ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΟΠΤΙΚΗ – ΠΕΡΙΗΓΟΥΜΑΙ

"ΠΥΡΣΟΣ„ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 — ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1932 BY "PYRSOS„ Co Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΘ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ. Κ.:

Ἀδαμαντιάδης Β. Ὀφθαλμίατρος	Β. Α.
Αἰγινήτης Δ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ-Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός. Γερουσιαστὴς	Δ. Γ. Α.
Αἰμιλιανίδης Ἀχ. Κ. Δικηγόρος	Ἀχ. Κ. Α.
Ἀκζιώτης Α. Γ. Διευθυντὴς ζαχαροπλαστικῆς σχολῆς.	Α. Γ. Α.
Ἀναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Γ. Π. Α.
Ἀνδρεάδης Θ. Ι. Πρωτοδίκης	Θ. Ι. Α.
Ἀποστολίδης Ἡ. Ν. Δημοσιογράφος	Η Ν. Α
Ἀραβαντινὸς Ἀ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Προπαιδευτικῆς Κλινικῆς καὶ τῆς Εἰδικῆς Νοσολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ	Α. Ι. Α.
Ἀρβανιτάκης Γ. Λ. Αἰγυπτιολόγος. Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν	Γ. Λ. Α.
Ἀρβανίτης Κ. Χ. Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ	Κ. Χ. Α.
Ἀρεταῖος Ε. Γ. Ἠλεκτρολόγος-Μηχανολόγος	Ε. Γ. Α.
Ἀρκουμάνης Α. Δημοσιογράφος	Α. Α.
Ἀσημᾶκος Δ. Κ. Μηχανολόγος	Δ. Κ. Α.
Ἀσιμῆς Δ. Ι. Ἰατρός. Διευθυντὴς Νοσοκομείου «Ἁγία Ἑλένη»	Δ. Ι. Α.
Ἀστεριάδης Α. Κ. Καλλιτέχνης	Ἀγ. Κ. Α.
Αὐγουστῖνος Ἰ. Μηχανικὸς	Ι. Α.
Βαλάκης Π. Α. Δρ. Φιλολογίας. Γυμνασιάρχης	Π. Α. Β.
Βαλέττας Γ. Μ. Βιβλιοφύλαξ Φοιτητικοῦ Ἀναγνωστηρίου Πανεπιστημ. Λέσχης	Γ. Μ. Β.
Βασιλείου Φ. Βοηθὸς τοῦ Μαθηματικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Φ. Β.
Βατάλας Μάνος Δ. Δημοσιογράφος	Μ. Δ. Β.
Βαφειάδης Τ. Φιλόλογος	Τ. Β.
Βεάκης Αἰμ. Ἠθοποιὸς	Αἰμ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρῴην ὑπουργὸς	Θ. Β.
Βελοῦζος Ἰ. Α. Ἐλεγκτὴς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος	Ι. Α. Β.
Βέρας Σόλ. Παιδίατρος	Σ. Β.
Βλαστὸς Μ. Ν. Νευρολόγος-Ψυχίατρος	Μ. Ν. Β.
Βογιαντζῆς Γ. Ι. Δημοσιογράφος	Γ. Ι. Β.
Βορεάδης Γ. Γεωλόγος	Γ. Β.
Βουτιερίδης Ἠ. Π. Λόγιος	Η. Π. Β.
Γαβριηλίδης Ἀ. Ὀφθαλμολόγος. Διευθυντὴς τοῦ Ὀφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ»	Α. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν Ἐδωδίμων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Σ. Γ.
Γαρδίκας Γ. Κ. Πρ. Γυμνασιάρχης, ἐπόπτης τοῦ Ἀρσακείου. Ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου	Γ. Γ.
Γενεράλις Ἐμμ. Γυμνασιάρχης	Ε. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος	Γ. Κ. Γ.
Γεωργαντᾶς Φ. Δ. Ἐκπαιδευτικὸς	Φ. Δ. Γ.
Γεωργιάδης Δ. Θ. Δρ. Νομικῆς-Οἰκονομολόγος	Δ. Θ. Γ.
Γεωργούλης Ἠρ. Π Δρ Ἐμπορικῶν Σπουδῶν	Η. Π. Γ.
Γυπαράκης Ν. Ε. Μαθηματικός	Ν. Ε. Γ.
Δαλέζιος Α. Γ. Δρ. Φιλοσοφίας	Α. Δ.
Δαραλέξης Χρ. Θεατρικὸς Συγγραφεὺς	Τ. Δ.
Δαρδούγιας Κ. Πρόεδρος Ἐφετῶν.	Κ. Δς
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικὸς	Χ. Δ.
Δεπάστας Α. Χημικὸς	Α. Δς
Δερλερὲς Σ. Μ. Δικηγόρος. Εἰσηγητὴς Ὀργανισμοῦ Λιμένος Πειραιῶς	Σ. Μ Σ.
Δεσποτόπουλος Ι. Γ. Ἀρχιτέκτων	Ι. Γ. Δ
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεὺς	Κ Θ. Δ.
Δημάρατος Β. Ι. Δ. Φ. Καθηγητὴς	Β. Ι. Δ.
Δημάρατος Ι. Φ. Δημοσιογράφος	Ι. Φ. Δ.
Δημητριάδης Δ. Α. Γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν	Δ. Α. Δ.
Διγενὴς Κίμων Ὑποστράτηγος	Κ. Δ.
Δοανίδης Ι. Π. Καθηγητὴς τῆς Ὀρυκτολογίας, Πετρογραφίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ	Ι. Π. Δ.
Δομαζάκις Μ. Γ. Νομικὸς	Μ. Γ. Δ.
Δούσμανης Βίκτωρ Ἀντιστράτηγος	Β. Δ.
Δραβίλλας Γ. Θ. Πλωτάρχης - Οἰκονομικὸς	Γ. Θ. Δ.
Δρόσος Δ. Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν	Δ. Δρ
Δυοβουνιώτης Κ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκὸς	Κ. Ι. Δ.
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος Μεσολογγίου Γεν. Γραμμ. τῆς «Ἑνώσεως τῶν δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος»	Χ. Γ. Ε.
Εὐαγγελίδης Ε. Τ. Φυτοπαθολόγος	Ε. Τ. Ε.
Εὐαγγελίδης Τρ. Ε. Ἱστοριοδίφης	Τ. Ε. Ε.
Ζακυθηνὸς Δ. Α. Φιλόλογος	Δ. Α. Ζ.
Ζαφειρίου Ν. Ι. Γυμνασιάρχης	Ν. Ι Ζ.
Ζέγγελης Κ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνοργάνου καὶ Φυσικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός. Γερουσιαστὴς	Κ. Δ. Ζ.
Ζῆς Π. Α. Βοηθὸς τῆς Νευρολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν	Τ. Α. Ζ.
Ζώης Λ. Χ. Ἱστοριοδίφης	Λ. Χ. Ζ.
Θεοφανείδης Β. Δ. Ἐπιμελητὴς Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου	Β.΄Δ. Θ.
Ἰορδανίδης Ι. Ι. Παιδαγωγὸς	Ι. Ι. Ι.
Ἰωάννου Ε. (Τέλλος Ἄγρας) Λογοτέχνης	Τ. Α.
Ἰωάννου Π. Α. Θεολόγος	Π. Α. Ι.
Καζᾶκος Ἀθαν. Α. Πολιτικὸς Μηχανικὸς	Α. Α. Κ.
Καΐρης Μ. Ν. Γυναικολόγος-Μαιευτὴρ	Μ. Ν. Κ.
Κακριδῆς Γ. Θ. Μηχανολόγος-Ἠλεκτρολόγος	Γ. Θ. Κ.
Καλαΐτζῆς Ι. Κ. Χειρουργὸς	Ι. Κ. Κ.
Καλογερῖκος Π. Α. Καθηγητὴς τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Θεάτρου	Π. Α. Κ.
Καλομενόπουλος Νικ. Ὑποστράτηγος	Ν. Κλς
Καλονάρος Π. Π. Καθηγητὴς	Π. Π. Κ.
Καμίνης Ι. Σ. Ἰατρὸς	Ι. Σ. Κ.
Κανατσούλης Α. Κ. Ἰατρὸς Καρδιολόγος. Διευθυντὴς τοῦ Καρδιολογικοῦ Τμήματος ΣΤ΄ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου Ἀθηνῶν	Α. Κ. Κ.
Καραβία Αἰμ. Δημοσιογράφος	Αἰμ. Κ.
Καραβίδας Κ. Δ. Συγγραφεὺς	Κ. Δ Κ.
Καράκαλος Τηλ. Ι. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρῴην καθηγητὴς τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Συγγραφεὺς	Τ. Ι. Κ.
Καραμπάτης Δημ. Ἀθλητὴς	Δ. Καρ.
Καρανίκας Κ. Δρ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν	Κ. Κρν.
Καράντζας Γ. Α. Δημοσιογράφος	Γ. Α. Κ.
Καρβελᾶς Γ. Ι. Γυμνασιάρχης	Γ. Ι. Κ.
Κάσδαγλης Α. Λόγιος	Ἀλ. Κ.
Κατινάκης Μ. Μ. Δικηγόρος	Μ. Μ. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως	Καψ.
Κεραμιδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν	Τ. Κ.
Κεφαλᾶς Κ. Π. Καθηγ. Φυσ. Ἐπιστημῶν	Κ. Π. Κ.
Κλαδᾶς Λ. Ν. Μηχανολόγος-Ἠλεκτρολόγος.	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. Ὑποστράτηγος	Ν. Θ. Κ.
Κλαμαρῆς Κ. Γ. Εἰσαγγελεὺς Πρωτοδικῶν	Κ. Γ. Κ.
Κοκίδης Ν. Ἰφ. Ὑποστράτηγος	Ν. Ι. Κ.
Κολοκοτσᾶς Ε. Δι. Δρ Φιλολογίας.	Ε. Δ. Κ.
Κονταργύρης Α. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Α. Κ.
Κορδᾶτος Γ. Κ. Κοινωνιολόγος - Ἱστοριοδίφης. Συγγραφεὺς	Γ.Κ. Κορ.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος	Γ. Δ. Κ.
Κουγέας Σ. Β. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκὸς	Σ. Β. Κ.
Κούζης Ἀριστ. Π. Καθηγ. τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκὸς	Ἀρ. Π. Κ.
Κευϊμουτσόπουλος Δ. Ι. Δρ Θεολογίας. Καθηγητὴς	Δ. Ι. Κ.
Κούμαρης Ι. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Ι. Γ. Κ.
Κουσουλᾶκος Γ. Π. Δικηγόρος. Γραμμ. τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀστικοῦ Κώδικος	Γ. Π. Κ.
Κοφινᾶς Γ. Ν. Οἰκονομολόγος. Πρῴην ὑπουργὸς	Γ. Ν. Κ.
Κοφινιώτης Α. Ε. Δασολόγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Μετεκπαιδεύσεως Δασικῶν Ὑπαλλήλων	Α. Ε. Κ.
Κυριαζόπουλος Κ. Κ. Ἰατρὸς-Δερματολόγος	Κ. Κ. Κ.
Κυριάκης Γ. Ε. Δικηγόρος	Γ. Ε. Κ.
Κυριακίδης Στίλπων Π. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Σ. Π. Κ.
Κυριακόπουλος Ἠλ. Γ. Καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης	Η. Γ. Κ.
Κωνσταντινίδης Θ. Α. Δικηγόρος	Θ. Κ.
Κωστίδης Σ. Ἀρχιτεχνίτης	Σ. Κς
Κώττα Β. Λ. Δρ Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων	Β. Λ. Κ.
Λαγοπάτης Σ. Ν. Καθηγητὴς	Σ. Ν. Λ.
Λαμπίκης Δ. Α. Δημοσιογράφος	Δ. Α. Λ.
Λαμπρίδη Ἔλλη Δρ τῆς Φιλοσοφίας	Ε. Λ.
Λαμπρινόπουλος Τ. Δικηγόρος. Διευθυντὴς τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος»	Τ. Λ.
Λαπαθιώτης Ν. Λ. Λόγιος	Ν. Λ. Λ.
Λιβαδᾶ Αἰκ. Ν. Φιλόλογος	Αἰκ. Ν Λ.
Λιβαδᾶς Ν. Σ. Φιλόλογος	Ν. Σ. Λ.
Λούβαρις Ν. Ι. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Ν. Σ. Δοκίμων. Ἀκαδημαϊκὸς	Σ. Ε. Λ.
Μαγκάκης Μ. Λαρυγγοωτολόγος	Μ. Μ.
Μακαρόνας Χ. Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων ἐν τῷ Ἀρχαιολ. Μουσείῳ Θεσσαλονίκης	Χ. Μ.
Μακκᾶς Λ. Δ. Πολιτευτὴς	Λ. Δ. Μ.
Μακρῆς Κ. Γ. τ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν	Κ. Γ. Μ.
Μάλαινος Μ. Ι. Νομικὸς	Μ. Ι. Μ.
Μανωλᾶκος Γ. Δ. Γυμνασιάρχης	Γ. Δ. Μ.
Μέγας Γ. Α. Λαογράφος.	Γ. Α. Μ.

Digitized by Google

Μενεγάκις Ι. Ν.	'Επιμελητής τοῦ Φυσιολογείου τοῦ Πανεπ. 'Αθηνῶν	Ι. Ν. Μ.
Μίνδλερ Μ. Ι.	Δικηγόρος	Μ.
Μιχαηλίδης Ε.	Δρ Θεολογίας καὶ 'Αραβικῆς Φιλολογίας-Διευθυντὴς «'Εκκλησιαστικοῦ Φάρου»-'Ιστοριοδίφης	Ε. Μς
Μιχαηλίδης Κ. Μ.	Λόγιος	Κ. Μ. Μ.
Μιχαηλίδης Ν. Α.	'Υφηγητὴς τῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Ν. Α. Μ.
Μιχαλόπουλος Α.	Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Α. Μ.
Μοάτσος Ε. Θ.	Δρ Δικαίου	Ε. Θ. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφ.	Τμηματάρχης 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν	Ν. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε.	Δρ. Φυσικῶν 'Επιστημῶν	Δ. Ε. Μ.
Μπαλᾶνος Δ. Σ.	Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. 'Ακαδημαϊκὸς	Δ. Σ. Μ.
Μπαρδάνης Ι. Γ.	Χημικός.	Ι. Γ. Μ.
Μπαρμπαστάθης Γ.	Τμηματάρχης 'Υπουργείου Παιδειας	Γ. Μπς
Μπουρόπουλος Α. Ν.	Εἰσαγγελεὺς 'Εφετῶν.	Α. Ν. Μ.
Μπρατσιώτης Παν. Ι.	Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ 'Ερμηνείας τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Π. Ι. Μ.
Μυλωνόπουλος Σ. Α.	Δικηγόρος-Νομικὸς Σύμβουλος-'Εθνικῆς Τραπέζης.	Σ. Α. Μ.
Νεράντζουλης Π. Α.	'Επιμελητὴς 'Αρχαιοτήτων.	Π. Α. Ν.
Νικοτσάρας Γ. Ν.	Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ	Γ. Ν. Ν.
Νόμπελης Ζ.	Λοχαγὸς Μηχανικοῦ	Ζ. Ν.
Ξενόπουλος Σ.	Καλλιτέχνης. Καθηγητὴς Σιβιτανιδείου Σχολῆς	Σ. Ξ.
Οἰκονόμος Σ. Ν.	Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστ. 'Αθηνῶν	Σ. Ν. Ο.
Οἰκονόμου Α. Ι.	Γυμνασιάρχης	Α. Ι. Ο.
Παλαιολόγος Κ.	'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν	Κ. Π.
Παλαμᾶς Κ. Π.	Ποιητὴς-'Ακαδημαϊκὸς	Κ. Πς.
Πάλλης Α. Α.	Δημοσιολόγος.	Α. Α. Π.
Παναγιωτόπουλος Ι. Μ.	Καθηγητὴς	Ι. Μ. Π.
Παντατζῆς Ν. Γ.	Στοματολόγος-'Οδοντίατρος	Π. Γ. Π.
Παντελάκης Ε. Γ.	πρ. Γυμνασιάρχης	Ε. Γ. Π.
ΠαπαγιαννόπουλοςΔ.Ν.	Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν 'Επιστημῶν	Δ. Ν. Π.
Παπαδάκης Ν. Γ.	Καθηγητὴς τῆς 'Ελληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονικης.	Ν. Π.
Παπαδημητρίου Δ. Φ.	'Αρχικτηνίατρος	Δ. Π.
Παπαδόπουλος "Ανθ. Α.	Διευθυντὴς τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσης	Α. Α. Π.
Παπαθεοδώρου Ι.	'Αν. Γεν. 'Αρχίατρος	Ι. Π.
ΠαπακωνσταντίνουΘ.Φ	Φιλόλογος	Θ. Π.
Παπαλεξάνδρου Κ. Θ.	Δημοσιογράφος.	Κ. Θ. Π.
Παπαλεονάρδος Ν.	Πολιτικὸς Μηχανικός. 'Αντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σ. Σχολῇ Εὐελπίδων	Ν. Παπ.
Παπαμῆτρος Δ. Φ.	Δικηγόρος	Δ. Φ. Π.
Παπαμιχαὴλ Γ.	Καθηγητὴς τῆς 'Απολογητικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Γρ Π.
ΠαπαντωνόπουλοςΝ.Γ.	Καθηγητὴς τῆς 'Οδοντιατρικῆς τοῦ 'Οδοντ. Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν	Ν. Γ. Π.
Παπαπᾶνος Κ. Α.	Δικηγόρος.	Κ. Α. Π.
Παπᾶς Π. Ν.	Φιλόλογος	Π. Ν. Π.
Παπουτσόπουλος Ι. Γ.	Διευθυντὴς τοῦ Κεντρικοῦ 'Εδαφολογικ. 'Εργαστηρίου.	Ι. Γ. Π.
Παραγιουδάκης Κ. Ν.	Δικηγόρος. Εἰσηγητὴς ἐν τῷ 'Οργανισμῷ Λιμένος Πειραιῶς	Κ. Ν. Π.
Παρασκευόπουλος Ι.	Διευθυντὴς τοῦ 'Αστεροσκοπείου Harvard. Καθηγητὴς τῆς 'Αστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Harvard.	Ι. ΠΑΡ.
Πασχάλης Δ. Π.	'Ιστοριοδίφης. τ. Νομάρχης. 'Ακαδημαϊκὸς	Δ. Π. Π.
Παχυνάκης Δ. Κ.	Τραπεζικὸς	Δ. Κ. Π.
Πλακίδης Σ. Μ.	'Αστρονόμος ἐν τῷ 'Εθνικῷ 'Αστεροσκοπείῳ	Σ. Π.
Πλάτων Ν. Ε.	'Επιμελητὴς ἀρχαιοτήτων	Ν. Ε. Π.
Πολίτης Λίνος Ν.	Δρ Φιλολογίας. 'Επιμελητὴς τοῦ Τμήματος τῶν Χειρογράφων τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης	Λ. Ν. Π.
Πολυχρονίδης Χ. Ι.	Δικηγόρος.	Χ. Ι. Π.
Ποταμιᾶνος Γ. Π.	Στοματολόγος-'Οδοντίατρος	Γ. Π. Π.
Πουλόπουλος Α.	'Εργ)άρχης πιλοποιΐας.	Α. Πς
Πράτσικας 'Ανδρ.	'Υφηγητὴς τῆς Παθολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Αθηνῶν. 'Ιατρὸς τοῦ Νοσοκομείου 'Ερυθροῦ Σταυροῦ.	Α. Π.
Ραγκαβῆς Ε. Ρ.	Πρόεδρος τοῦ 'Εραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ 'Εμβλημάτων τῆς «'Ιστορικῆς καὶ 'Εθνολογικῆς 'Εταιρειας τῆς 'Ελλάδος»	Ε. Ρ. Ρ.
Ράλλης Κ. Μ.	Καθηγητὴς τοῦ 'Εκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. 'Ακαδημαϊκός	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης 'Οδ.	Χειρουργὸς - Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
Ροζάκης Π. Α.	Εκπαιδευτικὸς	Π. Α. Ρ.
Σαμοθράκης Α. Θ.	'Ιατρός. 'Ιστοριοδίφης	Α. Θ. Σ.
Σαρρῆς Ι. Σ.	Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας	Ι. Σ. Σ.
Σγουρίτσας Χ. Γ.	Δικηγόρος. 'Υφηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστ. 'Αθηνῶν	Χ. Γ. Σ.
Σιδηροπούλου Ε.	Φιλόλογος	Ε. Σδ.
Σκαλισιᾶνος Χ.	Δρ Φιλοσοφίας.	Χ. Σς
Σκαρπαλέζος Δ.	'Υποστράτηγος.	Δ. Σκ.
Σκλάβος Γ.	Μουσικοσυνθέτης	Γ. Σ.
Σκλαβοῦνος Θ. Γ.	Καθηγητὴς τῆς 'Ιστολογίας καὶ 'Εμβρυολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Θ. Σ.
Σούλης Χ. Ι.	Καθηγητὴς	Χ. Ι. Σ.
Σπεράντσας Σ. Γ.	'Ιατρὸς - 'Ακτινολόγος. Λόγιος	Σ. Γ. Σ.
Σπηλιόπουλος Κ. Β.	'Υφηγητὴς τοῦ 'Εμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Κ. Β. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Κ.	'Υποστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Στρ.Σχολῇ Εὐελπίδων. 'Υπαρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ 'Επιτελείου τοῦ Στρατοῦ	Ν. Σς
Στασινόπουλος Μ. Δ.	Εἰσηγητὴς Συμβουλίου 'Επικρατείας	Μ. Δ. Σ.
Στεριώτης Π. Θ.	Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου 'Εκπαιδευτηρίου Κερκύρας	Π. Θ. Σ.
Στριφτοῦ Αἰκ.	Φιλόλογος. Βοηθὸς τοῦ 'Εργαστηρίου τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν	Τ. Στρ.
Σωτηρόπουλος Ν. Κ.	'Ιατρὸς	Ν. Κ. Σ.
Τέλλος "Αγρας	Λογοτέχνης	Τ. Α.
Τζωρτζόπουλος Χ. Ν.	Δικηγόρος. 'Υφηγητὴς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν	Χ. Ν. Τ.
† **Τιμόθεος Βενέρης**	'Επίσκοπος Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου	†Ρ. Α. Τ.
† **Τιμόθεος Θέμελης**	'Αρχιεπίσκοπος 'Ιορδάνου	†Ι. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν.	Θεολόγος - Διευθυντὴς τοῦ Περιοδικοῦ «Ζωὴ»	Π. Ν. Τ.
Τσιμικάλης Α. Α.	Δρ Οἰκονομικῶν 'Επιστημῶν	Α. Α. Τ
Τσιτσελίκης Κ.	Δικηγόρος	Κ. Τσ.
Φάβης Β.	Συντάκτης τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ελλ. Γλώσσης	Β. Φ.
Φιλαδελφεὺς Α.	"Εφορος 'Αρχαιοτήτων	Α. Φ.
Φίλιππας "Αγγ. Ν.	Νομικὸς	Α. Ν. Φ.
Φίλιππας Σπ. Ν.	Δημοσιογράφος	Σ. Ν. Φ.
† **Φιλάρετος Βαφείδης**	Μητροπολίτης 'Ηρακλείας. 'Ιστορικὸς	†Η. Φ. Β.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ.	Δρ Φ. Ε. Τμηματάρχης τοῦ Κλιματολογικοῦ τῆς παρὰ τῷ ὑπουργ. 'Αεροπορίας Γεωργικῆς Μετεωρολογίας	Θ. Θ. Φ.
Φόρτης Ν. Ι.	Φαρμακοποιὸς	Ν. Ι. Φ.
Φωτεινὸς Ν. Γ.	Δημοσιογράφος	Ν. Φ.
Χαντέλης Ι.	'Εκπαιδευτικὸς σύμβουλος	Ι. Χ.
Χαραλαμπίδης Ε. Ι.	Λόγιος	Ε. Ι. Χ.
Χαριτάκης Γ.	Καθηγητὴς τῆς Πολιτ. Οἰκονομίας ἐν τῇ 'Ανωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν. Διευθυντὴς τῆς «'Ενώσεως τῶν Τραπεζῶν»	Γ. Χ.
Χαριτάκης Θ.	Μηχανικὸς	Θ. Χ.
Χατζηβασιλείου Ν. Ι.	Διπλωματικὸς	Ν. Ι. Χ.
Χατζηόλος Β.	Κτηνίατρος	Β. Χ.
Χατζηπέτρος Π. Π.	'Αντιπρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Στοᾶς «Φῶς»	Π. Π. Χ.
Χιοτέλις Α. Σ.	Καθηγητὴς	Α. Σ. Χ.
† **Χρυσόστομος**	'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν	†Α. Α. Χ.
Χρυσοχοΐδης Ν. Α.	Μουσικοδιδάσκαλος	Ν. Α. Χ.
Χυτήρης Σ. Α.	'Αντεισαγγελεὺς Πρωτοδικῶν	Σ. Α. Χ.

Digitized by Google

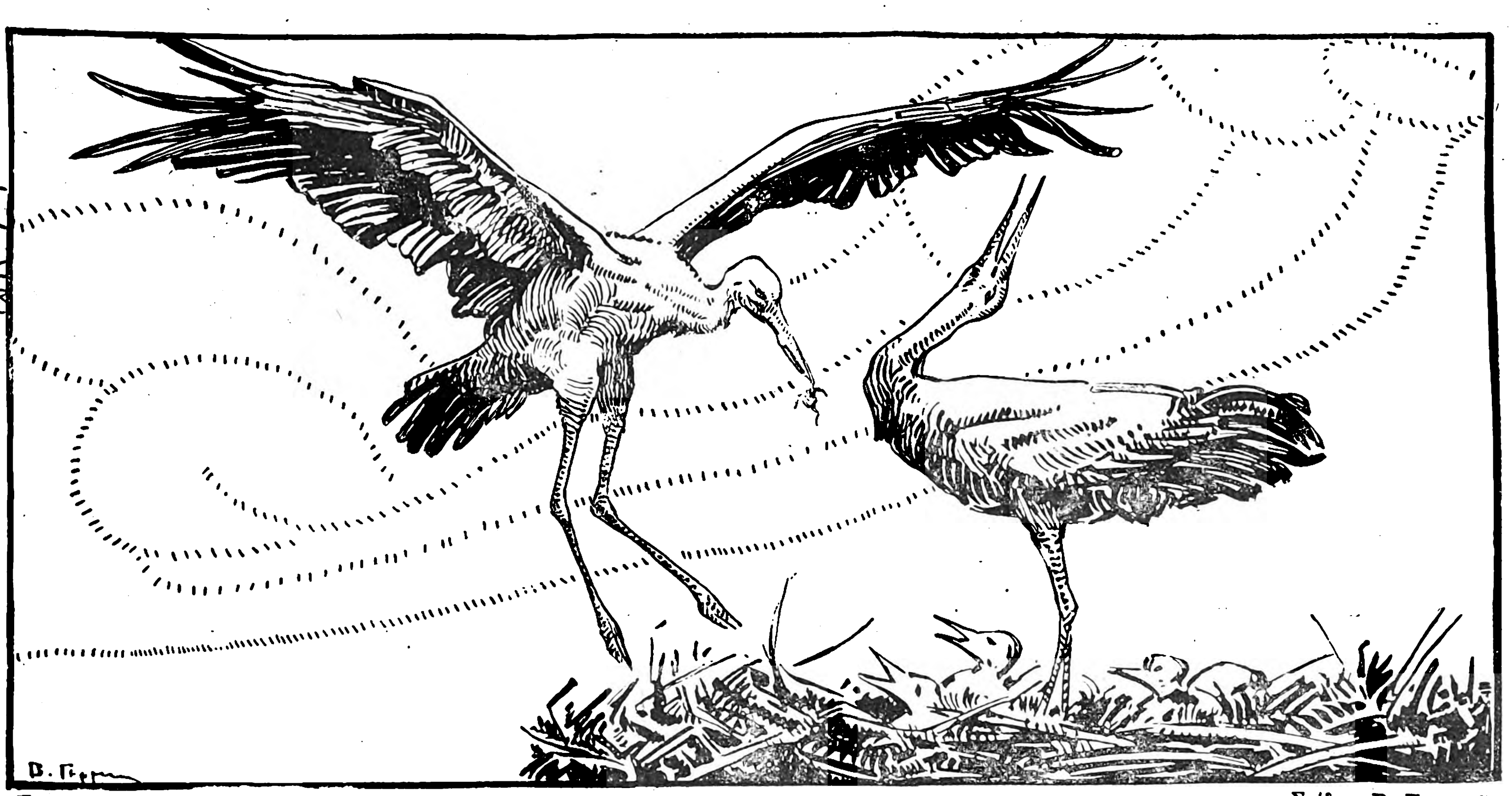

Πελαργοί *Σχέδιον Β. Γερμενῆ*

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ὀπτική (ἡ). Τὸ μέρος τῆς φυσικῆς, ὅπερ ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν σπουδὴν τῶν φωτεινῶν φαινομένων, ἤτοι τῶν φαινομένων ἐκείνων ἅτινα διεγείρουσι τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως. Τὸ αἴτιον τῶν ἀνωτέρω φαινομένων καλοῦμεν, ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως, *φῶς* (βλ.λ.). Ὑφίστανται ὅμως καὶ ἄλλα ὁμοειδῆ πρὸς τ' ἀνωτέρω φαινόμενα, ἅτινα δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν (π. χ. ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, ἀκτῖνες Ραΐντγκεν κλπ.)· ταῦτα ὅμως περιλαμβάνονται ἐν τῇ γενικῇ σπουδῇ τῆς ἀκτινοβολίας, ἧς κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἡ σπουδὴ τῶν φωτεινῶν φαινομένων. Γενικῶς ἡ ὀπτικὴ διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλους κλάδους, εἰς τὴν *γεωμετρικὴν* ἢ *κατωτέραν ὀπτικὴν* καὶ εἰς τὴν *φυσικὴν* ἢ *ἀνωτέραν ὀπτικήν*.

1) *Γεωμετρικὴ ὀπτική*. Αὕτη θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς φωτεινῆς ἀκτῖνος ἢ ἄλλως τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτός. Οὕτως, ἐν τῇ γεωμετρικῇ ὀπτικῇ δεχόμεθα ἅτι τὸ φῶς ὡς ὁμοιομερὲς καὶ ἰσότροπον μέσον διαδίδεται κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Τοῦτο ἄλλως τε ἀντιλαμβανόμεθα καὶ ἐκ τῆς πείρας, καθ' ὅσον ἐὰν μεταξὺ φωτεινοῦ σημείου (ἤτοι φωτεινῆς πηγῆς ἐχούσης ἐλαχίστας διαστάσεις) καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν τοποθετήσωμεν τρία ἀδιαφανῆ διαφράγματα φέροντα μικρὰς ὀπάς, παρατηροῦμεν ὅτι τότε μόνον βλέπομεν τὴν φωτεινὴν πηγήν, ὅταν αἱ ὀπαὶ τῶν διαφραγμάτων εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς τὴν φωτεινὴν πηγήν. Ὁμοίως ἐὰν ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ ἀπό τινος μικρᾶς ὀπῆς εἰσχωροῦσιν ἡλιακαὶ ἀκτῖνες, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φῶς ἀκολουθεῖ τροχιὰν εὐθύγραμμον, ἥτις καθίσταται ἐμφανὴς ἕνεκα τοῦ ἐν αἰωρήσει κονιορτοῦ, οὗτινος τὰ μόρια φωτίζονται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ καθίστανται οὕτως ὁρατά. Ἀποτελέσματα δὲ τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτὸς εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς *σκιᾶς* (βλ. λ.), βάσει τοῦ ὁποίου ἐξηγοῦνται αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, καὶ ὁ *σκοτεινὸς θάλαμος* (βλ. λ.).

Ἡ γεωμετρικὴ ὀπτικὴ δὲν χρησιμοποιεῖ οὐδεμίαν ὑπόθεσιν ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ φωτός, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον τὴν ἔννοιαν τῆς φωτεινῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς φωτεινῆς δέσμης, ἀποτελουμένης ἐκ συναθροίσματος φωτεινῶν ἀκτίνων. Ἡ γεωμετρικὴ ὀπτικὴ πραγματεύεται τὴν διάδοσιν τοῦ φωτός, τὴν ἀνάκλασιν τοῦ φωτός, τὴν διάθλασιν τοῦ φωτός, τὸν διασκεδασμὸν τοῦ φωτὸς ἢ ἄλλως τὴν ἀνάλυσιν τοῦ φωτὸς καὶ ἐν γένει τὴν θεωρίαν τῶν ὀπτικῶν ὀργάνων, κατόπτρων, φακῶν, πρισμάτων, προβολέων, μικροσκοπίων, τηλεσκοπίων κλπ.

2) *Φυσικὴ ὀπτική*. Ἡ φυσικὴ ὀπτική, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωμετρικὴν ὀπτικήν, θέτει ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ὀπτικῶν φαινομένων ὡς βάσιν ὑπόθεσίν τινα ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ φωτὸς καὶ ἀναπτύσσεται βάσει τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως. Οὕτω δὲ συνάγονται θεωρητικῶς οὐ μόνον τὰ γνωστὰ φαινόμενα τῆς γεωμετρικῆς ὀπτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νέα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπαληθεύονται ἐκ τοῦ πειράματος. Ἀρχικῶς, πρὸς ἐξήγησιν τῶν ὀπτικῶν φαινομένων, ἐπεκράτησεν ἡ θεωρία τῆς ἐκπομπῆς, ἥτις διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος καὶ καθ' ἣν ἡ ἐκπομπὴ φωτὸς συνίσταται εἰς τὴν ἐκπομπὴν ἀβαρῶν ὑλικῶν σωματιδίων ὑπὸ τοῦ φωτοβόλου σώματος. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἡ θεωρία αὕτη ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς θεωρίας τῶν κυμάνσεων, ἥτις διετυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Huygens καὶ ἀκολούθως ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Fresnel. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων τὸ φῶς θεωρεῖται ὡς κυματοειδὲς φαινόμενον, ὡς π. χ. ὁ ἦχος, καὶ διαδίδεται διὰ τοῦ αἰθέρος. Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ὀπτική, ἀναπτυσσομένη βάσει τῆς ὑποθέσεως τῶν κυμάνσεων, καλεῖται συχνάκις *κυματο-οπτική*. Ἡ φυσικὴ ὀπτικὴ ἀσχολεῖται κυρίως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς συμβολῆς τοῦ φωτός, τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτὸς καὶ τῆς πολώσεως τοῦ φωτός. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς φυσικῆς ὀπτικῆς ἀνάγεται καὶ ἡ περίφημος ἀρχὴ Doppler-Fizeau τῆς μετατοπίσεως τῶν φασματικῶν γραμμῶν, καθ' ἥν, ἐὰν ἡ φωτεινὴ πηγὴ μετατοπίζεται ἐν σχέσει πρὸς τὸν παρατηρητήν, παρατηρεῖται μετατόπισις τῶν φασματικῶν γραμμῶν αὐτῆς· καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἐλαττοῦται, αἱ φασματικαὶ γραμμαὶ μετατοπίζονται πρὸς τὴν ἰώδη περιοχὴν τοῦ φάσματος, ἐὰν δὲ αὕτη αὐξάνῃ, ἡ μετατόπισις γίνεται πρὸς τὴν ἐρυθρὰν περιοχὴν τοῦ φάσματος.

Ὡς κλάδος τῆς φυσικῆς ὀπτικῆς θεωρεῖται ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ ὀπτική, ἥτις περιλαμβάνει τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν τοῦ φωτός, τὴν διαμορφωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Maxwell καὶ καθ' ἣν τὸ φῶς θεωρεῖται ὡς ἠλεκτρομαγνητικὸν περιοδικὸν φαινόμενον. Κατὰ τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν θεωρίαν τοῦ φωτός, πάντα τὰ ὀπτικὰ φαινόμενα δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσι βάσει τῶν νόμων τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ φῶς εἶναι ἠλεκτρομαγνητικὸν φαινόμενον εὑρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν νεωτέραν ἀντίληψιν περὶ τῆς γενέσεως τοῦ φωτός, καθ' ἣν τοῦτο ὀφείλεται εἰς μεταβολὴν τῆς κινήσεως τῶν ἠλεκτρονίων, ἅτινα περιφέρονται ἐν τῷ φωτοβολοῦντι ἀτόμῳ (βλ. *κβάντα θεωρία*). Ὡς κλάδος τῆς φυσικῆς ὀπτικῆς θεωρεῖται ἐπίσης ἡ *μαγνητο-οπτική*, ἡ ἐξετάζουσα τὰ μαγνητο-οπτικὰ φαινόμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι τὸ φαινόμενον Zeeman, ὡς καὶ ἡ *ἠλεκτρο-οπτική*, ἡ ἐξετάζουσα τὰ ἠλεκτρο-οπτικὰ φαινόμενα, ὡς π. χ. τὸ φαινόμενον Kerr καὶ τὸ φαινόμενον Stark. Ἐπίσης εἰς τὸ πλαίσιον τῆς φυσικῆς ἢ ἀνωτέρας ὀπτικῆς περιλαμβάνεται καὶ ἡ νεωτέρα κβαντικὴ θεωρία τοῦ φωτός, ἡ ἀναπτυσσομένη βάσει τῆς θεωρίας τῶν κβάντα. Ὡς κλάδους τῆς ὀπτικῆς ἀναφέρομεν πρὸς τούτοις τὴν *φυσιολογικὴν ὀπτικήν*, ἀσχολουμένην μὲ πᾶν ὅ,τι ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως, καὶ τὴν *μετεωρολογικὴν ὀπτικήν*, ἀσχολουμένην μὲ τὰ ὀπτικὰ φαινόμενα, ἅτινα λαμβάνουσι χώραν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ὀπτικομετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ὁράσεως.

ὀπτικὸν (τὸ) (γαλλ. optique, ἀγγλ. optic). Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ μηχανήματος παντὸς φάρου ἢ ναυτικοῦ φανοῦ, δι' οὗ τὸ ἀπὸ τῆς φωτιστικῆς πηγῆς φῶς συγκεντροῦται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁρίζοντος, μὴ διαχεόμενον, ἐπὶ καθαρᾷ ἀπωλείᾳ, εἴτε πρὸς τὸν οὐρανὸν εἴτε πρὸς τὴν ἐγγὺς περὶ τὸν φάρον ἔκτασιν. Ἡ ἐπιβαλοῦσα τὴν ἐπινόησιν τοῦ ὀπτικοῦ ἀνάγκη προέκυψεν ἀφ' ἧς τήν, ἀπ' αἰώνων ἀπαραλλάκτως διατηρηθεῖσαν, ἐκ πυρῶν ἀπὸ ἀνθράκων ἢ ρητινούχων ξύλων φωτοβολίαν ἀντικατέστησε τὸ φῶς ἀπὸ λυχνιῶν διὰ φυτικῶν ἐλαίων καὶ κυλινδρικῶν θρυαλλίδων λειτουργουσῶν, ἐφ' ἧς ἐπινοήσεως οἱ Argand, Meunier, Lang καὶ Carcel δύνανται νὰ διεκδικήσουν ἴσους τίτλους πατρότητος. Τότε ὁ Μπορντὰ καὶ ὁ Teulère (1791) ἐπενόησαν *ὀπτικὸν παραβολοειδὲς ἀντανακλαστικόν*, ὅπερ νοεῖται γεννώμενον διὰ περιστροφῆς τμήματος παραβολῆς, ἧς ἀφῃρέθη τὸ ἀπὸ τῆς ἑστίας μέχρι τῆς κορυφῆς μέρος, περὶ ἄξονα κάθετον πρὸς τὸν τῆς καμπύλης καὶ διερχόμενον διὰ τῆς ἑστίας καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐταυτίζετο καὶ ὁ ἄξων τῆς φλογὸς τῆς λυχνίας.

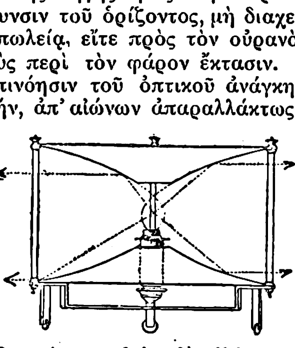

Ὀπτικὸν παραβολοειδὲς ὁλόφωτον.

Τὸ οὕτω γεννώμενον ὀπτικόν, μεταλλικὸν καὶ λίαν στιλπνὸν κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του ἐπιφάνειαν, γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *ὀπτικὸν ὁλόφωτον* (holophotal) ἢ *ἀστρικὸν* (sidéral), ἐξέπεμπε τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας πάσας πρὸς τὸν ὁρίζοντα κατὰ δέσμην 360°, παράλληλον δὲ περίπου πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη ὅπως μὴ τὰ φῶτα τῶν φάρων ὦσι σταθερὰ μόνον καὶ συγχέωνται πρὸς ἀστέρας ἢ πρὸς κοινὰ φῶτα ἐπὶ μακρινῆς ἀκτῆς, ἤγαγε τοὺς ἰδίους εἰς μελέτην καὶ πραγματοποίησιν ὀπτικοῦ παραβολοειδοῦς, ἀλλὰ γεννωμένου διὰ περιστροφῆς τῆς παραβολῆς περὶ τὸν ἄξονά της, ἐνῷ ἡ λυχνία, τροφοδοτουμένη ὑπὸ μηχανισμοῦ σταθερᾶς

Ὀπτικὸν παραβολοειδὲς ἐκπέμπον φωτεινὴν δέσμην πρὸς ὡρισμένην μόνον διεύθυνσιν.

Digitized by Google

στάθμης, παρῆγε φλόγα, ἧς τὸ κέντρον συνέπιπτε πρὸς τὴν ἑστίαν τοῦ ὀπτικοῦ. Καὶ τὸ μὲν τοιοῦτον ὀπτικὸν παρῆγε δέσμην κατευθυνομένην πρὸς ἓν σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος. Πολλὰ ὅμως τοιαῦτα, μεθοδικῶς ἐπὶ σκελετοῦ τεταγμένα, παρῆγον πολλὰς δέσμας, αἵτινες, ὅταν ὁ σκελετὸς μεθ' οὗ ἀπετέλουν ἑνιαῖον ὀπτικὸν ἐλάμβανε περιστροφικὴν κίνησιν, ἐσάρωνον τὸν ὁρίζοντα, ἐμφανίζουσαι ἀναλαμπὰς διὰ τῆς διαδοχικῆς διαβάσεώς των ἀπὸ παρατηρητὴν ἐπὶ πλοίου μακρὰν τοῦ φάρου εὑρισκομένου. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Φρενέλ, ἐπινοήσαντος (1823) τὴν φερώνυμον αὐτῷ *διατομὴν ὀπτικοῦ* (profil Fresnel), ἐπήνεγκε τὴν ἕως καὶ σήμερον διατηρουμένην μορφὴν τοῦ ὀπτικοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μεσαῖον τμῆμα, ὅπερ καλεῖται *διοπτρικόν*, καθιστᾷ τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας ὁριζοντίους περίπου διὰ διαθλάσεως, ἐνῷ τὸ ἄνω, τὸ ὀνομαζόμενον *κυψέλη*, καθὼς καὶ τὸ κάτω, ὀνομαζόμενον *γάστρα*, κατευθύνουν καὶ αὐτὰ τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἀλλὰ διὰ διαθλάσεως μεθ' ὁλικῆς ἀνακλάσεως. Ἐὰν νοήσωμεν τὴν τοιαύτην διατομὴν Φρενὲλ περιστρεφομένην περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονα τῆς λυχνίας καὶ τῆς καπνοδόχου της, γεννᾶται *ὀπτικὸν σταθεροῦ φωτός*, ἐκπέμπον φῶς ὁλόγυρά του εἴτε σταθερὸν εἴτε διαλεῖπον (σκαρδαμῦσσον), ἐφ' ὅσον περὶ τὸν ἄξονα τοῦ ὀπτικοῦ περιστρέφονται ἀδιαφανῆ πτερύγια παράγοντα κανονικῶς ἐκλείψεις διὰ τῆς παρεμβολῆς των μεταξὺ φλογὸς καὶ παρατηρητοῦ, εἴτε φῶς σταθερὸν ποικιλλόμενον ὑπὸ ἀναλαμπῆς, ἐφ' ὅσον ἀντὶ ἀδιαφανῶν πτερυγίων περιστρέφονται φρενέλεια διοπτρικὰ κατακόρυφα, ἐνισχύοντα τὸ σταθερὸν φῶς εἰς ἀναλαμπήν, κατὰ κανονικὰ διαλείμματα ἐπαναλαμβανομένην. Ἐὰν ὅμως τὴν διατομὴν ὀπτικοῦ νοήσωμεν περιστρεφομένην περὶ ὁριζόντιον ἄξονα A, διερχόμενον διὰ τῆς ἑστίας τῆς φλογός, γεννᾶται *ὀπτικὸν ἀναλαμπῆς*, ὅπερ ἐκπέμπει δέσμην ἀκτίνων, ὡς ἀπὸ προβολέως, κατευθυνομένην πρὸς ὡρισμένην μόνον διεύθυνσιν ὅταν τὸ ὀπτικὸν ἀκινητῇ, καὶ παράγουσαν ἀναλαμπὴν ὅταν τὸ ὀπτικὸν περιστρέφεται. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ὀπτικὰ τῶν περιστροφικῶν φάρων.

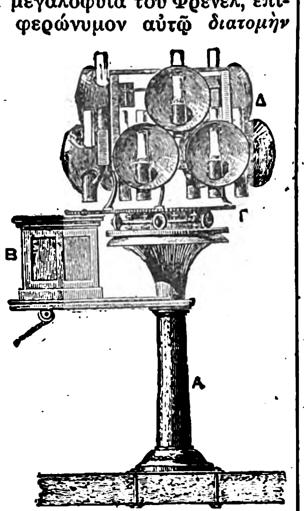

Ὀπτικὸν κατοπτρικόν.
[A=ὑπόβαθρον, B=μηχάνημα περιστροφῆς τοῦ ὀπτικοῦ, Γ=βάσις τοῦ ὀπτικοῦ ὀλισθαίνουσα διὰ καρυλλίων ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ ὑποβάθρου, Δ=παραβολοειδῆ ὀπτικά.]

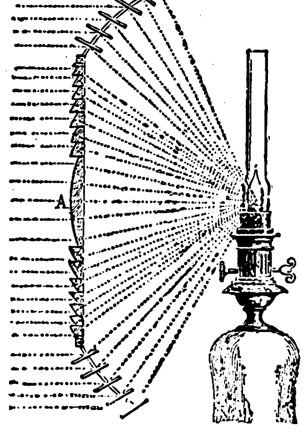

Σχηματικὴ παράστασις τῆς διατομῆς ὀπτικοῦ κατὰ Φρενέλ, δεικνύουσα πῶς αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες διαθλώμεναι καὶ ἀνακλώμεναι μετατρέπονται εἰς δέσμην κατευθυνομένην πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

Ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ ὀπτικῶν ἐκ μονομεροῦς κρυστάλλου εἶναι ἀδύνατος λόγῳ τεχνικῶν δυσχερειῶν, τόσον τὸ τύμπανον ὅσον καὶ τὰ καταδιοπτρικὰ κατασκευάζονται ἐκ κεχωρισμένων δακτυλίων συνδεομένων διὰ μεταλλικοῦ σκελετοῦ πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ συνόλου· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν μεσημβρινῶν του χωρίζεται τὸ ὀπτικὸν εἰς ἀβάκια, ἰδίως εἰς τοὺς περιστροφικοὺς φάρους, εἰς οὓς ἕκαστον ἀβάκιον παράγει κεχωρισμένην ἀναλαμπήν· ἀλλὰ καὶ συνδυασμοὶ ἀβακίων σταθεροῦ φωτὸς μετὰ ἀβακίων ἀναλαμπῶν συνηθέστατα χρησιμοποιοῦνται, πρὸς ἐκπομπὴν χαρακτηριστικοῦ φωτὸς σταθεροῦ, ποικιλλομένου ὑπὸ ἀναλαμπῶν, ἢ σταθεροῦ ἐναλλάσσοντος πρὸς ἀναλαμπὴν ἢ δέσμην ἀναλαμπῶν. Πρὸς κατασκευὴν τῶν ὀπτικῶν χρησιμοποιεῖται ἐξαιρετικῆς ποιότητος κρύσταλλος Saint Gobain ἢ Goslar, διὰ δὲ τὸν χρωματισμὸν τοῦ φωτός, εἰς πράσινον ἢ ἐρυθρόν, χρησιμοποιοῦνται τοιούτου χρώματος κρυσταλλοπίνακες. Ἀπὸ ἀπόψεως φέγγους, διὰ τὴν αὐτὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ἔντασιν φλογὸς λυχνίας, τὰ ὀπτικὰ ἀναλαμπῶν εἶναι πολὺ ἐντατικώτερα τῶν τοῦ σταθεροῦ ἢ σκαρδαμύσσοντος φωτός. Ἡ περιστροφὴ τοῦ ὀπτικοῦ ἀναλαμπῶν ὅταν μὲν πρέπῃ νὰ ᾖ βραδεῖα γίνεται διὰ τῆς βάσεώς του ὀλισθαινούσης μέσῳ καρυλλίων ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου· ὅταν ὅμως πρέπῃ νὰ ᾖ ταχεῖα, ὡς εἰς τοὺς φάρους ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων, ἡ περιστροφὴ τελεῖται ἐπὶ πλωτῆρος ἐφ' ὑδραργυρολούτρου.

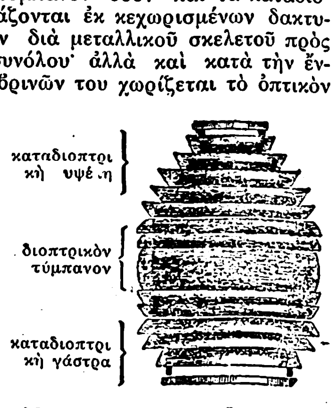

Ὀπτικὸν σταθεροῦ ἢ σκαρδαμύσσοντος φωτός.

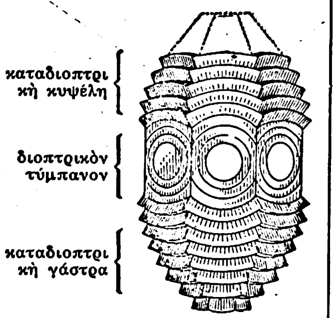

Ὀπτικὸν ἀναλαμπῶν.

Τὸ ὀπτικὸν διὰ τοῦ μεγέθους τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεώς του χαρακτηρίζει τὴν τάξιν τοῦ φάρου.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ὀπτικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὄψιν, εἰς τὴν ὅρασιν: «*ὀπτικὸν πεδίον*»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως, εἰς τὸν ὀφθαλμόν: «*ὀπτικὸν νεῦρον*»· || *ὀπτικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· || *ὀπτικὸς* (ὁ)· ὁ πωλῶν ὀπτικά.

— **ὀπτικὰ *αἰσθήματα*** *[Ψυχολ.]*· βλ. λ. *ὅρασις.*

— **ὀπτικὰ *ὄργανα*** *[Ἐγκυκλ.].* Γενικὴ ὀνομασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν φέρονται τὰ ὑπὸ τῆς ὀπτικῆς χρησιμοποιούμενα ὄργανα, καθὼς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς βασιζόμενα παντοίας χρήσεως τοιαῦτα, ὡς διαφόρων τύπων μικροσκόπια, συμβολόμετρα, τηλεσκόπια, φακοὶ κ. τ. τ. περὶ ὧν βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.

— *[Ἰατρ.]* Καλοῦνται οὕτω τὰ ὄργανα τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς ἐξέτασιν τῆς ὁράσεως πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ὀξυδερκείας κτλ. Τοιαῦτα δὲ εἶναι ἐν τῇ ἁπλουστέρᾳ αὐτῶν μορφῇ: 1) Ὁ *σκοτεινὸς θάλαμος*, ὅστις ἐπιτρέπει τὴν λεπτομερῆ καὶ μετ' ἐναργείας ἐξέτασιν τοῦ ὀφθαλμοῦ. 2) Οἱ *ὀπτομετρικοὶ πίνακες* ἢ *ὀπτότυπα*, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Snellen, ὅτι ἡ ὅρασις εἶναι φυσιολογική, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς διαχωρίζῃ δύο σημεῖα σχηματίζοντα μετὰ τοῦ δεσμικοῦ σημείου τοῦ ὀφθαλμοῦ γωνίαν 1°. Τούτων τὴν χρῆσιν ἐγνώριζον καὶ οἱ ἀρχαῖοι. 3) Οἱ διάφοροι *φακοί*, δι' ὧν ἐπιτυγχάνομεν τὸν πλάγιον φωτισμὸν ἢ καὶ τὴν ὑπὸ μεγέθυνσιν ὅρασιν μοίρας τινὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ (φακοὶ ἁπλοῖ 12—15 διοπτριῶν, φακὸς τοῦ Hartnack, πρισματικοὶ φακοὶ τοῦ Beebe, διπλοῦς φακὸς τοῦ Berger κτλ). 4) Τὰ *δίοπτρα*, συσκευασμένα ἐν πυξίδι, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζομεν ὑποκειμενικῶς τὴν διαθλαστικὴν δύναμιν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ προσδιορίζομεν τὰς καταλλήλους πρὸς χρῆσιν ὑάλους. 5) Τὸ *ὀφθαλμοσκόπιον* (βλ. λ), ὀφειλόμενον εἰς τὸν Helmholtz (1851), διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετάζομεν τὸν βυθὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ (ὀφθαλμοσκόπιον τοῦ Gullstrand, ἠλεκτρικὰ ὀφθαλμοσκόπια). Τὸ *ὀφθαλμόμετρον (Javal-Schiötz)*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρευνᾶται ὁ ἀστιγματισμὸς τοῦ κερατοειδοῦς καὶ (νεωστὶ τεθὲν ἐν χρήσει) τὸ *διαθλασιόμετρον* (refractomètre), δι' οὗ ἀντικειμενικῶς μετρεῖται ἡ διάθλασις. 7) Τὸ *περίμετρον*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρευνῶμεν τὸ ὀπτικὸν πεδίον. 8) Τὰ διάφορα ὄργανα πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀντιλήψεως τῶν χρωμάτων ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ (*μαλλία τοῦ* Holmgreen, *πίνακες ἰσοχρωματικοὶ τοῦ* Stilling, *ἀνωμαλοσκόπιον τοῦ* Nagel κλπ.). 9) Ἡ *λυχνία τοῦ* Gullstrand ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ *ὀφθαλμομικροσκόπιον (Czapzki)*, δι' ὧν ἐξετάζομεν τὸ πρόσθιον ἰδίως τμῆμα τοῦ ὀφθαλμοῦ μὲ ἐξαιρετικὴν ἐνέργειαν καὶ ὑπὸ μεγέθυνσιν μέχρις 108. 10) Ἡ *ἀνέρυθρος λυχνία (Vogt, Lauber* κλπ.), διὰ τῆς ὁποίας ἐξετάζομεν τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ὀφθαλμοῦ μὲ φῶς ἐστερημένον τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων. 11) Τὸ *διαφανοσκόπιον (Lauge, Sachs)*, δι' οὗ φωτίζομεν τὸν ὀφθαλμὸν ὄχι πλέον διὰ τῆς κόρης, ἀλλὰ διὰ τοῦ σκληρωτικοῦ, χρησιμεῦον ἰδίως διὰ τὴν ἔρευναν καὶ ἐντόπισιν ἐνδοφθαλμίων ὄγκων· καὶ πλεῖστα ἄλλα ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας ὀπτικῆς ἐπιστήμης δημιουργεῖ.

Β. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ

— **ὀπτικαὶ *ἀπάται.*** Καλοῦνται αἱ ὀπτικαὶ πλάναι, τουτέστιν ὁ σχηματισμὸς ἀντιλήψεων διαφόρων τοῦ πραγματικοῦ γεωμετρικοῦ ἐρεθίσματος, ἢ ἡ παρηλλαγμένη προβολὴ ἐνίων ὀπτικῶν αἰσθήσεων, διὰ πάντα παρατηρητὴν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Τοιαῦται ἀπάται ὑπάρχουσι γνωσταὶ πολλαί, ἀνήκουσι δὲ πᾶσαι εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ χώρου. Οὕτως, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἢ γυμνῇ τινι τοποθεσίᾳ, ὁ ταξιδεύων βλέπει ὡς ἔγγιστα κείμενον τὸ εἰς ὃ βαδίζει τέρμα, ἂν καὶ ἀπέχει τοῦτο ὥρας καὶ ἡμέρας, καὶ τἀνάπαλιν. Γνωσταὶ εἶναι ἐπίσης αἱ ἐκ τῶν κινήσεων παραγόμεναι ἀπάται, ὡς ἡ τοῦ στροβοσκοπίου, τοῦ κινηματογράφου κ.τ.τ., ὀφειλόμεναι εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ταχύτης ἐναλλαγῆς τῶν εἰκόνων εἶναι μείζων τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἑκάστη παραμένει ἐν τῷ ἀμφιβληστροειδεῖ καὶ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἐρεθίσματος. Ὁμοίως δύο εἰκόνες, ὧν ἡ μία ἵππου καὶ ἡ ἄλλη ἀνθρώπου, κινούμεναι καταλλήλως, παρουσιάζονται εἰς τὸν παρατηρητὴν ὡς μία εἰκὼν ἵππου ἱππευομένου ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τρέχοντος.

Αἱ ἐκ τῆς κινήσεως αὗται ἀπάται δὲν ἀποτελοῦσι τὰς κυρίως ὀπτικὰς ἀπάτας, αἵτινες παράγονται ἐν ἀκινησίᾳ. Συμβαίνουν δὲ πλεῖσται, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰς κάτωθι:

1) Λαμβάνοντες δύο ἀποστάσεις ἰσομήκεις (σχ. 1), ὧν ἡ μία εἶναι ὑποδιῃρημένη διὰ στίξεων, ἔχομεν τὴν ἀντίληψιν ὅτι δὲν εἶναι ἴσαι, ἀλλ' ὅτι εἶναι μεγαλυτέρα ἡ μετὰ στίξεων.

Σχ. 1.

2) Τὰ τετράγωνα τοῦ Helmholtz (σχ. 2). Λαμβάνοντες τρία τετράγωνα ἴσα, ὧν τὸ ἓν σχηματίζεται διὰ παραλλήλων γραμμῶν ὁριζοντίων, τὸ δεύτερον διὰ παραλλήλων καθέτων, τὸ δὲ τρίτον περιγεγραμμένον, βλέπομεν αὐτὰ ἄνισα, καὶ δὴ ὑψηλότερον τὸ πρῶτον, πλατύτερον τὸ δεύτερον καὶ μικρότερον τὸ τρίτον, καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις.

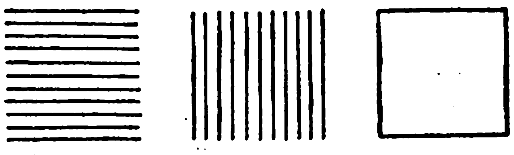
Σχ. 2.

3) Αἱ γραμμαὶ τοῦ Zöllner. Λαμβάνοντες παραλλήλους γραμμὰς τεμνομένας διὰ παραλλήλων (σχ. 3) βλέπομεν αὐτὰς οὐχὶ παραλλήλους, οἷαι πράγματι εἶναι, ἀλλὰ συγκλινούσας καὶ ἀποκλινούσας.

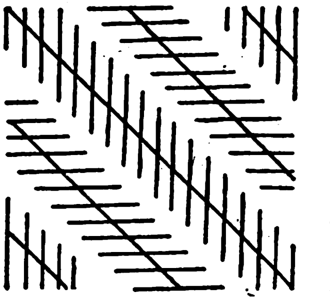
Σχ. 3.

4) Παράλληλοι τοῦ Lipps (σχ. 4). Γραμμαὶ δηλαδὴ παράλληλοι δὲν φαίνονται τοιαῦται.

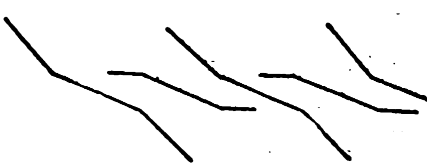
Σχ. 4.

5) Δύο ἡμικύκλια ἴσα, ὧν τὸ ἓν κλειστὸν (σχ. 5), φαίνονται ἄνισα καὶ δὴ τὸ ἀνοικτὸν μεῖζον (εἰκὼν Müller-Lyer).

6) Δύο γραμμαὶ ἴσαι (σχ. 6), ὧν τὰ ἄκρα τῆς μὲν μιᾶς εἶναι κορυφαὶ γωνιῶν διχοτομουμένων ὑπ' αὐτῆς, τῆς δ' ἑτέρας κορυφαὶ ἐπίσης γωνιῶν μὴ διχοτομουμένων, δὲν φαίνονται ἴσαι, ἀλλ' ἡ δευτέρα φαίνεται μείζων.

Ἀπάται ὀπτικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν χρωμάτων παραγόμεναι, αἵτινες ὅμως περιγράφονται ὡς φαινόμενα ἀντιθέσεως τῶν χρωμάτων.

Πρὸς ἑρμηνείαν τῶν κυρίως ὀπτικῶν ἀπατῶν, ὡς αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι, ὑπάρχουσι δι' ἑκάστην τούτων τρία εἴδη θεωριῶν, καὶ δή: α') Ἡ φυσιολογική. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἀποδίδουσι τὰ φαινόμενα τῶν ὀπτικῶν ἀπατῶν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ π. χ. διὰ τὴν πρώτην ἀπάτην ὑποστηρίζουσιν ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἵνα ἴδῃ τὴν διακεκομμένην ἀπόστασιν χρειάζεται μείζονα χρόνον, ἐπειδὴ ἑκάστη στιγμὴ διακόπτει τὴν κίνησιν αὐτοῦ καὶ ἄρα πλείονας κινήσεις. Αἱ διαφοραὶ τῆς ἀντιλήψεως εἰς τὰ τετράγωνα τοῦ Helmholtz ἑρμηνεύονται κατ' αὐτὸν διότι εἰς τὸ πρῶτον ὁ ὀφθαλμὸς πρὸς τὰ ἄνω ἐπιτελεῖ πλείονας κινήσεις καὶ ἐκ τῶν διακοπῶν χρειάζεται μείζονα χρόνον ἢ πρὸς τὴν ὁριζοντίαν διεύθυνσιν, τὸ δὲ δεύτερον φαίνεται πλα-

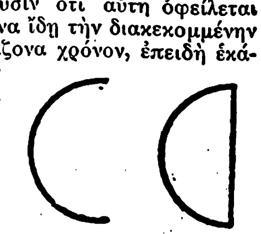
Σχ. 5.

Digitized by Google

τύτερον, διότι πρὸς τὴν ὁριζοντίαν διεύθυνσιν ἤδη ἐπιτελεῖ πλείονας κινήσεις καὶ ἄρα χρειάζεται μείζονα χρόνον κ. οὕ. κ. Τῆς θεωρίας ταύτης ὑπέρμαχοι εἶναι ὁ Helmholtz καὶ ὁ Wundt.

Κατ' ἄλλους, δεχομένους ψυχολογικὴν ἑρμηνείαν, αἱ διαφοραὶ ὀφείλονται εἰς τὰς συμπληρώσεις, ἃς ὁ συνειρμὸς προσκομίζει εἰς τὴν ἀντίληψιν. Ἤτοι ἀναμιγνύομεν τὰς ἰδίας ἡμῶν ἐντυπώσεις, ὡς ἄνθρωποι, τὰ ἴδια ἡμῶν συναισθήματα, εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν εἰκόνων. Οὕτως ἡ πρὸς τὰ ἄνω φορὰ φαίνεται ἐκτεινομένη, διότι πρὸς τὰ ἄνω ἔχομεν ἐλευθερίαν ἐκτάσεως, ἐνῷ ἡ κάτω εἶναι περιωρισμένη. Κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς τρίτης θεωρίας, αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν ἡμετέραν γενικὴν διάθεσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀντιλήψεως ἡμῶν.

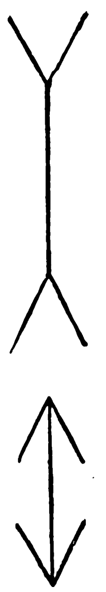

Σχ. 6.

Αἱ ὀπτικαὶ ἀπάται διακρίνονται τῶν παραισθήσεων, διότι ἐκεῖναι ἀφορῶσιν ἓν ὡρισμένον ἄτομον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου πᾶν ἀντικείμενον δύναται νὰ γίνεται ἀντιληπτὸν παρηλλαγμένον, ἐνῷ αἱ ὀπτικαὶ ἀπάται εἶναι διὰ πάντα παρατηρητὴν τοιαῦται, καὶ εἶναι αὗται ὡρισμέναι, καὶ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους. Ἡ σημασία τῆς διαθέσεως ἡμῶν καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ συνειρμοῦ εἶναι πρόδηλος καὶ ἐξηγεῖται ἤδη ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ὁλότητος, δι' ἣν ἡ ἀντίληψις εἶναι φαινόμενον νοητικόν, καὶ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτὴν ἐξασκεῖ ἡ διάθεσις καὶ τὸ συναίσθημα. Ἀλλὰ διά τινας τούτων καὶ ἡ φυσιολογικὴ θεωρία εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῶν, τοὐλάχιστον διὰ τὴν πρώτην καὶ τὰ τετράγωνα τοῦ Helmholtz. Τ. Α. Ζ.

— ὀπτικαὶ *παραισθήσεις*. Καλοῦνται αἱ παραισθήσεις τῆς ὁράσεως, ἤτοι αἱ ἠλλοιωμέναι καὶ διάφοροι τοῦ πραγματικοῦ ἐρεθίσματος ὀπτικαὶ ἀντιλήψεις· οὕτω π. χ. ἐξαγωγὴν ὑπό τινος ἀνθρώπου τοῦ ρινομάκτρου αὐτοῦ ὁ πάσχων βλέπει ὡς ἐξαγωγὴν περιστρόφου· τὸν ἄνθρωπον α ἐκλαμβάνει ἀντὶ τοῦ β κττ. Διαφέρουσι δ' αἱ παραισθήσεις τῶν ψευδαισθησιῶν, διότι αἱ πρῶται εἶναι ἠλλοιωμέναι αἰσθήσεις πραγματικοῦ ἐρεθίσματος, ἐνῷ αἱ ψευδαισθησίαι εἶναι αἰσθήσεις ἄνευ ἐρεθίσματος ἐξωτερικοῦ. Δυσχερὴς ὅμως εἶναι ἡ διάκρισις τῶν ὀπτικῶν παραισθήσεων ἀπὸ τῶν παρερμηνειῶν· ἀλλ' αἱ μὲν παραισθήσεις εἶναι ἠλλοιωμέναι αἰσθήσεις (=ἀντιλήψεις), ἄρα διαταραχαὶ τοῦ τρόπου μεταβιβάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐρεθίσματος εἰς τὰ προβλητικὰ κέντρα τῶν αἰσθήσεων, αἱ δὲ παρερμηνεῖαι εἶναι διαταραχὴ τῆς κρίσεως, δηλαδὴ τὸ ἐξωτερικὸν ἐρέθισμα καλῶς μεταβιβάζεται εἰς τὰ προβλητικὰ κέντρα, ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία του εἶναι παθολογική. Λ. χ. ὁ πάσχων καλῶς μὲν ἀντιλαμβάνεται τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ρινομάκτρου, ἀλλὰ νομίζει ὅτι ἡ κίνησις αὕτη ἐγένετο πρὸς ἐμπαιγμὸν αὐτοῦ, ἢ πρὸς συνεννόησιν κακόβουλον εἰς βάρος τοῦ πάσχοντος. Ἡ διάκρισις αὕτη καθίσταται μικροτέρα συμφώνως πρὸς τὰς νέας περὶ ἀντιλήψεως θεωρίας, καθ' ἃς ἡ ἀντίληψις εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νοητικὸν φαινόμενον ἐν μέρει. Αἱ παραισθήσεις παρατηροῦνται ἐπὶ τοξικῶν καὶ λοιμωδῶν καταστάσεων ἀθρόαι, ἐπὶ ὀνειρικῶν τοιούτων, ἐπὶ παραληρημάτων καταδιώξεων, ἰδίως δὲ τοῦ παρερμηνευτικοῦ, ἐπὶ μανίας λόγῳ τῆς μεγάλης κινητικότητος τῆς προσοχῆς, καὶ ἐπὶ ὀνειρικῶν καταστάσεων, καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης καταστάσεως, εἰς ἣν ὑπάρχει ἐλάττωσις ἢ κινητικότης προσοχῆς. Εἶναι σημεῖον μᾶλλον ὀξύτητος τῆς καταστάσεως, ὅταν εἶναι ἀθρόαι, καὶ οὐχὶ εἰδικαὶ ὡς αἱ τοῦ παραληρήματος καταδιώξεων. Δέον νὰ μὴ συγχέωνται πρὸς τὰς ὀπτικὰς ἀπάτας, αἵτινες εἶναι καθολικαί, ἤτοι δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ πίστις εἰς αὐτὰς μεταβάλλεται ὑπὸ τῆς κοινῆς λογικῆς, ὅπερ δὲν συμβαίνει εἰς τὰς παραισθήσεις. Αἱ παραισθήσεις ἄλλως τε συνυπάρχουσι μετ' ἄλλων ψυχικῶν διαταραχῶν.
Τ. Α. Ζ.

— ὀπτικαὶ *σταθεραὶ* *[Κρυσταλλογρ.]* Ὀνομάζονται ὡρισμέναι ὀπτικαὶ ἰδιότητες τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν τιμὰς σταθερὰς δι' ἕκαστον ἐπὶ μέρους ὀρυκτόν, ἐξαρτωμένας ἐκ τῆς χημικῆς συστάσεως καὶ τῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Τοιαῦται ὀπτικαὶ σταθεραὶ εἶναι λ. χ. οἱ δεῖκται διαθλάσεως, ἡ θέσις τῶν ἀξόνων ἐλαστικότητος ἐντὸς τοῦ κρυστάλλου, ἡ διπλοθλαστικότης καὶ ἡ γωνία τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων. Αἱ τιμαὶ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων εἶναι διάφοροι εἰς τὰ διάφορα ὀρυκτά, ὡρισμέναι ὅμως καὶ σταθεραὶ πάντοτε δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὀρυκτόν. Γ. Β.

— ὀπτικαὶ *ψευδαισθησίαι* (=ὀπτασίαι). Καλοῦνται αἱ ψευδαισθησίαι τῆς ὁράσεως, ἤτοι ἡ γένεσις ὀπτικῶν τινων ἀντιλήψεων χωρὶς νὰ ὑπάρχωσιν οἱ ἀντίστοιχοι ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοί. Πρόκειται ἐν ἄλλοις λόγοις περὶ διεγέρσεως τῶν κέντρων τῶν ὀπτικῶν εἰκόνων καὶ προβολῆς αὐτῶν ἐπὶ τὰ ἐκτός, ἤτοι περὶ ἀντικειμενοποιήσεως αὐτῶν. Διακρίνονται δ' αὗται: α') Εἰς *στοιχειώδεις*, ὅτε ὁ πάσχων βλέπει σημεῖά τινα ἁπλᾶ, ὡς τοῦ σταυροῦ, χρώματα, σκιὰς κ.τ.τ. β') Εἰς *λεκτικὰς ὀπτικάς*, ἤτοι ἐκείνας, εἰς ἃς ὁρῶνται λέξεις γεγραμμέναι ὡς αἱ τοῦ Βαλτάσαρ (Μανὴ-θεκὲλ-φαρές). γ') Εἰς *πολυπλόκους*, ἤτοι ἀπαρτιζούσας εἰκόνας ὡρισμένας· π. χ. ὁ πάσχων βλέπει τὸ α πρόσωπον ὅπερ ἀπουσιάζει ἢ ἔχει ἀποθάνει, βλέπει δαίμονας κ. τ. τ. δ') Εἰς *κινηματογραφικὰς* ἢ *ὀνειρικάς*, δηλαδὴ ἐκείνας, εἰς ἃς ἔχομεν ἐκτύλιξιν ὁλοκλήρων σκηνῶν, δίκην κινηματογραφικῆς ταινίας, καὶ αἵτινες εἶναι κινηταί. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐναργείας αὐτῶν διακρίνονται εἰς *ἐναργεῖς* ἢ *συγκεχυμένας*, ἀναλόγως τοῦ πολυπλόκου αὐτῶν εἰς *μεμονωμένας* καὶ *πολυπλόκους* κ.λ. Παράγονται δὲ ἢ κεκλεισμένων ὄντων τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ἀνοικτῶν. Παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ τυφλῶν. Εἶναι δὲ μονόπλευροι (ἡμιωπικαὶ) ἢ ἀμφίπλευροι. Ἄλλοτε εἶναι εὐχάριστοι, ἄλλοτε δὲ δυσάρεστοι καὶ ἐνίοτε πανοφοβικαί. Ἐπ' αὐτὰς ἐπιδρᾷ διάφραγμά τι, δι' οὗ καταργοῦνται, πρῖσμα δι' οὗ ἀλλάσσουσι θέσιν, κάτοπτρον δι' οὗ ἀνακλῶνται, ἡ κλεῖσις καὶ ἄνοιξις τῶν βλεφάρων, ὡς καὶ ἡ πίεσις τῶν βολβῶν, δι' ὧν ἐξαφανίζονται. Ὁ ἐμφανίζων ψευδαισθησίας βλέπει πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν, πρὸς ἣν ὁμιλεῖ, π. χ. ἂν βλέπῃ πρόσωπον, ἢ κρύπτει τὸ πρόσωπόν του, ἂν βλέπῃ φοβερόν τι, καὶ ἐν γένει ἐμφανίζει ἀνάλογον ἀντίδρασιν, ἐξ ἧς δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν τὰς ψευδαισθησίας. Ἰδιαίτεροι τύποι αὐτῶν εἶναι αἱ ζῳοψίαι, ἤτοι αἱ ψευδαισθησίαι ἐκεῖναι, εἰς ἃς ὁ πάσχων βλέπει ζῷα κ.τ.τ., οὖσαι χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῶν δηλητηριάσεων. Συνυπάρχουσι δὲ πολλάκις αἱ ψευδαισθησίαι τῆς ὁράσεως μετ' ἄλλων αἰσθητηρίων ἢ αἰσθητικῶν ψευδαισθησιῶν, ἀποτελοῦσαι τὰς συναισθητικὰς ψευδαισθησίας. Παρατηροῦνται κυρίως ἐπὶ τῶν τοξικῶν καὶ λοιμωδῶν καταστάσεων, ἐπὶ ὑστερίας (ὀνειρικὸν παραλήρημα), ἐπὶ σχιζοφρενίας, θρησκευτικῶν παραληρημάτων κ.τ.τ. Ὅταν εἶναι ἀθρόαι καὶ οὐχὶ εἰδικαί, εἶναι σημεῖον ὀξύτητος τῆς καταστάσεως, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τοξικῶν καταστάσεων. Τ. Α. Ζ.

— ὀπτικὴ *ἀκτὶς* *['Αστρον.]* Νοητὴ εὐθεῖα, ἥτις συνδέει τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος. Λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς πυκνότητος τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων πρὸς τὰ κατώτερα στρώματα αὐτῆς, ἡ ὀπτικὴ ἀκτίς, μέχρις ὅτου φθάσῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ, ὑφίσταται συνεχῶς θλάσιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀπὸ εὐθείας καταντᾷ εἰς τεθλασμένην μὲ ἀπειροελαχίστας πλευράς, ἤτοι εἰς καμπύλην, ἡ ὁποία στρέφει τὰ κοῖλα αὐτῆς πρὸς τὸ ἔδαφος. Ὁ ὀφθαλμὸς ὅμως, εἰθισμένος νὰ βλέπῃ εὐθυγράμμως, βλέπει τοὺς ἀστέρας κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς εἰς αὐτὸν εἰσερχομένης τελευταίας πλευρᾶς τῆς τεθλασμένης, ἤτοι κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τῆς λόγῳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως καμπυλογράμμου ὀπτικῆς ἀκτῖνος. Ἕνεκα τούτου οἱ ἀστέρες ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι εἰσέτι ὁρατοί, μολονότι ἔχουσιν ἤδη κατέλθει ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα. Σ. Π.

— ὀπτικὴ *αὖλαξ* *['Ανατομ.]* Αὖλαξ ἐγκαρσία ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ σώματος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, ἀπολήγουσα δ' ἑκατέρωθεν εἰς τὸ ὀπτικὸν τρῆμα. Ι. Π.

—ὀπτικὴ *δύναμις τηλεσκοπίου* *['Αστρον.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἄλλως λεγομένη *διακριτικὴ* δύναμις διοπτρικοῦ ἢ κατοπτρικοῦ τηλεσκοπίου, ἤτοι ἡ γωνία ἡ ὁποία μετρεῖ τὴν ἱκανότητα ὀπτικοῦ τινος ὀργάνου, ὅπως διαχωρίζῃ ἀπ' ἀλλήλων δύο ἀστέρας ἢ σημεῖα ἐν γένει, ἡ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπόστασις εἶναι τόσον μικρά, ὥστε ταῦτα παρατηρούμενα δι' ἄλλου ὀπτικοῦ μέσου μικροτέρας δυνάμεως νὰ φαίνωνται συμπίπτοντα. Ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀπλανῆ δι' ἀρίστου ἀπὸ ὀπτικῆς ἀπόψεως τηλεσκοπίου, τὸ εἴδωλον αὐτοῦ ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ προσοφθαλμίου θὰ εἶναι μικρὸς δίσκος, λαμπρότερος κατὰ τὸ κέντρον παρὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ, περιβαλλόμενος ὑπὸ ὁλονὲν ἀμυδροτέρων φωτεινῶν δακτυλίων, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ σκοτεινῶν κύκλων. Ἡ ἀκτὶς τοῦ κεντρικοῦ δίσκου εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ μῆκος κύματος τοῦ φωτός, ἤτοι ἐὰν ὁ παρατηρούμενος ἀστὴρ εἶναι ἐρυθρός, ὁ δίσκος του θὰ φαίνεται μεγαλύτερος ἢ ἐὰν ὁ ἀστὴρ ἦτο κυανοῦς. Προσέτι ἡ ἀκτὶς τοῦ κεντρικοῦ δίσκου εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀκτῖνος τοῦ φωτεινοῦ κύματος καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς διαμέτρου τῆς χρησιμοποιηθείσης τομῆς τῆς φωτεινῆς δέσμης, ἤτοι τῆς δέσμης τοῦ ἀντοφθαλμίου τοῦ τηλεσκοπίου, εἴτε περὶ κατόπτρου πρόκειται εἴτε περὶ φακοῦ. Ἐὰν παρατηρῶμεν διπλοῦν ἀστέρα, τοῦ ὁποίου τὰ δύο μέλη εὑρίσκονται εἰς ἐλαχίστην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, διὰ νὰ μὴ συγχέηται ὁ συνοδὸς μετὰ τοῦ πρωτεύοντος ἀστέρος εἰς ἓν φωτεινὸν σημεῖον, πρέπει τοὐλάχιστον ἡ περιφέρεια τοῦ δίσκου τοῦ ἑνὸς νὰ διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου τοῦ δίσκου τοῦ ἑτέρου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν δύο ἀστέρων τοῦ ζεύγους μετρεῖται διὰ τῆς ἀκτῖνος τοῦ πρώτου δίσκου ἢ τῆς γωνίας ἣν αὕτη ὑποτείνει. Συνεπῶς αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τοῦ φωτὸς ἐπιβάλλει ὡρισμένα ὅρια, πέραν τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατος ἡ αὔξησις τῆς εὐκρινείας τῶν εἰδώλων ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τῶν τηλεσκοπίων. Τὸ ὅριον τῆς διακριτικῆς δυνάμεως τηλεσκοπίου κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Foucault καὶ τοῦ Dawes, παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου ρ=4″,56/D, ἔνθα D παριστᾷ τὴν διάμετρον τοῦ ἀντοφθαλμίου ἐκπεφρασμένην εἰς ἴντσας. Συνεπῶς ἡ διακριτικὴ δύναμις τηλεσκοπίου, ἔχοντος ἄνοιγμα 4,56 ἰντσῶν, ἰσοῦται πρὸς 1″, διὰ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῷ κόσμῳ διοπτρικῶν τηλεσκοπίων, ὡς τὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Yerkes παρὰ τὸ Σικάγον· δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ἀστέρες, ἡ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπόστασις ἰσοῦται πρὸς 0″,11· διὰ τοῦ ἐν Mount Wilson μεγίστου κατοπτρικοῦ τηλεσκοπίου τῶν 100 ἰντσῶν ($2^{μ}$·57) διαχωρίζονται ἀστέρες ἀπέχοντες κατὰ 0″,05 περίπου κ. ο. κ. Ἡ διακριτικὴ δύναμις τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου Δωρίδου τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ὅπερ ἔχει ἀντικειμενικὸν φακὸν διαμέτρου 40 ἑκατοστομέτρων, ἤτοι 16 ἰντσῶν, ἀνέρχεται εἰς 0″, 28. Ἐντεῦθεν εἶναι καταφανὴς ἡ ἀξία τῶν μεγάλων τηλεσκοπίων, δι' ὧν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπρόσιτοι εἰς ὄργανα μετρίας ἐντάσεως. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι, διὰ νὰ ἐξαντλήσωμεν ὅλην τὴν ἰσχὺν τηλεσκοπίου, δέον νὰ συμβάλλῃ πρὸς τοῦτο καὶ ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας, διότι, ἂν αὕτη εἶναι τεταραγμένη, ἡ ἐκ τῆς διαθλάσεως κύμανσις τῶν εἰδώλων ἐκμηδενίζει πολλάκις τὸ ἐκ τῆς διακριτικῆς δυνάμεως μεγάλου τηλεσκοπίου κέρδος. Σ. Π.

—ὀπτικὴ *ἐκτίμησις θερμοκρασίας*. Εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς θερμοκρασίας ἐρυθροπυρωμένου ἀντικειμένου διὰ τῆς χρώσεως καὶ τῆς λάμψεως αὐτοῦ. Ἀκριβεστέραν μέτρησιν τῆς ἀκτινοβολίας ἐπιτρέπει ἡ χρῆσις πυρομετρικῶν φωτομέτρων (βλ. *πυρομετρία*).

— ὀπτικὴ *θηλή*, ἢ *θηλὴ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου*. Τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, ἔχον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, εἰσέρχεται εἰς τὸν βολβὸν ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου αὐτοῦ τμήματος, διατρυπᾷ τὸν σκληρωτικὸν καὶ χοριοειδῆ καὶ ἐξαπλοῦται σχηματίζον τὴν ἐσωτάτην τοῦ βολβοῦ στιβάδα, τὸν ἀμφιβληστροειδῆ, ὅστις περιέχει τὰς αἰσθητικὰς ἶνας. Τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς εἰσόδου του ἀποτελεῖ τὴν *ὀπτικὴν θηλήν*. Αὕτη κεῖται παρὰ τὸν ὀπίσθιον πόλον τοῦ βολβοῦ (ὀλίγον τι ρινικῶς καὶ κάτω) καὶ ἔχει σχῆμα δίσκου στρογγύλου. Διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου ὁρωμένη φαίνεται λευκὴ ροδόχρους καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ χρώματος αὐτοῦ τοῦ λοιποῦ ἐρυθροῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ διάμετρός της εἶναι περὶ τὸ 1,5 χμ. Δὲν προέχει οὐδόλως τοῦ λοιποῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἀλλὰ μᾶλλον σχηματίζει ἐλαφρὰν κοιλότητα (φυσιολογικὴ κοίλανσις) παρὰ τὸ κέντρον της. Ἐκ τῆς κεντρικῆς μοίρας τῆς θηλῆς βλέπομεν ἐκπορευόμενα τὰ κεντρικὰ ἀγγεῖα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς (κεντρικὴ ἀρτηρία, κεντρικὴ φλέψ), ἅτινα ἐπὶ τῆς θηλῆς διχοτομούμενα ἐξαπλοῦνται εἶτα ἐπὶ τοῦ λοιποῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐλαφρὸς μελαγχρωστικὸς δακτύλιος χωρίζει τὴν θηλὴν τοῦ λοιποῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ ὀπτικὴ θηλὴ εἶναι ἡ μόνη μοῖρα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἥτις εἶναι ἀναίσθητος εἰς τὸ φῶς καὶ δι' αὐτὸ προβάλλεται εἰς τὸ ὀπτικὸν πεδίον ὡς κηλὶς ἢ σκότωμα (*τυφλὴ κηλὶς τοῦ Mariotte*). Ὀφθαλμοσκοπικῶς ἡ ὀπτικὴ θηλὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀφοριστικὸν σημεῖον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ λοιποῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ διάμετρός της δέ, γνωστὴ οὖσα, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς καταμέτρησιν τῶν ἐν τῷ βυθῷ ἀλλοιώσεων ἢ ἐπακριβῆ καθορισμὸν τῆς θέσεώς των. Ἡ ὀπτικὴ θηλὴ δύναται νὰ εἶναι αὐτὴ καὶ μόνη ἕδρα σοβαρωτάτων παθήσεων τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅτε καὶ ὀφθαλμοσκοπικῶς διακρίνομεν διαφορὰν εἰς τὸ σχῆμα ἢ τὸ χρῶμα ἢ τὴν ἔκτασίν της. Οὕτως, ἐπὶ ἀτροφίας τῆς θηλῆς, ἀντὶ ροδόχρου ἔχει χρῶμα λευκὸν ἢ φαιόν, ἐπὶ οἰδήματος τῆς θηλῆς, αὕτη φαίνεται ὡς πραγματικὴ θηλὴ ἐξέχουσα τοῦ λοιποῦ ἀμφιβληστροειδοῦς (περίσφιγξις θηλῆς συνεπείᾳ ἐνδοεγκεφαλικῶν συνήθως παθήσεων)· ἐπὶ γλαυκώματος τοὐναντίον ἡ θηλὴ παρουσιάζει κοίλανσιν μᾶλλον ἢ ἧττον ἔκδηλον (ἐξ ἧς καὶ ἡ ὀφθαλμοσκοπικὴ παράλλαξις τῶν ἀγγείων), ἐπὶ νευρίτιδος τὰ ὅριά της ἐξαλείφονται καὶ συγχέεται μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀμφιβληστροειδοῦς κτλ. Β. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ

—ὀπτικὴ *ἑστία* *[Ψυχολ.]*· βλ. λ. *ἑστία*.

—ὀπτικὴ *ταινία* *['Ανατομ.]*. Ἄρχεται αὕτη ἀπὸ τῆς ὀπισθίας ἔξω γωνίας τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος καὶ ἐκτείνεται περὶ τὸ ρυγχαῖον ἄκρον τοῦ σκέλους τοῦ ἐγκεφάλου μέχρι τῶν γονατωδῶν σωμάτων, ἔνθα ἀποσχίζεται εἰς δύο ρίζας, μίαν διὰ τὸ ἔξω γονατῶδες σῶμα καὶ ἑτέραν διὰ τὸ ἔσω. Ι. Π.

—ὀπτικοὶ *θάλαμοι* *['Ανατομ.]*. Δύο φαιὰ ᾠοειδῆ ὀγκώματα, ἀποτελοῦντα τὰ πλάγια τοιχώματα τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου. Ι. Π.

Digitized by Google

—**ὀπτικὸν** ***δυναμόμετρον*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *δυναμόμετρον* Ramsden.

—**ὀπτικὸν** ***κέντρον*** *[Ἀνατομ.]*. Ἑδράζεται ἐν τῷ περὶ τὴν πληκτραίαν σχισμὴν φλοιῷ τῆς ινιακῆς ζώνης (βλ. *ἐγκεφαλικὰ κέντρα*). Ι. Π.

—**ὀπτικὸν** ***μέγεθος ἀστέρων*** *[Ἀστρον.]*· βλ. λ. *ἀστέρες* (τ. Ε', σ. 884 γ') καὶ *μέγεθος ἀστέρος*.

—**ὀπτικὸν** ***νεῦρον*** *[Ἀνατομ.]*. Περιβεβλημένον ὑπὸ τριῶν ἐλύτρων ἐκ τῶν τριῶν μηνίγγων, ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος καὶ διήκει διὰ τοῦ ὀπτικοῦ τρήματος εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον, ἔνθα ἐμφύεται εἰς τὸν βολβόν. Ι. Π.

—**ὀπτικὸν** ***ὄργανον***· τὸ αἰσθητήριον ὄργανον τῆς ὁράσεως, ὁ *ὀφθαλμὸς* (βλ. λ.).

—**ὀπτικὸν** ***παράδοξον***· βλ. *ὀπτικαὶ ἀπάται*.

—**ὀπτικὸν** ***πεδίον*** *[Φυσ.]*. Καλοῦμεν οὕτω, ἢ ἁπλῶς *πεδίον ὀπτικοῦ ὀργάνου*, τὸ διάστημα, ἐν ᾧ εὑρίσκονται πάντα τὰ σημεῖα τὰ ὁρατὰ διὰ τοῦ ὀργάνου. Προκειμένου περὶ ἀστρονομικῆς διόπτρας, μετροῦμεν τὸ ὀπτικὸν πεδίον αὐτῆς κατὰ τὸν ἀκόλουθον ἁπλοῦν τρόπον. Τοποθετοῦμεν πρὸ τῆς διόπτρας εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς μετρικὴν κλίμακα καὶ σκοπεύομεν διὰ τῆς διόπτρας μέχρις ὅτου παρατηρήσωμεν εὐκρινῶς τὸ εἴδωλον αὐτῆς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας. Καλοῦμεν τότε *μέγεθος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου* τὴν γωνίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τῆς διόπτρας τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς κλίμακος, ὅπερ δύναται νὰ παρατηρηθῇ διὰ τῆς διόπτρας. Ἐὰν καλέσωμεν διὰ δ cm τὸ μέγιστον μῆκος τῆς κλίμακος, ὅπερ δύναται νὰ παρατηρηθῇ διὰ τῆς διόπτρας, καὶ διὰ λ cm τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἀπὸ τῆς διόπτρας, τότε τὸ μέγεθος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου F παρέχεται εἰς μοίρας διὰ τῆς σχέσεως:

$$F=57^{o}.3^{o}.\frac{\delta}{\lambda}$$

Συνήθως, ἀντὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ὀπτικοῦ μεγέθους εἰς μοίρας, τὸ μέγεθος τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ διὰ τοῦ μεγέθους δ, ὅτε ὅμως δέον νὰ καθορισθῇ καὶ ἡ ἀπόστασις λ, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ ἀντικειμενικὴ τῆς διόπτρας. Κ. Π.

— *[Ἀστρον.]* *Ὀπτικὸν πεδίον* εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ὁποίαν βλέπομεν διὰ τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ τοῦ τηλεσκοπίου. Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ μεγέθυνσις τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ, δι' ὃ ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις μικρῶν μεγεθύνσεων ὁσάκις τὸ τηλεσκόπιον χρησιμοποιεῖται δι' ἐξερεύνησιν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς λ. χ. δι' ἀναζήτησιν κομητῶν, σκόπευσιν οὐρανίου σώματος ἀρκετὰ λαμπροῦ ἄνευ τῆς χρήσεως κύκλων σκοπεύσεως κτλ. Σ. Π.

— **ὀπτικὸν** ***σημεῖον συνειδήσεως*** *[Ψυχολ.]*· βλ. λ. *ἑστία* (τ. ΙΑ', σ. 652 β.).

— **ὀπτικὸν** ***σύστημα*** *['Οφθαλμ.]*. Τὸ ὀπτικὸν σύστημα τοῦ ὀφθαλμοῦ σκοπὸν ἔχει τὸν σχηματισμὸν τῶν εἰδώλων τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐπὶ τοῦ εὐαισθήτου μέρους τοῦ βολβοῦ, τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, συνίσταται δ' ἐκ τοῦ κερατοειδοῦς, τοῦ ὑδατοειδοῦς ὑγροῦ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ καὶ τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος. Τὰ διάφορα ταῦτα τμήματα δὲν ἔχουν ὅλα τὴν αὐτὴν διαθλαστικὴν δύναμιν, οὐδὲ τὸν αὐτὸν δείκτην διαθλάσεως. Κύρια ὅμως διαθλαστικὰ μέσα εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ὁ κερατοειδὴς καὶ εἶτα ὁ κρυσταλλοειδὴς φακός. Ἡ ὅλη διαθλαστικὴ δύναμις τοῦ ὀπτικοῦ συστήματος ὑπολογίζεται εἰς 58,64 διοπτρίας. Ἡ διαθλαστικὴ δύναμις τοῦ κερατοειδοῦς, κατὰ δύο καὶ ἡμίσειαν φορὰς μείζων τῆς τοῦ κρυσταλλοειδοῦς, εἶναι 40,48 διοπτρίαι κατὰ Tcherning, ἢ 43,05 διοπτρίαι κατὰ Gullstrand. Β. Α.

— **ὀπτικὸν** ***τρῆμα*** *[Ἀνατομ.]*. Τρῆμα κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου, σχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν δύο ἐκφυτικῶν ῥιζῶν τῶν ἐλασσόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, ὑφ' ὧν καὶ περιλαμβάνεται· διὰ τοῦ τρήματος τούτου διέρχεται τὸ ὀπτικὸν νεῦρον καὶ ἡ ὀπτικὴ ἀρτηρία. Ι. Π.

— **ὀπτικὸν** ***χίασμα*** *[Ἀνατομ.]*. Ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὀπτικῆς μοίρας τοῦ ὑποθαλάμου τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου· παριστᾷ δὲ πρόμηκες ἐγκάρσιον τετράπλευρον πέταλον, οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια συμφύεται μετὰ τοῦ ἐδάφους τῆς 3ης κοιλίας. Ἑκάτερον πλάγιον αὐτοῦ συνάπτεται ἔμπροσθεν μὲν μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ὄπισθεν δὲ μετὰ τῆς ὀπτικῆς ταινίας. Ι. Π.

— **ὀπτικὸς** ***ἄξων*** *['Οφθαλμ.]*. Θεωρητικῶς εἶναι ἡ φανταστικὴ γραμμὴ ἡ διερχομένη διὰ τοῦ κέντρου τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ὀπτικοῦ συστήματος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Αὕτη ἑνώνει τὸ κέντρον τοῦ κερατοειδοῦς πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς κειμένην ὀπισθίαν κυρίαν ἑστίαν τοῦ ὀφθαλμοῦ, διερχομένη διὰ τοῦ σημείου τῆς περιαγωγῆς τοῦ βολβοῦ. Ὁ ὀπτικὸς ἄξων σχηματίζει μετὰ μὲν τῆς ὀπτικῆς γραμμῆς (τῆς ἑνούσης τὸ ὁρώμενον ἀντικείμενον μὲ τὴν ὠχρὰν κηλῖδα καὶ διερχομένης διὰ τοῦ δεσμικοῦ σημείου) τὴν γωνίαν α, μετὰ δὲ τῆς βλεμματικῆς γραμμῆς (τῆς ἑνούσης τὸ ὁρώμενον ἀντικείμενον μὲ τὸ σημεῖον τῆς περιαγωγῆς τοῦ βολβοῦ) τὴν γωνίαν γ. Β. Α.

— *[Ἀστρον.]* Βλ. λ. *ἄξων ὀπτικὸς* καὶ λ. *διόπτρα*.

— *[Κρυσταλλ.]* *Ὀπτικὸς ἄξων* (optische Achse) ὀνομάζεται ἡ διεύθυνσις ἐν τῷ κρυστάλλῳ, παραλλήλως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ προσπίπτουσα ὀπτικὴ ἀκτὶς δὲν ὑφίσταται τὸ φαινόμενον τῆς διπλῆς διαθλάσεως. Εἶναι ἑπόμενον ὅτι οἱ ὀπτικοὶ ἄξονες νοοῦνται μόνον εἰς τὰ ἀνισότροπα κρυσταλλικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ μόνον παρατηρεῖται ἡ διπλῆ διάθλασις. Ἐκ τῶν σωμάτων τούτων ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κρυσταλλοῦνται εἰς τὸ ἑξαγωνικόν, τριγωνικὸν καὶ τετραγωνικὸν σύστημα ἐμφανίζουν ἕνα μόνον ὀπτικὸν ἄξονα, ἐνῷ ὅσα κρυσταλλοῦνται εἰς τὸ ῥομβικόν, μονοκλινὲς καὶ τρικλινὲς σύστημα ἔχουν δύο ὀπτικοὺς ἄξονας. Ὡς ἐκ τούτου τὰ πρῶτα λέγονται μοναξονικὰ καὶ τὰ δεύτερα διαξονικά. Εἰς τοὺς μοναξονικοὺς κρυστάλλους ὁ ὀπτικὸς ἄξων συμπίπτει μὲ τὸν κρυσταλλογραφικὸν ἄξονα καὶ μάλιστα τὸν κυριώδη. Εἰς τοὺς διαξονικοὺς κρυστάλλους οἱ ὀπτικοὶ ἄξονες δὲν ταυτίζονται μὲ τοὺς κρυσταλλογραφικούς, σχηματίζουν δὲ μεταξύ των γωνίαν, ἡ ὁποία καλεῖται γωνία τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων καὶ ἀποτελεῖ ὀπτικὴν σταθεράν. Γ. Β.

— **ὀπτικὸς** ***ἠθμὸς*** *[Φωτογρ.]*· βλ. λ. *ἠθμός*.

— **ὀπτικὸς** ***θάλαμος*** *[Ἀνατομ.—Φυσιολ.]*· βλ λ. *θάλαμος ὀπτικός*.

— **ὀπτικὸς** ***τηλέγραφος***· βλ. λ. *τηλέγραφος ὀπτικός*.

—**ὀπτικῶς** ***διπλοῖ ἀστέρες*** *[Ἀστρον.]*. Καλοῦνται οὕτω, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *φυσικῶς διπλοῦς ἀστέρας*, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀποτελοῦσι φυσικὸν σύστημα ἐκ δύο ἀστέρων περιστρεφομένων περὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν κέντρον βάρους, ἀλλὰ φαίνονται ὡς διπλοῖ, διότι εὑρίσκονται ἐγγὺς τῆς πρὸς αὐτοὺς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, ἂν καὶ ἡ κατὰ μῆκος αὐτῆς ἀπόστασίς των εἶναι πολλάκις τεραστία. Ἡ παρατήρησις τῶν τοιούτων ἀστέρων σκοπὸν ἔχει τὴν διαπίστωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν εἶναι φυσικῶς διπλοῖ καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἰδίας κινήσεως ἑκατέρου τῶν ἀστέρων, οἵτινες φαίνονται πλησίον ἀλλήλων. Σ. Π.

ὀπτικότης, —*ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης χρώματος εὐνοϊκοῦ εἰς τὴν ὅρασιν (εὐχαρίστου ἢ ἀβλαβοῦς): «ἡ ὀπτικότης τοῦ πρασίνου χρώματος».

Ὀπτιλέτις, ἢ ***Ὀπτιλῖτις***. Ἐπίκλησις τῆς Ἀθηνᾶς παρὰ Λακεδαιμονίοις, ἀπὸ τῆς δωρικῆς λέξεως *ὀπτίλος* (=ὀφθαλμός), ἀνάλογος τῆς ἐπικλήσεως *Ὀφθαλμῖτις* καὶ *Πτιλλία*. Ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Ὀπτιλέτιδος ἢ Ὀφθαλμίτιδος εἶχεν ἱδρύσει ἐν Σπάρτῃ ὁ Λυκοῦργος. Π. Ν. Π.

Ὀπτίματοι (οἱ) *[Βυζαντ.]*. Στρατιωτικὸν σῶμα ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ, συγκροτηθὲν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. καὶ κληθὲν οὕτως ἐκ τοῦ λατινικοῦ optimates (=οἱ ἄριστοι). Ἡ δύναμις αὐτῶν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἀνήρχετο εἰς ὑπερδεκακισχιλίους ἄνδρας, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἔβαινε μειουμένη, μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ. Τὸ σῶμα τοῦτο, οὗτινος ἡ ὀργάνωσις διέφερε κατά τι τῆς τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, διετηρήθη ἐπὶ μακρόν· ἀναφέρεται ἐν τῷ «Στρατηγικῷ» τοῦ Μαυρικίου (γραφέντι κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα), ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡ περιφέρεια τῆς Βιθυνίας, ἐν ᾗ ἐστάθμευεν, ὠνομάσθη *θέμα τοῦ Ὀπτιμάτου* κατὰ τὸν Η' αἰῶνα. Ν. ΚΛΣ

Ὀπτίματον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θέμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (βλ. *Ὀπτίματοι*) ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βιθυνίᾳ, μεταξὺ τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κυριώτεραι αὐτοῦ πόλεις ἦσαν ἡ *Νικομήδεια*, ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τοῦ θέματος, ὁ *Ἀστακός*, ἡ *Δακύβιζα*, ἡ *Παρθενούπολις*, ἡ *Πραίνετος* καὶ ἡ *Χιλή*. Τὸ θέμα τοῦτο κατεῖχε, μέχρι τουλάχιστον τοῦ Ι' αἰῶνος, ὑποδεεστέραν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων θεμάτων τῆς αὐτοκρατορίας, δι' ὃ καὶ ὁ διοικητὴς αὐτοῦ δὲν ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ στρατηγοῦ ἀλλὰ τὸν τοῦ δομεστίκου, καὶ κατεῖχε τὴν 6ην τάξιν ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ· φαίνεται ὅμως ὅτι βραδύτερον προήχθη εἰς ἀνωτέραν τάξιν, διότι σῴζεται σφραγὶς φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «κατεπάνω τοῦ Ὀπτιμάτου» καὶ ἄλλη «στρατηγὸς τοῦ Ὀπτιμάτου». Ν. ΚΛΣ

ὀπτιμισμὸς (optimisme) *[Φιλοσοφ.]*· βλ. λ. *αἰσιοδοξία*.

ὀπτιμιστὴς (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸν ὀπτιμισμὸν ὡς φιλοσοφικὸν δόγμα, ὁ βλέπων τὰ πράγματα ἀπὸ τῆς καλῆς αὐτῶν ἐμφανίσεως, αἰσιόδοξος, ἀντίθ. *πεσσιμιστὴς* (μεταγραφὴ τοῦ γαλλ. oprimiste).

ὀπτίων (ὁ) (optio) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ στρατῷ ὁ κατώτερος ἀξιωματικός, ὁ ἐπιφορτισμένος τὰς διαφόρους οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας ἐν ἑκάστῳ σώματι. Οἱ ὀπτίωνες ἦσαν ἰσότιμοι καὶ περίπου ἰσάριθμοι πρὸς τοὺς ἑκατοντάρχους τῆς λεγεῶνος. Ὀπτίωνες ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ναυτικῷ, καθὼς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας, μὴ στρατιωτικάς, ὑπηρεσίας· π.χ. ὀπτίων ἐπὶ τῶν νεωρίων (optio navaliorum), ἐπὶ τῶν φυλακῶν (optio carceris), ἐπὶ τῶν βαλανείων (optio balnearii) κ.λ. Οἱ ὀπτίωνες διετηρήθησαν καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ὑπῆρχεν εἷς ὀπτίων ἐν ἑκάστῳ τάγματι, ὅστις ἦτο ταμίας καὶ ἐπιμελητὴς αὐτοῦ, συνέτασσε τὰς μισθοδοτικὰς καταστάσεις καὶ διένειμε τοὺς μισθοὺς καὶ τὰ τρόφιμα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας τοῦ τάγματός του. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α' ἐθέσπισε τῷ 545, ἵνα «οἱ ὀπτίωνες προφάσει παραμυθίας» λαμβάνωσι τὸ $^1/_{15}$ τῶν χορηγουμένων εἰς τὸ τάγμα των *ἀννωνῶν*, δηλ. τῶν τροφίμων ἅτινα οἱ κάτοικοι ἑκάστης περιφερείας παρεῖχον πρὸς διατροφὴν τῶν ἐν αὐτῇ σταθμευόντων ἢ τῶν δι' αὐτῆς διερχομένων στρατευμάτων. Ν. ΚΛΣ

ὀπτογράφημα (τό). Ἡ διὰ τῆς ὀπτογραφίας παραγομένη ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς τοῦ ὀφθαλμοῦ εἰκών. Β. Α.

ὀπτογραφία (ἡ). Ἡ ὑπό τινας εἰδικοὺς ὅρους παραγωγὴ καὶ ἀποτύπωσις ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὡς ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακός, τῆς εἰκόνος τοῦ εἰδώλου τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Ἡ ἀποτύπωσις ὀφείλεται εἰς τὴν πορφύραν ἢ ἐρυθροφίνην (Boll), ἀναπτυσσομένην ἐπὶ τῶν ῥαβδίων τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς εὑρίσκεται ἐπὶ μακρὸν ἐν σκότει. Τοιαῦτα πειράματα ὀπτογραφίας ἐξετελέσθησαν ἰδίως ἐπὶ ζῴων (Kühne). Β. Α.

ὀπτοπλινθοδομὴ (ἡ)· δομή, κτίσιμο διὰ πλίνθων, διὰ τούβλων.

— *[Δομ.]* Τοῦ ὅρου *ὀπτοπλινθοδομὴ* συνηθέστατα γίνεται σύγχυσις μετὰ τοῦ γενικοῦ *πλινθοδομή*, ἀφορῶντος πᾶσαν κατασκευὴν ἐκ πλίνθων γενικῶς, κυριώτατα δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου ἐπὶ τοιχοποιιῶν ἐξ ὀπτοπλίνθων ἢ ἄλλων πλίνθων, διὸ καὶ θ' ἀναπτυχθῶσιν ἐνταῦθα τ' ἀφορῶντα τὰς τοιχοποιίας μόνον ἐκ πλίνθων, ἅτινα εἶναι καὶ αἱ βάσεις κατασκευῆς πάσης τοιχοποιίας, τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς ἄλλας κατασκευὰς ἀναπτυσσομένων εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα.

Βάσις τῶν κατασκευῶν. Βάσις πάσης κατασκευῆς ἐκ πλίνθων εἶναι ἡ ἐπίτευξις καλοῦ συμπλέγματος αὐτῶν, χάριν τῆς προφυλάξεώς των ἀπὸ πάσης μετακινήσεως. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν ταύτην τοῦ καλοῦ συμπλέγματος δὲν πρέπει οἱ ἁρμοὶ ὤσεως, οἱ κατακόρυφοι δηλαδὴ ἁρμοί, δύο ὑπερκειμένων στρώσεων νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου, ἀλλ' ὀφείλουσι ν' ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων, προσέτι δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν οἱ ἁρμοὶ ὤσεως νὰ μὴ διήκωσι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πάχους τοῦ τοίχου καθ' ὅλον τὸ πάχος τοῦτο. Σύμπλεγμά τι λίθων θὰ εἶναι τόσον ἀνθεκτικώτερον, ὅσον ὀλιγώτεραι ἐπιφάνειαι ὤσεως συναντῶνται ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς τοιχοποιίας, συμπίπτουσαι ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, παραλλήλου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κυρίας πιέσεως καὶ καθέτου ἢ παραλλήλου πρὸς τὸν τοῖχον. Ἡ ἐπίτευξις τῶν δύο ὡς ἄνω θεμελιωδῶν ἀρχῶν εἶναι δυνατὴ διὰ χρησιμοποιήσεως ὀπτοπλίνθων διαφόρου μεγέθους καὶ κυρίως συνηθέστατα διὰ διαφορᾶς τῆς θέσεως τῶν ὁμοίων ἢ διαφορετικοῦ μεγέθους πλίνθων εἰς τὰς στρώσεις.

Χαρακτηρισμοί. Ἀναλόγως τῆς διατάξεως καὶ τῆς θέσεως τῶν λίθων εἰς τὰς στρώσεις χαρακτηρίζονται αὗται εἰς *δρομεῖς* (δρομικάς), αἵτινες κεῖνται μὲ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν πλευρὰν ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τοιχοποιίας ἢ ἐπὶ παραλλήλου αὐτῷ ἐπιπέδου, καὶ εἰς *διατόνους* (μπατικάς), αἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν τοιχοποιίαν, οὖσαι κάθετοι πρὸς τὰ μέτωπα. Αἱ στρώσεις αἵτινες ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ δρομικὰς ἢ μόνον ἀπὸ μπατικὰς πλίνθους καλοῦνται στρώσεις δρομικῶν ἢ στρώσεις μπατικῶν πλίνθων.

Κανόνες μορφώσεως συμπλεγμάτων. Κατόπιν τῶν τεθεισῶν βάσεων ἐπιτεύξεως καλοῦ συμπλέγματος πλίνθων, δέον ν' ἀκολουθηθῶσιν οἱ κάτωθι κανόνες συμπλέξεως αὐτῶν: α') Οἱ ἁρμοὶ δύο ἀλληλοδιαδόχων στρώσεων δύνανται νὰ διασταυροῦνται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου. Δέον ἑκάστη πλίνθος νὰ ἐφάπτεται πρὸς ἑκατέραν τῶν ὑποκειμένων τουλάχιστον πρὸς τὸ $^1/_4$ τοῦ μήκους αὐτῆς ἢ τὸ $^1/_2$ τοῦ πλάτους της. β') Δέον νὰ χρησιμοποιῶνται ὅσον τὸ δυνατὸν διάτονοι (μπατικαὶ) πλίνθοι. γ') Ἕκαστον σύμπλεγμα δέον ν' ἀποτελῆται ἐξ ὅσον τὸ δυνατὸν πλειοτέρων ἀκεραίων πλίνθων, νὰ γίνεται δὲ χρῆσις τμημάτων πλίνθων μόνον εἰς τὰς θέσεις, ἔνθα εἶναι ταῦτα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπίτευξιν καλοῦ συμπλέγματος.

Συμπλέγματα πλίνθων. Τὰ συνηθέστερα τῶν συμπλεγμάτων πλίνθων εἰσὶ τὰ κάτωθι:

Σύμπλεγμα δρομικῶν πλίνθων, δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τοίχους πάχους ἡμισείας πλίνθου.

Σύμπλεγα ὀρθίων πλίνθων, χρησιμοποιούμενον σπανιώτατα διὰ τοιχίσκους πολὺ μικρῶν διαστά-

Digitized by Google

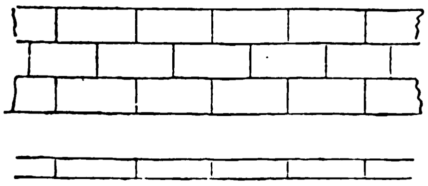

Σύμπλεγμα ὀρθίων πλίνθων.

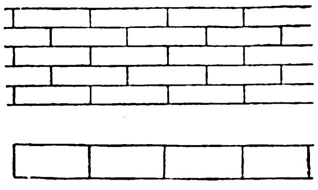

Σύμπλεγμα δρομικῶν πλίνθων.

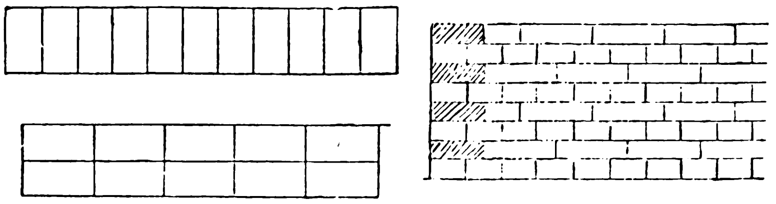

Συμπλέγματα διὰ τοίχους πάχους μιᾶς πλίνθου.

σεων, ὅπου αἱ πλίνθοι τίθενται κατακόρυφοι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πλάτους αὐτῶν, συνδεόμεναι διὰ πολὺ καλοῦ κονιάματος.

Σύμπλεγμα μπατικῶν πλίνθων, ἐφαρμοζόμενον μόνον εἰς τοίχους πάχους μιᾶς πλίνθου. Ἀντ' αὐτοῦ ἐφαρμόζονται, οὐχὶ ὅμως συνήθως, τὰ ἑπόμενα συμπλέγματα:

Σύνθετον ἢ ἁλυσοειδὲς σύμπλεγμα πλίνθων, καθ' ὃ ἐναλλάσσονται διαδοχικῶς μία στρῶσις μπατικῶν πλίνθων καὶ μία στρῶσις ζεύγους δρομικῶν πλίνθων.

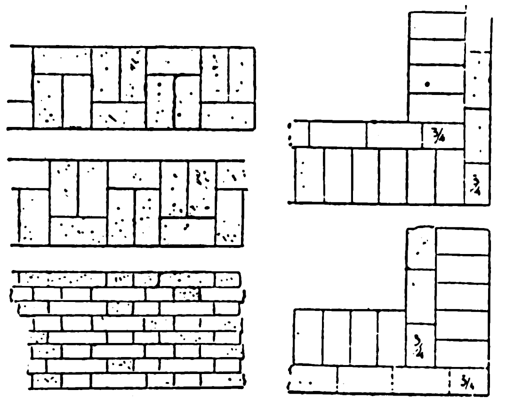

Συμπλέγματα διὰ τοίχους πάχους 1 ½ πλίνθου.

Σταυροειδὲς σύμπλεγμα πλίνθων, προκύπτον ἐκ τοῦ προηγουμένου διὰ παρεμβολῆς εἰς ἑκάστην περιττοῦ ἢ ἀρτίου ἀριθμοῦ στρῶσιν δρομικῶν πλίνθων, μετὰ τὴν πρώτην πλίνθον (ἥτις ἔχει μῆκος ¾ πλίνθου) μιᾶς μπατικῆς τοιαύτης.

Τὸ κατὰ ἐναλλασσομένας μικτὰς στρώσεις σύμπλεγμα, καθ' ὃ εἰς ἑκάστην στρῶσιν δρομικῶν πλίνθων παρεμβάλλεται μεταξὺ δύο ζευγῶν δρομικῶν

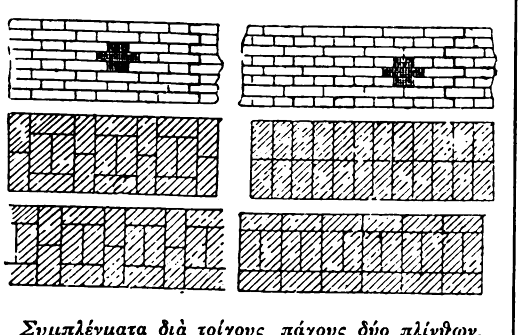

Συμπλέγματα διὰ τοίχους πάχους δύο πλίνθων.

πλίνθων μία μπατικὴ τοιαύτη, τῆς στρώσεως τῶν μπατικῶν πλίνθων μὴ μεταβαλλομένης.

Τὸ ἐκ μικτῶν στρώσεων σύμπλεγμα, καθ' ὃ ἅπασαι αἱ στρώσεις ἀποτελοῦνται ἐκ μικτῶν τοιούτων, ὡς αἱ δρομικαὶ τοῦ προηγουμένου συμπλέγματος, μὲ μετάθεσιν μόνον ἑκάστης ὑπερκειμένης στρώσεως ὡς πρὸς τὴν ὑποκειμένην κατὰ ¾ πλίνθου.

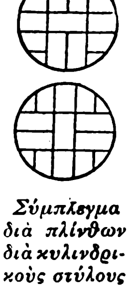

Σύμπλεγμα διὰ πλίνθων διὰ κυλινδρικοὺς στύλους

Διὰ πάχη τοίχων μεγαλύτερα τῆς μιᾶς πλίνθου ἐφαρμόζονται συμπλέγματα ἀνάλογα τῶν προηγουμένων, προερχόμενα ἐκ τῶν ἀνωτέρω βασικῶν δύναταί τις εἰπεῖν συμπλεγμάτων. Ἄλλοτε διὰ τοὺς πολὺ μεγάλου πάχους τοίχους ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν πλίνθων κεκλιμένων κατὰ γωνίαν 45° ὡς πρὸς τὰς προόψεις τοῦ τοίχου καὶ μὲ ἀπόκλισιν δεξιὰ τῷ βλέποντι εἰς τὴν μίαν στρῶσιν καὶ ἀριστερὰ εἰς τὴν ἀμέσως ὑπερκειμένην. Διὰ τὰς ὄψεις τῶν τοίχων τούτων ἐχρησιμοποιεῖτο μία στρῶσις δρομικῶν καὶ μία μπατικῶν πλίνθων ἐναλλὰξ δι' ἑκάστην ὄψιν τοῦ τοίχου. Τὸ σύστημα, ἂν καὶ δὲν δίδει συμπτώσεις ἁρμῶν, δὲν εἶναι ἐν χρήσει, λόγῳ τῆς μεγάλης σπατάλης ὑλικοῦ ἐκ τῆς θραύσεως τῶν ἐσωτερικῶν πλίνθων.

Ἀκραῖα συμπλέγματα. Εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς οἱ τοῖχοι δέον ν' ἀπολήξωσιν εἰς τὸ ἓν ἢ καὶ εἰς ἀμφότερα ἄκρα αὐτῶν εἰς κατακόρυφα ἐπίπεδα (ὅπως εἰς τὰ μεταξὺ τῶν παραθύρων τμήματα τῶν τοίχων), δέον νὰ κατασκευασθῶσιν ἰδιαίτερα συμπλέγματα, *ἀκραῖα* καλούμενα. Ἡ διαμόρφωσις τούτων κατορθοῦται διὰ τῆς χρήσεως τμημάτων πλίνθων, καὶ εἶναι ἀνάγκη καταβολῆς φροντίδος ἐκ μέρους τῶν κατασκευαστῶν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου ἑκάστοτε τρόπου συμπλέξεως τῶν πλίνθων.

Συμπλέγματα γωνιῶν καὶ διασταυρώσεων τοίχων. Πολλάκις δύο ἢ περισσότεροι τοῖχοι συναντῶνται εἰς ἓν σημεῖον διαπερῶντες ἢ ὄχι ἀλλήλους.

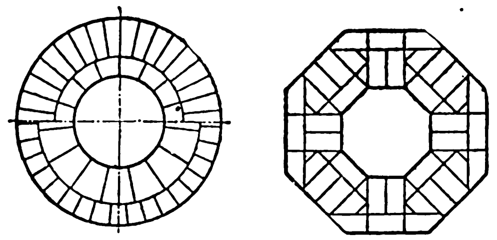

Συμπλέγματα τοίχων διὰ καπνοδόχους ἐργοστασίων.

Παρίσταται ἀνάγκη καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην δημιουργίας συμπλέγματος μεταξὺ τῶν πλίνθων τῶν διασταυρουμένων τοίχων. Ἂν πρόκειται περὶ καθέτου διασταυρώσεως ἢ ὀρθῆς γωνίας μεταξὺ δύο τοίχων, τότε ἀφίνεται ἐναλλὰξ μία στρῶσις τοῦ ἑνὸς τοίχου νὰ διαπερᾷ τὸν ἄλλον.

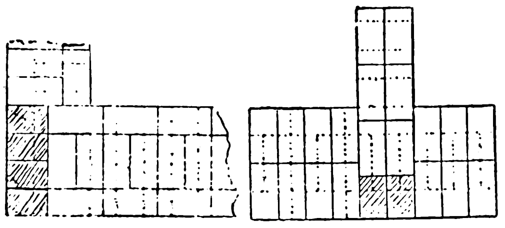

1) *Συμπλέγματα πλίνθων διὰ γωνίαν τοίχων.*
2) *Σύμπλεγμα πλίνθων εἰς διακλάδωσιν τοίχων.*

Δέον νὰ καταβληθῇ ποιά τις προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς διαπερώσης στρώσεως, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ σύμπτωσις τῶν ἐξωτερικῶν γραμμῶν τῆς διαπερώσης ταύτης στρώσεως πρὸς τοὺς ἁρμοὺς ὤσεως τῆς ἀμέσως ὑποκειμένης διαπερώσης στρώσεως τοῦ ἑτέρου τοίχου.

Εἰς περίπτωσιν λοξῆς συναντήσεως τοίχων θὰ παραστῇ ἀνάγκη ἀναπόφευκτος θραύσεως πλίνθων, πρὸς ἐπίτευξιν συμπλέξεως τῶν δύο τοίχων. Δέον εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ προεκτείνωμεν μέχρι τῆς γωνίας, ἂν πρόκειται περὶ γωνίας τοίχων, τὴν ἐξωτερικὴν σειρὰν τῶν δρομικῶν πλίνθων μιᾶς στρώσεως δρομικῶν τοιούτων, καὶ νὰ ἀποκόπτεται ἡ τελευταία πλίνθος συμφώνως πρὸς τὴν γωνίαν τῶν τοίχων· ὅτι εἰς τὴν ἐξέχουσαν γωνίαν τῶν τοίχων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχῃ ἁρμός, ὅτι οἱ ἁρμοὶ ὤσεως δέον νὰ διευθύνωνται καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ τοίχου· ὅτι δέον νὰ χρησιμοποιῶμεν κατὰ τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ἀκεραίας πλίνθους καὶ διαφόρους ἄλλους περιορισμούς, πρὸς ἐπίτευξιν καλοῦ συμπλέγματος. Ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἄνω συνθήκας δέον νὰ τηρηθῶσι διὰ τὴν περίπτωσιν λοξῆς διασταυρώσεως δύο τοίχων, ὅπως εἶναι διὰ τὴν περίπτωσιν πολλαπλῆς συναντήσεως τοίχων, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἀπαντᾶται παρὰ σπανιώτατα. Διὰ τὴν περίπτωσιν διαμορφώσεως παραστάδων εἰς τὰς ὄψεις ἢ τὰς γωνίας τοίχων, στύλων καὶ παρεμφερῶν κατασκευῶν, ἀνάλογοι σκέψεις πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα θὰ μᾶς ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου συμπλέγματος.

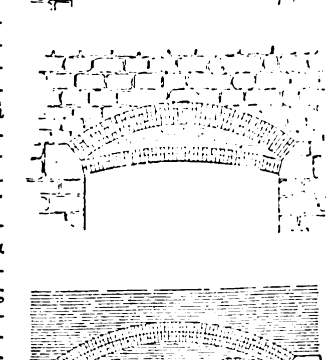

Συλπλέγματα πλίνθων διὰ κατασκευὴν ἀψίδων.

Συμπλέγματα πλίνθων διὰ καμπύλους τοίχους. Ἐὰν πρόκειται περὶ τοίχων μεγάλης ἀκτῖνος καμπυλότητος, ἡ διάταξις τῶν συμπλεγμάτων γίνεται κατὰ τὰ προηγουμένως ἐκτεθέντα, χρησιμοποιουμένων τῶν κοινῶν παραλληλεπιπέδων πλίνθων. Διὰ τῆς χρήσεως τῶν κοινῶν πλίνθων σχηματίζονται ἁρμοὶ ἐλαφρῶς σφηνοειδεῖς καὶ αἱ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων δὲν γίνονται καμπύλαι, ἀλλὰ πολυγωνικαί. Διὰ τοίχους μὲ μικρὰς ἀκτῖνας καμπυλότητος, οἱ ἁρμοὶ γίνονται λίαν σφηνοειδεῖς καὶ παρίσταται ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν σφηνοειδῶν πλίνθων πρὸς ἄρσιν τοῦ μειονεκτήματος τῶν σφηνοειδῶν ἁρμῶν, ἀπαιτούντων τὴν χρῆσιν πολλοῦ κονιάματος καὶ παρεχόντων κακὴν κατασκευήν.

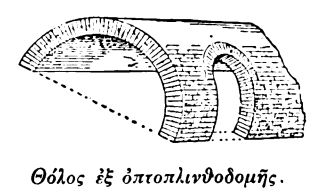

Θόλος ἐξ ὀπτοπλινθοδομῆς.

Συμπλέγματα διὰ τοίχους μετὰ κενῶν. Πρὸς καλυτέραν ἀπομόνωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκοδομῶν ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμοκρασίας, κατασκευάζονται πολλάκις οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τῶν οἰκοδομημάτων μετὰ κενῶν, διὰ τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως ὁ ἀὴρ ἀπὸ τοῦ ὑπογείου πρὸς τὴν στέγην τῶν οἰκοδομῶν κατὰ τὸ θέρος, ἀντιστρόφως δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα. Τοῖχοι μετὰ κενῶν, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ ἀὴρ δὲν κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως, διαρκῶς ἀνανεούμενος, δέον ν' ἀποφεύγωνται, ὡς παρουσιάζοντες πολλὰ μειονεκτήματα.

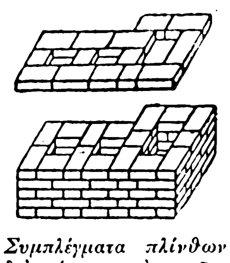

Συμπλέγματα πλίνθων διὰ τοίχους μετὰ κενῶν.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τοιούτων τοίχων μετὰ κενῶν, εἴτε χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ πλίνθοι, εἴτε κατασκευάζονται δύο τοῖχοι ἐκ συνήθων πλίνθων ἀλληλοδενόμενοι εἴς τινα σημεῖα αὐτῶν, τῇ βοηθείᾳ μπατικῶν πλίνθων κοινῶν, ἢ κάλλιον εἰδικῆς μορφῆς ἢ καὶ μεταλλικῶν συνδέσμων ἐνίοτε. Ἡ οἰκοδομικὴ πραγματεύεται τοὺς κανόνας, οἵτινες δέον νὰ τηρηθῶσι διὰ τὴν ἐπίτευξιν καλῆς, στερεᾶς καὶ ἐξυπηρετικῆς κατασκευῆς.

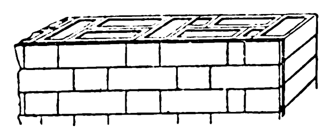

Σύμπλεγμα διὰ τοῖχον μετὰ κενῶν.

Ὀπτοπλινθοδομαὶ ἐκ διατρήτων πλίνθων. Διὰ τὴν κατασκευὴν πλινθοδομῶν ἐκ διατρήτων πλίνθων ἰσχύουσι πάντα ὅσα ἀνωτέρω ἐξετέθησαν· ἐφιστᾶται μόνον ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῆς χρήσεως διατόνων πλίνθων ἐμφανιζομένων εἰς τὰς ὄψεις τῶν τοίχων καὶ φερόντων ὀπὰς κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους αὐτῶν, ὁπότε ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τοῖχος παρουσιάζει ἀντιαισθητικὴν ὄψιν καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν παρουσιάζει ἀρκετὴν ἱκανότητα μονώσεως. Διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις πλίνθων διατρήτων μὲ ὀπὰς κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πάχους αὐτῶν. Ἕτερον σημεῖον, εἰς ὃ ἀπαιτεῖται προσοχή, εἶναι ἡ μικροτέρα ἀντοχὴ τῶν ἐκ διατρήτων πλίνθων τοίχων, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐκ πλήρων πλίνθων τοιούτους. Ἐνδείκνυνται αἱ ἐκ διατρήτων πλίνθων ὀπτοπλινθοδομαὶ εἰς προσθήκας ὀρόφων καὶ εἰς ἁπλοῦς διαχωριστικοὺς τοίχους, λόγῳ τῆς ἐλαφρότητος αὐτῶν.

Τὰ κονιάματα εἰς τὰς ὀπτοπλινθοδομάς. Ἂν καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς τοίχων ἐκ πλίνθων καλῶς συμπλεκομένων πρὸς ἀλλήλας ἐπιτυγχάνονται εὐσταθεῖς κατασκευαί, ἐνδείκνυται παρὰ τοῦτο ἡ χρησιμοποίησις τῶν διαφόρων κονιαμάτων, εἰς πάσας ἐν γένει τὰς περιπτώσεις, καθ' ὅσον αὕτη παρέχει μέγιστα πλεονεκτήματα εἰς τὰς κατασκευάς. Οὕτω, διὰ τῆς χρήσεως τῶν κονιαμάτων ἐπιτυγχάνομεν συγκόλλησιν τῶν πλίνθων μεταξύ των καὶ ἐπίτευξιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μονολιθικῶν κατασκευῶν, διὰ τῆς στερεοποιήσεώς των, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἐπειδὴ αἱ πλίνθοι ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ν' ἀπορροφῶσι τὸ ὕδωρ, πρὸς ἀποφυγὴν ξηράνσεως τοῦ κονιάματος δέον νὰ βρέχωμεν τὰς πλίνθους πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς των. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς πλίνθου ἐπὶ τοῦ κονιάματος δέον νὰ προστρίβωνται ἐλαφρῶς αὗται ἐπ' αὐτοῦ, πρὸς περιορισμὸν τοῦ πάχους τοῦ ἁρμοῦ καὶ πρὸς ἐπίτευξιν πλήρους συγκολλήσεως τῆς πλίνθου, καθόσον δὲν προσκολλᾶται τὸ κο-

Digitized by Google

νίαμα ἐπ' αὐτῆς διὰ κρούσεως. Ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ ἐπικάλυψις τῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων δι' ἐπιχρίσματος, εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ γίνῃ ἁρμολόγημα, ὅπερ εἶναι ἐργασία συνισταμένη εἰς τὴν ἀπόξεσιν τῶν ἁρμῶν μέχρι βάθους 2—3 ἑκ. καὶ τὴν πλήρωσιν αὐτῶν δι' ἀνθεκτικωτέρου εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις κονιάματος. Ἡ ἐμφάνισις τεθραυσμένων ἐπιφανειῶν πλίνθων εἰς τὰς ὄψεις τῶν τοίχων δέον ν' ἀποφεύγηται γενι-

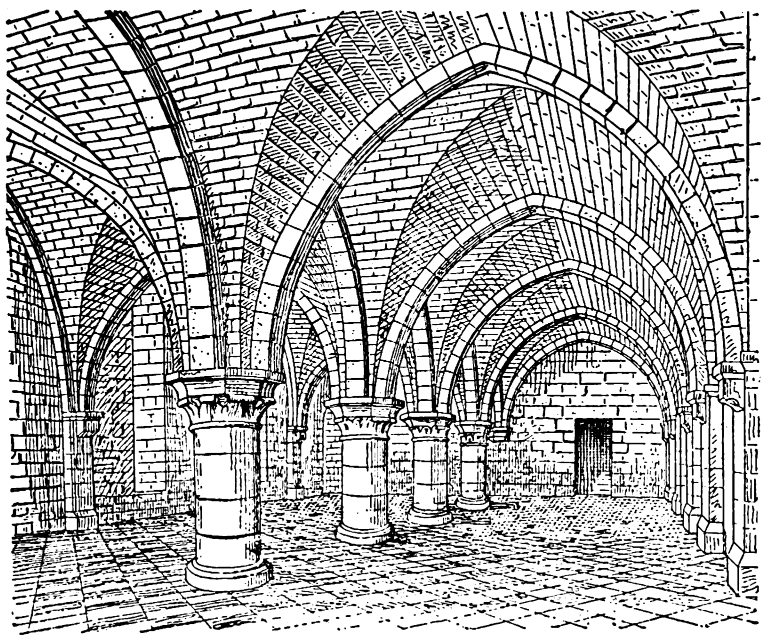

Θόλος ἐξ ὀπτοπλινθοδομῆς.

κῶς· ἰδιαιτέρως ἀποφευκτέον ὅμως καθίσταται τοῦτο εἰς τοὺς ἀνεπιχρίστους τοίχους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀπορροφήσεως ὕδατος ἐκ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν βροχῶν. Διὰ τοιχοποιίας ἐντὸς ὕδατος ἢ ἐντὸς ὑγρῶν ἐδαφῶν εἶναι ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως ὑδραυλικῶν κονιαμάτων.

Ἐφαρμογαί. Ἡ χρῆσις τῶν ὀπτοπλινθοδομῶν, ἥτις ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων, ἔσχεν ὡς κυρίαν ἀφορμὴν γενέσεώς της τὴν ἔλλειψιν φυσικῶν λίθων εἴς τινας περιοχάς, πρὸς κατασκευὴν τοιχοποιιῶν, καὶ τὰς μεγάλας δαπάνας μεταφορᾶς τοιούτων ἐξ ἄλλων περιοχῶν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη φυσικῶν λίθων ὡδήγησεν εἰς τὴν κατασκευὴν τεχνητῶν τοιούτων, διὰ τοῦ προχειροτέρου εὑρισκομένου ὑλικοῦ, διὰ γαιῶν ἀργιλλωδῶν. Κατεσκευάσθησαν κατ' ἀρχὰς μὲν ὠμαὶ πλίνθοι, εἶτα δὲ ἑψημέναι τοιαῦται, αἱ ὀπτοπλίνθοι, αἵτινες εἶναι τὸ βασικὸν ὑλικὸν τῶν ὀπτοπλινθοδομῶν.

Αἱ ὀπτοπλινθοδομαὶ ἐφαρμόζονται σήμερον λίαν εὐρέως καὶ εἰς περιοχὰς ἔνθα ἡ χρῆσις κοινῶν λιθοδομῶν θὰ ἦτο εὐθηνοτέρα, τοῦτο δέ, διότι αὗται παρουσιάζουσι μέγιστα πλεονεκτήματα ἔναντι τῶν κοινῶν λιθοδομῶν. Κατὰ πρῶτον λόγον ἡ κανονικότης τῶν χρησιμοποιουμένων πλίνθων, καθιστῶσα δυνατὴν τὴν καλὴν σύμπλεξιν αὐτῶν, ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν τοίχων πάχους πολὺ μικροτέρου τοῦ διὰ κοινὰς λιθοδομὰς ἐπιτρεπομένου, μὲ ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν εἰς ἀντοχὴν τῶν ἐκ πλήρων πλίνθων ὀπτοπλινθοδομῶν, ἔναντι τοίχων τοῦ αὐτοῦ πάχους ἐξ ἀργῶν λίθων. Τὸ σημαντικὸν τοῦτο γεγονός, τοῦ δυνατοῦ δηλαδὴ τῆς κατασκευῆς τοίχων μικροτέρου πάχους χωρὶς βλάβην τῆς ἀντοχῆς, εἶναι ἓν ἄλλο πλεονέκτημα τῆς ὀπτοπλινθοδομῆς, διότι μᾶς ἐπιτρέπει σοβαρὰν οἰκονομίαν χώρου ἐπὶ τῶν οἰκοδομουμένων οἰκοπέδων.

Ἐκτὸς τοῦ πλεονεκτήματος τούτου, ἡ κανονικότης τῶν πλίνθων παρέχει καὶ ἕτερον τοιοῦτον· τὴν ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τῶν ὀπτοπλινθοδομῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰς κοινὰς λιθοδομάς. Πλὴν τούτων, ἡ κανονικότης τῶν πλίνθων μᾶς ἐπιτρέπει, διὰ τῆς κατὰ διαφόρους τρόπους συμπλέξεως αὐτῶν, τὴν κατασκευὴν παντὸς εἴδους παραστάδων κλπ. διακοσμήσεων τῶν ἐξ αὐτῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἔργων ἐν γένει.

Πάντα τὰ ὡς ἄνω κύρια πλεονεκτήματα τῶν ὀπτοπλινθοδομῶν ἐπιτρέπουσι τὴν ποικιλωτάτην ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν συνήθων τοιχοποιιῶν, συνήθων ἢ μετὰ κενῶν, κατασκευάζονται δι' αὐτῶν πλεῖσται ἄλλαι κατασκευαί, ὅπως θόλοι παντὸς σχήματος καὶ πάσης μορφῆς, τροῦλλοι, καπνοδόχοι κοιναὶ ἢ ἐργοστασίων, κάμινοι κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βλ. βιβλιογραφίαν ἄρθρου οἰκοδομική.

Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

ὀπτόπλινθος (ἡ)· ἡ ὀπτικὴ πλίνθος, κοιν. *τοῦβλον.*

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ ὅρος ἐφαρμόζεται συνηθέστατα, κακῶς, ἀντὶ τοῦ γενικοῦ *πλίνθος* (βλ. λ.), ἀφορῶντος πάντας ἐν γένει τοὺς εἰς τὴν δομικὴν χρησιμοποιουμένους μικροὺς τεχνητοὺς λίθους, ἀνεξαρτήτως ὑλικοῦ κατασκευῆς καὶ ὀπτήσεως.

Ὑλικόν. Τὸ διὰ τὰς ὀπτοπλίνθους χρησιμοποιούμενον ὑλικὸν εἶναι αἱ ἀργιλλώδεις γαῖαι, περιέχουσαι ποσότητά τινα ἄμμου, ἐν ἀναλογίᾳ κυμαινομένῃ, καθοριζομένῃ ὅμως ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν κατασκευαστῶν διὰ κάθε εἶδος ἀργίλλου. Ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρὸς πλινθοποίησιν χρησιμοποιηθησομένων γαιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν πρέπει νὰ περιέχωσι τεμάχια ἀσβεστολίθων, ἅτινα, ἀσβεστοποιούμενα κατὰ τὴν ἔψησιν, ἐπιφέρουσι τὴν θραῦσιν τῶν ὀπτοπλίνθων εὐθὺς ὡς αὗται ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μεθ' ὕδατος. Ἐὰν αἱ χρησιμοποιηθησόμεναι γαῖαι δὲν ἔχουσι τὴν ἀπαιτουμένην ἀναλογίαν ἀργίλλου καὶ ἄμμου, πρέπει νὰ γίνῃ προσθήκη ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ὑλικῶν τούτων, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἑκάστοτε ἐπιθυμητῆς ἀναλογίας.

Κατασκευή. Μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν πρὸς πλινθοποίησιν γαιῶν, διατίθενται αὗται κατὰ σωροὺς εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα καὶ ἀναμοχλεύονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, πρὸς ἀποσύνθεσιν τῶν τυχὸν ἐντὸς αὐτῶν ὑπαρχουσῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ πρὸς διάλυσιν τῶν περιεχομένων ἁλάτων. Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν ταύτην τῶν γαιῶν γίνεται *ἀνάμιξις* αὐτῶν μετὰ ἡμίσεος περίπου ὄγκου ὕδατος, πρὸς σχηματισμὸν πηλοῦ. Ἡ ἀνάμιξις αὐτή, γινομένη ἄλλοτε διὰ τῶν ποδῶν τῶν ἐργατῶν καὶ καταλλήλων σκαπανῶν, ἐπιτυγχάνεται σήμερον διὰ καταλλήλων μηχανικῶν μικτήρων. Ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον τρόπον ἀνάμιξις εἶναι καὶ ἡ προτιμοτέρα, ὡς δίδουσα ὁμοιογενεστέραν μᾶζαν, ἔχει ὅμως τὸ μειονέκτημα ὅτι κατὰ ταύτην εἶναι δύσκολος ἡ ἀπόρριψις τῶν τυχὸν ἐντὸς τῶν γαιῶν ὑπαρχουσῶν ριζῶν, ὅπως καὶ τῶν ἐν αὐταῖς μικρῶν λίθων. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἀναμίξεως θὰ ἔχωμεν μετὰ τὴν ἔψησιν πλίνθους καλῆς ἢ κακῆς ποιότητος, μαλακὰς ἢ σκληρὰς καὶ πυκνάς.

Μετὰ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ πηλοῦ θὰ γίνῃ ἡ *πλαστούργησις* αὐτοῦ, ἐκτελουμένη σήμερον διὰ μηχανημάτων, ἅτινα δίδουσιν εἰς τὰς πλίνθους τὴν ἀναγκαιοῦσαν μορφὴν καὶ τὰς καθοριζομένας ἑκάστοτε διαστάσεις, ἀναλόγως τοῦ εἴδους αὐτῶν. Ἄλλοτε ἡ πλαστούργησις ἐγίνετο δι' ἐργατῶν, γίνεται δὲ ἐνίοτε οὕτω καὶ σήμερον, χρησιμοποιουμένων ἑνὸς πλαστουργοῦ καὶ δύο βοηθῶν ἀνὰ ἐργοτάξιον. Τὴν ὡς ἄνω ἐργασίαν ἀκολουθεῖ ἡ *ἀποξήρανσις* τῶν οὕτως ἑτοιμασθεισῶν πλίνθων, κατὰ τὴν ὁποίαν αὗται διατίθενται καταλλήλως πρὸς στέγνωσιν, ἀφινομένων κενῶν μεταξὺ των διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, εἴτε εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, κάτωθι ὑποστέγων, εἴτε ἐντὸς καταλλήλων στεγνωτηρίων. Μετὰ τὴν ξήρανσιν αὐτῶν ἀρκούντως, διατίθενται μὲ τὴν δέουσαν διάταξιν εἰς σωρούς, καλυπτομένους διὰ ψιάθων ἢ ἀναλόγων καλυμμάτων πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς βροχῆς, ἂν οὗτοι εὑρίσκωνται εἰς ὕπαιθρον, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἀκολουθεῖ ἡ *ἔψησις* ἢ *ὄπτησις*, κατὰ τὴν ὁποίαν γίνεται χρῆσις ξύλων, τύρφης ἢ γαιανθράκων καὶ ἡ ὁποία ἐκτελεῖται εἴτε ἐν σωρῷ εἴτε ἐντὸς καμίνων. Κατὰ τὴν ἐν σωρῷ ἔψησιν ὁριζοντιοῦται πρῶτον τὸ ἔδαφος ἐπὶ ἐκτάσεως 10^2 μ. περίπου καὶ τοποθετοῦνται εἶτα αἱ πλίνθοι ὄρθιαι ἢ κεκλιμέναι εἰς στρώσεις διασταυρουμένας, παρεμβαλλομένων καί τινων στρώσεων ἀνθράκων. Τὰ μεταξὺ τῶν πλίνθων ἀφιέμενα κενὰ πληροῦνται δι' ἀνθράκων, ἀφίνονται δὲ κατὰ τὴν διάταξιν τῶν πλίνθων κατάλληλοι ὀπαὶ διὰ τὴν δίοδον τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ἀερίων καύσεως. Ἡ ἔναυσις γίνεται τόσον ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν σωρῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν, διὰ τῶν ὀπῶν ἀερισμοῦ. Δι' ἑκάστου σωροῦ γίνεται ἔψησις 500 περίπου πλίνθων καὶ ἀπαιτοῦνται 12 περίπου ἡμέραι διὰ τὴν ἔψησιν αὐτῶν. Ἀντὶ τοῦ ὡς ἄνω τρόπου ὀπτήσεως εἶναι προτιμοτέρα ἡ ὄπτησις ἐντὸς καμίνων, διότι διὰ τῶν σωρῶν γίνεται ἀφ' ἑνὸς μεγάλη ἀπώλεια θερμότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου δι' αὐτῶν παρέχονται πλίνθοι μεγάλης ποικιλίας ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν ἑψήσεως καὶ μέγα ποσοστὸν αὐτῶν εἶναι ἀπορριπτέον. Αἱ χρησιμοποιούμεναι κάμινοι εἶναι διαλειπούσης ἢ συνεχοῦς λειτουργίας. Εἰς τὰς καμίνους διαλειπούσης λειτουργίας δέον μετὰ τὴν ἔψησιν νὰ περιμένωμεν τὴν *ψύχρανσιν* τῶν πλίνθων πρὶν ἢ ἐξαγάγωμεν αὐτὰς ἐκ τῆς καμίνου, κατόπιν δὲ νὰ τοποθετήσωμεν ἄλλας. Ἕνεκα τῆς προσγιγνομένης ἀπωλείας χρόνου καὶ θερμότητος, τὸ σύστημα τῶν τοιούτων καμίνων εἶναι ἀντιοικονομικὸν καὶ δὲν ἐφαρμόζεται σήμερον παρὰ σπανίως. Αἱ κάμινοι συνεχοῦς λειτουργίας, ἔχουσαι τέσσαρας στοὰς σταυροειδῶς διατεταγμένας, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ βούλησιν δύναται νὰ ἔλθῃ τὸ πῦρ, ἐπιτρέπουσι τὴν συνεχῆ ἔψησιν πλίνθων εἰς μίαν τῶν στοῶν τούτων. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὴν ἔναντι στοὰν γίνεται ἐξαγωγὴ πλίνθων, ἐνῷ εἰς τὰς παρακειμένας γίνεται συμπλήρωσις τῆς ἀποξηράνσεως εἰς τὴν μίαν καὶ ψύχρανσις εἰς τὴν ἑτέραν. Ἡ ἀπαγωγὴ τῶν ἀερίων τῆς καύσεως γίνεται διὰ καπνοδόχου διατεταγμένης εἰς τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ, δι' ἰδιαιτέρων δὲ ὀπῶν γίνεται ἡ παρακολούθησις τῆς πυρᾶς καὶ διὰ πυρομέτρων ὁ ἔλεγχος τῆς θερμοκρασίας. Εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα τῶν καμίνων, τὰ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα τῆς πυρᾶς, συντελεῖται ἡ πρώτη ἀποξήρανσις τῶν πλαστουργηθεισῶν πλίνθων.

Μορφή. Ἡ μορφή, ἥτις μᾶλλον ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ὁμοιομορφίαν τῶν κατασκευῶν, εἰς τὴν εὐκολίαν τῶν χειρισμῶν πρὸς ταχυτέραν περάτωσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ ἡ εὐκολώτερον, ἁπλούστερον καὶ εὐθηνότερον κατασκευαζομένη, εἶναι ἡ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου· οὐχ ἧττον ὅμως, προκειμένου περὶ εἰδικῶν κατασκευῶν, ὅπως εἶναι αἱ καπνοδόχοι τῶν ἐργοστασίων, οἱ θόλοι, ἔνια πατώματα κλπ., κατασκευάζονται πλίνθοι εἰδικῆς μορφῆς, τὰς ὁποίας εἴτε εὑρίσκομεν ἑτοίμους, εἴτε παραγγέλλομεν εἰς τὰ ἐργοστάσια.

Εἴδη. Διακρίνομεν τὰς ὀπτοπλίνθους εἰς *πλήρεις* τοιαύτας καὶ εἰς *διατρήτους* ἢ *πλίνθους μετὰ κενῶν*, τοῦ τελευταίου τούτου ὅρου χρησιμοποιουμένου μᾶλλον δι' εἰδικῆς μορφῆς διατρήτους πλίνθους. Πλήρεις εἶναι αἱ συνήθως χρησιμοποιούμεναι πλίνθοι, μὲ πάσας τὰς πλευρὰς ἐπιπέδους ἢ μὲ τὴν μίαν ὀλίγον κοίλην, πρὸς καλυτέραν σύνδεσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ κονιάματος. Διατρήτους ὀπτοπλίνθους διακρίνομεν δύο κυρίως εἰδῶν, τὰς *τριόπους* καὶ τὰς *ἑξάοπους*, αἵτινες φέρουσι τρεῖς ἢ ἓξ ὀπὰς κατὰ μῆκος αὐτῶν, κατασκευάζονται ὅμως καὶ διάτρητοι πλίνθοι *δίοποι* ἢ καὶ *μονόοποι* ἀκόμη δι' εἰδικὰς κατασκευάς. Ἡ διάταξις τῶν ὀπῶν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους μόνον δὲν εἶναι ἀρκετή, διότι διὰ τοίχους εἰς οὓς γίνεται χρῆσις καὶ διατόνων πλίνθων θὰ ἔχωμεν ἐμφάνισιν ἀνομοιόμορφον, δεδομένου ὅτι οἱ διάτονοι πλίνθοι (μπατικαὶ) θὰ παρουσιάζωνται ὡς διάτρητοι, ἐνῷ οἱ δρομεῖς (δρομικαὶ) δὲν θὰ παρουσιάζωνται ὡς τοιαῦται, καὶ θὰ παρίσταται ἐκ τούτου ἀνάγκη ἐπιχρίσεως πάντοτε τοῦ τοίχου· ἐπίσης εἰς τοίχους πάχους μιᾶς πλίνθου δι' ὀπτοπλίνθων διατρήτων, θὰ ἔχωμεν ὡς πραγματικὸν χώρισμα μόνον τὸ χρησιμοποιούμενον ἐπίχρισμα. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων παρίσταται ἀνάγκη κατασκευῆς διατρήτων πλίνθων καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πάχους αὐτῶν, ὁπότε εἴτε χρησιμοποιηθῶσιν αὗται ὡς δρομεῖς, εἴτε ὡς διάτονοι, δὲν θὰ ἐμφανίζωνται ὀπαὶ εἰς τὰς ὄψεις τῶν τοίχων. Κατασκευάζονται συνήθως *πεντάοποι* τοιαῦται ὀπτοπλίνθοι.

Διαστάσεις. Τὸ μέγεθος τῶν ὀπτοπλίνθων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑλικοῦ καὶ ἐκ τῶν ὁρίων, μέχρι τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μᾶζαν ὁμογενῆ καὶ στερεάν. Πρέπει αἱ πλίνθοι νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτεραι, διὰ νὰ γίνωνται ὀλιγώτεροι χειρισμοὶ καὶ ἑπομένως ταχυτέρα ἡ κατασκευή, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐξαιρετικὰ μεγάλαι, διότι τότε θὰ γίνωνται μὲν ὀλιγώτεροι χειρισμοί, ἀλλὰ μὲ δυσκολίαν ἐπιβραδύνουσαν τὴν ἐργασίαν. Ἵνα εἶναι δυνατὴ διαμόρφωσις κανονικοῦ συμπλέγματος ὀπτοπλίνθων, δέον ἑκάστη διάστασις τῶν πλίνθων νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἄλλης, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ πάχους τῶν ἁρμῶν. Οὕτω τὸ πλάτος τῶν πλίνθων δέον νὰ ἰσοῦται πρὸς δύο πάχη αὐτῶν σὺν τῷ πάχει τοῦ ἁρμοῦ, τὸ μῆκος δὲ αὐτῶν δέον νὰ ἰσοῦται πρὸς δύο πλάτη σὺν τῷ πάχει τοῦ ἁρμοῦ ἢ πρὸς τέσσαρα πάχη καὶ τρία πάχη ἁρμοῦ. Ἐκ τούτων καταφαίνεται, ὅτι ἅμα ὁρισθῇ μία διάστασις τῶν πλίνθων καὶ τὸ πάχος τοῦ ἁρμοῦ, εἶναι πλέον τελείως καθωρισμέναι αἱ λοιπαὶ διαστάσεις αὐτῶν. Συνήθως καθορίζεται τὸ πάχος αὐτῶν, καθ' ὅσον τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἓν ὡρισμένον ὅριον, ἐφ' ὅσον πρόκειται αἱ πλίνθοι μετὰ τὴν ὄπτησιν νὰ ἔχωσι τελείως κανονικὸν σχῆμα. Συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας ταύτας παρεδέχθη ἡ βιομηχανία ὡς μέγιστον πάχος τῶν ὀπτοπλίνθων τὰ 6,5 ἑκ., ἂν δὲ παραδεχθῶμεν ὡς πάχος ἁρμοῦ 1 ἑκ., τότε αἱ μέγισται διαστάσεις τῶν πλίνθων θὰ εἶναι: πάχος 6,5 ἑκ., πλάτος 14 ἑκ. καὶ μῆκος 29 ἑκ. Ἐπειδὴ αἱ διαστάσεις αὗται κρίνονται ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὑπερβολικαί, θεωροῦνται ὡς σκοπιμώτεραι αἱ πλίνθοι μὲ διαστάσεις $6{,}5 \times 12 \times 25$ ἑκ., ἂν καὶ ἡ διάστασις τῶν 6,5 ἑκ. δὲν εὑρίσκεται ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὰς ἄλλας, τοῦ μειονεκτήματος τούτου μὴ ὄντος αἰσθητοῦ παρὰ σπανίως, διότι συνήθως ἡ σύμπλεξις τῶν πλίνθων γίνεται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους μόνον. Αἱ τελευταῖαι αὗται διαστάσεις θεωροῦνται ὡς κανονικαί, ἡ βιομηχανία ὅμως μᾶς δίδει πλίνθους διαφόρων διαστάσεων, καθ' ὅσον δεσμεύεται ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑλικοῦ καὶ τοῦ εἴδους τῶν ὀπτοπλίνθων.

Τμήματα πλίνθων. Πολλάκις εἶναι ἀναγκαία ἡ χρησιμοποίησις καὶ τμημάτων πλίνθων, προσαρ-

Digitized by Google

μένων ἐκ τῆς ἀποκοπῆς ἀκεραίων τοιούτων, χάριν τῆς διαμορφώσεως κανονικῶν συμπλεγμάτων. Τοιαῦτα τεμάχια πλίνθων ἐν χρήσει εἶναι τὰ $^3/_4$ πλίνθων, ἔχοντα τὰ $^3/_4$ τοῦ μήκους τῶν κανονικῶν, τὰ ἡμίση πλίνθων, ἔχοντα μῆκος ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τῶν κανονικῶν, αἱ ταινίαι πλίνθων, ἔχουσαι μῆκος μὲν τὸ αὐτὸ ἢ $^3/_4$ ἢ καὶ $^1/_2$ τοῦ κανονικοῦ, πλάτος δὲ ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ κανονικοῦ. Τὰ τμήματα ταῦτα, προερχόμενα ἐκ τῆς θραύσεως ἀκεραίων πλίνθων, προξενοῦσιν ἀπώλειαν ὑλικοῦ καὶ ἐλάττωσιν τῆς στερεότητος τῶν πλίνθων.

Χρῶμα. Εἶναι τοῦτο διάφορον ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῶν γαιῶν ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται αἱ ὀπτόπλινθοι καὶ τῶν περιεχομένων εἰς αὐτὰς ἀλάτων. Τὸ σύνηθες χρῶμα τῶν καλῆς ποιότητος πλίνθων εἶναι ὑπέρυθρον, ἔχομεν ὅμως καὶ πλίνθους πολὺ καλὰς χρώματος ὤχρας, ὑποφαίου καὶ ἄλλων. Ἐνίοτε παρουσιάζεται ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν, ὡρισμένου χρωματισμοῦ πλίνθων. Διὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας δέον νὰ γίνῃ εἰδικὴ παραγγελία τῶν πλίνθων, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν εἶναι ἀδύνατος ἡ εὕρεσις ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὡραίων ἐρυθρῶν πλίνθων, λόγῳ τῆς συχνῆς σχετικῶς χρήσεως τοῦ χρώματος τούτου.

Ἐνδείξεις καλῆς ποιότητος. Αἱ καλῆς ποιότητος πλίνθοι ἔχουσι πλευρὰς κανονικὰς καὶ ἐπιπέδους καὶ γωνίας πλήρεις. Εἶναι ὁμοιογενεῖς, κατά τι ὑελοποιημέναι, σκληραὶ καὶ μεγάλης ἀντοχῆς, ἀποδίδουσαι κρουόμεναι ἦχον καθαρὸν μεταλλώδη. Εἶναι ἀνθεκτικαὶ εἰς τὸ ψῦχος καὶ βυθιζόμεναι εἰς τὸ ὕδωρ ἀπορροφοῦσι μέρος αὐτοῦ, χωρὶς νὰ καταστρέφωνται διαθρυπτόμεναι. Διάθρυψις τυχὸν αὐτῶν ἀποδεικνύει παρουσίαν ἀσβέστου καὶ συνεπῶς ἐλαττωματικότητα.

Χρῆσις ὀπτοπλίνθων. Ἡ χρῆσις ὀπτοπλίνθων, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα μιμήσεως τῆς φύσεως πρὸς κατασκευὴν τεχνητῶν λίθων, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχον φυσικοὶ τοιοῦτοι καὶ αἱ δαπάναι μεταφορᾶς ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως θὰ ἦσαν ὑπερβολικαί. Διὰ τῶν Ρωμαίων εἰσήχθη ἡ χρῆσις τῶν ὀπτοπλίνθων εἰς τοὺς Βυζαντινούς, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἀπετέλεσε καὶ ἄριστον μέσον διακοσμήσεως. Αἱ τότε χρησιμοποιούμεναι πλίνθοι ἦσαν μεγαλύτεραι τῶν σημερινῶν κατὰ τὸ πλάτος καὶ κυρίως τὸ μῆκος, κατεσκευάζοντο δὲ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, ἀποδειχθεῖσαι ἀνθεκτικώταται.

Σήμερον γίνεται ποικιλωτάτη χρῆσις τῶν ὀπτοπλίνθων· οὕτω χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν τοίχων, θόλων, πατωμάτων, καπνοδόχων κοινῶν καὶ ἐργοστασίων, τρούλλων καὶ πλείστων ἄλλων διαφόρων κατασκευῶν, ὀπτοπλινθοδομῶν καλουμένων, χρησιμοποιουμένου πάντοτε ὡς βοηθητικοῦ μέσου συνδέσεως αὐτῶν κονιάματος κοινοῦ ἢ ὑδραυλικοῦ.

Παρ' ἡμῖν σήμερον γίνεται μεγάλη παραγωγὴ ὀπτοπλίνθων κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν Βόλον, τὰς Καλάμας καὶ τὴν Ζάκυνθον. Τὰς καλυτέρας ποιότητας παρέχει ἡ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἡ ποιότης τῶν γαιῶν ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν πλίνθων κανονικῶν διαστάσεων καὶ πολὺ ἀνθεκτικῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fritsch*, Fabrication des briques et des tuiles.—*Lejeune*, Manuel du briquetier et du tuilier. — *Cornille*, Manuel de la fabrication des briques, tuiles etc. —*Champly*, Maçonnerie, Pierre, Brique. Pierres artificielles κλπ.

Α. Α. Κ.

ὀπτός, *—ή, —όν*· ὁ δι' ὀπτήσεως παρασκευασθείς, ψητός: «*ὀπτὸν κρέας*», «*ὀπτοὶ ἰχθύες*», ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἑφθὸς* (=βραστός).

ὀπτότυπον (τὸ) *[Ὀφθαλμολ.]*· βλ. λ. *ἐμμέτρωψ*.

ὀπτοχίνη (ἡ) (Optochinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ *αἰθυλοϋδροκουπρεΐνη*: $C_{19}H_{22}N_2(OH).O.C_2H_5$. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιεῖται ἡ ἐλευθέρα βάσις, καθὼς καὶ τὸ διαλυτὸν ἐν ὕδατι ὑδροχλωρικὸν ἅλας (optochinum hydrochloricum). Τὰ σκευάσματα ταῦτα ὠφελοῦσιν ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν πνευμονιοκόκκων προκαλουμένων ἀσθενειῶν. Εἰς διάλυμα ἢ εἰς ἀλοιφὰς ἔχει ἄριστα ἀποτελέσματα κατὰ τοῦ ἑρπητικοῦ ἕλκους τοῦ κερατοειδοῦς, χρησιμοποιουμένου τοπικῶς τοῦ σκευάσματος. Ἐπὶ τῆς ἐκ πνευμονιοκόκκων προκαλουμένης πνευμονίας, τῆς μηνιγγίτιδος ἐκ πνευμονιοκόκκων, ὠτίτιδος, συνάγχης, ὠφελεῖ ἡ ὀπτοχίνη.

Κ. Γ. Μ.

ὀπτῶ (*—άω*)· ἀρχ. ψήνω, ἀντιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἕψω* (=βράζω).

ὀπώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ὀποῦ, χυμοῦ, εὔχυμος, κοιν. *ζουμερός*.

Ὀπώνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐμπορικὸς λιμὴν τοῦ Βαρβαρικοῦ κόλπου τῆς Αἰθιοπίας, τοποθετούμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, ζ, 11) εἰς πλάτ. $4^{0\,1}/_4$ Β. καὶ μῆκ. 81° ἀπὸ Μακάρων, μεταξὺ δὲ τῆς κώμης Πανὼ καὶ τῆς ἄκρας Ζίγγις, ἀπ' αὐτῆς δὲ καὶ τῆς Ἀζανίας ἡ ἀκτή, ἡ ἀπὸ τῆς Βραχείας ἢ Βατραχίας ἢ Πρασιώδους βρεχομένη κατὰ τὸ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀρώματα* ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου Ζίγγις (νῦν Ρὰς Χαφφοὺν) τμῆμά της. Ταυτίζεται πρὸς τὸ σύγχρονον πόλισμα μετὰ ὡραίου τῆς Σομαλίας λιμένος *Κχὸρ Χούρδια* (Khor-Hurdia: πλάτ. 10° 33′ Β., μῆκ. 51° 10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 100 a: Ras Galweni to Ros Haffun, ναυτ. ὁδηγ. Red Sea Pilot 1921, σελ. 56) κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Χαφφούν.

Σ. Ε. Λ.

ὀπώρα (ἡ)· καρπὸς τρωγόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς φυσικῶς ἔχει, κοιν. *φροῦτο*.

— *[Βοτ.]* *Ὀπώρα* καλεῖται ὁ ἐδώδιμος σαρκώδης καρπός, ἀδιαφόρως εἴδους φυτῶν, δηλαδὴ ποῶν, θάμνων ἢ δένδρων. Γενικῶς οἱ περισσότεροι καρποὶ προέρχονται ἐκ τῶν ξυλοειδῶν φυτῶν καὶ ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ποωδῶν τοιούτων. Ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς των αἱ ὀπῶραι διακρίνονται εἰς *ὀπώρας τῶν εὐκράτων, τῶν εὐκρατοθέρμων* καὶ τῶν *θερμῶν χωρῶν*.

Ὀπῶραι εὐκράτων χωρῶν. Αὗται καλλιεργοῦνται εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ διακρίνονται εἰς τέσσαρας κατηγορίας, εἰς ὀπώρας μετὰ σπόρου, εἰς ὀπώρας μὲ πυρῆνα, εἰς ὀπώρας ἀπυρήνους καὶ εἰς ξηράς. Εἰς τὰς μετὰ σπόρων ὀπώρας ὑπάγονται πλεῖστα εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι τὸ *ἀπίδιον* (ἀχλάδι), τὸ *μῆλον*, τὸ *ἀγριομέσπιλον* κτλ. Εἰς τὰς μὲ πυρῆνα ὀπώρας ὑπάγονται τὸ *βερύκοκκον*, ὁ *κέρασος* (κεράσι), τὸ *ροδάκινον*, τὸ *δαμάσκηνον* κτλ. Εἰς τὰς ἀπυρήνους ὀπώρας ὑπάγονται ἡ *σταφυλή*, τὸ *μόρον* (μοῦρον) κτλ. Εἰς τὰς ξηρὰς ὀπώρας ὑπάγονται τὸ *κάρυον* (καρύδι), τὸ *λεπτοκάρυον* (φουντούκι), τὸ *ἀμύγδαλον* (μύγδαλο) κτλ.

Ὀπῶραι εὐκρατοθέρμων χωρῶν. Αὗται καλλιεργοῦνται εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην, τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, τὴν βόρειον Ἀφρικήν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν μεσημβρινὴν Καλιφορνίαν, τὰ νότια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὰς ἀνατολικὰς νήσους τῆς Ἀσίας, χώρας τινὰς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, τὴν Κίναν, τὰς ἀνατολικὰς νήσους τῆς Ἰαπωνίας. τμῆμα τῆς Βολιβίας, τῆς Χιλῆς, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Εἰς τὰς εὐκρατοθέρμους χώρας καλλιεργοῦνται πολυπληθῆ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι, τὸ *βερύκοκκον*, τὸ *ἀμύγδαλον*, τὸ *σῦκον*, τὸ *δαμάσκηνον*, τὸ *πορτοκάλλιον*, τὸ *μόρον*, τὸ *ἀκέβιον* (καρπὸς τοῦ δένδρου ἀκεβίας, ἰθαγενοῦς τῆς Κίνας), τὸ *ὀβένιον* (καρπὸς τοῦ δένδρου ὀβενίας, ἰθαγενοῦς τῆς Ἰαπωνίας), ὁ *φοίνιξ*, ὁ *φυλλοκάλυξ* κτλ.

Ὀπῶραι θερμῶν χωρῶν. Αὗται καλλιεργοῦνται εἰς τὰς τροπικὰς καὶ παρατροπικὰς χώρας. Κυριώτερα εἴδη τῶν ὀπωρῶν τῶν θερμῶν χωρῶν εἶναι τὸ *βερύκοκκον τοῦ Ἁγίου Δομινίκου* (ἰθαγενὲς τῶν Ἀντιλλῶν), ἡ *ἀνόνα* (ἰθαγενὲς τῆς Μαρτινίκας), ὁ *ἀρτόκαρπος* (ἰθαγενὲς τῆς Ἀραβίας, τῶν Μολούκων νήσων καὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ), ἡ *βανάνα* (ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς), τὸ *χρυσόφυλλον* (ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Γουϊάνας), ὁ *φοίνιξ ὁ δακτυλιοειδὴς* (ἰθαγενὲς τῆς Ἀφρικῆς), τὸ *ψίδιον* (ἰθαγενὲς τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, τῆς Βραζιλίας, τῆς Γουϊάνας καὶ τῆς Ζαμάϊκας), ἡ *σπονδιὰς* (ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀντιλλῶν), ἡ *βερθολετία* (ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας), ἡ *παχίρα* (ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ) κτλ.

Δ. Ν. Π.

— *[Ἐθιμοτ.]* Αἱ *ὀπῶραι* δὲν παρατίθενται πλέον ὑπὸ μορφὴν πυραμίδος, ἀλλὰ μὲ φαινομενικὴν ἀτημελησίαν σχεδὸν ἀτάκτως. Μόνον τὰ κεράσια δυνατὸν ν' ἀποτελέσουν μικρὰς δεσμίδας, εἰς ἃς προστίθεται καὶ ὀλίγον φύλλωμα. Ὅσα τρώγονται μετὰ τῶν φλοιῶν πλύνονται ἐπιμελῶς καὶ σπογγίζονται πρὸ τῆς παραθέσεως ἐπὶ φυλλωμάτων. Ὅσα τρώγονται ἄνευ τοῦ φλοιοῦ τοποθετοῦνται ἐπὶ φυλλώματος ἢ τριχάπτων καὶ δυνατὸν νὰ κοσμηθοῦν δι' ἀνθέων ζωηροχρώμων. Τὰ δοχεῖά των κατὰ προτίμησιν κρυστάλλινα. Τὰ κεράσια τρώγονται ἀνὰ ἓν κρατούμενα ἀπὸ τὸ κοτσάνι, ὁ δὲ πυρήν των ἀπορρίπτεται ἐντὸς τῆς χειρὸς σχηματιζομένης εἰς χοάνην. Ὡσαύτως τὰ κορόμηλα καὶ οἱ χουρμάδες, πλὴν ἐὰν εἶναι πολὺ μεγάλοι, ὅτε κόπτονται μὲ μαχαίρι καὶ πηρούνι καὶ τρώγονται μὲ τὸ τελευταῖον. Τὰ μέσπιλα κόπτονται εἰς δύο μὲ τὸ μαχαίρι καὶ τὸ πηρούνι καὶ τρώγονται μὲ τὸ κοχλιάριον. Τὰ σῦκα κόπτονται εἰς τέσσαρα, χωρὶς ν' ἀποσπασθοῦν ἐντελῶς τὰ τεμάχια· ἀφαιρεῖται εἶτα τὸ ἐσωτερικόν των, τὸ ὁποῖον τρώγεται μὲ τὸ πηρούνι. Τὰ ἀχλάδια καὶ τὰ μῆλα κόπτονται εἰς τέσσαρα μὲ τὸ μαχαίρι· ἔπειτα κρατεῖται μὲ τὸ πηρούνι κάπως μετέωρον ἕκαστον τεμάχιον, ὁ φλοιὸς τοῦ ὁποίου ἀφαιρεῖται μὲ τὸ μαχαίρι· τὸ καθαρισμένον τεμάχιον κόπτεται ἔπειτα ἐπὶ τοῦ πινακίου. Τὰ ροδάκινα κόπτονται εἰς δύο ἢ εἰς τέσσαρα, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των. Τοῦ βερυκόκκου δὲν ἀφαιρεῖται ὁ φλοιός: τρώγεται καὶ αὐτὸ εἰς δύο ἢ τέσσαρα καὶ κόπτεται μὲ τὸ πηρούνι. Τὰ σταφύλια μὲ ὁλοκλήρους τὰς βότρυς συνοδεύονται μὲ ἀργυρᾶν ψαλίδα, φερομένην ἐπὶ πινακίου. Ὁ καθεὶς κόπτει κατὰ βούλησιν. Δύναται καὶ ἡ οἰκοδέσποινα νὰ χωρίσῃ τὰς βότρυς καὶ τεμαχισμένας νὰ τὰς τοποθετήσῃ ἐπὶ πινακίου, προσφερομένου ἔπειτα εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας. Πάντως πρέπει αἱ βότρυες νὰ παρατίθενται ὁλόκληροι. Τὰ σταφύλια τρώγονται μὲ τὸ χέρι. Αἱ βανάναι λαμβάνονται μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι καὶ χαράσσεται ὁ φλοιός των μὲ τὸ μαχαίρι εἰς τέσσαρας κατὰ μῆκος ἐντομάς. Ἀφαιρουμένου τοῦ φλοιοῦ τρώγονται μὲ τὸ πηρούνι καὶ μὲ τὸ μαχαίρι. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ χρῆσις τῶν συνήθων μαχαιριῶν παραβλάπτει τὴν οὐσίαν των. Αἱ μεγάλαι φράουλαι παρατίθενται μὲ τὸ κοτσάνι των, αἱ μικραὶ ἄνευ αὐτοῦ. Τρώγονται δὲ ὁλόκληροι καὶ ὄχι λειωμέναι. Τὰ «φελιὰ» τῶν πορτοκαλλιῶν καὶ μανταρινιῶν ἀφοῦ ἀποχωρισθοῦν τρώγονται ἀδιαφόρως ἢ μὲ τὸ χέρι ἢ μὲ τὸ πηρούνι. Αἱ παραβάσεις δὲν ἀποτελοῦν ἔγκλημα καθοσιώσεως

Τ. Δ.

— **ὀπωρῶν τεχνητὰ ἀρώματα** *[Χημ.]*. Εἰς τὴν πρᾶξιν συχνότατα χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τῶν φυσικῶν ἀρωμάτων ὀπωρῶν πρὸς ἀρωματισμὸν ἡδυπότων, εἰδῶν σακχαροπλαστικῆς κλπ. τεχνητὰ τοιαῦτα, ἀποτελούμενα κυρίως ἐξ ἀλκοολικῶν διαλυμάτων διαφόρων ἐστέρων καὶ ἄλλων ὑλῶν. Οὕτω ἔχομεν:

Τὸ *ἄρωμα ἀνανᾶ*, ἀποτελούμενον ἀπό: 25 γρ. βουτυρικοῦ αἰθυλίου, 135 γρ. ἰσοβαλεριανικοῦ ἀμυλεστέρος, 5 γρ. χλωροφορμίου, 5 γρ. ὀξικῆς ἀλδεΰδης καὶ 830 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Τὸ *ἄρωμα ἀχλαδίου*, ἀποτελούμενον ἀπό: 200 γρ. ὀξικοῦ ἀμυλίου, 50 γρ. ὀξικοῦ αἰθυλίου, 100 γρ. νιτρώδους αἰθυλίου, 20 γρ. γλυκερίνης καὶ 630 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Τὸ *ἄρωμα βερυκόκκου*, συνιστάμενον ἐξ: 190 γρ. βουτυρικοῦ ἀμυλίου, 35 γρ. βενζαλδεΰδης, 10 γρ. χλωροφορμίου καὶ 765 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Τὸ *ἄρωμα κερασίου*, ἀποτελούμενον ἀπό: 15 γρ. ὀξικοῦ ἀμυλίου, 8 γρ. βουτυρικοῦ ἀμυλίου, 2 γρ. κινναμωμελαίου, 2 γρ. λεμονελαίου, 1 γρ. πορτοκαλλελαίου, 2 γρ. γαρυφαλελαίου, 10 γρ. βενζαλδεΰδης καὶ 960 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Τὸ *ἄρωμα μήλου*, συνιστάμενον ἐκ: 50 γρ. ὀξικοῦ αἰθυλίου, 100 γρ. ἰσοβαλεριανικοῦ ἀμυλίου, 50 γρ. νιτρώδους αἰθυλίου, 7,5 γρ. χλωροφορμίου, 7,5 γρ. ὀξικῆς ἀλδεΰδης, 40 γρ. γλυκερίνης καὶ 745 γρ. καθαρᾶς ἀλκόλης.

Τὸ *ἄρωμα ροδακίνου*, ἀποτελούμενον ἀπό: 20 γρ. βουτυρικοῦ αἰθυλίου, 100 γρ. βουτυρικοῦ ἀμυλίου, 100 γρ. ἰσοβαλεριανικοῦ ἀμυλίου, 10 γρ. βενζαλδεΰδης καὶ 770 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Τὸ *ἄρωμα φράουλας*, ἀποτελούμενον ἀπό: 27 γρ. ὀξικοῦ ἀμυλίου, 18 γρ. ἰσοβαλεριανικοῦ ἀμυλίου, 9 γρ. βουτυρικοῦ ἀμυλίου, 9 γρ. μυρμηκικοῦ ἀμυλίου, 15 γρ. ὀξικοῦ αἰθυλίου, 7 γρ. ὕλης ἴων καὶ 915 γρ. καθαρᾶς ἀλκοόλης.

Σ. Γ.

Ὀπώρα *[Μυθολ.]*. —1) Ἡ θεὰ τῶν καρπῶν παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, γνωστὴ ἐκ πολλῶν παραστάσεων καὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους (Εἰρήν. 524), ὅπου ὡς ἀκόλουθον τῆς Εἰρήνης χαιρετίζει αὐτὴν ὁ Τρυγαῖος. Παράστασις αὐτῆς διακρίνεται κατά τινας εἰς τὰ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἐλευθερίῳ τῶν Ἀθηνῶν ἐντετοιχισμένα μέλη τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Σαράπιος καὶ τῆς Ἴσιδος. —2) Ἐπίκλησις Βακχίδων ἐπὶ ἀρχαίων ἐλαιογραφιῶν, πρὸς ἣν παραβλητέα καὶ ἡ τοῦ Διὸς *Ὀπωρέως* (βλ. λ.).

Π. Ν. Π.

Ὀπωρεὺς *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Βοιωτικῆς Ἀκραιφίας (Διὶ τὠπωρεῖ), ἀνάλογος πρὸς τὰς τοῦ ἰδίου θεοῦ ἐπικλήσεις *γεωργός, ἔνδενδρος, ἐπικάρπιος* κ. ἄ.

Π. Ν. Π.

ὀπωρικὸν (τό)· φροῦτο, *ὀπώρα* (βλ. λ.).

ὀπωρόζη (ἡ). Συνώνυμον τοῦ *ὀπωροσακχάρου* (βλ. λ.).

ὀπωροθεραπεία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ διὰ τῶν ὀπωρῶν τελουμένη θεραπεία ἢ ἡ ἐφαρμογὴ εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῶν ὀπωρῶν, ἅτε κατεχουσῶν στοιχεῖα δυνάμενα νὰ καταπολεμήσωσι νόσους τινάς. Οἱ δυσπεπτικοὶ λ. χ. ἀνέχονται συνήθως ἄριστα μέγαν ἀριθμὸν ὀπωρῶν, ὅταν αὗται εὑρίσκωνται εἰς ἱκανὸν βαθμὸν ὡριμότητος· εἰς τούτους ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις τῶν ροδακίνων, τῆς σταφυλῆς, τῶν δαμασκήνων, τῶν τζανέρων, τῶν σμεούρων, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἀπορρίπτωνται ὁ φλοιός, τὰ γίγαρτα καὶ οἱ πυρῆνες· αἱ βανάναι καὶ τὰ εὔχυμα ἀπίδια εἶναι λίαν ἀνεκτὰ ἐν γένει. Οἱ μυρτίλλοι (καρπὸς τῆς μυρσίνης), ὡς ἀσθενῶς ὄξινοι καὶ ἀσθενῶς σακχαροῦχοι ὀπῶραι, συνιστῶνται πολὺ εἰς τοὺς προσβεβλημένους ἐξ ἐντερίτιδος καὶ εἰς τοὺς διαβητικούς. Τὸ κυδώνιον ἐνέχει ὡσαύτως ἰδιότητας ἀντιδιαρροϊκάς· τὰ χαμαικέρασα (φράουλες), ὡς περιέχοντα ἰτεϋλικὰ στοιχεῖα, δύνανται νὰ συνιστῶνται εἰς τοὺς ἀρθριτικοὺς καὶ τοὺς οὐραιμικούς· ὁ πέπων εἶναι ἐξαιρετικῶς δύσπεπτος.

Μεταξὺ τῶν ὀξίνων ὀπωρῶν τὰ πορτοκάλλια εἶναι χρησιμώτατα εἰς τοὺς ὑποπεπτικοὺς (τοὺς ἔχοντας ἀτελῆ τὴν πέψιν)· γενικῶς ὅμως αἱ ὄξινοι ὀπῶραι δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς βρασμὸν καὶ νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ μορφὴν κομπόστας ἢ πηκτῆς (μπελτέ), ἢ νὰ ψήνωνται εἰς τὸν φοῦρνον, ὡς λ. χ. τὰ μῆλα. Αἱ κατασκευαζόμεναι ἀπὸ δαμάσκηνα, ροδάκινα, ἀχλάδια καὶ μῆλα κομπόσται ἁρμόζουσιν ἄριστα εἰς τοὺς δυσπεπτικούς. Τὰ ἀμύγδαλα, τὰ κάρυα, τὰ λεπτοκάρυα, τὰ φυστίκια καὶ αἱ

Digitized by Google

ἐλαῖαι δέον νὰ τίθενται εἰς δευτέραν μοῖραν ἕνεκα τῶν ἐλαίων, ἅτινα περιέχουσιν· ἐν τούτοις, ὡς ξηροὶ ἐλαιώδεις καρποί, συνιστῶνται εἰς τοὺς διαβητικούς. Τὰ σῦκα, οἱ χουρμάδες, ἀφθονοῦντα εἰς σάκχαρον, δὲν συνιστῶνται πολὺ εἰς τοὺς δυσπεπτικούς. Ἡ βανάνα εἶναι ὀπωρικόν, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς εὐκόλου πεπτικότητος καὶ τῆς θρεπτικῆς ἀξίας αὐτοῦ, συνιστᾶται μεγάλως εἰς τοὺς δυσπεπτικούς. Ἀναφέρομεν δὲ παρεμπιπτόντως τὴν μεγάλην θρεπτικὴν ἀξίαν τῶν ἀμυγδάλων, ἅτινα, ἐν ἀναλογίᾳ 100 γραμμαρίων οὐσιῶν θρεπτικῶν, εἰσφέρουσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν 21 γραμμάρ. λευκώματος, 54 γραμμ. λίπους καὶ 17 γραμμ. ὑδατάνθρακος. Αἱ ὀπῶραι δέον νὰ ἀπαγορεύωνται εἰς τὰς περιπτώσεις πνευματώσεως (συσσωρεύσεις ἀερίων ἐν τῷ ὀργανισμῷ) καὶ διαρροίας· εἶναι δὲ χρήσιμοι εἰς τοὺς δυσκοιλίους δυσπεπτικούς. Δέον πάντοτε νὰ λαμβάνωμεν τὴν πρόνοιαν τῆς ἀποφλοιώσεως τῶν καρπῶν, τοὺς ὁποίους θὰ φάγωμεν ὠμούς, ἀβράστους· ἢ ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποφλοιωθῶσι, νὰ πλύνωμεν αὐτοὺς ἀφθόνως δι' ὕδατος· διὰ τῆς πλύσεως καθαρίζεται μέγα μέρος τῶν ζυμομυκήτων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία προκαλεῖ γαστρικὰς ζυμώσεις. Χρησιμοποιοῦνται αἱ ἀλκαλικοποιητικαί, διουρητικαὶ καὶ ὑπακτικαὶ ἰδιότητες τῶν ὀπωρῶν· δέον δὲ ν' ἀποδώσωμεν τὰ διουρητικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸ περιεχόμενον εἰς τὰς ὀπώρας σάκχαρον, τῆς ἀναλογίας τοῦ σακχάρου τούτου ποικιλλούσης λίαν, ἀφοῦ δύναται νὰ φθάσῃ αὕτη εἰς 25 πρὸς 100 εἴς τινας σταφυλὰς καὶ νὰ εἶναι κατωτέρα τοῦ 1 πρὸς 100 εἰς τὸ λεμόνιον. Ἡ ὑπακτικὴ ἐνέργεια ὀφείλεται εἰς τὰ μηλικά, κιτρικά, τρυγικὰ κλπ. ἅλατα τοῦ καλίου.

Ἡ διὰ σταφυλῶν θεραπεία χρησιμοποιεῖται ἀπὸ μακροῦ διὰ τὴν θεραπείαν τῆς καθ' ἕξιν δυσκοιλιότητος, τῆς ἡπατικῆς ὑπεραιμίας, τῆς ἀρθρίτιδος, τῆς ψαμμιάσεως, δερματοπαθειῶν τινων καὶ ἐν γένει κατὰ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀρθριτισμοῦ γενικῶς· τέλος εἰς αὐτὴν τὴν νόσον τοῦ Bright, ἕνεκα τῆς τελείας ἐλλείψεως χλωριούχου νατρίου εἰς τὰς σταφυλάς. Ὁ πολτὸς τῆς σταφυλῆς περιέχει 72—80 μέρη ὕδατος, 14—15 σακχάρου, 0.5—0.6 ὀξέος τρυγικοῦ καλίου, 0.3—0.5 τρυγικὰ καὶ μηλικὰ ὀξέα, 1.2—1.5 λευκωματώδεις οὐσίας, κλπ. Πρὸς πραγματοποίησιν τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας, δέον νὰ λαμβάνῃ ὁ πάσχων ἐξ αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς ἀτομικῆς ἀνεκτικότητος, 500 γραμμάρ. μέχρι 3 χιλιογράμμων δι' ἡμέρας, κατὰ προτίμησιν τὴν πρωΐαν, νήστεος τοῦ στομάχου.

Τὰ χαμαικέρασα, δι' ὧν ἐθεραπεύθη ὁ Λινναῖος ἐκ παροξυσμοῦ ποδάγρας τῷ 1750, ὀφείλουσι τὰς ἰαματικὰς αὐτῶν ἰδιότητας οὐχὶ εἰς τὰ ἴχνη ἰτεϋλικοῦ ὀξέος ἅτινα περιέχουσιν, ἀλλ' εἰς τὴν θρεπτικὴν αὐτῶν ἀξίαν (1 χιλιόγραμμον χαμαικεράσων εἰσάγει εἰς τὸν ὀργανισμὸν τὴν αὐτὴν δόσιν ἀλκαλικότητος ὅσην καὶ 9 γραμμάρια δισανθρακικοῦ νατρίου—κοινῶς σόδας). Ἐγένετο χρῆσις καὶ κατάχρησις θεραπειῶν διὰ λεμονίου εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἀρθρίτιδος καὶ τῶν ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων (ἓν λεμόνιον ἀποδίδει κατὰ μέσον ὅρον 50 κυβ. ἑκατοστ. χυμοῦ περιέχοντος 1 γραμ. σακχάρου, 0.16 ἀζωτούχου οὐσίας, 3.50 κιτρικοῦ ὀξέος, ἐν καταστάσει κιτρικοῦ ὀξέος τοῦ καλίου, κλπ.), συνιστῶσι δὲ ταῦτα εἰς τοὺς ὑποπεπτικούς. Ἡ ἐνέργεια τοῦ λεμονίου εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν φαίνεται ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀλκαλινοποίησιν τῶν διαφόρων χυμῶν τοῦ ὀργανισμοῦ· ὄντως δὲ ἡ φυσιολογικὴ ὑπεροξινότης τῶν οὔρων κατ' ἀκολουθίαν ἀφθόνου γεύματος ἐλλείπει, ἐξαφανιζομένη μετὰ τὴν λῆψιν χυμοῦ λεμονίου, καθότι τὸ κιτρικὸν ὀξὺ ἀναπτύσσει ἀνθρακικὰ ἀλκάλια.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ὀπωροπωλεῖον (τό)· κατάστημα πωλήσεως ὀπωρῶν.

ὀπωροπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ὀπωρῶν.

ὀπωροσάκχαρον (τὸ) ἢ *ὀπωρόζη*, ἢ *φρουκτόζη*, ἢ *λαιβουλόζη [Χημ.]*. Εἶναι σάκχαρον τοῦ τύπου $C_6H_{12}O_6$ ἢ ἀναλυτικώτερον:

$$\begin{array}{ccccccccccc} & & & & OH & & H & & H & & \\ & & & & | & & | & & | & & \\ CH_2OH & - & CO & - & C & - & C & - & C & - & CH_2OH \\ & & & & | & & | & & | & & \\ & & & & H & & OH & & OH & & \end{array}$$

ἤτοι εἶναι κετοεξόζη.

Τὸ ὀπωροσάκχαρον ἀπαντᾷ ἐλεύθερον, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ σταφυλοσακχάρου εἰς τὰς σταφυλὰς καὶ γενικῶς ὅλους τοὺς γλυκεῖς καρπούς. Σχηματίζεται εἰς ἴσας ποσότητας μετὰ τοῦ σταφυλοσακχάρου κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τοῦ καλαμοσακχάρου (τὸ τοιοῦτον δὲ μῖγμα καλεῖται *ἰμβερτοσάκχαρον*). Τοιοῦτον φυσικὸν ἰμβερτοσάκχαρον εἶναι τὸ *μέλι*. Ὀπωροσάκχαρον σχηματίζεται περαιτέρω κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν ἀρκετῶν συνθέτων ὑδατανθράκων, ὡς τῆς *ἰνουλίνης* κ.λ.π.

Τὸ ὀπωροσάκχαρον κρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης εἰς ἀνύδρους καὶ ἐξ ὕδατος εἰς ἐνύδρους κρυστάλλους, τήκεται εἰς 95°, στρέφει τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς ἰσχυρῶς ἀριστερά, μὲ τελικὴν εἰδικὴν στροφὴν —93°, μεγαλυτέραν τῆς τοῦ σταφυλοσακχάρου.

Τὸ ὀπωροσάκχαρον εἶναι πολὺ γλυκύτερον τοῦ σταφυλοσακχάρου καὶ αὐτοῦ τοῦ καλαμοσακχάρου καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἰμβερτοσάκχαρον, καίτοι τὸ σταφυλοσάκχαρον εἶναι ὀλιγώτερον γλυκὺ τοῦ καλαμοσακχάρου, εἶναι γλυκύτερον αὐτοῦ. Τὸ ὀπωροσάκχαρον εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀραιὰν ἀλκοόλην καὶ ἀδιάλυτον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, τὴν βενζίνην, τὸν πετρελαϊκὸν αἰθέρα καὶ τὸ χλωροφόρμιον.

Τὰ ὑδατικὰ αὐτοῦ διαλύματα ἀνάγουσι τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Διὰ θερμάνσεως μετὰ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος περιέχοντος ρεζορκίνην χρώννυται ἐρυθρόν· ἐπίσης χρωματίζεται ἐρυθρὸν δι' ἐπιδράσεως αἰθερικοῦ διαλύματος ὑδροβρωμικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

ὀπωροφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις πολλὰς ὀπώρας, ἢ κατ' ἐξοχὴν δι' ὀπωρῶν διατροφή.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *ὀπωροφαγία* ὑπῆρξεν ἡ μοναδικὴ διατροφὴ τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου, μέχρις οὗ οὗτος ἐξετράπη πρὸς τὴν ἐκ τοῦ κυνηγίου κρεοφαγίαν. Σήμερον αἱ ὀπῶραι ἀποτελοῦν τὸ συμπλήρωμα τῶν γευμάτων ἡμῶν. Αἱ ὀπῶραι, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς περιεχομένων βιταμινῶν, ἔχουσι σπουδαίαν φυσιολογικὴν σημασίαν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ διάδοσις τῆς ὀπωροφαγίας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ἐκτὸς τῶν βιταμινῶν, αἱ ὀπῶραι περιέχουσιν ἀφθόνους ἀμυλούχους καὶ σακχαρούχους οὐσίας, μηλικὰ καὶ κιτρικὰ ἅλατα καὶ ὀξέα, ὑψοῦντα τὴν θρεπτικήν, τὴν διουρητικὴν καὶ τὴν ὑπακτικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ ἐξασφαλίζοντα καὶ τὴν ἐντερικὴν ἀσηψίαν. Ἡ χρῆσις τῶν ὀπωρῶν ὡς δίαιτα συνιστᾶται ἐπὶ ἀρτηριοσκληρύνσεως, ἐπὶ χρονίας νεφρίτιδος καὶ παχυσαρκίας (μέση δόσις 1500 γραμ. νωπῶν καὶ 400 — 500 ξηρῶν καρπῶν). Αἱ ὀπῶραι πρέπει νὰ τρώγωνται ὥριμοι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ἀρχομένῃ σήψει, καθόσον τότε καθίστανται πολλῷ συχνότερον τῶν ἀώρων αἰτία διαρροιῶν. Ὡσαύτως, πρὸ τῆς χρήσεως, ἐπιβάλλεται ὁ ἐπιμελὴς αὐτῶν καθαρισμὸς διὰ πλύσεως ἢ δι' ἀποφλοιώσεως. Αἱ ὀπῶραι τρώγονται νωπαὶ ἢ συντετηρημέναι, ὠμαὶ ἢ βεβρασμέναι, ὑπὸ μορφὴν κομπόστας ἢ μαρμελάδας κλπ. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου ἐντερίτιδος, καὶ δὴ κατὰ τὸ θέρος, αἱ ὠμαὶ ὀπῶραι δὲν παρέχονται εἰς παιδία πρὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ὁμοίως δὲν παρέχονται καὶ εἰς τοὺς εὐπαθῆ ἔχοντας τὸν στόμαχον. Σ. Γ. Σ.

ὀπωροφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρώγων πολλὰς ὀπώρας, ὁ κατ' ἐξοχὴν δι' ὀπωρῶν διατρεφόμενος.

ὀπωροφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ φυτῶν, ὁ φέρων, ὁ παράγων ὀπώρας: «ὀπωροφόρα δένδρα».

ὅπως· ἐπίρρ. τροπικόν, καθ' ὃν τρόπον: «κάμε ὅπως θέλεις»· || φρ. «ὅπως-ὅπως» ἀτάκτως: «ἔκαμε τὴ δουλειά του ὅπως-ὅπως κι' ἔφυγε»· || σύνδ. τελικός, ἵνα, διανά: «παρακαλεῖ ὅπως γίνῃ δεκτός».

ὁπωσδήποτε· ἐπίρρ., καθ' οἱονδήποτε τρόπον: «κάμε ὁπωσδήποτε θέλεις», «ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔρθουν τὰ πράγματα, τίποτε δὲ θὰ ζημιωθῆς».

ὁπωσοῦν· ἐπίρρ., κατά τι, ὀλίγον τι, μετρίως.

Ὅρα (Ohra) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἐλευθέρου κράτους Δάντσιχ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ραντάουνε. Κάτ. 12.447. Συνέχεται σχεδὸν πρὸς τὴν πόλιν Δάντσιχ κατὰ τὸ νότιον τμῆμα αὐτῆς. Ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς ὀχημάτων καὶ ἀσφαλτώδους χάρτου. Θ. Κ.

Ὀρὰ *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λάρνακος. Κάτ. 700, πάντες Ἕλληνες.

Ὀράα ὐ Λεκουμπέρρι (Oráa y Lecumberri), ***Μαρκελῖνος***. Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς (1788—1851). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Παμπλόνα. Βραδύτερον κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν καὶ διακριθεὶς εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας τῆς ἐποχῆς του προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ, γενόμενος ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1836 ἀρχηγὸς τοῦ ἱσπανικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1840 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν Φιλιππίνων νήσων, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1843. Ἔγραψεν «Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα» ἐκδοθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του τῷ 1851. Μ. Δ Β.

Ὀράβιτσα (Oravitza, ρουμαν. Oravita) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βανάτου ἐν τῷ νομῷ τοῦ Καράς, ἀνήκουσα ἀπὸ τοῦ 1921 εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἀπετελέσθη μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐκ τῆς ἑνώσεως τριῶν ὁμόρων κοινοτήτων, τῆς γερμανικῆς *Ὀραβίτσας*, τῆς ρουμανικῆς *Ὀραβίτσας* καὶ τῆς *Ραχίτοβας*. Κάτ. 6.843. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου, χαλκοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλευρομύλους καὶ πετρελαιοπηγάς. Θ. Κ.

Ὀράγγη (Orange) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς (βλ. κατ. *Ὀράγγης Ἐλεύθερον Κράτος*).

— **Ὀράγγη** (Orange) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Ὀράνζ*).

— **Ὀράγγη** (Orange) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πόλεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Ὄραιντζ*).

— **Ὀράγγης** ***Ἐλεύθερον Κράτος*** (The Orange Free State, μποερ. Oranje Vrijstaat) *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ἀποτελοῦσα μέχρι τοῦ 1900 ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν, ἧς διετήρησε τὸ ὄνομα. Ἔχει ἐμβαδὸν 128.580 τ. χλμ. καὶ 628.827 κατ. κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1921, ὧν 188.556 λευκοὶ (οἵτινες τῷ 1926 ὑπελογίζοντο εἰς 202.985), 421,306 ἰθαγενεῖς μαῦροι, 395 Ἀσιᾶται καὶ οἱ λοιποὶ μιγάδες. Εἶναι χώρα μεσόγειος, περιβαλλομένη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Βάαλ* πρὸς Β, *Ὀράγγη* πρὸς Δ. καὶ *Κάλεντον* πρὸς Α., καὶ ὁριζομένη πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Νατάλης, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν *Ντράκενμπεργκ* καὶ τῆς *Μπασουτολάνδης*, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τῆς δυτικῆς Γκρικαλάνδης καὶ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Τράνσβααλ. Ἔχει ἔδαφος μᾶλλον ὀρεινόν, ἀποτελοῦν κυματοειδὲς ὀροπέδιον, ἀνερχόμενον ἀπὸ Δ. πρὸς Α. εἰς ὕψος κυμαινόμενον μεταξὺ 1200 καὶ 1400 μ. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν παραποτάμων τῶν ποταμῶν Βάαλ, Ὀράγγη καὶ Κάλεντον, οἵτινες ἀνήκουν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς μιᾶς μόνον ὄχθης των, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τῆς χώρας. Οἱ κυριώτεροι τῶν διαρρεόντων αὐτὴν ποταμῶν εἶναι οἱ παραπόταμοι τοῦ Βάαλ *Κλίπ, Βίλγκε, Ρενόστερ, Φάλσχε, Φὲτ* καὶ ὁ *Μόντερ* ἢ *Καῖμπα* Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον, ξηρὸν καὶ λίαν ὑγιεινόν. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 16°,2, ἡ ἀνωτάτη 34°,5 καὶ ἡ κατωτάτη —5°,2. Ἡ χλωρὶς εἶναι μᾶλλον πτωχή, τῶν μεγάλων δένδρων ἀπαντωμένων μόνον παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ἀλλ' ἀφθονούντων τῶν λειμώνων καὶ τῶν βοσκῶν. Ἡ πανίσκο ἦτο ἄλλοτε πλουσιωτάτη, ἀλλ' ὁλονὲν ὁ πλοῦτος αὐτῆς ἐλαττοῦται. Ὑπάρχουν ὅμως εἰσέτι ἱκαναὶ ἀγέλαι ἀγρίων ἀντιλοπῶν, ἵππων, βουβάλων καὶ στρουθοκαμήλων, ἐνῷ ἤρχισαν νὰ σπανίζουν οἱ ρινοκέρωτες, οἱ ἐλέφαντες καὶ οἱ λέοντες. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν λειμώνων καὶ τῶν βοσκῶν ἡ κτηνοτροφία εἶναι εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένη. Ὑπάρχουν 2.000.000 βόες, 10.000.000 πρόβατα, παρέχοντα ἄφθονον καὶ ἐξαίρετον ἔριον, 160.000 ἵπποι κτλ. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι εὔφορον, ἰδίως τὸ διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κάλεντον καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, καὶ παράγει κυρίως σῖτον, ἀραβόσιτον καὶ ἄλλους δημητριακοὺς καρπούς, γεώμηλα, καπνόν, ὀπώρας, λαχανικὰ κτλ. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων, περιλαμβάνων ὀρυχεῖα ἀδαμάντων ἐν *Μπόσχοφ, Κόφφηφοντάϊν, Γιαχερσφοντάϊν, Κρόνσταντ* καὶ *Τεουνίσσεν*, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγονται ἀδάμαντες ἀντιπροσωπεύοντες ἐτησίως τὸ ποσὸν ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου στερλινῶν. Τὸ σημαντικώτερον τῶν ὀρυχείων τῆς χώρας ἦτο τὸ Γιαχερσφεντάϊν, ὅπερ ὅμως ἔκλεισε τῷ 1928. Ἀδάμαντες ἐπίσης περισυλλέγονται καὶ ἐκ τῆς κοίτης τοῦ παταμοῦ Βάαλ καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Πλὴν τῶν ἀδαμάντων, ἐξάγονται καὶ γαιάνθρακες, ὑπάρχουν δὲ καὶ λατομεῖα μυλοπετρῶν καί τινα ἁλατωρυχεῖα. Ἐπίσης ὑπάρχει χρυσὸς καὶ σίδηρος. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀκμαῖον, περιστρεφόμενον εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ζῴων, δερμάτων, ἀδαμάντων, πτερῶν στρουθοκαμήλου καὶ δερμάτων καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὑφασμάτων, μηχανημάτων καὶ εἰδῶν πολυτελείας. Αἱ συγκοινωνίαι εἶναι λίαν ἀνεπτυγμέναι. Δι' αὐτῆς διέρχεται ὁ ἀπὸ Καΐρου εἰς Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος σιδηρόδρομος, διασχίζων τὴν πρωτεύουσαν *Μπλουμφοντάϊν*, ἥτις συνδέεται σιδηροδρομικῶς καὶ δι' ἄλλων γραμμῶν μετὰ τῆς Νατάλης, τῆς Μπεχουαναλάνδης, τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου. Κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως καὶ βοηθουμένου ὑπὸ τετραμελοῦς ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου. Τοῦ συμβουλίου τούτου προεδρεύει ὁ διοικητής. Ἔχει ἐπίσης ἰδίαν βουλὴν ἐξ 25 μελῶν. Εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως ἀποστέλλει 18 βουλευτὰς καὶ 8 γερουσιαστάς. Πρωτεύουσα τῆς χώρας εἶναι ἡ Μπλούμφοντάϊν, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ *Χέϊλμπρον*, ἡ *Κρόνσταντ*, ἡ *Φράνκφορτ*, ἡ *Χόπσταντ*, ἡ *Μπέτλεεμ*, ἡ *Χάρρισμιθ*, ἡ *Βίνμπουργκ*, ἡ *Λαίηντυμπραν*, ἡ *Ἔντενμπουργκ* κ. ἄ., πᾶσαι πρωτεύουσαι ὁμωνύμων διοικητικῶν περιφερειῶν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν ταύτην κατὰ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ μεταξὺ Ὀράγγη καὶ Βάαλ χώρα κατῳκεῖτο πυκνότατα ὑπὸ μαύρων φυλῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Μπεχουάνα, ὑποδιαιρέσεως τῆς φυλῆς τῶν Μπαντού. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐγκατεστάθη πρὸς Β. τοῦ Ὀράγγη ποταμοῦ καὶ ἡ φυλὴ τῶν Γκρίκα, μεταξὺ δὲ τῶν ἐτῶν 1817 καὶ 1831 ἡ χώρα ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Ζουλοὺ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μοζιλικατζέ. Οἱ μόνοι λευκοί, οἵτινες κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶχον κατορθώσει νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐν αὐτῇ, ἦσαν

Digitized by Google

ὀλίγοι τολμηροὶ ἔμποροι καί τινες ἱεραπόστολοι. Αἱ πρῶται μόνιμοι ἐγκαταστάσεις λευκῶν ἤρχισαν νὰ σημειοῦνται ἀπὸ τοῦ 1834, ὁπότε διάφοροι Ὁλλανδοὶ κτηνοτρόφοι, ἀναζητοῦντες βοσκὰς διὰ τὰ ποίμνιά των καὶ φεύγοντες τὴν πίεσιν τῶν Ἄγγλων, οἵτινες εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου, διέβησαν τὸν Ὀράγγην καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πρὸς Β. τούτου χώραν. Τῷ 1836 ἐσημειώθη ἡ μεγάλη καὶ ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν Ὁλλανδῶν ἀποίκων ἐκ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Α. Ποτχιέτερ, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ συνάψῃ συμφωνίαν μὲ τὸν Μακβάνα, ἀρχηγὸν τοῦ Μπαταοὺνγκ, ὑποδιαιρέσεως τῆς φυλῆς τῶν Μπεχουάνα, καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν, πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν ἀγροτῶν καὶ κτηνοτρόφων Ὁλλανδῶν, τῆς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βάαλ καὶ Φὲτ χώρας. Οἱ Ὁλλανδοὶ οὗτοι ἄποικοι περιῆλθον μετ' ὀλίγον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ζουλοὺ Μοζιλικατζέ, τὸν ὁποῖον ὅμως κατετρόπωσαν ὁριστικῶς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1837 Ἐν τῷ μεταξὺ ἕτερον τμῆμα ἀποίκων ἐγκατεστάθη ἐν Ταμπαντσοῦ. Πάντες οὗτοι οἱ ἄποικοι, ἐν γενικῇ συνελεύσει, ἥτις συνῆλθε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1836, ἐξέλεξαν δημοκρατικὴν κυβέρνησιν ὑποτυπώδους χαρακτῆρος, μετὰ δὲ τὴν ἧτταν τοῦ Μοζιλικατζὲ ἵδρυσαν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης των, τὴν πόλιν Βίνμπουργκ καὶ ἐξέλεξαν ὡς πρῶτον κυβερνήτην αὐτῶν τὸν Πίετ Ρέτιεφ. Ἐν τῷ μεταξύ, λόγῳ τῆς ὁλονὲν αὐξανούσης σημασίας τῆς νέας μικρᾶς δημοκρατίας τῶν Ὁλλανδῶν ἀποίκων, αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου ἤρχισαν νὰ παρακολουθοῦν τὰς κινήσεις της, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον, ὅστις ἐκηρύχθη μετ' ὀλίγον μεταξὺ τῶν Ὁλλανδῶν τούτων ἀποίκων καὶ τῆς φυλῆς τῶν Γκρίκα, τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τελευταίων. Κατόπιν τούτου, τῷ 1845, ὁ ἐν Μπλούμφονταΐν ἑδρεύων Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς περὶ τὴν πόλιν ταύτην καὶ νοτίως αὐτῆς χώρας, ἐνῷ ἡ Βίνμπουργκ ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ ὡς πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας τῶν Ὁλλανδῶν ἀποίκων. Τῷ 1848 ὅμως ὁ Ἄγγλος διοικητὴς τοῦ Ἀκρωτηρίου σὲρ Χάρρυ Σμὶθ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Ὁλλανδοὺς παρὰ τὴν Πραιτωρίαν καὶ νὰ προσαρτήσῃ τὴν χώραν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐπαρχία τοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη». Λόγῳ ὅμως τῆς ἐπιμόνου ἀντιδράσεως τῶν Ὁλλανδῶν, οἵτινες διετέλουν ἐν συνεχεῖ ἐξεγέρσει καὶ δὲν ἠννόουν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν, καὶ τοῦ ἐξαντλητικοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον διεξῆγον κατὰ τῶν Μπασοῦτο, οἱ Ἄγγλοι ἠναγκάσθησαν, μετὰ δεκαετίαν περίπου, νὰ παραιτηθοῦν τῆς κυριαρχίας των καὶ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πρὸς Β. τοῦ Ὀράγγη χώρας, ἥτις τῷ 1854 ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐλεύθερον κράτος τῆς Ὀράγγης» ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη καὶ τοῦ βασιλικοῦ ὀλλανδικοῦ οἴκου Νασσάου-Ὀράγγης. Ἔκτοτε ἡ χώρα προώδευσε μεγάλως, αὐξηθεῖσα κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ τηρήσασα στάσιν φιλικὴν ἔναντι τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1881 ἐμεσολάβησε μεταξὺ Τράνσβααλ καὶ Ἀγγλίας διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ βραδύτερον, τῷ 1897, συνῆψε συνθήκην συμμαχίας μετὰ τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῷ 1899 συμμετέσχε τοῦ πολέμου τῶν νοτιοαφρικανικῶν δημοκρατιῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, τῷ 1900, ἡ Ἀγγλία προέβη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς χώρας καὶ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς τῷ 1902 εἰς τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀποικία τοῦ ποταμοῦ Ὀράγγη». Τῷ 1907 παρεχωρήθη εἰς τὴν ἀποικίαν ταύτην αὐτόνομον πολίτευμα. Τῷ 1910, μετὰ τὴν ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων καὶ ἐγκρίσει τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἵδρυσιν τῆς ὁμοσπονδίας τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ἡ ἀποικία τῆς Ὀράγγης εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ μετὰ τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν της, διατηρήσασα τὸ ὄνομα τοῦ «Ἐλευθέρου κράτους τῆς Ὀράγγης». Μ. Δ. Β.

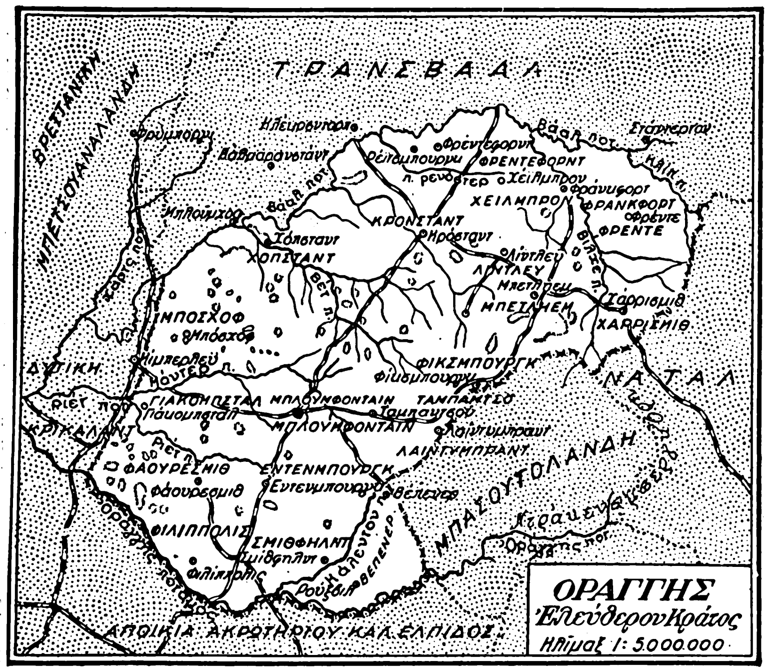

— **Ὀράγγης οἶκος** (Maison d' Orange). Ἡγεμονικὴ οἰκογένεια ἕλκουσα τὴν καταγωγήν της καὶ τὸ ὄνομά της ἐκ τῆς πόλεως Ὀράγγης, περιλαμβανομένης σήμερον ἐν τῷ νομῷ Βωκλὺζ τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Ὀρὰνζ*) καὶ ἀποτελούσης ἰδιαιτέραν ἡγεμονίαν μέχρι τοῦ 1713. Πρῶτος κόμις τῆς Ὀράγγης ἀναφέρεται ὁ *Ζιρὼ Ἀντεμάρ*, ὅστις ἔζησε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρλομάγνου. Οἱ κυριώτεροι ἀπόγονοι αὐτοῦ εἶναι:

— 1) ***Μπερτρὰν ντὲ Μπώ***. Οὗτος ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Α' τῷ 1178 τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ ὑποτελὴς τῶν κομίτων τῆς Τουλούζης καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1181 κατὰ διαταγὴν τοῦ κόμιτος Ραϋμόνδου Ε'.

— 2) ***Γουλιέλμος Δ'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπονομαζόμενος *Βραχύρρινος*. Οὗτος ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β' τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Ἄρλεων, μετέσχε τῆς σταυροφορίας κατὰ τῶν Ἀλβιγείων καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἀβινιόν, οἵτινες ἔκαυσαν αὐτὸν ζωντανὸν τῷ 1218.

— 3) ***Ραϋμόνδος Δ'***. Κατέλαβε τὴν κομιτείαν τοῦ Ἀβελλίνο ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, ὠχύρωσε τὴν Ὀράγγην, ὅπου τῷ 1365 ἵδρυσε καὶ πανεπιστήμιον, καὶ ἀπέθανε τῷ 1393 ἐν Ἀβινιόν. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μάρθα ντὲ Μπὼ μετεβίβασε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀράγγης εἰς τὸν Βουργουνδικὸν οἶκον διὰ τοῦ γάμου αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Σαλόν, ἄρχοντος τῆς Ἀρλαί.

— 4) ***Ἰωάννης ντὲ Σαλόν***. Ὠνομάσθη στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, τῷ 1415 ἐγένετο πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας καὶ τῷ 1417 διοικητὴς τῆς Λανγκεντόκ, ἀποθανὼν τὸ ἑπόμενον ἔτος.

— 5) ***Λουδοβῖκος Α'*** *ὁ Ἀγαθὸς* (1389—1463). Ὑπηρέτησε πιστῶς τὸν οἶκον τῆς Βουργουνδίας, ἠκολούθησε τὸν δοῦκα Φίλιππον τὸν Ἀγαθὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μελὺν (1420), ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἐκηρύχθη βραδύτερον ὑπὲρ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡττήθη εἰς τὸ Ἀντὸν (1429) καὶ κατόπιν ἐγένετο πιστὸς σύμμαχος Καρόλου τοῦ Ζ'.

— 6) ***Γουλιέλμος Ζ'***, ἀποθανὼν τῷ 1475. Ἐταξίδευσεν εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους, ἔλαβε μέρος ὑπὸ τὰς διαταγὰς Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Λιέγης καὶ κατόπιν ἐγκατέλειψεν αὐτόν. Συλληφθεὶς τῷ 1473 ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ' καὶ φυλακισθεὶς εἰς Λυῶνα, ἐπλήρωσε 40.000 σκοῦδα ὡς λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του καὶ ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας (1475), διατηρήσας τὸν τίτλον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ νομίσματα.

—7) ***Ἰωάννης Β'***, *πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης*. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς Λουδοβῖκον τὸν ΙΑ', τὸν ὁποῖον ἐγκατέλειψε πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Μαρίας τῆς Βουργουνδίας. Ἐνίκησε τοὺς Γάλλους εἰς τὸ Ἐμανὺ καὶ τὸ Ὠξουὰ καὶ κατόπιν ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ τοῦ Καρόλου Η' καὶ Λουδοβίκου ΙΒ', ὅστις εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς ἀνεξάρτητον κυρίαρχον τῆς ἡγεμονίας τῆς Ὀράγγης. Ἀπέθανε τῷ 1505, ἀφήσας ὡς διάδοχόν του τὸν υἱόν του Φιλιβέρτον ντὲ Σαλόν.

—8) ***Φιλιβέρτος ντὲ Σαλόν, πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης***. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων πολεμιστῶν καὶ πολιτικῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (1502—1530). Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος Α' κατέλυσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ὀράγγης, τὴν ὁποίαν ἥνωσε τῷ 1515 μὲ τὴν Γαλλίαν, ὁ Φιλιβέρτος ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καρόλου Ε'. Οὗτος προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἐξετίμησε ταχέως τὰς στρατιωτικάς του ἀρετάς, χάριν δὲ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του προσέφερεν εἰς αὐτὸν μεγάλας ἐκτάσεις εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Φονταραμπί, τῷ 1523, ἐπολέμησε λυσσωδῶς κατὰ τῶν Γάλλων καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Τῷ 1525 ᾐχμαλωτίσθη, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος τῷ 1527, ὁπότε μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῶν Βουρβώνων. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, τὸν διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καὶ παρὰ τὴν νεαράν του ἡλικίαν δὲν ἐδίστασε νὰ προχωρήσῃ πρὸς Ν. καὶ νὰ ζητήσῃ ν' ἀναμετρηθῇ πρὸς τὸν γηραιὸν καὶ ἔνδοξον τότε στρατάρχην Λωτρέκ, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὴν Νεάπολιν. Διορισθεὶς τῷ 1528 ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, κατώρθωσεν εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Γάλλους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἠμαύρωσε τὴν φήμην του διὰ τῶν ὠμοτήτων τὰς ὁποίας διέπραξε κατὰ τῶν εὐγενῶν Νεαπολιτανῶν, οἵτινες εἶχον ταχθῆ πρὸς τὸ μέρος τῆς Γαλλίας. Ἐφονεύθη τῷ 1530 κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Φλωρεντίας, πρὸ τοῦ θανάτου του δέ, ἐπειδὴ ἀπέθνῃσκεν ἄτεκνος, ὑπέδειξεν ὡς διάδοχόν του εἰς τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ὀράγγης τὸν ἀνεψιόν του κόμιτα Ρενᾶτον τοῦ Νάσσαου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ τίτλος τῶν ἡγεμόνων τῆς Ὀράγγης περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Νάσσαου, τοῦ ὁποίου κλάδος ἐκλήθη ἔκτοτε *Ὀράγγης-Νάσσαου*.

—9) ***Ρενᾶτος,*** *κόμις τοῦ Νάσσαου, πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης* (1530—1544). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου, κόμιτος τοῦ Νάσσαου, ἐπιστηθίου φίλου καὶ συμβούλου τοῦ Καρόλου Ε' καὶ τῆς Κλαυδίας, ἀδελφῆς τοῦ τελευταίου τῶν ἡγεμόνων τῆς Ὀράγγης Φιλιβέρτου, εἶναι δὲ ὁ πρῶτος ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος Ὀράγγης-Νάσσαου. Μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον αὐτοῦ, ὁ ἡγεμονικὸς τίτλος περιῆλθεν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Γουλιέλμον, νεώτερον υἱὸν τοῦ Γουλιέλμου, κόμιτος τοῦ Νάσσαου-Ντίλλενμπουργκ, ὅστις ἦτο ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς τοῦ Ρενάτου.

—10) ***Γουλιέλμος***, *πρίγκιψ Ὀράγγης-Νάσσαου-Ντίλλενμπουργκ*. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς δημοκρατίας τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ὁλλανδίας (βλ. λ. *Γουλιέλμος Α'* [Κάτω Χωρῶν]).

—11) ***Φίλιππος-Γουλιέλμος***, *πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ ὁποίου ἦτο αἰχμάλωτος τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Ἱσπανὸς βασιλεὺς ἀφῆκεν ἐλεύθερον τῷ 1596 τὸν Φίλιππον-Γουλιέλμον, ἀλλ' ἡ ἐθνοσυνέλευσις τῶν Κάτω Χωρῶν, ὑποπτευομένη τοῦτον ὡς ἐξαγορασθέντα ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας, ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν χώραν. Ἐπηκολούθησεν ἐμφύλιος ἀγὼν μεταξὺ Φιλίππου-Γουλιέλμου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μαυρικίου, ὁ ὁποῖος κατέπαυσε τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Γάλλου ἀπεσταλμένου Ζαννέν.

—12) ***Μαυρίκιος,*** *πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, τὸν ὁποῖον διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1618 Διετέλεσε τοπάρχας τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν καλυτέρων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀπέθανε τῷ 1625 ἄγαμος.

—13) ***Φρειδερῖκος-Ἑρρῖκος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διαπρέψας ὡς στρατηγὸς καὶ πολιτικός.

—14) ***Γουλιέλμος Β'***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (βλ. λ. *Γουλιέλμος Β'* [Κάτω Χωρῶν]).

— 15) ***Γουλιέλμος Γ'***, *κόμις Νάσσαου, πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης*. Ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὡς ἔγγονος τοῦ Καρόλου Α' καὶ συγχρόνως γαμβρὸς Ἰακώβου Β' (βλ. λ. *Γουλιέλμος Γ'*, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας).

— 16) ***Ἰωάννης-Γουλιέλμος τῆς Φρεισίας,*** *πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου* (1687—1711). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου-Καζιμὶρ τοῦ Νάσσαου-Ντίετς καὶ ἀπόγονος τοῦ Φρειδερίκου-Ἑρρίκου καὶ ἕνεκα τούτου ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμος Γ', ἀποθανὼν ἄτεκνος, ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης μετὰ τῶν προσηρτημένων εἰς τοῦτον χωρῶν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Κάτω Χῶραι, ἐξαιρέσει τῆς Φρεισίας καὶ τῆς Χρονίγγης, εἶχον καταργήσει τότε τὰς τοπαρχίας, ὁ Ἰωάννης-Γουλιέλμος ἐγένετο τοπάρχης μόνον τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἰδίως ἐν Οὐντενὰρντ καὶ ἐν Μαλπλακέ. Τὸν τίτλον ὅμως τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου διημφισβήτησαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμου Γ', καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὡς ἀπόγονος τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς τοῦ Φρειδερίκου-Ἑρρίκου, καθὼς καὶ ὁ πρίγκιψ τοῦ Κοντί, ὡς ἀπόγονος τῶν Ἀρλαὶ-Σαλὸν-Νάσσαου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε παραχωρήσει τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀράγγης ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ', καταλαβὼν αὐτὴν τῷ 1673. Ἡ διαφορὰ ἐλύθη διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης τῷ 1713, διὰ τῆς ὁποίας ἡ πόλις καὶ ἡ ἡγεμονία τῆς Ὀράγγης ἀνεγνωρίσθησαν ὁριστικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν, τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας ἐγκαταλείψαντος τὰς ἐπ' αὐτῆς ἀξιώσεις ἔναντι ἀνταλλαγμάτων ἀλλαχοῦ, καὶ τοῦ Ἰωάννου-Γουλιέλμου διατηρήσαντος τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γουλιέλμος Α'*. Τὸν Γουλιέλμον Δ' διεδέχθησαν οἱ υἱοί

Digitized by Google

του *Γουλιέλμος Ε'* καὶ *Γουλιέλμος ΣΤ'*, ὁ ὁποῖος τῷ 1815 ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Κάτω Χωρῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γουλιέλμος Α'* (βλ. λ.). Ἔκτοτε ὁ πριγκιπικὸς τίτλος τῆς Ὀράγγης - Νάσσαου διετηρήθη ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος οἴκου τῆς Ὁλλανδίας καὶ φέρεται ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου. Μ. Δ. Β.

Ὀράγγης (Orange) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ν. Ἀφρικῆς, διασχίζων αὐτὴν ἀπ' Α. πρὸς Δ., ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου, πρὸς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, μέχρι τοῦ ἑτέρου, πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται *Γκάριμπ* ἢ *Γκάριεπ*, ὅπερ σημαίνει ποταμός, οἱ δὲ Μπόερς ὀνομάζουν αὐτὸν *Γκροὺτ Ρίβιερ*, ἤτοι «Μέγαν ποταμόν». Τὸ ὄνομα Ὀράγγης ἐδόθη εἰς αὐτὸν διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1776 ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Γκόρντον, εὑρισκομένου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὁλλανδίας, ὁ ὁποῖος ἐξηρεύνησε τότε αὐτὸν ἐν μέρει, καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Πάττερσον τῷ 1779, πρὸς τιμὴν τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος ἐν Ὁλλανδίᾳ οἴκου τῆς Ὀράγγης. Εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ποταμῶν τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ ἀπόψεως μήκους καὶ ποσότητος ὑδάτων. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Ντάκενσμπεργκ εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Μπασουτολάνδης καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, εἰς ἀπόστασιν 70 περίπου χλμ. ΒΔ. τοῦ Πὸρτ Νόλλοθ. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 2.140 χλμ., τὸ δὲ δι' αὐτοῦ διαρρεόμενον καὶ ἀρδευόμενον λεκανοπέδιον ἀνέρχεται εἰς 1.275.000 τ. χλμ. Αἱ πηγαὶ αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς ὕψος 3.160 μ. πρὸς Ν. τῆς Κάθκιν - Πήκ, ἡ δὲ κατεύθυνσίς του εἶναι ἀπ' Α. πρὸς Δ. Ὀλίγον κατωτέρω τῶν πηγῶν του στρέφεται μικρὸν πρὸς Ν. καὶ κατόπιν, διασχίζων τὴν Μπασουτολάνδην, λαμβάνει ΒΔ. κατεύθυνσιν καὶ σχηματίζει τὸ ὅριον μεταξὺ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ Ἐλευθέρου Κράτους τῆς Ὀράγγης. Ἐκεῖθεν, καμπυλούμενος ὀλίγον πρὸς Β., ἀποτελεῖ τὸ ὅριον μεταξὺ Μπασουτολάνδης καὶ Δυτικῆς Γκρικαλάνδης καὶ δυτικώτερον τῆς Μπεχουαναλάνδης. Στρεφόμενος κατόπιν πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ ἀνερχόμενος ἐκεῖθεν πρὸς τὰ ΒΔ. σχηματίζει, μέχρι τῶν ἐκβολῶν του, τὸ ὅριον μεταξὺ τῆς Ναμακαλάνδης καὶ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ διαδρομὴν δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Σενκουνυανέ, ὁ Μαλιτσουνυανέ, ὁ Τέες, ὁ Μακαλένγκ, ὁ Κραάϊ, ὁ Κάλεντον ἢ Μογκοκάρ, ὁ Ζεκοῦ, ὁ Βάαλ, ὁ Ὄνγκαρ, ὁ Χάρντεμπεστ κ.τ.λ. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶναι τὸ πλῆθος τῶν καταρρακτῶν τοὺς ὁποίους σχηματίζει κατὰ τὴν διαδρομήν του ἢ κατὰ τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν παραποτάμων του. Οἱ κυριώτεροι τῶν καταρρακτῶν τούτων εἶναι: οἱ τοῦ *Μαλιτσουνυανέ*, ὕψους 181 μ., οἱ τοῦ *Ἀουγκραμπης* ἢ *Καταρράκται Γεωργίου Δ'*, ἐκτεινόμενοι ἐπὶ μήκους 26 χλμ. καὶ σχηματίζοντες σύμπλεγμα νησίδων καλουμένων *Αἱ ἑκατὸν νῆσοι* καὶ σειρὰν *Ἑκατὸν καταρρακτῶν*, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι οἱ *Μεγάλοι καταρράκται τοῦ Ἡρακλέους* (ὕψους 65 μ.), ὁ *Χέϊκι* (90 μ.), ὁ *Τοῦννελ* (100 μ.) καὶ ὁ κάτωθεν τοῦ Ὤπινγκτον κυρίως καταρράκτης τοῦ Ἀουγκραμπης, ὕψους 120 μ. καὶ πλάτους 18, ὑψηλότερος τοῦ Νιαγάρα καὶ τοῦ τῆς Βικτωρίας, ἀλλ' ὑστερεῖ αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὡραιότητα, οἱ τῆς *Πριέσκας* (160 μ.) κ. ἄ. Ὁ Ὀράγγης δὲν εἶναι πλωτός. Μόνον πλησίον εἰς τὸ στόμιον αὐτοῦ, ὅπερ εἶναι μᾶλλον στενόν, ἄνευ δέλτα, καὶ ἀμμῶδες, εἶναι δυνατὴ ἡ ναυσιπλοΐα εἰς ἀπόστασιν 60 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Μ. Δ. Β.

Ὀραγγισταὶ (οἱ), ἢ ***Ὀρανισταὶ*** (ἀγγλ. Orangemen, ὀλλανδ. Orangisten, βελγ. Orangistes). —1) Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ «Ἑταιρείαν τῆς Ὀράγγης» (Orange Society), ἤτοι τὴν ἕνωσιν ἢ τὸν σύλλογον τῶν διαμαρτυρομένων, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ ὑπεράσπισις τοῦ δόγματος τῶν διαμαρτυρομένων καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας διαδοχῆς διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων, συμφώνως πρὸς ψηφισθέντα τῷ 1689 νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκυροῦτο ἡ «Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων» καὶ πρὸς τὸν περὶ διαδοχῆς νόμον τοῦ 1701. Ἡ ἑταιρεία ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐκ τοῦ Γουλιέλμου, πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, ὁ ὁποῖος ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Γουλιέλμος Γ'. Ἡ πρώτη διακήρυξις τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἑταιρείας, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων», συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μπάρνετ, ἐφημερίου τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, καὶ ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ ὁποῖοι ἐκάλεσαν τὸν πρίγκιπα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ν' ἀναλάβῃ τὸ στέμμα. Ἡ πρόσκλησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς καταδιώξεως τῶν διαμαρτυρομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Β', τὸν ὁποῖον κατώρθωσεν ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὀράγγης νὰ ἐκθρονίσῃ. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἑταιρεία αὕτη συνεστήθη εἰς τὸ Ὤλστερ τῆς Ἰρλανδίας μεταξὺ Ἰρλανδῶν διαμαρτυρομένων, ἀλλὰ ταχέως διεκλαδώθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἀποικίας της καὶ μετεβλήθη εἰς πολιτικὸν σύλλογον τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Ἀγγλίας, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ καθολικοῦ κόμματος τῆς Ἰρλανδίας. Ἡ ὀργάνωσις αὐτοῦ ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν τῶν μυστικῶν ἑταιρειῶν, μετὰ μικρῶν ἢ μεγάλων στοῶν ἢ κέντρων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας, διοικουμένων ὑπὸ διαφόρων τιτλούχων (ἀρχηγοῦ, γραμματέως, ταμίου κτλ). Κατὰ τὰ συμπόσιά των εἰς τὰς στοὰς οἱ Ὀραγγισταὶ συνήθιζον νὰ κάμνουν προπόσεις ὑπὸ τὸν ἑξῆς τύπον: «Ὑπὲρ τῆς ἐνδόξου, εὐσεβοῦς καὶ ἀθανάτου μνήμης τοῦ μεγάλου καὶ καλοῦ βασιλέως Γουλιέλμου, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς πενίας, τῆς δουλείας καὶ τῆς ὑποτελείας τοῦ χαλκοῦ νομίσματος καὶ τῶν ξυλίνων ὑποδημάτων». Αἱ λέξεις χαλκοῦν νόμισμα ὑπαινίσσονται τὰ ἄθλια οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἐπὶ Ἰακώβου Β', τὰ δὲ ξύλινα ὑποδήματα ἀναφέρονται εἰς τοὺς Γάλλους συμμάχους τοῦ Ἰακώβου Β'. Ὁ σύλλογος οὗτος, καίτοι ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐξησθένησε, λόγῳ τῆς μετατοπίσεως τοῦ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς ἄλλα ζητήματα, εὑρίσκεται μέχρι σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔχων πολιτικὸν καθαρῶς χαρακτῆρα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς διατηρήσεως τῆς διαδοχῆς διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας, καὶ τελεῖ διαφόρους ἑορτὰς ἀναμνηστικὰς ἢ ἐπετείους διαφόρων γεγονότων, ὡς εἶναι ἡ 1 καὶ 12 Ἰουλίου καὶ ἡ 5 Νοεμβρίου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποβάσεως τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης εἰς τὴν Ἰρλανδίαν κτλ. Ἐν τῇ ἀγγλικῇ βουλῇ οἱ Ὀραγγισταὶ οὗτοι ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τοῦ κόμματος τῶν *Τόρεων* (Tory).

— 2) Εἰς τὰς Κάτω Χώρας, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐκλήθησαν Ὀραγγισταὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν ὡς κληρονομικὸν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου.

— 3) Εἰς τὸ Βέλγιον ἐκλήθησαν Ὀραγγισταὶ οἱ κηρυχθέντες ὑπὲρ τοῦ οἴκου τῆς Ὀράγγης-Νάσσαου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ Βελγίου ἀπὸ τῆς Ὁλλανδίας. Μ. Δ. Β.

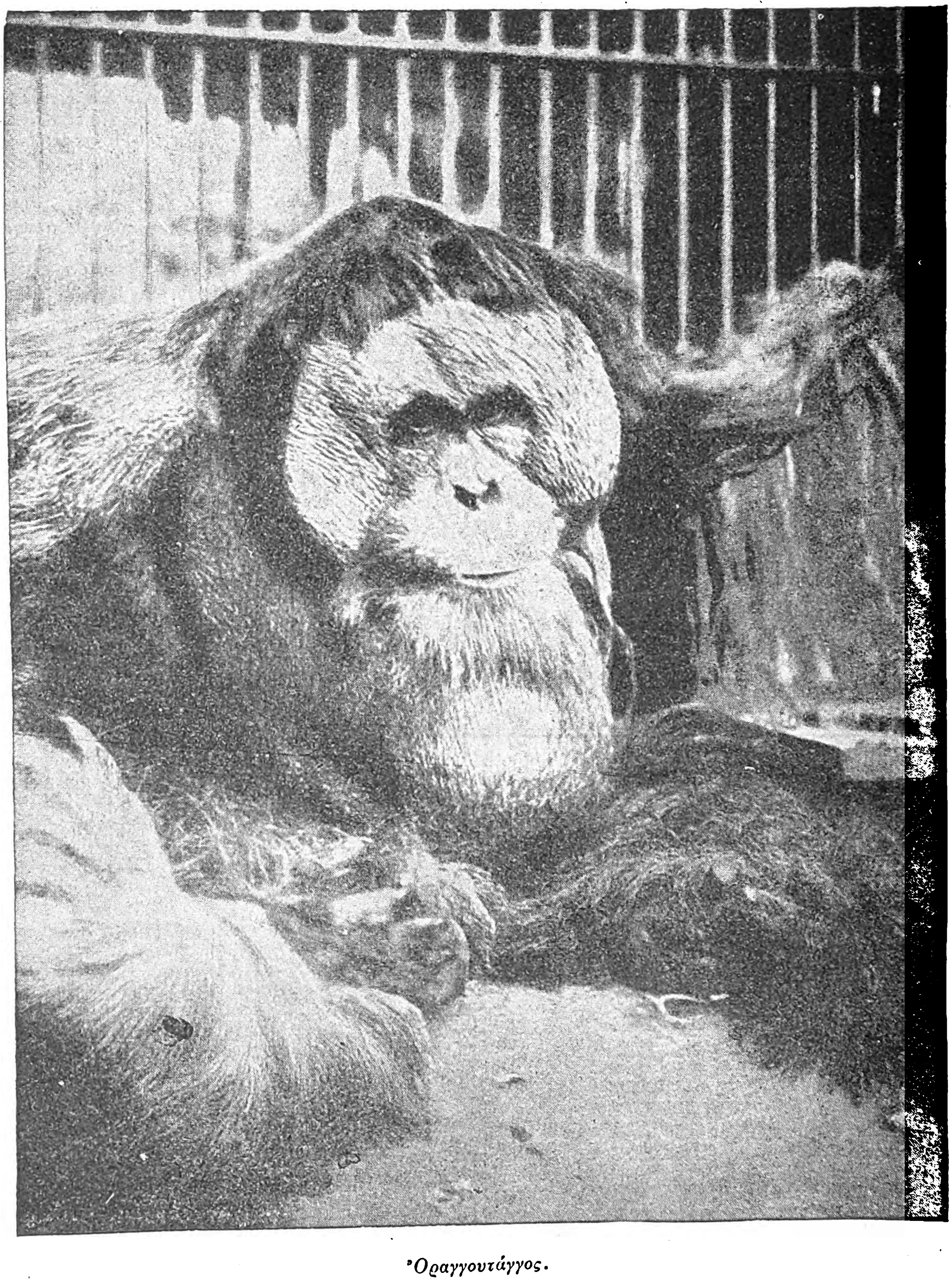

Ὀραγγουτάγγος.

ὀραγγίτης (ὁ). Ὀρυκτὸν τοῦ θορίου. Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς ἔνυδρον προϊὸν μετατροπῆς τοῦ πυριτικοῦ θορίου. Ἔχει χρῶμα πορτοκαλλόχρουν ἕως κιτρινόφαιον. Ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὴν Νορβηγίαν. Ἔχει περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον θορίου, κυμαινομένην μεταξὺ 50 καὶ 71%.

ὀραγγουτάγγος (ὁ) (Orang-Outan) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πιθήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθρωποειδῶν*, περιλαμβάνον πιθήκους προσομοιάζοντας καταπληκτικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὀνομασία *ὀραγγουτάγγος* εἰς τὴν μαλαϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἄνθρωπος τῶν δασῶν. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Μῆκος φθάνον μέχρις 150 ἑκατοστομέτρων, σῶμα ὀγκῶδες, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνοτάτου χονδροῦ τριχώματος ἐπὶ τῶν ὤμων, τῶν προσθίων ποδῶν ἢ βραχιόνων ἢ χειρῶν, τῆς κοιλίας καὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ ἀραιοῦ καὶ λεπτοῦ ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων μερῶν τοῦ σώματος. Τὸ κρανίον εἶναι τελείως ἀπεστρογγυλωμένον, ἡ μετωπικὴ χώρα ὑψηλή, τὸ ρύγχος λεπτόν, τὰ πρόσθια μέρη (χεῖρες) εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένα ἀπὸ τὰ ὀπίσθια (πόδες). Ὁ ἀντίχειρ εἶναι βραχύτατος καὶ δὲν φθάνει εἰμὴ μέχρι τῆς ρίζης τοῦ δείκτου. Ὁ ὀδοντικὸς τύπος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' οἱ κυνόδοντες εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένοι καὶ σχηματίζουσιν ἐμφανῆ διαυλάκωσιν ἐπὶ τῶν σιαγόνων. Ἡ στεφάνη τῶν γομφίων ὀδόντων φέρει χαρακτηριστικὰ φυμάτια. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ καὶ τὰ νοτιοανατολικὰ μέρη τῆς Βόρνεο καὶ τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Σουμάτρας. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ τριχώματος εἶναι πυρρόφαιος κατὰ τὸ σῶμα καὶ φαιοτεφρὸς κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τὰ γυμνὰ μέρη τῆς κεφαλῆς. Ὁ χρωματισμὸς οὗτος ποικίλλει κατὰ τὰς χώρας ὅπου εὑρίσκεται καὶ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Εἰς τὴν Βόρ-

Digitized by Google

νεο τὰ ζῷα ταῦτα κατοικοῦσι συνήθως τὰς χαμηλὰς κοιλάδας τὰς περιβαλλομένας ὑπὸ πυκνοτάτων παρθένων δασῶν καὶ τελματωδῶν ἐκτάσεων, ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ. Οἱ κυνηγοὶ τῶν ζῴων τούτων ἀναγκάζονται νὰ εἰσέλθωσιν ἐντὸς τῶν τελμάτων μέχρι καὶ ἄνω τοῦ γόνατος πολλάκις, ὅπως καταδιώξωσι τούτους. Οἱ ὀραγγουτάγγοι ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ θερμότατον τοῦτο περιβάλλον. Τρέφονται ἐκ τῶν καρπῶν τῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἐκ τοῦ φυλλώματος τούτων. Τὰ ἤθη τῶν ὀραγγουτάγγων, τῶν ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ζώντων, ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Σπανίως ἀπαντᾷ τις ὁμοῦ δύο ἢ τρία ζῷα, καὶ ταῦτα θὰ εἶναι νεαρὰ ζῷα συνοδευόμενα ὑπὸ τῆς μητρός των. Οἱ ἐνήλικοι ἄρρενες ζῶσι χωριστά, ἐκτὸς βεβαίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναπαραγωγῆς των. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν πιθήκων τούτων δὲν ἐπιτρέπει τὴν κοινὴν συμβίωσιν. Ἕκαστος ἐνήλικος ὀραγγουτάγγος χρειάζεται καθ' ἑκάστην μεγάλας ποσότητας ὀπωρῶν, ὅπως διατραφῇ καλῶς. Τοὺς καρποὺς τρώγουσι πηδῶντες ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ δὲν κατέρχονται ἐπὶ τῆς γῆς παρὰ διὰ νὰ πίωσιν ὕδωρ.

Τὴν νύκτα διέρχεται ὁ ὀραγγουτάγγος ἐντὸς ἰδιορρύθμων καλυβῶν, ἃς ὁ ἴδιος κατασκευάζει ἐκ ξηρῶν κλάδων δένδρων, οὓς καλύπτει διὰ μεγάλων φύλλων τοῦ φυτοῦ *πάνδανος*, ὅπως προφυλάσσηται καλύτερον ἀπὸ τοῦ ψύχους. Καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ προσπαθεῖ νὰ κρυβῇ ἐντὸς τῶν πυκνῶν λοχμῶν, καὶ ὅταν τοῦτο εἶναι δυσχερές, τότε ἀποκόπτει ξηροὺς κλάδους καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν δρόμον τοῦ διώκτου του ἢ καὶ ν' ἀπωθήσῃ ἢ καὶ νὰ κτυπήσῃ αὐτόν. Οἱ κυνηγοὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ συλλάβωσιν ὀραγγουτάγγον ζῶντα ἀποκόπτουσι τὰ πέριξ δένδρα, ἀφοῦ πρότερον περιζώσωσιν ὡρισμένον τμῆμα τοῦ δάσους, ὅπου οὗτος κατέφυγε, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσωσι νὰ καταφύγῃ ἐπὶ τοῦ μόνου ὑπάρχοντος δένδρου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μαστιζόμενος ὑπὸ τῆς πείνης κατέρχεται καὶ πίπτει εἰς τὴν παγίδα, ἥτις εἶναι ἀρκετὰ βαθὺς λάκκος ὑπὸ κλάδων καὶ φύλλων κεκαλυμμένος καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου τοποθετοῦσιν ἀρκετὰς ὀπώρας, ὅπως προσελκύσωσιν αὐτόν. Πάντως ἡ καταδίωξις τοῦ ὀραγγουτάγγου ἢ ἡ αἰχμαλώτισις αὐτοῦ ἔχει μεγάλους κινδύνους.

Ὁ καλῶς ἀνεπτυγμένος ἐνήλικος ὀραγγουτάγγος φθάνει εἰς ἀνάστημα δύο περίπου μέτρων καὶ διὰ τῶν ἐκτεταμένων χειρῶν του δύναται νὰ περιβάλῃ κορμὸν δένδρου περιφερείας 250 περίπου ἑκατοστομέτρων. Ἡ θήλεια ἔχει μικροτέρας σωματικὰς διαστάσεις ἀπὸ τὸν ἄρρενα. Τὸ σῶμα εἶναι εὐρύτερον παρὰ τοὺς νεφρούς. Ὁ λαιμὸς εἶναι βραχὺς καὶ σχηματίζει δερματικὰς ἀναδιπλώσεις κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα· τοῦτο γίνεται, διότι τὸ ζῷον ἔχει παμμέγιστον λάρυγγα, οὗ τὰ τοιχώματα εἶναι λίαν διωγκωμένα. Οἱ ὄνυχες εἶναι πάντοτε πεπλατυσμένοι καὶ ἐλλείπουσι τελείως ἀπὸ τοῦ ἀντίχειρος τῶν ὀπισθίων μελῶν. Τὸ πρόσωπον εἶναι τελείως χαρακτηριστικόν, ἡ κάτω σιαγὼν αἰσθητῶς μακροτέρα τῆς ἄνω, τὰ χείλη ἐσκληρυμμένα καὶ λίαν ἐξωγκωμένα. Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν προσθίων ἄκρων καθιστᾷ βαρὺ καὶ ἄχαρι τὸ βάδισμά του, ἐνῷ ἀντιθέτως ὑποβοηθεῖ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων. Δὲν εἶναι τελείως βεβαιωμένον ἂν ὑπάρχωσιν ἓν ἢ πλειότερα εἴδη ὀραγγουτάγγων. Οἱ περισσότεροι ζῳολόγοι διατείνονται ὅτι ἓν μόνον εἶδος ὑπάρχει, ὅπερ λόγῳ τοῦ διαφόρου κατὰ τόπους χρωματισμοῦ του καὶ τῶν ἰδίων ἠθῶν καὶ τῶν διαφόρων συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ζῇ, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθῶσι πλείονα τοῦ ἑνός.

Κατὰ τὸ 1894 μετεκομίσθησαν εἰς τὸν ζῳολογικὸν κῆπον τῶν Παρισίων δύο ὀραγγουτάγγοι, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἤκουεν εἰς τὸ ὄνομα *Μαυρίκιος* καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸ ὄνομα *Μάξ*. Τῶν δύο τούτων ζῴων, ὅταν ἐνηλικιώθησαν, ἠθέλησαν νὰ δοκιμάσωσι τὴν δύναμιν. Ὁ μεγαλύτερος τούτων, ὁ Μαυρίκιος, εἶχεν ἀνάστημα 140 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ πέλματος. Ὁ βραχίων τεταμένος ἔφθανεν εἰς μῆκος 105 ἑκατοστομέτρων. Ἐζύγιζεν 75 κιλά. Ὁ Μὰξ εἶχε μικροτέρας διαστάσεις. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Μαυρικίου, ἀναλόγως τῶν διαστάσεων τοῦ κρανίου του, ἔπρεπε νὰ ζυγίζῃ 400 γραμμάρια, ἐνῷ τοῦ ἀνθρώπου ζυγίζει 1350—1400. Τὸ ἀκόλουθον γεγονὸς δεικνύει τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν στοργὴν τοῦ ὀραγγουτάγγου πρὸς τὴν οἰκογένειαν του. Εἰς τὸν ζῳολογικὸν κῆπον τῆς Καλκούτας μετέφεραν οἰκογένειαν ὀραγγουτάγγων ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ πατρός, τῆς μητρὸς καὶ τοῦ νεογνοῦ των. Ἐκ τοῦ φόβου μήπως ὁ ἄρρην κακοποιήσῃ τὸ νεογνόν, ἔθεσαν εἰς ἰδιαίτερον κλωβὸν τὸν ἄρρενα μόνον καὶ εἰς ἕτερον, γειτνιάζοντα πρὸς τὸν πρῶτον κλωβόν, τὴν θήλειαν μετὰ τοῦ τέκνου της. Τὰ τρία ζῷα ἐπλησίαζον τὰς κιγκλίδας τοῦ κλωβοῦ των καὶ ἐκεῖ ἐπὶ ὥρας ἱστάμενα ἀντήλλασσον βλέμματα, χειρονομίας καὶ κραυγὰς ἐκδηλούσας εὐχαρίστησιν καὶ λύπην συγχρόνως διὰ τὸν ἀποχωρισμόν. Παρὰ τὸ θερμὸν κλῖμα τοῦ μέρους ἐκείνου, ἡ θήλεια μετὰ 18 μῆνας ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας της ἀπέθανεν. Ὁ ἄρρην ἵστατο ἐπὶ ἡμέρας ἀκίνητος καὶ σιωπηλὸς καὶ παρετήρει πρὸς τὸ μέρος ἐξ οὗ ἀπεμάκρυνον τὴν νεκρὰν σύντροφόν του. Λόγῳ τοῦ ὅτι παρέμενε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκτεθειμένος εἰς τὸν ἥλιον, ὅπως παρατηρῇ διαρκῶς τὸ μέρος ἐξ οὗ μετέφερον τὴν νεκρὰν σύντροφόν του, ἐτυφλώθη καὶ ἔπαθε παράλυσιν τῶν ἄκρων καὶ τέλος μετὰ 8 μῆνας ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς θηλείας ἀπέθανε. Τὸ νεογνόν, ὅπερ ἤδη εἶχεν ἐνηλικιωθῇ καὶ τὸ ὁποῖον ἐξηναγκάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν νεκρὸν πατέρα του, ὅταν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ζῳολογικοῦ κήπου ἐκάλυπτον τὴν τάφρον ἔνθα ἀπέθεσαν τὸ σῶμα τοῦ ὀραγγουτάγγου, ἤρχισε νὰ ἐκβάλλῃ γοεράς, ἀπέλπιδας κραυγάς, αἵτινες προσωμοίαζον πρὸς θρήνους ἀνθρώπου, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἔλειπον τὰ δάκρυα. Δ. Ν. Π.

Ὅραι (Aaroe) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δανίας (βλ.λ. *Ὧραι*).

Ὅραιντζ (Orange) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν πόλεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: —1) Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Φραγκλίνου τῆς Μασσαχουσσέτης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρίβερ. Κάτ. 5.393. —2) Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἔσσεξ τῆς πολιτείας Νέας Ὑερσέης, 21 χλμ. δυτικῶς τῆς Νέας Ὑόρκης. Κάτ. 37.000. Εἶναι πόλις κατ' ἐξοχὴν βιομηχανική, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὑρίσκονται καὶ τὰ ἐργοστάσια τοῦ Ἔδισσον. —3) Πόλις τῆς πολιτείας Τεξὰς κατὰ τὰ νότια αὐτῆς σύνορα, μετὰ λιμένος ἐπὶ τῆς λίμνης Σάμπιν, συνδεομένης διὰ διώρυγος μετὰ τῆς θαλάσσης, ὡς καὶ ἀερολιμένος. Ἔλαβε κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν μεγάλην βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν. Κάτ. 15.500. Θ. Κ.

Ὀρὰκ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρασιατική, προσκειμένη εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου (πλάτ. 37° 02′ Β., μῆκ. 27° 14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) μεταξὺ Κεράμου καὶ Ἁλικαρνασσοῦ. Σ. Ε. Λ.

Ὀρὰκ-Ἀντὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Θεοδούλη*.

ὅραμα (τό)· πᾶν ὅ,τι βλέπει τις, θέαμα· || ἰδίᾳ, *ὀπτασία* (βλ. λ.).

ὁραματίζομαι· βλέπω ὁράματα, *ὀπτασιάζομαι* (βλ. λ.).

ὁραματισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁραματίζεσθαι, *ὀπτασιασμὸς* βλ. λ.): «περιπίπτει εἰς ὁραματισμούς».

ὁραματιστὴς (ὁ)· ὁ ὁραματιζόμενος, *ὀπτασιαστὴς* (βλ. λ.).

Ὀρὰν (Oran) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς δυτικῆς Ἀλγερίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ Ὀράν, ἀκραῖος σταθμὸς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Β. Ἀφρικῆς—Τύνιδος. Κάτ. 150.301, ἐξ ὧν 124.537 Εὐρωπαῖοι. Ἡ πόλις ὡς καὶ ὁ θαυμάσιος τεχνητὸς λιμὴν ἀποτελοῦν ἰσχυρὰν ὀχύρωσιν διὰ τὴν ἀπὸ ξηρᾶς ἄμυναν, ὡς καὶ ναυτικὴν βάσιν μετὰ εὐρέος πολεμικοῦ ἀγκυροβολίου, ἀερολιμένος καὶ ἐγκαταστάσεων ἀσυρμάτου. Ἡ παλαιὰ πόλις εἶναι ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη περὶ τὴν χαράδραν Ρέμπι, μεταβληθεῖσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς λεωφόρον, τὸ δὲ νέον τμῆμα μετὰ λαμπρῶν οἰκοδομῶν ἐκτείνεται πρὸς τὸ συνεχόμενον ὀροπέδιον. Ἔχει βιβλιοθήκην, μουσεῖον καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον οἴνου, σιτηρῶν, ζῴων καὶ ἐρίων. Ἐπὶ ρωμαϊκῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο Portus Divini, κατελήφθη τῷ 903 ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν, τῷ 1509 ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, τῷ 1708—1732 πάλιν ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν, τῷ 1792 ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῷ 1831 ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες κατέχουσιν αὐτὴν εἰσέτι. Ὁ ὁμώνυμος νομός, ὁριζόμενος πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μεσογείου, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Σαχάρας, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μαρόκου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀλγερίου, ἔχει ἔκτασιν 66.281 τ.χλμ. καὶ 1.361.534 κατ. (1926), ἐξ ὧν 350.844 Εὐρωπαῖοι, εἶναι δὲ τὸ ἀραιότερον κατῳκημένον τμῆμα τῆς Ἀλγερίας (21 κάτ. ἐπὶ 1 τ. χλμ.) Θ. Κ.

Ὁ λιμὴν τοῦ Ὀράν. Ἐπίσημος τεχνητὸς λιμὴν τῆς Ἀλγερίας (πλάτ. 35° 43′Β., μῆκ. 0° 39′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 812: Oran harbour and Mersa Kebir), ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς ἐξωτερικοῦ κυματοθραύστου μεμονωμένου 1.300 μέτρων καὶ δύο προβλήτων καθέτως τῇ ἀκτῇ. Εἰς τὴν ΝΑ. ἀκτὴν τοῦ λιμένος ναύσταθμος τορπιλλικῶν καὶ δεξαμενὴ μόνιμος. Εἶναι ὁ *Θεῶν Λιμὴν* τοῦ Στράβωνος (ΙΖ, 829) καὶ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, β, 3). Σ. Ε. Λ.

Ὀράνγκ-Λάουτ (Orang-Laut = ἄνθρωποι τῆς θαλάσσης). Λαὸς τῆς Μαλαισίας, ζῶν ἐν τῷ ἀρχιπελάγει Γυολὸ καὶ κατὰ μῆκος τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς νήσου Μιντανάο τῶν Φιλιππίνων. Οἱ περισσότεροι τούτων εἶναι μαῦροι, ἀλλ' ὑπάρχουν καί τινες ὧν τὸ χρῶμα, λόγῳ ἐπιμειξίας, ἀρχίζει νὰ γίνεται ἀνοικτότερον. Ζοῦν συνεχῶς ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ἐντὸς μικρῶν ξυλίνων πλοιαρίων, διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρονται ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον, κατὰ τὴν φορὰν τῶν ἐναλλασσομένων μουσσώνων. Λέγονται ἐπίσης καὶ Sámalos-Land. Οἱ ἐκπολιτιζόμενοι ἐκ τούτων ἐγκαταλείπουν ὁλονὲν τὸν βίον τῶν θαλασσῶν καὶ ἐγκαθίστανται κατὰ μῆκος τῶν παραλίων. Μ. Δ. Β.

Ὀρὰνζ (Orange, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν Aransio) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Βωκλὺζ (Vaucluse), ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μασσαλίας—Λυῶνος. Κάτ. 10.766. Τὴν φήμην της ὀφείλει εἰς δύο λαμπρὰ ρωμαϊκὰ μνημεῖα: τὴν κατὰ τὴν βόρειον εἴσοδον τῆς πόλεως θριαμβευτικὴν ἁψῖδα ἐκ τριῶν θόλων μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, καὶ εἰς τὸ κολοσσιαῖον ρωμαϊκὸν ἀμφιθέατρον, ὅπερ διὰ τῆς ἐπιβλητικῆς προσόψεως αὐτοῦ, ὕψους 39 μ. καὶ μήκους 103.15 δεσπόζει ὁλοκλήρου τῆς πόλεως. Εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστερον, μετὰ τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ρώμης, οἰκοδομηθὲν δι' ὀγκολίθων, ἄνευ συνδετικῆς ὕλης, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 42.000 θεατῶν. Ἀνεκαινίσθη τῷ 1893. Κατὰ διετίαν, τὸ θέρος, ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία καὶ ἡ Ὀπερὰ Κομὶκ δίδουν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον παραστάσεις πανηγυρικὰς κλασσικῶν ἔργων. Θ. Κ.

Ὀράνιενμπάουμ (Oranienbaum) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Λένινγκραντ καὶ ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Φινλανδίας. Κάτ. 7.061. Κεῖται ἔναντι τῆς Κρονστάνδης, εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λένινγκραντ, μετὰ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς. Ἔχει ὡραῖον ἀνάκτορον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Μεντσικὼφ τῷ 1714, μετὰ θαυμασίου πάρκου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει τὸ μουσεῖον «Ἐρμιτὰζ» καὶ ὅπου διέμεινεν ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β′. Ἔχει ἐπίσης πολυαρίθμους ἐπαύλεις, θερινὸν θέατρον καὶ ὡραῖα περίπτερα τοῦ Πέτρου Γ′ καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β′. Ἡ πόλις αὕτη ἀπετέλει ἄλλοτε ἀγροικίαν τοῦ πρίγκιπος Μεντσικώφ, εὐνοουμένου τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Τῷ 1797 ἡ ἀγροικία αὕτη κατεσχέθη ὑπὸ τοῦ κράτους, βραδύτερον δ' ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ πολυάριθμοι Γερμανοί, σχηματίσαντες ἐκεῖ σημαντικὴν ἀποικίαν, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέβη πολυσύχναστος θερινὴ διαμονὴ καὶ ἓν τῶν ὡραιοτέρων προαστείων τῆς Πετρουπόλεως, γνωστὸν κοινῶς ὡς *Ράμπωφ*. Μ. Δ. Β.

Ὀράνιενμπουργκ (Oranienburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βρανδεμβούργῳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βερολίνου - Νοϋστέρλιτς. Κάτ. 14.710. Ἔχει ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, μηχανῶν καὶ χαλυβδίνων ἐλατηρίων. Θ. Κ.

Ὀράνο (Orano), ***Δομίνικος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1873—1918). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης καὶ ἐγένετο κατόπιν διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης Καζανάτε τῆς Ρώμης, ὅπου διωργάνωσε καὶ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Λεοπάρδη. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε «Τὸ Τεστάτσιο, ὁ λόφος καὶ ἡ συνοικία» (1910), «Κριτικαὶ σελίδες» (1912), «Πῶς ζῇ ὁ λαὸς τῆς Ρώμης» (1912), «Ἡ ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ Ἰωακεὶμ Μπέλλι» κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

— **Ὀράνο** (Orano), ***Παῦλος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ λύκειον Τερέντσιο Μαμιάνι τῆς Ρώμης. Ὑπεστήριξε μεγάλως τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας, ἀγωνισθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Λαμπριόλα, καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ «Ἀβάντι». Μεταξὺ τῶν πολλῶν του ἔργων εἶναι: «Ψυχολογία τῶν κατοίκων τῆς Σαρδηνίας» (1896), «Ἡ καθολικὴ Ἰταλία» (1899), «Ὁ Ἰταλὸς πρόδρομος τοῦ Κ. Μάρξ, κριτικὰ σημειώματα» (1899), «Τὸ πρόβλημα τοῦ Χριστιανισμοῦ» (1900), «Κοινωνικὴ ψυχολογία» (1902), «Οἱ πατριάρχαι τοῦ σοσιαλισμοῦ» (1904), «Ρ. Ἀρντιγκὸ» (1910), κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Ὀράνοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην καὶ τὰ Κεραύνια ὄρη. Α. Θ. Σ.

Ὀράον, ἢ ***Οὐραὸν*** (Oraon ἢ Uraon). Δραβιδικὴ φυλὴ κατοικοῦσα πρὸς τὰ ΒΑ. τῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Τσότα-Νάγκπουρ καὶ ἰδίως ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Λοχαρντάγκα καὶ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τοῦ Γκάνγκπουρ. Ἡ γλῶσσα αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν δραβιδικὴν ὁμάδα καὶ καλεῖται *ὀράον* ἢ *κουρούϊ*, εἶναι δὲ τραχεῖα καὶ λαρυγγώδης, προσομοιάζουσα τὰ μέγιστα πρὸς τὴν ταμίλ. Οἱ Ὀράον ἔχουν δέρμα μελαψόν, τὸν πώγωνα προτεταμένον καὶ τὸ μέτωπον χαμηλὸν καὶ στενόν. Αἱ τρίχες αὐτῶν εἶναι πυκναὶ καὶ οὖλαι. Διαιροῦνται εἰς πολλὰς μικροτέρας φυλὰς καὶ διακρίνονται διὰ τὸν εὔθυμον χαρακτῆρά των. Ἡ θρησκεία αὐτῶν εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν τῶν Δραβιδῶν, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἔχει ἀρκούντως εἰσχωρήσει μεταξὺ αὐτῶν, συμβαλὼν εἰς τὴν ἠθικήν των ἀνύψωσιν. Ὁ ἀριθμός των ἀνέρχεται εἰς 750.000 περίπου. Μ.Δ.Β.

ὀράριον (τὸ) *[Λειτουργ.]*. Καλεῖται τὸ κύριον διακονικὸν ἄμφιον, ὅπερ ἐξ ἐπιμήκους καὶ λευκῆς λωρίδος συνιστάμενον φέρεται ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐν τοῖς ἱεροτελεστίαις ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου

Digitized by Google

ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω κρεμάμενον. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἡ λέξις ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως os—oris (=πρόσωπον, στόμα), ἐπειδὴ oraria ἐκαλοῦντο παρὰ Λατίνοις τὰ σουδάρια καὶ καψιδρώτια, καθὼς καὶ τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς ἢ τοῦ λαιμοῦ καὶ αἱ ταινίαι, δι' ὧν προσεδένοντο πληγαὶ ἢ ὀφθαλμοὶ τῶν μελλόντων νὰ θανατωθῶσι. Τὸ ὀράριον, ὑφ' ἣν μορφὴν ἔχομεν τοῦτο σήμερον, ὑπῆρξε τιμητικὸν κατ' ἀρχὰς ἄμφιον, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ δύο κανόνων (22 καὶ 23) τῆς ἐν Λαοδικίᾳ (περὶ τὸ 350) συγκροτηθείσης συνόδου. Εἰς τοὺς ἀρχιδιακόνους δὲ τὸ πρῶτον παραχωρηθέν, πιθανώτατα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν λωρίδα τῶν ἱερειῶν τῆς Ἴσιδος, ἐγενικεύθη ἀκολούθως τοσοῦτον, ὥστε ὄχι μόνον νὰ φέρηται ὑπὸ πάντων τῶν διακόνων ἀλλὰ νὰ διεκδικῆται καὶ ὑπὸ τῶν ὑποδιακόνων, ἀναγνωστῶν καὶ ψαλτῶν, ὡς ἐκ τῶν μνημονευθέντων κανόνων τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἐμφαίνεται. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἐκ σαφῶν ἄλλων μαρτυριῶν βεβαιοῦται, ὅτι λειτουργικὸν ἄμφιον τοῦ διακόνου ἦτο ἡ ὀθόνη (*Migne* 59, 520, 78, 272 καὶ 98, 393, 396), ὑπεστηρίχθη ὅτι τὸ ὀράριον προῆλθεν ἐξ ἐξελίξεως τῆς ἀρχικῆς ταύτης ὀθόνης, ἣν ἔφερον τὸ κατ' ἀρχὰς οἱ διάκονοι (*Wilpert*, Die Gewandung der Christen etc. σελ. 51). Πιθανῶς ὅμως ἀρχικὸν κύριον ἄμφιον τοῦ διακόνου ἦτο ἡ ὀθόνη, ἡ διασωθεῖσα σήμερον ἐν τοῖς καλύμμασι τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας καὶ τῇ λεγομένῃ μούσῃ τοῦ ἀντιμηνσίου, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῷ μάκτρῳ, δι' οὗ οἱ λειτουργοὶ νιπτόμενοι τὰς χεῖρας πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου ἀπομάσσουσιν αὐτάς. Ἐπειδὴ δὲ ἐν λειτουργίᾳ, ἧς συμμετεῖχε καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος, πάντως θὰ συνελειτούργουν καὶ ἄλλοι διάκονοι ἐνασχολούμενοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ λειτουργοῦ καὶ χρησιμοποιοῦντες αὐτοὶ τὴν ὀθόνην, ὁ ἀρχιδιάκονος, τιμητικὴν στάσιν κατέχων καὶ μὴ ποιούμενος χρῆσιν τῆς ἰδίας ὀθόνης, ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ κοσμητικῆς καὶ πολυτίμου ἐπωμίδος ἢ λωρίδος, ὀθόνης καὶ ταύτης καλουμένης, καθ' Ἡσύχιον. Οὕτως ὡς τιμητικὸν ἄμφιον εἰς τοὺς ἀρχιδιακόνους τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπονεμηθὲν τὸ ὀράριον, ἐνωρίτατα ἐγενικεύθη, χωρὶς οὔτε ἐξ ἐξελίξεως καὶ νέας διαμορφώσεως τῶν λειτουργικῶν ὀθονῶν νὰ προέλθῃ, οὔτε καὶ ταύτας ὅλως νὰ ἐκτοπίσῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Α. Σωτηρίου,* Τὸ ὀράριον τοῦ διακόνου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ (Ἐπιστημ. ἐπετ. Θεολογ. σχολῆς τόμ. Α' τεῦχ. 3).

Π. Ν. Τ.

ὅρασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁρᾶν, τὸ νὰ βλέπῃ τις: «ἔχασε —, ἀνέκτησε ὅρασίν του»· || τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου βλέπομεν, τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως, ὁ ὀφθαλμός: «τὰς ὁράσεις ἐξέκοψε» ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς (*Διόδωρ. Σικ.*).

—*[Ψυχολ.]* Ἡ *ὅρασις*, μία ἐκ τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἧς ὄργανον ἀποτελεῖ ὁ *ὀφθαλμὸς* (βλ. λ.), δημιουργεῖ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἰδιαιτέραν κατηγορίαν αἰσθημάτων (τῶν *αἰσθημάτων ὁράσεως*), τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο ὁμάδας: τὰ αἰσθήματα τοῦ φωτὸς καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν χρωμάτων.

Τὰ αἰσθήματα τοῦ φωτός. Ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὰς παλμικὰς κινήσεις τοῦ αἰθέρος, αἱ ὁποῖαι φθάνουν μέχρι τοῦ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν καὶ διὰ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος, τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ, τῆς κόρης, τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ καὶ τοῦ ὑαλώδους ὑγροῦ εἰσχωροῦν μέχρι τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦνται αἱ λεπτόταται διακλαδώσεις τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν εἶναι λίαν πολύπλοκον, ἐξ ἰνῶν, κυττάρων καὶ κόκκων συγκείμενον ὄργανον, ἐφ' οὗ διακρίνομεν ἐννέα ἐπαλλήλους στιβάδας ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω. Ἐκ τῶν ἐννέα τούτων στιβάδων, σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ὅρασιν εἶναι ἡ τελευταία πρὸς τὰ ἔξω, ἡ προσκειμένη εἰς τὸν χοριοειδῆ χιτῶνα. Ἡ στιβὰς αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ κυττάρων, ἅτινα ὁμοιάζουσι πρὸς μικρὰς ῥάβδους καὶ κώνους, δι' ὃ καὶ ὀνομάζονται *ῥαβδία* καὶ *κωνία*, εἶναι δὲ τόσον λεπτά, ὥστε εἰς ἓν χιλιοστόμετρον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς περιλαμβάνονται ῥαβδία μὲν περὶ τὰ 500, κωνία δὲ περὶ τὰ 200. Τὰ ῥαβδία καὶ τὰ κωνία εἶναι τὰ εἰδικὰ ὄργανα τὰ δεχόμενα τὰς κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος, αἵτινες διέρχονται πρῶτον πάντα τὰ ἄλλα στρώματα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς· ὁ ὀφθαλμὸς μάλιστα ἡμῶν λαμβάνει τοιαύτην ἑκάστοτε θέσιν, ὥστε αἱ κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος νὰ συναντῶσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος μικρόν τι μέρος αὐτοῦ ὑποκίτρινον καὶ ὀλίγον κοῖλον, ὅπερ ἐκ τοῦ χρώματος καλεῖται *ὠχρὰ κηλίς*. Ἡ κηλὶς αὕτη κεῖται ὀλίγον πρὸς τὰ πλάγια τοῦ σημείου ἐκείνου, δι' οὗ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον εἰσχωρεῖ εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην φθάνουσαι αἱ κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος ἀλλοιοῦσι χημικῶς τὴν ἐσχάτην πρὸς τὰ ἔξω στιβάδα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐνταῦθα ὑπάρχουσαν ὀφθαλμικὴν πορφύραν. Ἕνεκα τῆς χημικῆς ταύτης ἀλλοιώσεως ἐρεθίζονται τὰ ἐνταῦθα διακλαδιζόμενα ἄκρα τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἐφ' ἃ ἀπ' εὐθείας δὲν δύνανται νὰ ἐπιδρῶσιν αἱ κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος. Ὁ οὕτω προκαλούμενος ἐρεθισμὸς τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου μεταβιβάζεται ἔπειτα διὰ τῶν μορίων αὐτοῦ μέχρι τῶν κυττάρων, τῶν εὑρισκομένων ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ καὶ οὕτως αἰσθανόμεθα αἴσθημα ὁράσεως. Ὅταν ὁ ἐξωτερικὸς ἐρεθισμὸς εἶναι ἡλιακὴ ἀκτίς, τότε ἔχομεν αἴσθημα ὑπολεύκου φωτός. Τελείως λευκὸν ἢ ἄχρουν φῶς δὲν ὑπάρχει, διότι πᾶν φῶς φέρει χρωματισμόν τινα. Τὸ σημεῖον δι' οὗ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον εἰσχωρεῖ εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα (πλαγίως τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος) καλεῖται *τυφλὴ κηλίς*, διότι εἶναι τελείως ἀναίσθητον εἰς τὸ φῶς. Ἀντιθέτως, ἡ ὠχρὰ κηλὶς εἶναι ἡ θέσις τῆς ὀξυτάτης ὁράσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ὁσάκις βλέπομεν ἀντικείμενόν τι, λαμβάνει αὐτομάτως τοιαύτην θέσιν, ὥστε αἱ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκπεμπόμεναι φωτειναὶ ἀκτῖνες νὰ προσπίπτωσιν ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παράγεται *ἄμεσος* ὅρασις, ἐν δὲ τῇ περιπτώσει καθ' ἣν αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες προσπίπτουσιν εἰς μέρη τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς κείμενα πρὸς τὰ πλάγια τῆς ὠχρᾶς κηλίδος, παράγεται *ἔμμεσος* ὅρασις. Τῆς ἀμέσου ὁράσεως τὰ αἰσθήματα εἶναι σαφῆ, τῆς δὲ ἐμμέσου ἧττον σαφῆ. Ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ αἰσθήματος τοῦ φωτὸς ὡς πρὸς τὴν σαφήνειαν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἄνισον κατανομὴν τῶν κωνίων (τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ μόνα δεκτικὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ φωτὸς σημεῖα) ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὅστις ἐντὸς μὲν τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος ἔχει μόνον κωνία καὶ πολλά, ἄνευ ῥαβδίων, ἐκτὸς δὲ αὐτῆς κατ' ἀρχὰς πολυάριθμα, ἔπειτα δὲ βαθμηδὸν σπανιώτερα. Τὸ ὀπτικὸν κέντρον, τὸ μέρος δηλαδὴ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ εἰς ὃ καταλήγουν αἱ ἶνες τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, κεῖται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς ἀμφοτέρων τῶν ἰνιακῶν λοβῶν. Ἐὰν αἱ χῶραι αὗται τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ πάθωσι τελείαν καταστροφήν, ἐπέρχεται ἡ τύφλωσις.

Τὰ αἰσθήματα τῶν χρωμάτων. Τὰ αἰσθήματα τῶν χρωμάτων, τὰ παραγόμενα ἐν ἡμῖν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἔχουσι φυσικὰ σχέσιν πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· τίνα σχέσιν ἔχουσι, τοῦτο δεικνύει τὸ γνωστὸν πείραμα τοῦ ὑαλίνου πρίσματος, δι' οὗ ἀφίνομεν νὰ διέλθῃ δέσμη ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐὰν ἡ γωνία τῆς διαθλάσεως εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἄνω, βλέπομεν τότε τὰ ἑξῆς κατὰ σειρὰν χρώματα: ἐρυθρόν, πορτοκάλλινον, κίτρινον, πράσινον, κυανοῦν, ἰνδικὸν καὶ ἰῶδες. Τὸ ἡλιακὸν λοιπὸν φῶς περιέχει πάντα τὰ χρώματα τῆς ἴριδος ἢ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, ἀναλύεται δὲ εἰς αὐτὰ διὰ τοῦ πρίσματος, διότι ἕκαστον χρῶμα ἔχει διάφορον διαθλαστικότητα καὶ μάλιστα τὸ μὲν ἐρυθρὸν τὴν ἐλαχίστην, τὸ δὲ ἰῶδες τὴν μεγίστην. Ἡ διάφορος αὕτη διαθλαστικότης ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον ταχύτητα τῶν κυμάνσεων τοῦ αἰθέρος. Τὸ αἴσθημα τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος παράγουσι βραδεῖαι καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὀλιγώτεραι σχετικῶς κυμάνσεις τοῦ αἰθέρος, τὸ δὲ αἴσθημα τοῦ ἰώδους ταχύτεραι καὶ κατ' ἀκολουθίαν περισσότεραι σχετικῶς κυμάνσεις. Κατ' ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν διὰ μὲν τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἀπαιτοῦνται 450 δισεκατομμύρια κυμάνσεων τοῦ αἰθέρος κατὰ δευτερόλεπτον, διὰ δὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἰώδους χρώματος 800 δισεκατομμύρια κυμάνσεων κατὰ δευτερόλεπτον. Καὶ τοῦ ἔξω κόσμου τὰ ἀντικείμενα ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς φέροντα τὰ διάφορα ταῦτα χρώματα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Πάντα τὰ ἀντικείμενα προσβάλλονται ὑπὸ τῶν κυμάνσεων τοῦ αἰθέρος τῶν παραγομένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἢ ἄλλου τινὸς φωτεινοῦ σώματος, ἀλλ' ἐκ τῶν κυμάνσεων τούτων ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων ἀντανακλᾷ μόνον ἐκείνας, αἵτινες παράγουσιν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἡμῶν τὸ αἴσθημα τοῦ ἰδιάζοντος εἰς αὐτὸ χρώματος, τὰς δὲ ἄλλας ἀπορροφεῖ. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν ἑπτὰ χρωμάτων τῆς ἴριδος εἰς τὸ ἄλλο γίνεται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Διὰ τοῦτο, παρὰ τὰ ἑπτὰ ἁπλᾶ χρώματα, διακρίνονται καὶ ἄλλα μικτά, οἷον τὸ ἐρυθροπορτοκάλλινον, τὸ κιτρινοπορτοκάλλινον κ. ἄ., μεταξὺ δὲ αὐτῶν καί τινα μεταβατικὰ χρώματα. Πολὺ μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων, ὑφ' ἃ ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς τὰ διάφορα ἀντικείμενα. Οὕτω ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων διακρίνομεν καὶ τὰ ἑξῆς ἀκόμη χρώματα: τὸ φαιόν, τὸ πορφυροῦν, τὸ ξανθόν, τὸ ξανθοκίτρινον, τὸ ξανθοπράσινον κ. ἄ. Τὰ αἰσθήματα τῶν τοιούτων χρωμάτων γεννῶνται ἐκ τῆς ἀναμείξεως διαφόρων ἁπλῶν χρωμάτων ἢ ἐκ τῆς διαφόρου αὐτῶν ἐντάσεως. Ἐκ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος τὰ μὲν πλάγια μέρη εἶναι κατάλληλα πρὸς παραγωγὴν τοῦ αἰσθήματος τοῦ λευκοῦ μόνον καὶ μέλανος χρώματος, τὰ δὲ ἐγγύτερον πρὸς τὸ κέντρον μέρη εἶναι κατάλληλα πρὸς παραγωγὴν οὐ μόνον τοῦ αἰσθήματος τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κιτρίνου καὶ τοῦ κυανοῦ ἀκόμη χρώματος, ἡ δὲ ὠχρὰ κηλὶς καὶ τὰ ἀμέσως περὶ αὐτὴν κείμενα μέρη, πρὸς παραγωγὴν τοῦ αἰσθήματος ὅλων τῶν χρωμάτων. Εἰς τὴν αἴσθησιν τῶν χρωμάτων παρουσιάζονται διάφοροι διαμαρτίαι. Οὕτω ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οἵτινες πάντα τὰ ἀντικείμενα βλέπουσι φαιὰ ἢ ὑπόλευκα, ἄλλοι καὶ κίτρινα μόνον ἢ κυανᾶ κλπ. Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ παιδία κατὰ τὴν μικράν των ἡλικίαν, ὁπότε διακρίνουν μόνον τὸ σκοτεινὸν καὶ τὸ φωτεινὸν χρῶμα, ἀποκτῶντα βραδύτερον τὴν ἱκανότητα τῆς τελείας διακρίσεως τῶν χρωμάτων (περὶ τῆς φυσιολογίας της ὁράσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν εἰδώλων βλ. λ. *ὀφθαλμός*).

Ὁράτιοι, ἢ ***Ὡράτιοι*** (Horatius). Ὄνομα ρωμαϊκοῦ γένους πατρικίων, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἀνῆγον τὴν καταγωγήν των εἰς τοὺς τρεῖς θρυλικοὺς τριδύμους ἀδελφοὺς *Ὡρατίους*, οἵτινες, κατὰ πανάρχαιον ἔθιμον, ἐμονομάχησαν πρὸς τοὺς τριδύμους *Κουριατίους* ἐπὶ τοῦ βασιλέως Τύλλου Ὀστιλίου καὶ διὰ τῆς νίκης των—μετὰ τὸν φόνον τῶν δύο Ὁρατίων ὁ τρίτος ἐφόνευσε καὶ τοὺς τρεῖς πληγωθέντας κατὰ τὴν μονομαχίαν Κουριατίους—συνετέλεσαν νὰ κριθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος των Ῥώμης ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ Ἄλβας Λόγγας ἀγών. Ἡ παράδοσις αὕτη, ἀπήχησις τῶν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ τῶν ὁμοφύλων των Λατίνων ἀγώνων κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἔγινε θέμα καὶ τῆς καλλιτεχνίας κατά τε τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἄριστον δὲ προϊὸν αὐτῆς εἶναι ὁ πίναξ τοῦ Δαυΐδ «Ὁ ὅρκος τῶν Ὁρατίων». Τὸ γένος τῶν Ὁρατίων ἐξέλιπε κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

ΚΑΨ.

Ὁράτιος (Horatius), ***Κόϊντος - Φλάκκος.*** Μέγας Ῥωμαῖος ποιητής. Ἐγεννήθη ἐν Οὐενουσίᾳ (Venusia), στρατιωτικῇ ἀποικίᾳ, κειμένῃ ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ εἰς τὰ σύνορα Σαυνιτῶν καὶ Λευκανῶν, τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 65 π. Χ. Περὶ τῆς μητρός του οὐδὲν γιγνώσκομεν· οὐδὲ τὸ ὄνομά της ἀναφέρει που ὁ ποιητής, εἰ καὶ πολλάκις παρέχεται πρὸς τοῦτο εὐκαιρία, ὁσάκις λ. χ. ἀναμιμνήσκεται οὗτος τῆς παιδικῆς του ἡλικίας· πιθανώτατα ἀπέθανεν αὕτη πολὺ ἐνωρίς· τοὐναντίον διὰ τὸν πατέρα του πολλάκις κάμνει λόγον μὲ ἐξαιρετικὴν στοργὴν καὶ εὐλάβειαν· περὶ τούτου λοιπὸν πληροφορούμεθα παρ' αὐτοῦ τοῦ Ὁρατίου ὅτι ἦτο ἀπελεύθερος (libertinus) καὶ μετήρχετο τὸ ἔργον τοῦ εἰσπράκτορος (ὁ ἴδιος λέγει: patre libertino et exactionum coactore), ἔχων προσέτι προσόδους ἀπὸ μικρὸν κτῆμα κείμενον ἐγγὺς τῆς Οὐενεσίας, ἔνθα καὶ ἐπέρασε τὰ παιδικά του χρόνια ὁ Ὁράτιος, διάγων βίον ἀγροτικὸν καὶ ἀναπνέων τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ.

Ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ συγκεντρώνων ὅλην τὴν στοργήν του καὶ ὅλην τὴν φιλοδοξίαν του εἰς τὸν υἱόν του, ὅστις παῖς ὢν ἦτο εὔψυχος μὲ τὴν θέλησιν τῶν θεῶν (infans non sine Dis animosus), δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰς γνώσεις τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ διδασκάλου Φλαβίου, δι' ὃ μετῴκησεν εἰς Ῥώμην, ἵνα ἐν τῇ πρωτευούσῃ παρακολουθήσῃ οὗτος γυμνασιακά, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, μαθήματα· πρὸς τοῦτο ἐνεπιστεύθη τὸν υἱόν του εἰς δοκίμους διδασκάλους, παρ' οἷς ἐδιδάχθη καὶ τὴν «Ὀδύσσειαν» ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου καὶ τὴν «Ἰλιάδα» ἐν πρωτοτύπῳ· ὅτε δὲ πλέον ἀπέκτησε στερεὰς ἠθικὰς βάσεις, «ὥστε νὰ κολυμβᾷ μόνος ἄνευ φελλοῦ» (nabis sine cortice), ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἠσχολήθη ἰδίᾳ μὲ τὴν φιλοσοφίαν· ἐνταῦθα συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν υἱὸν τοῦ ῥήτορος Μᾶρκον Κικέρωνα καὶ μὲ τὸν Μεσσάλαν, ὅστις βραδύτερον ἀνεδείχθη κράτιστος ῥήτωρ. Οὗτοι μετ' ἄλλων πολλῶν εὐγενῶν Ῥωμαίων διέτριβον ἐν Ἀθήναις χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος τῷ 44 π. Χ. ὁ τυραννοκτόνος Βροῦτος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ῥωμαίους φοιτητὰς εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ὁ Ὁράτιος καὶ ἄλλοι θερμόαιμοι νεαροὶ συμφοιτηταί του ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν δημοκρατικῶν, ἀλλ' ἡ ἔκβασις τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης (42 π. Χ.), εἰς ἣν ἔλαβε μέρος ὁ ποιητής μας ὡς χιλίαρχος, διέλυσε τὰ ὄνειρα τῶν δημοκρατικῶν· κατὰ τὴν μάχην ταύτην οὗτος ἐτράπη εἰς φυγὴν (celerem fugam sensi), ἐγκαταλιπὼν ὄχι ἐντίμως τὴν ἀσπίδα (relicta non bene parmula). Ὁ Ὁράτιος, ἐπωφεληθεὶς χορηγηθεῖσαν ἀμνηστίαν ἐπέστρεψε τῷ 41 π Χ. εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα περιῆλθεν εἰς μεγάλην οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, καθ' ὅσον καὶ ὁ πατήρ του ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει καὶ τὸ μικρὸν πατρικὸν κτῆμα εἶχε δημευθῆ ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ χάριν τῶν ἀπομάχων στρατιωτῶν· πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν στοιχειωδεστάτων ἀναγκῶν ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ ταμειακὸς γραφεύς, ἀσχολούμενος συγχρόνως καὶ μὲ τὴν ποίησιν· τὴν ἐνασχόλησίν του ταύτην ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν του ἀποκαλεῖ ὁ ποιητὴς τόλμημα, λέγων ὅτι ἡ παράτολμος πενία ὤθησεν αὐτὸν εἰς τὴν ποίησιν (paupertas impulit audax ut versus facerem)· αὐτὰ δὲν λέγονται φυσικὰ μετὰ σοβαρότητος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι οὗτος καὶ πρότερον εἶχεν ἐνασχοληθῆ μὲ τὴν ποίησιν, δοκιμάσας τὰς δυνάμεις του νὰ κάμῃ καὶ ἑλληνικὰ ποιήματα· καὶ ὅτε ἐγὼ ἐποίουν ἑλληνικοὺς στίχους, μᾶς λέγει ἔν τινι τῶν σατιρῶν του (atque ego quum Graecos facerem versiculos), ὁ Κυρῖνός με ἀπέτρεψε (vetuit Quirinus).

Τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Ὁρατίου, ἐξ ὅσων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, οἱ ἐπῳδοὶ δηλαδὴ καὶ αἱ σάτιραι, ὀφείλονται οὐχὶ εἰς τὴν πενίαν ἀλλ' εἰς τὴν

Digitized by Google

ἰδιαιτέραν φυσικὴν κλίσιν αὐτοῦ, εἰς τὴν δυσθυμίαν διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν περιῆλθε καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας ἦτο δυσηρεστημένος καὶ κατὰ τοῦ κόσμου καὶ καθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τέλος τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔζη. Ἀφοῦ ὁ Ρωμαῖος ἐπὶ ἑπτὰ αἰῶνας ἐπάλαισεν ὡς γεωργὸς καὶ ὡς ἔμπορος καὶ ἐθαυματούργησεν εἰς τὴν πολεμικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τέχνην, νῦν ἐπιδίδεται μὲ τὴν φλόγα τοῦ πρώτου ἔρωτος εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν ποίησιν, ἥτις διὰ τοῦ Κατούλλου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν εἶχε καταστῆ τὸ ἀπαραίτητον κόσμημα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ καλοῦ κόσμου τῆς Ρώμης· αἱ προσκλήσεις ἐγίνοντο μὲ στίχους, μὲ στίχους συνωδεύετο κάθε δῶρον καὶ καθ' ὅλου τὸ ποίημα ἦτο ἀπαραίτητον εἰς πᾶσαν οἰκογενειακὴν πανήγυριν καὶ ἑορτήν.

Διὰ τῶν ποιημάτων τούτων ταχέως ὁ Ὁράτιος συνεδέθη διὰ φιλίας μὲ τὸν Οὐεργίλιον, ὃν ἔν τινι τῶν ᾠδῶν του ἀργότερον ἀποκαλεῖ «τὸ ἥμισυ τῆς ψυχῆς μου» (animae dimidium meae) καὶ τὸν Οὐάριον, κατόπιν δὲ θερμῶν συστάσεων τούτων ἐγνωρίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν φίλον καὶ σύμβουλον τοῦ κληρονόμου τοῦ Καίσαρος, μὲ τὸν πολὺν Μαικήναν· οὗτος λίαν προσεκτικὸς εἰς τὸ νὰ συνάπτῃ φιλίας καὶ τοῦ αἰσχροῦ διακρίνων τὸ ἔντιμον (turpique secernens honestum), μόλις ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν πρώτην συνάντησιν κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 38 π. Χ., περιφρονῶν κάθε κοινωνικὴν πρόληψιν, τὸν υἱὸν ἑνὸς ἀπελευθέρου κατέταξε μεταξὺ τῶν φίλων του, αὐτὸς ὅστις κατήγετο ἀπὸ παλαιοτάτην βασιλικὴν ἐτρουσκικὴν οἰκογένειαν· κατὰ τὸν Σουητώνιον ὁ Μαικήνας ἀγαπᾷ τὸν Ὁράτιον περισσότερον ἀπὸ τὰ σπλάγχνα του (ni te visceribus meis, Horati, plus jam diligo), ὁ δὲ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ἡδὺ κόσμημα καὶ ἄσυλον ἑαυτοῦ» (dulce decus et praesidium suum), «ἰσχυρὸν ἔρεισμα ἑαυτοῦ» (grande columen rerum suarum), «ἡδὺν φίλον» (dulcem amicum) κτλ.

Τῷ 37 π. Χ. συνοδεύει ὁ ποιητὴς τὸν Μαικήναν, εἰς ὃν ἀρέσκουν οἱ ἔχοντες ἁγνὸν βίον καὶ ἁγνὴν καρδίαν ἄνθρωποι καὶ ὄχι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ ἔνδοξον πατέρα (non patre praeclaro sed vita et pectore puro), εἰς Βρεντήσιον, μεταβαίνοντα μὲ διπλωματικὴν ἀποστολήν, ὅπως διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρηνεύσεως τοῦ Ἀντωνίου μὲ τὸν Ὀκταβιανόν, τῷ δὲ 33 π. Χ. χαρίζει ὁ Μαικήνας εἰς τὸν ποιητὴν τὴν Σαβινικὴν ἔπαυλιν, ἐν ᾗ διαμένων οὗτος κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπεδίδετο ἀφρόντις καὶ ἀμέριμνος εἰς τὴν προσφιλῆ του ποίησιν· διὰ τὸ κτῆμα τοῦτο, ἐν τερπνοτάτῃ θέσει κείμενον, ᾐσθάνετο ὁ ποιητὴς ἑαυτὸν εὐτυχῆ (beatus unicis Sabinis), διότι καὶ εἰσόδημα ἱκανὸν ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα καταφεύγων, μακρὰν ἀπὸ τὸν καπνὸν καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὰ πλούτη τῆς Ρώμης καὶ πολὺ μακρὰν τοῦ ὄχλου (a vulgo longe longeque remotus), ἐλησμόνει μὲ εὐχαρίστησιν τὸν πολυτάραχον βίον τῆς πρωτευούσης (ducebat sollicitae jucunda oblivia vitae).

Τῇ μεσολαβήσει τοῦ Μαικήνα ἐγνώρισε τὸν Αὔγουστον, οὐδέποτε λησμονήσας νὰ τηρῇ ἑαυτὸν εἰς τὴν προσήκουσαν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, διότι «καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἀράβων προτιμᾷ τὸν ἄνετον καὶ ἐλεύθερον βίον» (nec otia divitiis Arabum liberrima muto)· ἐπλησίασε κάπως περισσότερον τὸν αὐτοκράτορα μόνον μετὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίαν, διότι ὡριμώτερος τὴν ἡλικίαν γενόμενος ἐπείσθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σταθῇ ἡ δημοκρατία, ἡ δὲ ἀποκατάστασις τοῦ κράτους ἐχρειάζετο τὸν σιδηροῦν βραχίονα τοῦ Αὐγούστου. Ἡ ἔνδοξος κατατρόπωσις τοῦ Ἀντωνίου, ἡ συνετὴ ἐσωτερικὴ διοίκησις, αἱ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Ἀγρίππαν γενόμεναι σημαντικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ χορηγηθεῖσα ἀμνηστία εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν φίλων του καὶ ἡ ἄδεια νὰ ἐπανέλθουν εἰς Ρώμην ἀκόμη καὶ ὅσοι μὲ πεῖσμα ἀνθίσταντο κατὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς μοναρχίας, πάντα ταῦτα τὸν διέθεσαν εὐμενέστερον πρὸς τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν· ἡ δόξα ἀφ' ἑτέρου τῶν ρωμαϊκῶν ὅπλων, ἡ ἐξασφάλισις καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν συνόρων τοῦ κράτους δι' ὑποταγῆς ἀηττήτων μέχρι τοῦδε λαῶν, οἰκούντων εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ εἰς χώρας παρὰ τὰς Ἄλπεις, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Ρῆνον, ἔκαμαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ Ὁρατίου. Ἐντεῦθεν ὁ θερμὸς ἐνθουσιασμός, μεθ' οὗ οὗτος ἐγκωμιάζει τοὺς θριάμβους τοῦ Αὐγούστου καὶ τὴν προσπάθειαν τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ δήμου. Κρίνει ὁ ποιητὴς τὸν Αὔγουστον ἄξιον θείων τιμῶν καὶ παραβάλλει αὐτὸν πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν Ρωμύλον, διότι, ὡς ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὸν λέγει «προστατεύεις τὴν Ἰταλίαν διὰ τῶν ὅπλων (Cum res Italas armis tuteris), κοσμεῖς ταύτην διὰ τῶν ἠθῶν (moribus ornes) καὶ τὴν ἠθικοποιεῖς διὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς νομοθεσίας (legibus emendes)».

Τὰ ἐγκώμια ταῦτα τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν ἰσχυρὸν τῆς ἡμέρας δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς δουλοπρέπειαν αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ κριθοῦν σύμφωνα μὲ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἀπολύτως βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ὁράτιος δὲν ἐπεζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν φιλίαν τοῦ Αὐγούστου πρὸς θεραπείαν ἀτομικῶν συμφερόντων, ἀφοῦ ἄνευ ἐνδοιασμοῦ τινος ἀπέκρουσε τὴν προσφερθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέραν γραμματείαν, ἥτις φυσικὰ καὶ δύναμιν καὶ πλοῦτον θὰ προσεπόριζεν εἰς αὐτόν, καὶ τοῦτο ἵνα διαφυλάξῃ ἀμείωτον τὴν ἐλευθερίαν του· κατὰ τὸν Σουητώνιον μάλιστα ὁ Αὔγουστος παρεπονεῖτο διότι ὁ Ὁράτιος ἀπηξίου τὴν φιλίαν του ἢ ἐξ ὑπεροψίας — οὔτε, λέγει ὁ Αὔγουστος, ἂν σὺ ἐξ ὑπερηφανίας περιεφρόνησας τὴν φιλίαν μας (neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti), δι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς (ideo nos quoque) *ἀνθυπερφρονοῦμεν* (ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ λέξις εἶναι τοῦ Αὐγούστου) — ἢ διότι ἐφοβεῖτο μήπως δὲν θὰ τοῦ ἔφερε τιμὴν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἡ οἰκειότης αὕτη (an vereris, ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse?)· καὶ τοῦ Μαικήνα τὴν παράκλησιν ὅπως ψάλῃ τὰ κατορθώματα τοῦ Αὐγούστου ἀποκρούει οὗτος μὲ πολλὴν λεπτότητα λέγων: «καλύτερον ἐμοῦ θὰ ἔγραφες σὺ ὡς ἱστορικὸς περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Αὐγούστου» (tu que pedestribus dices historiis proelia Caesaris, Maecenas, melius). Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Αὔγουστος ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν εὔνοιαν πρὸς τὸν ποιητήν, ἀναθέσας εἰς αὐτὸν τὴν σύνθεσιν τοῦ ἑκατονταετηρικοῦ ὕμνου, ψαλέντος κατὰ τὴν δημοτελεστάτην ἑορτὴν τῶν Σαικουλαρίων, τῷ 26 π. Χ.

Ὁ Ὁράτιος δὲν ὑπανδρεύθη· ἐκ τῶν ποιημάτων του πληροφορούμεθα ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἐλευκάνθησαν αἱ τρίχες του (κάπου ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν praeconum, δηλαδὴ πρόωρος ἀσπρίσαντα) καὶ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἔπασχε τοὺς ὀφθαλμούς· ὁ ἴδιος σκώπτει ἑαυτὸν διὰ τὸ μικρὸν του ἀνάστημα.

Ὁ Ὁράτιος ἀπέθανε τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ 8 π. Χ., ἀφοῦ κατέστησε κληρονόμον τῆς περιουσίας του τὸν Αὔγουστον, ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαικήνα, ὅστις ἀποθνήσκων συνίστα τὸν Ὁράτιον εἰς τὸν Αὔγουστον καὶ τὸν παρεκάλει νὰ τὸν ἀγαπᾷ, ὅπως ἀγαποῦσεν αὐτὸν τὸν ἴδιον (Horati Flacci ut mei esto memor). Ὁ ποιητὴς ἐτάφη παρὰ τὸν τάφον τοῦ φίλου του τούτου ἐπὶ τοῦ Ἠσκυλίνου λόφου.

Ποιήματα τοῦ Ὁρατίου. Ταῦτα δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς δύο περιόδους· κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐποιήθησαν οἱ ἐπῳδοὶ ἢ ἴαμβοι καὶ αἱ σάτιραι, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν αἱ ᾠδαὶ καὶ αἱ ἐπιστολαί.

Α' περίοδος. Ἴαμβοι καὶ σάτιραι. Οἵ τε ἴαμβοι καὶ αἱ σάτιραι ἐποιήθησαν ἀπὸ τοῦ 41 μέχρι τοῦ 30 π. Χ. καὶ δὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ μὲν τοῦ Α' βιβλίου σάτιραι ἀπὸ τοῦ 41 μέχρι τοῦ 35, αἱ δὲ τοῦ Β' βιβλίου ἀπὸ τοῦ 35 μέχρι τοῦ 30 π. Χ., συγχρόνως δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς σατίρας ἐποιήθησαν οἱ ἴαμβοι, θεωρούμενοι νῦν κατά τι προγενέστεροι μᾶλλον παρὰ ἐπιγενέστεροι τῶν σατιρῶν. Ὁ Ὁράτιος δηλαδὴ ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην συντετριμμένος· ἦτο λοιπὸν πολὺ φυσικὸν νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τοὺς ἀρχιλοχείους του ἰάμβους, ἀνταποκρινομένους εἰς τὴν ψυχικήν του ἀγανάκτησιν· ἀλλ' ἰδιαιτέρως ἀπασχολεῖ τὸν ποιητὴν ὁ πόνος διὰ τὴν πατρίδα καὶ τοὺς κινδύνους της· εἰς τὸ ἄλγος διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος μὲ τοὺς ἀτελευτήτους ἐμφυλίους σπαραγμοὺς ὀφείλεται ὁ δέκατος ἕκτος ἐπῳδός, ὅστις, εἰ καὶ εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ποιημάτων τοῦ Ὁρατίου, ἐν τούτοις εἶναι πραγματικὸν καλλιτέχνημα διὰ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν καὶ τὸν τελείως ἐπεξειργασμένον στίχον· «δύο ἤδη γενεαί, ἀναβοᾷ ὁ ποιητὴς ἐν τῷ ἐπῳδῷ τούτῳ, κατατρίβονται μὲ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς (altera jam teritur bellis civilibus aetas) καὶ ἡ Ρώμη καταρρέει διὰ τῶν ἰδίων της δυνάμεων (suis et ipsa Roma viribus ruit)». Ἐν ἑτέρῳ ἐπῳδῷ καταφέρεται δριμέως κατὰ τῶν προκαλεσάντων τὰ ἐνσκήψαντα δεινὰ εἰς τὴν πατρίδα, ἀναφωνῶν μὲ ἀγανάκτησιν «ποῦ, ποῦ, ἀνόσιοι, φέρεσθε: (quo quo scelesti ruitis?)» εἰς τὸν ἔνατον ἐπῳδὸν ἐκφράζει τὴν χαρὰν του διὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην τοῦ Αὐγούστου καὶ τὴν ἀποστροφήν του πρὸς τὸν Ἀντώνιον, «ὅστις φεῦ Ρωμαῖος ὢν (Romanus eheu) εἰς γυναῖκα παραδεδομένος (emancipatus feminae), ὑπομένει νὰ ὑπηρετῇ εὐνούχους (spadonibus servire potest)»· εἰς ἄλλους ἐπῳδοὺς ἐπιτίθεται ὁ ποιητὴς κατὰ διαφόρων προσώπων καὶ ἰδίᾳ χλευάζει γυναῖκας μισητάς· ἐξαιρετικῶς θαυμάσιος εἶναι ὁ δεύτερος ἐπῳδός, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφονται τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου: «εὐδαίμων, λέγει, εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις μακρὰν τῶν ἀσχολιῶν (beatus ille qui procul negotiis)..... καλλιεργεῖ τοὺς πατρικοὺς ἀγροὺς μὲ τοὺς βοῦς του (paterna rura bobus exercet suis)».

Εἰς τὰ πρῶτα ταῦτα ποιήματα τοῦ Ὁρατίου βλέπομεν πατριωτικὸν φανατισμόν, διότι πρὸ παντὸς ἀπασχολεῖ τὸν ποιητὴν ἡ διάσωσις τῆς κλυδωνιζομένης ρωμαϊκῆς πολιτείας· κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Ἀρχιλόχου, ὃν ἰδίᾳ ἐθαύμαζε διὰ τὴν περὶ τὰ μέτρα ἐξαιρετικὴν τέχνην — «ἀκολουθήσας, ὡς λέγει, τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀρχιλόχου (numeros animosque secutus Archilochi)» — εἰσήγαγεν ὁ Ὁράτιος διὰ τῶν ἐπῳδῶν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν λογοτεχνίαν τὴν ἐπῳδικὴν σύνδεσιν στίχου βραχυτέρου μὲ μακρότερον στίχον· τὰ δέκα πρῶτα ποιήματα εἶναι καθαρὰ ἰαμβικά, τὸ τελευταῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρίμετρα, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἔχομεν ποικίλην σύνδεσιν ἰαμβικῶν καὶ δακτυλικῶν μέτρων.

Εὔκολος ὑπῆρξεν ἡ μετάστασις τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὴν δριμύτητα καὶ τὴν πικρίαν τοῦ σκώμματος τῶν ἰάμβων εἰς τὴν λεπτὴν καὶ εὐφυᾶ εἰρωνείαν τῆς σατίρας· καὶ ἡ σατιρικὴ ποίησις ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, ἀλλὰ καταπολεμεῖ ταύτας μὲ ὀλιγώτερον πάθος ἀπὸ τὸν ἴαμβον· ὁ Ὁράτιος εἶναι φύσει μᾶλλον σατιρικὸς παρὰ ἰαμβογράφος, δι' ὃ καὶ ἠκολούθησεν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, καὶ εἰς τοὺς ἐπῳδοὺς μᾶλλον τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀρχιλόχου, οὐχὶ δὲ τὰ πράγματα καὶ τὰς λέξεις τὰς κατατριβούσας τὸν Λυκάμβην (non res et agentia verba Lycambem).

Ἡ παρατηρητικότης τοῦ Ὁρατίου, ἡ ὀξύτης τῆς κρίσεως αὐτοῦ καὶ τὸ πνευματῶδες διαλάμπουν ἰδίᾳ εἰς τὰς σατίρας· ταύτας ἤρχισε νὰ γράφῃ ὁ ποιητὴς χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς δημοσίευσιν αὐτῶν, διότι ἦσαν κυρίως διαλέξεις (sermones ἀποκαλεῖ αὐτὰς ὁ ποιητής), συντεταγμέναι κατὰ τὸν ἀνειμένον τρόπον τῆς καθ' ἡμέραν συνομιλίας, πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν συνέπιπτον τελείως, καὶ μὲ περιεχόμενον τερπνὸν καὶ ἀστεῖον, προοριζόμεναι δι' ὡρισμένον κύκλον φίλων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδημιουργήθη πολὺ καλὴ ἐντύπωσις εἰς τοὺς αἰσθητικοὺς κύκλους, ἐπείσθη ὁ ποιητὴς νὰ κάμῃ ἐπιλογὴν τούτων καὶ νὰ τὴν δημοσιεύσῃ εἰς τὸ α' βιβλίον τῶν σατιρῶν· αἱ εἰς τὸ β' βιβλίον περιεχόμεναι σάτιραι συνετέθησαν πρὸς δημοσίευσιν καὶ οὐχὶ ἵνα ἀναγνωσθοῦν ἐν στενῷ κύκλῳ ἐκλεκτῶν φίλων.

Πρόδρομος τοῦ Ὁρατίου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ὑπῆρξεν ὁ Λουκίλιος· ἀπὸ τὴν σάτιραν τούτου ἐξεβλάστησεν ἡ σάτιρα τοῦ Ὁρατίου, ὥσπερ ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ἡ νεωτέρα· ἐν τούτοις μεγάλη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ποιημάτων τῶν δύο τούτων σατιρικῶν· αἱ σάτιραι τοῦ Ὁρατίου διακρίνονται διὰ τὴν ἁπλότητα, τὴν χάριν καὶ τὴν φυσικότητα τοῦ ὕφους, ἐνῷ αἱ τοῦ Λουκιλίου δὲν ἔχουν τὴν προσήκουσαν τελειότητα τῆς μορφῆς, ἡ δὲ δηκτικότης αὐτῶν ἦτο τραχυτέρα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ὁράτιον, οὗ τὰ σκώμματα εἶναι ἠπιώτερα· ὁ μὲν Ὁράτιος μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐπεξειργάζετο τὰ ποιήματά του, δι' ὃ καὶ πολύπονα (operosa) ἀποκαλεῖ αὐτά, πρὸς φιλόπονον μέλισσαν παραβάλλων ἑαυτόν, ἐνῷ ὁ Λουκίλιος, κατὰ τὸν Ὁράτιον, «πολλάκις ἐν μιᾷ ὥρᾳ διακοσίους στίχους ὑπηγόρευεν ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἱστάμενος (in hora saepe ducentos versus dictabat stans pede in uno)»· καὶ ἀναγνωρίζει μὲν ὁ Ὁράτιος πολλὰς ἀρετὰς εἰς τὸν Λουκίλιον, ὅστις ἀποκαλεῖται ὑπ' αὐτοῦ Comis et urbanus (εὐπροσήγορος καὶ εὐτράπελος), facetus (χαρίεις) et emunctae naris (ὀξύνους), ἀλλὰ δὲν ὀκνεῖ νὰ ἀποκαλέσῃ αὐτὸν καὶ τραχὺν εἰς τὸ στιχουργεῖν (durus componere versus), ἀποφεύγοντα τοὺς κόπους ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ ὀρθῶς γράφειν (piger recte scribendi ferre laboren) καὶ τέλος βορβορώδη ρέοντα (fluebat lutulentus). Κατὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν ὁ Ὁράτιος ἦτο πολὺ κομψότερος (multo tersior) τοῦ Λουκιλίου καὶ εἰς τὸ στιγματίζειν τὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων ὑπέροχος (ad notandos hominum mores praecipuus).

Ἐνῷ ὁ Λουκίλιος ἐκαυτηρίαζε διὰ τῆς σατίρας του πάντα τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐλαττώματα καὶ προσέβαλλε κατὰ πρόσωπον τοὺς περιπίπτοντας εἴς τι σφάλμα, εἰς τὰς σατίρας τοῦ Ὁρατίου παρελαύνουν τύποι ἀνθρώπων, οἵτινες ἐμφανίζονται εἰς κάθε κοινωνίαν καὶ εἰς κάθε ἐποχήν, σατιρίζει δ' ἐν αὐταῖς ὁ ποιητὴς τὰς ἠθικὰς ἐλλείψεις, χωρὶς νὰ ἐπιτίθεται κατὰ ὡρισμένων προσώπων ὡς ὁ Λουκίλιος· ἀπὸ τὰς σατίρας τοῦ Ὁρατίου λείπει τὸ πολιτικὸν στοιχεῖον, διότι οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰ δημόσια πράγματα καὶ σατιρίζονται ἐν αὐταῖς ἡ μεμψιμοιρία τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις οὐδέποτε μένει εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του, ἀπὸ τὴν περιουσίαν του καὶ ἐν γένει ἀπὸ ὅ,τι ἔχει, ἡ φιλοχρηματία, ἡ ἀσωτία, ἡ μοιχεία, ἡ αἰσχροκέρδεια, ἡ φιλαργυρία, ἡ τότε συνήθης ἀνήθικος καὶ ἀναξιοπρεπὴς θήρα κληρονομίας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐλαττώματα, ἐπιπολάζοντα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐν Ρώμῃ. Ἐπίσης καταχρίνονται τὰ ὑπερβαλλόντως αὐστηρὰ διδάγματα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, λ. χ. «πάντα τὰ ἁμαρτήματα εἶναι ὅμοια», «μόνος ὁ σοφὸς γιγνώσκει τὰ πάντα», «μόνος ὁ σοφὸς εἶναι πλούσιος, ὡραῖος, βασιλεύς, πᾶς δὲ μὴ σοφὸς μαίνεται» κτλ.

Β' Περίοδος. Ὠδαὶ καὶ ἐπιστολαί. Ὁ Ὁράτιος κατὰ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἀφ' ἑνὸς μὲν τρέπεται εἰς νέα εἴδη ποιήσεως, καταλείπων διὰ παντὸς τὴν σάτιραν καὶ τὸν ἴαμβον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁριστικῶς ἀναγνωρίζει ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἡ μοναρχία καὶ ὁ ἱδρυτὴς ταύτης Ὀκταβιανός. Τὰ τρία πρῶτα βιβλία τῶν ᾠδῶν του, ἀφιερωμένα εἰς τὸν Μαικήναν, ἐποιήθησαν ἀπὸ τοῦ 30 μέχρι τοῦ 23 π. Χ.· ἔνιαι τῶν ᾠδῶν προφανῶς ἐποιήθησαν ἀπὸ τοῦ 32 μέχρι τοῦ 30 π. Χ.

Εἰς τὰς ᾠδάς του ὁ Ὁράτιος ψάλλει τὸν ἔρωτα, τὸν οἶνον, τὴν φύσιν, τὴν φιλίαν, τὴν πατρίδα, τὸν Αὔγουστον, ὡς πρότυπα δὲ ἐχρησίμευσαν ὁ Ἀλ-

Digitized by Google

καῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἀνακρέων καὶ ἐν μέρει ὁ Πίνδαρος, διότι δυσχερεστάτη κατὰ τὸν ποιητὴν εἶναι ἡ ἀπομίμησις αὐτοῦ, καθ' ὅσον «ὅστις προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὸν Πίνδαρον (Pindarum quisquis studet aemulari), στηρίζεται εἰς κήρινα πτερὰ τέχνης δαιδαλείου, μέλλων νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν διαυγῆ θάλασσαν (Vitreo daturus nomina ponto)». Τὰς ἐρωτικάς του περιπετείας πραγματεύεται ὁ ποιητὴς μὲ ἐλαφράν τινα εἰρωνείαν· ὁ Ὀράτιος δὲν ἦτο ποιητὴς μὲ φλογερὰν καρδίαν καὶ μὲ πλημμυρίζοντα ταύτην αἰσθήματα· δὲν ἦτο οὔτε Ἀλκαῖος οὔτε Σαπφώ· λείπει τὸ πῦρ, ὅπερ κατεβίβρωσκεν ἕνα Κάτουλλον, εἰς τὰς ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ὁποίου καταφαίνεται τὸ βάθος τοῦ ψυχικοῦ του ἄλγους· ὁ Ὀράτιος δὲν αἰσθάνεται τὸν ἔρωτα ὡς δύναμιν διήκουσαν μέχρι τῶν μυχιαιτάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὡς ἀσθένειαν, ἣν δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποφύγῃ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δύναται ταχέως νὰ θεραπευθῇ· ἐν γένει τὰ ἐρωτικὰ τοῦ Ὀρατίου ποιήματα προδίδουν ἤρεμον πῦρ ἡλικιωμένου ἀνδρὸς καὶ οὐχὶ παράφορον νεανικὸν πάθος· «μέχρι πρὸ ὀλίγου ἤμην, λέγει ἔν τινι τῶν ᾠδῶν του, ἐπιτήδειος εἰς τὸν ἔρωτα μαχητὴς (vix puellis nuper idoneus) καὶ οὐχὶ ἀδόξως ἔχω τελειώσει τὴν στρατιωτικήν μου θητείαν (et militavi non sine gloria)»· φαίνεται ὅτι βαθὺ αἴσθημα ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ποιητὴν μόνη ἡ πρώτη ἐρωμένη του, ἡ ἀγαθὴ Κινάρα, τὴν ὁποίαν καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη μὲ δύσθυμον εὐγνωμοσύνην ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην του. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς χρήζουσιν αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ αἱ ἐθνικοῦ περιεχομένου ᾠδαὶ τοῦ Ὀρατίου. Ἐπικούρειος ὢν κατ' ἀρχὰς ὁ ποιητὴς δὲν θέλει πλούτη καὶ θησαυρούς, οὐδὲ μέγαρα, χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν· «ἐμὲ τρέφουν, λέγει, ἐλαῖαι, κιχώρια καὶ μαλάχαι (me pascunt olivae, me cichoria levesque malvae)»· γῆρας ζητεῖ μὲ ἀκεραίας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις (precor integra cum mente ......senectam degere)· «οἱ πολλὰ ζητοῦντες, λέγει, πολλῶν στεροῦνται (multa petentibus desunt multa)», ἐνῷ εὐτυχὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, εἰς ὃν ὁ Θεὸς ἐχορήγησε μὲ φειδωλὸ χέρι (parca manu..... obtulit) ὅ,τι ἀρκεῖ (quod satis est). Ἐγκωμιάζει τὴν ἀγροτικὴν ἁπλότητα καὶ ἐπανειλημμένως τονίζει ὅτι τὰ πάντα εἶναι φθαρτὰ ἐν τῷ κόσμῳ, δι' ὃ πρέπει τερπόμενοι νὰ ἀπολαύωμεν τοῦ βίου. Μὲ θαυμασμὸν ἐκφράζεται διὰ τὴν τόλμην τοῦ ἀνθρώπου· «οὐδέν, λέγει, εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀδύνατον (nil mortalibus ardui est)· καὶ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν θέλομεν νὰ ἀναβῶμεν ἐξ ἠλιθιότητος (caelum ipsum petimus stultitia». Ὡς ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀπὸ πράγματα καὶ ἀπὸ πάθη· πρὸ παντὸς εἶναι ὑπερήφανος, διότι εἶναι ἀπηλλαγμένος δύο συνήθων ἐλαττωμάτων τῆς ἐποχῆς του, δηλαδὴ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιλοδοξίας, ὢν ἐντελῶς εὐχαριστημένος μὲ τὴν auream mediocritatem· nil admirari (μηδὲν θαυμάζειν) συνιστᾷ εἴς τινα Νουμίκιον· καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς γίνεται μωρὸς (insani sapiens nomen ferat), ὅταν δὲν ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μηδὲν ἄγαν καὶ φθάνῃ εἰς ὑπερβολὰς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἀρετῆς (si petat virtutem ipsam ultra quam satis est).

Καὶ αἱ πατριωτικαὶ ᾠδαὶ τοῦ ποιητοῦ εἶναι, ὡς εἴρηται, ἄξιαι λόγου. Ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίου, βλέπων οὗτος τὸ φάσμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μὲ ἀγωνίαν καὶ θλῖψιν «ὦ πλοῖον, λέγει, νέα κύματα ἐξεγειρόμενα θὰ σὲ παρασύρουν πάλιν (o navis, referent in mare te novi fluctus)· πρόλαβε ἐρρωμένως νὰ προσορμισθῇς (fortiter occupa portum)»· ὅτε δὲ ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας, «τώρα, λέγει, πρέπει νὰ πίνωμεν (nunc est bibendum)»· ἀλλὰ δὲν ἐπαναπαύεται εἰς τὴν νίκην· ἐγκωμιάζει μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ τὸν νικητήν, ἀλλ' ὡς γνήσιος πατριώτης σκέπτεται τὰ νῦν προβάλλοντα ζητήματα, δηλαδὴ τὴν ἐσωτερικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσιν καὶ ἐξυγίανσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν αὐστηρῶν οἰκογενειακῶν ἐθίμων καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, κατὰ τὰ ἀρχαῖα ὑποδείγματα ἐπὶ τὸ ἀνδρικώτερον καὶ αὐστηρότερον καὶ δὴ μὲ βάσιν τὸν σεβασμὸν τοῦ θείου· «τί ὠφελοῦν, λέγει, οἱ κενοὶ νόμοι ἄνευ τῶν ἠθῶν; (quid leges sine moribus vanae proficiunt?)» καὶ ἀλλαχοῦ «ἀλλ' ἡ παιδεία προάγει τὴν ἔμφυτον ἀρετὴν (doctrina vim promovet insitam) καὶ ἡ προσήκουσα μόρφωσις κρατύνει τὰ στήθη (rectique cultus pectora roborant)».

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ Ὀρατίου ἐκδηλοῦται ἰδίᾳ εἰς τὴν ᾠδήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνεται λόγος περὶ τῆς αὐταπαρνησίας τοῦ Ῥήγλου, ὅστις ἀποκαλεῖται ὑπέροχος ἐξόριστος (egregius exsul)· «Θάνατος, λέγει, εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐκείνους αἰχμαλώτους, οἵτινες ἐλησμόνησαν τὸν ρωμαϊσμόν των καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἐγγηράσουν μισθοφοροῦντες ἐν τῷ στρατῷ τῶν πολεμίων, συζευχθέντες βαρβάρους γυναῖκας». Ὁ Ὀράτιος ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν fidicinem romanæ lyræ (κιθαρῳδὸν τῆς ρωμαϊκῆς λύρας), ὄχι μόνον διότι αἰσθάνεται ἑαυτὸν μέγαν λυρικὸν ποιητήν, ἀλλὰ καὶ διότι σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται ὡς Ῥωμαῖος καὶ ἔχει πλήρη συνείδησιν τοῦ προορισμοῦ του ὡς παιδαγωγοῦ τῆς ρωμαϊκῆς νεολαίας ὑπὲρ πάντα ἄλλον προγενέστερον· «τῶν Μουσῶν, λέγει, ὑποφήτης (Musarum sacerdos), ᾄδω ᾄσματα ὑψηλότερα τῶν μέχρι τοῦδε ἀκουσθέντων διὰ τὴν νέαν γενεὰν (Carmina non prius audita virginibus puerisque canto)»· περὶ τὰ τέλη μάλιστα τοῦ βίου του ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πείσωνας ἐπιστολῇ του, θεωρεῖ ἑαυτὸν κεκλημένον, ἅτε ἀρχαιότερον καὶ ἀνεγνωρισμένον ποιητήν, νὰ κάμῃ τὴν ποιητικήν του οὕτως εἰπεῖν διαθήκην.

Ἡ ποιητικὴ ἀξία τῶν ᾠδῶν συνίσταται εἰς τὴν θαυμασίαν καλλιτεχνικὴν μορφήν, εἰς τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν τοῦ στίχου—ἐν τῇ ποιήσει τῶν ᾠδῶν κατέλιπεν ὁ Ὀράτιος τὰ ἰαμβικὰ μέτρα καὶ μὲ μεγάλην τέχνην ἀπεμιμήθη πρῶτος αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀλκαϊκὴν στροφήν, πρὸς δὲ τὴν σαπφικήν, ὡς πρὸ αὐτοῦ ὁ Κάτουλλος, καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἀσκληπιαδείων συστημάτων — εἰς τὸ ἄψογον τῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ χρῆσιν τῶν ποιητικῶν εἰκόνων· τῆς ἀξίας ταύτης τῶν ᾠδῶν εἶχεν ἐπίγνωσιν ὁ Ὀράτιος, δι' ὃ ἐνῷ ἐν οὐδενὶ τῶν ἐπῳδῶν του ἐκφράζεται περὶ τῆς ἀξίας τῶν ποιημάτων του, ἐν δὲ ταῖς σατίραις συγκεκαλυμμένως ὑποδηλώνει πόσον ὑπερέχει τοῦ Λουκιλίου ὡς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ποιημάτων του, εἰς τὰς ᾠδὰς ἐκφράζεται ἀνοιχτότερα διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ποιήσεώς του. Οὕτως ἔν τινι τῶν ἀρχαιοτέρων του ᾠδῶν λέγει: «θέλω νὰ κάμω ποίημα, τὸ ὁποῖον νὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια» (quod - carmen - et hunc in annum vivat et pluris) καὶ ἀλλαχοῦ «μὴ τυχὸν νομίσῃς ὅτι θὰ χαθοῦν τὰ ποιήματά μου» (Ne forte credas interitura)· ἐν τῇ 30ῇ ᾠδῇ τοῦ Γ' βιβλίου λέγει ὅτι κατέστησεν αὐτὸν ἡ ποίησις ἀθάνατον· «δὲν θὰ ἀποθάνω, λέγει, ὁλόκληρος (non omnis moriar), ἀλλὰ μέγα μέρος τῆς ὑπάρξεώς μου θὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον (multaque pars mei vitabit Libitinam»· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπικαλεῖται τὴν μοῦσαν νὰ στεφανώσῃ τὴν κόμην του μὲ στέφανον δελφικῆς δάφνης, οὗτινος εἶναι ἀντάξιος (et mihi delphica lauro cinge.... Melpomene, comam).

Τὰς ἐπὶ τῆς ἀθανασίας ἀξιώσεις του στηρίζει ὁ ποιητὴς ὄχι τόσον εἰς τὴν ἀξίαν τῆς καλλιτεχνικῆς του δημιουργίας, ὅσον εἰς τὸ ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν λυρικὴν ποίησιν τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς (princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos), ὡς καὶ τοὺς ἰάμβους τοῦ Ἀρχιλόχου (Parios ego primus iambos ostendi Latio, δηλαδή: τοὺς Παρίους ἰάμβους πρῶτος ἐγὼ ἔδειξα εἰς τὸ Λάτιον).

Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Ὀράτιος εἶχε τοὺς ἐχθρούς του, διότι πολλοὶ τὸν ἐφθόνησαν καὶ τὸν ἐμίσησαν. Οὐ μόνον δυσμενῶς ἐκρίθη τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν σατιρῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ ᾠδαί του δὲν ἔτυχον γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, ψεχθεῖσαι ὡς ἁπλαῖ ἀπομιμήσεις· τὴν μίμησιν οὐδ' αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἀποκρύπτει, καυχώμενος μάλιστα λέγει ὅτι «πρῶτος τὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἔδαφος τῶν Λατίνων μετήνεγκεν», ἀλλὰ ταῦτα λέγων δὲν ἐννοεῖ ὅτι δουλικῶς ἀπεμιμήθη ἐκείνους—«δὲν ἐφρόντισεν, ὡς λέγει, νὰ ἀποδώσῃ ἁπλῶς τὴν ἑλληνικὴν λέξιν διὰ λατινικῆς ὡς πιστὸς διερμηνεὺς (nec verbum verbo curavit reddere, fidus interpres), ἀλλ' ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς μούσης»—· διεσώθησαν εὐτυχῶς ἱκανὰ τεμάχια τῆς αἰολικῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀσφαλῆ κρίσιν περὶ τῆς αὐτοτελείας τοῦ Ὀρατίου· ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ᾠδῶν βλέπομεν τὸν ποιητὴν νὰ βαδίζῃ τὸν δρόμον του μὲ πλήρη πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν· ἰδίᾳ κατώρθωσεν ὁ Ὀράτιος νὰ κρατήσῃ ἑαυτὸν μακρὰν τοῦ ἀλεξανδρινισμοῦ ἐκείνου, ὅστις τόσον κακὰ ἐπέδρασεν εἰς τὸν Προπέρτιον καὶ τὸν Ὀβίδιον, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κάτουλλον. (Ἀλεξανδρινισμὸν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὴν κατεύθυνσιν ἐκείνην τῆς μεταγενεστέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως, καθ' ἣν γεωγραφικὴ καὶ μυθολογικὴ σοφία ἀντικαθίστα τὴν ἔλλειψιν γνησίας ποιητικῆς ἐμπνεύσεως.)

Τὴν καταφορὰν τοῦ πλήθους ἀποδίδων ὁ ποιητὴς εἰς τὸ ὅτι δὲν συνηθίζει νὰ περιποιῆται αὐτὸ καὶ νὰ κολακεύῃ τὰς ἀδυναμίας του—«δὲν ἐπιδιώκω ἐγώ, λέγει ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν του, τὰς ψήφους τοῦ ἀστάτου ὄχλου» (non ego ventosae plebis suffragia venor)—μὲ ἀγανάκτησιν καταλείπει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὰς διαλέξεις, ἀλλ' ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν, ὧν τὸ πρῶτον βιβλίον ἐποιήθη ἀπὸ τοῦ 23—20 π. Χ. Καὶ διὰ τῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες ἐποιήθησαν ἐν δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, ὡς καὶ αἱ σάτιραι, ἐπιδιώκει ὁ Ὀράτιος ὅ,τι καὶ διὰ τῶν σατιρῶν, δηλαδὴ νὰ τέρψῃ καὶ νὰ διδάξῃ· ἡ τέρψις ἦτο ἐπιτακτικὴ ἀπαίτησις τῆς ἐποχῆς, ἡ δὲ διδασκαλία ὁ σκοπὸς οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ πάσης πράγματι μεγάλης ποιήσεως· αἱ ἐπιστολαί, καρπὸς τῆς ὡρίμου τοῦ ποιητοῦ ἡλικίας καὶ τῆς ἐνασχολήσεως αὐτοῦ μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ μὲ τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων, διαφέρουν τῶν σατιρῶν· ἐνῷ αἱ σάτιραι ἔχουν γενικώτερον χαρακτῆρα, αἱ ἐπιστολαὶ ἔχουν ἀτομικώτερον· τινὲς μάλιστα τούτων ἀπευθύνονται πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα· ἡ ἐν τῷ Β' βιβλίῳ τῶν σατιρῶν ἐπικρατοῦσα διαλογικὴ μορφὴ δὲν διατηρεῖται εἰς τὰς ἐπιστολάς, ἡ δὲ γλῶσσα καὶ ὁ στίχος ἔχουν μείζονα εὐκαμψίαν ἐν ταύταις ἢ ἐν ταῖς σατίραις, καταφαινομένης τῆς πλήρους τελειώσεως τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ· ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὁ ποιητής, προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν, οὔτε εἰρωνεύεται οὔτε σκώπτει, ὡς ἐν τῷ Α' βιβλίῳ τῶν σατιρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον φιλοσοφεῖ, χωρὶς νὰ ἀποδέχεται ἀποκλειστικῶς τὰ φιλοσοφικὰ διδάγματα ὡρισμένης σχολῆς, διότι ἐπροτίμησε «νὰ μὴ ὀμνύῃ εἰς τοὺς λόγους οὐδενὸς διδασκάλου (nullius jurare in verba magistri) καὶ νὰ μανθάνῃ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς τρόπους τοῦ ἀληθοῦς βίου (verae numerosque modosque ediscere vitae)». Ὁ Ὀράτιος νουθετεῖ καὶ ὑποδεικνύει ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀνωτέρας πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰς τρικυμίας τοῦ βίου.

Ἀπὸ λυρικοῦ ποιητοῦ ὡς φιλόσοφος ἐμφανιζόμενος κυμαίνεται μεταξὺ τῆς ἀνέτου σοφίας τοῦ Ἐπικούρου, συνιστῶντος ἀθαμβίαν, ἀταραξίαν καὶ ἀναλγησίαν καὶ ζωὴν πλήρη ἀπολαύσεων—χαριεντιζόμενος ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν «χοῖρον ἐκ τῆς ἀγέλης τοῦ Ἐπικούρου» (Epicuri de grege porcum)—καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικότητος τοῦ Ζήνωνος, συνιστῶντος περιφρόνησιν τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀρετῆς, ἥτις συμφωνεῖ μὲ τὸ λογικὸν καὶ τὴν φύσιν· ὁ σοφὸς ἵσταται κατὰ τὴν Στοὰν ὑπεράνω τῶν πόνων καὶ τῶν ἀπολαύσεων, ὁ δὲ μὴ σοφὸς εἶναι ἀσθενής, ἀνελεύθερος καὶ ἀκαταλόγιστος· ἔστιν ὅτε διολισθάνει ὁ Ὀράτιος εἰς τοὺς ἡδονικοὺς καὶ τοὺς κυνικούς, καταστὰς οὕτως ἐκλεκτικός.

Κατὰ τὸ 17 π. Χ ἐξεδόθη τὸ «Carmen Saeculare», τῷ 13 τὸ Δ' βιβλίον τῶν ᾠδῶν, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται εἶναι πατριωτικοῦ περιεχομένου καὶ ἰδίᾳ ἐκεῖναι, δι' ὧν ἐγκωμιάζονται οἱ πρίγκιπες Δροῦσος καὶ Τιβέριος· ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος παραβάλλεται πρὸς ἀετόν, ὁ δὲ δεύτερος πρὸς λέοντα. Περὶ τὸ 14 π. Χ. ἐγράφησαν αἱ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Β' βιβλίου, εἰς δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἀνήκει ἡ περὶ ποιητικῆς τέχνης ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Πείσωνας, περιέχουσα σειρὰν λεπτῶν παρατηρήσεων διὰ τὴν φύσιν τῆς ποιητικῆς τέχνης καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ δράματος· ἀλλ' αἱ κρίσεις αὗται οὔτε ἑνιαῖόν τι ὅλον ἀποτελοῦν οὔτε ὁπωσδήποτε συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, δι' ὃ ὑπό τινων εἰκάζεται ὅτι πρόκειται περὶ ἀφορισμῶν τοῦ Ὀρατίου, ἐκδοθέντων ὑπό τινος τῶν φίλων του μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ οὐχὶ περὶ ποιητικῆς διαθήκης αὐτοῦ.

Θρησκευτικαὶ δοξασίαι τοῦ Ὀρατίου. Ὁ Ὀράτιος ἦτο εὐλαβὴς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἀπέδιδε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν εὐλάβειαν αὐτῶν «ἐπειδὴ ταπεινοῦσαι, λέγει, ἐνώπιον τῶν θεῶν (dis te minorem quod geris), ἄρχεις (imperas)· ἐντεῦθεν δηλαδὴ ἐκ τῶν θεῶν πᾶσα ἀρχὴ (hinc omne principium), εἰς τούτους ἀνάφερε τὴν ἔκβασιν (huc refer exitum)». «Οἱ θεοὶ ἀμεληθέντες (di neglecti) πολλὰ κακὰ ἔδωκαν εἰς τὴν πολυπενθῆ Ἑσπερίαν (multa dederunt mala Hesperiae luctuosae)». Ὑμνῶν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ λέγει ὅτι «δύναται ὁ Θεὸς (valet... deus) τὰ ταπεινὰ νὰ ἀνυψώνῃ (ima summis mutare)». Κατ' ἀρχὰς ὡς ἐπικούρειος εἶχεν ὑποστῇ ἐπίδρασίν τινα ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸν τοῦτο σύστημα, δι' ὃ δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ θεοὶ ἐνδιαφέρονται καὶ δρῶσιν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων· «ἂς πιστεύῃ, λέγει ἔν τινι τῶν σατιρῶν του, ὁ Ἀπελλᾶς, ἐγὼ δὲν πιστεύω (non ego), διότι ἐδιδάχθην ὅτι οἱ θεοὶ διάγουν ἀτάραχον βίον (namque deos didici securum agere aevum)»· οἱ ἐπικούρειοι δηλαδὴ παρεδέχοντο ὅτι οἱ ῥεῖα ζώοντες θεοὶ οὔτε ἔδρων οὔτε ἐνδιεφέροντο διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ τὸ ὕπατον κατ' αὐτοὺς ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἀναλγησία καὶ ἡ ἀταραξία· ἀλλὰ βραδύτερον, εἰς τὸ Α' βιβλίον τῶν ᾠδῶν του, μᾶς λέγει «ἐφ' ὅσον ἤμην ὀπαδὸς τῆς μαινομένης σοφίας (ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἐπρέσβευε τὰ δόγματα τῶν ἐπικουρείων), δὲν ἐπίστευον πολὺ εἰς τοὺς θεοὺς οὐδὲ προσέφερον εἰς αὐτοὺς συχνάκις δῶρα (parcus deorum cultor et infrequens), ἐνῷ τώρα ἀναγκάζομαι νὰ ἀναθεωρήσω τὰς περὶ θεῶν δοξασίας μου» καὶ ἀλλαχοῦ προτρέπει τὸν λαὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς παλαιὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις· «τὰ ἁμαρτήματα τῶν προγόνων (delicta majorum); καίπερ ἀναίτιος ὢν θὰ πληρώσῃς, Ῥωμαῖε, (immeritus lues, Romane), ἐφ' ὅσον δὲν ἀνακαινίζεις τοὺς ναοὺς (donec templa refeceris)».

Γενικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ Ὀρατίου. Οὐδεὶς Ῥωμαῖος συγγραφεὺς ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς μὲ τόσην οἰκειότητα μὲ ὅσην ὁ Ὀράτιος· εἰς τὰ ποιήματά του κατοπτρίζεται ὁ ἀρχαῖος ἄνθρωπος μὲ τὰς ἀρετάς του καὶ τὰ ἐλαττώματά του· ὁ Ὀράτιος ἀντιλαμβάνεται ὀρθῶς τὰ προβλήματα τῆς λίαν κεκινημένης καὶ γεμάτης ἀπὸ μεγάλα γεγονότα ἐποχῆς του, ἐξετάζει αὐτὰ μὲ ἠρεμίαν, ὀρθοφροσύνην καὶ ἀντικειμενικότητα, καὶ ἐξαίρει τὰ πλεονεκτήματα, καυτηριάζων ἅμα τὰ ἐλαττώματα· ἡ αὐστηρότης τῆς κρίσεώς του δὲν στερεῖται χαριέσσης εὐτραπελίας (ridendo dicere verum). Ἦτο φύσει Ῥωμαῖος ἅμα καὶ Ἕλλην· καὶ τὸ μὲν ρωμαϊκόν του καταφαίνεται εἰς τὸ ὅτι οὐδέποτε ἀπολείπει αὐτὸν ἡ ἀντίληψις τῆς πραγματικότητος, δι' ὃ καὶ ἀγαπᾷ τὰ συγκεκριμένα καὶ ἀποστρέφεται τὰ ἀφῃρημένα· εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ὀφείλεται ἡ ἔλλειψις παρ' αὐτῷ πραγματικῆς ἐξάρσεως ποιητι-

Digitized by Google

κῆς καὶ ἐμπνεύσεως γνησίας· τὸ δὲ ἑλληνικὸν παρ' αὐτῷ εἶναι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ κάλλους τῆς μορφῆς καὶ ἡ ἀποφυγὴ πάσης ὑπερβολῆς· ἐντεῦθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ὁρατίου πρὸς τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν τῆς Στοᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀδυσώπητος πόλεμος κατὰ τῶν συνήθων ἐλαττωμάτων τῆς ἐποχῆς του, τῆς φιλοδοξίας δηλαδὴ καὶ τῆς φιλοχρηματίας.

Ἐκοσμεῖτο ἀπὸ πολλὰ χαρίσματα πνευματικὰ καὶ ψυχικά· εἶχε θερμὴν καρδίαν πρὸς πᾶν ὡραῖον καὶ εὐγενές· ἦτο σύννους καὶ στοχαστικός, ὀξυδερκὴς παρατηρητὴς τῆς ζωῆς, μετριόφρων ἅμα καὶ ὑπερήφανος, εὐκοινώνητος καὶ καθ' ὅλου τέλειος ἄνθρωπος, τέλειος χαρακτήρ, πλήρης προσωπικότης· ἡ ἀπὸ δημοκρατικοῦ εἰς μοναρχικὸν μεταλλαγή του ἐγένετο οὐχὶ ἀποτόμως οὐδὲ ἵνα κολακεύσῃ τὸν Αὔγουστον· τὰς πολιτικάς του ἀρχὰς ἐρρύθμισεν ὁ ποιητὴς σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας· ἀδικαιολόγητος εἶναι καὶ ἡ μομφὴ ὅτι ῥίψασπις αὐτὸς ὢν τολμᾷ βραδύτερον νὰ ἀξιοῖ παρὰ τῆς ρωμαϊκῆς νεολαίας αὐστηρὰν στρατιωτικὴν ἀγωγήν, λέγων «ἡδὺ καὶ πρέπον εἶναι τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκειν (dulce et decorum est pro patria mori)»· ἦτο πράγματι ῥίψασπις ἢ μήπως πρόκειται περὶ συμβολικῆς ἐκφράσεως, ἐπινοηθείσης ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἵνα ἔτι μᾶλλον μιμηθῇ τὸν Ἀλκαῖον; ἔπειτα δὲν ἐτράπη μόνος εἰς φυγήν, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ στρατιὰ ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω (acies retro versa)· τέλος ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, εἰς ὃν ἔδειξε τὸ ἀπόλεμον καὶ μὴ καρτερόψυχον αὐτοῦ (imbellis ac firmus parum), ἦτο ἐμφύλιος, ἐνῷ ὁ ποιητὴς παρορμᾷ τοὺς νέους νὰ μάχωνται κατὰ τῶν βαρβάρων· πρὸς τούτοις, μὴ λησμονῶμεν ὅτι μὲ τὴν ἡλικίαν κατέστησαν βαθύτερα τὰ πατριωτικά του αἰσθήματα· οὕτως ἐνῷ τὴν μοιχείαν κατ' ἀρχὰς ἁπλῶς ἀποδοκιμάζει, βραδύτερον καυτηριάζει ὡς βαρὺ ἐθνικὸν ἔγκλημα· ἀνάλογόν τι συνέβη καὶ μὲ τὰς θρησκευτικάς του δοξασίας. Δὲν πρόκειται κατὰ ταῦτα περὶ χαρακτῆρος ἐλαφροῦ καὶ εὐμεταβόλου, ἀλλὰ περὶ ἀνελίξεως τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν, ἧς δύο κύρια σημεῖα χρῄζουν ἐξάρσεως: α') ἡ βαθμιαία μετάστασις τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τῆς χλεύης τῶν ἐπῳδῶν καὶ τοῦ σκώμματος τῶν σατιρῶν (ἐν τῷ β' βιβλίῳ τούτων τελείως σχεδὸν ἐκλείπει ἡ κατὰ ὡρισμένων προσώπων ἐπίθεσις) εἰς τὴν λεπτὴν εἰρωνείαν τῶν ἐπιστολῶν, καὶ β') ἡ βαθμιαία τοῦ ποιητοῦ ἀνέλιξις ἀπὸ ἐπικουρείου εἰς ἐκλεκτικὸν φιλόσοφον καὶ ἰδίᾳ στωϊκόν.

Ὁ Ὁράτιος, ὢν μᾶλλον ἀντιπρόσωπος αἰσθητικοῦ τύπου ἀτομικότητος καὶ ὄχι θεωρητικοῦ, ἐπεθύμει νὰ διαμορφώσῃ ὁλόκληρον τὴν ζωήν του ἐντελῶς φιλοσοφικῶς, ἐπεθύμει δηλαδὴ νὰ καταστήσῃ τὴν ζωήν του ὀργανικῶς αὐτοτελὲς καλλιτέχνημα· ἂν ἦτο θεωρητικός, θὰ ἀπεδέχετο ἓν φιλοσοφικὸν σύστημα· ὁ ποιητὴς οὐδὲν τούτων εὑρίσκει προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν προσωπικότητά του· πολὺ ὀλιγώτερον δημιουργεῖ ἴδιον φιλοσοφικὸν σύστημα, διότι εἶναι ἥκιστα κατάλληλος πρὸς τοῦτο· διὰ τῶν φιλοσοφικῶν του σπουδῶν κατώρθωσε νὰ καταστῇ ἤπιος καὶ ἀτάραχος· «ἔχε, λέγει, κατὰ νοῦν νὰ διατηρῇς τὴν ἀταραξίαν σου, ὁσάκις εὑρίσκεσαι ἐν ἀμηχανίᾳ (aequam memento rebus in arduis servare mentem)»· ἥκιστα συμφωνῶν μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν περὶ εὐδαιμονίας, «δὲν δύνασαι, λέγει, νὰ ὀνομάσῃς εὐδαίμονα τὸν πολλὰ κεκτημένον (non possidentem multa vocaveris beatum)· ὀρθότερον εἶναι νὰ ὀνομάζηται εὐδαίμων (rectius occupat nomen beati) ὁ γνωρίζων νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῶν δώρων τοῦ θεοῦ (qui deorum muneribus sapienter uti callet)· ἐπανειλημμένως συνιστᾷ τὴν πολύτιμον μετριότητα (auream mediocritatem), κατορθώσας ὁ ἴδιος νὰ κυριαρχῇ ἑαυτοῦ καὶ νὰ καταστῇ ἀνώτερος τῶν μεγάλων παθῶν· τοῦτο ἀληθεύει δι' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ δημιουργίαν· ὥσπερ δηλαδὴ ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν πενίαν, ἀνεχόμενος ἀγογγύστως ταύτην (duram pauperiem pati), διότι ἐκ ταύτης ἐπήγαζεν ἡ εὐτυχία του, καὶ ἀπέκρουεν ἀποφασιστικῶς τὴν μετὰ πάθους ἀναζήτησιν τοῦ πλούτου, οὕτω καὶ ὡς ποιητὴς κρατεῖ ἑαυτὸν μακρὰν καὶ τῶν ρεμβασμῶν τῆς τότε συνήθους ἐλεγειακῆς ποιήσεως καὶ τοῦ ὑψηλοῦ πάθους τοῦ ἐπικοῦ· «ἂς ὑμνήσῃ, λέγει ἔν τινι τῶν ᾠδῶν του εἰς τὸν Ἀγρίππαν, ὁ Οὐάριος τὰ ἡρωϊκά σου κατορθώματα (scriberis Vario fortis et hostium victor)· ἐγὼ οὔτε τὰ κατορθώματά σου ἐπιχειρῶ νὰ ὑμνήσω, οὔτε εἶμαι ἱκανὸς νὰ ποιήσω Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν· ἡμεῖς μόνον συμπόσια καὶ ἔρωτας ψάλλομεν» (nos convivia, nos proelia virginum... cantamus)». Ὡς ποιητὴς καθ' ὅλου κρινόμενος, ἀναντιρρήτως δὲν εἶναι Τιτάν, οὐδὲ ἀπαστράπτουσα μεγαλοφυΐα, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Ribbeck ἐν τῷ πολὺ γνωστῷ ἔργῳ του, ὅπερ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Σ. Σακελλαροπούλου, «Ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας», λεγόμενον ὅτι ὁ Ὁράτιος «τοσοῦτον ἐξεμύζησε τὸν χυμὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὥστε οὗτος ἀναβλύζει οὕτως εἰπεῖν ἐκ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν πόρων τῶν ποιημάτων του». Ἐν πρώτοις, ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ δὲν ἔχομεν δημιούργημά τι τῆς αὐτῆς κατηγορίας καὶ ἴσης ἀξίας πρὸς τὰς καλυτέρας σατίρας καὶ πάσας σχεδὸν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ὁρατίου· ἔπειτα εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες ποιηταὶ ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀναντίλεκτον ἐξάρτησιν τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἐν τούτοις ἔχων οὗτος ἰσχυρὰν καὶ πρωτόγονον οὕτως εἰπεῖν ἐθνικὴν θέλησιν κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ εἰς ἀκέραιον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ αὐτοτέλειαν καὶ πρωτοτυπίαν, ἀποτυπώνων εἰς τὰ ποιήματά του ὡς γνήσιος καὶ ἀληθινὸς ποιητὴς τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τοὺς πόθους τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κοΐντου Ὁρατίου Φλάκκου ᾠδαί, μετὰ σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ὑπὸ *Π. Κωνσταντινίδου* (1884)· ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶναι σχολικὴ μὲ ἄφθονα σχόλια καὶ μὲ ἔμμετρον μετάφρασιν εἰς ὑπερκαθαρεύουσαν.—Κοΐντου Ὁρατίου Φλάκκου ἑκατονταετηρικὸς ὕμνος καὶ ἐπῳδοὶ ὑπὸ *Διονυσίου Ἀ. Κασελίδου* (Ἀθῆναι 1895)· ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔχει τὸ κείμενον, μετάφρασιν πεζὴν εἰς ὑπερκαθαρεύουσαν, προοίμιον, εἰσαγωγὴν καὶ σημειώσεις.—Κοΐντου Ὁρατίου Φλάκκου εἴκοσιν ἐκλεκταὶ ᾠδαὶ ἐκδοθεῖσαι καὶ ἑρμηνευθεῖσαι ὑπὸ *Γεωργίου Κ. Γρατσιάτου* (1916, ἄριστον βοήθημα διὰ τοὺς διδάσκοντας Ὁράτιον).—Ἡ ποιητικὴ τέχνη μὲ τὶς δύο ἐπιστολές, τὸν ἑκατονταετηρικὸ ὕμνο καὶ πολλὲς σημειώσεις ὑπὸ *Μαριέττας Γιαννοπούλου*, τόμοι 2 (τόμος α' 1921, τόμος β' 1922). —Κοΐντου Ὁρατίου Φλάκκου ᾠδαί τινες εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκ τῆς λατινικῆς μεθερμηνευθεῖσαι ὑπὸ *Δημητρίου Γούναρη* (Ἀθῆναι 1872, πεζὴ μετάφρασις δέκα ᾠδῶν εἰς ὑπερκαθαρεύουσαν).—Ὁρατίου ᾠδὴ ἑκατονταετηρικὴ μεταφρασθεῖσα ἐμμέτρως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν λόγον ὑπὸ *Φ. Ἰωάννου*.—Μετάφρασις τῆς πρὸς Πείσωνας ἐπιστολῆς τοῦ Ὁρατίου ὑπὸ *Ἰω. Δημητρίου* (1891, πεζὴ μετάφρασις εἰς ὑπερκαθαρεύουσαν).—Γραμματολογικὴ βιογραφία Κοΐντου Ὁρατίου Φλάκκου ὑπὸ *Λουκιανοῦ Μυλλέρου*, ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου* (1891).—Περὶ Ὁρατίου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὑπὸ *Μιχαὴλ Βαμβακερᾶ* (1865, πολὺ καλὴ πραγματεία).—Μελέτη περὶ Ὁρατίου ὑπὸ *Ἀχ. Σαμοθράκη* ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑλληνικὴ Ἰατρική» (τεῦχ. 11ον ἔτ. Ε', Νοέμβριος 1931, σ. 1179—1199 κ. ἑ.).—Θαυμάσιον βοήθημα πρὸς μελέτην καὶ κατανόησιν τοῦ Ὁρατίου εἶναι ἡ λατινιστὶ ἐσχολιασμένη ἔκδοσις ὑπὸ *Io. Caspar Orellius* (τόμ. 2).—Καλὴ ὡσαύτως ἔκδοσις εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ *Hermann Schütz* (τόμ. 2, γ' ἔκδ. 1889).

ΙΩ. ΧΑΝΤΕΛΗΣ

ὁρατόμετρον (τὸ) *[Μετεωρολ.]*. Ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῆς *ὁρατότητος*. Συνήθως ἡ ὁρατότης μετρεῖται διὰ προσωπικῆς ἐκτιμήσεως τοῦ παρατηρητοῦ παρὰ τοῖς μετεωρολογικοῖς σταθμοῖς, ἀλλ' ὁ Wigand κατώρθωσε νὰ ἑδραιώσῃ τὴν μέτρησιν τῆς ὁρατότητος ἐπὶ φυσικῆς βάσεως. Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετρήσεως τῆς ὁρατότητος στηρίζεται εἰς τὴν παραγωγὴν τεχνητῆς θολώσεως ἀντιστοίχου πρὸς τὴν ἑκάστοτε ὑπάρχουσαν θόλωσιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῇ βοηθείᾳ θαμβῶν (matt) ὑάλων, μέχρις ὅτου τὸ σκοπευόμενον σημεῖον ἐξαφανισθῇ. Ἡ θόλωσις τοῦ ἀέρος καὶ ἡ θόλωσις τῆς θαμβῆς ὑάλου ἐξισοῦται πρὸς μίαν σταθεράν, τὴν μεγίστην τιμὴν τῆς θολώσεως. Ἔστω ἡ μεγίστη αὕτη θόλωσις αμ, καὶ ἡ παρεμβληθεῖσα τεχνητὴ τοιαύτη α, τότε ἡ διαφορὰ αμ—α παρέχει τὸ μέτρον τῆς θολώσεως τοῦ ἀέρος T ἢ $T = \frac{\alpha\mu - \alpha}{1}$ ἐὰν ἀναχθῇ εἰς τὴν μονάδα τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου. Ἡ ὁρατότης θεωρητικῶς ὁρίζεται ὡς ἡ ἀντίστροφος τιμὴ τῆς εἰς τὴν μονάδα τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου ἀνηγμένης θολώσεως τοῦ ἀέρος T, τουτέστι:

$$S = \frac{1}{T} = \frac{1}{\alpha\mu - \alpha}$$

Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ὁ Wigand ἐπενόησε κατ' ἀρχὰς τὸ καλούμενον *κλιμακωτὸν ὁρατόμετρον* (Stufensichtmesser), οὗτινος ἡ θαμβὴ ὕαλος προκαλεῖ αὔξουσαν θόλωσιν 15 βαθμίδων, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὁρατότητος καὶ προχωρεῖ μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε οὐδὲν πλέον ἀντικείμενον νὰ διακρίνηται. Τὸ κλιμακωτὸν ὁρατόμετρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἀσταθῆ μεταβλητότητα τῆς θολώσεως τοῦ διαφράγματος, ἐτελειοποιήθη διὰ τοῦ *σφηνοειδοῦς ὁρατομέτρου* (Keilsichtmesser), εἰς τὸ ὁποῖον ἀντὶ τῶν ὑαλίνων διαφραγμάτων ὑπάρχει κυκλικὸς σφὴν μετὰ συνεχῶς μεταβαλλομένης θολώσεως. Ὁ ἁπλοῦς ἀνωτέρω τύπος τῆς ὁρατότητος δὲν εἶναι ἤδη ἐπαρκὴς ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω μορφήν, διότι δὲν παρέχει σταθεράν τινα τιμὴν τῆς ὁρατότητος S, ἀνεξάρτητον τῆς ἀποστάσεως τοῦ στόχου. Τὸ σφάλμα ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς συστάσεως τῶν στόχων ἢ ὁροσήμων, ὡς πρὸς τὴν μορφήν, τὸ χρῶμα, καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἀντικειμένων. Ὁ Wigand ἐξουδετέρωσε τὸ σφάλμα τοῦτο διὰ τῆς παρεμβολῆς ποσότητος διορθώσεως σ καὶ διετύπωσε τὴν κάτωθι σχέσιν τῆς ὁρατότητος, ἥτις εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ἀποστάσεως:

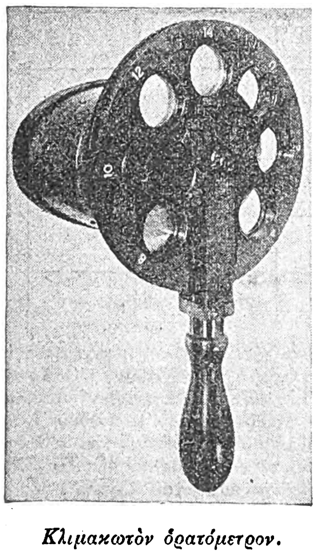

Κλιμακωτὸν ὁρατόμετρον.

$$S\sigma = 1 \left(\frac{1}{\alpha\mu - \alpha} - \sigma \right)$$

Ἐὰν ἐκλέξωμεν ὁρόσημα ἴσου φαινομενικοῦ μεγέθους (κανονικὰ μεγέθη ὁροσήμων 0°.34), τότε ἡ τιμή του σ εἶναι σταθερὰ καὶ ἴση πρὸς 0.06 δι' ὅλους τοὺς βαθμοὺς θολώσεως τοῦ ἀέρος, ἀπὸ τῆς ὁμίχλης καὶ τῆς ἀχλύος μέχρι τῆς καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας. Ἐπειδὴ ἡ σταθερὰ μεγίστη τιμὴ θολώσεως εἶναι $a_m = 14.3$, ὁ τύπος τῆς ὁρατότητος λαμβάνει τὴν ἑξῆς μορφήν:

$$S\sigma = 1. \left(\frac{1}{14{,}3 - \alpha} - 0.06 \right)$$

Ἐκ τῆς τιμῆς τῆς ὁρατότητος S δυνάμεθα περαιτέρω τὴν ἐν τῇ μετεωρολογικῇ ἐφαρμογῇ ἀπαιτουμένην ὁρατότητα Λ νὰ λάβωμεν εἰς χιλιόμετρα. Οὕτω, ἐὰν γνωρίζωμεν τὴν τιμὴν τῆς ὁρατότητος Sσ ἐκ τῆς σκοπεύσεως σημείου τινὸς εὑρισκομένου εἰς οἱανδήποτε ἀπόστασιν, ὁ τύπος τῆς ὁρατότητος θὰ λαμβάνῃ τὴν μορφήν:

$$\Lambda = 66 . S\sigma .$$

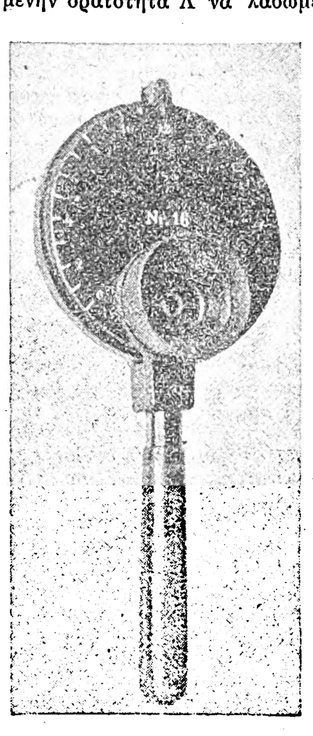

Σφηνοειδὲς ὁρατόμετρον.

Ὁ Wigand ἐπεξέτεινε τὴν μέθοδον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετρήσεως τῆς ὁρατότητος καὶ ἐπὶ τῆς κατακορύφου τοιαύτης. Ὡς ὁρόσημα χρησιμοποιεῖ οὗτος τὰ πλοηγαερόστατα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀνέμου εἰς ὕψος. Πρὸς μέτρησιν τῆς ὁρατότητος τοποθετοῦμεν τὸ ὁρατόμετρον πρὸ τοῦ θεοδολίχου καὶ χειρίζομεν καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ μετρήσει τῆς ὁριζοντίας ὁρατότητος. Ἐπειδὴ τὸ φαινόμενον μέγεθος τοῦ ἀεροστάτου μεταβάλλεται αὐξανομένης τῆς ἀποστάσεως, πρέπει κατὰ τὴν ἐκτίμησιν νὰ ἐπιφέρωμεν διόρθωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ στόχου. Ἐκτὸς τούτου, κατὰ τὴν διὰ μέσου τοῦ θεοδολίχου παρατήρησιν δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν θόλωσιν τὴν προκαλουμένην ὑπὸ τῆς διόπτρας. Ἡ κατακόρυφος ὁρατότης ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$S\sigma = 1 \left(\frac{1}{\alpha\mu - (\alpha\varphi + \alpha_0 + \alpha z} - \sigma \right)$$

ἔνθα πάλιν am=14,3 καὶ παριστᾷ τὴν σταθερὰν μεγίστην τιμὴν τῆς θολώσεως, τὸ αφ τὸν ἐπὶ τοῦ ὁρατομέτρου ἀναγνωσθέντα βαθμὸν θολώσεως τοῦ διαφράγματος, τὸ α_0 τὴν ὑπὸ τῆς διόπτρας προκαλουμένην θόλωσιν (ἥτις διὰ τοὺς γερμανικοὺς θεοδολίχους Bamberg μετὰ δεκαεπταπλασίας μεγεθύνσεως ἰσοῦται πρὸς 5,85) καὶ τὸ αz τὴν διόρθωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ ἀεροστάτου. Ἡ τιμὴ τῆς ὁρατότητος Sσ παρέχει ἀμέσως τὴν μέσην ὁρατότητα μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἀντιστοίχου ὕψους. Ἐκ ταύτης προκύπτει ἡ κατὰ στιβάδας ὁρατότης μεταξὺ δύο διαφόρων ὑψῶν ἐκ τοῦ κάτωθι τύπου:

$$S'\nu = \frac{n\nu - n\nu\text{-}1}{\frac{n\nu}{S\nu} - \frac{n\nu\text{-}1}{S\nu\text{-}1}}$$

ἔνθα τὸ S'ν ἐκφράζει τὴν κατὰ στιβάδας ὁρατότητα μεταξὺ τῶν ὑψῶν nν-1 καὶ nν, Sν τὴν μέσην ὁρατότητα μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὕψους nν, τὸ Sν-1 τὴν μέσην ὁρατότητα μέχρι τοῦ ὕψους nν-1. Ἡ μέθοδος τῆς μετρήσεως τῆς ὁρατότητος κατὰ Wigand δὲν ἔχει εἰσέτι καθιερωθῆ· ἤδη αἱ ἀεροπορικαὶ μετεωρολογικαὶ ὑπηρεσίαι ἤρξαντο ἐκτελοῦσαι τοιαύτας μετρήσεις διὰ τῶν ἀκριβεστέρων τούτων μεθόδων, παρὰ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐνῷ διὰ τοῦ ὁρατομέτρου ἔχομεν μέθοδον ποσοτικοῦ προσδιορισμοῦ, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ὁρατότητος. Ἡ μέθοδος τοῦ ὁρατομέτρου εἶναι φυσικῶς μέθοδος μηδενικὴ μεγάλης ἀκριβείας, διότι προστίθεται εἰς τὴν ὑπάρχουσαν θόλωσιν τοῦ ἀέρος ἡ τεχνητὴ θόλωσις διὰ τοῦ ὀργάνου, μέχρις ὅτου εἷς εὐκρινῶς ὁρατὸς στόχος γνωστῆς ἀποστάσεως σκοπευόμενος δι' αὐτοῦ νὰ ἐξαφανίζηται.

Ἐὰν τὸ ὁρατόμετρον χρησιμοποιῆται ἀπὸ ἀεροπλοίου ἢ ἀεροπλάνου, τότε ὡς στόχος χρησιμο-

Digitized by Google

ποιεῖται λευκὸν ὕφασμα μετὰ μέλανος σημείου, ὅπερ ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Κλιμακωτὸν ὁρατόμετρον. Παρὰ τῷ τύπῳ τούτῳ ὑπάρχει σειρὰ ἐκ φίλτρων θαμβῆς ὑάλου μετὰ θολώσεως κλιμακωτῆς τεθείσης εἰς μίαν περιστροφικὴν θήκην, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον φίλτρον νὰ δύναται νὰ διέρχηται ἐνώπιον τοῦ ὀφθαλμοῦ περιστροφικῶς. Τὰ φίλτρα ταῦτα, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ θολώσεως αὐτῶν, σημειοῦνται διὰ τῶν ἀριθμῶν 0, 2, 4, 6.....14 καὶ παρέχουσι χονδροειδῶς τὴν παρατήρησιν. Ἓν πρόσθετον φίλτρον, μὲ βαθμὸν θολώσεως 1, παρέχει τὴν ἀκριβῆ τιμὴν τῆς παρατηρήσεως, εἶναι δὲ τοποθετημένον ἐπὶ μικρᾶς δευτέρας περιστροφικῆς θήκης, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τιμὴ θολώσεως αὐτοῦ προστίθεται εἰς ἐκείνην τοῦ ἀρτίου φίλτρου, ὅπερ εὑρίσκεται ἐνώπιον τοῦ ὀφθαλμοῦ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου σχηματίζεται ὁλόκληρος ἡ κλῖμαξ ἀκεραίων τιμῶν φίλτρων ἀπὸ 0 μέχρι 15. Μεταξὺ τῶν 15 τούτων τιμῶν δύναται διὰ παρεμβολῆς νὰ λάβῃ τις καὶ τὰ δέκατα αὐτῶν. Ἡ παρατήρησις γίνεται διὰ τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ, δεξιοῦ ἢ τοῦ ἀριστεροῦ, ἀναλόγως τῆς εὐκολίας αὐτοῦ. Τὸ ὄργανον φέρει προφυλακτῆρα, ὅστις ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ προσώπου ἐμποδίζει τὴν εἴσοδον φωτὸς ἐκ τῶν πλαγίων, ἐμποδίζοντος τὸν ὀφθαλμόν, ὡς ἐπίσης ἀποκλείει καὶ τὸν μὴ χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως ὀφθαλμόν. Τὸ ὄργανον τέλος κρατεῖται δι' εἰδικῆς λαβῆς.

Σφηνοειδὲς ὁρατόμετρον. Εἶναι ὄργανον μετὰ σταθερῶς μεταβλητῆς θολώσεως φίλτρου καὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας μετρήσεως καὶ τοῦ ἰδίου χειρισμοῦ, ὅπως τὸ κλιμακωτὸν ὁρατόμετρον. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τελευταῖον, τὸ σφηνοειδὲς ὁρατόμετρον εἶναι εὐχρηστότερον καὶ εὐθηνότερον, κατ' οὐσίαν δὲ ἡ διαφορὰ αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι μία κυκλικὴ ἐξ ὑάλου φέρει σφῆνα θολωτήν, τουτέστιν ἓν δακτυλιοειδὲς ἐκ θαμβῆς ὑάλου τεθολωμένον στρῶμα, οὗτινος ἡ θόλωσις μεταβάλλεται κατὰ μῆκος τῆς περιφερείας τοῦ δακτυλίου, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ κλιμακωτοῦ ὁρατομέτρου. Ἡ κυκλικὴ αὕτη σφὴν εἰσέρχεται περιστροφικῶς εἰς θάλαμον σκοτεινόν, ὅστις φέρει μόνον ἓν ἄνοιγμα σκοπεύσεως. Ἡ κλῖμαξ δεικνύει ποῖον βαθμὸν θολώσεως ἔχει τὸ τμῆμα τῆς θαμβῆς σφηνός, ὅπερ εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ ἀνοίγματος σκοπεύσεως. Τὸ σφηνοειδὲς ὁρατόμετρον διαβαθμίζεται διὰ τῆς συγκρίσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν πρότυπον κλίμακα τοῦ κλιμακωτοῦ ὁρατομέτρου (Stufensichtmesser). Ἐπίσης εἰς τὸν τύπον τοῦτον τοῦ ὁρατομέτρου εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτίμησις εἰς δέκατα τῶν βαθμῶν θολώσεως.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ὁρατοριανοὶ (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν οἱ ἀνήκοντες εἰς τάγμα ἱερέων καὶ λαϊκῶν, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Νέρι τῷ 1583 ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ ΙΓ'. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἐκ τοῦ oratorium, τοῦ ἐντευκτηρίου, εἰς ὃ συνερχόμενοι προσηύχοντο καὶ ἔψαλλον, ἐκλήθησαν *ὁρατοριανοὶ* καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ *Φιλιππινοί*. Δέκα ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ ἔλαβον οἱ ὁρατοριανοὶ γραπτοὺς κανόνας, οὓς ὁ διάδοχος τοῦ Φιλίππου Νέρι Βαρώνιος προσήρμοσεν ἔτι μᾶλλον πρὸς τοὺς κατὰ τὴν ζωὴν τοῦ Νέρι ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοζομένους. Τοὺς κανόνας τούτους ἐπεκύρωσεν ὁ Παῦλος ὁ Ε' κατὰ τὸ 1612. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο, ὡς τὰ πολλὰ κληρικοί, ἐνίοτε δὲ καὶ λαϊκοί, δὲν ἀσκοῦσιν ὑποχρεωτικὴν πενίαν, οὐδὲ δίδουσιν ὅρκον εἰσερχόμενοι εἰς τὸ τάγμα, οὕτως ὥστε δύνανται νὰ ἀποχωρῶσιν αὐτοῦ κατὰ βούλησιν. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Νέρι ἠρίθμει τὸ τάγμα ἑπτὰ οἴκους, μετὰ ὅμως τὸν θάνατον αὐτοῦ ηὔξησε μεγάλως, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ μάλιστα τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον μόνον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἠρίθμει 100 οἴκους, ἐν Ἱσπανίᾳ 21, ἐν Πορτογαλίᾳ 6 καὶ ἐν Γαλλίᾳ 8. Σήμερον ἔχει ἐκπέσει τὸ τάγμα καὶ ὡς πρὸς τοὺς οἴκους καὶ ὡς πρὸς τὰ μέλη αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἔχει διαδοθῆ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἀκμάζει. Ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ὁρατοριανῶν ἐξῆλθον πολλοὶ διαπρεπεῖς κληρικοὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὧν ἄξιοι ἰδίας μνείας εἶναι ὁ ἱστορικὸς Βαρώνιος καὶ ὁ Ὁράτιος Giustiniani, ὁ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας.

Κ. Ι. Δ.

ὁρατόριον (τὸ) (ἰταλ. oratorio, λατ. oratorium). Ἀρχικῶς αἴθουσα προσευχῆς· ἀργότερον, ἐπειδὴ κατὰ τὰς ἐν τῇ αἰθούσῃ θρησκευτικὰς συγκεντρώσεις ἡ μουσικὴ ἐπεῖχε μεγίστην θέσιν, *ὁρατόριον* ὠνομάσθη πᾶσα μορφὴ τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς τέχνης, ἔχουσα χαρακτῆρα δραματικόν, ἐπικὸν καὶ λυρικόν. Ἑλληνιστὶ ὀνομάζεται ὑπό τινων καὶ *ἐκκλησιαστικὸν μελόδραμα*, οὐχὶ ἴσως ἐσφαλμένως, δεδομένου ὅτι τὰ πρῶτα ὁρατόρια, αἱ γνωσταὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα «Sacrae rappresentazioni», ἦσαν τέλεια θεατρικὰ ἔργα, θρησκευτικῆς ὑποθέσεως, ἀναβιβαζόμενα μετὰ σκηνογραφιῶν καὶ ἀμφιέσεων. Τὸ ἀρχαιότερον τούτων «La Rappresentazione di Anima e di Corpo» τοῦ Καβαλιέρι ἔλαβε χώραν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ (ὁρατορίῳ) τοῦ Νέρι τῷ 1600. Ὁ ἀρχικὸς τύπος τοῦ ὁρατορίου πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ *λάουντα*, εἶδος ὕμνου θρησκευτικο-κοσμικοῦ, οὗτινος ὑποδείγματα εὑρίσκομεν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Παλεστρίνα καὶ τοῦ Ἀνιμούτσια· ἀργότερον οἱ ὕμνοι οὗτοι ἀνεπτύχθησαν εἰς μικρὰ μυστήρια ἠθικοῦ περιεχομένου καὶ τέλος εἰς πλήρεις θρησκευτικὰς παραστάσεις. Οὕτως, ἐκ τῶν συγκεντρώσεων τῶν ὁρατοριανῶν ὁ μουσικὸς οὗτος τύπος μετεπήδησεν εἰς τὸ θέατρον, ἀρεσκόμενος πάντοτε νὰ ἐμφανίζῃ συμβολικὰς ἰδέας καὶ βιβλικὰς σκηνὰς (azioni sacre). Τὸ ὁρατόριον ἀνεπτύχθη κυρίως ἐν Ρώμῃ, χάρις εἰς τὸν Καρίσσιμι, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὸ μουσικὸν τοῦτο εἶδος τὸν ἱστορικὸν ἢ ἀφηγητήν. Ἀφοῦ εἰς τὸ παπικὸν κράτος τὸ σκηνικὸν ὁρατόριον εἶδεν ἡμέρας δόξης, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν ΙΖ' αἰῶνα, καὶ ἀφοῦ πλειστάκις ἐπλησίασεν εἰς τὴν κοσμικὴν καντάταν, ἐν τέλει περιωρίσθη εἰς ἐκτελέσεις ἄνευ σκηνογραφιῶν καὶ ἀμφιέσεων, ἐν τοῖς ναοῖς ἢ ταῖς αἰθούσαις συναυλιῶν, χωρὶς νὰ ἀποβάλῃ τὸν δραματικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ ὁρατόριον ἀνεπτύχθη χάρις εἰς τὸν μαθητὴν τοῦ Καρίσσιμι, Σαρπαντιέ, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ διὰ τοῦ Σίτς, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀκμῆς του διὰ τῶν «Παθῶν» τοῦ Μπάχ. Εἰς μέγα ἐπίσης ὕψος ἀνῆλθε τὸ ὁρατόριον ἐν Ἀγγλίᾳ χάρις εἰς τὸν Χαῖνδελ, ἐν δὲ τῇ Αὐστρίᾳ διὰ τοῦ Χάϋδν. Ὁ τύπος τοῦ ὁρατορίου, ὁ καλλιεργηθεὶς κυρίως ὑπὸ τοῦ Χαῖνδελ καὶ ἐπικρατήσας, ἀκολουθεῖ τὴν δραματικὴν μορφὴν τῆς τέχνης καὶ πλησιάζει τὸν τοῦ μελοδράματος, μεθ' οὗ ἔχει κοινὰ σημεῖα τὴν μουσικὴν ἀπαγγελίαν (ρετσιτατίβα), τὰς μονῳδίας, διῳδίας, τριῳδίας κλπ., τὰ τεμάχια συνόλου, τὰς χορῳδίας, γεγραμμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀντιστικτικὸν ὕφος, καὶ τὴν ὀρχήστραν. Αὐτὸ τὸ κείμενον, ἀνεξαρτήτως τοῦ θρησκευτικοῦ του περιεχομένου, ἐλάχιστα ἀφίσταται τοῦ λιμπρέττου μελοδράματος. Τὸν τύπον τοῦ ὁρατορίου ἀκολουθοῦσι καὶ τὰ *κοσμικὰ* λεγόμενα *ὁρατόρια*, βασιζόμενα ἐπὶ κειμένου κοσμικῆς ὑποθέσεως. Ἐκτὸς τῶν παλαιοτάτων ὁρατορίων, ἅτινα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικείμενον μελετῶν τῶν ἀρχαιοφίλων καὶ μουσικολόγων, τὰ περισσότερον μέχρι σήμερον ἐκτελούμενα ὁρατόρια εἶναι: τὸ «Πάθος κατὰ Ματθαῖον», τὸ «Πάθος κατὰ Ἰωάννην» καὶ τὸ «Ὁρατόριον τῶν Χριστουγέννων» τοῦ Ἰω. Σεβ. Μπάχ· ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ὁρατορίων τοῦ Χαῖνδελ: «Μεσσίας», «Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ», «Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος» καὶ «Σαούλ»· ἡ «Δημιουργία» καὶ «Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ» τοῦ Χάϋδν· «Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν» τοῦ Μπετόβεν· «Παῦλος» καὶ «Ἠλίας» τοῦ Μένδελσων· «Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Χριστοῦ» τοῦ Μπερλιόζ· «Χριστὸς» καὶ «Ὁ θρῦλος τῆς ἁγίας Ἐλισάβετ» τοῦ Λίστ· ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων: «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος» τοῦ Τινέλ, «Λύτρωσις» καὶ οἱ «Μακαρισμοὶ» τοῦ Φράνκ, τὸ «Ὄνειρον τοῦ Γεροντίου» τοῦ Ἔλγκαρ, τὰ ὁρατόρια τοῦ Περόζι, «Ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ» τοῦ Ὀνεγγὲρ κλπ. Μεταξὺ τῶν ἡμιθρησκευτικῶν ἢ κοσμικῶν ὁρατορίων ὑπάρχουσι μερικὰ ἀπαράμιλλα ἔργα, ὡς: «Φοῖβος καὶ Πᾶν» τοῦ Μπάχ, «Ἄκις καὶ Γαλάτεια», «Σεμέλη», «Ἡρακλῆς», «Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου», «L'Allegro, il Pensieroso ed il Moderato» τοῦ Χαῖνδελ. «Ἡ καταδίκη τοῦ Φάουστ» τοῦ Μπερλιόζ, «Παράδεισος καὶ Περί», «Σκηναὶ τοῦ Φάουστ», «Ἡ ζωὴ ἑνὸς ρόδου» τοῦ Σοῦμαν κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Arcangelo Spagna*, «Oratorii ovvero Melodrammi sacri» (1706).—*Chrysander*, «Ueber das Oratorium» (1853).—*Fr. M. Böhme*, «Geschichte des Oratoriums» (1861).—*A. Schering*, «Zur Geschichte des ital. Oratoriums in XVII Jahrh.» (1903).—*G. Pasquetti*, «L' oratorio musicale in Italia» (1906).—*Dom Alaleona*, «Studi sulla storia dell'oratorio musicale in Italia» (1908).

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

ὁρατός,—*ή,—όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ὁραθῇ, θεατός, ἀντιληπτὸς διὰ τῆς ὁράσεως, ἀντίθ. *ἀόρατος*: «οἱ ὁρατοὶ ἀστέρες», «ἡ Ἀκρόπολις εἶναι ὁρατὴ ἀπὸ τοῦ Σουνίου».—Ἐπίρρ. ***ὁρατῶς***.

— **ὁρατὸς *ὁρίζων*** *[Ἀστρον.]*· βλ. ***ὁρίζων***.

ὁρατότης, —*ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ὁρατοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι ὁρατόν.

—*[Μετεωρολ.]* Ὁ ὅρος *ὁρατότης* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς διαφανείας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς ποσότητος τοῦ φωτὸς τοῦ διαχύτου ἐν τῷ οὐρανίῳ θόλῳ, τῇ βοηθείᾳ τῆς μεγίστης ἀποστάσεως, μέχρι τῆς ὁποίας τὰ ἀντικείμενα δύνανται νὰ εἶναι ὁρατὰ εὐκρινῶς.

Ἡ ὁρατότης εἶναι συνάρτησις τῆς ποσότητος τῶν στερεῶν ἢ ὑγρῶν μοριδίων, ἅτινα αἰωροῦνται ἐν τῷ ἀέρι, ὅσον καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἀντικειμένων. Εἰς ἕκαστον τόπον δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν *ὁριζοντίαν ὁρατότητα*, ἥτις ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας παρὰ τὸ ἔδαφος, καὶ τὴν *πλαγίαν* ἢ *κάθετον ὁρατότητα*, ἥτις ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας μεταξὺ ἑνὸς παρατηρητοῦ, ὅστις εὑρίσκεται εἰς ὕψος, καὶ τῶν ἀντικειμένων ἅτινα εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τὸ ὅριον τῆς ὁρατότητος ἐξαρτᾶται ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοριδίων, ἅτινα ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόμετρον. Ὁ J. Aitken ἐπενόησεν εἰδικὴν συσκευήν, τὸ *κονιορτοσκόπιον*, διὰ τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, εὗρε δὲ διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης ἓν ἐλάχιστον ὅριον 15 καὶ μέγιστον ἐξ 7000 μορίων κονιορτοῦ κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόμετρον. Τελευταῖον ὁ J. S. Owens ἐπενόησε λίαν εὐαίσθητον κονιορτοσκόπιον. Αἱ συνθῆκαι ὁρατότητος ἐξαρτῶνται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς καθαρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ὀπτικῆς ὁμοιομορφίας αὐτῆς. Λόγῳ τῆς σημασίας, ἣν ἔχει διὰ τὴν ναυτιλίαν καὶ δὴ τὴν ἀεροναυτιλίαν ὁ βαθμὸς διαφανείας τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ ὁρατότης εἶναι ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων, ἅτινα παρατηροῦνται ἐν τοῖς μετεωρολογικοῖς σταθμοῖς.

Ὁ Reinicke παρέχει τὸν ἑξῆς κανόνα διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ὁρατότητος:

Ἡ σχετικὴ ὑγρασία:	*Ὁ ἄνεμος:*	*Ἡ ὁρατότης:*
ἐλαττοῦται	μένει ἀμετάβλητος	αὐξάνει
παραμένει σταθερὰ	αὐξάνει	αὐξάνει
παραμένει σταθερὰ	ἐλαττοῦται	ἐλαττοῦται
αὐξάνει	μένει ἀμετάβλητος	ἐλαττοῦται

Μέτρησις ὁρατότητος καὶ κῶδιξ αὐτῆς. Ἡ παρατήρησις τῆς ὁρατότητος γίνεται εἰς ἅπαντας τοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς τῶν διαφόρων χωρῶν διὰ προσωπικῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἄνευ ὀργάνου, αἱ δὲ παρατηρήσεις σημειοῦνται διὰ κώδικος, ὃν καθώρισεν ἡ ἐν Κοπεγχάγῃ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1929 συνελθοῦσα διεθνὴς συνέλευσις τῶν διευθυντῶν τῶν μετεωρολογικῶν ὑπηρεσιῶν. Τελευταῖον ὁ Wigand ἐπὶ θεωρητικῆς βάσεως ἐπενόησε καὶ ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῆς ὁρατότητος, τὸ καλούμενον *ὁρατόμετρον* (βλ. λ.), ὅπερ, ἂν καὶ εὔχρηστον, δὲν εἰσήχθη εἰσέτι γενικῶς εἰς ἅπαντας τοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμούς. Ἡ συνέλευσις τῆς Κοπεγχάγης εἰσήγαγε δύο κώδικας διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὁρατότητος, ἀφ' ἑνὸς τὸν κώδικα 6 διὰ τὴν ὁριζόντιον ὁρατότητα ἀπὸ τῶν σταθμῶν ξηρᾶς, μεσογειακῶν ἢ παρακτίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν

Πίναξ ὁρατότητος.

Δηλωτικὸν ψηφίον ἀντικειμένου	*Σταθερὰ ἀπόστασις ἀντικειμένου*		*Τῶν κατωτέρω γίνεται χρῆσις διὰ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα ὁρατὰ ἀντικείμενα τῆς πρώτης στήλης*				
					Ἐνδείξεις Beaufort		
						Συνεπτυγμένη κλῖμαξ	
	εἰς μέτρα	*εἰς ὑάρδας ἢ μίλλια*	*ψηφίον τηλεγραφικοῦ κώδικος*	*Περιγραφή*	*Πλήρης κλῖμαξ διὰ τὰ μετεωρολογικὰ ἡμερολόγια*	*Διὰ τὰ μετεωρολογικὰ ἡμερολόγια*	*Διὰ τὰ μετεωρολ. τηλεγραφήματα*
x			0	Πυκνὴ ὁμίχλη	8 f	F	af
A	25	27			7 f		
B Γ	50 100	55 110	1	Λίαν πυκνὴ ὁμίχλη	6 f 5 f		
Δ	200	220	2	Ὁμίχλη	4 f	f	f
E	500	550	3	Μετρία ὁμίχλη	3 f		
Z	1.000	1.100	4	Ἀχλὺς ἢ λίαν ἀσθενὴς ὁρατότης	m ἢ z	m ἢ z	m ἢ z
H	2 000	1 1/4 μίλλια	5	Ἀσθενὴς ὁρατότης	m_0 ἢ z_0	m_0 ἢ z_0	nm ἢ nz
Θ I	4.000 7 000	2 1/2 4 1/3	6	Μετρία ὁρατότης			
K	10.000	6 1/4	7	Καλὴ ἢ ἰσχυρὰ ὁρατότης	—	—	—
Λ M	20.000 30.000	12 1/2 18 2/3	8	Λίαν καλὴ ἢ λίαν ἰσχυρὰ ὁρατότης	—	—	—
N	50.000	31	9	Ἐξαιρετικὴ ὁρατότης	—	—	—

Digitized by Google

κώδικα 7 διὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν πλοίων, ὡς δείκνυται κατωτέρω:

Κῶδιξ VI (=ὁριζόντιος ὁρατότης (V) πρὸς ξηρὰν καὶ Vs πρὸς θάλασσαν). (Ἡ πρώτη, ἀριστερά, στήλη ἀναγράφει τὸ *ψηφίον κώδικος*.)

0=Ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων (55 ὑάρδας)

1= » » » » 200 » (220 »)

2= » » » » 500 » (550 »)

3= » » » » 1000 » (1100 »)

4= » » » » 2000 » ($1\frac{1}{4}$ μίλλια)

5= » » » » 4000 « ($2\frac{1}{2}$ »)

6= » » » » 10000 » ($6\frac{1}{4}$ »)

7= » » » » 20000 » ($12\frac{1}{2}$ »)

8= » » » » 500:0 » (31 »)

9= » ὁρατὰ » » 50000 μ. καὶ ἄνω

Κῶδιξ VII (=ὁριζόντιος ὁρατότης ἀπὸ τῶν πλοίων πρὸς τὴν θάλασσαν).

0=λίαν πυκνὴ ὁμίχλη· ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς 50 ὑάρδας

1=πυκνὴ ὁμίχλη » » » 1 cable

2=ὁμίχλη· ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς 2 cables

3=μετρία ὁμίχλη· ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς $^1/_2$ μιλλ. (ναυτ.)

4=λεπτὴ ὁμίχλη ἢ ἀχλύς· ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς 1 μίλλιον (ναυτικὸν)

5=ὁρατότης ἀσθενής· ἀντικείμενα ἀόρατα εἰς 2 μίλ. (ναυτ.)

6= » μετρία » » » 5 » »

7= » καλὴ ἢ ἰσχυρὰ » » » 10 » »

8= » λίαν ἰσχυρὰ » » » 30 » »

9= » ἐξαιρετικὴ » ὁρατὰ πλέον τῶν 30 μιλ. »

θ. θ. φ.

—*[Ναυτ.]* Ἡ ἀπόστασις, καθ' ἣν δύο πλοῖα, ἢ δύο στόλοι, δύνανται νὰ γίνουν ἀμοιβαίως ὁρατά. Συνάρτησις οὖσα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν ἀπόστασιν καθ' ἣν ὁ ἐντεῦθεν τοῦ ὁρίζοντος τῆς θαλάσσης διακρίνει τὸν ἐκεῖθεν τοῦ ὁρίζοντος, ὃν ἀπέκρυπτεν ἕως τότε ἡ σφαιρικότης τῆς γῆς, καὶ ἥτις ὁρατότης θὰ ἔδει νὰ ὀνομάζηται γεωγραφική. Δίδεται δὲ ἡ τοιαύτη μεγίστη τῆς ὁρατότητος τιμὴ διὰ τοῦ τύπου:

$$V=2{,}10\sqrt{Y_1+Y_2}$$

ἔνθα V ἡ ὁρατότης εἰς μίλλια καὶ Y_1 καὶ Y_2 τὰ εἰς μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψη τῶν σημείων τῶν πλοίων (λ. χ. καπνοδόχων, θωρακίων), τὰ ὁποῖα θὰ φανοῦν ἑκατέρωθεν πρῶτα: λ. χ. πλοῖον ἔχον ὕψος θωρακίου 18 μέτρων καὶ ἕτερον ἔχον τοιοῦτον 13 μέτρων, θὰ ἴδουν τὸ ἓν τὸ ἄλλο ἐξ ἀποστάσεως $16\frac{1}{2}$ μιλλίων. Τοιαύτη γεωγραφικὴ οἱονεὶ ὁρατότης ἀποτελεῖ σπουδαῖον παράγοντα πρὸς ἔναρξιν τοῦ πυρὸς ναυμαχίας, δεδομένου ὅτι τὰ σύγχρονα εἰς πυροβολικὸν μέσα τῶν πλοίων, ἀπὸ ἀπόψεως τόσον μεγίστου βεληνεκοῦς ὅσον καὶ διευθύνσεως βολῆς, καθιστῶσι δυνατὴν τὴν ἐκτέλεσιν βολῆς, χωρὶς νὰ εἶναι ὁ στόχος ὁρατὸς ἀπὸ τῶν πύργων παρὰ μόνον ἀπὸ τῶν θωρακίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ διευθύνεται τότε αὕτη. Σ. Ε. Λ.

—*[Φάροι]* Τομεὺς ἔχων κέντρον τὴν ἑστίαν τοῦ φάρου καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ὁρατὸν τὸ φῶς τοῦ φάρου. Σκέλη του εἶναι αἱ ἀπὸ θαλάσσης (ἀληθεῖς καὶ κατὰ τὸ ὁλοκυκλικὸν ἀνεμολόγιον ἐκπεφρασμέναι) ἄκραι ἀντιστοιχίαι, ἔξω τῶν ὁποίων τὸ φῶς ἀποκρύπτεται ὑπὸ τῶν ἐγγὺς τοῦ φάρου γαιῶν, λόγῳ τοπογραφικῆς τοῦ ἐδάφους διαμορφώσεως· γωνία δὲ μεταξὺ τῶν σκελῶν ἡ ἐπίκεντρος, ἡ ἔχουσα τόξον τοῦ ὁρίζοντος μετροῦν εἰς μοίρας τὸ μεταξὺ τῶν ἄκρων ἀντιστοιχιῶν εὖρος, τὸ καὶ τόξον (arc) ὁρατότητος καλούμενον. Κατὰ τὴν συμβολικὴν περιγραφὴν τῆς ὁρατότητος προτάσσεται ἡ πρώτη κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου ἀπαντωμένη ἄκρα ἀντιστοιχία, ἐπιτάσσεται ἡ τελευταία τοιαύτη, ὑπὸ τύπον διαφορᾶς ἰσουμένης πρὸς τὸ τόξον ὁρατότητος, οὗ ὁ ἀριθμὸς μοιρῶν τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως. Οὕτω ἡ ὁρατότης τοῦ φάρου Ὀξειᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς ἀποκρύπτεται ἀνατολικῶς τῆς ἀντιστοιχίας 260° καὶ δυτικῶς τῆς τοιαύτης 140°, φαινόμενον ἀπὸ νότου εἰς τόξον ὁρίζοντος 240°, περιγράφεται συμβολικῶς: Ὁρατότης 260°—140°=(240°). Οὐχὶ ὀρθῶς συγχέεται ἡ ὁρατότης πρὸς τὴν ἔντασιν ἢ τὴν φωτοβολίαν τοῦ φάρου. Σ. Ε. Λ.

Ὀρβαδάρου *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀν. Ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἐν Αἰθιοπίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 7, 6) ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ναπάτων (νῦν Meraoui), πρὸς Ἀν. τοῦ Νείλου, παρὰ τὴν Πρῖμιν τὴν Μεγάλην (νῦν Βερβέρ). Ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν σημερινὴν Kirbekan, ἀπέχουσαν 80 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Βερβὲρ ἐν τῷ Ἀγγλο-αιγυπτιακῷ Σουδάν. Α. Θ. Σ.

Ὀρβαλισηνὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποτελοῦσα κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 6, 8) τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Α. Θ. Σ.

Ὀρβάνασσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 5, 7) κατὰ τὰ Β. τῆς Πισιδίας, ἀλλὰ μήπω ἐξακριβωθεῖσα. Α. Θ. Σ.

Ὀρβηλία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀν. Μακεδονίας, ἐκτεινομένη πρὸς Ν. τοῦ Ὀρβήλου ὄρους, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, ἢ ἄλλως Παρορβηλία ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλουμένη (VII, 331, 36), τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Γαρησκός. Α. Θ. Σ.

Ὄρβηλος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη ὀροσειρὰ τῆς Μακεδονίας, ἥτις ἀποσπωμένη ἀπὸ τοῦ Δούνακος ὄρους (νῦν Ρίλα) καὶ διευθυνομένη ἀπὸ Β. πρὸς Ν., μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, χωρίζει τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Θρᾴκης. Πρὸς νότον αὐτοῦ ἐκτείνεται ἡ ἀπ' αὐτοῦ καλουμένη *Ὀρβηλία* χώρα ἢ κατὰ τὸν Στράβωνα (VII, 331, 36) *Παρορβηλία*. Ἔχει πολλὰς διακλαδώσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δασώδεις, τῶν ὁποίων αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ *Τὲλ-Τεπὲ* (2.681 μέτρ. ὑψ.), τὸ *Μποὺζ-Νταγ* (1.834), τὸ *Περὶμ-Νταγ* (2.000), χιονοσκεπεῖς πάντοτε, ὡς δηλοῦσι καὶ αἱ τουρκικαὶ ὀνομασίαι αὐτῶν, καὶ ἄλλαι. Κοινῶς καλεῖται *Περὶμ-Ντάγ*, ἐκτείνεται δὲ εἰς τὴν σημερινὴν βουλγαρικὴν Μακεδονίαν (ἄνω τοῦ Μελενοίκου καὶ Νευροκοπίου) καὶ τὴν ἑλληνικὴν (νομοὶ Σερρῶν καὶ Καβάλλας). Α. Θ. Σ.

Ὀρβιέτο (Orvieto) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Τέρνι. Κάτ. 7.598. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 95 χλμ. ΒΔ. τῆς Ρώμης, ἐπὶ βραχώδους προεκτάσεως ἀποκρήμνου λόφου (ὑψ. 315 μ.). Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου, ἡ δὲ ἐξαιρετικῶς πεπαλαιωμένη ὄψις τῶν κτηρίων της καὶ τὰ πολυάριθμα καὶ σημαντικὰ μνημεῖά της καθιστοῦν αὐτὴν μίαν ἐκ τῶν περιεργοτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας. Τὸ σημαντικώτερον τῶν μνημείων της εἶναι ὁ περίφημος ἀρχαῖος μητροπολιτικὸς ναός, ἐπιβλητικὴ βασιλική, ἧς ἡ κατασκευή, ἀρχίσασα τῷ 1290, ἐπερατώθη μόλις τῷ 1580. Ἡ πρόσοψις, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἐκ Σιέννης Λαυρέντιον Μαϊτάνι, εἶναι ἐκ μαρμάρου καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς γοτθικῆς τέχνης, κοσμεῖται δὲ δι' ἀναγλύφων καὶ μωσαϊκῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει τοιχογραφίας τοῦ Τσούκαρο καὶ τοῦ Λουκᾶ Σινιορέλλι, βαπτιστήριον τοῦ Ντονατέλλο, πίνακας τοῦ Μπεάτο Ἀντζέλικο κλπ. Ἐκ τῶν πέντε ἄλλων ναῶν της οἱ σημαντικώτεροι εἶναι οἱ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τοῦ Ἁγίου Δομινίκου. Ἔχει ἐπίσης ὡραῖον θέατρον, μουσεῖον ἐτρουσκικῶν ἀρχαιοτήτων, πολλὰ μέγαρα, ἐπισκοπὴν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ τὸ περίφημον φρέαρ τοῦ Ἁγίου Πατρικίου, ὀρυχθὲν τῷ 1527 κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Κλήμεντος Ζ', ἵνα ἔχῃ ἡ πόλις ὕδωρ ἐν περιπτώσει πολιορκίας, ἔχον βάθος 61 μ., εἰς τὸ ὁποῖον ἡ κατάβασις γίνεται διὰ δύο ἑλικοειδῶν κλιμάκων, ἧς ἑκάστη ἔχει 248 βαθμῖδας. Ἐκ τῶν ἄλλων μνημείων της ἀξιομνημόνευτα εἶναι παπικὸν ἀνάκτορον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὰ περιέχοντα σημαντικὰς συλλογὰς ζωγραφικῆς μέγαρα Γκουαλτέριο, Πετράντζελι καὶ Φαρίνα καὶ τὸ κομψὸν παλαιὸν δημαρχεῖον. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἀνωτέρα σχολή, νοσοκομεῖον, ἄσυλον καὶ φρενοκομεῖον. Εἰς τὰ περίχωρα ἀνευρέθη τῷ 1864 ἐτρουσκικὴ νεκρόπολις μετὰ πολλῶν τάφων καὶ τοιχογραφιῶν. Τὸ Ὀρβιέτο εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ Urbs vetus, ἥτις ἐλέγετο ἐπίσης καὶ Oropitum καὶ Herbanum. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπετέλεσε δημοκρατίαν καὶ εἶχεν ἀποβῆ ἓν τῶν κυριωτέρων προπυργίων τῶν γουέλφων, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλοὶ πάπαι, οἵτινες εἶχον μεταβάλει ἐπί τι χρονικὸν διάστημα αὐτὸ εἰς ἕδραν των. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἦρχον αὐτῆς οἱ Μοναλντέσκι, ὧν εἷς ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαρτῖνος Δ'. Ἡ σημερινὴ πόλις διεξάγει ἐμπόριον κτηνῶν καὶ μετάξης καὶ παράγει φερώνυμον ὀνομαστὸν οἶνον. Μ. Δ. Β.

— **Ὀρβιέτο, κρατὴρ τοῦ** —. Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀγγεῖον ἐρυθρόμορφον τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος, εὑρεθὲν ἐν Ὀρβιέτο τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Πολυγνώτου, λόγῳ τῆς κατὰ τὰς παραστάσεις συμβατικῆς προοπτικῆς διατάξεως τῶν μορφῶν. Εἰς τὴν δημοσιευομένην εἰκόνα τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου παρίσταται ἐκ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας σκηνὴ ἐν Λήμνῳ, ἔνθα οἱ Ἀργοναῦται διέτριψαν ἀρκετά, ἀμελήσαντες τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολήν των. Εἰς τὸ μέσον ὁ Ἡρακλῆς μὲ τὸ ρόπαλον, τὴν λεοντῆν, τὸ τόξον κλπ., ψέγει καὶ παραινεῖ τοὺς ἑταίρους του, εἰκονιζομένους μὲ χαρακτηριστικὰς στάσεις ῥαθυμίας.

Ἡ Ἀθηνᾶ καὶ οἱ Ἀργοναῦται.

[Παράστασις ἐπὶ τοῦ κρατῆρος τοῦ Ὀρβιέτο.]

Ἀριστερὰ ἵσταται ὀρθία ἡ συνεπίκουρος θεὰ Ἀθηνᾶ. Κατ' ἄλλην ἑρμηνείαν παρίσταται σκηνή τις πρὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, καθ' ἣν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἄλλοι τοπικοὶ ἥρωες, συμπαριστωμένης καὶ τῆς πολιούχου θεᾶς, ἐξανίστανται πληροφορηθέντες τὸν περσικὸν κίνδυνον. Χ. Ι. Μ.

Ὀρβίκιος. Ἀρχαῖος Ἕλλην τακτικὸς συγγραφεὺς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος. Ἔγραψεν ἀπολεσθέντα «Τακτικά», πρὸς ἃ διεσώθη δωδεκάστιχον ἐγκώμιον (*Παλατ.* Ἀνθ. Θ' 210) καὶ «Ἐπιτήδευμα», ἐν ᾧ προτείνει εἰς τὸν Ἀναστάσιον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κινητοῦ κριοῦ, ἔτι δὲ «Ὀνομασίαι τῶν περὶ τὸ στράτευμα τάξεων», ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἄλδου (Ἑνετία 1524), Ἐρρίκου Στεφάνου κ. ἄ. μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Ὀνοσάνδρου καὶ Μαυρικίου (τελευταίως ὑπὸ R. Förster ἐν «Hermes» τόμ. ΙΒ' 1877). Φέρεται καὶ ὡς ἐκπονήσας ἐπιτομὴν τῶν «Τακτικῶν» τοῦ Αἰλιανοῦ. Π. Ν. Π.

Ὀρβίλιος (Orbilius), ***Πόπλιος-Πούπιλλος***. Ρωμαῖος παιδαγωγὸς καὶ συγγραφεὺς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος ἐκ Βενεβέντου. Ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρός, διετέλεσε μισθωτὸς γραφεύς, στρατιωτικὸς ἐν Μακεδονίᾳ κ. ἄ., ἐπὶ δὲ τῆς ὑπατείας τοῦ Κικέρωνος (63 π. Χ.) ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρώμῃ, ἤνοιξε σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐφοίτησαν περιφανεῖς μαθηταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὁράτιος. Τύπος πικρόχολος, σαρκαστικὸς καὶ εὐερέθιστος εἰς τὸ ἔπακρον, κατέλιπεν ἓν μόνον σύγγραμμα (ἴσως σάτιραν), τὸν παρὰ τοῦ Σουητωνίου ἀναφερόμενον «Περιαλγῆ» ἐν ᾧ ἐξέχυσεν ἅπασαν τὴν κατὰ τῶν ἀπαιτητικῶν καὶ αὐθαδῶν γονέων ἀγανάκτησίν του. Ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν καὶ ἡ τὸ πρῶτον δημοσίευσις τῶν «Ἐλέγχων» τοῦ Μάρκου Πομπιλίου Ἀνδρονίκου. Π. Ν. Π.

Ὀρβισηνὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 6, 18), ἐν τῇ νοτιωτάτῃ ἄκρᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Α. Θ. Σ.

Ὄρβιτα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 3, 10) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βυζακηνῆς (νῦν Ν. Τύνις), οὐ μακρὰν τῆς παραλίας, ΒΔ. τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Ἀδρουμήτου (νῦν Σοῦσα). Α.Θ.Σ.

ὀρβιτέλλα (ἡ) (Orbitella) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων *τρηματοφόρων ριζοπόδων* πρωτοζῴων. Ἀπολιθωμένα λείψανα αὐτοῦ συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἄφθονα λείψανα ὀρβιτελλῶν συναντῶνται ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων τῆς μαιστριχτίου σειρᾶς τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τῶν ὀροσειρῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Κυθήρων. Γ. Κ. Γ.

ὀρβιτοειδὴς (ὁ) (Orbitoides d'Orb.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νουμμουλινιδῶν τρηματοφόρων ριζοπόδων* πρωτοζῴων. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων ἦτο δισκοειδές, στρογγύλον ἢ ἀστεροειδές, συχνὰ κεκαμμένον, ἐξωτερικῶς λεῖον ἢ φέρον ἀκτινωτὰς πτυχὰς καὶ κατεσκευασμένον ἐκ πολυαρίθμων κυκλικῶν δακτυλίων, οἱ ὁποῖοι κεῖνται περὶ

Digitized by Google

ἀρχικήν τινα σπεῖραν, ἐκ 3—5 γύρων ἀποτελουμένην. Οἱ δακτύλισι εἶναι διακεχωρισμένοι εἰς μικροὺς τετραπλεύρους θαλάμους δι' ἐγκαρσίων τοιχωμάτων. Ὑπὲρ τὴν μεσημβρινὴν κυρίαν σειρὰν τῶν κελλίων κεῖνται ἄνωθεν καὶ κάτωθεν πλείονα στρώματα δευτερευόντων θαλάμων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν ἐπίσης κυκλικὴν διάταξιν. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ, συνοδεύοντα τοὺς νουμμουλίτας. Σπανιώτερα λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ.

Τὸ γένος *ὀρβιτοειδὴς* ὑποδιαιρεῖται κατὰ τὸν Schlumberger εἰς τὰ τέσσαρα ὑπογένη, τὸν *καθ' αὑτὸ ὀρβιτοειδῆ*, τὴν *ὀρθοφραγμίνην*, τὴν *λεπιδοκυκλίναν* καὶ τὴν *μειογυψίνην*.

Συνώνυμα: *ὑμενόκυκλος* (Hymenocyclus), *λυκόφρυς, δισκοκυκλίνα, ῥιπιδοκυκλίνα, ἀστεροκυκλίνα, ἀκτινοκυκλίνα.*

Ἐν Ἑλλάδι ἄφθονα λείψανα ὀρβιτοειδῶν, σχηματίζοντα μάλιστα ἐκτεταμένα στρώματα *ὀρβιτοειδοφόρων ἀσβεστολίθων* (Orbitoiden Kalke), εὑρέθησαν εἰς πολλὰς θέσεις τῶν ὀροσειρῶν τῆς Κρήτης, ἀποτελουσῶν μέλη τῶν στρωμάτων τῆς μαιστριχτίου σειρᾶς τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐπίσης καὶ εἰς πολλὰς θέσεις τῶν ὀροσειρῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (ἰδίᾳ τῆς ὀρεινῆς ζώνης Πίνδου—Ὀλωνοῦ) συνηντήθησαν λείψανα ὀρβιτοειδῶν ἐντὸς μαιστριχτίων ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

ὀρβιτολίνη (ἡ)(Orbitolina Lam.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μιλιολιδῶν πορσελλανοειδῶν τρηματοφόρων ῥιζοπόδων πρωτοζῴων*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κέλυφος ἀσβεστολιθικὸν μὲ συνεσωρευμένα ἐπ' αὐτοῦ κοκκία ἄμμου καὶ μὲ λεπτοδικτυῶδες πυριτικὸν καλυπτήριον στρῶμα, θολωτὸν ὑπὸ μορφὴν πιάτου, ἄνωθεν κατά τι κοιλωμένον. Ἡ ἐπιφάνεια ἦτο στιφρά, λεία ἢ συγκεντρικῶς ταινιωτή. Τὸ κέλυφος εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἑνὸς στρώματος συγκεντρωτικῶν δακτυλίων, οἱ ὁποῖοι χωρίζονται εἰς πολυαρίθμους θαλάμους δι' ἐγκαρσίων τοιχωμάτων. Τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα ἑκάστου θαλαμίσκου διαχωρίζεται διὰ δευτερευόντων χωριστικῶν τοιχωμάτων εἰς δευτερεύοντα κύτταρα. Ἀφθονώτατα λείψανα ὀρβιτολινῶν συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καὶ μέσης κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἄφθονα λείψανα ὀρβιτολινῶν, σχηματίζοντα μάλιστα ἐνίοτε ἐκτεταμένα στρώματα *ὀρβιτολινοφόρων ἀσβεστολίθων* (Orbitolinenkalk), εὑρέθησαν εἰς πολλὰς θέσεις τῶν ὀροσειρῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (τοῦ εἴδους *ὀρβιτολίνη ἡ κωνική)*, ὡς καὶ εἰς τὰ Κύθηρα, ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Εἰς τὰς ὀροσειρὰς ἰδίᾳ τῆς ἀδριατικο-ἰονίου ὀρεινῆς ζώνης τὸ «σύστημα τῶν Βιγλῶν» τελειώνει κατὰ τὸν Ρέντς εἰς τὸ ἀνώτερόν του τμῆμα μὲ τεφροχρόους ὀρβιτολινοφόρους ἀσβεστολίθους καὶ κερατολιθοφόρους ἀσβεστολίθους, τῶν ὁποίων αἱ ὀρβιτολῖναι ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα τῆς *ὀρβιτολίνης* conica καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν κενομάνιον ἐποχὴν τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαιρέσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Δὲν ἐλλείπουν δὲ καὶ οἱ εἰς τὰ ὁμήλικα στρώματα τῶν ἀνατολικωτέρων ὀροσειρῶν καὶ ἐν Κρήτῃ συχνὰ ἀπαντῶντες τύποι *ὀρβιτολίνα* conoidea καὶ *ὀρβιτολίνα* paronai. Γ. Κ. Γ.

ὀρβιτολίτης (ὁ) (Orbitolites) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος τρηματοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μιλιολιδῶν*. Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὀρβιτολιτῶν* συναντῶνται—ἐνίοτε μάλιστα πληροῦντα ὁλόκληρα στρώματα—ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ (τὸ εἶδος *ὀρβιτολίτης* macropora), ὡς καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ (*ὀρβιτολίτης* complanata). Λείψανα ὀρβιτολιτῶν εὑρέθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς τῶν νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ὀροσειρῶν τινων τῆς Κρήτης, τῆς ἀκαρνανικῆς παρακτίου νήσου Καλάμου καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀρβουλίνη (ἡ) (Orbulina)*[Ζῳολ.—Παλαιοζῳολ.]*. Γένος *τρηματοφόρων ῥιζοπόδων σαρκοζῴων* πρωτοζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γλοβιγερινιδῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα φέρουσι κέλυφος ἀσβεστολιθικόν, κεκαλυμμένον συχνὰ μὲ ἐξαιρετικῶς λεπτὰς ἀσβεστολιθικὰς ἀκάνθας. Ὁ τελευταῖος σφαιροειδὴς θάλαμος, φέρων χονδροὺς καὶ μικροὺς πόρους, καλύπτει καὶ περιβάλλει τοὺς ἀρχαιοτέρους περιειλιγμένους ἀρχικοὺς θαλάμους.

Τὰ ζῷα ταῦτα ζῶσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πελαγικῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εἰς θερμοτέρας περιοχάς, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν των τὰ κελύφη των καταπίπτουσιν εἰς τὴν ἰλὺν τοῦ πυθμένος τῶν βαθειῶν θαλασσῶν (μέχρις ὑπὲρ τὰ 4000 μ. βάθους). Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἀπὸ τῆς καμβρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα ὀρβουλινῶν καθωρίσθησαν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐντὸς τῶν μαργῶν τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ παρὰ τὸ Καστέλλο. Γ. Κ. Γ.

Ὄργα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον ἐν Κύπρῳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηνείας, ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως Κυρηνείας 18 ½ ἀγγλ. μίλλια. Ἔχει περὶ τοὺς 200 κατοίκους, ἐξ ὧν ἐλάχιστοι Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Α. Κ. Α.

ὀργάζω· μαλάσσω, ζυμώνω: «*ὀργάζω πηλόν*».

Ὀργάμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐπὶ τοῦ Ἴστρου ἀρχαιοτάτη, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου εἰς τὰ περὶ Εὐρώπης του (ὡς εὕρηται παρὰ *Στεφ. Βυζαντ.* 494, 16). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

ὀργανέττον (τὸ) (ἰταλ. organetto=μικρὸν ὄργανον, τὸ ἄλλως λεγόμενον καὶ *λατέρνα*). Μουσικὸν μηχανικὸν ὄργανον, ἀποτελούμενον ἐκ κιβωτίου περικλείοντος μηχανισμόν, δι' οὗ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις ὡρισμένων ἁπλῶν μελῳδιῶν. Ὡς καὶ τὸ ὄργανον τῆς Βαρβαρίας, ἡ πιανόλα κλπ. ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν αὐτομάτων ὀργάνων (βλ. *ὄργανα αὐτόματα*). Γ. Σ.

Ὀργάνη *[Γεωγρ]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 460. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Χεμετλῆ*. Κεῖται παρὰ τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βυρσίνη* (κάτ. 516), *Δρανιὰ* (κάτ. 304), *Ἐσοχὴ* (κάτ. 273), *Κάρδαμος* (κάτ. 496), *Κάτω Βυρσίνη* (κάτ. 289), *Κόβαλον* (κάτ. 81), *Κύμη* (κάτ. 229), *Μυρτίσκη* (κάτ. 361), *Ραγάδα* (κάτ. 326) καὶ *Σμιγάδη* (κάτ. 479). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικά. Ἡ Ὀργάνη συνδέεται μετὰ τῆς Κομοτινῆς δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Δ.Ε.Μ.

ὀργανίζω· ἀντὶ *ὀργανῶ* (βλ. λ.).

ὀργανική (ἡ) *[Γραμματ.]*. Καλεῖται οὕτως (λατ. instrumentalis) μία ἐκ τῶν ὀκτὼ πτώσεων τῆς ἰαπετικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἐσήμαινε τὸ ὄργανον καὶ γενικώτερον τὸν τρόπον, τὸ ὁμοῦ μετά τινος ποιεῖν ἢ εἶναι. Ἡ ὀργανικὴ ἐξέλιπεν ἐνωρίτατα εἰς τὰς πλείστας ἐκ τῶν ἰαπετικῶν—ἢ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκῶν λεγομένων—γλωσσῶν, ταυτισθεῖσα πρὸς ἄλλας πτώσεις, καὶ δὴ πρὸς τὴν δοτικήν. Εἰς ὀλίγας μόνον ἐκ τῶν ῥηθεισῶν γλωσσῶν (ὡς λ. χ. εἰς τὴν σανσκριτικὴν) ἐσώθη ἡ ὀργανικὴ ὡς πτῶσις αὐτοτελὴς καὶ διακεκριμένη ἀπὸ τῶν ἄλλων πτώσεων. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πτῶσις ἐμφανίζεται (ἀπ' αὐτῶν τῶν παλαιοτάτων γλωσσικῶν μνημείων της) ἐντελῶς ἀπηρχαιωμένη, μόνον δ' εἰς τὴν διάλεκτον τῶν ἀρχαίων Κυπρίων ἡ ὀργανικὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀντικατασταθῆ καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῆς δοτικῆς, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην ἡ πρόθεσις σὺν οὐδέποτε συντάσσεται πρὸς δοτικήν, ἀλλὰ πρὸς ὀργανικήν: σὺν ἀρᾶ (οὐχὶ σὺν ἀρᾷ), σὺν εὐχωλᾶ κ. λ. Λείψανα τῆς πτώσεως ταύτης ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ τῇ λατινικῇ εἶναι διάφορα ἐπιρρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεκρυσταλλώθησαν τρόπον τινὰ ποικίλοι τύποι τῆς παλαιᾶς ὀργανικῆς, ὅπως λ. χ. πω, οὔ-πω, ὅπη, λάθρη, κρυφῆ, σπουδῆ, κομιδῆ, διχῆ, τριχῆ (καὶ δίχα, τρίχα, μετὰ μακροῦ τοῦ ληκτικοῦ Α), ἄνω, κάτω, ἔσω, ἔξω, πρόσω, ὀπίσω κ. λ., προσέτι δὲ καὶ τύποι εἰς —φι(ν) = λατ. —bi(s) (ti-bi, si-bi, no-bis, vo-bis κ. λ.): αὐτόφιν, ζυγόφιν, ἰκριόφιν (καθ' ἃ καὶ ἐσχαρόφιν, κοτυληδονόφιν), ἔχεσφι, κράτεσφι, ναῦφι(ν), ἶ-φι, νόσ-φι(ν), ἀμφὶ (καὶ ἀμφὶς) κ. λ., εὐνῆφι, θύρηφιν, κεφαλῆφιν κ. οὐ. κ., ἐν δὲ τῇ λατινικῇ τὰ ἐπιρρήματα εἰς —o (μετὰ βραχέος ἢ μακροῦ o) ἢ —e: cito, modo, assiduo, perpetuo, continuo, sero, crebro, subito, bene, male, recte κ. οὐ. κ. Ἐν τῇ συντάξει τὴν ἐκλιποῦσαν ὀργανικὴν ἀντικαθίστα ἡ δοτικὴ (ἐν τῇ λατινικῇ ἡ ἀφαιρετική), καὶ δὴ ἡ λεγομένη ὀργανικὴ δοτικὴ (χερσὶν ἕλοντο, ἵμασεν μάστιγι κ. λ., manibus sumpserunt, gladio periit κ. λ.) καὶ ἡ δοτικὴ τῆς συνοδείας (κατέπλευσεν εἰς Πάρον ναυσὶν εἴκοσιν — νέας τέσσαρας αὐτοῖς ἀνδράσι εἷλον κ. λ., omnibus copiis proficiscitur κ.οὐ.κ.). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὀργανικισμὸς (ὁ) (organicisme). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς θεωρίαν ἰατρικήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἑκάστη νόσος ἔχει ὡς αἴτιον ὑλικὴν βλάβην ὀργάνου τινός. Μ. Ν. Κ.

ὀργανικός,—*ή*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ὄργανα, ὁ τῶν ὀργάνων: «ὀργανικὴ πάθησις, — νόσος» || «ὀργανικὴ λειτουργία τοῦ σώματος» ἢ λειτουργία τῆς θρέψεως· || «ὀργανικὸς νόμος» νόμος καθορίζων τὴν ὀργάνωσιν ὑπηρεσίας τινός· || «ὀργανικαὶ θέσεις» αἱ ὑπὸ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καθοριζόμεναι, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς ἐκτάκτους ἢ προσωρινάς· || «ὀργανικὴ μουσικὴ» ἡ δι' ὀργάνων ἐκτελουμένη.—Ἐπίρρ. *ὀργανικῶς*.

— **ὀργανικὰ** *ὀξέα [Χημ.]*· βλ. *ὀξύ*.

— **ὀργανικαὶ** *ἑνώσεις*, ἢ ***ὀργανικὰ σώματα*** *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἑνώσεις τοῦ ἄνθρακος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἑνώσεις ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων, αἵτινες καλοῦνται *ἀνόργανοι ἑνώσεις*. Ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ ἄνθρακος ἐννοεῖται ὅτι ἐλάχισται τινες καὶ δὴ ἁπλούσταται ἀνήκουν, κατ' ἐξαίρεσιν, εἰς τὰς ἀνοργάνους, αὗται δὲ εἶναι τὸ μονοξείδιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ τὰ ἅλατα αὐτοῦ καὶ τὰ καρβίδια ἤτοι αἱ ἑνώσεις τοῦ στοιχείου ἄνθρακος μετὰ τῶν διαφόρων μετάλλων αἱ ἐπιτυγχανόμεναι δι' ἐφαρμογῆς ὑψίστων θερμοκρασιῶν.

Παλαιότερον ὀργανικὰς ἑνώσεις ἐκάλουν τὰς εἰς τὸν ἐνόργανον κόσμον περιεχομένας ὕλας καὶ διέκρινον αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἀνοργάνων, δηλαδὴ τῶν εἰς τὸν ὀρυκτὸν κόσμον εὑρισκομένων σωμάτων. Βραδύτερον, ἤτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, παρετήρησεν ὁ μέγας Lavoisier ὅτι τὰ εἰς τοὺς φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς εὑρισκόμενα σώματα, τὰ ὀργανικὰ σώματα δηλαδή, κατὰ τὴν καῦσιν παρέχουν πάντοτε ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὕδωρ, ἀπέδειξε δηλαδὴ ὅτι αὗται συνίστανται ἐξ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου, πολλαὶ δὲ καὶ ἐξ ὀξυγόνου, ζωϊκαὶ δέ τινες καὶ ἐξ ἀζώτου. Ὁ ἴδιος Lavoisier ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσιν ἰδιαιτέρως συντεθειμένας ὁμάδας ἀτόμων, τὰς ὁποίας ἐκάλεσε *ῥίζας*, ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ὁποίων μεταξύ των παράγονται αὗται, ἐνῷ αἱ ἀνόργανοι παράγονται δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τῶν στοιχείων. Πλὴν τῆς διαφορᾶς αὐτῆς ὅμως ὑπῆρχε καὶ ἄλλη πολὺ σπουδαία, ὅτι δηλαδὴ μέχρι τότε εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ παρασκευὴ πολλῶν ἀνοργάνων σωμάτων, οὐδενὸς δ' ὀργανικοῦ, ἐκ τούτου δὲ ἴσχυεν ἡ ἰδέα ὅτι διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων ἦτο ἀπαραίτητος μία μυστηριώδους ἀγνώστου φύσεως δύναμις, ἣν ζωϊκὴν δύναμιν ἐκάλουν. Ἡ πεποίθησις αὕτη τόσον εἶχεν ἐπικρατήσει, ὥστε καὶ ὅταν ὁ Wöhler, τῷ 1828, παρεσκεύασεν ἐξ ἀνοργάνων συστατικῶν συνθετικῶς τὴν οὐρίαν, ἐξηκολούθουν νὰ πιστεύουν τὴν ὕπαρξιν τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ οὐρία δὲν ἦτο γνήσιον ὀργανικὸν σῶμα, ἀλλ' ἁπλοῦν ἔκκριμα ὀργανικοῦ ὄντος. Ὅταν ὅμως, ἀμέσως μετ' ὀλίγον, ἐπετεύχθη ἡ παρασκευὴ πολλῶν ἀναμφισβητήτως ὀργανικῶν σωμάτων, ἡ πρὸς τὴν ζωϊκὴν δύναμιν πίστις ἐξέλιπεν. Ἀπὸ τοῦ 1850 κυρίως ἀνεγνωρίσθη πλέον γενικῶς ὅτι οὐδεμία οὐσιώδης διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων ἑνώσεων, ἡ διάκρισις ὅμως παρέμεινεν ἀκόμη μέχρι σήμερον, ἀλλ' ἁπλῶς διὰ λόγους σκοπιμότητος μόνον. Οἱ λόγοι δ' οὗτοι εἶναι κυρίως ὅτι ἐνῷ καὶ τὰ 81 στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται αἱ ἀνόργανοι ἑνώσεις, σχηματίζουν περὶ τὰς 50 χιλιάδας ἑνώσεις, ὁ ἄνθραξ σχηματίζει ἄνω τῶν 300 χιλιάδων. Τὸ πολυάριθμον τῶν ἑνώσεων αὐτῶν, αἵτινες ὅμως δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς περιωρισμένον ἀριθμὸν ὁμάδων, προσομοίων ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας ἑνώσεων, ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιότητα ἣν ἔχουσι τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος νὰ ἑνῶνται πρὸς ἄλληλα, καταναλίσκοντα μίαν ἢ πλείονας μονάδας συγγενείας πρὸς ἕνωσιν, καὶ εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἰσομερείας. Αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις διακρίνονται εἰς μεγάλας ὁμάδας, ἤτοι τὰς *ἀκύκλους* ἢ *λιπαράς*, καὶ τὰς *κυκλικὰς* ἢ *ἀρωματικάς*, περαιτέρω δὲ εἰς *ὑδρογονάνθρακας, ἀλκοόλας, ὑδατάνθρακας, ἀμίνας, ὀξέα* κλπ. Σ. Γ.

— **ὀργανικὴ** ***αἰσθητικότης***, ἢ ***κοιναισθησία***, ἢ ***κοινὴ-ὀργανικὴ-ἐσωτερικὴ αἰσθητικότης***. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα μεταβιβάζονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ τὸν ὁποῖον πληροφοροῦσι περὶ τῆς λειτουργικῆς, τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς ἀπὸ ἀπόψεως ἀναγκῶν καταστάσεως αὐτῶν. Ἡ κοιναισθησία περιλαμβάνει τὰ αἰσθήματα τὰ ἀπὸ τῶν σπλάγχνων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, τὰ ἁπλᾶ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἥτις προΐσταται τούτων καὶ δι' ἧς γεννᾶται ἡ γνῶσις τῆς προσωπικότητος, καὶ τὴν διάθεσιν, ἤτοι τὸν νευροψυχικὸν ἢ συναισθηματικὸν τόνον. Τὰ τῆς κοιναισθησίας αἰσθήματα εἶναι κατὰ κανόνα ὑποσυνειδητὰ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, πλὴν τινων διανοητικῶν, ὄντων συνειδητῶν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, ἐν μέρει ὅμως καὶ τούτων. Ἡ μεταφορὰ τῶν κοιναισθητικῶν αἰσθημάτων γίνεται μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε διὰ τῶν ἐγκεφαλονωτιαίων ῥιζῶν, εἴτε καὶ κυρίως διὰ συμπαθητικῶν τοιούτων. Ἡ σημασία τῆς κοιναισθησίας διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς προσωπικότητος, ἤτοι τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος (=ἐγώ), εἶναι μεγίστη. Διότι διὰ ταύτης ὁ ἐγκέφαλος λαμβάνει γνῶσιν ὅλου τοῦ σώματος, ὅπερ ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, οὗ λαμβάνει γνῶσιν διὰ τῶν αἰσθητηρίων καὶ δὴ τοῦ τῆς ὁράσεως. Διαταραχαὶ αὐτῆς συνεπάγονται ἀμέσους διαταραχὰς τῆς προσωπικότητος Οὕτω διακρίνομεν: α) Διέγερσιν τῆς κοιναισθησίας, ὥστε αὕτη νὰ καθίσταται πλήρως συνειδητή, ἢ πρὸς ὅλα τὰ ὄργανα ἢ πρὸς ἓν ἢ πλείονα τούτων. Ὁ πάσχων ἔχει τὴν αἴσθησιν τῆς λειτουργίας τοῦ ἐν λόγῳ ὀργάνου ἢ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ· αἰσθάνεται π. χ. τὴν λειτουργίαν τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος κ.τ.τ. Ἡ τοιαύτη συνειδητὴ κοιναισθησία, μὴ θεραπευομένη, ἄγει εἰς τὴν παρερμηνείαν τῶν ἐν λόγῳ διαταραχῶν, λόγῳ τῆς ὁποίας ὁ πάσχων νομίζει ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐν λόγῳ ὀρ-

Digitized by Google

γάνων ζῷα, πνεύματα κτλ. 6) Ἔλλειψιν μεταβιβάσεως τῶν αἰσθημάτων τῆς κοιναισθησίας διαφόρων ὀργάνων, ἅτινα εἶναι μὲν οὐχὶ πλήρως συνειδητά, ἀλλ' ἀναγκαῖα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σωματικοῦ μέρους τῆς γνώσεως τῆς προσωπικότητος, ἢ ἔλλειψιν μεταβιβάσεως τῶν αἰσθημάτων λειτουργίας τῶν ἐν λόγῳ σπλάγχνων, ὅτε σχηματίζονται αἱ ἰδίαι ἐλλείψεις τῶν ἀντιστοίχων ὀργάνων ἢ τῆς λειτουργίας αὐτῶν· π. χ. ὁ πάσχων, μὴ αἰσθανόμενος τὴν ὑποσυνείδητον αἴσθησιν τοῦ στομάχου, νομίζει ὅτι δὲν ἔχει στόμαχον, ἢ μὴ αἰσθανόμενος τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, νομίζει ὅτι δὲν λειτουργεῖ οὗτος. γ') Παρηλλαγμένην μετάδοσιν τῶν ἐν λόγῳ αἰσθημάτων καὶ δὴ ἀνώμαλον, ὅτε ἔχει π. χ. τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν λειτουργεῖ καλῶς, ὅτι ἀπεφράχθη ὁ στόμαχος ἢ ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔγινε βούτυρον, ὅτι ὁ στόμαχος εἶναι ξύλινος, οἱ πόδες ἐξ ὑάλου κτλ.

Αἱ διαταραχαὶ αὗται τῆς κοιναισθησίας ἄγουσιν εἰς ἀλλοίωσιν καὶ διάσπασιν τῆς προσωπικότητος. Ἡ διάσπασις παράγεται ὅταν ἔχωμεν διαταραχὰς τῆς ἐγκεφαλικῆς κοιναισθησίας καὶ τῆς τῆς ἀναμνήσεως, ἢ ὅταν ἡ γνῶσις τοῦ παρελθόντος δὲν συνδέεται φυσιολογικῶς πρὸς τὴν κοιναισθησίαν, ἥτις εἴτε εἶναι δεδιχασμένη πρὸς ἑαυτὴν ἢ τὸ συναισθηματικὸν κέντρον, εἴτε συνδέεται πρὸς ἑτέρας γνώσεις τοῦ παρελθόντος ἢ δὲν συνδέεται πρὸς τοιαύτας καθόλου. Αἱ κοιναισθητικαὶ διαταραχαὶ παρατηροῦνται ἐπὶ μελαγχολίας, τοξικῶν καὶ ἐνδοτοξικῶν καταστάσεων, ὑποχονδρικοῦ ἢ κοιναισθητικοῦ ἐν γένει παραληρήματος, ἐπὶ παραληρήματος μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, ἄγουν δὲ μοιραίως ἢ εἰς συστηματοποίησιν ἢ εἰς διχασμὸν τῆς προσωπικότητος ἢ καὶ εἰς συναμφότερα. Αἱ αἰσθήσεις τῶν ἀναγκῶν παρουσιάζουσι διαταραχὰς συνισταμένας ἢ εἰς αὔξησιν αὐτῶν, ὅτε ἔχομεν πολυδιψίαν, πολυφαγίαν καὶ ἔντονον γενετήσιον διέγερσιν, ὡς συμβαίνει ἐπὶ μανίας καὶ διεγερτικῶν φάσεων προϊούσης παραλύσεως, τοξικῶν ψυχώσεων κττ., ἢ εἰς ἐλάττωσιν ἢ ἐξάλειψιν αὐτῶν μέχρι σημείου ὥστε νὰ μὴ λαμβάνεται φέρ' εἰπεῖν τροφὴ ἐπὶ ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας, οὔτε ὕδωρ, ἐνῷ ἡ γενετήσιος λειτουργία εἶναι ἐξηλειμμένη. Τοιαύτη κατάστασις παρατηρεῖται ἐπὶ μελαγχολίας, ὑποχονδριακοῦ παραληρήματος, μελαγχολικῶν φάσεων προϊούσης παραλύσεως, πρωτογόνου ἀνοίας καὶ δευτερογενῶν ἐν γένει ψυχώσεων. Αἱ διαταραχαὶ αὗται δὲν ἔχουσιν εἰδικὴν προγνωστικὴν ἢ διαγνωστικὴν σημασίαν. Τ. Α. ΖΗΣ

— **ὀργανικὴ ἀνάλυσις.** Καλεῖται οὕτω ἡ χημικὴ ἀνάλυσις τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων. Αὕτη συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀνίχνευσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῶν στοιχείων ἄνθραξ, ὑδρογόνον, ἄζωτον, ἀλογόνα καὶ θεῖον. Ἡ ἀνίχνευσις καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν στοιχείων τούτων γίνεται κατὰ ἰδίας μεθόδους, εἰδικῶς ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων ἐφαρμοζομένας. Οὕτω διὰ τὴν ἀνίχνευσιν ἔχομεν: *Ἄνθραξ:* Διὰ μετατροπῆς εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀνίχνευσιν τούτου δι' ἀσβεστίου ἢ βαρίου ὕδατος. *Ὑδρογόνον:* Διὰ μετατροπῆς εἰς ὕδωρ. *Ἄζωτον:* Διὰ τῆς μεθόδου Lassaigne κλπ. *Ἀλογόνα:* Διὰ τῆς μεθόδου Beilstein κλπ. *Θεῖον:* Διὰ μετατροπῆς εἰς θειοῦχον νάτριον κλπ. Διὰ δὲ τὸν προσδιορισμόν: *Ἄνθραξ καὶ ὑδρογόνον:* Κατὰ τὴν μέθοδον Liebig ἢ τὴν νεωτέραν τοῦ Dennstedt κλπ. *Ἄζωτον:* Κατὰ Dumas, Warrentrapp κλπ. *Ἀλογόνα καὶ θεῖον:* Κατὰ Carius κλπ. Σ. Γ.

— **ὀργανικὴ θέσις.** Ἡ ὑπὸ ὀργανικοῦ νόμου προβλεπομένη θέσις, ἐν ᾗ ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἡ ὕπαρξις νενομοθετημένης ὀργανικῆς θέσεως ἀποτελεῖ μίαν τῶν προϋποθέσεων τοῦ διορισμοῦ τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 6 § 2 τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃ «οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομοθετημένην θέσιν». Ὁ τοιοῦτος ποσοτικὸς περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος τῆς διοικήσεως τοῦ διορίζειν δημοσίους ὑπαλλήλους ἐτέθη ἐν τῷ καταστατικῷ χάρτῃ, ἵνα προλάβῃ ἐνδεχομένην σπατάλην τοῦ δημοσίου χρήματος διὰ διορισμοῦ ὑπεραρίθμων ὑπαλλήλων ἕνεκα λόγων ξένων πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, ἢ ἕνεκα κακῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγματικῶν τῆς ὑπηρεσίας ἀναγκῶν. Τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀναγκῶν τούτων τὸ Σύνταγμα ἀναθέτει εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἥτις ἐθεωρήθη παρέχουσα πλείονας ἐγγυήσεις ἀκριβοῦς σταθμίσεως τοῦ δι' ἕκαστον κλάδον ἀναγκαιοῦντος προσωπικοῦ. Ὅθεν ἡ ἵδρυσις ὀργανικῶν θέσεων δέον νὰ συντελῆται διὰ νόμου, μὴ ἀποκλειομένης, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως. Ἀλλ' ἡ ἁπλῆ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφὴ τῆς δι' ὡρισμένην θέσιν ἀπαιτουμένης πιστώσεως δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν ὕπαρξιν νενομοθετημένης θέσεως. Ἐν τούτοις εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ ἀντίθετος ἀρχὴ εἶχε κρατήσει ἐν τῇ πράξει, ἐδημιουργοῦντο δὲ διὰ τῆς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφῆς πιστώσεων ἐμμέσως νέαι ὀργανικαὶ θέσεις καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὀργανικῶν νόμων, μέχρι τοῦ 1909, ὁπότε διὰ τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ νόμου ΓΤΟΔ' τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1909 ἀπηγορεύθη ἡ πληρωμὴ μισθῶν καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὀργανικῶν νόμων καὶ ἂν ἔτι ἤθελεν ἀναγραφῇ ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένη πίστωσις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Ἡ τοιαύτη πρόνοια ἐνισχύθη διὰ τῆς ἐν ἄρθρῳ 34 τοῦ προϊσχύσαντος καὶ ἐν ἄρθρῳ 6 § 2 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος, θεσπισθείσης ἀπαγορεύσεως διορισμοῦ ὑπαλλήλων εἰς θέσιν μὴ νενομοθετημένην, καὶ τῆς ἐν ἄρθρῳ 53 ἑτέρας διατάξεως, καθ' ἣν μισθός, σύνταξις, χορηγία ἢ ἀμοιβὴ οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, οὔτε παρέχεται ἄνευ ὀργανικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου. Ζήτημα ἀποτελεῖ ὁ καθορισμὸς τῶν συνεπειῶν τοῦ διορισμοῦ ὑπαλλήλου εἰς θέσιν μὴ νενομοθετημένην. Κατά τινας, ὁ οὕτωσὶ διοριζόμενος οὐδόλως ἀποκτᾷ τὴν ἰδιότητα τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν ὅμως γνώμην, ὁ διορισθεὶς καθίσταται ὑπάλληλος καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ εἰσὶν ἔγκυροι, ἀλλ' ἡ περὶ διορισμοῦ πρᾶξις ἀνακαλεῖται ὡς παράνομος, χωρὶς νὰ τηρηθῶσιν αἱ διὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν νομίμως διορισθέντων ὑπαλλήλων ἀπαιτούμεναι κατὰ νόμον διατυπώσεις. Ἀλλὰ ἡ περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πράξεων τούτων ἐλευθερία τῆς διοικήσεως εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑπαχθῇ εἰς τοὺς διὰ τῆς νομολογίας τοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας (ἀποφ. 181, 303, 688 τοῦ 1930) καθιερωθέντας περιορισμούς, καθ' οὓς ἡ διοίκησις δὲν δύναται, μετὰ πάροδον εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, ν' ἀνακαλῇ πράξεις αὐτῆς, ἐξ ὧν ἱδρύθησαν δικαιώματα καὶ αἵτινες ἐξεδόθησαν ἄνευ ἀπατηλῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνδιαφερομένου. Κατάργησις τῆς νενομοθετημένης θέσεως συνεπάγεται ἀπόλυσιν τοῦ ταύτην κατέχοντος ὑπαλλήλου. Διακρίνομεν ἐνταῦθα τὴν περίπτωσιν τῆς καταργήσεως ὁλοκλήρου ὑπηρεσίας, ὁπότε οἱ ταύτην ἀποτελοῦντες ἀπολύονται διὰ πράξεως διοικητικῆς, ἄνευ τηρήσεως τῶν ἐν ἄρθρῳ 114 τοῦ Συντάγματος ἀπαιτουμένων διατυπώσεων, ἀπὸ τῆς περιπτώσεως τῆς καταργήσεως ὡρισμένων μόνον θέσεων, τῆς ὑπηρεσίας ἐξακολουθούσης νὰ ὑφίσταται, ὁπότε δὲν ἀφίεται εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τῆς διοικήσεως ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἀπολυτέων ὡς πλεοναζόντων ὑπαλλήλων, ἀλλὰ δέον νὰ προκληθῇ περὶ τούτου ἀπόφασις συμβουλίου ὀργανωμένου κατὰ νόμον, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 114 τοῦ Συντάγματος, κατὰ τῆς ὁποίας ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας (ἀπόφ. 448 τοῦ 1930).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Θ. Ἀγγελοπούλου: Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι (1923).—Στ. Παπαφράγκου, Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας (1931). Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **ὀργανικὴ θεωρία τῶν κρίσεων.** Ἡ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς παλαιοτέρας ἐξηγητικὰς τῶν κρίσεων διδασκαλίας καταβαλλομένη προσπάθεια χαρακτηρισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ διαταραχῶν ὡς ἐκδηλώσεων τοῦ ρυθμοῦ τῆς ὀργανικῆς λειτουργίας δεδομένης οἰκονομίας. Ἡ ἐν τῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπιστημονικῇ κατευθύνσει ἐφαρμοζομένη μέθοδος εἶναι ἡ τῆς λεγομένης μαθηματικοστατιστικῆς ἀναλύσεως. Φορεῖς τῆς τάσεως ταύτης τῆς θεωρητικῆς ἐρεύνης, τῆς ὑπὸ τοὺς ὅρους Trade cycles, Cycles économiques ἢ Konjunkturschwankungen γνωστῆς, εἶναι ἰδίως τὰ μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἱδρυθέντα ἐπιστημονικὰ ἰνστιτοῦτα, ὡς ἐν Harvard, Μόσχᾳ, Λονδίνῳ, Βερολίνῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Α. Α. Τ.

— **ὀργανικὴ μουσική** (musique instrumentale) [Μουσ.] βλ. λ. μουσικὴ ὀργανική.

— **ὀργανικὴ χημεία.** Παλαιότερον ἐκάλουν *ὀργανικὴν χημείαν* τῶν εἰς τὸν ἐνόργανον κόσμον (ζωϊκὸν δηλαδὴ καὶ φυτικὸν) ἀπαντωσῶν ὑλῶν, διακρίνοντες ταύτην τῆς *ἀνοργάνου χημείας*, ἥτις ἐμελέτα τὰς εἰς τὸν ἀνόργανον κόσμον εὑρισκομένας ὕλας. Σήμερον ὡς ὀργανικὴν χημείαν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν χημείαν τῶν ἑνώσεων τοῦ ἄνθρακος. Σ. Γ.

— **ὀργανικοὶ δεσμοὶ** [Τακτ.]. Καλεῖται οὕτως ἡ τακτικὴ ἀρχή, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἐπέρχεται, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν μικροτέρα ἀνάμειξις τῶν διαφόρων μονάδων. Ἡ κατὰ βάθος κλιμάκωσις τῶν πεζικῶν μονάδων συνεπιφέρει μοιραίως, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, ἀνάμειξιν τῶν διαφόρων μονάδων, δηλαδὴ καταστρέφει τὴν ἀρχὴν τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν. Ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ βάθος κλιμάκωσις κατανέμεται ἀνὰ μεγαλυτέραν μονάδα, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνάμειξις τῶν μονάδων θὰ ἐπέλθῃ ταχυτέρα, δι' ὃ, διὰ τὴν πλήρη τήρησιν τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνηται ἡ κατανομὴ ἀνὰ μικρὰς μονάδας, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀσύμφορον, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ καθορίζηται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ζώνη δράσεως κατὰ πλάτος (τομεὺς) διὰ ἑκάστης μικρᾶς μονάδος, τηρουμένη ἀπαρεγκλίτως καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς μάχης, ὁπότε τὸ τοιοῦτον θὰ καθίστατο τροχοπέδη· π. χ. ἐὰν ἐφ' ἑνὸς συντάγματος ἡ κατανομὴ γίνῃ ἀνὰ τὸ σύνταγμα (σχ. 1), τότε θὰ ἐπέλθῃ λίαν ταχέως ἡ ἀνάμειξις τῶν μονάδων μεταξὺ τῶν ταγμάτων· ἐὰν ὅμως ἐπί τινος συντάγματος γίνῃ ἡ κατανομὴ ἀνὰ τὰ τάγματά του (σχ. 2), διὰ τῆς κατανομῆς τοῦ μετώπου τοῦ συντάγματος μεταξὺ τῶν ταγμάτων του, τότε θὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάμειξιν τῶν μονάδων μεταξὺ τῶν λόχων. Κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐὰν ἡ κατανομὴ γίνῃ ἀνὰ μικροτέρας μονάδας, διὰ τῆς κατανομῆς τοῦ μετώπου μεταξὺ τῶν λόχων ἢ μεταξὺ τῶν διμοιριῶν, ἡ ἀνάμειξις θὰ περιορισθῇ μεγάλως ἢ ἴσως καὶ ἐξαλειφθῇ πλήρως. Ἀλλ' ἐὰν ἡ κατανομὴ γίνῃ ἀνὰ μικρὰς μονάδας, τότε ἐπέρχεται ἕτερον μειονέκτημα, τὸ τῆς ἀνομοιογενείας τῶν ἐφεδρειῶν, διότι, ἐφ' ὅσον ἡ κατανομὴ γίνῃ ἀνὰ τὸ σύνταγμα, ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος ἔχει

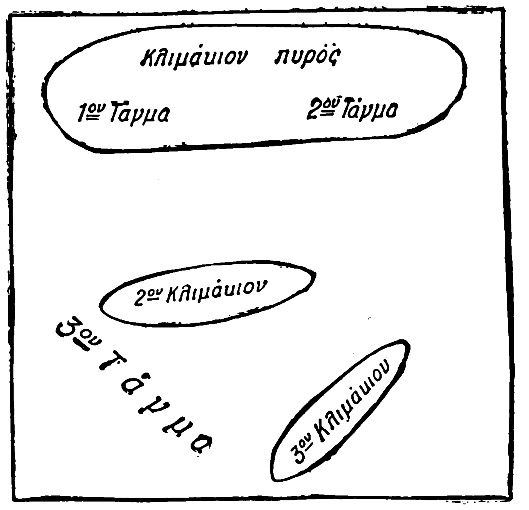

Σχ. 1. *Σύνταγμα πεζικοῦ, μὲ κατανομὴν ἀνὰ τὸ σύνταγμα.*

ὡς ἐφεδρείαν ἓν τάγμα, ἐφ' ὅσον ὅμως γίνῃ ἀνὰ τὰ τάγματα, ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος θὰ ἔχῃ ὡς ἐφεδρείαν ἰσάριθμον μὲν δύναμιν, ἀλλ' ἀποτελουμένην ἐκ διαφόρων μονάδων (τάγμα ἀποτελούμενον ἐκ λόχων διαφόρων ταγμάτων, καὶ λόχον ἀποτελούμενον ἐκ διμοιριῶν διαφόρων λόχων κτλ.).

Πρὸς συγκερασμὸν λοιπὸν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς κατανομῆς (τήρησις τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν ἐπὶ πλείονα χρόνον) καὶ τῶν μειονεκτημάτων τῆς κατανομῆς (ἀνομοιογένεια ἐφεδρείας), ἡ τοιαύτη κατανομὴ περιορίζεται μέχρι τοῦ τάγματος, θεωρεῖται δ' αὕτη ἐπαρκεστάτη, καθ' ὅσον ἀνάμειξις μεταξὺ λόχων τοῦ ἰδίου τάγματος δὲν παρουσιάζει μειονεκτήματα. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα μὴ τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν

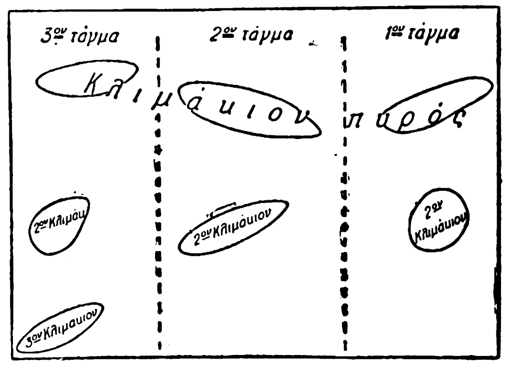

Σχ. 2. *Σύνταγμα πεζικοῦ μὲ κατανομὴν ἀνὰ τὰ τάγματά του.*

παρουσιάσθη κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, καθ' ὃν τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν εἶχεν ὄχι μόνον κατανεμηθῇ σχοινοτενῶς (en cordon), κατὰ μῆκος ὁλοκλήρου τῆς τότε ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη ἀνάμειξιν τῶν διαφόρων αὐτοῦ μονάδων, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μικροτάτων.

Τὸ πεζῷ ἱππικὸν πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ τηρῇ τὴν ἀρχὴν τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν, παρεμφερῶς πρὸς τὸ πεζικόν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ κατανομὴ ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ συντάγματος. Προκειμένου περὶ πυροβολικοῦ, οἱ ὀργανικοὶ δεσμοὶ πρέπει νὰ τηρῶνται μέχρι τῆς μοίρας, δηλαδή, κατὰ τὴν συγκρότησιν τῶν διαφόρων ὁμάδων πυροβολικοῦ, νὰ μὴ διασπῶνται οἱ ὀργανικοὶ δεσμοὶ τῆς μοίρας. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **ὀργανικὸς νόμος.** Ὁ νόμος ὁ ἱδρύων ὄργανα τοῦ κράτους καὶ κανονίζων τὰ τῆς συγκροτήσεως, συνθέσεως καὶ τρόπου λειτουργίας αὐτῶν. Οἱ νόμοι οὗτοι δυνατὸν ν' ἀνήκωσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων συνταγματικῶν νόμων, οἵτινες κέκτηνται ἐπηυξημένην τυπικὴν δύναμιν, εἴτε εἰς τὴν τῶν κοινῶν νόμων, τῶν καταρτιζομένων διὰ τῆς συνήθους νομοθετικῆς ὁδοῦ, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν δυνατὸν ν' ἀνάγηται εἰς τὴν διοργάνωσιν εἴτε τῆς νομοθετικῆς, εἴτε τῆς ἐκτελεστικῆς, εἴτε τῆς δικαστικῆς λειτουργίας, ὡς λ. χ. νόμοι περὶ συγκροτήσεως τῆς γερουσίας, περὶ ὀργανισμοῦ ὑπουργείων, περὶ ὀργανισμοῦ δικαστηρίων κλπ. Δεδομένου ὅτι οἱ τοιοῦτοι νόμοι δὲν δημιουργοῦσι σχέσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ κράτους ἢ τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ περιορίζονται εἰς τὴν διοργάνωσιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, γεννᾶται ζήτημα ἐὰν περιέχωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν κανόνα δικαίου προσωπ-

Digitized by Google

γὴν τῆς πολιτείας καὶ πρὸς τίνα αὕτη ἀπευθύνεται. Περὶ προσταγῆς ἀπευθυνομένης πρὸς αὐτὴν τὴν πολιτείαν δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, ὡς οὐδὲ περὶ προσταγῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τούτων διεπόμενα ὄργανα, διότι ταῦτα δὲν ἔχουσι προσωπικότητα διακεκριμένην τῆς τοῦ κράτους. Ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη ὅτι οἱ ὀργανικοὶ νόμοι περιέχουσι προσταγὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὰ ὄργανα. Ἀλλὰ τοιαύτην λύσιν ἀποκρούει ἡ περὶ νομικῆς προσωπικότητος τῆς πολιτείας θεωρία, δεχομένη ὅτι τὰ πολιτειακὴν λειτουργίαν ἀσκοῦντα φυσικὰ πρόσωπα δὲν ἐκδηλοῦσι θέλησιν ἰδίαν, ἀλλὰ θέλησιν τῆς πολιτείας, ἧς ἡ νομικὴ προσωπικότης ἀπορροφεῖ τὴν προσωπικότητα τῶν ἀτόμων τούτων. Τὴν νομοθετικὴν προσταγὴν ἀνευρίσκει ὁ Duguit εἰς τὸν ἐν τῷ νόμῳ περιεχόμενον κανόνα δικαίου, ὅστις ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι προστακτικός, καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ νόμῳ περιεχομένην βούλησιν τῆς πολιτείας ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος τούτου.

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ὀργανισμὸς (ὁ)· τὸ σύνολον τῶν ὀργάνων, τῶν μέσων πρὸς ἐκτέλεσιν λειτουργίας τινός, καὶ ἡ λειτουργία αὐτή: «ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου», «ἔχει γερὸ ὀργανισμό», «ὁ ὀργανισμός του εἶναι ἐξησθενημένος ἀπὸ τὰς κακουχίας» || τὸ σύνολον τῶν διατάξεων τῶν κανονιζουσῶν τὴν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας: «ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ» (βλ. κατ.)· || «σταφιδικὸς ὀργανισμὸς» τὸ σύνολον τῶν διατάξεων πρὸς προστασίαν τῆς σταφίδος καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τῆς ὑπηρεσίας: «ὑπηρετεῖ εἰς τὸν σταφιδικὸν ὀργανισμόν».

— *[Βιολογ.]* Ὁ ὅρος *ὀργανισμὸς* (organisme) εἰσήχθη εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ Ch. Vonnet κατὰ τὸν ΙΗ´ αἰῶνα καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Chaussier, σημαίνει δὲ τὸ σύνολον τῶν ὀργάνων ἢ τῶν μερῶν, ἅτινα ἔχουσιν ὀργάνωσιν. Βραδύτερον μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν ἐνίοτε, ἵνα σημάνωσι τὴν ἐν ἐνεργείᾳ ὀργάνωσιν, τὸ λειτουργικὸν μέρος τῆς οἰκονομίας, τὸ σύνολον τῶν πράξεων αὐτῆς ἢ τῶν νόμων, τοὺς ὁποίους ἀκολουθοῦσι. Πᾶν σῶμα ὠργανωμένον, ἔχον ἰδίαν ὕπαρξιν, ὁ ἄνθρωπος, ἡ δρῦς, ὁ ἵππος, τὸ ᾠόν, ὁ κόκκος κ.λ.π. εἰσὶν ὀργανισμοὶ ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι, ὧν ἡ κεχωρισμένη ὕπαρξις ἔχει τοὺς ἰδίους αὐτῆς νόμους· ἀλλὰ τὸ σπερματοζῳάριον, ἡ μυϊκὴ ἲς, ὁ νευρικὸς ἄξων ἢ σωλήν, τὸ ἐπιθηλιακὸν κύτταρον, δὲν εἶναι ὀργανισμοί, ἀλλὰ σώματα ὠργανωμένα. Ὅθεν *σῶμα ὠργανωμένον* εἶναι ὅρος γενικώτερος τῆς λέξεως ὀργανισμός. Κατὰ μεταφορὰν δὲ καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἐννοίας ὀνομάζονται ἐνίοτε ὀργανισμοὶ κύτταρα ἐπιθηλιακά, σπερματοζῳάρια ἢ ἕτερα ἀνατομικὰ στοιχεῖα, ἅτινά εἰσι μερὶς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἔχοντα κεχωρισμένα ὕπαρξιν καὶ δυνάμενα νὰ ζήσωσιν ἐπί τινας στιγμὰς καθ' ἑαυτά. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν ἄνευ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπὶ μακρόν, οὐδὲ δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν ἢ ν' ἀναπαραχθῶσιν ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ. Πλὴν τῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποίους κατέχει ὠργανωμένον σῶμα, οἱ φυτικοὶ ἢ ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ διακρίνονται ἐν γένει τῶν *ἀκατεργάστων σωμάτων* διὰ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως ἣν κατέχουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, διὰ τῶν ὡρισμένων διαστάσεων, ἃς ἔχουσιν εἰς ἕκαστον εἶδος, διὰ τῶν μορφῶν, αἵτινες ποικίλλουσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον καὶ ἀπὸ μιᾶς ἡλικίας εἰς ἑτέραν, ἐχουσῶν ὅμως πάντοτε ἰδιάζον τι, ὅπερ δὲν ἀνευρίσκεται εἰς τὰ ἀκατέργαστα σώματα.

Τὸ αὐτὸ δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν, τῆς θερμοκρασίας, τῆς ἀγωγιμότητος αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν θερμότητα, περὶ τοῦ χρώματος αὐτῶν; ὡς καὶ περὶ τῆς ἀμέσου ἢ στοιχειώδους αὐτῶν συνθέσεως. Διακρίνονται ὅμως ἀπὸ τῶν ἀκατεργάστων σωμάτων οἱ ὀργανισμοὶ πρὸ παντός, διότι οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων *ἀνατομικῶν στοιχείων* ἀποτελούντων ἱστούς, οἵτινες καὶ οὗτοι πάλιν ἀποτελοῦσιν *ὄργανα* καὶ *συστήματα*.

Ἐν γένει δὲ ὀργανισμὸς καλεῖται ἄτομον ζωϊκὸν ἢ φυτικόν, ἐσχηματισμένον ἐξ ἀριθμοῦ μερῶν ἢ ὀργάνων, ἀλλ' ἐχόντων τὴν ἰδίαν αὐτῶν ζωήν.

Μ. Ν. Κ.

— *[Στρατ.]* *Ὀργανισμὸς στρατοῦ* καλεῖται τὸ σύστημα, ὑφ' ὃ εἶναι συγκεκροτημένος πᾶς στρατός. Ναὶ μὲν οἱ ὀργανισμοὶ ἁπάντων τῶν στρατῶν στηρίζονται ἐπὶ ἀναλλοιώτων βασικῶν ἀρχῶν, δὲν δύνανται ὅμως νὰ εἶναι ἀπαράλλακτοι εἰς ὅλας τὰς χώρας, διότι τό τε ποσὸν τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα, καθὼς καὶ αἱ ἐθνικοπολιτικαὶ βλέψεις διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ὡς ἐπίσης ὁ ὀργανισμὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμένῃ ὁ ἴδιος πάντοτε, διότι τὰ πολεμικὰ μέσα μεταβάλλονται ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχήν, λόγῳ νέων ἐφευρέσεων καὶ τελειοποιήσεων τῆς βιομηχανίας. Ὁ ὀργανισμὸς ἑκάστης χώρας στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν βασικῶν ἀναλλοιώτων ἀρχῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε ἀποδεδεγμένων παρ' αὐτῇ βασικῶν ἀρχῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὸ *δόγμα* (doctrine) ἑνὸς ἑκάστου στρατοῦ. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ πρέπει καλῶς νὰ κατανοηθῇ εἶναι ὅτι ὁ ὀργανισμὸς στρατοῦ τινος δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἐμψύχων δυνάμεων τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συνύπαρξιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀψύχου ὑλικοῦ, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ· διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ προβλέπῃ ὀργανισμός τις ἄπειρον ἀριθμὸν ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅσων δηλαδὴ ἡ ἀναλογία τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ πρέπει αἱ ἑκατοντάδες αὗται νὰ ἔχωσι τὸν ἀπαιτούμενον, ὄχι μόνον ἀτομικόν, ἀλλὰ καὶ γενικῆς φύσεως ἐφοδιασμόν, στρατωνισμόν, ἀποθήκας ὑλικῶν ἐπιστρατεύσεως κτλ., ταῦτα δὲ πάντα διὰ χρηματικῆς δαπάνης, μὴ ὑπερβαινούσης ὡρισμένον τι ἀνεκτὸν ὅριον ἐπὶ τοῦ ὅλου προϋπολογισμοῦ ἑκάστης χώρας.

Ν. Θ. Κ.

— **ὀργανισμοὶ *θαλάσσιοι*** *[Βιολ.]*· βλ. λ. *ὠκεανογραφία [Βιολ.]*.

— ***ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων*** *[Νομ.]*. Καλεῖται τὸ σύνολον τῶν διατάξεων, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζονται: α') Τὰ ὅρια τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας. β') Τὰ καθήκοντα τῶν δικαστικῶν ὀργάνων. γ') Τὰ καθήκοντα τῶν δικαστηρίων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰς ἄλλας δικαστικὰς ἀρχάς. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων ἀποτελεῖ τὸν ἕτερον τῶν κλάδων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ὑπὸ τὴν εὐρεῖάν της ἔννοιαν, τοῦ ἄλλου κλάδου, ἤτοι τῆς καθαυτὸ δικονομίας ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν, περιλαμβάνοντος τὸ διαδικαστικὸν δίκαιον, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν διατάξεων, διὰ τῶν ὁποίων ῥυθμίζεται ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τῶν δικαστηρίων πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν. Ὁ ἰσχύων παρ' ἡμῖν «Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ συμβολαιογράφων» ἐξεδόθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 21 Ἰανουαρίου — 2 Φεβρουαρίου 1834 καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί, περιλαμβάνων 313 ἐν συνόλῳ ἄρθρα. Ὁ «Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων κλπ.» ἐν συνδυασμῷ μετὰ ὡρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων κατοχυρώνει τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης διὰ σπουδαιοτάτων ἐγγυήσεων. Ἐξασφαλίζει τὸ ἀμετάβλητον τῶν δικαστηρίων, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ νόμου δύνανται νὰ συνιστῶνται, νὰ καταργῶνται ἢ νὰ ὑφίστανται μεταβολὰς ἁρμοδιότητος. Προστατεύει — διὰ συνταγματικῆς διατάξεως—τὴν μὲν «καθημένην δικαιοσύνην», τοὺς δικάζοντας δηλαδὴ δικαστὰς ὅλων τῶν βαθμῶν — πλὴν τοῦ εἰρηνοδίκου — δι' ἰσοβιότητος, τοὺς δὲ εἰσαγγελεῖς, γραμματεῖς δικαστηρίων καὶ εἰρηνοδίκας διὰ μονιμότητος. Οἱ ἰσοβιότητος ἢ μονιμότητος ἀπολαύοντες δικαστικοὶ ὑπάλληλοι δὲν δύνανται νὰ παυθῶσιν ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως, εἴτε κατ' ἀκολουθίαν ποινικῆς καταδίκης, εἴτε ἕνεκα πειθαρχικῶν παραπτωμάτων ἢ νόσου ἢ ἀνεπαρκείας (ἄρθρ. 95 Συντάγμ.). Καθιερώνει ἀκόμη ὡς ἐγγύησιν ὀρθῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης: Τὸ ἀσυμβίβαστον τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς πρὸς πᾶσαν ἄλλην—πλὴν τῆς τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου. Τὸν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων προσόντων διορισμὸν τῶν δικαστῶν. Τὴν ἀστικήν, ποινικὴν καὶ πειθαρχικὴν εὐθύνην τῶν δικαστῶν διὰ τὸ ἔργον των. Τὴν δημοσιότητα τῶν συνεδριάσεων. Τὴν ὑποχρέωσιν αἰτιολογίας τῶν ἀποφάσεων. Ἐπίσης τὸ ἄρθρον 97 τοῦ Συντάγματος ἀπαγορεύει τὰ ἔκτακτα δικαστήρια καὶ τὰς δικαστικὰς ἐπιτροπάς.

Πρὸς διαχείρισιν τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης ἔχουν δημιουργηθῆ τὰ ἀκόλουθα δικαστήρια: εἰρηνοδικεῖον, πρωτοδικεῖον, ἐφετεῖον καὶ Ἄρειος Πάγος. Ὑπῆρχον δὲ καὶ τὰ ἐμποροδικεῖα, ὁ θεσμὸς τῶν ὁποίων κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου ΑΥΝΖ´ τῆς 29 Μαΐου τοῦ 1887, ὡς ἀποτυχών. Τακτικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ πάσης διαφορᾶς, ἡ ὁποία ἀναφύεται εἰς ὡρισμένην περιφέρειαν, ἔχουν τὰ πρωτοδικεῖα τῆς περιφερείας, αἱ ἀποφάσεις τῶν ὁποίων ἐκκαλοῦνται ἐνώπιον τῶν ἐφετείων, δικαζόντων εἰς δεύτερον βαθμὸν τὴν διαφοράν. Τὰ εἰρηνοδικεῖα δικάζουν κατ' ἐξαίρεσιν τὰς διαφορὰς μόνον ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ῥητῶς ὑπήχθησαν διὰ τοῦ νόμου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν των, ἤτοι τὰς ἁπλᾶς (ὡς αἱ διαφοραὶ διὰ τοὺς ἐργατικοὺς μισθούς), κατεπειγούσας (ὡς τὰ προσωρινὰ μέτρα) καὶ εὐτελεῖς (μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 5.000 δρ.) ὑποθέσεις. Αἱ ἀποφάσεις τῶν εἰρηνοδικείων ἐκκαλοῦνται ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου, δικάζοντος ἐπ' αὐτῶν ὡς ἐφετείου. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐνεργεῖ κατὰ κανόνα ὡς ἀκυρωτικὸν δικαστήριον, δικάζει δὲ εἰς δεύτερον βαθμόν, κατ' ἔφεσιν, τὰς ὑποθέσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας κατ' ἐξαίρεσιν δικάζουν εἰς πρῶτον βαθμὸν τὰ ἐφετεῖα. Τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἀπονέμουν τὴν δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀπ' ἀλλήλων «οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ», οὐδεμία δὲ ἐπιβολὴ τοῦ κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρου δικαστηρίου δύναται νὰ ἀσκηθῇ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου, ἀλλ' ἕκαστον δικαστήριον ἀσκεῖ τὸ καθῆκόν του κατ' ἰδίαν ἐλευθέραν κρίσιν. Μόνον ὁ Ἄρειος Πάγος δικαιοῦται εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις—ἀδυναμία συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου ἐξ ἀσθενείας ἢ ἀπουσίας, κίνδυνος διασαλεύσεως τῆς τάξεως ἢ νέα μετ' ἀναίρεσιν ἐκδίκασις τῆς ὑποθέσεως—νὰ παραπέμψῃ τὴν ἐκδίκασιν εἰς ἄλλο ὁμοειδὲς καὶ ὁμοιόβαθμον δικαστήριον. Ἀντιθέτως ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχή, ἡ ὁποία ἐπιμελεῖται τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ ἐκπροσωπεῖ τὸ δημόσιον συμφέρον, εἶναι ἱεραρχικῶς ὠργανωμένη, δι' ὃ καὶ ἕκαστος εἰσαγγελεὺς ὀφείλει ὑπακοὴν εἰς τὸν ἀνώτερόν του, ὑποχρεούμενος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς διαταχθείσης πράξεως ἀλλὰ καὶ ἔχων ἐλευθερίαν γνώμης κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς συζήτησιν. Ὁ τόπος τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ὁρίζεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ εἶναι ὁμοιομόρφως διεσκευασμένος, μόνον δὲ κατόπιν ἀδείας τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης δύναται ἓν δικαστήριον ν' ἀπονείμῃ τὴν δικαιοσύνην ἀλλοῦ ἢ εἰς τὸν συνήθη τόπον τῶν συνεδριάσεών του. Κατ' ἐξαίρεσιν δύνανται ν' ἀποφαίνωνται καὶ ἀλλαχοῦ οἱ πρόεδροι τῶν πρωτοδικῶν, οἱ εἰσηγηταὶ καὶ οἱ εἰρηνοδίκαι. Τὰ δικαστήρια ἐργάζονται ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, πλὴν τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἐξαιρεσίμων ἑορτῶν. Διακόπτουν δὲ τὰς ἐργασίας των—πλὴν τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ εἰρηνοδίκου—καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ὁπότε ὁρίζονται τμήματα διακοπῶν πρὸς ἐκδίκασιν τῶν μᾶλλον ἐπειγουσῶν ὑποθέσεων. Ἐπίσης διακόπτουν τὰς ἐργασίας των κατὰ τὸ θέρος καὶ τὰ κακουργιοδικεῖα.

Ἡ ποινικὴ δικαιοδοσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν τακτικῶν ποινικῶν δικαστηρίων, τὰ ὁποῖα εἶναι: τὸ πταισματοδικεῖον, τὸ πλημμελειοδικεῖον καὶ τὸ κακουργιοδικεῖον. Ἐπίσης ποινικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦν ἐξαιρετικῶς καὶ τὰ ἐφετεῖα ἐπί τινων ἀδικημάτων, ὅπως ἡ πειρατεία καὶ ναυταπάτη, ἡ κλοπὴ εἰδῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἀκόμη ἐπὶ ὡρισμένων προσώπων (νομαρχῶν, δικηγόρων, ἐπισκόπων κλπ.) δωσιδοκούντων κατ' ἐξαίρεσιν ἐνώπιον τῶν ἐφετείων. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου διάκρισιν τῶν κολασίμων πράξεων εἰς πταίσματα, ἐφ' ὧν ἐπιβάλλονται ἀστυνομικαὶ ποιναὶ—κράτησις καὶ πρόστιμον—, πλημμελήματα, ἐφ' ὧν ἐπιβάλλονται ἐπανορθωτικαὶ ποιναὶ—φυλάκισις μέχρι 5 ἐτῶν καὶ χρηματικὴ ποινὴ—, κακουργήματα, ἐφ' ὧν ἐπιβάλλονται ἐγκληματικαὶ ποιναὶ—θάνατος, δεσμὰ διὰ βίου, πρόσκαιρα δεσμὰ (10—20 ἔτη), εἱρκτὴ (5—10 ἔτη). Ὑφίσταται ἀκόμη καὶ ἡ ἔκτακτος ποινικὴ δικαιοδοσία, τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν: Τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια (στρατοδικεῖον, ναυτοδικεῖον, ἀναθεωρητικόν). Τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια (ἐπισκοπικόν, Ἱερὰ Σύνοδος καὶ Ἱεραρχία τῆς Ἑλλάδος). Τὸ εἰδικὸν δικαστήριον τὸ δικάζον τοὺς ὑπουργούς. Τὰ προξενικὰ δικαστήρια, δηλαδὴ οἱ ἀσκοῦντες ὡρισμένα δικαστικὰ καθήκοντα Ἕλληνες πρόξενοι καὶ τὸ εἰδικὸν προξενικὸν δικαστήριον καὶ τὸ κακουργιοδικεῖον Ἀλεξανδρείας. Πᾶν δικαστικὸν πρόσωπον ἔχει τὸ καθῆκον: Νὰ δώσῃ τὸν ὅρκον τῆς ὑπηρεσίας. Νὰ μεταβῇ καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας τοῦ τόπου εἰς ὃν διωρίσθη. Νὰ τηρῇ ἐχεμύθειαν. Ὁ δικαστικὸς ὑπάλληλος, ὁ ὁποῖος δὲν τηρεῖ τὰ καθήκοντά του, παραβιάζει τὴν πειθαρχίαν, ἤτοι τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως συμμορφοῦται πρὸς τὰ ἐκ τοῦ ἀξιώματός του καθήκοντα καὶ διαπράττει πειθαρχικὸν ἀδίκημα ἐπισῦρον τὴν λεγομένην πειθαρχικὴν ποινήν, ἤτοι: ἐπίπληξιν, πρόστιμον, καταδίκην εἰς τὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τῆς τιμωρουμένης πράξεώς του, προσωρινὴν παῦσιν ἀπὸ 8 ἡμερῶν μέχρις 6 μηνῶν. Ἐπὶ πλέον δύναται νὰ ἐγερθῇ ἐναντίον τοῦ δικαστικοῦ ὑπαλλήλου—πλὴν τῶν ὑποθηκοφυλάκων καὶ τῶν ληξιάρχων—ἢ καὶ ὁλοκλήρου δικαστηρίου καὶ ἡ ἀγωγὴ κακοδικίας διὰ τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσεν ἀσύγγνωστος ἀμέλεια, δόλος ἢ ἀρνησιδικία τοῦ δικαστικοῦ τούτου ὑπαλλήλου ἢ τοῦ δικαστηρίου. Ἡ ἐν λόγῳ ἀγωγὴ ὑποβάλλεται εἰς ἰδιαιτέραν διαδικασίαν καὶ πρέπει νὰ προηγηθῇ ταύτης ἡ αἴτησις θεραπείας. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων συνεπληρώθη, ἐτροποποιήθη καὶ ἀνεκαινίσθη διὰ πλήθους νεωτέρων νόμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: Ὁ νόμος ΒΚΗ´ τοῦ 1892 περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν, ῥιζικῶς τροποποιηθεὶς διὰ τελευταίου νόμου καὶ διὰ τοῦ ὁποίου καθιερώθη ἡ ὑπὸ τὴν σημερινήν της μορφὴν λειτουργία τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων. Σειρὰ νόμων καὶ διαταγμάτων περὶ μισθῶν, συντάξεων καὶ ταμείου συντάξεων—μετοχικοῦ ταμείου—δικαστικῶν ὑπαλλήλων ὡς καὶ περὶ ἀδείας, διακοπῶν καὶ νοσηλείας αὐτῶν. Ὁ νόμος ΓΥΛΖ´ τοῦ 1909 περὶ προσόντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Ὁ νόμος 148 τοῦ 1913 περὶ δικαστικῶν γραφείων καὶ ἀρχειοφυλακείων τῶν νέων χωρῶν. Ὁ νόμος 406 τοῦ 1914 περὶ δικαστηρίου συγκρούσεως καθηκόντων. Ὁ νόμος 407 τοῦ 1913 περὶ ἐκδικάσεως ἀγωγῶν κακοδικίας. Ὁ νόμος 408 τοῦ 1914 περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 104 τοῦ Συντάγματος πειθαρχικοῦ συμβουλίου. Ὁ νόμος 2796 τοῦ 1922 περὶ τοῦ βαθμοῦ ἀντιπροέδρου ἐφετῶν καὶ πρωτοδικῶν τοῦ κράτους. Ὁ νόμος 3713 τοῦ 1928 περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας. Ὁ νόμος 3742 τοῦ 1929 περὶ συγκροτήσεως τοῦ κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Ὁ νόμος 4418 τοῦ 1929 «Περὶ ταμείου συντάξεως νομικῶν». Ὁ νόμος 4768 τοῦ 1930 περὶ προσθήκης διατάξεων εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ταμείου παρα-

Digitized by Google

καταθηκῶν καὶ δανείων. Ὁ νόμος 4627 τοῦ 1930 περὶ κώδικος τῶν δικηγόρων. Διάφορα ἄλλα νομοθετικὰ διατάγματα, ἐξ ὧν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας τὸ ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 1925 περὶ γυναικῶν δικηγόρων, τὸ ἀπὸ 5 Μαΐου τοῦ 1926 περὶ κώδικος δικηγόρων, τὸ ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1930 περὶ κωδικοποιήσεως εἰς ἑνιαῖον κείμενον τῶν περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων νόμων κλπ. Μ. Ι. ΜΑΛΛΙΝΟΣ

— **ὀργανισμοῦ** ***ἄμυνα***. Ὁ ἀνθρώπειος ὀργανισμὸς ἀμύνεται καθ' ὅλων τῶν ποικίλων παραγόντων, οἵτινες ἀπειλοῦσιν αὐτὸν ἀδιαπαύστως. Πρὸς τοῦτο ὁ ὀργανισμὸς εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ ποικίλων ἀμυντικῶν μέσων, τῶν μὲν ἐμμόνων, τῶν δὲ ἐσωτερικῶν, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὅταν ὑπερνικηθοῦν τὰ πρῶτα, ἄλλων δὲ τυχαίων ἢ ἐνδεχομένων, ἅτινα τίθενται εἰς λειτουργίαν, ὅταν ὁ κίνδυνος αὐξάνεται καὶ τῶν ὁποίων ἡ σπουδαιότης ἀποβαίνει μεγαλυτέρα ἐφ' ὅσον καὶ ὁ κίνδυνος εἶναι μεγαλύτερος.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τίθεται εἰς ἐνέργειαν ἡ πρώτη ζώνη, ἡ τῶν ἐμμόνων ἐξωτερικῶν ἀμυντικῶν στοιχείων, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπίθεσις δὲν εἶναι ἰσχυρά, τὰ διάφορα συστήματα ἐξακολουθοῦσιν ἠρέμως τὴν συνήθη αὐτῶν ἐργασίαν. Ταῦτα δὲ εἶναι: τὸ δέρμα, οἱ βλεννογόνοι, ἀδένες τινὲς καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα.

Τὸ δέρμα εἶναι φραγμὸς περιβάλλων ὁλόκληρον τὸ σῶμα, ἐξαιρέσει σημείων τινῶν, ἅτινα εἶναι τὰ φυσικὰ στόμια· εἶναι δὲ μεγίστης ἀντοχῆς, ἀδιαπέραστος φραγμός, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ἐπ' αὐτοῦ λύσις τῆς συνεχείας ἀποτελοῦσα ῥῆγμα εἰς τὴν ζώνην ταύτην. Ὄντως δὲ τὰ δηλητήρια δὲν διαπερῶσι τὸ δέρμα· τὰ μικρόβια καὶ τὰ παράσιτα (τὰ μὴ ἔχοντα ὄργανα εἰδικῶς ἐπιθετικὰ) δὲν δύνανται νὰ διαπεράσωσι τοῦτο. Τὸ δέρμα ὑπερασπίζει τὸν ὀργανισμὸν κατὰ τῶν μηχανικῶν παραγόντων, διὰ τῆς εὐκαμψίας αὐτοῦ, ἐνισχυομένης ὑπὸ τοῦ ὑποστρωννύοντος αὐτὸ λιπώδους ἱστοῦ· κατὰ δὲ τῶν φυσικῶν παραγόντων, διὰ τῶν ἐκκρίσεων τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ σμήγματος, ὡς καὶ διὰ τῆς χρωστικῆς ἣν περιέχει. Εἰς τὰ μέρη δ' ἔνθα διακόπτεται τὸ ἐξωτερικὸν δερματικὸν τεῖχος συνεχίζεται δι' ἐσωτερικοῦ τείχους ἧττον ἀνθισταμένου, ἱκανοῦ ὅμως ὅπως ἀντιτάξῃ κώλυμα στερεώτατον εἰς τὴν ἐπίθεσιν, τουτέστι τοὺς βλεννογόνους, οἵτινες δὲν εἶναι εὐδιαπέραστοι οὔτε ὑπὸ τῶν δηλητηρίων οὔτε ὑπὸ τῶν ζωικῶν παραγόντων. Ἐν τούτοις ἡ ἄμυνα αὕτη ἐξασθενοῦται ἐφ' ὅσον εἰσδύομεν βαθύτερον. Ὁ βλεννογόνος τοῦ στόματος ἀμύνεται θαυμασίως τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τῶν δηλητηρίων· ὁ ἰὸς τῶν ὄφεων λ. χ. δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ βλεννογόνου τούτου ἀκινδύνως. Ὁ βλεννογόνος τοῦ στομάχου εἶναί πως μᾶλλον εὐδιαπέραστος τοῦ προηγουμένου· ὁ δὲ τῶν ἐντέρων εἶναι ὁ ὀλιγώτερον ἀνθιστάμενος πάντων, καθόσον ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτελεῖται ἡ ἀπορρόφησις, τὸ τοιοῦτον δὲ σημαίνει τὴν εὐχερεστέραν εὐδιαχωρητικότητα.

Τὰ ὀστᾶ δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τῆς πρώτης ταύτης γραμμῆς τῆς ἀμύνης· διὰ τῆς ἀκαμψίας αὐτῶν ἐξασφαλίζουσι τὴν στατικὴν ἰσορροπίαν τοῦ σώματος, ἀντιτίθενται εἰς τὰς παραμορφώσεις αὐτοῦ, ἀνθίστανται κατὰ τῶν πληγμάτων καὶ προστατεύουσιν οὕτω τὰ ὑποκείμενα ὄργανα. Ἔρχονται ἀκολούθως οἱ ἀδένες δίκην προμαχώνων διατεθειμένων εἰς τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς. Οὗτοι εἶναι λ.χ. οἱ σιαλογόνοι ἀδένες, οἵτινες ἀραιώνουσι τὰς ἐν τῷ στόματι εἰσαγομένας ἐπιβλαβεῖς οὐσίας, εὐχεραίνοντες οὕτω τὴν ἀπόρριψιν αὐτῶν· οἱ δακρυϊκοὶ ἀδένες, οἵτινες, ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἀλλοτρίου σώματος, ἐκκρίνουσι τὸ δάκρυ καὶ ἀποδιώκουσι τὸν ἐχθρὸν ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ· αἱ ἀμυγδάλαι, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἴσως ὡς μικροβιοπαγίδες εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ πεπτικοῦ συστήματος· τέλος οἱ ἀδένες τοῦ στομάχου, οἵτινες διὰ τῶν ἐκκρίσεων αὐτῶν κατεργάζονται τὴν ἀραίωσιν τῶν αὐτῶν οὐσιῶν, αἵτινες εἰσέδυσαν περαιτέρω καὶ ὑποβοηθοῦσιν εἰς τὸν ἔμετον· ὡσαύτως καὶ οἱ ἀδένες τῶν ἐντέρων, τῶν ὁποίων αἱ ἀντιδράσεις, χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ τῆς διαρροίας, ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εὐεργετικὸν σάρωμα τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος.

Τὰ αἰσθητήρια ὄργανα εἶναι οἱ κατοπτευταὶ τῆς ἀμυντικῆς ταύτης γραμμῆς, εἰδοποιοῦντες περὶ τῶν ἐμφανιζομένων κινδύνων· τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῆς ὁράσεως, τῆς ὀσφρήσεως, τῆς ἀκοῆς, τῆς γεύσεως καὶ τῆς ἁφῆς. Ἡ ἁφὴ μόνη κατέχει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου (τὸ ἄλγος), ὅστις μᾶς ἐμβάλλει εἰς ἀνησυχίας. Τὰ ἐξ ἀναισθησίας ἢ καταργήσεως τῆς αἰσθητικότητος κατεχόμενα ἄτομα εἶναι περισσότερον εὐάλωτα καὶ εὔτρωτα τῶν λοιπῶν.

Ἡ πρώτη αὕτη γραμμὴ φαίνεται ὄντως ἰσχυρά, ἀλλὰ καὶ εὔθραυστος ἅμα. Εὐθὺς ὡς ἡ ἐπίθεσις ἐπέλθῃ μετὰ μεγαλυτέρας ἰσχύος ἀναπτύσσονται ῥήγματα ἐπὶ τῆς ζώνης ταύτης. Ὁτὲ μὲν τραυματισμός τις διατέμνει τὸ δέρμα, χημικός τις παράγων καταστρέφει αὐτὸ καὶ παράσιτόν τι τὸ διατρυπᾷ. Ὁτὲ δὲ ἰσχυρὸν πλῆγμα θραύει τὰ ὀστᾶ, λεπτὰ καὶ διεισδυτικὰ μικρόβια παραβιάζουσι τὸν φραγμὸν τῶν ἀμυγδαλῶν, ἐντερικόν τι παράσιτον διατρυπᾷ τὸν βλεννογόνον ἢ δημιουργεῖ δίοδον διὰ διαρρήξεως, ἣν χρησιμοποιοῦσι λοιμώδη γονίδια. Δυνατὸν ἔτι τοξική τις οὐσία νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ στόματος, τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ στομάχου καὶ τέλος νὰ ἀναποθῇ ἐν τῷ ἐντέρῳ. Ὁ ἐχθρὸς τότε, ἀδιακρίτως τῆς φύσεως αὐτοῦ, εὑρίσκεται ἐπιτοπίως. Τότε δὲ δὲν πρέπει νὰ ἐπαναπαυώμεθα ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς ἡμῶν ζώνης καὶ τῶν ὀχυρωματικῶν φραγμῶν· εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν συνδρομὴν ἄλλων ἀμυντόρων.

Ἐγκαταλείποντες πρὸς στιγμὴν πάντα ἕτερον ἐπιθετικὸν παράγοντα, ἃς ἀσχοληθῶμεν περὶ τῶν μικροβίων. Ταῦτα δὲν εἶναι μόνον οἱ πολυαριθμότεροι καὶ οἱ συχνότεροι τῶν ἐχθρῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες τὰ μᾶλλον περίπλοκα ἀμυντικὰ μέσα. Ἤδη τὰ μικρόβια εἰσεχώρησαν εἰς τὸν ὀργανισμὸν διά τινος οἱουδήποτε σημείου. Τότε θέλει τεθῇ εἰς κίνησιν ἡ δευτέρα ἀμυντικὴ ζώνη. Ἐὰν ἐπιχειρήσωσιν οἱ εἰσβολεῖς οὗτοι νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα, ὅπως εἰσδύσωσι βαθύτερον, ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι ἐπικίνδυνος δι' αὐτούς, καθόσον θέλει ὁδηγήσει αὐτοὺς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν λεμφικῶν τούτων ἀγγείων τοποθετημένα γάγγλια, ἅτινα ἵστανται δίκην ὀχυρωματικῶν σφηνῶν ὅπως ἀναχαιτίσωσι τὴν εἰσβολήν. Βεβαίως τὸ τοιοῦτον δὲν ἐπιτελεῖται ἄνευ καταστροφῶν καὶ ἰδίως ἄνευ σοβαρῶν προσπαθειῶν. Πρὸς τὸ μέρος τῶν γαγγλίων ἐκπηδᾷ τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο σύστημα ἀμύνης, περὶ οὗ θὰ γίνῃ λόγος ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς φλεγμονῆς· πρὸς στιγμὴν ἃς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν γνῶσιν ὅτι τὰ λεμφικὰ γάγγλια συμβάλλονται σπουδαίως εἰς τὴν κοινὴν προστασίαν. Οὐ μόνον δὲ διὰ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων τὰ μικρόβια προσπαθοῦσι νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ πεδίον τῆς δράσεως αὐτῶν. Ταῦτα, ὡς καὶ τὰ δι' αὐτῶν κατεργαζόμενα νοσηρὰ προϊόντα, χρησιμοποιοῦσιν, εὐθὺς ὡς δυνηθῶσι, καὶ τὴν τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων ὁδόν, ἥτις ὁδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὸ ἧπαρ, ἔνθα ὅμως δὲν θὰ εἶναι εὐάρεστος ἡ παραμονὴ αὐτῶν. Τὸ ἧπαρ παραμένει πάντοτε τὸ χρησιμώτατον καὶ ἀπαραίτητον ἐν τῇ καθόλου λειτουργίᾳ· εἶναι τὸ μέγα ἐργοστάσιον οὐσιῶν χρησίμων καὶ ὁ μέγας καταστροφεὺς τῶν δηλητηρίων· ἐκκρίνει δὲ τὴν χολήν, ἥτις εἶναι ἀντισηπτικὸν ἅμα καὶ διεγερτικὸν στοιχεῖον τῶν ἐντερικῶν κινήσεων· ὡς τοιαύτη δὲ ἡ χολὴ καταστρέφει τὰς ἐπικινδύνους οὐσίας καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῶν βλαβερῶν προϊόντων. Καὶ ἕτεροι ἀδένες ἐπικουρικῶς ἐνισχύουσι τὴν δρᾶσιν τοῦ ἥπατος· ἴσως δὲ πάντα τὰ ὄργανα συμβάλλονται εἰς τὴν γενικὴν ἄμυναν διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκκρίσεως. Πάντως δὲ οἱ σαφῶς καθορισθέντες ἐνδοκρινεῖς ἀδένες, ἰδίᾳ ὁ θυρεοειδὴς καὶ οἱ ἐπινεφρίδειοι, διενεργοῦσιν ἔργον ἐξουδετερώσεως. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς παροχετευτικὰς ὁδούς, ὡς τοὺς νεφρούς, τὰ ἔντερα, τοὺς πνεύμονας, τὸ δέρμα, ἅτινα θεωροῦνται ὄργανα προωρισμένα διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ταῦτα πάντα λειτουργοῦσι μετὰ μεγαλυτέρας δραστικότητος, καθ' ὅσον τὸ σύνολον τῶν ὀργανικῶν συστημάτων εὑρίσκεται ἐν μεγαλυτέρᾳ ἀπειλῇ κινδύνου· συσπειροῦνται δὲ ὅπως ἐπαρκέσωσι καὶ ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τῶν ἐπιδραμόντων ἐχθρῶν.

Ἡ φλεγμονὴ εἶναι ἐκ τῶν ἀρχεγόνων φαινομένων τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὰ αἰσθητὰ συμπτώματα τῆς φλεγμονῆς εἶναι: τὸ οἴδημα, ἡ διόγκωσις, ἡ ἐρυθρότης, τὰ χαρακτηρίζοντα ταύτην, ὡς καὶ εἰδικαί τινες αἰσθήσεις, ἃς δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος ὅταν εἴς τι σημεῖον τοῦ σώματος εἰσέδυσε σηπτικός τις ἢ τοξικὸς ἐχθρός, ὅστις ἀπειλεῖ τὴν καθόλου ὑγείαν. Ἡ ἐπεξεργασία αὕτη ἐπιτελεῖται ὡς ἀκολούθως: Ἐν πρώτοις ἡ φλεγμονὴ ἄρχεται τοπικῶς, εἰς τὸ σημεῖον δηλαδὴ ἔνθα ἡ εἰσβολὴ ἀσκεῖ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἐνέργειαν· τὰ ἀγγεῖα τῆς χώρας ταύτης μεγεθύνονται καὶ διαστέλλονται· τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια ἐγκαταλείπουσι τὰ κεντρικὰ μέρη τοῦ ἀγγείου, ἐν τῷ ὁποίῳ διαδράμουσι ταχέως, ἐν μέσῳ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, καὶ τάσσονται πρὸς τὴν περιφέρειαν· ἀκολούθως παρεισάγουσι τὰς ἀποφυάδας αὐτῶν μεταξὺ τῶν κυττάρων, ἅτινα ἐπενδύουσι τὸ ἀγγεῖον, διανοίγουσι δίοδον μεταξὺ τῶν στοιχείων τούτων καὶ διολισθαίνουσιν ἐπὶ τὰ ἐκτός, βαίνοντα πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος διιδροῦται ἐκτὸς τοῦ ἀγγείου, ἀκολουθῶν τὰ λευκὰ ταῦτα αἱμοσφαίρια, ὅπως βοηθήσῃ αὐτὰ εἰς τὸ ἔργον τῆς περικυκλώσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ φλεγμονὴ αὕτη, ἐντοπιζομένη, εἶναι πολλάκις ἱκανὴ ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν νίκην. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι λευκὰ αἱμοσφαίρια ἀπέτυχον ἐν τῇ ἐπιχειρήσει αὐτῶν· τότε ἄρχεται ἡ μεγάλη πάλη, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῆς ζωῆς. Εἰς ταύτην θὰ συμμετάσχῃ ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμός, ἔστω καὶ ἂν τὸ κακὸν φαίνεται ἐντετοπισμένον. Ἐν πρώτοις τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια. Οἱ ἄγρυπνοι οὗτοι φρουροὶ περικλείουσιν, ὡς ἐντὸς σφαίρας, πάντα τὰ ἀλλότρια σωμάτια, ἅτινα συναντῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῶν, ἀναπτύσσουσιν ἀμφοτέρωθεν παραφυάδας ἢ ψευδόποδας, βραχίονας προσωρινούς, οἵτινες συνενοῦνται ὄπισθεν τοῦ σεσημασμένου θύματος καὶ διὰ τοῦ ἀπορθήτου τούτου φραγμοῦ ἐνσωματοῦσι τὸ θῦμα ἐντὸς αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ αἱμοσφαιρίου, ὅπερ ἀκολούθως καταβροχθίζει καὶ ἐξαφανίζει βραδέως διὰ πέψεως· τὸ θῦμα τοῦτο εἶναι ἀνίκανον ἐφεξῆς νὰ βλάψῃ. Ἀλλ' ἂν οἱ ἐχθροὶ εἶναι πολυάριθμοι, εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν δραστηρίαν ταύτην ἄμυναν καὶ τὰ αἱμοσφαίρια νὰ εἶναι πολυάριθμα, ὑπάρχει τουτέστιν ἀνάγκη ἐπικουρικῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων· ταῦτα προμηθεύει τὸ λεμφικὸν καλούμενον σύστημα, ὅπερ περιλαμβάνει πολυαρίθμους ἀδένας, ἀπὸ τὸν σπλῆνα μέχρι τῶν λεπτοτάτων γαγγλίων, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ τοσούτων ἄλλων ἀναλόγων μικρῶν συστημάτων. Πάντα ταῦτα θὰ τεθῶσιν ἐπὶ τὸ ἔργον, παρέχοντα εἰς τὸν στρατὸν τῆς ἀμύνης νέα μικροβιοφάγα κύτταρα (phagocytes). Τὰ δὲ αἱμοσφαίρια ταῦτα θέλουσι συρρεύσει πανταχόθεν καὶ κυρίως πρὸς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον. Τὸ κυνήγιον τῶν μικροβίων ἄρχεται ὑπ' αὐτῶν διευθυνόμενον μετ' ἀκαταπονήτου λύσσης. Ὑποβοηθοῦνται δὲ ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ταύτῃ ὑπὸ πολλῶν κυττάρων, ἅτινα, ὥσπερ αὐτά, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ καταβροχθίζωσιν, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, τὰ ἐν λόγῳ μικρόβια καὶ νὰ καταστρέφωσιν αὐτά, ἤτοι: τὰ κύτταρα τῶν γαγγλίων, τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων. Καὶ οὕτως ἔχομεν συρροὴν νέων ἀμυντικῶν στοιχείων, ἅτινα θὰ πολεμήσωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεμονωμένως, ἐνίοτε καθ' ὁμάδας, ἄλλοτε δὲ θὰ συγχωνευθῶσι πρὸς ἄλληλα, ὅπως σχηματίσωσι μονάδα ἐκτενεστέραν, ἰσχυροτέραν καὶ κάλλιον ὡπλισμένην. Τὰ γιγαντοκύτταρα, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ φυματιώδη θυλάκια, παριστῶσι τὸ μικτὸν τοῦτο στοιχεῖον.

Ὁ ἐχθρὸς ὅμως δὲν δρᾷ μόνον διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, παρὰ τὸν αὐξανόμενον ἀριθμὸν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον παρατείνεται καὶ ἡ μάχη. Οἱ πρῶτοι εἰσβολεῖς, εὑρόντες τὸ περιβάλλον τῆς ἀρεσκείας των, ἔσπευσαν νὰ αὐξήσωσι τὴν οἰκογένειαν αὐτῶν, ἐν ᾗ πάντες εἶναι μάχιμοι εὐθὺς ὡς ἔλθωσιν εἰς τὸν κόσμον. Οἱ ἐχθροὶ οὗτοι εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπικίνδυνοι διὰ τῶν τοξικῶν προϊόντων, ἅτινα κατεργάζονται. Ἡ καταβρόχθισις καὶ ἡ διὰ τῆς πέψεως ἐξαφάνισις τῶν μικροβίων εἶναι ὄντως μέσον ὅπως σταματήσῃ ἡ παραγωγὴ τῶν δηλητηρίων τούτων. Πλὴν ὅμως τοῦ ὅτι ἐκυκλοφόρησαν ἀφθόνως εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ἀφίξεώς των, τὰ γονίδια ταῦτα εἶναι ἀφθονώτατα τὸν ἀριθμὸν εἰς τοσοῦτον, ὥστε τὰ μικροβιοφάγα κύτταρα (phagocytes) δὲν ἐλπίζουσι μεγάλως νὰ καταστρέψωσιν αὐτά. Ἐκεῖνο δ' ὅπερ χρειάζεται ἐπειγόντως εἶναι ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν, τρόπον τινά, ἀσφυξιογόνων ἀερίων τούτων, ἅτινα ἀπειλοῦσι διὰ τοξικῆς δηλητηριάσεως ὁλοκλήρου τοῦ πεδίου. Ἀναμφιβόλως εἶναι ἐκ τῶν παραδοξοτέρων καὶ ἀξιοθαυμάστων τῆς ὀργανικῆς ταύτης ἀμύνης ἡ κατεργασία τῶν ἀντιτοξικῶν προϊόντων, ἅτινα εἶναι προωρισμένα νὰ καταστρέψωσι τὴν ἐνέργειαν τῶν μικροβιακῶν δηλητηρίων καὶ τὰ ὁποῖα καλοῦνται ἀντισώματα. Ὅθεν, ἐν περιπτώσει ἐπικινδύνου εἰσβολῆς, ἀναπτύσσεται ὑπερβολικὴ ζωτικότης ὁλοκλήρου τῆς οἰκονομίας, ἥτις διοργανώνει ἐντόνως τὴν ἀντεπίθεσιν καὶ ἐκτελεῖ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Πάντα ταῦτα δὲν ἐκτελοῦνται χωρὶς νὰ ἀποκαλύψῃ τι αὐτὰ ἐξωτερικῶς· τοῦτο εἶναι ὁ πυρετός. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ὁ πυρετὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀμυντικὴ ἀντίδρασις· εἶναι δὲ τοιαύτη προσέτι καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πλεῖστα μικρόβια ἀνθίστανται εἰς τὰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας. Ὅταν οὗτος ἐμφανίζεται ἀποτόμως ἐντονώτατος, τουτέστιν ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπίθεσις εἶναι λίαν ἰσχυρά, ἀπότομος καὶ χρειάζεται νὰ ἀντιμετωπισθῇ αὕτη ταχέως, βλέπομεν ἐπερχόμενον πολλάκις ῥῖγος, ὅπερ ἐκσημαίνει τὴν βαρεῖαν λοίμωξιν. Τὸ ῥῖγος τοῦτο, ὅπερ ἐξηγεῖται διαφοροτρόπως, ἀποδίδεται ὑπὸ πολλῶν εἰς τὴν αἰφνιδίαν διαφοράν, ἥτις ἀποκαθίσταται μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ταχέως ἀνυψωθείσης ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοιαύτης. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας, ἥτις ἐκδηλοῦται ἀμέσως διὰ τοῦ δραματικοῦ σχεδὸν τούτου τρόπου. Ὅθεν ἡ πάλη ἐγκαθίσταται μεταξὺ τοῦ ἔξωθεν εἰσβαλόντος ἐχθροῦ καὶ τῶν φυσικῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων, τῶν ἐμμόνων κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα τῶν δημιουργηθεισῶν ὑπὸ τοῦ σώματος ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ κινδύνου. Ἡ πάλη αὕτη θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀναλόγως τῆς δριμύτητος τῆς προσβολῆς καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ προσβαλλομένου· δυνατὸν δὲ νὰ ἀπολήξῃ διὰ τῆς νίκης τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ διὰ τῆς ἥττης αὐτοῦ. Ὁ θάνατος ἐκσημαίνει τὴν ἧτταν. Ἡ νίκη εἶναι ἡ ἴασις. Μικρὸν κατὰ μικρόν, ὁ ὀργανισμὸς καταστρέφει τοὺς εἰσβολεῖς ἢ κατακτητὰς καὶ ἐξουδετεροῖ τὰ τοξικὰ αὐτῶν προϊόντα. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν τελευταίων ἐχθρῶν ἐκδηλοῦται διὰ τῆς καταπαύσεως τῶν γενικῶν φαινομένων καὶ δὴ τοῦ πυρετοῦ. Ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ὁριστικὴν ἠρεμίαν ἐξαγγέλλεται διὰ τῆς πτώσεως τῆς θερμοκρασίας. Ἐνίοτε ἡ ἠρεμία αὕτη εἶναι φαινομενική. Μετά τινα φάσιν γαλήνης καὶ σιγῆς, τὰ μικρόβια ἀναλαμβάνουσι νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπικίνδυνον· οὕτω δ' ἐξηγοῦνται αἱ ὑποτροπαὶ νόσων τινῶν καὶ οἱ ἀλλεπάλληλοι παροξυσμοὶ

Digitized by Google

ἑτέρων τινῶν. Ἀλλὰ τὰ πάντα λήγουσιν ἡμέραν τινὰ καὶ ἡ λῆξις αὕτη ἐκσημαίνει ἀκόμη τὴν ἴασιν ἢ τὴν ἧτταν.

Ὁ ὀργανισμὸς δὲν κερδίζει τὴν νίκην ἄνευ ἀπωλειῶν καὶ ἐκ μέρους του. Ἐνίοτε ἐκδηλοῦνται καὶ τοπικαὶ ἧτται, μετρίας ὁπωσοῦν σπουδαιότητος. Αἱ δὲ ἀπώλειαι αὐτοῦ εἶναι τὰ διάφορα ἀποστήματα καὶ αἱ παντοειδεῖς διαπυήσεις. Ὡσαύτως δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσι τῇδε κἀκεῖσε βλάβαι ὁριστικαὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, αἵτινες ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ὁριστικὴν καταστροφήν.

Ἕτερον ἐπακολούθημα τῆς πάλης εἶναι ἡ δυσχέρεια, μεθ' ἧς τὸ σῶμα ἐπανορθοῖ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ἡ μεγάλη προσπάθεια ἐξαντλεῖ αὐτὸ ἐπὶ μακρὸν ἐνίοτε χρονικὸν διάστημα. Ἔχει ἀνάγκην περιόδου ἠρεμίας, καθ' ἣν θὰ ἀνασυστήσῃ τὸν ὁπλισμὸν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐπιδέσῃ τὰ τραύματά του. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἠρεμίας εἶναι ἡ ἀνάρρωσις, ἥτις εἶναι μακρὰ καὶ παρατεταμένη ὅταν ἡ λοίμωξις ὑπῆρξε βαθεῖα καὶ διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Εἶναι δ' ἡ ἀνάρρωσις σταθμὸς λεπτὸς καὶ εὐαίσθητος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας δέον νὰ ἀποφεύγωμεν πάντα τὰ αἴτια τῆς νόσου. Ἡ τοιαύτη προσπάθεια τῆς μάχης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνανεωθῇ ἀμέσως ὑπὸ ὀργανισμοῦ ὅστις πρὸ μικροῦ μόλις ἐπάλαισε μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς καὶ δυνάμεως. Ὅθεν δέον νὰ μὴ εὑρεθῇ οὗτος καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀμυνθῇ ἑαυτοῦ πρὶν ἐπανεύρῃ τὴν πρώτην καὶ ἀρχικὴν αὐτοῦ ἀκεραιότητα. Εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην εὐτρωσίαν ἀντιτίθεται, τοὐλάχιστον εἰς τὰς λοιμώδεις νόσους, μέγιστόν τι πλεονέκτημα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ κτηθεῖσα ἀνοσία ἢ ἀπροσβλησία. Ὁ νικητὴς ὀργανισμὸς προστατεύεται, ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, ἐκ νέων προσβολῶν. Ἐν τῷ αἵματι τοῦ ὀργανισμοῦ παραμένουσιν ὄντως, ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, τὰ ἀντισώματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πάλης καὶ ἅτινα δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐν ἑνὶ λόγῳ πρόκειται περὶ ἐμβολισμοῦ, ἐμβολισμοῦ ὅστις ἀνεπτύχθη ἀκουσίως, ἀλλὰ καὶ σοβαροῦ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ, ὅστις ὅμως δὲν εἶναι ὡς ἐκ τούτου καὶ πολὺ πραγματικὸς οὔτε μακρᾶς διαρκείας. Ὑπάρχει δ' ἄλλως τε καὶ τρίτη λύσις ἐν τῇ διαμάχῃ, ἥτις ἀνεπτύχθη μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπείου σώματος καὶ τῶν ἀμυντόρων αὐτοῦ. Δὲν θέλει ἀπολήξει αὕτη οὔτε εἰς τὴν νίκην, οὔτε εἰς τὴν ἧτταν, ἀλλ' εἰς τὴν χρονίαν κατάστασιν.

Ὑπάρχει ἕτερόν τι, ὅπερ τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἶναι ἴδιον τῆς μικροβιακῆς λοιμώξεως καὶ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὰς τοξικὰς δηλητηριάσεις καὶ τὰς παθήσεις αἰτίων ἐσωτερικῆς προελεύσεως. Ἀναφορικῶς πρὸς τὰς μικροβιακὰς λοιμώξεις, τὰς θεωρουμένας πάντοτε ὡς τὸν τελειότατον τύπον τῆς νόσου, βλέπομεν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ὅτι τὰ μικρόβια περιορίζονται καὶ ἀπομονοῦνται εἴς τινα σημεῖα τῆς οἰκονομίας τοῦ ὀργανισμοῦ, περιβάλλονται ὑπὸ ἀμυντικῆς τινος ζώνης καὶ παραμένουσιν ἐκεῖσε ἀπειλητικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ χρονικὴν περίοδον διαρκείας ἀπροσδιορίστου. Οὕτω, κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς φυματιάσεως, τὸ μικρόβιον περιβάλλεται, ἐν τῷ πνεύμονι, ἔνθα ἔχει καθηλωθῇ, ὑπὸ κελύφους ἀδιαπεράστου, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ καὶ νὰ εὐδοκιμῇ μάλιστα. Ἐὰν εὑρίσκῃ ἐν ἑαυτῷ νέας ἐπιθετικὰς δυνάμεις, ἐὰν προσέλθωσιν ἔξωθεν ἐνισχύσεις (ἀναμόλυνσις), ἐὰν ὁ ὀργανισμὸς ἐξασθενήσῃ, τότε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναρχίσῃ ἡ ἔφοδος. Ἄλλοτε οἱ βάκιλλοι παραμένουσιν ἐν τῷ ἐντέρῳ, ἀβλαβεῖς κατὰ τὸ φαινόμενον.

Ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι προσέτι τρόποι, καθ' οὓς ἡ νόσος προάγεται καὶ λαμβάνει τὴν ὄψιν χρονίας παθήσεως. Ἡ ἐπίθεσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντέστη ὁ ὀργανισμός, δυνατὸν νὰ ἐδημιούργησε βαρείας καὶ σοβαρὰς βλάβας, πολλάκις δὲ καὶ ὁριστικάς, ἐντὸς σπουδαίων ὀργάνων. Τὰ ὀργανικὰ ταῦτα συστήματα θέλουσι λειτουργεῖ ἐφεξῆς κατὰ τρόπον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλημμελῆ. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ λειτουργίας ἐξηγοῦνται αἱ χρόνιαι νόσοι τῶν νεφρῶν, τοῦ ἥπατος, τῆς καρδίας, κατ' ἀκολουθίαν ἐπηρεασμοῦ αὐτῶν ἐκ μακρᾶς λοιμώξεως.

Κατὰ τῆς χρονίας ταύτης προσβολῆς ἢ βλάβης ὁ ὀργανισμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἀμυντικὰ ἐκεῖνα μέσα, ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τῆς βιαίας καὶ ἀποτόμου προσβολῆς, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ἀντιδρᾷ δὲ τότε διὰ τῆς σκληρύνσεως, ἥτις εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ἡ ἀντίδρασις δ' ἄλλως τε αὕτη εἶναι ἐκ τῶν ἐπικινδυνωδεστάτων, διότι δὲν εἶναι κυρία ὅπως ἀναχαιτίσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ τὴν ἐπεξεργασίαν, ἥτις ἐδημιούργησε ταύτην. Ἡ σκληρία θέλει ἀποβῇ μικρὸν κατὰ μικρὸν κατακτητική, θὰ καταπνίξῃ καὶ θὰ θανατώσῃ τὰ ζωτικὰ καὶ ἐνεργὰ κύτταρα τῶν ὀργανικῶν συστημάτων, θὰ διακόψῃ τὸ ἔργον τῶν σπουδαιοτάτων ἐργαστηρίων, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τούτου θέλει εἶναι τὸ γῆρας, ἐνίοτε πρόωρον, καὶ ὡς ἔκβασις καὶ ἀπόληξις ὁ θάνατος.

Πᾶν ὅ,τι εἴπομεν περὶ τῆς πάλης, ἣν διεξάγει ὁ ὀργανισμὸς κατὰ τῆς μακροβιακῆς εἰσβολῆς, δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν αὐτό, μετά τινων παραλλαγῶν ἢ ποικιλιῶν, προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τρόπων τῆς νόσου. Θὰ ἴδωμεν κυρίως τὴν σκλήρυνσιν προεξάρχουσαν εἰς τὰς μακρᾶς διαρκείας τοξικὰς δηλητηριάσεις καὶ εἰς τὰς παθήσεις τὰς ἐξ ἐσωτερικῶν αἰτίων προερχομένας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἰδιότητος ἢ τοῦ τρόπου, ἡ νόσος εἶναι πάντοτε πάλη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἷς νικητὴς καὶ εἷς ἡττημένος. Ἡ δὲ ἔκβασις αὕτη τῆς μάχης ἐξαρτᾶται, ὡς κατενοήθη ἤδη, ἐκ δύο προεξαρχόντων στοιχείων: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἐντάσεως ἢ ὁρμῆς τῆς ἐπιθέσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ προσβαλλομένου.

Πάντα τὰ αἴτια, ἅτινα δύνανται νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἀντίστασιν τοῦ αἰφνιδίως καταλαμβανομένου, θέλουσιν αὐξήσει τοὺς κινδύνους τῆς ἥττης ὅταν θὰ ἐπιπέσῃ ὁ ἐχθρός. Διὰ τοῦτο ἡ κληρονομικότης ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἔκβασιν τῶν ἐνδεχομένων ἀγώνων καὶ μαχῶν. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ λάβει παρὰ τῶν προγόνων ἢ γεννητόρων αὐτοῦ κληρονομικὰς ἀτελείας, ἀναφερομένας εἴτε ἐπὶ τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ ὀργάνων, εἴτε ἐπὶ τῶν χυμῶν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ, εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἀμυντικὴ αὐτοῦ ἱκανότης θέλει εἶναι σημαντικῶς μεμειωμένη. Ἐὰν δ' ἀπ' ἐναντίας ἐγεννήθη ἀκμαῖος, ἰσχυρὸς καὶ ἄνευ ἐλαττωμάτων ἢ ἀτελειῶν, θέλει ἀντιτάξει εἰς τοὺς παράγοντας τῆς νόσου καὶ τοῦ θανάτου ἀντίστασιν, ἥτις εὐχερέστερον θέλει ἀντιταχθῇ. Τοιουτοτρόπως δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν πῶς λ. χ. οἱ μὲν ἀνθίστανται εἰς τὴν φυματίασιν, ἐνῷ ἕτεροι ὑποκύπτουσιν ὑπὸ τὰ πλήγματα αὐτῆς.

Ὑπάρχει καὶ ἕτερόν τι στοιχεῖον, ὅπερ συμβάλλεται εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς πάλης ταύτης, τουτέστιν αἱ προγενέστεραι προσβολαί, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ προσβαλλόμενος οὗτος ὀργανισμός. Ἐὰν ὑπέστη ἤδη πολυαρίθμους ἐπιθέσεις, ἐὰν αὗται κατέλιπον ἐν αὐτῷ ἴχνη σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα, θέλει εὑρεθῇ ὡς ἐκ τούτου ἐξησθενημένος ὡς πρὸς τὰ ἀμυντικὰ αὐτοῦ μέσα καὶ θὰ ἀποβῇ οὕτω λεία εὐχερεστέρα εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Ὅθεν ὑφίστανται ὅροι διαφόρων τάξεων, οἵτινες εὐνοοῦσι τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου, καὶ ἕτεροι, οἵτινες καθιστῶσι ταύτην ἀπίθανον ἢ ἧττον ἐπιζημίαν. Μεταξὺ τῶν ὅρων τούτων ὑπολογίζεται καὶ ἡ ἡλικία. Ὁ παρῆλιξ ἢ γέρων εἶναι ὑποκείμενον, ὅπερ, συνήθως, ὑπέστη ἤδη πολλοὺς τοιούτους ἀγῶνας καὶ πολλὰς προσβολὰς καὶ μάχας· διατηρεῖ δὲ τὰ ἴχνη τούτων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰ ἀσθενῆ σημεῖα· ἐπὶ πλέον δέ, παρ' αὐτῷ, πᾶσαι αἱ λειτουργίαι ἐπιτελοῦνται βραδέως, ἐν ἄλλοις λόγοις εἶναι ἠλαττωμέναι, καὶ ἐξ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ σκλήρυνσις, ἣν ἐθεωρήσαμεν ἀνωτέρω ὡς παθολογικὸν φαινόμενον, παρ' αὐτῷ εἶναι φυσιολογική. Ὑφίσταται εἰς τὸν γεροντικὸν ὀργανισμὸν ἐπεξεργασία σκληρύνσεως φυσιολογική, ἀναπόφευκτος, μοιραία, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ γῆρας. Ὅθεν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ γέρων χρειασθῇ ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὰς φυσικὰς ἀμυντικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, αἱ μὲν εὑρίσκονται ἤδη κατατετμημέναι, αἱ δὲ μεμειωμέναι καὶ ἐξησθενημέναι· οὕτω δὲ ἡ κινητοποίησις τῶν μέσων τῆς ἀντιστάσεως ἐπιτελεῖται παρ' αὐτῷ ἀτελῶς. Παρὰ τῷ παιδίῳ ἡ ἀντίστασις ὡσαύτως εἶναι, κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον, ἐξησθενημένη. Εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν αἱ ἀμυντικαὶ λειτουργίαι μόλις εὑρίσκονται ἐν τῇ ἀρχῇ· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου δὲν εἶναι εἰσέτι σκληραγωγημένος, ἐξησκημένος πρὸς πόλεμον διὰ προγενεστέρων μαχῶν καὶ ἀγώνων, ἰδίᾳ δὲ παρ' ἐκείνων, οἵτινες δημιουργοῦσιν, ὡς εἴδομεν, ἀπροσβλησίας ἢ ἀνοσίας, ἔστω καὶ προσωρινάς. Τὸ παιδίον ὅμως ἐξαγοράζει τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ τῆς νεότητος τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, ἥτις καθιστᾷ ταῦτα ἐπιτήδεια ὅπως ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς προσκλήσεις καὶ ὅπως λειτουργήσωσι μετὰ ζωτικότητος ὅταν ἀντηχήσῃ τὸ σάλπισμα τοῦ κινδύνου. Τὸ τοιοῦτον καθίσταται δῆλον ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ διὰ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀντιδραστικῶν φαινομένων, καὶ ἰδιαίτατα τοῦ πυρετοῦ. Εἰς ἐλαφρὰν λ. χ. λοίμωξιν, ἥτις ταχέως θέλει ἀναχαιτισθῇ, τὸ θερμόμετρον ἀνέρχεται, παρὰ τῷ παιδίῳ, εἰς ὕψη ἀπροσδόκητα. Ὁ ὀργανισμὸς ἀνταποκρίνεται θαυμασίως εἰς τὰς προσκλήσεις, αἵτινες θέλουσι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως τὸ παιδίον εἶναι ἐκ γενετῆς ἐπιβεβαρημένον ὑπὸ τῆς κληρονομικότητος, ἡ ἰσχὺς αὕτη τοῦ ἀμυντικοῦ αἰφνιδίου ἀναπηδήματος δὲν ἀναπτύσσεται καί, ὑποβοηθούμενον ὑπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἀδυναμίας, ὑποκύπτει ἐκεῖ ἔνθα ὁ ἐνήλικος ἀναδεικνύεται νικητής. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ὀργανιστὴς (ὁ)· *ὀρθότερον ὀργανωτὴς* (βλ. λ.).

ὀργανιστὴς (ὁ) (Organistes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταναγριδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παραπλησίου μεγέθους πρὸς τὸν κορυδαλλόν, ἰθαγενῆ τῶν νήσων Ἀντιλλῶν. Κυριώτερα γνωρίσματα ἔχουσι: Μῆκος μέτριον, ράμφος τριγωνικόν, μετρίου μεγέθους καὶ ἐλάχιστα κεκαμμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, πτέρυγας μετρίως ἀνεπτυγμένας καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ ἱκανῶς ὑψηλούς. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ εἶναι περιζήτητα ὑπὸ τῶν πτηνοφίλων οὐχὶ τόσον διὰ τὴν φωνήν των, ἥτις εἶναι μονότονος συριγμός, ὅσον διὰ τὸ λαμπρὸν πτέρωμά των. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *Ὀργανιστὴς ὁ μελανοκέφαλος* (Organistes nigricapis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανὸν ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς μετὰ ἐρυθρᾶς ταινίας, ἥτις διήκει κατὰ πλάτος ταύτης, ράχιν, πτέρυγας καὶ οὐρὰ μελανὰ μὲ ἐρυθρὰ ποικίλματα καὶ ταινίας, λαιμὸν καὶ κάτω μέρη τοῦ λαιμοῦ μελανά, στῆθος καὶ κοιλίαν σκοτεινῶς κίτρινα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἰσάγεται συχνότερον εἰς τὴν Εὐρώπην. *Ὀργανιστὴς ὁ πράσινος* (Organistes viridens), ὅστις ἔχει κεφαλήν, λαιμὸν καὶ αὐχένα στιλπνῶς πράσινα, τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς, τὸ μέσον καὶ τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ράχεως κυανᾶ, τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τῆς ράχεως, τὰς πτέρυγας καὶ τὴν οὐρὰν πρασινομελανά· τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ λαιμοῦ περιβάλλεται ὑπὸ πρασινοκυάνου ταινίας ἐν εἴδει περιλαιμίου, τὸ στῆθος εἶναι πορτοκαλλιόχρουν. Σπανίως εἰσάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Δ.Ν.Π.

ὀργανιστικός, *—ή, —όν· ὀρθότερον ὀργανωτικὸς* (βλ. λ.).

ὀργάνιστρον (τὸ) (λατ. organistrum). Ἔγχορδον μουσικὸν ὄργανον τοῦ μεσαίωνος (βλ. *βιέλλα*).

ὀργανίτης (ὁ) (organite). Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ στοιχεῖον ὀργανικὸν καὶ σῶμα ὠργανωμένον, ὅπερ εἰσέρχεται ἐν τῇ ὑφῇ τῶν ἐμβίων ὄντων. Μ. Ν. Κ.

ὀργανογένεια (ἡ), ἢ ***ὀργανογένεσις*** (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ὁ κλάδος τῆς ἐμβρυογενέσεως, ὅστις ἀσχολεῖται εἰδικῶς περὶ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων τῶν ζῴων ἢ τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὀργανογενετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀργανογένειαν, εἰς τὴν ἀρχικὴν διάπλασιν τῶν ὀργάνων τοῦ ζῶντος σώματος.

ὀργανογενῆ, ἢ ***βιογενῆ πετρώματα***, ἢ καὶ ἁπλῶς ***βιόλιθοι***. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα, τῶν ὁποίων ἡ προέλευσις ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν ὀργανικοῦ κόσμου, ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ. Τὰ ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου ὀργανογενῆ πετρώματα εἶναι ἀσβεστολιθικὰ ἢ πυριτικά, ἐσχηματίσθησαν δὲ ἀπὸ τὰ περιβλήματα διαφόρων ζῴων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν κυρίως εἰς τὸν βένθειον ἢ εἰς τὸν πλαγκτὸν κόσμον τῆς θαλάσσης (ἰζήματα βενθιγενῆ καὶ πλαγκτογενῆ). Ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου, ἰδίως δὲ τοῦ χερσαίου, προῆλθον οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, οἱ ὁποῖοι εἴς τινας περιοχὰς ἀποτελοῦν στρώματα παρουσιάζοντα σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ὀργανογενῶν πετρωμάτων εἶναι ἡ κρητίς, οἱ ἀσβεστόλιθοι, οἱ δολομῖται, αἱ μάργαι καὶ οἱ κερατόλιθοι. Ταῦτα καταλαμβάνουν πολλάκις μεγάλας ἐκτάσεις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, μετέχουν δὲ οὕτως οὐσιωδῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Γ. Β.

ὀργανογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Οὐχὶ εὔχρηστος ὅρος διὰ τὰ τέσσαρα χημικὰ στοιχεῖα: ἄνθραξ, ὑδρογόνον, ὀξυγόνον καὶ ἄζωτον, ἐξ ὧν κυρίως ἀποτελοῦνται αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις. Σ. Γ.

ὀργανογραφία (ἡ)· ἡ περιγραφὴ τῶν ὀργάνων ζῴου ἢ φυτοῦ· || ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος περιγραφὴ ὀργάνου τινὸς τοῦ σώματος, οἷον τῆς καρδίας, τῶν πνευμόνων, τοῦ σπληνὸς κλπ.

ὀργανογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀργανογραφίαν: «ὀργανογραφικὴ μελέτη».

ὀργανογραφισμὸς (ὁ) (Orgaanographisme). Ὅρος ἐκσημαίνων ἐξεταστικὴν μέθοδον ἰατρικήν, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος χάραξιν γραμμῶν ὑποδεικνυουσῶν τὰ ὅρια τοῦ ἐξεταζομένου ἢ ἐρευνωμένου ὀργάνου, καὶ τὰ ὁποῖα καθορίζονται ἀκολούθως διὰ τῆς ἀκροάσεως. Μ. Ν. Κ.

ὀργανοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὄργανον.

— **ὀργανοειδὲς** (τὸ) (organoïde), ἢ ***ὄγκος ὀργανοειδής***. Ὀνομασία ἀποδιδομένη εἰς ὄγκους περιπλόκους, μεικτούς, ἢ μετὰ πολλαπλῶν ἱστῶν, ὑπομιμνήσκουσα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἐξ ἐμβρυϊκῶν γονιδίων, κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐγκλείσεως κατὰ Cohnfreim. Μ. Ν. Κ.

ὀργανοκρούστης (ὁ), ἢ ***ὀργανιστὴς*** (λατ. organista). Ὁ παίζων ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο συνώνυμον πρὸς τὸ *συνθέτης*, καθότι ἡ ἀρχαιοτέρα πολυφωνικὴ τέχνη ἐλέγετο *ὄργανον* (organum). Γ. Σ.

ὀργανοληπτικός, *—ή, —όν* (organoleptique). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἰδιότητα ἣν κατέχουσι τὰ σώματα ὅπως προξενῶσιν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ ἰδιαίτατα ἰδιότητας γευστικάς, ὀσφραντικὰς κλπ. τῶν οὐσιῶν ἢ τῶν φαρμάκων, ἅτινα λαμβάνονται ἀπὸ τοῦ στόματος. Μ. Ν. Κ.

ὀργανολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ὀργάνων ζῴων καὶ φυτῶν σπουδὴ καὶ πραγματεία.

Digitized by Google

ὀργανολογικός, -ή, -όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀργανολογίαν.

ὀργανολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν σπουδὴν καὶ πραγματείαν περὶ τῶν ὀργάνων τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν.

ὀργανομαγνησιακαὶ *ἐνώσεις*· βλ. *μαγνησίου* ὀργανικαὶ ἐνώσεις.

ὀργανομεταλλικός, -ή, -όν, ἢ *μεταλλοργανικός*. Ὅρος χημικὸς δηλῶν τὰς ἐνώσεις τὰς προερχομένας ἐξ ἑνώσεως ὀργανικῶν ριζῶν, ὡς ἀλκυλίων, ἀρυλίων κλπ., μετὰ μετάλλων. Σ. Γ.

ὄργανον (τό)· τὸ ὑλικὸν μέσον διὰ τοῦ ὁποίου κατασκευάζομεν ἢ ἐπιτυγχάνομέν τι, ἐργαλεῖον, σύνεργον: «ὄργανα ταλασιουργικά», «ὄργανα φυσικῆς καὶ χημείας», «γεωμετρικὰ —, γεωδαιτικὰ ὄργανα»· || «μουσικὰ ὄργανα» τὰ δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται μουσικὴ φωνή, «ὄργανον κρουστόν, — ἔγχορδον, — πνευστόν»· || «τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως, — τῆς ἀκοῆς» ὁ ὀφθαλμός, τὸ οὖς· || «ἀναπνευστικὰ ὄργανα», «ἡ καρδία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν κυκλοφοριακὸν ὄργανον»· || μετφ. «τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας» τὰ πρόσωπα διὰ τῶν ὁποίων ἀσκεῖται ἡ ἐξουσία· || ἄνθρωπος ἐνεργῶν κατ' ἐπιταγὴν ἄλλου, ἄνευ ἰδίας βουλήσεως: «τυφλὸν ὄργανον τοῦ κόμματος»· || ἡ ἐφημερὶς ἢ περιοδικὸν ὡς ἐκφράζον καὶ καλλιεργοῦν τὰς ἀρχὰς κόμματος, ὁμάδος, ἐν γένει ὀργανώσεώς τινος: «ἡ ἐφημερὶς Α εἶναι ὄργανον τῶν δημοκρατικῶν, — τῶν βασιλοφρόνων κτλ.».

— *[Βιολογ.]* Καλεῖται *ὄργανον,* τμῆμα τοῦ σώματος ἑνὸς ζῴου ἢ φυτοῦ, διαφοροποιημένον πρὸς ἐκπλήρωσιν καθωρισμένης λειτουργίας (ἀφομοίωσις τῶν τροφῶν, περιορισμὸς τῆς οὐρίας κλπ.). Τὸ ὄργανον ἐπίσης δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς σύνολον ἱστῶν συνδεδεμένων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτελοῦν ὡρισμένην λειτουργίαν.

— *[Στρατ. Τεχνολ.]* Πυροβόλον ὅπλον, πρόδρομον τοῦ νῦν πολυβόλου, ἐμφανισθὲν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ συγκροτούμενον ἐκ μιᾶς σειρᾶς καννῶν ὁριζοντίων ἢ ἐκ πλειοτέρων τοιούτων ὑπερκειμένων ἀλλήλων. Ἡ πυροδότησις τῆς σειρᾶς τῶν καννῶν ἐγίνετο ταυτοχρόνως διὰ κοινῆς αὔλακος. Τὸ ὅπλον τοῦτο διετίθετο ἐπὶ χαμηλοῦ τροχοφόρου φορείου, ἀποτελοῦντος ἁπλοῦν τινα κιλλίβαντα.

Ὄργανον ἐπίσης καλεῖται δρύφρακτον πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς εἰσόδου τῶν παλαιῶν ἔργων ὀχυρωτικῆς, ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς κατακορύφων σιδηρῶν ῥάβδων, δυναμένων νὰ καταβιβάζωνται κεχωρισμένως καὶ διαδοχικῶς, διὰ τὸ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἀναγκαιοῦν εὖρος διόδου. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— *[Μουσ.]* Καλοῦνται *μουσικὰ* τὰ ὄργανα, δι' ὧν εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγὴ ἤχου. Διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς *ἔγχορδα,* εἰς *πνευστὰ* καὶ εἰς *κρουστά.* Τὰ ἔγχορδα, ἐξ ἄλλου, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν τίθενται εἰς παλμικὴν κίνησιν αἱ χορδαί, ὑποδιαιροῦνται: εἰς *ὄργανα μὲ τριβομένας χορδάς,* εἰς *ὄργανα μὲ κρουομένας χορδάς,* εἰς *ὄργανα μὲ τυπτομένας χορδάς.* Τὰ ἔγχορδα μὲ τριβομένας χορδὰς ὑποδιαιροῦνται καὶ αὐτά: 1) εἰς ὄργανα, εἰς ἃ ἡ τριβὴ τῆς χορδῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ *τροχοῦ,* τιθεμένου εἰς κίνησιν διὰ χειρολαβῆς. Εἰς ταῦτα ὑπάγεται ἡ *βιέλλα* ἢ *ὀργάνιστρον·* 2) εἰς *ὄργανα μετὰ τόξου.* Τὰ ὄργανα ταῦτα φέρουσι χορδὰς τοῦ αὐτοῦ μήκους, ἀλλὰ διαφορετικοῦ πάχους, ὁ δὲ ἦχος των παράγεται συνεχὴς καὶ ὁμοιογενὴς διὰ τοῦ τόξου, ἐπενδυομένου διὰ κολοφωνίου, τρίβοντος τὰς χορδάς. Ἡ διαβάθμισις τῆς ὀξύτητος ἢ τῆς βαρύτητος τοῦ ἤχου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐπιβραχύνσεως ἢ τῆς ἐπιμηκύνσεως τοῦ ἠχοῦντος τμήματος τῆς χορδῆς, πρᾶγμα, ὅπερ κατορθοῦται διὰ τῆς πιέσεως τῆς χορδῆς ἐπὶ τῆς ἐβενίνης γλώσσης μέσῳ τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ἡ κατηγορία τῶν ἐγχόρδων μετὰ τόξου περιελάμβανε τὰς σήμερον ἐν ἀχρηστίᾳ μεσαιωνικὰς *βιόλας* καὶ *λύρας,* ὄργανα φέροντα ἐπὶ τῆς γλώσσης ὑποδιαιρέσεις τῶν τόνων, ὅπως ἀκριβῶς τὸ μανδολῖνον ἢ ἡ κιθάρα. Ἀντιθέτως, τὰ ἐπικρατήσαντα ἔγχορδα μετὰ τόξου εἶναι τὰ ἄνευ ὑποδιαιρέσεων τῶν τόνων· ἐκ τούτων πάλιν ἐγκατελείφθησαν ὁριστικῶς ἡ *ρεβέκα,* ἡ *θαλασσία σάλπιγξ* (tromba marina ἢ Trumschift) καὶ ἡ *ζίγκ,* ἐπεβλήθησαν δὲ ὁριστικῶς ἀνὰ τὸν κόσμον τὸ *βιολίον,* ἡ *βιόλα,* τὸ *βιολοντσέλλον* καὶ τὸ *βαθύχορδον.*

Ἡ ἱστορία τῶν ἐγχόρδων μετὰ τόξου εἶναι λίαν σκοτεινή, ἡ δὲ ἐποχὴ καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν παραμένει ἄγνωστος. Οἱ Ἰνδοὶ ἐγνώριζαν ἐν παρεμφερὲς μονόχορδον μετὰ τόξου, τὸ *ραβάναστρον* ἢ *ραβανάστραν,* οἱ δὲ Ἄραβες ἔπαιζον τὸ *ρεμπὰμπ* ἢ *ἐρμπὲμπ* καὶ τὸ *κεμαντσέ,* ἐξ οὗ ὑπετέθη ὅτι κατὰ τὴν εἰσβολὴν ἐν Ἰσπανίᾳ διέδωκαν τὰ ὄργανα ταῦτα ἀνὰ τὴν Δύσιν. Ταυτοχρόνως ὅμως, καὶ ἴσως κατά τι προγενεστέρως, ἡ Ἑσπερία εἶχε γνωρίσει καὶ ἕτερον ὄργανον μετὰ τόξου, τὸ κελτικὸν *κρούτ,* οὕτινος ἡ διαφορὰ ἔνεκειτο κυρίως εἰς τὸ τριγωνικὸν ἠχεῖον καὶ εἰς τὸ διάφορον σχῆμα τοῦ τόξου. Τὰ σημερινὰ ἔγχορδα μετὰ τόξου, ὑποστάντα πλείστας μεταβολὰς καὶ τροποποιήσεις διὰ μέσου τῶν αἰώνων, κατεστάλαξαν εἰς τὸν ὁριστικὸν τύπον μόλις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τότε περίπου ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα βιολία μὲ τὸ σημερινὸν σχῆμα, ἐνῷ αἱ *βιόλαι* καὶ τὰ *βαθύχορδα* ἠκολούθησαν ὀλίγον τι βραδύτερον. Ἂν ἐξαιρέσωμεν ὄργανά τινα μετὰ τόξου, ὡς ἡ *ἐρωτικὴ βιόλα* (viola d'amore), ἡ *βιόλα πομπόζα,* ἡ *βιόλα μπαστάρντα* κ.λ.π., σήμερον ἀπαντώμενα μόνον εἰς τὰς συλλογὰς τῶν μουσείων, τὰ παραμείναντα ἐν χρήσει ἔγχορδα μετὰ τόξου (βιολία, βιόλαι, βιολοντσέλλα, βαθύχορδα), ἔχουσιν ἀκριβῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγέθους, τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ φέρουσι τέσσαρας χορδάς.

Τὰ τμήματα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἓν ἔγχορδον μετὰ τόξου, εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ ἠχεῖον, οὕτινος ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, λεγομένη ἠχητικὴ πλάξ, ἔχει πάχος 3—4 χλστμ. καὶ φέρει δύο ὀπὰς σχήματος *S,* τοὺς κοχλίας (ouïes). Ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἠχείου καλεῖται βάθος. Ἡ ἠχητικὴ πλὰξ καὶ τὸ βάθος στηρίζονται ἐπὶ λεπτοτάτων ξυλίνων λωρίδων ἢ σανιδίων (éclisses). Μικρὰ ξυλίνη ῥάβδος, διαμέτρου ἓξ σχεδὸν χιλιοστομέτρων, ὀνόματι ψυχή, εὑρίσκεται τοποθετημένη καθέτως, ὀλίγον τι ὄπισθεν τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τοῦ καβαλλάρη, στηριζομένη στερεῶς ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ ἠχείου. Ἡ λαβὴ (manche) καταλήγει εἰς τὴν κλειδοφόρον, ἐσκαμμένην εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ δίοδος τῶν χορδῶν καὶ τῶν κλειδιῶν. Ἐπὶ τῆς λαβῆς εὑρίσκεται προσηρμοσμένη ἡ ἐξ ἐβένου γλῶσσα (touche), ἐφ' ἧς κινοῦνται τὰ δάκτυλα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ παίζοντος. Ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον, εἰς ὃ καταλήγει ἡ γλῶσσα καὶ ἄρχεται ἡ κλειδοφόρος, ὑπάρχει μικρὰ προεξοχή, σκοπὸν ἔχουσα νὰ κρατῇ τὰς χορδὰς εἴς τινα ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς γλώσσης. Πρὸς τὸ κάτω μέρος τῶν σανιδίων ὑποστηρίξεως τῆς ἠχητικῆς πλακὸς καὶ τοῦ βάθους εὑρίσκεται ἓν κομβίον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἐξ ἐβένου χορδοφόρος. Ἐκ ταύτης προσδένονται αἱ τέσσαρες χορδαί, αἵτινες, στηριζόμεναι περὶ τὸ μέσον τοῦ ἠχείου ἐπὶ τοῦ καβαλλάρη, καταλήγουσιν εἰς τὰς στρόφιγγας ἢ κλειδιά, εἰς τὰ ὁποῖα περιελίσσονται. Τὸ ὅλον ὄργανον, ἐξαιρέσει τῆς λαβῆς, ἀλείφεται ἐξωτερικῶς δι' εἰδικοῦ βερνικίου, μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἠχητικότητα. Τὸ μέσον μῆκος τοῦ ἠχείου ἐπὶ βιολίου εἶναι 35 ἑκατμ., τὸ δὲ πλάτος τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ἠχείου 17 ἑκατμ., τοῦ μέσου 11 καὶ τοῦ κάτω 21. Ἡ βιόλα γενικῶς εἶναι κατὰ ἓν ἕβδομον μεγαλυτέρα τοῦ βιολίου, τὸ βιολοντσέλλον ἔχει τὸ διπλοῦν μέγεθος τῆς βιόλας, τέλος τὸ βαθύχορδον εἶναι κατά τι μικρότερον τοῦ διπλοῦ βιολοντσέλλου (περὶ *τόξου* καὶ διασήμων κατασκευαστῶν ἐγχόρδων ὀργάνων βλ. *βιολίον,* ὡς καὶ τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα *βιόλα, βιολοντσέλλον* καὶ *βαθύχορδον*).

Τὰ ὄργανα μὲ κρουομένας χορδὰς εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἐκ τῶν ἐγχόρδων, γνωστὰ παρ' ἅπασι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς. Ἡ κροῦσις ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς τῶν δακτύλων ἐπὶ τῶν χορδῶν, εἴτε δι' εἰδικοῦ πλήκτρου. Τὰ ὄργανα ταῦτα διαιροῦνται εἰς τὰ μὴ ἔχοντα χωρίσματα ἢ τόνους καὶ εἰς τὰ ἔχοντα τοιούτους. Εἰς τὴν πρώτην κα-

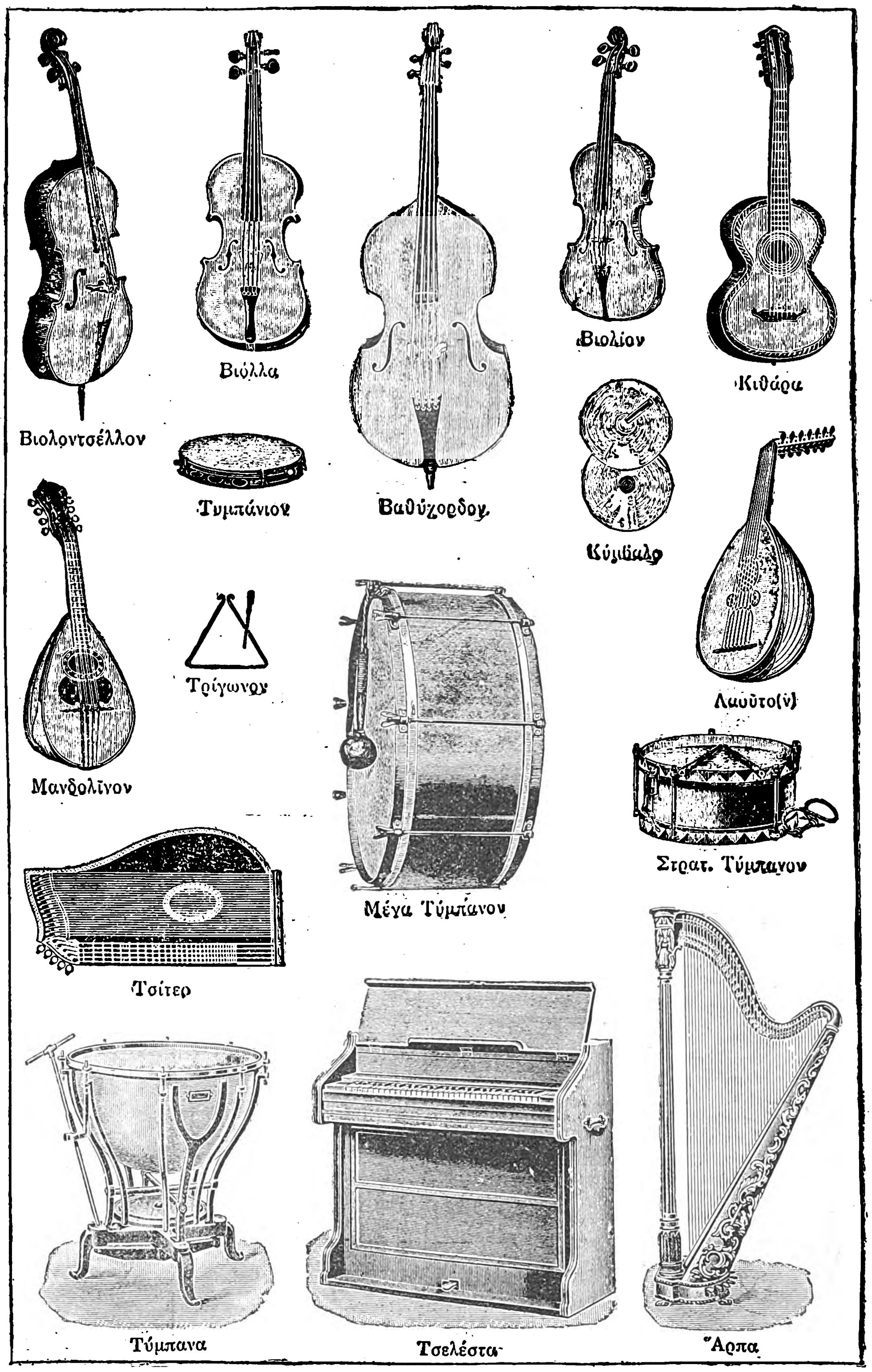

Ἔγχορδα καὶ κρουστὰ μουσικὰ ὄργανα.

Digitized by Google

τηγορίαν ἀνήκουσι τὰ ἔγχορδα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων: *λύρα, κιθάρα, βάρβιτος, μάγαδις, φόρμιγξ, φοινίκιον* κλπ., ἡ *σαμβύκη*, τὸ *ψαλτήριον*, ἡ *κινύρα* τῶν Ἑβραίων, αἱ *ἅρπαι*, ὅλων τῶν εἰδῶν. ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου μέχρι σήμερον, τὸ *κὶν* τῶν Κινέζων, τὸ *κότο* τῶν Ἰαπώνων, ὁ *κανὼν* τῶν Ἀράβων, ἡ *ρόττα*, τὸ *τύμπανον*, τὸ *τσίτερ* ἐν τῇ Δύσει. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκουσι τὰ ὄργανα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ χορδὴ ἐπιβραχύνεται κατὰ βούλησιν, δι' ἐπιθέσεως τοῦ δακτύλου εἰς ὡρισμένον χώρισμα ἢ τόνον. Τοιαῦτα εἶναι ὅλα τὰ λαουτοειδῆ, καὶ εἰδικῶς: τὸ *λαοῦτον*, ἡ *θεόρβη*, τὸ *ἀρχιλαοῦτον*, ἡ σύγχρονος *κιθάρα*, τὸ *μανδολῖνον* καὶ τὰ παράγωγά του: *μανδόλα, μανδολοντσέλλον*, ἡ *μανδόρα* ἢ *μπαντούρα* ἢ *πανδουρᾶς*, τὸ *κιταρρόνε*, τὸ σύγχρονον *τσίτερ*, τὸ *μπάντζο*, ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων: ὁ *νάβλα* τῶν Ἑβραίων, ἡ *βινὰ* τῶν Ἰνδῶν, τὸ *μονόχορδον* ἢ *κανὼν* τῶν Ἑλλήνων κλπ.

Εἰς τὰ ἔγχορδα μὲ τυπτομένας χορδὰς ἡ κροῦσις ἐπιτυγχάνεται δι' εἰδικοῦ ἐλαστικοῦ σφυρίου, τύπτοντος τὴν χορδήν. Τοιαῦτα εἶναι τὸ *κλειδοκύμβαλον* καὶ τὸ *κύμβαλον* τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Ἀτσιγγάνων. Τέλος ὄργανα ἀνήκοντα ταυτοχρόνως εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τριβομένων, τῶν κρουομένων καὶ τῶν τυπτομένων ἐγχόρδων εἶναι τὸ *κλειδόχορδον*, τὸ *κλαβικύμβαλον* ὅλων τῶν τύπων, τὸ *κλαβικυθήριον* κλπ.

Ἡ δευτέρα κατηγορία, ἡ τῶν *πνευστῶν* ὀργάνων, περιλαμβάνει ἅπαντα τὰ ὄργανα, ὧν τὸ ἠχεῖον ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἢ περισσοτέρων σωλήνων. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἤχου οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει ὁ σωλήν, ἀλλὰ μόνον ὁ ἀὴρ ὁ περιεχόμενος ἐν αὐτῷ. Ἡ διαφορὰ τῆς χροιᾶς τοῦ ἤχου ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ σωλῆνος καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν κραδαίνεται ἡ ἐν αὐτῷ στήλη τοῦ ἀέρος. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἡ ἐπικρατοῦσα διάκρισις τῶν πνευστῶν, εἰς *ξύλινα* καὶ *χάλκινα*, εἶναι ἀπολύτως ἐσφαλμένη, ἐνῷ λογικωτέρα φαίνεται ἡ ὑποδιαίρεσίς των εἰς ὄργανα μετὰ στομίου, εἰς ὄργανα μετὰ γλωττίδος καὶ εἰς ὄργανα μετ' ἐπιστομίου.

α') *Ὄργανα μετὰ στομίου*. Ἀποτελοῦνται ἐκ σωλῆνος φέροντος πλαγίως *στόμιον* ἢ *ὀπήν*. Ὁ κραδασμὸς τῆς στήλης τοῦ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται δι' ἐλαφρᾶς ἐμφυσήσεως ἀέρος, ὅστις φεύγων ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἐκτελεστοῦ θραύεται εἰς τὰ κοπτερὰ χείλη τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσιν οἱ *πλαγίαυλοι* μετὰ τῶν ὑποδιαιρέσεών των (*μικρὸς πλαγίαυλος, μέσος πλαγίαυλος*).

Παραλλαγὴ πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην εἶναι τὰ ὄργανα *μετὰ στομίου λοξῆς τομῆς*. Ὁ ἀὴρ ἐκφεύγων ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἐκτελεστοῦ θραύεται ἐπὶ τῶν λοξῶς κεκομμένων χειλέων τοῦ στομίου. Ὁ ἐν τῷ σωλῆνι εὑρισκόμενος ἤδη ἀὴρ πιέζεται ὑπὸ τοῦ εἰσδύοντος, ὃν καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου διεισέδυσεν. Εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα ἀνήκουσιν ὁ *αὐλὸς μετὰ ράμφους*, ὡς καὶ πλεῖσται συστοιχίαι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

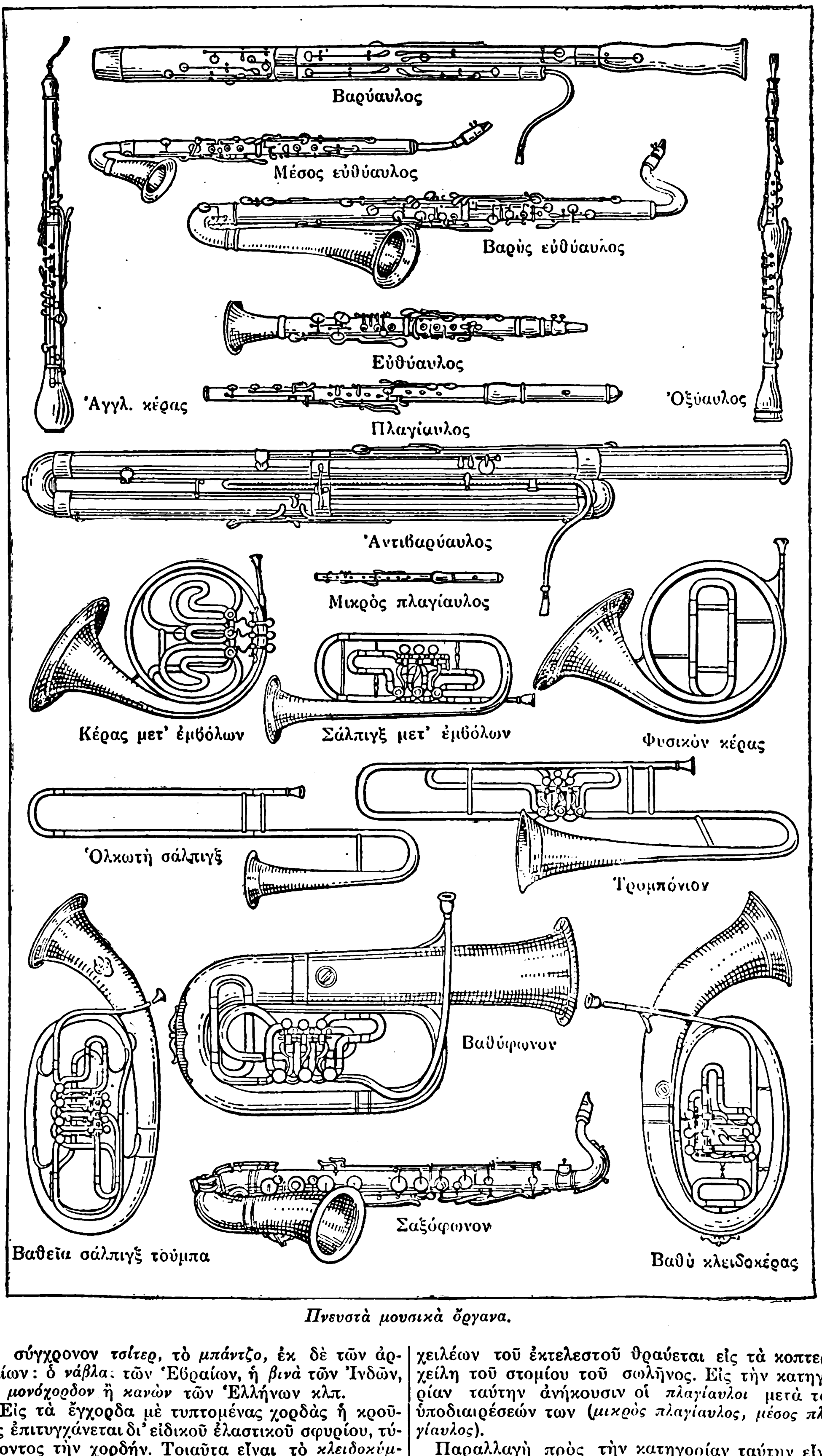

Πνευστὰ μουσικὰ ὄργανα.

β') *Ὄργανα μετὰ γλωττίδος*. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσιν ἅπαντες οἱ σωλῆνες, οἱ φέροντες γλωττίδα, ἁπλῆν ἢ διπλῆν. Ἡ ἁπλῆ γλωττὶς ἐκ καλάμου προκαλεῖ τοὺς κραδασμοὺς τοῦ ἀέρος παλλομένη ἐπὶ τῶν χειλέων αὔλακος ἣν καλύπτει· ἡ ἐκ μετάλλου φράσσει χωρὶς νὰ ἐγγίζῃ τὰ χείλη ἑνὸς ἀνοίγματος, ὡς συμβαίνει μὲ τὸ ἁρμόνιον. Τὸ σχῆμα τῶν σωλήνων τῶν μετὰ γλωττίδων ὀργάνων εἶναι μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἠχητικότητα. Οἱ σωλῆνες εἶναι κυλινδρικοὶ ἢ κωνικοί. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ σωλὴν ἔχει τὴν αὐτὴν διάμετρον καθ' ὅλον τὸ μῆκος, ἐξαιρέσει τοῦ κώδωνος (*εὐθύαυλος*)· εἰς τὴν δευτέραν ὁ σωλήν, λεπτότερος περὶ τὴν γλωττίδα, διευρύνεται κωνοειδῶς ἐφ' ὅσον βαίνει πρὸς τὸν κώδωνα (*ὀξύαυλοι, βαρύαυλοι, σαξόφωνα*).

Διαιροῦντες κατὰ κατηγορίας τὰ μετὰ γλωττίδος ὄργανα ἔχομεν: Ὄργανα μετὰ κυλινδρικοῦ σωλῆνος καὶ ἁπλῆς γλωττίδος: κυρίως *εὐθύαυλος, μικρὸς εὐθύαυλος, μέσος εὐθύαυλος, βαρὺς εὐθύαυλος*. Ὄργανα μετὰ κυλινδρικοῦ σωλῆνος καὶ διπλῆς γλωττίδος: τὰ ἐγκαταλειφθέντα παράγωγα τοῦ ἀρχαίου *καλάμου*: *κρομόρνη, κουρτὼ* κλπ. Ὄργανα μετὰ κωνικοῦ σωλῆνος καὶ παλλομένης γλωττίδος: ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τῶν *σαξοφώνων*, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸ *ὑπερυψίφωνον, ὑψίφωνον, μέσον, ὀξύφωνον, βαρύτονον* καὶ *βαθύφωνον σαξόφωνον*.

Ὄργανα μετὰ κωνικοῦ σωλῆνος καὶ διπλῆς γλωττίδος: *ὀξύαυλος, ὀξύαυλος-μέσος, ἀγγλικὸν κέρας, βαρύαυλος, ἀντιβαρύαυλος* καὶ *σαρροζόφωνον*. Ὄργανα μετὰ μεταλλικῆς γλωττίδος ἐλευθέρας: *τσένγκ* (Κίνας), *ἁρμόνιον, ἁρμόνικα μετὰ στομίου*. Μετὰ παλλομένης μεταλλικῆς γλωττίδος: αἱ *συστοιχίαι μετὰ γλωττίδος* τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

Εἰς τὰ ὄργανα μετὰ γλωττίδος ἡ ὀξύτης ἢ ἡ βαρύτης τοῦ ἤχου ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς πιέσεως τῆς στήλης τοῦ ἀέρος. Διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν μεταξὺ τῶν ἁρμονικῶν φθόγγων κενῶν ἐπιβραχύνεται ἡ στήλη τοῦ ἀέρος διὰ διαφόρων ὀπῶν, διανοιγομένων ἐπὶ τοῦ σωλῆνος. Εἶτα, φράσσοντες διὰ τῶν δακτύλων ἢ τῶν εἰδικῶν κλειδῶν, ἢ ἀφήνοντες ἐλευθέρας τὰς ὀπὰς ταύτας, κανονίζομεν τὸ μῆκος τῆς στήλης τοῦ ἀέρος, ἧς ἔχομεν ἀνάγκην.

γ') *Ὄργανα μετ' ἐπιστομίου*, τὰ κοινῶς γνωστὰ ὡς *χάλκινα*. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἤχου ὁ ἐκτελεστὴς προσκολλᾷ τὰ χείλη του ἐπὶ ἐπιστομίου, εἴδους ἡμισφαιρικοῦ θαλάμου. Ὅσον δὲ ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος εἶναι μεγαλυτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει ἡ ὀξύτης τοῦ ἤχου. Τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὀργάνου. Ἐὰν δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωμεν σωλῆνα μήκους 5 μέτρων καὶ 258 χιλιοστῶν, ἐπὶ τοῦ ἐπιστομίου τοῦ ὁποίου νὰ προσεκόλλα τὰ χείλη του ἄνθρωπος κεκτημένος ὑπερφυσικοὺς πνεύμονας, θὰ ἦτο κατορθωτὴ διὰ τῆς ἐμφυσήσεως ἡ παραγωγὴ ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν φυσικῶν ἁρμονικῶν φθόγγων, ὧν ἰδέαν δίδει ὁ ἔναντι πίναξ.

Ἐὰν τὸ μῆκος τοῦ σωλῆνος ἐπαυξάνῃ τὴν ἔκτασιν τῆς κλίμακος τοῦ ὀργάνου, ἡ στενότης αὐτοῦ ὑποβοηθεῖ τὴν παραγωγὴν ὀξέων φθόγγων, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ εὐρύτης αὐτοῦ εὐνοεῖ τὴν παραγωγὴν τῶν βαθέων φθόγγων. Ἡ χροιὰ ἐξ ἄλλου τοῦ ἤχου τῶν χαλκίνων ὀργάνων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἐπιστομίου αὐτῶν, συνεργούσης καὶ τῆς μορφῆς τῆς σωλῆνος. Οὕτως ἔχομεν: Ὄργανα μετὰ σωλῆνος μακροῦ καὶ στενοῦ, σχήματος κωνικοῦ, μετ' ἐπιστομίου ἐπίσης κωνικοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει ἡ οἰκογένεια τῶν *κεράτων* (ἦχος γλυκύς). Ὄργανα μετὰ σωλῆνος μακροῦ καὶ στενοῦ, κυλινδρικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον, μετ' ἐπιστομίου καμπυλογράμμου. Τοιαῦτα εἶναι αἱ *σάλπιγγες* καὶ ἐπὶ τὸ βαρύτερον αἱ *ὁλκωταὶ σάλπιγγες* (ἦχος ὀξὺς καὶ διαπεραστικός). Ὄργανα μετὰ σωλῆνος εὐρέος καὶ βραχέος, μετὰ κωνικοῦ ἐπιστομίου. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκουσι: τὸ *κλειδοκέρας*, τὸ *σαξοκέρας* καὶ ἐπὶ τὸ βαθύτερον ἡ *τούμπα* (ἦχος σκοτεινός). Ὄργανον μετὰ σωλῆνος βραχέος καὶ κωνικοῦ· ἐπιστόμιον μᾶλλον καμπυλόγραμμον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ *κεράτιον* (ἦχος διαυγὴς καὶ ὀξύς).

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ὄργανα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἦσαν *φυσικά*, ἦτο δηλαδὴ ἐπιτευκτὴ ἐπ' αὐτῶν ἡ παραγωγὴ μόνον τῶν φυσικῶν ἁρμονικῶν φθόγγων. Διὰ τῆς προσθήκης τῶν ἐμβόλων ἢ κυλίνδρων, τῶν κοινῶς λεγομένων κλειδιῶν, μετεβλήθησαν εἰς χρωματικά, δυνάμενα ν' ἀποδώσωσι πλήρη τὴν χρωματικὴν κλίμακα, ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν ἁρμονικοῦ. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ *ὁλκωτὴ σάλπιγξ* (τρομπόνιον), ἧς ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ σωλῆνος καὶ ἡ κατ' ἀναλογίαν βάρυνσις τοῦ ἤχου ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ συστήματος τῶν *ὁλκῶν*. Παρὰ τὰς ὁλκωτὰς σάλπιγγας ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ τρομπόνια μετὰ κυλίνδρων ἢ ἐμβόλων, ἐν χρήσει κυρίως ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς μουσικαῖς.

Ὑπάρχει ἀκόμη μία κατηγορία *πολυφώνων πνευστῶν ὀργάνων*, περιλαμβάνουσα τὴν *σύριγγα τοῦ Πανός*, δηλαδὴ σειρὰν αὐλῶν ἐμφυσωμένων διὰ τοῦ στόματος. Ἐκ τῆς σύριγγος τοῦ Πανός, μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν συστήματος τεχνητῆς παραγωγῆς ἀέρος, καὶ κατόπιν πλείστων τελειοποιήσεων, ἐδημιουργήθη τὸ *ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον*.

Digitized by Google

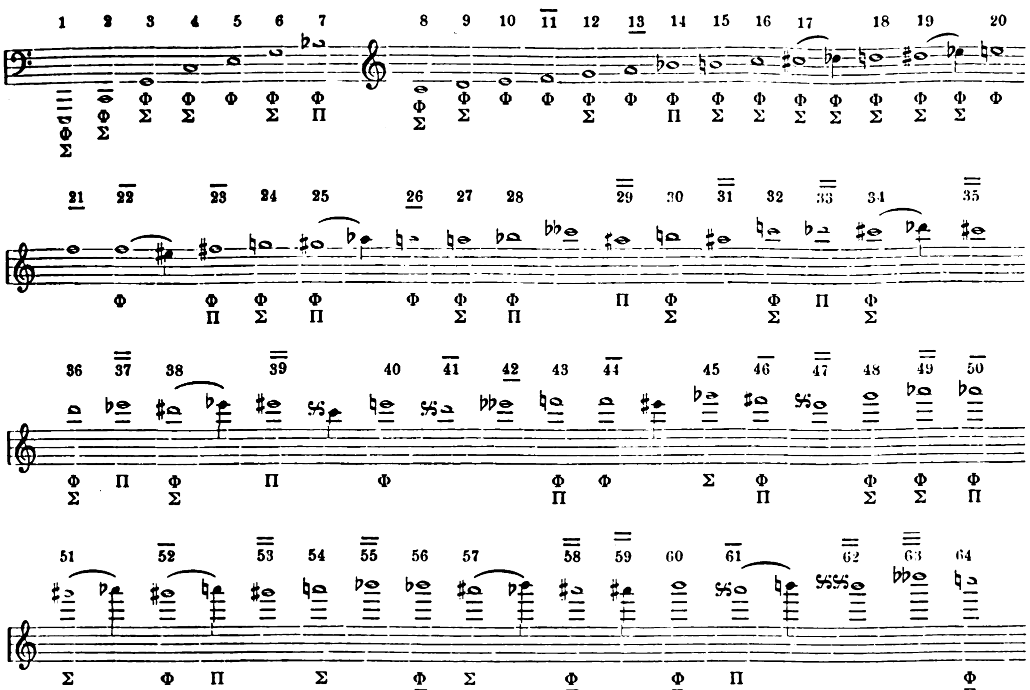

Ὁ ὑπὲρ ἕκαστον φθόγγον ἀριθμὸς ὑποδεικνύει τὸν ἀριθμὸν τοῦ φθόγγου, ἐν σχέσει μὲ τὴν θεμέλιον καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς στήλης τοῦ ἀέρος. Τὸ γράμμα Φ ὑποδεικνύει φυσικὸν φθόγγον· τὸ Σ ὑποδεικνύει συγκεκραμένον φθόγγον· τὸ Π ὅτι ὁ φθόγγος ποικίλλει εἰς ὀξύτητα, ἐκτελούμενος ὑπὸ τῆς φωνῆς τῶν ἐγχόρδων ὀργάνων ἢ τῆς ὁλκωτῆς σάλπιγγος. Αἱ ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν ὁριζόνται γραμμαὶ ὑποδεικνύουν κατὰ πόσα κώματα ὁ φθόγγος εἶναι ὀξύτερος ἢ βαρύτερος, συγκρινόμενος πρὸς τὸν αὐτὸν φθόγγον τῆς συγκεκραμένης κλίμακος.

Ὄργανα ***κρουστὰ*** (ἢ ***κρουστικά***, ὡς τὰ ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες). Διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Εἰς τὰ ἔχοντα καθωρισμένον ἦχον, ὡς εἶναι τὰ ***τύμπανα***, τὰ ἀρχαῖα ***κύμβαλα***, τὰ ***γκλόκενσπηλ***, αἱ ***κωδωνοστοιχίαι***, τὸ ***ξυλόφωνον***, ἡ ***τσελέστα***. Εἰς τὰ ἔχοντα ἀκαθόριστον ἦχον. Τοιαῦτα εἶναι: τὸ ***μέγα τύμπανον***, τὸ ***στρατιωτικὸν τύμπανον***, τὸ ***τυμπάνιον***, τὸ ***βασκικὸν τύμπανον (ντέφι)***, τὸ ***τρίγωνον***, τὰ ***κύμβαλα***, αἱ ***καστανιέττες***, τὸ ***τὰμ-τὰμ*** ἢ ***γκόνγκ***, οἱ ***κωδωνίσκοι***.

Ὁ Γκέβαρτ δίδει τὸν ἑπόμενον συνοπτικὸν πίνακα τῶν ὀργάνων κατὰ κατηγορίας:

Ἔγχορδα

Α) τριβόμεναι χορδαὶ	α) διὰ τόξου	1ον μετὰ 4 χορδῶν	βιολίον, βιόλα, βιολοντσέλλον, βαθύχορδον
		2ον μετὰ περισσοτέρων τῶν 4 χορδῶν	βιόλα ἐρωτική, μεσαιων. βιόλαι
	β) διὰ τροχοῦ καὶ χειρολαβῆς		βιέλλα
Β) κρουόμεναι χορδαὶ	α) διὰ τῶν δακτύλων	ἄνευ λαβῆς	ἅρπα
		μετὰ λαβῆς	μανδολῖνον, κιθάρα
	β) διὰ πλήκτρων		κλαβικύμβαλον
Τυπτόμεναι χορδαὶ	α) ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἐκτελεστοῦ		κύμβαλον
	β) διὰ πλήκτρων		κλειδοκύμβαλον

Πνευστὰ

Α) μετὰ στομίου	πλαγίου		πλαγίαυλοι, μικροὶ πλαγίαυλοι
	λοξῆς τομῆς		αὐλοὶ μετὰ ράμφους
Β) μετὰ γλωττίδος	α) σωλὴν κυλινδρ. παλλομένη (ἁπλῆ) γλωττίς		(κάλαμος) εὐθύαυλοι: συνήθεις μικροί, μέσοι, βαρεῖς.
	β) σωλὴν κυλινδρ. διπλῆ γλωττίς		κρομόρνη, κουρτώ.
	γ) σωλὴν κωνικός. Παλλομένη γλωττίς		σαξόφωνα, ὑπερυψίφωνον, ὑψίφωνον, μέσον, ὀξύφωνον, βαρύτονον, βαθύφωνον.
	δ) σωλὴν κωνικός. Διπλῆ γλωττίς		ὀξύαυλος, μέσος, ἀγγλ. κέρας, βαρύαυλος, ἀντιβαρύαυλος
Γ) μετ' ἐπιστομίου	α) φυσικὰ		κέρας ἁπλοῦν, σάλπιγξ ἁπλῆ, κεράτιον ταχυδρομικὸν, σάλπιγξ στρατιωτική
	β χρωματικὰ	1ον μετὰ ὁλκῶν	σάλπιγγες ὁλκωταὶ
		2ον μετὰ κλειδῶν	κεράτιον μετ' ἐπιστομίου, κλειδοκέρας, ὀφικλεΐς
		3ον μετ' ἐμβόλων	κέρας μετ' ἐμβόλων, σάλπιγξ μετ' ἐμβόλων, τρομπόνια μετ' ἐμβόλων, κεράτιον μετ' ἐμβόλων, σαξοκερατα, ὀξύ, μέσον, βαρύτονον, τούμπα.

Κρουστὰ

Α) μετὰ μεμβράνης	α) μετὰ καθωρισμ. ἤχου		τύμπανα
	β) μετ' ἤχου μὴ καθωρισμ.		μέγα τύμπανον, στρ. τύμπανον, βασκικὸν τύμπανον
Β) αὐτόφωνα	α) μετὰ καθωρισμ. ἤχου		κώδωνες, κωδονοστοιχίαι, γλόκενσπηλ
	β) ἄνευ καθωρ. ἤχου		τρίγωνον, κύμβαλα, τὰμ-τάμ, καστανιέττες κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lavignac*, «Encyclopédie de la musique». *Gevaert*, «Nouveau traité d'instrumentation».—*Rühlmann*, «Geschichte des Bogeninstrumente» (1882). —*Vidal*, «Les instruments à archet» (1876—1878), —*Piccodellis*, «Liutai antichi e moderni» (1885). —*Hart*, «The violin and its famous makers» (1875). —*Lütgendorff*, «Die Lauten-Geigenmacher von Mittelalter bis zum Gegenwart» (1904). —*Allan*, «De fidiculis bibliographia» (1890—1893). —*Praetorius*, «Syntagma». —*Riemann*, «Katechismus der Musikgeschichte». — *Wasielewski*, «Geschichte der Instrumentalmusik in XVI Jahrh.» (1878).—*Mahillon*, «Les instruments à vent» (1907). — *Buhle*, Die Blasinstrumenten in d. Miniaturen des frühen Mittelalters» (1903).—*Lavignac*, «La Musique et les musiciens».—*Heinitz* «Instrumentenkunde» (ἐν τῷ Handbuch der Musikwissenschaft 1931) κλπ.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—ὄργανα *ἀνάλογα καὶ ὁμόλογα*. Καλοῦνται ἐν τῇ συγκριτικῇ ἀνατομικῇ ὄργανα *ἀνάλογα*, ἐκεῖνα ἅτινα ἔχουσι μὲν κοινὴν λειτουργίαν, δὲν ἐμφανίζουσιν ὅμως τὴν αὐτὴν κατασκευήν, οὔτε τὴν αὐτὴν διάπλασιν· ὄργανα δὲ *ὁμόλογα* ἐκεῖνα, ἅτινα ἐμφανίζουσι τὴν αὐτὴν κατασκευὴν καὶ τὴν αὐτὴν διάπλασιν, ἀδιακρίτως ἂν ταῦτα ἐπιτελῶσι τὴν αὐτὴν λειτουργίαν ἢ οὔ. Ι. Π.

— ὄργανα *ἀρχέγονα* *[Ἐμβρ.]*. Τὰ δύο βλαστικὰ δέρματα τοῦ γαστριδίου, τὸ ἔσω καὶ τὸ ἔξω, ἅτινα ἀποτελούμενα ἐκ δύο ἐπιθηλιακῶν στιβάδων, ἀφορίζουσι τὴν κοιλότητα αὐτοῦ, τὴν καλουμένην *ἀρχέγονον γαστέρα* ἢ *ἀρχέγονον ἔντερον*. Ἐπικαλοῦνται δὲ τὰ δύο βλαστικὰ δέρματα καὶ *ἀρχέγονα ὄργανα*, διότι ἑκάτερον ἐκτελεῖ ἰδίαν λειτουργίαν, ἤτοι τὸ μὲν ἔσω θρεπτικήν, τὸ δ' ἔξω κινητικὴν καὶ αἰσθητικήν. Ι. Π.

— ὄργανα *γεννητικὰ* *[Ἀνατομ.]*· βλ. *γεννητικὰ ὄργανα*.

— ὄργανα *ἐκταρακτικὰ* *[Νομ.]*. Τὸ ἄρθρον 552 τοῦ ποινικοῦ νόμου τιμωρεῖ εἰς βαθμὸν πταίσματος ἐπὶ διαταράξει τῆς κοινῆς ἡσυχίας τοὺς ἐπικαλουμένους ψευδῶς βοήθειαν, τοὺς μεταχειριζομένους ἀτόπως τοὺς κώδωνας ἢ ἄλλα ἐκταρακτικὰ ὄργανα κλπ. Ἀπαιτεῖται ὅμως πρὸς τιμωρίαν καὶ χρησιμοποίησις τῶν κατονομαζομένων εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον μέσων, ἀλλὰ καὶ πρόθεσις διαταράξεως. Μ. Ι. Μ.

—ὄργανα *ἐκχυλίσεως* *[Φαρμακοτ.]*· βλ. λ. ***ἐκχυλίσεως ὄργανα***.

— ὄργανα *κράτους*. Τὰ φυσικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα, ἀτομικῶς ἢ συλλογικῶς δρῶντα, ἐκδηλώνουν τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας. Ὅπως πᾶσα ὀργάνωσις, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία, ὡς νομικὸν πρόσωπον, ἔχει ἀνάγκην φυσικῶν προσώπων ἵνα ἐκδηλώσῃ τὴν θέλησίν της. Τὰ πρόσωπα ταῦτα δύνανται νὰ ἐνεργοῦν εἴτε μεμονωμένως, ὅπως ὁ βασιλεύς, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, εἴτε συλλογικῶς, ὅπως ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, αἱ βουλαὶ κτλ. Μεταξὺ τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας ὑπάρχουν πολλαὶ διακρίσεις, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ εἰς ἄμεσα καὶ ἔμμεσα. *Ἄμεσα* λέγονται ἐκεῖνα τὰ ὄργανα τῆς πολιτείας, ὧν ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ νομικὴ θέσις καθορίζεται ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Συντάγματος· ἀρύονται τὰ δικαιώματά των ἀμέσως ἐκ τοῦ Συντάγματος καὶ ἐκφράζουν ἐντὸς τοῦ κύκλου της ὑπ' αὐτοῦ καθοριζομένης ἁρμοδιότητός των ἀμέσως τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀμέσων ὀργάνων εἶναι ὅτι δὲν εὑρίσκονται εἰς σχέσιν ὑπηρεσιακῆς ὑποταγῆς πρὸς ἄλλα ὄργανα τῆς πολιτείας, ἡ δὲ ἐκλογὴ αὐτῶν ἢ μὴ παρ' ἄλλων ἀμέσων ὀργάνων τῆς πολιτείας ὡς καὶ ἡ τυχὸν εὐθύνη αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ ἀλλοιώσουν τὸν χαρακτῆρά των ὡς ἀμέσων ὀργάνων. Ἄμεσα ὄργανα τῆς πολιτείας εἶναι, κατὰ τὸ ἰσχῦον Σύνταγμά μας, ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν, ὡς ἐκλογικὸν δηλαδὴ σῶμα, ὁ ὁποῖος ἐξ αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναδεικνύῃ δι' ἐκλογῆς τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα, αἱ βουλαί, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀσκοῦν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ προβαίνουν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ ὁποῖος ἀσκεῖ διὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἡ κυβέρνησις, ἔχουσα τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων καὶ καθορίζουσα τὴν γενικὴν πολιτικήν, τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια, δικάζοντα κατὰ τὸ Σύνταγμα τὰ κακουργήματα, τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου, ὁσάκις ταῦτα δὲν ἀφοροῦν τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καὶ τὰ δικαστήρια ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων. Ὑπάρχουν καὶ ὑποδιαιρέσεις τῶν ἀμέσων ὀργάνων, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι εἰς *αὐτοτελῆ* καὶ *μὴ αὐτοτελῆ* ὄργανα· ἐκεῖνα ἐκδηλοῦν τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας ἄνευ τῆς συμπράξεως ἄλλου τινὸς ὀργάνου, ὡς ὁ λαὸς κατὰ τὰς ἐκλογάς, ταῦτα τῇ συμπράξει καὶ ἄλλου ὀργάνου, ὡς ἡ βουλή, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τῇ συμπράξει τῆς γερουσίας. Τοὐναντίον, *ἔμμεσα* ὄργανα τῆς πολιτείας εἶναι τὰ μὴ ἀνάγοντα τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ νομικήν των θέσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Σύνταγμα. Δὲν δύνανται ταῦτα νὰ ἐκδηλώσουν ἐλευθέρως τὴν θέλησιν τῆς πολιτείας καὶ εὑρίσκονται εἰς σχέσιν ὑπηρεσιακῆς ὑποταγῆς πρὸς ἄλλα ἄμεσα ὄργανα τῆς πολιτείας, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ὑπεύθυνα. Ἔμμεσα ὄργανα τῆς πολιτείας εἶναι οἱ ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς προτάσεως τῶν νόμων καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς γενικῆς πολιτικῆς, ἐκδηλώνουν τὴν θέλησιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, καὶ γενικῶς οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Καὶ τῶν ἐμμέσων ὀργάνων ὑπάρχουν ὑποδιαιρέσεις, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ εἰς *ἀναγκαῖα* καὶ *προαιρετικὰ* ὄργανα· ἐκείνων ὁ διορισμὸς προβλέπεται καὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων, τούτων ὁ διορισμὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως ἀμέσου τινὸς ὀργάνου. Ὁ διορισμὸς λ. χ. τῶν ὑπουργῶν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτῶν ὡς ἐμμέσων ὀργάνων, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, διότι κατ' αὐτὸ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν διὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν· ὁμοίως τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τοὺς δικαστάς, ὧν ὁ διορισμὸς ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, καθ' ὃ ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν διοριζομένων κατὰ νόμον. Τοὐναντίον, ὁ διορισμὸς πολλῶν κατωτάτων ὑπαλλήλων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως ἢ μὴ ἀμέσου τινὸς ὀργάνου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομικὴν σχέσιν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας πρὸς τὴν πολιτείαν, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ ὄργανα δὲν εἶναι ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτείας, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ πολιτεία ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἁρμοδιότητός των. Ὄργανα καὶ πολιτεία δὲν εἶναι δύο διάφορα πρόσωπα, εὑρισκόμενα εἰς οἱανδήποτε νομικὴν ἀναμεταξύ των σχέσιν, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἑνότητα. Ἡ πολιτεία ἐκδηλώνει ἐξωτερικῶς τὴν ὑπόστασίν της μόνον διὰ τῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἀφ' ἑτέρου μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἐκ τῆς πολιτείας ὑφίστανται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Duguit*, Traité de droit constitutionnel, ἐκδ. 2, τ. II, σελ. 401 ἑπ. —*G. Jellinek*, Allg. Staatslehre (1920), σελ. 540 ἑπ.—*Waldecker*, Allg. Staatslehre (1927), σελ. 683 ἑπ. —*Meyer-Auschütz*, Lehrbuch des deutschen Staatsrechts (1919), σελ. 18 ἑπ. — *Stier-Somlo*, Deutsches-

Digitized by Google

und Landesstaatsrecht (1924), σελ. 69 ἑπ.—*Hatschek*, Deutsches und Preussisches Staatsrecht, I (1922), σελ. 6 ἑπ.—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγματικὸν δίκαιον, I (1912), σελ. 119 ἑπ. —*Χ. Γ. Σγουρίτσα*, Ἡ ὀργάνωσις τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν (1931), σελ. 84 ἑπ.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—**ὄργανα *μουσικὰ αὐτόματα*** καὶ ***μηχανικά***. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ δυνάμενα ν' ἀποδώσωσιν ἓν μουσικὸν ἔργον διὰ μηχανικῶν μέσων. Πρῶτα δείγματα αὐτομάτων σῴζονται τὸ λιλιπούτειον μηχανικὸν πτηνὸν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς ἄλλων ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ ὁλόκληρον μουσικὸν τεμάχιον, καὶ τὰ αὐτόματα τοῦ Βωκανσόν, ὅστις μεταξὺ 1738 καὶ 1741 παρουσίασεν ἕνα περίφημον μηχανικὸν πλαγιαυλητήν, ἕνα τυμπανιστὴν καὶ μίαν νῆσσαν.

Τὰ αὐτόματα ὄργανα διαιροῦνται εἰς κινούμενα δι' ἐλατηρίου (ὡς εἶναι τὰ ὡρολόγια μετὰ μουσικῆς) καὶ εἰς τὰ κινούμενα διὰ χειρολαβῆς, ὡς τὸ *ὄργανον τῆς Βαρβαρίας* ἢ ἡ *ρομβία*. Τὸ ἐλατήριον ἢ ἡ χειρολαβὴ θέτουσιν εἰς κίνησιν κύλινδρον φέροντα ἥλους. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἐχρησιμοποιήθη ἀρχικῶς εἰς τὰς κωδωνοστοιχίας, ὧν τὰ ἀρχαιότερα καὶ περιφημότερα δείγματα εὑρίσκομεν ἐν Βελγίῳ. Οἱ ἧλοι τοῦ κυλίνδρου, ὁσάκις οὗτος ἐτίθετο εἰς κίνησιν, ἀνύψουν τὰ σφυρία διὰ τὴν κροῦσιν τοῦ κώδωνος. Εἰς τὰ ὄργανα τῆς Βαρβαρίας, ρομβίας καὶ τὰ ἄλλα παρεμφερῆ ὄργανα ἡ χειρολαβὴ θέτει ταυτοχρόνως εἰς κίνησιν τὸν μηχανισμὸν τὸν παράγοντα ἀέρα καὶ τὸν κύλινδρον μετὰ τῶν ἥλων. Ἕκαστος ἧλος ἀνοίγει τὴν βαλβῖδα τοῦ ἀντιστοίχου αὐλοῦ τοῦ ὀργάνου, ἵνα εἰσδύσῃ ὁ ἀὴρ ὁ ἀπαραίτητος διὰ παραγωγὴν τοῦ ἤχου. Ἵνα δὲ καὶ ἡ βαλβὶς μὴ κλείσῃ ἀμέσως μετὰ τὴν δίοδον τοῦ ἥλου, χρησιμοποιοῦν λεπτὸν μεταλλικὸν σύρμα, οὗτινος τὸ μῆκος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ φθόγγου. Αἱ σύγχρονοι ρομβίαι χρησιμοποιοῦν ὀλιγώτερον τὸ σύστημα τῶν αὐλῶν, ἀπομακρυνθεῖσαι ὡς ἐκ τούτου τοῦ ὀργάνου τῆς Βαρβαρίας. Ἀντὶ τούτου ἔχουσι τὸ σύστημα τοῦ κυλίνδρου τῶν μηχανικῶν ὡρολογίων, ἢ τὰς διατρήτους πλάκας ἢ ταινίας. Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων αὐτομάτων ὀργάνων εἶναι τὸ *ὀρχηστριόνιον* (orchestrion), ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς αὐλῶν μετ' ἐλευθέρας ἢ παλλομένης γλωττίδος, λειτουργούντων δι' ἐλατηρίων.

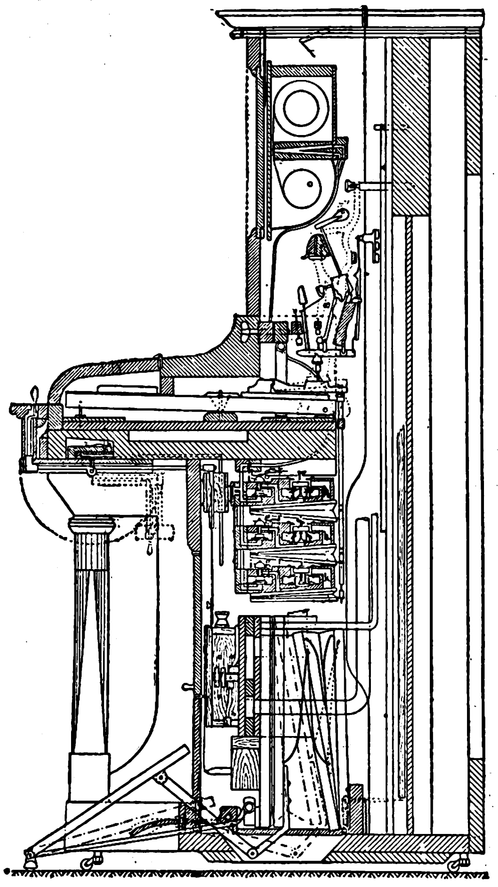

Αὐτόματον μουσικὸν ὄργανον (φωνόλα).

Τὸ ὀρχηστριόνιον τείνει νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, ἐνῷ τὸ *ἄριστον*, τὸ *μανοπάν*, τὸ *συμφώνιον* εἶναι μηχανικαὶ ἀπομιμήσεις τοῦ ἁρμονίου, λειτουργοῦσαι διὰ χειρολαβῆς καὶ διατρήτων ταινιῶν. Τὸ σύστημα τῶν διατρήτων ταινιῶν ἀκολουθοῦσιν ἐπίσης ἡ *πιανόλα* καὶ ἡ *φωνόλα* καὶ ἰδίως τὰ μηχανικὰ κλειδοκύμβαλα *μινιόν*, *φωνολίστ*, *αἰόλιαν* κλπ., ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ καὶ ποία τις ἀτομικὴ ἀπόδοσις μουσικοῦ ἔργου.

Αἱ πρῶται ἀπόπειραι πρὸς κατασκευὴν διατρήτων ταινιῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1866 διὰ νὰ καταλήξωσι τῷ 1889 εἰς τὸν *μελογράφον* τοῦ Καρπαντιέ, δι' οὗ ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιτυπωθῇ ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ παίξιμον ἑνὸς κλειδοκυμβαλιστοῦ καὶ κατόπιν ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τοῦ ἀποτυπωθέντος ἔργου. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ αὐτομάτου κλειδοκυμβάλου (πιανόλας, μινιὸν κλπ.) εἶναι ὁ ἑξῆς:

Περί τινα πρὸς τὰ ἄνω τοποθετημένον κύλινδρον περιελίσσεται ταινία ἐκ χάρτου, συρομένη παρὰ κατωτέρου κυλίνδρου καὶ στηριζομένη ἐπὶ ὀργάνου καλουμένου σῦριγξ τοῦ Πανός. Ἡ σῦριγξ τοῦ Πανὸς εἶναι διάτρητος ἐκ σειρᾶς ὀπῶν, αἵτινες φράσσονται ὑπὸ τοῦ κινουμένου χάρτου. Εὐθὺς ὡς ὀπή τις ἐπὶ τοῦ χάρτου συμπέσῃ ἐπὶ τῆς ὀπῆς τῆς σύριγγος τοῦ Πανός, ὁ φθόγγος εἰς ὃν ἀντιστοιχεῖ ἡ ὀπὴ αὕτη τίθεται εἰς κίνησιν. Οἱ χρωματισμοί, ἡ ἐπιβράδυνσις ἢ ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς ἀγωγῆς ἐπιτυγχάνεται δι' εἰδικοῦ τινος μοχλοῦ, ἐνεργοῦντος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δακτύλων τοῦ χειριζομένου τὸ αὐτόματον κλειδοκύμβαλον, ὅστις μοχλὸς ἀφ' ἑτέρου θέτει εἰς κίνησιν τὰ ποδόπληκτρα τοῦ ὀργάνου.

Ὀλιγώτερον ἐπιτυχῆ παρουσιάζονται τὰ αὐτόματα βιολία, χρησιμοποιηθέντα κυρίως ἐν Γερμανίᾳ. Τὰ αὐτόματα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ κυκλικοῦ τόξου, ἐφ' οὗ ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν τέσσαρα βιολία φέροντα ἀνὰ μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων χορδῶν τοῦ ὀργάνου τούτου.

Αἱ αὐτόματοι ὀρχῆστραι ἔχουν δώσει μέχρι σήμερον πενιχρὰ ἀποτελέσματα καὶ μόνον τὸ μηχανικὸν κλειδοκύμβαλον, τὸ μετὰ ποδοπλήκτρων ἢ τὸ ἠλεκτρικόν, ἱκανοποιεῖ ἔν τινι μέτρῳ τὰς καλλιτεχνικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀκροατοῦ.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **ὄργανον** (organum). Ἐκλήθη οὕτω τὸ ἀρχαιότερον σύστημα πολυφωνικῆς μουσικῆς. Ἡ λέξις ἐφηρμόσθη ἀφ' ἧς ὑπό τι δεδομένον μέλος, ληφθὲν ἐκ τοῦ γρηγοριανοῦ ᾄσματος, προσετέθη δευτέρα φωνή, συμφώνως πρὸς τοὺς πρωτογόνους ἀντιστικτικοὺς κανόνας. Κατὰ τούτους, αἱ δύο φωναί, ἀναχωροῦσαι ἐκ τῆς ταυτοφωνίας, ἔφθανον μέχρι τοῦ διαστήματος τῆς τετάρτης, ἵνα ἐπανέλθωσι πάλιν εἰς τὴν ταυτοφωνίαν εἰς ἑκάστην κατάληξιν τῆς μουσικῆς φράσεως. Ἀργότερον ὁ Οὐβάλδος παρεδέχθη τὴν παράλληλον κίνησιν τῶν δύο φωνῶν καὶ δὴ οὐχὶ μόνον κατ' ὀγδόας, ἀλλὰ καὶ κατὰ πέμπτας ἢ τετάρτας. Φαίνεται ὅτι ἡ λέξις *ὄργανον* ἐδόθη εἰς τὴν ὑπὸ τὸ δεδομένον μέλος προστιθεμένην φωνήν, ὁσάκις αὕτη ἐξετελεῖτο ὑπό τινος ὀργάνου, καὶ ὅτι ἡ ἰδία φωνὴ ἀπεκαλεῖτο *μοτέττο* (βλ. λ.), ὁσάκις εἰς αὐτὴν προσετίθεντο λέξεις.

Γ. Σ.

—**«Ὄργανον»**. Γενικὸς τίτλος, ὑφ' ὃν περιλαμβάνουσι συνήθως τὰ λογικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἤτοι τὰ ἑξῆς: «Κατηγορίαι», «Ἀναλυτικὰ πρότερα», «Ἀναλυτικὰ ὕστερα», «Τοπικά», «Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι».

Ε. Λ.

— **ὄργανον *τῆς Βαρβαρίας*** (γαλλ. orgue de Barbarie)· αὐτόματον μουσικὸν ὄργανον (βλ. *ἀερόφωνον*).

— **ὄργανον *ἐκκρουστικὸν*** *[Ἀστρον.]*· βλ. *χρονόμετρα* καὶ *ὡρολόγια*.

—**ὄργανον *ἐκκλησιαστικόν***, ἢ ***ἁπλῶς ὄργανον*** (γαλλ. orgue, γερμ. Orgel). Τὸ μέγιστον ἐκ τῶν πνευστῶν ὀργάνων, ἢ μᾶλλον σύνολον ἀπειραρίθμων πνευστῶν ὀργάνων, ἀποδιδόντων πλουσίαν ποικιλίαν φωνῶν καὶ δυναμένων, χάρις εἰς τὰς τελευταίας τελειοποιήσεις, νὰ τεθῶσιν εἰς κίνησιν ὑφ' ἑνὸς μόνου ἐκτελεστοῦ. Ἀπεκλήθη ἐν Ἑλλάδι *ἐκκλησιαστικόν*, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα γίνεται ἡ διάκρισις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὀργάνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων· πάντως ἡ ἀρχικὴ ἰδέα σχετίζεται πρὸς τὴν *σύριγγα τοῦ Πανός*, ἥτις δὲν εἶναι ἢ σειρὰ ἀνοικτῶν αὐλῶν· εἶναι δυνατὸν ἐπίσης νὰ ἐκπορεύηται ἐκ τοῦ κινεζικοῦ *σένγκ*, ἀποτελουμένου ἐπίσης ἐκ σειρᾶς αὐλῶν ἐμφυσωμένων διὰ τοῦ στόματος, ἢ καὶ ἐκ τοῦ *ἀσκαύλου*, τοῦ περιλαμβάνοντος ἤδη δύο κύρια συστατικὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου: τὸν ἀσκόν, ἐκτελοῦντα χρέη ἀεροθαλάμου, καὶ τοὺς αὐλούς. Τὸ βεβαιότερον εἶναι ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐξειλίχθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν *ὕδραυλιν*. Ἀρχικῶς ὑδραυλικὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ πνευστόν, ὡς δεικνύει ἡ παράστασις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα ἀνεγερθέντος ὀβελίσκου Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς περίπου εἶναι καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ὑπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ἡ τοῦ Κασσιοδώρου καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου φαίνεται ὅτι εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐν Ἱσπανίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος, τὸ δὲ 755 ἀπεστάλη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Πιπῖνον ἕτερον μεγαλοπρεπὲς ὄργανον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου. Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶχεν αὐλοὺς ἐκ μολύβδου, ἐστήθη δὲ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Κορνηλίας τῆς Κομπιένης. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἐπισήμως ἐν τοῖς ναοῖς τῆς Δύσεως κατὰ τὸν Ζ΄ αἰῶνα, μολονότι ἱστορικοί τινες τοποθετοῦσι τὴν χρονολογίαν ταύτην ἕνα αἰῶνα ἀργότερον.

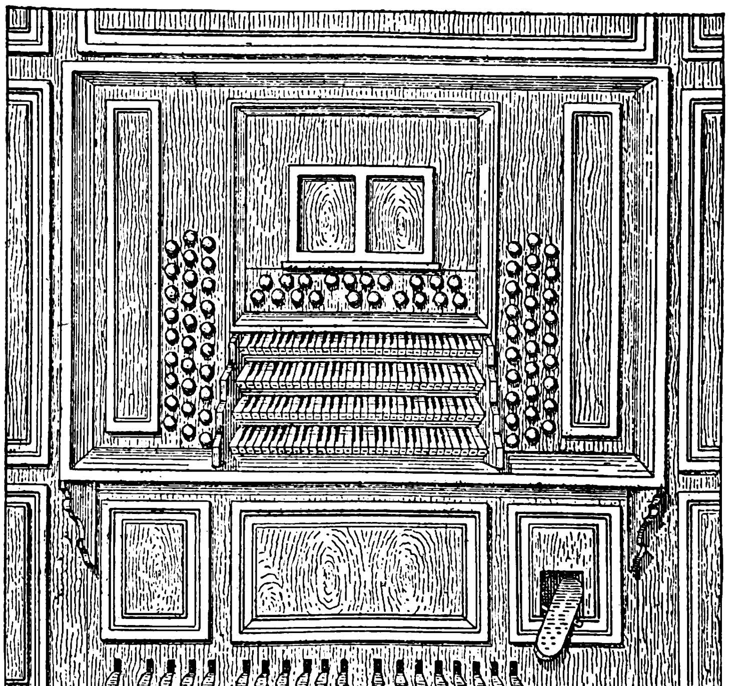

Πληκτροφόρα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου.

Τὰ πρῶτα ὄργανα ἦσαν μικρὰ καὶ φορητά, μὲ 15 τὸ πολὺ σωλῆνας· ἀργότερον ἐγένοντο μόνιμα καὶ ἀπεκλήθησαν positifs, ἥτις λέξις παρέμεινε σήμερον ἐν χρήσει πρὸς χαρακτηρισμὸν εἰδικοῦ πληκτροφόρου, θέτοντος εἰς κίνησιν εἰδικὸν μικρὸν ὄργανον κεχωρισμένον τοῦ ὅλου. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων ἐξακολουθεῖ ἐν Βυζαντίῳ, ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος (Θ΄ αἰὼν) κατεσκεύασε δύο τελειοποιημένα καὶ πλουσίως κεκοσμημένα ὄργανα, ἀπὸ δὲ τὰ μέσα τοῦ Ι΄ αἰῶνος ἡ τελειοποίησις βαίνει ἁλματωδῶς, οὕτως ὥστε τῷ 980 ἡ πόλις τοῦ Οὐΐντσεστερ ἐκέκτητο ἤδη ὄργανον μετὰ 400 σωλήνων καὶ δύο πληκτροφόρων ἐξ εἴκοσι πλήκτρων, παιζομένων ὑπὸ δύο ἐκτελεστῶν. Οἱ 26 φυσητῆρες τοῦ ὀργάνου τούτου ἐτίθεντο εἰς κίνησιν παρὰ 70 ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐκέκτητο ἤδη 15 πλῆκτρα διὰ τοὺς φθόγγους, συμφώνως τῇ βοηθιανῇ σημειογραφίᾳ:

A B C D E F G A B C D E F G A

Τὰ πλεῖστα ὅμως τῶν ὀργάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μέχρις αὐτοῦ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, εἶχον ὡς ἀφετηρίαν τὸν φθόγγον Η (σι) καὶ ἔκτασιν δύο ὀγδόων. Ὑπῆρχον ὅμως ἀκόμη καὶ μικρότερα ὄργανα, ἐκτάσεως μιᾶς ὀγδόης, κατασκευαζόμενα παρὰ Γάλλων καὶ Γερμανῶν καλογήρων, διὰ σκοποὺς κυρίως ἐκπαιδευτικούς. Τὸ παίξιμον τοῦ ὀργάνου ἦτο εὔκολον ἀρχικῶς· μεταξὺ ΙΓ΄ καὶ ΙΔ΄ αἰῶνος ὅμως, λόγῳ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ περιπλόκου γενομένου μηχανισμοῦ, ἡ ὤθησις τῶν πλήκτρων ἀπῄτει μεγίστην δύναμιν καὶ ἐπετυγχάνετο διὰ τῶν γρόνθων ἢ τῶν ἀγκώνων. Περὶ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ἐμφανίζονται αἱ *συστοιχίαι* καὶ περὶ τὸν ΙΔ΄ τὸ *ποδόπληκτρον*.

Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν δεσπόζει τὸ *φορητὸν ὄργανον* ἢ *ρεγάλα*, τὸ τόσον διαδοθὲν κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα καὶ παραμεῖναν ἐν χρήσει μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος. Ὁ ΙΓ΄ αἰὼν ἐμφανίζει δύο σημαντικὰς τελειοποιήσεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου: τὴν συμπλήρωσιν τῆς κλίμακος εἰς χρωματικὴν τοιαύτην, μετὰ προσθήκης τῶν ἀναλόγων πλήκτρων, καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν σωλήνων ἐκ κράματος μολύβδου καὶ κασσιτέρου.

Digitized by Google

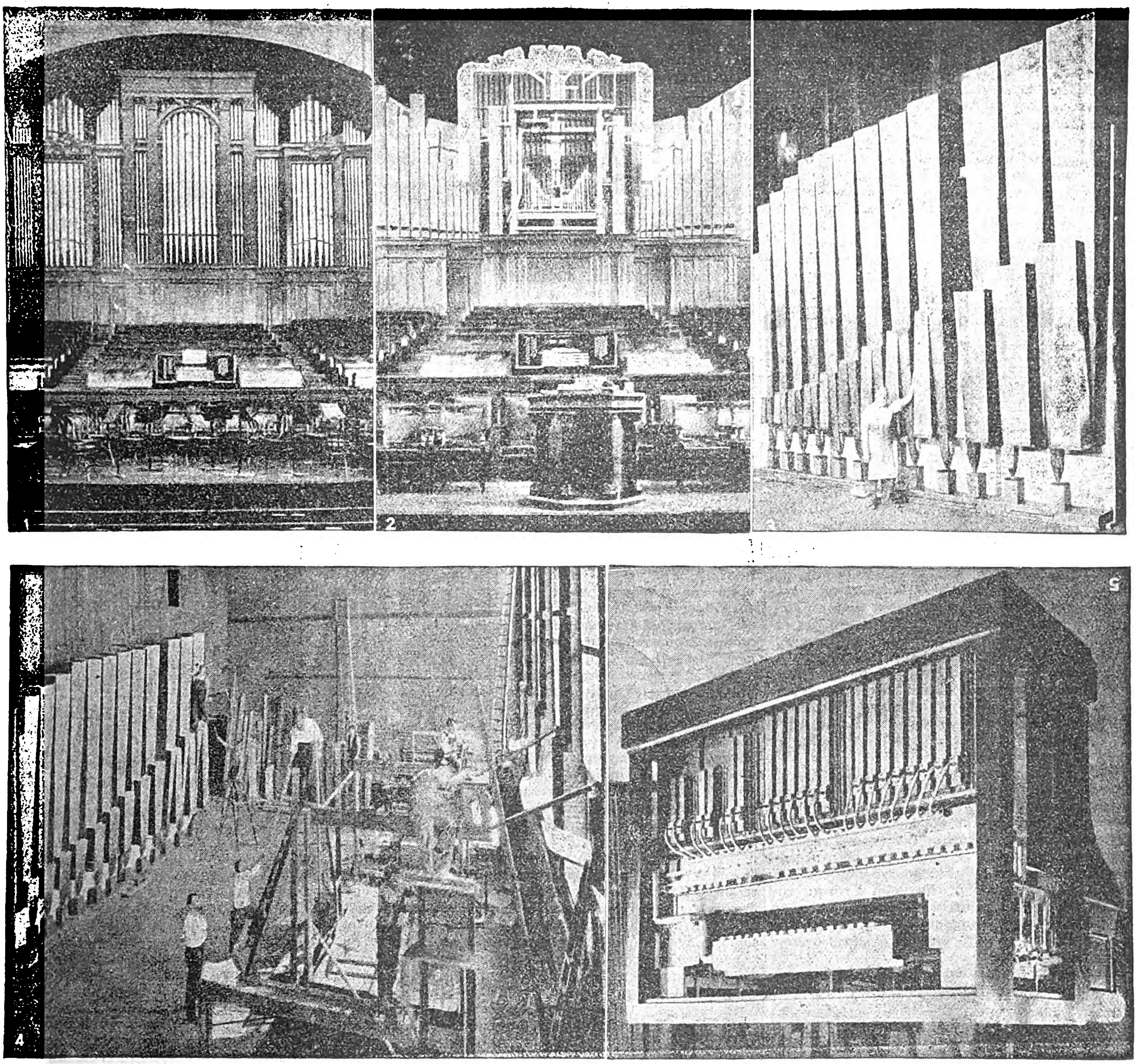

Ἐκκλησιαστικὰ ὄργανα.

[1=Ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον τοῦ Κολλεγίου τοῦ Ὀχάϊο. 2=Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ αὐτοῦ ὀργάνου. 3=Οἱ γιγάντιοι αὐλοί, οἱ ἐπιλεγόμενοι Βομβάρδαι. 4=Ἐργοστάσιον κατασκευῆς αὐλῶν. 5=Ὀπισθία ὄψις κιβωτίου.]

Εἶναι δύσκολον νὰ περιγράψῃ τις τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, διότι δὲν ὑπάρχουσι δύο ὄργανα ἀκριβῶς ὅμοια· πᾶν νέον ἐμφανίζει ἴδιον τύπον. Ἐν γενικαῖς .γραμμαῖς δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ τμήματα εἰς τὸ *μηχανικὸν* καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν *σωλήνων*.

Τὸ μηχανικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν ἀεροδόχον (sommier), δηλαδὴ μεγάλην δεξαμενὴν παρέχουσαν τὸν ἀπαιτούμενον ἀέρα εἰς τοὺς αὐλούς. Ἡ ἀεροδόχος διαιρεῖται καὶ αὕτη εἰς δύο τμήματα: εἰς τὸν κατώτερον θάλαμον, ἐν ᾧ εὑρίσκονται ὁ συμπεπιεσμένος ἀήρ, αἱ βαλβῖδες καὶ τὰ ἐλατήρια, καὶ εἰς τὸν ἀνώτερον θάλαμον, διαιρούμενον εἰς μικροὺς διαδρόμους δι' ὧν διοχετεύεται ὁ συμπεπιεσμένος ἀήρ. Ὁ ἀὴρ παρέχεται εἰς τὴν ἀεροδόχον διὰ τοῦ φυσητῆρος, συστήματος περιλαμβάνοντος ἅπαντα τὰ ὄργανα, δι' οὗ ἀντλεῖται ὁ ἀὴρ καὶ ρυθμίζεται ἡ πίεσις αὐτοῦ. Ὁ φυσητὴρ εὑρίσκεται τοποθετημένος ἔξω τοῦ κυρίως ὀργάνου, εἰς εἰδικὸν τμῆμα. Εἰς τὰ παλαιότερα ὄργανα οἱ φυσητῆρες ἦσαν ὅμοιοι μὲ τὰ φυσερὰ τῶν σιδηρουργῶν καὶ ἐκινοῦντο διὰ τῆς χειρός· ἀργότερον ἐτίθεντο εἰς κίνησιν διὰ χειροκινήτου τροχοῦ, εἴτε δι' ὑδραυλικῆς μηχανῆς, ἐνῷ σήμερον χρησιμοποιεῖται κινητὴρ λειτουργῶν δι' ἠλεκτρισμοῦ.

Εἰς τὸ μηχανικὸν μέρος ἀνήκει ἐπίσης ὁ ἐκφραστικὸς θάλαμος (boîte expressive), ὁ ἐφευρεθεὶς τῷ 1712 παρὰ τοῦ Ζορντάν. Δι' αὐτοῦ γίνονται ὁμαλώτεροι οἱ χρωματισμοὶ τοῦ ὀργάνου καὶ αἱ ἄλλοτε ἀπότομοι μεταπτώσεις ἐκ τοῦ φόρτε εἰς τὸ πιάνο, ἐπιτυγχάνονται δὲ τεχνικώτερον αἱ αὐξομειώσεις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου. Αἱ παρειαὶ τοῦ θαλάμου τούτου ἀποτελοῦνται ἐν μέρει ἐκ κιγκλίδων ἀνοιγομένων δι' εἰδικοῦ σύρτου ἢ ποδοπλήκτρου. Διὰ τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ ἀνοίγματος τῶν κιγκλίδων ὁ ἦχος φθάνει εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἔντασιν. Παρὰ τὸ μηχανικὸν σύστημα πρέπει νὰ τοποθετηθῶσι τὰ πληκτροφόρα (manuels) καὶ τὸ ποδόπληκτρον (pédale) τοῦ ὀργάνου. Τὰ πληκτροφόρα, τὰ ἐνεργοῦντα διὰ τῆς πιέσεως τῶν πλήκτρων διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρός, ἀναλόγως τῆς τελειότητος τοῦ ὀργάνου δύνανται νὰ ὦσιν ἓν ἕως πέντε. Ὁσάκις ὑπάρχουσι δύο πληκτροφόρα, τὸ ἓν λέγεται κύριον πληκτροφόρον (γαλλ. grand-orgue, γερμ. Hauptmanual), τὸ δὲ ἕτερον βοηθητικὸν πληκτροφόρον (positif, Nebenmanual) καὶ εὑρίσκεται τοποθετημένον ὑπὲρ τὸ κύριον. Ὁσάκις ὑπάρχουσι τρία πληκτροφόρα, ἄνωθεν τοποθετεῖται τὸ βοηθητικόν, εἰς τὸ μέσον τὸ κύριον καὶ κάτω τὸ ὑποπληκτροφόρον (bombarde, Unterwerk). Διὰ τὰ ὄργανα μετὰ τεσσάρων πληκτροφόρων τοποθετεῖται ἄνωθεν τοῦ βοηθητικοῦ τὸ κορυφαῖον ἢ μονῳδοῦν πληκτροφόρον (solo, Soloklavier)· τὸ πέμπτον πληκτροφόρον, ὑπὲρ τὸ κορυφαῖον καλεῖται ἠχὼ (écho, Echowerk). Συμβαίνει ἐν τούτοις, οὐχὶ σπανίως, ἡ διάταξις αὕτη τῶν πληκτροφόρων νὰ ἀλλάσσῃ ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ ὀργάνου. Τὰ συνήθη πληκτροφόρα ἀποδίδουσι 56 φθόγγους (ντο^{1} μέχρι σολ^{5}), ἐνίοτε, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, 61 φθόγγους (ντο^{1} μέχρι ντο^{6}), ἐνῷ σποραδικῶς ἐνεφανίσθησαν καὶ ὄργανα μετὰ 77 φθόγγων.

Τὸ *ποδόπληκτρον* τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου εἶναι σύστημα πλήκτρων παιζομένων διὰ τῶν ποδῶν, δυνάμενον δι' εἰδικοῦ μηχανισμοῦ νὰ θέσῃ ταυτοχρόνως εἰς κίνησιν καὶ ἄλλα πληκτοφόρα ἢ νὰ προετοιμάσῃ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἄλλων *συστοιχιῶν*. Τὸ ποδόπληκτρον περιλαμβάνει κατὰ κανόνα τὰς βαθυτέρας συστοιχίας καὶ ἀποτελεῖ θαυμάσιον βάσιμον μὴ ἀπαντώμενον ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ. Δι' αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι 30 ἕως 32 φθόγγοι (ἀπὸ τοῦ ντο^{1} μέχρι τοῦ φα^{8} ἢ τοῦ σολ^{9}). Τὰ πλῆκτρα, σχήματος κοίλου, διὰ τοὺς φυσικοὺς φθόγγους γίνονται ὑψηλότερα, ἐφ' ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὴν ὀξεῖαν ἢ τὴν βαρεῖαν περιοχήν, ὑψηλότερα καὶ μακρότερα διὰ τοὺς φθόγγους μετὰ διέσεων.

Ὁ σύρτης ἢ κανὼν (registre) τοῦ ὀργάνου εἶναι ράβδος ἐκ ξύλου διάτρητος ἐξ ὀπῶν, δι' ὧν εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς τοὺς αὐλοὺς εἴσοδος τοῦ ἀέρος τῆς ἀεροδόχου. Ὁ σύρτης ὀλισθαίνει ἐντὸς αὔλακος ὑπὸ τοὺς αὐλοὺς ἑκάστης συστοιχίας καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ὀπαί του συναντηθῶσιν ἢ ὄχι μετὰ τῶν τῆς πλακὸς καὶ τῶν τοῦ καλύμματος τῆς ἀεροδόχου, ὁ ἀὴρ ἀναλόγως θὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸν αὐλόν, ἢ θὰ μείνῃ συμπεπιεσμένος. Οἱ σύρται καταλήγουσιν ἐξωτερικῶς εἰς κομβία, τὰ ὁποῖα χειρίζεται ὁ ὀργανοκρούστης, ἀλλάσσων κατὰ βούλησιν συστοιχίαν ἢ ἐπιτυγχάνων διαφόρους μίξεις. Εἰσὶ τοποθετημένοι εἰς σειράς, ἑκάστης σειρᾶς εὑρισκομένης εἰς τὸ ὕψος τοῦ πληκτροφόρου τοῦ φέροντος τὰς ἀντιστοίχους συστοιχίας. Παλαιότερον ἡ διαδρομὴ ἐντὸς σύρτου ἦτο 15 ἕως 30 ἑκατοστομέτρων, ἐνῷ εἰς τὰ σύγχρονα ὄργανα μετὰ ἐμπνευστοῦ μοχλοῦ, μόλις 3 ἑκστμ. Λέγεται δὲ ἐμπνευστὸς μοχλὸς σύστημα ἐφευρεθὲν τῷ 1832 παρὰ τοῦ Ἄγγλου Μπάρκερ, ἀποτελούμενον ἐκ μοχλῶν τοποθετουμένων ὑπὸ τὰ πλῆκτρα, δι' ὧν ταῦτα ἀπαλύνονται, καθιστάμενα εὐμεταχείριστα,

Digitized by Google

ἐνῷ ἄλλοτε ἀπῄτουν μεγάλην φυσικὴν δύναμιν ἐκ μέρους τοῦ ὀργανοκρούστου. Οἱ σύρται, τὰ πληκτροφόρα καὶ τὰ ποδόπληκτρα εἰσὶ τοποθετημένα ἐντὸς κιβωτίου (console), εὑρισκομένου πρὸ τοῦ ὀργάνου.

Τὸ σύστημα τῶν σωλήνων περιλαμβάνει τὴν ἀπειρίαν τῶν αὐλῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Τὸ μέγεθος τῶν αὐλῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ὀξύτητος· ὁ μεγαλύτερος, δυνάμενος ν' ἀποδώσῃ τὸ βαθύτατον ντό$_{-2}$, τῶν 32. 3 παλμικῶν δονήσεων ἔχει ὕψος 32 ποδῶν· οἱ μικρότεροι, 8 ἕως 10 μόνον χιλιοστομέτρων, παράγουσιν ὀξυτάτους ἤχους προσομοιάζοντας τῇ σύριγγι. Οἱ αὐλοὶ κατασκευάζονται σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβῶν ἀκουστικῶν ὑπολογισμῶν, οὓς ὀφείλομεν εἰς τὸν περίφημον κατασκευαστὴν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων Καβαγιὲ-Κόλλ. Τὸ σχῆμά των ποικίλλει· ὑπάρχουσιν αὐλοὶ κυλινδρικοί, κωνικοί, ὀρθογώνιοι, πεπλατυσμένοι, ἀνοικτοί, κλειστοί, διάτρητοι, μετὰ κώδωνος, εὐρεῖς ἢ στενοὶ κλπ. Ἡ ὕλη, ἐξ ἧς κατασκευάζονται, εἶναι ὁ κασσίτερος, μῖγμα κασσιτέρου καὶ μολύβδου, μῖγμα κασσιτέρου καὶ χαλκοῦ, τὸ ξύλον τῆς δρυός, τῆς καρυδιᾶς, τῆς ἀχλαδέας, τῆς ἐρυθρᾶς ἐλάτης κ. ἄ. Οἱ αὐλοὶ εἶναι κατανεμημένοι καθ' ὁμάδας, ἐχούσας τὴν αὐτὴν χροιὰν ἤχου καὶ καλουμένας συστοιχίας (jeux). Ἑκάστη συστοιχία, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἔχει τόσους αὐλοὺς ὅσα πλῆκτρα τὸ πληκτροφόρον καὶ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἴδιον πνευστὸν ὄργανον ἐντὸς τοῦ ὅλου. Ἵνα ἀρχίσῃ παίζουσα συστοιχία τις, ἀρκεῖ ὅπως ὁ ἐκτελεστὴς ἕλξῃ πρῶτον τὸν ἀντίστοιχον σύρτην καὶ εἶτα πιέσῃ τὸ πλῆκτρον. Ἐὰν οὐδεὶς σύρτης ἔχει συρθῆ, τὸ ὄργανον παραμένει βωβόν.

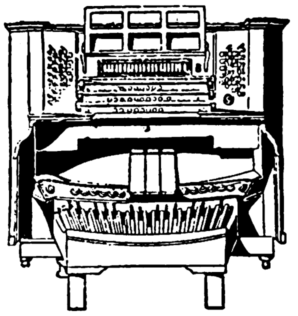

Κιβώτιον ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου μετὰ τριῶν πληκτροφόρων καὶ ποδοπλήκτρου.

Ὑπάρχει ἴδιον σύστημα, δι' οὗ καθορίζεται ἡ ἔκτασις ἑκάστης συστοιχίας. Ὡς βάσις λαμβάνεται ὁ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων καθιερωθεὶς πούς. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ κομβίου τοῦ σύρτου εἶναι ἐγγεγραμμένος ὁ ἀριθμὸς 8, σημαίνει ὅτι τὸ ντο τῆς συστοιχίας ταύτης εἶναι 8 ποδῶν καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ βαθὺ ντο τῆς βαθυτέρας χορδῆς τοῦ βιολοντσέλλου· συνεπῶς ἡ συστοιχία ἡ ἔχουσα τὸν ἀριθμὸν 16, σημαίνει ὅτι τὸ αὐτὸ ντο θὰ εἶναι κατὰ μίαν ὀγδόην βαρύτερον, ἐνῷ ἡ σημειοῦσα 4 πόδας θὰ ἔχῃ τὸ αὐτὸ ντὸ κατὰ μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον.

Πίναξ τῶν ποδῶν τοῦ ὀργάνου μετὰ τῆς ἀντιστοίχου ὀξύτητος:

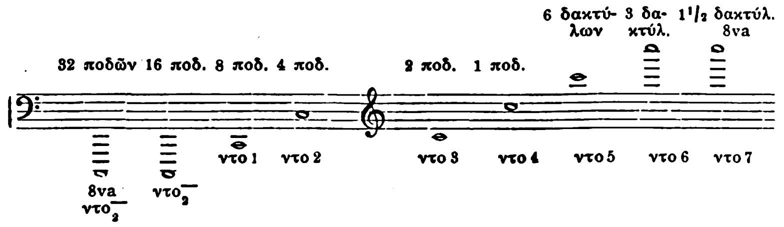

Αἱ συστοιχίαι τῶν 8 ποδῶν εἰσὶν αἱ καλύτεραι, καθὸ κατέχουσαι τὸ κέντρον, καὶ προτιμῶνται πάντοτε παρὰ τῶν ὀργανοκρουστῶν. Ἡ καταπληκτικὴ αὕτη ἔκτασις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἐπιτυγχάνεται διὰ περιωρισμένου σχετικῶς ἀριθμοῦ πλήκτρων· καὶ τοῦτο, διότι ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πλήκτρου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκουσθῇ εἰς φθόγγος εἰς 6 ταυτοχρόνως ὀγδόας.

Εἴθισται νὰ διαιρῶσι τὰς συστοιχίας εἰς δύο κατηγορίας: εἰς συστοιχίας βάσεως (jeux de fonds) καὶ συστοιχίας μετὰ γλωττίδος (jeux à anches). Αἱ συστοιχίαι βάσεως διαιροῦνται ἐπίσης εἰς ἀνοικτάς, δηλαδὴ ἐχούσας ἀνοικτοὺς αὐλοὺς ἐπιτρέποντας εἰς τὴν στήλην τοῦ ἀέρος νὰ δονῆται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς σωλῆνος, καὶ εἰς κλειστάς, ὧν τὸ ἄνω μέρος τοῦ αὐλοῦ εἶναι κλειστόν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ στήλη τοῦ ἀέρος εὑρίσκουσα ἀντίστασιν ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀφετηρίαν της, δίδουσα συμφώνως πρὸς τοὺς ἀκουστικοὺς νόμους τὸν ἦχον κατὰ μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ βαρύτερον.

Αἱ συστοιχίαι μετὰ γλωττίδος διαιροῦνται ἐξ ἄλλου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐλευθέρων γλωττίδων, αἵτινες, προσηρμοσμέναι εἰς τὸ ἓν αὐτῶν ἄκρον, κινοῦσιν ἐλευθέρως τὸ στέλεχος αὐτῶν πρὸς τὰ ἔσω ἢ τὰ ἔξω τοῦ ἀνοίγματος τοῦ αὐλοῦ, καὶ εἰς τὴν τῶν παλλομένων γλωττίδων, αἵτινες ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος προσκρούουσιν εἰς τὰ χείλη τῆς αὐλακος, δι' ἧς ὁ ἀὴρ διέρχεται.

Κυριώτεραι συστοιχίαι εἶναι: 1) *Συστοιχίαι βάσεως, ἀνοικταί.* Κυρία (principal ἢ montre), συστοιχία 16, 8, 4 καὶ σπανίως 32 ποδῶν (ἦχος ἰσχυρὸς καὶ ἀρρενωπός· σωλὴν μᾶλλον εὐρύς). Αὐλός, 16, 8, 4, σπανίως 32 ποδῶν· διαιρεῖται εἰς αὐλὸν μετὰ κώδωνος, αὐλὸν κωνικόν, αὐλὸν κοῖλον (ἦχος παχύς· σωλὴν μᾶλλον εὐρύς). Αὐλὸς ἡδὺς (flûte douce) 4 καὶ 8 ποδῶν (ἦχος διαυγής· σωλὴν μᾶλλον εὐρύς). Κυρία 4' (γαλλ. prestant, γερμ. Principal 4'), συστοιχία 4 ποδῶν, ἡ ὀγδόη τῆς κυρίας τῶν 8. Σωλὴν σχετικῶς εὐρύς. Εἶναι ἡ βασικὴ συστοιχία, ἐφ' ἧς γίνεται τὸ κόρδισμα τοῦ ὀργάνου. Κυρία 2' (γαλλ. doublette, γερμ. Principal 2'), συστοιχία 2 ποδῶν, χρησιμεύουσα πρὸς μεῖξιν καὶ ἐνίσχυσιν ἄλλων (ἦχος διαυγής). Βαθεῖα (contrebasse), 16 καὶ ἐνίοτε 32 ποδῶν, κινουμένη διὰ τοῦ ποδοπλήκτρου. Σωλῆνες ξύλινοι, σχετικῶς εὐρεῖς. Μιμεῖται τὸν ἦχον τοῦ βαθυχόρδου τῆς ὀρχήστρας. Διαπασῶν, συστοιχία 8 ποδῶν. Ἦχος ἰσχυρὸς καὶ στρογγύλος. Σωλὴν σχετικῶς εὐρύς. Κυματώδης (λατ. unda maris), συστοιχία 8 ποδῶν, τῆς κατηγορίας τῶν τρομωδῶν. Οἱ ἀραιοί της ἠχητικοὶ παλμοὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθῶσι τοὺς κυματισμοὺς τῆς θαλάσσης. Σωλὴν σχετικῶς εὐρύς· ἦχος προσομοιάζων τῷ τοῦ σαλιτσιονάλ. Μικρὸς αὐλὸς (piccolo), 1 ποδός. Ἡ ὀξυτέρα συστοιχία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Σωλὴν σχετικῶς εὐρύς. Ἦχος διαπεραστικός, ἐγγίζων τὸ τελευταῖον ὅριον, ὅπερ δύναται νὰ συλλάβῃ τὸ ἀνθρώπινον οὖς. Αὐλὸς ἁρμονικός, συστοιχία 4 ἢ 8 ποδῶν, ἡ ἰσχυροτέρα τῆς κατηγορίας τῶν αὐλῶν. Σωλὴν σχετικῶς εὐρύς· ἦχος στρογγύλος. Βιόλα (viola ἢ gamba), συστοιχία 4, 8 ἢ 16 ποδῶν, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ ὀργάνου. Ὁ ἦχός της μιμεῖται ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς τὸν τοῦ ὁμωνύμου ἐγχόρδου ὀργάνου καὶ ἔχει γλυκεῖαν καὶ δηκτικὴν ταυτοχρόνως χροιάν. Σωλῆνες ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου σχετικῶς στενοί. Σαλιτσιονὰλ (salicional, ἐκ τοῦ λατ. salicis fistula· δηλαδὴ αὐλὸς ἐξ ἰτέας), συστοιχία 2, 4, 8 ἢ 16 ποδῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς βιόλας. Ὁ ἦχός της, ὀλιγώτερον δηκτικὸς τοῦ τῆς τελευταίας, εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ συμπαθητικωτέρων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Σωλὴν μᾶλλον στενός. Βιολοντσέλλον, συστοιχία 8 ποδῶν, εὑρισκομένη συνήθως εἰς τὸ ποδόπληκτρον. Ἦχος πλησιάζων τὸν τῆς βιόλας, στρογγυλώτερος ὅμως καὶ δηκτικώτερος. Σωλὴν μᾶλλον στενός. Βιολίον, συστοιχία 4 ἢ 8 ποδῶν, ὀλιγώτερον λεπτὴ τῆς τῆς βιόλας. Σωλὴν μᾶλλον στενός. Βιολίον βαθὺ (Violonbasse), συστοιχία 16 ποδῶν. Ἦχος ἰσχυρότερος τοῦ τῆς βιόλας. Σωλὴν μᾶλλον στενός. Βιόλα ἐρωτικὴ (viola d'amore), συστοιχία 4 ἢ 8 ποδῶν. Ἦχος γλυκύτερος τοῦ τῆς βιόλας. Σωλὴν μᾶλλον στενός. Φωνὴ οὐρανία (vox celesta), συστοιχία 8 ποδῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς βιόλας. Εἶναι χορδισμένη κατὰ ἓν σχεδὸν κῶμα ἐπὶ τὸ ὀξύτερον τῆς βιόλας, εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν αἱ δύο αὗται συστοιχίαι παίζωσι μαζί, προκαλεῖται ἓν εἶδος τρομωδῶν παλμῶν. Σωλὴν σχετικῶς στενός. Αἰολικὴ (aeoline), συστοιχία 8 ποδῶν μετὰ τρομωδῶν ἐπίσης παλμῶν. Ἦχος ἐξαιρετικῶς λεπτός. Σωλὴν σχετικῶς στενός. Κεραυλόφωνον, συστοιχία τῶν 8 ποδῶν, ἀνακαλυφθεῖσα παρὰ τῶν Ἄγγλων Γκρέϋ καὶ Ντάβισον (1860). Ἦχος λεπτὸς καὶ σχετικῶς δηκτικός. Σωλὴν κυλινδρικός, μᾶλλον στενός. Φουγκάρα (fugara), συστοιχία τῶν 4 ἢ μᾶλλον κεραυλόφωνον τῶν 4. Αἰγόκερας (Gemshorn), συστοιχία 1—16 ποδῶν, λίαν ἐν χρήσει ἐν Γερμανίᾳ. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ σαλιτσιονάλ· ἔχει σωλῆνας κωνικοὺς καὶ ἦχον κατ' ἐξοχὴν εὐχάριστον.

Συστοιχίαι βάσεως κλεισταί. Βόμβος (ἰταλ. bordone, γαλ. bourdon), συστοιχία 4, 8, 16 καὶ 32 ποδῶν. Ἦχος σκοτεινὸς καὶ γλυκύς. Σωλῆνες ξύλινοι διὰ τοὺς βαρεῖς φθόγγους, ἐξ ὑφάσματος διὰ τοὺς ὀξεῖς. Αὐλὸς κλειστός, συστοιχία τῶν 4, 8, 16, 32 ποδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν βόμβων. Ἦχος διαυγής. Πεμπτοτόνιον (γαλ. quintaton), συστοιχία τῶν 8, 16, σπανίως 32 ποδῶν, ἔχουσα τὴν ἰδιότητα νὰ παράγῃ ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ θεμελίου φθόγγου τὴν πέμπτην αὐτοῦ. Ἦχος φανταστικὸς καὶ πένθιμος. Σωλῆνες λεπτοί. Κέρας τῆς νυκτὸς (γερμ. Nachthorn), συστοιχία τῶν 8 ποδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν βόμβων. Ἦχος μυστηριώδης καὶ εὐχάριστος. Σωλὴν εὐμεγέθης. Ὑποβάσιμος (soubasse), συστοιχία τῶν 16 ποδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν βόμβων. Οἱ βαθεῖς του ἦχοι εἶναι ἀπαραμίλλου ὡραιότητος.

Συστοιχίαι μετὰ ἐλευθέρων γλωττίδων. Ὀξύαυλος

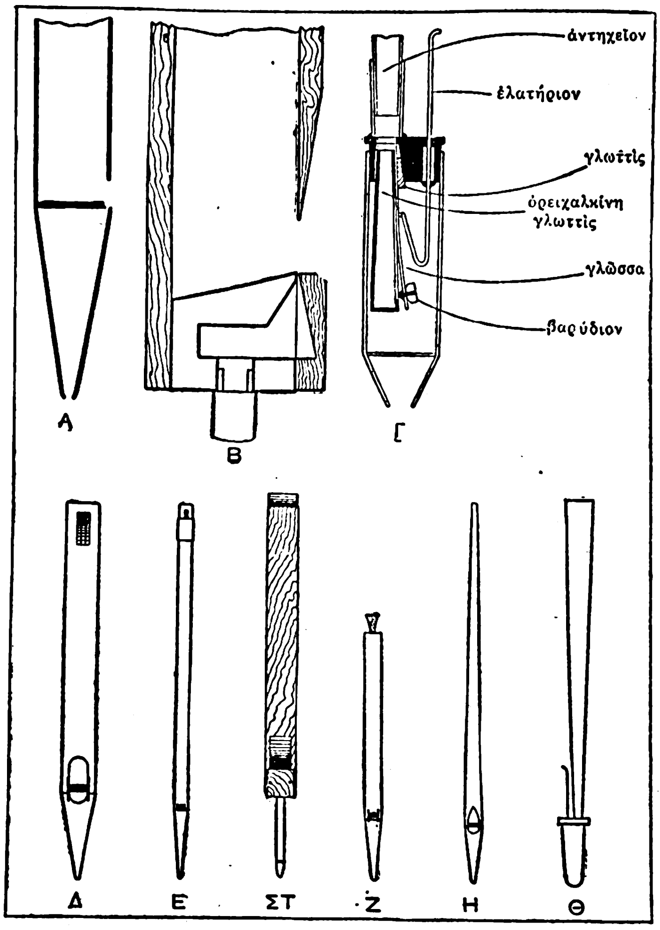

Διάφοροι τύποι αὐλῶν ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

[Α—Τμῆμα μεταλλίνου ἀνοικτοῦ αὐλοῦ. Β—Τμῆμα ξυλίνου ἀνοικτοῦ αὐλοῦ. Γ—Τμῆμα αὐλοῦ σάλπιγγος. Δ—Ἀνοικτὸς αὐλός. Ε—Βιόλα. ΣΤ—Κοῖλος αὐλός. Ζ—Κλειστὸς αὐλός. Η—Αἰγόκερας. Θ—Σάλπιγξ ἢ κορνοπαιάν.]

(oboe), συστοιχία τῶν 8 ποδῶν, ἧς ὁ ἦχος πλησιάζει τὸν τοῦ ὁμωνύμου πνευστοῦ ὀργάνου. Ὁ κωνικός του σωλὴν προσομοιάζει ἐπίσης τὸν τοῦ ὀξυαύλου τῆς ὀρχήστρας. Βαρύαυλος (fagotto), συστοιχία τῶν 8 καὶ 16 ποδῶν. Σωλῆνες κωνικοί· ἦχοι ἰσχυρότεροι τῶν τοῦ ὀξυαύλου καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Ἀσκαυλὸς (musette), συστοιχία τῶν 8. Σωλῆνες λεπτότεροι τῶν τοῦ ὀξυαύλου, μὲ ἐπιμήκεις κώδωνας. Εὔαυλος (clarinetto), συστοιχία τῶν 16, 8 καὶ ἐνίοτε 4 ποδῶν. Ἦχος προσομοιάζων τὸν τοῦ ὁμωνύμου ὀργάνου τῆς ὀρχήστρας, μετὰ γλυκείας καὶ ὀλίγον ἐρρίνου χροιᾶς. Φωνὴ ἀνθρωπίνη (vox humana), συστοιχία τῶν 8 ποδῶν, μὲ βραχεῖς σωλῆνας καὶ μετὰ τρομωδῶν παλμικῶν δονήσεων, αἵτινες εἰς τὴν καλὴν περιοχὴν τοῦ ὀργάνου ἔχουσι ποιάν τινα ἀναλογίαν μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς. Κρομόρνη (γαλλ. cromorne, γερμ. Krumhorn), συστοιχία τῶν 8 ποδῶν. Ἦχος ἔρρινος, τραχὺς καὶ μεταλλικός. Ἀγγλικὸν κέρας (cor anglais), συστοιχία τῶν 8 καὶ 16 ποδῶν. Σωλῆνες προσομοιάζοντες πρὸς τοὺς τοῦ ὁμωνύμου ὀργάνου τῆς ὀρχήστρας. Ἦχος σκοτεινότερος τοῦ τοῦ ὀξυαύλου. Εὐφώνιον, συστοιχία τῶν 8 καὶ 16 ποδῶν. Σωλῆνες κωνικοὶ ἢ κυλινδρικοί, καταλήγοντες εἰς κῶνον. Ἦχος γλυκὺς καὶ ὀλίγον σκοτεινός.

Συστοιχίαι μετὰ παλλομένων γλωττίδων. Σάλπιγξ (trompette), συστοιχία τῶν 8 ποδῶν. Ἦχος λαμπρὸς καὶ ἰσχυρότερος τῶν μετὰ γλωττίδων ὀργάνων, οὗτινος ἡ χροιὰ ὑπενθυμίζει τὴν τοῦ ὁμωνύμου χαλκίνου ὀργάνου. Σωλῆνες κωνικοὶ καὶ εὐμεγέθεις. Βομβάρδα (bombarde), συστοιχία τῶν 16 καὶ τῶν 32 ποδῶν. Ἡ τῶν 16 εὑρίσκεται τόσον εἰς τὰ πληκτροφόρα ὅσον καὶ εἰς τὰ ποδόπληκτρα· ἡ τῶν 32 μόνον εἰς τὸ ποδόπληκτρον. Σωλῆνες ἐκ κασσιτέρου, ὀρειχάλκου ἢ ξύλου, σχήματος κωνικοῦ. Ἦχος ἰσχυρός. Τρομπόνιον (Trombone), συστοιχία τῶν 16 ποδῶν. Ποιοτικῶς εἶναι βομβάρδα τῶν 16. Σάλπιγξ ξυλίνη (clairon), συστοιχία τῶν 4, σπανίως τῶν 2 ποδῶν. Ἦχος προσομοιάζων πρὸς τὸν τῆς σάλπιγγος καὶ σωλῆνες κωνικοί. Σάλπιγξ βαθεῖα (tuba), συστοιχία τῶν 8 καὶ 16 ποδῶν. Σωλῆνες καὶ γλωττίδες εὐμεγέθεις. Ἦχος ἰσχυρός. Σάλπιγξ ξυλίνη ἁρμονική, συστοιχία τῶν 4 ποδῶν, ἔχουσα σωλῆνας διπλασίου μεγέθους τοῦ τῆς ἁπλῆς ξυλίνης σάλπιγγος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τοῦ πρώτου ἁρμονικοῦ φθόγγου.

Συστοιχίαι μίξεως. Μεγίστης σημασίας διὰ τὰς ἐκτελέσεις ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου εἶναι αἱ λεγόμεναι *συστοιχίαι μίξεως*, αἵτινες ἐξηγοῦνται

Digitized by Google

ὡς ἑξῆς: Φθόγγος τις, ἵνα εἶναι εὐάρεστος μουσικῶς, ὀφείλει νὰ συνοδεύηται παρὰ τῶν μόλις εὐδιακρίτων ἁρμονικῶν αὐτοῦ. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ αὐλοὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου δὲν παράγουσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἱκανοποιητικοὺς ἁρμονικούς, προσεπάθησαν νὰ δημιουργήσωσι τοιούτους διὰ τεχνητῶν μέσων. Οὕτως, ἐὰν ἔχωμεν ὡς βάσιν τὸν φθόγγον ντο τῶν 8 ποδῶν, οἱ ἁρμονικοὶ οἱ ἐνισχυθησόμενοι διὰ τῶν συστοιχιῶν μίξεως θὰ εἶναι οἱ ἑξῆς:

Θεμέλιος ἢ φθόγγος 1 — Ὀγδόη ἢ φθόγ. 2 — Πέμπτη ἢ φθόγ. 3 — Ὑπερογδόη ἢ φθόγ. 4 — Τρίτη ἢ φθόγ. 5 — Πέμπτη ἢ φθόγ. 6 — Ἑβδόμη ἢ φθόγ. 7

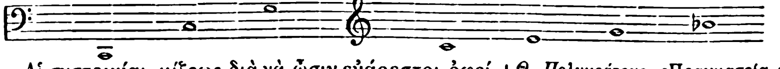

Αἱ συστοιχίαι μίξεως διὰ νὰ ὦσιν εὐάρεστοι ὀφείλουν νὰ παίζωσι μετὰ τῶν ἁπλῶν καὶ οὐδέποτε μόναι των.

Αἱ κυριώτεραι συστοιχίαι μίξεως εἶναι:

Πέμπτη αὐλοῦ (Quinte flûte)· συστοιχία παράγουσα τὴν διπλῆν πέμπτην ἢ τὸν δωδέκατον φθόγγον ἀπὸ τῆς θεμελίου, δηλαδὴ τὸν φθόγγον σολ[2] ἐπὶ θεμελίου ντο[1]. Εὑρίσκεται συνήθως εἰς τὸ ποδόπληκτρον.

Ἔρρινος· συστοιχία κλειστὴ 2 ποδῶν καὶ $^2/_3$, μὲ γλυκεῖαν χροιὰν ἤχου.

Τετάρτη ἐρρίνου· συστοιχία 2 ποδῶν.

Τρίτη· συστοιχία 6 $^2/_5$, 3 $^1/_5$, καὶ 1 $^3/_5$ ποδῶν, παράγουσα τὸν φθόγγον 5 (τρίτην μι διὰ θεμέλιον ντο).

Ἑβδόμη· συστοιχία 4 $^4/_7$, 2 $^2/_7$ καὶ 1 $^1/_7$ ποδῶν, παράγουσα τὸν ἕβδομον ἁρμονικόν, δηλαδὴ τὸν φθόγγον σι ὕφεσις, ἐὰν ἡ θεμέλιος εἶναι τὸ ντὸ 8 ποδῶν.

Σύνθετοι συστοιχίαι μίξεως. Αἱ ἀνωτέρω συστοιχίαι παράγουσιν ἕνα μόνον ἁρμονικόν, ἐξ οὗ καὶ καλοῦνται: *ἁπλαῖ συστοιχίαι μίξεως*. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ αἱ *σύνθετοι*, αἱ δυνάμεναι νὰ παράγωσι ταυτοχρόνως δύο, τρεῖς, τέσσαρας καὶ πλείονας ἔτι ἁρμονικούς. Εἶναι δὲ αὗται:

Μῖξις (γαλλ. plein-jeu, γερμ. Mixtur)· συστοιχία ἀποτελουμένη ἀπὸ ὀγδόας καὶ πέμπτας, δίδουσα ὅμως ἐνίοτε μίαν τρίτην καὶ μίαν ἑβδόμην. Περιλαμβάνει κατὰ κανόνα τρεῖς σειρὰς ἀνοικτῶν αὐλῶν ἐκ κασσιτέρου καὶ λεπτῶν.

Κύμβαλον, συστοιχία ἐξ αὐλῶν μικρῶν διαστάσεων, χρήσιμος κυρίως διὰ τοὺς ὀξεῖς φθόγγους.

Κεράτιον (cornetto), συστοιχία δίδουσα τοὺς ἁρμονικοὺς 2, 3, 4 καὶ 5. Περιλαμβάνει κατὰ κανόνα 5 σειρὰς αὐλῶν, μολονότι ὑπάρχουσιν ὄργανα μέχρις 8 σειρῶν. Εἶναι ἡ τελειοτέρα τῶν συνθέτων συστοιχιῶν, ὁ δὲ ἦχός της διακρίνεται διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτόν της.

Κωδωνοστοιχία, συστοιχία ἐκ τριῶν σειρῶν μετ' ἀνοικτῶν αὐλῶν, ἧς ὁ ἦχος προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὸν τῶν κωδωνίσκων.

Οἱ αὐλοὶ τοῦ ὀργάνου εἰσὶ τοποθετημένοι ἐντὸς πλαισίου πλουσίως κεκοσμημένου, λαμβανομένης φροντίδος ὅπως ἐν τῇ προσόψει εὑρίσκωνται οἱ μεγαλύτεροι ἐκ τῶν σωλήνων. Ἕτεροι μικρότεροι αὐλοὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς τῶν καλλιτεχνικῶν πυργίσκων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ πλαισίου.

Ἐκτὸς τῶν παλαιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, ὡς τοῦ τῆς Λυβέκης, ἐφ' οὗ ἐξετέλει τοὺς ὑπερόχους αὐτοῦ αὐτοσχεδιασμοὺς ὁ Μπουξτεχοῦντε, τοῦ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ τῆς Λειψίας, τοῦ ἀπαθανατισθέντος παρὰ τοῦ Ἰω. Σεβ. Μπάχ, τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων τῶν τελευταίων χρόνων εἶναι: τοῦ Ἁγ. Σουλπικίου (100 συστοιχίαι), Παναγίας (86 συστοιχίαι), Ἁγ. Εὐσταθίου (76 συστοιχίαι), Παρισίων· τοῦ Ντανκάστερ τῆς Ἀγγλίας (94 συστοιχίαι), τοῦ Μιούζικ-χὼλ τῆς Βοστώνης (89 συστοιχίαι), τοῦ Ἄλμπερ-χὼλ τοῦ Λονδίνου (111 συστοιχίαι), τοῦ Ἄλμπερ-χὼλ τοῦ Σέφιλντ (64 συστοιχίαι), τῆς ἐκκλησίας τῆς Θείας Χάριτος τῆς Νέας Ὑόρκης (71 συστοιχίαι), τοῦ Μιούζικ-χὼλ τοῦ Τσιντσινάτι (81 συστοιχίαι), τοῦ Γκάρντεν-Σίτυ (115 συστοιχίαι), τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ρίγας (124 συστοιχίαι), τοῦ Λιμπάου (131 συστοιχίαι), τοῦ Ἀουντιτόριουμ τοῦ Σικάγου (109 συστοιχίαι), τοῦ Τάουν-χὼλ τοῦ Σύδνεϋ (127 συστοιχίαι), ναοῦ Ἁγ. Νικολάου Λειψίας (94 συστοιχίαι), καθεδρικοῦ ναοῦ Βερολίνου (113 συστοιχίαι), Ἁγ. Λουδοβίκου Ἀμερικῆς (140 συστοιχίαι), Μαγδεμβούργου (100 συστοιχίαι), Βρεσλαυΐας (15.133 αὐλοί), τὸ μέγιστον πάντων τοῦ Πάσσαου (208 συστοιχίαι) κλπ.

Οἱ διασημότεροι κατασκευασταὶ ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, ὅλων τῶν ἐποχῶν, εἶναι: Ἠσαΐας Κομπένιους, Α. Σνίτσκερ, Ζαχαρίας Χίλντεμπραντ, Σίμπερμαν, Τραμπέλι, Χέρινγκ, Γκασπαρίνι, Μωμπαὶν καὶ Καλλινέ, Καβαγιὲ-Κὸλλ (νῦν οἶκος Μυτέν), Σοῦλτσε, Μέρκλιν καὶ Σύτσε, Λάντεγκαστ, Βάλκερ, Σάουερ, Ρκύμπκε, Βάϊγκλε, Χὸπ-Τζόν, Κλάϊς κ.λ.π.

Τὸ *ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον*, ἢ καὶ ἁπλῶς *ὄργανον*, ἢ *μέγα ὄργανον* καλούμενον, εἶναι τὸ θαυμαστότερον καὶ τελειότερον ὄργανον, ὅπερ κατεσκεύασεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπεκλήθη ἀνέκαθεν ὁ «βασιλεὺς τῶν ὀργάνων» ἢ «ὄργανον τῶν ὀργάνων». Τὰ πλῆκτρά του, ὑπὸ τὰ δάκτυλα μεγαλοφυοῦς ὀργανοκρούστου, δύνανται νὰ δημιουργήσωσιν εἰκόνας ἀφαντάστου μεγαλείου ἢ θείας γαλήνης. Τὸ στράτευμα τῶν ἀπειραρίθμων αὐλῶν του εἶναι ἡ πλέον πειθαρχημένη ὀρχήστρα, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ διευθύνῃ κατὰ βούλησιν ὁ ὀργανοκρούστης, ὁ μοναδικὸς κυρίαρχος τοῦ ὀργάνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Praetorius*, «Syntagma musicum» (1619). —*Adlung*, «Musica mechanica organoedi» (1768). —*Dom Bedos de Celles*, «L'art du facteur d'orgues» (1766—1778), —*W. Schneider*, «Die Orgelregister». —*Töpfer*, «Lehrbuch der Orgelbaukunst» (1855). —*C. Locher*, «Les jeux d'orgue» (1909). —*Alex. Cellier*, «L'orgue moderne» (1913). —*Charles Mutin*, «L'orgue» (ἐν «Μουσ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», 1925). —*Wilhelm Heinitz*, «Instrumentenkunde» (ἐν τῷ «Handbuch der Musikwissenschaft», 1831). — *Θ. Πολυκράτους*, «Πραγματεία περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου» (1910).

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—**ὄργανον** ***κορτιανὸν*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *κορτιανὸν* ὄργανον.

ὀργανοπάθεια (ἡ) (organopathie). Πάθησις τῶν ὀργάνων· ἧττον ἐν χρήσει ὡς ὅρος ἐπιστημονικός· συνηθέστερον λέγομεν: καρδιοπάθεια, γαστροπάθεια, ἐντεροπάθεια κλπ. Μ. Ν. Κ.

ὀργανοπαίκτης (ὁ)· ὁ παίζων μουσικόν τι ὄργανον.

ὀργανοπαράσιτον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παράσιτον, ὅπερ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς ὀργανικοῦ τινὸς ζῴου ἢ φυτοῦ (βλ. καὶ λ. *παράσιτον*). Δ. Ν. Π.

ὀργανοπλαστία (ἡ) (organoplastie). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν τέχνην τοῦ μεταβάλλειν τεχνητῶς τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφὴν τῶν ἐμβίων ὄντων. Μ. Ν. Κ.

ὀργανοπλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ συντελῶν εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.

—**ὀργανοπλαστικὸν** ***κύτταρον***. Τὸ κύτταρον τῶν βλαστοδερμικῶν πετάλων, ὅπερ κατὰ τὴν διχοτομικὴν σύλληψιν τῆς ὀντογονίας χρησιμεύει ὡς ἀφετηρία διὰ τὸν σχηματισμὸν ὀργάνου τινός. Μ. Ν. Κ.

ὀργανοποιεῖον (τό)· κατάστημα κατασκευῆς μουσικῶν ὀργάνων.

ὀργανοποιητικός, *—ή, —όν*· ἄλλως *ὀργανοπλαστικὸς* (βλ. λ.).

ὀργανοποιία (ἡ)· ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς μουσικῶν ὀργάνων.

ὀργανοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς μουσικῶν ὀργάνων.

ὀργανοσκευάσματα (τὰ) (Organopraeparata) *[Φαρμακοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ διὰ καταλλήλου κατεργασίας παρασκευαζόμενα ἐκ διαφόρων ὀργάνων ἢ καὶ χυμῶν ὑγιῶν ζῴων, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν ἀδένων αὐτῶν, κονιώδη ἢ ὑγρὰ σκευάσματα. Ἀπὸ τῆς μᾶλλον ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἀναφέρεται ἡ χρῆσις θεραπευτικῶν σκευασμάτων διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος ζῴων, ὡς καὶ ἐκκριμάτων αὐτῶν. Κυριώτατον ρόλον ἔπαιξαν μάλιστα ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαίαν σινικὴν ἰατρικήν, ἀναφερόμενα διεξοδικῶς εἰς τὸ «Nei-King». Ὡς διαφαίνεται ὅθεν, ἡ ὀργανοθεραπευτικὴ καὶ τὰ ὀργανοσκευάσματα ἔχουν τὰς βάσεις των τοὐλάχιστον πρὸ 5 χιλιετηρίδων. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν ἐπίσης ὡς θεραπευτικὰς οὐσίας μέρη τινὰ τοῦ σώματος ἢ ἐκκρίματα, ὡς τὸ ἧπαρ, τὸν ἐγκέφαλον, τὸ αἷμα, τοὺς ὄρχεις, τὸ ἀνδρικὸν σπέρμα, τὴν κύστιν κλπ. Γενικῶς μάλιστα ἦτο τότε παραδεδεγμένον ὅτι τὰ μέρη τοῦ σώματος ὑγιοῦς τινος ζῴου ἢ καὶ τὰ ἐκκρίματα αὐτοῦ, ἠδύναντο νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν τοῦ ἀντιστοίχου μέρους τοῦ πάσχοντος ἀτόμου. Ἡ ἐξιστόρησις τῶν εἴτε αὐτουσίων εἴτε ὡς σκευασμάτων χρησιμοποιηθεισῶν τοιούτων οὐσιῶν παρουσιάζει τὰ περιεργότερα τῶν πραγμάτων. Στόμαχος ἀλώπεκος ἐχρησίμευε κατὰ τῶν νόσων τῆς κύστεως καὶ τῆς λιθιάσεως, ἧπαρ σαύρας κατὰ ὀδονταλγιῶν, κεφαλὴ ὑγιοῦς κυνὸς κατὰ δηγμάτων λυσσώντων κυνῶν καὶ ἑρπετῶν, πνεύμων ἀλώπεκος κατὰ πνευμονικῶν νοσημάτων. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἀνάλογα παράδοξα φάρμακα ἀναφέρουν ὁ Πλίνιος, ὁ Γαληνός, ὁ Διοσκορίδης κλπ. Τὴν χρῆσιν τῶν φαρμάκων αὐτῶν ἐσυνέχισαν οἱ Ἄραβες ἰατροί, αὐξήσαντες μάλιστα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα μερικῶς τὰ φάρμακα ταῦτα εἶχον ἐγκαταλειφθῆ, στραφέντων τῶν ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὰ φυτικὰ καὶ ὀρυκτὰ κυρίως φάρμακα. Ἡ σύγχρονος ὀργανοθεραπευτική, τῆς ὁποίας θεμελιωτὴς εἶναι ὁ Brown-Sequard, ἐβασίσθη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ d'Arnsoval ἀναπτυχθεῖσαν θεωρίαν τῆς ἐνδοεκκρίσεως. Ἡ παρασκευὴ τῶν ὀργανοθεραπευτικῶν σκευασμάτων, τῶν ὁποίων προορισμὸς εἶναι νὰ ἀναπληρώσουν τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ἀποχωρισθῶσι μόνα καὶ ἐν καθαρᾷ καταστάσει δραστικὰ συστατικὰ τῶν διαφόρων ὀργάνων, ἀπαιτεῖ ἐπιδεξιότητα καὶ μεγίστην προσοχήν. Γενικῶς, κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ὀργανοσκευασμάτων ἀκολουθοῦνται οἱ ἑξῆς κανόνες: α') τὸ ζῷον ἐξ οὗ θὰ ληφθῇ τὸ ὄργανον ἢ τὸ ἔκκριμα δέον νὰ εἶναι ἀπολύτως ὑγιές· β') ἡ ἐξ αὐτοῦ παρασκευὴ τοῦ σκευάσματος νὰ γίνῃ ταχέως, ὥστε νὰ μὴ δοθῇ εὐκαιρία πρὸς σχηματισμὸν πτωμαϊνῶν ἢ ἀνάπτυξιν ἀποικιῶν μικροργανισμῶν· γ') ἡ κατάτμησις τοῦ ὀργάνου νὰ γίνῃ εἰς χῶρον ἀντισηπτικῶς διατηρούμενον· δ') ἐὰν τὰ κατατμηθέντα τεμάχια πρόκειται νὰ ξηρανθῶσι πρὸς παρασκευὴν κονιώδους σκευάσματος, ἡ θερμοκρασία δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τοὺς 40°. Μέρος τοῦ λίπους τοῦ ὀργάνου ἀποχωρίζεται κατὰ τὴν θέρμανσιν, τελείως δὲ δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ τοῦτο δι' ἐκχυλίσεως διὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος, αἰθέρος κλπ. Ἐκτὸς τῶν κονιωδῶν ὀργανοσκευασμάτων, δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι τοιαῦτα ὑγρὰ δι' ἐκθλίψεως τοῦ ὀργάνου, ὅτε λαμβάνεται ὁ χυμός, ἢ κατὰ τὴν μέθοδον Gabriel Maurage. Διὰ τὰς πλείστας περιπτώσεις προτιμητέα ἐξ ὅλων τῶν ἄνω ὀργανοσκευασμάτων εἶναι τὰ ξηρὰ κονιώδη. Ταῦτα περιέχουν ὅλας τὰς δραστικὰς οὐσίας τοῦ ὀργάνου κατὰ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας καὶ συνεπῶς παρέχονται πάντοτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν ποσολογικὴν μορφήν. Τὰ ὀργανοσκευάσματα ταῦτα εἶναι κόνεις τεφρόλευκοι ἢ τεφροκίτριναι, ἰδιαζούσης ὀσμῆς καὶ μὴ δεικνύουσαι καμμίαν χαρακτηριστικὴν χημικὴν ἀντίδρασιν. Κατὰ τὴν παρασκευήν των αἱ ξηραὶ κόνεις μείγνυνται μετ' ἄλλων οὐσιῶν, ὡς γαλακτοσακχάρου, χλωριούχου νατρίου κλπ., ὅπως ληφθῇ ποσὸν σκευάσματος ἴσον πρὸς τὸ ἀρχικὸν βάρος τοῦ χρησιμοποιηθέντος ὀργάνου. Κ. Γ. Μ.

ὀργανοσκοπία (ἡ) (organoscopie). Οὕτω καλεῖται τὸ σύνολον τῶν μηχανικῶν (ἐπίκρουσις, ἀκρόασις λ.χ.), τῶν φυσικῶν (ἀκτινοσκοπία), τῶν χημικῶν (οὐρολογία), τῶν ἀνατομικῶν (νεκροσκοπία), τῶν φυσιολογικῶν (δοκιμαστικὴ ἀνάπαυσις, ἀντίδρασις ἐκφυλιστικὴ κλπ.) μέσων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καθορισθῇ ἡ κατάστασις τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων. Μ.Ν.Κ.

ὀργανοσκοπικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀργανοσκοπίαν, εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος

ὀργανοτακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀργανοταξίαν, εἰς τὴν ταξινόμησιν τῶν ἐνοργάνων ὄντων κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν.

ὀργανοταξία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ κατάταξις τῶν διαφόρων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν ὀργανισμῶν ἀναλόγως τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν. Δ. Ν. Π.

ὀργανοφυσιολογία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ κλάδος τῆς φυσιολογίας ὁ πραγματευόμενος τὴν φυσιολογίαν τῶν ὀργάνων τῶν ζῴων ἢ τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Ὀργαντζῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θρᾴκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. ἕδρα τῆς κοινότητος Κηρίων. Κάτ. (1928) 775.

Ὀργαντζιλὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου, ἤδη καλούμενον *Χρυσοχώρι* (βλ. λ.).

ὀργαντίνα (ἡ) (ἐκ τοῦ γαλλ. organdi). Λεπτὸν καὶ διαφανὲς βαμβακερὸν ὕφασμα, κατὰ ποιότητα προσεγγίζον τὴν μουσελίναν. Ἔχει ἰσχυρὸν κολλάρισμα καὶ χρησιμοποιεῖται συνήθως εἰς τὰ γυναικεῖα ἐνδύματα.

ὀργανῶ (*—όω*)· διατάσσω, τακτοποιῶ τὰ μέρη συνόλου τινός, οὕτως ὥστε ἡ λειτουργία αὐτοῦ νὰ εἶναι σκόπιμος, ἁρμονικὴ καὶ ἀποτελεσματική: «ὀργανῶ τὴν ἐκπαίδευσιν, — τὸν στρατόν, — τὴν διοίκησιν, — τὰ δικαστήρια».

Ὀργάνων ***ἅλυσις*** (Sierra dos Orgaos) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς ΝΑ. Βραζιλίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ Ρίου Ἰανεΐρου, ἀνήκουσα γεωλογικῶς εἰς τὸν παράλιον ὀρεινὸν ὄγκον τῆς Serra do Mar. Ἔχει ὕψος 2.285—2.400 μ., εἶναι δὲ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς Βραζιλίας. Θ. Κ.

ὀργανωνυμία (ἡ)· ἡ διὰ καταλλήλων ὀνομάτων διάκρισις τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.

ὀργανωνυμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οργανωνυμίαν.

ὀργανώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ κατάλληλος νὰ ὀργανωθῇ.

ὀργάνωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ὀργανοῦν, τὸ δημιουργεῖν σύνολον συστηματικὸν ἐξ ἐπὶ μέρους πραγμάτων, τὸ συστηματοποιεῖν σύνολόν τι καὶ διευθετίζειν τὴν λειτουργίαν του: «ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἶναι προϊὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος», «ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, — τοῦ πανεπιστημίου, — τῶν σχολείων, — τῶν δικαστηρίων»· || ἡ κατάστασις τοῦ ὠργανωμένου: «ὁ στρατὸς εὑρίσκεται ἐν πλήρει ὀργανώσει»· || τὸ ὠργανωμένον σύνολον: «ἡ ὀργάνωσις τῶν σιδηροδρομικῶν ἐκήρυξεν ἀπεργίαν», «πειθαρχῶ εἰς τὴν ὀργάνωσίν μου» δηλαδή: εἰς τὴν ὠργανωμένην ὁμάδα εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκω.

—**ὀργάνωσις** ***ἀμυντικὴ*** *[Τακτική]*. Ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους καλεῖται ἡ **τεχνητὴ παρα-**

Digitized by Google

σκευὴ τοῦ ἐδάφους, ἡ χρησιμεύουσα ἵνα ὁ ὁπλισμὸς ἔχῃ μείζονα καὶ καλυτέραν ἀπόδοσιν πυρός. Μέχρι τῶν ὀλίγον παλαιοτέρων ἐποχῶν, ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τοποθεσίας τινὸς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀφορῶσα ἀποκλειστικῶς τὴν ὀχυρωτικήν, ἐνῷ σήμερον τοιαῦται ἰδέαι δὲν ἐπικρατοῦσιν. Εἰς τὰς παλαιὰς ἐποχάς, ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὀργάνωσις (χαρακωτικὴ πεδίου μάχης) ἐξετελεῖτο προχείρως καὶ στοιχειωδῶς, δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ εἶναι τελειοτέρα, καθ' ὅσον ὁ παρεχόμενος τότε πρὸς ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν χρόνος ἦτο πάντοτε μικρότατος. Οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ τελειοποιηθῇ ἡ ὀργάνωσις διαρκούσης τῆς μάχης, διότι ἡ χρονικὴ διάρκεια τῶν τότε μαχῶν ἦτο ὀλιγόωρος. Ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος τοῦ 1904—1905 εἶναι ὁ πρῶτος παρουσιάσας χρονικὴν διάρκειαν μαχῶν μείζονα, ἧς ἐπωφελοῦντο οἱ ἀντίπαλοι διὰ τὴν ἑκατέρωθεν τελειοτέραν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τοῦ πεδίου μάχης. Τὰ διδάγματα βεβαίως τοῦ πολέμου τούτου ἐπέδρασαν σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν στρατιωτικῶν τῆς ἐποχῆς 1905—1914, ἀλλ' ὄχι ὅσον ἔπρεπε· διότι πάντες ἐθεώρουν τότε ὅτι τὰ λαβόντα χώραν ἐν Μαντζουρίᾳ τῷ 1904—1905 ἦσαν κάτι τι τὸ ἐξαιρετικόν, καὶ δὴ μὴ δυνάμενον νὰ παρουσιασθῇ ποτὲ εἰς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ὁ Παγκόσμιος ὅμως πόλεμος 1914—1918 διέψευσε τὴν ἀντίληψιν ταύτην.

Ἐπειδὴ σήμερον αἱ μάχαι εἶναι μακροχρόνιοι, παρέχεται ἐπαρκέστατος χρόνος πρὸς τελείαν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τοῦ πεδίου μάχης. Ἡ ὀργάνωσις συνεπῶς δὲν εἶναι ἔργον ἀφορῶν τὴν ὀχυρωτικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τακτικήν, καθόσον πρόκειται περὶ διεξαγωγῆς τῶν συνήθων τακτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις δὲν ἐκτελεῖται μόνον ὑπὸ τῆς ἀμύνης, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιθέσεως, διότι σήμερον οὐδεμία μάχη, εἴτε ἐπιθετικὴ εἴτε ἀμυντική, διεξάγεται ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἄνευ ἀμυντικῆς ὀργανώσεως.

Κατὰ τίνα τρόπον θὰ ὀργανωθῇ τοποθεσία τις (θέσεις χαρακώματος, συρματοπλέγματος, αὐτομάτου ὅπλου, πυροβόλου, νησῖδος, σκεπάστρου κλπ.) εἶναι ζήτημα τακτικο-ὀχυρωτικόν. Ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τῶν ἔργων τῆς ὀργανώσεως (πῶς θὰ κατασκευασθῇ τὸ σκέπαστρον, τὸ συρματόπλεγμα, ἡ νησὶς κλπ.), εἶναι ζήτημα καθαρῶς ὀχυρωτικόν, ποίαν δὲ μορφὴν πρέπει νὰ παρουσιάζῃ τοποθεσία τις, ἀμυντικῶς ὠργανωμένη (ἀριθμὸς σειρῶν χαρακωμάτων, ἀριθμὸς τοποθεσιῶν, συγκοινωνίαι, ἐγκαταστάσεις αὐτομάτων ὅπλων καὶ πυροβόλων κλπ.), εἶναι ζήτημα καθαρῶς τακτικόν.

Τοποθεσία. Ζώνη. Τοποθεσία καλεῖται τὸ σύνολον ἐδάφους, ὠργανωμένου ἢ μή, τὸ κατεχόμενον ὑπὸ στρατευμάτων. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ τοποθεσία καλεῖται, ἀπὸ τοῦ 1917, *ζώνη* (=τὸ σύνολον τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων, τῶν προωρισμένων νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν διὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἄμυναν). Δίδεται δὲ τὸ ὄνομα ζώνη, διότι διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐπιτυγχάνεται ἔννοια βαθυτέρας ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, συνεπῶς μὴ συνδεούσης στενῶς τὸ στράτευμα πρὸς τὸ ἔδαφος (τοποθεσίαν ἢ θέσιν). Τοποθεσία τις (ζώνη), διὰ νὰ ἔχῃ τακτικὴν σημασίαν, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀξίαν καὶ ἰσχύν. Ἀξία τοποθεσίας τινὸς καλεῖται τὸ ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως κατάλληλον τῆς τοποθεσίας, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τακτικὴν ἀποστολὴν τοῦ στρατεύματος, δι' ὃ ἡ ἀξία δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετική. Ἰσχὺς τοποθεσίας τινὸς καλεῖται ἡ παροχὴ ἀντιστάσεως, ὅσον τὸ δυνατὸν μακροτέρας, συνεπῶς ἡ ἰσχὺς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς τοποθεσίας ἐδαφικῶν διαμορφώσεων, καὶ τῶν τεχνητῶν ἔργων (ἀμυντικῆς ὀργανώσεως). Δι' ὅ, ἡ ἀξία εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ἰσχύν, καὶ ἀντιστρόφως. Τὴν ἀξίαν τοποθεσίας τινὸς προσδίδει μόνον ἡ φυσικὴ ἐδαφικὴ διαμόρφωσις, τὴν ἰσχὺν ὅμως, ναὶ μὲν προσδίδει ἐπίσης ἡ φυσικὴ ἐδαφικὴ διαμόρφωσις, ἀλλ' ἐπαυξάνει σημαντικῶς ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον ὅπως πρὸ ταύτης προηγηθῇ ἡ ὀργάνωσις τοῦ δικτύου πυρὸς (σχέδια πυρῶν), καθ' ὅσον ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει ἢ εἰς τὸ νὰ ἐπαυξήσῃ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πυρός, συνεπῶς τὸ δίκτυον πυρῶν ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην πάσης ἀμυντικῆς ὀργανώσεως. Δι' ὅ, ἡ τελευταία γαλλικὴ διδασκαλία ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους 1924 γράφει: «ἡ διοίκησις καθορίζει ἀρχικῶς τὸ καταληπτέον μέτωπον, τὴν κατανομὴν τῶν στρατευμάτων, τὴν θέσιν τῶν πυρβολαρχιῶν, κτλ.· ἡ δ' ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους ἐπέρχεται κατόπιν, διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν προστασίαν τῶν τε στρατευμάτων καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ πυρός».

Ἡ σειρὰ ἐργασίας, κατὰ πᾶσαν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν, εἶναι, συμφώνως τῷ «κανονισμῷ πεζικοῦ» (1924 II 353), ἡ κάτωθι: 1. Κατάληψις τῶν θέσεων βολῆς καὶ ὀργάνωσις σχεδίου πυρῶν. 2. Ἐξασφάλισις τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ τῆς παρατηρήσεως. 3. Ὀργάνωσις τῶν συνδέσμων καὶ τῶν μέσων μεταβιβάσεως. 4. Κατασκευὴ χαρακωμάτων καὶ λοιπῶν ἔργων. 5. Ἐνίσχυσις δι' ἀμυντηρίων κωλυμάτων. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀμύνης, ἀναλαμβανομένης ὑπὸ στρατεύματός τινος ἀκουσίως, ἅτε ἐξαναγκασθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου (μάχη ἐκ συναντήσεως), τὰ ἐν τοῖς παραγράφοις 4 καὶ 5 καθοριζόμενα δυνατὸν νὰ παραλειφθῶσιν, ἐφόσον ὁ χρόνος ἐλλείπει.

Ὁσάκις ἡ ἄμυνα ἀναλαμβάνεται οἰκειοθελῶς (μάχη ἐκ παρατάξεως), ἡ ἐκλογὴ τῆς τοποθεσίας γίνεται λίαν ἐπιμεμελημένως, μόνον δὲ εἰς περιπτώσεις ἀπροόπτους καὶ ἐπειγούσας (μάχη ἐκ συναντήσεως) ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ γίνεται ἐκ τοῦ προχείρου περὶ τὸν χῶρον, εἰς ὃν ἕδρα τὸ σχετικὸν στράτευμα μέχρις ὥρας· συνεπῶς ἡ ἔκφρασις «ἐκλογὴ τοποθεσίας», κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν, δὲν ἔχει πολὺ τὴν θέσιν της. Ἅμα ὡς ἐκλεγῇ ἡ τοποθεσία, πρέπει εὐθὺς νὰ ἐπακολουθήσῃ λεπτομερὴς *ἀναγνώρισις* (βλ. λ.). Εἰς παλαιὰς ἐποχὰς ἡ τοποθεσία εἶχε μίαν ἢ δύο τὸ πολὺ ἀμυντικὰς γραμμάς, ἀπὸ τοῦ 1900 ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν διαδοχικῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν ἤρχισεν αὐξανόμενος (Ἑλλην. Καν. Πεζ. 1904 II 267 καὶ 1914 II 255, 257) χωρὶς ὅμως βεβαίως νὰ προσεγγίζῃ οὐδὲ πόρρωθεν τὸν σημερινόν. Οἱ Βούλγαροι εἶχον ὀργανώσει, κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον 1913, πολλὰς σειρὰς ἀμυντικῶν γραμμῶν (περὶ τὰς 4 ἕως 5), εἴς τε τὸ Κιλκὶς καὶ εἰς τὸν περὶ Χασὰν Πασᾶ—Παντζάρεβο χῶρον· τὸ τοιοῦτον δ' ἐθεωρήθη τότε ὡς κάτι τὸ ἐξαιρετικόν, καὶ ὄντως ἦτο τοιοῦτον, διότι, κατὰ τὴν τότε ἐποχήν, δύο ἢ τρεῖς γραμμαὶ ἐθεωροῦντο ὑπεραρκεταί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν 1900—1910 ἴσχυσε πολὺ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀρχὴ τῶν προκεχωρημένων θέσεων, καταργηθεῖσα διὰ τῶν κανονισμῶν τοῦ 1913. Ἐν Γερμανίᾳ τοιαῦται ἀρχαὶ οὐδέποτε εἶχον ἐπικρατήσει.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπὸ τοῦ 1915, ἐδημιουργήθη ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ πολεμικὴ κατάστασις ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν γνωστὴν τριετῆ στασιμότητα τὴν συμπαρασύρασαν εἰς ἀντιλήψεις καὶ πορίσματα, ἐνδεικνυόμενα δι' ἀγῶνας διεξαγομένους ὑπὸ μεγάλων στρατῶν, καὶ δὴ ὑπὸ συνθήκας ὅλως εἰδικάς. Ἡ ὕπαρξις διακένων ἐν τῇ ἀμυντικῇ γραμμῇ κατεδείχθη μειονεκτική, ἅτε ἐπιτρέπουσα τὴν δι' αὐτῶν διολίσθησιν ἐχθρικῶν τμημάτων. Δι' ὅ, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1914, ἐγενικεύθη παρὰ τοῖς ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ ἀντιπάλοις ἡ συνεχὴς γραμμὴ τοῦ χαρακώματος, ἥτις κατεδείχθη τότε πλεονεκτικωτάτη, ἅτε, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ ἀποκαλύπτουσα εἰς τὸν ἀντίπαλον τίνα τὰ κατεχόμενα ἢ μὴ ὑπὸ στρατεύματος μέρη τοῦ ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὴ προδίδουσα ὡρισμένας προθέσεις, πρὸς δὲ ἀπαγορεύουσα τὴν διείσδυσιν ἐχθρικῶν τμημάτων.

Πρὸς στιγμὴν ἐδόθη εἰς τοὺς ἐμπολέμους ἡ ἐντύπωσις ὅτι διὰ τῆς συνεχοῦς ταύτης χαρακώσεως, τῆς ἐπικληθείσης γραμμικῆς, θὰ ἐλύετο τὸ ζήτημα τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως. Ἀλλὰ τὰ πράγματα διέψευσαν τὰς ἐλπίδας των, διότι τὸ πυροβολικὸν ἠδύνατο νὰ καταστρέφῃ τὰς μοναδικὰς ἀμυντικὰς γραμμάς, ὁπότε οἱ ἀμυνόμενοι, ἢ ἔφευγον προτροπάδην, ἅτε μὴ ἔχοντες ποῦ νὰ καταφύγωσιν, ἢ παρεδίδοντο αἰχμάλωτοι. Δι' ὅ, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1915, ἤρχισαν ἀποβλέποντες οἱ ἐμπόλεμοι εἰς ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν κατὰ βάθος, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀντιτάξεως νέας ἑκάστοτε ἀμύνης, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ προηγουμένη γραμμὴ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἴσχυσεν ἡ ἀρχὴ τοῦ συνεχοῦς χαρακώματος, τοῦ ἐπικληθέντος «γραμμικὴ χαράκωσις».

Μετὰ τὸν πόλεμον ἤρξατο ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων αὐτοῦ σύνταξις κανονισμῶν παρὰ τοῖς διαφόροις κράτεσιν, ἀναλόγως δὲ τῶν ἐπικρατησασῶν παρ' ἑκάστῳ ἀντιλήψεων προέκυψαν οἱ σύγχρονοι κανονισμοί.

Οἱ Γάλλοι ἐνεποτίσθησαν πολὺ ἐκ τῶν ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ εἰδικῶν συνθηκῶν, δι' ὃ ἅπαντες οἱ μετὰ τὸν πόλεμον κανονισμοί των ἐμπνέονται ὑπὸ ἀντιλήψεων προσκειμένων πρὸς τὰς συνθήκας ταύτας, Ἐνῷ ὅμως ἐν Εὐρώπῃ γίνεται σήμερον εὐρυτάτη συζήτησις περὶ τοῦ ἂν θὰ παρουσιασθῶσι καὶ πάλιν περιστάσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς εἰδικὰς τοῦ δυτικοῦ μετώπου (ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ κηρύσσονται σήμερον ἀπεριφράστως ὅτι τοιαῦται περιπτώσεις δὲν θὰ παρουσιασθῶσι), μολαταῦτα ἡ γαλλικὴ «Διδασκαλία μεγάλων μονάδων 1921», ἡ ἐν ἰσχύϊ μέχρι σήμερον, γράφει (σελ. 14): «Αἱ πολυπληθεῖς μᾶζαι, αἱ κινητοποιηθεῖσαι διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς θητείας καὶ τῶν συμμαχιῶν, ἐσχημάτισαν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον συνεχῆ μέτωπα τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐξετείνοντο καὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ ἀνυπερβλήτων ἐμποδίων. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἰσχὺς τῶν πυρῶν ἀφεύκτως θ' αὐξάνῃ, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἰσχὺς τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων, δύναταί τις νὰ προεικάσῃ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσιν ἀνάλογοι περιστάσεις». Ἡ ἑλληνικὴ «Διδασκαλία μεγάλων μονάδων 1923» (μετάφρασις τῆς γαλλικῆς 1921) θεσπίζει διὰ τὴν Ἑλλάδα τὰς γαλλικὰς ἰδέας, καὶ δὴ ἐπηυξημένας, λόγῳ πλημμελοῦς μεταφραστικῆς ἀποδόσεως, καθ' ὅσον τὴν ἔκφρασιν τῆς γαλλικῆς διδασκαλίας «δύναταί τις νὰ προεικάσῃ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσι (pourront se reproduire) ἀνάλογοι περιστάσεις», ἡ ἑλληνικὴ διδασκαλία ἀποδίδει ἐν τῇ σελ. 13, «ἐν τῷ μέλλοντι ἀνάλογοι περιστάσεις θὰ παρουσιασθῶσι», δηλαδὴ ἀφαιρεῖ καὶ τὸ δυνητικόν, ὅπερ ἐπιφυλάσσει ἡ γαλλικὴ διδασκαλία. Ἀλλὰ καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει παρουσιασθῶσι κατὰ τοὺς μελλοντικοὺς πολέμους μεγάλων στρατῶν περιστάσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς τοῦ δυτικοῦ μετώπου (στασιμότης χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ μὲν τῆς Ἀντὰντ ἐν ἀρχῇ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους μεταφοράν του, κατόπιν τοῦ ἀμερικανικοῦ, ὑπὸ δὲ τῆς Γερμανίας διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὑποβρυχίου ἀποκλεισμοῦ), πάντως δὲν θὰ παρουσιασθῶσιν εἰς πολέμους μικρῶν κρατῶν, ὡς π.χ. τῶν Βαλκανίων, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως συμμαχικῆς συνεργασίας μετά τινος μεγάλου στρατοῦ (ὡς ὁ ἑλληνικὸς εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον 1918)· δὲν θὰ παρουσιασθῶσι δέ, διότι διὰ τοιούτους ἀγῶνας ἀπαιτοῦνται ὄγκοι στρατοῦ, πολεμικὰ μηχανήματα (αὐτόματα ὅπλα, πυροβόλα κτλ.), καὶ ἀφθονία πυρομαχικῶν, ἅτινα ὡρισμένως δὲν θὰ ὑπάρξωσι ποτὲ παρ' οὐδενὶ τῶν βαλκανικῶν στρατῶν.

Οἱ Γάλλοι παραδέχονται ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσι περιστάσεις ἀνάλογοι πρὸς τὰς τοῦ δυτικοῦ μετώπου, ἅτε ὄντες ἐμπεποτισμένοι ὑπὸ τῆς ἀρχῆς «ὁ Παγκόσμιος πόλεμος κατέδειξεν ὅτι, σήμερον καὶ εἰς τὸ μέλλον, τὸ μέγιστον τῆς ἰσχύος στρατοῦ τινος δὲν παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ διαρκοῦντος αὐτοῦ», ὁπότε, ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ἡ στασιμότης εἶναι μοιραῖον ἐπακολούθημα.

Καίτοι τοιοῦτόν τι πιθανὸν νὰ συμβαίνῃ ἔν τινι μέτρῳ καὶ εἰς τοὺς μικροὺς στρατούς, πάντως ὅμως ἡ ἀναμενομένη αὔξησις δὲν θὰ εἶναι ποτὲ τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν χρῆσιν εὐρωπαϊκῶν πολεμικῶν μεθόδων· ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι «ἐν Γαλλίᾳ αἱ μέθοδοι τοῦ πολέμου θὰ ἐξαρτῶνται πάντοτε ἐκ τῆς σμικρότητος τῶν μετώπων σχετικῶς πρὸς τὰς παρατασσομένας δυνάμεις» (Tactique Générale· *Culmann* 1924)· ἐνῷ ἐν Ἑλλάδι τὸ μέγα πρόβλημα, ὅπερ κατὰ τοὺς πολέμους μας (Βαλκανικοὶ 1912—1913, Μικρασιατικὸς 1921 — 1922) διαρκῶς παρουσιάζετο, ἦσαν τὰ ὑπερμεγέθη μέτωπα, σχετικῶς πρὸς τὰς διατιθεμένας μικρὰς δυνάμεις, καὶ ἀναμφισβητήτως τὸ αὐτὸ πρόβλημα θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὀρθοῦται πάντοτε ἀπειλητικὸν καὶ εἰς μελλοντικοὺς ἑλληνικοὺς πολέμους, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ δύναται νὰ παρατάξῃ ποτὲ στρατὸν ἀριθμητικῆς δυνάμεως ἀναλόγου πρὸς τὰ ἐκτεταμένα μέτωπά μας· ἐπὶ πλέον τὰ διατιθέμενα πολεμικὰ μέσα δὲν θ' ἀφθονοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, τὰ δὲ πυρομαχικὰ θὰ σπανίζουσι πάντοτε. Ἵνα μὴ γεννῶνται ὅμως πεπλανημέναι ἀντιλήψεις, ἐπεξηγοῦμεν ὅτι ἡ ὀργάνωσις συνεχοῦς χαρακώματος (γραμμικὴ χαράκωσις) δὲν σημαίνει στασιμότητα. Κατὰ τὴν στασιμότητα ἐπέρχεται μοιραίως ἡ γραμμικὴ χαράκωσις, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται μόνον κατὰ τὴν στασιμότητα. Τὸ συνεχὲς χαράκωμα (γραμμικὴ χαράκωσις) θεσπίζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων, θιασωτῶν τούτου, διότι τοιούτου εἴδους χαράκωσις δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐν οἱᾳδήποτε μάχῃ, ἔστω καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκ συναντήσεως, διότι τότε ὀργανοῦνται ἐν ἀρχῇ σποραδικῶς μεμονωμένα τινὰ στοιχεῖα χαρακώματος, γραμμικῆς ἐννοίας, ἐπεκτεινόμενα ἑκατέρωθεν ἐφ' ὅσον παρέχεται χρόνος, ἐν περιπτώσει δὲ μακροχρονίου μάχης (ὄχι ὅμως στασιμότητος) συνενοῦνται καὶ ἀποτελοῦν τὸ πραγματικὸν συνεχὲς χαράκωμα. Πάντως ὅμως, τὸ ὅτι ἡ γραμμικὴ χαράκωσις δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατου, καὶ ἴσως ὑπὸ παντὸς στρατοῦ μεγάλου, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἐφαρμόσιμος καὶ ὑπὸ τῶν μικρῶν στρατῶν, διότι οὗτοι θὰ ὦσι πάντοτε ποσοτικῶς πολὺ δυσανάλογοι πρὸς τὰ εὐρέα μέτωπα καὶ συνεπῶς ὁσηδήποτε προσπάθεια καὶ ἂν καταβληθῇ διὰ τὴν ἑκατέρωθεν ἐπέκτασιν τῶν στοιχείων χαρακώματος, ὁσονδήποτε μακροχρόνιος καὶ ἂν εἶναι ἡ μάχη, οὐδέποτε θὰ κατορθοῦται ἡ πραγματικὴ συνέχεια τοῦ χαρακώματος. Κατὰ τῆς γραμμικῆς ὅμως χαρακώσεως ὑπάρχουσι σήμερον πολλοὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες, ἰδιαίτατα δ' ἐν Γερμανίᾳ, ὄχι μόνον λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς κατασκευῆς της, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς προσελκύσεως τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ· δι' ὃ γενικῶς παραδέχονται τὴν ὀργάνωσιν νησίδων (φωλεῶν) ἐγκατεσπαρμένων ἐντὸς τῆς ἀμυντικῆς ζώνης (τοποθεσίας), χρησιμοποιουμένων μάλιστα πρὸς τοῦτο τῶν ὀπῶν τῶν παραγομένων ἐκ τῆς βολῆς τοῦ βαρέος ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, συνδεομένων δὲ μεταξύ των δι' ὀρυγμάτων συγκοινωνίας.

Μορφὴ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς (γαλλικῆς) τοποθεσίας. Συμφώνως τῷ ἑλληνικῷ «Κανονισμῷ πεζικοῦ» (1924, προερχομένῳ ἐκ μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ 1920), ἡ μορφὴ τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τῆς τοποθεσίας εἶναι ἡ κάτωθι. Ἡ ἑλληνικὴ (γαλλικὴ) τοποθεσία χωρίζεται εἰς διαφόρους εἰδικὰς τοποθεσίας. Α. Τοποθεσίαν ἀντιστάσεως. Ἡ τοποθεσία αὕτη ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ὅλης τοποθεσίας, διότι ἐπὶ ταύτης διεξάγεται ὁ κύριος ἀγών. Β. Τοποθεσίαν ἀσφαλείας ἢ προφυλακῶν. Ἡ τοποθεσία αὕτη εὑρίσκεται τεταγμένη πρὸ τῆς τοποθεσίας ἀντιστάσεως, ἔχει δὲ προορισμὸν τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὴν κατατριβὴν τοῦ ἐχθροῦ. Γ. Διαδοχικὰς τοποθεσίας. Διαδοχικαὶ τοποθεσίαι ἀντιστάσεως ὑπάρχουσι πλείονες, κατὰ βάθος διατεταγμέναι ὄπισθεν τῆς κυρίας τοποθεσίας ἀντιστάσεως, θεωρούμεναι ὡς 2α, 3η, 4η κλπ. τοποθεσία

Digitized by Google

ἀντιστάσεως. Εἶναι αἱ περὶ τὸ τέλος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα «παράλληλοι» (ὀνομασία καταργηθεῖσα μετὰ τὸν πόλεμον). Περὶ 2ας, 3ης κτλ. τοποθεσίας ἀντιστάσεως δὲν γίνεται ποτὲ λόγος, προκειμένου περὶ μικρῶν μονάδων. Μόνον ἡ μεραρχία καὶ αἱ ἀνώτεραι ταύτης μονάδες ὀργανοῦσι πλείονας τοποθεσίας ἀντιστάσεως. Αἱ τοιαῦται διαδοχικαὶ τοποθεσίαι ὀργανοῦνται κατὰ βάθος, εἰς ἀποστάσεις ὅμως τοιαύτας, ὥστε ἑκάστη ν' ἀποτελῇ χωριστὴν τοποθεσίαν, χρῄζουσαν νέας προπαρασκευῆς ἐκ μέρους τῆς ἐπιθέσεως. Δι' ὃ πᾶσα τοποθεσία ἀντιστάσεως πρέπει ν' ἀφίσταται περὶ τὰ 6—8 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πρὸ αὐτῆς. Οὐδὲ πόρρωθεν ἐπιτρέπεται νὰ ἐννοηθῇ ὅτι, ἐπειδὴ ὄπισθεν τοποθεσίας τινὸς ἀντιστάσεως ὑπάρχουσιν ἕτεραι τοιαῦται, δι' αὐτὸ μία ἑκάστη τοποθεσία παύει τοῦ νὰ ἐκπροσωπῇ τὴν ἰδέαν τῆς μέχρις ἐσχάτων ἀντιστάσεως, δηλαδὴ τὴν διὰ τῆς § 372 τοῦ κανονισμοῦ διδομένην εἰς τὴν τοποθεσίαν ἀντιστάσεως. Δ. Ἐνδιαμέσους τοποθεσίας. Ἐνδιάμεσος τοποθεσία καλεῖται πᾶσα ἀμυντικὴ ὀργάνωσις εὑρισκομένη εἰς τὸ μεταξὺ δύο τοποθεσιῶν διάκενον. Ἡ τοποθεσία αὕτη δὲν ἀποτελεῖ τοποθεσίαν ὑπὸ τὴν καθ' αὑτὸ σημασίαν τῆς λέξεως, διότι δὲν εἶναι συνεχές τι χαράκωμα, ἀλλ' ἄθροισμα μεμονωμένων νησίδων (φωλεῶν), ἐγκατεσπαρμένων ἐν τῷ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν τοποθεσιῶν χώρῳ. Ἵνα δὲ μὴ προσδοθῇ εἰς τὰς ἐνδιαμέσους τοποθεσίας ἰσχὺς διάφορος τῆς πραγματικῆς, λέγομεν ὅτι αὗται ναὶ μὲν δὲν ἀντιτάσσουσιν ἀντίστασιν, οἵαν τοποθεσία τις, ἀλλ' ἔχουσι τὴν σπουδαίαν ἰδιότητα νὰ ἐπιφέρωσι μεγάλην ἐξάρθρωσιν εἰς τὴν ἐπιθετικὴν διάταξιν τοῦ ἀντιπάλου, καθόσον πρόκειται περὶ ἀντιστάσεων ἀπροβλέπτων εἰς αὐτὸν (νησῖδες). Ε. Συνδετικὰς τοποθεσίας. Συνδετικὴ τοποθεσία (ἀνορτήρ, à la bretelle) καλεῖται ἡ διατεθειμένη λοξῶς μεταξὺ δύο τοποθεσιῶν (ἀδιαφόρως ποίων), ἢ μεταξὺ κλιμακίων τῆς ἰδίας τοποθεσίας, καὶ χρησιμεύουσα ἵνα, ἐν περιπτώσει καταλήψεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τμήματός τινος τῆς τοποθεσίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξακολουθῇ τὸ συνεχὲς τοῦ χαρακώματος (καταμερισμὸς

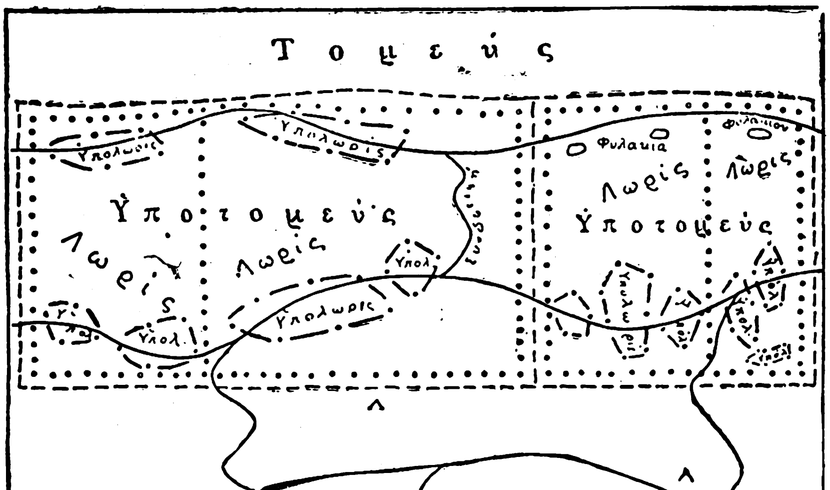

Σχ. 1.

τοῦ ἐδάφους), ἀφ' ἑτέρου δὲ κατορθοῦται νὰ ὑποβοηθῆται ὁ ἀμυνόμενος εἰς τὰς ἀντεπιθέσεις του, καθ' ὃν χρόνον παρεμποδίζεται πλευρικῶς ἡ προχώρησις τοῦ ἐπιτιθεμένου. ΣΤ. Ἀνασχετικὴν τοποθεσίαν. Ἀνασχετικὴ τοποθεσία (de barrage) καλεῖται τοποθεσία τις εὑρισκομένη ἀρκετὰ ὄπισθεν τῶν πρώτων τοποθεσιῶν, περὶ τὰ 15—20 συνήθως χιλιόμετρα, καὶ χρησιμεύουσα ὡς τοποθεσία ἀναστροφῆς (ὑποδοχῆς), κατὰ τὴν περίπτωσιν ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς ἀμυντικῆς μάχης. Ἀνασχετικὴν τοποθεσίαν ὀργανοῦσι μόνον αἱ μεγάλαι μονάδες (ἀπὸ σώματος στρατοῦ καὶ ἄνω). Αἱ ὀνομασίαι τῶν διαφόρων τοποθεσιῶν δὲν παραμένουσιν αἱ αὐταὶ πάντοτε, καθόσον ἡ ἐξέλιξις τῆς μάχης δυνατὸν νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀνάγκην ὥστε, ἐν περιπτώσει προχωρήσεως τῆς ἀμύνης, ἑκάστη τοποθεσία νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν προηγουμένων της· π.χ. ὡς τοποθεσία ἀντιστάσεως νὰ χρησιμεύσῃ ἡ τοποθεσία ἀσφαλείας, ὑπὸ τὸν ὅρον, ἐννοεῖται, πάντοτε τῆς ἐγκαταστάσεως νέας τοποθεσίας πρὸς τὰ ἐμπρός· τοὐναντίον δ' ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως ἑκάστη τοποθεσία λαμβάνει τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἑπομένων της· π. χ. ὡς τοποθεσία ἀσφαλείας δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ ἡ τοποθεσία ἀντιστάσεως κτλ. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ διάφοροι τοποθεσίαι ἀλλάσσουσι χρησιμοποίησιν, δι' αὐτὸ ἡ ὀνομασία των δὲν εἶναι μόνιμος.

Χωρισμὸς τῆς τοποθεσίας. Πᾶσα ἀμυντικῶς ὠργανωμένη τοποθεσία χωρίζεται εἰς διάφορα τμήματα, κατὰ τὰς ἐννοίας τοῦ τε πλάτους καὶ τοῦ βάθους. Α. Τομεύς. Τομεὺς καλεῖται τὸ ἐδαφικὸν τμῆμα τὸ περιλαμβάνον, κατὰ τὴν ἔννοιαν μὲν τοῦ πλάτους, ὡρισμένην ἔκτασιν τῆς τοποθεσίας, κατὰ δὲ τὴν τοῦ βάθους, ἅπαν τὸ τῆς τοποθεσίας (ἀπὸ τοποθεσίας ἀσφαλείας μέχρι τῆς ἀνασχετι-

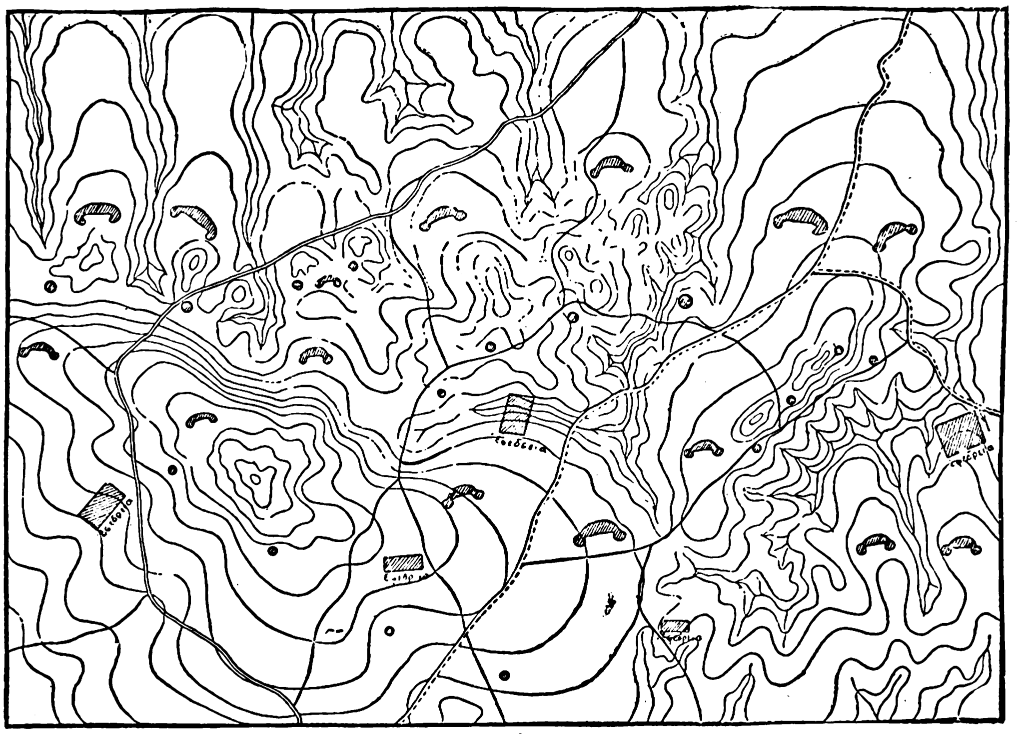

Σχ. 2.

κῆς). Ἐν τῷ τομεῖ τάσσεται μεραρχία. Β. Ὑποτομεύς. Ὑποτομεὺς καλεῖται ὑποδιαίρεσις τοῦ τομέως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου (πλάτους), μὴ ἐπεκτεινομένη ὅμως καθ' ὅλον τὸ βάθος τοῦ τομέως, ἀλλὰ περιοριζομένη ἀπὸ τῆς τοποθεσίας ἀσφαλείας μέχρι τῆς τῆς ἀντιστάσεως, συμπεριλαμβανομένης. Ἐν τῷ ὑποτομεῖ τάσσεται συνήθως ἓν σύνταγμα πεζικοῦ μετ' ἀναλόγου πυροβολικοῦ. Γ. Λωρίς. Λωρὶς καλεῖται ὑποδιαίρεσις τοῦ ὑποτομέως κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου (πλάτους), ἐπεκτεινομένη καθ' ὅλον τὸ βάθος τοῦ ὑποτομέως. Ἐν τῇ λωρίδι ἐγκαθίσταται κέντρον ἀντιστάσεως, τάσσεται δ' ἐν αὐτῇ συνήθως ἓν τάγμα πεζικοῦ. Δ. Ὑπολωρίς. Ὑπολωρὶς καλεῖται ὑποδιαίρεσις τῆς λωρίδος κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου (πλάτους), μὴ ἐπεκτεινομένη ὅμως καθ' ὅλον τὸ βάθος τῆς λωρίδος, ἀλλὰ περιοριζομένη ἀπαραιτήτως ἐπὶ μιᾶς μόνον τοποθεσίας τῆς λωρίδος· ἢ ἐπὶ τῆς τῆς ἀσφαλείας, ἢ ἐπὶ τῆς τῆς ἀντιστάσεως. Ἐν τῇ ὑπολωρίδι ἐγκαθίστανται διάφορα σημεῖα στηρίγματος, τάσσεται δ' ἐν αὐτῇ συνήθως εἷς λόχος πεζικοῦ, μετ' ἀναλόγου ἀριθμοῦ πολυβόλων.

Μορφὴ τῆς συγχρόνου γερμανικῆς ζώνης. Ἐν τῇ συγχρόνῳ Γερμανίᾳ ἡ ζώνη, δηλαδὴ ὁ ἐδαφικὸς χῶρος ὁ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τοποθεσίαν, χωρίζεται εἰς διαφόρους εἰδικὰς ζώνας. Α. Ζώνην προκαλύψεως (ἢ προκεχωρημένην ζώνην), ἐφ' ἧς τὰ στρατεύματα δρῶσιν ὡς προφυλακαί, ἔχουσαν δὲ βάθος 4—6 συνήθως χιλιομέτρων, πρὸς ἀποφυγὴν αἰφνιδιασμῶν. Β. Ζώνην κυρίας ἀντιστάσεως, ἐφ' ἧς διεξάγεται ὁ κύριος ἀγών, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ πρέπει νὰ διεξάγηται ἀγὼν μέχρις ἐσχάτων πρὸς διατήρησίν της. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ζωνῶν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι αἱ ἀμυντικαὶ ὀργανώσεις τῆς δευτέρας εἶναι πολυαριθμότεραι καὶ μᾶλλον ἐπιμεμελημέναι. Γ. Ὄπισθεν κατὰ βάθος ἕπονται πολλαὶ ζῶναι, ὡς ἡ τῆς κυρίας ἀντιστάσεως, ἀφιστάμεναι ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 3—4 περίπου χιλιόμετρα, ἵνα μὴ καθίσταται δυνατὴ ἡ σύγχρονος ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ προπαρασκευὴ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του κατὰ δύο ζωνῶν. Τὸ οὐσιῶδες ὅμως εἶναι ὅτι ἐν ἑκάστῃ ζώνῃ ἐγκαθίσταται ἄθροισμα ἀμυντικῶν ὀργανώσεων, μεμονωμένων, π.χ. φωλεῶν (νησίδων), ἐγκατεσπαρμένων, ὑπὸ παραλλαγήν, καὶ συνδεομένων μεταξύ των δι' ὀρυγμάτων συγκοινωνίας.

Μορφὴ τοποθεσίας ὠργανωμένης συμφώνως ὑποδείγμασι Δούσμανη. Διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κατάλληλος καὶ ἐνδεδειγμένη ἀμυντικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δούσμανη διδομένη ἐν τῷ πίνακι ὑπ' ἀριθμ. 4 τῶν σχεδίων του ('Εκπαίδευσις στρατοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ. 'Εκπαίδευσις μηχανικοῦ). Ἡ μεραρχία ἐκτελεῖ τὴν ὀργάνωσιν κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ τρία συντάγματά της νὰ εὑρίσκωνται παραπλεύρως τὸ ἓν τοῦ ἄλλου, ἕκαστον δὲ σύνταγμα νὰ ἔχῃ δύο τάγματα ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς καὶ τὸ ἕτερον ἐν ἐφεδρείᾳ. Τὸ πυροβολικὸν τάσσεται ἐπὶ θέσεων τοιούτων, ὥστε νὰ βάλλῃ ὁλόκληρον τὸ πρὸ τῆς τοποθεσίας ἔδαφος (σχ. 2).

Ὀργάνωσις τῶν ὄπισθεν τοποθεσιῶν. Ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τοποθεσίας εὑρισκομένης εἰς μέγα βάθος ὄπισθεν τῶν πρώτων τοποθεσιῶν (ἄνω τῶν 50 χλμ.) διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν ἀνωτέρω περι-

Digitized by Google

γραφεισῶν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ γνωστὸν ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ ποίας συνθήκας θὰ διεξαχθῇ ἡ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης ἄμυνα, καὶ τὸ πάντων κύριον ὑπὸ πόσων στρατευμάτων. Συνεπῶς δὲν παρίσταται ἀνάγκη πλήρους ὀργανώσεως τῆς τοποθεσίας, ἀλλὰ τῆς κατασκευῆς στοιχείων τινῶν μόνον, ὧν θὰ ἐπωφεληθῶσι τὰ ἐν καιρῷ καταφθάνοντα φίλια στρατεύματα,· διὰ τὴν ἐντὸς αὐτῶν ἐγκατάστασιν αὐτομάτων τινῶν ὅπλων καὶ πυροβόλων. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ὀργανοῦνται τ' ἀπαιτούμενα κέντρα ἀντιστάσεως καὶ σημεῖα στηρίγματος, ἀναλόγως τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ὑλικῆς δυνάμεως τῶν συγκεντρουμένων στρατευμάτων καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἐπερχομένης μάχης ἐν τῷ τακτικῷ πεδίῳ, εἰς τρόπον ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ τελειοποιεῖται ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐν λόγῳ τοποθεσίας καὶ καθίσταται τοιαύτη ἐγγὺς τῷ ἐχθρῷ.

Μορφὴ τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως. Ἐπειδὴ πολλάκις, ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ἀκούεται συχνάκις λεγόμενον ὅτι ὁ σημερινὸς ἀγὼν προσέλαβε τὴν μορφὴν πολιορκητικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐγεννήθησαν παρὰ πολλοῖς πεπλανημέναι ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, δι' αὐτὸ θεωροῦμεν ἀπαραίτητον νὰ ἐπεξηγήσωμεν ὅτι, ναὶ μὲν κατὰ τῆς συγχρόνου ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τοῦ πεδίου μάχης ἀπαιτοῦνται μέθοδοι παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ πολιορκητικοῦ ἀγῶνος, δηλαδὴ προμελέτη, προπαρασκευὴ καὶ βαθμιαία προχώρησις τῆς ἐπιθέσεως, ἀποκλειομένης σήμερον πάσης ἐκ τοῦ προχείρου ἐνεργείας τῆς ἐπιθέσεως, ὡς ἐγίνετο προπολεμικῶς, ἀλλ' ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ προσομοιάζῃ πρὸς τὰς τῶν ὀχυρῶν πόλεων, π. χ. Ἰωαννίνων, Ἀδριανουπόλεως, τοῦ 1912—1913, Λιέγης, Ναμὺρ τοῦ 1914, κτλ. ἢ τὰς τῶν ὀχυρῶν (ἐρυμάτων), π. χ. Φαιᾶς Πέτρας, Ροῦπελ, κτλ., καθ' ὅσον τοῦθ' ὅπερ διακρίνει ταύτας καὶ ταῦτα εἶναι ὁ κεντρικὸς πυρὴν καὶ ἡ περιφερικὴ περὶ τοῦτον διάταξις, ἐνῷ εἰς τὰς ἀμυντικὰς ὀργανώσεις τοῦ πεδίου μάχης ἡ διάταξις εἶναι μετωπικὴ καὶ κατὰ βάθος, συνεπῶς ἀνθεκτικὴ κατὰ τῶν μετωπικῶν καὶ πλευρικῶν ἐπιθέσεων, πάντῃ ὅμως ἀνίσχυρος ἀπέναντι πολιορκίας (περιφερικῆς περισχέσεως).

Ὀργάνωσις ὑπὸ πάντων τῶν ὅπλων. Μέχρι τῶν προπολεμικῶν ἐποχῶν τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ὀχυρώσεως (ἐκλογὴ θέσεως, χάραξις, διαστάσεις καὶ εἶδος τοῦ χαρακώματος, κτλ.) ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ μηχανικοῦ, δι' ὃ τὸ πεζικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν συνέτρεχον τότε εἰς τὸ χειρωνακτικὸν μόνον μέρος τῆς ὀχυρώσεως (ἐκσκαφὴν κτλ.). Σήμερον ὅμως ἡ ὀργάνωσις ἀποτελεῖ ἔργον κοινὸν διὰ πάντα τὰ ὅπλα (πεζικόν, ἱππικόν, πυροβολικόν), δηλαδὴ ἕκαστον ὅπλον ὀφείλει νὰ ὀργανώνῃ μόνον του τὸν χῶρον τὸν ὁρισθέντα αὐτῷ. τὸ δὲ μηχανικὸν ὀφείλει νὰ συντρέχῃ καὶ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τεχνικῶν μόνον ἔργων, τῶν ἀπαιτούντων εἰδικότητα, ὡς π. χ. σκεπάστρων μεγάλης ἀντοχῆς, ὑπογείων στοῶν, κτλ. Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ πεζικόν, τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν ὀφείλουσι νὰ ἐκτελῶσι τό τε τεχνικὸν καὶ τὸ χειρωνακτικὸν μέρος τῆς ὀργανώσεως, τὸ δὲ μηχανικὸν νὰ συντρέχῃ καὶ νὰ ὑποβοηθῇ εἰς τὰ εἰδικὰ τεχνικὰ μόνον ἔργα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν οὐχὶ ἀπόψεως τεχνικῆς, ὡς ἠννοεῖτο αὕτη μέχρι τῶν προπολεμικῶν ἐποχῶν, δηλαδὴ ὡς τὸ μόνον ὅπλον τὸ δυνάμενον νὰ δώσῃ γνώμας ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς θέσεως, χαράξεως κτλ., ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων, τουτέστι τεχνικῆς, λόγῳ τῶν ὑλικῶν μέσων καὶ τῆς εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ μηχανικοῦ.

Τὸ ἐπιστημονικὸν τεχνικὸν μέρος τῆς ὀργανώσεως εἶναι σήμερον κοινὴ γνῶσις τῶν ἀξιωματικῶν πάντων τῶν ὅπλων.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **ὀργάνωσις διεθνὴς τῆς ἐργασίας**· βλ. λ. *ἐργασίας* διεθνὴς ὀργάνωσις.

— **«Ὀργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως»**. Μυστικὴ ἐθνικὴ ὀργάνωσις, συσταθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχομένου τοῦ 1908. Συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἴωνος Δραγούμη καὶ τοῦ Α Σουλιώτου-Νικολαΐδου, κατὰ τὸν τύπον ὀργανώσεως συσταθείσης τῷ 1906 ἐν Θεσσαλονίκῃ διὰ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Εἰς τὴν «Ὀργάνωσιν Κωνσταντινουπόλεως» ἐμυοῦντο, καθ' ὡρισμένον τυπικόν, ὅσοι μόνον ἤρκουν, χάρις εἰς τὴν προσωπικήν των ἐπιρροήν, νὰ κινῶσι τοὺς ὁμογενεῖς κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς διευθύνσεως τῆς ὀργανώσεως. Παρὰ τοῖς μεμυημένοις ἐπεκράτει πνεῦμα ἀδελφικῆς συνεργασίας καὶ ἀφωσιώσεως εἰς τὴν ἰδέαν, ἡ δ' ἐχεμύθεια ἦτο κανών. Ἡ ὀργάνωσις εἶχε πλῆρες δίκτυον πληροφοριῶν καὶ σύστημα μεταβιβάσεως τῶν ὁδηγιῶν αὐτῆς. Διετήρει δὲ καὶ τμῆμα ἐκτελεστικοῦ, ἀγνοοῦν τοὺς ἄλλους μεμυημένους καὶ ἄγνωστον εἰς αὐτούς. Σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας, ἐμυήθησαν εἰς τὴν ὀργάνωσιν πολλοί.

Ἐν ἀρχῇ ἡ «Ὀργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως» εἰργάσθη ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐν Θρᾴκῃ δράσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος **ἔναντι τῶν ξένων ἐπιρροῶν καὶ προπαγανδῶν.** Ἐπέτυχε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν χωρία τινὰ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον ἐγκατασταθῆ σχισματικοὶ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι. Δι' ἐνεργειῶν της τὰ ἑλληνικὰ καταστήματα Κωνσταντινουπόλεως ἔθεσαν ἑλληνικὰς ὡς κυρίας αὐτῶν ἐπιγραφὰς ἀντὶ τῶν ξενογλώσσων, τὰς ὁποίας τὰ πλεῖστα εἶχον, διὰ παντοειδῶν δὲ συστάσεων κατεπολεμεῖτο ἡ ἕξις τῆς ἄνευ ἀνάγκης χρήσεως ξένης γλώσσης. Μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων μαθητῶν φοιτώντων εἰς προπαγανδιστικὰς καθολικὰς σχολὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσπάσθη αὐτῶν προσελθὼν εἰς ἑλληνικάς· συνεστήθη δὲ πρὸς τοῦτο δι' ἐράνων καὶ νέα ἑλληνικὴ «Σχολὴ Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου». Ἰδιαιτέρως ἡ ὀργάνωσις κατέγινε πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐμπαθῶν περὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κομματικῶν ἀγώνων. Ἡ μύησις ἰσχυρῶν παραγόντων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν τότε κομμάτων ἐβοήθησε τὰ μάλιστα τὴν προσπάθειαν αὐτήν. Τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ ὀργανώσει πνεῦμα καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ ψυχολογικοῦ ἐπιπέδου ἐν τῇ ἐπιδιώξει γενικωτέρου ἰδανικοῦ ἤμβλυνε τόσον τὰ κομματικὰ πάθη, ὥστε ἀπὸ τῶν πρώτων μετὰ τὴν σύστασιν τῆς ὀργανώσεως ἐκλογῶν ἐξελέγησαν σύμβουλοι τοῦ πατριαρχείου ἀντιιωακειμικοί, ἐκ τῶν πρῴην φανατικωτέρων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἰσχυροτέρων ἰωακειμικῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπελθούσης συμφιλιώσεως εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅταν ἀνεκηρύχθη τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα, οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες ἀντεπολιτεύοντο τὸν πατριάρχην αὐτῶν, ἐπωφελούμενοι τῆς ἐλευθερίας τῶν συγκεντρώσεων καθήρεσαν τὸν ὑπέργηρων πατριάρχην δι' ὀχλαγωγίας. Παρόμοια δὲ ἔπραξαν καὶ Ἕλληνες κατὰ μητροπολιτῶν αὐτῶν εἴς τινας ἐπαρχίας. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ὅμως τῆς ὀργανώσεως οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη. Ὅταν δὲ ἡμέραν τινὰ φανατικοὶ ἀντιιωακειμικοὶ ἀπεπειράθησαν συγκέντρωσιν εἰς δημόσιον κῆπον, διελύθησαν πάραυτα ὑπὸ ἀντιιωακειμικῶν πάλιν, μεμυημένων εἰς τὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ ἱστορικὴ ὅμως σπουδαιότης τῆς ὀργανώσεως ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος (11 Ἰουλίου 1910 π. ἡ.). Οἱ ἱδρυταὶ αὐτῆς, ἐπὶ μακρὸν μετασχόντες ἐνεργῶς τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐξοντωτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσαντες τὰς ἐν Τουρκίᾳ διαφόρους ἐθνότητας, εἶχον ἀποκομίσει βαθυτάτην τὴν λύπην διὰ τὴν δυστυχίαν ὅλων, φυσικὰ οὐδὲ τῶν Μουσουλμάνων ἐξαιρουμένων, ἀλλὰ καὶ εἶχον σχηματίσει τὴν ἰδέαν ὅτι μόνον ἂν τὰ ἔθνη τὰ οἰκοῦντα τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν συνεννοοῦντο καὶ συνειργάζοντο, θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαλλαχθῶσι μὲν τῆς ἔξωθεν παντοειδοῦς ἐκμεταλλεύσεως, νὰ προαχθῶσι δὲ εὐημεροῦντα καὶ συμπροάγοντα τὸ εἶδος τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἕνεκα γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν λόγων ἰδιάζον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν. Οὕτω αἰσθανόμενοι καὶ σκεπτόμενοι οἱ τῆς ὀργανώσεως, ἐπελήφθησαν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος ὡς εὐκαιρίας πρὸς ἔναρξιν πραγματοποιήσεως τοῦ ἰδανικοῦ αὐτῶν. Ἔθεσαν πρὸς τοῦτο ὡς πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς ὀργανώσεως τὴν εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ κηρυχθέντος ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, ἐν πλήρει ἰσότητι ὅλων τῶν Ὀθωμανῶν πολιτῶν ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, ἐν ἀνεπιφυλάκτῳ σεβασμῷ τῆς ὑπάρξεως τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων τῶν συναποτελουσῶν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ ἐν ἀναλόγῳ συμμετοχῇ αὐτῶν εἰς τὰς ἐξουσίας τῆς συνταγματικῆς Τουρκίας. Πράγματι, ἂν οἱ Νεότουρκοι ἦσαν εἰλικρινεῖς, πραγματοποιουμένων τῶν ἀνωτέρω, ἡ συνεννόησις καὶ ἡ συνεργασία τῶν ἐθνῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐν τῷ συνταγματικῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ἂν πάλιν ὅσα οἱ Νεότουρκοι ἐξήγγειλαν κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος ἦσαν ἀνειλικρινῆ, τὰ συνταγματικὰ προσχήματα, τὰ ὁποῖα αἱ περιστάσεις ἐπέβαλλον εἰς τοὺς Νεοτούρκους, θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὰς ἐθνότητας νὰ ἀποδυθῶσιν εἰς κοινὸν κατ' αὐτῶν πολιτικὸν ἀγῶνα. Κατὰ τὸν τοιοῦτον δὲ ἀγῶνα θὰ ἐπήρχετο ἡ συνεννόησις τῶν χριστιανικῶν, τοὐλάχιστον, ἐθνῶν τῆς Τουρκίας, ἥτις θὰ διηυκόλυνε καὶ τὴν τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ ὀργάνωσις κατώρθωσε ταχέως νὰ ἐπιβάλῃ τὸ πρόγραμμά της ὡς τοιοῦτον τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνισμοῦ, δίδουσα οὕτω ὡρισμένην πολιτικὴν κατεύθυνσιν εἰς αὐτόν, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐκ τοῦ ἀπροόπτου νεοτουρκικοῦ πραξικοπήματος εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν καὶ ἀβουλίαν τόσον ἡ διπλωματία τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν βαλκανικῶν κυβερνήσεων ὅσον καὶ τὰ ἐν Τουρκίᾳ ἐθνικοθρησκευτικὰ κέντρα. Ἡ ὀργάνωσις διέθετεν ἀρκετὴν δύναμιν πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ της. Ἡ πλειοψηφία τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπετελεῖτο ἐκ μελῶν αὐτῆς. Ἐπίσης τὰ δύο τρίτα τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν τῆς ὀθωμανικῆς βουλῆς. Ὁ «Συνταγματικὸς Σύνδεσμος Κωνσταντινουπόλεως» εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπ' αὐτῆς, πολλοὶ δὲ διευθυνταὶ καὶ συντάκται τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν μεμυημένοι εἰς αὐτήν. Εἶχε δὲ καὶ ἰδικάς της ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδας, τὴν «Πολιτικὴν Ἐπιθεώρησιν» καὶ τὴν γαλλόφωνον «Tribune des Nationalités». Τὰ γραφεῖα τῆς δευτέρας ἐχρησίμευον καὶ ὡς κέντρον πολιτευομένων Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων, Ρουμάνων, Ἀλβανῶν, Ἀρμενίων, Ἀράβων καὶ Μουσουλμάνων, ἐν γένει, φιλελευθέρων. Πρὸς τούτοις ἀόριστός τις ἰδέα, ἐπικρατοῦσα περὶ τῆς ὀργανώσεως παρὰ τῷ λαῷ ὡς περὶ μυστηριώδους τινὸς κέντρου, προσέδιδεν εἰς αὐτὴν ἰδιαίτερον γόητρον, ἐπιβοηθοῦν εἰς τὸ νὰ διαθέτῃ τὴν κοινὴν γνώμην τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ κανονίζῃ ἑκάστοτε τὴν πολιτικήν των στάσιν. Ἡ ὀργάνωσις, συνεπὴς πρὸς τὸν σκοπόν της, προσεπάθησεν ἐν ἀρχῇ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Νεοτούρκους. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον καί τινες εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐν ἰσότητι συνεργασίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἦσαν οὗτοι οἱ κατόπιν ἀποχωρισθέντες τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου «Ἕνωσις καὶ πρόοδος» καὶ ἀποτελέσαντες τὸ κόμμα τῆς «Ἐλευθερίας καὶ συνεννοήσεως». Ἀλλ' οἱ φιλελεύθεροι οὗτοι ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνίσχυροι. Οἱ τῆς «Ἑνώσεως καὶ προόδου», στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, διετήρουν ζωηρότατον τὸ αἴσθημα τῆς κυριαρχίας τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν ἄλλων λαῶν, καὶ ἦσαν εὐεπιφορώτατοι πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ πανισλαμισμοῦ ἢ παντουρκισμοῦ. Οἱ δ' ἐξ αὐτῶν διατρίψαντες ἐν Εὐρώπῃ καὶ καταπλαγέντες πρὸ τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συστημάτων τῆς Δύσεως, ἐπίστευον ὅτι ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσωσι ταῦτα πρὸς θεραπείαν τῶν προλήψεών των καὶ τῶν φαντασιῶν. Οὕτω ἐν τῇ «Ἑνώσει καὶ προόδῳ» ἐπεκράτει ἡ ἐπιπολαιοτάτη ἰδέα τοῦ διὰ τῆς κρατικῆς δυνάμεως ἐξοθωμανισμοῦ ὅλων τῶν ἐθνοτήτων τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις ἡ ὀργάνωσις ἤλπιζεν ὅτι ὅταν οἱ Νεότουρκοι ἀνελάμβανον τὴν ἀρχὴν θὰ καθίσταντο διαλλακτικώτεροι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς παντοειδεῖς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν αὐτοὺς ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Πράγματι, παρὰ τὴν πανηγυρικὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, εὐρύτατα ὑπέβοσκεν ἡ ἀντίδρασις τῶν λεγομένων Παλαιοτούρκων, πρὸς οὓς συγγενεστέρα παρέμενεν ἡ ψυχὴ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, συνυφασμένη μετὰ τῶν παλαιῶν πολιτικοθρησκευτικῶν του παραδόσεων. Ἀπὸ τῶν Παλαιοτούρκων ἐν τούτοις ἦσαν οἱ Νεότουρκοι ὑποχρεωμένοι νὰ προσλαμβάνωσι τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους, μέχρι καὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ἕνεκα τῆς παρ' αὐτοῖς ἐλλείψεως προσώπων καταλλήλως παρεσκευασμένων. Οἱ Ἀλβανοί, οἱ Ἄραβες, οἱ Κοῦρδοι καὶ ἄλλοι Μουσουλμᾶνοι, οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν ἔφερον βαρέως τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ συνεκρατοῦντό πως χάρις εἰς τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Χαμίτ, ὡς καὶ τοῦ γοήτρου τὸ ὁποῖον ἤσκει ἐπ' αὐτῶν ὁ κοινὸς δι' ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους σουλτᾶνος καὶ χαλίφης, ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος, καταλυθέντος τοῦ κύρους τοῦ σουλτάνου, οἱ μὲν μετὰ τοὺς δὲ ἤρχισαν στασιάζοντες κατὰ τῶν ἐθνικιζόντων καὶ βεβιασμένως νεωτεριζόντων Νεοτούρκων. Ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν κινδύνων καὶ τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τοῦ κράτους, ἥτις ἦτο δυσκολωτάτη, ἡ προσάρτησις τῆς Βοσνίας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ κατάληψις τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας οὐδὲν καλὸν προοιωνίζοντο. Ὅταν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐκλογῶν ἤρχισεν ἐμφανιζομένη ἡ ἀνειλικρίνεια τῶν Νεοτούρκων, ἡ ὀργάνωσις ὠργάνωσε μεγάλην διαδήλωσιν (9 Νοεμβρίου 1908 π. ἡ.), καθ' ἣν διὰ πρώτην φορὰν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰς 30.000 Ἑλλήνων ὀθωμανῶν ὑπηκόων διήλασαν ἀπὸ τοῦ Πέραν μέχρι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διαμαρτυρόμενοι διὰ τὰς παντοειδεῖς ἐκλογικὰς παραβάσεις. Ἐν τούτοις ἡ ὀργάνωσις ἐπὶ ἔτος ἀκόμη ἐπέμεινεν εἰς τὴν προσπάθειαν συνεννοήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τῶν Νεοτούρκων. Εἰς τοῦτο ἀπέβλεπον ἡ ἀρθογραφία τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, τοῦ ἐμπνεομένου ὑπὸ τῆς ὀργανώσεως, οἱ λόγοι τῶν εἰς διαφόρους διαλέξεις ὁμιλούντων μελῶν της, αἱ ἰδιαίτεραι συνομιλίαι τῶν μᾶλλον σημαινόντων μεμυημένων πρὸς τοὺς διαφόρους Νεοτούρκους ἡγέτας, ὡς καὶ αἱ ὁδηγίαι, δι' ὧν ἡ ὀργάνωσις προσεπάθει νὰ ρυθμίζῃ τὴν γνώμην καὶ τὴν στάσιν τοῦ λαοῦ. Συνελθούσης δὲ τῆς ὀθωμανικῆς βουλῆς, εἰς τὴν μετὰ τῶν Νεοτούρκων συνεννόησιν ἀπέβλεπε καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν τῆς ὀργανώσεως, εἰλικρινῶς ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ συνταγματικοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Κατὰ τὸ ἀντιδραστικὸν κίνημα τῆς 31ης Μαρτίου (π. ἡ) 1909, ἡ ὀργάνωσις. ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησε τοὺς Παλαιοτούρκους, ἀλλὰ καὶ ἠμπόδισεν οἱανδήποτε συμμετοχὴν Ἑλλήνων εἰς αὐτό. Ὅταν δὲ ἐστάθη πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ καταστείλας τὸ κίνημα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σεφκὲτ πασᾶ στρατός, ἐνῷ καταπτόησις καὶ σιωπὴ ἐπεκράτει ἐν τῇ πόλει, ἡ ὀργάνωσις ἐξέδωκεν ἀνακοινωθὲν τοῦ «Συνταγματικοῦ Συνδέσμου Κωνσταντινουπόλεως», χαιρετίζον τὸν ἐπερχόμενον συνταγματικὸν στρατόν, ἀλλὰ καὶ καλοῦν τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον νὰ παύσῃ διοικοῦν ἐκ τῶν παρασκηνίων, ἀναλαμβάνον δὲ ὑπευθύνως διὰ τῶν ἡγετῶν του τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ Σύνταγμα εἰλικρινῶς **διὰ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ὑποστάσεως τῶν ἐθνοτήτων καὶ τῆς συν-**

ταγματικής ἰσότητος ὅλων τῶν πολιτῶν. Τὸ ἀνακοινωθὲν ἐκεῖνο ἐπανειλημμένως ἐδόθη εὐκαιρία νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ ξένου ἀκόμη τύπου ὡς πρᾶξις πολιτικωτάτη, διδοῦσα θαρραλέως καὶ ἐπικαίρως σωτηρίαν συμβουλήν. Ἀλλ' ἔναντι τῆς προσπαθείας ταύτης οἱ Νεότουρκοι, ὑπεροπτικοὶ καὶ κακόπιστοι, ἐπολιτεύθησαν κατὰ τρόπον προσβάλλοντα καὶ ἐκνευρίζοντα καὶ τοὺς ὑπομονητικωτέρους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐκ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἐρεθισμὸς ἐδυσχέραινε τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν συνεννόησιν. Ἀλλὰ τὸν ἐρεθισμὸν προὐκάλουν καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Νεότουρκοι, ζητοῦντες νὰ μειώσωσι παρὰ τῷ τουρκικῷ λαῷ τὴν ἐκ τῆς ἔναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Βουλγαρίας ὑποχωρητικότητός των ἐντύπωσιν δι' ἰταμότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἣν ἐθεώρουν ἀνίσχυρον. Ἐνῷ δὲ ἡ εἰλικρινὴς συνεννόησις πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦ συνταγματικοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους θὰ διηυκόλυνε καὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος τὴν τακτοποίησιν, οἱ Νεότουρκοι, δι' ὅλης τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς αὐτῶν, ἀπεδείκνυον ὅτι διὰ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 11ης Ἰουλίου δὲν ἐπεδίωξαν παρὰ τὸ νὰ ἀποφύγωσι τὰς συνεπείας τῆς ἐν Μυρστέγῃ συμφωνίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ συνταγματικοῦ δῆθεν πολιτεύματος νὰ καρπῶνται αὐτοὶ ἀντὶ τοῦ Χαμὶτ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν κυριαρχίας τῶν Τούρκων. Μετὰ τὴν καταστολὴν μάλιστα τοῦ ἀντιδραστικοῦ κινήματος τῆς 31ης Μαρτίου 1909, ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῆς εὐκόλου νίκης, ἤρχισαν ἀναφανδὸν ἐφαρμόζοντες τὸ ἐξοθωμανιστικὸν πρόγραμμά των. Διὰ διαφόρων νομοθετημάτων καὶ διοικητικῶν μέτρων ἐπεδίωκον συστηματικῶς τὴν κατάλυσιν τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικοθρησκευτικῶν κέντρων, τῶν ὅρων δηλαδὴ ἐκείνων ἄνευ τῶν ὁποίων θὰ καθίστατο ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικῶν ἐθνοτήτων. Συγχρόνως ἡ ἐν γένει συμπεριφορὰ τῶν ἐπισημοτέρων Νεοτούρκων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς ἔτεινε πρὸς ἐξευτελισμὸν τοῦ κύρους αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου, ἡ μικρὰ καὶ ἐπὶ Χαμὶτ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἐπὶ Νεοτούρκων κατήντησεν ὅλως ἀσήμαντος.

Τὴν διὰ τῆς ὡς ἀνωτέρω πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων δημιουργουμένην κατάστασιν οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ ἐξέθηκαν πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν διὰ τοῦ ὑπομνήματος τῆς 12ης Αὐγούστου 1910 π. ἡ., δι' οὗ καὶ ὑπεδείκνυον τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων. Ἀλλὰ οἱ Νεότουρκοι ἐξηκολούθησαν τὴν αὐτὴν πολιτικήν. Τὸ ἐπὶ δύο ἤδη ἔτη ἀμετάτρεπτον τῶν Νεοτούρκων ἐξηνάγκασε τότε τὴν ὀργάνωσιν νὰ στραφῇ ὁριστικῶς κατ' αὐτῶν. Ἀφ' ἑνὸς ἐβοήθησε τοιουτοτρόπως τὰ διάφορα μουσουλμανικὰ κόμματα, τὰ δι' ἐθνικοὺς ἢ ἄλλους λόγους ἀντίπαλα τῶν Νεοτούρκων. Συνετέλεσε μάλιστα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύστασίν τινων ἐξ αὐτῶν. Καὶ γραπτὰς συμφωνίας συνῆψε μετά τινων ὑπὲρ τῆς συστηματικῆς ὑπάρξεως τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων καὶ ἰσοπολιτείας αὐτῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ἀφ' ἑτέρου, καὶ κυρίως, ἡ ὀργάνωσις εἰργάσθη πρὸς συνασπισμὸν τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων. Τοῦ συνασπισμοῦ δὲ τούτου ἡ ἐπίτευξις δὲν ἦτο εὔκολος, ἂν καὶ ὅλων τὴν ἀποσύνθεσιν ἐπεδίωκεν ἡ πολιτικὴ τῶν Νεοτούρκων. Δὲν ἦτο εὔκολος, γενικώτερον μὲν διότι πλεῖστοι ἐκ τῶν σημαινόντων μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἐκ μακρᾶς συνηθείας καὶ ἐκ παντοειδῶν συμφερόντων, δὲν ἔβλεπον ἄλλην πολιτικὴν δυνατὴν ἔναντι τῶν Τούρκων ἐκτὸς τῆς κολακείας, τῶν λόγων, τῆς δουλικῆς πονηρίας καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ συνεννόησις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐφαίνετο σχεδὸν ἀδύνατος. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἀρχαῖον μῖσος παρέμενεν ἄσβεστον. Ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἄγριος αὐτῶν ἀνταγωνισμός, πρὸς στιγμὴν ἀνασταλεὶς κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, εἶχεν ἐπαναληφθῆ. Ἐξηκολούθει δὲ πάντοτε ἡ μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Ἐξαρχίας πολεμική. Πολλοί, καὶ Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι, ἐκ τῶν ἀπολαμβανόντων μεγάλου κύρους μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν, ἀντέδρων ζωηρῶς εἰς τὴν συνεννόησιν τῶν δύο ἐθνῶν καὶ συντελεσθεῖσαν ἀκόμη βαρέως ἔφερον. Ἐξ ἄλλου οἱ Νεότουρκοι ὑπεξέκαιον τὴν ἔριδα διὰ παντὸς τρόπου, καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ζητήματος περὶ διανομῆς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ σχισματικῶν. Ἐν τούτοις ἡ ὀργάνωσις ἐπέτυχε τὸν συστηματικὸν καὶ ἔγκαιρον συνασπισμὸν ὅλων τῶν Χριστιανῶν, καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους 1911, εἰς ἐκδήλωσιν τῆς συνεννοήσεως καὶ συνεργασίας των, τῇ προσκλήσει τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν, συνῆλθον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Πέραν συνεορτάζοντες ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ βουλευταί, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐξ ἀρχῆς ἑλληνικὴ ἦτο ἡ ἡγεσία τοῦ κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Νεοτούρκων ἀγῶνος τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων. Ἡ μελέτη ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπρώτευον τὸ ἐκπαιδευτικὸν καὶ τὸ στρατολογικόν, ἐγένετο ἐν τῇ ὀργανώσει. Ἐν αὐτῇ συνετάσσοντο αἱ περὶ τούτων προτάσεις τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν ἐν τῇ βουλῇ, τὰ σπουδαιότερα τακρίρια τοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ τὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑπομνήματα αὐτοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν. Ἐν τῇ ὀργανώσει προπαρεσκευάζοντο οἱ τελευταῖοι οὗτοι διὰ τὰς ἐν τῇ βουλῇ συζητήσεις καὶ ὑπὸ τῆς ὀργανώσεως ἐνεπνέετο ἡ ἀρθρογραφία τῶν πλείστων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ὁμὰς τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν, τῶν μεμυημένων εἰς τὴν ὀργάνωσιν, χάρις εἰς τὴν συστηματικὴν προπαρασκευήν της, τὴν σαφῆ κατεύθυνσίν της, τὸ ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἰδέαν ἀνώτερον ἠθικόν της, ὡς καὶ τὸ θάρρος της, ἐπρωτοστάτει τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν βουλήν. Οὐχὶ δ' ἅπαξ ἡ ἀποφασιστικότης τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν ὤθησεν εἰς διαφόρους ἐνεργείας καὶ αὐτὴν τὴν ἀντιπολίτευσιν τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτω, κατὰ τὴν 17ην Ὀκτωβρίου (π. ἡ.) 1911 ἡ συνεδρίασις τῆς βουλῆς διελύθη δι' ἔλλειψιν ἀπαρτίας, ἣν προὐκάλεσαν οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ ἀποχωρήσαντες τῆς αἰθούσης. Τὸ Πατριαρχεῖον ἀφ' ἑτέρου, συντονίζον τὰς ἐνεργείας του πρὸς τὰς τῶν βουλευτῶν, ὑπερημύνετο τοῦ ἔθνους ἐν ὀνόματι τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ προνομίων. Ἀλλ' εἰς τὰ πλεῖστα καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν αἰτημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ νεοτουρκικὴ κυβέρνησις ἐσιώπα ἢ ἀπήντα παρελκυστικῶς, ἀνακριβῶς, σοφιστικῶς καὶ συχνὰ προσβλητικῶς. Ἐν τῇ βουλῇ δὲ τὸ νεοτουρκικὸν κόμμα διέκοπτε συνήθως, διὰ θορυβωδῶν ἀποδοκιμασιῶν, τὰς ἀγορεύσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ κατάστασις αὐτὴ διήρκεσε μέχρι τῆς 15 Μαΐου (π. ἡ.) τοῦ 1911, ὅτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπέβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν μακρὸν ὑπόμνημα ὑπὸ τύπον τακρίριου ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ στρατολογικοῦ ζητήματος, ἐν ᾧ διετύπου τὰ ἐκ τῶν αἰτημάτων τοῦ ἔθνους τῶν ἀπὸ τῆς 12ης Αὐγούστου 1910 ὑποβληθέντων εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπηκολούθησαν, ἐνεργείαις τῆς ὀργανώσεως, ταυτόσημα ὑπομνήματα τῆς Ἐξαρχίας, τοῦ ἀρμενικοῦ πατριαρχείου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνικοθρησκευτικῶν χριστιανικῶν κέντρων. Συγχρόνως ὅλα τὰ κέντρα ταῦτα, δι' ἐπισήμων ἐπισκέψεων καὶ ἀνακοινωθέντων, ἐδήλουν ὅτι τάσσονται ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν ἐθνοτήτων ἀγῶνα.

Τὸ ὑπόμνημα τῆς 15ης Μαΐου 1911 σημειοῖ κρίσιμον στιγμὴν τοῦ κατὰ τῶν Νεοτούρκων ἀγῶνος τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν. Ἀπὸ τοῦ τέλους ἤδη τοῦ 1910 ἡ πολιτικὴ συνεργασία τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ βουλῇ ἤρχισεν ἐπιδρῶσα ἐπὶ τὴν κοινὴν γνώμην ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν καὶ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Ὁ βουλγαρικὸς μάλιστα τύπος ἐπανειλημμένως ἔγραφε μετ' εὐχαριστιῶν καὶ ἐπαίνων περὶ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ θάρρους ὡμίλουν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ βουλῇ καὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἰδιαιτέρως δὲ εἶχε συγκινήσει τὴν βουλγαρικὴν κοινὴν γνώμην τὸ ὅτι κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων διώξεις τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1910 ἐν Κοτάνοις καὶ Ἰστὶπ, πλεῖστοι Ἕλληνες Ὀθωμανοὶ βουλευταὶ μετέβησαν ἐπὶ τόπου πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ ὑπὲρ τῶν παθόντων ἐνδιαφέροντος αὐτῶν. Κατόπιν ὅλων αὐτῶν ἐπελθὸν τὸ ἐπίσημον κοινὸν διάβημα τῆς 15ης Μαΐου 1911, καθίστα προφανὲς ὅτι καὶ κοινὴ τῆς ἐνέργεια Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας δὲν θὰ ἦτο πλέον δύσκολος, ὅσον κατὰ τὸ παρελθόν. Ἐν τούτοις οἱ Νεότουρκοι ἐξηκολούθησαν τὴν αὐτὴν πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐθνότητας πολιτικήν.

Διαλυθείσης τῆς βουλῆς τὴν 5ην Ἀπριλίου 1912 (π. ἡ.), τὸ νεοτουρκικὸν κομιτᾶτον ἐπρότεινε πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συνεννόησιν, ὅπως κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογὰς ὁρίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς Ἕλληνας ὑποψηφίους. Ὁ σκοπὸς τῶν Νεοτούρκων, προτεινόντων τοῦτο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, εἰς ὃ πεισμόνως μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠρνοῦντο οἱανδήποτε πολιτικὴν ἁρμοδιότητα, ἦτο καταφανής. Ἐζήτουν οὕτω, χωρὶς οὐδόλως νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν τῇ κατὰ τῶν ἐθνοτήτων πολιτικῇ των, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παραλύσωσι τὸν συνασπισμὸν τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν καὶ νὰ μειώσωσι τὴν ἐκ τούτου ἐντύπωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκλογὴν τῶν συμπραξάντων πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ δὴ τοὺς τῆς «Ἐλευθερίας καὶ Συνεννοήσεως». Δι' ὃ καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον παρέπεμψε τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Νεοτούρκων εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Ἑλλήνων τέως βουλευτῶν καὶ εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Σύνδεσμον». Οὗτοι ἐδήλωσαν εἰς τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον ὅτι ἦσαν πρόθυμοι πρὸς ἐκλογικὴν καὶ γενικωτέραν μετ' αὐτοῦ σύμπραξιν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν οἱ Νεότουρκοι νὰ προβῶσιν εἰς ἐπισήμους δηλώσεις ὅτι ἀποδέχονται τὰ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν ἐθνικοθρησκευτικῶν κέντρων τῆς 15ης Μαΐου 1911 αἰτήματα, νὰ προβῶσι δὲ καὶ εἰς ἔναρξιν ἐκπληρώσεως αὐτῶν. Οἱ Νεότουρκοι, κατόπιν τούτου, ἔπαυσαν δοκιμάζοντες καὶ τὸ τέχνασμα αὐτό. Οἱ Ἕλληνες τέως βουλευταὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ ὁ «Ἑλληνικὸς Συνταγματικὸς Σύνδεσμος» συνεδυάσθησαν πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐθνότητας καὶ τοὺς Μωαμεθανοὺς τῆς «Ἐλευθερίας καὶ Συνεννοήσεως».

Τὸ ἔγγραφον περὶ τῶν ἑδρῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ ἐπισήμων ἀντιπροσώπων ἀμφοτέρων, προσεκτήσατο ἀργότερον καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ἐπανειλημμένως ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν, κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης τοῦ 1919—1920, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑλληνικότητος μερῶν διεκδικουμένων ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας ἐκλογὰς οἱ Νεότουρκοι, ἐξαντλήσαντες πᾶσαν παρανομίαν, ἐπέτυχον νὰ ἀποκλείσωσι τῆς βουλῆς οἱονδήποτε Χριστιανὸν μὴ προσκείμενον εἰς αὐτούς. Ἀλλ' ἦτο παγκοίνως γνωστὸν ὅτι αἱ ἐκλογαὶ ἐκεῖναι ἦσαν πραγματικῶς ἐκλογικὴ παρῳδία. Ἀμέσως μετ' αὐτὰς ὁ «Ἑλληνικὸς Συνταγματικὸς Σύνδεσμος» ἐκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ὀργανώσεως Γ. Μπούσιος, τέως βουλευτής, ἀνέγνωσεν ὡς λόγον του μακρὰν ἀνακοίνωσιν τῆς ὀργανώσεως, περιέχουσαν ἀπολογισμὸν τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πολιτικῆς τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τονίζουσαν ὅτι «ἡ Τουρκία δὲν δύναται νὰ σταθῇ ὡς ἔχει, ἄνευ Συντάγματος. Ἀλλὰ καὶ συνταγματικὴ Τουρκία δὲν δύναται νὰ συνυπάρξῃ μετὰ κυριαρχίας τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν», ὅτι «οἱ Ἕλληνες εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦμεν τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκίας ἀλλὰ καὶ γνωρίζομεν ὅτι, καὶ ἂν ἡ Τουρκία καταστραφῇ, ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ δυνηθῇ νὰ περισωθῇ».

Ἡ κατ' αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τῆς Τουρκίας ἀπειλή, τὴν ὁποίαν ἐνεῖχον αἱ ὡς ἀνωτέρω τελευταῖαι δηλώσεις, δὲν ἦτο κενή. Ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως ἤδη τοῦ 1911 ἡ ὀργάνωσις, ἑτοιμάζουσα τὸ κοινὸν τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων διάβημα, εἶχεν εἰσηγηθῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ βοηθήσῃ ἐναργέστερον τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἀγῶνα, προερχομένη καταλλήλως εἰς συνεννοήσεις μὲ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη καὶ δὴ τὴν Βουλγαρίαν. Ἔκτοτε, τῶν Νεοτούρκων μὴ μεταβαλλόντων τὴν πρὸς τὰς ἐθνότητας πολιτικήν των, αἱ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας συνεννοήσεις, ἐξελισσόμεναι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ διαφόρων ἄλλων βλέψεων, κατέληξαν εἰς τὴν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 3ης Μαΐου 1912 (π. ἡ.) συναφθεῖσαν ἑλληνοβουλγαρικὴν συμμαχίαν, ἥτις οὐχὶ ἅπαξ καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἐπεδιώχθη, ἀλλ' εἶχε πάντοτε ἀποτύχει, διότι δὲν εἶχε προλειανθῆ τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

Γ. Σ.-Ν.

— **ὀργάνωσις λογιστική.** Ἡ λογιστικὴ ὀργάνωσις, πρώτιστον μέλημα παντὸς οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ πάσης οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως, σκοπὸν κυρίως ἔχει τὴν τήρησιν ὡρισμένων τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου διατάξεων καὶ τὴν λεπτομερῆ ἀναγραφὴν καὶ καταχώρισιν εἰς τὰ οἰκεῖα βιβλία τῶν διενεργουμένων πράξεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίστανται ἐφικτοὶ καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εὐχερεῖς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τῶν πράξεων τούτων ἀπόδειξις, δυσκόλως ἀναπληρουμένη διὰ τακτικῶν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων, ὧν ἡ βραδεῖα συνήθως σύνταξις δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην εἰς τὸ ἐμπόριον ταχύτητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παροχὴ ἀκριβοῦς εἰκόνος τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐξ ἧς εἰκόνος θὰ κριθῶσι τὰ μέτρα τὰ ἐνδεικνυόμενα ἀναλόγως τῆς εὐμενοῦς ἢ δυσμενοῦς πορείας τῶν ἐργασιῶν. Ἀπαρχὴ πάσης λογιστικῆς ὀργανώσεως ὁ καθορισμὸς τῶν ὀνομασιῶν (γενικῶν λογαριασμῶν), ὑπὸ τὰς ὁποίας θὰ συγκεντρωθῶσι τὰ ὁμοιοειδῆ στοιχεῖα τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ διὰ τῆς πιστωχρεώσεως τῶν ὁποίων θὰ ἐνεργῆται ἡ καταχώρισις τῶν πράξεων, ἀναλόγως τῆς προοριζομένης λογιστικῆς μεθόδου. Αἱ εὐχρηστότεραι τῶν ὀνομασιῶν τούτων: *κεφάλαιον*, κατανεμόμενον εἰς τακτικὸν καὶ ἀποθεματικόν, *Ἀξίαι*, διακρινόμεναι εἰς: α') ἀκινητοποιημένας (ἔπιπλα, ἀκίνητα, ὑλικά, προπληρωθὲν ἐνοίκιον), β') διατεθειμένας (προσωριναὶ τοποθετήσεις), γ') διαθεσίμους (μετρητά, καταθέσεις παρὰ τραπέζαις, ἐμπορεύματα), *Χρεῶσται* καὶ *πιστωταὶ* (πελάται, ἐπισφαλεῖς ἀπαιτήσεις, ἀνταποκριταί, προμηθευταί, γραμμάτια πληρωτέα), *Ἀποτελέσματα* (γενικὰ ἔξοδα, τόκοι καὶ προμήθειαι, κέρδη καὶ ζημίαι), *Λογαριασμοὶ τάξεως* (ἀποσβέσεις, ἀναπροεξοφλήσεις κτλ.).

Καίτοι ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου (ἄρ. 8, 9) δὲν ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικὴ τήρησις εἰμὴ τοῦ ἡμερολογίου, τοῦ βιβλίου ἐπιστολῶν καὶ τοῦ τῆς ἀπογραφῆς (καὶ δι' ὡρισμένα εἴδη ἐμπορίου εἰδικὰ βιβλία, π. χ. ἐπὶ χρηματιστῶν τὸ σημειωματάριον κτλ.), ἐν τούτοις ἀπεδείχθησαν ἀπαραίτητα νὰ τηρῶνται καὶ ἀρχὴν ἐπίσης τὸ πρόχειρον, τὸ καθολικὸν καὶ τὰ βοηθητικὰ καθολικά, εἰς ἃ καταχωρίζονται κατὰ τὴν ὡς ἄνω διάκρισιν οἱ ὑπολογαριασμοί, οἱ ἀποτελοῦντες τὰς συνοπτικὰς ὀνομασίας.

Ι. Α. Β.

— **ὀργάνωσις ὀρθολογιστική** βλ. λ. *ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις*.

ὀργανωτής (ὁ)· ὁ ὀργανῶν, ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἱκανὸς πρὸς ὀργάνωσιν καὶ ταύτην ἀσκῶν: «ὀργανωταὶ τοῦ στρατοῦ, — τοῦ ναυτικοῦ».

Digitized by Google

ὀργανωτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἱκανός, ὁρμόδιος πρὸς ὀργάνωσιν: «ἔχει ὀργανωτικὸν πνεῦμα», «ὀργανωτικὴ δύναμις».—Ἐπίρρ. ***ὀργανωτικῶς.***

ὀργὰς (ἡ)· ἀρχ. (κατὰ παράλειψιν τῆς λ. *γῆ*), ἡ λιπαρά, ἡ καλῶς ἀρδευομένη καὶ εὔφορος γῆ: «Ἴδης ὀργάδες»· || τέμενος ἀφιερωμένον εἰς τοὺς θεούς· || ἡ ὥριμος γυνή. ἡ εἰς ἡλικίαν γάμου: «θυγατέρες ἐπὶ τὸ λέχος ὀργάδες».

— *[Ἀρχ.]* Ὀ*ργὰς ἡ ἱερὰ* ἢ *ὀργὰς ἡ θεῶν* ἦτο καρποφόρον καὶ δασύδενδρον τεμάχιον γῆς, περιλαμβάνον λειμῶνας, δάση, ἄλση ἢ ἀγρούς, ἀφιερωμένον δὲ εἰς διαφόρους θεότητας. Τοιούτους χώρους ἱερούς, ἀφιερωμένους εἰς τὴν Σελήνην, τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Διόνυσον, ἀναφέρει ὁ Ἡλιόδωρος (Ι', 2—6), εἰδικώτερον ὅμως ὡς ἱερὰ ὀργὰς εἶναι γνωστὴ ἡ τῆς Ἀττικῆς, ἡ παρὰ τὰ πρὸς τὴν Μεγαρίδα ὅρια, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Περσεφόνην. Λόγῳ τῆς θέσεώς της, κατέστη ἀφορμὴ διαμαχῶν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς (*Πλούτ.* Περ. 30), καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ δ' ἐκ μανίας θάνατος τοῦ Σπαρτιάτου βασιλέως Κλεομένους τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπεδίδετο εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ καταπάτησιν τῆς ἱερᾶς ὀργάδος. Φαίνεται ὅτι τὰ ὅριά της ἦσαν ἀκαθόριστα, διότι ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 352 π. Χ. ἀναφέρεται ἡ εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπὴν ἀνάθεσις τοῦ καθορισμοῦ τῆς περιοχῆς τῆς ἱερᾶς ὀργάδος. π.ν.π.

Ὀργᾶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου ἐν Φρυγίᾳ, ὁ παρὰ Πλινίῳ (V, 29, 29) Orga. Συνέβαλλε μετὰ τοῦ Μαιάνδρου ΝΑ. τῶν Κελαινῶν, εἶναι δὲ πιθανῶς ὁ ὑπὸ τοῦ Arundell ἀναφερόμενος ἀνώνυμος ποταμός, ὁ ἐκβάλλων εἰς τὸν Μαίανδρον μεταξὺ τῆς παρὰ Ντιγκετζὶ γεφύρας αὐτοῦ καὶ τοῦ Ντινεῖρ. Εἰκονίζεται ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς Ἀπαμείας ὡς ποτάμιος θεότης, ἀποτελῶν μετὰ τοῦ Μαιάνδρου, Μαρσύου καὶ Ὀβρίκα σύμπλεγμα, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἡ Ἐφεσία Ἄρτεμις. π. ν. π.

ὀργασμὸς (ὁ)· ἡ φυσικὴ ὁρμὴ πρὸς συνουσίαν, ἡ σφοδρὰ γενετήσιος ὁρμή· || μεταφ., σφοδρὰ ὁρμὴ πρὸς ἐνέργειαν, ἔντονος προσπάθεια, ἐπίμονος ζῆλος πρὸς ἀπασχόλησιν: «πολεμικὸς —, οἰκοδομικὸς ὀργασμός».

—*[Φυσιολ.]* Ὀ*ργασμὸς* καλεῖται κυρίως ἡ ἔντονος γενετήσιος διέγερσις, παρατηρουμένη τὸ μὲν ἐπὶ φυσιολογικῶν καταστάσεων, τὸ δὲ ἐπὶ παθολογικῶν τοιούτων, ὡς μία τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν. Ὡς φυσιολογικὸν μὲν φαινόμενον ὁ ὀργασμὸς παρατηρεῖται μετ' ἀποχὴν σχετικῶς μακρὰν καὶ ἐξ ἀνάγκης, π. χ. ἐν καιρῷ ἐκστρατείας, εἰς μακρινὰ ταξίδια πλοίων κττ. Τοιοῦτος ὀργασμὸς παρατηρεῖται κατὰ τὰς θερμὰς ἐποχὰς εἰς πολλοὺς ἄνδρας, ἐπίσης ἐνίοτε μετὰ τὴν λῆψιν τροφῶν λιπαρῶν (ἐλαιωδῶν) κττ. Εἰς τὰς γυναῖκας ὁ ὀργασμὸς ὡς ἐνεργητικὸν φαινόμενον εἶναι ἐλάσσων, παρατηρεῖται δὲ κατὰ τὸ μεθαιμορραγικὸν στάδιον τῆς ἐμμήνου ῥοῆς. Ὡς φαινόμενον παθολογικὸν παρατηρεῖται ἐπὶ διαφόρων καταστάσεων καὶ ἢ εἶναι ἡ μόνη παθολογικὴ ἐκδήλωσις ἢ ἀπαντᾷ ὡς ἓν τῶν συμπτωμάτων παθήσεως ἐμφανιζούσης συγχρόνως καὶ ἄλλα πλείονα συμπτώματα. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσιν αἱ περιπτώσεις γενετησίου ὑπερλειτουργίας, ἥτις εἶναι τότε ἡ μόνη νοσηρὰ ἐκδήλωσις καὶ ἢ ὀφείλεται εἰς ὑπερλειτουργίαν τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεως (τῶν γεννητικῶν), ὁπότε δύναται νὰ παρατηρῆται καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ὡς καὶ εἰς λίαν πρώϊμον, κατὰ τοὺς Kraft, Ebing, Moll, Havellok, Elis καὶ ἄλλους, ἢ ὀφείλεται εἰς νόσον ὀργανικήν, ἄσχετον πρὸς τὴν ἔσω ἔκκρισιν, ὅτε καλεῖται *πριαπισμός,* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ τῆς ὑπερλειτουργίας τῶν ἀδένων γενετήσιον διέγερσιν καὶ τὴν ψυχικήν, αἵτινες καλοῦνται *σατυρίασις.* Παρὰ τῇ γυναικὶ παρατηρεῖται ἐπίσης τοιαύτη διέγερσις γενετήσιος, πλήρους καὶ παρατεταμένου ὀργασμοῦ, καλουμένη *νυμφομανία* καὶ ὀφειλομένη εἴτε εἰς ἔντονον ὑπερλειτουργίαν ἐνδοκρινικὴν καὶ ψυχικὰ αἴτια, εἴτε εἰς καθαρῶς ἀνατομικὰ τοιαῦτα, ὡς ὁ πριαπισμὸς παρὰ τῷ ἀνδρί· παρὰ τῇ γυναικὶ συνίστανται εἰς βράχυνσιν τοῦ χαλινοῦ τῆς κλειτορίδος, οὔσης εὐμεγεθεστέρας καὶ οὕτως ἐν στύσει εὑρισκομένης, ἢ εἰς ὕπαρξιν παρασίτων δρώντων ἐρεθιστικῶς διὰ τοῦ ὀδαξησμοῦ, εἴτε εἰς δερματοπαθείας τοπικάς, ἐκζέματα κττ., προκαλοῦντα κνησμόν.

Ὀργασμὸς ἔντονος παρατηρεῖται καὶ ὡς ἐκδήλωσις νόσων τινῶν, τὸ μὲν ψυχικῶν, ὡς συμβαίνει παρὰ τῷ ἀνδρὶ κυρίως κατὰ τὴν προσβολὴν μανίας καὶ μανικῶν μορφῶν προϊούσης παραλύσεως, ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος, πρωτογόνου ἀνοίας κττ., τὸ δὲ νευρικῶν τινων παθήσεων κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον, ἵνα κατόπιν ἐπέλθῃ ἀνικανότης. Παροδικῶς, ὀργασμὸς παρατηρεῖται καὶ ὡς ἐκδήλωσις παρορμητική, ἤτοι πρᾶξις γενετησίου παρορμήσεως, εἰς ἣν ἡ πρᾶξις εἶναι τὸ κύριον, ὁ δὲ ὀργασμὸς τὸ συνοδεῦον κατ' ἀνάγκην φαινόμενον, καὶ ἢ εἶναι ἀσυνείδητος, ἤτοι καθαρῶς ἀνακλαστική, ἢ ἐνσυνείδητος, ἰδεοκινητικὴ ἢ ἰδεοληπτική, ὅτε εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδέας καὶ δὴ τῆς ὑποβολιμότητος αὐτῆς. Παροδικὸν ὀργασμὸν προκαλοῦσιν, ἐκτός τινων τροφῶν λιπαρῶν, καὶ εἰκόνες προκλητικαί, ὡς ἐν κινηματογράφῳ κλπ., παρερχόμενον ὅμως μετὰ μετρίαν ἱκανοποίησιν, ὥστε αἱ περιπτώσεις αὗται νὰ μὴ θεωροῦνται ὡς περιλαμβανόμεναι εἰς τὸν ὀργασμόν, διότι αὐτὸς εἶναι ὁρμὴ ἀπαιτοῦσα διαρκῆ ἱκανοποίησιν.

Ἐν μεταφορικῇ σημασίᾳ ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται προκειμένου περὶ ὁμαδικῆς ζωηρᾶς τάσεως ἔν τινι πεδίῳ τῆς κοινωνικῆς δράσεως, συνεπῶς περὶ φαινομένου κοινωνικοῦ, καθισταμένου τοιούτου διὰ τῆς ὑποβολῆς ἢ καὶ κατόπιν ἐσκεμμένης ἀποφάσεως πρὸς μίμησιν. τ. α. ζ.

— *[Ζωολ.]* Καλεῖται *ὀργασμὸς* ἡ ἐναργὴς φυσιολογικὴ διέγερσις τῆς γενετησίου ὁρμῆς, ἥτις ἐκδηλοῦται εἰς τὰ ζῷα καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους. Ὁ ὀργασμὸς γίνεται περισσότερον κατάδηλος εἰς τὰ θήλεα καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τοῦ ᾠαρίου. Ἡ διάρκεια τοῦ ὀργασμοῦ εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ζῴων. Ὁ ὀργασμὸς καταπαύει εὐθὺς ἅμα συντελεσθῇ ἡ ὀχεία. δ. ν. π.

Ὀργέχοβο - Σούγεβο (Orjéchowo - Sujewo ἢ Nikolskoje) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ρωσίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μόσχας—Νίσνι Νοβγορόδ. Κάτ. 62.786. Ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων. θ. κ.

ὀργεών, —*ῶνος* (ὁ), πληθ. *ὀργεῶνες*· πολῖται Ἀθηναῖοι ἀποτελοῦντες ἰδιωτικὸν σύνδεσμον ἐπιδιώκοντα θρησκευτικὸν σκοπόν· ταυτίζονται πρὸς τοὺς *θιασώτας* καὶ τοὺς *ἐρανιστάς*· οἱ ἐγγραφόμενοι εἰς τοὺς ὀργεῶνας ὑπεβάλλοντο εἰς εἰσιτήριον τέλος καὶ ὤμνυον τὸν νενομισμένον ὅρκον.

— *[Ἀρχ.]* Βλ. λ. *θίασος.*

ὀργὴ (ἡ)· σφοδρὰ τῆς ψυχῆς συγκίνησις, ψυχικὴ ἐξανάστασις, ὁρμὴ πρὸς τιμωρίαν, θυμός· || φρ. «ὀργὴ Θεοῦ» θεομηνία· || «πήγαινε 'ς τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ» ἢ «πήγαινε 'ς τὴν ὀργή», ἄλλως «πήγαινε νὰ χαθῇς».

— *[Ψυχολ.]* Ἡ ὀργὴ εἶναι *ἀψιθυμία* (βλ. λ.), προκαλουμένη ὑπὸ ὀδύνης, ἣν αἰσθανόμεθα δι' οἱονδήποτε ἀποχρῶντα, καθ' ἡμᾶς, λόγον καὶ ἡ ὁποία γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν ἀντιδράσεως κατὰ τῶν προκαλούντων αὐτήν. Εἴτε μᾶς τύπτουν ἢ μᾶς πληγώνουν, εἴτε μᾶς προσβάλλουν διὰ λόγων ἢ χειρονομιῶν, εἴτε μᾶς στεροῦν ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀγαπῶμεν, καταλαμβανόμεθα ὑπὸ ὀργῆς καὶ πνεύματος ἐκδικήσεως. Διὰ νὰ γεννηθῇ ἐν ἡμῖν τὸ συναίσθημα τῆς ὀργῆς, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ παθόντες· ὀργιζόμεθα ὅταν βλάπτεται καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ προσφιλὲς εἰς ἡμᾶς ἄτομον ἢ πολλάκις καὶ ἐντελῶς ξένον. Ἡ ὀργὴ εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα αἰτίας τινός, κακοῦ πραγματικοῦ ἢ ὑποθετικοῦ. Τὸ πρόσωπον τοῦ ὀργιζομένου γίνεται ὠχρότατον ἢ κατέρυθρον, οἱ ὀφθαλμοί του ἀπαστράπτουν, οἱ μύες του ἐντείνονται. Ἡ ὀργὴ δυνατὸν νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἰδιότυπον ταύτην ἔκφρασιν καὶ εἰς λόγους, ἐξ ἐκδικήσεως, δυνατὸν ὅμως νὰ ὠθήσῃ τὸ ἄτομον καὶ εἰς βιαιοτέρας ἐκδηλώσεις: χειρονομίας, ἐπίθεσιν, φόνον, λαμβάνουσα μορφὴν παραφροσύνης. θ. π.

Ὄργης. Πλουσιώτατος Θάσιος, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Ἀντίπατρος ἐδαπάνησε διὰ τὴν φιλοξενίαν τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπερχομένης στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου τριακόσια τάλαντα (*Ἡροδ. Ζ'*, 108). α.θ.σ.

ὄργια (τά)· μυστικαὶ θρησκευτικαὶ τελεταὶ μετ' ἐνθουσιαστικῆς ἐκστάσεως, μυστήρια τελούμενα ὑπὸ μόνον τῶν μεμυημένων, ἐπὶ μυστικῆς λατρείας, οἷον τῶν Καβείρων, τοῦ Βάκχου, τῆς Ἀφροδίτης κ.ἄ.· || ἀκολασίαι ὑπερβαίνουσαι πᾶν ὅριον ἐγκρατείας, ἰδίᾳ ἀφροδισιακαί, μέθη, ἀσέλγεια κ.τ.τ.· || καθόλου, πράξεις κατὰ παράβασιν παντὸς ἠθικοῦ νόμου, καταχρήσεις χρηματικαί, ἐκμεταλλεύσεις ἀδυναμιῶν κ.τ.τ.

ὀργιάζω· τελῶ ὄργια, ὀργιαστικὴν ἑορτὴν (ἀρχ.)· || νεώτ., διαπράττω ὄργια, ἐπιδίδομαι εἰς ἀκολασίας, εἰς πότον, εἰς ἀφροδίσια· || καθόλου, ἐξέρχομαι τῶν ὁρίων τοῦ ἠθικοῦ νόμου, διαπράττω παντὸς εἴδους καταχρήσεις: «τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας ὀργιάζουν».

ὀργιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὀργιάζειν, τέλεσις ὀργίων.

ὀργιαστὴς (ὁ)· ὁ ὀργιάζων, ὁ μετέχων εἰς τέλεσιν ὀργίων· || οἱ τελοῦντες ὀργιαστικὴν τελετὴν (ἀρχ.).

ὀργιαστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὀργιασμούς, εἰς ὄργια: «ὀργιαστικαὶ τελεταί».

ὀργίζομαι· καταλαμβάνομαι ἀπὸ ὀργήν, ἐξοργίζομαι, θυμώνω: «μὴν ὀργίζεσθε ἄδικα»· || παθ. μετχ. *ὠργισμένος,* —*η,* —*ο*· δημ., ὁ φέρων τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, καταραμένος: «αὐτὸς ὁ ὠργισμένος φταίει». || κατ' ἐξοχήν, ὁ διάβολος: «μπῆκε 'ς τὴ μέση ὁ ὠργισμένος».

ὀργίζω· ἀρχ., κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ, ἐξοργίζω, παροργίζω.

ὀργίλος, —*η,* —*ον*· ὁ ῥέπων πρὸς ὀργήν, ὁ εὐκόλως ὀργιζόμενος: «ὁ χαρακτήρ του εἶναι ὀργίλος»· || ὁ πλήρης ὀργῆς, ὁ ἐκδηλῶν ὀργήν: «ὀργίλον ὕφος, — βλέμμα».—Ἐπίρρ. ***ὀργίλως.***

Ὄργιος. Ἐπίθετον τοῦ Διονύσου, ὡς προστάτου τῶν *ὀργίων* (βλ. λ.)

ὀργιστικός, —*ή,* —*όν*· ἀρχ., ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς ὀργήν, *ὀργίλος*· || ἐξοργιστικός, ἐξερεθιστικός.

ὀργκαντὶ (organdi). Εἶδος ὑφάσματος (βλ. *ὀργαντίνα*).

Ὀργκετόριξ. Εἷς τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων Ἑλβετῶν, ὅστις φιλοδοξήσας νὰ γίνῃ βασιλεὺς κατέπεισε τοὺς συμπατριώτας του ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Μ. Μεσσάλα καὶ Μ. Πείσωνος, τῷ 61 π. Χ., νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν μεταξὺ Ρήνου καὶ Ἄλπεων χώραν των, ὑποσχόμενος νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὔκολον κατάληψιν τῶν εὐφόρων καὶ πλουσίων πεδιάδων τῆς Γαλατίας. Μετὰ παρασκευὰς δύο ἐτῶν, ἀποκαλυφθέντων τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ σχεδίων (57 π. Χ.), ἤχθη εἰς δίκην καὶ κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλβετῶν ἔπρεπε νὰ δικασθῇ ἁλυσίδετος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀπέθανε ἢ κατ' ἄλλους ηὐτοκτόνησε. α. θ. σ.

ὄργος (ὁ), ἢ ***ἔργος***· δημ., λωρὶς ἢ τμῆμα ἀγροῦ ἢ ἀμπελῶνος, τὴν ὁποίαν ἀναλαμβάνει τις νὰ φέρῃ εἰς πέρας: «ἔβγαλα τὸν ὄργο μου πέρα» ἐτελείωσα τὸ τμῆμα τὸ ὁποῖον ἤρχισα (ἐκ τοῦ *ἔργον*).

Ὄργος *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Β. Ἰταλίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν Γραίων Ἄλπεων ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πάδου, ὀλίγον πρὸ τῆς πόλεως Ἰνδουστρίας. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Ὄρκο* (Orco). α. θ. σ.

— **Ὄργος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἠπειρωτικὴ μεσαιωνικὴ πόλις ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Κορυτσᾶς, μὴ ὑπάρχουσα σήμερον. χ. ι. σ.

ὀργυία (Orgyia) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων *λεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυμαντριιδῶν.* Αἱ πρόσθιαι πτέρυγες εἶναι καστανέρυθροι μὲ λευκὴν κηλῖδα. Ἡ θήλεια εἶναι παχεῖα καὶ ἐνίοτε ἄπτερος, αἱ κάμπαι τριχωταὶ καὶ κιτρινωπαί. Τὸ εἶδος *ὀργυία ἡ ἀρχαία* (Orgyia antiqua) προσβάλλει διὰ τῶν καμπῶν του (μήκους 25—35 χιλιοστ.) πλατύφυλλα καὶ βελονοφόρα δασικὰ δένδρα, ὡς καὶ ὀπωροφόρα. Ἡ νύμφωσις λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῶν κλάδων. Ζῇ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Ἕτερα εἴδη τοῦ γένους εἶναι ἐπίσης βλαπτικὰ διαφόρων ποῶν, θάμνων καὶ δένδρων ἐν Ἀσίᾳ. ε. τ. ε.

ὀργυιὰ (ἡ)· τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἐκτεταμένων χειρῶν διάστημα, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου, ὡς μονὰς μήκους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβοῦς: «δυὸ ὀργυιὲς σχοινί»· || μονὰς μήκους ἐπίσημος, 1,829 τοῦ μέτρου.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *ὀργυιὰ* ἦτο μετρικὴ μονὰς μήκους, αἰγυπτιακῆς προελεύσεως, ἐν χρήσει παρ' ἀρχαίοις. Ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι *ὄργυια* (*Εὐσταθ.* εἰς Ἰλ. 1304, 9) καὶ *ὀρέγεια* «ἐκ τοῦ ὀρεγῶς, τροπῇ καὶ συστολῇ» (*Τζέτζης* εἰς Ἡσιόδ. 664) καὶ τοῦ «τὰ γυῖα μετρεῖν» (*Ἡσύχ.*). Πάντως ἰσοῦτο πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῶν χειρῶν ὁριζοντίως τεταμένων· «εἰ δὲ ἄμφω τὰς χεῖρας ἐκτείνειας, ὡς καὶ τὸ στέρνον αὐταῖς συμμετρεῖν, ὀργυιὰ τὸ μέτρον» (*Πολυδ.* 2, 158), ὅπερ ὁ Πλίνιος ὀνομάζει ulnam (1, 16). Κατὰ Ἡσύχιον καὶ Εὐστάθιον ἦτο τρίπηχυ μέτρον, ἀρχαιότερον ὅμως τετράπηχυ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Β' 149) παρέχων καὶ τὰ πρὸς τὰς ἄλλας μετρικὰς μονάδας ἰσοδύναμά της· «αἱ μὲν πυραμίδες εἰσὶν ἑκατὸν ὀργυιέων, αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαί εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον, ἑξαπέδου μὲν τῆς ὀργυιῆς μετρεομένης καὶ τετραπήχεως, τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίστων ἐόντων, τοῦ δὲ πήχεως ἑξαπαλαίστου»· ἀλλαχοῦ δὲ τονίζει (Β', 6) ὅτι τῆς ὀργυιᾶς ἐχρῶντο οἱ Αἰγύπτιοι πρὸς μέτρησιν μικρῶν γεωργικῶν ἐκτάσεων, ἐνῷ διὰ τὰς μεγαλυτέρας ἐποιοῦντο χρῆσιν παρασάγγου, ἰσοδυναμοῦντος πρὸς 3000 ὀργυιάς, καὶ τοῦ σχοίνου πρὸς 6000 τοιαύτας. Εἰς ὀργυιὰς ἐμετροῦντο ἀρχαιότατα τὰ διάρματα τῶν πλοίων (*Ἡροδ.* Δ, 86) καὶ τὰ ὕψη (Ἰλ. Ψ 327), καὶ δρομικὸν μῆκος καὶ βάθος (*Ἀριστοτ.*, Ζῴων Ἱστ. 9, 45. 6, 14). Παράγωγα *ὀργυιόεις* καὶ *ὀργυιαῖος*, ὁ ἔχων ὀργυιᾶς μῆκος, καὶ *ὀργυιόω* (=ἁπλώνω). Τὸ μῆκος τῆς ἀρχαίας ὀργυιᾶς, ὡς ἑκατοστοῦ τοῦ σταδίου, εἰκάζεται ἴσον πρὸς 1,85 μ. περίπου.

Ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος μετρικῶν μονάδων (1840), ἡ ὀργυιά, διαιρουμένη εἰς 6 *πόδας* ἢ 72 *δακτύλους* ἢ 864 *γραμμάς*, ὑπῆρξεν ἡ βασικὴ μετρικὴ μονὰς μήκους. Ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ 1868 ὠνομάζετο toise carlovingienne ἢ toise de maçons καὶ ἰσοῦτο, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ποδὸς ἐπὶ Καρολομάγνου, πρὸς 1,9603 μ., ἀντικατασταθεῖσα κατόπιν διὰ τῆς ὀργυιᾶς τοῦ Περοῦ, ἀπὸ τῆς ἐκεῖ μετρηθείσης βάσεως, ἥτις ἐχρησίμευσε διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μήκους τοῦ μέτρου, ὅπερ εἰσήρχετο εἰς αὐτὴν 1,9490363912. Εἰς τὸ μεταβατικὸν μετρικὸν σύστημα, ὅπερ προητοίμασε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δε-

Digitized by Google

καδικοῦ τοιούτου, ἡ ὀργυιὰ-μονὰς ἰσοδυνάμει πρὸς 2 μέτρα. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς *φάδομ* (fathom), ἰσοῦται πρὸς 2 γυάρδας, 6 πόδας κλπ. ὡς ἄνω ἢ πρὸς 1,828767. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὡς fadem μὲ τὰ αὐτὰ ἰσοδύναμα, εἰς τὴν Δανίαν ὡς favn καὶ εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ὡς waãm πρὸς 1,883 μ., εἰς τὴν Σουηδίαν ὡς fannar πρὸς 1,783, εἰς τὸ Πεδεμόντιον ὡς tesa di Torino πρὸς 1,714 καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἑλβετίαν (μέχρι τοῦ 1876) ὡς toise, ἴση πρὸς 1,80. Ὑπῆρχον ὅμως παλαιότερον καὶ στενῆς χρήσεως ὀργυιαὶ 5 ποδῶν, ἡ brasse ἐν Γαλλίᾳ (=1,624 μ.) καὶ ἡ braza ἐν Ἱσπανίᾳ (=1,696). Ἐκ πασῶν τῶν ὀργυιῶν τούτων ἐπιζῇ μόνον ἡ ἀγγλικὴ φάδομ, ὡς μετρικὴ μονὰς τῶν βαθῶν τῶν θαλασσῶν ἰδίᾳ, ἧς γίνεται χρῆσις καὶ ἐν Ἑλλάδι πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, μολονότι οἱ χάρται τῆς ὑδρογραφικῆς μας ὑπηρεσίας σημειοῦν τὰ βολίσματα εἰς μέτρα ἢ δεκατόμετρα. Εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ἡ μνεία «the sounding are in fathoms» (ἢ in feet) σημαίνει ὅτι τὰ βολίσματα ἐκφράζονται εἰς ὀργυιὰς (ἢ εἰς πόδας)· τὸ ἐν Λονδίνῳ ὅμως συνέδριον (1923) ὑδρογραφίας, ἀπεφάσισεν ὅπως εἰς πάντα χάρτην, δίδοντα βολίσματα εἰς ὀργυιάς, ἀναγράφηται πινακίδιον μετατροπῆς τῶν ὀργυιῶν εἰς μέτρα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ὀργυιαῖος,—*α,—ον*· ὁ ἔχων μῆκος μιᾶς ὀργυιᾶς.

ὀργῶ (*—άω*)· ἔχω *ὀργασμὸν* (βλ. λ.)· || ἔχω σφοδρὰν ἐπιθυμίαν: «ὀργᾷ πρὸς μάθησιν».

ὄργωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ *ὀργώνω*, ἡ πρώτη ἄροσις ἀγροῦ μέλλοντος νὰ σπαρῇ· || καὶ ὁ ἀγρὸς ὁ οὕτως ἀροθείς.

—*[Γεωργ.]* Βλ. λ. *ἄροσις καὶ ἄροτρον.*

—*[Λαογρ.]* Βλ. λ. *ἐγκαινίασμα.*

Ὀργὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀγνώστου ταυτότητος «νῆσος πλησίον Τυρρηνίας. Τὸ ἐθνικὸν Ὀργώνιος ὡς Ἀντρώνιος» (*Στέφ. Βυζ.* 494, 18). Πρόκειται πιθανῶς περὶ τῆς συγχρόνου νήσου Gorgona (πλάτ. 43°26′ Β., μῆκ. 9°54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo) τῆς βορειοτάτης ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει (Arcipelago Toscano) εἰς 17 μίλλ. ΝΔ. τῆς Λιβόρνου, ἀποτελούσης χρήσιμον γνώρισμα διὰ τοὺς προσγειοῦντας εἰς τὸν λιμένα τοῦτον. Σ. Ε. Λ.

ὀργώνω· δημοτ., ἀροτριῶ ἀγρόν, κάμνω τὴν πρώτην ἄροσιν ἀγροῦ μέλλοντος νὰ σπαρῇ (ἐκ τοῦ *ὄργος—ἔργον*).

ὀρδανχίτης (ὁ) (Ordanchit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ τραχεδικοῦ ἀνδεσίτου περιέχουσαν χαουΐνην. Τὰ οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι ἀνδεσίνης, χαουΐνης, αὐγίτης, κεροστίλβη καὶ σπανίως ὀλιβίνης, ὡς ἐπουσιώδη δὲ συστατικὰ περιέχει τιτανίτην, ἀπατίτην καὶ τιτανιοῦχον μαγνητίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Auvergne. Γ. Β.

ὀρδὴ (ἡ)· στῖφος νομάδων, ἄθροισμα ἀνθρώπων ἀπολιτίστων περιπλανωμένων καὶ ἐπιφερόντων καταστροφάς: «ὀρδαὶ βαρβάρων εἰσήλασαν εἰς τὴν χώραν»· || χαρακτηριστικὸν στρατοῦ μὴ πειθαρχοῦντος (ἐκ τοῦ γαλλ. ***horde***, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ μογγολικοῦ *ordoû*).

Ὀρδὴ *Χρυσῆ* *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα μογγολικοῦ κράτους (βλ. λ. *Χρυσῆ Ὀρδή*).

Ὀρδησσὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *Ὀδησσοῦ* (βλ. λ.).

—**Ὀρδησσὸς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Δακίας, παραπόταμος τοῦ Ἴστρου ἐξ ἀριστερῶν (*Ἡροδ.* Δ, 49), πηγάζων ἐκ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων (Serrorum montes, ***Amian.*** 27,5) καὶ συμβάλλων αὐτῷ κατὰ τὴν Τουτρακὰν (ἀρχ. Τρομάρισκα, *Πτολεμ.* Γ, ι, 11 Nobbe). Εἶναι ὁ σύγχρονος Argesiù ἢ Ardjisch. Σ. Ε. Λ.

ὀρδινάριος (Ordinarius). Ἐπίθετον ὅπερ προσετίθετο ἐν Ρώμῃ εἰς ἀνωτέρους τινὰς βαθμούχους πρὸς διάκρισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν φερόντων τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, π. χ. ὁ τακτικὸς ὕπατος ἐλέγετο consul ordinarius, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἀναπληρωματικοῦ ὑπάτου (consul suffectus). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ στρατῷ ἐλέγοντο *ὀρδινάριοι* οἱ ἑκατόνταρχοι τῶν πρώτων στοίχων (ordines). Πλὴν τούτων ἐλέγοντο ὡσαύτως *ὀρδινάριοι* δοῦλοί τινες ἀνωτέρας κατηγορίας, καθὼς καὶ οἱ ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν ἀμφιθεάτρων ἐγγραφόμενοι μονομάχοι (gladiatores). Ὁμοίως καὶ ἐν Βυζαντίῳ ἐκαλοῦντο *ὀρδινάριοι* ἀνώτεροί τινες ἄρχοντες τῶν βασιλικῶν παλατίων, καθὼς καὶ οἱ διοικηταὶ δύο ἐπαρχιῶν: τῆς Δευτέρας Ἀρμενίας (περιφέρεια Σεβαστείας) καὶ τῆς Τετάρτης Ἀρμενίας (περιφέρεια Μαρτυρουπόλεως), ἐνῷ οἱ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν διοικηταὶ ἐλέγοντο τότε *πραίτωρες* ἢ *κόμιτες* ἢ *μοδεράτωρες* ἢ ***ἀνθύπατοι.*** Ἀπὸ τοῦ Η′ αἰῶνος οἱ διοικηταὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν (θεμάτων) ἔφερον τὸν τίτλον *στρατηγοῦ*, πλὴν τινων μόνον, οἵτινες ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ ***κατεπάνω.*** Ν. ΚΛΣ

ὀρδινάντσα (ἡ)· στρατιώτης ὑπηρετῶν παρ᾽ ἀξιωματικῷ.

ὀρδοβίκειος, ἡ ***ὀρδοβίσιος ὑποδιάπλασις*** *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ σιλούριος διάπλασις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ὀνομάζεται καὶ *κατωτέρα σιλούριος* (πλείονα βλ. λ. *σιλούριος*). Γ. Κ. Γ.

—**ὀρδοβίκειος,** ἡ ***ὀρδοβίσιος ὑποπερίοδος*** *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ *σιλούριος* (βλ. λ.) περίοδος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

Ὀρδοουΐκες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῶν Δ. παραλίων τῆς Βρεττανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 3, 11) ΝΔ. τῶν Παρίσων καὶ Βριγάντων, ἀπέναντι τῆς νήσου Μόνας (νῦν Isle of Man), τὰ βόρεια καὶ κεντρικὰ τῆς συγχρόνου Οὐαλίας. Καθυπέταξεν αὐτοὺς τῷ 79 μ. Χ. ὁ Γν. Ἀγρικόλας, διοικητὴς τῆς Βρεττανίας. Πόλεις αὐτῶν ἀναφέρονται τὸ Μεδιολάνιον καὶ τὸ Βραννογένιον. Α. Θ. Σ.

Ὀρδοὺ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς νοτίου τοῦ Εὐξείνου ἀκτῆς (πλάτ. 41°00′ Β., μῆκ. 37°47′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2236: Cape Yasùn to Fort Anakria) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βόνας (ἀρχ. Βοῶν ὅρμος, 25 μίλλ. Δ. ΒΔ. τοῦ λιμένος τῆς Κερασοῦντος. Εἶναι τὰ *Κοτύωρα* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Ὄρδυμνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς νήσου Λέσβου, εἰς τὰ ΝΔ. αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Θεόφραστον (Φυτ. Ἱστορ. III, 18, 13) ἐφύετο τὸ φυτὸν εὐώνυμον (κοινῶς ζουγκρανιά, ἀσπρόξυλο). Εἶται ὁ σημερινὸς *Κρυοσκόπος* (βλ. λ. *Μυτιλήνη*). Α. Θ. Σ.

ὄρε (öre). Νομισματικὴ μονὰς τῆς Σκανδιναυϊκῆς νομισματικῆς ἑνώσεως, ἴση πρὸς τὸ ἓν ἑκατοστὸν τῆς Krona, ἴση πρὸς 0,2065 σημερινὰς χρ. δραχμάς. Κυκλοφοροῦσι κέρματα τῶν 50 καὶ 25 ὄρε ἀργυρᾶ τίτλου 0,600 καὶ βάρους ἀντιστοίχως 5 γρ. καὶ 2,42 γρ. Ἐπίσης κυκλοφοροῦσι καὶ χαλκᾶ κέρματα τῶν 1 ὄρε καὶ πολλαπλασίων τούτου. Τ. Κ.

ὀρέαμνος (ὁ) (Oreamnus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ὀρέαμνον τὸν ἀμερικανικὸν* (Oreamnus americanus), ὅστις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος καὶ σῶμα εὔρωστον, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ μακροῦ καὶ πυκνοῦ τριχώματος. Ὁ λαιμὸς εἶναι χονδρὸς καὶ βραχύς. Τὸ τρίχωμά του εἶναι στιλπνῶς λευκόν. Ἐνδιαιτᾶται εἰς ὀρεινὰ μέρη καὶ ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν νότιον Ἀμερικὴν ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἶναι περιζήτητον διὰ τὸ ὡραιότατον τρίχωμά του πρὸς κατασκευὴν λεπτοτάτων ὑφασμάτων. Δ. Ν. Π.

Ὀρέβιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, μετονομασθὲν εἰς *Πευκόδασος* (βλ. λ.).

Ὄρεγκον (Oregon, εἰς τὴν ἐπίσημον κατὰ σύντμησιν ὀνοματολογίαν Or, Ore καὶ Oreg) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, κειμένη μεταξὺ 42° καὶ 46° 18′ Β. πλ. καὶ 116° 33′ καὶ 124° 32′ Δ. μ., ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς πολιτείας Οὐάσιγκτον, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς πολιτείας Ἀΐνταχο, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν πολιτειῶν Νεβάδας καὶ Καλιφορνίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔχει ἐμβαδὸν 250.440 τ.χλμ. καὶ πληθυσμὸν 902.000 κατ. (1928). Ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν ἔκτασις, ὀρεινὴ καὶ πλουσίως δασώδης, εἶναι ἀραιότατα κατῳκημένη. Ὑψηλότερον ὄρος τὸ ἐσβεσμένον ἡφαίστειον *Μάουντ Χοὺντ* (ὕψ. 3.720 μ.). Τὸ ὑπόλοιπον ἔδαφος, διαρρεόμενον ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Ὄρεγκον* ἢ *Κολούμπια* καὶ *Σναίηκ Ρίβερ*, εἶναι λίαν εὔφορον, μάλιστα δὲ ἡ κοιλὰς τοῦ Ὄρεγκον, ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ *Οὐΐλλαμέτ*, πλωτοῦ παραποτάμου τοῦ Ὄρεγκον, χωριζομένη διὰ τοῦ ὄρους *Σίσκιου* ἀπὸ τῆς καλιφορνιακῆς πεδιάδος. Πρὸς Ν. πολλαὶ λίμναι, ἐξ ὧν σημαντικώτεραι ἡ μεγάλη καὶ μικρὰ *Κλάμαθ*. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον, μὲ μέσην ἐτησίαν θερμοκρασίαν 11°,3. Ἡ καλλιέργεια, ἐνισχυομένη διὰ τεχνητῆς ἀρδεύσεως, ἀποδίδει πλουσίαν παραγωγὴν εἰς σιτηρὰ καὶ δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς χώρας ἀποδίδουν τὰ δάση (1924 ἐξαγωγὴ ξυλείας 120 ἑκ. δολλαρίων). Οἱ μεταλλευτικοὶ πόροι εἶναι πενιχροί, συνιστάμενοι εἰς ὀλίγον χρυσὸν καὶ ἄργυρον, εἰς χαλκὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ εἰς ὑδράργυρον. Ἡ βιομηχανία, ἰδίᾳ ἡ σχετιζομένη μὲ τὰ κυρία προϊόντα τῆς χώρας, ἤτοι γεωργικὰ καὶ δασικὰ προϊόντα καὶ ἰχθῦς, εἶναι λίαν ἀκμαία (τῷ 1925 ὑπῆρχον 6.399 ἐργοστάσια καὶ καταστήματα ἀπασχολοῦντα 49.481 ἐργάτας). Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ 8.444 χλμ. σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ 3.500 χλμ. ποταμίων ὁδῶν. Ὑπάρχουν 9 πανεπιστήμια καὶ κολλέγια, ἐξ ὧν κύρια τὸ πανεπιστήμιον ἐν Ἔγκενι καὶ τὸ γεωργικὸν κολλέγιον τοῦ Κορνουάλλις, καὶ 2.633 σχολεῖα μὲ 189.000 μαθητάς. Ἡ πολιτεία, διαιρουμένη εἰς 36 κομιτείας, κυβερνᾶται κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1857. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς γερουσίας, ἐκ 30 ἀντιπροσώπων, ἐκλεγομένων κατὰ τετραετίαν, καὶ τῆς βουλῆς, ἐξ 60 βουλευτῶν, ἐκλεγομένων κατὰ διετίαν, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ ὑπὸ διοικητοῦ, αἱρετοῦ ἀνὰ τετραετίαν. Ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὸ κογκρέσσον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διὰ 2 γερουσιαστῶν καὶ 3 βουλευτῶν. Ἕδρα τῆς κυβερνήσεως ἡ πόλις ***Σάλεμ***, κυριωτέρα δὲ πόλις καὶ λιμὴν ἐξαγωγικὸς τὸ ***Πόρτλαντ***. Τὸ Ὄρεγκον ἀνεκαλύφθη τῷ 1775 ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, τῷ δὲ 1792 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τῷ 1846 διενεμήθησαν τὴν χώραν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερική, τὸ δὲ εἰς τὴν τελευταίαν περιελθὸν τμῆμα ἀνεκηρύχθη πολιτεία τῷ 1859. Θ. Κ.

—**Ὄρεγκον** (Oregon) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Κολομβία*).

«Ὀρεγκὸν» (Oregon). Θωρηκτὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, περιώνυμον εἰς τὴν ἐποχήν του, καὶ διὰ τὴν ναυπήγησίν του καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν του, ἀποτελέσαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του (1891) ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου «Royal Sovereign». Ἐκτοπίσματος 10.900 τόνν., ὡπλισμένον διὰ 4 τῶν 330 χιλ., 8 τῶν 203, 4 τῶν 152, ταχύτητος 16 ½ μιλλ. καὶ οἰκονομικῶς 14 μιλλ., εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνατινάξεως τοῦ «Μαὶν» εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ. Διαταχθὲν νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν Σάμψων στόλον τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐξετέλεσε τὸν ἐκ 15.000 μιλλ. περιώνυμον νοτίως τοῦ Χὸρν περίπλουν τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου (6 Μαρτίου—30 Ἀπριλίου 1898). Διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ του (7 Ἰουνίου 1898) καὶ τῶν ἀποβατικῶν του ἀγημάτων περιήγαγεν εἰς δυσχερῆ θέσιν τὸν ἐν Σαντιάγῳ στόλον τοῦ Θερβέρα, κατὰ δὲ τὸν ἀπηλπισμένον ἔκπλουν τοῦ ἱσπανικοῦ στόλου (3 Ἰουλίου), τὸ «Ὀρεγκὸν» ἐπρόφθασε τὸ εὔδρομον «Cristobal Colòn» καὶ βλάψαν αὐτὸ διὰ τῶν μεγίστων του πυροβόλων, τὸ ἐξηνάγκασεν εἰς προσάραξιν καὶ αὐτοβυθισμόν. Σ. Ε. Λ.

ὀρέγομαι, δημ. *ρέγομαι, ἀόρ. ὠρέχθην—ρέχτηκα*· ἐπιθυμῶ σφοδρῶς, ἐποφθαλμιῶ, ζηλεύω: «τόνε ρέγεται ἡ καρδιά μου», «τί λὲς ἐκεῖ! σὲ ρέχτηκα».

Ὀρεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς Βορείου Κυνουρίας (ἡ νῦν *Τσακωνιά)*, ἥτις κατέχει τὰ πρὸς Α. τοῦ Πάρνωνος ὀροπέδια καὶ διατέμνεται ὑπὸ πολλῶν χειμάρρων. Πρὸς Β. ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Θυρεάτιδος, πρὸς Α. δ᾽ ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, καθ᾽ ὃν καὶ μικρὰ παράκτια πεδία. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Ὀρειᾶται.* Ι. Σ. Σ.

ὀρεία *κρύσταλλος* (Bergkristall) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν διοξείδιον τοῦ πυριτίου. Ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς κρυσταλλικὰς παραλλαγὰς τοῦ χαλαζίου, ἐμφανίζεται δὲ εἰς κρυστάλλους τοῦ τριγωνικοῦ συστήματος μὲ ἕδρας ρομβοεδρικάς, πολλάκις δὲ καὶ τεταρτοεδρικάς. Ἔχει λάμψιν ὑαλώδη καὶ εἶναι συνήθως ἄχρους. Ἀπαντᾷ καὶ ἔγχρους, ὁπότε ὀνομάζεται *καπνίας* ὅταν παρουσιάζῃ φαιὸν χρῶμα, *μόριον* ὅταν εἶναι φαιόμαυρη καὶ *κιτρίνης* ὅταν ἔχῃ χρῶμα κίτρινον. Ἡ ὀρεία κρύσταλλος ἀπαντᾷ ἰδίως ἐντὸς κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων καὶ γρανιτῶν, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς ἡμιπολύτιμος λίθος, καθὼς καὶ εἰς τὰ ὀπτικὰ ὄργανα. Γ. Β.

Ὀρειάδες *[Μυθολ.]*. —1) Νύμφαι τῶν ὀρέων, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ *Ὄρειαι, Ὀρεστιάδες, Ὀρείπλαγκτοι* καὶ *Πετραῖαι*, ὡς κατοικοῦσαι ἐπὶ τῶν βράχων τῶν ὀρέων, ἐκαλοῦντο. Κατοικίαι των ἦσαν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἢ αἱ βαθεῖαι χαράδραι αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ ἐπεκαλοῦντο καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους τὸ ὁποῖον κατῴκουν καὶ ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν των (*Ἑλικωνιάδες, Κιθαιρωνίδες, Παρνασσίδες, Πηλιάδες κ. ο. κ.*). Αἱ Ὀρειάδες, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι Νύμφαι (ἰδίως αἱ τῆς ξηρᾶς, Μελιάδες, Δρυάδες, Ἀμαδυάδες) ἦσαν μακρόβιοι, ἐτερματίζετο δηλαδὴ ὁ βίος των συγχρόνως μὲ τὴν κατοικίαν των, τὸν βράχον, τὸν ὁποῖον μία θεομηνία κατεκρήμνισε, ἢ τὸ δένδρον, τὸ ὁποῖον μία θύελλα ἐξερρίζωσεν. Ἡ λατρεία των ἐγίνετο συνήθως ἐντὸς σπηλαίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτελεῖτο καὶ ἡ λατρεία τῶν ποιμενικῶν θεῶν (Ἀπόλλωνος, Ἑρμοῦ, καὶ ἰδίως τοῦ Πανὸς καὶ τῶν Σατύρων), μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο εἰς σχέσεις καὶ τῶν ὁποίων διήγειρον πολλάκις τὰς ἀσελγεῖς ἐπιθυμίας (τῶν Σατύρων κυρίως καὶ τοῦ Πανός), διωκόμεναι διὰ μέσου τῶν πυκνῶν λοχμῶν.

—2) Ὄνομα μιᾶς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος.

—3) Ἐπώνυμον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς. ΚΑΨ.

ὀρειὰς (ἡ) (Oreas) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρειὰς ἡ κοινὴ* (Oreas oreas), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 3 περίπου μέτρα καὶ τὸ ἀνάστημά της 2 περίπου, ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

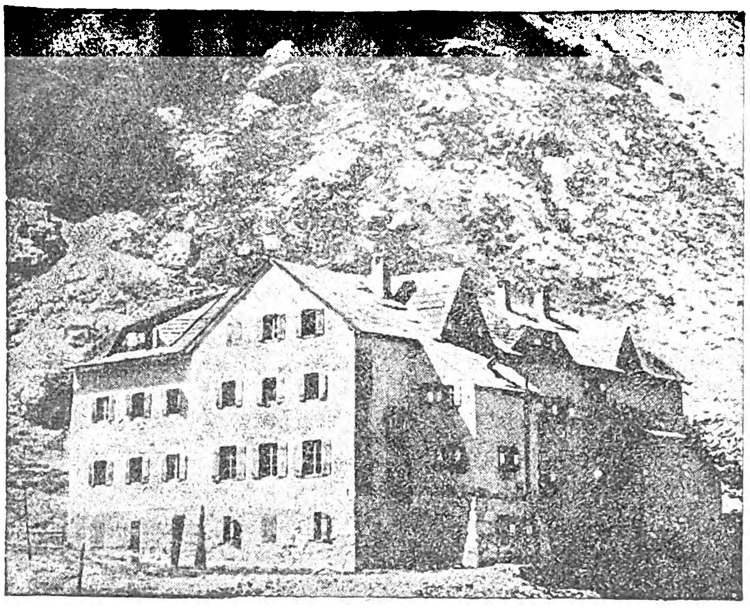

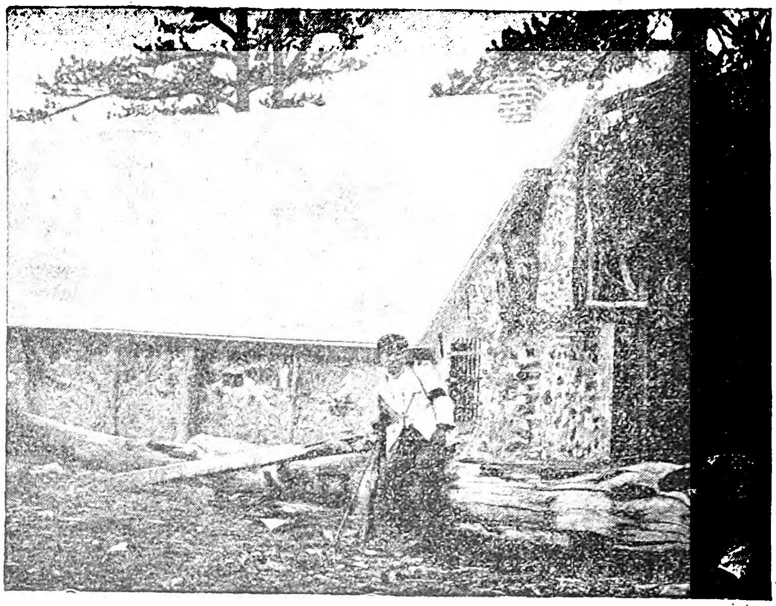

Τύποι καταφυγίων : 1) Καταφύγιον Vajolet εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Πύργων (Torri). [Φωτογρ. Ghedina.]
2) Τὸ καταφύγιον τοῦ Ὀλύμπου. [Φωτογρ. «Ἑλληνικοῦ Ὀρειβατ. Συνδέσμου».]

ἀκρωμίου μέχρι τοῦ πέλματος τοῦ ποδός. Τὸ σῶμά των γενικῶς εἶναι ὀγκῶδες, φέρον περὶ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως ὕβον καὶ λωγάνιον κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ, παρομοιάζον οὕτω πρὸς τὸ σῶμα τοῦ βοός. Τὰ κέρατα εἶναι μεγάλα, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα καὶ τριγωνικά. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ὀρφνότεφρος. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Τρέφεται ἐκ διαφόρων χόρτων καὶ ἡ σάρξ της εἶναι εὔγευστος καὶ ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

Ὀρειὰς ἡ κοινή.

—*[Παλαιοζ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων (τοῦ εἴδους *ὀρειὰς* latidens) συνηντήθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Σεβαλὶκ τῆς Ἀσίας. Γ. Κ. Γ.

Ὀρειᾶς-λιμάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλωνοειδὴς ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κέω (πλάτ. 37° 40′ 25″ Β., μῆκ. 22° 21′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens und Zea island) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πέρλεβος καὶ Λαδοῦ διανοιγόμενος. Σ. Ε. Λ.

Ὀρειᾶται *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βρασιαί*.

ὀρειβάσια (τὰ) (κατὰ παράλειψιν τῆς λ. *ἱερά*), ἢ ***ὀρειβασία*** (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Θρησκευτικὴ τελετὴ ἐν Προυσιάδι τῆς Βιθυνίας, καθ' ἣν ἐν πομπῇ οἱ «θιασεύοντες» ἀνήρχοντο ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ διὰ φωνῶν ἐκάλουν τὸν Ὕλαν, ἥρωα πρὸς ὃν συνεδέετο ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως (*Στράβων* ΙΒʹ 564). Τινὲς τῶν φιλολόγων διαβλέπουν εἰς τὰ ὀρειβάσια ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα, ἄλλα δὲ συνδέουν πρὸς αὐτὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς *ὀρειβάτας* (βλ. λ.).

ὀρειβασία (ἡ). Ἡ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἄνοδος, ἐκδρομή· || εἰδικώτερον, ἡ ὠργανωμένη ἄνοδος, κάθοδος καὶ κατασκήνωσις ἐπὶ ὑψηλῶν κορυφῶν ὀρέων, ἀποτελοῦσα ἓν τῶν λεγομένων εὐγενῶν ἀθλημάτων (σπόρ), σκοπὸν ἔχουσα τὴν σωματικὴν ἄσκησιν ἢ τὴν τέρψιν, τὴν θεραπείαν, τὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, κ. ἄ.· ἡ ἄλλως παρὰ ξένοις *ἀλπινισμὸς* (γαλλ. alpinisme, γερμ. Alpinismus ἢ Alpinistik, ἰταλ. καὶ ἱσπ. alpinismo, ἀγγλ. alpinism ἢ mountaineering) ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς Εὐρώπης Ἄλπεων, ἢ *ἀνδινισμὸς* (ἱσπ. andinismo) ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς Ἄνδεων· || ἀρχ., ὀρεινὴ πομπὴ θρησκευτική, ἡ ἄλλως καὶ *ὀρειβάσια* (βλ. λ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* ***Τεχνική***. Λόγῳ τῶν τεχνικῶν δυσκολιῶν καὶ τῶν κινδύνων οὓς περικλείει ἡ *ὀρειβασία*, ἔτι δὲ λόγῳ τῶν φυσιολογικῶν ταραχῶν, ἃς ἐπιφέρει ἡ ἀλλαγὴ τῆς πυκνότητος τῆς ἀτμοσφαίρας (βλ. κατωτ.), ἔχει διαμορφωθῆ σήμερον πλήρης κῶδιξ τῶν ἀπαιτουμένων προφυλάξεων, ἐφοδίων καὶ τρόπου διαδρομῆς κατὰ τὰς μεγάλας ὀρειβατικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ καταρτισμὸς τῆς ὁμάδος γίνεται δι' αὐστηρᾶς ἐπιλογῆς, καθ' ἣν γνώμων καθίσταται ἡ φυσικὴ ἀντοχὴ τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ τεχνική του κατάρτισις καὶ ἐξάσκησις. Ἑκάστη ὁμὰς ἀπαρτίζεται ἐκ περισσοτέρων τῶν δύο καὶ ὀλιγωτέρων τῶν ἓξ ἀτόμων, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς ὁδηγὸν (guide alpin, Bergführer), εἰδικὸν διὰ τὸ δεδομένον ὄρος, ἀνεγνωρισμένον παρὰ τῆς ὀρειβατικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας· ἐν τούτοις, ὑπάρχει καὶ εἰδικὴ κατηγορία τολμηρῶν ἀνοδηγήτων ὀρειβατῶν (alpinistes sans-guides). Τὸ βάρος τοῦ σάκκου ἑκάστου ὀρειβάτου ποικίλλει μεταξὺ 12 καὶ 15 χλγρμ., ἡ δὲ ἐνδυμασία, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τόπου, ὀφείλει νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἀπώλειαν θερμίδων, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καθιστᾷ ἐξ ὑπερβολικοῦ βάρους δυσχερῆ τὴν ὀρειβασίαν. Ἡ συνήθης ὀρειβατικὴ ἐξάρτυσις ἀποτελεῖται ἐξ ὀρειβατικῆς ῥάβδου ἄλπενστοκ (Alpenstock), ὑποδημάτων ὀρειβασίας καὶ σχοινίου, μεγέθους τόσου, ὥστε τὰ μέλη τῆς ὁμάδος νὰ δύνανται νὰ προσδεθοῦν ἐν ἀνάγκῃ εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, κατὰ τὰς ἐπικινδύνους πτώσεις. Τὰ ὑποδήματα εἶναι ζεῦγος στερεῶν καὶ θερμῶν ἀρβυλῶν ἐφ' ὧν, ἀναλόγως τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν, συνάπτονται σύστημα συνοχέων (κραμπόν, crampons) ἢ ζεῦγος παγοπεδίλων ἢ χιονοπεδίλων (σκί, skis)· ἡ ῥάβδος εἶναι κυρτὴ κατὰ

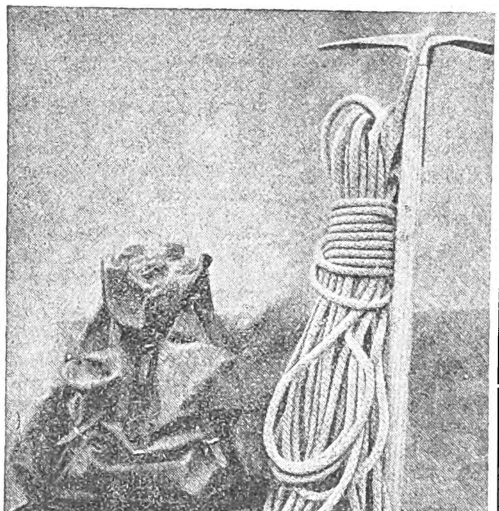

Σάκκος, σχοινίον καὶ ῥαβδοσκαπάνη (πιολὲ) ὀρειβασίας.

τὴν λαβὴν καὶ ἔχει αἰχμηρὸν καὶ μετάλλινον τὸ κάτω ἄκρον, ἀντικαθίσταται δὲ κατὰ τὰς περιστάσεις διὰ χιονοδρομικῆς ῥάβδου (σκὶ-στόκ, ski-stock) ἢ ῥαβδοσκαπάνης (πιολέ, piolet), ἐξασφαλιζουσῶν τῆς μὲν πρώτης τὴν ἀπρόσκοπτον κίνησιν ἐπὶ τῆς χιόνος, τῆς δὲ δευτέρας τὴν θραῦσιν τοῦ πάγου (βλ. καὶ λ. *παγοδρομία* καὶ *χιονοδρομία*). Τὴν ἐξάρτυσιν συμπληροῦν μικρὸν φορητὸν μαγειρεῖον καὶ φαρμακεῖον, εἰς μεγάλας δὲ ὀρειβασίας καὶ ὀμματοϋάλια διὰ τὴν χιονοθύελλαν (ἢ ἀντ' αὐτῶν προσωπὶς εἰδική), λαμπτὴρ μετ' ἰσχυροῦ προβολέως κ. ἄ. Ἡ ἀνάβασις γίνεται ἐλευθέρα ἢ διὰ προσδέσεως τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος, διακρίνεται δὲ εἰς *εὐθεῖαν*, λίαν ἐπικίνδυνον, καὶ δι' *ἑλιγμῶν*. Εἰδικοὶ κανόνες διέπουν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ σχοινίου εἰς «σκαρφαλώματα» (κλάϊμπινγκ, climbing), εἰς διελεύσεις ἀμέσους ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν καὶ ὑπεράνω χασμάτων, ῥευμάτων κλπ., εἰς ἀνελκύσεις, καθόδους κλπ., εἰδικὰ δὲ διεθνῆ σήματα (ὀπτικὰ ἢ ἀκουστικὰ) ἔχουν καθιερωθῆ δι' ἐπικλήσεις βοηθείας καὶ ἀπαντήσεις εἰς αὐτάς. Τέλος, τὴν μέριμναν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν θυελλῶν, τῶν κατολισθαινόντων βράχων, ὀγκοπάγων καὶ ὄγκων χιόνος, τῶν ὀλισθηρῶν ἐπιπέδων, τῶν ῥωγμῶν παγετώνων καὶ βράχων κλπ., ἀναλαμβάνουν αἱ εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι (μετεωρολογικαί, χαρτογραφικαὶ κ. ἄ.) τῶν ὀρειβατικῶν ὀργανώσεων καὶ οἱ ὁδηγοί.

Ὀργάνωσις. Σωματεῖα. Πρώτη ἱδρυθεῖσα ὀρειβατικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἡ «Ἀγγλικὴ ἀλπινιστικὴ λέσχη» (1857). Ἐκ τῶν νῦν ὑπαρχουσῶν ὀργανώσεων σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ἡνωμένη λέσχη τῶν Γερμανῶν καὶ Αὐστριακῶν ὀρειβατῶν, προελθοῦσα ἐκ συγχωνεύσεως τῶν ἀντιστοίχων ἐθνικῶν σωματείων τῶν δύο χωρῶν καὶ ἀριθμοῦσα (1927) 197.497 μέλη. Ἐπίσης σπουδαίως ὠργανωμέναι εἶναι ἡ ἑλβετικὴ λέσχη, ἀριθμοῦσα (1927) 25.474 μέλη καὶ 82 τμήματα καὶ ἐκδίδουσα τὸν ἄτλαντα Siegfried, ἡ ἰταλικὴ ἔχουσα μεταπολεμικῶς περὶ τὰ 40.000 μέλη, 122 καταφύγια καὶ ἀπὸ τοῦ 1904 ἴδιον φοιτητικὸν τμῆμα (Club alpino academico italiano), ἀπολαῦον διεθνοῦς φήμης (ἀνάλογον τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ Academischer Alpen Klub τῆς Βέρνης), ἔτι δὲ τὸ «Γραφεῖον τῶν βορειοαμερικανικῶν ὀρειβατικῶν λεσχῶν», ἀριθμοῦν 71 τμήματα μὲ ἄνω τῶν 100.000 μελῶν. Εἰδικώτεραι ὀργανώσεις εἶναι αἱ τῶν φίλων τῶν ἀλπείων μουσείων (οἷα ἡ γερμανικὴ «Verein der Freunde des Alpinen Museums»), οἱ σύλλογοι ἀσφαλείας τῆς ζωῆς τῶν ὀρειβατῶν (ὡς ἡ ἐπίσης γερμανικὴ «Bergwacht», ἱδρυθεῖσα τῷ 1920), τὰ σωματεῖα ἐπιλέκτων καὶ τολμηρῶν ὀρειβατῶν, ὡς ἡ «Ὁμὰς τοῦ Ὑψηλοῦ Ὄρους» (Groupe de Haute Montagne) ἐν Παρισίοις (ἵδρ. 1918) καὶ ἡ «Λέσχη τῶν Ἀναρριχητῶν» (Climber's Club) ἐν Σκωτίᾳ (ἵδρ. 1897) κτλ.

Πίναξ τῶν σπουδαιοτέρων ὀρειβατικῶν σωματείων κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἱδρύσεως.

1857	English Alpine Club	Ἀγγλία
1862	Oesterreichischer Alpen Klub	Αὐστρία
1863	Schweizer Alpen Klub	Ἑλβετία
	Norske Turist Foreining	Νορβηγία
	Club Alpino Italiano	Ἰταλία
1869	Deutscher Alpen Klub	Γερμανία
1873	Deutscher - Oesterreichischer Alpen Verein	Γερμανία-Αὐστρία
	Ungarischer Karpathen Verein	Οὐγγαρία
	Appalachian Mountain Club	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
1874	Club Alpin Français	Γαλλία
1876	Centro Excursionista de Catalunya	Ἱσπανία
1880	Himalaya Club	Ἰνδίαι (Καλκούτα)
1883	Club Alpin Belge	Βέλγιον
1884	Cape Town Mountain Club	Ν. Ἀφρική
1889	Scottish Mountain Club	Σκωτία
1902	American Alpine Club	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι
	Nederlandsche Alpen Vereenigung	Ὁλλανδία
1905	Ἰαπωνικὴ Ἀλπινιστικὴ Λέσχη	Ἰαπωνία
1906	Canadian Alpine Club	Καναδᾶς
1913	Real Sociedad Penalara	Ἱσπανία
1916	Bureau of Associated Mountain Clubs of Northen America	Ἡνωμ. Πολιτεῖαι

Ὁδηγοί. Πρῶτος περίφημος ὁδηγὸς ὑπῆρξεν ὁ «βασιλεὺς τῶν Ἄλπεων» Μπαλμὰ (Balmat), ὁδηγήσας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λευκοῦ ὄρους τὸν ἰατρὸν Πακκὰρ (1876) καὶ τὸν Ντὲ Σωσσὺρ (1877). Ἔκτοτε ἡ ὀργάνωσις τῶν ὁδηγῶν τόσον προήχθη, ὥστε σήμερον ἀνεπτύχθησαν ἴδιαι σχολαὶ ὁδηγῶν καὶ ὀργανοῦνται ἀπὸ τοῦ 1902 ἀγῶνες χιονοδρομίας δι' ὁδηγοὺς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ὀρειβατικῶν σωματείων (πλείονα βλ. ἐν λ. *ὁδηγὸς [Τουρισμ.]*).

Digitized by Google

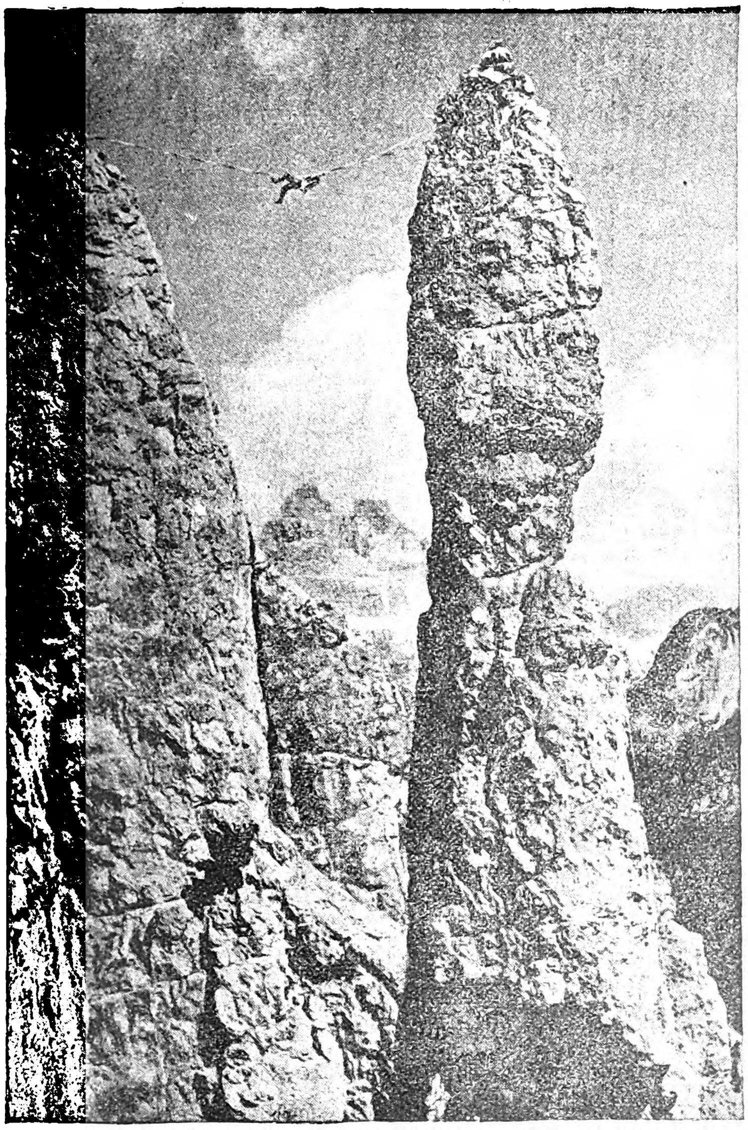

1) Ἐναερία δίοδος ἀπὸ βράχου εἰς βράχον. 2) Ἀναρρίχησις διὰ βαδίσεως.

Συγκοινωνία καὶ καταλύματα. Χάριν τῆς ὀρειβασίας μεγάλως προήχθη τὸ σύγκοινωνιακὸν δίκτυον τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, ἐχαράχθησαν ὁδοὶ καὶ ἀτραποὶ ἀποκλειστικῶς τὴν ὀρειβασίαν ἐξυπηρετοῦσαι, κατεσκευάσθησαν εἰδικοὶ σιδηρόδρομοι, ἐπίγειοι ἢ ἐναέριοι, μὲ εἰδικὰ ἐπίσης βαγόνια, ἀνηγέρθησαν πλῆθος καταλυμάτων ἀποκαλουμένων καταφυγίων (refugium), ἐγένοντο ὀρεινὰ πάρκα, εἰς Ἡνωμένας δὲ Πολιτείας ὁλόκληροι ὀρειναὶ ἐκτάσεις ἀνακηρυχθεῖσαι ἐθνικὰ πάρκα ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν ὀρειβατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ὀρειβατικῆς συγκοινωνίας καὶ κατασκήνωσεως ἰδίως ἀνεπτύχθη ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ὑπάρχουν εἰς ὕψος ἄνω τῶν 3.000 μ. περὶ τὰ 200 καταφύγια, σήραγγες ἑνοῦσαι τὴν χώραν μετὰ τῆς Αὐστρίας (οἷαι ἡ τοῦ Σνέφερνερχάουζ ἐπὶ τῆς Τσούγκσπίτσε) κ. ἄ. Σπουδαῖοι σιδηρόδρομοι διατρέχοντες ὑψηλὰς περιοχὰς εἶναι ὁ τοῦ Pikes Peak ἐν Κολοράδῳ τῆς Ἀμερικῆς (τέρμα εἰς 4.328 μ. ὕψος), ὁ Ὑπεράνδειος (Transandino) μεταξὺ Ἀργεντινῆς καὶ Χιλῆς (3.190 μ.), ὁ τοῦ Γκρόνεργκρατ (Gronergrat) ἐν Ἑλβετίᾳ (3.020 μ.) κ. ἄ., σπουδαίως δὲ ἐξυπηρετοῦν τὴν ὀρειβασίαν οἱ ἐν Γερμανίᾳ σιδηρόδρομοι τοῦ Ἔνγκελμπεργκ (Engelberg) Ὀμπερβίζενταλ (Oberwiesental) Τρούμπζε (Trubsee) κ. ἄ.

Σταθμοί, μουσεῖα κλπ. Πρὸς τελειοτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ὀρειβασίας λειτουργοῦν ἔτι μουσεῖα ὀρειβατικὰ (Alpinen Museum), οἷα τὰ ἐν Μονάχῳ (ἵδρ. 1911) καὶ Βέρνῃ, βιβλιοθῆκαι, ὧν ἀξιόλογοι εἶναι ἡ ἐν Μονάχῳ (ἵδρ. 1902, τόμοι 60.000 τῷ 1924) καὶ ἡ κεντρικὴ τῆς Ζυρίχης, ἔτι δὲ σταθμοὶ μετεωρολογικοὶ τῶν ὀρειβατικῶν ὀργανώσεων (Ζόννμπλικ Αὐστρίας, εἰς 3.103 μ. ὕψος, Τσουγκσπίτσε Γερμανίας εἰς 2.963 μ., Ζαΐντις Ἑλβετίας εἰς 2.504 μ., Pikes Peak Ἀμερικῆς εἰς 4 340 μ. κ.ἄ.), σταθμοὶ πληροφοριῶν, πρώτων βοηθειῶν, παγολογικαὶ ἐπιτροπαί, ὡς ἡ Comitato Glaciologico (ἵδρ. 1855) τῆς ἰταλικῆς ἀλπινιστικῆς λέσχης κ. ἄ. Ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις τῆς ὀρειβασίας περιορίζει μεγάλως τὰ δυστυχήματα (1923—1925: 262 δυστυχήματα μὲ 323 νεκρούς, ἐν Ἑλβετίᾳ, Λευκῷ ὄρει καὶ Ἄνω Σαβοΐᾳ) καὶ συντελεῖ σημαντικῶς εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωγραφίας διὰ τῶν συντελουμένων ὀρεογραφικῶν διορθώσεων (πρβλ. *Ἰ. Σαρρῆ*, Τὰ ὕψη τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων ἐν «Ἐκδρομικοῖς», τόμ. 1930 ἀρ. 10), φωτογραφήσεων, κ. ἄ., ἔτι δὲ τῆς γεωλογίας, παγολογίας, ἐθνολογίας κτλ.

Τύπος. Ἡ ὅλη ὀρειβατικὴ κίνησις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐπιστημονικὴ πρόοδος μεγάλως ἐξυπηρετεῖται διὰ σοβαρῶν ὀρειβατικῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων. Πρώτη τοιαύτη εἶναι ἡ «Alpine Journal» τοῦ Λονδίνου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1863. Ἐπίσημοι ἐκδόσεις σω-

Ὀρειβατικὴ ὑπόδησις μετὰ συνοχέων (κραμπόν).

ματείων ὑφίστανται νῦν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ τὰ «Mitteilungen» (ἀπὸ τοῦ 1875) καὶ τὰ «Vereinsnachrichten» (ἀπὸ τοῦ 1921), ἐν Ἑλβετίᾳ ἡ γερμανόφωνος «Alpina» (1893), ἧς γαλλικὴ ἔκδοσις εἶναι αἱ «Alpes» καὶ τὰ «Jahrbuch» (1864), ἐν Ἰταλίᾳ τὸ «Bolletino» (1865) καὶ ἡ «Revista mensile» (1882), ἐν Γαλλίᾳ τὸ «La Montagne» (1905) καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ τὸ «Anuario» (1911). Ἐπίσης χρήσιμος ὕλη εὕρηται εἰς τὰ ἄλλοτε ἐκδιδόμενα ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ «Zeitschrift» (1869—1870) καὶ «Kalender» (1888—1920), τὰ ἐν Γαλλίᾳ: «Annuaire» (1875—1903) καὶ «Bulletin Mensuel» (1876—1905) καὶ εἰς τὰ παλαιότερα αὐστριακὰ «Mitteilungen» (1863—1864) καὶ «Jahrbuch» (1865—1873).

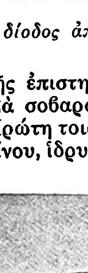

Λαβὴ καὶ κάτω ἄκρα χιονοδρομικῆς ῥάβδου (σκὶ-στὸκ)

Ἱστορία. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐμφάνισις καὶ τὸ μυστηριῶδες τῶν χιονοσκεπῶν ὑψηλῶν κορυφῶν ἀπὸ παναρχαίων χρόνων ἐπέσυρε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειαν ὅλων τῶν λαῶν, ἐξῆπτε δὲ τὴν φαντασίαν των, ὥστε νὰ διαπλασθῶσι πλεῖστοι μῦθοι. Ἐν Εὐρώπῃ, μέχρις ἔτι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, αἱ Ἄλπεις ἐθεωρήθησαν ὡς χώρα τοῦ τρόμου (aspera glacies, intonsi montes), μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ Καίσαρος ἤρξατο ἡ κατ' αὐτὰς ἔρευνα. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀναβάσεων γνωσταὶ εἶναι ἡ τοῦ Φιλίππου ἐπὶ τοῦ Αἵμου, ἡ τοῦ Ἀδριανοῦ ἐπὶ τῆς Αἴτνης πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ ἡ τοῦ Ἀλβοΐνου, βασιλέως τῆς Λομβαρδίας, ἐπὶ τοῦ Μόντε Ματζόρε· Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐλάχιστα ἀνεπτύχθη ἡ ὀρειβασία, ἀξιοσημείωτος δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοῦ Βαντοὺ (1912 μ. ὕψος) ἄνοδος τοῦ Πετράρχου τῷ 1336. Μικρὰ ὤθησις ἐδόθη ἀπὸ τοὺς Ἑλβετοὺς ἀνθρωπιστὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ Χάλλερ καὶ τοῦ Ρουσσὼ (ΙΗ' αἰών). Ἐκ τῶν ἀναβάσεων τῆς προαλπινιστικῆς ἐποχῆς σοβαραὶ ὑπῆρξαν ἡ ἄνοδος τοῦ Διέγου De Ortaz (1521) ἐπὶ τοῦ Ποποκατέπελτ (Popocatépelt) τοῦ Μεξικοῦ (5.391 μ.) καὶ τοῦ Scory ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Τενερίφφας (3.716 μ.) ἐν ταῖς Καναρίοις νήσοις, ἐκ τῶν γνωστοτέρων δὲ ὀρειβατῶν τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ἐν Βέρνῃ ἐφημέριος Simler (ΙΗ' αἰών). Ἔκτοτε ἐνετάθη ἡ ὀρειβατικὴ κίνησις σημαντικῶς· τῷ 1854 ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ Μόντε Τσερβίνο ὁ Ἀλφρέδος Will, τῷ 1854—1858 οἱ ἀδελφοὶ Σλάγκιντβαΐτ ἀνήρχοντο εἰς τὰ 6.788 μ. ἐπὶ τῶν Ἱμαλαΐων, τῷ 1855 κατεκτᾶτο ἡ ἰταλικὴ Ρόζα (Monte Roza) καὶ τῷ 1857 ἱδρύετο ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πρώτη ὀρειβατικὴ ὀργάνωσις, μεθ' ἣν ἀνάλογοι ὀργανώσεις ἱδρύθησαν ἐν ὅλῃ τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἤρξατο ὀργανουμένη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ κατάκτησις τῶν κορυφῶν ὅλου τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διάδοσις τῆς ὀρειβασίας ὡς ἀθλήματος. Τῷ 1882—1895 κατεκτήθη ἡ ἅλυσις τῶν Ἄλπεων τῆς Νέας Ζηλανδίας, τῷ 1889 τὰ ἀφρικανικὰ Κιλιμάντζαρο (6.010 μ.) καὶ Κένια (5.600 μ.) καὶ τῷ 1897 ὁ δοὺξ Λουδοβῖκος Ἀμπροῦτσι ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ πρώτου κατακτηθέντος ὄρους τῆς Ἀλάσκας Ἅγιος Ἠλίας (5.478 μ.)· ἡ ἀπώλεια τῆς ἐπὶ τοῦ Τσερβῖνο ἀποστολῆς τοῦ 1865 (14 Ἰουλ.) οὐδόλως ἀνέκοψε, παρὰ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἀντίδρασιν, τὴν πρόοδον τῆς ὀρειβασίας. Τέλος, ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀναβάσεων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων εἶναι ἡ ἄφιξις τῆς ἀγγλοαυστριακῆς ἀποστολῆς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ K_2 ἐν Ἱμαλαΐοις (1902), ἡ ἀπὸ τοῦ 1910 συστηματικὴ ἐξερεύνησις τοῦ Ἔβερεστ, ἡ ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἀμπροῦτσι ἀνάβασις ἐπὶ τοῦ Bride Peak (7. 493 μ., τῷ 1909), ἀποτελέσασα ὀρειβατικὸν ρεκὸρ τῆς ἐποχῆς, ἡ κατάκτησις τοῦ ὄρους

Digitized by Google

Μὰκ Κίνλεϋ τῆς Ἀλάσκας (6.171 μ.) τῷ 1913, ἡ ἀνάβασις τῆς «Ὁμάδος τοῦ Ὑψηλοῦ ὄρους» ἐπὶ τῆς δυσβάτου Aiguille de Plan τῷ 1924, ἡ ἀνάβασις πρώτου τοῦ Σαρλὲ ἐπὶ τῆς Βελόνης τοῦ Διαβόλου (4.114 μ.), κ. ἄ.

Ἡ ὀρειβασία ἐν Ἑλλάδι. Ὀργανώσεις. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὀρειβασίας δὲν ἔχει μακρὰν ἱστορίαν. Ἐπίσημος ὀρειβατικὴ ὀργάνωσις εἶναι ὁ «Ἑλληνικὸς Ὀρειβατικὸς Σύνδεσμος» (Ε. Ο. Σ., Club Alpin Hellénique, μέλη 800 τῷ 1932), ἱδρυθεὶς κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1930 ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων τοπικῶν συνδέσμων Ἀθηνῶν (ἵδρ. 1928) καὶ Πατρῶν (1929)· ἔχει ὠργανωμένα τμήματα εἰς Αἴγιον, Βόλον, Θεσσαλονίκην, Σέρρας, Χανιὰ (1930), Καλάβρυτα, Κοζάνην, Κόρινθον, Λάρισαν καὶ Τρίπολιν (1931—1932), πλὴν αὐτοῦ δὲ ὀρειβατικῶς δρῶσι καὶ τὰ παλαιότερα σωματεῖα «Ὁδοιπορικὸς Σύνδεσμος Ἀθηνῶν» (ἵδρ. 1921), «Ὑπαίθριος Ζωὴ» (1922) καὶ «Πάν».

Ἀναβάσεις. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὠργανωμένων ἀναβάσεων τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶναι: αἱ τῶν κορυφῶν τῶν Βαρδουσίων, Οἴτης, Ὀλύμπου, Παρνασσοῦ, τῶν μεγάλων κρητικῶν κορυφῶν, σερβικῶν τινων κορυφῶν τῆς Μακεδονίας (Νυμφαῖον, Βαρνοῦς, Βόρας) κ. ἄ., αἱ γενόμεναι παρὰ τοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου· αἱ τοῦ Ἑλικῶνος, Κιθαιρῶνος, Ὄχης, Παρνασσοῦ, Τυμφρηστοῦ κ. ἄ. ὑπὸ τῆς «Ὑπαιθρίου Ζωῆς», ἡ τοῦ Ταϋγέτου παρὰ τοῦ «Πανός»,ὅτε καὶ συνέβη (1930) τὸ μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι ὀρειβατικὸν ἀτύχημα κτλ. Τῷ 1930 μόνος ὁ Ὀρειβατικὸς Σύνδεσμος ἀνῆλθεν εἰς 13 ἄνω τῶν 2.000 μ. ὕψους ἑλληνικὰς κορυφάς, μόνον δὲ τὸ τμῆμα Ἀθηνῶν ἐπεχείρησεν 29 ἀναβάσεις, μετασχόντων 614 ὀρειβατῶν. Τῷ 1931, διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ἑλλάδι, προεκηρύχθη πρωτάθλημα ὀρειβασίας μὲ τριετὲς ἐπαμειβόμενον κύπελλον («κύπελλον Ἀγαπητοῦ»). Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἀναβάσεων, ἱστορικὴ παρέμεινεν ἡ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πανηγυρικὴ ἄνοδος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1834. Τέλος μνημονεύεται καὶ αἱ ἀναβάσεις τῆς μεταπολεμικῆς πρώτης ὀρειβατικῆς ὁμάδος «Κοῦκκοι».

Χιονοδρομίαι. Χιονοδρομίαι (σκὶ) ἐπὶ ἑλληνικῶν ὀρέων ἤρξαντο μόλις τῷ 1930 (ἐπὶ τῆς Πάρνηθος), καὶ τῷ 1931 εἰδικὴ ἐξ Ἑλλήνων, Ἑλβετῶν καὶ Γάλλων ὀρειβατῶν ὁμὰς ἀνῆλθε χιονοδρομοῦσα ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ (Λιάκουρα 2.427 μ.) καὶ Ὀλύμπου (Μύτικας 2.985 μ.) πρὸς μελέτην τῆς ἐν Ἑλλάδι ὀργανώσεως χιονοδρομιῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτος (Νοέμβριος) προεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ὀρειβατικοῦ συνδέσμου πρωτάθλημα ὀρειβασίας, ἀθλοθετούμενον παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας μὲ τριετὲς ἐπαμειβόμενον κύπελλον, τοῦ ὁποίου ὁ κάτοχος θὰ ἀνακηρύσσεται «πρωταθλητὴς χιονοδρόμος τῆς Ἑλλάδος». Τὴν 31 Ἰανουαρίου 1931 ἐγένοντο ἐπὶ τῆς Πάρνηθος (ἀπὸ Ἁγίας Τριάδος εἰς Παλαιοχώρι μετ' ἐπιστροφῆς) ὁμαλαὶ χιονοδρομίαι 3.000 μέτρων παρὰ τοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου (α' ἑλληνικὴ ἐπίδοσις 14' 50" καὶ παρὰ τῶν ἐκτὸς συναγωνισμοῦ χιονοδρομησάντων 13'54"), ἐντὸς δὲ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1932 τελοῦνται ὑπὸ τοῦ Παναχαϊκοῦ (θέσις Πρασούδι) αἱ πρῶται πανελλήνιοι τακτικαὶ χιονοδρομίαι τοῦ 1931—1932 (ἀπόστασις 5.000 μ.).

Καταφύγια. Περίπτερα. Ἀτραποί. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἵδρυσις καταφυγίων ἤρξατο τῷ 1930, ὑφισταμένων νῦν δύο: τοῦ Ὀλύμπου ἐν τῇ θέσει Μπαλκόνι (2.100 μ. ὕψος) διὰ 30—40 ἄτομα περίπου (θεμελίωσις 1930, Σεπτ.) καὶ τοῦ Παναχαϊκοῦ ἐν τῇ θέσει Ψάρθι (1.500 μ. ὕψος) διὰ 30—40 ἄτομα (θεμελίωσις 1931, Ἰούλιος). Ἐπὶ πλέον ὑπάρχει ὀρειβατικὴ καλύβη ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῇ θέσει Σαραντάρη (1 920 μ. ὕψος) διὰ 30—40 ἄτομα (θεμελίωσις 1931, Ἰούλιος) καὶ εἶναι κατατεθειμένα τὰ ποσὰ διὰ τὴν ἐντὸς τοῦ 1932 ἵδρυσιν καταφυγίου ἐπὶ τῆς Οἴτης (θέσις Τράπεζα, ὕψος 1.750 μ.), Παρνασσοῦ (θέσις Σαραντάρη) καὶ Χελμοῦ (θέσις Πουλιοῦ Βρύση 2.000 μ. ὕψος). Διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1931 κανονισμοῦ, ἡ διοίκησις τῶν καταφυγίων τῶν εἰς ὕψος ἄνω τῶν 1.000 μ. περιῆλθεν εἰς τὸν Ὀρειβατικὸν Σύνδεσμον καὶ ὡρίσθησαν δικαιώματα διανυκτερεύσεως 10—25 δραχμῶν κατ' ἄτομον. Ὀρεινὰ περίπτερα εἰς χαμηλότερα ὕψη δὲν ἔχουν ἔτι ἱδρυθῆ, ἀτραπὸς δὲ ὀρειβατικὴ ἡ πρώτη χαραχθησομένη (1932) θὰ εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Χελμοῦ (χαράδρα Ὑδάτων Στυγός).

Ὁδηγοί. Ἐπίσημοι ὁδηγοὶ ὀρειβατῶν, κατὰ τὸν ἀπὸ 20ῆς Νοεμβρίου 1931 κανονισμόν, εἶναι οἱ διὰ διπλώματος ἀναγνωριζόμενοι παρὰ τοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου, δικαιούμενοι ἀμοιβῆς 150—250 δραχμῶν κατὰ εἰκοσιτετράωρον μὲ συνολικὴν κατ' αὐτὸ πεζοπορίαν μέχρις ὀκτὼ ὡρῶν. Νῦν ὑφίστανται 4 τοιοῦτοι ὁδηγοί: ἐν Βαρδουσίοις (ἑδρεύων εἰς Ἄνω Μουσουνίτσαν), Ὀλύμπῳ (εἰς Λιτόχωρον), Παρνασσῷ (εἰς Ἀράχωβαν) καὶ Χελμῷ (εἰς Καλάβρυτα). Παλαιότερος ὁ τοῦ Ὀλύμπου, ὁ πρῶτος ἐν Ἑλλάδι (1930) ἀναγνωρισθείς, ἀπολαύων διεθνοῦς φήμης.

Ἔντυποι ὁδηγίαι. Ἐπίσημοι ἔντυποι ὁδηγίαι, εἰς δελτία ἢ συγγράμματα (γεωγραφικαί, μετεωρολογικαί, κ. ἄ.), δὲν ἐκδίδονται ἔτι, δύναται δὲ ἀντ' αὐτῶν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀρκούντως ἡ εἰς τοὺς τόμους τῆς ὀρειβατικῆς ἐπιθεωρήσεως «Ἐκδρομικὰ» (ἵδρ. 1929) ὕλη, συνισταμένη εἰς προγράμματα ἢ περιγραφὰς ἀναβάσεων. Διὰ τῆς ἀπὸ Νοεμβρίου τοῦ 1931 προκηρύξεως τοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου γίνεται κατ' ἔτος διαγωνισμός, ἀθλοθετούμενος παρὰ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, πρὸς συγγραφὴν «μελέτης περὶ τῶν ἄνω τῶν 1.000 μ. ὀρέων τῆς Ἑλλάδος, ἀναγομένης εἰς παρατηρήσεις ἐνδιαφερούσας τὴν ὀρειβασίαν ἀπὸ τοπογραφικῆς, τουριστικῆς καὶ γενικῶς γεωγραφικῆς ἀπόψεως».

Ἑορταί. Ὀρειβατικὴ ἑορτὴ μόνη ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ 1929, κατὰ διεθνὲς ὀρειβατικὸν ἔθιμον καθιερωθεῖσα, ἐπὶ κορυφῆς ὄρους πρωτοχρονιάτικη συγκέντρωσις τῶν ὀρειβατῶν, καθ' ἣν κόπτεται ἡ πίττα τῶν ὀρειβατῶν. Ἡ τοιαύτη συγκέντρωσις μέχρι τοῦδε γίνεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πάρνηθος Καραβόλα (ὕψ. 1.412 μ.). Π. Ν. Π.

— [*Ὑγιειν.*] Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ *ὀρειβασία* ἐθεωρεῖτο μεγαλοπρεπεστάτη ἄσκησις, οἱ δὲ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται καθ' ἡμέραν ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο τὸν Ταΰγετον ἀνυπόδητοι. Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι ἡ ὀρειβασία γυμνάζει θαυμασίως τοὺς μῦς, ἄλλους μὲν κατὰ τὴν ἄνοδον, ἄλλους δὲ κατὰ τὴν κάθοδον. Ἀνερχόμενοι, ἀναπνέομεν καθαρώτερον καὶ ἐλαφρότερον ἀέρα. Πάντες οἱ ἐν πεδιάδι πεζοποροῦντες συνήθως διαπράττουν τοῦτο τὸ σφάλμα, ὅτι φθάνοντες εἰς τὰς ὑπωρείας ἀνέρχονται προχωροῦντες εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐκτεινόντων μυῶν, ὡς εἰ ἀνέβαινον κλίμακα. Ἐντεῦθεν ταχέως καταλαμβάνονται ὑπὸ κοπώσεως καὶ πνευστιάσεως. Κατὰ τὴν ὀρειβασίαν δέον νὰ ἐνεργοῦν κυρίως οἱ ὀσφυϊκοὶ μύες. Ὁ ἀνερχόμενος ὀφείλει νὰ κλίνῃ τὸν κορμὸν πρὸς τὰ πρόσω, ἵνα μεταθέτῃ οὕτω τὸ κέντρον βάρους τοῦ σώματος, τοῦ βαθμοῦ τῆς μεταθέσεως ταύτης ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους. Συγχρόνως δ' ὀφείλει νὰ προβάλλῃ τὸν δεξιὸν π. χ. πόδα, ὃν ν' ἀναπαύῃ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πέλματος, καὶ νὰ τείνῃ πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ ἀριστερὸν σκέλος. Ἐν τοιαύτῃ θέσει τὸ σῶμα τοῦ ἀνερχομένου ἀποτελεῖ σύστημα πρωτογενοῦς μοχλοῦ, ἔχοντος δηλονότι εἰς τὸ μέσον τὸ ὑπομόχλιον. Τὸ σῶμα, ταλαντευθὲν μικρὸν ἐπὶ τοῦ ὑπομοχλίου του, μεταθέτει εἶτα τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ἐφ' οὗ προβαλλομένου ἐπαναλαμβάνει τὰς αὐτὰς κινήσεις καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐὰν κατὰ τὴν ἄνοδον κοπιοῦν οἱ μύες τῆς ῥάχεως, καὶ δὴ οἱ τῆς ὀσφύος, κατὰ τὴν κάθοδον ὁ κόπος ἐντοπίζεται ἐπὶ τοῦ τετρακεφάλου μηριαίου μυὸς καὶ δὴ ἐπὶ τῶν τενόντων τοῦ χηνείου ποδός. Ὁ κατερχόμενος ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν κατακόρυφον στάσιν τοῦ κορμοῦ καὶ πρὸ παντὸς τῆς κεφαλῆς, ἵνα εἶναι πάντοτε κύριος τοῦ σώματός του καὶ ἀποφεύγῃ τὰς ἀεὶ ἐπικινδύνους κατὰ κεφαλῆς πτώσεις. Πίπτων δέ ποτε, ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ πίπτῃ ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἢ τῶν γλουτῶν, τείνων ἀμέσως τοὺς βραχίονας σταυροειδῶς καὶ ἀνοίγων ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον τὰ σκέλη· οὕτω, οὐ μόνον θ' ἀναχαιτίζῃ τὴν ὁρμὴν τῆς πτώσεως, παρουσιάζων μεγίστην ἐπιφάνειαν τριβῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ θὰ λαμβάνῃ καὶ τὸν καιρόν, ἵνα προσηλωθῇ που διὰ τῶν χειρῶν. Ἐν γένει, κατὰ τὴν κάθοδον δέον ἡ μὲν κεφαλὴ νὰ εὑρίσκηται ἐν τῷ κατακορύφῳ τοῦ κορμοῦ ἐπιπέδῳ, αἱ δὲ κνῆμαι μετὰ τῶν μηρῶν νὰ διανοίγωνται ῥομβοειδῶς, τῶν γονάτων φερομένων πρὸς τὰ ἔξω καὶ τῶν πτερνῶν πρὸς τὰ ἔσω· οἱ δὲ βραχίονες νὰ πίπτουν φυσιολογικῶς κατὰ μῆκος τοῦ σώματος.

Ὁ ἀλπινισμὸς θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων γυμναστικῶν ἐνασχολήσεων τοῦ ὑπαίθρου, θέτων εἰς κίνησιν ὁλόκληρον τὸ μυϊκὸν σύστημα καὶ διεγείρων τὸ πνεῦμα τῆς παρατηρήσεως. Ὁ ἀλπινισμὸς θεωρεῖται προσέτι ὡς ὁ ἔξοχος διδάσκαλος τῆς ὑπομονῆς καὶ ὁ μέγας παιδαγωγὸς τῆς θελήσεως. Ἀπὸ ἀπόψεως φυσιολογικῆς, δι' αὐτοῦ ἡ αἱμάτωσις καθίσταται εὐρυτέρα καὶ βαθυτέρα· ἡ δὲ δύναμις τῆς θρέψεως αὐξάνεται διὰ τῆς μείζονος ἐργασίας τῶν μυῶν καὶ δὴ τῆς ἐναλλασσομένης δράσεως τῶν κοιλιακῶν, τῶν ψοϊτῶν καὶ τοῦ διαφράγματος, ἀπεργαζομένης γαστρεντερικήν τινα αὐτομάλαξιν, ἐξ ἧς καὶ αἱ συχναὶ κατά τε τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κατάβασιν ἐρυγαί, ὡς καὶ ἡ ἐξάλειψις τῆς δυσκοιλιότητος. Ὁ ἀλπινισμὸς δύναται ν' ἀσκῆται καὶ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον οἵ τε πνεύμονες καὶ ἡ καρδία νὰ λειτουργοῦν φυσιολογικῶς.

Ἡ θεραπευτικὴ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ὄρος οὐ μόνον πρὸς ἀνάβασιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς κατασκήνωσιν. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον πολὺ νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ διαφοραὶ πιέσεως καὶ ὕψους· διότι τὸ ἁπλῶς συμβουλεύειν εἴς τινα καρδιακὸν ἢ ἀρτηριοσκληρυντικὸν τὴν εἰς ὄρος ἀνάβασιν καὶ διαμονήν, ἄνευ ποσολογικοῦ μέτρου κινήσεως καὶ ὕψους, εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ χορηγεῖν φάρμακον ἰσχυρῶν καὶ κινδυνωδῶν ἀποτελεσμάτων, ἄνευ συνετῆς προφυλάξεως.

Κατὰ τὸν ἀλπινισμὸν δέον ν' ἀποφεύγωνται αἱ καθ' ὑπερβολὴν κοπώσεις. Δὲν πρέπει ν' ἄρχηταί τις τῆς πορείας μετὰ ταχύτητος, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ νὰ τηρῇ ὡς οἷόν τε πλείστας δυνάμεις διὰ τὸ τέρμα τοῦ δρόμου. Ἀποτέλεσμα κοπώσεως φυσικῆς ἢ ψυχικῆς εἶναι, κατὰ τοὺς μεγάλους ἀλπινιστάς, καὶ ὁ κατὰ τὴν ἀνάβασιν παρατηρούμενος ἐνίοτε ἴλιγγος· ἡ πρώτη δ' ἐκδήλωσις τῆς κοπώσεως ἐντοπίζεται εἰς τὴν διάρθρωσιν τοῦ ταρσοῦ, ἥτις ἀποβαίνει μαλακὴ καὶ εὔκαμπτος. Ἐν περιπτώσει ἰλίγγου κατὰ τὴν ἄνοδον, δέον ἀμέσως νὰ κλείωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ν' ἀναμένωμεν. Διὰ τῆς θελήσεως δυνάμεθα νὰ κυριαρχήσωμεν τῆς συγκινήσεως καὶ τοῦ φόβου, ὅστις κουράζει. Ἐντεῦθεν ὁ ἀλπινισμὸς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ.

Ὁ ἀλπινιστὴς δέον νὰ φέρῃ περιβολὴν εὐρύχωρον καὶ ἐλαφράν, ἐπιτρέπουσαν τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, νὰ φέρῃ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καί τι ἐπώμιον, δι' οὗ νὰ καλύπτηται κατὰ τὰς σταθμεύσεις. Ἡ κοιλία δὲν πρέπει νὰ σφίγγηται διὰ ζώνης. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς δέον ἐπίσης νὰ εἶναι ἐλαφρόν, ἀποτελούμενον ἔστω καὶ ἔκ τινος ῥινομάκτρου, τὸ ὁποῖον ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ δύναται καὶ νὰ διαβρέχηται δι' ὕδατος. Τὰ ὑποδήματα, ἐξ ἀδιαβρόχου δέρματος, δέον νὰ εἶναι εὐρύχωρα καὶ νὰ φέρουν ἰσχυρὰ πέλματα, ἐφ' αἱ περικνημῖδες νὰ εἶναι χονδραί, μάλλιναι. Ὁ ἀλπινιστὴς ὀφείλει ὡσαύτως νὰ φέρῃ ἔγχροα δίοπτρα, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τῶν χιόνων ἐκτυφλωτικῆς θαμβώσεως, τέλος δ' εἰς σάκκον εἰδικὸν νὰ φέρῃ σὺν ἄλλοις καὶ λευχείματα πρὸς ἀλλαγήν, ἀφικνούμενος εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Σ. Γ. Σ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Σπουδαίαν στατιστικὴν καὶ βιβλιογραφικὴν συναγωγὴν ἔχουν τὰ βιβλία τῶν *Koehler*, «Die Touristen-Vereine des Gegenwart» (Ἄϊζεναχ 1884, ἐκδ. τῆς «Ἑνώσεως τοῦ Θουριγγείου δρυμοῦ») καὶ *Wäber*, Landes—und Reisebeschreibungen des Scheiz» (1899, καὶ συμπλήρ. 1907), ἔτι δὲ τὰ πρακτικὰ τοῦ ἀλπινιστικοῦ συνεδρίου τοῦ Μονακὸ (Παρίσιοι 1921) καὶ ὁ μακρὸς κατάλογος τοῦ ἐν Λονδίνῳ «Alpine Club Library». Βλ. ἐπίσης καί: *Abraham*, «The complete Mountaineer» (Λονδῖνον 1907).—*Aichinger*, «Die Technik des Bergsteigens» (1906).—*Coolidge*, «J. Simler et les origines de l' alpinisme» (1904).—*Bladig*, «Die Viertausen der d. Alpen» (Μοναχὸ 1923). *Casella*, «L'Alpinisme» (Παρίσιοι 1913).—*Dent*, «Mountaineering» (Λονδῖνον 1892).—*De Filippi*, «Storia della Spedizione Italiana nel Himalaia» (Βολωνία (1924).—*Finch*, «The making of a Mountaineer» (Βριστόλη 1924).—*Grand-Casteret*, «La montagne à travers les âges» (Γρενόβλη 1903, τόμ. 3)—*Gribble*, «The early Mountaineers» (Λονδῖνον 1899).—*Hess*, «Saggi sulla psicologia dell' alpinismo» (Τουρῖνον 1914).—*Hess*, «Trent' anni di alpinismo» (Τουρῖνον (1928).—*Ittlinger*, «Alpinismus» (Λειψία 1921, β' ἔκδ.).—*Köning*, «Le conseiller de l'alpiniste» (Γενεύη 1918).—*Mosso*, «L'Uomo sulle alpi» (Μιλᾶνον 1909, ἰατρικὴ μελέτη).—*Perreau*, «L'épopée des Alpes» (1903—1912).—*Raebrun*, «Mountaineering Art» (1920).—*Rey*, «Alpinismo acrobatico» (Τουρῖνον 1914).—*Steinizer*, «Des Alpinismus in Bildern» (1913). —*Young*, «Mountain Craft» (1920).—*Zsigmondy* καὶ *Paulcke*, «Die gefahren des Alpen» (Μοναχὸ 1927, η' ἔκδ.).

Π. Ν. Π.

Ὀρειβάσιος. Περιφανὴς Ἕλλην ἰατρός, ἐξ εὐγενοῦς οἴκου ἕλκων τὸ γένος, γεννηθεὶς τῷ 325 μ. Χ. ἐν Περγάμῳ. Οὗτος μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου διήκουσε τῶν μαθημάτων Ζήνωνος τοῦ Κυπρίου, ὅστις πιθανώτατα συνέστησε τὸν Ὀρειβάσιον εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις τότε διατρίβοντα Ἰουλιανόν, παραλαβόντα εἶτα (355) τοῦτον ὡς ἰδιαίτερον ἰατρόν. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 356 καὶ 361 συνέταξε τῇ ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐκλογὴν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ ἀπολεσθεῖσαν, εἶτα δὲ τῇ αὐτῇ ἐντολῇ συνέταξεν ἐρανιστικῶς μεγίστην συναγωγὴν ἐκ τῶν ἔργων τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων ἰατρῶν. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ Ὀρειβάσιος κατέλαβεν ὑπέροχον θέσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐβοήθησε δὲ τοῦτον ἐν τῇ προσπαθείᾳ πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας· λέγεται ὅτι παρὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν μεταβὰς ὁ ἴδιος ἔλαβε τὴν ἀπόκρισιν ὅτι ἔδει τοῦ λοιποῦ καὶ τοῦτο νὰ σιγήσῃ. Κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὁπότε ὁ Ἰουλιανὸς ἐτρώθη, ὁ Ὀρειβάσιος μάτην προσέφερε πᾶσαν ἀρωγήν, διότι ἐκ τοῦ τραύματος ἐκείνου ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν. Μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ οἱ διάδοχοι τούτου, Οὐαλέντιος καὶ Οὐαλεντιανός, δημεύσαντες τὴν περιουσίαν τοῦ Ὀρειβασίου, ἐξώρισαν τοῦτον εἰς τὴν χώραν τῶν Γότθων, ἔνθα ὅμως ἔτυχεν εὐνοϊκωτάτης ὑποδοχῆς. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἀμνηστευθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀποδοθέντων αὐτῷ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ· διέμεινε δὲ ἐκεῖ ἐπιτυχῶς ἐξασκῶν τὴν ἰατρικὴν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (ἀρχαὶ Ε' ἑκατ.). Ὁ Ὀρειβάσιος ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἰατρικαὶ συναγωγαὶ πρὸς Ἰουλιανὸν» εἰς 70 βιβλία, ὧν τὸ τρίτον μόνον ὑπελείφθη ἡμῖν. Αὗται ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαιοτέρων συνόψεων (*Wellmann*), περιλαμβάνουσι δ' ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τῶν Ἀδαμαντίου, Ἀγαθίνου, Ἀντύλλου, Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαμηνοῦ, Ἀρχιγένους, Ἀριστοτέλους, Ἀσκληπιάδου, Ἀθηναίου, Γαληνοῦ, Δημοσθένους, Διεύχους, Διοκλέους, Διοσκορίδου, Ἐρασιστράτου, Ζωπύρου, Ἡλιοδώρου, Ἡροδότου, Θεοφράστου, Κρίτωνος, Λύκου, Μέγητος, Μενεμάχου, Μνησιθέου, Ξενοκράτους, Ῥούφου, Σαβίνου, Σωρανοῦ, Φιλαγρίου, Φιλουμένου, Φιλοτίμου. «Σύνοψις» πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Εὐστάθιον, γραφεῖσα εἴκοσι περίπου ἔτη μετὰ τὰς συναγωγάς, ὧν καὶ περίληψις τυγχάνει. Μετὰ ταῦτα καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 392—395 συνέταξεν ὁ Ὀρειβάσιος κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῆς συνόψεως τὰ «Εὐπόριστα» εἰς 4 βιβλία, προ-

Digitized by Google

οριζόμενα πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῶν ἰατρικῶν γνώσεων καὶ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα παλαιοτέρων ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τίτλον βιβλίων. Τῶν ἔργων τοῦ Ὀρειβασίου ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως μέρη τινά, ἀλλ' ἀρίστη ἔκδοσις εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Bussemaker καὶ Daremberg ὑπὸ τὸν τίτλον «Oeuvres d'Oribase» μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, εἰσαγωγῆς, σοφῶν σημειώσεων, πινάκων καὶ εἰκόνων, εἰς 6 τόμους (Paris 1851—1876), περιέχοντας τὰς συναγωγάς, τὴν σύνοψιν καὶ τὰ εὐπόριστα. Ἐν τῇ συλλογῇ «Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα», ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀρ. Π. Κούζη ὁ α' τόμος τῶν «Συναγωγῶν» (Ἀθῆναι 1910). Ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων ἀναφέρονται ὑπὸ Σουΐδα καὶ τρία ἄλλα, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς τίτλους: «Πρὸς τοὺς ἀποροῦντας τῶν ἰατρῶν», «Περὶ βασιλείας» καὶ «Περὶ παθῶν», ἅτινα πάντα ἀπωλέσθησαν. Ὑπὸ Ἀράβων συγγραφέων παρὰ ταῦτα ἀναφέρεται καὶ «Ἀνατομία τῶν σπλάγχνων». Νόθα συγγράμματα τοῦ Ὀρειβασίου θεωροῦνται τὰ «Ὑπομνήματα εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους» (α' ἔκδ. λατινιστὶ ἐν Παρισίοις 1533 ὑπὸ Gusith. Andernac) καὶ ἡ «Ἀνατομικὴ εἰσαγωγή», ἡ γραφεῖσα πάντως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὀρειβασίου ἢ καὶ πρὸ αὐτοῦ (ἑλληνικὴ ἔκδοσις ἐν «Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα» ὑπὸ *Ἀρ. Κούζη,* Ἀθῆναι 1910). ΑΡ. Π. Κ.

ὀρειβάτης (ὁ)· ὁ εἰς τὴν ὀρειβασίαν ἠσκημένος. — *[Ἀρχ.]* Οἱ *ὀρειβάται* (λατ. oribatae), ἐμφανισθέντες κατὰ τοὺς τελευταίους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἦσαν εἶδος ἀκροβατῶν, ἐνδεδυμένων μὲ παραδόξους ἀμφιέσεις καὶ ἐκτελούντων ἐπικινδύνους ἀσκήσεις ἰσορροπίας ἐπὶ ὑψηλῶν τοιχωμάτων, ἀναπαριστώντων ἀπότομα ὄρη. Πρὸς αὐτούς τινες ἠθέλησαν νὰ συνδέσουν καὶ τὴν τελετὴν τῶν *ὀρειβασίων* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

ὀρειβάτης (ὁ) (Oribates) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρειβατιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἀκάρεα μὲ σῶμα σφαιρικὸν ἢ ᾠοειδὲς καὶ πόδας ἐπιμήκεις καὶ λεπτούς. Δ. Ν. Π.

ὀρειβατίδαι (οἱ) (Oribatidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀκάρεων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ παράσιτα ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν καὶ ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἀξιολογώτερον γένος εἶναι ὁ *ὀρειβάτης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀρειβατικός,—*ή,—όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος δι' ὀρειβασίαν: «ὀρειβατικὴ πυρβολαρχία».

— **ὀρειβατικόν,** ἢ ***ὀρεινὸν πυροβόλον*** *[Πυροβολ.]*· βλ. λ. *πυροβόλον* ὀρειβατικὸν ἢ ὀρεινόν.

ὀρειγενής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ εἰς τὰ ὄρη γεννηθείς.

Ὀρείη *[Μυθ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Θεσπίου, μήτηρ τοῦ Λαομένους ἐκ τοῦ Ἡρακλέους (*Ἀπολλοδ.* II, 7, 8). Α. Θ. Σ.

Ὀρεινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 632. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Φράσταινα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἄνω Ὀρεινὴ* (πρώην Ἄνω Φράσταινα) καὶ *Λαλιᾶς*.

— **Ὀρεινὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἠλείας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 487. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μοστενίτσα*.

—**Ὀρεινὴ** *[Γεωγρ.]*. Θέσις πρὸς Δ. τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐπὶ ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ 5 χλμ., εἰς τὰ πλευρὰ γραφικωτάτου καὶ καταφύτου βουνοῦ, ὅπου καὶ τοποθετεῖται ἀπὸ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων ἡ κατοικία τῆς Ἐλισάβετ, μητρὸς τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς ἐκεῖ ἐπισκέψεως τῆς Θεοτόκου, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Φράγκοι ἔκτισαν μοναστήρια. Οἱ Φράγκοι ὀνομάζουν τὴν θέσιν «St Jean dans les montagnes» καὶ οἱ Ἄραβες *Ἀϊν Κάριμ*. Γ. Λ. Α.

—**Ὀρεινή,** ***Ἄνω—*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ὀρεινῆς τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν. Κάτ. (1928) 133. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Φράσταινα*.

Ὀρεινοὶ (οἱ) (Montagnards). Οὕτως ἐκλήθη πολιτικὴ μερὶς σχηματισθεῖσα ἐν τῇ γαλλικῇ ἐθνοσυνελεύσει κατὰ τὴν πρώτην Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, παρ' ἀνδρῶν ὑποστηριζόντων τὰς μᾶλλον προηγμένας ἐπαναστατικὰς ἰδέας. Οὗτοι κατέλαβον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τὰς ὑψηλοτέρας ἕδρας τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ὀνομασθείσης *ὄρος*. Οἱ διασημότεροι τῶν Ὀρεινῶν ἦσαν οἱ Δαντών, Μαρᾶ, Ροβεσπιέρρος, Σαὶντ-Ζύστ κλπ., οἵτινες παρεσκεύασαν τὸ τρομοκρατικὸν λεγόμενον καθεστώς. Τὸ ἀντιτιθέμενον πρὸς αὐτοὺς κόμμα ἀπεκλήθη *κοιλὰς* ἢ *κόμμα τῶν Γιρονδίνων,* ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἣν κατέλαβον ἐν τῇ αἰθούσῃ. Μετὰ τὴν προγραφὴν αὐτῶν ἡ κοιλὰς μετεκλήθη εἰς *ἕλος*, διότι οἱ ἀπομείναντες ἀντιπολιτευόμενοι τοὺς Ὀρεινοὺς ἀπέφευγον ν' ἀγορεύουν. Ὅταν οἱ Ὀρεινοὶ ἀπώλεσαν τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὸ κόμμα των δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξαφανισθῇ.

Μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις ἐπανάστασιν τοῦ 1848, τὸ κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν ἔσπευσε νὰ καταλάβῃ τὰς ὑψηλοτέρας ἕδρας τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ αὐτοεκλήθη κόμμα τῶν Ὀρεινῶν. Θ. Β.

—**Ὀρεινοὶ** (οἱ). Οὕτω ἐκλήθησαν οἱ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει τοῦ 1863 ἀποτελέσαντες τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ Δημητρίου Γρίβα κόμμα, τοῦ ἑτέρου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη κληθέντος *τῶν Πεδινῶν*, κατ' ἀπομίμησιν τῆς κομματικῆς διαιρέσεως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐκτάκτων ἀνωμαλιῶν, εἰς ἃς εὑρέθη ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος, ἡ διαίρεσις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως μετεπήδησεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Ἰουνίου προεκλήθησαν μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν συγκρούσεις, καθ' ἃς πολλοὶ ἔπεσαν θύματα. Ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς κατέπαυσε τῇ ἐπεμβάσει τῶν πρεσβευτῶν τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Κατόπιν τῆς γενομένης συμφιλιώσεως ἔπαυσεν ἡ διάκρισις τῶν δύο κομμάτων. Θ. Β.

Ὀρεινὸν *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαλκεροῦ τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 37. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὀρὲν-Ντερέ*.

—**Ὀρεινὸν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 134. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μποζάνικον*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῆς, συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τοῦ Δελβινακίου διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 3 ½). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ξηρόβαλτος*. Δ. Ε. Μ.

—**Ὀρεινὸν** (κοιν. ***Ὀρνὸ***) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 413. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σχοινοκαψάλα*. ΕΡ. Μ.

ὀρεινός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὄρος, ὁ τοῦ ὄρους: «ὀρεινὴ χώρα», «ὀρεινὸν χωρίον,—ἔδαφος»· || ὁ κάτοικος τῶν ὀρεινῶν χωρίων, ἀντίθ. *πεδινός*.

— **ὀρεινὴ** ***σύνθεσις*** *[Στρατηγ.—Τακτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὀργάνωσις μονάδων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι ἐφικτὴ ἡ κίνησίς των ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους. Ἐπειδὴ δὲ κίνησις ὀχήματος δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ διὰ τῆς ἐκφράσεως *ὀρεινὴ σύνθεσις* ἐννοεῖται ὀργάνωσις τοιαύτη, ὥστε ἅπαντα τὰ ὑλικὰ νὰ μεταφέρωνται διὰ φορτώσεως ἐπὶ ἡμιόνων.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τακτικοῖς στρατοῖς (οἷοι οἱ τῶν Περσῶν, τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν) δὲν ὑπῆρχον εἰδικαὶ ὀρειναὶ συνθέσεις, ἅπαντα τὰ σώματα ὅμως διέθετον διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πολεμεφοδίων, τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν, πλὴν τῶν ἁμαξῶν, καὶ σαγματοφόρα κτήνη (ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους καὶ καμήλους), ἅτινα παρηκολούθουν τὰ εἰς ὀρεινὰ ἐδάφη δρῶντα στρατεύματα. Οἱ Ρωμαῖοι δι' ἑκάστην λεγεῶνα (δυνάμεως 6 χιλ. ἀνδρῶν) διέθετον, πλὴν τῶν ἁμαξῶν, καὶ 600 ἡμιόνους. Ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ δι' ἕκαστον στοῖχον (16 ἀνδρῶν συνήθως) διετίθετο μία ἅμαξα καὶ 1 ἢ 2 ἡμίονοι. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι μετέφερον τροφὰς 8—10 ἡμερῶν καὶ προσεκολλῶντο εἰς τὰ τμήματα τὰ ἀποστελλόμενα νὰ δράσωσιν εἰς ὀρεινὰς περιοχάς.

Εἰδικὰς ὀρεινὰς συνθέσεις εἶχεν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μόνον διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὀρεινῶν γεφυροσκευῶν (τῶν ἀποτελουμένων ἐκ λυομένων ἢ πτυκτῶν ἀκατίων), αἵτινες προσεκολλῶντο εἰς τὰ στρατεύματα τὰ προοριζόμενα νὰ διαβῶσι ποταμόν τινα ἐν περιοχῇ ὀρεινῇ, ἔνθα δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ κίνησις τῶν συνήθων λεμβοζεύκτων γεφυρῶν τῶν μεταφερομένων ἐπὶ ἁμαξῶν βαρειῶν, συρομένων συνήθως διὰ βοῶν ἢ βουβάλων.

Παρ' ἡμῖν, παλαιότερον (δηλαδὴ μέχρι τοῦ 1907), ὀρεινὴ σύνθεσις δὲν ὑφίστατο, εἰμὴ μόνον διὰ τὸ εὐζωνικὸν καὶ διὰ τὸ ὀρειβατικὸν πυροβολικόν, ὑπὸ τοιαύτην δὲ σύνθεσιν διεξήχθη ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897. Καὶ κατὰ τὸ πρῶτον σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1907, ἐξηκολούθησαν τό τε πεζικὸν καὶ τὸ μηχανικόν, καθὼς καὶ διάφοροι σχηματισμοὶ ἔχοντες πεδινὴν σύνθεσιν, δηλαδὴ μεταφέροντες τὰ ὑλικά των δι' ὀχημάτων. Ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως κατενοήθη τὸ σφαλερὸν τοῦ πράγματος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἐδάφη, ἐφ' ὧν πρόκειται νὰ δράσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, εἶναι ἐξαιρετικῶς ὀρεινά, καὶ δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου ἔτους (1908) καὶ ἐντεῦθεν ὀργανοῦνται αἱ πλεῖσται τῶν μονάδων μὲ ὀρεινὴν σύνθεσιν, εἰς τρόπον ὥστε ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ μεραρχία νὰ εἶναι ὀρεινῆς συνθέσεως· ὑπὸ τοιαύτην σύνθεσιν διεξήχθησαν ἅπαντες οἱ πόλεμοι 1912—1922.

Τόσον εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ὀρεινὴ σύνθεσις διὰ τὰς ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους δράσεις, ὥστε οἵ τε Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι, προκειμένου κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον νὰ δράσωσιν εἰς τὴν Βαλκανικήν, ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τοῦ 1916 νὰ συγκροτήσωσι τὰς διὰ ταύτην μεραρχίας των μὲ ὀρεινὴν σύνθεσιν, κατασκευάσαντες μάλιστα καὶ ὀρεινὸν πυροβόλον, οὗτινος ἕως τότε ἐστεροῦντο.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, αἱ ἑλληνικαὶ μεραρχίαι ἱππικοῦ ἔχουσι τοὺς πλείστους τῶν σχηματισμῶν των (ὑγειονομικούς, ἐφοδιασμοῦ, κτλ.) μὲ ὀρεινὴν σύνθεσιν. Ν. Θ. Κ.—Ν. ΚΛΣ

— **ὀρεινὸν** ***ἔδαφος*** *[Τακτ.]*. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους ἐπιχειρήσεις συνεπιφέρουσι μετατροπάς τινας ἐπὶ τῆς συνήθους δράσεως τῶν στρατευμάτων, χωρὶς ὅμως ἐκ τούτου νὰ ἕπεται ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται διεξάγονται κατὰ τρόπον εἰδικόν. Ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι εἶναι ἀπαράλλακτος ὁπουδήποτε καὶ ἂν διεξάγηται ἡ μάχη· τὸ παραλλάσσον εἶναι αἱ παρουσιαζόμεναι δυσκολίαι· συνεπῶς τὸ ζήτημα τίθεται εἰς τὸ πῶς θ' ἀνταποκριθῇ τις εἰς τὰς δυσκολίας καὶ εἰς τὸ πῶς θ' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, αἱ ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους παρουσιαζόμεναι δυσκολίαι εἶναι φύσεως μᾶλλον στρατηγικῆς (ἔλλειψις συγκοινωνιῶν, δυσκολίαι ἀνεφοδιασμοῦ, ἀπομόνωσις μονάδων κτλ.), ἐλαχίστως δὲ τακτικῆς (πορεία δύσκολος, σύνδεσμος μεταξὺ τῶν μονάδων δύσκολος κτλ.). Σήμερον δὲν ὑπάρχει εἰδικὸς τρόπος τοῦ μάχεσθαι ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους, δι' ὃ οὔτε γίνεται λόγος πλέον περὶ ὀρεινοῦ πολέμου, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἠννοεῖτο ἄλλοτε (εἰδικὸς τρόπος), οὔτε ὑπάρχουσιν εἴδη στρατευμάτων εἰδικὰ διὰ τὸν ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους πόλεμον. Τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τοιούτων εἰδικῶν στρατευμάτων ἦσαν: οἱ Γάλλοι κυνηγοὶ τῶν Ἄλπεων (Chasseurs Alpins), οἱ ἐπονομασθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν «Κυανοῖ διάβολοι» καὶ οἵτινες, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ντυμπάϊγ, ἔδρασαν ἐπὶ τῶν Βοσγίων κατὰ τὰ ἔτη 1914 καὶ 1915 τοῦ Παγκοσμίου πολέμου· οἱ Αὐστριακοὶ κυνηγοὶ τοῦ Τυρόλου, μὴ παρουσιάσαντες ἐξαιρετικήν τινα δρᾶσιν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον· οἱ Ἰταλοὶ ἀλπινισταί, δράσαντες ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς τῷ 1916 κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Τρεντῖνο διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ἐπίθεσις. Αἱ κυριώτεραι δυσκολίαι εἶναι: 1) Ἐπειδή, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὸ ἔδαφος προκαλύπτει καὶ ἀποκρύπτει τὰς κινήσεις τῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιγείου παρατηρήσεως, δι' αὐτὸ διευκολύνεται ὁ ἑλιγμὸς (ἁπλοῦς ὅμως, ἄνευ συγχρονιστικῶν ἐνεργειῶν), συνεπῶς ὁ κατὰ τοῦ ἀμυνομένου αἰφνιδιασμός. Ἀλλὰ καὶ ὁ κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου αἰφνιδιασμὸς ἐκ μέρους τοῦ ἀμυνομένου εἶναι ἐπίσης εὔκολος, διὸ τὰ μέτρα τῆς ἀμέσου ἀσφαλείας πρέπει νὰ εἶναι ἀφθονώτερα καὶ εὐρύτερα ἀπὸ ἐδαφικῆς ἀπόψεως. 2) Τὸ δύσκολον εἶναι ἡ τήρησις τῆς κατευθύνσεως, καθ' ὅσον τὴν ὅδευσιν τὴν κανονίζει συνήθως τὸ βατὸν τοῦ ἐδάφους. 3) Ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑποδεεστέρων μονάδων καθίσταται δυσκολωτάτη, διότι ἡ μὲν διὰ τῆς θέας δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ἀποκλείεται, ἡ δὲ διὰ τῶν συνδέσμων δυσκολεύεται λόγῳ τοῦ μήκους τῆς διαδρομῆς τῶν ἀποστάσεων. Ἄμεσος συνέπεια τῆς δυσκολίας ταύτης εἶναι ὅτι δυσχεραίνεται μεγάλως ἡ διοίκησις. 4) Ἐπειδὴ ὁ χρόνος διαρροῆς αὐξάνει (πολλάκις διάβασις ἐπὶ μετώπου δύο ἀνδρῶν ἢ ἐνίοτε ἑνός), δι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἡ κατάτμησις εἰς πλείονας φάλαγγας, ὁπότε ὑπάρχει μέτωπον εὐρύτατον καὶ βάθος μικρόν. 5) Ἐπειδὴ τὸ ἑνιαῖον τῆς διοικήσεως δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ, δι' αὐτὸ δίδεται πολὺ μεγάλη πρωτοβουλία εἰς ἑκάστην μικρὰν μονάδα. Συνεπῶς ἐπέρχεται διεξαγωγὴ τοπικῶν ἀγώνων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, διὰ τὸν συνδυασμὸν τῶν ὁποίων ἡ ἀνωτέρα διοίκησις ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ μεγάλας προσπαθείας. 6) Αἱ πρὸ τοῦ μετώπου καὶ παραλλήλως αὐτοῦ βαθεῖαι κοιλάδες ἢ χαράδραι ἀποτελοῦσι κώλυμα, οὗ ἡ προσπέρασις ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἀποτελεῖ δρᾶσιν πολὺ δύσκολον καὶ λεπτήν. Αἱ καθέτως τοῦ μετώπου βαθεῖαι κοιλάδες ἢ χαράδραι παρέχουσι τὴν εὐκολίαν διεισδύσεως ἐχθρικῶν τμημάτων, διὸ ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλης ἐπιτηρήσεως. 7) Ἡ διὰ τοῦ πυρὸς διαρκὴς ὑποστήριξις τῆς προχωρούσης ἐπιθέσεως σπανίως εἶναι κατορθωτή. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ τοιαύτη ὑποστήριξις δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ εἶναι συνεχής, διότι ἡ διὰ προκεκαλυμμένων ὁδεύσεων προχώρησις δὲν ἔχει ἀνάγκην ὑποστηρίξεως διὰ πυρῶν, ἀλλὰ μόνον κνημῶν καὶ πνευμόνων. 8) Λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς ἐπαφῆς, τοῦ δυσκόλου τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ κεχωρισμένου τῶν τοπικῶν ἀγώνων, ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἡ τήρησις ἰσχυρᾶς ἐφεδρείας, ἱκανῆς νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοπικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ πᾶσαν ὑπερμέτρως διακοπεῖσαν μεταξὺ τῶν μονάδων ἐπαφήν. 9) Τὸ πυροβολικὸν ἀδυνατεῖ νὰ δράσῃ κατὰ μεγάλας ὁμάδας, καθόσον ἡ διεύθυνσις πυρὸς δὲν εἶναι τόσον εὔκολος, ἐκτὸς ἂν διατίθενται ἐξαιρετικῶς καλὰ παρατηρητήρια καὶ ἄφθονα τὰ μέσα συνδέσμου. Ἀφοῦ μάλιστα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, διεξάγονται συνήθως ἀγῶνες τοπικοί, φυσικὸν εἶναι νὰ κατανέμηται τὸ πυροβολικὸν εἰς τοὺς χώρους (τομεῖς) τῶν διαφόρων τούτων ἀγώνων. Κατ' ἀρχήν, τὸ ἐνδεδειγμένον εἶδος

Digitized by Google

πυροβόλου δι' ἀγῶνας ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους εἶναι τὸ καμπύλης τροχιᾶς, ἅτε μόνον δυνάμενον νὰ βάλλῃ κατὰ στόχων προκεκαλυμμένων ἐντὸς βαθειῶν γραμμῶν (τὸ ὀρειβατικὸν πυροβόλον, λόγῳ τοῦ βραχέος σωλῆνός του, ἔχει κεκαμπυλωμένην κάπως τροχιάν).

Ἄμυνα. Αἱ κυριώτεραι δυσκολίαι εἶναι: 1) Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ αἰφνιδιασμὸς τοῦ ἀμυνομένου εἶναι δυνατός, συνεπῶς ἡ παρατήρησις (ὅρασις, ἀκοὴ) πρέπει νὰ εἶναι τελεία. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι, διὰ νὰ παρέχηται μείζων ἀσφάλεια εἰς τὴν τοποθεσίαν ἀντιστάσεως (κυρίαν τοποθεσίαν), πρέπει ἡ τοποθεσία ἀσφαλείας ν' ἀφίσταται κατά τι περισσότερον· ἡ τοιαύτη ὅμως γενικὴ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμόζηται ἀνεξετάστως ἐν ὀρεινῷ ἐδάφει, διότι ἡ ἀπόστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως (μικρὰ μὲν ἡ ἐξ ὄψεως ἀπόστασις, μακροτάτη ὅμως κατὰ τὴν διαδρομήν). 2) Διὰ νὰ ὑπάρχῃ συνέχεια πυρὸς πεζικοῦ, πρέπει πολλάκις νὰ διατίθενται πλείονα στρατεύματα (αὐτόματα ὅπλα), οὐχὶ ὅμως ποτὲ ἐπὶ τῷ σκοπῷ παροχῆς μείζονος δασύτητος πυρός, ἀλλὰ λόγῳ τῶν ἐδαφικῶν δυσκολιῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἴτε δὲν δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις ὁλοκλήρου τοῦ βεληνεκοῦς τῶν αὐτομάτων ὅπλων (πλευροκοπικὰ πυρὰ κατὰ μῆκος τοῦ μετώπου), ὁπότε ἀναγκαστικῶς αἱ πλευραὶ τοῦ πριονοειδοῦς μετώπου θὰ εἶναι μικρότεραι, εἴτε, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ διασταύρωσις πυρὸς ἐντὸς μικρῶν ἀποστάσεων, ἀπαιτεῖται μείζων συμπλησίασις τῶν αὐτομάτων ὅπλων (φραγμοὶ πρὸ τοῦ μετώπου). 3) Ἐπειδὴ ἡ ἐκτέλεσις πυρὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς διὰ προκεκαλυμμένου ἐδάφους προχωρήσεως τῆς ἐπιθέσεως εἶναι ζήτημα ὑψίστης σημασίας διὰ τὸν ἀμυνόμενον, καθ' ὅσον δυνατὸν νὰ φθάσῃ ὁ ἐπιτιθέμενος ἐγγύτατα τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑποστῆ οὐδεμίαν ἐξάρθρωσιν, δι' αὐτὸ ἡ ὀργάνωσις τοῦ πυρὸς τῆς ἀμύνης πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἐγγὺς τῶν ἀμυντικῶν τοποθεσιῶν νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδεὶς ἀπυρόβλητος χῶρος (πλευροκοπικὴ βολὴ δι' αὐτομάτων ὅπλων, βολὴ δι' ὅλμων πεζικοῦ). Ἀπὸ τοῦ 1908 καὶ ἐντεῦθεν αἱ μεραρχίαι μας εἶναι ὀρεινῆς συνθέσεως. Ἡ δρᾶσις τῆς 4ης ἑλληνικῆς μεραρχίας ἐπὶ τοῦ Ράχοβο παρὰ τὴν στενωπὸν Πόρτες τὰς 9ην καὶ 10ην Ὀκτωβρίου 1912 (μάχη Σαρανταπόρου)· ἡ δρᾶσις τῶν 3ης καὶ 5ης ἑλληνικῶν μεραρχιῶν ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μόροβα τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1912 (ἐπιχειρήσεις Κορυτσᾶς)· ἡ δρᾶσις τῶν 3ης, 4ης, 10ης ἑλληνικῶν μεραρχιῶν ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Μάλεσι τὸν Ἰούλιον 1913· ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων Τσὰλ-ντάγ, Ἀρντὶζ-ντάγ, Καλὲ-Γρότο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 9—29 Αὐγούστου 1921 (ἐπιχειρήσεις Σαγγαρίου), εἶναι ἀρκετὰ δείγματα ἐπιτυχεστάτης δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **ὀρεινῶν *κλιμάτων ζώνη*** *[Κλιματολ.]*· βλ. λ. *ζῶναι* τῆς Γῆς.

Ὀρεινός, *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Αἰγίου (βλ. λ. *Ἰωάννου* Κωνσταντῖνος).

ὀρειχαλκεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς ὀρειχαλκίνων σκευῶν καὶ ὀργάνων.

ὀρειχαλκεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ κατεργαζόμενος τὸν ὀρείχαλκον τεχνίτης.

ὀρειχάλκινος, *—η, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὀρείχαλκον, ὁ ἐκ τούτου χαρακτηριζόμενος· || ὁ ἐξ ὀρειχάλκου κατεσκευασμένος: «*ὀρειχάλκινος κλίνη*».

— **ὀρειχαλκίνη *ἐποχὴ*** *[Προϊστορ.]*. Ἡ δευτέρα προϊστορικὴ περίοδος τῆς μεταλλικῆς καθόλου ἐποχῆς τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ (καθαροῦ χαλκοῦ ἢ λιθοχαλκῆ), ὅστις ὑπῆρξε τὸ βασικὸν μέταλλον ἐξ οὗ κατεσκευάσθησαν τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἀσφαλῶς παλαιόθεν γνωστά, παρέμειναν πάντοτε, ὡς ἐκ τῆς σπάνιος αὐτῶν, πολύτιμα μέταλλα διὰ στολισμόν, οὐχὶ δὲ διὰ τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν. Γενικῶς καὶ αἱ δύο ἐποχαί, ἡ κυρίως χαλκῆ (ἐννοοῦμεν τοῦ καθαροῦ χαλκοῦ) καὶ ἡ ὀρειχαλκίνη καλοῦνται καὶ *χαλκῆ* ἐποχή. Ἡ ἐμφάνισις καθόλου τῆς χρήσεως τοῦ καθαροῦ χαλκοῦ ἐν Εὐρώπῃ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Γ' χιλιετηρίδος π. Χ., ταχέως ὅμως, ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς Γ' χιλιετηρίδος, ἤρξατο νὰ γενικεύεται ἡ χρῆσις μείξεως τοῦ χαλκοῦ (90 μέρη) μετὰ τοῦ κασσιτέρου (10 μέρη), δηλαδὴ τοῦ κράματος τοῦ καλουμένου *ὀρειχάλκου*, ὅπερ ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, προσπαθοῦντος νὰ ἐξεύρῃ μέταλλον σκληρότερον τοῦ μαλακοῦ χαλκοῦ. Ἡ χρῆσις τοῦ χαλκοῦ καὶ τῶν μετάλλων γενικῶς ἐνεφανίσθη, κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, τὸ πρῶτον ἐν Ἀνατολῇ (Προσθίᾳ Ἀσίᾳ), παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Μεσοποταμίας (Ἀκαδοσουμέριοι;) καὶ διὰ μὲν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κύπρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ τὰς χώρας τοῦ Εὐξείνου, διὰ δὲ τῆς Μεσογείου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐπεξετάθη δ' ἡ χρῆσις αὕτη διὰ τῆς μεταναστεύσεως ἀποίκων τινῶν εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας χώρας καὶ διὰ βαθμιαίας ἐπιδράσεως τῶν λαῶν καὶ προώδευσε διὰ τῆς ἀποκαλύψεως μεταλλοφόρων στρωμάτων, τῆς γνώσεως τῆς μεταλλευτικῆς, τῆς ὀρύξεως καὶ ἐκκαμινεύσεως κλπ. τοῦ μεμιγμένου μετ' ἄλλων στοιχείων μετάλλου. Ἐνῷ ἡ χρῆσις τοῦ καθαροῦ χαλκοῦ (λιθοχαλκῆ ἐποχὴ) δὲν ἐπέδρασε σημαντικῶς ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, διότι, ὡς ἐκ τῆς μαλθακότητος αὐτοῦ, δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν μεγάλῃ κλίμακι, παρέμενε δὲ ὁ λίθος ὡς ἡ βασικὴ σχεδὸν ὕλη διὰ τὰ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὀρειχάλκου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς μεταλλικῆς ἐποχῆς. Ἡ ὀρειχαλκίνη διήρκεσε περισσότερον ἐν ταῖς βορείαις χώραις τῆς Εὐρώπης καὶ ἀνεπτύχθη, ὀλιγώτερον δέ, ἕνεκα τῆς ταχυτέρας εἰσαγωγῆς τοῦ σιδήρου, ἐν ταῖς μεσημβριναῖς. Μόνον εἰς Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη εἰς μέγιστον βαθμὸν (κρητομυκηναϊκὴ ἐποχή). Χωρὶς δὲ νὰ παύσῃ ἡ χρῆσις τοῦ χαλκοῦ καὶ ἀκόμη καὶ τῶν λιθίνων ἀντικειμένων, ἤρχισαν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐμφανίζωνται τὰ ἐξ ὀρειχάλκου ὡς ἀντίγραφα ἐκείνων. Πολὺ βραδύτερον ἀνεπτύχθη ἰδία τέχνη μὲ διακοσμήσεις τῶν πελέκεων, τῶν ἐγχειριδίων, αἰχμῶν βελῶν καὶ δοράτων κτλ., μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς σπάθης, τοῦ ξίφους καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς πόρπης, ἧς ἡ ἐξέλιξις ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν προϊστορίαν τῶν διακεκοσμημένων δοχείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Συνηθίσαντες οἱ λαοί, μετὰ δυσκολίας ἐδέχθησαν τὸν σίδηρον, ὅστις ἂν καὶ ἁπλοῦς παρεῖχε δυσκολίας, ἅτε κατεργαζόμενος τότε διὰ σφυρηλασίας. Παρέμεινε δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ὡς εὐγενὲς μέταλλον. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς ἐξηκολούθουν νὰ κτίζουν ἡμιυπογείους καλύβας, ὧν εὑρίσκομεν τὰ ἴχνη ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ πασσαλοκτίστους οἰκισμοὺς λιμναίους, διὰ δὲ τοὺς νεκροὺς των μεγαλιθικὰ μνημεῖα καὶ κιβωτιοσχήμους τάφους ὑπὸ τύμβους, οὓς ἐσχημάτιζον ἀφοῦ ἔκαιον ἢ ἔθαπτον τὸν νεκρόν.

Καὶ ἡ ὀρειχαλκίνη ἐποχὴ διαιρεῖται, ὅπως καὶ αἱ λοιπαί, εἰς μικροτέρας περιόδους, τὴν I, II, III καὶ IV ἐποχὴν τοῦ ὀρειχάλκου, εἰς ἕκαστον δὲ μέρος τοῦ κόσμου δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ ἰδιαιτέραν ἀνάπτυξιν ταύτης.

Ἐν τῇ κοιτίδι ἴσως τῶν μετάλλων, τῇ Μεσοποταμίᾳ, εὑρίσκομεν, μετὰ τὴν παλαιο— καὶ νεολιθικὴν ἐποχήν, σπουδαίαν χαλκῆν γενικῶς, ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν χαλκοφόρων τόπων, Χαλδαίας, Ἀσσυρίας, ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς Ἀρμενίας μέχρι τοῦ Καυκάσου. Ἀποδίδεται αὕτη εἰς τοὺς πιθανῶς αὐτόχθονας ἀρχαιοτέρους κατοίκους, τοὺς Σουμερίους, παρ' ὧν παρέλαβον τὸν πολιτισμὸν οἱ σημιτικοὶ λαοί, οἱ ἐμφανισθέντες, ἄγνωστον πόθεν, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Βαβυλῶνι. Χρονολογεῖται δ' ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δ' χιλιετηρίδος. Πλεῖστα ἀντικείμενα ἔχομεν ἐκ διαφόρων σημείων (Τέλλ, Τελλσίφρ =Χαλκόλοφος κλπ.) τῆς περὶ τὴν Βαβυλῶνα χώρας, μέχρι τῆς ἀσσυριακῆς ὑπερισχύσεως καὶ δὴ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος π. Χ., ὁπότε ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου γενικεύεται. Καθ' ὅλην τὴν βαβυλωνο-ασσυριακὴν ταύτην περίοδον, τὰ ἐξ ὀρειχάλκου ἀντικείμενα εἶναι ἄνευ στολισμάτων χαρακτικῶν.

Ἐν Συρίᾳ, μετὰ τὰς λιθικὰς καὶ μακρὰν περίοδον καθαροῦ χαλκοῦ, ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 2500—1500 π. Χ. τὴν ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, τοῦ χιττιτικοῦ ἢ χετταίου πολιτισμοῦ. Χετταῖοι ἦσαν καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Εἰς τὴν διασπορὰν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, κατὰ τοὺς πλείστους, συνέβαλον καὶ οἱ Φοίνικες τῶν παραλίων.

Ἡ Κύπρος, μεταλλοφόρος κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Εὐρώπης, ἐμφανίζει πλὴν τῆς χαλκῆς, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' χιλιετηρίδος, μὲ τὰ ἴδια ἀντικείμενα, ὀρειχαλκίνην τυπικήν, μυκηναϊκῆς ἐπηρείας κυρίως, διαρκέσασαν μέχρι τῆς γενικεύσεως τοῦ σιδήρου ὑπὸ τὴν φοινικικὴν καὶ ἑλληνικὴν εἶτα ἐπήρειαν.

Ἐκ τῆς λοιπῆς Προσθίας Ἀσίας, ἤτοι τῆς Μικρασίας, σπουδαιότατον κέντρον προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὴ τῆς σειρᾶς τῶν μεταλλικῶν χρόνων καθόλου ὑπῆρξεν ἡ Τροία (Χισσαρλίκ), κειμένη εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ Αἰγαίου καὶ Εὐξείνου καὶ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, οἷον παριστῶσι τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων. Διὰ τῶν ἐπὶ εἰκοσιτετραετίαν ὅλην διαρκεσασῶν ἀνασκαφῶν τῶν Σχλῆμαν καὶ τοῦ Ντέρπφελντ ἀπεκαλύφθη σειρὰ ὅλη πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Δ' χιλιετηρίδος (πρώτη πόλις) μέχρι τῶν μέσων τῆς Γ', ἔχομεν τὴν ἀρχικὴν ὀρειχαλκίνην περίοδον καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τοῦ 2300 (δευτέρα πόλις) τὴν καθαρὰν ὀρειχαλκίνην περίοδον, μὲ τὴν πρώτην λάμψιν τῆς Τροίας καὶ τὰ πολύχρυσα ἀντικείμενα τὰ ἀπατήσαντα τὸν Σχλῆμαν, ὡς ἀποτελοῦντα τὸν θησαυρὸν τοῦ Πριάμου. Ἀκολουθοῦν τρεῖς ἐπάλληλοι, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος π. Χ., πτωχαὶ οἰκήσεις, ἐπὶ τῶν τελευταίων ἐρειπίων τῆς τρὶς καταστραφείσης δευτέρας, ἐπίσης μετὰ ὀρειχαλκίνων ἀντικειμένων. Καὶ κατὰ τὴν νέαν λάμψιν (ἕκτη πόλις), ΙΗ'—ΙΔ' αἰὼν π. Χ., τῆς μυκηναϊκῆς, ὁμηρικῆς Τροίας, τῆς καταστραφείσης κατὰ τὸ 1181 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐξακολουθεῖ ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου, ἀλλὰ καὶ λιθίνων ὅπλων. Ἔκτοτε (ἑβδόμη πόλις) μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος π.Χ., καὶ εἶτα κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἡ σημασία τῆς Τροίας βαθμηδὸν ἔσβηνε.

Ἐν Αἰγύπτῳ, μετὰ τοὺς ἠωλιθικούς, τοὺς παλαιολιθικοὺς καὶ τοὺς νεολιθικοὺς χρόνους, ὧν ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις (ἀρχέγονος ἐποχή), εἰσήχθη ὁ χαλκὸς ἐνωρὶς ἐκ τῆς χερσονήσου Σινᾶ, ὅπου οὗτος ἀφθονεῖ (λιθοχαλκῆ: ἄφθονα εὑρήματα παρὰ τὰς Θήβας, τὴν Ἄβυδον κλπ., ἀπὸ τοῦ ἔτους 4240 π. Χ. τῆς ἀρχαιοτάτης δυναστείας τῆς Κάτω Αἰγύπτου, μέχρι τοῦ 3315 π. Χ.). Ἡ χαλκῆ καὶ πρώτη ὀρειχαλκίνη διήκει μέχρι τοῦ 2895 π. Χ. Εἶτα ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 2895 π. Χ. μέχρι τοῦ 1090 π. Χ. τὴν καθαρὰν ὀρειχαλκίνην καὶ νεωτάτην ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, κατὰ τὴν παλαιάν, τὴν μέσην καὶ τὴν νέαν δυναστείαν (πρώτην, δευτέραν, τρίτην, λαμπρὰν περίοδον τῆς Αἰγύπτου). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμφανίζεται ὁ σίδηρος, ἀλλ' ἅπαντα τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Αἰγύπτου ἀνήκουν εἰς τοὺς πρὸ τῆς γενικεύσεως τοῦ σιδήρου χρόνους (πρὸ τοῦ 1200 π. Χ. γενικῶς).

Αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι ἐνεφάνισαν ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα κυκλαδικὸς ἢ νησιωτικὸς πολιτισμός, ἀπὸ τοῦ 3000—1700 π. Χ., σύγχρονον πρὸς τὴν τῆς δευτέρας μέχρι πέμπτης πόλεως τῆς Τροίας μετὰ ἀντικειμένων καὶ ἐξ ὀψιανοῦ λίθου καὶ εἶτα μέχρι τοῦ 1300. Ἰδιαιτέρως ἡ Κρήτη ἐνεφάνισε τὴν μινωϊκὴν περίοδον γενικῶς, ἀπὸ τοῦ 3000—1000 π. Χ. περίπου, μετὰ τοὺς νεολιθικοὺς προηγηθέντας χρόνους.

Ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλάς, μετὰ τοὺς σχετικοὺς βραχεῖς νεολιθικοὺς χρόνους, ἐνεφάνισε χαλκῆν τινα (λιθοχαλκῆν) ἐποχὴν καὶ εἶτα μίαν παλαιοτέραν ὀρειχαλκίνην ἐποχὴν (2500—2000 π. Χ.), συνεχιζομένην εἰς τὴν πρωτομινωϊκὴν καὶ μεσομινωϊκὴν καὶ εἶτα εἰς προσφατωτέραν, τὴν μυκηναϊκὴν μὲ τὰς διαβαθμίσεις της (1700—1250 π. Χ.), τὴν πρωτομυκηναϊκήν, μεσομυκηναϊκήν, ὑστερομυκηναϊκήν, καθ' ἣν ἔχομεν καὶ εἴδη ἐκ τοῦ πολυτίμου ἀκόμη σιδήρου.

Καὶ ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος μετὰ τῶν νήσων της, τῆς Σικελίας ἰδίᾳ, ἐμφανίζει πολλὰς ποικιλίας τῆς λιθοχαλκῆς (ἐνεολιθικῆς) ἐποχῆς, ἐμφανιζομένης ἀσαφῶς κατὰ τὴν Γ' χιλιετηρίδα π.Χ. καὶ ἐπηρεαζομένης ἔκ τε δυσμῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Μεσογείου πολιτισμῶν τῶν μεταλλικῶν χρόνων. Τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα εἶναι τὰ τοῦ Remedello Sotto. Τὴν καθαρὰν ὀρειχαλκίνην συναντῶμεν εἰς τὰς Τερραμάρας ἰδίᾳ τῶν βορειοανατολικῶν τῆς χερσονήσου, καὶ πιθανῶς εἰς νέους ἐπήλυδας ὀφειλομένην, ἐκ βορρᾶ. Τὴν διαιροῦν δὲ εἰς 5 βαθμῖδας, ἀναλόγως τῶν ἀντικειμένων, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Γ' χιλιετηρίδος μέχρι τοῦ τῆς Β' χιλιετηρίδος π.Χ., ὁπότε ἐμφανίζεται ὁ σίδηρος.

Ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος, συνδεομένη καὶ διὰ τῆς Σαρδηνίας καὶ τῶν Βαλεαρίδων μετὰ τῆς προηγουμένης ἀνθρωπολογικῶς, ἐνεφάνισε χαλκῆν περίοδον ἀρχικήν, συνδεομένην στενῶς μετὰ τῆς νεολιθικῆς ἀνθήσεως, καὶ δὴ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τῆς Γ' χιλιετηρίδος ἔχομεν τὴν ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, παλαιὰν (ἰδίᾳ τοῦ El-Argar τῆς Ἱσπανίας) καὶ τὰς νεωτέρας, ἀπὸ τῆς Β' χιλιετηρίδος μέχρι τοῦ 1000 π.Χ.

Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Εὐρώπη ἐμφανίζει, κατὰ τὸν Hoernes, συνοπτικῶς, τρεῖς σφαίρας πολιτισμοῦ τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, τὴν ἀνατολικήν, τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν δυτικήν, στενῶς ἐπηρεαζομένας μεταξύ των. Εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν ταύτην εἰσήχθη ὁ χαλκὸς βραδύτερον ἢ εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ ἐκ ταύτης. Ἑπομένως καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμφανίζεται σαφῶς εἰς αὐτήν. Ἡ ἀνατολικὴ ζώνη (Οὐγγαρία κλπ.) ἐμφανίζει τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κρητομυκηναϊκοῦ κύκλου, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἀνεξαρτησίαν. Χρονολογικῶς δὲν ἔχουν καθορισθῆ σαφῶς ἀκόμη αἱ βαθμῖδες τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, διήρκεσεν ὅμως αὕτη, διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν χαλκοφόρων μερῶν, λίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀκόμη κατὰ τὴν σιδηρᾶν ἀλστάττιον ἐποχὴν τῆς τελευταίας π.Χ. χιλιετηρίδος.

Ἡ δυτικὴ ζώνη (Ἑλβετία, Γαλλία, Βέλγιον, Ἀγγλία, Ἰρλανδία) ἐμφανίζει τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἧς ἡ ἐργασία ἐχρησίμευσεν ὡς τύπος μιμήσεως παρὰ τῶν βορείων λαῶν. Ὁπωσδήποτε, εἰς τὰς χώρας ταύτας διακρίνομεν τὴν κλασσικὴν διαβάθμισιν, εἰς 4 περιόδους, τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ: 1) τὴν ἐνεολιθικὴν ἢ λιθοχαλκῆν καὶ παλαιοτάτην ὀρειχαλκίνην ἀπὸ τοῦ 2500—1900 π. Χ., 2) τὴν δευτέραν ὀρειχαλκίνην ἀπὸ 1900—1600 π. Χ., 3) τὴν τρίτην ἀπὸ 1600—1300 π. Χ. καὶ 4) τὴν τετάρτην βαθμῖδα, ἀπὸ 1300—900 π. Χ., διακρινομένας ἐκ τῆς προόδου τῆς κατεργασίας καὶ διαφόρων τυπικῶν ἐργαλείων καὶ ὅπλων ἐξ ὀρειχάλκου (μάχαιρα, ἐγχειρίδιον, ξίφος καὶ ἐξέλιξις πόρπης κλπ.).

Ἡ κεντρικὴ ζώνη τέλος (κεντρικὴ καὶ νότιος Γερμανία, Βοημία, Αὐστρία, βόρειος Ἑλβετία) ἐμφανίζει πολιτισμοὺς τῆς περιόδου τοῦ χαλκοῦ, οὓς διακρίνουν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, κυρίως κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρειχαλκίνην (2100—1800 π. Χ.). Κα-

Digitized by Google

τόπη, συνεπείᾳ τῶν ἀλληλεπιδράσεων, ἐμφανίζεται ἡ ὀρειχαλκίνη περίοδος ὁμοία (1800—1200 π. Χ.) καὶ λήγει διὰ μιᾶς τελευταίας φάσεως (1200—1000 π. Χ.), καθ' ἣν ἔχομεν ἤδη τὴν ἐμφάνισιν τοῦ σιδήρου.

Ἡ βόρειος Εὐρώπη (βόρειος Γερμανία, Σκανδιναυϊκὰ κράτη, Φινλανδία, βορειοδυτικὴ Ρωσία), μὲ κέντρον τὰ βαλτικὰ παράλια καὶ τὰς νήσους, ἐνεφάνισε βραδύτερον (ἀπὸ τῆς Β' χιλιετηρίδος) ἀλλὰ διαρκέσασαν ἀργὰ (μέχρι τοῦ Ε αἰῶνος π. Χ.), ἕνεκα τῆς βραδυτάτης παραδοχῆς τοῦ σιδήρου, τὴν ἔξοχον ἀναπτύξεως ὀρειχαλκίνην τῶν Γερμανῶν περίοδον, ἀναπτυχθεῖσαν τῇ ἐπιδράσει τῶν ἀμέσως κατωτέρων χωρογραφικῶς πολιτισμῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸν Montelius ἔχομεν ἓξ βαθμίδας, ἀπὸ τῆς πρώτης, ἐν μέρει τοῦ χαλκοῦ (1900—1600), δευτέρας (1600—1400), τρίτης (1400—1050), τετάρτης (1050—850), πέμπτης (850—650), μὲ τὴν ἄνθησιν τῶν σπειροειδῶν κοσμημάτων, μέχρι τῆς ἕκτης (650—500 π. Χ.), ἥτις ἐκφυλίζεται, εἰσαγομένου τοῦ σιδήρου.

Ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἀσίαν διακρίνουσι μίαν οὐραλοαλταϊκὴν ἢ ρωσοσιβηρικὴν ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, ἀνεξάρτητον τῶν εὐρωπαϊκῶν, ἀνευρισκομένην μέχρι Μογγολίας καὶ Πόντου. Εὑρήματα ταύτης (σκυθικὰ) ἀπαντῶμεν καὶ μέχρις Οὐγγαρίας, βραδύτερον δ' ὡς γνωστὸν καὶ μέχρις Ἑλλάδος. Κοιτὶς αὐτῆς ἴσως ὁ ἄνω Γενισσεῒ μὲ τοὺς τσουδικοὺς τάφους καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ κτερίσματα τῆς Σιβηρίας. Χρονολογικῶς εἶναι νεωτέρα τῶν περιόδων χαλκοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς Β' χιλιετηρίδος μέχρι τῶν τῆς Α' π. Χ. Ὁμοίως διακρίνομεν καὶ τὴν ὀρειχαλκίνην τῆς Κίνας, συγγενῆ τῆς πρώτης καὶ σύγχρονον, μέχρι τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., ὁπότε ἐνεφανίσθη ὁ σίδηρος.

Ἡ ὀρειχαλκίνη τῆς Ἰαπωνίας, ἀσαφὴς καὶ κατ' εὐθεῖαν μετὰ τὴν ἐνεολιθικήν, χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς τελευταίας χιλιετηρίδος π. Χ. μέχρι τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ὁπότε ἐνεφανίσθη ὁ σίδηρος, συνδέεται δὲ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας, ἀφ' ἧς ἀπεχωρίσθησαν οἱ Ἰάπωνες κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα π. Χ. Χαλκῆν καὶ ὀρειχαλκίνην ἐποχήν, προηγηθεῖσαν τῆς τοῦ σιδήρου, εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ Καυκάσου καὶ Εὐξείνου καὶ τῆς Κασπίας χώρας, τὴν Περσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ἐξ αὐτῶν διὰ διαδόσεως εἰς τὴν ἐγγὺς Ἰνδονησίαν, νεωτέρας ὅμως χρονολογίας.

Τέλος, ἡ Ἀμερική, εὑρισκομένη μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὴν λιθικὴν ἐποχήν, ἐγνώριζε βεβαίως τὸν χαλκὸν καὶ τὴν κατασκευὴν ἀντικειμένων, ἀλλὰ διὰ σφυρηλατήσεως, δὲν δυνάμεθα ἑπομένως νὰ ὁμιλῶμεν ἢ περὶ μερικῆς μεταλλικῆς ἐποχῆς, τοῦ λίθου κρατοῦντος τὰ σκῆπτρα πάντοτε. Εὑρίσκομεν τοιαῦτα κέντρα ἐξαγωγῆς χαλκοῦ παρὰ τὰς μεγάλας λίμνας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐξ ὧν διεδίδετο οὗτος περαιτέρω. Τὰ ἀντικείμενα εἶναι ἁπλούστατα καὶ ἀκόσμητα. Ἡ χαλκῆ αὕτη ἐποχὴ εἶναι ἀντιληπτὴ εἰς Μεξικὸν καὶ Περουβίαν ἐπίσης, μετὰ ἀφθόνου ὅμως χρήσεως τοῦ ὀψιανοῦ λίθου, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ αὐτὸ εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς αὐτόχθονας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς (Σίπκα), γνωρίζοντας καὶ τὸν ὀρείχαλκον, καὶ λοιπούς. Τὴν μεταλλικὴν ὅμως περίοδον τῶν Ἀμερικανοϊνδῶν γενικῶς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἐν κυριολεξίᾳ χρυσῆν ἐποχήν, διότι ὁ χρυσὸς ἦτο τὸ μέταλλον, ἐφ' οὗ ἀνεπτύχθη ὁλόκληρος ὁ πολιτισμός, ἡ τέχνη τῆς κατεργασίας τοῦ μετάλλου ἐν Ἀμερικῇ. Διήρκεσε δὲ ἡ ἐποχὴ αὕτη, ἄγνωστον πότε ἀρξαμένη, μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ν. Κόσμου καὶ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν λευκῶν.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπομεν ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως ταύτης, εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς παγκοσμίου σχετικῆς χρονολογικῆς ἐμφανίσεως ἢ μᾶλλον χρήσεως τῶν μετάλλων, τῆς διαδοχικῆς δηλαδὴ χρήσεως πρῶτον τοῦ χαλκοῦ, εἶτα τοῦ ὀρειχάλκου καὶ τέλος τοῦ σιδήρου, ἀδιαφόρως τῶν διαφορῶν τῆς ἀπολύτου χρονολογίας ἐμφανίσεως, ἐξ ὧν δὲν συμπίπτουν οἱ πολιτισμοὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τελείως.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—ὀρειχάλκινος ἦχος (bruit d'airain). Οὕτω καθορίζεται ἦχος ἀνάλογος πρὸς τὸν παραγόμενον διὰ τῆς πλήξεως ἀγγείων ἐξ ὀρειχάλκου. Ἐπὶ εὑρέων πνευματοθωράκων ὁ ἦχος οὗτος γίνεται ἀκουστὸς ὅταν τὸ ἐξετάζον οὖς ἐπιτίθεται κατὰ τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ θώρακος, ἐνῷ βοηθὸς πλήττει νόμισμα μετάλλινον ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ θώρακος (Trousseau).

Μ. Ν. Κ.

ὀρειχαλκίτης (ὁ) (Aurichalcit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν παραλλαγὴν τοῦ ὑδροψευδαργυρίτου $(Zn.OH)_2\ CO_3$, εἰς τὴν ὁποίαν μέρος τοῦ ψευδαργύρου ἀντικαθίσταται ὑπὸ χαλκοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ περιέχει 18—28 °/o ὀξείδιον τοῦ χαλκοῦ. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους μικροὺς βελονοειδεῖς ἢ λεπιδοειδεῖς, ἔχει σκληρότητα 2, χρῶμα πράσινον ἢ κυανοῦν καὶ λάμψιν μαργαριτώδη, ἀπαντᾷ δὲ ἐπὶ λειμωνίτου καὶ ἀσβεστίτου εἰς τὸ Altai, τὴν Χιλὴν κ. ἀ. Ὁ ὀρειχαλκίτης, ὁ ὁποῖος περιέχει συγχρόνως καὶ ὀξείδιον τοῦ ἀσβεστίου, ὀνομάζεται *βουρατίτης*. Οὗτος ἐμφανίζεται εἰς κρυστάλλους βελονοειδεῖς ἢ εἰς ἰνώδη καὶ κρυσταλλοειδῆ συσσωματώματα, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸ Λαύρειον ὡς δευτερογενὲς προϊὸν ἐπὶ σμιθσωνίτου ὑπὸ μορφὴν θυσάνων ὠχροπρασίνων κυανιζόντων κατὰ τὰ ἄκρα, οἱ ὁποῖοι συνοδεύονται συχνὰ καὶ ἀπὸ σιδηροπυρίτην.

Γ. Β.

ὀρειχαλκόκονις, —εως (ἡ). Κόνις ὀρειχάλκου, κασσιτέρου καὶ συνηθέστερον ψευδαργύρου. Παράγεται χημικῶς ἢ μηχανικῶς διὰ θρύψεως ὀρειχάλκου εἰς θερμοκρασίαν, εἰς ἣν καθίσταται λίαν εὔθραυστος, ὡς καὶ λειοτριβήσεως φύλλων ὀρειχάλκου. Ὁ ὀρείχαλκος δύναται σφυρηλατούμενος νὰ ἐλαθῇ εἰς λεπτότατα φύλλα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται δι' ὀρειχάλκωσιν ὡς ἔχουσιν ἢ τριβόμενα εἰς κόνιν χρησιμοποιουμένην δι' ὀρειχάλκωσιν καὶ ὄρφνωσιν. Ἡ κόνις αὕτη εἶναι ἐρυθρόχαλκος ἕως κιτρινόχρυσος, ὀξειδουμένη δὲ ἔχει χρῶμα ὀρφνόν. Χρησιμεύει καὶ διὰ μίμησιν χρυσοῦ (ψευδοχρύσωμα), ὡς εἰς τὸ χρύσωμα τῆς βιβλιοδεσίας, τὴν διακοσμητικὴν κτλ.

Θ. Χ.

ὀρείχαλκος (ὁ). Κρᾶμα, γνωστὸν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, δύο μερῶν χαλκοῦ καὶ ἑνὸς ψευδαργύρου (ἢ καὶ ἄλλων ἀναλογιῶν) χρώματος κιτρίνου, λευκοκιτρίνου ἢ ὑπερύθρου, ἐπιδεκτικὸν ὡραίας στιλβώσεως, ἔχον πλείστας χρήσεις εἰς σκεύη, τεμάχια μηχανῶν, τὴν διακοσμητικὴν κτλ. Καλεῖται εἰδικώτερον καὶ *ὀρείχαλκος ψευδαργύρου* πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὸ κρατέρωμα ἢ ὀρείχαλκον κασσιτέρου ἢ βροῦντζον (βροντήσιον μέταλλον ἐκ τῆς πόλεως Βροντήσιον ἢ Βρενδήσιον). Ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐγένετο σαφὴς διάκρισις μεταξὺ αὐτῶν, ἀφοῦ ἄλλωστε ὁ ψευδάργυρος δὲν ἦτο γνωστὸς ὡς μέταλλον, λόγῳ τῆς πτητικότητος αὐτοῦ. Ὥστε εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ λέξις ὀρείχαλκος ἢ ἁπλῶς χαλκός, ἐδήλου πολλάκις πάντα τὰ κράματα ταῦτα (λατ. aes). Ἐν τούτοις ὁ Πλίνιος κάμνει σαφῆ διάκρισιν καὶ καλεῖ orichalcum ἢ aurichalcum χαλκὸν ἀναμεμιγμένον μετὰ καδμείας (ἤτοι ὀρυκτοῦ ψευδαργύρου, πτητικοῦ ἐν τῇ καμίνῳ).

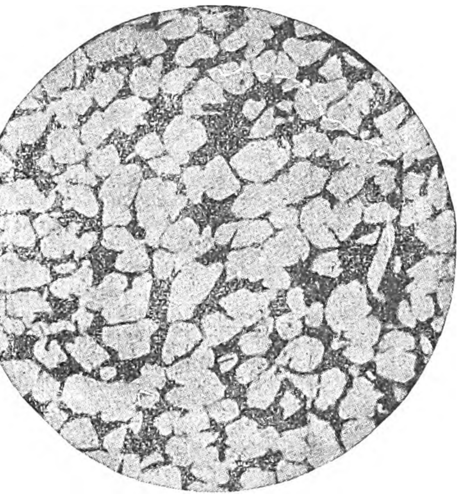

Μικρογραφία ὀρειχάλκου τύπου α+Β.

(Περιέχει 60 χαλκοῦ, 40 ψευδαργύρου μετὰ προσβολὴν διὰ χλωριούχου σιδήρου ἀφήνοντος τὸ διάλυμα ἀπρόσβλητον (μεγέθυνσις 56).)

Ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου διετηρήθη ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐξ ἧς ἐξήγετο εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, προκαλέσας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν σπουδαίας διακοσμητικῆς τέχνης. Ὁ ὀρείχαλκος εἶναι πλέον ἐλατός, ὅλκιμος καὶ εὐκατέργαστος διὰ χύσεως ἢ ἄλλως τοῦ χαλκοῦ καὶ οἰκονομικώτερος αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ κρατερώματος, πρὸς ὃ εἶναι ἐξ ἴσου εὐκατέργαστος καὶ πλέον εὔχυτος ὅταν δὲν περιέχῃ πολὺν ψευδάργυρον, μὴ ἀντέχων ὅμως εἰς τὴν τριβὴν ὡς αὐτό. Προσβάλλεται ὀλίγον μόνον ὑπὸ τῶν ὀξέων καὶ εἶναι σκληρότερος τῶν δύο μετάλλων χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου. Αἱ συνήθεις ποιότητες θερμαινόμεναι εἰς ὡρισμένην ὑψηλὴν θερμοκρασίαν καθίστανται εὔθραυστοι, ὁπότε θρύπτονται εὐκόλως εἰς κόνιν, τὴν *ὀρειχαλκόκονιν*, χρήσιμον εἰς τὴν διακοσμητικήν. Ἡ ἐλατότης καὶ ὁλκιμότης ἐπιτρέπουν τὴν κατασκευὴν ἐξ αὐτοῦ λεπτῶν συρμάτων καὶ ἐλασμάτων. Στιλβούμενος ἀμαυροῦται ἀρκετὰ ταχέως ἐν τῷ ἀέρι, ἔχων ἀνάγκην συχνοῦ καθαρισμοῦ. Διατηρεῖται δὲ μακρότερον στιλπνὸς ἐὰν καθαρθῇ ἐντὸς νιτρικοῦ ὀξέος καὶ σμαλτωθῇ διὰ βερνικίου ἐκ διαλύσεως λακκείου κόμμεως ἐντὸς οἰνοπνεύματος. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 8,5 ἕως 8,8, ἀνώτερον τῶν συνιστώντων αὐτὸ μετάλλων. Αἱ ἐν χρήσει ποιότητες τήκονται ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν ἀπὸ 1084° (θερμοκρασία τήξεως τοῦ καθαροῦ χαλκοῦ) μέχρις 860°. Αἱ ἰδιότητες τοῦ ὀρειχάλκου ἑρμηνεύονται διὰ τοῦ διαγράμματος τήξεως τῶν κραμάτων χαλκοῦ (Cu) καὶ ψευδαργύρου (Zn) κατὰ Shepherd καὶ Tafel. Παρατηρεῖται μία ἕνωσις διὰ περιεκτικότητα 60,66°/o Zn τύπου Cu_2Zn_3. Κατὰ βραδεῖαν στερεοποίησιν τῶν μιγμάτων χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου παρατηροῦνται φαινόμενα καθ' ὅλα παράλληλα πρὸς τὰ τῶν κρατερωμάτων (χαλκὸς καὶ κασσίτερος), παρουσιάζεται ἡ ὑγρὰ φάσις (liquidus) καὶ διάφοροι

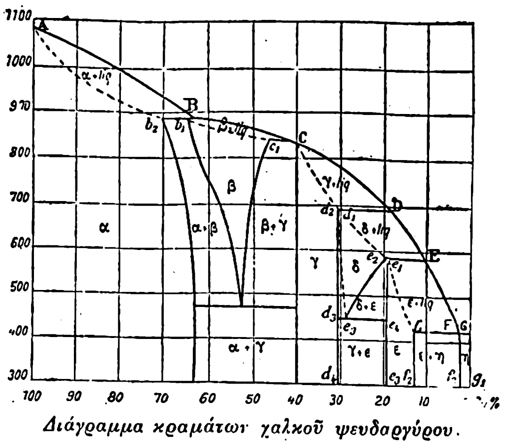

Διάγραμμα κραμάτων χαλκοῦ ψευδαργύρου.

στερεαὶ φάσεις, ἐν αἷς τὰ στερεὰ διαλύματα α,β,γ,δ,ε,η καὶ $η_2$, αἵτινες ἐπιτρέπουσι τὴν μεταλλογραφικὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων ποιοτήτων ὀρειχάλκου.

Ἀπὸ 0° ἕως 36 °/o Zn ἔχομεν στερεὸν διάλυμα α. Ἀπὸ 36 ἕως 48 °/o Zn στερεὸν διάλυμα α+β, τὸ ὁποῖον μετατρέπεται ὄχι ὅμως τελείως εἰς συνήθη θερμοκρασίαν εἰς α καὶ εὐτηκτοειδὲς (α+γ). Ἀπὸ 48 ἕως 60,66 °/o Zn στερεὸν διάλυμα β καὶ β+γ, τὸ ὁποῖον μετατρέπεται ὁμοίως ἀτελῶς εἰς γ καὶ εὐτηκτοειδὲς α+γ.

Πέραν τούτου ἔχομεν μετὰ τὴν ἕνωσιν Cu_2Zn_3 διαδοχικῶς στερεὰ διαλύματα γ, δ, ε, η καὶ εὐτηκτοειδῆ (γ+ε), (ε+η). Τὸ διάλυμα β δὲν διατηρεῖται ἐν ἰσορροπίᾳ εἰς συνήθη θερμοκρασίαν, ἀλλὰ καὶ παρὰ παρατεταμένην ἀνόπτησιν παραμένει εἰς αὐτὴν ἐκτὸς ἰσορροπίας. Ὅθεν οἱ ἀναλογοῦντες εἰς αὐτὸ ὀρείχαλκοι ἔχουσι τρόπον τινὰ τὴν ἰδιότητα βεβαμμένου μετάλλου, ἔχοντος ὅμως διὰ βαφῆς ἐλατότητα. Τὸ διάλυμα α ἔχει τὰς ἰδιότητας τοῦ χαλκοῦ ὡς πρὸς τὸ ἐλατόν. Τὸ διάλυμα β σταθεὶ ὂν ἐν θερμῷ, εἶναι ἐλατὸν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Τὰ διαλύματα γ (ὑπάρχον ὁμοίως εἰς τοὺς εἰδικοὺς ὀρειχάλκους καὶ κρατερώματα ἀργιλλίου) καὶ δ (ὑπάρχον καὶ εἰς τὰ συνήθη κρατερώματα) εἶναι σκληρὰ καὶ εὔθραυστα, διὸ τὸ διάλυμα γ δὲν ὑπάρχει καθαρὸν εἰς τοὺς ἐν χρήσει συνήθεις ὀρειχάλκους. Οὕτω ἐξηγοῦνται αἱ μηχανικαὶ ἰδιότητες τῶν ὀρειχάλκων διαφόρου συνθέσεως. Ἡ ἀντοχὴ κατ' ἐφελκυσμὸν ποικίλλει ἀπὸ 25 ἕως 40 χγρ. κατὰ χλσμ.[2] καὶ δεικνύει μέγιστον ἀνώμαλον διὰ 58 °/o Cu, καθ' ἣν τὸ κρᾶμα εἶναι λίαν εὔθραυστον. Ἡ κατεργασία τῶν ὀρειχάλκων παρουσιάζει φαινόμενα σκληρώσεως καὶ δι' ἀνοπτήσεως μεταβάλλονται αἱ μηχανικαὶ του ἰδιότητες.

Τὸ χρῶμα τῶν ὀρειχάλκων εἶναι ἐρυθρὸν διὰ περιεκτικότητα πλέον τῶν 90 °/o χαλκοῦ, χρυσίζον δι' 80 ἕως 85 °/o Cu, κίτρινον ὑποπράσινον δι' 70 ἕως 75 °/o, χρυσίζον πάλιν δι' 60 °/o Cu καὶ πέραν τούτου λευκόν. Ἐκ τούτων προκύπτει καὶ ἡ ὀνομασία ἡμίχρυσος τοῦ ἄλλως τομβακίου καλουμένου κράματος 70 ἕως 90°/o χαλκοῦ. Μεταξὺ τῶν ἐν χρήσει ὀρειχάλκων ἀναφέρομεν:

Κρᾶμα	Cu 90 °/o	Zn 10°/o	
			Σύρμα βολίδων τυφεκίου Lebel,
»	-8—92	10—6	(Μετὰ 2°/o μολύβδου), ῥόδινος παρισινὸς βροῦντζος ἢ ἐρυθρὸν τομβάκιον ἢ ἡμίχρυσος, διὰ χυτὰ ἀντικείμενα διακοσμητικὰ
»	80	20	Κίτρινος, ὀλλανδικὸν μέταλλον, χρυσὸς τῆς Μανχάϊμ
»	83—85	17—15	Τομβάκιον ἢ ἡμίχρυσος δι' εὔθηνὰ κοσμήματα
»	72	28	Κάλυκες φυσιγγίων, ψευδόχρυσος πάφιλα
»	67	33	Ἡμιτομβάκιον, ξυλοκοχλίαι, πιεστὰ ἀντικείμενα, κάλυκες, μουσικὰ ὄργανα
»	62	38	Πιεστὰ τεμάχια μὴ ὑποκείμενα εἰς παραμορφώσεις
»	58—60	40—38	Μετὰ 2°/o μολύβδου, τεμάχια τόρνου, στρόφιγγες, λαβαί, σκληρὸς ὀρείχαλκος διὰ ῥάβδους, φύλλα, μέταλλον Müntz

Ὀρείχαλκοι ἀναλογίας Cu 65—70°/o καὶ Zn 35—40°/o χρησιμοποιοῦνται διὰ κατασκευὴν σωλήνων. Διὰ χυτὰ τεμάχια, βαλβῖδας κ. τ. λ. χρησιμοποιεῖται κρᾶμα 66—67°/o Cu καὶ 34—33°/o Zn. Κρᾶμα 90°/o Cu, 10°/o Zn χρησιμεύει διὰ συγκόλλησιν (ὀρείχαλκος βράσεως). Διὰ συγκόλλησιν (βράσιν) σιδήρου χρησιμοποιεῖται κρᾶμα Cu 67 ἕως

Digitized by Google

70 %, Zn 33—30 %, ὀρειχάλκου καὶ χαλκοῦ δὲ κρᾶμα 40 ἕως 53% Cu. Ἐν γένει ἡ μαλακτικότης καὶ ὁλκιμότης ἐλαττοῦνται αὐξανομένης τῆς ἀναλογίας ψευδαργύρου. Ἡ σκληρότης αὐξάνεται κατ' ἀρχὰς ὁμαλῶς κατόπιν ἀποτόμως διὰ περιεκτικότητα ψευδαργύρου 36—44%. Εὐκατέργαστα διὰ πιεστικῆς κοιλάνσεως ἐν ψυχρῷ εἶναι κράματα 90—65% Cu, ἐν θερμῷ δὲ δι' ἀναλογίαν 65—53% Cu.

Εἰδικοὶ ὀρείχαλκοι. Οὕτω καλοῦνται ὀρείχαλκοι περιέχοντες καὶ ἄλλα σώματα, ἅτινα μεταβάλλουσι τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ. Τὸ προστιθέμενον σῶμα ἄλλοτε μὲν ἀναμιγνύεται, ἄλλοτε δὲ σχηματίζει ἄλλην ἕνωσιν ἢ στερεὸν διάλυμα, ἄλλοτε τέλος δὲν ἀναμιγνύεται. Οὕτω ὁ μόλυβδος δὲν ἀναμιγνύεται παραμένων μεταξὺ τῶν κόκκων τοῦ μετάλλου, προστίθεται δὲ διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν κατεργασίαν διὰ τόρνου, ὁ φωσφόρος, ὅστις σχηματίζει εἰδικὸν διάλυμα, καὶ ὁ κασσίτερος αὐξάνουσι τὴν σκληρότητα

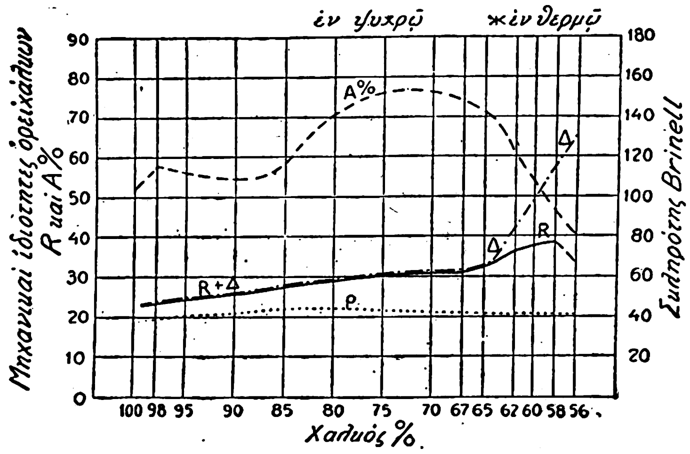

Μεταβολαὶ μηχανικῶν ἰδιοτήτων ὀρειχάλκων ψευδαργύρου ἐληλασμένων ἐν ψυχρῷ καὶ ἐν θερμῷ ἀναλόγως τῆς αὐξούσης εἰς ψευδάργυρον περιεκτικότητος.

[R=ὅριον ἀντοχῆς θραύσεως εἰς χγρ. κατὰ χλσμ.². A=% ἐπιμήκυνσις. Δ=σκληρότης εἰς μονάδας Brinell. P=δυσθραυστότης εἰς χιλιογραμμόμετρα κατὰ 2 έκ.².]

καὶ τὴν εὐθραυστότητα. Ὁ κασσίτερος αὐξάνει τὴν ἀντοχὴν εἰς διάβρωσιν. Διευκολύνεται ἡ σπουδὴ τῆς ὑφῆς τῶν εἰδικῶν ὀρειχάλκων διὰ τοῦ καλουμένου πλαστοῦ τίτλου τοῦ Guillet, ὅστις εἶναι ὁ τίτλος συνήθους ὀρειχάλκου ἔχοντος ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον τὴν αὐτὴν ὑφὴν πρὸς τὸν εἰδικὸν ὀρείχαλκον. Ὁ πλαστὸς τίτλος ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει συντελεστοῦ τοῦ ἰσοδυνάμου, ἤτοι τοῦ ποσοῦ τοῦ νέου σώματος, τὸ ὁποῖον ἀντικαθιστᾷ 1% ψευδαργύρου ἐκ τῆς περιεκτικότητος. Οὕτω προκύπτει ὅτι ὀρείχαλκοι εἰδικοὶ τότε μόνον εἶναι ἐλατοὶ ἐν θερμῷ, ὅταν ὁ πλαστὸς τίτλος αὐτῶν εἶναι 63 ἕως 54% χαλκοῦ. Ὁ ἰσοδύναμος συντελεστὴς εἶναι διὰ πυρίτιον 10, δι' ἀργίλλιον 6, διὰ μαγγάνιον 0,5, διὰ σίδηρον 0,9, διὰ νικέλιον —1,3. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πλαστοῦ τίτλου τὸ διάγραμμα συστάσεως τῶν εἰδικῶν ὀρειχάλκων προσομοιάζει τὸ τῶν συνήθων ὀρειχάλκων καὶ διερμηνεύει τὰς ἰδιότητας αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχηματιζομένων διαφόρων στερεῶν διαλυμάτων.

Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν: Εἰδικοὺς *ὀρειχάλκους κασσιτέρου*· ἡ προσθήκη ὀλίγου κασσιτέρου μέχρι 4 % αὐξάνει ὀλίγον τὸ ὅριον ἀντοχῆς R, ἐλαττώνει τὴν ἐλαστικὴν ἐπιμήκυνσιν A. Οὕτω τὸ «naval metal» περιέχον Cu 60—62%, Zn 37—36.5%, Sn 1—1.5 %, ἀντέχει ἄριστα εἰς τὴν θαλασσίαν διάβρωσιν καὶ τὸ σύνηθες ὕδωρ Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἀντλίας. Εἰδικοὶ *ὀρείχαλκοι μαγγανίου* παρουσιάζουσι μεγαλύτερον ὅριον ἀντοχῆς θραύσεως R καὶ ἐλαστικὸν E. Τοιοῦτοι εἶναι ὀρείχαλκοι περιέχοντες χαλκὸν 59—60 %, μαγγάνιον 1 %, ψευδάργυρον 40—39 % καὶ Cu 55—56%, Mn 3—4%, Zn 42—40%, κατάλληλοι διὰ χυτὰ τεμάχια ναυπηγικά: ἕλικας, ποδοστήματα πρύμνης, τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνας, τεμάχια ὑποκείμενα εἰς μεγάλην ἐσωτερικὴν πίεσιν (R=35—40 χγρ. κατὰ χσμ.², E=15—20 χγρ. κατὰ χσμ.², A=15—25%), καὶ δι' ἐλατὰ τεμάχια, ἄξονας ἑλίκων, στελέχη ἐμβόλων, συρτῶν (R=40—45, E=20—30, A=15—25). Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ ράβδους κοχλιῶν καὶ ἥλων δικεφάλων, ἐλάσματα ὑποκείμενα εἰς ἀρκετὰ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, εὐκατέργαστα ἐν θερμῷ διὰ κοιλάνσεως. Εἰς λεπτὰ σύρματα ὑφιστάμενα σκλήρωσιν τὸ ὅριον θραύσεως R φθάνει τὰ 100 χγρ. κατὰ χσμ.², καὶ τὸ ἐλαστικὸν ὅριον E τὰ 80 χγρ.

Οἱ εἰδικοὶ *ὀρείχαλκοι ἀργιλλίου* ἔχουσιν ἐπίσης πολυτίμους ἰδιότητας δι' ὁμοίας χρήσεις ὡς ἄνω. Τὸ ἀργίλλιον ἐνεργεῖ ἀντιοξειδωτικῶς καὶ προσδίδει εἰς τοὺς ὀρειχάλκους ὡρισμένου πλαστοῦ τίτλου ἰδιότητας παρεμφερεῖς πρὸς τὸν πραγματικὸν τίτλον, ἀλλὰ μὲ μεγαλύτερον ὅριον ἀντοχῆς καὶ ἐλαστικότητος. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ὀρείχαλκοι περιέχοντες Cu 70—68, 64—66, ἢ 58—61 %, Al 1—3, 1—4, 0,3—1,5 %, Zn 31—27, 33—30, 40,5—37,5 %, ἔχοντες R=25—50 χγρ. κατὰ χσμ². Ἀναπληροῦν ἄριστα τὰ φωσφοροῦχα κρατερώματα.

Οἱ εἰδικοὶ *ὀρείχαλκοι σιδήρου* εἶναι σκληρότεροι, χωρὶς αἱ ἄλλαι ἰδιότητες νὰ διαφέρωσι τῶν ἀντιστοίχων κοινῶν ὀρειχάλκων, π. χ. Cu 60 ἢ 55 %, Zn 38 ἢ 43%, Fe 2 %, ἔχουσιν ὅριον ἀντοχῆς R=50—55 χγρ. κατὰ χσμ² διὰ τεμάχιον ἐλαθὲν (μέταλλον Δέλτα). Εἶναι εὐκατέργαστοι εἰς 500°—600° καὶ ἔχουσι τὰς αὐτὰς χρήσεις εἰς τὴν ναυπηγικὴν μὲ τοὺς μαγγανιούχους καὶ ἀργιλλιούχους.

Εἰδικοὶ *ὀρείχαλκοι νικελίου.* Τὸ νικέλιον βελτιώνει τὸ ὅριον θραύσεως R καὶ τὴν ἐπιμήκυνσιν A, ἐφ' ὅσον ὁ πλαστὸς τίτλος εἶναι ὑψηλός. Εἶναι εὐκατέργαστοι διὰ κοιλάνσεως, εἰς μεγαλυτέραν ὅμως θερμοκρασίαν, 800°, καθ' ὅσον τὸ νικέλιον βελτιώνει τὰς ἐν θερμῷ ἰδιότητας. Ἔχουσι χρῶμα λευκόν, ὅταν περιέχωσι κάτω τῶν 45 % χαλκοῦ καὶ ἄνω τῶν 12% νικελίου. Τὸ νικέλιον αὐξάνει τὴν ἀντιδιαβρωτικότητα καὶ τὴν σκληρότητα. Οὕτω κρᾶμα περιέχον Cu 50, 3 %, Ni 6, 7 %, Zn 43%, ἔχει χυτὸν R=44, 2, E =16, 6, A = 31, Δ = 109 καὶ ἀκόμη καλύτερα στοιχεῖα μετὰ ἔλασιν καὶ ἀνόπτησιν. Ἕτερον περιέχον Cu 46,3%, Ni 10,3%, Zn 43,4% ἔχει χυτὸν ὀλίγον καλύτερα στοιχεῖα, μετὰ ἔλασιν καὶ ἀνόπτησιν δὲ ἔτι καλύτερα, μετὰ σκλήρωσιν δὲ R= 71, 6, A=14, Δ=207 κτλ. Τὰ ἔχοντα μεγαλυτέραν ἀναλογίαν νικελίου κατατάσσονται εἰς τοὺς νεαργύρους καὶ τὰ κράματα νικελίου.

Εἰδικοὶ *ὀρείχαλκοι νικελιομαγγανιοῦχοι*, περιέχοντες π.χ. Ni 5 %, Mn 3 % καὶ πλαστοῦ τίτλου 62 ἕως 56% χαλκοῦ, ἔχουσι R=47, E=29, A = 27 ἐπὶ χυτοῦ τεμαχίου καὶ ἔτι καλύτερα στοιχεῖα ἐπὶ ἐλατοῦ. Ἄριστοι κατὰ τῆς διαβρώσεως ὕδατος, γλυκέος καὶ θαλασσίου, ἀτμοῦ, ἀραιῶν ὀξέων, ἔχουσιν ἀντοχὴν εἰς ἐπανειλημμένας κρούσεις ἀνωτέραν τοῦ χυτοῦ χάλυβος. Τὸ νικέλιον καθιστᾷ ἐλατοὺς ὀρειχάλκους περιέχοντας ὀλίγον χαλκόν. Οἱ ὀρείχαλκοι παρασκευάζονται εὐκόλως διὰ τήξεως τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς μετάλλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Η. Γούναρη*, Μεταλλογνωσία καὶ μεταλλοτεχνία (Ἀθῆναι 1930).—*L. Guillet, M. Altmayer*, Métallurgie du Cuivre et Alliages du Cuivre (Παρίσιοι 1925).

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ὀρειχαλκουργὸς (ὁ)· ὁ ἐργαζόμενος τὸν ὀρείχαλκον, ὁ κατασκευάζων ὀρειχάλκινα σκεύη.

ὀρειχαλκόχρους (ὁ,ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα ὀρειχάλκου.

ὀρειχαλκῶ (*—όω*)· ἐπιστρώνω εὐτελέστερον μέταλλον δι' ὀρειχάλκου, ἐπορειχαλκῶ.

ὀρειχάλκωσις, *—εως* (ἡ) *[Μεταλλοτεχν.]*. Ἐπικάλυψις μεταλλίνου σώματος διὰ στρώματος ὀρειχάλκου, ἐνδιάμεσον στάδιον τῆς ἐπινικελώσεως καὶ ἐπιχρυσώσεως (βλ. λ. *γαλβανοστεγία, ἐπορειχάλκωσις*).

ὀρεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ὄρεξιν: «ὀρεκτικὰ ἐδέσματα» καὶ ἁπλῶς *ὀρεκτικὰ* (τά)· ὡς οὐσ.: «παρετέθησαν διάφορα ὀρεκτικά».

ὀρεκτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀρεκτικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι ὀρεκτικόν ‖ *ὀρεκτικὸν* (τό)· ἀρχ., αἱ καθόλου ὀρέξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλως *ἐπιθυμητικόν*.

ὀρεκτόχειλος (Orectochilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυρινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀρεκτόχειλος ὁ μελανὸς* (Orectochilus niger), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, σῶμα ᾠοειδές, κεφαλὴν μικρὰν μετὰ βραχυτάτων κεραιῶν, πρῶτον ζεῦγος ποδῶν μακρὸν καὶ ἰσχυρὸν καὶ τὰ δύο ἐπίλοιπα βραχύτατα ἀλλ' ἀρκετὰ ἰσχυρά. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανός. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἢ ὑπὸ τὰς πέτρας.

Δ. Ν. Π.

Ὀρὲλ (Orel) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, κειμένη εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ὀρλὶκ καὶ Ὄκα καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μόσχας—Κούρσκ. Κάτ. 75.698 (1926). Ἔχει μουσεῖον, θέατρον καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν, ἰδίᾳ σχοινοποιίαν, μεταξουργίαν, σιδηρουργίαν, ζυθοποιίαν, ἀλευρομύλους. Εἶναι κέντρον ζωηροῦ ἐμπορίου σιτηρῶν, ξυλείας καὶ βουτύρου.

—2) Κυβερνεῖον τῆς Ρωσίας, περιλαμβάνον, μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1919 ἀποχώρισιν τοῦ κυβερνείου Μπριάνκ, ἔκτασιν 27.512 τ. χλμ. Κάτ. 1.883.423 (1926). Ὁλόκληρος ἡ περιφέρεια εἶναι πεδιάς, μὲ ἐλαφρὰν ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους πρὸς Β. μέχρις ὕψους 276 μ. Πλὴν ἐπιφανείας 5%, καλυπτομένης ὑπὸ δασῶν, ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ λοιπὴ ἔκτασις καλλιεργεῖται ἐντατικῶς, παράγουσα βρίζαν (σίκαλιν), βρόμην, γεώμηλα, κέγχρον καὶ κάνναβιν. Ἔχει ἐπίσης κτηνοτροφίαν καὶ περίφημον ἱπποτροφίαν.

Θ. Κ.

Ὀ' Ρὲλ (O'Rell), ***Μάξ.*** Ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου στρατιωτικοῦ καὶ δημοσιογράφου *Παύλου Μπλουὲ* (1848—1903). Ἔλαβε μέρος ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ ἠγωνίσθη κατόπιν κατὰ τῆς Κομμούνας τραυματισθεὶς βαρέως. Κηρυχθεὶς λόγῳ τοῦ τραύματός του ἀνίκανος, ἀπεσύρθη τοῦ στρατοῦ καὶ τῷ 1873 μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἀνταποκριτὴς ἐφημερίδων. Βραδύτερον ἐγένετο καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ἐν Βραζιλίᾳ καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ Τζῶν Μποὺλ καὶ ἡ νῆσός του» (1883), «Αἱ θυγατέρες τοῦ Τζῶν Μποὺλ» (1884), «Ὁ Τζῶν Μποὺλ εἰς τὸ σχολεῖον» (1886), «Ὁ φίλος Μὰκ-Ντόναλ» (1887), «Ὁ Ἰωνάθαν καὶ ἡ ἤπειρός του» (1889), «Εἷς Γάλλος εἰς τὴν Ἀμερικὴν» (1891), «Τζῶν Μποὺλ καὶ συντροφία» (1894) κτλ.

Μ. Δ. Β.

ὀρελία (ἡ) (Orelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια εὐθυτενῆ ἢ ἀναρριχητικὰ μὲ κλάδους πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένους, φύλλα ἀντίθετα καὶ σπανιώτερον ἐναλλασσόμενα, ἀκέραια, ἄνθη μὲ ὡραιότατον χρυσοκίτρινον χρῶμα κατὰ μασχαλιαῖον κῦμα διατεταγμένα καὶ καρπὸν ᾠοειδῆ κάψαν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν τινα καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά.

Δ. Ν. Π.

Ὀρελιάνα (Orellana), ***Φραγκῖσκος.*** Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1505—1550). Συνώδευσε τῷ 1538 τὸν Πιθάρρο εἰς τὸ Περού, βραδύτερον διέπλευσε τὸν Κόκα, τὸν Νάπο καὶ τὸν Ἀμαζόνιον μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Μετέβη κατόπιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου διωρίσθη διοικητὴς τῶν νέων ἀνακαλυφθέντων διαμερισμάτων. Πρὸς κατάληψιν τῶν νέων μερῶν κατήρτισε σῶμα ἐκ 400 ἀνδρῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον εὐγενῶν, καὶ ἀνεχώρησε τῷ 1544 ἐπὶ 4 πλοίων διὰ τὴν Βραζιλίαν. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἀπωλέσθησαν ἐκ τρικυμίας οἱ ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν του μετὰ τῶν δύο πλοίων. Μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων ἀνδρῶν του καὶ τῶν δύο πλοίων ἐπεχείρησε νὰ ἀναπλεύσῃ τὸν Ἀμαζόνιον. Ἐκεῖ ὅμως αὐτὸς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν του ἀπέθανον.

Μ. Δ. Β.

Ὀρέλλι (Orelli), ***Ἰωάννης - Γάσπαρος ντὲ —.*** Ἑλβετὸς φιλόλογος (1787—1849). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πεσταλότσι καὶ ἀφοῦ διετέλεσε πάστωρ διαμαρτυρόμενος ἐν Περγάμῳ καὶ καθηγητὴς εἰς διαφόρους σχολάς, διωρίσθη τῷ 1819 καθηγητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Ζυρίχης καὶ ἔλαβε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, τοῦ ὁποίου διωρίσθη τῷ 1833 καθηγητὴς τῆς φιλολογίας, ἐνῷ συγχρόνως ἦτο καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Inscriptionum latinarum amplissima collectio» (1828), ἔκδοσις τοῦ Κικέρωνος μετὰ κριτικῶν σχολίων (1826—1831), ἑτέρα μεγάλη ἔκδοσις τοῦ Ὁρατίου (1837—1838), ἄλλη τοῦ Πλάτωνος (1839—1842), τοῦ Τακίτου (1846—1848) κτλ.

Μ. Δ. Β.

— **Ὀρέλλι** (Orelli), ***Κορράδος.*** Ἑλβετὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1846—1912). Τῷ 1871 διωρίσθη ἱεροκήρυξ ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ τῆς Ζυρίχης καὶ συγχρόνως ὑφηγητὴς τοῦ μαθήματος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῷ 1873 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1881 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βασιλείας. Ὁ Ὀρέλλι ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἀναφερόμενα ἰδίᾳ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Διὰ τῆς ἁγίας Γῆς» (1878 ἔκδ. δ' 1890), «Ἡ προφητεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περὶ τῆς τελειώσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ» (1882), «Ἑρμηνεία τῶν προφητῶν Ἠσαΐου καὶ Ἱερεμίου» (1887, ἔκδ. γ' 1904—1905), «Ἰεζεκιὴλ καὶ οἱ δώδεκα μικροὶ προφῆται» (1888, ἔκδ. β' 1896), «Γενικὴ ἱστορία τῆς θρησκείας» (1899, ἔκδ. β' 1911) κ. ἄ.

Κ. Ι. Δ.

Ὀρὲμ (Oresme), ***Νικόλαος ντὲ —.*** Γάλλος κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1310—1382). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1355 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ κολλεγίου τῆς Ναβάρρας. Κατόπιν, περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, ἐγένετο τῷ 1377 ἐπίσκοπος τοῦ Λιζιὲ καὶ διετέλεσε παιδαγωγὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ε'. Ὁ Ὀρὲμ ἦτο ὄχι μόνον θεολόγος («De communicatione idiomatum in Christo») ἀλλὰ καὶ οἰκονομολόγος, μαθηματικὸς καὶ φυσικός. Ἔγραψε: «Τὰ ἠθικὰ ἢ ἠθικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους» (1488), «Τὰ πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους» (1489). «De origine, natura, jure et mutationibus monetarum», «Tractatus de figuratione...», «Tractatus de latitudinibus formarum», «Πραγματεία περὶ σφαίρας» (1508), «Πραγματεία περὶ οὐρανοῦ καὶ κόσμου» (1377) κτλ.

Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

Ὀρεμβοῦργον (Orenburg) [*Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Οὐράλ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σαμάρα—Τάσκενκ. Κάτ. (1926) 121.975. Ἔχει βιομηχανίαν ἀλευροποιίας καὶ συντετηρημένων καὶ ἀλιπάστων κρεάτων καὶ εἶναι κέντρον σημαντικὸν ἐμπορίου σιτηρῶν καὶ δημητριακῶν. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Οὐρὰλ κατεσκευάσθη καὶ λειτουργεῖ μέγας ὠχυρωμένος σταθμὸς ἀνταλλαγῆς προϊόντων διὰ τὸ ἐμπόριον μετὰ τῶν καραβανίων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας (βάμβαξ, σιτηρά, μεταξωτά, ἔρια, ζῷα). Τὸ Ὀρεμβοῦργον ἐκτίσθη τῷ 1735 ὡς μεθοριακὸν φρούριον ἐπὶ τοῦ Ὄρ, εἰς τὴν θέσιν ὅπου σήμερον ἡ πόλις Ὄρσκ. Ἐκεῖθεν μετεφέρθη τῷ 1740 εἰς τὸ Ἐρυθρὸν ὄρος, τρία δὲ ἔτη βραδύτερον ἐγκατελείφθη καὶ τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ὁ συνοικισμὸς μετετοπίσθη εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν. Κατὰ τὴν τεταραγμένην περίοδον 1918—1919 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Κοζάκων καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα καὶ τὸ πολεμικὸν κέντρον τῆς ἀντεπαναστάσεως αὐτῶν κατὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας.
— 2) Κυβερνεῖον τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 ἀπετέλεσε μετὰ τμήματος ἐκ τῶν ἐδαφῶν τοῦ Τουργκάϊ καὶ τοῦ Οὐρόλσκ τὸ κυβερνεῖον Ὀρεμβοῦργον-Τουργκάϊ. Τῷ 1921 προσηρτήθη ὡς κυβερνεῖον Ὀρεμβοῦργον εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Κιργισίων, τῷ δὲ 1925 ἡνώθη ἐκ νέου μετὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παραχώρησιν μέρους αὐτοῦ εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος τῶν Βασκίρων καὶ εἰς τὴν αὐτόνομον περιοχὴν τοῦ Οὐράλ, δὲν ἀπέμεινεν εἰμὴ στενὴ στεππώδης λωρὶς εἰς τὰς γυμνὰς ὑπωρείας τῆς νοτίας προεκτάσεως τῶν Οὐραλίων ὀρέων, κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Οὐράλ μὲ ἔκτασιν 48.463 τ.χλ. καὶ 674.199 κατοίκους (1926), ἐξ ὧν 78% Ρῶσοι καὶ οἱ λοιποὶ Οὐκρανοὶ καὶ Τάταροι. Ἀσήμαντος σχετικῶς γεωργικὴ παραγωγή, ἀλλ' ἀκμαία κτηνοτροφία. Σημαντικὸν πλοῦτον διὰ τὴν χώραν ἀποτελοῦν τὰ μεγάλα ἁλατωρυχεῖα τοῦ Ἰλέτσκ. Τὸ κυβερνεῖον διαιρεῖται εἰς τρεῖς νομούς. Θ. Κ.

Ὀρεμπὶκ (Orebic) [*Γεωγρ.*]. Δαλματικὸς λιμὴν (πλάτ. 42° 58' Β., μῆκ. 17° 11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Curzola to Grossa) τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Σαμπιοντσέλο. Σ. Ε. Λ.

Ὀρὲν-μπουροὺν [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον Μικρασιατικόν, τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου (πλάτ. 37° 01' Β., μῆκ. 27° 59' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi). Πλησίον του τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Κεράμου. Σ.Ε.Λ.

ὀρενδίτης (ὁ) (Orendit) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτόκοκκον καὶ πορώδη θεμελιώδη μᾶζαν μὲ χρῶμα φαιότεφρον καὶ ἐνίοτε ὑποκίτρινον, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνονται φυλλάρια φλογοπίτου. Ἡ θεμελιώδης αὐτοῦ μᾶζα συνίσταται ἀπὸ σανίδινον καὶ λευκίτην μὲ μικρολίθους διοψιδίου, περιέχει δὲ συγχρόνως καὶ βελονίδια κατοφορίτου καὶ πολλάκις κρυστάλλους αὐγιρίνου εἰς παράλληλον διάταξιν. Ὁ ἀπατίτης, ὡς ἐπουσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικόν, δὲν εἶναι σπάνιος, ἐνῷ σιδηροξείδια λείπουν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν Wyoming τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γ. Β.

Ὀρὲν-Ντερὲ [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας, ἤδη καλούμενος *Ὀρεινὸν* (βλ. λ.).

Ὀρενόκος (Orinoco) [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ὀρινόκος*.

Ὀρένσε (Orense) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν Γαλικίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μίνο καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μονφόρτε — Βίγκο. Κάτ. 17.581 (1920). Εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἔχει δὲ γοτθικὸν ναόν, μουσεῖον, βιβλιοθήκην, θέατρον, περίφημον ἑπτάτοξον γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, κατασκευασθεῖσαν τῷ 1230, σιδηροχυτήρια, δερματουργίαν, ὑφαντουργίαν. Ἐγγύτατα τῆς πόλεως θερμαὶ ἰαματικαὶ πηγαί. Θ. Κ

Ὄρεντζ (Orange) [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα τεσσάρων πόλεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Ὀραιντζ*).

—Ὄρεντζ, Ἠστ — [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. Ἠστ Ὄρεντζ.

ὀρεξίνη (ἡ) (Orexinum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ἡ φαινυλοδιυδροκιναζολίνη:

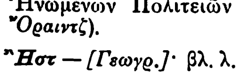

Φέρονται ἐπίσης καὶ ἑνώσεις αὐτῆς μετὰ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἡ *ὑδροχλωρικὴ ὀρεξίνη*, κρυσταλλικαὶ βελόναι τηκόμεναι εἰς 80°, καὶ μετὰ τῆς ταννίνης ἡ *ταννινικὴ ὀρεξίνη*, κόνις λευκή, μόλις διαλυτὴ ἐν ὕδατι, ἐλάχιστα εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Ἡ ἐλευθέρα βάσις ἀποτελεῖ ἄμορφον κόνιν, μόλις διαλυτὴν ἐν ὕδατι. Ἡ ὀρεξίνη παρεσκευάσθη τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ Paal, εἰσήχθη δὲ εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῷ 1890 ὑπὸ τοῦ Penzoldt, ὡς εὐστόμαχον καὶ διεγερτικὸν φάρμακον. Ἀναγράφεται ἐπὶ στομαχικῶν παθήσεων, ἰδίᾳ δὲ ὑπερεμέσεων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐγκύων, ἀντενδείκνυται ὅμως ἐπὶ νεφρικῶν παθήσεων. Ἡ ταννινικὴ ὀρεξίνη προὐτάθη ὡς ἄγευστος ἐπὶ ἀνορεξίας, ἀναιμιῶν, χλωριάσεων, δυσπεψιῶν καὶ ἐπὶ ἐμέτων τῶν ἐγκύων, ὡς καὶ τῶν προερχομένων μετὰ τὴν νάρκωσιν διὰ χλωροφορμίου. Ἡ ὀρεξίνη καὶ αἱ ἑνώσεις χορηγοῦνται εἰς δόσεις 0,1—0,3 γρ. ἐφ' ἅπαξ. Κ. Γ. Μ.

ὄρεξις, —εως (ἡ)· ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ φάγῃ τις: «τρώγει χωρὶς ὄρεξιν», «μοῦ κόπηκε ἡ ὄρε'ξ μου», «πιὲ ἕνα ρακὶ νὰ κάμῃς ὄρε'η», «καλὴ σας ὄρε'η» εὐχὴ πρὸς γευματίζοντας «τρώγοντας ἔρχεται ἡ ὄρεξις» κυριολ. καὶ μεταφ.· || καθόλου, ἐπιθυμία, ὁρμὴ πρὸς ἐνέργειαν οἱανδήποτε: «δὲν ἔχω ὄρεξη γιὰ κουβέντα», «χωρὶς ὄρεξη δουλεύει», «δὲν μοῦ κάμνει ὄρεξη νὰ βγῶ ἔξω».

ὀρεογενετικαὶ *κινήσεις* [*Γεωλογ.*]· βλ. λ. *ὄρος*.

ὀρεογνωσία, ἡ *ὀρογνωσία*. Τὸ μέρος τῆς γενικῆς γεωλογίας τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν σχηματισμόν, τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν σύστασιν τῶν ὀρέων. Γ. Κ. Γ.

ὀρεογνωστικός, —ή, —όν (καὶ *ὀρογνωστικός*)· ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν ὀρεογνωσίαν.

ὀρεογονία (ἡ). Ὁ κλάδος τῆς δυναμικῆς γεωλογίας, ὁ ὁποῖος πραγματεύεται περὶ τῶν διαφόρων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι δρῶσι πρὸς σχηματισμὸν τῶν ὀρέων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον αὗται δρῶσιν. Ἐπίσης γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου ὀρεογονία καὶ ὁσάκις πρόκειται νὰ δηλωθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ φαινόμενον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀρέων, ὡς ἐκδήλωσις δηλαδὴ τῆς δράσεως τῶν ὀρεογόνων δυνάμεων (βλ. καὶ λ. *ὄρος*). Γ. Κ. Γ.

ὀρεογόνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ γένεσις τῶν ὀρέων.

—**ὀρεογόνος δύναμις** (καὶ συνηθ. πληθ. *ὀρεογόνοι δυνάμεις*). Αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ἐνήργησαν καὶ ἐνεργοῦσιν εἰσέτι διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν διαφόρων *ὀρέων* (βλ. λ.) ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

ὀρεογραφία (ἡ). Ὁ κλάδος τῆς φυσικῆς γεωγραφίας, ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν ὀρέων ἐν γένει καὶ τῶν διαφόρων ὀροσειρῶν καὶ ὀρεινῶν συστημάτων καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀπεικόνισις τῶν ἀναγλύφων μορφῶν τῆς χέρσου. Διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τῶν διαφόρων ἀναγλύφων μορφῶν τῆς χέρσου ἐπὶ τοῦ χάρτου χρησιμοποιοῦνται: α') *καμπύλαι* (καμπύλαι ἰσοϋψεῖς, καμπύλαι βοηθητικαί), ἑκάστη τῶν ὁποίων διέρχεται διὰ τῶν σημείων τοῦ ἐδάφους τῶν ἐχόντων τὸ αὐτὸ ἀπόλυτον ὕψος· β') *σκιώδεις γραμμαί*, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὰς γραμμὰς μεγίστης κλίσεως ἐπὶ τῶν καμπύλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι κάθετοι· γ') *μικτὴ μέθοδος* διὰ καμπύλων καὶ σκιωδῶν γραμμῶν. Τελευταίως τείνει νὰ ἐκλείψῃ πλέον ἡ διὰ σκιωδῶν γραμμῶν ἀναπαράστασις τῆς ἀναγλύφου μορφῆς τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ πλεῖσται τῶν χαρτογραφικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν, ὡς καὶ οἱ διάφοροι χαρτογράφοι, χρησιμοποιοῦσιν ἤδη εἰς τοὺς τοπογραφικοὺς χάρτας των τὰς καμπύλας μόνον. Γ. Κ. Γ.

ὀρεογραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *ὀρεογραφίαν* (βλ. λ.).

ὀρεογράφος (ὁ)· ὁ ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν *ὀρεογραφίαν* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

ὀρεοδάφνη (ἡ) (Oreodaphne) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ ἀναστήματος, μακρόβια, δασικὰ δένδρα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα λίαν κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὀρεοδάφνη ἡ καλιφορνικὴ* (Oreodaphne californica) ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, φθάνον εἰς ὕψος 30 μ. περίπου καὶ παρέχον ἄριστον διὰ τὴν ἐπιπλοποιίαν ξύλον, καὶ *ὀρεοδάφνη ἡ φλυκταινώδης* (Oreodaphne bullata), δένδρον δασικὸν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, οὗ τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἁμαξοποιίαν. Ἀμφότερα πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς. Δ.Ν.Π.

ὀρεοδομὴ (ἡ)· ἡ ἐν γένει μορφολογία, στρωματογραφικὴ σύνθεσις καὶ τεκτονικὴ διαμόρφωσις χώρας τινός· ἡ διάπλασις τῶν ὀρέων χώρας τινός. Γ. Κ. Γ.

ὀρεόδοξα (ἡ) (Oreodoxa) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι ἡ *ὀρεόδοξα ἡ λαχανηρὰ* (Oreodoxa oleracea), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν Ἀντιλλῶν, οὗ τὸ ὕψος ἐνίοτε φθάνει τὰ 35 μ. καὶ ὁ κορμὸς παρέχει ἀμυλώδη τινὰ οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὸν σάγον. *Ὀρεόδοξα ἡ βασιλικὴ* (Oreodoxa regia), ἰθαγενὴς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Αὕτη φθάνει τὰ 20 μ. περίπου καὶ εἶναι εἶδος κοσμητικὸν ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ τὸν παγετόν. *Ὀρεόδοξα ἡ ψυχρόφιλος* (Oreodoxa frigida) καὶ *ὀρεόδοξα ἡ σαγκόνη* (Oreodoxa sancona), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ λίαν κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

Ὀρεόκλοβον [*Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Ἀρακλόβου* (βλ. λ.).

ὀρεομετρία (ἡ)· βλ. *ὀρομετρία*.

ὄρεον (τό). Ἡ σιταποθήκη παρὰ Βυζαντινοῖς (βλ. *ὅρρευν*)

ὀρεοπάναξ (ὁ) (Oreopanax) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιοειδῶν* ἢ *ἀραλιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ὁ *ὀρεοπάναξ ὁ ἀνδρεάνειος* (Oreopanax andreanum), ἰθαγενὴς θάμνος τῶν Ἄνδεων, καλλιεργούμενος πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ὀρεόφασις (ἡ) (Oreophasis) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους πτηνὰ παρόμοια πρὸς τοὺς φασιανούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὀρεόφασις ἡ μεξικανικὴ* (Oreophasis mexicana), ἥτις ἔχει σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μικρὰν φέρουσαν κατὰ τὴν κορυφήν της κερατοειδῆ ἀπόφυσιν ἐν εἴδει λειρίου, ῥάμφος ἰσχυρόν, κωνικὸν καὶ βραχύ, πτέρυγας βραχείας ἀλλ' ἀνεπτυγμένας, πόδας ἀρκετὰ ὑψηλοὺς καὶ ἰσχυροὺς μετὰ μεγάλων δακτύλων, οὐρὰν μακρὰν καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ κυανοπρασίνων ἀποχρώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως, τῆς κεφαλῆς, τοῦ αὐχένος καὶ τῆς οὐρᾶς, ἥτις φέρει περὶ τὸ μέσον της εὐρεῖαν λευκὴν ταινίαν καὶ κοιλίαν λευκοαρχυρόχρουν μὲ κυανᾶ καὶ μελανὰ στίγματα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Γουατεμάλας. Δ. Ν. Π.

ὀρεόφυτα (τά) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα ἐκφύονται ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν ὀρέων, ὅπου συνήθως ἡ βλάστησις δὲν εὐδοκιμεῖ. Τὰ ὀρεόφυτα εἶναι συνήθως πόαι καὶ σπανιώτερον θάμνοι. Δ. Ν. Π.

Ὀρέσβιος [*Μυθολ.*]. Πλούσιός τις ἐκ τῆς παρὰ τὴν Κηφισίδα λίμνην, τὴν μετέπειτα Κωπαΐδα, πόλεως τῆς Βοιωτίας Ὕλης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. Ε 707). Α. Θ. Σ.

Ὀρεσθάσιον (*Ὀρέσθειον*, ἢ *Ὀρέστειον*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ Ὀρεστίδος, ἥτις ἀπὸ ταύτης εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της, παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν (ΝΑ. αὐτῆς). Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομά της (*Ὀρεσθάσιον*, *Ὀρέσθειον*) ἡ πόλις εἶχε λάβει, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ κτίσαντος ταύτην Ὀρεσθέως, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, τὸ δὲ νεώτερον (*Ὀρέστειον*) ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστου (*Παυσ.* VIII 3.1—2), ὅστις εἶχε πλανηθῇ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν μετὰ τὴν μητροκτονίαν. Διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρχεν ἡ τιμητικωτάτη παράδοσις ὅτι, ὅτε εἰς τοὺς Φιγαλεῖς ἐδόθη χρησμὸς ὅτι θ' ἀνακτήσωσι τὴν κατὰ τὸ 659 π. Χ. καταληφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων πόλιν των, ἐὰν συναγωνισθῶσι μετ' αὐτῶν καὶ φονευθῶσι μαχόμενοι 100 λογάδες Ὀρεσθάσιοι, μετὰ προθυμίας μετέσχον τῆς ἐκστρατείας καὶ ἀπέθανον μαχόμενοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Φιγαλίας, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ αὕτη τὴν ἐλευθερίαν της (*Παυσ.* VIII. 39.4). Διὰ τοῦτο καὶ πολυάνδριον πρὸς τιμὴν τῶν λογάδων τούτων Ὀρεσθασίων ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Φιγαλίας καὶ ἐναγισμοὶ κατ' ἔτος ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν Φιγαλέων πρὸς τιμὴν τούτων, τιμωμένων ὡς ἡρώων. Ὅτε ἐκτίσθη ἡ Μεγαλόπολις, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371 π. Χ.), οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρεσθασίου μετῴκησαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Β' μ. Χ. αἰῶνα) εἰς τὸν χῶρον τοῦ Ὀρεσθασίου διεσῴζοντο μόνον κίονές τινες τοῦ ἱεροῦ τῆς ἱερείας Ἀρτέμιδος. ΚΑΨ.

Ὀρεσθεὺς [*Μυθολ.*].—1) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας, κτίσας τὴν πόλιν Ὀρεσθάσιον ἐν Ἀρκαδίᾳ (*Παυσ.* VIII, 3, 1). —2) Υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος, βασιλεὺς τῶν Λοκρῶν Ὀζολῶν. Α. Θ. Σ.

Ὀρεσθὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ περὶ τὸ *Ὀρεσθάσιον* (βλ. λ.) ἀρκαδικὴ περιοχή.

ὀρεσίβιος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἔχων τὸν βίον, ὁ ζῶν εἰς τὰ ὄρη.

ὀρεσιπάθεια (ἡ) (orésipathie καὶ mal d'altitude ἢ mal des montagnes). Οὕτω καθορίζεται ἀδιαθεσία παρατηρουμένη εἰς τὰ ἄτομα, ἅτινα ἀνέρχονται ταχέως εἰς ὕψη, ἔνθα δὲν εἶναι συνηθισμένα νὰ κατοικῶσι καὶ νὰ διαβιῶσιν. Ἡ κατάστασις αὕτη δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἐκδηλουμένη καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν 2.000 μέτρων. Συνίσταται δὲ εἰς βόμβον τῶν ὤτων, κεφαλαλγίαν, ναυτιάσεις, ἐπιταχύνσεις τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὑπερβάλλουσαν διεύρυνσιν καὶ παράτασιν τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων. Τὸ αἴτιον τοῦ φαινομένου τούτου ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀκαπνίαν, τὴν ἐλάττωσιν τῆς δα-

Digitized by Google

ρομετρικῆς πιέσεως ἢ τὴν ἀνοξυαιμίαν. Εἰς ὕψος κάτω τῶν 7.500 μέτρων ἡ ὀρεσιπάθεια ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ὀξυγόνου, θεωρουμένου ὡς διεγερτικοῦ τοῦ νευρικοῦ συστήματος (Tissot)· ὑπεράνω τοῦ ὕψους τούτου ἐπιπροστίθεται καὶ ἡ ἀνοξυαιμία. Ἡ ὀρεσιπάθεια εἶναι νόσος ἀνάλογος πρὸς τὴν *νόσον τῶν ἀεροπόρων* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

Ὀρεσκία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Μακεδονίας, περὶ τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν πληροφορίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τῶν ἀνευρεθέντων νομισμάτων καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς ἄλλα ἄλλων λαῶν τῆς Μακεδονίας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ Ὀρέσκιοι κατῴκουν μεταξὺ Δράμας καὶ Δοϊράνης, ἴσως περὶ τὸ σημερινὸν Σιδηρόκαστρον. Τὸ ὄνομα δηλοῖ ὅτι οἱ Ὀρέσκιοι ἦσαν λαὸς κατοικῶν εἰς τὰ ὄρη (ὀρέσκιος—ὀρεσκῷος=ὀρεσίβιος). Παραστάσεις ἐπὶ τῶν νομισμάτων των εἶχον ἰδίως: βουκόλον ὁδηγοῦντα βοῦς, πολεμιστὴν δαμάζοντα ἵππον καὶ κένταυρον ἀπάγοντα νύμφην. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος ἴσως ἔχει καὶ συμβολισμόν τινα, διότι οἱ κένταυροι ἐθεωροῦντο καὶ ἐκαλοῦντο «ὀρεσκῷοι». [Πρβλ. *Svoronos*: L'hellémisme primitif de la Macédoiue (Paris—Athènes, 1919).] Χ. Ι. Μ.

— **Ὀρεσκία** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δάφνης τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 97. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιζιλῆ*.

Ὀρὲσμ (Oresme), ***Νικόλαος***. Γάλλος κληρικὸς καὶ λόγιος (βλ. λ. *Ὀρὲμ* Νικόλαος).

Ὀρέσται. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἠπείρου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Ὀρέστου. Κατῴκει τὴν Ὀρεστιάδα ἢ Ὀρεστίδα χώραν, ἥτις ἀπετέλει τμῆμα τῆς Μολασσίας, παρὰ τὰ ΒΑ. σύνορα τῆς Ἠπείρου πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Ὀρέσται εἶχον καὶ πόλιν Ὀρεστίαν καλουμένην. Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ἄλλη πόλις αὐτῶν, τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος, ἡ ὁποία θεωρεῖται πιθανῶς ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Ὀρεστίαν. Ὑποταγεῖσα εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἀπετέλεσε τμῆμα τῆς Μακεδονίας. Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων οἱ Ὀρέσται ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον αὐτόνομον Κοινὸν τῶν Ὀρεστῶν, βραδύτερον ὅμως προσηρτήθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

Ὀρεστάνο (Orestano), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Σικελίᾳ τῷ 1873. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παλέρμου καὶ κατόπιν ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ βραβεῖον Κρὺγκ διὰ τὴν μελέτην αὐτοῦ περὶ Καντίου (1901). Βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Γερμανισμὸς καὶ λατινικότης ἐν τῷ ρωμαντισμῷ» (1905), «Βραχεῖαι σημειώσεις ἐπὶ τοῦ Ε' Διεθνοῦς συνεδρίου τῆς ψυχολογίας» (1905), «Ἡ ἰδέα τῆς θυσίας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1905), «Αἱ ἀνθρώπιναι ἀξίαι: γενικὴ θεωρία τῆς ἀξίας», «Πραγματεία περὶ θεωρίας τῶν ἠθικῶν ἀργῶν» (1907). Μεταξὺ τῶν ἄλλων του ἔργων εἶναι: «Ἡ ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» (1911), «Σκέψεις» (1913), «Αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι τοῦ Νίτσε» (1903) κτλ. Μ. Δ. Β.

«Ὀρέστεια». Τριλογία τοῦ Αἰσχύλου ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν μερῶν, τοῦ «Ἀγαμέμνονος», τῶν «Χοηφόρων», καὶ τῶν «Εὐμενίδων». Ἡ ἔκβασις τῆς ὅλης τριλογίας τυγχάνει στενῶς συνδεδεμένη πρὸς προγενέστερα ἁμαρτήματα. Πρῶτος ἁμαρτήσας ἦν ὁ Τάνταλος, ὅς, συνέστιος ὢν τῶν θεῶν, ἐξεβλήθη τῆς τραπέζης αὐτῶν διὰ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν καὶ διὰ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἀνομήματα καταδικασθεὶς εἰς τὴν γνωστὴν ἐν Ἅδου ποινήν. Τὰς τοῦ πατρὸς ἐκ τῶν παρανομημάτων εὐθύνας ἐπεδείνωσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πέλοψ, περὶ οὗ παντοῖα μυθολογοῦνται ἁμαρτήματα. Οὗτος εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Ἀτρέα, τὸν Θυέστην καὶ τὸν Χρύσιππον, φονευθέντα ὑπὸ τῶν δύο αὐτοῦ ἀδελφῶν, ὧν εἷς, ὁ Ἀτρεύς, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν γενόμενος καὶ μένεα πνέων κατὰ τοῦ Θυέστου, εἴτε ἀπαγαγόντος τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἀερόπην καὶ κλέψαντος τὴν παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ δοθεῖσαν αὐτῷ «χρυσέαν ἄρνα», κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς ἐξορίαν· εἶτα δέ, ὑποκριθεὶς συγχώρησιν, ἐκάλεσε τὸν ἀδελφὸν καὶ ἑψήσας τὰ μέλη τῶν δύο αὐτοῦ τέκνων παρέθηκεν αὐτὰ πρὸς τροφὴν τῷ πατρί· ἀπὸ τῶν Θυεστείων δὲ τούτων δείπνων ἀπέστρεψεν ὁ Ἥλιος τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ. Τούτοις καὶ ἄλλα παρὰ φύσιν ἀνομήματα ἐπηκολούθησαν, ὧν βλαστὸς τοῦ Θυέστου παῖς μυθολογούμενος ἐγένετο ὁ Αἴγισθος, παῖδες δὲ τοῦ Ἀτρέως ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος. Οὕτως εἶχεν ὁ ὄγκος τῶν ἀνοσιουργημάτων, ἅτινα πάντα ἔμενον ἀτιμώρητα, καὶ ἡ φοβερὰ κατάρα, ἣν ἐξετόξευον κατ' ἀλλήλων τὰ θύματα, ἐπεκρέματο τῆς κεφαλῆς τῶν παρανόμων καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις οἱ δύο Ἀτρεῖδαι, ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος, «τὴν δίθρονον καὶ δίσκηπτρον» τῆς μεγαλειότητος καταλαβόντες ἀρχήν, διετέλουν σεβαστοὶ ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν βασιλεῖς, πρώτιστα δὲ καὶ μάλιστα ὁ Ἀγαμέμνων, ὅστις ἀνέλαβε καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπὶ τὴν Τροίαν ἐκστρατείας. Τὰ προγονικὰ ὅμως ἁμαρτήματα ἦσαν πολλὰ καὶ βαρέα, καὶ πρὶν ἢ ἀποπλεύσῃ ἐξ Ἑλλάδος ὁ στόλος, ὁ Ἀγαμέμνων ἠναγκάσθη νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰφιγένειαν, καὶ τοῦτο πρῶτον μὲν ὡς ἀπαίτημα τῆς Θείας δίκης, ἀλλὰ καὶ πρόσθετον ἅμα τοῖς πατρικοῖς ἀνομήμασιν ἔργον παράνομον· διότι τὴν ἀπώλειαν τῆς θυγατρὸς ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος σύζυγος Κλυταιμήστρα βαρέως φέρουσα, ἀπόντος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἀνδρός, συνεζεύχθη παρανόμως τὸν Αἴγισθον, οὗτος δέ, μνήμων τῶν Θυεστείων δείπνων, ἔκρινεν εὔκαιρον νὰ λάβῃ τὰ ἀντίποινα, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Κλυταιμήστρας, φονεύων τὸν Ἀγαμέμνονα, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ, νοσφιζόμενος δ' οὕτω οὐ μόνον τὴν σύζυγον ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας τὴν ἀρχήν.

Ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου ἄρχεται ἡ τοῦ Αἰσχύλου τριλογία, ἧς τὸ πρῶτον μέρος ἀποτελεῖ ὁ «Ἀγαμέμνων», τὸ δεύτερον αἱ «Χοηφόροι» καὶ τὸ τρίτον αἱ «Εὐμενίδες». Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ δράματος, ὅ τε Φύλαξ καὶ ὁ τῶν Γερόντων χορός, γνῶσται τῶν τοῦ οἴκου ἐν τῷ παρελθόντι κακῶν, κακὰ προοιωνίζονται, ὑπὸ ταραγμοῦ δὲ κατέχονται, τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν παρῳχημένων ἀναλογιζόμενοι. Ἀλλ' ἡ Κλυταιμήστρα ἐμφανιζομένη βεβαίαν ἀγγέλλει τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν· οἱ δὲ Γέροντες διὰ μακρῶν ἐξαίρουσι τὸ τῆς Θείας δίκης ἔργον, οὐδὲ παραδέχονται ἄλλην τινὰ δύναμιν διέπουσαν τὰ ἀνθρώπινα· χαίρουσι μὲν καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῇ πανωλεθρίᾳ τῆς Τροίας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀμεριμνοῦσι τῶν ἐπικρεμαμένων τοῦ οἴκου τῶν Πελοπιδῶν πληγμάτων αὐτῆς· τὰ παρῳχημένα δεινά, καὶ πῶς ἔχει νῦν ὁ οἶκος ἕνεκα τῆς παρανόμου συμβιώσεως τῆς Κλυταιμήστρας μετὰ τοῦ Αἰγίσθου, ταῦτα πάντα ἐπαυξάνουσι τὴν δυσθυμίαν καὶ ἀμηχανίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐμφανίζεται ἡ Κλυταιμήστρα καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Κῆρυξ, ἐπικυρῶν τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν καὶ τὴν ἐπικειμένην τοῦ Ἀγαμέμνονος ἔλευσιν· ἡ δὲ Κλυταιμήστρα, ὑποκρινομένη χαρὰν ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπίβουλον κατὰ νοῦν τρέφουσα κατὰ τοῦ συζύγου σκοπόν, εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον, ὅπως παρασκευάσῃ δῆθεν τὰ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἀνδρός. Τὰ προαισθήματα τῶν Γερόντων συνεχίζονται ὄντως ἀλγεινά, ὅτε καταφθάνει ὁ Ἀγαμέμνων ἐφ' ἅρματος, ἔχων παρ' ἑαυτὸν καὶ τὴν αἰχμάλωτον τοῦ Πριάμου κόρην Κασσάνδραν. Μεγαλοπρεπὴς τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ συνειδὼς ὁποίων δεινῶν ἡ ἐπὶ τὴν Τροίαν στρατεία ἐγένετο τῷ λαῷ αὐτοῦ αἴτιος, οὐδαμῶς ὑψηλοφρονεῖ ὑπὲρ τὸ δέον. Καὶ ἡ μὲν Κλυταιμήστρα ὑποδέχεται τὸν ἄνδρα, πρῶτον μὲν τὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ δεινοπαθήματα ἐξιστοροῦσα, εἶτα δὲ κελεύουσα αὐτῷ νὰ κατέλθῃ τοῦ ὀχήματος καὶ πατῶν ἐπὶ τοῦ πορφυροστρώτου ἐδάφους νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα· ἀλλ' ὁ Ἀγαμέμνων, τὸ ὑψηλοφρονεῖν φοβούμενος, πράττει μὲν ὅπερ ἡ σύζυγος ἐκέλευσεν, ἀλλ' ἀνυπόδητος ἐπὶ τῆς πορφύρας πατῶν δεικνύει τὴν ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθημένην Κασσάνδραν καὶ παρακαλεῖ τὴν βασίλισσαν ἵνα εὐμενῶς δεχθῇ καὶ περιθάλψῃ αὐτήν. Τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους εἰσελθόντος εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὁ τρόμος τῶν Γερόντων ἐπιτείνεται· οὐδ' ἀπατῶνται οἱ Γέροντες τὰ κάκιστα προοιωνιζόμενοι, διότι ἡ Κλυταιμήστρα τὴν αἰχμάλωτον ἰδοῦσα καὶ ζηλοτυπήσασα, ἔρχεται κελεύουσα αὐτῇ νὰ κατέλθῃ τοῦ ὀχήματος καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς οἴκους, κατὰ νοῦν ἔχουσα ἵνα φονεύσῃ καὶ αὐτήν· ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς κόρη, προφῆτις οὖσα, ὡς μαινομένη νῦν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ· ἀπελθούσης δὲ τῆς Κλυταιμήστρας ἄρχεται διὰ τραγικωτάτων ἐξάρσεων τὰ ἐν τοῖς ἀνακτόροις μέλλοντα συμβῆναι μέχρι καὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς μοίρας προφητεύουσα. Ἡ ταλαίπωρος προφῆτις βλέπει τὰ Θυέστεια δεῖπνα, βλέπει τὸ δίκτυον τοῦ Ἅδου, ἐνῷ ὁ δύσμοιρος βασιλεὺς περιπλακεὶς ἔμελλε νὰ δολοφονηθῇ, βλέπει καὶ τὸν πέλεκυν, οὗ τὸ θανάσιμον πλῆγμα δέχεται ὁ φονευόμενος, καὶ αὐτὸ τὸ δίστομον ξίφος, δι' οὗ καὶ αὐτὴ ἔμελλε νὰ πληγῇ· ἀλλὰ προγιγνώσκουσα ὅτι ἀδύνατον ἦν νὰ διαφύγῃ τὸ μοιραῖον, εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον· μόλις δ' αὐτῆς εἰσελθούσης, ἰδοὺ ἀκούεται ἡ τοῦ δολοφονουμένου βασιλέως οἰμωγή, καὶ τῶν Γερόντων φρικιώντων ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν, ἰδοὺ αὐτὴ ἡ Κλυταιμήστρα, αἱμόρραντον κρατοῦσα πέλεκυν, ἐμφανίζεται, ἐπὶ τῷ ἔργῳ γαυρουμένη τῷ στυγνῷ καὶ ἀπαθέστατα τὰ τοῦ φόνου ἐξαγγέλλουσα, προσθέτουσα δὲ καὶ τὸ ἐξάγιστον ῥῆμα ὅτι, ὅταν αἱ ψεκάδες τοῦ αἵματος τοῦ συζύγου ἐρράντισαν αὐτήν, ᾐσθάνθη τὸ σῶμα ἑαυτῆς δροσιζόμενον καὶ ἑαυτὴν χαίρουσαν, ὥσπερ ἡ γῆ ὑπὸ τοῦ ὄμβρου τοῦ Διὸς βρεχομένη ἀγαλλιᾷ τοὺς κάλυκας τῶν ἀνθέων λοχεύουσα. Οἱ Γέροντες ἄρχονται δεινῶς αὐτὴν ἐλέγχοντες καὶ καταρώμενοι, ἀπόπτολιν αὐτὴν καλοῦντες καὶ μῖσος τοῖς πολίταις ἀποτρόπαιον· ἀλλ' ἡ Κλυταιμήστρα προβάλλει τήν τε τῆς θυγατρὸς Ἰφιγενείας θυσίαν καὶ τὰ δεῖπνα τὰ Θυέστεια, ὧν ἡ τιμωρὸς Θεία δίκη ἀπῄτει τὰ ἀντίποινα· ἀλλ' οἱ Γέροντες ἀμηχανοῦσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὅτε καταφθάνει καὶ ὁ Αἴγισθος, καὶ αὐτὸς ὑπεραμυνόμενος ἑαυτοῦ καὶ λέγων ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἔπραξεν ἢ νὰ λάβῃ τ' ἀνήκοντα αὐτῷ ἀντίποινα, καὶ ὀχυροῦται προβάλλων τὴν Θείαν δικαιοσύνην. Οἱ γέροντες ἀπαρνοῦνται πάντα ταῦτα καὶ προβαίνουσι μάλιστα καὶ εἰς ἀπειλάς, ἀλλὰ παρεμβάσει τῆς Κλυταιμήστρας ὁ Αἴγισθος εἰσέρχεται μετ' αὐτῆς εἰς τὸν οἶκον, καὶ οὕτω περατοῦται τὸ πρῶτον τῆς τριλογίας μέρος.

Ἀλλὰ τὰ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ «Ἀγαμέμνονος» ἀνοσιουργηθέντα ἱκανοποιοῦσι μέν πως τὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνταποδόσεως, ἀλλ' οὐδαμῶς πραΰνουσι τὴν Θείαν δίκην· τοὐναντίον τὰ πρόσθετα ἀρρητουργήματα καθιστῶσι τὴν Θείαν δίκην μᾶλλον ἐπίμονον ἐν τῇ τοῦ δικαίου ἀπονομῇ. Ἐδολοφονήθη βασιλεὺς καὶ σύζυγος διὰ χειρὸς συζύγου πληγείς. Καὶ ἰδοὺ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς τριλογίας, ταῖς «Χοηφόροις», ἡ Θεία δίκη ἀπαιτεῖ, ἔστω καὶ σκληροτάτην, ἴσην τὴν ἀνταπόδοσιν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης, παρὰ τῷ Στροφίῳ ἀνατραφείς, ἠνδρώθη, καὶ ὁ θεὸς τοῦ φωτός, ὁ Ἀπόλλων, κελεύει αὐτὸν νὰ σπεύσῃ ἐκδικητὴς τοῦ φόνου τοῦ πατρός, λέγων ὅτι ἂν μὴ σπεύσῃ τιμωρὸς φονεὺς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, θὰ εἶναι ἐπικατάρατος. Σπεύδοντος δὲ τοῦ Ὀρέστου ἐπὶ τὸ ἔργον καὶ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ἀφικομένου, ἡ Κλυταιμήστρα κατατρύχεται ὑπὸ ὀνείρου, καθ' ὅπερ αὐτὴ ἀπέτεκε δράκοντα, ὅτι αὐτῷ σπαργανωθέντι ὑπ' αὐτῆς προσήνεγκε τὸν μαστόν, ἀλλὰ τὸ στῆθος τρωθὲν ἐξήνεγκεν αἷμα μετὰ τοῦ γάλακτος ἀνάμεικτον· ἔντρομος δ' ἐκ τοῦ ὕπνου ἐγερθεῖσα ἡ ἐναγὴς βασίλισσα πέμπει εἰς τὸν τάφον τοῦ συζύγου χοὰς πρὸς ἐξιλέωσιν. Καὶ οὕτως, ἀρχομένου τοῦ δευτέρου μέρους τῆς τριλογίας, πρῶτον μὲν ἐμφανίζεται ὁ Ὀρέστης, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ αἱ Χοηφόροι κομίζουσαι τὰς χοάς, μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀρέστου Ἠλέκτρας· καὶ τῶν θεσμίων τελουμένων, ἐπέρχεται ἡ ἀναγνώρισις τῶν δύο ἀδελφῶν· ἀμφότεροι δὲ μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν αἰχμαλωτίδων δέονται τοῦ εἰδώλου τοῦ πατρὸς νὰ σπεύσῃ βοηθὸς εἰς τὸν φόνον τῆς ἀπίστου, τῆς ἐπιβούλου καὶ ἐναγοῦς γυναικός.

Ὁ χορὸς τῶν αἰχμαλωτίδων ἀναμιμνήσκεται τῶν στυγερῶν ἀνοσιουργημάτων, ὅσα ποτὲ ἐμόλυναν τὴν γῆν, οὐδὲ διαφεύγει τὸν νοῦν αὐτῶν, ὅτι οὐδεμίαν μέχρι τοῦ νῦν ἱκανοποίησιν ἔλαβεν ἡ Θεία δίκη· τὰ τῶν Πελοπιδῶν ἐγκλήματα μένουσιν ἀτιμώρητα· οὐδεμία αὐτῆς ἐξιλέωσις, ἀλλὰ φόνοι ἐπὶ φόνοις διαπράττονται, καὶ ἡ κατάστασις αὕτη ἀπειλεῖ τὴν ἀνατροπὴν τῆς παγκοσμίου τάξεως. Ἐπὶ τούτοις ἡ Κλυταιμήστρα ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ὀρέστου, ὃν ἀπὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν νεαρὸν παῖδα τοῦ οἴκου ἀπομακρύνασα οὐδαμῶς ἀναγνωρίζει, ὁ δὲ Ὀρέστης ὑπὸ τοῦ φίλου Πυλάδου ἀκολουθούμενος, καὶ ξένον ἑαυτὸν ὑποκρινόμενος ἐκ Φωκίδος ἐλθόντα, ἀγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Ὀρέστου. Ἡ Κλυταιμήστρα δέχεται τὸν Ὀρέστην ὡς ξένον καὶ πέμπει τροφόν τινα πρὸς τὸν Αἴγισθον, καλοῦσα αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα· ὁ δὲ χορὸς πάλιν δέεται τῶν θεῶν νὰ σπεύσωσιν ἐπίκουροι τῷ Ὀρέστῃ καὶ τῇ Ἠλέκτρᾳ. Ἐν ταὐτῷ προσέρχεται ὁ Αἴγισθος, ἀλλὰ μόλις εἰσελθόντος εἰς τὸν οἶκον ἀκούεται ἡ οἰμωγὴ αὐτοῦ καὶ οἰκέτης τις σπεύδων ἀγγέλλει ὅτι ὁ Αἴγισθος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, ἡ δὲ Κλυταιμήστρα, σπεύσασα ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, ἐννοεῖ τὸν δόλον, πρὸ τοῦ Ὀρέστου δ' εὑρεθεῖσα καὶ γινώσκουσα ὁποῖον τέλος καὶ αὐτὴν ἀναμένει, δέεται τοῦ παιδὸς νὰ φεισθῇ αὐτῆς, προβάλλουσα ὅτι ὁ ὑπ' αὐτῆς τελεσθεὶς φόνος τοῦ συζύγου ἦν ἔργον τῆς Μοίρας· ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις αὐτῆς, ὁ υἱός, τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκτελῶν, φονεύει τὴν μητέρα αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν χορὸς ἀγάλλεται ὅτι διὰ τῆς μητροκτονίας ταύτης καὶ τοῦ φόνου τοῦ Αἰγίσθου ὁ οἶκος τῶν Ἀτρειδῶν ἐλευθερωθεὶς περιέρχεται εἰς τὸν νόμιμον αὐτοῦ διάδοχον, παραινεῖ δὲ καὶ ἐνθαρρύνει τὸν Ὀρέστην ἵνα μετὰ καρτερίας ὑπομείνῃ τὸ συμβάν. Ἀλλὰ διὰ τῶν γενομένων ἡ Θεία δίκη πλήττεται δεινότατα, διότι παρὰ πάντα νόμον ἡ τεκοῦσα ὑπὸ τοῦ τεχθέντος φονεύεται. Αἴφνης ἡ συνείδησις τοῦ μητροκτόνου ἐξανίσταται καὶ ἡ ἐναγὴς αὐτοῦ ψυχὴ ἄρχεται κατατρυχομένη ὑπὸ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μητροκτόνου αἱ Ἐρινύες τῆς μητρός, ὡς Γοργόνες φαιοχίτωνες παρίστανται, τὰς κεφαλὰς πυκνὰς δρακόντων ἐπισείουσαι· αὐτὰς ὁ ἐναγὴς νὰ ὑπομείνῃ εἶναι ἀδύνατον· ὁ δὲ χορός, βλέπων τὰ συμβαίνοντα, βαρέως νῦν φέρει τὸ τελεσθὲν ἀνοσιούργημα καὶ ἀνησυχῶν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἀγνοεῖ τί πλέον κρύπτει ὁ πέπλος τοῦ μέλλοντος.

Ἐνταῦθα περατοῦται τὸ δεύτερον μέρος τῆς τριλογίας, καὶ ἄρχεται ἡ τραγῳδία τῶν «Εὐμενίδων», ἀποτελοῦσα τὸ τρίτον ἅμα καὶ τελευταῖον μέρος τῆς ὅλης πράξεως. Ὑπὸ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος ὁ μητροκτόνος κατατρυχόμενος, προσφεύγει εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἔνθα ὁ Ἀπόλλων παρίσταται προστάτης αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τὸ φάσμα τῆς φονευθείσης μητρὸς προκαλεῖ τὰς Ἐρινῦς εἰς καταδίωξιν τοῦ μητροκτόνου παιδός. Ἀλλ' ἐντεῦθεν, μετατιθεμένης τῆς σκηνῆς εἰς Ἀθήνας, ὁ Ὀρέστης, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀκολουθούμενος, προσφεύγει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς· καὶ ἐνταῦθα ὅμως αἱ Ἐρινύες καταδιώκουσιν αὐτόν·

Digitized by Google

ὁ δὲ Ἀπόλλων, συνιστῶν τὸν μητροκτόνον εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξηγεῖ εἰς τὰς παρισταμένας τοῦ σκότους θεὰς ὅτι ἡ μήτηρ δὲν εἶναι τοκεὺς ἐκείνου, ὅπερ τέκνον λέγεται, ἀλλ' ἁπλῆ τροφὸς τοῦ συλληφθέντος ἐν γαστρὶ οἰδήματος· τοκεὺς δὲ ὄντως εἶναι ὁ γεννῶν αὐτὸ πατήρ. Παράδειγμα δὲ τῶν λόγων του προβάλλει αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις ἀμήτωρ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς πάνοπλος ἐξεπήδησε. Μετατιθεμένης δὲ τῆς σκηνῆς ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἄρχεται ἡ δίκη τοῦ Ὀρέστου ἐνώπιον δικαστηρίου ἱδρυομένου ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, συγκειμένου δὲ ἐκ δώδεκα ἐνόρκων κριτῶν· τούτων δὲ συσκεπτομένων, βαρεῖς ἀμείβονται λόγοι μεταξὺ τῶν Ἐρινύων καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, μέχρις οὗ, ἀριθμηθέντων τῶν ψήφων, ἐξαγγέλλεται ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὅτι λόγῳ ἰσοψηφίας ἀθῳοῦται ὁ κατηγορούμενος. Καὶ αἱ μὲν Ἐρινύες δυσανασχετοῦσιν ἐπὶ τῇ ἐκβάσει ταύτῃ καὶ θεωροῦσιν ἑαυτὰς ἀτιμασθείσας· ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ παραινεῖ αὐτὰς νὰ ἡσυχῶσιν, ὑποσχομένη ὅτι αἱ ἀνήκουσαι αὐταῖς τιμαὶ κατ' οὐδὲν θὰ ἐλαττωθῶσιν, ὅτι αὗται θὰ μένωσι τιμωροὶ τῶν κακούργων πράξεων, ἀλλὰ καὶ εὔνοι τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς τῶν πολιτῶν. Οὕτως αἱ Ἐρινύες ἐξευμενισθεῖσαι καλοῦνται τοῦ λοιποῦ Εὐμενίδες καὶ σύνοικοι τοῖς Ἀθηναίοις καθίστανται, καὶ ἄγρυπνοι φρουροὶ τῆς τάξεως τῶν ἀνθρωπίνων ἐγκαθιδρύονται, τοὺς νομοταγεῖς τῶν πολιτῶν κατ' οὐδὲν βλάπτουσαι, ἀλλ' ἀμειλίκτως πᾶσαν τῶν νόμων ὑπερβασίαν πλήττουσαι. Ἀποσυρόμεναι δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὁρισθεῖσαν αὐταῖς κατοικίαν, πληροῦσιν ὕμνων καὶ εὐλογιῶν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Οὕτως ἀποκαθισταμένης τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ τῆς ἐνδίκου εὐταξίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἡ ὑψίθρονος δικαιοσύνη θριαμβεύουσα μεσουρανεῖ μέν, ἀλλ' ἐνώπιον τῆς Θείας δίκης ἀτελὴς καταφαίνεται. Καί τινες μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ λύσις τοῦ ὅλου δράματος ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ πατρότης δέον νὰ ὑπερισχύῃ τῆς μητρότητος, ὅτι ὁ Αἰσχύλος διὰ τῆς τοιαύτης λύσεως ἐσκόπει νὰ μειώσῃ τὴν δύναμιν τῆς μητρότητος ὑπὲρ τοῦ κράτους τῆς πατρότητος· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἓν καὶ μόνον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης τάξεως· πολὺ μεῖζον τυγχάνει τὸ ἐκ τῆς λύσεως ἀπορρέον δόγμα· τοῦτο εἶναι μὲν ὁ τῆς δικαιοσύνης θρίαμβος, ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη εἰς τὰ ἀνθρώπινα ὑπαγομένη τυγχάνει πως ἀτελής, οὐχὶ δὲ πάντοτε ἀκριβοδικαίως ἄπταιστος, διὰ τοῦτο ὁ Αἰσχύλος ὑπέδειξε μὲν τὴν ἔννομον τάξιν τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὑπὲρ ἅπαντα, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τὴν παρ' ἀνθρώποις δικαιοσύνην, ἐγκατέστησεν ἄγρυπνον φύλακα τὸν τῆς «θείας δίκης ὀφθαλμόν, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ».

Α. Σ. ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ «Ὀρέστεια» («Ἀγαμέμνων», «Χοηφόροι», «Εὐμενίδες») μετεφράσθη ἐμμέτρως εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ *Ι. Γρυπάρη* (Ἀθῆναι 1911, βιβλιοθήκη Φέξη), καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσαν ὑπὸ *Ἀλεξ. Κάσδαγλη*.—

—Ω.

Ὀρεστειακὰ (τά). Ὠνομάσθησαν οὕτω ταραχαὶ λαβοῦσαι χώραν ἐν Ἀθήναις μεταξὺ 6—9 Νοεμβρίου 1903, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀναγγελίας ὅτι εἰς τὸ τότε λειτουργοῦν Βασιλικὸν θέατρον ἐπρόκειτο νὰ διδαχθῇ ἡ «Ὀρέστεια» κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν καθωμιλημένην ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Σωτηριάδου. Τῇ ὑποκινήσει τῶν τότε ἀποκληθέντων γλωσσαμυντόρων, ὧν ἡγεῖτο ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Γ. Μιστριώτης, ὁμάς, ἀποτελουμένη κυρίως ἐκ φοιτητῶν τῆς φιλολογίας, ἀπήτησε διὰ θορυβωδῶν διαδηλώσεων τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς παραστάσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι βεβηλοῦνται μεταφραζόμενα τ' ἀρχαῖα δράματα, ἅτινα ἔπρεπε μόνον εἰς ἣν ἐγράφησαν γλῶσσαν νὰ διδάσκωνται, ὡς ἄλλως τε ἐπρέσβευεν ὁ Γ. Μιστριώτης, ὀργανώσας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοιαύτας παραστάσεις διὰ τῆς λεγομένης «Ἑταιρείας τῶν ἀρχαίων δραμάτων». Μὴ γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς ἀπαιτήσεως τῶν φοιτητῶν, κατεβλήθη προσπάθεια νὰ παρασυρθῇ ὁ λαός, καὶ τέλος, κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 8 Νοεμβρίου, ἐνῷ ἐδίδετο ἡ παράστασις τῆς «Ὀρεστείας» ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου, πολυάριθμοι διαδηλωταὶ ἀπεπειράθησαν διὰ τῆς βίας νὰ παρεμποδίσουν τὴν παράστασιν, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπηκολούθησε συμπλοκή, ὁ στρατὸς ἐπυροβόλησε καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα δύο νεκροὺς καὶ ἑπτὰ τραυματίας. Τῇ κυβερνητικῇ ἐπεμβάσει καὶ κατόπιν ἀπειλῆς ποινικῆς διώξεως τῶν ὑποκινητῶν, ἐτερματίσθη τὸ ζήτημα. Π. Α. ΚΑΛΟΓΕΡΙΚΟΣ

Ὀρεστειὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] βλ. *Ὀρεστιάς*.

Ὀρέστειον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λυδίας, ἀγνώστου ἐπακριβοῦς θέσεως, γνωστὴ μόνον ἀπὸ τῶν συμμαχικῶν νομισμάτων τῆς Φιλαδελφείας.

—**Ὀρέστειον** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεταγενεστέρα ὀνομασία τοῦ ἀρκαδικοῦ *Ὀρεσθασίου* (βλ. λ.).

Ὀρέστης [*Μυθολ.*]. Ὁ περιλάλητος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας ἥρως. Πρώτη πηγὴ καὶ τῶν μύθων τοῦ ἥρωος τούτου εἶναι ὁ Ὅμηρος. Διέπλασαν ὅμως καὶ διερρύθμισαν τούτους οἱ μεταγενέστεροι ποιηταὶ ἢ κατ' ἄλλας παραδόσεις ἢ καθ' ἣν ἐλευθερίαν εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τοῦτο. Κατὰ τὸν Ὅμηρον, ὅστις κατ' ἐπανάληψιν (Ὀδυσ. γ 254—310, δ 514—537 καὶ λ 405—434) ἠσχολήθη μὲ τὸν μῦθον τῆς δολοφονίας τοῦ πατρὸς τοῦ Ὀρέστου, ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον καὶ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονος καὶ τῆς Κλυταιμήστρας, ἥτις μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της Αἰγίσθου ἐδολοφόνησε τὸν ἥρωα Ἀγαμέμνονα ἐπανελθόντα ἐκ τῆς Τροίας. Τὸν φόνον τοῦ πατρός του ὅμως ἐξεδικήθη ὁ Ὀρέστης, φονεύσας τὴν μητέρα

Ὁ φόνος τοῦ Αἰγίσθου ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου.
[Μαρμάρινον ἀνάγλυφον ἐξ Ἀρικίας εἰς τὸ Μουσεῖον Κοπεγχάγης.]

του καὶ τὸν Αἴγισθον κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας του, ὁρμηθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν. Ὅτι ὅμως ὁ Ὀρέστης μετὰ τὴν μητροκτονίαν ὑπέστη τὸν ἀνηλεῆ διωγμὸν τῶν Ἐρινύων, φαίνεται ἀγνοῶν ὁ ποιητής. Μετὰ τὸν Ὅμηρον τὸν μῦθον τοῦ Ὀρέστου ἀνέπτυξαν οἱ ποιηταί, Ἡσίοδος, ὁ τῶν Κυπρίων ἐπῶν ποιητής, ὁ Τροιζήνιος Ἀγίας (εἰς τοὺς νόστους του) καὶ πρὸ πάντων ὁ χορικὸς ποιητὴς Στησίχορος εἰς τὴν Ὀρέστειάν του. Κατὰ τὸν ποιητὴν τοῦτον ὁ Ὀρέστης, ὅστις εἶναι Λακεδαιμόνιος ἥρως, ἐσώθη κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του ὑπὸ τῆς τροφοῦ του Λαοδαμείας, ὅτε δ' ἐκδικούμενος τὸν φόνον τοῦ πατρός του ἐφόνευσε τὸν Αἴγισθον καὶ τὴν μητέρα του καὶ ὑπέστη τὸν ἄγριον καὶ διαρκῆ διωγμὸν τῶν Ἐρινύων, ὁ θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἄμυναν τὸ τόξον του. Λακεδαιμόνιος ἥρως εἶναι ὁ Ὀρέστης καὶ κατὰ τὸν λυρικὸν Πίνδαρον, κατὰ τὸν ὁποῖον (Πυθιον. 11ος) ὁ Ἀγαμέμνων ἐδολοφονήθη ἐν Ἀμύκλαις καὶ ὁ Ὀρέστης, παρὼν κατὰ τὴν δολοφονίαν, διεσώθη ἐκ τῶν χειρῶν τῆς συζυγοκτόνου μητρός του ὑπὸ τῆς τροφοῦ του Ἀρσινόης, ἥτις μετέφερεν αὐτὸν εἰς τὸν Παρνασσὸν (εἰς τὴν πόλιν Φανοτέα) πρὸς τὸν Στρόφιον, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἀναξιβίας, μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ὁποίου, τοῦ Πυλάδου, συνεδέθη διὰ τῆς ἀδελφικῆς ἐκείνης φιλίας, ἥτις κατέστη περιλάλητος καὶ πολυύμνητος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους (ὁ Πυλάδης κατὰ τὰς πλείστας τῶν πα-

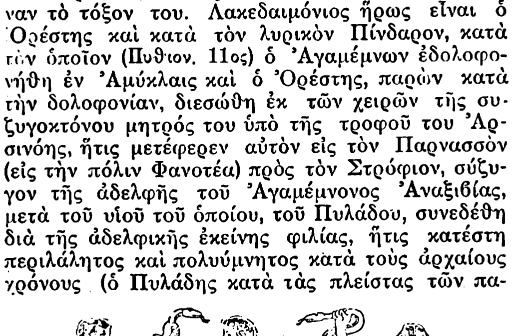

Ὁ Ὀρέστης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων.
[Παράστασις ἐπὶ ἀγγείου.]

ραλλαγῶν καὶ ἐβοήθησε τὸν Ὀρέστην εἰς τὸν φόνον τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμήστρας καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ ἥρωος καὶ διὰ συγγενικοῦ δεσμοῦ συζευχθεὶς τὴν Ἠλέκτραν). Τὴν ᾠδὴν τοῦ Πινδάρου, διὰ τῆς ὁποίας ἐνίκησεν οὗτος εἰς τὰ Πύθια κατὰ τὸ 478 π. Χ., ἐπηκολούθησε μετὰ δέκα ἔτη ἡ Ὀρέστεια τοῦ Αἰσχύλου καὶ ταύτην ἡ Ἠλέκτρα τοῦ Σοφοκλέους (κατ' αὐτὴν ἡ διασώσασα τὸν Ὀρέστην κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἦτο ἡ Ἠλέκτρα), ἡ Ἠλέκτρα, ὁ Ὀρέστης, ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις καὶ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι τοῦ Εὐριπίδου (εἰς τὴν τελευταίαν ὁ 12ἡς Ὀρέστης συνενοῖ μὲ τὰς ἱκεσίας τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς του Ἰφιγενείας καὶ τὰς ἰδικάς του πρὸς σωτηρίαν της) καὶ ἄλλαι σχετικαὶ μὲ τὸν μῦθον τοῦ Ὀρέστου τραγῳδίαι τοῦ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ὅλος μῦθος τῶν Ἀτρειδῶν, καὶ ἰδιαιτέρως ὁ τοῦ Ὀρέστου, ἔλαβον τὴν τελειοτέραν καὶ καλλιτεχνικωτέραν διάπλασίν των. Διὰ τῶν ἀθανάτων ἔργων τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν ἐπλάσθη ἀττικὴ παράδοσις τοῦ μύθου τοῦ Ὀρέστου καὶ ἐπεβλήθη αὕτη, λησμονηθείσης τῆς πελοποννησιακῆς παραδόσεως ἢ παραλλαγῆς τοῦ Στησιχόρου καὶ τοῦ Πινδάρου.

Ὁ Ὀρέστης, κατὰ τὴν τριλογίαν τοῦ Αἰσχύλου, μετὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς μητρός του (κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς εἶχεν ὑποδηλώσει τοῦτο καὶ ὁ Στησίχορος διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ τόξου τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἥρωα), διωκόμενος ὡς μητροκτόνος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, προσέρχεται εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀθῳοῦται διὰ τῆς ψήφου τῆς Ἀθηνᾶς, πρὸς τὴν ὁποίαν εὐγνωμονῶν ἀνήγειρεν ὁ ἥρως (Παυσ. I.28, 5) τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς (κατ' ἄλλην παραλλαγὴν οἱ δικάσαντες ἦσαν αὐτοὶ οἱ Ὀλύμπιοι θεοί). Τὴν ἀθῴωσιν ἐπηκολούθησεν ἡ διαλλαγὴ τῶν Ἐρινύων, αἵτινες ἀπὸ αἱμοσταγῶν θεῶν μετεβλήθησαν εἰς τὰς Εὐμενίδας τοῦ Κολωνοῦ. Κατ' ἄλλην ὅμως παραλλαγὴν τῆς αὐτῆς παραδόσεως, ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου δημιουργηθεῖσαν, εἰς τὴν τραγῳδίαν του «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις», αἱ ἀγανακτήσασαι διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ἐγκληματίου ὑπὸ τῶν νέων θεῶν, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀρχαῖαι Ἐρινύες, αἱ ἄκαμπτοι ἐκδικήτριαι τοῦ φόνου, δὲν ἐκάμφθησαν πᾶσαι καὶ μετὰ τὴν ἀθῴωσιν τοῦ Ὀρέστου, θεωρήσασαι ταύτην ὡς ἀνατροπὴν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως, καὶ ὁ Ὀρέστης, πρὸς πλήρη ἐξαγνισμόν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν χώραν τῶν Ταύρων, διὰ νὰ μετακομίσῃ ἐκεῖθεν τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐκεῖ ὅμως ὁ ἥρως εἶχε νέας περιπετείας, διότι, συλληφθεὶς μετὰ τοῦ φίλου του Πυλάδου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Θόαντος ἔμελλε νὰ θυσιασθῇ, κατ' ἔθιμον τοῦ τόπου, εἰς τὸν βωμὸν τῆς θεᾶς. Διέφυγεν ὅμως τὸν θάνατον, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ

Ἡ ἀθῴωσις τοῦ Ὀρέστου.
[Ἀργυροῦν ἀγγεῖον τοῦ Μουσείου Corsini.]

τῆς ἀδελφῆς του Ἰφιγενείας, ἥτις ἦτο ἡ ἱέρεια τῆς θεᾶς. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισίν του συναπῆλθε μετὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ φίλου του, ἀπαγαγὼν καὶ τὸ ξόανον τῆς θεᾶς, εἰς Ἀθήνας, ἔνθα κατέλιπε τὸ ἄγαλμα (ἐν Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς), ἢ Ἄργος ἢ Σπάρτην, ἔνθα, κατὰ τὴν ἐγχώριον παράδοσιν, καὶ ὑπῆρχε τὸ ἀπαχθὲν ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὸ ἐν τῷ Λιμναίῳ ἱερὸν αὐτῆς (*Παυσ.* III, 16, 7—9). Μετὰ τὴν ἐκ τῆς μανίας ἀπαλλαγήν του, ἢ τὴν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ ἀθῴωσίν του, ὁ Ὀρέστης, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τοῦ Αἰγίσθου Ἀλήτην, ἐβασίλευσε τῶν Μυκηνῶν, ἥνωσε δὲ μετὰ τοῦ βασιλείου του καὶ τὸ Ἄργος, ὡς παροικῶν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κιλαράβου τοῦ Σθενέλου ἄπαιδος, καὶ τὴν Σπάρτην διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης Ἑρμιόνης, πρωτεξαδέλφης του, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πρῶτον μνηστῆρα (ἢ σύζυγον κατά τινα παραλλαγὴν) αὐτῆς Νεοπτόλεμον, υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως, ἐν Δελφοῖς (βλ. λ. *Ἑρμιόνη* ΙΑ' 569β). Μετὰ τὸν γάμον του ἐβασίλευσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τοῦ ἐκτεταμένου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κληρονομηθέντος πενθεροῦ καὶ θείου του Μενελάου, βασιλείου του, καταλιπὼν διάδοχόν του τὸν ἐκ τῆς Ἑρμιόνης γεννηθέντα υἱόν του Τισαμενὸν (εἶχε καὶ υἱὸν νόθον, τὸν Πενθίλον, ἐκ τῆς Ἠριγόνης, θυγατρὸς τοῦ Αἰγίσθου), ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἔγινε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ἐπιδρομὴ καὶ ὁριστικὴ ἐγκατάστασις τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον (εἶχε γίνει ἐπιδρομὴ τούτων καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρέστου, ὅτε ἐφονεύθη ὁ Ἡρακλείδης Ὕλλος, ἀλλ' εἶχεν ἀποβῆ ἄκαρπος). Ὁ Ὀρέστης ἀπέθανε (δηχθεὶς ὑπ' ὄφεως) ἐν Ἀρκαδίᾳ, ὅπου εἶχε μετοικήσει ἐκ Μυκηνῶν, κατόπιν χρησμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐτάφη ἐν Τεγέᾳ ἐπὶ τῆς εἰς Θυρέαν ἀγούσης ὁδοῦ, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του (*Παυσ.* VIII, 54, 4), ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐκλάπησαν, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, τὰ ὀστᾶ του ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Λίχα, κατόπιν χρησμοῦ (*Ἡροδ.* I, 67 καὶ *Παυσ.* III, 3, 6) καὶ μετακομισθέντα εἰς Λακωνικὴν ἐτάφησαν ἐν Σπάρτῃ πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῶν

Digitized by Google

Μοιρῶν, διὰ νὰ εἶναι ἥρως προστάτης τῆς χώρας. Ἐκ τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τῶν μύθων τοῦ Ὀρέστου πλεῖσται εἶναι αἱ ἀφορῶσαι τὴν δίωξιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀκάμπτων Ἐρινύων μέχρι τῆς ἀθῳώσεώς του. Κατά τινα τούτων ὁ Ὀρέστης, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, παράφρων ἐκ τοῦ φόβου, διότι διαρκῶς ἤκουε τοὺς συριγμοὺς τῶν ὄφεων τοὺς ὁποίους διηύθυνον κατ' αὐτοῦ, κρατοῦσαι τούτους εἰς τὰς χεῖράς των, αἱ ἄγριαι θεαί, ἢ ἔβλεπεν εἰς τὸ κάτοπτρον (τὸ ὁποῖον προβάλλουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του) τὴν εἰκόνα τῆς δολοφονηθείσης μητρός του, καὶ ἐξηντλημένος ἐκ τοῦ κόπου, φθάνει εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ καταπίπτει πρὸ τοῦ ἱεροῦ τρίποδος· καὶ ἐκεῖ ὅμως δὲν παραιτοῦν τὸ θῦμά των αἱ Ἐρινύες, ἀπωθεῖ ὅμως ταύτας ἐμφανιζόμενος πρὸς προστασίαν τοῦ ἱκέτου του ὁ Ἀπόλλων. Πλεῖσται τῶν ἑλληνικῶν χώρων εἶχον τὰς παραδόσεις των ὅτι διῆλθε δι' αὐτῶν διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων ὁ Ὀρέστης. (Ἐν Γυθείῳ ἐλατρεύετο ὁ Ζεὺς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Καππώτας (=καταπαύτης), διότι εἰς τὸν βραχώδη βωμόν του καθεσθεὶς ὁ Ὀρέστης ἐθεραπεύθη ἐκ τῆς μανίας (*Παυσ.* III, 22.1). Ἐν Ἀρκαδίᾳ (*Παυσ.* VIII, 34.1—3) ὑπῆρχεν ἱερὸν θεῶν Μανιῶν, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐφάνη ὁ Ὀρέστης, καὶ χωρίον Ἄκη, εἰς τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύθη. Ἐν Τροιζῖνι ἐδείκνυον πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Λυκείας Ἀρτέμιδος τὸν λίθον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθηραν τὸν Ὀρέστην διὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του ἐννέα Τροιζήνιοι καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν Ὀρέστου σκηνήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἱστίων τοῦτον μέχρι τοῦ ἐξαγνισμοῦ του (*Παυσ.* II, 31.8). Ἐν Ἄργει ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις, ἣ καὶ παρ' Εὐριπίδῃ, ὅτι ἠθῳώθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀργείων κ. ο. κ.).

Πολὺ περισσότεραι εἶναι, καὶ ἀπὸ τὰς διασωθείσας εἰς ἔργα ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μυθογράφων ἢ ἐγχωρίους παραδόσεις, παραλλαγαὶ τῶν μύθων τοῦ Ὀρέστου, αἱ περιελθοῦσαι εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνῶν καὶ τῶν ἀγγειογράφων, οἵτινες ἐκ τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων τοῦ βίου του προετίμων κυρίως ὡς θέματα τῶν ἔργων των τὸν φόνον τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμήστρας, τὴν ὑπὸ τῶν Ἐρινύων δίωξίν του, τὸ μετὰ τοῦ Τηλέφου ἐπεισόδιόν του καὶ τὰς μετὰ τῆς Ἠλέκτρας καὶ Ἰφιγενείας ἀναγνωρίσεις του. Οὕτως ἐν τῇ παρὰ τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν Πινακοθήκῃ, μεταξὺ τῶν ἄλλων ζωγραφιῶν τοῦ Παρρασίου, ἦτο καὶ ἡ τοῦ Ὀρέστου φονεύοντος τὸν Αἴγισθον καὶ ἡ τοῦ φίλου του Πυλάδου φονεύοντος τοὺς δραμόντας πρὸς βοήθειαν τοῦ Αἰγίσθου υἱοὺς τοῦ Ναυπλίου. Ὑπὸ τοῦ Σαμίου ζωγράφου Θέωνος εἶχεν ἀπεικονισθῆ ὁ Ὀρέστης φονεύων τὸν Αἴγισθον καὶ τὴν Κλυταιμήστραν καὶ ἐν μανίᾳ (ὅτε διὰ τῶν ὀδόντων του εἶχεν ἀποκόψει καὶ ἕνα τῶν δακτύλων του) μετὰ τὴν μητροκτονίαν. Ὁ Βυζάντιος Τιμόμαχος ἐζωγράφησε τὸν Ὀρέστην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταύρων (ταύτης ἀπομίμησις εἶναι, πιθανώτατα, ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ Νεαπόλεως πομπηϊανὴ τοιχογραφία, εἰς τὴν ὁποίαν παρίστανται ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ

Ὁ Ἀπόλλων καθαίρει τὸν Ὀρέστην.

[Κρατὴρ τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου.]

Πυλάδης ὄρθιοι καὶ δέσμιοι πρὸ τοῦ βωμοῦ, καὶ ἀπέναντι αὐτῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Ταύρων Θόας καθήμενος καὶ παρ' αὐτὸν ὀρθία ἡ Ἰφιγένεια, κατελθοῦσα ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος διὰ νὰ δεχθῇ τὰ θύματα τῆς θεᾶς).

Ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους ὑπῆρχεν ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἥρωος, οὗτινος ἡ ἀφιέρωσις εἰς τὸ πολυσέβαστον ἐκεῖνο ἱερὸν προσεπιμαρτυρεῖ, μετὰ τῆς παραδόσεως τῆς κλοπῆς τῶν ὀστῶν του ἐκ Τεγέας, ὅτι ὁ Ὀρέστης ἐτιμᾶτο ὡς ἥρως, καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα μνημεῖα σχετικὰ μὲ τοὺς μύθους τοῦ Ὀρέστου.

Ἐκ τῶν πολλῶν διασωθεισῶν μέχρι σήμερον παραστάσεων τῶν μύθων τοῦ Ὀρέστου ἄξιαι μνείας εἶναι αἱ ἑξῆς κυρίως: Ἡ παράστασις τοῦ ἀγγείου τοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως· ἡ παράστασις ἀγγείου τινὸς μὲ τὸν Ὀρέστην πλήρη φρίκης βλέποντα τὴν κεφαλὴν τῆς δολοφονηθείσης μητρός του ἐντὸς τοῦ κατόπτρου, τὸ ὁποῖον προβάλλει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἥρωος μία Ἐρινύς. Ἡ παράστασις τῆς σαρκοφάγου τοῦ Λούβρου (δολοφονία τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμήστρας), ἥτις εἶναι ἀπομίμησις, φαίνεται, ἔργον τοῦ ζωγράφου Θέωνος. Τὸ ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ σύμπλεγμα Ὀρέστου καὶ Πυλάδου. Ἡ παράστασις τοῦ Ἀπόλλωνος καθαίροντος τὸν Ὀρέστην ἐπὶ κρατῆρος τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης μουσείου. Ἡ παράστασις τῆς ὑδρίας τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου καὶ ἑνὸς ὡραίου ἀγγείου τῆς Βιέννης μὲ θέμα καὶ τῶν δύο τὴν δολοφονίαν τοῦ Αἰγίσθου. Ἡ παράστασις ὡραίου ἀγγείου τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἀποκειμένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, μὲ θέμα τὸν Τήλεφον κρατοῦντα εἰς χεῖράς του τὸν Ὀρέστην πρὸ ἑνὸς βωμοῦ. (Κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἓν τῶν θεμάτων τοῦ γλυπτοῦ κόσμου τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Περγάμου, ἐτρουσκικῶν σαρκοφάγων, πολυτίμων λίθων καὶ τοῦ γραπτοῦ κόσμου ἑνὸς ῥυτοῦ ἀργυροῦ ἐπιχρυσωμένου καὶ ἔχοντος σχῆμα κεφαλῆς ταύρου, ὅτε ὁ Τήλεφος, τραυματισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, κατέφυγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν ἄγνωστος διὰ νὰ θεραπευθῇ ἐν αὐτῷ καὶ ἀπεκαλύφθη, διὰ νὰ σωθῇ κατέφυγεν εἰς βωμόν, ἀφοῦ ἥρπασε τὸν μικρὸν Ὀρέστην. Ἠπείλει δὲ ὅτι θὰ σφάξῃ τὸν παῖδα ἂν ἀπεπειρῶντο διὰ τῆς βίας ν' ἀποσπάσουν τοῦτον ἐκ τοῦ βωμοῦ). Τὸ ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως σύμπλεγμα Ὀρέστου καὶ Ἠλέκτρας, εὑρεθὲν ἐν Ἑρκολάνῳ, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα διασωθέντα πρωτότυπα ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, ἓν ἀνάγλυφον τοῦ αὐτοῦ μουσείου, εὑρεθὲν καὶ αὐτὸ ἐν Ἑρκολάνῳ, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταται ὁ Ὀρέστης συμβουλευόμενος τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ μία τοιχογραφία τοῦ αὐτοῦ μουσείου μὲ θέμα τὴν ἀναγνώρισιν Ὀρέστου καὶ Ἰφιγενείας. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ μουσείου τῆς Δρέσδης, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν λαξευθῆ διάφορα ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ Ὀρέστου. Ἡ παράστασις τοῦ ἐν Νώλᾳ ἀνευρεθέντος ἀρχαίου ἀγγείου μὲ θέμα τὸν Ὀρέστην ὁδηγούμενον γυμνὸν πρὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἄρεως καὶ ἄλλα ἐπεισόδια τοῦ βίου του. Ἡ διπλῆ ἀνάγλυπτος ἀρχαϊκὴ παράστασις ἐπιτυμβίας πυραμιδοειδοῦς στήλης τοῦ μουσείου Σπάρτης μὲ θέμα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὸν Ὀρέστην φονεύοντα τὴν μητέρα του Κλυταιμήστραν, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὸν Ὀρέστην περιπτυσσόμενον ὑπὸ τῆς Ἠλέκτρας. Ἡ παράστασις τοῦ ἐν Ἀντίῳ εὑρεθέντος ἀγγείου τοῦ μουσείου Corsini μὲ θέμα τὴν Ἀθηνᾶν ῥίπτουσαν τὴν ἀθῳωτικὴν ψῆφόν της εἰς τὴν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὑδρίαν καὶ ἄλλα. Τόσον πανελλήνιος ἦτο ἡ διάδοσις τῶν μύθων τοῦ Ὀρέστου, ὥστε καὶ ἡ Ὀρεστιὰς τῆς βορείου Μακεδονίας ἀπ' αὐτοῦ ἐλέγετο ὅτι εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της (*Στρ.* C. 326), διότι εἶχε μεταβῆ εἰς ταύτην ὅτε ὑπὸ τῆς μανίας κατείχετο, καὶ ἐν Κομάνοις τοῦ Ἀντιταύρου καὶ Κασταβάλοις ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις ὅτι ἱδρύματα τοῦ ἥρωος τούτου ἦσαν τὰ ἱερὰ τῆς Ταυροπόλου καὶ Περασίας Ἀρτέμιδος. Δὲν ὑπολείπονται δὲ

Ὁ Ὀρέστης ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς.

[Ἀγγεῖον τοῦ Μουσείου Νεαπόλεως.]

οὔτε εἰς ποσότητα, οὔτε εἰς ποιότητα, καὶ τὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μύθου προϊόντα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι ἐκ μὲν τῶν λογοτεχνικῶν τὰ ἑξῆς: 1) «Ὀρέστης» τοῦ Ruccellaï, τραγῳδία ἰταλικὴ μὲ ὑπόθεσιν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου, «Ἀνδρομάχη» τοῦ Ρακίνα, «Ὀρέστης» τοῦ Βολταίρου, ὑπέροχος καὶ αὐτὴ τραγῳδία τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, «Ὀρέστης» τοῦ Ἀλφιέρι, ἀπὸ τὰς ἐκλεκτὰς τραγῳδίας τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ τραγικοῦ, μὲ περιεχόμενον συγγενὲς πρὸς τὸ τῆς ὁμωνύμου τραγῳδίας τοῦ Βολταίρου, «Ὀρέστεια» τοῦ Ἀλ. Δουμᾶ, «Ἠλέκτρα» τοῦ Crebillon, «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Γκαῖτε, ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ γερμανικοῦ θεάτρου, λυρικὴ τραγῳδία τοῦ Guillard (μουσικὴ σύνθεσις Gluck), ἀνεκφράστου θελγήτρου. Ἐκ δὲ τῶν καλλιτεχνικῶν: «Ὀρέστης βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων» τοῦ Dupaty, σύμπλεγμα μαρμάρινον (1814), σύμπλεγμα μαρμάρινον (1844) τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ Chambard, «Ὁ Ὀρέστης καταφεύγων εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς» (1857) τοῦ Simart, ἔξοχον ἄγαλμα τοῦ μουσείου τῆς Rouen, «Ὁ Ὀρέστης ἐπαναφέρων τὴν Ἰφιγένειαν εἰς τὸ Ἄργος» (1873) τοῦ L. Gregoire, «Αἱ τύψεις τοῦ Ὀρέστου ἢ ὁ Ὀρέστης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων» τοῦ Hennequin, ἔξοχος πίναξ ἀποκείμενος εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, «Ὁ Ὀρέστης κοιμώμενος εἰς τοὺς βραχίονας τῆς Ἠλέκτρας» τοῦ Picot, πίναξ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ Nafflard εὑρισκόμενος εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Dijon, «Ὄνειρον τοῦ Ὀρέστου» ὑπὸ Berthon, «Ὁ Ὀρέστης βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων», «Ὁ Ὀρέστης ἐν Ταυρίδι», «Τὸ ὄνειρον τοῦ Ὀρέστου» καὶ «Αἱ Ἐρινύες τοῦ Ὀρέστου» ὑπὸ Al. Desgoffe.

Ὁ μῦθος τοῦ Ὀρέστου, συγγενὴς πρὸς τὸν τοῦ Ἀλκμέωνος, ἔθεσεν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς λύσιν τὸ πρόβλημα ἂν ὁ υἱὸς (Ὀρέστης, Ἀλκμέων) διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἐξ αἰτίας τῆς μητρὸς θάνατον τοῦ πατρὸς ὤφειλε νὰ καταπνίξῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ του ἐκ τῆς φυσικῆς πρὸς τὴν μητέρα σχέσεως συναίσθημα καὶ νὰ διαπράξῃ τὸ ἔγκλημα τῆς μητροκτονίας, ἤτοι ἂν πρὸς ἐκπλήρωσιν μιᾶς ἠθικῆς ἀπαιτήσεως (τοῦ πρὸς τὸν πατέρα καθήκοντος) ὤφειλε νὰ ἀθετήσῃ ἑτέραν. Ὁ Ὅμηρος, ὅστις πιθανώτατα ἐγνώριζε τὸν μῦθον τῆς μητροκτονίας καὶ ἐπίτηδες ὠλιγώρησε νὰ μνημονεύσῃ τοῦτον, φαίνεται (ἐκ τῆς σεβαστῆς παρ' αὐτῷ θέσεως τῆς γυναικὸς) ὅτι δὲν ἐθεώρει τὸ πρὸς τὴν μητέρα καθῆκον ὑποδεέστερον τοῦ πρὸς τὸν πατέρα. Ὁ Στησίχορος ὅμως (ὡς ὁ Ἀγίας ἐν τῇ Ἀλκμεωνίδι του), ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, τὸ ὁποῖον ἀπῄτει τὸν ἐξαγνισμὸν διὰ πᾶσαν ἀνθρωποκτονίαν, ἐξ ἧς ἠθικῆς ἀπαιτήσεως προέκυψε καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐνοχῆς, ἐπραγματεύθη τὴν τιμωρίαν τῆς συζυγοκτόνου καὶ ἔθεσεν οὕτω πρὸς λύσιν εἰς τὴν ἀττικὴν τραγῳδίαν τὸ ἠθικὸν τοῦτο πρόβλημα (τὴν λύσιν βλ. ἐν λ. *Ὀρέστεια*, *Ἠλέκτρα*, *Ὀρέστης*, τραγῳδίαις).

Τὸ ὄνομα *Ὀρέστης*, πλὴν τοῦ προρρηθέντος ἥρωος, ἔφερον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ἄλλοι μυθικοὶ ἥρωες, ὡς: —1) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχελῴου καὶ τῆς Περιμήδης, θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἱπποδάμαντος (Ἀπολλ. I. 7. 3). —2) Τρὼς ἥρως, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχαιοῦ Λεοντέως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Preller*, «Griech. Mythol.».—*Descharme*, «Μυθολ. τῆς ἀρχ. Ἑλλάδος» (ἐν μεταφρ. *Α. Ἀδαμαντίου*).—*A. Maury*, «Religion de l'antiquité».— *Roscher*, «Lexicon der Mythol.»—*Darremberg et Saglio*, «Diction. etc.».—*L. Schmidt*, «Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχ. Ἑλλήνων» (ἐν μεταφ. *Μαρασλῆ*).—*Müller-Wieseler*, «Denkmäl. d. alten Kunst.» κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Digitized by Google

— **Ὀρέστης** *[Μυθολ.]*. —1) Ὄνομα ἑνὸς Σατύρου. —2) Ἀχαιός τις «πλήξιππος Ὀρέστης» φονευθεὶς κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος. Ἴσως ἦτο ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ὁμώνυμόν του υἱὸν τοῦ Ἀχελῴου.

—**Ὀρέστης**. —1) Ὁ *Θεσσαλός*. Ἦτο υἱὸς τοῦ δυνάστου τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως Φαρσάλου Ἐχεκρατίδου, ζήσας κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Οὗτος, ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῆς κατισχυσάσης ἐν τῇ πόλει ἀριστοκρατίας, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ καταγάγωσι τοῦτον εἰς τὴν πατρίδα του, οἱ δ' Ἀθηναῖοι, διὰ νὰ καταλύσωσι τὴν θεσσαλικὴν ἀριστοκρατίαν καὶ νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐπιρροὴν των μέχρι τῶν βορείων ὁρίων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐδέχθησαν προθύμως τὴν πρόσκλησιν. Ἡ ἐκστρατεία των ὅμως (454 π. Χ.), τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ οἱ σύμμαχοί των Βοιωτοὶ καὶ Φωκεῖς, ἀπέβη ἄκαρπος, διότι ναὶ μὲν ἔγιναν κύριοι τῆς ὑπαίθρου χώρας, δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ γίνουν κύριοι καὶ τῆς Φαρσάλου, φοβούμενοι ν' ἀντιμετρηθῶσιν ἐν τῇ μεγάλῃ πεδιάδι πρὸς τὴν ἰσχυροτέραν ἱππικὴν δύναμιν τῶν Θεσσαλῶν καὶ οὕτως ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσιν ἄπρακτοι μετὰ τοῦ ἐκπτώτου Θεσσαλοῦ δυνάστου, ὅστις ἀπέθανε φυγάς.

— 2) Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ 399 π. Χ. παῖς ἔτι ὤν. Ἐπωφεληθέντα τότε ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῆς δυναστείας τῶν Τημενιδῶν τὰ δυναστικὰ γένη τῆς Λυγκηστίδος καὶ τῆς Ἐλιμιώτιδος, ἅτινα βαρέως ἔφερον τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπικυριαρχίαν των, ἐξηγέρθησαν, προσελκύσαντα πρὸς ἑαυτὰ τοὺς ἀντιπαθοῦντας τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν (τοῦ ὁποίου εἰσηγηταὶ ἦσαν οἱ Τημενίδαι) εὐπατρίδας τῆς Μακεδονίας, καὶ ἐπέτυχον νὰ βασιλεύῃ τῆς Μακεδονίας, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Ὀρέστου, ὁ Λυγκηστὴς Ἀέροπος, ὅστις καὶ ἐφόνευσε κατὰ τὸ 396 τὸν Ὀρέστην, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 396—392 π. Χ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρχέλαος Β'.

—3) Ὁ ἀρχηγὸς τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποσταλείσης κατὰ τὸ 147 π. Χ. ρωμαϊκῆς πρεσβείας, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὸ Αὐρήλιον ἐν Ρώμῃ γένος, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ ἐπώνυμον Ὀρέστης. Ἡ ὑπὸ τὸν Ρωμαῖον Ὀρέστην αὐτὴ πρεσβεία ἀπεστάλη διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Λακεδαιμονίων συγκρούσεις, δὲν ἐπέτυχεν ὅμως τοῦ σκοποῦ της, διότι, ὅτε ὁ Ὀρέστης εἶπεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Κορίνθου ὅτι θέλησις τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου εἶναι ὄχι μόνον ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος καὶ ἡ παρὰ τὴν Οἴτην Ἡράκλεια καὶ ὁ ἀρκαδικὸς Ὀρχομενὸς ν' ἀπόσχωσι τοῦ ἀχαϊκοῦ συνεδρίου, δὲν εἰσηκούσθη, ἀλλὰ περιυβρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες ἐκλέξαντες στρατηγὸν τὸν Κριτόλαον ἐκήρυξαν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης.

—4) Ὁ ἔπαρχος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τούτου, ἕνεκα τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐρίδων μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων, ἐξερράγη στάσις (415 μ.Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὄχλος ἐν ἀρχῇ μὲν ἦτο πειθήνιον ὄργανον τοῦ ἐπάρχου, βραδύτερον ὅμως ἔγινε τυφλὸν ὄργανον τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅστις διέκειτο ἐχθρικώτατα πρὸς τὸν ἔπαρχον Ὀρέστην. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐχθρότητος ταύτης ἦτο νὰ ἐκμανῇ ὁ ὄχλος ὄχι μόνον κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τὸν ὁποῖον ἐπίστευον ἐχθρὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ νὰ προβῇ εἰς ἀγρίας σφαγάς. Τότε κατεκρεουργήθη καὶ ἡ περίφημος φιλόσοφος Ὑπατία, θεωρηθεῖσα, ἕνεκα τῶν μετὰ τοῦ ἐπάρχου Ὀρέστου φιλικῶν σχέσεών της, ὡς ὑπαιτία τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου ἔριδος.

— 5) Ὁ πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Ρωμύλου Αὐγουστύλου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Παννονίαν καὶ ὅτε εἰσήλασεν εἰς τὴν χώραν του ὁ Ἀττίλας (446 μ. Χ.) προσελήφθη ὑπὸ τούτου γραμματεὺς καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐλήν του. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Οὔννων νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Β' καὶ μεταβαίνων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ ἀπαιτήσῃ ἐκ μέρους τοῦ κυρίου του (τοῦ Ἀττίλα) παρὰ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος τὴν κεφαλὴν τοῦ διδασκάλου καὶ πρώτου ὑπουργοῦ του Χρυσαφίου. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἀνετέθη νὰ συζητήσῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ἀττίλα καὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοδοσίου Οὐαλεντιανοῦ Γ'. Βραδύτερον ἠκολούθησε τὸν Ἀττίλαν εἰσβαλόντα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Εἶχε γίνει πλουσιώτατος καὶ ἦτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα πανίσχυρος ἐν Ἰταλίᾳ· διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου κατὰ τὸ 475, ὅτε καὶ ἀνέλαβεν ὡς ἀρχηγὸς ἰσχυροῦ στρατοῦ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Γαλλίαν κατὰ τῶν Βησιγότθων. Ἐν τῇ ἀκμῇ τότε τῆς ἰσχύος του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐν Ραβέννῃ, ἐξεθρόνισε τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα Ἰούλιον Νέπωτα καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους τὸν υἱόν του Ρωμύλον Αὐγουστύλον παῖδα ἔτι ὄντα. Ὅτε ὅμως μετέβαινε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βανδάλων Γενζερίχου, ἐπανεστάτησαν οἱ μισθοφόροι του ἀξιοῦντες διανομὴν γαιῶν καὶ συγχρόνως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ὀδόακρος, ἀπαιτήσας τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τοῦ $^{1}/_{3}$ τῆς χερσονήσου. Ὁ Ὀρέστης ἀπέρριψε τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ὀδοάκρου καὶ ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ, ἡττήθη ὅμως καὶ συλληφθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Τὴν ἀποκεφάλισίν του ἐπηκολούθησεν ἡ παραίτησις τοῦ υἱοῦ του καὶ ἡ ἀνακήρυξις ὡς αὐτοκράτορος τοῦ Ὀδοάκρου. ΚΑΨ.

—6) Ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Β' στρατηγὸς τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ δόκιμος οὗτος τῆς αὐτοκρατορίας στρατηγὸς εἶχεν ἀναλάβει μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Γονιτσιάτου νὰ συγκρατῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ τὴν πεδιάδα τῆς Πελαγονίας, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος εἶχεν ἐπέλθει κατὰ τῆς Ἀχρίδος, ἕδρας τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων. Ἀμφότεροι ὅμως οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν τοῦ ἱκανοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Ἰβάτζη καὶ ἐξωλοθρεύθησαν μετὰ τῶν στρατῶν των (1015). Τὸ ἀτύχημά των ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα, ἀντὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Δυρραχίου μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀχρίδος, ὡς ἐμελέτα, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πελαγονίαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Ἰβάτζη.

—7) Ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος δόκιμος τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας στρατηγός. Οὗτος κατὰ τὸ 1025 ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατεπάνω Βουγιανοῦ, ὅστις ἐμάχετο εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν ἐπελθόντων κατ' αὐτῆς Νορμαννῶν καὶ τῶν συμμάχων των Γερμανῶν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἑρρῖκον Β'. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Βασίλειον Β' αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Η' ἀνεκάλεσεν ἀμφοτέρους τοὺς δοκίμους ἐκείνους στρατηγοὺς καὶ οὕτως ἀφῆκεν ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ὀρέστης**. Βυζαντινὸς στρατηγός, ἀποσταλεὶς εἰς Σικελίαν ἵνα ἀμυνθῇ τῆς νήσου κατὰ τῶν Ἀράβων. Τῷ 1031, ὑποστὰς αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων, ἀπώλεσε μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του, αὐτὸς δὲ μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. Ν. ΚΛΣ

Ὀρεστιὰς (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμον τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Ρέας, τῆς Κίρκης καὶ τῶν Ὀρειάδων ἄλλως καλουμένων Νυμφῶν. ΚΑΨ.

Ὀρεστιὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Θράκης, ὀνομαζομένη προηγουμένως *Οὐσκουδάμα*, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἕβρου καὶ Τόνσου, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀδρυσῶν Θρᾳκῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα. Κατά τινας παραδόσεις τῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων, μετωνομάσθη *Ὀρεστιὰς* ἢ *Ὀρέστεια* ἀπὸ τοῦ Ὀρέστου, υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, ἦλθεν εἰς Θράκην, ὅπου λουσθεὶς εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν καὶ ἰαθείς, ἔκτισε τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Κατά τινας εἶναι τὸ πρὸς Δ. τῆς νῦν Ἀδριανουπόλεως προάστειον *Καραγάτς* ἢ καὶ αὐτὴ ἡ *Ἀδριανούπολις*. Α. Θ. Σ.

— **Ὀρεστιάς**. Ἀρχαῖον ὄνομα χώρας ἐν Ἠπείρῳ, ἣν κατῴκουν οἱ *Ὀρέσται* (βλ. λ.).

—**Ὀρεστιὰς** *λίμνη* *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἄλλως *Καστορία* (βλ. λ., τ. ΙΔ', σ. 11 β').

— **Ὀρεστιάς, Νέα** — *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως — Ἀδριανουπόλεως—Σβίλενγκραδ. Κάτ. 3.246. Ἱδρυθεῖσα ἐπὶ τοῦ πρῴην *Κουμ-Τσιφλὶκ* τῷ 1923, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, συνῳκίσθη ἰδίως ἐκ προσφύγων τοῦ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (23 Ἰουλίου 1923) εἰς τὴν Τουρκίαν παραχωρηθέντος Τριγώνου Καραγάτς. Εἶναι ὡραιοτάτη ἠλεκτροφώτιστος κωμόπολις, μὲ κανονικὰς καὶ εὐρυτάτας δενδροφύτους ὁδούς, προοδεύουσα ἁλματωδῶς, ἰδίως μετὰ τὴν ἀρξαμένην κατασκευὴν τῆς μεγάλης δημοσίας ὁδοῦ Ἀλεξανδρουπόλεως— Νέας Ὀρεστιάδος—συνόρων. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, δασαρχεῖον, γεωπονικὸν σταθμόν, ἡμιγυμνάσιον, δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἄλλα δημόσια ἱδρύματα. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κλησὼ* (πρῴην *Κλησελὴ*), *Λεπτὴ* (*Ἰντζέ-κιοϊ*), *Οἰνόη* (*Ἰνὲ-Ὀγλοῦ*), *Πύργος* (*Γελὴ-Μπουργάς*), *Σαγήνη* (*Σαχύντζα*), *Σάκκος* (*Καρὰ-Ἰσχακλῆ*) καὶ *Χειμώνιον* (*Οὐμουρ-Μπέη*). Α. Θ.

— **Ὀρεστιάδος ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἀποτελοῦσα τὸ βορειοανατολικώτερον τμῆμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου πρὸς Α., ὅστις χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς Θράκης, τῆς Βουλγαρίας πρὸς Β. καὶ Δ. καὶ τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου πρὸς Ν., καταλαμβάνει ἔκτασιν 966.523 στρεμμάτων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κοινότητας, περιλαμβανούσας 51 χωρία, καὶ ἀριθμεῖ ἐν ὅλῳ 34.730 κατοίκους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι, ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, κηπουρικήν, κτηνοτροφίαν καὶ ἄλλα διάφορα ἀστικὰ ἐπαγγέλματα. Διαρρεομένη ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἕβρου καὶ Ἄρδα, εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα δημητριακοὺς καρπούς, ὄσπρια, ὀπώρας, γεώμηλα, καπνὸν καὶ ἄλλα. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὅμως, ἕνεκα τῶν μεγάλων πλημμυρῶν τοῦ Ἕβρου, κατακλύζονται ὁλόκληροι ἐκτάσεις, τὰ δὲ παρόχθια χωρία ὑποφέρουσι τὰ πάνδεινα. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος καταφαίνεται ἡ συντελεσθεῖσα γεωργικὴ παραγωγὴ κατὰ τὸ ἔτος 1930, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμου στατιστικῆς τοῦ Ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου Ἀλεξανδρουπόλεως.

Εἶδος	*Ὁλικὴ παραγωγὴ εἰς ὀκάδας*
σῖτος	5.309.960
κριθὴ	4 008.462
σίκαλις	2.0.3.654
σμιγὸς	185.400
βρόμη	1.082.680
ἀραβόσιτος	3.503.565
σήσαμος	322.462
κέγχρος καὶ καναρόσπορος	44 715
ὄσπρια	150.760
ὄροβος καὶ βίκος	224.258
ἐρέβινθοι	65.068
γεώμηλα	2.693.000
πεπονοειδῆ	963.800
βάμβαξ	43.275
σκουπόχορτον	944.700
σκουπόσπορος	583.540

Ἡ συγκοινωνία διενεργεῖται διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Διδυμοτείχου—Βουλγαρίας. Α. Θ. Σ.

Ὀρεστικὸν *Ἄργος* *[Ἀρχ.—Ν. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἄργος* Ὀρεστικόν.

Ὀρεστινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γέρακα τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 147.

Ὀρεστίς, καὶ **Ὀρεστία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ χώρα, ἡ καὶ *Ὀρεσθὶς* ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Δ 134) καλουμένη, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχαιοτάτης ἀρκαδικῆς πόλεως *Ὀρεσθασίου* ἢ *Ὀρεστείου*. Ἐν τῇ πόλει ταύτης *Λαοδικίῳ* συνεκροτήθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἡ μεταξὺ Μαντινέων καὶ Τεγεατῶν καὶ τῶν συμμάχων ἑκατέρων ἀμφίρροπος μάχη. —2) Συνοικία τῆς Μεγαλοπόλεως τῆς Ἀρκαδίας. —3) Μικρὰ ἀσιατικὴ χώρα πρὸς Δ. τῆς Μεσοποταμίας. ΚΑΨ.

ὀρεστίτης (ὁ) (Orestites Renz) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυκλολοβιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ γένος τοῦτο ἀποτελεῖ ἐνδιάμεσον μέλος μεταξὺ τῶν *λοβιτῶν* καὶ τῶν *ἀρκεστιδῶν*. Λείψανα ἀπολιθωμένα ὀρεστιτῶν (καὶ δὴ τοῦ εἴδους (*ὀρεστίτης Frechi Renz*) εὑρέθησαν ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς τῶν ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Ἀργολίδος (παρὰ τὸ Λιγουριό), τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κάτω-κάρνιον βαθμίδα τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ὀρεστόριος. Γαλάτης ὀρχηγὸς ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον ἐπιδραμόντων τὴν Ἑλλάδα βαρβαρικῶν στιφῶν, ὅστις τῷ 279 π. Χ., πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν φυλασσόντων τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν Αἰτωλῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν μετὰ τοῦ Κομβουτίου ἐπὶ κεφαλῆς 40.000 πεζῶν καὶ 800 ἱππέων. Διαβὰς διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, κατέλαβε τὸ Κάλλιον, πρωτεύουσαν τῶν Καλλιέων, τὸ ὁποῖον μετὰ γενικὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων κατέκαυσε, διαπράξας, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (Ι' 22, 3), «ἀνοσιώτατα, ὧν ἀκοῇ ἐπιστάμεθα, καὶ οὐδὲν τοῖς ἀνθρώποις τολμήμασιν ὅμοια». Οἱ Αἰτωλοὶ ἀναχωρήσαντες τότε ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν συνέλεξαν ἀρκετὸν στράτευμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατετάγησαν καὶ γέροντες καὶ γυναῖκες ἀκόμη, καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Γαλατῶν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ὁρμὴ αὐτῶν, ὥστε ὁ Ὀρεστόριος ἠναγκάσθη, κατόπιν μεγάλων ἀπωλειῶν, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἐν Θερμοπύλαις στρατόπεδον τῶν Γαλατῶν. Πρὸς τιμὴν τῶν σφαγιασθέντων ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία ἀνέθηκεν εἰς Δελφοὺς τρόπαιον καὶ «ἄγαλμα γυναικὸς ὡπλισμένης, τῆς Αἰτωλίας δῆθεν» (*Παυσαν*. Ι', 18, 7). Α. Θ. Σ.

Ὄρεστρουπ (Aarestrup), **Κάρολος-Λουδοβῖκος-Αἰμίλιος**. Δανὸς ποιητὴς καὶ φυσιολόγος (1800—1856). Θεωρεῖται εἷς τῶν μεγαλυτέρων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Δανίας, ὅπου ἀνεκάλυψε καὶ ἐπέβαλεν αὐτὸν ὁ Δανὸς κριτικὸς Μπραντὲς τῷ 1877. Τὰ πρῶτα ποιήματά του ὑπῆρξαν τὰ «Digte» καὶ «Efterladte Digte», τὰ ὀνομαστότερα δὲ εἶναι τὰ «Samlide Digte (=ἐκλογὴ ποιημάτων). Τὰ ποιήματά του ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χάϊνε καὶ τοῦ Μοὺρ, μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ἔσχον πολλὰς ἐκδόσεις. Μ. Δ. Β.

Ὀρέφιτσε (Orefice), **Τζιάκομο**. Ἰταλὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὸ θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὰ μελοδρά-

Digitized by Google

ματα: «Mariska» (1889), «Consuelo» (1895), «Il gladiatore» (1898), «' hopin» (1901), «Cecilia» (1902), «Mosé» (1905), «Il pane altrui» (1907), τὸ μπαλέττο «Ἡ σουμπρέττα» (1907) κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγραψε πλεῖστα ἔργα μουσικῆς δωματίου, μίαν συμφωνίαν εἰς ρε ἔλασσον, τὴν «Συμφωνίαν τοῦ ὄχσους», τὰ «Ἀνακρεόντεια» κλπ. Γ. Σ.

Ὀρέχ, ἢ *Ἐρὲχ* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παναρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς παλαιᾶς κοίτης τοῦ Εὐφράτου (Σὰτ-ἐλ-Κὰρ) (31°30′ Β. πλάτ. καὶ 46° Α. μήκ.), ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας κεῖται ἡ νῦν *Οὐάρκα*. Εἶναι ἡ εἰς τὰ σουμερικὰ κείμενα *Οὐροὺκ* καὶ παρ' Ἕλλησιν *Ὀρχόη*, ἐσφαλμένως παρὰ Πτολεμαίῳ (Ε′ 19 1) τοποθετουμένη κατὰ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν ἔρημον Ἀραβίαν μεταξὺ Βιράνδης καὶ Βεθάνας. Ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους. Κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς Ἐλαμίτας ἀγῶνας (τέλη τῆς Γ′ π. Χ. χιλιετηρίδος), ἐτήρησεν ἄκραν ἐθνικιστικὴν πολιτικήν, ἔσχεν ὡς ἀντίζηλον τὴν γειτονικὴν πόλιν *Λάρσαν* (Λάρισαν) καὶ ὑπῆρξε σπουδαῖον θεολογικὸν κέντρον, τοῦ ὁποίου τοὺς κατοίκους (*Ὀρχηνοί*, καὶ παρὰ Πλινίῳ Orcheni) ὁ Στράβων (ΙΣΤ′ 739) ἀποκαλεῖ «τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένος». Ἡ Ὀρὲχ διετηρήθη μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος, καταστᾶσα εἶτα νεκροταφεῖον τῶν γειτνιαζόντων χωρίων. Ὁ σημαντικώτατος ἐρειπιὼν της ($4^{1}/_{2}$—5 τ. χλμ.) περιβάλλεται ὑπὸ τείχους 10 χλμ. καὶ περικλείει τρία μεγάλα καὶ ἄλλα ταπεινότερα ὑψώματα. Κύριον μνημεῖον εἶναι ὁ ναὸς *Ἔ-Ἀννὰ* (=οὐράνιος οἶκος) κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Οὒρ-Ἐργκοὺρ· σῴζονται σχεδὸν ἄθικτοι οἱ πελώριοι τοῖχοί του καὶ ἡ βάσις (61 τ. μ.) τοῦ μεγάλου του πύργου, παρ' ὃν εὑρέθησαν μωσαϊκὰ καὶ πλεῖστα θρησκευτικὰ κείμενα. Εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, δυτικῶς τοῦ ναοῦ, ὑψοῦται λόφος, ἐφ' οὗ ἴσως ἔκειντο τὰ προσαργωνικὰ ἀνάκτορα τῆς Ἐρέχ. Ὁ ὅλος ἐρειπιὼν μόνον ἐν μέρει ἀνεσκάφη παρὰ τοῦ Loftus τῷ 1850 καὶ 1854. Π. Ν. Π.

Ὀρέχοβο [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βουλγαρίας πλησίον τοῦ στομίου τοῦ Σκίτα, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 5.762. Δυτικῶς ταύτης ὑπάρχουν ἐρείπια παλαιᾶς πόλεως, ρωμαϊκῆς ἴσως ἐποχῆς. Ἔχει καὶ ἐργοστάσιον γεωργικῶν μηχανημάτων. Τ. Β.

Ὀρζέσκο (Orzeszko), ***Ἐλίζα,*** τὸ γένος *Παυλόσκα*. Πολωνὶς συγγραφεὺς (1842—1910). Ἐσπούδασεν ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, γενομένη ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1867 διὰ σειρᾶς ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Πολωνικὴν Ἐφημερίδα». Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὸν Πέτρον ντὲ Ὀρζέσκο, τῷ δὲ 1863 κατεδικάσθη μετ' αὐτοῦ ὡς συνένοχος τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξωρίσθη μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς τὴν Σιβηρίαν. Εἰς τὰ μυθιστορήματά της ἀσχολεῖται μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, περιγράφει δὲ ἀριστουργηματικῶς τὴν ζωὴν τῶν ἀστῶν καὶ ἀγροτῶν τῆς Λιθουανίας. Τὸ σοσιαλιστικῆς ὑποθέσεως μυθιστόρημά της «Ἐλὶ Μακόβερ» (1875) προεκάλεσεν ἐξαιρετικῶς τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων της καὶ ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἄλλα ἔργα της: «Εἰς τὰ βάθη τῆς συνειδήσεως» (1873), «Ἐπὶ τοῦ Νιέμεν» (1888), «Ἡ ἑστιὰς» (1891), «Ὁ ἀσκητὴς» (1892), «Οἱ ἀργοναῦται» (1899), «Τὰ φαντάσματα», «Στὸ κλουβὶ» κ.τ.λ Μ. Δ. Β.

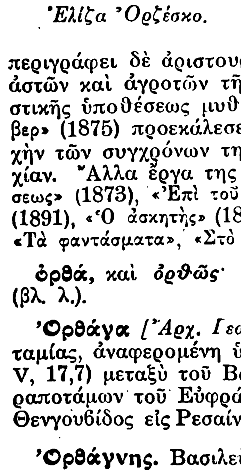
Ἐλίζα Ὀρζέσκο.

ὀρθά, καὶ ***ὀρθῶς***· ἐπίρρ. τοῦ ἐπιθέτου *ὀρθὸς* (βλ. λ.).

Ὀρθάγα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 17,7) μεταξὺ τοῦ Βαλίσσου καὶ Ἀβόρρα, παραποτάμων τοῦ Εὐφράτου, πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἀπὸ Θενγουβίδος εἰς Ρεσαίναν ὁδοῦ. Α. Θ. Σ.

Ὀρθάγνης. Βασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν περὶ τὸ 50 π. Χ.—50 μ. Χ. ἀνήκων πιθανῶς εἰς κλάδον τῆς παρθικῆς δυναστείας, τοῦ ὁποίου τὰ σῳζόμενα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα παρουσιάζουν μεγάλην ὁμοιότητα κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὸν σταθμητικὸν κανόνα πρὸς τὰ τῶν τελευταίων Ἑλλήνων βασιλέων τῶν Ἰνδιῶν, ἐνῷ συγχρόνως δεικνύουσι καί τινα συγγένειαν πρὸς τὴν νομισματοκοπίαν τῶν Ἀρσακιδῶν. Α. Θ. Σ.

Ὀρθαγόρας. —1) Ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐν Σικυῶνι τυραννίδος, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ἐκλήθη τυραννὶς τῶν Ὀρθαγοριδῶν καὶ διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ 100 (676—566 π. Χ.) ἔτη κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Πολιτ. 229,23). Ἐλέγετο *Ἀνδρέας* καὶ μετωνόμασεν ἑαυτὸν *Ὀρθαγόραν* εἰς δήλωσιν ὅτι ἠγόρευε τὰ ὀρθὰ καὶ ἠγάπα εἰλικρινῶς τὸν λαὸν (τὸν δῆμον). Ἀνῆκεν εἰς τὴν τετάρτην ἐν Σικυῶνι φυλήν, τὴν τῶν Αἰγιαλέων, ἥτις περιεφρονεῖτο ὑπὸ τῶν τριῶν ἄλλων δωρικῶν φυλῶν, αἵτινες ἦσαν αἱ κυρίαρχοι τῆς Σικυῶνος, καὶ ὑπῆρχε μάλιστα ἡ παράδοσις, ὀφειλομένη ἴσως εἰς τοὺς ἀντιθέτους του, ὅτι ἦτο μάγειρος ἐν ἀρχῇ. Τὴν ἄνοδόν του εἰς τὴν τυραννίδα ὤφειλεν ὄχι μόνον εἰς τὰς προσωπικὰς ἀρετάς του (ἦτο σώφρων, χρηστὸς καὶ ἠγάπα τὰς καλὰς τέχνας), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ ἐμπορίου πλουτήσασαν φυλήν του (οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς δωρικὰς φυλὰς ἦσαν γαιοκτήμονες), ἥτις εὐπορήσασα καὶ μορφωθεῖσα ἠξίωσε νὰ μετάσχῃ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Ἀποθανὼν ὁ Ὀρθαγόρας ἀφῆκε διάδοχόν του ἐν τῇ τυραννίδι τὸν υἱόν του *Μύρωνα*. —2) Θηβαῖός τις αὐλητὴς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μνημονευόμενος. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Ἐπαμεινώνδα. —3) Συγγραφεύς τις, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων καὶ γράψας περὶ Ἰνδῶν καὶ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. ΚΑΨ.

Ὀρθαγόρεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν παραλίων τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (VII, 331, 48) μετὰ τὴν Μαρώνειαν, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Σέρριον, ἀπέναντι τῆς Σαμοθρᾴκης. Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον, ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μετωνομάσθη *Μάκρη* ἢ *Στάγειρα*, κατὰ δὲ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα ἀναφέρεται ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης. Ἡ Μάκρη κατεστράφη τῷ 1205 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου τοῦ Σκυλοϊωάννου, ὅσοι δὲ τῶν κατοίκων διέφυγον τὴν σφαγὴν μετεκομίσθησαν εἰς τὴν παραδουνάβιον Βουλγαρίαν. Ἀργότερον, κατακτηθείσης τῆς Θρᾴκης ὑπὸ τῶν Λατίνων, διετέλεσε βαρωνία, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἐδώρησεν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας Οὔγωνα (Huges) μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν βαρωνιῶν Αἴνου καὶ Μαδύτου (βλ. καὶ λ. *Μάκρη*). Α. Θ. Σ.

—**Ὀρθαγόρεια** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ταυτιζομένη ὑπό τινων πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου Στάγειρα ἢ Στάγειρον, τὴν πατρίδα τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ τὰ σῳζόμενα νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 400—350 περίπου π. Χ. διαφέρουσι τῶν ἄλλων χαλκιδικῶν πόλεων κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὸν σταθμητικὸν κανόνα, ὥστε μᾶλλον ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ Ἀρχελάου μέχρι Περδίκκα τοῦ Δ′ (413—359 π. Χ.), καθὼς ἐπίσης καὶ πρὸς τὰ σύγχρονα νομίσματα τῶν Ἀβδήρων καὶ τῆς Μαρωνείας. Α. Θ. Σ.

Ὀρθαγορία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Θρᾴκης (βλ. λ. *Ὀρθαγόρεια*).

Ὀρθαγορίδαι (οἱ). Ἡ τυραννήσασα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σικυῶνι δυναστεία ἀπὸ τοῦ 676—566 π. Χ. καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας *Ὀρθαγόρα* (βλ. λ.) ἢ *Ἀνδρέα*. Τὰ διαδεχθέντα ἄλληλα ἐν τῇ τυραννίδι μέλη τοῦ οἴκου τῶν Ὀρθαγοριδῶν εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ *Ὀρθαγόρας*, ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον υἱός του *Μύρων*, ὁ τούτου υἱὸς καὶ τοῦ Ὀρθαγόρα ἔγγονος *Ἀριστώνυμος* καὶ ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον περίφημος *Κλεισθένης*, τυραννήσας 31 ἔτη. Οἱ Ὀρθαγορίδαι διὰ τῶν εὐρυτάτων ἐμπορικῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξαν πρός τε τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς τῆς Κάτω Ἰταλίας (ἰδίως πρὸς τὴν Σῖριν καὶ Σύβαριν), προήγαγον τὴν εὐημερίαν τῶν συμπολιτῶν των καὶ ηὔξησαν τὸν πλοῦτον τῆς Σικυῶνος, τὸν ὁποῖον κατέστησαν ἔπειτα ὄργανον τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας (χαλκουργίας ἰδίως) καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν αὐτῇ. ΚΑΨ.

ὀρθαγορίσκος (ὁ) (Orthagoriscus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων πλεκτογνάθων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκληροδερμιδῶν*, περιλαμβάνον ἰδιορρύθμους ἰχθῦς εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς ἀπαντῶντας. Γνωστὸν εἶναι ἓν μόνον εἶδος, ὁ *ὀρθαγορίσκος ὁ τοῦ μόλα* ἢ *ὀρθαγορίσκος ἡ μύλη* (Orthagoriscus mola), ὅστις ἔχει μῆκος 2 μ. περίπου καὶ ζυγίζει περὶ τὰ 100 χιλιόγραμμα. Ἔχει τόσην ἰδιορρυθμίαν σώματος, ὥστε πρὸς οὐδὲν ἕτερον γένος ἢ εἶδος ἰχθύος προσομοιάζει. Τὸ σῶμά του εἶναι ὀγκῶδες, ὑψηλόν, πεπιεσμένον καὶ ᾠοειδὲς-ἀπεστρογγυλωμένον. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ὀγκωδεστάτη, ἀπολήγουσα εἰς ἀμβλὺ καὶ βραχύτατον ῥύγχος καὶ εἶναι συνηνωμένη μετὰ τοῦ σώματος, οὕτως ὥστε οὐδένα χαρακτηριστικὸν διαχωρισμὸν νὰ παρουσιάζῃ. Τὸ στόμα εἶναι μικρότατον. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπίσης μικροί. Οὐρὰ δὲν ὑπάρχει. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι βραχύτατα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα, τὸ δὲ ραχιαῖον καὶ τὸ ἑδραῖον πτερύγιον ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ τὸ αὐτὸ μῆκος, εὑρίσκονται ἀκριβῶς ἔναντι ἀλλήλων τοποθετημένα, ἔχουσι σχῆμα τριγωνικόν, εἶναι αἰχμηρὰ καὶ ἑνοῦνται μετὰ τοῦ ἀναπτύκτου καὶ ὑποτυπώδους οὐραίου. Τὸ δέρμα εἶναι σκληρότατον καὶ προσομοιάζει πρὸς τὸ δέρμα τοῦ βοός. Ἡ ράχις ἔχει χρῶμα ὑπότεφρον, τὰ πτερύγια εἶναι φαιομελανὰ καὶ ἡ κοιλία ἀργυρόλευκος. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ σπανίως. Τὸ κρέας του δὲν εἶναι ἐδώδιμον. Δ. Ν. Π.

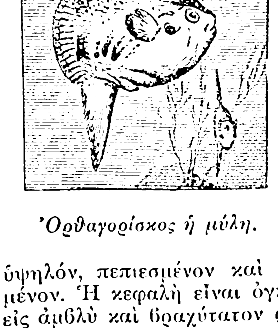
Ὀρθαγορίσκος ἡ μύλη.

—[*Παλαιζῳολ.*] Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν εἰς τὸ Βέλγιον ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ.Κ.Γ.

Ὀρθαία [*Μυθολ.*]. Μία τῶν τεσσάρων θυγατέρων τοῦ Ὑακίνθου, αἵτινες ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Κύκλωπος Γεραίστου πρὸς λύτρωσιν τῆς πόλεως, κατὰ παλαιὸν λόγιον, ἀπὸ τοῦ ἐνσκήψαντος εἰς αὐτὴν λοιμοῦ καὶ λιμοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἐπολιορκεῖτο αὕτη ὑπὸ του Μίνωος, ἐκδικουμένου διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρόγεω. ΚΑΨ.

Ὀρθαῖος [*Μυθολ.*]. Ἥρως ἐξ Ἀσκανίας τῆς Φρυγίας, σύμμαχος τῶν Τρῴων κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

Ὀρθάνης. Δαίμων τις ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Πριάπου, υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καί τινος Νύμφης· τιμώμενος ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Κονισάλου καὶ Τύχωνος ἐν τῇ πομπῇ τοῦ Πριάπου (*Στράβ.* XIII, 588). Ἔν τινι ἐπιγραφῇ τῶν ἐν Ἴμβρῳ Ἀθηναίων κληρούχων ἀναφέρεται ἱερεὺς τοῦ Ὀρθάνου, προσέτι δὲ πομπὴ καὶ θυσία τελουμένη ἐκεῖ πρὸς τιμήν του. Α. Θ. Σ.

Ὀρθεία. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος, ἄλλως *Ὀρθία* (βλ. λ.).

Ὀρθὲς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. 314. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καλανδαρέ*. Μ. Γ. Δ.

Ὄρθη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς θεσσαλικῆς Περραιβίας, ὑπαγομένη μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων Ἀργίσσης, Γυρτώνης, Ἠλώνης καὶ ἄλλων ὑπὸ τὸν Πολυποίτην, υἱὸν τοῦ Πειρίθου, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῆς Τροίας μετὰ 40 πλοίων (*Ὁμ.* Ἰλιάδ. Β 739). Κατὰ τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους τὴν θέσιν αὐτῆς κατέλαβεν ἡ Φάλαννα «πρὸς τῷ Πηνειῷ πλησίον τῶν Τεμπῶν», τῆς ὁποίας ἡ ἀκρόπολις ἐκαλεῖτο *Ὄρθη* (*Στράβ.* IX, 440). Κατὰ δέ τινας τῶν νεωτέρων ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώπου ποταμοῦ, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Καρατσόλι, ΒΔ. τοῦ Τυρνάβου, ὅπου ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου σῴζονται λείψανά τινα ἀρχαίων τειχῶν. Σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 300—200 περίπου π. Χ., φέροντα κεφαλὴν Ἀθηνᾶς καὶ ἐπιγραφὴν ΟΡΘΕΩΝ μετὰ προτομῆς ἵππου, ἀναπηδῶντος ἐκ βράχου. Α. Θ. Σ.

Ὀρθία (*Ὀρθωσία*) [*Μυθολ.*]. Ἐπίθετον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, πολλαχοῦ (ἐν Λακωνίᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Ἤλιδι, Βυζαντίῳ καὶ Κεραμεικῷ Ἀθηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ) τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο λατρευομένης. Ἐν τῷ Λιμναίῳ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης εἶχεν ἱδρυθῆ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλατρεύετο τὸ ξόανον τῆς θεᾶς, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν (*Παυσ.* III. 16. 6), εἶχον ἀποκομίσει ἐκ τῆς Ταυρικῆς ὁ Ὀρέστης μετὰ της Ἰφιγενείας. Τὸ ἄγαλμα εὑρέθη (κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε παράδοσιν) ἐντὸς λύγου, ἥτις «περιειληθεῖσα» εἶχεν ἐμφανίσει τοῦτο ὀρθόν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐλατρεύετο ἐν Λιμναίῳ ἡ θεὰ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Ὀρθία καὶ Λυγοδέσμα*. Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην προσετίθεντο ἀκόμη καὶ τὰ ἑξῆς: Ὅτι οἱ πρῶτοι εὑρόντες τὸ ἄγαλμα υἱοὶ τοῦ

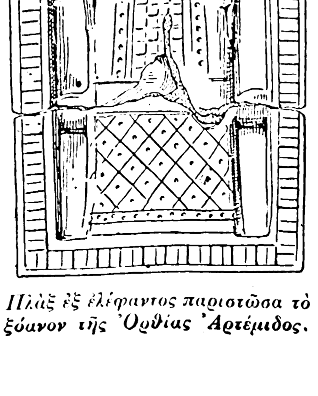
Πλὰξ ἐξ ἐλέφαντος παριστῶσα τὸ ξόανον τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

Digitized by Google

Σπαρτιάτου Ἴβρου, Ἀστράβακος καὶ Ἀλώπεκος παρεφρόνησαν, καὶ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην πρὸς αὐτὸ θυσίαν συνεπλάκησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ κάτοικοι τῶν συνοικιῶν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης (Λιμναίου, Κυνοσούρας, Μεσόας, Πιτάνης) καὶ ἐχύθη ἀνθρώπινον αἷμα. Ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου κατενόησαν οἱ Σπαρτιᾶται ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐξηκολούθει νὰ εὐχαριστῆται, ὡς καὶ ἐν τῇ Ταυρικῇ, μὲ προσφορὰν ἀνθρωπίνων σαρκῶν καὶ καθιέρωσαν τὴν διὰ κλήρου ἀνθρωποθυσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ σοφὸς νομοθέτης Λυκοῦργος μετέβαλεν εἰς μέχρι χύσεως αἵματος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεᾶς μαστίγωσιν τῶν ἐφήβων. Ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν τῷ Λιμναίῳ ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς ἐπιμήκης βωμὸς τῆς Η΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἀνάγλυφα ἵππων, λεόντων καὶ μία ἀρχαϊκὴ γυναικεία κεφαλή, προερχόμενα ἐξ ἀετωμάτων, πιθανώτατα, ναοῦ τῆς ΣΤ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἄξια λόγου λείψανα ναοῦ τῆς Δ΄ ἢ Γ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅστις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν τῆς ΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἀνευρέθησαν καὶ πλούσια ἀφιερώματα εἰς τὴν θεὰν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκαταστάσεως τῶν Δωριέων μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, εἶναι δὲ ταῦτα πλάκες ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μὲ ποικίλας γλυπτὰς παραστάσεις (πλοίου μὲ ὁπλίτας ἐπὶ τοῦ καταστρώματός του, τοῦ Περσέως ἀποκόπτοντος τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης, λεαίνης πληττομένης, τοῦ ξοάνου τῆς Ἀρτέμιδος κ.ἄ.), εἰδώλια ἀνθρώπων καὶ ζώων, σφραγίδες, πελέκεις, Σφίγγες (ἅπαντα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ), δακτύλιοι, πόρπαι, εἰδώλια ἐκ χαλκοῦ, ἀγγεῖα (ἀρύβαλοι ἰδίως) καὶ προσωπίδες ἐκ πηλοῦ, ἀπειράριθμα μικρότατα εἰδώλια ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐκ μολύβδου, σκαραβαῖοί τινες ἐκ πορσελλάνης, δακτύλιοι (ὀλίγοι), πόρπαι, βελόναι, καρφίδες καὶ βραχιόνια ἐκ πολυτίμων μετάλλων (χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ μεταλλικοῦ ἠλέκτρου), δακτυλιόλιθοι καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἐκ τῶν ἀφιερωμάτων τούτων, τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι καὶ ἐνεπίγραφα, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου ἐπιγραφῶν προέκυψαν τὰ ἑξῆς πορίσματα: ὅτι ἡ λατρευομένη ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου θεὰ *Ὀρθία* (*Ὀρθεία, Βορθεα, Βωρθά, Βορθαία, Βορθ.α* —κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς) ἦτο ἐπιχώριος θεὰ τῆς γονιμότητος, ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν πανελλήνιον καταστᾶσαν θεὰν Ἄρτεμιν. Ὅτι κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἴσως καὶ παλαιότερον, ἐτελοῦντο εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μουσικοὶ καὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, καὶ ὅτι οἱ νικηταὶ (βωμονῖκαι), τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν πολλοὶ κορμοὶ ἐκ λίθου, ἀφιέρωνον εἰς τὴν θεὰν δρεπάνην ἐκ σιδήρου (αἱ πλεῖσται κατεστράφησαν καὶ φαίνονται μόνον αἱ ἐπὶ τῶν λίθων, εἰς τοὺς ὁποίους προσεκολλῶντο αἱ δρεπάναι, αὔλακές των). Ἡ δρεπάνη ἦτο σύμβολον τῆς γονιμότητος, φαίνεται, ἢ τοῦ θανάτου, εἰς ἀνάμνησιν τῶν πρὸς τὴν θεὰν ἀνθρωποθυσιῶν. Εἰς τὴν θεὰν ταύτην ἐτελοῦντο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἀνθρωποθυσίαι, αἵτινες μετὰ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν μετεβλήθησαν εἰς τὴν μαστίγωσιν μέχρι χύσεως αἵματος, ἀποδοθεῖσαν εἰς τὸν Λυκοῦργον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο πᾶσα ἐκπολιτιστικὴ ἐν Σπάρτῃ μεταρρύθμισις, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι καταργεῖται παμπάλαιον θρησκευτικὸν ἔθιμον.

Ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἄργους εἰς Τεγέαν ὁδοῦ ὑψουμένῳ ὄρει τῆς Λυκώνης, καταφύτῳ ἐκ κυπαρίσσων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὸ ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος μετὰ τοῦ ἀγάλματος αὐτῆς ἐκ λευκοῦ λίθου, τῆς μητρός της Λητοῦς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἅτινα ἐλέγοντο ἔργα τοῦ Πολυκλείτου (*Παυσ.* ΙΙ.24, 5).

Εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπῆρχε βωμὸς οἰκοδομηθεὶς ἐκ τῶν κιόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναγράψει τὰ ὀνόματα τῶν συμμάχων του κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του. Ὁμοίως ἐτιμᾶτο ἐν Κεραμεικῷ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἐν Μεγάροις. Ὡς Ὀρθωσία ἐτιμᾶτο καὶ ἡ Ἀθηνᾶ «διὰ τὸ ὀρθοῦν τοὺς βίους τῶν ἀνθρώπων». Γ. Δ. Κ.

Ὀρθία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ἀρχαία πόλις καὶ δῆμος ἐν Κοίλῃ Ἤλιδι, πατρὶς τῆς Φυσκόας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐκ τοῦ Διονύσου Ναρκαίου, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀρθίᾳ καὶ εἶχεν ἱδρύσει ἐν αὐτῇ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ ὁποία ἀπ' αὐτοῦ καὶ Ναρκαία εἶχεν ἐπικληθῆ. —2) Ἀρχαία πολίχνη τῆς Ἀρκαδίας παρὰ τὸ ὄρος Λυκώνη, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἡ Ἄρτεμις ὁμωνύμως εἶχε κληθῆ. ΚΑΨ.

ὀρθιάζω· κάμνω τι νὰ ἵσταται ὄρθιον, ὀρθῶ· || ἐπὶ ἵππου, κρατῶ τὰ ὦτα ὀρθοτενῆ.

ὀρθίδαι (οἱ) (Orthidae) [*Παλαιοζωολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζώων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπεροικογένειαν τῶν *στροφομεναικοειδῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κελύφη φέροντα πάντοτε μέγα ἀνοικτὸν δελτίοιον, ἡ δ' ἀπόφυσις τοῦ κλείθρου ἦτο καλῶς ἀνεπτυγμένη. Ὁ ἱστὸς τῶν θυρῶν τοῦ ὀστράκου ἦτο ἰνώδης ἢ ἐστιγμένος. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκουσιν ἀρκετὰ γένη, τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι ἡ *ὀρθίς*, ἡ *πλατυστροφία*, ἡ *δαλμανέλλα*, ἡ *ριπιδομέλλα*, ἡ *σχιζοφορία* κτλ. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὄρθιος, —α, —ον· ὁ πρὸς τὰ ἄνω τεταμένος, ὀρθός, ὀρθοτενής, ἀντιθ. *πρηνής, κεκλιμένος* κ.τ.τ.: «στέκει —, δουλεύει ὄρθιος», «'ς τὸ μάθημα ἔμεινε ὄρθιος ὅλην τὴν ὥρα».—Ἐπίρρ. *ὀρθίως*: «εἰς στάσιν ὀρθίως πυροβολοῦντος».

— [*Ναυτ. Τακτ.*] Ἐκαλεῖτο *ὀρθία* ἡ στολοδρομικὴ πλεῦσις τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, καθ' ἣν ἡ πορεία τοῦ στόλου, τῶν πλοίων ὄντων τεταγμένων εἰς γραμμὴν παραγωγῆς κατὰ φυσικὴν ἢ ἀντίστροφον τάξιν, διετάσσετο καθέτως πρὸς τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου. Ἡ τοιαύτη πλεῦσις ἐπέτρεπε τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀπόδοσιν ταχύτητος, συνάμα δὲ τάχιστον σχηματισμὸν εἰς γραμμὴν μάχης κατὰ τὴν ἐγγυτάτην μετ' ἀμέσου ἀποκαταστάσεως τῆς θέσεως τῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

— [*Ναυπηγ.*] Καλοῦνται *ὄρθιαι* (γαλλ. perpendiculaires, ἀγγλ. perpendiculars) ἐπίσημοι εὐθεῖαι τοῦ ναυπηγικοῦ διαγράμματος τοῦ πλοίου, φερόμεναι καθέτως ἐπὶ τῆς προεκβολῆς τῆς τρόπιδος, ἡ μὲν πρυμναία ἢ τοῦ ποδοστήματος, ἀγομένη διὰ τοῦ κανθοῦ τοῦ τεμαχίου τούτου, ἡ δὲ πρωραία διὰ τοῦ κανθοῦ τῆς στείρας. Εἴθισται δὲ νὰ νοῆται τὸ μῆκος τοῦ σκάφους, ἐφ' ὅσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως, ὡς ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο ὀρθίων. Σ. Ε. Λ.

ὀρθὶς (ἡ) (Orthis) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθιδῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Αἱ θύραι τοῦ κελύφους τῶν ζῴων τούτων ἦσαν ἐπιπεδόκυρτοι καὶ ἰνώδεις. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται γενικῶς ἐξηπλωμένα πολλαχοῦ τῆς γῆς ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Συνώνυμον: *ὀρθαμπονίτης*. Γ. Κ. Γ.

ὀρθισίνη (ἡ) (Orthisina) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κλιταμβονιτιδῶν ἀρθρωτῶν βραγχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Αἱ δύο θύραι τοῦ ὀστράκου των ἦσαν κυρταί, ἡ γραμμὴ τοῦ κλείθρου εὐθεῖα, τὸ δελτίοιον εὐρὺ καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ διατρήτου δελτιδίου. Αἱ ἰσχυραὶ ὀδοντικαὶ πλάκες τῆς κοιλιακῆς θύρας ἦσαν συνηνωμέναι εἰς μέγα κοχλιαριοειδὲς σπονδύλιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὴν προσκόλλησιν τῶν μυῶν καὶ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ μεσημβρινοῦ διαφράγματος. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Εὐρώπην καὶ Βόρειον Ἀμερικήν. Συνώνυμον: *κλιταμβονίτης*. Γ. Κ. Γ.

ὀρθίτης (ὁ) (Orthit), ἢ *ἀλλανίτης* (Allanit). [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ἐπιδότου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι H (Ca Fe)$_2$ (Al Ce)$_3$ Si$_3$ O$_{13}$, ἤτοι διαφέρει τοῦ ἐπιδότου μόνον ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα αὐτοῦ εἰς δημήτριον, τοῦ ὁποίου στερεῖται ἐκεῖνο. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, σπανίως ὅμως εἰς κρυστάλλους, πινακοειδοῦς κατὰ τὸ πλεῖστον μορφῆς, ἀλλὰ συνήθως εἰς στιφρὰ καὶ κοκκώδη συσσωματώματα. Παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη ἕως ἀνώμαλον, σκληρότητα 5$^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 3—4, λάμψιν ἡμιμεταλλικὴν ὑαλώδη καὶ ἐνίοτε στεατώδη καὶ χρῶμα φαιόμαυρον. Ἀπαντᾷ ὡς ἐπουσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν ἐντὸς γρανιτῶν, συηνιτῶν, διοριτῶν καὶ γνευσίων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Laacher See, εἰς τὸ Striegau, εἰς τὴν Νορβηγίαν παρὰ τὸ Arendal καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κοιτασμάτων μαγνητίτου παρὰ τὸ Schiedefeld. Γ. Β.

ὀρθο— ἢ ***ὀρθ—***· πρόθημα συνθετικὸν πολλῶν λέξεων, εἰς τὰς ὁποίας παρέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀρθός, ὄρθιος, κάθετος, εὐθύς, εὐθυτενής κτλ., *ὀρθόπαγος, ὀρθογώνιος, ὀρθόγναθος, ὀρθόθριξ* κτλ. ἢ καὶ τοῦ γνήσιος, προσήκων, ἀληθὴς κτλ., ὡς *ὀρθοεπής, ὀρθοδοξία, ὀρθολογισμός, ὀρθογραφία* κτλ.

— **ὀρθο—** [*Χημ.*]. Πρόθημα χημικῶν ὅρων. Εἰς τὴν ἀνόργανον χημείαν τοῦτο δηλοῖ ἕνωσιν, ἥτις προέκυψεν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ἀτόμου διὰ κορεσμοῦ ὅλων τῶν μονάδων συγγενείας αὐτοῦ δι' ὑδροξυλίων, ὡς λ. χ. τὸ ὑποθετικὸν *ὀρθονιτρικὸν ὀξὺ* N(OH)$_5$. Τὸ πρόθημα τοῦτο τίθεται καὶ εἰς ὅλα τὰ παράγωγα τῶν τοιούτων ἐνώσεων. Εἰς τὴν ὀργανικὴν χημείαν τὸ πρόθημα ὀρθο- χρησιμοποιεῖται εἰς δύο διαφόρους τάξεις περιπτώσεων, ἤτοι: 1ον) Ἐπὶ ἐνώσεων αἵτινες περιέχουσι πλείονα τοῦ ἑνὸς ὑδροξύλια ἡνωμένα πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον ἄνθρακος, αἱ ἑνώσεις δ' αὗται ὀνοματίζονται ἐκ τοῦ σώματος, ὅπερ παράγεται ἐξ αὐτῶν δι' ἀποβολῆς ὕδατος. Οὕτω λ. χ. ἔχομεν τὰ *ὀρθοξέα* R. C(OH)$_3$, διότι ταῦτα διασπῶνται εἰς R.COOH καὶ H$_2$O, ἤτοι ὀργανικὰ ὀξέα καὶ ὕδωρ. 2ον) Εἰς τὰς κυκλικὰς ἀρωματικὰς ἑνώσεις τὸ πρόθημα ὀρθο- ἢ καὶ συντομώτερον ο- χαρακτηρίζει τὰ παράγωγα τοῦ βενζολικοῦ πυρῆνος τὰ προκύπτοντα δι' ἀντικαταστάσεως δύο ὑδρογόνων γειτονικῶν **ἀτόμων ἄνθρακος διὰ δύο τῶν αὐτῶν ἢ διαφόρων** ἀντικαταστατῶν. Εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς *ὀρθοενώσεις* αὐτὰς ἔχομεν καὶ *μετα-ἑνώσεις* καὶ *παρα-ἑνώσεις*. Τὰ ὀρθοπαράγωγα αὐτῶν τῶν ἀρωματικῶν ἑνώσεων χαρακτηρίζονται καὶ ἀριθμητικῶς ὡς 1, 2-ἑνώσεις ἢ 1, 2-παράγωγα. Σ. Γ.

ὀρθοαμινοφαινόλη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *ἀμινοφαινόλαι*.

ὀρθοανισιδίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὁ μεθυλαιθὴρ τῆς *ὀρθοαμινοφαινόλης*. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῆς *γουαϊακόλης*.

ὀρθοβατῶ (—έω)· βαδίζω ὀρθῶς, **κατ' εὐθεῖαν**, τρέπομαι τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

ὀρθοβιωτικός, *—ή, —όν*· ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Metchnikoff καὶ σημαίνων τὴν προσπάθειαν πρὸς διασκέδασιν τῶν ἀτελειῶν καὶ δυσμορφιῶν τῆς ζωῆς. Μ. Ν. Κ.

ὀρθοβλάσται (οἱ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *νορμοβλάσται*.

ὀρθοβουλία (ἡ)· ὀρθὴ βουλή, σκέψις, εὐβουλία.

Ὀρθοβούνι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεγάλης Κερασιᾶς τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 296. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσουραναῖοι*.

ὀρθοβουτυρικὸν ***βακτηρίδιον***. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Grimbert (1893) ἀναερόβιον, διὰ τῆς χρώσεως τοῦ Gram θετικῶς χρωματιζόμενον, ἀτρακτοειδὲς βακτηρίδιον, ὅπερ παράγει σπόρους. Ἕτεροι ἐρευνηταὶ ἔδωσαν εἰς τὸ βακτηρίδιον τοῦτο ἄλλας ὀνομασίας: ὁ Prazmowski (1861) τὸ ὠνόμασε Clostridium butyricum, ἐκ τοῦ κλωστὴρ =ἄτρακτος, ὁ v. Tieghem (1877) bacillus amylobacter καὶ ὁ Henry (1917) bacillus tertius. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν ἔχει τὸ ὀρθοβουτυρικὸν βακτηρίδιον καὶ τὰς ἑξῆς λίαν χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας: δὲν ρευστοποιεῖ οὔτε τὴν πηκτὴν οὔτε τὸν πεπηγότα ὀρόν, πηγνύει τὸ γάλα, διασπᾷ τὴν δεξτρόζην, τὸ βινοσάκχαρον (Maltose), τὸ γαλακτοσάκχαρον, τὸ καλαμοσάκχαρον καὶ τὸ ἄμυλον μετὰ παραγωγῆς ὀξέων καὶ ἀερίων ἰδίως βουτυρικοῦ καὶ ὀξικοῦ ὀξέος, κανονικῆς βουτυρικῆς ἀλκοόλης καὶ ἰσοβουτυρικῆς ἀλκοόλης, ὑδρογόνου, ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἡ θερμοκρασία καλλιεργίας εἶναι 30°—40°.

Τὸ ὀρθοβουτυρικὸν βακτηρίδιον δὲν θεωρεῖται ὡς παθογόνον, κυρίως εἶναι σαπρόφυτον τοῦ χώματος. Ἀνευρέθη καὶ ἐπὶ τραυμάτων τοῦ πολέμου (ἐπὶ τῆς δῆ καλουμένης ἀναεροβίου γαγγραίνης) ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων κυρίως παθογόνων ἀναεροβίων μικροργανισμῶν.

ὀρθοβρωμοφαινόλη (ἡ) (Bromphenolum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Ἕνωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_6 H_4 \langle^{OH}_{B_2}$ ὑγρὸν ἰῶδους χροιᾶς, ἐντόνου ὀσμῆς, ὀλίγον διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ (1—2%), περισσότερον δὲ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα, ζέον εἰς 194—195°. Ἀνεγράφη κατὰ τοῦ ἐρυσιπέλατος, παρεχόμενον ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῆς, σκευαζομένης εἰς 0,3—0,6 γρ. ὀρθοβρωμοφαινόλης καὶ 3 γρ. βαζελίνης. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἀλοιφῆς ἐπιτρίβονται δὶς τῆς ἡμέρας τὰ πάσχοντα μέρη. Κ.Γ.Μ.

ὀρθογανοειδῆ (τὰ) (Orthoganoidei) [*Παλαιοζωολ.*]. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *γανοειδῶν* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες τῆς ὑποτάξεως ταύτης ἔφερον λέπια ἐπικεχρισμένα ρομβικὰ ἢ ρομβοειδικά, τεταγμένα κατὰ λοξὰς σειράς. Τὸ οὐραῖον πτερύγιόν των ἦτο ἡμιετερόκερκον. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην ἀνήκουσιν αἱ οἰκογένειαι τῶν στυλοδοντιδῶν, σφαιροδοντιδῶν, μακροσημιιδῶν, φολιδοφοριδῶν καὶ ἀσπιδορρυγχιδῶν. Γ. Κ. Γ.

ὀρθογένεια (ἡ) [*Ἀνθρωπολ.*]. Ἡ μέση κατάστασις προβολῆς τοῦ γενείου τῆς κάτω σιαγόνος (*προγένεια, ὀρθογένεια, ὀπισθογένεια*), συνήθης εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ι. Γ. Κ.

ὀρθογενεσία (ἡ) [*Βιολ.*]. Καλεῖται ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ ἐξέλιξις τῶν ὀργανικῶν ὄντων γίνεται διὰ προσαρμογῆς καὶ οὐχὶ δι' ἐπιλογῆς, ἥτις βασίζεται ἐν πολλοῖς καὶ ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος. Δ. Ν. Π.

ὀρθογκαβίνια (τὰ) [*Ναυτ.*]. Ὀνομασία, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ναυτικῶν τοῦ Θερμαϊκοῦ, τοῦ ὑψανώδους φωσφορισμοῦ, ὅστις ἐμφανίζεται ἀπὸ τῶν ἐπιμήλων τῶν ἱστῶν κατὰ τὰς μεγάλας κακοκαιρίας, τὰ ἄλλως *τελώνια*, τὸ φῶς τῶν Διοσκούρων, κατ' ἀρχαίους. Σ. Ε. Λ.

ὀρθογναθία (ἡ) [*Ἀνθρωπολογ.*]. Ἡ μορφὴ ἐκείνη τοῦ προσώπου καὶ ἀκριβέστερον τῆς ἄνω γνάθου, καθ' ἣν ἡ πλαγία κατατομὴ ταύτης φέρεται κατακορύφως, ἐπὶ φυσιολογικῆς στάσεως τῆς κεφαλῆς. Συνήθως πρόκειται περὶ γενικῆς ὀρθογναθίας (ρινικοῦ μέρους καὶ φατνιακοῦ τῆς ἄνω γνάθου καὶ φατνιακοῦ **τῆς κάτω), ἡ μερικῆς**

Digitized by Google

τοῦ ῥινικοῦ μέρους ἢ τοῦ φατνιακοῦ (*ὀρθοφατνία*), τῶν ὀδόντων αὐτῶν δυναμένων νὰ ἀκολουθῶσιν ἢ ὄχι (*προδοντία, ὀρθο- ἢ ὀπισθοδοντία*), καὶ δὴ τῆς ἄνω μόνον ἢ τῆς κάτω, τῆς ἑτέρας τῶν γνάθων ἐχούσης ἀλλοίαν θέσιν. Ὀφείλεται ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη θέσις τῶν γνάθων ἢ τῶν τμημάτων των εἴς τε τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἀνάπτυξιν τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ὡς καὶ τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἀνάπτυξιν αὐτῶν τῶν γνάθων, δηλαδὴ τοῦ μασητηρίου σκελετικοῦ καὶ μυϊκοῦ συστήματος. Τὴν προβολὴν ἢ μὴ τῶν γνάθων μετροῦμεν διὰ τῶν προσωπικῶν γωνιῶν. Ἡ ὀρθογναθία καὶ ἡ ὑπερορθογναθία ἢ ὀπισθογναθία παριστῶσι προοδευτικὸν χαρακτηριστικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς μᾶλλον πρωτογενοῦς καταστάσεως, τῆς προγναθίας καὶ μεσογναθίας.

Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν πινάκων τῆς προσωπικῆς γωνίας, δι' ἧς μετρεῖται ἡ προβολὴ ἢ μὴ τοῦ προσώπου, τῶν ληφθέντων ἐκ τῆς ἀνθρωπομετρήσεως διαφόρων φυλῶν, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ *ὀρθόγναθοι* (καὶ ὑπερορθόγναθοι ἢ ὀπισθόγναθοι), δηλαδὴ αἱ ἐμφανίζουσαι γωνίαν τείνουσαν πρὸς τὴν ὀρθήν, καὶ δὴ τῆς τε ὁλικῆς προσωπικῆς κατατομῆς, τῆς ῥινικῆς ἢ τῆς φατνιακῆς τοιαύτης, εἶναι αἱ ὀλιγώτεραι. Αἱ μογγολικαὶ φυλαί, ἡ βεδδαϊκή, κατ' ἐξοχὴν δὲ αἱ λευκαὶ κατ' ἀρχήν, τείνουν ἀπὸ τῆς μεσογναθίας πρὸς τὴν ὀρθογναθίαν. Ἐκ τῶν τελευταίων δὲ κυρίως οἱ Ἑλβετοί, Νοτιογερμανοὶ διακρίνονται διὰ τὴν ἔκσημον ὀρθογναθίαν. Ἡ ὀρθογναθία τῶν Μογγόλων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ πεπιεσμένον τῆς ῥινικῆς μοίρας. Ἡ φατνιακὴ μοῖρα, κατ' ἀρχὴν τείνουσα ἀκόμη εἰς προβολὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποχωρεῖ βεβαίως ἐπὶ τῶν λευκῶν φυλῶν γενικῶς, σπανίως ὅμως δύναταί τις νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἀληθοῦς ὀρθογναθίας. Ἐξαρτᾶται δηλαδὴ ἡ κατατομὴ τοῦ προσώπου λίαν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν, εἴς τινας φυλὰς δὲ τὴν ῥινικὴν π. χ. ὀρθογναθίαν ἐξουδετερώνει ἡ φατνιακὴ προγναθία κλπ. (Μαλαῖοι, Βέδδαι) καὶ δὴ καὶ τῆς κάτω γνάθου ὁμοῦ. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὀρθογνεύσιος (ὁ) (Orthogneis) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα κρυσταλλοσχιστῶδες. Ἀποτελεῖ τὴν κατηγορίαν τοῦ γνευσίου, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ πυριγενοῦς πετρώματος διὰ μεταμορφώσεως αὐτοῦ, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ γνεύσιος, ὁ ὁποῖος προῆλθεν ἐξ ἰζηματογενοῦς πετρώματος ὀνομάζεται *παραγνεύσιος*. Περὶ τῆς ὀρυκτολογικῆς συστάσεως τῶν ὀρθογνευσίων βλ. λ. *γνεύσιος*. Γ. Β.

ὀρθογραφία (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλοῦμεν *ὀρθογραφίαν* τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν λέξεων, ἤτοι τὴν γραφὴν τούτων ἢ συμφώνως πρὸς τὴν σημερινὴν προφοράν των (ἢ τὴν προφορὰν τὴν σύγχρονον πρὸς τὰ γραπτὰ γλωσσικὰ μνημεῖα ὡρισμένης περιόδου) ἢ συμφώνως πρὸς τὴν προφορὰν καὶ γραφὴν παλαιοτέρων χρόνων. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὀρθογραφία διακρίνεται: 1) εἰς *φωνητικήν*, καθ' ἣν αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι γράφονται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅπως προφέρονται, καὶ 2) εἰς *ἱστορικήν*, καθ' ἣν αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι γλώσσης τινὸς γράφονται οὐχὶ ὅπως προφέρονται σήμερον ἢ ὅπως ἐπροφέροντο, ὅταν ἐγράφη ὡρισμένον γλωσσικὸν κείμενον, ἀλλ' ὅπως ἐπροφέροντο εἰς παλαιοτέραν τινὰ περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς ῥηθείσης γλώσσης. Τοιαύτη λ. χ. εἶναι ἡ σημερινὴ ὀρθογραφία μας, ἡ ὁποία κανονίζεται οὐχὶ ὑπὸ τῆς σημερινῆς, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρχαίας προφορᾶς καὶ γραφῆς, τοιαύτη εἶναι ὡσαύτως (ἀλλ' ἐν διαφόρῳ δι' ἑκάστην βαθμῷ) καὶ ἡ ὀρθογραφία τῶν Γάλλων, τῶν Ἄγγλων, τῶν Γερμανῶν καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μακρὰν ὁπωσδήποτε γραπτὴν παράδοσιν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι (ὅταν λαός τις ἀρχίσῃ νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῆς γραφῆς, αἱ δὲ λέξεις λάβουν οὕτως ὡρισμένην γραπτὴν μορφὴν καὶ ὀπτικὸν τύπον) ἡ μὲν προφορὰ τῶν διαφόρων λέξεων βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως μεταβάλλεται, ἀλλ' ἡ γραφή των, τρόπον τινὰ ἀποκρυσταλλωθεῖσα, καθίσταται συνήθως παγία καὶ ἀμετάβλητος. Τοιουτοτρόπως μεταξὺ τῆς προφορᾶς (τῆς ἀείποτε ἐξελισσομένης καὶ μεταβαλλομένης) ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς γραφῆς ἀφ' ἑτέρου ἀναπτύσσεται ὁσημέραι χάσμα εὐρύτερον ἢ μικρότερον κατὰ τὰς διαφόρους γλώσσας. Καὶ οὕτω συμβαίνει ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν δύο ἢ περισσότεροι φθόγγοι νὰ παριστάνωνται δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος (πρβλ. λ. χ. τὰς λέξεις *ἴσος* καὶ *κόσμος*, εἰς τὰς ὁποίας δύο διάφοροι φθόγγοι: Σ καὶ Ζ γράφονται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου: τοῦ Σ κλπ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ δύο ἢ περισσότερα γράμματα νὰ παριστάνουν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φθόγγον (ὅπως τὰ νεοελληνικὰ Ε καὶ ΑΙ=ε, τὰ Ι, Η, Υ, ΕΙ, ΟΙ, ΥΙ, ῌ=ι κ.οὕ.κ.). Ὅτι ἐκ τούτου προκύπτουν πολλαὶ καὶ μεγάλαι δυσκολίαι περὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν λέξεων, εἶναι αὐτονόητον· διὸ καὶ πολλαχοῦ, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν, ἔγιναν καὶ γίνονται ποικίλαι ἀπόπειραι γεφυρώσεως τοῦ ῥηθέντος χάσματος καὶ προυτάθησαν καὶ καθ' ἑκάστην προτείνονται διάφοροι τρόποι καὶ συστήματα μεταρρυθμίσεως τῆς καθιερωμένης ἱστορικῶς ὀρθογραφίας ἐπὶ τὸ φωνητικώτερον. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν εὐνοήτων δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας συναντοῦν αἱ μεταρρυθμιστικαὶ αὗται προσπάθειαι καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ κύρους τῆς γραπτῆς παραδόσεως, προσέτι δὲ ἕνεκα τῶν διαφόρων ὅρων, ὑφ' οὓς παρουσιάζεται ἑκασταχοῦ τὸ ὀρθογραφικὸν ζήτημα, ἡ μεταβολὴ τῆς ὀρθογραφίας ἀλλαχοῦ μὲν προσέκοψε μέχρι τοῦδε εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, ἀλλαχοῦ δὲ ἐπέτυχεν ἐν μεγαλυτέρῳ ἢ μικροτέρῳ κατὰ τόπους βαθμῷ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ψυχολ.]* Ψυχολογικαὶ προϋποθέσεις πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἱκανότητος εἰς τὸ ὀρθογραφεῖν εἶναι κατὰ τὴν φυσικήν των σειρὰν αἱ ἑξῆς: α') Νὰ ἔχῃ τις τὴν παράστασιν τοῦ περιεχομένου, τῆς ἐννοίας, τῆς γραφησομένης λέξεως. β') Τὴν παράστασιν τοῦ ἤχου τῆς λέξεως ἀκουομένης. γ') Τὴν παράστασιν τῶν κινήσεων τῶν φωνητικῶν ὀργάνων πρὸς προφορὰν αὐτῆς. δ') Τὴν ὀπτικὴν παράστασιν τῆς γραφῆς τῆς λέξεως καὶ ε') Τὴν παράστασιν τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς γραφὴν αὐτῆς. Ὅλας αὐτὰς τὰς παραστάσεις, καθαράς, σαφεῖς καὶ ὀρθάς, πρέπει νὰ ἔχῃ τις εἰς τὴν συνείδησιν, ὅταν πρόκειται νὰ γράψῃ ὑπαγορευθεῖσαν ἢ ἐν νῷ σχηματισθεῖσαν λέξιν, τοὐλάχιστον κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν τῷ ὀρθογραφεῖν ἀσκήσεως. Μετὰ μακρὰν ὅμως ἄσκησιν μένουν ὑποσυνείδητοι αἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνω σειρᾶς παραστάσεις, ὁπότε, ἅμα τῷ ἀκούσματι ἢ τῷ σχηματισμῷ τῆς λέξεως ἐν νῷ, ἐκπηδᾷ εἰς τὴν συνείδησιν καὶ ἡ ὀπτικὴ εἰκὼν τῆς γραφῆς αὐτῆς καὶ ἡ παράστασις τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς πρὸς γραφὴν αὐτῆς ἢ καὶ μόνον ἡ τελευταία, ἡ ὁποία καὶ θέτει εἰς κίνησιν τὴν χεῖρα καὶ γράφεται ἡ λέξις. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι, ἵνα ἀσκηθῇ τις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν σημασίαν ἐκείνου τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ γράψῃ, νὰ τὸ ἀκούσῃ προφερόμενον, νὰ τὸ προφέρῃ ὁ ἴδιος, νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων ἢ νὰ σχηματίσῃ τώρα ἐν νῷ πρὸ τῆς γραφῆς τὴν ὀρθὴν γραπτὴν αὐτοῦ εἰκόνα καὶ τέλος νὰ τὸ γράψῃ ὀρθῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γραπτῆς ταύτης εἰκόνος. Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτελεῖ χωριστὰ ὁ γράφων καθ' ὑπαγόρευσιν· ὁ γράφων ὅμως ἐξ ἰδίας ἐμπνεύσεως ἢ ἐξ ἀντιγραφῆς ἀρκεῖ μόνον νὰ προφέρῃ μεγαλοφώνως ἢ καὶ ἐν νῷ τὸ γραφησόμενον, ὁπότε καὶ τὸ ἀκούει συγχρόνως. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

— **ὀρθογραφία** ***Ἑλληνική*** βλ. λ. *Ἑλλάς*.

ὀρθογραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, ὁ τῆς ὀρθογραφίας: «ὀρθογραφικὸν γύμνασμα», «ὀρθογραφικὰ λάθη».—Ἐπίρρ. ***ὀρθογραφικῶς***.

— **ὀρθογραφικὴ προβολὴ** *[Γεωδ.]*· βλ. *προβολή*.

ὀρθογράφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ γράφων ὀρθῶς, ὁ μὴ περιπίπτων εἰς ἁμαρτήματα γραμματικὰ κατὰ τὴν γραφήν.

ὀρθογραφῶ (—έω)· γράφω ὀρθῶς, δὲν περιπίπτω εἰς λάθη γραμματικὰ κατὰ τὴν γραφήν.

ὀρθογώνιον (τό) *[Γεωμετρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τετράπλευρον, οὗτινος αἱ γωνίαι εἶναι ὀρθαί· ὡς τὸ ΑΒΓΔ. Τοῦτο εἶναι καὶ παραλληλόγραμμον, ἔχον τὰς ἀπέναντι πλευρὰς ΑΒ, ΓΔ καὶ ΑΔ, ΒΓ παραλλήλους, ἐπὶ πλέον τὰς διαγωνίους ΑΓ καὶ ΒΔ ἴσας καὶ τεμνομένας εἰς τὸ μέσον των Μ (ἰδιότης κοινὴ εἰς ὅλα τὰ παραλληλόγραμμα τοῦ νὰ διχοτομῶνται αἱ διαγώνιοί των).

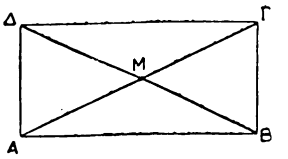

Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῶν μηκῶν δύο πλευρῶν μιᾶς ὀρθῆς γωνίας αὐτοῦ. Ὥστε ἂν Ε τὸ ἐμβαδὸν καὶ α τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς ΑΒ καὶ β τὸ μῆκος τῆς ΑΔ, ἔχομεν τὴν ἰσότητα: Ε=α. β.

Ἐὰν δοθῇ τὸ ἐμβαδὸν Ε, ὑπάρχουσιν ἄπειρα ὀρθογώνια ἔχοντα τὸ ἐμβαδὸν τοῦτο, διὰ νὰ ὁρίσωμεν ἓν ἐξ αὐτῶν, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν ἢ τὰς πλευρὰς μιᾶς ὀρθῆς γωνίας (*διαστάσεις* τοῦ ὀρθογωνίου καλουμένας, μῆκος καὶ πλάτος) ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν πλευρῶν τούτων ἢ τὴν διαφοράν των, ἢ μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἢ τέλος μίαν διαγώνιόν του, ὅτε κατασκευάζεται τὸ ζητούμενον ὀρθογώνιον, τὸ ἔχον ὡρισμένον ἐμβαδὸν καὶ ἓν τῶν λοιπῶν ἄνω στοιχείων, ὡς ἑξῆς:

1) Ἔστω ὅτι δίδεται τὸ ἐμβαδὸν Ε τοῦ ὀρθογωνίου καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν διαστάσεων αὐτοῦ

α+β

Λαμβάνομεν τὴν εὐθεῖαν ΑΓ=α+β καὶ ἐκ τοῦ σημείου Α ὑψοῦμεν κάθετον τὴν ΑΜ, ἴσην τὸ μῆκος πρὸς $\sqrt{E}$ ἐκ τοῦ σημείου Μ φέρομεν παράλληλον τῇ ΑΓ τὴν ΜΔ καὶ ἐπὶ τῆς ΑΓ ὡς διαμέτρου γράφομεν ἡμικύκλιον ΑΔΓ. Ἡ εὐθεῖα ΜΔ τέμνει (ἐὰν $\sqrt{E} \leq \frac{\alpha+\beta}{2}$) τὴν περιφέρειαν εἴς τι σημεῖον Δ. Τέλος ἐκ τοῦ Δ φέρομεν κάθετον ἐπὶ τὴν ΑΓ, ἥτις χωρίζει ταύτην εἰς τὰ τμήματα ΑΒ καὶ ΒΓ· οὕτω ἂν κατασκευασθῇ τὸ ὀρθογώνιον Α' Γ' Δ' Β' ἔχον

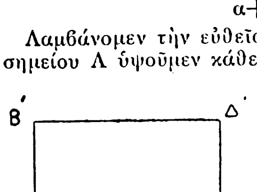

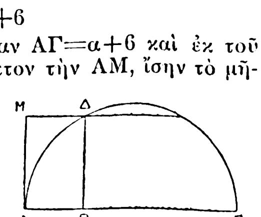

Α'Γ'=ΒΓ
Α'Β'=ΑΒ

θὰ εἶναι τὸ ζητούμενον.

2) Ἐὰν δοθῇ τὸ ἐμβαδὸν Ε καὶ ἡ διαφορὰ τῶν διαστάσεων:

α—β

τότε πρὸς κατασκευὴν τοῦ ζητουμένου ὀρθογωνίου λαμβάνομεν τὴν εὐθεῖαν ΑΒ ἴσην τὸ μῆκος πρὸς τὴν διαφορὰν α—β, ἐκ τοῦ σημείου Α ὑψοῦμεν κάθετον ΑΓ ἴσην πρὸς $\sqrt{E}$. Ἐπὶ τῆς ΑΒ ὡς διαμέτρου γράφομεν τὴν περιφέρειαν ΑΜΒΝΑ καὶ ἑνώνομεν τὸ σημεῖον Γ μὲ τὸ κέντρον Κ τῆς περιφερείας· ἡ οὕτως ἀχθεῖσα εὐθεῖα ΓΜΝ τέμνει τὴν περιφέρειαν εἰς τὰ σημεῖα Μ καὶ Ν. Ἐὰν τώρα λάβωμεν

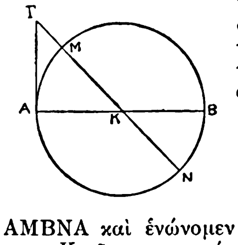

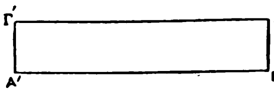

Α'Β'=ΓΝ
Α'Γ'=ΜΓ

τὸ ζητούμενον ὀρθογώνιον εἶναι τὸ Α'Β'Δ'Γ'.

3) Ἔστω γνωστὸν τὸ ἐμβαδὸν Ε καὶ μία τῶν πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου, τότε τοῦτο κατασκευάζεται ὡς ἑξῆς:

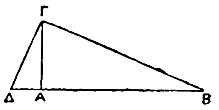

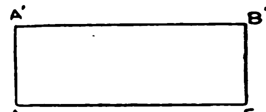

Λαμβάνομεν τὸ μῆκος ΑΒ ἴσον μὲ τὴν γνωστὴν πλευρὰν τοῦ ὀρθογωνίου. Ἐκ τοῦ Α ὑψοῦμεν κάθετον ἐπὶ τὴν ΑΒ καὶ λαμβάνομεν τὸ μῆκος $ΑΓ=\sqrt{E}$. Ἐκ τοῦ σημείου εἶτα Γ φέρομεν κάθετον ἐπὶ τὴν ΒΓ, τὴν ΓΔ. Αὕτη τέμνει τὴν ΑΒ, προεκτεινομένην, εἴς τι σημεῖον Δ. Ἐὰν τώρα ληφθῇ

Δ'Α'=ΔΑ
Δ'Ε=ΑΒ

τὸ ὀρθογώνιον Δ'ΕΒ'Α' εἶναι τὸ ζητούμενον.

4) Ἔστω, τέλος, γνωστὴ ἡ διαγώνιος καὶ τὸ ἐμβαδὸν Ε τοῦ ὀρθογωνίου, οὗτινος ζητεῖται ἡ κατασκευή.

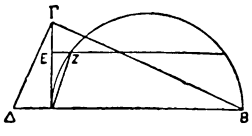

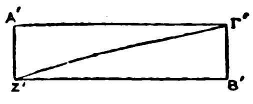

Λαμβάνομεν τὴν εὐθεῖαν ΑΒ ἴσην πρὸς τὴν δοθεῖσαν διαγώνιον, ἐκ τοῦ σημείου Α ὑψοῦμεν τὴν κάθετον ἐπὶ ταύτην, τὴν ΑΓ, ἴσην πρὸς $\sqrt{\frac{E}{2}}$. ἑνοῦμεν τὸ Γ μὲ τὸ Β καὶ φέρομεν εἶτα ἐπὶ τὴν ΓΒ ἐκ τοῦ Γ τὴν κάθετον ΓΔ· αὕτη τέμνει τὴν ΑΒ (προεκτεινομένην) εἰς τὸ σημεῖον Δ. Εἶτα ἐπὶ τῆς ΑΒ, ὡς διαμέτρου, γράφομεν ἡμικύκλιον, ἐπὶ δὲ τῆς καθέτου ΑΓ λαμβάνομεν μῆκος ΑΕ=ΑΔ καὶ ἐκ τοῦ σημείου Ε φέρομεν παράλληλον τῇ ΑΒ, ἥτις τέμνει τὴν ἡμιπεριφέρειαν εἰς τὸ σημεῖον Ζ (καὶ τοῦτο συμβαίνει ἐὰν ἡ ΑΓ εἶναι μικροτέρα ἢ καὶ ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ΑΒ)· τέλος ἑνώνομεν τὸ Ζ μὲ τὸ Α καὶ Β.

Τὸ ζητούμενον ὀρθογώνιον Ζ'Β'Γ'Α' κατασκευάζομεν ἐὰν λάβωμεν

Ζ'Β'=ΖΒ
Ζ'Α'=ΖΑ

Τότε καὶ ἡ διαγώνιός του Ζ'Γ' θὰ εἶναι ἴση τῇ δοθείσῃ εὐθείᾳ ΑΒ καὶ τὸ ἐμβαδὸν του θὰ εἶναι Ε.

Ὀρθογώνιον τρίγωνον. Λέγεται τὸ τρίγωνον τὸ ἔχον γωνίαν ὀρθήν, μίαν δὲ τοιαύτην δύναται νὰ ἔχῃ. Ἐν τῇ γεωμετρίᾳ, ὅταν ἀναφέρηται μόνη ἡ λέξις *ὀρθογώνιον* σημαίνει ὀρθογώνιον τετράπλευρον, διὰ νὰ ἐκφρασθῇ δὲ τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον ἀπαραιτήτως τίθενται καὶ αἱ δύο λέξεις.

Ἡ ἀπέναντι τῆς ὀρθῆς γωνίας πλευρὰ τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου λέγεται *ὑποτείνουσα* αἱ δ' ἄλλαι δύο πλευραὶ *κάθετοι* τοῦ τριγώνου. Οὕτω εἰς τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον ΑΒΓ ἡ γωνία Α εἶναι ὀρθή, ἡ ἀπέναντι αὐτῆς πλευρὰ ΒΓ εἶναι ἡ ὑποτείνουσα, αἱ δὲ ΑΒ καὶ ΑΓ κάθετοι. Τὸ σημεῖον Κ, τὸ μέσον δηλαδὴ τῆς ὑποτεινούσης ΒΓ, εἶναι τὸ κέντρον τοῦ περιγεγραμμένου περὶ τὸ τρίγωνον κύκλου· δηλαδὴ ἂν μὲ κέντρον τὸ

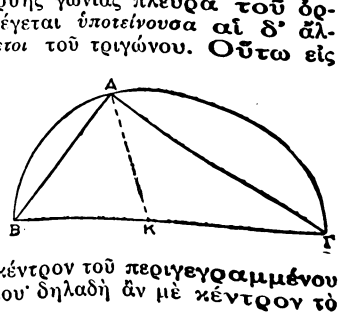

Digitized by Google

Κ καὶ ἀκτῖνα τὴν ΚΒ γράψωμεν περιφέρειαν κύκλου, αὕτη θὰ διέλθῃ καὶ διὰ τῆς κορυφῆς Α τῆς ὀρθῆς γωνίας. Ἕνεκα τούτου ἐὰν εἴς τι ὀρθογώνιον τρίγωνον ἑνώσωμεν τὴν κορυφὴν Α τῆς ὀρθῆς γωνίας δι' εὐθείας μὲ τὸ μέσον τῆς ὑποτεινούσης, χωρίζεται τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον εἰς δύο ἰσοσκελῆ τρίγωνα, τὰ ΑΒΚ καὶ ΑΚΓ.

Τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον ἔχει τὴν ἑξῆς σπουδαιοτάτην ἰδιότητα, γνωστὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Πυθαγόρειον θεώρημα: Τὸ τετράγωνον τῆς ὑποτεινούσης εἶναι ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν καθέτων πλευρῶν. Ἔστω ὅτι ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ

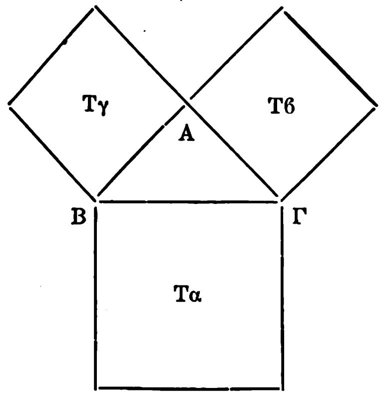

ὀρθογωνίου τριγώνου ΑΒΓ κατασκευάζομεν τὰ τετράγωνα Τα, Τ6 καὶ Τγ, τότε θὰ εἶναι κατὰ τὸ ἄνω θεώρημα,

$$Τα=Τ6+Τγ$$

Ἐὰν δὲ τὰ μήκη τῶν πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου εἶναι α, 6, γ (α τῆς ΒΓ, 6 τῆς ΑΓ καὶ γ τῆς ΑΒ), τότε θὰ ἔχωμεν τὴν σχέσιν:

$$α^2=6^2+γ^2 \qquad (1)$$

Ἡ σχέσις (1) εἶναι ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων θεμελίων τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, εἰσχωροῦσα καὶ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας αὐτῆς θεωρίας. Ἀπὸ ἀριθμητικῆς ἀπόψεως ἡ σχέσις (1) ἐπιδέχεται λύσεις ἀκεραίας. Οἱ ἀκέραιοι ἀριθμοὶ x, y, z, οἱ ἐπαληθεύοντες τὴν σχέσιν (1), δίδονται ὑπὸ τῶν ἰσοτήτων:

$$(2) \qquad \begin{aligned} x&=φ_1^2-φ_2^2 \\ y&=2φ_1φ_2 \\ z&=φ_1^2+φ_2^2 \end{aligned}$$

ἔνθα $φ_1$ καὶ $φ_2$ τυχόντες ἀκέραιοι ἀριθμοί. Οὕτω π. χ. ἂν λάβωμεν $φ_1=2$ $φ_2=1$ θὰ ἔχωμεν

$$\begin{aligned} x&=2^2-1^2=3 \\ y&=2.2.1=4 \\ z&=2^2+1^2=5 \end{aligned}$$

πράγματι οἱ ἀριθμοὶ 3, 4, 5 ἐπαληθεύουσι τὴν (1), διότι εἶναι:

$$\begin{aligned} 5^2 &= 4^2+3^2 \\ 25 &= 16+9 \end{aligned}$$

Τὰ ὀρθογώνια τρίγωνα τὰ ἔχοντα πλευρὰς μετρουμένας δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν καλοῦνται *ἡρώνεια*.

Ἡ ἐξίσωσις (1) εἶναι δευτέρου 6αθμοῦ (ὡς πρὸς τὰ γράμματα), εἶναι δ' ἄκρως πιθανὸν ὅτι μόνον δευτέρου 6αθμοῦ ἐξισώσεις τοιαῦται ἐπιδέχονται ἀκεραίας λύσεις.

Τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον ἔχει καὶ τὰς ἑξῆς ἰδιότητας (προκυπτούσας ἀπὸ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν τριγωνομετρικῶν ἀριθμῶν). Ἑκάστη τῶν καθέτων πλευρῶν ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῆς ὑποτεινούσης ἐπὶ τὸ ἡμίτονον τῆς ἀπέναντι αὐτῆς γωνίας ἢ τὸ συνημίτονον τῆς συμπληρωματικῆς της· ἢ τὸ γινόμενον τῆς ἑτέρας καθέτου ἐπὶ τὴν ἐφαπτομένην τῆς ἀπέναντι γωνίας ἢ τὴν συνεφαπτομένην τῆς συμπληρωματικῆς της. Ν. Γ.

ὀρθογώνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ὀρθὰς γωνίας: «ὀρθογώνιον τετράπλευρον» (βλ. λ. *ὀρθογώνιον*), «οἰκία ὀρθογώνιος»· || «ὀρθογώνιον τρίγωνον» (βλ. λ. *ὀρθογώνιον*).

— ὀρθογώνιοι ***τροχιαί***· βλ. *τροχιαί*.

—ὀρθογώνιος ***παρελκτικὴ δύναμις*** *[Ἀστρον.]*· βλ. *παρέλξεις*.

ὀρθοδιάγραμμα (τό)· βλ. *ὀρθοκαρδιογράφημα*.

ὀρθοδιαγράφησις (ἡ). Ἀκτινοσκοπικὴ μέθοδος, δι' ἧς, τῇ 6οηθείᾳ τῆς κεντρικῆς ἀκτῖνος (rayon normal), δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν ἐπὶ χάρτου τὴν περίμετρον διαφόρων ὀργάνων ἢ σπλάγχνων ἐν τῷ πραγματικῷ αὐτῶν μεγέθει.

Ὁσάκις ἐν τῇ πράξει χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἀκτινολογικὰς φύσιγγας ἀπὸ τῆς συνήθους αὐτῶν ἀποστάσεως, ἐπιτυγχάνομεν ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος εἰκόνας, αἵτινες εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα κωνικῶν προ6ολῶν. Ἂν ὅμως χρησιμοποιήσωμεν τὴν ὡς εἴρηται κεντρικὴν ἀκτῖνα, δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ πραγματοποιήσωμεν ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ προ6ολὰς κατ' ὀρθὴν γωνίαν, παρεχούσας εἰκόνας ἐν πραγματικῷ μεγέθει. Πρὸς τοῦτο κατασκευάζονται εἰδικαὶ συσκευαί, οἱ λεγόμενοι *ὀρθοδιαγράφοι*, φέροντες ἀκτινολογικὴν φύσιγγα καὶ μικρὸν φθορίζοντα πίνακα ἐν σταθερᾷ πρὸς ἀλλήλους συνδέσει, οὕτως ὥστε ἡ κεντρικὴ τῆς φύσιγγος ἀκτίς, ἐκπεμπομένη, νὰ συναντᾷ πάντοτε τὸ κέντρον τοῦ φθορίζοντος πίνακος. Ὄπισθεν τῆς φύσιγγος καὶ κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς κεντρικῆς ἀκτῖνος ἢ παραλλήλως πρὸς ταύτην τοποθετεῖται γραφίς, σταθερῶς καὶ αὕτη συνδεδεμένη πρὸς τὴν φύσιγγα καὶ τὸν πίνακα, ἥτις τῇ 6οηθείᾳ ἐλαστικοῦ ἀπίου, κρατουμένου ὑπὸ τοῦ χειριζομένου τὴν συσκευὴν ἰατροῦ, δύναται νὰ γράφῃ ἐπὶ χάρτου στίγματα. Διὰ τοιαύτης συσκευῆς, μετατοπίζοντες διαδοχικῶς τὴν κεντρικὴν ἀκτῖνα, δυνάμεθα νὰ παρακολουθῶμεν τὴν περίμετρον τοῦ ἐξεταζομένου ὀργάνου (καρδίας, στομάχου κλπ.), ὁπότε καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου γράφομεν τὰ ὅρια αὐτοῦ διὰ στιγμάτων. Τὰ στίγματα ταῦτα ἑνοῦμεν εἶτα εἰς συνεχῆ γραμμὴν καὶ οὕτως ἔχομεν τὴν περίμετρον τοῦ ὀργάνου ἐν τῷ πραγματικῷ αὐτοῦ μεγέθει, ἤτοι ἐν προ6ολῇ κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας ταύτης, ἤτοι ἡ οὕτως ἐπὶ χάρτου χαραχθεῖσα εἰκών, καλεῖται *ὀρθοδιαγράφημα*.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ὀρθοδιαγώνιος (ὁ) (Orthodiagonale) *[Κρυσταλ.]*. Ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Naumann ὁ δεύτερος κρυσταλλογραφικὸς ἄξων τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, ἤτοι ἄξων *b*, ὁ ὁποῖος εἶναι κάθετος πρὸς τὸν ἄξονα C καὶ ἐν γένει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῶν δύο ἄλλων ἀξόνων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πρῶτον κρυσταλλογραφικὸν ἄξονα, τὸν a, ὁ ὁποῖος κλίνει πρὸς τὸν ἄξονα C καὶ διὰ τοῦτο λέγεται *κλινοδιαγώνιος*. Εἰς τὸν προσανατολισμὸν ἑνὸς κρυστάλλου τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος ὁ ὀρθοδιαγώνιος ἄξων λαμ6άνει πάντοτε θέσιν παράλληλον πρὸς τὸν παρατηρητήν. Γ. Β.

ὀρθοδιασκοπία (ἡ) (Orthodiascopie). Ὅρος ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἀκτινολογίᾳ εἰς τὴν κανονικὴν προβολὴν ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος διαφράγματος τῶν περιφερειῶν τῶν ὀργάνων, ἅτινα θέλομεν νὰ σπουδάσωμεν. Μ. Ν. Κ.

ὀρθοδοντία (ἡ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Ἡ μορφὴ τῶν φραγμῶν τῶν ὀδόντων, καθ' ἣν οἱ τομεῖς ἀμφοτέρων φέρονται καθέτως καὶ συναντῶνται κατὰ τὴν σύγκλεισιν τῶν γνάθων. Δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ὀρθοδοντία μόνον τῶν ἄνω ἢ μόνον τῶν κάτω τομέων, τοῦ ἑτέρου φραγμοῦ ἐμφανίζοντος προδοντίαν ἢ ὀπισθοδοντίαν. Ἡ ὀρθοδοντία ἀπαντᾷ μετὰ τῆς ὀρθογναθίας, ἀλλὰ δύναται καὶ νὰ μὴ συμ6αδίζῃ ἡ κατάστασις τῶν ὀδόντων μὲ τὴν προ6ολὴν ἢ μὴ τῶν γνάθων. Ι. Γ. Κ.

ὀρθοδοντικὴ (ἡ). Κλάδος τῆς *ὀδοντιατρικῆς* ἐπιστήμης, ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν στρε6λοφυῶν ὀδόντων εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ περὶ τὰ διάφορα ἐν χρήσει πρὸς τοῦτο μέσα. Ἡ ὀρθοδοντική, ἐξελιχθεῖσα κατὰ τὰ τε-

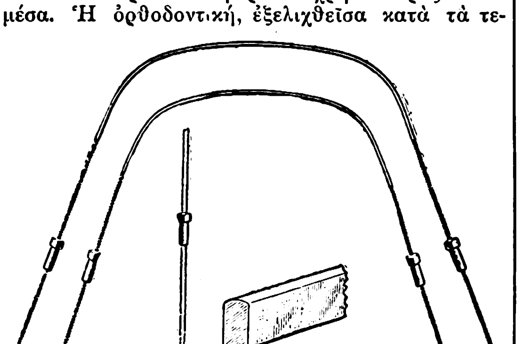

Ὀρθοδοντικὰ τόξα Angle λεπτά, στερεὰ καὶ ἐλαστικά.

λευταῖα ἔτη, δὲν ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν στρε6λοφυῶν ὀδόντων εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν, ἀλλ' ἐπεκτείνασα τὸ πεδίον τῆς δράσεως αὐτῆς περιλαμ6άνει καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν παραμορφώσεων τῶν γνάθων καὶ τῶν παρεκκλίσεων τῆς κάτω γνάθου. Δι' ὃ ἀντὶ τοῦ

Τὸ ὀρθοδοντικὸν τόξον τοποθετημένον ἐπὶ τῶν ὀδόντων μετὰ τῶν βοηθητικῶν δακτυλίων.
[Πρόσθια ἄποψις.]

ὅρου *ὀρθοδοντικὴ* εἶναι προτιμητέος ὁ ὅρος *ὀδοντογναθικὴ ὀρθοπεδική*. Δεδομένου ὅτι αἱ στρε6λοφυΐαι τῶν ὀδόντων καὶ αἱ διάφοροι ἀνωμαλίαι τῶν γνάθων ἐπάγονται συνήθως σο6αράς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, παραμορφώσεις τοῦ προσώπου, συνέπεια τῆς ὀρθοδοντικῆς ἐπεμ6άσεως εἶναι καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἁρμονίας τοῦ προσώπου. Ἡ ὀρθοδοντικὴ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων τῆς ὀδοντιατρικῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι αἱ ὀδοντογναθικαὶ ἀνωμαλίαι παρουσιάζονται συνήθως ἐπὶ παίδων, εἰς οὓς παρατηροῦνται σο6αραὶ λειτουργικαὶ διαταραχαί, π. χ. ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεως, ραχιτισμός, ἀ6ιταμίνωσις κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὡρισμέναι ὀδοντογναθικαὶ ἀνωμαλίαι, καὶ κυρίως αἱ συνυπάρχουσαι μετ' ἀναπνοῆς διὰ τοῦ στόματος, ἐπάγονται συνήθως διαταραχάς τινας τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ πεπτικοῦ συστήματος.

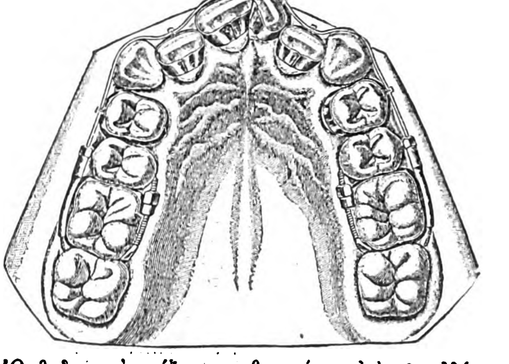

Ὀρθοδοντικὸν τόξον τοποθετημένον ἐπὶ τῶν ὀδόντων μετὰ τῶν βοηθητικῶν δακτυλίων.
[Γλωσσικὴ ἄποψις.]

Ἡ ὀρθοδοντικὴ παλαιότερον περιωρίζετο εἰς τὴν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν ἕλξιν καὶ ἀπώθησιν τῶν στρε6λοφυῶν ὀδόντων, ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν ἐν τῷ τόξῳ. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, διὰ τῆς συστηματικῆς μελέτης τῶν ὀδοντικῶν ἀνωμαλιῶν, τῶν αἰτίων καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν, ἐπετεύχθη ἡ πρόοδος τῆς ὀρθοδοντικῆς, ἥτις διὰ ταχείας σχετικῶς ἐξελίξεως ἔφθασε σήμερον εἰς περιωπήν. Εἰς τὴν τοιαύτην τῆς ὀρθοδοντικῆς ἐξέλιξιν σπουδαίως συνετέλεσαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀμερικανοῦ ὀδοντιάτρου Ed. Angle (1855—1930), ὅστις ἐμελέτησε καὶ ἐταξινόμησε τὰς ὀδοντικὰς ἀνωμαλίας καὶ ἡπλοποίησε τὰ ὀρθοδοντικὰ μηχανήματα, τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν πολύπλοκα καὶ πολυάριθμα, δεδομένου ὅτι οἱ περὶ τὴν ὀρθοδοντικὴν ἀσχολούμενοι ὀδοντίατροι συνηγωνίζοντο τὶς νὰ ἐπινοήσῃ καὶ περιγράψῃ περισσότερα καὶ τελειότερα μηχανήματα. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς εἰσήχθη καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ὀρθοδοντικῆς εἰς τὰ ὀδοντιατρικὰ σχολεῖα τῆς Ἀμερικῆς πρῶτον καὶ τῆς Εὐρώπης μετέπειτα καὶ ἐσυστηματοποιήθη ἡ ἔρευνα καὶ μελέτη ἐπὶ τῶν ὀρθοδοντικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἔχει προοδεύσει ἡ εἰδικότης αὕτη ἐν Ἀμερικῇ, ὥστε ἱδρύθησαν καὶ λειτουργοῦσι τρία εἰδικὰ σχολεῖα ὀρθοδοντικῆς, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτῶσι πρὸς εἰδίκευσιν οἱ πτυχιοῦχοι τῶν ἀμερικανικῶν ὀδοντιατρικῶν σχολείων. Ἐν Ἑλλάδι ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς ὀρθοδοντικῆς ἐν τῷ ὀδοντιατρικῷ σχολείῳ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1930. Ἐν αὐτῷ δὲ λειτουργεῖ εἰδικὸν τμῆμα, εἰς ὃ ἐκτελοῦνται ὀρθοδοντικαὶ ἐπεμ6άσεις ἐπὶ παιδίων. Τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον ὀρθοδοντικῶν συνῆλθεν ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Β. Ἀμερικῆς τῷ 1926, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Λονδίνῳ τῷ 1931.

Ν. Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ὀρθοδοντικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *ὀρθοδοντικὴν* ἢ τὴν *ὀρθοδοντίαν*.

—ὀρθοδοντικὰ ***μηχανήματα***. Εἰδικὰ μηχανήματα χρησιμοποιούμενα διά τε τὴν ἐπαναφορὰν τῶν στρε6λοφυῶν ὀδόντων εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν διαφόρων ἀνωμαλιῶν τῶν γνάθων, ὡς καὶ διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν ὀδόντων εἰς τὴν νέαν αὐτῶν θέσιν. Τὰ μηχανήματα ταῦτα προσαρμόζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ ἐπὶ τῶν ὀδόντων, κατασκευάζονται δὲ ἐξ εὐγενῶν μετάλλων, ὡς π. χ. πλατινούχου χρυσοῦ, ἰριδίου κλπ., καὶ τοῦτο ἵνα ἔχωσιν ἐλαστικότητα. Ὡσαύτως κατασκευάζονται εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις καὶ ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως ὀπτοῦ, ὡς καὶ αἱ ὀδοντοστοιχίαι. Τὰ ὀρθοδοντικὰ μηχανήματα συγκρατοῦνται συνήθως ἐν τῷ στόματι δι' εἰδικῶν δακτυλίων, τοποθετουμένων ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ὀδόντων καὶ φερόντων σωλῆνας, δι' ὧν διέρχονται τὰ ἄκρα τοῦ μηχανήματος. Τὰ μηχανήματα ταῦτα ὀνομάζονται ὀρθοδοντικὰ τόξα, ἐξειλίχθησαν δὲ καὶ εἶναι σήμερον λεπτότατα, ἐλαφρότατα καὶ εἰς μεγάλον 6αθμὸν ἐλαστικά, καὶ οὐδεμίαν σχεδὸν δυσφορίαν προκαλοῦσιν εἰς τὸν φέροντα ταῦτα. Κατὰ τὴν μετακίνησιν τῶν ὀδόντων παρατηρεῖται ἐλαφρά τις εὐαισθησία, ἰδίως κατὰ τὴν μάσησιν, ἥτις ὅμως συντόμως παρέρχεται, τοῦ πάσχοντος ταχέως ἐθιζομένου πρὸς τοῦτο. Τὰ ὀρθοδοντικὰ μηχανήματα, τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν ἐκ τῆς στρε6λοφυοῦς θέσεως ἐπαναφερθέντων ὀδόντων εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοιαύτην, εἶναι διαφόρων τύπων καὶ

Digitized by Google

ἀνάλογα πρὸς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν· εἶναι δὲ ἀπαραίτητα, ἵνα μὴ οἱ ἐπαναχθέντες ὀδόντες ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν στρεβλοφυᾶ θέσιν αὐτῶν.
Ν. Γ. Π.

ὀρθοδοξία (ἡ)· ἡ ὀρθὴ δόξα, ἡ ὀρθὴ γνώμη· || ἡ ὀρθὴ πίστις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς θρησκείας· || τὸ σύνολον τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν· || «Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας» (βλ. κατ.).

—[*Ἐκκλ.*] Καθῆκον ἑκάστου Χριστιανοῦ εἶναι οὐ μόνον νὰ γνωρίζῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, τὴν περιεχομένην ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ κατανοῇ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἐμβαθύνῃ εἰς αὐτήν. Ἡ προσπάθεια δὲ αὕτη τῶν ἀτόμων, ἥτις ἐμφανίζεται ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔχει ἀνάγκην χειραγωγίας, ὅπως μὴ ἀποκλίνῃ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ὀρθοῦ. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία ὡς ἀλάθητος χειραγωγεῖ τὰ μέλη αὐτῆς πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν καὶ ἐμβάθυνσιν τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ περιεχομένης διδασκαλίας, ὑποδεικνύει τὰς τυχὸν ἐσφαλμένας δόξας αὐτῶν καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀποκλείει τῆς Ἐκκλησίας κηρύττουσα αὐτὰ αἱρετικά. Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς κατανόησιν καὶ ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων δύνανται νὰ εἰσδύσωσι καὶ μὴ ὀρθαὶ δόξαι, ἃς ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζουσα ὡς ἑτεροδοξίας ἢ ἑτεροδιδασκαλίας ἀποκρούει, ὑποδεικνύουσα καὶ ἐπιβάλλουσα αὐτοῖς τὴν ὀρθὴν δόξαν, τὴν *ὀρθοδοξίαν*. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ταῖς δεχομέναις τὴν Ἐκκλησίαν ἀλάθητον, ἡ ὀρθοδοξία ἔχει αΐδιον ὑποχρεωτικὸν κῦρος ὡς πρὸς τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτάς, ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ μὴ δεχομένῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἀλάθητον, δὲν ἔχει αΐδιον ὑποχρεωτικὸν κῦρος, ἀλλ' ἐκφαίνει ἁπλῶς τὴν κατά τινα ἐποχὴν ἐπικρατοῦσαν διδασκαλίαν (ὡς π.χ. ἡ ὀρθοδοξία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος).
Κ. Ι. Δ.

— **Ὀρθοδοξίας *Κυριακή***. Καλεῖται ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν ἐγένετο μετὰ λιτανείας καὶ πομπῆς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας (τῷ 842) ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Ἐπειδὴ δὲ κατ' αὐτὴν ἐκράτησεν ἔπειτα νὰ ἑορτάζηται καὶ γενικώτερον ὁ θρίαμβος τῆς ὀρθῆς πίστεως κατὰ πάσης αἱρέσεως καὶ κατὰ πάντων τῶν τε ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πολεμίων αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἀπεκλήθη αὕτη Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ἑορτῆς, ὡρίσθη νὰ λιτανεύωσι μὲν ἐν αὐτῇ οἱ πιστοὶ ἐκκομιζομένων καὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων εὐθὺς μετὰ τὸν ὄρθρον, νὰ ἀναγινώσκωνται δὲ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου ἡ περικοπὴ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς (κεφ. ΙΑ'), ἡ ἐξυμνοῦσα τὰ κατορθώματα τῆς πίστεως, ἐκ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ περικοπὴ τοῦ Ἰωάννου, ἡ περιγράφουσα τὰ κατὰ τὴν κλῆσιν τοῦ Ναθαναὴλ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὁμολογίαν τῆς ὀρθῆς πίστεως.
Π. Ν. Τ.

ὀρθόδοξος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὀρθὴν δόξαν, ὀρθὴν γνώμην· || ὁ διατηρῶν τὴν ὀρθὴν πίστιν, ὁ εὐλαβούμενος τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας: «ὀρθόδοξος Χριστιανός»· || «ὀρθόδοξον δόγμα» τὸ δόγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· || ***ὀρθόδοξος*** (ὁ) ὡς οὐσ., ὁ ἀσπαζόμενος τὸ ὀρθόδοξον δόγμα.— Ἐπίρρ. ***ὀρθοδόξως***.

— **ὀρθόδοξος *Ἐκκλησία***. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἱδρυθεῖσα χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἐξαπλωθεῖσα πολλαχοῦ λίαν ἐνωρίς, προσεπάθει, ὡς ἦτο φυσικόν, τὰς ἐν σπέρματι ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ ἀποστολικῇ παραδόσει χριστιανικὰς ἀληθείας νὰ κατανοήσῃ βαθύτερον καὶ ἀναπτύξῃ λεπτομερέστερον. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅμως ταύτῃ εὔκολος ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ ἀπόκλισις διὰ τῆς ἀναμίξεως ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων. Τὴν ἀπόκλισιν ταύτην ἔπρεπε νὰ ἀποκρούσῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὴν νὰ καθορίσῃ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Οὕτω βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη καὶ καθωρίσθη ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀποκρούουσα τὰς ἑτεροδιδασκαλίας ἀπέκοπτεν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τοὺς διδάσκοντας αὐτὰς ὡς αἱρετικούς. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων αἱρέσεων ἐλάχιστα ὑπολείμματα ἐσώθησαν μέχρι τῆς σήμερον. Τοὐναντίον σπουδαιοτάτη ἦτο ἡ ἀπόσχισις τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς (1054) καὶ ἡ ἀπ' ἐκείνης τῆς διαμαρτυρομένης, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἔκτοτε ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία μένει διεσχισμένη εἰς τρεῖς μεγάλας Ἐκκλησίας, ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι μικρότερα σχίσματα καὶ αἱρέσεις, τὴν ἀνατολικήν, τὴν δυτικὴν καὶ τὴν διαμαρτυρομένην, ἡ πρώτη τῶν ὁποίων φρονοῦσα ὅτι διατηρεῖ τὴν ὀρθὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καλεῖ ἑαυτὴν καὶ *ὀρθόδοξον*.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 120 ἑκατομμύρια πιστῶν, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν:

1) Τῶν τεσσάρων πατριαρχείων, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

2) Τῆς ἀπὸ τοῦ 431 αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

4) Τῆς ἀπὸ τοῦ 1589 αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

4) Τῆς ἀπὸ τοῦ 1852 αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

5) Τῆς ἀπὸ τοῦ 1831 αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας, πρὸς ἣν μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡνώθη ἡ Ἐκκλησια τοῦ Μαυροβουνίου.

6) Τῆς ἀπὸ τοῦ 1878 αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας.

7) Τῆς καὶ ἐν ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας.

Αἱ ἐν τῇ παλαιᾷ τέλος Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ ἀνεξάρτητοι Ἐκκλησίαι τοῦ Κάρλοβιτς, τοῦ Χέρμαννσταττ καὶ τῆς Βουκοβίνας, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, συνηνώθησαν μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Πολωνίας.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἕνεκα διαφόρων δυσμενῶν περιστάσεων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν μετὰ θαυμαστῆς ὀξυνοίας καὶ βαθυνοίας ἀρξαμένην ἀνάπτυξιν καὶ καθορισμὸν τῶν ἑαυτῆς δογμάτων. Ἕνεκα δὲ τούτου ἠρκεῖτο εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναπτυχθέντων καὶ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῶν διαφόρων ἑτεροδιδασκαλιῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Προϊόντος τοῦ χρόνου αἱ συνθῆκαι ἐγένοντο δυσμενέστεραι πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δογμάτων καὶ οὕτω ταῦτα ἔμειναν μέχρι τῆς σήμερον ἐπισήμως ἀνανάπτυκτα καὶ ἀκαθόριστα. Μετὰ τὴν ἅλωσιν ἰδίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξέπεσεν ἡ παιδεία καθόλου καὶ ἑπομένως καὶ ἡ ἐκκλησιαστική, οὕτως ὥστε ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀλίγους εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ πεπαιδευμένους ἄνδρας. Ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀνωτέρων θεολογικῶν σχολῶν, ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν μόρφωσις τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν κατ' ἀνάγκην ἐγίνετο εἰς ξένα πανεπιστήμια, δυτικὰ ἢ διαμαρτυρόμενα. Ἡ ἐπίδρασις τῆς μορφώσεως ταύτης εἶναι καταφανὴς εἴς τινας τοὐλάχιστον τῶν λογίων καὶ κληρικῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Οὕτως ἀναμφιβόλως ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ ὁ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος διατελοῦσιν ὑπὸ ἐπίδρασιν διαμαρτυρομένην, ἐνῷ ὁ Πέτρος ὁ Μοβίλας, ὁ Μελέτιος ὁ Συρῖγος, ὁ Δοσίθεος καὶ ἄλλοι ὑπὸ δυτικήν. Ἡ ὀρθόδοξος ὅμως Ἐκκλησία ἐκ τῶν προσβολῶν τῆς τε δυτικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῶν ἀποπειρῶν πρὸς ἕνωσιν, ἠναγκάζετο νὰ ὑποδεικνύῃ τὰς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων καὶ οὕτως ὁπωσδήποτε νὰ καθορίζῃ τὴν ἑαυτῆς διδασκαλίαν. Ὁ καθορισμὸς ὅμως οὗτος διετέλει ἐνίοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς ἢ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἦτο αὐθεντικός. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ ἀκαθόριστον ἔτι αὐθεντικῶς πολλῶν ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς δυτικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, ἐν δυνατωτάτῃ συντομίᾳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

1) Πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ ἡ ἱερὰ Παράδοσις.

α') Ἁγία Γραφή. Ἁγία Γραφὴ καλεῖται τὸ σύνολον τῶν βιβλίων τῶν περιεχόντων τὴν θείαν ἀποκάλυψιν καὶ γραφέντων ὑπὸ ἀνδρῶν θεοπνεύστων. Ἥ τε Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη εἶναι πηγαὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, κέντρον ὅμως ἐξ οὗ πρέπει νὰ μελετᾶται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ μέτρον, δι' οὗ νὰ μετρῆται ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία, εἶναι ἡ Καινὴ Διαθήκη. Τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὑπό τινων μὲν θεωροῦνται ὡς ἰσόκυρα τῶν κανονικῶν, παρ' ἄλλοις δὲ «ὡς καλὰ καὶ ἐνάρετα». Ἡ πρώτη τῶν γνωμῶν τούτων φαίνεται ὡς ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφὴ περιέχει τὴν θείαν Ἀποκάλυψιν, πρέπει νὰ μελετᾶται. Ἐν τῇ μελέτῃ ὅμως ταύτῃ ὁδηγὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῶν Πατέρων καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μετάφρασις τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς ἄλλας γλώσσας ἐπιτρέπεται. Ἡ θεοπνευστία τῆς ἁγίας Γραφῆς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κατὰ λέξιν ὑπαγόρευσις τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἀλλ' ὡς ἐπιστασία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθοδηγοῦσα καὶ προφυλάττουσα τοὺς συγγραφεῖς ἀπὸ σφαλμάτων.

β') Ἱερὰ Παράδοσις. Ἱερὰ Παράδοσις καλεῖται ἡ προφορικῶς μεταδοθεῖσα διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων. Ἀπὸ τῆς παραδόσεως ταύτης, τῆς ἀποστολικῆς, πρέπει νὰ διακριθῇ ἡ ἐκκλησιαστική, ἡ ἀναπτυσσομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ καθοδηγουμένη ὑπ' αὐτοῦ ἀναπτύσσει τὴν ἑαυτῆς διδασκαλίαν αὐθεντικῶς. Ἡ ὑπό τινων τῶν ἀνατολικῶν ἀπόρριψις τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως δὲν εἶναι ὀρθή. Κατὰ ταῦτα ἡ παράδοσις δὲν ἔχει μόνον ἑρμηνευτικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ συμπληρωματικὸν τῆς ἁγίας Γραφῆς.

2) Ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ἡ δὲ διδασκαλία τῆς τε δυτικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ (Filioque) εἶναι κατὰ τύπον καὶ οὐσίαν σφαλερά. Τινὲς τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας δέχονται ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἢ πρόεισιν ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, τὸ δι' Υἱοῦ ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν δυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων.

3) Ἀρχέγονος κατάστασις. Ἀποτελέσματα προπατορικῆς ἁμαρτίας. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται τὴν ἀρχέγονον δικαιοσύνην ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συνεργίας τῆς θείας χάριτος μετὰ τῶν ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις ἐμφύτων δυνάμεων καὶ ἑπομένως ὅτι μετὰ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν μένει ἡ εἰκών, ἠμαυρωμένη ὅμως, ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ μετ' αὐτὴν δύναται νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς θείας χάριτος νὰ σωθῇ.

4) Χριστολογία. Ἡ ἐκ τῆς περιχωρήσεως τῶν δύο φύλων ἐν τῷ Χριστῷ ἀντίδοσις τῶν ἰδιωμάτων γίνεται ἐκ τῶν φύσεων ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τὰς φύσεις, ὡς ὁ Λούθηρος καὶ ἡ λουθηρανὴ Ἐκκλησία δέχεται· καὶ ἑπομένως ἡ ubiquitas τῆς λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτή. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν τριῶν ἀξιωμάτων τοῦ Χριστοῦ, δι' ὧν ἐπετελέσθη ἡ ἀπολύτρωσις, ἡ ὀρθόδοξος θεολογία παρέλαβε πολλὰ ἐκ τῆς διαμαρτυρομένης ἰδίᾳ θεολογίας. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπόκειται νὰ ἐξακριβώσῃ ἐὰν πάντα τὰ παραληφθέντα προσαρμόζωνται εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

5) Προσοικείωσις τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἡ προσοικείωσις τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπιτελεσθείσης ἀπολυτρώσεως γίνεται ἔνθεν μὲν διὰ τῆς θείας ἐνεργείας, τῆς θείας χάριτος, ἔνθεν δὲ διά τινος ἀνθρωπίνης, τῆς πίστεως, ἧς ἀναπόσπαστος καρπὸς εἶναι τὰ ἀγαθὰ ἔργα, οὕτως ὥστε οὔτε ἡ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων, οὔτε τὰ ἔργα ἄνευ τῆς πίστεως δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὴν προσοικείωσιν ταύτην. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ ἀπόλυτος προορισμὸς δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτός, ἡ δὲ δικαίωσις προέρχεται ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων καὶ ἑπομένως ἐν αὐτῇ πρέπει νὰ διακριθῶσι βαθμοί.

6) Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεοσύστατον ἵδρυμα, ὡς τοιαύτη δὲ διακρινομένη τῆς πολιτείας εἶναι ὁρατὴ καὶ ἀόρατος, μία καὶ ἀλάθητος ὡς ὅλον.

7) Μυστήρια. Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτά. Τὴν θεωρίαν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐξήγησιν τῆς μὴ ἐπαναλήψεως μυστηρίων τινῶν, καθ' ἣν ταῦτα, ἐκτὸς τῆς μεταδιδομένης χάριτος, ἐγχαράττουσι τῷ μεταλαμβάνοντι καὶ χαρακτῆρα ἀνεξάλειπτον (caracter intelebilis), δὲν φαίνεται ἀποδεχομένη ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Τοὐναντίον τὴν ex opere operantis καὶ ex opere operato ἐνέργειαν τῶν μυστηρίων δέχονται πολλοὶ τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων, εἰ καὶ ἐπισήμως δὲν ἔχει περὶ τούτου ἀποφανθῆ ἡ Ἐκκλησία.

α') Βάπτισμα. Τελεῖ τὸ βάπτισμα διὰ τριττῆς καταδύσεως καὶ οὐχὶ διὰ ραντισμοῦ ἢ ἐπιχύσεως, ὡς ἡ δυτικὴ καὶ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία. Περὶ τῆς μετὰ θάνατον τύχης τῶν μὴ βεβαπτισμένων νηπίων δὲν ἔχει ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπισήμως ἀποφανθῆ, ὡς ἐπίσης δὲν ἔχει ἐπισήμως ἀποφανθῆ καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν τὸ βάπτισμα τῆς ἐπιθυμίας ἀντικαθιστᾷ τὸ πραγματικὸν βάπτισμα, καὶ ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα μένει ἡ ἐπιθυμία (concupiscentia).

β') Χρῖσμα. Τελεῖ τοῦτο εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ διὰ τοῦ πρεσβυτέρου διὰ μύρου, ἀποτελουμένου ἐκ τεσσαράκοντα περίπου ὑλῶν.

γ') Εὐχαριστία. Δέχεται τὴν μεταβολὴν τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀπορρίπτουσα τὴν περὶ μετουσιώσεως θεωρίαν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐνάρτωσιν τῶν λουθηρανῶν, τὴν πνευματικὴν μετάληψιν τῶν καλβινιστῶν καὶ τὴν ἁπλῆν ἀνάμνησιν τῶν ζβιγγλιανῶν. Μεταχειρίζεται ἔνζυμον ἄρτον καὶ οἶνον ἐρυθρόν, μεταδίδουσα τοῖς πιστοῖς ἐξ ἀμφοτέρων. Ἡ θεία εὐχαριστία, ἣν δέχεται ὡς πραγματικὴν θυσίαν, ἐπιφέρει τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν αἰωνίαν ζωήν.

δ') Μετάνοια. Διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας ἐπέρχεται ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ αὐτῶν τῶν βαρυτάτων, τὰ δὲ ἐπιτίμια εἶναι φάρμακα ἰαματικὰ καὶ οὐχὶ ποιναί.

ε') Ἱερωσύνη. Ἀπορρίπτουσα τὴν διδασκαλίαν τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας περὶ βασιλείου ἱερατεύματος, δέχεται τὴν ἱερωσύνην ὡς μυστήριον, δι' οὗ ὁ χειροτονούμενος λαμβάνων τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθίσταται ἱκανὸς λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς, ὁ τοῦ ἐπισκόπου, πρεσβυτέρου καὶ διακόνου.

στ') Γάμος. Θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς μυστήριον, ὡς καὶ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἥτις ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ παρέχει διαζύγιον, ἐνῷ ἡ ὀρθόδοξος παρέχει τοῦτο δι' ὡρισμένους λόγους.

ζ') Εὐχέλαιον. Παρέχει τοῦτο εἰς πάσχοντας καὶ μὴ πρὸς ἴασιν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ἀσθενειῶν.

8. Τὰ ἔσχατα. Δέχεται μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν μέσην κατάστασιν τῶν ψυχῶν, ἀποκρούουσα τὴν περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλίαν αὐτῆς καὶ τὰς πρὸς αὐτὸ συνδεομένας διδασκαλίας καὶ διδάσκει ὅτι τὰ μνημόσυνα φέρουσιν ἄνεσίν τινα ταῖς ψυχαῖς τῶν νεκρῶν.
Κ. Ι. Δ.

Digitized by Google

—«**'Ορθόδοξος** *Θεολογικὴ 'Επιθεώρησις*». Τριμηνιαῖον ἐπιστημονικὸν παράρτημα τοῦ περιοδικοῦ «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1921 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Ι. Μπρατσιώτου. Π. Ν. Π.

—**ὀρθόδοξος** *οἰκονομικὴ σχολή*. Οὕτως ἀπεκλήθη ὑπό τινων ἡ φιλελευθέρα οἰκονομικὴ σχολὴ (βλ.λ. *οἰκονομική*, τ. ΙΗ, σ. 752 α' ἑπ.).

ὀρθοδοξῶ (—*έω*)· ἔχω ὀρθὴν δόξαν, ὀρθὴν γνώμην· || ἀσπάζομαι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα.

ὀρθοδρόμησις,—*εως* (ἡ)· ὁ δρόμος, τὸ τρέχειν κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἀντίθ. *λοξοδρόμησις*.

ὀρθοδρομία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὁ πλοῦς κατὰ τὸ τόξον τοῦ μεγίστου κύκλου τὸ συνδέον τὸ ἀφετήριον πρὸς τὸ κατιτήριον σημεῖον. Εἶναι ὅθεν τὸ «ἐγγύτατον διάρμα», ἡ συντομωτάτη δηλαδὴ μεταξὺ τῶν θεωρουμένων σημείων ἀπόστασις, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἑνοῦν τὰ αὐτὰ σημεῖα λοξοδρομικὸν τόξον, ὅπερ εἶναι πάντως μακρότερον τοῦ ὀρθοδρομικοῦ, μολονότι ἐπὶ τοῦ Μερκατορικοῦ χάρτου τὸ μὲν πρῶτον ἔχει μετεσχηματισμένην εὐθεῖαν, τὸ δὲ ὀρθοδρομικὸν τοιαύτην καμπύλην, ἔχουσαν κοινὰ πέρατα μετὰ τῆς πρώτης. Ἡ τοιαύτη βραχύτης τοῦ ὀρθοδρομικοῦ τόξου καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης οἰκονομία καὶ εἰς διάρκειαν καὶ εἰς γενικὰ ἔξοδα πλοῦ θὰ καθίστων τὴν ὀρθοδρομίαν ὡς ἀποκλειστικὸν πρὸς ναυσιπλοΐαν τρόπον, ἐὰν δὲν ἀντεσταθμίζετο ὑπὸ τοῦ σπουδαιοτάτου πλεονεκτήματος τῆς λοξοδρομίας, τοῦ τέμνειν ὑπὸ σταθερὰν γωνίαν τοὺς μεσημβρινοὺς (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὀρθοδρομίαν, τέμνουσαν αὐτὴν ὑπὸ μεταβλητὴν τοιαύτην), ἣν συνεχῶς καὶ μετὰ πάσης εὐκολίας δύναται νὰ τηρήσῃ τὸ πλοῖον, χάρις εἰς τὴν ἀντισταθμισμένην πυξίδα του, παρέχουσαν γωνίαν πλεύσεως σταθερὰν ὡς πρὸς τὸν μαγνητικὸν μεσημβρινόν. Ἐν τοσούτῳ, τὰ πλοῖα πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν ὀρθοδρομίαν, ὅταν ὠκεανοπλοοῦντα εὑρίσκουν προφανὲς συμφέρον πρὸς τοῦτο. Ὑφίσταται δὲ συμφέρον, ὅταν ἡ ἀπόστασις τῶν σημείων εἶναι μεγάλη—τῆς οἰκονομίας δι' ἀποστάσεις ἕως 30 μίλλια οὔσης ἀναξίας λόγου—καὶ ὅταν ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀφετηρίου καὶ κατιτηρίου γεωγραφικοῦ πλάτους εἶναι ἄνω τῶν 10°, διότι ἄλλως ἡ οἰκονομία εἶναι ἀσήμαντος, τοῦ κέρδους εἰς διάρμα ὄντος τοσοῦτον μεγαλυτέρου ἐφ' ὅσον πλέει τις πρὸς μεγάλα πλάτη· π.χ. ἀπὸ Γιβραλτὰρ ἕως Νέας Ὑόρκης, ἣν ἡ διαφορὰ πλάτους εἶναι μόνον 4° 3/4, τὸ μὲν λοξοδρομικὸν διάρμα μετρεῖται εἰς 3255 μίλλ., τὸ δὲ ὀρθοδρομικὸν εἶναι 3155 μιλλ. περίπου, τῆς ὅλης οἰκονομίας μὴ ὑπερβαινούσης τὰ 100 μιλλ. Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν στοιχείων τοῦ ὀρθοδρομικοῦ τόξου γίνεται, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀναλογιῶν τοῦ Νεπέρου ἢ διὰ χρήσεως βοηθητικῆς γωνίας, δι' ἐπιλύσεως τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου, οὗ αἱ ἄκραι πλευραὶ εἶναι τὰ συμπληρώματα τοῦ πλάτους τοῦ τε ἀφετηρίου καὶ τοῦ κατιτηρίου σημείου, περιεχομένη δὲ γωνία ἡ διαφορὰ μήκους τῶν δύο τόπων· εὑρίσκομεν οὕτω τὸ ὀρθοδρομικὸν διάρμα τρίτην τοῦ τριγώνου πλευράν, τὴν ἀρχικὴν ὀρθοδρομικὴν πλεῦσιν καὶ τὴν τελικὴν τοιαύτην. Οὕτω τὸ τόξον τοῦ μεγίστου κύκλου εἶναι θεωρητικῶς ὡρισμένον, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων τῆς Μερκατορίου ἐπιπεδογραφήσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν τὸ τόξον τοῦτο ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἄνευ προηγουμένης στίξεως διαφόρων τοῦ τόξου σημείων μεταξὺ τοῦ ἀφετηρίου καὶ τοῦ κατιτηρίου εὑρισκομένων· τοῦτο ἐπιτυγχάνομεν φέροντες ἰσαπέχοντας κατὰ 5° ἐνδιαμέσους μεσημβρινοὺς καὶ ὑπολογίζοντες ἐκ τῶν σχηματιζομένων σφαιρικῶν τριγώνων τὰ πλάτη τῶν σημείων καθ' ἃ συνηντήθη τὸ ὀρθοδρομικὸν τόξον ὑπὸ τῶν ἀνὰ 5° ἰσαπεχόντων μεσημβρινῶν. Μεταφέροντες τὰ σημεῖα ταῦτα ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τῶν οὕτωσὶ ὁρισθεισῶν συντεταγμένων των καὶ ἑνοῦντες ταῦτα δι' εὐθειῶν, λαμβάνομεν τεθλασμένην γραμμήν, ἐγγεγραμμένην εἰς τὴν μετεσχηματισμένην τῆς ὀρθοδρομίας, ἧς ἐλάχιστα διαφερούσης τῆς τεθλασμένης, ἡ ἐντελὴς χάραξις παρέλκει. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπολογισμὸν ὑπολογίζονται παρεμπιπτόντως καὶ αἱ νέαι ἀρχικαὶ ὀρθοδρομικαὶ πλεύσεις, ἀπὸ ἐνδιαμέσου σημείου πρὸς ἐνδιάμεσον, ὡς καὶ τὰ μεταξὺ τῶν τοιούτων σημείων ἐνδιάμεσα ὀρθοδρομικὰ διάρματα, ἅτινα ἀθροιζόμενα δέον νὰ δώσωσι τὸ ἀρχικῶς ὑπολογισθὲν συνολικὸν ὀρθοδρομικὸν διάρμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπολογισμὸν προκύπτουν καὶ αἱ ἀπαραίτητοι συντεταγμέναι τοῦ κορυφαίου σημείου, διότι ἂν ὁ μεσημβρινὸς αὐτοῦ πίπτῃ μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν τοῦ ἀφετηρίου καὶ τοῦ κατιτηρίου, ὁ δὲ παράλληλός του ἄγῃ εἰς πλάτη πολικὰ ἐπικίνδυνα εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν λόγῳ παγώνων ἢ πλεόντων πάγων, τότε ἡ ἀπόλυτος ὀρθοδρομία δέον νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὡς ἐπικίνδυνος, νὰ ἀκολουθηθῇ δὲ ὀρθοδρομία μεικτή. Οἱ ναυτικοὶ πίνακες, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ γαλλικοὶ Perrin καὶ οἱ ἑλληνικοὶ Ράλλη-Χόρς, ἀπλουστεύουν πολὺ τοὺς σχετικοὺς ὑπολογισμούς, οὓς δύναταί τις να ἀποφύγῃ ἐντελῶς ἂν διαθέτῃ ὀρθοδρομικὸν χάρτην ἢ σφαῖραν ναυτικὴν Magnac, ἢ ἂν ἀκολουθήσῃ τὴν προσεγγίζουσαν γραφικὴν μέθοδον τοῦ ἀστρονόμου Airy, ἥτις ὅμως προϋποθέτει ὅτι τό τε ἀφετήριον καὶ τὸ κατιτήριον σημεῖον εὑρίσκονται τόσον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φύλλου γενικοῦ χάρτου, ὃν διαθέτομεν, ὅσον καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τὸν ἰσημερινὸν ἡμισφαίριον. Σ. Ε. Λ.

ὀρθοδρομικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθοδρομίαν, εἰς τὸν κατ' εὐθεῖαν δρόμον.

—**ὀρθοδρομικὴ** *γωνία [Ναυτ.]*. Ἡ ἀρχικὴ γωνία Υ, ἣν δέον νὰ λάβῃ τὸ πλοῖον ὅπως ἀπὸ σημείου ἔχοντος πλάτος Λ καὶ μῆκος Μ πλεύσῃ εἰς σημεῖον ἔχον πλάτος $Λ_1$ καὶ μῆκος $Μ_1$, ἀκολουθοῦν ὀρθοδρομίαν. Δίδεται δὲ ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\text{εφ}\ Υ = \frac{\text{ἐφ}\ (Μ_1 - Μ).\ \text{ἡμ}\ φ}{\text{συν}\ (Λ + φ)}$$

ἔνθα φ γωνία βοηθητικὴ ὑπολογιζομένη διὰ τοῦ τύπου: $\text{ἐφ}\ φ = \text{σφ}\ Λ_1 .\ \text{συν}\ (Μ_1 - Μ)$. Σ. Ε. Λ.

— **ὀρθοδρομικοὶ** *χάρται [Ναυτ.]*. Χάρται ναυτικοί, περιωρισμένης χρησιμότητος, οὐχὶ κατὰ τὴν Μερκατόριον ἐπιπεδογράφησιν συντεταγμένοι, ἀλλὰ κατὰ γνωμονικὴν προβολήν, ὑποθέτουσαν τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τὸ κέντρον τῆς γῆς καὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ χάρτου ἐφαπτόμενον εἰς τὴν σφαῖραν καὶ κατὰ τὸ μέσον σημεῖον τῆς ὑπὸ παράστασιν ἐπιφανείας της. Χρησιμοποιεῖται βοηθητικῶς διὰ τὰ προβλήματα τῆς *ὀρθοδρομίας*, δεδομένου ὅτι πάντες οἱ μέγιστοι κύκλοι τῆς σφαίρας ἀποτέμνουν ἐπὶ τοῦ χάρτου εὐθείας γραμμάς. Τῶν παραλλήλων εἰκονιζομένων διὰ τόξων κωνικῶν τομῶν στρεφουσῶν τὰ κυρτὰ πρὸς τὸν ἰσημερινὸν καὶ τὰ κοῖλα πρὸς τὸν πόλον, διὰ τὴν κοινὴν ὀρθοδρομίαν ἑνοῦμεν δι' εὐθείας τὸ ἀφετήριον πρὸς τὸ κατιτήριον σημεῖον καὶ λαμβάνοντες τὰς ἐκ τοῦ ὀρθοδρομικοῦ χάρτου συντεταγμένας τῶν σημείων, μεταφράζομεν αὐτὰς διὰ τῶν αὐξομερῶν πλατῶν εἰς Μερκατορικὰς καὶ τὰς μεταφέρομεν ἐπὶ τοῦ Μερκατορικοῦ χάρτου χαράσσοντες τὴν μετεσχηματισμένην τῆς ὀρθοδρομίας ἐπ' αὐτοῦ, σημεῖον πρὸς σημεῖον. Σ. Ε. Λ.

— **ὀρθοδρομικὸν** *διάρμα [Ναυτ.]*. Τὸ εἰς μίλλια μῆκος δ τοῦ ὀρθοδρομικοῦ τόξου, διδόμενον διὰ τοῦ τύπου (βλ. λ. *ὀρθοδρομικὴ γωνία*):

$$\text{συν}\ δ = \frac{\text{ἡμ.}\ Λ_1 .\ \text{ἡμ.}\ (Λ + φ)}{\text{συν.}\ φ}$$ Σ. Ε. Λ.

— **ὀρθοδρομικὸν** *τόξον [Ναυτ.]*. Τὸ συνδέον τὸ *ἀφετήριον* καὶ τὸ *κατιτήριον* σημεῖον τόξον *μεγίστου κύκλου* τῆς ὑδρογείου. Σ. Ε. Λ.

ὀρθόδωρον (τό). Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν μέτρον μήκους, ὑπολογιζόμενον διὰ τῆς χειρός, ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ καρποῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ μέσου δακτύλου ἢ «ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ καρποῦ μέχρι τοῦ δακτύλου» (*Ἡσύχ.*). Κατὰ τὸν Πολυδ. Β, 157 «τὸ ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἕως ἄκρου δακτύλων, ἡ πᾶσα χείρ, ὀρθόδωρον». Ἰσοδυναμεῖ πρὸς 11 δακτύλους καὶ ἦτο διάφορον τῆς σπιθαμῆς καὶ τῆς λιχάδος. Σήμερον ὑπολογίζεται πρὸς 0,203 τοῦ μέτρου.

ὀρθοέπεια (ἡ)· ἡ ὀρθὴ γλωσσικὴ διατύπωσις τῶν διανοημάτων μας, ἡ ἐπιμέλεια τῶν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων ἐν τῷ λόγῳ εἴτε προφορικῷ εἴτε ἐγγράφῳ.

ὀρθοεπής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὀρθῶς, κατὰ τοὺς γραμματικοὺς καὶ συντακτικοὺς κανόνας ἐκφραζόμενος· || ὁ ὀρθῶς ἐκπεφρασμένος: «ὀρθοεπὴς λόγος» πρβ. *καλλιεπής*.—Ἐπίρρ. **ὀρθοεπῶς**.

ὀρθοθέτης (ὁ) (Orthothetes Fischer) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στροφομενιδῶν ἀρθρωτῶν βραχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἀμφίκοιλον ἢ κυρτόκοιλον, μὲ ἀκτινωτὰς ῥαβδώσεις καὶ ἐστιγμένον.

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ἐν ταῖς θαλάσσαις κοσμολιτικῶς ζησάντων ζῴων τούτων εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς γῆς ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ὀρθοθετῶν εὑρέθησαν ἐντὸς παλαιοζωϊκῶν στρωμάτων τῆς περιοχῆς Κλιμάκι τῆς νήσου Ὕδρας καὶ δὴ τοῦ εἴδους *ὀρθοθέτης crenistria Phill.* ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως καὶ τοῦ εἴδους *ὀρθοθέτης persicus Schellw.* ἐντὸς στρωμάτων τοῦ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀρθοκαρδιογράφημα (τό). Ἡ ἁπλῆ ἀκτινοσκόπησις δίδει τὴν εἰκόνα τῆς καρδίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παραμορφωμένην, διότι αἱ ἐκ τῆς ἀντικαθόδου τῆς σφαίρας ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες ἀποκλίνουσαι μεγεθύνουν τὸ σχῆμα αὐτῆς. Ἡ ὀρθοκαρδιογράφησις γίνεται τῇ βοηθείᾳ μολυβδίνου διαφράγματος, δι' οὗ διέρχεται ἡ κεντρικὴ μόνον ἀκτὶς ἡ προσπίπτουσα καθέτως ἐπὶ τοῦ φθορίζοντος πίνακος. Τῇ βοηθείᾳ μιᾶς σφαίρας κινουμένης ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω μετατίθεται ἡ κάθετος αὕτη ἀκτὶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φθορίζοντος πίνακος. Δι' ἑνὸς μολυβδοκονδύλου καταγράφεται τὸ χεῖλος τῆς σκιᾶς τῆς καρδίας κατὰ τὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐφήρμοσεν ὁ Moritz. Α. Κ. Κ.

ὀρθοκεντρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὀρθόκεντρον.

ὀρθόκεντρον (τό) *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σημεῖον, εἰς ὃ συναντῶνται τὰ τρία ὕψη ἑνὸς τριγώνου. Εἰς τὴν νεωτέραν γεωμετρίαν τοῦ τριγώνου τὸ ὀρθόκεντρον συμβολίζεται διὰ τοῦ γράμματος *Η*.

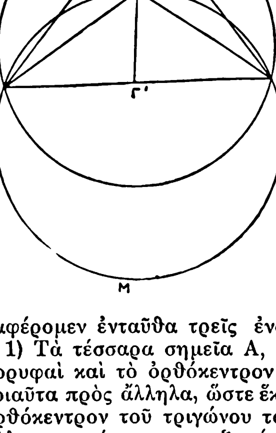

Ἔστω τρίγωνον τὸ ΑΒΓ· ἐὰν ἀπὸ τῶν κορυφῶν φέρωμεν τὰ ὕψη αὐτοῦ ΑΑ', ΒΒ' καὶ ΓΓ', ταῦτα συναντῶνται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον Η, ὅπερ ἐκλήθη *ὀρθόκεντρον*.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων τοῦ ὀρθοκέντρου, τῶν ὑψῶν τοῦ τριγώνου καὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τρεῖς ἐνδιαφερούσας:

1) Τὰ τέσσαρα σημεῖα Α, Β, Γ καὶ Η (αἱ τρεῖς κορυφαὶ καὶ τὸ ὀρθόκεντρον τοῦ τριγώνου) εἶναι τοιαῦτα πρὸς ἄλληλα, ὥστε ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶναι ὀρθόκεντρον τοῦ τριγώνου τοῦ ὑπὸ τῶν τριῶν ἄλλων σημείων σχηματιζομένου· π. χ. τὸ Α εἶναι ὀρθόκεντρον τοῦ τριγώνου ΒΗΓ.

2) Ἡ ἀπόστασις τοῦ ὀρθοκέντρου Η ἀπὸ τινος πλευρᾶς τοῦ τριγώνου ΑΒΓ εἶναι ἴση πρὸς τὸ τμῆμα τῆς ἀντιστοίχου καθέτου τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς πλευρᾶς καὶ τῆς περιφερείας τοῦ περιγεγραμμένου κύκλου. Π. χ. εἶναι

ΗΑ'=Α'Ζ

3) Οἱ περὶ τὰ τρία ἐκ τῶν τεσσάρων σημείων Α, Β, Γ, Η περιγεγραμμένοι κύκλοι εἶναι ἴσοι. Π. χ. ὁ κύκλος ΑΗΒΜ εἶναι ἴσος μὲ τὸν κύκλον ΑΒΓΖ. Ν. Γ.

ὀρθοκέραμος (ἡ). Ἡ εἰδικὴ κέραμος, ἡ παριστῶσα διαφόρους μορφὰς (φύλλων, ζῴων κ. τ. τ.) καὶ τιθεμένη εἰς τὰ ἐπὶ τῶν κορωνίδων ὅρια τῆς συνήθους ἐπικεραμώσεως τῆς στέγης, καὶ δὴ εἰς τὰς προσόψεις τῶν συνήθων οἰκοδομῶν, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν.

ὀρθόκερας (τὸ) (Orthoceras Breyn) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὄστρακον εὐθύ, ἐπίμηκες-κωνοειδές, στρογγύλης (καὶ σπανιώτερον) ἐλλειπτικῆς διατομῆς. Τὰ χωριστικὰ διαφράγματα ἦσαν κοῖλα καὶ ὁ σίφων διαφόρου πάχους, κεντρικὸς ἢ ἔκκεντρος. Τὰ σιφωνικὰ χωνία ἦσαν βραχέα ἢ ἔφθανον μέχρι τοῦ ἀμέσως ἑπομένου χωριστικοῦ τοιχώματος. Ὁ κατοικίδιος θάλαμός των ἦτο μέγας καὶ τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα ἁπλοῦν. Ὁ ἐμβρυϊκὸς θάλαμος ἦτο ἀσβεστολιθικός, σακκοειδής. Τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τοῦ κελύφους δεικνύει συχνὰ ἐγκαρσίας ἢ ἐπιμήκεις διακοσμήσεις (ῥαβδώσεις, πτυχάς, σειρὰς κόμβων κ.τ.λ.). Ἐνίοτε εὑρίσκονται διατετηρημένα καὶ λείψανα τοῦ ἀρχικοῦ χρωματισμοῦ τοῦ κελύφους (γραμμαί, ταινίαι, κηλῖδες, ζιγκζαγκοειδεῖς ταινίαι).

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς γῆς ἐντὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι καὶ τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἡ κυρία των ἀνάπτυξις εἰς εἴδη καὶ μέγεθος ἐγένετο κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ μακρόκωνα ὀρθοκέρατα ἔφθανον ἐνίοτε τὸ μῆκος τῶν 1—2 μ. Τὸ γένος ὀρθόκερας περιλαμβάνει πλέον τῶν 1150 εἰδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 850 ἀνήκουσιν εἰς τὴν σιλούριον περίοδον.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ὀρθοκεράτων εὑρέθησαν: α') Ἐν Εὐβοίᾳ ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ ὄρους Γαλτζάδες. β') Ἐν Ὕδρᾳ εἰς τὸ ΒΑ. καὶ ΝΔ. τμῆμα τῆς νήσου τῶν εἰδῶν *ὀρθόκερας campanili Mojs*, *ὀρθόκερας multilabiatum* καὶ *ὀρθόκερας politum* ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνισίου βαθμίδος τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. γ') Εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς κάτω καρνίου βαθμῖδος τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (παρὰ τὸ Λιγουριὸ) τῶν εἰδῶν *ὀρθόκερας triadicum* καὶ *ὀρθόκερας dubium*, καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνισίου καὶ τῆς λαδινίου βαθμῖδος τοῦ λόφου Θεόκαφτα τῶν εἰδῶν *ὀρθόκερας campanile*, *ὀρθόκερας politum*. δ') Ἐν Χίῳ ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Μαρμαροτραπέζης, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ βερφένιον τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀρθοκερατίδαι (οἱ) (Orthoceratidae M. Coy) *[Παλαιοζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων.

Digitized by Google

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὄστρακον εὐθὺ ἢ κεκαμμένον, φυσαλιδοειδῆ ἀπασβεστολιθωμένον ἐμβρυϊκὸν θάλαμον, σίφωνα κεντρικὸν ἐνδιάμεσον ἢ κρασπεδικόν, ἐνίοτε πολὺ παχὺν καὶ ἀπεστενωμένον δι᾽ ἐπιγενῶν δακτυλίων ἢ ἄλλων σχηματισμῶν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπάγονται τὰ γένη *κωνόκερας, ἀκτινόκερας, δισκόσωρος, λοξόκερας, ὀρθόκερας, βακτρόκερας, κυρτόκερας, ποτηριόκερας* κ. ἄ.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται πολλαχοῦ τῆς γῆς ἐντὸς τῶν διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι καὶ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀρθόκερως (ὁ,ἡ)· ὁ ἔχων ὀρθά, εὐθυτενῆ κέρατα.

ὀρθόκερως (ὁ) (Orthocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καλιδιιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων ἀπαντώντων πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ ἀμμωδῶν ἐκτάσεων. Δ. Ν. Π.

—**ὀρθόκερως** (ὁ) (Orthocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων κεφαλοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ναυτιλιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ κόγχην εὐθεῖαν ἢ ἐλάχιστα κυρτήν, σχεδὸν κωνικήν, ὑπὸ πολλῶν περιελίξεων κοσμουμένην καὶ ἐσωτερικῶς διῃρημένην εἰς δύο μέρη· Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *ὀρθόκερως ὁ αἰχμηρὸς* (Orthocerus acutus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ κόγχην λίαν ἐπιμήκη καὶ αἰχμηράν. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

ὀρθοκεφαλία (ἡ) *[Ἀνθρωπολογ.]*. Ὁ μέσος βαθμὸς ὕψους τῆς κεφαλῆς ἢ τοῦ κρανίου. Μεταξὺ τῶν διαφόρων κεφαλο- (ἢ κρανιο-) μετρήσεων λαμβάνομεν διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς κρανιακῆς κάψης καὶ τὸ ὕψος ταύτης. Καὶ τὸ μὲν ἀπόλυτον ὕψος, ἡ κάθετος διάμετρος τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κρανίου, ἤτοι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ τραγίου (κεφαλομετρικοῦ σημείου ἄνωθεν τοῦ τράγου τοῦ ὠτὸς) μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, ἢ προκειμένου περὶ κρανίου ἄνευ τῶν μαλακῶν μορίων ἡ ἀπόστασις τῶν κρανιολογικῶν σημείων βασίου βρέγματος, ἤ, ὅταν τὸ βάσιον δὲν ὑπάρχῃ, μεταξὺ πορίου-βρέγματος, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς δύο κοινοτέρας, δίδει μὲν ἕναν ἀριθμόν, παριστῶντα ἀπόλυτον μέτρον διὰ τὸ ἄτομον, δὲν πληροφορεῖ ὅμως περὶ τῆς μορφῆς τοῦ κρανίου καὶ δὴ ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα. Πρὸς τοῦτο λαμβανόμενον τὸ σχετικὸν μέτρον, δηλαδὴ τὸν δείκτην καὶ δὴ μήκους-ὕψους ἢ πλάτους-ὕψους. Ἀναλόγως τοῦ πρώτου, διακρίνομεν: Χαμαικεφαλίαν (κρανίαν), ὀρθοκεφαλίαν (κρανίαν), ὑψικεφαλίαν (κρανίαν)· ἀναλόγως δὲ τοῦ δευτέρου, πρὸς διάκρισιν, ἔδωσαν τὰ ὀνόματα: ταπεινοκεφαλίαν (κρανίαν), μετριοκεφαλίαν (κρανίαν), ἀκροκεφαλίαν (κρανίαν). Καὶ τοῦτο, διότι δύναται ἓν κρανίον σχετικῶς πρὸς τὸ προσθιοπίσθιον μῆκός του νὰ φαίνεται ὑψηλὸν ἢ χαμηλόν, ἐνῷ ἀντιθέτως σχετικῶς πρὸς τὸ πλάτος νὰ εἶναι χαμηλὸν ἢ ὑψηλόν.

Αἱ διαφοραὶ τοῦ ὕψους τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τῶν διαφόρων φυλῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ φυσιολογικοῦ, φυλετικοῦ (διότι ἔχομεν καὶ τὰς ἐκ πρωΐμου συνοστεώσεως ῥαφῶν ἐντονωτέρας παραμορφώσεις καθ᾽ ὕψος), ἂν καὶ ὄχι τόσον ἔκσημοι, ὅπως αἱ τοῦ μήκους-πλάτους, ἀποτελοῦν διακριτικὸν φυλετικὸν χαρακτηριστικὸν σημαντικόν. Καὶ ἐκ τῆς λήψεως τοῦ ἀπολύτου ὕψους καὶ ἐκ τῆς τῶν δεικτῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ μῆκος ἢ πλάτος, παρατηροῦμεν ἐκ τῆς μελέτης διαφόρων πινάκων ὅτι οἱ Μογγόλοι, Ἰάπωνες, Ἐσκιμῶοι, Μικρονήσιοί τινες καὶ Ἀμερικανοϊνδοὶ ἐμφανίζουν ὀρθοκεφαλίαν (καὶ ὑψικεφαλίαν). Γενικῶς δ᾽ ἄλλως, ἡ χαμαικεφαλία εἶναι ἧττον διαδεδομένη ἢ αἱ ἄλλαι καταστάσεις, μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν. Πρέπει δὲ νὰ λαμβάνωνται ὑπ᾽ ὄψιν πάντοτε, εἰ δυνατόν, καὶ αἱ δύο σχέσεις μήκους-ὕψους καὶ πλάτους-ὕψους, πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ ὕψους τῆς κεφαλῆς, διότι πολλάκις δὲν ὑπάρχει ἁρμονία αὐτῶν. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὀρθόκλαστον (τὸ) (orthoklas), ἢ ***ὀρθόσχιστον*** *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν ἀστρίων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $KAl\ Si_3\ O_8$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικήν, παρουσιάζει δὲ θραυσμὸν κογχώδη ἢ ἀνώμαλον, σκληρότητα 6, εἰδικὸν βάρος 2,53—2,58 καὶ λάμψιν μαργαριτώδη ἕως ὑαλώδη. Εἶναι ἄχρους, συνήθως ὅμως ἐμφανίζεται καὶ λευκός, ὑποκίτρινος, ὑποπράσινος καὶ ἐρυθρόφαιος. Μία σπανία παραλλαγὴ αὐτοῦ μὲ χρῶμα σμαραγδοπράσινον ὀνομάζεται *λίθος τῶν Ἀμαζόνων*. Ἀπαντᾷ ὡς οὐσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν εἰς πλεῖστα πυριγενῆ πετρώματα, ὡς λ. χ. εἰς τοὺς γρανίτας, συηνίτας, πορφύρας καὶ τραχείτας, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς κρυσταλλοσχιστώδη, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς γνευσίους, εἰς δευτερογενῆ δὲ κοιτάσματα ὑπάρχει καὶ εἴς τινα ἰζηματογενῆ πετρώματα. Γ. Β.

ὀρθόκογχα (τὰ) *[Ζῳολ.]* Παλαιὰ κατηγορία τῶν μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα τὰ ζῷα τὰ παρουσιάζοντα ὀρθὰς κόγχας. Σήμερον ἡ διάκρισις καὶ συνεπῶς καὶ ἡ κατάταξις τῶν ζῴων τούτων εἰς τὴν κατηγορίαν τούτων ἔχει ἐγκαταλειφθῆ. Δ. Ν. Π.

ὀρθοκρανία (ἡ) *[Ἀνθρωπολογ.]*. Ὅρος ἐν χρήσει προκειμένου περὶ τοῦ κρανίου, ἀντὶ τοῦ *ὀρθοκεφαλία* (βλ. λ.). Ι. Γ. Κ.

ὀρθοκυανίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὄξινον ἀζώχρωμα, βάπτον ἀνθεκτικώτατα εἰς τὸ φῶς κυανοῦν τὸ ἔριον. Σ. Γ.

ὀρθοκυστικαὶ ***διαταραχαί***. Καλοῦνται οὕτω αἱ διαταραχαὶ τῆς λειτουργίας τῆς κύστεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ, αἱ νευρικῆς αἰτιολογίας. Καὶ εἰς μὲν τὰς διαταραχὰς τοῦ ὀρθοῦ περιλαμβάνονται: α′) Ἡ *γαστροστεγνότης*, ἤτοι ἡ ἐπίσχεσις κοπράνων, ἥτις ὀφείλεται ἢ εἰς σπασμὸν τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ δακτυλίου ἢ εἰς πάρεσιν ἢ παράλυσιν (ἀπόλυτος δυσκοιλιότης) τῶν ἐντέρων. Ἡ δυσκοιλιότης αὕτη, ἡ νευρική, δέον νὰ διακρίνεται τῶν ἐκ παθήσεων ἐντερικῶν. β′) Ἡ *ἀκράτεια κοπράνων*, μερικὴ ἢ ἀπόλυτος· αὕτη ὀφείλεται εἰς πάρεσιν ἢ παράλυσιν (ἡ ἀπόλυτος) τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ ὀρθοῦ, ἢ εἰς ἔντονον περισταλτισμόν. Καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ κυρίως νευρικαὶ διαταραχαὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ὀρθοῦ. Ἐκτὸς τούτων ὅμως ἔχομεν καὶ τὰς ψυχικῆς ἀρχῆς διαταραχάς, ἤτοι τὴν ἐπίσχεσιν ἢ τὴν ἀκράτειαν. Ἀμφότεραι δ᾽ εἶναι ἐκδηλώσεις ἀρνητισμοῦ καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἀνοίας καὶ τὴν διανοητικὴν σύγχυσιν, κυρίως, σπανιώτερον δ᾽ εἰς τὰς ἄλλας ψυχικὰς συνδρομάς, εἰς ἃς ὅταν ἐμφανισθῶσιν εἶναι σημεῖον ἐξόχως βαρύ.

Αἱ δ᾽ ἐκ τῆς κύστεως διαταραχαί, νευρικῆς αἰτιολογίας, εἶναι: α) *Ἐπίσχεσις οὔρων* (*ἰσχουρία*) μερική, ὡς ἡ οὔρησις εἰς πλείονας πράξεις (διακεκομμένη οὔρησις) ἢ ἀπόλυτος. Αὕτη ὀφείλεται ἢ εἰς σύσπασιν τοῦ σφιγκτῆρος τῆς οὐρήθρας ἢ εἰς πάρεσιν ἢ παράλυσιν τοῦ ἐξωστῆρος τῆς κύστεως. Ἡ παράλυσις τοῦ ἐξωστῆρος συνεπάγεται ὑπερπλήρωσιν τῆς κύστεως καὶ συνεπῶς κένωσιν αὐτῆς δι᾽ ὑπερπληρώσεως κατὰ σταγόνας, ὅτε ἡ ἐπίσχεσις αὕτη ἐμφανίζεται ὡς ἀκράτεια. β) *Ἀκράτεια οὔρων*, μερική, ὡς ἡ διαφυγὴ σταγόνων τινῶν καὶ ἡ ἐπιτακτικὴ πρὸς οὔρησιν ἔπειξις, καὶ ἀπόλυτος. Ὀφείλεται δ᾽ ἡ ἀκράτεια ἢ εἰς παράλυσιν τοῦ σφιγκτῆρος τῆς οὐρήθρας (κύστεως) ἢ εἰς σύσπασιν τοῦ ἐξωστῆρος τῆς κύστεως. Αἱ διαταραχαὶ αὗται της οὐρήσεως παρατηροῦνται ἐπὶ πλείστων παθήσεων νευρικῶν, εἰς ἃς ἔχομεν προσβολὴν τοῦ ἱεροῦ μυελοῦ καὶ τῶν ὀπισθίων ῥιζῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν κυρίως νευρικῶν τούτων διαταραχῶν τῆς κύστεως, ἔχομεν καὶ τοιαύτας ψυχικῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ ἀκράτειαν (οὔρησιν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ) καὶ ἐπίσχεσιν (κατακράτησιν οὔρων λόγῳ ἀρνητιτισμοῦ). Ἡ ἀκράτεια ὅμως αὕτη διαφέρει τῆς κυρίως νευρικῆς, διότι ἐν μὲν τῇ νευρικῇ ἀκρατείᾳ ἔχομεν διαρκῆ ἔκχυσιν οὔρων, ἐν δὲ τῇ ψυχικῇ τοιαύτην κατὰ περιόδους, ὡς καὶ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ κένωσις γίνεται ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ ἐν γένει χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ᾽ ὄψιν αἱ ἠθικοκοινωνικαὶ ὑποχρεώσεις, ὡς συνέβαινε πρίν. Εἰς ταύτας ἀνήκει καὶ ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις τῶν παίδων, ὡς καὶ αἱ παρορμήσεις οὐρήσεως καὶ ἀποπατήσεως ἐφ᾽ ἑαυτοῦ ἢ εἰς μέρη ἀπαγορευόμενα ὑπὸ τῆς ἠθικῆς, ὡς π. χ. οὔρησις τραπέζης, ἀποπάτησις ἐν δημοσίᾳ συναθροίσει κττ. Παρατηροῦνται δὲ αἱ μὲν ψυχικῆς ἀρχῆς διαταραχαὶ ὀρθοῦ καὶ κύστεως ἐπὶ ἀνοιῶν, συγχύσεως κττ., αἱ δὲ κυρίως νευρικαί, ἐπὶ πάσης παθήσεως νευρικῆς, εἰς ἣν εἶναι προσβεβλημένη ἡ ὀσφυϊερὰ χώρα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, καὶ δὴ ἡ ὀπισθία. Ἡ διαγνωστικὴ αὐτῶν σημασία εἶναι μεγάλη. Προγνωστικὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν δὲν ἔχουσι, πλὴν ἂν συνυπάρχωσιν ἐσχάραι καὶ ἔχωμεν ἀκράτειαν, ὅτε ἡ πρόγνωσις εἶναι δεινή. Τ.Α.Ζ.

ὀρθολευκανιλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἡ μία ἐκ τῶν ἰσομερῶν μορφῶν τῶν *λευκανιλινῶν* (βλ. λ.).

Ὀρθολίθια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Κεφαλληνίας (πλάτ. 38°15′40″ Β., μῆκ. 20°22′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203 Santa Maura, Ithaca, Cephallonia), προέχον κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Παληκῆς, 5 μίλλ. βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Γέρο-Γόμπος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μονολίθους ὀρθουμένους ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὡς νησῖδας ἀπορρῶγας, εὑρισκομένας δὲ ἐγγύτατα ἀλλήλων καὶ τῇ ἀκτῇ. Δυτικῶς αὐτοῦ ὁ ὅρμος Ἁγία Θέκλα. Σ. Ε. Λ.

Ὀρθολίθι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον (πρότερον καλούμενον *Κάτω Φανάρι*) τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.013. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ποτάμι* καὶ *Σκαπέτι*, παράγει δὲ ὀνομαστὸν ἔλαιον καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ι. Σ. Σ.

— **Ὀρθολίθι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, καταπῖπτον ἀποτόμως εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον (ὕψ. 1.102 μ.). ΝΔ. συνδέεται μὲ τὸ ὄρος τῆς Ἑρμιονίδος Δίδυμα. Ἐξ Ἀθηνῶν ὁρώμενον φαίνεται σχήματος κωνοειδοῦς, παρομοίου πρὸς τὸ ὄρος τῆς Αἰγίνης. Ἐκ Πόρου ὅμως λαμβάνει μορφὴν ὑπτίας γυναικός, ἐξ οὗ κοινῶς λέγεται *Κοιμωμένη*. Ι. Σ. Σ.

ὀρθολογία (ἡ)· ὀρθὸς λόγος, τὸ ὁμιλεῖν ἢ γράφειν ὀρθῶς, ὀρθοέπεια.

ὀρθολογικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, εἰς τὸν ὀρθολογισμόν: «*ὀρθολογικὴ θεωρία*».—Ἐπίρρ. ***ὀρθολογικῶς***.

ὀρθολογισμὸς (ὁ)· ἡ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον διανόησις, ἡ προσπάθεια πρὸς λύσιν τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων διὰ τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς ὡς φιλοσοφικὸν δόγμα: «*ἡ θεωρία τοῦ ὀρθολογισμοῦ*».

— *[Φιλοσ.]* *Ὀρθολογισμὸς* λέγεται τὸ κατ᾽ ἀρχὰς ἡ ἐν τῇ θεολογίᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς θρησκείας ἄποψις ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἀτέλειαι τῆς πίστεως καὶ ἰδίᾳ τὰ γεγονότα τῆς ἀποκαλύψεως ἑρμηνεύονται διὰ τοῦ λόγου ἢ δύνανται νὰ θεμελιωθοῦν διὰ τοῦ λογικοῦ. Εὐστόχως ἄρα ὁρίζει τὸν ὀρθολογισμὸν τοῦτον ὁ Μπαουμγκάρτεν ὡς ἑξῆς: «Rationalismus est error omnia in divinis tollem supra rationem errantis posita». Τοῦ θεολογικοῦ τούτου ὀρθολογισμοῦ ὀπαδοὶ εἶναι οἱ δυϊσταί, ἐν οἷς προέχουσαν κατέχουσι θέσιν ὁ φιλόσοφος Χρ. Βόλφ καὶ ὁ θεολόγος Σέμλερ, καὶ οἱ καθηγεμόνες τοῦ γερμανικοῦ φωτισμοῦ. Ἡ ῥοπὴ αὕτη ὑπεχώρησε κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος, ὅπερ νῦν ἀναφαίνεται, καὶ δὴ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ῥωμαντισμοῦ.

Ἐν τῇ κυρίως φιλοσοφίᾳ *ὀρθολογισμὸς* λέγεται ἡ γνωσιολογικὴ ἐκείνη ῥοπή, ἥτις ἐξαίρει ὡς πηγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως τὴν νόησιν, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐμπειριοκρατίαν, διδάσκουσαν τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν μονοκρατορίαν τῆς ἐμπειρίας. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ ἐμπειριοκρατία παράγει πᾶσαν γνῶσιν ἐκ τῆς κατ᾽ αἴσθησιν ἀντιλήψεως, ἰσχυρίζεται ὁ ὀρθολογισμὸς ὅτι αὕτη εἶναι ἀδύνατον νὰ πηγάζῃ ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἐπειδὴ οὐσιώδη αὐτῆς γνωρίσματα εἶναι ἡ καθολικότης καὶ ἡ ἀναγκαιότης, ταῦτα δὲ εἶναι δυνατὰ μόνον ἐφ᾽ ὅσον ἡ γνῶσις εἶναι προϊὸν τῆς νοήσεως.

Ἄλλαις λέξεσιν, εἰς τὸ ἐρώτημα ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ὑφίσταται γνῶσις ἀντικειμένων ἐξ ὑποκειμένου, ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τοῦ καθαροῦ λόγου, ὁ ὀρθολογισμὸς ἀπαντᾷ καταφατικῶς, βεβαιῶν ὅτι διὰ καθαρᾶς νοήσεως προσκτώμεθα ἀπόλυτον καὶ πλήρη γνῶσιν τῶν ὄντων, τὴν ὁποίαν ἀδύνατον νὰ παράσχωσιν αἱ αἰσθήσεις. Τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀμφισβητεῖ ἡ ἐμπειριοκρατία, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνη καὶ ἀποκλειστικὴ πηγὴ γνώσεως εἶναι αἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ ὁποία ὁμολογεῖ συγχρόνως διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ὅτι ἡ ἀπόλυτος καὶ πλήρης γνῶσις εἶναί τι ἀδύνατον. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀπόψεων ἀντίθεσιν ἐπεχείρησε νὰ ἄρῃ ὁ Κάντιος, ἀποτελέσας ἐξ αὐτῶν ἑνότητα διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων. Οὕτως ὁ ὀρθολογισμὸς εἶναι μία ἐκ τῶν τριῶν γνωσιολογικῶν ῥοπῶν, αἵτινες ἀνεφάνησαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, μία ἐκ τῶν τριῶν δυνατῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πηγῶν τῆς γνώσεως. Ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς περίπου σημεῖα: Ὑπάρχουν γνώσεις προερχόμεναι οὐχὶ ἐκ τῶν κατ᾽ αἴσθησιν ἀντικειμένων, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς καθαρᾶς νοήσεως· αἱ γνώσεις αὗται, αἱ διὰ τῆς νοητικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου συγκροτούμεναι, ὑπερέχουσι τῶν διὰ τῆς ἐμπειρίας ποριζομένων γνώσεων· τοῦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μόνον ἡ νόησις ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀληθείας, τοῦ κύρους, τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀντικειμενικότητος τῆς γνώσεως. Ἡ ἐμπειριοκρατία, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μᾶλλον ἀφελῆ αὐτῆς μορφήν, τὴν τῆς αἰσθησιαρχίας, ἀποτελεῖ τὴν ἄποψιν τοῦ μήπω φιλοσοφοῦντος ἀνθρώπου, ἐφ᾽ ὅσον τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων δέχεται ἀφελῶς ὅτι τὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου ἔχει διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ὁ γνωσιολογικὸς ὀρθολογισμὸς γεννᾶται ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ἀπαλλάσσεται ἡ φιλοσοφία ἀπὸ τῶν κοσμολογικῶν παραστάσεων τῶν πολλῶν, ἰσχυριζομένη ὅτι ἡ ἐπιστημονική, ἡ φιλοσοφικὴ γνῶσις ὡς μόνην καὶ κυρίαν αὐτῆς πηγὴν ἔχει τὴν νόησιν ἢ τὸν λόγον. Τὴν ὀρθολογιστικὴν ταύτην θεωρίαν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πηγῆς τῆς γνώσεως ἀπαντῶμεν ἤδη ἐν τῇ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίᾳ. Οὕτω θεωροῦσιν οἱ Ἐλεᾶται τὸν λόγον ὡς τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας καὶ λέγουσι τὰς αἰσθήσεις ὡς ἀπατηλάς, ἐκβάλλοντες αὐτὰς ἐκ τῆς ἀληθείας. Διογένης ὁ Λαέρτιος λέγει περὶ τοῦ Παρμενίδου: «κριτήριον δὲ τὸν λόγον εἶπε· τάς τε αἰσθήσεις μὴ ἀκριβεῖς ὑπάρχειν· φησὶ γοῦν: μηδέ σ᾽ ἔθος πολύπειρον ὁδὸν κατὰ τήνδε βιάσθω νωμᾶν ἄσκοπον ὄμμα καὶ ἠχήεσσαν ἀκουὴν καὶ γλῶσσαν, κρῖναι δὲ λόγῳ πολύδηριν ἔλεγχον· διὸ καὶ περὶ αὐτοῦ φησιν ὁ Τίμων: Παρμενίδου τε βίην μεγαλόφρονα, τὴν πολύδοξον, ὅς ῥ᾽ ἐπὶ φαντασίας ἀπάτης ἀνενείκατο νώσεις». Ἐπίσης καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἀπορρίπτει τὴν κατ᾽ αἴσθησιν

Digitized by Google

γνῶσιν ὡς ἀναξιόπιστον καὶ ἀπατηλήν, θεωρῶν ὡς ἀληθῆ τοιαύτην μόνον τὴν ἐκ τῆς νοήσεως πηγάζουσαν. «Κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα βαρβάρους ψυχὰς ἐχόντων». Ἀκόμη καὶ ὁ Δημόκριτος καὶ οἱ ἀτομικοὶ καθόλου ἀπονέμουσιν εἰς μόνον τὸν λόγον τὴν ἱκανότητα τῆς γνώσεως τῶν ὄντων, θεωροῦντες τὴν μὲν νοητικὴν γνῶσιν ὡς τὴν γνησίαν καὶ φωτεινήν, τὴν δὲ κατ' αἴσθησιν ὡς νόθον καὶ σκοτεινήν. Ὀρθολογιστὴς εἶναι καὶ ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐξαίρει ἐναντίον τοῦ ὑποκειμενισμοῦ τῶν σοφιστῶν τὴν ἀξίαν τῆς νοητικῆς, σταθερᾶς καὶ καθολικὸν κῦρος κεκτημένης γνώσεως, διακρίνων αὐτὴν ἀπὸ τῆς δόξης, καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Πλάτων, ὅστις διδάσκει ὅτι τὸ ὄντως ὂν γνωρίζομεν διὰ τῆς νοήσεως καὶ συγκροτεῖ τὴν περὶ ἀναμνήσεως θεωρίαν. Τῶν ἰδεῶν γνῶσιν λαμβάνομεν, κατὰ τὸν μέγαν φιλόσοφον, οὐχὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ διὰ τοῦ νοῦ, ὅστις εἰσδύει διὰ μέσου τῆς ποικιλίας τῶν φαινομένων μέχρι τοῦ ἐσχάτου λόγου αὐτῶν καὶ ἀνάγεται μέχρι τοῦ ὄντως ὄντος, τῆς πραγματικῆς καὶ ἀληθοῦς οὐσίας τῶν ὄντων. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲ αὐτὸς θεωρεῖ τὸν νοῦν ὡς ἐπιστήμης ἀρχήν.

Ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία ῥέπει ἰσχυρῶς πρὸς τὸν γνωσιολογικὸν ὀρθολογισμόν, τὸ μὲν πιστεύουσα εἰς ἐμφύτους ἀληθείας, τὸ δὲ ὑπερβαλλόντως τιμῶσα τὴν νόησιν. Ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ διαβλέπει τὸ μέσον πρὸς τὴν αὐτοτελῆ ἐνέργειαν τῆς νοήσεως. Καὶ τὰ μεγάλα συστήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, τὰ τοῦ Καρτεσίου, Σπινόζα, Λεϊβνιτίου, στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Τὰ μαθηματικὰ καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν καθορίζουσιν ἐνταῦθα τὴν διαμόρφωσιν τῆς φιλοσοφίας, ὁ δὲ λόγος κηρύσσεται ὡς ἡ ὑψίστη αὐθεντία οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ πράξει. Κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον, ἀναγκαῖον καὶ καθολικὸν κῦρος κεκτημέναι εἶναι μόνον αἱ vérités de raison, αἵτινες διέπονται ὑπὸ τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως, ἐνῷ αἱ vérités de fait, αἱ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀποχρῶντος λόγου στηριζόμεναι, εἶναι τυχαῖαι καὶ μεταβληταί. Ἀλλ' ὁ κυρίως ἱδρυτὴς τοῦ νεωτέρου γνωσιολογικοῦ ὀρθολογισμοῦ εἶναι ὁ Καρτέσιος διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ περὶ ἐμφύτων ἰδεῶν, τῆς ἐξάρσεως τοῦ φυσικοῦ φωτός, τοῦ lumen naturale, καὶ τῶν αἰωνίων καὶ ἀναγκαίων ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας συλλαμβάνει τὸ πνεῦμα ἀφ' ἑαυτοῦ. Κατὰ παρεμφερῆ τρόπον διδάσκει καὶ ὁ Σπινόζας ὅτι ἡ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται δι' ἑαυτῆς καὶ ὅτι μόνος ὁ λόγος δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀληθῆ, αἰωνίαν καὶ ἀναγκαίαν οὐσίαν τῶν ὄντων. Καὶ οἱ τρεῖς ὁρμῶνται, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, σκοπὸς δὲ αὐτῶν εἶναι ἡ συγκρότησις μαθητικῆς τινος θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου. Εἶναι φυσικὸν ὅτι τοιαύτη θεωρία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας, ἀκριβῶς ὅπως τὰ μαθηματικά. Ὁμοίως ἡ σκωτικὴ σχολὴ δέχεται τὴν ὕπαρξιν ἀναγκαίων καὶ αὐτοφανῶν ἀληθειῶν, αἵτινες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεπήγασαν ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῶν. Καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ ἐξαίρει διὰ τοῦ Φίχτε, τοῦ Σέλιγγ καὶ τοῦ Ἑγέλου τὴν καθαρὰν νόησιν, ἥτις παράγει ἀφ' ἑαυτῆς τὸ περιεχόμενόν της. Ὁ τελευταῖος ἰδίᾳ ἀπονέμει εἰς τὴν νόησιν τὴν δύναμιν ἵνα διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς κινήσεως συγκρατῇ τὸ περιεχόμενον τοῦ κόσμου, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐμπειρίας καὶ ἄνευ αὐτῆς.

Ἐκ τῶν συγχρόνων ὀρθολογισταὶ ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ εἶναι ὁ Χοῦσσερλ καὶ ἐν μέρει ὁ Κοέν, οἱ Ἰταλοὶ Κρόττε καὶ Τζεντίλλε καὶ καθόλου οἱ νέοι ἑγελιανοί, οἱ Ἄγγλοι Taggant καὶ Mackenric, οἱ Renouvier καὶ Hamelin, καὶ ἄλλοι πολλοί, εἰ καὶ δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας διὰ τοῦ Καντίου ὁ ἐν τῇ αὐστηρᾷ σημασίᾳ τῆς λέξεως ὀρθολογισμὸς δὲν εἶναι εὐχερῶς ἀποδεκτός.

Πρὸς ἀποτέλεσιν πάσης γνώσεως εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι συνεργοῦσι δύο παράγοντες, ὁ μὲν ἐμπειρικός, ἔναντι τοῦ ὁποίου διακείμεθα παθητικῶς, ὁ δὲ λογικός, ὅστις ἐκπροσωπεῖ τὴν αὐτενέργειαν ἡμῶν, τὴν σύλληψιν καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας παρεχομένου. Γεννᾶται κατ' ἀκολουθίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ποῖος ἐκ τῶν δύο τούτων παραγόντων εἶναι ὁ πρωταρχικός, ὁ θεμελιώδης, ὁ μείζονα ἀξίαν κεκτημένος. Ὁ ὀρθολογισμός, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων, θεωρεῖ ὡς τοιοῦτον τὸν λογικὸν παράγοντα, τὴν νόησιν. Πᾶσα γνῶσις γίνεται τοιαύτη διὰ τῆς διαμορφούσης δυνάμεως τοῦ νοῦ, διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν. Ἡ ἀτέλεια καὶ ἡ δευτερεύουσα ἀξία τῆς ἐμπειρίας γίνεται φανερά, ἐάν τις σκεφθῇ ὅτι ἡ γνῶσις ὡς ὕστατον αὐτῆς σκοπὸν ἔχει τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὸ καθολικὸν κῦρος ἑαυτῆς, ὡς τοῦτο συμβαίνει περὶ τὰ μαθηματικά. Ἀλλ' ἡ ἐμπειρικὴ γνῶσις εἶναι τυχαία καὶ μεταβλητὴ καὶ διὰ τοῦτο ἀνέφικτος δι' αὐτὴν ὁ ἰδανικὸς ἐκεῖνος σκοπός, ὅστις ὅμως καθιστᾷ τὴν γνῶσιν κυρίως καὶ ἀληθῶς γνῶσιν. Ὑπάρχουσιν ἄλλως τε ἐπιστῆμαι, διὰ τὰς ὁποίας ὁ ἐμπειρικὸς παράγων οὐδεμίαν ἀξίαν κέκτηται. Τοιαύτη εἶναι τὰ μαθηματικά, τῶν ὁποίων τὰ ἀξιώματα ἀναπτύσσονται καὶ ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν προτέρων καὶ διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ διακρίνονται διὰ τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς καθολικότητος αὐτῶν. Ἐκ τούτου συμπεραίνει ὁ ὀρθολογισμὸς ὅτι ὁ λογικὸς καὶ ἐξ ὑποκειμένου παράγων τῆς γνώσεως κέκτηται μείζονα ἀξίαν τοῦ ἐμπειρικοῦ, ἀφοῦ εἶναι δυνατὴ ἐπιστήμη ὀφείλουσα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν γένεσιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἰδανικοῦ ἐκείνου σκοποῦ τῆς γνώσεως. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμαις αἱ σπουδαιόταται γνώσεις ἡμῶν προέρχονται ἐκ τοῦ λογικοῦ παράγοντος, πρὸ πάσης ἐμπειρίας καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς. Τὰ γεγονότα, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις ἡμῶν δὲν ἀποτελοῦσι γνῶσιν, ἀλλ' αὕτη γεννᾶται διὰ τῆς συνδέσεως καὶ τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν, διὰ τῆς ὁποίας μόνης καθίσταται δυνατὴ ἡ εὔρυνσις καὶ ἡ ἐμβάθυνσις τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πλούτου. Καὶ αὐταὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς γνώσεως ἡμῶν, τὰ αἴτια καὶ οἱ νόμοι, οἱ καθορίζοντες τὴν πορείαν τῶν τοῦ κόσμου, ἡ οὐσία τοῦ κόσμου, ἡ ὕλη καὶ ἡ ψυχὴ κτλ. εἶναι προϊόντα τῆς νοήσεως, διὰ τῆς ὁποίας μόνης συλλαμβάνονται καὶ ἐκφράζονται.

Πᾶσα λοιπὸν κυρίως ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις παράγεται ὑπὸ τοῦ νοῦ ἐξ ἀρχῶν βεβαίων καὶ ἐκ τῶν προτέρων, οὔτε διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως δημιουργηθεισῶν οὔτε διὰ τῆς ἐμπειρίας ἐλεγκτῶν. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀνακύπτουσι δύο ἴδια ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀναλυθῇ τὸ ἀνωτέρω διατυπωθὲν ἐρώτημα. Τὸ πρῶτον τούτων ἔχει ὡς ἑξῆς: Πῶς καταντῶμεν εἰς τὰς πρώτας ἐκείνας ἀρχάς, αἵτινες χρησιμεύουσιν ἡμῖν ὡς ἀπόλυτοι ἀφορμαὶ τῆς γνώσεως; Καὶ πῶς συμβαίνει δεύτερον ὅτι τὸ διὰ καθαρᾶς ἐνεργείας τοῦ νοῦ συγκροτηθὲν σύστημα τοῦτο παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀντικειμενικὴν γνῶσιν; Διότι προφανῶς ἡ συμφωνία τοῦ ἐξ ὑποκειμένου συστήματος τούτου τῶν ἰδεῶν πρὸς τὸν ἐκτὸς ἡμῶν πραγματικὸν κόσμον δὲν εἶναι αὐτονόητος. Κατὰ τὰς ἀπαντήσεις, αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τὰ δύο ταῦτα ἐρωτήματα, διακρίνεται ὁ ὀρθολογισμὸς εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς τὸν *μεταφυσικόν*, τὸν *μαθηματικὸν* καὶ τὸν *εἰδολογικὸν* ὀρθολογισμόν.

Ὁ μεταφυσικὸς ὀρθολογισμὸς ὁρμᾶται ἐκ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ἡ πραγματικότης εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἰδέα καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ γνωσθῇ διὰ καθαρᾶς νοήσεως. Τὴν προϋπόθεσιν ταύτην κατέστησε πρῶτος ὁ Πλάτων βάσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Κατὰ τὸν μέγαν φιλόσοφον τῆς ἀρχαιότητος, ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς κόσμος, ὅστις τοὐναντίον ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος ἰδεῶν. Εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, τοῦ ὄντως ὄντος, φθάνομεν διὰ τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰς δύο μεγάλας μορφὰς τῆς νοήσεως. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀπάντησις τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν γνωσιολογική, ἀλλὰ μεταφυσική. Διότι ἡ γνῶσις εἶναι κατ' αὐτὸν ἀνάμνησις τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἀσωμάτου αὐτῆς καταστάσεως ἐν τῷ Ἐπέκεινα, ἀνάμνησις, ἥτις καθίσταται δυνατὴ διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἀπατηλῶν αὐτῷ φασμάτων. Ὁ μεταφυσικὸς οὗτος ὀρθολογισμὸς τοῦ Πλάτωνος ἀνανεοῦται κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας τοῦ γερμανικοῦ ἰδανισμοῦ. Οὕτω εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Ἑγέλῳ τὴν αὐτὴν θεμελιώδη προϋπόθεσιν. Ἡ πραγματικότης εἶναι καὶ κατ' αὐτὸν ἰδέα, ἐξελισσομένη μετ' ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος. Ἡ πλήρης γνῶσις συνίσταται εἰς τὴν νόησιν τῶν ἰδεῶν, αἵτινες εἶναι τὸ ὄντως ὄν. Ἡ δευτέρα μορφὴ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ὁ μαθηματικὸς ὀρθολογισμός, ἀναφαίνεται κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα. Τὸ ἰδανικὸν αὐτοῦ εἶναι ἡ γνῶσις, ἥτις προσλαμβάνει τὴν μορφὴν τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, τουτέστι τὴν μορφὴν συστήματος παραγομένου ἐξ ἀρχῶν ἐκ τῶν προτέρον τεθειμένων ἐν τῷ νῷ ἡμῶν. Εἰσηγητὴς τοῦ ὀρθολογισμοῦ τούτου ἐγένετο ὁ Καρτέσιος, ὅστις διδάσκει ὅτι ὑπάρχουσι στοιχεῖα τῆς γνώσεως, ἔμφυτοι ἰδέαι, ἅπερ παράγονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νοῦ, μηδεμιᾶς πιστοποιήσεως τῆς ἐμπειρίας δεόμενα. Τοιαῦται ἀρχαὶ εἶναι τὰ ἀξιώματα τῶν μαθηματικῶν, τὰ ὁποῖα δὲν κατάγονται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα θέτει ὁ νοῦς, ὡς θέτει αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς μαθηματικοὺς ὁρισμούς. Τὸ κῦρος αὐτῶν δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὐτῶν γίνεται αὐτοφανὴς εὐθὺς ὡς κατανοηθῶσι. Διὰ τοῦτο πειρᾶται νὰ ἀναγάγῃ καὶ τὴν φυσικὴν εἰς τὰ μαθηματικά, νὰ καταστήσῃ τουτέστιν αὐτὴν μαθηματικὴν φυσικήν. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς φύσεως τοῦ σωματικοῦ ὡς καθαρᾶς ἐκτάσεως. Τὸ σῶμα κέκτηται μόνον γεωμετρικὰς ἰδιότητας καὶ διὰ τοῦτο ὑπάγεται εἰς μαθηματικὴν θεώρησιν. Ὁ ὁρισμὸς αὐτοῦ εἶναι καθαρῶς μαθηματικὸς ὁρισμός, ὡς ἐξ ἄλλου καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς ψυχῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁρισμῶν τούτων καὶ ἀξιωμάτων τινῶν, ὡς εἶναι τὰ περὶ διατηρήσεως τῆς οὐσίας καὶ τῆς δυνάμεως, ἀναπτύσσει τὴν ἐπιστήμην τῆς φύσεως ὡς σύστημα μηχανικῆς. Κατὰ τὴν νοητικὴν ταύτην ἐργασίαν ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις κέκτηται οἵαν καὶ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ ἀξίαν· παρέχει δηλαδὴ τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς σχηματισμὸν ἐννοιῶν καὶ ἀξιωμάτων. Ὅπως δὲ αἱ μαθηματικαὶ ἔννοιαι περιέχουσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν ἐγγύησιν τοῦ κύρους αὐτῶν, οὐδεμιᾶς χρῄζουσαι διὰ τῆς ἐμπειρίας κυρώσεως, οὕτω καὶ οἱ ὁρισμοὶ καὶ τὰ ἀξιώματα ἐκεῖνα. Διότι πᾶσα σαφὴς καὶ διαυγὴς ἔννοια φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐγγύησιν τῆς ἀληθείας της. Quidquid clare ac distincte percipio, verum est. Τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐφαρμόζει πλήρως δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ συστήματος ὁ Σπινόζας, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ἔργον φέρει τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον: Ethica more geometrico demonstrata. Ἐν αὐτῷ χρησιμοποιεῖ αὐστηρῶς τὴν μορφὴν τῆς μαθηματικῆς ἀποδείξεως. Πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ φυσική, ἡ μεταφυσική, ἡ γνωσιολογία, ἡ ψυχολογία, ἡ ἠθική, ἡ πολιτική, ἐξετάζονται κατὰ γεωμετρικὸν τρόπον, ἡ δὲ φιλοσοφία καθόλου ἐμφανίζεται ὡς σύστημα ἀναγκαίων λογικῶς τύπων, παραγομένων ἐκ λογικῶς ἀναγκαίων ἐννοιῶν καὶ ἀξιωμάτων. Ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Καρτέσιον τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ δεύτερον ἐκεῖνο ἐρώτημα, τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν συμφωνίαν τοῦ ἐξ ὑποκειμένου συστήματος τούτου τῶν ἐννοιῶν πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν γνῶσιν, ἀντλεῖ ὁ Σπινόζας ἐκ τῆς μεταφυσικῆς αὐτοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ordo et connexio, idearum idem est ac ordo et connexio rerum, ἐκ τοῦ μονισμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀπορρεούσης θεωρίας περὶ παραλληλισμοῦ. Ὁ ἐνδολογικὸς τέλος ὀρθολογισμὸς συνδέεται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ *Καντίου* (βλ. λ.), ὅστις παραλαμβάνει ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἀντιμαχομένων ἀλλήλαις γνωσιολογικῶν θεωριῶν, τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἐμπειριοκρατίας, ὅσα ἀληθῆ περιέχει ἐν ἑαυτῇ ἑκατέρα αὐτῶν καὶ συνδυάζει αὐτὰ εἰς νέαν γνωσιολογικὴν θεωρίαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὑφίσταται γνῶσις ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ γνῶσις τῶν φαινομένων, οὐχὶ τῶν πραγμάτων, καθ' ἑαυτά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Le rationalisme comme hypothèse méthodologique» (1909).—*Hobhouse*, «The Theory of Knowledge» (1896).—*Messer*, «Einführung in die Erkenntnistheorie» (1909).—*Girgensohn*, «Der Rationalismus des Abendlandes» (1926).—*Barrebotti*, «Il rationalismo nella storia della filosofia» (1886).—*Robertson*, «Rationalism» (1912).—*Jaspers*, «Psychologie der Weltanschauungen» (β' ἐκδ. 1922).—*Külpe*, «Einführung in die Philosophie» (στ' ἐκδ. 1913).—*Paulsen*, «Einleitung in die Philosophie» (23η ἔκδοσις 1910).

Ν. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

ὀρθολογιστὴς (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸ δόγμα τοῦ ὀρθολογισμοῦ.

ὀρθολογιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὀρθολογισμόν, ὁ τοῦ ὀρθολογισμοῦ: «*ὀρθολογιστικὴ μέθοδος*».

— **ὀρθολογιστικὴ** ***ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας ἢ τῶν ἐπιχειρήσεων***. Ἡ σκόπιμος διευθέτησις τῶν ἐνεργειῶν οἰκονομικῆς προσπαθείας. Ὁ διεθνὴς ὅρος εἶναι: rationalisation, ὃν ὁ γράφων μετέφρασεν ὀρθολογιστικὴν ὀργάνωσιν, διότι rationalisation σημαίνει τὴν σύμφωνα πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνεργείᾳ ὀρθὸς λόγος εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς, δηλαδὴ τῆς ἐπιτεύξεως μεγίστου ἀποτελέσματος διὰ τῶν ἐλαχίστων δυνατῶν θυσιῶν, ἕπεται ὅτι ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐπιχειρήσεων σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν αὐτήν. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἶναι λίαν διαδεδομένος ὁ ὅρος Scientific Management. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου προκύπτει ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἶναι παλαιότατον, καθόσον ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος ἐπεδίωξεν εἰς τὰς οἰκονομικάς του ἐνεργείας τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀπόδοσιν. Καὶ πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων ἀρχῶν ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως ἐπετεύχθη ἡ ῥύθμισις τῶν ἐπιχειρήσεων, ἥτις ἐπραγματοποιεῖτο ὑπὸ δύο μορφάς: 1) Ῥύθμισιν τῆς παραγωγῆς, διακρινομένην: α) εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἐργάτου ἢ τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐκτελέσουν τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν, β) τὸν καθορισμὸν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἔπρεπε νὰ συντελεσθῇ ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια, καὶ γ) τὸν καθορισμὸν τοῦ ἔργου ἑκάστου ἐργάτου ἐντὸς τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας. 2) Τὴν λογιστικὴν παρακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, διακρινομένην πάλιν εἰς: α) τὴν τήρησιν τῶν βιβλίων τῆς ἐπιχειρήσεως, β) τὴν στατιστικὴν παρακολούθησιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ γ) τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ κόστους ἑκάστης μονάδος παραγομένου ἀγαθοῦ.

Ἀλλ' ὁμιλοῦντες περὶ ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἁπλῆν σκόπιμον ὀργάνωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ ἐπιστημονικωτέραν τοιαύτην· τοῦτο καθίσταται σαφέστερον ἐὰν λεχθῇ ὅτι ὁ ἐνεργῶς περὶ τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀσχοληθεὶς Ἀμερικανὸς Gilbreth διέκρινε τρεῖς περιόδους ἐξελίξεως τῆς ὀργανώσεως ἐπιχειρήσεων: 1) τὴν περίοδον τῆς κατὰ παράδοσιν ὀργανώσεως, καθ' ἣν αὕτη δὲν γίνεται ἐνσυνειδήτως, ἐφαρμοζομένων πατροπαραδότων τινῶν ἀρχῶν ὀργανώσεως, χωρὶς νὰ ὑπολογίζεται ἡ οἰκονομικὴ ἀπόδοσις ἑκάστης ἐνεργείας, 2) τὴν περίοδον τῆς προσωρινῆς ὀργανώσεως, ἥτις εἶναι μεῖγμα πατροπαραδότου καὶ νεωτέρας ὀργανώσεως, ὑπερτερούσης τῆς πρώτης, καὶ ἡ μᾶλλον διαδεδομένη μορφὴ ὀργανώσεως, 3)

Digitized by Google

τὴν περίοδον τῆς ὁριστικῆς ὀργανώσεως, καθ' ἣν ἐρευνῶνται ἐπιστημονικῶς αἱ παραγωγικαὶ ἐνέργειαι. Ἡ τελευταία αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ὀρθολογιστικὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις, δηλαδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐπιχειρήσεων, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ (Gerhardt) ὑπὸ ποικίλων ἐνεργειῶν· αὗται δὲ εἶναι: 1) Παραγωγὴ ἑκάστου ἀντικειμένου εἰς ὡρισμένας καὶ ἑνιαίας διαστάσεις (Standardisation). 2) Καλυτέρα καὶ σκοπιμωτέρα χρῆσις τῶν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων. 3) Καλυτέρα, ἐξαντλητικωτέρα καὶ σκοπιμωτέρα χρησιμοποίησις τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Ὡς πρὸς τὰς πρώτας ὕλας τοῦτο πραγματοποιεῖται: α) διὰ τῆς καλυτέρας ἐκλογῆς αὐτῶν, β) τῆς καλυτέρας ἐναποθηκεύσεως, γ) τῆς καλυτέρας χρησιμοποιήσεως. 4) Τεχνικὴ τελειοποίησις τῶν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων καὶ τῆς ὅλης παραγωγῆς. Αὕτη πραγματοποιεῖται ὑπὸ δύο μορφάς: α) Τὴν προσαρμογὴν τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἤτοι: βελτίωσιν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, βελτίωσιν τοῦ χώρου ἐντὸς τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ παραγωγή, τελειοτέραν διαρρύθμισιν τῶν κινήσεων τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἐργάτης. β) Τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἐργάτου εἰς τὸ ἔργον, ἤτοι, ἐκλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου δι' ὡρισμένον ἔργον ἐργάτου, ἐκπαίδευσιν καὶ ποδηγέτησιν αὐτοῦ, καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας. 5) Ταχυτέρα καὶ ἐντατικωτέρα διεξαγωγὴ τοῦ παραγωγικοῦ ἔργου. 6) Σκόπιμος συγκέντρωσις συναφῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὴν ὀρθολογιστικὴν ὀργάνωσιν ὑπῆρξε ρηξικέλευθος ὁ Ἀμερικανὸς μηχανικὸς Frederick Winston Taylor (1856—1915), ὅστις διετύπωσε σύστημα ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας, συνιστάμενον εἰς τὰ ἑξῆς μέτρα: 1) Ἔρευναν τῆς σκοπιμότητος πάσης κινήσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἐργάτου, καθορισμὸν τῆς ἀρίστης μεθόδου ἐνεργείας διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἔργου εἰς στοιχειώδεις κινήσεις, μελέτην καὶ χρονομέτρησιν τούτων, παράλειψιν τῶν περιττῶν καὶ σκόπιμον συνδυασμὸν τῶν ἀναγκαίων κινήσεων. 2) Τοποθέτησιν μηχανῶν, ἐργαλείων καὶ πρώτων ὑλῶν, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται πᾶσα περιττὴ κίνησις καὶ πᾶς πρόσθετος κόπος. 3) Ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς, ὥστε ἡ ὅλη παραγωγικὴ ἐνέργεια νὰ κατανέμεται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον. 4) Χρησιμοποίησιν μηχανῶν, ἐφόσον τοῦτο εἶναι δυνατόν. 5) Καταβολὴν προσπαθείας ὅπως ἐξασφαλισθῇ παρ' ἑκάστου ἐργάτου ἡ μεγίστη δυνατὴ ἀπόδοσις· τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλλήλων δι' ἕκαστον ἔργον ἐργατῶν, τῆς ἐξειδικεύσεως τούτων διὰ τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τοῦ ἔργου ἑκάστου καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ διὰ τῆς ἐποπτεύσεως τῶν ἐργαζομένων δι' εἰδικῶν ἐποπτῶν (Funktionsmeistersystem). 6) Ἐξασφάλισιν ἀγαθῶν καὶ φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπέβαλε τὸν ἐμπειρικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ ἔλαβε τὴν μορφὴν τῆς μελέτης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας, εἰδικώτερον δὲ τῆς μελέτης τῆς δυνάμεως (καὶ ἑπομένως καὶ τῆς κοπώσεως) τοῦ ἐργάτου, τοῦ χρόνου, τῶν κινήσεων, τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐργάτου καὶ τῶν συνθηκῶν ἐργασίας. Ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις ἐφαρμόζεται εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς, κυρίως ὅμως εἰς τὴν βιομηχανίαν, αἱ συνθῆκαι τῆς ὁποίας παρεῖχον γόνιμον ἔδαφος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τελειοποίησιν τῶν διδασκαλιῶν αὐτῆς. Ἡ τελειοτάτη ἐφαρμογὴ τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως εἰς τὴν βιομηχανίαν εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῆς συνεχοῦς ἐργασίας (Fliessarbeit) ἢ ἐργασίας ἐπὶ τῆς ταινίας, καθ' ἣν αἱ πρῶται ὗλαι ἢ τὸ ἀντικείμενον ποῦ πρόκειται νὰ κατεργασθοῦν μεταφέρονται ἐπὶ εἰδικῆς ταινίας κινουμένης βραδέως καὶ διερχομένης ἐνώπιον τῶν ἐργατῶν, οἵτινες μένουν σχεδὸν ἀκίνητοι εἰς τὴν θέσιν των καὶ προβαίνουν εἰς τὰς ἐνδεικνυομένας κινήσεις πρὸς κατεργασίαν τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη τελειότατα εἰς τὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς αὐτοκινήτων τοῦ Φόρδ, οὕτω δὲ ὁ *φορδισμὸς* ἀπετέλεσε στάδιον προοδευτικῆς ἐξελίξεως τοῦ *ταιυλορισμοῦ* (συστήματος τοῦ Taylor).

Κατωτέρω ἐρευνῶνται λεπτομερέστερον ὡρισμέναι σπουδαῖαι καὶ βασικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως κατὰ τὴν σύγχρονόν μας ἐποχήν.

Α') *Ψυχοτεχνική.* Εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν πρακτικὴν ζωήν, ἐφαρμοζομένων εἰς κάθε οἰκονομικὴν ἐνέργειαν, κυρίως δὲ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐργασίαν. Κατὰ τὸν ἱδρυτὴν τῆς ψυχοτεχνικῆς Hugo Minsterberg, αὕτη ἐφαρμόζεται κατὰ τὰς ἀκολούθους τρεῖς κατευθύνσεις: 1) Ἔρευνα τῆς ψυχολογικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐργάτου, οὕτως ὥστε δι' ἕκαστον ἔργον νὰ εὑρίσκηται τὸ καταλληλότερον πρόσωπον, ἐξεταζομένων διὰ πειραματικῶν μεθόδων καὶ εἰδικῶν μηχανημάτων τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Μέχρι τοῦδε ἡ ψυχοτεχνικὴ ἐξακριβώνει καλύτερον τὴν ἀρνητικὴν τοῦ ἐξεταζομένου ἱκανότητα (διὰ ποῖον ἔργον δὲν εἶναι κατάλληλος) παρὰ τὴν θετικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Ὁ λεγόμενος ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς εἶναι θεσμὸς γενικωτέρου περιεχομένου, ἐφαρμοζόμενος π. χ. εἰς τὴν Γερμανίαν (ὅπου ὑφίστανται δημόσια γραφεῖα ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ) καὶ ἔχων ὡς ἔργον τὴν ποδηγέτησιν τῶν νέων εἰς τὸ καταλληλότερον ἐπάγγελμα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνθηκῶν καὶ ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν προσωπικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ζητοῦντος ἐργασίαν ἀφ' ἑτέρου. 2) Καθορισμὸς διὰ τῆς ψυχοτεχνικῆς μεθόδου τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μεγίστη ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας. Ἐρευνᾶται ὁ τρόπος τῆς καλυτέρας, τελειοτέρας καὶ ταχυτέρας ἐκμαθήσεως, ἡ προσαρμογὴ τῶν τεχνικῶν συνθηκῶν εἰς τὰς ψυχικὰς ἰδιότητας, ἡ ἐξοικονόμησις τῶν κινήσεων, ἡ μονοτονία κατὰ τὴν ἐργασίαν, πρὸ πάντων δὲ τὸ πρόβλημα τῆς κοπώσεως καὶ τὸ τῆς διαταράξεως τῆς προσοχῆς. Τὸ πρόβλημα τῆς κοπώσεως, ἐρευνηθὲν λεπτομερῶς, ἀποτελεῖ σπουδαῖον κλάδον τῆς ψυχοτεχνικῆς. 3) Καθορισμὸς τῶν μεθόδων, δι' ὧν δύναται ἀσφαλέστερον νὰ ἐπιτευχθῇ ὡρισμένη ψυχικὴ ἐντύπωσις. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ ἔρευνα τῆς καλυτέρας ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν, τῆς διαφημίσεως καὶ ἐν γένει τῆς προσελκύσεως τῆς πελατείας, ἡ ἔρευνα τῶν μεθόδων διεξαγωγῆς τῆς ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως.

Β') *Μελέτη τοῦ χρόνου καὶ τῶν κινήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένου ἔργου* (Zeitstudien, Bewegungsstudien). Ἡ μελέτη τοῦ χρόνου διαρκείας τῶν παραγωγικῶν κινήσεων ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως, ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν τὸν χρόνον ποῦ ἀπαιτεῖ ἐργάτης μέσης ἱκανότητος. Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ δελτία τοῦ Gantt (Gantt Charts), ὀνομασθέντα οὕτως ἐκ τοῦ ἐφευρέτου αὐτῶν Ἀμερικανοῦ μηχανικοῦ, χρησιμοποιηθέντα δὲ κατὰ τὸν πόλεμον εἰς τὰ ἐργοστάσια παρασκευῆς πολεμεφοδίων. Τὰ δελτία αὐτὰ ἐξασφαλίζουν τὴν ἀκριβῆ καταμέτρησιν τοῦ χρόνου καὶ ἀποτελοῦν συμπλήρωσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Taylor (μέτρησις τοῦ χρόνου) καὶ τοῦ Gilbrecht (μελέτη τῶν κινήσεων). Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ὡσαύτως ἡ λεπτομερὴς ἀναλυτικὴ μελέτη τῶν κινήσεων, δι' ὧν πραγματοποιεῖται ὡρισμένον ἔργον. Πρῶτος ὁ Gilbrecht (1892) ὠργάνωσε σκοπίμως τὴν ἐργασίαν τῶν κτιστῶν διὰ τῆς κινητῆς σκαλωσιᾶς, τὴν σκόπιμον τοποθέτησιν τῶν πρώτων ὑλῶν, ὥστε νὰ ἐξοικονομῆται πᾶσα περιττὴ κίνησις, τὴν σκόπιμον διαμόρφωσιν τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν.

Γ') *Τυποποίησις* ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν (Standardisation), ἤτοι ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς, ὥστε νὰ εἰδικεύῃ εἰς τὴν παραγωγὴν ὡρισμένων τύπων. Ὁ ὅρος, ὅστις κατὰ πρῶτον ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ K. Bücher, εἶναι γενικός, ἀναλύεται δὲ εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς εἰδικωτέρας ἐννοίας.

1) Τὴν *ἐξειδίκευσιν* (Spezialisierung) τῆς παραγωγῆς, συνισταμένην εἰς τὸν πέραν τοῦ συνήθους περιορισμὸν τοῦ παραγωγικοῦ κύκλου ὡρισμένης ἐπιχειρήσεως. Ἡ ὀξυτάτη μορφὴ τῆς ἐξειδικεύσεως, ἥτις ἐφαρμόζεται εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, εἶναι ὁ περιορισμὸς τῆς παραγωγῆς εἰς ἓν καὶ μόνον προϊὸν (τοιαῦται ἄκρως ἐξειδικευμέναι ἐπιχειρήσεις ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῷ 1880). Ἡ ἐξειδίκευσις πραγματοποιεῖται ἢ τῇ ἐλευθέρᾳ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἢ κατόπιν συνεννοήσεως πολλῶν ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων. Δι' αὐτῆς αἱ ἐπιχειρήσεις καθίστανται παραγωγικώτεραι. Εἰς τὴν ἐξειδίκευσιν καταβάλλεται προσπάθεια κατὰ τὸ δυνατὸν τελειοτάτης καὶ ἐξαντλητικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐγκαταστάσεων (ἐργαλείων, μηχανῶν, κτηρίων) τῆς ἐπιχειρήσεως, πρὸς τοῦτο δὲ ἡ παραγωγὴ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλα τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παραχθοῦν μὲ τὰς αὐτὰς ἐγκαταστάσεις (Kompensationsbetrieb). Εἰς τὸ ἐμπόριον ἡ ἐξειδίκευσις παρουσιάζει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: α) Περιορισμὸν τῆς πωλήσεως εἰς ὡρισμένον κλάδον ἐμπορευμάτων. β) Καλυτέραν ποιότητα καὶ λεπτοτέραν καλαισθησίαν τῶν προϊόντων. γ) Πλουσιωτέραν ἐκλογὴν ἐμπορευμάτων. δ) Ὁ ἐξειδικευμένος ἔμπορος γίνεται σύμβουλος τῶν πελατῶν του. ε) Καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς διαφημήσεως (εἰδικοὶ κατάλογοι). στ) Καλυτέραν συνεννόησιν μὲ τοὺς παραγωγούς. Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι, ἐνῷ ἀπὸ στενοτέρας παραγωγικῆς ἀπόψεως ἡ ἐξειδίκευσις παρουσιάζει σημαντικὰ πλεονεκτήματα, ἀπὸ γενικωτέρας οἰκονομικῆς ἔχει τὸ μειονέκτημα νὰ ἀφήνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκτεθειμένας εἰς τὰς συνεπείας τῶν αὐξομειώσεων τῆς ζητήσεως.

2) Τὴν *τυποποίησιν* ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν (Typisierung), ἤτοι τὸν περιορισμὸν τῶν παραγομένων ἐμπορευμάτων εἰς ὡρισμένους τύπους, δηλαδὴ τὸν περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς εἰς ὡρισμένας παραλλαγὰς μεγέθους καὶ μορφῆς ἐμπορευμάτων. Προϋπόθεσις ἀπαραίτητος τῆς τυποποιήσεως εἶναι ἡ πληθοπαραγωγή, δηλαδὴ ἡ παραγωγὴ τοῦ αὐτοῦ ἐμπορεύματος εἰς μεγίστας ποσότητας, γινομένη ὄχι ἐπὶ παραγγελίᾳ ἀλλὰ μὲ κίνδυνον τοῦ παραγωγοῦ. Ἡ τυποποίησις γίνεται εἴτε ἐκ λόγων διευκολύνσεως τῆς παραγωγῆς, εἴτε τῆς τοποθετήσεως τοῦ προϊόντος (διὰ τῆς διαμορφώσεως τύπου ἐμπορευμάτων, μαρκῶν), πραγματοποιεῖται δὲ εἴτε πρωτοβουλίᾳ ὡρισμένης ἐπιχειρήσεως, εἴτε διὰ συνεννοήσεως περισσοτέρων ὁμοειδῶν ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν διατηροῦνται αἱ μορφαὶ καὶ τὰ μεγέθη, τὰ ὁποῖα γενικῶς ζητοῦνται. Ἡ τυποποίησις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συντηρητικωτέραν διαμόρφωσιν τῆς παραγωγῆς, ἐπιβραδύνει ἑπομένως τὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῆς τεχνικῆς, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τελειοποιεῖ τὴν παραγωγήν.

3) Τὴν *ἑνοποίησιν* (Normalisierung) τῶν παραγομένων προϊόντων, οὕτως ὥστε τὰ προϊόντα ὡρισμένου τύπου νὰ ἔχουν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν μορφὴν καὶ τὰς αὐτὰς διαστάσεις, δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὸ ἓν ἀντὶ τοῦ ἄλλου, ἄνευ εἰδικῆς τινος ἐπεξεργασίας (Austauschbau). Ἡ ἑνοποίησις ἀφορᾷ κυρίως τὰς διαστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ποιότητας, τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανῶν καὶ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν, ἔχει δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῶν δαπανῶν. Ἡ ἑνοποίησις ἐφαρμόζεται κυρίως εἰς τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς, τῶν ὁποίων ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις ἔχει σχετικῶς συμπληρωθῆ, ἐμφανισθεῖσα ἤδη ἀπὸ τοῦ 1841, καὶ πραγματοποιηθεῖσα καὶ διεθνῶς (π.χ. διεθνὲς μετρικὸν σύστημα, διεθνεῖς συνεννοήσεις ἀφορῶσαι τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις). Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ πρῶτον ἱδρύθη τὸ Engineering Standard Committee (1901), καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὸ Bureau of Standards, κατόπιν δὲ εἰς πολλὰ κράτη ἱδρύθησαν ἀνάλογα ἱδρύματα, κατὰ δὲ τὸ 1926 συνεκροτήθη εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον ἑνοποιήσεως.

Πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ἐργασίας ὑφίστανται εἰδικὰ ἰνστιτοῦτα εἰς διάφορα κράτη, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἀκόλουθα: Reichskuratorium für Wirtschaftlichkeit (1917 Γερμανίαν), Ἐπιτροπὴ ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας (Sovnot 1923 εἰς τὴν Ρωσίαν), Ἐθνικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν (1920 Τσεχοσλοβακίαν), Ente Nazionale Italiano per l' Organizzazione scientifica del Lavoro (1926), National Institute of Industrial Psychology καὶ Industrial Fatigue Research Board (ἀμφότερα ἱδρυθέντα κατὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ Λονδῖνον), τέλος ὑφίσταται καὶ ἡ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον Ἐπιστημονικῆς Ὀργανώσεως τῆς Ἐργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gilbreth*, Motion study (1911).—*Taylor*, Principles of Scientific Management (1912).— *Going*, Ford Methodes and Ford Shops (1912).— *Münsterberg*, Psychotechnik (1914).— *Lepain et Grandville*, Les Méthodes modernes en affaires (1919).—*Gutjahr*, L' Organisation rationnelle des Entreprises Commerciales (1920). — *Münsterberg*, Psychologie und Wirtschaftsleben (1922).— *Going*, Principes d' Organisation Industrielle (1922).— *Hunt*, Scientific management since Taylor (1925).—*Waffenschmidt*, Das Wirtschaftsystem Fords (1926).— *Devinat*, L' Organisation Scientifique du Travail en Europe (1927 μετὰ πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας), — *Ford*, Ma vie et mon oeuvre (1928).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Aujourd' hui et demain (1928).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Le Progrès (1930).— *Fourgeaud*, La Rationalisation (1929).— *Nicklisch*, Die Betriebswirtschaft (ζ' ἔκδ. 1929—1930).— *Methalf H. C.*, Business leadership (1930) — *Wissler W.*, Business administration (1931). — *Rasch A.*, Allgemeine Betriebswirtschaftslehre (1931). — *Goldschmidt Hans*, Das neue Zeitalter der Organisationswirtschaft (1931). — *Müller R.*, Wesen und Grenzen der Rationalisierung (1931).— *Χαριτάκης Θ.*, Ἡ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ διοίκησις κατὰ τὸν Tayol (1924). — *Χαριτάκης Θ.*, Φορδισμὸς (1925).— *Φιλάρετος Κλ.*, Αἱ μέθοδοι συστηματικῆς παραγωγῆς (ἐν «Ἔργα» 1926).— *Χαριτάκης Θ.*, Ἡ ἐπιστήμη τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας (ἐν «Ἔργα» 1926). — *Χαριτάκης Θ.*, Τὸ ἐν Παρισίοις Δ' συνέδριον ἐπιστημονικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας (ἐν «Ἔργα» 1930) «Handwörterbuch der Betriebswirtschaft» τ. 1—5 1926 — 1928 τὰ ἄρθρα: Austanschbau, Bürstechnik, Budgetary Control, Funktionsmeistersystem, Gantt Charts, Kompensationsbetrieb, Ordnungssysteme, Spezialgeschäft, Spezialhandel, Typung καὶ Wissenschaftliche Betriebsführung, πάντα μετὰ βιβλιογραφίας. «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» μακρότατον ἄρθρον Rationalisierung ἐν τῷ 9ῳ τόμῳ 1929, σελ. 708—817 μετὰ πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας. Ἡ βιβλιογραφία τοῦ ζητήματος: *Cannons*, Bibliography of Industrial Efficiency and Factory Management (London 1920). Ἡ σύγχρονος καὶ τρέχουσα βιβλιογραφία εἰς τὰ εἰδικὰ περιοδικά, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν: «Die Betriebswirtschaft», «Bulletin du Comité de l' Organisation scientifique» (Παρίσιοι), «Bulletin de l' Institut international d' Organisation scientifique du Travail» (Γενεύη), «The Efficiency Magazine» (Λονδῖνον), «Journal of the National Institute of Industrial Psychology» (Λονδῖνον).

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ὀρθολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ὀρθῶς μεταχειριζόμενος τὸν λόγον.

ὀρθομαντεία (ἡ)· ἡ ἀληθὴς μαντεία, πρόρρησις.

ὀρθομαρμάρωσις, *—εως* (ἡ). Ἡ ἐπένδυσις τοίχων διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἐγχρώμων συνήθως, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς εὐκόλως καταστρεφομένης ἐπιχρίσεως τῶν τοίχων πολυτελῶν οἰκοδομῶν. Ἡ στερέωσις τῶν πλακῶν ἐπὶ τῶν τοίχων γίνεται συνήθως διὰ μεταλλικῶν συνδέσμων, ἐμφωλευομένων εἰς αὐτὰς καὶ ἀγκιστρουμένων εἰς τοὺς τοίχους. Συνηθέστατα ἐφαρμόζεται ὀρθομαρμάρωσις εἰς τὰ κατώτερα παρὰ τὰ δάπεδα, τμήματα τῶν τοίχων, ἐπὶ ὕψους 0,80—1,00 μ., καὶ κυρίως εἰς τὰ κλιμακοστάσια. Ἡ μαρμαρίνη αὕτη ζώνη (κοιν. *πασαμέντο*) ἀντικαθίσταται εἰς τὰς συνήθεις οἰκοδομὰς δι' ἁπλοῦ ἐλαιοχρώματος.

ὀρθομέγας (ὁ) (Orthomegas) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ

Digitized by Google

ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πριονιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ὀρθομέλαν, *—ανος* (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὄξινον ἀζώχρωμα. Βάπτει τὸ ἔριον κυανομέλαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς. Σ. Γ.

ὀρθόμερος (ὁ), ἢ *ὀρθόμηρος* (Orthomerus) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τραχοδοντιδῶν δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζων ἐντὸς ἑλῶν καὶ ἀβαθῶν ὑδάτων καὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ ἑλόβια καὶ μαλακὰ ὑδρόβια φυτά. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Βελγίῳ καὶ Αὐστροουγγαρίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ὀρθομεσοκύνιος *ἵππος*. Λέγεται ὁ ἵππος, τοῦ ὁποίου τὸ μεσοκύνιον σχηματίζει μετὰ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πατεῖ τὸν πόδα του, γωνίαν πλησιάζουσαν πρὸς τὴν ὀρθὴν (50°—55°)· ὁ ἵππος τότε στερεῖται εὐσταθείας. Δ. Π.

ὀρθομετρικός, *—ή, —όν*· ὅρος χρησιμοποιούμενος ἐπὶ τῶν κρυστάλλων, τῶν ὁποίων οἱ ἄξονες τέμνονται κατ' ὀρθὰς γωνίας. Γ. Β.

ὀρθομετωπία (ἡ), ἢ *ὀρθομετωπισμὸς [Ἀνθρωπολ.]*. Ἡ μέση μορφὴ κυρτώσεως τοῦ μετώπου. Διὰ τῶν διαφόρων μετωπικῶν γωνιῶν, τῆς μετωπικῆς γωνίας κατατομῆς, τῆς γωνίας κλίσεως τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ, τῆς γωνίας κυρτώσεως τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ καὶ τῶν διαφόρων τροποποιήσεων τούτων, καθορίζομεν μετρικῶς τὴν προβολὴν ἢ μὴ τοῦ μετώπου, ὅπερ χαρακτηρίζει κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀνθρωπίνην φυσιογνωμίαν. Διακρίνουσι δὲ γενικῶς: ὑψιμετωπίαν, ὀρθομετωπίαν, χαμαιμετωπίαν, ἤ, ἀκριβέστερον, *προμετωπίαν, ὀρθομετωπίαν* καὶ *ὀπισθομετωπίαν*, προκειμένου περὶ ἀνθρώπου. Ἡ μορφὴ τοῦ μειώπου ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς κλίσεως τῆς κόγχης τοῦ ὀστοῦ καὶ ἐκ τῆς κυρτώσεως ταύτης. Ὅταν καὶ ἡ κλίσις εἶναι μεγάλη καὶ ἡ κύρτωσις ἐλαχίστη, ἔχομεν τὴν ἄκραν ὀπισθομετωπίαν, τῶν κατωτέρων ζῴων, τοῦ πιθηκανθρώπου καὶ τῶν νεαντερταλίων ἀνθρώπων τῆς διλουβίου ἐποχῆς, ἐπίσης δὲ καὶ ἀτόμων τινῶν συγχρόνων ἀταβιστικῶς. Ὅταν ἡ κλίσις εἶναι μικρὰ (γωνίαι κλίσεως καὶ κατοτομῆς μείζονες) καὶ ἡ κύρτωσις συγχρόνως μεγάλη (γωνία κυρτώσεως μικρά), ἐμφανίζεται ἡ συνήθης μορφὴ τοῦ μετώπου διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν σύγχρονον, ἡ ὀρθομετωπία διαφόρου βαθμοῦ, ἥτις ἐπὶ τῶν παιδίων ὅλων τῶν φυλῶν σχεδόν, καὶ τῶν γυναικῶν κατὰ κανόνα, παρουσιάζεται ἐντονωτέρα, μέχρι τῆς ὑψιμετωπίας ἢ προμετωπίας καὶ τοῦ σφαιροειδοῦς μετώπου. Φυλετικαὶ διαφοραὶ εἶναι μικραί. Μᾶλλον ὀρθομέτωποι εἶναι αἱ βραχυκέφαλοι φυλαὶ καὶ δὴ τῆς Εὐρώπης (Ἀλπῖνοι), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς βραχυκεφάλους μογγολικὰς κλ. Γενικῶς δὲ αἱ διαφοραὶ τῆς μορφῆς τοῦ μετώπου ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων ποικίλλουν ἀτομικῶς (βλ. καὶ λ. *ὀπισθομετωπία*). Ι. Γ. Κ.

ὀρθομητρία (ἡ) (Orthométrie). Οὕτω καλεῖται μέθοδος ἀνορθώσεως, εὐθειάσεως καὶ καθηλώσεως τῆς ἐκτετοπισμένης μήτρας εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτῆς θέσιν. Μ. Ν. Κ.

ὀρθομορφία (ἡ) (Orthomorphie), ἢ *ὀρθομορφισμός*. Οὕτω καλεῖται ἡ τέχνη, δι' ἧς προλαμβάνονται καὶ διευθετοῦνται αἱ παραμορφώσεις τοῦ σώματος (Delpech). Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ *ὀρθοπεδική* (βλ. λ.). Μ.Ν.Κ.

ὀρθομυρμηκικοὶ *ἐστέρες [Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐστέρες*.

ὀρθονηκτίδαι (οἱ) (Orthonectidæ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *πρωτοζῴων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους παρασιτικοὺς ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων σκωλήκων καὶ ἐχινοδέρμων. Δ. Ν. Π.

ὀρθόνυξ (ὁ) (Orthonyx) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνισοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερθιιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνὰ μὲ ράμφος βραχύτατον, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, σχεδὸν εὐθὺ καὶ ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Οἱ πόδες του εἶναι μετρίου μήκους καὶ οἱ δάκτυλοί του ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι. Ἡ οὐρά του εἶναι εὐρεῖα, μακρὰ καὶ τελευτᾷ εἰς ὀξὺ ἄκρον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀρθόνυξ ὁ ὀξύουρος* (Othoryx oxyurus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα φαιοκαστανὸν μὲ πτέρυγας ὑπὸ ὑπολεύκων γραμμώσεων κοσμουμένας, λοφίον ἐκ πυκνῶν πτερῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ οὐρὰν καταλήγουσαν εἰς αἰχμήν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν. Δ. Ν. Π.

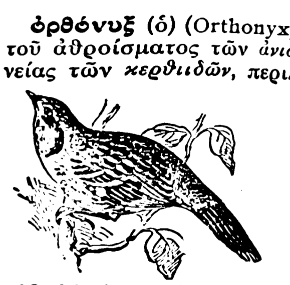

Ὀρθόνυξ ὁ ὀξύουρος.

ὀρθοξέα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐστέρες* καὶ *ὀρθο—*.

ὀρθοπαγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὀρθῶς πεπηγώς, ὁ ἱστάμενος ὀρθός· || ὁ ὀρθῶς, στερεῶς πεπηγώς.

Ὀρθόπαγος *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ *Θουρίου* (βλ. λ.) ὄρους.

ὀρθοπαιδία (ἡ), ἢ *ὀρθοπαιδική*. Τίτλος βιβλίου τοῦ Andry (1741). Ὁ ὅρος οὗτος ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν λέξεων *ὀρθὸς* καὶ *παῖς*, δηλοῖ δὲ «τὴν τέχνην τοῦ προφυλάττειν ἢ διορθώνειν τὰς δυσμορφίας τοῦ σώματος εἰς τὰ παιδία». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι καὶ τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν τοῦ εἴδους του. Κατὰ τὸν de Saint-Germain ὁ ὅρος οὗτος πρέπει νὰ σχηματίζεται ἐκ τοῦ *ὀρθὸς* καὶ *παιδεία*, ὅπερ σημαίνει διαπαιδαγώγησις ὀρθή, δηλαδὴ ἄμεμπτος καὶ φυσικὴ ἐπιδεκτική, νὰ ὁδηγήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου τύπου εἰς τὴν ὡραιότητά του. Θὰ ἥρμοζε δ' ὁ ὅρος οὗτος, κατ' αὐτόν, καλύτερον εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους καὶ θὰ παρίστανε τὴν ὑψηλοτέραν ἀντίληψιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἰατροῦ εἰς δημοκρατίαν οἵα τοῦ Πλάτωνος, διότι θὰ ἤρχιζε νὰ ἀφαιρῇ οὗτος ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον οὐ μόνον τὰ τέρατα, ἀλλὰ καὶ τοὺς δυσμόρφους ὀργανισμοὺς καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τοῦ γάμου τοὺς λόγῳ ἀναπηρίας ἀνικάνους. Ἀλλ' ἐὰν σήμερον δὲν ἔχωμεν, προσθέτει, τὸ δικαίωμα νὰ φροντίσωμεν διὰ τὴν δημιουργίαν ὡραίων ἀτόμων, ἔχομεν πάντως καθῆκον ἀνάλογον, δηλαδὴ νὰ διορθώνωμεν τὰ σφάλματα τῆς φύσεως καὶ τὰς συνεπείας μιᾶς νόσου, ὥστε νὰ πλησιάσωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὴν ὡραιότητα, ἥτις παριστᾷ τὴν μεγαλυτέραν ἔκφρασιν τῆς ὑγείας. Οἱ ὅροι ὅμως οὗτοι τείνουσι νὰ ἀντικατασταθῶσι διὰ τῶν ὅρων *ὀρθοπεδία* (βλ. λ.) καὶ *ὀρθοπεδική*, καίτοι διατηροῦνται ἀκόμη ὡς τίτλος πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων τῆς ὀρθοπεδικῆς, ὡς π. χ. εἰς τὸ κλασσικὸν σύγγραμμα «Orthopädische Chirurgie» τοῦ Hoffa (1920), τὸ «Lehrbuch der Orthopädie» τοῦ Lange (1922), τὸ «Orthopaedie Surgery» τοῦ Whitman (1927) καὶ τὸ γερμανικὸν ὀρθοπεδικὸν περιοδικὸν «Zeitschrift für Orthopädische Chirurgie», τὸ ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1892 ἀνελλιπῶς καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς «Γερμανικῆς ὀρθοπεδικῆς ἑταιρείας». Παρ' ἀρχαίοις ἡ ὀρθοπεδικὴ ἐκαλεῖτο *εὐθειαστικὴ τέχνη*, οἱ δὲ ὀρθοπεδισταὶ *εὐθειασταί*. Α. Κ.

ὀρθοπεδία, ἢ ***ὀρθοπεδικὴ*** (ἡ). Ὁ κλάδος τῆς χειρουργικῆς, ὅστις ὡς ἀντικείμενον ἔχει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μελέτην τῶν συγγενῶν ἢ ἐπικτήτων δυσμορφιῶν ἢ παθήσεων τῆς κεφαλῆς, τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, ὧν ἐπιδιώκει τὴν θεραπείαν εἴτε δι' ἐγχειρήσεως εἴτε διὰ μηχανημάτων κλπ., κατὰ τρόπον ὅμως τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ οὐ μόνον ἡ ἴασις τοῦ πάσχοντος μέλους, ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησις κατὰ τὸ δυνατὸν τοῦ τε σχήματος καὶ τῆς κινητικότητος αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀντικατάστασιν ἀκρωτηριασθέντος μέλους τινὸς τοῦ σώματος εἴτε συγγενῶς εἴτε λόγῳ ἀτυχήματος ἢ παθήσεως ἀνιάτου δι' ἄλλου τεχνητοῦ τοιούτου, ἀλλὰ παραπλησίου πρὸς αὐτὸ κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὴν λειτουργίαν. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀρθοπεδικὴ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰς δυσμορφίας μόνον τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὡς ἤθελεν ὁ Andry διὰ τοῦ ὅρου *ὀρθοπαιδική*, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς δυσμορφίας καὶ παθήσεις τῶν ἐνηλίκων. Οὔτε ὅμως καὶ ὁ ὅρος τῶν συγχρόνων *ὀρθοπεδικὴ* (ἐκ τοῦ *ὀρθὸς* καὶ *πεδάω*, ἤτοι διὰ μηχανημάτων διορθώνω, στερεοποιῶ) εἶναι ἐπιτυχέστερος, καθ' ὅσον ἡ ὀρθοπεδικὴ δὲν ἐπιτυγχάνει τὴν ἴασιν δυσμορφίας τινὸς ἢ παθήσεως μόνον διὰ μηχανημάτων, ἅτινα ἐνίοτε καὶ ἐπιβλαβῆ ἀντὶ ὠφελίμων εἶναι, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων μέσων, οἷα αἱ ὀρθοπεδικαὶ ἐγχειρήσεις, ἡ ὀρθοπεδικὴ γυμναστική, ἡ ἠλεκτροθεραπεία κλπ. Ἀλλὰ καὶ ὁ προταθεὶς ὅρος *ὀρθωτικὴ* δὲν φαίνεται προσφυής, διότι σημαίνει ὅτι τίθεταί τι ὄρθιον καὶ οὐχὶ ὅτι διορθοῦται. Καταλληλότερος ὅρος πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἤδη καθιερωθέντος τοιούτου ὀρθοπεδικὴ θὰ ἦτο ἡ λέξις *διορθωτική*, ὡς ἀποδίδουσα καλύτερον τὴν γιγνομένην ἐργασίαν πρὸς διόρθωσιν δυσμορφίας τινὸς ἢ παθήσεως εἴτε δι' ἐγχειρήσεως, εἴτε διὰ μηχανημάτων, εἴτε δι' ἄλλων φυσιοθεραπευτικῶν μέσων γίγνεται αὕτη· ἀποδίδεται δ' ἐπίσης διὰ τοῦ ὅρου τούτου καὶ ὁ ἄλλος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ὀρθοπεδικῆς, δηλαδὴ ἡ ἀντικατάστασις ἀκρωτηριασθέντος τινὸς μέλους δι' ἄλλου τεχνητοῦ τοιούτου παρομοίου, καθ' ὅσον καὶ διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης διόρθωσις παράγεται τῆς ἐκ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ προκυπτούσης ἀναπηρίας.

Αἱ πρὸς διόρθωσιν δυσμορφίαι τοῦ σώματος δύνανται νὰ εἶναι ἢ συγγενεῖς, παραγόμεναι δηλαδὴ πρὸ τοῦ τοκετοῦ, κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, ἢ ἐπίκτητοι, προκαλούμεναι δηλαδὴ ἐκ παθολογικῶν καταστάσεων ἢ κακώσεων τῶν ὀστῶν (κατάγματα, ὀστεομυελῖτις, φυματίασις κλπ.), τῶν ἀρθρώσεων (ἀρθρίτιδες, λευκοὶ ὄγκοι, ἀγκυλώσεις κλπ.) καὶ τῶν μυῶν ἢ τενόντων, οἷον μυϊκαὶ ἀτροφίαι ἢ παραλύσεις, εἴτε συνεπείᾳ βλαβῶν τῶν περιφερικῶν νεύρων εἴτε συνεπείᾳ ἀλλοιώσεων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ (παιδικὴ παράλυσις) ἢ τοῦ ἐγκεφάλου (νόσος τοῦ Little κλπ.). Ἐκ τῶν συγγενῶν δυσμορφιῶν ἡ ὀρθοπεδικὴ μελετᾷ μόνον ἐκείνας, αἵτινες ἐντοπίζονται εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ κορμοῦ, τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα καὶ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἰάσεως ἢ βελτιώσεως, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὴν τερατολογίαν ἢ τὰς ἐντοπιζομένας ἀλλαχοῦ τοῦ σώματος. Ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως, ἅμα τῇ γενέσει των αἱ διάφοροι δυσμορφίαι εἶναι σχετικῶς ἁπλαῖ καὶ συνεπῶς διορθοῦνται εὐκόλως. Ἀφιεμένων ὅμως τούτων ἄνευ θεραπείας, ἐπέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιδείνωσις αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν δι' αὐξήσεως τῆς ἀρχικῆς βλάβης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ προσθήκης νέων ἀλλοιώσεων, ἰδίως συρρικνώσεως τῶν πέριξ μαλακῶν μορίων (δέρματος, μυῶν, τενόντων, περιτονιῶν, συνδέσμων κλπ.) λόγῳ ἀλλαγῆς τῆς φυσιολογικῆς των κατευθύνσεως καὶ προσαρμογῆς των πρὸς τὴν δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν. Ἂν δὲ τέλος δυσμορφία τις ἀφεθῇ τελείως εἰς τὴν τύχην, θὰ καταλήξῃ νὰ εἶναι βαρυτάτης μορφῆς μὲ οὐσιώδεις διαταραχὰς τῶν ὅρων τῆς στατικῆς καὶ κινητικότητος μοίρας τινός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαίας, τοῦ σώματος καὶ συνεπῶς δυσίατος, ἐνίοτε δὲ μάλιστα καὶ ἀνίατος.

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ ὀρθοπεδική, ἢ μᾶλλον διορθωτική, ἔχει σπουδαίαν ἀποστολήν, διότι ὀφείλει: 1) νὰ προλαμβάνῃ τὸν σχηματισμὸν δυσμορφίας τινός, 2) τὴν σχηματισθεῖσαν δυσμορφίαν νὰ θεραπεύῃ ἐγκαίρως, πρὶν ἢ δηλαδὴ προστεθῶσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν βλάβην αἱ δευτερογενεῖς τοιαῦται, καὶ 3) καὶ τὰς ἐπιδεινωθείσας, λόγῳ μὴ ἐγκαίρου θεραπείας, δυσμορφίας, αἵτινες ἄλλωστε εἶναι καὶ αἱ πολυαριθμότεραι εἰς τὴν πρᾶξιν, νὰ προσπαθήσῃ νὰ θεραπεύσῃ ἢ βελτιώσῃ. Ἐπιδιώκει δὲ θεραπευτικῶς: 1) τὴν διόρθωσιν τῆς δυσμορφίας, 2) τὴν συγκράτησιν τῆς ἐπιτευχθείσης διορθώσεως τῆς δυσμορφίας καὶ 3) τὴν διατήρησιν συνάμα καὶ τῆς λειτουργίας (στάσις, κίνησις, λῆψις) τοῦ πάσχοντος μέλους τοῦ σώματος. Τὰ δὲ θεραπευτικὰ μέσα, ἅτινα διαθέτει αὕτη πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τριπλοῦ τούτου σκοποῦ της, εἶναι πολλαπλᾶ καὶ ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς δυσμορφίας καὶ τοῦ σταδίου τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Τούτων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Αἱ ὀρθοπεδικαὶ ἐγχειρήσεις, αἱματηραὶ καὶ ἀναίμακτοι, τὰ ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα, ἡ ὀρθοπεδικὴ γυμναστική, ἡ μηχανοθεραπεία, αἱ μαλάξεις, ἡ θερμότης, ὑγρὰ ἢ ξηρά, ἡ ἠλεκτροθεραπεία, ἡ διαθερμία, αἱ ἀκτῖνες (ὑπεριώδεις, Röntgen), ἡ ἡλιοθεραπεία, αἱ αὐτοφυεῖς ἰαματικαὶ πηγαὶ κτλ. Σπανίως ὅμως ἓν μόνον τῶν προμνησθέντων θεραπευτικῶν μέσων ἀρκεῖ διὰ τὴν ἐπίτευξιν καὶ τῶν τριῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκει ἡ ὀρθοπεδική· συνηθέστερον συμβαίνει τὰ διάφορα ταῦτα μέσα νὰ ἀλληλοσυνδυάζωνται καὶ νὰ ἀλληλοσυμπληρῶνται κατὰ διαφόρους φάσεις τῆς θεραπείας δυσμορφίας τινὸς ἢ παθήσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἱπποκράτους ἡ θεραπεία τῶν δυσμορφιῶν ἐγίνετο μόνον δι' ἀναιμάκτων μέσων, ἰδίως δι' ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων καὶ μαλάξεων, μόλις δὲ τῷ 1641 ἐγένετο ἡ πρώτη αἱματηρὰ δι' ἐγχειρήσεως διόρθωσις δυσμορφίας ὑπὸ τοῦ Isaac Minnius, ὅστις ἔκαμε τὴν πρώτην τενοντοτομίαν πρὸς διόρθωσιν τοῦ ραιβοκράνου.

Ἡ πρώτη ὀστεοτομία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Rhéa Barton τῷ 1826 καὶ ἡ πρώτη βιαία διόρθωσις τῶν δυσμορφιῶν (brisement forcé) τῷ 1837 ὑπὸ τοῦ Louvrier, ταυτοχρόνως δ' εἰσήχθη καὶ ἡ ὀστεοκλασία ὑπό τινος ἐμπειρικοῦ. Τέλος ὁ Bosch-Buch (1843) εἰσήγαγε τὰς ὀρθοπεδικὰς διεκπρίσεις τῶν ἀρθρώσεων, ἃς διέδωσαν καὶ ἐτελειοποίησαν βραδύτερον οἱ Langenbeck καὶ Ollier, ἰδίως δ' ὁ τελευταῖος. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο κατὰ τὴν προαντισηπτικὴν περίοδον. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἀναισθησίας καὶ βραδύτερον τῆς ἀντισηψίας καὶ ἀσηψίας συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ διάδοσιν τῶν ὀρθοπεδικῶν ἐγχειρήσεων ἐπὶ τῶν ὀστῶν (ὀστεοτομίαι, ὀστεοκλασίαι, ὀστεοσυνθέσεις, ὀστεομεταμοσχεύσεις κλπ.), ἐπὶ τῶν ἀρθρώσεων (ἀρθροτομίαι, διεκπρίσεις ἀρθρώσεων, ἀρθροκλασίαι, ἀρθροδεσίαι κλπ.), ἐπὶ τῶν μυῶν καὶ τενόντων (τενοντοτομίαι, τενοντομεταμοσχεύσεις, μετεμφύτευσις τενόντων κλπ.) καὶ ἐπὶ τῶν νεύρων (νευρορραφίαι) κλπ. Οὐ μόνον αἱ αἱματηραὶ ὀρθοπεδικαὶ ἐγχειρήσεις ἀλλὰ καὶ αἱ ἀναίμακτοι ὀρθοπεδικαὶ μέθοδοι ἐτελειοποιήθησαν καὶ διεδόθησαν σὺν τῷ χρόνῳ. Οὕτως, αἱ μαλάξεις, γνωσταὶ ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ὑπὸ τοῦ Metsger καὶ ἀνυψώθησαν εἰς περιωπὴν τέχνης ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, οἵτινες θεωροῦσι ταύτας ἀναπόσπαστον μέρος πάσης ὀρθοπεδικῆς θεραπείας, ἰδίως τῆς ὀρθοπεδικῆς γυμναστικῆς. Αὕτη δὲ πάλιν, εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν ὀρθοπεδικὴν ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ Ling τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διεδόθη ἔτι μᾶλλον κατόπιν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ A. Wide τῆς Στοκχόλμης. Ὑπὸ δὲ τοῦ ἐπίσης Σουηδοῦ Zander εἰσήχθη εἰς τὴν ὀρθοπεδικὴν καὶ ἡ *μηχανοθεραπεία*, ἤτοι ἡ διὰ μηχανημάτων θεραπευτικὴ γυμναστική. Ἐπενόησε δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἴδια μηχανήματα, ἅτινα ἄλλοι ἐτροποποίησαν ἢ ἡπλοποίησαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα ἐτελειοποιήθησαν σὺν τῷ

Digitized by Google

χρόνῳ καὶ κατασκευάζονται σήμερον ἐπιστημονικώτερον ἢ ἄλλοτε. Οἱ διάφοροι ὅμως πόλεμοι καὶ ἰδίως ὁ παγκόσμιος (1914—1918), λόγῳ τῶν πολλῶν, συνεπείᾳ πολεμικῶν τραυμάτων, ἀκρωτηριασμῶν, ὑπῆρξαν ἀφορμὴ τῆς μελέτης καὶ τελειοποιήσεως τῶν προθετικῶν τεχνητῶν μελῶν ὡς καὶ τῶν κινησιοπλαστικῶν ἐγχειρήσεων (Pellegrini, Sauerbruch).

Μεγάλην ἐπίσης ὤθησιν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὀρθοπεδικῆς ἔδωκεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀκτίνων Röntgen (1895), δι' ὧν γνωρίζομεν σήμερον καλύτερον τὴν κατάστασιν τῶν ὀστῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως καὶ μετὰ ταύτην. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' εἶναι διαδεδομένη ἡ ὀρθοπεδικὴ εἰς τὰ διάφορα πεπολιτισμένα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὥστε βλέπει τις λειτουργοῦντα ὀρθοπεδικὰ νοσοκομεῖα τέλεια μὲ πλήρεις ἐγκαταστάσεις καὶ πολυτίμους βιβλιοθήκας καὶ εἰς δευτερευούσας πολλάκις πόλεις, ὡς π. χ. εἰς τὴν Βολωνίαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐπὶ 229.500 κατοίκων τῆς πόλεως ὑπάρχει ἓν τῶν μεγαλυτέρων καὶ τελειοτέρων ὀρθοπεδικῶν ἰνστιτούτων τοῦ κόσμου (τὸ Instituto Orthopedico Rizzoli). Εἰς ἄλλας δὲ πάλιν πόλεις συμβαίνει ὥστε νὰ λειτουργῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει δύο καὶ τρία ὀρθοπεδικὰ κέντρα ὁμοῦ, ὡς π. χ. εἰς τὸ Τουρῖνον, ὅπου ἐπὶ 593.792 κατοίκων ὑπάρχουσι τρία τοιαῦτα (τὸ τοῦ νοσοκομείου Regina Marguerita, τὸ τοῦ νοσοκομείου Maria Vittoria καὶ τὸ τοῦ Instituto dei Rachitici Maria Adelaida). Παρ' ἡμῖν ἡ ὀρθοπεδικὴ εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν τῷ ὀργανοῦσθαι. Ἐν τῷ στρατῷ λειτουργεῖ εἰς τὸ 6ον στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, πλῆρες ὀρθοπεδικὸν κέντρον. Τελευταίως δὲ ἱδρύθησαν ἕδραι ἐκτάκτου καθηγεσίας καὶ ὑφηγεσίας τῆς ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1925, ἡ δὲ δευτέρα ἀπὸ τοῦ 1926.

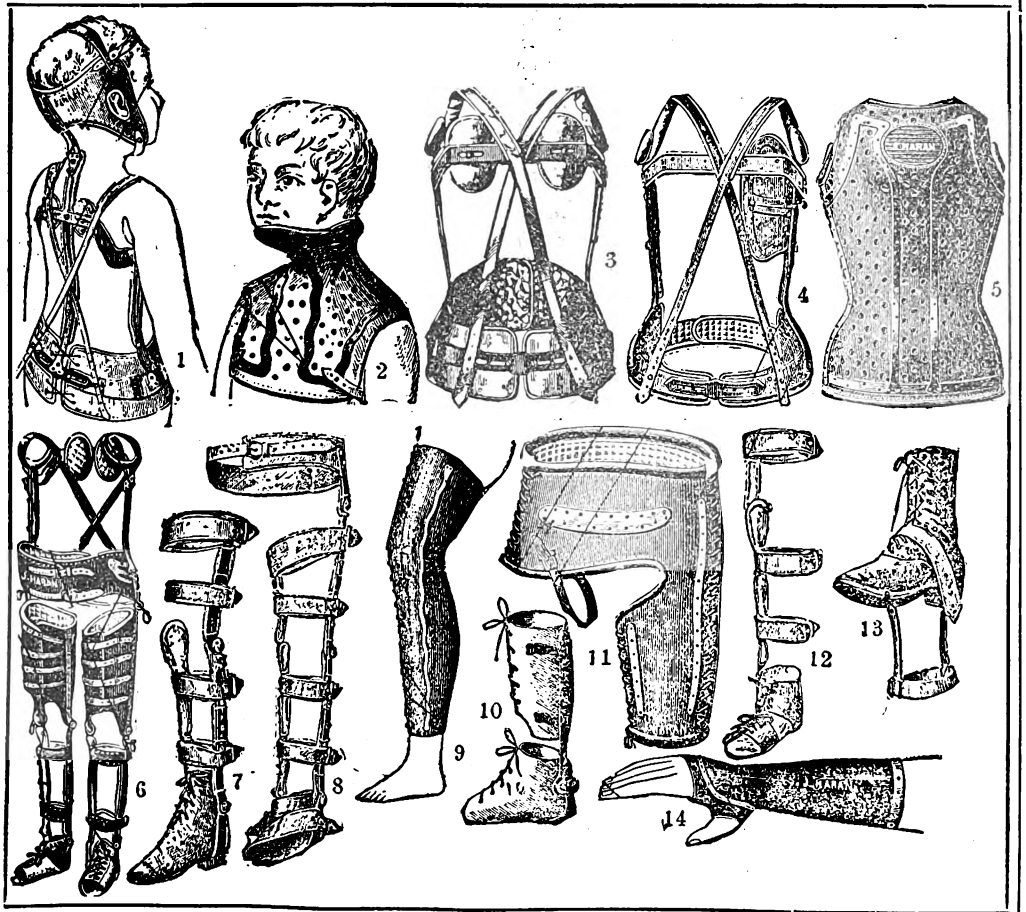

Ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα.

[1=στηθόδεσμος διὰ σπονδυλίτιδα αὐχενικὴν καὶ θωρακικήν· 2=περιλαίμιον ὀρθοπεδικὸν δι' αὐχενικὴν σπονδυλίτιδα· 3=στηθόδεσμος διὰ κύφωσιν· 4=στηθόδεσμος διὰ σκολίωσιν· 5=στηθόδεσμος διὰ θωρακικὴν καὶ ὀσφυϊκὴν σπονδυλίτιδα ἢ διὰ κάταγμα τῆς σπονδυλικῆς στήλης· 6=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα διὰ παιδικὴν παράλυσιν τοῦ κορμοῦ ἀμφοτέρων τῶν κάτω ἄκρων· 7=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα διὰ παραμόρφωσιν τοῦ γόνατος· 8=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα διὰ παράλυσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἑνὸς σκέλους· 9=θήκη ὀρθοπεδικὴ δι' ἀγκύλωσιν ἢ χαλάρωσιν τοῦ γόνατος· 10=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα στρεβλοποδίας· 11=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα δι' ἰσχιαρθροκάκην. 12=ὀρθοπεδικὸν μηχάνημα πρὸς διόρθωσιν τῶν ραχιτικῶν παραμορφώσεων τῶν κνημῶν· 13=ὀρθοπεδικὸν ὑπόδημα μετὰ μηχανήματος διὰ μεγάλην βράχυνσιν τοῦ σκέλους· 14=ὀρθοπεδικὴ θήκη πήχεως διὰ ψευδάρθρωσιν τοῦ πήχεως ἢ παράλυσιν τῆς χειρός.]

Ἡ ὀρθοπεδική, ἢ μᾶλλον διορθωτική, ἀποτελεῖ κατὰ ταῦτα τὸν πολυπλοκώτερον ἀλλὰ καὶ ὡραιότερον κλάδον τῆς χειρουργικῆς, ὡς δυναμένη διὰ τῶν διαφόρων ὀρθοπεδικῶν ἐγχειρήσεων καὶ λοιπῶν ὀρθοπεδικῶν μέσων νὰ διορθώνῃ καὶ τὰς πολυπλοκωτέρας πολλάκις δυσμορφίας, οἷαι αἱ συγγενεῖς ἢ ἐπίκτητοι στρεβλοποδίαι, τὰ συγγενῆ κατ' ἰσχίον ἐξαρθρήματα, αἱ σκολιώσεις, αἱ παραλύσεις τῶν σκελῶν κ.λ.π. καὶ νὰ ἀποδίδῃ οὕτω ὑγιεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἱκανοὺς πρὸς ἐργασίαν ἀνθρώπους, οἵτινες ἄλλως, λόγῳ τῆς ἀναπηρίας των, θὰ ἔζων εἰς βάρος ταύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berger y Banzet*, Chirurgie orthopédique (1914).—*Calot*, L'orthopédie indispensable au praticien (1915).—*Nové-Josserand*, Précis d'Orthopédie (1917).—*F. H. Albee*, Orthopaedic and reconstruction surgery (1919).—*P. B. Roth*, Orthopaedics for practitioners (1920).—*Sir R. Jones*, Orthopaedic surgery of injuries (by various authors (2 τόμ. 1921).—*R. Whitman*, Treatise on Orthopaedic surgery (1927).

Α. Ι. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

ὀρθοπεδικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθοπεδικήν, ὁ τῆς ὀρθοπεδίας: «ὀρθοπεδικὰ μέσα, —μηχανήματα,—εἴδη»· καὶ ἁπλῶς ***ὀρθοπεδικὰ*** (τά)· ὡς οὐσ.: «κατάστημα ὀρθοπεδικῶν»· ‖ ***ὀρθοπεδικὸς*** (ὁ)· ὡς οὐσ., ἰατρὸς ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀρθοπεδικήν· ‖ ***ὀρθοπεδικὴ*** (ἡ), ἐξυπακ. ἐπιστήμη, ἡ *ὀρθοπεδία* (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. ***ὀρθοπεδικῶς***.

—**ὀρθοπεδικὰ** ***ἐκμαγεῖα*** *[Ὀρθοπεδ.]*· βλ. λ. *ἐκμαγεῖα* ὀρθοπεδικά.

—**ὀρθοπεδικὰ** ***μηχανήματα***. Καλοῦνται τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν εἴτε προληπτικῶς πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς παθήσεως ἐπί τινος μοίρας τοῦ σώματος ἡμῶν, εἴτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως τῆς παθήσεως, εἴτε κατὰ τὴν ἀποδρομὴν ταύτης πρὸς συγκράτησιν ἐπιτευχθείσης διορθώσεως διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἢ συντηρητικῶν ὀρθοπεδικῶν μέσων. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀκινητοποίησιν καὶ συγκράτησιν κατεαγότος ἢ ἀλγοῦντος μέλους ὡς καὶ πρὸς στήριξιν καὶ λειτουργικὴν διευκόλυνσιν παραλυτικοῦ τινος μέλους ἀλλὰ μὴ ὑποβληθέντος εἰς διόρθωσιν δι' ἐγχειρήσεως, χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ταῦτα. Ἀποτελοῦνται δὲ τὰ ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα ἀπὸ δερματίνας θήκας περιβαλλούσας τὴν πάσχουσαν μοῖραν, αἵτινες ἔξωθεν ἰσχυροποιοῦνται διὰ μεταλλίνων στηριγμάτων, ἀρθρωτῶν ἢ οὔ, κατὰ τὰς ἀρθρώσεις τοῦ πάσχοντος μέλους, ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου θεραπευτικῶς σκοποῦ. Ἵνα δ' ὀρθοπεδικόν τι μηχάνημα ἐκπληροῖ τὸν σκοπόν του, δέον: α') Νὰ ἐφαρμόζηται τελείως ἐπὶ τῆς χώρας, ἣν ὀφείλει νὰ περιβάλῃ. β') Νὰ μὴ παραβλάπτῃ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀρθρώσεων τοῦ μέλους εἰμὴ ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς θεραπείας ἐπιβαλλομένων ὁρίων. Πρὸς τοῦτο δέον τοῦτο: 1) Νὰ εὑρίσκηται διὰ καταλλήλου συστήματος ἐξαρτήσεων εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιβαλλομένην μοῖραν τοῦ σώματος. 2) Νὰ ἔχῃ τὸν ἄξονα τῆς ἀρθρώσεως ἢ τῶν ἀρθρώσεών του ἀντιστοίχως πρὸς τὸν νοητὸν ἄξονα τῆς ἀρθρώσεως ἢ τῶν ἀρθρώσεων τοῦ μέλους, ὅπερ περιβάλλει. 3) Νὰ μὴ συνθλίβῃ μεταξὺ τῶν χειλέων του τὰ μαλακὰ μόρια, ἵνα μὴ δυσχεραίνηται ἡ κάμψις τοῦ σκέλους. 4) Νὰ μὴ ἀνέρχηται καὶ κατέρχηται τοῦτο οὔτε νὰ στρέφῃ πέριξ τῆς ὑπ' αὐτοῦ περιβαλλομένης μοίρας, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καλῆς προσαρμογῆς τούτου ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀστεΐνων προεξοχῶν τοῦ σκέλους, αἵτινες παρακωλύουσι τὴν μετακίνησιν αὐτοῦ.

Α. Κ.

—**ὀρθοπεδικὴ** ***κλίνη*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *κλίνη* ὀρθοπεδική.

ὀρθοπεδιστὴς (ὁ)· ὁ εἰδικῶς ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀρθοπεδίαν.

ὀρθόπελμα (τὸ) (Orthopelma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν ***ἰχνευμονιδῶν***, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Δ.Ν.Π.

ὀρθοπλασία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ἡ ὀρθὴ διάπλασις τῶν διαφόρων ὀργάνων τῶν ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν ὄντων. Δ. Ν. Π.

ὀρθοπλεξιὰ (ἡ)· δημ., ὀρθὸν κολύμβημα.

ὀρθόπνοια (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἔντονος δύσπνοια, ἀναγκάζουσα τὸν πάσχοντα νὰ ἵσταται ὄρθιος ἢ νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς κλίνης του μὲ τὸν κορμὸν τοῦ σώματος ὄρθιον. Αὕτη κυρίως εἶναι σύμπτωμα ἐντόνου παθήσεως τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας ἢ τῶν νεφρῶν, ἀλλὰ καὶ πλευρῖτις, ὡς καὶ πάθησις τοῦ λάρυγγος ἢ καὶ νευρικὴ κατάστασις δύναται ἐπίσης νὰ προκαλέσῃ ὀρθόπνοιαν (βλ. καὶ λ. *δύσπνοια*). Μ. Μ.

ὀρθοπνοϊκός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθόπνοιαν.

ὀρθόποδα (τὰ) (Orthopoda Cope) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπόταξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ὀρνιθίσχια δεινοσαύρια* ἑρπετά. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ μεγάλα, δίποδα ἢ τετράποδα, φυτοφάγα χερσόβια ζῷα. Εἰς τὴν ὑπόταξιν ταύτην ὑπάγονται αἱ ὑπεροικογένειαι τῶν ***ὀρνιθοποδιδῶν***, τῶν *στεγοσαυριδῶν* καὶ τῶν *κερατοψιδῶν*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ.Κ.Γ.

ὀρθοποδῶ (—*έω*)· βαδίζω ὀρθῶς, στέκομαι καλὰ 'ς τὰ πόδια μου· ‖ μεταφ., εὑρίσκομαι εἰς καλὴν κατάστασιν, εὐτυχῶ: «ὅταν ὀρθοποδήσωμεν οἰκονομικῶς»· ‖ ναυτ. (κοιν. *ξυλομετρῶ*)· τοποθετῶ ἐπὶ τῶν ἀνιδρυομένων νομέων τὰς σταθμίδας, πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ κατακαθέτου των ὡς πρὸς τοῦ ἐσωτροπίου τὴν ἐπιφάνειαν· ‖ ἡ πρᾶξις: ***ὀρθοποίησις***. Σ. Ε. Λ.

ὀρθόπτερα (τὰ) (Orthoptera) *[Ζῳολ.]*. Τάξις ἐντόμων χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τῶν προσθίων πτερύγων, αἵτινες διασταυροῦνται μεταξύ των, ὅταν ταῦτα εὑρίσκωνται ἐν ἀναπαύσει, καὶ τῶν ὀπισθίων, αἵτινες συμπτύσσονται πρὸς ἀλλήλας. Ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐντόμων φέρει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Στόμα ὡπλισμένον δι' ἰσχυρῶν σιαγόνων καὶ καταλλήλων πρὸς μάσησιν, πτέρυγας τέσσαρας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο πρόσθιαι ἀποτελοῦν τὰ ἔλυτρα, αἱ δὲ δύο ὀπίσθιαι εἶναι μεμβρανώδεις, σῶμα γενικῶς ἀρκετὰ μέγα καὶ ἐπίμηκες. Εἰς τὰ περισσότερα ἡ κεφαλὴ εἶναι χονδρὴ καὶ ἔχει πλαγίαν διεύθυνσιν ὡς πρὸς τὸ σῶμα, αἱ κεραῖαι ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν ἀρθρώσεων, διαφόρων εἰς τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη καὶ εἶναι ἄλλοτε νηματοειδεῖς καὶ ἄλλοτε ἀπολήγουσιν εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι ὁμογενεῖς ἢ διάτρητοι. Οἱ σύνθετοι ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ πέριξ τούτων ὑπάρχουν 2—3 ὀφθαλμίδια. Ἡ γενικὴ διάπλασις τοῦ στόματος εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῶν κολεοπτέρων. Ὁ προθώραξ, γενικῶς, εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος καὶ ἔχει ποικίλον σχῆμα. Τὰ ἔλυτρα εἶναι μεμβρανώδη ἢ σκυτώδη καὶ φέρουσι πολύπλοκον σύστημα νευρώσεων. Αἱ πτέ-

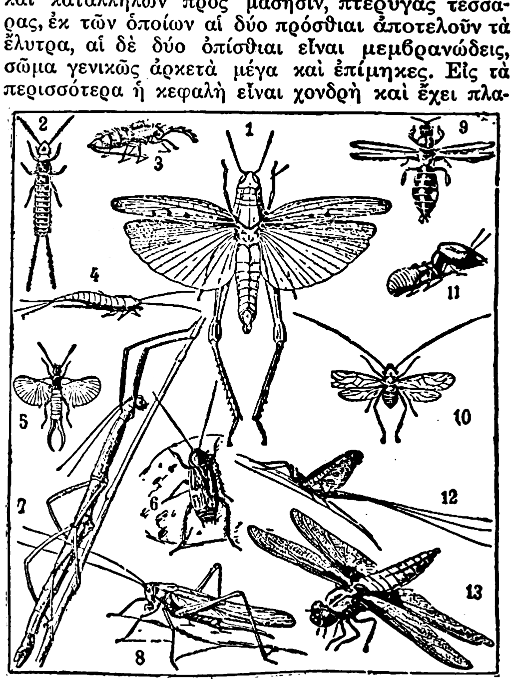

Ὀρθόπτερα.

[1=Ἀκρὶς ἡ κοινή. 2=Καμπόδη. 3=Πόδουρος. 4=Λέπισμα. 5=Φορφικούλη. 6=Φυλλοδρομία. 7=Φάσμα. 8=Ἀκρὶς ἡ πρασίνη. 9=Θρίψ. 10=Ψῶκος. 11=Τερμίτης. 12=Ἐφήμερος. 13=Λιβελλούλη.]

Digitized by Google

ρυγες εἶναι εὑρεῖαι, οἱ δὲ πόδες ἢ εἶναι ὁμοιόμορφοι μεταξύ των ἢ ἔχουσι τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ζεῦγος μεταμορφωμένα εἰς συλληπτήρια ὄργανα. Ἡ κοιλία συνήθως εἶναι ἐπιμήκης. Τὰ ὀρθόπτερα ὑφίστανται ἀτελεῖς μεταμορφώσεις. Γενικῶς εἶναι ᾠοτόκα, ἐξαιρέσει εἰδῶν τινων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*, ἅτινα εἶναι ζῳοτόκα. Τὰ ᾠὰ γεννῶνται ἄλλοτε περιβεβλημένα ὑπὸ μεμβράνης, ἥτις καλεῖται *ᾠοθήκη*, καὶ ἄλλοτε γεννῶνται μεμονωμένα. Τινὰ ἔχουσι λίαν ὑποτυπώδεις καὶ ἀτροφικὰς πτέρυγας. Πάντα τὰ ὀρθόπτερα εἶναι χερσαῖα, τινὰ εἶναι σαρκοφάγα, τὰ δὲ περισσότερα ἐξ αὐτῶν φυτοφάγα. Γεννῶσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους. Διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, τὰ *δρομικὰ* καὶ τὰ *πηδητικά*. Τὰ δρομικὰ ἔχουσι πτέρυγας καὶ ἔλυτρα ὁριζοντίως ἐπαναπαυόμενα ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ πόδας ειδικῶς κατεσκευασμένους διὰ τὸν δρόμον. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πλεῖστα γένη, ὧν κυριώτερα ὁ *βλάττης*, ὁ *μάντης* κ. ἄ. Τὰ πηδητικὰ ἔχουσι πτέρυγας καὶ ἔλυτρα σχεδὸν πάντοτε κεραμοειδῶς διατεταγμένα καὶ πρόσθιον ζεῦγος ποδῶν βραχύτερον τοῦ ὀπισθίου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἔντομα εἶναι ἐπιτήδεια πρὸς πήδημα. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ὁ *γρύλλος*, ὁ *μυρμηκόφιλος*, ἡ *ἀκρίς*, ἡ *προσκοπία*, ὁ *πνέμορος* κτλ. Τὸ ὀρθόπτερα γενικῶς εἶναι πολυφοτόκα. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας καὶ συχνάκις μεταναστεύουσι κατὰ πυκνὰς ὁμάδας εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὀρθοπτέρων* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

ὀρθοπτικός, —ή, —όν· ὁ συντελῶν εἰς τὴν ἀμφοτερόφθαλμον ὅρασιν (τῶν στραβιζόντων).

—**ὀρθοπτικαὶ ἀσκήσεις**. Τὸ σύνολον τῶν ὀπτικῶν ἀσκήσεων, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ὁράσεως ὀφθαλμοῦ στραβίζοντος καὶ εἶτα τῆς ἀμφοτεροφθάλμου ὁράσεως μετὰ συνεποῦς διορθώσεως τοῦ στραβισμοῦ. Συνίστανται δὲ αὗται εἰς τὴν χρῆσιν καταλλήλων ὑάλων ἢ φαρμάκων (ἀτροπίνη) ἢ εἰδικῶν ἐργαλείων (στερεοσκόπιον, διπλοσκόπιον κλπ.). Β. Α.

— **ὀρθοπτικὴ γραμμή**. Καλεῖται οὕτω γραμμή τις, ἐὰν ἀπό τινων σημείων φαίνηται ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν· π. χ. ἐὰν εἰς περιφέρειαν κύκλου Κ φέρωμεν εἰς τὰ ἄκρα δύο ἀκτίνων ΚΑ, ΚΒ, καθέτως τεμνομένων, τὰς ἐφαπτομένας ΒΣ καὶ ΑΣ, αὗται τεμνόμεναι εἰς τὸ σημεῖον Σ ὁρίζουν τοῦτο, ὅπερ ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ φαίνηται ἀπ' αὐτοῦ ἡ περιφέρεια ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν.

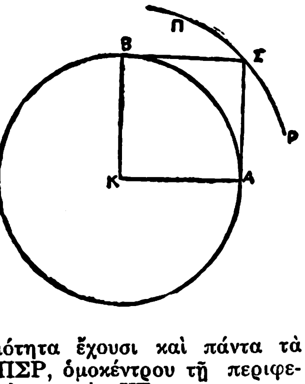

Τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἔχουσι καὶ πάντα τὰ σημεῖα τοῦ τόξου ΠΣΡ, ὁμοκέντρου τῇ περιφερείᾳ Κ καὶ ἔχοντος ἀκτῖνα τὴν ΚΣ. Ν. Γ.

ὀρθορρημοσύνη (ἡ)· ἡ ὀρθότης λόγου ἢ προφορᾶς· ὀρθὴ χρῆσις λέξεώς τινος.

ὀρθός, —ή, —όν· ὁ κατακόρυφος, ὄρθιος: «ὀρθὸς ἱστός», ὡς εἶναι τῶν ταπητουργῶν, ἀντίθ. *πλάγιος*· || «στέκει ὀρθὸς» ἀντίθ. *καθήμενος*· || συνήθως μεταφ., ὁ καλῶς ἔχων, ὁ ἀποδοχῆς ἄξιος, ἀσπάσιος, κοιν. *σωστός*, ἀντίθ. *πλημμελής, σφαλερός*: «ὀρθὴ παρατήρησις, —γνώμη, —σκέψις», «ὀρθὸν δίδαγμα»· || «ὀρθὸς νοῦς» συνετή, λελογισμένη διανόησις· || «ὀρθὸς λόγος» λογικὴ διανόησις, συνήθως ἡ αὐστηρὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς διανόησις, ὡς κριτήριον καθολικόν, ὀρθολογισμός· || μαθημ. «ὀρθὴ γωνία» γωνία 90 μοιρῶν· || **ὀρθὸν** (τό)· ὡς οὐσ., κοιν. τὸ *σωστό*: «δὲν βλέπω τὸ ὀρθὸν τῶν ἐπιχειρημάτων του»· || «ὀρθὸν ἔντερον» ἢ ἁπλῶς «ὀρθὸν»· τὸ ἀπευθυσμένον.—Ἐπίρρ. **ὀρθῶς**, κοιν. *ὀρθά*.

— **ὀρθὴ ἀνάβασις** *[Ἀστρον.]*. Ὅρος ἀπαντῶν ἐνιαχοῦ πρὸς δήλωσιν τῆς *ὀρθῆς ἀναφορᾶς*. Σ. Π.

— **ὀρθὴ ἀναφορὰ** *[Ἀστρον.]*. Ἡ ἑτέρα τῶν οὐρανογραφικῶν *συντεταγμένων* (βλ. λ.). Σ. Π.

— **ὀρθὴ γωνία**. Ἡ γωνία, ἥτις εἶναι ἴση πρὸς τὰς τρεῖς ἄλλας τὰς σχηματιζομένας ὑπὸ δύο εὐθειῶν τεμνομένων

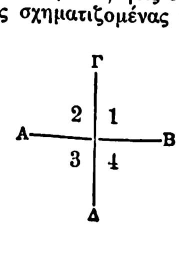

Οὕτω ἐὰν αἱ δύο εὐθεῖαι ΑΒ καὶ ΓΔ τεμνόμεναι σχηματίζωσι τὰς τέσσαρας γωνίας 1, 2, 3 καὶ 4 ἴσας, ἑκάστη τῶν γωνιῶν τούτων λέγεται *ὀρθή*. Ἡ ὀρθὴ γωνία βαίνει ἐπὶ κυκλικοῦ τόξου (ὅταν ἡ κορυφή της εἶναι εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου) 90 μοιρῶν. Ὡσαύτως αἱ ἐγγεγραμμέναι εἰς ἡμικύκλιον

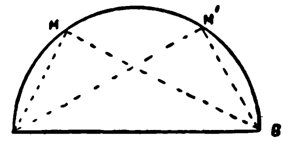

γωνίας εἶναι ὀρθαὶ ὡς αἱ ΑΜΒ, ΑΜ'Β. Ν. Γ.

—**ὀρθὴ θέσις** *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτω, κατὰ συνθήκην, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν *ἀντίστροφον*, μία ἐκ τῶν δύο θέσεων τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας, καθ' ἣν ὁ κοχλίας τοῦ μικρομέτρου ὁ κινῶν τὸ νῆμα ὀρθῶν ἀναφορῶν εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολάς. Σ. Π.

—**ὀρθὴ κίνησις** *[Ἀστρον.]*· βλ. λ. *κίνησις ὀρθή*.

—**ὀρθὴ σφαῖρα** *[Ἀστρον.]*. Ἡ ὄψις τῆς οὐρανίου σφαίρας διὰ παρατηρητὴν κείμενον εἰς τὸν ἰσημερινὸν τῆς γῆς. Διὰ τοιοῦτον παρατηρητὴν ὁ ἄξων τῆς οὐρανίου σφαίρας κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τοῦ ὁρίζοντος, ὁ δὲ οὐράνιος ἰσημερινὸς ταυτίζεται μετὰ τοῦ πρώτου κατακορύφου καὶ ἅπαντα τὰ οὐράνια σώματα φαίνονται ἀνατέλλοντα ἢ δύοντα καθέτως πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὁρίζοντος. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο διχοτομεῖ τὰ ἡμερήσια τόξα τῶν ἀστέρων, οἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ 12 ὥρας ἄνωθεν καὶ 12 ὥρας κάτωθεν τοῦ ὁρίζοντος. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ ἡλίου, διὸ καὶ ἡ ἡμέρα εἰς τὸν ἰσημερινὸν εἶναι δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἴση πρὸς τὴν νύκτα. Σ. Π.

—**ὀρθὴ φορὰ** *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτως, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν *ἀνάδρομον*, ἡ φορὰ κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἡ ὁποία διευθύνεται ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν φαινομένην ἡμερησίαν περιστροφὴν τῆς οὐρανίου σφαίρας. Οὕτως ὁ ἥλιος, κινούμενος κατὰ τὴν ὀρθὴν φοράν, ἤτοι φερόμενος βαθμιαίως ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, διαγράφει ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τὸν ζῳδιακὸν κύκλον. Ὁμοίως καὶ ἡ σελήνη, λόγῳ τῆς κατ' ὀρθὴν φορὰν κινήσεως αὐτῆς, ἀνατέλλει καθ' ἑκάστην περίπου 50 λεπτὰ κατὰ μέσον ὅρον βραδύτερον. Σ. Π.

—**ὀρθὸν ἔντερον** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ τελευταία μοῖρα τοῦ παχέος ἐντέρου, καλουμένη καὶ *ἀπευθυσμένον* καὶ *εὐθὺ ἔντερον*. Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 3ου ἱεροῦ σπονδύλου μέχρι τοῦ πρωκτοῦ καὶ ἔχει μῆκος παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ 12—14 ἑκ., παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ 11—12 (βλ. *ἀπευθυσμένον*). Ι. Π.

—**ὀρθὸν πρίσμα**· βλ. *πρίσμα*.

—**ὀρθὸς κοιλιακὸς μῦς** *[Ἀνατομ.]*. Μῦς πρόσθιος τῆς κοιλίας, μακρὸς καὶ πλατύς, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως μέχρι τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ, ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς τενοντίου θήκης. Ἐκφύεται ἐκ τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ τῆς 5ης, 6ης καὶ 7ης πλευρᾶς καὶ καταφύεται εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ μεταξὺ τῆς γωνίας τούτου καὶ τοῦ ἡβικοῦ φύματος. Διελαύνεται δὲ ὑπὸ τεσσάρων συνήθως ἐγκαρσίων ἐγγραφῶν, μὴ χωρουσῶν μέχρι τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ μυός. Συμπιέζει τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ σπλάγχνα. Ι. Π.

Ὀρθὸς *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τοῦ *Διονύσου* ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὑπῆρχε βωμὸς αὐτοῦ.

Ὀρθοσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ὀρθωσία*.

ὀρθοσιλικοξικὸς ἐστὴρ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν παράγωγον τοῦ πυριτίου. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.Si(OC_2H_5)_3$ καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 146—151°. Σ. Γ.

ὀρθοσκελία (ἡ) (Orthoscélie). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, αἵτινες ἔχουσι τὰ σκέλη εὐθέα, ὡς ἐκ τῆς μεταβάσεως τοῦ βάρους τοῦ σώματος ἐκ τεσσάρων σημείων στηρίγματος εἰς δύο μόνον. Ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ ὀστοῦ τῆς κνήμης, ἡ θέσις τοῦ ἄκρου ποδός, ὁ περιορισμὸς τῶν μικρῶν δακτύλων τοῦ ποδός, ἡ ὑφὴ καὶ ὁ μηχανισμὸς τῶν διαφόρων ἀρθρώσεων τοῦ ποδὸς εἶναι τὰ μηχανικὰ ἐπακόλουθα τῆς ὀρθοσκελίας. Μ. Ν. Κ.

ὀρθόσκελον (τὸ) *[Ὀρθοπεδ.]*. Ὀρθοπεδικὸν ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον πρὸς εὐθυγράμμισιν τῶν ἐστρεβλωμένων σκελῶν.

ὀρθοσκοπία (ἡ) (rectoscopie, orthoscopie)· ἡ ἐξέτασις δι' ἰδίου ὀργάνου, τοῦ ὀρθοσκοπίου, τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος· || ἡ ἐξέτασις τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ φακοῦ ὀρθοσκοπικοῦ.

ὀρθοσκοπικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθοσκοπίαν: «ὀρθοσκοπικὸς φακὸς» (βλ. κατ.).

— **ὀρθοσκοπικὸς φακός**. Ὁ φακός, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἀκτῖνες αἱ προσπίπτουσαι περιφερικῶς, ἔκ τινος π. χ. εὐθείας γραμμῆς ἐκτὸς τοῦ κυρίου ἄξονος τοῦ φακοῦ κειμένης, σχηματίζουν εἰς τὸ εἴδωλον ἐπίσης εὐθεῖαν γραμμήν. Εἰς τοὺς συνήθεις φακοὺς τὸ εἴδωλον τῶν εὐθειῶν γραμμῶν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου δὲν ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ εὐθειῶν ἀλλ' ὑπὸ καμπύλων γραμμῶν· χάρτης π. χ. πλήρης μικρῶν τετραγωνιδίων διὰ φακοῦ συνήθους διαθλώμενος σχηματίζει εἴδωλον ἔχον εἰς μὲν τὸ μέσον τὰς γραμμὰς εὐθείας, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν καμπύλας. Ὁ Tscherning καθώρισεν ἐπακριβῶς τὸν τύπον καὶ τοὺς πρακτικοὺς πίνακας τῆς κατασκευῆς ὀρθοσκοπικῶν φακῶν. Β. Α.

ὀρθοσκόπιον (τὸ) (rectoscope, proctoscope, orthoscope). —1) Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετάζεται ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ ἐντέρου, συνιστάμενον ἐκ σωλῆνος 15—30 ἑκστ. μήκους καὶ 20—22 χστμ. διαμέτρου, εἰσαγόμενον διὰ τοῦ δακτυλίου εἰς τὸ ὀρθόν. —2) Ὀπτικὸν ὄργανον (οὐχὶ ἐκ τῶν συνήθων) χρησιμεῦον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ὀφθαλμοῦ (Czermak, Grönholm). Ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ δοχείου ἔχοντος ὑάλινα τοιχώματα καὶ πληρουμένου μετὰ τὴν ἐφαρμογήν του ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὑπὸ ὕδατος ἢ ὀροῦ. Τοιουτοτρόπως, ἐξαλειφομένης τῆς διαθλάσεως τοῦ κερατοειδοῦς, ὁ ὀφθαλμὸς γίνεται ἰσχυρῶς ὑπερμετρωπικός, δυνάμεθα δὲ τότε νὰ προβάλωμεν ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς διὰ φακῶν διαφόρου διαθλαστικῆς δυνάμεως εἴδωλα ἐναργῆ. Δι' αὐλοῦ δυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν καὶ τὴν ἴριδα, ἥτις οὕτω φαίνεται ὄχι πλέον κυρτὴ ἀλλ' ἐπίπεδος, ἢ καὶ τὸν κρυσταλλοειδῆ πρὸς ἀνεύρεσιν ἀλλοτρίων σωμάτων κλπ. Β. Α.

ὀρθοστάδην· ἐπίρρ., κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἵσταταί τις ὀρθός: «καθεύδει ὀρθοστάδην» κοιμᾶται ὄρθιος· || ἐπὶ ἀσθενῶν πασχόντων ἐκ νόσου ἣν διέρχονται ὀρθοστάδην, δηλαδὴ στὸ πόδι, χωρὶς ν' ἀναγκασθῶσι νὰ μένωσι κλινήρεις.

ὀρθοστάδιος (ὁ)· ἀρχαῖος χιτὼν ἄζωστος, πίπτων μὲ πτυχὰς ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἕως κάτω.

— *[Ψυχιατρ.]* Ὁ *ὀρθοστάδιος* εἶναι μανδύας μὲ μακρὰς χειρίδας δενομένας ὄπισθεν δι' ἱμάντος καὶ χρησιμεύων ὅπως κρατῇ ἐν ἀκινησίᾳ τοὺς φρενοβλαβεῖς. Εἶναι ὁ κοινῶς λεγόμενος ζουρλομανδύας (βλ. λ. *μανδύας*).

ὀρθοστασία (ἡ)· τὸ νὰ ἵσταταί τις ὀρθός: «μὲ κουράζει ἡ ὀρθοστασία».

ὀρθοστάτης (ὁ). Πᾶν κατακόρυφον στήριγμα, διὰ τοῦ ὁποίου κρατεῖταί τι εἰς τὴν θέσιν του· || «ὀρθοστάται ἰκριωμάτων» τὰ κατακόρυφα ξύλα στηρίξεως τῶν διαφόρων ξυλοτύπων πλακῶν, θολοτύπων κλπ.· || «ὀρθοστάται γεφυρῶν δικτυωτῶν» αἱ κατακόρυφοι ῥάβδοι τῶν δικτυωμάτων· || «ὀρθοστάται στεγῶν» (κοιν. *μπαμπάδες*) τὰ κατακόρυφα ξύλα ἢ σίδηρα (εἰς τὰς σιδηρᾶς στέγας) τῶν ζευκτῶν καὶ κυρίως τὸ ὑπὸ τὴν κορυφὴν αὐτῶν· || «ὀρθοστάται σκηνῶν κωνικῶν» τὰ κατακόρυφα ξύλα τὰ κρατοῦντα τὴν κορυφὴν αὐτῶν κλπ.

ὀρθοστατικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθοστασίαν, ὁ τῆς ὀρθοστασίας: «ὀρθοστατικὴ λευκωματουρία».

ὀρθοστατισμὸς (ὁ) (orthostatisme). Οὕτω καθορίζεται τὸ σύνολον τῶν φαινομένων, ἅτινα παράγονται ἐκ τῆς ὀρθίας στάσεως. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπηρείας τῶν διαφόρων στάσεων τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων. Μ.Ν.Κ.

ὀρθοστατῶ (—έω)· ἵσταμαι ὄρθιος.

ὀρθοστοιχία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ διάταξις τῶν φυτῶν κατ' εὐθεῖαν σειράν.

ὀρθόστοιχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ τεταγμένος κατὰ στοίχους ὀρθίους.

ὀρθόστομον (τὸ) (Orthostomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη κανθάρων ἀπαντώντων εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

ὀρθοστομῶ· ὁμιλῶ παρρησίᾳ, ἐλευθέρως.

ὀρθόστρωτος (ὁ)· τοῖχος ὀρθόστρωτος, ὁ διὰ πλακῶν μαρμαρίνων ἐστρωμένος.

ὀρθόστυλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τοὺς στύλους, τοὺς κίονας εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν τεταγμένους.

ὀρθοσυμπαθητικόν. Καλεῖται οὕτω ὑπὸ τοῦ Laignet Lavastine τὸ κυρίως *συμπαθητικὸν σύστημα*, τὸ καὶ *ἀληθὲς συμπαθητικὸν* κακῶς καλουμένου ὑπό τινων (*Guillaume* κ. ἄ.), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *παρασυμπαθητικόν*. Τ. Α. Ζ.

ὀρθόσχιστον (τό). Συνώνυμον πρὸς τὸ *ὀρθόκλαστον* (βλ. λ.).

Digitized by Google

ὀρθότης, —ητος (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ὀρθοῦ, ἡ ὀρθία στάσις· || συνήθως μεταφ., νομιμότης, ἀλήθεια, ἀκρίβεια, εὐθύτης, δικαιοσύνη: «ὀρθότης κρίσεως», «ὀρθότης παρατηρήσεως», «ἡ τῶν ὀνομάτων ὀρθότης» ἡ ὀρθὴ αὐτῶν ἔννοια.

ὀρθότιτθος (ἡ)· (ἀρχ.) ἐπὶ νεάνιδος, ἡ ἔχουσα τοὺς μαστοὺς προέχοντας.

ὀρθοτομία (ἡ)· ἡ κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν τομὴ ἢ κατ' ὀρθὴν γωνίαν· || μετφ., ἡ ὀρθὴ τομὴ «τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας», ἡ ὀρθοδοξία.

ὀρθοτόμος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ὀρθῶς, κατ' εὐθεῖαν τέμνων· || ὁ ὀρθοτομῶν, ὁ ὀρθῶς διδάσκων τι.

ὀρθοτόμος (ὁ) (Orthotomus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν ξηροβατικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλουριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *ὀρθοτόμος ὁ μάκρουρος* (Orthotomus longicaudis), ὅστις ἔχει σῶμα λεπτόν, μικρὸν καὶ κομψόν, λαιμὸν μετρίου μήκους, κεφαλὴν μικρὰν καὶ μᾶλλον ἐπιμήκη, ῥάμφος μετρίου μεγέθους, κωνικὸν καὶ εὐθύ, ὀφθαλμοὺς μικρούς, πτέρυγας εὐρείας καὶ μᾶλλον βραχείας, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ ἀνθεκτικοὺς καὶ οὐρὰν μακροτάτην, ἀπολήγουσαν εἰς δύο λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις πτέρυγας ἑκατέρωθεν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι πρασινοελαιώδης μὲ ποικιλοχρόους ἀποχρώσεις, τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ ἐξημεροῦται εὐκόλως. Δ. Ν. Π.

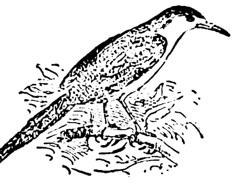

Ὀρθοτόμος ὁ μάκρουρος.

ὀρθοτομῶ (—έω)· τέμνω ὀρθῶς, κατ' εὐθεῖαν διευθύνων· || μεταφ., ὀρθῶς διδάσκω: «ὀρθοτομῶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας».

ὀρθοτονία (ἡ), ἢ *ὀρθοτόνησις*, —εως· τὸ νὰ ὀρθοτονῆται λέξις τις, τὸ νὰ φυλάττῃ τὸν τόνον αὐτῆς, ἀντίθ. *ἔγκλισις τόνου*: «ἡ ὀρθοτόνησις τῶν τύπων τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμὲ* κτλ.».

ὀρθότονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φυλάττων τὸν τόνον αὐτοῦ, ὁ μὴ ἐγκλίνων τὸν τόνον του, ὀρθοτονούμενος: «οἱ ὀρθότονοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμὲ* κλπ.».

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ὀρθότονος* ποικιλία μορφῆς τετάνου, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς συνεργικῆς συσπάσεως τῶν ἐκτατήρων ἅμα καὶ καμπτήρων μυῶν, οἵτινες συγκρατοῦσι τὸ σῶμα, προσδίδοντες αὐτῷ εὐθυτενῆ στάσιν. Μ. Ν. Κ.

ὀρθοτονῶ (—έω)· τονίζω ὀρθῶς, θέτω τὸν προσήκοντα τόνον· || φυλάττω τὸν τόνον, ἀντίθ. *ἐγκλίνω*· || παθ., φυλάττω, δὲν χάνω τὸν τόνον, ἀντίθ. *ἐγκλίνομαι*: «οἱ ὀρθοτονούμενοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ, σοῦ, σοί, σὲ* κλπ.».

ὀρθοτριχία (ἡ) (horripilation, orthotrichie). Ὅρος ἀποδιδόμενος εἰς τὴν στύσιν τῶν τριχῶν (δίκην σαρκὸς ὄρνιθος ἀπεψιλωμένης). Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ῥίγους ἐπὶ πυρετικῶν νόσων κ.λ.π. Ἐκλαμβάνεται πολλάκις ὡς συνώνυμον τῆς *φρικιάσεως*. Μ. Ν. Κ.

ὀρθότριχον (τὸ) (Orthotrichum) *[Βοτ.]*. Γένος βρύων, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ ἐπὶ διαφόρων δένδρων παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

ὀρθότριχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων ὀρθὰς τὰς τρίχας.

ὀρθοτριχῶ· ἔχω τὰς τρίχας μου ἠνωρθωμένας.

ὀρθοτροπία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ βλάστησις τοῦ φυτοῦ κατὰ κατακόρυφον διεύθυνσιν.

ὀρθότροπος (ὁ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ᾠάριον, τοῦ ὁποίου τὸ κέντρον τῆς μικροπύλης μετὰ τοῦ κέντρου τῆς χαλάζης εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας.

ὀρθότυλος (Orthotylus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων ἑτεροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καψιδῶν*. Εἶναι συνήθως πρασινωπὰ ἢ κιτρινωπὰ καὶ ζῶσι κυρίως εἰς δασύλλια ἰτεῶν, ἄλνων, δρυῶν, λευκῶν κτλ. Τὸ εἶδος *ὀρθότυλος* marginalis ἐν Εὐρώπῃ ζῇ ἐπὶ τῆς μηλέας καὶ ἀχλαδέας, νύσσον ἐνίοτε τὰ φύλλα, τοὺς βλαστοὺς καὶ τοὺς καρπούς, κυρίως ὅμως καταστρέφει τὰς ἀφίδας. Τὸ εἶδος *ὀρθότυλος* flavosparsus προσβάλλει τὰ χηνοποδοειδῆ καὶ τὸν βάμβακα. Ε. Τ. Ε.

Ὀρθοῦνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Καρῶν καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ 306 κατ. (1928). ΕΡ. Μ.

ὀρθοϋφάνται (οἱ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀράχναι, αἵτινες κατασκευάζουσι τὸν ἱστὸν τῶν ἁρμονικῶς καὶ καθέτως. Δ. Ν. Π.

ὀρθοφορία (ἡ). Ἡ κατάστασις τῆς ἰσορροπίας τοῦ μυϊκοῦ συστήματος τῶν δύο ὀφθαλμῶν, ἥτις κάμνει ὥστε εἴτε ἐν στάσει εἴτε ἐν κινήσει οἱ δύο ὀφθαλμοὶ νὰ διευθύνουν τοὺς ὀπτικοὺς τῶν ἄξονας πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, ἔστω καὶ ἂν τεχνητῶς ὁ εἷς ὀφθαλμὸς ἀποκλεισθῇ τῆς ὁράσεως. Β.Α.

ὀρθοφόρμιον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *ὀξυβενζοϊκὸν ὀξύ*.

—**ὀρθοφορμίου** *δοκιμασία* (épreuve d'orthoforme). Μέθοδος εὔχρηστος ἐπὶ τῶν ἐπωδύνων παθήσεων τοῦ στομάχου. Τὸ ὀρθοφόρμιον ἔχει ἀναλγησικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου μόνον ὅταν **οὗτος** εἶναι γυμνὸς τοῦ ἐπιθηλίου αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ γαστραλγικὴ κρίσις ὀφείληται εἰς ἕλκος τοῦ στομάχου ἢ εἰς ἐξηλκωμένον καρκίνον, ἡ λῆψις τοῦ ὀρθοφορμίου ταχέως καταπαύει αὐτήν· ἐὰν τοὐναντίον οὐδεμία ἐξέλκωσις ὑπάρχῃ, τὸ ὀρθοφόρμιον οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τοῦ ἄλγους. Μ. Ν. Κ.

ὀρθοφραγμίνη (ἡ) (Orthophragmina) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων τρηματοφόρων πρωτοζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ὀρβιτοειδής*. Λείψανα ἄφθονα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς γῆς ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ὀρθοφραγμινῶν εὑρέθησαν ἄφθονα: α) εἰς τὴν Κρήτην ἐντὸς νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς ἠωκαίνου καὶ ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως μεταξὺ Πόμπιας καὶ Πηγαϊδάκι, παρὰ τὴν μονὴν Ἁγίου Νικολάου καὶ ἀλλαχοῦ· β) ἐντὸς ἠωκαίνων νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων καὶ τοῦ ὀλιγοκαινικοῦ φλύσχου τῶν ὀροσειρῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὰ εἴδη ὀρθοφραγμίνη Archiaci, varians, aspera, discus καὶ stellata. Γ. Κ. Γ.

ὀρθοφρενία. Καλεῖται ἡ διαλεκτικὴ ψυχοθεραπευτικὴ μέθοδος, ἢ καὶ *ἠθικὴ* μέθοδος καλουμένη, συνισταμένη δὲ εἰς τὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὴν διὰ τῆς λογικῆς καὶ τῆς πειθοῦς ἐπαναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸ ὀρθῶς φρονεῖν. Τελευταῖον φέρεται καὶ ὡς *μέθοδος πειθοῦς* (persuasion) ἢ *ἐκμαθήσεως καὶ ἀγωγῆς ἢ διδασκαλίας* (éducation) κ.τ.τ. καλουμένη καὶ *μέθοδος τοῦ Dubois*. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ψυχονευρώσεις, τὰς παρορμήσεις (*ὀρθοπαιδαγωγική, ὀρθοφρενοπαιδική, ὀρθοπαιδεία*) καὶ τοὺς ἐκφύλους ἐν γένει, εἰς τὰς ἰδεοληψίας, ἐμμόνους ἰδέας καὶ τινα παραληρήματα, ὅταν ταῦτα εἶναι ἀποτέλεσμα ἐξάρσεων ἀνωμάλων χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητος. Τ. Α. Ζ.

ὀρθοφρενικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθοφρενίαν, εἰς τὴν θεραπείαν τῆς φρενοπαθείας.

ὀρθοφρενοπαιδική (ἡ) (orthophrenopedie, orthopedie). Καλεῖται ἡ μέθοδος θεραπείας τῶν παρορμήσεων καὶ διαστροφῶν τῶν ἐκφύλων, ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς πειθοῦς (=ὀρθοφρενία), τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τῆς ἐπιβολῆς ὑποβολῆς, τῆς ἐγκαταστάσεως ἕξεων καὶ συνειρμικῶν ἀντιδράσεων, ἠθικῶν καὶ φυσιολογικῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου βασιζομένη μέθοδος καλεῖται ὑπὸ τοῦ Moll *μέθοδος συνειρμοῦ* καὶ συνίσταται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς σκέψεως εἰς ἀναπαραστάσεις φυσιολογικὰς μετὰ πιέσεως καὶ ἀποβολῆς τῶν τῶν διεστραμμένων ἰκανοποιήσεων. Πρόκειται ἐν ἄλλοις λόγοις, περὶ ἐφαρμογῆς τῶν μεθόδων ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Freud, ὅστις ἐξάγει τὰ κακὰ συμπλέγματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Coué, ὅστις δημιουργεῖ ἀγαθὰ τοιαῦτα. Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τούτων ἐνταῦθα εἶναι ὅλως εἰδική, διότι ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πειθοῦς καὶ ἠθικῆς ἐπιβολῆς, ἤτοι καὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν κακῶν ἀναπαραστάσεων γίνεται διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, δι' οὗ καὶ ἡ δημιουργία τῶν καλῶν τοῦ Coué. Ἀλλὰ καὶ ἡ συμπλήρωσις αὐτῶν διὰ τῆς καθαρτικῆς μεθόδου τῶν ψυχαναλυτῶν ἐπιβάλλεται καὶ δίδει καλὰ ἀποτελέσματα. Τ. Α. Ζ.

ὀρθοφρονῶ (—έω)· φρονῶ ὀρθῶς, σκέπτομαι συνετῶς: «οἱ ὀρθοφρονοῦντες τῶν πολιτῶν».

ὀρθοφροσύνη (ἡ)· ὀρθὴ φρόνησις,συνετὴ σκέψις.

ὀρθόφρων, —ονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὀρθῶς, συνετῶς σκεπτόμενος, *ἐχέφρων*.

ὀρθοφυής, —οῦς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἔχων ὀρθὸν ἀνάστημα, εὐθυτενής· || ὁ φυόμενος, ὁ βλαστάνων κατακορύφως.

ὀρθοφυΐα (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀρθοφυοῦς.

ὀρθοφύρης (ὁ) (Orthophyr) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀνήκει εἰς τὰς ἐκρήξεις προτριτογενοῦς ἡλικίας, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ στιφρὰν θεμελιώδη μᾶζαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται κρύσταλλοι ἀλκαλιούχων καὶ ἀσβεστονατριούχων ἀστρίων μὲ βιοτίτην, κεροστίλβην καὶ διοψίδιον. Ὡς ἐπουσιώδη ὀρυκτολογικὰ περιέχει ἀπατίτην, σιδηροξείδια καὶ ζιρκόνιον, συνηθέστατα δὲ καὶ τιτανίτην. Ἀπὸ ἀπόψεως **ὀρυκτολογικῆς** συστάσεως ὁ ὀρθοφύρης ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὸν τραχείτην. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνον εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν, καθόσον ὁ **τραχείτης, κατ'** ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ὀρθοφύρην, ἀποτελεῖ **ἔκχυσιν** τριτογενοῦς ἢ μετατριτογενοῦς ἡλικίας. Ὡς **ἐκ** τούτου ὁ ὀρθοφύρης, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει **ὑποστῆ ἀποσάθρωσιν**, δὲν διακρίνεται ποσῶς **ἀπὸ τὸν τραχείτην.** Συνήθως ὅμως παρουσιάζεται **ἀποσεσαθρωμένος**, ὁπότε καὶ ἀποκτᾷ χρῶμα ὑπέρυθρον ἢ φαιόν. Ὁ ὀρθοφύρης ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν **φλεβῶν** ἢ καλυμμάτων, πολλάκις δὲ καὶ **ῥευμάτων** ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς περμίου διαπλάσεως **εἰς** τὴν Θουριγγίαν, περαιτέρω δὲ εἰς τὰ **Βόσγια**, τὰ Οὐράλια καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

ὀρθοφωνητική (ἡ)· τὸ προφέρειν **ὀρθῶς**· ἡ μέθοδος διορθώσεως τῶν συμπτωματικῶν ἢ τῶν ἰδιοπαθῶν ἐλαττωμάτων τῆς λαλιᾶς, **ἤτοι τῆς** δυσλαλίας ἢ κακομυθίας.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ ὄνομα *ὀρθοφωνητικὴ ἢ ὀρθοφωνία* (orthophonie) πρῶτος **καθιέρωσεν ὁ** ἰατρὸς Colombat, ὅστις καὶ πρῶτος ἐπενόησε **τὴν** εἰρημένην μέθοδον, συντάξας ὡρισμένους **κανόνας**, γενόμενος δὲ καὶ ἱδρυτὴς τοῦ **ὀρθοφωνητικοῦ** ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων τῷ 1882. **Ἀποβλέποντες** εἰς τὴν αἰτιολογίαν, τὴν διάγνωσιν **καὶ** τὴν θεραπείαν τῶν διαφόρων ἀνωμαλιῶν **τῆς ἀρθρώσεως** τῆς λαλιᾶς, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν **τὰς** ἀνωμαλίας ταύτας εἰς δύο εὐδιακρίτους **τάξεις: 1)** Τὴν περιλαμβάνουσαν πάντα τὰ ἐλαττώματα τῆς προφορᾶς, ἅτινα συνίστανται ἢ εἰς τὴν **ἀλλοίωσιν** τοῦ ἤχου γραμμάτων τινῶν ἢ εἰς τὴν **ὑποκατάστασιν** ἀρθρώσεώς τινος δι' ἄλλης **(τραυλισμὸς** τοῦ Ρ κλπ.). 2) Τὴν περιλαμβάνουσαν **πάντα τὰ** ἐλαττώματα τῆς ἀρθρώσεως, **τὰ χαρακτηριζόμενα** διὰ τῆς δυσχεροῦς προφορᾶς καὶ τῆς **ἐπαναλήψεως** τῶν συλλαβῶν ἢ τῶν λέξεων (ψελλισμός, **βατταρισμός**, βραδυγλωσσία, ἀλαλία μετὰ ἢ **ἄνευ κωφώσεως**). Ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἀρθρώσεως **τῆς** λαλιᾶς, ἡ βραδυγλωσσία ἰδίως ἐπέσυρε **τὴν προσοχὴν** τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὰ τοιαῦτα **θέματα. Καὶ** κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεδόθη αὕτη εἰς τὴν **διχοτόμησιν** τῆς κιονίδος, εἰς ἰδίαν διαμόρφωσιν **τοῦ ὑοειδοῦς** ὀστοῦ, εἰς ἀνώμαλον ἔκφυσιν τῶν ὀδόντων, **εἰς** ὑπερβολικὸν μέγεθος ἢ εἰς μικρότητα **τῆς** γλώσσης, πρὸ παντὸς δ' εἰς ὑπέρμετρον μῆκος **τοῦ χαλινοῦ** αὐτῆς κλπ. Ἀλλὰ σήμερον **ἀποδίδεται εἰς** ἰδίαν διαταραχὴν τοῦ συνδυασμοῦ τῶν **συστολῶν τῶν** μυῶν τοῦ φωνητικοῦ συστήματος· εἶναι **ἑπομένως** πάθησις νευρική, ἐμφανίζουσα ἔλλειψιν **ἁρμονίας** μεταξὺ τοῦ τὴν σκέψιν ἀκολουθοῦντος **νευρικοῦ** ῥεύματος καὶ τῶν μυϊκῶν κινήσεων, **δι' ὧν** θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφρασθῇ λεκτικῶς ἡ **σκέψις. Ἡ** ὀρθοφωνητική, σπουδάζουσα πρακτικῶς **καὶ** λεπτομερῶς τοὺς διαφόρους φυσιολογικοὺς **μηχανισμούς**, καθ' οὓς διενεργεῖται ἡ λαλιά, **ἐφαρμόζει** μεθοδικῶς καὶ λελογισμένως πλείστας **ὅσας** ἀσκήσεις λεκτικάς, ἀποβλεπούσας εἰς **τὴν διόρθωσιν** τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν δυσχερειῶν, **τὰς** ὁποίας οἱ βραδύγλωσσοι συναντῶσι κατὰ **τὴν ὁμιλίαν**. Σ. Γ. Σ.

ὀρθοφωνητικός,—ή,—όν (τό)· ὁ **ἀναφερόμενος** εἰς τὴν ὀρθοφωνίαν· || *ὀρθοφωνητική* **(ἡ)**· ὡς οὐσ., μέθοδος πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς **ὀρθοφωνίας**.

ὀρθοφωνία (ἡ)· ἡ ὀρθὴ φωνή, ἡ διαυγής, ἡ εὐκρινὴς ἄρθρωσις τῶν λέξεων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ὀρθοφωνητική*.

ὀρθοφωσφορικὸν *ὀξὺ* *[Χημ.]*. Καλεῖται τὸ σύνηθες φωσφορικὸν ὀξὺ πρὸς **ἀντιδιαστολὴν** ἀπὸ τὸ μεταφωσφορικὸν καὶ τὸ πυροφωσφορικὸν ὀξὺ (βλ. *φωσφορικὸν ὀξύ*).

ὀρθοχειλία (ἡ *[Ἀνθρωπολ.]*. Ἡ μέση μορφὴ ἐμφανίσεως τῆς πλαγίας κατατομῆς τῶν χειλέων τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἣν αὕτη ἔχει φορὰν κάθετον, ἐπὶ κανονικῆς θέσεως τῆς κεφαλῆς. **Μεταξὺ** τῶν φυλῶν τοῦ κόσμου εἶναι **συχνοτέρα** τῆς *ὀπισθοχειλίας*, ἀπαντῶσα εἰς τὰς **λευκὰς** φυλὰς (ἀγγλοσαξωνικάς, σκανδιναυικάς, τοὺς **Ἀμερικανοϊνδοὺς** κ. ἄ.) κυρίως, πολὺ δὲ **σπανιωτέρα** τῆς *προχειλίας*, ἧς μικροῦ βαθμοῦ ἐμφάνισις **δύναται** νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κανονικὴ **κατάστασις τῶν** περισσοτέρων φυλῶν, ἐντὸνως δὲ **ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν** τῶν νεγροειδῶν ὁμάδων. **Πρόκειται** δὲ περὶ ἀμφοτέρων τῶν χειλέων. **Τὸ κάτω** ὅμως χεῖλος ἀκολουθεῖ μὲν γενικῶς τὸ **ἄνω εἰς τὴν** μορφολογικήν του ἐμφάνισιν, σπανίως **ὅμως πιστῶς**. Συχνότερον ἐμφανίζει τοῦτο καὶ **ἐπὶ ὀρθοχειλίας** ἐκτροπήν τινα πρὸς τὰ πρόσω, **τὴν ὁποίαν** δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν ἀρνητικῶς **εἰς τὴν** στερεὰν ἕνωσιν τοῦ κάτω μέρους **τοῦ χείλους**, τῆς ῥίζης, μετὰ τῆς γνάθου, **σχηματιζομένου** τοῦ χαλινοῦ τοῦ κάτω χείλους. Εἰς **τὴν** ἔλξιν ταύτην ὀφείλεται ἡ γενειοχειλικὴ αὔλαξ, **μεταξὺ** χείλους καὶ προβολῆς τοῦ γενείου, ἐξ ἧς ἡ ἐντύπωσις τῆς προχειλίας τοῦ κάτω χείλους εἰς **τὰς περισσοτέ-**

Digitized by Google

ρας περιπτώσεις ὀρθοχειλίας καὶ ποτε καὶ ὀπισθοχειλίας. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὀρθοχλωριοφαινόλη (ἡ) (Phenylum chlorations) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_6H_4 <^{OH}_{Cl}$, ἀποτελοῦσα ὑγρὸν ἄχρουν ζέον εἰς 175°, δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, εὐδιάλυτον εἰς τὸ οἰνόπνευμα. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη εἰς εἰσπνοὰς ἐπὶ χρονίων βρογχιτίδων καὶ λαρυγγιτίδων. Κ. Γ. Μ.

ὀρθοχλωρῖται (οἱ) (Orthochlorite) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὰ τῆς ὁμάδος τῶν χλωριτῶν. Σχηματίζουν μίαν ἰσόμορφον σειράν, κρυσταλλούμενα ὅλα εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, χημικῶς δὲ ἀποτελοῦν ἰσόμορφον παράμιξιν δύο πυριτικῶν ὀρυκτῶν, τοῦ ἀμεσίτου $H_4Mg_2Al_2SiO_9$ καὶ τοῦ σερπεντίνου $H_4Mg_3Si_2O_9$. Τὰ κυριώτερα μέλη τῆς σειρᾶς τῶν ὀρθοχλωριτῶν εἶναι ὁ ἀμεσίτης, ὁ χλωρίτης, τὸ κλινόχλωρον καὶ ὁ πεννίτης, ἀπαντοῦν δὲ ὡς ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων καὶ ἰδίως τῶν χλωριτικῶν σχιστολίθων. Γ. Β.

ὀρθοχρωματικαὶ *πλάκες*. Οὕτω καλοῦνται φωτογραφικαὶ πλάκες ἀνήκουσαι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χρωμοπαθῶν πλακῶν. Αἱ ὀρθοχρωματικαὶ πλάκες παρουσιάζουν ἔναντι τῶν κοινῶν φωτογραφικῶν πλακῶν τὸ πλεονέκτημα ὅτι εἶναι περισσότερον φωτοπαθεῖς αὐτῶν καὶ ἔναντι τῶν πρασίνων καὶ κιτρίνων ἀκτίνων, πρὸς τὰς ὁποίας αἱ κοιναὶ φωτογραφικαὶ πλάκες ἐλαχίστην μόλις φωτοπάθειαν παρουσιάζουν. Αἱ ὀρθοχρωματικαὶ πλάκες προτιμῶνται διὰ φωτογραφήσεις τοπίων, ἀρχιτεκτονικὰς φωτογραφήσεις καὶ ἐν γένει ὅπου παρουσιάζεται εἰς μεγάλην ἀναλογίαν τὸ πράσινον καὶ κίτρινον. Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ὀρθοχρωματικῶν πλακῶν ἐνδείκνυται ὅπως ἐφαρμόζεται πρὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κατάλληλος ὀπτικὸς ἠθμός. Ἡ παρασκευὴ τῶν ὀρθοχρωματικῶν πλακῶν δύναται νὰ γίνῃ καὶ κατ' ἰδίαν ὡς ἀκολούθως: Αἱ συνήθεις φωτογραφικαὶ πλάκες ἐμβαπτίζονται εἰς τὸ κατωτέρω διάλυμα: ἐρυθροσίνης 2 %ο 3 κ.έ., ἀμμωνίας χημικῆς καθαρᾶς 2 κ. έ., ὕδατος ἀπεσταγμένου 100 κ.έκ. Ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν παρασκευὴν καλῶν ὀρθοχρωματικῶν πλακῶν εἶναι: 1) Ὕπαρξις χώρου ἀπηλλαγμένου πάσης ἐπιβλαβοῦς ἀκτινοβολίας καὶ κονιορτοῦ. 2) Χρησιμοποίησις προσφάτων πλακῶν. 3) Μεγίστη καθαριότης τῶν χρησιμοποιουμένων δοχείων. 4) Τελεία διαύγεια τῶν διαλυμάτων καὶ τέλος 5) Ἐκπλύσεις τῶν εὐαισθητοποιηθεισῶν πλακῶν δι' ἀπεσταγμένου ὕδατος πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς περισσείας τῆς χρωστικῆς. Κατὰ τὴν φωτογράφησιν αἱ ὀρθοχρωματικαὶ πλάκες ἐκτίθενται περισσότερον τῶν κοινῶν πλακῶν. Ὁμοίως ἡ ἐμφάνισις τούτων δέον νὰ γίνεται μὲ ἰδιαιτέραν προσοχήν. Κ. Γ. Μ.

Ὀρθρηΐς *[Μυθολ.]*. Νύμφη τις γεννήσασα ἐκ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Φάγρον, ἐκ δὲ τοῦ Διὸς τὸν Μελιτέα, ἱδρυτὴν τῆς ἐν Φθιώτιδι πόλεως Μελιταίας. Α. Θ. Σ.

ὀρθρίζω· ἐγείρομαι περὶ τὸν ὄρθρον, σηκώνομαι λίαν πρωΐ.

ὄρθριος (ὁ, ἡ) καὶ —α, —ον (τό)· ὁ τοῦ ὄρθρου, πρωϊνός: «ὄρθριος ἦλθεν» ἦλθε τὰς πρωϊνὰς ὥρας, «ὄρθριος ἐγείρεται» (παραθετ. *ὀρθριαίτερος—αίτατος*).

ὄρθρος (ὁ)· ὁ μετὰ τὸ μεσονύκτιον χρόνος μέχρι τῆς αὐγῆς: «ὄρθρου βαθέος» τὰς πρώτας μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρας· || «ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου» ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία ἡ τελουμένη πρὸ τῆς λειτουργίας, ἤτοι, καθὰ παλαιότερον, πρὸ τῆς αὐγῆς.

— *[Λειτουργ.]* Ὄρθρος καλεῖται ἡ κατὰ τὰς ὀρθρίας ὥρας τῆς ἡμέρας ἀναγινωσκομένη ἐν τοῖς ναοῖς ἀκολουθία, πρὸς ἣν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἐπισήμους ἑορτὰς ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ θεία λειτουργία. Διακρίνομεν δ' ἐν τῷ ὄρθρῳ τρία κύρια μέρη, ἤτοι: 1) Τὸ *προοίμιον*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγινώσκεται ὁ ἑξάψαλμος καὶ ψάλλονται τὰ καθίσματα καὶ εὐλογητάρια μετὰ τῶν ἀναβαθμῶν, τὰ ἀντικαταστήσαντα ἤδη ἐπὶ τὸ συντομώτερον τοὺς ἐκ τοῦ ψαλτηρίου ψαλμοὺς (Καθίσματα, Ἄμωμος, Πολυέλεος, Ἀναβαθμοί), οἵτινες συνήθως σήμερον παραλείπονται, ἀναγινωσκόμενοι κατ' ἰδίαν ὑπὸ τοῦ ἱερέως. 2) Τὴν *ἀνάγνωσιν* τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ κατὰ μὲν τὰς Κυριακάς, *Ἑωθινὸν* καλούμενον, ἀποτελεῖται ἐκ περικοπῆς ἱστορούσης τὰ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, κατὰ δὲ τὰς ἑορτὰς τυγχάνει κατάλληλον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, γινομένην κατὰ τὰς Κυριακὰς ἐντὸς τοῦ βήματος καὶ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς ἁγίας Τραπέζης, ψάλλεται ἢ ἀναγινώσκεται ὁ πεντηκοστὸς ψαλμὸς καὶ περιάγεται κατὰ τὰς Κυριακὰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα ἀσπασθῶσιν οἱ πιστοὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ εἰκονιζόμενον ἀναστάντα Κύριον· καὶ τέλος 3) Τὸ μέρος τοῦ ὄρθρου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κανόνων, τῶν αἴνων καὶ τῆς δοξολογίας. Τῇ δοξολογίᾳ ἕπεται ἡ ἀπόλυσις, τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς ἀναγινώσκει κατ' ἰδίαν ἐντὸς τοῦ βήματος, οὕτω δ' ἐπισυνάπτεται εὐθὺς ἡ θεία Λειτουργία διὰ τοῦ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς....». Π. Ν. Τ.

— «**Ὄρθρος**». Δεκαπενθήμερος φιλολογικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 4ον τῷ 1923 ὑπὸ Τ. Τσίμπου.

Ὄρθρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Τυφάονος ἢ Τυφωέως, προσωποποιήσεως τῆς λαίλαπος, καὶ τῆς Ἐχίδνης, προσωποποιήσεως τοῦ θυελλώδους νέφους, καὶ ἀδελφὸς τῆς Ὕδρας, προσωποποιήσεως τοῦ ὑετώδους νέφους, καὶ τοῦ Κερβέρου, προσωποποιήσεως τοῦ νυκτερινοῦ σκότους. Προσωποποιεῖ δὲ τὸ ὠχρὸν φῶς τοῦ λυκαυγοῦς. Ταυτίζεται πρὸς τὸν Βρίτρα τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας, καὶ παρίσταται ὡς δικέφαλος κύων. Υἱὸς τούτου καὶ τῆς Χιμαίρας, τέρατος τῆς καταιγίδος, ἦτο ὁ λέων τῆς Νεμέας καὶ ἡ Σφίγξ, ἥτις ταυτίζεται πρὸς τὸν βεδικὸν ὄφιν Ἀχί. Ὁ Ὄρθρος εἶχεν ἔργον νὰ φυλάττῃ εἰς τὴν Ἐρύθειαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἄβαντος (ἀβάτου) τὰς βοῦς τοῦ Γηρυόνου. Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς μετέβη εἰς Ἐρύθειαν, πρὸς ἀπαγωγὴν τῶν βοῶν τοῦ Γηρυόνου, ὁ Ὄρθρος ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἥρωος κτυπηθεὶς ὑπὸ τοῦ ῥοπάλου του. ΚΑΨ.

Ὄρθρυς *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ὄθρυς*.

ὀρθῶ (—όω)· κάμνω τι νὰ εἶναι ὀρθόν, ἐγείρω, τείνω τι πρὸς τὰ ἄνω: «ὀρθῶ τὰς κώπας», ναυτ. παράγγελμα *ὄρθωσον* (βλ. κατωτ.)· || παθ. *ὀρθοῦμαι*, τείνομαι πρὸς τὰ ἄνω, ἐγείρομαι: «ὀρθοῦνται αἱ τρίχες ὑπὸ τῆς φρικιάσεως», «ὀρθοῦται ὑπερασπιστὴς τῶν ὀρφανῶν».

—**ὄρθωσον!** *[Ναυτ.]*. Κέλευμα διδόμενον πρὸς *ὄρθωσιν* (βλ. λ.) τῶν κεραιῶν ἢ τῶν κωπῶν. Καὶ ἐν ἀκινησίᾳ τῆς λέμβου καὶ τῶν κωπῶν της οὐσῶν ἀποτεθειμένων, προπαρασκευαστικὸν τοῦ «ὄρθωσον!» εἶναι τὸ κέλευμα «ἐπίλαβε!» Ὅταν ὅμως ἡ λέμβος ἐλαύνεται διὰ τῶν κωπῶν της, προηγοῦνται τὰ ἐκτελεστικὰ «προσοχή!», μεθ' ὅ, ὅταν αἱ κῶπαι πλήττουν τὸ ὕδωρ, δίδεται τὸ «ὄρθωσον», ὁπότε ἕκαστος τῶν ἐρετῶν, ῥυθμιζόντων τὸν ῥυθμὸν τῆς κινήσεως ἀπὸ τῶν ἐπικώπων, τινάσσων βιαίως τὸ ἐγχειρίδιον τῆς κώπης πρὸς τὰ κάτω καὶ ὑψῶν αὐτὴν διὰ τῆς πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς λέμβου χειρός του, ὀρθοῖ τὴν κώπην καὶ ἀκουμβῶν τὴν ἄκραν τοῦ ἐγχειριδίου εἰς τὴν ἀστραγαλιὰν καὶ μεταξὺ τῶν ποδῶν του, φέρει τὴν πρὸς τὰ ἄνω οὖσαν πλάτην παραλλήλως πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τῆς λέμβου. Κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τιμῶν ἀπὸ λέμβων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, μεταξὺ τοῦ «προσοχή!» καὶ τοῦ «ὄρθωσον!» ἐμεσολάβει ὁ χρόνος «πτέρωσον!». Ὑπῆρχε δὲ καὶ θέσις τῶν κωπῶν «ἡμιόρθωσον» ἐπτερωμένων ὑπὸ γωνίαν 60° πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν καὶ τὸν ναύαρχον στόλου, καταργηθεῖσα ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Σ. Ε. Λ.

Ὀρθωνιαί, ἢ *Ὀρθωνιὲς* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ζακύνθου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 252. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ὀμβροδεκτῶν. Παράγει κορινθιακὴν σταφίδα καὶ ὀλίγον οἶνον καὶ ἔλαιον. Συνδέεται μετὰ τῆς πρωτευούσης δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (χλμ. 26). Εἰς τὴν περιφέρειαν ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ τῆς *Θεοτόκου Σπηλαιωτίσσης*, ἀπέχουσα 10', ἱδρυθεῖσα τῷ 1564. Δ. Ε. Μ.

ὀρθῶνυξ (ὁ) (Orthonyx) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροτάτου μεγέθους πτηνῶν ἀπαντώντων εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ὀρθωσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Φοινίκης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἐλευθέρου, ὅστις ἦτο τὸ ὅριον τῆς Σελευκίδος πρός τε τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Κοίλην Συρίαν, μεταξὺ Ἀράδου καὶ Τριπόλεως κειμένη. Κατὰ τὸν τρίτον Συριακὸν πόλεμον (247—239 π. Χ.) ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῆς Δαμασκοῦ ἦσαν τὰ δύο ἐρείσματα τοῦ Σελεύκου Β'· διὰ τοῦτο καὶ ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πτολεμαίου (242—241 π. Χ.), ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Ὑπῆρχε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀναφερομένη ὡς μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φοινίκης. Τῆς Ὀρθωσίας διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῶν τε χρόνων τῆς αὐτονομίας της, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΟΡΘΩΣΙΕΩΝ, καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ τοὺς ἑξῆς τύπους: Δία, Νίκην, πρῷραν, εἴδωλον μεταξὺ δύο γρυπῶν καὶ ἄλλους.

—2) Πόλις τῆς Καρίας παρὰ τὰ Ἀλάβανδα καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μαιάνδρου κειμένη. Παρ' αὐτὴν ἐνίκησαν τοὺς Κᾶρας οἱ Ῥόδιοι. Καὶ ἡ πόλις αὕτη, ὡς καὶ ἡ Ὀρθωσία τῆς Φοινίκης, διεσώζετο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἦτο ἐκ τῶν 30 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Καρίας (Ὀρθωσίας). Καὶ τῆς καρικῆς ταύτης πόλεως διεσώθησαν νομίσματα χαλκᾶ καὶ τῶν χρόνων τῆς αὐτονομίας της (Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἑξῆς) μὲ ἐπιγραφὴν ΟΡΘΩΣΙΕΩΝ ἢ ΟΡΘΩCΙΕΩΝ· CΥΝΚΛΗΤΟC καὶ τύπους ἀναφερομένους συνήθως εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου ἢ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ τύπους τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἢ τοῦ Διὸς Λαοδικέως ἢ τῶν Διοσκούρων καὶ ἄλλους. ΚΑΨ.

ὀρθωσία (ἡ) (Orthosia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρθωσιιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ κεραίας μακράς, βλεφαρωτὰς εἰς τὰ ἄρρενα καὶ ἁπλᾶς ἢ νηματοειδεῖς εἰς τὰς θηλείας. Ἡ κοιλία αὐτῶν εἶναι τετραγωνικὴ κατὰ τὸ ἄκρον της εἰς τὰ ἄρρενα καὶ κωνικὴ εἰς τὰ θήλεα. Ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὴν βόρειον καὶ μέσην Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

—**ὀρθωσία** (ἡ) (Orthosia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτιδῶν*, περιλαμβάνον ψυχὰς πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντώσας. Δ. Ν. Π.

ὀρθωσιίδαι (οἱ) (Orthosiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη ζῶντα ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν καὶ προκαλοῦντα πολλάκις μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς φυτείας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρθωσία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ὀρθώσιος. Ἐπίκλησις, παρ' ἀρχαίοις, τοῦ Διὸς (Jupiter Strator), τῆς Ἀρτέμιδος (ἄλλως ἐπικαλουμένης καὶ *Ὀρθίας*) καὶ τῆς Ἀθηνᾶς (Μεγ. Ἐτυμολ.: «διὰ τὸ ὀρθοῦν τοὺς βίους τῶν ἀνθρώπων»). Π. Ν. Π.

ὄρθωσις, —εως (ἡ)· ἀνέγερσις, τάσις πρὸς τὰ ἄνω: «ὄρθωσις τῶν κωπῶν, — τῶν τριχῶν».

— *[Ὁπλομ.]* Ὄρθωσις καλεῖται ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν πρώτην στάσιν τῆς *θέσεως* (βλ. *ὁπλομαχητική*). Ὁ ξιφιστὴς ὀρθοῦται ἵνα ἐπί τινας στιγμὰς ἀναπαυθῇ, δύναται δὲ νὰ ὀρθωθῇ ἢ ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω. Ἵνα ἀνορθωθῇ ἐμπρός, φέρει ζωηρῶς τὸν ἀριστερὸν πόδα πλησίον τοῦ δεξιοῦ ἀκινητοῦντος· ἵνα ἀνορθωθῇ ὀπίσω, φέρει τὸν δεξιὸν πόδα πλησίον τοῦ ἀριστεροῦ ἐπίσης ἀκινητοῦντος. Τ. Ι. Κ.

—*[Ναυτ.]* Ἡ προηγουμένη τῆς *καθαιρέσεως* τῆς κεραίας *ὄρθωσις* αὐτῆς, γίνεται ἀγκτηριαζομένης, ἐγγὺς τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν ἀκροκεραιῶν κατὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς ὑπέρας ἀπὸ τοῦ ἱστιούχου διὰ τοῦ ὀρθωτηρίου, ὁπότε ἡ ἕλξις ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ κεροίακος καὶ τῆς ὑπέρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ὁρμιδίου, ὅπερ εἶναι προσδεδεμένον εἰς τὸ κάτω ἀκροκέραιον, φέρουν τὴν κεραίαν εἰς κατακόρυφον θέσιν, ἐλευθερωθείσης προηγουμένως τῆς ἀγκοίνης της. Ἡ ὄρθωσις διὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν δολώνων γίνεται ὑποβοηθουμένων τῶν κεροιάκων των δι' ὀρθωτηρίου συσπάστου. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἱππολ.]* Καλεῖται *ὄρθωσις* ἡ στάσις τοῦ ἵππου, καθ' ἣν οὗτος ἀνεγείρει τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματός του, χωρὶς νὰ κινηθῇ, κάμπτων τοὺς προσθίους πόδας του καὶ κρατῶν τοὺς ὀπισθίους ἀκινήτους καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐστηριγμένους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῇ γωνίαν μετὰ τῶν ἰσχίων. Δ. Ν. Π.

ὀρθόσωμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τὸ σῶμα ὀρθόν, μὴ κεκλιμένον· || ὁ ὀρθὸς ἱστάμενος.

ὀρθωτήρ,—ῆρος (ὁ)· πᾶν ὄργανον χρησιμοποιούμενον πρὸς ὄρθωσιν.

—*[Ναυτ.]* Ἐν τῷ ναυτικῷ καλεῖται *ὀρθωτήρ*: —1) Διπλοῦν καλῴδιον (κοιν. *τὰ βέντα τῆς ράντας*) ἀναβαστάζον ἐν ἱστιοπλοΐᾳ τὴν κέρκον τοῦ ἐπιδρόμου. Ὅταν ὁ ἐπίδρομος ἔχῃ ἐκπετασθῆ, ὁ ὑπήνεμος ὀρθωτὴρ «ἔξαι πάντη» («μολάρεται μπάντου») καὶ «ἀντιμεθέλκεται» (κοιν. «τιραμολάρεται»), ὅπως μὴ ἐμποδίζηται τοῦ ἱστίου ἡ κόλπωσις. —2) Ἀγόμενον τοῦ λεμβούχου, ἐπέχον θέσιν κεροίακος. —3) Ἄλυσις ἢ συρματόσχοινον, ἀναβαστάζον τὰς ἐπωτίδας τῶν λέμβων. —4) Ὁ κεροίαξ κατὰ τὸν Γούδαν καὶ Ματθαιόπουλον. Σ. Ε. Λ.

— **ὀρθωτῆρες** *μύες τριχῶν* *[Ἀνατομ.]*. Λεπταὶ καὶ στεναὶ δεσμίδες λείων μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες ἐκφυόμεναι ἐκ τῆς θηλώδους στιβάδος τοῦ χορίου τοῦ δέρματος καταφύονται εἰς τὸν ἰνώδη (ἔξω) θύλακον τῆς τριχός, περιβάλλονται δι' ἀποσχίσεων καὶ τοὺς πόρους τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων. Συσπώμενοι οἱ μύες οὗτοι: α) παράγουσι τὴν *ὀρθοτριχίαν*· β) συγκλείουσι τοὺς ἱδρωτοποιοὺς ἀδένας, ῥυθμίζοντες οὕτω τὴν διαπνοὴν τοῦ δέρματος καὶ τὴν θερμότητα αὐτοῦ· καὶ γ) συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ἐκκρίματος τῶν σμηγματογόνων ἀδένων. Ι. Π.

ὀρθωτήριον (τὸ) (κοιν. *ἀραμπούρα*) *[Ναυτ.]*. —1) Παράδεσμος εἴτε ἀγκτηρίασμα, προσδεδεμένα εἰς τὸν ἱστιοῦχον καὶ εἰς τὸ ἐκτημόριον τοῦ μήκους τῆς κεραίας ἀπὸ τῶν φωσώνων καὶ ἔσω τῶν ἀκροκεραιῶν της, ἢ ψέλλιον ἐν ᾧ ἀγκυρίζεται ὀρθωτήριος κόραξ, περιβάλλων τὴν ὑπέραν καὶ ὀλισθαίνων κατὰ μῆκος της· προσδενομένης ἢ ἀγκτηριαζομένης τῆς ὑπέρας εἰς τὴν κεραίαν καὶ κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ὀρθωτηρίου, ἡ ἕλξις αὐτῆς συνεπάγε-

Digitized by Google

ται τῆς κεραίας τὴν ὄρθωσιν. —2) (κοιν. *ταρέσα*). Πολύσπαστον ἐξ ἑνὸς τροχίλου τριπλοῦ καὶ τοῦ ἄλλου διπλοῦ, πρὸς ὄρθωσιν τῶν μεγάλων κεραιῶν ἢ τῶν κεραιῶν τῶν δολώνων ἢ πρὸς ἔνθεσιν τῆς ἀκάτου. Σ. Ε. Λ.

ὀρθωτής (ὁ)· ὁ ὀρθῶν, ὁ καθιστῶν τι ὀρθόν, ἀνορθωτής.

ὀρθωτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἐπιτήδειος πρὸς ὄρθωσιν· || εἰδικῶς «ὀρθωτικὸν μηχάνημα» τὸ ὀρθοπεδικόν· || *ὀρθωτικὴ* (ἡ) ὡς οὐσ., ἡ ὀρθοπεδική.

Ὄρια (Oria) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βρινδησίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει 36 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. Κάτ. 9.730. Κεῖται ἐπὶ ὑψώματος μεταξὺ δύο μικρῶν λιμνῶν, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Βρινδησίου— Τάραντος. Ἔχει μουσεῖον καὶ εἶναι πόλις γεωργικὴ καὶ βιομηχανική, ἔχουσα ὑφαντουργεῖα, πιλοποιίαν, καλλιέργειαν ὀπωροφόρων δένδρων, ἀμπελουργίαν κτλ. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Οὖρια* ἢ *Ὕρια*. Μ. Δ. Β.

ὁριακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ὅρια, ὁ τῶν ὁρίων, ὁ τῶν συνόρων: «ὁριακὴ ὠφελιμότης,—ἀξία» ἡ πλήρωσις ἀνάγκης τινὸς μέχρι ἑνὸς ὁρίου, τοῦ ἀπαραιτήτου.

— ***ὁριακὴ κατάστασις*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐστέρες*.

— ***ὁριακὴ ὠφελιμότης*** *[Πολ. Οἰκον.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ὠφελιμότης, τὴν ὁποίαν προσφέρει ἡ τελευταία μονὰς μιᾶς ὡρισμένης ποσότητος καταναλισκομένων ἀγαθῶν διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς τελευταίας ἀνθρωπίνης ἀνάγκης. Ἡ ὁριακὴ ὠφελιμότης (utilité liminale), ὅπως συνήθως ἀποκαλεῖται παρὰ τῶν συγγραφέων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιότερον ἐν χρήσει ἔκφρασιν τῆς *ἐλαχίστης χρησιμότητος* (utilité finale), στηρίζεται κυρίως ἐπὶ δύο βάσεων: τοῦ νόμου τοῦ χορτασμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ εἶναι ἀπεριόριστοι εἰς ἀριθμόν, εἶναι ἀναμφισβητήτως περιωρισμέναι εἰς ποσὸν (limités en capacité) καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας τῆς τμηματικῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν μέχρις ὅτου αὗται τελικῶς, συμμέτρως καὶ ἐξ ἴσου νὰ θεραπεύωνται. Ἡ ὠφελιμότης ἑνὸς ὡρισμένου ἀγαθοῦ δι' ἕνα ἕκαστον ἄνθρωπον κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ὑπάρχοντος ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ ἰδία εἰς ἑκάστην περίπτωσιν, ἐλαττουμένη ἐφ' ὅσον ἡ ἔντασις τῆς ἀνάγκης γίνεται μικροτέρα καὶ ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κατεχομένων μονάδων ἑνὸς ἑκάστου εἴδους αὐξάνει. Διὰ τὰς παντὸς εἴδους ἀνάγκας— ἐκτὸς τῆς ἀνάγκης τοῦ χρήματος, τοῦ ὁποίου ἡ δίψα τῆς ἀποκτήσεως εἶναι ἀπεριόριστος—ὑπάρχει πάντοτε ἡ προϋπόθεσις ὅτι ἡ ἔντασις πάσης ἀνάγκης ἀποβαίνει μικροτέρα διὰ τῆς πλήρους αὐτῆς ἱκανοποιήσεως, μέχρις ὅτου ἐπέρχεται ὁ ὑπερκορεσμός, ἐξαφανίζων τὴν ἀνάγκην καὶ ἀντικαθιστῶν αὐτὴν διὰ τῆς ἀηδίας καὶ τῆς ἀποστροφῆς.

Τὴν θεωρίαν τῆς ὁριακῆς ὠφελιμότητος ἀνέπτυξαν σχεδὸν ταυτοχρόνως τρεῖς οἰκονομολόγοι εἰς τρεῖς διαφόρους χώρας: Ὁ Γερμανὸς Menger ἐν Αὐστρίᾳ τῷ 1871, ὁ Ἄγγλος Zevons ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1871, καὶ ὁ Γάλλος Walras ἐν Ἑλβετίᾳ τῷ 1874. Ἐξ αὐτῶν ὁ Walras εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ πλούτου» κατέδειξεν ὅτι τὴν ἀξίαν ἑνὸς ἀγαθοῦ δὲν καθορίζει ἡ ὠφελιμότης αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μόνον, ἀλλ' ἡ ὠφελιμότης καὶ τὸ ποσόν, προστιθεμένου καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τελευταίας ἱκανοποιηθείσης ἀνάγκης. Ὁ δὲ Zevons ἐν τῇ «Θεωρίᾳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» καθορίζει ὅτι πᾶσα προσθήκη ἑνὸς ἀγαθοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν ποσότητα ἀποβαίνει ὀλιγώτερον ὠφέλιμος, τοῦ ποσοῦ τῆς τελευταίας προσθήκης συνεπιφέροντος καὶ τὸν ἐλάχιστον βαθμὸν τῆς ὠφελιμότητος. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ὁριακῆς αὐτῶν ὠφελιμότητος. Κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐκ τῶν θεωριῶν των μετέπειτα συσταθείσης σχολῆς, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ὡς *ψυχολογικῆς*, εἶναι ὅτι ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ὑποκειμενικὰ οἰκονομικὰ αἴτια τοῦ ἀνθρώπου, διδάσκουσα ὅτι ἡ ἀξία καὶ αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὠφελιμότητος αὐτῶν. Δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ τρόπου μετεμόρφωσε τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας ἀπὸ θεωρίαν ἐξόδων εἰς θεωρίαν ὠφελιμότητος. Πρόδρομος ἐν πολλοῖς τῆς θεωρίας ταύτης ὑπῆρξε καὶ ὁ Γερμανὸς Cossen, ὅστις κατὰ τὸ 1854 διὰ τοῦ ἔργου του «Περὶ κορεσμοῦ τῶν ἀναγκῶν» παρετήρησεν ὅτι τὸ μέγεθος μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀπολαύσεως ἐλαττοῦται διαρκῶς ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος συνεχίζει τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀπολαύσεως, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ὁ κόρος. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ λογικῶς κατανέμων τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸς προμήθειαν τῶν ἀγαθῶν κατὰ τοιαύτην μέθοδον, ὥστε νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ἀπολαύσεις ὁμοῦ μετὰ τῆς διαλογῆς ἐν τῇ ταυτοχρόνῳ ἐμφανίσει τῶν ἀναριθμήτων ἀναγκῶν.

Περαιτέρω τὴν θεωρίαν ταύτην διεμόρφωσεν ἐπὶ ἐπιστημονικωτέρων βάσεων ἡ ἀποκληθεῖσα *αὐστριακὴ σχολή*, ὡς εὑροῦσα ἐν Αὐστρίᾳ τοὺς κυριωτέρους της ἀντιπροσώπους διὰ τῶν Böhm, Bawerk καὶ Friedrich von Wieser, οἵτινες ἐδίδαξαν τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς ἱδρυτάς, ὅτι διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀξίας μιᾶς ποσότητος ἀγαθῶν τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ ὠφελιμότης, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὴν τελευταίαν διαθέσιμον μονάδα ἑνὸς ἀγαθοῦ. Ἤδη ἡ θεωρία αὕτη δὲν κατέρρευσε, διότι καὶ νεώτεροι οἰκονομολόγοι, ὅπως οἱ Aftalion, Schumpeter, Wicksteed, ἀκολουθοῦσιν αὐτὴν καὶ τὴν ἐπεκτείνουν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὅπως ἐν τῇ μελέτῃ τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου, κεφαλαίου καὶ τόκου. Ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Γάλλος Aftalion εἰς ὅλας του τὰς μελέτας θέτει ὡς βάσιν τὴν θεωρίαν τῆς ὁριακῆς ὠφελιμότητος. Τελευταίως μάλιστα, ἐπ' αὐτῆς βασιζόμενος, διετύπωσε τὴν ψυχολογικὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος, ὅπως αὐτὸς πρῶτος ἐπωνόμασεν αὐτήν. Τέλος καὶ ἐν Ἀμερικῇ πλεῖστοι ὅσοι σημαίνοντες οἰκονομολόγοι παραδέχονται ὡς ὀρθὴν τὴν θεωρίαν ταύτην, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Clark, Fisher, Taussig, Patten, Fetter κ. ἄ., μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα ὁ Gide ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» νὰ ἀποκαλῇ αὐτὴν ἀμερικανικὴν θεωρίαν. Ἀντιπάλους ἔσχε πολλούς, σφοδρῶς καταπολεμήσαντας ταύτην, τοὺς Cassel, Diehl, Turgeon, Dietzel, Bodin, Ammon κ. ἄ., ὑποστηρίζοντας ὅτι πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὸν ψυχολογικὸν ὑποκειμενισμὸν τῆς αὐστριακῆς σχολῆς. Πρωτότυπος κατήγορος εἶναι καὶ ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητὴς Seligman, ὅστις, ἀναγνωρίζων τὴν σπουδαιότητα τῆς θεωρίας τῆς ὁριακῆς ὠφελιμότητος, κατακρίνει ταύτην ὡς πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἔρευναν τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ. Ἐπιζητῶν δὲ συμβιβαστικὴν λύσιν, διδάσκει ὅτι ἡ μέθοδος πρέπει νὰ εἶναι καθαρῶς κοινωνική, δημιουργήσας οὕτω διὰ τῆς διδασκαλίας του ταύτης τὴν νεωτέραν θεωρητικὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς ἀξίας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Seligman ἤρχισε νὰ ἀριθμῇ πολλοὺς καὶ σημαίνοντας ὀπαδούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Ρεδιάδου*, Θεωρία τῆς οἰκονομίας (1927). —*Γ. Χαριτάκη*, Ἐγχειρίδιον θεωρίας τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας (2 τόμ. 1928).—*Menger*, Grundsätze der Volkswirtschaftslehre (1871). —*Zevons*, The theory of political economy (1871). —*Walras*, Éléments d'économie politique pure (1874). — *Cassel*, Theoretische Sozialökonomie (1927). — *Turgeon*, Critique de l'utilité finale (ἐν «Revue d'économie politique» 1925).—*Bodin*. La notion de valeur (ἐν «Revue d'économie politique» 1914). Δ. Θ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ὀριάνι (Oriani), ***Ἀλφρέδος***. Ἰταλὸς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ὄθων ντὲ Μπάντσολε*, ἀποθανὼν τῷ 1909. Θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλον περιέργων, ἰσχυρῶν καὶ ἐπαναστατικῶν φιλολογικῶν μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἰταλίας, τὰ δὲ ἔργα του προεκάλουν συχνότατα δριμυτάτους φιλολογικοὺς καὶ κριτικοὺς πολέμους. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ἀνωφελεῖς ἀναμνήσεις» (1876), «Μονοτονίαι» ποιήματα (1878), «Μέχρι τοῦ Ντόγκαλι» (1889), «Ὁ πολιτικὸς ἀγὼν ἐν Ἰταλίᾳ» (1892), «Ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πουρίμ» (1895), «Ὑπὲρ τῆς Κρήτης» (1897) κτλ. καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ἡ λογικὴ τῆς ζωῆς», «Ἡ ἄβυσσος», «Τελευταῖα πράξις», «Ντίνα» κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Ὀριάνι** (Oriani), ***Βαρνάβας***. Ἰταλὸς ἀστρονόμος (1752—1832). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Μιλάνῳ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, μόλις δὲ ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα προσελήφθη τῷ 1776 ὡς μαθητευόμενος εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ κολλεγίου Brera. Ἐντὸς διετίας, δημοσιεύσας σπουδαίας ἐργασίας ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης, προήχθη εἰς ἀστρονόμον, κατὰ δὲ τὸ 1786, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ἐγνωρίσθη μετὰ τῶν διασημοτάτων ἀστρονόμων τῆς ἐποχῆς του, μεθ' ὧν ἔκτοτε διετέλει ἐν τακτικῇ ἀλληλογραφίᾳ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐργασίας μετρήσεως τόξου μεσημβρινοῦ καὶ εἰς τοὺς τριγωνισμούς, οἵτινες ἐχρησίμευσαν διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ χάρτου τῆς Λομβαρδίας. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς γαλλικῆς κατοχῆς ἐνετάλη νὰ διοργανώσῃ τὰ πανεπιστήμια τῆς Παβίας καὶ Βολωνίας (1801), ἀκολούθως ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐπὶ τοῦ μετρικοῦ συστήματος ἐπιτροπῆς καὶ ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου διωρίσθη μέλος τοῦ νέου Ἰταλικοῦ Ἰνστιτούτου, διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μιλάνου καὶ γερουσιαστὴς μὲ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Κατὰ τὸ 1814 ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπεκύρωσε τὸν διορισμόν του ὡς διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μιλάνου, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην παρέμεινεν ὁ Ὀριάνι μέχρι τοῦ θανάτου του.

Πλὴν τοῦ κλασσικοῦ συγγράμματός του «Elementi di Trigonometria sferoidica» (Bologne 1806 εἰς 8ον), ἐδημοσίευσε καὶ διαφόρους πραγματείας περὶ Σελήνης, κομητῶν, λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς, ἀστρονομικῆς διαθλάσεως, κινήσεως ὡρολογίων κλπ. Τὸ πλεῖστον τῶν ἐργασιῶν του τούτων ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Effemeridi di Milano». Ὁ Ὀριάνι ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, ὅστις, ὑπολογίσας τὴν τροχιὰν τῆς Δήμητρος, εὗρεν ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Piazzi ἀνακαλυφθεὶς ἀστὴρ ἦτο πλανήτης, τοῦ ὁποίου ἡ τροχιὰ περιλαμβάνεται μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διός. Πρῶτος ἐπίσης προσδιώρισε καὶ τὴν τροχιὰν τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ. Ὁ Ὀριάνι ἦτο μέλος τῆς Βασιλικῆς ἀστρονομικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀριάνι ἀνηγέρθησαν πρὸς τιμήν του δύο ἀνδριάντες αὐτοῦ, ὧν ὁ εἷς ἐν Μιλάνῳ καὶ ὁ ἕτερος ἐν Brescia. Σ. Π.

Ὀριανὸ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΔ. τοῦ Πισκοπειοῦ τῆς Σύρου βουνοσειρά.

Ὀριβάσιος· βλ. λ. *Ὀρειβάσιος*.

ὀριγανέλαιον (τό). Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ *ὀριγάνου* (κοιν. *ριγανόλαδο*). Λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως τῶν κορύμβων τοῦ ὀριγάνου, ἐξ 100 χιλιογράμμων δὲ κορύμβων λαμβάνονται 3—4 χιλιόγραμμα αἰθερίου ἐλαίου. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν ὀδονταλγιῶν, εἰσαγόμενον διὰ βάμβακος εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ πάσχοντος ὀδόντος, κατὰ τῶν ρευματισμῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Εἶναι λίαν καυστικὸν καὶ πρέπει νὰ τὸ χειριζώμεθα μετὰ προσοχῆς. Σ. Γ.

ὀρίγανον (τὸ) (Origanum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας φρυγανώδεις, ἀπαντώσας εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας κυρίως. Ἐκ τῶν 25 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν ἐπίσης φυόμενα, εἶναι τὰ κάτωθι: *Ὀρίγανον ἡ ὀνῖτις* (Origanum onites). Εἶναι πόα φρυγανώδης, ἀρωματικὴ καὶ γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀρίγανη, ἀγριορρίγανη* καὶ *ρίγανη*. *Ὀρίγανον τὸ ἡρακλεωτικὸν* (Origanum heracleoticum). Ἡ πόα αὕτη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ρίγανη. Εἶναι φυτὸν ἀρωματικόν, ἀρτυματικὸν καὶ μυρεψικόν. Ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὀρεινοὺς ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου λαμβάνεται τὸ ἐρυθρὸν ὀριγανέλαιον, ὅπερ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Διὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἐλαίου τούτου ἀποστάζονται 25—30 περίπου ὀκάδες νωπῶν κόκκων καὶ ἐκ τῆς ἀποστάξεως λαμβάνεται 1 ὀκᾶ περίπου αἰθερίου ἐλαίου. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν ἀρωματικῶν σαπώνων καὶ ὡς ἀντισηπτικὸν φάρμακον. Κατὰ μεγάλας ποσότητας γίνεται ἀπόσταξις τῶν κόκκων του ἐν Κύπρῳ. *Ὀρίγανον τὸ μάρον* (Origanum marum). Εἶναι πόα φρυγανώδης, πολυκλαδώδης, μὲ φύλλα μικρὰ γλαυκοῦ χρώματος καὶ ἀρωματικά. Κυρίως φύεται εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Συρίαν. Ἐν Κύπρῳ φύεται παρὰ τὴν Κυρήνειαν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαμψυχιά*. Ἐκ τούτου κατασκευάζονται εὐτελοῦς ποιότητος σάρωθρα. Καὶ ἐκ τῶν κόκκων τοῦ εἴδους τούτου λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον. *Ὀρίγανον τὸ πράσινον* (Origanum viride). Εἶναι πόα πολυετὴς παρ' ἡμῖν, ἀπαντῶσα εἰς ὀρεινὰ μέρη καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρίγανη*. Διάφοροι ποικιλίαι τούτου καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀρτύματα. *Ὀρίγανον τὸ τουρνεφόρτειον* (Origanum tournefortii). Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀμοργὸν καὶ καλεῖται κοινῶς *κεφαλόχορτο*. *Ὀρίγανον ἡ δίκταμνος* (Origanum dictamnns), βλ. *δίκταμνος*.

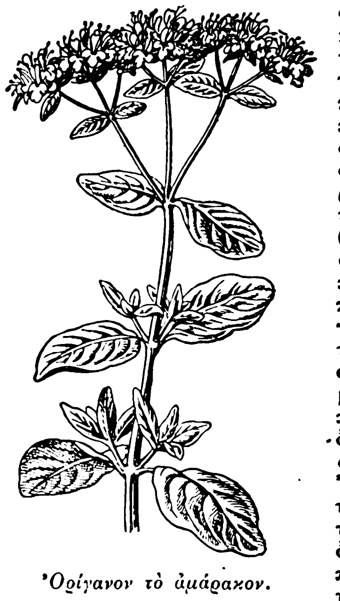

Ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι τὸ *ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον* (Origanum majorana). Εἶναι μικρὸν ἀρωματικὸν φρύγανον, πολυετές, πολύφυλλον, πολύκλωνον, ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, καλλιεργούμενον διὰ τὴν εὐώδη ἄνθη του. Ἐκαλλιεργεῖτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου *ἀείφυλλος ἀμάρακος*. Νῦν κοινῶς καλεῖται *μαντζουράνα*. Καλλιεργεῖται συνήθως εἰς γάστρας. Δι' ἀποστάξεως τοῦ χόρτου του λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν μυρεψικήν. Τὰ φυτὰ πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων. Δ. Ν. Π.

Ὀριγικὴ (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Οὕτω καλεῖται μία ἐκ τῶν ἰαπετικῆς καταγωγῆς νεοϊνδικῶν γλωσσῶν, ἥτις ἐκ τῶν γλωσσῶν αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἐκ τῆς μακρᾶς ἐξελίξεως τῆς ἀρχαίας ἰνδικῆς, ὁ δοκιμότερος καὶ τελειότερος τύπος τῆς ὁποίας εἶναι ἡ σανσκριτική. Ἡ ὀριγικὴ μετὰ τῆς βεγγαλικῆς καὶ ἀσσαμικῆς ἀποτελοῦν τὴν ἀνατολικὴν ὁμάδα τῶν νεοϊνδικῶν γλωσσῶν, ἔχουν δὲ καὶ αἱ τρεῖς μακρὰν σχετικῶς λογοτεχνικὴν καὶ ἐν γένει γραπτὴν παράδοσιν. Γ. Π. Α.

Digitized by Google

Ὀρίζα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κοίλης Συρίας ἐν Παλμυρηνῇ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 14, 19). Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ὄροβα* τῆς «Tabula Peutingeriana», κειμένη 38 περίπου χλμ. ΒΑ. τῆς Παλμύρας (νῦν Ταιμὸρ) ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Θάψακον (νῦν Dibsi) ὁδοῦ. Α. Θ. Σ.

Ὀριζόντε (Orizzonte). Φλαμανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Μπλαῖμεν,* Ἰωάννης ἢ Ἰούλιος Φρὰντς βὰν—).

ὁριζοντιογραφία (ἡ). Ἡ προβολὴ πάντων τῶν σημείων ἀντικειμένου τινός, οὗτινος ζητεῖται ἡ ἀποτύπωσις, ἐπὶ ἐπιπέδου παραλλήλου τῷ ὁρίζοντι. Συνήθως καλεῖται *ὁριζοντιογραφία* τὸ τοπογραφικὸν σχεδιάγραμμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίσταται ἐπὶ ἐπιπέδου χάρτου τμῆμα ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἂν ἐπὶ τοῦ σχεδίου εἶναι σημειωμένοι καὶ οἱ ἐμφαίνοντες τὰ ὕψη ἀριθμοί, ἡ ὁριζοντιογραφία καλεῖται *ὑψομετρική*.

ὁριζόντιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον* (τό)· ὁ τοῦ ὁρίζοντος: «ὁριζόντιος γραμμή, —ἐπιφάνεια» ἡ παράλληλος πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἀντίθ. *κατακόρυφος* ἢ *κάθετος*.—Ἐπίρρ. *ὁριζοντίως*.

—ὁριζοντία *παράλλαξις* *[Ἀστρον.]*· βλ. *παράλλαξις*.

—ὁριζόντιοι *κύκλοι* *[Ἀστρον.]*. Μικροὶ κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, παράλληλοι τῷ ὁρίζοντι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται συνήθως *ἀλμικανταράτοι*. Σ. Π.

—ὁριζόντιοι *συντεταγμέναι* *[Ἀστρον.]*. Σύστημα σφαιρικῶν συντεταγμένων πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θέσεως ἀστέρος ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἐν τῷ ὁποίῳ λαμβάνεται ὡς βασικὸν ἐπίπεδον ὁ *ὁρίζων* καὶ ὡς πρῶτος κάθετος κύκλος ὁ *μεσημβρινὸς* τοῦ τόπου.

Αἱ ὁριζόντιοι συντεταγμέναι εἶναι δύο: τὸ *ἀζιμούθιον* καὶ τὸ *ὕψος*. Ἀζιμούθιον ἀστέρος Σ λέγεται ἡ δίεδρος γωνία ΝΟΖΓ, ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τύπου ΒΖΝ καὶ τοῦ διὰ τοῦ ἀστέρος τούτου διερχομένου κατακορύφου κύκλου ΖΣΓ. Τὸ ἀζιμούθιον παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ Α καὶ μετρεῖται ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἀπὸ 0° μέχρι 360° κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν. Ὡς ἀρχὴ μετρήσεως λαμβάνεται ὑπὸ μὲν τῶν ἀστρονόμων ὁ νότος, ὑπὸ δὲ τῶν ναυτικῶν ὁ βορρᾶς, ὅστις δι' αὐτοὺς εἶναι ἡ ἀφετηρία τῶν μετρήσεων διὰ τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Οὕτως ἀστρονομικὸν ἀζιμούθιον 200° ἰσοδυναμεῖ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς πρὸς Β 20^oΑ, ἔνθα τὸ μὲν πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοιρῶν γράμμα δηλοῖ τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, ὅπερ λαμβάνεται ὡς ἀρχὴ τῆς μετρήσεως, τὸ δὲ ἑπόμενον τὴν φορὰν ἥτις ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν μέτρησιν ἢ τὸ ἡμισφαίριον ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκεται ὁ ἀστήρ.

Ἐνίοτε, ὅταν ὁ παρατηρούμενος ἀστὴρ εὑρίσκηται πλησίον τοῦ ὁρίζοντος, ἀντὶ τοῦ ἀζιμουθίου αὐτοῦ λαμβάνεται ἡ ἀπόστασίς του ἀπὸ τοῦ ἐγγυτέρου πρὸς αὐτὸν ἀνατολικοῦ ἢ δυτικοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη μετρουμένη ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος καλεῖται *εὖρος* τοῦ ἀστέρος καὶ παρίσταται διὰ τοῦ Ε. Οὕτως, ἐὰν ἀστήρ τις ἔχῃ ἀστρονομικὸν ἀζιμούθιον 68°, τὸ εὖρος αὐτοῦ θὰ εἶναι Δ 22° Ν.

Ὕψος τοῦ ἀστέρος Σ καλεῖται ἡ ἐπίπεδος γωνία ΓΟΣ, ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος ΟΣ καὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ὁρίζοντος, ἢ τὸ τόξον ΓΣ τοῦ κατακορύφου κύκλου ΖΣΓ τοῦ ἀστέρος, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ ἀστέρος Σ καὶ τοῦ σημείου Γ, καθ' ὃ ὁ κατακόρυφος κύκλος τοῦ ἀστέρος τέμνει τὸν ὁρίζοντα.

Τὸ ὕψος παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ ν ἢ h καὶ μετρεῖται ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος πρὸς τοὺς πόλους αὐτοῦ, ζενὶθ ἢ ναδίρ, ἀπὸ 0° μέχρις 90°, λογιζόμενον θετικὸν μέν, ὅταν ὁ ἀστὴρ εὑρίσκεται ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος, ἀρνητικὸν δέ, ὅταν κεῖται κάτωθεν αὐτοῦ.

Ἀντὶ τοῦ ὕψους ΓΣ λαμβάνεται πολλάκις τὸ συμπλήρωμα αὐτοῦ πρὸς 90°, ἤτοι τὸ τόξον ΖΣ τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ ζενὶθ Ζ καὶ τοῦ ἀστέρος Σ. Τὸ τόξον τοῦτο μετρεῖ τὴν ὑπὸ τῆς κατακορύφου ΟΖ καὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος ΟΣ σχηματιζομένην γωνίαν ΖΟΣ καὶ καλεῖται *ζενιθία ἀπόστασις* τοῦ ἀστέρος.

Ἡ ζενιθία ἀπόστασις παρίσταται διὰ τοῦ ζ καὶ μετρεῖται πάντοτε θετικῶς ἀπὸ 0° μέχρις 180°. Οὕτως, ἐὰν ἀστὴρ ἔχῃ ζενιθίαν ἀπόστασιν $\zeta = 105$, θὰ κεῖται κάτωθεν τοῦ ὁρίζοντος, ἤτοι θὰ ἔχῃ ἀρνητικὸν ὕψος $\upsilon = -15^o$.

Ἐπειδὴ ἕκαστος ἀστὴρ σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ὥρας φαίνεται μεταβάλλων θέσιν ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας, λόγῳ τῆς ἡμερησίας κινήσεως αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ μετατιθεμένου τοῦ παρατηρητοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μεταβάλλεται οὐ μόνον ὁ ὁρίζων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ μεσημβρινὸς τοῦ τόπου, διὰ τοῦτο αἱ ὁριζόντιοι συντεταγμέναι, ὡς ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς παρατηρήσεως εἶναι ἀκατάλληλοι διὰ τὸν καταρτισμὸν καταλόγου ἀστέρων, εἶναι ὅμως χρησιμώταται διὰ τὴν μελέτην τῶν φαινομένων τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὁρίζοντα ἑκάστου παρατηρητοῦ (βλ. *θεοδόλιχος*). Σ. Π.

—ὁριζόντιον *ἐκκρεμὲς* *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἐκκρεμές*.

—ὁριζόντιον *ἐπίπεδον* *[Ἀστρον]*. Τὸ ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον εἶναι κάθετον ἐπὶ τὴν κατακόρυφον ἑκάστου τόπου. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο τέμνει τὴν οὐράνιον σφαῖραν κατὰ μέγιστον κύκλον, ὁ ὁποῖος καλεῖται *ὁρίζων* καὶ συμπίπτει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἠρεμοῦντος ὑγροῦ. Σ. Π.

—ὁριζόντιον *ἡλιακὸν ὡρολόγιον* · βλ. λ. *γνωμονικὴ* καὶ *ὡρολόγια*.

—ὁριζόντιος *ἰδιοκτησία* *[Κοιν.]*· βλ. λ. *ἰδιοκτησία κατ' ὄροφον* (τ. ΙΒ', σ. 852 γ').

ὁριζοντίωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια πρὸς ὁριζοντίαν τοποθέτησίν τινος, ἰδίᾳ ἡ μετ' ἀκριβείας διὰ τοῦ καταλλήλου ὀργάνου ἐπιτυχία τῆς ὁριζοντιότητος.

—*[Δομ.]* Ἡ *ὁριζοντίωσις* εἶναι ἐργασία συνηθεστάτη εἰς τὴν δομικήν, τὴν τοπογραφίαν, ἀστρονομίαν κτλ., ἐπιτυγχάνεται δὲ κατὰ κανόνα διὰ τῆς χρήσεως διαφόρων ὁμοίου τύπου ὀργάνων, ἀεροσταθμῶν, ἀλφαδίων, κοχλιῶν κτλ., διαφερόντων μόνον κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς ἐπιζητουμένης ἀκριβείας.

ὁρίζουσα (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ πᾶσα ὁμογενὴς ἀκεραία παράστασις ν^2 τὸ πλῆθος γραμμάτων (διαφόρων ἐν γένει) βαθμοῦ ν, ἧς οἱ ὅροι εἶναι ἐναλλὰξ θετικοὶ καὶ ἀρνητικοὶ καὶ ἕκαστος τῶν ὅρων τούτων περιέχει εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν ἕκαστον γράμμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰσάκις γεγραμμένον ἐν τῇ παραστάσει. Π.χ. ἡ παράστασις:

(1) $\alpha\beta - \gamma\delta$

λέγεται ὁρίζουσα· διότι: εἶναι ὁμογενής· περιέχει τετράγωνον ἀριθμὸν πλῆθος γραμμάτων ($4 = 2^2$)· εἶναι δευτέρου βαθμοῦ· οἱ ὅροι της εἶναι ὁ εἷς θετικός, ὁ ἕτερος ἀρνητικός· ἑκάτερος τῶν ὅρων της περιέχει ἕκαστον γράμμα εἰς τὸν α' βαθμὸν καὶ ἕκαστον γράμμα περιέχεται ἰσάκις (μίαν φοράν)· ὁμοίως ἡ ὁμογενὴς παράστασις:

(2) $\alpha\beta'\gamma'' - \alpha\beta''\gamma' + \alpha'\beta''\gamma - \alpha'\beta\gamma'' + \alpha''\beta\gamma' - \alpha''\beta'\gamma$

εἶναι καὶ αὐτὴ ὁρίζουσα τῶν 9 ($= 3^2$) γραμμάτων α, β, γ, α', β', γ', α'', β'' καὶ γ''. Πρόδηλον εἶναι ὅτι ἂν ἔχωμεν περισσότερα γράμματα (π. χ. 4^2, 5^2 κλπ.), θὰ ἔχωμεν πολὺ περισσοτέρους ὅρους ἐν τῇ ὁριζούσῃ· ἕνεκα τούτου καὶ ἐπειδὴ οἱ ὅροι σχηματίζονται κατὰ γνωστὸν κανόνα, ἐσκέφθησαν νὰ συντομεύσωσι τὴν γραφὴν τῆς ὁριζούσης διὰ συμβόλου, ἐπιτρέποντος τὴν χρῆσιν τῶν λογαριασμῶν. Καὶ πρῶτος ὁ Γάλλος μαθηματικὸς Cauchy ἔδωκε τὸν συμβολισμὸν τῆς ὁριζούσης διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῶν γραμμάτων, ἁπλῶς, μεταξὺ δύο κατακορύφων εὐθειῶν. Οὕτω ἡ μὲν ὁρίζουσα (1) συμβολίζεται

(1') $\begin{vmatrix} \alpha & \beta \\ \gamma & \delta \end{vmatrix}$

ἡ δ' ὁρίζουσα (2)

(2') $\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ \alpha' & \beta' & \gamma' \\ \alpha'' & \beta'' & \gamma'' \end{vmatrix}$

Ὑπὸ εἰδικωτέρας ἐννοίας τὰ μὲν σύμβολα (1') καὶ (2') καλοῦνται *ὁρίζουσαι*, αἱ δὲ συμβολιζόμεναι ὑπὸ τούτων παραστάσεις (1) καὶ (2) καλοῦνται *ἀναπτύγματα* τῶν ὁριζουσῶν.

Αἱ τοιαύτης μορφῆς ὁμογενεῖς παραστάσεις ἐκλήθησαν *ὁρίζουσαι*, διότι προκύπτουσαι κατὰ τὴν ἐπίλυσιν πρωτοβαθμίων ἐξισώσεων μετ' ἰσαρίθμων (πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐξισώσεων) ἀγνώστων ὁρίζουσι τὸ πρόβλημα (τουτέστιν ἂν ἔχῃ ἢ οὐ λύσεις) τὸ ἐκτιθέμενον διὰ τῶν ἐξισώσεων.

Ἐκθέσωμεν νῦν τὸν κανόνα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὁριζούσης ν^2 γραμμάτων, δηλαδὴ τὸν τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἔχωμεν τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ συμβόλου:

$$\begin{vmatrix} \alpha_{11} & \alpha_{12} & \alpha_{13} & \dots & \alpha_{1\nu} \\ \alpha_{21} & \alpha_{22} & \alpha_{23} & \dots & \alpha_{2\nu} \\ \alpha_{31} & \alpha_{32} & \alpha_{33} & \dots & \alpha_{3\nu} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \alpha_{\nu_1} & \alpha_{\nu_2} & \alpha_{\nu_3} & \dots & \alpha_{\nu\nu} \end{vmatrix}$$

Εἰς τὸ σύμβολον τοῦτο τὰ ν^2 γράμματα ἐγράφησαν εἰς ν γραμμάς, ὧν ἑκάστη ἀντιστοιχεῖ εἰς ν στήλας. Τὰ ἐν τῷ συμβόλῳ γράμματα καλοῦνται *στοιχεῖα τῆς ὁριζούσης*. Ἐκ τῶν δύο δεικτῶν, οὓς φέρει ἕκαστον στοιχεῖον, ὁ πρῶτος δεικνύει τὴν τάξιν τῆς γραμμῆς, εἰς ἣν ἀνήκει, ὁ δὲ δεύτερος τὴν τῆς στήλης. Οὕτω τὸ στοιχεῖον α_{32} εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν 3ην γραμμὴν καὶ εἰς τὴν 2αν στήλην. Τὸ πλῆθος ν τῶν γραμμῶν (ἢ τῶν στηλῶν) καλεῖται *βαθμὸς τῆς ὁριζούσης*.

Τὸ ἀνάπτυγμα εἶναι ἄθροισμα ἀλγεβρικὸν (δηλαδὴ μὲ τὰ σημεῖα σὺν ἢ πλὴν) ὅρων, ὧν ἕκαστος σύγκειται ἐξ ἑνὸς στοιχείου ἐξ ἑκάστης γραμμῆς καὶ ἐξ ἑκάστης στήλης· τουτέστιν εἰς τὸν αὐτὸν ὅρον δὲν δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν (ὡς παράγοντες) δύο στοιχεῖα τῆς αὐτῆς γραμμῆς ἢ τῆς αὐτῆς στήλης. Ἐὰν ἑπομένως ἔχωμεν τὸν τυχόντα ὅρον τοῦ ἀναπτύγματος:

(3) $\pm\ \alpha_{21}\ \alpha_{34} \dots\ \alpha_{\varkappa\lambda}$

καὶ οἱ πρῶτοι δεῖκται τῶν στοιχείων

(4) $2, 3, \dots\ \varkappa$

καὶ οἱ δεύτεροι

(5) $1, 4, \dots\ \lambda$

θὰ εἶναι διάφοροι ἀλλήλων ἐν ἑκατέρᾳ μεταθέσει.

Ὁ ὅρος (3) θὰ ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ τὸ σημεῖον +, ἐὰν αἱ μεταθέσεις (4) καὶ (5) τῶν ν φυσικῶν ἀριθμῶν εἶναι ὁμοειδεῖς (δηλαδὴ ἐὰν δι' ἀρτίου πλήθους ἀντιμεταθέσεων δύναται νὰ προκύψῃ ἡ μία μετάθεσις ἐκ τῆς ἄλλης), τὸ ἀρνητικὸν δὲ σημεῖον — θὰ ἔχῃ ὁ αὐτὸς ὅρος (3), ἐὰν αἱ μεταθέσεις (4) καὶ (5) τῶν δεικτῶν εἶναι ἑτεροειδεῖς (δηλαδὴ ἐὰν διὰ περιττοῦ πλήθους ἀντιμεταθέσεων τῶν ἐν αὐταῖς ἀριθμῶν προκύπτῃ ἡ μία μετάθεσις ἐκ τῆς ἄλλης).

Τὸ πλῆθος τῶν ὅρων τοῦ ἀναπτύγματος εἶναι ἴσον πρὸς τὸ γινόμενον

$$1 \times 2 \times 3 \times 4 \dots \times \nu = \nu' \text{ (συμβολικῆς)}$$

ὅσαι εἶναι καὶ αἱ μεταθέσεις τῶν ν δεικτῶν 1, 2, 3, ... ν.

Ἔστω ὡς παράδειγμα ἡ ὁρίζουσα 4ου βαθμοῦ

$$\begin{vmatrix} \alpha_{11} & \alpha_{12} & \alpha_{13} & \alpha_{14} \\ \alpha_{21} & \alpha_{22} & \alpha_{23} & \alpha_{24} \\ \alpha_{31} & \alpha_{32} & \alpha_{33} & \alpha_{34} \\ \alpha_{41} & \alpha_{42} & \alpha_{43} & \alpha_{44} \end{vmatrix}$$

αὕτη θὰ ἔχῃ 4', ἤτοι 24 ($= 1 \times 2 \times 3 \times 4$) ὅρους.

Ἐὰν μετατρέψωμεν εἰς μίαν ὁρίζουσαν τὰς γραμμάς της εἰς στήλας καὶ τἀνάπαλιν, ἡ ὁρίζουσα δὲν μεταβάλλεται. Ἔστω ὡς παράδειγμα ἡ ὁρίζουσα

$$\begin{matrix} \text{Α—} \\ \text{Β—} \\ \text{Γ—} \\ \\ \end{matrix}\begin{vmatrix} 7 & 2 & 4 \\ 0 & 6 & 11 \\ 5 & 2 & 5 \end{vmatrix}$$
$$\begin{matrix} | & | & | \\ \alpha & \beta & \gamma \end{matrix}$$

ἔχουσα εἰς τὰς γραμμὰς Α, Β, Γ τὰ στοιχεῖα 7, 2, 4 0, 6, 11 καὶ 5,2,5 καὶ εἰς τὰς στήλας α, β, γ τὰ στοιχεῖα 7, 0, 5 2, 6, 2 καὶ 4, 11, 5 ἡ ὁρίζουσα αὕτη εἶναι ἴση τῇ:

$$\begin{vmatrix} 7 & 0 & 5 \\ 2 & 6 & 2 \\ 4 & 11 & 5 \end{vmatrix}$$

ἥτις ἔχει γραμμὰς τὰς στήλας τῆς πρώτης καὶ στήλας τὰς γραμμὰς ἐκείνης.

Ἀρχικὸς ὅρος τοῦ ἀναπτύγματος τῆς ὁριζούσης καλεῖται ὁ ὅρος, τοῦ ὁποίου παράγοντες εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς διαγωνίου Α.Β.

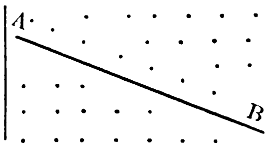

Ἐν τῇ προηγουμένῃ ἀλλαγῇ τῶν γραμμῶν εἰς στήλας καὶ τἀνάπαλιν ὁ ἀρχικὸς ὅρος καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς ὁριζούσης φαίνεται ἀμετάβλητος.

Ἐὰν εἰς τὴν ὁρίζουσαν ἀντικαταστήσωμεν μίαν γραμμὴν δι' ἄλλης ἢ μίαν στήλην δι' ἄλλης, ἡ ὁρίζουσα ἀλλάσσει σημεῖον μόνον (τηροῦσα τὴν ἀπόλυτον αὐτῆς τιμήν)· οὕτω ἔχομεν π. χ.

$$\begin{vmatrix} \alpha & \beta \\ \gamma & \delta \end{vmatrix} = - \begin{vmatrix} \gamma & \delta \\ \alpha & \beta \end{vmatrix}$$

Ὅθεν προκύπτει ὅτι ἐὰν εἰς ὁρίζουσάν τινα τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς εἶναι ἴσα πρὸς τὰ στοιχεῖα ἄλλης γραμμῆς ἢ τὰ στοιχεῖα μιᾶς στήλης εἶναι ἴσα πρὸς τὰ στοιχεῖα ἄλλης στήλης, ἡ ὁρίζουσα εἶναι ἴση τῷ μηδενί.

Π. χ. εἶναι

$$\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma & \delta \\ \alpha' & \beta' & \gamma' & \delta' \\ \alpha & \beta & \gamma & \delta \\ \alpha'' & \beta'' & \gamma'' & \delta'' \end{vmatrix} = 0$$

διότι τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης γραμμῆς εἶναι ἴσα (ἀντιστοίχως) πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς τρίτης.

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς ἢ στήλης πολλαπλασιασθῶσιν ἐπὶ τὸν αὐτὸν παράγοντα, ἡ ὅλη ὁρίζουσα πολλαπλασιάζεται ἐπὶ τὸν ἴδιον παράγοντα.

Π. χ. εἶναι:

$$\begin{vmatrix} 5\alpha & \beta & \gamma \\ 5\delta & \varepsilon & \zeta \\ 5\eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix} = 5 \times \begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ \delta & \varepsilon & \zeta \\ \eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix}$$

Ἐὰν τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς ἢ στήλης εἶναι ἄθροισμα ἄλλων στοιχείων, τότε ἡ ὁρίζουσα ἀναλύεται εἰς ἀθροίσματα ὁριζουσῶν ἐχουσῶν τὴν γραμμὴν ἢ τὴν στήλην (εἰς ἣν ἦσαν τὰ ἀθροίσματα) ἁπλῆν, π. χ. εἶναι:

$$\begin{vmatrix} \alpha+\beta+\gamma & \alpha'+\beta'+\gamma' & \alpha''+\beta''+\gamma'' \\ \delta & \varepsilon & \zeta \\ \eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix} =$$

$$\begin{vmatrix} \alpha & \alpha' & \alpha'' \\ \delta & \varepsilon & \zeta \\ \eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix} + \begin{vmatrix} \beta & \beta' & \beta'' \\ \delta & \varepsilon & \zeta \\ \eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix} + \begin{vmatrix} \gamma & \gamma' & \gamma'' \\ \delta & \varepsilon & \zeta \\ \eta & \vartheta & \varkappa \end{vmatrix}$$

Digitized by Google

'Εντεῦθεν συνάγεται ὅτι, ἂν πολλαπλασιάσωμεν τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς ἢ στήλης ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ οὕτω προκύπτοντα στοιχεῖα προσθέσωμεν (ἢ ἀφαιρέσωμεν) εἰς τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἄλλης γραμμῆς ἢ στήλης (ἀντιστοίχως), τότε ἡ ἀρχικὴ ὁρίζουσα δὲν μεταβάλλεται· διὰ τῆς μεθόδου ταύτης πολλάκις ἁπλοποιοῦμεν τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἀναπτύγματος τῆς ὁριζούσης. Π. χ. ἔστω ἡ ὁρίζουσα:

$$\begin{vmatrix} 5 & \frac{5}{3} & 8 \\ 6 & 2 & 7 \\ 22 & 7 & 2 \end{vmatrix}$$

'Εὰν τῆς ὁριζούσης ταύτης πολλαπλασιάσωμεν τὰ στοιχεῖα τῆς δευτέρας στήλης ἐπὶ 3 ἕκαστον, θὰ ἔχωμεν:

5, 6, 21.

'Εὰν δὲ ταῦτα ἀφαιρέσωμεν, ἀντιστοίχως, ἀπὸ τῶν στοιχείων τῆς πρώτης στήλης, θὰ ἔχωμεν τὴν ὁρίζουσαν:

$$\begin{vmatrix} 0 & \frac{5}{3} & 8 \\ 0 & 2 & 7 \\ 1 & 7 & 2 \end{vmatrix}$$

ἥτις, ἴση οὖσα πρὸς τὴν πρώτην, εἶναι ἁπλουστέρα ταύτης.

Δοθείσης ὁριζούσης καλεῖται *ἐλάσσων* αὐτῆς πᾶσα ὁρίζουσα, ἣν εὑρίσκομεν ἐκ τῆς δοθείσης διὰ τῆς παραλείψεως γραμμῶν καὶ ἰσοπληθῶν στηλῶν. Π. χ. τῆς ὁριζούσης

$$\begin{vmatrix} \alpha_{11} & \alpha_{12} & \alpha_{13} & \alpha_{14} & \alpha_{15} \\ \alpha_{21} & \alpha_{22} & \alpha_{23} & \alpha_{24} & \alpha_{25} \\ \alpha_{31} & \alpha_{32} & \alpha_{33} & \alpha_{34} & \alpha_{35} \\ \alpha_{41} & \alpha_{42} & \alpha_{43} & \alpha_{44} & \alpha_{45} \\ \alpha_{51} & \alpha_{52} & \alpha_{53} & \alpha_{54} & \alpha_{55} \end{vmatrix}$$

μία (ἐκ τῶν πολλῶν) ἐλάσσων εἶναι

$$\begin{vmatrix} \alpha_{33} & \alpha_{34} & \alpha_{35} \\ \alpha_{43} & \alpha_{44} & \alpha_{45} \\ \alpha_{53} & \alpha_{54} & \alpha_{55} \end{vmatrix}$$

ἣν εὑρίσκομεν παραλείποντες ἐκ τῆς ἀρχικῆς τὰς δύο πρώτας γραμμὰς καὶ στήλας (ὡς δείκνυται διὰ τῶν ἐστιγμένων γραμμῶν).

'Ανάπτυγμα ὁριζούσης κατὰ τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς ἢ στήλης. Δυνάμεθα πᾶσαν ὁρίζουσαν ν' ἀναπτύξωμεν κατὰ τὰ στοιχεῖα μιᾶς γραμμῆς (ἢ στήλης), ὁπότε συντελεσταὶ τῶν στοιχείων τούτων ἐν τῷ ἀναπτύγματι θὰ εἶναι αἱ ἐλάσσονες ὁρίζουσαι, ἐξ ὧν ἐλλείπει ἡ γραμμὴ αὕτη (ἢ στήλη). Οὕτω ἔχομεν

$$\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ \delta & \varepsilon & \eta \\ \vartheta & \iota & \varkappa \end{vmatrix} = \alpha \begin{vmatrix} \varepsilon & \eta \\ \iota & \varkappa \end{vmatrix} - \beta \begin{vmatrix} \delta & \eta \\ \vartheta & \varkappa \end{vmatrix} + \gamma \begin{vmatrix} \delta & \varepsilon \\ \vartheta & \iota \end{vmatrix}$$

Εἰς τὸ ἀνάπτυγμα τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι τὰ σημεῖα + — διαδέχονται ἄλληλα καὶ ὅτι συντελεσταὶ τῶν α, β, γ εἶναι αἱ ἐλάσσονες ὁρίζουσαι, αἵτινες δὲν περιέχουσι τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ τὴν στήλην εἰς ἣν ἀνήκει ἕκαστον αὐτῶν· οὕτω συντελεστὴς τοῦ β εἶναι ἡ ἐλάσσων, ἡ μὴ περιέχουσα τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ τὴν δευτέραν στήλην (εἰς ἣν ἀνήκει τὸ β).

Διὰ τὸ ἀνάπτυγμα τῶν ὁριζουσῶν τρίτου βαθμοῦ ἔχομεν τὸν ἑξῆς πρακτικὸν κανόνα, ὃν ἔδωκεν ὁ Sarrus πρὸς εὔκολον ὑπολογισμὸν αὐτῶν: Ἔστω ὁρίζουσα 3ου βαθμοῦ

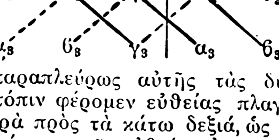

γράφομεν παραπλεύρως αὐτῆς τὰς δύο πρώτας στήλας· κατόπιν φέρομεν εὐθείας πλαγίας ἐκ τῶν ἄνω ἀριστερὰ πρὸς τὰ κάτω δεξιά, ὡς ἐν τῷ σχήματι, καὶ ἑτέρας τρεῖς εὐθείας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἀριστερά, ὡς αἱ ἐστιγμέναι· αἱ μὲν πρῶται δίδουσι θετικοὺς ὅρους, αἱ δ' ἄλλαι (αἱ ἐστιγμέναι) ἀρνητικούς· οὕτω ἔχομεν τὸ ἀνάπτυγμα:

$$\begin{vmatrix} \alpha_1 & \beta_1 & \gamma_1 \\ \alpha_2 & \beta_2 & \gamma_2 \\ \alpha_3 & \beta_3 & \gamma_3 \end{vmatrix} = \alpha_1\beta_2\gamma_3 + \beta_1\gamma_2\alpha_3 + \gamma_1\alpha_2\beta_3 - \gamma_1\beta_2\alpha_3 - \alpha_1\gamma_2\beta_3 - \beta_1\alpha_2\gamma_3$$

Πολλαπλασιασμὸς ὁριζουσῶν. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ γινόμενον δύο ὁριζουσῶν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὅπερ εἶναι καὶ αὐτὸ ὁρίζουσα τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, πολλαπλασιάζομεν ἑκάστην γραμμὴν τῆς πρώτης ὁριζούσης μὲ ἑκάστην γραμμὴν τῆς δευτέρας (πολλαπλασιάζοντες μόνον τ' ἀντίστοιχα στοιχεῖα).

Παράδειγμα:

$$\begin{vmatrix} \alpha_{11}\alpha_{12}\alpha_{13} \\ \alpha_{21}\alpha_{22}\alpha_{23} \\ \alpha_{31}\alpha_{32}\alpha_{33} \end{vmatrix} \times \begin{vmatrix} \beta_{11}\beta_{12}\beta_{13} \\ \beta_{21}\beta_{22}\beta_{23} \\ \beta_{31}\beta_{32}\beta_{33} \end{vmatrix} =$$

$$= \begin{vmatrix} \alpha_{11}\beta_{11}+\alpha_{12}\beta_{12}+\alpha_{13}\beta_{13} & \alpha_{11}\beta_{21}+\alpha_{12}\beta_{22}+\alpha_{13}\beta_{23} & \alpha_{11}\beta_{31}+\alpha_{12}\beta_{32}+\alpha_{13}\beta_{33} \\ \alpha_{21}\beta_{11}+\alpha_{22}\beta_{12}+\alpha_{23}\beta_{13} & \alpha_{21}\beta_{21}+\alpha_{22}\beta_{22}+\alpha_{23}\beta_{23} & \alpha_{21}\beta_{31}+\alpha_{22}\beta_{32}+\alpha_{23}\beta_{33} \\ \alpha_{31}\beta_{11}+\alpha_{32}\beta_{12}+\alpha_{33}\beta_{13} & \alpha_{31}\alpha_{21}+\alpha_{32}\beta_{22}+\alpha_{33}\beta_{23} & \alpha_{31}\beta_{31}+\alpha_{32}\beta_{32}+\alpha_{33}\beta_{33} \end{vmatrix}$$

'Ο πολλαπλασιασμὸς τῶν ὁριζουσῶν προκύπτει εἰς τὰς γραμμικὰς ἀντικαταστάσεις (substitutions linéaires) τῶν μεταβλητῶν ἀλγεβρικῶν μορφῶν, ἔνθα ἔχομεν τὸ θεώρημα ὅτι: ὅταν γραμμική τις ἀντικατάστασις εἶναι γινόμενον ἄλλων γραμμικῶν ἀντικαταστάσεων, καὶ ἡ ὁρίζουσα τῆς ἀντικαταστάσεως ταύτης εἶναι γινόμενον τῶν ὁριζουσῶν τῶν ἄλλων ἀντικαταστάσεων.

'Ορίζουσα λέγεται *συμμετρική*, ἐὰν ἔχῃ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα συμμετρικῶς πρὸς τὴν ἀρχικὴν διαγώνιόν της (ἀρχικὸν ὅρον τοῦ ἀναπτύγματος), *στρεβλὴ* δέ, ἐὰν τὰ αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι ἀντίθετα.

Π. χ. ἡ ὁρίζουσα

$$\begin{vmatrix} 5 & 3 & 2 \\ 3 & 4 & 7 \\ 2 & 7 & 6 \end{vmatrix}$$

εἶναι συμμετρική, ἡ δὲ $\begin{vmatrix} \alpha & -\gamma \\ \gamma & \beta \end{vmatrix}$ εἶναι στρεβλή.

'Εὰν ὁρίζουσα περιέχῃ κατὰ σειρὰν δυνάμεις ἀριθμῶν (μὲ ἐκθέτας 0, 1, 2... (ν—1)), λέγεται *ὁρίζουσα* τοῦ Vandermonde, εἶναι δ' αὕτη χρησιμωτάτη εἰς πλεῖστα ζητήματα.

Αἱ τοιαῦται ὁρίζουσαι εἶναι τῆς μορφῆς:

$$(\mathrm{A}) \quad \begin{vmatrix} \alpha_1^{\nu-1} & \alpha_1^{\nu-2} & \alpha_1^{\nu-3} \cdots & 1 \\ \alpha_2^{\nu-1} & \alpha_2^{\nu-2} & \alpha_2^{\nu-3} \cdots & 1 \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ \alpha_\nu^{\nu-1} & \alpha_\nu^{\nu-2} & \alpha_\nu^{\nu-3} \cdots & 1 \end{vmatrix}$$

ἀποδεικνύεται δ' ὅτι ἀναλύονται (τὸ ἀνάπτυγμά των) εἰς γινόμενον πρωτοβαθμίων παραγόντων (τῶν διαφορῶν τῶν γραμμάτων α) τῆς μορφῆς:

$$(\mathrm{B}) \quad (\alpha_1-\alpha_2)\,(\alpha_1-\alpha_3) \ldots \ldots (\alpha_{\nu-1}-\alpha_\nu)$$

οἱ πρωτοβάθμιοι οὗτοι παράγοντες εἶναι τὸ πλῆθος $\frac{\nu(\nu-1)}{2}$, δηλαδὴ ὅσοι εἶναι **οἱ συνδυασμοὶ** τῶν ν πραγμάτων ἀνὰ δύο. 'Επειδὴ δὲ τὸ γινόμενον (Β) δὲν δύναται νὰ μηδενισθῇ, ἐὰν οὐδεὶς τῶν παραγόντων μηδενισθῇ, δηλαδὴ ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ α εἶναι διάφοροι ἀλλήλων, ἕπεται ὅτι ἡ ὁρίζουσα (Α) δὲν μηδενίζεται ὅταν τὰ ἐν αὐτῇ στοιχεῖα εἶναι διάφορα. Τοῦτο εἶναι μία χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῆς ὁριζούσης Vandermonde.

'Εὰν ἔχωμεν ν συναρτήσεις ν ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν καὶ ἔστωσαν αἱ κάτωθι:

$$(\Gamma) \quad \begin{matrix} \varphi_1\,(x_1,\ x_2 \ldots x_\nu) \\ \varphi_2\,(x_1,\ x_2 \ldots x_\nu) \\ \cdots\cdots\cdots \\ \varphi_\nu\,(x_1,\ x_2 \ldots x_\nu) \end{matrix}$$

διὰ νὰ ἴδωμεν ἐὰν αἱ συναρτήσεις $\varphi_1, \varphi_2 \ldots \varphi_\nu$ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων γραμμικῶς, ἐξετάζομεν τὴν ὁρίζουσαν:

$$(\mathrm{I}) \quad \begin{vmatrix} \frac{\vartheta\varphi_1}{\vartheta x_2} & \frac{\vartheta\varphi_1}{\vartheta x_2} & \cdots & \frac{\vartheta\varphi_1}{\vartheta x_\nu} \\ \frac{\vartheta\varphi_2}{\vartheta x_1} & \frac{\vartheta\varphi_2}{\vartheta x_2} & \cdots & \frac{\vartheta\varphi_2}{\vartheta x_\nu} \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ \frac{\vartheta\varphi_\nu}{\vartheta x_1} & \frac{\vartheta\varphi_\nu}{\vartheta x_2} & \cdots & \frac{\vartheta\varphi_\nu}{\vartheta x_\nu} \end{vmatrix}$$

ἥτις ἔχει στοιχεῖα τὰς μερικὰς παραγώγους τῶν συναρτήσεων ὡς πρὸς τὰς ν ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς. 'Η ὁρίζουσα αὕτη (Ι) λέγεται *'Ιακωβιανὴ τῶν συναρτήσεων* (ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ μαθηματικοῦ τοῦ εὑρόντος ταύτην Jacobi). 'Εὰν ἡ 'Ιακωβιανὴ εἶναι διάφορος τοῦ μηδενός, αἱ συναρτήσεις (Γ) εἶναι ἀνεξάρτητοι γραμμικῶς ἀλλήλων.

Σπουδαίαν θεωρίαν ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ, τὴν θεωρίαν τῆς ἀπαλοιφῆς, ἀνέπτυξεν ὁ μαθηματικὸς Sylvester, ὡς καὶ ὁ Bezout καὶ ἄλλοι διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὁριζουσῶν, στοιχείων γονίμων διὰ τὸν ἀλγεβρικὸν λογισμόν. Ν. Γ.

— *['Αστρον.]* Καλεῖται *ὁρίζουσα* ἡ γραμμή, ἡ ὁποία χωρίζει τὸ φωτεινὸν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν τμῆμα τοῦ δίσκου τῆς Σελήνης ἢ τῶν παρουσιαζόντων φάσιν πλανητῶν, ὡς ὁ 'Ερμῆς, ἡ 'Αφροδίτη καὶ ὁ Ἄρης. Σ. Π.

ὁρίζω· χρησιμεύω ὡς ὅριον, ὡς σύνορον: «αἱ Ἄλπεις ὁρίζουν πρὸς βορρᾶν τὴν 'Ιταλίαν»· συνήθως παθ. «ἡ 'Ιταλία ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῶν Ἄλπεων»· || προσδιορίζω, καθορίζω: «ἡ ἀγορανομία ὥρισε τὴν τιμὴν τοῦ κρέατος, — τοῦ γάλακτος» «ὡρίσθη ὥρα ἀναχωρήσεως καὶ ἐπιστροφῆς»· || κάμνω, διατυπῶ τὸν ὁρισμὸν πράγματός τινος: «ὁ 'Αριστοτέλης ὥρισε τὸν κίνδυνον ὡς πλησιασμὸν φοβεροῦ τινος», || δημοτ., ἔχω εἰς τὰς διαταγάς μου, εἰς τὴν διάθεσίν μου, ἐξουσιάζω: «αὐτὸς δὲν ὁρίζει τὰ παιδιά του,—τὴ γυναῖκά του»· || φρ. «ὅτι ὁρίζετε» ἄλλως «ὅ,τι ἀγαπᾶτε, ἢ «ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε», «ὅ,τι ὁρίζετε, ἀφέντη μου, θὰ κάμω»· || ὁμοίως «τί ὁρίζετε;» ἄλλως «τί θέλετε», «τί ἐπιθυμεῖτε»· || «ὁρίστε» (προστακτ. ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου τύπου *ὁρίσετε* καὶ ὄχι *ὁρίσατε*), ἐμπρός, διατάξατε: «ὁρίστε λοιπὸν πάμε, ἀφοῦ τὸ θέλετε», «ὁρίστε ἔξω»· || ἀντὶ τοῦ *ἰδού*: «ὁρίστε κατάστασις!», «ὁρίστε ἀξιώσεις ποῦ ἔχει»· || συνήθως ὡς ἀπάντησις εἰς προηγουμένην κλῆσιν: «Γιάννη!— ὁρίστε, τί μὲ θέλετε;»· || τοῦτο λέγεται καὶ *ὅρσε*, ἰδίᾳ παλαιότερον (ἐκ τῆς προστακτ. *ὅρισε*)· «Μαριώ!— ὅρσε, μάννα»· || φρ. «ὅρσε, γαμπρέ, κουφέτα!» πρὸς ἀποδοκιμασίαν τοῦ λεγομένου εἴτε ὡς γνωστοῦ εἴτε ὡς παραδόξου· || φρ. «καλῶς ὥρισες, —ὡρίσατε» φιλοφροσύνη πρὸς τὸν προσελθόντα ταξιδιώτην: «καλῶς ὥρισες καὶ πάντα μὲ τὸ καλό»· καὶ πρὸς οἱονδήποτε καθὰ τὸ «καλῶς τονε»· || φρ. «καλῶς νὰ ὁρίσῃς,—νὰ ὁρίσετε» φιλοφροσύνη πρὸς μέλλοντα νὰ προσέλθῃ· || παθ. μετχ. *ὡρισμένος*, *—η*, *—ον*· καθωρισμένος, προσδιωρισμένος: «εἰς ὡρισμένην ὥραν, —ἡμέραν», «ὡρισμένον ποσόν»· || «τιμὴ ὡρισμένη» ἀμετάβλητος: «ἔχομεν ὡρισμένας τιμάς», μετάφ. τοῦ γαλλ. prix-fixe.—'Επίρρ. ***ὡρισμένως***· ἀναμφιβόλως, ἐξ ἅπαντος: «θὰ ἔλθω ὡρισμένως», «ὡρισμένως ἔτσι εἶναι, ὅπως σᾶς τὰ εἶπα».

ὁρίζων (ὁ)· ἐξυπακ. *κύκλος*· ἡ γραμμὴ καθ' ἣν εἰς παρατηρητήν τινα φαίνεται ὁ οὐρανὸς ἐφαπτόμενος τῆς ὑδρογείου· καλεῖται καὶ *ὁρατὸς* —, ἢ *αἰσθητὸς*—, ἢ *θαλάσσιος*—, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *νοητὸν ὁρίζοντα*· || τμῆμα τῆς γῆς ἢ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν γραμμὴν ταύτην: «πλοῖον ἐφάνη εἰς τὸν ὁρίζοντα»· || μεταφ., τὸ ὅριον μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται ἡ ἀντίληψις: «εἶναι στενὸς ὁ ὁρίζων τοῦ πνεύματός του»· || ἔκτασις δράσεως: «ἡ ραδιογραφία ἤνοιξεν εὐρεῖς ὁρίζοντας εἰς τὸ ἐμπόριον»· || προβλεπομένη κατάστασις πραγμάτων: «ὁ πολιτικὸς ὁρίζων αἰθριάζει».

—*['Αστρον.]* Καλεῖται *ὁρίζων* ὁ μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, καθ' ὃν αὕτη τέμνεται ὑπὸ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ κέντρου αὐτῆς καὶ καθέτου ἐπὶ τὴν κατακόρυφον. 'Ο κύκλος οὗτος ἀπέχει κατὰ 90° ἀπὸ τοῦ ζενὶθ καὶ τοῦ ναδίρ, ἤτοι τῶν δύο σημείων καθ' ἃ τέμνεται ἡ οὐράνιος σφαῖρα ὑπὸ τῆς κατακορύφου καὶ τὰ ὁποῖα καλοῦνται πόλοι τοῦ ὁρίζοντος. 'Ο ὁρίζων λαμβάνεται ὡς βασικὸν ἐπίπεδον εἰς τὸ σύστημα τῶν *ὁριζοντίων συντεταγμένων* καὶ εἶναι κάθετος ἐφ' ἁπάντων τῶν κατακορύφων κύκλων. Συνεπῶς ὁ ὁρίζων τέμνεται καθέτως ὑπὸ μὲν τοῦ μεσημβρινοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν γραμμήν, ὑπὸ δὲ τοῦ πρώτου κατακορύφου κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ μεσημβρινοῦ. 'Εκ δύο τούτων εὐθειῶν ἡ μὲν πρώτη τέμνει τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁρίζοντος εἰς δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα, τὸν *βορρᾶν* καὶ τὸν *νότον*, ἡ δὲ δευτέρα εἰς ἄλλα δύο σημεῖα, ἀπέχοντα κατὰ 90° ἀπὸ τῶν δύο προηγουμένων, τὴν *ἀνατολὴν* καὶ τὴν *δύσιν*. Τὰ σημεῖα ταῦτα κοινῷ ὀνόματι καλοῦνται τέσσαρα κύρια σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ σημειοῦνται συνήθως διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ἤτοι Β. Ν. Α. Δ. ἢ διὰ τῶν ἀντιστοίχων λατινικῶν N. S. E. W. ἢ O.

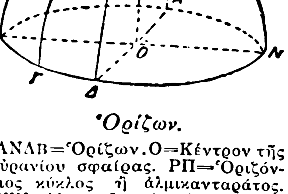

'Ορίζων.

[ΑΝΔΒ='Ορίζων. Ο=Κέντρον τῆς οὐρανίου σφαίρας. ΡΠ='Οριζόντιος κύκλος ἢ ἀλμικανταράτος. ΒΖΝ=Μεσημβρινός. ΔΖΑ=Πρῶτος κατακόρυφος. ΒΝ = Μεσημβρινὴ γραμμή. ΔΑ = Ἄξων τοῦ μεσημβρινοῦ. ΟΖ Κατακόρυφος. Ζ=Ζενίθ. Β=Βορρᾶς. Ν=Νότος. Α=Ἀνατολή. Δ=Δύσις. Σ='Αστήρ. ΓΣ=Ὕψος ἀστέρος Σ. ΝΔΓ='Αζιμούθιον ἀστέρος Σ. ΖΣ = Ζενιθία ἀπόστασις ἀστέρος Σ. ΔΓ =Εὖρος ἀστέρος Σ.]

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— *[Γεωλογ.]* Καλεῖται *ὁρίζων* τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη μία *ζώνη* (βλ. λ.) στρωμάτων. Οἱ γεωλογικοὶ ὁρίζοντες εἶναι τμήματα ἢ ὑποδιαιρέσεις τῶν γεωλογικῶν ἡλικιῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστου γεωλογικοῦ ὁρίζοντος ἔζησεν ὡρισμένος ζωϊκὸς κόσμος καὶ μάλιστα ὡρισμένα εἴδη ζῴων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς κατὰ τὸν ὁρίζοντα τοῦτον σχηματισθείσης ζώνης στρωμάτων. Οὕτω π. χ. ὁ ὁρίζων τοῦ *προτραχυκέρατος* (Protrachyceras) *Reitzi* εἶναι τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς λαδινίου γεωλογικῆς ἡλικίας τῆς μέσης τριασίου ὑποπεριόδου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐν χαρακτηριστικῇ ἀφθονίᾳ ἐξειλίχθη καὶ ἔζησε τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀμμωνίτου, τοῦ ὁποίου τὰ ἀπολιθωμένα ὄστρακα συναντῶνται σήμερον ἐντὸς τῆς κατὰ τὸν ὁρίζοντα τοῦτον σχηματισθείσης ζώνης στρωμάτων τοῦ Reitzi τῆς λαδινίου βαθμῖδος. Γ. Κ. Γ.

—**ὁρίζων *αἰσθητὸς*** *['Αστρον.]*. 'Ο κύκλος, καθ' ὃν ἡ οὐράνιος σφαῖρα τέμνεται ὑπὸ ἐπιπέδου καθέτου ἐπὶ τὴν κατακόρυφον τοῦ τόπου καὶ ἐφαπτομένου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἵσταται ὁ παρατηρητής. 'Ο αἰσθητὸς ὁρίζων εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν *νοητὸν* ἢ *μαθηματικόν*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει ὅσον τὸ μῆκος μιᾶς γηΐνης ἀκτῖνος, ὑπέρκειται δὲ τοῦ *φυσικοῦ* ὁρίζοντος καθ' ὕψος μετρούμενον ὑπὸ γωνίας, ἥτις καλεῖται βάθος τοῦ ὁρίζοντος.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Digitized by Google

— **ὁρίζων μαθηματικὸς** ἢ **νοητὸς** *['Αστρον.]*. Μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, καθ' ὃν αὕτη τέμνεται ὑπὸ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς καὶ καθέτου ἐπὶ τὴν κατακόρυφον τοῦ τόπου, ἤτοι παραλλήλου πρὸς τὸν αἰσθητὸν ὁρίζοντα. Ὁ ὁρίζων οὗτος, συμφώνως πρὸς τὸν ὁρισμὸν αὐτοῦ, ἀπέχει τοῦ αἰσθητοῦ ὁρίζοντος κατὰ μίαν γηΐνην ἀκτῖνα. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ ἀκτὶς τῆς γῆς εἶναι μηδαμινὴ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὁ νοητὸς ἢ μαθηματικὸς ὁρίζων καὶ ὁ αἰσθητὸς συμπίπτουν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μέγιστον κύκλον τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὅστις καλεῖται ἁπλῶς *ὁρίζων*. Σ. Π.

— **ὁρίζων τεχνητὸς** *['Αστρον.]*. Δοχεῖον πλῆρες ὑγροῦ ἐν ἠρεμίᾳ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια ἔχει ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἀνακλαστικὴν ἱκανότητα. Ὡς τοιοῦτον ὑγρὸν χρησιμοποιεῖται συνήθως ὁ ὑδράργυρος.

Τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος γίνεται χρῆσις εἰς τὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς παρατηρήσεις διὰ τοῦ ἐξᾶντος ἢ κατὰ τὰς ἐξ ἀνακλάσεως παρατηρήσεις ἀστέρων διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου. Ἡ μόνη δυσκολία εἰς τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου ὑπόκειται εἰς κυμάνσεις ἐκ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου, ἐντεῦθεν δὲ ἐπέρχεται κύμανσις ἐξ ἀνακλάσεως εἰδώλων λίαν ἐπιζήμιος εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων.

Ἡ δυσκολία αὕτη δύναται νὰ παρακαμφθῇ εἰς τὰς δι' ἐξᾶντος παρατηρήσεις διὰ τῆς χρήσεως μικροῦ δοχείου ὑδραργύρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου καλύπτεται δι' ὑαλίνης πλακός. Ἡ πλὰξ αὕτη ἀποτελεῖ τὸ δαπανηρότερον μέρος τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος, διότι πρέπει αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῆς νὰ εἶναι τελείως ἐπίπεδοι καὶ παράλληλοι πρὸς ἀλλήλας. Ἀντὶ ὑδραργύρου δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ παχύρρευστον λιπαντικὸν ἔλαιον, τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐντὸς δοχείου, ἐπαρκῶς προφυλαττομένου ἀπὸ τὸν ἄνεμον, δὲν ἔχει ἀνάγκην καλύμματος ἐξ ὑαλίνης πλακός.

Εἰς τὰς ἐξ ἀνακλάσεως μεσημβρινὰς παρατηρήσεις ὁ ὑδράργυρος τοποθετεῖται ἐντὸς δοχείου σχετικῶς μεγάλης διαμέτρου (περίπου 40—50 ἑκτστμ.) καὶ ἄνευ ὑαλίνου καλύμματος, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευή, λόγῳ τῶν σχετικῶς μεγάλων διαστάσεων αὐτοῦ, θὰ ἦτο δύσκολος καὶ δαπανηρά. Διὰ τοῦτο ὁ μόνος τρόπος ἐξασφαλίσεως τῆς ἠρεμίας τῶν ἐξ ἀνακλάσεως εἰδώλων εἶναι ἡ χρῆσις εἰδικῶν παραπετασμάτων ἢ ἀλεξηνέμων καὶ ἡ λῆψις πάσης δυνατῆς προφυλάξεως πρὸς ἀποσόβησιν διαταράξεως τοῦ ὑδραργύρου.

Προφανῶς το ἐκ τῆς σκοπεύσεως τοῦ ἐκ τοῦ τεχνητοῦ ὁρίζοντος ἀνακλωμένου εἰδώλου προκύπτον ἀνάγνωσμα τῆς ἄντυγος τοῦ ἐξᾶντος ἢ τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου, μετὰ τὰς διορθώσεις ἐκ τῶν σφαλμάτων τοῦ ὀργάνου, ἰσοῦται πρὸς τὸ διπλάσιον τοῦ ὕψους τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος.

Χρῆσις τεχνητοῦ ὁρίζοντος δι' ὑδραργύρου γίνεται ἐπίσης διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ναδὶρ καὶ συνεπῶς τοῦ ζενὶθ εἰς τὰς μεσημβρινὰς παρατηρήσεις. Τὸ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δοχεῖον εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ χάλυβος καὶ ἔχει δύο πυθμένας, ὧν ὁ εἷς κοχλιοῦται ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Κατὰ τὴν κοχλίωσιν οἱ δύο πυθμένες πλησιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, ὁ δὲ μεταξὺ αὐτῶν περιεχόμενος ὑδράργυρος συμπιεζόμενος ἀνεξέρχεται διά τινος ὀπῆς, εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ ἄνω πυθμένος, καὶ πληροῖ τὸ δοχεῖον. Οὕτω σχηματίζεται λεπτὸν στρῶμα ὑδραργύρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἠρεμοῦσα ἐπιφάνεια συμπίπτει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὁρίζοντος. Συνεπῶς, ἐὰν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου σκοπεύσωμεν τὸ ὑδραργυρικὸν κάτοπτρον καὶ φέρωμεν εἰς σύμπτωσιν τὸ ἐν τῷ προσοφθαλμίῳ πραγματικὸν νῆμα μετὰ τοῦ ἐν τῷ κατόπτρῳ εἰδώλου του, ἡ προσπίπτουσα ἀκτὶς καὶ ἡ ἀνακλωμένη θὰ ταυτίζωνται μετὰ τῆς καθέτου ἐπὶ τὴν ἀνακλῶσαν ἐπιφάνειαν, ἤτοι μετὰ τῆς κατακορύφου (βλ. *μεσημβρινὸς κύκλος*).

Τεχνητὸν ὁρίζοντα μεταχειριζόμεθα ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις δι' ἀστρολάβου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ δοχεῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ κυκλικὸν δίσκον ἐκ χαλκοῦ ἐλαφρῶς κοιλαινόμενον ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον. Δι' ἐπιχύσεως μικρᾶς ποσότητος ὑδραργύρου σχηματίζεται λεπτὸν στρῶμα ἀμαλγάματος, εἰς τὸ ὁποῖον προσθέτοντες πρὸ τῆς παρατηρήσεως ὀλίγας σταγόνας ὑδραργύρου παρασκευάζομεν ἀνακλαστικὸν κάτοπτρον ἀρκετὰ λεπτόν, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ νὰ μὴ ῥυτιδοῦται ἐκ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου. Συνήθως, πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ἄνωθεν τοῦ κατόπτρου καὶ κάτωθεν πρίσματος τοῦ ἀστρολάβου παρεμβάλλεται εἰδικὸν ἀλεξήνεμον ἐν σχήματι ξυλίνου κιβωτίου.

Τὸν δι' ὑδραργύρου ἢ δι' ἄλλου ἀνακλαστικοῦ ὑγροῦ τεχνητὸν ὁρίζοντα ἀντικατέστησεν εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν ἀεροπόρων χρησιμοποιουμένους ἐξᾶντας ἡ χρῆσις τηλεσκοπίου, ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ ὁποίου ἀνακλᾶται καταλλήλως ἡ φυσαλὶς ἀεροστάθμης κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὸ κέντρον τῆς φυσαλίδος νὰ δεικνύῃ τὴν διὰ τοῦ ἐξᾶντος σκόπευσιν τοῦ ὁρίζοντος. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—**ὁρίζων φυσικός,** ἢ **ὁρατὸς** *['Αστρον.]*. Ὁ κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, καθ' ὃν αὕτη τέμνεται ὑπὸ κώνου, ἔχοντος ἄξονα τὴν κατακόρυφον τοῦ τόπου, κορυφὴν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ καὶ ἐπιφάνειαν ἐφαπτομένην τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ὁ φυσικὸς ὁρίζων ἀφορίζει τὸ ὁρατὸν ἀπὸ τοῦ ἀοράτου τμήματος τῆς οὐρανίου σφαίρας καὶ κεῖται κάτωθεν τοῦ αἰσθητοῦ ὁρίζοντος, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ μετρουμένην ὑπὸ τῆς γωνίας, ἥτις λέγεται βάθος τοῦ ὁρίζοντος. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—**ὁρίζοντος βάθος** *['Αστρον.]*· βλ. λ. *βάθος* τοῦ ὁρίζοντος.

—**ὁρίζοντος ἐπίπεδον** *['Αστρον.]*· βλ. *ὁριζόντιον* ἐπίπεδον.

—**ὁρίζοντος κύρια σημεῖα** *['Αστρον.]*. Τὰ τέσσαρα σημεῖα, καθ' ἃ ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου τοῦ ὁρίζοντος τέμνεται ὑπὸ τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ μεσημβρινοῦ, ἤτοι ὁ Βορρᾶς (Β. ἢ Ν.), ὁ Νότος (Ν. ἢ S.), ἡ Ἀνατολὴ (Α. ἢ Ε.) καὶ ἡ Δύσις (Δ. ἢ W. ἢ Ο.) (βλ. *ὁρίζων καὶ προσανατολισμός*). Σ. Π.

—**ὁρίζοντος πόλοι** *['Αστρον.]*. Τὰ δύο σημεῖα, *ζενὶθ* καὶ *ναδίρ*, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ οὐράνιος σφαῖρα τέμνεται ὑπὸ τῆς κατακορύφου τοῦ τόπου. Σ. Π.

Ὀριθάμπα (Orizaba) *[Γεωγρ.]*. —1) Διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βερακρούθ. Κάτ. 99.819. Ἔχει ἔδαφος ὀρεινόν, διασχιζόμενον ὑπὸ τῆς Σιέρρα Μάντρε, ἥτις ἐν αὐτῷ φθάνει εἰς τὸ μέγιστον αὐτῆς ὕψος, καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ὀριθάμπα, Ἐσκαμάλα, Σαϋόλα καὶ Τλιλαπὰν ἢ Σολεντάντ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν σημαντικὰ μεταλλεῖα γαιανθράκων, λατομεῖα μαρμάρων καὶ κοιτάσματα χαλκοῦ, ὑδραργύρου καὶ θείου, παράγει δὲ σιτηρά, λαχανικὰ καὶ ἄφθονον ξυλείαν. Ἡ κυριωτέρα ὅμως πηγὴ πλούτου αὐτῆς εἶναι ἡ βιομηχανία βαμβακερῶν ὑφασμάτων, νημάτων καὶ σιγαρέττων καὶ πούρων.

—2) Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βερακρούθ, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Ὀριθάμπα, εἰς ὕψος 1.242 μ. Κάτ. 39.563. Κεῖται ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας, ἐντὸς κοιλάδος διαρρεομένης ὑπὸ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βερακροὺθ – Μεξικοῦ καὶ ἔχει κλῖμα εὐκραές, χάριν τοῦ ὁποίου θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων κλιματολογικῶν σταθμῶν τῆς χώρας καὶ ὑπῆρξεν ὁ εὐνοούμενος τόπος ἀναψυχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ. Παράγει καφέν, ζαχαροκάλαμον, καπνόν, ὀπώρας, λαχανικά, σιτηρὰ καὶ οἰκοδομήσιμον ξυλείαν. Εἶναι ἡ βιομηχανικωτέρα πόλις τῆς πολιτείας, μετὰ σημαντικῶν ὑφαντουργείων, σιδηρουργείων, ἐργοστασίων σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, ζυμαρικῶν κτλ. Ἔχει μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, κτισθέντα ἀπὸ τοῦ 1690 μέχρι τοῦ 1720, ἀνωτέρας σχολὰς κτλ. Ἐκτίσθη ἐπὶ ἀρχαίας ἰνδικῆς πόλεως. Τῷ 1457 εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἀζτέκων, οἱ ὁποῖοι ὠνόμασαν αὐτὴν *Ἀχουαϊαλιθαπάν*, ἤτοι ἡ χαρὰ τῶν ὑδάτων, ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων πηγῶν, αἵτινες ὑπάρχουν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς, τὰ ὕδατα τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὑδραυλικὴ δύναμις ἀπὸ τοῦ 1553.

— 3) Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τοῦ Μεξικοῦ (Pico de Orizaba) καὶ ἡφαίστειον, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βερακρούθ. Ἔχει ὕψος 5.700 μ. καὶ εἶναι ὁρατὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν 262 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Αἱ κλιτύες αὐτοῦ καλύπτονται ὑπὸ ἀφθονωτάτης βλαστήσεως, ἡ δὲ κορυφή του εἶναι πάντοτε κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνων. Ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς περιοχῆς ἐκαλεῖτο *Θιτλαλτεπέλτ*, βραδύτερον δέ, κατὰ τὴν ἱσπανικὴν κατοχήν, ὠνομάσθη *ἡφαίστειον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου*, ἐκ μικρᾶς ὁμωνύμου πόλεως εὑρισκομένης ἐπὶ τῶν δυτικῶν αὐτοῦ κλιτύων. Αἱ σφοδρότεραι ἐκ τῶν τελευταίων ἐκρήξεών του ἔλαβον χώραν τῷ 1545, 1559, 1566, 1613 καὶ 1687. Μ. Δ. Β.

Ὀρίκαδμος. Ἀθλητής τις ἐκ Σικελίας, καθορίσας, ὅπως ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, τοὺς κανόνας τῆς πάλης, ἐπινοήσας τὸν καλούμενον σικελικὸν τρόπον (*Αἰλ.* Ποικ. Ἱστορ. XI, 1). Α. Θ. Σ.

Ὅρικον (Horicon) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων εἰς τήν, ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, *Γεωργίου* λίμνην (βλ.λ.).

Ὀρικός. Υἱὸς τοῦ Ἀριαπείθους, βασιλέως τῶν Σκυθῶν, ἐκ τῆς ἀστῆς συζύγου αὐτοῦ Ὀποίης, καὶ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Σκύλη, ἀλλ' ἐξ ἄλλης μητρός, Ἑλληνίδος τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἰστρίας (*Ἡροδ.* IV, 78). Α. Θ. Σ.

Ὀρίλλια (Orillia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὀντάριο, ἐπὶ τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς λίμνης Κουσισίνγκ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τορόντο - Νὸρθ Μπαίϋ. Κάτ. 10.000. Ἔχει ἐργοστάσια κονσερβῶν καὶ ὡραίους κήπους. Μ. Δ. Β.

Ὀρινεοὶ *['Αρχ.]*. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 8, 13) μεταξὺ τῶν Κεραυνίων ὀρέων πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ρᾶ (νῦν Βόλγα). Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς *Οὐράνους*, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (VI, 7, 2) μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν κατοικούντων περὶ τὴν Μαιώτιδα καὶ τὰ Κεραύνια ὄρη. Α. Θ. Σ.

ὀρίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CH_2(OH).CH(NH_2).COOH$, ληφθεῖσα τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν προϊόντων διασπάσεως τῶν πρωτεϊνῶν τῆς μετάξης. Ἀκολούθως ἀνευρέθη ὡς συστατικὸν καὶ πολλῶν ἄλλων πρωτεϊνῶν. Σ. Γ.

Ὀρινόκος (Orinoco) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὁ τρίτος αὐτῆς κατὰ τὸ μῆκος, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Παράγκουα*, ἤτοι «μέγα ὕδωρ». Λέγεται ἐπίσης καὶ *Ὀρενόκος*. Πηγάζει ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Λεσσὲψ τῆς Σιέρρα Παρίμα παρὰ τὰ ΝΑ. σύνορα τῆς Βενεζουέλας πρὸς τὴν Βραζιλίαν καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἔχων μῆκος 2374 χλμ. καὶ ὑδατοπέδιον ὑπερβαῖνον τὸ 1.000.000 τ. χλμ. καὶ διαμοιραζόμενον μεταξὺ Κολομβίας καὶ Βενεζουέλας. Ἀξιολογώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι οἱ: Βεντουάρι, Γκουαβιάρε, Τουπάρο, Ἀποῦρε, Ἀπουρίτο, Καπαναπάρο, Ἰνιρίντα, Κουτσιβέρο, Κάουρα, Καρόνι κτλ. Αἱ ἐκβολαί του ἀποτελοῦν εὐρὺ δέλτα, φέρεται δὲ πρὸς αὐτὰς διὰ βραχιόνων, ἐξ ὧν κυριώτεροι ὁ *Μπόκα ντὲ Ντάβιος*, ἔχων πλάτος μέγιστον 28 χλμ., καὶ ὁ *Μπόκα ντὲ Βάγκρε* ἢ *Μανάμο*, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὸν κόλπον Παρία. Τὸ σύνολον τῶν στομίων του ἀνέρχεται εἰς 17. Ὁ Ὀρινόκος εἶναι πλατὺς ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του μέχρι τῶν καταρρακτῶν Ἀτοῦρες, ἐπὶ μήκους 1.930 χλμ. καὶ ἐκεῖθεν τῶν καταρρακτῶν Μαϋποῦρες ἐπὶ 800 χλμ. Τὸ πλάτος αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 25 μ. μέχρι 2.600 μ. Κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ δέχεται τὰ ὕδατα 436 παραποτάμων καὶ 2.000 περίπου μικρῶν ποταμῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν, ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Ὀρινόκος πλημμυρίζει, τὰ δὲ ὕδατα αὐτοῦ καλύπτουν ἐκτάσεις μέχρις 190 χλμ. πέραν τῆς κοίτης του. Ἡ βλάστησις παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον πενιχρά.

Ὁ Ὀρινόκος εἶναι σημαντικώτατος ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνιῶν καὶ ἐμπορίου, ὅπερ συγκεντροῦται κυρίως εἰς τὴν πόλιν Θιουντὰδ Μπολίβαρ, ἥτις συνδέεται δι' ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν μετὰ τῆς πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ κειμένης νήσου Ἁγίας Τριάδος, καθὼς καὶ μετ' ἄλλων παραλιακῶν πόλεων τῆς χώρας. Ἐπὶ τῶν ὄχθῶν αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι σημαντικαὶ πόλεις, ὡς εἶναι ἡ Γκουαϋάνα Βέχα, ἡ Ἀλταγκράτσια, ἡ Ἀτοῦρες, ἡ Σὰν Φερνάντα ντὲ Ἀταμπάπο κτλ. Διὰ τοῦ Ὀρινόκου καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Μέτα ἡ Βενεζουέλα συγκοινωνεῖ καὶ μὲ τὴν Κολομβίαν. Τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶναι ὑποπράσινα καὶ εἰσχωροῦν εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ ἀρκετὰ μίλλια. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὀρινόκου ὀφείλεται εἰς τὸν Διέγον ντὲ Ὀχέντα, ὁ ὁποῖος πρῶτος, μετὰ τὸν Χριστόφορον Κολόμβον, ἐπεσκέφθη αὐτὰς τῷ 1499. Ὁ Διέγος ντὲ Ὄρνταθ εἰσεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ 880 χλμ. (1531). Κατόπιν ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πατὴρ Γκουμίλλα, ὁ ὁποῖος παρέμεινεν ἐν Βενεζουέλᾳ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη καὶ ἐξέδωσε τὸ ἔργον: «Ὁ Ὀρινόκος εἰκονογραφημένος», ἐν ᾧ περιγράφει αὐτὸν μέχρι τῆς συμβολῆς του πρὸς τὸν Μέτα. Τῷ 1800 ὁ Χοῦμπολτ μετὰ τοῦ Αἰμὲ Μπονπλὰντ ἔφθασαν μέχρι τῆς πόλεως Ἐσμεράλντα. Ἔκτοτε ἔλαβον χώραν πολυάριθμοι ἐπιστημονικαὶ καὶ ἐξερευνητικαὶ ἀποστολαί, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῶν ἐτῶν 1839, 1867, 1872, 1881 καὶ τέλος τοῦ Σαφφανζόν, ὁ ὁποῖος τῷ 1887 ἔφθασε μέχρι τῶν πραγματικῶν πηγῶν του. Μ. Δ. Β.

ὁριοδεξτρίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *ἄμυλον*.

Ὀριόλι (Orioli), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς διανοούμενος, καταγόμενος ἐκ Βολωνίας, γεννηθεὶς τῷ 1785 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1856. Καταδιωκόμενος διὰ τὰς φιλελευθέρας ἰδέας του κατέφυγεν ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, διαδεχθεὶς τὸν Κάλβον. Ἐδημοσίευσε πολλὰ καὶ ἱκανῶς ἐνδιαφέροντα περὶ τῶν κερκυραϊκῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ γενομένων ἐν Κερκύρᾳ ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, ἐκδοὺς καὶ πίνακας ἀρχαιοτήτων. Ἐφιλοπόνησε δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὸ «Περὶ τῶν ἰταλικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῶν» καὶ τὸ «Περὶ τῶν ἑπτὰ βασιλέων τῆς Ῥώμης». Παρὰ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν, ὧν ἔτυχεν ἐκ μέρους τῶν λογίων Ἑλλήνων τῆς Κερκύρας, ἐν τούτοις πολλάκις ἐξεδήλωσε τὸν φθόνον του κατ' αὐτῶν. Κατόπιν χορηγηθείσης τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Θ' ἀμνηστίας εἰς τοὺς πολιτικοὺς φυγάδας ὁ Ὀριόλι ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἱδρύσας ἐν Ῥώμῃ ἰδίαν ἐφημερίδα. Δ. Π. Π.

Digitized by Google

ὀριολίδαι (οἱ) (Oriolidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ ὀριολίδαι ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ μεγάλα δάση καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Κυριώτερον γένος εἶναι ὁ *ὀρίολος* (βλ. λ.).

ὀρίολος (ὁ) (Oriolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀριολιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παρουσιάζοντα τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Ράμφος ἐπίμηκες, ἰσχυρόν, κυρτόν, πεπιεσμένον καὶ ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, ρώθωνας ᾠοειδεῖς καὶ ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης περιβαλλομένους, οὐρὰν μετρίως ἀνεπτυγμένην καὶ διχαλωτήν, πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυρούς. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ κοσσύφου. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ διακρινόμενα διὰ τὸν ποικίλον καὶ θαυμαστὸν χρωματισμόν των. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ μεγάλα δάση παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων. Ζῶσι κατὰ ζεύγη καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους ἑνοῦνται καθ' ὁμάδας διὰ νὰ μεταναστεύσωσιν. Ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους τρέφονται ἐκ καρπῶν ἢ ἐξ ἐντόμων.

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀρίολος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Oriolus europaeus), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *χρυσοκότσυφας*. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 25 ἑκτσμ., τὸ πτέρωμά του γενικῶς εἶναι στιλπνῶς κίτρινον, ἐκτὸς τῆς κοιλίας καὶ τοῦ αὐχένος, ἅτινα ἔχουν πράσινον χρῶμα, καὶ τῶν πτερύγων καὶ τῆς οὐρᾶς, αἵτινες εἶναι ὑπομέλαναι μὲ κίτρινα στίγματα. Τὸ ράμφος καὶ ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι ἐρυθρά. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4—5 ᾠὰ ὑπολεύκου χρώματος, ἀκανονίστως ἐστιγμένα κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των μελανῶς. Ἡ ἐπῴασις διαρκεῖ 21 ἡμέρας. Τὸ ᾆσμά του εἶναι ἁρμονικὸν καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Δ. Ν. Π.

ὅριον (τό)· τὸ ἄκρον μέχρι τοῦ ὁποίου φθάνει τι, τὸ πέρας, σύνορον: «τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τῆς Ἑλλάδος», «τὰ ὅρια τοῦ κτήματος, —τοῦ ἀγροῦ κττ.»· || μεταφ. τὸ ἄκρον σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται μία κατάστασις: «τὰ τοπικὰ καὶ τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ νόμου» ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου κατὰ τόπον καὶ χρόνον· || φρ. «δὲν ἔχει ὅρια» εἶναι ἀπεριόριστος, ἄπειρος: «ἡ φιλοδοξία του, — ἡ φιλοχρηματία του,—ἡ καλοκαγαθία του δὲν ἔχει ὅρια» καὶ θετικῶς: «ἡ ὑπομονὴ ἔχει ὅρια» δὲν εἶναι ἀπεριόριστος· || «ἡ ἀναίδειά του ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς ἀνοχῆς» ἢ «— ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς ἀνοχῆς»· || «ἀνώτατον —, κατώτατον —, ἐλάχιστον ὅριον»· || «ὅριον ἡλικίας» ἡ ὡρισμένη ἡλικία, μέχρι τῆς ὁποίας ἐπιτρέπεται ἐνέργειά τις· || «ὅριον τῆς ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου, — τοῦ ξύλου κλπ.» πέραν τοῦ ὁποίου μεταβάλλεται ἡ κατάστασίς του.

— *[Μαθημ.] Ὅριον* μεταβλητῆς τινος ποσότητος x καλεῖται ἡ ποσότης Α, ἐὰν ἡ διαφορὰ Α—x κατ' ἀπόλυτον τιμὴν δύναται νὰ γίνῃ μικροτέρα πάσης δοθείσης θετικῆς ποσότητος ϑ ἤ, συμβολικῶς, ἐὰν εἶναι:

$$|A-x| < \vartheta$$

Ἐὰν μία μεταβλητὴ ποσότης συνεχῶς αὐξανομένη μένῃ μικροτέρα ἑνὸς ἀριθμοῦ ὡρισμένου, τότε ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μεταβλητὴ ἔχει ὅριον μικρότερον ἢ καὶ ἴσον πρὸς τὸν δοθέντα ἀριθμὸν (ἢ ποσότητα). Ἐπίσης ἀποδεικνύεται τὸ ἑξῆς γενικὸν καὶ θεμελιῶδες θεώρημα: Τὸ ὅριον συνεχοῦς συναρτήσεως εἶναι συνάρτησις (ὁμοία) τοῦ ὁρίου, δηλαδή:

$$\text{ὅρ}\ \sigma(x) = \sigma(\text{ὅρ}\ x)$$

ἐὰν δὲν μηδενίζωνται παρονομασταί. Ν. Γ.

—**ὅριον** ***ἐλαστικότητος*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ἐλαστικότητος* ὅριον.

—**ὅριον** ***ἡλικίας***. Μίαν τῶν ἀρχῶν τοῦ ὑπαλληλικοῦ δικαίου ἀποτελεῖ καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀποχώρησις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ἅμα τῇ συμπληρώσει ὡρισμένης ἡλικίας. Ἡ τοιαύτη ἀποχώρησις ἐθεωρήθη ἐπιβαλλομένη, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς τεκμαιρομένης λόγῳ τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας φυσιολογικῆς μειώσεως τῆς ἀποδόσεως τοῦ ὑπαλλήλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως δι' αὐτῆς καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνανέωσις τῶν στελεχῶν διὰ τῆς καταλήψεως τῶν οὑτωσὶ κενουμένων θέσεων ὑπὸ ὑπαλλήλων νεωτέρων. Οὕτως ἡ συμπλήρωσις ὡρισμένης ἡλικίας ἀποτελεῖ λόγον λύσεως τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως, ἥτις ἀπαγγέλλεται διὰ τῆς περὶ ἀπολύσεως πράξεως. Τὸ ὅριον ἡλικίας δὲν εἶναι ἑνιαῖον, ἀλλὰ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀπαιτήσεων μιᾶς ἑκάστης ὑπηρεσίας, καθορίζεται δὲ διὰ τῶν εἰδικῶν νόμων τῶν διεπόντων τοὺς κατ' ἰδίαν κλάδους τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν. Προκειμένου περὶ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, τὸ Σύνταγμα ὁρίζει ἐν ἄρθρῳ 95 ὅτι τὰ μὲν μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, οἱ πρόεδροι καὶ εἰσαγγελεῖς ἐφετῶν ἀποχωροῦν ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 70οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἔμμισθοι δικαστικοὶ ὑπάλληλοι ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 65ου. Οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ οἱ συμβολαιογράφοι ἀποχωροῦν ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 75ου ἔτους. Οἱ σύμβουλοι τῆς ἐπικρατείας ἀποχωροῦν, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 104 τοῦ Συντάγματος, ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 70οῦ ἔτους, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ σύμβουλοι καὶ οἱ πάρεδροι τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὸ ἄρθρον 106. Ἡ ἡλικία τῶν ὡς ἄνω δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐξακριβοῦται ἐκ τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης τηρουμένου, συμφώνως πρὸς τὸ Ν. Δ. τῆς 11/15 Νοεμβρίου 1922, μητρῴου δικαστικῶν ὑπαλλήλων, συντασσομένου ἐκ προσωπικῶν δελτίων, ὑποβαλλομένων ὑφ' ἑκάστου τούτων μετὰ τῶν οἰκείων ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ του. Ἡ ἐν τοῖς δελτίοις τούτοις ἐγγραφὴ τῆς ἡλικίας εἶναι ὁριστικὴ καὶ ἀπρόσβλητος, μὴ δυναμένη νὰ διορθωθῇ καθ' οἱονδήποτε νόμιμον τρόπον, εἴτε διὰ τῆς συντάξεως ληξιαρχικῆς πράξεως (φερούσης ἡλικίαν διάφορον τῆς δηλωθείσης), εἴτε δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως διορθούσης συντεταγμένην ἤδη ληξιαρχικὴν πρᾶξιν, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἡ δήλωσις αὕτη δὲν πάσχει ἐλάττωμά τι (βίαν, δόλον, πλάνην), ὅπερ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καθιστᾷ ταύτην ἀνίσχυρον (ἀπόφ. Συμβ. Ἐπικρατείας 46 τοῦ 1931). Ἐν τούτοις εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης ἐπιτρέπεται ἡ ἀμφισβήτησις τῆς ἐγγραφείσης ἡλικίας ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς ἑκάστης δηλώσεως. Ἡ λόγῳ συμπληρώσεως ὁρίου ἡλικίας ἀπόλυσις ἀπαγγέλλεται διὰ διοικητικῆς πράξεως, μὴ ἀπαιτουμένης τῆς τηρήσεως τῶν ἐν τῷ Συντάγματι ἀπαιτουμένων διατυπώσεων. Εἰδικῶς διὰ τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἐν ἄρθρῳ 114 προβλεπομένη ἀπόφασις συμβουλίου ὠργανωμένου κατὰ νόμον καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα ἐκ μονίμων ὑπαλλήλων. Συνεπῶς ἡ περὶ ἀπολύσεως λόγῳ ὁρίου ἡλικίας πρᾶξις δὲν ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς νομιμότητος αὐτῆς, δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως (ἀποφ. 12 τοῦ 1931).

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**ὅριον** ***ἡμερολογιακὸν*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἡμερολογιακὸν* ὅριον.

Ὅριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 567. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ταχυδρομικὸν γραφεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μουρτάρι*. Ι. Σ. Σ.

Ὅριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (4, 53) μεταξὺ τῶν πόλεων, αἵτινες, ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τῆς συμμαχίας τῆς Κνωσοῦ, ὑπερήσπισαν ἐπί τινα χρόνον τὴν Λύττον, συντελέσασαι εἰς τὸ νὰ ἀναβληθῇ μέχρι τοῦ 220 π. Χ. ἡ καταστροφὴ αὐτῆς. Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο δὲν εἶναι βέβαιον, ἀλλὰ πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη ἡ τοποθετοῦσα αὐτὴν εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον *Ὅρος* τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης. Κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε γνώμην τὸ Ὅριον μετωνομάσθη ἀργότερον *Ἄγριον* (βλ. λ.) καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν Β' βυζαντινὴν περίοδον ἕδρα ἐπισκοπῆς. ΕΡ. Μ.

ὁριοπλευρὰ (ἡ) (Horiopleura) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *χαμιδῶν ἑτεροδόντων ὁμομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀπτίου καὶ τῆς ἀλβίου βαθμῖδος τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα ὁριοπλευρῶν εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς ἀλβίου βαθμῖδος εἰς τὴν Μισσόπετραν παρὰ τὴν Λίμνην τῆς Εὐβοίας. Γ. Κ. Γ.

Ὅριος, καὶ ὀρθότερον ***Ὅριος*** *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἑρμιόνῃ τῆς Ἀργολίδος, ὅπου ὑπῆρχε ναὸς καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ ἀφιέρωμα τῶν Ἑρμιονέων, εἴτε διότι πιθανῶς ἐνίκησάν ποτε οὗτοι πολεμοῦντες περὶ συνόρων, εἴτε διότι «δίκῃ νικήσαντες ἐπὶ τῷδε, τιμὰς Ἀπόλλωνι Ὁρίῳ νεῖμαι». (*Παυσ.* II, 35, 2). Α. Θ. Σ.

Ὅριος, ***Ἄγγελος***. Βενετὸς στρατιωτικός, διατελέσας ἐπί τινα χρόνον προνοητὴς Κεφαλληνίας ἐκπνεούσης τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ βενετοκρατίας. Νυμφευθεὶς ἐν Λευκάδι πλουσίαν Ἑλληνίδα ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Λευκάδα, ὅτε δὲ ὁ ἐν συμμαχίᾳ δρῶν ρωσσοτουρκικὸς στόλος προσωρμίσθη εἰς τὴν νῆσον, ὁ Ὅριος συνέδραμε διὰ τῶν μέσων του τοὺς ναυάρχους καὶ διηυκόλυνεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἅλωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατεχομένης νήσου. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν ἐφελκύσει τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ρώσου ναυάρχου Οὐσακώφ, ὅστις, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, τὸ πρῶτον μὲν ἐγκατέστησεν αὐτὸν δικαστὴν ἐν Λευκάδι, εἶτα δὲ τὸν διώρισε πρόεδρον τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως τοῦ Ἰονίου λαοῦ, ἀναθέσας συγχρόνως εἰς τὸν Ὅριον νὰ συντάξῃ τὸ σχέδιον τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑνετικοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ἐν ᾧ σχεδίῳ καθιεροῦτο ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀντὶ τῆς ἐπὶ Βενετῶν κρατούσης ἰταλικῆς. Ὁ Ὅριος ἦτο τύπος ἀρριβιστοῦ, εὔστροφος καὶ ματαιόδοξος, ἀρεσκόμενος εἰς τὰς ἐπιδείξεις καὶ τὴν πολυτέλειαν, στωμύλος καὶ κάτοχος διακεκριμένων τρόπων. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς προέδρου τῆς γερουσίας ἀπεστάλη εἰς Κωσταντινούπολιν ἐπὶ κεφαλῆς πολυπληθοῦς ἐκ πασῶν τῶν Ἰονίων νήσων πρεσβείας, κατορθώσας καὶ ἐκεῖ νὰ κατακτήσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Τομάρα καὶ βραδύτερον, ὅτε μετέβη εἰς Πετρούπολιν, καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου. Ἀλλ' οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετ' αὐτοῦ μεταβάντες συνάδελφοί του, βαρέως φέροντες τὰς πρὸς τὸν Ὅριον ἐπιδαψιλευομένας ἐξαιρετικὰς τιμὰς καὶ εὐνοίας, ἤρχισαν κατηγοροῦντες αὐτὸν ὡς ξένον καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον παρείσακτον καὶ ὡς σφετεριζόμενον τίτλους καὶ ἀξιώματα μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτόν, τονίζοντες πρὸς τούτοις ὅτι διὰ τῶν ραδιουργιῶν του κατώρθωσε ν' ἀποξενώσῃ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τῶν περὶ τῶν Ἰονίων νήσων διαπραγματεύσεων. Οὕτω κατώρθωσαν, ὅπως διὰ πράξεώς της ἀπὸ 2 Ὀκτωβρίου 1799 ἡ γερουσία, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἀντικαταστήσαντος εἰς τὴν προεδρίαν αὐτῆς τὸν Ὅριον Σπυρίδωνος Θεοτόκη, ἀπαλλάξῃ τὸν Ὅριον τῶν καθηκόντων τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς. Ἀλλὰ πρὶν ὁ Ὅριος λάβῃ τὴν παῦσίν του, εἶχεν ἀποπλεύσει μετὰ τοῦ συμπρεσβευτοῦ του Κλαδᾶ εἰς Πετρούπολιν. Αὐτόθι ἐγένοντο φιλοφρόνως δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου, ὅστις παρέσχεν εἰς αὐτοὺς τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ Ἰόνιοι νῆσοι θὰ ἀπετέλουν ἐφεξῆς κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας καὶ ὅτι τὸ πολιτικὸν σύνταγμα αὐτῶν θέλει διευθετηθῇ ὡς ἐπεθύμουν οἱ Ἑπτανήσιοι.

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Ὀριουέλα (Orihuela) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀλικάντε. Κάτ. 28.335. Ἔχει γοτθικὴν μητρόπολιν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, μαυριτανικὰ μέγαρα, ἀνωτέρας σχολάς, σεμινάριον, μουσεῖον, πολλὰ μοναστήρια, ἀμφιθέατρον ταυρομαχιῶν, θέατρα κτλ. Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον ἑσπεριδοειδῶν, γεωργικῶν προϊόντων, σιτηρῶν, ἀμυλοκόλλας, καννάβεως, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς χώρας κτλ. Περὶ αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα σιδήρου, θείου καὶ χαλκοῦ, ἡ βιομηχανία εἶναι εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένη, μὲ ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, χημικῶν προϊόντων, σιδηρουργικῶν ἐργαλείων, κονσερβῶν, σάπωνος, ἐπίπλων, μεταξωτῶν, ξυλουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ὑποδηματοποιεῖα, ὑφαντουργεῖα κτλ. Εἶναι ἡ Orcelis τῶν Ρωμαίων, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βησιγότθων ἐκαλεῖτο Aurariola. Μ. Δ. Β.

ὅρισμα (τό). Καλεῖται *ὅρισμα μιγάδος ἀριθμοῦ* ἡ γωνία, ἣν σχηματίζει πρὸς τὸν ἄξονα τῶν x ἡ ἀκτὶς ἡ συνδέουσα τὴν ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων μὲ τὸ σημεῖον τοῦ ἐπιπέδου, τὸ παριστανόμενον ὑπὸ μιγάδος ἀριθμοῦ.

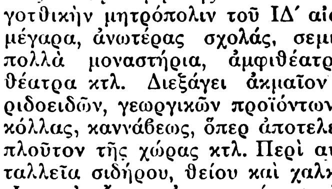

Ἔστω $z = \alpha + \beta i$ μιγάς τις ἀριθμός, ἔνθα α καὶ β πραγματικοί· ἐὰν λάβωμεν ἐπὶ ὀρθογωνίων ἀξόνων ΟΠ=α ΠΜ=β, τότε ὁ μιγὰς ἀριθμὸς z παριστᾷ τὸ σημεῖον Μ. Ἡ γωνία φ, ἣν σχηματίζει ἡ ΟΜ πρὸς τὸν ἄξονα ΟΧ, καλεῖται ὅρισμα τοῦ z, τὸ δὲ μῆκος (ΟΜ) μέτρον τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ, ὅστις δύναται νὰ τεθῇ καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$z = \rho\,(\text{συν}\varphi + i\ \text{ημ}\varphi),\ \text{ἔνθα}\ \rho = OM = \sqrt{\alpha^2 + \beta^2}$$

$$\text{συν}\varphi = \frac{O\Pi}{OM} = \frac{\alpha}{\sqrt{\alpha^2+\beta^2}} \qquad \text{ημ}\varphi = \frac{\Pi M}{OM} = \frac{\beta}{\sqrt{\alpha^2+\beta^2}}$$

Τῶν πραγματικῶν ἀριθμῶν τὸ ὅρισμα εἶναι ΚΠ, ἔνθα Κ οἱοσδήποτε ἀκέραιος, ὅστις διὰ μὲν τοὺς θετικοὺς εἶναι ἄρτιος, διὰ δὲ τοὺς ἀρνητικοὺς περιττός.

Τῶν δ' ἁπλῶς φανταστικῶν ἀριθμῶν: ϑi τὸ ὅρισμα εἶναι $K\frac{\Pi}{2}$, ἔνθα Κ ἀκέραιος τῆς μορφῆς $K = 2\mu + 1$, μ ἀκέραιος. Ἐὰν ϑ θετικόν, τότε τὸ μ εἶναι ἄρτιον, ἐὰν ϑ ἀρνητικόν, μ θὰ εἶναι περιττόν. Ν. Γ.

ὁρισμὸς (ὁ)· ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας, ἡ διατύπωσις τοῦ περιεχομένου λέξεως ἢ πράγματος: «ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀρετῆς, — τῆς ἀνδρείας, — τῆς γενναιοφροσύνης», «ὁ ὁρισμὸς τοῦ κινδύνου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι πλησιασμὸς φοβεροῦ τινος»· || δημοτ. διαταγή, ἐπιθυμία: «εἶμαι εἰς τοὺς ὁρισμούς σας» εἰς τὰς διαταγάς σας, «τὸ τί 'ναι ὁ ὁρισμός σας» τί θέλετε· || φρ. «ἂν εἶναι ὁρισμός σας» ἂν θέλετε, ἂν εὐαρεστῆσθε: «καλὴ ἑσπέρα, ἄρχοντες, ἂν εἶν' ὁ ὁρισμός σας».

—*[Φιλοσοφ.]* Ὁρισμὸς εἶναι τύπος ἢ κρίσις περιέχουσα τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἐννοίας, δι' ὧν εἶναι δυνατόν: α) νὰ διακριθῇ αὕτη ἀπὸ πάσης ἄλλης διαφόρου ἢ καὶ συγγενοῦς· β) νὰ δοθῇ ἐν ὀλίγοις ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενόν της. Ἡ πρώτη σημασία ἀφορᾷ μᾶλλον τὴν ψυχολογικὴν ἄποψιν τῆς κατανοήσεως τοῦ ὁριζομένου καὶ δύναται νὰ ποικίλλῃ ἀναλόγως τοῦ ὑποκειμένου, πρὸς ὃ ἀπευθύνεται· δύνανται ἑπομένως νὰ ὑπάρχουν καὶ δύο ἢ καὶ περισσότεροι ὁρισμοὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐξ ἴσου ὀρθοὶ καὶ σκόπιμοι. Οἱ

Digitized by Google

τοιοῦτοι ὁρισμοὶ ὀνομάζονται καὶ *ἐξηγητικοὶ* ἢ *ὀνοματικοὶ* ἢ *λεκτικοὶ* καὶ δύνανται νὰ παραβληθοῦν πρὸς ἐξίσωσιν, ἧς τὸν πρῶτον ὅρον ἀποτελεῖ ἡ ὁριζομένη λέξις, τὸν δὲ δεύτερον γνωστὰ σημεῖα ἢ ἔννοιαι. Ὁ Ἀριστοτέλης ἤδη διακρίνει τὸν τοιοῦτον ὁρισμὸν (τοῦ τί σημαίνει τοὔνομα) ἀπὸ τοῦ καθαυτὸ ὁρισμοῦ, ὅστις δηλοῖ «τὸ τί ἦν εἶναι» ἢ «τὸ τί ἐστι καὶ οὐσίαν». Τὴν δὲ οὐσίαν μιᾶς ἐννοίας ἀπαρτίζουν ἀφ' ἑνὸς τὸ γενικῶς ἰσχῦον περὶ τῆς ὁμάδος τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει, ἤτοι τὸ γένος, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ στενοτέρου εἴδους, τὸ ὁποῖον ἡ ἔννοια ὑποδηλώνει, δηλαδὴ τὴν εἰδοποιὸν διαφοράν. Ὁλόκληρος ἡ σχολαστικὴ λογικὴ τοῦ μεσαίωνος υἱοθέτησε τὴν ἑρμηνείαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀπεκρυστάλλωσεν εἰς τὸν γνωστὸν τύπον definitio fiat per genus proximum et differentias specificas. Ἀλλ' οἱ στωϊκοὶ ἤδη προσθέτουν ἄλλο εἶδος ὁρισμοῦ «λόγον κατ' ἀνάλυσιν ἀπαρτιζόντως ἐκφερόμενον», ὁ Κικέρων τὸν υἱοθετεῖ καὶ ὁ Βοήθιος διακρίνει ὁρισμὸν κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ συμβεβηκός. Τὸ εἶδος τοῦτο δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ ἀπολύτως πρὸς τὸν ἐξηγηματικόν, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον περιγραφικὸς καὶ προλαμβάνει τὸν ἀναλυτικὸν τοῦ Κάντ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα διακρίνουν definitio formalis, ἤτοι κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ εἶδος, καὶ definitio materialis, ἐκ τοῦ ὑλικοῦ, τῆς ποιητικῆς αἰτίας ἢ τοῦ τέλους. Τὸ εἶδος τοῦτο πάλιν ἐν μέρει μόνον συμπίπτει πρὸς τὸν γενικὸν ὁρισμόν, ὅπου ἐκτίθεται ἡ γένεσις τῆς ἐννοίας κατὰ τὰ ἀναγκαῖα καὶ οὐσιώδη συστατικά της μέρη. Κατὰ τὸν Καρτέσιον, τὸν Πασκὰλ καὶ τὴν λογικὴν τοῦ Port-Royal, ὁ ὁρισμὸς μᾶς βοηθεῖ ν' ἀποφεύγωμεν σύγχυσιν μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν μας, ἄρα ἔχει μόνον ψυχολογικὴν καὶ μεθοδολογικήν, οὐχὶ δὲ καὶ μεταφυσικὴν ἀξίαν, τὸν διακρίνουν δὲ εἰς ὁρισμὸν λέξεως μέν, ὅταν δημιουργοῦμεν νέον ὅρον, καὶ πράγματος, ὅταν διατεινώμεθα ὅτι εἰς γνωστὴν ἔννοιαν περιλαμβάνεται καὶ γνώρισμα μὴ θεωρούμενον ὡς ἀνῆκον εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ Λάϊμπνιτς διακρίνει ὀνοματικὸν μὲν ὁρισμὸν ἐκεῖνον, ὅστις χρησιμεύει πρὸς διάκρισιν ἑνὸς πράγματος ἀπ' ἄλλου, ὡς πραγματικὸν δὲ τὸν δηλοῦντα ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι δυνατόν, δὲν περιέχει δηλαδὴ οὐδεμίαν ἀντίφασιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ. Οἱ ὀνοματικοὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ διάδοχοί των ἐμπειρικοὶ καὶ αἰσθησιοκράται δὲν παραδέχονται ὡς ὁρισμὸν εἰμὴ τὴν ἑρμηνείαν μιᾶς λέξεως δι' ἄλλων γνωστῶν. Διὰ τὸν Λὸκ ὁ κανὼν περὶ γένους καὶ διαφορᾶς εἶναι ἁπλῶς βολικὸς κανὼν διὰ τὴν συνήθη ἐξήγησιν τῆς σημασίας μιᾶς λέξεως, καὶ διὰ τὸν Bain ὁ ὁρισμὸς γενικεύει, περιορίζων συγχρόνως τὴν ἄποψιν ὡς πρὸς ὡρισμένον ἀντικείμενον εἰς μίαν ἰδιότητα. Ὁ Κὰντ διαιρεῖ εἰς ἀναλυτικὸν καὶ συνθετικὸν συμφώνως πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν κρίσεων· καὶ ἀναλυτικὸς μὲν εἶναι, ὅταν ἀναφέρῃ τὰς μερικὰς ἐννοίας, αἵτινες περιέχονται εἰς τὴν ὁριζομένην ἔννοιαν, συνθετικὸς δὲ ὅταν δημιουργῇ τὴν ἔννοιαν ἐκ μερικῶν γνωρισμάτων· ὡς πραγματικὸν (real) ὁρισμὸν παραδέχεται ἐπίσης ἐκεῖνον, ὅστις διαπιστώνει τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα τῆς ἐννοίας. Καθαυτὸ ὅμως δὲν ὁρίζονται οὔτε αἱ ἐμπειρικαὶ ἔννοιαι, οὔτε αἱ ἐκ τῶν προτέρων, ὧν ἡ ἀντίληψις εἶναι ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς ἐνοράσεως, ἑρμηνεύονται ὅμως ἢ παραφράζονται, ἤτοι ἐκτίθενται. Μόνον αὐθαιρέτως τιθέμεναι ἔννοιαι, ὡς αἱ μαθηματικαί, ὁρίζονται κυριολεκτικῶς, διότι οἱ ὁρισμοί των ἀνοικοδομοῦν κατασκευάσματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀλγεβρικῆς λογικῆς (λογιστικῆς) υἱοθετεῖ τὴν καντιανὴν αὐτὴν ἀντίληψιν, παραδεχομένη 2 εἰδῶν ἐμμέσους ὁρισμούς: 1) Τὸν κατ' ἀφαίρεσιν, ὅταν διὰ νὰ ὁρισθῇ μία ἀξία φ καθορίζωνται ἀνάλογοι ἀξίαι, σχετικῶς πρὸς τὰς ὁποίας ζητεῖται ἡ σταθερὰ ἀξία τοῦ φ καὶ διαπιστώνονται οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους αἱ ἀξίαι αὗται εἶναι ἴσαι. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁρίζει πολλὰς ἐννοίας της ἡ φυσική, ὡς π. χ. τοῦ ὄγκου, τῆς θερμότητος, κλπ. 2) Τὸν κατ' ἀξιώματα· ἐκτίθενται ὡς αἴτημα ἢ ἀξίωμα αἱ βασικαὶ σχέσεις, αἵτινες θὰ ἐπηλήθευον δεδομένων ὡρισμένων ἰδιοτήτων τῶν ὁριζομένων ἐννοιῶν, καὶ τὰ ἀξιώματα ταῦτα χρησιμεύουν ὡς ἀναγκαῖαι καὶ ἀποχρῶσαι βάσεις τῆς θεωρίας· οὕτω αἱ ἔννοιαι σημεῖον καὶ κίνησις εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἀπροσδιόριστοι, καθορίζονται ὅμως ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀξιωμάτων. Ὁ Liard συνοψίζει οὕτω τὴν διάκρισιν τῶν εἰδῶν τοῦ ὁρισμοῦ ἐν ταῖς μαθηματικαῖς καὶ φυσικαῖς ἐπιστήμαις εἰς δύο κατηγορίας: ἀφ' ἑνὸς τοὺς *γεωμετρικοὺς* ἢ *συνθετικοὺς* ἢ *γενετικοὺς* (τοὺς ὁποίους μόνους οἱ μαθηματικοὶ παραδέχονται ὡς πραγματικούς), οἵτινες ἀπαρτίζουν τὸ ὑλικὸν μιᾶς ἐπιστήμης· καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς *ἐμπειρικοὺς* ἢ *ἀναλυτικοὺς* ἢ *καθ' ὕλην*, οἵτινες συνοψίζουν τὰς ἐπαγωγικῶς κτηθείσας γνώσεις.

Ἀναλύοντες τὰ εἴδη τῶν ὁρισμῶν δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν δύο διακρίσεις: ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἤδη δεδομένης ἢ γνωστῆς ἐννοίας καὶ ἐννοίας δημιουργουμένης δι' αὐτῆς τῆς πράξεως τοῦ ὁρισμοῦ, ἔχομεν: α) τοὺς *ἐξηγητικοὺς* ὁρισμοὺς καὶ β) τοὺς *συνθετικοὺς* ἢ *γενετικούς*. Ὡς πρὸς δὲ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς οὐσίας μιᾶς ἐννοίας ἢ τοῦ ἁπλοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀπὸ ἄλλων διακρίσεώς της ἔχομεν: α) τὸν *κατ' οὐσίαν*, καὶ β) τὸν *κατὰ συμβεβηκὸς* ὁρισμόν. Διὰ τὴν τελειότητα ἑνὸς ὁρισμοῦ ὑπάρχουν ὡρισμέναι ἀπαιτήσεις, ἃς οὗτος ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ: 1) Ἡ ὁριζομένη ἔννοια πρέπει νὰ περιορίζεται πανταχόθεν σαφῶς καὶ ἀπολύτως, νὰ μὴ δύναται δηλαδὴ νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὸν ὁρισμὸν ἀντικείμενον ἢ γνώρισμα μὴ ἀνῆκον εἰς αὐτήν, οὐδὲ νὰ ἀποκλείεται ἕτερον, τὸ ὁποῖον ὑπάγεται δικαιωματικῶς· ὁ ὁρισμὸς πρέπει νὰ μὴ εἶναι οὔτε πλατύτερος οὔτε στενότερος τοῦ δέοντος. 2) Τὸ σύνολον τῶν εἰς τὴν ἔννοιαν ἀποδιδομένων γνωρισμάτων πρέπει νὰ ἔχῃ ἕνα σαφὲς σύμβολον, τὸ ὁποῖον νὰ τὰ ὑποδεικνύῃ· ἡ ὁριζομένη δηλαδὴ ἔννοια δέον νὰ ἔχῃ μονοσήμαντον ὄνομα. 3) Πρέπει ν' ἀποφεύγῃ ὁ ὁρισμὸς τὸν φαῦλον κύκλον, τὴν ταυτολογίαν καὶ τὴν εἰκονικὴν παράστασιν ἢ παρομοίωσιν. Ἐκ πάντων τούτων εἶναι δῆλον ὅτι: α) αἱ ἀπολύτως ἁπλαῖ ἔννοιαι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῶσι καὶ β) ὅτι καὶ ὁ ἀπόλυτος εἰδολογικὸς λογικὸς ὁρισμὸς καὶ ὁ ἀποκλειστικῶς ψυχολογικὸς τοιοῦτος εἶναι ἀνέφικτα ὅρια ἀφαιρέσεως. Ἡ σημερινὴ τάσις τῆς ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας εἶναι ν' ἀντικαθιστᾷ πανταχοῦ τὸν οὐσιώδη ἢ πραγματικὸν ὁρισμὸν διὰ τοῦ γενετικοῦ ἢ δημιουργικοῦ (constructif), διότι τὸ εἶναι θεωρεῖται σήμερον ὡς συνάρτησις τοῦ γίγνεσθαι. Ε. Λ.

— *[Ρητορ.]* Ὁ φιλοσοφικὸς *ὁρισμὸς* σπανίως εὐχρηστεῖ εἰς τοὺς ῥήτορας. Οἱ συνήθεις εἰς τοὺς ῥητορικοὺς λόγους ὁρισμοὶ εἶναι χαρακτηριστικοὶ μέν, ἀλλ' ἐπουσιώδεις μᾶλλον, ὑπογραφικοὶ καὶ πολλάκις τῶν λέξεων ἐξηγητικοί, ἤτοι ἐξηγεῖται δι' αὐτῶν ἡ φύσις τοῦ πράγματος ἀναλυομένου εἰς τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας καὶ πιστοῦνται ἐντεῦθεν αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ· ἑπομένως, καθ' ὅσον οἱ χαρακτῆρες οὗτοι ἢ αἱ ἰδιότητες τοῦ ὁριζομένου εἶναι, κατὰ τὸν προκείμενον σκοπόν, ἐπαινετέαι ἢ ψεκτέαι, ἐπαινεῖται ἢ ψέγεται ἀναλόγως καὶ τὸ ὁριζόμενον. Ὁ ῥήτωρ δὲν περιορίζεται διὰ μόνου τοῦ γένους τῆς συστατικῆς διαφορᾶς νὰ δηλώσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὑπογράφει ἁπάσας αὐτοῦ τὰς ὄψεις, διαθέτει ἁπάσας τὰς περὶ αὐτοῦ ἰδέας, οὕτως ὥστε δημιουργεῖ εἰκόνα καὶ εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν φαντασίαν ἰσχυρῶς ἐνεργοῦσαν. Οὕτως ἐν τῷ «κατὰ Ἀριστογείτονος» λόγῳ τοῦ Δημοσθένους ὁ Ἀνδροτίων κατηγορεῖται ὅτι ἔγραψε παράνομον ψήφισμα· ἐξετάζεται συγχρόνως καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ὡς ἄτιμος, διότι ὁ νόμος ἐκώλυε τοὺς ἀτίμους νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς ὑποθέσεις πολιτικάς· προβλέπων ὅμως ὁ ῥήτωρ ὅτι ἠδύνατο ὁ Ἀνδροτίων νὰ εἴπῃ περὶ τῶν κατηγοριῶν τοῦ ἑαυτοῦ βίου ὅτι ἦσαν συκοφαντίαι, ἀποδεικνύει ἐξ ὁρισμοῦ ὅτι δὲν ἦσαν συκοφαντίαι ἀλλ' ἔλεγχοι: «αἰτία μὲν γάρ ἐστιν, ὅταν τις, ψιλῷ χρησάμενος λόγῳ, μὴ παράσχηται πίστιν ὧν λέγει· ἔλεγχοι δέ, ὅταν, οἷς ἂν εἴπῃ τις, καὶ τἀληθὲς ὁμοῦ δείξῃ». Τοιοῦτοι ὁρισμοί, ἐξηγητικοὶ τῶν λέξεων, εἶναι μάλιστα ἀναγκαῖοι, ὅταν ὁ ἐναντίος καταχρᾶται λέξεώς τινος διὰ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ἀκροατὰς παριστάνων ἀλλοῖα τὰ πράγματα. Ι. Φ. Δ.

Ὀρίσσα (Orissa) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, παρὰ τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου, ἀποτελοῦσα τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Μπεχὰρ-Ὀρίσσα. Ἄλλοτε ἀπετέλει βασίλειον, ὅπερ περιελαμβάνετο μεταξὺ τοῦ κόλπου Βεγγάλης πρὸς Α., τοῦ Ναγκποὺρ πρὸς Δ. καὶ πρὸς Β. καὶ τοῦ Μαντρὰς πρὸς Ν. Σήμερον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν· τὸ ἓν σχηματίζει τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τῆς *Ὀρίσσα*, ἥτις ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς μεγάλης ἐπαρχίας Μπεχὰρ-Ὀρίσσα καὶ ἱδρύθη τὴν 1ην Ἀπριλίου 1912, τὸ δὲ ἕτερον ἀποτελεῖται ἀπὸ 17 ἡγεμονίας ἰθαγενῶν, ὑποτελεῖς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Ὀρίσσα ἔχει ἔκτασιν 35.593 τ. χλμ. καὶ 5.131.753 κατ. Ἡ ἔκτασις τῶν ὑποτελῶν ἡγεμονιῶν ἀνέρχεται εἰς 28.000 τ. χλμ. καὶ 2.000.000 κατ. περίπου. Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς, ἐκτεινόμεναι ἀπὸ τὰ ΝΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Χούγκλι μέχρι τῆς λιμνοθαλάσσης Τσίλκα, ἔχουν μῆκος 400 χλμ. καὶ περιλαμβάνουν ὀλίγας μικρὰς νησῖδας. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὀρεινὸν καὶ δασῶδες, διασχιζόμενον ὑπὸ τῶν ὀρέων Μορμπχάνι, Νιλγκιρίς, Κεουντζάρ, Κανάκα κτλ., ὧν αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ φθάνουν τὰ 1.165 καὶ 1.187 μ. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης, εἶναι οἱ Μπραχμανί, Μαχανάντι, Μπαϊταράνι, Κάνσμπανς, Παντσπάρα καὶ Σουμπανρέκα. Τὸ κλῖμα εἶναι ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ τῆς Βεγγάλης. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία ἀνέρχεται εἰς 24°,4, ἡ μεγίστη φθάνει τοὺς 34°,7 κατὰ τὸν Μάϊον καὶ ἡ ἐλαχίστη τοὺς 19°,5 κατὰ τὸν Δεκέμβριον. Ἡ χώρα μαστίζεται ὑπὸ τῶν μουσώνων καὶ κυκλώνων, οἵτινες προξενοῦν μεγάλας καταστροφάς, πολλάκις δὲ καὶ ἀνθρώπινα θύματα. Χάρις εἰς εὐρὺ καὶ πυκνὸν σύστημα διωρύγων, αἵτινες κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν, ἡ χώρα ἀρδεύεται ἐπαρκῶς καὶ εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον παραγωγικῶν τῶν Ἰνδιῶν. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι ἡ ὄρυζα, αἱ σταφυλαί, τὰ γεώμηλα, τὸ κάνναβι, ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, τὸ ζαχαροκάλαμον, ἡ κριθὴ κτλ. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι ἡ ὄρυζα, τὰ δέρματα, ἡ ξυλεία καὶ ἡ γομαλάκα. Τὸ ὑπέδαφος περιέχει σίδηρον, γαιάνθρακας, ἀδάμαντας καὶ χρυσόν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Ράντση*. Κατὰ τοὺς π. Χ. αἰῶνας ἡ χώρα ὑπέστη τὴν εἰσβολὴν τῶν Ὑαβάνα, οἵτινες ταυτίζονται ὑπό τινων πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τῆς Ἰωνίας, καὶ ὑπῆρξε τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἀριανῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἕδρα βουδικῆς δυναστείας. Τῷ 261 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀσόκα καὶ τῷ 474 περιῆλθεν εἰς τὴν σαϊβιτικὴν δυναστείαν τῆς Κάσαρι, κατὰ δὲ τὸ 1238 εἰς τὴν βαϊσναβιτικὴν δυναστείαν τῶν Τζὸρ-Γκάνγκα. Βραδύτερον, τῷ 1600, κατέλαβον αὐτὴν οἱ Μωαμεθανοί, οἵτινες ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν τῷ 1800. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον αὐτὴν τῷ 1803. Μ. Δ. Β.

Ὀριστάνο (Oristano) *[Γεωγρ.]*. —1) Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Κάλιαρι τῆς Σαρδηνίας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔχει ἔκτασιν 3.248 τ. χλμ. καὶ 128.600 κατ. —2) Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ νήσῳ Σαρδηνίᾳ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 10.000. Κεῖται παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, εἰς ὃν ἔδωκε τὸ ὄνομα. Ἔχει μητρόπολιν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, μεσαιωνικὰ τείχη καὶ φρούρια καὶ ἀνωτέρας σχολάς. Διεξάγει ἁλιείαν θύννων καὶ ἔχει ἐργοστάσια κονσερβῶν, κτηνοτροφίαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐρίου καὶ τυροῦ. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Κάλιαρι καὶ τοῦ Σάσσαρι. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα ὑδραργύρου. —3) Ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Σαρδηνίας, εὔρους 11 μιλλ. καὶ εἰσδύσεως 5 μιλλ., διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σὰν Μᾶρκο (πλάτ. 39° 52′ Β., μῆκ. 8° 27′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161 a: Sardinia southern portion), ἐφ' οὗ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία ἑλληνὶς πόλις Τάρραι (*Πτολεμ.* Γ', γ, 2, Nobbe) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Φράσκα (Frasca: ἀρχ. Σαρδοπάτορος ἱερόν, *Πτολεμ.* αὐτ.). Τὰ πολλαχοῦ τῆς παραλίου του ἄφθονα ἀρχαῖα λείψανα μαρτυροῦν τὸ πυκνὸν τοῦ οἰκισμοῦ αὐτῆς, τῆς συγχρόνου ἐρημίας της ὀφειλομένης εἰς τὸ νοσηρὸν αὐτῆς, λόγῳ πολλῶν ἑλῶν, ἅτινα τροφοδοτεῖ ὁ Tirso (ἀρχ. Θύρσος ποταμός, *Πτολεμ.* αὐτ.) καὶ ὁ Rio Pabilonis (ἀρχ. Ἱερὸς ποταμός). Εἶναι περιώνυμος ὁ κόλπος ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ, ἅτε χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στόλων, καὶ δὴ τοῦ τοῦ Νέλσωνος, ὡς ὁρμητήριον κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν γαλλικῶν λιμένων τῆς Μεσογείου. Τὸ χωρίον Ὀριστάνο, ἀφ' οὗ ἡ ὀνομασία τοῦ κόλπου, πρωτεύουσα φερωνύμου ἐπαρχίας, ἐκτίσθη τῷ 1070 ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Ταρρῶν, διότι ἡ πόλις των ἀπεδείχθη πολὺ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομάς. Μ. Δ. Β.—Σ. Ε. Λ.

ὁριστικὴ (ἡ) *[Γραμματ.]*. Ὀνομάζομεν *ὁριστικὴν* (ἐνν. *ἔγκλισιν*, λατιν. indicativus) τὴν ἔγκλισιν, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦμεν τὸ πραγματικόν, τὸ πράγματι συμβαῖνον ἢ τὸ ὡς τοιοῦτον παριστώμενον: «Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις κλ.», «ἐπεδάκρυσε τῇ μνήμῃ τοῦ Λύσιδος», «ἀδικεῖ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων.... ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων», «πῶς λάμπ' ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιοῦ, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι, ἔτσ' ἔλαμψε κ' ἡ κλεφτουριά» κλ. Πλὴν τῆς κυρίας καὶ θεμελιώδους ταύτης ἐννοίας καὶ χρήσεως, εἶχεν ἡ ὁριστικὴ καὶ ἔχει καὶ σήμερον ποικίλας ἄλλας ἐννοίας καὶ χρήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων σημειώνομεν τὰς ἑξῆς: Ὁριστικὴ ἀορίστου μετὰ τοῦ *μικροῦ* ἢ *ὀλίγου* ἐδήλωνε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κἄτι τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἔλειψε, τὸ ὁποῖον ἐκόντεψε νὰ γίνῃ, ἀλλ' ὅπερ δὲν ἔγινε: «ὀλίγου ἐμαυτοῦ ἐπελαθόμην» (= λίγο ἔλειψε νὰ ξεχάσω τὸν ἑαυτό μου· πρβλ. λατιν. paene oblitus sum), «μικροῦ κἀκεῖνον ἐξετραχήλισε». Καὶ μετὰ τοῦ *δεῖν* ἢ *ἐδέησα κλ.*: «ὀλίγου δεῖν ἔπεσον», «τὸ πῦρ τοὺς Πλαταιέας ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι» κλ. Ἡ ὁριστικὴ τοῦ παρατατικοῦ ἀπροσώπων ῥημάτων ἢ φράσεων (ἔδει, προσῆκε, εἰκὸς ἦν, ἄξιον ἦν, καλὸν ἦν, δίκαιον ἦν, ἐχρῆν κλ. κ.λ.) μετ' ἀπαρεμφάτου ἐδήλωνε τὸ μὴ γενόμενον, τὸ μὴ πραγματοποιηθέν, παρὰ τὴν εὐχὴν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ λέγοντος: «ζῆν οὐκ ἔδει γυναῖκα», «ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν» (=ἔπρεπε τότε νὰ λάβῃς τὰ ἐνέχυρα), καὶ νεοελληνικῶς «ἔπρεπε νὰ ἦσουν μαζί μου γιὰ νἄβλεπες κλπ.». Ὁριστικὴ τοῦ παρατατικοῦ καὶ σπανιώτερον τοῦ ἀορίστου μετὰ τοῦ *εἴθε, εἰ γὰρ* (πρβλ. καὶ τὰ νεοελλην. *ἄμποτε νά, εἴθε νὰ* μετὰ ὁριστικῆς παρατατικοῦ) ἐδήλωνον εὐχὴν ἀνεκπλήρωτον: «εἴθ' ἦσθα δυνατὸς δρᾶν, ὅσον πρόθυμος εἶ» (=ἄμποτε νὰ ἤ μακάρι νὰ ἦσουν κ.λ.), «εἴθ' ηὕρομέν, σ' Ἄδμητε, μὴ λυπούμενον» (=μακάρι νὰ σ' εὑρίσκαμε κ.λ.). Ὁριστικὴ ἱστορικοῦ χρόνου μετὰ τοῦ δυνητικοῦ λεγομένου *ἂν* («ὁριστικὴ δυνητική») ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς δήλωσιν τοῦ δυνατοῦ ἐν τῷ παρελθόντι, ἀλλὰ μὴ πραγματοποιηθέντος: «(φῶς) εἰ μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν» (=θὰ ἤμαστε ὅμοιοι μὲ στραβούς, ὅπερ ὅμως ἐνν. δὲν συμβαίνει). Οὕτω καὶ εἰς τὴν Λατινικήν: «si hoc diceres, errares» (=ἂν τοῦτο ἔλεγες, θὰ ἐσφάλλεσο κ.λ.). Ὁριστικὴ παρατατικοῦ ἢ ἀορίστου μετὰ τοῦ ἐπαναληπτικοῦ (iterativum) λεγομένου *ἂν* ἐσήμαινε πρᾶξιν, ἡ ὁποία συνήθως ἐγίνετο καὶ ἐπανελαμβάνετο κατὰ τὸ παρελθόν: «ἡ γυνὴ τοῦ Ἰνταφέρνεος, φοιτῶσα ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ βα-

Digitized by Google

σιλέως, κλαίεσκεν ἂν καὶ ὀδυρέσκετο» (*Ἡροδ.*) (=συχνάκις ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο). «Πόθεν δ' ἐβόσκου, πρὶν γάμοις εὑρεῖν βίον; Ποτὲ μὲν ἐπ' ἦμαρ εἶχον, εἶτ' οὐκ εἶχον ἄν» (*Εὐριπ.*) κλπ.

Ἀξία ἰδιαιτέρου λόγου εἶναι ἡ νεοελληνικὴ χρῆσις τῆς ὁριστικῆς τοῦ παρατατικοῦ μετὰ τοῦ ἂς πρὸς ἔκφρασιν ἁπλῆς εὐχῆς καὶ ἐπιθυμίας ἢ προσταγῆς ἢ πράγματος, ὅπερ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐν τῷ παρελθόντι, ἀλλὰ δὲν ἔγινε: «ἂς μοῦ 'λεγε ἕναν καλὸ λόγο κι' ἂς (ἀ)πέθνησκα», «σὰν ἤθελες, μαννοῦλά μου, νἄχῃς καὶ γυιὸ καὶ νύφη, ὄντας σοῦ πρωτοχτύπησε, ἂς εἶχές της ἀνοίξει», ὡς καὶ ἡ τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἀορίστου μετὰ τοῦ ἂς πρὸς δήλωσιν παραχωρήσεως: «ἂς τὄκαμες, δὲν πειράζει». Γ. Π. Α.

ὁριστικισμὸς (ὁ). Εἷς ἐκ τῶν ὅρων, δι' ὧν ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ξενόγλωσσος φιλοσοφικὸς ὅρος determinismus, ταυτόσημος πρὸς τὸν ὅρον *αἰτιοκρατία* (βλ. λ.).

ὁριστικός, *—ή, —όν*· ὡρισμένος, ἀμετάβλητος, τελειωτικός: «ἡ ἀπόφασις εἶναι ὁριστική», «δὲν ἔχω νὰ σᾶς εἴπω τίποτε τὸ ὁριστικόν».—Ἐπίρρ. ***ὁριστικῶς***, ὡρισμένως.

— **ὁριστικὴ** ***ἀντωνυμία***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀντωνυμία *αὐτός,—ή,—ό*, ἡ ὁποία λεγομένη μετά τινος οὐσιαστικοῦ ἢ καὶ ἄλλης τινὸς ἀντωνυμίας ὁρίζει καὶ διαστέλλει τὰ διὰ τούτων δηλούμενα πρόσωπα ἢ πράγματα (δι' ὃ καὶ *διασταλτικὴ* λέγεται ἡ ἀντωνυμία αὕτη) ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων προσώπων ἢ πραγμάτων κλ.: «αὐτὸς ἔφα!»=αὐτὸς (ὁ Πυθαγόρας) τὸ εἶπε (καὶ ὄχι ἄλλος τις) κ. τ. λ. Γ. Π. Α.

ὁριστικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὁριστικοῦ: «ἡ ὁριστικότης τῆς ἀποφάσεως».

Ὄρκα (Orka-voe) *[Γεωγρ.]* Μία τῶν Σχετλανδικῶν νήσων (πλάτ. 60°27′ Β., μῆκ. 1°16′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1118 a: Shetland isles, sheet 1). Σ. Ε. Λ.

Ὀρκάδες ***νῆσοι*** (Orkney Islands) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, κειμένη πρὸς Β. τῆς Σκωτίας, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Πέντλαντ Φέρθ, πλάτους 6 $^1/_4$ μιλλίων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 67 νήσους, ἐκ τῶν ὁποίων 29 μόνον κατοικοῦνται, καὶ ἀπὸ 23 ἄλλας νησῖδας καὶ βραχώδεις ἐρημονήσους, διατεταγμένας μὲ βορειοανατολικὴν κατεύθυνσιν, ἐπὶ μήκους 80 χλμ. καὶ εἰς πλάτος ἀπ' Α. πρὸς Δ. 46$^1/_2$ χλμ. μεταξὺ τῶν 58°41′ καὶ 59°24′ Β. πλ. καὶ 2°22′ καὶ 3°26′ Δ. μῆκ. Αἱ μεγαλύτεραι τῶν νήσων τούτων εἶναι ἡ *Πομόνα* ἢ *Μαϊνλαντ*, ἡ *Χόϋ*, ἡ *Σάνται*, ἡ *Οὐέστραιυ*, ἡ *Σάπινσαιυ*, ἡ *Βώρραιυ*, ἡ νότιος *Ρόνωλντσαϊυ*, ἡ *Ρώσαιυ*, ἡ *Στρόνσαιυ*, ἡ *Ἤνταιυ*, ἡ *Φλόττα*, κ. τ. λ. Ἡ συστὰς ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν κομιτείαν, ἔχουσαν ἐμβαδὸν 974 τ. χλμ. καὶ 24.111 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κίρκουωλ* ἐπὶ τῆς νήσου Πομόνας. Γεωλογικῶς αἱ νῆσοι ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ στρωμάτων παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμολίθου, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῶν εἶναι γενικῶς χθαμαλὸν καὶ ἄδενδρον· μόνον ἡ νῆσος Χόϋ ἔχει ἀποτόμους βράχους, ἐν αὐτῇ δὲ εὑρίσκονται καὶ οἱ ὑψηλότεροι λόφοι *Οὐώρντ* (268 μ.) καὶ *Οὐάϊντφορτ* (226 μ.). Σχεδὸν πᾶσαι αἱ νῆσοι περιέχουν λίμνας μετὰ ποσίμου ὕδατος. Αἱ μεγαλύτεραι τῶν λιμνῶν τούτων εἶναι ἡ *Λὸτς Χάρραιυ* καὶ *Λὸτς Στρέννες* ἐν τῇ νήσῳ Πομόνα. Αἱ ἀκταὶ τῶν νήσων εἶναι πολυσχιδεῖς, σχηματίζουσαι διαφόρους κόλπους, χωρίζονται δὲ ἀπ' ἀλλήλων διὰ πολυαρίθμων πορθμῶν. Τὰ τοπωνύμια αὐτῶν εἶναι νορβηγικῆς καταγωγῆς, ἡ δὲ κοινὴ σχεδὸν κατάληξις τῶν ὀνομάτων τῶν νήσων a ἢ ay εἶναι ἡ νορβηγικὴ ey, ἥτις σημαίνει νῆσος. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι γόνιμον, αἱ δὲ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἀνέρχονται εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῶν νήσων, αἵτινες παράγουν κυρίως βρόμην, κριθήν, γεώμηλα κτλ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, ἀφθονοῦν δὲ οἱ χοῖροι καὶ οἱ ἵπποι. Ὁ κυριώτερος ὅμως πλοῦτος αὐτῶν εἶναι ἡ ἁλιεία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν κατοίκων.

Αἱ Ὀρκάδες ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β′ γ′ 31) ὡς νῆσοι τοῦ Δουηκαληδονίου ὠκεανοῦ βορείως τῆς Ὀρκάδος ἄκρας «περὶ τριάκοντα τὸν ἀριθμόν, ὧν τὸ μεταξὺ ἐπέχει λ′ (μῆκ. 30° ἀπὸ Μακάρων) καὶ ξα′ γο′ (πλάτ. 61° $^2/_3$ Β.) καὶ ἔτι ὑπὲρ αὐτὰς Θούλη νῆσος», μὴ λογιζομένων μεταξὺ αὐτῶν τῆς *Ὀκήτιδος* καὶ τῆς *Δούμνας* (νῦν Scye καὶ South Ronaldsa τοῦ διαύλου Pentland Firth), βορείως καὶ ἐγγὺς τῶν ὁποίων ἔκειντο. Προφανῶς ὁ Πτολεμαῖος ἐνόει ὡς 30 περίπου μόνον τὰς κατῳκημένας, αἵτινες καὶ σήμερον ἀνέρχονται εἰς 29 μεταξὺ τῶν 67, εἰς ὅσας ἀνέρχονται αἱ νῆσοι *Ὄρκνεϋ* (Orkney), πρὸς ἃς ταυτίζονται αἱ Ὀρκάδες. Αἱ νῆσοι αὗται κατῳκοῦντο ἀρχικῶς ὑπὸ *Πικτῶν*, ἀλλὰ βαθμηδὸν κατεκτήθησαν ὑπὸ πειρατῶν τοῦ Βορρᾶ. Τὸ ὄνομα αὐτῶν προέρχεται ἐκ τοῦ νορβηγικοῦ Orkn (=φώκη) καὶ τῆς καταλήξεως ey (= νῆσος). Αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν νήσων εἶναι πλήρεις προϊστορικῶν μνημείων, ἐν οἷς διακρίνονται ἐρείπια τειχῶν, οἰκιῶν, μεγαλίθων, κυκλικῶν πύργων κτλ. Τῷ 1928 ἀνεκαλύφθησαν τὰ

Ἀνδρ. Ὀρκάνια: «Ἡ Δευτέρα παρουσία».
[Νωπογραφία ἐν τῷ Κάμπο Σάντο τῆς Πίζης.]

ἐρείπια ὁλοκλήρου προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ. Κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα Ἰρλανδοὶ ἱεραπόστολοι, μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Κολόμβου, προσηλύτισαν τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η′ αἰῶνος ὑπέστησαν πολλὰς ἐπιδρομὰς τῶν Νορμανδῶν, κατὰ δὲ τὸ 872 ὁ βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας Χαράλδος κατέκτησεν αὐτάς, καθὼς καὶ τὰς *Ἑβρίδας*, καὶ τὰς παρεχώρησεν εἰς τὸ γένος τῶν Γιὰρλ Ρόγκνβαλντ ντὲ Μαίρν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατάγονται οἱ ἀρχαῖοι κόμιτες Ὄρκνεϋ. Οἱ κόμιτες οὗτοι ἐκυβέρνησαν τὰς νήσους μέχρι τοῦ 1231, διεξάγοντες διαρκεῖς ἀγῶνες κατὰ τῶν Σκώτων, οἱ ὁποῖοι ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν νὰ τὰς καταλάβουν. Τῷ 1231 περιῆλθον εἰς τοὺς κόμιτας Ἄνγκως, τῷ 1321 εἰς τοὺς κόμιτας Στράθερν καὶ τῷ 1379 εἰς τοὺς κόμιτας Σίνκλαιρ, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Δανίας. Τῷ 1468 ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Χριστιανὸς Α′ παρεχώρησεν αὐτὰς εἰς τὴν Σκωτίαν ὁμοῦ μὲ τὰς νήσους *Σχέιλαντ*, ὡς ἐγγύησιν διὰ τὴν καταβολὴν τῆς προικὸς τῆς θυγατρός του Μαργαρίτας, νυμφευθείσης τὸν βασιλέα Ἰάκωβον Γ′ τῆς Σκωτίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ προὶξ αὕτη οὐδέποτε κατεβλήθη, αἱ νῆσοι παρέμειναν ὁριστικῶς εἰς τὴν Σκωτίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1590, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ γάμου τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας Ἰακώβου Δ μετὰ τῆς Δανίδος πριγκιπίσσης Ἄννης, ἡ Δανία παρῃτήθη τῶν ἐπὶ τῶν νήσων ἀπομεινάντων ψιλῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων της. Ὁ **τίτλος τῶν** κομίτων τῶν Ὄρκνεϋ **περιῆλθε κατόπιν ἀλληλο**διαδόχως εἰς τὰς οἰκογενείας Χάμιλτων, Ο' Μπρίεν καὶ ἀπὸ τοῦ 1820 εἰς τὸν οἶκον **Φίτσμωρις. Κατὰ** τὸν Παγκόσμιον πόλεμον αἱ νῆσοι **αὗται, καὶ ἰδίως** ὁ μεταξὺ τῶν νήσων Πομόνα καὶ Χόϋ **κόλπος**, *Σκάπα Φλόου*, ἀπετέλεσαν τὸ ὁρμητήριον **τοῦ μεγάλου ἀγγλικοῦ στόλου, εἰς τὸν κόλπον δὲ τοῦτον** ὡδηγήθη, μετὰ τὸ τέλος **τοῦ πολέμου, καὶ ὁ εἰς** τοὺς Ἄγγλους παραδοθεὶς γερμανικὸς **στόλος** (ἀποτελούμενος ἀπὸ 11 θωρηκτὰ μάχης, **5 εὔδρομα** μάχης, 8 ἐλαφρὰ εὔδρομα καὶ ἀπὸ **ἀριθμόν** τινα ἀντιτορπιλλικῶν), τὸν ὁποῖον κατόπιν **κατεβύθισαν** οἱ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ τὴν 21 Ἰουνίου **1919**. Σ. Ε. Λ.—Μ. Δ. Β.

Ὀρκάνια (Orcagna), ***Ἀνδρέας ντὶ Τσιόνε*** (di Cione), ὁ ἐπιλεγόμενος —. Ἰταλὸς καλλιτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὸ 1308 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1369. Κατήγετο ἐξ οἰκογενείας δοκίμων καλλιτεχνῶν, διεκρίθη δ' ὡς ζωγράφος, ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης καὶ ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τῆς πρωΐμου ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὰ πρῶτα καλλιτεχνικὰ μαθήματα παρὰ τοῦ πατρός του, ὅστις ἦτο ἱκανὸς κοσμηματοποιός. Βραδύτερον (1343) τὸν ἀνευρίσκομεν ἐγγεγραμμένον εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν Φλωρεντίνων ζωγράφων, τῷ δὲ 1352 εἰς τὸ σωματεῖον

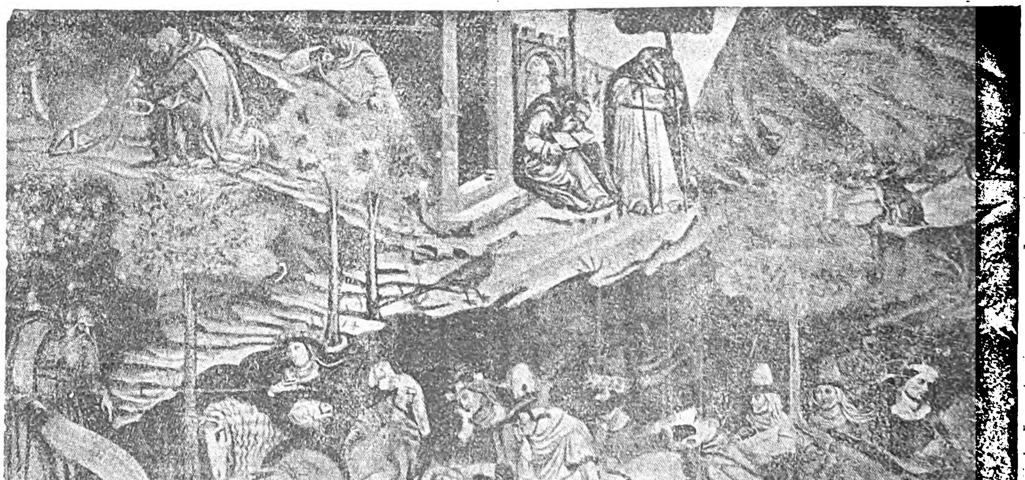

Ἀνδρ. Ὀρκάνια: Τμῆμα τοῦ πίνακος «Ὁ Θρίαμβος τοῦ θανάτου».
[Νωπογραφία ἐν τῷ Κάμπο Σάντο τῆς Πίζης.]

Digitized by Google

τῶν γλυπτῶν. Ἐκ τοῦ βίου του γνωρίζομεν ἐπὶ πλέον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1350 μέχρι τοῦ 1358 εὑρίσκετο ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1358 μέχρι τοῦ 1361 εἰργάσθη ἐν Ὀρβιέτο. Ἐκ τῶν καλυτέρων του μαθητῶν ὑπῆρξεν ὁ Νέλλο ντὶ Βάννι ἐκ Πίζης, ὅπου ἐπίσης εἰργάσθη ὁ καλλιτέχνης. Ὁ Ὀρκάνια ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρωτοπόρων καλλιτεχνῶν, ὅσοι διὰ τῶν ἔργων των παρεσκεύασαν τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν. Ἐν τούτοις εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ψυχή του οὐδέποτε ἀπεχωρίσθη τῶν ἰδεωδῶν τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, αἱ δὲ προτιμήσεις τῆς φαντασίας του ἐστρέφοντο κατὰ κανόνα εἰς ὅσας ἐφιαλτικὰς σκηνὰς περιέγραψεν εἰς τὴν «Θείαν κωμῳδίαν» του ὁ Δάντης. Διὰ τοῦτο ὁ Ὀρκάνια διεκρίθη εἰς τὴν ἀπόδοσιν φαντασιοπληξιῶν καὶ φαντασιώσεων, δυναμένων νὰ προκαλέσουν τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην. Μετὰ τὴν πανώλη τοῦ 1348, οἱ Φλωρεντῖνοι ἠθέλησαν ν' ἀνεγείρουν μεγαλοπρεπὲς θυσιαστήριον ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεοτόκον ἐν τῷ ναῷ Or San Michele, προεκήρυξαν δὲ σχετικὸν διαγωνισμόν, ἐν ᾧ ἐπέτυχεν ὁ Ὀρκάνια, ἐκτελέσας τὸ ἔργον εἰς διάστημα τετραετίας, ἀπὸ τοῦ 1355 μέχρι τοῦ 1359, ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, μωσαϊκοῦ καὶ ὀρειχάλκου.

Ἐνδιαφέροντα διακοσμητικά, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἔργα ἐξετέλεσεν ὁ Ὀρκάνια, ἐν συνεργασίᾳ συνήθως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νάρντο, καὶ ἐν ἑτέροις ναοῖς τῆς Φλωρεντίας (Santa - Maria - Novella, Annunziata, Santa - Croce κλπ.), εἰς αὐτὸν δ' ἀποδίδεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπίσης θαυμασίας Loggia dei Lanzi. Ἡ περιοχὴ ὅμως, εἰς ἣν ἐκφαίνεται ἐντυπωτικώτερον ἡ φύσις τοῦ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος τοῦ Ὀρκάνια, εἶναι αἱ εὐρύταται τοιχογραφίαι τοῦ κοιμητηρίου (Campo - Santo) τῆς Πίζης, μάλιστα δὲ αἱ εἰκονίζουσαι τὸν «Θρίαμβον τοῦ θανάτου» καὶ τὴν «Δευτέραν παρουσίαν», σελίδες, εἰς ἃς ὁ καλλιτέχνης ἔφθασεν εἰς ἱκανῶς δυσανάβατα ὕψη ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς τραγικότητος καὶ τῆς φρίκης. Καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τοιχογραφιῶν τούτων ὁ Ὀρκάνια ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του *Νάρντο*, ὅστις δὲν εἶναι γνωστὸς ἐξ ἄλλων αὐθυποστάτων ἔργων του. Ἕτερος ἀδελφὸς τῶν καλλιτεχνῶν τούτων, ὁ *Ἰάκωβος Ὀρκάνια*, διεκόσμησε τῷ 1383 τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βολτέρρας διὰ τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου» καὶ τῶν μορφῶν τῶν ἁγίων Ἰουστίνου, Ὀκταβιανοῦ, Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Ι. Μ. Π.

Ὀρκαποῦ *[Γεωγρ.]*. Ταταρικὸν ὄνομα τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ *Περεκόπ*, χωρίζοντος τὴν χερσόνησον τῆς Κριμαίας ἀπὸ τῆς ρωσικῆς ἠπείρου. Ἡ λέξις παράγεται κατά τινας μὲν ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ *ὅρος* (ὅριον), κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τῆς ταταρικῆς λέξεως *ὂρ* ἢ *οὐρ* (=πῦρ) καὶ τοῦ τουρκικοῦ *καποῦ* (θύρα). Ν. Μ.

Ὀρκὰς *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Ἀλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς, τὸ ὁποῖον οἱ Κορναύιοι, ἀρχαῖοι τῆς χώρας κάτοικοι, ὠνόμαζον καὶ *Ταρουεδοὺμ* (*Πτολεμ.* Β,γ, 1). Κατὰ Μαρκιανὸν τὸν Ἡρακλεώτην (Περίπλ. Ἔξ. θαλ. Β, 45) τὸ μῆκος τῆς Ἀλουΐωνος ἀπὸ Δομνονίου ἀκρωτηρίου (Cape Lizard) ἕως Ὀρκάδος ἄκρας ἦτο 5.225 σταδίων. Ἐκ τῶν συντεταγμένων τοῦ Πτολεμαίου, ὡς καὶ ἐκ τῆς μνείας αὐτοῦ, καθ' ἣν βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι αἱ *Ὀρκάδες νῆσοι*, προκύπτει ταυτότης τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς τὸ σύγχρονον Dunnet head (πλάτ. 58° 40′ Β., μῆκ. 3° 23′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1954 : Thurso bay to North Minch) βορείαν τῆς Σκωτίας ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.

ὀρκεΐνη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Τὸ κύριον συστατικὸν τῆς χρωστικῆς τῆς ὀρκέλλης, σχηματιζόμενον ἐκ τῆς ὀρκίνης παρουσίᾳ ἀμμωνίας καὶ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος. Ἡ πρὸς τεχνικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιουμένη ὀρκεΐνη λαμβάνεται διὰ περιχύσεως τῆς ὀρκέλλης δι' ἀποσυντεθειμένων οὔρων, μεταγγίσεως τοῦ διαλύματος καὶ καθιζήσεως δι' ὀξικοῦ ὀξέος. Τὸ ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερόμενον καρμίνιον τῆς ὀρκέλλης εἶναι σχεδὸν καθαρὰ ὀρκεΐνη. Κ. Γ. Μ.

Ὀρκελὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Μεσόγειος πόλις τῆς ΝΑ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 6, 60) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαστιτανῶν. Ἡ θέσις της εἶναι ἀκαθόριστος. —2) Μεσόγειος πόλις τῆς Θρᾴκης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 11, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

ὀρκέλλη (ἡ). Φυσικὸν ἰωδέρυθρον χρῶμα, παρασκευαζόμενον ἐξ ὡρισμένων λειχήνων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀπαντᾷ προεσχηματισμένον ἕτοιμον, ἀλλὰ προκύπτει τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος καὶ ἀμμωνίας ἢ ἀλκαλίων. Τὰ εἰς τοὺς λειχῆνας αὐτοὺς περιεχόμενα ἄχροα κρυσταλλικὰ ὀξέα (ἐρυθρινικὸν ὀξύ, λεκανορικὸν καὶ ὀρκελλικὸν ὀξὺ) μετατρέπονται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐπίσης ἄχρουν *ὀρκίνην* (πιθανῶς τοῦ τύπου $C_6H_3(CH_3)(OH)_2$) καὶ εἶτα εἰς τὴν *ὀρκεΐνην* (τοῦ τύπου $C_{28}H_{24}N_2O_7$), ἥτις διαλύεται εἰς τὴν προστεθεῖσαν ἀμμωνίαν μετὰ ἰωδερύθρου χροιᾶς. Πρὸς παρασκευὴν τῆς ὀρκέλλης χρησιμοποιοῦνται κυρίως οἱ λειχῆνες Roccella tinctoria, R. fuciformis, R. phycopsis καὶ R. Montognei. Τὸ πορφυροῦν τοῦτο χρῶμα, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν συνθετικῶν χρωμάτων τῆς πίσσης, εἶχεν εὐρυτάτην χρῆσιν, σήμερον ὅμως ἐλάχιστα πλέον χρησιμοποιεῖται πρὸς πορφυρᾶν βαφὴν μαλλίνων. Τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ἰδίων σχεδὸν λειχήνων διὰ μακρᾶς ζυμώσεως παρουσίᾳ ποτάσσης, ἀσβέστου καὶ ἀμμωνίας λαμβάνεται ὁ γνωστὸς δείκτης *ἡλιοτρόπιον*. Σ. Γ.

— **ὀρκέλλης** ***ἀναπλήρωμα*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα τῆς πίσσης, γνωστὸν ἀπὸ τοῦ 1878. Βάπτει τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ πορφυρέρυθρον. Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς τὸ μετὰ νατρίου ἅλας τοῦ νιτρανιλινοαζω-α-ναφθυλαμινοσουλφοξέος. Σ.Γ.

— **ὀρκέλλης** ***ἐρυθρὸν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν χρωστικὴν τῆς *ὀρκέλλης*, ἐδόθη ὅμως καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ εἰς συνθετικὸν χρῶμα τῆς πίσσης, συνιστάμενον ἐξ ἀμιδοαζωξυλολαζω-β-ναφθολοδισουλφοξέος. Τοῦτο εἶναι σκοτεινόφαιος ἐν ὕδατι διαλυτὴ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον ἐρυθρόν. Σ. Γ.

ὀρκελλικὸν ***ὀξὺ*** *[Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $(HO)_2C_6H_2(CH_3)(COOH)$, ἤτοι διοξυτολουυλικὸν ὀξύ, ἀπαντῶν εἰς διαφόρους λειχῆνας τῶν εἰδῶν τῆς ροκέλλης, τοῦ λεκαρίου κτλ., ἐξ ὧν λαμβάνεται ἡ *ὀρκέλλη*. Ἀποτελεῖ ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, ἄοσμον καὶ πικρὸν τὴν γεῦσιν, τηκόμενον εἰς 176°. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα, καὶ τὰ ὑδατικὰ αὐτοῦ διαλύματα χρώννυνται διὰ διαλύματος χλωριούχου σιδήρου πορφυριωδῶς. Κατὰ τὴν θέρμανσιν, περὶ τὴν θερμοκρασίαν τῆς τήξεως αὐτοῦ διασπᾶται εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ *ὀρκίνην*. Σ. Γ.

ὀρκελλίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα τῆς πίσσης, παραγόμενον δι' ἐπιδράσεως β—ναφθόλης ἐπὶ διαζωναφθαλινοσουλφοξέος. Ἀποτελεῖ φαιὰν κόνιν διαλυτὴν εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ φουξινερύθρου χροιᾶς, βάπτουσαν τὸ ἔριον πορφυρέρυθρον. Σ. Γ.

ὄρκη (ἡ) (Orca) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους δελφῖνας, ἀπαντῶντας εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, ὡς καὶ εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὄρκη ἡ βραχύρρυγχος* (Orca brevirostris), ἥτις ἔχει μῆκος φθάνον μέχρις 7 μέτρων περίπου, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ἀπολήγουσαν εἰς βραχύ, κολοβὸν ρύγχος, μέτωπον διωγκωμένον, σιαγόνας βραχείας καὶ ἰσχυρὰς μὲ 12 ζεύγη ὀδόντων. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ κατὰ μικρὰς ὁμάδας. Δ. Ν. Π.

Ὄρκη ἡ βραχύρρυγχος.

ὁρκίζω· ἐπιβάλλω ὅρκον, κάμνω τινὰ νὰ ὁρκισθῇ : «σὲ ὁρκίζω 'ς τὰ παιδιά σου»· || συνήθ. παθητ. *ὁρκίζομαι*· παίρνω ὅρκο, ὀμνύω : «ὁρκίσου πῶς θὰ μοῦ πῇς τὴν ἀλήθεια», «ὡρκίσθηκα νὰ μὴ τὸ ξανακάμω».

ὀρκίνη (ὁ) *[Χημ.]*· βλ. *ὀρκέλλη*.

Ὄρκινο (Orchino) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμήν, χερσονησὶς καὶ χωρίον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Κορσικῆς (πλάτ. 42°12′ Β., μῆκ. 8°35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 430 : Lava bay to Cape Morsetta) μεταξὺ τοῦ χωρίου Καργκέζε καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρόσσο. Εἶναι τὸ *Οὐρκίνιον* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

ὅρκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς τὸν ὅρκον ἀναφερόμενος, ὁ τοῦ ὅρκου: «ὅρκιος Ζεὺς» ὁ τιμωρῶν τοὺς παραβαίνοντας τοὺς ὅρκους· ὁμοίως «ὅρκιοι θεοί»· || ὁ ὡρκισμένος, ὁ δι' ὅρκου ὑπόχρεως : «ὅρκιος σοὶ λέγω»· || *ὅρκια* (τά)· ἡ δι' ὅρκου συνθήκη, συνθήκη : «ὅρκια πιστὰ φυλάσσειν».

Ὅρκιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον πολλῶν θεῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἄγαλμα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς Ὀλυμπίας, κρατοῦν εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν κεραυνὸν πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν ἀδίκων καὶ ἐπιόρκων. Ὑπῆρχε συνήθεια νὰ θυσιάζωσι πρὸ αὐτοῦ κάπρον οἱ ἀθληταὶ μετὰ τῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν των, καθὼς καὶ οἱ γυμνασταί, οἵτινες ὡρκίζοντο «μηδὲν εἰς τὸν Ὀλυμπίων ἀγῶνα ἔσεσθαι παρ' αὐτῶν κακούργημα» (*Παυσ.* Ε, 24, 9). Ἐπίσης πρὸ αὐτοῦ ὡρκίζοντο καὶ οἱ κριταὶ τῶν ἀγώνων : «ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἄνευ δώρων ποιεῖσθαι τὴν κρίσιν». Πρὸ δὲ τῶν ποδῶν τοῦ ἀγάλματος ὑπῆρχε πινάκιον χαλκοῦν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεγράφοντο ὡς φόβητρα αἱ ποιναὶ τῶν ἀδίκων καὶ ἐπιόρκων. Α. Θ. Σ.

ὅρκισις, *—εως* (ἡ)· ἐπιβολή, λῆψις ὅρκου.

Ὀρκιστὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ ΒΑ. τῆς Ἐπικτήτου Φρυγίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαλατίας, δεξιὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Σαγγαρίου, ΝΔ. τῆς Πεσσινοῦντος (Μπαλιὰ-Χισάρ). Σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται εἰς τὸ νῦν χωρίον *Μουχαλετζίκ*. Α. Θ. Σ.

Ὄρκνεϋ (Orkney, προφ. *Ὄρκνυ*) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὀρκάδες* νῆσοι.

ὁρκοδοσία (ἡ)· δόσις ὅρκου, ἡ μεθ' ὅρκου βεβαίωσις.

ὁρκοδοτῶ **(*—έω*)**· δίδω ὅρκον, βεβαιῶ ἐνόρκως.

ὅρκος (ὁ)· ἡ οἱονεὶ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὡς μάρτυρος καὶ τιμωροῦ βεβαίωσις, ὑπόσχεσις, μαρτυρία· καθόλου ἡ μετ' ἐπικλήσεως ἱεροῦ τινος προσώπου ἢ πράγματος βεβαίωσις κλπ. : «ὁ ὅρκος τοῦ πολίτου,—τοῦ στρατιώτου,—τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου», «δικαστικὸς ὅρκος» ὁ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου διδόμενος διὰ δίκην· || φρ. «δίδω ὅρκον» ἄλλως «ἐπιβάλλω ὅρκον», «παίρνω ὅρκον» ἢ «κάμνω ὅρκον»· ὁρκίζομαι : «τοῦ 'δωσα ὅρκο καὶ τὸν πῆρε», «παίρνω ψεύτικο ὅρκο» ψευδορκῶ, «πατῶ τὸν ὅρκον μου» παραβαίνω τὰ ἐνόρκως ὑπεσχημένα.

— *[Ἠθικ.]* *Ὅρκος* εἶναι ἡ δι' ἐπικλήσεως τοῦ Θεοῦ ὡς μάρτυρος, κριτοῦ καὶ ἀνταποδότου ἐπιβεβαίωσις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἡμῶν. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου προκύπτει ὅτι δύνανται νὰ διακριθῶσι δύο εἰδῶν ὅρκοι, ὁ τῆς ἀληθείας καὶ ὁ τῆς ὑποσχέσεως, καὶ ὅτι ἡ παράβασις τοῦ ὅρκου, ὡς προερχομένη ἐξ ἀπιστίας πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι μέγα ἁμάρτημα. Ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν λόγων τοῦ Χριστοῦ «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως.... ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὖ οὔ, τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν» (*Ματθ.* 5,34—37), φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι οὗτος ἀπαγορεύει καθόλου τὸν ὅρκον· ἀκριβεστέρα ὅμως ἐξέτασις αὐτῶν πείθει ὅτι διὰ τούτων ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς νὰ ἀπαγορεύσῃ τοὺς ἐπιπολαίους ὅρκους καὶ προτρέψῃ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ νὰ φθάσωσιν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος, ὥστε νὰ ὦσι πιστευτοὶ ὑπ' ἀλλήλων μὴ ἔχοντες ἀνάγκην τοῦ ὅρκου. Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως προκληθεὶς ὡ ρ κ ί σ θ η (*Ματθ.* 26,23—24), ὁ ἀπόστολος Παῦλος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ὅρκου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (Ρωμ. 1, 9. Β′ Κορ. 2,23. Γαλ. 1,20 καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς «πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς» θεωρεῖ τὸν ὅρκον «πέρας πάσης ἀντιλογίας» (6,16 ἑπ.). Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τῶν νομιζόντων ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οὕτως ὥστε ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ὁρκίζηται, δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπιτρέπει τὸν ὅρκον διδόμενον εἰς σπουδαίας περιστάσεις, ἀπαγορεύει δὲ τὴν ψευδορκίαν, τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἐπιορκίαν καὶ τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου τῆς ὑποσχέσεως, θεωροῦσα αὐτὰς ὡς μεγάλα ἁμαρτήματα. Ἀξία μνείας εἶναι ἐνταῦθα ἡ παρ' ἡμῖν περὶ ὅρκου ἔρις μεταξὺ τοῦ *Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων* καὶ τοῦ *Φαρμακίδου*, τοῦ πρώτου ὑποστηρίξαντος ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ ὅρκος τοῖς Χριστιανοῖς, τοῦ δὲ δευτέρου ὅτι ἐπιτρέπεται. Τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἀνέπτυξεν ὁ Φαρμακίδης ἐν ἰδίῳ ἔργῳ «Περὶ ὅρκου» ἐπιγραφομένῳ, ἐκδοθέντι τῷ 1840 ἐν Ἀθήναις. Κ. Ι. Δ.

—*[Διοικ.]* Πάντες οἱ δημόσιοι τοῦ κράτους καὶ οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι ὑποχρεοῦνται νὰ δώσουν τὸν *ὅρκον* τῆς ὑπηρεσίας πρὶν ἢ ἐπιληφθοῦν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων των. Κατὰ γενικὴν ἀρχήν, καθιερουμένην ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 27 τοῦ Συντάγματος, «Οὐδεὶς ὅρκος ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου ὁρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ». Ἐπίσης τὸ ἄρθρον 42 τοῦ Συντάγματος καθορίζει τὸν ἀκόλουθον τύπον τοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον δίδουν οἱ βουλευταὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν καθηκόντων των καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν: «Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάξω πίστιν εἰς τὴν πατρίδα, ὑπακοὴν εἰς τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐκπληρώσω εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου». Ἀλλόθρησκοι βουλευταὶ ὁρκίζονται κατὰ τὸν τύπον τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας. Τέλος

Digitized by Google

τὸ ἄρθρον 69 τοῦ Συντάγματος καθορίζει τὸν ἀκόλουθον ὅρκον, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας μετὰ τὴν ἐκλογήν του πρὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως: «Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ ὑπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ νὰ ἀφιερώσω ὅλας μου τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὸ καλὸν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Ὁ ὅρκος, τὸν ὁποῖον δίδουν οἱ δικαστικοί, στρατιωτικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι κ.λ.π., καθορίζεται διὰ τῶν ὀργανικῶν νόμων τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ θρησκεύματος τοῦ ὁρκιζομένου. Ὁρίζεται δὲ συνήθως καὶ προθεσμία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὀφείλει ὁ ὑπάλληλος νὰ προσέλθῃ καὶ δώσῃ τὸν ὅρκον τῆς ὑπηρεσίας καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας θεωρεῖται ὡς μὴ ἀποδεχθεὶς τὸν διορισμόν του. Οἱ δικαστικοὶ δίδουν τὸν ὅρκον των ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, πλὴν τῶν ἀρεοπαγιτῶν, εἰσαγγελέως καὶ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁρκιζομένων ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Οἱ λοιποὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὁρκίζονται ἐνώπιον τῆς προϊσταμένης των ἀρχῆς καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἐνώπιον τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Ὁ ὑπάλληλος εἶναι ἀρκετὸν νὰ δίδῃ ἅπαξ μόνον τὸν ὅρκον τῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ καθιερωμένην ὅμως συνήθειαν, οἱ ὑπάλληλοι δίδουν συνήθως καὶ νέον ὅρκον κατὰ τὸν προβιβασμόν των. Ἡ δημοσία ὑπαλληλικὴ σχέσις δὲν δημιουργεῖται διὰ τοῦ ὅρκου, κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ὑπαλλήλου. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας προβαίνει τυχὸν ὁ ὑπάλληλος πρὶν ἢ δώσῃ τὸν ὅρκον τῆς ὑπηρεσίας, δὲν εἶναι ἄκυροι, ἀλλὰ ἐπισύρουν μόνον τὴν τιμωρίαν του, κατὰ τὸ ἄρθρον 449 τοῦ ποινικοῦ νόμου, εἰς χρηματικὴν ποινὴν δρ. 80—800. Ἐνέχει ὅμως ἰδιαιτέραν σημασίαν ὁ ὅρκος, διότι ἀποτελεῖ τὴν ἐπίσημον ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐγγύησιν περὶ ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων τοῦ ὑπαλλήλου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναγκαῖον ὅρον ὅπως ὁ ὑπάλληλος ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του. Κατά τινας ξένους συγγραφεῖς, αἱ διατάξεις περὶ ὅρκου τῆς νομοθεσίας ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως.

— *[Πολ. Δικ.]* *Ὅρκος* εἶναι ἡ καθ' ὡρισμένον τύπον γιγνομένη θρησκευτικὴ διαβεβαίωσις. Ὁ ὅρκος, ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ ὀμνύων, πρὸς κύρωσιν τῆς ἀληθείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸν ὡς μάρτυρα καὶ τιμωρόν. Ὁ ὅρκος ὡς μέσον διαβεβαιώσεως καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἀληθείας ἀπαντᾶται καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, δεικνύων οὕτως εἰπεῖν τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἔμφυτον συνάφειαν καὶ ὑποταγὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Εἴδη ὅρκου. Ὁ ὅρκος διακρίνεται: α') Εἰς *ὑποσχετικόν*, περιέχοντα ὑπόσχεσίν τινα, ὡς ὁ τοῦ μάρτυρος, ὅτι θὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ εὐόρκως τὰ καθήκοντά του. β') Εἰς *ἐξώδικον*, τὸν διδόμενον ἀσχέτως πρὸς ἐκκρεμῆ τινα δίκην καὶ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς θελήσεως τῶν διαδίκων περὶ αὐτοῦ· τὰ ἄρθρα 349 καὶ 524 τῆς πολιτικῆς δικονομίας ὁρίζουσιν ὅτι εἶναι εἶδος συμβιβασμοῦ καὶ ἑπομένως ἡ ἰσχύς του κρίνεται κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ἀρχάς. γ') Εἰς *ἀποδεικτικόν*, χρησιμεύοντα ὡς μέσον ἀποδεικτικὸν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς καὶ τὰς διατάξεις τῆς πολιτικῆς δικονομίας, περὶ οὗ κυρίως ἐνταῦθα πρόκειται καὶ ὅστις εἶναι ἢ *ἐπακτός*, ὅταν ἐπάγεται ὑπὸ τοῦ διαδίκου, ἢ *δικαστικός*, ὅταν ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀτελῶν ἀποδείξεων (*ὅρκος ἀναπληρωτικός*), εἴτε πρὸς ἐξάλειψιν τῶν προκυψασῶν ἀσθενῶν ὅλως τεκμηρίων (*ὅρκος ἀπαλλακτικός*), εἴτε πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ μεγέθους τῆς ζημίας ἢ τῆς ἀπαιτήσεως (*ὅρκος ἐκτιμητικός*).

Ἐπακτὸς ὅρκος. Ὁ ἐπακτὸς ὅρκος, κατὰ τὸ ἄρθρον 349 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, εἶναι εἶδος συμβιβασμοῦ, δι' ὃ καὶ κρίνεται ἐν γένει κατὰ τὰς περὶ συμβιβασμοῦ ἰσχυούσας ἀρχάς, διότι ὁ ἐπάγων εἰς τὸν ἀντίδικόν του ὅρκον περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἀξιώσεών του δέχεται νὰ παραιτηθῇ τούτων ἐν περιπτώσει δόσεως τοῦ ὅρκου· ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ Βασιλικὰ (νόμ. 2, 22. 5) «ὁ ὅρκος ἔοικε τῇ διαλύσει», ἤτοι τῷ συμβιβασμῷ. Ἐπὶ τοῦ ἐπακτοῦ ὅρκου ἐξεταστέον: α') τίς δύναται νὰ ἐπάγῃ τοιοῦτον, β') πρὸς τίνα ἐπάγεται, γ') περὶ τίνος πράγματος καὶ δ') πότε δύναται νὰ ἐπαχθῇ, περὶ ὧν ὅλων προνοεῖ τὸ ἄρθρον 351 τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Καὶ δή: α') Πᾶς ἔχων δικαίωμα πρὸς διεξαγωγὴν δίκης τινὸς δύναται νὰ ἐπαγάγῃ ὅρκον εἰς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπακτὸς ὅρκος εἶναι εἶδος συμβιβασμοῦ, ὁ ἐπάγων ὅρκον δέον νὰ ἔχῃ τὴν πρὸς συμβιβασμὸν ἱκανότητα, ἄρα ὁ ἐπίτροπος ἀνηλίκου δυνάμενος νὰ συμβιβάζηται ἀντὶ τοῦ ἀνηλίκου ἀδείᾳ τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ μετὰ προηγουμένην ἔγγραφον γνωμοδότησιν δικηγόρου μόνον ἐπὶ τοῖς ὅροις τούτοις δύναται νὰ ἐπαγάγῃ ὅρκον. β') Ὁ ὅρκος ἐπάγεται πρὸς τὸν ἀντίδικον τοῦ ἐπάγοντος, οὐχὶ ἑπομένως εἰς τρίτον μὴ μετέχοντα τῆς δίκης μηδ' ἔχοντα συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν αὐτῆς. γ') Ὁ ὅρκος ἐπάγεται περὶ παντὸς πράγματος δεκτικοῦ συμβιβασμοῦ, ἄρα καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἀδικήματος καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, εἴτε ὑπάρχουν ἄλλαι ἀποδείξεις εἴτε μὴ (ἄρθρ. 351 τῆς πολιτικῆς δικονομίας)· δὲν δύναται δὲ νὰ ἐπαχθῇ, ἐὰν ἰδιαίτεροι νόμιμοι ὁρισμοὶ ἀπαγορεύωσι τὴν ἐπαγωγὴν ὅρκου εἰς περίπτωσίν τινα, οἷον πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ νόμου, διότι οὗτος ἐφαρμόζεται αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ὀφείλοντος νὰ γινώσκῃ τὸν νόμον κατὰ τὸν κανόνα jura novit curia, ἢ ὅταν περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀποδεικτέου ἰσχυρισμοῦ ὑπάρχῃ νόμιμον τεκμήριον ἀμάχητον (δικαστικὴ ὁμολογία, δεδικασμένον), ἢ ἐπὶ δικῶν δημοσίας τάξεως, οἷον διαζυγίου, καθ' ὃ δὲν δύναται νὰ ἐπαχθῇ ὅρκος περὶ τῆς ἀληθείας ἢ μὴ τοῦ λόγου, ἐφ' οὗ τοῦτο ἐρείδεται. δ') Ὁ ὅρκος κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον 351 δύναται νὰ ἐπαχθῇ κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης, ἤτοι κατὰ πᾶσαν συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως ἐνώπιον τοῦ πρωτοβαθμίου ἢ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, μὴ δικάζοντος τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὡς ἀκυρωτικοῦ· εὐνόητον δὲ ὅτι ἡ κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης ἐπαγωγὴ τοῦ ὅρκου προϋποθέτει ὅτι ὁ ἀποδεικτέος διὰ τοῦ ὅρκου ἰσχυρισμὸς προεβλήθη ἐγκαίρως (ἄρθρ. 160).

Διαδικασία ἐπαγωγῆς. Ἐπαγομένου ὅρκου ὑπὸ τοῦ διαδίκου ἐκδίδεται ἀπόφασις παρεμπίπτουσα, προσδιορίζουσα τὸ θέμα τοῦ ὅρκου καὶ τὴν προθεσμίαν ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ εἰς ὃν ἐπήχθη οὗτος ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ ἂν θέλῃ νὰ δεχθῇ, νὰ ἀποποιηθῇ ἢ νὰ ἀντεπαγάγῃ αὐτόν· ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ περιπτώσει ἤτοι τῆς ἀντεπαγωγῆς τοῦ ὅρκου ὁ εἰς ὃν ἀντεπήχθη ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ, ἐντὸς τῆς ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τασσομένης ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας, ἂν δέχεται ἢ οὒ αὐτόν, ἀλλ' ὁ ἀντεπαγόμενος ὅρκος δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ προσθήκην μὴ διαλαμβανομένην ἐν τῇ ἐπαγωγῇ τοῦ ὅρκου, διότι, τότε, ὁ εἰς ὃ ἀντεπάγεται δύναται ν' ἀποκρούσῃ αὐτὸν ἀζημίως (ἄρθρ. 352, 353 354 καὶ 374). Ἐὰν κατὰ τὰς ταχθείσας πρὸς δήλωσιν ἀποδοχῆς ἢ ἀντεπαγωγῆς προθεσμίας ὁ διάδικος ἀφήσῃ νὰ παρέλθωσιν αὗται ἄπρακτοι ἢ ὁ εἰς ὃν ἀντεπήχθη δὲν δεχθῇ τὸν ἀντεπαχθέντα αὐτῷ ὅρκον, θεωρεῖται ὁμολογηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τὸ δι' ὃ ὁ ὅρκος πραγματικὸν γεγονὸς (ἄρθρ. 352, 353)· τὸ αὐτὸ δὲ ἕπεται καὶ ὅταν ὁ γενόμενος δεκτὸς ὅρκος δὲν δοθῇ ἢ δὲν δοθῇ ἐμπροθέσμως, ἤτοι κατὰ τὴν ταχθεῖσαν πρὸς ὁρκοδοσίαν διορίαν (ἄρθρον 355). Ἐάν, ἀντιθέτως, ὁ ἐμπροθέσμως δεκτὸς γενόμενος ἐπακτὸς ἢ ἀντεπακτὸς ὅρκος δοθῇ ἐγκύρως, ἀποτελεῖ οὗτος μεταξὺ τῶν διαδίκων, τῶν κληρονόμων καὶ ἄλλων ἀντιπροσώπων αὐτῶν, πλήρη ἀπόδειξιν, ἀποκλείουσαν πᾶσαν ἀνταπόδειξιν καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν περὶ ψευδορκίας ἀπόδειξιν, ἐπιφυλαττομένης μόνον τῆς ποινικῆς καταδιώξεως, διότι ἐκ τῆς δόσεως αὐτῶν παράγεται νόμιμον τεκμήριον ἀμάχητον (jures et de jure) κατὰ τὸ ἄρθρον 357 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 273 τῆς πολιτικῆς δικονομίας.

Ἀνάκλησις ὅρκου. Ὁ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπαχθεὶς ἢ ἀντεπαχθεὶς ὅρκος δύναται νὰ ἀνακληθῇ μόνον ἐνόσῳ δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀντιδίκου ἡ περὶ ἀποδοχῆς αὐτοῦ δήλωσις. Γενομένης δὲ τυχὸν ἀνακλήσεως δὲν δύναται πλέον ὁ ἀνακαλέσας, μετανοῶν, νὰ ἐπαγάγῃ ἢ ἀντεπαγάγῃ τὸν ἅπαξ ἀνακληθέντα ὅρκον (ἄρθρον 356).

Δικαστικὸς ὅρκος. Ὁ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐπιβαλλόμενος ὅρκος ἐπιβάλλεται εἰς τρεῖς περιπτώσεις, ἤτοι: α') Ὅταν διὰ τῶν προσαχθεισῶν ἀποδείξεων κατέστησαν σφόδρα πιθανὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποδεικνύοντος λεγόμενα, ὁπότε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀποδείξεων ἐπιβάλλεται αὐτῷ ὅρκος καλούμενος *ἀναπληρωτικός*. β') Ὅταν, ἀντιθέτως, ἐκ τῶν προσαχθεισῶν ἀποδείξεων δὲν ἐξάγεται εἰμὴ ἀσθενὲς τεκμήριον ὑπὲρ τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ ἀποδεικνύοντος ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ὅρκος *ἀπαλλακτικὸς* (ἄρθρ. 379)· ἐὰν πρέπῃ νὰ ἐπιβληθῇ ὅρκος ἀναπληρωτικὸς ἢ ἀπαλλακτικὸς ἀπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἐν τούτῳ ὑπ' ὄψιν τὸν ἔχοντα κρείττονα γνῶσιν τοῦ πράγματος ἢ τὴν μείζονα ἀξιοπιστίαν διάδικον (ἄρθρον 380). γ') Ὅταν ἡ βάσις καὶ ἡ ὕπαρξις ἀπαιτήσεώς τινος ἢ γενομένης ζημίας εἶναι ἀποδεδειγμένη, εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ποσότης καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τῆς ζημίας δι' ἄλλων ἀποδεικτικῶν μέσων, ἐπιβάλλεται, εἰς τὸν ἔχοντα τὴν ἀπαίτησιν ἢ τὴν ζημίαν ὑποστάντα διάδικον περὶ τοῦ μεγέθους ὅρκος *ἐκτιμητικός*, τασσομένου ὑπερτάτου ὁρίου, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὁ ὀμνύων, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν δὲ ταύτην τὸ δικαστήριον πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὡς βάσιν τὴν ἀληθῆ ἀξίαν καὶ ὄχι τὴν κατὰ φαντασίαν (ἄρθρ. 383).

Διαδικασία ἐπιβολῆς δικαστικοῦ ὅρκου. Ἡ ἐπιβολὴ δικαστικοῦ ὅρκου προϋποθέτει ἔκδοσιν ἀποφάσεως διατασσούσης ἀποδείξεις ὡς καὶ διεξαγωγὴν αὐτῶν· ἑπομένως ἡ γενομένη προαπόδειξις δὲν δύναται νὰ συμπληρωθῇ δι' ἐπιβολῆς τοιούτου ὅρκου (ΑΠ. 325 τοῦ 1874). Πρὸς ἐπιβολὴν αὐτοῦ ἐκδίδεται παρεμπίπτουσα ἀπόφασις, διαλαμβάνουσα τὸ θέμα τοῦ ὅρκου, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν ταχθεῖσαν ἀπόδειξιν, καὶ τάσσουσα προθεσμίαν πρὸς δήλωσιν ἀποδοχῆς καὶ δόσιν αὐτοῦ, ἧς ἡ παραβίασις ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι θεωρεῖται ὡμολογημένον τὸ ἀντίθετον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ βεβαιωθῇ. Τὸ αὐτὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἔχει ἡ ἀποποίησις ἢ μὴ δόσις τοῦ δεκτοῦ γενομένου ὅρκου (ἄρθρ. 384). Δοθέντος δὲ τοῦ δικαστικοῦ ὅρκου ἐγκύρως, γεννᾶται ἀμάχητον τεκμήριον ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ δοθέντος ἐπακτοῦ ἢ ἀντεπακτοῦ ὅρκου (ἄρθρ. 382). Ἀντεπαγωγὴ ὅρκου δικαστικοῦ δὲν ἐπιτρέπεται, ἀλλ' ὁ διάδικος δύναται ἀντὶ τοῦ ἐπιβαλλομένου αὐτῷ δικαστικοῦ ὅρκου νὰ ἐπαγάγῃ τῷ ἀντιδίκῳ τὸν ὅρκον.

Τύπος ὅρκου. Ὁ ὅρκος δίδεται ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὁ δὲ τύπος αὐτοῦ εἶναι ὁ ἑξῆς: «ὀμνύω εἰδὼς κάλλιστα τὰς εἰς τὴν ψευδορκίαν ἐπιβαλλομένας ποινὰς ὅτι..... οὕτως εἴη μοι ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ Εὐαγγέλιον». Κατὰ τὴν ὁρκοδοσίαν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ θρησκεία τοῦ ὀμνύοντος καὶ ὁ εἰς τὴν θρησκείαν αὐτοῦ ἐθιζόμενος τύπος (ἄρθρ. 373). Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος μὴ ἀνήκων εἴς τινα θρησκείαν, ὁ λέγων ὅτι εἶναι ἄθεος καὶ ἑπομένως δὲν ἔχει θρησκείαν ἀρνούμενος δὲ νὰ ὀμόσῃ θεωρεῖται ἀποποιούμενος τὸν ὅρκον (*Glasson* I § 851, *Εὐκλείδου* § 227, σημ. 3). Κατὰ τὸ ἄρθρον 77 τοῦ περὶ καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νόμου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 οἱ κληρικοὶ δὲν ὀμνύουσιν ὅρκον, ἀλλ' οἱ μὲν ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτῶν, οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι ἐπὶ τῇ ἱερωσύνῃ των διαβεβαιοῦσιν ὅτι θὰ εἴπωσι τὴν ἀλήθειαν, ὁ τύπος δὲ οὗτος ἰσχύει κατὰ τὸν νόμον τῆς 31 Μαΐου 1860 καὶ διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὺς κληρικοὺς τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὅρκου δόσις. Ὁ ὅρκος προϋποθέτει ἔκδοσιν ἀποφάσεως ὁριζούσης τὸ θέμα τοῦ ὅρκου, προθεσμίαν πρὸς δήλωσιν ἀποδοχῆς ἢ ἀντεπαγωγῆς καὶ τὸ δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου δοθήσεται ὁ ὅρκος, ὅπερ ἐστὶ τὸ τῆς δίκης· ἐνίοτε ὅμως, ὅταν λ. χ. ὁ ὀμόσων κατοικῇ μακρὰν ἢ ἀσθενῇ, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ, ἀλλὰ δι' ἀποφάσεως, ἡ δόσις αὐτοῦ ἐνώπιον ἄλλου δικαστηρίου δημοσίᾳ συνεδριάζοντος, ἐν περιπτώσει δὲ ἀσθενείας, ἐνώπιον εἰσηγητοῦ μεταβαίνοντος κατ' οἶκον τοῦ ἀσθενοῦς διαδίκου. Ὁ ὅρκος πρέπει νὰ δίδεται αὐτοπροσώπως, διότι δὲν συγχωρεῖται νὰ ὀμόσῃ τις δι' ἄλλον, ἐκτὸς ἐὰν οὗτος εἶναι ἀνίκανος, οἷον ἀνήλικος, ἀπηγορευμένος, ὅτε ὀμνύει ὁ νομίμως ἐκπροσωπῶν αὐτὸν (ἄρθρ. 358—362). Ὁ ὅρκος δίδεται περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀποδεικτέου γεγονότος, ἐὰν ὅμως διάδικός τις, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπήχθη ἢ ἀντεπήχθη ὁ ὅρκος, δὲν δύναται νὰ ὀμόσῃ ὅτι γινώσκει ὁ ἴδιος τὸ πρᾶγμα, πρέπει νὰ ὀμόσῃ ὅτι, καίτοι προσπαθήσας ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ λόγον διὰ νὰ πεισθῇ ἢ νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ βεβαιωτέου γεγονότος· ὁ τοιοῦτος δὲ ὅρκος, καλούμενος *ὅρκος εἰδήσεως*, ἔχει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα οἷα καὶ ὁ ὅρκος τῆς ἀληθείας (ἄρθρ. 363). Καὶ ὁσάκις μὲν πρόκειται περὶ ὁρκοδοσίας ἑνὸς προσώπου, οὐδὲν τὸ ἰδιάζον παρουσιάζεται, ὑπάρχουσιν ὅμως ἰδιαίτεραι περιπτώσεις ἐν τῇ ὁρκοδοσίᾳ νομικῶν προσώπων, ἑταιρειῶν, ὁμοδίκων, ἀλληλεγγύων δανειστῶν ἢ ὀφειλετῶν, πρωτοφειλετῶν καὶ ἐγγυητῶν, κληρονόμων καὶ ἀντιπροσώπων περὶ ὧν ἐλήφθη εἰδικὴ πρόνοια ἐν τοῖς ἄρθροις 364—372 τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας: α') Ὡς πρὸς τὰ νομικὰ πρόσωπα ἐπαγομένου αὐτοῖς ὅρκου τῆς περὶ ἀποδοχῆς, ἀποποιήσεως ἢ ἀντεπαγωγῆς δηλώσεως δέον νὰ προηγηθῇ ἀπόφασις τοῦ διοικοῦντος αὐτὰ συμβουλίου (ἄρθρ. 364)· μετὰ τὴν νόμιμον ἀποδοχὴν ὁ ὅρκος δίδεται παρὰ τοῦ προϊσταμένου τοῦ νομικοῦ προσώπου (σωματείου, κοινότητος κλπ.), καθ' ἃ εἰδικώτερον ἐκτίθεται ἐν ἄρθρῳ 365—367 τῆς πολιτικῆς δικονομίας. β') Ἐπὶ ὁμοδίκων, εἰς οὓς ἐπήχθη ὅρκος, πρέπει νὰ ὀμόσουν ἅπαντες, ἕκαστος δι' ἑαυτόν, καθ' ὅσον οὔτε ὁ δοθεὶς ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ὠφελεῖ τοὺς λοιπούς, οὔτε ἡ ὅρκισις αὐτοῦ βλάπτει τούτους (ἄρθρ. 368). γ') Ἐπὶ ἀλληλεγγύων δανειστῶν ἢ ὀφειλετῶν ὁ παρ' ἑνὸς ἐκ τούτων δοθεὶς ἔχει ἀποτελέσματα καὶ ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς (ἄρθρ. 369). δ') Ἐπὶ ἐγγυήσεως ὁ ὑπὸ τοῦ πρωτοφειλέτου δοθεὶς ἀπαλλάσσει καὶ τὸν ἐγγυητὴν καὶ τἀνάπαλιν ὁ ὑπὸ τοῦ ἐγγυητοῦ τὸν πρωτοφειλέτην (ἄρθρ. 370). ε') Ἐπὶ ἑταιρειῶν ἐμπορικῶν ὀμνύουσιν ὅλα τὰ μέλη, ἐκτὸς ἐὰν ταῦτα ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τῆς ἑταιρείας εἴς τινα ἐξ αὐτῶν ἢ τρίτον τινά, ὅτε οὗτος πρέπει νὰ ὀμόσῃ (ἄρθρ. 371). στ') Ἐπὶ κληρονόμων, ἐὰν ὁ ἀρχικὸς διάδικος ἀπεβίωσε, πρὸ πάσης δηλώσεως ἀποδοχῆς, ἀποποιήσεως, ἀντεπαγωγῆς ἢ δόσεως τάσσεται νέα εἰς τοὺς κληρονόμους προθεσμία πρὸς τοῦτο, κατὰ τὸ ἄρθρον 372. ζ') Ἐπὶ δημοσίου ὁ ὅρκος δίδεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κατὰ τὸν νόμον ϠΙΣΤ' τῆς 10 Μαρτίου 1881.

Ἀντιρρήσεις κατὰ ὁρκοδοσίας. Παρὰ τὸν κανόνα ὅτι τὸ διατακτικὸν τῶν ἀποφάσεων δὲν πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὅρου τινός, ἡ πρακτικὴ τῶν δικα-

Digitized by Google

στηρίων πρὸς οἰκονομίαν χρόνου καὶ δαπανῶν καθιέρωσεν ὥστε μετὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ὅρκου νὰ τάσσωνται καὶ αἱ συνέπειαι τῆς δόσεως ἢ μὴ δόσεως αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη ἡ διαδικασία τῶν ἀντιρρήσεων κατὰ τῆς ὁρκοδοσίας, ἥτις σκοπεῖ τὴν πρόληψιν τῶν συνεπειῶν τῆς δόσεως, μέχρις οὗ τὸ δικαστήριον ἐκδικάσῃ τὰς ἀντιρρήσεις ταύτας, στρεφομένας κυρίως εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι κακῶς ἐπεβλήθη ὁ ὅρκος, διότι δὲν ἐξετιμήθησαν ὀρθῶς αἱ ἀποδείξεις ἢ ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ διάδικος ἀνεκάλυψεν ἔγγραφα δίδοντα ἀλλοίαν τροπὴν εἰς τὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς. Τὸ δικαστήριον δεχόμενον κατ' ἀρχὴν τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀντιρρήσεων, ἐπιτρέπει νὰ δοθῇ ὅρκος τυχαίως, μετὰ δὲ τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν κρίσιν ἀποφαίνεται κατὰ τὰς περιστάσεις ἀποδεχόμενον ἢ ἀπορρίπτον αὐτάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου*, Ἐγχ. § 196—202.—*Εὐκλείδου*, Δικ. § 224—230.—*Λιβαδᾶ*, Δικ. § 1314—1351.—*Garsonnet*, § 256 καὶ ἑπ.—*Bonfils* § 1162 καὶ ἑπ. Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ποιν. Δίκ.]* Ὁ *ὅρκος* ἐν τῇ ποινικῇ δικονομίᾳ δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς μέσον ἀποδείξεως· ἐν αὐτῇ γίνεται μόνον λόγος περὶ ὅρκου τῶν μαρτύρων, πραγματογνωμόνων, ἐνόρκων, ὡς ὑποσχετικοῦ. Κ. Γ. Π.

—*[Ἱστορ.—Λαογρ.]* Τῶν *ὅρκων* δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ τρόπου δι' οὗ πιστεύεται ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἡ τιμωρία ἐν περιπτώσει παραβάσεώς του. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν οἱ στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς μαγικῆς δυνάμεως τῆς λέξεως. Ὁ ὁρκιζόμενος οὐδένα ἐπιμαρτύρεται, ἀλλὰ καταρᾶται ἑαυτὸν ὑπὸ αἵρεσιν (ζητῶν δηλαδὴ νὰ τιμωρηθῇ ἂν παραβῇ τὸν ὅρκον του). Ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι ἡ παλαιοτέρα καὶ ἀπαντᾷ οὐ μόνον εἰς τοὺς κατὰ φύσιν καὶ τοὺς παναρχαίους λαούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πεπολιτισμένους ὡς ἐπιβίωσις. Ὁ ὁρκιζόμενος, καθ' ἣν ὥραν ὁρκίζεται προφέρων τὴν κατάραν, προβαίνει καὶ εἰς μαγικὴν πρᾶξιν (χύνει οἶνον κατὰ γῆς, θραύει ἀγγεῖον, ρίπτει λίθον κλπ.) καταστροφικοῦ χαρακτῆρος, ὁ δὲ ὅρκος του ἔχει συνήθως χαρακτῆρα παρομοιώσεως: «ὅπως χύνεται ὁ οἶνος, οὕτω νὰ χυθῇ τὸ αἷμά μου ἂν ἐπιορκήσω». Τὸ θεῖον εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν ὅρκων οὐδὲν διαδραματίζει διὰ τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον. Ἡ τιμωρία θὰ ἐπέλθῃ διότι ἐλέχθη. Σὺν τῷ χρόνῳ, μὲ τὴν δημιουργίαν ἀντιλήψεως περὶ προσωπικοῦ θεοῦ, δικαιοκρίτου καὶ ἐφόρου τῆς ἠθικῆς τάξεως ἐν τῷ κόσμῳ, ὁ ὅρκος ἔλαβεν ἄλλον χαρακτῆρα. Ἡ τιμωρία τῶν ἐπιόρκων ὑπήχθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θεοῦ. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην κατηγορίαν τῶν ὅρκων ὁ ὀμνύων ἐπιμαρτύρεται τὸν θεὸν ἢ ἄλλο συναφὲς πρὸς τὴν θρησκείαν πρᾶγμα, περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του, ρητῶς ἐκφράζων ἢ ὑπονοῶν ἁπλῶς ὅτι ἀναμένει τὴν θείαν δίκην ἂν ψεύδεται.

Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ἀνήκουν οἱ ὅρκοι, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν μὲν τὸν τίτλον τῆς προηγουμένης κατηγορίας, τῆς παραβάσεως ὅμως τῶν ὁποίων ἡ τιμωρία δὲν εἶναι διαπεπιστευμένη ἁπλῶς εἰς τὸν θεόν. Ὁ στρατιώτης, ὁ πολίτης, ὁ ἐκλογεύς, ὁ ὑπάλληλος, ὁ δικαστής, ὁ μάρτυς, ὁ ἐπιστήμων ὁρκίζεται καθ' ὡρισμένον τύπον εἰς τὰς ὠργανωμένας πολιτείας, ἀλλ' ὁ ὅρκος του καὶ ἡ τυχὸν παράβασίς του δὲν παραμένει ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις. Ὁ οὕτω ἐπίορκος τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐπὶ ψευδορκίᾳ ἢ ἐπιορκίᾳ. Ὁ ὅρκος δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εἶναι ἁπλῆ ὑπόσχεσις ἔναντι τῆς πολιτείας, παρ' ὅλον τὸν θρησκευτικόν του τύπον, καὶ δίδεται μόνον διὰ νὰ ὑπάρχῃ νομικὴ δικαιολογία διώξεως ἐν περιπτώσει μὴ συμφώνου πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας διαγωγῆς. Πλὴν τῶν τριῶν τούτων μεγάλων κατηγοριῶν (μαγικῶν, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν), δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ ἄλλας δευτερευούσας κατηγορίας ὅρκων, ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ, ἀποτελούσας παραλλαγὰς τῶν μεγάλων, ὡς: α) τὰς αὐτοκατάρας (νὰ μὴ χαρῶ τὴ μάννα μου, ἀστροπελέκι νὰ μὲ κάψῃ), β) τοὺς ὅρκους καθ' οὓς καλεῖται ὡς μάρτυς καὶ τιμωρὸς πρᾶγμά τι (μὰ τὴ φωτιά, μὰ τὸ ψωμί), γ) τοὺς ὅρκους εἰς οὓς μνημονεύεται τὸ ὡς παρακαταθήκη τῆς τηρήσεως τοῦ ὅρκου τιθέμενον πρᾶγμα (στὰ μάτια μου, στὴν ψυχή μου). Εἶδος ὅρκου ἦτο καὶ ἡ λεγομένη *θεοκρισία* (βλ. λ.). Θ. Π.

—*[Ρητορ.]* Ὁ *ὅρκος* ἀνήκει εἰς τοὺς *ἐξωτερικοὺς τόπους*, εἶναι δὲ ὁμολογία μετὰ προσλήψεως τοῦ θείου, ἀναπόδεικτος ἄλλως. Καθ' ὅσον δὲ ὁ ὅρκος εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν ἢ καθ' ἡμῶν, θέλομεν μεταχειρισθῇ εἰς κατασκευὴν ἢ ἀνασκευὴν αὐτοῦ ὅσα καὶ περὶ τῆς μαρτυρίας προκειμένου, λαμβάνοντες δηλαδὴ ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ περὶ εὐορκίας ἢ ψευδορκίας ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενα. Ι. Φ. Δ.

— **ὅρκος ἐξώδικος** *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. λ. *ἐξώδικος*.

Ὀρκὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κέω, ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 37°39'25" Β., μῆκ. 24°17'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens and Zea island) εἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μακρυαπούντα-Καμπούρη καὶ τοῦ ἐφ' οὗ ὁ φάρος Ἁγίου Νικολάου. Σ. Ε. Λ.

Ὀρκύνιος ***δρυμὸς*** (Hercynia Silva) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ ἄλλως *Ἑρκύνιος δρυμὸς* ἢ *Ἀρκύνια ὄρη*. Ὄνομα κελτικῆς καταγωγῆς, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον κατ' ἀρχὰς τὸ σύνολον τῶν δασωδῶν ὀρέων τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς γνωστῆς τότε Εὐρώπης. Ἀργότερον, ἀπὸ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, ἐκαλοῦντο αἱ ὀροσειραὶ τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας ἐκ Δ. πρὸς Α. καὶ ἀπὸ τοῦ Μοίνου (Μάϊν) μέχρι τοῦ Μάργου (Μοράβα). Τέλος, εἰδικώτερον, ἡ ὀροσειρὰ ἡ περιβάλλουσα τὰ βόρεια τῆς Βοημίας, τῆς ὁποίας κυριώτερος κλάδος εἶναι τὰ Σούδητα ὄρη (νῦν Erzgebirge). Σήμερον καλεῖται *Χάρτζ* (Harz ἢ Hartz). Α. Θ. Σ.

ὁρκωμοσία (ἡ)· ὁρκοδοσία, ὅρκισις (ἐκ τοῦ *ὅρκος* καὶ *ὄμνυμι*).

— *[Διοικ.]* Βλ. λ. *ὅρκος*.

ὁρκωμοτῶ (*—έω*)· δίδω ὅρκον, ὁρκίζομαι.

ὁρκωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὁρκωτόν.

ὁρκωτός, *—ή, —όν*· ἔνορκος, ὡρκισμένος: «ὁρκωτὸν δικαστήριον», ἄλλως «τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων».

— **ὁρκωτὰ** ***δικαστήρια***. Τὰ δικαστήρια τὰ ἀποτελούμενα ἐκ δικαστῶν οὐχὶ μονίμων, ἀλλὰ προσκαίρως καὶ εἰδικῶς δι' ἑκάστην ὑπόθεσιν λαμβανομένων, ἐκ πολιτῶν ἐχόντων ὡρισμένα προσόντα, οἵτινες πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συζητήσεως δίδουσιν ὅρκον περὶ τῆς εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των. Ἐκ τούτου προέκυψεν ἡ ὀνομασία τῶν συγκροτούντων τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον ὡς *ἐνόρκων* (βλ. λ.) *δικαστῶν*. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους οὐχὶ σπάνιαι ἐσφαλμέναι, κατὰ κοινὴν ἀντίληψιν, ἐτυμηγορίαι τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων, σχεδὸν πάντοτε ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων, ἐκλόνισαν πανταχοῦ τὸν θεσμὸν τῶν ἐνόρκων καὶ ἐγένοντο ἀφορμὴ ν' ἀμφισβητηθῇ σπουδαίως ἡ χρησιμότης αὐτοῦ. Μετὰ τὴν πανταχοῦ ἀνεγνωρισμένην καὶ συνταγματικῶς παρ' ἡμῖν ἠγγυημένην ἀνεξαρτησίαν τῶν τακτικῶν δικαστῶν, δὲν ἀπομένει ὑπὲρ τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος εἰμὴ ἡ παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ προβαλλομένη ἔλλειψις εἰδικεύσεως τῶν τακτικῶν δικαστῶν πρὸς ὀρθὴν ἐκδίκασιν τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων, εἰς ἅς, κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις, τὸν πρωτεύοντα ρόλον παίζει ὁ ἐγκληματίας καὶ οὐχὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἀδίκημα, ἧς ἐλλείψεως ἕνεκεν ὁ κυρίως εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἀσχολούμενος δικαστὴς εἶναι ἀνεπιτήδειος νὰ κρίνῃ τὰς σοβαρωτέρας ἀξιοποίνους πράξεις, τὰ κακουργήματα. Τὸ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων ἐπιχείρημα τοῦτο ἀντιστρέφεται κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων, οἵτινες ἀντιπροβάλλουσι τὴν παρὰ τοῖς ἐνόρκοις μείζονα ἔλλειψιν πάσης σχετικῆς μορφώσεως καὶ τὴν συμπαρομαρτοῦσαν ἀνυπαρξίαν συναισθήσεως τῆς ἰδίας αὐτῶν ὡς δικαστῶν εὐθύνης, ἐξ οὗ καὶ τὸ φαινόμενον ὅτι οἱ ἔνορκοι κρίνουσι συνήθως μετ' αὐστηρότητος τὰ ἀδικήματα, ἅτινα δύνανται νὰ ἐμφανίζωσι κίνδυνον διὰ τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ δικάζοντες (π.χ. τὰ κατὰ τῆς περιουσίας ἀδικήματα οἱ μικροϊδιοκτῆται ἢ οἱ ἔμποροι) καὶ ἀντιθέτως ἀφειδῶς ἐπιεικεῖς καὶ ὅλως ἀδιάφοροι δείκνυνται ἔναντι τῶν ἀδικημάτων τῶν μὴ προσβαλλόντων τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν (*Garraud*, Traité d'instr. crimin. IV § 1441—1443).

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιφρονουσῶν μερίδων πολεμικὴ συνεχίζεται ἀκόμη καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν δημοσίαις διαλέξεσι (βλ. ἰδίως τὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Sociétés savantes τῶν Παρισίων συζήτησιν κατὰ τὴν 21 Δεκεμβρίου 1928 ἐν «Revue pénitentiaire et de Droit pénal», 1928, σελ. 237 καὶ τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῶν *Forgues* καὶ *Dallant* αὐτ. 1929, σελ. 262 καὶ 1930 σελ. 64), πανταχοῦ δὲ σχεδὸν ἐπροτάθησαν καὶ ἐπηνέχθησαν οὐσιώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεταρρυθμίσεις τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐνόρκων. Αἱ ριζικώτεραι εἶναι αἱ γενόμεναι ἐν Γερμανίᾳ διὰ τῆς «Verordnung über Gerichtsverfassung und Strafrechtspflege» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1924 (κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου τῆς 8 Δεκεμβρίου 1923), δι' ἧς τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον συναπετέλεσε μετὰ τοῦ τῶν συνέδρων ἓν δικαστήριον, συγκείμενον ἐκ τριῶν τακτικῶν δικαστῶν καὶ ἓξ ἐνόρκων, δικαζόντων πάντων ἀπὸ κοινοῦ περί τε τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἐπιβλητέας ποινῆς. Ἔτι ριζικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ μεταρρύθμισις ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τοῦ Regio decreto τῆς 23 Μαρτίου 1931 (κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου 2260 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1925), δι' οὗ τὸ κακουργιοδικεῖον κατέστη δικαστήριον μόνιμον καὶ συνεχές, ἀπαρτιζόμενον ἐκ δύο τακτικῶν δικαστῶν καὶ πέντε παρέδρων (assessori), λαμβανομένων ἐν ἀρχῇ ἑκάστης συνόδου, δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς δικασθησομένας, διὰ κληρώσεως ἐκ τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν δι' ἑκάστην περιφέρειαν ἐφετείου διοριζομένων τελικῶς κατὰ διετίαν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, παρέδρων. Οἱ πάρεδροι οὗτοι, διοριζόμενοι ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων προσόντων, δίδουσι τὸν ὅρκον τῆς διὰ τὴν διετίαν ὑπηρεσίας των ἐνώπιον δικαστοῦ.

Ἐν Οὐγγαρίᾳ διὰ τοῦ νόμου XIII τοῦ 1914 καὶ ἐν Πολωνίᾳ διὰ τῆς νέας ποινικῆς δικονομίας τοῦ 1928, αἱ σπουδαιότεραι εἰσαχθεῖσαι τροποποιήσεις τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος εἶναι ἡ καθιερώσασα τὴν συμμετοχὴν τοῦ προέδρου τῶν συνέδρων εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν ἐνόρκων καὶ ἡ χορηγήσασα τῷ δικαστηρίῳ τῶν συνέδρων τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀκυρώσεως καὶ τῆς ἀθωωτικῆς ἔτι ἐτυμηγορίας τῶν ἐνόρκων, ὁσάκις ὁμοφώνως πείθεται τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων ὅτι ἡ ἀθωωτικὴ ἀπόφασις τῶν ἐνόρκων ἦν ἀποτέλεσμα τῆς πλάνης αὐτῶν.

Παρ' ἡμῖν νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις τείνουσαι εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος, κατὰ τρόπον ὥστε ἡ ἐπὶ κακουργημάτων κρίσις καὶ ἀπόφανσις περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου νὰ μὴ ἀνήκῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἐνόρκους, δὲν εἶναι δυναταί, λόγῳ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 100 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, καθ' ἣν «τὰ κακουργήματα δικάζονται παρὰ τῶν ἐνόρκων». Δι' ὃ καὶ ἡ μέριμνα τοῦ νομοθέτου ἐστράφη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν περὶ καταρτίσεως τοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων διατάξεων, ἵνα καταστῇ ἐφικτὴ ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλληλοτέρων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν καθηκόντων ἐνόρκου πολιτῶν. Οὕτω, διὰ τοῦ νόμου 5026 τῆς 17 Ἰουνίου 1931 (ἐκδοθέντος μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἐν τῇ «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» τοῦ ἄρθρου *ἔνορκοι*), ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων ἐν τῇ ἕδρᾳ ἑκάστου πρωτοδικείου ἀνετέθη, ἀντὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ ἀρχικοῦ νόμου ΒΚΗ' «Περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν» ἐπιτροπῆς, εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πρωτοδικῶν, ὅστις ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν τῶν δημοτικῶν, κοινοτικῶν ἢ ἄλλων ἀρχῶν, ὡς καὶ ἀνεγνωρισμένων σωματείων, συντασσομένῳ καταλόγῳ ἐνόρκων περιλαμβάνει οὐχὶ πάντας τοὺς ἔχοντας κατὰ νόμον τὰ προσόντα τοῦ ἐνόρκου, ἀλλ' ἐκείνους μόνον ἐκ τούτων, οὓς κρίνει ἱκανωτέρους πρὸς ἄσκησιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἐνόρκου. Ἵνα δὲ ἡ τῶν ἱκανωτάτων ἐκλογὴ ἐξασφαλισθῇ, ὁ νόμος περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ γενικῷ καταλόγῳ ἐγγραπτέων μέχρι 400, διὰ δὲ τὰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην μέχρις 600. Καὶ τὸ συμβούλιον τῶν πρωτοδικῶν, ὅπερ ἀποφαίνεται ἐπὶ τῶν ἐνστάσεων κατὰ τοῦ καταρτισθέντος ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως καταλόγου καὶ κηρύσσει τοῦτον ἐκτελεστὸν καὶ ἰσχύοντα διὰ τὸ ἑπόμενον δικαστικὸν ἔτος (1 Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους Ἰουνίου), ἐγγράφει τοὺς τυχὸν παραλειφθέντας, μέχρις, ἐννοεῖται, τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἀνωτέρω ἀριθμοῦ 400 ἢ 600, ἐφ' ὅσον κρίνει τούτους πράγματι ἱκανοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν καθηκόντων ἐνόρκου, ἢ διαγράφει τοὺς κατὰ τὴν κρίσιν του κακῶς ἐγγραφέντας ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως. Ὅπως ἀποβῇ ἀφ' ἑτέρου ἧττον ἐπαχθὲς διὰ τοὺς ἀπασχολουμένους ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν πολίτας τὸ λειτούργημα τοῦ ἐνόρκου καὶ παύσῃ ἡ παρατηρουμένη πρὸς ἄσκησιν αὐτοῦ ἀπροθυμία, ἧς ἕνεκεν οὐχὶ σπανίως ματαιοῦται ἡ ἐκδίκασις τῶν σοβαρωτέρων ἰδίᾳ κακουργημάτων, ὁ νόμος 5026, τὸ μὲν περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν συγκροτούντων τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον ἀπὸ δώδεκα εἰς δέκα, τὸ δὲ ὥρισε τὴν διάρκειαν ἑκάστης συνόδου τοῦ *κακουργιοδικείου* εἰς 24 τὸ πολὺ ἡμέρας καὶ διῄρεσε ταύτην εἰς δύο περιόδους, δι' ἑκάστην τῶν ὁποίων κληροῦνται τριάκοντα ἔνορκοι ἐκ τῶν ἑκατόν, οὓς ἐκ τοῦ γενικοῦ καταλόγου ἐκλέγει δέκα τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριάσεων τοῦ κακουργιοδικείου τὸ συμβούλιον τῶν πρωτοδικῶν (ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸν νόμον ΒΚΗ' συμβουλίου ἐφετῶν). Ἐκ τῶν τριάκοντα δι' ἕκαστον δωδεκαήμερον τῆς συνόδου κληρουμένων ἐνόρκων, οἱ μὲν εἴκοσιν πρῶτοι εἶναι τακτικοί, οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς δέκα ἀναπληρωτικοί. Οὕτω κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ εἰδικοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων τρὶς γίνεται ἐκλογὴ τῶν ἱκανωτέρων πρὸς ἄσκησιν τῶν καθηκόντων ἐνόρκου πολιτῶν, ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ γενικοῦ καταλόγου, ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν πρωτοδικῶν κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ καταλόγου τούτου ὁριστικοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συμβουλίου κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ εἰδικοῦ δι' ἑκάστην σύνοδον καταλόγου ἐξ 100 ἐνόρκων· ἐκ τῶν ἑκατὸν δὲ τούτων, οἵτινες βεβαίως θὰ εἶναι οἱ καταλληλότατοι πάντων τῶν πολιτῶν, ἀπὸ ἀπόψεως ἤθους, χαρακτῆρος, μορφώσεως, νοημοσύνης, διὰ τὸ ὑψηλὸν λειτούργημα τοῦ ἐνόρκου, ὁ κλῆρος ἀποφασίζει τίνες θ' ἀσκήσωσι τοῦτο καθ' ἑκάστην τῶν δύο περιόδων τῆς συνόδου καὶ τίνες θ' ἀποτελῶσιν εἰς ἑκάστην δικασθησομένην ὑπόθεσιν τὸ μέλλον νὰ δικάσῃ ταύτην δεκαμελὲς ὁρκωτὸν δικαστήριον. Ἔλαβε λοιπὸν ὁ νομοθέτης, διὰ τοῦ νόμου 5026, ὅλα τὰ δυνατὰ μέτρα, ἵνα οἱ ἔνορκοι, οἱ δικάζοντες, εἶναι οἱ μᾶλλον ἱκανοὶ καὶ ἀνεπηρέαστοι ἐκ τῶν πολιτῶν, ἡ ἐφαρμογὴ δὲ τοῦ νόμου τούτου, ἀρξαμένη ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1931, θὰ δείξῃ ἂν ὁ μὴ κατ' ἐπάγγελμα δικαστὴς πολίτης, ὁ ἄριστος, εἶναι κατάλληλος πρὸς ἄσκησιν δικαστικῶν καθηκόντων καὶ δὴ ἐπὶ τῶν σοβαρωτέρων ἀδικημάτων.

Σημειωτέον, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν λ. ***ἔνορ-***

Digitized by Google

κοι γραφέντων, ὅτι μετὰ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγκροτούντων τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον ἀπὸ δώδεκα εἰς δέκα, ὁ κατηγορούμενος καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαιρῶσι πέντε ἑκάτερος ἐνόρκους ἀντὶ τῶν πρότερον ἕξ.
Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

'Ορλάνδος (Orlando). Ἰταλικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος, ὅπερ εἰς τὴν γαλλικὴν ἀπαντᾷ ὡς *Ρολάνδος* (Roland). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται μεσαιωνικὸς ἥρως θρύλων καὶ ποιημάτων, σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὰ κατορθώματα τοῦ Καρλομάγνου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀνεψιός. Ταυτίζεται πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ γαλλικοῦ «Ποιήματος τοῦ Ρολάνδου». Τὸ κυριώτερον περὶ αὐτοῦ ἔργον εἰς τὴν ἰταλικὴν εἶναι ὁ «Μαινόμενος Ὀρλάνδος» (Orlando furioso) τοῦ Ἀριόστου. Μ. Δ. Β.

'Ορλάνδος. Ὄνομα οἰκογενείας ἐκ Κρανιδίου καταγομένης, ἀλλὰ ἐν Σπέτσαις ἐγκατασταθείσης κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Διεκρίθησαν δ' αὐτῆς οἱ οἱ ἑξῆς: —1) *Ἰωάννης*, γεννηθεὶς τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οὗτος, πλουσιώτατος ὢν ἐκ τῆς ναυτιλίας, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος τῷ 1821 διέθετο ἱκανὰ πλοῖα καὶ πολιορκηθέντος τοῦ Ναυπλίου ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς καταλήψεως αὐτοῦ (30 Νοεμβρίου 1822), ἡ δ' ἐν Ἄστρει πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξελέξατο αὐτὸν πρόεδρον τοῦ βουλευτικοῦ· διότι ὁ πενθερός του Λάζαρος Κουντουριώτης ἠρνήθη τὸ ἀξίωμα. Τῷ 1823 διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Α. Λουριώτου τὸ δάνειον τῆς ἀνεξαρτησίας, δι' ὃ συκοφαντηθεὶς ἀπελογήθη τῷ 1841, ἐκδοὺς τὴν ἀπολογίαν του ὡς καὶ ὁ Λουριώτης κατὰ τοῦ Γ. Σπανιωλάκη. Πολιτευόμενος ἐν τῇ πατρίδι, ἀπέθανε τῷ 1852 ἐν Ὕδρᾳ, ἧς ἐξελέγη καὶ παραστάτης. —2) *Κωνσταντῖνος*, υἱὸς αὐτοῦ. Ὡς πλοίαρχος ἰδίου πλοίου ἀπεστάλη ἅμα τῷ Ἀγῶνι εἰς Σῦρον, ὅπως κατασκοπεύῃ τὰς κινήσεις τῶν καθολικῶν Συριανῶν, οἵτινες, προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἐπρόδιδον εἰς τοὺς Τούρκους τὰς ἑλληνικὰς ἐνεργείας κατὰ θάλασσαν, καὶ ἔδρασε κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. —3) *Ἀναστάσιος*, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, γεννηθεὶς τῷ 1816. Ἐσπούδασεν ἐν Αἰγίνῃ ἐπὶ Καποδιστρίου (1828—1831) καὶ εἶτα διωρίσθη γραμματεὺς τῆς καγκελλαρίας. Παραιτηθεὶς ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὸ ναυτικόν, εἰς ὃ ἀνεδείχθη καὶ τὰ μέγιστα ὠφέλησε γράψας τὸν ἑλληνικὸν «Νηογνώμονα». Τῷ 1869 ἐξέδοτο τὰ «Ναυτικὰ» (ἀφήγησιν τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων καὶ ἰδίᾳ τῶν Σπετσῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τόμους δύο ἐν Ἀθήναις). Τῷ 1878 συγγράψας ἐξέδοτο τὸ ἔργον «Περὶ τῆς νήσου Πέτσας ἢ Σπετσῶν» ἐν Ἀθήναις.—4) *Ἐμμανουήλ*, πεσὼν ἐν ταῖς περὶ τὴν Ναύπακτον μάχαις τῷ 1823. Τ. Ε. Ε.

— **'Ορλάνδος**, *Ἀναστάσιος*. Ἕλλην ἀρχιτέκτων-ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1890. Διδάκτωρ ἅμα τῆς φιλολογίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1917, διορισθεὶς διευθυντὴς ἀναστηλώσεως ἀρχαίων μνημείων ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας. Τῷ 1920 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, μορφολογίας καὶ ρυθμολογίας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν, τῷ δὲ 1926 καὶ ἀκαδημαϊκός. Ὁ Ὀρλάνδος, ἀνασκάψας καὶ μελετήσας πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἰδίως βυζαντινά, συνέγραψε πολλὰς πραγματείας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Τὸ αέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος» (Ἀθῆναι 1915), «Ὁ ἐν Στράτῳ τῆς Ἀκαρνανίας ναὸς τοῦ Διὸς» (1916), «Ὁ ἐν Ἐλευσῖνι ναὸς τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος» (1920), «Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης» (1921), «Ἡ ὅμορφη ἐκκλησιὰ» (1921), «Μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονικὴ» (1927), «Παλαιοχριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Λέσβου» (1928), «Monuments byzantins de Chio» (1931). Συνεργάτης της «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Β. Δ. Θ.

'Ορλάντο (Orlando) *[Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς Ἰταλίας (τὸ *Ἀγάθυρνον* τοῦ Πτολεμαίου) ἐν τῇ βορείῳ ἀκτῇ τῆς Σικελίας, παρὰ τὴν Νάξο. Εἶναι ἀπόκρημνον καὶ καταλήγει εἰς ἐπικινδύνους σκοπέλους καὶ ὑφάλους. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει νεκροταφεῖον καὶ ναός. Εἶναι γνωστὸν ἐξ ὁμωνύμου ναυμαχίας, ἥτις ἔλαβε χώραν τὴν 4 Ἰουλίου 1299 μεταξὺ τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ἰακώβου Β' καὶ τοῦ δον Φαβρικίου, υἱοῦ τοῦ Πέτρου Γ' βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Σικελικοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ ναύαρχος τῶν Ἀραγονσίων Ρογῆρος Λαούρια ἐνίκησε τοὺς Σικελούς, αἰχμαλωτίσας 18 πλοῖα αὐτῶν μετὰ πολλῶν ἀνδρῶν, τοὺς πλείονας τῶν ὁποίων κατόπιν κατέσφαξε. —2) Ἀκρωτήριον τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, προέκτασις τοῦ φερωνύμου ὄρους, τοῦ διαμορφοῦντος τὸν κόλπον τῆς Γαέτας (πλάτ. 43°13' Β., μῆκ. 13°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1841: Civita Vecchia to Naples). Μ. Δ. Β.—Σ. Ε. Λ.

— **'Ορλάντο** (Orlando) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Φλόριντα, πρωτεύουσα τῆς κομητείας Ὄραιντζ. Κάτ. 35.500, ἐξ ὧν 8.462 νέγροι. Εἶναι ἀεροπορικὸς σταθμὸς καὶ ὀνομαστὸν κέντρον τουρισμοῦ, κυνηγίου καὶ ἁλιείας. Ἡ περιφέρεια αὐτῆς εἶναι πλήρης λιμνῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὑπερβαίνει τὰς 1.000. Εἶναι ἐπίσης σημαντικὴ κεντρικὴ ἀγορὰ ὀπωρῶν, ἰδίως κίτρων, συγκεντρουμένων ἐν αὐτῇ ἐκ τῶν πέριξ περιφερειῶν. Μ. Δ. Β.

'Ορλάντο (Orlando), *Βίκτωρ-Ἐμμανουήλ*. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παλέρμου, ὅπου, εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν, διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Τῷ 1885 ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μοδένης καὶ τῷ 1886 εἰς τὸ τῆς Μεσσήνης, τὸ δὲ 1888 κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παλέρμου καὶ ἀπὸ τοῦ 1901 διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ρώμης. Τῷ 1897 ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτής, ὡς μέλος τῆς ἀριστερᾶς, τῷ 1903 ἀνέλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐν τῇ κυβερνήσει Τζιολίττι-Τιττόνι, ὅπερ ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1905. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τιττόνι καὶ τὸν ἀνασχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Τζιολίττι, προσελήφθη καὶ πάλιν ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑπουργός, λαβὼν τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς Δικαιοσύνης ὅπερ ἐκράτησεν ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1907. Τῷ 1914 ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἐν τῇ κυβερνήσει Σαλάντρα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, καίτοι κατελέγετο μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Τζιολίττι, ἐν τούτοις εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐξόδου τῆς Ἰταλίας παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως, μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Σαλάντρα παρέμεινε καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν Μποζέλλι ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Καπορέττο καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ Μποζέλλι, ὁ Ὀρλάντο ἀνέλαβε τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας κυβερνήσεως τοῦ 1917 καὶ ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς μέχρις ἐσχάτων ἀντιστάσεως, κατορθώσας, διὰ τῆς εὐγλωττίας του καὶ τῶν ἐνθουσιωδῶν του λόγων καὶ διὰ τῆς πυγμῆς, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ καὶ νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ μετώπου καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν νίκην τῶν ἰταλικῶν ὅπλων. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης, διεδραμάτισεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων προσώπων, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπείας, διατελέσας μετὰ τοῦ Οὐΐλσων, τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ καὶ τοῦ Κλεμανσώ, μέλος τοῦ περιφήμου συμβουλίου τῶν τεσσάρων, ὅπερ προπαρεσκεύασε τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν συνθηκῶν καὶ εἶχεν ὡς ἔργον τὴν λύσιν τῶν ἀκανθωδεστέρων προβλημάτων τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ὀρλάντο ἤγειρεν ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὰ σύνορα τῆς Ἰταλίας διὰ τὸν ἔνατον ἐκ τῶν 14 ὅρων τοῦ Οὐΐλσων, ἐπιμένων ὅπως τὸ Φιοῦμε ἀποσπασθῇ ἐκ τῆς Δαλματίας καὶ περιληφθῇ ἐντὸς τῶν ἰταλικῶν συνόρων, ἐπῆλθε ρῆξις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Οὐΐλσων, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως τοῦ Φιοῦμε εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν τῶν δύο ἄλλων συμμάχων πρωθυπουργῶν πρὸς ἐπίτευξιν συμβιβασμοῦ, ὁ Οὐΐλσων ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν ἰταλικὸν λαόν, τὴν 24 Ἀπριλίου 1919, διάγγελμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκρουε τὰς ἰταλικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Φιοῦμε καὶ ἐζήτει τρόπον τινὰ ἐμμέσως τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ. Κατόπιν τούτου ὁ Ὀρλάντο ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐγένετο θριαμβευτικῶς δεκτὸς ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καὶ τῆς βουλῆς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅμως πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ σύμμαχοι προέβαινον εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν συνθηκῶν καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, εὑρὼν ὅμως δυσμενῆ τὴν διεθνῆ ἀτμοσφαῖραν διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἠναγκάσθη μετὰ ἕνα μῆνα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην. Τῇ 19 Ἰουνίου 1919 καταψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν του. Βραδύτερον, ἀπὸ τῆς 2 Δεκεμβρίου 1919 μέχρι τῆς 21 Μαΐου 1920, διετέλεσε πρόεδρος τῆς βουλῆς.

Βίκτωρ 'Ορλάντο.

Κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριξε τὸν φασισμὸν καὶ τὴν κυβέρνησιν Μουσολίνι, κατὰ δὲ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1924 ἐξελέγη βουλευτής, παραχωρηθείσης εἰς αὐτὸν μιᾶς θέσεως, τιμῆς ἕνεκεν, εἰς τὸν κυβερνητικὸν συνδυασμὸν τοῦ Παλέρμου. Μετὰ τὴν δολοφονίαν ὅμως τοῦ βουλευτοῦ Ματτεόττι ἐγκατέλειψε τὰς κυβερνητικὰς τάξεις, χωρὶς ὅμως ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ἄλλους ἀντιπολιτευομένους εἰς τὴν ἀποχὴν αὐτῶν ἀπὸ τὰς συνεδριάσεις τῆς βουλῆς. Κατὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ Παλέρμου, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1925, κατεπολέμησε τοὺς φασιστικοὺς ὑποψηφίους, μετὰ τὸν θρίαμβον ὅμως αὐτῶν ὁ Ὀρλάντο παρῃτήθη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀπεσύρθη τελείως τῆς πολιτικῆς. Ὁ Ὀρλάντο θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν μεγαλυτέρων ρητόρων τῆς νεωτέρας Ἰταλίας. Κατέγινεν ἐπίσης εἰς τὴν λογοτεχνίαν, γράψας εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ποιήματα καὶ ἀσχοληθεὶς κατόπιν καὶ εἰς ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα. Ἔγραψεν ὡσαύτως καὶ διάφορα ὀνομαστὰ ἔργα νομικῆς φύσεως, ἀπὸ δὲ τοῦ 1890 διηύθυνε τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ δημοσίου δικαίου». Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Μερικὰ ποιήματα» (1873), «Περὶ σατύρας» (1876), «Ὁ Προμηθεὺς τοῦ Αἰσχύλου καὶ ὁ Προμηθεὺς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας· κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς μεταμορφώσεως τῶν μύθων» (1879), «Περὶ τῶν πολιτικῶν τύπων καὶ δυνάμεων κατὰ τὸν Σπένσερ» (1881), «Περὶ τῆς καλυτέρας μεθόδου διδασκαλίας» (1881), «Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις» (1883), «Στοιχεῖα διοικητικοῦ δικαίου» (1892), «Στοιχεῖα συνταγματικοῦ δικαίου» (1894), «Οἱ ἐκλογικοὶ συνδυασμοὶ» (1895) κτλ. Μ. Δ. Β.

— **'Ορλάντο** (Orlando), *Λουδοβῖκος*. Ἰταλὸς ναυπηγὸς (1814—1896). Ἐγεννήθη ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας καὶ μετὰ τὰς σπουδάς του μετέσχε τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ 1848, ἕνεκα δὲ τούτου ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γένουαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς ναυπηγικὰς ἐργασίας. Τῷ 1865 ἵδρυσε μετὰ τεσσάρων ἀδελφῶν του τὰ μεγάλα φερώνυμα ναυπηγεῖα τοῦ Λιβόρνου, τὰ ὁποῖα, ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, κατώρθωσε ν' ἀναπτύξῃ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ν' ἀποβοῦν τὰ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα ναυπηγεῖα τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία χάρις εἰς αὐτὰ κατέστη αὐτάρκης ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατασκευὴν ὄχι μόνον ἐμπορικῶν, ἀλλὰ καὶ πολεμικῶν πλοίων. Εἰς τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Ὀρλάντο κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἰταλικὰ καὶ ξένα πολεμικὰ πλοῖα, ἰδίως καταδρομικὰ καὶ τορπιλλοβόλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἑλληνικὸν «Γεώργιος Ἀβέρωφ». Μ. Δ. Β.

'Ορλεὰν (Orleans) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Ὀρλεάνη*).

ὀρλεὰν (orléans). Εἶδος λεπτοῦ ὑφάσματος, ὀνομασθέντος οὕτως ἀπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου. Κατασκευάζεται ἐξ ἀλπακᾶ ἢ ἀγγλικοῦ ἐρίου (στήμων) καὶ βάμβακος ἢ μετάξης (μίτος). Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀρλεὰν ἀκμάζει ἰδίως εἰς Μπράντφορντ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου καὶ τὸ πρῶτον κατεσκευάσθη, καὶ εἰς Ρουμπαὶ τῆς Γαλλίας.

— **ὀρλεὰν** *κρουαζὲ* (orléans croisé). Εἶδος ὑφάσματος, ἄλλως *παραματτὰ* (βλ. λ.).

— **ὀρλεάν**. Κιτρινέρυθρος χρωστικὴ ὕλη, προερχομένη ἐκ τοῦ εἰς τὴν τροπικὴν Ἀμερικὴν ἰθαγενοῦς φυτοῦ βίξα. Ἐξάγεται διὰ ζυμώσεως τῶν σαρκωδῶν καψῶν τοῦ φυτοῦ. Τὸ χρωννῦον συστατικὸν ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ δύο σωμάτων, τῆς *βιξίνης*, ἥτις εἶναι εἰς τὸ ὕδωρ διαλυτή, καὶ τῆς *ὀρελλίνης* ἥτις εἶναι ρητινῶδες σῶμα διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὰ λίπη. Ἡ βιξίνη εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, τήκεται εἰς 190° καὶ ἔχει τὸν τύπον πιθανῶς $C_{26}H_{30}O_4$. Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα, τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν, εἶναι δὲ ἀνθεκτικὸν εἰς ὅλα πλὴν τοῦ φωτός, δι' ὃ καὶ δὲν χρησιμοποιεῖται εἰμὴ μόνον λόγῳ τοῦ ἀκινδύνου αὐτῆς πρὸς χρῶσιν τροφίμων καὶ εὐφραντικῶν, ὡς βουτύρου, τυροῦ, ἡδυποτῶν κλπ. (βλ. καὶ λ. *βίξα*). Σ. Γ.

'Ορλεὰν (Orleans), *δοῦκες ντ'* —. Τὸ δουκᾶτον τοῦ Ὀρλεὰν κατείχετο ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ πριγκίπων τῶν δυναστειῶν τοῦ Βαλουὰ καὶ τῶν Βουρβώνων. Καὶ ὑπὸ τὴν μίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην δυναστείαν ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀνέδειξε πολλοὺς διασήμους ἄνδρας. Θ. Β.

—**'Ορλεὰν** (Orleans), *Γάστων-Ἰωάννης-Βαπτιστής, δοὺξ ντ'* —. Τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Δ' καὶ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, γεννηθεὶς τῷ 1608 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1660. Κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ντ' Ἀνζοῦ. Φιλόδοξος καὶ ἀσταθοῦς χαρακτῆρος, διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του συνωμοτῶν κατ' ἀρχὰς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ, εἶτα δὲ κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου. Τῷ 1626 μετέσχε τῆς ἐναντίον τοῦ Ρισελιὲ συνωμοσίας Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς, τοῦ Σαλαὶ καὶ τοῦ Ορνάνο, ἀλλ' ἐγκατέλειψεν αὐτούς, ὅπως νυμφευθῇ τὴν πλουσιωτέραν νύμφην τῆς Γαλλίας δούκισσαν Μονπανσιέ, ἀποθανοῦσαν τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἐζήτησε νὰ νυμφευθῇ τὴν Μαρίαν τῆς Μαντούης, ἀλλ' εὑρὼν ἀντίδρασιν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς μητρός του ἀπῆλθε τῆς Γαλλίας καὶ ἐπέστρεψε μετά τινα χρόνον, ὅπως συμπράξῃ μετὰ τῆς μητρός του κατὰ τοῦ Ρισελιέ, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συνωμοσίας ταύτης κατέφυγεν εἰς Λωραίνην, ὅπου ὁ δοὺξ αὐτῆς Κάρολος Δ' συνέζευξεν αὐτὸν μυστικῶς μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Μαργαρίτας. Ἐκεῖ παραμένων παρεσκεύαζε πόλεμον κατὰ τοῦ Ρισελιέ. Ὅτε ὅμως ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' εἰσῆλθεν εἰς Νανσύ, ἀπῆλθεν οὗτος εἰς Βρυξέλλας, ὁπόθεν ἐξύφανε νέαν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ καρδιναλίου, τεθεὶς δ' ἐπὶ κεφαλῆς 500 ἱππέων Ἱσπα-

Digitized by Google

νῶν, Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν διέβη τὰ σύνορα. Ὁ **στρατάρχης** Σομπὲργκ διετάχθη ν' ἀκολουθήσῃ **αὐτόν, συναφθείσης** δὲ μάχης ἐν Καστελνωντρὺ **ἡττήθη καὶ ἐλθὼν** εἰς διαπραγματεύσεις ἀνεκοίνωσε τὰ ὀνόματα τῶν μετ' αὐτοῦ συμπραττόντων, **συνεπείᾳ** δὲ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς του ἀπεκεφαλίσθη ὁ δοὺξ ντὲ Μονμορανσὺ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι μεγιστᾶνες. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην ὁ Γάστων ἀπῆλθεν εἰς Φλάνδραν, γενόμενος δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Ἀλλά, κατὰ τὴν συνήθειάν του, καταλιπὼν τὴν μητέρα του καὶ τὸν πενθερόν του μετέβη εἰς Γαλλίαν, ζητήσας καὶ λαβὼν συγγνώμην παρὰ τοῦ βασιλέως. Τεθέντος ζητήματος τῆς ἀκυρώσεως τοῦ γάμου του ἐδραπέτευσεν ἐκ νέου, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους. Μετέσχε τότε νέας συνωμοσίας πρὸς δολοφονίαν τοῦ Ρισελιὲ εἰς Ἀμιένην. Συνεφωνήθη ὅπως δύο εὐπατρίδαι πλήξουν αὐτὸν ἐξερχόμενον τοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ὁ δοὺξ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν δειλιάσας δὲν ἔδωκε τὸ σύνθημα· ἠρνήθη δὲ νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἀνταρσίας τοῦ κόμιτος Σουσσόν· ἀλλὰ τῷ 1642 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ μαρκησίου Cinq-Mars, ὅστις ἠθέλησε ν' ἀνατρέψῃ τὸν Ρισελιέ. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ Cinq-Mars, ἐπέρριψε τὰς εὐθύνας εἰς τοὺς συνενόχους των. Ὁ Ρισελιὲ συνεχώρησεν αὐτόν, ἀντὶ δὲ τῆς θανατικῆς ποινῆς ἐπεβλήθη αὐτῷ ἐξορία εἰς Μπλουά. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Ρισελιέ, ὁ δὲ βασιλεὺς μετεκάλεσεν αὐτόν, μετασχόντα εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ 1644, 1645 καὶ 1646 κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, καθ' ἃς κατέλαβε πόλεις τινάς. Ἀποθνήσκων ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' ἀφῆκεν ἀντιβασίλισσαν Ἄνναν τὴν Αὐστριακήν, τὸν δὲ Γάστωνα ντ' Ὀρλεὰν γενικὸν διοικητὴν τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ συμβουλίου, οὗτινος προήδρευεν ὁ καρδινάλιος Μαζαρῖνος καὶ ὁ πρίγκιψ Κοντέ. Τὸ συμβούλιον, ἀκυρῶσαν τὴν διάταξιν ταύτην, παρεχώρησε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν βασιλομήτορα, ἥτις ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Μαζαρῖνον. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Γάστων ντ' Ὀρλεάν, διοικῶν τὸν στρατὸν τῶν Κάτω Χωρῶν, ἀφήρεσεν ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τοῦ πενθεροῦ του Καρόλου τῆς Λωρραίνης πλείστας πόλεις. Εἰς τὰς ταραχὰς τῆς πρώτης Σφενδόνης, πιστὸς εἰς τὴν αὐλήν, συνώδευσε ταύτην εἰς τὸν Ἅγιον Γερμανὸν καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς Παρισίους μετὰ τοῦ Κοντέ. Κατὰ τὰς δευτέρας ταραχὰς (1650—1653) πολλάκις μετέβαλεν ἰδέας καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν σφενδονιστῶν, ἔδωκε δὲ διαταγὴν νὰ κανονιοβολήσωσι τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς Βαστίλλης. Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐξωρίσθη εἰς Μπλουά, ὅπου ἔγραψε τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του. Θ. Β.

Γάστων Ὀρλεάν.

—**Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Ἐρρῖκος-Φίλιππος-Μαρία, πρίγκιψ ντ'***—. Γάλλος ἐξερευνητής, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Ρισμὸν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαϊγκὸν τῷ 1901. Υἱὸς τοῦ δουκὸς ντὲ Σαρὰτρ, ἐξετέλεσε τῷ 1889 καὶ 1890 μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἰς Τουρκεστάν, Θιβὲτ καὶ Τογκῖνον. Εἶτα ἐξηρεύνησε τὴν ἀκτὴν τῶν Σανλὶς καὶ μέγα τμῆμα τοῦ Χαράρ, βραδύτερον δὲ τὴν Βιρμανίαν. Ἡ Γεωγραφικὴ ἑταιρεία τῶν Παρισίων ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ μέγα βραβεῖον. Τῷ 1896 ἐπεσκέφθη τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀβησσυνίας Μενελίκ, διελθὼν τὸ πλεῖστον τῆς χώρας. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Ἓξ μῆνες ἐν Ἰνδίαις» (1889), «Οἱ Γάλλοι ἱεραπόστολοι εἰς Θιβέτ», «Ἀπὸ Παρισίων εἰς Τογκῖνον» (1891) κτλ. Θ. Β.

—**Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Λουδοβῖκος, δοὺξ ντ'*** — Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ε', γεννηθεὶς τῷ 1372 καὶ δολοφονηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1407. Ὁ ἀδελφός του Κάρολος ΣΤ' ἔδωκεν εἰς αὐτὸν κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Τουραίν, εἶτα δὲ τὸν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεὰν καὶ τὸν ἐνύμφευσε μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Βαλεντίνης, θυγατρὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου Βισκόντι. Παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του ἤσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Ὅταν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΣΤ' ἔπαθεν ἐκ παραφροσύνης, οἱ θεῖοί του ἀνέλαβον τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ ἐξέβαλον τὸν Λουδοβῖκον τῆς ἐξουσίας. Ὁ λαὸς ἐχειροκρότησε τὴν πρᾶξιν ταύτην, καθ' ὅσον ἔβλεπε τοῦτον ἔχοντα ἐνόχους δεσμοὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης Ἰζαμπώ. Οἱ δύο ἔνοχοι κατεσπατάλων τὸν δημόσιον πλοῦτον εἰς ἑορτάς, ὁ δὲ ντ' Ὀρλεάν, ἐκμεταλλευόμενος τὸ κῦρος τῆς βασιλίσσης, κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν, ἣν κατεῖχε πρότερον, καὶ ἐξηνάγκασε τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας Φίλιππον τὸν Γενναῖον ν' ἀποσυρθῇ. Γενόμενος κύριος τοῦ βασιλείου ἐσφετερίσθη μεγάλα ποσὰ καὶ κατέστρεψε τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν τῆς χώρας. Ἡ ἐπιβολὴ νέων φόρων κατέστη ἀναπόδραστος, ἀλλ' ὁ κλῆρος ἠρνήθη τὴν καταβολὴν αὐτῶν καὶ τὸ παράδειγμά του ἠκολούθησεν ὁ λαός, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐκηρύχθη ἀπροκαλύπτως ὁ δοὺξ Φίλιππος, ὅστις ἐξέβαλε τοῦτον ἐκ δευτέρου τῆς ἀρχῆς. Μετὰ τὸν θάνατον Φιλίππου τοῦ Γενναίου ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν γενικὸν τοποτηρητὴν τοῦ κράτους, ἀλλὰ συνήντησεν εἰς τὸν δοῦκα Ἰωάννην τὸν Ἀτρόμητον λίαν ἐπίφοβον ἀντίζηλον. Ἀφιχθεὶς οὗτος εἰς Παρισίους ἐγένετο δεκτὸς ὡς ἀπελευθερωτὴς τοῦ λαοῦ. Ἡ αὐλὴ παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ δουκός, ἐνῷ ὁ Ἰωάννης, συγκεντρώσας στρατὸν εἰς τὴν Φλάνδραν, προήλαυνε κατὰ τῶν Παρισίων. Κατανοήσαντες ὅμως οἱ δύο δοῦκες ὅτι ἀπώλεσαν πᾶσαν συμπάθειαν παρὰ τῷ λαῷ, ὑπεχρεώθησαν νὰ συμφιλιωθῶσι καὶ ὁ δοὺξ Ἰωάννης ἀπῆλθεν εἰς τὸς Κάτω Χώρας. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὁ δοὺξ ντ' Ὀρλεὰν κατέλαβε τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἐπέβαλε φόρους καὶ ἐπὶ πλέον προέβη εἰς ὕβρεις καὶ προκλήσεις κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου τῆς Λαγκαστρίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλα γεγονότα ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὰ μίση μεταξὺ τῶν οἴκων τῆς Ὀρλεὰν καὶ τῆς Βουργουνδίας. Ὁ δοὺξ Ἰωάννης ὁ Ἀτρόμητος προσεκλήθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀφίκετο εἰς Παρισίους ἐπὶ κεφαλῆς 20.000 ἀνδρῶν. Ὁ πόλεμος ἤρξατο μεταξὺ τῶν δύο μερίδων, ἀλλὰ τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἀνακτοβουλίου συνεφιλιώθησαν αὗται, ὅπως ἀντιναχθῶσι κατὰ τῶν λεηλατούντων τὴν Γαλλίαν Ἄγγλων. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν δουκῶν εἰς Παρισίους, ὁ δοὺξ Ἰωάννης ἀπεκάλυψε τοὺς ἔρωτας τῆς συζύγου του μετὰ τοῦ δουκὸς Λουδοβίκου καὶ ἐκδικούμενος προέβη διὰ δολοφόνων εἰς τὸν φόνον του. Ὁ δοὺξ ντ' Ὀρλεὰν ἠγάπα καὶ ἐκαλλιέργει τὴν ποίησιν, ἐπροστάτευε τὰ γράμματα, ἦτο δὲ προικισμένος δι' εὐγλωττίας, κάλλους καὶ χάριτος. Θ. Β.

—**Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Λουδοβῖκος***, *δοὺξ ντ'* —. Υἱὸς τοῦ *Φιλίππου*, τοῦ γνωστοῦ ὡς ἀντιβασιλέως τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς ἐν Βερσαλίαις τῷ 1703 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1752. Ἐσπούδασεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀββᾶ Mougault, ὅστις καὶ τοῦ ἐνέπνευσε ζῆλον πρὸς τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1724 ἐνυμφεύθη τὴν Αὐγοῦσταν Μαρίαν τῆς Βάδης, τῆς ὁποίας ὁ θάνατος τοῦ προεκάλεσε τοιαύτην θλῖψιν, ὥστε ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης, ὅπου τῷ ἀπεδόθη ἡ προσωνυμία τοῦ *Εὐσεβοῦς*. Ἀφιέρωσεν ἔκτοτε τὴν ζωήν του εἰς ἀγαθοεργίας καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας, ἰδίως θεολογικὰς καὶ γλωσσολογικάς. Θ. Β.

—**Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Λουδοβῖκος-Φίλιππος***, *δοὺξ ντ'* —. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1723 καὶ ἀπέθανε τῷ 1785. Μετέσχε τῆς πρώτης ἐκστρατείας τῆς Φλάνδρας, τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος, ὑπὸ τὸν στρατάρχην ντὲ Νοάγι, διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ντέττιγγεν διοικῶν τὸ ἐλαφρὸν ἱππικὸν καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου. Τῷ 1744, ὑπὸ τὸν στρατάρχην ντὲ Σάξ, μετέσχε τῶν πολιορκιῶν τοῦ Φριβούργου, τοῦ Ὕπρ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Φοντενουά. Ἀποθανούσης τῆς συζύγου του ἔζησεν ἐν τῷ ὡραίῳ του μεγάρῳ Bagnolet περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν διασημοτέρων σοφῶν τῆς ἐποχῆς καὶ δαπανῶν μεγάλα ποσὰ εἰς ἀγαθοεργίας. Θ. Β.

— **Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Λουδοβῖκος-Φίλιππος-Ἰωσήφ***, *δοὺξ ντ'* —· βλ. λ. *Φίλιππος-Ἰσότης*.

— **Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Λουΐζα - Μαρία - Ἀδελαΐς***, *δούκισσα ντ'* —. Σύζυγος τοῦ *Φιλίππου -Ἰσότης*, γεννηθεῖσα τῷ 1753 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις τῷ 1821. Θυγάτηρ τοῦ δουκὸς Παντιέβρ, κατέστη ὀνομαστὴ διὰ τὰ φιλανθρωπικά της αἰσθήματα. Συλληφθεῖσα τῷ 1794 ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Λουξεμβούργου, εἶτα δὲ μετηνέχθη εἰ τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Μπαλόμ, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν. Ἐκδιωχθεῖσα εἰς Ἱσπανίαν ἀπεπέμφθη ἐκεῖθεν τῷ 1808 καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν ἐπὶ Ναπολέοντος Α'. Θ. Β.

— **Ὀλεὰν** (Orleans), ***Κάρολος, δοὺξ ντ'*** —. Υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1391 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1464. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ποιητῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του ἐπεδίωξε μετὰ τῆς μητρός του ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἡ μερὶς τῶν Βουργουνδίων ἦτο πανίσχυρος. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του Βαλεντίνης (1408), ὡμολόγησε φιλίαν μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου, ἀλλ' ὁ δεύτερος γάμος τοῦ Καρόλου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ κόμιτος ντ' Ἀρμανιὰκ κατέστησεν αὐτὸν ἰσόπαλον πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ὅταν ὁ ἀγγλικὸς στρατός, ἀνερχόμενος εἰς 40.000, ἀπεβιβάσθη εἰς Νορμανδίαν, ὁ Κάρολος ντ' Ὀρλεὰν ἐπεχείρησε ν' ἀποκρούσῃ αὐτόν, ἀλλὰ πληγωθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Ἀζινκοὺρ τῷ 1415 μετήχθη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἔτη αἰχμάλωτος, ἀπηλευθερώθη δὲ τῷ 1440 χάρις τῇ μεσολαβήσει τοῦ δουκὸς καὶ τῆς δουκίσσης τῆς Βουργουνδίας, ἀντὶ τῆς καταβολῆς 200.000 χρυσῶν σκούδων ὡς λύτρων καὶ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι οὐδέποτε θὰ ἤγειρεν ὅπλα κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐγένετο δεκτὸς μετὰ ψυχρότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Καρόλου Ζ', διὸ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ὀρλεάν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Μαρίου Βισκόντι (1447) προέβαλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μιλάνου, ἃς ὑπεστήριξε διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ περιώρισεν ἐν τέλει τὰς ἀξιώσεις του εἰς τὴν κομιτείαν Ἄστι, κληρονομίαν τῆς μητρός του. Μεταξὺ ἄλλων τέκνων του ἀφῆκε τὸν πρίγκιπα Λουδοβῖκον, τὸν βραδύτερον βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΒ'. Τὰ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Καρόλου ντ' Ὀρλεὰν εἶχον λησμονηθῆ μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε ὁ ἀββᾶς Σαλλιὲ τὰ ἀνέσυρεν ἐκ τῆς λήθης, (πρώτη ἔκδοσις τῷ 1803 ἐν Γκρενὸμπλ ἀτελής, δευτέρα ἔκδ. 1842 καὶ τρίτη 1851 ἐν Παρισίοις). Θ. Β.

—**Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Κάρολος, δοὺξ ντ'***—. Τριτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α', γεννηθεὶς τῷ 1522 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1545. Τολμηρὸς καὶ γενναῖος, ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῆς δουκίσσης d' Étampes κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Ποατιέ. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Κουῖντος ἐπεδίωξε νὰ τὸν προσελκύσῃ ὑποσχόμενος αὐτῷ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος ντ' Ὀρλεὰν κατεπολέμησε τὸν ἀποσταλέντα εἰς Λουξεμβοῦργον στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτοῦ πλείστας πόλεις. Ὁ Κάρολος ἀπέθανεν, ὡς λέγεται, δηλητηριασθεὶς ὑπό τινος τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου. Θ. Β.

— **Ὀρλεὰν** (d'Orleans), ***Παγὲν ντ'*** —. Ἱππότης ἐκ τῶν Σταυροφόρων τῶν καταλαβόντων τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1204, ὅστις μετὰ τοῦ Πέτρου ντὲ Βρασιὲ καὶ 120 ἄλλων ἱπποτῶν ἐξεστράτευσε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς κατάληψιν τῆς Νικαίας καὶ τῆς Προύσης. Οὗτοι ὁδεύσαντες πρὸς τὴν Καλλίπολιν διῆλθον τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατέλαβον κατὰ πρῶτον τὰς Πηγάς, πόλιν παραθαλασσίαν, καθὼς καὶ τὴν παρὰ τὴν Κύζικον Πάνορμον. Εἰσδύσαντες δ' εἰς τὰ ἐνδότερα συνεπλάκησαν τὴν 6 Δεκεμβρίου 1204 πρὸς στρατιωτικὸν σῶμα, ὅπερ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης εἶχεν ἐκπέμψει κατ' αὐτῶν, περὶ τὸ λεγόμενον Ποιμανικόν, θέσιν ὀχυρὰν μεταξὺ Μυσίας καὶ Βιθυνίας. Κατατροπώσαντες δὲ μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα αὐτό, κατέλαβον τό τε Ποιμανικόν, τὸ Λοπάδιον καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν, καθὼς καί τινας ἄλλας πόλεις, δεξιούμενοι παρὰ τῶν κατοίκων, καίπερ μὴ φιλίως διακειμένων πρὸς τοὺς κατακτητάς. Ἀλλ' αἱ περαιτέρω ἐπιχειρήσεις των δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας, τῶν Ἑλλήνων ἐπενεγκόντων εἰς αὐτοὺς δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων σημαντικὰς ζημίας. Διὸ καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς καταληφθείσας ὑπ' αὐτῶν πόλεις καὶ νὰ συμπτυχθῶσι πρὸς τὰς ἀρχικῶς καταληφθείσας παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Πηγάς, τὰς ὁποίας ἄλλως κατεῖχον οἱ Φράγκοι ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν Βυζαντινῶν ἔτι αὐτοκρατόρων. Δ. Π. Π.

— **Ὀρλεὰν** (Orleans), ***Φερδινάνδος - Φίλιππος-Λουδοβῖκος-Κάρολος-Ἐρρῖκος***, *δοὺξ ντ'* —. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου-Φιλίππου, γεννηθεὶς ἐν Παλέρμῳ τῷ 1810 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεϋγὺ τῷ 1842. Δοὺξ ντὲ Σάρτρ κατ' ἀρχάς, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ντ' Ὀρλεὰν τῷ 1831, μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ πατρός του εἰς τὸν θρόνον. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις λύκειον τοῦ Ἐρρίκου Δ'. Κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τῶν οὐσάρων καὶ εὑρισκόμενος εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Ζουανὺ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως (1830) εἰσῆλθε πρῶτος μετὰ τοῦ συντάγματός του εἰς Παρισίους. Ἀπεστάλη εἶτα εἰς τὰς ἐπαρχίας, κατέστειλε τὰς ταραχὰς τῆς Λυὼν καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατάρχου Ζερὰρ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀμβέρσης. Τῷ 1835, ὅτε ὑπὸ τὸν σεΐχην τῆς Ἀλγερίας Ἀμπντὲλ-Καντὲρ ἐθριάμβευεν ἡ ἐπανάστασις, μετέβη εἰς Ἀφρικὴν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σωζέλ, διηύθυνε τὴν κατὰ τῆς Μασκάρας ἐκστρατείαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀβράχ. Τῷ 1836 ὁ δοὺξ ντ' Ὀρλεὰν ἐπεσκέφθη τὰς αὐλὰς τῆς Γερμανίας καὶ ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Ἑλένην τοῦ Μεκλεμβούργου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρξατο νέα ἐκστρατεία εἰς Ἀλγερίαν, εἰς ἣν μετέσχεν ὡς διοικητὴς μεραρχίας. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, διεσκόρπισε παρὰ τὴν λίμνην Καλλουλὰχ τὰς συμμορίας τοῦ Βὲν-Σαλέμ, διέβη τὰ στενὰ τῆς Μουζαΐας καὶ ἐκυρίευσε τὴν Μεδιὰχ καὶ τὴν Μιλιουάχ, ἐξασφαλίσας οὕτω τὴν κατοχὴν τῆς χώρας. Ἐπιστρέψας

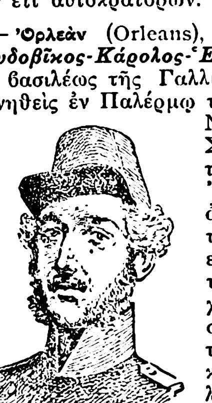

Φερδινάνδος - Φίλιππος Ὀρλεάν.

Digitized by Google

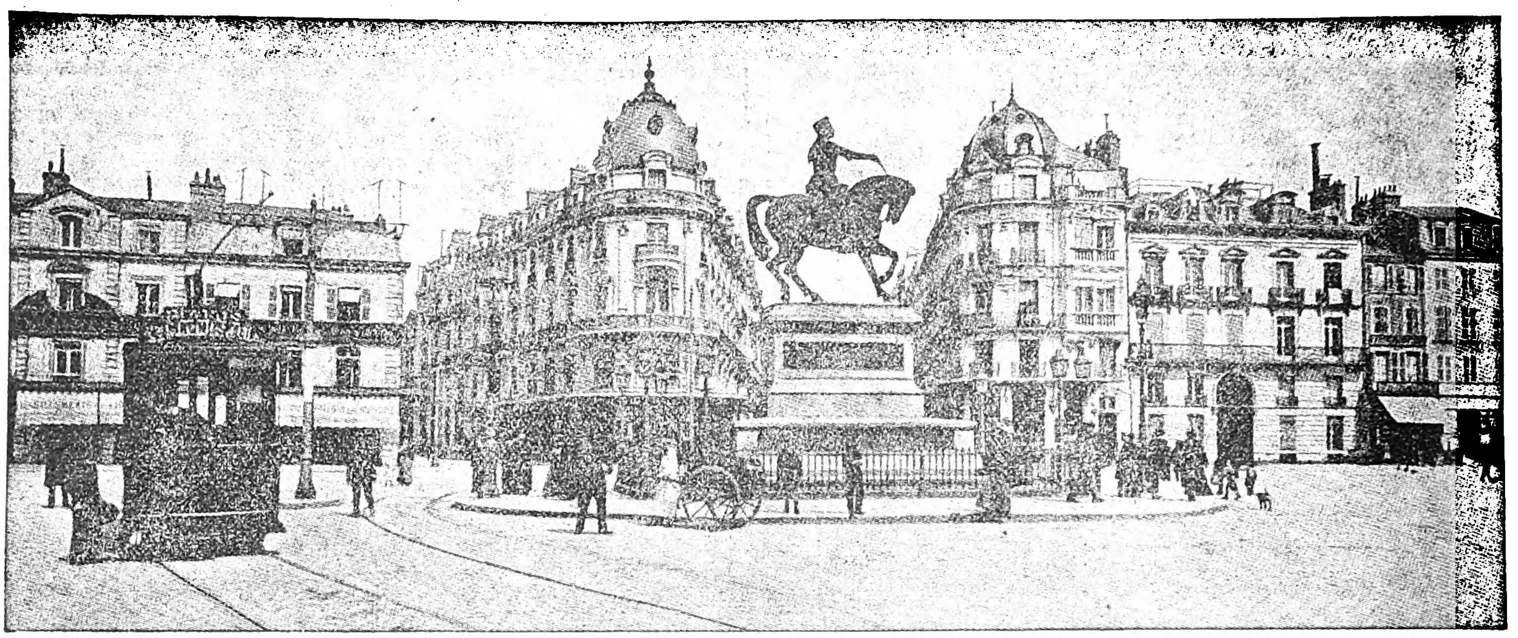

'Ορλεάνη.

[Ἡ πλατεῖα τοῦ Μαρτρουά, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἰωάννας Ντ' Ἄρκ.]

εἰς Γαλλίαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ συνέστησε τὰ πρῶτα τάγματα τῶν πεζῶν κυνηγῶν. Θ. Β.

— **'Ορλεὰν** (Orleans), ***Φίλιππος,*** *δοὺξ ντ'* —. Πέμπτος υἱὸς τοῦ Φιλίππου ντὲ Βαλουά, γεννηθεὶς τῷ 1336 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1375. Εἶναι ὁ πρῶτος λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ντ' Ὀρλεάν, δοθέντα αὐτῷ ἕνεκα τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μπλάνς, θυγατρὸς Φιλίππου τοῦ Ὡραίου. Ὁ Φίλιππος ἐπολέμησεν εἰς Πουατιὲ καὶ ἀπεστάλη ὅμηρος εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὰ πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην λύτρα. Ἀπέθανεν ἄνευ νομίμων ἀπογόνων, οὕτω δὲ τὸ δουκᾶτον ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στέμμα μέχρι τοῦ 1392, ὅτε ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΣΤ' προσέφερεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβῖκον. Θ. Β.

— **'Ορλεὰν** (Orleans), ***Φίλιππος,*** *δοὺξ ντ'* —. Ὁ ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστὸς ὡς *ἀντιβασιλεὺς τῆς Γαλλίας* κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', γεννηθεὶς τῷ 1674 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1723. Ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ντὲ Σάρτρ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του (1701) Γκαστών, εἶτα δὲ ἔλαβε τὸν τοῦ δουκὸς ντ' Ὀρλεάν. Προικισμένος δι' ἐκτάκτου εὐφυΐας, ἐπέδειξε μεγάλην κλίσιν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὴν πολιτικὴν καὶ τὰ στρατιωτικά. Δεκαεξαετὴς ἠκολούθησε τὸν θεῖόν του Λουδοβῖκον ΙΔ' εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Mons (1691) καὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς ντὲ Λουξεμποὺργκ διέπρεψεν εἰς τὰς μάχας τῆς Σταΐνμπεργκ καὶ Νερβίντε. Εἰς τὴν δευτέραν ἰδίως διοικῶν τὸ ἱππικὸν διέσχισε τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ μικροῦ δεῖν ἠχμαλωτίζετο. Μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐκστρατείαν ἐπέστρεψεν εἰς Βερσαλλίας καὶ ἐγένετο μετὰ ψυχρότητος δεκτὸς παρὰ τοῦ βασιλέως, μηδένα ἀκούσας ἔπαινον διὰ τὰς ἡρωϊκὰς αὐτοῦ πράξεις. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ', πιστὸς εἰς τὴν πολιτικήν του ν' ἀποτρέπῃ εἰς τοὺς πρίγκιπας τὴν ἀπόκτησιν οἱασδήποτε ἐπιρροῆς εἰς τὸν στρατόν, ἠρνήθη εἰς τὸν δοῦκα νὰ μετάσχῃ τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1694. Ἡ ἀργία εἰς ἣν κατεδικάσθη συνετέλεσεν ὅπως διέρχεται βίον ἐκδεδιῃτημένον, οὐχ ἧττον ὅμως ἐπεδίδετο ἐνίοτε εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ βασιλεύς, ἐν τούτοις, ἐξέλεξεν αὐτὸν ὡς σύζυγον τῆς θυγατρός του δουκίσσης ντὲ Μπλουά, γεννηθείσης ἐκ τῶν δεσμῶν του μετὰ τῆς κυρίας Μοντεσπάν. Ὁ Φίλιππος ὅμως ἐξηκολούθησε τὴν ζωὴν τῶν ὀργίων καὶ τῶν ἡδονῶν, ἐφάνη δὲ ὡς ἀφυπνισθεὶς μόνον ὡς ἐπληροφορήθη τὴν διαθήκην τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Καρόλου Β', καλοῦντος τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας εἰς τὸν θρόνον καὶ ἀποκλείσαντος τὸν γαλλικὸν κλάδον, τὸν ἐγγύτερον εἰς τὰ δικαιώματα τῆς κληρονομίας τοῦ ἱσπανικοῦ στέμματος. Διεμαρτυρήθη, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ πολεμήσῃ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ, ἠσχολεῖτο εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, ἡ δὲ εὐφυΐα ἣν ἐνεφάνισε προεκάλεσε κατάπληξιν εἰς τοὺς γηραιοὺς στρατηγοὺς τῆς Γαλλίας. Τῷ 1706 ὁ βασιλεὺς διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, πολιορκοῦντος τότε τὸ Τουρῖνον, ἀλλ' ἐστέρησεν αὐτὸν πάσης πρωτοβουλίας, παρὰ δὲ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἀνδρείαν ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετέβη εἰς Ἱσπανίαν, διῆλθε νικητὴς τὰς ἐπαρχίας τῆς Βαλεντίας, τῆς Ἀραγῶνος καὶ τῆς Καταλωνίας καὶ ἐπέστεψε τὴν ἔνδοξον ταύτην ἐκστρατείαν του διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Λάριντα, ἥτις εἶχεν ἀντιστῇ εἰς τὸν πρίγκιπα ντὲ Κοντὲ καὶ εἰς τὸν δοῦκα ντ' Ἀρκούρ. Γενόμενος μάρτυς τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Ε', συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον του. Ἀλλ' αἱ αὐλικαὶ ῥαδιουργίαι τῶν Βερσαλλιῶν ἀνέκοψαν τὰς προθέσεις του καὶ κληθεὶς ἐνώπιον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὡς πολιτικὸς ἔνοχος, διετάχθη νὰ μὴ ἐμφανισθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς Βερσαλλίας. Κατόπιν τούτου ἐρρίφθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ὀργίων, ἐπιδεικνύων περιφρόνησιν καὶ πρὸς τὰς ἱερωτέρας ἀκόμη ἀρχάς, ὡς ἐκ τούτου δ' ἀπώλεσε τὰς συμπαθείας τοῦ λαοῦ. Αἱ μᾶλλον ἀχρεῖαι συκοφαντίαι ἐξυφάνθησαν τότε εἰς Βερσαλλίας καὶ Μεντὸν κατ' αὐτοῦ. Ὁ δελφῖνος, ἡ δελφίνη, ὁ δοὺξ καὶ ἡ δούκισσα τῆς Βουργουνδίας καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ ἀπέθανον ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐκ μυστηριωδῶν ἀσθενειῶν, εἰς ἃς οἱ ἰατροὶ τοῦ βασιλέως διέκρινον ἴχνη δηλητηρίου. Ὁ λαός, ἐξωθούμενος μυστικῶς ὑπὸ τοῦ δουκὸς ντὺ Μαίν, προέβη εἰς ζωηρὰς κατὰ τοῦ δουκὸς διαδηλώσεις, διέτρεξε δὲ οὗτος τὸν κίνδυνον νὰ σπαραχθῇ παρ' αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος ἐζήτησε νὰ παραπεμφθῇ εἰς δίκην, ἀλλ' ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ὡς ἔνοχον τοιούτου ἐγκλήματος τὸν ἀνεψιόν του.

Φίλιππος δοὺξ ντ' Ὀρλεάν.

Ἀποθνήσκων ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς διαθήκης του μόνον τὴν προεδρίαν τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας, ὡς μέλη δὲ τοῦ συμβουλίου τούτου ὥρισε τοὺς ἀσπονδοτέρους ἐχθροὺς τοῦ δουκός. Ἐμφανισθεὶς ὁ Φίλιππος ἐνώπιον τοῦ παρλαμέντου, κατώρθωσε ν' ἀποδοθῇ αὐτῷ ἡ ἀντιβασιλεία μετὰ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας καὶ τῆς κηδεμονίας τοῦ ἀνηλίκου Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἡ ἀντιβασιλεία του ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1715, διαρκέσασα μέχρι τῆς 22 Φεβρουαρίου 1723. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐξορίστους καὶ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν πρὸς τοὺς κρατουμένους πολιτικούς, ἐνεφάνισε δὲ οὕτω εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἔθνους τὴν ἀνατολὴν κυβερνήσεως πατρικῆς. Συνέστησε συμβούλια, τὸ τῆς ἀντιβασιλείας, τῆς δικαιοσύνης, τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἠδυνήθη διὰ τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς ἣν ἠκολούθησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς συμφορὰς τῆς προηγουμένης βασιλείας. Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ κράτους εὑρίσκετο εἰς κρίσιμον θέσιν, ἡ δὲ βιομηχανία εἶχεν ἐντελῶς παραλύσει. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ δούκισσα ντὺ Μαὶν ἐξύφανε συνωμοσίαν μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἱσπανίας δουκὸς Σελλαμάρε πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀντιβασιλείας. Εἰς τούτους ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἱσπανίας καρδινάλιος Ἀλμπερόνι ὑπέσχετο τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ καὶ στόλου. Ὁ Φίλιππος, συνάψας συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας, εἰς ἣν προσετέθη καὶ ἡ Αὐστρία, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ἥτις ἡττηθεῖσα ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης (1720). Ἡ ἀντιβασιλεία ἔληξε κατὰ τὴν ἐνηλικιότητα τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', ὅστις ὑπεχρέωσε τὸν δοῦκα Φίλιππον νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀλλ' οὗτος δὲν ἔπαυσε τὸν βίον τῶν ἡδονῶν, εὑρὼν τὸν θάνατον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς νέας του ἐρωμένης δουκίσσης ντὲ Φαλαρίς.

Ἐραστὴς τῶν τεχνῶν, ἃς ἐκαλλιέργει μετ' ἐνθουσιασμοῦ, συνέθεσε τὸ μελόδραμα «Πανθέαν», ἐζωγράφησε δὲ μίαν μικρὰν στοὰν τοῦ Palais Royal διὰ τοιχογραφιῶν ἐχουσῶν ὡς θέμα τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰάσωνος καὶ τῆς Μηδείας. Εἰς τοῦτον ἀνήκουν ἐπίσης τὰ σχέδια τῆς συνθέσεως «Δάφνις καὶ Χλόη», τὰ χαλκογραφηθέντα παρὰ τοῦ Ὠτρὰν καὶ ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1718. Θ. Β.

'Ορλεαναὶ (Orléanais) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Ὀρλεάν, ἐπὶ τοῦ Λείγηρος ποταμοῦ. Περιελάμβανε τὴν Πέρς, Τουραίν, Μπερρύ, Νιβερναὶ καὶ τὴν Καμπανίαν. Σήμερον ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς νομοὺς Λουαρέ, Λουὰρ-ἐ-Σέρ, Ἔρ-ἐ-Λουάρ, καὶ μικρὰ τμήματα τῆς Νιέβρ, τῆς Ὑόν, Σὰρτρ καὶ Ἔντρ. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν σιτοπαραγωγὸς καὶ οἰνοπαραγωγός. Θ. Κ.

'Ορλεανβὶλ (Orléansville) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας, πρωτεύουσα νομοῦ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σελίφ, ἐπὶ τοῦ βορειο-ἀφρικανικοῦ σιδηροδρόμου Τύνις—Καζαμπλάνκα. Κάτ. 17.176 (1921). Ἀρδευομένη καλῶς διὰ διωρύγων ἐκ τοῦ ποταμοῦ, εἶναι κατάφυτος, περιβαλλομένη πάντοθεν ὑπὸ πλουσίων ὀπωρώνων. Ἐπίνειον αὐτῆς ὁ λιμὴν Τέν, εἰς ἀπόστασιν 37 χλμ. πρὸς Β. Θ. Κ.

'Ορλεάνη (Orléans) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λουαρέ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λείγηρος, τῆς διώρυγος τῆς Ὀρλεάνης, μήκους 74 χλμ. (ἑνούσης τὴν διώρυγα Λουὰν μετὰ τοῦ Σηκουάνα) καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρίσιοι—Μπορντώ. Κάτ. 62.862 (1926). Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της εἶναι σπουδαῖος ἐμπορικὸς καὶ διαμετακομιστικὸς λιμήν. Εἰς τὴν πλατεῖαν Ματρουὰ ὑπάρχει τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τῆς Παρθένου τῆς Ὀρλεάνης. Ἐκ τῶν μνημείων τῆς πόλεως ἀξιόλογα εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναός, εἷς ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ναῶν τῆς Γαλλίας, θεμελιωθεὶς τῷ 1287 εἰς μνήμην τῆς Ἰωάννας ντ' Ἄρκ, διάφοροι κρύπται (τοῦ ΣΤ'—ΙΑ' αἰῶνος), τὸ δημαρχεῖον τῆς πόλεως, κτισθὲν τῷ 1530, χρησιμοποιούμενον ἤδη ὡς μουσεῖον, καὶ τέσσαρες περίφημοι παλαιαὶ οἰκίαι, ἤτοι ἡ λεγομένη τῆς Ἰωάννας ντ' Ἄρκ, ὅπου ἐγεννήθη ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος, ἡ τῆς Ἁγνῆς Σορέλ, ἤδη μουσεῖον, ἡ τοῦ Φραγκίσκου Α' (1536—1550) καὶ ἡ τῆς Ντιάνας τοῦ Πουατιέ, λεπτότατον ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἔχει διδασκαλεῖον, πολυτεχνεῖον, σχολὴν κωφαλάλων, βιβλιοθήκην (102.000 τ. καὶ 1661 χειρόγραφα), 4 μουσεῖα, θέατρα, ποδηλατοδρόμιον καὶ βιομηχανίαν μαλλίνων κλινοσκεπασμάτων, κονσερβῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Αἱ περιβάλλουσαι τὴν πόλιν ὀχυρώσεις, κατεδαφισθεῖσαι, μετεβλήθησαν εἰς ὡραίας δενδροφύτους λεωφόρους. Ἡ Ὀρλεάνη ἐκτίσθη εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς κελτικῆς πόλεως Cenabum, ἥτις τῷ 270 ὠνομάσθη Aurelianum ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ. Τῷ 52 π. Χ. ἐξερράγη ἐν αὐτῇ ἡ στάσις κατὰ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τῷ 451 οἱ κάτοικοι ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἅγιον Αἰνιὰν ἀντέστησαν κατὰ τοῦ Ἀττίλα, τῷ 498 ἡ πόλις κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Κλόβις, τῷ 511 ἐγένετο βασίλειον χάριν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κλοδομίρου καὶ βραδύτερον πάλιν βασίλειον ὑπὸ τὸν Γκοντράν, υἱὸν τοῦ Κλοθαρίου Α', μεταφερθείσης τῆς πρωτευούσης εἰς Σαλὸν σὺρ Σών. Τῷ 885 καὶ 895 οἱ Νορμανδοὶ ἐδῄωσαν τὴν πόλιν καὶ

Digitized by Google

τῷ 1344 ἔγινε δουκᾶτον ὑπὸ τὸν Φίλιππον Βαλουά. Ἀλλὰ τὸ καταπληκτικώτερον γεγονός, ὅπερ κατέστησε τὴν πόλιν παγκοσμίως γνωστὴν καὶ ἔνδοξον, εἶναι τὸ τῆς *Ἰωάννας ντ' Ἄρκ* (βλ. λ.

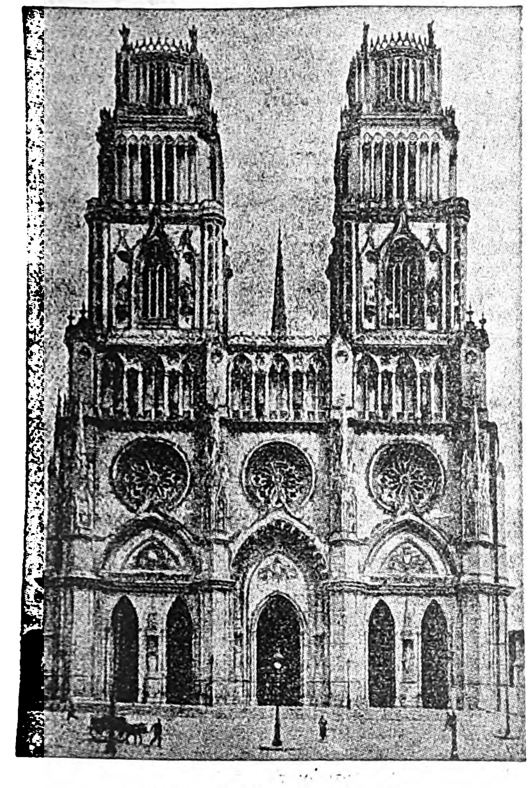

Ἡ μητρόπολις τῆς Ὀρλεάνης.

καὶ κατωτ.). (Περὶ τῆς πολιορκίας κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον (1870) βλ. κατωτ. *[Στρατ. Ἱστορ.]*.)

[*Bimbenet*, «Histoire de la ville d'Orléans» (1884—1888, 5. τ.).] θ. κ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον οἱ Ἄγγλοι, ὑπὸ τὸν βασιλέα των Ἐρρῖκον Ε', ἐπολιόρκησαν, τὸν Ὀκτώβριον 1428, τὴν Ὀρλεάνην, φρουρουμένην ὑπὸ 1.000 Γάλλων στρατιωτῶν, καὶ ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ περιώνυμος *πολιορκία τῆς Ὀρλεάνης*. Ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ζ' πρὸς ἀποστολὴν ἐνισχύσεων καὶ ἀπασχόλησιν κατὰ νῶτα τῶν πολιορκούντων Ἄγγλων ἀπέτυχον, μέχρις οὗ ἀνεφάνη ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος Ἰωάννα ντ' Ἄρκ, ἥτις ἀναλαβοῦσα τὴν ὁδήγησιν τῶν ἐνισχύσεων κατώρθωσε ν' ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ὀρλεάνης τὴν 8ην Μαΐου 1429 καὶ ν' ἀποδώσῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τοὺς Γάλλους.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ *Λίγηρος* (βλ. λ.), τὰς διεξαχθείσας κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870 — 1871, ἡ πόλις Ὀρλεάνη ἐπανειλημμένως ἐγένετο θέατρον ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον, εὑρισκομένη εἰς τὸν βόρειον ἀγκῶνα τοῦ Λίγηρος, συνεπῶς εἰς τὸ ἐγγύτερον πρὸς τοὺς Παρισίους σημεῖον τῆς βορείως τοῦ Λίγηρος περιοχῆς, ἠδύνατο, κατεχομένη μὲν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν νὰ ἐνισχύῃ τοὺς πολιορκοῦντας τοὺς Παρισίους Γερμανούς, κατεχομένη δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀπειλὴ κατ' αὐτῶν (ἡ Ὀρλεάνη, κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἦτο λαμπρὰ βάσις ἐξορμήσεως). Τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1870 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀλλ' ἅμα ὡς ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν πολιορκούντων τοὺς Παρισίους Γερμανῶν, ἡ ἀνακατάληψις τῆς Ὀρλεάνης ἐτέθη ἐν πρώτῃ μοίρᾳ, δι' ὃ, μετὰ τὴν νίκην τῶν Γάλλων εἰς Κουλμιέ, ἀνακατελήφθη ὑπ' αὐτῶν ἡ Ὀρλεάνη τὴν 10ην Νοεμβρίου 1870. Μετὰ τὰς ἀτυχεῖς ὅμως ἐπιχειρήσεις τῶν Γάλλων κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου, κατελήφθη καὶ πάλιν ἡ Ὀρλεάνη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1870, καὶ ἔκτοτε παρέμεινεν αὕτη ὑπὸ τὴν κατοχήν των μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Ὀρλεάνη, Νέα** — (New Orleans) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Νέα Ὀρλεάνη*).

—**Ὀρλεάνης, οἶκος** —· βλ. λ. *Ὀρλεάν*, δοῦκες ντ' —.

—**Ὀρλεάνης, παρθένος τῆς** —. Ἐπωνυμία τῆς *Ἰωάννας ντ' Ἄρκ*.

ὀρλεανικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης.

ὀρλεανισταὶ (οἱ). Γαλλικὸν πολιτικὸν κόμμα πολιτευθὲν ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1883 καὶ ἀλληλέγγυον τῆς πολιτικῆς τύχης τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρλεάν. Συνεστήθη κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν πέριξ τοῦ *Λουδοβίκου-Φιλίππου-Ἰωσήφ*, δουκὸς ντ' Ὀρλεάν, κατόπιν ὀνομασθέντος *Φιλίππου-Ἰσότητος*, ἕνεκα τῶν ἁπλῶν τρόπων, τοὺς ὁποίους υἱοθέτησε κατὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονήν του, καὶ τῶν δημοκρατικῶν τάσεων, ἃς ὤφειλεν ἀρχικῶς εἰς τὴν μετὰ τοῦ Λαφαγιὲτ φιλίαν του. Προσωπικὸς ἐχθρὸς τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀντουανέττας, ὁ Φίλιππος ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', δι' ὃ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἡγεσίαν τῆς κινήσεως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς δικαιοσύνης, ηὐνόησε τὴν πτῶσιν τῆς Βαστίλλης, ἀπώλεσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πρὸς τὸν θρόνον νομιμοφροσύνην του καὶ γενόμενος ἐπαναστάτης ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως τοῦ βασιλέως. Μεθ' ὃ τὸ κόμμα του ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀποβλέπον εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ διεκδίκησιν τοῦ θρόνου, τοῦθ' ὅπερ ἀντεστρατεύετο μὲν πρὸς τὸν εἰλικρινῆ δημοκρατισμὸν τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ἐπροκάλεσε τὴν καρατόμησίν του (6 Νοεμβρίου 1793), ἥτις καὶ ἐνέτεινε τὰ βασιλόφρονα αἰσθήματα τῶν ὀπαδῶν του, ἐκδηλωσάντων πάντοτε ὡς πρόγραμμά των τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀποκατάστασιν, ἀντὶ τοῦ πρωτοτόκου κλάδου τῶν Βουρβώνων, τοῦ δευτεροτόκου, δηλαδὴ τοῦ ὀρλεανικοῦ κλάδου, ὅστις θὰ ἐκυβέρνα ἐπὶ δημοκρατικῶν βάσεων. Ὁ σκοπὸς οὗτος τῶν ὀρλεανιστῶν ἐπετεύχθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ὁπότε, μετὰ τὴν πτῶσιν Καρόλου τοῦ Ι', ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ Λουδοβῖκος-Φίλιππος, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Φιλίππου-Ἰσότητος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου (1848), οἱ ὀρλεανισταὶ ἀπετέλεσαν, ἀπέναντι τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ', ἓν τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀνεξάρτητοι τόσον τῶν δημοκρατικῶν, ὅσον καὶ τῶν νομιμοφρόνων, καὶ στρατολογούμενοι ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀστικῶν τάξεων. Ἀλλὰ τὰ ὑπερκληρικόφρονα φρονήματά των καὶ αἱ σπατάλαι τῶν ἡγετῶν των τοὺς ἀπεξένωσαν τῶν λαϊκῶν συμπαθειῶν, παρ' ὅλην τὴν ἀστικότητα καὶ δημοκρατικότητά των. Τῷ 1871, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἑνούμενοι μετὰ τῶν νομιμοφρόνων βασιλικῶν, θὰ εἶχον ἀποτελέσει συμπαγῆ καὶ ἀδιάσειστον πλειοψηφίαν. Ἀλλ' αἱ δύο ὁμάδες ἐχωρίζοντο δογματικῶς ὡς πρὸς τὴν ἀπέναντι τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν στάσιν των, καὶ συμβολικῶς, ὡς πρὸς τὴν σημαίαν τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν ὀρλεανισταὶ ἤθελον νὰ διατηρήσουν τρίχρουν, οἱ δὲ νομιμόφρονες, ὑπὸ τὸν κόμιτα ντὲ Σαμπόρ, ἤθελον, ὡς μέχρι τοῦ 1789, λευκήν. Μολαταῦτα ἡ συμφιλίωσις τῶν δύο ὁμάδων ἐπετεύχθη τῷ 1873, τοῦ δουκὸς τῶν Παρισίων (ἀρχηγοῦ τῶν ὀρλεανιστῶν) ὑποταχθέντος εἰς τὸν κόμιτα ντὲ Σαμπόρ, ἐπὶ τῷ ἀνταλλάγματι τῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐξασφαλίσεως τῆς διαδοχῆς. Ἀλλ' ὁ κόμις οὔτε τὴν τρίχρουν σημαίαν ἐδέχθη, οὔτε προσεχώρησεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1789, ἀμφιταλαντευόμενος δὲ καὶ διστάζων ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν τῆς παλινορθώσεως τῆς βασιλείας. Ἕνεκα δὲ τῆς τελικῆς του ἀδιαλλαξίας, πλεῖστοι ἐκ τῶν φιλελευθέρων ὀρλεανιστῶν μετέστησαν εἰς τὸ μετριοπαθὲς δημοκρατικὸν κόμμα, κάθε ἐλπὶς τῶν ἀπομεινάντων ἐχάθη μετὰ τὴν ψήφισιν τῶν συνταγματικῶν νόμων τοῦ 1875, τὸ δὲ κόμμα ἐξέπνευσε μετὰ τοῦ κόμιτος ντὲ Σαμπὸρ (24 Αὐγούστου 1883), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου συνεταυτίσθη πλέον τελείως μετὰ τῶν λοιπῶν βασιλοφρόνων. Λ. Μ.

Ὄρλεϋ (Orley), ***Βερνάρδος βὰν*** —. Φλαμανδὸς ζωγράφος, γνωστὸς καὶ ὡς ὁ Barend de Bruxelles. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Βρυξέλλαις (1492—1542). Πιθανῶς ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ πατρός του Βαλεντίνου βὰν Ὄρλεϋ, συνεπλήρωσε δ' ἐν Ρώμῃ τὰς σπουδάς του. Ἐπιστρέψας εἰς τὰς Βρυξέλλας ἐγκατεστάθη μονίμως καὶ ἀπέκτησε φήμην ἱκανωτάτου καλλιτέχνου. Αὐτὸς οὗτος ὁ Κάρολος Κουῖντος τοῦ ἀνέθηκε σημαντικώτατα ἔργα. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τοῦ βὰν Ὄρλεϋ εἶναι ὁ λαμπρὸς χρωματισμός, ἡ μετ' εὐσυνειδησίας καὶ εἰλικρινείας σπουδὴ τῆς φύσεως καὶ ἡ προσεκτικὴ ἐξεργασία τῶν λεπτομερειῶν. Ὁ βὰν Ὄρλεϋ συνδυάζει εἰς τὸ ἔργον του τὰς παλαιὰς καλλιτεχνικὰς παραστάσεις τῆς Φλάνδρας μετὰ τῶν ἐπιδράσεων τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τῶν σῳζομένων ἔργων του δέον ἰδίᾳ νὰ μνημονεύσωμεν τὴν «Ἐσχάτην κρίσιν» (ἐν Ἀμβέρσῃ), τὸν «Ἅγιον Λουκᾶν ζωγραφοῦντα τὴν Θεοτόκον» (ἐν Μαλίν), τὴν «Μνηστείαν τῆς Θεοτόκου» (Λοῦβρον) καὶ πολυάριθμα σχεδιάσματα διὰ τὰς ὑαλογραφίας τῆς Ἁγίας Γουδούλης, ἀποκείμενα εἰς τὸ ἐν Βρυξέλλαις μουσεῖον τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Ι. Μ. Π.

— **Ὄρλεϋ** (Orley), ***Ριχάρδος βὰν*** —. Φλαμανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις (1663—1732). Ἐξεπόνησεν ὡραιοτάτας μικρογραφίας ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, ζωγραφικοὺς πίνακας, σχεδιάσματα καὶ χαλκογραφίας. Ἡ τέχνη του διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου, τὴν εὐρύτητα τῆς προοπτικῆς καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν θεμάτων, ἅτινα ἐξεμεταλλεύθη. Κατέλιπεν ἄκρως ἐνδιαφερούσας συλλογὰς σχεδίων, ἐν αἷς «Ἡ αὔξησις τῆς Ρώμης» (68 συνθέσεις), «Ἡ ρωμαϊκὴ παπικὴ ἐξουσία» καὶ αἱ εἰκονογραφίαι τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωσήπου. Ι. Μ. Π.

Ὄρλιακο(ν) *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας, ἤδη καλούμενον *Στρυμονικὸν* (βλ. λ.)

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος γέφυραν τοῦ *Ὄρλιακο* διεξήχθησαν διάφοροι ἀγῶνες κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, καθ' ὅσον ἐπεζητεῖτο ἑκάστοτε ἡ διακατοχὴ τῆς γεφύρας καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀνάλογον ὄχθην ὀργάνωσις προγεφυρώματος. Ἡ γέφυρα αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προσκόπων τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1912, μετὰ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ὑποχωρούντων Τούρκων, καὶ ἔκτοτε, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς χαράξεως τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων (21 Μαΐου 1913), ἡ γέφυρα αὕτη παρέμενε μὲν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν (ὑπὸ τμημάτων τῆς 7ης μεραρχίας), ἀλλὰ μὲ διαρκεῖς προστριβὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913, ἡ γέφυρα Ὄρλιακο κατελήφθη μὲν ὑπὸ τῆς 7ης ἑλληνικῆς μεραρχίας τὴν 22 Ἰουνίου 1913, ἀλλὰ λίαν βραδέως, εἰς τρόπον ὥστε κατώρθωσε τὸ βουλγαρικὸν στράτευμα τῆς περιοχῆς Λαχανᾶ—Νιγρίτα νὰ διεκφύγῃ καὶ νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος (βλ. λ. *Νιγρίτα*). Ν. Θ Κ.

Ὄρλικ (Orlik), ***Αἰμίλιος***. Τσεχοσλοβάκος ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Πράγᾳ τῷ 1870. Διετέλεσεν ἐν Μονάχῳ μαθητὴς τοῦ Β. Λίντενσμιτ καὶ Λ. Ράαμπ, τῷ 1898 ἐξετέλεσε ταξίδια μελέτης εἰς Ὁλλανδίαν, Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, τῷ 1900—1901 ἐμελέτησεν ἐν Ἰαπωνίᾳ τὴν ἔγχρωμον ξυλογραφίαν, τῷ 1911 περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον, Νουβίαν, Κίναν, Ἰαπωνίαν, Κορέαν καὶ Σιβηρίαν, τῷ 1917 διετέλεσε γραμματεὺς τῶν συσκέψεων τοῦ Μπρὲστ-Λιτὸφσκ καὶ τῷ 1924 περιηγήθη τὴν Β. Ἀμερικήν. Ἐνεφανίσθη τῷ 1904 ἐν Βιέννῃ διὰ σειρᾶς προσωπογραφιῶν (Κλίνγκερ, Μάλερ, Χόντλερ) καὶ ἀπὸ τοῦ 1905 εἶναι καθηγητὴς ἐν τῇ Βερολινίῳ Ἀκαδημίᾳ. Ἐκ τοῦ ἔργου του ἐξέχουν αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Χάουπτμαν, Ριχάρδου Στράους, τῶν μελῶν τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Μπρὲστ-Λιτὸφσκ κ.ἄ., πίνακες ἐξ Ἰαπωνίας, Αἰγύπτου κτλ., αἱ ἐλαιογραφίαι «Τὸ μοντέλο» (πινακοθήκη Πράγας), «Ὁ κουρεὺς τῆς Σιγγαπούρης» (σύγχρονος πινακοθήκη Βιέννης) κτλ. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς σκηνογράφος καὶ ἔγραψε: «Λῖ» (1922, περὶ Κίνας), «Μικραὶ πραγματεῖαι» (1924) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Ὄρλοβα (Orlova, γερμ. Orlau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἀνήκουσα πρῴην εἰς τὴν αὐστριακὴν Σιλεσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ὄντερμπεργκ—Κασάου. Κάτ. 9.717 (1921). Ἔχει παλαιὸν πύργον, γαιανθρακωρυχεῖον καὶ βιομηχανίαν χάρτου καὶ ἀντικειμένων ἐξ ὀπτῆς γῆς. Θ. Κ.

Ὀρλόβσκι, ***Ἀλέξανδρος Βασίλειεβις***. Ρῶσος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βαρσοβίᾳ τῷ 1777 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1832. Ἐσπούδασεν ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους. Ἔγραψε πλείστους πολεμικοὺς πίνακας, ἐν οἷς τὴν «Μάχην τῆς Λειψίας», πρὸς δὲ ἀπεικόνισε κατὰ ρωμαντικὸν τρόπον τὰ ἤθη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἔργων του τούτων τὰ ἄριστα εἶναι: «Ὁ γάμος εἰς τὸ χωριὸ» καὶ «Ἡ ἡμέρα τῆς λαχαναγορᾶς» κτλ. Θ. Β.

— **Ὀρλόβσκι**, ***Βόρις-Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1793 ἐν Κιέβῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1837. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Μαρτὸς καὶ τοῦ Τορβάλντσεν. Ἐπιστρέψας ἐκ Ρώμης διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως. Ἐκ τῶν ἔργων του διακρίνονται οἱ ἀνδριάντες τῶν στρατάρχων Κουτούζωφ καὶ Μπάρκλεϋ ντὲ Τόλλυ, ὁ «Φαῦνος καὶ ἡ Βακχίς», τὸ δὲ ἄριστον πάντων εἶναι ὁ «Πάρις», ἐγειρόμενος εἰς τὸν θερινὸν κῆπον τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

Ὀρλώφ. Ὄνομα εὐγενοῦς ρωσικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη διεδραμάτισαν σημαντικὸν πρόσωπον ἐν τῇ ρωσικῇ ἱστορίᾳ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ἀνύψωσις τῆς οἰκογενείας ταύτης ἄρχεται ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ὁ *Ἰβὰν Ὀρλώφ*, ὁ ἐπονομαζόμενος *Ὀρέλ* (=ἀετός), ἦτο ἁπλοῦς στρατιώτης εἰς τὸ σῶμα τῶν στερλιτσῶν. Κατὰ τὸν ὄλεθρον αὐτῶν, ἀγόμενος πρὸς θανατικὴν ἐκτέλεσιν, ἐπέδειξεν ἐνώπιον τοῦ τσάρου τοιαύτην ἀπάθειαν καὶ τοιαύτην περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον, ὥστε ὁ Πέτρος Α', καταπλαγείς, ὄχι μόνον παρέσχεν εἰς αὐτὸν χάριν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατέταξεν ὡς ἀξιωματικὸν τῆς τότε σχηματιζομένης νέας αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (1689). Ἐγένετο πρὸς τούτοις εὐγενής, λαβὼν τὸ ὄνομα *Ὀρλώφ*. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Γρηγόριος* προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ Νοβογκόροντ. Ἀπέκτησε πέντε υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, ἥτις ὀνομαζομένη *Αἰκατερίνη* διῆγαγε χριστιανικώτατον βίον καὶ ἀπέκτησε φήμην ἁγίας. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἀνήγειρε πρὸς τιμήν της ἐν Μόσχᾳ

Digitized by Google

ἐκκλησίαν. Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Γρηγορίου *Ἰβὰν Ὀρλὼφ* (1733 — 1791) διετέλεσε, κλειδοῦχος τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ καὶ γερουσιαστής. θ. β.

— **Ὀρλώφ, *Ἀλέξιος-Γρηγόροβιτς,* κόμης** —. Ρῶσος ναύαρχος (1737—1808). Ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης διεκρίνετο διὰ τὴν ἡράκλειον ῥώμην καὶ τὸ ἀδάμαστον θάρρος του. Γενόμενος ἀξιωματικός, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς συνωμοσίας πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου Γ', μετὰ τῶν ἀδελφῶν του δὲ ἐγνώριζε τὰ σχέδια τῆς Αἰκατερίνης Β' καὶ πρῶτος ἀνεκήρυξεν αὐτὴν αὐτοκράτειραν. Ὁρισθεὶς ἀρχηγὸς τῶν φρουρούντων τὸν ἔκπτωτον τσάρον, τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰκατερίνης, ἐστραγγάλισεν, ὡς λέγεται, αὐτόν. Λαβὼν ἀπείρους ἐνδείξεις εὐνοίας παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας, ἀπέβη πανίσχυρος ἐν τῇ αὐλῇ. Ὑποθάλπων τὴν φιλοδοξίαν τῆς αὐτοκρατείρας ὑπέδειξε τὸ σχέδιον τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1769) παρεσκευάζετο στόλος ὅπως ἐκπλεύσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον. Ὁ Ἀλέξιος Ὀρλὼφ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Θεοδώρου* εὑρίσκετο ἐν Σαρδηνίᾳ, ὅτε ὁ στόλος οὗτος ἀπέπλευσε διὰ τὴν Μεσόγειον κυβερνώμενος ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Σπιρίτωφ. Εἰς τὰ ρωσικὰ σκάφη εὑρίσκοντο καὶ ἀρκετοὶ Ἕλληνες, ὁ δὲ ἐκ Μυκόνου πλοίαρχος Ἀντώνιος Ψαρὸς διωρίσθη τοποτηρητὴς τοῦ στόλου. Περὶ τὸν Νοέμβριον 1769 εἰσῆλθεν οὗτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ κατέπλευσεν εἰς Μαὼν (Mahon), τεθεὶς δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοδώρου Ὀρλὼφ διηυθύνθη εἰς Μάλταν καὶ ἄνευ χρονοτριβῆς ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν δὲ 28ην Φεβρουαρίου 1770 ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Οἰτύλου. Ἤρξατο τότε ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, ἥτις ἀπέβη ὀλεθρία εἰς αὐτούς. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, κακῶς ὀργανωθεῖσα καὶ δι' ἐλαχίστων μέσων, παρέσυρεν αὐτοὺς εἰς ἐνέργειαν καταδικασμένην ἐκ τῶν προτέρων εἰς ἀποτυχίαν. Τὴν 23 Ἀπριλίου 1770 ἀφίκετο ὁ Ἀλέξιος Ὀρλὼφ φέρων τὸν τίτλον τοῦ γενικοῦ πληρεξουσίου τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας καὶ φανταζόμενος ὅτι ἡ παρουσία του μόνη ἤρκει νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ἀνατολήν. Διαλύσας τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ἣν διεξῆγεν ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος, μετέβη εἰς Πύλον, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβε μετὰ ἑξαήμερον πολιορκίαν καὶ διέταξεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς, ἥτις ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ τουρκικὸς στόλος, παρασκευασθεὶς μετὰ μεγάλης σπουδῆς, ἐξῆλθε τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ ὑπηρετῶν εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν Ἄγγλος Ἔλφιστων, ἔπλευσε κατ' αὐτοῦ μετὰ τῆς μοίρας του, ἀλλ' ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Χαζεμεδὶν τραπεὶς εἰς φυγὴν προετίθετο νὰ μεταβῇ εἰς Σμύρνην, ἀλλὰ σφοδροὶ ἄνεμοι ἔρριψαν αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τσεσμέ. Ὁ Ἀλέξιος Ὀρλώφ, βλέπων ὅτι αἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιχειρήσεις δὲν εὐοδοῦντο, ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὴν ἀπροθυμίαν δῆθεν τῶν Ἑλλήνων καὶ καταλιπὼν εἰς τὴν τύχην των αὐτοὺς ἔσπευσε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου, οὗτινος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν. Τὴν 5 Ἰουλίου 1770 οἱ δύο ἀντίπαλοι στόλοι εὑρίσκοντο ἀντιμέτωποι εἰς Τσεσμέ. Ὁ Σπιρίτωφ ἀπετέλει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν μετὰ τοῦ Γκρέγκ, ὁ δ' Ἔλφιστων διώκει τὴν ὀπισθοφυλακήν, καὶ τὸ κύριον σῶμα τοῦ στόλου ἐκυβέρνα ὁ Ἀλέξιος Ὀρλώφ. Μετά τινας συγκρούσεις τὰ τουρκικὰ σκάφη κατέφυγον ἐντὸς τοῦ ὁρμίσκου τοῦ Τσεσμέ, ὅπου ὁ Χαζεμεδὶν πασᾶς ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀσφαλῆ. Ἀλλὰ τὴν νύκτα οἱ Ρῶσοι ἐξαπέλυσαν κατ' αὐτοῦ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα εἰσδύσαντα εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου μετέδωκαν τὸ πῦρ εἰς αὐτὸν καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ κόλπος τοῦ Τσεσμὲ ὡμοίαζε πρὸς πύρινον ποταμόν. Τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο θέαμα, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρας, παρετάθη μέχρι τῆς ἑβδόμης πρωϊνῆς. Ἐπυρπολήθησαν 15 μεγάλα σκάφη τῶν ἑκατὸν τηλεβόλων, ἐνέα τῶν τριάκοντα καὶ πολυάριθμα φορτηγά. Ἐκ τῆς μεγάλης ἐκείνης τουρκικῆς ἀρμάδας ἓν μόνον πλοῖον τῶν ἑξήκοντα πυροβόλων καὶ πέντε γαλέραι διέφυγον τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων. Εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἔλαβον μέρος καὶ πολλοὶ Ἕλληνες πυρπολητεαί. Οὕτως ὁ Ἀλέξιος Ὀρλὼφ ἐγένετο κύριος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ὠνόμασεν αὐτὸν *Τσεσμένσκοϊ* καὶ ἔκοψε πρὸς τιμήν του μετάλλια. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1770 ὁ Ρῶσος ναύαρχος ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἀφήσας τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου εἰς τὸν Σπιρίτωφ, ὅστις διέμεινεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης τοῦ Καϊναρτζῆ (9/21 Ἰουλίου 1774), δι' ἧς ὑπεχρεώθη ἡ Ρωσία ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς ἐν Αἰγαίῳ κατεχομένας δέκα ὀκτὼ νήσους, οὕτω δ' ἔληξεν ἡ περίφημος ἐκείνη ἐκστρατεία τοῦ Ὀρλώφ. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ρώσων ἐπροτάθη εἰς τὸ διβάνιον ἡ γενικὴ σφαγὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπετράπη αὕτη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ σεραρχιέρη Χασάν. Αἱ ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοῦ Ὀρλὼφ καταστροφαὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξαν ἀνυπολόγιστοι, τὸ δ' ὄνομά του συνεδέθη ἀναποσπάστως μετ' αὐτῶν.

Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ὁ Ὀρλὼφ ἀπεσύρθη εἰς Μόσχαν, εἰς περίλαμπρον παλάτιον, δωρηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας. Κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Παύλου Α' μετεκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἐκθάψας τῷ 1796 τὸν νεκρὸν τοῦ πατρός του Πέτρου Γ', ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὰς τιμάς, ἃς ἐστερήθη κατὰ τὴν θανήν, καὶ ἐκδικούμενος διέταξε τὸν Ὀρλὼφ καὶ τὸν Μπαρατίνσκι, τοὺς μόνους ἐπιζῶντας μεταξὺ τῶν φονέων, νὰ κρατῶσι τὸ ἐντάφιον κάλυμμα ἀπὸ τῆς μονῆς Ἀλεξάνδρου Νιέβσκι μέχρι τῆς μητροπόλεως τοῦ φρουρίου Πέτρο-Παύλοβσκ. Ἀποπεμφθεὶς τῆς αὐλῆς καὶ ἐκ τῆς Μόσχας ὁ Ὀρλώφ, διῆλθεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐκτὸς τῆς Ρωσίας. Ἐπανελθὼν εἰς Μόσχαν, ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α'. Τὴν κολοσσιαίαν περιουσίαν του κατέλιπεν εἰς τὴν μονογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα *Ἄνναν*, συζευχθεῖσαν τὸν κόμιτα Πανίν. θ. β.

—**Ὀρλώφ, *Ἀλέξιος Θεοδώροβιτς,* πρίγκιψ**—. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης (1786—1861), φυσικὸς υἱὸς τοῦ κόμιτος Θεοδώρου Ὀρλώφ. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμους, διεσκόρπισε δὲ τοὺς ἐπαναστάτας τῆς 25 Δεκεμβρίου 1825 σώσας τὴν ζωὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', ὅστις τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Μετασχὼν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1828—1829), διεπραγματεύθη τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως (14 Σεπτεμβρίου 1829), καθ' ἣν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ δὲ 1833 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν στρατοῦ, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὸν σουλτᾶνον κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ-πασᾶ τῆς Αἰγύπτου κατόπιν ὑπέγραψε τὴν διάσημον συνθήκην τοῦ Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσί, ἥτις μόνον εἰς ρωσικὰ πλοῖα ἐπέτρεπε τὴν εἴσοδον εἰς τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Τῷ 1844 ἐγένετο γενικὸς διοικητὴς τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, ὅτε περιέστειλε διαφόρους λαϊκὰς ἐξεγέρσεις. Συνώδευσε τὸν Νικόλαον Α' εἰς τὰ ταξίδια αὐτοῦ καὶ μετέσχε τῶν ἐν Βερολίνῳ καὶ Ὀλμοῦτς (1853) συγκροτηθεισῶν διασκέψεων. Τῷ 1856 ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρωσίας τῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ὅτε ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος καὶ τὴν προεδρίαν τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς κυβερνήσεως. θ. β.

—**Ὀρλώφ, *Βλαδίμιρος Γρηγόριεβιτς* κόμης**—. Ρῶσος φιλόλογος (1743—1832). Διετέλεσε πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν Πετρουπόλεως. θ. β.

— **Ὀρλώφ, *Γρηγόριος Βλαδιμίροβιτς,* κόμης** —. Ρῶσος συγγραφεὺς (1777—1826). Συνέγραψε διάφορα ἔργα, ἐν οἷς: «Ἱστορικά, πολιτικὰ καὶ φιλολογικὰ ἀπομνημονεύματα», μεταφρασθέντα εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, καὶ «Ταξίδια εἰς Γαλλίαν». Μετ' αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἡ οἰκογένεια Ὀρλώφ, ἀλλὰ τὸ ὄνομα διετηρήθη ὑπὸ τῶν φυσικῶν υἱῶν τοῦ κόμιτος *Θεοδώρου Γρηγόριεβιτς.* θ. β.

—**Ὀρλώφ, *Γρηγόριος Γρηγορίεβιτς,* κόμης** —. Ρῶσος στρατηγὸς (1734—1783). Λίαν ἐνωρὶς εἰσελθὼν εἰς τὸν στρατόν, ὑπηρέτησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν καὶ εἶτα εἰς τὸ πυροβολικόν, μετασχὼν τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου. Αἱ μετὰ τῆς ἐρωμένης τοῦ ἀρχηγοῦ του κόμητος Σουβάλωφ σχέσεις του ἐφείλκυσαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῆς αὐλῆς καὶ ἰδίως τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β', ἥτις καταθελχθεῖσα ἐκ τῆς κομψότητος καὶ τῶν φυσικῶν του χαρίτων εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν κατέστησεν ἐραστήν της. Ὅτε ἡ Αἰκατερίνη ἀπεφάσισε ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ συζύγου της Πέτρου Γ', ἐνεπιστεύθη εἰς τοῦτον τὰς ἀποφάσεις της, ὁ δὲ Γρηγόριος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἐξύφανε τὴν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος συνωμοσίαν, ἥτις ἀνέτρεψεν αὐτὸν καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸν θρόνον τὴν Αἰκατερίνην Β'. Ὁ Γρηγόριος Ὀρλὼφ εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπληρώθη τιμῶν καὶ δωρεῶν. Ἡ πρὸς αὐτὸν εὔνοια τῆς αὐτοκρατείρας ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε κατέλαβεν ἰσχὺν ἀληθοῦς αὐτοκράτορος, μικροῦ δεῖν δὲ ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον. Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς αὐτοκρατορίας Μεστούζεφ ἐπρότεινεν εἰς τὴν τσαρίναν τὸν μετ' αὐτοῦ γάμον. Ἡ αὐτοκράτειρα ἀπεδέχθη ἀσμένως τὴν πρότασιν ταύτην, ἀλλὰ κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Πανίν, ὡς ἀντιπολιτικὴ καὶ ἀντιδημοτική, καὶ οὕτω δὲν ἐτελέσθη ὁ γάμος.

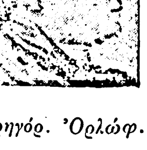

Γρηγόρ. Ὀρλώφ.

Ἕνεκα τῆς ἀκριτομυθίας του καὶ τοῦ ἀστάτου χαρακτῆρός του ἀπώλεσε τὴν εὔνοιαν τῆς ἡγεμονίδος καὶ ἐξωρίσθη εἰς Τσάρσκογιε-Σέλο, ὅπου ἔζη βίον ὀργίων. Τῷ 1772, συμφιλιωθεὶς μετὰ τῆς Αἰκατερίνης, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν αὐλήν. Μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ τὸν νέον εὐνοούμενον τῆς τσαρίνας Ποτέμκιν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην, κατὰ τὴν διαμονήν του δ' ἐν Βιέννῃ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ πρίγκιπος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Β' (1772). Ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν ἐνυμφεύθη, ἀλλ' ἀπολέσας τὴν σύζυγόν του καὶ στερηθεὶς τῶν τιμῶν τῆς αὐλῆς περιέπεσεν εἰς μελαγχολίαν ἀποσυρθεὶς δ' εἰς Μόσχαν διῆλθεν αὐτόθι τὸν ὑπόλοιπον βίον. Μετὰ τῆς Αἰκατερίνης Β' ἀπέκτησεν υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη κόμης *Βοβρίνσκι.* θ. β.

—**Ὀρλώφ, *Θεόδωρος Γρηγόριεβιτς,* κόμης** —. Ρῶσος στρατηγὸς (1741—1792). Μετέσχε τοῦ ἀνατρέψαντος τὸν αὐτοκράτορα Πέτρον Γ' πραξικοπήματος (1762) καὶ τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1770. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐγένετο στρατηγός. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἀνεγνώρισε τοὺς πέντε φυσικοὺς αὐτοῦ υἱοὺς καὶ ἀπένειμεν αὐτοῖς τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. θ. β.

— **Ὀρλώφ, *Νικόλαος Ἀλεξίγιεβιτς,* πρίγκιψ** —. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης (1827—1885). Διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σιλιστρίας, ἔνθα ἀπώλεσε τὸν ἕνα βραχίονα καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος. Τῷ 1870 διωρίσθη πρέσβυς ἐν Λονδίνῳ καὶ τῷ 1873 ἐν Παρισίοις. Ἐδημοσίευσε πραγματείαν «Περὶ τοῦ πολέμου τοῦ 1806» καὶ τῷ 1863 «Ὑπόμνημα περὶ τῆς καταργήσεως τῶν σωματικῶν ποινῶν». θ. β.

Ὀρλώφ, *Β.* Ναυτικὸς ἐκ Σπετσῶν, πλοίαρχος τῶν ἱστορικῶν ἀτμοπλοίων, τῆς ἐν Σύρῳ ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας, «Πανελληνίου» καὶ «Ἑνώσεως», δι' ὧν ἐτροφοδοτοῦντο οἱ ἐπαναστάται τῆς Κρήτης τοῦ 1866 — 1869. Γενναῖος ὢν καὶ ριψοκίνδυνος, κατώρθωσε μετὰ τοῦ ἑτέρου πλοιάρχου *Ν. Σουρμελῆ* νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τακτικὴν ἐπικοινωνίαν τῆς νήσου μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὸν αὐστηρὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ ἐν Ἀθήναις «Κεντρικὴ τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπὴ» ἐξαίρει τὴν εὐτολμίαν, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ δεξιότητα αὐτοῦ. ερ. μ.

Ὀρλὼφ ἀδάμας. Ὀνομαστὸς ἀδάμας, ἔχων ἐλαφρῶς κιτρινωπὸν χρῶμα καὶ βάρος 193 καρατίων, εὑρισκόμενος μεταξὺ τῶν κειμηλίων τοῦ ρωσικοῦ στέμματος. Ὁ ἀδάμας οὗτος ἐλέγετο ὅτι ἀπετέλει τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν εἰδώλου εἰς τὸν βραχμονικὸν ναὸν τῆς νήσου Σέριγγαμ. Γάλλος στρατιώτης, κλέψας αὐτόν, τὸν ἐπώλησεν ἀντὶ 50.000 φράγκων εἰς Ἄγγλον πλοίαρχον, ὅστις πάλιν μετεπώλησε τοῦτον εἴς τινα Ἑβραῖον ἀντὶ 300.000 φράγκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸν ἠγόρασε κατὰ τὸ ἔτος 1776 ἐν Ἄμστερνταμ ὁ κόμης Ὀρλὼφ ἀντὶ 800.000 φράγκων (90 χιλ. στερλινῶν). Ὁ κόμης Ὀρλὼφ ἐδώρησεν ἐν τέλει τοῦτον εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β' τῆς Ρωσίας ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐπώλησε τοῦτον εἰς αὐτὴν ἀντ' 2.250.000 φράγκων ἐφάπαξ καὶ 100.000 κατ' ἔτος, ἐφόσον ἔζη. γ. κ. γ.

Ὀρλώφεια (τά). Ἐκλήθη οὕτω ἡ τραγικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος, ἡ ἐπακολουθήσασα τὴν ἄτυχῆ ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ἣν ὑπεκίνησεν ὁ *Ἀλέξιος Ὀρλὼφ* (βλ. λ. καὶ λ. *Ἑλλάς*).

Ὅρμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας ἐν Ἀλμωπίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ' 12, 21). Κατὰ τὸν Μ. Δήμιτσαν, ἔκειτο εἰς ἣν θέσιν τὸ χωρίον *Τρεσικόν*, τὸ ὁποῖον μετωνομάσθη διὰ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ὀνόματος. α. θ. σ.

— **Ὅρμα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.172. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τρεσικόν.*

ὁρμαθίζω· συνδέω εἰς ὁρμαθόν, κοιν. *ἁρμαθιάζω*: «ὁρμαθίζω τὰ σῦκα».

ὁρμάθισις, —εως (ἡ)· ἡ εἰς ὁρμαθὸν σύνδεσις: «ὁρμάθισις τῶν σύκων, — τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ».

ὁρμαθὸς (ὁ)· ἡ σύναψις, ἡ σύνδεσις πολλῶν ὁμοίων πραγμάτων διὰ νήματος, σύρματος ἢ κρίκου: «ὁρμαθὸς κλειδιῶν», «ὁρμαθὸς σύκων» κοιν. *τσαπέλα*· || «ὁρμαθὸς νυκτερίδων» πολλαὶ ὁμοῦ νυκτερίδες συγκρατούμεναι μετ' ἀλλήλων· || μεταφ., πλῆθος, σωρός: «ὁρμαθὸς ἐπιχειρημάτων».

ὅρμαις (οἱ). Οὕτως ὠνόμαζον παλαιότερον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὄθωνος καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς τοῦ Γεωργίου πᾶν εἶδος μὴ ἑλληνικῆς μουσικῆς, κατὰ παρανόησιν τῆς ὀνομασίας τοῦ μελοδράματος τοῦ Μπελλίνι «Νόρμα». σ. ε.-λ.

Ὁρμακίτης *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κρομμύων* ἄκρα.

Ὁρμὰν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, ἤδη καλούμενον *Λεύκη* Κάτω (βλ. λ.).

—**Ὁρμὰν *Μαγούλα*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δασύλοφος* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων.

Digitized by Google

Ὀρμανλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενον *Πολύκαρπον* (βλ. λ.).

—**Ὀρμανλῆ** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δασοχώρι* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν.

Ὀρμανὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίσκος τῆς Λήμνου (πλάτ. 39°53′ Β., μῆκ. 25°16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1661: Port Mudros) ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τοῦ κόλπου τοῦ Μούδρου. Σ. Ε. Λ.

Ὀρμάνοβον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παιονίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἤδη καλούμενος *Δασερόν*. Κάτ. (1928) 89.

Ὀρμάνσαγκ (Ormansag). Λαὸς τῆς Οὐγγαρίας, ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἀβάρων. Περιλαμβάνει περὶ τὰς 17.500 ἄτομα, κατοικοῦντα εἰς 44 χωρία μεταξὺ Σίκλος—Γκλὲγ καὶ τοῦ ποταμοῦ Δραύου. Ὑπάγονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν διαμαρτυρομένων καὶ διατηροῦν τὸ ἔθιμον τοῦ δι' ἀγορᾶς γάμου, κατοικοῦσι δὲ εἰς ἴδιον τύπον οἰκιῶν καὶ φέρουν εἶδός τι λευκοῦ ἐπενδύτου καλουμένου *κέμπελ*. Μ. Δ. Β.

Ὀρμὰν-τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐπαρχίας Τυρνάβου, ἤδη καλουμένου *Δασοχώρι* (βλ. λ.).

—**Ὀρμὰν-τσιφλὶκ** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης, ἤδη καλούμενος *Δενδρὶ* (βλ. λ.).

Ὀρμαρὰ (Ras Ormarah) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσόνησος ἀκρωτηριάζουσα ἐν τῷ κόλπῳ Ὀμὰν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Βελουχιστὰν (πλάτ. 25°11′ Β., μῆκ. 64°37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 38: Maskat to Karrachi) καὶ σχηματίζουσα ἰσθμόν, ἐφ' οὗ πολίχνη ἁλιέων. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσθμοῦ δύο ἀσφαλῆ ἀγκυροβόλια ἀμφίπυγα, εἰς ἃ εἶχε προσεγγίσει ὁ στόλος τοῦ Νεάρχου, τὸ πρὸς ἀνατολὰς Demi-zar ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καλούμενον (ἀρχ. *Βαγίσαρα*) καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ ἰσθμοῦ Padi-zar (ἀρχ. *Κόλτα*). Σ. Ε. Λ.

Ὀρμέα (Ormea), ***Κάρολος-Φραγκῖσκος-Φερρέρο, μαρκήσιος ντ'*** —. Ἰταλὸς πολιτικὸς τοῦ Πεδεμοντίου (1680—1745). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, διορισθεὶς δικαστὴς ἐν Καρμανιόλᾳ, ὅπου ὁ βασιλεὺς τοῦ Πεδεμοντίου Βίκτωρ Ἀμαδέος Β′ ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν δραστηριότητά του, ἕνεκα τῶν ὁποίων περιέβαλεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του καὶ τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ κατόπιν τῶν Ἐσωτερικῶν. Βραδύτερον ὁ Ὀρμέα ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1725 μέχρι τοῦ 1728 καὶ κατώρθωσε νὰ συνάψῃ μετὰ τοῦ πάπα Βενεδίκτου Γ′ κονκορδᾶτον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτέθη τέρμα εἰς τὰς διενέξεις μεταξὺ Πεδεμοντίου καὶ παπικοῦ κράτους. Ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν του ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ *κόμιτος Ρούτσιο* καὶ κατόπιν τοῦ *μαρκησίου Ὀρμέα*, μετὰ δὲ τὴν παραίτησίν του ἐκ τοῦ θρόνου συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν υἱόν του Κάρολον-Ἐμμανουὴλ Γ′. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ Ὀρμέα διετήρησε τὰ ἀξιώματά του καὶ ἀπέβη ὁ κυριώτερος τῶν ὑπουργῶν του, φθάσας μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ διστάσῃ νὰ συμβουλεύσῃ εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα νὰ ὑπογράψῃ τὴν διαταγὴν τῆς συλλήψεως τοῦ πατρός του Βίκτωρος-Ἀμαδέου, ὅταν οὗτος, ὑποκινούμενος ὑπὸ τῆς μοργανατικῆς συζύγου του μαρκησίας ντὲ Σπίνο, ἀπεπειράθη ν' ἀνέλθῃ ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1730. Μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Βίκτωρος-Ἀμαδέου ἐν Ρίβολι καὶ τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ, ὁ Ὀρμέα ἀπέκτησε μέγα κῦρος ἐν Πεδεμοντίῳ καὶ ἀνέλαβε συγχρόνως καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1741 κατώρθωσε νὰ βελτιώσῃ τὸ μετὰ τοῦ παπικοῦ κράτους κονκορδᾶτον, ὑπογράψας νέον τοιοῦτον μετὰ τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΔ′, τῷ δὲ 1742 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου καγκελλαρίου. Κατὰ τὸ 1741 συνεμάχησε μετὰ τῆς Μαρίας-Θηρεσίας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς περιφερείας τοῦ Μιλάνου ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ Σαρδηνίας καὶ Γαλλίας (1744) ὥπλισε 10.000 ἄνδρας ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ὁ Ὀρμέα θεωρεῖται ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων πολιτικῶν τοῦ Πεδεμοντίου, εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου συνέβαλε τὰ μέγιστα. Μ. Δ. Β.

ὁρμέμφυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν αἰτίαν εἰς φυσικὴν ὁρμήν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν οἰκείαν τοῦ ἀτόμου βούλησιν: «κίνησις ὁρμέμφυτος»· || *ὁρμέμφυτον* (τό)· ἰδιότης καθ' ἣν τὸ ἄτομον ἐνεργεῖ οὐχὶ ἐξ ὑπολογισμοῦ, ἀλλ' ἀσυνειδήτως ὑπὸ τῆς ἰδίας φύσεως ὠθούμενον, ἄλλως *ἔνστικτον* (βλ. λ.)

Ὀρμενίδης. Πατρωνυμικὸν τοῦ Ἀμύντορος, πατρὸς τοῦ Φοίνικος (Ἰλιάδ. Ι 448, Κ. 266) Α. Θ. Σ.

Ὀρμένιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ὀρμίνιον*.

Ὄρμενος *[Μυθ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Κερκάφου, ἔγγονος τοῦ Αἰόλου, πατὴρ τοῦ Ἀμύντορος καὶ Εὐαίμονος, θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως ***Ὀρμενίου*** ἢ ***Ὀρμινίου*** (***Στράβ.*** Θ′,438—439). —2) Πατὴρ τοῦ Κτησίου, βασιλέως τῆς νήσου Σύρου, καὶ πάππος τοῦ Εὐμαίου, τοῦ πιστοῦ ὑπηρέτου τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδυσ. ο, 400). —3) Δύο ἐπίσημοι Τρῶες, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πολυποίτου (Ἰλ. Μ, 187), ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Τεύκρου (Θ, 274).—5) Εἷς τῶν ἐκ Ζακύνθου μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τὴν μνηστηροφονίαν. Α. Θ. Σ.

ὄρμενος (ὁ) *[Βοτ.]* Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ τρυφερὸς καὶ ἀνθοφόρος βλαστὸς τῶν φυτῶν *κράμβη* καὶ *ἀσπάραγος*, ὁ κοινῶς σήμερον καλούμενος *σκουδί*. Δ. Ν. Π.

Ὄρμεροντ (Ormerod), ***Ἐλεονώρα***. Ἀγγλὶς ἐντομολόγος (1828—1901), θυγάτηρ τοῦ ἱστορικοῦ *Γεωργίου Ὄρμεροντ*. Ἐδημοσίευσε: «Σημειώματα ἐκ παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν βλαβερῶν ἐντόμων» (1877) καὶ «Περὶ βλαπτικῶν ἐντόμων τῆς νοτίου Ἀφρικῆς» (1882). Δ. Ν. Π.

ὁρμὴ (ἡ)· σφοδρὰ κίνησις, προσβολή, ἔφοδος: «ἡ ὁρμὴ τοῦ στρατοῦ ἦτο ἀκάθεκτος»· || ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐνέργειαν: «αἱ χυδαῖαι ὁρμαὶ ἀνακόπτονται ὑπὸ τῆς βουλήσεως», «ἡ ὁρμὴ τῆς ἰδιοτελείας, — τοῦ ἐγωϊσμοῦ»· || «γενετήσιος ὁρμὴ» ἡ ὁρμὴ πρὸς συνουσίαν, πρὸς σαρκικὴν ἀπόλαυσιν· ἢ ἁπλῶς *ὁρμὴ* ἢ *ὁρμαί*: «δὲν ἔχει ὁρμάς, εἶναι ἀναφρόδιτος», «αἱ ὁρμαὶ ἀτονοῦσιν ὑπὸ τοῦ γήρατος»· || καθόλου, σφοδρότης: «ἡ ὁρμὴ τοῦ πυρός, —τοῦ ἀνέμου,—τῶν κυμάτων».

—*[Ψυχολ.]* Αἱ *ὁρμαὶ* εἶναι σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ προδιαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἱκανοποίησιν σπουδαιοτάτων βιολογικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ἐκδηλούμεναι διὰ σωματικῶν κινήσεων, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι αὐτόματοι, ὕστερον δὲ καθίστανται διὰ συχνῶν ἐπαναλήψεων σκόπιμοι. Ἄμεσον αἴτιον αὐτῶν εἶναι σωματικόν τι αἴσθημα, πεῖνα, δίψα, πόνος κτλ., ἀκολουθούμενον ὑπὸ δυσαρέστου συναισθήματος, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν κινήσεων ἐκείνων ἐπιχειρεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ καταπαύσῃ. Ἐὰν αἱ κινήσεις ἐκεῖναι καταπαύσουν πράγματι τὸ δυσάρεστον συναίσθημα, γεννᾶται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων συνειρμός, ὁπότε εἰς πᾶσαν νέαν ἐμφάνισιν τοῦ δυσαρέστου συναισθήματος ἐκτελοῦνται συνειδητῶς καὶ σκοπίμως καὶ αἱ κινήσεις ἐκεῖναι.

Δύο κυρίως εἶναι αἱ θεμελιώδεις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ πάντων τῶν ζῴων, ὁρμαί, ἡ πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ πρὸς διατήρησιν τοῦ εἴδους, ἑκατέρα δὲ τούτων ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ ἄλλων δευτερευουσῶν. Οὕτως αἱ ὁρμαὶ πρὸς τροφήν, πρὸς κτῆσιν, πρὸς ἄμυναν καὶ πρὸς κίνησιν ἐξυπηρετοῦν τὴν πρώτην, αἱ δὲ πρὸς παραγωγὴν τέκνων (γενετήσιος), πρὸς προστασίαν αὐτῶν καὶ πρὸς συναναστροφὴν μετ' ἄλλων ὁμογενῶν ὄντων ἐξυπηρετοῦν τὴν δευτέραν τούτων.

Αἱ ὁρμαὶ παρὰ τοῖς ζῴοις, ὡς οὖσαι ἐντελῶς αὐτόματοι καὶ ὑποσυνείδητοι, καλοῦνται *ἔνστικτα*. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ γεγονὸς ὅτι τὰς ὁρμάς των τὰ ζῷα ἱκανοποιοῦν εὐκολώτερον καὶ σκοπιμώτερον ἢ οἱ ἄνθρωποι καὶ μάλιστα τόσῳ εὐκολώτερον καὶ σκοπιμώτερον ὅσῳ εἰς τὴν κατωτέραν βαθμῖδα τῆς ζῳολογικῆς κλίμακος εὑρίσκονται. Παράδειγμα τούτου ἔστω ἡ εὐκολία καὶ ἡ ἀνεξαρτησία, μεθ' ἧς βαδίζει καὶ εὑρίσκει τὴν τροφήν του τὸ ἄρτι ἐξελθὸν ἐκ τοῦ ᾠοῦ ὀρνίθιον καὶ ἡ πλήρης ἀνικανότης τοῦ ἀρτιγεννήτου ἀνθρωπίνου βρέφους εἰς τὸ βαδίζειν καὶ ἐν γένει εἰς τὸ ζῆν βίον αὐτοτελῆ. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὅσῳ εἰς κατωτέραν βαθμῖδα εὑρίσκεται ἓν ζῷον τόσῳ ἁπλούστερος καὶ μονοτονώτερος εἶναι ὁ βίος του καὶ ἐπομένως τόσῳ ἁπλούστεραι καὶ μονοτονώτεραι καὶ αἱ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του κινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καταστᾶσαι διὰ τῆς κληρονομικότητος πάγιαι ἐκδηλοῦνται αὐτομάτως εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ ζῴου ἢ ὀλίγον μετ' αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος, τοὐναντίον, τοῦ ὁποίου ὁ βίος εἶναι πολυσύνθετος καὶ πολυποίκιλος, ἔχει ἀνάγκην μακρᾶς καὶ ἐπιμεμελημένης προπαρασκευῆς, ἀνατροφῆς, ὅπως καταστῇ ἱκανὸς νὰ ζήσῃ βίον αὐτοτελῆ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁρμῶν, ἃς ὁ ἄνθρωπος ἔχει κοινὰς μετὰ τῶν ζῴων, ἔχει οὗτος καὶ πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ὁρμάς, τὴν ὁρμὴν δηλαδὴ πρὸς γνῶσιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ κακόν. Ἐκ τούτων αἱ μὲν πνευματικαὶ ἐξυπηρετοῦν τὴν ὁρμὴν πρὸς αὐτοσυντήρησιν, αἱ δὲ ἠθικαὶ τὴν ὁρμὴν πρὸς διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τοῦ γένους. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—*[Ποιν. Δικον.]* Βλ. λ. *καταλογισμός*.

—**ὁρμαὶ *ἐνσυνείδητοι***. Καλοῦνται οὕτως αἱ *παρορμήσεις* (βλ. λ.) ἐκεῖναι, τοῦ νοσηροῦ τῶν ὁποίων ἔχει συνείδησιν ὁ πάσχων, παλαίει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιτέλεσιν αὐτῶν, καταλαμβάνεται ὑπὸ ἄγχους ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ ταύτῃ, μεθ' ὃ ὑποχωρεῖ, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιστῇ πλέον, καὶ ἐκτελεῖ ταύτας, ἐξ οὗ καὶ ἀνακουφίζεται. Πρόκειται δηλονότι περὶ τῶν καλουμένων ἰδεοληπτικῶν παρορμήσεων, αἵτινες εἶναι ἰδεοληψίαι μετὰ κινητικοῦ στοιχείου, **ἤτοι πράξεως. Τοιαῦται παρορμήσεις εἶναι πολλαὶ καὶ δή:**

1) Ἡ *διψομανία*, ὡς καλοῦμεν τὴν ἀκατάσχετον, ἐνσυνείδητον ὡς ἄνω, ὁρμὴν πρὸς πόσιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τὴν κατὰ παροξυσμοὺς ἐπερχομένην μετ' ἄλλοτ' ἄλλο χρονικὸν διάστημα, συνήθως μακρόν. Τοιαύτη εἶναι ἡ δύναμις τῆς ὁρμῆς, ὥστε ὁ πάσχων, ἐν ἀρχῇ, ἵνα μὴ πίῃ τὰ ποτά, ρίπτει ἐντὸς αὐτῶν ἀκαθαρσίας, κόπρανα κτλ., καὶ ὅμως ἀναγκάζεται βραδύτερον (μετά τινα ἢ τινας ὥρας) νὰ πίῃ ταῦτα καὶ οὕτω βρωμερά. Διαφέρει δ' ὁ διψομανὴς τοῦ ἀλκοολικοῦ, διότι ὁ ἀλκοολικὸς πίνει συνεχῶς, ἐνῷ ὁ διψομανὴς κατὰ περιόδους μακράς, καὶ ποσὰ τότε μέγιστα, ἀποβάλλων ἐνίοτε ταῦτα διὰ τοῦ ἐμέτου, ἵνα πίῃ νέα, ἐνῷ ὁ ἀλκοολικὸς πίνει τὸ σύνηθες καθ' ἑκάστην, ἕως ὅτου μεθύσκεται.

2) Ἡ *σιτιομανία*, ἤτοι ἡ ἀκατάσχετος ὁρμὴ πρὸς λῆψιν σιτίων, ἐνσυνείδητος ὡς ἄνω. Τοιαύτη παρατηρεῖται ἤδη ἐκ πιέσεως τῆς φυσιολογικῆς ἀνάγκης τῆς πείνης, ὑπὸ γυναικῶν θελουσῶν νὰ ἀδυνατίσωσι χάριν τῆς μόδας, καὶ ἥτις πίεσις ἄγει εἰς τὸ ἀντίστροφον ἀποτέλεσμα, ἤτοι εἰς σιτιομανίαν. Τόσον δὲ ἰσχυρὰ εἶναι ἐνίοτε αὕτη, ὥστε οἱ πάσχοντες ἀναγκάζονται νὰ ἐμῶσι τὸ ληφθὲν πρὸ μικροῦ φαγητόν, ἵνα τρώγωσι νέον, ὡς συνέβαινεν εἰς τὸν Καλιγούλαν κατὰ τὴν ἱστορίαν.

3) Ἡ *πυρομανία*, ἤτοι ἀκατάσχετος ἐνσυνείδητος ὁρμὴ πρὸς τὸ θέτειν πυρκαϊὰν εἰς δάση, οἰκίας κτλ.

4) Ἡ *δρομομανία*, ἤτοι ἐνσυνείδητος ἀκατάσχετος ροπὴ πρὸς τὸ τρέχειν. Οἱ πάσχοντες, κατὰ τὰς περιόδους τοῦ παροξυσμοῦ αὐτῶν, διατρέχουσι μεγάλας ἀποστάσεις, τρέχοντες συνεχῶς.

5) Ἡ *καθαρομανία*, ἤτοι ἡ ἀκατάσχετος ροπὴ πρὸς τὸ καθαρίζειν ἑαυτόν, ἢ τὰ τέκνα, ἢ διάφορα ἀντικείμενα, οὖσα συνέπεια ρυπαροφοβίας ἐν πολλοῖς.

6) Ἡ *ὠνιομανία*, ἤτοι ἀκατάσχετος ἐνσυνείδητος ὡς ἄνω ροπὴ πρὸς τὸ ἀγοράζειν διάφορα ἀντικείμενα, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Οἱ πάσχοντες κατὰ τοὺς τοιούτους παροξυσμοὺς αὐτῶν δαπανῶσιν ὅλας αὐτῶν τὰς οἰκονομίας καὶ ἔτι πλέον.

7) Ἡ *κλεπτομανία*, ἤτοι ἡ ἐνσυνείδητος ροπὴ πρὸς τὸ κλέπτειν. Ὁ κλεπτομανὴς διαφέρει τοῦ κλέπτου, διότι κλέπτει κατὰ παροξυσμούς, καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ τὸ κλαπέν, ἀποδίδων αὐτὸ κατόπιν. Μάλιστα οἱ εὐποροῦντες τούτων διατηροῦσιν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποδίδῃ αὕτη τὰ κλεπτόμενα.

8) Ἡ *παιγνιομανία*, ἤτοι ἀκατάσχετος ροπὴ πρὸς τὸ παίζειν. Ὁ παιγνιομανὴς διαφέρει τοῦ χαρτοπαίκτου, διότι παίζει κατὰ παροξυσμούς.

9) Μορφαί τινες, αἱ κινητικαὶ τῆς *ὀνοματομανίας*, καὶ δὴ τὰ λεγόμενα λεκτικὰ tic, ἤτοι ἀκατάσχετος ὁρμὴ πρὸς προφορὰν λέξεων κακοήχων ἢ ρυπαρῶν ἢ αἰσχρῶν, καὶ ἡ *κοπρολαλία*, αἱ ὕβρεις παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, αἱ βλασφημίαι, αἱ παρατηρούμεναι κυρίως εἰς θρήσκους ἀνθρώπους ἢ θρησκευτικοὺς λειτουργοὺς κ. τ. τ.

10) Διάφορα tic ἐνσυνείδητα, ἤτοι κινήσεις ἤδη ἄσκοποι καὶ παρὰ τὴν βούλησιν ἐρχόμεναι, ἐνσυνείδητοι, ἀναπαριστῶσαι ἀρχικήν τινα σκόπιμον κίνησιν, ὡς π. χ. ἡ φορὰ τῆς χειρὸς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἡ κίνησις τῆς κεφαλῆς ὡς ἂν νὰ ἐκδιώκῃ ὁ πάσχων ἐπικαθίσαν τι ἔντομον καὶ τὰ τοιαῦτα.

11) Ἡ πρὸς *ἀνθρωποκτονίαν* ὁρμή.

12) Ἡ πρὸς *αὐτοκτονίαν* ὁρμή, καὶ ἐν γένει διάφοροι ὁρμαὶ πρὸς πράξεις τοιαύτας κακώσεων (μορφαὶ σαδισμοῦ).

13) Ἡ *ἐπιδειξιομανία*, ἤτοι ἡ ἀκατάσχετος ροπὴ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

14) Αἱ διάφοροι μορφαὶ τῶν γενετησίων παρορμήσεων, ὡς ἡ *νεκροφιλία*, περιπτώσεις τινὲς *σαδισμοῦ*, *μαζοχισμοῦ*, *φετιχισμοῦ*, διαθέσεις τοῦ παρατηρεῖν (ἤτοι ροπὴ πρὸς τὸ βλέπειν γυμνὰ μέρη, περισκελίδας, κ.τ.τ. τῶν γυναικῶν).

15) Ἡ πρὸς οὔρησιν ἢ ἀποπάτησιν ὁρμή, εἰς μέρη δημόσια, παρουσίᾳ ἄλλων, ἡ ρύπανσις οὕτω τραπεζῶν, αἰθουσῶν, ἱερῶν σκευῶν κ τ.τ., ἡ παρατηρουμένη κυρίως εἰς ἄτομα θρησκόληπτα, ἢ θρησκευτικοὺς λειτουργούς, καθηγητὰς θρησκευτικοηθικῶν μαθημάτων κ.λ.π.

16) Ἡ ἀκατάσχετος ὁρμὴ πρὸς τὸ θραύειν διάφορα ἀντικείμενα.

17) Ἡ ἀκατάσχετος ροπὴ πρὸς τὸ ψαύειν τὰ παράθυρα, ἢ τὰς οἰκίας, τὸ μετρεῖν αὐτὰς ἀνὰ δύο, κ.λ.π. φαινόμενα, ἅτινα εἶχε καὶ ὁ μέγας Ναπολέων.

Καὶ ἐν γένει πᾶσα πρᾶξις δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἐνσυνείδητος, ὡς ἄνω, ὁρμή.

Αἱ παρορμήσεις αὗται παρατηροῦνται κυρίως ὡς ψυχικά, λεγόμενα, στίγματα ἐκφυλογενῶν καταστάσεων καὶ ψυχασθενείας, ὑστερίας, τοξικῶν τινων καὶ λοιμωδῶν καταστάσεων, εἰς ἃς ἔχομεν ἐλάττωσιν τῆς βουλήσεως καὶ ὑπέρμετρον συγκινητικότητα καὶ αὔξησιν μεγάλην τῆς ταχύτητος ἐπιτελέσεως τῶν ὁλοτήτων (=νόμου ψυχοδυναμικοῦ) καὶ ἄρα ἰδεοκινησίαν ἔντονον.

Δυνάμεθα δὲ νὰ διακρίνωμεν τὰς τοιαύτας παρορμήσεις, ἀπὸ ἀπόψεως παθογενείας ψυχολογικῆς, εἰς παρορμήσεις ἐξ αὐτοματισμοῦ, ἐξ ἕξεως, καὶ εἰς παρορμήσεις ἐκ δυναμικοῦ αὐτοματισμοῦ (=πιέ-

Digitized by Google

σεως λανθανουσῶν ἐπιθυμιῶν κατὰ Freud-Rivers). Ἐπειδὴ ὅμως καὶ αἱ ἐκ δυναμικοῦ αὐτοματισμοῦ προερχόμεναι, λόγῳ τῆς ἐπαναλήψεως, καθίστανται ἕξεις, ἐξηγεῖται διατὶ αἰρομένου τοῦ δυναμισμοῦ, ἤτοι τῆς πιέσεως διὰ τῆς ψυχαναλύσεως, δὲν αἴρονται καὶ αἱ πράξεις, ὡς ὑπείκουσαι πλέον εἰς τὸν ἐξ ἕξεως αὐτοματισμόν, δι' ὃ ἀπαιτεῖται καὶ τούτου ἄρσις πρὸς θεραπείαν τῶν παρορμήσεων. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπάρχουσι καὶ παρορμήσεις συνειδηταί, ἂν θεωρήσωμεν τὸν ὅρον τοῦτον σημαίνοντα διατήρησιν ἀναμνήσεως καὶ οὐχὶ γνῶσιν τοῦ νοσηροῦ αὐτῶν καθ' ὃν χρόνον ἐπιτελεῖται ἡ πρᾶξις, ἀλλὰ ἐκ τῶν ὑστέρων. Αὗται ὀφείλονται ἢ εἰς ἔντονον ἰδεοκινησίαν, δι' ὃ καλοῦνται *ἰδεοκινητικαὶ παρορμήσεις*, ἢ ὀφείλονται εἰς παραγωγὴν κυκλώματος ψυχικοῦ, συνεπείᾳ ἐξάρσεως συναισθηματικῆς ἰδέας τινός, ὥστε αὕτη νὰ κατέχῃ ἀποκλειστικῶς τὴν συνείδησιν, ἢ εἰς ἀναλόγους ἄλλους ὑποβουλικοὺς καὶ ὑπονοϊκοὺς μηχανισμούς. Τοιαῦται καταστάσεις προκαλοῦνται τὸ μὲν διὰ τοξικῶν οὐσιῶν, ὡς τὸ χασίς, ὁ οἶνος, ἡ κοκαΐνη κ.τ.τ., ἅτινα αὐξάνουσι τὴν ἰδεοκινησίαν, τὸ δὲ διὰ τῶν ῥηθεισῶν συναισθηματικῶν ἐξάρσεων, ὡς αἱ ὀφειλόμεναι εἰς νοσταλγίαν, προσβολὴν τῶν δικαίων καὶ παραγνώρισιν, ἀπομόνωσιν, ἐκτέλεσιν ἐπαγγέλματος ἀναγκαστικοῦ παρὰ τὴν κλίσιν, θανάτους προσφιλῶν προσώπων κ.τ.τ.

Δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται αἱ παρορμήσεις αὗται πρὸς τὰς παραληρητικὰς πράξεις, ἃς ἐνθυμεῖται μὲν ὁ πάσχων ὅτι διέπραξεν, δὲν ἔχει ὅμως συνείδησιν (=γνῶσιν) τοῦ νοσηροῦ αὐτῶν. Ἐπίσης δέον νὰ διακρίνωνται τῶν παρορμήσεων τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῶν λεκτικῶν, αἱ ἀντίστοιχοι λεκτικαὶ παρορμήσεις, αἵτινες εἶναι συνέχεια ψευδαισθησιῶν, καὶ ἀποτελοῦσι τὰς λεκτικὰς παρορμητικὰς ψευδαισθησίας τοῦ Séglas. Ἡ πρόγνωσις εἶναι καλή, δι' ἃς περιπτώσεις ἔχομεν αἰτίαν δυναμένην ν' ἀρθῇ, καὶ δὲν ἔχομεν μόνιμον ἐξ ἕξεως ἐγκατάστασιν. Αἱ ἐγκατασταθεῖσαι μονίμως, συνήθως ἄγουσιν εἰς διάσπασιν τῆς προσωπικότητος. Αἱ δ' ἄλλαι ἰῶνται διὰ θεραπείας αἰτιολογικῆς, συνδυαζομένης μετὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἕξεως τοῦ μὴ ὑποχωρεῖν εἰς τὴν πρᾶξιν. Τ. Α. ΖΗΣ

— **ὁρμὴ** ***πρὸς ἐπικράτησιν*** (Wille zur Macht). Οὕτω καλεῖ ὁ Φρ. Νίτσε τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φύσει ἐνυπάρχουσαν ὁρμὴν πρὸς αὔξησιν τῆς δυνάμεώς του, ἣν θεωρεῖ θεμελιώδη καὶ πρωταρχικήν, ἀνωτέραν τῆς πρὸς αὐτοσυντήρησιν ἢ διαιώνισιν τοῦ εἴδους. Κάθε κλῖμαξ ἠθικῶν ἀξιῶν, ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν ὁρμὴν ταύτην ἢ περιορίζουσα αὐτὴν—καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ κλῖμαξ ἀξιῶν, ἣν ἐθέσπισεν ὁ Χριστιανισμὸς ὡς θρησκεία τῶν ἀσθενῶν, ἀγωνιζομένων διὰ διαφόρων ἠθικῶν μορμολυκείων νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἄλλως προβληματικὴν ὕπαρξίν των—δέον νὰ ἀνατραπῇ. Ἡ ἀνθρωπότης δέον ν' ἀναστηλώσῃ νέας ἀξίας, ἐκείνας μὲ τὰς ὁποίας ἔζησε πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἠθικῆς τῶν ταπεινῶν, διότι αὗται μόνον ἐξασφαλίζουν τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἰσχυρῶν. Τὸ κήρυγμα τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπήχησιν τῶν ἰδεῶν τῶν Ἑλλήνων σοφιστῶν (πρβλ. *Πλάτ.* Γοργ. 438 Β). Θ. Π.

— **«Ὁρμή»**. Μηνιαία ἐγκυκλοπαιδικὴ εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1917 ὑπὸ Σπ. Κασκαμπᾶ.

ὅρμημα (τό)· βίαιον ἐπιχείρημα, ὁρμητικὴ κίνησις.

ὁρμηνεύω· δημοτ., συμβουλεύω, παραινῶ, νουθετῶ, διδάσκω: «ὁρμήνεψέ με πῶς νὰ τὸ κάμω».

ὁρμήνεια (ἡ)· δημοτ., συμβουλή, νουθεσία, διδασκαλία.

ὅρμησις, *—εως* (ἡ)· ὁρμητικὴ κίνησις, ἐξόρμησις.

ὁρμητήριον (τό)· ὁ τόπος ἐκ τοῦ ὁποίου ὁρμᾶταί τις: «τὸ ὁρμητήριον τῶν ἐχθρῶν, — τῶν ἐπιδρομέων».

— *[Ὀχυρωτ.]* *Ὁρμητήριον* ἦτο ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ μονίμῳ ὀχυρωτικῇ τὸ εὐρὺ διάστημα τὸ ἀφιέμενον εἰς τὰς ἐξεχούσας ἢ εἰσεχούσας γωνίας τῆς κεκαλυμμένης ἢ περιταφίου ὁδοῦ, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος συγκεντρώσεως τῶν στρατευμάτων τῶν προοριζομένων διὰ τὰς ἐξόδους καὶ τὰς ἀντεπιθέσεις. Ἀναλόγως τῆς θέσεως αὐτῶν τὰ ὁρμητήρια διῃροῦντο εἰς *ἐξέχοντα* καὶ *εἰσέχοντα*, ἐφόσον εὑρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἐξεχουσῶν καὶ τῶν εἰσεχουσῶν γωνιῶν τῆς χαράξεως. Ὄπισθεν τῶν εἰσεχόντων ὁρμητηρίων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν ὑπῆρχον ἐνίοτε καταφύγια τῶν ὁρμητηρίων, ὅπου κατέφευγον ἐν ἀνάγκῃ οἱ ἀμυνόμενοι. Ὁρμητήρια ὑπῆρχον ἐπίσης εἰς τὰς ἐξεχούσας τῶν προμαχώνων, σχηματιζόμενα διὰ στρογγυλεύσεως τοῦ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἀντικρήμνου. Τὰ ὁρμητήρια εἶχον σχῆμα σφηνὸς μὲ πλευρὰς μήκους 40—50· μέτρων. Ὁρμητήρια ἐκαλοῦντο ὁμοίως τὰ ὀρύγματα τὰ ἀποτελοῦντα ἀφετηρίας ἐξορμήσεως εἰς τὰ ἔργα τοῦ πολιορκητικοῦ πολέμου. Ζ. Ν.

— *[Ναυτ.]* *Ὁρμητήριον* καλεῖται πολεμικὴ ναυτικὴ βάσις, σκοποῦσα τὴν ἐπαύξησιν τῆς αὐτονομίας τοῦ στόλου, προσκαίρως δὲ συνισταμένη εἰς ἐπίκαιρον ἀγκυροβόλιον, ὅσῳ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ γεωγραφικὸν κέντρον τοῦ προβλεπομένου κύκλου τῆς πολεμικῆς δράσεως. Πρέπει δὲ νὰ συνδυάζῃ τοῦτο τὸ ἀσφαλές, τὸ φύσει ἀλλὰ καὶ προχείρῳ τέχνῃ ὀχυρὸν καὶ δυσπρόσβλητον ἀπὸ αἰφνιδιαστικῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, ἅμα δὲ καὶ νὰ παρέχῃ εὐχερῆ μέσα πρὸς ἄνετον ὕδρευσιν καὶ ἀνεφοδιασμόν. Ἱδρύονται δὲ κατ' αὐτὸ γαιανθρακαποθῆκαι καὶ συνεργεῖα πρὸς μερικὰς ἐπισκευὰς τῶν πλοίων. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὁρμητήρια τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, πλέον τοῦ δέοντος πρόχειρα, ἐγένοντο οἱ Ὠρεοί, προσωρινώτατα τὸ Τσάγεζι καὶ ἡ Σκίαθος, τοῦ κατόπιν ἀναλαβόντος τὴν ναυαρχίαν τοῦ στόλου ναυάρχου Σταματέλλου ζητήσαντος νὰ καταλάβῃ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν τὴν Τένεδον καὶ τὰ Μπεσίκια, τοῦθ' ὅπερ ἐματαιώθη λόγῳ τῆς συνεχίσεως τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ. Κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὁρμητήριον συστηματοποιημένον ὑπῆρξεν ὁ Μοῦδρος ἐν Λήμνῳ. Κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους οἱ Ἄγγλοι ἐχρησιμοποίουν ὡς ὁρμητήρια ὅρμους καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν γαλλικῶν παραλίων, τὰ ὁποῖα παρεῖχον, ὡς εἰκός, μόνον τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀγκυροβολίας. Σ. Ε. Λ.

ὁρμητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων ὁρμήν, ὁ πλήρης ὁρμῆς, σφοδρός, βίαιος: «ὁρμητικὸς χαρακτήρ».— Ἐπίρρ. ***ὁρμητικῶς***.

— **ὁρμητικὸν** (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος χαρακτηρίζων τὸ ἱστιοφόρον, τὸ ἔχον τάσιν διαρκῆ πρὸς τὸ προσάγεσθαι καὶ στερούμενον τοιαύτης πρὸς τὸ ἐπιδίδειν. Ἡ ἰδιότης αὕτη μέχρις ὁρίου τινὸς ἀποτελεῖ προτέρημα, πέραν δὲ τούτου ἐλάττωμα, διορθούμενον ὅμως εὐκόλως εἴτε σειροδετουμένου τοῦ ἐπιδρόμου καὶ τῆς μεγίστης, εἴτε αἰρομένου τοῦ προθόου. Τὸ ἀντίθετον: *ὀκνόν*. Σ. Ε. Λ.

ὁρμητικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὁρμητικοῦ, σφοδρότης, βιαιότης.

ὁρμιὰ (ἡ)· τὸ βραχὺ νῆμα δι' οὗ προσδένεται τὸ ἄγκιστρον, τὸ ἐξ ἱππείων τριχῶν πεπλεγμένον, κοιν. *ἀρμίδι* ἢ *ὁρμίδι*.

ὁρμιὰ *[Ἁλιευτ.]*· βλ. λ. *ἁλιεία* (τ. Γ', 775 α).

ὁρμιγκοβότανο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἑλμινθία*.

ὅρμιγκας (ὁ). Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ἕλμινθος* (βλ.λ.).

ὁρμίδι (τό), καὶ *ἀρμίδι*· ἡ ἁλιευτικὴ ὁρμιά· || λεπτὸν σχοινίον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν βόλισιν.

—*[Ναυτ.]* Τὸ *ὁρμίδι* εἶναι μακρὸν καὶ λεπτὸν σχοινίον, βολιδόσχοινον ἢ σηματόσχοινον, ὅπερ προσδενόμενον εἰς τὸ κάτω ἀκροκέραιον καθαιρουμένης κεραίας χρησιμεύει ὅπως ὁδηγῶμεν αὐτήν, ἵνα μὴ ἐμπλακῇ εἰς τὰ σχοινία τῆς ἐξαρτίας διαρκούσης τῆς καθαιρέσεώς της (*ὁρμίδιον τοῦ φώσωνος*). Ἀνάλογον ἐπίσης σχοινίον, ὅπερ προσδένεται προσκαίρως εἰς παχὺ σχοινίον ἢ κάλων ἢ καὶ εἰς ἅλυσιν, πρὸς ἀνολκὴν αὐτῶν.

— *[Ἁλιευτ.]* *Ὁρμίδιον* καλεῖται θῶμιγξ ἐκ συνεστραμμένης ἀκατεργάστου μετάξης, διαφόρων ἀριθμῶν, ἀναλόγως τοῦ πάχους του, ἀποτελῶν τὸ ὑλικὸν τοῦ κυρίως συστατικοῦ τῆς *ὁρμιᾶς*, τῶν *παραμάλλων* ἢ *παραμπόλων* τοῦ *παραγαδιοῦ* καὶ τῶν *μανῶν* τῶν «μανωμένων μεταξωτῶν» δικτύων. Πρὸ τῆς διαβροχῆς του ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ ταύτης συστροφῆς, πρέπει νὰ ὑποστῇ διάταμα (ξεθύμασμα)· πρὸς τοῦτο ἐμβαπτίζεται ἐν χλιαρῷ λινελαίῳ ἐπὶ τέταρτον ὥρας, μεθ' ὃ ἐκτείνομεν αὐτὸ κατακορύφως, προσδένοντές που τὸ ἓν ἄκρον καὶ ἀρτῶντες βάρος τι ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἕως οὗ στεγνώσῃ. Τὰ εἰς πάχος δετηρίας ἁλιευτικὰ ὁρμίδια ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἁλιέων *ἀγκωνέζες*. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ ὁρμίδιον τῶν ἁλιευτικῶν μέσων πρὸς τὴν *ἀλογότριχα* τῆς καθετῆς ἢ τὴν *μεσσηνέζαν* ἢ τὴν *μπουργάναν*. Σ.Ε.Λ.

Ὁρμίδια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Κάτ. 700, πάντες Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

ὁρμίδιον (τὸ) (Hormidium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐπιφύτους ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, πάντα σχεδὸν πρὸς κόσμον καλλιεργούμενα. Δ. Ν. Π.

ὁρμίζω· φέρω, ὁδηγῶ πλοῖον εἰς τὸν ὅρμον, εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον, προσορμίζω· || παθ. *ὁρμίζομαι*· ἀγκυροβολῶ, ἀράζω, προσορμίζομαι· || (ναυτ.) κοιν. *ρεμιντζάρω* ἢ *δένω καράβι*. Ἐξασφαλίζω πλοῖον καταπλεῦσαν καὶ ἀγκυροβολῆσαν εἰς λιμένα, προσδένων αὐτὸ πρὸς προβλῆτα ἢ κρηπῖδα, καθέτως ἢ καὶ λοξῶς πρὸς αὐτήν, διὰ πρυμνησίων καλώων ἢ ἁλύσεων· προσδένω τὸ πλοῖον μεταξὺ δύο ναυδέτων, πρὸς τὸ μὲν ἀπὸ πρῴρας, πρὸς τὸ δὲ ἀπὸ πρύμνης· || κατ' ἐπέκτασιν, ἐλλιμενίζω πλοῖον ἀγκυροβολῶν αὐτὸ κατόπιν, ἄλλως *καθορμίζω*, κοιν. *ἀράζω*· || *ὁρμίζομαι*, εἰσπλέω εἰς λιμένα καὶ λαμβάνω τὰ πρέποντα καὶ ὑπὸ τῆς ναυτικῆς πείρας ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς ἀσφαλῆ ἐν αὐτῷ παραμονήν. Σ. Ε. Λ.

ὁρμικόχορτον (τὸ) *[Βοτ.]*. Εἶδος θαλασσίας ἄλγης, φαιοπρασίνου καὶ γλοιώδους, ἐκβραζομένης εἰς τοὺς ἀμμώδεις αἰγιαλοὺς ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ συγκρατούσης περὶ αὐτὴν φυσαλλίδας ἀφροῦ. Τὰ ὁρμικόχορτα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀνθελμιντικὰ φάρμακα. Σ. Ε. Λ.—Δ. Ν. Π.

Ὁρμίνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τῶν Αἰολέων, ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὀρμένου, ἐγγόνου τοῦ Αἰόλου. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς Εὐρύπυλος, υἱὸς τοῦ Εὐαίμονος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας μετὰ 40 πλοίων. Πολὺ βραδύτερον τοὺς κατοίκους αὐτῆς μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων συνῴκισε Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς τῷ 293—292 π. Χ. εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν πόλιν *Δημητριάδα*, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξηρτᾶτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος (Θ', 438). Α. Θ. Σ.

— **Ὁρμίνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὰ μεθόρια τῆς Βιθυνίας, Παφλαγονίας καὶ Γαλατίας, χωρίζον τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Βιλλαίου (Φίλιας-σοὺ) καὶ Σαγγαρίου, τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε', 1, 3) «τὸ μέσον ἐπέχει μοίρας 59°40' (Α. μῆκ.) καὶ 42°40' (Β. μῆκ.)». Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων Ischik dagh. Α. Θ. Σ.

— **Ὁρμινίου**, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τὴν ἐπαρχίαν Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης 15 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Κατηχωρίου* καὶ *Πορταριᾶς* καὶ ἕδραν τὴν Πορταριάν. Δ. Ε. Μ.

ὅρμινον (τὸ) (Horminum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***χειλανθῶν***, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ ***ὅρμινον τὸ πυρηναϊκὸν*** (Horminum pyrenaicum), ὅπερ εἶναι πόα πολυετής, ἰθαγενὴς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ὁρμιόδεσμος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Εἶδος ναυτικοῦ κόμβου, δι' οὗ συνδέομεν δύο ἄκρα ὁρμιδίου ἁλιευτικοῦ, λινοῦ ἢ μεταξωτοῦ, πρὸς ἐπισκευὴν δικτύου ἄνευ χρήσεως κερκίδος, ἰδίως ὅμως τῶν ἄκρων ὁρμιδίου ἐξ ἱππείας τριχὸς (ἀλογότριχας) ὁρμιᾶς καθετῆς. Κύριον πλεονέκτημα τοῦ δεσμοῦ εἶναι ὅτι τὰ τεμάχια τοῦ ὁρμιδίου εὑρίσκονται μετὰ τὴν σύνδεσίν των ἐπ' εὐθείας, χωρὶς νὰ σχηματίζουν ἀμβλεῖαν γωνίαν. Σ. Ε. Λ.

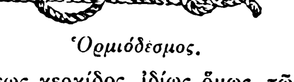

Ὁρμιόδεσμος.

Ὁρμίσδου ***λιμὴν*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῆς Προποντίδος. Ὠνομάζετο καὶ *Ἰουλιανός*, διότι ἐκαθαρίσθη καὶ ηὐρύνθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ *Σοφιανός*, διότι παρ' αὐτὸν ἔκειτο τὸ παλάτιον τῆς βασιλίσσης Σοφίας, συζύγου τοῦ Ἰουστίνου Β' (565—578). Ν. ΚΛΣ

Ὁρμίσδας (Hormasd ἢ Hormouz, Auhromasdi). Ὄνομα πέντε βασιλέων τῆς Περσίας ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Σασανιδῶν.

Ὁρμίσδας Α' (271—272). Υἱὸς τοῦ βασιλέως Σαπὼρ Α', παρὰ τοῦ ὁποίου διωρίσθη νεώτατος διοικητὴς τῆς μεγάλης ἐπαρχίας τοῦ Χωρασάν. Διοικήσας ταύτην μετὰ παραδειγματικῆς δικαιοσύνης καὶ συνέσεως καὶ ἀποκρούσας ἐπανειλημμένως τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων λαῶν, ἐκτήσατο τοιαύτην δημοτικότητα, ὥστε ὁ πατὴρ ἤρξατο ἀνησυχῶν μήπως ἐκθρονισθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Ὁρμίσδας πληροφορηθεὶς τοῦτο ἀπέκοψε τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὴν πρὸς τὸν πατέρα του, ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (271) ἀνηγορεύθη βασιλεύς, ὡς τοιοῦτος δ' ἐπεδείξατο σπανίαν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνεξιθρησκείαν, ἐπιτρέψας εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐξορισθέντα Μάνεντα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Περσίαν καὶ συνεχίσῃ ἐλευθέρως τὸ θρησκευτικὸν αὐτοῦ κήρυγμα. Ἀπέθανε μετὰ βασιλείαν ἑνὸς περίπου ἔτους, καταλιπὼν τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν υἱόν του Βαραχράν, τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν *Οὐαραράνην* ὀνομαζόμενον.

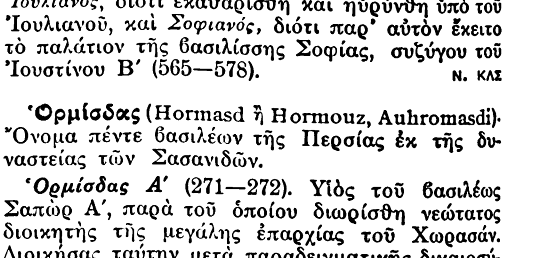

Ὁρμίσδας ὁ Α'.

[Ἐπὶ ἀργυροῦ περσικοῦ νομίσματος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Ἀουρμασδάϊ (=Ὁρμίσδας). Ὄπισθεν βωμὸς μετὰ πυρᾶς.]

Digitized by Google

Ὁρμίσδας Β' (303—309). Υἱὸς τοῦ βασιλέως Ναρσῆ, ὃν διεδέχθη παραιτηθέντα τοῦ θρόνου τῷ 303. Ἦτο ἀγαθὸς καὶ εἰρηνικὸς μονάρχης, ἐν τούτοις περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλερίου ἠναγκάσθη νὰ ἐκχωρήσῃ αὐτῷ χώρας τινάς, ἐν αἷς καὶ τὴν Καρδουχίαν (Κουρδιστάν). Ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων του καὶ θέλων νὰ προστατεύσῃ κυρίως τοὺς μικροὺς καὶ ἀδυνάτους κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν ἰσχυρῶν, διερρύθμισε τὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, συστήσας νέα δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα πολλάκις προήδρευεν ὁ ἴδιος προσωπικῶς. Ἀλλὰ κυρίως ὁ Ὁρμίσδας Β' ἐπεμελήθη τῆς γενικῆς ἐπισκευῆς πασῶν τῶν δημοσίων κτηρίων, κατεσκεύασε πλείστας νέας οἰκοδομὰς καὶ ἵδρυσε πολλὰς πόλεις, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ περὶ τὴν ἐπισκευὴν καὶ τὴν ἀνέγερσιν νέων οἰκοδομῶν μανία του, ὥστε κατὰ τὰς ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας συχνὰς περιοδείας του ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ὁλοκλήρου στρατιᾶς τεκτόνων. Φίλος ὢν συγχρόνως πάσης προόδου, ἔδωσεν εἰς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον αὐτοῦ Ὁρμίσδαν παιδείαν ἑλληνικήν, προκαλέσας ἕνεκα τούτου τὴν δυσαρέσκειαν τῶν μεγιστάνων του. Ἀπέθανε τῷ 309.

Ὁρμίσδας Γ' (309). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν δ εδέχθη ἀποθανόντα τῷ 309· μετ' ὀλίγον ὅμως ἐξεθρονίσθη καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν φανατικῶν μεγιστάνων, οἵτινες ἔφερον βαρέως τὴν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς σπουδὰς καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν προσήλωσίν του, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ ἐν κυήσει ἕτερος υἱὸς τοῦ Ὁρμίσδα Β', ὁ ὁποῖος ἐστέφθη ἐν αὐτῇ τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός του (βλ. λ. *Σαπὼρ Β'*).

Μετὰ δεκαπενταετῆ περίπου φυλάκισιν ὁ Ὁρμίσδας κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ, τῇ βοηθείᾳ τῆς συζύγου του, καὶ νὰ καταφύγῃ παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀρμενίων, τῇ συνδρομῇ τοῦ ὁποίου μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐγένετο ἡγεμονικῶς δεκτὸς παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τῷ δὲ 362 συμμετέσχεν, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ, εἰς τὴν ἀτυχῆ κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (361—363).

Ὁρμίσδας Δ' (457—460) ὁ ἐπιλεγόμινος *Φερζὰν* (=σοφός). Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰσδιγέρδου, ὑφ' οὗ ὡρίσθη διάδοχος τοῦ θρόνου ἀντὶ τοῦ πρεσβυτέρου *Περὸζ* (ἢ *Φιρούζ*), τοῦ ἐπιλεγομένου *Μουρτανὰχ* (=γενναίου), ὃν ὁ πατήρ, ἵνα ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης, διώρισε διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας Σετζεστάν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰσδιγέρδου (457), ὁ Περόζ, βαρέως φέρων τὸν ἐκ τοῦ θρόνου ἀποκλεισμόν του, κατέφυγε παρὰ τοῖς Ἐφθαλίταις (Τατάροις) καὶ τυχὼν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν παρὰ τὰ περσικὰ σύνορα πόλιν Ταλεκάν. Συγκεντρώσας εἶτα ἱκανὴν δύναμιν ἐκ Περσῶν φυγάδων καὶ λαβὼν ἰσχυρὰν ἐπικουρίαν ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἐφθαλιτῶν Κοὺς-Νουάζ, εἰσέβαλεν εἰς Περσίαν καὶ νικήσας τὸν ἀδελφόν του Ὁρμίσδαν, ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον.

Ὁρμίσδας Ε' (579—590). Υἱὸς τοῦ Χοσρόη Α' (531—379) ἐκ τῆς Φακίμ, θυγατρὸς τοῦ χαγάνου τῶν Τούρκων, ἐξ ἧς καὶ *Τοὺρκ ζαδὲ* (=Τουρκόπουλον) ἐπεκαλεῖτο. Διεδέχθη τὸν πατέρα του ἀποθανόντα τῷ 579, ἀνεγνωρίσθη δὲ προθύμως ὡς βασιλεὺς καὶ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν του, λόγῳ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἥτις ἦτο ἡ ἐπισημοτέρα τοῦ Χοσρόου σύζυγος καὶ ἔφερε, μόνη αὐτή, μεταξὺ τῶν ἄλλων γυναικῶν του, τὸν τίτλον τῆς σουλτάνας. Κατ' ἀρχὰς ἐκυβέρνησε τὴν χώραν του ὡς μονάρχης συνετὸς καὶ δραστήριος, ἐπροστάτευσε τοὺς ὑπηκόους του Χριστιανοὺς καὶ Ἰουδαίους καὶ ἐπέβαλεν αὐστηρὰν εἰς πάντας ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, ταῦτα ὅμως χάρις εἰς τὸν γηραιὸν Ἀμποῦ-Ζοὺρδ-Μιχίρ, παλαιὸν σύμβουλον τοῦ πατρός του, ὃν διετήρησε πλησίον του ὡς πρῶτον αὐτοῦ σύμβουλον. Μετ' ὀλίγον ὁ πολύπειρος σύμβουλος παρῃτήθη, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῇ τὰς ἀτασθαλίας τοῦ Ὁρμίσδα, καὶ τότε οὗτος, παραμείνας μόνος ἐν μέσῳ τῶν διεφθαρμένων αὐλοκολάκων, ἀπεκάλυψε τὰ θηριώδη αὐτοῦ ἔνστικτα καὶ τὴν μωρίαν του. Ὁ σύγχρονός του Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Μένανδρος ἀποκαλεῖ αὐτὸν «ἀνοσιουργὸν ὄντως ἄνδρα», ὁ δ' ἐπίσης σύγχρονος Θεοφύλακτος Σιμοκάττης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «βίαιός τε καὶ τοῦ πλείονος ἐραστὴς ἀκόρεστος, ἐν οὐδεμιᾷ τὸ δίκαιον μοίρᾳ θέμενος». Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τῶν πτωχῶν, κατεδίωξεν ἀγρίως τοὺς πλουσίους ἐκ τῶν ὑπηκόων του καὶ διὰ νὰ οἰκειοποιηθῇ τὰς περιουσίας αὐτῶν, «οὓς μὲν ποδοκάκῃ καὶ δεσμοῖς εἰς τὸ ἀεὶ καθυπέβαλλεν, οὓς δὲ ξίφει διέτεμνεν, ἐπίσης δὲ παρέπεμπε τοῖς λαγόσι τοῦ Τίγριδος». Συγχρόνως διέκοψε τὰς πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης μετὰ τῶν Βυζαντινῶν διαπραγματεύσεις καὶ τοιουτοτρόπως παρέτεινε τὸν πόλεμον, καθ' ὃν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μαυρίκιον, Ἰωάννην Μουστάκωνα, Κομεντίολον, Φιλιππικὸν κ. ἄ., νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τοὺς στρατοὺς τοῦ Ὁρμίσδα, ἐδῄωσε τὰς περσικὰς χώρας. Ταῦτα πάντα ἀπεξένωσαν τὸν Ὁρμίσδαν τῶν συμπαθειῶν τῶν ὑπηκόων του, οἱ ἐπιφανέστεροι δ' ἐξ αὐτῶν ἤρξαντο βυσσοδομοῦντες ἐναντίον του· ὡς ἐκ τούτου ἤρξατο σοβαρῶς νὰ κλονίζεται ἡ ἐσωτερικὴ γαλήνη καὶ συνοχὴ τοῦ κράτους. Τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων ἐπωφελούμενοι οἱ ὑποτελεῖς ἡγεμόνες τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀραβίας, ἀπετίναξαν τὴν περσικὴν κυριαρχίαν, ὁ δὲ χαγᾶνος τῶν Τούρκων εἰσέβαλεν εἰς τὸ περσικὸν ἔδαφος, καθ' ὃν χρόνον ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἀπώθει τοὺς Πέρσας ἐν Μεσοποταμίᾳ, Ἀρμενίᾳ καὶ Καυκάσῳ. Κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Ὁρμίσδας ἔπεμψε τὸν γενναῖον στρατηγὸν Βαράμ, ὅστις κατετρόπωσεν αὐτούς, ἐφόνευσε τὸν χαγᾶνον καὶ εἶτα ᾐχμαλώτισε καὶ τὸν υἱὸν τούτου, ὃν ἀπέστειλε δέσμιον μετὰ πλουσίας λείας πρὸς τὸν Ὁρμίσδαν. Ἀλλ' ὁ Βαράμ, στρατεύσας καὶ κατὰ τῶν εἰς Λαζικὴν εἰσβαλόντων Βυζαντινῶν, ἡττήθη ὑπὸ τούτων καὶ ὑπεχώρησε πρὸς τὸν ποταμὸν Ἀράξην. Τότε ὁ Ὁρμίσδας, ὅστις μετὰ δυσφορίας ἔβλεπε τὴν δόξαν τοῦ στρατηγοῦ του, διότι ἐφοβεῖτο τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ἵνα τὸν ἐκμηδενίσῃ, δι' ὅ, ὄχι μόνον καθήρεσεν αὐτὸν τῆς στρατηγίας, ἀλλὰ καὶ τὸν περιύβρισε, πέμψας αὐτῷ γυναικείας ἐσθῆτας καὶ ὑφαντουργικὰ ἐργαλεῖα, ὡς ἄξιον δῆθεν νὰ ἐπιτελῇ μόνον γυναικεῖα ἔργα. Ἔξαλλος ἐκ τῆς ὀργῆς ὁ δαφνοστεφὴς στρατηγός, ὤμοσε νὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Περιβληθεὶς τὴν γυναικείαν ἐσθῆτα καὶ κρατῶν εἰς χεῖρας ἠλακάτην καὶ ἄτρακτον ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν λατρευόντων αὐτὸν στρατιωτῶν λέγων: «Ἰδοὺ πῶς ὁ βασιλεὺς μᾶς ἀμείβει διὰ τοὺς ἀγῶνάς μας». Οἱ στρατιῶται πλήρεις ἀγανακτήσεως ἀνευφήμησαν αὐτὸν ὡς βασιλέα καὶ ἀπῄτησαν νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἐναντίον τοῦ Ὁρμίσδα. Ὁ Βαρὰμ δὲν ἐκινήθη ἀμέσως, ἀρκεσθεὶς νὰ πέμψῃ εἰς τὸν βασιλέα ὑβριστικὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἀπεκάλει αὐτὸν «οὐ παῖδα, ἀλλὰ θυγατέρα Χοσρόου», καὶ μόνον ὅταν ἀφίκετο ἕτερος ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλέως, ἵνα τὸν συλλάβῃ, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἐβράδυναν νὰ ταχθῶσι τά τε ἐν Νισίβιδι στρατεύματα, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁρμίσδα πεμφθέντα, ἵνα τὸν συλλάβωσιν. Ἐνισχυθεὶς οὕτως ὁ Βαρὰμ ἐβάδισε κατὰ τῆς Κτησιφῶνος, ἔνθα εἶχε καταφύγει ὁ Ὁρμίσδας, ὅστις, παραπαίων ἐκ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ τρόμου, ὑπωπτεύετο καὶ ἠπείλει πάντας τοὺς περὶ αὐτόν. Μετά τινας ἡμέρας ἐξεθρονίσθη διὰ στάσεως, ἐκραγείσης ἐν αὐτῇ τῇ Κτησιφῶνι, καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ υἱός του Χοσρόης, φοβούμενος μὴ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀνακληθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ἀνεκηρύχθη βασιλεύς. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ἐν τῇ φυλακῇ ὁ Ὁρμίσδας, ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς στάσεως καὶ προσαχθεὶς ἐνώπιόν των ἀπηύθυνεν αὐτοῖς διαφόρους συμβουλὰς καὶ ἐν τέλει προέτεινεν αὐτοῖς νὰ καθαιρέσωσι τὸν υἱόν του Χοσρόην, ὡς ἀνάξιον νὰ βασιλεύσῃ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ν' ἀναγορεύσωσι βασιλέα τὸν νεώτερον αὐτοῦ υἱόν. Οἱ συνηγμένοι ἄρχοντες ἐξοργισθέντες ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔσφαξαν ἐνώπιον αὐτοῦ τόν τε υἱόν του, ὃν ἐπρότεινεν ὡς βασιλέα, καὶ τὴν μητέρα τούτου· κατόπιν ἐτύφλωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Ὁρμίσδαν καὶ μετά τινας ἡμέρας τὸν ἐφόνευσαν διὰ τοῦ οἰκτροτέρου τρόπου, θραύσαντες διὰ ροπάλων τὰ ὀστᾶ του. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ὁρμίσδας, *ἅγιος***. Πεντηκοστὸς τέταρτος πάπας τῆς Ρώμης, καμπανικῆς καταγωγῆς, διάδοχος (26 Ἰουλίου 514) τοῦ Συμμάχου, ἀποθανὼν τὴν 6ην Αὐγούστου 523 καὶ τιμώμενος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὴν ἐκλογήν του εἶχεν ἀντίπαλον τὸν ἀντίπαπαν Λαυρέντιον. Ἐπ' αὐτοῦ μεγάλως ἐλαμπρύνθησαν αἱ βασιλικαὶ τῆς Ρώμης, κατεσίγασε τὸ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ σχίσμα τοῦ Λαυρεντίου, ἀναδιωργανώθη ἡ ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ ὑπὸ τῶν Βανδήλων διαλυθεῖσα καθολικὴ ἐπισκοπὴ (523), κυρίως δὲ ἐτερματίσθη ἡ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως προκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος ῥῆξις (484). Π. Ν. Π.

ὅρμισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁρμίζειν, ὁδήγησις τοῦ πλοίου εἰς ὅρμον· || κατ' ἐπέκτασιν καὶ αὐτὴ ἡ ἐν ὅρμῳ ἀγκυροβολία.

—*[Ναυτ.]* *Ὅρμισις* (κοιν. *ρεμιντζάρισμα*) καλεῖται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ συνόλου τῶν χειρισμῶν διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐν λιμένι πρόσδεσιν πλοίου. Καὶ ἐν ἀνοικτῷ μὲν ὅρμῳ ἡ ὅρμισις πλοίου δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ διὰ μιᾶς μόνον ἀγκύρας, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ περὶ τὴν ἄγκυραν ἐλεύθερος χῶρος εἰς κύκλον ἀκτῖνος τοὐλάχιστον ἴσης πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν μηκῶν τῆς τε ἀγκυρίου ἁλύσεως καὶ τοῦ πλοίου, ὅπως μὴ τὸ πλοῖον, ἀναπρωρίζον πρὸς τὸν ἑκάστοτε ἄνεμον, διατρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ προσψαύσῃ διὰ τῆς πρύμνης του ὑπάρχον ἐμπόδιον. Ἡ δι' ἀμφιδετήσεως ὅρμισις, ἡ διὰ δύο τουτέστιν ἀγκυρῶν, μειοῖ μὲν τὴν ἀκτῖνα τοῦ προμνησθέντος κύκλου ἀναπρωρήσεων, πλὴν παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα τῆς περιελίξεως τῆς μιᾶς τῶν ἁλύσεων ἐπὶ τῆς ἑτέρας κατὰ τὰς ἑκάστοτε, λόγῳ μεταπτώσεων τοῦ ἀνέμου, ἀναπρωρήσεις· καὶ μειοῦται μὲν τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο διὰ τῆς χρήσεως ἀμφιδετικοῦ στρεπτῆρος, πλὴν δὲν παύει ὑφιστάμενον τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἐμπλοκῆς τῆς ἁλύσεως εἴτε εἰς τοὺς ὄνυχας, εἴτε εἰς τὸ στῦπος τῆς ἀγκύρας. Πάντως, εἰς κλειστοὺς λιμένας, καὶ δὴ παρουσιάζοντας ναυτιλιακὴν κίνησιν, ἡ τοιαύτη ὅρμισις μόνον δι' ὀλίγην ὥραν δύναται νὰ συγχωρῆται. Διὰ τοῦτο εἰς αὐτοὺς ἡ ὅρμισις γίνεται διὰ δύο ἀγκυρῶν καὶ διὰ δύο πρυμνησίων, «μὲ τέσσαρα ρεμέντζια», ὡς λέγουν οἱ ναυτικοί· καὶ αἱ μὲν ἄγκυραι, ὧν ἐξισοῦνται τὰ ἐκτάματα ἅμα τῷ πέρατι τῆς ὁρμίσεως, δέον νὰ ἔχωσι ποντισθῇ οὕτως, ὥστε αἱ ἁλύσεις των ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ὑποτείνωσιν ἴσην κλίσιν ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ σχηματίζωσιν ἑκατέρωθεν τοῦ διαμήκους γωνίαν 45° πρὸς αὐτό, ἤτοι 90°, αἱ ἁλύσεις πρὸς ἀλλήλας· τὰ δὲ πρυμνήσια δέον νὰ χιάζωνται κατὰ τὸ διάμηκες, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ πρυμναίου ὀφθαλμοῦ πρὸς τὴν δεξιὰν δέστραν, καὶ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὴν ἀριστεράν, σχηματίζοντα ἴσας κατὰ τὸ δυνατὸν γωνίας πρὸς τὸ διάμηκες. Ἡ τοιαύτη ὅρμισις προϋποθέτει τὴν τελικὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου κάθετον πρὸς τὴν κρηπῖδα, ἐφ' ἧς αἱ δέστραι· δύναται ὅμως νὰ γίνῃ ὅρμισις καὶ πλευρίζοντος τοῦ πλοίου εἰς τὴν κρηπῖδα ἢ τὸν προβλῆτα, ὁπότε ἂν δὲν ὑπάρχουν ἐπὶ τούτῳ ναύδετα, ἀγκυροβολεῖ ἐν ἀρχῇ, παρεᾷ τὰ ἐκτάματα ἕως ὅτου πλευρίσῃ, δένει πλευρικὰ πείσματα πρὸς τὰς δέστρας ἀφοῦ παρεμβάλῃ ἀντωθητηρίους σφαίρας μεταξὺ πλευρᾶς καὶ κρηπῖδος (μπαλόνια) καὶ τέλος συνάγει τὰ παρεαθέντα ἐκτάματα. Σ. Ε. Λ.

ὁρμίσκος (ὁ)· μικρὸς ὅρμος (παρ' ἀρχ. *ὕφορμος*), κοινῶς *μανδράκι*, καὶ ὁ κάπως μεγαλύτερος *καραβοστάσι*. Σ. Ε. Λ.

ὅρμισμα (τὸ)· τόπος κατάλληλος πρὸς ἀγκυροβολίαν, ὅρμος.

ὁρμογόνια (τά). Οὕτω καλοῦνται αἱ φυσικαὶ ἐκβλαστήσεις τῶν κυανοφυκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ σειρῶν βραχέων κυττάρων, τὰ ὁποῖα ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ πέρατος μιᾶς τριχὸς ἢ νήματος τοῦ κυανοφύκους καὶ ἔχουσι τὴν ἱκανότητα ὅπως ἀναπαραγάγωσι τὸ αὐτὸ φῦκος. Μ. Ν. Κ.

ὁρμογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα τῆς παραγωγῆς ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων, ὁ ἐκκρίνων δηλ. ὁρμόνας (ὁ ὅρος ἀναφέρεται ἐπὶ τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, τῶν ὁποίων τὸ ἔκκριμα, ἡ ὁρμόνη δηλαδή, ἀσκεῖ ἐνέργειαν διεγερτικὴν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ). Μ. Ν. Κ.

Ὅρμοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παρὰ Πλινίῳ Hormi, καὶ ἄλλη γραφὴ *Ὅλμοι*. Ὅρμος τῆς Κιλικίας μεταξὺ Μυλῶν καὶ Σαρπηδονίας ἄκρας (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 180) καὶ πόλις Ἑλληνὶς (*Σκύλ.* Περίπλ. Κιλικ. 102), «ὅπου πρότερον ᾤκουν Σελευκεῖς» (*Στράβ.* 670 Teubner). Ἡ τοποθεσία της μεταξὺ ὅρμου τῆς Καραμανίας Ἀγᾶ λιμὰν καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Λισσὰν-ἐλ-Καχμπὲ εἰς ἔρημον θέσιν (περίπου εἰς πλάτ. 36° 17' Β., μῆκ. 33° 51' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 237 : Kara Burnù to Karadash Burnù), ὅπου ἐρείπιά της. Σ. Ε. Λ.

ὁρμονάλη (ἡ). Συσκευασία ὀποθεραπευτική, εἶδος ὁρμόνης, προερχομένη φυσιολογικῶς ὡς ἀκολούθως: Τὰ κύτταρα τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πέψεως, παράγουσιν ὁρμόνην τινά, ἥτις συναθροίζεται εἰς τὸν σπλῆνα, ἐκ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ παραληφθῇ δι' ἐκχυλίσεως. Ἡ ὁρμονάλη ἀσκεῖ, ὡς φάρμακον, εἰδικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ περισταλτισμοῦ τῶν ἐντέρων, τὸν ὁποῖον ἐνισχύει καὶ ἐπιτείνει ἐπὶ ἱκανῶς μακρὸν χρόνον, εἰς τοσοῦτον, ὥστε εἶναι δυνατὸν διὰ μιᾶς καὶ μόνης ὑποδερμικῆς ἐνέσεως ὁρμονάλης νὰ ὑπάρχωσι κανονικαὶ κενώσεις τῶν ἐντέρων ἐπὶ χρονικὸν διάστημα πολλῶν μηνῶν, δι' ὃ ἡ σκευασία αὕτη ἐνδείκνυται πρὸς διακανονισμὸν καὶ ρύθμισιν τῶν ἐντερικῶν κενώσεων εἰς τὰς χρονίας καὶ ἐπιμόνους δυσκοιλιότητας καὶ δὴ ἐπὶ τῶν μετεγχειρητικῶν παραλυτικῶν καταστάσεων τοῦ ἐντέρου, ὡς καὶ ἐπὶ ἀδρανείας αὐτοῦ. Ἀπαιτεῖται ὅμως μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ φαρμάκου καὶ δὴ εἰς τὰς διὰ τῆς ἐνδοφλεβίου ὁδοῦ ἐνέσεις, διότι παρετηρήθη ὅτι ἐπέρχεται πολλάκις μεγίστη κατάπτωσις τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, ἐξάντλησις τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ καί ποτε καὶ κωματώδης κατάστασις ἐπακολουθοῦσα· ἀλλὰ καὶ ἄλλαι διαταραχαὶ παρετηρήθησαν, ἀναγόμεναι εἰς τὸ κυκλοφορικὸν καὶ νευρικὸν σύστημα καὶ δὴ τὸ συμπαθητικόν. Μ.Ν.Κ.

ὁρμόνη (ἡ). Οὕτω ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν Baulyss καὶ Starling εἰδικῶς δρῶσαι χημικαὶ οὐσίαι τῶν μεταζῴων, αἵτινες παράγονται ἐντὸς τῶν ἐνδοκρινῶν ὀργάνων ἢ ὁρμονογόνων ἀδένων καὶ κατόπιν φέρονται ἄνευ ἐκφορητικοῦ πόρου εἰς τὸ αἷμα καὶ δὴ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ μεσολαβήσεως τῆς λέμφου καὶ διὰ τῆς κυκλοφορίας διανέμονται εἰς ἅπαντα τὸν ὀργανισμόν, εἰς ὡρισμένα ὄργανα τοῦ ὁποίου ἐκδηλοῦται ἡ ἰδιάζουσα ἐνέργεια τῶν ὁρμονῶν. Ἀντὶ τῆς λέξεως *ὁρμόνη* χρησιμοποιοῦνται καὶ αἱ ἐκφράσεις *ὁρμίδιον*, *ὁρμιτικὸν* καὶ *ὁρμίνη*.

Τὸ ἔκκριμα τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων τὸ ἐμτερι-

Digitized by Google

έχον τὰς ὁρμόνας, ἤτοι τὸ ἐνδόκριμα (Inkret), ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης ἄλλων ὀργάνων, μεταβάλλον τὸν χημισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Περὶ τῆς χημικῆς συνθέσεως τῶν ὁρμονῶν οὐδὲν βέβαιον μέχρι σήμερον γνωρίζομεν, πάντως ὅμως πρόκειται περὶ κολλοειδῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν ἀποτελουμένων ἐκ πολὺ μεγάλων μορίων (hochmolekular τῶν Γερμανῶν). Ἡ κατὰ φύσιν ἢ παθολογικὴ ἀλληλεπίδρασις τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων γίνεται ἢ ἀπ' εὐθείας ἢ τῇ μεσολαβήσει τοῦ συμπαθητικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐπειδὴ δὲ παρουσιάζεται εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένα ἀπ' ἀλλήλων ὄργανα, ὀνομάζομεν αὐτὴν καὶ *τηλενέργειαν* ἢ *τηλεπίδρασιν*. Εἰς τοὺς ὁρμονογόνους ἀδένας ἀνήκουσιν ὁ ὄρχις, ἡ ᾠοθήκη, τὸ ἐπινεφρίδιον, ὁ θυρεοειδὴς ἀδήν, οἱ παραθυρεοειδεῖς ἀδένες, ἡ ὑπόφυσις, ἡ ἐπίφυσις κ.ἄ. Ὑπάρχουσι καὶ ἀδένες, οἵτινες, πλὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἐμφανίζουσι συγχρόνως καὶ ἐξωτερικὴν τοιαύτην, ἐπιγιγνομένην δι' ἐκφορητικοῦ πόρου. Τοιοῦτοι εἶναι π.χ. τὸ πάγκρεας καὶ ὁ ὄρχις. Ὡς παράδειγμα τηλενεργείας ὁρμονῶν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δευτερογενῶν χαρακτήρων τοῦ φύλου (sekundäre Geschlechtscharaktere) κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν (τοῦ μύστακος, τῶν μαστῶν κτλ.) διὰ τοῦ ἐνδοκρίματος τοῦ ὄρχεως ἢ τῆς ᾠοθήκης. Θ. ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ

ὁρμονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς *ὁρμόνας* (βλ. λ.).

ὁρμονοθεραπεία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ διὰ τῶν ὁρμονῶν ἐνεργουμένη θεραπεία, ἥτις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν *ὀποθεραπείαν* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

Ὄρμοντ (Ormonde), ***Ἰάκωβος-Μπῶτλερ, Α' δοὺξ τοῦ—***. Ἰρλανδὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1610—1688). Ἀνετράφη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Α' μέχρι τοῦ 1625, ὅτε ἐγκατεστάθη εἰς Ἰρλανδίαν. Εἰς τὰ ἰρλανδικὰ πράγματα ὁ Ὄρμοντ ἤρχισε νὰ ἀναμειγνύεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1633, ὅτε ὡς ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας ἀπεστάλη ὁ Στάφφορντ. Τῷ 1640 ὁ Ὄρμοντ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τῷ 1644 λόρδος τοποτηρητής. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἰρλανδικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1641 παρέσχε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν στρατηγὸν Νόνας, ὅταν δὲ ἐξερράγη, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1643, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Ὄρμοντ συνῆψε συνθήκην μετὰ τῶν Σκώτων, δι' ἧς τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἰρλανδίας ἀφέθη εἰς χεῖρας τῶν καθολικῶν, ἐνῷ εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων παρέμενον μόνον μικρά τινα διαμερίσματα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ πέριξ τοῦ Κόρκ. Τῷ 1646 συνῆψε συνθήκην εἰρήνης (γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «εἰρήνη τοῦ Ὄρμοντ») μετὰ τῶν ὁμοσπονδιακῶν Ἰρλανδῶν, πρὸς οὓς ἐχορήγησε θρησκευτικάς τινας παραχωρήσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ θέσις τοῦ Ὄρμοντ εἶχεν—ἤδη ἀπὸ τῆς μετὰ Ρωμαιοκαθολικῶν συνθήκης τοῦ Γκλάμοργκαν, 25 Αὐγούστου 1645—καταστῆ δυσχερεστάτη. Κατιδὼν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸ Δουβλῖνον ἐναντίον τῶν Ἰρλανδῶν ἐπαναστατῶν, παρέδωσε τὴν ἰρλανδικὴν πρωτεύουσαν εἰς τὸν συνταγματάρχην Τζὸνς καὶ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰρλανδίας. Τῷ 1648 ἐπανῆλθεν εἰς Ἰρλανδίαν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἕνωσιν τῶν κομμάτων ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, δι' ἧς ἐπετράπη αὐτοῖς ἡ ἐλευθέρα ἄσκησις τῆς θρησκείας των. Ἅμα τῇ κατακτήσει τῆς Ἰρλανδίας ὑπὸ τοῦ Κρόμβελλ, ὁ Ὄρμοντ κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν. Συνώδευσε τὸν ἀπελαθέντα βασιλέα Κάρολον εἰς Αἲξ καὶ Κολωνίαν, μετὰ δὲ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Καρόλου διωρίσθη ἐπίτροπος τοῦ θησαυροφυλακίου καὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῷ 1661 ἐκ νέου λόρδος τοποτηρητὴς τῆς Ἰρλανδίας. Γ. Ι. Β

Ἰάκωβος Ὄρμοντ.

— **Ὄρμοντ** (Ormonde), ***Ἰάκωβος-Μπῶτλερ, Β'*** δοὺξ τοῦ—. Ἰρλανδὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1665—1745), ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Ὑπεστήριξε τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μπόϋν. Διεδέχθη τὸν Ρότσεστερ, ὡς ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας (1703—1707, καὶ 1710--1713) καὶ διετέλεσε διοικητὴς τῶν ἐν Φλάνδρᾳ ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Τῷ 1715, κατηγορηθεὶς ὡς ὑποστηρίζων τὸν Ἰάκωβον Στούαρτ, κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, τὰ δὲ κτήματά του κατεσχέθησαν. Μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργανωθεῖσαν κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἱσπανικὴν εἰσβολὴν (1715) ἐγκατεστάθη εἰς Ἱσπανίαν. Γ. Ι. Β.

ὅρμος (ὁ)· μέρος τῆς θαλάσσης κατάλληλον πρὸς ἀγκυροβολίαν, ἀγκυροβόλιον, κοιν. *λιμανάκι*. — *[Ἀκτογρ.]* Ὁ *ὅρμος* (ἄλλως *σάλος*, κοιν. *σπιάντζα* καὶ *ράδα*, γαλ. rade, ἀγγλ. road καὶ roadstead) εἶναι ἐλάσσων κόλπωσις, ἔνθα ὑπὸ εἰδικὰς μόνον συνθήκας (ἀπὸ ἀπόψεως διευθύνσεως ἀνέμου ἢ κυματισμοῦ) δύνανται νὰ παραμένωσι τὰ ἐπ' ἀγκύρας σαλεύοντα πλοῖα, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν κλειστὴν ὡς ὁ φυσικὸς λιμήν. Κατατάσσεται δὲ μεταξὺ τοῦ κολπίζοντος ὅρμου καὶ τοῦ ὑφόρμου. Πάντως ὁ ὅρος ὑπονοεῖ ἀνυπαρξίαν λιμενικῶν ἔργων πρὸς προστασίαν τῶν μεγάλων σκαφῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοιαύτην ἐν τῷ μυχῷ του, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο κυρίως *ὅρμος* παρ' ἀρχαίοις, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν λέμβων καὶ τῶν πλοιαρίων. Διακρίνονται δὲ οἱ ὅρμοι εἰς *ἁπλοῦς*, ὅταν εἶναι μεμονωμένοι καὶ ἄσχετοι πρὸς ἄλλον παρακείμενον ὅρμον (*Ἅγ. Νικόλαος Ἀναβύσσου* ἐν τῷ Σαρωνικῷ), *ἀμφιπύγους*, ὅταν σχηματίζωνται ἑκατέρωθεν χερσονήσου, ἧς ὁ ἰσθμὸς χωρίζει τοὺς μυχούς των (*Πόρτο Κάγιο—Μαρμάρι* τῆς Μάνης) καὶ *ἀμφιδύμους*, ὅταν, πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς ἀκτῆς κείμενοι, χωρίζωνται διὰ γηΐνης προβολῆς ἀμφιπλεύρως αὐτῆς (*Σάμη-Ἀντίσαμος* Κεφαλληνίας). Τὸ ἐπιβαίνειν πλοίου «ἐν ὅρμῳ» (κοιν. ἀ-ρόδο) τονίζεται εἰς τὰ ὑπὸ τοιούτου ἐπιβάτου συντασσόμενα ἔγγραφα ἢ ἐπιστολὰς πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ «ἐν πλῷ». Σ. Ε. Λ.

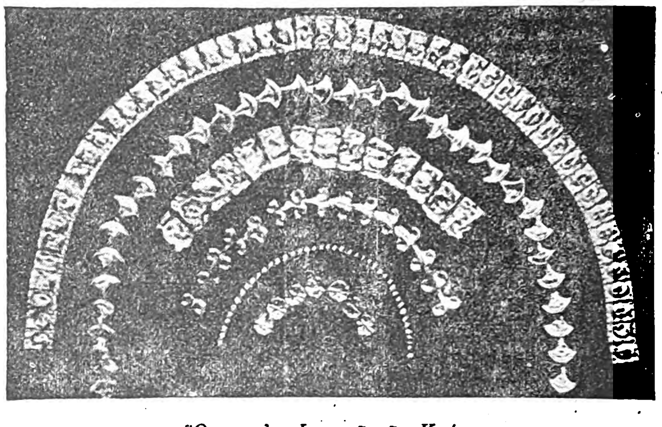

Ὅρμοι ἐκ Φαιστοῦ τῆς Κρήτης.

— *[Ἀρχ.]* *Ὅρμος* ἐκαλεῖτο κόσμημα περιαυχένιον, ὡς τὸ τωρινὸν περιδέραιον, ἐν χρήσει παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ὡς κοσμητικὸν συμπλήρωμα τῆς ἐνδυμασίας οὐχὶ ἀποκλειστικῶς τῶν γυναικῶν, *ἀλλὰ κάποτε* καὶ τῶν ἀνδρῶν. Εἰς τοιχογραφίας τῆς Κνωσοῦ ἄνδρες φέρουν περιδέραια ἀποτελούμενα ἀπὸ μίαν ἢ περισσοτέρας σειράς. Ὁ ὅρμος ἀποτελεῖται ἐκ πολυτίμου ἁλύσεως ἢ νήματος, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται

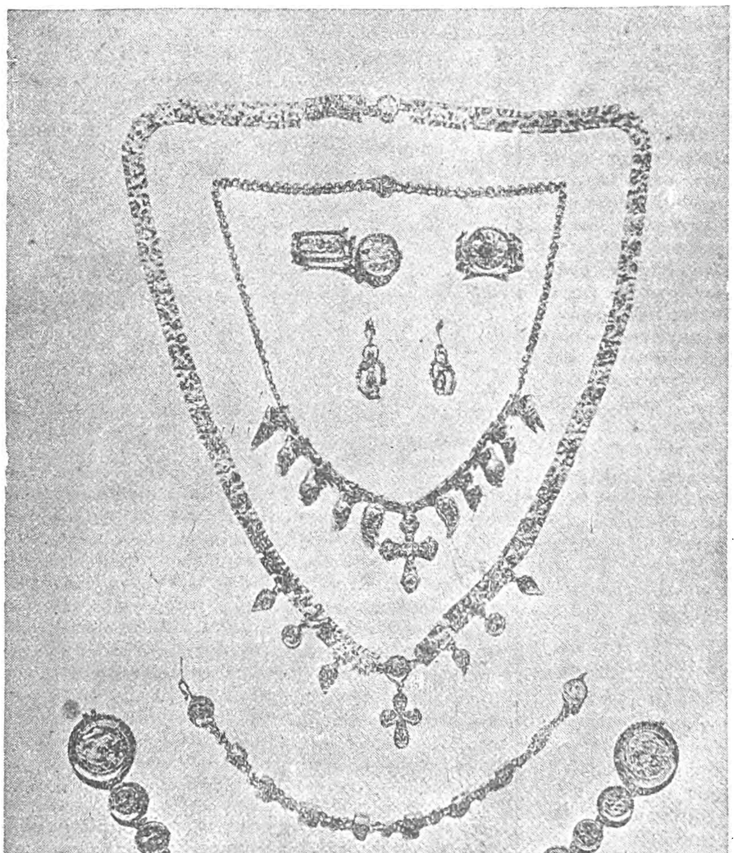

Βυζαντινὸς ὅρμος.

μικροὶ ψῆφοι (χάνδραι) εἰς διάφορα σχήματα πτηνῶν, ἀνθέων, φύλλων, ζῴων, σπανίως δὲ καὶ ἀνθρώπων. Τὸ ὑλικὸν ἦτο ποικίλον: χρυσός, πολύτιμοι λίθοι, ἐλεφαντοστοῦν κ. ἄ. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ εὑρεθέντες πλούσιοι ὅρμοι διδάσκουν ὅτι οἱ χρυσοχόοι τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκείνης ἐποχῆς εἶχον λύσει ὅλα τὰ προβλήματα τῆς τέχνης των, ἐκ τῶν γενομένων δὲ εὑρημάτων ἐν Ἀργολίδι, Κρήτῃ κ. ἄ. τῆς Ἑλλάδος καταφαίνεται ἡ ἀλληλεπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς καὶ αἰγυπτιακῆς χρυσοχοΐας καὶ κοσμηματικῆς. Κατὰ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν ἡ χρῆσις τῶν ὅρμων περιορίζεται εἰς τὰς γυναῖκας τῆς ἀριστοκρατίας, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαϊκὴν εἰς τὰ παιδία καὶ τὰς ἑταίρας. Κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ἐπαναφέρεται ὁ συρμὸς τοῦ κοσμήματος τούτου. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐφέρετο προνομιακῶς ὑπὸ ὡρισμένων βαθμούχων τῆς βυζαντινῆς ἱεραρχίας, ἐκαλεῖτο δὲ *μανιάκιον*. Χ. Μ.

Ὅρμος Ἐπανωμῆς *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐπανωμῆς τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 105.

— **Ὅρμος Ἐπανωμῆς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΒΑ. παραλίου τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου (πλάτ. $40^{0}22'{}^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. $22^{0}57'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra), νοτίως τῆς γλώσσης τῆς Ἐπανωμῆς καὶ ἐπίνειον τῆς φερωνύμου κοινότητος. Σ. Ε. Λ.

Ὁρμοὺζ (Jezirat Hormuz) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐλάσσων τοῦ Περσικοῦ, ἅμα δὲ καὶ τοῦ Ὀμανικοῦ κόλπου, ἅτε κειμένη εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἑνοῦντος τοὺς δύο κόλπους πορθμοῦ, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ *πορθμὸς Ὁρμοὺζ* ὀνομάζεται (ἡ νῆσος: πλάτ. $27^{0}04'$ Β., μῆκ. $56^{0}28'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 753: Entrance to the Persian gulf). Ἀπέχουσα τῆς ἀκτῆς $1\,{}^{3}/_{4}$ μιλ., εἶναι ἡ *Ὤγυρις* τοῦ Στράβωνος (ΙΣΤ', 766 Teubner), ἡ κατέναντι τῆς ἀκτῆς *Ἁρμοῦζα* τοῦ Μαρκιανοῦ (Περίπλ. Ἐρ θαλ. Α, 27), ἡ *Ἁρμόζεια* τοῦ πλοῦ τοῦ Νεάρχου (*Ἀρριαν.* Ἰνδ. ΛΓ, 3), ἡ Armuzia τοῦ Πλινίου (6, 27) ἀνατολικῶς τῆς νήσου *Οὐαρόχθα* (βλ. λ.). Ἐπ' αὐτῆς ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ βασιλέως Ἐρύθρα. Κατελήφθη τῷ 1506 ὑπὸ τοῦ Πορτογάλου θαλασσοπόρου Ἀλμπουμπέρκη, οὗτινος τὸ φρούριον, δι' οὗ προήσπιζε τὸν λιμένα, εὑρισκόμενον κατὰ τὴν ΒΑ. ἄκραν, διατηρεῖται εἰσέτι, καίτοι βλαβὲν ὑπὸ σεισμῶν τῷ 1902· ἐκεῖ δὲ καὶ ἡ φερώνυμος πολίχνη (1.500 κατ.). Διετήρησαν δὲ αὐτὴν οἱ Πορτογάλοι ἀπὸ τοῦ 1514 μέχρι τοῦ 1622, ὡς μίαν τῶν κυρίων ναυτικῶν βάσεών των ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, περιελθοῦσαν κατόπιν εἰς τὴν Περσίαν τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ θέα της παρουσιάζει μωσαϊκὸν χρωμάτων καὶ δὴ ἀποχρώσεων τοῦ ἐρυθροῦ, ἐπιστεφομένου ὑπὸ τοῦ λευκοῦ τῆς κορυφῆς τῆς νήσου, διότι αὕτη ἡφαιστειογενὴς οὖσα, εἶναι πλουσία εἰς ἐρυθρὰν ὤχραν, θεῖον καὶ ὀρυκτὰ χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Σ. Ε. Λ.

Ὄρμπ (Orb) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ν. Γαλλίας, μήκους 115 χλμ. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Σαὶν Μαρτὲν ντ' Ὄρμπ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον. Παρὰ τὸ Καμελλὸν σχηματίζει καταρράκτην ὕψους 12 μ. Θ. Κ.

— **Ὄρμπ** (Orb) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἑλβετίας,

Digitized by Google

πηγάζων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὄρους Κουρά. Διέρχεται διὰ τῶν λιμνῶν Ρούς καὶ Ζού, ἐξαφανίζεται ὑπογείως καὶ ἀναφαίνεται εἰς ἀπόστασιν 2.500 μ. κατὰ 222 μ. χαμηλότερον, ὑπὸ μορφὴν ἀφθονωτάτης καὶ ὁρμητικῆς πηγῆς καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Νευσατέλην. θ. κ.

Ὀρμπαὶ (Orbais), ***Γκόττσαλκ φὸν*** —. Θεολόγος ἀνακηρυχθεὶς ἅγιος (βλ. λ. *Γκόττσαλκ*).

Ὀρμπατέλλο (Stagno di Orbatello) *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἰταλίας (πλάτ. 42° 26′ Β., μῆκ. 11° 13′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia), χωριζομένη ἀπὸ τῆς παραλίας διὰ στενῆς ἀλλὰ πυκνότατα καλλιεργημένης «ταινίας», ἣν διατέμνει στόμα («ἔκρηγμα») πλωτόν. Ἔχει βάθος 2 ½ μέτρων καὶ εἶναι ἰχθυοβριθής. Ποιεῖται ταύτης μνείαν καὶ ὁ Στράβων (Ε, 225 Teubner). Σ. Ε. Λ.

Ὀρμπίνι, *Μάβρο*. Δαλματὸς συγγραφεύς, βενεδικτῖνος ἀββᾶς, ἀποθανὼν τῷ 1614. Ἔγραψεν ἰταλιστί: «Storia sul regno degli Slavi» (1601), ἥτις τῷ 1722 μετεφράσθη ρωσιστὶ καὶ ἔδωκε τὴν πρώτην ὤθησιν ἐν Ρωσίᾳ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν Σλοβένων. Τ. Β.

Ὀρμπινὺ (D'Orbigny), ***Ἀλκίδης***. Γάλλος φυσιοδίφης (1802—1857). Ἀπεσταλμένος τοῦ μουσείου τῆς Γαλλίας ἐταξίδευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς Ν. Ἀμερικὴν (1826—1834) καὶ τῷ 1853 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ βοτανικῷ κήπῳ τῶν Παρισίων. Ἔγραψε: «Γαλλικὴ παλαιοντολογία» (1840—1860, 8 τ.), ἐντυπώσεις ἐκ τῶν περιηγήσεών του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ Ἀμερικανὸς ἄνθρωπος» (1840), «Στοιχεῖα παλαιοντολογίας καὶ γεωλογίας». θ. κ.

— **Ὀρμπινὺ** (d'Orbigny), ***Κάρολος - Ντεσσαλὶν ντὲ*** —. Γάλλος γεωλόγος (1806—1876), ἀδελφὸς τοῦ διασήμου φυσιολόγου - παλαιοντολόγου Ἀλκίδου Ντ' Ὀρμπινύ. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Συνοπτικὸς πίναξ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου» (1834), «Γεωλογικὴ περιγραφὴ τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων» (1838), «Λεξικὸν τῆς φυσικῆς ἱστορίας» (1839—1849), «Σύντομον λεξικὸν τῆς φυσικῆς ἱστορίας» (1844), «Περιγραφὴ τῶν ἐδαφῶν καὶ τῶν κυριωτέρων κοιτασμάτων τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Παρισίων» (1849), «Γεωλογία ἐφηρμοσμένη εἰς τὰς τέχνας, τὰ μεταλλεῖα καὶ τὴν γεωργίαν» (1855). Γ. Κ. Γ.

Ὁρμύλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.859.

— **Ὁρμυλίας *ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ Τορωναίου κόλπου (Κασσάνδρας) (πλάτ. 40°14′ Β., μῆκ. 23°34′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), 6 μίλλ. Α. ΝΑ. τοῦ Πολυγύρου. Δεχόμενος τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμίου Παλαιομάννα, χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον τῆς ὀλίγον ἔνδον κώμης *Ὁρμύλια*. Εἶναι ἡ *Σερμυλία*, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἑκαταῖος (ὡς εὕρηται παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ 361,14). Σ. Ε. Λ.

ὁρμῶ (*—άω*)· θέτω ἐμαυτὸν εἰς κίνησιν, ἐπιπίπτω, κοιν. *ρίχνομαι, χυμάω*: «ὁ στρατὸς ὥρμησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ» || παθ. *ὁρμῶμαι*· ἔχω ὡς ὁρμητήριον, ξεκινῶ: «οἱ ἐχθροὶ ὁρμῶνται ἐξ ὀχυρῶν φρουρίων» || μετφ. «πόθεν —, ἀπὸ ποίας ἀρχῆς ὁρμᾶται;» «ὁρμᾶται ἀπὸ ἀγαθῆς προαιρέσεως».

— **ὁρμῶ** (*—έω*)· εἶμαι ἐν τῷ ὅρμῳ, ἠγκυροβολημένος: «τὰ ἐν Φαλήρῳ ὁρμοῦντα πλοῖα».

ὁρμώνη (ἡ)· βλ λ. *ὁρμόνη*.

Ὄρν (Orne) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Γαλλίας ἐν Νορμανδίᾳ, πηγάζων ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς Πέρς. Διέρχεται τὸ Ἀρζαντὰν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μάγχην, παρὰ τὸ Κιστράμ. Ἔχει μῆκος 152 χλμ., κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ 18 χλμ. εἶναι πλωτὸς μέχρι τῆς θαλάσσης. —2) Ποταμὸς της Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Μαῒζ ἢ Μὲρτ ἐ Μοζέλ, εἰδικώτερον καλούμενος *Ὄρν ντὲ Βαῖβρ*. Πηγάζει ἐκ τῆς δασώδους ἀνατολικῆς κλιτύος τῆς Ἀργκόννης, εἰς ἀπόστασιν 9 χλμ. ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Μέζ, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Μοζέλλαν, διὰ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὄχθης, ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Λωρραίνῃ. θ. κ.

— **Ὄρν** (Orne) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς ἐν τῇ ΒΔ. Γαλλίᾳ, ὀνομασθεὶς οὕτω ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Περιλαμβάνει τμήματα τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς Πέρς. Ἔχει ἔκτασιν 6.144 τ.χλμ. καὶ κατ. 277.637 (1926). Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀλανσόν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν μελισσοκομίαν. θ. κ.

Ὀρναὶν (Ornain) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ Σηκουάνα, παραπόταμος τοῦ Μάρνη. Πηγαζει πλησίον τοῦ Γκοντρεκούρ, ἐν Μέζ, τροφοδοτεῖ τὴν διώρυγα τοῦ Μάρνη πρὸς τὸν Ρῆνον, καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Σὰλ μετὰ ροῦν 120 χλμ. θ. κ.

Ὀρνάνο (Ornano). Ὄνομα περιφήμου ἐκ Κορσικῆς οἰκογενείας, ἑλκούσης τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ θρυλικοῦ *Οὔγου Κολόννα*, ὅστις, ὅτε ἐξώσθησαν οἱ Σαρακηνοὶ ἐκ τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Σαρδηνίας, ἐγκατεστάθη ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου ὡς κυβερνήτης τῶν νήσων τούτων τῷ 816 καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος. Τελευταῖος τοῦ οἴκου τούτου ἐξ ἀρρενογονίας ὑπῆρξεν ὁ *Φραγκῖσκος Ὀρνάνο*, εἷς τῶν πλουσιωτέρων μεγιστάνων τῆς Κορσικῆς, ἀποθανὼν τῷ 1537, ἀφήσας δὲ μόνην κληρονόμον τὴν θυγατέρα του *Βανίναν ντ' Ὀρνάνο*, ἐξ ἧς ἄρχεται ἡ διαπρέψασα οἰκογένεια τῶν Ὀρνάνο. θ. β.

— **Ὀρνάνο** (Ornano), ***Ἀλφόνσος ντ'*** —. Γάλλος στρατάρχης, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Βορδῷ τῷ 1610. Υἱὸς τοῦ Σὰν Πιέτρου καὶ τῆς Βανίνας ντ' Ὀρνάνο, ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας τῆς μητρός του. Ἀνατραφεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἐρρίκου Β', ἐπέστρεψεν εἰς Κορσικὴν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν Γενουηνσίων πολέμου. Συνομολογήσας εἰρήνην μετ' αὐτῶν τῷ 1568 ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν μετὰ 800 συμπατριωτῶν του καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν ἐν Γαλλίᾳ Κορσικανῶν. Πιστὸς εἰς τὸν Ἐρρῖκον Γ' κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ταραχάς, ἀπεστάλη εἰς τὸ Δελφινᾶτον μετὰ τὴν δολοφονίαν τῶν δουκῶν ντὲ Γκυῒζ πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀναγνωρίσας ἐκ τῶν πρώτων τὸν Ἐρρῖκον Δ' καὶ συντελέσας εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Λυών, Γκρενὸμπλ καὶ Βαλεντίας, προήχθη διαδοχικῶς εἰς στρατηγὸν καὶ ὠνομάσθη στρατάρχης. Τὸ ἄγαλμά του ἐστήθη εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τοῦ Βορδῶ. θ. β.

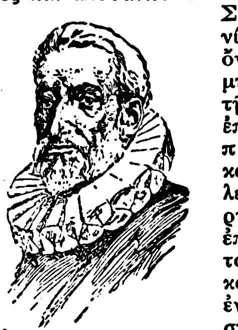

Ἀλφόνσος Ὀρνάνο.

— **Ὀρνάνο** (Ornano), ***Βανίνα ντ'*** —. Διάσημος Κορσικανὴ δέσποινα (1572—1654). Θυγάτηρ τοῦ μεγιστᾶνος Φραγκίσκου Ὀρνάνο, ὑπανδρεύθη τὸν περίφημον *Σὰν-Πιέτρο*, στρατηγὸν ἐν Κορσικῇ, διακρινόμενον διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς του. Ἡ μόνη φιλοδοξία του ἦτο ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τῆς κυριαρχίας τῆς Γενούης, καθ' ἧς ἐπολέμει ἐφ' ὅσον ἡ δημοκρατία αὕτη εὑρίσκετο εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Γαλλίας. Ὅταν ὑπεγράφη εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ ἐναντίον τῆς Γενούης τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Τοσκάνης, ἀλλ' ἀποτυχὼν μετέβη εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς Βανίνα ντ' Ὀρνάνο. Αὕτη μετὰ τῶν τέκνων της εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἐκ τῆς Κορσικῆς καὶ εὑρίσκετο εἰς Μασσαλίαν. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Γενούης ἠθέλησαν νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὴν Βανίναν, ὅπως ἐξουδετερώσουν τὰς ἐνεργείας τοῦ συζύγου της ἐν Τουρκίᾳ. Ἱερεύς τις, Μιχαὴλ ὀνομαζόμενος, εἰς ὃν ὁ Σὰν-Πιέτρο εἶχεν ἐμπιστευθῆ, κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του, ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τῆς Γενούης, ἔπεισε τὴν Βανίναν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ, ὅπου θὰ ἦτο εὔκολον εἰς αὐτὸν ν' ἀποσπάσῃ χάριν ὑπὲρ τοῦ συζύγου της καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς δημευθείσης μεγάλης περιουσίας της. Ἀλλὰ μόλις αὕτη ἀπέπλευσεν, ὁ ἔμπιστος τοῦ συζύγου της Σαὶν-Φλωριὰν ἐπιβὰς σκάφους τὴν συνέλαβε καὶ παρέδωσεν αὐτὴν εἰς τὸ παρλαμέντον τῆς Προβηγκίας. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀφίκετο ὁ Σὰν-Πιέτρο εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐζήτησε τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τῆς συζύγου του. Πεισθὲν τὸ παρλαμέντον περὶ τῆς ἀθωότητος αὐτῆς καὶ κατόπιν τῆς συγκαταθέσεώς της τὴν ἀπέστειλεν εἰς Μασσαλίαν. Ὁ Σὰν-Πιέτρο ἐπετίμησεν αὐτὴν διὰ τὴν ἀπιστίαν της καὶ τῆς εἶπεν ὅτι τὸ σφάλμα της μόνον διὰ τοῦ θανάτου της θὰ ἐξηγνίζετο, πρὸς τοῦτο δὲ διέταξε δύο δούλους του ὅπως προβῶσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Ἡ Βανίνα, γνωρίζουσα τὸν σκληρὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός της, δὲν ἐπεχείρησε νὰ μαλάξῃ αὐτὸν δι' ἱκεσιῶν καὶ δακρύων, ἀπήτησεν ὅμως ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τοῦ αἴσχους τῆς θανατώσεώς της ὑπὸ δούλων. Ζητήσας οὗτος συγγνώμην παρ' αὐτῆς, ἔθεσεν ὁ ἴδιος τὸν βρόχον εἰς τὸν λαιμόν της καὶ τὴν ἐστραγγάλισεν. Ὁ φόνος οὗτος προεκάλεσε φρίκην καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν, καίτοι δὲ ὁ βασιλεὺς Κάρολος Θ' συνεχώρησε τοῦτον διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερεν εἰς αὐτόν, οὐδεὶς τὸν ἐδέχετο. Μετὰ δύο ἔτη, ἐπιστρέφων εἰς Κορσικήν, ἐφονεύθη ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν του. θ. β.

—**Ὀρνάνο** (Ornano), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς ντ'*** —, Γάλλος στρατάρχης, ἀποθανὼν τῷ 1628. Υἱὸς τοῦ *Ἀλφόνσου ντ' Ὀρνάνο*, διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Κορσικανῶν καὶ διωρίσθη παιδαγωγὸς τοῦ Γκαστὼν ντ' Ὀρλεάν, ἀδελφοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', τὸν ὁποῖον ὑπεκίνησε νὰ ζητήσῃ τὴν εἰς τὸ συμβούλιον εἴσοδον, ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰσχωρήσῃ κατόπιν εἰς αὐτό. Ἀπομακρυνθεὶς τῆς αὐλῆς ἕνεκεν τῆς ραδιουργίας ταύτης, ἀνεκλήθη ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Μαρίας τῶν Μεδίκων καὶ προήχθη εἰς στρατάρχην τῷ 1626, χωρὶς νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν στρατόν. Ὁ καρδινάλιος ντὲ Ρισελιὲ κατηγόρησεν αὐτὸν ὡς ὑποκινήσαντα τὸν Γκαστὼν ντ' Ὀρλεὰν νὰ συνάψῃ γάμον μετὰ ξένης πριγκιπίσσης καὶ ὡς ἔνοχον τῆς συνωμοσίας τοῦ Σαλαί. Ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ φρούριον τῶν Βιγκεννῶν ἀπέθανε κατόπιν δηλητηριάσεως. θ. β.

— **Ὀρνάνο** (Ornano), ***Ροδόλφος-Αὔγουστος, κόμις ντ'*** —. Γάλλος πολιτικὸς (1817—1865). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς λογοτέχνης, δημοσιεύσας δύο συλλογὰς ποιημάτων. Εἶτα διωρίσθη νομάρχης τῆς Ὑόννης καὶ κατέστειλε τὰς ἐξεγέρσεις τοῦ Κλαμεσύ. Τῷ 1853 ἐγένετο μέγας τελετάρχης τοῦ Ναπολέοντος Γ', κατόπιν δ' ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ γενικοῦ συμβουλίου. θ. β.

—**Ὀρνάνο** (Ornano), ***Φίλιππος-Ἀντώνιος, κόμις ντ'*** —. Γάλλος στρατηγὸς (1784—1863). Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τάγματος Κορσικανῶν, διεκρίθη δὲ εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀούστερλιτζ καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Πρωσσίας καὶ Πολωνίας. Βραδύτερον διέπρεψεν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ὅπου προήχθη εἰς στρατηγόν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν δραγόνων, ἀλλὰ μόλις ἐπανῆλθεν ὁ Ναπολέων ἐξ Ἔλβας ἐτάχθη ὑπὸ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀετούς. Συλληφθείς, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, ἀπηλάθη ἐκ Γαλλίας, ἐπανῆλθε δὲ κατὰ τὴν Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, διορισθεὶς διοικητὴς μεραρχίας. Ἐπὶ Ναπολέοντος Γ' ἐγένετο γερουσιαστὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ μεγάρου τῶν Ἀπομάχων. θ. β.

Φίλιππος Ὀρνάνο.

Ὀρνεαὶ (παρ' Ὁμήρῳ ***Ὀρνειαὶ***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Ἀργολίδος, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β 571). Ἔκειτο κατὰ τὰ ΒΔ. τῆς χώρας τῶν Ἀργείων, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Λυκαίου καὶ παρὰ τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Φλιασίων. Ὑπὸ Ἰώνων κατοικουμένη, διετέλει πάντοτε εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τὰς δωρικὰς πολιτείας τῆς Σικυῶνος καὶ τοῦ Ἄργους ἰδίως, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ὁποίου καὶ κατηδαφίσθη, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 580—576 π.Χ. Κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων, οἱ Ὀρνεᾶται ἔμειναν οὐδέτεροι ἢ μᾶλλον ἐμήδισαν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Η', 73). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κατηδαφίσθησαν αἱ Ὀρνεαὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων (416 π. Χ.), διότι εἶχον δεχθῆ εἰς τὴν πόλιν των φυγάδας Ἀργείους, ἀριστοκρατικούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐν αὐταῖς στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων (*Θουκ.* ΣΤ' 7 κ. ἑξ.). Ἀνεκτίσθησαν ὅμως καὶ πάλιν αἱ Ὀρνεαὶ καὶ μετέσχον τοῦ κατὰ τῶν Ἀργείων, Μεσσηνίων καὶ Μεγαλοπολιτῶν πολέμου τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸ 353—352 π. Χ., ὅτε διεξήγετο καὶ ὁ κατὰ τῶν Φωκέων πόλεμος τοῦ Φιλίππου. Ἡ πόλις ὅμως παρήκμασε βραδύτερον. Αἱ Ὀρνεαὶ εἶχον κτισθῆ κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ *Ὀρνέως*, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέως, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχον λάβει τὸ ὄνομά των ὡς καὶ ὁ παραρρέων τὴν πόλιν ποταμὸς *Ὀρνέας*. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (Β. 25, 6) ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ ξοάνου αὐτῆς ὀρθοῦ καὶ ἕτερος ναὸς ἀφιερωμένος εἰς πάντας τοὺς θεοὺς (Πάνθεον).

—2) Πόλις τῆς Κορινθίας ὑπεράνω τῆς πεδιάδος τῆς Σικυῶνος κειμένη, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ μνημονεύεται αὕτη, ἦτο ἔρημος κατοίκων. Ἐν τῇ εὐαμπέλῳ ταύτῃ πολίχνῃ ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Πριάπου, τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς τῶν πριαπείων Εὐφορίων ἐκάλει ἀπ' αὐτῆς Ὀρνεάτην. Καὶ ἡ πολίχνη αὕτη κατὰ τὸν Στράβωνα ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀργείους. Δὲν εἶναι ἀπίθανον λοιπὸν νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν προηγουμένην. ΚΑΨ.

ὀρνεόδους (ὁ) (Orneodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλωκιτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχὰς μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ λεπτόν, κεφαλὴν μικρὰν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, μὲ βραχείας προσακτρίδας καὶ ἐπιμήκεις λεπτὰς κεραίας καὶ πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀρνεόδους ὁ πολυδάκτυλος* (Orneodns polydactylus), ὅστις ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, μῆκος 13 περίπου χιλιοστομέτρων, πτέρυγας ὧν ἑκάστη διαιρεῖται εἰς 6 μικρὰ πτερύγια καὶ χρῶμα τεφρὸν μετὰ μελανῶν στιγμάτων ἐπὶ τῶν πτερύγων. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου κατατρώγουσι τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ κάλυκος τῶν ἀνθέων τοῦ αἰγοκλήματος. Ἀπαντᾷ κατὰ τὸ θέρος πανταχοῦ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὄρνεον (τό). Καλεῖται, ἀδιακρίτως γένους, πᾶν πτηνὸν ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἁρπακτικῶν, ὅπως ὁ *ἀετός*, ὁ *ἱέραξ*, ὁ *γὺψ* κ.τ.λ.

Ὀρνέου (ἡ Ὀρνέρου) *Σπηλιὰ [Γεωγρ.]*. Παράλιον σπήλαιον τῆς Κρήτης ΒΑ. τῶν Κεφαλάδων τοῦ Ἀποκορώνου. Ἐνταῦθα κατέφυγον τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων 38 Κεφαλιανοί, ἐκ τῶν ὁποίων 36 μὲν ἐθανατώθησαν, ἀφοῦ ἐκυριεύθη τὸ σπήλαιον, 2 δὲ ριφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν διεσώθησαν εἰς Ἁλμυρόν. Ε. Γ.

Ὀρνὲς (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μελαμπῶν τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1938) 118. ΕΡ. Μ.

Ὀρνεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἐρεχθέως, βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐκτίσθη ἡ ἐν Ἀργολίδι πόλις *Ὀρνεαί*. Α. Θ. Σ.

Ὀρνέων ἄκρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κεϋλάνης ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ζ, δ, 4). Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

— **Ὀρνέων νῆσος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Νῆσος τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον Αἰθιοπίας (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 37). Αἱ συντεταγμέναι της τὴν φέρουν βορείως τοῦ ζεύγους τῶν νήσων Βάκχου καὶ Ἀντιβάκχου καὶ λόγῳ τούτου πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ σύγχρονος Jejirat Madote (πλάτ. 15° 35′ Β., μῆκ. 39° 46′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 164: Massawa channel) τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ εἰς τὰ πρόσγεια τῆς Μασσαύας. —2) Μία ἐκ τῶν εἰς τὸ προσκείμενον τῇ Ταπροβάνῃ «*στῖφος νήσων, ἅς φασιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ,ατοη′*» (*Πτολεμ.* Ζ, δ, 11). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

ὀρνιὰ (ἡ), ἡ *ὀρνιὸς* (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ *συκῆ ἡ ἀγρία*.

Ὀρνιακοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β′, 6, 31). Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Ἰντερκατία*. Α. Θ. Σ.

Ὀρνιαστὴς (ὁ) *[Λαογρ.]*· βλ. λ. *Ἰούνιος* (μήν).

ὀρνίβωρες (οἱ), ἡ *ὀρνιβόραι [Βυζαντ.]*. Ἐκαλοῦντο ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἄνδρες τινές, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς τὴν προσωπικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεράρχου, δηλαδὴ τοῦ διοικητοῦ μονάδος ἀποτελουμένης, κατ' ἀνώτατον ὅριον, ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἕκαστος μεράρχης ἠκολουθεῖτο ὑπὸ δύο ὀρνιβόρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι καὶ συνεπῶς δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν μάχην εἰμὴ ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ. Ν. ΚΛΣ

ὄρνιθα (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *ὄρνις*, ἡ *κότα*.

ὀρνιθαριὸ (τό)· ἡ κοίτη τῶν ὀρνίθων, ὁ ὀρνιθών.

ὀρνίθειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τῆς ὄρνιθος: «*ὀρνίθεια κρέατα*», «*ζωμὸς ὀρνίθειος*».

«Ὄρνιθες» *[Ἱστορ. Λογοτ.]*. Κωμῳδία τοῦ Ἀριστοφάνους διδαχθεῖσα κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 414 καὶ ἀξιωθεῖσα μόνον τῶν δευτερείων, μολονότι εἶναι ἔξοχον προϊὸν τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, «*δρᾶμα τῶν ἄγαν δυνατῶς πεποιημένων*», κατὰ τὴν παλαιὰν ὑπόθεσιν, ἀποπνέον τὴν εὐωδίαν τῆς φύσεως καὶ τὴν ποίησιν τῶν δασῶν. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐλήφθη ἐν μέρει ἐκ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου. Δύο Ἀθηναῖοι, ὁ *Εὐελπίδης* καὶ ὁ *Πεισθέταιρος*, βαρυνθέντες τὴν δικομανίαν καὶ τὸν ταραχώδη βίον τῆς πολυπράγμονος πόλεως, πορεύονται διὰ πλαγίων ὁδῶν πρὸς τὸν *Ἔποπα*, τὸ ἐκ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῶν Ἀθηνῶν περιώνυμον πτηνόν. Ἀφοῦ δὲ ἀνεῦρον ἐν τῇ ἐρημίᾳ τὸν Ἔποπα, συνῆλθον τὰ πτηνὰ πάντα εἰς ἐκκλησίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβουλεύθησαν νὰ κακοποιήσωσι τοὺς νεήλυδας ξένους, ὡς ἐχθρικωτάτους πρὸς τὸ γένος τῶν ὀρνίθων, εἶτα δέ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἔποπος, δέχεται ἡ συνέλευσις ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπολογίαν αὐτῶν. Ὁ Πεισθέταιρος ὑποβάλλει τότε εἰς τὴν ἐκκλησίαν μεγαλεπήβολα σχέδια, λέγων ὅτι τὰ ὄρνεα εἶχόν ποτε τὴν βασιλείαν τοῦ παντὸς καὶ ἄλλα μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα ἀφῃρέθησαν παρὰ τῶν ὀλυμπίων θεῶν, καὶ ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμὴ καθ' ἣν δύνανται πάλιν τὰ πτηνὰ ν' ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν ἀρχήν, ἂν συνοικισθέντα ὅλα τὰ γένη τῶν ὀρνέων οἰκοδομήσωσι μίαν μεγάλην πόλιν. Οἱ ὄρνιθες ἀποδέχονται τὴν παράδοξον πρότασιν καὶ ἀποφασίζουσι νὰ ἱδρύσωσι πόλιν ἐν τῷ ἀέρι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἀλλὰ μόλις ἄρχονται αἱ προκαταρκτικαὶ τελεταὶ ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ τῆς πόλεως, πληροφορηθέντες τὰ τοῦ συνοικισμοῦ, συρρέουν ἐκ τῆς Ἀττικῆς σμῆνος ποιητῶν, ἱερέων, ὑμνῳδῶν, χρησμολόγων, μάντεων, γεωμετρῶν, ἐπισκόπων, ψηφισματογράφων, οὓς ἀποδιώκει μετ' ἀγανακτήσεως ὁ Πεισθέταιρος. Ἐνῷ δὲ οὗτος διατρίβει περὶ ταῦτα, ὁ Εὐελπίδης ἐπιστατεῖ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς αἰθερίου πόλεως, ἥτις ὠνομάσθη *Νεφελοκοκκυγία*. Διαδοθείσης δὲ τῆς φήμης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων περὶ τῆς νεοδμήτου πόλεως, συντρέχουσι πατραλοῖαι, συκοφάνται καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι πονηροί, ζητοῦντες νὰ γίνωσι πτερωτοὶ καὶ συνοικήσωσι μετὰ τῶν πτηνῶν· ἀλλ' ὁ Πεισθέταιρος ἀποβάλλει τούτους ὡς ἀναξίους τῆς πόλεως. Πάντα ταῦτα περιγράφονται λίαν ἐπιχαρίτως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὡς καὶ ἡ ταραχὴ τῶν θεῶν, οἵτινες βλέπουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν νέαν τῶν ὀρνίθων πόλιν ἀπεστερημένους τῶν τιμῶν καὶ θυσιῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τέλους ὁ Ζεὺς ἀναγκάζεται νὰ πέμψῃ πρέσβεις εἰς τὴν Νεφελοκοκκυγίαν, ἵνα συνεννοηθῇ πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ ἀποκαταστήσῃ ὑποφερτὰς σχέσεις. Ἡ συνδιαλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται, ἀλλ' ὁ Ζεὺς ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Πεισθέταιρον τὴν Βασίλειαν, ἤτοι τὴν προσωποποιίαν τῆς τῶν πάντων ἀρχῆς. Τοῦτο ἄγει εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος, ὅπερ περατοῦται μετὰ τῆς πομπῆς καὶ τοῦ γάμου τῶν κυρίων προσώπων, τοῦ Πεισθεταίρου, πάλλοντος ἐν τῇ δεξιᾷ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς καὶ ἀκολουθουμένου ἐν πομπῇ ὑπὸ σμήνους ὀρνίθων, καὶ τῆς *Βασιλείας*, πολυτελῶς κεκοσμημένης. Οὐδαμοῦ φαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡ νεόδμητος πόλις. Ἡ σκηνὴ παριστάνει δι' ὅλου τοῦ δράματος τόπον ἀπόκρημνον καὶ δασώδη, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἡ τοῦ Ἔποπος φωλεά, ἥτις περὶ τὸ τέλος τῆς κωμῳδίας χρησιμεύει ὡς μαγειρεῖον.

Ἡ ἀριστοφάνειος μεγαλοφυΐα ἐκφαίνεται εἰς τοὺς «Ὄρνιθας» ἐν ὅλῃ τῇ ὡριμότητι καὶ μεγαλοπρεπείᾳ· διότι εἰς τὴν κωμῳδίαν ταύτην συναντᾶται εὐαρμόστως ὑψηλὴ τῆς φαντασίας ἔξαρσις μετὰ χαριεστάτης εὐτραπελίας καὶ σκωμμάτων. Ἡ διδασκαλία τῶν «Ὀρνίθων» συμπίπτει μὲ τὴν ὑπερτάτην ἀκμὴν τῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν, διότι οὐδέποτε ἄλλοτε, πλὴν ἅπαξ μόνον, περὶ τὸ ἔτος 456 π. Χ., ἤνθησαν τοσοῦτον αἱ Ἀθῆναι ὅσον νῦν. Ἀπὸ τοῦ φανταστικοῦ περικαλύμματος τοῦ ἔργου ἐκτοξεύονται περισκώμματα κατὰ προσώπων λίαν γνωστῶν ἐν τῇ πόλει, οἷον τοῦ κατωφαγᾶ καὶ δειλοῦ Κλεωνύμου, τοῦ ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν καὶ γυναικῶν τιλλομένου Καλλίου, τοῦ γεωμέτρου καὶ διορθωτοῦ τοῦ ἡμερολογίου Μέτωνος, τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου καὶ ἄλλων. Περὶ τοῦ ὅλου ὅμως σκοποῦ, δὲν ἐπιδιώκει ἡ κωμῳδία, ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν φιλολόγων. Τινὲς ἐπειράθησαν νὰ εὕρωσιν ἐν αὐτῇ ἀλληγορίαν τῶν συγχρόνων πολιτικῶν γεγονότων λεπτομερέστατα διεξηγμένων, ἐνῷ, ἀντιθέτως, ὁ Μύλλερ φρονεῖ ὅτι «δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ ὑπόνοια, ὅτι ὑπὸ τὸν Πεισθέταιρον καὶ τὸν Εὐελπίδην διακωμῳδοῦνται ἄνδρες πολιτικοὶ τῶν Ἀθηνῶν, διότι δημαγωγοὶ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἀδύνατον νὰ μισῶσι τόσον ἐμπαθῶς τὰ δικαστήρια, τὰ ψηφίσματα καὶ τὴν συκοφαντίαν ὅσον ὁ Πεισθέταιρος. Ὁ Ἀριστοφάνης ὑπὸ τὸ σχῆμα τῶν πλαστῶν τούτων προσώπων ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ ἰδιότητας καὶ ἕξεις ἐπικρατούσας παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ. Οἱ «Ὄρνιθες» συνεπῶς ἐποιήθησαν πρὸς διακωμῴδησιν τῆς κουφότητος καὶ εὐπιστίας τῶν Ἀθηναίων· ἀλλ' ἡ διακωμῴδησις αὕτη εἶναι τόσον γενικὴ καὶ ἀμέτοχος πονηρίας ἢ ὀργῆς, περιέχει δὲ τηλικοῦτον θησαυρὸν εὐτραπελίας καὶ χάριτος, ὥστε οὐδὲν ἄλλο κωμικὸν δρᾶμα εἶναι εὐαρεστότερον καὶ μᾶλλον ἀνώδυνον τῶν «Ὀρνίθων». Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Bursian, ἣν ἀποδέχεται καὶ ὁ Christ, ὅτι δηλαδὴ «ὁ ποιητὴς διὰ τῶν παραφρόνων σχεδίων τοῦ Πεισθεταίρου καὶ τοῦ εὐφλέκτου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὰ κινδυνώδη ταῦτα σχέδια τῆς ἀγέλης τῶν πτηνῶν, ἠθέλησε νὰ προβάλῃ εἰς τὸν δῆμον τῶν χασκάκων Ἀθηναίων κάτοπτρον τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐπιστίας καὶ ἀνοίας». Ι. Φ. Δ.

ὀρνιθευτὴς (ὁ)· ὀρνιθοθήρας, πουλλολόγος.

ὀρνιθίας (ὁ) *[Μετεωρολ.]*. Οὕτω καλοῦνται τοπικοὶ ἄνεμοι πνέοντες ἐν Ἑλλάδι, συνήθως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, οὓς οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν ὡς τραχεῖς καὶ ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Οἱ ἄνεμοι οὗτοι, καταβιβάζοντες αἰσθητῶς τὴν θερμοκρασίαν, ἐπιβραδύνουσι τὴν ἀρχὴν ἢ συντομεύουσι τὴν διάρκειαν τοῦ ἔαρος παρ' ἡμῖν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν αὐτοὺς ὡς περιοδικοὺς καὶ ὥριζον καὶ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἔπνεον. Ὁ Ἀριστοτέλης θέτει τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου. Ἡ ὀνομασία τῶν ἀνέμων τούτων ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὸ ὅτι, κατὰ Μάρτιον, τὰ πτηνά, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλλὰς χρησιμεύει ὡς χειμερινὸς σταθμός, ὡς καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διέρχονται δι' αὐτῆς μεταβαίνοντα ἐκ τῆς χειμερινῆς των διαμονῆς ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ, διὰ τῆς νησογεφύρας Κρήτης-Κυθήρων, πρὸς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, φεύγουσιν ἀγεληδὸν ἐξ Ἑλλάδος πρὸς βορειοτέρας χώρας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πτηνὰ ἵπτανται εὐκολώτερον ἐναντίον τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου ἢ συμφώνως πρὸς αὐτήν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, ὅταν δὲν ἔχωσιν ὑπερβολικὴν δύναμιν, διευκολύνουσι τὴν μετάβασιν τῶν πτηνῶν ἐξ Ἀφρικῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄνεμοι οὗτοι, ὧν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ διάρκεια δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὡρισμέναι, πνέουσι συνήθως κατὰ Μάρτιον ἢ καὶ ὀλίγον βραδύτερον, καὶ ἐπιφέρουν τοὺς ὀψίμους χειμῶνας ἐν Ἑλλάδι, φέροντες πολλάκις οὐ μόνον δριμὺ ψῦχος μετὰ σφοδρῶν ὀχλήσεων βορείων ἀνέμων, ἀλλὰ καὶ χιόνας πολλάς. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἐτησίας, οἵτινες εἶναι πολὺ κανονικώτεροι καὶ ἀληθῶς περιοδικοὶ ἄνεμοι, ἐπέρχονται ἔτη καθ' ἃ οἱ ὀρνιθίαι ἐλλείπουσι παντελῶς. Θ. Θ. Φ.

ὀρνιθίνη (ἡ) ἢ α, δ - *διαμινοβαλεριανικὸν ὀξύ*, ἢ 2,5-*διαμινοπεντανικὸν ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι διαμινωμένον λιπαρὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$$CH_2\,(NH_2).\,CH_2.\,CH_2.\,CH\,(NH_2).\,COOH$$

λαμβανόμενον κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τῶν πρωτεϊνῶν, ὁπότε παράγεται κατ' ἀρχὰς *ἀργινίνη*, ἥτις διὰ βρασμοῦ μετὰ βαρύου ὕδατος διασπᾶται εἰς *οὐρίαν* καὶ *ὀρνιθίνην*. Ἐπίσης ὀρνιθίνη λαμβάνεται ἐκ τοῦ *ὀρνιθουρικοῦ ὀξέος* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ὀρνίθιον (τό)· δημ. *ὀρνίθι*, μικρὰ ὄρνις, κοιν. *κοτόπουλλο*.

ὀρνιθίσχια (τὰ) (Ornithischia Seely) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *δεινοσαύρια* ἑρπετά. Περιλαμβάνει τὴν ὑποτάξιν τῶν *ὀρθοπόδων* (βλ. λ.). Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ἑρπετῶν τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν τριῶν διαπλάσεων τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ.Κ.Γ.

ὀρνιθόγαλον (τὸ) (Ornithogalum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, βολβορρίζους, ἁπαντώσας εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Ἀφρικήν. Ἐκ τῶν 170 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὀρνιθόγαλον τὸ ἀραβικὸν* (Ornithogalum arabicum), κοιν. *μαυρομμάτα* (Χίος), *ὀρνιθόγαλον τὸ ναρβονικὸν* (Ornithogalum narbonense), κοιν. *ἀγριόσυλλα*, καὶ *ὀρνιθόγαλον τὸ σκιαδοφόρον* (Ornithogalum ombellatum). Δ.Ν.Π.

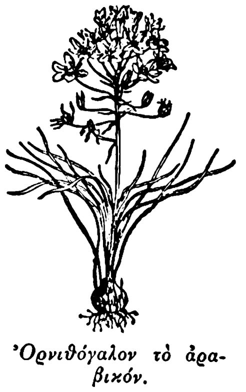

Ὀρνιθόγαλον τὸ ἀραβικόν.

ὀρνιθόγλωσσον (τὸ) (Ornithoglossum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολχιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ποώδη, ἁπαντῶντα εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

ὀρνιθοδελφίδαι (οἱ) (Ornithodelphidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια ζῴων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοτρημάτων*, περιλαμβάνον κατωτέρας βαθμίδος ζῷα, ἀποτελοῦντα τὸν μεταβατικὸν τύπον μεταξὺ θηλαστικῶν καὶ πτηνῶν.

Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: Ὁ ἐγκέφαλος παρουσιάζει μεγάλην προσθίαν ραφὴν ὡς καὶ μικρότατον λιθῶδες σῶμα. Τὰ ἐγκεφαλικὰ ἡμισφαίρια εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένα καὶ φέρουσι πλείστας ἕλικας. Τὰ ὀστάρια τοῦ ὠτὸς εἶναι ἀνάπτυκτα. Τὸ κορακοειδὲς ὀστοῦν εἶναι τελείως διακεκριμένον. Εἰς τὴν θήλειαν οἱ δύο φαγωγοὶ εἶναι διαχωρισμένοι καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος, δύο εἰς τὰ φωτόκα. Οἱ ὄρχεις τῶν ἀρρένων παραμένουσι πάντοτε κεκρυμμένοι ἐντὸς τῆς κοιλίας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ θηλαστικὰ εἶναι φωτόκα. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἐν ἢ δύο ᾠά, ἅτινα περιβάλλονται ὑπὸ μεμβράνης. Τὸ ᾠὸν εἶναι μεροβλαστικόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ ᾠὸν τῶν πτηνῶν. Μετὰ πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος τὸ γεννηθησόμενον διασχίζει τὴν μεμβράναν καὶ τελειώνει τὴν ἀνάπτυξίν του, τρεφόμενον ἐκ τοῦ γάλακτος, ὅπερ ἐκρέει ἐκ τῶν μαστοφόρων ἀδένων τῆς μητρός του. Οἱ ὀρνιθοδελφίδαι γεννῶσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους. Κυριώτερον γένος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *ὀρνιθόρρυγχος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀρνιθοειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἄθροισμα πτηνῶν, ὅπερ ὡς πρότυπον ἔχει τὸ γένος *ἀλέκτωρ*. Τὰ ὀρνιθοειδῆ παρουσιάζουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ράμφος μετρίου μεγέθους, θολωτόν, ἄνω σιαγόνα καλύπτουσαν ἐν μέρει τὴν κάτω καὶ φέρουσαν κατὰ τὴν βάσιν της κιρρώδη μεμβράναν, κατὰ τὴν ὁποίαν διανοίγονται τὰ ρωθωνικὰ τρήματα, πτέρυγας, γενικῶς, βραχείας καὶ κυρτὰς καὶ πόδας μετρίου μεγέθους, ἀπολήγοντας εἰς μετρίου μεγέθους ἢ μακροὺς δακτύλους. Οἱ πόδες ἢ εἶναι λεῖοι ἢ καλύπτονται ὑπὸ λεπίδων διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μέτριοι, ἡ φωνὴ οὐχὶ λίαν εὐχάριστος καὶ συνήθως ὀξεῖα καὶ δυσαρμονική. Ἡ κεφαλή, συνήθως, κοσμεῖται ὑπὸ παχείας σαρκώδους ἀποφύσεως διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος, τοῦ λειρίου, ὡς καὶ ἑτέρων σαρκωδῶν ἀποφύσεων ὑπὸ τὸν λαιμόν, αἵτινες καλοῦνται κάλαια. Τὸ στέρνον σχηματίζει ἐσοχὴν καὶ ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τῆς κορυφῆς της ἀποτόμως κατέρχεται πρὸς τὸ ράμφος. Τὰ γευστικὰ ὄργανα παρουσιάζουσιν ἀξιοπαρατηρήτους διαφορὰς εἰς τὰ διάφορα γένη.

Τὰ ὀρνιθοειδῆ, γενικῶς, τρέφονται ἐκ κόκκων, ἀλλὰ καὶ ἐκ χόρτων, σκωλήκων, ἐντόμων καὶ καρπῶν. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐνδιαιτώμενα γίνονται παμ-

Digitized by Google

φάγα. Ἡ ἰνδόρνις καὶ ὁ ὄρτυξ ἀντιπροσωπεύουσι **τοὺς** δύο τύπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυμαίνεται **τὸ** μέγεθος τῶν ὀρνιθοειδῶν. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι **ποικιλώτατος** καὶ εἴς τινα εἴδη λαμπρός. Τὰ θή**λεα**, γενικῶς, ἔχουσιν ἀμαυρότερα χρώματα τῶν **ἀρρένων** καὶ κατὰ κανόνα οὐχὶ λαμπρά. Τὰ θήλεα **γεννῶσι** διάφορον ἀριθμὸν ᾠῶν, ἀναλόγως εἰς τὰ **διάφορα** γένη, καὶ τοποθετοῦσιν αὐτὰ εἰς κοιλό**τητας** τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῶν χόρτων, ἐπὶ τῶν κλά**δων** τῶν δένδρων, κ.τ.λ. Ἡ γονιμότης εἶναι μεγα**λυτέρα** εἰς τὰ κατοικίδια ὀρνιθοειδῆ παρὰ εἰς τὰ **ἄγρια.**

Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται συνήθως καθ' ὁ**μάδας,** κυρίως διότι τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ **τὸ** πλεῖστον πολύγαμα. Βαδίζουσι καὶ τρέχουσι **καλῶς,** δυσκολώτερον ἵπτανται καὶ ἀκόμη δυσκο**λώτερον** ἢ οὐδόλως κολυμβῶσιν. Ἀπαντῶσι, κατὰ **προτίμησιν,** ἐντὸς δασῶν, εἰς ξηροὺς τόπους ἢ καὶ **εἰς** θραχώδη καὶ ὀρεινὰ μέρη. Τὰ ἄρρενα, γενι**κῶς,** εἶναι ἐριστικὰ πρὸς ἄλληλα. Τὰ ὀρνιθοειδῆ **εὐκόλως** ἐξημεροῦνται καὶ ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ πλοῦ**τον** εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας, ἐν ᾗ **συστηματικῶς** διατρέφονται διὰ τὰ ᾠά των, τὸ **κρέας** των, τὰ πτερά των κτλ.

Εἰς τὰ ὀρνιθοειδῆ ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι τῶν *φασιανιδῶν*, τῶν *ταωνιδῶν*, τῶν *μελεαγριδῶν*, τῶν *τετραονιδῶν*, τῶν *περδικιδῶν*, τῶν *ὀρτυγιδῶν*, τῶν *μεγαποδιδῶν* κτλ. Δ. Ν. Π.

ὀρνιθοειδὴς (ὁ, ἡ), **—ἐς** (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὄρ**νιθα,** μὲ κόταν.

ὀρνιθοθήρας (ὁ)· ὁ θηρεύων ἀγρίους ὄρνιθας, πουλλιά, πουλλολόγος, ὀρνιθευτής.

ὀρνιθοκλέπτης (ὁ)· ὁ κλέπτων τὰς κατοικιδίους ὄρνιθας, κοιν. *κλεφτοκοτᾶς*.

ὀρνιθοκλόπος (ὁ, ἡ)· ὀρθότερος τύπος παρὰ τὸ *ὀρνιθοκλέπτης*.

ὀρνιθοκομεῖον (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ μέρος ὅπου τρέφονται τὰ κατοικίδια πτηνὰ καὶ ἰδίως αἱ ὄρνιθες. Ὁ ὅρος εἶναι ταυτόσημος μὲ τὸ *ὀρνιθοτροφεῖον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀρνιθοκομικός, **—ή, —όν**· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρνιθοκομίαν, ὁ τῆς ὀρνιθοκομίας.

ὀρνιθοκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐκτρέφων καὶ πολλαπλασιάζων ὄρνιθας ἐπιστημονικῶς.

ὀρνιθοκῶλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ζακυνθία ἡ τυλώδης* (βλ. λ. *ζακυνθία*).

ὀρνιθολογία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ὁ κλάδος τῆς ζῳολογίας ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν πτηνῶν γενικῶς. Περὶ τῶν πτηνῶν ἠσχολήθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων πολλοί, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις σαφῶς περιέγραψεν ἀρκετὰ εἴδη πτηνῶν, ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, ὅστις συνέγραψεν ὁλόκληρον βιβλίον περὶ πτηνῶν, κ. ἄ. Μόλις ὅμως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως ἄρχεται σοβαρὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Κατὰ τὸ 1555 ὁ Belon ἐκδίδει τὸ ἔργον του «Histoire de la nature des oiseaux avec leurs description et naïfs portraits, rétirés du naturel». Τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο τὸ ἄριστον διὰ τὴν ἐποχήν του, περιέχον, πλὴν τῆς περιγραφῆς τῶν πτηνῶν, καὶ συγκριτικὴν ἀνατομίαν καὶ τὴν κατάταξιν αὐτῶν. Οὗτος διῄρεσε τὰ πτηνὰ εἰς 5 κατηγορίας, τὰ *ἁρπακτικά*, τὰ *ξηροβατικά*, τὰ *ἀλεκτοροειδῆ*, τὰ *μακρόταρσα* καὶ τὰ *στεγανόποδα*.

Κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ἔτος ὁ Gesner ἐδημοσίευσε κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν πλεῖστα εἴδη πτηνῶν καὶ κυρίως τὰ γνωστὰ εἴδη καὶ τὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἑλβετίᾳ. Ὁ Aldrovande περιέγραψεν ἐκτενέστερον καὶ λεπτομερέστερον τὰ πτηνά, συμπεριλαβὼν εἰς τὸ σύγγραμμά του καὶ πάντα τὰ ὑπὸ προηγουμένων συγγραφέων ἀναφερόμενα εἴδη. Αἱ περὶ πτηνῶν ἐργασίαι τοῦ Johnston εἶναι τελειότεραι, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ πτηνὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ Willugby, κατὰ τὸ 1678, ἐδημοσίευσε τὴν καλυτέραν, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μελέτην περὶ πτηνῶν. Ὁ Ray βραδύτερον ἐξέδωκε σύνοψιν τῶν ἔργων τοῦ Willugby. Ἀξιολόγους περὶ πτηνῶν ἐργασίας ἐδημοσίευσαν ἀπὸ τοῦ 1734—1763 οἱ Barrère, Klein de Mœhring καὶ Frisch. Τέλος ὁ νομοθέτης, οὕτως εἰπεῖν, τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ὁ Λινναῖος, εἰς τὸ ἔργον του «Systema naturæ», ὅπερ ἐξεδόθη κατὰ τὰ ἔτη 1735—1766, περιγράφει λεπτομερέστατα τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα διαιρεῖ εἰς πέντε κατηγορίας, τὰ *ἁρπακτικά*, τὰ *ἀναρριχητικά*, τὰ *ξηροβατικά*, τὰ *ἀλεκτοροειδῆ*, τὰ *μακρόταρσα* καὶ τὰ *στεγανόποδα*. Ὁ Μπυφφὼν μετέπειτα συνεπλήρωσε καὶ ἐπηύξησε δι' ἰδίων παρατηρήσεων τὴν ἱστορίαν τῶν πτηνῶν. Ἐκ τῶν μεγάλων ἐξερευνητῶν περὶ πτηνῶν συνέγραψαν οἱ Levaillant, ὁ Sonnarat, ὁ Pennart, ὁ Merren, ὁ Bruce, ὁ Molina d'Azara, ὁ Quoy, ὁ Gaimard, ὁ Garnot, ὁ Lesson, ὁ Geoffroy, ὁ Orbigny, ὁ Siebold, ὁ Ruppel, ὁ Smith καὶ λοιποί. Μετὰ τὸν Λινναῖον ἀξιόλογα περὶ πτηνῶν συγγράμματα ἐξέδωκαν ὁ Κυβιέρος, ὁ Geoffroy Saint-Hilaire, ὁ Vieillot, ὁ Temminck, ὁ Blainville καὶ λοιποί. Ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας σπουδαίως συνεπληρώθη ἡ φυσικὴ ἱστορία τῶν πτηνῶν καὶ ηὐξήθη καταπληκτικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

ὀρνιθολογικός, **—ή, —όν**· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρνιθολογίαν, ὁ τῆς ὀρνιθολογίας.

ὀρνιθολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀρνιθολογίαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῶν πτηνῶν.

ὀρνιθομαντεία (ἡ)· οἰωνοσκοπία (βλ. λ. *οἰωνός*).

ὀρνιθόμυια (ἡ) *[Γεωργ.]* (Ornithomyia). Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱπποβοσκιδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη, ἐξ ὧν τὰ δύο ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὸ ἑξῆς: Σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴ τοποθετημένη ἐπὶ ἐκβαθύνσεως τοῦ προθώρακος, κεραῖαι λεπιδοειδεῖς καὶ πολυτριχωταί, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, φοειδεῖς καὶ πλαγίως τῆς κεφαλῆς τοποθετημένοι, ῥύγχος ἐκ δύο βαλβίδων ἀποτελούμενον καὶ σχηματίζον σωλῆνα ἀπολήγοντα εἰς μυζητικὸν ὄργανον καὶ πτέρυγες μακραί. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρνιθόμυια ἡ πρασινίζουσα* (Ornithomyia virida), ἥτις ἔχει μικρότατον μέγεθος καὶ χρῶμα σκοτεινῶς πράσινον μὲ διαφανεῖς πτέρυγας καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Μέσης καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης, ζῶσα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

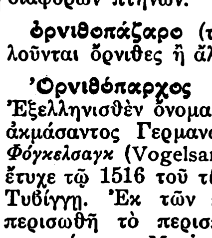

Ὀρνιθόμυια.

ὀρνιθοπάζαρο (τό)· δημοτ. ὁ τόπος ὅπου πωλοῦνται ὄρνιθες ἢ ἄλλα πουλλερικά.

Ὀρνιθόπαρχος (Ornithoparchus), **Ἀνδρέας.** Ἐξελληνισθὲν ὄνομα τοῦ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀκμάσαντος Γερμανοῦ θεωρητικοῦ τῆς μουσικῆς *Φόγκελσαγκ* (Vogelsang). Ἔζησε πλάνητα βίον καὶ ἔτυχε τῷ 1516 τοῦ τίτλου τοῦ Magister artium ἐν Τυβίγγῃ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του ἔχει περισωθῆ τὸ περισπούδαστον θεωρητικὸν σύγγραμμά του: «Musicae activae micrologus» (1517). Γ. Σ.

ὀρνιθοποδίδαι (οἱ), ἡ *ὀρνιθόποδα* (τὰ) (Ornithopodidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπεροικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑπυτάξιν τῶν *ὀρθοπόδων ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον μικρόν, σχηματίζον μὲ τὸν λαιμὸν σχεδὸν ὀρθὴν γωνίαν. Οἱ ὀδόντες των ἦσαν φυλλοειδεῖς, ἀπεξυσμένοι εἰς τὸ ἐμπρόσθιον καὶ ὀπίσθιον χράσπεδόν των, ἐνίοτε δ' ἔφερον καὶ μεσαίαν τρόπιδα. Τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα των ἦσαν πολὺ βραχύτερα τῶν ὀπισθίων. Τὰ ὀπίσθια ἄκρα ἦσαν δακτυλοβάμονα, ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον πρὸς βάδισιν καὶ ἔφερον γαμψοὺς ὄνυχας ἢ ὁπλημόρφους ἀκραίας φάλαγγας. Ἡ λεκάνη των ἔφερε μακρὸν καὶ λιγνὸν ἐφηβικὸν ὀστοῦν (Postpubis).

Οἱ ὀρνιθοποδίδαι ἦσαν, ὅπως καὶ τὰ ὑπόλοιπα ὀρθόποδα, χορτοφάγα δεινοσαύρια, τὰ ὁποῖα ἐκινοῦντο εἰς στάσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀρθίαν, ἀποκλειστικῶς στηριζόμενα ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὀπισθίων ἄκρων των. Ἡ ὑπεροικογένεια τῶν ὀρνιθοποδιδῶν περιλαμβάνει τὰς οἰκογενείας τῶν *ὑψηλοφοδοντιδῶν*, *καμπτοσαυριδῶν*, *ἰγουανοδοντιδῶν* καὶ τῶν *τραχοδοντιδῶν*.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν τριῶν διαπλάσεων τοῦ μεσοζωικοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ὀρνιθοπόλεμος (ὁ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κρήτης στάσις τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, λαβοῦσα χώραν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Αἰτία τῆς στάσεως ταύτης ὑπῆρξε φορολογία ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, μετὰ τὴν τοῦ Γαβαλᾶ ἐπανάστασιν, καθ' ἣν ἕκαστος οἰκογενειάρχης ὑπεχρεοῦτο νὰ προσφέρῃ τὴν πρώτην ἑκάστου μηνὸς πρὸς τὸν παρτσινέβελον (porzionevole), μεριδοῦχον ἄρχοντα, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγετο, μίαν παχεῖαν ὄρνιθα, ἰσότιμον τοὐλάχιστον δέκα γαζεττῶν (νόμισμα χαλκοῦν ἰσοδύναμον δύο σολδίοις). Οἱ μὴ συμμορφούμενοι πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην κατεδικάζοντο εἰς μαστίγωσιν καὶ τρίμηνον ἐξορίαν. Ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ ἐξοπραξὶς τοιούτου φόρου ἐγένετο πολλάκις αἰτία ἐρίδων καὶ διενέξεων μεταξὺ ἀγροτῶν καὶ ἀρχόντων, ἰδίως ἐν Σφακίοις, ὅπου ἡ χώρα, μὴ οὖσα εὔφορος, ὀλίγας ὄρνιθας παρεῖχε. Μετὰ πολλὰς ἀκάρπους ἀποπείρας τῶν Σφακιανῶν ὅπως ἀπαλλαγῶσιν ὁλοσχερῶς ἢ καὶ ἐν μέρει (παρέχοντες ἀντὶ ὀρνίθων τὰ ᾠὰ αὐτῶν) τῆς φορολογίας ταύτης, συνελθόντες οὗτοι εἰς συνέλευσιν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ καταβάλωσι πλέον τὸν φόρον τοῦτον καὶ συνέταξαν σχετικὴν ἔκθεσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ συγχρόνως κατηγγελλον καὶ πλείστας παρεκτροπὰς καὶ καταχρήσεις τῶν Ἐνετῶν ἀρχόντων. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἀπέστειλαν εἰς Χανιά, ἵνα ἐκεῖθεν ἀποσταλῇ εἰς Βενετίαν. Ἀλλ' οἱ ἐν Χανίοις ἄρχοντες τοσοῦτον ἐξεμάνησαν ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ὥστε τοὺς μὲν κομιστὰς ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς, διέταξαν δὲ τὴν σύλληψιν πολλῶν ἑκατοντάδων Σφακιανῶν.

Αἱ ἐνέργειαι αὗται ἐκορύφωσαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν διαμαρτυρηθέντων, καὶ εὐθὺς ἐξεδίωξαν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν τὸν Ἐνετὸν καστελλάνον, τὸν ἔπαρχον καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς Ἐνετοὺς ὑπαλλήλους, εἶτα δὲ παρεσκευάσθησαν πρὸς ἀντίστασιν. Κατ' αὐτῶν ἐπανειλημμένως ἀπεστάλη στρατὸς ἵνα ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, ἀλλ' ἀπεκρούετο ἐπιτυχῶς. Διήρκεσε δὲ ὁ πόλεμος οὗτος ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη, ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος. Τέλος ἡ διοίκησις, θέλουσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν ἀγῶνα, ἵνα εὐχερέστερον ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τότε τὴν νῆσον περιβοήτου πειρατοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα, ἀπέστειλεν εἰς Σφακιὰ ἀνώτερον ἀξιωματικόν, κομιστὴν ὄχι μόνον πλήρους καὶ γενικῆς ἀμνηστίας, ἀλλὰ καὶ παραχωρήσεων καὶ προνομίων. Κυριώτεροι ὅροι τῆς εἰρήνης ἦσαν οἱ ἑξῆς: Κατάργησις τοῦ φόρου τῶν ὀρνίθων καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Νὰ ῥιφθοῦν εἰς τὸ πῦρ αἱ κατὰ τῶν Σφακιανῶν δικογραφίαι ἐνώπιον αὐτῶν. Νὰ μὴ ἐκδίδωνται ἐντάλματα συλλήψεως ἄνευ προαποδεδειγμένης ἐνοχῆς. Νὰ περισταλῇ ἡ ἀπληστία τῶν τιμαριούχων, τὰ δὲ Σφακιά, καθ' ὃ χώρα ἄγονος, νὰ ἀπαλλαγοῦν παντὸς φόρου. ΕΡ.Μ.

ὀρνιθόπουλλο (τό)· ὀρνίθιον, κοτόπουλλο.

ὀρνιθόπους (ὁ) (Ornithopus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης εὐδοκιμούσας. Ἐκ τῶν 7 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *ὀρνιθόπους ὁ ἥμερος* (Ornithopus sativus), ὅστις καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν ἐκτενῶς. Οὗτος εὐδοκιμεῖ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γαίας καὶ σπείρεται κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἀρκοῦν 2—3 ὀκάδες σπόρου κατὰ στρέμμα. Δ.Ν.Π.

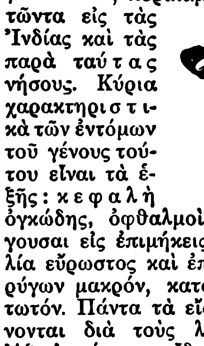

Ὀρνιθόπους.

[α=Ἄνθος.— β=Καρπός.]

ὀρνιθόπτερος (ὁ) (Ornithopterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμεροβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς παρὰ ταύτας νήσους. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: κεφαλὴ ὀγκώδης, ὀφθαλμοὶ προέχοντες, κεραῖαι ἀπολήγουσαι εἰς ἐπιμήκεις ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, κοιλία εὔρωστος καὶ ἐπιμήκης, ἀνώτερον ζεῦγος πτερύγων μακρόν, κατώτερον βραχὺ καὶ πολυδοντωτόν. Πάντα τὰ εἴδη τῶν ὀρνιθοπτέρων διακρίνονται διὰ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμούς των. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀρνιθόπτερος ὁ ποικιλόχρους* (Ornithopterus variegatus), ὅστις ἔχει τὸ ἀνώτερον ζεῦγος τῶν πτερύγων στιλπνῶς κυανοϊώδες καὶ τὸ κατώτερον στιλπνῶς μελανὸν μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις. Τὰ ἄκρα τῆς κοιλίας εἶναι χρυσοκίτρινα, ὁ θώραξ κυανομελανὸς μὲ ἰώδεις γραμμώσεις καὶ οἱ πόδες ὑπέρυθροι. Δ. Ν. Π.

Ὀρνιθόπτερος.

ὀρνιθοπωλεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου πωλοῦνται ὄρνιθες.

ὀρνιθοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν ὄρνιθας.

ὀρνιθόρρυγχος (ὁ) (Ornithorhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοτρημάτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρνιθοδελφιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα ἰδιόρρυθμα, φέροντα τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σιαγονικὰ ὀστᾶ λίαν ἀνεπτυγμένα πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα καὶ περιβαλλόμενα ὑπὸ κερατώδους ῥάμφους παραπλησίου πρὸς τὸ ῥάμφος τῆς νήσσης. Εἰς τὰ ἐνήλικα ζῷα οἱ ὀδόντες ἀντικαθίστανται ὑπὸ κερατοειδῶν, στενῶν λεπίδων, ἀρκετὰ ἐπιμήκων, αἵτινες πλαισιοῦσιν ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ στόματος. Αἱ λεπίδες αὗται παρουσιάζουσι κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα αἰχμηρὰν ἐπιφάνειαν, ἥτις εὐρύνεται πρὸς τὸ ὀπισθεν διὰ νὰ σχηματίσῃ πλατεῖαν ἐπιφάνειαν. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς, κατάλληλοι πρὸς νῆξιν, οἱ δάκτυλοι ἑνοῦνται διὰ δερματοπτυχῆς, εἶναι πέντε

Ὀρνιθόρρυγχος ὁ παράδοξος.

Digitized by Google

τὸν ἀριθμόν, λίαν ἀνεπτυγμένοι καὶ ἐφωδιασμένοι διὰ μεγάλων, ἰσχυρῶν ὀνύχων. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες, ἡ οὐρὰ ἀρκετὰ βραχεῖα, παχεῖα καὶ πεπλατυσμένη. Τὸ τρίχωμα βραχὺ καὶ μεταξοειδές. Οἱ ὀφθαλμοὶ μικροί. Ἡ γλῶσσα οὐχὶ ἐκτατή. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων δὲν φέρει ἕλικας. Ὁ στόμαχος εἶναι βραχὺς καὶ ἁπλοῦς. Τὸ ἔντερον δὲν φέρει βαλβῖδα, τὰ δ' ἐσωτερικὰ τοιχώματα αὐτοῦ παρουσιάζουσι πτυχώσεις λεπτοτάτας. Ὁ ἄρρην φέρει εἰς τὸν ταρσὸν κερατοειδῆ ἀπόφυσιν αἰχμηρὰν καὶ διάτρητον, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ πολλαπλασιαστικὸν ὄργανον τοῦ ζῴου, διότι κατὰ τὴν ὀχείαν ἐμβυθίζει αὐτὸ εἰς ἐπίμηκες τρῆμα, ὅπερ φέρει εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν ὁ ταρσὸς τῆς θηλείας.

Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους τούτου εἶναι ὁ *ὀρνιθόρρυγχος ὁ παράδοξος* (Ornythorynchus paradoxus), ὅστις ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Αὐστραλίαν. Οὗτος ἔχει ὄγκον σώματος παρόμοιον πρὸς τὸν τῆς γαλῆς τῆς κοινῆς· ὁ ἄρρην εἶναι πάντοτε μεγαλύτερος τῆς θηλείας. Τὸ τρίχωμα φέρει δύο εἰδῶν τρίχας· αἱ μὲν ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν εἶναι λεπταί, στιλπναί, μεταξοειδεῖς καὶ ἐπιμήκεις, αἱ δὲ τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος βραχύταται, λεπταὶ καὶ ἐριώδεις. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι σκοτεινόφαιος κατὰ τὴν ράχιν καὶ τεφροϋπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ περιβάλλον τὰς κόγχας τῶν ὀφθαλμῶν δέρμα εἶναι ὑποκίτρινον. Εἶναι ὑδροχαρὲς ζῷον καὶ σκάπτει τὴν ὑπόγειον φωλεάν του παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Ἡ τροφή του ἀποτελεῖται ἐκ σκωλήκων, ἐντόμων, νυμφῶν, μικρῶν μαλακοστράκων καὶ μαλακίων. Παρὰ τὴν κερατοειδῆ μορφήν του τὸ ρύγχος καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης φερούσης πλῆθος ἁπτικῶν προσακτρίδων, δι' αὐτοῦ δὲ συλλαμβάνει τὴν λείαν του καὶ τὴν συγκρατεῖ διὰ δύο ζευγῶν κερατοειδῶν λεπιδωδῶν ἀποφύσεων, αἵτινες ἀντικαθιστῶσιν εἰς τὸ ζῷον τοῦτο τοὺς ὀδόντας.

Ὁ ὀρνιθόρρυγχος εἶναι μᾶλλον νυκτόβιον ζῷον καὶ μόνον ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ μετὰ τὴν δύσιν τούτου θεᾶται ἐμβυθιζόμενος εἰς τὸ ὕδωρ. Κατὰ τὴν ἡμέραν κοιμᾶται ἐντὸς τῆς ὑπογείου κρύπτης του, ἧς τὸ ἄνοιγμα, τὸ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τοῦ ζῴου ὡς κυρία εἴσοδος, εὑρίσκεται 30 ἑκατοστμ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, μερικῶς ἢ καὶ ὁλικῶς καλυπτομένη ὑπὸ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Δευτέρα ὀπὴ διανοιγομένη ὑπὸ τὸ ὕδωρ χρησιμεύει ὅπως καταβυθίζεται ἀπ' εὐθείας ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ κυρία εἴσοδος ὁδηγεῖ εἰς ἐπιμήκη στοὰν μήκους 5—6 μέτρων, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας διανοίγεται εὐρὺ ἄνοιγμα ᾠοειδές. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς τὰ ζῷα ἐπιστρώνουν ταύτην διὰ ξηρῶν χόρτων καὶ ἐκεῖ ἡ θήλεια τίκτει 2, συνήθως, ᾠά, ἅτινα ἐπωάζει ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ὄρνις. Τὰ ἐκ τῶν ᾠῶν ἐκκολαπτόμενα εἶναι τελείως γυμνὰ τριχῶν καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα θηλάζονται ὑπὸ τῆς μητρός των. Ὁ ὀρνιθόρρυγχος εἶναι ζῷον ἄγριον καὶ δειλόν. Μικρὸς συλλαμβανόμενος ἐξημεροῦται εὐκόλως. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ μόνον ἐν Αὐστραλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

ὀρνιθοσκαλίδα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *σκολόπαξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀρνιθοσκαλίσματα (τά)· τὰ σκαλίσματα τῆς ὄρνιθος διὰ τῶν ποδῶν της, χαρακτηριστικὸν κακῆς καὶ δυσαναγνώστου γραφῆς.

ὀρνιθοτροφεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου τρέφονται ὄρνιθες, ὀρνιθοκομεῖον.

ὀρνιθοτροφία (ἡ) *[Ζῳοτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς ζῳοτεχνίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν διατροφὴν τῶν ὀρνίθων πρὸς οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, τῶν ᾠῶν, τοῦ κρέατος καὶ τῶν πτερῶν. Ἡ ὀρνιθοτροφία, γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ τεραστίαν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὥστε σήμερον νὰ ἀποτελῇ σπουδαιότατον οἰκονομικὸν παράγοντα πολλῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς (Ἡν. Πολιτεῖαι, Ἀγγλία, Βέλγιον, Γαλλία, Γερμανία, Δανία). Ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν συστηματικωτέραν ὀρνιθοτροφίαν ἔχει ἡ Βουλγαρία. Παρ' ἡμῖν μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισε συστηματικῶς πως ἡ διατροφὴ τῶν ὀρνίθων καὶ ἱδρύθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως παρὰ τὰς Ἀθήνας, ἐπιστημονικά τινα ὀρνιθοτροφεῖα. Διὰ τὴν συστηματικὴν ὀρνιθοτροφίαν πρέπει νὰ συντρέχουν ὡρισμέναι συνθῆκαι καὶ νὰ τηρῶνται ὡρισμένοι κανόνες προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι αἱ κατωτέρω ἀναφερόμεναι.

Ἐπῳασμός. Ὁ ἐπῳασμὸς (*κλώσσημα*) κανονίζει τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δίδουσιν ἐκ τοῦ κανονικοῦ ᾠοῦ ὀρνίθιον κανονικῶς ἐκκολαφθέν, ὑγιὲς καὶ ἐπιδεκτικὸν ἐξελίξεως. Ὁ ἐπῳασμὸς διενεργεῖται κατὰ δύο τρόπους, φυσικῶς καὶ τεχνητῶς.

I. *Φυσικὸς ἐπῳασμός*. Φυσικῶς τὰ πτηνὰ γεννῶσιν ὡρισμένον ἀριθμὸν ᾠῶν καὶ εἶτα ἐπῳάζουσι ταῦτα κανονικῶς, ἐξαιρέσει τοῦ κόκκυγος, ὅστις γεννᾷ τὰ ᾠά του εἰς ξένην φωλεὰν καὶ ἐγκαταλείπει ταῦτα ὅπως ἐπῳασθῶσιν ὑπ' ἄλλου πτηνοῦ. Ἐφ' ὅσον αἱ εἰδικαὶ πτηνοτροφικαὶ ἐγκαταστάσεις ἐπιδιώκουν νὰ πλησιάσουν τὰ κατοικίδια πτηνὰ περισσότερον πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτῶν βίον, παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα προσπαθοῦν νὰ κατασκευάζουν μόνα τὰς φωλεάς των ἢ καὶ νὰ τοποθετοῦν τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠά των ὅπου ἤθελον κρίνει καταλληλότερον. Κανονικῶς, καὶ εἰς τὰς εὐκράτους χώρας, ἡ ὄρνις ἄρχεται τοῦ ἐπῳασμοῦ κατὰ τὸ ἔαρ. Οὕτω ὁ ὀρνιθοτρόφος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἤτοι κατὰ τὸν Φεβρουάριον, Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον, θὰ διαχωρίσῃ τὰς δεικνυούσας ἐπιθυμίαν πρὸς ἐπῳασμὸν ὄρνιθας, τὰς ὁποίας ἐπὶ πολὺν χρόνον θὰ ἔχῃ παρακολουθήσει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ὁ πρώϊμος ἐπῳασμὸς ἀποδίδει ὀρνίθια, τὰ ὁποῖα, ἐπωφελούμενα τῆς εὐμενεστέρας θερμοκρασίας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βλαστήσεως, ταχέως ἀναπτύσσονται ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας. Τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκκολαπτόμενα ὀρνίθια θὰ ἀρχίσουν τὴν ᾠοτοκίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον, δηλαδὴ ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ πλέον ἡλικιωμέναι ὄρνιθες παύουν ἢ μετριάζουν τὴν ᾠοτοκίαν των. Διὰ νὰ παρακινηθῇ ἡ ὄρνις εἰς πρώϊμον ἐπῳασμόν, περιορίζουν αὐτὴν ἐντὸς τῆς φωλεᾶς της κατὰ τὸν Ἰανουάριον, ἀφοῦ τὴν ἀφήσουν ἐλευθέραν δύο ἢ τρεῖς φορὰς διὰ νὰ φάγῃ καὶ ποτισθῇ· ἐντὸς τῆς φωλεᾶς τοποθετοῦν δύο ἕως τρία ᾠά, ὁπότε ἡ ὄρνις καὶ ἀκουσίως της ἔτι παραμένει τὸ περισσότερον διάστημα τῆς ἡμέρας παρ' αὐτὰ καὶ οὕτω ἀναπτύσσεται ὁ ζῆλός της πρὸς ἐπῳασμόν. Μετὰ πάροδον ἡμερῶν τινων ὁ ὀρνιθοτρόφος εἶναι βέβαιος πλέον περὶ τῆς ἐπιθυμίας ἢ μὴ τῆς ὄρνιθος νὰ ἐπῳάσῃ. Δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνωνται αἱ ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ μέρους τὸ ὁποῖον ἐξέλεξαν πρὸς ἐπῳασμόν, καὶ ἂν τοῦτο, δι' οἱονδήποτε λόγον, εἶναι ἀναγκαῖον, δὲν πρέπει νὰ γίνηται πρὸ τῆς 8ης ἡμέρας ἀφ' ὅτου ἡ ὄρνις ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐπῳάσεως. Τὸ μέτρον τοῦτο, κυρίως, πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται εἰς τὰς πρωΐμως ἐπῳαζούσας ὄρνιθας. Πολλάκις μεταχειρίζονται ἰνδόρνιθας (γαλλοποῦλες) διὰ τὴν ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν τῶν ὀρνίθων, ὅπως καὶ αἱ ὄρνιθες ἐπῳάζουν τὰ ᾠὰ τῶν νησσῶν (παπιῶν) ἢ τῶν χηνῶν καί τινες ποικιλίαι νάνων ὀρνίθων χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν τῶν φασιανῶν ἢ τῶν περδίκων. Εἴς τινα πτηνοτροφικὰ κέντρα τοῦ Οὐδὰν (Γαλλία) οἱ ὀρνιθοτρόφοι ἐξαναγκάζουν τὴν ἰνδόρνιθα νὰ ἐπῳάσῃ. Πρὸς τοῦτο κλείουν αὐτὴν ἐντὸς κιβωτίου ἢ καλαθίου, τοῦ ὁποίου τὸ σκέπασμα εἶναι τόσον χαμηλόν, ὥστε νὰ πιέζῃ ἐλαφρῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ πτηνοῦ, οὕτως ὥστε τοῦτο νὰ ἐξαναγκάζεται νὰ μένῃ καθισμένον ἐντὸς τοῦ κιβωτίου. Τὴν ἰνδόρνιθα ἐλευθερώνουν καθ' ἑκάστην πρωΐαν διὰ νὰ φάγῃ, νὰ πίῃ καὶ νὰ κινηθῇ καὶ κατόπιν κλείουν αὐτὴν ἐκ νέου ἐντὸς τοῦ κιβωτίου. Μετά τινας ἡμέρας ἡ ἰνδόρνις συνηθίζει εἰς τὸν ἐπῳασμόν, ὁπότε θέτουν εἰς αὐτὴν τεχνητά τινα ᾠὰ καὶ ὅταν τὸ πτηνὸν ἐπῳάζῃ ταῦτα, τότε ἀφαιροῦν τὰ τεχνητὰ ᾠὰ καὶ θέτουν τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠὰ τῆς ὄρνιθος. Καλὴ ἐπῳάζουσα ἰνδόρνις δύναται νὰ κάμῃ συνεχῶς 4, 5 καὶ ἐνίοτε μέχρις 8 ἐπῳασμῶν. Τὰ ἑκάστοτε ἐκκολαπτόμενα ᾠὰ παραδίδονται εἰς κοινὴν μητέρα, οὕτως ὥστε ἡ ἰνδόρνις νὰ ἀρχίσῃ ἐπῳάζουσα ἐκ νέου. Ἡ ἰνδόρνις εὐχαρίστως δέχεται τοὺς νεοσσοὺς ἑτέρου γένους πτηνῶν, ὅπως τῆς ὄρνιθος καὶ τοῦ φασιανοῦ. Οὐδέποτε πρέπει νὰ τίθεται πρὸς ἐπῴασιν ὄρνις ἡλικίας κατωτέρας τῶν 18 μηνῶν. Ἡ ἡλικία τῶν δύο ἐτῶν εἶναι ἡ καταλληλοτέρα πρὸς ἐπῴασιν, διότι μέχρις αὐτῆς τῆς ἡλικίας πολλάκις ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν της ἡ ὄρνις νὰ ἐπῳάσῃ καὶ τώρα πλέον εὐκολώτερον ὑπακούει εἰς τὰς ὑποδείξεις τοῦ κυρίου της. Προτοῦ τεθοῦν ᾠὰ εἰς τὴν ὄρνιθα πρὸς ἐπῴασιν, πρέπει δοκιμαστικῶς νὰ ἀφεθῇ αὕτη ἐπί τινων ᾠῶν ἀγόνων· τοῦτο γίνεται διὰ νὰ φανῇ κατὰ πόσον ἡ ὄρνις ἔχει ζῆλον πρὸς ἐπῴασιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν, ὁ ὁποῖος τίθεται εἰς ἑκάστην ὄρνιθα, πρέπει νὰ εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος. Τοιουτοτρόπως εἰς τὰς μεγαλοσώμους ὄρνιθας τίθενται συνήθως 12—14 ᾠά, ἕκαστον βάρους 50—60 γραμμαρίων. Οἱ χωρικοὶ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ πλείστων μερῶν τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας, θέτουν πάντοτε πρὸς ἐπῳασμὸν 13 ᾠά. Εἰς τὰς μετριοσώμους ὄρνιθας πρέπει νὰ τίθενται 11—12 ᾠὰ καὶ τέλος εἰς τὰς μικροσώμους 7—8 ᾠά. Ἡ ἰνδόρνις (γαλλοπούλα) δύναται νὰ ἐπωάσῃ μέχρις 25 ᾠῶν ὄρνιθος καὶ ἡ ὄρνις πάλιν 5—6 ᾠὰ χηνὸς (χήνας). Συνήθως θέτουν 5 ἕως 6 ὄρνιθας συγχρόνως νὰ ἐπῳάσουν· τοῦτο γίνεται, διότι ὅλαι αἱ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ἀρχίσασαι τὸν ἐπῳασμὸν ὄρνιθες ἐκκολάπτουν τοὺς νεοσσούς των σχεδὸν συγχρόνως, ὁπότε τοὺς ἐκκολαφθέντας νεοσσοὺς τῶν 6 ὀρνίθων παραδίδουν πρὸς ἀνατροφὴν εἰς τὰς 3 ὄρνιθας καὶ τοιουτοτρόπως ἐλευθεροῦνται αἱ 3 ἄλλαι ὄρνιθες, αἱ ὁποῖαι μετὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἀρχίζουν τὴν ᾠοτοκίαν. Τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ τεθοῦν πρὸς ἐπῴασιν, πρέπει νὰ ἐκλέγωνται μετὰ πολλῆς προσοχῆς. Ἡ χημικὴ ἀνάλυσις δεικνύει μόνον τὴν σύστασιν τοῦ ᾠοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ζωτικότητα αὐτοῦ, οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ ἐμβρύου, ὡς καὶ τὰς συνθήκας τῆς γονιμοποιήσεως. Γενικῶς αἱ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει διατηρούμεναι ὄρνιθες παράγουν ᾠὰ ἀνωτέρας γονιμότητος, διότι καὶ αἱ ὑγιειναὶ συνθῆκαι εἶναι ἄρισται καὶ ἡ ὄρνις τρέφεται κατ' ἀρέσκειαν. Αἱ ὄρνιθες ἐπίσης αἱ βελτιωθεῖσαι διὰ τῆς διασταυρώσεως, αἱ καλῶς τρεφόμεναι καὶ διατηρούμεναι εἰς μεγάλους, ὑγιεινοὺς ὀρνιθῶνας, μὲ σκιερὸν περίφρακτον διὰ συρματοπλέγματος χῶρον, ἔχουν ἀνεπτυγμένην γονιμότητα ᾠῶν. Τέλος περιζήτητοι εἶναι διὰ τὴν γονιμότητα τῶν ᾠῶν των αἱ ὄρνιθες, αἱ ὁποῖαι τρέφονται μὲ ζωϊκὰς ὀργανικὰς οὐσίας. Μεγάλη προσοχὴ πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀλέκτορος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι νέος, ἰσχυρὸς καὶ νὰ περιορίζεται μὲ ἀνάλογον ἀριθμὸν ὀρνίθων. Σπουδαῖον ρόλον διὰ τὴν γονιμότητα τῶν ᾠῶν παίζει καὶ ἡ νωπότης αὐτῶν (ἐὰν δηλαδὴ εἶναι φρέσκα ἢ ὄχι), διότι ὅσον περισσοτέρων ἡμερῶν εἶναι τὰ ᾠά, τόσον ἡ γονιμότης των εἶναι προβληματικὴ καὶ ὁ ἐκκολαπτόμενος ἐκ τοῦ ᾠοῦ τούτου νεοσσὸς εἶναι καχεκτικὸς καὶ ὑπόκειται εὐκόλως εἰς διαφόρους ἀσθενείας. Τὰ ἀπὸ μακρινῶν μερῶν ἐρχόμενα ᾠὰ δὲν εἶναι κατάλληλα πρὸς ἐπῳασμὸν παρὰ μόνον ὅταν συσκευασθοῦν προσεκτικὰ εἰς κιβώτια, οὕτως ὥστε νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὰς ἀποτόμους μετακινήσεις. Τὰ ᾠὰ διατηροῦν τὴν γονιμοποιὸν αὐτῶν δύναμιν 10—12 ἡμέρας, ἐφόσον διατηροῦνται εἰς δροσερὸν μέρος καὶ δὲν μετακινοῦνται, καὶ 20 ἀκόμη ἡμέρας, ἐφόσον τοποθετηθοῦν εἰς κιβώτια καλῶς ἀεριζόμενα, τῶν ὁποίων ἡ βάσις εἶναι ἐστρωμένη μὲ λεπτὸν στρῶμα κόκκων σίτου καὶ ἀναστρέφονται (ἀναποδαγυρίζονται) ἀπὸ τῆς 10ης ἡμέρας μέχρι τῆς 20ῆς καθ' ἑκάστην, διὰ νὰ μὴ κολλᾷ ἡ λέκιθος (τὸ κίτρινον) εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ κελύφους (τσόφλιου). Ἐπίσης τὰ ᾠὰ ταῦτα πρέπει νὰ διατηρῶνται εἰς μέρος ὅπου ἡ θερμοκρασία δὲν παρουσιάζει διακυμάνσεις καὶ ἔχει ἀρκετὴν δροσιὰν κατὰ τὸ θέρος καὶ ὄχι μεγάλην ὑγρασίαν κατὰ τὸν χειμῶνα. Τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠὰ πρέπει νὰ εἶναι οὔτε πολὺ μεγάλα οὔτε πολὺ μικρά, ἀλλὰ μετρίου μεγέθους· ἐπίσης νὰ μὴ ἔχουν λεπτὸν κέλυφος, νὰ ἔχουν κανονικὸν σχῆμα, νὰ μὴ ἔχουν δύο λεκύθους (κρόκους), διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ νεοσσοί, οἱ ἐκκολαφθησόμενοι ἐκ τῶν τοιούτων ᾠῶν, θὰ εἶναι καχεκτικοί, ἐπιρρεπεῖς εἰς τὰς ἀσθενείας ἢ θὰ παρουσιάζουν τερατογένεσιν.

Τὰ ᾠὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ἐπῳασμὸν πρέπει νὰ ἀποσύρωνται (μαζεύωνται) ἀπὸ τὰς φωλεὰς τοὐλάχιστον καθ' ἑκάστην, ἂν καὶ προτιμότερον εἶναι νὰ ἀποσύρεται τὸ ᾠὸν εὐθὺς ὡς γεννηθῇ ἀπὸ τὴν ὄρνιθα. Τὰ συλλεγόμενα ᾠὰ πρέπει νὰ τοποθετῶνται εἰς ἑρμάρια (ντουλάπια), τὰ ὁποῖα φέρουν διαμερίσματα (θέσεις) διάτρητα, οὕτως ὥστε νὰ τοποθετῆται ἕκαστον ᾠὸν χωριστὰ καὶ ὁριζοντίως. Τὸ ἑρμάριον πρέπει νὰ ἀερίζεται καλῶς. Τὰ ᾠὰ ἑκάστης ποικιλίας τοποθετοῦνται εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα, ὅπου καὶ σημειοῦται ἡ ποικιλία τῶν ᾠῶν καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς τοποθετήσεώς των. Ὠὰ τὰ ὁποῖα φέρουν μικρὰς διαρρήξεις (εἶναι ραγισμένα) δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ἐπῴασιν ἐφόσον δὲν ἔχει σχισθῇ ἡ μεμβρᾶνα, ἡ ὁποία ἐπιστρώνει τὸ κέλυφος. Εἰς τὰ διερρηγμένα (ραγισμένα) ᾠὰ ἐπικολλοῦν μικρὸν τεμάχιον λεπτοῦ χάρτου (papier gommé). Εἰς πολλὰ θηλαστικὰ ζῷα ἡ γονιμότης συμβαδίζει μὲ τὴν ἡλικίαν τοῦ ζῴου. Τοιουτοτρόπως ἡ γονιμότης εἶναι μικρὰ εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, σὺν τῷ χρόνῳ αὐξάνει, κατόπιν ἐλαττώνεται καὶ ὅταν ἐπέλθῃ τὸ γῆρας τέλος τὸ ζῷον καθίσταται τελείως στεῖρον. Τὰ περισσότερα ἄγονα ᾠὰ προέρχονται ἀπὸ ὄρνιθας νεαρᾶς ἡλικίας ἢ καὶ πολὺ ἐνηλίκους. Οὐδέποτε πρέπει νὰ τίθενται πρὸς ἐπῴασιν ᾠὰ νεαρῶν ὀρνίθων καὶ προτοῦ ἀκόμη συμπληρώσουν τὴν πτερόρροιάν των. Αἱ πολὺ παχυνθεῖσαι ὄρνιθες δίδουν συνήθως ἄγονα ᾠά, ἐπίσης καὶ αἱ προσβληθεῖσαι ὑπὸ σοβαρῶν ἀσθενειῶν ἢ αἱ καχεκτικαί.

Κατόπιν ἐπανειλημμένων καὶ μακροχρονίων πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἔγχρωμοι ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς σπουδαίως ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν ᾠῶν καὶ γενικῶς τῆς γονιμότητος τῶν ὀρνίθων. Εἰς τὰ μεγάλα ὀρνιθοτροφεῖα τοποθετοῦν εἰς τὰ παράθυρα πολυχρώμους ὑάλους, οὕτως ὥστε εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους νὰ διεισδύουν εἰς τὸν ὀρνιθῶνα ποικιλόχρωμοι δραστικαὶ ἀκτῖνες. Εἰς τοὺς ὀρνιθῶνας ὅπου διατηροῦνται νεαρὰ ὀρνίθια, τοποθετοῦν λευκὰς καὶ πρασίνας ὑάλους. Ἐφόσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία τῶν ὀρνίθων, τότε ἀντικαθίστανται διαδοχικῶς αἱ πράσιναι ὕαλοι διὰ κιτρίνων καὶ κατόπιν διὰ κυανῶν κτλ. Αἱ κίτριναι ἀκτῖνες τονώνουν τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐρυθραὶ ὑποβοηθοῦν τὴν διασταύρωσιν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐγχρώμων ἀκτίνων πρέπει νὰ παραμένουν τὰ ὀρνίθια κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τῆς ἡλικίας των καὶ κατόπιν νὰ ἀφήνωνται ἐλεύθερα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ χρόνος τῆς παχύνσεως, ὁπότε τὰ πρὸς πάχυνσιν πτηνὰ φέρονται εἰς διαμερί-

Digitized by Google

σματα περιβαλλόμενα ὑπὸ ἰωδῶν ὑάλων, διότι αἱ ἰώδεις ἀκτῖνες κάμνουν νοστιμώτερον τὸ κρέας.

Ἡ διάρκεια τοῦ ἐπῳασμοῦ εἶναι διάφορος, ἀλλὰ πάντοτε ἡ αὐτὴ διὰ τὰ πτηνὰ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, μὲ μικρὰν διαφορὰν διὰ τὰ ᾠὰ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπῳασμοῦ.

Πτηνὰ	Ἡμέραι
Ὄρνις	21
Ἰνδόρνις (γαλλοποῦλα)	28
Μελεαγρὶς (φραγκόκοτα)	28
Νῆσσα κοινὴ (πάππια)	28
Νῆσσα βαρβαρικὴ	35
Χὴν (χῆνα)	30
Περιστερὰ	18

Ἡ διάρκεια τοῦ ἐπῳασμοῦ μεταβάλλεται ἐνίοτε λόγῳ τῶν διαφόρων κλιματολογικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους.

Τὰ ἐκλεγόμενα πρὸς ἐπῳασμὸν ᾠὰ τοποθετοῦνται ἐντὸς εἰδικῶν φωλεῶν ἢ κιβωτίων. Τὰ κιβώτια ταῦτα πρέπει νὰ τίθενται εἰς ἰδιαίτερον μέρος τοῦ ὀρνιθῶνος, ἥσυχον, εὐάερον καὶ ὑγιεινόν. Εἰς τὸ μέρος ὅπου εὑρίσκεται τὸ κιβώτιον τοῦ ἐπῳασμοῦ ὁ ἀὴρ πρέπει νὰ κυκλοφορῇ ἐλευθέρως. Τὸ κάτω μέρος τῶν ἐπῳαστικῶν φωλεῶν στρώνεται μὲ λεπτὸν ἄχυρον. Δύο φορὰς τὴν ἡμέραν πρέπει νὰ ἐξαναγκάζεται ἡ ὄρνις νὰ ἐξέρχεται τῆς φωλεᾶς ὅπως φάγῃ, πίῃ καὶ ἐκτελέσῃ κινήσεις τινάς, ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματός της. Ἡ ὄρνις πρέπει πάντοτε νὰ ἐξαναγκάζεται νὰ ἐξέρχεται τῆς φωλεᾶς, ἐὰν εἶναι δυνατόν, κατὰ τὰς αὐτὰς πάντοτε ὥρας καὶ νὰ παραμένῃ ἔξω τῆς φωλεᾶς ἐπὶ 10′—15′. Ἐὰν ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ψυχρά, τότε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὄρνις ἀπουσιάζει, ἡ φωλεὰ καλύπτεται ἄνωθεν διὰ μαλλίνου ὑφάσματος, ὅπως προφυλαχθοῦν ἀπὸ τοῦ ψύχους τὰ ᾠά.

Ὁ ὀρνιθοτρόφος πρέπει νὰ ἐπιβλέπῃ συνεχῶς τὴν ἐπῳάζουσαν ὄρνιθα, χωρὶς ὅμως νὰ τρομάζῃ αὐτήν, παρακολουθῶν μήπως προσβληθῇ ὑπὸ παρασίτων, τὰ ὁποῖα ἐξασθενοῦν αὐτὴν καὶ ἐὰν πολλαπλασιασθοῦν τὴν ἀναγκάζουν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ᾠά της. Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν παρασίτων μεταχειρίζονται διάφορα ἐντομοκτόνα φάρμακα. Καλὸν εἶναι νὰ κενοῦται ἡ φωλεὰ ἐκ τῶν ᾠῶν, καὶ ἀφοῦ τοποθετηθοῦν μικρὰ τεμάχια σπόγγου βεβρεγμένα μὲ ἔλαιον εὐκαλύπτου, εἶτα νὰ τοποθετῶνται ἐκ νέου τὰ ᾠά. Τοιουτοτρόπως τὰ παράσιτα συντόμως καταστρέφονται. Αὐστηρὰ ἐπίβλεψις χρειάζεται κατὰ τὴν 19ην καὶ 20ὴν ἡμέραν τοῦ ἐπῳασμοῦ, διότι πολλάκις οἱ νεοσσοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐλευθερωθοῦν μόνοι ἐκ τοῦ ᾠοῦ καὶ τότε χρειάζεται ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἀνθρώπου. Μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν οἱ νεοσσοὶ μεταφέρονται εἰς τὰ κιβώτια-ἀναθρεπτῆρας. Ἡ διάρκεια τῆς ἐπῳάσεως ποικίλλει, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην ὑπὸ τῆς ἐπῳαζούσης ὄρνιθος θερμοκρασίαν. Δι᾽ ἑκάστην λοιπὸν ποικιλίαν ὀρνίθων ὑπάρχει καὶ ἡ κατάλληλος θερμοκρασία, ἡ ὁποία συνήθως εἶναι 40° Κελσίου διὰ τὰς ὄρνιθας, τὰς ἰνδόρνιθας καὶ τὰς μελεαγρίδας, καὶ 39° Κελσίου διὰ τὰς νήσσας καὶ χῆνας. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπῳάσεως μέχρι τῆς ἐκκολάψεως τοῦ ᾠοῦ ἡ θερμοκρασία αὐξάνει κατά τι· ἄρχεται ἀπὸ 38° καὶ καταλήγει εἰς 40°5 Κελσίου. Ἡ θερμοκρασία δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ καθ᾽ ὅλον τὸ εἰκοσιτετράωρον, διότι ἡ ὄρνις ἐγκαταλείπει τὰ ᾠά της ἐπὶ 10—15 λεπτὰ τῆς ὥρας δὶς τῆς ἡμέρας. Τοῦτο, ὡς ἀπεδείχθη, εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου. Ἡ ὄρνις μετακινεῖ μόνη της τὰ ᾠὰ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον καὶ ἀντιστρόφως, διότι τὰ ᾠὰ τὰ ὁποῖα δὲν μετακινοῦνται παράγουν καχεκτικὰ ἢ θνησιγενῆ νεογνά. Οἱ ὀρνιθοτρόφοι διατηροῦν τὰς ᾠοτόκους ὄρνιθας διὰ τὴν παραγωγὴν ᾠῶν, πρὸς ἐκκόλαψιν καὶ πρὸς κατανάλωσιν. Ἡ παραγωγὴ καὶ διατήρησις ᾠῶν πρὸς ἐπῴασιν εἶναι δυσκολωτάτη ἐργασία, ἐφόσον βεβαίως πρόκειται περὶ σοβαρᾶς ὀρνιθοκομικῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἀπαιτεῖ μεγάλα κεφάλαια καὶ τελείαν γνῶσιν τῆς ὀρνιθοτροφίας. Ἐὰν πλησιάσωμεν εἰς τὸ οὖς μας ᾠὸν δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκκολάψεώς του, τότε ἀκούομεν ἐντὸς ἐλαφρὸν κρότον, παρόμοιον πρὸς τὸν κρότον τὸν ὁποῖον προξενεῖ τὸ ξηρὸν φύλλον. Ὁ κρότος οὗτος προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔμβρυον, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ διατρυπήσῃ τὴν μεμβρᾶναν, ἡ ὁποία καλεῖται χόριον (εἷς τῶν χιτώνων οἵτινες περιβάλλουν τὸ ἔμβρυον) καὶ ἡ ὁποία ἐπιστρώνει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κελύφους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τοῦ ἀεροθαλάμου. Ὁ νεοσσὸς ἀπορροφεῖ τὸν ἐντὸς τοῦ ἀεροθαλάμου ἀέρα καὶ ἐνίοτε, ὡς διατείνονται πολλοὶ τῶν χωρικῶν, ἀκούεται καὶ τὸ «ξεφωνητό του». Ἡ ὄρνις ἀπαντᾷ εἰς τὰς μόλις ἀκουομένας ἀσθενεστάτας κραυγὰς τοῦ νεοσσοῦ της διὰ χαρακτηριστικῆς κραυγῆς, στρέφουσα συγχρόνως τὸ ᾠὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ράμφος τοῦ νεοσσοῦ νὰ εὑρίσκεται πρὸς τὸ ἄνω μέρος, ὅπως καταστῇ εὐκολώτερα ἡ θραῦσις τοῦ κελύφους. Μετὰ 48 ὥρας περίπου μετὰ τὴν πρώτην κραυγήν, ὁ νεοσσὸς διατρυπᾷ τὸ κέλυφος κτυπῶν τὰ τοιχώματά του διὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ράμφους του καὶ μετ᾽ ὀλίγον ὁ ἐντὸς τοῦ κελύφους νεοσσὸς ἀναπνέει τὸν ἐλεύθερον ἀέρα. Τινὲς ὀρνιθοτρόφοι, εὐθὺς ὡς οἱ νεοσσοὶ ἐκκολαφθοῦν, τοποθετοῦν αὐτοὺς εἰς κιβώτιον ἐστρωμένον μὲ βαμβακοστιβάδα (βάταν) ἐπί τι χρονικὸν διάστημα καὶ κατόπιν παραδίδουν αὐτοὺς εἰς τὴν μητέρα των. Οἱ νεοσσοὶ πρέπει κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἐκκολάψεώς των νὰ μεταφέρωνται εἰς μέρος ὅπου ἡ θερμοκρασία νὰ κυμαίνεται μεταξὺ 18° — 20° Κελσίου ὅπως στεγνώσουν. Ἐνίοτε, καὶ ἐφόσον τὰ πρὸς ἐκκόλαψιν ᾠὰ εἶναι πολυάριθμα καὶ οὐχὶ τόσον νωπὰ κατὰ τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτοποθετήθησαν πρὸς ἐπῴασιν, ἡ ἐκκόλαψις τῶν νεοσσῶν εἶναι δυσχερής. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ σηκώνωμεν τὴν ὄρνιθα ἀπὸ τὰ ᾠὰ ἀνὰ 5—6 ὥρας, ὅπως ἐξετάζωμεν τὴν κατάστασιν τῶν ᾠῶν. Ἀφαιροῦμεν τὰ συντριβέντα κελύφη, ἐπιβοηθοῦμεν τὸν νεοσσὸν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κελύφους καὶ τοποθετοῦμεν τοὺς νεοσσοὺς πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς φωλεᾶς, διὰ νὰ μὴ καταπατηθοῦν ἀπὸ τὴν ὄρνιθα, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ στρέφῃ πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις τὰ μὴ ἐκκολαφθέντα ἀκόμη ᾠά της. Συνήθως, μετὰ 24 ὥρας ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεως τοῦ πρώτου ᾠοῦ, ἡ ὄρνις ἐγκαταλείπει τὴν φωλεάν της διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν διατροφὴν τῶν νεοσσῶν της. Ἐὰν ἡ ὄρνις ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ ἐπὶ τῶν ᾠῶν καὶ πέραν τῶν 24 ὡρῶν, τότε ἀφήνομεν αὐτὴν ἐπ᾽ αὐτῶν μέχρι 36 ὡρῶν καὶ ἐνίοτε ἐπὶ 48 ἄνευ οὐδεμιᾶς τροφῆς. Οὐδέποτε πρέπει πρὸ τῆς παρελεύσεως 24 ὡρῶν νὰ δίδεται τροφὴ εἰς τοὺς νεοσσούς.

Οἱ ἐξασκοῦντες οὐχὶ ἐπιστημονικὴν ὀρνιθοτροφίαν εἰς τὰς ἀγροικίας, μόλις ἐκκολαφθοῦν οἱ νεοσσοὶ ἀφήνουν αὐτοὺς εἰς τὴν μητέρα των καὶ δὲν φροντίζουν πλέον διὰ τίποτε. Τοῦτο πολλάκις γίνεται πρὸς ζημίαν των, διότι οἱ ἐλεύθεροι νεοσσοὶ ὑπόκεινται εἰς πολλοὺς κινδύνους. Πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν μεταφέρουν τοὺς νεοσσούς, εὐθὺς ἅμα ἐκκολαφθοῦν, εἰς εἰδικὰ κιβώτια, τὰ ὁποῖα περιβάλλονται ὑπὸ συρματοπλέγματος. Τὰ κιβώτια ταῦτα καλοῦνται *ἀνατροφεῖς* καὶ εἶναι διαφόρων τύπων. Οἱ ἀνατροφεῖς εἶναι πρακτικώτατοι, διότι ἐπιτρέπουν νὰ συναθροίζουν τοὺς νεοσσοὺς 5—6 ὀρνίθων εἰς 3—4 μητέρας. Ἐντὸς τῶν ἀνατροφέων διατηροῦνται οἱ νεοσσοὶ ἐπὶ 3—5 ἡμέρας καὶ κατόπιν ἀφήνονται ἐλεύθεροι. Κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐκκολάψεώς των οἱ νεοσσοὶ πρέπει νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὰς θερμὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας. Ὁ ἁπλούστερος πάντων τῶν ἀνατροφέων καὶ ὁ οἰκονομικώτερος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν κιβώτιον (μία κάσσα), τοῦ ὁποίου ἀφαιροῦνται ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς αἱ σανίδες καὶ ἐφαρμόζονται εἰς τὴν θέσιν των πεπλατυσμένα ξύλινα ραβδία (πήχες), ὧν ἕκαστον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ἄλλου 7 περίπου ἑκατοστόμετρα, οὕτως ὥστε οἱ νεοσσοὶ νὰ δύνανται νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ ἐξέρχωνται κατὰ βούλησιν. Ἐντὸς τοῦ κιβωτίου τούτου θέτουν τὴν μητέρα ὄρνιθα καὶ ἐκτὸς καὶ πλησίον τῶν ξυλίνων ραβδίων τὰ ταγιστήρια καὶ τὰ ποτιστήρια. Τελειότερος τύπος εἶναι ὁ ἀνατροφεὺς ὁ κατεσκευασμένος ἐξ ὀπτῶν πλίνθων (τούβλων) καὶ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον εἶναι ἀνοικτὸς καὶ περιφράσσεται ὑπὸ συρματοπλέγματος μὲ ὀπὰς ἀρκετοῦ διαμετρήματος, ὥστε νὰ δύνανται νὰ κυκλοφοροῦν ἐλευθέρως οἱ νεοσσοί. Πέριξ τοῦ ἀνατροφέως τούτου ὑπάρχει περίφρακτος χῶρος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος εἶναι ἐστρωμένον διὰ λεπτῆς, ξηρᾶς ἄμμου.

Οἱ νεοεκκολαφθέντες νεοσσοὶ καλὸν εἶναι νὰ παραμένουν ἐπὶ 24—36 ὥρας νήστεις. Τὸ πρῶτον φαγητὸν τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ἄφθονον. Κατὰ τρίωρον, τοὐλάχιστον κατὰ τὰς πρώτας ὀκτὼ ἡμέρας, πρέπει νὰ δίδεται εἰς τοὺς νεοσσοὺς τροφή. Ἡ πρώτη τροφὴ πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ μικρὰ ψυχία ἄρτου ξηρὰ ἢ ἐμβεβαπτισμένα εἰς ἐρυθρὸν οἶνον ἀνάμεικτον μετὰ ὕδατος (3 μέρη ὕδατος καὶ ἓν μέρος οἴνου). Ὁ οἶνος εἶναι δυναμωτικὸς διὰ τοὺς ἀσθενοῦς κράσεως νεοσσούς. Τὰς πρώτας ἡμέρας τοποθετοῦν τὴν τροφὴν εἰς χονδρὸν φύλλον λευκοῦ χάρτου, ὥστε νὰ γίνηται ὁρατὴ καὶ μέχρις ὅτου συνηθίσῃ ὁ νεοσσὸς νὰ τρώγῃ μόνος του. Τὴν τετάρτην ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεως ἡμέραν δίδεται εἰς τοὺς νεοσσοὺς μεῖγμα ἀποτελούμενον ἀπὸ κριθάλευρον καὶ ὕδωρ ἢ μικρὰ ποσότης γάλακτος ἀντὶ ὕδατος. Ἀπὸ τῆς τετάρτης ἐπίσης ἡμέρας δίδεται, διὰ πρώτην φοράν, εἰς τοὺς νεοσσοὺς καὶ ὀλίγον ὕδωρ καθαρόν, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀνανεοῦται πολλάκις τῆς ἡμέρας. Προτιμότερα πάντων εἶναι τὰ σιφωνοειδῆ ποτιστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλαχίστη ποσότης ὕδατος ἐκρέει. Καλὸν εἶναι εἰς τὸ χρησιμοποιούμενον διὰ τοὺς νεοσσοὺς ὕδωρ νὰ προστίθεται καὶ μικρὰ ποσότης θειούχου σιδήρου (5 γραμμάρια κατὰ λίτρον ὕδατος), ὅπερ εἶναι ἀντισηπτικὸν καὶ προφυλάσσει τοὺς νεοσσοὺς ἀπὸ τὴν διάρροιαν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μετὰ τῆς τροφῆς πρέπει νὰ δίδωνται σκώληκες, ἔντομα καὶ μεταλλικά τινα συντρίμματα, ὅπως διευκολύνεται ἡ χώνευσίς των. Μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεώς των καλὸν εἶναι νὰ δίδεται μετὰ τῆς συνήθους τροφῆς καὶ κρεατάλευρον (1—2 γραμμάρια κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως). Ἐπίσης δέον νὰ δίδεται ποσὸν βεβρασμένων γεωμήλων καὶ πεπηγὸς αἷμα. Κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα δίδεται ὡς τροφὴ κριθή, ἀραβόσιτος εἰς μικρὰ τεμάχια ἢ ἡμιβεβρασμένος. Ἀπὸ τοῦ τρίτου τέλος μηνὸς δίδεται παρομοία τροφὴ μὲ τὴν τροφὴν τῶν ἐνηλίκων ὀρνίθων.

II. *Τεχνητὸς ἐπῳασμός*. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐπῳάσεως εἶναι ἀρχαιότατος. Ἀναμφιβόλως, οἱ πρῶτοι ἐπινοήσαντες τὸν τεχνητὸν ἐπῳασμὸν ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ γεγονότος, καθ᾽ ὃ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἡ ἐπῴασις πολλῶν πτηνῶν γίνεται διὰ τῆς ἁπλῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἡ στρουθοκάμηλος, εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς της τὸ Σουδάν, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ, ὅπου ἡ θερμοκρασία τῆς ἡμέρας κυμαίνεται μεταξὺ 30° καὶ 50° Κελσίου, ἀφίνει τὰ ᾠά της νὰ ἐπῳασθοῦν ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ μόνον κατὰ τὴν νύκτα τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἐναλλὰξ ἐπῳάζουν ταῦτα. Εἴς τινας ἐξωτικὰς χώρας οἱ ἰθαγενεῖς ἐπωφελοῦνται τοῦ φυσικοῦ τούτου φαινομένου. Οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς Ἰάβας, οἵτινες ὑπεραγαπῶσι τὰς ὄρνιθας καὶ καθ᾽ ὁμάδας διατρέφουν ταύτας, λαμβάνουν κάλαμον μπαμποῦ μετρίου πάχους, τὸν σχίζουν κατὰ μῆκος, τοποθετοῦν ἐντὸς καὶ ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς τὰ ᾠὰ τῶν ὀρνίθων ἢ ἄλλων κατοικιδίων πτηνῶν, κατόπιν συναρμολογοῦν τὰ δύο μέρη τοῦ καλάμου, ὥστε νὰ σχηματίζεται τέλειος κύλινδρος, προσδένουν ἐκ τοῦ μέσου καὶ τῶν δύο ἄκρων τὸν κύλινδρον τοῦτον διὰ νήματος καὶ τέλος ἀναρτοῦν αὐτὸν ἀπὸ τῆς καλύβης των, οὕτως ὥστε νὰ προσπίπτουν ἀπ᾽ εὐθείας ἐπ᾽ αὐτοῦ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες. Ὅταν βρέχῃ, τοποθετοῦν τὴν πρωτόγονον αὐτὴν ἐκκολαπτικὴν μηχανὴν ἐντὸς τῆς καλύβης των· ὅταν δὲ πλησιάσῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἐκκολάψεως τότε ἀποχωρίζουν μετὰ προσοχῆς τὰ δύο μέρη τοῦ καλάμου καὶ ἐξέρχονται οἱ νεοσσοί. Οἱ Αἰγύπτιοι τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποίησαν τὴν θερμότητα εἰδικῶν κλιβάνων διὰ τὴν τεχνητὴν ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν. Οἱ κλίβανοι οὗτοι ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐξ ὀπτῶν πλίνθων (τούβλων), ὕψους 2,50 μ., καὶ ἦσαν διῃρημένοι εἰς πολλὰ διαμερίσματα, ὅπου κατὰ σειρὰν ἐτοποθετοῦντο τὰ ᾠὰ καὶ ἐθερμαίνοντο ἐμμέσως διὰ παρακειμένης συσκευῆς, ὅπου ἐκαίετο κόπρος καμήλου ἀπεξηραμμένη μὲ ἄχυρα. Παρόμοιον τρόπον τεχνητῆς ἐπῳάσεως μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Κινέζοι. Κατὰ τὰς μαρτυρίας συγγραφέων τινῶν, εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους ὁ ἴδιος ὁ ὀρνιθοτρόφος ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ πρὸς ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν. Οὗτος ἐτοποθέτει ἐντὸς καλύβης ἐξ ἀχύρων κιβώτιον περιέχον τὰ ᾠὰ καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ἐκάθητο, χρησιμοποιῶν οὕτω τὴν θερμοκρασίαν τοῦ σώματός του. Αἱ πρῶται ἐπῳαστικαὶ μηχαναὶ ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὸ 1877 εἰς τὸν ἀγροτικὸν διαγωνισμὸν τῶν Παρισίων, κατασκευασθεῖσαι ὑπὸ τῶν Roullier, Arnoult καὶ Voitellier. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισεν ἡ τελειοποίησις τῶν μηχανῶν τούτων. Πολυπληθῆ εἶναι τὰ μέχρι σήμερον συστήματα τῶν ἐπῳαστικῶν μηχανῶν, διὰ θερμοῦ ἀέρος, θερμοσίφωνος, θερμοῦ ὕδατος, ἠλεκτρισμοῦ κτλ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τοῦ ὀρνιθοτρόφου εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τοῦ καταλλήλου μέρους, ὅπου θὰ διενεργηθῇ ἡ ἐπῴασις. Τὸ μέρος τοῦτο πρωτίστως πρέπει νὰ εἶναι προφυλαγμένον ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς. Καταλληλότερον μέρος εἶναι τὸ ὑπόγειον θολωτὸν διαμέρισμα ἢ τὸ ἐσωτερικὸν διαμέρισμα οἰκίας, καλῶς ἀεριζόμενον. Ἡ θερμοκρασία τοῦ διαμερίσματος, ὅπου θὰ τοποθετηθῇ ἡ ἐπῳαστικὴ μηχανή, πρέπει νὰ εἶναι 14—16° Κελσίου. Αἱ ἐπῳαστικαὶ μηχαναὶ δὲν πρέπει νὰ τοποθετῶνται εἰς μέρη ὅπου εἰσδύουν ἀπ᾽ εὐθείας αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες. Ἐπίσης τὸ διαμέρισμα τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ παχεῖς τοίχους καὶ νὰ ἀερίζεται ἀπὸ παράθυρα, τὰ ὁποῖα βλέπουν πρὸς ἀνατολάς. Διάφορα ἀποτελέσματα ἔχει ὁ ὀρνιθοτρόφος καὶ ἐν τῷ αὐτῷ διαμερίσματι καὶ μὲ τὰς αὐτὰς μηχανάς, ἀναλόγως τοῦ μέρους ὅπου εἶναι τοποθετημέναι αὗται. Περισσοτέραν ἐπιτυχίαν ἀποδίδουν αἱ μηχαναί, αἱ ὁποῖαι εἶναι τοποθετημέναι εἰς μέρος εὐάερον, καθαρὸν καὶ ὅπου ἡ θερμοκρασία δὲν παρουσιάζει διακυμάνσεις. Ἐπίσης ἡ τοποθεσία τῶν μηχανῶν ἀλλάσσει κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο ἐναπόκειται εἰς τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ ὀρνιθοτρόφου. Εἰς τὰ μεγάλα ὀρνιθοτροφεῖα ὑπάρχουν εἰδικὰ διαμερίσματα πρὸς τοποθέτησιν τῶν ἐπῳαστικῶν μηχανῶν. Ἐκεῖ ἡ θερμοκρασία εἶναι κανονικὴ καὶ ὁμοιόμορφος καὶ κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ὁ ἀερισμὸς καὶ ὁ καθαρισμὸς ἐκτελεῖται δι᾽ ἠλεκτρισμοῦ. Εἰς τὰ συστηματικὰ ὀρνιθοτροφεῖα αἱ ἐπῳαστικαὶ μηχαναὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης.

Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ ἡ ἐπῳαστικὴ μηχανὴ καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς ἐπῳάσεως δὲν εἶναι τόσον εὔκολα ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται. Λαμβάνομεν ὡς παράδειγμα ἐπῳαστικὴν μηχανὴν λειτουργοῦσαν διὰ θερμοῦ ὕδατος. Αὕτη τοποθετεῖται ἐπὶ στερεοῦ ὑποστηρίγματος, εἰς ἀπόστασιν 0,40—0,50 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου (πατώματος), οὕτως ὥστε ὁ ἀὴρ νὰ κυκλο-

Digitized by Google

φορῇ ἐλευθέρως ἀπ' ὅλας τὰς πλευράς της. Ὅπως ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία τῆς μηχανῆς, τίθενται ἐντὸς τῆς ὑδαταποθήκης 2/8 θερμοῦ ὕδατος καὶ 1/8 ψυχροῦ. Ἐὰν ἡ μηχανὴ λειτουργῇ διὰ θερμοῦ ἀέρος, τότε κανονίζομεν τὴν θερμοκρασίαν ὥστε νὰ διατηρηθῇ εἰς 40° Κελσίου ἐπὶ 24 ὥρας, καὶ κατόπιν τοποθετοῦμεν τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα προηγουμένως πλύνονται διὰ ψυχροῦ ὕδατος ἐφόσον φέρουν ἀκαθαρσίας. Τὰ ᾠὰ τοποθετοῦνται ἐντὸς τῶν εἰδικῶν πρὸς τοῦτο συρτοθηκῶν (συρταρίων) τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου. Μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ᾠῶν ἐντὸς τῆς μηχανῆς ἡ θερμοκρασία καταπίπτει ὀλίγον, ἐπανερχομένη εἰς τὸ ἀρχικόν της σημεῖον μετὰ δωδεκάωρον. Ἡ πολλάκις παρατηρουμένη ἀνομοιομορφία τῆς θερμοκρασίας εἰς τὰς ἐπωαστικὰς μηχανὰς ὀφείλεται, σχεδὸν πάντοτε, εἰς τὴν ἐλαττωματικότητα τῶν θερμομέτρων· διὰ τοῦτο πρὸ τῆς χρήσεως πρέπει νὰ ἐλέγχεται ἡ ἀκρίβεια τῶν θερμομέτρων.

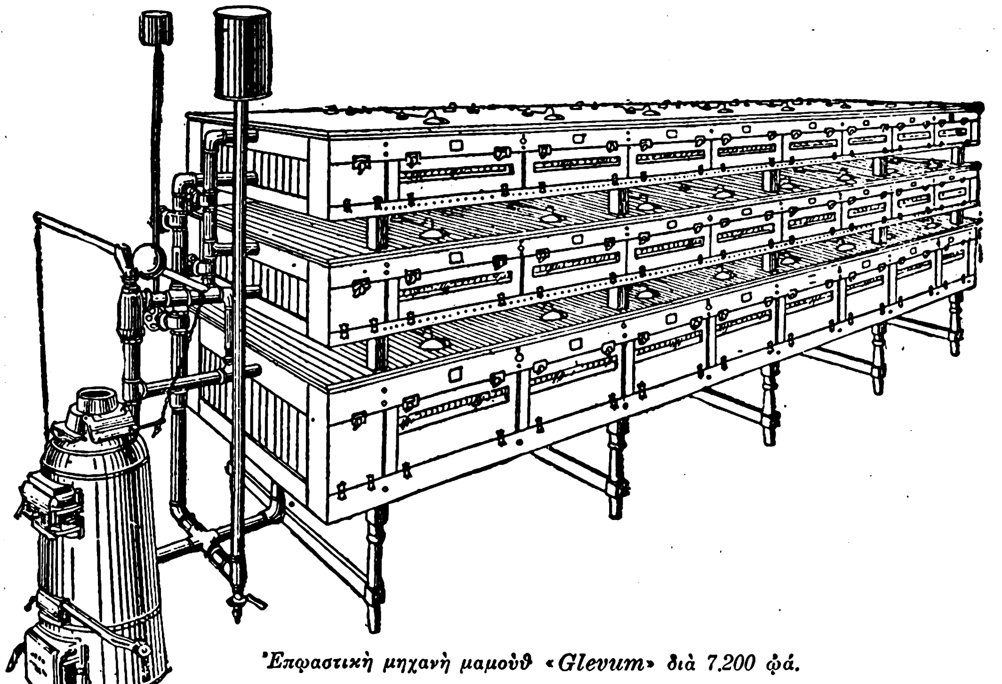

Ἐπωαστικὴ μηχανὴ μαμοὺθ «Glevum» διὰ 7.200 ᾠά.

Τὰ ᾠὰ κατὰ τὴν ἐπώασιν πρέπει ν' ἀναστρέφωνται δὶς τῆς ἡμέρας· πρῶτον διότι μόνον κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν λαμβάνουν θερμοκρασίαν 40°, δεύτερον διότι ὁ ἀερισμός, ὁ ὁποῖος παράγεται συχνάκις, ἀπὸ τὰ πλάγια μέρη τῆς μηχανῆς, εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὰ ᾠὰ τὰ τοποθετημένα εἰς τὸ κέντρον, καὶ τρίτον διὰ νὰ μὴ προσκολληθῇ ἡ λέκιθος (κρόκος) ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ κελύφους. Οἱ νεώτεροι τύποι τῶν ἐπωαστικῶν μηχανῶν φέρουν αὐτόματον ἀναστροφέα τῶν ᾠῶν. Εἰς τὰς μικρᾶς χωρητικότητος μηχανὰς τὰ ᾠὰ ἀναστρέφονται διὰ τῆς χειρός· πρὸς τοῦτο τοποθετεῖται ἐπὶ τραπέζης καὶ πλησίον τῆς ἐπωαστικῆς μηχανῆς κενὴ συρτοθήκη, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθενται προσεκτικά, ἀναστρεφόμενα, τὰ ᾠὰ τῆς ἑτέρας πλήρους συρτοθήκης. Ἡ ἀναστροφὴ τῶν ᾠῶν πρέπει νὰ γίνεται ἀνὰ 12 ὥρας καὶ προτιμότερον τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν.

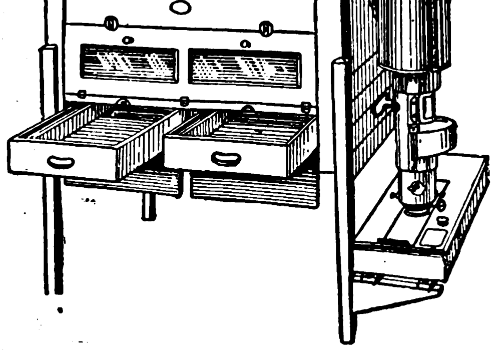

Ἐπωαστικὴ μηχανὴ «Glevum» διὰ 260—280 ᾠά.

Ὁ βαθμὸς τῆς ὑγρασίας τῆς ἐπωαστικῆς μηχανῆς πρέπει νὰ παρακολουθῆται μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ὁ βαθμὸς τῆς ὑγρασίας πρέπει νὰ εἶναι παραπλήσιος πρὸς τὰς φυσικὰς συνθήκας καὶ τὴν ὑγρὰν ἀτμοσφαῖραν, τὴν ὁποίαν παράγει ἡ ἐπωάζουσα ὄρνις. Ὁ βαθμὸς τῆς ὑγρασίας πρέπει νὰ εἶναι περίπου 0,80. Πρὸς ἐπίτευξιν ὑγρασίας μεταχειρίζονται διάφορα μέσα, ὡς ἄμμον ποτισμένην μὲ ὕδωρ, σπόγγους βεβρεγμένους, ὑφάσματα διάβροχα, κ.τ.λ. Ἐὰν ἡ ἐπωαστικὴ μηχανὴ λειτουργῇ διὰ θερμοῦ ἀέρος, τότε κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναστρέφονται τὰ ᾠά, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς 14ης μέχρι τῆς 19ης ἡμέρας, ἀπομάσσονται (σκουπίζονται) μὲ τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον ἔχει βραχῇ μὲ χλιαρὸν ὕδωρ. Διὰ τῆς τεχνητῆς ἐπωάσεως κατορθώνει ὁ ὀρνιθοτρόφος νὰ θέτῃ ᾠὰ πρὸς ἐπώασιν ὁλόκληρον τὸ ἔτος, νὰ πωλῇ τὰ ὀρνίθιά του εἰς τὴν ἀγορὰν εἰς ὑψωμένας συνήθως τιμάς, ἐφόσον μάλιστα ἡ ἐποχὴ συμπίπτει καὶ μὲ τὴν ἔλλειψιν κυνηγίου, καὶ τέλος νὰ ἔχῃ νέας ᾠοτόκους ὄρνιθας κατὰ τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς τὰ ᾠὰ εἶναι, λόγῳ ἐλλείψεως, ἀκριβά. Κατ' ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς ὄρνις ἀνατρέφουσα 7 νεοσσοὺς κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Μαΐου χάνει, παραβαλλομένη μὲ μὴ ἐπωάσασαν ὄρνιθα, 57 ᾠά. Ὀρνιθοτρόφος διατρέφων 500 ὄρνιθας π. χ., δύναται, διαθέτων ἐπωαστικὴν μηχανὴν 125 ᾠῶν, νὰ κάμῃ 10—15 ἐπωάσεις τὸ ἔτος, διατηρῶν ταυτοχρόνως τὴν ᾠοτοκίαν τῶν 50 ὀρνίθων, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται διὰ νὰ ἐπωάσουν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τῶν ᾠῶν.

Ὅταν οἱ νεοσσοὶ ἀποθνήσκουν μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεώς των ἢ καὶ πρὶν ἀκόμη διατρυπήσωσι τὸ κέλυφος, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν διαρρύθμισιν τῆς ἐπωαστικῆς μηχανῆς, δηλαδὴ εἰς πολὺ ὑψηλὴν ἢ πολὺ χαμηλὴν θερμοκρασίαν, εἰς ἀντικανονικὴν ὑγρασίαν, εἰς ἀποτόμους μετακινήσεις τῆς μηχανῆς κ.τ.λ. Οἱ μετὰ δυσκολίας ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ κελύφους νεοσσοὶ παραμένουν πάντοτε καχεκτικοὶ καὶ συχνὰ ἀποθνήσκουν μετά τινας ἡμέρας. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς νεοσσούς, οἱ ὁποῖοι ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ κελύφους διὰ τῆς χειρὸς ὅπως ὑποβοηθηθῇ ἡ ἐκκόλαψίς των. Καλὸν εἶναι οἱ ἐκκολαπτόμενοι νεοσσοὶ νὰ μεταφέρωνται ἀμέσως εἰς τὸ στεγνωτήριον, ὅπου ἡ ἐπίδρασις τῆς τεχνητῆς θερμότητος καὶ ὁ κανονικὸς ἀερισμὸς ἐμψυχώνουν συντόμως αὐτούς.

Ἡ παραγωγὴ νεοσσῶν καὶ ἡ πώλησις αὐτῶν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐκκολάψεως ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μορφὴν σοβαρᾶς βιομηχανίας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἰδίως. Οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ ὀρνιθοτρόφοι ἐφαρμόζουν μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας καὶ τὴν βιομηχανοποίησιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν νεοσσῶν τῆς ἡμέρας, οἱ ὁποῖοι ἀφθόνως πωλοῦνται καὶ ἀποστέλλονται εἰς διάφορα μέρη καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως διὰ τὸν πλουτισμὸν τῶν μικρῶν ὀρνιθοτροφείων διὰ πτηνῶν ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν παραγωγὴν εὐρωστοτέρων νεοσσῶν, δίδουν μεγάλην προσοχὴν πρῶτον εἰς τὰ τιθέμενα εἰς τὰς μηχανὰς ᾠὰ πρὸς ἐπώασιν, δεύτερον εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπωαστικῆς μηχανῆς καὶ τρίτον εἰς τὴν καλὴν τοποθέτησιν ἐντὸς εἰδικῶν κιβωτίων τῶν πρὸς πώλησιν εἰς τὰς ἀγορὰς ἢ πρὸς μεταφορὰν εἰς διαφόρους πόλεις ἢ καὶ μακρινὰς ἀποστάσεις νεοσσῶν.

Ἀνατροφὴ τῶν νεοσσῶν. Μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν τῶν νεοσσῶν, εἴτε διὰ τῆς τεχνητῆς εἴτε διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, πρώτη φροντὶς τοῦ ὀρνιθοτρόφου εἶναι νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ μέσα τῆς τελειοτέρας αὐτῶν ἀναπτύξεως, διὰ νὰ παραχθοῦν ὑγιῆ πτηνά, κατάλληλα τόσον δι' ᾠοτοκίαν, ὅσον καὶ πρὸς βρῶσιν. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν νεοσσῶν εἶναι διττή, φυσικὴ καὶ τεχνητή. Καὶ ἐφόσον μὲν οἱ νεοσσοὶ παρήχθησαν διὰ φυσικῆς ἐκκολάψεως, παραδίδονται ὅπως ἀνατραφοῦν εἰς τὴν μητέρα ὄρνιθα, ἐφόσον δὲ οἱ νεοσσοὶ παρήχθησαν διὰ τεχνητῆς ἐκκολάψεως, μεταφέρονται εἰς τὴν τεχνητὴν μητέρα, δηλαδὴ τὸν ἀναθρεπτῆρα. Σπανίως νεοσσοὶ ἐκκολαφθέντες διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ μεταφέρονται εἰς ἀναθρεπτῆρα διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξίν των. Ἡ θέσις, ὅπου θὰ τοποθετηθῇ ὁ ἀναθρεπτήρ, πρέπει νὰ ἐκλέγεται μετὰ πάσης προσοχῆς, διάφορος ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου πρέπει νὰ τοποθετῆται εἰς μέρος εὐήλιον καὶ ξηρόν. Ἐφόσον κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἡ χλόη ἀρχίζει νὰ φύεται, τότε πρέπει νὰ τοποθετῆται ἐπὶ τῆς χλόης ταύτης καὶ νὰ εἶναι τελείως ἐκτεθειμένος εἰς τὸν ἥλιον καὶ τέλος κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, πρέπει νὰ τοποθετῆται εἰς μέρος ὅπου ὑπάρχουν δένδρα, οὕτως ὥστε νὰ μὴ προσβάλλεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν καυστικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναθρεπτῆρος πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι ἐστρωμένον μὲ λεπτὴν ποταμίαν ἄμμον, διὰ νὰ κυλίωνται ἐντὸς οἱ νεοσσοὶ καὶ ν' ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰ τυχὸν ἐπιβλαβῆ παράσιτα.

Οἱ ἀναθρεπτῆρες πρέπει νὰ ἀπέχουν ἀρκετὰ ἀπ' ἀλλήλων καὶ νὰ διατηρῶνται πάντοτε ἀπολύτως καθαροί. Ὁ μικρὸς συρματόπλεκτος περίβολος τοῦ ἀναθρεπτῆρος πρέπει, πλὴν τῆς ἄμμου, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι ἐστρωμένον τὸ ἔδαφός του, νὰ περιέχῃ καὶ ἀρκετὴν χλόην διὰ νὰ τρώγουν καὶ νὰ τρέχουν ἐντὸς αὐτῆς οἱ νεοσσοί, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὑρίσκονται ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει. Οἱ ἀναθρεπτῆρες συχνὰ μεταφέρονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ τοῦτο διὰ νὰ εὑρίσκουν οἱ νεοσσοὶ νέον εἶδος φυτικῆς τροφῆς. Ὁ ἀναθρεπτὴρ μετὰ τὴν ἐλευθέρωσίν του ἀπὸ τοὺς ἀναπτυχθέντας ἤδη νεοσσοὺς πρέπει νὰ ἀπολυμαίνεται καλῶς καὶ κατόπιν νὰ μεταφέρεται εἰς αὐτὸν ἡ νέα σειρὰ τῶν νεοσσῶν. Οἱ διὰ τεχνητῆς ἐπωάσεως ἐκκολαφθέντες νεοσσοὶ παραμένουν εἰς τὸν ἀναθρεπτῆρα ἐπὶ 2 περίπου μῆνας, ὁπότε μεταφέρονται κατόπιν, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ των, εἰς τοὺς ὀρνιθῶνας ἢ τὰ παχυντήρια. Εἰς ἡλικίαν 3 μηνῶν πρέπει νὰ χωρίζωνται οἱ ἀλέκτορες τῶν ὀρνίθων. Εἰς ἡλικίαν 6 μηνῶν, τόσον τὰ ἄρρενα, ὅσον καὶ τὰ θήλεα, ἔχουν λάβει τὴν τελείαν διάπλασιν τοῦ σώματος, ὥστε νὰ εἶναι κατορθωτὸς ὁ ποιοτικὸς αὐτῶν διαχωρισμός. Δὲν πρέπει νὰ θέτουν τοὺς ἀλέκτορας μετὰ τῶν ὀρνίθων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος τοῦ ὀρνιθῶνος πρὶν φθάσουν εἰς ἡλικίαν 10 μηνῶν. Ἐὰν οἱ ἀλέκτορες ἐρίζουν μεταξύ των, τότε πρέπει ἕκαστος νὰ ἀπομονοῦται εἰς μικρὰ συρματόπλεκτα κλωβία, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι καθ' ἑκάστην θὰ παραμένουν ἐπί τινας ὥρας ἐλεύθεροι, ὥστε διὰ τῆς κινήσεως νὰ ἀναπτύσσωνται συγχρόνως καὶ σωματικῶς.

Εἰς τοὺς ἀναθρεπτῆρας ἡ θερμότης παίζει σπουδαιότατον ρόλον· διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἐντὸς αὐτῶν στεγνωτήρ, πλησίον τοῦ ὁποίου συγκεντροῦνται οἱ νεοσσοὶ προσελκυόμενοι ὑπὸ τῆς φλογὸς τῆς λυχνίας, ἡ ὁποία περιβάλλεται δι' ὑάλου προστατευομένης πέριξ ὑπὸ γαλβανισμένου σύρματος καὶ ἀφίνει πέριξ ἀρκετὸν χῶρον, ὅπως μὴ πλησιάζουν πολὺ καὶ καίωνται οἱ νεοσσοί. Τὸ παρὰ τὴν λυχνίαν τοποθετημένον θερμόμετρον πρέπει νὰ δεικνύῃ τοὐλάχιστον 35° Κελσίου, ἄλλως οἱ νεοσσοὶ προσβάλλονται ἐκ κρυολογήματος, τὸ ὁποῖον κατὰ 95% καταλήγει εἰς τὴν θανατηφόρον λευκὴν

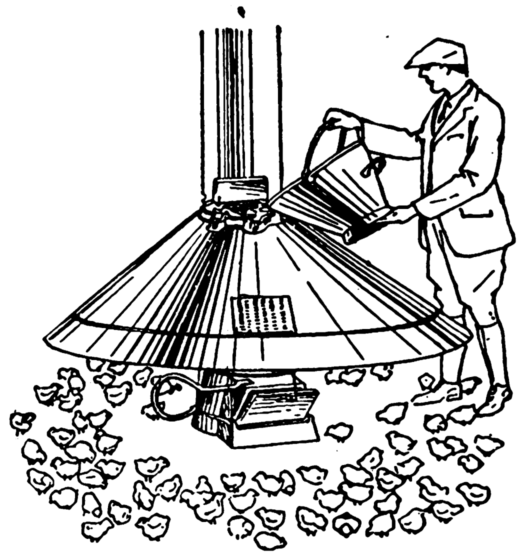

Ἀναθρεπτὴρ δι' ἀνθράκων.

διάρροιαν. Ἐπίσης καὶ ἡ μεγαλυτέρα τοῦ δέοντος θερμοκρασία παραλύει τὸν λεπτοφυᾶ ὀργανισμὸν τῶν νεοσσῶν. Ὅταν ἡ ἐκκόλαψις γίνεται τεχνητή, κατὰ τὸν χειμῶνα δέον νὰ χρησιμοποιῆται ἰδιαιτέρα αἴθουσα ἀνατροφῆς, 20 μ. μήκους καὶ 6 μ. πλάτους. Ἡ στέγη κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς μέρος ἔχει ὕψος 3 μ. καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον 2,30 μ. Οἱ τοῖχοι τοῦ παραπήγματος τούτου εἶναι κατεσκευασμένοι ἀπὸ πλίνθους ἐπιμελῶς ἀσβεστοχρισμένους, ὥστε νὰ καταστοῦν λεῖοι. Ἔμπροσθεν ἀνοίγει ἡ θύρα, ἡ ὁποία ἔχει ὕψος 2 μ., καὶ πρὸς

Digitized by Google

τὸ μέρος τοῦ ἀνοίγματος ὑπάρχει τοῖχος 2,50 μ. **ὕψους καὶ** ἀναλόγου πλάτους, ὅπως ἐμποδίζῃ **τὸ ρεῦμα** τοῦ ἀέρος νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ παραπήγματος. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος τοῦ τοίχου ἀπὸ ὕψους 1,25 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους προφυλάσσεται διὰ ὑαλοπινάκων. Εἰς παράπηγμα τῶν ἀνωτέρω διαστάσεων δύνανται εὐκόλως ν' ἀνατραφοῦν 500 νεοσσοὶ ἐπὶ δύο μῆνας. Ἡ ἐντὸς **τοῦ** ἀναθρεπτῆρος θερμοκρασία πρέπει, κατὰ **τὰς** πρώτας ἡμέρας τῆς ἐκκολάψεως τῶν νεοσσῶν, **νὰ μὴ** εἶναι κατωτέρα τῶν 33° καὶ ἡ θερμοκρασία **αὕτη** πρέπει νὰ κατέρχεται ἐφόσον ἀναπτύσσονται οἱ νεοσσοί. Μετὰ 8 ἑβδομάδας οἱ νεοσσοὶ ἀπομακρύνονται τῶν ἀναθρεπτήρων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκλέγονται καὶ τὰ καταλληλότερα πτηνὰ πρὸς διατήρησιν, τὰ δὲ λοιπὰ ἢ ὁδηγοῦνται εἰς τὸ σφαγεῖον ἢ εἰς τὸ παχυντήριον. Τὰ πρὸς πάχυνσιν ὀρνίθια τρέφονται ἐπὶ 15 περίπου ἡμέρας δι' ἄρτου ἐμβεβαπτισμένου ἐντὸς γάλακτος.

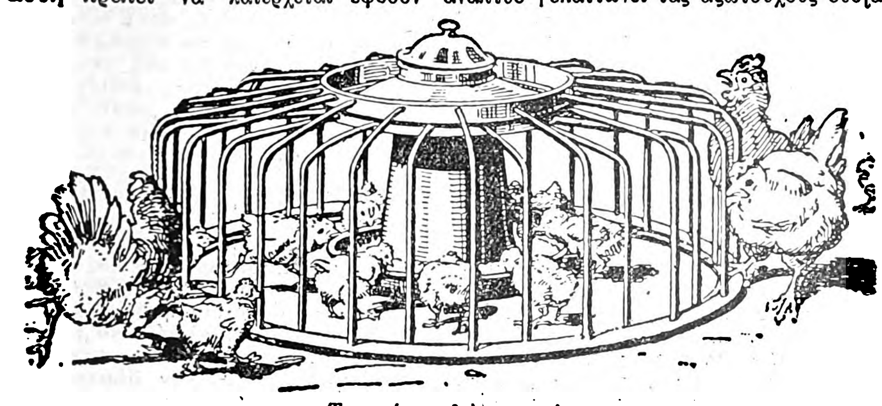

Ταγιστήριον διὰ νεοσσούς.

Οἱ ἀναθρεπτῆρες τοῦ χειμῶνος θερμαίνονται διὰ κυκλοφορίας θερμοῦ ὕδατος ἐντὸς συστήματος σωλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι τοποθετημένοι ἐντὸς εὐρυχώρων κιβωτίων, τὰ ὁποῖα περιβάλλονται ὑπὸ στρώματος πτίλων. Ἀντὶ θερμοῦ ὕδατος χρησιμοποιεῖται καὶ ἀτμός. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τύποι ἀναθρεπτήρων, θερμαινόμενοι δι' ἀνθράκων, ἕκαστος τῶν ὁποίων δύναται νὰ περιλάβῃ περὶ τοὺς 50 νεοσσούς. Οἱ ἀναθρεπτῆρες αὐτοὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς ξυλίνων παραπηγμάτων ἢ καλυβῶν διὰ νὰ μὴ διασκορπίζεται ἡ παραγομένη θερμοκρασία. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ ἀναθρεπτῆρες θερμαινόμενοι διὰ λυχνίας πετρελαίου (λάμπας τοῦ πετρελαίου). Τὰ μεγάλα ὀρνιθοτροφεῖα τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας μεταχειρίζονται ἀναθρεπτῆρας δι' ἀνθράκων τύπου Hearson. Ὁ ἀναθρεπτὴρ αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ θερμοφόρον μηχάνημα (εἶδος καλοριφέρ), τὸ ὁποῖον θερμαίνεται δι' ἀνθράκων ἢ κὼκ καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ παραπήγματος, μικροῦ διαμερίσματος τοῦ ὀρνιθῶνος ἢ ἰδίου δωματίου. Ἕκαστον θερμοφόρον μηχάνημα τύπου Hearson δύναται νὰ θερμάνῃ περὶ τοὺς 1.000 νεοσσούς.

Ἐκκολαπτόμενοι τῇς ἐπωαστικῆς μηχανῆς οἱ νεοσσοὶ μεταφέρονται εἰς τὸ στεγνωτήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι εἶδος κιβωτίου, τοῦ ὁποίου τὸ βάθος φέρει ἀποθήκην θερμοῦ ὕδατος. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ κιβωτίου φέρει κάλυμμα παχὺ ἐν εἴδει προσκεφαλαίου ἐλαστικοῦ καὶ μαλακοῦ. Τὸ δάπεδον τοῦ κιβωτίου, τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἀποθήκης τοῦ θερμοῦ ὕδατος, στρώνεται μὲ λεπτὴν ἄμμον καὶ ἀερίζεται διὰ μικρῶν ὀπῶν. Ὅταν οἱ νεοσσοὶ ἐξεκολάφθησαν τεχνητῶς, τοποθετοῦνται ἐντὸς τοῦ στεγνωτῆρος ἐπὶ 24—36 ὥρας, διὰ νὰ στεγνώσῃ τὸ πτίλωμα τοῦ σώματός των, καὶ παραμένουν νήστεις καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα. Διὰ νὰ τηρῆται κανονικὴ ἡ θερμοκρασία, προστίθεται θερμὸν ὕδωρ εἰς τὴν ὑδραποθήκην κατὰ δίωρον. Ἐὰν θερμαίνωνται περισσότερον τοῦ δέοντος οἱ νεοσσοί, παρατηρεῖται δυσκολία εἰς τὴν ἀναπνοήν των, ἐὰν δὲ κρυώνουν, ἐκβάλλουν ἀτόνους κραυγάς. Μετὰ τὸ στεγνωτήριον μεταφέρονται οἱ νεοσσοὶ εἰς τὴν τεχνητὴν μητέρα, τὸν ἀναθρεπτῆρα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ πληροῖ τοὺς ἑξῆς ὅρους: θερμοκρασία κανονική, ἀερισμὸς ἐπαρκής, οὔτε πολὺ βίαιος οὔτε πολὺ ἀσθενής, καθαριότης καὶ ἀπολύμανσις εὔκολος καὶ συσκευὴ γενικῶς στερεὰ καὶ οἰκονομικὴ εἰς καύσιμον ὕλην. Οἱ νεοσσοὶ μένουν νήστεις ἐπὶ 24, 36 ἢ καὶ 48 ὥρας καὶ εἶτα ἐπί τινας ἡμέρας τρέφονται μὲ ἄρτον ἐμβεβαπτισμένον ἐντὸς γάλακτος καὶ ἀναμεμιγμένον μὲ σκληρὰ (σφικτὰ) ᾠὰ καὶ λεπτοκομμένον χόρτον. Ὡς ποτὸν δίδεται γάλα ἀναμεμειγμένον μὲ ὕδωρ.

Μετὰ δύο ἡμέρας δίδεται μικρὰ ποσότης κεχρίου βεβρασμένου. Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας δίδονται καὶ πλακούντια ἐκ διαφόρων οὐσιῶν ἀποτελούμενα. Κατὰ τὰς 8 ἀκολούθους ἡμέρας δίδεται κατὰ δίωρον νωπὴ καὶ διάφορος τροφή, κατὰ δὲ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας ἐλαττοῦται τὸ σιτηρέσιον εἰς 5, κατόπιν εἰς 4 καὶ τέλος εἰς 3 φορὰς τὴν ἡμέραν, ἰδίως ὅταν οἱ νεοσσοὶ ἀφίνωνται ἐν ἐλευθερίᾳ, διότι τότε εὑρίσκουν καὶ τρώγουν σκώληκας, ἔντομα καὶ χόρτον. Καλὸν εἶναι νὰ ἐναλλάσσεται ἡ στερεὰ ἢ ξηρὰ τροφὴ μὲ νωπὴν ἢ ὑδαρῆ τοιαύτην. Τινὲς συνιστοῦν νὰ δίδεται εἰς τοὺς νεοσσοὺς ἄρτος βεβρεγμένος μὲ οἶνον ἀναμεμειγμένον μεθ' ὕδατος (νερωμένο κρασί). Τοῦτο ἐνδείκνυται εἰς τὰ ὑποφέροντα ἀπὸ τὸ ψῦχος πτηνά. Πάντως ἡ συχνὴ χρῆσις οἰνοπνεύματος, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν, ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νεοσσῶν. Τὸ ἀποβουτυρωμένον γάλα ὡς καὶ τὸ τυρόγαλον εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τὸ ἁγνὸν γάλα. Τὸ ἁγνὸν γάλα εἶναι πλουσιώτερον εἰς θρεπτικὰς οὐσίας, ἀλλὰ λόγῳ τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, τὰς ὁποίας περιέχει, ἐλαττώνει τὰς ἀζωτούχους οὐσίας, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἀφομοιώσῃ ὁ νεοσσός. Τὸ σκληρὸν (σφικτὸ) ᾠὸν λεπτῶς τεμαχισμένον εἶναι θρεπτικωτάτη τροφή. Τὸ σκληρὸν ᾠὸν μὲ τεμάχια σκληροῦ (μπαγιάτικου) ἄρτου ἀναμεμιγμένον, εἶναι δύσπεπτον. Προτιμότερον εἶναι νὰ δίδεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ ἅπαξ τῆς ἡμέρας νωπὸν ᾠὸν ἀναμεμιγμένον με ἓν κοχλιάριον νωποῦ γάλακτος. Εἶτα δέον νὰ προστίθεται ποσότης τεμαχισμένου ἄρτου καλῶς ἑψημένου. Ἓν ᾠὸν τὴν ἡμέραν ἐπαρκεῖ διὰ 15—20 νεοσσούς. Ἐπίσης δίδεται καὶ πλακοῦς ἐκ κριθαλεύρου ἢ ἀραβοσιταλεύρου ἀναμεμιγμένου μεθ' ὕδατος ἢ γάλακτος ἠραιωμένου μεθ' ὕδατος. Ἡ ποικιλία τῆς τροφῆς ἐπιφέρει ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἐνδείκνυται ἡ ἀνάμιξις τῶν ὡς ἄνω πλακούντων μετὰ τεμαχισμένων χόρτων, ὡς θριδάκων (μαρουλιοῦ), τριφυλλίου, κτλ. Αἱ ζωϊκαὶ τροφαί, ὅπως πεπηγὸς αἷμα (πηγμένο αἷμα), τὰ ἀπορρίμματα τῶν κρεοπωλείων, ὅπως τὰ ἔντερα κτλ., λεπτῶς τεμαχισμένα καὶ ἀναμεμειγμένα μὲ σιτάλευρον, ἰχθυάλευρον κτλ., ἐπιταχύνουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεοσσοῦ καὶ στερεοποιοῦν τὸν σκελετὸν αὐτοῦ. Αἱ ζωϊκαὶ τροφαὶ μόνον μετὰ τὴν 15 ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεως τοῦ νεοσσοῦ πρέπει νὰ χορηγῶνται. Ἡ χορήγησις κόκκων (σπόρων) πρέπει νὰ εἶναι πολὺ περιωρισμένη κατὰ τὰς 3 πρώτας ἑβδομάδας. Ἐὰν οἱ νεοσσοὶ πάθουν δυσκοιλιότητα, τότε ἐλαττοῦται ἡ δόσις τῶν στερεῶν τροφῶν καὶ δίδονται περισσότερα χόρτα. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ χορήγησις καθαρτικοῦ, ἔστω καὶ εἰς μικρὰν ποσότητα, εἰς τοὺς νεοσσούς. Τὸ ποτὸν τοποθετεῖται εἰς σιφωνοειδῆ ποτιστήρια (ἠραιωμένον γάλα μεθ' ὕδατος).

Ἀπαραίτητος εἶναι, διὰ τὴν κανονικωτέραν διάπλασιν τοῦ σκελετοῦ, ἡ παροχὴ φωσφατούχων καὶ ἀσβεστούχων οὐσιῶν. Οἱ διάφοροι κόκκοι περιλαμβάνουν φωσφορικὰ ὀξέα, ἐνῷ τὰ ποώδη φυτὰ εἶναι πλούσια εἰς ἄσβεστον. Οὕτως ἡ ξηρὰ οὐσία τοῦ σίτου περιέχει 80% φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ 0,6% ἀσβέστου. Ὄρνις μεγαλοσώμου ποικιλίας, ἡλικίας 6—7 μηνῶν, ἔχει 200 περίπου γραμμάρια ὀστῶν, περιεχόντων 40 γραμμάρια φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ 40 γραμμάρια περίπου ἀσβέστου. Ἀρκεῖ ἡ ποσότης τοῦ φωσφόρου ἡ περιεχομένη εἰς 5

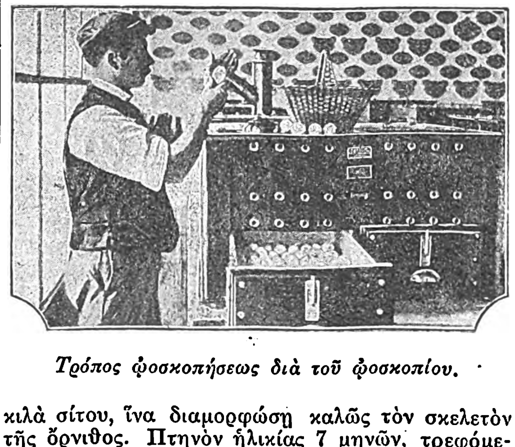

Τρόπος φωσκοπήσεως διὰ τοῦ φωσκοπίου.

κιλὰ σίτου, ἵνα διαμορφώσῃ καλῶς τὸν σκελετὸν τῆς ὄρνιθος. Πτηνὸν ἡλικίας 7 μηνῶν, τρεφόμενον διὰ κόκκων, ἀπορροφεῖ φωσφόρον περιεχόμενον εἰς 10 κιλὰ δημητριακῶν καρπῶν (σίτου π.χ.), δηλαδὴ ἀπορροφεῖ διπλασίαν τῆς ἐπαρκούσης ποσότητος. Ὁ φωσφόρος συντελεῖ εἰς τὴν καλὴν διαμόρφωσιν τοῦ σκελετοῦ καὶ τὴν στερεότητα αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ ἄσβεστος χρησιμεύει διὰ τὴν συναρμογὴν τῶν ἱστῶν. Ἡ ἀδυναμία τῶν ποδῶν, ἐφόσον δὲν προέρχεται ἐξ ἀρθρίτιδος, ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀρκετῆς ποσότητος ἀσβέστου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ γαλακτικὰ ὀξέα καὶ τὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον εἶναι ἀπαραίτητα. Εἰς 100 κιλὰ κόκκων ἢ διαφόρων ἀλεύρων πρέπει νὰ προστίθενται 1,5 κιλὰ ἀνθρακικῆς ἀσβέστου καὶ 4 κιλὰ γαλακτικοῦ ὀξέος. Ἐὰν πρόκειται περὶ νωπῆς τροφῆς (χόρτων), ἡ δόσις αὕτη πρέπει νὰ ἐλαττοῦται. Ὁ σχηματισμὸς τῶν πτερῶν καὶ τῶν ὀνύχων ἔχει ἀνάγκην θείου (θειαφιοῦ). Πάντα σχεδὸν τὰ χόρτα περιέχουν ποσότητα θείου. Αἱ βιταμῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὸν ὀργανισμόν, περιέχονται εἰς τὸν φλοιὸν τῶν διαφόρων κόκκων· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τοὺς νεοσσοὺς καὶ νωπὰ (χλωρὰ) φυτά. Διὰ τὴν λείανσιν τῶν τροφῶν πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ καταβροχθίζουν μετ' αὐτῶν καὶ μικρὰς κροκάλας· ἡ ἔλλειψις τούτων ἐπιφέρει συνήθως τὸν θάνατον.

Ἀπὸ τῆς τρίτης ἑβδομάδος τῆς ἐκκολάψεως τῶν νεοσσῶν πρέπει καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς καὶ νὰ γίνεται αὐτὴ περισσότερον στερεὰ (κόκκοι σίτου, βρόμης, κριθῆς καὶ χόρτα, ὅπως τεῦτλα, θρίδακες, τριφύλλιον κτλ.). Τὰ χορταρικὰ παρεμποδίζουν τὴν τυχὸν φλόγωσιν, ἐκ τῶν κόκκων, τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Οἱ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκκολαπτόμενοι νεοσσοὶ πρέπει νὰ τρέφωνται δι' ἐκλεκτῆς καὶ ἀναλόγου τροφῆς, ἄλλως ἀποθνήσκουν ὁμαδικῶς κατὰ τὴν δωδεκάτην ἢ δεκάτην πέμπτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεώς των. Διὰ τὴν διατήρησιν τῶν νεοσσῶν ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ὁμαλὴ θερμοκρασία καὶ ὁ ἐπαρκὴς ἀερισμός. Καθ' ἣν στιγμὴν λαμβάνουν τὴν τροφήν των οἱ νεοσσοί, καλὸν εἶναι νὰ ἀνοίγεται ὁ ἀναθρεπτήρ, ὅπως ἀερίζεται καλύτερον. Τοῦτο γίνεται δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας. Ἀπαραίτητον εἶναι ἐπίσης νὰ ἀπολυμαίνωνται οἱ ἀναθρεπτῆρες κατὰ ὀκταήμερον. Κατὰ τὴν παράθεσιν νέας τροφῆς πρέπει νὰ ἀφαιρῆται ἡ τυχὸν μὴ καταναλωθεῖσα ὑπὸ τῶν νεοσσῶν. Τὰ προσβαλλόμενα ὑπὸ ἀσθενειῶν πτηνὰ ἀποχωρίζονται τῶν ὑγιῶν καὶ ἀπομονοῦνται εἰς ἴδιον διαμέρισμα. Πολλάκις ὑφίστανται μεγάλας καταστροφὰς οἱ ὀρνιθοτρόφοι ὡς ἐκ τῆς θνησιμότητος τῶν νεοσσῶν ἐντὸς τοῦ κελύφους καὶ πρὶν ἀκόμη ἐκκολαφθοῦν. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίως κατὰ τὴν τεχνητὴν ἐκκόλαψιν καὶ προέρχεται ἐκ τῆς ἀνωμάλου θερμοκρασίας, τοῦ κακοῦ ἀερισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης ὑγρασίας. Θνησιμότης τῶν νεοσσῶν παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς νεοσσοὺς τοὺς φυσικῶς ἐκκολαφθέντας ὁσάκις ἡ θερμότης, τὴν ὁποίαν παράγει ἡ ἐπῳάζουσα ὄρνις, δὲν εἶναι κανονική. Ἐπίσης ἡ τροφή, ἡ ὁποία δίδεται εἰς τοὺς γονεῖς, ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἐκκολάψεως τῶν νεοσσῶν καὶ ἄρα καὶ ἐπὶ τῆς θνησιμότητος αὐτῶν.

Γενικῶς οἱ νεοσσοὶ δὲν ἔχουν ὅμοιον χρῶμα πρὸς τὸ χρῶμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχουν κατὰ τὴν ἐνηλικιότητά των. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον **τοῦτο** πολλοὶ ὀρνιθοτρόφοι καὶ ἀγορασταὶ ἀπατῶνται. Οἱ νεοσσοὶ τῶν λευκῶν ποικιλιῶν τῶν ὀρνίθων ἔχουν συνήθως χρῶμα λευκὸν ἢ λευκοϋποκίτρινον. Οἱ νεοσσοὶ τῆς λευκῆς ποικιλίας τοῦ Πλύμουθ-Ρὸκ ἔχουν χρῶμα ὑποκύανον ἢ τεφρόν. Οἱ νεοσσοὶ τῆς λευκῆς ποικιλίας τῆς λεγκὸρν ἔχουν χρῶμα ὑπόλευκον μὲ λευκοτεφρὰς γραμμώσεις ἐπὶ τῆς ράχεως. Εἰς τὰς μελανοῦ χρώματος ποικιλίας οἱ νεοσσοὶ ἔχουν γενικῶς χρῶμα λευκὸν καὶ μελανόν, συνήθως δὲ τὸ λευκὸν κυριαρχεῖ τοῦ μελανοῦ. Ὁ χρωματισμὸς τῶν νεοσσῶν μεταβάλλεται μὲ τὴν ἀνάπτυξίν των. Ἡ μεγάλη πεῖρα πολλῶν ὀρνιθοτρόφων ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ποικιλίαν τῶν νεοσσῶν ἐκ τοῦ χρώματος εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ᾠοῦ ἐκκόλαψίν των.

Θρέψις τῶν ὀρνίθων. Τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς τῶν ὀρνίθων ἔχει τόσην μεγάλην σπουδαιότητα, ὥστε χρήζει ἰδιαιτέρας ὅλως προσοχῆς καὶ μελέτης, διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ ὁ ὀρνιθοτρόφος μόνον τὰς καταλλήλους τροφάς, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ χορηγῇ εἰς τὰς ὄρνιθάς του, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικὴν θρεπτικὴν ἀξίαν ἑκάστου εἴδους τροφῆς. Ὀλιγωτέρα τοῦ δέοντος τροφὴ ἀποβαίνει πρὸς ζημίαν τοῦ ὀρνιθοτρόφου, διότι τοιουτοτρόπως δὲν ἀναπτύσσονται κανονικῶς αἱ ὄρνιθές του καὶ περισσοτέρα τοῦ δέοντος πάλιν ἀποβαίνει πρὸς ζημίαν του, διότι, πλὴν τοῦ ὅτι δὲν ὑποβοηθεῖ τὴν φωτοκίαν, ἐπιφέρει καὶ ἀνωφελῆ σπατάλην.

Γενικῶς ἡ ὄρνις εἶναι ζῷον παμφάγον. Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἀνατρεφομένη, εὐχαρίστως ἐγκαταλείπει τοὺς κόκκους διὰ νὰ φάγῃ τὸν σκώληκα ἢ τὸ ἔντομον τὸ ὁποῖον ἤθελε συναντήσει. Τοῦτο πράττει διὰ νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸν ὀργανισμόν της ἀζωτούχους οὐσίας, αἱ ὁποῖαι εἰς ἐλαχίστην ποσότητα περιέχονται εἰς τὰς φυτικὰς τροφάς. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον αἱ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἐνδιαιτώμεναι ὄρνιθες σπανίως προσβάλλονται ὑπὸ ἀσθενειῶν καὶ ἐκ τῶν 13 ᾠῶν, τὰ ὁποῖα συνήθως ἐπῳάζουν, ἐκκολάπτονται 12 νεοσσοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ταχέως αὐξάνουν. Ἕνεκα τούτου αἱ εἰς περιωρισμένον χῶρον ἀνατρεφόμεναι ὄρνιθες πρέπει νὰ τρέφωνται ὅσον τὸ δυνατὸν μὲ ποικίλας τροφάς, ὅπως ἀκριβῶς τρέφονται καὶ αἱ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει. Αἱ ἀζωτοῦχοι τροφαὶ πρέπει νὰ προτιμῶνται πάσης ἄλλης τροφῆς. Διὰ τὴν καλὴν διατροφὴν τῶν ὀρνίθων χρειάζονται τρία τινά: μεγάλη θρεπτικὴ ἀξία, ποικιλία καὶ εὔπεπτον τῆς τροφῆς.

Κόκκοι. Αἱ ὄρνιθες ὑπεραγαποῦν τοὺς κόκκους

Digitized by Google

ἡ διατροφὴ ὅμως τῶν πτηνῶν μὲ κόκκους εἶναι μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως συμφέρουσα εἰς τὸν ὀρνιθοτρόφον, ἀλλὰ πραγματικῶς δὲν συμφέρει, διότι ἡ ὄρνις δὲν ἀποδίδει τόσον, ὅσον θὰ ἀπέδιδε τρεφομένη μὲ ποικιλίαν τροφῶν. Ἀπὸ θρεπτικῆς ἀπόψεως οἱ ἄριστοι πάντων τῶν κόκκων εἶναι οἱ κόκκοι τοῦ σίτου (στάρι), ἀλλ' ἡ διατροφὴ τῶν ὀρνίθων μὲ μόνον τοιούτους κόκκους δὲν συμφέρει, διότι ἡ τιμὴ τοῦ σίτου εἶναι πάντοτε ἀκριβωτέρα τῆς τιμῆς τῶν ἄλλων δημητριακῶν καρπῶν. Ἡ κριθὴ καὶ ἡ βρίζα δὲν εἶναι τόσον ἀρεσταὶ εἰς τὰς ὄρνιθας ὅπως ὁ σῖτος. Προτιμότερον εἶναι νὰ δίδεται ἡ βρίζα ὑπὸ μορφὴν ἀλεύρου ἡμιβεβρεγμένου. Γενικῶς ἡ κριθὴ δίδει εἰς τὸ κρέας τῆς ὄρνιθος λευκότητα καὶ εὐάρεστον γεῦσιν. Ὁ ἀραβόσιτος μετὰ τὸν σῖτον εἶναι εὐπρόσδεκτος ὑπὸ τῶν ὀρνίθων, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ τὴν καταλληλοτέραν τροφὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξίν των. Ἡ βρόμη εἶναι ἐκ τῶν καταλληλοτέρων κόκκων πρὸς διατροφὴν τῶν ὀρνίθων, διότι συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, τὴν ᾠοτοκίαν καὶ τὴν πάχυνσιν. Συνήθως δίδεται βεβρασμένη διὰ νὰ εἶναι περισσότερον εὐκολοχώνευτος. Οἱ κόκκοι τῶν λαχανευομένων χόρτων ἐλάχιστα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ὀρνίθων ἂν καὶ ἔχουν πολλὰς θρεπτικὰς ἰδιότητας.

Πίτυρα καὶ ἄλευρα. Πάντα τὰ ἄλευρα τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν κόκκων τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν λαχανευομένων χόρτων εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν πάχυνσιν τῶν ὀρνίθων καὶ ἰδίως τὰ ἐκ τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῆς κριθῆς προερχόμενα. Ἐπίσης τὰ πίτυρα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ὀρνιθοτρόφοι δὲν δίδουν μεγάλην σημασίαν, ἀποτελοῦν, ἐφόσον εἶναι καλῆς ποιότητος, θρεπτικὴν τροφὴν ἀναμιγνυόμενα εἰς τριπλασίαν ποσότητα μὲ πλακοῦντα. Θρεπτικωτάτην τροφὴν ἀποτελεῖ καὶ ἡ εἰς θρύμματα φακῆ.

Ὄρυζα. Ἡ ἀκατέργαστος ὄρυζα, δηλαδὴ ἡ μὴ ἀπολεπισθεῖσα καὶ μὴ λειανθεῖσα ἀκόμη, ἀποτελεῖ οἰκονομικὴν καὶ θρεπτικὴν τροφὴν διὰ τὰς ὄρνιθας. Τὴν ὄρυζαν ταύτην μεταχειρίζονται ἰδίως ὑπὸ μορφὴν ἀλεύρου. Ἡ κατειργασμένη καὶ λεία ὄρυζα, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὀλιγώτερον πλουσία εἰς ἀζωτούχους, λιπαρὰς καὶ φωσφορούχους οὐσίας.

Βρίζα. Πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὰς ὄρνιθας κυρίως ὅταν παρατηροῦνται διαταράξεις τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, αἱ ὁποῖαι, κατὰ κανόνα, ὀφείλονται εἰς δυσπεψίαν. Ὡσαύτως ἡ βρίζα εἶναι καὶ ἄριστον καθαρτικόν.

Σόργος. Ὁ κόκκος οὗτος ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας, ὁ δὲ φλοιός του εἶναι μὲν σκληρὸς καὶ ἐπιβραδύνει τὴν πέψιν, ἀλλὰ θρεπτικὸς διὰ τὰς ᾠοτόκους ὄρνιθας καὶ διὰ τὰ ἐν τῇ ἀναπτύξει των εὑρισκόμενα ὀρνίθια.

Βρόμη ἐν βλαστήσει. Ἡ τροφὴ αὐτὴ εἶναι ἀρίστη διεγερτικὴ τροφὴ διὰ τὰς ᾠοτόκους ὄρνιθας. Ἡ παρασκευὴ τῆς ἐν βλαστήσει βρόμης εἶναι ἁπλουστάτη. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται κιβώτιά τινα 0.15 μ. περίπου ὕψους καὶ πληροῦνται μὲ βρόμην εἰς ὕψος 0.10 μ. Τὰ κιβώτια ταῦτα τοποθετοῦμεν πλησίον ἀλλήλων· κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ποτίζεται τὸ πρῶτον κιβώτιον μὲ θερμὸν ὕδωρ θερμοκρασίας 40°, τὴν ἑπομένην τὸ δεύτερον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Μετὰ τὸ πότισμα ἑκάστου κιβωτίου καλύπτεται τοῦτο μὲ ὕφασμα ἢ παλαιὸν σάκκον (τσουβάλι). Μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ποτίζουν μὲ θερμὸν ὕδωρ τὸ κάλυμμα τοῦ κιβωτίου καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὸ πότισμα, οὕτως ὥστε τὸ σπέρμα τῆς βρόμης νὰ εὑρίσκεται πάντοτε ὑπὸ ὑγρασίαν καὶ ἀρκετὰ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Μετὰ 8 περίπου ἡμέρας ἡ βρόμη βλαστάνει καὶ αὐξάνεται ταχέως. Μετὰ 15 ἡμέρας ἀπὸ τῆς σπορᾶς λαμβάνονται δέσμαι πυκναὶ νηματίων βρώμης μετὰ τοῦ σπόρου των. Ἡ τροφὴ αὐτή, εἰς κανονικὴν ποσότητα διδομένη, συντελεῖ εἰς τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νεοσσῶν.

Ζωϊκαὶ τροφαί. Αἱ τροφαὶ αὐταὶ εἶναι ἀπαραίτητοι, λόγῳ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος εἰς ἄζωτον, καὶ πρέπει νὰ δίδωνται εἰς μικρὰν ἀναλογίαν, νὰ μὴ ἀποτελοῦν δηλαδὴ περισσότερον τοῦ $^{1}/_{4}$ ἢ τοῦ $^{1}/_{5}$ τῆς ὁλικῆς καθημερινῆς τροφῆς τῶν ὀρνίθων. Κυριώτεραι ζωϊκαὶ τροφαὶ εἶναι τὰ ὑπολείμματα τῶν κρεοπωλείων (πνεύμονες, ἐντόσθια, πεπηγμένον αἷμα κτλ.). Πάντα ταῦτα πρέπει προηγουμένως νὰ βράζωνται καὶ νὰ τεμαχίζωνται. Ἐπίσης δίδονται καὶ ὑπὸ ἀλευροποιημένην μορφὴν ὡς κρεατάλευρον. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπολειμμάτων τῶν κρεοπωλείων μεταχειρίζονται καὶ τὰ ὑπολείμματα τῶν ἰχθυοπωλείων ὑπὸ μορφὴν ἰχθυαλεύρου κτλ.

Γεώμηλα (πατάτες). Εἶναι θρεπτικὴ τροφὴ διὰ τὰς ὄρνιθας, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ δίδωνται βεβρασμένα καὶ λεπτῶς τεμαχισμένα. Συμφερώτερον εἶναι τὰ γεώμηλα νὰ παράγῃ ὁ ὀρνιθοτρόφος εἰς μέρος τοῦ ὀρνιθοτροφείου του ἢ νὰ ἀγοράζῃ αὐτὰ ἐγκαίρως καὶ εἰς μικρὰν τιμήν.

Τεῦτλα καὶ βολβογογγύλαι (κοκκινογούλια καὶ γλυκοπατάτες). Ἀμφότερα εἶναι θρεπτικώτατα. Αἱ βολβογογγύλαι πάντοτε πρέπει νὰ δίδωνται βεβρασμέναι καὶ τὰ τεῦτλα ὠμὰ ἢ ὀλίγον βεβρασμένα ἀλλὰ εἰς μικρὰ τεμάχια. Τὰ τεῦτλα εἶναι δροσιστικὰ συγχρόνως καὶ θρεπτικά.

Χλόη (πρασινάδα). Αἱ ὄρνιθες μόνον ὡρισμένας πρασινάδας τρώγουν. Ἀρέσκονται εἰς τὰ τρυφερὰ φύλλα τῶν βολβογογγυλῶν καὶ τῶν τεύτλων, τῶν λαχάνων, τοῦ κιχωρίου (ραδίκι) κτλ. Αἱ πρασινάδες πρέπει πάντοτε νὰ δίδωνται εἰς μικρὰς ποσότητας, διότι ἡ ἄφθονος χρῆσις αὐτῶν ἐπιφέρει διάρροιαν.

Μηλολόνθαι (χρυσόμυιγες), *σκώληκες κρέατος, γεωσκώληκες* (σκουλήκια τῆς γῆς), *κοχλίαι* (σαλιγκάρια). Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ ἐφόσον αἱ ὄρνιθες διατηροῦνται περιωρισμέναι, πρέπει νὰ δίδωνται εἰς αὐτὰς μηλολόνθαι κονιοποιημέναι, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν αἱ πτέρυγες, τὰ ἔλυτρα καὶ οἱ πόδες. Τὰ ἔντομα αὐτὰ ἔχουν περίσσειαν ἀζωτούχων οὐσιῶν, ἀλλὰ κατ' ἀραιὰ διαστήματα πρέπει νὰ δίδωνται καὶ οὐχὶ εἰς ἀνωτέραν ποσότητα τῶν 15 γραμμαρίων διὰ τὰς ἐνήλικας ὄρνιθας καὶ 10 γραμμαρίων διὰ τὰ ὀρνίθια. Περιζήτητον ἐπίσης τροφὴν διὰ τὰς ὄρνιθας ἀποτελοῦν καὶ οἱ σκώληκες τοῦ κρέατος καὶ οἱ γεωσκήληκες, οἱ ὁποῖοι καὶ τεχνητῶς καλλιεργοῦνται εἰς ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ὀρνιθοτροφείου. Οἱ κοχλίαι συντελοῦν εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς ᾠοτοκίας καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ᾠοῦ καὶ δίδονται ἀφοῦ πρότερον λεπτῶς θρυμματισθοῦν.

Πάχυνσις. Ἡ πάχυνσις τῶν ὀρνίθων ἀποτελεῖ σπουδαῖον καὶ ἐπικερδὲς κεφάλαιον τῆς ὀρνιθοτροφίας. Ἡ παραγωγὴ ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ ἀφθόνου κρέατος εἶναι τὸ μέλημα παντὸς ὀρνι-

Μηχανικὸν παχυντήριον.

θοτρόφου. Ἡ ἐπιδεκτικότης τῶν ὀρνίθων πρὸς πάχυνσιν διαφέρει ὄχι μόνον κατὰ τὰς διαφόρους ποικιλίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ποικιλίας. Τοιουτοτρόπως αἱ πολὺ νεαρᾶς ἡλικίας, αἱ μεγάλης ἡλικίας καὶ αἱ μεγάλου ἀναστήματος ὄρνιθες δυσκόλως παχύνονται. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἢ καὶ τῶν πόλεων, οἱ διατηροῦντες ὀλίγας σχετικῶς ὄρ-

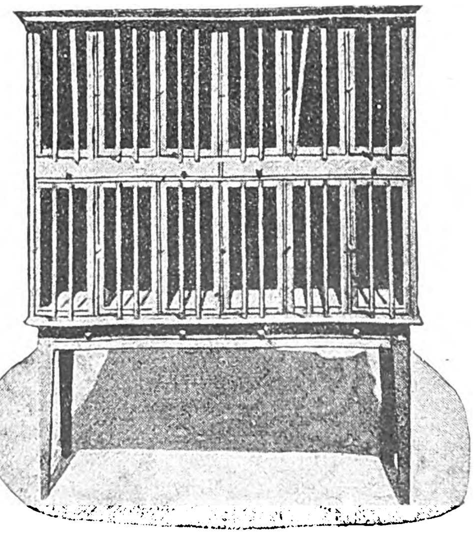

Παχυντήριον ὀρνίθων.

νιθας, ἄνευ οὐδενὸς συστήματος ἐκμεταλλεύσεως, σφάζουν τὰς ὄρνιθας χωρὶς νὰ ὑποβάλλουν πρότερον αὐτὰς εἰς πάχυνσιν. Ἡ πάχυνσις τῶν ὀρνίθων εἶναι ἐπιβεβλημένη, ἐφόσον τὸ πτηνὸν προορίζεται πρὸς βρῶσιν. Συνήθως τὰς ὄρνιθας τὰς ὁποίας διατηροῦν διὰ τὸ κρέας των ἀρχίζουν νὰ τρέφουν ἐντατικῶς ἀπὸ τοῦ τρίτου μηνὸς τῆς ἡλικίας των, παραθέτοντες περισσοτέραν καὶ ποικιλωτέραν τροφὴν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Ἐὰν ἡ ἐντατικὴ αὕτη διατροφὴ τῶν ὀρνίθων ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ τρεῖς περίπου ἑβδομάδας, τότε φθάνει τὸ βάρος τοῦ πτηνοῦ εἰς 700—1100 γραμμάρια. Πολλοὶ ἀγοράζουν ἀδυνάτους ὄρνιθας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὰς παχύνουν· τοῦτο δὲν εἶναι συμφέρον, διότι μέχρις ὅτου ἐγκλιματισθοῦν εἰς τὸ νέον περιβάλλον χρειάζονται 15 περίπου ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας καθημερινῶς χάνουν ἐκ τοῦ βάρους των. Ἡ κοινὴ ὄρνις παχύνεται εὐκόλως, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μικρόσωμος, τὸ πάχος αὐτῆς συσσωρεύεται εἰς τὰ ἐντόσθια καὶ τὰ τοιχώματα τῆς κοιλίας, ἀντὶ νὰ κατανέμεται εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ κυρίως εἰς τὰ σαρκώδη μέρη, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ἐκλεκτὰς ποικιλίας τῶν ὀρνίθων. Ἡ πάχυνσις ἐπιτυγχάνει εἰς πτηνά, τὰ ὁποῖα δὲν ἠσθένησαν ποτὲ σοβαρῶς καὶ ἡλικίας, κατὰ κανόνα, ἄνω τῶν 5 μηνῶν, διότι εἰς μικροτέραν ἡλικίαν παχυνόμεναι αἱ ὄρνιθες ἀποκτοῦν κρέας, ἀλλ' ὄχι καὶ πάχος. Τὸ διαμέρισμα, ἤτοι τὸ παχυντήριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διατηροῦνται αἱ πρὸς πάχυνσιν ὄρνιθες, πρέπει νὰ εἶναι σκοτεινόν, ἀλλ' εὐάερον, οὔτε πολὺ ξηρὸν οὔτε πολὺ ὑγρόν, τοποθετημένον εἰς ἥσυχον μέρος καὶ θερμοκρασίας 18°—20° Κελσίου.

Φυσικῶς παχύνονται αἱ ὄρνιθες ἢ διατηρούμεναι ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἢ κλειόμεναι εἰς εἰδικὰ διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *παχυντήρια*, ὅπου ὑποβάλλονται εἰς εἰδικὴν δίαιταν. Ἡ ποικιλία τῶν τροφῶν φέρει ὄρεξιν εἰς τὰς ὄρνιθας. Συνήθως διὰ τὴν πάχυνσιν τῶν ὀρνίθων ἀπαιτοῦνται 6 ἑβδομάδες. Τὰ παχυντήρια ἀποτελοῦνται ἐξ ξυλίνων κιβωτίων, τὰ ὁποῖα διαιροῦνται εἰς κελλία, οὕτως ὥστε ἡ ἐντὸς κεκλεισμένη ὄρνις μόλις νὰ δύναται νὰ κινῆται. Ἡ προσθία πλευρὰ τῶν κελλίων τούτων περιβάλλεται διὰ σύρματος ἢ κιγκλίδων, ἀφινομένου ἀνοικτοῦ μικροῦ τμήματος, ἐν εἴδει θυρίδος, διὰ νὰ δύνανται αἱ ὄρνιθες νὰ προβάλλουν τὴν κεφαλήν των καὶ νὰ τρώγουν ἐκ τῶν πρὸ αὐτῶν εὑρισκομένων ταγιστρῶν. Ἕκαστον κελλίον πρέπει νὰ ἔχει βάθος 0,35 μ., ὕψος 0,30 μ. καὶ πλάτος 0,25 μ. Τὸ δάπεδον τοῦ κελλίου πρέπει νὰ εἶναι κιγκλιδωτὸν ὅπως καθαρίζεται εὐκόλως. Αἱ τροφαὶ τῶν ταγιστρῶν πρέπει νὰ ἀλλάσσωνται πολλάκις τῆς ἡμέρας. Τοὐλάχιστον ἅπαξ τῆς ἡμέρας πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὰς ὄρνιθας κριθάλευρον ἢ ἀραβοσιτάλευρον μετὰ γάλακτος ἀναμεμιγμένον. Τὸ κριθάλευρον δίδει εἰς τὰς ὄρνιθας νόστιμον καὶ τρυφερὸν κρέας. Κατὰ τὰς πρώτας 8 ἡμέρας αἱ πρὸς πάχυνσιν ὄρνιθες δέον νὰ τρέφωνται διὰ γεωμήλων (πατάτες) βεβρασμένων καὶ εἰς μικρὰ τεμάχια, καὶ κόκκων σίτου, κριθῆς ἢ ἀραβοσίτου. Κατὰ τὰς ἀκολούθους 8 ἡμέρας μετὰ τῆς συνήθους τροφῆς προστίθενται καὶ τεμάχια τεύτλων. Ἡ μερὶς τῆς τροφῆς αὐξάνει ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Κατὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα δίδονται ἀποκόμματα ἄρτου καὶ κριθάλευρον, ἀντὶ δὲ ὕδατος μικρὰ ποσότης γάλακτος. Κατὰ τὰς δύο πρώτας ἑβδομάδας ἀλλάσσεται ἡ τροφὴ τετράκις τῆς ἡμέρας, κατὰ δὲ τὴν τρίτην πεντάκις τῆς ἡμέρας Κατὰ τὴν τετάρτην ἑβδομάδα, πλὴν τῆς συνήθους τροφῆς τῆς τρίτης ἑβδομάδος, προστίθεται καὶ μικρὰ ποσότης ἀνθράκων εἰς κόνιν καὶ μαγειρικὸν ἅλας. Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαίτης αἱ ὄρνιθες, τοὐλάχιστον ἡ πλειονότης αὐτῶν, παχύνονται τελείως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παχύνσεως πρέπει νὰ ἐπιτηρῶνται αἱ ὄρνιθες διὰ νὰ μὴ πάθουν ἐκ δυσπεψίας, ὁπότε δέον νὰ ἐλαττωθῇ ἡ καθημερινὴ δόσις τῆς τροφῆς. Διὰ τὴν πάχυνσιν τῶν ὀρνίθων χρησιμοποιοῦν καὶ τεχνητὰ μέσα. Εἰς τὸ στόμα τοῦ πτηνοῦ εἰσάγουν σωλῆνα ἐξ ἐλαστικοῦ καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ ἄκρον προσδένουν χωνίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ρίπτουν τὴν τροφὴν ὑπὸ μορφὴν βλωμοῦ (μπουκιά). Πρὸς τοῦτο τὸ πτηνὸν κρατεῖται μεταξὺ τῶν γονάτων καὶ ὁ ὀρνιθοτρόφος διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ πτηνοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς εἰσάγει εἰς τὸ στόμα τὴν τροφήν, ὠθουμένην ἐντὸς τοῦ χωνίου. Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπαναφέρονται αἱ ὄρνιθες εἰς τὸ ἰδιαίτερον διαμέρισμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διατηρῆται πάντοτε σκοτεινόν. Τῷ 1870 ἐπενοήθη καὶ εἰδικὸν μηχάνημα, προωρισμένον διὰ τὴν πάχυνσιν τῶν ὀρνίθων καὶ καλούμενον μηχανικὸν παχυντήριον. Διὰ τὴν ἐξαναγκαστικὴν διὰ μηχανῆς πάχυνσιν τῶν ὀρνίθων χρησιμοποιοῦνται ὁμογενεῖς ἀλευροποιημέναι τροφαὶ ὑπὸ ἡμίρρευστον μορφήν. Τὸ κριθάλευρον, ἀναμεμειγμένον μετὰ γάλακτος, ἀποδίδει ἄριστα ἀποτελέσματα. Ἡ πάχυνσις διενεργεῖται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ποικιλίας τῶν ὀρνίθων, ἀλλὰ καλύτερον καὶ εὐκολώτερον κατορθοῦται εἰς τὰ ὀρνίθια, τὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν ἀνεπτύχθησαν τελείως, καὶ εἰς τὰς μέσης ἡλικίας ὄρνιθας. Τὰ ἔξοδα τῆς συστηματικῆς παχύνσεως ὑπερκαλύπτονται καὶ προκύπτει καὶ ἀρκετὸν κέρδος, πρῶτον διότι αὐξάνει τὸ βάρος τοῦ πτηνοῦ καὶ δεύτερον διότι τὸ κρέας του εἶναι καλυτέρας ποιότητος καὶ ἀγοράζεται εἰς ὑψηλοτέραν τιμήν.

Ἀσθένειαι τῶν ὀρνίθων 1. ***Ἀρχικὴ θνησιμότης τῶν ὀρνιθίων.*** Τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν μεγάλην θνησιμότητα τῶν ὀρνιθίων, εἶναι

Digitized by Google

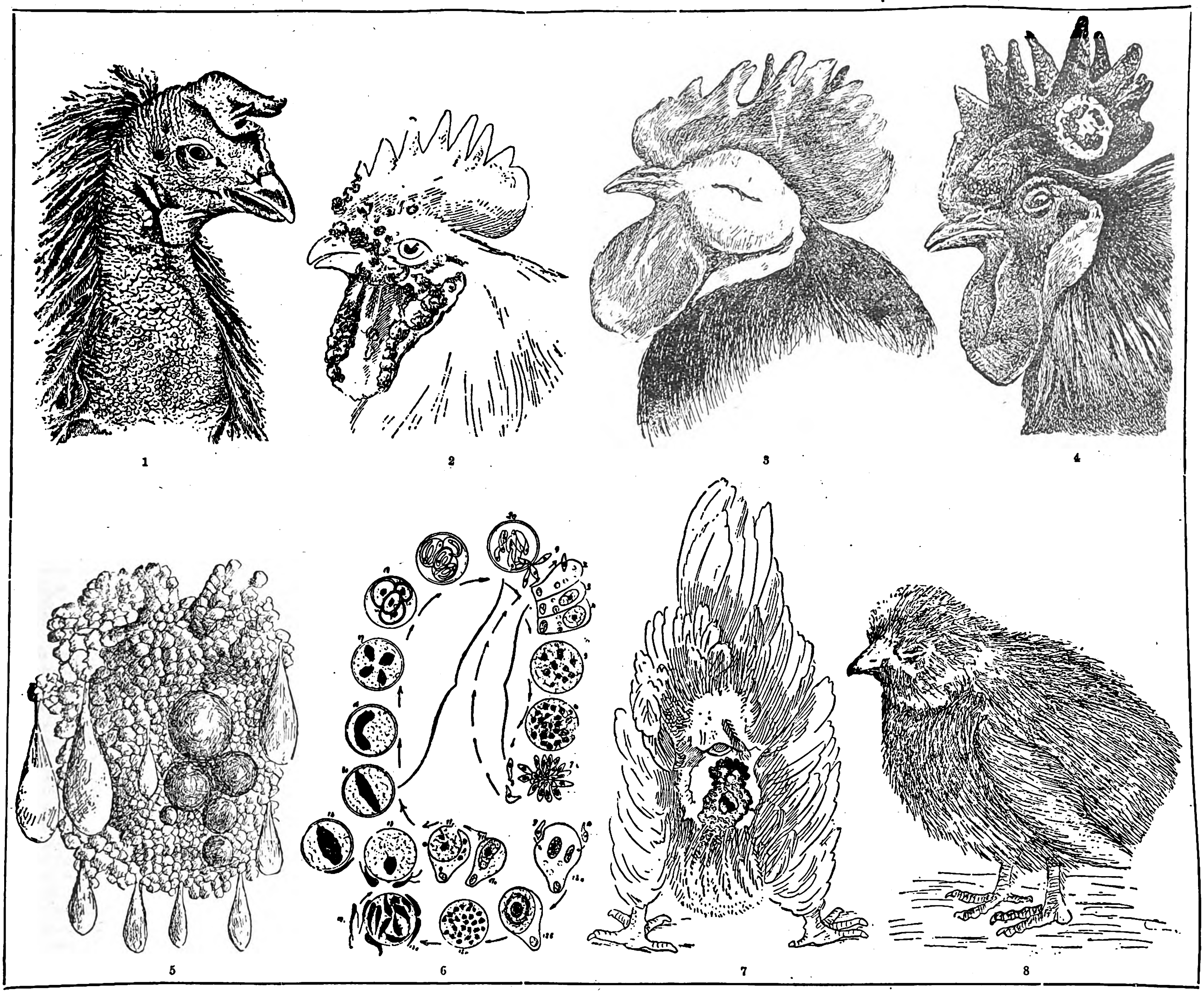

Αἱ διάφοροι ἀσθένειαι τῶν ὀρνίθων.

[1=Κεφαλὴ καὶ λαιμὸς ὄρνιθος προσβληθέντα ὑπὸ ἄχορος (κ. κασίδα). 2=Διφθερῖτις λειρίου, βλεφάρων καὶ μεμβρανωδῶν πτυχῶν τοῦ λαιμοῦ. 3=Διφθερῖτις ὀφθαλμική. 4=Ἄχωρ τοῦ λειρίου. 5=Θυλακιδῖτις (φλεγμονὴ τῆς ὠοθυλακίδος). 6=Σχῆμα δεικνῦον τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κοκκιδίων (ἐξ ὧν προέρχεται ἡ κοκκιδίωσις). 7=Φλόγωσις τῆς ἕδρας. 8=Νεοσσὸς προσβληθεὶς ὑπὸ λευκῆς διαρροίας.]

κακὴ κατάστασις τοῦ ᾠοῦ, ἀτελὴς ἐπῴασις, κληρονομικαὶ παθήσεις ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ὕπαρξιν βακτηριδίων ἐν τῷ ᾠῷ κλπ. Ἡ κυριωτέρα ἀσθένεια, ἐξ ἧς προσβάλλονται οἱ νεοσσοί, εἶναι ἡ ***λευκὴ διάρροια***, ὀφειλομένη ἢ εἰς μικρόβια (σαπρόφυτα τροφῶν, βακτηρίδιον ᾠοῦ) ἢ εἰς παράσιτα (κοκκίδιον τῶν πτηνῶν). Τὰ ὑπὸ λευκῆς διαρροίας προσβληθέντα ὀρνίθια παραμένουν ἀκίνητα, δὲν ἔχουν ὄρεξιν, οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι ἡμίκλειστοι καὶ τὸ πτέρωμά των χάνει τὴν στιλπνότητα. Πρὸς θεραπείαν δίδονται εἰς τὰ πάσχοντα ὀρνίθια κόνεις τονωτικαὶ καὶ στυπτικαὶ μὲ βάσιν τὴν κίναν ἢ τὴν κανέλλαν ἐπὶ μικροβιακῆς διαρροίας, θειοῦχος δὲ σίδηρος μεθ' ὁμοίων κόνεων ἐπὶ παρασιτικῆς. Τὰ ὀρνίθια προσβάλλονται ἐπίσης ὑπὸ *πνευμονίας* (θεραπευομένης δι' ἀναμίξεως εἰς τὸ ποτὸν 0,01 ἰωδιούχου ποτάσσης), *ἀναιμίας* ἐκ παρασίτων (θεραπευομένης δι' ἀπολύτου καθαριότητος τοῦ ὀρνιθῶνος), *ραχιτισμοῦ* (θεραπευομένου δι' ἀφθόνου καὶ ἐκλεκτῆς τροφῆς μετὰ 2—5 γραμ. θειούχου σιδήρου), *ὀφθαλμίας* (τρόμου τῶν ὀφθαλμῶν, ἡμιπαραλύσεως τῶν βλεφάρων, θεραπευομένης διὰ πλύσεως τῶν ὀφθαλμῶν μὲ χλιαρὸν βορικοῦχον ὕδωρ καὶ διὰ παροχῆς σιταλεύρου μετὰ 5—10 σταγόνων μουρουνελαίου) κλπ.

2. *Παθήσεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος.* Αἱ ὄρνιθες προσβάλλονται: ὑπὸ *ἐξελκώσεων* κατὰ τὸ βάθος τοῦ στόματος, προερχομένων ἐκ τῆς σκληρᾶς τροφῆς καὶ θεραπευομένων δι' ἐπαλείψεως μὲ γλυκερίνην, ὑπὸ *ἄφθης* (θεραπευομένης δι' ἐπαλείψεως τοῦ πάσχοντος μέρους τοῦ στόματος μὲ ἰωδιοῦχον γλυκερίνην: 5 γλυκερίνη, 1 ἰώδιον), ὑπὸ *δυσπεψίας τοῦ προλόβου* (ὀφειλομένης εἰς δυσπέπτους καὶ κακῆς ποιότητος τροφὰς ἢ εἰς παρουσίαν εἰδικοῦ σκώληκος ἐρεθίζοντος τὰ τοιχώματα τοῦ προλόβου καὶ θεραπευομένης διὰ παροχῆς ἀλευροποιημένης τροφῆς καὶ προκλήσεως ἐμέτου), ὑπὸ *παρασιτικῆς γαστρίτιδος* (ὀφειλομένης εἰς παράσιτα, ἐκδηλουμένης δι' ἀνορεξίας καὶ ὠχρότητος τοῦ λειρίου καὶ θεραπευομένης διὰ παροχῆς καταποτίων 2—6 γραμ. κρεοσώτου ἢ τερεβινθελαίου, καὶ δι' ἀναμείξεως εἰς τὸ ὕδωρ 2 γραμ. θειούχου χαλκοῦ), ὑπὸ *ἑλμινθιάσεως* (ἐκδηλουμένης διὰ προϊούσης καχεξίας, ἐπιληπτικῶν κρίσεων κ.λ.π., ὀφειλομένης εἰς ἕλμινθας τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, οἱ ὁποῖοι πληθύνονται καὶ μεταδίδονται διὰ τῶν περιττωμάτων καὶ εἰς ἄλλας ὄρνιθας καὶ θεραπευομένης διὰ τῆς κόνεως κατὰ σκωλήκων, ἥτις ἀναμειγνύεται εἰς τὴν τροφὴν εἰς 0,10 γραμ., διὰ κόνεως τῶν καρύων τῆς ἀρέκας, δι' ἐλαίου τῆς θυμόλης ὡς καθαρτικοῦ κ.λ.π.), ὑπὸ *ἰκτέρου* (σπανίως ἐμφανιζομένου καὶ θεραπευομένου διὰ καθαρτικοῦ καὶ γαλακτοτροφίας), ὑπὸ *φλογώσεως τῆς ἕδρας* (μετὰ πυορροίας, θεραπευομένης δι' ἐπαλείψεως μὲ καμφορέλαιον καὶ ἐπιπάσεως μὲ κόνιν ἄνθους θείου ἢ ἀνθρακικὸν βισμούθιον).

3) *Παθήσεις τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος.* Αἱ συνηθέστεραι ἐκ τῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, τῶν προσβαλλουσῶν τὰς ὄρνιθας, εἶναι ἡ *κόρυζα* (προσβάλλουσα τὰς ρινικὰς κοιλότητας μὲ μυκώδη ἔκκρισιν, ἐπιφέρουσα συχνοὺς πταρνισμούς, ὀφειλομένη εἰς τὴν παρουσίαν παθογόνου βακτηριδίου καὶ θεραπευομένη δι' ἐπιστάξεως ἢ ἐπιχρίσεως τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν ρωθώνων μὲ διάλυσιν 1 μέρους νιτρικοῦ ἀργύρου εἰς 400 ἢ 500 μέρη ὕδατος)· ἡ *συγγάμωσις* (προκαλουμένη ὑπὸ σκώληκος (ἐρυθροῦ), παρασίτου τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἐκδηλουμένη μὲ ἀδιαθεσίαν καὶ δυσχέρειαν ἀναπνοῆς καὶ θεραπευομένη διὰ καταστροφῆς τῶν παρασίτων μὲ λεπτὸν σύρμα ἐκ λευκοχρύσου ἢ τρίχα οὐρᾶς ἵππου, καὶ κατόπιν δι' ἐπαλείψεως μὲ διάλυσιν 5 μερῶν χλωρίου εἰς 100 ὕδατος ἢ 2 γομαιώδους ἐλαίου εἰς 100 ὕδατος)· ἡ *πνευμονία* (ἐκδηλουμένη μὲ δυσχέρειαν ἀναπνοῆς, κατάπαυσιν τῆς ᾠοτοκίας κλπ. καὶ θεραπευομένη μὲ παροχὴν γάλακτος ἢ σιταλεύρου μετὰ γάλακτος καὶ 5—10 σταγόνων βάμματος ἰωδίου)· ἡ *βρογχοπνευμονία* (προερχομένη ἐκ ψύξεως ἢ μυκώσεως, ἐκδηλουμένη διὰ προϊούσης καχεξίας, δυσπνοίας, βηχὸς καὶ διαρροίας καὶ θεραπευομένη μὲ γαλακτοτροφίαν καὶ ἀλευροτροφίαν ἐνισχυομένην ὑπὸ 5—10 σταγόνων βάμματος ἰωδίου).

4) *Παθήσεις τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος.* Ἐκ τῶν συνηθεστέρων νόσων τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος εἰς τὰς ὄρνιθας εἶναι: ἡ *ἀναιμία* (ἐλάττωσις τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ὀρφνότης τοῦ λειρίου, μύκωσις τοῦ στόματος, θεραπευομένη διὰ γενικῆς τονώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ), ἡ *λεύκωσις* (λευχαιμία μὲ προϊοῦσαν καχεξίαν, ἐξοίδησις τῶν γαγγλίων, πολλαπλασιασμὸς τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων) καὶ ἡ *σπειροχαίτωσις* (ἐκ παρασιτικοῦ ζωυφίου τῶν θερμῶν χωρῶν, ἐκδηλουμένη μὲ ὑψηλὸν πυρετὸν 43°, διάρροιαν καὶ ἀνορεξίαν καὶ θεραπευομένη δι' ὑποδορίων ἢ ἐνδομυϊκῶν ἐνέσεων αὐτοξύλης νεοαρσενοβενζόλης, 0,01 γραμμ. κατὰ κιλὸν βάρους).

5) *Παθήσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος.* Ἐκ τῶν νόσων τοῦ νευρικοῦ συστήματος συνηθέστεραι εἰς τὰς ὄρνιθας εἶναι: ἡ *παράλυσις* (βραδύτης ἀναπτύξεως, ἀνορεξία, ἀτονία, παράλυσις, ὀφειλομένη εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐντὸς τοῦ ἐντέρου εἰδικῆς τινος ταινίας καὶ θεραπευομένη δι' ἀνθελμιντικῶν φαρμάκων, τερεβινθελαίου, ἐλαίου, μουρουνελαίου, ζύμης ζύθου) καὶ ἡ *πολυνευρῖτις* (ἐκ μονοτονίας τῆς τροφῆς, ἐκδηλουμένη μὲ ἀτονίαν, λικνιστικὸν βάδισμα, τρόμον τῆς κεφαλῆς κλπ. καὶ θεραπευομένη δι' ἐκλεκτῆς καὶ ποικίλης φυτικῆς καὶ ζωϊκῆς τροφῆς).

6) *Παθήσεις τοῦ δέρματος.* Ἡ σπουδαιοτέρα δερματικὴ πάθησις ἐκ τῶν προσβαλλουσῶν τὴν ὄρνιθα εἶναι ἡ *φθειρίασις*. Ὀφείλεται αὕτη εἰς τὴν παρουσίαν ἐξωτερικῶν παρασίτων (ἀργᾶς, ὀρνιθόδερος, δερμάνυσσον, λέπυρος, γωνιοκήτης κτλ.), τὰ ὁποῖα ἀναχαιτίζουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πτηνοῦ. Αἱ προσβεβλημέναι ὄρνιθες τινάσσουν διαρκῶς τὰς πτέρυγάς των, κυλίονται κατὰ γῆς κλπ. Διὰ τὴν θεραπείαν ἐνδείκνυται τελεία ἀπολύμανσις τοῦ ὀρ-

Digitized by Google

νιθῶνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀρνίθων δι' ἐμβαπτίσεως αὐτῶν εἰς 1 χιλιογρ. ὕδατος μετὰ 200 γραμ. θείου καὶ 50 γραμ. ἐκχυλίσματος νικοτίνης.

7) *Μεταδοτικαὶ νόσοι.* Πολλαὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν νόσων εἶναι μεταδοτικαί, δι' ὃ καὶ πρέπει ὁ ὀρνιθοτρόφος, μόλις ἐκδηλωθῇ κροῦσμά τι, νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἀπομόνωσιν καὶ θεραπείαν τῆς νοσούσης ὄρνιθος. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν μεταδοτικαὶ νόσοι, ἐπιφέρουσαι θραῦσιν εἰς τοὺς ὀρνιθῶνας, εἶναι: ἡ *χολέρα* (προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ βακτηρίου τοῦ πτηνοσηπτικοῦ, προσβάλλουσα τὰς ἐνηλίκους κυρίως ὄρνιθας, αἱ ὁποῖαι χάνουν τὴν ζωηρότητά των, ἐκκρίνουν ἄφθονον σίελον καὶ πυρέσσουν, θεραπεύονται δὲ σπανίως δι' ὑποδορίων ἐνέσεων φαινικοῦ ὀξέος: 20 γραμ. εἰς 1 λίτρον ὕδατος), ὁ *τύφος* (προκαλούμενος ὑπὸ βακτηρίου τοῦ αἱματώδους, ἐκδηλούμενος δι' ἀμαυρώσεως τοῦ λειρίου καὶ θεραυπευόμενος δι' ἀναμείξεως τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ μὲ θειοῦχον σίδηρον 5—10 γραμ.), ὁ *λοιμὸς* (πυρετὸς ἕως 44°, ἀπότομος ὑποθερμία καὶ θάνατος), ἡ *ἀνεμευλογία* (παρουσιαζομένη διὰ δερμικῶν ἐξοιδήσεων μέχρι μεγέθους φασιόλου, θεραπευόμενος δι' ἐπιθέσεως ἐλαίου ἢ λιπαρᾶς οὐσίας εἰς τὸ πάσχον μέρος, ἢ καμφορελαίου κλπ.), ἡ *φυματίωσις* (προϊοῦσα καχεξία, ἀτονία, δυσκολία βαδίσματος), ἡ *διφθερῖτις* (γενικὴ ἀδιαθεσία, κύρτωσις τοῦ σώματος, κάλυψις τῆς γλώσσης ἢ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ μυκωδῶν διφθεριτικῶν πλακῶν ὑποκιτρίνων κλπ., θεραπευομένη δι' ὑποδορίων ἐνέσεων ἐξημεθυλενίου).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

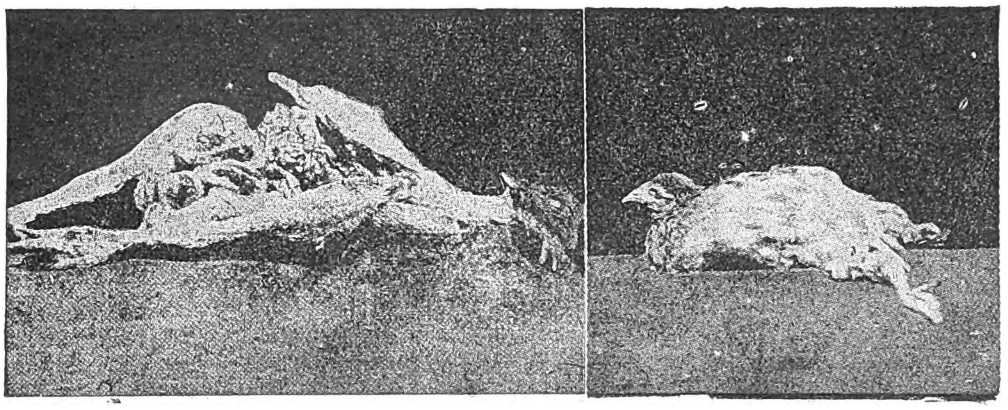

Αἱ διάφοροι παθήσεις τῶν ὀρνίθων.

[1=Προσβολὴ τοῦ σπλαχνικοῦ συστήματρς ὑπὸ καρκίνου. 2=Παράλυσις ὀρνιθίου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς του.]

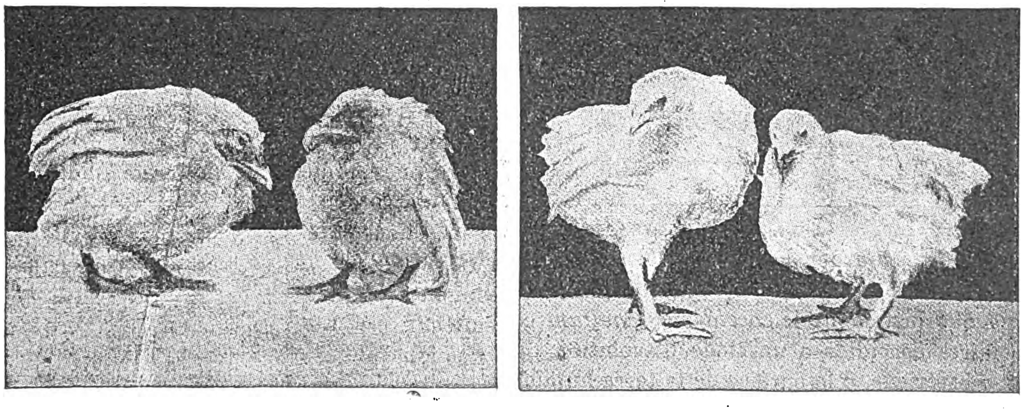

Αἱ διάφοροι ἀσθένειαι τῶν ὀρνίθων.

[1=Ὀρνίθια 2 μηνῶν προσβληθέντα ὑπὸ κοκκιδιάσεως. 2=Τὰ αὐτὰ ὀρνίθια μετὰ 3 ἑβδομάδων ειδικὴν θεραπείαν.]

ὀρνιθοτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων ὄρνιθας, ὁ ἀσχολούμενος εἰδικῶς εἰς τὴν ἐκτροφὴν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ὀρνίθων.

ὀρνιθοτυφλιὰ (ἡ)· δημοτ., ἡ νυκταλωπία.

ὀρνιθουρικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.].* Εἶναι διβενζοϋλιωμένον παράγωγον τῆς *ὀρνιθίνης.* Ἔχει τὸν τύπον $(C_6H_5.CO.NH)_2C_4H_7.COOH$ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἐκκρίματα τῶν πτηνῶν μετὰ τὴν σίτισιν διὰ βενζοϊκοῦ ὀξέος. Διὰ βρασμοῦ μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος διασπᾶται εἰς ὀρνιθίνην καὶ δύο μόρια βενζοϊκοῦ ὀξέος.

Σ. Γ.

ὀρνιθοφιλία (ἡ)· ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἐκτρέφειν ὄρνιθας· ‖ χαρακτηριστικὸν ἐπικονιάσεως ἀνθέων διὰ μικρῶν πτηνῶν.

ὀρνιθόφιλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὰς ὄρνιθας, ὁ ἀσχολούμενος μετ' ἐνδιαφέροντος εἰς τὴν ἐκτροφὴν τῶν ὀρνίθων· ‖ «ὀρνιθόφιλα ἄνθη», ὧν ἡ ἐπικονίασις γίνεται διὰ μικρῶν πτηνῶν.

ὀρνιθών, *—ῶνος* (ὁ)· ὁ τόπος ὅπου διανυκτερεύουν αἱ ὄρνιθες, κοιν. *κοτέτσι, κουμάσι.*

—*[Ἐγκυκλ.]* Τοὺς *ὀρνιθῶνας* ἀντικαθιστοῦν εἰς τὰ χωρία ἰδίως οἱ στάβλοι ἢ ὑπόστεγα προχείρως κατεσκευασμένα. Ἐν τούτοις ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν ὀρνίθων ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν ἐνδιαιτημάτων αὐτῶν. Οἱ ὀρνιθῶνες, συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας μεθόδους κατασκευῆς των, περιλαμβάνουν τὸν *περίβολον,* δηλαδὴ τὸν διὰ συρματοπλέγματος περιωρισμένον χῶρον, καὶ τὸν *κυρίως ὀρνιθῶνα,* δηλαδὴ τὸ διαμέρισμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ᾠοτοκίαν, ἐπώασιν καὶ διανυκτέρευσιν τῶν ὀρνίθων. Ἐπὶ πλέον διακρίνομεν εἰς τὴν ὅλην ἐγκατάστασιν καὶ τὰ *παραρτήματα* τοῦ ὀρνιθοτροφείου. Ὁ περίβολος πρέπει νὰ ἔχῃ ἔδαφος ξηρόν, ἀμμῶδες μᾶλλον ἢ ἀργιλλῶδες, νὰ καταλαμβάνῃ δὲ διάφορον ἔκτασιν, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ διατηρουμένων ὀρνίθων. Δι' ἑκάστην ᾠοτόκον καὶ ἀναπαραγωγὸν ὄρνιθα εἶναι ἐπαρκὴς χῶρος 8—10 τετρ. μέτρ. καὶ διὰ μόνον ᾠοτόκον ὄρνιθα εἶναι ἀρκετὰ 5—6 τετρ. μέτρα. Τὸ συρματόπλεγμα πρέπει νὰ ἔχῃ ὕψος 2 μέτρων, ἡ δὲ σύμπλεξίς του νὰ ἀφίνῃ μέχρις ὕψους μὲν 50 περίπου ἑκστμ. ἀπὸ τῆς γῆς ὀπὰς μικροῦ διαμετρήματος διὰ νὰ μὴ ἐξέρχωνται οἱ νεοσσοί, ἐντεῦθεν δέ, μέχρι τῶν ὑπολοίπων 150 ἑκτστμ., μεγαλυτέρας ὀπάς. Τὸ συρματόπλεγμα κατ' ἴσα διαστήματα στερεοῦται ἐπὶ σιδηρῶν ἢ ξυλίνων δοκῶν. Αἱ διάφοροι ποικιλίαι τῶν ὀρνίθων πρέπει νὰ ἐνδιαιτῶνται εἰς ἰδιαιτέρους περιβόλους (παρκέ).

Ὁ περίβολος πρέπει νὰ φυτεύηται κατὰ διαστήματα μὲ διαφόρους θάμνους καὶ δένδρα, παρέχοντα εἰς τὰ πτηνὰ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ζῶσιν ἐλεύθερον βίον καὶ προφυλάσσοντα αὐτὰ ἀπὸ τὰς καυστικὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας κατὰ τὰς θερμὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Κατάλληλα δένδρα πρὸς φύτευσιν εἶναι ἡ μορέα, ἡ ἀκακία, ἡ λεύκη, ἡ πτελέα, ἡ ροδακινέα, ἡ ἀμυγδαλέα, ἡ μηλέα κτλ. Καλὸν εἶναι μετὰ τῶν δένδρων τούτων νὰ φυτεύωνται καὶ ἀρωματικά τινα φυτά, διότι τὸ ἄρωμά των καὶ εὐχάριστον εἶναι εἰς τὰς ὄρνιθας καὶ ἀποδιώκει ὡρισμένα ἐπιβλαβῆ ἔντομα. Καταλληλότερα ἀρωματικὰ φυτὰ θεωροῦνται ὁ ἡδύοσμος, τὸ ὤκιμον (κοιν. βασιλικός), ἡ μαλάχη, ὁ ἡλίανθος (κοιν. ἥλιος), τὸ ὀρίγανον (κοιν. ρίγανη), τὸ πύρεθρον (κοιν. καρυοφύλλι) κτλ. Εἰς διάφορα μέρη τοῦ περιβόλου πρέπει νὰ κατασκευάζωνται λάκκοι βάθους 50 - 60 ἑκτστ. καὶ νὰ πληροῦνται εἰς ὕψος 20-25 ἑκστμ. μὲ ποταμίαν ἄμμον λεπτήν, λεπτὰ τεμάχια ἀχύρων, ξηρὰ φύλλα καὶ τέφραν. Διὰ 50 ὄρνιθας εἶναι ἀρκετὸς λάκκος διαστάσεων 2×2 μέτρων. Τὸ περιεχόμενον τῶν λάκκων πρέπει νὰ ἀλλάσσεται συχνά. Καλὸν εἶναι ἐνίοτε νὰ προστίθεται εἰς τὸ μῖγμα καὶ μικρὰ ποσότης ἀνθέων θείου.

Ὁ κυρίως ὀρνιθών, δηλαδὴ τὸ μέρος ὅπου κοιτάζονται (κοιν. κουρνιάζουν) αἱ ὄρνιθες, κατασκευάζεται ἐπὶ τοῦ καταλλήλου ἐκείνου σχεδίου, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἡ θέσις, τὸ κλῖμα καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ὀρνιθοτροφείου. Ἐάν, παραδείγματος χάριν, διατηρῇ τις ὀλίγας ὄρνιθας, τὰς ὁποίας προορίζει μόνον δι' ᾠοτοκίαν, τότε κάλλιστα δύναται νὰ τὰς προστατεύσῃ ἐκ τῶν διαφόρων καιρικῶν μεταβολῶν, ψύχους, βροχῆς κτλ., ὁδηγῶν αὐτὰς κατὰ τὴν νύκτα εἰς ὑπόστεγον περιτοιχισμένον ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν του καὶ ἐκ τῆς τετάρτης περιβαλλόμενον ὑπὸ συρματοπλέγματος. Αἱ ὄρνιθες ὑποφέρουν εὐχερέστερον τὸ ψῦχος ἢ τὸν καύσωνα, διὸ κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι προτιμότερον νὰ ἀφίνωνται κάτωθεν κοινοῦ ὑποστέγου, προφυλασσόμεναι ὅμως ἐκ τῶν ρευμάτων καὶ τῆς βροχῆς, παρὰ νὰ μεταφέρωνται εἰς θερμοὺς καὶ κακῶς ἀεριζομένους στάβλους. Ἡ στάσις τῆς ᾠοτοκίας κατὰ τὸν χειμῶνα δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ὄρνιθες ἐνδιαιτῶνται εἰς ψυχρὰ διαμερίσματα, ἀλλ' εἰς τοιαῦτα ὑγρά, ἄνευ ἀερισμοῦ ἢ ἀπροστάτευτα κατὰ τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος. Διὰ νὰ μὴ σταματήσῃ ἡ ᾠοτοκία τῶν ὀρνίθων κατὰ τὸν χειμῶνα, πρέπει αὗται νὰ διατρέφωνται εἰς ὀρνιθῶνα τελείως κλειστὸν καὶ εὐρυχωρότατον, μὴ θερμαινόμενον τεχνητῶς οὐδὲ κατὰ τὴν νύκτα. Εἰς ὡρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας δύνανται νὰ μεταφέρωνται αἱ ὄρνιθες εἰς παρακείμενον τοῦ ὀρνιθῶνος ὑπόστεγον, προφυλασσόμενον ἐκ τῶν βορείων ἀνέμων διὰ παραπετάσματος ὕψους 80—100 ἑκτσμ.

Ἄπειρα εἶναι τὰ σχέδια κατασκευῆς ὀρνιθῶνος, ἔχοντα τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι εἰς πάντα τηροῦνται ὡρισμένοι κανόνες ὑγιεινῆς, ἀερισμοῦ καὶ φωτισμοῦ, περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν κατωτέρω. Τὰ σχέδια τῶν ὀρνιθώνων ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ τόπου, τῶν μέσων καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν διαφόρων ὀρνιθοτρόφων. Γνωστότερα εἶναι τὰ σχέδια τῶν ἀγγλικῶν, αὐστραλιανῶν, καναδικῶν, ἀποικιακῶν, ἀμερικανικῶν, ἀναδιπλουμένων ἢ λυομένων ὀρνιθώνων κτλ.

Αἱ διαστάσεις τοῦ ὀρνιθῶνος ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν ἐντὸς αὐτῶν διατηρουμένων ὀρνίθων κ.τ.λ. Κατὰ τὸν Beschemin, διὰ τὴν ἐγκατάστασιν 75 ὀρνίθων ἀρκεῖ ὀρνιθὼν μήκους 3 μέτρων, πλάτους 2.30 καὶ ὕψους 2.30—2.50. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ὀρνιθῶνος πρέπει νὰ εἶναι ὑψηλότερον τοῦ προσθίου, ὥστε νὰ σχηματίζῃ κλίσιν 30 περίπου ἑκατοστομέτρων, ὅπως μὴ παραμένουσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς. Ἡ θύρα πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον, νὰ ἔχῃ πλάτος 50 ἑκτσμ. καὶ νὰ ἀνοίγεται πρὸ διαδρόμου τοῦ αὐτοῦ πλάτους ὁδηγοῦντος μέχρι τοῦ βάθους τοῦ ὀρνιθῶνος. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ διαδρόμου τούτου τοποθετεῖται δάπεδον ὕψους ἀπὸ τῆς γῆς 50 — 70 ἑκτστμ., ἀναλόγως τοῦ ὕψους τοῦ ὀρνιθῶνος. Δύο πέταυρα εἶναι τοποθετημένα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ διαδρόμου, ἄνωθεν δὲ τοῦ δαπέδου αἱ φωλεαὶ διὰ τὴν ᾠοτοκίαν.

Ὑλικὸν δι' οὗ κατασκευάζεται ὁ ὀρνιθών. Ὁ ὀρνιθὼν κατασκευάζεται ἀπὸ κοινὰς πλίνθους (πλιθάρια), ἀπὸ ἑψημένας τοιαύτας (τοῦβλα), ἀπὸ ξύλον ἢ λιθόκτιστος. Οἱ ἐκ πλίνθων ὀρνιθῶνες εἶναι οἱ οἰκονομικώτεροι πάντων, ἀλλ' ὄχι καὶ οἱ ὑγιεινότεροι καὶ στερεώτεροι. Ὀρνιθῶνας ἐκ πλίνθων μεταχειρίζονται οἱ χωρικοὶ οἱ διατρέφοντες μικρὸν ἀριθμὸν ὀρνίθων. Πολλοὶ προτιμοῦν τοὺς ξυλίνους ὀρνιθῶνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἰκονομικοὶ καὶ εὐκόλως μεταφέρονται ἀπὸ ἑνὸς μέρους εἰς ἕτερον. Εἰς χώρας ὅπου ὁ καύσων εἶναι μεγάλος κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ ψῦχος δριμὺ κατὰ τὸν χειμῶνα, πρέπει νὰ καλύπτεται τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ὀρνιθῶνος μὲ ψάθας. Προτιμότεροι, ἂν καὶ δαπανηρότεροι, εἶναι οἱ ἐξ ὀπτοπλίνθων (τούβλων) κατεσκευασμένοι ὀρνιθῶνες, διότι εἶναι ὑγιεινοὶ καὶ δὲν προσβάλλονται πολὺ οὔτε ἀπὸ τὸν καύσωνα οὔτε ἀπὸ τὸ ψῦχος, διατηροῦντες ὁμοιόμορφον, σχετικῶς, θερμοκρασίαν καὶ ὄντες στερεώτατοι. Τὸ πάτωμα τοῦ ὀρνιθῶνος δύναται νὰ εἶναι ἐστρωμένον μὲ λεπτὴν ποταμίαν ἄμμον πάχους 4—5 ἑκτσ. ἢ μὲ πλάκας ἢ μὲ κονίαμα ἐκ τσιμέντου (μπετὸν) ἢ ἄσφαλτον ἢ καὶ μὲ σανίδας κατραμωμένας. Μὲ ὁποιονδήποτε ὑλικὸν καὶ ἂν εἶναι ἐστρωμένον τὸ πάτωμα, πάντοτε πρέπει νὰ καθαρίζεται τακτικῶς καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐὰν εἶναι ἐστρωμένον μὲ τσιμέντον ἢ πλάκας ἢ ἄσφαλτον, καλὸν εἶναι νὰ ρίπτεται ἐπ' αὐτοῦ λεπτὸν στρῶμα ἀπὸ λεπτὰ ἄχυρα ἢ πριονίδια ξηρῶν ξύλων, τὰ ὁποῖα νὰ ἀνανεοῦνται συχνὰ ὅπως μὴ δημιουργοῦνται παράσιτα. Ἐσωτερικῶς οἱ τοῖχοι τοῦ ὀρνιθῶνος πρέπει νὰ ἐπαλείφωνται μὲ τσιμέντον εἰς ὕψος 80—100 ἑκτσμ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος των δέον νὰ χρίεται μὲ κονίαμα (σουβᾶν) ὅσον τὸ δυνατὸν λεῖον. Αἱ γωνίαι πρέπει νὰ εἶναι ἀπεστρογυλωμέναι. Ἡ στέγη τοῦ ὀρνιθῶνος κατασκευάζεται ἀπὸ σανίδας μὲ κατραμωμένον χάρτην (πισσόχαρτο) ἢ εἶναι καλαμόπλεκτος ἢ κεραμοσκεπής. Ἡ ὀροφὴ (ταβάνι) πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ κονίαμα πολὺ λεῖον, ὥστε νὰ ἀπολυμαίνεται τελείως καὶ εὐκόλως. Προτιμοτέρα εἶναι ἡ ἐκ κεράμων στέγη.

Ἀερισμὸς καὶ φωτισμός. Ὁ ἀερισμὸς τοῦ ὀρνιθῶνος γίνεται διὰ τῆς θύρας καὶ τῶν παραθύρων. Ἡ θύρα τοῦ ὀρνιθῶνος πρέπει νὰ εὑρίσκεται πάν-

Digitized by Google

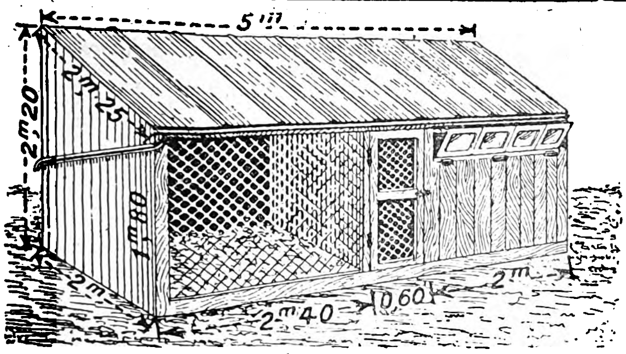

'Ορνιθὼν διὰ ἐρασιτέχνας.

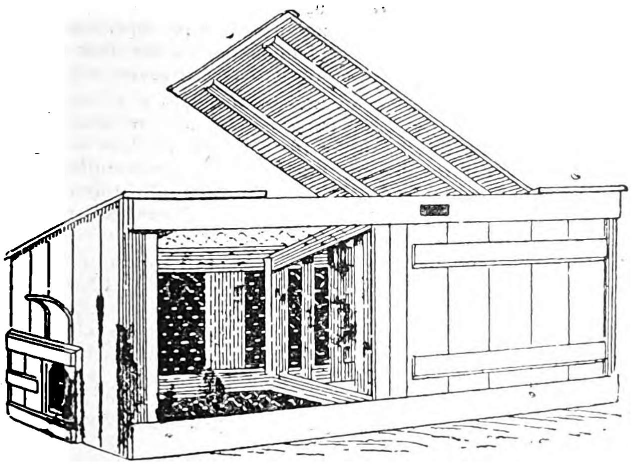

Κιβώτιον πρὸς ἀνατροφὴν τῶν νεοσσῶν μετὰ περιβόλου.

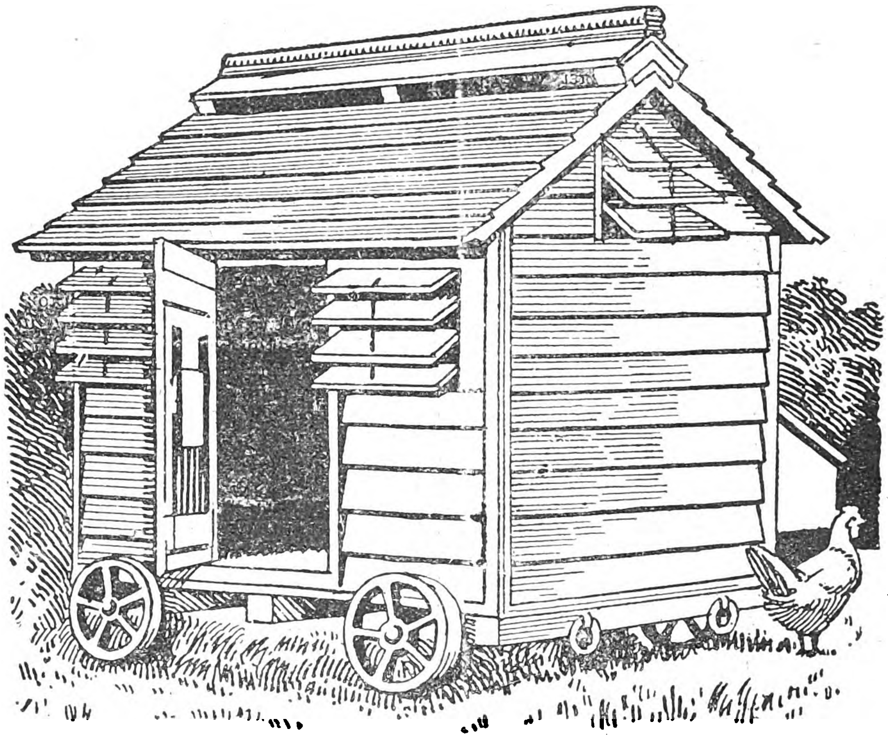

Κινητὸς ὀρνιθὼν (τύπος ἀγγλικός).

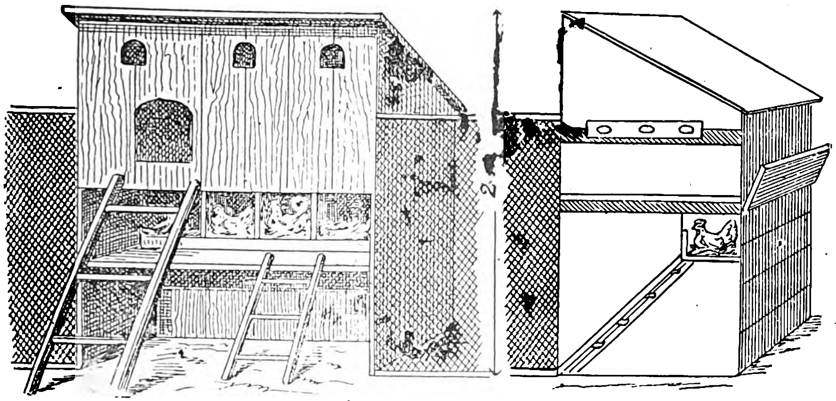

Κινητὸς λυόμενος ὀρνιθών.

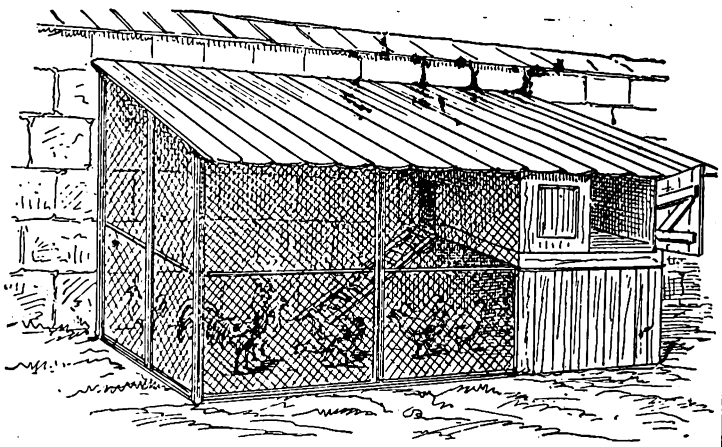

'Ορνιθὼν μετὰ προστεγάσματος.

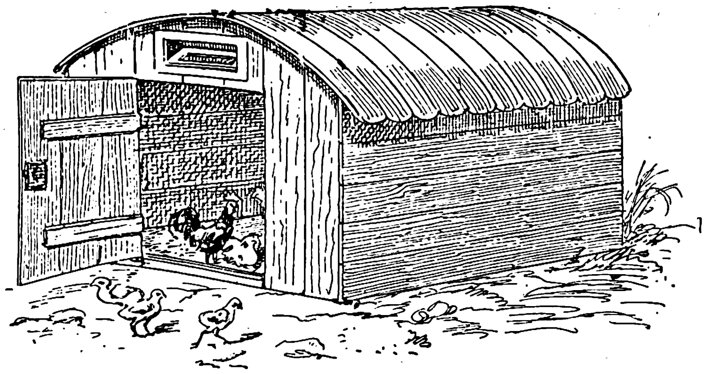

'Ορνιθὼν ἀγγλικοῦ τύπου.

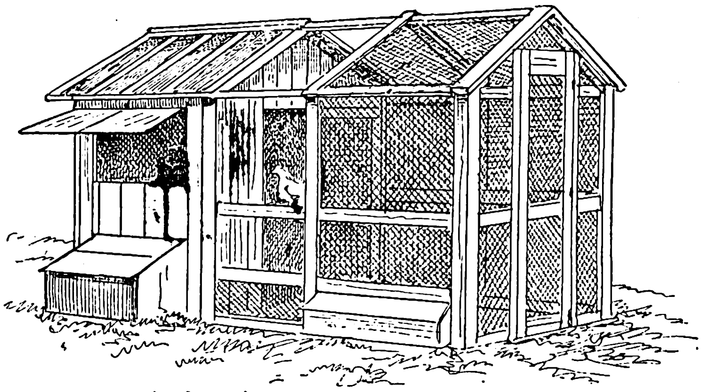

Κινητὸς ὀρνιθὼν μετὰ συρματοπλέκτου περιβόλου.

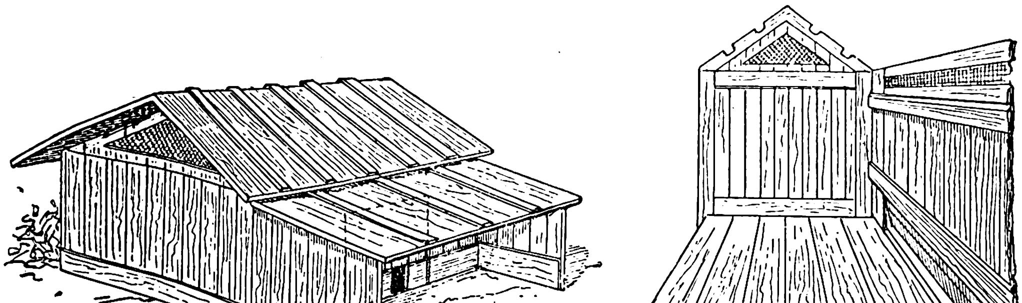

'Εξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ὄψις πτυσσομένου ὀρνιθῶνος.

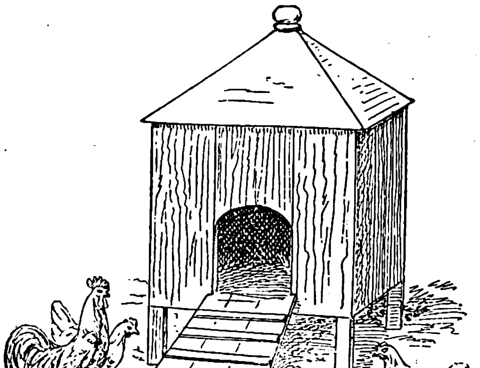

'Ορνιθὼν - καλύβη.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΟΡΝΙΘΩΝΩΝ

Digitized by Google

τοτε πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ κλείῃ ἑρμητικῶς. Καλὸν εἶναι, πλὴν τῆς κυρίας θύρας, νὰ ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ νοτίαν πλευρὰν θυρίδες ἀνοιγόμεναι ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου, ὥστε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὀρνιθῶνος νὰ εἶναι πάντοτε προφυλαγμένον ἀπὸ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Ἕκαστος ὀρνιθὼν πρέπει νὰ ἔχῃ τοὐλάχιστον ἓν παράθυρον, συνήθως ἄνωθεν τῆς θύρας, διαστάσεων 0,60×0,40. Ἐξωτερικῶς τὸ παράθυρον φέρει συρματόπλεγμα καὶ ἐσωτερικῶς ὑαλοπίνακα. Εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ὀρνιθῶνος, καλὸν εἶναι, ἐφόσον κοιτάζονται πολλαὶ ὄρνιθες, νὰ ὑπάρχουν δύο ἀνεμιστῆρες περιβαλλόμενοι διὰ λεπτοῦ δικτυωτοῦ, ὥστε νὰ ἀερίζεται ὁ ὀρνιθὼν κατὰ τὴν νύκτα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι κλειστὴ ἡ θύρα καὶ τὸ παράθυρον. Πλὴν τοῦ φυσικοῦ φωτισμοῦ τοῦ ὀρνιθῶνος, πολλοὶ χρησιμοποιοῦν καὶ τὸν τεχνητὸν τοιοῦτον, ὁ ὁποῖος, κατά τινας εἰδικοὺς ζῳοτέχνας, προκαλεῖ αὔξησιν τῆς ᾠοτοκίας τῶν ὀρνίθων, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, κατ' ἄλλους δὲ ἁπλῶς καὶ μόνον ἐπιταχύνει καὶ βελτιώνει τὴν ᾠοτοκίαν, χωρὶς καὶ νὰ αὐξάνῃ αὐτήν. Ὁ τεχνητὸς φωτισμὸς μόνον εἰς ἐκλεκτὰς ποικιλίας ὀρνίθων πρέπει νὰ παρέχεται, συνιστᾶται δὲ εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν ᾠὰ ἀρίστης ποιότητος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ παραγάγουν ᾠὰ πρὸς ἐπῴασιν. Τοῦ τεχνητοῦ φωτισμοῦ γίνεται χρῆσις εἰς τὰ γαλλικὰ ὀρνιθοτροφεῖα μόνον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ᾠοτοκίας. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τῶν ὀρνιθοτροφείων. Οἱ Ἀμερικανοὶ ζῳοτέχναι διατείνονται ὅτι ἡ διάρκεια τῆς χειμερινῆς ἡμέρας εἶναι πολὺ βραχεῖα, ὥστε ἡ ὄρνις νὰ φάγῃ, νὰ χωνεύσῃ καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀφομοιώσῃ τὴν κατάλληλον τροφὴν διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ᾠοῦ· διὰ τοῦτο οἱ Ἀμερικανοὶ ὀρνιθοτρόφοι παραθέτουν εἰς τὸ διάστημα τοῦ εἰκοσιτετραώρου καὶ δύο συμπληρωματικά, ὑπὸ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, γεύματα εἰς τὰς ὄρνιθας, τὴν 7ην—8ην ἑσπερινὴν ὥραν καὶ τὴν 6ην—7ην πρωϊνήν. Ἐννοεῖται ὅτι σπουδαιότατον ρόλον παίζουν καὶ αἱ κλιματολογικαὶ συνθῆκαι.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν παρετηρήθη ὅτι ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἑκάστη ὄρνις, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ἀπέδωσε δύο ᾠὰ περισσότερα κατὰ μῆνα ἀπὸ ὅσα ἀπέδιδεν ὅταν διετηρεῖτο εἰς ὀρνιθῶνα φωτιζόμενον μόνον ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Ἀντιθέτως, πολλοὶ ἐπιστήμονες διατείνονται ὅτι ὁ τεχνητὸς φωτισμὸς τῶν ὀρνιθώνων, ἐπιστημονικῶς καὶ καθ' ὡρισμένους κανόνας ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν, προοριζομένων διὰ τὴν ᾠοτοκίαν, ἀποδίδει μεγαλυτέραν ποσότητα ᾠῶν, ἐφόσον οὗτος χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀφομοιώσεως τῶν τροφῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν τρόπων χρησιμοποιήσεως τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ ἐφαρμόζονται οἱ ἑξῆς δύο: 1) Τὸ φυσικὸν φῶς τῆς ἡμέρας συμπληροῦται δι' ἠλεκτρικοῦ μέχρι συμπληρώσεως 15 ὡρῶν μεικτοῦ φωτισμοῦ καθ' ἡμέραν. Ὁ τεχνητὸς φωτισμὸς παρέχεται κατὰ τὴν πρωΐαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν δύσιν του, ὁπότε τινές, ἂν ὄχι ὅλαι αἱ ὄρνιθες, κατέρχονται τῶν πετεύρων των καὶ τρώγουν (τοῦτο, κατὰ τὸν Voitellier, ἀντὶ καλοῦ γίνεται μᾶλλον πρόξενος κακοῦ, διότι ἡ ὄρνις, ἡ ὁποία μετὰ τὴν σβέσιν τοῦ φωτὸς δὲν θὰ προφθάσῃ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ πέταυρον, θὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπου ἡ ὑγεία της ὑπόκειται εἰς πλείστους κινδύνους). 2) Τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς παρέχεται εἰς τὰς ὄρνιθας μόνον ἀπὸ τῆς 8—9 ἑσπερινῆς, ὁπότε αὗται πηδῶσαι ἀπὸ τὰ πέταυρά των εὑρίσκουν πρὸ αὐτῶν ἑτοίμην τροφήν· μετὰ μίαν περίπου ὥραν τὸ φῶς καθίσταται ὁλονὲν ὀλιγώτερον ἔντονον καὶ ὅταν ὅλαι αἱ ὄρνιθες ἀνέλθουν ἐπὶ τῶν πετεύρων των τὸ φῶς σβήνει. Ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι πρακτικώτερος καὶ οἰκονομικώτερος τοῦ πρώτου.

Ὁ δόκτωρ Kaupp, κατὰ τὰ τελευταῖα πειράματα τᾶ ὁποῖα ἔκαμεν ἐπὶ δύο ὁμάδων ὀρνίθων (ἑκατέρα τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐκ 31 ὀρνίθων Ρὸντ-Ἄϊσλαντ) καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος, εἶχε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα.

Μῆνες.	*Ὀρνιθὼν ἠλεκτροφώτιστος κατὰ τὴν νύκτα.*	*Ὀρνιθὼν σκοτεινὸς κατὰ τὴν νύκτα.*
Νοέμβριος..........	ᾠὰ 253	ᾠὰ 30
Δεκέμβριος............	» 460	» 119
Ἰανουάριος.........	» 527	» 148
Φεβρουάριος........	» 464	» 250
Μάρτιος	» 416	» 450
Ἀπρίλιος...	» 329	» 453
Μάϊος	» 265	» 510
Ἰούνιος......	» 197	» 248
Ἰούλιος...............	» 405	» 147
Αὔγουστος	» 332	» 276
Σεπτέμβριος...	» 413	» 255
Ὀκτώβριος	» 349	» 228
Σύνολον	4.410	3.114

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τῶν ὀρνιθώνων εἶναι συμφέρον νὰ γίνεται ἐκεῖ ὅπου ἡ τιμὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ τῶν τροφῶν τῶν ὀρνίθων εἶναι μικρά.

Γενικοὶ ὑγιεινοὶ κανόνες τοῦ ὀρνιθῶνος. Ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ὀρνίθων ὀλεθρίως ἐπιδροῦν ἡ ὑγρασία, τὰ ρεύματα, ὁ ἀνεπαρκὴς φωτισμὸς καὶ ἀερισμὸς καὶ ἡ ἀκαθαρσία.

Ἡ ὑγρασία καὶ τὰ ρεύματα γίνονται πρόξενοι διαφόρων ἀσθενειῶν τῶν ὀρνίθων, ὁ ἀνεπαρκὴς φωτισμὸς καὶ ὁ ἀερισμὸς παρακωλύει κυρίως τὴν κανονικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ τέλος ἡ ἀκαθαρσία πολλαπλασιάζει τὰ ἐπιβλαβῆ παράσιτα, φορεῖς τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν τῶν ὀρνίθων. Ὁ ὀρνιθὼν καὶ πάντα τὰ παραρτήματα αὐτοῦ πρέπει νὰ διατηρῶνται πάντοτε καθαρά. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ πρὶν ἀκόμη ἐξέλθουν ἐκ τοῦ ὀρνιθῶνος αἱ ὄρνιθες καθαρίζεται ὁ περίβολος καὶ ἂν ἡ ἄμμος μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐστρωμένον τὸ ἔδαφος τύχῃ νὰ εἶναι ὑγρά, ἀντικαθίσταται δι' ἑτέρας ξηρᾶς. Τοὐλάχιστον τρὶς τοῦ ἔτους δέον νὰ ἀνασκάπτεται τὸ ἔδαφος τοῦ περιβόλου καὶ νὰ ἀνανεοῦται τὸ χῶμα εἰς βάθος 30 περίπου ἑκτστμ. Τοὐλάχιστον ἀνὰ δίμηνον πρέπει νὰ ἀσβεστοχρίωνται οἱ ἐσωτερικοὶ καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ ὀρνιθῶνος. Ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος πρέπει νὰ πλύνωνται μὲ φαινικοῦχον ὕδωρ (1 λίτρον φαινικοῦ ὀξέος εἰς 25 λίτρα ὕδατος) αἱ θύραι, τὰ παράθυρα, ὡς καὶ πάντα τὰ σκεύη τοῦ ὀρνιθῶνος. Τὰ ἄχυρα τῶν φωλεῶν πρέπει νὰ ἀλλάσσουν τοὐλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Αἱ ταγίστραι καὶ τὰ ποτιστήρια πρέπει νὰ πλύνωνται καθ' ἡμέραν. Τὸ ὕδωρ τῶν ποτιστηρίων πρέπει νὰ ἀλλάσσεται δὶς τῆς ἡμέρας κατὰ τὸ θέρος καὶ ἅπαξ τῆς ἡμέρας κατὰ τὸν χειμῶνα. Τὰ παράθυρα πρέπει νὰ εἶναι κλειστὰ κατὰ τὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος.

Πολλάκις, παρ' ὅλας τὰς προφυλάξεις ταύτας, προσβάλλονται αἱ ὄρνιθες ὑπὸ διαφόρων παρασιτικῶν ζωυφίων καὶ ἰδίως ὑπὸ φθειρῶν (κοτόψειρες), αἱ ὁποῖαι, πλὴν τοῦ ὅτι καθιστοῦν καχεκτικὰ τὰ πτηνά, πολλάκις εἶναι φορεῖς καὶ διαφόρων ἀσθενειῶν (βλ. λ. *ὀρνιθοτροφία*). Παραλλήλως τότε πρὸς τὴν ἀπολύμανσιν τῶν ὀρνίθων πρέπει νὰ ἀπολυμανθῇ καὶ ὁ ὀρνιθών. Ἡ ἀπολύμανσις τούτων γίνεται διὰ πλύσεως πάντων τῶν σκευῶν διὰ ζέοντος ὕδατος καὶ διὰ ραντισμοῦ τοῦ ἐδάφους διὰ πυρέθρου ἢ φθοριούχου σοδίου, μεθ' ὅ, ἀφοῦ τοποθετηθῇ ἐντὸς αὐτοῦ δοχεῖον περιέχον 1 λίτρον περίπου θείου, εἰς ὃ μεταδίδομεν πῦρ, κλείεται ἑρμητικῶς ὁ ὀρνιθών, παραμένων κλειστὸς καὶ μετὰ τὴν καῦσιν τοῦ θείου ἐπὶ 50 τοὐλάχιστον ὥρας. Μετὰ τὴν πάροδον τούτων ὁ ὀρνιθὼν πρέπει νὰ μείνῃ τελείως ἀνοικτὸς ἐπὶ ἓν εἰκοσιτετράωρον, διότι ἡ ὀσμὴ τοῦ θείου εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ πτηνά.

Σκεύη τοῦ περιβόλου. Εἰς τὸν περίβολον τοποθετοῦνται διάφορα σκεύη. Ταῦτα εἶναι:

Ταγίστραι. Κατασκευάζονται ἐκ πηλοῦ, ἐκ ξύλου, ἐκ ψευδαργύρου (τσίγκου) κτλ. εἰς διάφορα σχήματα. Καταλληλότεραι εἶναι αἱ σκαφοειδεῖς ἐκ ψευδαργύρου ταγίστραι μὲ κιγκλιδωτὸν κινητὸν περίβλημα (σκέπασμα). Διὰ τοὺς κόκκους καταλληλοτέρα ἐπίσης εἶναι ἡ ἐκ ψευδαργύρου ἐπίσης κωνικὴ ταγίστρα. Διὰ τοὺς νεοσσοὺς μεταχειρίζονται μικρὰς σκαφοειδεῖς ταγίστρας μὲ κινητὸν κάλυμμα. Ἐπίσης ὑπάρχουν ταγίστραι εἰδικαὶ διὰ τὰ πίτυρα, τὰ χόρτα, τὰ πλακούντια (μεῖγμα ἀλεύρου μετὰ κρέατος, πηγμένου αἵματος) κτλ.

Ποτιστήρια κλπ. Καὶ αὐτὰ ἔχουν διάφορον σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ διαφόρου ὕλης, πηλοῦ, ὑάλου, ψευδαργύρου, λευκοσιδήρου κτλ. Καταλληλότερα θεωροῦνται τὰ ἐκ ψευδαργύρου κωνικὰ τοιαῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα διατηρεῖται πάντοτε καθαρὸν τὸ ὕδωρ. Ἐπίσης ἐν χρήσει εἶναι καὶ τὸ περιφερικὸν ἐκ ψευδαργύρου ποτιστήριον, διότι καθαρίζεται εὐκόλως. Διὰ τοὺς νεοσσοὺς μεταχειρίζονται ὀρθογώνιον ἐκ ψευδαργύρου ποτιστήριον μὲ διαχωρίσματα, ὅπου κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως τὸ ὕδωρ.

Σκεύη διὰ τὴν ἀναψυχὴν τῶν ὀρνίθων εἶναι τὸ κονιστήριον, κιβώτιον δηλαδὴ πλῆρες ἄμμου, τέφρας καὶ ἀνθέων θείου, χρησιμεῦον διὰ νὰ κυλίωνται ἐντὸς αὐτοῦ αἱ ὄρνιθες, καὶ τὰ ἐνήλατα (στρίποδα), ἐπίσης ἐκ ξύλου κατεσκευασμένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνίοτε ἀρέσκονται νὰ παραμένουν ἀναπαυόμεναι αἱ ὄρνιθες.

Σκεύη τοῦ ὀρνιθῶνος. Ἐκ τῶν κυριωτέρων σκευῶν τοῦ ὀρνιθῶνος εἶναι τὰ κοττάναθρα (καθίστρες), δηλαδὴ τὰ στηρίγματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων κοιτάζονται τὰ πτηνά. Ἕκαστον κοττάναθρον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ πέταυρα, τοὺς δοκοὺς καὶ τὰ στηρίγματα τῶν κοττανάθρων.

Πέταυρα. Ἰδιαιτέρα ὅλως προσοχὴ πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὸ σχῆμα τῶν πετεύρων. Τὰ καταλληλότερα εἶναι τὰ ἀποτελούμενα ἐκ σανίδων λείων πλάτους 7—8 ἑκτμ., οὕτως ὥστε νὰ κάθηνται ἐπ' αὐτῶν αἱ ὄρνιθες μὲ περισσοτέραν ἀνάπαυσιν. Τὰ πέταυρα στηρίζονται εἰς ὕψος 50—60 ἑκστμ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, τοποθετοῦνται συνήθως εἰς παραλλήλους σειράς, οὐδέποτε κλιμακηδὸν (ἐν εἴδει σκάλας) καὶ μεταξύ των ἀφίνεται ἐλευθέρα δίοδος ἐν εἴδει διαδρόμου. Τὰ πέταυρα πρέπει νὰ εἶναι κινητά, ὥστε νὰ ἀπολυμαίνωνται τακτικῶς.

Δοκοί. Αἱ δοκοὶ (καδρόνια πάχους 5 καὶ πλάτους 10 περίπου ἑκτστ.) χρησιμεύουν ὅπως στηρίζωνται ἐπ' αὐτῶν τὰ πέταυρα. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὗται κινηταί, ὅπως εὐκόλως ἀπολυμαίνωνται, προσαρμόζονται δὲ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ὀρνιθῶνος ἢ ἐντὸς ὀπῶν τῶν τοίχων ἢ καὶ στερεοῦνται ἐπ' αὐτῶν διὰ κοχλιῶν.

Στηρίγματα κοττανάθρων. Ταῦτα προσαρμόζονται εἰς τοὺς δύο ἀπέναντι τοίχους τοῦ ὀρνιθῶνος καὶ εἰς ἀπόστασιν 50—60 ἑκστμ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὰ στηρίγματα ταῦτα εἶναι σιδηρᾶ καὶ φέρουν κατακόρυφα σιδηρᾶ στελέχη, τὰ ὁποῖα εἰσχωροῦν εἰς τοὺς κρίκους ἢ ἐντὸς τῶν ὀπῶν τῶν δοκῶν. Ἐπὶ τῶν σιδηρῶν στελεχῶν προσαρμόζονται δύο μικρὰ κοῖλα μετάλλινα δοχεῖα, τὰ ὁποῖα πληροῦνται μὲ ἐντομοκτόνον διάλυσιν ἢ ἔλαιον τοῦ φαγητοῦ. Ἐπ' αὐτῶν στηρίζονται τὰ πέταυρα, οὕτως ὥστε οὐδόλως νὰ ἐγγίζουν ταῦτα ἐπὶ τῶν τοίχων. Καλὸν εἶναι πάντα τὰ ἀνωτέρω σκεύη τοῦ ὀρνιθῶνος νὰ εἶναι ἐλαιοχρωματισμένα.

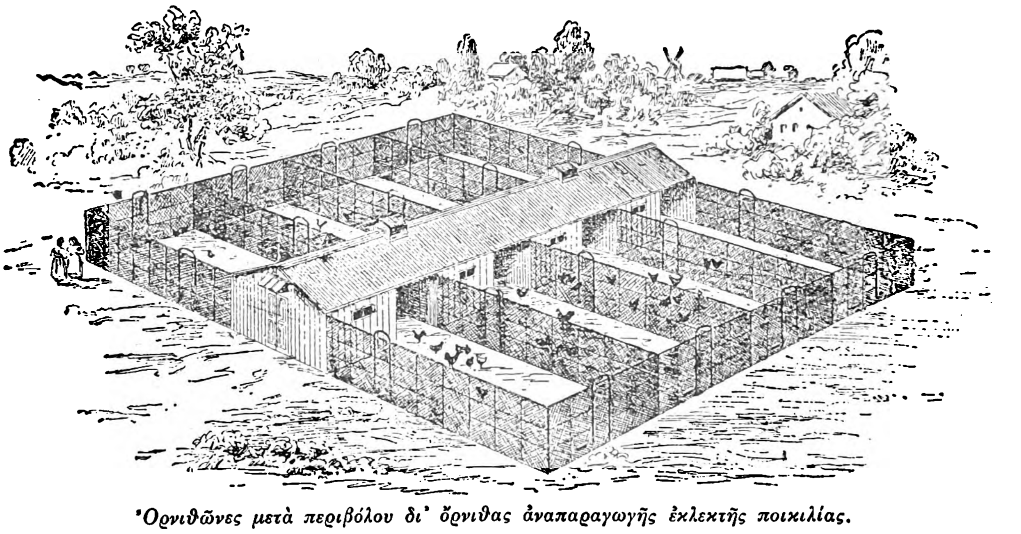

Ὀρνιθῶνες μετὰ περιβόλου δι' ὄρνιθας ἀναπαραγωγῆς ἐκλεκτῆς ποικιλίας.

Φωλεαὶ ᾠοτοκίας. Φωλεῶν ὑπάρχουν πλεῖστοι τύποι. Συνηθέστεραι εἶναι αἱ φωλεαὶ ᾠοτοκίας αἱ ἐκ σανίδων κατεσκευασμέναι ἐν εἴδει κιβωτίων, αἱ ἐκ καλαθίων ἐκ λύγου (λυγαριᾶς) ἢ αἱ ἐκ διαφόρων χόρτων. Στηρίζονται ἀπ' εὐθείας ἢ ἐντὸς εἰδικῶς πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένων ὀπῶν ἐπὶ τῶν τοίχων. Τὸ βάθος τῶν φωλεῶν στρώνεται μὲ λεπτοκομμένα ἄχυρα, ἅτινα πρέπει νὰ ἀλλάσσουν καθ' ἑβδομάδα. Ἐντὸς τῆς φωλεᾶς τοποθετεῖται γύψινον ᾠὸν (φῶλος). Ὁ ἀριθμὸς τῶν φωλεῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐνδιαιτωμένων ἐντὸς τοῦ ὀρνιθῶνος ᾠοτόκων ὀρνίθων. Ὀρνιθοτρόφοι τινὲς μεταχειρίζονται καὶ τὰς αὐτομάτους φωλεάς. Ἅμα ἡ ὄρνις εἰσέλθῃ εἰς τὴν φωλεάν, αὕτη κλείει αὐτομάτως ὄπισθέν της καὶ οὐδεμία ἄλλη ὄρνις δύναται νὰ εἰσέλθῃ. Ὅταν ἡ ὄρνις ἐξέλθῃ τῆς φωλεᾶς, ἡ θύρα ἀνυψοῦται αὐτομάτως καὶ ἀφίνει ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς ἄλλην ὄρνιθα. Διὰ τὰς ὄρνιθας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ τρώγουν τὸ ᾠόν των εὐθὺς ἅμα γεννήσουν τοῦτο, μεταχειρίζονται τὰς λεγομένας φωλεὰς *ἀσφαλείας*. Τὸ βάθος τούτων ἀποτελεῖ κεκλιμένον ἐπίπεδον, ἐφ' οὗ ὀλισθαῖνον τὸ ᾠὸν κρύπτεται εἰς μέρος ἀπρόσιτον διὰ τὴν ὄρνιθα.

Κινητοὶ ὀρνιθῶνες. Εἰς πλεῖστα ὀρνιθοτροφεῖα, τῆς Ἀμερικῆς ἰδίως καὶ εἴς τινα διαμερίσματα τῆς Ἀγγλίας, μεταχειρίζονται τοὺς καλουμένους *κινητοὺς ὀρνιθῶνας*. Οὗτοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ ξύλου καὶ στηρίζονται ἐπὶ δοκῶν προσαρμοζομένων ἐπὶ τεσσάρων τροχῶν. Τούτους χρησιμοποιοῦν ἐφόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρνίθων εἶναι περιωρισμένος. Διὰ τῶν κινητῶν ὀρνιθώνων κατορθώνεται ὅπως αἱ ὄρνιθες μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὥστε διαρκῶς νὰ ἀλλάσσουν περιβάλλον.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὄρνιο (τό)· δημοτ., πᾶν μέγα σαρκοφάγον πτηνόν, ἰδίᾳ ὁ γύψ· || μετφ., εὐήθης, ἠλίθιος, ἀνόητος: «αὐτὸς εἶναι ὄρνιο, τίποτε δὲν καταλαβαίνει».

ὄρνις, *—ιθος* (ὁ καὶ ἡ)· ἀρχ., τὸ πτηνὸν ἐν γένει: «ὄρνιθες σαρκοφάγοι, — ἐντομοφάγοι».

— **ὄρνις**, *—ιθος* (ἡ)· ἀττ. *ὄρνιν*· τὸ θῆλυ τοῦ ἀλέκτορος, ἡ ἀλεκτορίς, κοιν. *κόττα*.

—*[Ζῳολ.]* Ἡ *ὄρνις* (Gallina) εἶναι γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*. Ἡ ὄρνις εἶναι τὸ θῆλυ τοῦ ἀλέκτορος.

Ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ τῆς ὄρνιθος περιλαμβάνει τὸ ράμφος, τὸ στόμα, τὸν πρόλοβον (γοῦσα), τὸν στόμαχον, τὸ ἧπαρ, τὸ πάγκρεας, τὸν σπλῆνα καὶ τὰ ἔντερα. Τὸ ράμφος ἐσωτερικῶς καλύπτεται ὑπὸ πτυχωτῆς μεμβράνης. Ὁ οἰσοφάγος, ὅστις φέρει πλατεῖαν ἀνεύρυνσιν, τὸν πρόλοβον, συγκοινωνεῖ μὲ τὸν στόμαχον, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἰσχυρῶν μυῶν καλυπτομένων ὑπὸ σκληροῦ ὑμένος. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν εἶναι λεπτός, σχετικῶς βραχύς, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ τυφλὸν ἔντερον. Ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ λάρυγγος, τῶν πνευμόνων καὶ τῶν ἀεροφόρων ἀσκῶν. Τὸ κύτος τοῦ θώρακος δὲν χωρίζεται διὰ διαφράγματος ἀπὸ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας. Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ περιλαμβάνει τὴν καρδίαν, τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. Τὸ νευρικὸν σύστημα περιλαμβάνει τὸν ἐγκέφαλον, τὰ νεῦρα καὶ τὰ διάφορα αἰσθητήρια ὄργανα. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν φέρει γύρους. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ οὐχὶ εὐκίνητοι.

Καταγωγή. Ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν τῆς κατοικιδίου ὄρνιθος καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν διαφόρων φυλῶν ἢ ποικιλιῶν βλ. λ. *ἀλέκτωρ*.

Ποικιλία ὀρνίθων. Αἱ πολυάριθμοι ποικιλίαι τῶν ὀρνίθων, ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν, κατατάσσονται εἰς 7 μεγάλας κατηγορίας, τὰς ἑξῆς: *ποικιλίαι βιομηχανικαί, ὑπὸ δοκιμασίαν πρὸς βιομηχανοποίησιν, μιγάδες καὶ πολυτόκοι, πρὸς παραγωγὴν κρέατος καὶ ᾠῶν, μὲ μεικτὰς ἱκανότητας, πρὸς βελτίωσιν ἑτέρων ποικιλιῶν καὶ διακοσμητικαί.*

Ποικιλίαι βιομηχανικαί.—Λεγκὸρν (Race Leghorn). Εἶναι ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ τῶν καλυτέρων ποικιλιῶν τῶν ὀρνίθων. Ἡ ὄρνις αὐτη, ἰταλικῆς καταγωγῆς, παρήχθη παρὰ τὸ Λιβόρνον, ἀλλὰ καταλλήλως διεμορφώθη καὶ ἐβελτιώθη πρὸς ᾠοτοκίαν ὑπὸ ἐμπειροτάτων Ἀμερικανῶν ζῳοτεχνῶν καὶ ἀπέβη διεθνής, οὕτως εἰπεῖν, ποικιλία, ἀπαντῶσα σήμερον εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς. Ἡ λεγκὸρν πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν μετηνέχθη ἐκ τῆς Ἀμερικῆς εἰς Εὐρώπην· διὰ τὸν προσφορώτερον δὲ ἐγκλιματισμόν της καὶ τὴν τελειοτέραν ἐν Εὐρώπῃ βελτίωσίν της ἱδρύθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀκολούθως ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Βελγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ εἰδικοὶ ὀρνιθοζῳοτεχνικοὶ σταθμοί. Ἐπίσης μεγάλως εἶναι διαδεδομένη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Αὐστραλίᾳ, ὅπου οἱ ζῳοτέχναι κατώρθωσαν διὰ καταλλήλων ζῳοτεχνικῶν μεθόδων νὰ παραγάγωσι τελειότερα ὑποκείμενα καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ὑπὸ Ἀμερικανῶν ζῳοτεχνῶν παραχθέντων. Σήμερον ἡ ποικιλία αὐτη διακρίνεται εἰς 9 ὑποποικιλίας, αἵτινες παρέχουσι τὰ αὐτὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα καὶ μόνον κατὰ τὸν χρωματισμὸν διαφέρουσιν ἀλλήλων. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: *λευκή*, ἥτις θεωρεῖται καὶ ὁ ἰδεώδης τύπος τῆς ποικιλίας ταύτης, *χρυσόχρους, μελανή, ἀργυρόχρους, φαιά, ἐπίξανθος, κυανόχρους, πορτοκαλλιόχρους.*

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ἡ λεγκὸρν εἶναι κομψὴ ὄρνις, διακρινομένη κυρίως ἐκ τοῦ ἀνεπτυγμένου λειρίου της, ὅπερ πίπτει πλαγίως πρὸς τὰ κάτω, τῶν μακρῶν κάτωθεν τοῦ ράμφους σαρκωδῶν ἀποφύσεων καὶ τῶν κιτρίνων ποδῶν καὶ τοῦ ράμφους της. Ἡ κεφαλή της εἶναι εὐθυτενής, τὸ βλέμμα της ὑπερήφανον καὶ ζωηρόν, τὸ βάδισμά της ζωηρόν, ἐνεργητικὸν καὶ κομψόν, τὸ ράμφος ἰσχυρόν, μετρίου μήκους καὶ ἐλαφρῶς κυρτόν. Τὸ λειρίον εἶναι ἁπλοῦν, ἐρυθρῶς ζωηρὸν καὶ φέρει ὁμοιομόρφους ὀδοντώσεις. Ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἐρυθρός, εὐκίνητος καὶ ἀπεστρογγυλωμένος. Ὁ λαιμὸς ἐπιμήκης, ἐπιχαρίτως τοξοειδής. Τὸ σῶμα καλῶς διαμεμορφωμένον, τὸ ἀνάστημα κατά τι μεγαλύτερον τοῦ μετρίου, ἀρκετὰ εὐρὺ κατὰ τὴν ὠμοπλάτην καὶ στενούμενον ἐφόσον πλησιάζει πρὸς τὴν οὐράν. Τὸ στῆθος εἶναι ἀπεστρογγυλωμένον καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, ἡ ράχις ἀρκετὰ ἐπιμήκης καὶ αἰσθητῶς κυρτὴ κατὰ τὴν ρίζαν τῆς οὐρᾶς, αἱ πτέρυγες εἶναι ἰσχυραὶ καὶ εὐρεῖαι, οἱ γλουτοὶ λεπτοὶ καὶ εὐδιάκριτοι, οἱ πόδες λεπτοί, ἐπιμήκεις καὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, οἱ δάκτυλοι, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, μακροί, λεπτοί, εὐθεῖς καὶ ἀρκετὰ ἐπ' ἀλλήλων ἀπομεμακρυσμένοι. Τὸ μέσον βάρος τῆς ὄρνιθος εἶναι 1.750 χιλιόγραμμα καὶ τοῦ ὀρνιθίου 1.500.

Ἡ λεγκὸρν γεννᾷ ἀπὸ 170 — 275 ᾠὰ τὸ ἔτος. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ προνομιοῦχα πτηνά, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν καὶ 315 ᾠά. Πάντως ὁ ὀρνιθοτρόφος πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ ὅτι καθαρόαιμος λευκὴ λεγκὸρν ἀποδίδει 200 περίπου ᾠὰ τὸ ἔτος. Τὸ κρέας τῶν **ὀρνιθίων (κοτόπουλλα) δὲν εἶναι τόσον εὔγευστον** καὶ τρυφερόν, ὅπως ἄλλων ποικιλιῶν, π.χ. τοῦ Οὐδάν, τῆς Μπρὲς καὶ τῆς Λὰ-Φλές. Ἡ ποικιλία αὐτη πρέπει κυρίως νὰ διατηρῆται μόνον διὰ τὴν ᾠοτοκίαν της.

Ἐπιλογὴ καὶ διασταύρωσις. Ἡ ἐπιλογὴ καὶ ἡ διατήρησις τῶν ὀρνίθων λεγκὸρν ὡς κύριον σκοπὸν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν παραγωγὴν ᾠοτόκων ὀρνίθων. Προτιμῶνται πάντοτε τὰ τελείως διαμεμορφωμένα πτηνά, τοιαῦτα δὲ θεωροῦνται τὰ ἔχοντα κανονικὸν λειρίον καὶ κίτρινον χρῶμα τῶν ποδῶν καὶ τοῦ ράμφους. Ἐὰν τὰ πτηνὰ διατηροῦνται ἐρασιτεχνικῶς, τότε προτιμᾶται τὸ λίαν ἀνεπτυγμένον λειρίον καὶ αἱ λίαν ἀνεπτυγμέναι σαρκώδεις ἀποφύσεις ὑπὸ τὸν λαιμόν. Διὰ τὴν παραγωγὴν πτηνῶν ἀναπαραγωγῆς, πρέπει ταῦτα νὰ ἐκλέγωνται μεταξὺ τῶν τελείως διαμεμορφωμένων σωματικῶς ὀρνίθων καὶ τῶν εὐρωστοτέρων ἀλεκτόρων. Ἰδιαιτέρα προσπάθεια πρέπει νὰ καταβάλλεται διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κρέατος τῶν ὀρνίθων· τοῦτο δὲ κατορθοῦται δι' ἐκλεκτῆς καὶ ποικίλης τροφῆς. Οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀναμειγνύωνται αἱ λεγκὸρν μὲ ἄλλας ποικιλίας ὀρνίθων. Ἡ διασταύρωσις κοινῆς ὄρνιθος μετὰ ἀλέκτορος λεγκὸρν δίδει πτηνὰ περισσότερον ᾠοτόκα ἀπὸ τὰς κοινὰς ὄρνιθας καὶ περισσότερον σκληραγωγημένα ἀπὸ τὰς λεγκόρν. Ἡ διασταύρωσις ὄρνιθος λεγκὸρν μὲ ἀλέκτορα ὄρπιγκτον δίδει ὄρνιθας παραγούσας περισσότερα ᾠὰ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐπίσης καὶ ἡ διασταύρωσις ὄρνιθος λεγκὸρν μὲ ἀλέκτορα βυαντὸτ δίδει ὡραιότατα πτηνὰ καὶ μεγαλυτέρας ἱκανότητος ὡς πρὸ τὴν ᾠοτοκίαν ὄρνιθας.

Βυαντὸτ (Race Wyandotte). Ἡ ποικιλία αὐτη ἐβελτιώθη ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου καὶ παρήχθη τῷ 1880 ἐκ διασταυρώσεως ἀλέκτορος ἀργυροχρόου τοῦ Ἀμβούργου μετὰ ὄρνιθος Βράμας σκοτεινοῦ χρώματος. Τῷ 1884 ἐξετέθησαν ἀρκεταὶ ὄρνιθες τῆς ποικιλίας ταύτης ἐν τῇ πτηνοτροφικῇ ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου καὶ τῷ 1888 μετηνέχθησαν ἐξ Ἀμερικῆς εἰς τὴν Γαλλίαν πλεῖστα ζεύγη Βυαντότ.

Τὰ πτηνὰ τῆς ποικιλίας ταύτης γενικῶς ἔχουν σῶμα εὔρωστον, πόδας γυμνοὺς πτερῶν, λειρίον κυματοειδὲς (φριζαρισμένο) καὶ οὐρὰν μετρίως ἀνεπτυγμένην. Τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι γνωσταὶ 12 περίπου ὑποποικιλίαι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι καὶ μᾶλλον περιζήτητοι εἶναι αἱ ἑξῆς: *ἀργυρόχρους, λευκή, μελανή, ἐπίξανθος, χρυσόχρους* καὶ *περδικοειδής.*

Ἱκανότητες. Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι ἀρκετὰ σκληραγωγημένη. Ἀντέχει εἰς τοὺς μεγάλους καύσωνας, ἀρκεῖ τὸ μέρος τοῦ περιβόλου τοῦ ὀρνιθῶνος ὅπου ἐνδιαιτᾶται νὰ ἔχῃ ὀλίγην σκιάν. Τὸ κρέας της εἶναι καλῆς ποιότητος ἂν καὶ ἔχει ἐλαφρῶς κίτρινον χρῶμα. Ἡ ὄρνις δὲν παύει τὴν ᾠοτοκίαν της οὔτε κατὰ τὸν χειμῶνα, εἶναι δὲ καὶ καλὴ ἐπῳάστρια. Καταλληλοτέρα ἐποχὴ ἐπῳάσεως εἶναι τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος. Πολλάκις προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ καλουμένου πυρετοῦ τῆς ἐπῳάσεως, ὁπότε πρέπει νὰ ἐξαναγκάζεται νὰ διακόπτῃ τὸν ἐπῳασμόν. Εἰς περιβόλους ὀρνιθώνων ἐκτεταμένους, ὅπου διατηροῦνται πολλαὶ μαζὶ ὄρνιθες καὶ ἀλέκτορες, ἡ γονιμοποίησις δυσκόλως ἐπιτυγχάνει, ἐπειδὴ οἱ ἀλέκτορες ἀσχολοῦνται περισσότερον μὲ τὴν πάλην μεταξύ των παρὰ μὲ τὴν ὀχείαν τῶν ὀρνίθων. Ἡ ὄρνις εἶναι ἤρεμος καὶ ἥμερος καὶ ἀνατρέφει μὲ ἀφοσίωσιν τοὺς νεοσσούς της. Γεννᾷ 200—230 ᾠὰ ἐτησίως.

Ἐπιλογὴ καὶ διασταύρωσις. Οἱ νεαροὶ ἀλέκτορες μόλις ἀρχίσουν νὰ φωνάζουν πρέπει νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τῶν ὀρνιθίων. Μετὰ ταῦτα γίνεται μετὰ προσοχῆς ἡ ἐπιλογὴ τῶν καταλληλοτέρων ὀρνίθων καὶ ἀλεκτόρων πρὸς ἀναπαραγωγήν. Προτιμῶνται πρὸς τοῦτο τὰ πτηνὰ μὲ κομψὸν σῶμα καὶ λεπτὸν σκελετόν. Ὁ ἀλέκτωρ φθάνει εἰς βάρος 3—3,5 κιλῶν καὶ ἡ ὄρνις 2,5—3. Ἡ διασταύρωσις ἀλέκτορος Βράμα-Πούτρα ἢ Κοχιγκίνας μὲ ὄρνιθα βυαντὸτ ἀποδίδει ὡραιότατα μεγαλόσωμα πτηνὰ καὶ σχεδὸν πάντοτε ἐπιτυγχάνει. Ἡ διασταύρωσις ἀλέκτορος λεγκὸρν μετὰ ὄρνιθος βυαντὸτ ἀποδίδει πτηνὰ κατάλληλα κυρίως πρὸς ᾠοτοκίαν καὶ κατανάλωσιν τοῦ κρέατός των.

Ποικιλία ὑπὸ δοκιμασίαν πρὸς βιομηχανοποίησιν. Ροντάϊλαντ (Race Rhode-Island). Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι ἀμερικανική, παραχθεῖσα ἐν τῇ παρὰ τὴν Βοστώνην πολιτείᾳ τῆς Rhode-Island ὑπὸ τῶν ὀρνιθοτρόφων της διὰ τῆς διασταυρώσεως ἰθαγενῶν ὀρνίθων μετ' ἀλεκτόρων διαφόρων ἀσιατικῶν καὶ παραμεσογειακῶν ποικιλιῶν καὶ μετ' ἀγγλικῶν μαχητῶν. Οἱ ζῳοτέχναι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐπειραματίσθησαν διασταυρώσαντες ἐγχωρίας ὄρνιθας μὲ ἀλέκτορας Κοχιγκίνας, μαλαϊκούς, λεγκὸρν καὶ τελευταίως ἐγχωρίας ὄρνιθας μετὰ ἀλέκτορος βυαντότ, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ἡ ἀρτιωτέρα ποικιλία *ροντάϊλαντ ἐρυθρά.* Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι διεσπαρμένη εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ ἐγκλιματίζεται εὐκόλως. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήχθη κατὰ τὸ 1910 ἐκ τῆς Ἀγγλίας. Τὰ πρῶτα ὑποκείμενα ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἐγχωρίας ὄρνιθος μετὰ ἀλέκτορος βυαντὸτ παρήχθησαν κατὰ τὸ 1879. Ἐπίσης ἡ ἐρυθρὰ ροντάϊλαντ εἶναι λίαν διαδεδομένη εἰς ὅλα τὰ Βαλκάνια καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀποδίδει καλὰ ἀποτελέσματα.

Πλύμουθ-Ρὸκ **(Race Plymouth-Rock).** Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι ἀμερικανική, προελθοῦσα κατὰ τὸ 1870 ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων ποικιλιῶν ὀρνίθων μετ' ἀλεκτόρων. Οὕτω παρήχθησαν ὑποκείμενα διὰ διασταυρώσεως ὄρνιθος τῆς Ἰάβας καὶ ἀλέκτορος τῆς Κοχιγκίνας, ὄρνιθος τῆς Ἰάβας μετὰ ἀλέκτορος τῆς Βράμα καὶ τέλος ὄρνιθος τῆς Ἰάβας μετὰ ἀλέκτορος τῆς Μινόρκας. Τὸ πρῶτον μετηνέχθη ἡ ποικιλία αὐτη ἐξ Ἀμερικῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ 1872 καὶ μετὰ τριετίαν εἰσήχθη ἐξ Ἀγγλίας εἰς Γαλλίαν. Σήμερον ἀπαντᾷ σπανιώτερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀφθονεῖ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου καὶ ἐβελτίωσαν τὸν πρωταρχικὸν τύπον.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Εἶναι ὡραιότατον καὶ εὔρωστον πτηνὸν μὲ λειρίον ἁπλοῦν, πόδας κιτρίνους καὶ λείους καὶ οὐρὰν μετρίως ἀνεπτυγμένην. Ὁ ἀλέκτωρ ἔχει μεγαλοπρεπὲς ὕφος καὶ βάδισμα ζωηρόν, κεφαλὴν μετρίου μήκους, πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένην, ράμφος χονδρὸν καὶ κίτρινον, λειρίον ἁπλοῦν, μετρίως ἀνεπτυγμένον, εὐθύ, ἠνωρθωμένον καὶ ὀδοντωτόν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ζωηροὺς καὶ ἐρυθροφαίους, παρειὰς γυμνὰς καὶ ἐρυθρὰς καὶ λαιμὸν βραχύν, χονδρὸν καὶ ὑπὸ πυκνῶν πτερῶν καλυπτόμενον. Τὸ σῶμα εἶναι χονδρόν, τὸ στῆθος καλῶς ἀνεπτυγμένον καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, ἡ ράχις εὐρεῖα, αἱ πτέρυγες μετρίου μεγέθους, ἡ οὐρὰ ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, οἱ πόδες γυμνοὶ πτερῶν, οἱ 4 δάκτυλοι κίτρινοι, τὸ πτέρωμα ποικίλως χρωματισμένον καὶ διάστικτον. Τὸ βάρος τοῦ ἀλέκτορος φθάνει τὰ 5 κιλά. Ἡ ὄρνις, ἐκτὸς τοῦ μικροτέρου μεγέθους καὶ τοῦ σκοτεινοτέρου χρωματισμοῦ της, ὁμοιάζει κατὰ τὰ ἄλλα πρὸς τὸν ἀλέκτορα. Τὸ βάρος της κυμαίνεται μεταξὺ 3,5—4,5 κιλῶν. Τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουν τέσσαρες ὑποποικιλίαι: ἡ *διάστικτος,* ἡ *ἐπίξανθος,* ἡ *λευκὴ* καὶ ἡ *μελανή.*

Ἐπιλογὴ καὶ διασταύρωσις. Ἡ ποικιλία αὐτὴ διασταυροῦται εὐκόλως μετ' ἄλλων ποικιλιῶν, ἀλλὰ καὶ εὐκόλως ἐκφυλίζεται. Ὡραιότερα ὀρνίθια παράγονται διὰ τῆς διασταυρώσεως τῆς αὐτῆς ποικιλίας ἀλέκτορος ἀνοικτοῦ χρώματος μετὰ ὄρνιθος βαθυτέρου χρώματος. Ἡ διασταύρωσις ἀλέκτορος Πλύμουθ-Ρὸκ μὲ κοινὴν ὄρνιθα ἀποδίδει καλὰς ᾠοτόκους ὄρνιθας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χειμῶνος καὶ μὲ ἐκλεκτὸν κρέας.

Σοῦσσεξ (Race Sussex). Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι ἰθαγενὴς τῆς κομιτείας τοῦ Σοῦσσεξ τῆς Ἀγγλίας, ὁπόθεν ἐξηπλώθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλικὴν αὐτοκρατορίαν, ὅπου χαίρει μεγάλης ἐκτιμήσεως. Ἡ ποικιλία αὐτη θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς ἡ καλυτέρα τῆς Ἀγγλίας καὶ εἶναι περιζήτητος εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου· διακρίνεται δὲ εἰς τέσσαρας ὑποποικιλίας, *φαιάν, ἑρμίνειον, διάστικτον* καὶ *ἐρυθράν.* Ἐν Εὐρώπῃ εἶναι διαδεδομένη μᾶλλον ἡ ἑρμίνειος.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Εἶναι πτηνὸν εὔρωστον. Ὁ ἀλέκτωρ ἔχει ὑπερήφανον ὕφος καὶ βάδισμα ἐπίχαρι, κεφαλὴν μετρίως χονδράν, ράμφος βραχύ, ἰσχυρόν, κυρτὸν καὶ λευκόν, λειρίον ἁπλοῦν, μετρίου μεγέθους, εὐθὺ καὶ κανονικῶς ὀδοντωτόν, ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς καὶ ἀπαστράπτοντας, παρειὰς λείας καὶ λαιμὸν μετρίου μήκους μὲ πυκνὸν πτέρωμα. Τὸ σῶμα εὐρὺ καὶ ἐπίμηκες, τὸ στῆθος προέχον καὶ σχεδὸν τετραγωνικόν, ἡ ράχις εὐρεῖα καὶ σχεδὸν ἐπίπεδος, αἱ πτέρυγες συνεσφιγμέναι ἐπὶ τοῦ σώματος, ἡ οὐρὰ μετρίως μεγάλη, οἱ πόδες ἄπτεροι καὶ λευκοί, οἱ 4 δάκτυλοι ἐπιμήκεις καὶ λίαν ἀπέχοντες ἀλλήλων. Τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 3,5 καὶ 4 κιλῶν. Ἡ ὄρνις εἶναι μικροτέρου ἀναστήματος, φέρει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τὸν ἀλέκτορα καὶ ἔχει βάρος 3 περίπου κιλῶν. Ἡ ποικιλία αὐτὴ περιλαμβάνει 4 ὑποποικιλίας, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότεραι εἶναι ἡ *λευκὴ* καὶ ἡ *στικτή.*

Ἐπιλογὴ καὶ διασταύρωσις. Καθαροῦ αἵματος θεωροῦνται τὰ πτηνὰ τῆς στικτῆς ὑποποικιλίας, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ φαιὰ καὶ τὰ μελανὰ στίγματα πρέπει νὰ εἶναι καθαροῦ χρώματος καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν στιλπνότερα, οὐρὰ λευκὴ καὶ μελανὴ καὶ αἱ κύριαι πτέρυγες λευκαί. Ἡ στικτὴ ὄρνις σοῦσσεξ διασταυρουμένη μετὰ ἀλέκτορος Βράμα Πούτρα δίδει ὡραιότατα πτηνά. Διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ Sussex Club καὶ Brown Sussex Club καὶ ἐν Γαλλίᾳ τὸ Sussex Club français.

Ποικιλίαι μιγάδες καὶ πολυτόκοι.—Μπρὲς (Race de Bresse). Ἡ ποικιλία αὐτη εἶναι γαλλικῆς καταγωγῆς καὶ ἐκ τῶν καλυτέρων μετριοσώμων γαλλικῶν ποικιλιῶν. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀρνίθων τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν, εἶναι δὲ διαδεδομένη καὶ ἐκτιμᾶται ὡσαύτως ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Βελγίῳ, Ἀλγερίῳ, Μαρόκῳ, Μαδαγασκάρῃ, Χιλῇ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ὁ ἀλέκτωρ ἔχει ὕφος μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑπερήφανον, βάδισμα ζωηρὸν καὶ ἐπίχαρι, κεφαλὴν λεπτὴν καὶ ἐπιμήκη, ράμφος μετρίου μεγέθους, μελανοκίτρινον εἰς τὴν ὑποποικιλίαν μελανὴν καὶ λευκοϋποκυανοῦν εἰς τὰς ὑποποικιλίας φαιὰν καὶ λευκήν, λειρίον ζωηρῶς ἐρυθρόν, ἁπλοῦν, εὐθύ, ἀρκετὰ ὑψηλὸν καὶ φέρον 5—6 ὀδοντώσεις κανονικὰς **καὶ τελείως διακρινομένας ἀλλήλων, ὀφθαλμοὺς σκοτεινοῦ χρώματος**

Digitized by Google

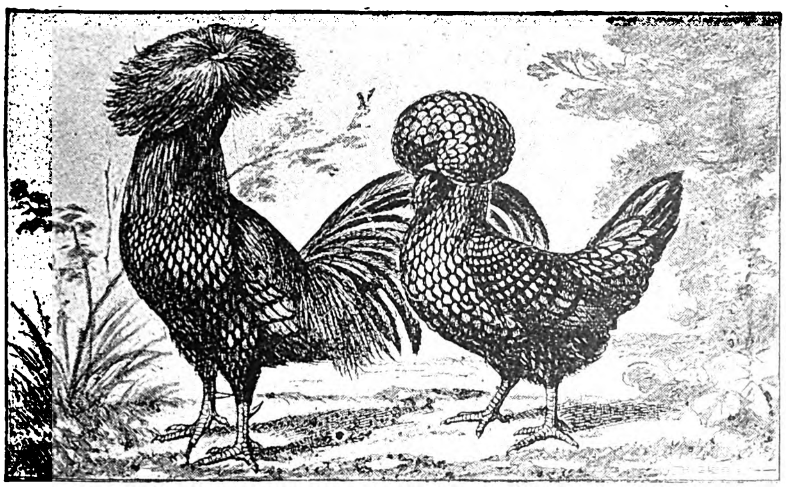

Παδούης ἀργυρόχροοι.

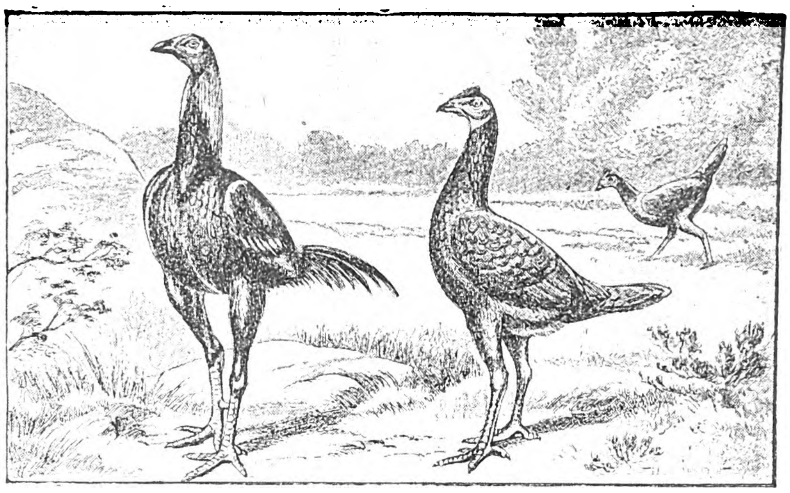

Ἀγγλικοὶ μαχηταί.

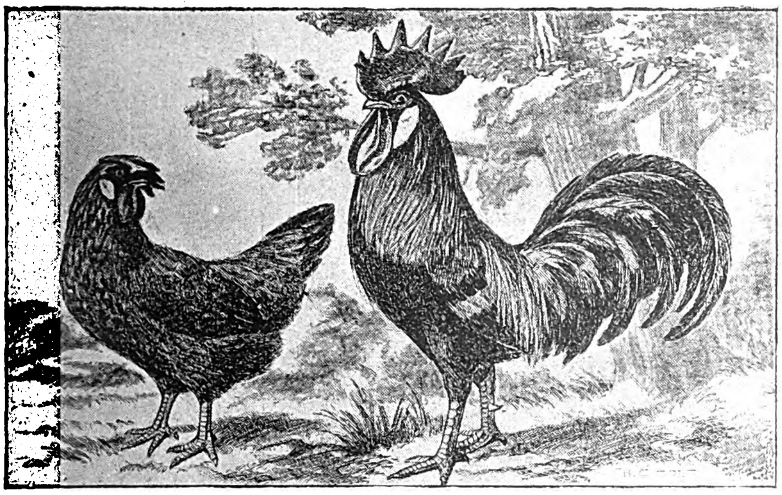

Λεγκὸρν φαιοί.

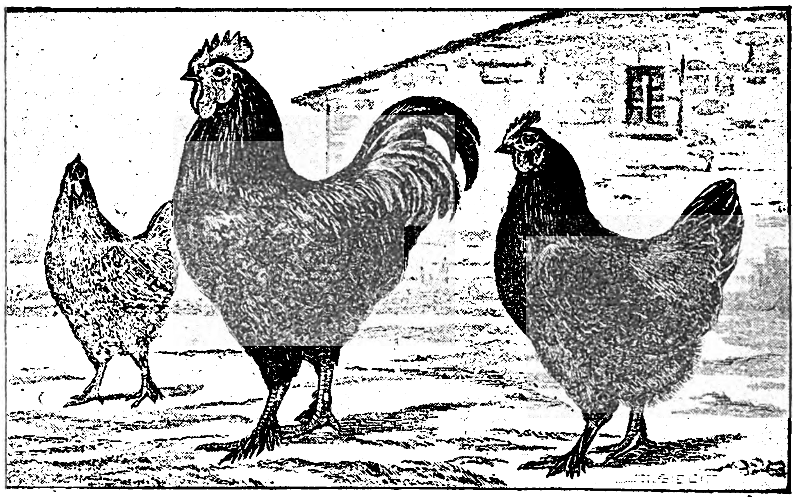

Λάγγσαν.

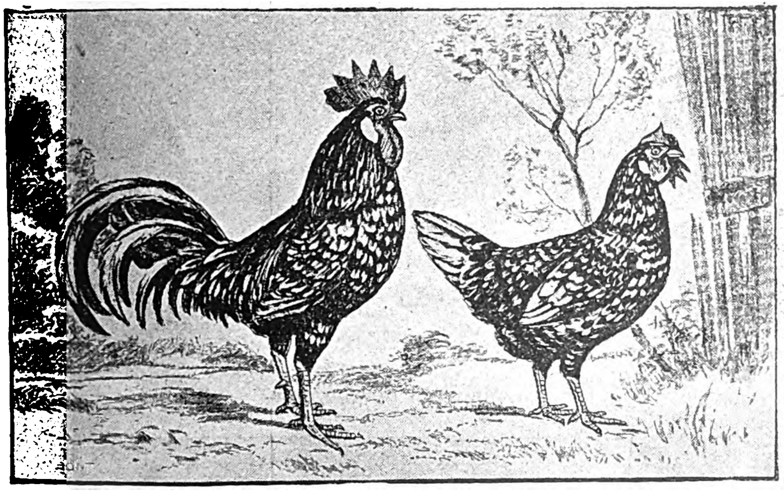

Ἀγκώνης.

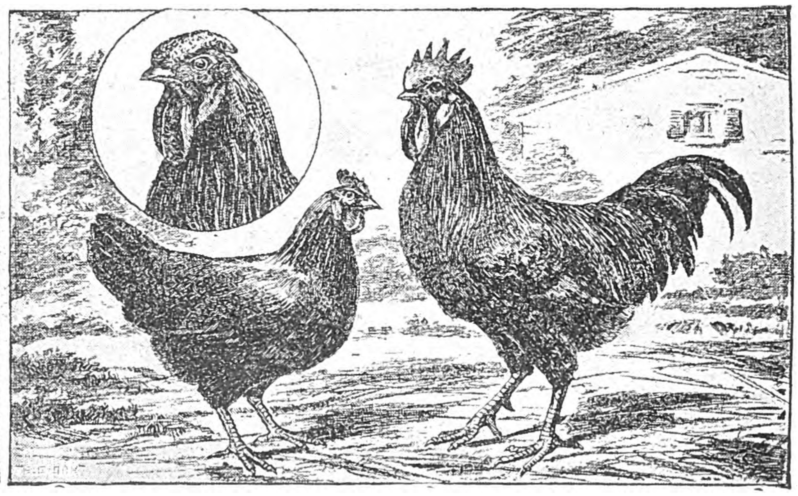

Ροντάϊλαντ (Ἄνω : κεφαλὴ ἀλέκτορος μὲ κυματοειδὲς λειρίον).

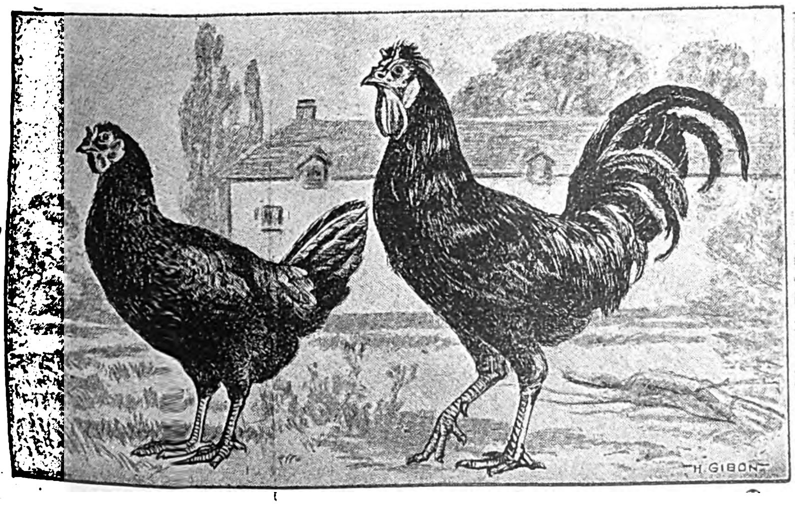

Λὰ - Φλές.

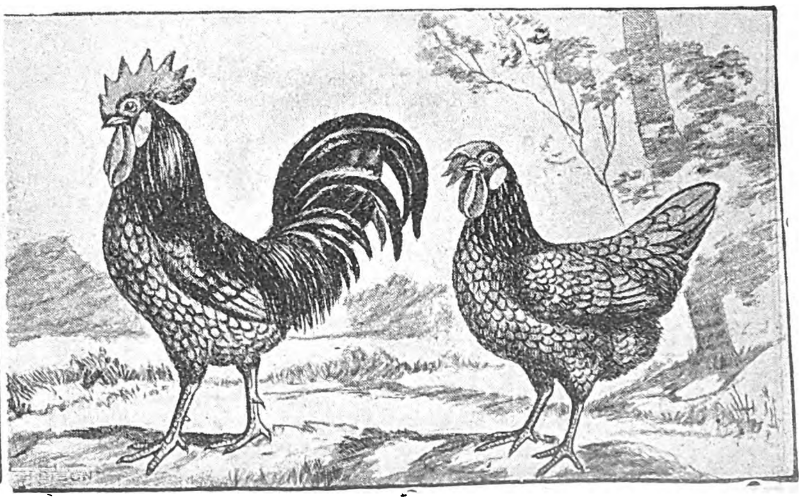

Ἀνδαλουσία.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ἀλλ' ὄχι μελανοὺς καὶ λαιμὸν βραχύν, χονδρὸν καὶ μὲ πολλὰ πτερὰ καλυπτόμενον. Τὸ σῶμα εἶναι κομψὸν καὶ ἀνεπτυγμένον, τὸ στῆθος εὐρύτατον, ἡ ράχις εὐρεῖα καὶ ἐλαφρῶς κυρτὴ πρὸς τὸ κατώτερον αὐτῆς μέρος, αἱ πτέρυγες μετρίου μεγέθους, ἡ οὐρὰ πλατεῖα, οἱ πόδες μετρίου μεγέθους, λεῖοι καὶ κυανοῦ χρώματος καὶ οἱ ὄνυχες μελανοκίτρινοι. Τὸ πτέρωμα τελείως μελανὸν μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις, ἰδίως ἐπὶ τοῦ αὐχένος, καὶ ἡ οὐρὰ μελανοκυανῆ κατὰ τὴν βάσιν της. Τὸ βάρος του κυμαίνεται μεταξὺ 2,5 καὶ 3 κιλῶν. Ἡ ὄρνις ἔχει κομψὸν ἀνάστημα, βάδισμα ζωηρόν, κεφαλὴν καὶ λαιμὸν ἐπιμήκεις καὶ λεπτούς, λειρίον πῖπτον κατὰ τὸ ἕτερον αὐτοῦ μέρος, ἀλλὰ μὴ καλύπτον τὸν ὀφθαλμόν, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ φαιοὶ καὶ πτέρωμα μελανὸν ἀλλ' ὄχι τόσον στιλπνὸν ὅσον τοῦ ἀλέκτορος. Τὸ βάρος της φθάνει τὰ 2,5 κιλά. Τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουν τέσσαρες ὑποποικιλίαι, ἡ *λευκή*, ἡ *φαιά*, ἡ *κυανῆ* καὶ ἡ *μελανή*.

Ἐπιλογὴ καὶ διασταύρωσις. Διὰ τὴν παραγωγὴν ἀρίστων πτηνῶν πρέπει νὰ ἐκλέγωνται τὰ τελείας διαπλάσεως ὑποκείμενα, ἀμιγοῦς τύπου, δηλαδὴ νὰ μὴ προέρχωνται ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων ὑποποικιλιῶν τῆς ἰδίας ποικιλίας. Ἀκατάλληλοι θεωροῦνται αἱ ὄρνιθες αἱ φέρουσαι πτερωτοὺς πόδας καὶ οἱ ἀλέκτορες οἱ ἔχοντες ἀσθενὲς (ἀδύνατο) στῆθος· ἐπίσης τὰ μικρόσωμα ἢ τὰ πολὺ παχέα πτηνά. Προτιμῶνται αἱ ὑποποικιλίαι *λευκὴ* καὶ *μελανή*. Ἐπιτυχὴς διασταύρωσις γίνεται μὲ ἀλέκτορα Λάγγσαν καὶ ὄρνιθα Μπρὲς ἢ ἀλέκτορα Βράμα-Πούτρα ἢ Κοχιγκίνας μὲ ὄρνιθα τῆς ποικιλίας ταύτης.

Γκατιναὶζ (Race Gatinaise). Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων γαλλικῶν ὀρνίθων, λόγῳ τῆς μεγάλης ᾠοτοκίας της καὶ τῆς εὐγεύστου καὶ λεπτοτάτης σαρκός της. Εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ κεντρικῇ Γαλλίᾳ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ ἰδίως εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ Montargis, τοῦ Nemours, τῆς Loire, τοῦ Seine-et-Marne, τοῦ Sait-et-Oise, τοῦ Eure-et-Loire, τοῦ Livre-et-Cher καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ ποικιλία αὕτη ἀφέθη τελείως παρημελημένη καὶ ὑπεβλήθη εἰς πλείστας ἀνομοιογενεῖς διασταυρώσεις. Σήμερον, κατόπιν ἐπιμόχθων ζῳοτεχνικῶν προσπαθειῶν, ἀπέκτησε τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς μορφήν. Ἀπαντᾷ ὑπὸ μίαν καὶ μόνην ποικιλίαν, τὴν *λευκήν*.

Ἀγκώνης (Race d' Ancone). Εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς λεγκὸρν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔχει μεγαλύτερον ἀνάστημα, σῶμα εὐρωστότερον καὶ κρέας περισσότερον τρυφερόν. Θεωρεῖται ἀγγλικῆς καταγωγῆς ὄρνις, δεδομένου ὅτι παρελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μὲ πρωτογενῆ ἐντελῶς χαρακτηριστικὰ καὶ κατόπιν ἐβελτιώθη τόσον, ὥστε ν' ἀποτελῇ σήμερον διακεκριμένην ποικιλίαν, διατηρουμένην κυρίως διὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ᾠά της καὶ τὸ τρυφερὸν κρέας της. Τὰ ᾠά της ἔχουσι βάρος 65—70 γραμμαρίων. Σπανίως ἐπῳάζει.

Ποικιλίαι πρὸς παραγωγὴν κρέατος καὶ ᾠῶν.— Φαβερώλλης (Race de Faverolle). Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι γαλλικῆς καταγωγῆς. Ἀνεφάνη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1885 εἰς τὸ Eure-et-Loire καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως διαφόρων ὀρνίθων ξένων χωρῶν. Κυρίως ἡ ποικιλία αὕτη φέρει τρεῖς συγγενείας αἵματος, τὴν ἀσιατικὴν συγγένειαν αἵματος, ἥτις δίδει τὴν δύναμιν, τὴν συγγένειαν αἵματος τοῦ Οὐδάν, ἥτις ἔδωσε τὸ ἐν εἴδει γενείου περὶ τὸν λαιμὸν πτίλωμα καὶ τὸν 5ον δάκτυλον τοῦ ποδός, καὶ τὴν συγγένειαν αἵματος τῆς Δόρκιγγ, ἥτις ἔδωσε τὸν ἰδιόρρυθμον χρωματισμὸν τοῦ ἀλέκτορος. Σήμερον ἔχει τελείαν ὁμογένειαν χαρακτήρων καὶ διατρέφεται ἐν Γαλλίᾳ, κυρίως εἰς τὰ περίχωρα τῶν Παρισίων, ἐν Ἀγγλίᾳ, Βελγίῳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Διατρέφεται κυρίως διὰ τὸ κρέας της, ὅπερ εἶναι ἄφθονον καὶ νόστιμον. Γεννᾷ 140—150 ᾠὰ ἐτησίως, βάρους 60 γραμμαρίων ἕκαστον.

Μπουρμποναὶζ (Race Bourbonnaise). Εἶναι γαλλικῆς καταγωγῆς καὶ παρήχθη τὸ πρῶτον περὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Λίγηρος ἐκ τῆς διασταυρώσεως ἰθαγενοῦς ὄρνιθος μετ' ἀλέκτορος Βράμα-Πούτρα, ἐβελτιώθη δ' αἰσθητῶς διὰ τῆς νέας διασταυρώσεως τῆς προελθούσης ποικιλίας μὲ ἀλέκτορα Σοῦσσεξ. Διατρέφεται διὰ τὴν κομψότητά της, τὴν ᾠοτοκίαν καὶ τὸν εὔκολον ἐγκλιματισμόν της. Εἶναι διαδεδομένη ἐν Γαλλίᾳ, Μαρόκῳ, Μαδαγασκάρῃ καὶ Βραζιλίᾳ, ἔνθα ἔδωσεν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἄριστα ἀποτελέσματα.

Ποικιλίαι μὲ μεικτὰς ἱκανότητας. Κρεβκὲρ (Race de Crevecoeur). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Νορμανδίας καὶ διακρίνεται διὰ τὸ ὡραῖον μελανὸν χρῶμά της καὶ τὸ θαυμάσιον λοφίον της. Ὑπάρχει καὶ λευκὴ ὑποποικιλία, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι σπανιωτάτη. Τὸ βάρος της κυμαίνεται ἀπὸ 2,5—4 κιλά. Ἡ ὄρνις μόνον κατὰ τὸ ἀνάστημα διαφέρει τοῦ ἀλέκτορος, τὸ λειρίον της εἶναι μικρότερον καὶ τὸ βάρος της 2,5—3 κιλά. Ἐκ τῶν πτηνῶν τούτων διατηροῦνται πρὸς κόσμον τὰ φέροντα μέγα λειρίον καὶ λοφίον, διὰ δὲ τὸ κρέας καὶ τὰ ᾠά των αἱ ὄρνιθες αἱ φέρουσαι μέτριον λειρίον. Διασταυρώνεται ἀλέκτωρ Κρεβκὲρ μὲ ὄρνιθας λάγγσαμ, Βράμα-Πούτρα καὶ Κοχιγκίνας.

Ζελὶν ντὲ Τουραὶν (Race Geline de Touraine). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Γαλλίας, προελθοῦσα ἐκ τῆς διασταυρώσεως ὄρνιθος ἰθαγενοῦς μὲ ἀλέκτορα λάγγσαν. Κυρίως διατηρεῖται διὰ τὸ κρέας της. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μέτριον, ὁ ὀργανισμός της ἰσχυρός, δυσκόλως προσβαλλόμενος ὑπὸ ἀσθενειῶν. Παχύνεται εὐκόλως καὶ ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ἐνδιαιτωμένη. Γενᾷ 100—130 ᾠὰ ἐτησίως, ἕκαστον βάρους 50—60 γραμμαρίων.

Γασκώνης (Race Gascone). Ἰθαγενὴς τῆς Γαλλίας, προελθοῦσα ἐκ διασταυρώσεως ἀλέκτορος πρωταρχικῶς γαλατικῆς ποικιλίας μετὰ κοινῆς ὄρνιθος. Εἶναι πολὺ σκληραγωγημένη, καλὴ ᾠοτόκος καὶ ἐπῳάστρια καὶ παρέχει τρυφερὸν κρέας. Ἡ ὄρνις γεννᾷ 135—175 ᾠὰ τὸ ἔτος, βάρους 50—55 γραμμαρίων ἕκαστον.

Ἀρδεννῶν (Race Ardennaise). Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν Ἀρδεννῶν, τὸ ἄνω Βέλγιον καὶ τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Γερμανίας. Ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας ὑποποικιλίας, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *περδικοειδής, ἀργυρόχρους, χρυσόλαιμος, ἀργυρόλαιμος, μελανὴ* καὶ *λευκή*. Τὸ βάρος τοῦ ἀλέκτορος κυμαίνεται μεταξὺ 2—2 ½ κιλῶν, τῆς ὄρνιθος μεταξὺ 1 ½—2. Ὁ χρωματισμὸς διάφορος ἀναλόγως τῶν ὑποποικιλιῶν.

Ὀρλὼφ (Race Orloff). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ρωσίας, παραχθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπό τινος τῶν προγόνων τοῦ πρίγκιπος Νικολάου Ὀρλώφ. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήχθη τῷ 1905, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν τῷ 1908. Ἔχει ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ σῶμα εὔρωστον. Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανός, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ὑποποικιλίαι μὲ χρῶμα ἐρυθρόν, λευκὸν καὶ ποικίλως στικτόν. Ὁ ἀλέκτωρ φθάνει μέχρι 3,5—4 κιλῶν καὶ ἡ ὄρνις μέχρι 3—3,5. Εἶναι καλὴ ᾠοτόκος καὶ γεννᾷ 150—170 ᾠὰ ἐτησίως.

Ποικιλίαι πρὸς βελτίωσιν ἑτέρων ποικιλιῶν.— Κοχιγκίνας (Race Cochinchinoise). Ἡ ποικιλία αὕτη διακρίνεται ἐκ τῆς ἰδιορρύθμου φυσιογνωμίας της καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ὑπὸ πυκνῶν πτερῶν κεκαλυμμένων ποδῶν της. Εἶναι ἰθαγενὴς τοῦ Τογκίνου (Tonkin) καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ νότια τῆς Κίνας. Κατὰ τὸ 1843 τὰ πρῶτα πτηνὰ τῆς ποικιλίας ταύτης μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ μετὰ τριετίαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ταυτοχρόνως δὲ εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Τοὺς ἀλέκτορας τῆς Κοχιγκίνας χρησιμοποιοῦν σήμερον εἰς διάφορα μέρη πρὸς διασταύρωσιν μὲ ἰθαγενεῖς ὄρνιθας, διότι τὰ παραγόμενα πτηνὰ γίνονται ὑψηλότερα καὶ ἰσχυρότερα. Τὰ πρωταρχικὰ πτηνὰ εἶχον ὑψηλοὺς πόδας καὶ ἀραιῶς πτερωτούς, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ζῳοτέχναι κατώρθωσαν νὰ παραγάγουν πτηνὰ μὲ σῶμα εὐρωστότερον, ἀτρακτοειδὲς καὶ πόδας χαμηλοὺς καὶ πολυπτερωτούς. Γνωστότεραι ὑποποικιλίαι εἶναι ἡ *ἐπίξανθος*, ἡ *περδικοειδής*, ἡ *λευκὴ* καὶ ἡ *μελανή*. Τῆς πρώτης ὑποποικιλίας ὁ ἀλέκτωρ ἔχει κεφαλὴν μικράν, ράμφος ἀρκετὰ ἰσχυρὸν καὶ κιτρινόλευκον, λειρίον ἁπλοῦν, μᾶλλον λεπτὸν καὶ μὲ πολλὰς ὀδοντώσεις, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μικροὺς μὲ κόρην μελανήν, παρειὰς ἐρυθρὰς καὶ λαιμὸν βραχὺν καὶ χονδρόν. Τὸ σῶμά του εἶναι ὀγκῶδες καὶ βαρύ, τὸ στῆθος εὐρύ, ἡ κοιλία τελείως ἀνεπτυγμένη, ἡ ράχις βραχεῖα καὶ εὐρεῖα, αἱ πτέρυγες ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι, ἡ οὐρὰ μικρὰ καὶ ἐκ μαλακῶν ὁριζοντίων πτερῶν ἀποτελουμένη καὶ πόδες κίτρινοι καὶ πολυπτερωτοί. Τὸ βάρος τοῦ ἀλέκτορος φθάνει τὰ 5 κιλά. Ἡ ὄρνις, πλὴν τοῦ μικροτέρου ἀναστήματος, φέρει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τὸν ἀλέκτορα. Ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ διασταύρωσις ἀλέκτορος Κοχιγκίνας μὲ ὄρνιθα Βράμα-Πούτρα, ἢ ἀλέκτορος Βράμα-Πούτρα μὲ ὄρνιθα Κοχιγκίνας ἢ καὶ ἀλέκτορος Κοχιγκίνας μὲ κοινὴν ὄρνιθα.

Ἰνδικὸς μαχητὴς (Race Combattant indien). Ἡ μεγαλοσωμοτέρα καὶ ἰσχυροτέρα ἐξ ὅλων τῶν ποικιλιῶν τῶν ὀρνίθων. Παρ' ὅλας τὰς διασταυρώσεις καὶ βελτιώσεις της διετήρησεν ὅλην τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ πτερώματός της. Κατ' ἀρχὰς παρήχθη εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐκεῖθεν εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ 1860. Τὸ βάρος τοῦ ἀλέκτορος φθάνει τὰ 4 κιλά, τῆς ὄρνιθος τὰ 3. Τὰ πτηνὰ ταῦτα δὲν χρειάζονται ἰδιαιτέρας φροντίδας διὰ τὴν ἀνατροφήν των. Μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν παρουσιάζουν αἱ διασταυρώσεις τοῦ ἰνδικοῦ μαχητοῦ ἀλέκτορος μετὰ ὀρνίθων τοῦ Οὐδάν, τοῦ Δόρκιγγ, τῆς Λὰ-Φλές, τῆς Μὰν καὶ τῆς Κρεβκέρ.

Ποικιλίαι διακοσμητικαί. — Ναγασάκι (Race de Nangasaki). Ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας, μία τῶν ἰδιορρυθμοτέρων ἐκ τῶν νάνων ποικιλιῶν. Εἶναι πτηνὰ εἰρηνικά, μὲ σῶμα κομψὸν καὶ εὐαίσθητα. Ἡ ὄρνις εἶναι καλὴ ᾠοτόκος καὶ θαυμασία ἐπῳάστρια, δεικνύει δὲ μεγάλην στοργὴν διὰ τοὺς νεοσσούς της. Τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουν τρεῖς ὑποποικιλίαι, ἡ *λευκή*, ἡ *φαιὰ* καὶ ἡ *μελανή*.

Μπαντὰμ (Race de Bantams). Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων διακοσμητικῶν ποικιλιῶν. Εἶναι πτηνὰ ζωηρά, μὲ σῶμα ἐλαφρόν, εὐκίνητον καὶ κομψόν. Ὁ ἀλέκτωρ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος διακρίνεται τῆς ὄρνιθος. Τῆς ποικιλίας ταύτης ὑπάρχουν δύο ὑποποικιλίαι, ἡ *ἀργυρόχρους* καὶ ἡ *χρυσόχρους*.

Ὑοκοχάμας (Race de Yokohama). Ἡ ὄρνις τῆς ποικιλίας ταύτης κατάγεται ἐκ τῆς Ἰαπωνίας καὶ διακρίνεται διὰ τὸ κομψότατον σῶμά της καὶ τὰ ὡραιότατα πτερά της, διὰ τοῦτο δὲ διατηρεῖται πρὸς κόσμον εἰς πλείστους ζῳολογικοὺς κήπους καὶ εἰς ὀρνιθῶνας ἐρασιτεχνῶν ὀρνιθοτρόφων. Εἶναι λεπτότατα πτηνὰ καὶ δυσκόλως διατρέφονται εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου πρὸ πολλῶν ἐτῶν μετεφέρθησαν ἐξ Ἰαπωνίας. Ἡ ὄρνις ἀρέσκεται νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς ἐκτεταμένον περίφρακτον χῶρον, ὅπου ἀφθονοῦν τὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαιοτάτη τροφὴ δι' αὐτήν. Ἐὰν εἰς τὸ μέρος ὅπου φυλάσσεται ἡ ὄρνις δὲν ὑπάρχουν ἔντομα, τότε δίδεται εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς λοιπῆς τροφῆς καὶ κρεατάλευρον ἀναμεμιγμένον μὲ φωσφατοῦχον ἄσβεστον, διότι οὕτω προστατεύεται κατόπιν τὸ πτηνὸν ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὴν ὑγρασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Diffloth*, Les méthodes modernes en aviculture (Paris 1925). — *Ch. Voitellier*, Aviculture (Paris 1925). — *Ch. Voitellier*, Les races des poules (Paris 1925). — *G. Arnould*, La basse-cour (Paris 1927). — *Chenevard*, Alimentation rationelle des volailles (Paris 1918). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Maladies des volailles (Paris 1915). — *Rodillon*, Guide pratique de la Basse-cour moderne (Paris 1914). — *A. Ducloux*, La Basse-cour (Paris 1923). — *Ch. Cornevin*, Les oiseaux de basse-cour (Paris 1920). — *G. Moussu*, Les principales maladies des habitans de la basse-cour et leur traitement (Paris 1927). — *L. Brechemin*, La basse-cour productive, monographie de toutes les races de poules domestiques et d'agrément (Paris 1922). — *L. Brechemin*, Les poules, élevage lucratif (Paris 1918). — *Ch. Cornevin*, Traité de Zootechnie spéciale (Paris 1920). — *R. Saint-Loup*, Les oiseaux de Basse-cour (Paris 1912).—*Rouillé*, Monographie des races de poules (Paris 1900). — *Philippe*, L'Élevage des animaux de Basse-cour (Paris 1906). — *Salmon*, Coqs, poules, gallinacées (Paris, 1911). — *Π. Γ. Γενναδίου*, Πτηνοτροφία (Ἀθῆναι 1915). — *Δ. Ζαλούχου*, Ὀρνιθοκομικὴ (Ἀθῆναι 1908). — *G. Legendre*, Les animaux de la Basse-cour (Paris 1922).—*Γ. Παρίση*, Πρακτικὴ ὀρνιθοτροφία (Ἀθῆναι 1905).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὀρνὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἰσθμὸς συνδέων τὴν νησίζουσαν χερσονησῖδα Διακόφτη (ἀρχ. Ἀπολλώνιον), ἀποτελοῦσαν τὴν ΝΔ. ἐσχατιὰν τῆς Μυκόνου (πλάτ. 37°25'25'' Β., μῆκ. 25°20'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos) πρὸς τὴν κυρίως νῆσον. Ὀνομαζόμενος καὶ *Διαπόρι*, ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα «ἡ ἰσθμὸς ἡ ἐμ Μυκώνῳ», ὡς ἐξ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν προέκυψε. Σχηματίζεται δὲ νοτίως τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ὡραῖος ὅρμος, *Ὀρνὸς* ὡσαύτως ὀνομαζόμενος, ἀμφίπτυγος δὲ πρὸς τὸν βορείως τοῦ ἰσθμοῦ *Κόρφον*, μεθ' οὗ ὠνομάζοντο συλλήβδην *Ὁλκοι*. Σ. Ε. Λ.

Ὀρνστάϊν (Ornstein), ***Βερνάρδος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1808 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1895. Τῷ 1833 κατῆλθε μετὰ τοῦ Ὄθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ ἀκραιφνοῦς φιλελληνισμοῦ καὶ ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ, προαχθεὶς διαδοχικῶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιάτρου. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν (1866), ἐπίατρος ὤν, μετέβη εἰς Κρήτην, ἔνθα κατήρτισε καὶ διηύθυνε πρόσκαιρον νοσοκομεῖον. Τῷ 1881 ἐτάχθη διευθυντὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλίας. Ἐδημοσίευσεν εἰς γερμανικὰ περιοδικὰ συγγράμματα πολλὰς ἰατρικὰς πραγματείας. Ι. Π.

Ὄρντ (Ord) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Αὐστραλίας. Σχηματίζεται ἐκ δύο μικρῶν ρευμάτων, ἅτινα πηγάζουν ἐκ τοῦ ὄρους Τέμπερλυ ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπουλάρα καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον Καϊμπριτζ μετὰ ροῦν 600 χλμ. Κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Νίκολσον, ὁ Νέγκρι, ὁ Μπέμ, ὁ Ματίλντα, ὁ Στόουνουκλ, ὁ Παντοῦ, ὁ Μπόου καὶ ὁ Ντένχαμ. Κατὰ τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ ὀνομάζεται γενικῶς *Ἐλοϊρ*. Μ. Δ. Β.

Ὀρντενερ (Ordener), ***Μιχαήλ***. Γάλλος στρατηγὸς (1755—1811). Τῷ 1806 ἐγένετο γερουσιαστὴς καὶ τῷ 1808 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος. Θ. Κ.

Ὀρντεριx (Orderic), ***Βιτάλ***. Γάλλος ἱστορικὸς (1075—1142). Μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν ντ' Οὖς, ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας. Εἰς τὰ ἑπτὰ τελευταῖα βιβλία τῆς παρ' αὐτοῦ γραφείσης «Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» περιέχονται πολύτιμοι πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας. Θ. Κ.

ὄρντινο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ἐντολὴν τοῦ πλοιοκτήτου διαβιβαζομένην διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ἢ διὰ σημαφόρου πρὸς τὸ πλοῖόν του, ἀφορῶσαν εἰς ἀλλαγὴν προορισμοῦ τοῦ ἔνδον φορτίου, λόγῳ πωλήσεώς του (marchandise flottante) κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πλοῦ. Σ. Ε. Λ.

Ὀρντονὲθ (Ordoñez), ***Βαρθολομαῖος***. Διάσημος Ἱσπανὸς γλύπτης τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐγεννήθη ἐν Μποῦργκος κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὑπῆρξε δ' εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἀναγεννωμένης ἰταλικῆς τέχνης ἐν Ἱσπανίᾳ, καὶ κατέλιπε σειρὰν ἐπιτυμβίων μνημείων. Εἰς αὐτὰ περιελήφθησαν ἐσφαλμένως εἰς τὸ παρελθὸν καί τινα μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν (π.χ. οἱ τάφοι τῶν καθολικῶν βασιλέων τῆς Γρανάδας, ὀφειλόμενοι εἰς τὸν Micel Alejandro). Τὰ πρῶτα γνωστὰ ἔργα τοῦ

Digitized by Google

Ὀρντονὲθ εὑρίσκονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Κόκας, εἶναι δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα κενοτάφια τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Φονσέκα. Βραδύτερον ὁ Ὀρντονὲθ ἐξετέλεσε τὸ μαυσωλεῖον Φιλίππου του Ὡραίου καὶ Ἰωάννας τῆς Παράφρονος, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῷ βασιλικῷ παρεκκλησίῳ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Γρανάδας, πλησίον τοῦ μαυσωλείου τῶν καθολικῶν βασιλέων, θαυμάζεται δὲ διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως, τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐξεργασίας καὶ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεως. Τὸ ἀριστουργηματικώτερον ὅμως δημιούργημα τοῦ Ὀρντονὲθ εἶναι ἡ σαρκοφάγος τοῦ καρδιναλίου Ximenes, ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἰούστου καὶ Πάστορος τῆς Ἀλκάλας ντὲ Ἑνάρες. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, μὴ δυνηθεὶς νὰ συμπληρώσῃ λόγῳ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισυμβάντος (1520) θανάτου του, ἀπετελείωσαν οἱ μαθηταί του Δομένικος Γκάβε καὶ Κριστόφορο. Τὸ μαυσωλεῖον διακοσμεῖται κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτοῦ διὰ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἁγίων Αὐγουστίνου, Ἀμβροσίου, Ἱερωνύμου καὶ Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης, ἅτινα θεωροῦνται ἀνυπερβλήτου τελειότητος ἔργα. Ὁ Ὀρντονὲθ ἐδέσποσεν ἐπὶ τῆς ἱσπανικῆς τέχνης τῶν χρόνων του καὶ δικαίως ἐθαυμάσθη διὰ τὴν ἰσχύν, τὴν ἐκφραστικότητα, τὸ ἁρμονικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν σπανίαν τεχνικὴν ὡριμότητα τοῦ ταλάντου του.

Ι. Μ. Π.

Ὀρντόνιο (Ordoño). Ὄνομα πολλῶν βασιλέων τῆς Ἀστουρίας καὶ τῆς Λεώνης ἐν Ἱσπανίᾳ, οἱ σπουδαιότεροι τῶν ὁποίων εἶναι:

—1) **Ὁ *Α΄*,** βασιλεὺς τῆς Ἀστουρίας, ἀποθανὼν τῷ 866. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ραμίρου Α΄, ὃν διεδέχθη τῷ 850. Τὸ σημαντικώτερον γεγονὸς τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἡ κατατρόπωσις τοῦ Ἄραβος βασιλέως Μουζᾶ Β΄ τῆς Σαραγόσης κατὰ τὴν μάχην τῆς Ριόχα. Τῷ 862 ὁ ἐμίρης τῆς Κόρδοβας ἐκήρυξε τὸν ἱερὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλε κατὰ τοῦ Ὀρντόνιο τὸν υἱόν του Ἀλμοντίρ, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ τὸν νικήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ μεταξὺ ἄλλων τὰς πόλεις Σαλαμάνκα καὶ Κόρια. Βραδύτερον ὅμως ὁ Ὀρντόνιο ἀνέκτησε τὰ ἀπολεσθέντα ἐδάφη καὶ ἀπέκρουσε τοὺς Μουσουλμάνους. Ἐσωτερικῶς ὁ Ὀρντόνιο Α΄ ἀναδιωργάνωσε τὸ βασίλειόν του, κατήρτισε νέους νόμους καὶ ἀνύψωσε τὸ γόητρον τῆς θρησκείας. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀλφόνσος Γ΄.

—2) Ὁ *Β΄*, βασιλεὺς τῆς Ἀστουρίας καὶ Λεώνης. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Γ΄ καὶ ἀπέθανε τῷ 924. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῆς μητρός του κατὰ τοῦ πατρός του, καὶ ὅταν ὁ Ἀλφόνσος Γ΄ παρῃτήθη ὑπὲρ τῶν τριῶν υἱῶν του, τῷ 909, ὁ Ὀρντόνιο Β΄ ἔλαβε κατὰ τὴν διανομὴν τὴν Γαλικίαν καὶ τὸ μὴ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Μαυριτανῶν τμῆμα τῆς Λουσιτανίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγαλυτέρου του ἀδελφοῦ Γκαρθία, βασιλέως τῶν Ἀστουριῶν, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐξέλεξαν τὸν Ὀρντόνιο Δ΄ ὡς διάδοχον αὐτοῦ τῷ 914. Ὁ Ὀρντόνιο Β΄ μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἀπὸ Ὀβιέντο εἰς τὴν Λεώνην, γενόμενος οὕτως ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Λεώνης, τὸν τίτλον τοῦ ὁποίου ἔφερον κατόπιν πάντες οἱ διάδοχοί του. Ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Μουσουλμάνους, ἰδίως τῷ 918 κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ντὲ Γκορμάθ, καθ' ἣν λέγεται ὅτι τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν εἶχον σχηματίσει σειρὰς λόφων, καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν θυρῶν τοῦ Μέριντα. Τῷ 921 ὅμως ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Ἀμπντερραχμὰν Γ΄, παρὰ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας. Ὁ Ὀρντόνιο Β΄ ἐξωραΐσε τὴν Λεώνην διὰ πολλῶν μεγαλοπρεπῶν κτηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μητρόπολις, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἐτάφη.

—3) Ὁ *Γ΄*, βασιλεὺς τῆς Λεώνης, τῆς Ἀστουρίας καὶ τῆς Γαλικίας, ἀποθανὼν τῷ 955. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ραμίρου Β΄ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ διαφόρων ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ διάφοροι κόμιτες. Κατόπιν ἐπεχείρησε διαφόρους ἐκστρατείας κατὰ τῶν Μαυριτανῶν, τοὺς ὁποίους κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Καστίλλης καὶ τοῦ Μπούργκος καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Λισσαβῶνος, τὴν ὁποίαν καὶ ἐλεηλάτησεν. Ἀπέθανεν ἐνῷ παρεσκεύαζε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Μαυριτανῶν.

—4) **Ὁ *Δ΄*,** βασιλεὺς τῆς Λεώνης, τῆς Ἀστουρίας καὶ τῆς Γαλικίας, ὁ ἐπιλεγόμενος *Κακὸς* καὶ *Παρείσακτος*, ἀποθανὼν τῷ 960. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Δ΄ τοῦ Μοναχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρντόνιο Γ΄ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν σημαινόντων αὐλικῶν, διακρινόμενος διὰ τὸν ραδιοῦργον χαρακτῆρά του. Συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Φερδινάνδου Γκονθάλεθ, ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Οὐρράκα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Ὀρντόνιο Γ΄. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ὠργάνωσε μετὰ τοῦ Φερδινάνδου Γκονθάλεθ ἐπαναστατικὸν κίνημα κατὰ τοῦ ἀνακηρυχθέντος βασιλέως υἱοῦ τοῦ Ὀρντόνιο Γ΄ Σάντσου τοῦ Χονδροῦ, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ναβάρραν. Κατόπιν τούτου οἱ ἐπαναστάται κατέλαβον τὴν Λεώνην καὶ ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν Ὀρντόνιο Δ΄, ὁ ὁποῖος διέπραξε παντὸς εἴδους σκληρότητας καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ὀπαδῶν του. Μετὰ τρία ἔτη ὁ Σάντσο, τῇ βοηθείᾳ τῶν Μαυριτανῶν, μετὰ τῶν ὁποίων συνῆψε συμμαχίαν, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Λεώνην καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ὀρντόνιο Δ΄, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀφανής.

Μ. Δ. Β.

Ὀρντοννὼ (Ordonneau), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς (1854—1916). Ἔγραψε κωμειδύλλια, δράματα καὶ λιμπρέττα ὀπερεττῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐσημείωσαν πολλὴν ἐπιτυχίαν μεταφρασθέντα καὶ παιχθέντα εἰς πολλὰς χώρας, τινὰ δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως τά: «Μιμὴ Πενσὸν» (1882), «Ὁ θεῖός μου» (1885), «Ντουρὰν καὶ Ντουρὰν» (1887), «Ὁ θεῖος Σελεστῖνος» (1891), «Ἡ τρίχρωμος κονκάρδα» (1892), «Ἡ δεσποινὶς γυναῖκά μου» (1893), «Ἐξάδελφος ἐξαδέλφη» (1893), «Ἡ Πουπὲ» (1896), «Ὁ καλὸς ποιμὴν» (1901), «Οἱ σαλτιμπάγκοι» (1899), «Τὸ ταξίδι τῶν νεονύμφων» (1899), «Ἡ κυρία τοῦ 23», «Μία σκανδαλώδης ὑπόθεσις» (1904) κλπ. Ὑπῆρξε θεατρικὸς κριτικὸς ἐπὶ εἰκοσαετίαν εἰς τὴν «Ματὲν» καὶ τὴν «Λὶμπρ Παρόλ».

Θ. Κ.

Ὄρντος (Ordos) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη ἔρημος ἔκτασις τῆς Κίνας, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μογγολίᾳ. Κεῖται πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Χουάνγκ-Χὸ (Κιτρίνου ποταμοῦ) καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ὀρέων Ἀλὰ-Σὰν καὶ Κὰν-Σοῦ πρὸς Δ. καὶ ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας Σὰν-Σὶ πρὸς Α. καὶ τῆς Σὲν-Σὶ πρὸς ΝΑ., ἐντὸς τῶν 37°30΄ καὶ 41°15΄ Β. πλάτους καὶ 106° 10΄ καὶ 111° 20΄ Α. μήκους. Ἔχει ἐπιφάνειαν 100.000 τ. χλμ. περίπου καὶ ἀποτελεῖ ὀροπέδιον μέσου ὕψους 1.000 μ. περίπου, χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ἐρήμου Γκόμπι πρὸς Β. ὑπὸ τῶν ὀρέων Ἴν-Σὰν καὶ συνιστάμενον ἀπὸ ἀμμῶδες ἔδαφος, σχηματίζον ἀλλεπαλλήλους θῖνας ὕψους 12—30 μ. Ἔχει πολλὰς λίμνας, τὸ δὲ κλῖμα αὐτῆς διακρίνεται διὰ τὴν ξηρότητά του καὶ διὰ τὰς ἀποτόμους, ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας, ἥτις παρουσιάζει πολλάκις διαφορὰς ὑπερβαινούσας τοὺς 30°. Ἡ χλωρὶς ἐν αὐτῇ εἶναι πτωχοτάτη, τὸ δὲ ἔδαφος ἀκατάλληλον διὰ καλλιέργειαν, περιέχον μόνον κοιτάσματά τινα γαιανθράκων.

Μ. Δ. Β.

ὀρντοῦ (τό), καὶ ***ὀρδοῦ***· ἰδιωμ. Κρήτ., τάγμα ἢ σύνταγμα στρατοῦ, στρατὸς (λ. τουρκ.).

Ὀρντοῦ *[Γεωγρ.]*. Τὰ ἀρχαῖα *Κοτύωρα*. Παράλιος πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ Πόντῳ, ἕδρα ὁμωνύμου νομοῦ. Ἡ νεωτέρα πόλις ἐκτίσθη πρὸ ἑκατὸν τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Μπὸζ-τεπέ. Ἔλαβε τὸ ὄνομα Ὀρντοῦ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέστησαν ἐκεῖ στρατόπεδον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατακτήσεως. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 180 χμ. Δ. τῆς Τραπεζοῦντος καὶ 50 χμ. Δ. τῆς Κερασοῦντος ἐντὸς κόλπου. Ἦτο ἄλλοτε σπουδαῖον κέντρον ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Κάτ. 8 209 (1927), ἔναντι 6.000 περίπου πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἐξ ὧν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἦσαν Ἕλληνες, ἐγκατεστημένοι εἰς τρεῖς συνοικίας μὲ 3 ναοὺς (προσφυγόντες τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα), οἱ δὲ λοιποὶ Ἀρμένιοι (2.000 περίπου) καὶ Μουσουλμᾶνοι. Ὁλόκληρος ὁ νομὸς *Ὀρντοῦ* ἔχει (1927) 201.302 κατ., περιλαμβάνων τὰς ὑποδιοικήσεις Ὀρντοῦ (κάτ. 113.004), Φάτσα καὶ Οὔνια ἢ Οἰνόης καὶ ἔχει ἐπιφάνειαν 5.026 τετρ. χμ. (βλ. καὶ λ. *Κοτύωρα*).

Ν. Μ.

Ὀρνυτίων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Σισύφου, πατὴρ τοῦ Φώκου καὶ τοῦ Γλαύκου (*Παυσ*. II, 4, 3).

Α. Θ. Σ.

Ὄρνυτος *[Μυθολ.]*. Ἡγεμὼν τῆς ἐν Ἀργολίδι πόλεως Τευθίδος, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ *Τεύθις* ἐπωνομάζετο. Φιλονικήσας ἐν Αὐλίδι πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Τότε, ὡς λέγεται, ἐμφανισθεῖσα ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μέλανος, υἱοῦ τοῦ Ὦπος, προσεπάθησε νὰ μεταπείσῃ αὐτὸν ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Οὗτος ὅμως ὀργισθεὶς ἐτραυμάτισε τὸν Μέλανα διὰ δόρατος εἰς τὸν μηρὸν καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ στρατοῦ του οἴκαδε, ὅπου, ὅταν εἶδε τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς φέρον τραῦμα εἰς τὸν μηρόν, τότε μόνον ἀντελήφθη τὸ ἁμάρτημά του. Ἕνεκα τούτου ἀφορία κατέλαβε τὴν χώραν του καὶ «φθινώδης νόσος» κατεμάστιζε τοὺς κατοίκους. Ἐρωτηθὲν τότε τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης συνεβούλευσεν ὅτι τότε θὰ παρέλθωσι τὰ δεινά των, ὅταν κατασκευάσωσιν ἄγαλμα τῆς θεᾶς φέρον τραῦμα εἰς τὸν μηρόν. Πράγματι ἐξετελέσθη ἡ ἐντολὴ τοῦ μαντείου, ὁ δὲ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι εἶδε περὶ τὸ 170 μ. Χ. εἰς Τεῦθιν τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς «τελαμῶνι πορφυρῷ τὸν μηρὸν καταιλημμένον» (VIII, 28, 4—6).

Α. Θ. Σ.

ὀρο—· θέμα τῆς λέξεως *ὅρος —ου* ὡς πρώτου συνθετικοῦ: *ὁροθεσία, ὁρόσημον*.

ὀρο—· θέμα τῆς λέξεως *ὄρος —ους* ὡς πρώτου συνθετικοῦ, προελθὸν ἐκ τοῦ *ὀρ—* καὶ τοῦ συνδετικοῦ φωνήεντος *ο*: *ὀρογνωσία, ὀρογραφία, ὀροπέδιον, ὀροσειρὰ* κτλ.

—ὀρο— ἢ ***ὀρρο—***· θέμα τῆς λέξεως *ὀρὸς* ἢ *ὀρρὸς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ: *ὀρόγαλα, ὀρογόνος, ὀροθεραπεία* κλπ.

Ὀρὸ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ μεταξὺ Πάρου καὶ Ἀντιπάρου (πλάτ. 37°02΄ Β., μῆκ. 25°06΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), πολύτιμον γνώρισμα διὰ τὸν διάπλουν τοῦ πόρου τῶν Δεκατεσσάρων ποδῶν.

Σ. Ε. Λ.

Ὄρο, *Μόντε ντ'*—(Monte d'Oro) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Γαλλίας ἐν τῇ νήσῳ Κορσικῇ. Ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος τῆς νήσου, κείμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων Ροτόντο καὶ Ρενόρο, ἀπὸ τὰ ὁποῖα χωρίζεται διὰ τῶν κοιλάδων Ὀρέτσια καὶ Βιτζαβόνα. Ἔχει ὕψος 2.391 μ. καὶ εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῆς φυτείας. Τὰ ἐκ τῶν κλιτύων αὐτοῦ ῥέοντα ὕδατα σχηματίζουν εἰς πλεῖστα σημεῖα ὡραίους καὶ γραφικοὺς καταρράκτας.

Μ. Δ. Β.

ὀροαιματώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό), ἢ ***ὀροαιματηρός***, *—ά, —όν*. Ὁ συγκείμενος ἐξ ὀρώδους ὑγροῦ, περιέχοντος καὶ αἱμοσφαίρια: «ἀπόχρεμψις ὀροαιματηρά», «ἐξίδρωμα ὀροαιματῶδες».

Σ. Γ. Σ.

— ὀροαιματώδης *ὗβος*. Ὄγκος σχηματιζόμενος κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τοκετοῦ, ἐπὶ τοῦ κρανίου κυρίως τοῦ ἐμβρύου, καὶ ἀποτελούμενος ἐξ ὀροαιματώδους ἐκχύσεως οὐ μόνον τοῦ ὑποδορίου κυτταρώδους ἱστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑποκειμένων χωρῶν. Ὅταν ἡ ἕδρα τοῦ ὕβου εἶναι ἐπὶ τοῦ κρανίου τοῦ νεογνοῦ, τὸ ὑγρὸν ἀθροίζεται μεταξὺ τῆς περικρανίου ἀπονευρώσεως καὶ τοῦ περιοστέου, ἔτι δὲ μεταξὺ τοῦ περιοστέου καὶ τοῦ ὀστοῦ. Ἡ ἕδρα αὐτοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ σχήματος τοῦ ἐμβρύου. Εἰς τὸ ἐπὶ κρανίον σχῆμα ὁ ὗβος κατέχει τὴν κρανιακὴν χώραν. Εἰς τὸ ἐπὶ μέτωπον κεῖται μεταξὺ τῆς βρεγματικῆς πηγῆς καὶ τῆς ῥίζης τῆς ῥινός· εἰς τὸ ἐπὶ πρόσωπον εὑρίσκεται εἰς τὰς παρειάς· εἰς τοὺς γλουτοὺς δὲ εἰς τὸ ἀτελὲς ἐπὶ ἰσχία· εἰς τοὺς γλουτοὺς ἅμα καὶ εἰς τὰ κάτω ἄκρα εἰς τὸ τέλειον ἐπὶ ἰσχία· εἰς τὴν δελτοειδῆ δὲ χώραν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἄνω ἄκρον, εἰς τὸ ἐπ' ὦμον σχῆμα τοῦ ἐμβρύου.

Ἀναπτύσσεται δ' οὗτος πάντοτε εἰς τὰς ἐπικλινεστέρας χώρας καὶ προκαλεῖται ἕνεκα συσφίγξεως καὶ δυσχερείας τῆς παλινδρόμου κυκλοφορίας. Δυνατὸν ἐνίοτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐμβρυϊκῆς μοίρας νὰ ὑφίστανται πολλοὶ ὀροαιματώδεις ὗβοι διαφόρου μεγέθους. Εἰς τὸ ἐπὶ κρανίον π. χ. σχῆμα δυνατὸν νὰ ἀπαντήσωμεν πολλάκις τρεῖς τοιούτους, τοῦ μὲν ἑδραζομένου ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου βρεγματικοῦ καὶ ἀναπτυχθέντος κατὰ τὸ ἀνώτερον πυελικὸν στόμιον, τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ προσθίου βρεγματικοῦ, παραχθέντος δὲ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς κεφαλῆς ἐν τῷ κατωτέρῳ πυελικῷ στομίῳ, καὶ τοῦ τρίτου σχηματισθέντος ἐπὶ τοῦ ἰνιακοῦ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ κρανίον προσπαθεῖ νὰ ἐκβιάσῃ τὸ αἰδοιικὸν στόμιον.

Ἡ ὕπαρξις εὐμεγέθους ὀροαιματώδους ὕβου προκαλεῖ ἐπιβράδυνσιν τοῦ τοκετοῦ καὶ δυστοκίαν, παρέχει δυσχέρειαν καὶ περὶ τὴν διάγνωσιν τῆς θέσεως καὶ τῆς ποικιλίας τῆς θέσεως, ἀποκρύπτει τὰ κρανιακὰ σημεῖα, τέλος δὲ συγχέεται ὁ ὀροαιματώδης ὗβος πρὸς τὸ θυλάκιον καὶ πολλάκις τραυματίζεται διὰ νυσσόντων ἢ τεμνόντων ὀργάνων. Γενικῶς εἰπεῖν οὐδεμία ἐφαρμόζεται θεραπεία ἐπὶ τοῦ ὀροαιματώδους ὕβου, ὅστις διαλύεται αὐτομάτως ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν ἢ ἐν διαστήματι 1 ἢ 2 τὸ πολὺ ἡμερῶν. Δέον ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ἐπ' αὐτοῦ μαλάξεις καὶ τὴν πίεσιν, αἵτινες πολλάκις ἀποβαίνουσιν ἐπιβλαβεῖς. Ὅταν ὁ ὀροαιματώδης ὗβος ἑδράζηται ἐπὶ χώρας λεπτῆς ἐπιδερμίδος, ὡς ἡ τοῦ προσώπου, παράγονται ἐνίοτε φλύκταιναι καὶ ἑλκώσεις.

Μ. Ν. ΚΑΪΓΡΗΣ

ὀροαιμάτωμα (τό)· βλ. λ. *ὀροαιματώδης ὗβος*.

ὀροαλβουμίνη (ἡ), ἢ ***ὀρολεύκωμα***· βλ. *ἀλβουμῖναι*.

ὀροαντίδρασις (ἡ) (Séroréaction). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοοῦμεν βιολογικάς τινας ἀντιδράσεις, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος τοῦ πάσχοντος ἀτόμου (συγκόλλησις, καθίζησις, κροκύδωσις, σύνδεσις συμπληρώματος κτλ.) καὶ αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ ἰδιοτήτων τινῶν, ἃς ἔχει ἢ ἀποκτᾷ ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος. Τοιούτων ἀντιδράσεων, ὧν ἑκάστη στηρίζεται ἐπὶ ὡρισμένης ἰδιότητος τοῦ ὀροῦ, ὑπάρχουσι πολλαὶ καὶ εἶναι γνωσταὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου ἢ τῆς νόσου δι' ἣν προορίζεται. Οὕτω ἡ ὀροαντίδρασις Widal, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῆς συγκολλήσεως τῶν βακτηριδίων τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ὑπὸ τοῦ ὀροῦ τοῦ πάσχοντος, σκοπεῖ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἰδιότητος ταύτης ὡς καὶ τὸν βαθμὸν τῆς δυνάμεως αὐτῆς (βλ. λ. *Βιντὰλ* ἀντίδρασις). Ἡ ὀροαντίδρασις Wassermann, χρησιμοποιοῦσα τὴν ἰδιότητα τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος, ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῆς συφίλιδος (βλ. λ. *Βάσσερμαν* ἀντίδρασις). Ἡ ὀροαντίδρασις Weinberg, χρησιμοποιοῦσα καὶ αὐτὴ τὴν ἰδιότητα τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος, ἐφαρμόζεται πρὸς διάγνωσιν τῆς ἐχινοκοκκιάσεως. Αἱ ὀροαντιδράσεις τῶν

Digitized by Google

Sachs-Georgi, Meinicke, Kahn κλ., χρησιμοποιοῦσαι τὴν ἰδιότητα τῆς κροκυδώσεως, ἐφαρμόζονται πρὸς διάγνωσιν τῆς συφίλιδος. Αἱ ὀροαντιδράσεις τῶν Ficker, Stassano-Lematte, χρησιμοποιοῦσαι τὰς ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ πάσχοντος εὑρισκομένας ἰζηματίνας καὶ συγκολλητίνας, ἐφαρμόζονται πρὸς διάγνωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ τῶν παρατύφων κ. οὖ. κ. Ν. Α. Μ.

Ὀροάτης, ἡ *Ὀροάτις* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς ΒΔ. Περσίας, χωρίζων ταύτην ἀπὸ τῆς Σουσιανῆς, διὰ τοῦ κάτω ροῦ αὐτοῦ, ὁ «μέγιστος τῶν ποταμῶν, ὡς λέγει Νέαρχος, ὅσοι ἐν τῷ παράπλῳ τῷδε ἐμβάλλουσιν εἰς τὸν ἔξω πόντον» (*Ἀρρ.* Ἰνδ. XXXIX, 9). Εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ προσωρμίσθη τῷ 325 π. Χ. ὁ Νέαρχος, ναύαρχος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μελετῶν κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τὸν ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου παράπλουν τοῦ ὠκεανοῦ. Ταυτίζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων πρὸς τὸν ποταμὸν Zohreh. Α. Θ. Σ.

Ὄροβα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κοίλης Συρίας, κειμένη 38 περίπου χλμ. ΒΑ. τῆς Παλμύρας (νῦν Ταγμὸρ) ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Θάψακον (νῦν Dibsi) ὁδοῦ. Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ὄριζαν* (βλ. λ.) τοῦ Πτολεμαίου. Α. Θ. Σ.

Ὀροβὰ [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κάμπου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 94.

ὀροβάγχη (ἡ) (Orobanche) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀροβαγχιδῶν*, περιλαμβάνον πόας παρασιτικῶς βλαστανούσας ἐπὶ τῶν ριζῶν ἄλλων φυτῶν. Ἀναλόγως τοῦ φυτοῦ, ἐφ' οὗ παρασιτοῦσιν, εἶναι μονοετεῖς, διετεῖς ἢ καὶ πολυετεῖς. Τὸ γένος περιλαμβάνει 150 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἅτινα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσιν: *Ὀροβάγχη ἡ αἰγυπτιακὴ* (Orobanche aegyptiaca), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ βάμβακος, τῶν κολοκυνθῶν καὶ τοῦ στρύχνου. *Ὀροβάγχη ἡ ἐλάσσων* (Orobanche minor), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς μηδικῆς καὶ τοῦ τριφυλλίου. *Ὀροβάγχη ἡ δικτυωτὴ* (Orobanche reticuluta) ἥτις παρασιτεῖ ἐπὶ τῆς κινάρας (κοιν. ἀγκινάρας) *Ὀροβάγχη ἡ ἐπαλξωτὴ* (Orobanche crenata), παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένη ἐπὶ τοῦ κυάμου, τοῦ πίσου, τοῦ φασιόλου, τοῦ λαθύρου καὶ τοῦ ὀρόβου. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ ἡ *ὀροβάγχη* τοῦ Διοσκορίδου. *Ὀροβάγχη ἡ καρυοφυλλοειδὴς* (Orobanche caryophyllacea), παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ ἀσπαράγου ἀναπτυσσομένη. *Ὀροβάγχη ἡ κλαδώδης* (Orobanche ramosa), παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένη ἐπὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς καννάβεως. *Ὀροβάγχη ἡ λεπτὴ* (Orobanche gracilis), ἀναπτυσσομένη ἐπὶ τῶν ὀσπρίων. *Ὀροβάγχη ἡ λευκὴ* (Orobanche alba), παράσιτος τῶν χειλανθῶν φυτῶν. *Ὀροβάγχη ἡ νανοφυὴς* (Orobanche nana), παρασιτικὸν εἶδος τοῦ βίκου καὶ τοῦ τριφυλλίου, καὶ *ὀροβάγχη ἡ πικρίδιος* (Orobanche picridii), παρασιτοῦσα ἐπὶ τοῦ δαύκου καὶ τοῦ πικριδίου. Πολλάκις αἱ ὀροβάγχαι ἐπιφέρουσι παμμεγίστας ζημίας εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς καπνοφυτείας. Ὡς λυσιτελέστερον πρὸς καταπολέμησιν των μέσον ἐνδείκνυται ἡ ἐκρίζωσις τῶν καυλῶν των ἅμα ὡς ἀρχίζουσι νὰ ἀναπτύσσωνται. Ἐπίσης σπείρεται ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη ὁ ἀγρός, ἐφ' οὗ ἀναπτύσσονται αἱ ὀροβάγχαι, ὑπὸ φυτῶν ἅτινα δὲν προσβάλλονται ὑπὸ τούτων, ὡς σῖτος κτλ. Δ. Ν. Π.

Ὀροβάγχη ἡ κλαδώδης.
[α=τομὴ ἄνθους.]

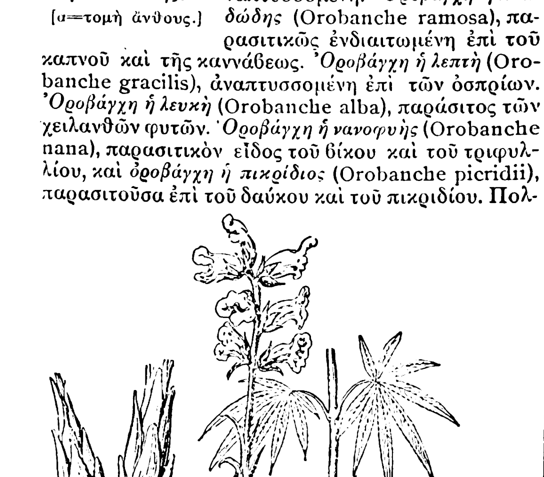

Ὀροβάγχη ἡ μικρά.
[Α=τομὴ ἄνθους.]

ὀροβαγχίδαι (οἱ) (Orobanchidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαμοπετάλων δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας ὑποκιτρίνας, ὑπερύθρους ἢ καὶ φαιὰς μὲ καυλὸν ἁπλοῦν ἢ κλαδωτόν, σαρκώδη, ἐρυθρωπόν, οὐδέποτε πράσινον, ὅστις ἀντὶ φύλλων φέρει μικρὰ λέπυρα τοῦ αὐτοῦ μὲ τὸν καυλὸν χρώματος. Τὰ ἄνθη ἔχουσι χρῶμα κίτρινον ἢ κυανοῦν. Τὰ σπέρματά των εἶναι πολυάριθμα καὶ λεπτότατα καὶ εὐκόλως παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἢ μεταφέρονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Εἶναι πάντα παράσιτα ἑτέρων φυτῶν καὶ ἐπιβλαβέστατα εἰς τὴν γεωργίαν. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς: *λαθραία, ὀροβάγχη* (βλ. λ.) κλπ. Δ. Ν. Π.

ὀρόβι (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὄροβος*, ἄλλως καὶ *ρόβι* καλούμενον.

Ὀρόβιαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Εὐβοίας κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς παραλίαν καὶ πλησίον τῆς θέσεως τῶν Αἰγῶν (*Στράβ.* Θ, 405 Teubner). Ὑπήγετο δὲ εἰς τὴν Ἐλλοπίαν μετὰ τῆς Ἱστιαίας, της Κηρίνθου καὶ τῆς Αἰδηψοῦ καὶ εἶχε «μαντεῖον ἀψευδέστατον» τοῦ Σελινουντίου Ἀπόλλωνος (*Στράβ.* Ι, 445). Περὶ τὸ 425 π. Χ. ἔλαβε χώραν σπανιωτάτης σφοδρότητος σεισμικὸν παλιρροιακὸν κῦμα (*Θουκυδ.* Γ, 89). Εἰς ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Στράβωνος ἀπαντῶσιν αἱ γραφαὶ *Ὀρόβιαι, Ὀρυβαὶ* καὶ *Ὀρόβαι*, κατὰ δὲ Στέφανον τὸν Βυζάντιον *Ὀρόπη*. Παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ καταστροφὴν τῆς παραλίας της, τὴν ἀγαγοῦσαν τὸν Γάλλον σχολιαστὴν (Géogr. de Strab. 1812, τόμ. 3, σελ. 312, ὑποσ. 4) νὰ θεωρῇ ἀνύπαρκτον πλέον τὴν θέσιν τῶν Ὀροβίων, διετηρήθη ἐν τούτοις διὰ τῶν αἰώνων ἡ τοπωνυμία, *Ροβιὲς* (πλάτ. 38° 48' 40'' Β., μήκ. 23° 15' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) εἰς χωρίον κείμενον ΒΑ., $^1/_2$ μὲν μιλ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράκλι, 5 δὲ μίλ. ἀπὸ τῆς Λίμνης. Εἰς μίλλ. δὲ ΒΑ., ὅπου ὑδρόμυλοι, εὑρέθησαν ἴχνη ἀρχαῖα, ἅτινα ὁ ἀγγλικὸς χάρτης θεωρεῖ ἀνήκοντα εἰς τὰς ποτὲ Ὀροβίας. Σ. Ε. Λ.

Ὀροβιανοὶ (οἱ), ἢ *Ὀρόβιοι* [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλλίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πλίνιον πρὸς Β. τοῦ Πάδου ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

ὀροβίνη (ἡ) (Orobena) [*Βοτ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ψυχῶν ἀπαντωσῶν πανταχοῦ σχεδὸν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ τῶν ὁποίων αἱ κάμπαι ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν κατατρώγουσαι ταῦτα. Δ. Ν. Π.

ὀροβλεννογόνιοι ἀδένες. Οὕτω καλοῦνται οἱ ἀδένες ἐξωτερικῆς ἐκκρίσεως, τῶν ὁποίων τὸ ἔκκριμα εἶναι ὀρῶδες ταυτοχρόνως καὶ βλεννῶδες. Τύποι τῶν τοιούτων ἀδένων εἶναι οἱ ὑπογνάθιοι ἀδένες. Μ. Ν. Κ.

Ὄροβνικ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Καρυαὶ* (Φλωρίνης).

ὀροβογλυκο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος*.

Ὄροβον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης (βλ. λ *Πυξός*).

ὄροβος (ὁ) (Ervum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ὄροβον τὸν κοινὸν* (Ervum ervilia), κοιν. *ρόβι* ἢ *ρόβη*. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ἐνιαύσιον, κτηνοτροφικὸν καὶ ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρων παραμεσογειακῶν χωρῶν, καλλιεργούμενον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸν καρπόν του, ὅστις, τοξικὸς ὢν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀρίστη τροφὴ τῶν ἀγελάδων καὶ ἰδίως τῶν ἀροτριώντων βοῶν. Ὁ ὄροβος δίδεται εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ἀλεσμένος. Τὸ φυτὸν εὐδοκιμεῖ εἰς ἀργιλλοαμμώδεις χώρους καὶ σπείρεται ἐναλλὰξ μὲ τοὺς δημητριακοὺς καρπούς. Ἐπαρκοῦν 10 ὀκάδες σπόρου κατὰ στρέμμα. Εἰς τὰς εὐκράτους χώρας σπείρεται κατὰ τὸ φθινόπωρον, εἰς δὲ τὰς ψυχρὰς ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου καὶ εἰς τόπους ὀρεινούς. Τὸ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ καρποῦ ἀπομένον χόρτον καλεῖται *ὀροβάχυρον*, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς τροφὴ τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων. Εἰς τὰς θεσσαλικὰς πεδιάδας καλλιεργεῖται ἐντατικῶς ὁ ὄροβος. Δ. Ν. Π.

Ὄροβος ὁ κοινός.
[Α=ἄνθος. Β=καρπός.]

ὀρόγαλα. Τὸ ὑδατικὸν ὑπόλειμμα τοῦ γάλακτος ὅταν ἀποχωρισθῇ ἡ καζεΐνη καὶ τὸ λίπος. Ἐπειδὴ συνήθως ὁ τοιοῦτος ἀποχωρισμὸς ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ κατὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ γαλακτοσακχάρου παραγομένου γαλακτικοῦ ὀξέος, διὰ τοῦτο τὸ ὀρόγαλα περιέχει γαλακτοσάκχαρον ὀλιγώτερον τοῦ ἀρχικοῦ γάλακτος καὶ γαλακτικὸν ὀξὺ περισσότερον τοῦ ἀρχικοῦ. Πλὴν αὐτῶν τὸ ὀρόγαλα περιέχει ἐλαχίστας ποσότητας λίπους (βουτύρου), λευκωματοειδῶν ὑλῶν καὶ ὅλα τὰ ἀνόργανα ἅλατα τοῦ γάλακτος. Ἔχει εὐχάριστον ὑπόξινον γεῦσιν, ἔχει μικρὰν θρεπτικὴν ἀξίαν καὶ συνιστᾶται ὡς διουρητικὸν καὶ ὑπακτικόν. Σ. Γ.

— **ὀρόγαλα** ***ἡλιοτροπιοῦχον.*** Εἶναι θρεπτικὸν ὑπόστρωμα, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πρὸς καλλιέργειαν τοῦ βακτηριδίου τοῦ τύφου καὶ πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν παρατυφικῶν, τοῦ κολοβακτηριδίου, τοῦ τῆς ἐντερίτιδος καὶ τοῦ ἀλκαλιογόνου. Τὸ ὑπόστρωμα τοῦτο παρασκευάζεται κατὰ Petruschky ὡς ἑξῆς: Ἴσα μέρη γάλακτος καὶ κοινοῦ ὕδατος θερμαίνονται εἰς 50 περίπου βαθμούς. Μετὰ τὴν θέρμανσιν προστίθεται τόση ποσότης ἠραιωμένου ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, ὅση ἀρκεῖ ὅπως κατακρημνίσῃ τὴν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένην τυρίνην. Μεθ' ὃ τὸ μεῖγμα τοῦτο διηθεῖται, ἐξουδετεροῦται διὰ διαλύματος ἀνθρακικοῦ νατρίου, βράζεται ἐπὶ ὥραν ἐν ἀτμοκλιβάνῳ, διηθεῖται μέχρις οὗ καταστῇ διαυγὲς καὶ ἄχρουν καὶ καθίσταται ἐλαφρῶς ἀλκαλικὸν διὰ προσθήκης διαλύματος ἀνθρακικοῦ νατρίου. Τέλος, ἀφοῦ προστεθῇ βάμμα ἡλιοτροπίου εἰς ἀναλογίαν 5:100, διαμοιράζεται εἰς σωληνάρια καὶ ἀποστειροῦται. Τὸ ὑγρὸν πρέπει νὰ εἶναι διαυγὲς καὶ νὰ ἔχῃ χροιὰν ἰώδη.

Ἐὰν ἐμβολιάσωμεν εἰς τὸ ὑγρὸν τοῦτο βακτηρίδιον τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ θέσωμεν αὐτὸ εἰς ἐπωαστικὸν κλίβανον πρὸς ἀνάπτυξιν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ μὲν ὑγρὸν μένει διαυγές, ἡ δὲ χροιὰ αὐτοῦ μόλις μεταβάλλεται εἰς ὑπέρυθρον. Τοὐναντίον ἐὰν ἐμβολιάσωμεν κολοβακτηρίδιον τὸ μὲν ὑγρὸν θολοῦται, ἡ δὲ χροιὰ αὐτοῦ καθίσταται ἐντόνως ἐρυθρά. Διὰ τοῦ βακτηριδίου τοῦ παρατύφου Α τὸ ὑγρὸν θολοῦται, ἡ δὲ χροιὰ διὰ τοῦ χρόνου γίνεται ἐντόνως ἐρυθρά· διὰ τοῦ βακτηριδίου τοῦ παρατύφου Β καὶ τῆς ἐντερίτιδος ἡ χροιὰ γίνεται μὲν κατ' ἀρχὰς ἐρυθρὰ καὶ τὸ ὑγρὸν θολοῦται, μετὰ πάροδον ὅμως 8—14 ἡμερῶν καθίσταται πάλιν διαυγὲς καὶ ἡ χροιὰ κυανῆ. Τέλος τὸ ἀλκαλιογόνον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μεταβάλλει τοῦτο εἰς κυανοῦν. Ν. Α. Μ.

ὀρογένεια (ἡ)· ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐσχηματίσθησαν τὰ ὄρη, ἄλλως *ὀρεογονία*. Γ. Κ. Γ.

ὀρογλοβουλίνη [*Ὀρολ.*]· ἢ καὶ *ὀροσφαιρίνη* (βλ. λ.).

ὀρογόνος (ὁ, ἡ), *—ον*· ὁ παράγων ὀρὸν εἴτε φυσιολογικῶς εἴτε παθολογικῶς: «ὀρογόνος ὑμήν», «ὀρογόνοι ἀδένες».

— **ὀρογόνα** ***τενόντια ἔλυτρα*** [*Ἀνατομ.*]. Ἕκαστον τούτων παριστᾷ λεπτότατον ἔλυτρον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο σωλήνων, ἐμβεβλημένων ἀλλήλοις δίκην περιχειρίδων, ὧν ὁ μὲν ἔσω συμφύεται μετὰ τοῦ τένοντος, ὁ δ' ἔξω συνάπτεται χαλαρῶς μετὰ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ ὀστεΐνου σωλῆνος, ἐν ᾧ διολισθαίνει ὁ τένων. Ι. Π.

— **ὀρογόνοι** ***θύλακοι*** [*Ἀνατομ.*]. Οὗτοι διαπλάσσονται ἔνθα τένοντες ἢ μύες διολισθαίνουσιν ὑπερθεν τραχέων μορίων ἢ ὀστῶν (*τενόντιοι ἢ μυϊκοὶ ὀρογόνοι θύλακοι*), ἢ ἔνθα τὸ δέρμα προστρίβεται ἐπὶ ὑποκειμένου τραχυτέρου μορίου (*ὑποδερμάτιοι ὀρογόνοι θύλακοι*). Εἶναι δὲ πανταχόθεν κεκλεισμένοι, παριστῶντες κοιλότητας ἐνεχούσας ὀλίγον ὀρῶδες ὑγρόν. Ἔχουσι κατασκευὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἀρθρικοῦ ὑμένος, οὗ ἐνισχοῦ ἐμφανίζονται ὡς ἐκκολπώματα, κοινωνοῦντα πολλάκις μετὰ τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος. Ι. Π.

— **ὀρογόνον** ***ἔλυτρον τοῦ ὄρχεως*** [*Ἀνατομ.*]. Ὁ ἐνδότατος τῶν χιτώνων τοῦ ὄρχεως (βλ. λ. *ἐλυτροειδὴς χιτών*). Ι. Π.

—**ὀρογόνος** ***χιτὼν*** [*Ἀνατομ.*]. Λεπτὸς καὶ στιλπνὸς ὑμήν, ὅστις ἐπενδύει τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τῶν πλείστων σπλάγχνων, ἐφυγραινόμενος ὑπὸ ὀρώδους ὑγροῦ. Λεῖος καὶ ὀλισθηρὸς ὤν, χρησιμεύει πρὸς ἐπολίσθησιν τῶν σπλάγχνων ἐπ' ἄλληλα ἢ ἐπὶ τὰ τοιχώματα τῶν κοιλοτήτων, ἐν αἷς σκηνοῦσιν. Ἑκάστου σπλάγχνου ὁ ὀρογόνος χιτὼν δὲν παριστᾷ αὐθύπαρκτόν τινα χιτῶνα, ἀλλὰ συνέχειαν ἢ μοῖραν τοῦ *ἀρχικοῦ ὀρογόνου ὑμένος* τοῦ σπλαγχνικοῦ (ἐμβρυϊκοῦ) κοιλώματος, ὅστις, προϊούσης τῆς διαπλάσεως διεκρίθη εἰς τρία μέρη, τὸ *περιτόναιον* διὰ τὴν κοιλίαν, τὸ *περικάρδιον* διὰ τὴν καρδίαν καὶ τὸν *ὑπεζωκότα* διὰ τοὺς πνεύμονας. Τούτων ἕκαστος ἐμφανίζει δύο πέταλα, τὸ *περισπλάγχνιον* διὰ τὸ σπλάγχνον καὶ τὸ *περίτονον* (πλευρικὸν) διὰ τὸ τοίχωμα τῆς ἐν ᾗ κατασκηνοῖ τὸ σπλάγχνον κοιλότητος. Οἱ ὀρογόνοι ἐν γένει χιτῶνες ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς στοίχου πλακωδῶν κυττάρων, ἐχόντων ὡς ὑπόθεμα λεπτήν, ἀλλὰ στερεὰν στιβάδα συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ἐν πολλοῖς σπλάγχ-

Digitized by Google

μεταξὺ τῆς στιβάδος ταύτης καὶ τοῦ ὑποκειμένου ὀργάνου παρεμβάλλεται ἀφθονώτερος συνδετικὸς ἱστός, καλούμενος *ὑπορογόνιος χιτών*. Ι. Π.

ὀρογραφία (ἡ)· βλ. *ὀρεογραφία*.

ὀροδιαγνωστική (Sérodiagnostic). Ὁ ὅρος οὗτος, χρησιμοποιηθεὶς τὸ πρῶτον ὅπως σημάνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Widal ἀνακαλυφθεῖσαν ὀροαντίδρασιν πρὸς διάγνωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, ἐγενικεύθη τόσον, ὥστε σήμερον ποιούμεθα χρῆσιν τούτου ὁσάκις θέλομεν νὰ σημάνωμεν τὰς ὀρολογικὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας μεταχειριζόμεθα πρὸς διάγνωσιν νόσου τινός. Οὕτω λέγοντες ὀροδιαγνωστικὴ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ τῶν παρατύφων νοοῦμεν τὰς ὀροαντιδράσεις τὰς ἐφαρμοζομένας πρὸς διάγνωσιν τῶν νόσων τούτων. Ἐπίσης λέγοντες ὀροδιαγνωστικὴ τῆς συφίλιδος νοοῦμεν τὰς ὀροαντιδράσεις, ἃς μεταχειριζόμεθα πρὸς διάγνωσιν τῆς νόσου ταύτης κ. οὕ. κ., ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδιότητος τοῦ ὀροῦ, ἣν χρησιμοποιοῦμεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Εἰς πάσας τὰς ὀροδιαγνωστικὰς μεθόδους μεταχειριζόμεθα τὸν ὀρὸν τοῦ πάσχοντος, ὅστις ἀποκτᾷ εἰδικὰς ἰδιότητας ἔναντι τοῦ μικροργανισμοῦ τοῦ χρησιμεύσαντος ὡς παθογόνου αἰτίου. Τὰς ἰδιότητας ταύτας τοῦ ὀροῦ, μελετηθείσας ὑπὸ τῶν Charin, Roger, Pfeiffer, Graber, Durham, Widal κ.ἄ., ἐχρησιμοποίησε πρὸς διαγνωστικὸν σκοπὸν ἰδίᾳ ὁ τελευταῖος εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου. Ν. Α. Μ.

ὀροθεραπεία, ἢ *ὀροθεραπευτική*. Μέθοδοι, καθ' ἃς, πρὸς θεραπευτικὸν ἢ προφυλακτικὸν σκοπόν, χρησιμοποιοῦμεν τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος ἀνθρώπων ἀναρρωσάντων ἐκ λοιμώδους τινὸς νόσου ἢ ζῴων ἀνοσοποιηθέντων, ὡς καὶ διαλύματα ἁλάτων καὶ ἄλλων οὐσιῶν, ἅτινα ὀνομάζομεν τεχνητοὺς ὀρούς. Ἡ ἱστορία τῆς ὀροθεραπείας δὲν εἶναι παλαιά· χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Pasteur ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἐξασθενωθέντα καλλιεργήματα τῶν μικροβίων ἐνιέμενα εἰς ζῶντά τινα ὀργανισμὸν προκαλοῦσι καλοήθη ἀναπαραγωγὴν τῆς νόσου καὶ ὅτι ὁ ὀργανισμὸς οὗτος δύναται νὰ ὑπομείνῃ ἀκινδύνως τὴν εἰσαγωγὴν αὐξανομένων δόσεων μικροβίων.

Μετὰ τὰς ἀκάρπους προσπαθείας τοῦ Auzias-Turenne, πρῶτος ὁ M. Raynaud τῷ 1877 παρετήρησεν ὅτι τὸ αἷμα δαμαλισθείσης δαμάλεως ἐνιέμενον εἰς δάμαλιν ὑγιᾶ ἐπιφέρει τοιαύτην ἀνοσίαν εἰς αὐτήν, ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀναπτυχθῇ ἐπ' αὐτῆς ἡ δαμαλίς, ἣν ἐπεχείρησε νὰ ἐμβολιάσῃ. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη διῆλθεν ἀπαρατήρητος, ὅτε τῷ 1888 οἱ C. Richet καὶ Hericourt, ἐμβολιάσαντες εἰς κύνας πυογόνους σταφυλοκόκκους καὶ μεταγγίσαντες τὸ αἷμα τούτων εἰς κονίκλους, ἐπέφερον τοιαύτην ἀνοσίαν εἰς αὐτούς, ὥστε οἱ εὐαίσθητοι εἰς τοὺς σταφυλοκόκκους κόνικλοι οὐ μόνον δὲν ἔθνῃσκον ἀλλὰ καὶ ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι μεγάλας σχετικῶς ποσότητας καλλιεργήματος σταφυλοκόκκων χωρὶς νὰ ὑποκύψωσιν.

Τὰ πειράματα ταῦτα, ὡς καὶ τὰ κατόπιν γενόμενα ὑπὸ τῶν Bertin καὶ Picq, ἡ ἀνακάλυψις τῆς διφθεριτικῆς τοξίνης ὑπὸ τῶν Roux καὶ Yersin καὶ αἱ δοκιμαὶ ἐξασθενήσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Fraenkel μὲν διὰ θερμάνσεως εἰς 80° βαθμούς, ὑπὸ τοῦ Behring δὲ διὰ τριχλωριούχου ἰωδίου, προήγαγον ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ζήτημα τῆς ἀνοσοποιίας διὰ τῶν τοξινῶν, ὥστε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1890 οἱ Behring καὶ Kitasato νὰ δυνηθῶσι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ ὀρὸς τῶν διὰ διφθεριτικῆς καὶ τετανικῆς τοξίνης ἐμβολιασθέντων ζῴων περιεῖχεν ἀντιτοξίνας, ἤτοι οὐσίας ἐξουδετερούσας in vitro καὶ in vivo τὰς τοξίνας.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴν τῆς ὀροθεραπείας. Δὲν ὑπελείπετο παρὰ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ πολλὰς καὶ ποικίλας δοκιμὰς καὶ ἐρεύνας οἱ Roux καὶ Martin κατώρθωσαν νὰ παραγάγωσιν ἀντιδιφθεριτικὸν ὀρὸν ἐμβολιάσαντες ἵππους δι' ἀνιουσῶν δόσεων διφθεριτικῆς τοξίνης. Ὁ ὀρὸς οὗτος ἐνιέμενος εἰς πάσχοντας ἐκ διφθερίτιδος οὐ μόνον ἐξουδετέρου τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτῶν ἐκχυθεῖσαν ὑπὸ τῶν μικροβίων τοξίνην, ἀλλὰ καὶ ἀνέστελλε τὴν ἐξέλιξιν τῆς νόσου ταχύτατα. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἀνακοινωθέντα ὑπὸ τῶν ἄνω δύο ἐπιστημόνων εἰς τὸ συνελθὸν κατὰ τὸ 1894 συνέδριον τῆς Βουδαπέστης, διήγειραν τοιοῦτον ἐνθουσιασμόν, ὥστε ἔκτοτε ἡ ὀροθεραπεία τῆς διφθερίτιδος κατέλαβε τὴν καλυτέραν σελίδα τῆς ἰατρικῆς θεραπευτικῆς. Αἱ ἐπὶ τῆς ὀροθεραπείας γνώσεις ἡμῶν συνεπληρώθησαν διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Metschnikoff, Buchner, Ehrlich, Pfeiffer καὶ ἄλλων, οἵτινες προσεπάθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐξηγήσωσι τὰ φαινόμενα τῆς ἀνοσοποιίας ἐν γένει, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν δρᾶσιν τῶν θεραπευτικῶν ὀρῶν καὶ ἐπὶ ἄλλων νόσων μετ' εὐνοϊκῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελεσμάτων. Σήμερον ἡ ὀροθεραπεία ἐφαρμόζεται ἐπιτυχῶς ἐναντίον τοῦ τετάνου, τῆς ἀλλαντιάσεως, τῆς μηνιγγίτιδος, τῆς στρεπτοκοκκιάσεως, τῆς σταφυλοκοκκιάσεως, τῆς δυσεντερίας, τῆς χολέρας, τῆς πανώλους, τῆς γαγραίνης, τοῦ κοιλιακοῦ καὶ ἐξανθηματικοῦ τύφου, τῆς ὀστρακιᾶς, τῆς δι' ἰοῦ ὄφεων δηλητηριάσεως κτλ. Εἰς τὴν ὀροθεραπείαν ὑπάγεται κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τεχνητῶν λεγομένων ὀρῶν, οἵτινες εἶναι διαλύματα ἁλάτων (χλωριούχου νατρίου, μαγνησίου κτλ.), ὡς καὶ διαφόρων οὐσιῶν, ἰδίᾳ σακχάρου. Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ὀροθεραπευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν δι' ὀροῦ θεραπείαν, εἰς τὴν ὀροθεραπείαν: «ὀροθεραπευτικὴ μέθοδος»· || *ὀροθεραπευτική* (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ δι' ὀρῶν θεραπευτικὴ μέθοδος (βλ. *ὀροθεραπεία*).

ὀροθεσία (ἡ) *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *σύνορον*.

ὀροθέσιον (τό)· τεχνητὸν σημεῖον πρὸς δήλωσιν τῶν ὁρίων, οἷον λίθος ἐμπεπηγμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ξύλον, δένδρον κττ., πρβλ. *ροστάσι*, *σύνορο*.

ὀροθέτης (ὁ)· ὁ θέτων, ὁ καθορίζων τὰ σύνορα, χωρομέτρης.

ὀροθέτησις, *—εως* (ἡ)· ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων, τοποθέτησις ὀροσήμων.

ὀροθετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀροθεσίαν, ὁ τῶν συνόρων: «ὀροθετικὴ γραμμή».

—ὀροθετικὴ ***γραμμή,*** ἢ ***γραμμὴ συνόρων.*** Ἡ γραμμὴ ἡ χαράσσουσα τὰ ὅρια δύο γειτονικῶν ἐπικρατειῶν, εἶναι δὲ αὕτη ἢ *φυσικὴ* (ποταμός, κορυφογραμμὴ καὶ ἐν γένει γραμμὴ διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων) ἢ *τεχνητή*, σημειουμένη διὰ καταφανῶν *ὀροσήμων* (τάφρων ἢ μικρῶν λιθοκτίστων πυραμίδων) (βλ. καὶ λ. *λέμιτον, λιμιταναῖοι* καὶ *Ἀκρῖται*). Ν. ΚΛΣ

ὀροθετῶ *(—έω)*· θέτω τὰ ὅρια, προσδιορίζω τὰ σύνορα.

ὀροθήριον (τὸ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *ἠώϊππος*.

Ὀροιβάντιος *[Ἱστορ.]*. Ἐπικὸς ποιητὴς ἐκ Τροιζῆνος, θεωρούμενος κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις ὡς ἀρχαιότερος τοῦ Ὁμήρου (*Αἰλ.* Ποικ. Ἱστορ. XI, 2). Α. Θ. Σ.

Ὄροιδος. Βασιλεὺς τῶν Παραυαίων τῆς Ἠπείρου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Β, 80) κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοννησιακοῦ πολέμου (429 π. Χ.) ὡς σύμμαχος τῶν Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κνῆμον, κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Α. Θ. Σ.

ὀροϊνώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ὀρώδους ὑγροῦ, περιέχοντος καὶ ἰνικήν. Οὕτω λέγεται *ὀροϊνῶδες* τὸ ἐξίδρωμα τῶν ἐξιδρωματικῶν πλευριτίδων, ὅπερ σχηματίζει θρόμβον ἰνικῆς ἀνάλογον πρὸς τὴν ὀξύτητα τῆς φλεγμονῆς· τὰ χρόνια ἐξιδρώματα εἶναι πτωχὰ εἰς ἰνικήν. Παρόμοια ἐξιδρώματα σχηματίζονται καὶ κατὰ τὰς ἀρθρίτιδας. Σ. Γ. Σ.

ὀρόϊππος (ὁ) (Orohippus) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ὑρακοθηριινῶν ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν μικρόσωμα. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης ἠωκαίνου σειρᾶς (στρωμάτων τοῦ Bridger) τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Συνώνυμα: *ἐλοθήριον, ὑρακοθήριον, ὁμογάλαξ*. Γ. Κ. Γ.

Ὀροίτης *[Ἱστορ.]*. Πέρσης σατράπης τῶν Σάρδεων ἐν Λυδίᾳ, ἐπὶ Καμβύσου. Προσελκύσας διὰ δόλου τὸν Πολυκράτην, τύραννον τῆς Σάμου, εἰς Μαγνησίαν πρὸς συνομολόγησιν δῆθεν συμμαχίας, συνέλαβεν αὐτὸν καὶ ἀνεσταύρωσε τῷ 522 π.Χ. «οὔτε τι παθὼν οὔτε ἀκούσας μάταιον ἔπος, οὐδὲν ἰδὼν πρότερον...» (*Ἡροδ.* III, 120). Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐφόνευσε τὸν Μιτροβάτην, σατράπην τοῦ Δασκυλείου, μετὰ τοῦ υἱοῦ του, διότι κατέκρινε τὴν πρὸς τὸν Πολυκράτην διαγωγήν του, καθὼς καὶ τὸν παρὰ τοῦ Δαρείου ἀποσταλέντα ἔφιππον ταχυδρόμον. Δι' ὅλα ταῦτα μόλις ὁ Δαρεῖος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου διέταξε καὶ ἐθανάτωσαν αὐτόν. Α.Θ.Σ.

Ὀροκασιάς, ἢ ***Ὀροκασσιὰς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀπότομος κορυφὴ ὄρους τινὸς ὑπὲρ τὴν ἐπὶ τὸν Ὀρόντην Ἀντιόχειαν, ἥτις προεξέχουσα τῶν τειχῶν αὐτῆς ἀπετέλει τὸ ἐπιμαχώτατον σημεῖον αὐτῶν. Ταύτην κατέρριψεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πόλεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἐξωραϊσμὸν καὶ παροχέτευσιν τῶν ἐν καιρῷ βροχῆς ὑπ' αὐτῆς σχηματιζομένων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα κατέκλυζον τὴν πόλιν (*Προκ.* Περὶ κτισμ. II, 10, 9, 16). Α. Θ. Σ.

ὀροκυστίτης *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *καρυόκυστις* (βλ. λ.).

Ὀρόλαυνον (Orolaunum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τρεβήρων, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Δουρικορτόρας (νῦν Reims) εἰς Αὐγούσταν Τρεβήρων (νῦν Trèves) ὁδοῦ. Σήμερον καλεῖται *Ἀρλὸν* (Arlon) ἐν Βελγίῳ, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

ὀρολεύκωμα (τό). Ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος, τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρὸν καὶ τὰ διάφορα παθολογικὰ ὑγρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ (ἐξιδρώματα, διιδρώματα) περιέχουσι λευκωματοειδεῖς οὐσίας, αἵτινες ἀποτελοῦνται κυρίως ἐξ *ὀρολευκώματος* καὶ *ὀροσφαιρινῶν*. Αἱ οὐσίαι αὗται, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν γενικῶς *λεύκωμα*, εὑρίσκονται εἰς τὰ ἀνωτέρω ὑγρὰ ἐν κολλοειδεῖ καταστάσει καὶ εἰς ποσότητας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σταθεράς. Οὕτω κατὰ τὸν Autenrieth ἐπὶ 100 γρ. ὀροῦ εὑρίσκομεν 7,76 γρ. λευκώματος· τούτου τὰ μὲν 5,16 γρ. ἀποτελοῦνται ἐξ ὀρολευκώματος, τὰ δὲ 2,60 ἐξ ὀροσφαιρινῶν. Ἡ ἀναλογία ὅμως αὕτη, ἥτις καὶ φυσιολογικῶς ἀκόμη δύναται ἐνίοτε νὰ μεταβληθῇ ἀναλόγως τοῦ ζῴου, τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν τοῦτο εὑρίσκεται, ὡς καὶ τῆς ὥρας τῆς ἀφαιμάξεως, ἐπί τινων παθολογικῶν καταστάσεων διαταράσσεται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ στηρίζωνται ἐπ' αὐτῆς διάφοροι διαγνωστικαὶ μέθοδοι. Τὸ ὀρολεύκωμα κέκτηται τὰς ἑξῆς ἰδιότητας, αἵτινες καὶ τὸ διακρίνουσι τῶν ἄλλων λευκωματοειδῶν οὐσιῶν. Πήγνυται εἰς τοὺς 67° βαθμούς, διαλύεται εἰς τὸ ἀπεσταγμένον ὕδωρ καὶ εἰς τὰ ἀραιὰ διαλύματα τῶν ἁλάτων, τῶν ἀλκαλίων καὶ τῶν ὀξέων· εἶναι οὐδέτερον καὶ δι' ὑπερκορεσμοῦ οὐδετέρων ἁλάτων πήγνυται καὶ κατακρημνίζεται. Εἰς τὸ ὀρολεύκωμα, ὡς καὶ εἰς τὰς εὐσφαιρίνας, ἀποδίδονται ὑπό τινων ἐρευνητῶν τὰ φαινόμενα τῆς ὀρονοσίας. Διὰ τοῦτο δὲ σήμερον παρασκευάζονται θεραπευτικοὶ ὀροί, ὧν ἀφῃρέθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τούτου. Οἱ ὀροὶ οὗτοι ἀπεδείχθησαν πράγματι ἀβλαβέστεροι τῶν ἄλλων. Ν. Α. Μ.

ὀρολεύκωμα· βλ. *ἀλβουμῖναι*.

ὀρολευκωματίνη. Συνώνυμον τοῦ *ὀρολευκώματος* (βλ. *ἀλβουμῖναι*).

ὀρολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ὅρων θεωρία, ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων: «ὀρολογία τῶν φυτῶν,—τῶν ζῴων».

—*[Λεξικογραφ.]* Καλεῖται *ὀρολογία* τὸ τμῆμα τῆς καθόλου λεξικογραφίας, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν φιλοσοφικῶν, ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν κτλ. ὅρων καὶ ἀποτελεῖ πλήρη κατὰ τὸ δυνατὸν συναγωγὴν αὐτῶν. Αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται οἱαδήποτε εἰδικὴ ὀρολογία, δύνανται νὰ εἶναι— καὶ πράγματι εἶναι— διάφοροι κατὰ τοὺς διαφόρους ἐπιστήμονας, συγγραφεῖς καὶ λαοὺς ἐν γένει. Ἄλλοι μὲν ἐκ τούτων ὁρμῶνται ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ παλαιοτέρου λεξιλογικοῦ ὑλικοῦ τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα γλώσσης καὶ ἐπιστήμης, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν οἱ ὅροι ὡρισμένης ἐπιστήμης ἢ τέχνης ὀφείλουν νὰ μὴ ἀφίστανται κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ τοὺς διεθνῶς καθιερωμένους τοιούτους. Ἄλλοι ὁρμῶνται ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι οἱ ὅροι ὡρισμένου ἐπιστημονικοῦ ἢ τεχνικοῦ κλάδου ἀνάγκη νὰ δηλοῦν ὄχι μόνον κατὰ συνθήκην, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῆς τῆς λέξεως (ἁπλῆς ἢ συνθέτου) τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν των. Καὶ ἄλλοι τέλος ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν ἀναγκαιούντων ὅρων ὁρμῶνται ἐξ ἄλλων ἀρχῶν ἢ ἐκ συνδυασμοῦ τινων ἢ καὶ ὅλων ὁμοῦ τῶν ῥηθεισῶν ἀρχῶν. Ὅτι τὸ πρᾶγμα παρέχει πολλὰς καὶ ποικίλας καὶ πολλάκις δυσυπερβλήτους δυσχερείας ἀποδεικνύουν τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ὀρολογίαν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν κλάδων, καὶ αἱ ποικίλαι καὶ μακραὶ συζητήσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς αὐτά, καθὼς καὶ τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ὀρολογικὰ συστήματα, τὰ προταθέντα καὶ ὁλονὲν προτεινόμενα ὑπὸ εἰδικῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων. Τοῦτο ἀκριβῶς μαρτυρεῖ περιτράνως καὶ περὶ τοῦ ὅτι ὀρολογία πληροῦσα ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πρακτικότητος καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας εἶναι ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον, παρὰ τὰς ἀξιολόγους προσπαθείας μεγάλων φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων καὶ ὀνομαστῶν ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ ἀκαδημιῶν, διατελεῖ μέχρι τοῦδε— καὶ θὰ διατελῇ πιθανῶς πάντοτε— ἀνέφικτον καὶ ἀνεκπλήρωτον. [Περὶ τῆς ἑλληνικῆς εἰδικῶς ὀρολογίας καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν κατὰ κλάδους ζητημάτων βλ. λ. *Ἑλλὰς* (*ἑλληνικὴ ὀρολογία*) τόμ. Γ'.] Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὀρολογία (ἡ)· ὁ κλάδος τῆς μικροβιολογίας, ὅστις ἀσχολεῖται περὶ τὴν σπουδὴν τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ εἰς τὴν διαγνωστικὴν καὶ θεραπευτικήν.

— *[Μικροβ.]* Ἡ *ὀρολογία*, γεννηθεῖσα ἐκ τῆς μικροβιολογίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεπλήρωσε τὸ διαγνωστικὸν μέρος αὐτῆς, ἰδίᾳ ὅταν ἡ ἔρευνα τοῦ παθογόνου παράγοντος εἶναι ἀνέφικτος, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσέφερεν εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὅπλον ἰσχυρότατον κατὰ τῶν λοιμωδῶν νόσων. Αἱ πρῶται γνώσεις ἐπὶ τῆς δράσεως τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος καὶ τῶν χυμῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπὶ τῶν μικροβίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τῶν Traube (1874), Fodor (1886), Nuttal (1888), Richet καὶ Hericourt (1888) καὶ ἄλλων, οἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἀνόσων ἢ ἀνοσοποιηθέντων ζῴων περιέχει στοιχεῖα, ἅτινα ἐπιφέρουσιν

Digitized by Google

ἀνοσίαν. Αἱ γνώσεις αὗται συνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Buchner ἐπὶ τῆς ὑγροπαθολογικῆς θεωρίας τῆς ἀνοσίας. Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος εἶναι ὁ καθορίσας τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς δρᾷ ἡ βακτηριοκτόνος οὐσία, ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος καὶ ἣν ὠνόμασεν *ἀλεξίνην*. Τὴν μεγαλυτέραν ὤθησιν εἰς τὴν ὀρολογίαν ἔδωκαν αἱ ἐργασίαι τῶν Behring, Kitasato καὶ Wernicke (1890—1892) ἐπὶ τῆς ἀνοσοποιίας τῶν ζῴων, ὡς καὶ αἱ τῶν Roux καὶ Martin (1894) ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀροῦ ἔβαινε καὶ ἡ ἔρευνα ἐπὶ ἄλλων ἰδιοτήτων αὐτοῦ, αἵτινες ἀπέρρευσαν ἐκ τοῦ κλασσικοῦ πειράματος τοῦ Pfeiffer (1894). Οἱ Metschnikoff, Bordet καὶ ἄλλοι, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν λυτικῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀλεξίνης, ἀπεκάλυψαν τὸ φαινόμενον τῆς μικροβιολυσίας in vitro, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία διαφόρων πρακτικῶν ἐφαρμογῶν αὐτῆς εἰς τὴν διαγνωστικὴν τῶν κυριωτέρων λοιμωδῶν νόσων καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ταυτότητος τῶν μικροβίων.

Ἡ ἰδιότης τῆς συγκολλήσεως τῶν μικροβίων ὑπὸ τοῦ ὀροῦ τῶν πασχόντων, σπουδασθεῖσα ὑπὸ τῶν Charrin καὶ Roger (1889), Bordet (1895), Gruber, Widal καὶ Durham (1896), ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὴν διάγνωσιν διαφόρων λοιμωδῶν νόσων, ὧν τὸ παθογόνον αἴτιον ἢ ἠγνοεῖτο ἢ ἦτο δύσκολον ν' ἀνευρεθῇ.

Ἡ ἰδιότης τῶν ἰζηματινῶν, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Kraus (1897), ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἐργασιῶν τῶν Bordet καὶ Gengou ἐπὶ τῆς συνδέσεως καὶ ἐκτροπῆς τοῦ συμπληρώματος. Αἱ ἐργασίαι αὗται, συμπληρωθεῖσαι καὶ ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἰδίων ἐρευνητῶν ἐπὶ τῶν αἱμολυσινῶν, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν καθορισμὸν μεθόδων λίαν πρακτικῶν πρὸς διάγνωσιν νόσων, ὡς ἡ σύφιλις, ἡ φυματίασις κ. τ. τ. Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἀντιγόνων καὶ ἀντισωμάτων καὶ τῆς παραγωγῆς διαφόρων λυσινῶν, προσδιδουσῶν εἰς τὸν ὀρὸν τὴν ἰδιότητα τῆς καταστροφῆς τῶν εἰσαγομένων ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀντιστοίχων οὐσιῶν (κυτταρολυσῖναι, αἱμολυσῖναι, ἰσολυσῖναι, ἡπατολυσῖναι καὶ οὕτω καθεξῆς) οὐ μόνον προήγαγε τὰς γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἀνοσίας, ἀλλὰ καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις πρὸς ἀνακάλυψιν μεθόδων σπουδαιοτάτων διὰ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἰατρικῆς (ἰατροδικαστική, χειρουργικὴ κ.τ.λ.) καὶ τὴν βρωματολογίαν (ἀνίχνευσις κηλίδων αἵματος καὶ σπέρματος, καθορισμὸς τῶν ὁμάδων τοῦ αἵματος, προέλευσις κρεάτων κ.τ.λ.). Ἡ ὑπὸ τοῦ Abderhalden σπουδὴ τῶν φυραμάτων καὶ ἐνζύμων, συμπληροῦσα τὰς γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ, εὗρε τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς εἰς τὴν ὀροδιαγνωστικὴν τῆς ἐγκυμοσύνης, τοῦ καρκίνου καὶ ἄλλων παθολογικῶν καταστάσεων.

Τὰ κυριώτερα θέματα ἅτινα πραγματεύεται ἡ ὀρολογία εἶναι: 1) Ἡ χημικὴ σύνθεσις τοῦ ὀροῦ. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν οὐσιῶν τῶν ἀποτελουσῶν τοὺς ὀρούς, ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία αὐτῶν, τὸ εἰδικὸν βάρος καὶ ἡ ἀντίδρασις αὐτῶν ἀποτελοῦσι πολλάκις πολύτιμα στοιχεῖα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ διάγνωσις διαφόρων νόσων (χοληστεριναιμία, ὀξέωσις, ὑδραιμία κττ.).

2) Αἱ φυσικοχημικαὶ ἰδιότητες τοῦ ὀροῦ, ἤτοι ὁ δείκτης τῆς διαθλάσεως, ἡ ἐπιφανειακὴ τάσις, ἡ γλοιότης καὶ ἡ εἰδικὴ ἀγωγιμότης χρησιμεύουσιν ὡς βάσις διαφόρων ἐπίσης διαγνωσικῶν μεθόδων (μέθοδος μειοσταγμίνης, ἀντίδρασις Weichardt, Vernes κτλ.).

3) Αἱ βιολογικαὶ ἰδιότητες τοῦ ὀροῦ, ἤτοι ἡ μικροβιοκτόνος, ἡ λυτική, ἡ ἀντιτοξική, ἡ συγκολλητική, ἡ ἰζηματογόνος, ἡ κροκυδωτικὴ καὶ ἡ τῆς συνδέσεως τοῦ συμπληρώματος χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῶν περισσοτέρων διαγνωστικῶν καὶ θεραπευτικῶν μεθόδων. Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς προόδους τῆς ὀρολογίας, τὸ ἔργον αὐτῆς δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἀκόμη ἐν τῇ ἀρχῇ. Πλεῖστα κεφάλαια μένουσιν ἀνεξερεύνητα καὶ πολλὰ προβλήματα μένουσιν ἄλυτα, ἀναμένοντα τοὺς ἐξερευνητὰς τῶν μυστηρίων, ἅτινα περικλείει ἡ βιολογικὴ ἐπιστήμη.

Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ὀρολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρολογίαν· καὶ *ὀρολογικός, —ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρολογίαν.

—ὀρολογικὴ *ἐξέτασις αἵματος* *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἐξέτασις αἵματος* (τ. ΙΑ', σ. 261 γ').

'Ορόμανδος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 6, 20). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ Βλάνδος τῶν «Ὁδοιπορικῶν», κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σεβαστείας εἰς Μελιτηνὴν ὁδοῦ. Α. Θ. Σ.

'Ορομάσδης *[Μυθολ.]*· βλ. λ. *'Ωρομάσδης*.

ὀρομέτρης (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀρομετρίαν.

ὀρομετρία (ἡ) *[Τοπογρ.]*· βλ. λ. *ὑποτύπωσις*.

'Ορονδικοὶ (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 4, 9), κατὰ τὰ Ν. τῆς Γαλατίας, μεταξὺ Πισιδίας καὶ Ἰσαυρίας, τῶν ὁποίων πόλεις μνημονεύει τὸ Μίσθιον καὶ τὴν Πάππαν. Ὑπὸ τοῦ Πολυβίου καλοῦνται *'Οροανδεῖς*, ὁ δὲ Λίβιος ἀναφέρει καὶ πόλιν αὐτῶν *'Ορόανδα* καλουμένην, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σῴζονται οὐ μακρὰν πρὸς Ν. τῆς Τρωγίτιδος λίμνης (νῦν Σογλὰ-γκιὸλ) παρὰ τὸ χωρίον 'Αρβάν. Α. Θ. Σ.

'Ορονοὶ *[Βυζ.]*. Φρούριον βυζαντινόν, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως 'Ιουστινιανοῦ Α' (527—565) πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν εἰς τὰ ΒΑ. σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Μ. 'Ασίᾳ. Ἔκειτο εἰς τὸ μεταίχμιον τῶν βυζαντινῶν συνόρων μετὰ τῆς Περσικῆς 'Αρμενίας καὶ τῆς Τζανικῆς (ὀρεινῆς περιφερείας ἐκτεινομένης ἀνατολικῶς τῆς Τραπεζοῦντος). Ν. ΚΛΣ

ὀρονοσία (ἡ), ἢ ***νόσοι τοῦ ὀροῦ***. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην καθορίζονται τὰ διάφορα συμβάματα, ἅτινα ἐπέρχονται ἐνίοτε ἡμέρας τινὰς ἀπὸ τῆς εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἐνέσεως ὀροῦ ἵππου (ὀροὶ φυσιολογικοί, ὀροὶ ἀντιτοξικοὶ καὶ ἀντιμικροβιακοί). Εἶναι τὸ σύνολον παθολογικῶν φαινομένων παρατηρουμένων μετὰ τὴν ἔγχυσιν ὀροῦ αἵματος, γενομένην πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Τὰ συμβάματα ταῦτα τῆς ὀρονοσίας ἐκδηλοῦνται ἐπὶ ἀτόμων, ἅτινα δὲν ὑπέστησαν προηγουμένως ἄλλην ἔνεσιν ὀροῦ· συνίστανται δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν ἔνεσιν εἰς κακουχίαν γενικὴν μετὰ κεφαλαλγίας, ναυτίαν, ἀδυναμίαν τοῦ σφυγμοῦ καὶ δύσπνοιαν, τὰ ὁποῖα ὅμως παρέρχονται μετὰ παρέλευσιν ὀκτὼ μέχρι δεκαπέντε ἡμερῶν, πολλάκις δὲ καὶ βραδύτερον. 'Εμφανίζεται ἀκολούθως κνίδωσις καθολικὴ ἢ κατὰ τόπους, προσβάλλουσα πολλάκις καὶ τοὺς βλεννογόνους, ἀδενοπάθεια, διόγκωσις τῶν γαγγλίων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀρθραλγίαι, οἰδήματα, πυρετὸς μέχρι 39° καὶ σπανιώτερον λευκωματουρία. Τὰ συμπτώματα ταῦτα παρέρχονται συνήθως μετὰ παρέλευσιν 8—10 ἡμερῶν, ἐνῷ ἡ λευκωματουρία παραμένει ἐνίοτε. Εἶναι δὲ συχνότερα, πρωϊμώτερα καὶ βαρύτερα τὰ συμπτώματα ταῦτα εἰς τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, ἅτινα ὑπεβλήθησαν ἤδη εἰς ἐνέσεις ὀροῦ, καὶ ἀποτελοῦσι τότε συμβάσματα ἀφυλαξίας. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀρχικῶν γενικῶν φαινομένων γίνεται προληπτικῶς ἐσωτερικὴ χρῆσις τοῦ χλωριούχου ἀσβεστίου. Ὅταν ὅμως τὸ ἄτομον ὑπέστη πρὸ 12 μέχρι 40 ἡμερῶν ἔνεσιν ὀροῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ζῴου, ἐπέρχονται, διὰ τῆς γενομένης δευτέρας ἐνέσεως, εὐθὺς ἀμέσως εἴτε ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν φαινόμενα ἀφυλακτικῆς προσβολῆς· τότε δὲ εἰς τὸ σημεῖον τῆς γενομένης ἐνέσεως παρατηρεῖται ἐξοίδησις ἐπώδυνος, παρακολουθουμένη ὑπὸ κνιδώσεως τοπικῆς, ἐπακολουθοῦσι δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ γενικὰ φαινόμενα, ἅτινα συνίστανται εἰς ἴλιγγον, καρδιακὴν ἀδυναμίαν, ἄγχος, πνιγμονικὴν κατάστασιν καὶ μετρίαν ψῦξιν τῶν ἄκρων. 'Αλλὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα κατὰ γενικὸν κανόνα παρέρχονται τελείως ἐν διαστήματι δώδεκα ὡρῶν.

Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ γίνῃ ἐπανάληψις τῆς ἐνέσεως ὀροῦ, μετὰ παρέλευσιν δώδεκα τοὐλάχιστον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐνέσεως, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀφυλακτικῆς κρίσεως, ἐὰν μὲν εἶναι ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ἐνέσεως τοῦ θεραπευτικοῦ ὀροῦ πρέπει νὰ γίνῃ αὕτη ὑπὸ τὸ δέρμα, ἐνιεμένων λίαν βραδέως τῶν πρώτων κυβικῶν ἑκατοστομέτρων. 'Επὶ δὲ τῶν μὴ ἐπειγουσῶν περιπτώσεων χρησιμοποιοῦμεν τὴν μέθοδον τοῦ Besredka, συνισταμένην εἰς τὴν βραδεῖαν ὑποδερμικὴν ἔνεσιν ἑνὸς κυβικοῦ ἑκστμ. ὀροῦ, ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ὥρας εἰς νέαν τοιαύτην ὑποδερμικὴν ἔνεσιν δύο κυβικῶν ἑκστμ. ὀροῦ γινομένην βραδέως, καὶ μετὰ παρέλευσιν πάλιν μιᾶς ἔτι ὥρας προβαίνομεν εἰς τὴν ἔνεσιν τῆς θεραπευτικῆς δόσεως τοῦ ὀροῦ. Πολλάκις, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀφυλακτικῆς προσβολῆς, συνιστῶμεν διὰ τὴν δευτέραν ἔνεσιν νὰ γίνηται χρῆσις ὀροῦ ἐξ ἄλλου εἴδους ζῴου. Πάντως ὅμως, ἐπειδὴ τὰ ἐκ τοῦ ὀροῦ περιγραφέντα φαινόμενα ταῦτα, ἅτινα προκαλοῦνται μετὰ τὴν δευτέραν ἔνεσιν τούτου, σπανίως παρατηροῦνται καὶ ἔτι σπανιώτερον ἐκδηλοῦνται ὑπὸ σοβαρὸν χαρακτῆρα, ὁ ἐκ τῶν φαινομένων τούτων μεμακρυσμένος κίνδυνος δέον νὰ μὴ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, προκειμένου ἰδίᾳ νὰ γίνηται ἐπανάληψις τῆς χρήσεως ὀροῦ εἰς πάσχοντα, ὅστις ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τούτου. Μ. Ν. Κ.

'Ορόντας *['Ιστορ.]*. Σατράπης τῆς Μυσίας καὶ 'Ιωνίας, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' περίπου π. Χ. αἰῶνος, τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῶν πόλεων 'Αδραμυττίου, 'Ιόλλης, Κλαζομενῶν καὶ Ταρσοῦ. Α. Θ. Σ.

—'Ορόντας, ἢ ***'Ορόντης***. —1) Πέρσης ἡγεμὼν ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἀκολουθήσας Κῦρον τὸν νεώτερον τῷ 401 π. Χ. εἰς τὴν κατὰ τοῦ 'Αρταξέρξου ἐκστρατείαν. Φωραθεὶς ὅμως ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἐπιβουλῇ, ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρου. —2) Σατράπης τῆς ἀνατολικῆς 'Αρμενίας, γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ 'Αρταξέρξου, συμπράττων μετὰ τοῦ Τισσαφέρνους κατὰ τοῦ Κύρου. —3) Γαμβρὸς τοῦ 'Αρταξέρξου, ἀρχηγὸς στρατιωτικοῦ σώματος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Εὐαγόρα Α' ἐκστρατείαν (392 π. Χ.). Ἕνεκα ὅμως τῆς πολυπραγμοσύνης καὶ τῆς δολίας διαγωγῆς αὐτοῦ ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως, ὅστις «ἔκ τε φίλων ἐξέκρινε καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀτιμίαις περιέβαλε» (*Διοδ. Σικελ.* ΙΕ', 11). Α. Θ. Σ.

'Ορόντης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μηδίας ἐκτεινόμενον πρὸς Δ. τῶν 'Εκβατάνων «τῇ τραχύτητι καὶ τῷ πρὸς ὕψος ἀνατείνοντι μεγέθει διάφορον, ὡς ἂν τὴν πρόσβασιν ἔχον ὄρθιον ἕως τῆς ἀκρωρείας σταδίων εἴκοσι πέντε» (*Διοδ. Σικελ.* Β, 13). Σήμερον περσιστὶ καλεῖται *'Ελβὲντ* (Elvend), τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἀνέρχεται εἰς ὕψος 3.914 μ. Α. Θ. Σ.

— 'Ορόντης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Συρίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους 'Αντιλιβάνου, οὐ μακρὰν τῆς Ἡλιουπόλεως (Βααλβὲκ) καὶ ῥέων ἐπί τι διάστημα ὑπογείως, ἔπειτα δὲ ἀναφαινόμενος περὶ τὴν 'Απάμειαν, διευθύνεται ἀπὸ Ν. πρὸς Β. μέχρι τῆς 'Αντιοχείας, ὅπου παραρρέων αὐτὴν διευθύνεται ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Φοινικικὸν πέλαγος πρὸς Ν. τῆς Σελευκείας, μετὰ συνολικὸν ῥοῦν 500 περίπου χλμ. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Τυφὼν* ἀπὸ τοῦ Γίγαντος Τυφῶνος ἢ Τυφωέως, περὶ τοῦ ὁποίου ἐμυθολογεῖτο ὅτι περὶ αὐτὸν κατεκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Διός, μετωνομάσθη δὲ 'Ορόντης ἀπὸ τοῦ γεφυρώσαντος αὐτόν. 'Επίσης ἐκαλεῖτο *'Αξιός, Δράκων* καὶ *Λάδων*. Τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ εἶναι ὁρμητικώτατον καὶ σχεδὸν ἀπρόσιτον εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν. 'Απεικονίζετο δὲ ὡς ἔφηβος γυμνὸς ἀναδυόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ περιφήμου χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Τύχης τῆς 'Αντιοχείας, ἔργου τοῦ διασήμου Σικυωνίου γλύπτου Εὐτυχίδου. 'Επίσης καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν 'Αράβων *Νὰχρ-ἐλ-'Ααζί*. Α. Θ. Σ.

—'Ορόντης· βλ. λ. *'Ερβάντ*.

'Οροντοβάτης *['Ιστορ.]*. Ἡγεμὼν τῆς Καρίας, διαδεχθεὶς τὸν πενθερόν του Ἰδριέα τῷ 335 π. Χ. Πολιορκηθεὶς τὸ ἑπόμενον ἔτος μετὰ τοῦ Μέμνονος ἐν Ἁλικαρνασσῷ ὑπὸ τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, ἠναγκάσθη, μετὰ μακρὰν καὶ γενναίαν ἀντίστασιν, νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ Πτολεμαῖον καὶ Ἄσανδρον. Πιθανῶς εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ 'Αντιγόνου διορισθέντα τῷ 316 π. Χ. σατράπην τῆς Μηδίας. Α. Θ. Σ.

ὀροπέδιον (τὸ) *[Γεωλογ.]*. Πεδινὴ ὁπωσδήποτε ἔκτασις, ἀποτελοῦσα τὸ ἀνώτερον ὅριον ὄρους τινός. Τὰ ὀροπέδια σχηματίζονται ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ὁρίων τῶν ὀρέων, ἀνεξαρτήτως τῆς στρωματογραφικῆς διατάξεως τῶν συνιστώντων ταῦτα πετρωμάτων. Ὅταν τὰ πετρώματα ταῦτα ἔχωσιν ὁριζοντίαν παράταξιν, τότε τὸ ὀροπέδιον γεννᾶται ἂν διαρραγῶσιν ὑπὸ ῥηγμάτων τὰ πετρώματα εἰς τεμάχη καὶ μετακινηθῶσι κατόπιν ταῦτα, ἀπομείνῃ δ' ἀκίνητον ἓν ἢ πλείονα τεμάχη. 'Επίσης εἰς τὰ πτυχωσιγενῆ ἢ ἄλλα ὄρη, τῶν ὁποίων τὰ στρώματα παρουσιάζονται κεκλιμένα, τὰ ὀροπέδια γεννῶνται διὰ τῆς διαβρωτικῆς καὶ ἐκγυμνωτικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων, ἅτινα διαβιβρώσκοντα τὰ κορυφαῖα τμήματα τῶν ὀρέων δημιουργοῦν ἐπ' αὐτῶν πεδινὰς ἐκτάσεις, ὀροπέδια. Τὰ τραπεζοειδῆ ὄρη φέρουσιν ὡς χαρακτηριστικόν των γνώρισμα ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ὁρίου των ὀροπέδιον. Παραδείγματα τυπικὰ ὀροπεδίων παρέχουν τὰ τραπεζοειδῆ ὄρη Εὐρωστίνη καὶ Μαῦρον ὄρος (Χελιδόρεα) τοῦ νομοῦ Κορινθίας καὶ ἄλλα. Γ.Κ.Γ.

'Οροπέδιον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Σιδηρονέρου τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 204. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βλαδῖκος*.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἤδη καλούμενον *Βηλιὰ* (βλ. λ.).

'Οροπέζα (Capo Oropesa) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰσπανίας, ΒΑ. τῆς Βαλένθια (πλάτ. 40°05' Β., μῆκ. 0°09' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape St Antonio to Cape Tortosa). Εὑρέθησαν ἀρχαῖα ἐπ' αὐτοῦ λείψανα ἀγνώστου ἀρχαίας πόλεως (*Πτολεμ.* Β. στ., 16). Σ. Ε. Λ.

ὀροπὸν (Oropon) *[Βυρσοδεψ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον κόνις ὑπόλευκος, χρησιμοποιουμένη εὐρέως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν λεπτῶν δερμάτων εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκχυλίσματος τῆς κόπρου τῶν κυνῶν, ἥτις καὶ δύσχρηστος καὶ ἀνθυγιεινὴ συγχρόνως ἦτο. Ἡ κόνις αὕτη, ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου J. T. Wood καὶ τελειοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Otto Rhöm, σύγκειται ἐξ ἐκχυλίσματος παγκρεατικοῦ, ἀναμεμιγμένου μεθ' ἁλάτων ἀμμωνίου, ὡς χλωριούχου, ὑδροθειούχου, βουτυρικοῦ κλπ., ἅτινα ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ἐντὸς τῶν δερμάτων περιεχομένης ἀσβέστου, σχηματίζοντα διαλυτὸν ἀσβεστοῦχον ἅλας, ἐνῷ ἐξ ἄλλου τὰ ἐν τῷ παγκρέατι περιεχόμενα ἔνζυμα κατατρώγουν ἁπάσας ἐκείνας τὰς ἶνας τοῦ δέρματος, αἵτινες καθιστοῦν τοῦτο σκληρόν. Ἡ παρασκευὴ τῆς ὡς ἄνω κόνεως γίνεται ὡς ἀκολούθως: 250 γραμ. περίπου παγκρέατος ἐκχυλίζομεν δι' ἑνὸς

Digitized by Google

χιλιογράμμου ὕδατος· 10 κυβ. ἑκατ. τοῦ ἐκχυλίσματος τούτου προσθέτομεν εἰς διάλυμα χλωριούχου ἀμμωνίου ἢ ὑδροθειούχου τοιούτου 0,15 %, περιέχοντος ὡσαύτως 0,3 % χλωριοῦχον νάτριον. Ἀναδεύομεν τὸ ὅλον καλῶς καὶ εἴτε χρησιμοποιοῦμεν ἀμέσως τοῦτο, ὡς ἔχει, εἴτε ξηραίνομεν, παρασκευάζοντες οὕτω τὴν ὡς ἄνω κόνιν καὶ χρησιμοποιοῦμεν ἀργότερον διαλύοντες εἰς ὀλίγον ὑπόθερμον ὕδωρ, χωρὶς ἀπολύτως νὰ ὑφίσταται φόβος τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσυνθέσεως τοῦ ἐν λόγῳ παρασκευάσματος. Προσόμοια πρὸς τὸ ὀροπὸν φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἕτερα συσκευάσματα ὑπὸ τὸ ὄνομα παγκρεόλη (pancréol), πουερίνη (puerine) κ.τ.λ. Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

ὀροπτερική (ἡ). Οὕτω λέγεται καμπύλη τις στρεβλή, ἐκ τῶν πολλῶν τριτοβαθμίων ἀλγεβρικῶν τοιούτων. Αἱ ἐξισώσεις αὐτῆς εἶναι:

$$x = \frac{2\alpha}{1+\beta^2 z^2} \qquad (1)$$

$$y = \frac{2\alpha\beta z}{1+\beta^2 z^2}$$

ἤτοι δίδεται ὡς τομὴ δύο κυλινδρικῶν ἐπιφανειῶν, ὧν αἱ τομαὶ εἰς τὰ ἐπίπεδα τῶν x, z καὶ y, z (προβολαὶ τῆς καμπύλης) εἶναι ἐπίσης τριτοβάθμιοι ἐπίπεδοι καμπύλαι. Ἐκ τῶν ἐξισώσεων (1) προκύπτει

$$y = \beta x z \qquad (2)$$

Ἡ ἐξίσωσις αὕτη παριστᾷ ἐπιφάνειαν δευτέρου βαθμοῦ καὶ δὴ ὑπερβολικὸν παραβολοειδές, ἐφ' οὗ ἡ καμπύλη (1). Ν. Γ.

ὀροπυώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὀρώδης ἅμα καὶ πυώδης, ὁ ἐξ ὀροῦ καὶ πύου συγκείμενος.

ὅρος (ὁ)· σύνορον, ὅριον, τὸ ἔσχατον ἄκρον: «Ἡράκλειοι ὅροι» ἄλλως «Ἡράκλειοι στῆλαι»· || φρ. «ἐφ' ὅρου ζωῆς» καθ' ὅλην τὴν ζωήν· || «ἀνώτατος ὅρος — κατώτατος ἢ ἐλάχιστος ὅρος» ἀντὶ «ἀνώτατον ὅριον — κατώτατον ὅριον» τὸ μέχρις οὗ ἐξικνεῖταί τι εἴτε κατ' αὔξησιν, εἴτε κατ' ἐλάττωσιν· ἐντεῦθεν «μέσος ὅρος» τὸ μεταίχμιον τῶν δύο ἄκρων ὅρων· || περιορισμός, αἵρεσις, συμφωνία: «οἱ ὅροι τῆς μισθώσεως», «ἐδέχθη ἄνευ ὅρων», «ὑπὸ ποίους ὅρους ἐδόθη τὸ δάνειον»· || «οἱ ὅροι τῆς ζωῆς» αἱ συνθῆκαι, αἱ περιστάσεις, ὑφ' ἃς ζῇ ἕκαστος: «ἐβελτίωσε τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς του»· || «ὅροι ἐπιστημονικοί» ὀνομασίαι ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας μεταχειριζόμεθα ἐν ἐπιστημονικαῖς πραγματείαις ὡς ἰδιαζούσας εἰς τοὺς οἰκείους κλάδους, οἷον «ὅρος τῆς φυσικῆς, — τῆς χημείας, — τῆς ἰατρικῆς, — τῆς νομικῆς κλπ.».

— *[Ἀρχ.]* Ἡ λέξις *ὅρος* ἐσήμαινε γενικῶς μὲν τὸ σύνορον μεταξὺ δύο κτημάτων, τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τῶν χωρῶν δύο γειτόνων λαῶν, τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῶν ἱερῶν γαιῶν ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν τοιούτων· εἰδικῶς δὲ τὸ ἐπὶ ἐνυποθήκου κτήματος στηνόμενον ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ διακριτικὸν σῆμα. Πρὸς ὁροθέτησιν τῶν ἱερῶν κτημάτων ἢ τῶν χωρῶν τῶν πολιτειῶν ἠγείροντο κατὰ μῆκος τῆ ὁροθετικῆς γραμμῆς λίθιναι στῆλαι ἢ ἁπλαῖ ἢ ἐνεπίγραφοι, πρὸς καθορισμὸν δὲ τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων ὡς ὅροι ἐχρησίμευον ὁτὲ μὲν φυσικὰ σημεῖα, οἷον ποταμοί, λόφοι, βράχοι, δένδρα, ὁτὲ δὲ τεχνικὰ καὶ μάλιστα λίθοι συνήθως ἀνεπίγραφοι, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐνεπίγραφοι, φέροντες τὸ ὄνομα τοῦ γαιοκτήμονος. Οἱ κατόπιν δικαστικῆς διενέξεως ὁριζόμενοι εἰδήμονες πρὸς τοποθέτησιν τῶν ὅρων ὠνομάζοντο *ὁρισταί*, οἱ δὲ

Ὅρος ἐνυποθήκου.

φυλάσσοντες αὐτοὺς *ὁροφύλακες* ἢ *γεωμέτραι*. Πολλαὶ τοιαῦται στῆλαι ἀναφέρονται ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐπιγραφῶν. Οἱ καθορίζοντες τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν δύο γειτονικῶν πολιτειῶν ὅροι ἦσαν στῆλαι μετ' ἐπεξηγηματικῶν ἐπιγραφῶν. Εὑρέθησαν πολλοὶ τοιοῦτοι ὅροι, τελευταίως δὲ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Κεραμεικοῦ. Οἱ ὅροι, δημόσιοι καὶ ἱεροὶ καὶ ἰδιωτικοί, ἐθεωροῦντο σεβαστοὶ καὶ συνεπῶς ἀπαραβίαστοι, ὡς ὄντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁρίου Διός, κατὰ τοῦ μεταθέτοντος δὲ πρὸς ἴδιον ὄφελος ἢ ἄλλως καταρρίπτοντος αὐτοὺς ἐπεβάλλετο βαρὺ πρόστιμον καὶ ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας. Ὅροι ἐτίθεντο ἐπίσης καὶ πέριξ τῶν τάφων πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἱεροῦ χώρου τοῦ μνήματος, οἱ τοιοῦτοι δ' ὅροι ἔφερον τὴν ἐπιγραφήν: ὅρος μνήματος ἢ ὅρος σήματος ἢ ὅρος θήκης. Οἱ εἰδικοὶ ὅροι, οἱ τοποθετημένοι δηλαδὴ ἐπὶ ἐνυποθήκων οἰκιῶν ἢ ἀγροκτημάτων ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ, ἦσαν ἐνεπίγραφοι σανίδες ἢ λίθιναι στῆλαι ἢ πλάκες. Ὁ θεσμὸς τῶν ὅρων τῆς ὑποθήκης εἶναι ἀττικός, ἐκ τῶν ἑκατὸν δὲ καὶ πλέον εὑρεθέντων μέχρι τοῦδε ὅρων ἐν Ἀττικῇ καὶ ὀλίγων ἐν Νάξῳ, Ἀμοργῷ καὶ Λήμνῳ, ἄλλοι μὲν φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «ὅρος οἰκίας», ἄλλοι δὲ «ὅρος χωρίου», ἢ «ὅρος κήπου» ἢ «ὅρος οἰκοπέδων» ἢ «ὅρος ἐργαστηρίου» ἢ «ὅρος ἀνδραπόδων». Μετὰ τὸν τίτλον τοῦτον ἀκολουθεῖ ἡ δικαστικὴ πρᾶξις, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ κτῆμα εὑρίσκεται ἐνυπόθηκον καὶ οἱ ὅροι τῆς ὑποθηκεύσεως. Ἐν τέλει δὲ ἀναγράφεται καὶ ἡ χρονολογία τῆς ἐγγραφῆς. Β. Δ. Θ.

— *[Λογ.]* *Ὅρος* ἐν τῇ λογικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι τὸ ἕτερον τῶν δύο οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς προτάσεως, τὸ ὑποκείμενον ἢ τὸ κατηγορούμενον. Ἐν τῷ συλλογισμῷ, ἔνθα ἐκ δύο προτάσεων (προκειμένων) παράγεται τρίτη, τὸ συμπέρασμα, εἶναι ἀπαραίτητοι τρεῖς ὅροι, ὁ *μείζων*, ὁ *ἐλάσσων* καὶ ὁ *μέσος*. *Ὅρος* εἶναι καὶ ὁ ὁρισμός, τὸ ὁρίζειν διὰ προτάσεων τὸ βάθος μιᾶς ἐννοίας.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλοσοφικῇ γλώσσῃ *ὅρος* (terminus) εἶναι ἡ *ἔννοια* (βλ. λ.), λαμβανομένη ὑπὸ τὴν γλωσσικήν της διατύπωσιν. Ἐντεῦθεν διακρίνομεν *τεχνικοὺς ὅρους, φιλοσοφικούς, ἐπιστημονικοὺς* κ.τ.τ., ἤτοι λέξεις αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν τεχνικάς, φιλοσοφικάς, ἐπιστημονικὰς κ. ἄ. ἐννοίας. Χ. Σ.

— *[Μαθημ.]* Ἡ λέξις *ὅρος* ἔχει τὰς ἑξῆς, ἐκ τῶν συνηθεστέρων, σημασίας: Εἰς τὴν ἀριθμητικήν, ὁ ἀριθμητὴς καὶ παρονομαστὴς ἑνὸς κλάσματος ὁμοῦ ἐκφραζόμενοι λέγονται *ὅροι* αὐτοῦ. Ὁμοίως οἱ ἀριθμοὶ οἱ συνιστῶντες πρόοδον ἀριθμητικὴν ἢ γεωμετρικὴν λέγονται *ὅροι τῆς προόδου*, ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς σειρὰς οἱ ἀριθμοὶ οἱ συνιστῶντες ταύτας λέγονται *ὅροι τῆς σειρᾶς*.

Εἰς τὰς ἀλγεβρικὰς παραστάσεις πᾶσα παράστασις, εἰς ἣν δὲν σημειοῦνται, ἐκ τῶν πράξεων, ἡ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, λέγεται *ὅρος* τῆς ὅλης παραστάσεως, εἰς ἣν προστίθεται αὕτη. Π. χ. ἐν τῇ παραστάσει: $\lambda o \gamma \alpha + \eta \mu \beta + \gamma \delta - \varepsilon \mu$

αἱ παραστάσεις λογα, ημβ, γδ, εμ λέγονται ὅροι τῆς ὅλης παραστάσεως, εἰς ἣν φαίνονται προστιθέμενοι (ἢ ἀφαιρούμενοι):

Τέλος εἰς τὰς ἀναλογίας:

$$A : B = \Gamma : \Delta$$

τὰ μεγέθη Α,Β,Γ,Δ λέγονται *ὅροι τῆς ἀναλογίας*. Ν. Γ.

— *[Νομ.]* Καλεῖται *ὅρος*: 1) Νομικὸς κανὼν ἐν τῷ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ὡς τοιαύτης, τεθειμένῳ δικαίῳ. 2) Συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ περιεχομένου ἑκάστης δικαιοπραξίας. 3) Περιστατικὸν ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ θέλησις, ἡ τὴν δικαιοπραξίαν παράγουσα, ἐξαρτᾷ ἐνίοτε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν καὶ τὸ ὁποῖον τίθεται ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ ὡς ὅρος τῆς θελήσεως.

Τὰ συστατικὰ μέρη, ἐξ ὧν ἡ δικαιοπραξία συνίσταται, εἰσὶ τὰ μὲν οὐσιώδη, ἀπαραιτήτως δηλαδὴ ἀναγκαῖα πρὸς ὕπαρξιν τῆς πράξεως, τὰ δ' ἐπουσιώδη, δυνάμενα ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας τῆς πράξεως καὶ νὰ λείπωσι, ἅτινα ἢ ἐννοοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν ἢ χρῄζουσι ῥητῆς διατάξεως. Ἐκ τῶν τοῦ τελευταίου εἴδους εἰσὶ σημειωτέα αἱ *αἱρέσεις*, αἱ *προθεσμίαι* καὶ ὁ *τρόπος*. Οἱ ἄλλοι παρεπόμενοι ὁρισμοὶ περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *ῥῆτραι*, δι' οὗ σημαίνονται πᾶσαι ἐν γένει αἱ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γινόμεναι ποικιλώταται προσθῆκαι, δι' ὧν ἔτι μᾶλλον καθορίζεται, εὐκρινεῖται ἢ περιορίζεται τὸ περιεχόμενον αὐτῆς.

— *[Διπλωμ.]* *Ὅρος διπλωματικὸς* καλεῖται ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν διπλωματίαν. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη μεταχειρίζεται ἐκφράσεις λεπτάς, διὰ τοῦτο, ἐνίοτε κατ' ἐπέκτασιν, λέγοντες *διπλωματικὸν ὅρον* ἐννοοῦμεν φρασιολογίαν λεπτὴν καὶ ἁβράν. Δ. Δ.

— **ὅρος *κήπου Μουσῶν*.** Ἐπιγραφὴ ἀρχαίου ὁροσήμου εὑρεθέντος τῷ 1903 εἰς τὴν Β. πλευρὰν τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, πρὸ τοῦ καφφενείου Ζαχαράτου, ὅπου καὶ εἶναι ἐστημένη ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου. Ἡ (ἀπὸ τοῦ πρὸς ὃν ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφὴ κήπου) ὁδὸς «Μουσῶν» μετωνομάσθη κατόπιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων εἰς ὁδὸν «Καραγεώργη Σερβίας». Σ. Ε. Λ.

— **ὅρων *τετρὰς*** (quaternio terminorum). Καλεῖται οὕτω τὸ συλλογιστικὸν ἐκεῖνο σφάλμα, κατὰ τὸ ὁποῖον μεταξὺ τῶν τριῶν ἐν τῷ συλλογισμῷ ὅρων παρεμβάλλεται ἀσυναισθήτως καὶ τέταρτος. Τοῦτο συμβαίνει ὅταν ὁ εἷς ἐκ τῶν τριῶν ὅρων τοῦ συλλογισμοῦ λαμβάνεται ὑπὸ διττὴν ἔννοιαν, ὁπότε τέσσαρες ὅροι κατ' οὐσίαν χρησιμοποιοῦνται καὶ ὄχι τρεῖς. Παράδειγμα:

Ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα
τὸ χρῆμα εἶναι μέσον πληρωμῆς
ἄρα ὁ χρόνος εἶναι μέσον πληρωμῆς

Ἐνταῦθα τὸ ἐσφαλμένον τοῦ συμπεράσματος προκύπτει ἐκ τῆς διττῆς ἐννοίας, ἣν παρέχομεν εἰς τὸν ὅρον «χρῆμα» ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο προκειμένων. Χ. ΣΣ

Ὅρος *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, κατακεραυνωθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ὑπὸ τοῦ Διὸς δι' ὑπερβολικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἀσέβειαν (*Ἀπολλ.* III, 8, 1). Α. Θ. Σ.

ὄρος (τό). Μέγα ὕψωμα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμονωμένον, ἀνώτερον εἰς ὕψος τοῦ λόφου καὶ τοῦ βουνοῦ.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]* Τὰ ὑψομετρικὰ ὅρια μεταξὺ *ὄρους, βουνοῦ* καὶ *λόφου* οὐδέποτε καθωρίσθησαν σταθερῶς. Ἐπεκράτησεν ὅμως διεθνῶς σήμερον, ἵνα ὡς λόφοι θεωρῶνται τὰ ὑψώματα τὰ ἔχοντα ἀπόλυτον ὕψος μέχρι 200 μ., ὡς βουνὰ τὰ ἔχοντα ἀπόλυτον ὕψος 200—250 μ. καὶ ὡς ὄρη τὰ ἄνω τῶν 500 μ. Οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη ὑψοῦνται ἢ μεμονωμένοι, ἢ πολλοὶ ὁμοῦ, καὶ ἀποτελοῦσι τότε *σειρὰς λόφων* ἢ *ὀρέων*, ἐχούσας διάφορον ἔκτασιν καὶ ὕψος. Ἀναλόγως δὲ καὶ ἡ χώρα λέγεται *λοφώδης* μέν, ἂν ἐμπεριέχῃ λόφους, *ὀρεινὴ* δέ, ἂν ὄρη. Εἰς πάντα λόφον, βουνὸν ἢ ὄρος διακρίνομεν τὴν *κορυφὴν* αὐτοῦ (ὀξεῖαν ἢ στρογγύλην), τὰς *κλιτῦς, ἀποκλίματα* ἢ *πλευράς* του (κυρτάς, ὁμαλάς, κρημνώδεις ἢ ἀποτόμους) καὶ τοὺς *πρόποδας* ἢ τὴν *ὑπώρειαν*.

Καὶ μεμονωμένα μὲν ὄρη εὑρίσκονται σχετικῶς σπανιώτερον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' εἶναι ἡφαιστειογενοῦς καταγωγῆς, καὶ ἔχουσι σχῆμα κωνοειδές. Συνηθέστερον τὰ ὄρη εὑρίσκονται πολλὰ ὁμοῦ ἀκανονίστως ἢ καὶ κατὰ σειράν τινα τεταγμένα, φέροντα ὡς ἐκ τούτου διάφορα ὀνόματα, ὡς π. χ. *στιχήρεις λόφοι*, ἢ *στιχήρη ὄρη*, *ὁμὰς λόφων* ἢ *ὀρέων*, *σειραὶ ὀρέων* ἢ *ὀροσειραί*. Αἱ *ὀροσειραὶ* εἶναι ἐπιμήκη ἐξάρματα ἢ ἐξογκώματα τῆς λιθοσφαίρας, ὑπὸ τῶν ὑδάτων οὕτω πως διαμεμελισμένα, ὥστε τὰ μέλη αὐτῶν, ἔχοντα σχῆμα λόφων ἢ ὀρέων, συνάπτονται μετ' ἀλλήλων κατὰ ὕψη διάφορα καὶ ἀποτελοῦσιν ὡς ἐκ τούτου σειράν. Τὰ ἐξογκώματα ταῦτα οὐ μόνον ἐξαπλοῦνται καθ' ὁριζοντίαν διεύθυνσιν ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξικνοῦνται συνήθως εἰς μέγα ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, διάφορον ἐπὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν μερῶν. Ἡ ἄνω χώρα τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων, ἔνθα αἱ πλευραὶ ἢ αἱ κλιτύες τῆς σειρᾶς συνέρχονται, ὅπως τὰ μέρη στέγης οἰκοδομήματος, καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ὁ ὑδροκρίτης, λέγεται *νῶτα* ἢ *ῥάχις* τῆς σειρᾶς. Ἡ ῥάχις αὕτη ὁτὲ μὲν εἶναι πλατεῖα καὶ ἐπίπεδος, ὁτὲ δὲ στενή, ὀξεῖα καὶ ἀπόκρημνος, ὅτε καλεῖται καὶ *ἀκρώρεια* καὶ *ἀκρωνυχία*.

Αἱ σειραὶ ὀρέων εὑρίσκονται ἢ μεμονωμέναι ἐπί τινος πεδινῆς χώρας (Black Mountains τῆς Β. Ἀμερικῆς, Ἑρκύνιος Δρυμὸς τῆς Β. Γερμανίας), ἢ πολλαὶ ὁμοῦ, ἀποτελοῦσαι *σύστημα* ἢ *ὁμάδα σειρῶν ὀρέων*. Τοιαῦτα συστήματα σειρῶν ὀρέων εἶναι αἱ Ἄλπεις, τὰ Ἀπέννινα, τὰ ὄρη τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, τὰ Οὐράλια ὄρη, τὰ Ἱμαλάϊα καὶ ὁ Καύκασος, αἱ Κορδελλιέραι καὶ τὰ Ἀλλεγάνια ὄρη κλπ.

Ἑκάστη ἐπίσης σειρὰ ὀρέων συνίσταται ἐξ ἀριθμοῦ τινος κορυφῶν ἢ ἀκρωρειῶν, αἵτινες, συναπτόμεναι μετ' ἀλλήλων κατὰ διάφορον τρόπον, ἀποτελοῦσι τοὺς διαφόρους τύπους τῆς διαρθρώσεως ἢ διαμελισμοῦ τῶν ὀροσειρῶν. Ὡς οὐσιωδεστέρους τύπους διαρθρώσεων διακρίνουσι τοὺς ἑξῆς: τὴν *στιχήρη*, τὴν *παράλληλον* (Ἰουράσια, Ἀλλεγάνια ὄρη), τὴν *ἐγκαρσίαν* (Κεντρικαὶ Ἄλπεις, Πυρηναῖα ὄρη), τὴν *διαγώνιον* (μεσημβρινὰ Οὐράλια ὄρη), τὴν *ἀκτινοειδῆ* (Ἄλπεις τοῦ Oetzthal καὶ τὰ Vogelgebirge) καὶ τὴν *σωροειδῆ* διάρθρωσιν (Ἄλπεις τῆς Μεσημβρινῆς Τυρολίας).

Αἱ διάφοροι ὀροστοιχίαι ἢ ὀροσειραὶ ταξινομοῦνται εἰς διαφόρους τάξεις, ἄλλοτε μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕψους των, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πλάτους καὶ τοῦ μήκους αὐτῶν. Ἀναλόγως τοῦ ὕψους αὐτῶν αἱ σειραὶ τῶν ὀρέων ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις.

1) Εἰς *χθαμαλὰς σειράς*. Αὗται διήκουσιν εἰς μέσον ὕψος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, 500 ἕως 700 μέτρων. 2) Εἰς *μεσαίας σειρὰς* ὀρέων. Αὗται ἔχουσαι μέσον ὕψος 700 μέχρι 1.400 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, δὲν εἶναι τοσούτῳ ὁμαλαί, ὅσῳ αἱ προηγούμεναι (Θυριγγικὸς Δρυμός, Ἑρκύνιος Δρυμός, τὰ Μεταλλευτικὰ τῆς Σαξωνίας ὄρη κλπ.). 3) Εἰς *ἀλπικὰς σειράς*. Αὗται ἔχουσι μέσον ὕψος συνήθως 1.400 ἕως 2.000 μέτρων, τινὲς ὅμως τῶν κορυφῶν αὐτῶν διήκουσιν ἐνίοτε εἰς ἀκόμη μεγαλύτερον ἀπόλυτον ὕψος καὶ ὡς ἐκ τούτου αὗται, ὡς ὑπερβαίνουσαι τὰ ὅρια τῆς διαρκοῦς βλαστήσεως, φέρουσι μόνον ἀλπικὰς βοτάνας καὶ χλόην (Ἄλπεις τῆς Σαβοΐας καὶ Στυρίας καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν, ὄρη τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἠπείρου κλπ.). 4) Εἰς *ὑψηλὰς σειράς*. Αὗται, ὡς ἔχουσαι μέσον ὕψος μεῖζον τῶν 2.000 μέτρων, φέρουσι πλείστας κορυφὰς διερχομένας διὰ τῶν ὁρίων τῆς αἰωνίας χιόνος. Εἰς τὰς σειρὰς ταύτας ὑπάρχουν παγετῶνες κολοσσιαῖοι, αἱ δὲ κορυφαί των ἔχουσι διάφορα σχήματα, ἀποτελοῦσαι ὁτὲ μὲν ὀξέα κέρατα, ἄλλοτε βελόνας ἢ ὀδόντας καὶ ἄλλοτε πάλιν πλατέα κωδωνοειδῆ ἐξογκώματα ἢ μαστοὺς (Δυτικαὶ καὶ Κεντρικαὶ Ἄλπεις, τὰ Ἱμαλάϊα καὶ πάντα τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς ὄρη).

Ἀναλόγως τῶν ὁριζοντίων διαστάσεών των, δηλαδὴ τοῦ μήκους σχετικῶς πρὸς τὸ πλάτος, αἱ ὀροσειραὶ δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς *πυρηνώδη* ἢ *σύμπηκτα* ὄρη, ὧν τὸ μῆκος ὀλίγιστον διαφέρει τοῦ πλάτους (Massengebirge) καὶ εἰς *ἐπιμήκεις* ἢ *ἁλυσιδωτὰς* σειρὰς (Kettengebirge), ὧν τὸ μῆκος πολὺ μεῖζον τοῦ πλάτους. Οὕτω τὰ Fichtelgebirge, ὁ Ἑρκύνιος Δρυμός, τὰ Ἀλτάϊα ὄρη ἀποτελοῦσι πυρηνώδεις σειράς, τὰ δὲ Οὐράλια, Ἰουράσια, καὶ Ἀλλεγάνια ὄρη καὶ αἱ Κορδιλλιέραι εἶναι σειραὶ ἁλυσιδωταί.

Digitized by Google

— *[Γεωλογ.]* I) ***Εἴδη ὀρέων.*** Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως αὐτῶν τὰ ὄρη διαιροῦνται εἰς τρεῖς κυρίας τάξεις, δηλαδὴ *ἡφαιστειογενῆ*, *ἀποκομισιγενῆ* καὶ *τεκτονικά*.

Τὰ *ἡφαιστειογενῆ* ἐγεννήθησαν δι' ἡφαιστείων ἐκρήξεων καὶ διὰ συσσωρεύσεως περὶ τὰ στόμια τῶν πόρων τῶν ἡφαιστείων ὑλικῶν (λάβας, ἡφαιστείων λίθων, ἄμμου, σποδοῦ, κτλ.) ἀνεκβαλλομένων κατὰ τὰς ἐκρήξεις. Ἡ γένεσις συνεπῶς τῶν ὀρέων τούτων συμπίπτει μὲ τὴν γένεσιν τῶν πετρωμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστανται.

Τὰ *ἀποκομισιγενῆ* ὑποδιαιροῦνται α) εἰς *διαβρωσιγενῆ*, ὅσα ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ εἰς κοιλάδας καὶ ἐξογκώματα ἁπλῶς μόνον διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν ρεόντων ὑδάτων, καὶ β') εἰς *ἐκγυμνωσιγενῆ*, ὅσα ὀφείλουν τὴν διαμόρφωσίν των καὶ τὴν ὀρογραφικήν των αὐτοτέλειαν εἰς τὴν ἐν γένει ἐκγύμνωσιν. Διαβρωσιγενεῖς λόφοι καὶ βουνὰ εἶναι π.χ. οἱ λόφοι τοῦ Λυκαβηττοῦ, τῆς Ἀκροπόλεως, Σφαγείων κ.λ.π. τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ *τεκτονικὰ* ὄρη εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συμμετέχουσιν οὐσιωδῶς εἰς τὴν τεκτονικὴν κατασκευὴν τῆς γῆς καὶ ἐγεννήθησαν διὰ κινήσεων τμημάτων τῆς λιθοσφαίρας, αἱ ὁποῖαι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐξηλλοίωσαν οὐσιωδῶς τὴν ἀρχικὴν ὄψιν τῆς λιθοσφαίρας. Πρὸς γένεσιν τῶν τεκτονικῶν ὀρέων δυνατὸν νὰ ἐπενήργησαν διάφοροι τρόποι, ἤτοι ἄλλα μὲν ἐγεννήθησαν κυρίως διὰ διαρρήξεως τμήματός τινος τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς εἰς τεμάχη καὶ κατακορύφου κατόπιν μεταθέσεώς τινων ἐκ τῶν τεμαχῶν τούτων κατὰ μῆκος τῶν ρηξιγενῶν ρωγμῶν, ἄλλα δὲ στολιδωθέντων καὶ συμπτυχθέντων τῶν εἴς τι τμῆμα τῆς λιθοσφαίρας ἐξηπλωμένων στρωμάτων. Τούτων ἕνεκα διακρίνονται δύο εἴδη τεκτονικῶν ὀρέων, τὰ *ρηξιγενῆ* ἢ *τεμαχωτὰ* (Schollengebirge, Bruchgebirge) καὶ τὰ *στολιδωσιγενῆ* ἢ *πτυχωσιγενῆ* (Faltengebirge). Καὶ τὰ μὲν *ρηξιγενῆ* ὄρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν πολυάριθμα μεμονωμένα ὄρη καὶ μικρότεραι ὀροσειραὶ (Τευτοβούργειος δρυμός, ὄρη τοῦ Λὰν κτλ.), ὡς καὶ μεγαλύτεραι τραπεζοειδεῖς χῶραι ὅλων τῶν ἠπείρων, εἶναι ὁτὲ μὲν μικρότεραι ὀγκώδεις ἢ στυλοειδεῖς μᾶζαι, ὁτὲ δ' ἐκτεταμέναι τράπεζαι ἢ ὀροπέδια, τὰ ὁποῖα περιορίζονται τοὐλάχιστον κατὰ τὴν μίαν πλευράν των, συχνὰ ὅμως καὶ κύκλῳ ὑπὸ ρηγμάτων ἢ μετακλίσεων. Ρηξιγενῆ ὄρη ἐν Ἑλλάδι εἶναι πολλά, ὡς π. χ. ἡ Εὐρωστίνη καὶ τὰ Χελιδόρεα (Μαῦρον ὄρος τῆς Πελοποννήσου) καὶ ἄλλα. Τὰ δὲ *στολιδωσιγενῆ* ἢ *πτυχωσιγενῆ* ὄρη διακρίνονται εἰς *νεώτερα* τριτογενοῦς ἢ ἐπιτριτογενοῦς γεωλογικῆς ἡλικίας, καὶ εἰς *ἀρχαιότερα*, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα ἢ καὶ εἰς παλαιοτέρας ἀκόμη γεωλογικὰς περιόδους. Μόνον εἰς τὰ νεώτερα στολιδωσιγενῆ ὄρη, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ἀλυσιδωταὶ ὀροσειραί, σαφῶς καταφαίνεται ἡ κατασκευή των ἐκ πτυχῶν καὶ ἐξωτερικεύεται αὕτη μὲ τὴν στενὴν ἐπιμήκη μορφήν των καὶ μὲ τὰς πολυαρίθμους παραλλήλους ἀλύσεις ὀρέων, τὰς χωριζομένας ὑπὸ ἐπιμήκων κοιλάδων (π. χ. ὀροσειραὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος κλπ.). Εἰς τὰ ἀρχαιότερα στολιδωσιγενῆ ὄρη τοὐναντίον, συνεπείᾳ τῆς ἐντόνου καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐπενεργησάσης ἀποκομιστικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων, ἡ ἐκ πτυχῶν κατασκευή των εἴς τινας ἐξαιρετικῶς σπανίας περιπτώσεις διασῴζεται ἀκόμη (ὡς π. χ. εἰς τὰ Οὐράλια καὶ τὰ Ἀλλεγάνια). Συνήθως ὅμως ἡ ἀρχική των μορφὴ ἐπηρεάσθη καὶ ὑπὸ νεωτέρων διαρρήξεων καὶ καταβυθίσεων. Ἕνεκα τούτων εἰς πολλὰς περιπτώσεις μεγάλα τμήματα τῆς προηγουμένης ὀροσειρᾶς κατεβυθίσθησαν καὶ τὰ ἀπομείναντα τεμάχη εἶναι πλέον μικρὰ λείψανα ἢ ὁ ἀπομείνας κορμός, οὕτως εἰπεῖν, τῆς πρῴην ὀροσειρᾶς. Τὰ τοιαῦτα ὄρη ὀνομάζονται *κορμοοροσειραὶ* ἢ *ἐρηριμμένα* ἢ *ἐσβεσμένα ὄρη* ἢ *ἐρείπια (λείψανα) ὀρέων*. Τὰ διάφορα ὅμως αὐτὰ εἴδη ὀρέων σπανίως παρουσιάζονται ἐντελῶς καθαρά, ἀλλὰ κατὰ κανόνα ἀνάμικτα, καὶ τοῦτο, διότι μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου εἴδους ὀρέων ἐπενήργησαν **ἐπ' αὐτοῦ** διάφοροι δυνάμεις καὶ προσέδωκαν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὀρέων καὶ γνωρίσματα ἄλλου εἴδους.

Τούτου ἕνεκα ὁ Stille τελευταίως ὑποδιαιρεῖ τὰ τεκτονικὰ ὄρη εἰς: α') *καλυμματογενῆ* ὄρη (Deckengebirge) (Ἄλπεις), β') *πραγματικὰ στολιδωσιγενῆ* ὄρη, γ') *ρηξιγενο-πτυχωσιγενῆ* ὄρη (τὰ ὁποῖα εἶναι τρόπον τινὰ ἐνδιάμεσα μέλη μεταξὺ τῶν ρηξιγενῶν καὶ τῶν πτυχωσιγενῶν) καὶ δ') *ὀγκώδη ὄρη*, ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ρηξιγενῆ ἢ τεμαχωτὰ ὄρη.

Κατ' ἄλλους δέον νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἑξῆς 6 τύπους ὀρέων: α') τὰ *στολιδωσιγενῆ*, β') τὰ *τραπεζοειδῆ* (Tafelgebirge), τὰ ὁποῖα εἶναι ὄρη ὀφείλοντα τὴν ἀνύψωσίν των ὑπὲρ τὴν πέριξ αὐτῶν περιοχὴν εἰς ὀρογενετικὰς ἢ ἠπειρογενετικὰς κινήσεις, συνίστανται ὅμως ἐκ στρωμάτων ἐχόντων ὁριζοντίαν παράταξιν, γ') αἱ *κορμοοροσειραί*, γεννώμεναι δι' ἐντονωτέρας ἀποκομίσεως ἑνὸς στολιδωσιγενοῦς ὄρους.

Ἂν τὰ τρία ταῦτα εἴδη ὀρέων κατατεμαχισθῶσι διὰ διαρρήξεων καὶ μεταπτώσεων καὶ διὰ μετακινήσεων τὰ τμήματά των μεταφερθῶσιν εἰς πολὺ διάφορα ὕψη, γεννῶνται: δ') τὰ *πτυχωσιγενο-τεμαχωτὰ* ὄρη, ε') τὰ *κορμο-τεμαχωτὰ* καὶ στ') τὰ *τραπεζο-τεμαχωτά*. Ἐκτὸς τούτων δέον νὰ διακρίνωνται πάντως καὶ οἱ δύο ἄλλοι τύποι ὀρέων, τὰ *ἡφαιστειογενῆ* καὶ τὰ *ἀποκομισιγενῆ*.

Γεωγράφοι τινὲς διακρίνουσι καὶ τὰ *αἰολικὰ* ὄρη, τὰ ὁποῖα γεννῶνται διὰ μεταφορᾶς καὶ ἀποθέσεως ὑλικῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, κατατάσσουν δ' εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τὰς θῖνας.

II) ***Γένεσις ὀρέων (ὀρεογένεσις).*** Σπουδαίαν σημασίαν ἔχουν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς κυρίως τὰ στολιδωσιγενῆ ὄρη. Πρὸς γένεσιν τούτων ἐνήργησαν δυνάμεις ὀρογενετικαί, θλίψεις ἢ πιέσεις ὀρεογόνοι, κατὰ διεύθυνσιν ἐφαπτομένην πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φορὰν εἰς μεγάλας περιοχάς. Αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἐπέφερον τὴν πτύχωσιν τῶν στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τούτων εἰς πτυχωσιγενῆ ὄρη.

Περίοδοι πτυχώσεων τῆς γῆς. Ὁ E. Suess διακρίνει διὰ τὸ σύνολον τῶν εὐρωπαϊκῶν πτυχωσιγενῶν ὀροσειρῶν τέσσαρας διαφόρους μεγάλας περιόδους διαταράξεως τῶν στρωμάτων καὶ σχηματισμοῦ ὀρέων. Ἡ πρώτη τούτων εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη *προαλγκώγκιος* ἢ *χουρώνειος*, τῆς ὁποίας αἱ ἐνέργειαι εἶναι ἰδιαιτέρως ἔκδηλοι καὶ ἀναγνωρισταὶ εἰς τὸ ἀκρότατον βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Εὐρώπης (Λοφόται καὶ Ἑβρίδες νῆσοι) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ *καληδόνιος*, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὰς ἀρχαίας κορμοοροσειρὰς τῆς Σκωτίας, Οὐαλλίας, ὡς καὶ μεγάλα τμήματα τῆς Νορβηγίας κλπ. Ἡ καληδόνιος πτύχωσις διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δηλαδὴ τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου μέχρι τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, ἂν καὶ αἱ κύριαι δράσεις αὐτῆς συνέπεσαν κατὰ τὴν νεκρὰν ἀνωτέραν σιλούριον ὑποδιάπλασιν. Ἡ τρίτη εἶναι ἡ *ἑρκύνιος πτύχωσις*, γενομένη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, καὶ ἡ

ΤΑ ΥΨΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ

I. ΕΥΡΩΠΗ	
Α' Κεντρικὴ Εὐρώπη.	
1. Αἱ δυτικαὶ Ἄλπεις.	*μέτρα*
Λευκὸν ὄρος	4.810
Μοντερόζα (Πεννικαὶ Ἄλπεις)	4.638
Μισαμπελχαῖνερ (» »)	4.554
Βάϊς Χόρν (» »)	4.512
Ματτεχὸρν (» »)	4.505
Λευκὸς ὀδοὺς	4.364
Φινστεράαρχορν (Βερναῖαι Ἄλπεις)	4.275
Ἀλετσχὸρν (» »)	4.182
Γιουγκφράου (» »)	4.166
Μαϊνχ (» »)	4.105
Γκρὰν Παραντίζο (Γκράτζιαι »)	4.061
Πελβοὺ (πυρηνῶδες ὄρος τοῦ Ὀαζὰν)	4.103
Ὄρος Βίζο (Κόττιαι Ἄλπεις)	3.843
Νταμμαστὸκ (Οὐρνικαὶ »)	3.633
Γκάλλεν-στὸκ (» »)	3.597
Τέντι (Γλαρναῖαι »)	3.623
Λεόνε (Λεποντικαὶ »)	3.560
Γράντε-Κάσσε (πυρηνῶδες ὄρος τοῦ Βανοὰζ)	3.861
Ρόκκα ντὲλ Ἀρζεντέρα (παράλιοι Ἄλπεις)	3.397
2. Αἱ ἀνατολικαὶ Ἄλπεις.	
Μπερνίνα (Ραιτικαὶ Ἄλπεις)	4.052
Ὄρτλερ (Ὁμὰς τῶν Ὄρτλερ)	3.902
Βὶλντ-σπίτζε Αἰτζ-τάλιοι Ἄλπεις)	3.774
Γκρὸςς-λόκνερ (Ὑψηλὸς Tauern)	3.798
Ἀδαμέλλο (νοτία ζώνη ἀνατολικῶν Ἄλπεων)	3.554
Πρεζανέλλα (» » »)	3 564
Μαρμολάτα (Δολομῖται νοτίου Τυρόλου)	3.341
Βάϊς-κοὔγελ (Αἰτζ-τάλιοι Ἄλπεις)	3 746
Παρζάϊερ-σπίτζε (Λεχτάλιοι »)	3 033
Τζοὺγ-σπίτζε (ἀσβεστολιθικαὶ Ἄλπεις βορείου Τυρόλου)	2.963
Ντὰχ-στάϊν (Σαλτζβούργιοι Ἄλπεις)	2.996
Κὲσ (Ραιτικαὶ »)	3.420
Λινὰρντ (» »)	3.414
Σιλβρέττα (» »)	3.248
3. Καρπάθια.	
Χόχε Τάτρα (Δυτικὰ Καρπάθια)	2.663
Σύβουλα (Κεντρικὰ »)	1.818
Νεγκόϊ (Ὀροσειρὰ Φογκαρὰς-Νότια Καρπάθια)	2 544
Β' Δυτικὴ Εὐρώπη.	
Ben Nevis (Σκωτία)	1.343
Puy de Sancy (ὄρος Ντὸρ Γαλλία)	1.886
Γ' Νότιος Εὐρώπη.	
Πὶκ ντ' Ἀνέτο (Μαλοντέττα-Πυρηναῖα)	3.404
Ὄρος Περντοὺ (Πυρηναῖα)	3 355
Cerro Mulhacen (Σιέρρα Νεβάδα Ἀνδαλουσίας)	3.481
Moncayo (Ἰβηρικὰ ὄρη)	2.349
Αἴτνα (Σικελία)	3.274
Ὄρος Cinto (Κορσική)	2.710
Γιουμρούκτσὰλ (Αἶμος κεντρικὸς)	2.372
Μουσσάλα (Ροδόπη)	2.926
Σὰρ-Ντὰγ (Νοτιοσλαυΐα)	2.700
Ντουρμίτορ (Μαυροβούνιον)	2.528
Γκρὰν Σάσσο (Ἀπέννινα)	2.914
Μόντε Ἀμάρο (»)	2.795
Ντόλτσε Ντόρμε (Καλαβρία)	2.271
Δ' Ἀνατολικὴ Εὐρώπη.	
Töllposs (Οὐράλια)	1.688
Ε' Βόρειος Εὐρώπη.	
Γκλίττερ-τὶντ (Σκανδιναυϊκὴ χερσόνησος)	2.481
Galdhöpig (» »)	2 468
II. ΑΣΙΑ	
Ἔβερεστ (Ἱμαλάϊα)	8.840
Γκόντουϊν Ἄουστεν (Καρακορούμ-Κεντρικὴ Ἀσία)	8.610
Καντσινσίγκα (Ἱμαλάϊα)	8.580
Νταβαλαγκίρι (»)	8 180
Ὄρος Ντούπλιξ (Θιβὲτ)	8.000
Μουσταγκάτα (Παμὶρ)	7.800
Τιρατσμὶρ (Ἰνδοκοῦχος)	7.7ˇ0
Νιέντσεν-Τάγκλα (Πέραν-Ἱμαλάϊα)	7 300
Γκαουρισαγκὰρ (Ἱμαλάϊα)	7.150
Κάουφμαν-σπίτζε (Πέραν-Ἀλάϊα)	7.000
Τσὰν-Τεγκρὶ (Τιανσὰν)	6.990
Ντεμαβὲντ (Καύκασος)	5.670
Ἔλβρος (»)	5.630
Μέγα Ἀραρὰτ (Ἀρμενία)	5.160
Κουχιμπαμπᾶ (Ἀφγανιστὰν)	5.140
Κλιοῦτσεβ-σκάγια (Καμτσάτκα-ἡφαίστειον)	4.920
Σαβελὼν (Ἀζερμπαϊτζὰν)	4.810
Σεμένωφ (Τουρκεστὰν)	4.680
Μπιελούχα (Ἀλτάϊα)	4.540
Κινιμπαλοὺ (Βόρνεο)	4.150
Νιϊτακαγιάμα (Φορμόζα)	4 150
Ἐρτζιὰς-Ντὰγ (Ἀργαῖος-Μικρὰ Ἀσία)	3.830
Φουτσιγιάμα (ἡφαίστειον-Ἰαπωνία)	3.780
Κορίντζι (» Σουμάτρα)	3.700
Σεμέρου (» Ἰάβα)	3 680
Μπουλγκὰρ-Ντὰγ (Ταῦρος)	3.560
Σιβελοῦτσ (ἡφαίστειον Καμτσιάτκα)	3 200
Τζεμπὲλ-Χαντοὺρ (Ὑεμένη)	3.150
Νταχὰρ-ἐντ-Χοντὶμπ (Λίβανος)	3.070
Μεράπι (ἡφαίστειον-Σουμάτρα)	2.890
» (» Ἰάβα)	2.870
Ἑρμὼν (Ἀντιλίβανος)	2.759
Τζέμπελ ἀ σὰρ (Μιντιὰν)	2.750
» Κατερὶν (Σινᾶ)	2.600
Πετροταλλεγκάλα (Κεϋλάνη)	2.540
Μαγιὸν (Φιλιππῖναι-ἡφαίστειον)	2 420
Ἄνταμς-πὶκ (Κεϋλάνη)	2.240
Τρόοδος (Κύπρος)	1.950
Μπανταϊσὰν (ἡφαίστειον-Χοντὸ)	1.840
Σοπουτὰν (» Κελέβαι)	1.830
III. ΑΦΡΙΚΗ	
Κίμπο (Κιλιμάντζαρον)	5.390
Πίγκοτ (Κένια)	5 195
Ρουβεντζόρι	5.120
Ἄμπο-γιαρὲντ (Ἀβησσυνία)	4 560
Μεροὺ (ἡφαίστειον-Ἀνατολικὴ Ἀφρική)	4.560
Κιρούγγα (Καρισσίμπι-Κεντρικὴ Ἀφρική)	4.500
Κόλλο (Ἀβησσυνία)	4.300
Ἐλγκὸν (Οὐγάνδα-Βρεττανικὴ ἀνατολικὴ Ἀφρική)	4.270
Ἀρὶ-Ἀγιασὶ (Ἄτλας)	4.250
Ρὰς-Γκούνα (Ἀβησσυνία)	4.230
Καμεροὺν	4.070
Πίκο ντὲ Τέϊυντε (Τενερίφη)	3.710
Ὄρη Ντράκενς (Νότιος Ἀφρική)	3.650
Ἐμὶ-Κουσσὶ (Σαχάρα)	3.400
Giants Castle	3.350
Ροῦγκβε (Ἀνατολικὴ Ἀφρική)	3.170 (;)
Πτὸν ντὲ Νὲζ (Ρεουνιὸν)	3.150
Μλαντζὶ (Νυάσσα)	3.000
Τσαρατανάνα (Μαδαγασκάρη)	2 860
Μάουχ-σπίτζε (Τράνσβααλ)	2.660
Κομπὰς-μπὲργκ (Ἀποικία Ἀκρωτηρίου)	2.600
Ναμουλὶ (Μοζαμβίκη)	2.280
Ρουΐβο (Μαδέρα)	1.850
IV. ΒΟΡΕΙΟΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	
Μὰκ-Κίνλεϋ (Ἀλάσκα)	6.210
Λογκὰν (Παράκτιοι Ἄλπεις)	5 950
Σιτλαλτεπὲτλ (Ὀριζούμπα-Μεξικὸν-ἡφαίστειον)	5.550
Ὄρος Ἠλίας (Ἀλάσκα)	5.490
Ποποκατεπὲτλ (ἡφαίστειον Μεξικὸν)	5.450
Ὄρος Βράγγελ (» Ἀλάσκα)	5.390
» Οὐΐτνεϋ (Σιέρρα Νεβάδα)	4.540
Μπλάγκα (Βραχώδη ὄρη)	4 410
Ὄρος Χάρβαρντ (» »)	4 380
» Σάστα (Σιέρρα Νεβάδα)	4 380
» Κολούμπια (Καναδικὰ Βραχώδη ὄρη)	4.330
Κολίμα (ἡφαίστειον-Μεξικὸν)	3 940
Φουέγκο (» Γουατεμάλα)	3.830
Μπεληνὰπ (Ὄρη Βασὰτς)	3.620
Ἰρατζοὺ (ἡφαίστειον-Κωσταρίκα)	3 410
Λόμα-Τίνα (Ντουίγγο)	3.140
Πίκο ντὲ Γιάκι (»)	2 960
Πέτερμανς-σπίτζε (Γροιλανδία)	2.800
Σισαλντὶν (Ἀλεοῦται)	2.750
Πίκο ντὲ Ταρκουῖνο (Κοῦβα)	2.560
Ὄλυμπος (Κασκάντεν ὄρη)	2.480
Σάντα Ἄννα (ἡφαίστειον-Κεντρικὴ Ἀμερική)	2.380
Μπλιοὺ-Μάουντιν (Ἰαμαϊκή)	2.240
Ὄρος Μίτσελλ (Ἀλλεγάνεια)	2 050
» Οὐώσιγκτον (Λευκὰ ὄρη)	1 920
Σουφριὲρ (ἡφαίστειον-Γουαδελούπη)	1.480
Ὄρος Πελὲ (» Μαρτινίκη)	1.350
V. ΝΟΤΙΟΣ ΑΜΕΡΙΚΗ	
Ἀκονκάγουα (Ἀργεντινή)	7.010
Τουπουγκάτο (Χιλή)	6.830
Μερτσεντάριο (»)	6.800
Χουασκαρὼν (Περοὺ)	6 760
Ἀμπάτο (»)	6.610
Σοράτα (Βολιβία)	6.610
Κοροπουνὰ (Περοὺ)	6.610
Σαγιάμα (Βολιβία)	6.520
Ἰλλιμανὶ (»)	6.460
Τσιμποράτζο (Ἰσημερινὸς)	6.310
Φαματίνα (Ἀργεντινή)	6 200
Μίστι (ἡφαίστειον-Περοὺ)	6.100
Κοτοπάξι (ἡφαίστειον-Ἰσημερινὸς)	5.940
Χουΐλα (Κολουμβία)	5.760
Τολίμα (»)	5 600
Πὶκ Μερίντα (Βενεζουέλα)	5.000
Σὰν Βαλεντὶν (Νότιος Χιλή)	4.000
Τσιλλὰν (ἡφαίστειον-Χιλή)	3.180
Ἰτατιάγια (Βραζιλία)	3 000
Ροραίμα (Βρεττανικὴ Γκουαγιάνα)	2 600
Ὄρος Ντάρβιν (Γῆ τοῦ Πυρὸς)	2.130
Καλμπούκο (ἡφαίστειον-Χιλή)	2.000
VI. ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ—ΩΚΕΑΝΙΑ.	
Κάρστεντς-σπίτζε (Ὁλλανδικὴ Γουϊνέα)	5.000
Μάουνα-Κέα (Χαβάϊ)	4 210
» Λόα (» ἡφαίστειον)	4.170
Βικτώρια (Νέα Γουϊνέα)	4.000
Ὄρος Κοὺκ (Νοτία Νέα Ζηλανδία)	3.770
» Μπάλμπι (Νῆσος Μπουγκαινβὶλλ)	3.100
Ἀλεακαλὰ (ἡφαίστειον)	3.060
Ρουαπεχοὺ (» Βόρειος Νέα Ζηλανδία)	2.800
Ὄρος Ἔγκμοντ (Βόρειος Νέα Ζηλανδία)	2.520
Ὀροένα (Ταΐτη)	2.240
Τάουνσεντ (Νέα Νότιος Οὐαλλία)	2 240
Μπογκὸγκ (Βικτωρία)	1.980
Λίντδσαιϋ (Ἀνατολικὴ Αὐστραλία)	1.680

Digitized by Google

τετάρτη ἡ *ἀλπική*, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν νεωτέραν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ ἐδημιούργησεν ὅλας τὰς νεωτέρας ὑψηλὰς ἀλυσιδωτὰς ὀροσειράς, Ἄλπεις, Καρπάθια, Ἑλληνίδας ὀροσειράς, Ταῦρον, Ἰμαλάϊα κτλ. Οὕτω παρατηρεῖται ὅτι ἡ πτύχωσις στρωμάτων ἐν Εὐρώπῃ προεχώρησε βαθμηδὸν ἀπὸ Β. πάντοτε περαιτέρω πρὸς Ν. καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ὀρεογόνος θλῖψις πάντοτε ἐπενήργησε κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἀπὸ Ν. δηλαδὴ πρὸς Β. Διὰ τὴν Ἀσίαν ὁ Suess παραδέχεται ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἐφαπτομένην ὀρεογόνος θλῖψις ἐνήργησεν ἀντιθέτως, δηλαδὴ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἢ ΝΔ. πρὸς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων τούτων κυρίων περιόδων πτυχώσεως διακρίνονται καὶ πολλαὶ ἄλλαι μεμονωμέναι, μικροτέρας ἐκτάσεως, ὡς ἡ κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα ἐκδηλωθεῖσα *σαξωνικὴ πτύχωσις*, ἡ γεννήσασα σειρὰν πτυχῶν τῆς ὀρεινῆς χώρας τῆς Μέσης Γερμανίας.

Διάφορα ὀρογενετικὰ συμπεράσματα. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὀρογενετικῶν φαινομένων προέκυψαν ἐπίσης πολλὰ σπουδαῖα συμπεράσματα, ὡς π. χ.: α') Σαφῶς παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τὴν διάρρευσιν τῶν γεωλογικῶν αἰώνων ἐγένετο βαθμιαῖος περιορισμὸς τῆς πτυχώσεως ὀρέων.

β) Ὅλα τὰ μεγάλα φαινόμενα τῆς ὀρεογονίας παρακολουθοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὲρ ὁλοκλήρους ἠπείρους καὶ μάλιστα καὶ ὑπὲρ ὅλην τὴν γῆν. Ἡ σημασία των συνεπῶς εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γενική.

γ) Τὰ γεωσύγκλινα εἶναι κυρίως αἱ περιοχαὶ ἐντόνου πτυχώσεως στρωμάτων καὶ ὀρεογονίας. Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ μονιμωτέρων γεωσυγκλίνων ὑπῆρξεν ἡ περιοχὴ τῆς Τηθύος θαλάσσης, ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς νοτίου Εὐρώπης μέχρι τῆς Σουμάτρας καὶ ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς παλαιογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ γεωσυγκλίνου ἀπετέθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν τὰ διάφορα στρώματα τῶν ἀλπικῶν ὀροσειρῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνυψώθησαν διὰ τῶν ἀλπικῶν πτυχώσεων αἱ ὀροσειραὶ τῶν Ἄλπεων, αἱ Διναρίδες καὶ Ἑλληνίδες ὀροσειραὶ κτλ. Ἐπίσης ἐκ γεωσυγκλίνων ἀνυψώθησαν διὰ τῶν ὀρεογόνων θλίψεων ὅλαι αἱ νέαι ἀλυσιδωταὶ ὀροσειραὶ τῆς Ἀσίας, Αὐστραλίας καὶ τῶν δύο Ἀμερικῶν, αἱ περιβάλλουσαι τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, ὡς καὶ ἡ δέσμη πτυχῶν τῶν Ἀντιλλῶν.

ΤΑ ΥΨΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίνδος	(Στερ. Ἑλλὰς-Θεσσαλία)	2.632,29	Κρίκελος Ἀμοργοῦ	(Κυκλάδες)	821,45
Γκιόνα	(» »)	2.510,22	Ἠλίας Μήλου	(»)	751.30
Κτύπα	(» »)	2.510,22	Σέριφος	(»)	584,81
Παρνασσὸς	(» »)	2.457,27	Προφήτης Ἠλίας Θήρας	(»)	566,45
Τζουμέρκα	(» »)	2.392,92	Ἅγιος Ἠλίας Κέας	(»)	561,30
Τυμφρηστὸς	(» »)	2.315,11	Πύργος Σύρου	(»)	442,26
Βουτσικάκι	(» »)	2.153,64	Μύκονος	(»)	371,52
Ὄσσα	(» »)	1.978,06	Ἀντίπαρος	(»)	299,23
Παναιτωλικὸν	(» »)	1 924,44	Αἶνος Κεφαλληνίας	(Ἰόνιοι νῆσοι)	1.627,94
Μακρυνόρος	(» »)	1.782,35	Παντοκράτωρ Κερκύρας	(» »)	906,43
Ἑλικὼν	(» »)	1 748,35	Ὀθωνοὶ	(» »)	393,38
Ὑψηλὴ Κορυφὴ Βονίτσης	(» »)	1.589,25	Ὄλυμπος	(Μακεδονία)	2.910,87
Πήλιον	(» »)	1.547,32	Βόρας	(»)	2.523,99
Καμβούνια	(» »)	1.419,57	Μπέλες	(»)	2 172,07
Πάρνης	(» »)	1.412,87	Βίτσι	(»)	2.128,75
Χάσια Τρικκάλων	(» »)	1 409,61	Βόϊον (Σινιάτσικον)	(»)	2.110,94
Κιθαιρὼν	(» »)	1.408,62	Ἄθως	(»)	2.033,00
Καλλίδρομον	(» »)	1 371,93	Δεμίρ-Καποῦ (Κοῦρσα)	(»)	2.030,00
Γεράνεια	(» »)	1 350,62	Βέρμιον	(»)	2.027,86
Πεντελικὸν	(» »)	1.108,03	Παγγαῖον	(»)	1.956,20
Πατέρας Μεγάρων	(» »)	1.090,—	Πάϊκον	(»)	1.649,99
Χλωμὸς	(» »)	1.080,43	Τσιγγέλι	(»)	1.607,55
Ὑμηττὸς	(» »)	1 026,37	Κράτσοβον	(»)	1.504,40
Κασσιδιάρης	(» »)	1.011,93	Σύμβολον	(»)	1.402,40
Ἴταμον	(» »)	983,59	Χορτιάτης	(»)	1.200,79
Ζυγὸς	(» »)	430,93	Χολομῶν	(»)	1.164,59
Ταΰγετος	(Πελοπόννησος)	2 407,11	Καρδίλιον	(»)	1.092,43
Ζήρια	(»)	2 375,82	Στρατονῖκος	(»)	867,72
Ἐρύμανθος	(»)	2.223,81	Μπεσίκια	(»)	658,57
Μαίναλον	(»)	1.980,65	Βόϊον (Γράμμος)	(Ἤπειρος)	2.526,36
Πάρνων	(»)	1.935,19	Τύμφη	(»)	2.480,24
Παναχαϊκὸν	(»)	1.925,85	Οἴτη	(»)	2.115,22
Ἀρτεμίσιον	(»)	1.772,36	Ὀλύτσικας	(»)	1.972,96
Τετράγιον	(»)	1.385,16	Γάβροβον	(»)	1.782,25
Λύκαιον	(»)	1.333,59	Ξεροβούνι	(»)	1.613,99
Βαρβάρα	(»)	1.217,90	Ροδόπη	(Θράκη)	1.825,82
Ἀραχναῖον	(»)	1.198,72	Μπουκατὲ	(»)	844,44
Δίδυμον	(»)	1.112.96	Μαρώνεια	(»)	678,19
Λυκόδημον	(»)	958,09	Ἴδη	(Κρήτη)	2.498,—
Ἰθώμη	(»)	798,01	Λευκὰ Ὄρη	(»)	2.332,—
Κρίθινον	(»)	769,32	Δίκτη	(»)	2.185,—
Δίρφυς	(Εὔβοια—Σποράδες)	1.743,10	Κέδρος	(»)	1.850,—
Ὄχη	(» »)	1.397,57	Φεγγάρι (Σαμοθράκης)	(Νῆσοι Αἰγαίου)	1.600,—
Ξηρὸν	(» »)	991,12	Κερκὶ (Σάμου)	(» »)	1.440,—
Κοχύλα Σκύρου	(» »)	792,47	Πελληναῖον (Χίου)	(» »)	1.267,—
Σκόπελος	(» »)	680,63	Ὑψάριον (Θάσου)	(» »)	1.045,—
Δριὸς Νάξου	(Κυκλάδες)	1 001,65	Ἅγιος Ἠλίας (Λέσβου)	(» »)	980,—
Πέταλον Ἄνδρου	(»)	994,44	Σκοπιὰ (Λήμνου)	(» »)	430,—

δ) Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν γεωλόγον Daly τὰ φαινόμενα πτυχώσεως προσβάλλουν μόνον τὰ ἀνώτατα τμήματα ἢ ὀλίγον παχεῖαν ἐπιφανειακὴν ζώνην τῆς λιθοσφαίρας, ἐνῷ τὰ μείζονα βάθη μένουν ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τὰς πτυχώσεις, διότι ἐκεῖ δὲν πρέπει νὰ ἐπικρατῇ σύνθλιψις, ἀλλὰ ἔκτασις ἢ τάσις.

ε) Ἑκάστη πτύχωσις ὀρέων συνεπιφέρει καὶ βράχυνσιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προσβαλλομένου τεμάχους τῆς γῆς. Συνεπῶς ἡ γῆ ἀπὸ τῆς πρώτης της συστάσεως διαρκῶς καὶ συνεχῶς συρρικνοῦται καὶ ὑπέστη συνεχῆ σμίκρυνσιν τῆς περιμέτρου της.

Θεωρίαι πρὸς ἐξήγησιν τῆς γενέσεως τῶν ὀρέων. Ἡ μᾶλλον διαδεδομένη καὶ πολὺ ἀκόμη ἐπικρατοῦσα θεωρία πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς γενέσεως τῶν ὀρέων καὶ τῶν γενετικῶν της αἰτίων εἶναι ἡ θεωρία τῆς *συστολῆς* ἢ *συρρικνώσεως*. Αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ἡ γῆ διαρκῶς ἀκτινοβολοῦσα θερμότητα εἰς τὸ χάος ψύχεται. Τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, λόγῳ τῆς ἀπωλείας θερμότητος καὶ τῆς ἐκ τούτου ψύξεώς των, συστέλλονται καὶ συρρικνοῦνται, οὕτω δὲ σχηματίζονται κάτωθεν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς κοιλώματα κενά. Ὁ στερεὸς οὗτος φλοιός, ὡς κλειστὸν θολοειδὲς κατασκεύασμα, δὲν δύναται νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν συστολὴν ταύτην τῶν ἐγκάτων, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται—λόγῳ τοῦ βάρους του—νὰ μένῃ ὡς θόλος ὑπεράνω τῶν κενῶν σχηματιζομένων κενῶν κοιλωμάτων. Λόγῳ τοῦ βάρους του θέλει νὰ παρακολουθήσῃ τὰ συστελλόμενα ἔγκατα, σμικρυνόμενος καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν περίμετρόν του. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ πτυχώσεως ἢ συρρικνώσεως τμημάτων του ἢ διὰ διαρρήξεως αὐτοῦ εἰς τεμάχη καὶ καταλλήλου κατόπιν μετακινήσεως τούτων. Οὕτω γεννῶνται αἱ *πτυχαί*, αἱ *ἐπωθήσεις*, τὰ διάφορα *καλύμματα ἐπωθήσεων* ἢ *ὑπερπτυχώσεων*, αἱ *διαρρήξεις*, αἱ *ὁριζόντιοι* καὶ *κατακόρυφοι μετακινήσεις* τῶν διὰ τῶν διαρρήξεων ἀποχωρισθέντων τεμαχῶν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, μὲ ἄλλας λέξεις ὅλαι αἱ ὀρογενετικαὶ καὶ ἠπειρογενετικαὶ κινήσεις τῆς λιθοσφαίρας. Ἐπειδὴ δ' ἡ ψῦξις τῆς γηΐνης σφαίρας ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον, ἕπεται ὅτι ὅλα τὰ φαινόμενα ταῦτα τοῦ σχηματισμοῦ τεκτονικῶν ὀρέων δὲν ἐτελείωσαν εἰσέτι, τοῦτο δὲ καταδεικνύεται τόσον καὶ ἐκ τῶν σήμερον εἰσέτι ἐξακολουθουσῶν καὶ παρατηρουμένων χρονίων ἐξάρσεων καὶ συνιζήσεων τμημάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ὅσον καὶ ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων.

Ἐναντίον τῆς θεωρίας ταύτης, ἢ τοὐλάχιστον ἐναντίον τῆς γενικεύσεως αὐτῆς δι' ὅλα τὰ ὀρογενετικὰ φαινόμενα, ὑπάρχουν σπουδαῖαι ἀντιρρήσεις. Μία τῶν ἀντιρρήσεων τούτων π. χ. εἶναι ὅτι ἂν ὄντως ἐπεκράτει εἰς τὰ ἐξώτατα τμήματα τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς ἔντονος θλῖψις κατὰ τὴν ἐφαπτομένην, ἔπρεπεν ὅλα τὰ ῥήγματα, διὰ τῶν ὁποίων λειτουργοῦν τὰ ἡφαίστεια, νὰ μὴ δύνανται νὰ μένωσιν ἐπὶ μακρὸν ἀνοικτά, ἐνῷ παρατηρεῖται ὅτι ἡ Αἴτνα, ὁ Βεζούβιος καὶ ἄλλα ἡφαίστεια λειτουργοῦν ἀπὸ γεωλογικῶς μακροῦ χρόνου. Ἐξ ἄλλου εἶναι τελείως ἄγνωστον τί ὑφίστανται τὰ καθ' αὑτὸ ἔγκατα τῆς γῆς κατὰ τὴν συνεχῆ ἀπόψυξιν αὐτῆς. Δυνατὸν νὰ συστέλλωνται ταῦτα ἐξαιρετικὰ βραδέως, ἐξ ἴσου ὅμως δυνατὸν καὶ νὰ διαστέλλωνται βραδέως. Οὕτω δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς θεμέλιον μιᾶς θεωρίας ἡ οὐχὶ ἀσφαλὴς καὶ ἀβέβαια ἐκδοχὴ τῆς σμικρύνσεως τοῦ ὄγκου τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς κατὰ τὴν βαθμιαίαν ἀπόψυξίν της.

Ἄλλη θεωρία εἶναι ἡ *θερμική* ἢ ἡ *θεωρία τῆς διαστολῆς*, καθ' ἣν ἐντὸς τῶν γεωσυγκλίνων, ὅπου ἀποτίθενται καὶ σχηματίζονται τὰ διάφορα στρώματα, λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν συνεχῆ ἀπόθεσιν καὶ αὔξησιν τοῦ πάχους τῶν ἀποτιθεμένων στρωμάτων καὶ βαθμιαία ἀνύψωσις τῶν γεωϊσοθέρμων ἐπιφανειῶν, θέρμανσις συνεπῶς τῶν ἀποτιθεμένων στρωμάτων καὶ τάσις πρὸς διαστολὴν τούτων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ στρώματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ διασταλῶσι πλευρικῶς, ἀνυψοῦνται πρὸς τὰ ἄνω καὶ πτυχοῦνται. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη ἔχει τόσῳ πολλὰς ἀντιρρήσεις, ὥστε δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλέον ὡς ὀρθή.

Ὁ Böhm κατέδειξεν ἐπίσης ὅτι διὰ τῆς τριβῆς, τῆς ἀναπτυσσομένης κατὰ τὰς παλιρροίας, ἐπέρχεται ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος περιστροφῆς τῆς γῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ μεταβολὴ τῆς πλατύνσεως αὐτῆς, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας γεννῶνται ἐπωθήσεις καταλήγουσαι εἰς γένεσιν ὀρέων. Κατὰ πολλοὺς τῶν γεωλόγων μόνη ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν τῶν ὀρέων, πάντως ὅμως αὕτη ἀπεκάλυψεν ἕνα ἐκ τῶν παραγόντων τῶν ὀρεογενετικῶν φαινομένων.

Ἡ θεωρία τῆς *ἰσοστασίας* (βλ. λ.), ἡ ἔχουσα τόσῳ μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς ἠπειρογενετικὰς κινήσεις, δὲν ἐξηγεῖ πῶς ἰσοστατικαὶ κινήσεις δύνανται νὰ ἐπιφέρουν πτυχώσεις εἰς εὐρυτέραν κλίμακα. Ἄλλη ὁμὰς θεωριῶν ζητεῖ νὰ τοποθετήσῃ τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα ὀρογενετικὰς κινήσεις εἰς τὰς κινήσεις ἐν εἴδει ρευμάτων καὶ εἰς μεταβολὰς τοῦ ὄγκου τῆς ζώνης τῆς ἀποτελουμένης ἐξ ὑγρῶν οὐσιῶν καὶ εὑρισκομένης—κατὰ τὰς θεωρίας ταύτας—ὑποκάτω τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ. Ὁ Schwinner π. χ. παραδέχεται ὅτι εἴς τινας θέσεις τὰ ρεύματα ταῦτα καταλήγουν εἰς ἀνύψωσιν μαζῶν. Εἶναι δηλαδὴ εἴδη, οὕτως εἰπεῖν, ἀντικυκλώνων (περιοχαὶ ἡφαιστείου ἐνεργείας), ἐνῷ ἀλλαχοῦ εἶναι κυκλῶνες καταλήγοντες εἰς μετακίνησιν μαζῶν πρὸς τὰ βάθη (περιοχαὶ πτυχώσεων). Ἀλλὰ καὶ αἱ θεωρίαι αὗται δὲν δίδουν ἱκανοποιητικὴν ἐξήγησιν τῶν ὀρογενετικῶν κινήσεων, ἀποτελοῦν ὅμως τὸ πρῶτον σπέρμα πρὸς διαμόρφωσιν νέας ἱκανοποιητικῆς θεωρίας.

Κατὰ τὸν Salomon τὰ αἴτια τῆς ὀρεογονίας καὶ τῶν ὀρογενετικῶν κινήσεων εἶναι: α') Ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολαὶ ὄγκου εἰς τὴν ὑποκάτω τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς εὑρισκομένην ζώνην ὑγρῶν οὐσιῶν. β') Ρεύματα γινόμενα ἐν τῇ ὑγρᾷ ταύτῃ ζώνῃ δύνανται νὰ προκαλέσωσι—συμπαρασύροντα π. χ. τεμάχη τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ—κινήσεις ἐπ' αὐτῶν ὀρογενετικάς. γ') Φαινόμενα σχετιζόμενα μὲ τὴν περιστροφὴν τῆς γῆς, συνεπείᾳ τριβῶν προκαλουμένων κατὰ τὰς παλιρροίας ἢ συνεπείᾳ τῆς ἕλξεως τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. δ') Ἀνύψωσις μαζῶν διὰ εἰσδύσεων ἐν αὐταῖς ὑλῶν τετηκυιῶν ἐκ τῶν περιφερικῶν ἑστιῶν μάγματος (πλουτώνια πυριγενῆ πετρώματα καὶ ἑστίαι ἡφαιστείων).

Ἐρευνηταί τινες εἶναι διατεθειμένοι εἰς τὰς διεισδύσεις ταύτας νὰ ἀποδώσουν τὴν ἔμμεσον αἰτίαν τῆς γενέσεως πτυχωσιγενῶν ὀρέων, καὶ ἄλλοι θεωροῦν αὐτὰς ὡς φαινόμενα συνοδεύοντα τὰς πτυχώσεις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Salomon πιστεύει ὅτι ἡ διείσδυσις τῶν πλουτωνείων πυριγενῶν πετρωμάτων, ἂν καὶ δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς καὶ οὐσιωδέστατος παράγων τῆς γενέσεως ὀρέων, δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς οὐχὶ σπουδαῖος καὶ παραμελητέος. Τὰ τελευταῖα ταῦτα αἴτια πρέπει νὰ κεῖνται ὅμως οὐχὶ εἰς τὰ ἀνώτατα 20—30 χλμ. τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ βάθη. Ὡς τελικὸν συμπέρασμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ πηγὴ ἐνεργείας τῆς ὀρογενέσεως δὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ πλέον εἰς τὸν ἐπιφανειακὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς καὶ εἰς τὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ πτυχωσιγενῆ ὄρη μικρὰς του περιφερειακὰς ἑστίας. Πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἕδραν της ἢ εἰς τὴν ζώνην ὑγρῶν οὐσιῶν μεταξὺ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ καὶ τῶν καθ' αὑτὸ ἐγκάτων τῆς γῆς, ἢ εἰς αὐτὰ τὰ ἔγκατα. Καὶ εἶναι δυνατὸν εἰς τὰς ὀρογενετικὰς κινήσεις νὰ ἀντικατοπτρίζωνται—ἂν καὶ μὲ ἀρκετὴν παραμόρφωσιν τῆς εἰκόνος — μεταβολαὶ τοῦ ὄγκου ἢ ἀλλαγαὶ τῆς θέσεως (ρεύματα) τῆς ὑγρᾶς ζώνης ἢ τῶν μαζῶν τοῦ ἰσχυρῶς συμπεπιεσμένου πυρῆνος τῆς γῆς. Ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι πολὺ ἀπίθανον τὸ δεύτερον, ὅτι πραγματικῶς μεταβολαὶ ὄγκου τοῦ πυρῆνος τῆς γῆς, εἴτε αὗται εἶναι συστολαί, εἴτε διαστολαί, καταλήγουν εἰς ὀρογένεσιν. Καὶ οὕτως ἀπομένει μᾶλλον ἐπικρατεστέρα ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἡ ὀρογένεσις εἶναι τέκνον τῆς ὑγρᾶς ζώνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Kayser*, Lehrbuch der Geologie II τόμ., Allgemeine Geologie II (Stuttgart 1923).—*W. Salomon*, Grundzüge der Geologie τόμ. I, Allgemeine Geologie (Stuttgart 1924).

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Ὄρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρὲ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 163. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Ὄριον*, ἡ ἀργότερον ὀνομασθεῖσα *Ἄγριον*.

ΕΡ. Μ.

— **Ὄρος** *[Γεωγρ.]*. Ὀρθόπαγος κατὰ τὸ νότιον τῆς Αἰγίνης τμῆμα, οὗ ἡ κορυφὴ (ὕψ. 532 μέτρ., πλάτ. 37°41'59", 20 Β., μῆκ. 0°13'20", 62 Δ. ἀπὸ Ἀθηνῶν ἢ 23°29'52", 33 Ἀν. ἀπὸ Γκρήνουϊτς, κατὰ τὸν τριγωνισμὸν τῆς Ἑλλάδος) ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον τῆς νήσου ὑψόμετρον· ἀποσβέννυται δὲ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τρεῖς προβολάς: τὴν *Πέρδικαν* (Ἅγ. Σώζων) πρὸς Δ., τὸν *Πύργον* πρὸς Ν.

Digitized by Google

καὶ τὸν Ἅγι' Ἀντώνην πρὸς Α. Ἐπὶ τῶν κλιτύων του τὰ χωρία Σφυρίχτρες ΒΒΑ., Ἀνητσέου ΒΑ., Σφεντούρι Ν.ΝΔ., ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς του ἐκκλησίδιον Προφήτ' Ἠλίας-Ἀνάληψις. *Πανελλήνιον* ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ὀνομαζόμενον, ἔχει ἐγγὺς καὶ βορείως τῆς κορυφῆς ἀρχαῖα κυκλώπεια ἐρείπια ἀνήκοντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἑλλανίου Διὸς (βλ. λ. *Αἴγινα*), ἔχοντος καὶ ἱερὸν ἰδιαίτερον, ἐπ' αὐτῆς τῆς κορυφῆς τοῦ Ὄρους, ἀποκαλυφθὲν τῷ 1829 κατόπιν ἀνασκαφῶν τοῦ Μουστοξύδου (Ἰον. Ἀνθ. 1834, σελ. 30 καὶ 42). Νεφέλαι ἐπικαθήμεναι ἐπὶ τῆς κορυφῆς του εἶναι ἄριστον προγνωστικὸν ἐπικειμένου ὄμβρου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ὄρος** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο δωδεκανησιακῶν ὀροπεδίων· τοῦ μὲν ἐν Καρπάθῳ κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν ὀρέων Ὀλύμπου καὶ Μάλλου, βορείως δὲ τοῦ χωρίου Αὐκόνας ὀρθούμενον βουνὸν (665 μέτρ.)· τοῦ δὲ κατὰ τὸ ΝΔ. τμῆμα τῆς Ρόδου, τὸ ἀφοριζόμενον ὑπὸ τῶν ἀκρωτηρίων Ἴστρος καὶ Καράβολος καὶ τοῦ νησίου Πρασονήσι, ΝΔ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

— **Ὄρος** *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σκύρου, ἡ δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιὰ (πλάτ. 38°52′ Β., μῆκ. 24°26′ ¼ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048 : Skyros island), προβολὴ φερωνύμου βουνοῦ ὀρθουμένου εἰς 1.060 πόδας. Σχηματίζεται δὲ μεταξὺ τοῦ ὅρμου τῆς Στεναγκάλης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ὄρους ὅρμος καλούμενος ἐπίσης *Ὄρος*. Σ. Ε. Λ.

— **Ὄρος *Γιγάντων*** (Riesengebirge) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Γερμανίας ἐν τῇ κάτω Σιλεσίᾳ καὶ Βοημίᾳ, χωρίζουσα τὴν Τσεχοσλοβακίαν ἀπὸ τῆς Πρωσσικῆς Σιλεσίας. Τμῆμα αὐτῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ καὶ σημαντικαὶ διακλαδώσεις, εὑρίσκεται ἐν τῇ Τσεχοσλοβακίᾳ. Τὸ κυρίως Ὄρος τῶν Γιγάντων περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Μπόμπερ καὶ τοῦ ὄρους Καϊτσενστάϊν, ἐκεῖθεν τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὸ ὄνομα *Ἴζερ*. Εἶναι κυματοειδὴς γραμμὴ ἐκτεινομένη ἀπὸ τὰ ΝΑ. πρὸς τὰ ΒΔ. ἐπὶ μήκους 70 χλμ. (μετὰ τοῦ Ἴζερ) καὶ ἔχει μέσον ὕψος 1300 μ. Τὸ κυρίως ὄρος τῶν Γιγάντων ἔχει μῆκος 35 χλμ. καὶ 23 χλμ. πλάτος, ἡ δὲ χλωρὶς αὐτοῦ, τὸ σχῆμά του καὶ αἱ κορυφαί του ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἄλπεις. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή του, εὑρισκομένη πρὸς τὸ ΝΑ. τμῆμα, εἶναι ἡ *Σνέεκοππε* (ὕψ. 1.603 μ.)· ἄλλαι ὑψηλαὶ κορυφαὶ εἶναι ἡ *Μπρούννμπεργκ* (ὕψ. 1.560 μ.), ἡ *Χόε Ράντ* (ὕψ. 1.514 μ.), ἡ *Γκρόσσε Στουρμχάουμπε* (ὕψ. 1.424 μ.), ἡ *Κλάϊνε Στουρμχάουμπε* (ὕψ. 1.440 μ.), ἡ *Ἔλμπρουννεν*, ἡ *Ράϊφτράγκερ* κτλ. Ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης πηγάζουν οἱ Βάϊνσβάσσερ καὶ Ἔλμπαχ, οἵτινες σχηματίζουν τὸν Ἔλβαν ποταμόν. Τὸ Ὄρος τῶν Γιγάντων ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ γρανίτου κατὰ τὸ πρὸς τὴν Σιλεσίαν τμῆμα αὐτοῦ καὶ ἐκ γνευσίου καὶ στρωμάτων βασάλτου καὶ πορφυρίτου κατὰ τὸ πρὸς τὴν Βοημίαν τμῆμά του. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι πτωχὸν εἰς μέταλλα καὶ παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας πρὸς καλλιέργειαν. Καλύπτεται ὑπὸ χιόνων ἐπὶ 8 ἢ 9 μῆνας κατ' ἔτος, εἴς τινα δὲ σημεῖα αὐτοῦ πρὸς Β. αἱ χιόνες εἶναι διαρκεῖς. Διασχίζεται ὑπὸ τριῶν διόδων, τῆς ἀνατολικῆς, δι' ἧς διέρχεται ἡ ἀπὸ Τραουντενάου εἰς Λάντεσχουτ σιδηροδρομικὴ γραμμή, τῆς δυτικῆς ἀ τὸ Ράϊχενμπεργκ πρὸς Χίρσμπεργκ, καὶ τῆς μεσαίας ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον ἐπὶ τοῦ Ἄνω Ἔλβα πρὸς τὸ Χίρσμπεργκ. Ἡ ὀροσειρὰ τῶν Γιγάντων ἀναφέρεται πολλάκις ἐν τῇ λαϊκῇ γερμανικῇ παραδόσει, θεωρεῖται δὲ ὡς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ δαίμονος Ρύμπετσαλ, ὁ ὁποῖος καλεῖται ἐπίσης καὶ «Κύρ-Γιάννης» (Herr Johannes). Μ. Δ. Β.

— **Ὄρος *τῶν Ἐλαιῶν*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐλαιῶν*, Ὄρος τῶν —.

ὀρὸς (ὁ), ἡ *ὀρρός*. Τὸ ὑδατικὸν ὑγρόν, τὸ ὁποῖον ἀπομένει ἐκ τοῦ γάλακτος μὲν ὅταν ἀφαιρεθῇ ἡ καζεΐνη καὶ τὸ βούτυρον, ἐκ τοῦ αἵματος δὲ ὅταν ἀφαιρεθῇ τὸ πλάσμα αὐτοῦ. Σ. Γ.

— *[Μικροβιολ.]* Ὀρὸς ἢ *ὀρρὸς* κυρίως καλεῖται τὸ ὑγρόν, ὅπερ ἀπομένει μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ αἵματος. Τοὺς ὀροὺς διακρίνομεν εἰς *φυσικούς*, προερχομένους ἐκ τοῦ αἵματος, καὶ εἰς *τεχνητούς*, παρασκευαζομένους διὰ διαφόρων ἁλάτων καὶ ἰδίᾳ χλωριούχου νατρίου.

Φυσικοὶ ὀροί. Πρὸς λῆψιν τοῦ ὀροῦ ἐκ τοῦ αἵματος ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι, ὁ ἁπλούστερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἑξῆς : Δι' ἀφαιμάξεως λαμβάνομεν ἔν τινι δοχείῳ ποσότητά τινα αἵματος καὶ ἀφήνομεν αὐτὸ ἐν ἠρεμίᾳ. Μετά τινα χρόνον (1—10 ὥρας) τὸ αἷμα πηγνύμενον θὰ ἀποχωρισθῇ εἰς δύο μέρη, εἰς τὸν *πλακοῦντα*, ὅστις εἶναι ἡμιστερεὸς καὶ σκοτεινῶς ἐρυθρὸς καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐμμόρφων στοιχείων τοῦ αἵματος καὶ εἰς τὸν *ὀρόν*, ὅστις εἶναι ὑγρὸν ἐλαφρῶς κιτρινόχρουν.

Φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ὀροῦ. Φυσιολογικῶς ἡ χροιὰ τοῦ ὀροῦ εἶναι ἀχυροκιτρίνη. Ἐνίοτε ὅμως, ὡς ἐκ τῶν αἱμοσφαιρίων, ἅτινα δύνανται νὰ παρασυρθῶσι, καὶ τῆς ἐκχυθείσης ἐξ αὐτῶν αἱμοσφαιρίνης, ἡ χροιὰ τοῦ ὀροῦ εἶναι ἐρυθρά. Εἴς τινας παθολογικὰς καταστάσεις ἡ χροιὰ τοῦ ὀροῦ εἶναι ἐντόνως ἐρυθρὰ (αἱμοσφαιρινουρία, δηλητηριάσεις). Ἄλλοτε, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας οὐροχολίνης ἢ χολοχρωστικῶν, ἡ χροιὰ τοῦ ὀροῦ εἶναι πρασινοκιτρίνη ἢ ἁπλῶς κιτρίνη. Τέλος, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας λιπαρῶν οὐσιῶν (τοῦτο δὲ γίνεται ὅταν τὸ αἷμα ληφθῇ κατὰ τὸν χρόνον τῆς πέψεως ἢ ἐξ ἀτόμου ὑποβληθέντος εἰς γαλακτηρὰν δίαιταν), ὁ ὀρὸς ἔχει χροιὰν ὀπαλιόχρουν, τεφρόχρουν ἢ γαλακτώδη. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὀροῦ εἶναι ἐλαφρῶς ἀλκαλική, σχεδὸν οὐδετέρα, τὸ δὲ εἰδικὸν βάρος αὐτοῦ κυμαίνεται μεταξὺ 1028—1030. Ἐπίσης ἡ μὲν γλοιότης τοῦ ὀροῦ κυμαίνεται μεταξὺ 1,93—2,14, ὁ δὲ κρυοσκοπικὸς βαθμὸς μεταξὺ Δ—0°56 ἕως Δ—0°58. Χημικῶς ὁ ὀρὸς συνίσταται : ἐξ 908 ‰ ὕδατος, 80 ‰ πρωτεϊνῶν καὶ 12 ‰ λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ ἁλάτων (ἤτοι 4,92 χλ. νατρίου, 0,44 θειικοῦ νατρίου, 0,15 φωσφ. νατρίου, 0,20 ἀνθρ. νατρίου καὶ 0,73 φωσφ. ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου). Ἐκτὸς τῶν οὐσιῶν τούτων, ἐν τῷ ὀρῷ ἀνευρίσκονται καὶ ἄλλαι οὐσίαι, εἰς μικροτέρας ὅμως ποσότητας (σάκχαρον, λιποειδῆ, οὐδέτερα ὀξέα, οὐρικὸν ὀξύ, ἀμμωνία, οὐρία κτλ.), ὡς καὶ διάφορα ἔνζυμα (λιπάσαι, ἀμυλάσαι, ὀξιδάσαι κτλ.). Πᾶσαι σχεδὸν αἱ οὐσίαι αὗται εὑρίσκονται ἐν αὐτῷ ἐν κολλοειδεῖ καταστάσει.

Βιολογικαὶ ἰδιότητες. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῶν Pfeiffer, Nuttal, Ehrlich, Roger, Widal, Bordet, Gengou, Behring, Wassermann κ. ἄ. ἀπεδείχθη ὅτι ἐὰν εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀνθρώπου τινὸς ἢ ζῴου εἰσέλθωσιν ἀντιγόνα, οὗτος θὰ παραγάγῃ εἰδικὰ δι' ἕκαστον ἀντιγόνον ἀντισώματα, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος καὶ τοὺς χυμούς. Οἱ ὀργανισμοί, οἵτινες παράγουσιν ἀντισώματα, λέγομεν ὅτι κέκτηνται ἀνοσίαν. Οἱ δὲ ὀροί, οἵτινες προέρχονται ἐκ τοιούτων ὀργανισμῶν, ὀνομάζονται *ἄνοσοι*. Οἱ ἄνοσοι ὀροὶ χρησιμοποιοῦνται ἄλλοι μὲν εἰς τὴν θεραπευτικὴν (ἀντιτοξικοί, ἀντιμικροβιακοὶ) καὶ ὀνομάζονται *θεραπευτικοί*, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν διαγνωστικὴν (μικροβιολυτικοί, συγκολλητικοί, ἰζηματογόνοι κτλ.) καὶ ὀνομάζονται *διαγνωστικοί*.

Παρασκευὴ ἀνόσων ὀρῶν. Οἱ ἄνοσοι ὀροὶ παράγονται εἴτε φυσικῶς, εἴτε τεχνητῶς. Οἱ *φυσικῶς* ἄνοσοι ὀροὶ παράγονται εἴτε ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ ζῴων ἐχόντων φυσικὴν ἀνοσίαν, εἴτε ὑπὸ τοιούτων ὑποστάντων λοίμωξίν τινα καὶ ἀναρρωσάντων ἐκ ταύτης. Οἱ δὲ *τεχνητῶς* ἄνοσοι ὀροὶ παράγονται ἐκ ζῴων, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσάγομεν ἀντιγόνον τι (μικρόβια, τοξῖναι, κύτταρα κλπ.). Τὰ ζῷα ταῦτα λέγομεν ὅτι ἀπέκτησαν ἐνεργητικὴν ἀνοσίαν, ὁ δὲ ὀρὸς τῶν ζῴων τούτων θὰ περιέχῃ εἰδικὰ ἀντισώματα ἐναντίον τοῦ εἰσαχθέντος ἀντιγόνου. Ἐὰν τὸν ὀρὸν τοῦτον εἰσαγάγωμεν εἰς ἕτερον ὑγιὲς ζῷον, θὰ προσδώσωμεν εἰς αὐτὸ τὴν παθητικὴν ἀνοσίαν, ἥτις εἶναι ἱκανὴ οὐ μόνον νὰ προφυλάξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸ ζῷον, ἐὰν ἔπασχεν ἐκ προηγηθείσης εἰσαγωγῆς τοῦ ἀντιγόνου, ὅπερ ἐχρησίμευσε πρὸς παραγωγὴν τοῦ ὀροῦ.

Ἐὰν π. χ. εἰς ζῷόν τι εἰσαγάγωμεν τοξίνας (ἀντιγόνον) προερχομένας ἐκ βακτηριδίων διφθερίτιδος, ὁ ὀρὸς τοῦ ζῴου θὰ περιέχῃ ἀντιτοξίνας (ἀντίσωμα). Ὁ ὀρὸς οὗτος, ἐὰν εἰσαχθῇ εἰς ἕτερον ζῷον ὑγιές, προφυλάττει τοῦτο ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος. Ἐὰν δὲ εἰσαχθῇ εἰς ζῷον πάσχον ἐκ διφθερίτιδος θὰ θεραπεύσῃ τοῦτο, καθόσον ὁ ὀρὸς διὰ τῶν ἀντιτοξινῶν, τὰς ὁποίας περιέχει, θὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς τοξίνας, τὰς ὁποίας παρήγαγον τὰ μικρόβια τῆς διφθερίτιδος.

Ἐκ τῶν φυσικῶς ἀνόσων ὀρῶν μόνον οἱ ἐξ ἀναρρωσάντων προοερχόμενοι ἔχουσι θεραπευτικὴν ἢ καὶ προφυλακτικήν τινα δύναμιν (ὀρὸς ἀναρρωσάντων ἐξ ὀστρακιᾶς, ἐξανθηματικοῦ τύφου κτλ.). Προφυλακτικὴν καὶ θεραπευτικὴν δύναμιν ἔχουσιν ἰδίᾳ οἱ τεχνητῶς παραγόμενοι ἄνοσοι ὀροί, οἵτινες καὶ κυρίως καλοῦνται θεραπευτικοὶ ὀροί.

Α′) *Παρασκευὴ θεραπευτικῶν ὀρῶν.* Οὗτοι διακρίνονται εἰς τοὺς *ἀντιτοξικούς*, ὅταν μεταχειριζώμεθα ὡς ἀντιγόνον τοξίνας, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ δραστικώτεροι, εἰς τοὺς *ἀντιμικροβιακούς*, ὅταν ὡς ἀντιγόνον χρησιμοποιοῦμεν αὐτούσια τὰ μικρόβια, καὶ εἰς τοὺς *μεικτούς*, ὅταν ὡς ἀντιγόνον μεταχειριζώμεθα καὶ τοξίνας καὶ μικρόβια.

α′) *Ἀντιτοξικοὶ ὀροί.* Αἱ πρῶται συστηματικαὶ ἐργασίαι πρὸς παρασκευὴν ἀντιτοξικῶν ὀρῶν ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Behring καὶ Kitasato, οἵτινες ἐγχύνοντες εἰς ζῷα βαθμιαίως αὐξανομένας ποσότητας τοξίνης διφθεριτικῆς ἢ τετανικῆς παρετήρησαν ὅτι οὐ μόνον ταῦτα καθίσταντο ἀπρόσβλητα ἐκ τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ ἠδύναντο νὰ ὑπομείνωσι διὰ τοῦ χρόνου μεγάλας καὶ θανατηφόρους δόσεις τοξίνης χωρὶς νὰ ὑποκύψωσιν. Ὁ ὀρὸς τῶν ζῴων τούτων, ὡς περιέχων ἀνόσους οὐσίας ὀνομασθείσας *ἀντιτοξίνας*, ἦτο ἱκανὸς ἐνιέμενος εἰς ἕτερον ζῷον νὰ προκαλέσῃ εἰς αὐτὸ ἀνοσίαν μικροτέρας μὲν διαρκείας, ἱκανὴν ὅμως ὅπως προφυλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τῆς λοιμώξεως ἢ καὶ νὰ θεραπεύσῃ αὐτό, ἐὰν εἶχε προσβληθῇ ὑπὸ ταύτης. Τὰς ἐργασίας τῶν ἐρευνητῶν τούτων ἠκολούθησαν αἱ ἐργασίαι τῶν Roux καὶ Martin, οἵτινες κατώρθωσαν, οὐ μόνον νὰ παραγάγωσι μεγάλας ποσότητας ὀρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ συστηματοποιήσωσι τὴν παραγωγὴν αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν ζῷα, ἅτινα δίδουσι μεγάλας ποσότητας ὀροῦ (ἵππους, βοῦς, πρόβατα, αἶγας) καὶ ἰδίᾳ ἵππους ὑγιεῖς ἄνω τῶν πέντε ἐτῶν. Ὁ τρόπος τὸν ὁποῖον ἐφήρμοσαν καὶ ὁ ὁποῖος ἰσχύει καὶ σήμερον μέ τινας παραλλαγὰς εἶναι ὁ ἑξῆς : Ἐκλέξαντες τοξίνην μεγάλης καὶ σταθερᾶς τοξικῆς δυνάμεως, ἐξησθένουν ταύτην ἀναμιγνύοντες μετὰ διαλύματος Lugol (ὁ Behring ἐξησθένει τὴν τοξίνην ἀναμειγνύων αὐτὴν μετὰ τριχλωριούχου ἰωδίου, ἕτεροι δὲ μετ' ἀντιτοξικοῦ ὀροῦ). Διὰ τοῦ μείγματος τούτου ἐνεβολίαζον τὰ ζῷα διὰ δόσεων αὐξανομένων τρὶς τῆς ἑβδομάδος καὶ μέχρις ὅτου παραγάγωσιν εἰς τὸ ζῷον τὴν βασικὴν λεγομένην ἀνοσίαν, ἥτις ἐπήρχετο περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης ἑβδομάδος. Τότε ἤρχιζον ἐνιέντες μικρὰς μὲν ποσότητας, ἀλλὰ καθαρᾶς πλέον τοξίνης, καὶ ηὔξανον τὰς δόσεις προϊόντως, μέχρις ὅτου ἠδύναντο νὰ ἐνέσωσι 200 καὶ πλέον κ. ἑκ. καθαρᾶς τοξίνης. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπετυγχάνετο ἐντὸς 4 περίπου μηνῶν.

Ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν τελευταίαν ἔνεσιν ἐλάμβανον τὸν ὀρὸν τοῦ ζῴου δι' ἀφαιμάξεως μικρᾶς καὶ ἐδοκίμαζον αὐτὸν ἐὰν ἔχῃ προφυλακτικήν, θεραπευτικὴν καὶ ἀντιτοξικὴν δύναμιν καὶ εἰς ποῖον βαθμόν. Ἐὰν δὲ διὰ τῆς δοκιμῆς ταύτης ἔβλεπον ὅτι ὁ ὀρὸς εἶχε τὰς ἰδιότητας ταύτας εἰς μεγάλον βαθμόν, ἐλάμβανον διὰ μεγάλης ἀφαιμάξεως ἐκ τῆς σφαγίτιδος φλεβὸς 5—6 λίτρα αἵματος. Τὸ αἷμα τοῦτο ληφθὲν ἀσηπτικῶς ἐφυλάσσετο εἰς δοχεῖα ἀπεστειρωμένα μέχρι παραγωγῆς τοῦ ὀροῦ. Τὸν ὀρὸν δὲ τοῦτον μετ' ἀνάμειξιν διὰ φαινικοῦ ὀξέος 0,5 % (ἢ 0,35 % τρικρεζόλης ἢ χλωροφορμίου) διεμοίραζον εἰς ἀπεστειρωμένα φιαλίδια καὶ διεφύλαττον ἐπὶ 1—2 μῆνας ἐν ψυγείῳ. Μεθ' ὃ ἐδίδετο πρὸς χρῆσιν.

Οὗτος εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ τρόπος, ὃν ἐφήρμοσαν οἱ Roux καὶ Martin πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἀντιτοξικοῦ ὀροῦ τῆς διφθερίτιδος καὶ ὅστις ἐφαρμόζεται καὶ σήμερον μέ τινας, ὡς εἴπομεν, παραλλαγάς. Ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως ὅμως τῆς *ἀνατοξίνης* (βλ. λ.) ὑπὸ τοῦ Ramon, ἀντὶ τῆς τοξίνης δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ταύτην, ἥτις οὐ μόνον δίδει ταχύτερον τὴν ἀνοσίαν εἰς τὰ ζῷα, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον κινδυνώδης εἶναι δι' αὐτὰ καὶ ὀρὸν ἀσυγκρίτως καλύτερον παράγει. Ὁ Ramon διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἠδυνήθη ἐντὸς 25—35 ἡμερῶν νὰ ἐγχύσῃ εἰς ἵππον 1075 κ. ἑκ. ἀνατοξίνης καὶ νὰ παραγάγῃ ὀρὸν μεγάλης δυνάμεως (ἀπὸ 100—500 μονάδας ἀνοσίας), ἐνῷ διὰ τῶν ἄλλων μεθόδων ἀπῃτοῦντο 4—6 μῆνες μετ' ὀλιγώτερον εὐνοϊκῶν ἀποτελεσμάτων. Διὰ παραγωγῆς δὲ ὑπερανοσίας (hyperimmunisation) ὁ Ramon ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ ὀρὸν δυνάμεως 1000 καὶ πλέον μονάδων ἀνοσίας. Τὴν ἀνοσίαν τοῦ ζῴου δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν ἐγχύνοντες ἐνδοφλεβίως ἑκάστην 25ην ἡμέραν 400—500 κ. ἑκ. τοξίνης. Ὀκτὼ δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἔγχυσιν ταύτην δυνάμεθα πάλιν δι' ἀφαιμάξεως νὰ λάβωμεν αἷμα πρὸς παραγωγὴν ὀροῦ. Τὸν ληφθέντα ὀρὸν δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν καὶ εἰς ξηρὰν κατάστασιν, ἐὰν ἀποξηράνωμεν αὐτὸν ἐν κενῷ. Ὁ ὀρὸς οὗτος, ὅστις διατηρεῖται καλύτερον εἰς τὰς θερμὰς χώρας, πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως διαλύεται εἰς 8—10 ὄγκους ἀπεστειρωμένου ὕδατος.

Τελευταίως, παρατηρηθέντος ὅτι οἱ ὀροί, οἵτινες περιεῖχον πολὺ ποσὸν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν (ἄνω τῶν 12%), προεκάλουν *ὀρονοσίαν* (βλ. λ.), παρασκευάζουσιν ὀρούς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφαιροῦσι ποσόν τι λευκώματος. Οἱ ὀροὶ οὗτοι, περιέχοντες 5% περίπου λευκώματος, ὀνομάζονται *κεκαθαρμένοι* καὶ προκαλοῦσι σπανιώτερον ὀρονοσίαν. Ἐπίσης, μετὰ τὰς ἐρεύνας, καθ' ἃς ἀπεδείχθη ὅτι φορεῖς τῶν ἀντισωμάτων εἶναι αἱ ψευδοσφαιρῖναι καὶ ὅτι ἡ ὀρονοσία προκαλεῖται μᾶλλον παρὰ τῶν εὐσφαιρινῶν καὶ ὀρολευκωμάτων, κατώρθωσαν διὰ διαφόρων μεθόδων (τμηματικῆς κατακρημνίσεως δι' ἁλάτων, ἠλεκτρωσμωτικῶν μεθόδων) οὐ μόνον νὰ ἀφαιρέσωσι τὰς εὐσφαιρίνας καὶ τὸ ὀρολεύκωμα, ἀλλὰ καὶ νὰ συμπυκνώσωσι τοὺς ὀρούς, οὕτως ὥστε ἐν σμικρῷ ὄγκῳ ὑγροῦ νὰ ἔχωσι πολλὰς μονάδας ἀνοσίας.

Οἱ *συμπεπυκνωμένοι* οὗτοι ὀροί, ὡς ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν περιττευόντων λευκωμάτων, εἶναι εὐκολώτερον ἀνεκτοί, προκαλοῦσι σπανιώτερον ὀρονοσίαν, μένουσιν ἀναλλοιώτως διαυγεῖς, δὲν παράγουσιν ἰζήματα, δὲν περιέχουσι πολλὴν φαινόλην (μόλις 0,25%) καὶ δὲν ἐξασθενεῖ ὁ τίτλος αὐτῶν. Ἐνῷ δὲ περιέχουσι 12% περίπου λεύκωμα (ὅριον ἀνεκτὸν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου), ἔχουσι τετραπλασίαν σχεδὸν ποσότητα ἀντισωμάτων.

Ἐκ τῶν ἀντιτοξικῶν ὀρῶν οἱ γνωστότεροι, οἵτινες καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ θεραπευτικῇ, εἶναι ὁ *ἀντιδιφθεριτικός*, ὁ *ἀντιτετανικὸς* καὶ ὁ *ἀντιαλλαντικός*.

β′) *Ἀντιμικροβιακοὶ ὀροί.* Πρὸς παραγωγὴν ἀντιμικροβιακῶν ὀρῶν ὑπάρχουσι πολλαὶ μέθοδοι. Ὅλαι ὅμως ἔχουσιν ὡς βάσιν τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ χρησιμοποιηθησόμενα ζῷα κατ' ἀρχὰς μὲν καλλιεργημάτων φονευθέντων ἢ ἐξασθενωθέντων, εἶτα δέ, ὅταν τὰ ζῷα ἀποκτήσωσι τὴν βασικὴν ἀνοσίαν, καλλιεργημάτων ἐκ ζώντων μικροβίων. Τοιοῦ-

Digitized by Google

τοι ὀροὶ παρεσκευάσθησαν ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν γνωστῶν μικροβίων. Ἐν τούτοις ὀλίγοι μόνον τούτων χρησιμοποιοῦνται μετὰ σχετικῆς ἐπιτυχίας. Ἐκ τῶν ἐπιτυχῶς χρησιμοποιουμένων κατὰ σειρὰν ὠφελιμότητος εἶναι: ὁ *ἀντιμηνιγγιτιδικός*, ὁ *ἀντιδυσεντερικός*, ὁ *ἀντιχολερικός*, ὁ *ἀντιπανωλικός*, ὁ *ἀντιγαγγραινώδης*, ὁ *ἀντιπνευμονικός*, ὁ *ἀντιστρεπτοκοκκικός*, ὁ *ἀντισταφυλοκοκκικὸς* καὶ ὁ *ἀντιτυφικός*.

Ὅταν οἱ ἀντιμικροβιακοὶ ὀροὶ παράγωνται ἐξ ἑνὸς τύπου μικροβίων, ὀνομάζονται *μονοδύναμοι* ἢ *ἄμεικτοι* (monovalent). Ὅταν δὲ πρὸς παραγωγὴν αὐτῶν χρησιμοποιῶμεν ὅλους τοὺς τύπους τοῦ αὐτοῦ μικροβίου, οἱ παραγόμενοι ὀροὶ ὀνομάζονται *πολυδύναμοι* ἢ *πολύμεικτοι* (polyvalent). Τοιοῦτοι ὀροὶ εἶναι οἱ ἀντιμηνιγγιτιδικοὶ καὶ οἱ ἀντιδυσεντερικοί, χρησιμοποιούμενοι κατὰ τῆς μικροβιακῆς δυσεντερίας.

γ') *Μεικτοὶ ὀροί*. Οὗτοι παρασκευάζονται δι' ἀνοσοποιήσεως τῶν ζῴων κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῆς τοξίνης τοῦ μικροβίου καὶ εἶτα διὰ μικροβιακῶν σωμάτων. Ἐκ τῶν τοιούτων ὀρῶν ὁ ἐπωφελέστερον χρησιμοποιούμενος εἶναι ὁ *πολυδύναμος μεικτὸς ἀντιδυσεντερικὸς* καὶ ὁ *ἀντιγαγγραινώδης*. Πρὸς παρασκευὴν μεικτοῦ ἀντιδυσεντερικοῦ ὀροῦ π. χ., κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ ζῷον ἀνοσοποιεῖται διὰ τοξίνης τοῦ τύπου Shiga-Kruse καὶ εἶτα διὰ τῶν μικροβιακῶν καλλιεργημάτων ὅλων τῶν τύπων τοῦ μικροβίου τῆς δυσεντερίας.

Πάντες οἱ ὀροὶ πρὸ τῆς χρήσεως δέον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἔλεγχον. Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐν Γερμανίᾳ περιορίζεται μόνον εἰς τὸν ἀντιδιφθεριτικόν, εἰς τὸν ἀντιτετανικόν, εἰς τὸν μηνιγγιτιδικὸν καὶ εἰς τὸν κατὰ τῆς ἐρυθρᾶς τῶν χοίρων. Ὁ ἔλεγχος οὗτος διαπιστοῖ τὸ ἀβλαβὲς τοῦ ὀροῦ καὶ τὸν τίτλον τῆς ἀντιτοξικῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Ἵνα ὀρός τις εἶναι ἀβλαβής, ὀφείλει: 1ον) νὰ εἶναι τελείως διαυγής, 2ον) νὰ εἶναι ἄοσμος, ἔχων ὀσμὴν μόνον τῆς προστεθείσης ἀντισηπτικῆς οὐσίας, 3ον) νὰ εἶναι στεῖρος μικροβίων, 4ον) νὰ μὴ περιέχῃ περισσότερον τοῦ 0,5 % φαινόλης ἢ 0,4 % τρικρεζόλης, 5ον) νὰ μὴ περιέχῃ περισσότερον τῶν 12 % λευκώματος καὶ 6ον) νὰ μὴ περιέχῃ τοξίνας. Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ τίτλου γίνεται διὰ τῶν μεθόδων Behring καὶ Ehrlich, σκοπεῖ δὲ τὴν εὕρεσιν τῶν μονάδων ἀνοσίας (AE=Antitoxin Einheiten), ἃς παρέχει ὁ ὀρός.

Ἡ διάρκεια τοῦ χρόνου τῆς χρησιμοποιήσεως ὀροῦ τινος ἀναγράφεται ἐπὶ τῶν φιαλιδίων, εἶναι δὲ ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσὸν τῶν περιεχομένων ἐν αὐτῷ ἀντισωμάτων. Πάντως ὀρὸς διατηρούμενος ἐν σκοτεινῷ καὶ δροσερῷ χώρῳ δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ μέχρι 5 ἐτῶν μὲ μικρὰν μόνον ἀπώλειαν τῆς ἀνοσοποιητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως.

Πλὴν τῶν ἀντιτοξικῶν, ἀντιμικροβιακῶν καὶ μεικτῶν ὀρῶν καὶ ὁ ὀρὸς ὑγιῶν ἀνθρώπων ἢ ζῴων δύναται εἴς τινας περιπτώσεις νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Οὕτως ὁ ὀρὸς τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς θεραπείαν κνησμωδῶν τινων ἢ καὶ ἄλλων δερματικῶν νόσων, εἴτε ὡς ἑτεροροθεραπεία εἴτε ὡς αὐτοροθεραπεία. Ὁ δὲ ὀρὸς ὑγιοῦς ἵππου χρησιμοποιεῖται εἴτε ὡς αἱμοστατικός, ἐναντίον τῶν αἱμορραγιῶν τῆς αἱμοφιλίας, εἴτε πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φαγοκυτταρώσεως.

Β') *Διαγνωστικοὶ ὀροί*. Ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος τῶν πασχόντων ἢ ἀναρρωσάντων ἔκ τινος νόσου περιέχει συγκολλητίνας, ἰζηματίνας καὶ διαφόρους λυσίνας (μικροβιολυσίνην, αἱμολυσίνην, κυτταρολυσίνην, κτλ.). Οἱ ὀροὶ οἵτινες περιέχουσι τὰς οὐσίας ταύτας ὀνομάζονται ἀναλόγως, *συγκολλητικοί*, *ἰζηματογόνοι*, *μικροβιολυτικοί*, *αἱμολυτικοὶ* κ.τ.τ.). Τοιούτους ὀροὺς δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν καὶ τεχνητῶς διὰ καταλλήλων ἐμβολιασμῶν ἐπὶ ζῴων.

Παρασκευὴ διαγνωστικῶν ὀρῶν. Αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῶν διαγνωστικῶν ὀρῶν εἶναι περίπου αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς χρησιμοποιουμένας πρὸς παρασκευὴν ἀντιμικροβιακῶν ὀρῶν. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι κόνικλοι ἢ αἶγες (διὰ τὰ μικρόβια τῆς μὲν πανώλους μεταχειριζόμεθα ἵππους, τοῦ δὲ σπληνάνθρακος ὄνους), ἐγχύνομεν ἐνδοφλεβίως ἐναιώρημα φονευθέντων διὰ θερμάνσεως εἰς 58°—60° μικροβίων, ἀρχόμενοι ἀπὸ μικρῶν δόσεων, ἵνα κατὰ τὴν 5ην ἢ 6ην ἔνεσιν, ἥτις θὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία, ἑξαπλασιάσωμεν τὸ ποσόν. Μίαν ἑβδομάδα μετὰ τὴν τελευταίαν ἔνεσιν λαμβάνομεν ὀλίγον ὀρὸν ἐκ τοῦ ζῴου καὶ δοκιμάζομεν τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἐὰν εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρά, ἀφαιμάσσομεν τὸ ζῷον καὶ τὸν ληφθησόμενον ὀρόν, μετὰ προσθήκην 0,5% φαινικοῦ ὀξέος, διατηροῦμεν εἰς ἀπεστειρωμένας φύσιγγας ἢ ἀποξηραίνομεν ἐν τῷ κενῷ ὑπὸ θερμοκρασίαν 37°. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται πρὸς παρασκευὴν συγκολλητικῶν καὶ μικροβιολυτικῶν ὀρῶν. Διὰ τὴν παρασκευὴν *αἱμολυτικῶν ὀρῶν* ἀντὶ μικροβίων ἐγχύνομεν εἰς τὸ ζῷον (κόνικλον) ἐναιώρημα πεπλυμένων ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ ζῴου διὰ τὸ ὁποῖον προορίζεται ὁ αἱμολυτικὸς ὀρὸς (ἀνθρώπου, ἐὰν θέλωμεν τὸν ὀρὸν διὰ τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια τοῦ ἀνθρώπου, προβάτου, ἐὰν θέλωμεν τοιοῦτον ἀντιπροβάτειον κ.οὕ.κ.).

Διὰ τὴν παρασκευὴν ἐπίσης *ἰζηματογόνων ὀρῶν* ἐγχύνομεν εἰς τὸ ζῷον (συνήθως κόνικλον) τὸν ὀρὸν τοῦ ζῴου, διὰ τὸ ὁποῖον προορίζεται ὁ ἰζηματογόνος ὀρός, ἢ διάλυμα λευκώματος ζωϊκοῦ ἢ φυτικοῦ, οὗτινος σκοπεῖται ἡ ἀνίχνευσις διὰ τοῦ παρασκευασθησομένου ὀροῦ.

Ὅπως οἱ ἀντιμικροβιακοὶ ὀροί, οὕτω καὶ οἱ διαγνωστικοί, εἶναι εἰδικοί, ἤτοι χρησιμεύουσι μόνον πρὸς διάγνωσιν τῶν μικροβίων ἢ τῶν οὐσιῶν διὰ τὰ ὁποῖα παρεσκευάσθησαν.

Τεχνητοὶ ὀροί. Οὕτως ὠνομάσθησαν διαλύματά τινα ἁλάτων, ἰδίᾳ χλωριούχου νατρίου, καὶ ἄλλων οὐσιῶν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ἣν εἶχον παλαιότεροι ἱστολόγοι, νομίσαντες ὅτι τὰ διαλύματα ταῦτα καὶ ἰδίᾳ τὸ διάλυμα 7,5‰ τοῦ χλωριούχου νατρίου ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὠνόμασαν τὸ διάλυμα τοῦτο *φυσιολογικὸν ὀρόν*.

Νῦν, ἀποδειχθέντος ὅτι τὸ διάλυμα τοῦτο δὲν εἶναι οὔτε ἰσότονον, ἀντικατεστάθη ὑπ' ἄλλων διαλυμάτων, ἅτινα καταχρηστικῶς καὶ ταῦτα ὀνομάζονται *τεχνητοὶ ὀροί*, ἐνῷ εἶναι *ἰσοτονικὰ* καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐπωφελῶς εἰς διαφόρους νόσους καὶ διαφόρους περιπτώσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων τεχνητῶν ὀρῶν θὰ ἀναφέρωμεν τοὺς κυριωτέρους, οἵτινες διαιροῦνται εἰς *ἁλατούχους*, εἰς *σακχαρούχους* καὶ *μεικτούς*. Ἐκ τῶν ἁλατούχων οἱ κυριώτεροι εἶναι: 1) Ὁ *ὀρὸς τοῦ Hayem* (χλωρ. νατρίου 5 γρ., θειικοῦ νατρίου 10 γρ., ὕδατος ἀπεσταγμένου 1000 κ.ἑ.). 2) Ὁ *ὀρὸς τοῦ Locke* (χλωρ. νατρίου 8 γρ., χλωρ.ἀσβεστίου 0,2 γρ., χλωρ. καλίου 0,2 γρ. καὶ ὕδατος ἀπεσταγμένου 1000 κ. ἑκ.) Εἰς τὸν ἀνωτέρω ὀρὸν δύνανται νὰ προστεθῶσι καὶ διττανθρακικοῦ νατρίου 0,2 γρ. καὶ γλυκόζης 1 γρ., ὡς εἶναι: 3) Ὁ *ὀρὸς τοῦ Ringer*. 4) Ὁ *ὀρὸς τῶν Hédon καὶ Fleig* (χλωρ. νατρίου 6 γρ., χλωρ. ἀσβεστίου 0,1 γρ., χλωρ. καλίου 0,3 γρ., διττανθρακικοῦ νατρίου 1,5 γρ., θειικοῦ μαγνησίου 0,3 γρ., φωσφορικοῦ δινατρίου 0,5 γρ., ὕδατος q. s. διὰ 1000 κ.ἑκ.). Τὸ καλύτερον ὅμως τῶν ἰσοτονικῶν διαλυμάτων εἶναι ὁ *ὀρὸς τοῦ Tyrode* (χλωρ. νατρίου 8 γρ., χλωρ. καλίου 0,2 γρ., χλωρ. ἀσβεστίου 0,3 γρ., χλωρ. μαγνησίου 0,2 γρ., φωσφορικοῦ μονονατρίου 0,1 γρ., ἀνθρακικοῦ μονονατρίου 0,05 γρ., σταφυλοσακχάρου 1 γρ. καὶ ὕδατος ἀπεσταγμένου μέχρι 1000 κ. ἑκ.).

Οἱ τεχνητοὶ οὗτοι ὀροί, ὁ *σακχαροῦχος τοῦ Fleig* (γλυκόζης 47 γρ., ὕδατος ἀπεσταγμένου 1000 κ. ἑκ.), ὡς καὶ ὁ *μεικτὸς* (χλωρ. νατρίου 7 γρ., γλυκόζης ἢ λακτόζης 5 γραμ., ὕδατος ἀπεσταγμένου μέχρι 1000 κ. ἑκ.), ἐνδείκνυνται εἰς τὰς μεγάλας ἀπωλείας αἵματος ἐκ χειρουργικῶν, γυναικολογικῶν καὶ τραυματικῶν λόγων, εἰς τὰς τραυματικὰς καταθλίψεις, εἰς τὰς δηλητηριάσεις, εἰς τὰς τοξικάς, σηπτικὰς καὶ λοιμώδεις νόσους, εἰς τὰς διαρροίας καὶ δυσεντερικοὺς κατάρρους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν χολέραν. Ἀντενδείκνυνται δὲ εἰς τοὺς νεφριτικούς, τοὺς ἀρτηριοσκληρυντικούς, εἰς τὴν ἐκλαμψίαν, εἰς τοὺς ἀσυστολικοὺς καὶ ὑποσυστολικούς, ὡς καὶ εἰς τοὺς φυματικούς. Εἴς τινας περιπτώσεις, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τόνωσιν, χρησιμοποιοῦνται καὶ *ὑπερτονικοὶ ὀροὶ* ἁλατοῦχοι ἢ σακχαροῦχοι, ἀλλ' εἰς μικρὰς ὑποδορίους δόσεις ἀπὸ 1—5 κ. ἑκ. Τοιοῦτοι ὀροὶ εἶναι: ὁ τοῦ *Cheron* (χλωρ. νατρίου 2 γρ., φωσφ. νατρίου 4 γρ., θειικοῦ νατρίου 8 γρ., φαινικοῦ ὀξέος 1 γρ., ὕδατος ἀπεσταγμένου καὶ ἀπεστειρωμένου 100 γρ.), ὁ τοῦ *Trunecek* (χλωρ. νατρίου 4,92 γρ., θειικοῦ νατρίου 0,44 γρ., φωσφ. νατρίου 0,15 γρ., ἀνθρακ. νατρίου 0,21 γρ., θειικοῦ καλίου 0,40 γρ., ὕδατος ἀπεσταγμένου μέχρις 100 κ. ἑκ.), ὁ τοῦ *Luton* (φωσφ. νατρίου 4 γρ., θειικοῦ νατρίου 10 γρ., ὕδατος ἀπεσταγμένου 100 γρ.) καὶ ὁ *σακχαροῦχος* (γαλακτοσακχάρου ἢ σταφυλοσακχάρου 300 γρ. ὕδατος ἀπεσταγμένου μέχρι 1000 κ. ἑκ.), ὅστις δίδεται ἢ στάγδην ἐκ τοῦ ἀπευθυσμένου ἢ βραδύτατα ἐνδοφλεβίως (κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς ὥρας 250 κ. ἑκ. περίπου). Ὁ σακχαροῦχος οὗτος ὀρὸς ἐνδείκνυται εἰς τὰς βαρείας τοξικὰς δηλητηριάσεις, εἰς τὰς σοβαρὰς βρογχοπνευμονίας, εἴς τινας ἀσιτίας καὶ εἴς τινας μηχανικὰς ὀλιγουρίας. Τέλος, ὡς τονωτικὸν τῶν νευρασθενικῶν, εἰς τὴν γαστροεντερίτιδα τῶν βρεφῶν, εἰς τὴν ἀθρεψίαν τῶν νεογεννήτων καὶ εἰς τὸ ἔκζεμα χορηγεῖται εἰς ἑβδομαδιαίας ὑποδορίους ἐνέσεις εἰς 50, 100 καὶ 150 κ. ἑκ., ὁ *ὀρὸς* ἢ τὸ *πλάσμα τοῦ Quinton* ἢ *θαλάσσιος ὀρός*, ὅστις εἶναι θαλάσσιον ὕδωρ λαμβανόμενον ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους καὶ καθιστάμενον ἰσότονον.

Πάντες οἱ τεχνητοὶ ὀροὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς ἀπεστειρωμένας φύσιγγας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Gilbert et M. Weinberg*, «Traité du Sang» (Paris 1921).—*M. Rubinstein*, «Traité pratique de sérologie et de sérodiagnostic» (Paris 1921). — *J. Jolly*, «Traité technique d'hématologie» (Paris 1923).—*Kolle und Wassermann* («Handb. d. Path. Mikroorganismen 3, 1927»). —*Α. Ἀραβαντινοῦ*, «Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτική» (τ. II Ἀθῆναι 1931).—*Λ. Α. Μιχαηλίδου* «Ἐργαστηριακὴ διαγνωστική» (1927). — Formulaire Astier (Paris 1931).

Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— *[Ὀδοντ.]* Ἰσοτονικὸς *ὀρὸς* παρασκευαζόμενος ἐκ διαλύματος κοινοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος εἰς διυλισμένον ὕδωρ (ἀναλογία 0,6—0,75 ἅλατος ἐντὸς 100 δραμίων ὕδατος). Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ὀδοντιατρικήν: 1) Ὅταν πρόκειται νὰ διαλύσωμεν ἀναισθητικόν τι φάρμακον πρὸς τοπικὴν ἀναισθησίαν. 2) Εἰς τὰς σχάσεις τῶν ἀποστημάτων τῶν ὀδόντων διὰ πλύσεις αὐτῶν. 3) Πρὸ καὶ μεθ' ἑκάστην ἐπέμβασιν πρὸς ἔκπλυσιν τοῦ στόματος. 4) Εἰς τὰς ἐλαφρᾶς μορφῆς οὐλίτιδας. 5) Γενικῶς διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ στόματος, τῆς ῥινός, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὤτων.

Ν. Γ. Π.

—**ὀρὸς** ***μικροβιολυτικὸς*** *[Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *μικροβιολογικὸς ὀρός*.

ὀροσειρὰ (ἡ)· σειρὰ ὀρέων, ὄρη ἀλλεπάλληλα μὴ διακοπτόμενα ἐντελῶς: «ἡ *ὀροσειρὰ τοῦ Αἵμου*» (βλ. *ὄρος*).

ὀροσήμανσις, *—εως* (ἡ)· τοποθέτησις ὀροσήμων, ὀροθέτησις.

ὀρόσημον (τό)· σῆμα δηλωτικὸν ὁρίου, οἷον λίθος ἐμπεπηγμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, στήλη, τοιχίον κττ.

—*[Ἀρχ.]* Βλ. λ. *ὅρος*.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ὀρόσημον* καλεῖται ἕκαστον τῶν μεμονωμένων σημάτων, ἅτινα δεικνύουν τὸ ὅριον ἐκτάσεώς τινος ἐν τῇ ξηρᾷ ἢ τῇ θαλάσσῃ. Τὰ ὀρόσημα ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ λίθων, πασσάλων, ἀναχώματος ἢ ἄλλου τινὸς παρομοίου, εἴτε καὶ ἐκ κτίσματος καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν ὁρίων ἰδιοκτησίας ἢ τῶν συνόρων μεταξὺ κρατῶν (βλ. καὶ λ. *ὅριον* καὶ *ὅρος*).

Ὀρόσιος (Orosius). Λατῖνος ἐκκλησιαστικός, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος. Ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ *Παῦλος*, ὅπερ ἐλλείπει ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις πηγαῖς. Κατήγετο ἐξ Ἱσπανίας, γεννηθεὶς πιθανῶς ἐν Μπρακάρᾳ. Γενόμενος ἱερεὺς ἐγκατέλιπε τὴν πατρίδα του, πιθανῶς ἕνεκα ἐπιδρομῆς τῶν Βανδάλων, καὶ μετέβη τῷ 413 ἢ 414 εἰς τὴν Ἱππῶνα τῆς Ἀφρικῆς πρὸς συνάντησιν τοῦ Αὐγουστίνου, εἰς ὃν τῷ 414 ἀπέστειλε τὸ ἔργον αὐτοῦ περὶ τῶν πλανῶν τῶν Πρισκιλλιανιστῶν καὶ Ὠριγενιστῶν («Commonitorium de errore Priscillianistarum et Origenistarum» παρὰ Migne P. L. 31, 1211 ἑ.). Ὁ Αὐγουστῖνος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου τούτου ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ὀρόσιον ἐναντίον τῶν Πρισκιλλιανιστῶν καὶ Ὠριγενιστῶν («Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas»). Ἐξ Ἀφρικῆς μετέβη ὁ Ὀρόσιος εἰς Παλαιστίνην, ἔνθα ἐπολέμησε, συμμεριζόμενος τὰς ἰδέας τοῦ Ἱερωνύμου, τοὺς Πελαγιανιστὰς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ 414, ἐν ᾗ ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῶν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην, ὑπερασπιζόμενον τοὺς Πελαγιανιστάς. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του ἔγραψεν ὁ Ὀρόσιος ἀπολογητικὸν κατὰ τοῦ Πελαγίου περὶ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως (Liber apologeticus contra Pelagium de arbitrii libertate», παρὰ Migne P. L. 31, 1173 ἑ.). Μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπε τὴν Παλαιστίνην, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὴν νῆσον Μινόρκαν καὶ πληροφορηθεὶς ἐκεῖ τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ ταραχὰς ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκεῖ κατὰ τὸ 417—418 ἔγραψε τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον, ἑπτὰ βιβλία ἱστοριῶν κατὰ τῶν ἐθνικῶν (Historiarum adversus paganos libri septen», παρὰ Migne P. L. 31,663 ἑ.). Διὰ τοῦ ἔργου τούτου, ὅπερ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ προλόγου αὐτοῦ φαίνεται, ἔγραψε τῇ προτροπῇ τοῦ Αὐγουστίνου ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἔργου τοῦ Αὐγουστίνου «Περὶ πολιτείας τοῦ Θεοῦ» («De civitate Dei»), ἐσκόπει ὁ Ὀρόσιος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ νῦν ὑπάρχουσαι συμφοραὶ ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ὑπῆρχον ἐν μείζονι βαθμῷ πρὸ Χριστοῦ καὶ ἑπομένως ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄρσις τοῦ ἐθνισμοῦ δὲν εἶναι ἡ αἰτία τούτων, ὡς οἱ ἐθνικοὶ ὑπεστήριζον. Πηγαὶ τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου, ὅπερ ἀποτελεῖ παγκόσμιον τρόπον τινὰ ἱστορίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ 417 μ. Χ., εἶναι ἐκτὸς τῆς ἁγίας Γραφῆς, οἱ ἀρχαιότεροι Λατῖνοι ἱστορικοὶ καὶ τὸ ἐπεξεργασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου χρονικὸν τοῦ Εὐσεβίου, ἡ δ' ἀξία αὐτοῦ εἶναι μεγίστη, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν τελευταίων γεγονότων ἀπὸ τοῦ 378, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς ἐμφανίζει ἀρκοῦσαν αὐτοτέλειαν. Ἀπὸ τοῦ 418 χάνονται πλέον τὰ ἴχνη τοῦ Ὀροσίου, οὕτως ὥστε δὲν γνωρίζομεν ποῦ καὶ πότε ἐτελεύτησεν.

Κ. Ι. Δ.

Ὀροσολογία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τεκτοσάγων τῆς Γαλατίας, κειμένη δεξιὰ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ περὶ τὰ 40 μίλλια ΝΑ. τῆς Ἀγκύρας καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Καισάρειαν ὁδοῦ (*Πτολεμ.* Γεωγρ. V, 4, 6). Ὑπὸ τῶν διαφόρων «Ὁδοιπορικῶν» καλεῖται: *Ὀροσολογία*, *Ὀρολογίακον*, *Ὀρσολογίακον*, *Ροσολακίακον*, *Ροσολοδίακον*.

Α. Θ. Σ.

Ὀροσπέδα· βλ. *Ὀρτοσπέδα*.

ὀροστέγεια (ἡ) *[Μικροβιολ.]*. Τὰ εἰσελθόντα εἴς τινα ὀργανισμὸν μικρόβια, ἐνίοτε, ἀντὶ νὰ καταστραφῶσιν ὑπὸ τῶν ἀμυντηρίων στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπηρεαζόμενα ὑπὸ τῶν σχηματισθέντων ἀντισωμάτων, ἀποκτῶσιν ἀνοσίαν τινά, ἥτις

Digitized by Google

προστατεύει ταῦτα ἐκ τῆς καταστροφῆς, δύνανται δὲ οὕτω νὰ διαμείνωσιν εἰς τὸν ξενίζοντα αὐτὰ ὀργανισμὸν καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα μετὰ μεγαλυτέρας μάλιστα ἐλπίδος ἐπιτυχίας, καθ' ὃ δυσπρόβλητα. Τὰ οὕτως ἀνοσοποιηθέντα μικρόβια ὀνομάζονται *ὀροστεγῆ*, ἡ δὲ ἰδιότης, ἣν ἀποκτῶσιν *ὀροστέγεια*. Τὴν ἰδιότητα ταύτην δύνανται τὰ μικρόβια ταῦτα νὰ διατηρήσωσι καὶ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκδηλουμένην διαφοροτρόπως (φαινόμενον μὴ συγκολλήσεως φυλῶν τινων μικροβίων ὑπὸ εἰδικῶν συγκολλητικῶν ὀρῶν, φαινόμενον μὴ μικροβιολυσίας ὑπὸ εἰδικῶν ἀνόσων ὀρῶν κλπ.). Ν. Α. Μ.

ὀροστεγὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ἐπὶ τῶν μικροβίων, τὸ ἐξοικειωθὲν εἰς *ὀροστέγειαν* (βλ. λ.).

ὀροσυγκόλλησις (ἡ), ἡ *συγκόλλησις*. Καλεῖται ἡ ὑπὸ ἀνόσου εἰδικοῦ ὀροῦ ἀκινητοποίησις καὶ συσσώρευσις καλλιεργήματός τινος μικροβίων εἰς μικροὺς σωρούς. Τὸ φαινόμενον τῆς ὀροσυγκολλήσεως, σπουδασθὲν ὑπὸ τῶν Gruber καὶ Durham, ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Βιντὰλ πρὸς διάγνωσιν τῶν πασχόντων ἐκ κοιλιακοῦ τύφου. Ἔκτοτε ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐφηρμόσθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας εἰς πλείστας νόσους (παράτυφος, χολέρα, πανώλης, δυσεντερία, μελιταῖος πυρετός, ἐξανθηματικὸς τύφος, σπειροχαιτίασις κτλ.). Ν.Α.Μ.

ὀροσφαιρίνη (ἡ), ἡ *ὀρογλοβουλίνη* [*'Οργ. Χημ.*]. Πρωτεϊνικὴ ὕλη τῆς τάξεως τῶν γλοβουλινῶν, ἀπαντῶσα κυρίως εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος, περαιτέρω εἰς τὴν λέμφον, τὰ αἱμοσφαίρια καὶ εἰς παθολογικάς τινας περιπτώσεις καὶ εἰς ἄλλα ὑγρά, ὡς λ.χ. τὰ οὖρα. Εἶναι πιθανῶς μεῖγμα διαφόρων γλοβουλινῶν. Πήγνυνται εἰς 75° (βλ. καὶ λ. *γλοβουλῖναι*). Σ. Γ.

'Οροσχάζα (Orosháza) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ διαμέρισμα τῆς Οὐγγαρίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπέκες. Τὸ διαμέρισμα περιλαμβάνει 9 δήμους καὶ ἔχει 52.600 κατ. Η πόλις κεῖται ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τοῦ Τιβίσκου. Κατ. 24.079. Ἔχει ἀκμαίαν ἀμπελουργίαν, πτηνοτροφίαν καὶ κτηνοτροφίαν, καθὼς καὶ ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, μεταλλίνων καὶ πλεκτῶν εἰδῶν κτλ. Μ.Δ.Β.

'Οροτάβα (La Orotava) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς νήσου Τενερίφης τῶν Καναρίων νήσων. Κάτ. 12.200. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον βανανῶν, καθὼς καὶ οἴνου καὶ καπνοῦ. Ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπάρχει ὁ λιμὴν αὐτῆς, καλούμενος *Πουέρτο ντὲ λὰ Κρούθ* μὲ 3.850 κατ. Ἡ 'Οροτάβα ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν καπνοῦ καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Μ. Δ. Β.

'Οροτὰλτ [*Μυθολ.*]. Ὄνομα ὑφ' ὃ ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος ὑπὸ τῶν Ἀράβων, πρὸς οὓς ἦλθεν εἰς συμφωνίαν ὁ Καμβύσης κατὰ τὴν ἐπ' Αἴγυπτον στρατείαν του. Γ. Λ. Α.

'Ορούϊον *ἄκρον* (Orvium promontorium) [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καλλαϊκῶν Λουκηνσίων ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, 160 περίπου στάδια πρὸς βορρᾶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μινίου ποταμοῦ (νῦν Μίνχο). Ταυτίζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων πρὸς τὸ νῦν Capo Silleiro. Α. Θ. Σ.

'Ορουμβόβιοι (οἱ) [*'Αρχ.*]. Λαὸς τῆς Β. Ἰταλίας (Transpadana), λιγουρικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν ἐπὶ τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων τὴν μεταξὺ τῶν ἄνω κοιλάδων τοῦ Ἀδδούα (νῦν Ἄντα) καὶ Ὀγλίου (νῦν Ὄλλιο) χώραν, καλουμένην σήμερον Val Rembana. Α. Θ. Σ.

'Ορούμπα [*Παρ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος καὶ ἀγκυροβόλιον τῆς Ἴμβρου (πλάτ. 40° 09' Β., μηκ. 25° 58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κέφαλος. Σ. Ε. Λ.

'Ορούντα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 700. Α. Κ. Α.

ὀρουντίζω, ἡ *οὐρουντίζω*· ῥάπτω σχισμένα φορέματα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τὸ σχίσιμον.

'Ορούρο (Oruro) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βολιβίας ἐν τῇ Ν. Ἀμερικῇ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 32.908. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ὀρούρο, εἰς ὕψος 3.694 μ, ἐν ἀγόνῳ καὶ ἀδένδρῳ ὀροπεδίῳ, ἐπὶ εὐθυγράμμου σχεδίου. Ἔχει πανεπιστήμιον, μεταλλειολογικὴν σχολὴν καὶ ὡραῖα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτήρια. Ὀφείλει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν της εἰς τὸν πλοῦτον τῶν πέριξ αὐτῆς ὑπαρχόντων μεταλλείων ἀργύρου, χαλκοῦ, ψευδαργύρου, νατρίου καὶ βόρακος. Ἐκτίσθη τῷ 1606 ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἅγιος Φίλιππος τῆς Ἀστουρίας* καὶ ἀνεπτύχθη τάχιστα λόγῳ τῆς συρροῆς ἀποίκων, συνεπείᾳ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μεταλλείων. Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1678 εἶχεν 76.000 κατοίκους. Μ. Δ. Β.

— **'Ορούρο** (Oruro) [*Γεωγρ.*]. Νομὸς τῆς Βολιβίας ἐν τῇ Ν. Ἀμερικῇ. Ἔχει ἔκτασιν 53.518 τ. χλμ. καὶ 200.267 κατ. Περιβάλλεται ἀπ' Α. καὶ Δ. ὑπὸ τῶν Κορδιλλιερῶν Ἄνδεων καὶ τῶν πρὸς Ν. διακλαδώσεων αὐτῶν καὶ ἀποτελεῖ κεκλιμένον ἐπίπεδον, ὅπερ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἐξ ἧς ἐσχηματίσθησαν βραδύτερον αἱ δύο λίμναι *Τιτικάκα* καὶ *Πάμπα-'Αουλιάγκας* ἢ *Πέϊπο*, ἑνούμεναι διὰ τοῦ ποταμοῦ *Ντεζαγουαντέρο*, ἡ λίμνη *Κοϊπάθα*, ἡ *Τσουγκάρα*, ἡ *Κίτα-Κίτα* κ. τ. λ. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Κορδιλλιερῶν Ἄνδεων ἐν τῷ νομῷ εἶναι ἡ *Σαχάμα*, φθάνουσα τὰ 6.572 μ. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, ἀλλὰ περιέχει πλούσια κοιτάσματα θείου, βισμουθίου, βόρακος, κοβαλτίου, χαλκοῦ, κασσιτέρου, σιδήρου, μαγνησίου, χρυσοῦ, ἀργύρου, ἅλατος καὶ πολλὰς σιδηρούχους καὶ θειούχους θερμοπηγάς. Μ. Δ. Β.

— **'Ορούρο** (Oruro) [*Γεωγρ.*]. Ὀροσειρὰ τῆς Βολιβίας ἐν τῇ Ν. Ἀμερικῇ. Ἀποτελεῖ διακλάδωσιν τῶν Ἄνδεων καὶ ἔχει ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὰ ὄρη *Ἅγιος Φίλιππος* (4.018 μ. ὕψους), *Τετίλια* (3.968), *Πιὲ ντὲ Γκάλλο* (3.891) μετὰ μεταλλείων ἀργύρου καὶ κασσιτέρου, *Χουάκα-'Ιλλούσια* (3.850) μετὰ μεταλλείων ἀργύρου, *Ἁγία Βαρβάρα* (3.883) μετὰ μεταλλείων χρυσοῦ κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Ὄρουστ (Orust, προφ. *Οὖρεστ*) [*Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Σουηδίας ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ Σκαγεράκη, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν τοῦ Γκαῖτεμπουργ καὶ Μπόχους. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μετὰ τὰς νήσους Λῶλαντ καὶ Ὄλαντ, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 345 τ. χλμ. καὶ 22.100 κατ. Ἔχει ἀποτόμους καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκρήμνους ἀκτὰς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ πολλῶν νησίδων καὶ σκοπέλων. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ὀρεινόν, οἱ δὲ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ νῆσος χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς Σουηδίας διὰ τοῦ στενοῦ πορθμοῦ τοῦ *Σβάνενσουντ*. Ἡ κυριωτέρα πόλις ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἡ *Στάχλα*. Μ. Δ. Β.

ὀρουτζῆς (ὁ), ἡ *οὐρουτζῆς* (τουρκ. *οὐρουτζοῦ*)· τεχνίτης ῥάπτων ἐσχισμένα ὑφάσματα ἢ φορέματα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τὸ σχίσιμον. Ν. Μ.

'Οροφέρνης Α' (ἢ *'Ολοφέρνης*). Βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας, υἱὸς τοῦ Ἀριάμνου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀριαράθου Α', σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Συνεκυβέρνησε μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῶν καππαδοκικῶν στρατευμάτων τῶν συμπολεμησάντων μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ὤχου ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐτιμήθη μεγάλως παρὰ τῶν Περσῶν καὶ ἐγένετο θετὸς πατὴρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀριαράθου Β'. Π. Ν. Π.

— **'Οροφέρνης Β'**. Νόθος υἱὸς Ἀριαράθου Ε' βασιλέως τῆς Καππαδοκίας, ὅστις ἐκδιώξας τὸν ἀδελφόν του Ἀριαράθην ΣΤ', τῇ βοηθείᾳ Δημητρίου

Ἀργυροῦν τετράδραχμον 'Οροφέρνους τοῦ Β'.
[Ἐπὶ τοῦ ὀπισθοτύπου Νίκη στεφανηφόρος καὶ ἐπιγραφὴ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΡΟΦΕΡΝΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.]

τοῦ Σωτῆρος, βασιλέως τῆς Συρίας, ἐξεδιώχθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, βασιλέως τῆς Περγάμου. Ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἱστορ. Β, 4) κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων οἰνοποτῶν τῆς ἀρχαιότητος. Σῴζονται ἀργυρᾶ νομίσματα αὐτοῦ τῶν ἐτῶν 158—157 π. Χ. Α. Θ. Σ.

ὀροφὴ (ἡ)· τὸ καλύπτον τὸν θάλαμον σανίδωμα, κοιν. *ταβάνι* || συνεκδ., ἡ στέγη τοῦ οἰκήματος || μεταφ., τὸ ἀνώτατον ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ ἀεροπλάνον.

— [*Δομ.*] Εἰς οἰκοδομήματα μικρᾶς σημασίας, ὅπως εἰς στάβλους, ἀποθήκας κττ., δὲν ὑπάρχει συνήθως *ὀροφή*. Αὕτη ἀντικαθίσταται διὰ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς ἐπικαλύψεως τῆς στέγης, ἀφινομένων ὁρατῶν τῶν ζευκτῶν αὐτῆς. Εἰς τὰς συνήθεις οἰκοδομὰς κατεσκευάζετο ἡ ὀροφὴ παλαιότερον, κατασκευάζεται δ' ἔτι καὶ σήμερον εἰς τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία, διὰ λεπτοσανίδων ἡλουμένων ἐπὶ καδρονίων διηκόντων καθέτως πρὸς τὰ ζευκτὰ καὶ στερεουμένων ἐπ' αὐτῶν. Οἱ μεταξὺ τῶν σανίδων ἁρμοὶ εἴτε ἀφίνονται ἀκάλυπτοι, εἴτε συνήθως καλύπτονται διὰ καταλλήλου μικροῦ ἀρμοκαλύμματος ἐκ λεπτοσανίδος. Ἡ τοιαύτη ὀροφή, εὐνοοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν παντὸς εἴδους ἐντόμων, ἀντικατεστάθη σήμερον διὰ τῶν μετ' ἐπιχρίσματος ὀροφῶν, αἱ ὁποῖαι κατασκευάζονται δι' ἡλώσεως ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω καδρονίων, τιθεμένων κατ' ἀποστάσεις 40 ἑκατ. περίπου, ὀροφοπήχεων (κοιν. *μπαγδατοπήχεων*), ἢ καλάμων ἐν τοῖς χωρίοις, ἢ σιδηροῦ πλέγματος ἐκτατοῦ, καὶ ἐπιχρίσεως αὐτῶν δι' ἀμμοκονιάματος ἢ γυψοκονιάματος. Ἡ ἐπίχρισις γίνεται συνήθως εἰς τρεῖς διαστρώσεις, χρησιμοποιουμένων συνήθως εἰς τὴν πρώτην, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν στρῶσιν καὶ τριχῶν ἢ ἀχύρου ἢ στυπίου διὰ τὴν καλυτέραν συνοχὴν τῶν κονιαμάτων.

Διὰ τῆς πρώτης στρώσεως (κοιν. *πεταχτὸ* ἢ *γιαγλί*) ἐπιτυγχάνεται κυρίως ἡ πλήρωσις τῶν μεταξὺ τῶν ὀροφοπήχεων κενῶν, μία πρώτη δηλαδὴ ἐλαφρὰ ἐπίχρισις τῆς ὀροφῆς. Αἱ ὡς ἄνω κατασκευαζόμεναι ὀροφαὶ ἀφορῶσι χώρους ἐπικαλυπτομένους διὰ ξυλίνων πατωμάτων ἢ ξυλίνων στεγῶν. Εἰς χώρους καλυπτομένους διὰ πλακῶν ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος ἢ παρομοίων ἐπικαλύψεων δὲν χρησιμοποιοῦνται καδρόνια καὶ πήχεις, ἀλλὰ μόνον γίνεται ἐπίχρισις αὐτῶν διὰ κονιάματος, πρὸς ἀποτέλεσιν ὀροφῆς. Αἱ ὀροφαὶ τῶν οἰκοδομημάτων εἶναι συνήθως ἐπίπεδοι, προσαρμοζόμεναι μετὰ τῶν τοίχων κατὰ γωνίαν ἢ καμπύλην ἐνίοτε ἐπιφάνειαν (*ταβάνι μὲ λούκια*), χάριν καλαισθητοτέρας ἐμφανίσεως, πολλάκις ὅμως, εἰς ὀροφὰς μεγάλων ἀνοιγμάτων γίνεται ἐμφάνισις τῶν νευρώσεων τῶν δοκῶν, αἵτινες βαστάζουν τὸ ὑπερκείμενον πάτωμα ἢ τὴν στέγην. Διὰ καταλλήλου διατάξεως τῶν δοκῶν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ λίαν καλαίσθητος ὀροφή. Πολλάκις, χάριν διακοσμητικῶν σκοπῶν, κατασκευάζουν νευρώσεις πρὸς δημιουργίαν φατνωμάτων, ἅτινα προσδίδουσιν ἐξαιρετικὴν χάριν εἰς τὴν ὀροφήν. Συνηθεστάτη εἶναι ἡ διακόσμησις τῶν ὀροφῶν διὰ διαφόρων σχεδίων καὶ διὰ γυψίνων ἀναγλύφων. Ἡ διακόσμησις τῶν ὀροφῶν πολυτελῶν οἰκοδομημάτων καὶ μνημειωδῶν οἰκοδομῶν ἀπαιτεῖ πολλὰς καλλιτεχνικὰς γνώσεις καὶ τάλαντον ἐκ μέρους τοῦ διακοσμοῦντος ἀρχιτέκτονος, ὁ ὁποῖος δέον νὰ λάβῃ προσέτι ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς μεγάλας σχετικῶς δαπάνας, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ τοιαύτη διακόσμησις διὰ ζωγραφικῶν, ξυλογλυπτικῶν κτλ. ἔργων. Α. Α. Κ.

ὀροφιαῖος *πυρὴν παρεγκεφαλίδος* [*'Ανατομ.*]. Εἷς ἐκ τῶν 4 πυρήνων, οἵτινες περιέχονται ἐντὸς τοῦ μυελώδους συστήματος τῆς παρεγκεφαλίδος. Ι. Π.

ὀροφίας (ὁ) (Orophias) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξυλοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κισιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὄροφος (ὁ) [*Βοτ.*]. Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποικιλία καλάμου, οὗ οἱ καυλοὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν στέγασιν τῶν οἰκημάτων. Δ. Ν. Π.

ὄροφος (ὁ)· ἡ στέγη οἰκήματος, ὀροφὴ (ἀρχ.): «τοῦ οἰκήματος τὸν ὄροφον ἀφεῖλον» (*Θουκ.*) || πάτωμα, τὸ σύνολον τῶν δωματίων καὶ διαμερισμάτων οἰκίας ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀροφὴν εἴτε στέγη εἶναι αὕτη εἴτε πάτωμα: «οἰκία μὲ τρεῖς ὀρόφους» κοιν. *τρίπατο σπίτι*, «κατ' ὄροφον ἰδιοκτησία» (ἡ ὑπόγειος κατοικία συνήθως δὲν καταλέγεται εἰς τοὺς ὀρόφους).

— [*Δασολ.*] Εἰς τὰ μέσα δάση διακρίνομεν δύο *ὀρόφους*: τὸν *ἄνω ὄροφον* ἢ *ἀνώροφον*, τὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ δένδρα παραχθέντα ἐκ σπέρματος, καὶ τὸν *κάτω ὄροφον* ἢ *ὑπόροφον*, ἀποτελούμενον ἀπὸ δένδρα ἢ θάμνους δημιουργηθέντας ἐξ αναβλαστημάτων τοῦ πρέμνου. Σαφέστατον παράδειγμα εὑρίσκει τις εἰς τὰ ἀραιότερα δάση πεύκης τῆς χαλεπίου, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν ἀνώροφον, ἐνῷ διάφοροι ὑπὸ τὰς πεύκας θάμνοι (κόμαροι, πρῖνοι, σχῖνα, φιλύραι, κ.τ.λ.) ἀποτελοῦν τὸν ὑπόροφον. Ἀλλὰ καὶ εἰς δάσος ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἴδους δύναταί τις νὰ διακρίνῃ δύο ὀρόφους, ὡς εἰς τὴν δρῦν, ὅπου ἐμφανίζονται καὶ σπερμοβλαστήματα, ἤτοι ἀνώροφος, καὶ πρεμνοβλαστήματα, ἤτοι ὑπόροφος. Α. Ε. Κ.

—**ὄροφον, κατ'** — *ἰδιοκτησία*· βλ. λ. *ἰδιοκτησία κατ' ὄροφον*.

ὀροφυλακὴ (ἡ). Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1838—1855 εἶχεν ὀργανωθῆ ἐν Ἑλλάδι εἶδος ἐλαφροῦ πεζικοῦ, ἀποκληθὲν *ὀροφυλακὴ* καὶ ἔχον προορισμὸν τὴν ἀσφάλειαν τῆς τότε μεθορίου, καθὼς καὶ τὴν τήρησιν τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ἐν ταῖς παραμεθορίοις ἐπαρχίαις. Ἡ ὀροφυλακὴ ἀπετελεῖτο ἐξ 8 ταγμάτων, κατανεμομένων, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, εἰς 3 ἀρχηγεῖα (Φθιώτιδος, Εὐρυτανίας, Ἀκαρνανίας). Ν. Θ. Κ.

ὀροφύλαξ, *—ακος* (ὁ)· φύλαξ τῶν συνόρων, ὁπλίτης τῆς ὀροφυλακῆς.

ὀροφῶ (*—όω*)· κατασκευάζω ὀροφήν, κοιν. *ταβανώνω*.

ὀρόφωμα (τό)· ὀρόφωσις.

ὀρόφωσις, *—εως* (ἡ)· κατασκευὴ ὀροφῆς, κοιν. *ταβάνωμα*.

Ὄρπεν (Orpen), *σὲρ Γουλιέλμος*. Ἄγγλος ζωγράφος (1878—1931). Ἐσπούδασεν ἐν Δουβλίνῳ,

Digitized by Google

θεωρεῖται δὲ ἐκ τῶν καλυτέρων ζωγράφων τῆς Ἀγγλίας καὶ διακρίνεται ἰδίως εἰς τὰς προσωπογραφίας καὶ τὴν ἀπεικόνισιν πολεμικῶν σκηνῶν. Τῷ 1910 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου. Κατὰ τὰ πρῶτα ἰδίως ἔτη τοῦ σταδίου του πολλαὶ ἐκκεντρικαὶ ἐμπνεύσεις του προεκάλεσαν σφοδρὰς συζητήσεις. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπεικόνισιν τῶν κυριωτέρων πολεμικῶν ἐπεισοδίων, ὁ δὲ Ὄρπεν ἕνεκα τούτου περιῆλθεν ὅλα τὰ μέτωπα μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Τῷ 1918 ἔκαμε μεγάλην ἔκθεσιν τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἐκ τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας μέγα μέρος αὐτῶν ἐδώρησεν εἰς τὸ κράτος. Ἐκ τῶν καλυτέρων προσωπογραφιῶν του εἶναι ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Λίβερπουλ, τοῦ συνταγματάρχου Ἔλκινγκτον, τοῦ στρατηγοῦ Κόβανς, τοῦ Μπάρρυμουρ κτλ. Μ. Δ. Β.

Ὄρρεα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 9, 4) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Μάργου ποταμοῦ (νῦν Μοράβα) ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βιμινακίου (νῦν Κοστολάτς) εἰς Ναϊσσὸν (νῦν Νίσσα) ὁδοῦ. Κατὰ τὸν ΣΤ´ μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, κατὰ παραφθορὰν ἴσως, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀρθεμάχος*, ὡς μία τῶν 5 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Μυσίας. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται ὅπου τὸ νῦν χωρίον Tjupriga. Α. Θ. Σ.

—**Ὄρρεα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείας ἄκρας τῆς Βρεττανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐενικώνων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 3, 4) πρὸς Β. τοῦ Ἀντωνίνου Τείχους (Vallum Antonini), οὐ μακρὰν τῆς στομαλίμνης τοῦ Τάβα ποταμοῦ (νῦν Firth of Tay). Σήμερον καλεῖται *Πὲρθ* (Perth) ἐν Σκωτίᾳ. Α. Θ. Σ.

ὀρρεῖον, ἡ *ὄρρεον*, ἡ *ὡρεῖον*· ἀποθῆκαι παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς, δημόσιαι ἢ ἰδιωτικαί, χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἐναπόθεσιν κυρίως μὲν σιτηρῶν, ἐν γένει δὲ παντὸς ἀντικειμένου (ἐλαίου, οἴνου, τιμαλφῶν κ. ἄ.)· ‖ κατ' ἐπέκτασιν (παρὰ Βυζαντινοῖς) ὁ σιτοβολὼν ἐν γένει, τὸ πανδοχεῖον, ἔτι δὲ καὶ τὸ δοχεῖον τοῦ σίτου (τὸ ἄλλως *σιτοδοχεῖον*).

—*[Ἀρχ.]* Τὰ *ὀρρεῖα* διεκρίνοντο εἰς δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Τὰ *δημόσια* (horrea publica), ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῆς ἀννώνας κυρίως (horrea fiscalia), περιωρισμένως δὲ διὰ τὰ ἐν γένει τρόφιμα τοῦ δημοσίου (horrea penuaria). Διοικητικῶς ὑπήγοντο τὰ μὲν μικρότερα εἰς διαφόρους κατωτέρους ὑπαλλήλους (horrearii, custodes) ἢ ἐνοικιάζοντο εἰς ἐργολάβους (conductores), τὰ δὲ κεντρικὰ τῆς ἀννώνας: ἐν Ρώμῃ εἰς ἀγορανόμους (aediles) κατὰ τὴν ἐλευθέραν πολιτείαν, εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν δημητριακῶν (aediles plebis cereales) ἀπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ εἶτα εἰς τοὺς ἐπιστάτας τῆς ἀννώνας ἢ τοὺς διοικητὰς τῆς πόλεως (praefecti annonae, Urbis)· ἐν Κωνσταντινου-

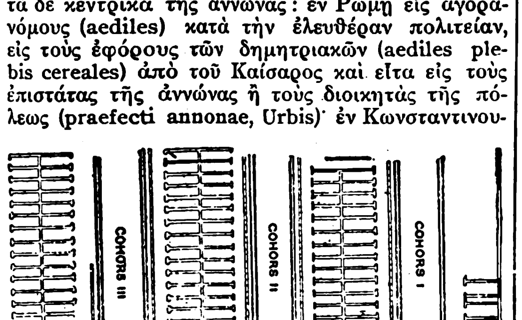

Σχέδιον ὀρρείων.

πόλει εἰς τὸν ὕπαρχον ἢ τὸν διοικητὴν πόλεως (preafectus praetorii, Urbis), καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰ κεντρικὰ εἰς τοὺς ἐπάρχους καὶ τὰ ἐπὶ τῶν συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν μικρότερα εἰς διαφόρους ἐπιστάτας (praepositi horreorum). Ἐν Ρώμῃ τὰ πρῶτα ὀρρεῖα ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Γαΐου Γράκχου (123 π. Χ., horrea Sempronia), ὡς συνέπεια τοῦ νόμου του περὶ διανομῆς σίτου εἰς τὸν λαόν, χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἀννώνας. Κείμενα κατὰ τὴν Τρίδυμον Πύλην, κατελάμβανον τὰς ια´, ιβ´ καὶ ιγ´ ρηγιῶνας, περὶ τὰς πελωρίας τῶν δὲ ἐγκαταστάσεις συνεκεντρώθη ἅπασα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς πρωτευούσης, ἱδρύθησαν ἀλευρόμυλοι, ἀρτοποιεῖα κτλ.

Ἀξιόλογα ὀρρεῖα εἶχον κατὰ τοὺς δημοκρατικοὺς χρόνους οἱ Ποτίολοι, ἀποτελοῦντα σταθμὸν διὰ τὴν πρὸς τὴν Ρώμην ἐκφόρτωσιν τῶν σιτηρῶν, εἶτα δὲ οἱ λιμένες τῆς Ὠστίας καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς (Portus Romanus)· τὰ ἐν τῷ τελευταίῳ, δυνάμενα νὰ συγκριθοῦν καὶ πρὸς σημερινὰς ὠργανωμένας ἀποθήκας λιμένων, μετὰ τῶν τῆς Ὠστίας, ἀποκαλούμενα *λιμενικὰ ὀρρεῖα* (horrea portuensa), ὑπήγοντο εἰς τὴν διοίκησιν εἰδικοῦ ταμίου (quaestor) καὶ κατὰ τὸν Δ´ μ. Χ. αἰῶνα κατέστησαν ἕδρα τοῦ ἐπιστάτου τῆς ἀννώνας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρρεῖα ἱδρύθησαν ἀπὸ τῆς ἀνυψώσεώς της εἰς πρωτεύουσαν. Τὰ ὀρρεῖα ἦσαν καλῶς ἐστεγασμέναι ἀποθῆκαι, πλήρως ἀεριζόμεναι καὶ μὲ ξηρὸν ἔδαφος. Κατεῖχον μεγάλας ἐκτάσεις, κατανεμομένας εἰς αὐλὰς (cohors) περιθεομένας ὑπὸ στοῶν καὶ κανονικῶν κελλίων καὶ ἐνίοτε εἶχον καταστήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐνοικιαζόμενα εἰς ἰδιώτας. Ἡ οἰκοδομὴ των εἶχε συνήθως χαρακτῆρα φρουρίου, καλῶς προασπιζομένη ἀπὸ πυρκαϊὰς καὶ φρουρουμένη ὑπὸ ἰσχυρῶν μονάδων.

Διάφορα ὅλως τῶν δημοσίων, ἦσαν τὰ *ἰδιωτικὰ ὀρρεῖα* (horrea privata), ἐν οἷς μᾶλλον ἀποθη-

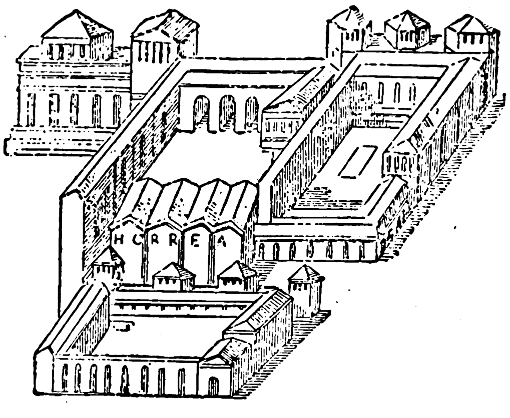

Ρωμαϊκὸν ὀρρεῖον κατ' ἀναπαράστασιν ἐκ τοιχογραφίας.

κεύοντο βιβλία, ζωγραφικοὶ πίνακες, ἀγάλματα κ.ἄ. τιμαλφῆ ἢ καλλιτεχνήματα. Τοιαῦτα, δυνάμενα νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰς σημερινὰς πινακοθήκας, γλυπτοθήκας, κτλ., εἶχον οἱ πλούσιοι οἶκοι τῶν Καμίλλων, Στατιλίων κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Ὄρρις. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Ἀγγλίδος ποιητρίας *Ἰνγζελόου* Ἰωάννας (βλ. λ.).

Ὀρροηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς χώρας *Ὀσροηνῆς* (βλ. λ.).

ὀρροθεραπεία (ἡ)· βλ. λ. *ὀροθεραπεία*.

ὀρροπύγιον (τό), καὶ *οὐροπύγιον*. Τὸ κάτω ἄκρον τοῦ ὀστοῦ τοῦ κόκκυγος, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πτηνῶν, ἔνθα φύονται τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς. Ι. Π.

ὀρρὸς (ὁ)· βλ. *ὀρός*.

ὀρρώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό), ἡ *ὀρώδης*· ὁ ὅμοιος πρὸς ὀρόν.

ὀρρωδία (ἡ)· φόβος, δειλία, δισταγμός.

ὀρρωδία (ἡ) (Orhodia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας *τῶν νυκτιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους ψυχὰς πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἀπαντώσας. Δ. Ν. Π.

ὀρρωδῶ (—*έω*)· φοβοῦμαι, δειλιῶ, διστάζω.

Ὄρσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 6,20) κατὰ τὰ ΝΑ. τῆς Καππαδοκίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κομμαγηνῆς ἐν Συρίᾳ. Εἶναι ἡ *Ὀσδάρα* τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ» τοῦ Ἀντωνίνου. Α. Θ. Σ.

—**Ὄρσα** (Orsha) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ σημείου τούτου πλωτοῦ ποταμοῦ Δνειπέρου καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μόσχα—Μίνσκ. Κάτ. 21.311 (1926). Εἶναι κέντρον ζωηροῦ ἐμπορίου, ἰδίως σιτηρῶν, ξυλείας καὶ ζῴων. Ἔχει ἀλευρομύλους καὶ ζυθοποιεῖα. Θ. Κ.

Ὀρσάβαρις. Θυγάτηρ τοῦ Μιθριδάτου ΣΤ´ (βλ. *Ὀρσόβαρις*).

Ὄρσαντον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις Ἑλληνίς (Λευκανία), ἧς ἡ μὲν θέσις ἀγνοεῖται, ἀλλὰ τὰ νομίσματά της ἀποδεικνύουν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Σ. Ε. Λ.

ὄρσε· ἐπιφώνημα πρὸς τὸν καλοῦντα, ἀντὶ *ὁρίστε* (ἐκ τῆς προστακτ. *ὅρισε*, ἀντὶ *ὅρισον*), συνήθ. εἰς τὴν φρ. «ὄρσε γαμπρὲ κουφέτα» πρὸς δήλωσιν ἀποδοκιμασίας καὶ χλευασμοῦ.

Ὀρσεδίκη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Κινύρα καὶ τῆς Μεθάρμης, θυγατρὸς τοῦ Πυγμαλίωνος, βασιλέως τῆς Κύπρου, ἀδελφὴ τοῦ Ἀδώνιδος καὶ Ὀξυπόρου. Καταδιωκομένη ὑπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Ἀφροδίτης, ἀπέθανε μετὰ τῶν ἀδελφῶν της Βραισίας καὶ Λαογόρας ἐν Αἰγύπτῳ «ὡς ἀλλοτρίοις ἀνδράσι συνευναζόμεναι» (*Ἀπολλ.* III, 14, 3). Α. Θ. Σ.

ὀρσεΐνη (ἡ)· βλ. *ὀρκεΐνη*.

ὀρσέλλη (ὁ)· βλ. *ὀρκέλλη*.

Ὀρσεόλο (Orseolo). Ὄνομα μεγάλης ἀριστοκρατικῆς ἑνετικῆς οἰκογενείας, ἧς διαπρεπέστερα μέλη ὑπῆρξαν:

—1) ***Πέτρος Α´*, δόγης τῆς Βενετίας**, γεννηθεὶς περὶ τὸ 928 καὶ ἀποθανὼν τῷ 997. Διεδέχθη τὸ νδόγην Πέτρον Καντιάνο, δολοφονηθέντα, ἀνεκηρύχθη δὲ ἅγιος (ἑορτὴ 14 Ἰανουαρίου) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα αὐτοῦ. Ἤρχισε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου (περατωθεῖσαν τῷ 1071), ἵδρυσε φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀπόρων, ἔλαβε μέτρα πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, καὶ τέλος ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον ἐν Ρουσιγιόν, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν.

—2) *Πέτρος Β´*, δόγης τῆς Βενετίας (960—1008). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐκλεγεὶς τῷ 991 ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς διάδοχος τοῦ Τριμπούνο Μέμο, ἐπέτυχε τοσοῦτον κεραυνοβόλως καὶ ὁριστικῶς τὴν συντριβὴν τῶν πειρατῶν τῆς Ἀδριατικῆς, ὥστε ὠνομάσθη δοὺξ τῆς Δαλματίας, ὁ δὲ λαὸς εἰς πανηγυρισμὸν τῆς νίκης καθιέρωσε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναλήψεως τὴν λεγομένην τελετὴν Sposalizio (=γάμον μετὰ τῆς θαλάσσης). Ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανορρωμαίων Ὄθων, ἐκτιμῶν τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἐπεσκέφθη τὴν Βενετίαν καὶ συγκατετέθη εἰς ἐμπορικὰς παραχωρήσεις.

—3) *Ἰωάννης*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του ὡς συνόγης, τῷ 1001, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Μαρίαν, ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἐπανελθόντες εἰς Βενετίαν, ἀπέθανον ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι τῷ 1005, ἐκ τῆς ἐνσκηψάσης τότε φοβερᾶς ἐπιδημίας πανώλους.

—4) *Ὄθων*, δόγης τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 1008, ἀποθανὼν τῷ 1032. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐνυμφεύθη Οὐγγαρίδα πριγκίπισσαν, ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως Στεφάνου Β´. Ὑπέταξε τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἀδρία (1017), ἀλλ' ἡττήθη καὶ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν. Ἀνακληθεὶς, εἰς στιγμὰς κρισίμους διὰ τὴν δημοκρατίαν, συνελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες ἐπιβιβάσαντες πλοίου ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς ἐξορίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπεβιώσεν.

—5) *Δομίνικος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν ἐν Ραβέννῃ τῷ 1043. Οὗτος ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ὄθωνος κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν, χωρὶς νὰ ὑποβάλῃ ὑποψηφιότητα καὶ ἐκλεγῇ νομίμως. Ἐξεγερθεὶς ὁ λαὸς ἐκ τοῦ πραξικοπήματος ἐξεδίωξεν αὐτὸν καὶ συγχρόνως ἐκήρυξεν εἰς ἔκπτωσιν ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τῶν Ὀρσεόλο. Θ. Κ.

Ὀρσηΐς *[Μυθολ.]*. Νύμφη καὶ σύζυγος τοῦ Ἕλληνος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Δῶρον, Ξοῦθον καὶ Αἴολον, τοὺς γενάρχας τῶν Ἀχαιῶν, Ἰώνων, Δωριέων καὶ Αἰολέων (*Ἀπολλοδ.* Α, 7, 3). Α. Θ. Σ.

Ὀρσηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκτεινομένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 6, 18) κατὰ τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, μεταξὺ τῆς Αἰρετικῆς πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς Ὀρβισηνῆς πρὸς νότον. Α. Θ. Σ.

Ὄρσι (Orsi), ***Ἀχιλλεύς***. Ἰταλὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1845. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ βασιλικῷ ἰνστιτούτῳ τῆς γενετείρας του Νεαπόλεως. Ἐβραβεύθη εἰς πολλὰς ἐκθέσεις, πολλὰ δὲ ἔργα του ἠγοράσθησαν ὑπὸ διαφόρων μουσείων ἰταλικῶν μεγαλοπόλεων. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Proximus tuus» ἐν τῷ μουσείῳ τῆς νεωτέρας τέχνης ἐν Ρώμῃ, τὸ ἄγαλμα τοῦ Σαλβατὸρ Ρόζα, τὸ σύμπλεγμα «Οἱ παράσιτοι» κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Ὄρσι** (Orsi), ***Ἰωσὴφ - Αὐγουστῖνος***. Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ ἱστορικὸς (1692—1761). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν διετέλεσε καθηγητὴς εἰς διάφορα σεμινάρια, ἀποκτήσας μεγάλην φήμην διὰ τὴν εὐρυμάθειάν του. Τῷ 1759 ὁ πάπας Κλήμης ΙΓ´ ὠνόμασεν αὐτὸν καρδινάλιον. Ἔγραψε διάφορα ἱστορικὰ ἰδίως ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Dissertatio historica» (1730), «Dissertatio apologetica» (1728), «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» εἰς 20 τόμους (1746—1761), ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει κυρίως τὴν μεγάλην του φήμην καὶ τὸ ὁποῖον ἀπετελείωσαν μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ Μποττάρι καὶ ὁ Μπεκκέττι εἰς 42 τόμους (1822—1838). Μ. Δ. Β.

—**Ὄρσι** (Orsi), ***Πάολο***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1859. Διενήργησεν εὐρείας ἀνασκαφὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ ἔφερεν εἰς φῶς πολλὰ δείγματα τῶν διαφόρων πολιτισμῶν, οἵτινες διεδέχθησαν ἀλλήλους ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς περιόδου μέχρι τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ἱδρύθησαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ὁ Ὄρσι διενήργησεν ἀνασκαφὰς καὶ ἐν Καλαβρίᾳ, ἔνθα ἀνεῦρεν ἐρείπια ἰωνικοῦ ναοῦ βασιλικῆς, καὶ ἐν τῷ Ἰδαίῳ Ἄντρῳ τῆς Κρήτης. Ἐδημοσίευσε πολλὰς ἀρχαιολογικὰς πραγματείας ἐν περιοδικοῖς, συνέγραψε δὲ τὸ ἔργον: «Le chiese Basiliano della Calabria». Ὁ Ὄρσι εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μουσείου τῶν Συρακουσῶν, διατελεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ 1924 γερουσιαστής. Β. Δ. Θ.

—**Ὄρσι** (Orsi), ***Πέτρος***. Ἰταλὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Του-

Digitized by Google

ρίνῳ, Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Συνειργάσθη εἰς διάφορα ἱστορικὰ περιοδικὰ ἰταλικὰ καὶ ξένα, καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Τὸ ἔτος χίλια» (1887), «Πῶς ἐδημιουργήθη ἡ Ἰταλία» (1891), «Ἡγεμονίαι καὶ ἄρχοντες» (1900), «Ἡ νεωτέρα Ἰταλία», «Τὰ τελευταῖα 100 ἔτη τῆς παγκοσμίου ἱστορίας» (1920), κ.τ.λ. Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς τὴν «Γενικὴν ἱστορίαν», τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν Λαβὶς καὶ Ραμπὼ καὶ εἰς τὸν τόμον «Ἰταλία» τοῦ Λαρούς.

Μ. Δ. Β.

Ὀρσίλοχος, ἢ ***Ὀρτίλοχος*** *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀλφειοῦ, πατὴρ τοῦ Διοκλέους, βασιλεὺς τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Φηρῶν, ὅστις φιλοξενήσας τὸν Ἴφιτον, ἀναζητοῦντα τὰς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἁρπαγείσας ἵππους, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον τὸ τόξον του (Ὀδυσσ. φ, 15). —2) Υἱὸς τοῦ Διοκλέους, ἡγεμὼν τῶν Μεσσηνίων, φονευθεὶς μετὰ τοῦ διδύμου ἀδελφοῦ του Κρήθωνος ὑπὸ τοῦ Αἰνείου κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. Ε, 542. *Παυσ.* IV, 30, 2). —3) Υἱὸς τοῦ Ἰδομενέως, περίφημος διὰ τὴν ὠκυποδίαν του, φονευθεὶς κατὰ λάθος ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδυσσ. ν, 260).—4) Εἷς τῶν Τρώων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Τεύκρου (Ἰλ. Θ, 274). Α. Θ. Σ.

— **Ὀρσίλοχος**. Ἀθηναῖός τις πορνοβοσκὸς καὶ μοιχός, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ θηλυπρεπείᾳ (Λυσιστρ. 726). Α. Θ. Σ.

ὀρσίνη (ἡ)· βλ. *ὀρκίνη*.

Ὀρσίνης. Ὁ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἑπτανήσῳ ἀκμάσας κλάδος τοῦ οἴκου τῶν *Ὀρσίνι* (βλ. λ.).

— **Ὀρσίνης, *Ἰωάννης***. Κόμιτες τῆς Κεφαλληνίας (βλ. λ. *Ἰωάννης* Ὀρσίνης).

— **Ὀρσίνης *Νικηφόρος***. Δεσπότης τῆς Ἠπείρου (βλ. λ. *Νικηφόρος* Β' τ. ΙΗ', σ. 297 β').

— **Ὀρσίνης *Νικόλαος***. Κόμις τῆς Κεφαλληνίας (βλ. λ. *Νικόλαος* Ὀρσίνης).

Ὀρσίνι (Orsini). Ὀνομαστὸς οἶκος τῆς Ἰταλίας, τοῦ ὁποίου πολλὰ μέλη διεκρίθησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν Ἀναγέννησιν. Ὁ οἶκος οὗτος ἔσχε μεγάλας διακλαδώσεις ὄχι μόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπως εἶναι ὁ βασιλικὸς οἶκος τοῦ Ἄνχαλτ, οἱ κόμιτες τοῦ Ρόζενμπεργκ, οἱ Ὀρσίνι τῶν Παρισίων, οἱ Ὀρσίνι τῆς Ἑλλάδος κτλ. Περὶ τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τοῦ οἴκου δὲν ὑπάρχουν ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι. Φαίνεται ὅτι ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ δὲν ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν παλαιοτέραν τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁπότε ἀναφαίνεται ἐν Πεδεμοντίῳ Οὖρσος (Ursus, ἐξ οὗ Orso) τις, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Περὶ τὸ 1100 τινὰ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου τούτου μετηνάστευσαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἵδρυσαν τοὺς ἐκεῖ κλάδους.

Ὁ ἐν Πεδεμοντίῳ οἶκος ἔσχε πολλοὺς πολεμιστάς, οἵτινες ἐγένοντο ἄρχοντες τῆς Ριβάλτα, τοῦ Ὀρμπασάνο, τῆς Τράνα καὶ ἀπὸ τοῦ 1085 διεκρίθησαν διὰ τοὺς ἀγῶνάς των κατὰ τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα, γενόμενοι ἀρχηγοὶ τῶν Γουέλφων. Ἐκ τοῦ Πεδεμεντίου τινὰ τῶν μελῶν τοῦ οἴκου κατῆλθον πρὸς τὴν Ρώμην, ὅπου ἵδρυσαν ἰδιαίτερον κλάδον, διαπρέψαντα ταχέως καὶ ἐπισκιάσαντα πάντας τοὺς λοιπούς. Ὁ ἐν Ρώμῃ κλάδος τῶν Ὀρσίνι ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον περὶ τὸ ἔτος 1000. Κατόπιν, ἐπεκταθεὶς καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν πεδιάδα, ἣν κατὰ τὸ πλεῖστον κατεῖχεν ὁ οἶκος τῶν Κολόννα, ἀπέβη ὁ κυριώτερος ἀντίπαλος αὐτοῦ καὶ διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας ἐπικρατήσεως. Ἐκ τῆς Ρώμης ὁ οἶκος τῶν Ὀρσίνι ἐπεξετάθη κατόπιν εἰς τὴν Τοσκάνην καὶ τὴν Νεάπολιν.

Ἡ μεγάλη ἰσχὺς τοῦ κλάδου τῶν Ὀρσίνι τῆς Ρώμης χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πάπα *Κελεστίνου Γ'*, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνεψιὸς *Ματθαῖος Ρόσσο*, διορισθεὶς γερουσιαστὴς τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ πάπα *Γρηγορίου Θ'* (1241), διῴκησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χηρείας τοῦ παπικοῦ θρόνου καὶ καταπολέμησε λυσσωδῶς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Β' καὶ τὸν οἶκον τῶν Κολόννα. Τοῦ Ματθαίου τούτου ὁ υἱὸς *Ἰωάννης Γκαετάνι* ἐγένετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Νικόλαος Γ'* τῷ 1277. Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ματθαίου κατάγονται οἱ τρεῖς κλάδοι τῶν Ὀρσίνι τῆς Ρώμης, ὧν ἐπέζησεν ὁ νεώτερος, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀρσίνι-Γκραβίνα*, προερχόμενος ἐκ τοῦ Ναπολέοντος Ὀρσίνι. Ὁ ρωμαϊκὸς οἶκος τῶν Ὀρσίνι ἐγνώρισεν ἡμέρας εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, πολλάκις δὲ αἱ περιουσίαι τῶν μελῶν του ἐδημεύθησαν· παρ' ὅλας ὅμως τὰς καταδιώξεις καὶ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς ἄλλας ἀντιζήλους οἰκογενείας, παρέμεινε πάντοτε μία τῶν ἰσχυροτάτων οἰκογενειῶν τῆς Ρώμης.

Τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ κλάδου τούτου εἶναι:

1) *Ματθαῖος Ὀρσίνι*, ἀδελφὸς τοῦ πάπα Νικολάου Γ', ἀποθανὼν τῷ 1305. Ἐγένετο καρδινάλιος τῷ 1262 καὶ κατέστη διάσημος διὰ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἔπαιξε κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου πάπα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Γ', φυλακίσας τοὺς Γάλλους ὑποψηφίους. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ Βονιφατίου Η' καὶ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου παρέμεινε πιστὸς εἰς τὸν πρῶτον.

2) *Ναπολέων Ὀρσίνι* (1263—1342). Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ πάπα Νικολάου Γ' καὶ ἐγένετο καρδινάλιος ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου Δ', τῷ 1288. Διετέλεσε πλειστάκις ἀντιπρόσωπος τοῦ πάπα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, κατὰ δὲ τὰς ἐκλογὰς τῶν παπῶν Κλήμεντος Ε' καὶ Ἰωάννου ΚΒ' ἔσχεν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροήν. Ἐχρημάτισε καρδινάλιος ἐπὶ 54 ἔτη.

3) *Βιργίνιος Ὀρσίνι*, ἄρχων τοῦ Μπρατσιάνο, ἀποθανὼν τῷ 1427. Ὑπῆρξεν ὀνομαστὸς ἀρχηγὸς μισθοφόρων καὶ ἐπολέμησεν ὑπὲρ τοῦ πάπα Σίξτου Δ' κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Νεαπόλεως κατὰ τῶν Γάλλων ὑπεστήριξε κατ' ἀρχὰς τὴν Νεάπολιν, ἀλλὰ βραδύτερον (1496) ἐβοήθησε τοὺς Γάλλους καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Νεαπολιτανῶν ἐθανατώθη.

4) *Τζιορντάνο Ὀρσίνι*. Καρδινάλιος ἀποθανὼν τῷ 1438. Τῷ 1400 ἦτο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Νεαπόλεως καὶ κατόπιν τῆς ἐκλογῆς του εἰς καρδινάλιον ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΒ', τοῦ Ἀλεξάνδρου Ε' καὶ τοῦ διαδόχου του Ἰωάννου ΚΓ'. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Πίζης καὶ διετέλεσεν ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Βοημίᾳ, ὅπου κατεπολέμησε ζωηρῶς τοὺς οὐσίτας. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ρώμην ὁ πάπας ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κλήρου. Ἦτο εὐρυτάτης μορφώσεως καὶ κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, ἀφήσας πολλὰ χειρόγραφα.

5) *Λατίνο Ὀρσίνι*. Καρδινάλιος καὶ ναύαρχος (1411—1477). Ἐγένετο καρδινάλιος τῷ 1448, ὁ δὲ πάπας Σίξτος Δ' ὠνόμασεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ ποντιφικοῦ στόλου κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων.

6) *Νικόλαος Ὀρσίνι*, κόμις τοῦ Ποτιλιάνο (1442—1510). Διετέλεσε στρατηγὸς μισθοφόρων καὶ ἐπολέμησε κατὰ τῆς Νεαπόλεως, τῆς Σιέννης, τοῦ Σίξτου Δ', τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Βενετίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἑνώσεως τοῦ Καμπραὶ ὑπηρέτησε τὴν Βενετίαν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ της καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατιωτικοῦ, κατακτήσας τὴν Πάδουαν καὶ ὑπερασπίσας νικηφόρως αὐτὴν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων.

7) *Παῦλος-Τζιορντάνο*, δοὺξ τοῦ Μπρατσιάνο (1541—1585). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πάπα Παύλου Δ' τῷ 1566 διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ποντιφικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠπείλουν τότε νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1571 εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων πασῶν τῶν ἰταλικῶν πόλεων. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε φονεύσει τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Σίξτου Ε' ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρώμην μετὰ τὴν ἐκλογὴν τούτου εἰς τὸν ποντιφικὸν θρόνον.

8) *Ἀλέξανδρος Ὀρσίνι*. Ἐγένετο καρδινάλιος τῷ 1615 καὶ διετέλεσε παπικὸς ἀντιπρόσωπος ἐν Ραβέννῃ ἐπὶ πάπα Γρηγορίου ΙΕ', διακριθεὶς διὰ τὴν δρᾶσίν του κατὰ τὴν πανώλην τοῦ 1621. Εἶναι γνωστὸς κυρίως ὡς θερμὸς ὑπερασπιστὴς τοῦ Γαλιλαίου. Μ. Δ. Β.

— **Ὀρσίνι** (Orsini), ***Ἀλέξανδρος***. Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1842. Διετέλεσε διευθυντὴς διαφόρων ὀρχηστρῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Σάντα Τσετσίλια καὶ καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου της. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐβραβεύθησαν εἰς διαγωνισμούς, ὡς εἶναι τὰ τραγούδια: «Λαμπέρτο τῆς Παβίας», «Τὸ πνεῦμα τῆς Ρώμης» κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του εἶναι ὀκτὼ θεαματικοὶ χοροί, πέντε μελοδράματα, 12 μελέται πρακτικῆς ἁρμονίας καὶ διάφοροι θρησκευτικαὶ συνθέσεις, ὡς εἶναι τὸ «Ave Maria», «Benedictus», «Ὕμνος τῆς Πεντηκοστῆς» κ. τ.λ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τὸ ἔργον «Γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς τέχνης τοῦ ᾄσματος» (1876). Μ. Δ. Β.

— **Ὀρσίνι** (Orsini), ***Φῆλιξ***. Ἰταλὸς ἐπαναστάτης (1819—1858). Ἦτο υἱὸς παλαιοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ, καταγομένου ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ὀρσίνι, καὶ ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Βολωνίᾳ. Θερμὸς ὀπαδὸς τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἐγένετο μέλος τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰωσὴφ Ματζίνι ἱδρυθέντος πατριωτικοῦ συλλόγου «Νέα Ἰταλία» καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῷ 1843 κατὰ τῆς παπικῆς κυβερνήσεως. Συλληφθεὶς ὅμως τῷ 1844 μετὰ τοῦ πατρός του κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμά, ὡς συνένοχος τῆς συνωμοσίας τῶν ἀδελφῶν Μπαντιέρα. Τῷ 1846, δοθείσης γενικῆς ἀμνηστίας ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Θ', ἀπηλευθερώθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Τοσκάνην. Τῷ 1848 ἔλαβε μέρος ὡς λοχαγὸς τῆς λεγεῶνος τῶν ἐθελοντῶν τῆς Ρώμης, ἥτις συνεστήθη πρὸς ἄμυναν τῆς Βενετίας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ διεκρίθη κατὰ τὰς μάχας τοῦ Μέστρε. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βενετίας, ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Βολωνίας καὶ τῆς Φορλὶ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ρώμης τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1849 καὶ ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν διαφόρους σημαντικὰς ἀποστολάς, καθὼς καὶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ Ἀγκῶνος, ὅπου κατώρθωσεν εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα νὰ ἐπιβάλῃ τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς δημοκρατίας τῆς Ρώμης ἐπανέλαβε τὸ συνωμοτικόν του ἔργον κατὰ τῆς παπικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν Αὐστριακῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ματζίνι, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέθεσε τὴν πραγματοποίησιν πολλῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων, ἅτινα πάντα ἀπέτυχον. Τὰ κυριώτερα τῶν κινημάτων τούτων εἶναι τῆς Σαρζάνας (2 Σεπτεμβρίου 1853), τῆς Μάγκρα (10 Μαΐου 1854), τῆς Βαλτελίνας (Ἰούνιος—Αὔγουστος 1854), τοῦ Μιλάνου (Ὀκτώβριος 1854). Κατόπιν τῶν ἀποτυχιῶν τούτων, διαφωνήσας πρὸς τὸν Ματζίνι, ἀπεφάσισε νὰ δράσῃ ἄνευ αὐτοῦ καὶ μετέβη εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ ἐκεῖ ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Συλληφθεὶς ὅμως εἰς τὸ Χέρμανσταττ τὴν 17 Δεκεμβρίου 1854 μετεφέρθη εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Μαντούῃ. Μετὰ ἓν ἔτος ὅμως καὶ πρὶν ἢ λάβῃ χώραν ἡ δίκη του κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ τὴν 30 Μαρτίου 1856 καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ὁ Ματζίνι ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νέαν συνεργασίαν. Ὁ Ὀρσίνι ὅμως ἠρνήθη τὴν συνεργασίαν ταύτην καὶ ἤρχισε νὰ κάμνῃ διαλέξεις εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀγγλίας περὶ τῆς παπωσύνης καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς καταπαύσεως τῶν ξένων ἐπεμβάσεων εἰς τὰ ἰταλικὰ πράγματα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ διάστασις μετὰ τοῦ Ματζίνι κατέστη ὁριστική, οἱ δὲ ὀπαδοὶ τῶν δύο ἐπαναστατῶν ἀρχηγῶν ἤρχισαν ν' ἀποδίδουν εἰς ἀλλήλους προδοτικὰς ἐνεργείας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ὀρσίνι ἐδημοσίευσεν ἀγγλιστὶ τὰ ἀπομνημονεύματά του εἰς δύο μέρη ὑπὸ τοὺς τίτλους «Αὐστριακὰ κάτεργα ἐν Ἰταλίᾳ» καὶ «Ἀπομνημονεύματα καὶ περιπέτειαι» (1857). Κατόπιν ὁ Ὀρσίνι, σχηματίσας τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας Ναπολέων ὁ Γ' ἀντέδρα κατὰ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰταλίας, κατέστρωσε τὸ σχέδιον τῆς δολοφονίας του. Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ δράσῃ μόνος, ἀλλὰ βραδύτερον ἠναγκάσθη νὰ προσλάβῃ καὶ τρεῖς ἄλλους συντρόφους, τὸν Κάρολον Ρούντιο, τὸν Ἀντώνιον Γκόμετς καὶ τὸν Ἀνδρέαν Πιέρι, μετὰ τῶν ὁποίων διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Γαλλίαν τῇ βοηθείᾳ πλαστοῦ ἀγγλικοῦ διαβατηρίου, προέβη τὴν νύκτα τῆς 14 Ἰανουαρίου 1858 ἐν Παρισίοις εἰς τὴν δολοφονικήν του ἀπόπειραν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ναπολέων Γ' μετὰ τῆς συζύγου του αὐτοκρατείρας Εὐγενίας μετέβαινον εἰς τὸ Γαλλικὸν Μελόδραμα. Οἱ συνωμόται ἦσαν ἐφωδιασμένοι διὰ βομβῶν εἰδικῆς κατασκευῆς, αἵτινες ἔκτοτε εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «βόμβαι Ὀρσίνι» καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ πολλῶν ἀναρχικῶν καὶ εἰς ἄλλας ἀποπείρας δολοφονιῶν σημαινουσῶν προσωπικοτήτων. Ἐκ τῶν τεσσάρων συνωμοτῶν ὁ Πιέρι, ἀναγνωρισθεὶς ὡς ὕποπτος ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν, συνελήφθη πρὶν ρίψῃ τὴν βόμβαν του, οἱ τρεῖς ἄλλοι ὅμως κατώρθωσαν νὰ ἐκσφενδονίσουν τὰς ἰδικάς των. Ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν βομβῶν ἐφονεύθησαν 9 ἄτομα καὶ ἐτραυματίσθησαν 56, οἱ αὐτοκράτορες ὅμως οὐδὲν ἔπαθον. Μεταξὺ τῶν τραυματιῶν ἦτο καὶ ὁ Ὀρσίνι, ὁ ὁποῖος συλληφθεὶς μετὰ τῶν συντρόφων του κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Εἰς θάνατον ἐπίσης κατεδικάσθη καὶ ὁ Πιέρι, ἐνῷ οἱ λοιποὶ συνωμόται κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβια δεσμά. Ἐν τῇ φυλακῇ ὁ Ὀρσίνι ἔγραψε πρὸς τὸν Ναπολέοντα Γ' περίφημον ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξώρκιζε τὸν Γάλλον αὐτοκράτορα νὰ παύσῃ παρεμποδίζων διὰ τῆς πολιτικῆς του τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας. Λέγεται ὅτι ἐν τῇ φυλακῇ ἐπεσκέφθη αὐτὸν αὐτοπροσώπως ὁ Ναπολέων Γ', κατ' ἄλλους μὲν λόγῳ τῶν δεσμῶν, οἵτινες συνέδεον αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νεότητός των, ὡς μελῶν τῆς αὐτῆς τεκτονικῆς στοᾶς, κατ' ἄλλους δὲ ὅπως πείσῃ αὐτὸν νὰ τοῦ κατονομάσῃ τυχὸν ὑπάρχοντας ὑψηλοὺς συνενόχους. Ὁ Ὀρσίνι ἀνῆλθε τὴν λαιμητόμον μετὰ πάσης ψυχραιμίας καὶ ἐντελῶς ἄφωνος, μόνον δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀνέκραξε: «Ζήτω ἡ Ἰταλία! Ζήτω ἡ Γαλλία!».

Μ. Δ. Β.

Ὀρσινόη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Εὐρυνόμου, σύζυγος τοῦ Κενταύρου Λαπίθου καὶ μήτηρ τοῦ Φόρβαντος καὶ Περίφαντος (*Διοδ. Σικελ.* IV, 69).

Α. Θ. Σ.

Ὄρσιππος (ὁ). —1) Ὀλυμπιονίκης ἐκ Μεγάρων, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων. Οὗτος ,κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν (Ι. 44, 1), πρῶτος κατήργησε τὸ περίζωμα, τὸ ὁποῖον φέροντες ἠγωνίζοντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ οἱ δρομεῖς, γυμνὸς ἀγωνισθεὶς τὸν ἀγῶνα δρόμου κατὰ τὴν ΙΕ' Ὀλυμπιάδα (720 π.Χ.). Οἱ Μεγαρεῖς ἐτίμησαν πολὺ τὸν Ὄρσιππον καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν καὶ στρατηγὸν κατά τινα πρὸς τοὺς περιοίκους πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπῆρξε νικητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν οἱ Μεγαρεῖς τάφον πλησίον τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ τάφου τοῦ ἥρωος Κοροίβου, τοῦ λυτρώσαντος τοὺς Ἀργείους ἐκ τῆς παιδοφάγου Ποινῆς. —2) Εἷς τῶν τριῶν Λακεδαιμονίων κριτῶν (οἱ δύο

Digitized by Google

ἄλλοι ἦσαν ὁ Μένασκος καὶ ὁ Ἡριππίδας), οἵτινες ἀπένειμαν ἐν τῇ Θρακικῇ χερσονήσῳ τὰ ἆθλα, ἅτινα εἶχεν ὁρίσει ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος, ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Ἀσίας, διὰ τὰς πόλεις, τοὺς λοχαγοὺς τῶν μισθοφόρων καὶ τοὺς ἱππάρχους, τῶν ὁποίων τὰ ὑπὸ τὰς διαταγάς των στρατεύματα ἤθελον κριθῇ ὡς τὰ ἀρτιώτερα ἀπὸ ἀπόψεως ἐξοπλισμοῦ καὶ ἀσκήσεως (Ξεν. Ἑλλ. IV. 2, 6—8). ΚΑΨ.

ὀρσίτης (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος κρητικὸς χορός, ἄλλως λεγόμενος *ἐπικρήδιος* (βλ. λ.).

Ὄρσκ (Orsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Ὀρενμπουργκ. Κάτ. 13.332. Κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ὂρ καὶ Οὐράλη, εἰς ἀπόστασιν 240 χλμ. ΝΑ. τῆς πόλεως Ὀρενμπουργκ, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος ἔχοντος ἐπιφάνειαν 46.449 τ. χλμ. καὶ 156.000 κατ. Ὑπερησπίζετο ἄλλοτε ὑπὸ φρουρίου ἐγκαταλειφθέντος νῦν καὶ εἶχε μεγάλους στρατῶνας μεταβληθέντας εἰς οἰκήματα καὶ ἀποθήκας. Διεξάγει ἐμπόριον ἐξαγωγῆς λίπους καὶ δερμάτων. Μ. Δ. Β.

Ὄρσο (Capo d' Orso) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς Ἰταλίας (πλάτ. 40° 38′ Β.), μῆκ. 14° 41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Σαλέρνο μετὰ φάρου καὶ σημαφόρου. Σ. Ε. Λ.

Ὀρσοάλτιος. Βασιλεὺς τῆς Θράκης περὶ τὸ 300 π. Χ., γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν τετραδράχμων αὐτοῦ, κατ' ἀπομίμησιν τῶν νομισμάτων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Α. Θ. Σ.

Ὄρσοβα (Orsova) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῷ Βανάτῳ, πρώην ἀνήκουσα εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1921 εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πλησίον τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ ποταμοῦ Τσέρνα καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τέμεσβαρ—Κράγιοβα. Εἶναι σταθμὸς ποταμοπλοίων. Κάτ. 5.588 (1921). Ἔχει βιομηχανίαν ξυλοποιίας καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ πετρελαιοπηγὰς καὶ εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως Tierna. Τῷ 1878 προσηρτήθη εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916 κατελήφθη ὑπὸ τῶν ρουμανικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' ἐξεκενώθη ταχέως ὑπ' αὐτῶν, κατόπιν τῆς προελάσεως τῆς ὑπὸ τὸν Μάκενσεν γερμανικῆς στρατιᾶς (περὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἑλληνικῆς κοινότητος βλ. λ. *Οὐγγαρία*). Θ. Κ.

Ὀρσόβαρις. Βασίλισσα τῆς Βιθυνίας, γνωστὴ ἐκ βρονζίνων νομισμάτων τῆς Κίου, ἐφ' ὧν εἰκονίζεται. Ἴσως εἶναι ἡ παρ' Ἀππιανῷ (Μιθριδ. 117) *Ὀρσάβαρις*, θυγάτηρ Μιθριδάτου τοῦ ΣΤ', ἡ μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Εὐπάτρας συνοδεύσασα τὸν Πομπήϊον ἐν τῷ θριάμβῳ του. Π. Ν. Π.

Ὀρσοβία *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Δηϊφόντου καὶ τῆς Ὑρνηθοῦς, ἐγγόνη τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου καὶ σύζυγος τοῦ Παμφύλου τοῦ Αἰγιμίου (*Παυσ.* II, 28, 6). Α. Θ. Σ.

ὀρσοδάκνη (ἡ) (Orsodacne) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαγριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ὑπὸ σώματος ἐπιμήκους, κεφαλῆς καλυπτομένης ὑπὸ τοῦ προθώρακος, κεραιῶν νηματοειδῶν, σιαγόνων κερατοειδῶν, πεπιεσμένων, τοξοειδῶν καὶ αἰχμηρῶν, προθώρακος στενοῦ καὶ ποδῶν μετρίου μήκους. Ἀναφαίνονται κατὰ τὸ ἔαρ ἐπὶ τῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν δένδρων τῆς οἰκογενείας τῶν ροδοειδῶν. Αἱ μεταμορφώσεις των εἶναι ἀκόμη ἄγνωστοι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρσοδάκνη ἡ χλωρωτική* (Orsodacne chlorotica), ἥτις ἔχει χρῶμα κιτρινοεπίξανθον μὲ προθώρακα μελανόν. Δ. Ν. Π.

ὀρσοθύρα (ἡ)· θύρα τῆς οἰκίας ἑτέρα παρὰ τὴν κυρίαν, κοιν. *τῆς ὑπηρεσίας* ‖ παρ' ἀρχαίοις *ὀρσοθύρη*· μικρὰ θύρα δι' ἧς ἀνέβαινον εἰς τὸ ὑπερῷον.

Ὄρσος (Orso). —1) Ὁ ἐπικαλούμενος *Ὕπατος*. Δόγης τῆς Βενετίας (726—736). Διεδέχθη τὸν Μάρκελλον Τεγκαλιάνο, ἐπωφεληθεὶς τῶν ταραχῶν αἵτινες προεκλήθησαν ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ Λέοντος Γ' διὰ τὰς ἁγίας εἰκόνας. Βοηθήσας τὸν ἔξαρχον τῆς Ραβέννης Παῦλον, ἵνα ἀνακτήσῃ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Λομβαρδῶν, συμμάχων τοῦ πάπα Γρηγορίου, ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος Γ' διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ὑπάτου. —2) *Θεόδοτος*. Δόγης τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ 742—755. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διετέλεσε κατὰ πρῶτον ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς καὶ εἶτα δόγης. Συνελήφθη ὑπὸ τοῦ κόμητος ἀντιπάλου του Γκέλλα Γκάλλα, παρ' οὗ ἐτυφλώθη καὶ ἐξεδιώχθη. Θ. Κ.

ὀρσύδρα (ἡ). Σωλὴν προσαρμοζόμενος καταχόρυφος, ἐνίοτε ὅμως καὶ πλαγίως, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν οἰκοδομῶν, πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν εἰς τὰς ὑδρορρόας τῆς στέγης συλλεγομένων ὑδάτων τῆς βροχῆς. Ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου χρησιμοποιεῖται συνήθως ὁ ὅρος *σωληνωτὴ ὑδρορρόη* (*κοιν. λούκι*). Τὸ σχῆμα τῶν σωληνωτῶν ὑδρορροῶν εἶναι συνήθως στρογγύλον ἢ τετραγωνικόν. Κατασκευάζονται αὗται ἐξ ἐλασμάτων σιδήρου ἐπιψευδαργυρωμένων (λαμαρίνης), ἢ κάλλιον ἐκ φύλλων ψευδαργύρου (τσίγκου). Ἡ ἐπὶ τῶν τοίχων στερέωσις γίνεται διὰ καταλλήλων ἥλων καὶ δακτυλίων. Ἐνίοτε τοποθετοῦνται αἱ ὑδρορρόαι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοίχων, χάριν τῆς καλαισθήτου ἐμφανίσεως τῆς προσόψεως τῶν οἰκοδομῶν. Εἰς τὸ κατώτερον μέρος αὐτῶν αἱ ὀρσύδραι ἀπολήγουσιν εἰς γωνίας καλουμένας *δελφῖνας*, αἵτινες ἀπομακρύνουν τὰ ὕδατα ἀπὸ τῆς τοιχοποιίας.

Ὄρτ, *Ἰωάννης*. Ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας (βλ. λ. *Ἰωάννης* Νεπομοὺκ Σαλβάτωρ τ. ΙΓ', σ. 372α).

—**Ὄρτ** (Orth), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς ἀνατόμος (βλ. λ. *Ὄρθ* Ἰωάννης).

Ὄρτα (Orta) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ ἐπὶ τῆς νήσου Φαγιὰλ τοῦ συμπλέγματος τῶν Ἀζορῶν νήσων ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ. Κάτ. 6.000. Παράγει καλάθους, ψάθας καὶ διάφορα διακοσμητικὰ ἀντικείμενα ἐξ ἀχύρου καὶ λύγου, ὡς καὶ ἀπεξηραμμένου ξύλου συκῆς. Τὴν 31 Αὐγούστου 1926 ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ σεισμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ διασχίζων τὴν πόλιν ποταμὸς *Φλαμμέγγος* κατεπόθη ἐντὸς μεγάλων ρωγμῶν τοῦ ἐδάφους. Ὁ ὁμώνυμος νομὸς περιλαμβάνει τὰς νήσους *Φαγιάλ*, *Πίκο*, *Φλωρὲς* καὶ *Κόρβο* (βλ. καὶ λ. *Ἀζόραι* νῆσοι). Μ. Δ. Β.

—**Ὄρτα** (Orta) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Νοβάρας. Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Λάγκο Ματζιόρε, μετὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ ποταμοῦ Στρέμα. Ἔχει ἐπιφάνειαν 17,5 τ. χλμ., μῆκος 13 χλμ., πλάτος 1—3 καὶ βάθος 100 μ. Εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ νησὶς *Σὰν Τζιούλιο* μετὰ γραφικωτάτης φυτείας καὶ ὡραίου παλαιοῦ ναοῦ. Περιβάλλεται ὑπὸ θαυμασίας χλωρίδος καὶ ἔχει παρὰ τὰς ὄχθας της πολλὰς πόλεις καὶ χωρία, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Ὄρτα*, ἡ *Ὀμένια*, ἡ *Πέλλα*, ἡ *Γκράμπια*. Μ.Δ.Β.

Ὄρτα (Orta), ***Γκαρσία ντὲ*** —. Πορτογάλος φυσιοδίφης, ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, καλούμενος ἐπίσης καὶ διὰ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ ὀνόματός του Garcia ab Horto καὶ γαλλιστὶ Garcia du Jardin. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἰατρικὴν ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ εἰς τὰ ἱσπανικὰ πανεπιστήμια τοῦ Ἀλκαλὰ ντὲ Χενάρες καὶ Σαλαμάνκας καὶ διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λισσαβῶνος. Βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν, ὅπου ἐμελέτησε τὰ φυσικὰ προϊόντα τῶν χωρῶν τούτων καὶ ἀπέκτησε μεγίστην φήμην ὡς ἰατρός. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ πρῶτος μελετήσας καὶ περιγράψας τὴν ἀσιατικὴν χολέραν. Ἐν Ἰνδίαις συνῆψε φιλίαν μετὰ τοῦ ποιητοῦ Καμοένς. Ἐν Γκόα ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον αὐτοῦ ἔργον «Coloquios dos simples e drogas...κ.τ.λ.» (1563), ὅπερ μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας. Μ. Δ. Β.

Ὀρτᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης (βλ. λ. *Τοΐβασι*).

Ὀρτᾶ *μπουρνοῦ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δωρίδος (πλάτ. 36° 42′ Β., μῆκ. 28° 05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi), ἀνατολικὸν κέρας τοῦ ὅρμου Κόκκινη. Σ. Ε. Λ.

—**Ὀρτᾶ μπουρνοῦ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον μικρασιατικὸν τῆς Καραμανίας, τοῦ κόλπου Κεφκεζὴ (πλάτ. 36° 48′ Β., μῆκ. 28° 37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagatch to Makri). Σ. Ε. Λ.

Ὀρτᾶ Ἀραδοσίβια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γαλανόβρυση*.

Ὀρτάκιοϊ (ἡ *Μεσάχωρα*) *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Κάτω Βοσπόρου, τρίτη κατὰ σειρὰν ἀποβάθρα τῶν ἀτμοπλοίων συγκοινωνίας τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Βεσικτὰς (Διπλοκιονίου) καὶ Κουρού-τσεσμὲ (Ξηροκρήνης), κατοικούμενον ὑπὸ Τούρκων, Ἑλλήνων, Ἑβραίων καὶ Ἀρμενίων. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, σημαντικὸς ἄλλοτε, ἠλαττώθη πολὺ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ κοινότης διετήρει ἄλλοτε σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων, σήμερον δὲ μικτὴν σχολήν. Τὸ χωρίον ἐκτείνεται κυρίως ἐπὶ τῆς πεδινῆς παραλίας τῆς τρίτης μετὰ τὴν Ντολμᾶ-Μπαγτσὲ κοιλάδος καὶ ἐπὶ τῶν ὕπερθεν αὐτῆς ὑψωμάτων, ἅτινα συνεχίζονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν εἰς λοφοσειρὰν διακοπτομένην ὑπὸ πολλῶν ἄλλων μικροτέρων κοιλάδων, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα φέρονται πρὸς τὸν χείμαρρον Ἀνμπαρλῆ-δερέ. Οἱ πέριξ λόφοι ἐκαλύπτοντο ἄλλοτε ὑπὸ ἀμπέλων καὶ κερασώνων, σήμερον δὲ ἐν μέρει ὑπὸ συκομορεῶν. Εἰς τὰς εὐφορωτάτας μικρὰς κοιλάδας παράγονται λαχανικά, ἐπὶ δὲ τῶν ὑψωμάτων ὀνομάσται φράουλαι. Ἡ ἑβραϊκὴ συνοικία εἶναι παλαιοτάτη, ἄλλοτε δὲ πολυπληθής. Παρὰ τὴν ἀποβάθραν ὑπάρχει ὡραῖον τζαμίον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Δαμὰτ - Ἰμπραχὶμ πασᾶ (1717—1730) καὶ ἀνοικοδομηθὲν τῷ 1848.

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ὀρτάκιοϊ τοποθετεῖται ὁ *Ἀρχίας* ἢ *Ἀρχεῖον* τῶν ἀρχαίων, οὕτως ὀνομασθεὶς ἀπὸ Ἀρχίου τοῦ Ἀριστωνύμου, ὅστις ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῶν Χαλκηδονίων (τῶν ἀποίκων τοῦ σημερινοῦ Καδίκιοϊ) νὰ συνοικίσῃ ἐν τῇ ἀντιπέραν ἀκτῇ, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Ὀρτάκιοϊ. Τοῦτο ἐκαλεῖτο ἐπὶ Βυζαντινῶν *Ἅγιος Φωκᾶς*, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ περιφήμου τότε ναοῦ μετὰ μοναστηρίου. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ ὑφίσταται καὶ σήμερον, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1856 περικαλλέστατος καὶ εὐρυχωρότατος, χάρις εἰς δωρεὰς πλουσίας καππαδοκικῆς οἰκογενείας, ἐνῷ προηγουμένως ἦτο σκοτεινὸς ναΐσκος. Τὴν βυζαντινὴν μονὴν ἔκτισε καὶ ἐπροίκισε Βασίλειος ὁ Μακεδὼν εἰς τὴν θέσιν πολυτελεστάτης οἰκίας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Ζ' τοῦ Συγκέλλου (832—842), ὅστις ἐπεδίδετο εἰς τὴν μαγείαν καὶ μαντείαν «ἡπατοσκοπῶν» ἐν ὑπογείοις. Εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος, περὶ τὰς ἐσχατιὰς τοῦ χωρίου, ὑπάρχει ἁγίασμα ὑπόγειον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ μικρὸν ναόν. Ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπῆρχον κατὰ καιροὺς παράκτια μέγαρα (γιαλιὰ) σουλτανίδων καὶ μεγιστάνων, ὧν τὰ ἐπὶ Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ διὰ τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀνεψιάς του κτισθέντα σῴζονται καὶ σήμερον. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ Κουροὺ-τσεσμὲ προβάλλει τὸ ἀκρωτήριον Δεφτερντὰρ-μπουρνοῦ (τὸ Κλειδίον τῶν Βυζαντινῶν), ἀποκρύπτον τὰ ἐπέκεινα εἰς τοὺς ἀναπλέοντας. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς ἢ βωμὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἅλιον Γέροντα, πιθανῶς τὸν Νηρέα ἢ τὸν Φόρκυνα, ἢ εἰς τὸν πατέρα τῆς Σεμίστρας, τὸν ὁδηγὸν τῶν Ἀργοναυτῶν. Ν. Μ.

—**Ὀρτάκιοϊ** *[Γεωγρ.]*. Ἀκμαιοτάτη κωμόπολις τῆς δυτικῆς Θράκης, παρὰ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ μεθόρια, δεξιὰ τοῦ Ἄρδα ποταμοῦ, περὶ τὰς 6 ὥρας ΝΔ. τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλας τόσας περίπου ΒΔ. τοῦ Διδυμοτείχου.

Μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923) ἠρίθμει περὶ τοὺς 8.000 κατοίκους, τὸ πλεῖστον Ἕλληνας, διατηροῦντας πλήρη ἀστικὴν σχολήν, παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἦτο ἕδρα μητροπόλεως, τοῦ Ἁγίου Λιτίτζης ἢ Λιοτίτζης, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὁπότε καὶ κατηργήθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν κατοίκων της, ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτῆς μητροπολίτου Νικοδήμου.

Τὸ Ὀρτάκιοϊ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν α' Βαλκανικὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐπεστράφη εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης Κωνσταντινουπόλεως τῆς 16/29 Σεπτεμβρίου 1913. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1915. Α. Θ. Σ.—Ν. Μ.

—**Ὀρτάκιοϊ** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Τουρκίας ἐν Βιθυνίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπαγομένη εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Γκέϊβε τοῦ νομοῦ Κοτζᾶ-Ἰλὶ (Νικομηδείας). Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 5 χμ. ΒΑ. τῆς Γκέϊβε, εἰς ὕψος 300 μ. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῆς προσέφυγον τῷ 1923, συνεπείᾳ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, εἰς Ἑλλάδα. Διετήρουν λαμπρὰς σχολάς, ἠσχολοῦντο δὲ εἰς τὴν σηροτροφίαν καὶ μεταξουργίαν. Ν. Μ.

—**Ὀρτάκιοϊ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὕφορμος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Τὸπ—Χανὲ καὶ ἀκρωτηρίου Δεφτερντὰρ μπουρνοῦ (πλάτ. 41°02′ ½ Β., μῆκ. 29°02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus). Σ. Ε. Λ.

ὀρτάκις (ὁ) (τουρκ. *ὀρτάκ*)· συνεταῖρος.

ὀρταλὶς (ἡ) (Ortalis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πηνελοπιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας. Αἱ ὀρταλίδες, ἢ *φασιανοὶ τῆς Γουϊάνας* καλούμεναι, ἔχουσιν ἀνάστημα μικροσώμου ὄρνιθος, πτέρωμα ἐπίξανθον πρὸς τὸ ἐλαιώδες κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ φαιοελαιῶδες κατὰ τὰ κάτω μέρη, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς λοφίον ἐρυθρόν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν Γουϊάναν καὶ τὴν Παραγουάην καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν παρακτίων δασῶν.

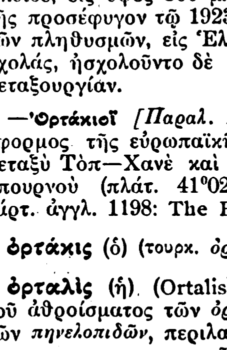

Ὀρταλὶς ἡ λαμπρά.

Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *ὀρταλὶς ἡ λαμπρὰ* (Ortalis splendida), ἥτις ἔχει πτέρωμα στιλπνῶς ἐπίξανθον ἐπὶ τῆς ράχεως μὲ κυανοϊώδεις κηλῖδας καὶ φαιοελαιῶδες κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ μελανὰ στίγματα καὶ πρασινοχρύσους ἀποχρώσεις. Αἱ πτέρυγές της εἶναι βραχεῖαι, ἡ πτῆσις μικρᾶς διαρκείας καὶ ἡ φωνή της ἰσχυρὰ καὶ δυσάρεστος. Κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους ἀποσύρεται εἰς τὰ δάση καὶ παραμένει ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῶν δένδρων, κατὰ δὲ

Digitized by Google

τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐξέρχεται εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ παρὰ τὰς ἀκτὰς ὅπως εὕρῃ τὴν τροφήν της. Γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους, κατὰ Ἰανουάριον καὶ κατὰ Ἰούλιον. Τὴν φωλεάν της κατασκευάζει ἐντὸς πυκνῶν φυλλωμάτων καὶ εἰς ὕψος 150 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐκεῖ ἐναποθέτει 5—6 ᾠά. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν συλλαμβανομένη ἡ ὀρταλὶς ἐξημεροῦται εὐκόλως. Τὸ κρέας της εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ φασιανοῦ. Δ. Ν. Π.

— **ὀρταλὶς** (ἡ) (Orthalis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἁπαντῶντα ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Κεφαλὴ ἡμισφαιρική, ῥύγχος προέχον, παρειαὶ λεῖαι καὶ μᾶλλον διωγκωμέναι, μέτωπον φέρον βραχείας τρίχας, κοιλία ᾠοειδοεπιμήκης καὶ συνήθως ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη, πτέρυγες μᾶλλον στεναὶ καὶ πόδες εἰς δύο λεπτὰς σφαιροειδεῖς ἀποφύσεις τελευτῶντες. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρταλὶς ἡ δίχρους* (Ortalis bicolor), ἥτις ἔχει μῆκος 0,3 ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα μεταλλικῶς μελανὸν μὲ στῆθος ἐπίξανθον. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν κερασεῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ ὀχεία συντελεῖται κατὰ Μάϊον καὶ ἀμέσως ἡ θήλεια ἐναποθέτει ἀνὰ ἓν ᾠὸν ἐπὶ ἑκάστου καρποῦ. Ἐκ τῶν ᾠῶν ἐκκολάπτεται λευκὴ κάμπη μὲ σῶμα κωνικόν. Ἡ κάμπη ἅμα ὡς ἐκκολαφθῇ διεισδύει ἐντὸς τοῦ καρποῦ καὶ ἀπορροφεῖ τὸν χυμόν του. Δ. Ν. Π.

Ὀρταλὶς ἡ δίχρους.

Ὀρτὰ-Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου *Μεσαία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Ὄρτα Νόβα (Orta Nova) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Φότζια. Κάτ. 10.813. Ἔχει φρούριον τῆς ἐποχῆς Φρειδερίκου Β΄. Μ. Δ. Β.

Ὁρτανσία (Hortanse)· βλ. λ. *Ὁρτενσία*.

Ὀρτάντζα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Λυδίας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μαιάνδρου, ἀνατολικῶς τοῦ Ναζλῆ περὶ τὰ 25 χλμ., συνδεόμενον διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ δι' ἁμαξιτοῦ μετὰ τοῦ Ἀϊδινίου—Σμύρνης (πρὸς Δ.), καὶ μετὰ τοῦ Ντενισλῆ-Ἐγκερντὶρ (πρὸς Α.), ἔτι δὲ δι' ἁμαξιτοῦ καὶ μετὰ τοῦ Μπουλαντὰν (πρὸς Β.). Πολλαὶ καρροποίητοι ὁδοὶ διασχίζουσι τὴν πεδιάδα τῆς Ὀρτάντζης, ἥτις εἶναι κατάφυτος, διακοπτομένη ὑπὸ πολλῶν ῥυάκων. Κατελήφθη, διὰ τοῦ 1/38ου συντάγματος εὐζώνων σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως, τῇ 13ῃ Αὐγούστου 1920, ὑπὸ τῆς Ι ἑλληνικῆς μεραρχίας, προελασάσης ἐκ Ναζλῆ κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου πρὸς Α., ὅπως καλύψῃ ἀπὸ νότου τὸ Α΄ σῶμα στρατοῦ, προωθηθὲν συγχρόνως κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕρμου (πρὸς Α.) πρὸς κατάληψιν τῆς περιοχῆς τοῦ Οὐσάκ. Οὕτως ἡ κατοχὴ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπεξετάθη πρὸς Α., καταληφθείσης τῆς περιοχῆς Μπουλαντάν, ᾗ ὑπήγετο καὶ ἡ Ὀρτάντζα. Ἡ μετωπικὴ γραμμὴ διῆκε κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου διὰ τοῦ Ἂκ Μεντὶ μέχρι τοῦ Γκιουνεΐ, πρὸς Β. Εἰς Ἂκ Μεντὶ καὶ εἰς Ὀρτάντζαν ἐγένοντο προγεφυρώματα, ἐνισχύοντα τὸ μέτωπον διὰ τῆς κατοχῆς θέσεων καὶ πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Μαιάνδρου. Κατὰ Μάρτιον 1921 ἡ Ι μεραρχία, ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τοῦ 18 συντάγματος πεζικοῦ καὶ τῆς ΙΧ μεραρχίας, ἐπεξέτεινε τὴν κατοχὴν αὐτῆς πρὸς Α. μέχρι τοῦ Τσιβρίλ. Τὸν Ἰούνιον 1921 αἱ εἰρημέναι μεραρχίαι μετέσχον τῶν κατὰ τῆς Κιουταχείας καὶ λοιπῶν περαιτέρω ἐπιχειρήσεων, ἐγκατεστάθη δ' εἰς τὸν τομέα Μπουλαντὰν-Ὀρτάντζας τὸ ὑπὸ τὸ νότιον συγκρότημα μεραρχιῶν ὑπαχθὲν 1ον σύνταγμα μετόπισθεν, μετονομασθὲν εἰς 31ον σύνταγμα πεζικοῦ, ὃ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1921 ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ΙΙ μεραρχίαν. Οἱ Τοῦρκοι προετοιμάζοντες τὴν κατὰ τῆς προεχούσης περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισὰρ τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου μεγάλην αὐτῶν ἐπίθεσιν καὶ θέλοντες νὰ ἐπισύρουν ἀλλαχοῦ τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως, ἐξετέλεσαν αἰφνιδιαστικὴν ἐπιχείρησιν τῇ πρωΐᾳ τῆς 6 Αὐγούστου 1922 κατὰ τοῦ προγεφυρώματος Ὀρτάντζης, διὰ τῆς 3ης μεραρχίας ἱππικοῦ (ἐξ 600 ἀνδρῶν), ἐνισχυθείσης διὰ τάγματος πεζικοῦ (ἐκ 500 ἀνδρῶν), 2 πυροβόλων καὶ σώματος ἐκ 200 ἀτάκτων καὶ τῶν Τούρκων κατοίκων τοῦ χωρίου Ὀρτάντζης. Ὁ αἰφνιδιασμὸς ἦτο πλήρης. Τὰ κατέχοντα τὴν Ὀρτάντζαν τμήματα τοῦ 31ου συντάγματος πεζικοῦ ἀποσυντεθέντα ὑπεχώρησαν πρὸς βορρᾶν, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Ὀρτάντζης κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῇ 14ῃ Αὐγούστου 1922 τὸ ἀπόσπασμα Μπουλαντάν, ἐνισχυθὲν διὰ τάγματος τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, τάγματος τοῦ 18ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ τοῦ 3ου συντάγματος ἱππικοῦ, ἀνακατέλαβε τὴν Ὀρτάντζαν, ἐκδιῶξαν τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὴν τουρκικὴν δύναμιν. Ἀλλὰ κατόπιν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς μεγάλης ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων εἰς Ἀφιὸν Καρὰ-Χισὰρ (13 καὶ 14 Αὐγούστου 1922), τοῦ ἀποσπάσματος Μπουλαντὰν αἱ δυνάμεις ὑπεχώρησαν ἄλλαι μὲν πρὸς Ἀϊδίνιον—Σμύρνην, ἄλλαι δὲ πρὸς Φιλαδέλφειαν, ἐκκενώσασαι αὖθις τὴν περιοχὴν τῆς Ὀρτάντζης.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὀρτᾶ-Ὀμπᾶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μεσόκαμπος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

ὀρτάριον (τὸ) *[Βυζαντ.]*. Χειμερινὰ ὑποδήματα, χαρακτηριζόμενα ὡς «οἱ τῶν ποδῶν πῖλοι» (*Σουΐδας*), «οἱ ἐν τοῖς ποσὶν πῖλοι» (*Τζέτζης*). Συνήθως κατασκευάζονται ἐκ δέρματος αἰγῶν (μαλλωτὰ κατὰ τὸ ἐσωτερικόν των) ἢ ἐκ μαλλίνου ὑφάσματος, ἀνάλογα περίπου πρὸς τὰ τουρκικὰ *τέρλικια* καὶ πρὸς τὰς ἐκπιλήματος εὐμαρίδας τὰς καλουμένας *ἀσκέρας, ἀσκερίσκους, σαμβαλίσκας*, κ.τ.λ. —Π.

ὀρτᾶς (ὁ), ἢ *ὀντᾶς* (=δωμάτιον, θάλαμος). Ἐκαλεῖτο οὕτω ἕκαστον τάγμα τῶν γενιτσάρων, ἔχον ἰδιαίτερον σύμβολον (π. χ. δελφῖνα, κυπάρισσον, πέλεκυν, ξίφος, πέταλον ἵππου, λέοντα, ἄγκυραν κτλ.). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρτάδων εἶχεν ἀνέλθει μέχρις 196 (βλ. λ. *Γενίτσαροι*). Ἐν Κρήτῃ ἦσαν πέντε ὀρτάδες εἰς Χάνδακα, τρεῖς εἰς Χανιὰ καὶ εἷς εἰς Ρέθυμνον. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκαλεῖτο *ὀρταγᾶς* ἢ *ὀρταγασῆ*. Ἕκαστος τῶν ὀρτάδων ἐζήτει διὰ τολμηρῶν ἀνδραγαθιῶν νὰ ἀναδειχθῇ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, διὰ τοῦτο ἦσαν συνήθεις αἱ στάσεις καὶ αἱ ταραχαὶ μεταξύ των ἐκ ζηλοτυπίας. Ν. Μ.—Ε. Γ.

Ὀρτᾶ-Τεπὲ *[Γεώγρ.]*. Σειρὰ ὑψωμάτων ΝΑ. τοῦ Καρὰ-Τοκάτ, ἀποτελοῦσα νοτίαν προέκτασιν τοῦ Σαρὶ-Καβακτζᾶ ντὰγ (Α. τοῦ Ἐσκὶ-Σεχὶρ) ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἀπετέλει τὸ ὕψωμα τοῦτο ἰσχυρὸν κέντρον ἀντιστάσεως ἐπὶ τοῦ μετώπου (Α. τοῦ Ἐσκὶ-Χεσὶρ) τοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1921 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922. Ἄλλα ἰσχυρὰ κέντρα ἀντιστάσεως, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ ἄμυνα τοῦ Γ΄ σώματος στρατοῦ ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ Σαγγαρίου καὶ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Πουρσάκ, ἦσαν, κατὰ τὴν εἰρημένην περίοδον, τὸ Ντοὺζ-Τεπέ, τὸ Σαρὶ-Καβακτζᾶ ντὰγ καὶ τὸ Δεδὲ-Τεπέ. Συνίστων οἱ ὄγκοι οὗτοι ἐν τῷ ὑψιπέδῳ τοῦ Ἐσκὶ-Σεχὶρ ὀρεινοὺς σπονδύλους, συναρθρουμένους δι' ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, ἀμοιβαίως ὑποστηριζομένους καὶ συναποτελοῦντας ἰσχυρὰν γραμμὴν ἀμύνης. Περὶ τὸ Ὀρτᾶ-Τεπὲ ἡ ΙΧ ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1921 προέλασιν τουρκικοῦ στρατοῦ τείνοντος νὰ κατέλθῃ εἰς Ἀλπίκιοϊ καὶ ν' ἀποκόψῃ τὴν πρὸς Ἐσκὶ-Σεχὶρ συγκοινωνίαν τοῦ ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου ἀποχωροῦντος τότε ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατὰ Νοέμβριον 1921 οἱ Τοῦρκοι ἐξετέλεσαν αἰφνιδιαστικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ σημείου τινὸς στηρίγματος τοῦ κέντρου ἀντιστάσεως Ὀρτᾶ-Τεπέ, συνέλαβον αἰχμαλώτους καὶ κατέλαβον ὑλικόν, ἀποκρουσθέντες τελικῶς ὑπὸ τῆς Χ ἑλληνικῆς μεραρχίας. Παρὰ τὸ Ὀρτᾶ-Τεπὲ καὶ τὸ Σερὶ-Καβακτζᾶ ντὰγ (Α. τοῦ Ἐσκὶ-Σεχὶρ) ὑπάρχουσι περίφημα ὀρυχεῖα σηπίου (écume de mer), οὗ ἡ ποιότης σχεδὸν εἶναι μοναδικὴ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀποστελλομένου δὲ εἰς Αὐστρίαν ἰδίως, Βέλγιον καὶ Ὁλλανδίαν πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν, μετὰ τὴν πρώτην λείανσιν καὶ ἐκκαθάρισιν, ἣν τὸ προϊὸν ὑφίσταται ἐν Ἐσκὶ-Σεχίρ. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὀρτέγκα *Μουνίλια* (Ortega Munilla), ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1856. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Μαδρίτῃ καὶ συνειργάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Κατόπιν ἐξέδωσε καὶ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ τέλος διετέλεσε διευθυντὴς τῆς «Ἐκδοτικῆς ἑταιρείας τῆς Ἱσπανίας». Διετέλεσεν ἐπίσης πολλάκις βουλευτὴς καὶ ἔγραψε διάφορα διηγήματα, μυθιστορήματα καὶ δραματικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Τὸ κατ' εὐθεῖαν τραῖνο», «Ὁ Φαῦνος καὶ ἡ Δρυάς», «Θάλασσες καὶ βουνά», «Ταξίδια», «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος», «Ἐστραθίλια» κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Ὀρτέγκα ὐ *Γκάσσετ*** (Ortega y Gasset), ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1883. Ἐσπούδασεν ἐν Μαδρίτῃ, Λειψίᾳ, Βερολίνῳ καὶ Μαρβούργῳ καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μεταφυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μαδρίτης. Τῷ 1916 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς φιλολογίας, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων φέρει τὸν τίτλον «Μελέται» (1917). Μ. Δ. Β.

— **Ὀρτέγκα ὐ *Ὀλιέτα*** (Ortega y Olleta), ***Ἰάκωβος***. Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς (1816—1860). Διεκρίθη κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, μετὰ δὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ στρατηγοῦ Ἐσπαρτέρο παρῃτήθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ ἐξελέγη βουλευτής. Βραδύτερον ἡνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ καθεστῶτος τοῦ Ἐσπαρτέρο καὶ προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἐπολέμησεν ἐπίσης ἐν Πορτογαλίᾳ, ὅπου κατέλαβε τὸ Ὀπόρτο, καὶ τῷ 1850 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν Καναρίων νήσων. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 παρῃτήθη καὶ πάλιν καὶ μετέβη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ Δὸν Κάρλου. Βραδύτερον, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, διωρίσθη διοικητὴς τῶν Βαλεαρίδων νήσων, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δὸν Κάρλου καὶ μετὰ 4.000 ἀνδρῶν, 4 τηλεβόλων καὶ 50 ἱππέων ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἱσπανικὴν ἀκτήν, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἱσπανίας τὸν Δὸν Κάρολον. Ἐγκαταλειφθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐξεγείρῃ τὰς φρουρὰς συνελήφθη καὶ δικασθεὶς προχείρως ἐτυφεκίσθη. Μ. Δ. Β.

— **Ὀρτέγκα ὐ *Σάλα*** (Ortega y Sala), ***Μιχαήλ***. Ἱσπανὸς μαθηματικὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1848. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν στρατιωτικῶν μηχανικῶν, τῆς ὁποίας διετέλεσε καθηγητής. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Μαθήματα περιγραφικῆς γεωμετρίας» (1879), «Τριγωνομετρία» (1881), «Γεωμετρία» (1887), «Στοιχεῖα γεωμετρίας καὶ ἀλγέβρας», «Στοιχεῖα τοπογραφίας» κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Ὀρτέγκα ὐ *Φρίας*** (Ortega y Frias), ***Ραμόν***. Ἱσπανὸς μυθιστοριογράφος (1825—1883). Θεωρεῖται ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων συγγραφέων, γράψας, πλὴν πολλῶν μεταφράσεων καὶ διαφόρων ἄλλων ἔργων παντοίας φύσεως, 150 πρωτότυπα μυθιστορήματα, τὸ δημοφιλέστερον τῶν ὁποίων εἶναι «Ὁ διάβολος εἰς τὰ ἀνάκτορα», ὅπερ ἔτυχε πολλῶν ἐκδόσεων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μυθιστορημάτων του εἶναι: «Ἡ Ἀλάμπρα» (1856), «Τὸ Ἀλκαζὰρ τῆς Μαδρίτης» (1857), «Ὁ κουρεὺς τῆς Σεβίλλης» (1862), «Ὁ ἄσωτος υἱὸς» (1866), «Ἡ κατάκτησις τοῦ Περοὺ» (1874), «Τὰ τέκνα τοῦ Σατανᾶ» (1876), «Ἡ εὔθυμη ζωὴ» (1877), «Τὰ θύματα τοῦ ἔρωτος» (1909) κτλ. Μ. Δ. Β.

Ὀρτεγκαλ (Cabo Ortegal) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἱσπανίας, τῆς ἀκτῆς τῆς Γκαλίθια, τὸ βορειότατον τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου σημεῖον (πλάτ. 43° 47΄ Β., μῆκ. 7° 55΄ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1053: Cabo Peñas to Pontevedra bay. Ναυτ. Ὁδηγ. Bay of Biscay pilot 436). Μέγιστος φάρος. Εἶναι τὸ *Τρίλευκον ἄκρον* (*Πτολεμ.* Β΄, στ΄, 4 Nobbe), τὸ ἄλλως *Λαπατία Κώρου*. Σ. Ε. Λ.

Ὀρτὲζ (Orthez) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Κάτω Πυρηναίων, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ντὰχ—Πώ. Κάτ. 4.097 (1926). Ἔχει ναοὺς καὶ περίφημον γέφυραν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, βυρσοδεψεῖα κλπ. Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1814 ἡ ὑπὸ τὸν Οὐέλλιγκτον στρατιὰ κατενίκησε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σούλτ. Θ. Κ.

Ὀρτέλιους (Ortelius ἢ Oertels), ***Ἀβραάμ***. Βέλγος γεωγράφος (1527—1598). Πλουσιώτατος ἔμπορος, περιηγήθη πολλὰς χώρας πρὸς γεωγραφικὰς σπουδὰς καὶ ἐξέδωκε τῷ 1570 τὸν περίφημον ἄτλαντα «Theatrum Orbis terrarum», περιλαμβάνοντα 53 χάρτας διαφόρων μικρῶν χωρῶν, ἐκδοθέντα εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις μέχρι τοῦ 1642. Τὸ ἔργον τοῦτο, μοναδικὸν γεωγραφικὸν βοήθημα διὰ τὴν ἐποχήν, ἔσχε τοσαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ὁ Ὀρτέλιους ἐπωνομάσθη ὁ Πτολεμαῖος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ἀνηγόρευσεν αὐτὸν γεωγράφον τῆς αὐλῆς. Ἐξέδωκεν ἐπίσης «Γεωγραφικὰ συνώνυμα» καὶ «Θησαυρὸν γεωγραφικόν». Θ. Κ.

Ὀρτελσμπουργκ (Ortelsburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλλεστάϊν - Γιοχάννισμπουργκ. Ἔχει μουσεῖον, ἐργοστάσιον μηχανῶν καὶ πριονιστήρια. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (26 — 28 Αὐγούστου 1914) ἔλαβε χώραν μεταξὺ Ὀρτελσμπουργκ καὶ Γκίλκενμπουργκ ἡ μάχη τοῦ Τάννεμπεργκ, καθ' ἣν οἱ Ρῶσοι ὑπέστησαν πανωλεθρίαν. Θ. Κ.

ὀρτενσία (ἡ) (Hortensia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥηξιπετριδῶν* ἢ *ῥηξιπετρασιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον διὰ τὰ μεγάλα καὶ ὡραῖα φύλλα πρασινουχρώματος καὶ τὰ ἄγονα, μὴ ἀρωματικά, πάλλευκα καὶ κατὰ κορύμβους διατεταγμένα ἄνθη των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων κοσμητικῶν εἰδῶν, ὅπερ συνήθως καλλιεργεῖται, εἶναι ἡ *ὀρτενσία ἡ κηπαία* (Horten-

Ὀρτενσία.

Digitized by Google

sia hortensis), θάμνος φυλλοβόλος, ἰθαγενὴς τῆς Κίνας, καλλιεργούμενος πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Πολλαπλασιάζεται εὐκόλως διὰ καταβολάδων καὶ μοσχευμάτων καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον καὶ ὑγρὸν ἔδαφος. Τὰ ἄνθη αὐτῆς εἶναι λευκά, ποτιζόμενα ὅμως πρὸ τῆς ἀνθήσεώς των διὰ στυπτηρίας φύονται κυανᾶ. *Ὁρτενσία ἡ θουμβέργειος* (Hortensia Thumbergii). Εἶναι ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Ἰαπωνίας καὶ ἔχει ὑπέρυθρα μεγάλα ἄνθη. Δ. Ν. Π.

Ὀρτενσία (Hortense), ***ντὲ Μπωαρναί***. Βασίλισσα τῆς Ὁλλανδίας, θυγάτηρ τῆς Ἰωσηφίνας Μπωαρναὶ καὶ θετὴ τοιαύτη τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος (βλ. λ. *Μπωαρναί*, Εὐγενία-Ὀρτενσία ντὲ —).

ὂρ-τὲξτ (τὸ) (γαλλ. hors-texte=ἐκτὸς κειμένου). Διεθνὴς τυπογραφικὸς καὶ βιβλιοδετικὸς ὅρος, σημαίνων τὴν εἰκόνα, ἥτις ἐκτυπουμένη, ἐκτὸς τῶν κανονικῶν τυπογραφικῶν φύλλων, ἐπὶ ἰδιαιτέρου εἰδικοῦ χάρτου, παρεντίθεται κατὰ τὴν βιβλιοδέτησιν, χωρὶς συνήθως νὰ παρακολουθῇ τὴν ἀρίθμησιν τῶν σελίδων, ἐνίοτε δέ, ἐφόσον πρόκειται περὶ πλειόνων hors-texte, μὲ ἰδίαν ἀρίθμησιν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ὅρος ἔχει ἀποδοθῆ διὰ τῆς περιφράσεως «εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου».

Ὁρτήνσιοι (οἱ) (Hortensii). Ἐπιφανὴς ρωμαϊκὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας μέλη τινὰ ἀνῆλθον εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἐκ τούτων ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Κόϊντος Ὁρτήνσιος***. Οὗτος δικτάτωρ γενόμενος κατὰ τὸ 286 π. Χ., ὅτε ὁ λαὸς εἶχεν ἀποσυρθῆ πλήρης ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς πολιτείας εἰς τὸν Ἰανίκουλον λόφον, ἔλαβε διάφορα μέτρα πρὸς καταπράϋνσιν τῶν ἐξηρεθισμένων πνευμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον ἦτο ἡ εἰς ἰσχὺν ἐπαναφορὰ τοῦ Πουμπλίου (Publia) νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ ψηφίσματα τῆς πληθύος, τὰ ὁποῖα πρότερον εἶχον δύναμιν ὑποχρεωτικὴν εἴς τινας μόνον περιστάσεις, ἐξισώθησαν καθ' ὅλα πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐψήφιζεν ὁ δῆμος καὶ εἶχον ἰσχὺν διὰ πάντας τοὺς πολίτας.

—2) ***Λεύκιος Ὁρτήνσιος***. Πραίτωρ γενόμενος κατὰ τὸ 171 π. Χ., ἐγένετο κυβερνήτης τοῦ στόλου κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως πόλεμον, ὅτε διέπραξε παντὸς εἴδους διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας ἐν Θρᾴκῃ, ἰδίως ἐν Ἀβδήροις, πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ὁποίων συμπεριεφέρθη μετὰ μεγάλης σκληρότητος. Κατὰ τὸν Α' Μιθριδατικὸν πόλεμον, ὡς ὑποστράτηγος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Σύλλα, εἶχε καταλάβει τὴν Θεσσαλίαν, ἐξεδιώχθη ὅμως ἐξ αὐτῆς κατὰ τὸ 87 π. Χ. ὑπὸ τοῦ ἐκ Μακεδονίας ἐπελθόντος στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Ταξίλου.

—3) ***Κόϊντος Ὁρτήνσιος, ὁ Ὅρταλος***. Ἐπιφανὴς Ρωμαῖος δικανικὸς ρήτωρ καὶ ἀντίζηλος τοῦ Κικέρωνος. Ἐγεννήθη τῷ 114 καὶ ἀπέθανε τῷ 50 π. Χ. Ἤρχισε τὴν σταδιοδρομίαν του ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἀπὸ ἡλικίας 19 ἐτῶν μὲ πολλὴν φήμην. Μετέσχε τοῦ κατὰ τῶν Μόρσων πολέμου, ὡς καὶ τοῦ συμμαχικοῦ (90 π. Χ.), καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δικτατωρίας τοῦ Σύλλα ἀφωσιώθη εἰς τὸ δικηγορικὸν στάδιον, συνηγορῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπὲρ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀριστοκρατίας. Ἀπέκτησε δὲ τόσην φήμην καὶ εἶχε τόσην ἰσχύν, ὥστε ἐλέγετο ὅτι οὐδεὶς τῶν πελατῶν του κατεδικάζετο. Ὁ γνωστὸς ἐκ τῶν ἐναντίον του λόγων τοῦ Κικέρωνος Οὐέρρης εἰς τὸν Ὁρτήνσιον ἀνέθεσε νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ ἐναντίον τοῦ τρομεροῦ κατηγόρου του. Εἰκόνα τῆς ρητορικῆς δυνάμεως τοῦ Ὁρτηνσίου κατέλιπεν αὐτὸς ὁ Κικέρων, ὅτε συνεβούλευσε τὸν Καικίλιον ν' ἀποφύγῃ ἐν τῇ δίκῃ τοῦ Οὐέρρου ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὸν Ὁρτήνσιον. Ὁ Ὁρτήνσιος, προϋπηρετήσας ταμίας, πραίτωρ καὶ ἀγορανόμος, ἐγένετο κατὰ τὸ ἀκόλουθον (69 π. Χ.) ἔτος ὕπατος. Ἀπὸ τοῦ 68 π. Χ. ἔχει ἀντίπαλόν του εἰς πᾶσαν σοβαρὰν πολιτικὴν ἢ ποινικὴν δίκην τὸν Κικέρωνα, ὅστις καὶ κατίσχυε συνηθέστατα εἰς τὴν μεταξύ των δικανικὴν πάλην. Ἡ συνωμοσία ὅμως τοῦ Κατιλίνα καὶ ὁ κίνδυνος τῆς Ρώμης συνήνωσε τοὺς δύο ἐπιφανεῖς ἄνδρας. Ὅτε δὲ ἐξωρίσθη ὁ Κικέρων, ὁ Ὁρτήνσιος τὸν ὑπερήσπισεν, ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησίν του καὶ κατηγόρησε τὸν ἐχθρὸν τοῦ Κικέρωνος Κλώδιον. Ἡ εὐγένεια αὕτη τοῦ Ὁρτηνσίου ἐστερέωσε τὴν μεταξύ των φιλίαν ἐν τῷ μέλλοντι. Ὁ Κικέρων πρὸς τιμήν του ἐτιτλοφόρησε μὲ τὸ ὄνομά του «Hortensius» μίαν φιλοσοφικὴν πραγματείαν του, ἀπολεσθεῖσαν. Ἐπειδὴ ἀπωλέσθησαν οἱ λόγοι του, ὡς ρήτωρ κρίνεται ἐξ ὅσων ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κουϊντιλιανός, οἵτινες ἔκρινον τούτους ὡς περισσοτέχνους. Τοὺς θαυμαστάς του εἶχεν ἀπὸ τὸ ἐπαγωγὸν τῆς ὁμιλίας του καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἰδεῶν του· διὰ τοῦτο φαίνεται καὶ ὅτι δὲν ἤρεσκον πολὺ οἱ λόγοι του ἀναγινωσκόμενοι. Ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀσιατικῆς ρητορικῆς, τὴν ὁποίαν διέκρινε τὸ ἐμφατικὸν καὶ διηνθισμένον ὕφος, ἡ ὁποία ὅμως ἐπεσκιάσθη, καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ φήμη καὶ ἰδιοφυΐα τοῦ Ὁρτηνσίου, ὑπὸ τῶν ρητορικῶν ἔργων τῆς ἀττικῆς καλαισθησίας καὶ τῆς κικερωνείου ἐμπνεύσεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἔγινεν ἐπικούρειος, φίλος τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς τρυφῆς. Εἶχε πολυτελῆ ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου οἰκίαν, ἥτις βραδύτερον ἔγινε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Αὐγούστου, καὶ πλείστας καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν ἐπαύλεις, παροιμιώδους πολυτελείας. Πᾶσαι αὗται αἱ κατοικίαι του ἐκοσμοῦντο μὲ ἔργα τέχνης, μετατεθέντα τὰ πλεῖστα ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Οὐέρρου, τοῦ γνωστοῦ ἅρπαγος τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, τὸν ὁποῖον, κατηγορηθέντα διὰ τὰς λεηλασίας του, εἶχεν ὑπερασπίσει ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου. Ἠρέσκετο νὰ ἔχῃ σπάνια δένδρα εἰς τοὺς κήπους του (ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐπώνυμόν του Hortulus) καὶ ὡραίους ἰχθῦς εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖά του. Συνεζεύχθη τὴν σύζυγον τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του Κάτωνος, τὴν ὁποίαν οὗτος συνεζεύχθη ἐκ νέου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁρτηνσίου.

Ὁ υἱός του δὲν ὑπῆρξεν ἄξιος αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἀνταξία ὅμως τοῦ μεγάλου ρήτορος ἡ θυγάτηρ του Ὁρτηνσία, ἡ ὁποία ἐπέτυχε διὰ τῆς εὐγλωττίας καὶ τόλμης της νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν φορολογητέων Ρωμαίων δεσποινῶν εἰς 400 μόνον ἐκ 1400, ὡς εἶχεν ἀποφασίσει ἡ τριανδρία τοῦ Ἀντωνίου, Ὀκταβίου καὶ Λεπίδου ἐν ἀρχῇ.

—4) *Κόϊντος Ὁρτήνσιος Ὅρταλος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Τούτου ὁ νεανικὸς βίος ἦτο πολὺ ἄτακτος· διὰ τοῦτο ὁ πατήρ του εἶχε στερήσει αὐτὸν μεγάλου μέρους τῆς περιουσίας του. Κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου ἐμφύλιον πόλεμον ἐτάχθη μετὰ τοῦ πρώτου, ὅστις περιέβαλε τοῦτον μὲ διάφορα ἀξιώματα. Κατ' ἐντολὴν τοῦ Καίσαρος κατέλαβεν, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου, τὸ Ἀρίμινον, ἔπειτα ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου τοῦ Ἀδριατικοῦ, καὶ κατὰ τὸ 44 π. Χ. προεχειρίσθη εἰς διοικητὴν τῆς Μακεδονίας μὲ ἀξίωμα ἀνθυπάτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος περιελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὸν κατάλογον τῶν προγεγραμμένων, διέφυγεν ὅμως τὸν κίνδυνον, ἐπιτυχὼν μάλιστα νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἀντώνιον διὰ τοῦ φόνου τοῦ Γαΐου-Ἀντωνίου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην τῶν Φιλίππων ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ μὲ θάνατον.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ὀρτὶγκ (Ortigue), ***Ἰωσὴφ-Λουδοβῖκος ντ'*** —. Γάλλος μουσικολόγος (1802—1866). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ ἵδρυσε μετὰ τοῦ Νιντερμάγιερ τὴν μουσικὴν ἐφημερίδα «La Maîtrise» (1857), ἣν ἀργότερον διηύθυνε μόνος του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Journal des Maîtrises, revue de chant liturgique κλπ.». Τὰ κυριώτερα συγγράμματα τοῦ ντ' Ὀρτὶγκ εἶναι: «Περὶ πολέμου τῶν ἐρασιτεχνῶν, ἢ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἐπενεχθείσης ἐν τῷ γαλλικῷ μελοδράματι παρὰ τοῦ Ροσσίνι» (1829), «Ὁ ἐξώστης τοῦ Μελοδράματος» (1833), «Περὶ τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος καὶ τῆς ἐπιδράσεώς του ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ γούστου» (σχετικὸν μὲ τὸν «Μπενβενοῦτο Τσελλίνι» τοῦ Μπερλιόζ, 1840), «Ἀλφαβητάριον τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους» (1841), «Λειτουργικόν, ἱστορικὸν καὶ θεωρητικὸν λεξικὸν τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους» (1854 καὶ 1860), «Ἡ θρησκευτικὴ μουσική» (1861), «Θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν ἐγχειρίδιον συνοδείας γρηγοριανοῦ μέλους» (1856) κ. λ. π.

Γ. Σ.

Ὀρτίλοχος *[Μυθολ.]*.—1) Υἱὸς τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τῆς Τηλεγόνης, θυγατρὸς τοῦ Φάριδος.—2) Υἱὸς τοῦ Διοκλέους, ἡγεμὼν τῶν Μεσσηνίων παρὰ Παυσανίᾳ, ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλούμενος *Ὀρσίλοχος*. Α. Θ. Σ.

Ὄρτλερ (Ortler) *[Γεωγρ.]*. Ἐπιβάλλων ὀρεινὸς ὄγκος τοῦ νοτίου τμήματος τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων, κείμενος νοτίως τοῦ Βιντσγκάου, εἰς τὴν παλαιὰν μεθόριον (μέχρι τοῦ 1920) μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τυρόλου, καὶ περιλαμβάνων 98 παγετῶνας, ἐξ ὧν μέγιστος ὁ *Βεντρέτα ντὲλ Φόρνο*, πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Τσεβεντάλε, ἐκτάσεως 22 τ. χλμ. Ἐν τῷ κέντρῳ κεῖται τὸ ὄρος *Μόντε Τσεβεντάλε* (3.774 μ.), ὅπερ διακλαδοῦται ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἀνατολὰς καὶ Β. μέχρι τῆς κορυφῆς *Τσουσριτσπίτσε* (3435 μ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ΒΔ., ὅπου αἱ κορυφαὶ *Καινιγκσσπίτσε* (3.857 μ.), *Μόντε Τσέμπρου* (3.739 μ.), καὶ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον *Ὄρτλερ* (3 899 μ.), ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ὁλοκλήρου τῆς ὀροσειρᾶς, ἐν σχήματι πυραμίδος, καὶ μετὰ 5 παγετώνων. Ἄλλαι κορυφαὶ πρὸς Ν. τοῦ Μόντε Τσεβεντάλε, αἱ *Παλὸν ντέλλα Μάρε* (3.705 μ.), *Πούντα Σὰν Ματτέο* (3.692 μ.) καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. ἡ *Κόρνο ντέϊ τρὲ Σινιόρι* (3.359 μ.). Γραφικωτάτη εἶναι ἡ πρὸς Β. ἄγουσα ὁδός, διὰ τῆς διόδου τῆς καλουμένης Στίλφσερ Γιόχ. Θ. Κ.

Ὀρτολὰν (Ortolan), ***Εὐγένιος***. Γάλλος συνθέτης καὶ διεθνολόγος (1824—1891). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ μουσικὴν συγχρόνως. Ὡς διεθνολόγος ἔγραψε διάφορα ἔργα, ἐξ ὧν κύριον «Πραγματεία περὶ τῆς ἐδαφικῆς κυριαρχίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας» (1851). Ὡς μουσικὸς συνέθεσε τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Λιζὲτ» (1857), καὶ τὴν ὀπερέτταν «Μομὶ ντὲ Ροσκοκό», παιχθέντα ἐν Παρισίοις. Θ. Κ.

—**Ὀρτολὰν** (Ortolan), ***Ἰωσὴφ-Λουδοβῖκος***. Γάλλος νομομαθὴς (1802 — 1873). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου εἰς τὴν Σορβόννην καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του, τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας, εἶναι: «Ἡ λαϊκὴ κυριαρχία καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς νεωτέρας δημοκρατικῆς κυβερνήσεως» (1848), «Ἱστορία τῆς Ρωμαϊκῆς νομοθεσίας» (1828), «Ἱστορία τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1831), «Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ μάθημα τῆς συγκριτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας» (1839), «Ποινικὸν δίκαιον» κτλ. Μ. Δ. Β.

Ἰωσὴφ Ὀρτολάν.

Ὀρτολάνο, *Φερραρέζε* (Ortolano Ferrarese). Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Φερράρας (1490—1529). Τὸ πραγματικὸν ὄνομά του ἦτο *Ἰωάννης Βαπτιστὴς Μπενβενοῦτι*. Σῴζονται πολλὰ ἔργα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ Γέννησις» ἐν τῇ πινακοθήκῃ Ντόρια τῆς Ρώμης, «Ἡ ἀποκαθήλωσις» ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως, «Ἡ Σταύρωσις» ἐν τῷ μουσείῳ Μπρέρα τοῦ Μιλάνου καὶ «Ὁ Ἅγιος Σεβαστιανός» ἐν τῷ ἐθνικῷ μουσείῳ τοῦ Λονδίνου. Ἡ τεχνοτροπία αὐτοῦ προσομοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Γκαρόφαλο.

Μ. Δ. Β.

ὀρτολᾶνος (ὁ) (Ortholanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἶναι ὁ *ὀρτολᾶνος ὁ κοινὸς* (Ortolanus vulgaris), ὅστις ἔχει μῆκος 15 περίπου ἑκατσμ., κορυφὴν κεφαλῆς τεφροπρασίνην, περίμετρον ὀφθαλμῶν καὶ κατώτερον τμῆμα λαιμοῦ ἀνοικτῶς κίτρινα, ράχιν ἀναμὶξ φαιοϋπέρυθρον καὶ ὑπομελανὴν καὶ πτέρυγας σκοτεινῶς καστανάς. Ἡ θήλεια δὲν φέρει τόσον ζωηροὺς χρωματισμοὺς ὅσον ὁ ἄρρην, Κατοικεῖ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐντὸς τῶν φυλλωμάτων τῶν ἀμπέλων καὶ σπανιώτερον ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ διαφόρους πόας. Ἡ θήλεια ᾠοτοκεῖ δὶς τοῦ ἔτους. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Δ. Ν. Π.

Ὀρτόνα (Ortona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κιέτι. Κάτ. 9.417. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀδριατικῆς, ἐπὶ μικρᾶς προεξοχῆς, πρὸς Β. τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Μόρο. Ἔχει καλὸν λιμένα (πλάτ. 42°21' Β., μῆκ. 14°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Pô), σχηματιζόμενον ὑπὸ δύο λιμενοβραχιόνων κτισθέντων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τοιούτων, μὲ σημαντικὴν ἀκτοπλοϊκὴν κίνησιν, ἰδίως δι' ἱστιοφόρων ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν μὲ τοὺς λιμένας τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι εὐαναγνώριστος ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐκ τῆς κορυφῆς *Μαγιέλα* (Mazella: 9.159 ποδ.) τῶν Ἀβρουζίων. Ἔπαθε πολλάκις ἐκ σεισμῶν, τῷ δὲ 1566 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνεγερθεῖσα βραδύτερον. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ἀγκῶνος καὶ τοῦ Ὄτραντο. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Ὄρτων* (βλ. λ.). Μ. Δ. Β.

Ὄρτοπλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις Λιβουρνίας τῆς Ἰλλυρίδος, μεταξὺ Τηδανίου ποταμοῦ ἐκβολῆς (νῦν Zermanja) καὶ Ἀργυροῦντος (νῦν Karin). *Ὀλσοὶ Πεδῆται* κατὰ Σκύλακα (Περίπλ. Λιβυρνοὶ 21) καὶ *Ὄσπελα* κατὰ γεωγράφον Ραβέννης, εἶναι ἡ σύγχρονος τοποθεσία *Σταριγκρὰδ* τῆς Κροατίας, κατὰ τὴν Ἀν. ἀκτὴν τοῦ λιμνοειδοῦς λιμένος Mare di Novegrad (πλάτ. 44°12' Β., μῆκ. 15°32' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Gulf of Quarnero).

Σ. Ε. Λ.

Ὀρτόσπανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν ΒΔ. Ἰνδιῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παροπαμισαδῶν, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Κωφῆνος (νῦν Καβούλ), ἡ *Κάρουρα* ἢ *Κάβουρα* τοῦ Πτολεμαίου. Πιθανὸν τὸ ὄνομα νὰ εἶναι ἐξελληνισμὸς τῆς ἐπιχωρίου λέξεως Urddhasthana, ἥτις σημαίνει ὑψηλὴν χώραν. Εἶναι ἡ νῦν *Καβούλη* (βλ. λ.), πρωτεύουσα τοῦ Ἀφγανιστάν. Α. Θ. Σ.

Ὀρτοσπέδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἐκτεινομένη παραλλήλως πρὸς τὴν Ἰδουβέδαν (Ἰβηρικὰ ὄρη) καὶ ἀπολήγουσα εἰς ὁμώνυμον ἄκραν. Εἶναι ἡ *Ὀροσπέδα* τοῦ Στράβωνος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζει ὁ Βαῖτις (νῦν Γουαδαλκιβίρ). Περὶ αὐτὴν κατῴκουν οἱ Ὠρητανοί, Βαστητανοί, Ἐδητανοὶ καὶ ἄλλοι. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ὀροπέζα* (Oropesa: πλάτ. 40°05' Β., μῆκ. 0°09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape San Antonio to cape Tortosa). Α. Θ. Σ.—Σ. Ε. Λ.

ὄρτσα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων «κρατῶ πρὸς τὴν ἐγγυτάτην» ἢ «ἀρμενίζω ἐγγύτατα»: «πηγαίνω ὄρτσα», «βαστῶ 'ς τὰ ὄρτσα», «τραβῶ ὄρτσα». Ἀλλὰ καὶ κέλευμα κατὰ τὴν ἰδίαν διάλεκτον, ὡς προστακτικὴ τοῦ *ὀρτσάρω*, ἔχον ἀντίθετον τὸ *πόντζα* καὶ ἀντίστοιχον, κατὰ τὸ

Digitized by Google

ἐπίσημον ὀνοματολόγιον, τὸ *πρόσαγε* (βλ. λ. καὶ λ. *ὄρτσ' ἀ λὰ μπάντα*). Σ. Ε. Λ.

— **ὄρτσ' ἀ λὰ μπάντα** *[Ναυτ.]*. Ὀρθότερον *ὄρτσα λὰ μπάντα*· ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων τὸ προσάγειν τὴν προσήνεμον τοῦ πλοίου πλευρὰν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἕως οὗ αὕτη, ὑπερβαίνουσα τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου, καταστῇ ὑπήνεμος πλευρὰ τοῦ πλοίου, ὡς εἰς τὰς ἀναστροφάς: «τὰ γυρίζω ὄρτσ' ἀ λὰ μπάντα» ἀναστρέφω, στρέφω ἀνάπρωρα τῷ ἀνέμῳ. Σ. Ε. Λ.

ὀρτσάρισμα (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἡ κίνησις τοῦ πλοίου, ἥτις πλησιάζει τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου μέχρι γωνίας, πέραν τῆς ὁποίας παύουν τὰ ἱστία νὰ δέχωνται τὸν ἄνεμον καὶ ἀρχίζουν νὰ παίζουν (βλ. λ. *πλαγιάζω* καὶ *προσαγωγή*). Σ. Ε. Λ.

ὀρτσάρω (ἀόρ. *ὀρτσάρισα*, παθ. παρακ. *ὀρτσαρισμένος*, προστ. *ὄρτσα*). Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων ὅ,τι καὶ ὁ ἰταλικὸς orzare, οὗ εἶναι μεταγραφή· δηλαδή, τὸ προσάγειν τὸ ἱστιοπλοοῦν πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου. Συνώνυμον *βαστῶ ὄρτσα* (δηλαδὴ «κρατῶ τὸν ἄνεμον»), οὗ ἀντίθετον *πάω πόντζα*. Σ. Ε. Λ.

Ὄρτσυ (Orczy), ***Ἔμμουσκα Μόνταγκιου Μπάρστοου, βαρωνίς***. Ἀγγλὶς συγγραφεὺς οὐγγρικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα τῷ 1878 ἐν Τάρνααιρς τῆς Οὐγγαρίας. Ἐσπούδασεν ἐν Βρυξέλλαις καὶ ἐν Παρισίοις καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἐν Λονδίνῳ. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἰς τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἔργα: «Τὸ κόκκινο γαρύφαλλο», ὅπερ ἐδραματοποίησε κατόπιν μετὰ τοῦ συζύγου της *Μόνταγκιου Μπάρστοου* (1905), «Ἡ δραπέτευσις τοῦ λόρδου μὲ τὸ κόκκινο γαρύφαλλο». Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων της εἶναι: «Μπὼ Μπροκάντ» (1908), «Τὸ παιδὶ τοῦ λαοῦ», «Ἡ ἀληθινὴ γυναῖκα» (1911), «Ἐλντοράντο» (1913), «Ἡ σύζυγος τοῦ λόρδου Τόνυ» (1917), «Ὁ πρῶτος σὲρ Πέρσυ» (1920), τὸ δρᾶμα «Ἡ λεγεὼν τῆς τιμῆς» (1921) κτλ. Μ. Δ. Β.

Ὀρτυγία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Δήλῳ, τῇ παλαιότερον καλουμένῃ *Ὀρτυγίᾳ*.

Ὀρτυγία *[Μυθολ.]*. Ὄνομα τῆς θυγατρὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Συρακουσῶν Βακχιάδου Ἀρχία, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη ἡ ἐν τῷ λιμένι τῆς πόλεως νῆσος. ΚΑΨ.

Ὀρτυγία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἄλσος παρὰ τὴν πόλιν Ἔφεσον, «διαπρεπὲς παντοδαπῆς ὕλης» κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 639), ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τῆς Λητοῦς καὶ τροφοῦ τῆς Ἀρτέμιδος Ὀρτυγίας, ἥτις παρέσχε τὰς βοηθείας της εἰς τὴν θεὰν κατὰ τὸν ἐν τῷ ἄλσει τούτῳ τοκετόν της. Τὸ ἄλσος διέρρεεν ὁ ποταμὸς Κεγχρίος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνίφθη ἡ Λητὼ μετὰ τὸν τοκετόν της, καὶ ἐπέστεφε τὸ ὄρος Σολμισσός, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ Κουρῆτες πλήττοντες τὰ ὅπλα των ἐπέτυχον νὰ μὴ ἀκούσῃ ἡ Ἥρα τὰς φωνὰς τῆς Λητοῦς κατὰ τὸν τοκετόν της. Τῆς Ὀρτυγίας ὑπῆρχε καὶ ξόανον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος καὶ ἄγαλμα αὐτῆς μαρμάρινον, κρατοῦσης παιδίον, ἔργον τοῦ Σκόπα, ὡς καὶ τῆς Λητοῦς κρατούσης σκῆπτρον.

— 2) Ἕτερον ὄνομα τῆς παρὰ τὴν Δῆλον νήσου Ρηνείας καὶ αὐτῆς τῆς Δήλου, ὡς καὶ τῆς νήσου Σύρου.

— 3) Ἡ πρὸ τῶν Συρακουσῶν νησὶς μὲ τὴν πηγὴν Ἀρέθουσαν, τῆς ὁποίας τὸ ἄφθονον χυνόμενον εἰς τὴν θάλασσαν ὕδωρ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἦτο αὐτὸ τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀλφειοῦ ὑπὸ τὴν θάλασσαν, παρακολουθήσαντος μέχρι τῆς νησῖδος ταύτης τὴν εἰς τὴν ὁμώνυμόν της πηγὴν μεταμορφωθεῖσαν νύμφην Ἀρέθουσαν, τῆς ὁποίας ἐμμανῶς ἠρᾶτο ὁ ποτάμιος θεός. Ἐπὶ τῆς νησῖδος ταύτης ἔθεσε τὰ θεμέλια τῶν Συρακουσῶν ὁ Βακχιάδης Ἀρχίας κατὰ τὸ 734 π. Χ. (ἢ 757 κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον) καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔκειντο τὰ δύο ἀρχαιότατα ἱερὰ τῆς πόλεως (παρὰ τὴν Ἀρέθουσαν πηγήν), ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Τὴν νησῖδα ταύτην ἥνωσαν βραδύτερον μετὰ τῆς μεγάλης νήσου (τῆς Σικελίας) οἱ Συρακούσιοι.

—4) Ἡ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευομένη, χώρα μυθικὴ καὶ ἀκαθόριστος, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἄρτεμις ἐφόνευσε τὸν Ὠρίωνα.

—5) Ὄνομα τοποθεσίας τινὸς ἐν Χαλκίδι καὶ ἄλλης ἐν Αἰτωλίᾳ. ΚΑΨ.

—**Ὀρτυγία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δεκατριῶν ὀνομασιῶν τῆς Λιβύης, ὡς Στέφανος ὁ Βυζάντιος (415, 5 Meinecke). Σ. Ε. Λ.

ὀρτυγὶς (ἡ) (Ortygis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τιναμιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Ἡ ὀρτυγὶς ἔχει ράμφος μετρίου μεγέθους, κεφαλὴν λεπτήν, πεπιεσμένην ἐκ τῶν πλαγίων, ρώθωνας πλαγίως τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους μὲ ἐπιμήκεις στενὰς σχισμάς, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πόδας ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι καταπληκτικὴν ὁμοιότητα μὲ τοὺς ὄρτυγας καὶ ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ σώματος καὶ ὡς πρὸς τὰ ἤθη. Ζῶσι κατὰ μόνας εἰς ἀργιλλώδεις καὶ ἀγόνους ἐκτάσεις, οὐδέποτε σχεδὸν ἀπομακρυνόμενα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των. Δυσκόλως ἵπτανται, ἀλλὰ τρέχουσι ταχύτατα. Τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐντόμων καὶ διαφόρων κόκκων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρτυγὶς τῆς Ἀνδαλουσίας* (Ortygis andalusiana), ἧς τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ, ἡ ράχις καὶ αἱ πτέρυγες ποικίλλονται ὑπὸ στιγμάτων καὶ γραμμώσεων μελανῶν. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι σαρκόχροα. Δ. Ν. Π.

ὀρτυγοθήρας (ὁ)· θηρευτής, κυνηγὸς ὀρτύγων.

ὀρτυγοκοπία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Παιδιὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Κατ' αὐτήν, ἐντὸς προδιαγεγραμμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κύκλου ἐτοποθετεῖτο παρὰ τοῦ ὀρτυγοτρόφου ὄρτυξ εἰδικῶς γυμνασθεὶς πρὸς τοῦτο ἐν ὀρτυγοτροφείῳ· τοῦτον ὁ *ὀρτυγοκόπος* ἢ *στυφοκόπος* προσεπάθει νὰ τύπτῃ διὰ ξυλαρίου (στύπους) ἢ διὰ τοῦ λιχανοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἢ νὰ τίλλῃ τὰ πτερὰ τῆς κεφαλῆς του, χωρὶς ὁ ὄρτυξ νὰ δυνηθῇ νὰ διαφύγῃ ἔξω τοῦ κύκλου. Καὶ ἐὰν μὲν τοιοῦτον ἐλάμβανε πέρας ἡ παιδιὰ καὶ κατεβάλλετο ὁ ὄρτυξ, νικητὴς ἐθεωρεῖτο ὁ ὀρτυγοκόπος, ἐν ἐναντίᾳ δὲ ἐκβάσει ὁ ἐκγυμνάσας τὸν ὄρτυγα ὀρτυγοτρόφος. Τὸ ὀρτυγοτροφεῖν καὶ ὀρτυγοκοπεῖν ἦτο λίαν προσφιλὴς παιδιά, ἀρκοῦντως δὲ περιγράφουν αὐτὴν ὁ Φώτιος καὶ ὁ Πολυδεύκης. Π. Ν. Π.

ὀρτυγοκόπος (ὁ)· ἀρχ., ὁ ἐρεθίζων τὸν ὄρτυγα κατὰ τὴν παιδιὰν τῆς *ὀρτυγοκοπίας* (βλ. λ.).

ὀρτυγομανία (ἡ)· ἀρχ., ἡ ἀγάπη τῆς ὀρτυγοτροφίας καὶ *ὀρτυγοκοπίας*; (βλ. λ.).

ὀρτυγόμετρον (τὸ) (Ortygometron) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ραλλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰ διαφόρους χώρας τῆς γῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ράμφος λεπτὸν καὶ εὐθύ, παχυνόμενον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ πεπιεσμένον κατὰ τὰς πλευράς του, ἄνω σιαγὼν φέρουσα ἐπιμήκη διαυλάκωσιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας διανοίγονται τὰ ρωθωνικὰ

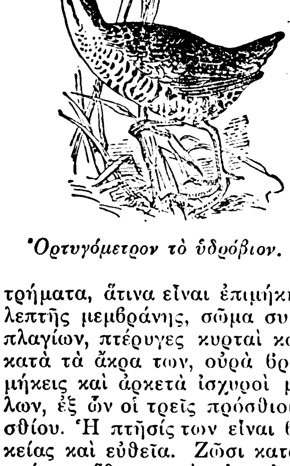

Ὀρτυγόμετρον τὸ ὑδρόβιον.

τρήματα, ἅτινα εἶναι ἐπιμήκη καὶ καλύπτονται ὑπὸ λεπτῆς μεμβράνης, σῶμα συμπεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, πτέρυγες κυρταὶ καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι κατὰ τὰ ἄκρα των, οὐρὰ βραχυτάτη, πόδες ἐπιμήκεις καὶ ἀρκετὰ ἰσχυροὶ μετὰ τεσσάρων δακτύλων, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς πρόσθιοι μακρότεροι τοῦ ὀπισθίου. Ἡ πτῆσίς των εἶναι βαρεῖα, βραχείας διαρκείας καὶ εὐθεῖα. Ζῶσι κατὰ προτίμησιν παρὰ τὰ στάσιμα ὕδατα καὶ εἰς χλοερὰς ἐκτάσεις. Κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτονται ἐντὸς τῶν χόρτων καὶ κατὰ τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐξέρχονται πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των, ἥτις συνίσταται ἐξ ἐντόμων, σκωλήκων, μικρῶν μαλακοστράκων καὶ κόκκων διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Εἶναι πτηνὰ μεταναστευτικὰ καὶ οὐδέποτε ἐνδιαιτῶνται κατὰ ζεύγη. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐντὸς κοιλοτήτων τῆς γῆς, ἐπιστρώνουσι δὲ ταύτας διὰ ξηρῶν χόρτων. Τὸ θῆλυ γεννᾷ 3—5 ᾠά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *ὀρτυγόμετρον τὸ ὑδρόβιον* (Ortygometron aquaticum). Ἔχει μῆκος 25 περίπου ἑκτσμ., 35 δὲ περίπου ἑκστμ. εἶναι τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων του. Ὁ λαιμὸς εἶναι ὑπόλευκος, τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ, τῆς κεφαλῆς, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία τεφρόλευκα, αἱ πλευραὶ τοῦ σώματος μελαναὶ μὲ πλαγίας λευκὰς γραμμώσεις καὶ εὐμεγέθη μελανὴν κηλῖδα κατὰ τὸ μέσον ἑκάστου πτεροῦ. Τὸ ράμφος εἶναι ἐρυθρὸν κατὰ τὴν βάσιν του καὶ μελανὸν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ μέρος. Ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι πορτοκαλλέρυθρος καὶ οἱ πόδες σαρκόχροοι. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ εἶναι διαβατικόν· ἔρχεται κατὰ τὸ ἔαρ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἀρέσκεται νὰ ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν καὶ ποταμῶν. Θηρεύεται διὰ τὸ νόστιμον αὐτοῦ κρέας. Δ. Ν. Π.

ὀρτυγοτρόφος (ὁ). Ὁ ἀνατρέφων καὶ ἐκγυμνάζων ὄρτυγας δι' *ὀρτυγοκοπίαν* (βλ. λ.).

ὀρτυκάρια (ἡ), ἡ ***ἀναβρασμὸς τοῦ αἵματος*** *[Κτην.]*. Νόσημα δερματικόν, παροδικόν, ἐκδηλούμενον διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐμφανίσεως φυσαλίδων ἐρυθρῶν ἢ ὠχρῶν, διαφόρου μεγέθους, ὑπὸ τύπον ἐνίοτε οἰδημάτων, συνοδευομένων ὑπὸ κνησμοῦ. Τὸ νόσημα τοῦτο ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι παρέρχεται πολὺ ταχέως.

Ἡ ὀρτυκάρια προσβάλλει ὅλα τὰ ζῷα, ἰδίως ὅμως τοὺς ἵππους, καὶ διακρίνεται εἰς τοπικὴν ἢ γενικήν, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς της. Συνοδεύεται ἐνίοτε ὑπὸ πυρετοῦ. Οἱ νεαροὶ ἵπποι, οἱ ρωμαλέοι ἢ πληθωρικοὶ (πολὺ αἱματώδεις) ὑπόκεινται συχνότερον εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀσθένειαν. Ἀναφαίνεται συνήθως κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον, ὀφείλεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν χλωρὰν νομὴν ἢ εἰς τὸν ἀπότομον ὑπερσιτισμόν, ἰδίως ὅταν εἰς τοῦτον ὑποβάλλεται ζῷον πολὺ καχεκτικόν· ἀναφαίνεται οὐχ ἧττον καὶ μετὰ μίαν πνευμονικὴν ἢ ἐντερικὴν συμφόρησιν. Ἡ ὀρτυκάρια προσβάλλει ἐπίσης καὶ τοὺς χοίρους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαρῶς. Ἡ διάρκεια τῆς ἀσθενείας εἰς τοὺς χοίρους εἶναι ἀπὸ 3—4 ἡμέρας, συνοδεύεται δὲ αὕτη μὲ γαστρικὰς πάντοτε παθήσεις. Οἱ ἀσθενεῖς χοῖροι καθίστανται μελαγχολικοί, μένουσι πάντοτε κατακεκλιμένοι, ἡ ὄρεξίς των ἐλαττοῦται, ὑποφέρουσιν ἐκ δυσκοιλιότητος καὶ πυρέσσουν, ἐπὶ τοῦ δέρματος δὲ αὐτῶν ἀναφαίνονται ἐρυθραῖ κηλῖδες διαφόρου μεγέθους.

Ἡ θεραπεία τῆς ὀρτυκαρίας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χορηγήσεως χλωρᾶς νομῆς καὶ ἐλαφρῶν διαλυτικῶν καθαρσίων. Δ. Π.

ὀρτύκι (τό)· δημοτ., *ὄρτυξ* (βλ. λ.).

Ὀρτυκολόγος. Μία ἐκ τῶν λαϊκῶν ὀνομασιῶν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου.

ὀρτυκομάνα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *κρέξ*, εἴς τινα δὲ μέρη καὶ τοῦ *ἐρωδιοῦ*.

ὀρτυκοσούρτης· κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἐρωδιοῦ* (βλ. λ.), προελθοῦσα ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν διελεύσεων τῶν ἐρωδιῶν πρὸς τὰς μεγάλας διελεύσεις τῶν ὀρτύγων. Ὁ ὀρτυκοσούρτης (*ὀρτύκι* καὶ *σέρνω*) πιστεύεται παρὰ τῷ λαῷ ὅτι εἶναι ὁδηγὸς καὶ παραστάτης τῶν σμηνῶν τῶν ὀρτύγων κατὰ τὰ μεγάλα νυκτερινὰ των ταξίδια καὶ ὅτι βαστάζει ἐπὶ τῶν πτερύγων του τὰς τυχὸν ἀποκαμνούσας ὄρτυγας.

ὄρτυξ (ὁ) (Coturnix) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀρνιθοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι: ὁ ***ὄρτυξ ὁ κοινός***.

— *[Κυνηγ.—Ἐγκυκλ.]* **Ὁ ὄρτυξ**, *ὀρτύκι* ἢ *χαμοπέρδικα*, εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, ἐρχόμενον ἐκ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν τρυγόνων ἀρχόμενον Ἀπριλίου κατὰ πολυπληθῆ σμήνη, σταθμεύει εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ κατευθύνεται πρὸς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης, ἐξικνούμενον μέχρι τῶν βορειο-

Ὄρτυξ.

[Ἀριστερὰ=Ὁ νᾶνος. Δεξιὰ=Ὁ κοινός.]

τάτων χωρῶν αὐτῆς πρὸς παραθερισμόν, φωλεοποίησιν, ᾠοτοκίαν καὶ νεοσσοποιΐαν, ὅθεν κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα συνήθως μετὰ τὰς τρυγόνας, κατὰ Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτώβριον, ἐπανερχόμενον εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐξικνούμενον μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος πρὸς διαχείμασιν. Τινὲς ὄρτυγες παραμένουσι καὶ ἐν Ἑλλάδι κατά τε τὴν ἐαρινὴν διάβασίν των, ἔνθα φωλεοποιοῦσι καὶ νεοσσοποιοῦσι, καὶ κατὰ τὴν χειμερινὴν κάθοδόν των ἐκ τῶν βορείων χωρῶν. Κατὰ τὸ ἔαρ διέρχονται ἐξ Ἑλλάδος ὀλιγώτερα σμήνη ὀρτύγων ἢ κατὰ τὸ φθινόπωρον, διότι, ὡς φαίνεται, τὰ πολυπληθέστερα σμήνη κατὰ τὴν ἐξ Ἀφρικῆς ἄνοδόν των ἀκολουθοῦσιν ἄλλην διεύθυνσιν. Ὁ ὄρτυξ ἔχει μῆκος 0.20 μ. Τὸ χρῶμά του εἶναι ἀνοικτὸν καστανὸν μὲ πυκνὰς σειρὰς κιτρινωπῶν πτερώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Ὕπερθεν ἑκάστου ὀφθαλμοῦ φέρει λευκωπὴν γραμμήν, εἰς δὲ τὸν λαιμὸν μέλανα καὶ εἰς τὸ θῆλυ ἐρυθροκαστανόχρουν βοῦλλαν. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι εὐκίνητοι καὶ ἀεικίνητοι. Τὴν ζωήν του διάγει χαμαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐκφεύγει τοὺς κινδύνους μὲ τὸ ταχὺ περιπάτημα καὶ εἰς μάτην ἀναζητεῖ τις ἐκεῖ ἔνθα εἶδεν αὐτὸν πίπτοντα. Τρώγει κόκκους σίτου, σησάμου καὶ σπορίδια φυτῶν, διὸ καὶ εὐχαρίστως διαμένει, ὅταν ὑπάρχωσιν, ἐντὸς σιτοφόρων ἢ μὲ δαψιλῆ βλάστησιν ἀγρῶν καὶ τοιούτων τόπων, ἐν οἷς εὑρίσκει τὴν κατάλληλον τροφήν του, ἄλλως

Digitized by Google

ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν φθινοπωρινήν του ἔλευσιν, εἰς θάμνους, σχοίνους κ. τ. λ. Τὸ θῆλυ τίκτει 8—12 ᾠὰ ἐντὸς ἀβαθοῦς κοιλότητος, περιέπει δὲ τοὺς νεοσσούς του μετὰ πολλῆς τρυφερότητος καὶ στοργῆς. Λέγεται ὅτι ᾠοτοκεῖ καὶ δευτέραν φορὰν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς. Συλλαμβανόμενοι οἱ ὄρτυγες καὶ ἐντὸς κλωβῶν ἐναποτιθέμενοι διατηροῦνται ἕνεκα τοῦ ἰδιορρύθμου κελαδήματός των καὶ ὡς πτηνὰ αἰθουσῶν, δυνάμενοι νὰ ζήσωσιν ἐν τοιαύτῃ αἰχμαλωσίᾳ ἐπὶ 8 ἔτη καὶ ν' ἀναπαράγωνται κατὰ ταύτην. Ἐγένοντο ἀπόπειραι ἔν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐγκλιματισμοῦ ἑνὸς εἴδους ἀμερικανικοῦ ὄρτυγος, φέροντος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον (Lophortyx Californicus).

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίζοντο τοὺς ὄρτυγας πρὸς διασκέδασίν των, ἐπωφελούμενοι τὸ φίλερι τῶν ἀρρένων, ἢ ὡς παιδιὰν τῶν νέων (βλ. *ὀρτυγοκοπία*). Πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πίπτουσιν ὄρτυγες ἢ κατὰ τὴν κυνηγετικὴν ἔκφρασιν καρφώνουν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ μεγάλα πλήθη σταθμεύουσιν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀττικῆς (εἰς τὰ Χαλασμένα τῆς Βάρης, εἰς τὴν Λαυρεωτικὴν ἀπὸ τοῦ Πασᾶ, Ἀγριλέζας, Βασιλοπούλας, Σουνίου, Ἀλεγραινῶν μέχρι τοῦ Λαυρεωτικοῦ Ὀλύμπου, εἰς τὰ Κανάκια τῆς Σαλαμῖνος), εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Λεβαδείας, εἰς τὴν Κωπαΐδα, εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, ἰδίως εἰς τὴν Τῆνον, Σύρον, Θήραν, εἰς τὰς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας, Κύθηρα, Ζάκυνθον, Λευκάδα, Κέρκυραν, Ὀθονούς, Ἐρικούσας, ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὴν περιφέρειαν Γυθείου, ἰδίᾳ εἰς τὴν νότιον Μάνην, εἰς τὴν περιφέρειαν Οἰτύλου, ἐν Θρᾴκῃ εἰς τὴν περιφέρειαν Κομοτινῆς, εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς τὰς νήσους τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, εἰς τὴν Θάσον. Κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἔλευσίν των οἱ ὄρτυγες εἶναι παχύτατοι. Ἔρχονται τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ βόρειον ἢ βορειοανατολικὸν ἄνεμον κυρίως κατὰ νεφελώδη καιρὸν ἢ μετὰ βροχὴν κατὰ πυκνότατα καὶ πολυπληθέστατα σμήνη, ταξιδεύοντα τὴν νύκτα. Τὰ πλήθη αὐτῶν, φθάνοντα εἰς τοὺς τόπους τῆς σταθμεύσεώς των, πρὶν ἢ πέσωσιν εἰς τὸ ἔδαφος ἀραιοῦνται καὶ ἀναλύονται εἰς μικροτέρας ὁμάδας, ἀπεχούσας ἀπὸ τοῦ κέντρου καὶ καταπιπτούσας οὐχὶ διὰ μιᾶς ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων. Κατὰ τὴν πτῶσίν των τὸ ρυθμικὸν θρόϊσμά των παρέχει τὴν ἐντύπωσιν πιπτούσης χαλάζης ἢ τριζοβολούσης πυρᾶς. Πεσόντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀπομακρύνονται σποράδην τοῦ κέντρου, ἀκτινοειδῶς οὕτως εἰπεῖν, ἐξικνούμενα εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, ὡριαίας πολλάκις, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς των, κρυπτόμενα εἰς πυκνοὺς θάμνους, σχοίνους, θυμάρια, πρίνους κ.τ.τ. καί, ὅπου τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουσιν, ὑπὸ τὰ κλήματα τῶν ἀμπέλων, ὡς ἐν Θήρᾳ, δυσκόλως ἀνευρισκόμενα ἄνευ τῆς βοηθείας ἰχνηλάτου κυνὸς καὶ μὴ ἐξορμῶντα τῆς κρύπτης των ἄνευ αὐτοῦ ἢ διὰ θορυβωδῶν κτυπημάτων εἰς τὰς ὑποτιθεμένας θέσεις, ἔνθα δυνατὸν νὰ κρύπτωνται. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἑπομένης ἡμέρας συναγόμενα ἀπέρχονται ἐξακολουθοῦντα τὸ ταξίδιόν των. Ὡς ἐκ τῆς διαπλάσεώς του καὶ τῶν μακρινῶν ταξιδίων, τὰ ὁποῖα κάμνει ὁ ὄρτυξ, ὑπόκειται εἰς κινδύνους καὶ μεγάλας καταστροφὰς ἕνεκα τῶν σφοδρῶν πολλάκις ἀνέμων, τῶν θυελλῶν, τῶν πλημμυρῶν καὶ τῶν τρικυμιῶν, ὑφ' ὧν καταλαμβάνεται κατὰ τὴν πορείαν του διὰ θαλάσσης, ἔσθ' ὅτε κατὰ τὴν νυκτερινὴν πτῆσιν ἐκ προσκρούσεως ἀποτόμου εἰς βράχους, κτήρια κ.τ.τ., ὑπό τε τοῦ σκότους καὶ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων ὠθούμενος ἢ ὑπὸ φώτων παραπλανώμενος. Ἡ θάλασσα οὐχὶ σπανίως εἰς ἐκτάσεις καλύπτεται ὑπὸ στρώματος ἀπολεσθέντων ὀρτύγων ἢ ἐκβράζει εἰς πλησίον ἀκτὰς πολυπληθῆ τοιαῦτα πτώματα ἢ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνευρίσκονται κάτωθεν κτηρίων ἢ βραχωδῶν μερῶν τοιαῦτα.

Ἐκ πάντων τῶν ἀποδημητικῶν θηραμάτων, τῶν διὰ τῆς Ἑλλάδος διερχομένων, τὰ ἀφθονώτερα εἶναι οἱ ὄρτυγες. Τὸ κυνήγιον αὐτῶν ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τέρψιν τῶν κυνηγῶν καὶ εἶναι εὔκολον, ἀποβαῖνον δαψιλὲς εἰς τοὺς ψυχραίμους κυνηγοὺς καὶ γνωρίζοντας τὴν ἰδιότητα τῆς πτήσεώς των, ἡ ὁποία εἶναι ὁμαλή, βραδεῖα, εὐθεῖα καὶ παράλληλος πρὸς τὸ ἔδαφος ἐν σμικρῷ ὕψει ἀπ' αὐτοῦ, δίδουσα καιρὸν καὶ κατάλληλον στόχον εἰς τὴν ἐπισταμένην καὶ ἄνευ σπουδῆς σκόπευσιν αὐτῶν. Τὸ κυνήγιον τῶν ὀρτύγων διεξάγεται ἢ διὰ πυροβόλου ὅπλου ἢ διὰ θηράτρων. Εἰς πάσας ὅμως τὰς περιστάσεις ὁ ἰχνηλάτης κύων εἶναι σχεδὸν ἀπαραίτητος. Βάλλονται δὲ μὲ γόμωσιν μᾶλλον ἐλαφρὰν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 10—11. Κατόπιν ἀδείας τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας ἐπιτρέπεται κατ' ἐξαίρεσιν εἴς τινας σταθμοὺς τῶν ὀρτύγων καὶ χρῆσις θηράτρων, δι' ὧν ἐντατικῶς θηρεύονται ὄρτυγες, ὡς ἐν Μάνῃ, ἔνθα οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἕνα τῶν κυριωτέρων πόρων των. Τὰ τοιαῦτα θήρατρα τῶν ὀρτύγων εἶναι ποικίλα: τεχνητὰ ὄργανα ἀπομιμούμενα τὴν φωνὴν τῶν ὀρτύγων, δι' ὧν προσελκύονται· ἰσχυρὰ φῶτα, ἅτινα προβάλλονται κατὰ τὴν νυκτερινὴν πτῶσίν των καὶ δι' ὧν θαμβούμενοι οἱ ὄρτυγες συλλαμβάνονται· δίκτυα· βρόχοι (κοιν. θηλειές)· πλεκτὸν μέγα δικτυωτὸν ἐν εἴδει ἁλιευτικοῦ πεζοβόλου, οὗτινος χρῆσις γίνεται ἐν Θήρᾳ, ὅπου οἱ ὄρτυγες κρύπτονται ὑπὸ τὰ κοφινοειδῆ κλήματα τῶν ἀμπέλων, ἀνακαλυπτόμενοι δὲ τῇ βοηθείᾳ κυνῶν ἰχνηλατῶν καλύπτονται διὰ πετάγματος τοῦ πεζοβόλου ὑπὲρ τὸ κλῆμα καὶ συλλαμβάνονται· ἱέρακες (ὡς ἐν Ἀλεξανδρουπόλει)· ἀπόχη, δι' ἧς ὁ κυνηγὸς συλλαμβάνει εἰς τὸν ἀέρα κατὰ τὴν ἐξόρμησιν ἐκ τῆς κρύπτης τὸν ὄρτυγα, ὡς ἐν Κυθήροις καὶ ἀλλαχοῦ εἴθισται· ἐπίσης τὸ σύστημα τῆς λεγομένης τραπέλας, οὗ χρῆσις γίνεται ἐν Μάνῃ, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας ἐπενόησαν τοῦτο καὶ ἀσκοῦσι τὸ μὲν διὰ νὰ συλλαμβάνωσι ζῶντας καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ὄρτυγας, τὸ δὲ διὰ ν' ἀποφεύγωσι τὰς μεγάλας δαπάνας, ἃς ἀπαιτεῖ ἡ διὰ πυροβόλου ὅπλου κυνηγεσία. Τὸ μόνον ἔξοδον τῶν διὰ τοῦ συστήματος τῆς *τραπέλας* θηρευόντων εἶναι τὸ τῆς ἀπόχης. Αὕτη κατασκευάζεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ξύλου εὐθέος καὶ μήκους 1,60—1,70 μ., ἀπολήγοντος εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον εἰς δύο λεπτοὺς καὶ εὐκάμπτους κλάδους, οὓς περιστρέφουσιν εἰς στεφάνην καὶ προσδένουσι στερεῶς. Ἐκ τῆς στεφάνης ταύτης γύρωθεν στερεοῦσι κωνοειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὸν δικτυωτὸν θύλακον σχήματος ἁλιευτικῆς ἀπόχης. Ἡ τοιαύτη ἀπόχη ἔχει ἀρκετὸν βάρος καὶ ἀπαιτεῖ λίαν ἰσχυροὺς βραχίονας διὰ τὸν εὔστοχον χειρισμόν της καὶ ἱκανὴν ἐπιτηδειότητα. Τὰ χειριζόμενα πρόσωπα ἀποτελοῦσιν ὁμάδα τοὐλάχιστον ἐξ 11—12 ἀτόμων πρὸς συγκρότησιν μιᾶς τραπέλας, ἧς ἀρχηγὸς ὁρίζεται ὁ δεξιώτερος, ὑφ' ὃν τάσσονται οἱ λοιποί. Τὸ δι' αὐτῆς κυνήγιον διεξάγεται εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν ὑψωμάτων καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ἐπίπεδα μέρη καὶ δὴ ὡς ἑξῆς. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν τραπέλαν σχηματίζουσιν ἓν ὀρθογώνιον. Εἰς τὸ κέντρον τῆς κάτω πλευρᾶς αὐτοῦ τοποθετεῖται ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος, ὅστις λέγεται κολλίτης ὡς δεξιώτερος πάντων· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ αὐτοῦ εἰς τὰς δύο κάτω γωνίας δύο ἄλλοι κυνηγοί, ἀνὰ εἷς εἰς ἑκάστην γωνίαν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται ἀξάλικες· ἔμπροσθεν ἑκάστου αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου τετραπλεύρου ἕτεροι δύο κυνηγοί, καλούμενοι παραξάλικες, ἔμπροσθεν ἑκάστου αὐτῶν ἕτεροι δύο, καλούμενοι φτερά, καὶ ἔμπροσθεν ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν καὶ εἰς τὰς γωνίας τῆς ἄνω μικρᾶς πλευρᾶς τέσσαρες ἢ καὶ πλείονες ἀνὰ δύο ἢ καὶ πλείονες εἰς ἑκάστην γωνίαν καλούμενοι ξεφτέρια. Οἱ τελευταῖοι δύνανται νὰ εἶναι καὶ γυναῖκες καὶ παιδία. Αἱ ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις τούτων εἶναι περὶ τὰ τέσσαρα μέτρα, πλέον ἢ ὅσον διάστημα ἀπαιτεῖται διὰ τὸν χειρισμὸν τῆς ἀπόχης, διότι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὀφείλει νὰ κρατῇ μίαν ἀπόχην. Μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀρχηγοῦ κολλίτου τίθενται πάντες εἰς προσοχὴν μὲ ἑτοίμους τὰς ἀπόχας καὶ ἐκκινοῦσι τὰ ξεφτέρια μὲ μετωπικὴν πρῶτον κατεύθυνσιν καὶ κλίσιν κατόπιν πρὸς τὰ φτερά, τηροῦντες τὰς ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων καὶ χωροῦντες πρὸς αὐτὰ μὲ φωνὰς καὶ θορύβους, ὅτε οἱ εἰς τοὺς θάμνους κρυπτόμενοι ὄρτυγες, ἐξορμῶντες, οἱανδήποτε κατεύθυνσιν καὶ ἂν λάβωσι συλλαμβάνονται μὲ τὴν ἀπόχην ἐκείνου, πάντοτε ἑτοίμου, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου ἤθελον πετάξει. Ὅταν τὰ ξεφτέρια κινούμενα οὕτω φθάσωσιν εἰς τὰς θέσεις τῶν φτερῶν, ἑνοῦνται καὶ ταῦτα μετ' ἐκείνων καὶ καθ' ὅμοιον τρόπον διευθύνονται πάντες πρὸς τοὺς παραξάλικας καὶ εἶτα μετ' αὐτῶν ὁμοίως πάντες κινοῦνται πρὸς τοὺς ἀξάλικας, ὅτε λήγει τὸ κυνήγιον τῆς περιοχῆς ταύτης. Ὅσοι ὄρτυγες φονεύονται διὰ τοῦ ὅπλου ἢ καὶ ὅσοι δὲν ἀποστέλλονται εἰς τὸ ἐμπόριον παστώνονται καὶ ἀποτίθενται ἐντὸς πίθων, χρησιμεύοντες εἴτε πρὸς ἰδίαν τροφὴν τῶν κυνηγῶν εἴτε καὶ πρὸς πώλησιν.

Τὸ κρέας τῶν ὀρτύγων εἶναι λίαν τρυφερὸν καὶ εὔγευστον κατὰ τὴν φθινοπωρινήν των διάβασιν, ὅτε καλῶς τρέφονται καὶ παχύνονται. Μαγειρεύονται ψητοὶ εἰς τὸν ὀβελὸν ἢ εἰς τὴν ἐσχάραν. Ἀφοῦ ἀνοιχθῶσιν, ἁλατισθῶσι καὶ πιπερωθῶσιν, ἐπιπάσσονται διὰ κονιοποιηθέντος διπυρίτου πρὸς συγκράτησιν τοῦ λίπους των κατὰ τὴν ἔψησιν. Ἐπίσης ψήνονται καὶ ἐν κλιβάνῳ, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον παρασκευαζόμενοι: Λαμβάνομεν τόσας μελιτζάνας ὅσοι εἶναι οἱ ὄρτυγες. Ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν ἐξ ἑκάστης αὐτῶν τὴν ἐσωτερικὴν σάρκα, ἀφίνοντες τὸν φλοιὸν μὲ μέρος τῆς σαρκός, καὶ ἀφοῦ ἁλατίσωμεν καὶ πιπερώσωμεν ἕκαστον ὄρτυγα, ἐναποθέτομεν τοῦτον εἰς τὸ σχηματισθὲν κενὸν ἑκάστης μελιτζάνας, σκεπάζοντες ἅμα αὐτὴν μὲ τὸ ἀποκοπὲν τμῆμα τῆς μελιτζάνας. Αἱ οὕτω πληρωθεῖσαι μελιτζάναι κατὰ μίαν σειρὰν τοποθετοῦνται εἰς μίαν καραβάναν καὶ τίθενται εἰς τὸν κλίβανον πρὸς ἔψησιν. Ὁ τελευταῖος οὗτος τρόπος μαγειρικῆς τοῦ ὄρτυγος ἐνέχει ἐξαιρετικὴν γεῦσιν καὶ ἀποτελεῖ ἰδιορρυθμίαν κυνηγετικῆς μαγειρικῆς.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

—**ὄρτυγος *ἦχος*,** ἢ ***ἦχος ἀνακλητικός*.** Εἶναι τροποποίησις τοῦ καρδιακοῦ ρυθμοῦ, συνισταμένη εἰς τὴν ἀναδίπλωσιν τοῦ δευτέρου τόνου ἢ εἰς τὴν ἐπιπροσθήκην τρίτου τόνου. Ὁ ἦχος οὗτος παρεβλήθη πρὸς τὸν ἀνακλητήριον ἦχον τοῦ τυμπάνου (στένωσις τῆς μιτροειδοῦς κλπ.) ἢ καὶ πρὸς τὴν διπλῆν ἀναπήδησιν τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος. Οἱ Tripier καὶ Devic ἀποκαλοῦσι τοῦτον ἦχον τοῦ ἄκμωνος, σημειοῦντες ἐπίσης διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τὸν ἰδιάζοντα ἦχον, ὃν λαμβάνει ἐνίοτε ὁ πρῶτος τόνος τῆς καρδίας κατὰ τὴν νόσον τοῦ Corrigan, τουτέστι τὴν ἀορτικὴν ἀνεπάρκειαν.

Μ. Ν. Κ.

Ὄρτων καὶ ***Ὀρτών***, ἢ ***Ὀρτώνα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Ἀδριατικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πελιγνῶν (Abruzzi), βορείως τοῦ ποταμοῦ Σάρου (Sangro) καὶ νοτίως τοῦ Ἀτέρνου (Fiume di Pescara) κατὰ Πτολεμαῖον (Γ, α, 19). Ὁ Στράβων (ΣΤ, δ, 2) ὅμως ἀναφέρει ἐκ παραδρομῆς διάφορον τὴν σειρὰν τῆς γεωγραφικῆς διαδοχῆς: «Μεταξὺ δὲ Ὄρτωνος καὶ Ἀτέρνου ὁ Σάγρος ποταμός, ὁρίζων τοὺς Φρεντανοὺς ἀπὸ τῶν Πελιγνῶν». Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ὀρτόνα* (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

—**Ὄρτων** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἰταλίας, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 1, 16) εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀτέρνου (Πεσκάρα) καὶ Σάγρου ἢ Σάρου (Σάγκρο) καὶ χωρίζων τοὺς Πελιγνοὺς ἀπὸ τῶν Φρεντανῶν, ἐγγύτατα τοῦ λιμένος Ὀρτόνα. Ἐν τῷ Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κλόκορις* (Clocoris). Εἶναι ὁ σημερινὸς *Ὀρτόνα*.

Α. Θ. Σ.

ὄρυγμα (τό)· ἐκσκαφὴ τοῦ ἐδάφους, οἷον λάκκος, χάνδαξ, τάφρος κττ.: «ἐνέπεσεν εἰς τὸ ὄρυγμα».

— *[Ὀχυρωτ.]* *Ὄρυγμα* εἶναι ἐκσκαφὴ ἢ στενὴ τάφρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας προκαλύπτονται τὰ στρατεύματα καὶ ἥτις ἂν μὲν εἶναι ὠργανωμένη διὰ τὴν βολὴν τῶν ὅπλων τοῦ πεζικοῦ λέγεται *χαράκωμα*, ἐὰν δὲ ἐξασφαλίζῃ μόνον τὴν ἐν αὐτῇ ἀθέατον καὶ προκεκαλυμμένην ἀπὸ τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθροῦ κυκλοφορίαν λέγεται *κεχωσμένη συγκοινωνία*. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὰ ὀρύγματα ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον εἰς τοὺς πολιορκητικοὺς πολέμους, καλυμμένα *ὁδεύματα* ἢ *προσοδεύσεις* διὰ τὴν κεκαλυμμένην προσέγγισιν πρὸς τὴν πολιορκουμένην θέσιν. Ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ των τὰ ὀρύγματα ἐκαλοῦντο παλαιότερον *προσιτήρια*, *ὀρύγματα συγκοινωνίας*, *στέψεις* τῆς κεκαλυμμένης ὁδοῦ, *καταβάσεις* τῆς τάφρου, *παράλληλοι* ἢ *ὁρμητήρια ὀρύγματα*, *καλυπτήρια* ἢ *ὀρύγματα μάχης*, καλούμενα οὕτω μέχρι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῶν χρήσεως κατὰ τοὺς πολέμους.

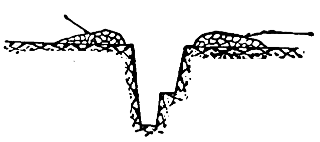

Ὄρυγμα.

Ὀρύγματα συγκοινωνίας ἐν τῇ σημερινῇ ὀργανώσει τοῦ ἐδάφους καλοῦνται ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνδέουσι πρὸς τὰ ὀπίσω τὰς κατὰ βάθος κλιμακωμένας ὀργανώσεις. Ἡ γενικὴ κατεύθυνσις αὐτῶν εἶναι συνεπῶς κάθετος πρὸς τὸ μέτωπον. Εἰς τὸ πυκνὸν δίκτυον τὸ κεχωσμένων συγκοινωνιῶν τῆς ὀργανώσεως τῶν σημερινῶν τοποθεσιῶν ἔχομεν *κύρια ὀρύγματα* συγκοινωνίας, διήκοντα καθ' ὅλον τὸ βάθος τῆς τοποθεσίας, χρησιμεύοντα διὰ τοὺς ἐφοδιασμοὺς καὶ τὰς ἐκκενώσεις, καὶ εἰς *δευτερεύοντα*, συνδέοντα μόνον τὰς διαδοχικὰς παραλλήλους. Τὰ ὀρύγματα χαράσσονται κατὰ τεθλασμένας ἢ ὀφιοειδεῖς γραμμάς.

Ζ. Ν.

ὀρυγμάτιον (τό)· μικρὸν ὄρυγμα.

ὄρυζα (ἡ) (Oryza) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μονοετεῖς εὐδοκιμούσας εἰς ὑδατοσκεπεῖς γαίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὄρυζα ἡ ἥμερος* (Oryza sativa), ἥτις φθάνει εἰς ὕψος 110 μέχρι 130 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχει φύλλα ἐπίπεδα καὶ ἄνθη μικρότατα κατὰ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Ἕκαστος στάχυς φέρει ἓν τέλειον ἄνθος, τοποθετημένον εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, καὶ δύο ἄγονα ἄνθη. Τὸ τέλειον ἄνθος φέρει ἓξ στήμονας καὶ δύο πτεροειδῆ στίγματα. Ὁ καρπὸς εἶναι κάρυον. Ἡ ὄρυζα (κοιν. *ρύζι*), τὸ *ὄρυζον* τοῦ Θεοφράστου, εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ ἐκεῖ καλλιεργεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Εἰς τὴν Κίναν καλλιεργεῖται ἀπὸ πέντε περίπου χιλιάδων ἐτῶν. Ἐκ τῆς Κίνας διεδόθη ἡ καλλιέργειά του εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Περσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ εἶτα εἰς Ἑλλάδα, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν καὶ ἀπὸ 200 περίπου ἐτῶν εἰς τὴν Ἀμερικήν. Νῦν καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας σήμερον ἐντατικῶς καλλιεργεῖται ἡ ὄρυζα, εἶναι πρωτίστως ἡ Κίνα, ἔνθα ὑπάρχουσι παμμέγιστοι ὀρυζοφυτεῖαι, καὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἱσπανία κυρίως. Εἰς τὰ χώρας ταύτας ἐλήφθη εἰδικὴ μέριμνα, ὅπως μὴ προσβάλλωνται ὑπὸ ἑλωδῶν πυρετῶν οἱ κάτοικοι τῶν πλησίον τῶν ὀρυζοφυτειῶν μερῶν, διότι ἡ ὄρυζα εὐδοκιμεῖ εἰς κατακλυζομένας ὑπὸ ὑδάτων γαίας· κυριωτέρα δὲ φροντὶς εἶναι ἡ ἀνανέωσις τῶν κατακλυζόντων τὰς γαίας ὑδάτων, ὥστε νὰ καθίστανται ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν στάσιμα. Παρ' ἡμῖν ἡ ὄρυζα καλλιεργεῖται

Digitized by Google

κυρίως εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρὰ τὴν Λαζαρίναν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὸν νομὸν Μεσσηνίας, εἴς τινας περιοχὰς τῆς Ἠπείρου καὶ ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὄρυζα ἡ ἥμερος.
[2= ὄρυζα ἡ ὀρεινή. Α=στάχυς ἀνθοφόρος.]

Ὀρύζης ὑπάρχουσι πλεῖσται ποικιλίαι, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: *Ὄρυζα ἡ πρώϊμος* (Oryza sativa praecox) ἧς ὁ καρπὸς ὡριμάζει ἐντὸς 4 μηνῶν. *Ὄρυζα ἡ ὀρεινὴ* (Oryza sativa montana), ἥτις καλλιεργεῖται εἰς ὑγρὰς γαίας ἁπλῶς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ κατακλύζωνται αὗται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. *Ὄρυζα ἡ γλοιώδης* (Oryza sativa glutinosa), ἥτις εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρὰς ἁπλῶς γαίας ὡς καὶ εἰς κατακλυζομένας ὑπὸ τῶν ὑδάτων. *Ὄρυζα ἡ καρολίνειος* (Oryza sativa carolinensis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Καρολίνας νήσους καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ταύτης ὑπάρχουν πλεῖσται ὑποποικιλίαι, θεωρεῖται δὲ ἡ ἀνωτέρα ὅλων ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν ποιότητα τοῦ καρποῦ.

Πίναξ ἐμφαίνων τὰς κυριωτέρας ποικιλίας τῆς ὀρύζης.

Εἴδη	*Ποικιλία*	*Χαρακτηριστικά*
Ἰταλικά	σέκο (Seco)	Ποικιλία καλῆς ποιότητος, εὐδοκιμοῦσα καὶ εἰς οὐχὶ κατακλυζομένας ἢ καὶ ἁπλῶς ἀρδευομένας γαίας.
	πουλιόνε (Puglione)	Μεγάλης ἀποδόσεως καὶ ἀρκετὰ καλῆς ποιότητος. Ἀντέχει καὶ εἰς γαίας ἁπλῶς ἀρδευομένας.
	μελγέλλα (Melghella)	Μετρία ἀπόδοσις. Ἀντέχει καὶ εἰς οὐχὶ πλουσίως ἀρδευομένας γαίας.
	ὀρτίλια (Ortiglia)	Μέσης ἀποδόσεως. Πρώτης ποιότητος. Εὐδοκιμεῖ μόνον εἰς κατακλυζομένας γαίας.
	μέτζα-ρέζλα (Mezza-resla)	Μεγάλης ἀποδόσεως καὶ καλῆς ποιότητος. Δυσκόλως εὐδοκιμεῖ εἰς πλουσίας εἰς θρεπτικὰς οὐσίας γαίας.
	νέρο ντὶ βιαλόνε (Nero di vialone)	Ἀρίστης ποιότητος καὶ ἀρκετὰ μεγάλης ἀποδόσεως.
Σινικά	αὐτοκρατορική	Ἀρίστης ποιότητος, μεγάλης ἀποδόσεως καὶ μεγάλης ζητήσεως.
	γλοιώδης	Ἀρκετὰ καλῆς ποιότητος, μεγάλης ἀποδόσεως καὶ διακρινομένη ἀναλόγως τῆς ἀποχρώσεως τοῦ καρποῦ της εἰς ἐρυθράν, ἰώδη καὶ μελανήν.
	ὀρεινή	Διακρίνεται εἰς τὰς ἑξῆς ὑποποικιλίας: πρώϊμον, ἡμιπρώϊμον καὶ ὄψιμον. Πᾶσαι φέρουσι μικρότατον καρπὸν λευκὸν καὶ εὐάρεστον τὴν γεῦσιν.
	Λούα Τοὲ (Lua Toé)	Σκληρότατος καρπός. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Ἰνδοκίναν.
Ἰαπωνικά	ξανθή	Λίαν πρωϊμόκαρπος. Ἀντέχει καὶ εἰς μετρίως κατακλυζομένας γαίας.
	ἡμιπρώϊμος	Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἁπλῶς ὑγρὰς γαίας.
	μελανή	Ἡμιπρώϊμος. Ἀντέχει καὶ εἰς οὐχὶ διαρκῶς κατακλυζομένας γαίας. Ποιότητος μετρίας, ἀλλὰ μεγίστης ἀποδόσεως.
	ματζουζάκα	Ὄψιμος, μεγίστης ἀποδόσεως καὶ σπανίως προσβαλλομένη ὑπὸ ἀσθενειῶν.
Ἰνδικά	μποναρούλι γοναντόλι μπυρμάκα	
Ἀμερικανικά	καρολίνας	Ποιότητος ἀρίστης. Ὡραιότατος λευκὸς καρπὸς ἐπιμήκης καὶ διαφανής.
	χρυσόσπερμος	Ἀρίστης ποιότητος. Καρπὸς στιλπνὸς μὲ ἀνταυγείας ἀδαμαντοειδεῖς. Λίαν περιζήτητος καὶ γνωστὸς ὁ καρπός της ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ρύζι διαμάντι.*

Κλῖμα καὶ φυτεῖαι. Ἡ ὄρυζα εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς θερμὰς χώρας. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ταχέως καὶ νὰ ἔχῃ μεγάλην ἀπόδοσιν, χρειάζεται ἄφθονον ὕδωρ καὶ θερμότητα· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Κινέζοι λέγουν ὅτι «ἀρέσκεται νὰ ἔχῃ τὰ πόδια στὸ νερὸ καὶ τὸ κεφάλι στὴ φωτιά». Ὀλιγωτέραν ποσότητα ὕδατος θέλει ἡ ὀρεινὴ ποικιλία. Γενικῶς ἡ ὄρυζα εὐδοκιμεῖ εἰς ἀναπεπταμένας πεδιάδας, διότι ἡ σκιὰ τῶν δένδρων παρακωλύει τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξίν της. Εἰς σκιαζομένους τόπους εὐκόλως προσβάλλεται ὑπὸ τῆς *σκωρίας*. Κατὰ τὸν Γασπαρῖνον χρειάζεται διὰ τὴν ὡρίμανσίν της 3.600—3.700 βαθμοὺς ἡλιακῆς θερμότητος καὶ 2.600 περίπου θερμότητος ὑπὸ σκιάν. Αἱ πρώϊμοι ποικιλίαι καρποφοροῦσιν εἰς 4 μῆνας, αἱ ἡμιπρώϊμοι εἰς 5 καὶ αἱ ὄψιμοι εἰς 6 περίπου.

Τὰ ὕδατα, ἅτινα τυχὸν περιέχουσιν ἀρκετὴν ποσότητα θαλασσίου ἅλατος ἢ πολλὰς ὀργανικὰς οὐσίας, ἐπιφέρουσι πολλὰς βλάβας εἰς τὰς ὀρυζοφυτείας. Τὰ λίαν ψυχρὰ ὕδατα ἐπιβραδύνουσι τὴν ἀνάπτυξίν της καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν καρποφορίαν της. Τὰ λίαν θερμὰ ὕδατα συντελοῦσιν εἰς τὴν προσβολὴν τῆς ὀρύζης ὑπὸ πλείστων κρυπτογαμικῶν φυτῶν. Ἡ καλυτέρα θερμοκρασία εἶναι 10°—12° διὰ τὴν σποράν, 15°—20° διὰ τὴν βλάστησιν καὶ 20°—25° διὰ τὴν ὡρίμανσιν.

Κατάλληλος θέσις διὰ ὀρυζοφυτείας. Εἰς τὴν Κίναν, τὴν Ἰνδοκίναν, τὰς Ἰνδίας καί τινα διαμερίσματα τῆς Κάτω Ἰταλίας αἱ ὀρυζοφυτεῖαι εἶναι διαρκεῖς συνήθως, εἰς τὰς ἄλλας ὅμως χώρας εἶναι ἡμιμόνιμοι. Ἡ ὄρυζα δύναται νὰ καρποφορήσῃ 3—4 φορὰς εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, εἶτα ὅμως αἱ γαῖαι αὗται δέον νὰ σπείρωνται δι' ἑτέρων φυτῶν καὶ ἰδίως ἐξ ἀγρωστωδῶν καὶ κατόπιν πάλιν νὰ ἐπανασπείρωνται δι' ὀρύζης, πάντως μετὰ μίαν τριετίαν. Ἐπίσης αἱ ὀρυζοφυτεῖαι εἶναι ἱκαναὶ νὰ μεταβάλλωσι τὰ περίσσειαν ἅλατος ἔχοντα ἐδάφη εἰς πτωχὰ εἰς ἅλας. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς σπορὰς δι' ὀρύζης καὶ αἱ πλέον ἁλμυραὶ καὶ ἀκατάλληλοι διὰ σπορὰν φυτῶν γαῖαι καθίστανται καταλληλόταται πρὸς σπορὰν καὶ ἀνάπτυξιν οἱουδήποτε φυτοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ διαρκὴς κατακλυσμὸς τῶν ὑδάτων ἀποβάλλει πάντα τὰ ζιζάνια τὰ καταστρεπτικὰ εἰς τὴν βλάστησιν.

Ἐκλογὴ τοῦ ἐδάφους. Νοτεραί, πλούσιαι, ἁλμυραί, ἐλαφραὶ γαῖαι εἶναι καταλληλόταται πρὸς καλλιέργειαν τῆς ὀρύζης. Καὶ μέτριαι γαῖαι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς ὀρυζοφυτείας, ἀρκεῖ νὰ κατακλύζωνται διαρκῶς ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Εἰς τὴν Ἰταλίαν χωρίζουσι τὰς γαίας εἰς διαμερίσματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων κατέχει 20—25 ἄρ (ares), περιοριζόμενα ὑπὸ ἀναχωμάτων 40—60 ἑκατοστομέτρων ὕψους, 75—80 πλάτους κατὰ τὴν βάσιν καὶ 15—20 κατὰ τὴν κορυφήν. Ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπίπεδον, τὰ διαμερίσματα ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν των κανονικά, ἀλλ' ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνώμαλα τὰ ἀναχώματα ἀκολουθοῦν τὰς διακυμάνσεις τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ διαμερίσματα εἶναι ἀκανόνιστα καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κατὰ τὸ γενικὸν σχῆμά των. Εἰς τὰς νεωτέρας ὀρυζοφυτείας ἔχουσι τελειότατον σύστημα διοχετεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων, ὡς καὶ ρυθμιστῆρας τοῦ ποσοῦ τοῦ ὕδατος. Τὰς τελειοτέρας ἐγκαταστάσεις τῶν ὀρυζοφυτειῶν ἔχουσιν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Λίπανσις. Κατὰ τὸν Μενόζζι συγκομιδὴ ἐξ 6.000 χιλιογράμμων (3.000 χιλγ. ὀρύζης καὶ 3.000 χιλγ. χόρτου) προσλαμβάνει ἐκ τοῦ ἐδάφους: ἄζωτον 60 χιλιόγραμμα, φωσφορικὸν ὀξὺ 30, πότασσαν 60 καὶ ἄσβεστον 30. Περίσσεια ἀζώτου ἐπιφέρει ἐπίσχεσιν τῆς βλαστήσεως· ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ περίσσειαν ἀσβέστου.

Σπορά. Αὕτη διενεργεῖται εἰς παλαιὰς ὀρυζοφυτείας, εἰς ἃς ἐπὶ τριετίαν ἐκαλλιεργήθησαν ἀγρωστώδη φυτὰ ἢ εἰς νέας τοιαύτας πληρούσας τὰς ἀναγκαίας πρὸς τοῦτο συνθήκας. Καλὸν εἶναι οἱ πρὸς σπορὰν σπόροι νὰ διαβρέχωνται ἐπὶ διήμερον εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ὥρας τινὰς πρὸ τῆς σπορᾶς των εἰς θαλάσσιον ἅλας ἐν ἀναλογίᾳ 5 % ἅλατος εἰς 100 μέρη ὕδατος. Οἱ ἐπιπλέοντες σπόροι δέον νὰ ἀπορρίπτωνται ὡς ἀκατάλληλοι. Εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Κίναν καὶ τὴν Μαδαγασκάρην συνηθίζουσι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φύτρων νὰ ἐπαναφυτεύωσι ταῦτα κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων μέχρις 25 περίπου ἑκατοστομέτρων. Τοῦτο ἐπαυξάνει τὴν ἀπόδοσιν. Εἰς τὰς Καρολίνας, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν δὲν ἐπαναφυτεύουσι τὰ φύτρα τῆς ὀρύζης. Ἐπαρκοῦν 250—300 λίτραι σπόρου κατὰ ἑκτάριον. Μετὰ τὴν σπορὰν καλύπτουσι τὸ σπαρὲν ἔδαφος ἐπὶ 3—4 ἡμέρας μὲ στρῶμα ὕδατος πάχους 0,05 · 0,08 ἑκ., εἶτα διοχετεύουσι τὸ ὕδωρ διὰ νὰ θερμανθῇ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡ ὀρυζοφυτεία καὶ κατόπιν κατακλύζουσι τὴν ἔκτασιν μὲ ὕδωρ, εἰς τρόπον ὥστε τὰ φύλλα τῶν φυτειῶν νὰ εἶναι ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Ὅταν τὸ ὕδωρ εἶναι λίαν ψυχρόν, δέον νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ποσότης του· διοχετεύεται δὲ ὁλόκληρος, ἐφόσον παρουσιάζονται διάφορα ὑδρόβια ἔντομα ἐπὶ τῶν ὀρυζοφυτειῶν, ὡς ὁ *νέπος ὁ τεφρὸς* (Nepus cinereus), ὁ *ἄπους ὁ κάραβος* (Apus cancriformus) καὶ διάφορα ἐπιβλαβῆ φυτά, ὡς ὁ *κάρηξ* (Carex), τὸ *βροῦλον* (Joncus) κ. ἄ.

Συλλογὴ καὶ ἀπόδοσις. Ἡ ὡρίμανσις ἄρχεται ὅταν ὁ καυλὸς ἀρχίσῃ νὰ κιτρινίζῃ. Συνήθως ἡ συλλογὴ τοῦ καρποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου ἢ βραδύτερον. Συλλέγεται διὰ δρεπάνου καὶ τῶν κοινῶν διὰ τὴν κοπὴν τῶν λοιπῶν φυτῶν γεωργικῶν ἐργαλείων. Τὰ ἀποκοπτόμενα φυτὰ στιβάζονται καὶ εἶτα λαμβάνεται ὁ καρπὸς ἐξ αὐτῶν διὰ ραβδισμοῦ, ὅπως γίνεται καὶ διὰ τὸν σῖτον. Ἐξ 100 ὀκάδων μὴ ἀποφλοιωμένης ὀρύζης λαμβάνονται 70—80 ὀκάδες ἀποφλοιωμένης καὶ ἀστίλπνου ὀρύζης ἢ 60—70 ὀκάδες στιλπνῆς τοιαύτης. Τὰ ὑπολείμματα τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς στιλβώσεως τῆς ὀρύζης, ἤτοι θραύσματα, κόκκοι, κόνις κτλ. καλοῦνται *ὀρυζάλευρον*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν. Ἡ συνολικὴ παραγωγὴ τῆς ὀρύζης ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 90.000.000 τόννους περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα παράγουσιν αἱ Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι καὶ ἀμέσως κατόπιν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἑλλὰς παράγει 150.000 περίπου ὀκάδας ὀρύζης ἐτησίως καὶ εἰσάγει περὶ τὰ 25.000.000 χιλιόγραμμα, ἰδίως ἐξ Ἰταλίας, συνολικῆς ἀξίας 180.000.000 περίπου δραχμῶν. Ἡ ὄρυζα εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἄμυλον καὶ πτωχὴ εἰς ἀζωτούχους καὶ λιπαρὰς οὐσίας. Εἶναι θρεπτικωτάτη τροφὴ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς τροφῆς τοῦ 1/3 περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς. Καταναλίσκεται ἀφθόνως ὑπὸ τῶν Κινέζων, Ἰαπώνων, Ἰνδῶν καὶ κατὰ μεγάλας ποσότητας ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καὶ κυρίως τῶν Ἑλλήνων, Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν καὶ Γάλλων.

Προϊόντα τῆς ὀρύζης. Ταῦτα εἶναι τὸ *ὀρυζάλευρον*, ἡ *ὀρυζόκονις*, κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *πούδρα τοῦ ριζιοῦ* (Poudre de riz), τὸ *ὀρυζόνερον* καὶ τὰ σπέρματα τῆς ὀρύζης, χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rodriguez Navas*, El arroz, su cultivo, produccion y comercio (Madrid 1905). — *Oppel*, Der Reis (Bremen 1890).—*Viteri Fernández*, Agricultura razonada y pratica (Barcelona 1907).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Βρωματολ.]*. Ἡ ὄρυζα χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος αὐτῆς εἰς ἄμυλον (κυμαινόμενον περὶ τὸ 85 %) καὶ τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος εἰς λευκωματοειδεῖς ἢ πρωτεϊνικὰς ὕλας. Ἡ καθαρισθεῖσα καὶ ἀποφλοιωθεῖσα ὄρυζα ἔχει τὴν ἀκόλουθον μέσην σύστασιν: ἄμυλον 78 %, λεύκωμα 7—8 %, δεξτρίνη καὶ σάκχαρα 0,5—1 %, λίπος 0,3—0,5 %, τέφρα 0,35—0,85 %, ὕδωρ 12 %. Αἱ λευκωματοειδεῖς ὗλαι εὑρίσκονται συγκεντρωμέναι εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν φλοιὸν στιβάδα καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον κατὰ τὴν ἀποφλοίωσιν συμπαραλαμβάνονται μετὰ τῶν φλοιῶν. Οἱ φλοιοὶ οὗτοι τῆς ὀρύζης ἀποτελοῦσι καὶ ἕνεκα τούτου πολύτιμον θρεπτικὴν ὕλην τῶν ζῴων. Εἰς τὸν φλοιὸν φαίνεται ἐπίσης ὅτι εὑρίσκονται καὶ αἱ βιταμῖναι, διότι ἡ ἀποφλοιωθεῖσα ὄρυζα, ὅταν ἀποτελῇ τὴν ἀποκλειστικὴν τροφὴν τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ, προκαλεῖ τὴν ἀσθένειαν beri-beri, ἥτις δύναται ἀποτελεσματικῶς νὰ καταπολεμηθῇ ἀκριβῶς διὰ χορηγήσεως ἐκχυλίσματος φλοιῶν ὀρύζης. Ἡ ὄρυζα ἀποτελεῖ τὸ ἀποκλειστικὸν σιτηρὸν τῆς ἀρτοποιίας τῶν Ἀσιατῶν καὶ χρησιμοποιεῖται περαιτέρω πανταχοῦ πολλαχῶς εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, πρὸς παρασκευὴν ἀλκοολούχων ποτῶν, ἀποσταγμάτων, γλυκισμάτων κτλ.

Σ. Γ.

—*[Ἐμπορευματ.]* Ὄρυζα καλοῦνται ἐν τῷ ἐμπορίῳ τὰ καταλλήλως ἐξεργασθέντα σπέρματα διαφόρων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν τοῦ φυτοῦ τοῦ γένους ὀρύζης τῆς ἡμέρου (O. sativa). Ἡ ὄρυζα καὶ κυρίως συλλεγεῖσα ὄρυζα ἐκκοκκίζεται μετὰ τὸν θερισμὸν εἰς τόπους καλῶς ἀεριζομένους διὰ καὶ ξηραίνεται νὰ μὴ εὐρωτιάσῃ καὶ ἀγοράζεται εἶτα ἀνεξέργαστος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τιμῶν τῶν χρηματιστηρίων. Διὰ νὰ φθάσῃ τελικῶς εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀποφλοιοῦται διὰ καταλλήλων μηχανημάτων, κοσκινίζεται καὶ στιλβοῦται. Ὅταν ἡ ὄρυζα φέρεται μὲ μόνον τὸ περίβλημά της, πωλεῖται ὡς ἀχυροῦχος (riz en

Digitized by Google

paille, riz nelly, cargo). Τὰ ἀποπίπτοντα ἔλυτρα χρησιμοποιοῦνται ὡς στιλβωτικὴ ὕλη λόγῳ τῆς περιεκτικότητός των εἰς πυριτικὸν ὀξύ. Ἐπίσης χρησιμεύει πρὸς νόθευσιν κόνεων διαφόρων ἀρτυμάτων, ἀλεύρων κλπ. Τὰ κατὰ τὴν στίλβωσιν ἀπομένοντα ἀπορρίμματα χρησιμοποιοῦνται ὡς φορβή. Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὅσον ἐντελεστέρα εἶναι ἡ κατεργασία, τόσον ὀλιγώτερα εἶναι τὰ ἀπορρίμματα ἐκ τῆς καθόλου ἐξεργασίας τῆς ὀρύζης. Εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν τροφίμων φθάνει ἡ ὄρυζα εἰς πολὺ μικροὺς κόκκους κυβοειδεῖς ἢ ἐπιμήκεις, τριγωνικούς, τετραγωνικοὺς ἢ ἀκανονίστους ἢ τέλος σχήματος ὄνυχος (*ρύζι νυχᾶτο*), χρώματος λευκοῦ ἢ τεφρωπῶς λευκοῦ ἢ ἀκόμη καὶ κιτρινωποῦ ἢ ὑπερύθρου καὶ λίαν σκληρᾶς συστάσεως. Οἱ κόκκοι οὗτοι εἶναι ἄοσμοι, γεύσεως ἀμυλώδους, ἐνίοτε δὲ σακχαρώδους. Κονιοποιούμενοι καὶ μαλασσόμενοι μεθ' ὕδατος καταλείπουν τὸ ἄμυλόν των, ὅπερ περιέχεται εἰς ἀναλογίαν 75% περίπου. Συνήθεις νοθεῖαι τῆς ὀρύζης εἶναι δι' ἀνοργάνων οὐσιῶν, θρυμμάτων ὀρύζης, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ πρόσμειξις ὀρύζης κατωτέρας ποιότητος μετ' ἄλλης καλυτέρας. Πρὸς προφύλαξιν τῆς ὀρύζης ὑπὸ τῶν φθειρόντων καὶ τῆς ἀλλοιώσεως, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ὑποστῇ, δέον νὰ φυλάσσηται εἰς τόπους ξηροὺς καὶ καλῶς ἀεριζομένους. Τὸ ἀλλοιωθὲν προϊὸν ἀποκτᾷ μελανωπὴν ὄψιν βελτιουμένην διὰ τῆς πλύσεως δι' ἀσβεστίου ὕδατος. Ὁ ἔλεγχος τοῦ οὕτω διορθωθέντος προϊόντος εἶναι εὐκολώτατος. Διότι, ἐὰν πλύνωμεν τοὺς κόκκους δι' ὕδατος καὶ μείξωμεν τὰ ὕδατα τῆς πλύσεως μὲ ὀξαλικὸν ἀμμώνιον, σχηματίζεται λευκὸν ἵζημα. Κατὰ μέσον ὅρον ἓν ἑκατόλιτρον ὀρύζης ζυγίζει 70—75 χιλιόγραμμα. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς ὀρύζης γίνεται εἰς εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικὰ κυρίως ἐργοστάσια, ἐξ αὐτῶν δὲ φθάνει εἰς τὴν κατανάλωσιν. Εἰς τὸ ἐμπόριον τὰ διάφορα εἴδη τῆς ὀρύζης διακρίνονται ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας των εἰς διαφόρους ποιότητας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων εἰδῶν ἔρχονται τὰ τῆς Καρολίνης, τῆς Ἰαπωνίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰταλίας. Αἱ κυριώτεραι χῶραι τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς εἶναι: 1) Ἡ Κίνα. Ταύτης ἡ παραγωγὴ μέχρι τοῦ 1913 ἀνήρχετο εἰς 1300 ἑκατομ. στατῆρας περίπου ἐτησίως. Εἰς τὴν Κίναν ἡ καλλιέργεια τῆς ὀρύζης καταλαμβάνει τὸ 1/8 περίπου τῆς ὅλης καλλιεργουμένης ἐπιφανείας. Ἡ σινικὴ ὄρυζα ἀποτελεῖ μικροτάτους κόκκους, ὡς πρὸς τὴν ποιότητα δὲ εἶναι κατωτέρα ἀπὸ τὴν τῆς Ἰαπωνίας καὶ Ἰνδοκίνας. Ἐξαγωγὴ τῆς σινικῆς ὀρύζης δὲν γίνεται, διότι ὄχι μόνον ὁλόκληρος ἡ παραγωγὴ καταναλίσκεται εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ 10 χιλιάδες ἑκατομμύρια στατήρων εἰσάγονται περίπου ἐτησίως. 2) Αἱ Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι. Ἡ παραγωγὴ τούτων κατὰ μέσον ὅρον ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 460 περίπου ἑκατομμύρια στατήρων. Οὕτως εἰς τὴν Βιρμανίαν παράγονται 2 ἑκατομ. τόννοι, ἀκολούθως ἔρχεται ἡ παραγωγὴ τῆς Βεγγάλης κλπ. Κυριώτεροι ἀγορασταὶ τῆς ὀρύζης ταύτης εἶναι ἡ Κεϋλάνη, ἡ Γερμανία, ἡ Ἄπω Ἀνατολή, αἱ ἰνδικαὶ ἀποικίαι τῆς Μαλαισίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ὄρυζα τῶν Ἰνδιῶν ἀποτελεῖ κόκκους μικρούς, λεπτούς, λευκοὺς ἢ κιτρινωπούς. Ἐκ τῆς ὀρύζης τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐξάγονται περὶ τὰ 25 ἑκατομμύρια στατήρων ἐτησίως. 3) Ἡ Ἰαπωνία. Τὸ προϊὸν αὐτῆς εἶναι ἐξόχου ποιότητος, ἀποτελεῖ δὲ κόκκους μικροὺς λευκοὺς διαφανεῖς. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἡ ὄρυζα καλύπτει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀροσίμων γαιῶν. Μεταξὺ τῶν ἑκατοντάδων ποικιλιῶν ὀρύζης ἐπετεύχθη εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡ ἐπιλογὴ τῶν καλυτέρων διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος της. Οὕτω σήμερον ἡ Ἰαπωνία παράγει ἐξαιρετικῆς ποιότητος ὄρυζαν, τὴν ὁποίαν ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξάγει, περιοριζομένων, ἀφ' ἑαυτῶν, τῶν χωρικῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὀρύζης κατωτέρας ποιότητος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῆς διὰ κριθῆς. 4) Ἡ Ἰνδοκίνα (γαλλικαὶ κτήσεις καὶ μή). Εἰς Κοχιγκίναν, μέσον Τονκῖνον καὶ Ἀννὰμ τὰ 3/4 τῶν καλλιεργησίμων ἐκταρίων κατέχει ἡ ὄρυζα. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω χώρας κατὰ σειρὰν παραγωγῆς ἔρχονται αἱ ὀλλανδικαὶ ἀποικίαι, τὸ Σιάμ, ἡ Κορέα, αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι, ἡ Φορμόζα, ἡ Μαδαγασκάρη, ἡ γαλλικὴ Γουϊνέα, ἡ Βραζιλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Κεϋλάνη, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἱσπανία, ἡ βρεττανικὴ Μαλαισία, ἡ Ρωσία, ἡ Σιέρα Λεόνε. Καὶ παρ' ἡμῖν γίνεται καλλιέργεια ὀρύζης, ἀναξία ὅμως λόγου. Μεταξὺ τῶν ἐξαγωγικῶν χωρῶν ἔρχονται αἱ βρεττανικαὶ Ἰνδίαι, τὸ Σιάμ, ἡ Ἰνδοκίνα, ἡ Κορέα, ἡ Φορμόζα, ἡ Ἰταλία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἡ Μαδαγασκάρη. Μεταξὺ τῶν εἰσαγωγικῶν χωρῶν ἔρχονται ἡ Ἰαπωνία, ἡ Κίνα, αἱ ὀλλανδικαὶ Ἰνδίαι, ἡ βρεττανικὴ Μαλαισία, ἡ Κεϋλάνη, ἡ Γερμανία, ἡ Κοῦβα, ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι, αἱ Κάτω Χῶραι. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀσίαν τὸ ἐμπόριον τῆς ὀρύζης εἶναι λίαν ἔντονον. Ἡ Ἰαπωνία ἐξαντλεῖ ὁλόκληρον τὴν ἐξαγωγικὴν ἱκανότητα τῆς Κορέας καὶ προμηθεύεται ἀπὸ τὴν Ἰνδοκίναν, ἥτις ἐπίσης κάμνει ἐξαγωγὴν εἰς Κίναν καὶ Ἰάβαν. Τὸ Σιὰμ καὶ αἱ Ἰνδίαι ἐφοδιάζουν διὰ τοῦ Ραγκοὺν καὶ τῆς Καλκούτας τὴν Μαλαισίαν, τὴν Κίναν, τὰς ὀλλανδικὰς Ἰνδίας καὶ τὸ ἐπὶ πλέον κατανέμουν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Αἱ ἀγγλικαὶ κτήσεις, ἡ Ἀφρική, ἡ Κοῦβα καὶ ἡ Γερμανία ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους πελάτας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐξάγουν κυρίως εἰς Πόρτο Ρίκο καὶ τὰς νήσους Χαβάϊ. Ἡ Ἰταλία προμηθεύει τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Μαδαγασκάρην. Ἡ Γαλλία ἐργάζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὰς κτήσεις αὐτῆς καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Κάθε οἶκος ἐξαγωγῆς διακρίνει ἰδίας ποιότητας ὀρύζης, ὑποδηλουμένας συνήθως καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς παραγωγῆς. Οὕτω εἷς τῶν κυριωτέρων ὀλλανδικῶν οἴκων ἐξάγει τὰς ἀκολούθους ποιότητας: *μπασσὶν* (Bassin) προελεύσεως Ἰνδιῶν καὶ Βιρμανίας, *πάτνα* (Patna), νυχάτη, ὄρυζα πολυτελείας τῆς αὐτῆς ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω προελεύσεως, Ἰαπωνίας. προελεύσεως Κορέας, Κόβε, Φορμόζης, *καρολίνα* Μεξικοῦ, χαρακτηριζομένη καὶ ὡς αὐτοκρατορικὴ καρολίνα, εἶδος ἐξαιρετικῆς πολυτελείας. Ἀμερικανικὰ εἴδη ὀρύζης εἶναι: *ἔξτρα φάνσυ μπλιοὺ ρόζ* (extra fancy blue rose), *φάνσυ μπλιοὺ ρόζ* (fancy blue rosse), *ἔξτρα τσοΐς* (extra choice). Ἡ Ἑλλὰς προμηθεύεται ὄρυζαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, Ἀμερικήν, Ὀλλανδίαν, Αἴγυπτον, ἀναλόγως ἑκάστοτε τῶν προσφερομένων τιμῶν. Μέσῳ Μασσαλίας προσκομίζεται ἐπίσης ἡ ὄρυζα τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας. Ἡ ὄρυζα ἀποτελεῖ μετὰ τὸν σῖτον τὸ κυριώτερον τῶν δημητριακῶν, διὰ πολλοὺς λόγους μάλιστα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κίνας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Φιλιππίνων νήσων ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐξ ἑνὸς ἐκταρίου καλλιεργείας ὀρύζης δύνανται νὰ τραφῶσιν 8 ἄτομα, ἐνῷ ἐξ ἑνὸς ἐκταρίου σίτου τρέφονται μόνον 5 ἄτομα. Ἐκτὸς τῆς κυρίας αὐτοῦ χρήσεως, τὸ προϊὸν τοῦτο χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν ἐξ αὐτοῦ ἀλκοολούχου ποτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς ἐξαγωγὴν ἀμύλου. Κ. Γ. Μ.

—**ὀρύζης κόκκοι** [*Ἀστρον.*]. Λαμπρὰ στίγματα ἐν εἴδει κόκκων ὀρύζης, τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἐπὶ τῆς κάπως σκοτεινοτέρας ἐπιφανείας τοῦ Ἡλίου, ὅταν αὕτη ἐξετάζεται ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας δι' ἰσχυροῦ προσοφθαλμίου. Κατὰ τὸν Langley τὸ φαινόμενον δίδει τὴν ἐντύπωσιν «*νιφάδων χιόνος ἐπὶ τεφροῦ ὑφάσματος*». Οἱ κόκκοι οὗτοι ἢ *κόμβοι*, ὡς ὠνόμαζεν αὐτοὺς ὁ Herschel, ἔχουσι μῆκος 600—1000 χιλιομέτρων, ὅταν δὲ τὰ εἴδωλα ἐντὸς ἰσχυροῦ προσοφθαλμίου εἶναι ἤρεμα, ἀναλύονται εἰς ἄλλους μικροτέρους, οἵτινες καλοῦνται *κοκκία*. Τὰ κοκκία κατὰ τὸν Langley καλύπτουσι περίπου τὸ ἓν πέμπτον τῆς ἡλιακῆς ἐπιφανείας καὶ ἐκπέμπουσι τοὐλάχιστον τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τὸ σχῆμα τῶν κόκκων εἶναι ἐν γένει ἀκανόνιστον, ἐγγὺς ὅμως τῶν κηλίδων παρατηρεῖται διάταξις αὐτῶν εἰς μακρὰς γραμμάς, αἵτινες λέγονται *ἄχυρα*. Σ. Π.

ὀρυζάλευρον (τό). Τὸ δι' ἀλέσεως τῆς ἀποφλοιωθείσης ὀρύζης λαμβανόμενον ἄλευρον.

ὀρυζάμυλον (τό). Τὸ ἐκ τῆς ὀρύζης διὰ κατεργασίας λαμβανόμενον ἄμυλον. Ἔχει ἰδιάζουσαν μικροσκοπικῶς ὄψιν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μαγειρικὴν καὶ ζαχαροπλαστικήν. Ἰδιαιτέρως ποιότης λεπτοτάτου ὀρυζαμύλου χρησιμοποιεῖται ὡς κοσμητικόν, πρὸς ἐπίπασιν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος καὶ καλεῖται *ὀρυζόκονις*. Σ. Γ.

Ὀρυζάριον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκύδρας τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 492.

Ὀρυζάρτση [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παιονίας, ἤδη καλούμενον *Ρίζια* (βλ. λ.).

ὀρυζίτης (Oryzit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ζεολίθων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι:

$$Ca\,Al_2\,Si_6\,O_{16}\cdot SH_2\,O$$

ἀποτελεῖ δὲ παραλλαγὴν τοῦ χοϋλανδίτου ὑπὸ μορφὴν λευκῶν βελονιδίων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Fonte delle Prete ἐπὶ τῆς νήσου Ἔλβας. Γ. Β.

ὀρυζοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὄρυζαν.

—**ὀρυζοειδῆ σωμάτια**. Κοκκία σχήματος κόκκων ὀρύζης καὶ διαφόρου μεγέθους, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται εἰς τὰς ἀρθρώσεις, τὰς θήκας καὶ τοὺς θυλάκους τῶν τενόντων, προξενοῦσι δὲ ἐνίοτε πόνους κατὰ τὰς κινήσεις καὶ τὴν ψηλάφησιν. Ταῦτα σχηματίζονται εἰς τὰς χρονίας φλεγμονὰς τῶν περιτενοντίων ὀρογόνων θυλάκων, συνήθως φυματιώδους φύσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς συφιλιδικάς, εἰς τὰς ἀρθριτικάς, ἢ τραυματικὰς ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀγνώστου αἰτίας. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται μόνη ἡ χειρουργικὴ ἐξαίρεσις. Κ. Κ. Κ.

ὀρυζόκονις, —εως (ἡ)· βλ. *ὀρυζάμυλον*.

ὀρυζοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις κατ' ἐξοχὴν ὄρυζαν.

ὀρυζοφάγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ τρώγων κατ' ἐξοχὴν ὄρυζαν, ὁ τρεφόμενος ἰδίᾳ μὲ ὄρυζαν.

ὀρύζοψις (ἡ) (Oryzopsis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *Ὀρύζοψις ἡ πολυανθής* (Oryzopsis multiflora), πολυετὴς πόα ἀπαντῶσα πολλαχοῦ παρ' ἡμῖν καὶ καλουμένη εἰς τὰς Ἰονίους νήσους κοινῶς *γρηλάρη*. *Ὀρύζοψις ἡ χαλαρὰ* (Oryzopsis effusa), πολυετὴς πόα ἰθαγενὴς τῶν χωρῶν τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ἧς τὰ σπέρματα χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφὴν τῶν ᾠδικῶν πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

ὀρυζών, —ῶνος (ὁ)· τόπος ἔνθα καλλιεργεῖται ἀποκλειστικῶς ἡ ὄρυζα.

ὀρυκτέλαιον (τό), ἢ *ὀρυκτὸν ἔλαιον*. Εἶναι συνώνυμον πρὸς τὸ *πετρέλαιον*, συνήθως ὅμως ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν πετρελαίων λαμβανομένων *λιπαντικῶν ἐλαίων*, ἅτινα χρησιμεύουν πρὸς λίπανσιν τῶν μηχανῶν. Σ. Γ.

ὀρυκτερόπους (ὁ) (Orycterοpus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ζῴων θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νωδῶν* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *ὀρυκτεροποδιδῶν*, περιλαμβάνον θηλαστικὰ παρουσιάζοντα τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ χονδρῶν, ἀκανθωδῶν τριχῶν· ὀδόντας πολυαρίθμους, ἰδιορρύθμως διατεταγμένους· πόδας, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει πέντε δακτύλους τελείως ἀνεπτυγμένους, πλὴν τοῦ ἀντίχειρος τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὅστις εἶναι ἀνανάπτυκτος· στοματικὸν ἄνοιγμα ἐπίμηκες, μᾶλλον σωληνοειδές, γλῶσσαν

Ὀρυκτερόπους.

ὑποσκωληκοειδῆ, ὦτα παμμέγιστα, οὐρὰν ἰσχυρὰν καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην. Οἱ ὀδόντες τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι 16—20, οἱ δὲ τῆς κάτω σιαγόνος πάντοτε 16. Ἡ διάταξις τῶν ὀδόντων εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἀποτελῇ καὶ τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κατατάξεως τῶν ζῴων τούτων εἰς διάφορα εἴδη. Γνωστὰ εἶναι τρία εἴδη, πάντα ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τρεφόμενα ἐκ διαφόρων ἐντόμων καὶ κυρίως σκωλήκων. *Ὀρυκτερόπους ὁ αἰθιοπικὸς* (Orycteropus aethiopicus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Ἀφρικήν. *Ὀρυκτερόπους ὁ σενεγάλιος* (Orycteropus senegalensis), ἰθαγενὴς τῆς Σενεγάλης, καὶ *ὀρυκτερόπους ὁ τοῦ Ἀκρωτηρίου* (Orycteropus capensis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Ἅπαντα τὰ εἴδη ὀρύσσουσι διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν των ὑπογείους στοάς, ὅπου καὶ διαμένουσι. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζῳολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὀρυκτεροπόδων* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ Μαράγᾳ (Περσίας). Ἐντὸς ὁμηλίκων ἐπίσης στρωμάτων τοῦ Πικερμίου (Ἀττικῆς) καὶ τῆς νήσου Σάμου εὑρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους *ὀρυκτερόπους Candryi*. Γ. Κ. Γ.

ὀρύκτης (ὁ)· ὁ ὀρύσσων. ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὰ ὀρυχεῖα: «*ὀρύκτης σμύριδος*».

ὀρύκτης (ὁ) (Oryctes) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων ἀπαντῶντων εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀρύκτης ὁ ρινόκερως*

Ὀρύκτης ὁ ρινόκερως.

(Oryctes rhinocerus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, σῶμα εὔρωστον καὶ βραχύ, θώρακα διωγκωμένον, κυρτὸν κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ τελείως διακρινόμενον τοῦ λοιποῦ σώματος, κοιλίαν εὔρωστον καὶ ἀτρακτοειδῆ, κεφαλὴν ἀρκετὰ εὐμεγέθη, παρουσιάζουσαν εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἄκρον κερατοειδῆ ἀπόφυσιν, ἁπλῆν εἰς τὰς θηλείας καὶ τοξοειδῆ εἰς τοὺς ἄρρενας, παρομοίαν πρὸς κέρας ρινόκερω, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ εἶναι φαιοκαστανός. Ἡ κάμπη τοῦ εἴδους τούτου χρειάζεται πολλὰ ἔτη μέχρις ὅτου ὑποστῇ πάσας αὐτῆς τὰς μεταμορφώσεις καὶ γίνῃ τέλειον ἔντομον. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ.Ν.Π.

ὀρυκτογεωλογία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως ὁ κλάδος τῆς γεωλογίας, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὀρυκτῶν, ἤτοι τὴν γένεσιν καὶ τὴν τοπικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως. Ἡ ὀρυκτογεωλογία διαφέρει ὡς ἐκ τούτου

Digitized by Google

ἀπὸ τῆς κυρίας ὀρυκτολογίας. Διότι, ἐνῷ ἐκείνη σπουδάζει τὰ ὀρυκτά, θεωροῦσα αὐτὰ ὡς ἰδίας ὀρυκτολογικὰς μονάδας, ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς γεωλογικῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν, ἡ ὀρυκτογεωλογία μελετᾷ κυρίως αὐτὰ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν γεωλογικὸν παράγοντα καὶ ἐρευνᾷ τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐνυπάρχουν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὀρυκτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὸν γεωλογικὸν χαρακτῆρα τῶν περικλειόντων αὐτὰ πετρωμάτων ἀφ' ἑτέρου. Συνέπεια τούτων εἶναι ὅτι ἡ ὀρυκτογεωλογία ἔχει καὶ ἰδίαν βάσιν συστηματικὴν τῶν ὀρυκτῶν διαφόρου ἐκείνης τὴν ὁποίαν δίδει ἡ κυρίως ὀρυκτολογία. Γ. Β.

ὀρυκτογεωλογικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρυκτογεωλογίαν ἢ διεπόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας αὕτη σπουδάζει τὰ ὀρυκτά.

ὀρυκτογνωσία (ἡ) Καλεῖται οὕτως ἡ κατὰ τρόπον ἐμπειρικὸν διάγνωσις τῶν ὀρυκτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων γνωρισμάτων αὐτῶν. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα εἶναι κυρίως φυσικὰ καὶ κρυσταλλογραφικά. Ὡς φυσικὰ γνωρίσματα θεωροῦνται τὸ χρῶμα καὶ ἡ λάμψις τῶν ὀρυκτῶν, περαιτέρω δὲ ἡ σκληρότης, τὸ χρῶμα τῆς κόνεως διὰ τὰ αὐτόχροα ὀρυκτά, ὁ σχισμός, ὁ θραυσμὸς καὶ τὸ εἰδικὸν βάρος. Ἐκ τῶν κρυσταλογραφικῶν γνωρισμάτων λαμβάνονται τὸ κρυσταλλικὸν σύστημα καὶ ἡ κρυσταλλικὴ μορφή. Πολλάκις, ὅταν τὸ πρὸς διάγνωσιν ὀρυκτὸν δὲν ἀπαντᾷ εἰς μεμονωμένα κρυσταλικὰ ἄτομα, ἐρευνᾶται καὶ τὸ εἶδος τῆς διδυμίας, ὁσάκις ἐμφανίζεται αὕτη, προσέτι δὲ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν συσωματωμάτων αὐτοῦ, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις γίνεται καὶ πυροχημικὴ δοκιμασία. Τὰ δεδομένα τῆς ὀρυκτογνωστικῆς ἐρεύνης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω στοιχείων διατασσόμενα κατὰ ὡρισμένον σύστημα, ἀπαρτίζουν τοὺς ὀρυκτογνωστικοὺς πίνακας, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν ὡς βοήθημα εἰς τὰς ὀρυκτογνωστικὰς μελέτας. Ἐκ τῶν ἡμετέρων συνέγραψαν τοιούτους πίνακας ὁ Κ. Μητσόπουλος («Ὀρυκτογνωστικὸς ὁδηγός» Ἀθῆναι 1896) καὶ ὁ Κωνστ. Α. Κτενᾶς («Ὀρυκτογνωστικοὶ πίνακες» Ἀθῆναι 1910 καὶ «Στοιχεῖα ἀναλυτικῆς ὀρυκτολογίας. Ὀρυκτογνωσία τῆς Ἑλλάδος» Ἀθῆναι 1923). Γ. Β.

ὀρυκτογνώστης (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν ὀρυκτογνωσίαν, ὁ ἐγκρατὴς τῆς μεθόδου διαγνώσεως τῶν ὀρυκτῶν, ὁ ἔμπειρος περὶ τὰ ὀρυκτά.

ὀρυκτογνωστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν ὀρυκτογνωσίαν, ἢ ἔχων σχέσιν πρὸς αὐτήν.

ὀρυκτογραφία (ἡ). Ἡ περιγραφικὴ τῶν ὀρυκτῶν. Ἀποτελεῖ ἴδιον κεφάλαιον τῆς ὀρυκτολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐρευνῶνται τὰ ὀρυκτολογικὰ εἴδη, καθὼς καὶ αἱ παραλλαγαὶ καὶ αἱ ποικιλίαι αὐτῶν. Ἡ ὀρυκτογραφία διαφέρει τῆς συστηματικῆς τῶν ὀρυκτῶν. Διότι ἐνῷ ἐκείνη ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν κατάταξιν τῶν ὀρυκτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων χημικῶν καὶ κρυσταλλογραφικῶν γνωρισμάτων, ἡ ὀρυκτογραφία ἀσχολεῖται ἁπλῶς εἰς τὴν ἔρευναν καὶ περιγραφὴν αὐτῶν. Γ. Β.

ὀρυκτογραφικός,—ή,—όν· ὁ ἀναγόμενος ἢ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν ὀρυκτογραφίαν.

ὀρυκτογράφος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν ὀρυκτογραφίαν.

ὀρυκτοδεψία (ἡ). Πᾶσα δέψις ἐκτελουμένη δι' ὑλῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ὀρυκτοῦ βασιλείου. Οὕτω ἐν τῇ ὀρυκτοδεψίᾳ συμπεριλαμβάνονται: α) ἡ δέψις δι' ἁλάτων ἀργιλλίου, ὡς

$Al_2 (SO_4)_3$, $Al_2 (SO_4)_3 + K_2 SO_4 + 24 H_2 O$

καλουμένη καὶ *λευκοδεψία*, β) ἡ δι' ἁλάτων χρωμίου, ὡς

$Cr_2 (SO_4)_3$, $Cr Cl_3$, $Cr_2 (SO_4)_3 + K_2SO_4 + 24 H_2O$,

καλουμένη καὶ *χρωμιοδεψία*, γ) ἡ δι' ἁλάτων σιδήρου, ὡς $FeSO_4$, $FeCl_2$, *σιδηροδεψία*, καὶ δ) ἡ διὰ χλωριούχου νατρίου (NaCl), ἐφαρμοζομένη ἰδίως ἐν τῇ κατεργασίᾳ σισυρῶν (σισυροποιία). Ι. Γ. Μ.

ὀρυκτοζωολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία σπουδάζει τὸν ζωϊκὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἐγκλείουν τὰ στρώματα τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ὁ ζωϊκὸς οὗτος κόσμος εὑρίσκεται ἀπελελιθωμένος, τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ οὐσίας ἀντικατασταθείσης δι' ὀρυκτῆς ὕλης. Ὁ ὅρος εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον «*παλαιοντολογία*». Γ. Β.

ὀρυκτολογία (ἡ) (Mineralogie). Ἡ ἐπιστήμη τῶν ὀρυκτῶν. Ἀποτελεῖ μετὰ τῆς ζῳολογίας καὶ τῆς βοτανικῆς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀντικείμενον αὐτῆς τὴν σπουδὴν τοῦ ὀργανικοῦ ἐν γένει καὶ ἀνοργάνου κόσμου. Ἡ ὀρυκτολογία, ἀποβλέπουσα μόνον αὐτὴ ἐκ τῶν ἀνωτέρω κλάδων τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἀνοργάνου κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐνυπάρχει ἐπὶ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ φέρει τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *ὀρυκτά*, δὲν παραλείπει ἐν τούτοις νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς καί τινα ἀντικείμενα ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς πολυετοῦς παραμονῆς των εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς, ἐξωμοιώθησαν πρὸς τὰ ὀρυκτά. Ἡ ὀρυκτολογία ἐρευνᾷ τὰ ὀρυκτὰ ἀπὸ φυσικῆς καὶ χημικῆς ἀπόψεως καὶ ὡς πρὸς τὰς γενετικὰς των συνθήκας.

Ἡ φυσικὴ ἄποψις εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὀρυκτῶν ἀφορᾷ τὰ φυσικὰ αὐτῶν γνωρίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων πρωτεῦον στοιχεῖον ἀποτελεῖ τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα, εἰς δευτέραν δὲ μοῖραν ἔρχονται ἡ μορφὴ τῆς συσσωματώσεως τῶν ἐπὶ μέρους κρυσταλλικῶν ἀτόμων τῶν ὀρυκτῶν, τὸ χρῶμα, ἡ λάμψις, ἡ σκληρότης κλ. αὐτῶν, καθὼς καὶ αἱ τυχὸν μαγνητικαὶ καὶ ἠλεκτρικαὶ των ἰδιότητες. Τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τῶν ὀρυκτῶν, ἐξαρτᾶται δὲ τοῦτο, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ γνωρίσματα αὐτῶν, ἀπὸ τὴν χημικήν των σύστασιν. Ἡ χημικὴ ἔρευνα, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν πορισμάτων τῆς ποσοτικῆς χημικῆς ἀναλύσεως, καθὼς καὶ τῶν κρυσταλλοχημικῶν σχέσεων τῶν ὀρυκτῶν, σκοπὸν ἔχει νὰ ἀνεύρῃ τὸν χημικὸν τύπον αὐτῶν καὶ νὰ κατατάξῃ οὕτω τὰ ὀρυκτὰ εἰς ὡρισμένας μεγάλας κατηγορίας. Ἐπὶ πλέον καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς κρυσταλλογραφικῆς των ἀναπτύξεως, παρέχει τὰ βασικὰ στοιχεῖα πρὸς συστηματικὴν κατανομὴν αὐτῶν. Τέλος, αἱ γενετικαὶ συνθῆκαι τῶν ὀρυκτῶν ἐξυπακούουν τὴν ἐξάρτησιν αὐτῶν πρὸς τὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς, τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν συστατικά, ἡ δὲ μελέτη αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ ἡ ὀρυκτολογία, ὀφείλει νὰ περιλάβῃ καὶ τὴν ἀλλοίωσιν συγχρόνως, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται τὰ ὀρυκτὰ συνεπείᾳ ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν παραγόντων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ ὀρυκτολογία, ἀναλόγως τῶν ἀπόψεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας σπουδάζει τὰ ὀρυκτά, διαιρεῖται καὶ εἰς ἀντίστοιχα τμήματα. Πρωτίστως ὅμως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν αὐτὴν εἰς *γενικὴν* καὶ *εἰδικὴν ὀρυκτολογίαν*. Ἡ γενικὴ ὀρυκτολογία ἐξετάζει τὰ γενικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ὀρυκτῶν, ἢ ἑνὸς μεγάλου τμήματος αὐτῶν. Ἡ εἰδικὴ ὀρυκτολογία παραλαμβάνει καὶ σπουδάζει ἓν ἕκαστον ὀρυκτὸν κατ' ἰδίαν, περιγράφουσα τὰς ἰδιότητας καὶ τὰ γνωρίσματα, ἅτινα χαρακτηρίζουν αὐτό. Ὡς ἐκ τούτου καλεῖται καὶ περιγραφικὴ ὀρυκτολογία. Ἡ γενικὴ ὀρυκτολογία ὑποδιαιρεῖται περαιτέρω εἰς τὴν *κρυσταλλογραφίαν*, τὴν *ὀρυκτοφυσικήν*, τὴν *ὀρυκτοχημείαν* καὶ εἰς τὴν *τοπικὴν* καὶ *παραγένεσιν* τῶν ὀρυκτῶν. Ἡ *κρυσταλλογραφία* εἶναι ἡ μορφολογία τῶν ὀρυκτῶν. Μελετᾷ τὸ ἐξωτερικὸν γεωμετρικὸν σχῆμα αὐτῶν, ὅταν ταῦτα ἀναπτύσσωνται ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλικήν, ὡς συνήθεστατα συμβαίνει, καθὼς καὶ τὴν διδυμίαν καὶ τὸν σχισμόν των, ἀνευρίσκουσα δὲ καὶ διαμορφώνουσα τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν κρυσταλλογραφικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀρυκτῶν, ἐπιχειρεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς καὶ διατάξεως τῶν μορίων αὐτῶν. Ἡ *ὀρυκτοφυσικὴ* σπουδάζει τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῶν ὀρυκτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνονται καὶ αἱ ὀπτικαί. Αἱ γενικαὶ φυσικαὶ ἰδιότητες, ὡς τὸ χρῶμα, ἡ λάμψις, ἡ σκληρότης, τὸ εἰδικὸν βάρος καὶ ἄλλαι, εἶναι συνάρτησις τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ὀρυκτῶν. Ἀντιθέτως, αἱ ὀπτικαὶ ἰδιότητες ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Αἱ πρῶται ἀφοροῦν τὰ ὀρυκτὰ μακροσκοπικῶς ἐξεταζόμενα. Αἱ ὀπτικαὶ ἰδιότητες σπουδάζονται ἰδίως εἰς τὰ μικροσκοπικὰ παρασκευάσματα αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ὀρυκτολογίας ἀποκτᾷ ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα. Διότι διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ὀπτικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὀρυκτῶν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, ἀγόμεθα εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ὀπτικῆς συμμετρίας καὶ ἐντεῦθεν τῆς ἀντιστοίχου κρυσταλλικῆς πρὸς διάγνωσιν τῶν ὀρυκτῶν εἰς μικροσκοπικὰ παρασκευάσματα, καθ' ὃν τρόπον μακροσκοπικῶς ἐπιτυγχάνομεν τοῦτο μελετῶντες τὸ κρυσταλλικὸν σχῆμα αὐτῶν.

Ἡ *ὀρυκτοχημεία* ἐρευνᾷ τὰς χημικὰς ἰδιότητας τῶν ὀρυκτῶν. Μέσον αὐτῆς εἶναι ἡ ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ χημικὴ ἀνάλυσις, καθὼς καὶ ἡ πυροχημικὴ δοκιμασία, σκοπὸς δὲ ὁ καθορισμὸς τοῦ χημικοῦ τύπου καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῆς σχέσεως μεταξὺ τῆς χημικῆς συστάσεως καὶ τῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀρυκτῶν. Ἡ *τοπικὴ* καὶ *παραγένεσις* ἀποβλέπει εἰς τὴν μελέτην τοῦ τρόπου ἐμφανίσεως τῶν ὀρυκτῶν ἐντὸς τῶν περικλειόντων αὐτὰ πετρωμάτων, καθὼς καὶ τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδρασαν πρὸς γένεσιν καὶ ἀλλοίωσιν αὐτῶν, τέλος δὲ καὶ ἡ *συστηματικὴ* τῶν ὀρυκτῶν ἀποτελεῖ ἴδιον τμῆμα τῆς γενικῆς ὀρυκτολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον σπουδάζονται αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ βάσεις, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας δέον νὰ γίνεται ἡ κατάταξις τῶν ὀρυκτῶν καὶ ἡ ὀνοματολογία αὐτῶν.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω τμήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖται ἡ γενικὴ ὀρυκτολογία, ἐρευνῶνται αἱ ἰδιότητες τῶν ὀρυκτῶν, αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλληλα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις τὰς ὁποίας ὑφίστανται δι' ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν παραγόντων. Τοιουτοτρόπως ἡ γενικὴ ὀρυκτολογία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς *φυσιολογία* τῶν ὀρυκτῶν. Εἰς τὴν εἰδικὴν ὀρυκτολογίαν ἀναπτύσσονται αἱ ἰδιότητες τῶν ἐπὶ μέρους ὀρυκτολογικῶν εἰδῶν, κατατάσσονται δὲ ταῦτα κατὰ ὡρισμένην συστηματικὴν διάταξιν. Αὕτη ὀνομάζεται καὶ *φυσιογραφία* τῶν ὀρυκτῶν, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν περιγραφὴν ἑνὸς ἑκάστου ὀρυκτολογικοῦ εἴδους κατὰ ὡρισμένον σύστημα διατάξεως τοῦ συνόλου αὐτῶν, ἐπὶ πλέον δὲ διασαφηνίζει τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ, καὶ τὴν ἐξάρτησιν αὐτοῦ πρὸς ἄλλα ὀρυκτολογικὰ εἴδη καὶ ἐρευνᾷ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς ὁποίας τοῦτο ὑφίσταται.

Τμῆμα τῆς γενικῆς ὀρυκτολογίας εἶναι προσέτι καὶ ἡ *ἀναλυτικὴ ὀρυκτολογία*. Αὕτη ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν συστηματικὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὀρυκτοφυσικῶν καὶ ὀρυκτοχημικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὀρυκτῶν διὰ τὸν προσδιορισμὸν αὐτῶν, ἰδίως δὲ μάλιστα τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀναγνωρίζονται μὲ πρόχειρα ἐρευνητικὰ μέσα, ὡς ἡ λάμψις, τὸ χρῶμα, ἡ σκληρότης, τὸ κρυσταλλικὸν σύστημα καὶ ἡ κρυσταλλικὴ μορφή, καθὼς καὶ ὁ σχισμὸς ἢ ὁ θραυσμός, τὸ εἰδικὸν βάρος καὶ ἡ συσσωμάτωσις καὶ ἡ παραγένεσις τῶν ὀρυκτῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀναλυτικὴ ὀρυκτολογία ἐπιδιώκει σκοπὸν κατ' ἐξοχὴν πρακτικόν. Ἡ ὀρυκτολογικὴ ἄσκησις εἶναι πάντοτε θεμελιώδης διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν παρατήρησιν τῆς ἀνοργάνου φύσεως.

Ἀναλόγως τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῆς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὀρυκτῶν καὶ τῶν κατευθύνσεων, τὰς ὁποίας ὡς ἐκ τούτου λαμβάνει, ἡ ὀρυκτολογία εἶναι φανερὸν ὅτι ἔχει ἑκάστοτε ἀνάγκην τῶν δεδομένων ἄλλων συγγενῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιστημῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ *κρυσταλλογραφία* εἰς τὴν μελέτην τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος τῶν ὀρυκτῶν καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν ἑδρῶν καὶ τῶν γωνιῶν αὐτῶν στηρίζεται εἰς τὴν *ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν* καὶ τὴν *σφαιρικὴν τριγωνομετρίαν*. Ἡ *ὀρυκτοφυσικὴ* προϋποθέτει γνῶσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς *φυσικῆς*, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ σπουδὴ τῶν ὀπτικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὀρυκτῶν, ὡς λ. χ. τοῦ δείκτου διαθλάσεως, τῆς διπλοθλαστικότητος, τῆς πολώσεως τοῦ φωτὸς καὶ τῆς στροφῆς τοῦ ἐπιπέδου αὐτῆς κ. ἄ. γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς *ὀπτικῆς*. Ἡ *ὀρυκτοχημεία* εἰς τὴν ἔρευναν τῶν χημικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὀρυκτῶν καὶ τῶν χημικῶν ἀντιδράσεων αὐτῶν καθοδηγεῖται ὑπὸ τῆς *γενικῆς χημείας* καὶ ἰδίως τῆς *ἀνοργάνου χημείας*, καθὼς καὶ ὑπὸ τῆς *πυροχημείας*. Τέλος, διὰ τὴν *τοπικὴν* καὶ τὴν *παραγένεσιν* τῶν ὀρυκτῶν συμβάλλει εἰς ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ τὰ πετρώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων περικλείονται ταῦτα, ἡ *γεωλογία*, εἰς ὅ,τι δὲ ἀφορᾷ τὰς γενετικὰς συνθήκας τῶν ὀρυκτῶν, τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐμφανίζονται, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν αὐτῶν, ἡ *κοιτασματολογία*.

Ἡ χρησιμότης τῆς ὀρυκτολογίας ὡς ἐπιστήμης εἶναι ἀναμφισβήτητος. Διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ὀρυκτά, ὡς αὐτοτελῆ συστατικά, εἴτε καὶ ἐν συσσωματώσει πρὸς ἄλληλα, σχηματίζουν τὰ πετρώματα, ὡρισμένα εἴδη ἐκ τῶν ὁποίων, ὡς οἱ ἀσβεστόλιθοι, τὰ μάρμαρα καὶ οἱ γρανῖται, χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑλικὰ δομῆς καὶ ἐπιστρώσεως. Ἀφ' ἑτέρου ταῦτα, κατ' ἰδίαν λαμβανόμενα, ἀναλόγως φυσικῶν τινων σπανίων ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας ἐνίοτε παρουσιάζουν, θεωροῦνται καὶ κατατάσσονται εἰς τοὺς πολυτίμους λίθους, ἢ συνεπείᾳ περιεκτικότητος εἰς εὐγενῆ ἢ καὶ χρήσιμα ἐν γένει μέταλλα ἀποτελοῦν τὰ μεταλλεύματα. Περαιτέρω, ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ ὀρυκτὰ μετέχουν ὡς συστατικὰ αὐτῶν, προέρχονται τὰ καλλιεργήσιμα ἐδάφη, ἐκ τοῦ εἴδους δὲ τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν τῶν ἀποσαθρουμένων πετρωμάτων ἐξαρτᾶται καὶ ὁ εἰς ὡρισμένα συστατικὰ χρήσιμα εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐμπλουτισμὸς τῶν ἀντιστοίχων ἐδαφῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ γνῶσις τῆς ὀρυκτολογίας εἶναι ἀπαραίτητον ἐφόδιον καὶ εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ τοὺς μηχανικοὺς ἐν γένει, εἰς τοὺς μεταλλειολόγους καὶ μεταλλευτάς, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τοὺς γεωπόνους καὶ τοὺς δασολόγους.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ὀρυκτολογίας καὶ ἡ προαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὸ ἐπίπεδον περίπου εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται σήμερον, ἐγένετο κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ ἰδίως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ. Αἱ πρῶται ὀρυκτολογικαὶ ἔρευναι ὀφείλονται εἰς τοὺς Γερμανοὺς μεταλλευτάς, τὸ δὲ ἔργον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρώτη ὀρυκτολογία, εἶναι τὸ σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη τῷ 1500 ὑπὸ τὸν τίτλον «Bergbüchlein» καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν Basilius Valentin. Ἀλλ' αἱ ἐπιστημονικαὶ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς, ἐτέθησαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου ἐχωρίσθη ἡ ὀρυκτολογία ἀπὸ τῆς γεωλογίας καὶ τῆς παλαιοντολογίας, ἐγένετο δὲ καὶ ἡ διάκρισις τῆς κρυσταλλογραφίας, τῆς ὁποίας τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καθώρισαν ὁ Romé de l'Isle διὰ τοῦ νόμου τῆς σταθερότητος τῶν γωνιῶν καὶ ὁ ἀββᾶς René Just Hauy διὰ τοῦ φερωνύμου νόμου τῶν δεικτῶν τῶν κρυστάλλων καὶ τοῦ ἀντιστοίχου νόμου τῶν ζωνῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1750 μέχρι τοῦ 1815 ὁ A. G. Werner ἐδίδασκεν ἐν Freiberg τὴν ὀρυκτολογίαν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ὀρυκτογνωσία», διέστελλε δὲ αὐτὴν ἀπὸ τῆς πε-

Digitized by Google

τρογραφίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ ὀρυκτολογία ἐνεφανίσθη ὡς καθαρῶς περιγραφικὴ ἐπιστήμη, κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τοῦ Werner ἔλαβε τὴν φυσικοϊστορικὴν κατεύθυνσιν, ἐνῷ συγχρόνως μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς χημικῆς ποιοτικῆς ἀναλύσεως ἡ συστηματικὴ τῶν ὀρυκτῶν ἐστηρίχθη ἐπὶ χημικῶν μόνον δεδομένων. Ἡ χημικὴ ἄποψις εἰς τὴν συστηματικὴν ὀρυκτολογίαν ἐπεκράτησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀλλὰ μὲ τὰς κολοσσιαίας προόδους, τὰς ὁποίας ἐπετέλεσε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ πετρογραφία, ἐπανῆλθεν ἐκ νέου ἡ φυσικοϊστορικὴ ἄποψις εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ὀρυκτολογίας, αἱ δὲ ἐργασίαι τῶν Naumann, Michel-Lévy, Tschermack, Groth κ.ἄ. προσέδωκαν εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην τὸν νέον ἐντελῶς χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἐμφανίζει σήμερον. Γ. Β.

ὀρυκτολογικός,—ή,—όν· ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν, ὁ ἀφορῶν τὴν ὀρυκτολογίαν ἢ τὰ ὀρυκτὰ ἐν γένει.

— **ὀρυκτολογικαὶ** *σταθεραί*. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ φυσικὰ καὶ χημικὰ γνωρίσματα τῶν ὀρυκτῶν, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὀρυκτὸν πάντοτε τιμὰς σταθεράς. Αἱ ὀρυκτολογικαὶ σταθεραὶ εἶναι συνάρτησις τῆς κρυσταλλογραφικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ὀρυκτῶν, διακρίνονται δὲ εἰς *κρυσταλλογραφικὰς σταθεράς*, ὡς ἡ συμμετρία τῆς κρυσταλλικῆς τάξεως, ἡ σχέσις τῶν κρυσταλλικῶν παραμέτρων, τὰ ἐπίπεδα τῆς διδυμίας καὶ τοῦ σχισμοῦ, εἰς *ὀπτικὰς σταθεράς*, ὡς οἱ δεῖκται διαθλάσεως, ἡ διπλοθλαστικότης, ἡ γωνία τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων κ. ἄ., καὶ εἰς *φυσικοχημικὰς σταθεράς*, ὡς ἡ ταχύτης κρυσταλλώσεως, τὸ σημεῖον τήξεως, ἡ διαλυτότης καὶ ἡ θερμότης τήξεως τῶν ὀρυκτῶν. Γ. Β.

—«**Ὀρυκτολογικὸν** *μουσεῖον*». Μουσεῖον ἐν Ἀθήναις, προσηρτημένον εἰς τὴν φυσικομαθηματικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου καὶ διατελοῦν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ὀρυκτολογίας καὶ πετρολογίας. Συνεστήθη καὶ ἐνεπλουτίσθη ὡς πρὸς τὴν γενικήν του συλλογὴν ὑπὸ τῶν πρώτων διευθυντῶν αὐτοῦ Ἡρ. καὶ Κωνστ. Μητσοπούλου, συνεπληρώθη δέ, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς εἰδικὰς συλλογάς, ὑπὸ τοῦ νῦν διευθυντοῦ αὐτοῦ Κωνστ. Α. Κτενᾶ. Τὸ Ὀρυκτολογικὸν μουσεῖον περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν μίαν μεγάλην καὶ πλουσίαν γενικὴν ὀρυκτολογικὴν συλλογήν, εἰς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἐπισκέπτης πλεῖστα πολύτιμα ὀρυκτά, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ εἰδικὰς συλλογάς, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μετὰ τῶν ἀντιστοίχων πετρωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ταῦτα ἐμφανίζονται. Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν ὀρυκτῶν καὶ μεταλλευμάτων τοῦ Λαυρείου, ἡ ὁποία περιέχει καὶ τὰ πλέον σπάνια ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν περιοχῶν, ἐπίσης δὲ καὶ μία πλήρης συλλογὴ τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων καὶ ὑδρογονανθράκων τῆς Ἑλλάδος. Γ. Β.

ὀρυκτολόγος (ὁ)· ὁ ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὀρυκτῶν, ὁ εἰδικὸς περὶ τὴν ὀρυκτολογίαν.

ὀρυκτὸν (τὸ) (Mineral). Σῶμα ἀνόργανον, ὁμογενές, ἔχον ὡρισμένην χημικὴν σύστασιν. Ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ἀπαρτίζεται τὸ στερεὸν τμῆμα τῆς γῆς, ὀρυκτὰ δὲ καλοῦμεν καὶ τὰ συστατικὰ τῶν μετεωρολίθων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀρυκτῶν ἀνάγομεν καὶ ὡρισμένα ὀργανικῆς προελεύσεως σώματα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ μακροχρονίου παραμονῆς των ἐντὸς τῆς γῆς, ἐξωμοιώθησαν πρὸς αὐτά, ὡς οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, τὸ ἤλεκτρον κ. ἄ. Ὅσα ἐκ τῶν ὀρυκτῶν περιέχουν βαρέα μέταλλα εἰς τοιαύτην ποσότητα ἢ ἀναλογίαν, ὥστε ἡ ἐξόρυξις καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐξαγωγὴ τῶν μετάλλων τούτων νὰ ἀποτελῇ οἰκονομικὴν ἐπιχείρησιν, φέρουν τὴν ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν *μεταλλεύματα*. Εἶναι φανερὸν ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ μεταλλεύματος εἶναι σχετική, ἐξαρτᾶται δὲ ἑκάστοτε ὁ χαρακτηρισμὸς ἑνὸς ὀρυκτοῦ ὡς μεταλλεύματος ἀπὸ τὰς προόδους τῆς μεταλλουργίας καὶ τὰς ἄλλας οἰκονομικὰς συνθήκας.

Οἱ τόποι ἐμφανίσεως τῶν ὀρυκτῶν ἀποτελοῦν τὰ κοιτάσματα αὐτῶν. Τούτου τεθέντος, ὡς γενικὰ κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν δέον νὰ θεωρηθοῦν τὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα συνίστανται, ὡς γνωστόν, ἀπὸ διάφορα ὀρυκτά. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ ὀρυκτοῦ καὶ πετρώματος καθίσταται προφανής. Διότι, ἐνῷ τὸ ὀρυκτὸν εἶναι σῶμα ὁμογενές, ὡρισμένης δὲ χημικῆς συστάσεως, τὸ πέτρωμα στερεῖται ὁμογενείας, ἡ δὲ χημικὴ σύστασις αὐτοῦ ποικίλλει ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν ὀρυκτολογικῶν του συστατικῶν. Πολλάκις ὅμως τὰ ὀρυκτὰ ἀποτελοῦν ἰδίας σεγκεντρώσεις ἀνεξαρτήτους πρὸς τὴν ὀρυκτολογικὴν σύστασιν τῶν πετρωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων περικλείονται. Οὕτω λ. χ. τὰ ὀρυκτὰ τοῦ Λαυρείου, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται ὁ γαληνίτης, ὁ σφαλερίτης, ὁ σιδηροπυρίτης καὶ ὁ σμιθσωνίτης, εὑρίσκονται ἐντὸς στρώματος μαρμάρου πλησίον τῆς ἐπαφῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν μαρμαρυγιακὸν σχιστόλιθον. Ἐπίσης ὁ μαγνησίτης τῆς Εὐβοίας ἢ οἱ χρωμῖται τῆς Θεσσαλίας ἀπαντοῦν ἐντὸς σερπεντινικῶν πετρωμάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἐκ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν λαμβάνουν αἱ συγκεντρώσεις τῶν ὀρυκτῶν εἰς τὰ κοιτάσματα αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰ πετρώματα, χαρακτηρίζονται αὗται ὡς φλέβες, κοῖται, σωροὶ κ.ο.κ.

Θεωροῦντες τὰ ὀρυκτὰ ὡς συστατικὰ τῶν πετρωμάτων καὶ συνεπῶς σπουδάζοντες αὐτὰ εἰς τὰ γενικά των κοιτάσματα, τὰ κατατάσσομεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἀντιστοίχους πρὸς τὰ πετρώματα, τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν συστατικά. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀρυκτῶν συνδέεται πρὸς τὰς γενετικὰς συνθήκας αὐτῶν τούτων τῶν πετρωμάτων. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν: α) Τὰ *πυριγενῆ* ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς τὰ πυριγενῆ πετρώματα καὶ ἀποτελοῦν τὰ συστατικὰ αὐτῶν. Τοιαῦτα εἶναι ὡς οὐσιώδη μὲν συστατικὰ τῶν πετρωμάτων ὁ χαλαζίας, οἱ ἄστριοι, τὰ ἀστριοειδῆ, οἱ μαρμαρυγίαι, οἱ πυρόξενοι καὶ οἱ ἀμφίβολοι, καθὼς καὶ ὁ ὀλιβίνης, ὡς ἐπουσιώδη δὲ ὁ ἀπατίτης, ὁ τουρμαλίνης, οἱ σπινέλλιοι, ὁ μαγνητίτης καὶ ὁ χρωμίτης κ. ἄ. Τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν στερεοποίησιν τοῦ μάγματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε τὸ ἀντίστοιχον πέτρωμα, εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ κρυστάλλωσις αὐτῶν ἠκολούθησεν ὡρισμένην σειράν, καθ' ἣν προηγήθησαν ὁ ἀπατίτης, τὸ ζιρκόνιον, οἱ σπινέλλιοι, ἐπηκολούθησαν τὰ ἔγχροα ὀρυκτά, ἤτοι ὁ βιοτίτης, οἱ ἀμφίβολοι, οἱ πυρόξενοι καὶ ὁ ὀλιβίνης, τελευταῖος δὲ πάντων ἐκρυσταλλώθη ὁ χαλαζίας. β) Τὰ *ἰζηματογενῆ ὀρυκτά*, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ συστατικὰ τῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων, ἐσχηματίσθησαν δὲ διὰ βαθμιαίας ἀποθέσεως τοῦ ὀρυκτολογικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν διαλύσει ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἢ μετεφέρθη διὰ τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα διακρίνομεν εἰδικώτερον εἰς ὀρυκτὰ *μηχανικῆς* προελεύσεως, ὡς ὁ χαλαζίας, ὁ ἀσβεστίτης, ὁ δολομίτης, ἡ ἄργιλλος κ. ἄ., ἀπαρτίζοντα τὰ συστατικὰ τῶν ἀντιστοίχων πετρωμάτων, ἤτοι τῶν ψαμμιτῶν, τῶν χαλαζιτῶν, τῶν ἀργιλλικῶν σχιστολίθων, τοῦ μεγάλου μέρους τῶν ἀσβεστολίθων κ. ἄ., εἰς ὀρυκτὰ *χημικῆς* προελεύσεως, ὡς τὸ μαγειρικὸν ἅλας, αἱ ἀποθέσεις τῶν ἁλάτων τοῦ καλίου καὶ τοῦ μαγνησίου, τὰ στρώματα τῆς γύψου καὶ τοῦ ἀνυδρίτου, καθὼς καὶ ὁ χαλαζίας καὶ ὁ ἀσβεστίτης, καὶ τέλος εἰς ὀρυκτὰ *ὀργανικῆς* προελεύσεως, ὡς οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, ὁ ἀσβεστίτης καὶ ὁ μαγνησίτης, ὁ χαλαζίας, ὁ χαλκηδόνιος καὶ ὁ ὀπάλιος, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται ἐκτεταμένα πολλάκις στρώματα λιθανθράκων καὶ λιγνιτῶν, τὰ ἀσβεστολιθικὰ καὶ δολομιτικὰ πετρώματα, οἱ κερατόλιθοι καὶ οἱ φθανῖται κ. ἄ. γ) Τὰ *μεταμορφωσιγενῆ ὀρυκτά*, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὰ συστατικὰ τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων, ἡ χαρακτηρίζουν αὐτὰ ὡς προϊόντα μεταμορφώσεως. Τοιαῦτα ὀρυκτὰ εἶναι οἱ χλωρῖται, ὁ σερπεντίνης, ὁ τάλκης, οἱ γρανάται, ἡ σειρὰ τοῦ ζωϊσίτου καὶ τοῦ ἐπιδότου, ὁ ἀνδαλουσίτης, ὁ δισθενὴς κ. ἄ., οἱ δὲ παράγοντες σχηματισμοῦ αὐτῶν εἶναι ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία καὶ πίεσις, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ μεταμόρφωσις καὶ ἡ γένεσις τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων.

Εἰς τὰ εἰδικὰ κοιτάσματα αὐτῶν τὰ ὀρυκτὰ παρουσιάζουν ἰδίας συνθήκας γενέσεως, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀνεξάρτητοι πρὸς τὸ περικλεῖον τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα πέτρωμα καὶ μόνον εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις συνδέονται γενετικῶς πρὸς αὐτό. Τὰ ὀρυκτὰ ταῦτα, λόγῳ τῆς συστάσεως καὶ τοῦ τρόπου ἐμφανίσεως ἀποκτοῦν πολλάκις καὶ σπουδαίαν οἰκονομικὴν σημασίαν. Οὕτως ἔχομεν τὰ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ διασπάσεως τοῦ μάγματος καὶ συγκεντρώσεως τῶν μεταλλοφόρων ὀρυκτῶν εἰς ὡρισμένα σημεῖα ἐντὸς τῆς μάζης αὐτοῦ, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τοὺς χρωμίτας καὶ τοὺς μαγνησίτας ἐντὸς τῶν σερπεντινικῶν πετρωμάτων. Ἄλλα ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐντὸς κρυσταλλοσχιστωδῶν περιοχῶν, ἐγγὺς δὲ πλουτωνίων ἐκρήξεων συνεπείᾳ πνευματολυτικῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν περίοδον τῆς στερεοποιήσεως τοῦ μάγματος, τοιαῦτα δὲ εἶναι ἡ σμύρις τῆς Νάξου καὶ τὰ μεταλλοφόρα ὀρυκτὰ τοῦ Λαυρείου. Ἄλλα ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα ἀποβάλλονται καὶ καθιζάνουν ἐξ ὑδάτων ἢ ἄλλων διαλύσεων, ὡς ὁ λειμωνίτης, ὁ σιδηρίτης, ὁ ἀραγωνίτης κ. ο. κ.

Ἡ μελέτη τῶν γενετικῶν συνθηκῶν εἰς τὰ ὀρυκτὰ συμπληροῦται, ἐὰν ἐρευνηθῇ καὶ ἡ παραγένεσις αὐτῶν, καθὼς καὶ ἡ ἀλλοίωσις τὴν ὁποίαν ὑφίστανται. Παραγένεσις ἑνὸς ὀρυκτοῦ καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ὀρυκτολογικῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα τὸ συνοδεύουν. Τὰ ὀρυκτὰ ἑκάστης παραγενέσεως συνδέονται κατὰ τοὺς κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, καθ' ὅσον ἡ συνύπαρξις αὐτῶν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κοίτασμα ὀφείλεται εἰς σύγχρονον γένεσιν, εἰς διαδοχικὴν γένεσιν καὶ τέλος εἰς ἐπιγένεσιν. Τὴν ἀλλοίωσιν ὑφίστανται τὰ ὀρυκτὰ εἴτε συνεπείᾳ ἐπιδράσεως ἀτμοσφαιρικῶν παραγόντων, εἴτε καὶ ἐκ τῶν κυκλοφορούντων ἐντὸς τῶν στρωμάτων ὑδάτων εἰς ταπεινὴν ἢ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Τρίτος παράγων ἀλλοιώσεως τῶν ὀρυκτῶν εἶναι ἡ πνευματολυτικὴ ἐπίδρασις, αὐτὴ ὅμως περιορίζεται ἐκεῖ μόνον, ὅπου ἐμφανίζονται μάγματα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι σπανιωτέρα. Ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ὀρυκτῶν πολλάκις λαμβάνει χώραν σχηματισμὸς νέου ὀρυκτολογικοῦ εἴδους. Οὕτως ὁ ὀλιβίνης, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν πολλῶν γάββρων καὶ περιδοτιτῶν, μεταπίπτει διὰ χημικῆς ἀποσαθρώσεως εἰς λευκόλιθον, οἱ δὲ ἄστριοι τῶν γρανιτικῶν μαγμάτων ἀποσαθροῦνται πρὸς καολίνην. Τοιουτοτρόπως σχηματίζονται τὰ μεγάλα πολλάκις κοιτάσματα τοῦ λευκολίθου καὶ τοῦ καολίνου, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν διὰ τοῦτο καὶ οἰκονομικὴν σημασίαν. Γ. Β.

— **ὀρυκτὰ** *ἑτερόχροα* [*Ὀρυκτολ.*]· βλ. λ. *ἑτερόχροα ὀρυκτά*.

— **ὀρυκτῶν** *τομαὶ* [*Γεωλ.*]· βλ. λ. *λεπταὶ πλάκες*.

ὀρυκτός,—ή,—όν· ὁ δι' ὀρυχῆς κατασκευασθείς: «*ὀρυκτὴ τάφρος*» ‖ ὁ ὀρυσσόμενος, ὁ δι' ὀρυχῆς λαμβανόμενος: «*ὀρυκτὸν ἅλας*» ‖ *ὀρυκτὸν* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

— **ὀρυκτὸς** *πλοῦτος τῆς γῆς*. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς ὑφηλίου καταφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρονται τὰ κυριώτερα ὀρυκτά, ἡ παγκόσμιος αὐτῶν παραγωγὴ καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογία αὐτῶν εἰς τὰς πέντε ἠπείρους:

Ὀρυκτά	*Σύνολον παραγωγῆς εἰς χιλιάδας τόννων*	*Εὐρώπη*	*Ἀσία*	*Ἀφρική*	*Β. Ἀμερική*	*Ν. Ἀμερική*	*Αὐστραλία*
		%	%	%	%	%	%
Ἀντιμόνιον	22—	31	52	1	11	1	4
Ἄργυρος	7—	7	3	—	76	6	8
Ἀρσενικὸν	16,8	65	—	—	31	—	—
Βωξίτης	530—	60	—	—	40	—	—
Γαιάνθραξ........	1.342.300	54	4	1	40	—	1
Γραφίτης..	136,5	57	28	5	8	—	—
Θεῖον.	1000—	42	6	—	51	1	—
Κασσίτερος	135,7	4	50	4	—	20	22
Μαγνήσιον	2.350	59	36	—	—	5	—
Μαγνησίτης	538,3	95	3	—	2	—	—
Μόλυβδος	1222	30	3	4	43	—	20
Νικέλιον	29	3	86	—	—	—	11
Πετρέλαιον	53 818	21	4	—	72	1	2
Πλατίνα....... ..	0,007	93	—	—	—	6	1
Ποτάσσα							
Πυρίτης	1110	99	1	—	—	—	—
Σίδηρος	177.207	59	—	1	38	1	—
Ψευδάργυρος	1207	38	4	4	37	1	16
Φώσφορον	7.141,8	8	—	37	45	—	7

Κατὰ χώρας ἡ παραγωγὴ τῶν κυριωτέρων ὀρυκτῶν ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω πινάκων:

Ἄργυρος (εἰς χιλιάδας χιλιόγραμμα).

Χῶραι	*1911*	*1929*
Μεξικὸν	2.458	1.990
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι..........	1.878	1.660
Καναδᾶς...............	1.818	400
Αὐστραλία.	515	197
Περού	206	286
Γερμανία	155	99
Ἱσπανία....................	129	93
Ἰαπωνία καὶ Κορέα	187	150
Ἰταλία	31	6,8
Σύνολον	7.327	4.851,8

Γαιάνθραξ (εἰς ἑκατομμύρια τόννων).

Ἤπειροι	*1913*	*1929*
Εὐρώπη	730,0	597,5
Ἀσία......	[illegible]5,8	75,8
Ἀφρική	8,3	11,3
Βόρειος Ἀμερική............	531,6	601,3
Νότιος Ἀμερική........	1,6	1,7
Αὐστραλία...	15,0	11,9

Θεῖον (εἰς ἑκατομμύρια τόννων).

Χῶραι	*1913*	*1922*	*1924*	*1929*
Ἡν. Πολιτεῖαι........	498,9	1860,3	2069,0	1240
Ἰταλία	385,3	167,3	206,0	241
Ἰαπωνία	59,4	34,6	37,4	45,3

Κασσίτερος (εἰς ἑκατομμύρια χιλιογράμμων).

Χῶραι	*1929*	*Χῶραι*	*1929*
Μαλάκκα...........	47,0	Γερμανία	3,8
Μεγάλη Βρεττανία.	30,0	Ἡν. Πολιτεῖαι	3,0
Ὀλλανδικαὶ Ἰνδίαι	24,0	Αὐστραλία	2,9
Κίνα..............	8,9	Σύνολον	119,6

Μόλυβδος (εἰς χιλιάδας τόννων)

Χῶραι	*1911*	*1929*
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι...	386,7	898
Ἱσπανία	186,7	128
Γερμανία	180,8	35
Ἑλλὰς	—	166,3
Μεξικὸν	120	143
Αὐστραλία	107,4	125
Βέλγιον	57,1	40
Μεγάλη Βρεττανία......... ..	29	14
Γαλλία	33,0	16
Ἰταλία	20,5	17
Καναδᾶς......................	16	53
Σύνολον	1.137,2	1.629,3

Digitized by Google

Πετρέλαιον

(εἰς χιλιάδας βαρελίων· τὸ βαρέλιον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 42 γαλλόνια, τὸ δὲ γαλλόνιον πρὸς 3,78 λίτρα)

Χῶραι	1921	1923	1926	1929
Ἡν. Πολιτεῖαι...	472.183	551.197	725.762	718.000
Μεξικόν.........	193.393	185 057	152 035	145.000
Ρωσία	29 150	35.091	38.167	49.000
Ὀλλανδ. Ἰνδίαι..	16.958	16.000	15.000	15 000
Ρουμανία	8.368	9 817	10 850	13 000
Βρεττ. Ἰνδίαι ..	8.000	7 980	7.575	7.500
Πολωνία.........	5.167	5.110	5.470	5 000
Περσία..........	16 673	21 153	25.000	30.000
Περοὺ	3.699	5 332	6.000	6.500
Ἱσπανία	2.447	2.004	1.789	1.500
Τρινιντὰντ......	2.354	2 445	3.0 0	3.500
Αἴγυπτος........	1.255	1.188	1.054	1.000
Σαβαβὰκ........	1.411	2.915	3.8[illegible]7	4.500
Ἀργεντινὴ	1.747	2.674	3.400	3.500
Βενεζουέλα	1.433	2 335	4.059	8.200
Σύνολον	765 065	851.510	1.004 000	1.011.200

Πλατίνα (εἰς χιλιόγραμμα).

Χῶραι		Χῶραι	
Κολομβία.........	1.190	Αὐστραλία	[illegible]0
Ρωσία	1.080	Καναδᾶς	15
Ἡν. Πολιτεῖαι ...	17	Σύνολον......	2.360

Σίδηρος (εἰς ἑκατομμύρια τόννων).

Χῶραι	1913	1921	1923	1926	1929
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι	31,5	16,5	26,8	39,5	31,8
Γερμανία	19,3	6,0	8,0	4,0	7,2
Μεγάλη Βρεττανία.....	10,5	2,7	4,9	7,4	7,4
Γαλλία	5,2	3,3	5,1	5,0	7,6
Ρωσία	4,5	—	0,1	0,3	0,6
Αὐστρία	2,4	0,3	0,6	0,3	0,3
Βέλγιον...	2,5	0,8	1,6	2,1	2,8
Λουξεμβοῦργον	2,5	1,0	1,7	1,3	2,2
Καναδᾶς..............	1	0,6	0,1	0,9	0,6
Ἑλλάς................	—	—	—	—	0,2
Σύνολον......	79,4	31,2	48,9	60,8	60,7

Ὑδράργυρος (εἰς τόννους).

Χῶραι	1911	1929
Ἱσπανία........................	1 490	1.136
Ἰταλία	986	1.655
Αὐστροουγγαρία	783	—
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	865	270
Μεξικὸν	150	143
Κίνα	—	50

Χαλκὸς (εἰς ἑκατομμύρια χιλιογράμμων).

Χῶραι	1912	1929
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	56[illegible],5	715,6
Μεξικὸν	73,1	33,0
Μεγάλη Βρεττανία	63,2	28,0
Ἰσπανία	58,0	13,2
Γερμανία.......................	45,5	25,0
Χιλὴ	37,6	179,0
Καναδᾶς........................	34,0	39,0
Ρωσία	33,6	
Περοὺ	27,8	23,0
Ἰαπωνία	65,0	64,0
Αὐστραλία	46,2	5,0
Βελγικὸν Κογκὸ.................		58,0
Νοτιοσλαυία		6,8
Σύνολον................	1.05[illegible],5	1.199,6

Χρυσὸς (εἰς χιλιάδας χιλιόγραμμα).

Χῶραι	1911	1929
Νότιος Ἀφρικὴ..................	28[illegible],2	245,1
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι.............	145,7	75.1
Αὐστραλία......................	90,6	70,1
Ρωσία..........................	48,4	17,3
Μεξικὸν	37,4	22,9
Βρεττανικαὶ Ἰνδίαι	16,6	13,6
Καναδᾶς........................	14,7	21
Ἰαπωνία........................	10,3	12,8
Κολομβία.......................	4,8	8,7
Κεντρικὴ Ἀμερικὴ...............	5	4,5
Κίνα...........................	4,9	4,5
Σύνολον................	6[illegible]5,6	498,6

Ράδιον (εἰς γραμμάρια).

Χῶραι	1929
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	40,0
Βελγικὸν Κογκὸ	12,5
Τσεχοσλοβακία	2,5
Σύνολον................	54,5

Ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ κατὰ ἠπείρους, ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς γῆς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Εὐρώπη. Μολονότι φαίνεται μικρὸς σήμερον ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Εὐρώπης, ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς ὑποχθονίους θησαυροὺς τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου, ὅμως συναρτήσει καὶ τοῦ χρόνου, ἀφ' ὅτου εἶναι ἐν ἐντατικῇ ἐκμεταλλεύσει, καὶ τῆς σχετικῆς ἐκτάσεως τῶν ξηρῶν, εἶναι πλείστου λόγου ἄξιος. Ἐπὶ συνόλου ἐτησίας παραγωγῆς 175 ἑκατομμυμυρίων τόννων σιδηρομεταλλεύματος καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον, τὰ 50 ἀνήκουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν πρώτην θέσιν εἶχε πρὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου ἡ Γερμανία. Σήμερον τὴν διεκδικεῖ ἡ Γαλλία μὲ τὰ κολοσσιαῖα κοιτάσματα τῆς Λωρραίνης καὶ ἡ Ἀγγλία, ἐνῷ σπουδαία εἶναι ἡ παραγωγὴ τῆς Ἱσπανίας καὶ Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου. Ἡ Ἑλλὰς δίδει ἐτησίως κάτω τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου τόννων. Ὑπελογίσθη κατὰ τὰ ἐν Στοκχόλμῃ ἀνακοινωθέντα τῷ 1910, εἰς τὸ ἐκεῖ συνελθὸν διεθνὲς γεωλογικὸν συνέδριον, ὅτι ἐπὶ συνόλου βεβαίου ἀποθέματος σιδηρομεταλλευμάτων, ἀνερχομένου διὰ τὴν ὑφήλιον εἰς 22.500 ἑκατ. τόννων, μὲ 10.000 ἑκατ. τόννων μεταλλικοῦ σιδήρου, τὰ 12.000 ἑκατ. τόννων, μὲ 4.400 ἑκατ. τόννων μετάλλου, ἀνήκουν εἰς τὴν Εὐρώπην· ἐπὶ δὲ συνόλου 123.000 ἑκατ. τόννων σιδηρομεταλλευμάτων πιθανῶν, μὲ 53.000 ἑκατ. τόννων μετάλλου, τὰ 40.000 ἑκατ. τόννων μὲ 12.000 ἑκατ. τόννων μετάλλου, ἀνήκουν εἰς τὴν γηραιὰν Εὐρώπην. Κοιτάσματα μεγάλης σημασίας εἶναι τὰ τῆς Λωρραίνης, τοῦ Λουξεμβούργου, τῆς Κεντρικῆς Γαλλίας, τοῦ Κλήβλανδ ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ Bilbao ἐν Ἱσπανίᾳ, τοῦ Krivoi Rog τῆς Ρωσίας, Kirunavara τῆς Σουηδίας καὶ Ἔλβας ἐν Ἰταλίᾳ.

Χαλκὸν παράγει ὀλίγον ἡ Εὐρώπη, μόλις 126 χιλ. τόννων τῷ 1926, ἐπὶ συνόλου παραγωγῆς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου τόννων τοῦ ἐρυθροῦ μετάλλου. Τόποι παραγωγῆς ἡ Ἱσπανία (Huelva), ἡ Γερμανία (Mansfeld), ἡ Ρωσία (Οὐράλια).

Εἰς μόλυβδον ἡ ἀναλογία εἶναι εὐμενεστέρα· 269 χιλ. τόννων τῷ 1926 ἐπὶ συνόλου 1574 χιλ. τόννων διὰ τὴν ὑφήλιον. Τὸ πλεῖστον (136 χιλ. τόννων) δίδει ἡ Ἱσπανία (Linarès)· ἔρχεται κατόπιν μὲ 40 χιλ. τόννων ἡ Γερμανία (Hartz Tarnowitz) καὶ μὲ 28 χιλ. τόννων ἡ Ἰταλία (Σαρδηνία), ἡ Ἀγγλία μὲ 13 χιλ. τόννων καὶ τὸ ἑλληνικὸν Λαύρειον μὲ 5059 τόννων τῷ 1926.

Καὶ εἰς ψευδάργυρον ἡ παραγωγὴ εἶναι ἀξιόλογος· 337 χιλ. τόννων διὰ τὴν Εὐρώπην, ἐπὶ παγκοσμίας ἐκ τόννων 1492 χιλ. διὰ τὸ 1926. Πρωτεύουσαν θέσιν ἔχει σήμερον, μὲ 133 χιλ. τόννων, ἡ Πολωνία (τῆς ἄλλοτε γερμανικῆς Σιλεσίας) καὶ κατόπιν Ρωσία, Ἱσπανία, Γερμανία μὲ 67, 57 καὶ 50 χιλ. τόννων, ἡ Σουηδία μὲ 18 καὶ ἡ Γαλλία μὲ 7,5 χιλ. τόννων. Τοῦ Λαυρείου ἡ παραγωγὴ ἀποτελεῖ μόλις τὸ εἰκοστὸν τῆς παγκοσμίου. Κασσίτερον δίδει μόνον ἡ Ἀγγλία καὶ δὴ 2,5 χιλ. τόννων τῷ 1926, ἔναντι τῶν 145 χιλ. τόννων τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἀντιθέτως, ὡς πρὸς τὸν ὑδράργυρον ἔχομεν παγκοσμίως μὲν παραχθέντας 3.929 τόννους καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς 3 524 τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ τῆς Ἱσπανίας καὶ Ἰταλίας ἐξ ἡμισείας. Εἰς ἄργυρον καὶ χρυσὸν ἡ παραγωγὴ τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀσήμαντος· καὶ τοῦτο, ἐφ' ὅσον ὑπολογίζομεν τὰ μέταλλα ταῦτα περιεχόμενα ἐντὸς μεταλλευμάτων μολύβδου ἢ χαλκοῦ, τοὺς σιδηροπυρίτας κτλ. Ἀλλὰ τῆς πλατίνης τὸ μέγιστον δίδει ἡ Ρωσία (Οὐράλια, Perm).

Ἐκτὸς τῶν κυρίως μεταλλούχων ὀρυκτῶν ἀξιόλογον παραγωγὴν παρουσιάζει ἡ Εὐρώπη καὶ εἰς τὰ ἀκόλουθα ὀρυκτὰ εἴδη. Εἰς σιδηροπυρίτας, χρησιμοποιουμένους ὡς πρώτην ὕλην θείου. Ἐπὶ 6 ἑκατ. τόννων τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς, ἡ Ἱσπανία (Huelva) δίδει τὸ ἥμισυ (προπολεμικῶς τὰ $^2/_3$). Τῆς Ἑλλάδος ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὰ κοιτάσματα Κασσάνδρας καὶ Ἑρμιόνης ὑπερβαίνει τὰς 100 χιλ. τόννων ἐτησίως. Καθαρὰ θειομεταλλεύματα ἐξορύσσονται ἐν Σικελίᾳ, ἥτις ἄλλοτε εἶχε σχεδὸν τὸ παγκόσμιον μονοπώλιον (514 χιλ. τόννων τῷ 1900 ἐπὶ συνόλου 575 χιλ. τόννων). Ἤδη μὲ τὸ θεῖον τῆς Λουϊζιάνης ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ φθάνει τὰς 1800 χιλιάδας τόννων καὶ ἡ τῆς Σικελίας μόλις τὰς 220 χιλιάδας τόννων. Τῆς δὲ Ἑλλάδος ἡ παραγωγὴ (Μῆλος) εἶναι ἀσήμαντος, οὐδὲ 500 τόννων κατ' ἔτος. Ἡ ἀρίστη σμύρις εἶναι ἡ τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ ἡ ἑλληνικὴ τῆς Νάξου (παραγωγὴ τοῦ 1926 τόννοι 27.240), σημαντικῶς ὑπερτεροῦσα κατὰ ποιότητα τὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μόνης ἄλλης πηγῆς τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος. Ἡ Γαλλία δίδει τοὺς ἀρίστης ποιότητος βωξίτας. Καὶ εἰς μαγνησίτην πρωτεύουσαν θέσιν ἔχει ἡ Εὐρώπη (Στυρία), ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὸ μονοπώλιον τῆς ποιότητος (70.000 τόννων τῷ 1926 ἀπὸ τὰ κοιτάσματα τῆς βορείου Εὐβοίας). Μὲ λιθογραφικὰς πλάκας ἐφοδιάζει ὅλον τὸν κόσμον ἡ Βαυαρία (Sohlenhofen). Ἀμίαντον καὶ μαρμαρυγίαν παρέχει ἡ Ρωσία, ἡ δὲ Βαλτικὴ δίδει σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ παραγομένου ἠλέκτρου· καὶ ἡ Τοσκάνη τὸ βορικὸν ὀξὺ καὶ τὸν βόρακα. Ἀπὸ τὰ περίφημα ἁλατωρυχεῖα τῆς Στασφούρτης τροφοδοτεῖται ἡ ὑφήλιος μὲ τὰ πολύτιμα διὰ τὴν γεωργίαν ἅλατα καλίου, ἐνῷ μὲ χρηστοτάτας ἐλπίδας ἀναπτύσσονται τελευταίως τὰ τῆς γαλλικῆς Ἀλσατίας. Ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ἐνεφανίσθη πισσουρανίτης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγονται 3—4 γραμμάρια ραδίου κατ' ἔτος, ἔναντι τῶν 25—30 γραμμαρίων εἰς ὅσα φθάνει ἡ παγκόσμιος παραγωγή.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ὀρυκτὰς καυσίμους ὕλας δὲν ὑστερεῖ ἡ Εὐρώπη μὲ τὰ κολοσσιαῖα γαιανθρακοφόρα κοιτάσματα τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Βελγίου, Γερμανίας καὶ Ρωσίας, τὰ μεγίστης ἀναπτύξεως λιγνιτοφόρα στρώματα τῆς Γερμανίας καὶ τὰ ὄχι ἀσήμαντα πετρελαιοφόρα τῆς Ρωσίας, Ρουμανίας καὶ Γαλικίας. Ἐπὶ παγκοσμίου παραγωγῆς 1.200 ἑκατομ. τόννων ὀρυκτῶν ἀνθράκων κατ' ἔτος, ἡ Εὐρώπη δίδει τὰ 700 καὶ δὴ διὰ τὸ 1926 131 ἑκατ. τόννων ἡ Ἀγγλία, 299 ἡ Γερμανία (συμπεριλαμβανομένων καὶ 140 ἑκατ. τόννων λιγνίτου), 51 ἡ Γαλλία, 36 ἡ Πολωνία, 34 ἡ Τσεχοσλοβακία (ὧν ἥμισυ λιγνῖται), 26 τὸ Βέλγιον, 20 ἡ Ρωσία. Σημειωτέον ὅτι τῷ 1926 ἡ παραγωγὴ τῆς Ἀγγλίας περιωρίσθη εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τακτικῆς, λόγῳ ἑπταμήνου ἀπεργίας τῶν ὀρυχείων· τῷ 1925 ἔφθασε τὰ 251 ἑκατομ. τόννων. Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν εἰδικῶν, τοὺς ἀνακοινωθέντας εἰς τὸ ἐν Τορόντῳ τοῦ Καναδᾶ συνελθὸν τῷ 1913 διεθνὲς συνέδριον τῆς γεωλογίας, τὸ σύνολον τῶν γαιανθράκων καὶ λιγνιτῶν, τὸ βέβαιον, ἀνέρχεται δι' ὅλην τὴν ὑφήλιον εἰς 716.000 ἑκατ. τόννων καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ 274.000 ἑκατ. τόννων ἀνήκουν εἰς τὴν Εὐρώπην· τὸ δὲ πιθανὸν ἀνέρχεται εἰς 6.681.000 ἑκατ. τόννων μὲ τὰ 510.000 ἑκατ. τόννων διὰ τὴν Εὐρώπην. Ὡς πρὸς τὸ πετρέλαιον ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ ἔφθασε τῷ 1925 τὰ 135 ἑκατ. τόννων. Ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ 10 ἑκατ. τόννων ἔδωσεν ἡ Εὐρώπη καὶ δὴ 7 ἡ Ρωσία, 2 ἡ Ρουμανία καὶ 1 ἡ Πολωνία. Τὸ εἰς πετρέλαιον ἀπόθεμα τῆς γῆς ὁλοκλήρου ὑπολογίζεται εἰς 6.000 ἑκατ. τόννων καὶ ἐξ αὐτῶν μόλις τὸ δέκατον ἀναγνωρίζεται διὰ τὴν Εὐρώπην.

Οἱ ἀριθμοὶ τῆς παραγωγῆς ὡς πρὸς τὰ μέταλλα, χαλκόν, μόλυβδον, ψευδάργυρον, κασσίτερον καὶ ὑδράργυρον ἀναφέρονται εἰς τὰ ποσὰ μετάλλου περιεχομένου εἰς τὰ παραχθέντα κατ' ἐπικράτειαν μεταλλεύματα καὶ ὄχι εἰς τὰ διὰ τῆς μεταλλουργίας προελθόντα, διότι ταῦτα δυνατὸν νὰ εἶναι ηὐξημένα διὰ τῆς ἐκκαμινεύσεως ξένης προελεύσεως μεταλλευμάτων, ἢ καὶ ἠλαττωμένα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ἐκκαμινευτικῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὴν ἐξαγωγήν.

Ι. Π. Δ.

Ἀσία. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Ἀσίας, ἰδίως εἰς πολυτίμους λίθους καὶ μέταλλα, εἶναι γνωστὸς καὶ εὑρίσκεται ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος. Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἱστορικὰς πληροφορίας εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐξήγετο χρυσὸς ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Ἰνδουκούχ, ἐκ τῶν πρὸς Ν. τῆς Σιβηρίας ὀροσειρῶν, ἐκ τοῦ Καυκάσου καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐκ τῶν ποταμῶν Πακτωλοῦ καὶ Μαιάνδρου. Σήμερον ἐν Ἀσίᾳ ὁ χρυσὸς ἐξάγεται ἐκ τῶν περὶ τὸν ποταμὸν Ἀμοὺρ περιοχῶν τῆς Σιβηρίας, ἐν Κορέᾳ, ἐν Κίνᾳ, ἐν Θιβέτ, ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀσίᾳ, ἐν Σιάμ, ἐν Βόρνεο, ἐν Σουμάτρᾳ καὶ ἐν Οὐραλίοις. Εἰς τὰς ἰδίας περίπου περιοχάς, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐν Ἰνδοστὰν (Βεγγάλη, Ρατζπούτανα), Ἰνδοκίνᾳ, Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ, Οὐρὰλ καὶ Ἀλτάϊ, εὑρίσκεται ἄργυρος, μόλυβδος καὶ χαλκός. Ἡ πλατίνα ἀπαντᾷ εἰς τὰ Οὐράλια καὶ τὴν νῆσον Βόρνεο. Ὁ κασσίτερος ἐξάγεται ἐν ἀφθονίᾳ ἐκ τῆς χερσονήσου Μαλάκκας τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τῆς νήσου Μπάνγκα, ἀποτελοῦν τὸ ἥμισυ τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Οἱ γαιάνθρακες ἀφθονοῦν ἐν Κίνᾳ, Ἰνδοστάν, Περσίᾳ, εἰς τὰ Ἀλτάϊα ὄρη καὶ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Ἀπὸ ἀπόψεως γαιανθράκων πιστεύεται ὅτι ἡ Κίνα ἔχει τὰ πλουσιώτερα κοιτάσματα τοῦ κόσμου, ἅτινα ὅμως εἶναι εἰσέτι εἰς μικρὰν μόνον κλίμακα ἐν ἐκμεταλλεύσει. Ὁ σίδηρος ἀπαντᾷ εἰς ἱκανὴν ποσότητα εἰς τὰ Οὐράλια, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰ Ἀλτάϊα, τὴν Περσίαν, τὰς Ἰνδίας, τὸ Θιβέτ, τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Πετρέλαιον ὑπάρχει ἄφθονον ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καυκάσῳ, ἐν Περσίᾳ, Βιρμανίᾳ, ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ εἰς τὰς Ὀλλανδικὰς Ἰνδίας. Καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ πετρελαίου ἐν Ἀσίᾳ θεωροῦνται πλουσιώταται καὶ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρας ἐκμεταλλεύσεως. Ἐν τῇ Νεκρᾷ θαλάσσῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπάρχει ἄσφαλτος, εἰς δὲ τὰ Οὐράλια καὶ ἐν Σιβηρίᾳ γραφίτης. Οἱ σημαντικώτεροι καὶ ἀφθονώτεροι πολύτιμοι λίθοι ἐν Ἀσίᾳ ἀπαντῶνται ἐν Κεϋλάνῃ, ἐν Ἰνδίαις καὶ περὶ τὸν Περσικὸν κόλπον. Οἱ κυριώτεροι αὐτῶν εἶναι οἱ σάπφειροι, τὰ ρουβίνια καὶ οἱ ἀδάμαντες. Ἡ Ἰνδοκίνα εἶναι πλουσία ἐπίσης εἰς σαπφείρους, ρουβίνια καὶ εἰς σμαράγδους. Ἡ Κίνα, ἡ Περσία, ἡ Βόρειος Ἀσία καὶ τὰ Οὐράλια φημίζονται διὰ τὰ τοπάζια, τὰ τουρκουάζ. Ὀρυκτὸν ἅλας ἐξάγεται ἐν Περσίᾳ, Ἰνδίαις καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἀσίας ἤρχισε νὰ γίνεται συστηματικωτέρα καὶ εἰς μεγαλυτέραν ὁλονὲν κλίμακα ἰδίως ἐν Κίνᾳ καὶ Κορέᾳ, ὅπου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος ἀνεκαλύφθησαν καὶ νέα μεταλλεῖα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέδρασεν ἀρνητικῶς ἐπὶ τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς, διότι ἀφῄρεσεν ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀμερικανικὴν βιομηχανίαν μίαν ἀγορὰν καταναλώσεως, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἡ σημαντικωτέρα μετὰ τὴν τῆς Εὐρώπης. Ἰδιαιτέρως ἄξιος λόγου εἶναι ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ μεταλλεῖα ἐν ἐκμεταλλεύσει, καίτοι τὰ κοιτάσματα αὐτῶν δὲν θεωροῦνται ἐξαιρετικῶς παχέα. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου, (ἐν Γκιουμουσχανέ, Ντενέκ, Ἄκνταγ, Γκεμπὰν καὶ Χατζῆ), μολύβδου (ἐν Μπερεκετλῆ) καὶ χαλκοῦ (ἐν Μαντέν, Ἐσσελῆ, Κυρὲ καὶ Ἀλβᾶ). Ὑπάρχουν ἐπίσης μεταλλεῖα χρωμίου, βορασίτου, ἀντιμονίου, ἐγχρώμων μαρμάρων (ἐν Ἀρτάκῃ τῆς Κυζίκου καὶ Πανόρμῳ), λευκολίθου καὶ μαγνησίτου (ἐν Ἐσκῆ-σεχίρ), κρυστάλλων (ἐν Κιουταχείᾳ)· ὡσαύτως ὑπάρχουν γαιάνθρακες ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Μαύρης θαλάσσης, λιγνίτης καὶ ἱκανὴ ποσότης σμύριδος.

Digitized by Google

'Αφρική. Τὸ ἀφρικανικὸν ἔδαφος εἶναι πλουσιώτατον εἰς ὀρυκτά, ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως αὐτῶν γίνεται εἰς πολὺ μικρὰν κλίμακα. Πολλαὶ περιοχαὶ εἶναι εἰσέτι ἀνεξερεύνητοι, ἐνῷ ἄλλαι, γνωσταὶ ἀπὸ πολλοῦ, ἀποτελοῦν σπουδαιότατα μεταλλευτικὰ κέντρα. Ὁλόκληροι πεδιάδες ἐν Ἀντάλ, ἐν Τζούλ, ἐν Λιβύῃ, ἐν Νταρφούρ, ἐν Καλαχάρι καλύπτονται ἀπὸ παχέα στρώματα ἅλατος. Εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Σαχάρας, ὅπου δὲν βρέχει, χρησιμοποιεῖται τὸ ὀρυκτὸν ἅλας ἀκόμη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν οἰκιῶν. Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ τοῦ Ἰσημερινοῦ πολλαὶ λίμναι καὶ πηγαὶ εἶναι ἁλμυραί. Ἐν Κοάντσα τὸ ἅλας πωλεῖται εἰς ἀποκρυσταλλωμένους ὄγκους εἰς σχῆμα πλίνθων. Τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἅλας εἶναι σημαντικώτατος παράγων ἐν τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀποτελεῖ πηγὴν πλούτου καὶ μεγάλης ἐπιρροῆς διὰ τὰς ἰθαγενεῖς φυλάς, αἵτινες πολλάκις διεξάγουν αἱματηροὺς ἀγῶνας διὰ τὴν κατοχὴν ἑνὸς μεταλλείου ἢ μιᾶς ἁλμυρᾶς λίμνης. Τὸ θεῖον ἐξάγεται ἐν Σομαλίᾳ, ἐν Τριπολίτιδι, ἐν Νατάλῃ κ.τ.λ. Ὁ χρυσὸς ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν χώραν, ἰδίως δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ Χρυσῆ Ἀκτή, ἀποκληθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἀφθονίας τοῦ χρυσοῦ, τὸν ὁποῖον συνήντησαν ἐκεῖ οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταί, παρέχει μὲν καὶ σήμερον ἱκανὴν ποσότητα χρυσοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἀνωτέραν ἀπὸ ἄλλας περιοχάς. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ καραβάνια κομίζουν ἐξακολουθητικῶς εἰς τὰς ἀκτὰς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄφθονον χρυσὸν ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἡ δὲ Χρυσῆ Ἀκτὴ ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων συναντήσεως τῶν καραβανίων τούτων. Τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξαγωγῆς χρυσοῦ κατέχει ἡ Νότιος Ἀφρική. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν χρυσοφόρων κοιτασμάτων τοῦ Τράνσβααλ δὲν εἶναι παλαιά. Χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τοῦ 1885. Ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως τῶν μεταλλείων αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν τῆς Νατάλης καὶ Ὀράγγης, ἐγένετο ἐντατικωτάτη, σήμερον δὲ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν φθάνει τὰ 50 % τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Τὴν πρώτην ἐπίσης θέσιν κατέχει ἐν τῷ κόσμῳ ἡ Ἀφρικὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξαγωγὴν ἀδαμάντων, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους παρὰ τὴν Κίμπερλεϋ τῆς Γκρικαλάνδης τῷ 1867. Ἡ ἐξαγωγὴ ἀδαμάντων ἐν Ἀφρικῇ φθάνει σήμερον τὰ 85 % τῆς ὅλης παγκοσμίου παραγωγῆς. Ὁ χαλκός, ἀνακαλυφθεὶς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Κατάνγκᾳ τοῦ Βελγικοῦ Κογκό, ἀποτελεῖ ἕτερον σημαντικὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον, εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν τοῦ ὁποίου ἡ Ἀφρικὴ κατέχει σήμερον τὴν δευτέραν θέσιν, ἐρχομένη μετὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μετὰ τ' ἀνωτέρω ὀρυκτά, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸν κύριον ὀρυκτὸν πλοῦτον τῆς Ἀφρικῆς, ἔρχονται ὁ σίδηρος, ἀπαντῶν ἐν Τύνιδι καὶ Ἀλγερίᾳ, ὁ ψευδάργυρος ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ Μαρόκκῳ, ὁ γραφίτης ἐν Μαδαγασκάρῃ, τὸ μαγνήσιον ἐν τῇ Χρυσῇ Ἀκτῇ, ἡ σόδα ἐν Κένυᾳ, ὁ σμάραγδος εἰς τὰ ὄρη Τζουμπάρα παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἄλλοι πολύτιμοι λίθοι ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀφρικῇ καὶ Μαδαγασκάρῃ. Ὑπάρχουν ἐπίσης γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν χώραν, ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως τῶν μεταλλείων καὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν γίνεται εἰς μικρὰν κλίμακα, πλὴν τῶν περιοχῶν τῆς Νατάλης, τῆς Ζαμβεζίας καὶ τῶν περιοχῶν τῆς λίμνης Νυάνζας, ὅπου ἡ ἐξαγωγὴ προσέλαβε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας μεγάλην ἔκτασιν. Καὶ τὰ ἄλλα γενικῶς ὀρυκτὰ ἀπαντῶνται ἐν Ἀφρικῇ, ἀλλ' εἰς πολὺ μικρὰς ποσότητας.

Βόρειος Ἀμερική. Ἐξ ὅλων τῶν ἠπείρων ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ εἶναι ἡ πλουσιωτέρα εἰς ὀρυκτά, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ σημαντικώτερα τούτων. Οὕτω, κατὰ τελευταίαν στατιστικήν, παράγει τὰ 82,1% τοῦ πετρελαίου ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ 49, 4% τοῦ σιδήρου, τὰ 43, 3% τῶν γαιανθράκων, τὰ 62% τοῦ χαλκοῦ, τὰ 62,9% τοῦ μολύβδου, τὰ 49,2% τοῦ ψευδαργύρου, τὰ 90% τοῦ νικελίου, τὰ 44,1 % τοῦ ἀλουμινίου, τὰ 28 % τοῦ ἅλατος, τὰ $^3/_4$ τοῦ ραδίου, σχεδὸν τὸ ἥμισυ τοῦ μαγνησίου καὶ τῶν φωσφορούχων κ.τ.λ. Ὅπως τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω ὀρυκτῶν εὑρίσκονται ἐν τῇ μεγαλυτέρᾳ αὐτῶν ἀναλογίᾳ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, οὕτω καὶ τὸ πετρέλαιον προέχει πάσης ἄλλης χώρας ἐν αὐτῇ. Ἡ πρώτη ἐξαγωγὴ πετρελαίου ἤρχισεν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Πενσυλβανίας τῷ 1859, ἡ δὲ ποσότης τῆς ἐξαγωγῆς ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1925 ηὔξησε κατὰ 30 φοράς. Τὰ πλουσιώτερα στρώματα αὐτοῦ εὑρίσκονται πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Μισσισιπῆ, ἀπὸ τῆς Κάνσας μέχρι τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου καὶ ἐν τῇ νοτίῳ Καλιφορνίᾳ, ὅπου ἐξάγονται τὰ 20% τῆς ὅλης ποσότητος τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἀνέρχεται εἰς τὰ 70% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Μέγα μέρος τῶν ἀμερικανικῶν γαιανθράκων προέρχεται ἐκ τῶν Ἀππαλαχιανῶν ὀρέων, ἅτινα ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς Πενσυλβανίας μέχρι τῆς Ἀλαβάμας. Πλούσια ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ γαιανθρακωρυχεῖα τῶν κεντρικῶν πολιτειῶν Ἰλλινόϊς, Ἰντιάνα, Ὀχάϊο, Κεντώκυ καὶ τῶν δυτικῶν Ἄϊοβα καὶ Τεξάς. Σημαντικὰ εἶναι ὡσαύτως καὶ τὰ γαιανθρακωρυχεῖα τῆς πολιτείας Ἀλμπέρτα τοῦ Καναδᾶ. Ὁ ἀμερικανικὸς γαιάνθραξ ἔχει τὸ προτέρημα νὰ εἶναι ἀρίστης ποιότητος, νὰ εὑρίσκεται σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ κοιτάσματα αὐτοῦ νὰ συνοδεύωνται πλειστάκις ἀπὸ κοιτάσματα σιδήρου. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τῶν γενομένων ὑπολογισμῶν περὶ τῶν ἀποθεμάτων γαινθράκων ὁλοκλήρου τῆς γῆς, τὰ 70% τῆς ποσότητος αὐτῶν τοποθετοῦνται εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Ὁ σίδηρος ἐξάγεται κυρίως ἐκ τῶν παρὰ τὰς μεγάλας λίμνας περιφερειῶν (Οὐϊσκόνσιν, Μίτσιγκαν, Μιννεζότα). Εἰς πολὺ μικροτέρας ποσότητας ἐξάγεται ἐκ τοῦ Καναδᾶ καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Τὰ σπουδαιότερα μεταλλεῖα χαλκοῦ εὑρίσκονται εἰς Ἀριζόνα, παρὰ τὴν λίμνην Μίτσιγκαν, ἐν Μοντάνα, Νεβάντα, Οὔτα, Καλιφορνίᾳ κτλ. καὶ εἰς μικροτέρας ποσότητας ἐν Καναδᾷ καὶ Μεξικῷ. Ὁ μόλυβδος εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς πολιτείας Κολοράντο, Νεβάντα, Ἄϊνταχο, Οὔτα καὶ Μοντάνα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ εἰς τὰς πολιτείας Ἰντάλγκο καὶ Νουέβο Λεὸν τοῦ Μεξικοῦ. Ὁ Καναδᾶς κατέχει σχεδὸν τὸ μονοπώλιον τοῦ νικελίου καθ' ὅλον τὸν κόσμον, παρέχων τὰ 90% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ὁ ψευδάργυρος ἀφθονεῖ εἰς τὰ Ἀππαλάχια ὄρη, τὴν Νέαν Ἰερσέην, τὴν Πενσυλβανίαν, τὴν Ἰνδιάναν, τὸ Μισσουρῆ, τὸ Κάνσας, τὴν Μοντάνα, τὸ Κολαράδο. Τὰ πολύτιμα μέταλλα κατέχουν ἐπίσης σημαντικωτάτην θέσιν ἐν τῷ ὀρυκτῷ πλούτῳ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὅπου ἦσαν γνωστὰ καὶ κατειργάζοντο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀζτέκων. Παροιμιώδης εἶναι ὁ πλοῦτος τοῦ Μεξικοῦ εἰς ἄργυρον, ἀντιπροσωπεύων τὰ 38,4% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς, ὃν ἀκολουθεῖ ὁ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μὲ τὰ 25,4% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι κατέχουν τὴν δευτέραν θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ (12,5%), ἐρχόμεναι εὐθὺς μετὰ τὴν Νότιον Ἀφρικήν, μὲ κυριώτερα μεταλλεῖα ἐν Ἀλάσκᾳ, ἐν Κολοράδῳ, Μοντάνᾳ καὶ Καλιφορνίᾳ. Ταύτας ἀκολουθοῦν ὁ Καναδᾶς (9,2%) καὶ τὸ Μεξικόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι κατέκτησαν τὰ πρωτεῖα καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ θείου, ὅπερ ἀφθονεῖ ἐν Τεξὰς καὶ Λουϊζιάνᾳ. Ἅλας παράγει ὑπὲρ τὰ 6.750.000 τόννους, ἤτοι ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς παραγωγῆς τῆς Εὐρώπης.

Νότιος Ἀμερική. Παρὰ τὰς λεηλασίας καὶ τὰς καταστρεπτικὰς μεθόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀνυπολογίστου ἀξίας. Ἡ Κολομβία κατέχει τὴν τετάρτην θέσιν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ χρυσοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ταύτῃ ὑπάρχουν ἐπίσης σημαντικὰ ὀρυχεῖα σμαράγδου. Ἡ Βενεζουέλα ἔχει πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ, χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ γαιανθράκων. Μεταλλεῖα χρυσοῦ ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἐν Γουϊάνῃ. Ἐν Περοὺ ἐξάγεται ἄφθονον γκουανό, νίτρον καὶ ἄργυρος. Ἡ Χιλὴ εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν χωρῶν, αἵτινες ἐξάγουν πολύτιμα μέταλλα, ἔχουσα πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Ἐν Βραζιλίᾳ ὑπάρχουν μεταλλεῖα γαιανθράκων καί τινα φρέατα πετρελαίου. Ἐν γένει ὅμως τὰ μεταλλεῖα τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, καίτοι θεωροῦνται ἐκ τῶν πλουσιωτέρων, ἐν τούτοις ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν δὲν γίνεται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, ἐντατικῶς καὶ διὰ τῶν τελειοτέρων μεθόδων.

Αὐστραλία. Τὰ ὀρυκτὰ ἀποτελοῦν τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς Αὐστραλίας μετὰ τὴν κτηνοτροφίαν· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ μάλιστα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπιστεύθη ὅτι ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας, καὶ ἰδίως τὰ κοιτάσματα τοῦ χρυσοῦ, ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερος τῆς πραγματικότητος καὶ ὅτι οὗτος ἀπετέλει τὴν μοναδικὴν πηγὴν τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως τῆς Αὐστραλίας, ἕνεκα δὲ τούτου εἶχον προστρέξει τότε ἐκεῖ μετανάσται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῶν δυτικῶν ἰδίως πολιτειῶν. Ὁ χρυσὸς ὑπάρχει εἰς πάντα τὰ διαμερίσματα τῆς Αὐστραλίας, εἴτε περισυλλεγόμενος ἐκ τῆς ἄμμου τῶν ποταμῶν, εἴτε ἐξαγόμενος ἐκ τῶν χρυσωρυχείων. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τοῦ χρυσοῦ τῆς Αὐστραλίας προέρχεται ἐκ τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας καὶ ἐκ τῶν πολιτειῶν Κουνινσλάνδης καὶ Βικτωρίας. Τὸ ἀνώτατον ὅριον ἐξαγωγῆς χρυσοῦ ἐκ τοῦ αὐστραλιανοῦ ἐδάφους ἐσημειώθη τῷ 1903. Ἔκτοτε ἡ ἐξαγωγὴ αὕτη ἤρχισεν ἐλαττουμένη καὶ ἀπὸ τὰ 27% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς ἔφθασε μόλις τὰ 5% αὐτῆς. Οἱ γαιάνθρακες, γνωστοὶ ἐν Αὐστραλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1797, ἐξάγονται κυρίως ἀπὸ τὴν Νέαν Νότιον Οὐαλλίαν καὶ ἀπὸ τὴν Βικτωρίαν. Σημαντικὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἐξαγωγὴ ἀργύρου, μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Ὁ κασσίτερος ἀπαντᾷ ἐν τῇ Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ νήσῳ Τασμανίᾳ, ὁ δὲ σίδηρος σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς πολιτείας. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατεβλήθησαν μεγάλαι προσπάθειαι πρὸς ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑπαρχόντων μεταλλείων καὶ ἀνακάλυψιν νέων τοιούτων. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος γίνεται σαφῶς καταφανὴς ἡ παραγωγὴ τῶν κυριωτέρων μετάλλων καὶ τῶν γαιανθράκων ἐν Αὐστραλίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη:

	1920	*1922*	*1929*
Χρυσὸς οὐγγίαι	943.654	758.005	755.470
Ἄργυρος »	681.370	4.572.878	7.896.052
Γαιάνθρακες τόνν....	12 805 603	12.798.302	12 208.617
Κασσίτερος »	4 108	2.985	2.657
Μόλυβδος »	4.077	55.749	105.528
Χαλκὸς »	24.069	18.600	11.524
Ψευδάργυρος »	9.665	1.681	23.724

Μ. Δ. Β.

ὀρυκτοτεχνία (ἡ). Ἡ τέχνη ἀναζητήσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ὀρυκτῶν. Ἡ ὀρυκτοτεχνία περιορίζεται εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ὀρυκτολογικῆς ἐπιστήμης, συνίσταται δὲ εἰς τὴν ἐμπειρίαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν ὀρυκτῶν, ἰδίως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν βιοτεχνίαν, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν καταλλήλων μέσων ἐξορύξεως καὶ περαιτέρω εἰς τὴν δεξιοτεχνίαν πρὸς ἐπεξεργασίαν αὐτῶν. Γ. Β.

ὀρυκτοτεχνικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρυκτοτεχνίαν.

ὀρύλλια (τά). Ἐξογκώματα σχηματιζόμενα ἐκ τοῦ ὑποδορίου λιπώδους ἱστοῦ, σχεδὸν στρογγύλα τὸ σχῆμα καὶ ἑδράζοντα εἰς τὰς βάσεις τῶν δακτύλων τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας τῆς χειρός. Δι' αὐτῶν διέρχονται τὰ ἀγγεῖα καὶ νεῦρα τῶν δακτύλων.

Ὀρύμαγδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Κιλικίας, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 7, 3) ὀλίγον βορειότερον τοῦ Ἀνεμουρίου ἀκρωτηρίου καὶ τῆς ὁμωνύμου πόλεως (νῦν Ἀναμοὺρ) εἰς τὸ Κιλίκιον πέλαγος, ἀπέναντι τῆς Κύπρου. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Ταυτίζεται πρὸς τὸν σημερινὸν Gozulche-tsai. Α. Θ. Σ.

ὀρυμαγδὸς (ὁ)· ἀρχ., θόρυβος, κρότος, βοή, σύμμικτος ἦχος.

ὄρυξ (ὁ) (Oryx) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυρηκαστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνον παραπλήσια πρὸς τὰς ἀντιλόπας ζῷα. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *ὄρυξ ὁ ἀφρικανικὸς* (Oryx africanus), ὅστις ἔχει ἀνάστημα ὑψηλόν, σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὔρωστον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, τριγωνικὴν σχεδόν, διωγκωμένην κατὰ τὰς παρειάς, ρύγχος χονδρὸν καὶ μᾶλλον ἀμβλύ, ὦτα ἠνωρθωμένα καὶ βραχέα, κέρατα λίαν ἐπιμήκη, φέροντα κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους των δακτυλίους καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὸ ἄκρον των, ὕβον κατὰ τὸ μέσον τῆς ράχεως, οὐρὰν ὑποτυπώδη, πόδας μετρίου μήκους, λεπτοὺς ἀλλ' ἰσχυρούς, καὶ χρῶμα λευκοκίτρινον κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευράς, μελανὸν κατὰ τὰ ἄκρον τοῦ ρύγχους καὶ τὴν οὐρὰν καὶ λευκὸν κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὸ κάτω μέρος τῶν ποδῶν. Ἀπαντᾷ ἐν Ἀφρικῇ ἀπὸ τῆς Νουβίας μέχρι τῆς Σενεγάλης. Τὸ ζῷον τοῦτο ἦτο γνωστότατον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἀπεικονίζεται ἐπὶ διαφόρων μνημείων. Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο αὐτὰ εἰς τὰ ἱπποδρόμια. Δ. Ν. Π.

Ὄρυξ ὁ ἀφρικανικός.

Ὄρυξ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις ἢ χωρίον τῆς Ἀρκαδίας, καλουμένη καὶ *Ἁλοῦς*. Ἔκειτο παρὰ τὸν Λάδωνα ποταμόν, κατὰ τὸν ροῦν τοῦ ὁποίου ὁ Παυσανίας (VIII 25, 2) ἀναφέρει τὰς κώμας Λευκάσιον, Μεσόβοα, Νάσους, Ὄρυγα (ἢ Ἁλοῦντα), Θαλιάδας, ἱερὸν Δήμητρος τῆς Ἐλευσινίας, κειμένας ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Θελπούσης καὶ τῆς Κλείτορος. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν ἐξηκριβώθη ἀκόμη. Α. Θ. Σ.

ὄρυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὀρύσσειν, ὀρυχή: «ὄρυξις τάφρου, — φρέατος».

Ὄρυξις *[Γεωγρ.]*. Ἀρκαδικὸν ὄρος ὑψούμενον ΝΔ. τῆς λεκάνης τῆς Φενεοῦ μέχρις ὕψους 1.813 μ. Εἶναι νοτία παραφυὰς τῶν Ἀροανίων ὀρέων μὲ ἀραιὰ δάση (κοιν. *Σαΐτᾶς*). Εἰς τοῦτο σήμερον συμπίπτουν τὰ ὅρια τῶν νομῶν Ἀργολιδοκορινθίας, Ἀχαΐας

Digitized by Google

καὶ Ἀρκαδίας (ἐπαρχίαι Κορινθίας, Καλαβρύτων καὶ Μαντινείας). ΝΑ. προέκτασις αὐτοῦ, περιβάλλουσα ἐκ Ν. τὴν Φενεάτιδα, συνάπτεται μετὰ τοῦ ὄρους Ὀλιγύρτου. Κατὰ τοὺς Β. πρόποδας αὐτοῦ ὑπῆρχε μεγάλη τις καταβόθρα τῆς λίμνης Φενεοῦ, χειροποίητος ὡς ἐμυθεύετο, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε εὑρίσκετο ἐν Φενεῷ πλησίον τῆς μάμμης του Λαονόμης, μητρὸς τοῦ Ἀμφιτρύωνος (*Παυσ.* VIII, 14, 1). Ι. Σ. Σ.—Α. Θ. Σ.

ὀρύσσω, *ἀόρ. ὤρυξα·* σκάπτω, ἀνοίγω: «ὀρύσσω τάφρον, — λάκκον, — φρέαρ».

ὀρύσσων (ὁ) (Oryssus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐροκερατιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ζῶντα εἰς τὰ δάση τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀρύσσων ὁ στεμματηφόρος* (Oryssus coronatus), ὅστις ἔχει σῶμα παχύ, σιαγόνας βραχείας, κεραίας νηματοειδεῖς ἐκ δέκα ἀρθρώσεων εἰς τὰς θηλείας ἀποτελουμένας καὶ ἐξ ἕνδεκα εἰς τοὺς ἄρρενας. Ἡ θήλεια φέρει κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας της λεπτὸν τέρετρον σπειροειδές. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση πλείστων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ὀρυχεῖον (τό). Τόπος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγονται τὰ ὀρυκτά. Τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν φέρει καὶ ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφανίζονται ὀρυκτά, δυνάμενα νὰ ὑποστοῦν χρήσιμον καὶ ἐπωφελῆ ἐξόρυξιν. Ὁ ἀντίστοιχος τόπος προκειμένου περὶ μεταλλευμάτων καλεῖται *μεταλλεῖον*. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὀρυχείου καὶ μεταλλείου ἔγκειται εἰς τὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν κάμνομεν μεταξὺ τῶν ὅρων ὀρυκτοῦ καὶ μεταλλεύματος καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν περιεκτικότητα, τὴν ὁποίαν ἀποδίδομεν εἰς αὐτούς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὀρυκτὸν εἶναι γενικωτέρα ἔννοια, περιλαμβάνουσα ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μετάλλευμα, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ὅρος μετάλλευμα περιορίζεται εἰδικῶς μόνον εἰς τὰ μεταλλοφόρα ὀρυκτά, τῶν ὁποίων ἡ ἐξόρυξις καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις ἐν γένει ὑπὸ τὰς κρατούσας ἑκάστοτε μεταλλευτικὰς καὶ μεταλλουργικὰς συνθήκας δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἐπωφελῆ οἰκονομικὴν ἐπιχείρησιν. Ἀλλ' ἀφοῦ εἰς τὴν πρᾶξιν ὑφίσταται τοιουτοτρόπως διάκρισις μεταξὺ ὀρυκτοῦ καὶ μεταλλεύματος, τοῦ δευτέρου ὅρου ἀφορῶντος ὡρισμένα μόνον μεταλλοφόρα ὀρυκτά, καὶ τὸ ὀρυχεῖον χάνει κατὰ συνέπειαν τὴν γενικωτέραν σημασίαν αὐτοῦ, περιορίζεται δὲ ἁπλῶς εἰς τὸν τόπον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξορύσσονται ἢ ἐμφανίζονται, ἐπιδεκτικὰ ἐπωφελοῦς ἐξορύξεως, διάφορα ὀρυκτά, ἀρκεῖ μόνον ταῦτα νὰ μὴ δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν συγχρόνως καὶ ὡς μεταλλεύματα. Οὕτως ἔχομεν ὀρυχεῖα γύψου, μυλοπέτρας, μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἐνῷ ὀνομάζομεν μεταλλεῖα χαλκοῦ, μολύβδου, χρωμίτου κτλ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει καὶ τρίτος ὅρος, ὁ ὁποῖος διακρίνεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ ὀρυχεῖον, τὸ *λατομεῖον*. Ἐξ αὐτοῦ ἐξορύσσονται διάφοροι λίθοι χρήσιμοι διὰ τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὰς τέχνας ἐν γένει, ὡς ἀσβεστόλιθοι, μάρμαρα κ. ἄ.

Τὴν διάκρισιν τοῦ ὀρυχείου ἀπὸ τοῦ μεταλλείου καὶ τοῦ λατομείου κάμνει καὶ ἡ ἑλληνικὴ μεταλλευτικὴ νομοθεσία. Φαίνεται ὅμως ὅτι λόγοι σκοπιμότητος ἐπέβαλον, ὥστε νὰ μὴ τηρηθοῦν τὰ ἀνωτέρω τεθέντα ὅρια χαρακτηρισμοῦ μεταξὺ τοῦ ὀρυκτοῦ ἐν γένει, τοῦ μεταλλεύματος· διὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ μεταλλευτικὴ νομοθεσία ὀνομάζει μεταλλεῖα καὶ τοὺς χώρους, οἱ ὁποῖοι περιέχουν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐξορύσσονται καὶ τὸ θεῖον, καθὼς καὶ οἱ ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, ὁ λιγνίτης, οἱ λιθάνθρακες καὶ ὁ ἀνθρακίτης. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λατομείων κατατάσσει τοὺς χώρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξορύσσονται ὀφείτης, ὀψιδιανός, κίσηρις κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι κάλλιστα θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθοῦν ὀρυχεῖα. Γ. Β

ὀρυχὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ὀρύσσειν, ἐκσκαφή, ὄρυξις: «ἡ ὀρυχὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου».

Ὀρφανά, *Ἄνω* — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 351. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἠλιᾶ* (κάτ. 211) καὶ *Κάτω Ὀρφανὰ* (κάτ. 21).

—Ὀρφανά, *Κάτω* — *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἄνω Ὀρφανῶν* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης. Κάτ. (1928) 21.

ὀρφάνευμα (τό)· ἡ στέρησις τοῦ γεννήτορος ἢ τῶν γεννητόρων, ὀρφανία.

ὀρφανεύω· γίνομαι ὀρφανός, στεροῦμαι τοῦ ἑτέρου ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν γεννητόρων: «ὠρφάνεψε μικρός».

Ὀρφάνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῶν ὀρέων Παγγαίου καὶ Συμβόλου, μικρὸν ἀπέχον τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, ὅστις ἀπὸ τούτου καὶ *κόλπος τοῦ Ὀρφανοῦ* καλεῖται. Ἔχει καὶ μικρὸν λιμένα κατὰ τὴν ΒΑ. παραλίαν τοῦ κόλπου καὶ εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, μὲ τηλεφωνεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ 281 κατ. Ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Παγγαίου (Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας, συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τοῦ Πραβίου καὶ τῆς Καβάλλας δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Ἡ μέχρι Πραβίου ὁδός, μήκους 31 χλμ., διέρχεται διὰ κοιλάδος ἀνοιγομένης μεταξὺ τοῦ Παγγαίου καὶ τοῦ Ἐμβόλου. Εἰς τὴν κοινότητα Ὀρφανίου (κάτ. 1.521) ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γαληψὸς (Δεδέμπαλη)*, *Καρυανὴ (Κάργιανη)*, *Μονόλιθος Ἀκροποτάμου (Μονόλιθος Μπόμπλιανης)* καὶ ὁ μικρὸς συνοικισμὸς *Λουτρὰ Ἐλευθερῶν*. Ι. Σ. Σ.

ὀρφανία (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ ὀρφανοῦ, κοιν. *ἀρφάνια*.

Ὀρφανίδης, *Ἀπόστολος Ν.* Ἕλλην ἰατρὸς καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς τῷ 1889 ἐν Σμύρνῃ. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ καὶ κατόπιν ἐν Ἀθήναις καὶ Παρισίοις τὴν γενικὴν χειρουργικὴν καὶ γυναικολογίαν, γενόμενος μέλος τῆς Χειρουργικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν καὶ χειρουργικῆς πλαστικῆς ἑταιρείας τῶν Παρισίων. Κατὰ τοὺς πολέμους 1912—1913 ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντὴς ἰατρός. Τῷ 1914 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν χειρουργικὴν ὑγειονομικὴν ἀποστολὴν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν εἰς τὴν Σερβίαν, ὅπου ὑπηρέτησεν ὡς χειρουργὸς τοῦ Α΄ νοσοκομείου ἐκστρατείας. Τῷ 1917 ἐγένετο χειρουργὸς διευθυντὴς τοῦ Α΄ αὐτοκινήτου ἑλληνικοῦ χειρουργείου εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον, τῷ δὲ 1918 ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Κυδωνιῶν Μ. Ἀσίας. Κατὰ τὸ 1920 διετέλεσε σύμβουλος χειρουργὸς τοῦ Β΄ καὶ Γ΄ σώματος στρατοῦ καθ' ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Μ. Ἀσίας, κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ 1921 καὶ τῷ 1922 διευθυντὴς χειρουργείου τοῦ Α΄ καὶ Β΄ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου Σμύρνης, ὡς ἔφεδρος ἐπίατρος. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγένετο χειρουργὸς διευθυντὴς τοῦ Α΄ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου Ἀθηνῶν, ἀποστρατευθεὶς τῷ 1923 ἔφεδρος ἀρχίατρος. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1922 διευθύνει τὸ Νοσοκομεῖον προσφύγων Ἀθηνῶν. Τῷ 1923 ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, τῷ δὲ 1924 ἐγένετο ὑπουργὸς Ὑγιεινῆς—Προνοίας καὶ τῷ 1925 ὑπουργὸς Ὑγιεινῆς. Μ. Δ. Β.

—Ὀρφανίδης, *Δημήτριος*. Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1820 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1898. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, φεύγοντες πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου σφαγῆς, διεπεραιώθησαν εἰς Ναύπλιον, ὅπου ὁ Δημήτριος μετὰ τοῦ κατὰ τρία ἔτη πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Θεοδώρου διήνυσαν τὰς ἐγκυκλίους αὐτῶν σπουδάς. Τῷ 1839 ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ ἀρτισυστάτου πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μετὰ διετῆ ἐν αὐτῷ φοίτησιν ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ἔνθα τῷ 1847 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη νομίατρος Ἀττικοβοιωτίας τῷ 1850, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπέδειξεν ἔκτακτον δραστηριότητα καὶ αὐταπάρνησιν πανθωμολογημένην κατὰ τὴν τῷ 1854 ἐπιδημίαν τῆς χολέρας ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Τῇ 11 Ἰουλίου τοῦ 1857 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀστυκλινικῆς καὶ διευθυντὴς αὐτῆς μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου του. Τῷ 1861 διωρίσθη μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου καὶ μετὰ τρία ἔτη πρόεδρος αὐτοῦ, γενόμενος εἰσηγητὴς τῶν περισσοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων ὑγειονομικῶν μέτρων, δι' ὧν ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλὰς τοῦ μολύσματος τῆς χολέρας καθ' ὃν χρόνον αἱ περὶ αὐτὴν ὅμοροι καὶ γειτονικαὶ χῶραι κατεμαστίζοντο ὑπ' αὐτῆς. Τὸ σπουδαιότατον τῶν μέτρων τούτων, τὸ τῶν καθάρσεων, καὶ δὴ τῶν ἀπὸ θαλάσσης, ὑπεστήριξεν ὁ Δημ. Ὀρφανίδης πειστικώτατα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐνώπιον τοῦ ἐν Βιέννῃ τῷ 1874 συγκροτηθέντος συνεδρίου πρὸς καταπολέμησιν τῆς χολέρας, ἔχων ἀντιφρονοῦντα τὸν διάσημον Γερμανὸν ὑγιειονολόγον Petten-Koffer. Ὁ Δ. Ὀρφανίδης δὲν συνέγραψεν εἰδικὰς ἐν τῷ κλάδῳ του πραγματείας ἢ συγγράμματα. Δ. Α. Δ.

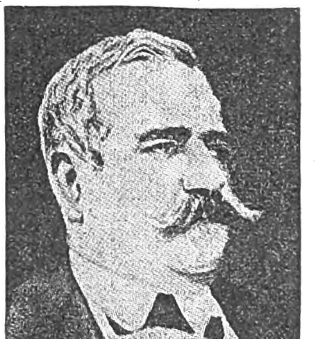

Δημήτριος Ὀρφανίδης.

—Ὀρφανίδης, *Θεόδωρος*. Βοτανικὸς καὶ ποιητής, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1817 καὶ ἀποβιώσας ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Αὐγούστου τοῦ 1886. Μετὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς διωρίσθη (1835) ὑπουργικὸς γραφεύς, ὑπηρετήσας μέχρι τοῦ 1844, ὅτε ἐστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Παρισίους πρὸς ἐπιστημονικὰς σπουδάς, ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν βοτανικήν. Ἐπανακάμψας μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς Ἑλλάδα, διωρίσθη τῷ 1850 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Μετὰ τέσσαρα ἔτη (1854) προήχθη εἰς τακτικὸν καὶ κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1867—1868 ἐχρημάτισε πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου. Ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς ἐρευνητὴς ἐπιστήμων ὑπῆρξε φιλοπονώτατος καὶ παραγωγικώτατος. Ἀψηφῶν τοὺς κινδύνους καὶ ἐξ ἰδίων κατὰ τὸ πλεῖστον δαπανῶν, περιῆλθε πλέον ἢ ἅπαξ ἅπασαν σχεδὸν τὴν τότε ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἐκ δὲ τῆς λοιπῆς μέγα μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Χίον καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, συλλέγων καὶ σπουδάζων τὰ ἑλληνικὰ φυτά, ἐν οἷς ηὐτύχησε νὰ ἀνακαλύψῃ πεντήκοντα νέα εἴδη, ἄγνωστα ἐντελῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην, παραλλαγὰς δ' ἄλλων εἴκοσι ἀγνώστους εἰς τοὺς βοτανικοὺς τῶν χρόνων του. Αἱ ἀνακαλύψεις αὗται, δημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Διαγνώσεις τῶν νέων ἀνατολικῶν φυτῶν» (1867) συγγράμματι τοῦ περικλεοῦς Ἑλβετοῦ βοτανικοῦ Ἐδμ. Βοασσιέρου κατέστησαν τὸ ὄνομα τοῦ Θ. Ὀρφανίδου γνωστὸν καὶ πολὺ πέραν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων, πολλὰ δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντων νέων εἰδῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χλωρίδι φέρονται ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστημονικῇ ὀνοματολογίᾳ μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Θεόδωρος Ὀρφανίδης.

Ὁ Θ. Ὀρφανίδης, κατηρτισμένος καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ ὡς ἄριστα, ἐμελέτησε μετ' ἐπιστασίας τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ διὰ τῶν μελετῶν τούτων ἠδυνήθη νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ἑλληνικῆς βοτανικῆς ὀνοματολογίας. Πλὴν ἄλλων κατήρτισεν ὁ Ὀρφανίδης καὶ πλουσιωτάτην συλλογὴν ἀπεξηραμμένων φυτῶν ἑλληνικῶν τε καὶ ξένων (45.000 εἴδη) καὶ ξύλων τῶν ἑλληνικῶν δένδρων καὶ θάμνων, ἀριθμοῦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα εἴδη. Αἱ συλλογαὶ αὗται, ἀγορασθεῖσαι ἀντὶ δρ. 50.000, ἐδωρήθησαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον ὑπὸ τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ὁμογενοῦς Θεοδώρου Ροδοκανάκη. Ὁ Θ. Ὀρφανίδης, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἐπιστημόνων, ἐθεράπευσεν ἐπιτυχῶς καὶ τὴν ποίησιν, ἧς ἱκανὰ κατέλιπεν ἡμῖν προϊόντα. Τὰ πρῶτά του σατιρικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε διατελῶν ὑπάλληλος τῆς κυβερνήσεως (1835—1844) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ὁ Μένιππος», ἐγένοντο αἰτία νὰ ἀπολυθῇ τῆς θέσεώς του καὶ νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην, καθ' ἣν κατεδικάσθη εἰς τριήμερον κράτησιν, χωρὶς ὅμως ν' ἀπαγορευθῇ ἡ κυκλοφορία τοῦ βιβλίου. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ δευτέρου τόμου, ἀφιερωμένου εἰς τὸν ἐν τῇ δίκῃ συνηγόρον του Περ. Ἀργυρόπουλον, ἐπεκράτησαν δικαιότεραι περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις παρὰ τῇ κυβερνήσει, ἥτις οὐ μόνον ἀναδιώρισεν αὐτὸν ἀλλὰ καὶ βραδύτερον (1844) ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἑσπερίαν πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς. Ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀνεμείχθη καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ὡς πληρεξούσιος ἐν τῇ Β΄ ἐθνικῇ συνελεύσει. Ἐκ τῶν διαφόρων ἐργασιῶν του ἐν τῷ κλάδῳ τῆς βοτανικῆς ἀξιοσημείωτοι εἶναι: «Flora graeca exsiccata» (1852, ἔκδοσις περιλαμβάνουσα χίλια περίπου φυτὰ τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος μετὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχαίων τε καὶ κοινῶν ὀνομάτων αὐτῶν, τῶν θέσεων ἐν αἷς συνελέγησαν καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀνθήσεως αὐτῶν), «Περὶ τῆς αὐτοφυοῦς ἑλληνικῆς βλαστήσεως» (1868, λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κατὰ τὴν ἐγκατάστασίν του ὡς πρυτάνεως καὶ δημοσιευθεὶς ἐν τῇ σειρᾷ τῶν «Πρυτανικῶν λογοδοσιῶν» 1867—1868, σελ. 1-77), «Γεωπονικά», τόμ. α΄-στ΄ (εἶδος περιοδικοῦ συγγράμματος περιέχοντος καὶ τὴν ἑλληνικὴν βοτανικὴν ὀνοματολογίαν 1872—1876), «Catalogus systematicus herbarii florentiae» (1877), «Sur l'état actuel de la flore grecque» (1867, ὑπόμνημα δημοσιευθὲν ἐν περιλήψει ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἐν Παρισίοις τῷ 1867 συνελθόντος διεθνοῦς συνεδρίου τῶν βοτανικῶν). Τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ Ὀρφανίδου εἶναι σατιρικά, ὡς: «Ὁ Μένιππος», «Ὁ Ἰώτας» καὶ τὸ «Τίρι λίρι» καὶ ἐπικολυρικά, ὡς «Ἡ Χίος δούλη», «Ὁ ἄπατρις», «Ὁ πύργος τῆς Πέτρας» καὶ «Ὁ ἅγιος Μηνᾶς» καὶ «Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν» (μὴ ἐκδοθεῖσα). Ἐξ αὐτῶν τρία ἐβραβεύθησαν εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν Ἀμβρ. Ράλλη καὶ τέσσαρα μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε καὶ οὐκ ὀλίγους στίχους ἐν τῷ φιλολογικῷ περιοδικῷ «Πανδώρᾳ». Τῷ 1915 ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Λογοτεχνικῇ

Digitized by Google

βιβλιοθήκη Γ. Φέξη εἰς τόμον ἕνα ἐκ 305 σελίδων μετὰ βιογραφικοῦ σημειώματος ὑπὸ Ἰ. Ζερβοῦ **πάντα** τὰ ποιήματα τοῦ Ὀρφανίδου, πλὴν τῆς **«Πόλεως** τῶν Ἀθηνῶν», παραμεινάσης ἀνεκδότου, **καὶ τοῦ** «Ἰῶτα», ὅστις εὕρηται δημοσιευμένος ἐν **τῷ ἡμερολογίῳ** «Ποικίλη Στοᾷ» τοῦ 1886 μετὰ **κριτικῆς** μελέτης τῶν ποιημάτων ὑπὸ Timesson καὶ **αὐτοβιογραφίας** τοῦ ποιητοῦ. Δ. Α. Δ.

—**Ὀρφανίδης, *Παναγιώτης*.** Ἀξιωματικὸς τοῦ **μηχανικοῦ**, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1863, **προερχόμενος** ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων **καὶ** προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ **συνταγματάρχου.** Ὑπηρέτησε παρὰ τῇ αὐστριακῇ **γεωδαιτικῇ** ἀποστολῇ καὶ εἶτα, ἐπὶ μακρόν, παρὰ τῇ **χαρτογραφικῇ** ὑπηρεσίᾳ τοῦ στρατοῦ. Τῷ 1897, **λοχαγὸς** ὤν, μετέσχε τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου ὡς **διοικητὴς** λόχου μηχανικοῦ. Βραδύτερον διετέλεσεν **ὑπασπιστὴς** τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου. Τῷ 1910 **ἀπεστρατεύθη**, τῇ αἰτήσει του, προαχθεὶς εἰς **συνταγματάρχην**. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους **1912—1913**, ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνέργειαν, **ὑπηρέτησε** παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις ἐμπέδῳ γενικῷ **ἐπιτελείῳ.** Ν. Θ. Κ.

ὀρφανίζω· κάμνω τινὰ ὀρφανόν, ἀπορφανίζω.

ὀρφανικός, *—ή, —όν·* ὀρφανός: «ὀρφανικὸς παῖς»· || ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ὀρφανόν: «ὀρφανικὴ περιουσία».

ὀρφανισμὸς (ὁ)· ἀπορφανισμός.

ὀρφανισταὶ (οἱ). *Ὀρφανισταὶ* καὶ *ὀρφανοφύλακες* **ἐκαλοῦντο** οἱ ἐπιφορτισμένοι μετὰ τοῦ **πρώτου ἄρχοντος** τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας νὰ **ἐποπτεύωσι**, φυλάττωσι καὶ προστατεύωσι τὰ **ὀρφανὰ τῶν** ἐν πολέμῳ πεσόντων ἐλευθέρων **πολιτῶν. Τὰ** ὀρφανὰ ταῦτα ἀνετρέφοντο δαπάναις τῆς **πολιτείας.** Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν αὐτῶν, **καθ' ἣν παρεδίδετο** εἰς ἓν ἕκαστον τούτων **πανοπλία, εἷς τῶν** ὀρφανιστῶν, ἐκθειάζων τὰ ἀγαθὰ **τῆς πατρίδος,** ὑπεμίμνησκεν εἰς αὐτὰ ὅτι ἡ πατρίς, **ἐμπιστευομένη** εἰς τὰ θετά της τέκνα τὴν **πανοπλίαν,** προσεδόκα ὅπως ταῦτα ἀκολουθήσωσι τὸ **παράδειγμα** τῶν ἑαυτῶν πατέρων. Β. Δ. Θ.

Ὄρφανο (Orfano) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν **τεσσάρων** ἐξωτερικῶν διωρύγων τῆς Ἑνετίας πρὸς **εἴσπλουν ἀπὸ** τοῦ Ἀδρία εἰς τὸν λιμένα Μαλαμόκκο **(πλάτ.** 45°20′ Β., μῆκ. 12°21′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 201: **Gulfs,** of Venice and Trieste). Πλουσία ναυτικὴ **ἐπισήμανσις.** Σ. Ε. Λ.

ὀρφανός, *—ή, —όν·* ὁ ἐστερημένος τοῦ πατρὸς ἢ **τῆς μητρὸς** ἢ καὶ ἀμφοτέρων: «ὀρφανὸς πατρὸς» ἢ «ὀρφανὸς πρὸς πατρός»· || *ὀρφανὰ* (τά)· οἱ ὀρφανοὶ **ἐν γένει,** ἄρρενες καὶ θήλεις: «τὰ ὀρφανὰ δὲν ἔχουν τύχη, κι' ἂν ἔχουν, δὲν τὴ χαίρονται».

— *[Νομ.]* *Ὀρφανὸς* λογίζεται τὸ τεχθὲν ὡς **πρὸς μὲν τὸν** πατέρα ἐν νομίμῳ γάμῳ καὶ ἀπὸ **ὡρισμένου** χρόνου καὶ δή, ἂν μὲν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ **γυνὴ συνέζων** πρὸ τοῦ γάμου, ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, **ἂν δὲ μή,** ἀπὸ τοῦ γάμου (τεκμήριον γνησιότητος)· **ὡς πρὸς** δὲ τὴν μητέρα, τὸ ἐξ αὐτῆς τεχθὲν καὶ **ἐὰν ἐξώγαμον** ᾖ. Τὰ νομιμοποιηθέντα ἢ **ἀναγνωρισθέντα** ἐξομοιοῦνται πρὸς τὰ γνήσια. Ἐπίσης **τὰ γεννηθέντα** ἀπὸ τῆς 1 Αὐγούστου 1926, καὶ **ἐὰν ὁ γάμος** εἶναι δι' οἱονδήποτε λόγον ἄκυρος ἢ **ἀκυρώσιμος**· ὡς καὶ τὰ γεννηθέντα ἐκ γάμων **Ἑλλήνων ὑπηκόων** τελεσθέντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἄνευ **τῆς κατὰ** τοὺς νομίμους κανόνας τοῦ ὀρθοδόξου **δόγματος** ἱερολογίας. Ἀπαγορεύεται ἡ **νομιμοποίησις ἢ ἀναγνώρισις** τέκνου, ὅπερ ἐγεννήθη ἐκ **γονέων ὄντων** πρὸς ἀλλήλους εἴτε συγγενῶν ἢ **κηδεστῶν κατ'** εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπ' ἄπειρον, εἴτε **συγγενῶν** ἐκ πλαγίου ἐν δευτέρῳ βαθμῷ. Διὰ τὰ **γεννηθέντα** ἀπὸ τοῦ ὡς ἄνω χρόνου ἐπιτρέπεται, **παρὰ τὸ** πρότερον ἰσχῦον ἀξίωμα ὅτι δὲν **ἐπιτρέπεται ἡ** ἀναζήτησις τῆς πατρότητος, ἡ δικαστικὴ **ἀναγνώρισις.** Τὰ περὶ νομιμοποιήσεως καὶ **ἀναγνωρίσεως** τέκνου καθωρίσθησαν διὰ νομοθετικοῦ **διατάγματος** τῆς 13 Νοεμβρίου 1927, δι' οὗ **ἐτροποποιήθη** καὶ συνεπληρώθη τὸ προϊσχῦον δίκαιον. **Ὡς ἰδία** κατάστασις προσώπων ἡ τῶν ὀρφανῶν **δὲν ἀπαντᾷ** ἐν τοῖς νόμοις· ἀλλ' οἱ ὀρφανοὶ **ἀνήλικοι ὄντες** διατελοῦν ὑπὸ ἐπιτροπείαν καὶ **δύνανται νὰ κηρυχθῶσιν**, ὡς πᾶς ἀνήλικος χειράφετοι· **ὁ γάμος** δὲ ἐπάγεται αὐτοδικαίως τὴν εἰς **χειραφεσίαν μετάστασιν**. Ὀρφανὸς πατρὸς ἢ μητρὸς **κληρονομεῖ** οὓς θὰ ἐκληρονόμουν ὁ πατὴρ καὶ **ἡ μήτηρ** ἐὰν ἔζων. Ὀρφανὸν πατρὸς τέκνον **διατηρεῖ τὴν** ὑπηκοότητα τοῦ πατρὸς μέχρις οὗ **ἐνηλικιούμενον** μεταλλάξῃ τυχὸν ὑπηκοότητα· τὰ **ἐξώγαμα**, τὰ μὴ νομιμοποιηθέντα ἢ ἑκουσίως **ἀναγνωρισθέντα**, διατηροῦν τὴν ἐθνικότητα τῆς **μητρὸς μέχρι** τῆς τυχὸν μεταλλαγῆς. Κατοικίαν ὁ **ὀρφανὸς** ἔχει τὴν τοῦ ἐπιτρόπου. Κατὰ τὸν περὶ **στρατολογίας** νόμον ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκ **πατρὸς** ὀρφανῶν ἀπαλλάσσεται τῆς ἐνεργοῦ **ὑπηρεσίας**. **Πρὸς** τὴν στέρησιν διὰ θανάτου τοῦ πατρὸ ἢ **τῆς μητρὸς** ἐξομοιοῦται καθ' ἁπάσας τὰς ἄνω **περιπτώσεις** ἡ ἀφάνεια, κηρυχθεῖσα δικαστικῶς (Βλ. καὶ λ. *ἀνήλικος, ἐπιτροπεία, κηδεμονία, νομιμοποίησις καὶ τέκνα.*) Κ. ΔΑΡΔΟΥΓΙΑΣ

— **ὀρφανῶν *περίθαλψις*.** Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἱπποδάμου, κατ' Ἀριστοτέλη (Πολιτικὰ 2, 5, 4), ὑπῆρχε νόμος, δι' οὗ καθωρίζετο ἡ δημοσίᾳ δαπάνῃ διατροφὴ τῶν ὀρφανῶν, ὧν οἱ πατέρες ἔπεσαν ἐν πολέμῳ. Καὶ εἰς τὴν Ρώμην ὁ αὐτοκράτωρ Νέρβας (96—98 μ. Χ.) ἵδρυσεν ὑπηρεσίαν κοινωνικῆς προνοίας πρὸς περίθαλψιν ἀπόρων καὶ μάλιστα ὀρφανῶν παιδίων (Alimentatio) καὶ τὸ παράδειγμά του ἐμιμήθησαν οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες καὶ μάλιστα ὁ Τραϊανός, ὁ Ἀδριανὸς καὶ ὁ Σεπτίμιος Σευῆρος, ἐπεκτείναντες τὸ σύστημα τοῦτο εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας. Καίτοι εἰς τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἀπροστατεύτων παιδίων συνετέλεσε κυρίως τὸ πολιτειακὸν συμφέρον, καὶ τὸ φιλανθρωπικὸν ἐλατήριον δὲν ἀπέλιπεν ἐντελῶς.

Κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ περιωρισμένος κύκλος τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ ἐχθρικὴ στάσις τῆς πολιτείας πρὸς αὐτοὺς δὲν καθίστα δυνατὴν τὴν ἵδρυσιν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ὅμως ὡς ἓν τῶν κυριωτέρων της μελημάτων ἐθεώρει τὴν φροντίδα διὰ τὰ ἐνδεῆ αὐτῆς μέλη. Ἤδη ὁ ἀπολογητὴς Ἰουστῖνος, περὶ τὸ 150, μαρτυρεῖ, ἐν τῇ Α′ ἀπολογίᾳ του, ὅτι καθ' ἑκάστην συνάθροισιν τῶν Χριστιανῶν συνελέγοντο χρήματα διὰ τοὺς ἐνδεεῖς. Ἀφ' ἧς ὅμως διὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐτέθη ὁριστικὸν τέρμα εἰς τοὺς διωγμούς, ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο συστηματικώτερον νὰ ἐπιδοθῇ εἰς περίθαλψιν τῶν ἐνδεῶν καὶ ἔκτοτε ἤρχισε νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἵδρυσιν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ἐν οἷς, κατ' Ἐπιφάνιον (Πανάριον 75,1), «τοὺς λελωβημένους καὶ ἀδυνάτους, ἐκεῖσε ποιοῦντες καταμένειν, ἐπιχορηγοῦσι κατὰ δύναμιν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προστάται».

Εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο καταγώγια πτωχῶν, πτωχοτροφεῖα, πτωχεῖα, ξενοδοχεῖα ἢ καὶ νοσοκομεῖα, περιεθάλποντο συλλήβδην πάντες οἱ ἔχοντες ἀνάγκην, ἐν οἷς καὶ ὀρφανὰ καὶ ἀπροστάτευτα παιδία. Τὸ περιφημότερον ἐκ τῶν ἀρχαίων τούτων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἱδρυθὲν κατὰ τὸν λοιμὸν τοῦ 368 παρὰ τὴν Καισάρειαν πτωχοτροφεῖον, ὅπερ πρὸς τιμήν του ἐπωνομάσθη «Βασιλειάς», ἐν ᾧ συνήγαγεν «ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νηπίους καὶ γέροντας» (*Γρηγορίου Ναζ.* ἐπιτάφιος εἰς Βασίλειον 35 καὶ 63). Σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς πλείονας πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε′ αἰῶνος καὶ τῆς Δύσεως, ἱδρύοντο τοιαῦτα ἱδρύματα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πλειότερα, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ ἐπισκόπου. Ταχέως ὅμως, ἕνεκα συσσωρεύσεως πολλῶν ἐνδεῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἤρχισαν βαθμηδὸν σχηματιζόμενα εἰς μεγαλύτερα κέντρα τὸ πρῶτον εἰδικὰ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ἤδη ὁ ἰουστινιάνειος κῶδιξ (Ι, 2, 22) διακρίνει ξενῶνας, πτωχοτροφεῖα, βρεφοτροφεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, γεροντοκομεῖα.

Εἰς τὰ *ὀρφανοτροφεῖα*, ὧν προΐστατο ὁ *ὀρφανοτρόφος* (βλ. λ.), περιεθάλποντο ὀρφανά, ἔκθετα καὶ ὁπωσδήποτε ἀπροστάτευτα παιδία. Κατὰ τὰς σκοτεινὰς ἐποχὰς τοῦ μεσαίωνος ἡ λειτουργία τῶν ὀρφανοτροφείων εἶχε πολὺ παραμεληθῆ καὶ ἤρξατο βελτιουμένη μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, ὅτε, ἐν Ὁλλανδίᾳ ἰδίως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως, ἐδόθη ἰδιάζουσα προσοχὴ περὶ τὴν ὀρφανοτροφειακὴν περίθαλψιν, μεταποιηθέντων τῶν μοναστηρίων εἰς ἄσυλα ὀρφανῶν. Ἀληθῆ ὅμως πρόοδον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ὀρφανοτροφείων σημειοῖ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὅτε ὁ εὐσεβιστὴς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ἅλλῃ τῆς Γερμανίας Αὔγουστος Ἕρμαννος Φράνκε ἔγινεν ὁ ἀναμορφωτὴς τοῦ ὀρφανοτροφειακοῦ βίου, θεμελιώσας τὰ περίφημα καταστάντα καθιδρύματα τοῦ Φράνκε (Franckschе Stiftungen). Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ κύριος ἀναμορφωτὴς τῆς ὀρφανοτροφειακῆς περιθάλψεως ἐγένετο ὁ θαυμαστὴς τοῦ Φράνκε Γεώργιος Μύλλερ, ἱδρύσας ἐν Bristol μικρὸν ὀρφανοτροφεῖον περιθάλπον 10 κοράσια, ὅπερ, ὅταν ἀπέθανε, περιελάμβανε δεκακισχίλια περίπου ὀρφανά, ἐστεγασμένα εἰς 5 μεγάλα οἰκοδομήματα. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς καθολικαῖς χώραις ἱδρύθησαν πλεῖστα ὀρφανοτροφεῖα ὑπὸ μοναχικῶν ἰδίως ὀργανώσεων, ἐν οἷς ἡ μοναχικὴ ἐπίδρασις καθίστατο καταφανής.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἤρχισεν ἐν Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ σφοδρὰ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς ἐν ὀρφανοτροφείοις συσσωρεύσεως ὀρφανῶν, συνεπείᾳ εὐρέως διαδεδομένων μομφῶν περὶ κακῆς διαίτης καὶ ἀγωγῆς, ἀνθυγιεινῶν ὅρων, ἄκρας αὐστηρότητος καὶ μεγάλης διαφθορᾶς ἐν αὐτοῖς. Τότε ἀνεφάνησαν ὑπέρμαχοι θερμοὶ ἑτέρου συστήματος περιθάλψεως ὀρφανῶν ἐν χρησταῖς οἰκογενείαις, ἔνθα οὗτοι νὰ λαμβάνωσιν ἁπλῆν ἀλλ' οἰκογενειακὴν ἀνατροφήν, ὑπὸ ἐπίβλεψιν ἐπιθεωρητῶν. Βαθμηδὸν τὸ νέον τοῦτο σύστημα ἐπεκράτησε πολλαχοῦ καὶ ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, ταῖς σκανδιναυϊκαῖς χώραις, Σκωτίᾳ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἑλβετίας. Ἔκτοτε τὰ ὀρφανοτροφεῖα κατέστησαν ὀρφανοτροφειακοὶ σταθμοί, ἐν οἷς παραλαμβάνονται τὰ ἀπροστάτευτα παιδία καὶ παραμένουσιν ἐκεῖ ἕως ὅτου ἐξευρεθῇ ἡ κατάλληλος δι' αὐτὰ οἰκογένεια, ἐκτὸς τῶν ὑστερούντων σωματικῶς ἢ πνευματικῶς ἢ ἠθικῶς παιδίων, ἅτινα παραμένουσιν εἰς τὸ κύριον καθίδρυμα ἢ εἰς εἰδικὰ ἄσυλα.

Καίτοι βεβαίως ἡ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην συσσώρευσις τόσων παιδίων διαφόρου προελεύσεως ἔχει καὶ τὰ μειονεκτήματά της, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἡ εἰς τοιαῦτα ἱδρύματα ἀγωγὴ ἔχει πλεονεκτήματα, οὐ μόνον διότι οἱ παῖδες ἀσκοῦνται ἐν αὐτοῖς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰσότητος, τῆς τάξεως, τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς συναδελφότητος, ἀλλὰ κυρίως διότι τὰ ἱδρύματα ταῦτα, ὑπὸ τὰς παρούσας μάλιστα κοινωνικὰς συνθήκας, κατέχουσι πολὺ ἀφθονώτερα μέσα ἢ αἱ ἀστικαὶ οἰκογένειαι νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ τὴν σχολικὴν μόρφωσιν τῶν παίδων, ὡς καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ὑγείαν αὐτῶν.

Πρὸς μείωσιν τῶν κινδύνων, οὓς συνεπάγεται ἡ συσσώρευσις πολλῶν παιδίων διαφόρου προελεύσεως, χαρακτῆρος καὶ ἡλικίας ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ τοῦ Ἀμβούργου εἰσήχθη τὸ πρῶτον τὸ σύστημα τῆς ὑπὸ κοινὴν διεύθυνσιν κατανομῆς τῶν ὀρφανῶν εἰς ὁμίλους ἀνὰ 30 μέχρι 40, καὶ τῆς στεγάσεως ἑκάστου αὐτῶν εἰς ἰδιαίτερα ὅλως διαμερίσματα (pavillons-system).

Ἐν Ἑλλάδι, ἓν ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων τοῦ κυβερνήτου Ἰω. Καποδίστρια, μόλις ἦλθεν εἰς Ναύπλιον τῷ 1828, ἦτο ἡ περίθαλψις τῶν ἀλητοπαίδων καὶ ὀρφανῶν, ἅτινα περισυνελέγησαν τὸ μὲν πρῶτον εἰς πρόχειρα παραπήγματα ἐν Πόρῳ καὶ Ναυπλίῳ καὶ ἀπὸ Μαρτίου τοῦ 1829 εἰς τὸ ἱδρυθὲν ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφεῖον, ὅπερ ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1844. Συγχρόνως τῷ 1828 ἱδρύθη τὸ ἐν Ἄνδρῳ ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1839. Σήμερον ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι 17 ὀρφανοτροφεῖα, ἱδρυθέντα δι' ἰδιωτικῆς ἢ δημοτικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς πρωτοβουλίας (Χατζηκώνστα ἐν Ἀθήναις δι' ἄρρενα, ἱδρύθη τῷ 1853. Ἀμαλίειον ἐν Ἀθήναις, θηλέων, 1855. Μπαμπαγιώτειον, ἐν Σύρῳ, θηλέων, 1874. Ζάννειον Πειραιῶς, ἀρρένων, 1874. Ἐν Ἰωαννίνοις, ἱδρυθὲν ὑπὸ Γ. Σταύρου, ἀρρένων, 1876. Χατζηκυριάκειον Πειραιῶς, θηλέων, 1889. Παπάφειον Θεσσαλονίκης, ἀρρένων, 1903. Βόλου, ἀρρένων, 1903. Τριπόλεως «Ὁ νεομάρτυς Δημήτριος», θηλέων, 1907. Κεφαλληνίας «Ὁ Σωτήρ», ἀμφοτέρων τῶν φύλων, 1919. Ἐθνικὸν ὀρφανοτροφεῖον πολέμου Καλλιθέας Ἀθηνῶν, δι' ὀρφανὰ πεσόντων ἐν πολέμῳ, 1924. Ἐκκλησιαστικὸν ὀρφανοτροφεῖον Βουλιαγμένης, ἀρρένων, 1925. Ὀρφανοτροφεῖον Ἐθνικὴ Στέγη, διὰ κοράσια προσφύγων, 1925. «Μέλισσα» Θεσσαλονίκης, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, 1925. «Ἁγίου Γεωργίου» ἐν Πειραιεῖ, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἀρρένων, 1929. Παλαιόθεν δ' ὑφίσταται τὸ ὀρφανοτροφεῖον Ζακύνθου, ἱδρυθὲν ἐπὶ ἑνετοκρατίας τῷ 1483 πρὸς περισυλλογὴν ἐκθέτων καὶ ἐγκαταλελειμμένων παιδίων καὶ νοσηλείαν ἀπόρων, ὡς καὶ τὸ τῆς Λευκάδος, ὅπερ ἐπωνομάσθη Ἐθνικὸν καὶ ἐπιχορηγεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους). Εἰς τὰ ὀρφανοτροφεῖα ταῦτα περιθάλπονται περὶ τὰ δισχίλια ὀρφανὰ ἐν ὅλῳ.

Ἐκτὸς τῶν ὀρφανοτροφείων τούτων, ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ 1919, ἐθνικὰ ὀρφανοτροφεῖα, ἐξ ὧν λειτουργοῦσι σήμερον 12 ἀρρένων (ἐν Ἄρτῃ, Καλάμαις, Νεαπόλει Κρήτης, Μυτιλήνῃ, Ξάνθῃ, Ἐλευθερουπόλει, Ρεθύμνῃ, Σερβίοις, Σέρραις, Σιδηροκάστρῳ, Χανίοις καὶ Κονίτσῃ) καὶ 11 θηλέων (ἐν Ἡρακλείῳ, Δράμᾳ, Ἰωαννίνοις, Καβάλλᾳ, Λαρίσῃ, Ξάνθῃ, Πάτραις, Σέρραις, Κοζάνῃ, Φιλιάταις καὶ Χίῳ). Ἐπίσης ὑφίστανται 11 ἐθνικὰ οἰκοτροφεῖα ἀρρένων (ἐν Γρεβενοῖς, Δράμᾳ, Κερκύρᾳ, Παραμυθίᾳ, Ἐδέσσῃ, Πρεβέζῃ, Πτολεμαΐδι, Βοστίνῃ, Φιλιάταις, Φλωρίνῃ, Καστορίᾳ)· 5 ἐθνικὰ ἀγροτικὰ ὀρφανοτροφεῖα ἢ οἰκοτροφεῖα ἀρρένων (ἐν Κομοτινῇ, Τατοΐῳ, Πάτραις, Σέρραις καὶ Ἰωαννίνοις)· καὶ 8 ἐθνικοὶ παιδικοὶ σταθμοὶ (ἐν Περιστέρι Ἀθηνῶν, Καβάλλᾳ, Σέρραις, Ἀλεξανδρουπόλει, Κερκύρᾳ, Ἰωαννίνοις, Μυτιλήνῃ καὶ Ἐδέσσῃ). Ἐν τοῖς 47 τούτοις ἐθνικοῖς ἀσύλοις περιθάλπονται ἐν ὅλῳ περὶ τὰ 3.300 ὀρφανὰ καὶ ἀπροστάτευτα παιδία.

Ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν ὀρφανοτροφείων ἐν εἰδικοῖς ἀσύλοις περιθάλπονται ἔκθετα βρέφη (βρεφοκομεῖα) καὶ ἀλητόπαιδες (ἄσυλα ἀλητοπαίδων).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Σ. Μπαλάνου*, «Ἡ περίθαλψις τῶν ὀρφανῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει» (Ἀθῆναι 1919).—*W. Rein* («Encykl. Handbuch der Pädagogik, Weisenhaeuser»), «Handbuch der staatswissenschaften» (λ. Kinderfürsorge).
Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ὀρφανός, *Μιχαήλ*. Μυθιστοριογράφος καὶ ποιητὴς ἐκ Λειβαθοῦς τῆς Κεφαλληνίας (1846—1884). Ἐπὶ μακρὸν διατρίψας ἐν Σιβηρίᾳ, ἔγραψε πολλὰ διηγήματα περὶ τῶν αὐτόθι καταδίκων ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μίσχος*. ΕΡ. Μ.

ὀρφανοτροφεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου τρέφονται καὶ ἐκπαιδεύονται ὀρφανά.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ὀρφανῶν περίθαλψις.*

ὀρφανοτρόφος (ὁ. ἡ) ὁ ἐκτρέφων, ὁ ἐκπαιδεύων ὀρφανά.

— *[Κανον. Δικ.]* Ὁ *ὀρφανοτρόφος* ἐκέκτητο ἐκ-

Digitized by Google

κλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον), ὅπερ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ὀρφανῶν. Ὀρφανοτρόφος ἦτο λ. χ. ὁ τῷ 471 γενόμενος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος. Ὁ μητροπολίτης Νικαίας Νικηφόρος ἐγένετο ὀρφανοτρόφος τοῦ ἐπὶ τῆς Ὀξείας νήσου ἀνεγερθέντος ὀρφανοτροφείου. Ἡ ξε' ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου ἀπευθύνεται τῷ ὀρφανοτρόφῳ Γεωργίῳ. Λήγοντος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὀρφανοτρόφος ἦτο ἱερεύς τις Γεώργιος Κάλλιστος. Μνεία ὀρφανοτρόφου γίνεται ἐν τῷ ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1343 γράμματι τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Στεφάνου Ντουσάν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀρφανοτρόφου ἐδίδετο ἐκ τῶν κληρικῶν μάλιστα εἰς ἱερεῖς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους Ἰωάννου, τὴν περιεχομένην ἐν τῷ «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε' σελ. 411). Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὀρφανοτρόφου ἀπονέμεται τιμῆς ἕνεκεν καὶ εἰς λαϊκούς. Τιμητικὸν ἁπλῶς εἶχε γίνει τὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἀξίωμα ἤδη ἐν σχετικῶς ἀρχαίᾳ ἐποχῇ, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου. Κ. Μ. Ρ.

— *[Βυζαντ.]* *Ὀρφανοτρόφος* ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ ἄρχων, ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ὀρφανοτροφείων, εἰς τὰ ὁποῖα περιεθάλποντο τὰ ὀρφανὰ παιδία τὰ γεννώμενα ὑπὸ γονέων πολιτῶν ἐλευθέρων. Πλὴν τῶν ὀρφανοτροφείων ὁ ὀρφανοτρόφος εἶχεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα (βρεφοκομεῖα, νοσοκομεῖα κ.λ.π.). Πάντα τὰ ἱδρύματα ἐκεῖνα διετέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, ἐξεπροσωποῦντο δὲ ὑπὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου, ὅστις καὶ παρελάμβανε δι' ἐπισήμου πράξεως ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας περιουσίας τῶν περιθαλπομένων ἀτόμων καὶ διεχειρίζετο ὑπευθύνως αὐτάς. Πρὸς πρόληψιν πάσης καταχρήσεως ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς τὸν ὀρφανοτρόφον νὰ ἐκποιήσῃ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐκέκτητο ταύτην πρὸ τοῦ διορισμοῦ του, ἢ ὅτι ἀπέκτησε μὲν αὐτὴν κατόπιν, ἀλλ' ἐκ νομίμου κληρονομίας. Πλὴν τούτου, ειδικοὶ νόμοι ὥριζον τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, π. χ. ἀπηλλάσσετο παντὸς ἐκτάκτου φόρου κ. λ.

Τὸ ὑπούργημα τοῦ ὀρφανοτρόφου ἀνετίθετο πάντοτε εἰς ἄνδρας ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως (πολιτικοὺς ἢ ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, ἐπισκόπους, μητροπολίτας κλπ., βλ. ἀνωτ. *[Κανόν. Δίκ.]*, ἀναφέρονται δὲ παραδείγματα καὶ μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους, οἷον μεγάλων λογοθετῶν κλπ., οἵτινες ἔφερον τὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου ἀξίωμα. Ν. ΚΛΣ

Ὀρφανοῦ *κόλπος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Σύγχρονος ὀνομασία, κατὰ τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας (Ruphane gulf) τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου. Σ. Ε. Λ.

ὀρφανοφύλαξ (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις (ὡσαύτως *ὀρφανοτρόφος* ἢ *ὀρφανιστής*) ὁ φυλάττων ἢ ἐπιτροπεύων τὰ τέκνα τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν πεσόντων. Ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐλειτούργησε παρόμοιος θεσμός, ὁ τῶν alimentarii pueri et puellae, διατηρηθεὶς μετὰ μεγάλων ἀνωμαλιῶν μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ. Π. Ν. Π.

ὀρφάριον (τό), ἢ **ὀρφεόρειον** (orpharion, orpheoreon). Μουσικὸν ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν λαούτων, ἐν χρήσει κατὰ τὸν μεσαίωνα Γ. Σ.

ὀρφεῖον (τό) (γαλλ. orphéon). Ὅμιλος ἀνδρικῆς χορῳδίας. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπεκράτησε κυρίως ἐν Γαλλίᾳ, ἐνῷ οἱ παρεμφερεῖς ἐν Γερμανίᾳ ὅμιλοι ἀποκαλοῦνται *λίντ-τάφελ* (Liedertafel). Τὰ ὀρφεῖα συνεπτύχθησαν ἐν Γαλλίᾳ ἀφ' ὅτου εἰσήχθη (1818) ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς σχολείοις, γενομένη ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ 1835. Ἐκ τῶν σχολείων ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς μετεπήδησεν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐργατῶν, οἱ δὲ ὅμιλοι ἀνδρικῆς χορῳδίας ἔγιναν τοσοῦτον πληθυνθῆ ἐν τῷ μεταξύ, ὥστε τῷ 1881 ἠριθμοῦντο 1.500 ὀρφεῖα. Τῷ 1852 ὠνομάσθη γενικὸς διευθυντὴς τῶν μουσικῶν τούτων ὁμίλων τῶν Παρισίων ὁ *Γκουνώ*, ὅστις καὶ ἔγραψεν ἔργα τινὰ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἀνδρικῆς χορῳδίας. Τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ ὀρφεῖον ἱδρύθη παρὰ τοῦ Τσέλτερ ἐν Βερολίνῳ (1809), ἠκολούθησαν δὲ τὰ παρεμφερῆ σωματεῖα τῆς Λειψίας, τῆς Φραγκφούρτης καὶ ἄλλων γερμανικῶν πόλεων. Ἡ αὐτὴ διάδοσις ὀρφείων παρατηρεῖται ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Βελγίῳ. Τὰ ἐν Γερμανίᾳ σωματεῖα ἀπετέλεσαν τὸν «Γερμανικὸν σύνδεσμον ᾀσμάτων», ὅστις ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰς 50.000 μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ συνδέσμου τούτου, ἑνωθέντα μετὰ τοῦ ἐν Αὐστρίᾳ τοιούτου, προέβησαν ἐν Βιέννῃ εἰς τὴν περίφημον κατὰ τὸ 1928 ἐπίδειξιν, ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σοῦμπερτ, καθ' ἣν ἔλαβον μέρος εἰς μουσικὰς ἐκτελέσεις καὶ παρήλασαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως 50.000 ᾀδοί. Τὰ ὀρφεῖα κέκτηνται ἐπίσης εἰδικὰς ἐφημερίδας καὶ ἐπιθεωρήσεις, δημοσιευούσας τακτικῶς καὶ τεμάχια δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν. Γ. Σ.

Ὀρφεὺς *[Μυθολ.]*. Ἥρως καὶ ποιητὴς κατὰ τὸν θρῦλον. Μνημονεύεται τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἰβύκου μικρὸν πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, κατὰ ἥμισυν δὲ αἰῶνα παλαιοτέρα εἶναι ἡ πρώτη παράστασις ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς θησαυρῷ τῶν Σικυωνίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμφανίζεται ὁ ἥρως ἐπὶ τῆς Ἀργοῦς παρὰ τοὺς Διοσκούρους μετὰ τῆς λύρας εἰς τὰς χεῖρας· ἔχει λοιπὸν σχετισθῆ ἤδη πρὸς τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, ἴσως ἐν ἔπει τινὶ ὀρφικῷ ἀναφερομένῳ εἰς τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν. Κατὰ τὸν μῦθον ἔζησε πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Οἰάγρου, βασιλέως τῆς Θρᾴκης, καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης, τὴν ὕπαρξιν ὅμως αὐτοῦ ἀμφισβητεῖ ἤδη ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἀποκρούει ὁ Ἀριστοτέλης, τὰ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμενα «Ὀρφικὰ» κατάγονται ἐκ χρόνων μεταγενεστέρων τῶν τοῦ Ὁμήρου. Οἱ παλαιοὶ πιστεύουσιν αὐτὸν ἱερὸν κιθαρῳδὸν καὶ ἱδρυτὴν μυστηρίων. Διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνδέεται πρὸς τὰς νέας τελετὰς καὶ ἀποκαλύψεις. Οὕτω λ. χ. χρησμοὶ καὶ τελεταὶ ἐπὶ Πεισιστράτου ἀναφέρονται εἰς αὐτόν, τὸν ἱερὸν ἱδρυτὴν τῆς λατρείας τῆς Ἐλευσῖνος, ἵνα γίνωσι πιστευτά. Τὸ κῦρος αὐτοῦ αὐξάνει ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους, ὅτε λατρεύεται ὡς υἱὸς τῶν θεῶν, θεωρεῖται «τῆς θεογονίας τοῖς Ἕλλησι πατὴρ» καὶ πιστεύεται ὡς παλαιοτάτη καὶ ὑψίστη αὐθεντία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται αἱ βαθύταται ἀποκαλύψεις περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν θεῶν. Ὁ Ὀρφεὺς εἶναι κατὰ τὴν πίστιν τῶν παλαιῶν ἱδρυτὴς τῶν μυστικῶν τελετῶν τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον «εὗρεν Ὀρφεὺς τὰ Διονύσου μυστήρια», «διὸ καὶ τὰς ὑπὸ Διονύσου γενομένας τελετὰς ὀρφικὰς προσαγορεύεσθαι» (Διόδωρος). Ὅπου εὑρίσκει εἴσοδον ὁ Διόνυσος, ἐκεῖ ἀπαντῶμεν καὶ τὸν Ὀρφέα, ὁ δὲ Ἡρόδοτος συνονομάζει τὰ ὀρφικὰ καὶ τὰ βακχικὰ μυστήρια. Συνήθως θεωρεῖται καὶ ἱδρυτὴς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη «Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξεν». Ἀλλ' ὅμως, παρὰ τὰς μεγάλας λατρείας τῆς Ἐλευσῖνος καὶ τοῦ Διονύσου, δέον νὰ ὑπῆρχον καὶ ἴδια ὀρφικὰ μυστήρια καὶ τελεταί. Πρὸς τούτοις πιστεύεται ὁ Ὀρφεὺς εἰσηγητὴς τῆς περὶ ἁγνοῦ βίου διδασκαλίας, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μετὰ θάνατον τιμωρίας, τῆς ὁποίας τὰ διάφορα εἴδη, ἀνάλογα πρὸς τὰ εἴδη τῶν ἁμαρτημάτων, περιγράφονται ἐν πλάτει ὑπὸ τῶν ὀρφικῶν. Ἡ λατρεία αὐτοῦ, οὐχὶ ὡς θεοῦ, ἀλλὰ μόνον ὡς ἥρωος, εἶναι διαδεδομένη εἰς τὴν Θρᾴκην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τὰς Ἀθήνας. Λατρεύεται ὅμως, ὡς φαίνεται, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, διότι κατὰ τὸν Παυσανίαν ὑπάρχει ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου ναῷ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος ξόανον τοῦ Ὀρφέως «Πελασγῶν ὡς φασιν ἔργον». Τὸ γνωστότερον ἐπεισόδιον τοῦ βίου του εἶναι ἡ εἰς Ἅδου κάθοδος χάριν τῆς συζύγου του Εὐρυδίκης. Ἡ ἀποτυχία τῆς καταβάσεως ταύτης καθιστᾷ αὐτὸν περιαλγῆ· περιπλανᾶται βαρύθυμος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀποφεύγων πᾶσαν πρὸς γυναῖκας σχέσιν. Τοῦτο ὅμως ἐξαγριώνει τὰς Θρᾴσσας, αἵτινες ἐπιπίπτουσιν ἐναντίον του κατά τινα ὀργιαστικὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου καὶ κατασπαράττουν αὐτόν. Πρὸς τὸ ἐπεισόδιον κυρίως τοῦτο συνδέεται ὁ θρῦλος περὶ αὐτοῦ ὡς ἀπαραμιλλήτου μουσικοῦ, ὅστις καταθέλγει διὰ τῆς λύρας του οὐ μόνον τὰ ἄψυχα ὄντα καὶ τὰ ἄγρια ζῷα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἀτέγκτους δυνάμεις τοῦ κάτω κόσμου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν κάθοδον ταύτην τοῦ Ὀρφέως εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, ὅπερ ἔφερε τὸν τίτλον «Ὀρφέως εἰς Ἅδου κατάβασις». Κατὰ τὸ ποίημα τοῦτο ὁ Ὀρφεὺς κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην οὐχὶ ἵνα ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὴν Εὐρυδίκην, ἀλλ' ἵνα γίνῃ ἄγγελος τοῖς ἀνθρώποις τῶν ἐκεῖ καὶ οὕτω προσελκύσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ ὅσιως ζῆν. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν συμφωνοῦσιν αἱ παραστάσεις τῶν ἐν τάφοις τῆς Κάτω Ἰταλίας εὑρεθέντων ἀγγείων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐλλείπει ἡ Εὐρυδίκη. Ὁ Ὀρφεὺς φαίνεται ἐνταῦθα ὡς ὁ πρῶτος τῶν μυστῶν, οἵτινες μεθίστανται διὰ τῶν μυστηρίων αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπέκεινα μακαριότητα, ἵνα καταδείξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν καὶ ἀποκαλύψῃ τὴν εὐτυχίαν τῆς αἰωνίας ζωῆς, ἡ ὁποία ἀναμένει αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου σώματος ἀπαλλαγὴν αὐτῶν. Οὕτω τὸ ποίημα τοῦτο ἀποτελεῖ εἶδός τι ἑλληνικοῦ ἀποκαλυπτικοῦ βιβλίου, παραπλήσιον πρὸς τὰς ἀποκρύφους χριστιανικὰς ἀποκαλύψεις, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν Πέτρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπαντᾷ καὶ τὸ αὐτὸ ἐλατήριον τῆς εἰς Ἅδου καταβάσεως: «ἵνα ἴδωμεν ποταποί εἰσι τὴν μορφὴν καὶ θαρσύσαντες παραθαρσύνωμεν καὶ τοὺς ἀκούοντας ἡμῶν ἀνθρώπους». Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τῆς περὶ Ὀρφέως παραδόσεως δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον. Διαδοθεῖσα εὐρύτατα, καθίσταται ὑποκείμενον πραγματείας ὑπὸ Λατίνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ὡς λ. χ. τοῦ Ὀβιδίου, δι' αὐτῶν δὲ ἐξαπλοῦται ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ διαπλάττεται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν μύθων τῶν βορείων λαῶν. Ἡ μεγάλη ἐξάπλωσις τῶν περὶ αὐτὸν θρύλων καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς διδασκαλίας του καταφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῆς τεραστίας ἐπιδράσεως τῆς περὶ τῶν ἐν Ἅδου ποινῶν περιγραφῆς τῶν ὀρφικῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῆς συχνῆς χρησιμοποιήσεως τῶν θρύλων τούτων ὑπὸ τῆς τέχνης, καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς, ἐν ἀλληγορικῇ σημασίᾳ. Μάλιστα προσφιλεῖς ἐκ τῶν θρύλων τούτων εἶναι εἰς αὐτὴν οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς Εὐρυδίκης καὶ εἰς τὰς ἐν Θρᾴκῃ περιπετείας τοῦ ἥρωος. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ παριστῶσι τὴν μορφὴν τοῦ Ὀρφέως, ἵνα συμβολίζωσι δι' αὐτῆς τὸν Χριστόν. Ἡ πρόσκαιρος εἰς Ἅδου κατάβασις αὐτοῦ δημιουργεῖ ποιάν τινα συγγένειαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος. Πλὴν ὅμως τούτου ὁ Ὀρφεὺς ἐμφανίζει ἀναλογίας καὶ πρὸς τὸν καλὸν ποιμένα καὶ τὸν ἁλιέα τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους κατακηλεῖ διὰ τῆς θείας αὐτοῦ μουσικῆς. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς Χριστὸν προσερχομένων ἀνῆκον τέως εἰς ὀρφικοὺς θιάσους, ἐξηγεῖται ἀρκούντως ὁ λόγος τῆς ῥοπῆς ἐκείνης τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ὅπως συμβολίζωσι τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Ὀρφέως. Ἐν τῇ κατακόμβῃ τοῦ Καλλίστου παρίσταται ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ὀρφέως ἐν μέσῳ προβάτων. Ἐν δὲ τῇ κατακόμβῃ τῆς ἁγίας Δομιτίλλης ἐμφανίζεται θέλγων διὰ τῆς λύρας του λέοντα, κάμηλον καὶ πτηνά, σύμβολον τῆς ἐπὶ τῶν ὄντων γοητείας τοῦ Χριστοῦ. Τὸν αὐτὸν συμβολισμὸν εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ πλαστικῆς παραστάσεως τοῦ Βυζαντινοῦ μουσείου Ἀθηνῶν. Τέλος παραστάσεις τοῦ Ὀρφέως καὶ σκηνῶν ἐκ τοῦ θρυλικοῦ του βίου εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ νομισμάτων, καὶ δὴ καὶ ἀλεξανδρινῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lobeck*, Aglaophamus (1829).—*Maas*, Orpheus (1895).—*Dieterich*, Abraxas (1891), Nekyia (β' ἔκδ. 1913). – *Rohde*, Psyche (6η ἔκδ. 1910).— *Knapp*, Über orpheusdarstellungen (1895).—*Heussner*, Die altchristlichen orpheusdarstellungen (1893). Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

—*[Τέχνη]* Την περιπετειώδη ζωὴν τοῦ *Ὀρφέως* παρέστησεν ἡ ἀρχαία τέχνη, ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος μέχρι καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, καὶ διὰ ζωγραφικῶν καὶ διὰ πλαστικῶν ἔργων. Ἐκ τῶν ζωγραφικῶν ἔργων ἡ ἀρχαιοτέρα παράστασις εἶναι ἀγγειογραφία ἐπὶ ἀγγείου τοῦ 460 π. Χ., ἀποκειμένου νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βοστώνης. Κατ' αὐτήν, ὁ Ὀρφεὺς παρίσταται ἀκόμη ὡς Θρᾷξ ἀοιδός, φορῶν θρᾳκικὴν ἐσθῆτα καὶ φέρων θρᾳκικὸν ἐπίθημα εἰς τὴν κεφαλήν, διακρινόμενος δὲ ἰδίως διὰ τῶν ὑψηλῶν ὑποδημάτων ἐπενδεδυμένων διὰ γούνας. Φαίνεται δ' ὅτι οὕτω παρίστατο κατ' ἀρχὰς ὁ Ὀρφεὺς πρὸς πιστοποίησιν τῆς θρᾳκικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὁ Θρᾷξ οὗτος ἥρως ἀποβάλλει τὴν θρᾳκικὴν αὐτοῦ καταγωγὴν καὶ ἀποβαίνει καθαρῶς ἑλληνικὴ προσωπικότης. Τὸν Ὀρφέα, ὡς καθαρῶς ἑλληνικὴν μορφήν, παρέστησε πρῶτος ὁ περίφημος ζωγράφος Πολύγνωτος ἐν τῷ ὀνομαστῷ πίνακι αὐτοῦ τῆς Νεκυίας τοῦ Ὀδυσσέως, δι' οὗ ἐξωράϊσεν ὁ μέγας καλλιτέχνης μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐν Δελφοῖς λέσχης τῶν Κνιδίων. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ Ὀρφεύς, συγκαταριθμούμενος μεταξὺ ἄλλων ἡρώων τῶν μυθικῶν χρόνων, οἵτινες παρίσταντο δεξιούμενοι τὸν Ὀδυσσέα κατὰ τὴν εἰς Ἅδου κατάβασίν του, εἶχε τὸ «σχῆμα ἑλληνικόν», ἤτοι δὲν ἔφερε πλέον οὔτε θρᾳκικὴν ἐσθῆτα, οὔτε ἐπίθημα θρᾳκικόν, παρίστατο δὲ καθήμενος ἐπὶ λόφου, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς κιθάραν καὶ ψαύων διὰ τῆς ἑτέρας κλῶνας δένδρου ἰτέας. Τὴν ἑλληνοποίησιν τοῦ Ὀρφέως διὰ τῆς ἀντιθέσεως βεβαιοῖ περισσότερον ἀγγειογραφία ἐπὶ ἀττικοῦ ἀμφορέως ἐκ Γέλας, ἀποκειμένου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ ταύτῃ ὁ Ὀρφεύς, φέρων στέφανον δάφνης

Ὀρφεύς.
[Τοιχογραφία ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Καλλίστου ἐν Ρώμῃ.]

Digitized by Google

περὶ τὴν κεφαλήν, κάθηται ἐπὶ λόφου καὶ παίζει ἐν ἐκστάσει τὴν λύραν του, ἐνῷ ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ νεαροὶ καὶ ἡλικιωμένοι Θρᾷκες πολεμισταὶ ἀκροῶνται τῆς θείας μουσικῆς κατασυγκεκινημένοι. Τὴν ἐκ τῆς θείας μουσικῆς τοῦ Ὀρφέως προκαλουμένην συγκίνησιν καὶ ἡμέρωσιν παριστᾷ καλύτερον ἡ ἐπὶ περιστυλίου ἀρχαίας οἰκίας ἐν Πομπηΐᾳ σῳζομένη τοιχογραφία, καθ' ἣν ὁ Ὀρφεύς, γυμνὸς σχεδόν, ὡραῖος νέος, καθήμενος ἐπὶ βράχου καὶ παίζων τὴν λύραν του, τοσοῦτον καθηδύνει καὶ συναρπάζει τὰ ἄγρια θηρία, ὥστε παρ' αὐτὸν κάθηται ἥμερος ὁ λέων, πλησίον του ἡ τίγρις κεχηνυῖα, ἐνῷ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ πτηνὰ ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἱστάμενα καὶ ἔλαφος ἐνωτιζομένη καὶ ἀγριόχοιρος προσεκτικός, καὶ πάντα τὰ θηρία καὶ ἄγρια ζῷα τοῦ δρυμοῦ μετὰ κατανύξεως ἀκούουσι τῆς θείας μελῳδίας καὶ ἐξημεροῦνται. Τὸ θέμα τοῦτο, τῆς διὰ μουσικῆς ἐξημερώσεως τῶν θηρίων, προσφιλὲς εἰς τὴν τέχνην ἀπ' ἀρ-

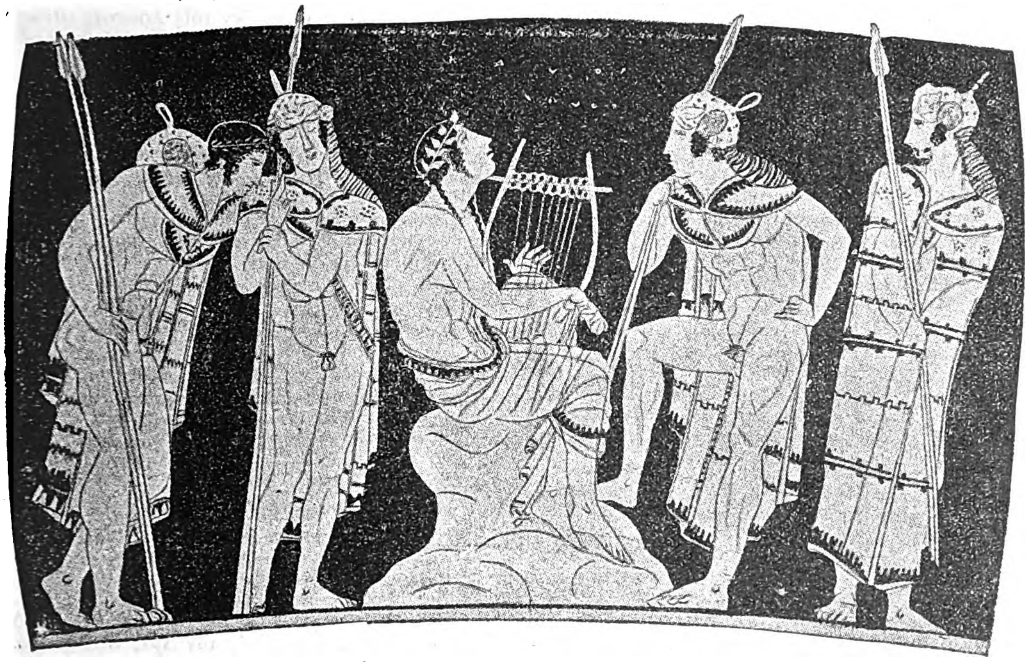

Ὁ Ὀρφεὺς ᾄδων ἐν μέσῳ Θρᾳκῶν.

['Αγγειογραφία ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου.]

χαιοτάτων ἤδη χρόνων, κατέστη προσφιλέστερον εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Εἶναι ἄπειροι αἱ ἐπὶ παντοίας ὕλης σχετικαὶ παραστάσεις αἱ διασωθεῖσαι μέχρι σήμερον, ἐξ ὧν ἰδίως προεξάρχουσιν αἱ διὰ μωσαϊκῶν παραστάσεις, εὑρεθεῖσαι ἐν πλείσταις ἐπαρχίαις τῆς Ἰταλίας, Ἀ-

Ὁ Ὀρφεὺς φονευόμενος ὑπὸ Μαινάδων.

['Ερυθρόμορφος ἀγγειογραφία ἐκ Nola.]

φρικῆς, Γαλατίας, Ἑλβετίας, ἔτι δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Ἐπιμελὲς ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς τεχνοτροπίας τῶν χρόνων τούτων εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, τὸ ἐκ Blanzy προερχόμενον καὶ ἐν Laon εὑρισκόμενον νῦν μωσαϊκόν. Ὁ Ὀρφεύς, Θρᾷξ πάλιν τὴν περιβολήν, κάθηται ἐπὶ ἕδρας κρούων τὴν λύραν του, ἐνῷ μεταξὺ τῶν δένδρων, ἐφ' ὧν κάθηνται ταὼς καὶ ἄλλα πτηνά, προσέρχονται προσεκτικὰ καὶ ἐκστατικὰ δεξιόθεν μὲν ὁ ἵππος, ἡ ἔλαφος καὶ ὁ ἐλέφας; ἀριστερόθεν δὲ ὁ χοῖρος, ὁ λύκος καὶ ὁ πάνθηρ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀλληγορικὸν θέμα, τῆς ὑπὸ τῶν Μαινάδων ἢ Θρασσῶν γυναικῶν θανατώσεως τοῦ Ὀρφέως, κατέστη ἐνωρίτατα λίαν προσφιλὲς εἰς τὴν τέχνην. Ἡ παράστασις αὕτη εἰκονίζεται ἰδίως ἐπὶ ἀγγείων. Μεταξὺ τῶν σωζομένων ἀγγειογραφιῶν ὡραῖαι εἰς ἐκτέλεσιν καὶ λίαν χαρακτηριστικαὶ τῆς συνθέσεως εἶναι ἡ ἐπὶ ἐρυθρομόρφου ἀγγείου ἐκ Nola τῆς Ἰταλίας παράστασις τῆς κατασπαράξεως τοῦ Ὀρφέως ὑπὸ Μαινάδων καὶ ἡ ἐπὶ ἐρυθρομόρφου κύλικος ἐκ Chiusi τῆς Ἰταλίας, νῦν ἐν τῷ μουσείῳ Gregoriano ἀποκειμένου, ἀγγειογραφία τοῦ ὑπὸ Θρασσῶν γυναικῶν καὶ Θρᾳκῶν ἱππέων φονευομένου Ὀρφέως. Κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν, ὁ Ὀρφεὺς φέρων περὶ τὴν κόμην μὲ τοὺς μακροὺς βοστρύχους ταινίαν καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου μανδύαν, κλίνει ὀπίσω πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ προσπαθεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς νὰ ὀρθωθῇ, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς, κρατῶν ὑψηλὰ τὴν λύραν του, δέχεται τὸ κτύπημα λόγχης, τὴν ὁποίαν ἐμπηγνύει εἰς τὸ στῆθός του σπεύδουσα Μαινὰς πατῶσα ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀτυχοῦς Ὀρφέως, ἐνῷ ταυτοχρόνως δύο ἄλλαι Μαινάδες, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τῆς κεντρικῆς σκηνῆς, ἑτοιμάζονται νὰ ῥίψωσι κατ' αὐτοῦ λίθους, τοὺς ὁποίους κρατοῦσιν ἐπὶ τῶν ὑψωμένων χειρῶν των. Αἱ Μαινάδες εἶναι ἐπιχαρίτως ἐνδεδυμέναι διὰ διπλοῦ χιτῶνος καὶ φέρουσι δικτυωτὸν πλέγμα εἰς τὴν κόμην. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀγγειογραφίαν, ὁ Ὀρφεύς, ἀπογυμνωθεὶς σχεδόν, ἐν τῇ πάλῃ, τοῦ μανδύου του καὶ γονατιστὸς ἤδη προσπαθεῖ νὰ προστατεύσῃ ἑαυτὸν ὑψῶν τὴν λύραν του ἐναντίον τῆς ἀριστερόθεν ἐπερχομένης Θρᾴσσης, ἥτις ὑψοῦσα πελώριον λίθον πειρᾶται νὰ καταφέρῃ αὐτὸν κατ' αὐτοῦ, ἐνῷ δεξιόθεν Θρᾷξ ἱππεὺς διὰ τῆς λόγχης του καὶ ἀριστερόθεν πεζὸς Θρᾷξ διὰ λίθου ἐκμηδενίζουσι τὴν ἀντίστασίν του. Ἐκ τῶν πλαστικῶν ἔργων πολλὰ ἦσαν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, τὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα τὰ ἀπεικονίζοντα τὴν μορφὴν καὶ παριστῶντα τοὺς θρύλους τοῦ Ὀρφέως. Ἀξιομνημόνευτον ἄγαλμα αὐτοῦ ἦτο, κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνάθημα τοῦ ὀλυμπιονίκου Μικύθου, παριστῶν τὸν Ὀρφέα ὡς Θρᾷκα καὶ τὸ ὁποῖον λέγεται ὅτι ἀφήρεσεν ἐκεῖθεν ὁ Νέρων. Ἀρχαιότερον ὅμως ἄγαλμα τοῦ Ὀρφέως καὶ μάλιστα ἔργον τῶν Πελασγῶν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἦτο ξόανον τοῦ Ὀρφέως ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος ἐπὶ τῆς Θήρας τοῦ Ταϋγέτου. Κατὰ

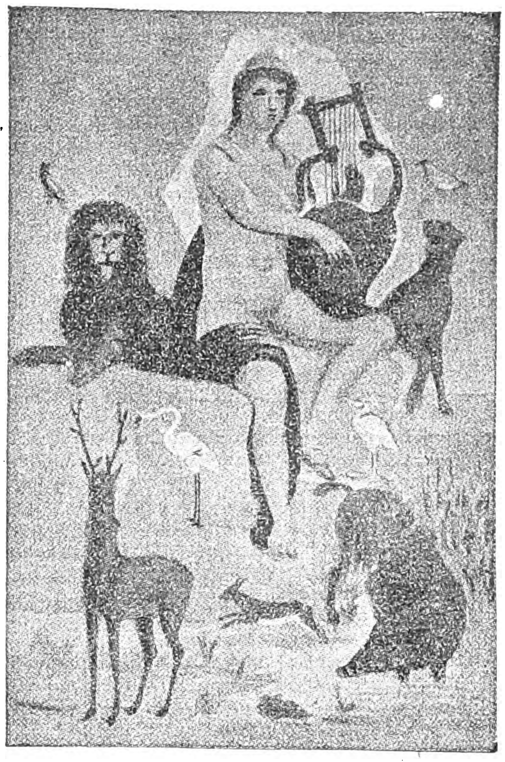

Ὁ Ὀρφεὺς ἐν μέσῳ τῶν θηρίων.

[Τοιχογραφία ἐκ Πομπηΐας.]

τὸν αὐτὸν συγγραφέα, σύμπλεγμα τοῦ Ὀρφέως δαμάζοντος τὰ θηρία ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἑλικῶνος. Τὰ θηρία, κατεσκευασμένα ἄλλα μὲν ἐκ μαρμάρου, ἄλλα δὲ ἐκ χαλκοῦ, παρίσταντο ἀκούοντα τοῦ Ὀρφέως ᾄδοντος. Παρόμοιον σύμπλεγμα ὑπῆρχε, κατὰ τὸν Καλλίστρατον, καὶ παρὰ τὴν Ὀλμειὸν καὶ παρὰ τὰ ἀγάλματα τῶν Μουσῶν. Ἐν τῷ συμπλέγματι τούτῳ ἀντεπροσωπεύοντο πάντα τὰ εἴδη τῶν πτηνῶν, ὁ ἵππος ἐθέλγετο συγκρατούμενος ἀντὶ χαλινοῦ διὰ τοῦ μέλους, ὁ βοῦς, ἀφεὶς τὰς νομάς, ἤκουε τῆς λυρῳδίας καὶ ἡ ἄτεγκτος φύσις τοῦ λέοντος κατηυνάζετο διὰ τῆς ἁρμονίας. Παρόμοιον σύμπλεγμα πρέπει νὰ ἦτο, κατά τινα ἐπιγραφήν, «τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὀρφέως καὶ αἱ Πιερίδες Μοῦσαι καὶ τὰ θηρία αὐτῶν περιεστῶτα τὰ ξόανα», τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ὀρφέως ἐν τῇ πόλει τῆς Πιερίας τῆς Βεβρυκίας. Τὸ ξόανον τοῦ Ὀρφέως, τὸ ὁποῖον ἵδρωνεν, εἶδε καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, περίεργος δὲ διὰ τὸ σημεῖον ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν παρὰ τοῦ σημειολύτου Μελάμποδος. Ἐκ τῶν ἀγαλμάτων τούτων οὐδὲν διεσώθη. Τῆς παραστάσεως ὅμως τοῦ Ὀρφέως δαμάζοντος διὰ τῆς μουσικῆς

Ὁ Ὀρφεὺς φονευόμενος ὑπὸ Θρᾳκῶν.

['Ερυθρόμορφος ἀγγειογραφία ἐκ Chiusi.]

τὰ ζῷα εὑρέθησαν πολλὰ ἀνάγλυφα. Ἀριστουργηματικὸν τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἐμπνευσμένον τὴν σύνθεσιν εἶναι τὸ ἀνάγλυφον, καθ' ὃ ὅλα τὰ ζῷα,

Digitized by Google

τετράποδα καὶ πτερωτά, ἀποκεχαυνωμένα καὶ οἱονεὶ ὑπνώττοντα, ἔχουσι παραδοθῆ εἰς τὴν μάγον ἐπίδρασιν τῆς θείας μουσικῆς, τὴν ὁποίαν ἀναπέμπει ἡ λύρα, κρουομένη ὑπὸ τοῦ Ὀρφέως καθημένου ἐπὶ βράχου ἐν μέσῳ τῶν ζῴων. Προσφιλὲς θέμα τῆς γλυπτικῆς ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ἡ παράστασις τοῦ Ὀρφέως ὁδηγοῦντος τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐρυδίκην ἐκ τοῦ Ἅδου. Τὸ θέμα τοῦτο, καὶ μάλιστα τὸ τῆς ἐξημερώσεως τῶν θηρίων, ἔχοντα ἀλληγορικὴν καὶ συμβολικὴν ἔννοιαν, ἐγένοντο προσφιλῆ ἐπίσης θέματα τῆς πρωτοχριστιανικῆς τέχνης, διακοσμησάσης δι' αὐτῶν ἐπιτύμβια μνημεῖα καὶ τοίχους κατακομβῶν. Τὰ σῳζόμενα σχετικὰ ἔργα εἶναι τοῦ Β' μέχρι τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, τὰ πλεῖστα δὲ τούτων εἶναι πίνακες καὶ ἀνάγλυφα. Οἱ σπουδαιότεροι πίνακες εἶναι ὁ ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Δομιτίλλης τῆς Ρώμης πίναξ, παριστῶν τὸν Θρᾶκα Ὀρφέα παίζοντα τὴν λύραν καὶ μαγεύοντα καὶ ἐξημεροῦντα πτηνά, λέοντας καὶ μυθολογικὰ τέρατα καὶ ὁ ἐν τῇ κατακόμβῃ τῆς Πρισκίλλας ἐν Ρώμῃ πίναξ, ὁ παριστῶν τὸν Ὀρφέα ὡς ἀοιδόν. Ὁ ἥρως φέρει σανδάλια, μακρὸν μετὰ πορπῶν χιτῶνα καὶ χλαμύδα, καὶ κάθηται ἐν κήπῳ πλήρει δένδρων καὶ ἀνθέων, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς λύραν καὶ κρούων αὐτὴν διὰ τῆς δεξιᾶς. Δεξιόθεν ἀναπαύεται κριός, ἀριστερόθεν ὁ φύλαξ κύων, ὄπισθεν πρόβατον καὶ παρ' αὐτῷ παιδίον, ἐνῷ τὰ πέριξ δένδρα βρίθουσι πτηνῶν. Ἀνάλογοι ἀνάγλυπτοι παραστάσεις ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κοσμήματα καὶ μάλιστα ἀλληγορικὰ σύμβολα ἐπὶ σαρκοφάγων. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀναγλύφων τούτων, σχεδὸν ἅπαντα ἰταλικῆς προελεύσεως καὶ τέχνης, παριστῶσι τὸν Ὀρφέα ἄλλοτε φοροῦντα φρυγικὸν σκοῦφον καὶ ἄλλοτε φέροντα ρωμαϊκὸν χιτῶνα, ἀναπαυόμενον δὲ ὑπὸ δένδρον δάφνης, ἐφ' οὗ κάθηνται πτηνά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Gruppe*, Orpheus in der Kunst ἐν Rosche Lexikon der Mythologie.—*Knapp*, Über orpheusdarstellungen ἐν Korrespondenzbl. für die Gelehrten-und Realschulen, Würtenbergs (1880).—*A. Heussner*, Die altchtistlichen Orpheusdarstellungen (Leipzig, 1893).

Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

—**«Ὀρφεύς»**. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν μελοδραματικῶν ἀριστουργημάτων, συντεθὲν μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ δημιουργίαν τοῦ μελοδράματος. Ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου Μοντεβέρντε εἰς πέντε πράξεις ἐπὶ στίχων τοῦ Στρίτζιο καὶ παρεστάθη ἐν Μαντούῃ τῷ 1607. Πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι ὁ Ὀρφεύς, ἡ Εὐρυδίκη, ὁ Ἀπόλλων, εἷς ποιμήν, μία Νύμφη καὶ ὁ Χάρων. Ἡ πρώτη πρᾶξις παρουσιάζει τὴν εὐτυχῆ ζωὴν τῶν ἀγρῶν, ἡ δευτέρα ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τῆς Εὐρυδίκης, εἰς τὴν τρίτην ὁ Ὀρφεὺς μεταβαίνει εἰς τὰς ὄχθας τῆς Στυγός, εἰς τὴν τετάρτην εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἅδην καὶ εἰς τὴν πέμπτην ὁ Ἀπόλλων, κατερχόμενος ἐκ τῶν νεφῶν, ὁδηγεῖ τὸν Ὀρφέα εἰς τοὺς οὐρανούς. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀπαραμίλλου μουσικῆς ὡραιότητος καὶ μοναδικῆς ἁρμονικῆς τολμηρότητος διὰ τὴν ἐποχήν του. Ἐμφανίζει ἐπίσης μοναδικὸν πλοῦτον ἐνορχηστρώσεως. Γ. Σ.

—**«Ὀρφεύς»**. Μηνιαῖον ὄργανον τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ «Ἀνωνύμου Μουσικῆς Ἑταιρείας», ἐκδοθὲν αὐτόθι κατὰ τὰ ἔτη 1910—1912.

— **«Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη»** (Orfeo ed Euridice). Μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις, ποίησις Ρανιέρι Καλσαμπίτζι, μουσικὴ Χρ. Γκλούκ, ἀναβιβασθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ μελοδράματος τῆς Βιέννης τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1762. Ἡ πρώτη πρᾶξις παρουσιάζει τὸν Ὀρφέα καὶ τοὺς συνοδούς του θρηνοῦντας διὰ τὸν θάνατον τῆς Εὐρυδίκης. Ὁ Ἔρως ἀναγγέλλει εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Εὐρυδίκην ἀπὸ τὸν Ἅδην ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ στραφῇ ὀπίσω καὶ νὰ ἀποτείνῃ τὸν λόγον εἰς τὴν σύζυγόν του. Κατὰ τὴν δευτέραν πρᾶξιν ὁ Ὀρφεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸν Τάρταρον καὶ σαγηνεύει διὰ τῆς μουσικῆς τοὺς κατοίκους του. Ἐκεῖθεν εἰσδύει εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ὁπόθεν ἀπομακρύνεται μετὰ τῆς Εὐρυδίκης. Κατὰ τὴν τρίτην πρᾶξιν ἡ Εὐρυδίκη δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Ὀρφέως καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ νὰ τῆς ὁμιλήσῃ. Ἡ Εὐρυδίκη ἀποθνήσκει, ἀλλ' ὁ Ἔρως τοὺς συγχωρεῖ καὶ οἱ εὐτυχεῖς σύζυγοι ἐπανέρχονται εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Διὰ τοῦ «Ὀρφέως» ποιητὴς καὶ συνθέτης ἐφαρμόζουν διὰ πρώτην φορὰν τὰς νέας των ἀπόψεις ἐν σχέσει μὲ τὸ μελόδραμα καὶ προβαίνουν εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις τῆς λυρικῆς τραγῳδίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἤχθησαν εἰς πέρας διὰ τῆς προσαρμογῆς τοῦ «Ὀρφέως» εἰς τὴν γαλλικὴν σκηνὴν (1774), ὁπότε τὸ μελόδραμα τοῦτο παρουσιάσθη ὑπὸ τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ μορφήν, ὑφ' ἣν παίζεται μέχρι σήμερον. Τότε καὶ ὁ ρόλος τοῦ Ὀρφέως, ὁ ἀρχικῶς γραφεὶς διὰ μεσόφωνον, προσηρμόσθη διὰ τὴν φωνὴν τοῦ ὀξυφώνου. Παρὰ τὴν σημαντικὴν ταύτην τροποποίησιν, τὴν γενομένην παρὰ τοῦ Γκλοὺκ διὰ τὸν γαλλικόν του «Ὀρφέα», πλεῖσται ὅσαι λυρικαὶ σκηναὶ ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ὑπὸ τρίτην μορφήν. Διατηροῦσι δηλαδὴ τὰς παρὰ τοῦ συνθέτου ἐπενεχθείσας μεταβολὰς καὶ προσθήκας εἰς τὴν μουσικήν, ταυτοχρόνως ὅμως ἀπαιτοῦσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ρόλου τοῦ Ὀρφέως διὰ τῆς γυναικείας φωνῆς τῆς μεσοφώνου. Ὁ «Ὀρφεὺς» τοῦ Γκλοὺκ εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἔργον, ὅπερ παραμένει εἰς τὸ μόνιμον μουσικὸν δραματολόγιον. Γ. Σ.

— **Ὀρφέως λύρα** *[Ἀστρον.]*· βλ. *Λύρα*.

ὀρφία (ἡ) (Orphia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβρεσοχιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπιμηκέστατον, κεφαλὴν πεπλατυσμένην κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, σιαγόνας ἐπιμήκεις ἀποληγούσας εἰς μακρὸν ρύγχος φέρον κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτοῦ τοιχώματα πολυαρίθμους κωνικοὺς ὀδόντας. Τὰ ραχιαῖα πτερύγια ἑνοῦνται διὰ μεμβράνης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρφία ἡ κοινὴ* (Orphia vulgaris), ἥτις ἔχει σῶμα ἐγχελυοειδές, ἀρκετὰ ὑψηλὸν καὶ αἰσθητῶς πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ πεπλατυσμένην ἐκ τῶν πλαγίων, ρύγχος ἰσχυρόν, σχεδὸν τριγωνικὸν καὶ ἐπιμηκέστατον, φέρον πολυπληθεῖς αἰχμηρούς, κωνικοὺς ὀδόντας. Ἡ ράχις εἶναι ὑποπράσινος, ἡ κοιλία ἀργυρόλευκος καὶ τὰ πτερύγια φαιοτεφρά. Ἁλιεύεται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς δόλωμα ἑτέρων ἰχθύων. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

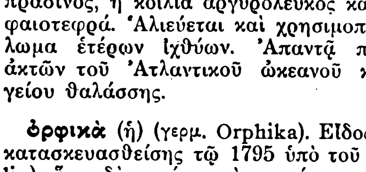

Ὀρφία ἡ κοινή.

ὀρφικὰ (ἡ) (γερμ. Orphika). Εἶδος κλειδοάρπας κατασκευασθείσης τῷ 1795 ὑπὸ τοῦ Ρέλλιγκ (Röllig), ἥτις δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὴν *ξαινόρφικαν* τοῦ αὐτοῦ κατασκευαστοῦ. Γ. Σ.

ὀρφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ὀρφέα, ὁ τοῦ Ὀρφέως: «ὀρφικοὶ ὕμνοι».

—**ὀρφικοί** (οἱ). Μυστικοπαθεῖς θρησκευτικοὶ ποιηταὶ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἀναφαινόμενοι καὶ ἕλκοντες τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ θρᾳκικοῦ *Ὀρφέως*, ὅστις ἐγένετο κατὰ τὴν παράδοσιν ἱδρυτὴς τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου Ζαγρέως. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἀσχολοῦνται περὶ τὴν κοσμογονίαν καὶ τὴν θεογονίαν καὶ παριστῶσι τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου ὡς διαδοχὴν σειρᾶς θεοτήτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον προσωποποιηθεῖσαι ἔννοιαι. Τὰ ποιητικὰ ταῦτα ἔργα φέρονται ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα «Ὀρφικὰ» καὶ ἀποδίδονται ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς τὸν Ὀρφέα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Τοιαῦτα ἔπη εἶναι τὰ «Ἀργοναυτικά», ἐν οἷς ἱστορεῖται ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν πρωτοστατεῖ ὁ Ὀρφεύς· τὰ «Λιθικά», ἐν οἷς ὁ Ὀρφεὺς διδάσκει τὸν Θειοδάμαντα περὶ τῶν θαυμασίων δυνάμεων τῶν λίθων, καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἰδίας μνείας ἄξιοι εἶναι οἱ «Ὕμνοι» εἰς θεοὺς καὶ προσωποπεποιημένας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἀναφέρεται εἰς μυστικὰς θεογονίας, κοσμογονίας, ἐσχατολογίας κ.τ.τ. Καὶ ἐπιγραφαὶ δέ, ὧν ἡ χρονολογία ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ἔκ τε τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, παρέχουσιν ἡμῖν εἰδήσεις περὶ τῆς διδασκαλίας, τῶν ἐθίμων, τελετῶν κλπ. τῶν ὀρφικῶν. Περὶ τῶν ἐθίμων τούτων καὶ τῶν ὀρφικῶν καθόλου θιάσων ἱστορεῖ τὸ πρῶτον ὁ Ἡρόδοτος, ἐξαίρων τὴν μεταξὺ τῶν αἰγυπτιακῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων καὶ τῶν ὀρφικῶν καὶ βακχικῶν τελετῶν ἀναλογίαν. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰσήχθησαν αἱ τελεταὶ καὶ παραστάσεις τῶν ὀρφικῶν κατὰ αἰγυπτιακὸν πρότυπον ὑπὸ τῶν πυθαγορείων· ἄρα κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πολιτικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς λαμπρότητος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔλλειπει καὶ βαθύτερον θρησκευτικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται διὰ τῆς μυστικῆς περὶ θρησκείας καὶ μύθου ἀντιλήψεως καὶ ἀνάγει τὴν γέννησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Ὀρφέα. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ροπῆς ταύτης, τὰς κεντρικὰς ἰδέας τῆς ὁποίας γνωρίζομεν ἐκ τῶν θεογονιῶν ἐκείνων τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὀρφικὰ» γνωστῶν καὶ ἀποδιδομένων μὲν εἰς τὸν Ὀρφέα, πράγματι δ' ὅμως ἐκ διαφορωτάτων ἐποχῶν καταγομένων, κέκτηνται ὡρισμένην διδασκαλίαν περὶ θεῶν καὶ θρησκείας καθόλου, τῆς ὁποίας στερεῖται ἡ δημώδης ἑλληνικὴ θρησκεία. Τὸ κυριώτατον γνώρισμα τῆς θρησκευτικῆς ταύτης διδασκαλίας εἶναι ἡ πανθεϊστικὴ συστηματοποίησις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας, ὀφειλομένη καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς. Κέντρον τῆς λατρείας τῶν ὀρφικῶν εἶναι ὁ Διόνυσος, ὅστις πιστεύεται ὡς ἐμψυχωτὴς τοῦ παντὸς καὶ τὸν ὁποῖον λατρεύουσι δι' ὀργίων φερόντων ἐνθουσιαστικὸν χαρακτῆρα. Ἀποτελοῦσιν αἵρεσιν, ἡ ὁποία λατρεύει θεὸν κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ ὑπὸ τοῦ κράτους διαγραφομένου. Ὁ θρᾳκικὸς θεὸς ἀποκτᾷ ἐν Ἑλλάδι ὀπαδούς, οἵτινες ἐξελληνίζουσι τὴν ἀρχικῶς ἀγρίαν λατρείαν αὐτοῦ καὶ συγκροτοῦσι θιάσους πρὸς ἀποκλειστικὴν τιμὴν τοῦ ξενικοῦ τούτου θεοῦ. Οἱ θίασοι οὗτοι, οἱ ὀρφικοί, ἀναφαίνονται μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, τὸ μὲν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι, ὅπου καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν συνδέεται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ὀνομακρίτου, χρησμῳδοῦ καὶ μάντεως τῆς αὐλῆς τοῦ Πεισιστράτου, ὅστις κατὰ τὸν Παυσανίαν «Διονύσῳ συνέθηκεν ὄργια» καὶ ὅστις, κατ' ἄλλην μαρτυρίαν, κατέτεινε τὰ «δόγματα» τοῦ Ὀρφέως εἰς ἔπη. Τὰ δόγματα ταῦτα ἢ ἡ ὀρφικὴ διδασκαλία ἀποτελοῦνται ἐκ συνθέσεώς τινος τῆς θρᾳκοφρυγικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ τείνουσιν εἰς ἐκστατικήν, ἐνθουσιαστικὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας συντελεῖται ἡ ἕνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετ' αὐτοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἑνώσεως εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ βάσις τῆς ὅλης ὀρφικῆς διδασκαλίας, διὰ τῆς ὁποίας καὶ διακρίνονται οἱ ὀρφικοὶ θίασοι ἀπό τε τῆς θρησκείας τοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς λοιποῖς θιάσοις συνήθους λατρείας. Τὰ δόγματα αὐτῶν ἀντλοῦσιν οἱ ὀρφικοὶ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἥτις περιέχεται εἰς ἱερὰ βιβλία, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ὀρφέα. Τὰ βιβλία ταῦτα παριστῶσιν, ὡς εἴπομεν, τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου ὡς διαδοχὴν σειρᾶς θεοτήτων καὶ εἶναι κρᾶμα θρησκευτικῶν στοιχείων καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Τὸ σύμπαν ἐμφανίζεται ὡς ἱστορία θείων δυνάμεων καὶ μορφῶν, αἵτινες γεννῶνται ἐξ ἀλλήλων καὶ ὑπερνικῶσιν ἀλλήλας, ὡς γέννησις καὶ ἐξέλιξις ἀπὸ σκοτεινῶν πρωταρχικῶν ὁρμῶν εἰς κόσμον, εἰς διατεταγμένην καὶ σταθερὰν τάξιν. Τὸ τέλος τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν ἐξελίξεων καὶ διαδοχῶν εἶναι τὸ ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως σπουδαιότατον. Εἶναι δὲ τοῦτο ὁ περὶ τὸν Διόνυσον μῦθος. Ὁ θεὸς οὗτος, ὅστις καλεῖται καὶ Ζαγρεύς, ὡς θεὸς τοῦ κάτω κόσμου καὶ προσωποποίησις τοῦ τὰ πάντα ἁρπάζοντος θανάτου, λαμβάνει παρὰ τοῦ Διός, παῖς ἔτι, τὴν τοῦ κόσμου ἀρχήν. Ἀλλ' οἱ Τιτᾶνες, παρακινούμενοι ὑπὸ τῆς Ἥρας, ἐπιπίπτουσι κατ' αὐτοῦ, καίπερ ἐλευθερωθέντες ὑπὸ τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ Ταρτάρου, ὅπου εἶχε κρημνίσει ποτὲ αὐτοὺς ὁ Οὐρανός. Ὁ Διόνυσος προσπαθεῖ νὰ σωθῇ διὰ συχνῶν μεταμορφώσεων· ἐκεῖνοι ὅμως κατορθώνουν νὰ συλλάβουν αὐτὸν μεταβεβλημένον εἰς ταῦρον καὶ νὰ καταβροχθίσωσιν αὐτὸν ἀφοῦ διεμέλισαν. Ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ σῴζει τὴν καρδίαν τοῦ φονευθέντος Διονύσου καὶ φέρει αὐτὴν εἰς τὸν Δία, ὅστις καταβροχθίζει αὐτήν. Ἐξ αὐτοῦ δὲ γεννᾶται νῦν ὁ νέος Διόνυσος, ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναβιοῖ ὁ Ζαγρεύς. Ἡ κατακεραύνωσις τῶν Τιτάνων ἀποτελεῖ τὴν τιμωρίαν αὐτῶν διὰ τὸ διαπραχθὲν ἀνοσιούργημα. Ἐκ τῆς τέφρας δὲ αὐτῶν δημιουργεῖ ὁ Ζεὺς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Τιτᾶνες εἶχον καταφάγει τὸν Διόνυσον, φέρει ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ θεῖα καὶ τιτανικὰ στοιχεῖα συγχρόνως. «Μέρος αὐτοῦ (τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ) ἐσμὲν» καὶ τὸ σῶμα εἶναι δεσμωτήριον, φρουρὰ τῆς θείας ψυχῆς, σῆμα καὶ τάφος αὐτῆς. Καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀπὸ τῶν τιτανικῶν στοιχείων, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος. Εἰς τὸ δεσμωτήριον δὲ τοῦτο δὲν δεσμεύεται ἅπαξ μόνον ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή· ἀλλὰ ἐπανέρχεται εἰς αὐτὸ διὰ τῆς μετενσαρκώσεως ἢ τῆς μετεμψυχώσεως. Διότι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀρφικῶν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, κατερχομένη μετὰ θάνατον εἰς τὸν Ἅδην, ὑπόκειται εἰς κρίσεις καὶ φοβερὰς ποινάς, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπιστρέφει πάλιν κεκαθαρμένη εἰς τὴν γῆν, ἵνα ἐκ νέου μιανθῇ διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸ σῶμα. Οὕτω δημιουργεῖται ὁ κύκλος τῆς γενέσεως, ὁ τῆς μοίρας τροχός, ἵνα ὁ ἄνθρωπος ἀποτίνῃ ἐν ἑκάστῳ νέῳ ἐπὶ τῆς γῆς βίῳ τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προηγουμένου διαπραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη «κύκλου τε λῆξαι καὶ ἀναπνεῦσαι κακότητος». Τοῦτο καθίσταται δυνατὸν διὰ τῆς μυήσεως εἰς τὰ ὄργια τῶν ὀρφικῶν, διὰ τῶν καθαρμῶν καὶ τῶν λύσεων, διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ ὡρισμένων βρωμάτων καὶ τῶν τοιούτων, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἐξαγνίζεται ἡ ψυχὴ καὶ μετέχει τοῦ συμποσίου τῶν ὁσίων ἐν τῷ Ἅδῃ. Τὸ κατ' ἀρχὰς πάντα ταῦτα φέρουσι τελετουργικὸν μόνον χαρακτῆρα καὶ στεροῦνται ἠθικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐμποτίζονται καὶ ὑπὸ ἠθικῶν ἰδεῶν διὰ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἠθικῆς μεταβολῆς. Ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος πληροῖ πάσας ἐκείνας τὰς διατάξεις τῆς ὀρφικῆς διδασκαλίας, δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν χάριν τοῦ Διονύσου, τοῦ Λυτρωτοῦ, τοῦ λυσίου θεοῦ. Συνίσταται δὲ ἡ χάρις αὕτη εἰς τὴν διὰ παντὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς γενέσεως καὶ εἰς τὴν μετὰ τοῦ θεοῦ ἕνωσιν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄλλως τε κατάγεται. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος τὸ μὲν ἀποκτᾷ ἠρεμίαν κατὰ τὴν ἐπίγειον ταύτην ζωήν, ἀπαλλασσόμενος τῆς ἀγωνίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ καὶ τοῦ φόβου τῶν μετ' αὐτόν, τὸ δὲ ἀποφεύγει καὶ τὰς μετὰ θάνατον ποινὰς καὶ τὴν κακότητα τῆς εἰς τὴν ζωὴν ἐπιστροφῆς. Ἀλλ', ὡς ὑπεδηλώθη, οὐχὶ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἐπειδὴ αὕτη δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, ἀλλὰ διὰ τῆς συνεργίας τοῦ θεοῦ. Τοιουτοτρόπως ἐμφανίζονται οἱ ὀρφικοὶ ὡς ἀπολυτρω-

Digitized by Google

τικὴ θρησκεία διὰ τῆς περὶ ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου πεποιθήσεως καὶ τῆς περὶ χάριτος διδασκαλίας. Τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἀκατάληπτον εἰς τοὺς ἥρωας τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, τῶν ὁποίων ἡ περὶ ζωῆς ἀντίληψις εἶναι πολὺ διάφορος τῆς κοσμοθεωρίας τῶν χωρικῶν τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Ἡ αἰσιοδοξία αὐτῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῇ ζωῇ χαρὰ εἶναι ἄντικρυς ἀντίθετος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς διὰ τοῦ σώματος μιάνσεως, διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατος παρ' αὐτοῖς πᾶσα ἰδέα ἀπολυτρώσεως. Τοὐναντίον, κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους οἱ ὅροι τῆς ζωῆς εἶχον μεταβληθῆ, διευκολύναντες οὕτω τὴν ἀνάπτυξιν ἑτεροσωτηριακῶν ῥοπῶν καὶ τὴν δημιουργίαν ἀπαισιοδόξων ἀντιλήψεων, αἵτινες καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχον ἐν τῇ θρησκευτικότητι τῶν Ἑλλήνων, διαφόρῳ βεβαίως τῆς αἰσθητικὸν χαρακτῆρα φερούσης θρησκείας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς τῆς εὐρείας διαδόσεως τῆς ὀρφικῆς θρησκείας, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν χωρικῶν τῆς Ἀττικῆς, οἵτινες προθύμως ἐδέξαντο αὐτὴν καταπονούμενοι ὑπὸ παντοίων θλίψεων ποικίλης φύσεως. Χάριν αὐτῶν ἐπροστάτευσε τὴν θρησκείαν ταύτην ὁ Πεισίστρατος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ καταπίπτει καὶ αὕτη, περιοριζομένη βαθμηδὸν μεταξὺ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τοῦ ὄχλου, εἰ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ὀρφικῶν δογμάτων δὲν ἔμεινε περιωρισμένη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αἱρέσεως.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι, ὡς καταφαίνεται ἤδη ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λεγομένων, ἡ αἵρεσις τῶν ὀρφικῶν διεκρίνετο εἰς διαφόρους κατευθύνσεις, ὧν τινες εἶχον ἐκφυλισθῆ. Εἴς τινα τῶν τελευταίων τούτων ἀνῆκον οἱ *ὀρφεοτελεσταί*. Οἱ τοιοῦτοι ἐξεμεταλλεύοντο τὸν πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὰ μετ' αὐτὸν ἔμφυτον φόβον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαλλάσσοντες αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ διὰ καθαρμῶν καὶ λύσεων, αἵτινες ἔχουν δύναμιν καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη τεθνεώτων, οὐχὶ βεβαίως δωρεάν, ἀλλ' ἐπὶ πληρωμῇ. Ὑπὸ μορφὴν ἐπαίτου συχνάζουσιν εἰς τὰς θυσίας, ἵνα ὠφεληθῶσί τι ἐξ αὐτῶν, ἀναμένουσι παρὰ τὰς θύρας τῶν πλουσίων, περιπλανῶνται ὡς μάντεις καὶ ἀγύρται ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία λύοντες ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων ἁμαρτίας, πωλοῦσι δημώδη βιβλία σχετικὰ πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, ἐκβάλλουν δαιμόνια καὶ θεραπεύουσι καθόλου τὰς ἀνάγκας τῶν δεισιδαιμόνων ἀνθρώπων, οἵτινες σπεύδουσι πρὸς αὐτοὺς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ὀρφικὴ γραμματεία δὲν ἐξηντλεῖτο εἰς τὰ δημώδη ἐκεῖνα βιβλία, ἀλλ' ἦτο καὶ μεγάλη καὶ λίαν διαδεδομένη, συνισταμένη κυρίως εἰς θεογονίας, κοσμογονίας, ἐσχατολογίας κ.τ.τ. καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ εὐρυτέρων κύκλων μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ μέχρι τῶν νεοπλατωνικῶν. Εὐρείας διαδόσεως ἔτυχον ἰδίᾳ αἱ ἐσχατολογικαὶ πραγματεῖαι τῶν ὀρφικῶν καὶ οἱ πρὸς τὴν ἐσχαλογίαν σχετικοὶ ὕμνοι, ἐν τοῖς ὁποίοις περιγράφονται αἱ ἐν Ἅδου ποιναὶ κατὰ τρόπον σκοποῦντα τὸν ἐκφοβισμόν, τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἀφύπνισιν. Αἱ ὀρφικαὶ αὗται νέκυιαι, εἰς Ἅδου καταβάσεις, ἀποκαλύψεις, ἀσκοῦσι διὰ τῶν περιγραφῶν τῶν ποινῶν, τῶν βασανιστηρίων, τῆς ἐν τῷ κάτω κόσμῳ ζωῆς τῶν μὴ τετελεσμένων καὶ κεκαθαρμένων, τῶν στερηθέντων τῆς μυήσεως καὶ μὴ ὁσίως διαβιωσάντων κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον, πλείστην ἐπίδρασιν, ἥτις ἐξικνεῖται μέχρι τῶν χριστιανικῶν ἀποκρύφων καὶ πολὺ πέραν αὐτῶν, μέχρι τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων ἀκόμη χρόνων. Αἱ ποιναὶ αὗται εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰ διαπραχθέντα ἁμαρτήματα. Μητραλοῖαι, πατραλοῖαι, ἐπίορκοι, ἀνδροφόνοι, ἱερόσυλοι, εἰς θεοὺς καὶ γονεῖς ἀσεβεῖς, αὐτόχειρες, πλεονέκται, τοκογλύφοι, ἀλαζόνες, ὅλοι κολάζονται διὰ κολασμῶν ἀναλόγων πρὸς τὴν κατηγορίαν τοῦ παραπτώματος. Διότι ἕκαστος δέον νὰ ἔχῃ τῆς δίκης ἐπάξια· «μέγας γὰρ Ἅδης ἐστὶν εὔθυνος βροτῶν ἔνερθε χθονός, δελτογράφῳ δὲ πάντ' ἐπωπᾷ φρενί». Τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς συμμέτρου πρὸς τὰ ἁμαρτήματα ἀνταποδόσεως κηρύττει ὁ εὐσεβὴς καὶ οὐχὶ ἄμοιρος ὀρφικῆς γνώσεως Αἰσχύλος διὰ τοῦ χοροῦ ἐν ταῖς Χοηφόροις: «Ἀλλ' ὦ μεγάλαι Μοῖραι, Διόθεν τῇδε τελευτᾶν ᾗ τὸ δίκαιον μεταβαίνει. Ἀντὶ μὲν ἐχθρᾶς γλώσσης ἐχθρὰ γλῶσσα τελείσθω. Τοὐφειλόμενον πράσσουσα Δίκη μέγ' ἀϋτεῖ· ἀντὶ δὲ πληγῆς φονίας φονίαν πληγὴν τινέτω. Δράσαντι παθεῖν τριγέρων μῦθος τάδε φωνεῖ». Τὴν ἀνταπόδοσιν ταύτην, ἣν τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον ἀπαιτεῖ, μεταφέρουσιν οἱ ὀρφικοὶ καὶ εἰς τὸν Ἅδην, ὅπου ἰσχύει ὡς θεῖον δίκαιον. Ἡ διδασκαλία τῶν ὀρφικῶν εἶναι τὸ μὲν κρᾶμα θρησκευτικῶν στοιχείων καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν, τὸ δὲ σύνθεσίς τις ἐξ ἑλληνικῶν καὶ βαρβάρων θρησκευτικῶν παραστάσεων. Ὁ Ἡρόδοτος ἤδη ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ αἰγυπτιακὰ στοιχεῖα. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ὀρφεὺς εἶναι Θρᾷξ καὶ ὅτι οἱ ὀρφικοὶ ἀνυψοῦσιν εἰς κύριον θεὸν τὸν ἐκ Θρᾴκης Διόνυσον, ὃν καθιστῶσι κέντρον τῆς λατρείας αὐτῶν, ὁδηγεῖ μᾶλλον εἰς τὴν Θρᾴκην. Ἴχνη τῆς πίστεως ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τελεῖ δέσμιος θεός τις, ὅστις ἐλευθεροῦται διὰ τῆς λύσεως τῶν σωματικῶν δεσμῶν, ἀπαντῶμεν ἤδη ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Διονύσου. Πλὴν τούτου ὅμως εὕρηνται ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἴχνη ἀσκητικῆς ῥοπῆς, ῥίαν ἐμφανίζουσιν οἱ ὀρφικοί. Περὶ τῶν Θρᾳκῶν Μυσῶν λέγει ὁ Ποσειδώνιος ὅτι ἀπέχουσιν ἐμψύχων, χρῶνται μέλιτι, τυρῷ καὶ γάλακτι, ζῶσι χωρὶς γυναικὸς κ.τ.τ. Ἡ περὶ μετενσωματώσεως ἢ παλιγγενεσίας τῆς ψυχῆς διδασκαλία οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν θρᾳκικὴν ἐπίδρασιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ δύο ἄλλα οὐσιώδη σημεῖα τῆς ὀρφικῆς θρησκείας, ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο δυνατὸν νὰ γεννηθῇ καὶ ἐν Ἑλλάδι, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ προστρέξωμεν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς καὶ ἐμμέσως καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων σημείων εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ ἀλλαχοῦ. Ἡ ἐπίδρασις τῆς μεγάλης ταύτης θρησκευτικῆς κινήσεως, ἥτις φέρει σαφῆ χαρακτῆρα μυστικοπαθείας, ὑπῆρξεν εὐρυτάτη, ἐξελθοῦσα τῶν στενῶν ὁρίων τῆς αἱρέσεως καὶ ἐπιζήσασα τῆς παρακμῆς αὐτῆς. Ἡ περὶ κρίσεως ἐν τῷ Ἐπέκεινα παράστασις τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου ἕλκει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὀρφικῶν, ὡς καὶ ἡ περὶ μετεμψυχώσεως καὶ τελικῆς ἀπ' αὐτῆς ἀπολυτρώσεως ἐλπὶς τοῦ μεγάλου λυρικοῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τῶν ὀρφικῶν δογμάτων ἐγένετο μείζων ἔτι ἐπὶ τῶν φιλοσόφων, τόσον ἐπὶ τῶν πυθαγορείων καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις χρησιμοποιεῖ, μετὰ παραλλαγῶν βεβαίως, ὀρφικὰς ἰδέας περὶ τῆς ψυχῆς. Δι' αὐτοῦ κυρίως συνεχίζεται ἡ ἐπίδρασις τῆς θρησκείας τῶν ὀρφικῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ μετ' αὐτήν. Οὐ μόνον δὲ αἱ γενναῖαι ἐκεῖναι ἰδέαι τῶν ὀρφικῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ ἀνταποδόσεως καὶ κολάσεων φανταστικαὶ αὐτῶν παραστάσεις παραλαμβάνονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐκ τῆς πλουσίας καὶ εὐρέως διαδεδομένης ὀρφικῆς γραμματείας, ὑπό τε ἐθνικῶν ποιητῶν καὶ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Οὐεργίλιος, ἡ λεγομένη «Ἀποκάλυψις τοῦ Πέτρου», ἡ «Θεία κωμῳδία» τοῦ Δάντου εἶναι ὀλίγα παραδείγματα ἐκ τῶν πολλῶν, μαρτυροῦντα τὴν διάδοσιν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν παραστάσεων ἐκείνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκδόσεις ἐγένοντο ὑπὸ *Abel* (1885), *Hermann* (1905), *Kern* (1922), τῶν «Ἀργοναυτικῶν» ὑπὸ *Schneider* (1803), τῶν «Λιθικῶν» ὑπὸ *Abel* (1881).— *Lobeck*, Aglaophamus 1829. — *Kern*, Orpheus 1920. — *Harisson*, Prolegomena to the Study of the greek Religion (3η ἔκδ. 1922).— *Dieterich*, Nekyia (2 ἔκδ. 1913).— *Rohde*, Psyche (6η ἔκδ. 1910).—*Samter*, Die Religion der Griechen (1914). —*Nilsson*, Die Griechen ἐν τῷ Lehrbuch der Religionsgeschichte τοῦ Chantepie de la Saussaye (4η ἔκδ. ὑπὸ *Bertholet* καὶ *Lehmann*, 1925).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Ὀρφιλὰ (Orfila), ***Ματθαῖος-Ἰωσὴφ-Μποναβαντούρ.*** Διάσημος Γάλλος ἰατροχημικός, γεννηθεὶς ἐν Μινόρκᾳ τῷ 1787 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1853. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Βαλεντίᾳ, Βαρκελώνῃ καὶ Παρισίοις, ὅπου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβήν: «Sur la présence de la bile dans l'urine des ictériques». Μετά τινα χρόνον ἤρξατο αὐτόθι τῆς διδασκαλίας ἐλευθέρων μαθημάτων χημείας, βοτανικῆς, φυσικῆς καὶ ἰατροδικαστικῆς, στεφθέντων ὑπὸ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἐπιδοθεὶς δ' ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του εἰς σειρὰν πειραματικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν τότε γνωστῶν τοξικῶν οὐσιῶν, συνήγαγε πληθὺν παρατηρήσεων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνέγραψε τὸ διάσημον καταστὰν σύγγραμμά του «Traité des poisons tirés des régnes minéral, végétal et animal, ou Traité de Toxicologie générale» (1813—1815), ὅπερ ἐθεωρήθη ἔκτοτε ὡς βάσις τῆς πειραματικῆς καὶ ἰατροδικαστικῆς τοξικολογίας καὶ μετεφράσθη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ξένας γλώσσας. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν ὑπ' αὐτοῦ τῶν «Στοιχείων χημείας» (1817) καὶ τοῦ ἔργου «Secours à donner aux personnes empoisonnées ou asphyxiées» (1818) διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Παρισίων, καὶ 1823 διεδέχθη τὸν Vaquelin εἰς τὴν ἕδραν τῆς χημείας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξέδωκε τὴν ἰατροδικαστικήν του («Leçons de médecine légale» 1821—1823), ἥτις ἀνακαινισθεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα ἐξεδόθη τῷ 1847 εἰς 4 τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Traité de médecine légale». Κατόπιν ἐδημοσίευσε πλῆθος ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς σήψεως, τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξετάσεως τῶν σεσηπότων ἱστῶν τῶν θανόντων πρὸς ἀνακάλυψιν δηλητηρίων κλπ., ἐνδεικτικῶν τῆς βαθείας γνώσεώς του ὡς χημικοῦ ἐμπειρογνώμονος ἐπὶ ἰατροδικαστικῶν ὑποθέσεων καὶ δὴ εἰς τὰς διὰ δηλητηριάσεως δίκας, καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀνακαλύψεως τῆς δι' ἀρσενικοῦ δηλητηριάσεως κ. ἄ. Διὰ τῶν ἐργασιῶν του δὲ τούτων καὶ ἄλλων ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας τοξικολογίας καὶ ἰατροδικαστικῆς, καὶ ὡς πρῶτος ὑποδείξας τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρσενικοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. Ἐξελέγη ἐπανειλημμένως πρύτανις, διετέλεσε μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῶν νοσοκομειακῶν ἀσύλων (1832), πρόεδρος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος συλλόγου ἀντιλήψεως τῶν Παρισινῶν ἰατρῶν, μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῷ 1851 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἡ δρᾶσίς του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπῆρξε γόνιμος. Ἵδρυσε διάφορα ἐπιστημονικὰ μουσεῖα, μαιευτικὴν κλινικήν, κατέλιπε μέγα μέρος της περιουσίας του εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ φαρμακευτικὴν σχολὴν ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς ἰατρικῆς, ἐπροικοδότησε διὰ γενναίου ποσοῦ τὸν ἰατρικὸν σύνδεσμον πρὸς βοήθειαν τῶν ἀτυχούντων ἰατρῶν κ. ἄ. Ο. Ρ.

Ματθαῖος Ὀρφιλά.

ὀρφισμὸς (ὁ)· βλ. *ὀρφικοί.*

Ὄρφνη *[Μυθολ.]*. Ὑποχθόνιος νύμφη τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, γεννήσασα ἐκ τοῦ Ἀχέροντος τὸν Ἀσκάλαφον. Α. Θ. Σ.

ὀρφνόθριξ, —*τριχος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τρίχας ὀρφνάς, *καστανόθριξ.*

— *['Ανθρωπολ.]* Ἐπειδὴ ποσοτικὴ εἶναι μόνον ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῆς χρωστικῆς, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀποτελοῦντας μίαν συνόλην σειρὰν καὶ τοὺς *ὀρφνότριχας* καὶ τοὺς ξανθότριχας καὶ τοὺς πυρρότριχας, ἣν καλοῦμεν ὀρφνοκιτρίνην, ἐμφανιζομένην ὑπὸ μακροτάτην κλίμακα τόνων, ἀπὸ ἀνοικτῶν μέχρι βαθυτάτων, ὀρφνομελανῶν. Γενικῶς, μεταχειριζόμεθα διὰ τὰς τρίχας, καὶ ὡρισμένως διὰ τοὺς ὀρφνοὺς τόνους, τοὺς ὅρους: ἀνοικτὸν-ὀρφνόν, ὀρφνέρυθρον, βαθύορφνον, ὀρφνομέλαν.

Τὸ ὀρφνὸν τρίχωμα, συνδεδυασμένον ἢ ὄχι μετὰ ὀρφνῆς ἴριδος τῶν ὀφθαλμῶν καὶ σχετικῶς βαθυτέρου χρώματος δέρματος, ἡ συνόλη δηλαδὴ ὀρφνὴ συνδρομή, ἀποτελεῖ τὸν πλέον διαδεδομένον τύπον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ δεύτερον λόγον ἔρχεται ὁ ὕπατος βαθμὸς ταύτης, ὅπως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ὅλη μέλαινα συνδρομή, καὶ μικρᾶς ἐκτάσεως εἶναι ἡ καθαρὰ ξανθὴ συνδρομὴ (βλ. *ξανθοχρωμία*). Γενικῶς, ὡς πρὸς τὰς τρίχας, τὸ μεῖζον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος ἐμφανίζει βαθεῖς τόνους καί, ὅπερ σπουδαιότερον, τὸ χρῶμα τῶν τριχῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τοῦ δέρματος π. χ., δὲν ἔχει βασικὴν σημασίαν διὰ τὴν φυλετικὴν διάκρισιν τυχὸν τῶν ἀνθρώπων, δεδομένου ὅτι διαφορώταται ἀπὸ ἄλλων χαρακτηριστικῶν φυλαὶ ἐμφανίζουν κοινότητα χρώματος τριχῶν, ὅπως πολλαὶ μεσογειακαὶ φυλαὶ καὶ ἄλλαι ἐμφανίζουσαι ὀρφνοτριχίαν, αἱ νεγρικαὶ καὶ μογγολικαὶ καὶ ἰνδικαί, ἐμφανίζουσαι μελαίνας τρίχας ἢ περίπου τοιαύτας, ὀρφνομελαίνας κλπ. Κυρίως ὀρφνότριχες ἀπαντοῦν εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης κατ' ἐξοχήν, τὰς βορείους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς ἀνατολικὰς τῆς Ἀσίας, τὴν νότιον Ἀμερικὴν ὡς πρὸς τὰς συγχρόνους φυλάς της κλπ. Ἕνεκα τῶν μείξεων ὅμως καὶ τῶν μεταναστεύσεων εἶναι δυσχερέστατος σήμερον ὁ καθορισμὸς ὡρισμένων ζωνῶν ὀρφνοτρίχων, δεδομένης μάλιστα τῆς βαθμιαίας μεταβάσεως εἰς τὰς πραγματικὰς μελαίνας ἢ ξανθὰς τρίχας. Ι. Γ. Κ.

ὀρφνός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἔχων χρῶμα καστανόν· || *ὀρφνὸν* (τό)· χρῶμα ἐξ ἐρυθροῦ καὶ μέλανος συγκείμενον.

— *['Ανθρωπολογ.]* Τὸν ὅρον τοῦτον μεταχειριζόμεθα διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὅρων brun, braun. Πρόκειται περὶ τοῦ *ὀρφνίνου* χρώματος, τοῦ *μελαψοῦ* ἢ *φαιοῦ* τῶν ἀρχαίων, καὶ *καστανοῦ* ἢ *καστανίνου* τῶν νεωτέρων διαλέκτων. Ἀκριβῶς, πρὸς ἀποφυγὴν κατ' ἀρχὴν τῆς χρησιμοποιήσεως εἰς τὴν ἐπιστήμην ὅρων βασιζομένων ἐπὶ τοῦ χρώματος φυτῶν κλπ. ἀσταθοῦς πάντοτε χροιᾶς ἀντικειμένων, ὅπως καστανός, μεταχειριζόμεθα τὸν ὅρον ὀρφνὸς διὰ τὸ χρῶμα τῶν τριχῶν, τῆς ἴριδος, τοῦ δέρματος ἀκόμη. Δὲν πρόκειται δὲ ἐνταῦθα περὶ φαιοῦ (δηλαδὴ τεφροῦ) χρώματος, ἐκ μείξεως δηλαδὴ μέλανος καὶ λευκοῦ, ἀλλὰ περὶ χρώματος μελανερύθρου, ἐκ τῆς ἐπιδράσυως κιτρίνου ἐπὶ ἐρυθροῦ. Ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὀνομάζοντες τοὺς φέροντας ὀρφνὸν δέρμα μελαψοὺς ἢ μελαγχροινούς, διότι συγχέονται οἱ ὅροι οὗτοι μὲ τὸν ὅρον μελάγχροες, δι' οὗ χαρακτηρίζομεν τὰς νεγροειδεῖς κυρίως φυλὰς γενικῶς. Ὅταν ἐμφανίζεται ἡ ὀρφνότης ἐπί τε τῶν τριχῶν καὶ τῆς ἴριδος καὶ τοῦ δέρματος, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ «ὀρφνῆς συνδρομῆς».

Ἂν καὶ τὸ ζήτημα τῆς χροιᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πολύπλοκον, ὡς ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν τόνων, οὓς παρουσιάζει αὕτη, καὶ οὐδεμία ὀνοματολογικὴ κατάταξις, πολὺ δ' ὀλιγώτερον οὐδεὶς χρωματικὸς πίναξ ἐκ τῶν τόσων συνταχθέντων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πληρῶν τὸν σκοπὸν τῆς κοινῆς συνεννοήσεως τελείως καὶ εἶναι ἀκριβής, δυνάμεθα οὐχ ἧττον νὰ μεταχειριζώμεθα ὡρισμένας ἐκφράσεις, ἢ ἀντιστοίχους ἀριθμούς. Καὶ διὰ τὸν ὀρφνὸν τύπον π. χ. ἔχομεν ὡς πρὸς τὸ δέρμα: ἀνοικτὸν ὀρφνόν, καθαρὸν ὀρφνόν, ὀρφνέρυθρον, βαθυορφνέρυθρον, καθαρὸν-βαθύορφνον, ὀρφνομέλαν, διὰ τὰς τρίχας: ἀνοικτὸν-ὀρφνόν, ὀρφνέρυθρον, βαθύορ-

Digitized by Google

φνον, *ὀρφνομέλαν*, διὰ τὴν ἴριδα: *ἀνοικτὸν-ὀρφνόν*, *ὀρφνόν*, *βαθυόρφνον*, *ὀρφνομέλαν*.

Ὁ ὀρφνὸς τύπος ὑπερτερεῖ γενικῶς τοῦ ξανθοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων λίαν. Πλὴν τῆς κατανομῆς τοῦ ὀρφνοῦ τύπου τῶν τριχῶν (βλ. *ὀρφνόθριξ*), πλέον διαδεδομένου ἢ τὸ ὀρφνὸν δέρμα, σημειοῦμεν ὡς πρὸς αὐτὸ ὅτι ἀνοικτὸν ὀρφνὸν ἔχομεν εἰς τὰ νότια τῆς Εὐρώπης καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν προσθίαν Ἀσίαν. Ἐπίσης ἐμφανίζεται τὸ ὀρφνὸν δέρμα εἰς τοὺς βορειοαφρικανοὺς καὶ μετὰ ὑποκιτρίνου τόνου (ἐκτὸς τῶν καθαρῶν κιτρίνων φυλῶν) εἰς τοὺς τῶν παγωμένων ζωνῶν τῆς τε Ἀσίας, Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὴν Ὠκεανίαν. Ὀρφνέρυθροι εἶναι οἱ Ἀμερικανοϊνδοί, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Νοτιοαφρικανοί. Βαθύορφνοι εἶναι οἱ Νεγροειδεῖς, οἱ Αὐστραλοὶ καὶ τέλος ὀρφνομέλανες πολλάκις οἱ Νέγροι. Ὑπάρχουν δὲ τέλος φυλαὶ Νέγρων ἐξερχόμεναι τῆς ὀρφνῆς σειρᾶς ὡς πρὸς τὸ δέρμα, μὲ πραγματικὸν φαιομέλαν χρῶμα, ἀφ' οὗ ἐλλείπει τὸ ἐρυθρὸν στοιχεῖον. Δεδομένου ὅτι ὑπάρχει σχέσις μεγάλη κατὰ κανόνα μεταξὺ τῶν τριχῶν, δέρματος καὶ ἴριδος, ὑπερτεροῦν καὶ οἱ ὀρφνοὶ ὀφθαλμοὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ δὴ τόσον ὀλιγώτερον ποικίλλουν οὗτοι, ὅσον σκοτεινοτέρου χρώματος εἶναι, ὅμοιοι δε τελείως σχεδὸν ἐμφανίζονται οἱ μέλανες (ὀρφνομέλανες). Ι. Γ. Κ.

ὀρφνοφύκη (τὰ) *[Βοτ.]*. Κατηγορία κρυπτογαμικῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θαλλοφύτων*, περιλαμβάνουσα λεπτοφυῆ φυτὰ εἰς μεγάλα βάθη ἀπαντῶντα (βλ. καὶ λ. *φῦκος*). Δ. Ν. Π.

ὀρφνῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι ὀρφνόν, δίδω εἴς τι καστανὸν χρῶμα.

ὄρφνωσις, *—εως* (ἡ). Κατεργασία δι' ἧς δίδεται εἰς τὰ ἀντικείμενα χρῶμα ὀρφνόν, βαθὺ φαιόν, βαθυκάστανον, βαθυκύανον, κυανομέλαν, βαθυπράσινον, ὡς ἡ πατίνα τῶν χαλκῶν ἀγαλμάτων κτλ. Ἡ λέξις *ὀρειχάλκωσις* χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ τὴν τοιαύτην κατεργασίαν. Ὑπάρχουσι πολλαὶ μέθοδοι ὀρφνώσεων εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις λίαν ἐν χρήσει, ἀναπτυσσομένας ἀναλόγως τοῦ ἑκάστοτε ἐπικρατοῦντος συρμοῦ εἰς τὰ κομψοτεχνήματα.

Εἰς τὸν χαλκὸν καὶ τὸ κρατέρωμα δίδεται ὁ χρωματισμὸς ἀρχαίου πρασίνου (verde antico) δι' ἐπαλείψεως τῆς ἐπιφανείας μέσῳ χρωστικῆς ψήκτρας μίγματος ἐξ ἡμίσεος λίτρου ὄξους λευκοῦ, 7,6 γρ. ἀμμωνιακοῦ ἅλατος, ἴσης ποσότητος μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ 15,2 γρ. ἀμμωνίας.

Ἡ γαλβανοστεγία ἐπιτρέπει τὴν ἐπορειχάλκωσιν μεγάλων τεμαχίων χυτοσιδήρου, διακοσμητικῶν τεμαχίων, κρηνῶν, λεκανῶν, φανοστατῶν, κηροπηγίων, μεταλλίων, ἀγαλμάτων κτλ.

Ὁ χυτοσίδηρος ἐπιχαλκοῦται καὶ δι' ἐπαλείψεως κόλλας ἢ βερνικίου καὶ ἐπιπάσεως διὰ κόνεως κατακρημνίσματος χαλκοῦ καὶ κόνεως κεκαυμένων ὀστῶν. Ὅταν τὸ μῖγμα ξηρανθῇ, προστρίβεται δι' ὑγροῦ ὑφάσματος.

Κατὰ δὲ τὴν μέθοδον Fleck, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χυτοσιδήρου καθαίρεται διὰ διαλύσεως νιτρικοῦ κασσιτέρου. Κατόπιν τίθενται αἱ οὐσίαι, αἵτινες προσδίδουσι τὴν ζητουμένην μεταλλικὴν ὄψιν ὑπὸ μορφὴν διπλῶν χλωριούχων ἁλάτων τοῦ μετάλλου καὶ ἀμμωνίου. Ἡ μέθοδος τοῦ Dumas συνίσταται εἰς κάθαρσιν δι' ὀξέος τοῦ ἐκ σιδήρου ἢ χυτοσιδήρου τεμαχίου καὶ ἐμβαπτισμὸν εἰς λουτρὸν θειικοῦ χαλκοῦ, μεθ' ὃ ἐπιστρώννεται ἐπ' αὐτοῦ μῖγμα ὀξειδίου ψευδαργύρου καὶ ἄνθρακος. Θερμαίνομεν, καὶ ὁ ψευδάργυρος τῇ ἀναγωγικῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἄνθρακος ἑνοῦται μετὰ τοῦ χαλκοῦ καὶ σχηματίζει ὀρειχαλκόχρουν ὀρφνὸν στρῶμα. Ἄλλαι μέθοδοι εἶναι τῶν Weill, Weiskopf, Storeh κτλ.

Ἡ ὄρφνωσις τῶν καννῶν ὅπλων γίνεται διὰ πολλῶν τρόπων· ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὴν ἐπιφανειακὴν ὀξείδωσιν δι' ἀτμῶν ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ὁ σχηματιζόμενος χλωριοῦχος σίδηρος ὀξειδούμενος ἀμέσως εἰς τοὺς θερμοὺς ἀτμοὺς παράγει ὀξείδιον τοῦ σιδήρου. Ἡ οὕτω σχηματισθεῖσα σκωρία ἀφαιρεῖται διὰ συρματίνης ψήκτρας. Τὸ τεμάχιον στιλβοῦται καὶ λαμβάνει ὡραῖον ὀρφνὸν φαιομέλαν χρῶμα χάρις εἰς τὸ σχηματιζόμενον μαγνητικὸν ὀξείδιον τοῦ σιδήρου. Γίνεται ἐπίσης χρῆσις τοῦ βουτύρου ἀντιμονίου (τριχλωριούχου ἀντιμονίου) καὶ ἐλαίου ἐλαίας· ἡ κάννη θερμαίνεται καὶ τρίβεται ἰσχυρῶς διὰ τοῦ μίγματος, κατόπιν πλύνεται, στιλβοῦται καὶ βερνικοῦται ἢ δέχεται στρῶμα λευκοῦ κηροῦ. Ἡ ὄρφνωσις τοῦ σιδήρου, χυτοσιδήρου καὶ χάλυβος γίνεται καὶ ἠλεκτρικῶς κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ de Méritens (1866), ἥτις συνίσταται εἰς ἐπικάλυψιν αὐτῶν δι' ἠλεκτρολύσεως ἐντὸς καθαροῦ ὕδατος διὰ στρώματος μαγνητικοῦ ὀξειδίου σιδήρου (ἀντικείμενα ἐκ χάλυβος ὠξειδωμένου, ὡρολόγια κτλ.). Καὶ ἡ *δαμασκήνωσις* (βλ. λ.) ἀποτελεῖ μέθοδον ὀρφνώσεως ἔν τινι μέτρῳ.

Ἐπορειχάλκωσις τοῦ ψευδαργύρου. Ὁ ψευδάργυρος χρησιμεύει εἰς εὐθηνὴν ἀπομίμησιν ὀρειχαλκίνων κομψοτεχνημάτων καὶ σκευῶν, πρὸς ἃ γίνεται προσπάθεια ἑκάστοτε νὰ ὁμοιάσῃ διὰ καταλλήλου ὀρειχαλκώσεως καὶ ὀρφνώσεως. Οἱ κατασκευασταὶ γνησίων χαλκίνων ἀντικειμένων πάλιν προσπαθοῦσι νὰ βελτιώσωσι καὶ νὰ τροποποιήσωσι τὰς μεθόδους ὀρφνώσεως καὶ μιμήσεως τοῦ παλαιοῦ χαλκοῦ, ἐξ οὗ γεννῶνται πολλαὶ τεχνοτροπίαι. Ὁ ψευδάργυρος ὀρειχαλκοῦται δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς ἀραιοῦ λουτροῦ θειικοῦ χαλκοῦ. Μετὰ ξήρανσιν ἡ ἐπιφάνεια, οὕτω ὀρειχαλκωθεῖσα, προστρίβεται μὲ διάλυσιν θειούχου ἀμμωνίου ἢ πρωτοχλωριούχου χαλκοῦ ἐντὸς ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἐπίσης δύναται νὰ γίνῃ δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς ἀμμωνιούχου νιτρικοῦ νικελίου μετ' ὀλίγου ὕδατος ὀξινισθέντος διὰ θειικοῦ ὀξέος ἢ διὰ διαλύματος οἰνοπνευματώδους χλωριούχου ἀντιμωνίου ὀξινισθέντος δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Οὕτως ἐπιτυγχάνονται διάφοροι τόνοι ὀρφνοῦ ὀρειχάλκου· ἀπόχρωσις π. χ. ἰώδης ἕως βαθυέρυθρος σχηματίζεται δι' ἐμβαπτίσεως εἰς διάλυμα 3 μερῶν τρυγικοῦ χαλκοῦ, 4 σόδας καὶ 48 ὕδατος.

Ἐπορειχάλκωσις τῶν γυψίνων ἀγαλμάτων κλπ. Ἵνα δοθῇ βαθυπράσινον χρῶμα εἰς γύψινα ἀντικείμενα, παρασκευάζεται διάλυμα σάπωνος νατρίου ἐκ λινελαίου καὶ ἕτερον διάλυμα 4 μερῶν θειικοῦ χαλκοῦ καὶ 1 μέρους θειικοῦ σιδήρου, ἀναμιγνύονται τὰ δύο διαλύματα ἐν θερμῷ καὶ σχηματίζεται σάπων σιδήρου καὶ χαλκοῦ, ὅστις κατακρημνίζεται καὶ συλλέγεται ἐπὶ ἠθμοῦ. Ὁ σάπων οὗτος εἰς ἀναλογίαν 100 γρ. τήκεται μετὰ 300 γρ. ἑψημένου λινελαίου καὶ 100 γρ. λευκοῦ κηροῦ. Τὸ μῖγμα ἐπιτίθεται διὰ χρωστῆρος ἐπὶ τῶν γυψίνων ἀντικειμένων θερμανθέντων εἰς 98°.

Ἡ ἐπορειχάλκωσις τῆς πορσελλάνης, τοῦ ξύλου κλπ. γίνεται δι' ἐπαλείψεως δι' ὑδρυάλου (πυριτικοῦ καλίου), ἐφ' ἧς ἐπιπάσσεται ὀρειχαλκόκονις, ἥτις προσκολλᾶται ἀρκούντως ἰσχυρῶς, ὥστε καθίσταται ἐπιδεκτικὴ στιλβώσεως.

Ὁ διακοσμητικὸς χάρτης ἐπορειχαλκοῦται διὰ κόλλας ἀμύλου ἢ διὰ ῥητίνης, ὡς γίνεται καὶ διὰ τὴν ἐπαργύρωσιν αὐτοῦ.

Τὰ ὑφάσματα, τρίχαπτα, μηλωταί, πτερὰ κλπ. ἐπορειχαλκοῦνται δι' ἐπιπάσεως ὀρειχαλκοκόνεων, αἵτινες προσκολλῶνται διὰ διαφόρων συγκολλητικῶν μέσων. Θ. Χ.

ὀρφόλη (ἡ). Ἐμπειρικὸν ὄνομα τοῦ β-*ναφθολικοῦ βισμουθίου*. Ἔχει τὸν τύπον $C_{10}H_7O.BiO$ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὡς ἐντερικὸν ἀντισηπτικόν. Σ. Γ.

Ὄρφορντ (Orford), ***Ροβέρτος-Οὐῶλπολ,*** *πρῶτος κόμις τοῦ —*· βλ. λ. *Οὐῶλπολ* Ροβέρτος.

Ὀρφώνδας. Πυθιονίκης τις ἐκ Θηβῶν παρὰ Παυσανίᾳ.

ὀρχάζω· σχηματίζω ὄρχον.

Ὄρχαμος (ἀσσυρ. *Οὐρ-γοὺν* ἢ *Οὐργούννα*). Ὄνομα ἀρχαιοτάτου ἱερατικοῦ ἄρχοντος τῆς Βαβυλωνίας, ζήσαντος, κατὰ τὰς ἀνακαλυφθείσας ἀρχαίας ἐπιγραφὰς τῆς πόλεως Σιργούλλας (νῦν Τελλόχ), κατὰ τὴν Ε' π. Χ. χιλιετηρίδα. Α. Θ. Σ.

—**Ὄρχαμος** *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐκ τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἕβδομος διάδοχος τοῦ Βήλου, σύζυγος τῆς Εὐρυνόμης καὶ πατὴρ τῆς ὡραίας Λευκοθέας. Α. Θ. Σ.

Ὀρχὰν (ἢ *Οὐρχὰν* καὶ κατὰ Βυζαντινοὺς *Ὀρχάνης* ἢ *Οὐρχάνης*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Γαζῆ*). Δεύτερος ἡγεμὼν τοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων, θεωρούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων ἱστορικῶν ὡς ὁ δεύτερος σουλτᾶνος τῆς Τουρκίας, ἐνῷ δὲν ἀνεγνωρίσθη ὡς τοιοῦτος οὔτε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, οὔτε ὑπὸ τῶν περιοίκων, οὔτε ὑπὸ τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων Ἀσιατῶν ἡγεμόνων. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, γεννηθεὶς τῷ 1282, τὸν ὁποῖον καὶ ἐβοήθησε σοβαρῶς εἰς τὰς ἐναντίον τῶν παραμεθορίων βυζαντινῶν πόλεων ἐπιδρομάς του. Αὐτὸς ἡγεῖτο τῶν Τούρκων κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Προύσης τῷ 1326, ὅτε καὶ ἀποθανόντος τοῦ Ὀσμὰν τὸν διεδέχθη ἀμέσως ὁ Ὀρχάν, ἐγκαταστήσας τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν πόλιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκαλλώπισε μὲ πολλὰ τζαμία καὶ ἄλλα κτήρια. Ἀφοῦ ἐκυρίευσε διάφορα μικρὰ φρούρια καὶ κώμας ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, κατέλαβε κατὰ τὸ πρῶτον ἀκόμη ἔτος τῆς ἡγεμονίας του τὴν Νικομήδειαν· μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐκυρίευσε καὶ τὴν Νίκαιαν, εὐθὺς δὲ κατόπιν ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ κράτους του, βοηθούμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κυρίως ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλαεδδίν, ἀναλαβόντος τὰ καθήκοντα βεζύρου. Οὗτος εἰσήγαγε τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς τουρκικῆς διοικητικῆς καὶ λοιπῆς νομοθεσίας (κασσουναμέ), ἧς μέρος ἀπετέλεσε καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις, βασισθεῖσα ἐπὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων. Ἐπὶ Ὀρχὰν ἐκόπησαν καὶ τὰ πρῶτα τουρκικὰ νομίσματα καὶ ἱδρύθη τὸ πρῶτον νομισματοκοπεῖον ἐν Προύσῃ.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην καὶ στοιχειώδη διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ νεοτεύκτου κράτους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον προσήγγιζε πλέον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ὀρχὰν ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὰς ὁποίας πλειστάκις εἶχον ἤδη εἰσβάλει ἄτακτα σώματα Τούρκων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν εἰσβολῶν τούτων οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐζήτησαν ἐπανειλημμένως τὴν βοήθειαν ἄλλων Τούρκων ἡγεμόνων. Ἡ αὐτοκράτειρα Ἄννα, μήτηρ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, συνεμάχησε μάλιστα μετὰ τοῦ Ὀρχάν, ὅπως ἐκθρονίσῃ τὸν ὡς σφετεριστὴν τοῦ θρόνου θεωρούμενον Καντακουζηνόν, ὑποσχομένη εἰς αὐτὸν χρήματα καὶ ἄλλα πολλά. Πρὸς τοῦτο ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν 10.000 Τοῦρκοι, γενόμενοι ἐνθουσιωδῶς δεκτοί. Νικήσας ὅμως ὁ Καντακουζηνός, συνῆψεν ὁ ἴδιος συμμαχίαν μετὰ τοῦ Ὀρχάν, δώσας εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Θεοδώραν (1346). Τῶν γάμων προηγήθησαν πομπώδεις ἑορταί, αἱ δὲ καλαὶ σχέσεις ἐξηκολούθησαν ἐφ' ἱκανὸν μεταξὺ γαμβροῦ καὶ πενθεροῦ. Ὁ Ὀρχὰν ἦλθεν εἰς Χρυσούπολιν (Σκούταρι), ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως συγχαρῇ τὸν Καντακουζηνὸν διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πρωτευούσης του. Καὶ κατὰ τὴν συνέντευξιν ταύτην τῶν δύο ἡγεμόνων ὠργανώθησαν πανηγύρεις καὶ κυνηγεσίαι, ἐνῷ ἡ Θεοδώρα διεπεραιώθη μετὰ μεγάλης συνοδείας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπανῆλθε μὲ πλούσια δῶρα. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀρχὰν ἔστειλεν εἰς τὸν Καντακουζηνὸν σῶμα 10.000 ἀνδρῶν πρὸς βοήθειάν του εἰς τὸν κατὰ τῶν Σέρβων πόλεμον, ἐκταθέντων τότε μέχρι Μακεδονίας. Ἀλλ' ὁ ἐπικουρικὸς οὗτος στρατός, ὡς καὶ ὁ κατόπιν ἀποσταλεὶς ὑπὸ τὸν Σουλεϋμάν, υἱὸν τοῦ Ὀρχάν, ἠσχολεῖτο μᾶλλον εἰς λεηλασίας, δίδων ἀφορμὴν εἰς συχνὰ παράπονα τοῦ Καντακουζηνοῦ.

Ἐπωφελούμενος τῆς ἀδυναμίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὁ Ὀρχὰν ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας. Πρὸς τοῦτο σῶμα Τούρκων ὑπὸ τὸν Σουλεϋμὰν διῆλθε νύκτωρ τῷ 1356 διὰ σχεδιῶν ἐκ Κυζίκου εἰς Τζύμπην, Β. τῆς Καλλιπόλεως. Ἐνῷ δὲ ὁ Καντακουζηνὸς διεπραγματεύετο περὶ ἐκκενώσεως τῆς Τζύμπης, οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον καὶ τὴν Καλλίπολιν (1357) καὶ ἐξετάθησαν κατόπιν ταχέως πρὸς Ραιδεστὸν καὶ Κυψέλην (Ὕψαλα). Ἐν μέσῳ τῶν κατακτήσεων τούτων ἀπέθανεν ὁ Ὀρχὰν τῷ 1359, κλονισθείσης τῆς ὑγείας του συνεπείᾳ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ του Σουλεϋμάν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ὀρχάν.** Τοῦρκος ἡγεμονίδης, ἔγγονος τοῦ πρίγκιπος Σουλεϋμάν, υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Α' τοῦ Γιλδιρίμ, καταφυγὼν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ πατρός του κατὰ τοὺς δεκαετεῖς ἐμφυλίους πολέμους (1402—1413) εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου, ὅπου καὶ εὑρίσκετο κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ Ὀρχὰν οὗτος ηὐτοκτόνησεν, ὡς δέχονται αἱ τουρκικαὶ πηγαί, κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κρημνισθεὶς ἐξ ὑψηλοῦ τοίχου. Ν. Μ.

Ὀρχανιὲ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας (κάτ. 4.495) τῆς περιφερείας Σόφιας, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος. Ἐκτίσθη εἰς μνήμην τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ ἐν Εὐρώπῃ κράτους. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877—1878 ἦτο κέντρον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τ. Β.

Ὀρχέϊ (Orhei ἢ Orhein, ρωσιστὶ Orgjejew) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, ἐν Βεσσαραβίᾳ, ἐπὶ του ποταμοῦ Ρόϋτ. Κάτ. 25.000. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κισνοβίου. Ἔχει ἀλευρομύλους καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν, οἴνου καὶ καπνῶν. Θ. Κ.

ὀρχεκτομία (ἡ). Ἡ ἐγχείρησις, δι' ἧς ἐξαιρεῖται μέρος ἢ ὁλόκληρος ὁ ὄρχις. Ἔνδειξιν πρὸς τὴν ἐγχείρησιν ταύτην ἀποτελοῦσιν οἱ βαρεῖς τραυματισμοί, ἡ φυματίασις καὶ αἱ νεοπλασίαι. Ι. Κ. Κ.

ὀρχεοχναρτὴρ (ἡ), ἢ ***ὀσχεοαναρτὴρ*** (suspensoire). Εἰδικὸς ἐπίδεσμος χρησιμοποιούμενος εἴτε διὰ συγκράτησιν εἰδῶν ἐπιδέσεως ἐπὶ τοῦ ὀσχέου ἢ τοῦ περινέου εἴτε δι' ὑποστήριξιν τῶν ὄρχεων καὶ τοῦ ὀσχέου ἐπὶ ὀρχίτιδος, ἐπιδιδυμίτιδος, ὀξείας βλεννορροίας, κιρσοκήλης κλπ., εἴτε προφυλακτικῶς ἐπὶ ἐγχειρήσεων τοῦ προστάτου. Συνήθως εὑρίσκονται ἕτοιμοι εἰς τὸ ἐμπόριον οἱ ὀρχεοαναρτῆρες καὶ εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὑφάσματος ἢ βαμβακεροῦ ἢ μεταξίνου ἢ ἐλαστικοῦ. Ἕκαστος τούτων ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ζώνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει ραφῆ καθέτως μία ὀσχεοθήκη τῶν διαστάσεων τοῦ ὀσχέου, ἥτις κατὰ μὲν τὴν βάσιν αὐτῆς ἔμπροσθεν φέρει ᾠοειδῆ ὀπὴν πρὸς δίοδον τοῦ πέους, κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν αὐτῆς καὶ ἰδίως κατὰ τὴν κυρτότητα τοῦ ὀπισθίου χείλους αὐτῆς δύο ταινίας, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς ὑποσκελίδες. Πρὸς τοποθέτησιν τοῦ ὀρχεοαναρτῆρος, πρῶτον διεκβάλλεται τὸ πέος διὰ τῆς ὀπῆς τῆς ὑπαρχούσης ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῆς βάσεως τῆς ὀσχεοθήκης, εἶτα τοποθετεῖται τὸ ὄσχεον ἐντὸς τῆς εἰδικῆς ὀσχεοθήκης καὶ κατόπιν περισφίγγεται περὶ τὴν ὀσφὺν ἡ ζώνη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἀνάρτησις τοῦ ὀσχέου νὰ γίνῃ καλῶς, μεθ' ὃ αἱ ὑποσκελίδες φέρονται ὑπὸ τὴν ῥίζαν τῶν μηρῶν καὶ προσαρμόζονται εἰς τὰ πλάγια τῆς ζώνης, ἵνα μὴ μετατοπίζηται ὁ ὀσχεοαναρτήρ. Α. Ι. Κ.

Digitized by Google

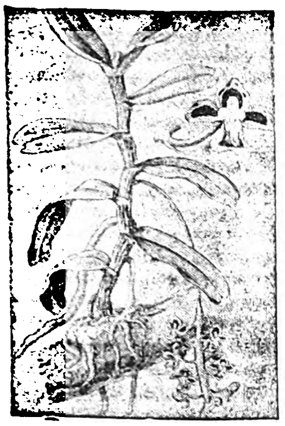

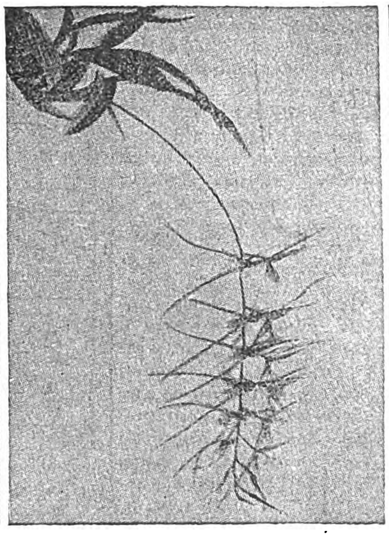
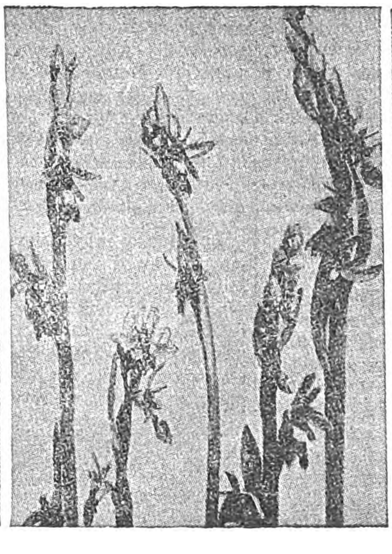
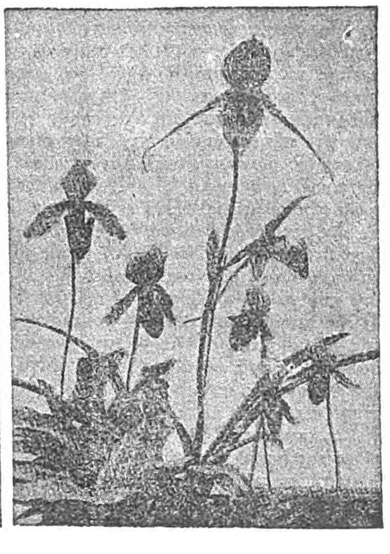

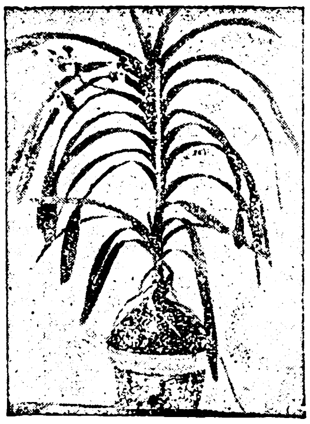

Ὀρχεοειδῆ: 1) *Σαρκάνδη*· 2) *Σακκολάβιον*· 3) *Κατασέτη*· 4) *Σελινιπέδη*· 5) *Σατύριον*· 6) *Ἀσπασία*· 7) *Βρασσία*· 8) *Ὀφρύς*· 9) *Κυπριπέδιον*· 10) *Σπειρανθές*· 11) *Ἀγροῖκον*· 12) *Δενδρόβη*· 13) *Βάνδα*· 14) *Λορόγλωσσον*.

ὀρχεοειδῆ (τὰ) (Orchidaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια **φυτῶν τοῦ** ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, **περιλαμβάνουσα** πόας ἐτησίας, ἐπιγείους ἢ ἐπιφύτους, **μὲ φύλλα** διαφόρου σχήματος φέροντα νευρώσεις **παραλλήλους**. Τὰ φύλλα τῶν ἐπιγείων εἰδῶν **εἶναι ροδοειδῆ**, τὰ δὲ τῶν ἐπιφύτων βολβοειδῆ. **Γενικῶς** ἡ οἰκογένεια αὐτη χαρακτηρίζεται κυρίως **ἐκ τῆς** κανονικότητος τῶν ἀνθέων της καὶ **τῆς ἐλλείψεως** λευκωματωδῶν οὐσιῶν. Τὰ ἄνθη ἔχουσι **περιάνθιον** ἐπιφυές, ἀκανόνιστον καὶ στήμονας **γυνάνδρους** 1 ἢ 2 τὸν ἀριθμόν. Τὰ ἄνθη συνήθως **εἶναι** διατεταγμένα κατὰ στάχυς ἢ βότρυς. **Ἡ σπουδαιοτάτη** αὐτη οἰκογένεια καὶ ἡ **πολυπληθεστέρα τοῦ** ἀθροίσματος τῶν μονοκοτυληδόνων **περιλαμβάνει** 334 γένη καὶ 5.000 εἴδη, **ἀπαντῶντα εἰς πάσας** τὰς χώρας τῆς γῆς, ἀλλ' ἰδίως **εἰς θερμὰς** χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων **καὶ σποραδικῶς** εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας. **Τὰ ἐπίγεια** εἴδη ἀπαντῶσι καὶ εἰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς **χώρας**, τὸ δὲ εἶδος ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ μέχρις **68°** πλάτους εἶναι ἡ *καλυψὼ ἡ βόρειος* (**Calypso borealis**). Τὰ ἐπίφυτα εἴδη φύονται εἰς τὰ μεγάλα **δάση τῶν** τροπικῶν χωρῶν, προσφυόμενα ἐπὶ **τῶν δένδρων** διὰ τῶν ἐναερίων ριζῶν των. Τινὰ εἴδη **ἐπίφυτα δὲν** ἔχουσι ρίζας, ὡς τὸ *ἐριοπωγώνιον τὸ εὔθραυστον* (Eryopogon gracilis), ἡ *κοραλλοραφὶς ἡ μικρὰ* (Coralloraphis minima) κλπ. Ἕτερα **δὲν ἔχουσι** φύλλα καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν φύλλων **ἐκφύονται** ἄχροοι λεπιδοειδεῖς ἀποφύσεις, ὡς ἡ *κοραλλόριζα*, τὸ *λιμόδορον*, ἡ *νεκτία* κτλ. Ὁ ἀριθμὸς **τῶν ἀνθήρων** ποικίλλει καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς ποικιλίας **τοῦ αὐτοῦ** εἴδους. Ἐξ ἄλλου τὰ ἄνθη **τῶν** ὀρχεοειδῶν παρουσιάζουσι συνήθως καὶ τερατολογικὴν μορφὴν προερχομένην ἐκ τῆς συμφύσεως διαφόρων μορίων των. Τέλος καὶ ἡ γονιμοποίησις τῶν φυτῶν παρουσιάζει ἰδιόρρυθμα φαινόμενα. Πλεῖστα εἴδη γονιμοποιοῦνται διὰ τῶν ἐντόμων, ἕτερα δι' ἐπικονιάσεως κτλ.

Γενικῶς τὰ ἄνθη τῶν ὀρχεοειδῶν εἶναι ἀξιοπαρατήρητα διὰ τὰ λαμπρά των χρώματα καὶ τὰ ποικιλώτατα σχήματα. Τὰ ἐπίγεια ὀρχεοειδῆ ἔχουσι κλαδῶδες ρίζωμα, ὅπερ πολλάκις στερεῖται ριζιδίων καὶ ἀντ' αὐτῶν φέρουσι σαρκώδεις ἀποφύσεις. Πλὴν τῶν συνήθων τούτων ριζῶν τὸ φυτὸν φέρει δύο ᾠοειδεῖς ἀποφύσεις, αἵτινες καὶ δύνανται νὰ ἀναπαραγάγωσιν ἑτέρας. Τὰ ἐπίφυτα ὀρχεοειδῆ ἔχουσι ρίζωμα μετὰ τῶν ἐναερίων αὐτῶν ριζῶν καὶ συνήθως φέρουσι καὶ διογκώσεις, αἵτινες εἶναι τοποθετημέναι κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τῶν ἐναερίων κλάδων καὶ καλοῦνται ψευδοβολβοί. Γενικῶς τὰ ὀρχεοειδῆ ἀρέσκονται εἰς σκιεροὺς τόπους, ὅπου πάντοτε ὑπάρχει ὑγρασία. Τὰ φύλλα τῶν ἐπιγείων ὀρχεοειδῶν εἶναι ἁπαλὰ καὶ ποώδη, ἐνῷ τὰ φύλλα τῶν ἐπιφύτων εἰδῶν εἶναι σκληρά, σαρκώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ποικιλώτατος, πράσινος ὁμοιομερής, πρασινόφαιος, φαιός, φαιοερυθρός, ὑπέρυθρος, ἐρυθροαργυρώδης, χρυσοπράσινος, πρασινοκίτρινος κτλ.

Ἡ οἰκογένεια τῶν ὀρχεοειδῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε ὑποοικογενείας, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐπιδενδρίδαι (Epidendridae). Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φέρει ἕνα μόνον ἀνθῆρα καὶ γῦριν ἐλευθέραν καὶ κηρώδη. Κυριώτερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *πλευροθαλλίς, στελίς, μασδεβαλλία, μάλαξις, λιπαρίς, κοραλλόριζα, δενδρόβιον, βολβόφυλλον, ἐρία, φάγος, βλετία, κοιλόγυνον, φολιδωτίς, κάλανθος, ἐπίδενδρον* κτλ.

Βανδεῖδαι (Vandaceae). Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φέρει ἕνα ἀνθῆρα καὶ γῦριν κηρώδη προσκεκολλημένην ἐπὶ τοῦ στυλίσκου τῆς ᾠοθήκης. Κυριώτερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *εὐλοφία, κυμβίδιον, κυρτοπόδιον, ζυγοπέταλον, στανοπία, κατάσητον, μωξυλλαρία, ὀδοντόγλωσσον, ὀγκίδιον, φαλαίνοψις, βάνδα, ἀγροῖκον, νιτυλία* κτλ.

Νεοττιίδαι (Neottiidae). Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φέρει ἕνα ἀνθῆρα καὶ γῦριν κοκκώδη ἢ κονιορτώδη. Κυριώτερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *βανίλλη, σοβραλία, νεοττία, λιστέρα, σπυρανθές, πωγωνία, ἐπιπόγιον, λιμνόδορον, κεφαλανθές, ἐπιπακτίς*, κτλ.

Ὀφρυδίδαι (Ophrydeae). Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φέρει ἕνα ἀνθῆρα καὶ γῦριν κοκκώδη ἐπικεκολλημένην ἐπὶ τοῦ στυλίσκου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *ὀρχίς, ἄκερος, σεραπιάς, ἑρμίνειον, ἀβεναρία, σατύριον* κτλ.

Κυπριίδαι (Cypriidae). Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη φέρει δύο ἢ τρεῖς ἀνθῆρας. Γνωστότερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *κυπριπέδιον, σεληνιπέδιον, ἀποστασία* κτλ.

Τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω γενῶν μετὰ τῶν πολυπληθῶν αὐτῶν εἰδῶν ἀπαντῶσιν ἀφθόνως εἰς τὰ τροπικὰ δάση. Μεταξὺ τῶν ὀρχεοειδῶν τῶν ὠφελίμων εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ *βανίλλη*, τὰ φύλλα τοῦ *ἀγροίκου*, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς φάρμακον κατὰ τῶν στηθικῶν παθήσεων καὶ ἔχουσι πικρὰν γεῦσιν, ἡ *ἐπιπακτὶς ἡ πλατύφυλλος*, ἧς ἡ ρίζα παρέχει τὴν πικρὰν οὐσίαν *ἐλλεβορίνην*, ἥτις ἐνδείκνυται κατὰ τῶν ἀρθριτικῶν παθήσεων, τὸ ρίζωμα τοῦ *κυπριπεδίου τοῦ χνοώδους*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀγγλικῇ φαρμα-

Digitized by Google

κοποιίᾳ ἀντὶ βαλεριάνας, αἱ ῥίζαι τοῦ *σπυράνθου τοῦ φθινοπωρινοῦ*, τοῦ *πλανταθήρου τοῦ διφύλλου*, τοῦ *ἱμαντογλώσσου τοῦ φρυγανώδους*, χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν θεραπείαν τῶν δερματικῶν παθήσεων, τὰ ἄνθη τῆς *γυμναδενίας τῆς κωνοποειδοῦς*, χρησιμοποιούμενα ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῆς δυσεντερίας, αἱ ῥίζαι τοῦ *σπυράνθου τοῦ διουρητικοῦ* ὡς διουρητικὸν φάρμακον κτλ.

Τὰ ὀρχεοειδῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἤρχισαν νὰ καλλιεργῶνται ὡς κοσμητικὰ λόγῳ τῶν ὡραιοτάτων καὶ ἰδιορρύθμων ἀνθέων των, ἅτινα συνήθως ἀναδίδουν λεπτοτάτην καὶ μεθυστικὴν εὐωδίαν. Γενικῶς ἡ καλλιέργεια τῶν ὀρχεοειδῶν δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις οὔτε ἐπίπονον ἐργασίαν. Τὰ λεπτοφυῆ ταῦτα φυτὰ ζητοῦν μόνον ἐλαφρὰν γῆν λελιπασμένην διὰ φυτικῶν ἀποσυντεθειμένων συντριμμάτων. Ἀντέχουσι πέντε περίπου μῆνας ἄνευ ὕδατος, φωτὸς καὶ ἐπαρκοῦς ἀέρος. Ἡ διατήρησις καὶ ὁ πολλαπλασιασμός των δὲν εἶναι δαπανηρά, διότι ἅπαξ φυτευόμενα διατηροῦνται ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ ἐξ ἑνὸς μόνον κλαδίσκου παράγονται πλεῖστοι ὅμοιοι, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατηροῦντες τὴν βλαστικὴν αὐτῶν ἱκανότητα. Τὰ εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης καὶ ἑτέρων χωρῶν, μὴ τροπικῶν, διατηρούμενα ὀρχεοειδῆ πολλαπλασιάζονται διὰ τεχνητῆς γονιμοποιήσεως. Διὰ τὴν πλήρη ὡρίμανσιν τοῦ σπέρματος ἀπαιτεῖται ἓν περίπου ἔτος. Διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ὀρχεοειδῶν δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ᾿ ὄψιν αἱ κάτωθι προφυλάξεις: 1) Τὰ δοχεῖα καὶ τὰ κάνιστρα δι᾿ ὧν μεταφέρονται τὰ ὀρχεοειδῆ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως καθαρά. 2) Νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται μεγαλύτερα τοῦ δέοντος δοχεῖα διὰ τὴν μεταφύτευσιν καὶ νὰ μὴ πιέζωνται αἱ ῥίζαι ἐπὶ τῶν γαστρῶν. 3) Νὰ ποτίζωνται κατὰ προτίμησιν μὲ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς τῆς αὐτῆς θερμοκρασίας μὲ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος. 4) Νὰ ἀπαλλάσσωνται κανονικῶς ἀπὸ τοὺς λίμακας, τοὺς θρῖπας καὶ ἕτερα ἐπιβλαβῆ εἰς αὐτὰ ἔντομα. 5) Νὰ ἀποφεύγωνται τὰ ψυχρὰ ῥεύματα τοῦ ἀέρος καὶ νὰ φωτίζωνται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντονώτερον ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. 6) Νὰ ἀφαιρῆται ἀμέσως πᾶς περιττὸς κλαδίσκος. Δ. Ν. Π.

ὀρχεοθεραπεία (ἡ) (orchidothérapie). Οὕτω καλεῖται ἡ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν χρησιμοποίησις τοῦ ὀρχιδικοῦ χυμοῦ, κατὰ τὴν θεωρίαν καὶ μέθοδον τοῦ Brown-Séquard (βλ. *ὀποθεραπεία*). Μ. Ν. Κ.

ὀρχεοπηξία (ἡ). Ἡ ἐπὶ κρυψορχίας ἐκτελουμένη πλαστικὴ ἐγχείρησις, ἥτις σκοπεῖ τὸν ἐν τῷ βουβωνικῷ πόρῳ παραμείναντα ὄρχιν νὰ καταβιβάσῃ ἐν τῇ φυσιολογικῇ του θέσει ἐν τῷ ὀσχέῳ καὶ καθηλώσῃ τοῦτον μονίμως ἐν ταύτῃ. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη, προϋποθέτουσα καὶ ἱκανότητα τοῦ ὄρχεως πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν καὶ λειτουργίαν, δέον νὰ ἐκτελῆται μετὰ τὸ 6ον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ πάσχοντος, καθόσον ἡ κάθοδος τοῦ ὄρχεως δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἀφ᾿ ἑαυτῆς, ἐὰν μάλιστα ἐφαρμοσθοῦν ἐλαφραὶ καὶ συστηματικαὶ ἕλξεις τούτου πρὸς τὸ ὄσχεον. Μέθοδοι ἐγχειρητικαὶ πρὸς διόρθωσιν τῆς συγγενοῦς ταύτης ἀνωμαλίας προὐτάθησαν πολλαί. Πᾶσαι σκοποῦσι τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὄρχεως καὶ τοῦ σπερματικοῦ τόνου τῶν πέριξ, τὴν κινητοποίησιν (ἐπιμήκυνσιν) τοῦ σπερματικοῦ τόνου μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ ὀσχέου καὶ τέλος τὴν καθήλωσιν τούτου μονίμως διὰ ῥαφῶν ἐν τούτῳ. Μετὰ τῆς ὀρχεοπηξίας δέον νὰ ἐκτελῆται καὶ ἡ ἐγχείρησις τῆς συνυπαρχούσης συνήθως συγγενοῦς βουβωνοκήλης, ὅταν δὲ ἡ κινητοποίησις τοῦ ὄρχεως καὶ τοῦ σπερματικοῦ τόνου παρουσιάζῃ δυσχερείας, ἀντὶ τῆς τυπικῆς ὀρχεοπηξίας προτιμᾶται ἡ μετάθεσις τούτου ἐντὸς τῆς κοιλίας. Ι. Κ. Κ.

ὀρχεορραφία (ἡ). Πᾶσα ἐπὶ τῶν ὄρχεων ἐκτελουμένη ῥαφὴ κατὰ τὰς διαφόρους ἐπὶ τούτων ἐγχειρήσεις. Ι. Κ. Κ.

ὀρχεοτομία (ἡ). Πᾶσα ἐπὶ τῶν ὄρχεων ἐπιφερομένη τομὴ πρὸς ἀφαίρεσιν πάσχοντος τμήματος τούτου. Ι. Κ. Κ.

Ὀρχηνοί (οἱ). Φυλή τις ἢ τάγμα τῶν Χαλδαίων ἐν Βαβυλῶνι, ἐπιδιδόμενον εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Ἐκ τούτων ἀναφέρονται διάσημοι μαθηματικοί, ὅπως ὁ Κίδηνας, ὁ Ναβουριανός, ὁ Σουδινὸς καὶ ἄλλοι (*Στράβ*. XVI, 739). Α. Θ. Σ.

—**Ὀρχηνοί** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἐρήμου Ἀραβίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 18, 1) πρὸς νότον τῶν Ραabηνῶν ἢ «τῶν Ραμβαίων τῶν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου νομάδων» τοῦ Στράβωνος, παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον. Α. Θ. Σ.

ὀρχησία (ἡ) (Orchesia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στενοελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανδρυϊδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἐξ ὧν δύο ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐν Ἀμερικῇ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρχησία ἡ ζωνηφόρος* (Orchesia zonifera), ἥτις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, λεπτότερον κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα, κεφαλὴν μικράν, κεκλιμένην πρὸς τὰ πρόσω, κεραίας ἀποληγούσας εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, σιαγονικὰς προσακτρίδας μὲ τὴν τελευταίαν ἄρθρωσιν ξιφοειδῆ, προσθίους πόδας ἀπολήγοντας εἰς μακρὰς ἀκανθωτὰς ἀποφύσεις καὶ χρωματισμὸν φαιόν, σκοτεινότερον κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

ὄρχησις, —*εως* (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ὀρχεῖσθαι, ἤτοι τοῦ χορεύειν, ὁ χορός.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *χορός*.

ὀρχηστὴς (ὁ)· ἀρχ., ὁ ὀρχούμενος, χορευτής· ‖ παντόμιμος· ‖ χοροδιδάσκαλος.

—*[Κανον. Δίκ.]* Τοὺς ὀρχηστὰς ἀπεδοκίμαζεν ἡ Ἐκκλησία. Οὕτω κατὰ τὸν κανόνα η´ τοῦ ἁγίου Παύλου ὁ ὀρχηστὴς ὁ μὴ ἀφιστάμενος τοῦ ἔργου του ἀποβάλλεται τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Κ. Μ. Ρ.

ὀρχηστὴς (ὁ) (Orchestes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τετραμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 42 εἴδη, πάντα σχεδὸν ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀρχηστὴς ὁ ἀνθόφιλος* (Orchestes anthophilus), ὅστις ἔχει μικρότατον μέγεθος, κεφαλὴν μικροτάτην μὲ μεγάλους, σχετικῶς, ὀφθαλμούς, ἀπολήγουσαν εἰς ῥύγχος κυλινδρικὸν καὶ τοξοειδές, πόδας μετρίου μήκους καὶ διωγκωμένους καὶ χρωματισμὸν φαιοτεφρόν. Ἐνδιαιτᾶται, κατὰ προτίμησιν, ἐπὶ τῶν ἀνθέων τῶν διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὀρχηστία (ἡ) (Orchestia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχηστιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀρχηστία ἡ παράκτιος* (Orchestia littorale), ἥτις ἔχει τὰς ἀνωτέρας κεραίας τῆς κεφαλῆς της αἰσθητῶς βραχυτέρας τῶν κατωτέρων τοιούτων, τὸ πρόσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς σχεδὸν κεκολοβωμένον καὶ τὸ σῶμα μικροῦ μεγέθους καὶ αἰσθητῶς κυρτόν. Ἀπαντῶσι παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων θαλασσίων μικροργανισμῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ πολλάκις τοῦ ἔτους πολυαριθμότατα ᾠά. Δ. Ν. Π.

ὀρχηστιίδαι (οἱ) (Orchestiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *ὀρχηστία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀρχηστικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ὀρχεῖσθαι, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χοροδιδασκάλου.

ὀρχηστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ὀρχεῖσθαι.

ὀρχηστοδιδάσκαλος (ὁ)· ὁ διδάσκαλος τῆς ὀρχηστικῆς.

ὀρχήστρα (ἡ). Ὁ μεταξὺ θεατῶν καὶ σκηνῆς χῶρος τοῦ θεάτρου, ἐν ᾧ εὑρίσκονται οἱ μουσικοί· ‖ αὐτὴ αὕτη ἡ ὁμὰς τῶν μουσικῶν.

—*[Μουσ.]* Κατὰ τὴν πρώτην ἐν Φλωρεντίᾳ, παρὰ τοῦ ὁμίλου Μπάρντι ἐγκαινιασθεῖσαν μελοδραματικὴν περίοδον (τέλη ΙΣΤ´ αἰῶνος), ἡ *ὀρχήστρα* εὑρίσκετο τοποθετημένη εἰς τὰ παρασκήνια. Φαίνεται ὅμως ὅτι, ὅταν ἤνοιξε τὰς πύλας του τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ δημόσιον θέατρον τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ (1637), ὁ ὅμιλος τῶν μουσικῶν κατεῖχεν ἤδη ἣν καὶ σήμερον μεταξὺ θεατῶν καὶ σκηνῆς θέσιν. Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ, πρὸ τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ καλύπτωνται αἱ φωναί, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν μουσικῶν καὶ τῆς θορυβώδους ἐνορχηστρώσεως, ἐτοποθέτησε τὴν ὀρχήστραν εἰς ἓν εἶδος ὑπογείου στοᾶς, ἐχούσης τὸ σχῆμα ἀνεστραμμένου ἀμφιθεάτρου καὶ καλυπτομένης ἐν μέρει ὑπὸ προπετασμάτων ἐναντίον τοῦ φωτὸς (ἀλεξιφώτων). Αἱ τελευταῖαι ἀνακαινίσεις τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου ἐπιτρέπουσιν ἐπίσης τὴν κατὰ βούλησιν κάθοδον τοῦ δαπέδου τῆς ὀρχήστρας καὶ τὴν ῥύθμισιν τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἐντάσεως τῆς ἠχητικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁμάδα μουσικῶν, διὰ τῆς λέξεως *ὀρχήστρα* ὑπεδηλοῦτο ἀρχικῶς πᾶς πολυπληθὴς ὅμιλος ἐκτελεστῶν, σήμερον δὲ μόνον ὁμὰς μουσικῶν παιζόντων ἔγχορδα, πνευστὰ καὶ κρουστὰ ὄργανα. Ὁ ἀρχαιότερος συνδυασμὸς ὀργάνων, εἰς ὃν δύναται νὰ δοθῇ πραγματικῶς ὁ τίτλος τῆς ὀρχήστρας, εἶναι ὁ χρησιμοποιηθεὶς παρὰ τοῦ Ἰω. Γκαμπριέλι. Διὰ τὰς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας ἐκτελέσεις τῶν ἱερῶν του συμφωνιῶν ὁ συνθέτης οὗτος ἀπῄτει πλείστους μουσικούς, οὓς ἐχώριζε καθ᾿ ὁμάδας. Ἡ ὀρχήστρα του περιελάμβανεν ἔγχορδα μετὰ τόξου καὶ λαουτοειδῆ, πλαγιαύλους, κέρατα καὶ πολυαρίθμους ὁλκωτὰς σάλπιγγας. Ἡ ὀρχήστρα τοῦ Γκαμπριέλι δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν μεταξὺ τῶν ὀργάνων ἰσορροπίαν, ἐλάττωμα ὅπερ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος καὶ ἐν τῇ θεατρικῇ ὀρχήστρᾳ τοῦ Μοντεβέρντι. Ἡ ὀρχήστρα αὕτη ἦτο τοποθετημένη εἰς τὰ παρασκήνια καὶ ὡς καὶ ἡ τοῦ Γκαμπριέλι ἐχρησιμοποίει ἀκόμη τὰ λαουτοειδῆ, ἐκλείψαντα ἐκ τῆς ὀρχήστρας μόλις τὸν ΙΗ´ αἰῶνα. Ὁ Μοντεβέρντι, ὡς καὶ ὁ Γκαμπριέλι, ἐχώριζε τὴν ὀρχήστραν καθ᾿ ὁμάδας ἐγχόρδων, λαουτοειδῶν, πνευστῶν χαλκίνων ἢ ξυλίνων, τὰ ὁποῖα ἐνίσχυε διὰ τῶν φορητῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων. Ὀλίγον κατόπιν ἐπεκράτησε τὸ σύστημα τῶν ὀρχηστρῶν μετὰ κορυφαίων (concertino) καὶ τῆς μάζης τῶν ἐκτελεστῶν (tutti), ὅπερ συναντᾶται ἀκόμη εἰς τὰ κοντσέρτα γκρόσσι τοῦ Μπὰχ ἢ τοῦ Χαῖνδελ. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα δύο ἢ τρεῖς κορυφαῖοι διαλέγονται, ὅταν δὲ ἐπεμβαίνῃ ὁ ὄγκος τῆς ὀρχήστρας, ὁ συνθέτης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν σημειώνει ἰδιαιτέρως τὸ μέρος τῶν ἐγχόρδων ἢ τῶν πνευστῶν, ἀλλὰ καθορίζει ὅτι ὄργανα τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως πρέπει νὰ παίζωσιν ἐν ταυτοφωνίᾳ. Εἰς τοὺς συμφωνιστὰς τῆς σχολῆς τῆς Μαγχάϊμ ὀφείλεται ἡ ἀντίληψις τῆς συγχρόνου ὀρχήστρας, καθ᾿ ἣν ἕκαστον ὄργανον ἀποκτᾷ τὴν αὐτοτέλειάν του. Ἡ οὕτω δημιουργηθεῖσα ὀρχήστρα, ἣν χρησιμοποιοῦν οἱ πρῶτοι κλασσικοὶ τῆς Βιέννης (Χάϋδν καὶ Μόζαρτ), περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῶν συνήθων ἐγχόρδων (πρώτων καὶ δευτέρων βιολίων, βιολοντσέλλων καὶ βαθυχόρδων), ἕνα ἢ δύο πλαγιαύλους, δύο ὀξυαύλους, δύο βαρυαύλους, δύο κέρατα, δύο σάλπιγγας καὶ τύμπανα. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ εὐθύαυλοι κάμνουν τὴν δειλήν των ἐμφάνισιν, ἵνα μονιμοποιηθοῦν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τοῦ Μπετόβεν, ὅστις εἰς τὰ ἀνωτέρω ὄργανα προσθέτει ἐνίοτε ἓν ἢ δύο ἀκόμη κέρατα, μίαν μέχρι τριῶν ὁλκωτῶν σαλπίγγων, σπανίως δὲ μικρὸν πλαγίαυλον. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ὀρχηστρῶν τούτων (ἡ τοῦ Χάϋδν ἢ Μόζαρτ) ἀποτελεῖ τὴν *μικρὰν* λεγομένην *ὀρχήστραν*, ἡ δευτέρα τὴν *μεγάλην*. Ἡ ὀρχήστρα αὕτη εἶναι καὶ ἡ τῶν ῥωμαντικῶν τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος (Βέμπερ, Σοῦμπερτ, Σοῦμαν, Μένδελσων, Μπρὰμς κλπ.), ἀπετέλεσε δὲ τὴν *μεγάλην συμφωνικὴν ὀρχήστραν* διὰ τῆς ἀνελλιποῦς παρουσίας τῶν 4 κεράτων, τῆς βαθείας σάλπιγγος (tuba), τῆς ἅρπας καὶ περισσοτέρων κρουστῶν. Ὁ Μπερλιὸζ

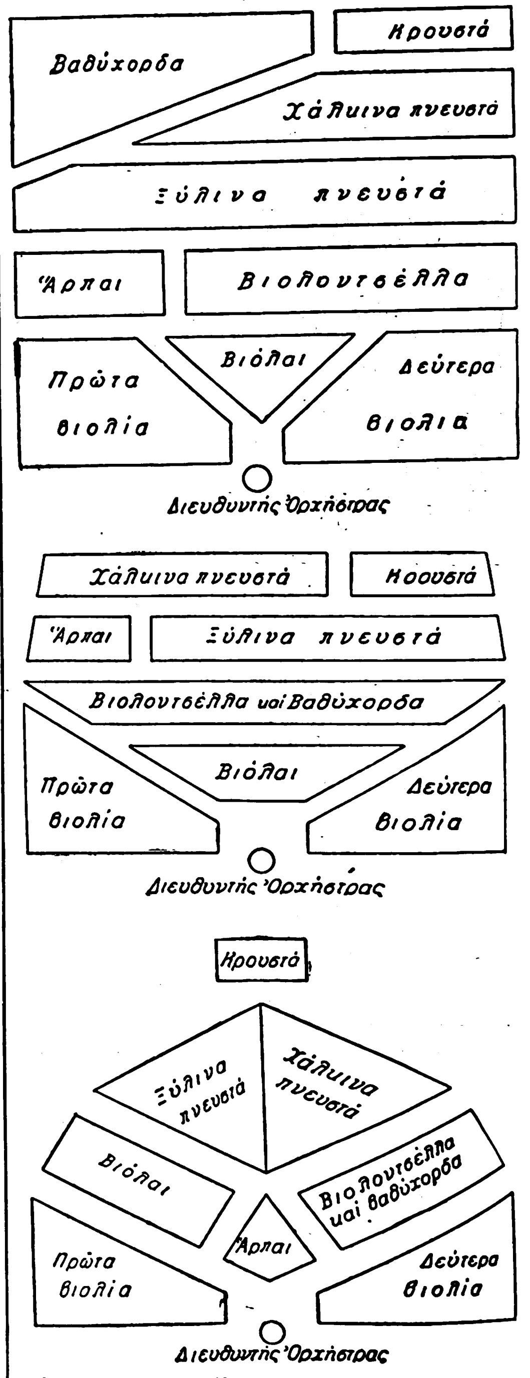

Τρεῖς τρόποι διατάξεως συμφωνικῆς ὀρχήστρας.

Digitized by Google

ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῷ Tuba mirum τοῦ «Ῥέκβιέμ» του κολοσσιαίαν ὀρχήστραν, περιλαμβάνουσαν: 4 πλαγιαύλους, 2 ὀξυαύλους, 2 εὐθυαύλους, 8 βαρυαύλους, 12 κέρατα, 4 κεράτια μετ' ἐμβόλων, 12 σάλπιγγας, 16 ὁλκωτὰς σάλπιγγας, 4 ὀφικλεῖδας, 1 βαθεῖαν-ὀφικλεῖδα, 8 ζεύγη τυμπάνων, 2 μεγάλα τύμπανα καὶ παμμέγιστον ἀριθμὸν ἐγχόρδων. Μεγάλας μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ συγκροτήσει τῆς ὀρχήστρας ἐπέφερεν ὁ Βάγνερ, ὅστις ἐκτὸς ἄλλων ὥρισε τρία ὄργανα δι' ἕκαστον τῆς κατηγορίας τῶν ξυλίνων πνευστῶν (3 πλαγιαύλους, 3 ὀξυαύλους κλπ.), προσέθεσε δὲ ἐπὶ πλέον τὰς εἰδικὰς σάλπιγγας (Tuben) τῆς «Τετραλογίας» κλπ.

Μία κανονικὴ σύγχρονος συμφωνικὴ ὀρχήστρα περιλαμβάνει, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, τὰ ἑξῆς ὄργανα: πρῶτα βιολία, τοὐλάχιστον 16, δεύτερα βιολία 14 — 16, βιόλας 12, βιολοντσέλλα 10, βαθύχορδα 8, 1 μικρὸν πλαγίαυλον ἐναλλασσόμενον μετὰ τρίτου μεγάλου, 2 πλαγιαύλους, 2 ἢ 3 ὀξυαύλους, 1 ἀγγλικὸν κέρας, 2 ἢ 3 εὐθυαύλους, 1 βαρὺν εὐθύαυλον, 3 — 4 βαρυαύλους, 1 ἀντιβαρύαυλον, 4 (ἐνίοτε μέχρις 8) κέρατα, 3 σάλπιγγας, 3 ὁλκωτὰς σάλπιγγας, 1 βαθεῖαν σάλπιγγα (Tuba), 1—2 ἅρπας, 1—2 ζεύγη τυμπάνων, μέγα τύμπανον, στρατιωτικὸν τύμπανον, κύμβαλα, τρίγωνον, βασικὸν τύμπανον, τυμπάνιον (tamburino), τὰμ-τάμ, γκλόκενσπηλ, καστανιέτες, ξυλόφωνον καὶ τσελέστα. Εἰς τὴν ὀρχήστραν ταύτην ἔνιοι τῶν συνθετῶν προσθέτουσι τὸν μέσον πλαγίαυλον (flauto-alto), τὸν μέσον ὀξύαυλον (oboe d'amore), ἢ τὸν βαθὺν ὀξύαυλον (Heckelphone), τὰ σαξόφωνα, τὸ σαρυζόφωνον, τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἢ τὸ ἁρμόνιον κτλ.

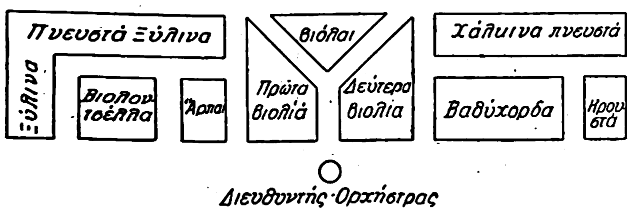

Διάταξις ὀργάνων ὀρχήστρας θεάτρου.

Ἡ τοποθέτησις τῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας καθ' ὡρισμένην τάξιν εἶναι μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἀκουστικήν. Ὁσάκις ἀπαιτεῖται ἡ ὁμοιογένεια, εἴθισται νὰ τοποθετοῦνται οἱ μουσικοὶ εἰς σειράς, κατὰ κατηγορίαν ὀργάνων· δύνανται ὅμως πολλάκις νὰ ἀποτελέσωσι κεχωρισμένας ὁμάδας, εὑρισκομένας ἀπέναντι ἀλλήλων. Γ. Σ.

ὀρχηστριόνιον (τὸ) (orchestrion). —1) Μουσικὸν ὄργανον κατασκευασθὲν τῷ 1791 ἐν Πράγᾳ παρὰ τοῦ Θωμᾶ Κούντς. Τὸ ὄργανον τοῦτο, συνδυασμὸς κλειδοκυμβάλου καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου, ἐτελειοποιήθη βραδύτερον παρὰ τοῦ Στίλλ, ἐλειτούργει διὰ 230 χορδῶν καὶ 360 αὐλῶν, καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ παραγάγῃ 105 διάφορα εἴδη φωνῆς.

—2) Αὐτόματον ὄργανον, κατασκευασθὲν τῷ 1851 ἐν Δρέσδῃ, παρὰ τοῦ Φρ. Κάουφμαν. Λειτουργεῖ διὰ μεταλλικῶν γλωττίδων, μιμούμενον τὰ πνευστὰ ὄργανα (βλ. *ὄργανα αὐτόματα*). Γ. Σ.

ὀρχηστρίς, —*ίδος* (ἡ), καὶ *ὀρχήστρια*· ἡ χορεύτρια.

— *[᾽Αρχ.]* Ἡ *ὀρχηστρίς*, οὖσα μέλος θιάσου ἐξ αὐλητρίδων, κιθαριστριῶν καὶ ψαλτριῶν, ἦτο καὶ αὕτη, ὡς καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοιούτου θιάσου, κτῆμα κυρίου, ὅστις τὰς ἐδίδασκε καὶ τὰς ἐξεπαίδευε καταλλήλως διὰ νὰ διασκεδάζωσι διὰ τῆς τέχνης των τοὺς συμποσιάζοντας ἢ καὶ τὰς ἐμίσθωνεν εἰς ἰδιώτας ἐπὶ ἀμοιβῇ. Ἡ τέχνη τῆς ὀρχηστρίδος ἦσαν κυρίως ἀκροβατικοὶ χοροί. Ἰδιάζων τοιοῦτος χορὸς ἦτο ὁ χορὸς τοῦ τροχοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ὀρχηστρίς, ἀφοῦ ἔκαμπτε τὸ σῶμα πρὸς τὰ ὀπίσω μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ἡ κεφαλὴ νὰ ἐγγίζῃ τὴν πτέρναν, περιεστρέφετο περὶ ἑαυτὴν ἀπομιμουμένη τὸν τροχόν. Ἕτερος χορός, ἐκτελούμενος ὑπὸ ὀρχηστρίδων, ἦτο καὶ ὁ λεγόμενος χορὸς τῶν κυβιστητριῶν, ἀναφερόμενος καὶ ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν. Ἡ ὀρχηστρίς, κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον, ἤρχιζε κατ' ἀρχὰς νὰ βηματίζῃ ἐπὶ τῶν χειρῶν της. Τοῦτο ἐπανελάμβανε πλειστάκις, μέχρις ὅτου, διὰ καταλλήλων ἑλιγμῶν καὶ κινήσεων, πολλάκις λίαν ἐπικινδύνων, ἀντικαθίστα τὰς χεῖρας διὰ τῶν ποδῶν, ἐπανερχομένη οὕτως εἰς τὴν φυσικὴν στάσιν. Ἐνίοτε ἡ ὀρχηστρὶς ἐξετέλει ἰσορροπίαν μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω καὶ τοὺς πόδας εἰς τὸν ἀέρα, ἐπεδίδετο δέ, ἐν τοιαύτῃ στάσει, εἰς ποικίλα γυμνάσματα, ἀπομιμουμένη διὰ τῶν χειρῶν ἢ τῶν ποδῶν κινήσεις χοροῦ ἢ χειρονομίας ἢ τανύουσα τόξον ἢ συλλαμβάνουσα διάφορα ῥιπτόμενα εἰς αὐτὴν ἀντικείμενα. Κατὰ τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ «Συμποσίῳ» τοῦ Ξενοφῶντος, ἡ ὀρχηστρὶς διήρχετο πηδῶσα διὰ κύκλου ἐφωδιασμένου μὲ ξίφη καθέτως διατεταγμένα καὶ ἐξήρχετο πάλιν ἀντιστρόφως διὰ τοῦ ἐπικινδύνου τούτου τροχοῦ. Παραστάσεις τοιούτων χορῶν σῴζουσι πολλαὶ ἀγγειογραφίαι. Αἱ ὀρχηστρίδες ἐφόρουν βραχεῖς χιτῶνας, πλειστάκις ὅμως ἦσαν γυμναὶ ἢ σχεδὸν γυμναί. Β. Δ. Θ.

ὀρχηστ(ρ)ομανὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐμμανῶς ἀγαπῶν τὴν ὄρχησιν.

ὀρχιαλγία (ἡ). Νευραλγία μὲ πόνους ἰσχυροτάτους εἰς τοὺς ὄρχεις καὶ τὸν σπερματικὸν λῶρον συνεπείᾳ νευραλγίας τοῦ ὀσφυακοῦ νευρικοῦ πλέγματος (Neuralgia spermatica). Ὁμοία νευραλγία παρουσιάζεται εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ νευρασθενείας γεννητικῆς, ἰδίᾳ δὲ τοὺς αὐνανιζομένους.

ὀρχιεπιδιδυμῖτις (ἡ). Σπανία σύγχρονος φλεγμονὴ τοῦ ὄρχεως καὶ τῆς ἐπιδιδυμίδος συνεπείᾳ γονοκοκκικῆς μολύνσεως (βλ. λ. *βλεννόρροια*).

ὀρχικός,—*ή*,—*όν*, καὶ ***ὀρχιακός***· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ὄρχιν, ὁ τοῦ ὄρχεως: «*ὀρχικὴ ἀρτηρία*».

— **ὀρχικὴ *ἀρτηρία*** *[᾽Ανατομ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἔσω σπερματικὴ ἀρτηρία ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τοῦ ἄνω στομίου τῆς πυέλου καὶ κατωτέρω· διελαύνουσα τὸν βουβωνικὸν πόρον εἰσδύεται εἰς τὸν σπερματικὸν τόνον καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὸν ἄνω πόλον τοῦ ὄρχεως, ἔνθα διαιρεῖται εἰς πλείονα κλαδία, ἅτινα συναπτόμενα μετὰ τῆς ἐκφορητικῆς καὶ τονικῆς ἀρτηρίας εἰσδύονται εἰς τὸν ὄρχιν καὶ τὴν ἐπιδιδυμίδα. Ι. Π.

ὀρχιπεδέω, ἢ ***ὀρχιπεδίζω***· ἀρχ., τὸ ἀσέμνως θέτειν τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὄρχεων καὶ ἐπιδεικνύειν αὐτοὺς (*᾽Αριστοφ.* Ὄρν. 142 κ. ἄ.).

ὀρχιπέδη (ἡ) *[᾽Αρχ.]*. Εἶδος ἀναρτῆρος, παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, πρὸς συγκράτησιν τοῦ ὀσχέου καὶ τοῦ πέους κατὰ τὰ δύσκολα καὶ ἐπικίνδυνα ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα· || ἡ δέσμευσις τῆς πρὸς συνουσίαν ἱκανότητος, ἡ γενετήσιος ἀνικανότης καὶ εἰδικώτερον ἡ διὰ μαγικῶν μέσων ἐπιτυχία τούτου ἐπὶ νεονύμφων (βλ. λ. *δέσιμο*).

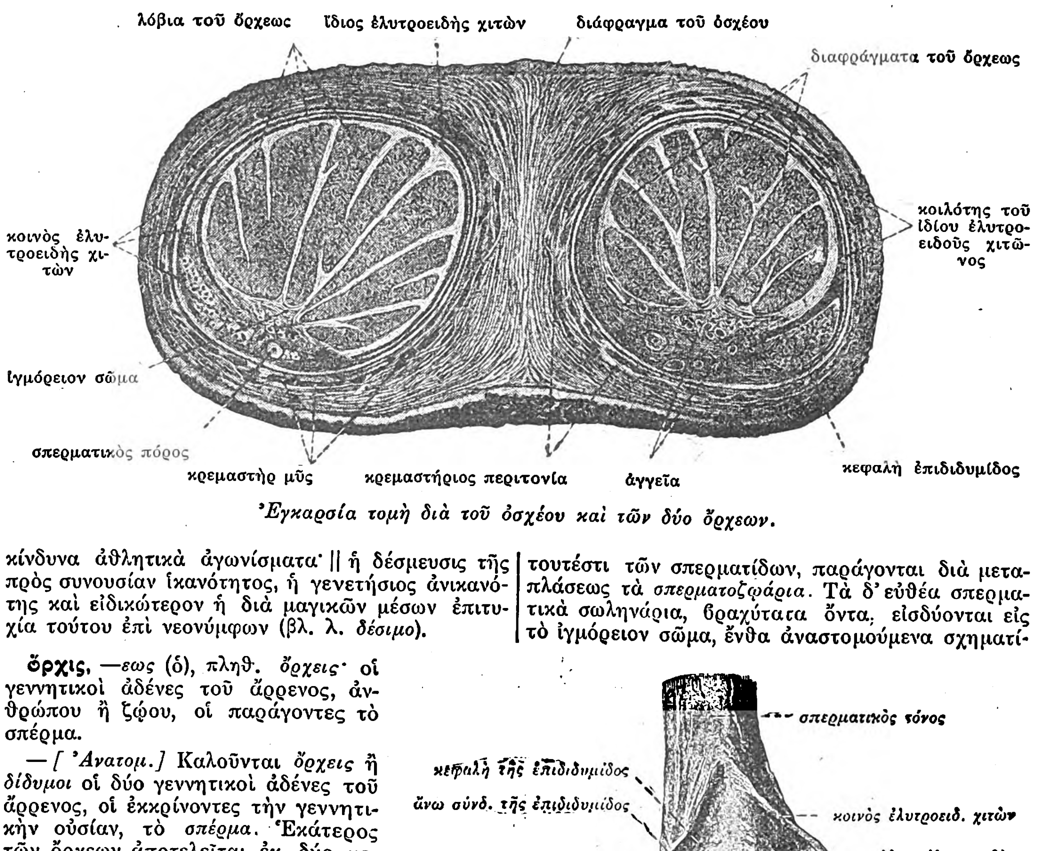

᾽Εγκαρσία τομὴ διὰ τοῦ ὀσχέου καὶ τῶν δύο ὄρχεων.

ὄρχις, —*εως* (ὁ), πληθ. *ὄρχεις*· οἱ γεννητικοὶ ἀδένες τοῦ ἄρρενος, ἀνθρώπου ἢ ζῴου, οἱ παράγοντες τὸ σπέρμα.

— *[᾽Ανατομ.]* Καλοῦνται *ὄρχεις* ἢ *δίδυμοι* οἱ δύο γεννητικοὶ ἀδένες τοῦ ἄρρενος, οἱ ἐκκρίνοντες τὴν γεννητικὴν οὐσίαν, τὸ *σπέρμα*. Ἑκάτερος τῶν ὄρχεων ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, διαφόρων τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν καταβολήν, ἤτοι ἐκ τοῦ ἰδίως *ὄρχεος* ἢ *διδύμου*, ὅστις παράγει τὰ σπερματοζῳάρια, καὶ ἐκ τῆς *ἐπιδιδυμίδος*, ἥτις παριστᾷ ἄθροισμα ἐκφορητικῶν σωληναρίων ἢ πόρων, χρησιμευόντων μόνον πρὸς ἐκφορὰν τοῦ σπέρματος.

Ὁ *ὄρχις* κεῖται ἐντὸς τοῦ ὀσχέου, κρεμαμένου κάτωθεν τῆς ῥίζης τοῦ πέους καὶ ἔμπροσθεν τοῦ περινέου, περιβαλλόμενος ὑπὸ χιτώνων. Ἑκάτερος αὐτῶν, παρεμφερὴς πρὸς ᾠὸν πεπιεσμένον ἐν τοῖς πλαγίοις, ἔχει μῆκος μὲν 4—5 ἑκμ., πλάτος δὲ καὶ πάχος 2—3 ἑκμ., βάρος δὲ μετὰ τῆς ἐπιδιδυμίδος περὶ τὰ 25 γραμ. καὶ σύστασιν μαλθακήν, ἐλαστικήν, οἵα ἡ τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἄνω ἄκρον καλύπτεται ὑπὸ τῆς ἐπιδιδυμίδος καὶ φέρει ἐνίοτε μικρὰν κυστιοειδῆ ἀπόφυσιν, τὴν *ὀρχικὴν* ἢ *μοργάνειον ὑδατίδα*, τὸ δὲ κάτω συμφύεται μετὰ τοῦ ὀσχέου διὰ τοῦ *ὀσχεϊκοῦ συνδέσμου* ἢ τοῦ *οἴακος τοῦ ὄρχεος*. Τὸ ὀπίσθιον χεῖλος διατιτραίνεται κατὰ τὸ ἄνω μέρος ὑπὸ τῶν ἀγγείων τοῦ ὄρχεως, ἐξ οὗ καὶ *πύλαι* ἐπονομάζεται. Ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας ὁ ἴδιος ἐλυτροειδὴς χιτὼν τοῦ ὄρχεως παρεισδυόμενος ὑπὸ τὴν ἐπιδιδυμίδα σχηματίζει τὸν *κόλπον τῆς ἐπιδιδυμίδος*.

Ὁ ὄρχις παριστᾷ δικτυωτὸν σωληνοειδῆ ἀδένα, σύγκειται δ' ἐκ τοῦ *ἰνώδους χιτῶνος*, ἐκ τῶν *σπερματικῶν σωληναρίων* καὶ ἐκ διαμέσου οὐσίας. Καὶ ὁ μὲν *ἰνώδης χιτὼν* περιβάλλει τελείως τὸν ὄρχιν, παχυνόμενος δὲ κατὰ τὸ ἄνω τριτημόριον τοῦ ὀπισθίου χείλους τούτου σχηματίζει σῶμα πολύτρητον, τὸ *ἰγμόρειον σῶμα* ἢ τὸ *μεσαύλιον τοῦ ὄρχεως*, σχῆμα ἔχον τριγώνου, οὗ ἡ κορυφὴ εἰσέχει εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ ὄρχεως. Ἐκ τοῦ ἰγμορείου σώματος ἐκπορεύονται προσεκβολαί, τὰ *διαφραγμάτια τοῦ ὄρχεως*, ἅτινα, ἀκτινηδὸν διελαύνοντα τὴν ὀρχικὴν οὐσίαν, προσφύονται εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ ἰνώδους χιτῶνος, διαιροῦντα οὕτω τὴν ὀρχικὴν οὐσίαν εἰς κωνοειδεῖς χώρους ἢ θαλάμους, ὧν ἡ μὲν βάσις εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἰνώδη χιτῶνα, ἡ δὲ κορυφὴ πρὸς τὸ ἰγμόρειον σῶμα· ἐντὸς δ' αὐτῶν κατασκηνοῦσι τὰ *ὀρχικὰ λόβια*, 250—300 τὸν ἀριθμόν, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐκ σωληναρίων, τῶν *σπερματικῶν σωληναρίων*.

Τὰ *σπερματικὰ σωληνάρια*, πάχος ἔχοντα ὅσον ἡ θρὶξ γενείου, διακρίνονται εἰς ἐσπειραμένα καὶ εὐθέα. Καὶ τὰ μὲν ἐσπειραμένα, 3—4 τὸν ἀριθμὸν ἐφ' ἑκάστου ὀρχικοῦ λοβίου, συσπειρῶνται κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ, ἀποτελοῦντα τὸν *λαβύρινθον τοῦ ὄρχεως*, καὶ μετ' ἀναστομώσεις πρὸς τὰ παρακείμενα συμβάλλονται κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λοβίου εἰς κοινὸν σωληνάριον, τὸ *εὐθὺ σωληνάριον*. Τὰ ἐσπειραμένα σωληνάρια ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου καὶ τοῦ νεογνοῦ στεροῦνται αὐλοῦ, ὃν μόλις κατὰ τὸ 10ον ἔτος προσκτῶνται. Τὸ ἐπιθήλιον δ' αὐτῶν σύγκειται ἐκ δύο εἰδῶν κυττάρων, τῶν *βασικῶν* ἢ *τοῦ Sertoli* καὶ τῶν *σπερματικῶν*, ἅτινα παριστῶσι τρεῖς γενεὰς κυττάρων, ἐκ τῆς τρίτης τῶν ὁποίων, τουτέστι τῶν σπερματίδων, παράγονται διὰ μεταπλάσεως τὰ *σπερματοζῳάρια*. Τὰ δ' εὐθέα σπερματικὰ σωληνάρια, βραχύτατα ὄντα, εἰσδύονται εἰς τὸ ἰγμόρειον σῶμα, ἔνθα ἀναστομούμενα σχηματίζουσι τὸ *ἀλλήρειον δίκτυον*, ὅπερ παριστᾷ ἐκφορητικὴν καὶ ἀθροιστικὴν συσκευὴν τοῦ σπέρματος, οὐδόλως μετέχουσαν εἰς παραγωγὴν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ἀλληρείου δικτύου ἐκπορεύονται, ὡς συνέχεια τῶν εὐθέων σωληναρίων, ἕτερα σωληνάρια, τὰ ἐκ-

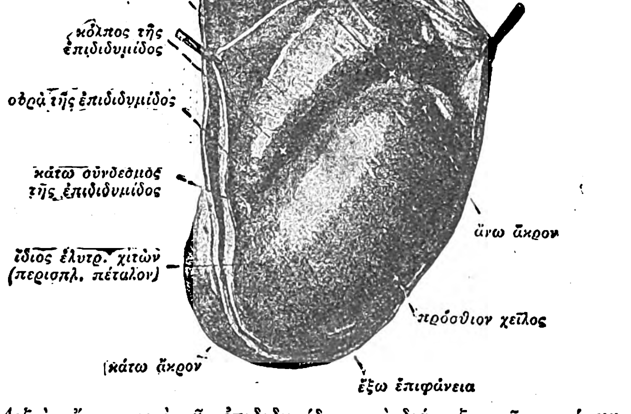

Δεξιὸς ὄρχις μετὰ τῆς ἐπιδιδυμίδος μετὰ διάνοιξιν τῶν χιτώνων αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἔξω πλαγίου.

Digitized by Google

φορητικὰ σωληνάρια ἢ *πόροι*, οἵτινες φερόμενοι ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ἰδίως ὄρχεως καὶ συσπειρώμενοι ἑνοῦνται εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπιδιδυμίδος.

Ἡ δὲ *διάμεσος οὐσία* εἶναι χαλαρὸς συνδετικὸς ἱστός, παρεμβαλλόμενος μεταξὺ τῶν σπερματικῶν σωληναρίων, συνεχόμενος δὲ μετὰ τῶν διαφραγματίων τοῦ ἰνώδους χιτῶνος. Χαρακτηρίζεται δὲ διὰ τὰ ἴδια κύτταρα, τὰ *διάμεσα κύτταρα τοῦ ὄρχεως*, ἅτινα θεωροῦνται ὡς ἐκκριτικὰ κύτταρα, ἀποτελοῦντα τὸν διάμεσον ἐνδοκρινῆ ἀδένα τοῦ ὄρχεως. Τῶν κυττάρων τούτων τὸ ἔκκριμα (ἐνδόκριμα), παραλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν σερτολείων κυττάρων, ἐκχωρεῖται ὑπὸ τούτων εἰς τὰ σπερματικὰ κύτταρα καὶ τὰ νεαρὰ σπερματοζῳάρια.

Ἡ *ἐπιδιδυμίς*, τὸ ἕτερον συστατικὸν μέρος τοῦ ὄρχεως, σύγκειται: 1) ἐκ πολυελίκτου πόρου, τοῦ *πόρου τῆς ἐπιδιδυμίδος*, ἐκ τῶν ἑλίκων τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται ἡ ὅλη ἐπιδιδυμίς, ἤτοι ἡ κεφαλή, τὸ σῶμα καὶ ἡ οὐρά· 2) ἐκ βραχυτέρων πόρων, συναπτόντων τὸ ἁλλήρειον δίκτυον τοῦ ὄρχεως μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπιδιδυμίδος καὶ καλουμένων *κωνοειδῶν πόρων* ἢ *λοβίων τῆς ἐπιδιδυμίδος*· καὶ 3) ἐκ τοῦ ἰνώδους χιτῶνος, ὅστις εἶναι συνέχεια τοῦ ἰνώδους χιτῶνος τοῦ ὄρχεως. Τὰ λόβια τῆς ἐπιδιδυμίδος, 12—14 τὸν ἀριθμόν, κεῖνται ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔχουσι σχῆμα κώνου, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἰγμόρειον σῶμα, ἡ δὲ βάσις εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπιδιδυμίδος. Ἀποτελεῖται δὲ ἕκαστον ἐξ ἑνὸς ἐκφορητικοῦ πόρου ἢ σωληναρίου, ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ

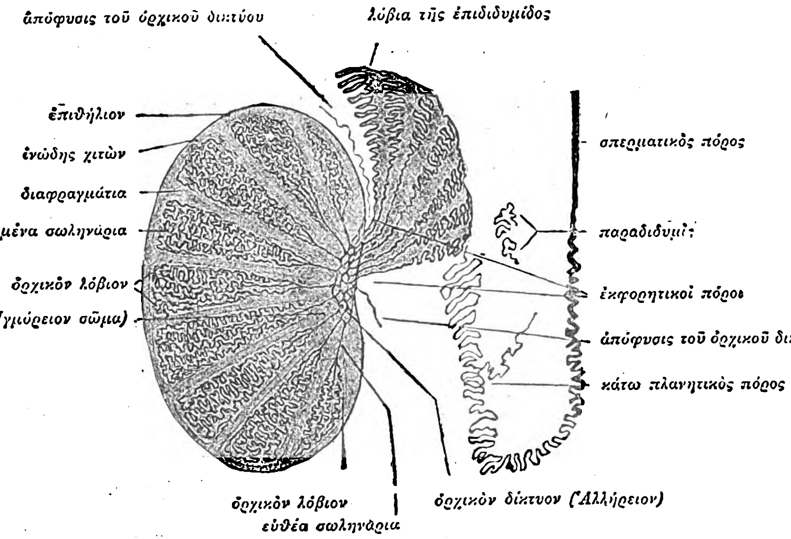

Σχῆμα τῆς πορείας τῶν σπερματικῶν σωληναρίων ἐν τῷ ὄρχει καὶ τῇ ἐπιδιδυμίδι.

ἀλληρείου δικτύου καὶ φέρεται κατ' ἀρχὰς εὐθύ, εἶτα δ' ἑλισσόμενον ἐξογκοῦται σχηματίζον τὴν βάσιν τοῦ λοβίου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ κεφαλικὸν πέρας τοῦ πόρου τῆς ἐπιδιδυμίδος. Καὶ εἰλιγμένον μὲν ἔχει μῆκος 1 ἑκμ., ἐκτετυλιγμένον δὲ 20 ἑκμ. Ὁ πόρος τῆς ἐπιδιδυμίδος, πολυέλικτος ὤν, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς, ἔνθα μεταβαίνει εἰς τὸν σπερματικὸν πόρον. Καὶ ἐν μὲν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ θέσει ἔχει μῆκος 5 ἑκμ., ἐν δὲ τῇ ἀναπτύξει 6—7 μέτρων. Ὁ πόρος τῆς ἐπιδιδυμίδος ἐκκρίνει ἔκκριμα, ὅπερ χρησιμεύει ἔνθεν μὲν πρὸς θρέψιν τῶν σπερματοζῳαρίων, ἔνθεν δὲ πρὸς ἀραίωσιν τοῦ σπέρματος, ἥτις ὑποβοηθεῖ οὕτω τὰς κινήσεις τῶν σπερματοζῳαρίων, ἐν ἀκινησίᾳ διατελούντων μέχρι τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπιδιδυμίδος διὰ τὴν πυκνότητα τοῦ σπέρματος.

Τὸ σπέρμα, τὸ ἔκκριμα τοῦ ὄρχεως, τὸ μὲν ἀμιγές, οἷον τὸ ἐκ τοῦ ὄρχεως καὶ τῆς ἐπιδιδυμίδος λαμβανόμενον, σύγκειται σχεδὸν μόνον ἐκ σπερματοζῳαρίων καὶ ἐλαχίστου ὑγροῦ, τὸ δὲ σύμμεικτον ἢ τὸ ἐκσπερμάτισμα εἶναι μεῖγμα διαφόρων ἐκκριμάτων, ἤτοι τοῦ ὄρχεως, τῶν σπερματοδόχων κύστεων, τοῦ προστάτου, τῶν κωπηρείων ἀδένων καὶ τῶν οὐρηθραίων ἀδένων.

Ὁ σύνολος ὄρχις ἀγγειοῦται ὑπὸ τῆς ὀρχικῆς ἀρτηρίας (=ἔσω σπερματικῆς). Αἱ δὲ φλέβες, ἥ τε ὀρχικὴ καὶ ἡ ἐπιδιδυμική, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν κάτω ἐπιγάστριον, τὴν κάτω κοίλην φλέβα καὶ τὴν νεφρικήν. Τὰ λεμφαγγεῖα ἀθροιζόμενα εἰς μείζονα στελέχη ἐκβάλλουσιν εἰς 2—4 λεμφογάγγλια. Τὰ νεῦρα προέρχονται ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ πλέγματος, τοῦ συνοδεύοντος τὴν ὀρχικὴν ἀρτηρίαν.

Οἱ χιτῶνες τῶν ὄρχεων ἐκ τῶν ἔξωθεν πρὸς τὰ ἔνδον εἶναι: 1) τὸ *ὄσχεον*, 2) ὁ *δαρτός*, 3) ἡ *κρεμαστήριος περιτονία* (=κωπήρειος), 4) ὁ *ἔξω κρεμαστὴρ μῦς*, 5) ὁ *κοινὸς ἐλυτροειδὴς χιτών*, 6) ὁ *ἴδιος ἐλυτροειδὴς χιτών*, πάντες διφυεῖς, πλὴν τοῦ ὀσχέου.

Καὶ τὸ μὲν *ὄσχεον* ἦτο καὶ αὐτὸ ἀρχικῶς διφυὲς καὶ ὕστερον ἐγένετο μονοφυές. Δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου οἱ ὄρχεις ἄρχονται διαπλασσόμενοι ἐν τῷ κύτει τῆς κοιλίας, ἑκατέρωθεν τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων, ὁπόθεν ἔπειτα, προϊούσης τῆς διαπλάσεως, μεταναστεύουσι πρὸς τὰ κάτω. Ἡ μετανάστευσις δ' αὕτη, ἥτις καλεῖται κάθοδος τῶν ὄρχεων, συντελεῖται κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς. Ἐ-

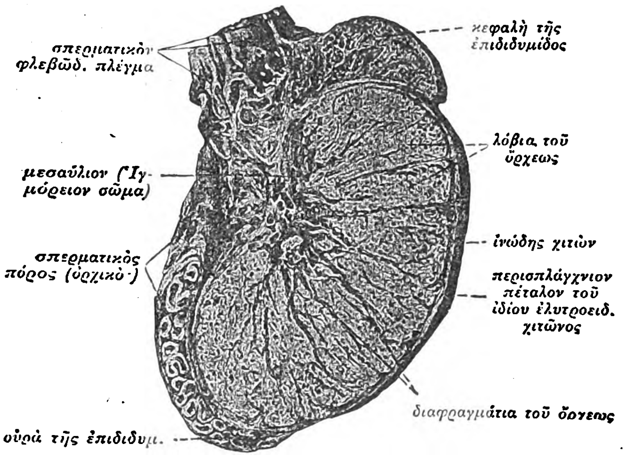

Δεξιὸς ὄρχις μετὰ τῆς ἐπιδιδυμίδος (ὀβελιαία τομή).

πειδὴ δ' ἑκάτερος ὄρχις κατέρχεται διὰ τοῦ συστοίχου βουβωνικοῦ πόρου, διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος σχηματίζονται δύο κολπώματα, παριστῶντα δύο ὄσχεα, ἅτινα ἐφεξῆς συγκολλῶνται κατὰ τὴν μέσην γραμμὴν εἰς ἕν. Ἡ συγκόλλησις δ' αὕτη ὑποδηλοῦται ἔξωθεν μὲν ἐν τῷ μέσῳ διὰ γραμμῆς ὀβελιαίας μελάγχρου, τῆς *ραφῆς τοῦ ὀσχέου*, ἐσωτερικῶς δὲ δι' ἰνώδους πετάλου, τοῦ *διαφράγματος τοῦ ὀσχέου*, χωρίζοντος τὸ ὄσχεον εἰς δύο ἀνεξαρτήτους θυλάκους, ὧν ἑκάτερος περιλαμβάνει τὸν σύστοιχον ὄρχιν.

Ὁ *δαρτὸς χιτὼν* παριστᾷ ἰνομυῶδες πέταλον, οὗ

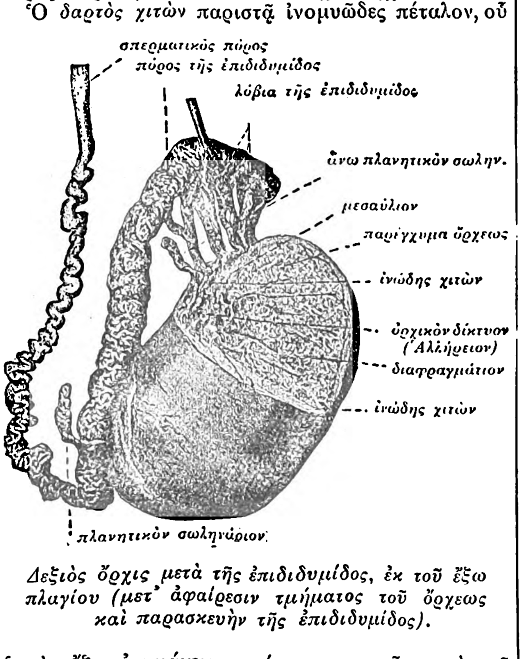

Δεξιὸς ὄρχις μετὰ τῆς ἐπιδιδυμίδος, ἐκ τοῦ ἔξω πλαγίου (μετ' ἀφαίρεσιν τμήματος τοῦ ὄρχεως καὶ παρασκευὴν τῆς ἐπιδιδυμίδος).

ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια συνάπτεται στενῶς μετὰ τοῦ δέρματος (τοῦ ὀσχέου), ἡ δ' ἔσω συνδέεται μετὰ τοῦ ἔξω κρεμαστῆρος μυὸς (βλ. *δαρτὸς χιτών*).

Ἡ *κρεμαστήριος* ἢ *κωπήρειος περιτονία* παριστᾷ προσεκβολὴν τῆς περιτονίας τοῦ ἔξω λοξοῦ κοιλιακοῦ μυός, ἄρχεται δ' ἀπὸ τοῦ ὑποδερματίου στομίου τοῦ βουβωνικοῦ πόρου καὶ περιβάλλουσα τὸν σπερματικὸν τόνον ἀραιοῦται πρὸς τὸν ὄρχιν εἰς χαλαρὸν συνδετικὸν ἱστόν, ὅστις περιβάλλει ἔξωθεν τὸν ἔξω κρεμαστῆρα μῦν.

Ὁ *ἔξω κρεμαστὴρ μῦς* (γραμμωτὸς ἢ ἐρυθροειδὴς χιτών), παριστῶν τὴν συνέχειαν τοῦ ἔξω κρεμαστῆρος μυὸς τοῦ σπερματικοῦ τόνου, ἀποτελεῖται ἐκ παχειῶν δεσμίδων, αἵτινες διαπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀπεργάζονται περὶ τὸν κοινὸν ἐλυτροειδῆ χιτῶνα τοῦ ὄρχεως ἀγκύλας, ἀποληγούσας εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ χιτῶνος τούτου. Συσπώμενος συνέλκει τὸν σύνολον ὄρχιν πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸ ὑποδερμάτιον στόμιον τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, ἀλλὰ συντελεῖ ἅμα καὶ πρὸς ἀποχέτευσιν τοῦ σπέρματος· διὸ καὶ συσπᾶται κατὰ τὴν συνουσίαν.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Φυσιολ.]* Οἱ *ὄρχεις* ὑπάγονται εἰς τοὺς γεννητικοὺς ἀδένας καὶ ἔχουσι πλὴν τῆς ἔξω ἐκκρίσεως καὶ ἔσω τοιαύτην. Διότι ἡ ἀφαίρεσις τῶν ὄρχεων ἐπιφέρει, πλὴν τῆς παύσεως τῆς ἐκκρίσεως τοῦ σπέρματος, πολλὴν μεταβολὴν εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι οὗτοι δὲν παράγουσι μόνον τὴν γεννητικὴν οὐσίαν, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὴν ἔξω ἔκκρισιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπιδρῶσι τὰ μέγιστα ἐπὶ τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος καὶ ρυθμίζουσι τοὺς φυσιολογικοὺς καὶ μορφολογικοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἀνδρός. Οἱ γεννητήριοι χαρακτῆρες διακρίνονται εἰς τοὺς πρωτεύοντας καὶ εἰς τοὺς δευτερεύοντας. Πρωτεύοντες χαρακτῆρες εἶναι, ἐκτὸς τῶν γεννητικῶν ἀδένων, τὸ πέος, ὁ προστάτης καὶ ἡ σπερματοδόχος κύστις. Δευτερεύοντες δὲ χαρακτῆρες εἶναι πάντα τὰ λοιπὰ μέρη καθὼς καὶ αἱ ἰδιότητες, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο γένη, ὡς ὁ μύσταξ καὶ ὁ πώγων ἐπὶ τοῦ ἀνδρός.

Αἱ μεταβολαί, αἵτινες ἐπέρχονται μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ὄρχεων, συνίστανται εἰς τὰς ἑξῆς. Ἐὰν μὲν ἡ ἀφαίρεσις ἐγένετο κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν, ἡ ἀνάπτυξις τῶν γεννητηρίων χαρακτήρων γίνεται ἀτελής, ἐὰν δὲ ἡ ἀφαίρεσις τῶν ὄρχεων γίνῃ κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν, τότε ἐπέρχεται ἀτροφία τῶν γεννητικῶν χαρακτήρων. Ἐκ τῶν δευτερευόντων δὲ χαρακτήρων μεγάλας μεταβολὰς πάσχει ὁ σκελετός· ἡ ὀστέωσις τῶν χόνδρων τῶν ἐπιφύσεων ἐπιβραδύνεται τοσοῦτον, ὥστε ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρεῖται ὁ παιδικὸς τύπος· ἡ συνοστέωσις τῶν ραφῶν τοῦ κρανίου γίνεται βραδύτερον, ἡ ἀνάπτυξις τῶν τριχῶν κατὰ τὸ ἐφήβαιον, τὰς μασχάλας καὶ τὸ πρόσωπον εἶναι πολὺ μικρὰ ἢ οὐδόλως γίνεται, ὁ λάρυγξ δὲν ἀναπτύσσεται κανονικῶς, ἀλλὰ παραμένει μικρός, καὶ ἡ φωνὴ εἶναι παιδική. Εἰς τὸν ὑποδόριον συνεκτικὸν ἱστὸν γίνεται μεγάλη ἐναπόθεσις λίπους, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἡ δύναμις τῶν μυῶν εἶναι ἐξησθενημένη. Προσέτι παρατηρεῖται μεγάλη κατάπτωσις τῆς διανοίας.

Τὰ φαινόμενα πάντα ταῦτα ἑρμηνεύονται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὡρισμένων ὁρμονῶν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ, προερχομένων ἐκ τῶν ὄρχεων. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύουσι τὰ πειράματα τῆς μεταμοσχεύσεως. Πειράματα μεταμοσχεύσεως ἤρξαντο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γινόμενα, ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένοντο μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ὑπὸ τοῦ Steinaeh καὶ ἄλλων ἐπὶ πολλῶν καὶ διαφόρων ζῴων. Ὁ Steinach ἐπέτυχε διὰ τῆς μεταμοσχεύσεως τῶν ὄρχεων εἰς νεαρὰ θήλεα ζῷα (καὶ εἰς ἰνδικὰ χοιρίδια καὶ ποντικοὺς) νὰ προκαλέσῃ μεταβολὴν τῶν γεννητηρίων χαρακτήρων, οὕτως ὥστε καὶ τὰ ἔνστικτα καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ἐμφάνισις νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὰ ἄρρενα. Ὁ Pezard ἔκαμε πειράματα ἐπὶ ἀλεκτόρων καὶ παρετήρησεν ὅτι μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ὄρχεων πάσχουσιν ἀτροφίαν τοῦ καλλαίου, ἡ φωνὴ δὲν εἶναι πλέον ἰσχυρά, τὸ πτέρωμα δὲν εἶναι πλέον λαμπρόν, τέλος εἶναι ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ὄρνιθας καὶ δὲν ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ παραμένουσιν ἥσυχοι. Ἐὰν ὅμως γίνῃ μεταμόσχευσις ὄρχεων ἐπὶ τῶν ἀλεκτόρων τούτων, πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα παρέρχονται καὶ τὰ ζῷα ἀνακτῶσι τὸν ἀνδρισμὸν αὐτῶν.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ὁρμονῶν τῶν ὄρχεων ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἴτε δι' ἐνέσεων εἴτε καὶ διὰ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Οὕτως ὁ Steinach παρετήρησεν ὅτι ἐκ τῶν καπώνων τῶν ὁποίων ἡ τροφὴ περιεῖχεν ἐκχύλισμα ὄρχεων, τὸ κάλλαιον καὶ αἱ παραγναθίδες ηὐξάνοντο καὶ πάλιν, καὶ κατ' ὀλίγον ἀνέκτων τὸν ἀνδρισμὸν αὐτῶν καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ὀρνίθων.

Ἡ παραγωγὴ τῶν ὁρμονῶν τῶν ὄρχεων γίνεται ὑπὸ στοιχείων, ἅτινα διαφέρουσιν ἱστολογικῶς ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, ἅτινα παράγουσι τὴν ἔξω ἔκκρισιν. Τὰ στοιχεῖα δὲ ταῦτα, ἅτινα ὁ Steinach καλεῖ *ἐφηβικὸν ἀδένα*, συνυπάρχουσι μετὰ τοῦ ἀδενικοῦ μέρους, ὅπερ παρασκευάζει τὸ ἔξω ἔκκριμα. Ὡς ἐφηβικὸς ἀδὴν ἐπὶ τοῦ ἄρρενος χρησιμεύουσι τὰ διάμεσα κύτταρα τοῦ Leydig, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ μικρὰς ὁμάδας, ὡς νησίδια μεταξὺ τῶν σπερματικῶν σωληναρίων, καὶ περιέχουσι κρυσταλλοειδῆ σωμάτια, κοκκία λίπους καὶ χρωστικήν.

Ι. Ν. Μ.

Digitized by Google

— *[Παθολ.]* Οἱ ὄρχεις ὑπόκεινται εἰς πολλὰς παθήσεις, ὧν αἱ μὲν εἶναι συγγενεῖς, αἱ δὲ ἐπίκτητοι. Συγγενεῖς ἀνωμαλίαι: *Ἀνορχία* ἢ *ἀνορχιδία* καλεῖται ἡ ἔλλειψις ἀμφοτέρων τῶν ὄρχεων, *μονορχία* δὲ τοῦ ἑνός. Ὁ παραμένων ὄρχις εἶναι ὑπερτροφικός. *Ὑπερορχιδία* καλεῖται ἡ παρουσία καὶ τρίτου ὄρχεως· σπανιώτατα παρατηρεῖται καὶ τέταρτος τοιοῦτος, ὅστις συνήθως δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ ὀσχέῳ. *Μικρορχιδία* καλεῖται ἡ κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ἕτερος ἢ ἀμφότεροι οἱ ὄρχεις παρουσιάζουσι λίαν καταφανῆ σμικρότητα· οἱ τοιοῦτοι λίαν σμικροὶ ὄρχεις (ὑποπλασία) εἶναι ἀνίκανοι πρὸς παραγωγὴν σπέρματος. *Συνορχιδία* καλεῖται ἡ συγχώνευσις τῶν 2 ὄρχεων εἰς ἕνα. Ἑτέραν συγγενῆ πάθησιν ἀποτελεῖ ἡ στροφὴ τοῦ ὄρχεως περὶ τὸν ἐπιμήκη αὐτοῦ ἄξονα κατὰ 180°, οὕτως ὥστε ἡ ἐπιδιδυμὶς νὰ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰ πρόσω, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸν ἐγκάρσιον ἄξονα στροφὴ τούτου—ὁριζόντιος στροφὴ τοῦ ὄρχεως.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ὁ ἄνω πόλος τοῦ ὄρχεως εὑρίσκεται πρὸς τὰ πρόσω ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ περιστροφὴ ἐνίοτε δυνατὸν νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 360°, ὁπότε, πιεζομένου τοῦ αὐλοῦ τῶν ἀρτηριῶν τοῦ σπερματικοῦ τόνου, ἐπέρχεται ἀναστολὴ τῆς προσαγωγῆς αἵματος καὶ νέκρωσις τοῦ ὄρχεως. Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος χειρουργικὴ ἐπέμβασις.

Κρυψορχία ἢ *κρυψορχιδία* καλεῖται ἡ ἀνωμαλία ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ὄρχις, ἀντὶ νὰ κατέλθῃ ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ θέσεως ἐν τῷ ὀσχέῳ, παραμένει εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ· ἐνίοτε μάλιστα ἀκολουθεῖ ὅλως ἰδιαιτέραν πορείαν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ βουβωνικοῦ σωλῆνος ἔξοδόν του.

Οἱ ὄρχεις, ἕνεκεν τῆς θέσεως αὐτῶν μεταξὺ τῶν δύο μηρῶν, τῆς εὐκινησίας καὶ τῆς ἐλλείψεως στερεοῦ ἐπιπέδου, τραυματίζονται λίαν σπανίως. Τὰ διὰ τεμνόντων ὀργάνων προκαλούμενα τραύματα αὐτῶν δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι πρόπτωσιν τῶν σπερματικῶν σωληναρίων καὶ ἐκροὴν ὑγροῦ λευκωποῦ, ὁπότε ἐνδείκνυται ἡ ἀνάταξις τούτων καὶ ἡ ῥαφὴ τοῦ ἐλυτροειδοῦς.

Θλάσεις τῶν ὄρχεων παρατηροῦνται σπανίως, ἐνίοτε συνοδεύονται ὑπὸ αἱματωμάτων.

Φλεγμονώδεις παθήσεις τοῦ ὄρχεως. Εἰς ταύτας ἀνήκουσιν αἱ ὀξεῖαι καὶ χρόνιαι ὀρχίτιδες. Ἡ *φυματιώδης ὀρχῖτις* ἀνήκει εἰς τὰς χρονίας φλεγμονὰς τοῦ ὄρχεως. Αὕτη οὐδέποτε ἀναπτύσσεται πρωτοπαθῶς, ἀλλὰ δι' ἐπεκτάσεως τῆς εἰδικῆς ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιδιδυμίδος ἐπεξεργασίας. Ἡ φυματιώδης ὀρχεοεπιδιδυμῖτις ἀποτελεῖ σοβαρὸν νόσημα ἕνεκεν τοῦ κινδύνου τῆς ἐπεκτάσεως πρὸς τὰ γεννητικὰ καὶ οὐροποιητικὰ ὄργανα καὶ μετὰ πάροδον χρόνου πρὸς τὰς μήνιγγας. Ἡ *συφιλιδικὴ ὀρχῖτις*, ὅλως ἀντιθέτως πρὸς τὴν φυματιώδη, ἀναφαίνεται πρωτοπαθῶς εἰς τὸν ὄρχιν, λίαν δ' ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν ἐπιδιδυμίδα. Ἡ σύφιλις τοῦ ὄρχεως δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ καὶ εἰς τὰ βρέφη, ὡς κληρονομικὴ τοιαύτη, ὡς καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Εἰς τοὺς ἐνήλικας ἀναφαίνεται κατὰ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον στάδιον (κομμίωμα ὄρχεως).

Νεοπλασίαι τῶν ὄρχεων. Αὗται ἀπαντῶσι σπανίως, ἀναφαίνονται δὲ μεταξὺ τοῦ 20—50 ἔτους τῆς ἡλικίας· εἰς τοὺς παῖδας εἶναι ἐξαιρετικῶς σπάνιαι. Ἐκτὸς τῆς καλοηθείας ἢ κακοηθείας διαιροῦσι τοὺς ὄγκους τῶν ὄρχεων εἰς ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ συνισταμένους, εἰς ἐξ ἐπιθηλιακοῦ καὶ εἰς τριδερμικούς.

Ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ καλοήθεις ὄγκοι εἶναι τὰ ἰνώματα, τὰ λιπώματα, τὰ μυξώματα, τὰ λειομυώματα, τὰ ῥαβδομυώματα, τὰ χονδρώματα καὶ τὰ ὀστεώματα, ὡς καὶ οἱ συνδυασμοὶ τούτων, κακοήθεις δὲ τὰ στρογγυλοκύτταρα, ἀτρακτοκύτταρα καὶ γιγαντοκύτταρα σαρκώματα. Ἐκ τῶν ἐπιθηλιακοῦ ἱστοῦ ὡς καλοήθεις ὄγκοι γίνονται τὰ ἀδενώματα καὶ κυσταδενώματα, κακοήθεις δὲ τὰ σπερματώματα. Εἰς τοὺς τριδερμικοὺς ὄγκους ἀνήκουσι τὰ τερατώματα. Χαρακτηριστικὸν τῶν νεοπλασιῶν τῶν ὄρχεων εἶναι ἡ κακοήθεια τούτων. Λίαν ἐνωρὶς ἐπέρχεται διήθησις τῶν λεμφικῶν γαγγλίων οὐ μόνον τῆς βουβωνικῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοπεριτοναϊκῶς κατὰ μῆκος τῶν σπερματικῶν ἀγγείων μέχρι τῆς νεφρικῆς χώρας, ὡς καὶ μεταστάσεις εἰς τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ σώματος. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ πάσχοντος ὄρχεως καὶ τῶν διηθημένων λεμφικῶν ἀδένων καὶ κατ' ἐφαρμογὴν ἀκτινοβολίας διὰ τῶν ἀκτίνων Χ καὶ ῥαδίου. Ἡ δι' ἀκτινοβολίας θεραπεία χρησιμοποιεῖται ἐπὶ ὄγκων κατ' ἀρχὴν μὴ ἐγχειρησίμων, μετὰ μεταστάσεων, τοιοῦτοι ὅμως ὄγκοι, π. χ. σαρκώματα, τερατώματα, σπερματώματα, τόσον καλῶς ἀντιδρῶσιν, ὥστε μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀκτινοβολίας ἐξαφανιζομένων τῶν μεταστάσεων καθίστανται ἐγχειρήσιμοι.

Μεταμόσχευσις ὄρχεως. Ἡ πλαστικὴ αὕτη ἐγχείρησις ἐκτελεῖται ἐπὶ ἀτροφίας τῶν ὄρχεων, ἐπὶ καταστροφῆς τούτων μετὰ τραυματισμόν, ὡς καὶ ἐπὶ ἀφαιρέσεως τούτων ἕνεκεν ἀναπτύξεως φυματιώσεως, νεοπλασίας κακοήθους κττ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο ταύτης μεγάλη χρῆσις ἐπὶ προώρου γήρατος, ἀνικανότητος, νοσημάτων ὀφειλομένων εἰς τὴν ἐλάττωσιν ἢ ἔλλειψιν τῶν ἐκ τοῦ ἀδένος ἐκκρινομένων ὁρμονῶν. Ὡς μόσχευμα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς τελευταίας περιπτώσεις ὄρχεις πιθήκων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταμοσχεύσεων τούτων κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, καὶ πολλοὶ προσῆλθον ὅπως ὑποστῶσι τὴν ἐγχείρησιν ταύτην· ἤδη ὅμως, κατὰ τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις, ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν εἶναι μόνιμα καὶ μεγάλης διαρκείας. Οἱ μεταμοσχευόμενοι ὄρχεις εἰς διάστημα 3—4 ἐτῶν ἀπορροφοῦνται τελείως.

Ι. Κ. Κ.

ὄρχις (ὁ) (Orchis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, μὲ ἰνώδεις ῥίζας ἐκ τῶν κονδύλων ἀναφαινομένας, καυλὸν σαρκώδη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, φύλλα πλατύτατα, μὲ πολλὰς νευρώσεις καὶ σαρκώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς ἢ στάχυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν ἄνω τῶν 1000 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος καὶ ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ὧν τὰ πλεῖστα λίαν κοσμητικά, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἅτινα καὶ παρ' ἡμῖν πολλαχοῦ καλλιεργοῦνται: *Ὄρχις ὁ ἄρρην* (Orchis mascula, κοιν. *σερνικοβότανο*). *Ὄρχις ὁ γραπτὸς* (Orchis picta, κοιν. *οὐρὰ τοῦ λαγοῦ*). *Ὄρχις ὁ εὔοσμος* (Orchis fragrans, κοιν. *μυροσκέλλα*). *Ὄρχις ὁ μακροσκελὴς* (Orchis longicuris, κοιν. *οὐρὰ τῆς ἀλεποῦς*). *Ὄρχις στικτὸς* (Orchis maculata) καὶ *ὄρχις ὁ ψυχανθὴς* (Orchis papilionacea). Γενικῶς οἱ ὄρχεις εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *σαλέπια* ἢ *σερνικοβότανα*, πιστεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι ἐσθιόμενοι ἔχουν ἀρρενογόνον ἰδιότητα. Αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν τούτων παρ' ἡμῖν καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς συλλεγόμεναι καὶ πλυνόμεναι καλῶς ἢ βραζόμεναι ἐπ' ὀλίγον, ὅπως ἀποβάλωσι τὸ αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ προσδίδει πικρὰν καὶ δριμεῖαν γεῦσιν, καὶ εἶτα ἀποξηραινόμεναι καὶ ἀλεθόμεναι, ἀποτελοῦσι τὸ γνωστὸν *σαλέπι*, ὅπερ βραζόμενον μετὰ σακχάρεως χρησιμοποιεῖται ὡς θερμαντικὸν ῥόφημα.

Ὄρχις ὁ στικτός.
[Α=ἄνθος.]

Δ. Ν. Π.

ὀρχιτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρχίτιδα· || ὁ πάσχων ὀρχίτιδα.

ὀρχῖτις, *—ιδος* (ἡ). Ὀξεῖα ἢ χρονία φλεγμονὴ τοῦ ὄρχεως. Αὕτη προκαλεῖται: 1) ἐκ τραυμάτων, 2) ἐκ μολύνσεως τῆς οὐρήθρας, 3) ἐκ μεταστάσεως διὰ τοῦ αἵματος ἐξ ἄλλης τινὸς μολυσματικῆς ἑστίας τοῦ ἀρρώστου. Κατὰ τὴν τραυματικὴν μορφὴν πρόκειται περὶ φλεγμονῆς τοῦ ὄρχεως ἐκ πτώσεως ἢ ἐκ κτυπήματος ἢ ἐνίοτε καὶ ἐξ ὑπερκοπώσεως. Ἡ ἐξ οὐρηθρίτιδος ὀρχῖτις προκαλεῖται πάντοτε ὑπὸ μικροβίων, τὰ ὁποῖα ἢ ἔξωθεν ἢ καὶ ἔσωθεν, ἐκ τῶν νεφρῶν, εἰσέδυσαν εἰς τὴν οὐρήθραν. Πλὴν τοῦ γονοκόκκου καὶ ἄλλα μικρόβια, ὡς τὸ κωλοβακτηρίδιον, προκαλοῦν οὐρηθρίτιδας καὶ συνεπῶς καὶ ὀρχίτιδα. Ἡ μεταστατικὴ μορφὴ παρατηρεῖται συνήθως εἰς διαφόρους χρονίας μολυσματικὰς νόσους, ὡς ἡ λέπρα, ἡ φυματίασις, ἡ σύφιλις, τῆς ὁποίας διακρίνομεν διαφόρους μορφὰς κατὰ τὰ διάφορα τῆς συφίλιδος στάδια, ἢ εἰς ὀξείας τοιαύτας, ὡς ἡ ἐπιδημικὴ παρωτῖτις (μαγουλῆθρες), οἱ ὀξεῖς ῥευματισμοὶ τῶν ἄρθρων, ἡ γρίππη, ἡ εὐλογία, ὁ τύφος. Ἡ θεραπεία τῆς ὀρχίτιδος κανονίζεται ἀναλόγως πρὸς τὴν προκαλέσασαν αὐτὴν αἰτίαν (βλ. καὶ λ. *βλεννόρροια*). Κ. Κ. Κ.

—*[Κτηνιατρ.]* Εἰς τὰ ζῷα ἡ *ὀρχῖτις* εἶναι τραυματική, ὀφειλομένη εἰς μώλωπας ἢ πλήξεις διὰ τοῦ μαστιγίου. Ἐνίοτε ὀφείλεται καὶ εἰς ψύξεις ἀποτόμους, ὅταν ἰδίως τὸ ζῷον εἶναι ἱδρωμένον. Εἰς τὸν ἵππον δὲ θεωρεῖται καὶ ὡς σύμπτωμα τῆς νόσου μάλιος.

Συμπτώματα τῆς νόσου ταύτης εἶναι πρὸ παντὸς ἡ δυσκολία τοῦ ζῴου κατὰ τὸ βάδισμα καὶ ἡ ἐξόγκωσις τῶν ὄρχεων. Οἱ ἐξωγκωμένοι ὄρχεις εἶναι τότε λίαν σκληροὶ καὶ ἐπώδυνοι κατὰ τὴν ψαῦσιν. Ὅταν τὸ ζῷον ἵσταται, τηρεῖ εἰς διάστασιν τοὺς ὀπισθίους αὐτοῦ πόδας καὶ πυρέσσει. Προσβαλλομένου, σπανίως ὅμως, καὶ τοῦ λώρου, ἡ φλεγμονὴ ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ περιτοναίου. Ἄλλοτε συσσωρευομένου ὀρώδους ἐξιδρώματος εἰς τὸ ὄσχεον ἐπακολουθεῖ ἡ ὀσχεοκήλη καὶ ἄλλοτε καταλήγει εἰς τὴν πύησιν. Ὡς ἐκ τούτων δὲ καταφεύγομεν εἰς τὴν ἐκτομὴν (εὐνουχισμὸν) ὡς μέσον θεραπείας.

Ὡς θεραπεία ἐν τούτοις κατὰ τῆς ὀρχίτιδος συνιστῶνται τὰ ψυχρὰ ἐπιθέματα καὶ ἡ ἀνάρτησις τῶν ἐξῳδημένων ὄρχεων διὰ τεμαχίων ὑφάσματος ἐν εἴδει σάκκου. Ἡ ἐπάλειψις τῶν ἐξῳδημένων ὄρχεων δι' ἀλοιφῆς ὑδραργύρου μετὰ εὐθαλείας (belladonna) καὶ ἡ ὀρχεοτομία εἶναι ἐπίσης θεραπευτικὰ μέσα κατὰ τῆς ὀρχίτιδος, τῆς ὀσχεοκήλης κλπ. ἐπιπλοκῶν. Δ. Π.

Ὄρχοβα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενος *Σταυροδρόμι* (βλ. λ.).

Ὀρχόη (ἀσσυρ. *Οὐρούκ* ἢ *Ἀρκοῦ*, ἑβρ. *Ἐρὲχ* καὶ κατὰ τοὺς Ο' *Ὀρὲχ*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Βαβυλωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Τίγρητος συμβολῆς, ἀπέναντι τῆς πόλεως Οὔρ. Εἶναι γνωστὴ ἤδη ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ὡς μία τῶν τεσσάρων ἀρχικῶν πόλεων τοῦ βαβυλωνιακοῦ κράτους, ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς Ἰστὰρ (Ἀφροδίτης), τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἐνταῦθα καὶ ναὸς καλούμενος «οἶκος τοῦ Οὐρανοῦ» καὶ ἄγαλμα κατασκευασθὲν τῷ 2280 π. Χ., περίφημον ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Βαβυλῶνος, ἔτι δὲ ὀνομαστοτέρα, διότι ἦτο τὸ κυριώτερον θέατρον τῆς μυθικῆς ἱστορίας τοῦ περιφήμου βαβυλωνιακοῦ ἔπους «Ἰζτουβὰρ» ἢ «Νιμροὺδ» (οὕτω καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος τοῦ ἔπους).

Ἡ Ὀρχόη ἦτο περίφημος καὶ ὡς ἱερὰ νεκρόπολις τῶν Βαβυλωνίων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, μέχρι τῶν χρόνων τῆς περσικῆς κατακτήσεως. Εἰς ταύτην μετῴκουν πολλαχόθεν τῆς Βαβυλωνίας, ἵνα ἐνταῦθα ἀποθάνωσι καὶ ταφῶσιν, ἢ μετεκομίζοντο καὶ νεκροί, ὅπως τοῦτο γίνεται ἀπαραλλάκτως σήμερον εἰς τὴν οὐ πολὺ μακρὰν τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κειμένην ἱερὰν ἐν Βαβυλωνίᾳ πόλιν τῶν σχιιτῶν Μωαμεθανῶν Κέρβελα. Ἐν Ὀρχόῃ κατῴκουν καὶ γένη Χαλδαίων ἀστρονόμων, *Ὀρχηνῶν* καλουμένων (*Στράβ.* XVI, 739). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς κεῖνται παρὰ τὴν σημερινὴν κώμην Βάρκαν ἢ Οὐάρκαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα προφανῶς εἶναι παραφθορὰ τοῦ Ἐρὲχ ἢ Οὐρούκ. Α. Θ. Σ.

Ὀρχομενὸς *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ μυθολογικοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, εἰς οὗ τοὺς πολλοὺς υἱοὺς—πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὴν παράδοσιν—ἀποδίδεται ἡ κτίσις πλείστων πόλεων τῆς Ἀρκαδίας. Εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τοῦτον ἀποδίδεται ἡ κτίσις τοῦ ὁμωνύμου Ὀρχομενοῦ τοῦ Ἀρκαδικοῦ. —2) Υἱὸς τοῦ Μινύου, τοῦ μυθολογικοῦ ἥρωος καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ περὶ τὴν Βοιωτίαν ἰσχυροῦ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους κράτους τῶν Μινυῶν. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τοῦ Ὀρχομενοῦ τοῦ βοιωτικοῦ, πόλεως ἐπισημοτάτης, πρωτευούσης τῶν Μινυῶν. —3) Υἱὸς τοῦ Θυέστου, μυθολογικοῦ προσώπου, υἱοῦ τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἱπποδαμείας, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀτρέως καὶ πατρὸς τοῦ Αἰγίσθου. Μὲ τὰ πρόσωπα ταῦτα συνδέονται πολλὰ τραγικὰ γεγονότα, μὴ ἀναφερόμενα παρὰ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ἀλλὰ ἐπινοηθέντα ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τραγικῶν. Χ. Ι. Μ.

Ὀρχομενὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βοιωτίας, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἐπισημοτάτων, ὀνομασθεῖσα οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ, υἱοῦ τοῦ βασιλέως Μινύου, ἐξ οὗ πάλιν ὠνομάσθησαν Μινύαι πανάρχαιος λαός, ἐλθὼν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πιθανῶς καὶ ἐγκατασταθεὶς κατὰ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἔκειτο ἐπὶ ὠχυρωμένου διὰ περιβόλου ὑψώματος, Ὑφαντείου καλουμένου, παραφυάδος τοῦ Ἀκοντίου ὄρους, κατὰ τὰ ΒΔ. τοῦ σημερινοῦ χωρίου Σκριποῦ καὶ κατὰ τὰς παρυφὰς τῆς Κωπαΐδος, παρὰ τὸν ποταμὸν Κηφισόν. Οἱ Μινύαι (ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὀρχομενός, ἡ πρωτεύουσά των, ὠνομάσθη Μινύειος, πρὸς διάκρισιν τοῦ τῆς Ἀρκαδίας), λόγῳ τῆς μεγάλης ἰσχύος των, ἐξηπλώθησαν μεγάλως καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀναπτύξαντες σπουδαῖον ἐμπόριον καὶ πλουτίσαντες τὸν Ὀρχομενὸν τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ὅμηρος μετὰ θαυμασμοῦ νὰ ἀναφέρῃ, παραβάλλων αὐτὸν πρὸς τὰς Θήβας τῆς Αἰγύπτου (Ἰλ. Ι 379—382). Χαρακτηριστικὰ τῆς ἰσχύος καὶ προόδου τῶν Μινυῶν εἶναι τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα—λείψανα σῴζονται μέχρι σήμερον—, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν διαρκῆ ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῆς Κωπαΐδος. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀπετελοῦντο ἐκ μεγάλων αὐλώνων, οἵτινες ἔφερον τὰ ὕδατα πρὸς τὴν θάλασσαν. Οὕτως ἀπεφεύγετο ἡ πλήρωσις τῆς Κωπαΐδος διὰ τῶν ὀμβρίων καὶ τῶν τοῦ Κηφισοῦ ὑδάτων. Κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους, ὅτε τὰ ἔργα ἀφέθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φυσικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἠμποδίσθη ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκροὴ τῶν ὑδάτων, ἐσχηματίσθη ἡ λίμνη τῆς Κωπαΐδος, ἥτις πρότερον ἦτο εὐφορωτάτη πεδιάς, ἐξ ἧς οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρχομενοῦ ἀπεκόμιζον ἄφθονα προϊόντα.

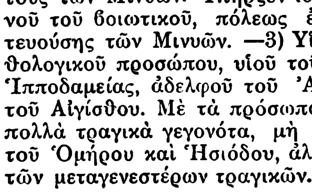

Νόμισμα τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας.

Οἱ Μινύαι κατεῖχον πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου τὰς κατὰ τὴν ΝΑ. Θεσσαλίαν καὶ Βοιωτίαν χώρας, περιελάμβανον δὲ εἰς τὸ κράτος των καὶ τὴν Κορώνειαν, Χαιρώνειαν, Ἁλίαρτον, Λεβάδειαν, μὲ δύο κυρίως κέντρα: τὸν Ὀρχομενὸν καὶ Ἰωλκόν. Κατόπιν ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ ἡ δύ-

Digitized by Google

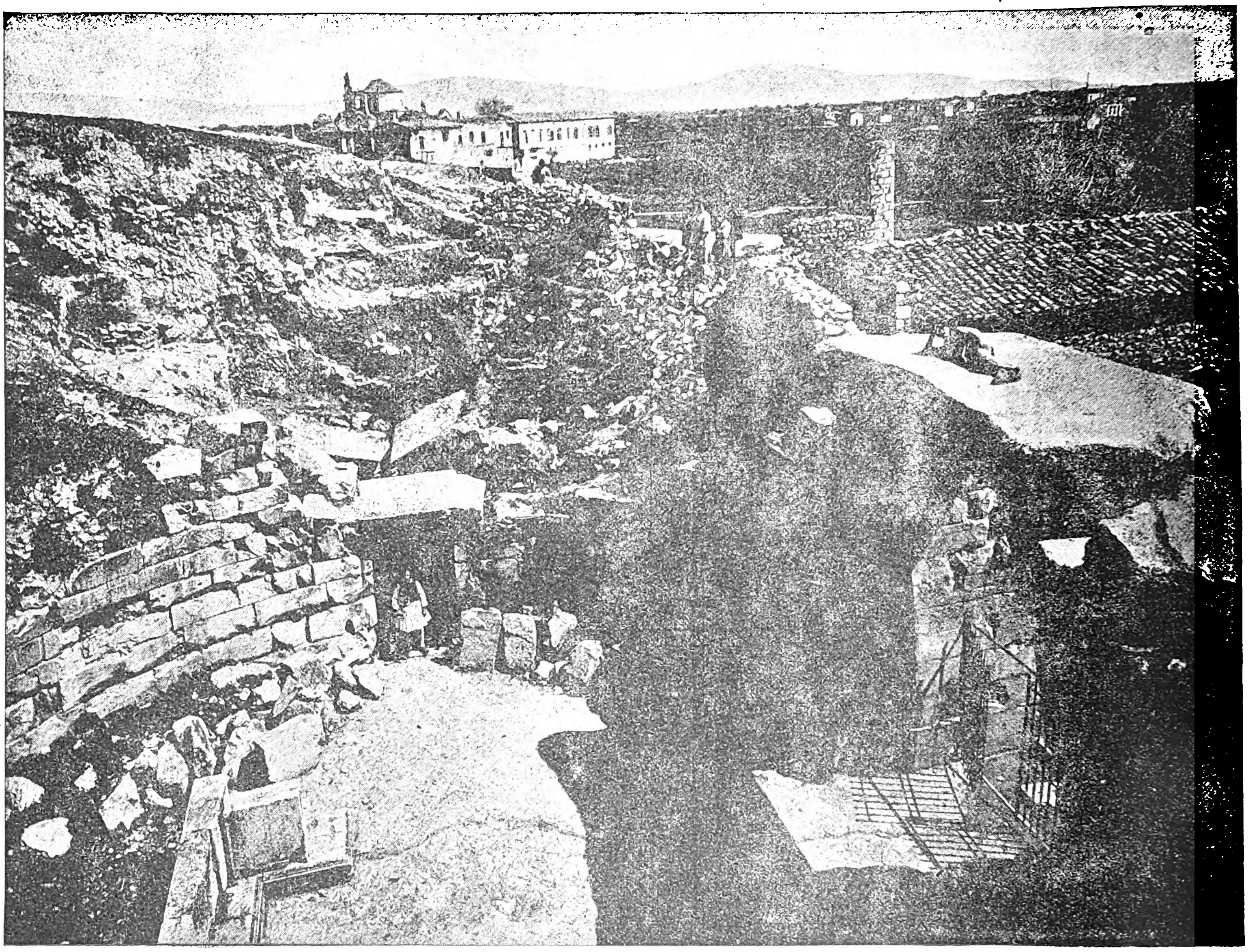

Ὁ μέγας τάφος τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὁ λεγόμενος «θησαυρὸς τοῦ Μινύου».

ναμίς των περιωρίσθη κατὰ ξηράν. Κατὰ τὸ θαλάσσιον ὅμως ἐμπόριον ἐξακολουθοῦν νὰ ἀκμάζουν. Βλέπομεν δὲ τὸν Ὀρχομενὸν κοινωνοῦντα μιᾶς τῶν παλαιοτάτων ἀμφικτιονιῶν παραλίων πόλεων, εἰς ἣν μετεῖχον Ἀθῆναι, Πρασιαί, Αἴγινα, Ἐπίδαυρος, Ναυπλία, Ἑρμιόνη.

Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον οἱ Ὀρχομένιοι συνεξεστράτευσαν μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐκπέμψαντες τριάκοντα πλοῖα ὑπὸ ἀρχηγοὺς τὸν Ἀσκάλαφον καὶ Ἰάλμενον. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἱστορικοὺς χρόνους ὁ Ὀρχομενὸς ἀποτελεῖ μίαν τῶν πόλεων τοῦ βοιωτικοῦ δεσμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 367 π. Χ. καταστρέφεται ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων, οἵτινες φέρονται σκληρότατα πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτοῦ: τοὺς μὲν ἄνδρας θανατώνουν, τὰς γυναῖκας δὲ καὶ τὰ παιδία ἐξανδραποδίζουν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας μετ' ὀλίγας δεκαετηρίδας ἀνιδρύουν ἐκ νέου τὸν Ὀρχομενόν. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν παλαιὰν ἀκμήν.

Ὁ Ὀρχομενὸς ἀναφέρεται συχνὰ εἰς τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις, αἵτινες ὑπὸ ἐπιστημόνων τινῶν ἔγινε παραδεκτὸν ὅτι ἔχουν σχέσιν μὲ ὡρισμένα γεγονότα. Οὕτως ἡ ἱστορία τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἕλλης (τέκνων τοῦ Ἀθάμαντος, ἑνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Αἰόλου, γενάρχου τῶν Μινυῶν, βασιλεύσαντος ἐν τῷ Ὀρχομενῷ) καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν εἰκονίζει τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Μινυῶν, ὅταν οὗτοι εὑρίσκοντο ἐν τῇ ἀκμῇ των, τὰς ἀποικίας τὰς ὁποίας ἵδρυσαν κλπ. Αἱ μυθολογικαὶ ὅμως αὗται παραδόσεις δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ ληφθοῦν ὡς ἱστορικαὶ ἀλήθειαι, αἱ δὲ δοθεῖσαι ἑρμηνεῖαι δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν εἰ μὴ ὡς πιθανολογήματα. Αἱ νεώτεραι ἐπιστῆμαι, καὶ ἰδίως ἡ προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, ἥτις τὰ μάλιστα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως τριακονταετίαν ἐν Ἑλλάδι, μᾶς φωτίζουν σαφέστερον περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τῶν προϊστορικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ τῆς λεκάνης τοῦ Αἰγαίου ἐν γένει καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολόγων ἀπὸ ἐνωρὶς προσείλκυσεν ὁ Ὀρχομενός. Πρῶτος ὁ Ἐρρῖκος Σλῆμαν (Schliemann) ἐνήργησε συστηματικὰς ἐρεύνας κατὰ τὰ ἔτη 1880—1881 καὶ 1886. Τοῦ ἀκαμάτου ἀρχαιολόγου ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν μέγα κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα, ὁ λεγόμενος «θησαυρὸς τοῦ Μινύου», τὸν ὁποῖον, καθὼς λέγει ὁ περιηγητὴς Παυσανίας (9, 36, 4), «Μινύας πρῶτος ἐς ὑποδοχὴν χρημάτων ᾠκοδομήσατο». Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν ὅτι ἀνακριβὴς εἶναι ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Παυσανίου καὶ ὅτι πρόκειται περὶ μεγάλου θολωτοῦ τάφου τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ὁμοίου πρὸς τὸν «θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως» τῶν Μυκηνῶν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον κατεστραμμένου. Ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης κυκλικῆς αἰθούσης, ἐκτισμένης κατ' ἰσοδομικὸν σύστημα καὶ οὕτως ὥστε ἕκαστος ὑπερκείμενος λίθος νὰ διευθύνεται πρὸς τὰ ἔσω. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ αἴθουσα ἐστενοῦτο πρὸς τὰ ἄνω, ἀπολήγουσα εἰς ὀξύ, καὶ ἐλάμβανε σχῆμα κυψέλης. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐκοσμεῖτο διὰ χαλκῶν ἢ ἴσως καὶ χρυσῶν κοσμημάτων. Ἡ ὅλη ἐργασία εἶναι ἐπιμελὴς καὶ ἡ τέχνη ἐξαίρετος. Ἡ αἴθουσα αὕτη συνεκοινώνει διὰ θύρας μὲ μικρὸν δωμάτιον τετράγωνον, τοῦ ὁποίου αἱ τέσσαρες πλευραὶ καὶ ἡ ὀροφὴ ἐκαλύπτοντο διὰ λιθίνων πλακῶν πρασινωποῦ χρώματος γλυπτῶς κεκοσμημένων μὲ ἁρμονικὰ πλέγματα σπειροειδῶν μοτίβων καὶ ἀνθεμίων, πλαισιούμενα ὑπὸ ροδάκων κλπ. Φαίνεται ὅτι ἐντὸς τοῦ τετραγώνου τούτου δωματίου ἐγίνετο ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἡ δὲ θολωτὴ αἴθουσα εἶχε λατρευτικὸν σκοπόν, δηλαδὴ ἐν αὐτῇ ἐγίνοντο αἱ νεκρικαὶ τελεταί, αἱ θυσίαι καὶ γενικὰ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Εἰς τὴν θολωτὴν αἴθουσαν ὡδήγει ἐκ τῶν ἔξω ἐσκαμμένος «δρόμος» μὲ ἀναλημματικοὺς τοίχους. Εἰσήρχετό τις δὲ εἰς αὐτὴν διὰ μεγάλης εἰσόδου, σῳζομένης ἔτι καὶ καλυπτομένης δι' ὑπερθύρου καταπληκτικῶν διαστάσεων. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐχρησιμοποιήθη ἡ θολωτὴ αἴθουσα δι' ἄγνωστον σκοπὸν (ἴσως ἐπίσης διὰ ταφάς). Ἐστήθησαν ἐντὸς αὐτῆς ἀγάλματα καὶ ἐτέθη τράπεζα ἢ σαρκοφάγος.

Μετὰ τὸν Σλῆμαν ἐνήργησε μικρὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας ἡ Γαλλικὴ σχολὴ διὰ τοῦ A. de Ridder κατὰ τὸ 1893, αἱ ὁποῖαι ἐσυνεχίσθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων A. Furtwängler καὶ H. Bulle. Οὗτοι, ἐργασθέντες συστηματικῶς κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1905, ἀνεκάλυψαν ἐγκαταστάσεις ἀναγομένας εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ, τὰς ὁποίας καὶ διῄρεσαν εἰς τὰς ἑπομένας 4 περιόδους:

«*Ὀρχομενὸς I*». Ἡ περίοδος αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ στρῶμα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Αἱ οἰκίαι ἦσαν κυκλοτερεῖς (Rundhaus) μὲ ποικίλλουσαν διάμετρον 2—6 μ. Κατὰ τὴν βάσιν ἦσαν ἐκτισμέναι διὰ λίθων, ἀνωτέρω δὲ δι' ὠμῶν πλίνθων εἰς σχῆμα κωνικὸν (ὅπως περίπου τὸ τοῦ περιγραφέντος θησαυροῦ τοῦ Μινύου). Τὰ ἀγγεῖα εἶναι χειροποίητα ποικίλων εἰδῶν: μελανόβαφα στίλβοντα μὲ ἀνοικτόχρωμα κοσμήματα ρομβοειδῆ, τριγωνικὰ κλπ., ἐρυθρά, πολύχρωμα, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ θεσσαλικὰ τοῦ Διμηνίου καὶ Σέσκλου, ἄλλα μὲ γραμμικὰ κοσμήματα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ, ὡς τὰ τοῦ ἐνεολιθικοῦ στρώματος τῆς Χαιρωνείας κ. ἄ.

Κυκλοτερὲς οἴκημα κατὰ συμπλήρωσιν.

Νεολιθικὸν ἀγγεῖον Ὀρχομενοῦ

Digitized by Google

«Ὀρχομενὸς II». Ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὴν πρωτοελλαδικὴν ἐποχήν. Τὸ κυκλοτερὲς σχῆμα τῶν οἰκιῶν τῆς προηγουμένης περιόδου ἐξελίσσεται τώρα εἰς ἐλλειψοειδὲς (Ovalhaus), ὅπερ εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ τετραγώνου. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν κυκλοτερῶν, δηλαδὴ μικροὶ λίθοι κατὰ τὴν βάσιν καὶ ὠμαὶ πλίνθοι ἀνωτέρω. Χαρακτηριστικὸν τῶν οἰκιῶν τούτων εἶναι μικροὶ βόθροι, ἐπικεχρισμένοι ἐσωτερικῶς δι' ἀργίλλου καὶ περιέχοντες τέφραν. Ὑπετέθη ὅτι εἶχον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἦσαν ἑστίαι διὰ τὸ ψήσιμον τῶν τροφῶν. Κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἀγγεῖα τῆς περιόδου ταύτης εἶναι χρωματισμένα μὲ βερνίκιον (Urfirniss).

λεγομένων ἑτεροστόμων ἀμφορέων, μὲ προελληνικὴν γραφήν, ἥτις εἶναι ἄγνωστος εἰσέτι.

Αἱ προϊστορικαὶ ἀνασκαφαὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ γενικῶς εἶναι πολὺ ἀξιόλογοι, διότι μᾶς παρουσιάζεται ἡ συνέχεια τῶν διαδεχθεισῶν ἀλλήλας ἐποχῶν ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων καὶ διδασκόμεθα σαφῶς περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κατοικίας ἀπὸ τοῦ κυκλοτεροῦς σχήματος εἰς τὸ τετράγωνον.

Πλὴν τῶν προϊστορικῶν εὑρημάτων ἐν τῷ Ὑφαντείῳ εὑρέθησαν καὶ ἐρείπια τῶν ἱστορικῶν χρόνων: πρὸς Β. τοῦ μέρους, ἔνθα κεῖται ὁ «θησαυρὸς» καὶ εἰς στρῶμα ὑπερκείμενον τῶν κυκλοτερῶν οἰκημάτων, εὑρέθησαν θεμέλια εἰς σχῆμα μεγάρου, πιθανῶς ἀρχαιοτάτου ἑλληνικοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ ἴδιον

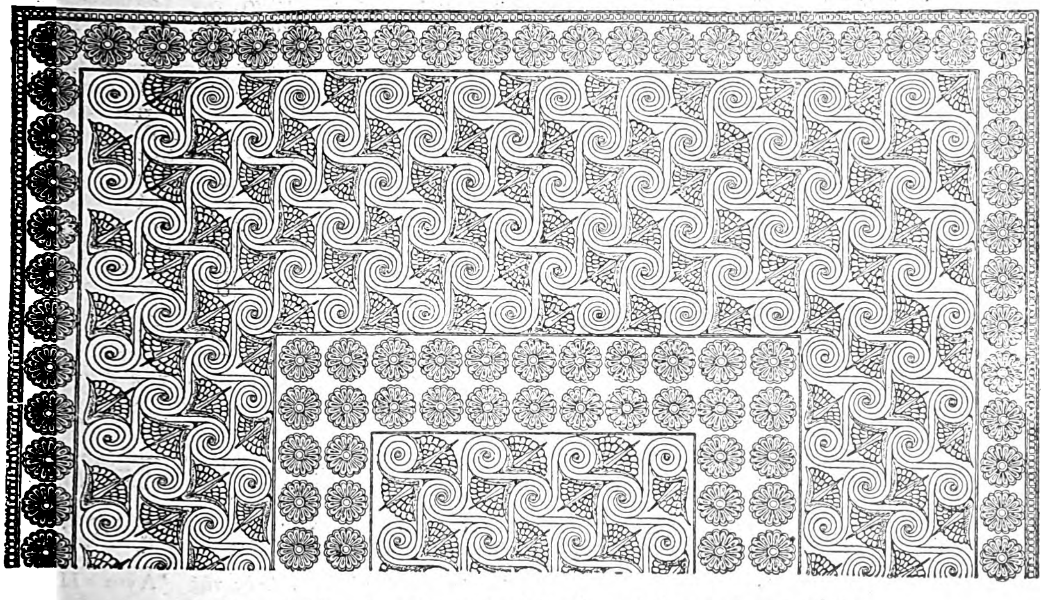

Μέρος τῆς ὀροφῆς τοῦ μικροῦ δωματίου τοῦ θησαυροῦ τοῦ Μινύου.

[Κατ' ἀναπαράστασιν.]

«Ὀρχομενὸς III». Περιλαμβάνει τὴν μεσοελλαδικὴν περίοδον καὶ ἐπεκτείνεται ἔτι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὑστεροελλαδικῆς. Τὰ οἰκήματα εὑρέθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον κατεστραμμένα. Οὐχ ἧττον ὅμως εἶναι καταφανὴς ἡ μεταβολὴ τῆς διατάξεως τῶν κατόψεων: τὸ ἐλλειψοειδὲς σχῆμα τῆς προηγουμένης περιόδου ἐξελίσσεται καὶ διαμορφοῦται ὁριστικῶς εἰς τὸ τετράγωνον. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι τροχήλατα πλέον, κατεσκευασμένα ἐκ πηλοῦ κυανοφαίου, καλοψημένα, ἀχρωμάτιστα, ἀλλὰ καλῶς ἐστιλβωμένα, οὕτως ὥστε νὰ δίδουν διὰ τῆς ἁφῆς τὴν ἐντύπωσιν σάπωνος. Οἱ τεχνῖται φαίνεται ὅτι μιμοῦνται σύγχρονα χάλκινα σφυρήλατα ἀγγεῖα, διὰ τοῦτο βλέπομεν γωνιώδεις μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέλους εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ ἐπικρατέστερον καὶ χαρακτηριστικώτερον σχῆμα εἶναι ποτήριον μὲ δύο λαβὰς καὶ ὑψηλὸν πόδα μὲ περιφερικὰ αὐλάκια. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα πρῶτος ὁ Σλῆμαν ὠνόμασε «μινυακὰ» καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἔγινε παραδεκτὸς ὁ ὅρος οὗτος. Τὰ βλέπομεν δὲ μεγάλως διαδεδομένα καὶ ἐκτιμώμενα εἰς ὅλην τὴν προϊστορικὴν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Κρήτης. Εὑρέθησαν εἰς ἀνασκαφὰς ἐν Κορίνθῳ, Ἄργει, Μυκήναις, Τίρυνθι, Αἰγίνῃ, Μήλῳ, Ἐλευσῖνι, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀργότερα κατασκευάζονται απομιμήσεις τούτων, ὡς τὰ «ἀργειομινυακά», τὰ «ἐρυθρὰ μινυακὰ» κ. ἄ. Γενικῶς ἡ μινυακὴ κεραμεικὴ εἶναι ἡ βάσις τῆς μεταγενεστέρας πρωτοελλαδικῆς.

Παραλλήλως πρὸς τὰ μινυακὰ εὑρέθησαν καὶ ἀγγεῖα γραπτὰ μὲ θαμβὸν χρῶμα, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸν γερμανικὸν ὅρον: Mattmalerei.

«Ὀρχομενὸς IV». Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν. Ἐπικρατεῖ τώρα ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμός. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει ὁ λεγόμενος «θησαυρὸς τοῦ Μινύου». Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν τεμάχια νωπογραφιῶν (fresque), αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰς τοιχογραφίας τῆς Κνωσοῦ τῆς ὑστερομινωϊκῆς III περιόδου: Ἴσως τὰ τεμάχια ταῦτα προέρχονται ἀπὸ ἀνάκτορον μὴ εὑρεθέν. Σημαντικὸν εὕρημα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἐνεπίγραφον ἀγγεῖον ἐκ τῶν

Ἐνεπίγραφον ἀγγεῖον Ὀρχομενοῦ.

μέρος εὑρέθησαν ἐπίσης διάφορα κτίσματα ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Δυτικώτερον κεῖνται τὰ ἐρείπια ἐπιμήκους κτηρίου, πιθανῶς Ἀσκληπιείου. Ἐρείπια τοῦ τείχους ποὺ περιέβαλλε τὸν λόφον ὡς καὶ ἑνὸς πύργου σῴζονται ἔτι. Ἡ πτωχεία ὅλων τούτων εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς καταπτώσεως καὶ παρακμῆς τοῦ Ὀρχομενοῦ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἱστορικοὺς χρόνους.

Πρὸς Α. τοῦ ὑψώματος τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ παρὰ τὸ χωρίον Σκριποῦ εὑρίσκεται ἡ παλαιὰ μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐφ' ἧς τώρα σῴζεται μόνον ὁ ναὸς (τὸ καθολικόν). Οὗτος ἔχει σχῆμα ἐλευθέρου σταυροῦ, τοῦ ὁποίου αἱ κεραῖαι εἶναι κατεσκευασμέναι διὰ καμαρῶν. Κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν κεραιῶν ὑψοῦται ὁ τροῦλλος, ὅστις ἐν σχέσει μὲ τὸ κτήριον εἶναι μικρὸς καὶ φέρει μόνον 4 ἀνοίγματα. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὸ πάχος καὶ τὸ βάρος τῶν τοίχων, ὡς καὶ ἡ κεραμωτὴ κατασκευὴ τῶν γείσων τοῦ ναοῦ. Τὸ μνημεῖον εἶναι ἀξιόλογον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα παραδείγματα τοῦ ρυθμοῦ του, ἀποτελεῖ δέ, τρόπον τινά, τὴν μεταβατικὴν περίοδον πρὸς τὴν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν τοῦ τύπου τῆς σταυροειδοῦς μετὰ τρούλλου ἐκκλησίας. Ἐκ σῳζομένης ἐπιγραφῆς πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη τῷ 873. Κατὰ τὴν Σκριποῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλος βυζαντινὸς ναὸς τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σῴζοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Schliemann*, Orchomenos (1881). — *H. Bulle*, Orchomenos I (Abhandlungen d. Muenchener Akademie d. Wissenschaften 26, 1907). — *E. Kunze*, Orchomenos II. Die neolithisch Keramik (Abhandlungen d. Bayerischen Ak. d. Wissensch., neue Folge 5, 1931). — *R. Dussaud*, Les civilisations préhélleniques (2α ἔκδ. 1914), σελ. 181 κ. ἑ. — Διὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα: *J. Strzygowski*, Inedita der Architektur und Plastik aus der Zeit Basilios I (Byzant. Zeitschrift, Jahrg.: 1894, σ. 1 κ. ἑ.).

Χ. ΜΑΚΑΡΩΝΑΣ

—Ὀρχομενὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρκαδίας πρὸς Β. τῆς Μαντινείας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς «πολύμηλος». Κατ' ἀρχὰς ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλοὺς συνοικισμοὺς συνενωθέντας ἀργότερον εἰς μίαν πόλιν. Οἱ Ὀρχομένιοι συμμετέσχον μαζὶ μὲ τοὺς Τεγεάτας καὶ Μαντινεῖς τῶν περσικῶν πολέμων, ἐκπέμψαντες εἰς Θερμοπύλας 120 καὶ εἰς Πλαταιὰς 600 ὁπλίτας. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἀκολουθοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς τύχας τῶν Ἀρκάδων, εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὁποίων μετεῖχον. Οὐχὶ σπανίως ὅμως ἀπεσπῶντο ἀπ' αὐτῶν. Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, γενομένης ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης καὶ ἐπανασυσταθέντος τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκάδων, ὁ Ὀρχομενὸς μετὰ τῆς Ἡραίας δὲν λαμβάνουν μέρος. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὁ Ὀρχομενὸς μετὰ τῆς Τεγέας καὶ Στυμφάλου ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Πολυσπέρχοντος. Ὁ Κάσσανδρος διώκων τοῦτον κατέλαβε τὸν Ὀρχομενόν. Ἀργότερον οἱ Ὀρχομένιοι προσεχώρησαν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ἀφοῦ μετὰ ταῦτα ὁ Κλεομένης ὁ Β' τῆς Σπάρτης εἰς μάτην ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὸν Ὀρχομενόν, οὗτος ἐν τέλει κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος. Ἀργότερον ὅμως συνετάχθη πάλιν μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἀλλ' ἔκτοτε παρήκμασεν ἐντελῶς.

Ἡ θέσις τοῦ Ὀρχομενοῦ, χάρις εἰς τὰς πληροφορίας τοῦ Παυσανίου καὶ τὰς ἐρεύνας τῶν ἀρχαιολόγων, εὑρέθη εἰς λόφον τινὰ κατὰ τὸ χωρίον Καλπάκι. Ἐκεῖ ἔγιναν ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων G. Blum καὶ A. Plassart. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν ἄνω πόλιν, ἐπὶ τοῦ λόφου, καὶ ἀπὸ τὴν κάτω πόλιν, κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἄνω πόλεως εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια μεγάλου στωϊκοῦ οἰκοδομήματος μὲ δωρικὴν κιονοστοιχίαν — σῴζεται ὁ στυλοβάτης — ἀνήκοντος εἰς τὸ κτηριακὸν συγκρότημα τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς, τὰ θεμέλια ἄλλου μεγάλου οἰκοδομήματος, πιθανῶς βουλευτηρίου, ὡς καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Μεσοπολίτιδος Ἀρτέμιδος. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο σχήματος ἐν παραστάσι, δηλαδὴ δὲν περιεβάλλετο ἐξωτερικῶς ὑπὸ κιονοστοιχίας. Πρὸς Β. τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου θεάτρου. Κατὰ τὴν κάτω πόλιν ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐρείπια στυλοβάτου καὶ σηκοῦ ἑκατομπέδου δωρικοῦ ναοῦ ἑξαστύλου, στερουμένου ὀπισθοδόμου. Ἐκ τῶν εὑρεθέντων κιονοκράνων, ὧν ὁ ἐχῖνος εἶναι μέγας, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κίονας, καὶ πεπλατυσμένος, δύναται ὁ ναὸς νὰ καταταχθῇ εἰς τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Κινητὰ ἀρχαῖα εὑρέθησαν: μικρὰ χαλκῆ κεφαλὴ Διὸς ἢ Ποσειδῶνος, ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον ὅμοιον πρὸς τὴν στήλην τοῦ Κιτίλου καὶ Δέρμυος τοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλα οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξια.

Νόμισμα τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Ἀρκαδίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Blum* et *J. A. Plassart*, Orchomène d'Arcadie (Bulletin de correspondance hellénique 38 (1914), σελ. 71 κ.ἑ.). Χ. Μ.

—Ὀρχομενοῦ ἢ *Ὀρχομενίων, τέως δῆμος* —. Εἷς ἐκ τῶν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἁγίου Δημητρίου*, *Ἁγίου Σπυρίδωνος* (πρῴην *Βρανεζίου*), *Καρυᾶς*, *Πετρομαγούλας* καὶ *Σκριποῦς* καὶ ἕδραν τὴν Πετρομαγοῦλαν. Δ. Ε. Μ.

—Ὀρχομενοῦ, *τέως δῆμος* —. Εἷς ἐκ τῶν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας 10 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βλαχέρνας* (πρῴην *Μπεζενίκου*), *Κανδήλας*, *Λεβιδίου* καὶ *Παλιοπύργου* (πρῴην *Μποντιᾶ*) καὶ ἕδραν τὸ Λεβίδιον. Δ. Ε. Μ.

Ὀρχὸν *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΒΑ. Ἀσίας, ἐν τῇ ΒΑ. Σιβηρίᾳ, Ν. τῆς λίμνης Βαϊκάλης. Παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1889 ἀρχαῖαι τουρκικαὶ ἐπιγραφαί, χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι γεγραμμέναι δι' ἀλφαβήτου διαμορφωθέντος ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ, ἀφηγοῦνται δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ βορείου κλάδου των Τούρκων, τοὺς ὁποίους οἱ Κινέζοι ἱστορικοὶ ὀνομάζουσι Τυ-κιοῦ ἢ Θου-κιοῦ. Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὀρχὸν ἐμελετήθησαν κυρίως μερίμνῃ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ Β. Ράδλωφ. Ἡ κυριωτέρα εὑρίσκεται ἐπὶ μνημείου ἱδρυθέντος τῷ 731 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ τότε αὐτοκράτορος τῆς Κίνας πρὸς τιμὴν τοῦ Τούρκου ἡγεμόνος Κιοὺλ-Τεκίν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ μνημείου ὑπάρχει κινεζικὴ ἐπιγραφή. Ἐπὶ τῶν τριῶν κενῶν πλευρῶν ὁ Τοῦρκος ἡγεμὼν Μπελγκιχὰν ἐχάραξε διὰ Κινέζων τεχνιτῶν μακρὰν ἐπιγραφὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Γιολλὸκ-Τεχὶν καὶ ἀφηγουμένην τὰς πράξεις του καὶ τὰς τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀνατρέχει μέχρι τῆς κοσμογονίας.

Ἡ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνευρίσκονται ἄθικτοι πολλαὶ σημεριναὶ τουρκικαὶ λέξεις, ἐπέχυσαν φῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν Τούρκων, πλουτίσασαι σημαντικῶς τὴν τουρκολογίαν. Ν. Μ.

Ὀρχόνι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας· βλ. λ. *Ὀρέχ*.

ὄρχος (ὁ)· τόπος περίφρακτος πεφυτευμένος, οἷον ἀμπελὼν ἢ κῆπος (ἀρχ.)· || τόπος κατεχόμενος ὑπὸ ὑλικοῦ ἢ ἄλλων προμηθειῶν τοῦ στρατοῦ || συνεκδ., στρατιωτικὸς σχηματισμὸς (βλ. κατωτ.).

— *[Στρατ.]* Ὄρχος καλεῖται: 1) Σχηματισμὸς ἀνεφοδιασμοῦ, λειτουργῶν μόνον ἐν καιρῷ πολέμου καὶ μεταφέρων ὑλικὰ διαφόρων ὅπλων καὶ ὑπηρεσιῶν, ὡς πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ἀεροπλοίας, ἁρμάτων, ὑγειονομικοῦ, μεταγωγικοῦ κτλ., λαμβάνων δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὅπλου ἢ τῆς ὑπηρε-

Digitized by Google

σίας ἣν ἐξυπηρετεῖ, ὡς π.χ. ὄρχος πυρομαχικῶν, ὄρχος μηχανικοῦ κτλ. Ὁ ὄρχος εἶναι μὲν σχηματισμὸς τοῦ ἐμπολέμου στρατοῦ, οὐχὶ ὅμως τακτικῆς φύσεως, ἀλλὰ μᾶλλον στρατηγικῆς, ἅτε παρακολουθῶν μὲν τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ παραμένων συνήθως ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου (ἐκτὸς τῆς βολῆς τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τοῦ πεδίου), ἐξαιρέσει ἐπειγουσῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ὁ ὄρχος πυρομαχικῶν εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου. 2) Ὁ χῶρος, εἰς ὃν καταυλίζονται τὰ πυροβόλα, τὰ ἐν γένει ὑλικά, τ' αὐτοκίνητα, τὰ κτήνη, κατὰ τὴν παντὸς εἴδους στάθμευσιν (καταυλισμὸν ἢ ἐπισταθμείαν). 3) Ὁ χῶρος, εἰς ὃν παραμένουσι τὰ πυροβόλα, τ' αὐτοκίνητα καὶ τὰ ὀχήματα ἐντὸς τῶν στρατώνων. Ν. Θ. Κ.

ὀρχοῦμαι (*—έομαι*)· χορεύω, σκιρτῶ, πηδῶ.

Ὄρχους (Aarhus ἢ Aarhuus) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Δανίας (βλ. λ. *Ἄαρχους*).

ὁρῶ (*—άω*)· ἀρχ. *ἀόρ. εἶδον*· ἔχω τὴν αἴσθησιν τῆς ὁράσεως, *βλέπω* (βλ. λ.).

Ὀρώδης Α΄. Βασιλεὺς τῆς Παρθίας, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, υἱὸς Φραάτου τοῦ Γ΄. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον φονεύσας τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Μιθριδάτην Γ΄ τῷ 54 π. Χ. Κατὰ τοὺς μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Πάρθων πολέμους κατέστρεψε τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν τοῦ Κράσσου τῷ 53 π. Χ. ἐν Καραῖς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κράσσου τὰ παρθικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον ὑπὸ τὸν υἱόν του Πάκορον εἰς τὴν Συρίαν τῷ 51 καὶ 50 π. Χ., ἀλλ' ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Κασσίου. Εἰσβαλόντα ἐκ νέου τῷ 40 π. Χ. ὑπὸ τὸν Πάκορον καὶ Λαβιηνόν, ἐνικήθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Βεντιδίου Βάσσου, στρατηγοῦ τοῦ Ἀντωνίου. Ἐπιχειρήσας ἐκ τρίτου ὁ Πάκορος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Συρίαν, τῷ 38 π. Χ., ἐνικήθη ὁλοσχερῶς καὶ ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ. Ἡ συμφορὰ αὕτη τόσον ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ γέροντος ἤδη Ὀρώδου, ὥστε ζῶν παρῃτήθη τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Φραάτου τοῦ Δ΄, ἀποθανὼν ὀλίγον μετὰ ταῦτα, τῷ 37 π. Χ. Τούτου σῴζονται νομίσματα μετὰ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Α. Θ. Σ.

Ὀρώδης Α΄ ἐπὶ νομίσματος.

— **Ὀρώδης Β΄.** Υἱὸς τοῦ Φραατάκου, φονευθεὶς ὑπὸ τῶν Πάρθων μετὰ μικρὰν βασιλείαν (4—8 μ. Χ.) διὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν αὐτοῦ. Τούτου σῴζονται νομίσματα μετὰ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Α. Θ. Σ.

ὅς, *ἥ*, *ὅ*· ἀναφ. ἀντων., συνήθης ἐν ἐμπροθέτῳ προσδιορισμῷ: «ἀφ' οὗ χρόνου», «ὁ καθ' οὗ ἡ κατηγορία», «καθ' ἣν ἡμέραν», «καθ' ἃ εἴπομεν»· ‖ «ὧν ἄνευ», «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων· ‖ φρ. «ὃ μὴ γένοιτο» κοιν. «ποῦ νὰ μὴ γίνῃ»· ‖ τὸ οὐδ. ἐνίοτε μετὰ τοῦ μορίου *πέρ*: «ὅπερ ἐλέγετο», «καθ' ἅπερ εἴπομεν».

Ὃς (Osch) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῶν Κιργισίων, ἐν τῇ ἀσιατικῇ Ρωσίᾳ. Κάτ. 29.088 (1926). Εἶναι ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀντιζάν, κεῖται δὲ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἱεροῦ ὄρους τῶν Κιργισίων Τάχτ-ἰ-Σουλεμὰν (=θρόνος τοῦ Σολομῶντος), εἰς τὸ ὁποῖον συρρέουν πολλοὶ προσκυνηταί. Ἔχει ἐμπόριον ἐξαγωγικὸν εἰς Κίναν, ἰδίᾳ βάμβακος, ὀπωρῶν καὶ σιτηρῶν. Θ. Κ.

Ὃς (Hoche), ***Λάζαρος - Λουδοβῖκος***. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1768 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1797. Καταταχθεὶς νεανίας εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν προϊσταμένων του λόγῳ τῶν μεγάλων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἀρετῶν του, αἵτινες διήνοιξαν εἰς αὐτὸν ταχύτατα τὸ ἔνδοξον στάδιόν του. Διεκρίθη κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Τιονβίλ, κατὰ δὲ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ὀλλανδίας, ἐν ᾗ διέπρεψε, τῷ ἀνετέθη προσωρινῶς ἡ ἀρχηγία τῆς στρατιᾶς τοῦ Μοσσέλα, καίτοι μόλις ἦγε τὸ εἰκοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τῷ 1793 ἤρξατο ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Πρώσσων, ἀποτυχὼν δὲ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Καϊζερσλάουτερν ὑπεχώρησε μαχόμενος, ἀλλὰ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1793 κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὰ ὀχυρώματα τοῦ Φρεσβίλλερ καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἡρωϊκῆς του ταύτης πράξεως ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις τῶν στρατιῶν τοῦ Μοσσέλα καὶ τοῦ Ρήνου, ὅτε κατέλαβε πλείστας ὀχυρὰς πόλεις. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἀδελαΐδα Ντεσάν, ἀλλὰ δέκα ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον του, συλληφθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, καθείρχθη εἰς Παρισίους, ἀπεφυλακίσθη δὲ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου (1794). Τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ Διευθυντήριον τῷ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῶν παραλίων τοῦ ὠκεανοῦ καὶ διέταξεν αὐτὸν ν' ἀποπερατώσῃ τὸν κατὰ τῆς ἐπαναστατημένης Βανδέας πόλεμον. Ὁ Ὃς κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὰς φάλαγγας τῶν ἐπαναστατῶν, συνέλαβε καὶ ἐτυφέκισε τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Βανδέας Σαρὲτ καὶ Στοφλὲ καὶ εἰρήνευσε τὴν Βρετάνην, συντρίψας τὰς συμμορίας τῶν Σουανῶν. Τῷ 1796 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ μέλλοντος ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Ἰρλανδίαν στρατοῦ, ἀλλὰ τρομερὰ τρικυμία κατέστρεψε τὸν στολίσκον του καὶ ἐματαίωσε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Τῷ 1797 ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν διοίκησιν τῶν στρατιῶν τοῦ Μοσσέλα καὶ τοῦ Ρήνου. Εἰς τὰς Βερσαλλίας ἠγέρθη ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ, ἔργον τοῦ γλύπτου Λεμαίρ, οἱ δὲ Παρίσιοι ἔδωκαν τὸ ὄνομά του εἰς μίαν τῶν λαμπροτέρων των λεωφόρων. Θ Β.

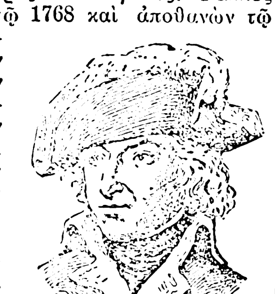

Λάζαρος Ὃς.

Ὄς, *Βὰν* — (Van-Os). Ὀλλανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν-Ὄς*).

Ὀσάβα (Oshawa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὀντάριο, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τορόντο—Κίνγκστον. Κάτοικοι 11.940. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια αὐτοκινήτων, κλειδοκυμβάλων, μαλλίνων ὑφασμάτων, γεωργικῶν ἐργαλείων, βυρσοδεψεῖα, ἀτμομύλους κτλ. Ὁ λιμὴν αὐτῆς Σάϋντενχαμ, ἐπὶ τῆς λίμνης Ὀντάριο, ἔχει ζωηρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν. Μ. Δ. Β.

Ὄσακα (Osaka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας (βλ. λ. *Ὄζακα*).

ὁσάκις· ἐπίρρ. ἀναφ., εἰς ἑκάστην περίστασιν, κάθε φορά: «ὁσάκις τὸν συναντῶ».

Ὄσαμ, ἢ ***Ὀσμὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Καρλόβου (Αἵμου) καὶ διακρίνεται εἰς δύο παραποτάμους, τὸν *Ἄσπρον* καὶ τὸν *Μαῦρον Ὄσαμ*. Μῆκος περὶ τὰ 160 χλμ. Τ. Β.

Ὀσαμζαδὲς *Ἀλῆ πασᾶς*. Τοῦρκος ἀρχιναύαρχος ἐκ Ρόδου καταγόμενος, ἡγηθεὶς τῷ 1650 ἐπί τινα χρόνον τοῦ κατὰ τῆς Κρήτης σταλέντος τουρκικοῦ στόλου. ΕΡ. Μ.

Ὄσας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Δ. παραλίας τῆς Μέσης Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τούσκων, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος μεταξὺ τοῦ λιμένος Τραϊανοῦ (νῦν Torre di Troia, ἀπέναντι τῆς νήσου Ἔλβας) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τελαμῶνος καὶ τῆς ὁμωνύμου πόλεως (νῦν Ταλαμόνε). Α. Θ. Σ.

Ὄσατζ (Osage) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Μισουρῆ. Πηγάζει ἐκ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς πολιτείας τοῦ Κάνσας εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. ΝΔ τῆς Τοπίκα καὶ χύνεται εἰς τὸν Μισουρῆ μετὰ ροῦν 780 χλμ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Μισουρῆ μέχρι τῆς Τουσκουμπία. Μ. Δ. Β.

Ὄσατζ, ἢ ***Ὀσάγγαι*** (Osage). Φυλὴ Ἐρυθροδέρμων τῆς Β. Ἀμερικῆς, τοῦ ἔθνους Σιοῦ, συγγενὴς πρὸς τὴν τῶν Ὀμάχα. Κατῴκει ἄλλοτε ἐκτεταμένην περιοχὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μισουρῆ καὶ Ἀρκάνσας, ἐν τῇ χώρᾳ ἥτις ἀντιστοιχεῖ σήμερον πρὸς τὰς πολιτείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς Μισουρῆ, Κάνσας, Ἀρκάνσας καὶ τὸ Ἰνδικὸν διαμέρισμα. Σήμερον περιλαμβάνει μόνον περὶ τὰ 1.700 ἄτομα, ἅτινα κατοικοῦν εἰς τὸ ὡρισμένον διὰ τοὺς Ἐρυθροδέρμους διαμέρισμα πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς πολιτείας Ὀκλαχόμα. Καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ θεωροῦνται οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν Ἐρυθροδέρμων. Μ. Δ. Β.

Ὄσατς (Oschatz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σαξωνίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λειψίας—Ρίζα. Κάτ. 10.430 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν πιλοποιίας, χειροκτίων, καλαθοπλεκτικῆς, μηχανῶν, ὀχημάτων, δερματίνων εἰδῶν. Θ. Κ.

Ὀσβάλδος (Oswald). Βασιλεὺς τῆς Νορθουμβρίας ἐν Ἀγγλίᾳ (605—642). Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Αἰθελφρίδου (Aethelfrith), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ θείου του Ἐντουΐν, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει τὴν ἀρχήν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας του ἐπεσκέφθη τὴν μεγάλην μονὴν τῆς Ἰόνας, ὅπου ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐντουΐν ἐπέστρεψε τῷ 634 βασιλεὺς εἰς τὴν χώραν του, ὅπου εἰσήγαγε τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους του καὶ νὰ περιλάβῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὰς τέσσαρας φυλάς, αἵτινες κατῴκουν τὰς Βρεττανικὰς νήσους, τοὺς Βρεττανούς, τοὺς Πίκτους, τοὺς Σκώτους καὶ τοὺς Ἄγγλους. Καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ μεγάλων Ἀγγλοσαξώνων βασιλέων. Ἀπέθανε μαχόμενος κατὰ τοῦ βασιλέως Πέντα, ὁ ὁποῖος τὸν διεμέλισε καὶ ἀνήρτησε τὰ τεμάχια τοῦ σώματός του ἐπὶ πασσάλων. Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαρτύρων καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν ἅγιον. Μ. Δ. Β.

Ὀσβάλδος φὸν Βόλκενστάϊν (Oswald von Wolkenstein). Γερμανὸς ποιητὴς (1367 — 1445). Κατήγετο ἐξ ἱσπανικῆς οἰκογενείας τοῦ Τυρόλου καὶ ἔζησε λίαν περιπετειώδη βίον, ἀκολουθήσας εἰς Πρωσσίαν τὸν Ἀλβέρτον Γ΄ τῆς Αὐστρίας καὶ ταξιδεύσας μέχρι τῆς Ἀρμενίας καὶ Περσίας. Ἐπιστρέψας εἰς Τυρόλον ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπωμένης γυναικὸς Σαβίνας Γαΐγκερ εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους, ὁπόθεν ἐπέστρεψε τῷ 1401 καὶ ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ κατὰ τῶν οὐσσιτῶν. Θεωρεῖται ὁ τελευταῖος τῶν «ἐρωτικῶν ποιητῶν» τῆς λαϊκῆς γερμανικῆς ποιήσεως, τὰ δὲ ποιήματά του, ἀπομιμούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ λαϊκὰ ᾄσματα, ἀντικατοπτρίζουν τὸν περιπετειώδη βίον του καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, εἰς γλῶσσαν πολλάκις ἰδιωματικήν, ἥτις τὰ καθιστᾷ συχνάκις δυσνόητα. Αἱ τελευταῖαι ἐκδόσεις τῶν ποιημάτων του εἶναι τοῦ Μπέντα Βέμπερ (1847) καὶ τοῦ Σὰτς (1886). Τῷ 1886 ὁ Σρὸτ (Schrott) ἐφιλοτέχνησε καὶ μετάφρασιν αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Μ. Δ. Β.

Ὄσβαλντ (Ostwald)· βλ. *Ὄστβαλδ*.

Ὀσδάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαουϊανσηνῆς κατὰ τὰ ΝΑ. τῆς Καππαδοκίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κομμαγηνῆς ἐν Συρίᾳ, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ὄρσαν* τοῦ Πτολεμαίου. Α. Θ. Σ.

Ὀσδίνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας, ἤδη καλούμενον ***Πέντε ἐκκλησιὲς*** (βλ. λ.).

Ὀσένιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενον ***Σιδηρόνερον*** (βλ. λ.).

Ὀσεριάτες *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἄνω Παννονίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον μεταξὺ τοῦ Δράβου ποταμοῦ πρὸς Ν. καὶ τῆς λίμνης Πέλου (νῦν Βαλατὼν ἢ Plattensee) πρὸς Β. Α. Θ. Σ.

Ὀσερλέμπεν (Oscherleben) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπόντε καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μαγδεμβοῦργον—Χάλμπερστατ. Κάτ. 13.545 (1925). Ἔχει δύο ὀρφανοτροφεῖα, μονὴν καλογραιῶν καὶ βιομηχανίαν σακχαροποιίας, μηχανῶν, σοκολάτας, χημικῶν προϊόντων καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ζῴων. Θ. Κ.

ὁσέτη· ἐπίρρ., μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν, κοιν. *χρόνο μὲ τὸ χρόνο*, πρβ. *ὁσημέραι*.

Ὀσετία *[Γεωγρ.]*. Αὐτόνομος περιοχὴ τοῦ Καυκάσου, ὑπαγομένη εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν τῆς Γεωργίας, γνωστοτέρα ὡς *Νότιος Ὀσετία*, μὲ πρωτεύουσαν πόλιν τὴν *Τσχινβαλὶ* (Tskhinvali). Ν. Μ.

ὁσημέραι· ἐπίρρ., ἀεὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, προϊόντος τοῦ χρόνου, κοιν. *μέρα μὲ τὴν ἡμέρα*: «ὁσημέραι βελτιοῦται ἡ κατάστασις» (ἐκ τοῦ *ὅσαι ἡμέραι*, πρβ. *ὁσέτη*, ἐκ τοῦ *ὅσα ἔτη*).

ὀσθόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πικρὰ ὕλη ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰ ριζώματα πευκεδάνου τοῦ ὀστρουθίου. Ἔχει τὴν σύστασιν $C_{15} H_{16} O_8$ καὶ εἶναι πιθανῶς λακτόνη. Ἀποτελεῖ ἀχρόους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 83°. Σ. Γ.

Ὀσίανδρος (Osiander), ***Ἀνδρέας***. Γεννηθεὶς τῷ 1498, ἐτελεύτησε τῷ 1572. Γενόμενος ἱερεὺς τῷ 1520 ἐν Νυρεμβέργῃ, προσῆλθεν ἔπειτα, τῷ 1522, πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους, συνδεθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ Λουθήρου καὶ Μελάγχθονος καὶ φροντίσας μεγάλως νὰ διαδώσῃ τὴν διαμαρτύρησιν ἐν Νυρεμβέργῃ. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Interim ἐν Νυρεμβέργῃ, εἴτε ἕνεκα αὐτῆς εἴτε δι' ἄλλους λόγους, ἦλθεν εἰς τὸ Βρεσλάου, ἔνθα ὁ ἡγεμὼν διώρισεν αὐτὸν ἱερέα καὶ καθηγητὴν τῆς θεολογίας ἐν τῇ Καινιξβέργῃ (1549). Ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι αἱ ἔριδες, εἰς ἃς περιῆλθε πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους ἕνεκα τῆς ἐξομολογήσεως, ἥτις κατ' αὐτὸν δὲν ἔπρεπε νὰ γίνεται δημοσίᾳ, ἀλλ' ἰδιωτικῶς καὶ ἐνώπιον τοῦ ἱερέως. Περίεργος εἶναι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ περὶ δικαιώσεως, ἥτις προέρχεται, κατ' αὐτόν, ἐκ τῆς στενοτάτης ἑνότητος τοῦ Θεοῦ μεθ' ἡμῶν. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὑπεστήριξε μετὰ ὀξύτητος ἐν Σμαλκάλδῃ, ἀντικρούσας τὸν Λούθηρον. Ἐπίσης ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἱερωσύνη πρέπει νὰ μεταδίδεται δι' ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς τοῦ χειροτονοῦντος καὶ προσεπάθησε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν μετουσίωσιν ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ καὶ τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας ἐν αὐτῇ.

Ὁ Ὀσίανδρος ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, τῶν ὁποίων κατάλογον παρέσχεν ἡμῖν ὁ Lehuert ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Auctarium» (1835) τῷ συμπληρωθέντι ἔπειτα ὑπὸ τοῦ W. Möller ἐν τῇ περὶ τοῦ Ὀσιάνδρου μονογραφίᾳ αὐτοῦ (1870). Ἄξιαι ἰδίας μνείας εἶναι αἱ διορθώσεις τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῆς

Digitized by Google

Βουλγάτας, ὅς ἐποιήσατο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρωτοτύπων καὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἐράσμου. Κ. Ι. Δ.

Ὄσιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Οἰνόη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Ὄσιγεκ (Osijek, γερμ. Esseg, οὐγγρ. Eszek) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Σλαβονίᾳ, πρῴην ἀνήκουσα εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντράβου, ζευγνυμένου κατὰ μῆκος τῆς πόλεως διὰ δύο γεφυρῶν. Κάτ. 34.412 (1920). Εἶναι ἀξιόλογος ποτάμιος λιμήν, μετὰ πυκνῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, δι' οὗ διεξάγεται σημαντικὸν διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, ἰδίᾳ σιτηρῶν καὶ δημητριακῶν. Ἡ παλαιὰ ἢ ἄνω πόλις περιλαμβάνει τὰ παλαιὰ φρούρια καὶ τὰ πλεῖστα δημόσια κτήρια, ἡ δὲ νέα ἢ κάτω εἶναι κυρίως ἐμπορικὸν κέντρον. Ἔχει μονὰς τῶν φραγκισκανῶν καὶ καπουτσίνων καὶ συναγωγήν. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1091 εἰς τὴν θέσιν τῆς ρωμαϊκῆς Mursa, ἐγγὺς τοῦ σλαβονικοῦ συνοικισμοῦ Ὄσιγεκ. Ἀπὸ τοῦ 1526—1687 κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ 1918 ἀνῆκεν εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Θ. Κ.

Ὀσίγκοβα (Osigova) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ Βουλγαρίας, μεταξὺ Κοτσάνων καὶ Κιουστεντήλ, πρὸς Β. τοῦ ποταμοῦ Μπραγκαλνίτσα, ἔχον ὕψος 2.104 μ. Μ. Δ. Β.

Ὄσικα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἀλβανίας (νῦν αὐτόνομος σοσιαλιστικὴ σοβιετικὴ δημοκρατία τοῦ Νταγεστάν), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν κοιλάδων τοῦ Ἀνατολικοῦ Καυκάσου, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Κύρου (Κοῦρα) καὶ Ἀλβάνου (νῦν Σαμοὺρ ἢ Βίλβανα). Α. Θ. Σ.

Ὀσικέρδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Καισαραυγούστας (νῦν Σαραγόσα), τῆς χώρας τῶν Ἠδητανῶν. Ὑπό τινων τῶν νεωτέρων ταυτίζεται μὲ τὴν νῦν Ossera. Α.Θ.Σ.

Ὄσιλοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον τὰ παράλια τῆς Μαιώτιδος λίμνης (νῦν Ἀζοφικὴ θάλασσα) πρὸς Ν. τῶν περὶ τὸν Τάναϊν ποταμὸν Ταναϊτῶν, μέχρι τῆς χώρας τῶν Ρωξολανῶν. Α.Θ.Σ.

Ὀσίμα (Oshima) *[Γεωγρ.]*. —1) Νῆσος τῆς Ἰαπωνίας, ἐν τῷ ἀρχιπελάγει Ρίου-Κίου ἢ Λούτσου, ἡ μεγαλυτέρα τῆς βορείου ὁμάδος. Ἔχει ἐπιφάνειαν 805 τ.χλμ. καὶ περὶ τὰς 50 000 κατ. —2) Ὁμὰς τριῶν μικρῶν νησίδων τῆς Ἰαπωνίας, πρὸς Ν. τῆς Κίου-Σίου, μεταξὺ τῆς 30°50′ Β. πλάτους καὶ τῆς 130° Α. μήκους. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. εἶναι *Κουροσίμα*, *Ἰβοσίμα* καὶ *Τακασίμα*. Ἡ Κουροσίμα ἔχει ὕψος 751 μ., ἡ δὲ Ἰβοσίμα ἔχει ἡφαίστειον ἐν ἐνεργείᾳ ὕψους 752 μ. Μ. Δ. Β.

Ὄσινις (Oscinis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀσινιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μικρά, μέλανα. Αἱ προνύμφαι ζοῦν ἐντὸς στελεχῶν διαφόρων ποωδῶν φυτῶν. Τὰ εἴδη Osinis frit καὶ Osinis pussilla προσβάλλουν διὰ τῶν προνυμφῶν των διάφορα σιτηρά. Ἕτερα εἴδη ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ προσβάλλουν τὰ καφφεόδενδρα, τὸ τέϊον, τὰ σιτηρὰ κλπ. Ε. Τ. Ε.

Ὄσιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον κατὰ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης μεταξὺ τῶν Οὐέλτων πρὸς Ν. καὶ τῶν Καρβώνων πρὸς Β., ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ νῦν παράλια τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας ἐν Ρωσίᾳ. Α. Θ. Σ.

ὁσιομάρτυς (ὁ). Ὁ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρήσας *ὅσιος* (βλ. λ.).

ὅσιος, *—α, —ον*· ὁ σύμφωνος μὲ τὸν θεῖον νόμον, μὲ τὸ ἄγραφον δίκαιον, ἱερός, εὐσεβής: «ὅσιος ἄνθρωπος», «ὁσία γυναῖκα»· || **ὅσιον** (τό)· ὡς οὐσ. «δὲν ἔχει οὔτε ἱερὸν οὔτε ὅσιον» ἐπὶ ἀσεβεστάτου ἀνθρώπου· || *ὁσία* (ἡ)· εἰς τὴν φρ. «ὁσίας ἕνεκα» πρὸς ἀποφυγὴν ψόγου, κοιν. *γιὰ τὰ μάτια*· || χαρακτηριστικὸν ἀσκητοῦ καθηγιασμένου: «τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Λουκᾶ».—Ἐπίρρ. *ὁσίως*.

—ὅσιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ πέντε ἔφοροι τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, οἵτινες ἐξελέγοντο ἀνὰ εἷς ἰσοβίως ἐκ τῶν πέντε γενῶν τῶν Δευκαλιωνιδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξελέγοντο ὁ βασιλεὺς καὶ ἄλλοι διοικητικοὶ ἄρχοντες τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Π. Ν. Π.

Ὅσιος *Κορδούης*. Γεννηθεὶς πιθανῶς τῷ 256, ἐγένετο τῷ 296 ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ Κορδούης. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Νικαίας (325) καὶ ἔπειτα τῆς Σαρδικῆς (343), θερμὸς ὢν ὑπέρμαχος τοῦ ὁμοουσίου. Τῷ 357, ἐξαναγκασθείς, ὑπέγραψεν ἐν Σιρμίῳ σύμβολον ἀρειανικόν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐδήλωσεν ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἐκβιασθεὶς καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν Ἀρειανισμὸν (*Migne* Π. Ε. 25, 409). Ἀπέθανε τῷ 357 ἢ 358. Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἑλληνιστὶ τῷ 334 ἢ 335 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου διεσώθη (*Migne* P. E. 25, 744 ἑ.). Τοὐναντίον τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Σεβίλλης μνημονευόμενα δύο ἔργα αὐτοῦ (De vir. ill. 5) ἀπωλέσθησαν. Τεσσαράκοντα ἐννέα σύντομα γνωμικὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Pitra (Analecta sacra 1888 μέρ. 1, σ. 117) δὲν φαίνονται ἀνήκοντα εἰς αὐτόν. Κ. Ι. Δ.

ὁσιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὁσίου, ἱερότης, εὐσέβεια, ἁγιότης.

Ὄσιρις *[Αἰγυπτ. Θρησκ.]*. Ὁ Ὄσιρις ἦτο ὁ πολιοῦχος τῆς Μένδητος. Ἐπίγειος πατρίς του ἦσαν αἱ «Ἑκατόμπυλοι» Θῆβαι, ὅπου ἥδρευεν ὁ ἄρχων τῶν θεῶν Ἀμὼν-Ρᾶ, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Ἦτο δὲ εἰς αὐτὸν ἀφιερωμένον ζῷον ὁ τράγος Μένδης, ὅστις ἐνεῖχε «τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀσίριδος». Ἀλλ' εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους ὁ ἱερὸς ταῦρος Ἆπις ἐνεσάρκωσε τὴν τελειοτάτην ἔκφανσιν τῆς θεότητος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὸν Ὄσιριν καὶ τὸν Φθᾶ (περὶ τοῦ *Ὀσίριδος* καὶ τῆς λατρείας αὐτοῦ βλ. λ. *Αἴγυπτος*, τ. Β΄, σ. 540, 542 β ἑ. καὶ 617 β ἑ.). Γ. Λ. Α.

Ἄγαλμα τοῦ Ὀσίριδος.
[Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.]

Ὀσίσμιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλλίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, κατοικῶν τὴν βορειοδυτικωτέραν ἄκραν τῆς Ἀρμορικῆς χερσονήσου, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸν νῦν νομὸν Φινιστέρου (Finistère). Συμμετεῖχον τῆς Ἀρμορικῆς ὁμοσπονδίας, μετὰ δὲ τῶν γειτόνων των Οὐενέτων ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ρωμαίων καὶ τέλος ὑπετάγησαν ἐπὶ Αὐγούστου.

Ἡ χώρα των ἦτο κέντρον δρυϊσμοῦ, σῴζονται δὲ πολυπληθεῖς κολοσσιαῖοι λίθοι (dolmen), λείψανα τῆς λατρείας αὐτῶν. Πρωτεύουσα ἦτο ἡ Occismor (δυτικὴ θάλασσα). Α. Θ. Σ.

Ὄσκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη πόλις τῆς ΒΑ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰλεργκτῶν, πρὸς Β. τῆς Καισαραυγούστας (νῦν Σαραγόσα), οὐ μακρὰν τοῦ ποταμοῦ Γαλλικοῦ (Galleco). Ἦτο περίφημος διὰ τὰ ἀργυροῦχα μεταλλεῖα αὐτῆς. Ἐνταῦθα ἀπέθανε τῷ 72 π. Χ. δολοφονηθεὶς ὁ Σερτώριος. Εἶναι ἡ σημερινὴ Huesca. Α. Θ. Σ.

—Ὄσκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (Ἀνδαλουσίας) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Ὀσκαλοῦζα (Oskaloosa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἀϊόβα παρὰ τὸν ποταμὸν Ντὲ Μόϊν. Κάτ. 10.331. Κεῖται ἐν γεωργικῇ καὶ γαιανθρακοφόρῳ περιοχῇ καὶ ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια μηχανημάτων, τροχαίου ὑλικοῦ, ἀλευρομύλους κτλ. Εἶναι ἕδρα πανεπιστημίου, τοῦ ὁποίου τὰ κτήρια καταλαμβάνουν μεγάλην ἔκτασιν ἐντὸς πάρκου. Πολλοὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι Κουάκεροι. Μ. Δ. Β.

Ὀσκὰρ (Oscar, ἢ Oskar). Ὄνομα τευτονικῆς καταγωγῆς, σημαῖνον θεῖον δόρυ καὶ χρησιμοποιούμενον παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς τῆς Δύσεως ὡς κύριον ὄνομα ἀρρένων. Παρὰ τοῖς Ἰσλανδοῖς ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος *Ἄσκαρ* (Askar). Μ.Δ.Β.

— Ὀσκὰρ Α΄ (Oscar). Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας (1799—1859). Ἦτο υἱὸς τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μπερναρντὸτ καὶ ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις. Ὅταν ὁ πατήρ του βραδύτερον ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος ΙΔ΄, ὠνόμασεν αὐτὸν *δοῦκα τῆς Σαίντερμανλαντ* καὶ τὸν κατέστησε τῷ 1810 διάδοχον τοῦ θρόνου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Οὐψάλης, ἐξέμαθε δὲ τόσον τελείως τὴν σουηδικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Σκανδιναυΐας, ὥστε πολλάκις ἐχρησίμευσεν ὡς διερμηνεὺς τῶν λαϊκῶν θελήσεων παρὰ τῷ πατρί του, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς πλείστας ἀνωτέρας θέσεις καὶ σημαντικὰς ἀποστολάς, ὡς ἀντιβασιλέα τῆς Νορβηγίας, πρύτανιν διαφόρων ἀκαδημιῶν καὶ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λοὺντ κτλ. Ἀπὸ τοῦ 1838 ὅμως αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρός του ἐψυχράνθησαν, λόγῳ τῶν φιλελευθέρων τάσεών του καὶ τῶν ὑπονοιῶν τοῦ πατρός του περὶ συνεννοήσεώς του μετὰ τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων πρὸς ἐκθρόνισίν του, ἕνεκα δὲ τούτου ἀπεμακρύνθη πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας· ἀλλὰ συγχρόνως ἀπέκτησε τὰς συμπαθείας τοῦ φιλελευθέρου κόμματος, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποβῆ ὁ πραγματικὸς ἀρχηγός. Κατόπιν τούτου ὁ Ὀσκὰρ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀναγκαστικήν του ἀργίαν εἰς κοινωνιολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς μελέτας καὶ ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων τὰ προκαλέσαντα μεγάλην ἐντύπωσιν ἔργα: «Ὑπόμνημα περὶ τῆς ἀγωγῆς, ἥτις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὸν λαόν» (1839) καὶ «Πραγματεία περὶ τῶν ποινικῶν νόμων καὶ τῶν ἐπανορθωτικῶν φυλακῶν» (1840), ἥτις μετεφράσθη εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ ἐκρίθη ἐπαινετικώτατα ὑπὸ πλείστων διασήμων ποινικολόγων.

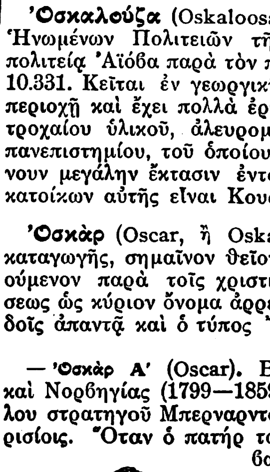

Ὀσκὰρ Α΄.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1844, κατὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ πατρός του, ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου ΙΔ΄ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, τὴν 8 Μαρτίου 1844, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων του ὑπῆρξεν ἡ παροχὴ ἐλευθερίας εἰς τὸν τύπον, ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς καμαρίλλας τοῦ πατρός του καὶ ἡ ἀνάδειξις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος συνεκάλεσε τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἥτις ἐψήφισε σημαντικὰς μεταρρυθμίσεις ὑπὸ πνεῦμα λίαν φιλελεύθερον. Ἀπὸ τοῦ 1848 ὅμως, συνεπείᾳ τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἐμετρίασε κατὰ πολὺ τὰς φιλελευθέρας παροχὰς καὶ δὲν ἐδέχθη οὐσιωδεστέρας μεταρρυθμίσεις τοῦ Συντάγματος, τὰς ὁποίας ἐζήτουν οἱ φιλελεύθεροι. Ἠρνήθη ἐπίσης ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Νορβηγῶν, οἵτινες ἐζήτουν τὸν χωρισμὸν τῆς Νορβηγίας ἀπὸ τῆς Σουηδίας. Κατὰ τὸν Δανογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1848 ὑπεστήριξε τὴν Δανίαν, ἀναθέσας εἰς σουηδικὰ καὶ νορβηγικὰ στρατεύματα τὴν φρούρησιν δανικῶν χωρῶν, ἵνα ὁ στρατὸς τῆς Δανίας διατεθῇ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ πολέμου, τῷ δὲ 1849 ἐμεσολάβησε διὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης. Τῷ 1857, λόγῳ ἀσθενείας καὶ κοπώσεως, παρεχώρησε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱόν του Κάρολον ΙΕ΄ καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη. Ὁ Ὀσκὰρ Α΄ ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένος συγγραφεὺς καὶ μουσικός, γράψας πολλὰ μελοδράματα, συμφωνίας, ἐμβατήρια κτλ. Τῷ 1823 εἶχε νυμφευθῆ τὴν Ἰωσηφίναν Λέχτενμπεργκ, θυγατέρα τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου Μπωαρναί.

— Ὀσκὰρ Β΄ (Oscar). Τρίτος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1829 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1907. Ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ τῆς Σουηδίας μόνον ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1907. Ἀπὸ μικρᾶς δὲ ἡλικίας ἐπιδείξας ζωηρὰν κλίσιν εἰς τὰ ταξίδια, προσελήφθη μόλις δεκαετὴς εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ ἐταξίδευσεν εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἰδίως μετὰ τῆς φρεγάτας «Εὐγενίας» εἰς τὴν Μεσόγειον. Βραδύτερον ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Οὐψάλης καὶ κατόπιν ἐπεσκέφθη τὸ Λονδῖνον, τοὺς Παρισίους καὶ τὴν Ἱσπανίαν, καταγινόμενος συγχρόνως καὶ εἰς φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς μελέτας. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου ΙΕ΄, λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ του καὶ διαδόχου Γουσταύου εἰς ἡλικίαν 7 ἐτῶν, ἀνεκηρύχθη διάδοχος, ἐπειδὴ εἶχεν ἀποθάνει ὁ μόνος υἱός, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει ὁ νέος βασιλεύς. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἐξηκολούθησε ν' ἀπέχῃ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀφιέρωσεν ὅλην αὐτοῦ τὴν δραστηριότητα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν σχολῶν, εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ στόλου, εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀρχείων τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διαφόρων καλλιτεχνικῶν συλλόγων. Τῷ 1862 ἐταξίδευσεν ἐκ νέου εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ τῷ 1867 εἰς Παρισίους, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῷ 1872. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ ὑπῆρξε γόνιμος εἰς τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν ἐσωτερικῶν περιπλόκων ζητημάτων, ὡς ἦτο ἡ φορολογικὴ μεταρρύθμισις, ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, ἡ καθιέρωσις τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ἡ ἀναθεώρησις τοῦ δασμολογίου κτλ., τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν ἀλλεπαλλήλους ὑπουργικὰς κρίσεις. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη δραστηριότης, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, αἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔφθασαν εἰς μεγίστην ἀκμήν, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν

Ὀσκὰρ Β΄.

Digitized by Google

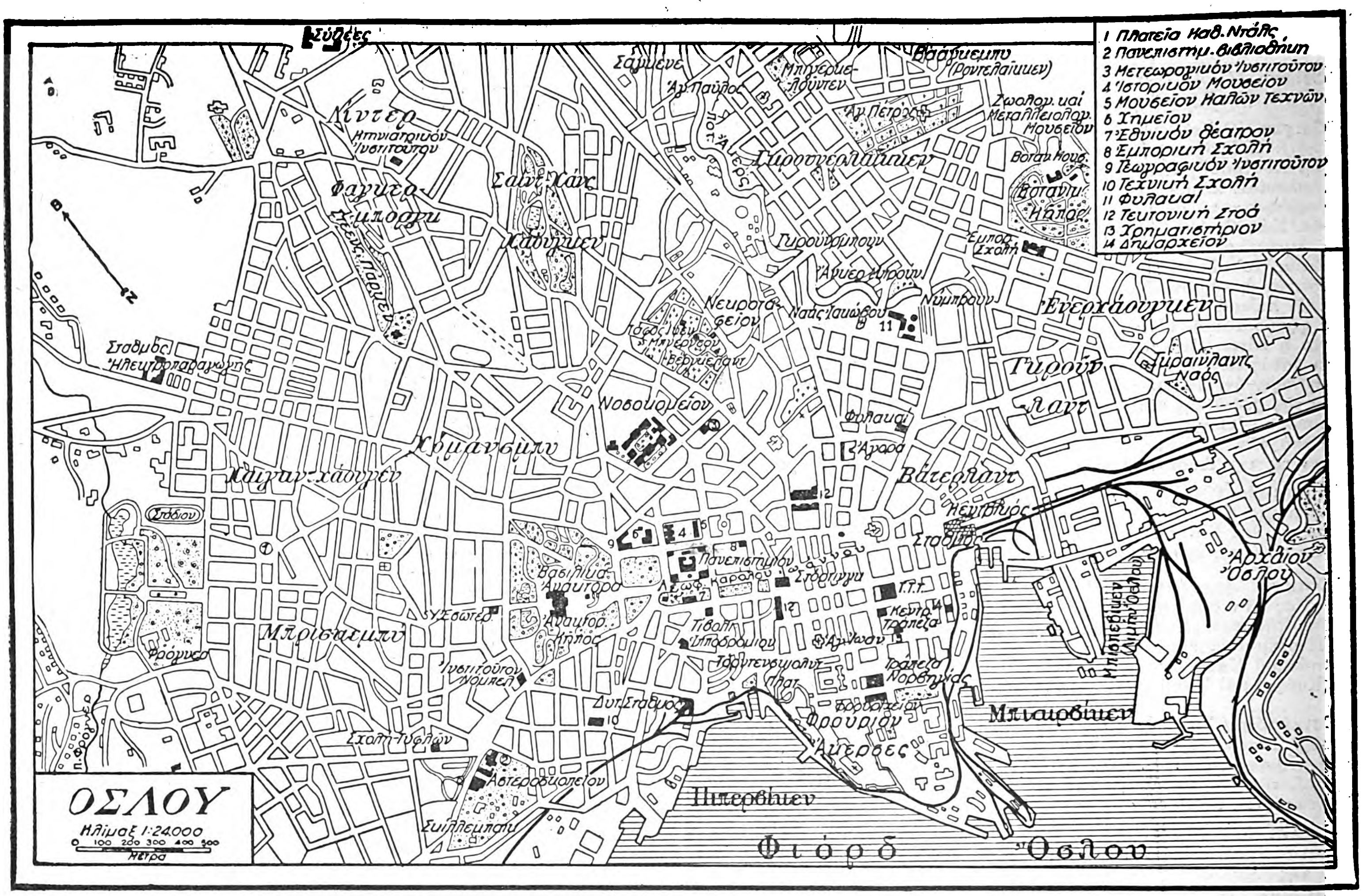

γεωργίαν. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν συνταγματικὸς βασιλεύς, ὅταν δὲ ὁ νορβηγικὸς λαὸς ἠξίωσε τὴν ἀπόλυτον πολιτικὴν αὐτοτέλειάν του καὶ ἐψήφισε τὸν χωρισμὸν τῆς Νορβηγίας ἀπὸ τῆς Σουηδίας, ὁ Ὄσκαρ Β΄ ἐδέχθη ψυχραίμως τὸ τετελεσμένον γεγονὸς καὶ κατώρθωσε διὰ τῆς διπλωματικότητός του καὶ τῆς ἐπιβολῆς του νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐζήτει ἡ στρατιωτικὴ μερὶς τῆς Σουηδίας, ἐπιτυχὼν οὕτω τὸν εἰρηνικὸν χωρισμὸν τῶν δύο χωρῶν. Λόγῳ τῆς μεγάλης μορφώσεώς του, τῆς παροιμιώδους δικαιοκρισίας του καὶ τοῦ μὴ ἐπηρεασμοῦ του ἀπὸ δυναστικοὺς δεσμούς, εἶχεν ἀποκτήσει μέγα κῦρος μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, αἵτινες πολλάκις ἐξέλεξαν αὐτὸν ὡς διαιτητὴν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των, ὡς συνέβη τῷ 1889 καὶ τῷ 1899 εἰς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς διὰ τὸ ζήτημα τῆς Σαμόας καὶ τῷ 1897 διὰ τὸ ζήτημα τῆς Βενεζουέλας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον μορφωμένων βασιλέων τῆς ἐποχῆς του, εἰς νεαρὰν δὲ ἔτι ἡλικίαν εἶχεν ἐκμάθει πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ἦτο μέλος πολλῶν σουηδικῶν καὶ ξένων ἀκαδημιῶν, ὡς τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Πετρουπόλεως, καὶ ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν πανεπιστημίων τῆς Βολωνίας, τοῦ Λέϋντεν, τοῦ Ἐρλάγκεν, τῆς Βιέννης, τοῦ Στρασβούργου, τοῦ Μονάχου, τοῦ Καίμπριτζ, τοῦ Λὼντ καὶ τῆς Ὀξφόρδης καὶ ἐλάμβανε μέρος ἐνεργὸν καὶ αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ἐργασίας τῶν φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν συλλόγων τῆς χώρας του. Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Ἐρρίκου Ἴψεν καὶ προήδρευσε τῶν ἑορτῶν τῆς στέψεως τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ συγγραφέως. Κατεγίνετο εἰς τὴν ποίησιν, τὴν ἱστορίαν, τὴν μουσικὴν καὶ μετέφρασε πολλὰ ξένα ἔργα. Τῷ 1856 ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα ποιήματά του καὶ τὰς πρώτας ναυτικάς του μελέτας. Μεταξὺ τῶν ποιητικῶν καὶ δραματικῶν του ἔργων προέχει ἡ συλλογὴ ἥτις ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1857 μὲ θέματα τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τοῦ σουηδικοῦ ναυτικοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ur svenska flotans minnen» (1858)· ἐδημοσίευσεν ἐπίσης δευτέραν σειρὰν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τριφωνία» (1877) καὶ τρίτην σειρὰν μικροτέρων λυρικῶν καὶ πατριωτικῶν ᾀσμάτων (1879). Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Στρατιωτικὴ ἱστορία τῆς Σουηδίας» (1861—1867) καὶ «Κάρολος ΙΒ΄» (1868). Ὁ Ὄσκαρ Β΄ διεκρίνετο καὶ ὡς ῥήτωρ δεινός, οἱ δὲ λόγοι του εἰς τὴν σουηδικὴν Μουσικὴν Ἀκαδημίαν ἀπὸ τοῦ 1864—1872, ὅτε ἦτο τακτικὸς πρόεδρος αὐτῆς, θεωροῦνται ὡς αἰσθητικὰ καὶ ῥητορικὰ ἀριστουργήματα. Εἰς τὰ συγγράμματά του ἐχρησιμοποίει συνήθως τὸ ψευδώνυμον «Oscar Fredrik». Οἱ «Λόγοι» του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1883, τὰ δὲ «Πεζὰ ἔργα» τῷ 1892. Ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1902 ἐξεδόθησαν τὰ ἅπαντά του εἰς ἑπτὰ τόμους.

м. Δ. Β.

Ὄσκαρ Β΄, *Γῆ τοῦ βασιλέως* — *[Γεωγρ.]*. —1) Χώρα τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὸν Καναδᾶν. Ἀποτελεῖ μέρος τοῦ βορείου τμήματος τῆς μεγάλης ἀρκτικῆς νήσου Χώρα Γκρίννελ, μεταξὺ τῶν περιοχῶν Λίνκολν, Ἔλλεσμηρ καὶ Γκράντ καὶ κατοικεῖται ὑπὸ ὀλίγων Ἐσκιμώων. —2) Χώρα τοῦ Νοτίου Παγωμένου ὠκεανοῦ, κειμένη πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Γῆς τοῦ Γκραΐαμ. м. Δ. Β.

Ὄσκελα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας ἐπὶ τῶν Κοττίων Ἄλπεων, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ληποντίων. Ταυτίζεται μὲ τὴν σημερινὴν ἰταλικὴν πόλιν Domodossola, ΒΔ. τῆς Μείζονος λίμνης.

Α. Θ. Σ.

Ὀσκική (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διάλεκτος τῶν Ὄσκων, ἤτοι μία ἐκ τῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας Ἰταλικῆς Κοινῆς, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον καὶ ἡ Λατινική, ἡ Ὀμβρικὴ καὶ διάφοροι ἄλλαι ἀρχαῖαι ἰταλικαὶ διάλεκτοι (βλ. λ. *λατινικὴ γλῶσσα*). Ἡ Ὀσκικὴ (lingua osca) ὡμιλεῖτο κυρίως εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν (Σαμνίτιδα, Καμπανίαν, βόρειον Ἀπουλίαν, Λευκανίαν καὶ Βρεττίαν), ἐκαλλιεργήθη δὲ ὀλίγον καὶ λογοτεχνικῶς. Ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲν ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων (καὶ δὴ τῶν «ἀτελλανῶν» δραμάτων, τὰ ὁποῖα, εἰσαχθέντα εἰς τὴν Ῥώμην, ἐκλήθησαν ludi osci) μᾶς ἐσώθη, δι' ὃ καὶ ἀγνοοῦμεν τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαλέκτου. Τὰ μόνα διασωθέντα γραπτὰ μνημεῖα της εἶναι διάφοροι ἐπιγραφαί, καὶ ἰδίως ἡ λεγομένη «Ἀβελλανὴ στήλη» (cippus Abellanus), ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχεται συνθήκη μεταξὺ τῶν πόλεων Νώλης καὶ Ἀβέλλης τῆς Καμπανίας περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡρακλέους, ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν ῥηθεισῶν πόλεων, καὶ ὁ «Βαντῖνος πίναξ» (tabula Bantina), ἤτοι ἐπιγραφὴ ἀνευρεθεῖσα ἐν Βαντίᾳ τῆς Ἀπουλίας (Bantia, νῦν Sta Maria de Vanze). Κοινὰ γνωρίσματα τῆς ὀσκικῆς καὶ τῆς ὀμβρικῆς διαλέκτου (διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται αὗται ἀπὸ τὴν λατινικὴν) εἶναι ἡ ἐν αὐταῖς ἐξέλιξις τῶν ἰαπετικῶν ὑπερωϊκοχειλικῶν εἰς p καὶ b: ὀσκ. ὀμβρ. pis—λατ. quis, ὀσκ. ὀμβρ. bivus—λατ. vivus κ.τ.λ. καὶ ἡ τροπὴ τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ct καὶ pt εἰς ht καὶ ft: ὀσκ. Uhtavis—λατ. Octavius, ὀμβρ. rehte—λατ. recte, ὀσκ. scriftas—λατ. scriptus κτλ. Ἴδιον γνώρισμα τῆς Ὀσκικῆς εἶναι ἡ τροπὴ τοῦ S μεταξὺ φωνηέντων εἰς Z, ἐνῷ εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν Ὀμβρικὴν τὸ S τοῦτο ἐξειλίχθη εἰς R (*ῥωτακισμός*) κτλ. Ἐκ τούτου, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων γνωρισμάτων, καταφαίνεται ὁ συντηρητικώτερος χαρακτὴρ τῆς Ὀσκικῆς ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς ἄλλας ἀρχαίας ἰταλικὰς διαλέκτους. Ἡ Ὀσκική, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ διάλεκτοι καὶ γλῶσσαι τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας, ἐξηφανίσθη ὑπὸ τῆς Λατινικῆς, ἡ ὁποία ἀπὸ διαλέκτου τοῦ Λατίου κατέστη βαθμηδὸν γλῶσσα πανιταλική, ἀλλ' ἡ ἐξαφάνισις αὕτη δὲν εἶχεν ἀκόμη συντελεσθῆ κατὰ τὸν Α΄ αἰῶνα μ. Χ., ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐν Πομπηΐᾳ ἀνευρεθεισῶν ὀσκικῶν ἐπιγραφῶν, ὧν μερικαὶ προέρχονται ἐκ τῶν χρόνων τούτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. von Planta*, Grammatik der oskisch-umbrischen Dialekte, I-II, Strassburg 1892—1897.— *C. D. Buck*, A grammar of oscan and umbrian, Boston 1904 (ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ὑπὸ *E. Prokosch*, Heidelberg 1905).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὀσκικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ὄσκους, ὁ τῶν Ὄσκων: «*ὀσκικὴ γλῶσσα*».

ὀσκιλλαρία, ἡ ***ὀσκιλλατορία*** (ἡ) (Orcillaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν κρυπτογαμικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θαλλοφύτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζωοσπερμιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη διαδεδομένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Ὄσκιος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας (βλ. λ. *Ἴσκερ*).

Ὄσκοι (οἱ) (λατιν. Osci). Οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καλούμενοι *Ὀπικοί*, οἵτινες κατῴκουν πρὸς Β. τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Μεγάλης Ἑλλάδος, κατέχοντες μέρος τοῦ Λατίου, τῆς Σαμνίτιδος καὶ τῆς Καμπανίας. Οἱ Ὄσκοι ἦσαν λαὸς γεωργικός, ποιμενικὸς καὶ πολεμικὸς καὶ ἀντέστησαν μετὰ καρτερίας ἐναντίον τῶν Ἐτρούσκων κατ' ἀρχάς, οἵτινες, κατισχύσαντες, τοὺς ἐξεδίωξαν τῆς Καμπανίας, καὶ τῶν Ῥωμαίων βραδύτερον, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτοὺς Σαμνίτας. Ἡ τύχη τῶν Ὄσκων ἦτο κοινὴ μὲ τὴν τῶν Σαμνιτῶν κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Ῥώμης ἀγῶνάς των, τοὺς ἐπικαλουμένους σαμνιτικοὺς πολέμους. Μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας κατῴκουν οὗτοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἤρχισαν ἀφομοιούμενοι ὑπὸ τούτων, μάλιστα μετὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, ἐν ἔτει 88 π. Χ., εἰς πάντας τοὺς Ἰταλούς. ΚΑΨ.

Ὀσκὸλ (Oskol) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσίᾳ, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ντόνετς, μήκους 395 χλμ. Πηγάζει ἐν τῇ περιοχῇ Κούρσκ, ῥέει πρὸς Ν. καὶ χύνεται εἰς τὸν Ντόνετς, ἐν Οὐκρανίᾳ. Θ. Κ.

— **Ὀσκόλ, Νόβυϊ** — (Nowyj Oskol) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ῥωσίας (βλ. λ. *Νόβυϊ Ὀσκόλ*).

ὄσκολον (τό). Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ φερόμενον σημεῖον ὑπηρεσίας κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1893 ἐποχήν· ἦτο δὲ τοῦτο μικρὰ κεκυρτωμένη, μηνοειδοῦς σχήματος, ἐπίχρυσος ὀρειχαλκίνη πλάξ, φέρουσα ἐπ' αὐτῆς ἐν ἀναγλύφῳ τὸ ἑλληνικὸν βασιλικὸν στέμμα καὶ ἀναρτωμένη ἐπὶ τοῦ στήθους κάτωθεν τοῦ περιλαιμίου τῆς στολῆς. Ἡ ὀνομασία *ὄσκολον* προῆλθε, κατὰ παραφθοράν, ἐκ τῆς γαλλικῆς λέ-

Digitized by Google

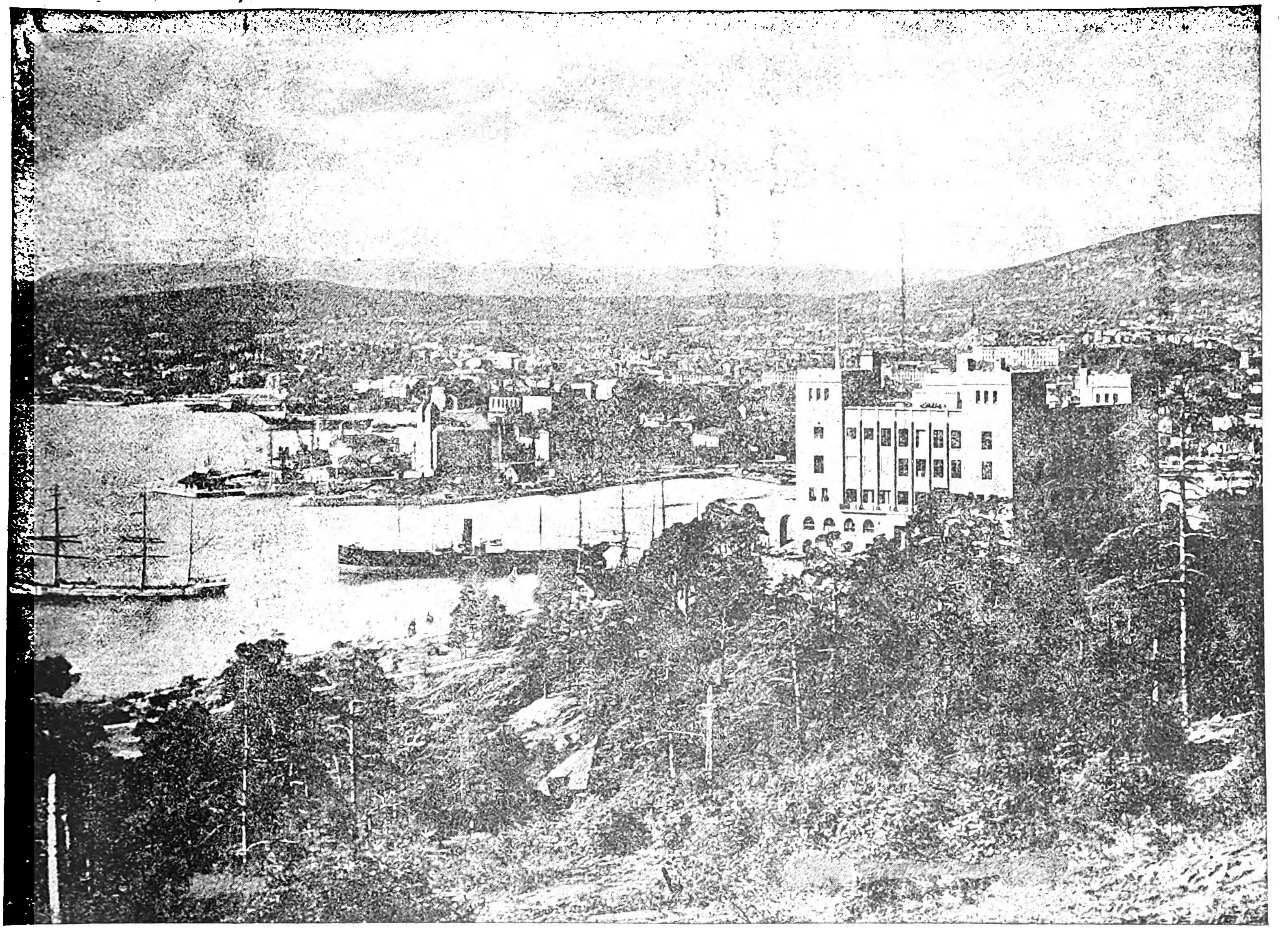

Ἄποψις τοῦ Ὄσλου.

ξεως **hausse-col**, σημαινούσης διάσημον τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Ν. Θ. Κ.

Ὄσκος (Oshkosh) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐϊσκόνσιν, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Οὐϊνεμπάγκο. Κάτ. 43.000. Κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Οὐϊννεμπάγκο καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἄνω Φόξ. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει ἀνωτέρας σχολάς, κρατικὸν φρενοκομεῖον, γεωργικὴν σχολὴν ἀπόρων, βιβλιοθήκην κτλ. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, κατεργασίας καπνοῦ, ἀλευρομύλους κτλ. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεγάλα δάση, ἐξ ὧν προέρχεται ἡ ξυλεία, ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, ἥτις εἶναι μεγάλως προηγμένη ἐν τῇ πόλει. Τῷ 1874 καὶ 1875 ὑπέστη τεραστίας ζημίας ἐκ τρομακτικῶν πυρκαϊῶν. Μ. Δ. Β.

Ὄσκουα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (Ἀνδαλουσίας), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων, οὐ μακρὰν τῆς Κορδούης. Α.Θ.Σ.

ὀσκρὸς (ὁ)· δημ., τὸ κέντρον τῆς μελίσσης.

Ὄσλαν (Oslan) *[Γεωγρ.]*. Κλεισώρεια ἐν Νοτιοσλαυϊᾳ. Σχηματίζεται πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ ὄρους Καραντὰγ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νίσσης. Δι' αὐτῆς ὁ ποταμὸς Μοράβα εἰσέρχεται εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Βρανίας, ῥέων πρὸς τὰ ΒΑ. Μ. Δ. Β.

Ὄσλερ (Osler), **Γουλιέλμος**. Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς τὸ πρῶτον ἐν Montreal (Καναδᾶς), εἶτα ἐν Φιλαδελφείᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1905 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Ὀξφόρδῃ, περίφημος κλινικὸς καὶ ἱστορικὸς θανὼν τῷ 1919.

— **Ὄσλερ, νόσος τοῦ**— *[Δερματολ.]*. Σπανιωτάτη κληρονομικὴ νόσος, ἡ ὁποία παρουσιάζει φλεβικὰ ἀγγειώματα καὶ φλεβεκτασίας τοῦ προσώπου, αἱμορροΐδας τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινός. Αὗται προκαλοῦν σοβαρὰς αἱμορραγίας καὶ ἀναιμίας, αἱ ὁποῖαι σμικρύνουν τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς. Θεραπευτικῶς συνιστᾶται δίαιτα, ἠπατικὰ καὶ ἀρσενικοῦχα παρασκευάσματα, τοπικῶς δὲ καυτηρίασις διὰ θερμοκαυτῆρος. Κ. Κ. Κ.

Ὄσλιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φλαμουριᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἤδη καλούμενον *Ἁγία Φωτεινή*. Κάτοικοι (1928) 107. Δ. Ε. Μ.

Ὄσλο (Oslo) *[Γεωγρ.]*. Ἐσφαλμένη προφορὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ συγχρόνου ὀνόματος *Ὄσλου* (βλ.λ.), πρωτευούσης τῆς Νορβηγίας, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1624 μέχρι τοῦ 1925 ἐκαλεῖτο *Χριστιανία*. Μ. Δ. Β.

Ὄσλοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης, ἤδη καλούμενον *Παναγίτσα* (βλ. λ.).

Ὄσλου (Oslo) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Νορβηγίας. Κεῖται πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς χώρας, μεταξὺ τῶν 59° 54′ 43″ Β. πλάτους καὶ 10° 43′ 28″ Α. μήκους, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κόλπῳ ὁμωνύμου φιόρδ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ *Ἐγκεμπεργκ* καὶ διαρρέεται ὑπὸ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ *Ἄκερς*, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους τοῦ Σκαγερράκη 128 χλμ. Κάτ. 250.399. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ γραφικωτάτης θέσεως, παρὰ τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας Ὄσλου, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν κυρίως πόλιν καὶ ἀπὸ διάφορα προάστεια προσαρτηθέντα εἰς αὐτήν. Ὄπισθεν τῆς πόλεως ἐγείρονται ὡραῖοι πευκόφυτοι λόφοι, πρὸ αὐτῆς δὲ πολλαὶ νησῖδες εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φιόρδ. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως εἶναι ἀσφαλέστατος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων: τοῦ ἀνατολικοῦ, καλουμένου *Μπιέρβικεν*, ὅπου ναυλοχοῦν τὰ μεγάλα πλοῖα, καὶ τοῦ δυτικοῦ, καλουμένου *Πίπερβικεν*. Πρὸς Α. τοῦ Μπιέρβικεν ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Ἄκερς, πρὸς Α. δὲ τούτου σχηματίζεται ἕτερος μικρὸς λιμήν, καλούμενος *Ὄσλου*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ κύριος λιμὴν τῆς παρ' αὐτὸν κειμένης ἀρχαίας πόλεως. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ λιμὴν τοῦ Ὄσλου καλύπτεται ὑπὸ πάγων ἐπὶ 3—4 μῆνας, τὰ δὲ πλοῖα ἀναγκάζονται νὰ προσεγγίζουν εἰς Ντραίμπατς καὶ Ρίνγκενε εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ φιόρδ. Μεταξὺ τοῦ Μπιέρβικεν καὶ τοῦ Πίπερβικεν σχηματίζεται βραχῶδες ἀκρωτήριον, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἀρχαῖον φρούριον *Ἄκερσες*, μετ' ἐκκλησίας καὶ ἀκροπόλεως, ὅπερ χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς στρατών, πεδίον Ἄρεως καὶ φυλακαί. Τὸ φρούριον τοῦτο διετηρήθη ἐν μέρει μόνον, μέχρι δὲ τοῦ 1719 ἦτο ἡ ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Δανίας.

Πρὸς Β. τοῦ φρουρίου ἐκτείνεται ἡ κυρίως πόλις μὲ εὐθείας καὶ εὐρείας ὁδούς, μὲ ὡραίας λιθοκτίστους οἰκίας καὶ πολλὰ μέγαρα καὶ δημόσια κτήρια. Αἱ περὶ τὴν κυρίως πόλιν συνοικίαι, ἐξαιρέσει τῆς πρὸς Β. τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου *Χόμανσμπυ*, ἥτις ἔχει μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, ἀποτελεῖται ἀπὸ πτωχικὰς καὶ παλαιὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκίας, εἶναι δὲ αὗται αἱ περὶ τὸν λιμένα Πίπερβικεν, παρὰ τὸν δυτικὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου. Αἱ συνοικίαι αὗται εὑρίσκονται αἱ μὲν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄκερς καὶ εἶναι αἱ *Σαγκένε, Γκρουνερλαΐκκεν, Ροντελαΐκκεν* καὶ ἡ παλαιὰ πόλις *Ὄσλου* ἢ *Ὄπσλου*, αἱ δὲ παρὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα καὶ εἶναι αἱ *Σκίλλεμπαικ, Μπρίσκεμπυ, Χαιγκντεχάγκεν* κτλ. Εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος Μπιέρβικεν εὑρίσκεται ὁ κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός, ΒΔ. τοῦ ὁποίου, ἐν τῇ κυρίως πόλει, ἄρχεται ἡ εὐρεῖα ὁδὸς *Καρόλου-Ἰωάννου*, ἥτις εἶναι ἡ κυριωτέρα τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἢ πλησίον αὐτῆς εὑρίσκονται τὰ πλεῖστα τῶν ὡραιοτέρων δημοσίων κτηρίων. Ἡ ὁδὸς αὕτη καταλήγει εἰς τὸν ἀνακτορικὸν κῆπον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου, ἐπὶ ὑψώματος, εὑρίσκονται τὰ νέα βασιλικὰ ἀνάκτορα, κτισθέντα ἀπὸ τοῦ 1825 μέχρι τοῦ 1848 καὶ περιέχοντα πλούσια ἔργα νορβηγικῆς τέχνης. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται τὸ πανεπιστήμιον (Universitas Fredericiana), ἱδρυθὲν τῷ 1813, τὸ ἐθνικὸν θέατρον, ἱδρυθὲν τῷ 1899, ἡ βουλή, κτισθεῖσα τῷ 1866, μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῆς κήπου, τὸ μέγαρον Τ.Τ.Τ. καὶ παρ' αὐτὴν τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον, τὸ καλλιτεχνικὸν μουσεῖον, ἡ Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν, τὸ γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ φρουρίου εὑρίσκονται τὸ χρηματιστήριον, τὸ δημαρχεῖον, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἡ τράπεζα Νορβηγίας κλ.

Ἡ πόλις ἔχει πολλὰς πλατείας καὶ κήπους μὲ ὡραῖα μνημεῖα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ συνθέτου Βέργκελαντ, τοῦ Ἴψεν, τοῦ Μπγέρνσον, τοῦ ἠθοποιοῦ Μπρούν, τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Καρόλου-Ἰωάννου, τοῦ Χριστιανοῦ Δ' κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὡραίων κτηρίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων της καταλέγονται: 17 ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ Γκάμλε Ἄκερς τοῦ 1150, τὸ μέγαρον τῆς δικαιοσύνης, τὸ βασιλικὸν νοσοκομεῖον, τὸ βιομηχανικὸν μουσεῖον, τὸ ἀστεροσκοπεῖον, τὸ μετεωρολογικὸν ἰνστιτοῦτον, τὸ ἐργαστήριον τῆς φυσικῆς, τὸ ζῳολογικὸν μουσεῖον, κτλ. Ἔχει ἐπίσης πολλὰ ἱδρύματα ἀνωτέρων σπουδῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ στρατιωτικὴ σχολή, ἡ σχολὴ πολέμου, τὸ ἰνστιτοῦτον τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἐθνικὴ πινακοθήκη μὲ ἔργα κυρίως σκανδιναυϊ-

Digitized by Google

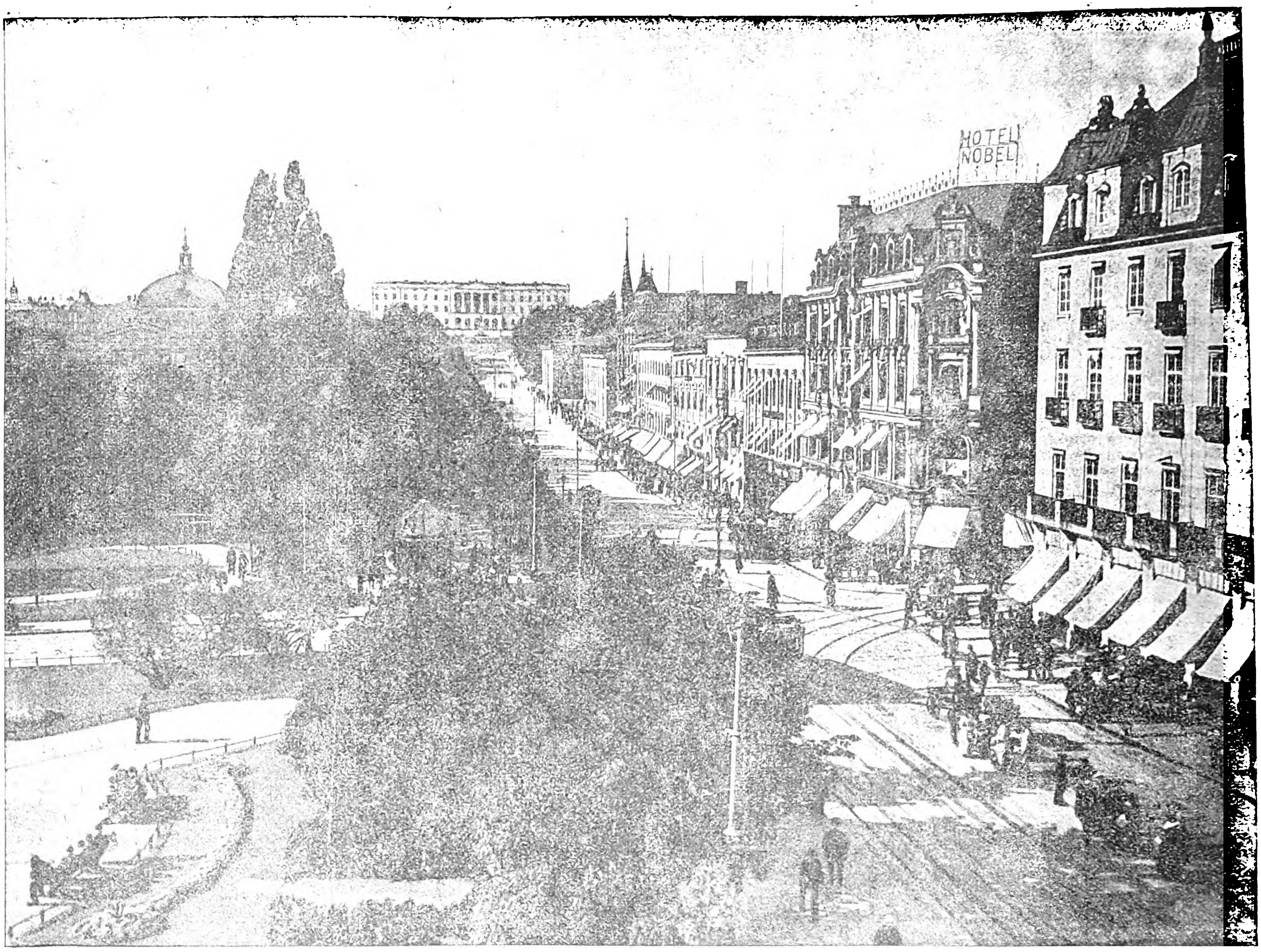

Ἡ κυριωτέρα ὁδὸς τοῦ Ὄσλου Κὰρλ Γιόχανς Γκάτ. Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα.

κῆς καὶ ὀλλανδικῆς τέχνης, τὸ ᾠδεῖον, τὸ Ἀθήναιον, καθὼς καὶ πέντε μεγάλα θέατρα. Ἡ Ὄσλου ἔχει μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν, ἀποτελοῦσα τὸ κυριώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Νορβηγίας. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ὅλης εἰσαγωγῆς τῆς Νορβηγίας καὶ τὸ ἓν τέταρτον τῆς ἐξαγωγῆς τῆς χώρας διενεργεῖται διὰ τοῦ λιμένος της. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς εἶναι: κρέας, κτήνη, λίπος, σῖτος, καφές, σάκχαρις, καπνός, ἄλευρα, ὀπῶραι, μάλλινα ὑφάσματα καὶ βαμβακερά, σίδηρος, μηχανήματα κτλ., τῆς δὲ ἐξαγωγῆς: πολτὸς ξυλείας, σελουλοειδῆ, πυρεῖα, χάρτης, δέρματα, κονσέρβες, ρέγγες, ἀντζούγιες, μουρουνέλαιον κτλ. Ἔχει πλῆθος ἐργοστασίων μηχανημάτων, κεραμεικῆς, πυρείων, κατεργασίας καπνοῦ, βιομηχανίας ξύλου, ὑφαντουργεῖα, χαρτοποιεῖα, σαπωνοποιεῖα, ἀτμομύλους, σημαντικὰ ναυπηγεῖα μετὰ δύο δεξαμενῶν, μιᾶς πλωτῆς καὶ μιᾶς μονίμου κ. ἄ.

Αἱ συγκοινωνίαι τῆς πόλεως εἶναι πυκνόταται καὶ τελειόταται· εἶναι ἐκ τῶν πρώτων πόλεων, αἵτινες ἐγκατέστησαν ἠλεκτρικοὺς τροχιοδρόμους ἀπὸ τοῦ 1901. Ἔχει ἐπίσης ὑπόγειον σιδηρόδρομον καὶ τακτικὴν συγκοινωνίαν διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἄκερς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν συνδέεται σιδηροδρομικῶς μεθ᾽ ὅλων τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Σουηδίας. Αἱ διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαι εἶναι ἐπίσης σημαντικώταται καὶ τακτικώταται μεθ᾽ ὅλων τῶν λιμένων τῆς Βαλτικῆς, τῆς Γερμανίας, τῆς Δανίας, τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λοιπῶν ἠπείρων. Ἔχει ἐπίσης ἀεροδρόμιον καὶ εἶναι σημαντικὸν ἀεροπορικὸν κέντρον. Λόγῳ τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς σημασίας τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος της διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ὁλόκληρος ὁ κόλπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπολήγει τὸ φιόρδ, εἶναι ἰσχυρότατα ὠχυρωμένος διὰ πολυαρίθμων φρουρίων καὶ πυροβολείων ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν τοῦ στενοῦ Ντραίμπατς καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ λιμένος ἐγκατεσπαρμένων νήσων· μεταξὺ τῶν φρουρίων τούτων εἶναι τὸ *Ὄσκαρσμποργκ* καὶ τὰ τῶν φιὸρδ *Τόνσμπεργκ* καὶ *Ντρόμμεν*, ἅτινα, μετὰ τοῦ φρουρίου *Ἄκερσες*, καθιστοῦν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Νορβηγίας ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων ναυτικῶν βάσεων καὶ θαλασσίων φρουρίων τῆς Εὐρώπης. Τὰ περίχωρα τῆς πόλεως εἶναι ὡραιόταται. Ἐκ τῶν γραφικωτέρων παρ᾽ αὐτὴν τοποθεσιῶν εἶναι ἡ χερσόνησος *Μπόγκντο*, κειμένη πρὸς Δ., ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ βασιλικὴ ἔπαυλις Ὄσκαρχελ. Τῷ 1901 ἱδρύθη ἐν αὐτῇ καὶ δημόσιον μουσεῖον. Ἐν Μπόγκντο ὑπάρχουν καὶ θαλάσσια λουτρά, λίαν ὀνομαστὰ καὶ πολυσύχναστα κατὰ τὸ θέρος. Εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ *Φρογκνερσάτερεν* εἰς ὕψος 429 μ. καὶ ὁ λόφος *Χόλμενκόλλεν*, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι θαυμασία. Ἡ πόλις διοικεῖται ὑπὸ τεσσάρων δημάρχων καὶ 84 ἀντιπροσώπων, ἐξ ὧν ἐκλέγεται ἐπιτροπὴ 21 μελῶν καὶ 7 σύμβουλοι.

Ἡ ἀρχαία πόλις Ὄσλο ἐκτίσθη τῷ 1048 ὑπὸ τοῦ *Χαράλδου Σίγκουρντσσον*, κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος εἶχεν ἀποβῆ ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς Νορβηγίας καὶ τῷ 1397 ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ἡνωμένου Σκανδιναυϊκοῦ βασιλείου. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ὅμως ἀπόψεως παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ Ἀνσεατικοῦ συνδέσμου. Λόγῳ τῶν πολλῶν ξυλίνων οἰκιῶν της ὑπέστη πολλάκις καταστροφὰς ἐκ πυρκαϊῶν, αἵτινες ἐπανειλημμένως ἀνέκοψαν τὴν ἐμπορικήν της πρόοδον. Κατόπιν νέας καταστροφῆς αὐτῆς ἐκ πυρκαϊᾶς, τῷ 1624, ἀνῳκοδόμησεν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Χριστιανὸς Δ′, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἀκολούθως *Χριστιανία*. Ἡ πόλις αὕτη εἶχε περιβληθῆ καὶ ὑπὸ τειχῶν, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο μέχρι τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος περιεβλήθη καὶ ὑπὸ ὀχυρωμάτων, τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τὸν Κάρολον ΙΒ′ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν τῷ 1716, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπορθήσῃ καὶ τὸ φρούριον Ἄκερσες. Τῷ 1925 τὸ ὄνομα αὐτῆς Χριστιανία, ὅπερ εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1624, μετετράπη καὶ πάλιν, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς κυβερνήσεως, εἰς *Ὄσλο*, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης καὶ πρὸς ἐξοβελισμὸν τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ὑπενθύμιζε τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τὸν ξένον κατακτητήν. Μ. Δ. Β.

— **Ὄσλου** (Oslo) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Νορβηγίας, πρὸς τὸ ΝΑ. αὐτῆς τμῆμα. Ἔχει ἐπιφάνειαν 26.523 τ. χλμ. καὶ 751.330 κατ. Διαιρεῖται εἰς τὰς ἐπαρχίας *Ὄσλου*, *Ἄκερσες*, *Μπούσκερουν*, *Κάρεσμπεργκ*, *Λάορβικ* καὶ *Σμάλενανε*. Ἡ ἐπαρχία τοῦ Ὄσλου, ἀποτελουμένη ἐκ μόνης τῆς ὁμωνύμου πόλεως καὶ τῶν περιχώρων της, ἔχει ἐπιφάνειαν 16 τ.χλμ. καὶ 258.483 κατ. Μ. Δ. Β.

Ὀσλουφιορδ (Oslofiord, ἄλλοτε Kristianiafiord) *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ μέγιστος τῶν κόλπων καὶ τὸ μέγιστον φιὸρδ τῆς νοτίου Νορβηγίας, ἀνῆκον εἰς τὸν νομὸν τοῦ Ὄσλου καὶ σχηματιζόμενον ὑπὸ τῆς βαθέως εἰσχωρούσης εἰς τὴν ξηρὰν θαλάσσης τοῦ Σκαγερράκη. Ἔχει μῆκος 97 χλμ., πλάτος ἀπὸ 2—15 καὶ διεύθυνσιν ἀπὸ Ν. πρὸς Β., ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς νήσου Φαῖρντερ καὶ καταλῆγον εἰς τὴν πόλιν Ὄσλου. Ἐν αὐτῷ σχηματίζονται δύο δευτερεύοντα φιόρδ, τὸ *Μπούντεφυρντ*, μήκους 22 χλμ., καὶ τὸ *Ντράμμενφυρντ*, μήκους 22 χλμ. Αἱ ἀκταὶ αὐτοῦ εἶναι βραχώδεις καὶ καλύπτονται ὑπὸ δασῶν μετὰ πολλῶν ἀγροτικῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τούτου ὑπάρχουν ἐπίσης πολλαὶ πόλεις, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Τόνσμπεργκ*, ἡ *Χόρτιμ*, ἡ *Χόλμεστραν*, ἡ *Σὸν-Ντρόβακ*, ἡ *Μός*, ἡ *Ντράμμεν* κ. ἄ. Ἀλληλοδιαδόχως εὐρυνόμενον καὶ στενούμενον, μεταξὺ τῶν γραφικωτάτων ἀκτῶν του, ἐγκατεσπαρμένον μὲ ἀφθόνους καταφύτους νησῖδας, φωτιζόμενον ὑπὸ πλείστων φάρων καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πολυαρίθμων πλοίων, τὰ ὁποῖα τὸ διασχίζουν κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, τὸ φιόρδ τοῦτο θεωρεῖται ἐκ τῶν θεαματικωτέρων τῶν βορείων θαλασσῶν. Πήγνυται συνήθως κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνας τοῦ ἔτους. Μ. Δ. Β.

Ὄσμα (Osma ἢ Osem) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τῶν Βαλκανίων διέρχεται διὰ Τρόγιας καὶ Λοβέτς καὶ κατόπιν χύνεται εἰς τὸν Δούναβιν παρὰ τὴν Νικόπολιν. Μῆκος 160 χλμ. Θ. Κ.

ὀσμαμίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἕνωσις ἅλατος τοῦ ὀσμίου μετ᾽ ἀμμωνίας, χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ πράξει.

Ὀσμὰν (καὶ ***Ὀθμάν***). Ὁ τρίτος τῶν Μωαμεθανῶν χαλιφῶν μὲ τὸ πλῆρες ὄνομά του *Ὀθμὰν-ἴμπν-Ἀφφάν*, συγγενὴς καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας Μωάμεθ καὶ εἷς ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ προσηλύτων, ἐξάδελφος τοῦ Ἄμπου-Σοφιά, πατρὸς τοῦ Μουαουϊγιὰ (Μωαβία). Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγε μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Ἀβησσυνίαν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Μέκκαν, μετηνάστευσε μετὰ τοῦ Μωάμεθ εἰς Μεδίναν. Ἀποθανούσης ἐκεῖ τῆς πρώτης συζύγου του ἐνυμ-

Digitized by Google

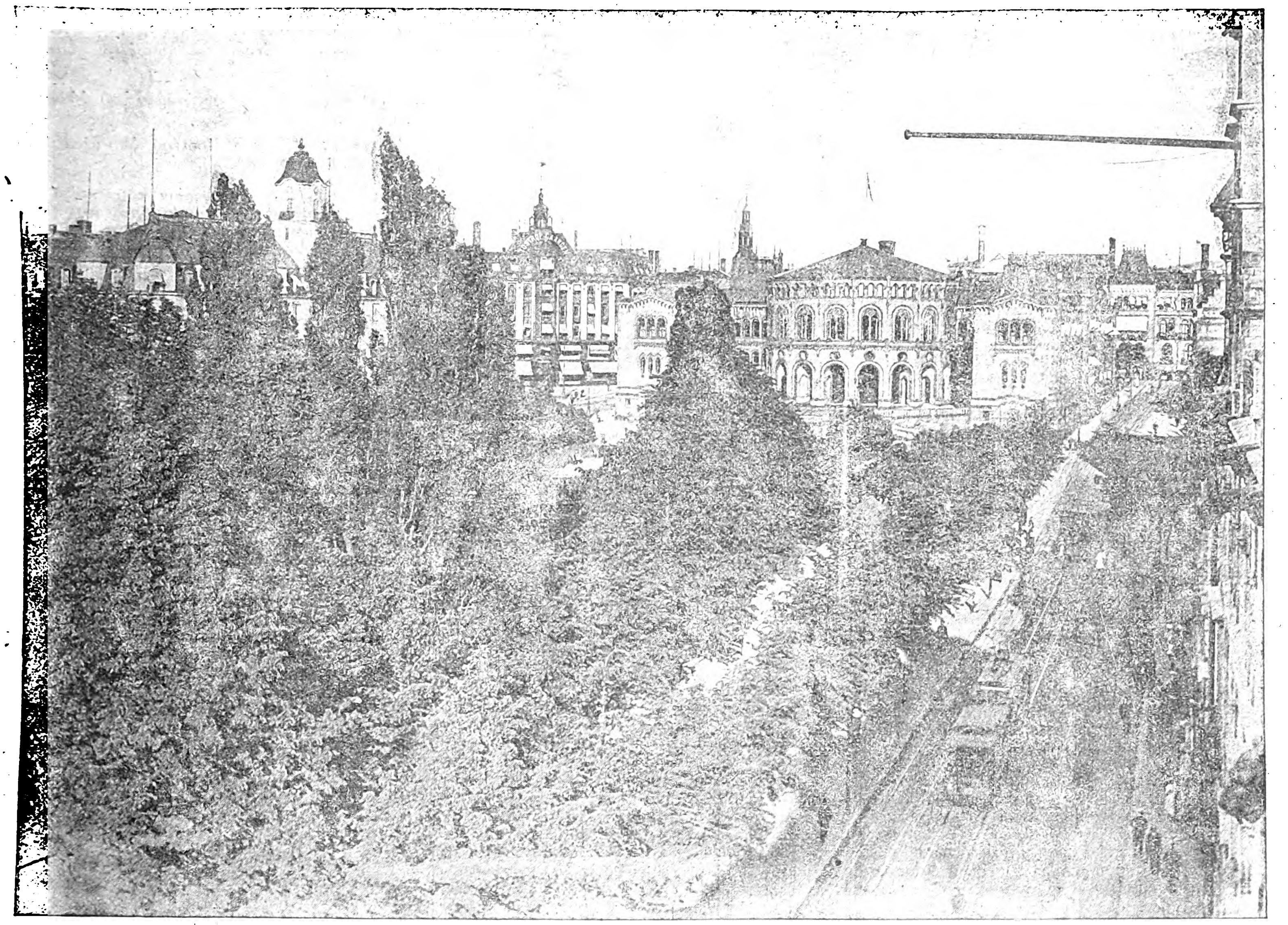

Ἡ ἐν Ὄσλου πλατεῖα Ἔϊντσβολντ μετ' ἀπόψεως τοῦ κοινοβουλίου.

φεύθη ἄλλην θυγατέρα τοῦ Μωάμεθ, ὡς ἐκ τούτου ὠνομάσθη Ζουλνουρέϊν (ὁ διπλοφώτιστος). Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ὀμὰρ-ἴμπν-Χατὰπ ἐξελέγη χαλίφης τῷ 644 μ. Χ. Ἐπὶ τῆς χαλιφείας του αἱ κτήσεις τοῦ πρώτου ἰσλαμικοῦ κράτους ἐξετάθησαν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Περσίαν, τὴν Ἰνδικήν, τὸ Τουρκεστὰν καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἀνακολούθου χαρακτῆρός του, ἐπιδείξας ἄλλοτε μὲν ἀδυναμίαν, ἄλλοτε δὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα, προὐκάλεσε δυσαρεσκείας καὶ διχονοίας μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν, τέλος δὲ ἐδολοφονήθη τῷ 656, εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν, ἐνῷ ἀνεγίνωσκε τὸ Κοράνιον. Ἐπὶ Ὀσμὰν διεδόθησαν τὰ πρῶτα ἀντίγραφα τοῦ Κορανίου. **Ν. Μ.**

— **Ὀσμάν.** —1) Ὁ *Α'*, ὁ ἐπικαλούμενος *Γαζῆ*. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπήκοοι ἐκλήθησαν *Ὀσμανίδαι* ἢ *Ὀθωμανοὶ* (1259—1326). Ἐγεννήθη ἐν Σουκοὺτ τῆς Βιθυνίας καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐρτογρούλ. Ἐνῷ ἔζη εἰσέτι ὁ πατήρ του, ὁ Ὀσμὰν ἐνήργησεν ἐπίθεσιν κατά τινος βυζαντινοῦ φρουρίου, ὅπερ ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸ ὄνομα Χεμέγκια καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὸ αἰχμαλωτίσας τὸν φρούραρχον αὐτοῦ Μιχαὴλ Κάσε ἢ Κόσσυφον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, διαδεχθεὶς τοῦτον ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς φυλῆς του, ἐγένετο στρατηγὸς τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Μαχσοὺντ Β' καὶ κατώρθωσε νὰ προσοικειωθῇ τὸν Κόσσυφον, τὸν ὁποῖον κατέστησε σύμβουλον καὶ βοηθὸν πολύτιμον, παρασχόντα εἰς αὐτὸν βραδύτερον χρησιμωτάτας συμβουλὰς κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του. Κατὰ τὸ 1288 ὁ Ὀσμὰν κατέλαβε τὸ βυζαντινὸν φρούριον τῶν Μελαγγείων καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου βέης αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου Μαχσοὺντ Β' καὶ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Σελτζουκιδῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων στρατηγῶν του, ὁ Ὀσμὰν ἀνεκηρύχθη ἡγεμὼν τῆς Βιθυνίας. Τῷ 1299 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ σουλτάνου καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Τὸ μικρὸν κατ' ἀρχὰς τοῦτο κράτος ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς βραδύτερον ἐξελιχθείσης τεραστίας Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ὀσμάν, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας του, κατώρθωσε ν' αὐξήσῃ τὸ κράτος του διὰ συνεχῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς καταλήψεως πολλῶν φρουρίων καὶ πόλεων. Κατ' ἀρχὰς εἰσέβαλεν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Νικαίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁλοκληρωτικῶς τῷ 1304, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ὁμωνύμου πόλεως. Τῷ 1307 κατέλαβε τὴν περιφέρειαν τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ μετά τινα ἔτη ἐπολιόρκησε τὴν Προῦσαν, τὴν ὁποίαν τῷ 1326, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατόν του, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ὁ υἱός του Ὀρχάν. Ὁ Ὀσμὰν εἶχε πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὸ Καρὰ-Χισάρ, εἶχε δὲ κόψει καὶ ἰδιαίτερα νομίσματα φέροντα τὴν εἰκόνα του. Κατά τινας ἱστορικοὺς ὁ Ὀσμὰν οὐδέποτε εἶχε λάβει τὸν τίτλον τοῦ σουλτάνου.

—2) Ὁ *Β'*, δέκατος ἕκτος σουλτᾶνος τῶν Τούρκων (1605—1622). Ἦτο υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ἀχμὲτ Α'. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Μουσταφᾶς Α', ὡς πρεσβύτερον μέλος τῆς σουλτανικῆς οἰκογενείας. Μετ' ὀλίγον ὅμως οὗτος ἐκηρύχθη ἔκπτωτος ὑπὸ τῶν γενιτσάρων ὡς ἠλίθιος καὶ ἀνηγορεύθη σουλτᾶνος ὁ Ὀσμὰν Β' εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν. Κατ' ἀρχὰς κατώρθωσε νὰ κατανικήσῃ τοὺς Πέρσας, πρὸς τοὺς ὁποίους κατόπιν, ὑπείκων εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ βεζύρου του Σόκολη, ἠκολούθησε φιλικὴν πολιτικήν, ἀφοῦ δὲ κατέστρεψε καὶ τὰς βάσεις τῶν Κοζάκων παρὰ τὸν Καύκασον, διῆλθε τῷ 1621 τὸν Δούναβιν καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Σιγισμόνδου Γ', ὃν ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως. Μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον Τσότζιμ, ἰδίως λόγῳ τῆς ἀπειθαρχίας τῶν γενιτσάρων, παρὰ τὰς ἓξ ἐφόδους τὰς ὁποίας ἐνήργησε καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἐπέδειξε μεγάλην γενναιότητα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφοῦ ὑπέγραψε ταπεινωτικὴν δι' αὐτὸν συνθήκην. Ἀποδίδων εἰς τοὺς γενιτσάρους τὴν ἧττάν του ταύτην, ἀπεφάσισε τὴν διάλυσίν των καὶ τὴν ἀντικατάστασίν των διὰ φρουρᾶς, τὴν ὁποίαν ἐσκέφθη νὰ στρατολογήσῃ εἰς Συρίαν, Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διέδωσεν ὅτι θὰ μετέβαινε δῆθεν εἰς προσκύνημα εἰς Μέκκαν, ἀλλ' οἱ γενίτσαροι, εἴτε διότι οὗτος εἶχε τὴν ἀπερισκεψίαν νὰ μὴ κρύψῃ ἐπαρκῶς τὸν σκοπόν του, εἴτε διότι εὑρίσκοντο εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς αὐλικούς, ἐπληροφορήθησαν ἐγκαίρως τὰς προθέσεις του καὶ ἐπαναστατήσαντες, τὴν 18 Μαΐου 1622, ἐλεηλάτησαν τὰ ἀνάκτορα, συνέλαβον τὸν σουλτᾶνον καὶ ἀφοῦ τὸν ἠκρωτηρίασαν καὶ τὸν διεπόμπευσαν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἐνέκλεισαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἑπταπυργίου, ὅπου ὁ μέγας βεζύρης Δαοὺτ πασᾶς τὸν ἔπνιξε διὰ βρόχου. Παρὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν του, ὁ Ὀσμὰν Β' εἶχε δείξει χαρίσματα ἱκανοῦ μονάρχου, ἕνεκα ὅμως τῆς φιλαργυρίας του εἶχεν ἀποξενωθῇ τῶν συμπαθειῶν τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἠρνήθησαν νὰ τὸν βοηθήσουν κατὰ τῶν γενιτσάρων, ἐξ ἄλλου δὲ εἶχε ψυχράνει καὶ τοὺς οὐλεμάδες διὰ τοῦ περιορισμοῦ πολλῶν προνομίων των, τοῦτο δ' ἐπέτεινεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀπομόνωσίν του. Τὸν διεδέχθη ὁ κηρυχθεὶς πρὸ αὐτοῦ ἔκπτωτος θεῖός του Μουσταφᾶς Α'. **Μ. Δ. Β.**

—**Ὀσμάν.** Δέκατος τέταρτος ἡγεμὼν τῆς ἐν Τύνιδι κυβερνησάσης δυναστείας τῶν Μπενὶ-Χάφς. Ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 54 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1398. **Ν. Μ.**

—**Ὀσμάν.** Δέκατος τέταρτος ἡγεμὼν τῆς ἐν Μαρόκῳ κυβερνησάσης δυναστείας τῶν Μπενὶ-Μεργιέν, βασιλεύσας ἐπὶ 25 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1398. **Ν. Μ.**

—**Ὀσμὰν** (*Ἀλ-μαλὶκ-ἀλ-Μανσοὺρ Ἄμπου-σ-σααντέτ*). Ἑνδέκατος σουλτᾶνος τῆς δυναστείας τῶν Κιρκασίων Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου, ἀνελθὼν τὸν θρόνον μετὰ τὸν πατέρα του, εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν, τῷ 1465. Ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὸ ὄνομά του μόνον δύο μῆνας, μεθ' ὃ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκυβέρνα ὁ ἀταμπέκος του Ἄμπου-νάσρ Ἀϊνάλ, κυβερνήσας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μαλὲκ-Ἐσρέφ*. **Ν.Μ.**

— **Ὀσμὰν** (*Ἀμποῦ Μπὲκρ Ντίνια*). Σουδανὸς φύλαρχος, ἀλβανικῆς καταγωγῆς, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σουδὰν κατὰ τῆς Αἰγύπτου (1883—1899). Δουλέμπορος κατ' ἀρχάς, ἡνώθη μετὰ τοῦ Μάγδη ΙΒ' κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας καὶ διορισθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Σουδὰν ἐνίκησεν εἰς τὸ Σινκὰτ τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα καὶ τῷ 1884 τὰς εἰς τὸν Μπαΐκερ ἀποστελλομένας ἐνισχύσεις, εἰς Ἐλ-Τέμπ. Ἐκυρίευσε πλείστας φρουράς, κατέλαβε τὴν πόλιν Κάσαλαν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Αἱ ἀπόπειραι τοῦ λόρδου Κίτσενερ ὅπως τὸν συλλάβῃ ἀπέτυχον, ἐπιτευχθείσης τῆς συλλήψεώς του μόνον μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε μετεφέρθη εἰς Αἴγυπτον (1899) καὶ ἔμεινεν ἐγκάθειρκτος μέχρι τοῦ 1908, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Σουδὰν τελῶν ὑπὸ διαρκῆ ἐπιτήρησιν. Ἀπέθανε τῷ 1926. **—Ω.**

— **Ὀσμὰν** *πασᾶς*. Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ', υἱὸς τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ὑεμένης καὶ τῆς Ἀβησσυνίας Τσερκὲς-

Digitized by Google

Οὐζντεμύρ. Ἀφοῦ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τοὺς σατράπας τῆς Αἰγύπτου, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προαχθεὶς ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῆς Περσίας πολέμους. Τῷ 1584 διωρίσθη πρωθυπουργός, ὡς τοιοῦτος δὲ ἡγηθεὶς τοῦ κατὰ τῆς Περσίας πολέμου ἐκυρίευσε τὴν Ταμπρίζ, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος. Ν. Μ.

— **Ὀσμᾶν πασᾶς**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Τοπάλ*. Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Α', γεννηθεὶς ἐν Πελοποννήσῳ. Προαχθεὶς ἀπὸ ἁπλοῦ φύλακος, κατήντησε νὰ κληθῇ εἰς τὸ πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα τῷ 1731. Ὧν ὅμως ἀγράμματος ἐπαύθη μετὰ ἓξ μῆνας. Διορισθεὶς βαλῆς διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἀνέλαβε κατόπιν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ναδὶρ-Σὰχ τῆς Περσίας πόλεμον. Ἡττηθεὶς ἀπέθανε τῷ 1732. Ν. Μ.

— **Ὀσμὰν πασᾶς, ἢ Χατζῆ Ὀσμὰν πασᾶς ὁ Πνιγάρης**. Κατήγετο ἐκ Μ. Ἀσίας, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ Κουρδιστὰν καὶ ἐφημίζετο ὡς ἀνὴρ δραστήριος καὶ φιλοδίκαιος, διὸ καὶ ἀπεστάλη περὶ τὸ 1810 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β' (1808—1839) εἰς Εὔβοιαν πρὸς περιστολὴν τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν ἐκεῖ Τούρκων, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν δὲ τῆς τάξεως ἐκεῖ ἀπεστάλη τῷ 1812 πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Κρήτην, ἔνθα οἱ Τουρκοκρῆτες γενίτσαροι ὄχι μόνον τοὺς Χριστιανοὺς κατετυράννουν, ἀλλὰ καὶ συχνὰς ἐνήργουν κατὰ τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν στάσεις, καθαιροῦντες καὶ φονεύοντες πάντα διοικητὴν ἀποπειρώμενον νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας των.

Ὁ Ὀσμάν, ἀποβιβασθεὶς εἰς Σούδαν τῷ 1812, εἰσῆλθεν ἐπιδεικτικῶς εἰς Χανιά, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολυαρίθμων ἐνόπλων καὶ ἀμέσως ἐπελήφθη μετὰ πρωτοφανοῦς δραστηριότητος τοῦ δυσχεροῦς ἔργου του. Μὴ διαθέτων ἐπαρκῆ καὶ πιστὴν εἰς αὐτὸν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν σύμπραξιν τῶν Χριστιανῶν Κρητῶν, διὸ καὶ ἐκάλεσε μετὰ πάσης μυστικότητος πάντας τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὅπλα ὀρεινοὺς τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν (Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου) νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ χωρίον Νεροκούρου. Τῇ βοηθείᾳ τούτων, ἀφοῦ ἐξηνάγκασε τὸν περιβόητον ἐπὶ ὠμότητι Μεχμὲτ-γενίτσαρην νὰ παραδοθῇ, τὸν ἀπηγχόνισεν, ὡς καὶ τὸν ἕτερον γενιτσὰρ-ἀγᾶν τοῦ Ἀποκορώνου, τὸν ὠμὸν Τρουλινόν, καὶ πλείστους ὀπαδοὺς τούτων, μεθὸ περιτρέχων τὰς ἐπαρχίας ἀπηγχόνιζε τοὺς ἀγριωτέρους τῶν Τουρκοκρητῶν. Οἱ Τουρκοκρῆτες φεύγοντες τὴν δίωξιν τοῦ Ὀσμὰν συνεκεντρώθησαν εἰς Ἡράκλειον, ἔνθα ἐστασίασαν μετὰ τῶν ἐντοπίων Τούρκων καὶ ἀπέκλεισαν τὸν Ὀσμὰν πασᾶν ἀπὸ πάσης μετὰ τῆς ὑπαίθρου χώρας συγκοινωνίας, συγχρόνως δὲ ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους των εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα διαμαρτυρηθῶσι πρὸ τοῦ σουλτάνου κατὰ τοῦ διώκτου των, παριστῶντες αὐτὸν ὡς ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηρόν, ὡς καταχρασθέντα τὰς περιουσίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγχονισθέντων Τούρκων καὶ ὡς ἐνθαρρύνοντα τοὺς Χριστιανοὺς τῆς νήσου ἐπικινδύνως διὰ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ὁ σουλτᾶνος πεισθεὶς ἀνεκάλεσε τὸν Ὀσμὰν ἐκ Κρήτης, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Προῦσαν καὶ μετ' ὀλίγον διέταξε τὸν ἀπαγχονισμὸν αὐτοῦ καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας του. Ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἀπεκλήθη ὁ Χατζῆ Ὀσμὰν πασᾶς «σωτήρ», ὑπὸ δὲ τῶν Τουρκοκρητῶν «Πνιγάρης» καὶ περιφρονητικώτερον «Παπαγιάννης», ὡς δῆθεν Χριστιανός. Διισχυρίζοντό τινες μάλιστα περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο Χριστιανός, καὶ δὴ ἱερομόναχος, ὀνομαζόμενος Βασίλειος, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐν Χανίοις διαμονήν του προσήρχετο μυστικῶς εἰς τοὺς ναοὺς καὶ μετελάμβανε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ν. ΚΛΣ

— **Ὀσμὰν πασᾶς**. Τοῦρκος ναύαρχος (1785—1860). Ἐγεννήθη παρὰ τὴν Ριζοῦντα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικόν, διωρισθεὶς τῷ 1839 διοικητὴς τοῦ στόλου, ὅστις ἐστάλη πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὴν δευτέραν ἐπανάστασιν τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου καὶ μετὰ τὴν ἧτταν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς Νετζὶμπ. Ταχθεὶς ὅμως πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐπαναστατῶν παρέδωκε τὸν στόλον του εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ζητημάτων τῆς Αἰγύπτου, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προήχθη εἰς ὑποναύαρχον, κατὰ δὲ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον διωρίσθη διοικητὴς τοῦ στόλου τοῦ Εὐξείνου. Προσβληθεὶς ὅμως τὴν 18 Νοεμβρίου 1853 ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἐν Σινώπῃ, ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς καὶ τραυματισθεὶς συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες ἐπέτυχον νὰ καταστρέψουν σχεδὸν πάντα τὰ μεγάλα πλοῖά του. Μεταφερθεὶς εἰς Ρωσίαν ἔτυχε πολλῶν τιμῶν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἡρωϊσμοῦ τὸν ὁποῖον ἐπέδειξε κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σινώπης. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἐπέστρεψεν εἰς Τουρκίαν καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ναυτικῆς βάσεως καὶ τοῦ ναυστάθμου τῆς Σμύρνης. Μ. Δ. Β.

— **Ὀσμὰν πασᾶς (Νουρῆ)**, ὁ τιτλοφορηθεὶς *Γαζῆ*. Τοῦρκος στρατιωτικός, ὀφείλων τὴν φήμην του εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ὑπεράσπισιν τῆς Πλεύνας κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 — 1878. Ἐγεννήθη τῷ 1837 ἐν Ἀμασείᾳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1900. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰσῆλθε τῷ 1854 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ, λαβὼν μέρος εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Τῷ 1860 μετέσχε τῆς ἐναντίον τῶν Δρούσων ἐκστρατείας, τῷ δὲ 1867 ἐπολέμησεν ἐν Κρήτῃ ὡς συνταγματάρχης. Ἀποσταλεὶς κατόπιν εἰς Ὑεμένην κατὰ τῶν Ἀράβων ἐπαναστατῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1874 ὡς ὑποστράτηγος καὶ τῷ 1875, προβιβασθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν στρατιωτικοῦ σώματος ἐν Βιδδινίῳ τῆς Βουλγαρίας, διακριθεὶς δὲ εἰς τὸν κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον (1876) προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου. Ἐκραγέντος κατόπιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀπέκρουσε τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν Ρώσων (20 Ἰουλίου 1877) κατὰ τῆς Πλεύνας, τὴν ὁποίαν ὠχύρωσε, συνεχίσας τὴν ἀντίστασιν ἐπὶ πέντε μῆνας καὶ προξενήσας μεγίστας ἀπωλείας εἰς τοὺς Ρώσους. Πάσχων ὅμως ἐξ ἐλλείψεως τροφίμων ἐπεχείρησεν ἔξοδον πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Βίδ, παρὰ τὴν Γκόρνι-Νετρόπολ. Μετὰ τὸν τραυματισμόν του καὶ τὴν παράδοσιν τῆς φρουρᾶς τῆς Πλεύνας ἤχθη εἰς Πετρούπολιν αἰχμάλωτος, ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1878 μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ του ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ - Χαμὶτ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ Γαζῆ καὶ τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν. Φοβούμενος ὅμως τὴν μεγάλην δημοτικότητά του τὸν προσείλκυσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς αὐλάρχην (1885). Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὁ σουλτᾶνος ἀνέθεσεν εἰς αὐτόν, μετὰ τὰς πρώτας ἀβεβαίους ἀψιμαχίας τὴν ἀρχιστρατηγίαν Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχώρησίν του ὁ λαὸς τὸν ἀνεφώνησεν ὡς «Λέοντα τῆς Πλεύνας», ὁ Ἀβδοὺλ-Χαμίτ, φοβηθεὶς πάλιν τὴν δημοτικότητά του, τὸν ἀνεκάλεσε πρὶν ἀκόμη φθάσῃ εἰς τὸν θέατρον τοῦ πολέμου. Ν. Μ.

Ὀσμὰν πασᾶς Γαζῆ.

Ὀσμάναγα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἤδη καλούμενον *Κορυφάσιον* (βλ. λ.).

ὄσμανθος (ὁ) (Osmanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλαιοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἕτερα κοσμητικὰ ἢ ποικίλως χρήσιμα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀμερικὴν καί τινας νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Ὄσμανθος ὁ ἀμερικανικὸς* (Osmanthus americanus). Εἶναι δενδρύλλιον τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἀειθαλές, μὲ φύλλα ζωηρῶς πράσινα καὶ ἄνθη λευκὰ καὶ εὐώδη. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ πολλαπλασιάζεται ἐπιτυχῶς καὶ ταχέως διὰ μεταμοσχεύσεως. *Ὄσμανθος ὁ ἐλαιόπρινος* (Osmanthus aquifolius). Εἶναι διακοσμητικὸς θάμνος ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας, καλλιεργούμενος ὑπὸ πλεῖστας ποικιλίας πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὔοσμα ἄνθη του. *Ὄσμανθος ὁ ἡδύοσμος* (Osmanthus fragrans). Ἐπίσης ἰθαγενὲς τῆς Ἰαπωνίας φυτόν, καλλιεργούμενον διὰ τὰ λευκά, εὔοσμα ἄνθη του, ἅτινα ἐνίοτε χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀρωματισμὸν τοῦ τείου. Δ. Ν. Π.

Ὀσμανίδαι. Καλοῦνται οὕτω οἱ σουλτᾶνοι τῆς δυναστείας τοῦ *Ὀσμάν*, ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ὀσμανιὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλατίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κείμενον Β. τοῦ Τσὰλ νταγ (Α. τοῦ Σαγγαρίου). Παρ' αὐτῷ συνῆψαν τὰς τελευταίας αὐτῶν μάχας πρὸς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1921 ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς Χ μεραρχίας τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ ἡ ἀριστερὰ τῆς ΙΙ μεραρχίας τοῦ Α' σώματος στρατοῦ. Ἐντεῦθεν μετήχθησαν ἰσχυραὶ τουρκικαὶ δυνάμεις ἔναντι τοῦ μετώπου τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς τουρκικῆς πτέρυγος, αἵτινες κατέβαλον ἀπεγνωσμένας προσπαθείας ἀπὸ 27 ἕως 30 Αὐγούστου 1921 πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ἀποκρουσθείσας ὑπὸ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, ὀπίσω τοῦ ὁποίου, διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου γεφυρῶν καὶ τῶν πηχθεισῶν τοιούτων, ὑπεχώρησαν πρὸς Δ. τοῦ Σαγγαρίου τὰ Α' καὶ Β' σώματα στρατοῦ (βλ. καὶ λ. *Σαγγάριος*). Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ὀσμανιὲ** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Δζεμπέλι-Μπερεκὲτ (τῆς Κιλικίας) εἰς ἀπόστασιν 120 χλμ. περίπου ΒΑ. τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων. Κάτ. 600. Ἦτο ἄλλοτε ἕδρα ὑποδιοικήσεως.

Ὀσμανιέ. Παράσημον τουρκικὸν ἱδρυθὲν τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, ἔχον δὲ τέσσαρας τάξεις. Ἐφέρετο μὲ πρασίνην ταινίαν. Κατηργήθη τῷ 1923. Ν. Μ.

ὀσμανικός, *—ή, —όν·* συνώνυμον τοῦ *ὀθωμανικὸς* (βλ. λ.).

Ὀσμανίτσα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καλὸς Ἀγρὸς* (βλ. λ.).

Ὀσμανλὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ καζᾶ καὶ νομοῦ Δαρδανελλίων ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἔχον παρ' αὐτὸ μεταλλεῖον χρυσοῦ, παραχωρηθὲν πρὸς ἐκμετάλλευσιν εἰς ἀγγλικὴν ἑταιρείαν.

Ὀσμανλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου, ἤδη καλούμενον *Χρυσόκαστρον* (βλ. λ.).

—**Ὀσμανλῆ** *[Γεωγρ]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μελανθίου τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἤδη καλούμενος *Βάθεια*. Κάτ. (1928) 8.

— **Ὀσμανλῆ** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ *Νερόμυλος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

—**Ὀσμανλῆ, Κιουτσοὺκ** — *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ξάνθης χωρίου *Κοσμηνὴ* (βλ. λ.).

Ὀσμανλῆ. Λέγεται οὕτω ἡ τουρκικὴ διάλεκτος, τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦσιν οἱ Τοῦρκοι τῆς τέως Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ διάλεκτος αὕτη, καταγομένη ἐκ τῆς *τσαγαταϊκῆς*, ἀπεμακρύνθη τόσον ἀπὸ ταύτης διὰ τῆς ἀναμίξεως περσικῶν, ἀραβικῶν καὶ ἄλλων λέξεων, ὥστε οἱ Τοῦρκοι τῆς Τουρκίας δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀρχικὴν γλῶσσαν. Καὶ εἰς μὲν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς ἡ τουρκικὴ αὕτη διάλεκτος διετήρησε τὴν ἀσιατικὴν τραχύτητα, ἀλλ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς μεγάλας πόλεις ἐλεπτύνθη, τελειοποιηθεῖσα. Αἱ ἀπό τινων ἐτῶν καταβαλλόμεναι προσπάθειαι πρὸς ἐξοβέλισιν τῶν περσικῶν καὶ ἀραβικῶν λέξεων ἐπέτυχον πρὸς τὸ παρὸν μόνον διὰ τὰς περσικάς, διότι αἱ ἀραβικαὶ εἶναι ἀναντικατάστατοι. Ν. Μ.

Ὀσμανλῆς (τουρκ. *Ὀσμανλί*). Συνώνυμον τῷ *Ὀθωμανὸς* (βλ. λ.).

Ὀσμὰν-παζάρ. Πόλις τῆς Βουλγαρίας εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. τοῦ Τυρνόβου, ἐπὶ τῶν Β. κλιτύων τοῦ Αἵμου. Κάτ. 4.000 περίπου.

Ὀσμαντζὶκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ νομοῦ Σεβαστείας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἕδρα καζᾶ. Κάτ. 4.000 πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Εἶναι ἐκτισμένον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ καὶ εἰς τοὺς πρόποδας ἀποκρήμνου βουνοῦ. Ἔχει μεγάλην λιθίνην γέφυραν ἐκ δεκαπέντε τόξων, μήκους 400 μ., κτισθεῖσαν ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὴτ Β' καὶ εἶχε στρατιωτικὴν καὶ ἐμπορικὴν σημασίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς σταθμὸς ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἐρζερούμ καὶ Περσίαν ὁδοῦ. Τὸ κλῖμα τοῦ σαντζακίου εἶναι ὑγιεινόν, ἐκτὸς ὀλίγων ἑλωδῶν ἐκτάσεων, ὅπου ἐνδημεῖ ἡ ἑλονοσία. Εἶναι μία τῶν εὐφορωτέρων περιοχῶν τῆς Μ. Ἀσίας, παράγουσα σῖτον, ὄπιον, κάνναβιν, λαχανικὰ καὶ σταφυλάς καὶ ἔχουσα πλούσιον εἰς μέταλλα ὑπέδαφος (σίδηρος, χαλκός, μόλυβδος). Σήμερον ἔχει παρακμάσει.

Ὀσμὰν-τσιφλίκι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δασοχώρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

ὀσμέλιθος (Osmelith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ νατρίου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν πυροξένων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $(CaNa_2)SiO_8$, ἤτοι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ πεκτολίθου, τοῦ ὁποίου ὁ ὀσμέλιθος ἀποτελεῖ τοπικὴν ἐμφάνισιν. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸ Wolfstein τῆς Βαυαρίας. Γ. Β.

ὀσμή (ἡ)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὄζειν, τὸ αἴσθημα τῆς ὀσφρήσεως, μυρωδιά: «ὀσμὴ ὀπτωμένων κρεάτων», «εὐώδης —, δυσώδης ὀσμή».

— *[Ψυχολ.]* Ἡ ποικιλία τῶν ὀσμῶν εἶναι ἄπειρος. Πλεῖσται ὅσαι ὀργανικαὶ καὶ ἀνόργανοι οὐσίαι ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ἐκπέμπουν ἰδιάζουσαν ἑκάστη ὀσμήν. Εἰς τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν καθαρῶν ὀσμῶν πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς γεύσεως ὀσμαί, αἱ ὁποῖαι διὰ τῶν ποικίλων συνδυασμῶν των αὐξάνουν τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τῶν ἐκ τῆς γεύσεως αἰσθημάτων, καὶ αἱ ἐκ τῶν ἑκάστοτε ἀνακαλυπτομένων νέων ὑλῶν, ὡς χλωροφορμίου, ναφθαλίνης κ.τ.τ., ὡς καὶ αἱ ἐκ νέων συνδυασμῶν ὑλῶν ὀσμαί. Ἕνεκα τῆς ἀπείρου ταύτης ποικιλίας τῶν ὀσμῶν καὶ τῆς στενῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς παραγούσας αὐτὰς ὕλας, ἡ συνήθης γλῶσσα ὀνομάζει αὐτὰς ἐκ τῶν παραγουσῶν ταύτας ὑλῶν. Οὕτω π. χ. λέγομεν ὀσμὴ πετρελαίου, καφέ, μέλιτος κ.τ.τ. Πολλοὶ εἰδικοὶ ἐπεχείρησαν συστηματικὴν κατάταξιν εἰς κατηγορίας τῶν διαφόρων ὀσμῶν, ὡς σχετικῶς δὲ

Digitized by Google

καλυτέρα κατάταξις ἴσχυε μέχρι τινὸς ἡ ὑπὸ τοῦ Linné κατὰ τὸ 1759 ἐπιχειρηθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Zwaardemaker συμπληρωθεῖσα κατάταξις τῶν ὀσμῶν εἰς ἐννέα κατηγορίας, τὰς ἑξῆς:

1) *Ὀσμαὶ αἰθεριχαὶ* (Odores ætherici), οἷαι αἱ ἐκ μήλων, ἀχλαδίων, ἀνανά, οἴνου, αἰθέρος, κηροῦ μελίσσης κ. ἄ. 2) *Ὀσμαὶ ἀρωματικαὶ* (Odores aromatici), οἷαι αἱ ἐκ καφουρᾶς, δάφνης, τερεβινθίνης, μαγειρικοῦ γαρυφάλλου, πεπέρεως, κανέλλας, κυμίνου, ἀνήθου, λεβάντας, πικραμυγδάλου κ. ἄ. 3) *Ὀσμαὶ εὐώδεις* (Odores fragrantes), οἷαι αἱ ἐκ γιασεμιοῦ, νεραντζίου, ὑακίνθου, φιλύρας, γαρυφάλλου, ἴου, τείου, βανίλιας, οἰνάνθης, ἡλιοτροπίου κ. ἄ. 4) *Ὀσμαὶ ἀμβροσιακαὶ* (Odores ambrosiaci), οἷαι αἱ ἐκ μόσχου, πατσουλὶ κ. ἄ. 5) *Ὀσμαὶ πρασώδεις* (Odores alliacei), οἷαι αἱ ἐκ κρομμύου, σκορόδου, θείου, καουτσούκ, ἰχθύων, ἰωδίου κ. ἄ. 6) *Ὀσμαὶ ἐμπυρευματικαὶ* (Odores empyreumatici), οἷαι αἱ ἐκ ταμπάκου, καπνοῦ, καβουρδισμένου καφέ, πίσσης, φανικοῦ ὀξέος, καμένου κέρατος, ναφθαλίνης κ. ἄ. 7) *Ὀσμαὶ τράγειοι* (Odores hircini), οἷαι αἱ ἐκ τράγου, ἱδρῶτος, τυροῦ κ. ἄ. 8) *Ὀσμαὶ ἀηδεῖς ἢ ναρκωτικαὶ* (Odores tetri sive narcotici), οἷαι αἱ ἐξ ὀπίου, κόρεων κ. ἄ. 9) *Ὀσμαὶ ναυτιώδεις* (Odores nauseosi), οἷαι αἱ ἐκ θνησιμαίων, κοπράνων κ. ἄ.

Τελευταίως ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Henning ἐπιτυχὴς ἀπόπειρα ἐπιστημονικωτέρας κατατάξεως τῶν ὀσμῶν εἰς κατηγορίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς κατατάξεως τῶν ἀπείρων ἀποχρώσεων τῶν χρωμάτων διὰ τοῦ χρωματικοῦ ὀκταέδρου. Ὡς εἰς τὸ χρωματικὸν ὀκτάεδρον τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γωνίας καταλαμβάνουν τὰ τέσσαρα κύρια χρώματα, οἱοσδήποτε δὲ χρωματικὸς τόνος καθορίζεται ἐκ τῆς θέσεως, ἣν καταλαμβάνει ἐν τῷ ὀκταέδρῳ, καὶ τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπό τινος ἢ ἀπὸ τινων κυρίων χρωμάτων, οὕτω καὶ προκειμένου περὶ ὀσμῶν. Ὁ Henning παραδέχεται ἓξ κυρίας ὀσμάς, *ἀνθώδη, σαπρώδη, ὀπωρώδη, ρητινώδη, ἐμπυρευματώδη* καὶ *ἀρωματώδη*, ἑκάστην δὲ ἐξ αὐτῶν τοποθετεῖ εἰς ἑκάστην ἐκ τῶν ἓξ γωνιῶν κανονικοῦ τριγωνικοῦ πρίσματος. Ὑφ' ἑκάστην τῶν ὀνομασιῶν τούτων ἀναγράφει ἐν τῷ σχήματι καὶ συγκεκριμένον τι ἀντικείμενον, οὗ ἡ ὀσμὴ αἰσθητοποιεῖ οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀντίστοιχον κυρίαν ὀσμήν. Τὰ ἀντίστοιχα μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἓξ κυρίων ὀσμῶν εἶναι κατὰ τὴν αὐτὴν προαναφερθεῖσαν σειρὰν αὐτῶν τὰ ἑξῆς: ἴον, ὑδρόθειον, λεμόνιον, λιβάνι, κατράμιον, μοσχοκάρυον. Ταῦτα δὲ καὶ ἀναγράφονται κάτωθεν τῶν ὀνομάτων τῶν κυρίων ὀσμῶν ἐν τῷ ἔναντι σχήματι.

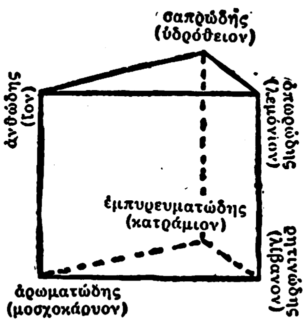

Πάντα τὰ ἄλλα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τοῦ πρίσματος καὶ τῶν τομῶν αὐτοῦ εἶναι θέσεις, ἔνθα ὑποτίθενται τοποθετούμεναι αἱ ἀπειράριθμοι ὀσμαί, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὁρίζεται, ἀναλόγως τῆς ἐγγυτέρας ἢ ἀπωτέρας ὁμοιότητος πρός τινα ἢ πρός τινας τῶν ἓξ κυρίων ὀσμῶν, δι' ἀντιστοίχου προσεγγίσεως ἢ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῶν σημείων τῶν κυρίων τούτων ὀσμῶν. Οὕτω π. χ. μεταξὺ μοσχοκαρύου καὶ ἴου κεῖνται καὶ ἄλλαι ὀσμαὶ καὶ ἡ τοῦ μαγειρικοῦ γαρυφάλλου καὶ τῆς βανίλιας. Ἐκ τούτου αἱ τελευταῖαι αὗται ὀσμαί, ὡς κείμεναι μεταξὺ τῆς ἀνθώδους καὶ ἀρωματώδους, χαρακτηρίζονται ὡς ἀνθώδεις-ἀρωματώδεις καὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἴον καὶ τὸ μοσχοκάρυον, εἰς ἣν καὶ αἱ διάφοροι ἀποχρώσεις τοῦ χρυσοειδοῦς χρώματος (πορτοκαλί) πρὸς τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κίτρινον. Ὡσαύτως μεταξὺ τοῦ ἴου καὶ τοῦ λεμονίου εὑρίσκονται τὰ ἄνθη τῆς νεραντζιᾶς καὶ τὰ ρόδα. Ἐξ ἄλλου γνησίως ὀπωρώδη ὀσμὴν ἔχουν ἡ φράουλα καὶ ὁ ἀνανάς, ὀλιγώτερον δ' ὀπωρώδη καὶ μᾶλλον πρὸς τὸ ρητινῶδες κλίνουσαν ὀσμὴν ἔχουν τὰ μῆλα, τὰ ὁποῖα θὰ κεῖνται ἐπὶ τῆς γραμμῆς ὀπωρώδης - ρητινώδης, ἀλλ' ἐγγύτερον κάπως πρὸς τὴν ρητινώδη. Ἐγγὺς τῆς ρητινώδους ἀλλ' ἐπὶ τῆς γραμμῆς ρητινώδης-ἐμπυρευματώδης κεῖνται ἡ καφουρὰ καὶ ἡ ναφθαλίνη, ἐπὶ τῆς γραμμῆς δὲ ρητινώδης-ἀρωματώδης κεῖνται κατὰ σειρὰν αἱ τερεβινθέλαιον, βάλσαμον, ἐλάτη, μοσχολίβανον κ. ἄ. Μετάβασιν πρὸς τὴν ἐμπυρευματώδη ἀποτελεῖ πᾶσα ὀσμή, ἐὰν καῇ ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἡ ὀσμὴ αὐτὴ προέρχεται. Οὕτω π. χ. καβουρδισμένος καφὲς ἀποτελεῖ μετάβασιν ἀπὸ τῆς ρητινώδους εἰς τὴν ἐμπυρευματώδη, καιομένη δὲ μαστίχα ἀποτελεῖ μετάβασιν ἀπὸ τῆς ρητινώδους εἰς τὴν ἐμπυρευματώδη. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν οὐσία τις, ἔχουσα ἀνθώδη ἢ ὀπωρώδη ὀσμήν, ὑποστῇ σῆψιν, ὁπότε αὕτη δέον νὰ τοποθετηθῇ, ἐὰν μὲν εἶναι ἀρχικῶς ἀνθώδης, ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἀνθώδης-σαπρώδης, ἐὰν δὲ εἶναι ὀπωρώδης, ἐπὶ τῆς γραμμῆς ὀπωρώδης-σαπρώδης. Τὰ κόπρανα ἐξ ἄλλου πολλῶν, ἰδίᾳ σαρκοφάγων ζῴων, ἔχουν ἐμπυρευματώδη-σαπρώδη ὀσμήν, ἥτις δέον νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἐμπυρευματώδης-σαπρώδης. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—*[Θηρευτ.]* Ὀσμὴ θηρευτικῶς καλεῖται τὸ ἄδηλον μέσον, δι' οὗ τὰ θηράματα καταπροδίδουσι τὴν διέλευσίν των ἔκ τινος τόπου ἢ τὴν ἐν τῇ κρύπτῃ ὕπαρξίν των. Τοιαύτην ὀσμὴν ἀναδίδουσι τὰ πατήματα ἢ ἀποπατήματα ἢ τὰ οὖρα ἢ καὶ μόρια ὀσμηρὰ ἐκ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τοῦ σώματος τῶν θηραμάτων ἐξαπολυόμενα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς διελεύσεώς των ἢ τῆς κρύπτης των, ἅτινα προσπίπτοντα εἰς τὴν ὄσφρησιν τοῦ ἠσκημένου κυνηγετικοῦ κυνὸς καθοδηγοῦσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν θηραμάτων, ἐξ οὗ ἡ κυνηγετικὴ ἔκφρασις «ὁ σκύλλος πῆρεν ὀσμὴ ἢ μυρουδιά» ἢ «μὲ τὴν ὀσμὴ ἢ τὴν μυρουδιὰ εὕρηκε τὸ θήραμα». Ἡ ὀσμὴ ἀποδίδεται τόσον εἰς τὸ θήραμα, ὅσον καὶ εἰς τὸν κύνα· καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο μὲν ἀναδίδεται, εἰς τοῦτον δὲ προσπίπτει προσβάλλουσα καὶ διεγείρουσα τὸ αἰσθητήριον αὐτοῦ, τὴν ὄσφρησιν. Ὀσμὴν παρέχουσιν ἐκ μὲν τῶν ἀγρίων ζῴων ἡ ἀλώπηξ, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ δορκάς, ἡ ἔλαφος, ὁ λαγωὸς κτλ., ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν ὁ ὄρτυξ, ἡ πέρδιξ, ὁ σκολόπαξ κττ. καὶ ἐν γένει τὰ ἄγρια ζῷα καὶ πτηνά, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξορμῶσιν εὐκόλως τῆς κρύπτης των ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ κυνηγετικοῦ κυνός. Οἱ κυνηγετικοὶ κύνες κέκτηνται μὲν σύμφυτον τὴν διὰ τῆς ὀσμῆς ἀναζήτησιν καὶ ἀνεύρεσιν τῶν θηραμάτων, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ν' ἀσκῶνται πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν κυνηγῶν, διότι τότε καθίστανται ἐπιτήδειοι εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν θηραμάτων. Ἡ ἄσκησις ἐπεκτεινομένη ἐπὶ πάντων τῶν εἰδῶν τῶν κρυπτομένων θηραμάτων καθιστᾷ τὸν κύνα ἱκανὸν δι' ἰδίων κινήσεων νὰ ὑποδηλοῖ εἰς τὸν θηρεύοντα καὶ τὸ εἶδος τοῦ αναζητουμένου θηράματος. Ἡ ὀσμὴ τῶν θηραμάτων εἶναι ζωηρὰ ἐφ' ὅσον εἶναι πρόσφατος, ἐξατμιζομένη προχωρούσης τῆς ἡμέρας πρωϊαίτερον κατὰ τὸ θέρος, ἕνεκα τῆς μεγάλης θερμότητος, διατηρουμένη πως μακρότερον χρόνον ἐν καιρῷ ὑγροῦ, νεφελώδους ἢ ψυχροῦ καιροῦ. Φ. Δ. Γ.

ὀσμηρός, *—ά, —όν·* ὁ ἀποπνέων ὀσμήν, ἰδίᾳ εὐώδη, μυρωδάτος.

ὀσμηρὸς (Osmerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων φυσοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλομιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, ἔχοντας σῶμα ἐπίμηκες, ἀρκετὰ ὑψηλὸν καὶ εὐθύ, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην μὲ μέγα στοματικὸν ἄνοιγμα, σιαγόνας ἰσχυρὰς μὲ πολυαρίθμους αἰχμηροὺς ὀδόντας, τριγωνικὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα, πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον σχεδὸν τετραγωνικὸν καὶ ὑψηλόν, δεύτερον ραχιαῖον πτερύγιον χαμηλὸν καὶ μικρόν, στηθιαῖα πτερύγια μετρίου μεγέθους καὶ τριγωνικά, κοιλιακὰ μεγαλύτερα τῶν στηθιαίων καὶ στενά, ἑδραῖον βραχὺ καὶ πλατὺ καὶ οὐραῖον ἀνεπτυγμένον καὶ βαθέως δισχιδές. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀσμηρὸς ὁ ἐπερλάνος* (Osmerus eperlanus), ὅστις ἔχει μῆκος 0,25 μ. μερίπου, σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀρκετὰ κομψόν, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, μὲ ράχιν σχεδὸν εὐθεῖαν, ρύγχος λεπτὸν καὶ οὐρὰν βαθέως διαλωτήν. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ἀπὸ μικρὰ καὶ ἀμαυρὰ λέπια καὶ ἔχει χρῶμα ἀνοικτῶς πράσινον πρὸς τὸ κυανοπράσινον μὲ μελανὰς κηλῖδας κατὰ τὴν ράχιν καὶ λευκοαργυρώδες κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ ἁλιεύεται διὰ τὴν εὔγευστον σάρκα του. Δ. Ν. Π.

ὀσμήτοψις (ἡ) (Osmitopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

ὄσμια (ἡ) (Osmia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μελιφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα παχύ, κυρτόν, κεφαλὴ σχετικῶς ὀγκώδης, κεραῖαι νηματοειδεῖς καὶ ἀρκετὰ ἰσχυραὶ εἰς τοὺς ἄρρενας, ὀφθαλμοὶ ᾠοειδεῖς, σιαγόνες κερατοειδεῖς, ὧν ἑκάστη φέρει δύο ὀδοντώσεις, σιαγονικαὶ προσακτρίδες ἑκάστη ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη, ρύγχος ἀρκούντως ὀξύ, προθώραξ κυρτός, σχεδὸν σφαιροειδής, κοιλία ᾠοειδής, λίαν κυρτή, πρόσθιαι πτέρυγες ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι, διαφανεῖς καὶ πολυνευρωταί, πόδες ἀρκετὰ ἰσχυροί, μετρίου μήκους καὶ πολυτριχωτοί. Τὰ ἤθη των εἶναι παρόμοια πρὸς τὰ τῶν μελισσῶν. Πλεῖστα εἴδη κατασκευάζουσι τὴν φωλεάν των ἐντὸς τῶν κογχῶν διαφόρων ἑλίκων (σαλιγκαριῶν). Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος τοῦτο, ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *ὄσμια ἡ δίχρους* (Osmia bicolor), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα ἐρυθροπυρρὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ φαιοτεφρὸν κατὰ τὴν κοιλίαν, καὶ ἡ *ὄσμια ἡ ἑλιξίοικος* (Osmia helicicole), ἥτις ἔχει πρασινέρυθρον χρῶμα καὶ κατοικεῖ ἐντὸς τῆς κόγχης τοῦ ἕλικος. Δ. Ν. Π.

Ὄσμια ἡ δίχρους.

Ὀσμίδας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἢ τόπος τῆς Κρήτης, κείμενος πρὸς νότον τῆς πόλεως τῶν Ἐλευθερνῶν, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σκύλακος. ΕΡ.Μ.

ὀσμιδρωσία, ἡ *βρωμίδρωσις [Παθολ.]·* βλ. λ. *ἱδρώς*.

ὀσμικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*. Καλεῖται τὸ διάλυμα τοῦ τετροξειδίου τοῦ ὀσμίου ἐν ὕδατι, τὸ χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς μικροσκοπικὰς ἐξετάσεις. Ὡς ἐλεύθερον ὀξύ, H_2OsO_4, δὲν ἀπεμονώθη, εἶναι ὅμως γνωστὸν τὸ μετὰ καλίου ἅλας αὐτοῦ, ἀποτελούμενον ἐξ ἰωδῶν κρυστάλλων. Σ. Γ.

ὄσμιον (τὸ) *[Χημ.]*. Χημικὸν στοιχεῖον, παριστώμενον διὰ τοῦ συμβόλου *Os*, ἀτομικοῦ βάρους 190,9 (ὡς πρὸς ὀξυγόνον=16). Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ λευκοχρύσου, ὃν καὶ συνοδεύει συχνότατα ἐν τῇ φύσει. Εἶναι σκληρότατον καὶ δυστηκτότατον μέταλλον, δυνάμενον δυσκολώτατα νὰ τακῇ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἠλεκτρικοῦ τόξου. Εἶναι τὸ βαρύτερον ὅλων τῶν μετάλλων, ἔχον εἰδικὸν βάρος 22,48. Κατὰ τὴν ὄψιν ὁμοιάζει πρὸς τὸν ψευδάργυρον, χαράσσει τὴν ὕαλον καὶ δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ ὕδατος. Ὁ Ἄουερ ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν λεπτῶν νηματίων ἐξ ὀσμίου διὰ ἠλεκτρικὰς λυχνίας, ἡ χρῆσίς του ὅμως ἐξετοπίσθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ταντάλιου καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ βολφραμίου. Τὸ ὄσμιον παρουσιάζεται ὑπὸ ὅλας τὰς ἀτομικότητας μέχρις ὀκτατομικοῦ καὶ ἔχει τὴν τάσιν νὰ σχηματίζῃ σύμπλοκα κεχρωσμένα ἅλατα. Εἰς λεπτὸν διαμερισμὸν ὀξειδοῦται ὑπό τε τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος βραδέως καὶ ὑπὸ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, μεταβαλλόμενον εἰς *τετροξείδιον* ἢ *ὑπεροξείδιον ὀσμίου* OsO_4, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς ἐλαχίστην ποσότητα διαχέει ἐντονωτάτην διαπεραστικὴν ὀσμήν, προσβάλλουσαν ἰσχυρῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα καὶ ὑπενθυμίζουσαν ἐλαφρῶς τὴν ὀσμὴν τοῦ χλωρίου (ἐκ τούτου καὶ τὸ ὄνομα ὄσμιον). Τὸ τετροξείδιον τοῦ ὀσμίου εἶναι ἀνοικτοκίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 40° καὶ βράζον εἰς 134°, καίτοι ἀνήκει εἰς μέταλλον ἀνεξάτμιστον. Τὸ τετροξείδιον τοῦ ὀσμίου διαλύεται βραδέως εἰς τὸ ὕδωρ, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἀνάγεται εἰς μεταλλικὴν κατάστασιν δι' ἀναγωγικῶν σωμάτων. Χρησιμοποιεῖται εἰς μικροσκοπικὰς ἐξετάσεις, διότι ἀναγόμενον ὑπὸ τῶν ἱστῶν σκληρύνει αὐτοὺς καὶ τοὺς βάφει χαρακτηριστικῶς μελανούς. Σ. Γ.

ὀσμιρίδιον (τὸ) (Osmiridium), ἡ *νεβγιανσκίτης* (Newjanskit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. Ἀποτελεῖ κρᾶμα ἰριδίου καὶ ὀσμίου εἰς διαφόρους ἀναλογίας μὲ προσμίξεις λευκοχρύσου, ροδίου καὶ ρουθενίου. Ἔχει σκληρότητα 7, χρῶμα κασσιτερόχρουν, ἀπαντᾷ δὲ εἰς μικροὺς πινακοειδεῖς κρυστάλλους ἐντὸς τῶν προσχωματικῶν κοιτασμάτων τοῦ λευκοχρύσου καὶ τοῦ χρυσοῦ εἰς τὰ Οὐράλια, εἰς τὴν Βραζιλίαν, εἰς τὴν Καλιφορνίαν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Γ. Β.

ὀσμογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). ὁ ἀναδίδων ἢ παράγων ὀσμήν· || τὸ οὐδ. *ὀσμογόνον* δηλοῖ ὄργανον δι' οὗ ἐπιτελεῖται ὄσμωσις.

ὀσμογράφος (ὁ)· βλ. *ὡσμογράφος*.

ὀσμολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη τῶν ὀσμῶν, ἡ μελέτη καὶ περιγραφὴ τῶν διαφόρων ὀσμῶν καὶ τῶν ὀσμηρῶν ὑλῶν.

ὀσμόμετρον (τό), ἡ *ὀσμοσκόπιον*. Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς καθορισμὸν τῆς ὀξύτητος τῆς αἰσθήσεως τῆς ὀσφρήσεως.

Ὀσμὸντ (Osmond), *Καρλόττα-Λουΐζα-Ἐλεονώρα-Ἀδελαῒς ντ'* —. Γαλλὶς συγγραφεὺς (βλ. λ. *Μπουάνὺ* Καρλόττα).

ὀσμοντίτης (ὁ) (Osmondit). Συστατικὸν τοῦ χάλυβος ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ἑνώσεων καὶ στερεῶν διαλύσεων. Ἀνευρίσκεται μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀλλοτροπικῶν μορφῶν τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ ἄνθρακος. Χημικὴ ἕνωσις εἶναι ὁ *σεμεντίτης* (Fe_3 C) μὲ 6.67 % ἄνθρακα. *Σεμεντίτης* καὶ *φερίτης* δίδουν τὸν *περλίτην* καὶ ἐν κολλοειδεῖ καταστάσει τὸν *τροστίτην*. Ἀντιθέτως, ὁ *ὠστενίτης* (βλ. λ. *αὐστενίτης*) εἶναι στερεὰ διάλυσις ἄνθρακος εἰς σίδηρον γ. μὲ περιεκτικότητα μέχρις 1.7%C. Ὁ *μαρτενσίτης* εἶναι εὐδιάλυτος μορφὴ τοῦ ἰδίου ὠστενίτου. Ὁσάκις χάλυβας περιέχοντας ὠστενίτην, μορφῆς μαρτενσίτου, ὑποβάλλομεν εἰς ἐπαναφορὰν δι' ἠπίας μέχρις 400° θερμάνσεως, ἐμφανίζεται ἀντὶ τροστίτου καὶ ὡς παραλλαγὴ αὐτοῦ ὁ *ὀσμοντίτης*. Ἐὰν ἡ θέρμανσις ὑπερβῇ τοὺς 400°, ὁ τροστίτης μεταβάλλεται εἰς *σορμπίτην*, εἰς τὸν ὁποῖον φερίτης καὶ σεμεντίτης χωρίζονται ὡς διακεκομμένα σωματίδια (βλ. καὶ λ. *μαρτενσίτης* καὶ *αὐστενίτης*). Ι. Π. Δ.

Digitized by Google

ὀσμορρυθμιστής· βλ. *ὠσμορρυθμιστής*.

ὀσμοσκόπιον· βλ. *ὠσμοσκόπιον*.

ὀσμοῦνδα (ἡ) (Osmunda) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀσμουνδοειδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Αἱ ὀσμοῦνδαι εἶναι φυτὰ παράγοντα σποριάγγεια συνήθως σπειροειδῶς διατεταγμένα κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῶν φύλλων, ἅτινα εἶναι μεμβρανώδη, λεπτὰ καὶ μετρίου μήκους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀσμοῦνδα ἡ βασιλικὴ* (Osmunda regalis). Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ καλεῖται καὶ *πτέρις ἡ βασιλική*. Τὰ φύλλα της εἶναι μετρίως μακρὰ καὶ τὰ ἄνθη της πολυπληθῆ. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἐνέχει ἰαματικὰς ἰδιότητας καθαρτικὰς καὶ ἐφιδρωτικάς. Πλεῖστα μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου ἐπίσης ἐνέχουσιν ἀρκετὴν ποσότητα ταννίνης. Δ. Ν. Π.

ὀσμουνδοειδῆ (τὰ) (Osmundaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεριδῶν*, περιλαμβάνουσα χαμηλοῦ ἀναστήματος φυτά, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *ὀσμοῦνδα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ὄσμπορν (Osborne), ***Γεώργιος-Ἀλέξανδρος***. Ἰρλανδὸς συνθέτης καὶ δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου (1806—1893). Μαθητὴς τοῦ Φετὶς καὶ τοῦ Καλκμπρέννερ, ἐν Παρισίοις, διῆλθε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἐν Λονδίνῳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Ὄσμπορν εἶχε γίνει δημοφιλὴς διὰ τοῦ τεμαχίου διὰ κλειδοκύμβαλον «Βροχὴ μαργαριταριῶν», ἔγραψε δὲ ἐπὶ πλέον δύο μελοδράματα, 3 εἰσαγωγάς, ἔργα μουσικῆς δωματίου, φαντασίας καὶ ἄλλα τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, μελῳδίας κλπ. Γ. Σ.

ὄσμωσις, καὶ *ὀσμωτικὴ πίεσις*· βλ. *ὤσμωσις* καὶ *ὠσμωτικὴ πίεσις*.

Ὀσναμπρὺκ (Osnabrueck) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μύνστερ—Βρέμη. Κάτ. 89.079 (1925). Εἶναι ἀερολιμὴν καὶ σημαντικὸς ποτάμιος διαμετακομιστικὸς λιμήν. Ἡ παλαιὰ πόλις, περιβαλλομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀχυρώσεων, περιλαμβάνει τὴν παλαιὰν ἀγορὰν καὶ τὸν καθεδρικὸν ναόν, ἀνεγερθέντα κατὰ τὸν Η' αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθέντα, μετὰ πυρκαϊάν, τῷ 1254, ἡ δὲ νέα, κτισθεῖσα ἐν συνεχείᾳ, εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον. Ἔχει ναοὺς τοῦ μεσαίωνος, δημαρχεῖον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐν ᾧ ὑπεγράφη τῷ 1648 ἡ συνθήκη τῆς Βεστφαλίας, μονὴν βενεδικτίνων, σχολὴν κωφαλάλων, διοικητικὴν ἀκαδημίαν, μουσεῖον, δύο βιβλιοθήκας (47.000 τ.) καὶ σπουδαίαν βιομηχανίαν, ἰδίᾳ μεταλλίνων εἰδῶν, χαλκουργίας, συρμάτων, χυτηρίων, λεβήτων, μηχανῶν, κλωστηρίων, ὑφαντουργίας, σχοινοποιίας, βυρσοδεψικῆς, χαρτοποιίας, χημικῶν προϊόντων.
Ὁ ὁμώνυμος νομὸς ἔχει ἔκτασιν 6.204 τ. χλμ. καὶ κατ. 429.190 (1928). Θ. Κ.

Ὀσνίτσανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἤδη καλούμενον *Καστανόφυτον* (βλ. λ.).

Ὀσογόβσκα ***Πλάνινα*** *[Στρατ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὀζογόβσκα*.

Ὀσογῶος (ὁ). Καρικὸν ὄνομα τοῦ Διός, λατρευομένου ἐν Μυλάσοις, ὅπου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναός. Α. Θ. Σ.

Ὄσονες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Παννονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ» τοῦ Ἀντωνίνου, πρὸς βορρᾶν τῆς λίμνης Pelso (νῦν Μπαλατὸν ἢ Plattensee). Α. Θ. Σ.

ὅσον οὔπω, ἢ *ὁσονούπω*· μετ' ὀλίγον, ἐντὸς ὀλίγου: «ὁσονούπω καταφθάνει».

Ὀσορκών. —1) Υἱὸς τοῦ Σεσώγχιος τῆς λιβυκῆς φυλῆς τῶν Μασουάσα. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Χὼρ-Πσιουχανοῦ, τελευταίου φαραὼ τῆς ΚΑ' δυναστείας (τανιτικῆς), ὁ γάμος δὲ οὗτος ἐνομιμοποίησε τὴν ὑπὸ τοῦ Σεσώγχιος κατάληψιν τῆς ἀρχῆς. Ὁ Ὀσορκὼν Α', διορισθεὶς πρῶτος προφήτης τοῦ Ἄμμωνος καὶ κόμις Θηβῶν ἐβασίλευσε διαρκῶς ἀγωνιζόμενος κατὰ ἀνταπαιτητῶν πρὸς συγκράτησιν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ κράτους. Ὁ Σαμπολιὼν ταυτίζει τοῦτον πρὸς τὸν Ζαρέ, εἰσβαλόντα ἐπὶ κεφαλῆς Αἰθιόπων καὶ Λιβύων εἰς Παλαιστίνην ἐπὶ Ἀσὰ βασιλέως Ἰούδα. —2) Ἔγγονος τοῦ ἀνωτέρω καὶ υἱὸς Τακελωτὶ Α'. —3) Ὁ καὶ *Ὀσοχώρ*, φαραὼ τῆς ΚΓ' δυναστείας (τανιτικῆς). —4) Ὁ υἱὸς τοῦ φαραὼ Τακελωτὶ Β'. —5) Βασιλεὺς τῆς Βουβάστεως, ὅστις ἀνεγνώρισε πρῶτος τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Αἰθίοπος κατακτητοῦ Πιόγχιος. Γ. Λ. Α.

Ὀσόρνο (Osorno) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Χιλῆς ἐν τῷ νομῷ Λιανκιοῦε. Κάτ. 14.384. Παράγει οἶνον, σῖτον, λαχανικά, λίνον καὶ ἄφθονον ξυλείαν, ἔχει δὲ ἐργοστάσια οἰνοπνευματοποιίας, κλειδοκυμβάλων, ὑφαντουργεῖα, πριονιστήρια, ἐπιπλοποιεῖα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Βαλντίβια. Μ. Δ. Β.

— **Ὀσόρνο** (Osorno) *[Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειῶδες ὄρος τῆς Χιλῆς ἐν τῷ νομῷ Λιανκιοῦε, ὕψους 2.257 μ. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ εἶναι κεκαλυμμένη διαρκῶς ὑπὸ χιόνων. Ἡ τελευταία ἔκρηξίς του ἦτο ἡ τῆς 7 Νοεμβρίου 1837. Μ. Δ. Β.

Ὀσορρέϊ (Osorrei) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας, καλουμένη συνήθως *Τάργκουλ* Μοῦρες (βλ λ.).

ὅσος, —η, —ον· ἀντων. ἀναφορ. σημαίνουσα μέγεθος ἢ πλῆθος: «τόσον μεγάλη ὅση ἡ Ἀττική», «ὅση ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης», «θὰ τὸν εὐγνωμονῶ, ἐφ' ὅσον ζῶ»· ‖ *ὅσον*· ἐπιρρ. κοιν. *ὅσο*: «εὐτυχεῖ, ὅσον οὐδεὶς ηὐτύχησε», γνωμ. «ὅσο θέλεις δούλευε, ὅσο θέλει ὁ θεὸς σοῦ δίνει» ‖ «ὅσον ἀφορᾷ» ὡς πρός, κοιν. «ὅσο γιά», «ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, μὴ φροντίζῃς»· ‖ ἀντὶ τοῦ *ἐφ' ὅσον*: γνωμ. «ὅσο ζῶ καὶ δὲν πεθαίνω, τόσο πιὸ πολλὰ μαθαίνω» τὸ τοῦ Σόλωνος «γηράσκω δ' αἰὲν πολλὰ διδασκόμενος»· ‖ ἀντὶ τοῦ *ἕως, μέχρις ὅτου*: «περίμενε, ὅσο νὰ τελειώσω τὴ δουλειά μου».

ὁσοσδήποτε· ὅσος καὶ ἂν εἶναι: «ὁσοιδήποτε ἔλθουν τοὺς δέχεται».

Ὀσουαλντουΐσλ (Oswaldwistle) *[Γεωγρ.]*. Ἀστικὴ περιφέρεια ἐν Ἄκκριγγτον τῆς κομιτείας Λάνκασερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ τῆς διώρυγος Λήντς καὶ Λίβερπουλ. Ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν ὑφασμάτων, χρωματουργεῖα καὶ χημικὰ ἐργαστήρια. Εἰς τὰ πέριξ εὑρίσκονται ἀνθρακωρυχεῖα, λατομεῖα καὶ κεραμουργεῖα. Κάτ. (1931) 14.221. Ε. Σ.

Ὀσουῆγκο (Oswego) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης. Κάτ. 26.000. Κεῖται ἐπὶ τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς λίμνης Ὀντάριο, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀσουῆγκο, καὶ ἔχει καλὸν λιμένα, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται ἀκμαῖον ἐμπόριον γαιανθράκων, ξυλείας καὶ σιτηρῶν μὲ τὸν Καναδᾶν. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανική, μὲ ἐργοστάσια μηχανημάτων, γεωργικῶν ἐργαλείων, ὑφαντουργεῖα, ἀλευρομύλους κτλ. Μ. Δ. Β.

Ὀσούνα (Osuna) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης. Κάτ. 17.401. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σεβίλλης-Γρενάδας-Μάλαγκα καὶ παράγει ἔλαιον, οἴνους καὶ λαχανικά. Ἔχει ἐπίσης βιομηχανίαν σάπωνος, εἰδῶν ψαθοπλεκτικῆς, ὑφασμάτων, κεράμων κτλ. Εἶναι πόλις παλαιά, μετὰ πολλῶν σημαντικῶν κτηρίων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀναλήψεως τοῦ 1531 μὲ ἔργα τοῦ Σπανιολέττο καὶ τοῦ Ριμπέρα καὶ μὲ τοὺς τάφους τῶν δουκῶν Ὀσούνα, τὸ πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1549 καὶ ὑφιστάμενον μέχρι τοῦ 1820, ὅπερ ἀπετέλει ἄλλοτε ἓν τῶν σπουδαιοτέρων πνευματικῶν κέντρων τῆς Ἀνδαλουσίας, μεταβληθὲν κατόπιν εἰς λύκειον, κτλ. Ἡ Ὀσούνα εἶναι ἡ ἀρχαία *Ὀρσόνα, Οὔρσο, Οὐρὰο* καὶ *Τζεμίνα Οὐρμπανόρουμ*, ὀνομαστὴ κατὰ τὸν Α' αἰῶνα π. Χ. διὰ τὴν μακρὰν ἀντίστασιν τὴν ὁποίαν ἀντέταξεν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ διὰ τὴν πίστιν αὐτῆς πρὸς τὸν Πομπήϊον. Κατὰ τὰ ἔτη 1870 καὶ 1871 ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ ὀρειχάλκινοι πίνακες, παρέχοντες ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ καθεστῶτος τῶν δημάρχων, ἐν οἷς ἀναφέρεται καὶ ὁ νόμος «Lex Coloniae Genitivae Urbanorum ἢ Ursonis», παραχωρηθεὶς εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 44 π. Χ. Τῷ 1903 ἄλλαι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα μετὰ ἰβηρικοῦ ἀρχαίου φρουρίου. Μ.Δ.Β.

Ὀσούνα (Osuna ἢ Ossuna), *δὸν* ***Πέτρος Χιρόν, δοὺξ τοῦ —***. Ἱσπανὸς πολιτικὸς (1579—1624). Ἔζησεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου διεκρίνετο διὰ τὸν εὔθυμον αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ διὰ τὴν καυστικὴν σκωπτικότητά του, καθὼς καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἀνεξαρτησίαν τοῦ χαρακτῆρός του. Ἀναγκασθεὶς ἕνεκα τούτου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου Β', ἀπεσύρθη εἰς τὴν Σαραγόσσαν, ὅπου ἐβοήθησε τὸν Ἀντώνιον Πέρεθ νὰ δραπετεύσῃ. Ἐπιστρέψας εἰς Ἱσπανίαν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ πάλιν τὴν αὐλήν, ὅπου τὰ σκώμματά του δὲν ἐφείδοντο οὐδ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, μεταβὰς εἰς τὴν Φλάνδραν, ὅπου ἐπὶ ἓξ ἔτη κατεγίνετο εἰς πολεμικὰ ἐπιχειρήσεις ἐπὶ κεφαλῆς συντάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχε στρατολογήσει δι' ἰδίων του ἐξόδων. Ἐπιστρέψας ἐκ νέου εἰς τὴν Ἱσπανίαν διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τῆς Σικελίας καὶ τῷ 1615 ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, ἀνακληθεὶς βραδύτερον. Ὁ Ὀσούνα ἐπεχείρησε νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος, ἀνακηρυσσόμενος βασιλεὺς τῶν ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένων χωρῶν, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἀλμεΐντα, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μ. Δ. Β.

Ὀσπενταλέττι (Ospedaletti) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς ἰταλικῆς Ριβιέρας. Κάτ. 1.654. Ἀπέχει περὶ τὰ 5 χλμ. πρὸς Δ. τοῦ Σὰν Ρέμο καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γενούης - Βεντιμίλλια, συνδέεται δὲ καὶ διὰ τροχιοδρόμου μετὰ τοῦ Σὰν Ρέμο. Εἶναι χειμερινὸς κλιματολογικὸς σταθμὸς μὲ ὡραίας ἐπαύλεις, κήπους, μεγάλα ξενοδοχεῖα, καζῖνον κλπ. Μ. Δ. Β.

ὅσπερ, *ἥπερ, ὅπερ*· ἀντων. ἀναφορ. ἀρχ., εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν σπανία χρῆσις τοῦ οὐδ. *ὅπερ* καὶ *ἅπερ*.

Ὄσπινον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δ. Μαυριτανίας Τιγγιτανῆς (νῦν Μαρόκον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ταυτίζεται ὑπό τινων πρὸς τὴν *Ὄππιδον Νέον*, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τίγγιδος (Ταγγέρ) εἰς Σάλαν (νῦν Slâ, παρὰ τὸ Rabat) ὁδοῦ. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἀναφέρεται ἐπίσκοπος αὐτῆς παρευρεθεὶς εἰς τὴν ἐν Καρχηδόνι σύνοδον τοῦ 419 ὡς legatus τῆς Μαυριτανίας Τιγγιτανῆς. Α.Θ.Σ.

Ὀσπιτάλιοι (οἱ). Ἑτέρα ὀνομασία, ὑφ' ἣν ἦσαν γνωστοὶ οἱ ἱππόται τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ (βλ. λ. *Ἰωαννῖται*).

ὀσπίτιον (τό)· μεσαιων., οἰκία, κατοικία, ὁπόθεν τὸ δημοτ. *σπίτι* (ἐκ τοῦ λατ. hospitium).

ὀσποδάρος (ὁ) (λ. σλαυικὴ=κύριος). Παλαιὸς τίτλος τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, διατηρηθεὶς ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ ρουμανικοῦ κράτους (1866), ὅτε ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ *δόμνου*, ἤτοι πρίγκιπος ἢ ἡγεμόνος, διατηρηθέντος μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ρουμανίας εἰς βασίλειον (1881). Ν. Μ.

ὀσπριόκηπος (ὁ)· κῆπος εἰς τὸν ὁποῖον σπείρονται κατ' ἐξοχὴν ὄσπρια.

ὄσπριον (τό). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ τὰ ἐδώδιμα, ξηρὰ καὶ ἀμυλοῦχα σπέρματα πολλῶν ἐλλοβοκάρπων φυτῶν, ὡς τοῦ *ἐρεβίνθου, θέρμου, κυάμου, λαθύρου, πίσου, σόϊας, φασιόλου, φακῆς* κτλ. Ὁ Ἡρόδοτος ἐκάλει *ὄσπρια* τοὺς κυάμους, ὁ δὲ Θεόφραστος τὸν ἐρέβινθον, τὸν θέρμον, τὸ πίσον, τὸν ὄροβιν, τὸ σήσαμον καὶ τὴν φακῆν. Δ. Ν. Π.

— *[Χημ. Τροφ.]* Τὰ *ὄσπρια* εἶναι γενικῶς εὐρύτατα διαδεδομένα ὡς τρόφιμον τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιοῦνται δὲ πρὸς τοῦτο εἴτε ὁλόκληρα εἴτε ἠλεσμένα ὑπὸ μορφὴν λεπτοῦ ἀλεύρου, διὰ σούπας κλπ. Τὰ ὄσπρια χρησιμοποιοῦνται πολλαχῶς ὡς προσφιλὲς τρόφιμον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν μὴ ὡρίμῳ καταστάσει ὁμοῦ μετὰ τοῦ πρασίνου περιβλήματος αὐτῶν, ὡς λ. χ. οἱ κύαμοι, οἱ φασίολοι, τὰ πίσα κλπ.

Τὰ ὄσπρια, ἐξεταζόμενα ἀπὸ θρεπτικῆς ἀπόψεως, εἶναι πολύτιμον τρόφιμον, δύνανται δὲ νὰ μαγειρευθῶσι κατὰ διαφόρους τρόπους ἀποτελοῦντα ἀρίστην καὶ εὐγευστοτάτην τροφήν, δυνάμενην νὰ συμπληρώσῃ ἢ καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐκ κρέατος ἐδέσματα. Τὰ διάφορα νωπὰ ὄσπρια περιέχουσι σημαντικὴν ποιότητα βιταμινῶν καὶ τῶν τριῶν σπουδαιοτέρων τάξεων.

Τὰ ὄσπρια διαφέρουσι ἀπὸ τῶν σιτηρῶν καὶ τῶν ἄλλων φυτικῶν τροφίμων γενικῶς κατὰ τὰ ἑξῆς: α) Ἔχουσι μεγάλην περιεκτικότητα εἰς λεύκωμα. Οὕτω π. χ. τὰ φασόλια, τὰ πίσα καὶ οἱ κύαμοι περιέχουσι ποσὸν λευκώματος διπλάσιον περίπου τοῦ τῶν σιτηρῶν, ἡ σόγια δὲ καὶ τὰ λούπινα τριπλάσιον περίπου. Ἀλλά, πλὴν τῆς ποσοτικῆς διαφορᾶς τοῦ λευκώματος, ἔχομεν καὶ ποιοτικὴν τοιαύτην. Οὕτω εἰς τὰ ὄσπρια δὲν ἀπαντῶσι γλουτενοπρωτεῖναι, ἀλλὰ γλοβουλῖναι (σφαιρῖναι), συστάσεως λίαν προσομοίας πρὸς ἀλλήλας ἀλλὰ διαφόρου ὀνομασίας, ἀναλόγως τοῦ ὀσπρίου ἐξ οὗ προέρχονται. Μέχρι τοῦδε δὲν ἐξηκριβώθη περαιτέρω ἡ ὕπαρξις ἀλβουμίνης, εἶναι ὅμως τὰ ὄσπρια ἐξαιρετικῶς πλούσια εἰς νουκλεΐνην. 6) Τὰ ὄσπρια εἶναι λίαν πλούσια εἰς λίπος. Οὕτω ἡ σόγια περιέχει 15—25 % λίπος, τὰ λούπινα 3—7,5 % κλπ. Τὸ χαρακτηριστικώτερον δὲ εἶναι ὅτι τὰ ὄσπρια εἶναι σχετικῶς λίαν πλούσια εἰς λεκιθίνην, ἀποτελοῦσι δὲ πράγματι τὴν πρώτην ὕλην τῆς βιομηχανικῆς παραλαβῆς αὐτῆς. γ) Ἐκ τῶν ὑδατανθράκων τὰ ὄσπρια περιέχουσι κυρίως ἄμυλον, ἀλλ' εἰς ποσότητα σχετικῶς μικροτέραν τῆς τῶν σιτηρῶν, ἡ ὥριμος δὲ σόγια δὲν περιέχει παντελῶς ἄμυλον. Ἡ περιεκτικότης τῶν ὀσπρίων εἰς πεντοζάνας κυμαίνεται μεταξὺ 3 καὶ 5 % καὶ ἐκ τῶν ἡμικελλουλοζῶν περιέχουσι ταῦτα κυρίως γαλακτάνην. δ) Τὰ ὄσπρια περιέχουσι ποσὸν τέφρας περισσότερον ἢ τὰ σιτηρά, καὶ ποιοτικῶς δὲ ἡ τέφρα παρουσιάζει διαφοράς. Οὕτω ἡ τέφρα τῶν ὀσπρίων εἶναι πλουσιωτέρα εἰς κάλιον καὶ ἄσβεστιον καὶ πτωχοτέρα εἰς φωσφορικὸν ὀξὺ ἐκείνης. ε) Τὰ ὄσπρια θεωροῦνται γενικῶς ὡς δυσκόλως πεπτόμενα, τοῦτο δὲ ἀφορᾷ κυρίως τὸ λεύκωμα αὐτῶν· παρ' ὅλον τοῦτο ὅμως τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ἐκ τῶν ὀσπρίων ἀποτελεῖ διὰ τὰς διαφόρους χώρας σημαντικώτατον καὶ σπουδαιότατον τρόφιμον. στ) Ἀπὸ βοτανικῆς τέλος ἀπόψεως, ἐνῷ τὰ σιτηρὰ εἶναι καρποί, τὰ ὄσπρια εἶναι σπέρματα καὶ τοὺς θρεπτικοὺς ἱστοὺς αὐτῶν ἀποτελοῦσιν ἀποκλειστικῶς αἱ σαρκώδεις παχεῖαι κοτυληδόνες. Ε. Γ.

Digitized by Google

—[*Ἐμπορευματολ.*] Τῶν *ὀσπρίων* φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον διάφορα εἴδη, παραλλαγαὶ καὶ ποιότητες, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τοῦ γένους καὶ τῆς ποικιλίας τῶν παραγόντων ταῦτα φυτῶν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς των. Διὰ πολλὰς γεωργικὰς χώρας ἀποτελοῦν τὰ ὄσπρια ἰδιαζούσης σημασίας προϊόντα. Διότι ἡ κατανάλωσις αὐτῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰς παραγωγοὺς χώρας, ἀλλὰ γίνεται καὶ σημαντικώτατον διεθνὲς ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον αὐτῶν. Ἡ Ἑλλὰς παρήγαγε (1928) εἰς στατῆρας τὰ ἀκόλουθα ποσὰ ὀσπρίων: φασιόλων 37.419, κυάμων 48.932, ἐρεβίνθων 37.745, φακῶν 14.451 καὶ διαφόρων ἄλλων ὀσπρίων 81.305, ἐκ συνόλου 500 χιλιάδων περίπου στρεμμάτων. Ἡ ἐντόπιος παραγωγὴ δὲν ἐξαρκεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα, χώραν κατ' ἐξοχὴν ὀσπριοφάγον, διὸ καὶ μεγάλαι ποσότητες ὀσπρίων, κατὰ πρῶτον δὲ λόγον φασιόλων, εἰσάγονται ἐκ Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Τουρκίας (ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας) καὶ Σερβίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ὀσπρίων, τοὺς κυριωτέρους ἐξαγωγεῖς ἀποτελοῦν τὰ κράτη τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου καὶ κυρίως αἱ προμνησθεῖσαι χῶραι. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὀσπρίων φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ξηρὰ σπέρματα, ἓν ἐλάχιστον δὲ μόνον ποσὸν ἐξάγεται ὡς νωπὰ ἢ συντετηρημένα ὄσπρια. Ἡ Ρουμανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαυΐα ἐξάγουν ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 120 χιλιάδας τόννους φασιόλων, ἐνῷ ἐπίσης καὶ μεγάλα ποσὰ τῶν ἄλλων ὀσπρίων ἐξάγονται ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἡ Ρωσία ἐπίσης, πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐξῆγε σημαντικὰς ποσότητας ὀσπρίων. Εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ Κίνα ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον ἐξαγωγέα κυάμων σόγιας. Μεγάλαι ποσότητες ὀσπρίων, περὶ τὰς 500 χιλιάδας τόννους ἐτησίως, εἰσάγει ἡ Ἰαπωνία. Ἐκ τῶν διαφόρων ἄλλων χωρῶν ὄσπρια παράγουν ἡ Ἱσπανία, ἡ Γαλλία, ἡ Αὐστρία, αἱ Ἰνδίαι, ἡ Κίνα κλπ. Ἀπὸ δασμολογικῆς ἀπόψεως παρ' ἡμῖν τὰ ὄσπρια διακρίνονται εἰς νωπὰ καὶ ξηρά. Κ. Γ. Μ.

—[*Ὑγιειν.*] Τὰ ὄσπρια, εἴτε νωπὰ εἴτε ἀπεξηραμμένα, καλῶς παρασκευαζόμενα ἀποτελοῦσι τροφὴν ἔχουσαν μεγάλην θρεπτικὴν ἀξίαν, ὡς ἐκ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς ἀζωτούχους οὐσίας (φυτικὸν λεύκωμα), κυμαινομένας ἀπὸ 23—28 %. Τοῦ λευκώματος ὅμως τούτου, ὅπερ ὀνομάζεται λαχανίνη, μόνον τὸ ἥμισυ ἢ τὰ 3/4 χρησιμοποιοῦνται, τοῦ ὑπολοίπου συνδεομένου μετὰ τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου τῶν περιεχομένων εἰς τὸ ὕδωρ, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς βρασμὸν αὐτῶν, καὶ ἀποτελοῦντος μετὰ τούτων ἀδιαλύτους ἑνώσεις. Διὰ τοῦτο τὰ ὄσπρια, ἵνα γίνωσιν εὐπεπτότερα, πρέπει πρότερον ν' ἀποφλοιωθῶσι καὶ εἶτα νὰ βρασθῶσιν, ἢ εἰς ὕδωρ, ὅπερ περιέχει ὀλίγην ποσότητα τοιούτων ἁλάτων (βρόχειον ὕδωρ), ἢ εἰς ὕδωρ εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθη ποσότης τις διττανθρακικοῦ νατρίου.

Τὰ κυριώτερα συστατικὰ τῶν ξηρῶν ὀσπρίων, κατὰ τοὺς Schall καὶ Heisler, ἐπὶ ποσότητος 100 γρ. κατὰ μέσον ὅρον, εἶναι: λεύκωμα 24 % περίπου, λίπος 2 %, ὑδατάνθρακες 52 % καὶ ὕδατος 13 %. Αἱ δὲ θερμίδες τὰς ὁποίας δίδουσιν εἶναι περίπου 330. Ἡ σόγια περιέχει 33 % λευκώματος καὶ 17 % λίπους. Πάντως τὰ ὄσπρια, ὡς ἔχοντα μεγάλην θρεπτικὴν ἀξίαν καὶ ὡς δυνάμενα νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς ξηρὰν κατάστασιν, ἀποτελοῦσι πρόχειρον, θρεπτικὴν καὶ εὐθηνὴν τροφήν. Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ὀσπριοφαγία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀσπριοφάγου, τὸ νὰ τρέφεταί τις κατ' ἐξοχὴν μὲ ὄσπρια.

ὀσπριοφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων κατ' ἐξοχὴν ὄσπρια, ὁ ἀγαπῶν ἐδέσματα ἐξ ὀσπρίων.

ὀσπριώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὄσπριον, ὀσπριοειδής.

Ὀσρόη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀσιατικὸν ὄνομα τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἐδέσσης, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀσρόου, ἀρμενικοῦ τύπου τοῦ Χοσρόου, σατράπου τῆς Ὀσροηνῆς. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προῆλθε τὸ συριακὸν *Οὐρόϊ* ἢ *Ὀρχόϊ*, τὸ ἀρμενικὸν *Οὐράϊ* ἢ *Οὐρχάϊ* καὶ τὸ ἀραβικὸν *Ἐλ-Ρόχα*, ἀπὸ τῶν ὁποίων διὰ μεταβολῆς τοῦ χ εἰς φ προῆλθε τὸ σημερινὸν ὄνομα *Οὖρφα*. Α. Θ. Σ.

Ὀσροηνή, ἢ *Ὀρροηνὴ* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἐδηλοῦτο τὸ ΒΔ. μέρος τῆς Μεσοποταμίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Συρίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο ὑπὸ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἦτο ἡ *Ἔδεσσα* (νῦν *Οὖρφα*), καλουμένη καὶ *Ὀρρόη*. Κυβερνωμένη ἀπὸ τοῦ 137 π. Χ. ὑπὸ ἰθαγενοῦς δυναστείας, πιθανῶς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Πάρθων, τῆς ὁποίας τὸ πλεῖστον τῶν βασιλέων ἔφερον τὸ ὄνομα Ἀβγάρ, κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ καὶ Μάρκου Αὐρηλίου, ἀποτελέσασα μίαν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ροσρωϊνή*, ἔχουσα 9 πόλεις, τὴν Ἔδεσσαν, Κωνσταντίαν, Θεοδοσιούπολιν, Κάρρας, Βάτνας, Νέαν Οὐαλεντινιάναν, Λεοντόπολιν ἢ Καλλινίκην καὶ Βίρθαν. Α. Θ. Σ.

Ὀσροηνοὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Οἱ κάτοικοι τῆς *Ὀσροηνῆς* (βλ. λ.), χώρας τῆς Μεσοποταμίας. Α. Θ. Σ.

—**Ὀσροηνῶν** *χώρα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Καλεῖται οὕτως ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (γράψαντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος) ἡ ἐν τῇ ἀνατολικωτάτῃ Μικρασίᾳ περιφέρεια, ἡ ἐκτεινομένη πρὸς Β. τῆς Χορτζάνης καὶ περιλαμβάνουσα τὰς πόλεις Σεβάστειαν (νῦν Σιβάς), Κολώνειαν (νῦν Καρὰ-Χισάρ), Νικόπολιν (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Πούρκ), Ἀρσίγγην (νῦν Ἐρζιγγιάν), Σάταλα (νῦν Σατὰγκ) κ. λ. π. Ἡ περιφέρεια αὕτη ἀπετέλει τὴν ἐπαρχίαν *Ἀρμενίας Πρώτης* τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, βραδύτερον δὲ κατετμήθη εἰς δύο θέματα, τὸ τῆς *Κολωνείας* καὶ τὸ τῆς *Σεβαστείας*. Ν. ΚΛΣ

Ὀσρόης. Βασιλεὺς τῆς Περσίας (βλ. λ. *Χοσρόης*).

Ὄσσα [*Γεωγρ.*]. Παράκτιον ὄρος τῆς Θεσσαλικῆς Μαγνησίας, κοινῶς *Κίσσαβος*. Ὑψοῦται ἀμέσως πρὸς Ν. τῶν Τεμπῶν καὶ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ἀπέναντι τοῦ Ὀλύμπου, καὶ συνέχεται πρὸς Ν. μετὰ τοῦ Πηλίου διὰ χαμηλοτέρου βουνοῦ, τοῦ *Μαυροβουνίου*. Τὸ βορειότατον αὐτοῦ τμῆμα ἐκαλεῖτο πάλαι *Ὁμόλη*. Τὰ πρὸς Ν. ὅρια τῆς Ὄσσης διαμορφώνει ἡ κοιλὰς τῆς Ἁγιᾶς, ἥτις περατοῦται πρὸς Α. εἰς ταπείνωσιν τοῦ βουνοῦ (ὑψ. 257—120 μ.), ἔνθα καὶ δίοδοι ἐκ τῆς κοιλάδος πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Τὸ οὕτως ὁριζόμενον ὄρος τοῦτο δι' ἐγκαρσίας κοιλάδος, διηκούσης ἐκ τοῦ χωρίου Συκουρίου (Μεγάλου Κεσερλὶ) μέχρι τοῦ Τσάγεζι καὶ ἐχούσης ὑψίστην δίοδον 791 μ., διασχίζεται εἰς δύο τμήματα. Ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν ταύτης ὑψοῦνται αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί. Πρὸς Β. διακρίνεται ὁ ἀσβεστολιθικὸς ὄγκος *Πλάκα*, ὅστις ὑψοῦται ὡς μακρὸς καὶ ἀπότομος προμαχὼν ἄνωθεν τῆς διόδου. Εἰς τὴν νότιον αὐτοῦ κλιτύν, 1 ὥραν ἐκ τοῦ χωρίου Σπηλιὰ καὶ εἰς ὕψος περίπου 1100 μ., ἀνεσκάφη ἐσχάτως σπήλαιον σταλακτιτῶν ἀφιερωμένον εἰς τὰς Νύμφας καὶ τὰς Ὀρειάδας. Νοτίως τῆς κοιλάδος ὑψοῦται ἡ ὡραία ἐξ ἀσβεστολίθου πυραμὶς της ὑψίστης κορυφῆς τῆς Ὄσσης (1.978 μ. ὑψ.), εἰς ἣν ἀνέρχεταί τις ἐκ τοῦ χωρίου Σπηλιὰ ἄνευ δυσκολίας. Τὸ δυτικὸν καὶ νότιον τμῆμα τοῦ ὄρους συνίσταται ἐκ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου καὶ γνευσίου, καὶ μόνον ἡ κορυφὴ αὐτοῦ, ἡ Πλάκα, καὶ ἡ ἀπότομος κοιλὰς τῶν Τεμπῶν συνίστανται ἐξ ἀσβεστολίθου. Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν κλίσις εἶναι ἀπότομος καὶ σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Κισσάβου ἢ Δερματᾶς. Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τὸ ὄρος εἶναι ξηρὸν καὶ πτωχὸν εἰς πηγάς· ἐν τούτοις, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς δυτικῆς κλιτύος ἔχει ἀξιόλογον ζώνην δάσους. Μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχει ἡ κατὰ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰν δασώδης ἔκτασις, καθ' ἣν καὶ ἡ πτῶσις τῆς βροχῆς εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἡ κατοίκησις ἀραιά. Ἐνταῦθα διασῴζονται ὡραῖα δάση ἐξ ὀξυῶν καὶ δρυῶν. Μεταξὺ τῶν χωρίων Τσάγεζι καὶ Καρίτσα ἐκτείνεται ἀρχέγονον δάσος, σπουδαῖον κτῆμα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ι. Σ. Σ.

—[*Γεωλογ.*] Βλ. λ. *Θεσσαλία*.

—**Ὄσσα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λόφος ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἤλιδος, κληθεὶς οὕτως ὑπὸ ἀρχαιοτάτων ἐκ Θεσσαλίας ἀποίκων κατὰ μίμησιν τῆς Θεσσαλικῆς Ὄσσης. Ὑψοῦτο ἀπέναντι λόφου φέροντος τὸ ὄνομα Ὄλυμπος. Πιθανῶς τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ ἀπεδίδετο εἰς τὴν ἄνωθεν τῆς ἀρχαίας Πίσης λοφώδη ράχιν, δηλαδὴ πρὸς Δ. τοῦ ρύακος τῆς Μοιράκας, ἀπέναντι τοῦ πρὸς Α. ὑψουμένου Ὀλύμπου. Ι.Σ.Σ.

—**Ὄσσα** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.626. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βυσσώκα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Γαληνὴ* (πρῴην *Κοτσικάρ*, κάτ. 130).

Ὀσσά, *Ἀρνὼ ντ'* — (Arnaud d'Ossat). Γάλλος καρδινάλιος καὶ διπλωμάτης (1536—1604). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ δίκαιον, τῷ δὲ 1574 ἐγένετο ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς τῆς γαλλικῆς πρεσβείας τῆς Ρώμης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρέσβεως (1584) εἰργάσθη ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας διὰ τὴν συμφιλίωσιν τοῦ Ἑρρίκου Δ' καὶ τῆς Ἁγίας Ἕδρας καὶ εἰς ἀνταμοιβὴν ἐγένετο (1596) ἐπίσκοπος τῆς Ρὲν καὶ (1597) σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, ἐξακολουθῶν νὰ παραμένῃ ὡς πρέσβυς ἐν Ρώμῃ, ὅπου διεπραγματεύθη (1599) τὸ διαζύγιον τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Μαργαρίτας τῆς Γαλλίας καὶ τὸν γάμον του μὲ τὴν Μαρίαν τῶν Μεδίκων, τὴν παρὰ τοῦ πάπα ἀποδοχὴν τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν. Τῷ 1599 ἐγένετο καρδινάλιος καὶ τῷ 1603 ἐπίσκοπος τοῦ Μπαγιέ. Ὑπῆρξεν ἀντίπαλος τοῦ Συλλὺ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ καὶ κατέλιπεν «Ἐπιστολὰς» (α' ἔκδ. 1624), θεωρουμένας πρότυπον διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας. Π. Ν. Π.

Ὄσσελ (Ossel) [*Γεωγρ.*]. Νῆσος μεγάλη τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν, πρῴην ρωσική, ἤδη δὲ ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἐσθονίαν. Παρὰ τὸ μέγεθός της (50 μιλ. ἐπιμήκης ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ 30 μιλ. εὐρεῖα), εἶναι ἀραιῶς κατῳκημένη (7 1/2 χιλ.). Διαρρεομένη ἀπὸ ὑπερπεντήκοντα ποτάμια καὶ ἔχουσα 14 μικρὰς λίμνας καὶ 20 μεγαλυτέρας, ὧν μείζων ἡ Nasva (πλάτ. 58° 15' Β.) μῆκ. 22°30' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2241: Entrance to Gulf of Finland), εἶναι ἐξαιρετικῶς εὔφορος καὶ ἄριστα καλλιεργημένη. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἶχεν ὀχυρωθῇ, καθὼς καὶ ἡ κατέναντί της πόλις *Οὐϊντάου*, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας γερμανικῶν ἀποπειρῶν. Σ. Ε. Λ.

Ὀσσεντόβσκι (Ossendowski), ***Φερδινάνδος-Ἀντώνιος***. Πολωνὸς περιηγητὴς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς πολυτεχνείου ρωσικοῦ, τῷ δὲ 1905, συλληφθεὶς ὡς ἐπαναστάτης, ἐξωρίσθη εἰς Σιβηρίαν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων (1917), διαφωνῶν πρὸς αὐτούς, ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Κολτσάκ, καὶ μετὰ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν σύλληψιν παρὰ τῶν μπολσεβίκων, καταφυγὼν εἰς τὸ Θιβὲτ καὶ τὴν Κίναν. Τῷ 1922, ἐπανελθὼν εἰς Εὐρώπην, διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ ἐμπορικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βαρσοβίας. Περιγραφήν, ἀμφιβόλου ἀληθείας, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς ἐντυπωσιακὴν τῶν περιπετειῶν του ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ ἔργα του: «Ζῷα, ἄνθρωποι καὶ θεοὶ τῆς Σιβηρίας» (1923), «Εἰς τὰς ζούγκλας τῶν δασῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων» (1924), «Σκιαὶ ἐκ τῆς σκοτεινῆς Ἀνατολῆς» (1924) κλπ. Θ. Π.

«**Ὀσσερβατόρε *Ρομᾶνο***» (Osservatore Romano). Καθημερινὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ρώμῃ, δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ Βατικανοῦ (βλ. λ. «*Ρωμαῖος* Παρατηρητής»).

Ὄσσερο (Ossero) [*Γεωγρ.*]. Ἀδριατικὸς δίαυλος χωρίζων τὰς νήσους Cherso καὶ Lussin (πλάτ. 44°44' Β., μῆκ. 14°21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero) καὶ πολίχνη μετὰ λιμένος, Ὄσσερο, ἐπὶ τῆς νήσου Χέρσο. Ἡ πολίχνη εἶναι ἡ *Ἄψορος* τῶν Πτολεμαίου, Μέλα, Πλινίου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Σ. Ε. Λ.

Ὀσσέται [*Ἀνθρωπολογ.*]. Μία τῶν ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς ὁμάδων τοῦ Καυκάσου, τῶν ἐμφανιζουσῶν καθαρώτερον τὸν βόρειον φυλετικὸν τῆς Εὐρώπης τύπον. Οἱ *Ὀσσέται* (ἢ *Ὀσσίλιοι*, ἢ *Ἰόσσοι*, ἢ *Ἄσσοι*, ἢ *Ἀλάναι*, ἢ *Ἴρ*) θεωροῦνται τὸ τελευταῖον ὑπόλειμμα μεγάλου λαοῦ σκυθικῆς καταγωγῆς. Ἀριθμοῦνται εἰς 225.000 (Byhan, 1926) καὶ διαιροῦνται εἰς διαφόρους ὁμάδας (*Ταγκαοῦραι*, *Τουάλαι*, *Κουρταλῖνοι*, *Ἀλαγκῖροι*, *Ντιγκόραι*). Τοὺς Ὀσσέτας εὑρίσκομεν κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας περὶ τὴν Ἀζοφικήν, μετὰ τῶν Γότθων καὶ Οὔννων, βραδύτερον εἰς τὴν Εὐρώπην, εἶτα εἰς Κουμπὰν καὶ Τερέκ, καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἰς τὰς σημερινὰς χώρας των, μειωθέντας τὸν ἀριθμὸν κατὰ πολύ. Σωματολογικῶς εἶναι μετρίου ἢ μικροῦ ἀναστήματος, βραχυκέφαλοι καὶ εὐρυπρόσωποι, μὲ εὐθεῖαν ρῖνα καὶ ξανθῆς συνδρομῆς, ἰδίᾳ οἱ νότιοι, ἐξ οὗ ἡ προσέγγισις αὐτῶν πρὸς τὸν βόρειον τύπον τῶν εὐρωπαϊκῶν φυλῶν. Ἐθνολογικῶς χαρακτηρίζονται ὡς περίφημοι ἱππεῖς, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐργατικοὶ καὶ τίμιοι, ποικίλλει ὅμως ὁ χαρακτήρ των εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ὁμάδας. Ἐκχριστιανισθέντες ἐνωρίς, ὡς φαίνεται, μετέστησαν ἐπανειλημμένως εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν, τὸν Ι' αἰῶνα, τὸν ΙΕ' καὶ τὸν ΙΗ', ἐπανερχόμενοι ἑκάστοτε, κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Σήμερον ὑπάρχουν εἰσέτι (1/4) Μωαμεθανοί, οἱ Διγόραι κυρίως. Ὅπως καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Καυκάσιοι, οὕτω καὶ οἱ Ὀσσέται, διατηροῦν ἴχνη ἄφθονα προχριστιανικῆς θρησκείας (Ζαρατούστρα, λατρεία φωτός, φυσιολατρεία κτλ.) ἰρανικῆς προελεύσεως. Ἄξια σημειώσεως εἶναι τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τῶν στοιχειωδῶν ναῶν των, ἀνὰ τὴν χώραν, καὶ τῶν ἱερῶν τόπων λατρείας, ἐστολισμένων νῦν διὰ κεράτων, ὅπλων, κοσμημάτων κτλ., ὅπου εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν ἐπὶ ἡμέρας ἀθροίζονται θύοντες καὶ χορεύοντες. Εὑρίσκομεν εἰς αὐτοὺς ἔθιμα ἐκδικήσεως, προτιμήσεως τῶν ἀρρένων εἰς τὴν κληρονομίαν κτλ., πολλὰ γενικῶς ὅμοια τῶν λοιπῶν Καυκασίων. Φέρουν περικνημῖδας καὶ περιπόδια χονδροειδῆ πλεκτὰ καὶ μετὰ ἐπενδύματος δερματίνου (σανδάλια χειροποίητα ἁδρῶς), κάλυμμα χωνοειδὲς ἐπὶ τῆς ἐν χρῷ κεκαρμένης κεφαλῆς, ζώνην μὲ ὅπλα. Αἱ γυναῖκες φοροῦν ζωηροῦ χρώματος ἔνδυμα. Αἱ κατοικίαι των εἶναι λίθιναι, ἢ ξύλιναι μετὰ ἐπενδύματος ἐκ σανίδων ἢ δέρματος, μετ' αὐλῆς καὶ πυργίσκων εἰς τὰς γωνίας ταύτης. Οἱ ἄνδρες εἶναι καλλιεργηταί, ἀλλ' ἐπιτελοῦν καὶ τὰς λοιπὰς βαρείας ἐργασίας, αἱ δὲ γυναῖκες τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας κτλ. Ὅπως εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, ἡ τροφὴ των εἶναι φυτικὴ καὶ μόνον εἰς τὰς ἑορτὰς κρεοφαγοῦν. Ὡς ποτόν, πλὴν τοῦ οἰνοπνεύματος ἐκ κριθῆς, κατασκευάζουν καὶ διάφορα εἴδη ζύθου, ἐκ κριθῆς κτλ. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Ὄσσεττ (Ossett) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῷ Δυτικῷ Ραΐντιγγ τῆς κομιτείας Γιόρκσερ ἐν Ἀγγλίᾳ. Εἶναι βιομηχανικὸν κέντρον, ἀπέχει 4 χλμ. δυτικῶς

Digitized by Google

τοῦ Οὐαίηκφιλντ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 14.838 (1931).

ὀσσία (ἰταλ. ossia). Συνήθης ὅρος ἐν τῇ μουσικῇ, δυνάμενος νὰ ἀποδοθῇ διὰ τοῦ ἤ, ἢ ἄλλως. Ἡ λέξις αὕτη τίθεται συνήθως ὕπερθεν παραλλαγῆς τινος τῆς πρωτοτύπου μουσικῆς φράσεως, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη διευκολύνσεως τῆς ἐκτελέσεως καὶ ἀντικαταστάσεως τῆς ἀρχικῆς φράσεως δι' ἑτέρας εὐχερεστέρας ἢ ὀλιγώτερον ὀξείας, ἐὰν πρόκειται περὶ φωνητικῆς μουσικῆς. Γ. Σ.

Ὄσσιαν (Ossian, ἰρλανδ. Oisin). Ἥρως ἐπικοῦ ἰρλανδικοῦ κύκλου, ἀκμάσας, κατὰ τὴν παράδοσιν, περὶ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦτο υἱὸς τοῦ Φίνν, υἱοῦ τοῦ Κούλ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιανῶν, ὧν τὰ ἀνδραγαθήματα διεσώθησαν εἰς ἔπη ἀναγόμενα εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἐκ τῶν ὀλίγων χρονολογικῶν πληροφοριῶν εἶναι ἡ φυγὴ τοῦ Ὄσσιαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Γάβρας (Gablıa), περὶ τὸ 293 μ.Χ., καθ' ἣν κατενικήθησαν οἱ Φιανοὶ καὶ ἐφονεύθη ὁ πατήρ του. Οἱ περὶ τοῦ Ὄσσιαν θρῦλοι σῴζονται εἰς τρία χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, περιέχοντα τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν μεταγενεστέρων ὀσσιανικῶν ἐπῶν. Ἔπη τινὰ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἶναι μᾶλλον ἐπεξειργασμένα, ἀλλὰ βεβαρημένα πολλάκις μὲ περιγραφὰς φορτικὰς καὶ ἀκόμψους. Εἰς ἓν τούτων ὁ Ὄσσιαν περιγράφεται ὡς εἰδωλολάτρης παράτολμος καὶ προκλητικός, πλήρης περιφρονήσεως καὶ χλευασμοῦ διὰ τοὺς κληρικούς.

Κατά τινας παραδόσεις, ὁ Ὄσσιαν ἔζησεν ἐπὶ τριακόσια ἔτη ἐν τῇ Χώρᾳ τῆς Νεότητος, δελεασθεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς χώρας ἐκείνης. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἔχασε τὴν νεότητά του. Ἡ φήμη τοῦ Ὄσσιαν ἔφθασε μέχρι τῆς Σκωτίας, πρῶτος δὲ ὁ Ἰωάκωβος Μὰκ Γκρέγκορ τοῦ Λίσμορ, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, συνέλεξε τὰ ἔπη τοῦ ὀσσιανιακοῦ κύκλου. Τῷ 1761 ὁ Ἰωάκωβος Μακφέρσον ἀνήγγειλε τὴν ἀνακάλυψιν χειρογράφων περιεχόντων ἔπη ποιηθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ὄσσιαν, ἅτινα ἐδημοσίευσε τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν μεταφράσει ὑπὸ τὸν τίτλον «Φίνγκαλ, ἀρχαῖον ἐπικὸν ποίημα εἰς ἓξ βιβλία, μετ' ἄλλων τινῶν ποιημάτων, συγγραφὲν ὑπὸ τοῦ Ὄσσιαν, υἱοῦ τοῦ Φίνγκαλ, καὶ μεταφρασθὲν ἐκ τῆς κελτικῆς γλώσσης». Τῷ 1765 ἐξεδόθησαν τὰ «Ἔργα τοῦ Ὄσσιαν». Ἡ γνησιότης τῶν μεταφρασθέντων ἐτέθη ἀμέσως ὑπὸ ἀμφισβήτησιν καὶ ὁ Μακφέρσον ἐκλήθη νὰ παρουσιάσῃ τὰ πρωτότυπα χειρόγραφα. Ἠρνήθη τοῦτο, μέχρι τέλους δὲ τῆς ζωῆς του ὑπεστήριζε τὸ γνήσιον τῶν ποιημάτων. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Μακφέρσον εἶχεν εὕρει ἀποσπάσματά τινα ἐπῶν, τὰ ὁποῖα εὐφυῶς συρράψας ἐτιτλοφόρησεν ὁ ἴδιος. Τὰ ποιήματα ὅμως τοῦ Ὄσσιαν εἶχον τὴν τύχην νὰ μεταφρασθοῦν εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ νὰ ἐκτιμηθοῦν ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Ναπολέοντος κ.ἄ. Ε. Σ.

Ὄσσιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρχάγγελος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Ὄσσιγι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (Ἀνδαλουσίας), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ταρρακωνικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων ἐπὶ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ. Τὴν θέσιν της ἐπέχει ἡ Marquiz, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α.Θ.Σ.

Ὀσσίμ (Ras Ossim) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς δυτικῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ παραλίας τοῦ Μαρόκου (βλ. λ. *Οὐσσάδιον* ἄκρον). Σ. Ε. Λ.

Ὀσσίνινγκ (Ossining) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης. Κάτ. 11.480. Κεῖται ἐπὶ γραφικωτάτης τοποθεσίας παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Χῶντσον, εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. πρὸς Β. τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀποτελεῖ ἓν τῶν μᾶλλον πολυσυχνάστων προαστείων τῆς Νέας Ὑόρκης κατὰ τὸ θέρος. Ἔχει βιομηχανίαν μηχανημάτων, χυτήρια, ὑποδηματοποιεῖα καὶ εἶναι κυρίως ὀνομαστὴ διὰ τὰς μεγάλας κρατικὰς φυλακάς, καλουμένας *Σίνγκ-Σίνγκ*, αἵτινες θεωροῦνται αἱ καλύτεραι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Αἱ φυλακαὶ αὗται ἱδρύθησαν τῷ 1700, τῷ δὲ 1813 ἱδρύθη περὶ αὐτὰς καὶ ὁμώνυμος πόλις, ἥτις τῷ 1901 μετωνομάσθη εἰς Ὀσσίνινγκ, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν φυλακῶν. Μ. Δ. Β.

Ὀσσόκιν, *Νικόλαος*. Ρῶσος ἱστορικὸς (1843—1899). Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν Πετρουπόλει, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καζάν. Περιηγηθεὶς ἐπὶ μακρὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν, συνέγραψε πολυάριθμα ἱστορικὰ ἔργα, ἐν οἷς: «Σαβαρόλας καὶ Φλωρεντία», «Ὁ Σφόρτζα καὶ ἡ βασίλισσα Ἰωάννα Β'», «Ἱστορικὸς χαρακτὴρ τοῦ Κρόμβελ», «Ἀπὸ Ρωσίας εἰς Βυζάντιον», «Ἡ μοναρχία τῆς Νεαπόλεως» κ. ἄ. Θ. Β.

Ὀσσόνοβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τῆς Λουσιτανίας (Πορτογαλίας), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κυνήτων, μεταξὺ τοῦ Ἱεροῦ ἀκρωτηρίου (νῦν Ἅγιος Βικέντιος), ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Μαρκιανὸν (Περίπλ. Ἔξ. θαλ. 13) ἀπεῖχε 260 στάδια πρὸς Δ., καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄνα (νῦν Γουαδιάνα). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει σήμερον ἡ πορτογαλικὴ πόλις *Φάρο* (Faro), πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀλγάβρας, ἀριθμοῦσα 12.000 περίπου κατοίκους. Α.Θ.Σ.

Ὀσσόρυ (Ossory καὶ Osraighe) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον βασίλειον τῆς Ἰρλανδίας, ἀκμάσαν πρὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, διαλυθὲν δὲ ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατακτήσεως τῆς Ἰρλανδίας. Ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας Λένστερ (Leinster), τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ διατηρεῖται σήμερον εἰς ἐπισκοπὰς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Τῷ 1527 ὁ Πιὲρ Μπάτλερ ἔλαβε τὸν τίτλον κόμιτος τοῦ Ὀσσόρυ, σήμερον δὲ ὁ τίτλος φέρεται ὑπὸ τῶν μαρκησίων τοῦ Ὄρμοντ. Τὸ βασίλειον διετηρήθη ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη, ἀλλ' ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ αὐτοῦ. Ε. Σ.

Ὀστάνδη, ἢ ***Ὀστένδη*** (Ostend, Ostende καὶ φλαμανδ. Oostende) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου (Δυτικὴ Φλάνδρα) ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης. Κάτ. (1927) 44.261. Κειμένη ἐπὶ πεδινοῦ χώρου, εἶναι ὁ τρίτος εἰς μέγεθος λιμὴν τοῦ Βελγίου (1927: 961 πλοῖα, 338.905 τόν.), ἡ ἁλιευτικὴ πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ μία τῶν σπουδαιοτέρων εὐρωπαϊκῶν λουτροπόλεων. Συνδέεται ἀτμοπλοϊκῶς μετὰ τῆς Ἀγγλίας (Ντόβερ), διεξάγουσα μέγα μέρος τῆς ταχυδρομικῆς της συγκοινωνίας μετὰ τῆς Εὐρώπης, εἶναι τέρμα πλείστων εὐρωπαϊκῶν σιδηροδρόμων (ἐκ Βερολίνου, Κολωνίας κ. ἄ.) καὶ ἀφετηρία παρακτίου σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἔχει βιομηχανίαν καπνοῦ, ἰχθύων, ναυπηγεῖα, ἐργαστήρια σχοινοποιίας καὶ εἶναι ἕδρα ἁλιευτικοῦ στόλου (1927: 505 πλοῖα) ἀνοικτῶν θαλασσῶν, ἐξάγουσα περίφημα ὄστρεα καὶ ἀστακούς. Κέντρον τῆς πόλεως εἶναι τὸ πάρκον τοῦ Λεοπόλδου (μὲ περιφήμους κρήνας), κύριαι ἀρτηρίαι αἱ λεωφόροι *Νιεπὸρ* καὶ *Τουρού* καὶ ἀξιόλογος περίπατος ὁ γρανιτικὸς κυματοθραύστης Ὀστάνδης-Μαριακέρκε (5 χλμ.), ἐφ' οὗ τὰ θαλάσσια λουτρὰ (1927: ἄνω τοῦ 1 ἑκατομμυρίου ἐπισκέπται) τῆς Ὀστάνδης· νοτιοδυτικῶς τούτων εἶναι τὰ λουτρὰ τῆς *Μαριακέρκε* καὶ *Μιντελλκέρκε*. Ἐκ τῶν κτηρίων τῆς πόλεως ἐξέχουν ὁ μνημειώδης κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός, τὸ δημαρχεῖον, ὁ μέγας γοτθικὸς ναὸς τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ καζῖνον ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸ Ἀθήναιον, ἄπειροι ἐπαύλεις κ. ἄ. Ἡ Ὀστάνδη ἔχει ἐπισκοπικὸν κολλέγιον, μουσικὴν ἀκαδημίαν, ναυτικὴν καὶ ἁλιευτικὴν σχολήν, μουσεῖον, βασιλικὴν ἔπαυλιν, ἀερολιμένα, θέατρον κ.ἄ.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ *Ὀστάνδη* ἀναφέρεται τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὡς χωρίον ἁλιέων, ἀνυψωθὲν εἰς πόλιν (1267) ὑπὸ τῆς κομίσσης τῆς Φλάνδρας Μαργαρίτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τάχιστα ὀχυρωθέν. Τὸν πρῶτον περίβολον ἔκτισε Φίλιππος ὁ Καλός, σπουδαιοτάτας δὲ ὀχυρώσεις (1583) ὁ πρίγκιψ τῆς Ὀράγγης, καταστήσας τὴν πόλιν ὁρμητήριον τῶν Ὁλλανδῶν ἐν ταῖς νοτίαις Κάτω Χώραις. Τῷ 1601—1604 ὑπέστη πολιορκίαν ἐπὶ 39 μῆνας, παραδοθεῖσα εἰς ἐρείπια εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς τοῦ Σπινόλα. Ἡ πόλις ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τοῦ μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπορίου, διὰ τῶν ἔργων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ τοῦ Β', κατὰ τοὺς πολέμους τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὸν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας. Τῷ 1793 κατελήφθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (1814) παρεδόθη εἰς τοὺς Ὁλλανδοὺς καὶ τῷ 1830 ἐγένετο βελγική. Αἱ ὀχυρώσεις κατεστράφησαν τῷ 1865, μεγάλως δὲ ὑπέφερε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Π. Ν. Π.

— **Ὀστάνδης** ***ἀπόφραξις***. Ὁ λιμὴν τῆς Ὀστάνδης, οὐχὶ φυσικός, ἀλλὰ τεχνητός, ὅπως καὶ οἱ λιμένες τοῦ *Ζεεμπρούγκε* καὶ τοῦ *Μπλάνκεμπεργκ* συνδέεται διὰ διώρυγος πρὸς τὸν ἐπίσης τεχνητὸν λιμένα τῶν Βρυγῶν, ἔνθα ἦτο ἡ κυρία ναυτικὴ βάσις τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀστάνδης, ὑποκείμενον εἰς βομβαρδισμὸν ἀπὸ θαλάσσης, πολὺ ὀλίγα συνήθως ἐλαφρὰ σκάφη ἐναυλόχουν, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἀεροδρόμιον ὑδροπλάνων. Ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῆς ἀποφράξεως τῶν λιμένων Ὀστάνδης καὶ Ζεεμπρούγκε, ἡ ἀρχηγία τῶν ἐπιχειρήσεων ἀνετέθη τῷ ὑποναυάρχῳ R. Keyes. Αἱ πρὸς ἀπόφραξιν τῆς Ὀστάνδης χρησιμοποιηθεῖσαι δυνάμεις ἀπετελοῦντο ἐξ 65 ἐν συνόλῳ σκαφῶν, ἤτοι δύο παλαιῶν εὐδρόμων, τῶν «Brillant» καὶ «Sirius», ἅτινα καὶ ἐπρόκειτο νὰ βυθισθῶσι πρὸς ἀπόφραξιν τῆς διώρυγος, 5 μονιτόρων, 14 ἀντιτορπιλλικῶν, 18 βενζινακάτων πρὸς παραγωγὴν προπετάσματος καπνοῦ καὶ πολλῶν βοηθητικῶν σκαφῶν. Ἡ πρώτη ἀπόπειρα, γενομένη τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23 Ἀπριλίου 1918, ἀπέτυχε, καθόσον ἄνεμος αἰφνιδίως ἐγερθεὶς ἀπώθησε τὸν καπνὸν τῶν καπνογόνων πρὸς τὸ πέλαγος, ἀποκαλυφθείσης προώρως τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν πλοίων προσβληθέντων ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ πυροβολικοῦ, οὕτως ὥστε τὰ «Brillant» καὶ «Sirius» ἐβυθίσθησαν προώρως ἓν μίλλιον βορειότερον τοῦ ἐκ τῶν προτέρων καθορισθέντος σημείου. Ἡ ἐπιχείρησις, ἐπαναληφθεῖσα τὴν νύκτα τῆς 9 πρὸς 10 Μαΐου, ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, τοῦ παλαιοῦ εὐδρόμου «Vindictive», τοῦ τόσον ἐνδόξως δράσαντος κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἀποφράξεως τοῦ Ζεεμπρούγκε, βυθισθέντος περὶ τὴν 2αν πρωϊνὴν κατὰ πλάτος τῆς διώρυγος, ἣν ἀπέφραξεν. Οἱ Γερμανοὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ταχύτατα ἡ διῶρυξ τῆς Ὀστάνδης ὅσον καὶ ἡ τοῦ Ζεεμπρούγκε ἠλευθερώθησαν, δὲν φαίνεται ὅμως τοῦτο ἀκριβές. Γ. Ν. Ν.

—**Ὀστάνδης** ***διῶρυξ*** *[Γεωγρ.]*. Περίφημος διῶρυξ ἑνοῦσα τὴν Ὀστάνδην μετὰ τῆς Μπρύζ, καὶ δι' αὐτῆς μετὰ τῆς Νιεπὸρ καὶ Γάνδης. Διανοιχθεῖσα τῷ 1284, ἔχει μῆκος 28,6 χλμ., πλάτος πυθμένος 12 μ. καὶ ἐπιφανείας 40 καὶ βάθος 4,65 μ. Π. Ν. Π.

—**Ὀστάνδης** ***ἑταιρεία***. Μεγάλη ἐμπορικὴ ἑταιρεία μὲ ἕδραν τὴν Ὀστάνδην διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἰνδικῶν παραλίων. Ἱδρύθη τῷ 1717 ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ΙΣΤ'. Ἀρχικῶς ἔσχε μεγάλας οἰκονομικὰς ἐπιτυχίας, αἵτινες διήγειραν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἄγγλων, Ὁλλανδῶν καὶ Πρώσσων, ἑνωθέντων διὰ τοῦ συνασπισμοῦ τοῦ Χερενχάουζεν (1725), δι' οὗ ἐπέτυχον τὴν συμφωνίαν τῶν Παρισίων (1727). Ὁ Κάρολος ἠναγκάσθη νὰ θέσῃ εἰς ἀχρηστίαν ἐπὶ ἑπταετίαν τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς ἑταιρείας, ἥτις διελύθη ὁριστικῶς τῷ 1731. Π. Ν. Π.

Ὀστάνης. Πάππος Δαρείου Γ' τοῦ Κοδομανοῦ καὶ ἀδελφὸς Ἀρταξέρξου Β' τοῦ Μνήμονος. Γ.Λ.Α.

Ὀστανίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα. Κάτ. (1928) 464. Ἡ Ὀστανίτσα, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἦτο μεσαιωνικὴ πόλις ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πωγωνιανῆς, ἧς πρωτεύουσα ἦτο ἡ παρακειμένη εἰς τὴν Ὀστανίτσαν πόλις *Δεπαλίτσα*, ὅπου σήμερον σῴζονται ἐρείπια πολλῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἡ περίφημος μονὴ τῆς *Μολυβδοσκεπίστου*. Παρὰ τὴν Ὀστανίτσαν σῴζεται ἐν παρακμῇ πλέον ἡ μονὴ τῆς *Γκούρας* ἐν ὀνόματι τῶν ταξιαρχῶν, κτισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἡ μονὴ αὕτη εἶχε πλουσιώτατα κτήματα εἰς τὴν Ρουμανίαν ὡς καὶ μετόχια, συνετήρει δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας πολλὰ σχολεῖα. Χ. Ι. Σ.

Ὀστάντε (Ostade), ***Ἀδριανὸς βὰν —***. Ὀνομαστὸς Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Λυβέκκῃ τῷ 1610 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1685. Ἐγκαταλείψας τὴν γενέτειράν του εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, μετέβη εἰς Χάαρλεμ καὶ εἰσῆλθε πρὸς μαθητείαν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ διασήμου Φρὰντς Χάλς, συμμαθητεύσας μετὰ τοῦ Ἀδριανοῦ Μπράουερ. Παρὰ τοῦτο, τὸ ἔργον του ὑπεμφαίνει τὴν ἐπίδρασιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Ρέμπραντ, ἐκδηλουμένην ἰδίᾳ εἰς τὴν θερμότητα τοῦ χρώματος καὶ τὴν ἄκραν ἐντέλειαν τοῦ σκιοφωτισμοῦ. Ὁ παλαιότερος γνωστὸς πίναξ τοῦ Ἀδριανοῦ βὰν Ὀστάντε εἶναι τὸ «Ἐσωτερικὸν χωρικῆς οἰκίας», ἀναγόμενον εἰς τὸ ἔτος 1636. Ἀπὸ τοῦ ἔργου ἤδη τούτου ὁ καλλιτέχνης δεικνύει σαφῶς τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθήσῃ καθ' ὅλην τὴν καλλιτεχνικήν του σταδιοδρομίαν, τὴν προτίμησίν του δηλονότι πρὸς τὰ εἰλημμένα ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν Ὁλλανδῶν μικροαστῶν καὶ χωρικῶν θέματα, ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τῶν ὁποίων ἀνεδείχθη διὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας του ἀρετὰς ἀληθὴς διδάσκαλος. Εἰς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν πινάκων, τοὺς ὁποίους κατέλιπεν, ὅλων ρωπογραφιῶν, πλὴν τινων προσωπογραφιῶν καὶ τῆς «Προσκυνήσεως τῶν ποιμένων» τοῦ 1667, μοναδικῆς θρησκευτικῆς σελίδος εἰς ὅλην τὴν πλουσίαν του παραγωγήν, ὁ καλλιτέχνης οὗτος κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ μὲ ἀλήθειαν, ζωήν, εὐκινησίαν, σπανίαν αἴσθησιν τοῦ γραφικοῦ καὶ ἐξαίρετον τεχνικὴν ἱκανότητα ὁλόκληρον τὸν κύκλον τῆς ὁλλανδικῆς ζωῆς εἰς τὰς μᾶλλον χαρακτηριστικὰς ἀπόψεις της, εἰς τοὺς θεμελιωδεστέρους καὶ ἀντιπροσωπευτικωτέρους της τύπους.

Ἐκ τῶν πινάκων του, τοὺς ὁποίους ὁ Smith ὑπολογίζει εἰς 385, κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: «Ὀργανοπαίκτης» (μουσεῖον Βερολίνου 1640), «Ἐσωτερικὸν καπηλείου», «Ἐσωτερικὸν καλύβης» (Λοῦβρον), «Χωρικοὶ διασκεδάζοντες ἐν σιτοβολῶνι», «Ὁ καπνιστής», «Ὁ χορὸς» (1645), «Χωριάτικη ἀναψυχὴ» (Πινακοθήκη Μονάχου), «Ὁ χαρτοπαίκτης», «Ὁ πότης», «Ὁλλανδικὸν καφενεῖον», «Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐφημερίδος» (Λοῦβρον), «Χωρικοὶ χορεύοντες πρὸ ἐπαύλεως», «Φιλονικία χωρικῶν» (Πινακοθήκη Μονάχου), «Χωρικοὶ χορεύοντες καὶ διασκεδάζοντες πρὸ μιᾶς ἀγροικίας», «Ἀγροτικὸν ἐσωτερικὸν» (Μουσεῖον Van der Hoop, Ἄμστερνταμ), «Τὸ ἐργαστήριον τοῦ ἀλχημιστοῦ», «Ὁ διδάσκαλος» (Λοῦβρον), «Ἐσωτερικὸν καπνιστηρίου» (Χάγη), «Τὸ ἐργαστήριον τοῦ καλλιτέχνου» (εἰς διπλοῦν, Μουσεῖον Δρέσδης καὶ Ἄμστερνταμ), «Νομομαθὴς ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του», «Ἡ ἰχθυαγορά», «Ὁ ἀναγνώστης», «Ἡ ἀνάγνωσις» (Λοῦβρον), «Ὁ ἄνθρωπος ποῦ τρώγει ρέγγες» (Βρυξέλλαι), «Ἡ αὐτοπροσωπογραφία τοῦ καλλιτέχνου μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του» (Λοῦβρον). Ὡς καὶ

Digitized by Google

λύτεροι μεταξὺ τῶν πινάκων τούτων θεωροῦνται «Ὁ διδάσκαλος» καὶ «Ὁ χορός». Ὁ Ἀδριανὸς βὰν Ὀστάντε ὑπῆρξε καὶ ὀνομαστὸς χαλκογράφος. Καὶ εἰς τὰς χαλκογραφίας του δέ, ὅπως καὶ εἰς τὰς ζωγραφικάς του συνθέσεις, ἀπέδωκε τὴν ζωὴν ἰδίᾳ τῶν χωρικῶν μὲ ἔντονον παλμὸν ζωῆς καὶ μὲ ἐξαιρετικὴν φαιδρότητα, φθάνουσαν πολλάκις μέχρι σκληρῶς διακωμῳδούσης εὐθυμίας. Ι. Μ. Π.

—**Ὀστάντε** (Ostade), ***Ἰσαὰκ βὰν*** —. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, νεώτερος ἀδελφὸς καὶ μαθητὴς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Λυβέκκῃ τῷ 1621 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1657. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὰ ὑποδείγματα τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀπόδοσιν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, μάλιστα δ' ἐσωτερικῶν καφενείων καὶ ἀγροτικῶν κατοικιῶν, διακριθεὶς διὰ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ γραφικοῦ, μεθ' ἧς ἐπεξειργάζετο τὰ θέματά του. Βραδύτερον ὅμως ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ βίου· ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀνεδείχθη ἱκανώτατος τοπιογράφος διὰ τῆς θερμότητος τοῦ χρωματισμοῦ του καὶ τοῦ γλυκυτάτου καὶ θωπευτικοῦ φωτισμοῦ τῶν συνθέσεών του. Δὲν κατέλιπεν εὐρὺ ἔργον, ὡς ὁ ἀδελφός του. Μαθητὴν ἔσχε τὸν Κορνήλιον Μπέγκα. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται οἱ ἀκόλουθοι: «Ἀνάπαυσις ταξιδιωτῶν παρὰ τὴν θύραν ἑνὸς πανδοχείου», «Ἡ ἀνάπαυσις», «Οἱ παγοδρόμοι» (2 πίνακες, Λοῦβρον), «Χωρικὸς κρατῶν ποτήριον ζύθου», «Ταξιδιῶται σταθμεύοντες πρὸ καπηλείου» (Μουσεῖον Ἄμστερνταμ), «Ἀνάπαυσις ταξιδιωτῶν» (Μουσεῖον Βρυξελλῶν), «Ἐκριζωτὴς ὀδόντων» (Μουσεῖον Βιέννης), «Παγοδρόμοι» (Πινακοθήκη Μονάχου), «Ὁ Πότης», «Ἀγροτικὴ συναυλία» (Μουσεῖον Μαδρίτης), «Τοπίον» (περιλαμβάνον δέκα τέσσαρας ἐν συνόλῳ μορφάς, ἐν τῇ πινακοθήκῃ Ρότσιλδ, Παρίσιοι). Ι. Μ. Π.

ὀστάριον (τό)· μικρὸν ὀστοῦν, κοκκαλάκι: «τὰ ὀστάρια τοῦ ὠτός».

Ὀστάσκωφ (Ostachkov) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Τβέρ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. 12.300. Κεῖται ἐπὶ μικρᾶς ἀμμώδους χερσονήσου τῆς λίμνης Σέλιγκερ καὶ εἶναι σταθμὸς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπολογκόγιε - Πόλατσκ. Ἔχει ὡραῖον ναὸν μετὰ πλουσίων ἱερῶν σκευῶν, χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν, καὶ ὀνομαστῶν εἰκόνων, βιβλιοθήκην καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἡ βιομηχανία αὐτῆς περιλαμβάνει ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων, χυτήρια σιδήρου καὶ ὑποδηματοποιεῖα. Ἦτο ἄλλοτε φρούριον, ὅπερ ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς πόλεως τῷ 1770. Μ.Δ.Β.

Ὄστβαλδ (Ostwald), ***Γουλιέλμος***. Περίφημος Γερμανὸς χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1853. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ντορπάτ, ὅπου ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα (1878). Διεκρίθη νεώτατος εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν. Τῷ 1875 διωρίσθη βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς φὸν Ἔττιγκεν. Τὰ προβλήματα τῆς χημικῆς ἰσορροπίας, τῶν ὁποίων ἡ εὐρυτάτη μελέτη, ἰδίως ἡ πειραματική, ταχέως κατέστησαν αὐτὸν γνωστόν, τὸν ἀπησχόλησαν ἀμέσως, τοῦτο δὲ τὸ θέμα ἀπετέλεσε καὶ τὴν διδακτορικὴν αὐτοῦ διατριβήν. Τῷ 1879 διωρίσθη ὑφηγητής, διδάσκων περὶ τῆς χημικῆς συγγενείας, καὶ τῷ 1881 καθηγητὴς εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῆς Τίζας. Ἡ ἐπιστημονική του φήμη ὅμως τὸν ἔφερε ταχέως ἐγγὺς σπουδαιοτέρων ἐπιστημονικῶν κέντρων καὶ τῷ 1887 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φυσικῆς χημείας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Εἶναι εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων συγχρόνων χημικῶν· διεκρίθη ὡς ἐρευνητής, ὡς διδάσκαλος, ὡς ὀργανωτής, συγγραφεὺς καὶ φυσικὸς φιλόσοφος. Ὡς ἐρευνητὴς ὁ Ὄστβαλδ διεκρίθη κατὰ τὸ πρῶτον κυρίως στάδιον τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως, τουτέστι μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου ἐργαστηρίου τῆς φυσικῆς χημείας ἐν Λειψίᾳ.

Εἰς σειρὰν πολυετῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν παρηκολούθησε τὰς διαφόρους χημικὰς δράσεις, μελετῶν τὰς ἐπερχομένας παραλλήλως μεταβολὰς εἰς διαφόρους φυσικοὺς συντελεστάς, τὴν πυκνότητα, τὴν διάθλασιν, πόλωσιν καὶ ἀπορρόφησιν τοῦ φωτός, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διασαφήσεως τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν χημικῶν προβλημάτων, τοῦ τῆς χημικῆς συγγενείας, τὸ ὁποῖον ἐφώτισεν οὕτω ζωηρῶς καὶ ἐξ ἑτέρας, νέας πλευρᾶς, τῆς φυσικῆς. Σπουδαιότατον ἐξαγόμενον ὑπῆρξεν ὁ καθορισμὸς κατὰ τὰς ἀνωτέρω μεθόδους τῆς λεγομένης σταθερᾶς τῆς διαστάσεως, ἥτις ἐκπροσωπεῖ εἰς πλείστας περιστάσεις τὸ μέτρον τῆς χημικῆς συγγενείας. Ὅταν τῷ 1887 ἐνεφανίσθη ἡ καινοτόμος θεωρία τοῦ Ἀρρένιους τῆς διαστάσεως τῶν μορίων τῶν ἠλεκτρολυτῶν, ἤτοι τῶν ὀξέων, βάσεων καὶ ἁλάτων, ἐντὸς τῶν διαλυμάτων αὐτῶν εἰς ἰόντα, αὐτοτελῆ καὶ μεμονωμένα, τουτέστι συστατικὰ φορτισμένα μὲ θετικὸν τὸ ἓν καὶ ἀρνητικὸν τὸ ἕτερον ἠλεκτρικὸν φορτίον, ὁ Ὄστβαλδ, ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς θεωρίας ταύτης, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, διὰ πληθύος πειραμάτων, ὁμιλιῶν, διδασκαλίας καὶ κυρίως διὰ τοῦ περιωνύμου καταστάντος «Περιοδικοῦ τῆς Φυσικῆς Χημείας», ὅπερ ἵδρυσε, διέδωσε τὴν νέαν θεωρίαν, ἥτις ἄνευ αὐτοῦ, καινοτόμος πολὺ καὶ ἀντιστρατευομένη φαινομενικῶς πρὸς πολλὰ γεγονότα, οὐδέποτε ἴσως θὰ κατέκτα ἐντὸς ὀλίγων μόνον ἐτῶν σύμπαντα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

Ἡ νέα θεωρία αὕτη, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ κύριος φορεὺς καὶ πρωταγωνιστής, τὸν ἔφερεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος 300 ὅλων ὀξέων καὶ πλείστων ἄλλων ἁλάτων καὶ βάσεων. Αἱ πολυάριθμοι αὗται μετρήσεις ἔδωσαν ἐξαγόμενα κυροῦντα τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀρρένιους καὶ διευκρινίζοντα ἔτι περισσότερον τὰ ζητήματα τῆς χημικῆς συγγενείας εἰς τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην τάξιν τῶν ἠλεκτρολυτῶν. Πρῶτος ἐπίσης καθώρισε τὸν βαθμὸν τῆς ἠλεκτρολυτικῆς διαστάσεως τοῦ ὕδατος. Ὁμοίως κατέγινεν εἰς μετρήσεις τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως, αἵτινες πολύτιμα νέα ἐξαγόμενα ἔφεραν εἰς φῶς.

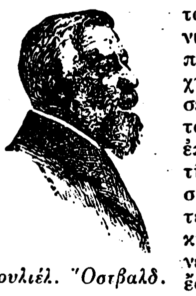

Γουλιέλ. Ὄστβαλδ.

Εἰς ἀνάλογα θέματα τῆς χημικῆς συγγενείας καὶ χημικῆς δυναμικῆς περιστρέφονται καὶ ἄλλαι μετρήσεις καὶ ἔρευναι τῆς πρώτης ταύτης ἐπιστημονικῆς περιόδου τοῦ Ὄστβαλδ. Τῆς δευτέρας ὁ ἄξων εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς ἐνεργείας, ἥτις ἔφερεν αὐτὸν ἐν τέλει εἰς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν. Τὸ θέμα τοῦτο ἀπετέλεσε καὶ τὸν ἐναρκτήριον αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ ἐν Λειψίᾳ λόγον. Τῷ 1892 δημοσιεύει δύο ἐνδιαφερούσας μελέτας του ἐπὶ τῆς ἐνεργητικῆς. Διὰ τῆς ἐνεργητικῆς ὁ Ὄστβαλδ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα, εἰς τὴν ὕλην ἀφήνων μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ φορέως. Ἡ διὰ τῆς ἐνεργείας ἀποκλειστικὴ ἀντίληψις αὐτοῦ εἶναι ἐλευθέρα πάσης ὑποθέσεως ὡς τῆς ἀτομικῆς. Ἐν τέλει δὲ εἰσάγει αὐτὴν καὶ πρὸς ἐξήγησιν πνευματικῶν φαινομένων, ἀποδεχόμενος τὴν περίσσειαν ἐνεργείας ὡς τὸ αἴτιον εὐεξίας πνευματικῆς καὶ τοὐναντίον.

Ὡς διδάσκαλος ὑπῆρξεν ὑπέροχος κυρίως διὰ τὴν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ καθοδήγησιν τῶν νέων ἐπιστημόνων καὶ ἔμπνευσιν πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Εἰς τὸ ἐργαστήριόν του τῆς φυσικῆς χημείας συνέρρεον πλεῖστοι ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν δεδοκιμασμένοι χημικοὶ πρὸς ἐκτέλεσιν πειραματικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ θεμάτων τῆς φυσικῆς χημείας. Ἀνέδειξε μαθητὰς πλείστους τῶν κατεχόντων σήμερον τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν φυσικοχημικῶν, τὸν Nernst, τὸν Beckmann, τὸν Baneroff, τὸν Leblanc. τὸν καὶ διάδοχόν του, τὸν Abbeg, τὸν Richards, τὸν Noyes, τὸν Bodenstein, τὸν Luther κλπ.

Ὠργάνωσεν οὐ μόνον τὸ πρῶτον κυρίως χημεῖον φυσικῆς χημείας ἐν Λειψίᾳ, ἀλλ' αὐτὴν τὴν φυσικὴν χημείαν, ἱδρύσας τὸ «Περιοδικὸν τῆς Φυσικῆς Χημείας» τῷ 1887, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον εἶδον τὸ φῶς αἱ σπουδαιότεραι τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐπὶ κλάδου τῆς φυσικῆς χημείας, ὅστις δι' αὐτοῦ κυρίως ἔλαβε τὴν σημερινὴν ἐξαιρετικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

Ὡς συγγραφεὺς ὑπῆρξε πολυγραφώτατος. Τὸ ἄριστον καὶ σπουδαιότατον τῶν συγγραμμάτων του εἶναι ἡ τρίτομος ὀγκώδης «Γενικὴ Χημεία» του (διὰ τοῦ τίτλου τούτου ἐκάλει τὴν φυσικοχημείαν), ἐκδοθεῖσα τῷ 1885. Πλὴν ταύτης ἐξέδωκε καὶ ἄλλα συγγράμματα, ὡς «Ἐπιτομὴν τῆς ἀνοργάνου χημείας» (1899), τὰς «Ἐπιστημονικὰς βάσεις τῆς ἀναλυτικῆς χημείας» (1897), τὸ «Σχολεῖον τῆς χημείας» (1903) κλπ. Τῷ 1889 ἵδρυσε τὴν «Ἔκδοσιν τῶν κλασσικῶν καὶ θετικῶν ἐπιστημῶν», ἤτοι τακτικὴν ἔκδοσιν κομψῶν συντόμων τομιδίων, ἐξ ὧν μέχρι σήμερον ἔχουν ἐκδοθῆ ὑπὲρ τὰς δύο ἑκατοντάδας, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναδημοσιεύονται ὡρισμέναι ἐργασίαι ἐκλιπόντων μεγάλων ἀντιπροσώπων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων.

Τῷ 1898 τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας ἀνήγειρε μέγα ἰδιαίτερον χημεῖον τῆς φυσικῆς χημείας, τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις, νεωτεριστικώτεραι καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν, ἐγένοντο τῇ ὑποδείξει του. Τὸ νέον χημεῖον, τὸ τελειότερον τοῦ εἴδους του τότε, προικισμένον καὶ μὲ πολλὰς συσκευὰς εἰδικάς, ἁπλουστεύσεις καὶ τελειοποιήσεις τοῦ ἰδίου, προσείλκυσε καὶ ἐκ τῶν δύο ἡμισφαιρίων πολλοὺς ἀριστεῖς τῆς χημείας πρὸς τελειοποίησιν καὶ ἐξειδίκευσιν εἰς τὸν κλάδον τῆς φυσικῆς χημείας. Πλὴν τῶν ἠλεκτροχημικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ κυριώτερον θέμα πρωτοτύπων ἐρευνῶν, ἠρευνήθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ τὰ καταλυτικὰ φαινόμενα, τελείως μέχρι τότε παρημελημένα, τῶν ὁποίων τὴν μεγίστην μελλοντικὴν σπουδαιότητα καὶ τὰς πολλαπλᾶς ἐφαρμογὰς εἶχε προφητικῶς προΐδει («Περὶ καταλυτικῶν φαινομένων», διάλεξις 1901).

Συγχρόνως ἤρχισε στρεφόμενος πρὸς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν, ἱδρύσας τῷ 1901 τὸ «Περιοδικὸν τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας» καὶ δημοσιεύσας «Μαθήματα τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας» (1903). Ἡ γενικότης τῶν προβλημάτων εἰς τὰ ὁποῖα κατεγίνετο, ὁρμώμενος κατὰ κανόνα ἐκ τῆς ἐνεργείας, ὡς τοῦ μοναδικοῦ τοῦ σύμπαντος παράγοντος, τὸν ἀπεμάκρυνε βαθμηδὸν τῆς χημείας πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς χημικῆς ἐπιστήμης. Τῷ 1905 ἀπεχώρησε τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔπαυλιν αὐτοῦ «Ἐνέργεια», τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν εἰς τὸ Grossbothen παρὰ τὴν Λειψίαν, καταγινόμενος εἰς φιλοσοφικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Τὰ συγγράμματά του τῆς περιόδου ταύτης ἀναφέρονται εἰς κοινωνικά, φιλοσοφικά, ἐπιστημονικὰ κλπ. θέματα. Μεταξὺ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων εἶναι: «Οἱ μεγάλοι ἄνδρες» (1909), «Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἡμέρας» (1910), «Ἡ ἔπαυλις Ἐνέργεια», «Ἡ παγκοσμία γλῶσσα», «Ἡ διδασκαλία τῶν χρωμάτων», «Ἡ ὡραιότης τοῦ νόμου», «Ὁ παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἡ ἐπανάστασις», ἡ αὐτοβιογραφία του εἰς τρία μέρη (1926—1927) κλ.

Κ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ

— *[Φιλοσ.]* Ὁ *Ὄστβαλδ* προσέδωσεν εἰς τὴν μηχανοκρατίαν ἐνεργητικὸν χαρακτῆρα, γενόμενος ἱδρυτὴς τοῦ ἐνεργητικοῦ μονισμοῦ. Ὑψίστη τῶν κοσμολογικῶν ἐννοιῶν, ἀφ' ἧς δέον τις νὰ ὁρμᾶται, εἶναι κατὰ τὸν Ὄστβαλδ οὐχὶ ἡ οὐσία, ὡς νομίζει ὁ Χαῖκελ, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια. Τῆς ἐνεργείας ταύτης εἰδικὴν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἡ ὕλη, ἥτις, κατὰ ταῦτα, δὲν τελεῖ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐνέργειαν.

Τὴν ἐνέργειαν ὁρίζει ὁ Ὄστβαλδ ὡς ἐργασίαν καὶ εἶναι κατ' αὐτὸν οὐσία, τουτέστι σταθερόν τι, ὅπερ παραμένει ἀναλλοίωτον παρὰ τὸ μεταβλητὸν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς. Διακρίνει δὲ πολλὰ εἴδη ἐνεργειῶν, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: μηχανικαὶ ἐνέργειαι, θερμότης, φῶς, μαγνητικαὶ καὶ ἠλεκτρικαὶ ἐνέργειαι, χημικαὶ ἐνέργειαι καὶ τέλος ψυχικὴ ἐνέργεια. Πᾶν ὅ,τι καλοῦμεν ὕλην εἶναι, κατὰ τὸν Γερμανὸν χημικόν, ἐνέργεια, σύμπλεγμα ἀποτελούμενον ἐξ ἐνεργειῶν βαρύτητος, μορφῆς καὶ μάζης, ὡς καὶ χημικῶν ἐνεργειῶν, καὶ περιλαμβάνον πρὸς τούτοις ἐνεργείας θερμότητος καὶ ἠλεκτρικὰς ἐν μεταβλητῇ μορφῇ. Πᾶν φαινόμενον ὀφείλεται εἰς μεταβολὰς τῆς ἐνεργείας κατὰ χῶρον καὶ χρόνον. Διὰ τοῦτο πᾶν σύμβαμα καὶ πᾶν ἀντικείμενον τοῦ κόσμου τούτου δύναται νὰ ἐκφρασθῇ ἐνεργητικῶς, ἑπομένως καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα. Διότι καὶ ταῦτα δὲν εἶναι παρὰ ἐνέργεια, εἶδος ἐνεργείας ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐνέργειαν, ἥτις εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ μόνη οὐσία. Οὐδεμία πνευματικὴ διέγερσις εἶναι δυνατὴ ἄνευ μεταβολῆς ἐνεργείας καὶ διὰ τοῦτο, φρονεῖ ὁ Ὄστβαλδ, τὰ πνευματικὰ φαινόμενα δὲν εἶναι παρὰ φαινόμενα ἐνεργείας, ἐνεργητικά. Ἡ συνείδησις ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τινὰ λειτουργίαν τοῦ σώματος, παρεμφερῆ πρὸς τὴν σύσπασιν τῶν μυῶν ἢ τὸν ἱδρῶτα. Δὲν ὑπάρχει δὲ εἰ μὴ μόνον ἐντὸς τῶν ὀργάνων, ἅπερ παράγουσι τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἢ μεταδίδουσιν αὐτήν, λοιπὸν μόνον ἐντὸς τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τοῦ τε κεντρικοῦ καὶ τοῦ περιφερικοῦ. Ἡ ἐν τῷ συστήματι τούτῳ παραγομένη πνευματικὴ ἐργασία ἐξαφανίζεται ἐντὸς αὐτοῦ, μεταβαλλομένη εἰς ἄλλας μορφὰς ἐνεργείας, πιθανώτατα θερμότητος. Εἰς τὴν ἐνεργητικὴν ταύτην κοσμοθεωρίαν διαβλέπει ὁ πατὴρ αὐτῆς Ὄστβαλδ τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι πληροῖ τὸ μεταξὺ φυσικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων ὑφιστάμενον χάσμα καὶ φρονεῖ ὅτι καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον εἶναι προτιμητέα τῆς μηχανοκρατικῆς.

Ἡ διατήρησις τῆς ἐνεργείας κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς μεταβολὰς εἶναι ὁ βασικὸς νόμος, ὅστις διέπει τὸ σύμπαν. Ἀλλ' ὅμως μικρὸν μόνον μέρος ἐνεργείας δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν κατὰ τὴν μεταβολὴν ποσοῦ τινος ἐνεργείας εἰς ἄλλο εἶδος αὐτῆς. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πετρελαίου εἰς φῶς μόνον δύο ἕως τρία ἑκατοστὰ τῆς χημικῆς ἐνεργείας γίνονται φῶς, ἡ δὲ πρὸς τούτοις παραγομένη ἐνέργεια θερμότητος εἶναι ἄχρηστος πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν, ὅστις εἶναι ὁ φωτισμός. Ἐντεῦθεν λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ὄστβαλδ νὰ καθορίσῃ τὸ ἔργον τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον πειρᾶται νὰ ἑρμηνεύσῃ ἐκ τῶν περὶ ἐνεργείας ὡς μόνης οὐσίας τοῦ κόσμου ὑποθέσεως αὐτοῦ. Ἡ πολιτιστικὴ ἐργασία εἶναι ἡ προσπάθεια ὅπως τὸ μὲν πολλαπλασιάσωμεν τὸ ποσὸν τῆς διαθεσίμου ἐνεργείας, τὸ δὲ ὅπως βελτιώσωμεν τοὺς ὅρους τῆς εἰς χρήσιμον ἐνέργειαν μεταβολῆς αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξετάζει ὁ Ὄστβαλδ καὶ αὐτὰ τὰ ἀνώτερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς τὸ δίκαιον, τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην. Δίκαιον εἶναι λ. χ. ἡ ἄρσις τοῦ ἀμοιβαίου πάντων κατὰ πάντων ἀγῶνος διὰ κοινῶν συμφωνιῶν, διότι οὕτω δύναται ἡ πρὸς τὸν ἀγῶνα δαπανωμένη ἐνέργεια νὰ μεταβληθῇ εἰς χρήσιμον ἐνέργειαν. Ὁ πόλεμος, ὡς σπατάλη ἐνεργείας, εἶναί τι ἄδικον καὶ ἀπορριπτέον. Ἡ δύναμις, ἥτις καθιστᾷ δυνατὴν τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐνεργείας, εἶναι ἡ ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν κατὰ τρόπον παντελῶς θετικιστικὸν θεωρεῖ ὁ Ὄστβαλδ ὡς τὴν τεχνικὴν τῆς συστηματικῆς προβλέψεως καὶ ὡς γνῶσιν τῶν ὅρων τῶν διευκολυνόντων τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἡμετέρων σκοπῶν. Ὑγιὴς ἐπιστήμη εἶναι, κατ' αὐτόν, μόνον ἐκείνη, παρὰ τῇ ὁποίᾳ δυνάμεθα νὰ καταδείξωμεν τὸν προφητικὸν τοῦτον χαρακτῆρα. Εἶδος τοιαύτης ἐπιστήμης εἶναι καὶ ἡ τέχνη, ἐπειδὴ ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς στηρίζεται ἐπὶ τῆς προβλέψεως τῶν ἐπενεργειῶν, τὰς ὁποίας ἐπιδιώκει. Εἶναι προφανὲς ὅτι ταῦτα **περιορίζουσι**

Digitized by Google

τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἰς τὸ καθαρῶς χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον καὶ ὅτι ἑπομένως δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταδείξουν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ Γερμανὸς χημικὸς παρορᾷ τὸ γεγονὸς ὅτι ἓν τῶν γνωρισμάτων τῶν ἀνωτέρων ἀγαθῶν εἶναι ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει τι, ὅπερ ἐκτιμᾶται καὶ ἐπιδιώκεται χάριν ἑαυτοῦ καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ πρὸς πραγμάτωσιν ἑαυτοῦ πᾶσαν ἐνέργειαν μόνον ὡς μέσον. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς μονομεροῦς ἀπόψεως ὁρμᾶται ὁ Ὄστβαλδ καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν ἀξιῶν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα θεώρησις τοῦ κόσμου, μονομερῶς ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν στηριζομένη, περιορίζεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν πραγματικότητα, καὶ δὴ εἰς τὴν ποσοτικὴν αὐτῆς ἐξέτασιν, εἶναι προφανὲς ὅτι οὐδὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ ὡς πρὸς τὰς ἀξίας, τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ τὰς ποιοτικὰς αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεις. Οἱ φυσικοὶ νόμοι ἀναφέρονται εἰς τὸ Εἶναι καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ παραχθῶσιν ἐξ αὐτῶν λογικῶς κανόνες ρυθμιστικοὶ τοῦ δέοντος. Τοῦτο δεικνύει ἤδη ἡ «κατηγορικὴ προστακτικὴ» τοῦ ἐνεργητισμοῦ, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει ἵνα μὴ σπαταλῶμεν ἐνέργειαν, ἀλλὰ χρησιμοποιῶμεν μόνον αὐτήν. Ἡ ἐπιταγὴ ὅμως αὕτη ἔχει σημασίαν μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι διὰ τῆς θησαυριζομένης ἐνεργείας πρόκειται νὰ πραγματοποιήσωμεν ἀξίας. Περὶ τούτων ὅμως καὶ περὶ τῆς ἱεραρχίας αὐτῶν οὐδὲν μανθάνομεν. Θεωρεῖ μὲν ὁ Ὄστβαλδ τὴν εὐδαιμονίαν ὡς τὸν τελικὸν σκοπὸν πάσης ἀνθρωπίνης προσπαθείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ', ὡς ἤδη ἡ πεῖρα δεικνύει, κατὰ τὰς προσπαθείας ἡμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁδηγούμεθα καὶ ὑπὸ σκοπῶν ὁλωσδιόλου διαφορετικῶν, οἷοι ἡ πλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ἡ κτῆσις γνώσεώς τινος, ἡ δημιουργία καλλιτεχνήματος κ.τ.τ. Ἡ ἐπὶ τούτοις εὐδαιμονία εἶναι ὅμως ἐπιφαινόμενον, ἀποτέλεσμα, δὲν εἶναι σκοπός. Τὰ μέτρα τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσα ὁ Ὄστβαλδ πιστεύει ὡς τοιαῦτα περιορίζονται εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὰ μέσα καὶ τὰς μεθόδους τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν. Περὶ τοῦ κύρους ὅμως, τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιῶν τούτων οὐδὲν διδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ διατυπούμενα μέτρα πρὸς κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πολιτιστικῆς ἐργασίας.

Ὁ Ὄστβαλδ εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὑλισμοῦ καὶ πολέμιος τῆς ἀντιλήψεως τῆς κλασσικῆς λεγομένης μηχανικῆς, καθ' ἣν ἰδανικὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δέον νὰ εἶναι ἡ ἀναγωγὴ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως εἰς κινήσεις ἀτόμων. Τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀτόμου ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐνεργείας, διὰ τῆς ὁποίας ἐξηγοῦνται πρὸς τούτοις τὰ ἠλεκτρικὰ καὶ ὀπτικὰ φαινόμενα. Συγχρόνως χρησιμεύει κατ' αὐτὸν καὶ ὡς γέφυρα μετάγουσα εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἠθικήν. Τοῦτο καὶ ἡ θετικοφροσύνη αὐτοῦ, ἡ ὠφελιμαρχία καὶ ἡ νοησιαρχία κωλύουσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀρθῆς θεωρήσεως τῆς φύσεως τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ. Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— **Ὄστβαλδ** (Ostwald), ***Βόλφγκανγκ***. Υἱὸς τοῦ *Γουλιέλμου*, γεννηθεὶς τῷ 1883 εἰς Τίγαν. Ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν χημείαν τῶν κολλοειδῶν, τὴν ὁποίαν διδάσκει ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Ἱδρυτὴς τοῦ «Περιοδικοῦ τῆς χημείας τῶν κολλοειδῶν», ἐδημοσίευσε πολλὰς πρωτοτύπους ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, κυρίως εἰς τὸ ἄνω περιοδικὸν καὶ διάφορα συγγράμματα σχετικά, ὡς τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς χημείας τῶν κολλοειδῶν» (1921), «Πρακτικαὶ ἐπὶ τῶν κολλοειδῶν ἀσκήσεις» (1922), «Ὁ κόσμος τῶν καταφρονημένων διαστάσεων» (1922), «Φῶς καὶ χρῶμα εἰς τὰ κολλοειδῆ» (1924). Κ. Ζ.

Ὀστγιάκαι. Λαὸς τῆς Σιβηρίας (βλ.λ. *Ὀστιάκοι*).

ὀστε—, *ὀστεο—* καὶ ***ὀστο—*** θέματα τῆς λέξεως ὀστοῦν ὡς πρώτου συνθετικοῦ: *ὀστε-αλγία, ὀστεο-γενής, ὀστο-κατάκτης.*

ὀστεάγρα (ἡ). Καλεῖται οὕτω λαβὶς μεταλλικὴ ἐν εἴδει ψαλίδος, ἀποτελουμένη ἐκ δύο βραχιόνων διασταυρουμένων καὶ ἀποληγόντων εἰς ἄκρα ὀδοντωτὰ πρὸς σύλληψιν τῶν ὀστῶν. Χρησιμοποιοῦνται αἱ ὀστεάγραι κατὰ τὰς διεκπρίσεις τῶν ὀστῶν καὶ κατὰ τὰς ὀστεομυελίτιδας πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν ἀπολυμάτων καὶ τῶν παρασχίδων ἐπὶ τῶν τραυμάτων τῶν ὀστῶν. Ι. Κ. Κ.

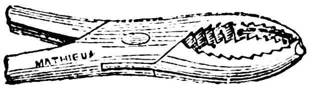

Ὀστεάγρα τοῦ Chassignac.

ὀσταλγία (ἡ). Γενικῶς ὁ πόνος τῶν ὀστῶν καὶ τοῦ περιοστέου, ὁ ὀφειλόμενος εἰς τὴν ἔναρξιν φλεγμονώδους ἐπεξεργασίας. Εἰδικῶς καλοῦνται *ὀστεαλγίαι* οἱ παροξυστικῶς, ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα, ἐπερχόμενοι πόνοι τῶν ὀστῶν τῶν πασχόντων ἐκ συφίλιδος (*ὀστεοκόποι πόνοι*). Ι. Κ. Κ.

ὀστεαλγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεαλγίαν, εἰς ἄλγος ἐκ φλεγμονῆς τοῦ ὀστοῦ ἢ τοῦ περιοστέου.

ὀστεάλευρον (τό)· ἡ δι' ἀλέσεως καὶ ἀποστειρώσεως τῶν ὀστῶν λαμβανομένη κόνις, κατάλληλος πρὸς διατροφὴν ζῴων.

ὀστεάνθραξ, *—ακος* (ὁ)· ὁ δι' ἀπανθρακώσεως τῶν ὀστῶν λαμβανόμενος πορώδης ἄνθραξ (βλ. καὶ *ζωάνθραξ*).

ὀστεέλαιον (τό). Τὸ ἐκ τῶν ὀστῶν δι' ἐκχυλίσεως ἢ ἄλλως πως λαμβανόμενον λιπαρὸν ἔλαιον. Τὸ ἀκαθάριστον δι' ἐκχυλίσεως λαμβανόμενον προϊὸν εἶναι σκοτεινόχρουν καὶ δυσαρέστου ὀσμῆς. Πρὸς ἀποχρωμάτισιν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῆς δυσοσμίας ὑποβάλλεται εἰς κατεργασίαν δι' ὀξειδωτικῶν μέσων (χρωμικὸν ὀξύ), τὸ δὲ οὕτω κατεργασθὲν χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαπωνοποιίαν. Ὀστεέλαιον δύναται νὰ ληφθῇ καὶ διὰ ψύξεως τοῦ λίπους τῶν ὀστῶν καὶ διηθήσεως ἀπὸ τῶν ἀποχωριζομένων στερεῶν συστατικῶν. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἐκτάκτως ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ ψῦχος καὶ χρησιμεύει ὡς μέσον λιπαντικὸν διὰ λεπτὰ μηχανήματα, ὡς ὡρολόγια, ραπτομηχαναὶ κλπ. Σ. Γ.

ὀστεϊνος, *—η, —ον*· ὁ ἐξ ὀστοῦ κατεσκευασμένος ἢ συνιστάμενος, κοιν. *κοκκαλένιος*.

—ὀστεϊνα, ἢ ***ὄστινα πετάλια*** [*Ἀνατομ.*]. Συστατικὰ μέρη τῶν ὀστῶν (βλ. *ὀστᾶ*).

—ὀστεΐνη *οὐσία* [*Ἀνατομ.*]. 1) *Ὀστεΐνη οὐσία ἢ ὀδοντοκονία τῶν ὀδόντων*· μία ἐκ τῶν περιβλητικῶν οὐσιῶν τῆς πολφικῆς κοιλότητος τοῦ ὀδόντος, παραπλησία πρὸς τὴν τοῦ ὀστίτου ὀστοῦ, περιβάλλουσα τὴν ρίζαν τοῦ ὀδόντος μέχρι τοῦ αὐχένος τούτου, ἔνθα τελευτᾷ ἐπικαλύπτουσα ἐπὶ βραχὺ τὴν ἀδαμαντίνην οὐσίαν. 2) *Ὀστεΐνη οὐσία τῶν ὀστῶν*· ἡ ὑπὸ τὸ περιόστεον οὐσία ἐξ ὀστίτου ἢ ὀστικοῦ ἱστοῦ, ἥτις παρίσταται ἢ ὡς συμπαγὴς οὐσία ἀποτελοῦσα ἱστὸν στερρὸν καὶ ἔχουσα τὴν πυκνότητα μείζονα, ἢ ὡς σπογγώδης, συνιστῶσα ἱστὸν ἀραιὸν ἐξ ὀστεΐνων δοκίδων ἢ πεταλιδίων, διασταυρουμένων πρὸς ἄλληλα καὶ ἀφοριζόντων μικρὰς κοιλότητας πλήρεις ὀστεΐνου μυελοῦ. Ι. Π.

ὀστεΐτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *ὀστῖτις*.

Ὄστεν (Osten), ***Χάνς***. Αὐστριακὸς ἀστρονόμος γεννηθεὶς τῷ 1875. Σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: «Περὶ Βαλεντίνης καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ Διός» (1928), «Περὶ νέου νόμου τῆς ἕλξεως καὶ τοῦ σχετικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀδρανείας» (1925), «Θεωρία περὶ τοῦ ἑνδεκάτου πλανήτου, τῆς Παρθενόπης» (1928), «Πίναξ πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν ἀποκλίσεων ὁμάδος τινὸς μικρῶν πλανητῶν». Γ. Ι. Β.

Ὀστένδη (Ostende) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Βελγίου (βλ. λ. *Ὀστάνδη*).

Ὄστεν Σάκεν, ***Δημήτριος***, *κόμης* —. Ρῶσος στρατηγὸς (1790—1881). Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Γαλλίας (1813—1815), ἐγένετο στρατηγὸς τῶν οὐλάνων τῷ 1825 καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατάρχου Πάσκεβιτς κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828, τῷ δὲ 1853 ὡς ἀρχηγὸς σώματος στρατοῦ κατέλαβε τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ τῷ 1855 ἐγένετο, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, διοικητὴς τῆς Σεβαστουπόλεως. Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος καὶ ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας. Θ. Β.

—Ὄστεν-Σάκεν, *Φάμπιαν-Γκότλιμπ*, *πρίγκιψ* —. Ρῶσος στρατάρχης (1752—1837). Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τῷ 1769, διεκρίθη ὑπὸ τὸν Σουβάρωφ καὶ τὸν Κορσακὼφ εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Τουρκίας, Πολωνίας καὶ Ἑλβετίας καὶ τῷ 1807 διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἐϋλώ. Διοικητὴς σώματος στρατοῦ κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς Γαλλίαν τῶν συμμάχων (1815), διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῶν Παρισίων καὶ προήχθη εἰς στρατάρχην, τῷ δὲ 1832 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ πρίγκιπος. Θ. Β.

Ὀστένσο (Ostenso), ***Μάρθα***. Ἀμερικανὶς συγγραφεύς, νορβηγικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα ἐν Μπέργκεν τῆς Νορβηγίας τῷ 1900. Σπουδαιότερα ἔργα της εἶναι: «Μακρινὴ χώρα» (1924), ποιήματα, «Ἀγριόχηνες» (1925) μυθιστόρημα, «Σκοτεινὴ χαραυγὴ» (1926), «Ἡ νέα μαγιάτικη Σελήνη» (1929), μυθιστόρημα. Ε. Σ.

ὀστεοαρθρῖτις, *—ιδος* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ σύγχρονος φλεγμονὴ ἀρθρώσεως καὶ τῶν συνεχομένων ταύτῃ ὀστῶν. Ἡ ὀστεοαρθρῖτις, προκειμένου περὶ φυματιάσεως, καλεῖται *ὀστεοαρθροκάκη*. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοαραίωσις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ ἀραίωσις τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ τῶν ὀστῶν, ἐκδηλουμένη κατὰ τὴν ἀκτινογραφίαν δι' ἐλαττώσεως τῆς κανονικῆς σκιερότητος. Ἡ ὀστεοαραίωσις ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ ἐπαρκῆ καὶ κανονικὴν ἐναπόθεσιν τῶν ἁλάτων τοῦ φωσφόρου καὶ ἀσβεστίου ἐν αὐτοῖς, παρατηρεῖται δὲ κατὰ τὰς διαφόρους φλεγμονώδεις καταστάσεις τούτων ἐπὶ μακροχρονίου ἀκινητοποιήσεως (κάταγμα, ἐφαρμογὴ γυψίνου ἐπιδέσμου) ἐπὶ ὀστεομυελιτίδων, ἐπὶ ραχίτιδος, ἐπὶ τῆς ἀτροφίας τῶν ὀστῶν (νόσος τοῦ Südeck), ὀστεομαλακίας καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης κακώσεως τῶν ὀστῶν. Ι. Κ. Κ.

-- ***ὀστεοαρθρῖτις τοῦ ταρσοῦ***, ἢ ***ἐνδοταρσιαία ἐξόστωσις***, ἢ ***ἐνδοτάρσιον ὀστέωμα*** (κοιν. *καρακούσι*) [*Κτηνιατρ.*]. Χρονία πάθησις τῶν ἀρθρώσεων τοῦ ταρσοῦ, χαρακτηριζομένη διὰ ξηρᾶς ἀρθρίτιδος καὶ διογκώσεων τῶν ὀστεωδῶν μερῶν τῶν συνιστώντων τὸν ταρσόν. Τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης παθήσεως εἶναι: αἱ βίαιαι προσπάθειαι τοῦ ζῴου (καλπασμός, ἅλμα, ἀνορθώσεις), ἡ ἕλξις βαρέων φορτίων, αἱ ἀπότομοι ἐκκινήσεις, αἱ ὑπερκοπώσεις, ἡ ἔλλειψις ἐξασκήσεως, αἱ κακαὶ καὶ ἐλαττωματικαὶ διαπλάσεις τῶν ταρσῶν, ἡ κληρονομικότης. Ἡ πάθησις αὕτη ἐκδηλοῦται κλινικῶς διὰ χωλότητος, ἐμφανιζομένης μετά τινα περίοδον ἀναπαύσεως τοῦ ζῴου καὶ ἐλαττουμένης ἢ ἐξαφανιζομένης ἐνίοτε προσωρινῶς διὰ τῆς ἐξασκήσεως. Ἡ ὑπερβολικὴ καὶ παρατεταμένη κάμψις τοῦ ταρσοῦ ἐπαυξάνει τὴν ἔντασιν τῆς χωλότητος. Κατὰ τὸ βάδισμα ὁ ταρσὸς δυσκόλως κάμπτεται. Συνήθως ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τῆς βάσεως τοῦ ταρσοῦ καὶ σπανιώτερον ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἀρθρώσεως ταύτης παρατηρεῖται ἐξόστωσις μεγέθους διαφόρου· οὐχ ἧττον αἱ ἐξοστώσεις αὗται εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἐλλείπουσιν. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐκδορίου ἐπὶ τῶν διογκωθέντων μερῶν τοῦ ταρσοῦ ἢ εἰς τὸν διὰ θερμοκαυτῆρος καυτηριασμὸν αὐτῶν. Β. Χ.

ὀστεοαρθροπάθεια (ἡ). Ἡ σύγχρονος πάθησις ἀρθρώσεως καὶ τῶν ὀστῶν τῶν συνεχομένων ταύτῃ. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοβλάσται (αἱ) [*Ἀνατομ.*]. Κύτταρα ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐμβρυϊκὸν συνδετικὸν ἱστὸν (μεσέγχυμα), ἐξ ὧν γίγνεται ἡ διάπλασις τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ καὶ ἅτινα ἐν τῷ νεαρῷ ὀργανισμῷ διαμένουσιν ἀμετάπλαστα, κατασκηνοῦντα τὸ μὲν ἐν τῷ συνδετικῷ ἱστῷ ὡρισμένων χωρῶν, τὸ δ' ἐν τῷ περιχονδρίῳ ὑμένι παντὸς χόνδρου. Ἡ δρᾶσις αὐτῶν ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον διὰ πολλαπλασιασμοῦ, δι' οὗ παράγονται σωροὶ νεαρῶν κυττάρων ἐντὸς τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἢ τοῦ χόνδρου. Ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν νεηλύδων τούτων στοιχείων τὰ αὐτόχθονα (χονδρικὰ) κύτταρα καὶ ἡ μεσοκυττάριος οὐσία ἀφανίζονται κατὰ τόπους, ἐν δὲ τῇ θέσει αὐτῶν σχηματίζονται κοῖλοι χῶροι, πληρούμενοι ὑπὸ ὑποστρογγύλων κυττάρων, τῶν ὀστεοβλαστῶν, αἵτινες γίνονται ὀστεοκύτταρα, ἐξ οὗ καὶ καλοῦνται ὀστεοβλάσται. Ι. Π.

— [*Ὀδοντιατρ.*] Αἱ *ὀστεοβλάσται* τῆς περιοδοντικῆς μεμβράνης δὲν διαφέρουσι τῶν ὀστεοβλαστῶν τῶν ἄλλων ὀστῶν τοῦ σώματος, κεῖνται ἐπὶ τοῦ ὀστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς φατνιακῆς ἀποφύσεως, ἐπενδύουσι δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην τοῦ ὀστοῦ, τὴν κειμένην εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν περιοδοντικὴν μεμβρᾶναν, καὶ ἀφίνουσι μόνον κενὰ ἐπὶ τοῦ ὀστοῦ, δι' ὧν διέρχονται καὶ ἐπικολλῶνται ἐπ' αὐτοῦ αἱ ἶνες τῆς περιοδοντικῆς μεμβράνης. Ὅταν αἱ ἶνες αὗται, δι' οἱονδήποτε λόγον, ἀποκολληθῶσι τοῦ ὀστοῦ, τὰ κύτταρα ταῦτα, αἱ ὀστεοβλάσται, καταθέτουσι περὶ τὰς ἶνας ὀστίτην ἱστόν, αἱ δὲ ἀκρέμονες τῶν ἰνῶν τούτων συντετανοῦνται μετὰ τοῦ ὀστοῦ καὶ ἐπανασυγκολλῶνται πρὸς αὐτό. Τοῦτο πάντοτε συμβαίνει εἴτε κατὰ τὴν μετακίνησιν ὀδόντος τινός, μετὰ ἐξαγωγὴν παρακειμένου τινὸς ὀδόντος, εἴτε κατὰ τὰς πρὸς μετακίνησιν ὀδόντος ἐπεμβάσεις εἰς τὴν ὀρθοδοντικήν. Ν. Γ. Π.

ὀστεοβόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαβιβρώσκων, ὁ φθείρων τὸ ὀστοῦν.

ὀστεογένεσις *ἀτελής* (Osteogenesis imperfecta) [*Ἰατρ.*]. Νόσος τῶν ὀστῶν, περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Vrolik κατὰ τὸ 1849. Κατὰ ταύτην τὸ κρανίον εἶναι λίαν μαλακὸν καὶ ἔχει συχνάκις τὴν σύστασιν περγαμηνῆς ἐστρωμένης μὲ μικρὰς διεσπαρμένας ὀστεώδεις πλάκας. Τὰ μακρὰ ὀστᾶ εἶναι λεπτὰ καὶ ἀποτελοῦν ἕδραν αὐτομάτων πολλαπλῶν καταγμάτων, ἅτινα προξενοῦσι παραμορφώσεις. Τὰ κατάγματα ταῦτα ὑφίστανται ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἢ παράγονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀργότερον. Συνήθως τὸ παιδίον γεννᾶται νεκρὸν ἢ ἀποθνήσκει ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν γέννησιν, ἐξαιρετικῶς δὲ ἐπιζῇ ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη. Ὁ θάνατος προέρχεται συνεπείᾳ μολύνσεων. Ἡ νόσος αὕτη ἀποδίδεται εἰς ὀστεογενῆ τινα ἀνεπάρκειαν τοῦ περιοστέου. Ι. Κ.

ὀστεογενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐξ ὀστῶν γινόμενος, παραγόμενος.

ὀστεογλωσσίδαι (οἱ) (Osteoglossidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*, περιλαμβάνουσα μεγάλους ἰχθῦς ἀπαντῶντας εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν τροπικῶν χωρῶν. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *ὀστεόγλωσσον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ὀστεόγλωσσον (τὸ) (Osteoglossum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀστεογλωσσιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων, ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *ὀστεόγλωσσον τὸ βραζιλιανὸν* (Osteoglossum brasiliensis), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς μεγάλας ροὰς τῶν ὑδάτων τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ὀστεογονία (ἡ), ἡ *διάπλασις τῶν ὀστῶν* *[Ἀνατομ.]*. Ὁ ὀστεΐνος σκελετὸς δὲν πλάσσεται ἀπ' εὐθείας τοιοῦτος ὡς ἔχει, ἀλλὰ διέρχεται διὰ δύο προηγουμένων καταστάσεων. Ἡ πρώτη τούτων συνίσταται ἐξ ἐμβρυϊκοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ (=ἀρχέγονος ἢ ὑμενώδης σκελετός), ἡ δευτέρα ἐκ χονδρικοῦ ἱστοῦ (=χονδρώδης σκελετός), ἡ δὲ τελικὴ καὶ μόνιμος κατάστασις ἐξ ὀστίτου ὀστοῦ (= ὀστεώδης σκελετός). Οὕτως ἐντὸς τοῦ μεσεγχύματος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην καταβολὴν τοῦ σκελετοῦ, παράγονται κατὰ διαστήματα πυρῆνες ἐκ χονδρίνου ἱστοῦ, ἐξ ὧν ἐφεξῆς πλάσσοναι χόνδρινα τεμάχια (χονδρώδης σκελετός), περιβαλλόμενα ἕκαστον ὑπὸ *περιχονδρίου*, ὑπαλειφομένου ἔσωθεν ὑπὸ στιβάδος ἀμεταπλάστων μεσεγχυματικῶν κυττάρων, τῶν *ὀστεοβλαστῶν*. Προϊούσης τῆς διαπλάσεως τὰ χόνδρινα ταῦτα τεμάχια διαλύονται καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν πλάσσονται τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ὀστεοβλαστῶν τὰ ὀστᾶ· καλεῖται δ' ἡ διεργασία αὕτη *ὀστέωσις*. Τελεῖται δ' ἡ ὀστέωσις ἢ ἀμέσως ὑπὸ τὸ περιχόνδριον, ὅτε καλεῖται *περιχόνδριος* ἢ *περιόστεος*, ἢ ἐντὸς τοῦ χονδρίνου μέρους, ὅτε ὀνομάζεται *ἐνδοχόνδριος ὀστέωσις*. Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς περιπτώσεσιν ἡ ὀστέωσις διενεργεῖται διὰ κυττάρων τοῦ περιχονδρίου, τῶν ὀστεοβλαστῶν.

Τὰ πλεῖστα τῶν ὀστῶν τοῦ σκελετοῦ διέρχονται διὰ τῶν δύο εἰρημένων καταστάσεων, πρῶτον τῆς ὑμενώδους καὶ εἶτα τῆς χονδρίνης· ἔνια ὅμως αὐτῶν, ὡς τὰ τοῦ θόλου τοῦ κρανίου καὶ τὰ τοῦ προσώπου, ὑπερπηδῶσι τὴν χονδρίνην κατάστασιν καὶ παράγονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ συνδετικοῦ ἱστοῦ· διὸ τὰ μὲν ἐκ τοῦ χόνδρου ὀστεούμενα καλοῦνται *χονδρογενῆ* ἢ *χονδρίνως προεσχηματισμένα ὀστᾶ*, τὰ δ' ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἀμέσως ὀστεούμενα *ὑμενογενῆ* ἢ *δερματογενῆ* (συνδετικογενῆ). Ἐπ' ἀμφοτέρων δ' ἡ ὀστέωσις δὲν τελεῖται διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἀπὸ ὡρισμένων περιοχῶν ἢ ἑστιῶν, αἵτινες καλοῦνται *πυρῆνες ὀστεώσεως*. Ἐφ' ἑκάστου ὀστοῦ ἀναφαίνεται ὡρισμένος ἀριθμὸς πυρήνων, οἵτινες διαστέλλονται εἰς *κυρίους* ἢ *πρωτογενεῖς* καὶ εἰς *ἐπικουρικοὺς* ἢ *ὑστερογενεῖς*. Ἐπὶ τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν συνήθως ἀναφαίνονται τρεῖς κύριοι πυρῆνες, εἷς διὰ τὴν διάφυσιν καὶ δύο διὰ τὰς ἐπιφύσεις. Ὑστερογενεῖς πυρῆνας κέκτηται ἕκαστον ὀστοῦν διαφόρους τὸν ἀριθμόν.

Πάντα τὰ ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ χονδρογενῆ ὀστᾶ, πλὴν τῶν τοῦ θόλου τοῦ κρανίου, τῶν πλείστων τοῦ προσώπου καὶ τοῦ τῆς κλειδός, ἅτινα εἶναι ὑμενογενῆ ἢ δερματογενῆ ὀστᾶ. Καὶ τῶν μὲν πρώτων ἡ διάπλασις τελεῖται ἔνθεν μὲν δι' ἐνδοχονδρίου, ἔνθεν δὲ διὰ περιχονδρίου (περιοστέου) ὀστεώσεως, τῶν δὲ δευτέρων εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν περιχόνδριον ἢ περιόστεον ὀστέωσιν. Ἡ κατὰ μῆκος αὔξησις τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν, πρὶν μὲν ἀναφανῶσιν οἱ πυρῆνες τῶν ἐπιφύσεων (οἵτινες ἀναφαίνονται συνήθως μετὰ τὸν τοκετόν), γίνεται διὰ πολλαπλασιασμοῦ καὶ μεγεθύνσεως τῶν κυττάρων τοῦ χόνδρου τῶν ἐπιφύσεων· ὅταν ὅμως αἱ ἐπιφύσεις ὀστεωθῶσι καὶ διακριθῇ ὁ συζευκτικὸς χόνδρος, τότε ἡ κατὰ μῆκος αὔξησις διενεργεῖται μόνον ὑπὸ τοῦ χόνδρου τούτου, οὗ ἡ ὀστέωσις συνιστᾷ τὴν *ραφὴν τῶν ἐπιφύσεων*, ἥτις διὰ τὰ ἐπιμήκη ὀστᾶ δηλοῖ τὸ τέρμα τῆς κατὰ μῆκος αὐξήσεως αὐτῶν καὶ συντελεῖται μεταξὺ τοῦ 16ου—25ου ἔτους. Ἡ κατὰ πάχος αὔξησις τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν γίνεται διὰ περιοστέου ὀστεώσεως, ἐν μέρει δὲ καὶ δι' αὐξήσεως τοῦ ἐνδοχονδρίου ὀστοῦ κατὰ τὰ ἄκρα αὐτῶν. Ἡ αὔξησις τῶν πλατέων χονδρογενῶν καὶ τῶν βραχέων ὀστῶν γίνεται ἐκ τῶν πυρήνων καὶ τοῦ περιοστέου. Ι. Π.

ὀστεογονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεογένειαν.

ὀστεογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παράγων ὀστοῦν: «ὀστεογόνος ἐπιφάνεια τοῦ περιοστέου», «ὀστεογόνα κύτταρα».

ὀστεογραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς ἀνατομίας ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν ὀστῶν. Ὁ ὅρος εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸν ὅρον *ὀστεολογία* (βλ. λ.).

ὀστεογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεογραφίαν: «ὀστεογραφικὴ μελέτη».

ὀστεοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ὀστοῦν.

ὀστεοθήκη (ἡ)· θήκη, κιβώτιον, ὅπου φυλάττονται τὰ ὀστᾶ τῶν ἀνακομιζομένων νεκρῶν· || τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸ ὁποῖον συσσωρεύονται τὰ ὀστᾶ τῶν νεκρῶν, *ὀστεοφυλάκιον*, κοιν. *χωνευτήρι*.

ὀστεοθλάστης (ὁ) (Ossifragus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀελλωδιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παρόμοια πρὸς τὰς νήσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀστεοθλάστης ὁ στικτὸς* (Ossifragus maculatus), ὅστις ἔχει ἀνάστημα μέτριον, σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες καὶ ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν σχετικῶς μικρὰν ἐκ τῶν πλαγίων πεπλατυσμένην, ὀφθαλμοὺς μικρούς, κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους, ράμφος ἀρκετὰ ἐπίμηκες, κωνικὸν καὶ αἰσθητῶς κυρτόν, λαιμὸν βραχὺν καὶ παχύν, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας καὶ μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν λεπτήν, αἰχμηρὰν καὶ βραχεῖαν καὶ πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυρούς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανοκυανοῦς μὲ ποικιλοχρώμους ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

Ὀστεοθλάστης ὁ στικτός.

ὀστεοθλάστης (ὁ)· βλ. λ. *ὀστεοκλάστης*.

ὀστεοκλασία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ τῶν χειρῶν ἢ εἰδικῶν μηχανημάτων (ὀστεοκλαστῶν καλουμένων) προκαλουμένη ἀναιμάκτως (ἄνευ τομῆς τῶν ἐπικαλυπτόντων μαλακῶν μορίων) θραῦσις ὀστοῦ, πρὸς ἀποκατάστασιν ὑπαρχούσης δυσμορφίας συγγενοῦς ἢ ἄλλης τινὸς βλάβης καὶ κανονικῆς λειτουργίας τοῦ σκέλους. Ἡ ὀστεοκλασία ἐκτελεῖται ἐπὶ τῶν ραχιτικῶν κυρτώσεων τῶν ὀστῶν, τῆς κνήμης καὶ τοῦ μηροῦ, πρὸς λύσιν πλημμελοῦς πωρώσεως προσφάτων καταγμάτων (μεγάλη βράχυνσις), ὡς καὶ ἐπὶ ἀγκυλώσεων τῶν ἀρθρώσεων, ἐπελθούσης εἰς θέσιν οὐχὶ καλήν. Ἡ ὀστεοκλασία ἤδη ἐκτελεῖται σπανίως, διότι ἐκτὸς τῆς βαρείας θλάσεως τῶν ἁπαλῶν μορίων δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ βλάβην ἀγγείων καὶ νεύρων. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοκλάσται (οἱ), ἢ *ὀστεορρῆκται* *[Ὀδοντιατρ.]*. Πολυμορφοπύρηνα γιγαντοκύτταρα, τὰ ὁποῖα ρηγνύουσιν ὄχι μόνον τὸ ὀστοῦν ἀλλὰ καὶ τὴν ὀδοντίνην καὶ ὀστεΐνην οὐσίαν τῶν ὀδόντων. Ἔχουσι σχῆμα ᾠοειδές, διάμετρον 30 μικρῶν καὶ περιέχουσι δύο μέχρι εἴκοσι πυρῆνας μεγάλους, ἐξ οὗ καὶ καλοῦνται παρά τινων γιγαντοκύτταρα. Οἱ ὀστεορρῆκται συναντῶνται πάντοτε ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει σκληρὸς ἱστὸς πρὸς ἀπορρόφησιν ἢ ρῆξιν. Πρὸς δρᾶσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν τοιούτων ἱστῶν δέον ἀπαραιτήτως νὰ εὑρίσκωνται οὗτοι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑπὸ ρῆξιν ἱστοῦ. Οἱ ὀστεορρῆκται σπουδαίαν συμβολὴν παρέχουσι προκειμένου περὶ τῆς ἀνατολῆς τῶν νεογιλῶν καὶ τῆς τοιαύτης τῶν μονίμων ὀδόντων. Ν. Γ. Π.

ὀστεοκλάστης (ὁ). Συσκευὴ χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ ὀρθοπεδικῇ κατὰ τὰς ἀναιμάκτους ἐγχειρήσεις (ἄνευ ἀποκαλύψεως τοῦ ὀστοῦ διὰ τομῆς τῶν μαλακῶν μορίων), δι' ἧς προκαλεῖται κάταγμα εἰς ὀστᾶ φέροντα κύρτωσιν ραχιτικὴν (ραιβαὶ κνῆμαι, βλεσσὸν γόνυ) ἢ ἄλλας παθήσεις. Ι. Κ. Κ.

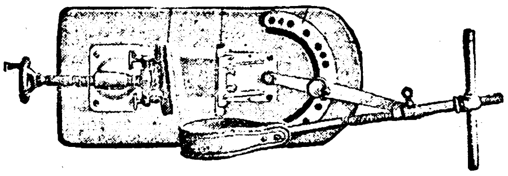

Ὀστεοκλάστης Lorenz-Stille.

ὀστεόκολλα (ἡ) βλ. *κόλλα ζωϊκή*.

ὀστεοκολπῖτις, *—ιδος* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ φλεγμονὴ τῶν κόλπων τοῦ προσώπου, μετωπιαίου, σφηνοειδῶν γναθιαίων ἄντρων καὶ ἠθμοειδοῦς. Αἱ ὀστεοκολπίτιδες ὀφείλονται εἴτε εἰς ἄμεσον τραυματισμὸν εἴτε εἰς λοιμῶδες νόσημα. Ἐπὶ σχηματισμοῦ ἐμπυήματος ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος κένωσις τοῦ πύου δι' εἰδικῆς ἐπεμβάσεως. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοκύστις (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἔπαρμα κοῖλον, ἡμισφαιροειδὲς ἢ ᾠοειδές, τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ λαβυρίνθου. Τὸ ἔπαρμα τοῦτο προέχει κάτωθι τῆς μέσης ρινικῆς κόγχης καὶ ὄπισθεν τοῦ ἠθμοειδοῦς ἀγκίστρου, φέρει δὲ πολλάκις ἓν μικρὸν τρῆμα, δι' οὗ ἡ κοιλότης αὐτοῦ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν μέσον ρινικὸν πόρον. Ἡ ὀστεοκύστις αὕτη ἀντιστοιχεῖ εἴς τινα ἠθμοειδῆ κυψέλην ὑπερμέτρως διαταθεῖσαν πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ρινός. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοκύτταρα (τά), ἢ *ὀστικὰ κύτταρα* *[Ἀνατομ.]*. Κύτταρα τοῦ ὀστίτου ἢ ὀστικοῦ ἱστοῦ, κατασκηνοῦντα ἐντὸς τῶν ὀστικῶν κοιλοτήτων, διαυγῆ τὴν ὄψιν καὶ ἀστεροειδῆ τὸ σχῆμα. Τὰ ὀστεοκύτταρα θεωροῦνται ὡς τὰ ἀρχικὰ συστατικὰ τοῦ ὀστίτου ὀστοῦ, ὧν τῇ ἐπενεργείᾳ διεπλάσθη περὶ αὐτὰ ἡ μεσοκυττάριος οὐσία τοῦ ὀστίτου ὀστοῦ. Ι. Π.

ὀστεολατυποπαγὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐξ ὀστέων καὶ λατυπῶν ἢ καὶ ἐκ θραυσμάτων μόνον ὀστέων, συγκεκολλημένων δι' ὀρυκτῆς τινος κόλλης, συγκείμενος.

—**ὀστεολατυποπαγῆ** ***πετρώματα*** *[Πετρογρ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἀποτελούμενα ἐκ θραυσμάτων ὀστῶν, ὀδόντων, κεράτων κλπ., διαφόρων σπονδυλωτῶν (κυρίως δὲ θηλαστικῶν) ζῴων ἐπιγενῶς δι' ὀρυκτῆς τινος κολλητικῆς ὕλης (συνήθως σιδηρομιγοῦς ψαμμιτοαργιλλώδους), συγκολληθέντων μετὰ ἢ καὶ ἄνευ λατυπῶν ἄλλων διαφόρων πετρωμάτων. Τοιαῦτα ὀστεολατυποπαγῆ πετρώματα εὑρίσκονται πολλαχοῦ (ἐν Ἑλλάδι π. χ. εἰς τὸ Πικέρμι, εἰς τὸν Ἁλμυρὸν παρὰ τὰς Καλάμας), πληροῦσι δὲ συνήθως καὶ ρωγμὰς ἢ κοιλώματα τῶν ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων, ὡς π.χ. ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ, τοῦ Πεντελικοῦ, Κυθήρων καὶ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης (σπήλαια τοῦ Μουγγεντόρφ, κλπ.). Γ. Κ. Γ.

ὀστεολέπιδα (τά), ἢ *ὀστεολεπίδαι* (οἱ) (Osteolepidae) *[Παλαιοζ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *κροσσοπτερυγίων τελεοστόμων* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἦσαν λιγνοὶ καὶ ἔφερον ρομβικὰ λέπια. Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκουν τὰ γένη *ὀστεολεπίς*, *μεγαλιχθύς*, κλπ. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀστεόλιθος (ὁ) (Osteolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ φωσφορίτου γεώδη, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς κοιλοτήτων τοῦ βασάλτου καὶ δολερίτου εἰς τὸ Ostheim τοῦ Kessen καὶ τὸ Friedland τῆς Βοημίας, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Γ. Β.

ὀστεόλιπος (τό). Τὸ ἐκ τῶν ὀστῶν ἐξαγόμενον λίπος.

ὀστεολογία (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Τὸ τμῆμα τῆς ἀνατομικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ τοῦ ἐρειστικοῦ συστήματος ἢ τοῦ σκελετοῦ τοῦ σώματος. Ι. Π.

ὀστεολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεολογίαν: «ὀστεολογικὴ πραγματεία».

ὀστεολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀστεολογίαν, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν ὀστῶν.

ὀστεολυσία (ἡ)· ἡ καταστροφὴ τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ.

ὀστεολυτικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ὀστεολυσίαν, ἤτοι φθορὰν ὀστοῦ τινος.

ὀστεομαλακία (ἡ), ἡ *ὀστεομαλάκυνσις*. Πάθησις τῶν ὀστῶν σοβαρὰ καὶ βραδέως ἐξελισσομένη, καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέρχεται ἐκτιτάνωσις τῶν φωσφορικῶν καὶ τιτανικῶν ἁλάτων (ἀπὸ 65—46 % εἰς 40—28 %) ὡς καὶ ἀτροφία τῶν μέχρι τοῦδε στερεῶν καὶ φυσιολογικῶς ἀνεπτυγμένων ὀστῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνάπτυξις ὀστεοειδοῦς ἱστοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ τῆς ὀστεΐνης οὐσίας. Τὰ ὀστᾶ, ἕνεκεν τῶν ἀνωτέρω ἀλλοιώσεων, καθίστανται μαλθακὰ δίκην χόνδρων καὶ εὐλύγιστα τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑπείκωσιν εἰς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπιφερομένην πίεσιν τοῦ σώματος, ἐξ οὗ καὶ γεννῶνται αἱ λίαν σοβαραὶ παραμορφώσεις λεκάνης, σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἄκρων. Ἡ ὀστεομαλακία ἀναφαίνεται συνήθως κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν καὶ δὴ ἐπὶ πολυτόκων γυναικῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπιλόχιον αὐτῶν περίοδον. Ἀπὸ ἀπόψεως αἰτιολογικῆς, καίτοι πολλαὶ μέχρι τοῦδε θεωρίαι ἐξηνέχθησαν, οὐδὲν τὸ σαφὲς ὑπάρχει. Ἀπὸ διαγνωστικῆς ἀπόψεως ἡ ἀκτινογραφία κέκτηται μεγάλην ἀξίαν. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται, πλὴν τῆς τονωτικῆς θεραπείας, καὶ ἡ χορήγησις φωσφόρου, ὡς καὶ ἡ εὐθύασις τῶν στρεβλώσεων. Ι. Κ. Κ.

ὀστεομετρία (ἡ) *[Ἀνθρωπολογ.]*. Ἡ διὰ τῶν μετρικῶν μεθόδων σπουδὴ τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Συμβατικῶς χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος πρὸς δήλωσιν τῆς μελέτης πάντων τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σκελετοῦ, πλὴν τοῦ κρανίου, τῆς *κρανιομετρίας* καταλαβούσης ἰδίαν ὅλως θέσιν ἐν τῇ ἀνθρωπολογικῇ ἐρεύνῃ. Ἀνεξαρτήτως τῶν προόδων τῆς κρανιομετρίας, ἡ ὀστεομετρία ἀποτελεῖ σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς φυσικῆς ἀνθρωπολογίας καὶ πολὺ πλέον προηγμένον τῆς ἐρεύνης τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς φυσικὰ ἐπόψεως, π. χ. τῆς τῶν σπλάγχνων κλπ., ἥτις ὑστερεῖ εἰσέτι. Διαρκῶς ἀθροίζονται μετρήσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων φυλῶν, ἀφορῶσαι τὰ διάφορα ὀστᾶ, τὴν σπονδυλικὴν στήλην, τὴν πύελον, τὰ ἄκρα, τῆς ἐρεύνης μὴ περιοριζομένης μόνον εἰς τὸ κρανίον, ἀλλ' ἐπεκτεινομένης εἰς ἓν ἕκαστον, εἰ δυνατόν, τῶν ὀστῶν τοῦ σκελετοῦ, πρὸς συγκριτικὴν τῆς μορφῆς αὐτῶν μελέτην. Τὰς μείζονας διαφορὰς ἐμφανίζουν, ὡς εἰκός, τὰ ὀστᾶ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ὡς σύνολον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῶν παλαιοντολογικῶν ἀνθρώπων, ἔτι

Digitized by Google

δὲ πλείονας πρὸς τὰ τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων ἢ καὶ τῶν πρωτευόντων καθόλου.

Ὀστεομετρικὰ ἐργαλεῖα ἔχομεν τὰ συνήθη κρανιόμετρα, τὰ γωνιόμετρα καὶ τὴν μετρικὴν ταινίαν, ἅτινα χρησιμοποιεῖ γενικῶς ἡ ἀνθρωπομετρική· ἐπίσης ὅμως νεώτερά τινα εἰδικὰ τοιαῦτα, ὡς τὸ πυελόμετρον, τοὺς ὀστεομετρικοὺς ἄβακας διὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ μήκους, ὕψους καὶ πλάτους τῶν μακρῶν ἰδίᾳ ὀστῶν (ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ γνώμονος τοῦ ἀνισοσκελοῦς), ἀκόμη δὲ καὶ τὴν καταμέτρησιν τῶν γωνιῶν καὶ καμπυλοτήτων (τελειότερον μηχάνημα κατὰ Ried), τὸν παραλληλογράφον, μετὰ τῶν βελονῶν, διὰ τὰς γωνίας καὶ τὴν στροφὴν περὶ τὸν ἄξονα τῶν μακρῶν ὀστῶν καὶ ἄλλα. Ἐπίσης μεταχειριζόμεθα τὴν ζυγὸν διὰ τὸ βάρος, τὰ ὀγκόμετρα ἢ καὶ τὴν ἐκτόπισιν ὕδατος διὰ τὸν ὄγκον τῶν ὀστῶν. Κατὰ τὴν ὀστεομέτρησιν δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ κατάστασις τῶν ὀστῶν, δεδομένου ὅτι ταῦτα ἀλλοιοῦνται ἀρκετὰ διὰ τῆς ἀποξηράνσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικήν των μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὰς διαστάσεις των. Πολὺ συντελεῖ εἰς τὴν διαφορὰν καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ἀρθρικῶν χόνδρων τῶν μακρῶν ὀστῶν, ἐξ ὧν διαφέρει π.χ. τὸ μῆκος τοῦ μηριαίου ὀστοῦ κατὰ 7.1 χμ., τῆς κνήμης 6,2 χμ. τοῦ βραχίονος 4,1 χμ., τῆς κερκίδος 3,2 χμ., ἐν συνόλῳ. Τὰ ὀστᾶ τῶν συλλογῶν καὶ παλαιὰ καθόλου στεροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῶν ὀργανικῶν των οὐσιῶν καθόλου, διὸ ἔχομεν π. χ. μῆκος κρανίου κατὰ 2 χμ. μικρότερον ἐπὶ παλαιῶν, χωρητικότητα ἐλάσσονα κατὰ 42 ἑκμ. κλπ. Μακρὰ κατάδυσις εἰς ὕδωρ ἐπιφέρει ἐπιμήκυνσιν ἢ αὔξησιν τῶν διαστάσεων πάλιν. Τὴν μείζονα μεταβολὴν ὑφίστανται, ὅπως καὶ τὸ κρανίον, καὶ ἅπαντα τὰ ὀστᾶ, ὅσον νεωτέρας ἡλικίας ἄτομα ἐξετάζομεν.

Αἱ κυριώτεραι μετρήσεις, ἃς λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ (πλὴν τοῦ κρανίου), ἀφοροῦν: α') σπονδύλους (οὐχὶ συνδεδεμένην τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἕνεκα τῶν λαθῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀντικαταστάσεως τῶν μεσοσπονδυλίων συνδέσμων) ἕνα ἕκαστον. Εἶναι αὗται: τὸ πρόσθιον ὕψος τοῦ σώματος, τὸ ὀπίσθιον, τὸ μέσον, αἱ ὀβελιαῖαι διάμετροι, αἱ ἐγκάρσιαι, αἱ τοῦ σπονδυλικοῦ τρήματος, τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων καὶ οἱ δεῖκταί των, ὧν κυριώτερος ὁ μεταξὺ προσθίου καὶ ὀπισθίου ὕψους, ἐξ οὗ διακρίνομεν: κυρτορράχιν, ὀρθορράχιν καὶ κοιλορράχιν, εἶτα αἱ σημαντικαὶ ἀπὸ φυλογονικῆς ἀλλὰ καὶ φυλετικῆς ἀπόψεως διάμετροι τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ ἰδιαιτέρως, ὡς καὶ τοῦ κόκκυγος, μὲ τοὺς δείκτας, τοὺς ἐμφανίζοντας τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα κύρτωσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τμήματος τῆς στήλης, β') τὸ στέρνον, μήκη, πλάτη καὶ πάχος τῶν τμημάτων του, καὶ τοὺς δείκτας, γ') τὰς πλευράς, ὕψος, μῆκος, πάχος (δευτερευούσης ἀξίας εἶναι καὶ ἡ λῆψις τοῦ μήκους καὶ πλάτους τοῦ θώρακος ὁλοκλήρου ἐν συνδέσει). Ἔχομεν εἶτα δ') τὴν κλεῖδα, ε') τὴν ὠμοπλάτην μὲ τὰς πολυπλόκους τῶν διαφόρων μερῶν αὐτῆς διαμέτρους καὶ στ') τὸ ἄνω ἄκρον, μῆκος τοῦ ὅλου βραχιονίου ὀστοῦ, διαμέτρους τῶν διαφόρων τμημάτων του, διαφύσεως, ἐπιφύσεων καὶ τμημάτων αὐτῶν, τὰς διαφόρους γωνίας κλίσεως τῶν ἐπιφύσεων πρὸς τὸν ἄξονα τῆς διαφύσεως καὶ τὴν γωνίαν τῆς στροφῆς τοῦ βραχίονος (ἄξων κεφαλῆς πρὸς ἄξονα τροχιλίας) κλπ. καὶ τοὺς δείκτας, τὰς σχετικὰς μετρήσεις τῆς κερκίδος καὶ τῆς ὠλένης, τὰς δευτερευούσας μετρήσεις τῶν καθ' ἕκαστον μικρῶν ὀστῶν τοῦ καρποῦ (σκαφοειδοῦς, μηνοειδοῦς, πυραμοειδοῦς, πισοειδοῦς, μείζονος πολυγώνου, ἐλάσσονος πολυγώνου, κεφαλωτοῦ, ἀγκιστρωτοῦ) καὶ τῶν μετακαρπίων καὶ φαλάγγων. Εἶτα, τὰς σπουδαιοτάτας ζ') τῆς πυέλου, τὰς ὁποίας, κατ' ἐξαίρεσιν, ἕνεκα τοῦ ἐφικτοῦ ἀκριβεστέρας συνδέσεως, λαμβάνομεν, πλὴν ἐπὶ τῶν μεμονωμένων ἀνωνύμων ὀστῶν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ὠμικὴν ζώνην, καὶ ἐπὶ τῶν συντεταγμένων τοιούτων μετὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ μεταξύ των. Τὰ διάφορα ὕψη, μήκη καὶ πλάτη τῆς συνόλης πυέλου καὶ τῶν διαφόρων τμημάτων, στομίων κλπ. ἔχουν μεγίστην σημασίαν, ὄχι πλέον ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς μόνον ἐπόψεως ἀλλὰ καὶ ἰατρικῆς (πυελομετρία). Τέλος τὰς μετρήσεις, η') τοῦ κάτω ἄκρου, τοῦ ὅλου μηριαίου ὀστοῦ καὶ τῶν τμημάτων του, τῆς κεφαλῆς, τοῦ αὐχένος, τῶν τροχαντήρων, τοῦ σώματος, τῶν κονδύλων, μήκη, ὕψη, πλάτη, περιμέτρους, γωνίας στροφῆς, κάμψεων, ποικίλους δείκτας, ὧν ὁ δείκτης τομῆς διαφύσεως ὁρίζει τὴν πλατυμηρίαν, ἢ μεσομηρίαν, ἢ στενομηρίαν, εἶτα τῆς ἐπιγονατίδος, ἐξ ὧν χαμηλὴ ἢ ὑψηλὴ καὶ πλατεῖα ἢ στενὴ ἐπιγονατίς, τῆς κνήμης, μὲ τὸν κνημικὸν δείκτην: πλατυκνημία, μεσοκνημία, στενοκνημία, τῆς περόνης, τῶν ὀστῶν τοῦ ταρσοῦ (ἀστραγάλου καὶ πτέρνης, σκαφοειδοῦς καὶ πρώτου, δευτέρου, καὶ τρίτου σφηνοειδοῦς καὶ τοῦ κυβοειδοῦς), τῶν μεταταρσίων καὶ τῶν φαλάγγων. Ἰδιαιτέρας σημασίας ἀκόμη (μὲ ὅλην τὴν ἐπιφύλαξιν ὡς ἐκ τοῦ ἀτελοῦς τῆς ἀνασυντάξεως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν χόνδρων) εἶναι αἱ μετρήσεις τοῦ συνόλου ἄκρου ποδός, π. χ. ὡς πρὸς τὴν ὀπισθίαν ἢ ταρσομετατάρσιον καμάραν, ἥτις ἀποτελεῖ ἀνθρώπειον χαρακτηριστικόν, συνέπεια τῆς ὀρθώσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς στηρίξεως ἐπὶ τῶν δύο μόνον ἄκρων.

Ἐκ τῆς ὀστεομετρήσεως τῶν καθ' ἕκαστον ὀστῶν τοῦ σκελετοῦ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀτόμου. Ἐπιτυγχάνεται δὲ ὁ τοιοῦτος ὑπολογισμὸς τοῦ ἀναστήματος καὶ ἐκ τῆς καταμετρήσεως ὀλίγων ὀστῶν ἢ καὶ ἑνὸς μόνον μακροῦ ὀστοῦ ἐν ἀνάγκῃ, μὲ προσέγγισιν ὀλίγων ἑκατοστομέτρων. Ὀφείλεται τοῦτο εἰς ὑπάρχουσαν ἀναλογίαν μεταξὺ τοῦ μήκους τῶν διαφόρων ὀστῶν.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὀστεομετρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεομετρίαν.

ὀστεόμορφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν ὀστοῦ: «ὀστεόμορφον ὀρυκτόν».

ὀστεομυελῖτις, —*ιδος* (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ πυογόνος φλεγμονὴ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν, χαρακτηριζομένη διὰ φαινομένων βαρείας γενικῆς λοιμώξεως καὶ ἐντοπίσεως εἴς τι τμῆμα τῶν ὀστῶν τοῦ σκελετοῦ. Ἡ ὀστεομυελῖτις, ἀπαντῶσα ἰδίως κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν (13ον μέχρι τοῦ 17ου ἔτους), καθ' ἣν ἰδίως γίνεται ἡ αὔξησις τῶν ὀστῶν, διακρίνεται εἰς ***ὀξεῖαν*** καὶ εἰς ***χρονίαν***, ὀφείλεται δὲ εἰς ἐπίδρασιν μικροβίων ποικίλων, τῆς μολύνσεως ἐπερχομένης εἴτε ἀμέσως ἐκ τῶν ἔξω, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐπιπεπλεγμένων καταγμάτων, εἴτε ἐμμέσως ἐκ παρακειμένης πυώδους ἑστίας, εἴτε ἐξ ἑστίας μεμακρυσμένης διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος· αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πλέον συνήθη μορφήν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς παράγοντας τοὺς προκαλοῦντας τὴν ὀστεομυελίτιδα, γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ὀφείλεται εἰς τὸν χρυσίζοντα σταφυλόκοκκον, σπανιώτερον εἰς τὸν λευκὸν σταφυλόκοκκον, τὸν στρεπτόκοκκον, εἰς τὸ βακτηρίδιον τοῦ τύφου, τὸν κολοβάκιλλον καὶ σπανιώτατα τὸν γονόκοκκον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συχνότητα, τὰ πλέον συχνὰ προσβαλλόμενα ὀστᾶ εἶναι τὰ μακρὰ ὀστᾶ καὶ δὴ ὁ μηρὸς (ἐν τῇ κάτω μεταφύσει), ἡ κνήμη (ἐν τῇ ἄνω ἢ κάτω ἢ εἰς τὴν μεσότητα), ὁ βραχίων (ἐν τῇ ἄνω μεταφύσει), ἡ κερκίς, ἡ ὠλένη, ἐκ τῶν βραχέων ὀστῶν ἡ πτέρνη, ὁ ἀστράγαλος, αἱ φάλαγγες καὶ τὰ σώματα τῶν σπονδύλων, ἡ ἐπιγονατίς, ἐκ δὲ τῶν πλατέων ἡ λεκάνη καὶ ἡ ὠμοπλάτη.

Ἡ ὀξεῖα ὀστεομυελῖτις ἄρχεται δι' ἀποτόμου εἰσβολῆς, ἄνευ προδρομικοῦ σταδίου, μετὰ φαινομένων βαρείας γενικῆς λοιμώξεως, πυρετοῦ ὑψηλοῦ 39°—41°, ῥίγους, ἐμέτων, πόνων ἰσχυρῶν κατὰ τὸ προσβληθὲν μέλος, προερχομένων ἐκ τοῦ βάθους, δι' ὃ ἐν ἀρχῇ δὲν παρατηρεῖται ἐξοίδησις καὶ ἐρυθρότης τοῦ δέρματος. Ἡ γλῶσσα εἶναι ξηρά, ἐνίοτε ὑπάρχουσι παραληρήματα, ὁ σφυγμὸς δὲν εἶναι πολὺ ταχύς, ἐν δὲ τοῖς οὔροις ἀνευρίσκεται λεύκωμα. Ἐκ τῶν ἀρχικῶν τούτων συμπτωμάτων δύναται νὰ τεθῇ διάγνωσις ὀξείας πυήσεως κειμένης ἐν τῷ βάθει, ἄνευ ὅμως δυνατῆς ἐντοπίσεως, ἐὰν δηλονότι αὕτη σχηματίζεται ὑπὸ τὸ περιόστεον ἢ ἐν τῷ μυελῷ τοῦ ὀστοῦ. Ἐπίσης παρατηρεῖται διήθησις τῶν γαγγλίων, ὡς καὶ γένεσις ὑγροῦ εἰς τὴν παρακειμένην ἄρθρωσιν. Ἡ ὀξεῖα ὀστεομυελῖτις ἀναφαίνεται συνήθως μετὰ ἐλαφρὰ τραύματα, θλάσεις καὶ ἐν γένει μετὰ μικρὰς κακώσεις, ἐντοπίζεται δὲ κατὰ τὸ ὅριον τῆς διαφύσεως καὶ ἐπιφύσεως *(αἱματογενεῖς ὀστεομυελίτιδες)*, καθόσον κατὰ τὴν χώραν ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἀνάπτυξις φλεβῶν, ἡ δ' ἐν αὐταῖς κυκλοφορία εἶναι βραδυτέρα.

Τὸ ὀξὺ στάδιον καταλήγει εἰς διαπύησιν, τοῦ πύου ἐντοπιζομένου ὁτὲ μὲν ὑπὸ τὸ περιόστεον, ὁτὲ δὲ εἰς τὸν μυελόν, ὁπόθεν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, πρὸς τὰς ἐπιφύσεις ἢ πρὸς ὁλόκληρον τὸν μυελὸν καὶ διὰ τῶν ἀβερσείων σωληναρίων πρὸς τὸ περιόστεον. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἀρχικὸν ὀξὺ στάδιον διαδέχεται, πλὴν ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, βελτίωσις, μετὰ παρέλευσιν δὲ 8—10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου ἀναφαίνεται κατὰ τὴν ἀλγοῦσαν χώραν τοῦ σκέλους ἐρυθρότης μετὰ ἐλαφροῦ κλειδασμοῦ. Τομὴ ἐπιφερομένη κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο δεικνύει τὴν ὕπαρξιν πύου ἐξερχομένου μετὰ τάσεως. Τὸ ὀστοῦν φαίνεται ἀκάλυπτον περιοστέου εἰς ἔκτασιν, ἀπό τινων δὲ σημείων τούτου, τῶν ἀβερσείων σωληναρίων, ἀναβλύζουσι σταγόνες πύου. Πλὴν ὅμως τούτων ἡ τοιαύτη φλεγμονώδης ἐπεξεργασία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν νέκρωσιν τμήματος ὀστοῦ, μικροῦ ἢ μεγάλου, ἀναλόγου τῆς θρομβώσεως τοῦ κλάδου τῆς τροφοφόρου ἀρτηρίας καὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς παραπλεύρου κυκλοφορίας. Τὸ νέκρωμα τοῦτο ἀποχωρίζεται τοῦ ὑγιοῦς ἱστοῦ διὰ τῶν ὀστεοκλαστῶν, καλεῖται δὲ *ἀπόλυμα*. Ὡς ἀπόλυμα δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ ὁλόκληρος ἡ διάφυσις μακροῦ ὀστοῦ. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀπολύματος εἶναι ὅτι φέρει πολλὰς εἰσοχὰς καὶ ἐξοχὰς καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν περιφέρειαν, παρουσιάζον οὕτω δυσκολίας κατὰ τὴν ἀφαίρεσίν του, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τῆς φυματιώδους ὀστεομυελίτιδος, ὅπερ εἶναι στρογγύλον. Τὴν διάνοιξιν τῆς πυώδους ἑστίας, ἁπλῶς ἢ διὰ σμιλεύσεως τοῦ ὀστοῦ, ἀκολουθεῖ συνήθως πτῶσις τοῦ πυρετοῦ καὶ βελτίωσις τῆς γενικῆς καταστάσεως, ἐφόσον δὲν σχηματίζεται ἀλλαχοῦ τοῦ σώματος νέα ἑστία.

Ἡ χρονία ὀστεομυελῖτις χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ σχηματισμοῦ νεκρώματος καὶ συριγγωδῶν πόρων, ἐξ ὧν ἐκρέει ἄφθονον κάκοσμον πύον, καὶ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ νέου ὀστοῦ. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως μετὰ τὴν ἀποδρομὴν τῆς ἐξοιδήσεως ἡ πάχυνσις τοῦ πάσχοντος ὀστοῦ εἶναι λίαν καταφανής. Τὰ πυορροοῦντα συρίγγια, ἐφόσον τὸ νέκρωμα δὲν ἐξήχθη, ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενα, προκαλοῦντα ἐνίοτε ἐντόνους δερματίτιδας, καὶ ἀπὸ γενικῆς ὅμως ἀπόψεως ἡ μακροχρόνιος ὕπαρξις τούτων ἀποβαίνει λίαν ἐπιβλαβής, καθόσον δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἀμυλοειδῆ ἐκφύλισιν τῶν νεφρῶν. Ἡ διάγνωσις τῆς ὀξείας ὀστεομυελίτιδος τίθεται τὸ μὲν ἐκ τῶν γενικῶν φαινομένων, ἀποτόμου εἰσβολῆς ὑψηλοῦ πυρετοῦ, φρικίων, καταπτώσεως τῆς γενικῆς καταστάσεως, τὸ δὲ καὶ ἐκ τῶν τυπικῶν, πόνων, ἐξοιδήσεως, διηθήσεως τῶν ἀδένων. Ἐπὶ μικρῶν παιδίων, καὶ δὴ εὐτραφῶν, ἡ διάγνωσις παρέχει δυσκολίας. Ἡ ἀκτινογραφία κατὰ τὸ ὀξὺ στάδιον ἔχει μικρὰν διαγνωστικὴν ἀξίαν, ἐνῷ ὅλως τοὐναντίον συμβαίνει κατὰ τὸ χρόνιον.

Ἡ ὀστεομυελῖτις, ὡς πᾶσα λοιμώδης νόσος, κατὰ τὴν πορείαν αὐτῆς δυνατὸν νὰ ἔχῃ νοσηρὰς ἐκδηλώσεις εἰς ἕτερα σπλάγχνα, εἰς τὴν καρδίαν, τοὺς νεφρούς, νὰ προκαλέσῃ μεταστατικὰ ἀποστήματα, διαπυήσεις ἀρθρώσεων, καταστροφὴν τῶν συζευτικῶν χόνδρων καὶ ἑπομένως ἀναστολὴν τῆς κατὰ μῆκος αὐξήσεως τοῦ ὀστοῦ, ἢ αὔξησιν τούτου ὑπέρμετρον ἐπὶ ἁπλοῦ ἐρεθισμοῦ, ἐπίσης ἐπὶ μεγάλης φθορᾶς, κατάγματα, ὀστεοσκληρύνσεις, ὡς ἐπίσης παραμορφώσεις καὶ κάμψεις. Τὴν μᾶλλον ὅμως ἐπικίνδυνον ἐπιπλοκὴν τῆς ὀξείας ὀστεομυελίτιδος ἀποτελεῖ ἡ γενικὴ λοίμωξις τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τοῦ ἀρχικοῦ τῆς νόσου παράγοντος, ἤτοι ἡ σηψαιμία καὶ ἡ πυαιμία. Αἱ πολλαπλαῖ ὀστεομυελίτιδες ἀπαντῶσι κατὰ τὴν α' παιδικὴν ἡλικίαν, συνήθως δὲ προσβάλλονται δύο ὀστᾶ.

Ἡ πρόγνωσις ἐπὶ τῶν ὀξειῶν ὀστεομυελιτίδων τίθεται πάντοτε μετ' ἐπιφυλάξεως, οὖσα διάφορος εἰς ἑκάστην περίπτωσιν καὶ ἕκαστον στάδιον. Εἶναι πολὺ κακὴ ἐπὶ πολλαπλῶν ὀστεομυελιτίδων, ἐπὶ μακρᾶς διαρκείας τοῦ ὀξέος σταδίου καὶ ἐπὶ ἀναπτύξεως σηψαιμικῶν φαινομένων, ἐν γένει δὲ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τοξικότητος τοῦ μικροβίου καὶ ἀντοχῆς τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ θνησιμότης ἐπὶ τῶν ὀξειῶν πυωδῶν ὀστεομυελιτίδων ἀνέρχεται εἰς 10—15 %· ἰδίως δὲ εἶναι ὑψηλὴ ἐπὶ μικρῶν παιδίων. Αἱ χρόνιαι ὀστεομυελίτιδες ἀποβαίνουσιν ἐπικίνδυνοι καθόσον δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι νεφρικὰς ἀλλοιώσεις.

Ἡ θεραπεία τῶν ὀξειῶν ὀστεομυελιτίδων συνίσταται εἰς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἔγκαιρον καὶ ταχεῖαν ἀποκάλυψιν καὶ διάνοιξιν τῆς πυώδους ἑστίας. Ἐπὶ τῶν χρονίων καταστάσεων ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀπολυμάτων δι' εὐρείας σμιλεύσεως τοῦ ὀστοῦ, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ἐπούλωσις τῶν συριγγωδῶν πόρων. Τὸ ἀπόλυμα ἀφαιρεῖται τότε μόνον, ὅταν ἔχῃ ἀποχωρισθῇ καλῶς καὶ εἶναι κινητόν, τὸ δὲ νέον ὀστοῦν ἔχῃ ἀποκτήσει ἱκανὴν στερεότητα. Διάλυσις τῶν νεκρωμάτων τμηματικὴ παρατηρεῖται πολὺ σπανίως καὶ μόνον ἐπὶ μικρῶν τοιούτων μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου.

Ι. Κ. Κ.

—**ὀστεομυελῖτις** ***γονοκοκκική***. Κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ὀξείας βλεννορροίας δύνανται διὰ τῆς μεταστατικῆς ὁδοῦ νὰ προσβληθῶσι καὶ τὰ ἄλλα σπουδαιότατα ὄργανα τοῦ σώματος. Τὸ περιόστεον, τὰ ὀστᾶ καὶ ὁ μυελὸς τῶν ὀστέων προσβάλλονται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ γονοκόκκου, ἀλλὰ σπανιώτατα. Ἡ γονοκοκκικὴ ὀστεομυελῖτις εἶναι σπανιωτάτη καὶ ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν περιγράπτων, σκληρῶν, λίαν ἐπωδύνων ἑστιῶν, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τοὺς μῦς τῶν κάτω ἄκρων. Εἰς τὸ πύον τῶν ἑστιῶν τούτων ἀνευρίσκονται πάντοτε οἱ γονόκοκκοι. Ἡ πρόγνωσις τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι πάντοτε κακή, ἡ δὲ θεραπεία συμπτωματική.

Κ. Κ. Κ.

— **ὀστεομυελῖτις** ***συφιλιδική***. Ἡ οὐσία καὶ ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν προσβάλλονται σπανιώτατα κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς συφίλιδος, συνήθως δ' εἰς τὴν τριτογενῆ τοιαύτην. Κατὰ τὴν συφιλιδικὴν ὀστεομυελίτιδα ἀναπτύσσονται μονήρη ἢ πολλαπλᾶ τεφροερυθρὰ κομμιώματα, μεγέθους ἐρεβίνθου μέχρι φουντουκίου εἰς τὸν σωλῆνα τῶν ὀστῶν. Ταῦτα προκαλοῦσι νέκρωσιν τοῦ ὀστοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας παραμένει διαρκὴς ὀστεοπόρωσις. Ἡ πρόγνωσις τῆς συφιλιδικῆς ὀστεομυελίτιδος εἶναι πάντοτε σοβαρά. Ἡ διάγνωσις ἀρκετὰ δύσκολος, διότι πρέπει νὰ ἀποκλεισθῶσι διάφοροι ἄλλαι παθήσεις, ἰδίᾳ δὲ ἡ φυματιώδης ὀστεομυελῖτις. Ἡ διάγνωσις εἶναι ἀσφαλὴς διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος κατὰ Wassermann. Ἡ θεραπεία εἶναι ἡ ἀντισυφιλιδικὴ τοιαύτη καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ καθαρῶς χειρουργικὴ τῆς κοινῆς ὀστεομυελίτιδος.

Κ. Κ. Κ.

ὀστεονοσία (ἡ)· ἡ νόσος τῶν ὀστῶν, *ὀστεοπάθεια* (βλ. λ.).

ὀστεοπάθεια (ἡ). Καλεῖται οὕτω πᾶσα ἐκδήλωσις νοσηρότητος ἐκ μέρους τῶν ὀστῶν, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐλάττωσιν ἢ ἔλλειψιν τῶν ἁλάτων τῶν ὀστῶν, εἰς τὴν ἔλλειψιν βιταμινῶν ἢ καὶ εἰς τὴν διαταραχὴν τῆς λειτουργίας τῶν ἔσω ἐκκρίσεων. Τοιαῦτα νοσήματα (π. χ. ὀστεομαλακίαι, ῥαχίτιδες,

Digitized by Google

ὀστεοπορώσεις) παρετηρήθησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον λόγῳ στερήσεως κανονικῆς τροφῆς.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοπεριοστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἔχων σχέσιν μὲ τὸ ὀστοῦν καὶ τὸ περιόστεον αὐτοῦ: «ὀστεοπεριοστικὸν ἀπόστημα».

ὀστεοπεριοστῖτις (ἡ). Ἡ σύγχρονος φλεγμονὴ τοῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ περικαλύπτοντος τοῦτο περιοστέου, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τῶν συγχρόνως ὑπαρχουσῶν ἀλλοιώσεων ὀστεΐτιδος καὶ περιοστίτιδος. Διακρίνομεν ταύτης δύο μορφάς, τὴν *ὀξεῖαν* καὶ τὴν *χρονίαν*: «ὀστεοπεριοστῖτις φατνιοδοντική», «ὀστεοπεριοστῖτις τῶν φαλάγγων τῶν δακτύλων», κοιν. καλαγκάθι.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοπλασία (ἡ)· ἡ πλάσις, ἡ διάπλασις τῶν ὀστῶν κατὰ τὴν ἐμβρυακὴν ζωήν· || ἀνάπλασις ὀστοῦ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ὀστεογονία*.

ὀστεοπλάστης (ὁ). Ὁ κυρίως ὀστίτης ἱστὸς φέρει μικρὰς κοιλότητας, ἐκ τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων ἐξορμῶνται σωληνίσκοι ἀκτινοειδῶς διακλαδούμενοι. Ἑκάστη τῶν κοιλοτήτων τούτων περιέχει ἓν ὀστεῶδες κύτταρον, τὸν *ὀστεοπλάστην*.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοπλαστική (ἡ). Ἐγχείρησις πλαστική, καθ' ἣν γίνεται ὁλικὴ ἢ μερικὴ ἀναπλήρωσις ὀστοῦ ἐλλείποντος· π. χ. τμῆμα ὀστοῦ τῆς κνήμης μεταφέρεται εἰς τὴν σπονδυλικὴν στήλην (φυματιώδης σπονδυλῖτις) κατὰ τὴν κατὰ Albi ὀστεοπλαστικὴν ἐγχείρησιν.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοπλαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἔχων σχέσιν μὲ τὴν ὀστεοπλαστίαν: «ὀστεοπλαστικαὶ μέθοδοι».

ὀστεοπόρωσις, —*εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἀτροφία τῶν ὀστῶν ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ. Ἡ νόσος αὕτη ἐντοπίζεται εἰς ἓν ἢ πλεῖονα ὀστᾶ, καθιστᾷ δὲ ταῦτα τούτου ἕνεκεν εὔθραυστα, ἰδίως κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν (γεροντικὴ ὀστεοπόρωσις), ὁπότε καὶ μικρὰ κάκωσις δυνατὸν νὰ προξενήσῃ κάταγμα.

Τὴν κυριωτέραν μορφὴν τῆς ὀστεοπορώσεως ἀποτελεῖ ἡ ὀξεῖα ἀτροφία τῶν ὀστῶν τοῦ Sudeck. Ἡ ἀκτινογραφία εἰς τὰς ὀστεοπορώσεις ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν μέσον πρὸς ἀσφαλῆ διάγνωσιν καὶ καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης. Ἡ παθογένεια τῆς νόσου εἶναι ποικίλη.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοπυγίς (ἡ) (Osteopygis Cope) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *θαλασσεμυδιδῶν κρυπτοδείρων χελωνίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον χαρακτῆρα θώρακα σχεδὸν κεκλεισμένον. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν θαλασσοβίων τούτων ζῴων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν.
Γ. Κ. Γ.

ὀστεορραφία (ἡ). Ἡ συγκράτησις ἐν συναφείᾳ τῶν τμημάτων κατεαγότος ὀστοῦ διὰ σύρματος μεταλλίνου διεκβαλλομένου διὰ τῶν ἄκρων τούτου, πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Ἡ θεραπευτικὴ αὕτη ἀγωγὴ τῆς ἰάσεως τῶν καταγμάτων χρησιμοποιεῖται εἰς ἃς περιπτώσεις ἡ διὰ γυψίνου ἐπιδέσμου συγκράτησις, ὡς καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ἐκτάσεως δι' ἕλξεως συνεχοῦς, φαίνονται ἀνεπαρκεῖς. Ὡς σύρμα διὰ τὰς ὀστεορραφὰς χρησιμοποιεῖται τοιοῦτον λίαν στερεὸν καὶ ἀνεπίδεκτον ὀξειδώσεως, κατασκευαζόμενον ἐκ μίγματος ὀρειχάλκου καὶ ἀργιλλίου, ἢ καὶ ἐκ καθαροῦ ἀργύρου, δύναται ὅμως νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ νῆμα λίαν ἰσχυρόν. Τὰ σύρματα τῆς ὀστεορραφίας παραμένουσι συνήθως μονίμως ἐπὶ τοῦ ὀστοῦ, ἐφόσον οὐδὲν σημεῖον φλεγμονῆς ἀναφαίνεται, ἄλλως ἐπιβάλλεται ἡ ἀφαίρεσις τούτων ὡς ξένων σωμάτων.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεορρηκτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ προκαλῶν ῥῆξιν τῶν ὀστῶν.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοσάρκωμα (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ ἀπὸ ὀστοῦν ἐξορμώμενον σάρκωμα. Τὰ ὀστεοσαρκώματα ἀναλόγως τῆς προελεύσεως αὐτῶν διαστέλλονται εἰς *περιοστικὰ* (περιφερικὰ) καὶ εἰς *μυελογενῆ* (κεντρικά), ὡς προερχόμενα ἐκ τοῦ περιοστέου καὶ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν. Τὰ πλέον συχνὰ ὀστεοσαρκώματα εἶναι τὰ τοῦ μηροῦ, κνήμης, βραχίονος, ἀντιβραχίου, λεκάνης. Τὰ κάτω ἄκρα τοῦ μηροῦ καὶ τὰ ἄνω τῆς κνήμης εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐκλογῆς των, ἀναφαίνονται δὲ συνήθως μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους. Τὸ ἄρρεν φῦλον προσβάλλεται συχνότερον ἢ τὸ θῆλυ, ὡς προδιαθετικὸν δὲ αἴτιον τινὲς παραδέχονται τὸν τραυματισμόν.

Τὰ περιοστικὰ σαρκώματα τῶν ὀστῶν ἐμφανίζονται συνήθως κατὰ τὰ ἄκρα τῶν μακρῶν ὀστῶν, τὰ ὁποῖα περιβάλλουσι· ἐνίοτε εὑρίσκονται καὶ εἰς ἄλλας θέσεις. Ἀποτελοῦνται ἐκ γιγαντοκυττάρων, ἀτρακτοκυττάρων ἢ στρογγύλων κυττάρων. Τὰ περιοστικὰ σαρκώματα αὐξανόμενα τρέπονται ὁτὲ μὲν πρὸς τὰ μαλακὰ μόρια, ὁτὲ δὲ πρὸς τὸ ὀστοῦν τὸ ὁποῖον φθείρουσι καὶ καθιστῶσιν οὕτω εὔθραυστον· ἡ νεοπλασματικὴ ἐπεξεργασία ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς τὸν μυελόν. Εἰς τὰ κεντρικὰ τμήματα τῶν νεοπλασιῶν τούτων ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ δοκίδες τελείου ὀστίτου ἱστοῦ μετὰ ἀσβεστίων ἁλάτων, ἐνῷ εἰς τὰ περιφερικὰ ἀπαντᾷ ὀστεοειδὴς ἱστός. Αἱ ἐπουλίδες αἱ ἀναπτυσσόμεναι κατὰ τὴν φατνιακὴν ἀπόφυσιν τῶν ὀστῶν τῆς ἄνω καὶ κάτω γνάθου εἶναι σαρκώματα καλοήθη, ἀποτελούμενα ἐκ γιγαντοκυττάρων.

Τὰ μυελογενῆ ἢ κεντρικὰ σαρκώματα τῶν ὀστῶν ἀναπτύσσονται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ ἄκρα τῶν μακρῶν ὀστῶν, εἰς τὸ κατώτερον τοῦ μηροῦ καὶ ἀνώτερον τῆς κνήμης, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ στρογγυλοκυττάρων, γιγαντοκυττάρων καὶ ἀτρακτοειδῶν κυττάρων, αὐξάνονται ταχέως διαβρώσκοντα τὴν ὀστεΐνην οὐσίαν καὶ οὕτως ἀναφαίνονται ὑπὸ τὸ περιόστεον, ὁπότε δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι καὶ κατάγματα.

Ὀστεοσάρκωμα βραχίονος 27ετοῦς γυναικός.

Ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν σαρκωμάτων ἄρχονται διὰ πόνων κατ' ἀρχὰς ἠπίων, ἐνίοτε νυσσόντων, καὶ διὰ μικρᾶς ἐξοιδήσεως, ἀνωμάλου, ἠβώδους, συνήθως σκληρᾶς τὴν σύστασιν, περιγεγραμμένης καὶ συνεχομένης πρὸς τὰ μαλακὰ μόρια καὶ τὸ ὀστοῦν. Ἐνίοτε τῇ ψηλαφήσει παρέχει τὴν αἴσθησιν κριγμοῦ περγαμηνῆς ἢ ψευδοκλυδασμοῦ. Ὁ κατ' ἀρχὰς μικρὸς ὄγκος δύναται νὰ λάβῃ τὸν ὄγκον κεφαλῆς παιδίου ἢ καὶ περισσότερον. Τὸ ἐπ' αὐτοῦ δέρμα, κυανωπόν, ἀποκτᾷ συμφύσεις καὶ τέλος ἐξελκοῦται. Τὴν αὔξησιν τοῦ ὄγκου ἀκολουθοῦσι πόνοι σφοδροί, ἐκ πιέσεως τῶν νεύρων, καὶ ἐνίοτε γένεσις ὑγροῦ εἰς τὴν παρακειμένην ἄρθρωσιν. Ῥῆξις τοῦ ὄγκου δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μεταστάσεις εἰς διάφορα σπλάγχνα, εἰς τὸ ἧπαρ, σπλῆνα, νεφρούς, ἐγκέφαλον κτλ.

Ἡ πρόγνωσις τῶν ὀστεοσαρκωμάτων εἶναι λίαν σοβαρά· καὶ ἐφόσον μὲν τὸ ὀστεοσάρκωμα εἶναι πε-

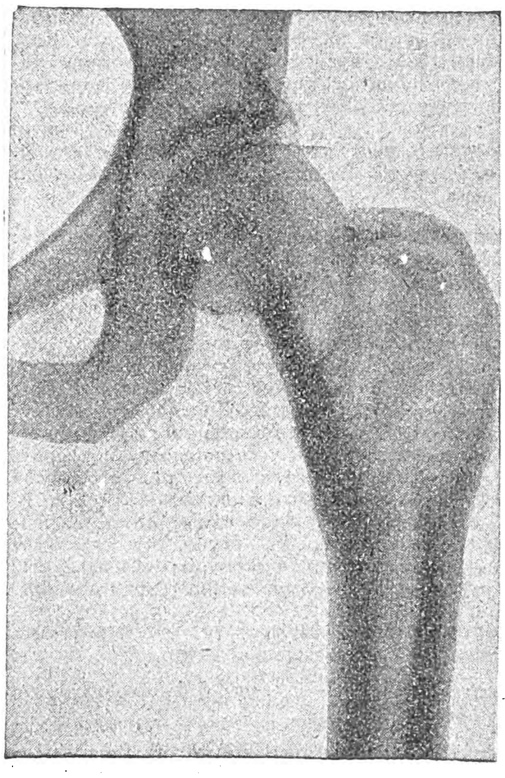

Ὀστεοσάρκωμα.

ριωρισμένον, παρέχει ἐλπίδα ἰάσεως διὰ τοπικῆς ἀφαιρέσεως· ἐπέκτασις ὅμως τούτου πρὸς τὰ μαλακὰ μόρια εἶναι χείριστον σημεῖον, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ μυελογενῆ σαρκώματα.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι ταχεῖαν ἐξαίρεσιν τοῦ ὄγκου διὰ διεκπρίσεως ἢ ἀκρωτηριασμοῦ. Τὸ εἶδος τῆς ἐπεμβάσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἱστολογικῆς συστάσεως καὶ τῆς ταχείας ἀναπτύξεως τοῦ ὄγκου. Οὕτω εἰς ὄγκους μικροκυττάρους καὶ ταχέως ἀναπτυσσομένους ἐνδείκνυται ὁ ἀκρωτηριασμός· τοὐναντίον, ὅταν ὁ ὄγκος εἶναι περιγεγραμμένος καὶ δὲν ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ μαλακὰ μόρια, ἐνδείκνυται ἡ διεκπρισις. Ὄγκοι σαρκωματώδεις, ἀποτελούμενοι ἐκ γιγαντοκυττάρων μόνον, θεραπεύονται δι' ἁπλῆς ἀποξέσεως καυτηριάσεως, ἢ καὶ ἀκτινοθεραπείας. Εἰς τὰ μὴ ἐπιδεχόμενα ἐγχείρησιν σαρκώματα ἐνδείκνυται ἡ ἀκτινοθεραπεία.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοσκλήρυνσις, —*εως* (ἡ). Ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὴν ὀστεοπόρωσιν ἡ ὀστεοσκλήρυνσις, χαρακτηρίζεται δι' αὐξήσεως τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ καὶ δὴ τοῦ φλοιοῦ τούτου ἀναλώμασι τῆς σπογγώδους οὐσίας, ἥτις καθίσταται συμπαγεστέρα, ἐνῷ συγχρόνως ὁ μυελικὸς χῶρος στενοῦται. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρατηρεῖται συνύπαρξις ὀστεοσκληρύνσεως μετὰ ὀστεοποιοῦ περιοστίτιδος. Ἡ ὀστεοσκλήρυνσις παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν χρονίων συφιλιδικῶν ὀστεϊτίδων, ἐπὶ τῶν χρονίων ὀστεομυελιτίδων ὡς ἐπίσης καὶ ἐπί τινων νοσημάτων τοῦ αἵματος, ὡς π. χ. ἐπὶ τῶν μυελογόνων λευχαιμιῶν.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοσπογγίωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ μετατροπὴ τοῦ φυσιολογικοῦ ὀστοῦ εἰς σπογγῶδες, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν φυματιώδη ὀστεΐτιδα.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοστεάτωμα (τό). Καλεῖται οὕτω μυελοσάρκωμα, ἐν ᾧ περιέχονται μυελοπλάκες.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοσυνθεσία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ χειρουργικὴ μέθοδος ἡ σκοποῦσα τὴν ἄμεσον συγκράτησιν ἐν ἐπαφῇ τῶν τεμαχίων ὀστοῦ κατεαγότος. Αὕτη ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ σύρματος εἰδικοῦ, ἱκανῆς ἀντοχῆς, περιβάλλοντος τὰ ἄκρα τῶν ὀστῶν (λοξὸν κάταγμα τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν), εἴτε διὰ πλακῶν μεταλλίνων ἐξ ἀργιλλίου, φερουσῶν ὀπάς, πρὸς ἐφαρμογὴν μικρῶν κοχλιῶν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ὀστῶν, εἴτε τέλος δι' εἰδικῶν μεταλλίνων ἀγκτρων ἐν εἴδει Π, ἐμπηγνυομένων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀστῶν διὰ σφύρας. Πάντα τὰ πρὸς συγκράτησιν χρησιμοποιούμενα μέταλλα ἀφαιροῦνται συνήθως μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πωρώσεως.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοτομία (ἡ). Ἡ διαίρεσις ὀστοῦ τινος μετὰ προηγουμένην ἀποκάλυψιν διὰ τομῆς τῶν καλυπτόντων αὐτὸ μαλακῶν μορίων δι' εἰδικῶν ἐργαλείων, *ὀστεοτόμων* καλουμένων. Ἡ ὀστεοτομία, οὖσα ἁπλουστέρα καὶ ἧττον ἀκίνδυνος τῆς ὀστεοκλασίας, ἐνδείκνυται ἐπὶ διαφόρων ραχιτικῶν παθήσεων τῶν ὀστῶν (βλαισὸν γόνυ, ραιβαὶ κνῆμαι), ὅπως διὰ τοῦ προκαλουμένου σκοπίμου κατάγματος ἐπέλθῃ ἡ εὐθείασις τοῦ σκέλους καὶ ἡ εὐχρηστία αὐτοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ ἀγκυλώσεών τινων ἀρθρώσεως, ἐξ ὧν προκύπτει στρέβλωσις καὶ δυσχρηστία τοῦ σκέλους (ἀγκύλωσις τῆς κατ' ἰσχίον ἀρθρώσεως). Αἱ ὀστεοτομίαι ἐκτελοῦνται διὰ σμιλῶν καὶ διὰ πριόνων τοξοειδῶν ἢ ἐκ σύρματος τοιούτων τοῦ Gigli.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοτόμος (ὁ). Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον, χρησιμεῦον πρὸς τομὴν τῶν ὀστῶν. Ὑπάρχουσιν ὀστεοτόμοι ἐν εἴδει ψαλίδος, ὀστεοτόμοι ψαλίδες μετὰ χειλέων τεμνόντων, αὐλακοειδῶν ἢ εὐθέων, πρὸς εὐθείασιν τῶν ἄκρων τῶν ὀστῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπὶ τούτων ἐπεμβάσεις (ἀνάτρησις κρανίου κττ.), πλευροτόμοι ὀστεοψαλίδες, χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐγχειρήσεις, ἢ καὶ σμίλαι διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους, ὡς αἱ χρησιμοποιούμεναι κατὰ τὴν ὀστεοτομίαν τοῦ βλαισοῦ γόνατος ἢ κατὰ τὰς ραιβοποδίας κττ.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοτρύπανον (τό). Ἐργαλεῖον χειρουργικὸν ἐν εἴδει κοινοῦ τρυπάνου, οὗ ἡ χοινικὶς κινεῖται

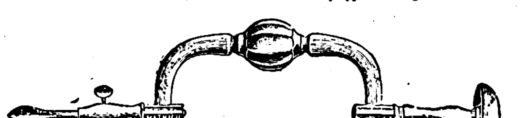

Ὀστεοτρύπανον.

περιστροφικῶς εἴτε διὰ χειροκινήτου συσκευῆς, εἴτε δι' ἠλεκροκινήτου τοιαύτης. Τὸ ὀστεοτρύπανον χρησιμοποιεῖται κατὰ τὰς ὀστεορραφάς, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἀνατρήσεις τοῦ κρανίου.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοφάγος (ὁ)· βλ. λ. *ὀστεοκλάστης*.

ὀστεοφυΐα (ἡ)· οὕτω καλεῖται ἡ ὀστέωσις τοῦ ἀρχικοῦ χονδρώδους σκελετοῦ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ὀστεοβλαστῶν, ὡς καὶ ἡ ἐπὶ καταγμάτων πόρωσις.
Ι. Κ. Κ.

ὀστεοφυλάκιον (τό). Κλειστὸς καὶ ὑπόγειος χῶρος ἐν νεκροταφείῳ, συνήθως ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσονται τὰ ὀστᾶ, μετὰ ἢ ἄνευ ὀστεοθηκῶν, τῶν ἐκταφέντων νεκρῶν.

ὀστεόφυμα (τό)· ἐξόγκωμα παθολογικὸν τῶν ὀστῶν.

ὀστεόφυτον (τό). Νεοπλασία τῶν ὀστῶν καλοήθης. Τὰ ὀστεόφυτα, ἀποτελοῦντα συχνὴν πάθησιν τῶν ὀστῶν, ἀποτελοῦσιν ὄγκους πορώδεις μικρούς, ἐπικαθημένους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ, μεθ' ὧν κατ' ἀρχὰς συνδέονται χαλαρῶς, κατόπιν δὲ στερεώτερον. Τὰ ὀστεόφυτα ὀφείλουσι τὴν γένεσιν αὐτῶν εἰς χρόνιον ἐρεθισμὸν τοῦ περιοστέου (περιοστῖτις ὀστεοποιός), ἔχουσι σχῆμα ἀνώμαλον, ἐνίοτε ἀκανθῶδες ἢ θηλοειδές, βραδύτερον ἀντι-

Digitized by Google

καθίστανται ὑπὸ ὀστίτου ἱστοῦ, σχηματιζομένων οὕτω ἐπιπαχύνσεων τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ, ἤτοι ὑπερ-οστεώσεων, ὑπὸ μορφὴν φυλλοειδῆ, πριονωτὴν ἢ ἀκανθωτήν.

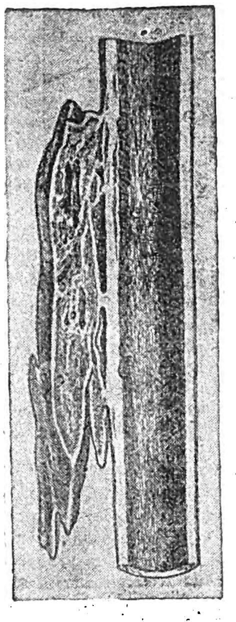

Μέγα ὀστεόφυτον κατὰ τὸν μηρόν.

Ὀστεόφυτα ἐπίσης ἀναφαίνονται ἐπὶ κεφαλαιμάτων καὶ κατὰ τὴν κύησιν ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς κρανιακῆς κάψης. Ι. Κ. Κ.

ὀστεοψαθύρωσις, *—εως* (ἡ)· βλ. *ψαθύρωσις* τῶν ὀστῶν.

ὀστεοχονδρῖτις (ἡ). Ἡ σύγχρονος φλεγμονὴ τοῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ χόνδρου. Ταύτης διακρίνομεν κυρίως δύο εἴδη. Ἡ *συφιλιδικὴ ὀστεοχονδρῖτις* ἑδράζεται καθ' ὃ σημεῖον ἑνοῦται ἡ ἐπίφυσις μετὰ τῆς διαφύσεως καὶ ἰδίως εἰς τὸν μηρόν, τὴν κνήμην, τὸ ἀντιβράχιον, βραχίονα, εἰς τὰς πλευρὰς καὶ σπανίως εἰς ἄλλα ὀστᾶ. Ἀπαντᾷ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν καὶ ἐκδηλοῦται διὰ πόνων ἰσχυρῶν καὶ λίαν ἐκδεδηλωμένης ἐξοιδήσεως τῆς παρακειμένης ἀρθρώσεως.

Ἡ *παραμορφωτικὴ ὀστεοχονδρῖτις* τοῦ ἰσχίου τῆς νεανικῆς ἡλικίας (νόσος τοῦ Perthes) ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ 4ου—14ου ἔτους τῆς ἡλικίας, συνήθως ἐπὶ ἀρρένων καὶ εἰς τὴν μίαν ἄρθρωσιν τοῦ ἰσχίου. Ἐκδηλοῦται διὰ χωλότητος καὶ ἀσταθείας κατὰ τὸ βάδισμα. Κατ' ἀρχὰς παρατηρεῖται μικρὰ ἀτροφία τοῦ τετρακεφάλου καὶ περιορισμὸς τῶν κινήσεων τῆς ἀπαγωγῆς· βραδύτερον ἡ ἀτροφία καθίσταται ἐντονωτέρα, ἀκολουθεῖ δὲ βράχυνσις τοῦ σκέλους μετὰ ἀνυψώσεως τοῦ τροχαντῆρος.

Ἀπὸ παθολογοανατομικῆς ἀπόψεως ὁ χόνδρος τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ εὑρίσκεται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως, ἡ φθορὰ τοῦ ὀστοῦ λαμβάνει χώραν ὑπὸ τὸν χόνδρον τῆς κεφαλῆς, φθορὰ τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐξαφανισθῇ ἐνίοτε ἡ ἐπίφυσις τοῦ μηροῦ. Εἰς τὸν ὑπὸ τὸν χόνδρον χῶρον εὑρίσκονται νησίδια χόνδρου, ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς νέος χόνδρινος ἱστός.

Πρὸς τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου, ἥτις δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς φυματίασις τῆς ἀρθρώσεως, σπουδαίαν ἀρωγὴν προσφέρει ἡ ἀκτινογραφία. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι μακρά, ἡ πρόγνωσις πάντοτε καλή, συνήθως δὲ ἐπέρχεται τελεία ἀνατομικὴ καὶ λειτουργικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἀρθρώσεως. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἀπλῆν διὰ στερεῶν ἐπιδέσμων παρεμπόδισιν τῶν δυσμορφιῶν, παρετηρήθησαν δὲ ἰάσεις ἄνευ οὐδεμιᾶς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς. Ι. Κ. Κ.

Ὀστεργκοτλάνδη (Ostergötland, προφ. *Αΐστεργιαΐτλαντ*) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς νοτίου Σουηδίας, ἀνταποκρινόμενος περίπου πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπικράτειαν τῆς *Ὀστεργκοτλάνδης* (=γῆς τῶν ἀνατολικῶν Γότθων). Ἔχει ἔκτασιν 11.049 τ.χλμ. (ὧν 1.078 τ. χλμ. ἐπιφάνεια ὑδάτων) καὶ (1927) 310.493 κατ. Πρωτεύουσα *Λίντγιαιπινγκ* (Linköping) μὲ 29.110 κατ. Π. Ν. Π.

Ὄστερμαν, *Ἀνδρέας Ἰβάνοβιτς*, *κόμις* —. Ρῶσος πολιτικὸς γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1686 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1747. Εἰσήχθη εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ ἀπέκτησεν ἀμέριστον τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ. Διεκρίθη κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης τοῦ Προύθου καὶ τοῦ Νυστὰντ (1721), γενόμενος σύμβουλος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ βαρῶνος. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας τῆς Ἄννας Ἰβανόβνας ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐγένετο κόμις. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς διετέλεσε μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰβὰν ΣΤ' καὶ προήχθη εἰς ἀρχιναύαρχον. Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Ἰβὰν ΣΤ' ἡ ἀνελθοῦσα εἰς τὸν θρόνον Ἐλισάβετ Πετρόβνα διέταξε τὴν σύλληψιν αὐτοῦ καὶ παραπεμφθεὶς εἰς δίκην ἐπὶ παραφθορᾷ τῆς διαθήκης Αἰκατερίνης Β' κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ τροχοῦ θάνατον, ἀπενεμήθη δὲ αὐτῷ χάρις ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος καὶ μετεβλήθη ἡ ποινή του εἰς ἰσόβια καταναγκαστικὰ ἔργα εἰς Σιβηρίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Θ. Β.

— **Ὄστερμαν,** ***Ἰωάννης Ἀνδρέγιεβιτς,*** *κόμις* —. Ρῶσσος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1724 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1811. Διετέλεσεν ἀντικαγκελλάριος τῆς Ρωσίας ἐπὶ Αἰκατερίνης Β', εἶτα δὲ ἀρχικαγκελλάριος. Ἐπεχείρησε τὴν σύναψιν τετραπλῆς συμμαχίας μεταξὺ Αὐστρίας, Γαλλίας, Ἱσπανίας καὶ Ρωσίας κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ τὸ σχέδιόν του ἀπέτυχε καὶ περιπεσὼν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν δυσμένειαν ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς. Θ. Β.

— **Ὄστερμαν-*Τολστόϊ*, *Ἀλέξανδρος Ἰβάνοβιτς*,** *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1772 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1857. Διέπρεψε κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ Πολωνίας πολέμους. Ἀρχηγὸς τοῦ ρωσικοῦ σώματος, ὅπερ τῷ 1805 ἀνέλαβε νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, διεξήγαγε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τῷ 1806 διωρίσθη διοικητὴς τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῷ 1812, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ 4ου στρατιωτικοῦ σώματος, ἐπληγώθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Μπάουτζεν καὶ ἀπώλεσε τὸν ἀριστερόν του βραχίονα εἰς Κούλμ. Ἐχρημάτισεν ἐπί τινα χρόνον πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους. Θ. Β.

Ὄστερνταλ (Osterdal, πρόφ. *Αΐστερνταλ*) *[Γεωγραφ.]*. Μεγάλη κοιλάς, ἡ ἀνατολικωτέρα τῆς ΝΑ. Νορβηγίας, μήκους 248 χλμ. Ἔχει σπουδαῖα δάση (8.683 τ. χλμ.) καὶ ἀρκετοὺς ἀγροὺς καὶ λειμῶνας (237 τ. χλμ.) καὶ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Γκλόμμεν καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ὄσλο—Τρόντγιεμ. Κάτ. (1920) 44.989. Π. Ν. Π.

Ὀστερόντε (Osterode) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Γερμανίας καὶ κλιματολογικὸς σταθμὸς ἐν Ἀννοβέρῳ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Χάρτς, εἰς ὕψος 230 μ., ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χέρτσμπεργκ - Ζέζεν. Κάτ. 7.828 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν χυτηρίων, ἐριουργίας, ἀνθρακικοῦ μολύβδου, δερμάτων. —2) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Ντρέβεντς εἰς τὴν λίμνην Ντρέβεντσζε, ἐπὶ τῆς διώρυγος Ὄμπερλαντ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλλενστάϊν - Ντόϋτς - Εὐλάου. Κάτ. 16.482 (1925). Ἔχει ἀνάκτορον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, βρεφοκομεῖον καὶ βιομηχανίαν οἰνοπνευματοποιίας, τσιμεντολίθων, ζυθοποιίας. Θ. Κ.

Ὄστερσεντ (Ostersund) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Ἰεμτλάνδης, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς λίμνης Στόρ. Κάτ. 14.677. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Στοκχόλμης - Νρόντχαϊμ καὶ ἔχει ὀνομαστὸν σανατόριον καὶ βιβλιοθήκην. Ἔχει καὶ καλὸν λιμένα. Διὰ γεφύρας μήκους 468 μ. συνδέεται μετὰ τῆς πρὸ αὐτῆς νήσου Φρέσε. Ἡ βιομηχανία αὐτῆς περιλαμβάνει ἐργοστάσια ἐπίπλων, μηχανημάτων καὶ χρωμάτων. Μ. Δ. Β.

Ὄστερφελντ (Osterfeld) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βεστφαλίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔμσερ καὶ τῆς διώρυγος Ρήνου - Χέρνε καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ὀμπερχάουζεν—Ντόρστεν. Κάτ. 32.592 (1925). Ἔχει ὀρφανοτροφεῖον, χυτήρια, παραγωγὴν ἀμμωνίας, χημικῶν προϊόντων, τσιμεντολίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ ἐμπόριον γαιανθράκων. Θ. Κ.

ὀστεῶ (*—όω*)· μεταβάλλω εἰς ὀστοῦν· συνήθ. *παθ. ὀστεοῦμαι*· μεταβάλλομαι εἰς ὀστοῦν, οἷον ἐπὶ χόνδρου.

ὀστεώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὀστοῦν: «οὐσία ὀστεώδης»· || ὁ οἱονεὶ ὀστοῦν καταστάς, κοκκαλιάρικος: «χεὶρ ὀστεώδης».

Ὀστεώδης, ἢ ***Οὐστίκη νῆσος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ ἡφαιστειώδης νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, πρὸς Δ. τῶν Λιπάρων νήσων καὶ πρὸς Β. τῆς Σικελίας, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Κατὰ τὸν μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Συρακοσίων πόλεμον, ἐπειδὴ περὶ τοὺς 6.000 μισθοφόροι τῶν Καρχηδονίων ἐστασίασαν, ἀπειλήσαντες νὰ στρέψωσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν στρατηγῶν των, διότι καθυστερεῖτο ὁ μισθὸς αὐτῶν, ἐγκατελείφθησαν ἐνταῦθα, ἀποθανόντες πάντες ἐκ πείνης. Ἡ νῆσος ἐπληρώθη ὀστῶν, «ἀφ' ἧς αἰτίας ἡ νῆσος ἔτυχε ταύτης τῆς προσωνυμίας» (*Διοδ. Σικελ.* V, 11). Σήμερον καλεῖται *Οὐστίκα* (Ustica). Α. Θ. Σ.

ὀστεωδυνία (ἡ)· ὀδύνη, ἄλγος τῶν ὀστῶν, ὀστεαλγία.

ὀστεωδυνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀστεωδυνίαν.

ὀστέωμα, *—ατος* (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ νεόπλασμα τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ. Τὰ ὀστεώματα εἶναι ὄγκοι καλοήθεις, τὰ πλεῖστα δὲ τούτων καλοῦνται *ἐξοστώσεις*, ὡς νεοπλασματικαὶ ἐπεξεργασίαι ἐξορμώμεναι ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὀστῶν. Αἱ ἐξοστώσεις ἀναφαίνονται συνήθως κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, διαστέλλονται, δέ, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως αὐτῶν, εἰς *χονδρογενεῖς* καὶ *περιοστεογενεῖς* ἢ *ἰνώδεις*.

Αἱ χονδρογενεῖς ἐξοστώσεις εἶναι συχνότεραι, καταλαμβάνουσι συνήθως τὴν ἐπίφυσιν τῶν μακρῶν ὀστῶν, μεθ' ὧν συνδέονται στερεῶς, εἶναι ἡβώδεις, ἁπλαῖ ἢ πολλαπλαῖ, ἔχουσι ποικίλον σχῆμα, αὐξάνονται βραδέως, ἐσωτερικῶς ἀποτελοῦνται ἐκ σπογγιώδους οὐσίας, ἐξωτερικῶς δὲ ἀπὸ συμπαγοῦς χονδρίνου στρώματος. Ἡ διάγνωσις τίθεται εὐκόλως ἐκ τῆς θέσεώς των, τῆς σκληρίας, τῶν σαφῶν ὁρίων καὶ τῆς βραδείας ἀναπτύξεως.

Αἱ περιοστικαὶ ἢ ἰνώδεις ἐξοστώσεις, ἀρχόμεναι ἐκ τοῦ περιοστέου, δὲν καλύπτονται ὑπὸ χόνδρου, παρατηροῦνται συχνὰ ἐπὶ νεαρῶν ἀτόμων καὶ ἑδράζονται κατὰ τὴν χώραν τῆς ἐκφύσεως τῶν μυῶν, ἰδίως τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ μηροῦ καὶ τοῦ ἄνω τριτημορίου τοῦ βραχίονος. Τὴν γένεσιν αὐτῶν ὀφείλουσι συνήθως εἰς κάκωσιν τοῦ περιοστέου. Αἱ ἰνώδεις ἐξοστεώσεις παράγονται διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἰνωδῶν στοιχείων τῶν ἔξω στιβάδων τοῦ περιοστέου ἢ τῶν τενόντων καὶ ἀπονευρώσεων τῶν μυῶν. Εὑρίσκονται δὲ ἐπίσης ὡς κόμβοι συμπαγεῖς ἀποπεπλατυσμένοι τῶν ὀστῶν τοῦ θόλου τοῦ κρανίου, μετωπιαίου καὶ βρεγματικῶν. Τὸ ἐκ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν ὀστέωμα (μυελογενὲς) εἶναι σπανιώτατον. Ὀστεώδης ὑπερπλασία δυνατὸν νὰ παραχθῇ ἐκ τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ τῶν μυῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κακώσεων (θλάσις, πίεσις συνεχής), οὕτω δὲ ἔχομεν τὴν *ὀστεοποιὸν μυΐτιδα*, τὴν *περιγεγραμμένην* καὶ τὴν *προϊοῦσαν*. Ἡ θεραπεία τῶν ἐξοστεώσεων συνίσταται εἰς τὴν ἐξαίρεσιν τούτων. Ι. Κ. Κ.

Ὀστέωμα μηροῦ.

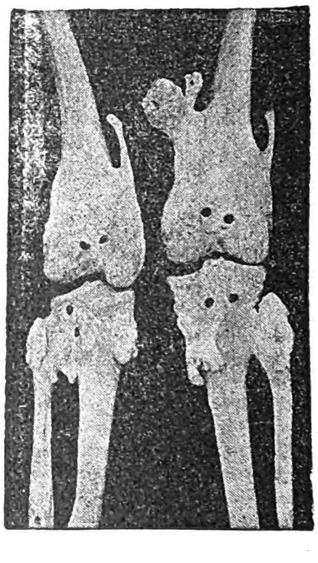

Χονδρογενεῖς ἐξοστώσεις.

ὀστέωσις, *—εως* (ἡ). Ἡ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν *ὀστεοβλαστῶν* (βλ. λ.) πλάσις ὀστίτου ἱστοῦ, τουτέστιν ὀστοῦ.

—ὀστεώσεως *σημεῖα*. Αἱ μεταβολαί, ἃς διέρχεται ὁ ὀστίτης ἱστὸς μέχρι τῆς τελείας αὐτοῦ διαπλάσεως. Τὰ σημεῖα ταῦτα, διάφορα δι' ἕκαστον ὀστοῦν, κέκτηνται ἀπὸ ἰατροδικαστικῆς ἀπόψεως σπουδαίαν σημασίαν, καθόσον διὰ τῆς ἐξετάσεως τούτων δύναται νὰ καθορισθῇ ἡ ἡλικία τῶν βρεφῶν. Ι. Κ. Κ.

ὀστεωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ὀστέωσιν, πρὸς σχηματισμὸν τῶν ὀστῶν.

ὄστια (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ παπικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ κατὰ τὴν θείαν κοινωνίαν παρεχόμενος καθηγιασμένος ἄρτος. Ἐκ τῆς περὶ θείας εὐχαριστίας ὡς *θυσίας* (hostia) διδασκαλίας προσλαβὼν ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ ὁ ἄρτος οὗτος, εἶναι λελεπτυσμένον τι φύλλον εἰς σχῆμα κύκλου, ἔχοντος διάμετρον ἓξ μόλις δακτύλων (εἰς μέγεθος, οὐχὶ δὲ καὶ πάχος, δραχμῆς μεταλλίνης) διὰ τὰς κατὰ τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν χρησιμοποιουμένας ὀστίας, μεγαλύτερον δέ πως (εἰς μέγεθος ταλλήρου) διὰ τὰς ὑπὸ τῶν λειτουργῶν πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου χρησιμευούσας. Ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἱσπανοῦ ἐπισκόπου Ἰλδεφόνσου (παρὰ Martene, «De antiquis Ecclesiae Occidentalis Liturgiis» (I, III. VII, 26), προσλαβὼν τὸ σχῆμα τοῦτο ὁ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν πιστῶν παρεχόμενος κατὰ τὴν κοινωνίαν ἅγιος ἄρτος, κατασκευάζεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ κληρικῶν ἢ καλογραιῶν ἐξ ἀζύμου φυράματος ἀλεύρου ἐν εἰδικῇ μεταλλίνῃ μήτρᾳ συμπιεζομένου καὶ καθεψομένου, ἐξ ἧς μετ' ἐλαφρὰν ἕψησιν ἐξάγεται λευκός, λεπτός, μαλακὸς καὶ εὔθρυπτος, φέρων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ σαφῶς διαγραφόμενον τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ. Π. Ν. Τ.

— *[Φαρμακοτεχν.]* Αἱ *ὄστιαι* ἀπετέλουν τὰ παλαιὰ εἴδη τῶν *ἐνζύμων*, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἐντὸς αὐτῶν ἔνθεσιν δυσλήπτων φαρμάκων. Αὗται ἐτροποποιήθησαν τῷ 1853 ὑπὸ Guillermond, ὅστις τὰς ἐτελειοποίησε, προσδώσας εἰς αὐτὰς τὸ πεπλατυσμένον καὶ σφαιροειδὲς σχῆμά των. Κ. Γ. Μ.

Digitized by Google

Ὄστια *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἐπίνειον τῆς Ρώμης (βλ. λ. *Ὠστία*).

Ὀστιακική (ἡ) *[Γλωσσολ.]*. Μία ἐκ τῶν γλωσσῶν τῆς φιννο-ουγγρικῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν Ὀστιάκων, λαοῦ μόλις ἀνερχομένου εἰς 20.000 κατ. καὶ κατοικοῦντος μικρὰν χώραν ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Τοβόλσκης παρὰ τὸν Ὄβιν ποταμὸν (ἐν Σιβηρίᾳ). Αἱ διαλεκτικαὶ παραλλαγαὶ τῆς γλώσσης ταύτης εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Ἡ συγγενεστέρα πρὸς αὐτὴν ἐκ τῶν φιννοουγγρικῶν γλωσσῶν εἶναι ἡ *Βογουλική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ εὐαρίθμου ὡσαύτως λαοῦ, ἐγκατεστημένου μεταξὺ τῶν κυβερνείων τῆς Πέρμης καὶ τῆς Τοβόλσκης. Γ. Π. Α.

Ὀστιάκοι (οἱ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Οὐραλοαλταϊκοὶ λαοί, συγγενεῖς τῶν Μαγυάρων καὶ Βογκούλων, ἀνήκοντες εἰς τὴν οὐγγρικὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν καὶ ἀποτελοῦντες, μετὰ ἄλλων ὁμάδων, τοὺς αὐτόχθονας λαοὺς τῆς Σιβηρίας ἢ βορείου Ἀσίας. Ἀνερχόμενοι εἰς 19.000 περίπου, εὑρηνται διεσκορπισμένοι νομαδικῶς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὄμπ καὶ τοῦ Γενισσεϊ. Ἔχομεν καὶ Ὀστιάκους ἐν Εὐρώπῃ, δυτικῶς τῶν Οὐραλίων, περιλαμβανομένους εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς Φίννους καὶ δὴ τὴν ὁμάδα τῶν Φίννων τῶν Οὐραλίων.

Οἱ Ὀστιάκοι οὗτοι, μετὰ τῶν ἰδίως Γεννισέων (περὶ τὸν ἄνω Γενισσεΐ, τὸ Ἀλτάϊ καὶ τὴν βορειοδυτικὴν Μογγολίαν), θεωροῦνται ὡς ὁ εἷς κλάδος τῆς μεγάλης οὐγγρικῆς ὁμάδος, τοῦ ἑτέρου ἀπαρτιζομένου ἐκ τῶν Σαμογετῶν. Προῆλθεν ἡ ὁμὰς αὕτη ἐκ τῆς μείξεως καθαρῶν οὐγγρικῶν φυλῶν μετὰ τουρκικῶν καὶ καθαρῶν μογγολικῶν. Οἱ Ὀστιάκοι, καθὼς καί τινες μικρότεροι τουρκικοὶ λαοὶ τῆς Ἀσίας σχετικοί, ἐμφανίζουν μικρὰν ἱκανότητα ἀντιστάσεως καὶ συνεπείᾳ τῶν νόσων, τῶν κακῶν τοῦ πολιτισμοῦ (οἰνοπνεύματος κλπ.), ἐκτοπίσεως ἐκ τῶν φυσικῶν μερῶν βιώσεώς των κλπ. βαίνουν πρὸς πιθανὴν ἐξαφάνισίν των εἰς ἀπώτερον μέλλον.

Σωματολογικῶς, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ σιβηρικοὶ λαοί, πλὴν τῶν παλαιοσιβηρικῶν (Τσούκτσων καὶ Γενισσέων), παρουσιάζουν τὴν γενικὴν μορφολογίαν τοῦ μογγολικοῦ τύπου, ὀλιγώτερον πάντως τῶν ἄλλων Σιβηρίων καθαράν, ἀκριβῶς ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ νοτίου παλαιοσιβηρικοῦ (γενισσεϊκοῦ) τύπου παρ' αὐτοῖς καὶ τοῦ σαμογετικοῦ συγχρόνως.

Εἶναι μικρόσωμοι (1,56) κατὰ κανόνα, μὲ ὀρθὴν συνδρομήν, δηλαδὴ μελαίνας τρίχας καὶ ὀρφνοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κατ' ἐξοχὴν λείας τρίχας, ἴδιον δὲ διακριτικὸν ἔχουν τὸ λευκοκίτρινον δέρμα. Ἐμφανίζουν προέχοντα ζυγωματικὰ καὶ πεπλατυσμένον πρόσωπον μὲ χαμηλὴν ρῖνα, μεσορρινίαν (ρινικὸς δείκτης 74.1), μογγολικὴν πτυχήν, ἤτοι λοξὴν βλεφαρικὴν σχισμήν, δολιχοκεφαλίαν ἢ μεσοκεφαλίαν (κρανιακὸς δείκτης 79.2).

Ζῶσιν ἐκ τῆς ἁλιείας κυρίως, παρουσιάζοντες πληθὺν καταλλήλων πρωτογενῶν ἐργαλείων, καὶ τῆς θήρας, τρέφουσιν ἵππους κλπ. κατοικίδια, κύριον δὲ σύντροφον ἔχουν τὸν τάρανδον, ὅπως καὶ οἱ γειτονικοὶ λαοί. Κατασκευάζουν καλύβας ἐκ δερμάτων καὶ φλοιῶν ἢ καὶ πραγματικὰς οἰκίας ξυλίνας, ἐπεστρωμένας διὰ δερμάτων, εἰς τὰ νότια κυρίως, πολλάκις ἡμιυπογείους, ὅπως καὶ οἱ Τσοῦκτσοι, οἱ Ἐσκιμῶοι κλπ., διὰ τὸν χειμῶνα. Τὸ κύριον ὑλικὸν τῆς ἐνδυμασίας των εἶναι τὸ δέρμα ταράνδου κλπ. ζῴων· ὅσον κατερχόμεθα ὅμως εἰς τὰ νότια εὑρίσκομεν γενικευόμενον τὸ ρωσικὸν ἔνδυμα καὶ ἴδια λινὰ ὑφάσματα. Φοροῦσι δὲ καὶ δύο δερμάτινα ἐνδύματα τὸν χειμῶνα, τὸ ἐσωτερικὸν μὲ τὸ τρίχωμα πρὸς τὰ ἔσω καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἀντιθέτως. Τὰ σκεύη καὶ ἐργαλεῖά των εἶναι ἐκ δέρματος, ξύλου, ὀρειχάλκου καὶ ὀστοῦ, πλὴν τῶν ἔξωθεν συγχρόνων εἰσαγομένων. Ἔχουν ἰδιαίτερα μουσικὰ ὄργανα (ἔγχορδα) καὶ ἰδίας χαρακτηριστικὰς τελετάς, ὅπως ὁ λατρευτικὸς χορὸς τῆς ἄρκτου, κατόπιν φόνου τοιούτου ζῴου. Πιστεύουν εἰς τὰ πνεύματα τῆς φύσεως καὶ ἔχουν τὸ σέβας τῶν προγόνων, ἅτινα ἀποτελοῦν καὶ τὴν βάσιν τῆς ἀρχικῆς θρησκείας των, τοῦ σαμανισμοῦ. Σήμερον οἱ πλεῖστοι εἶναι Χριστιανοί. Φοβοῦνται ἰδίᾳ τὰς περιπλανωμένας ψυχὰς τῶν ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐγκλείουν τοὺς νεκροὺς των ἢ τὴν τέφραν των εἰς κιβωτιοειδεῖς οἰκίσκους, κορμοὺς κοιλανθέντας κλπ. καὶ δίδουν γεύματα ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι ἐπίσης αἱ εἰκόνες προγόνων ἐκ ξύλου καὶ στολισμάτων, εἰς ἃς φέρουν ἀναθήματα. Οἱ Ὀστιάκοι ἐμφανίζουν ὡς πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἴχνη μόνον ἀκόμη μητριαρχικοῦ συστήματος. Ἔχουν σύστημα ἐγκοπῶν διὰ τὴν ἀρίθμησιν. Αἱ γλῶσσαί των ἀνήκουν εἰς τὴν φιννοουγγρικὴν ὁμάδα (οὐραλοαλταϊκαί).

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὀστιάριος (ὁ) *[Κανον. Δίκ.]*. Ὀστιάριος (ἢ πυλωρός, ἢ θυρωρός, ἢ πορτάρης) ἀποτελεῖ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, ὅπερ καταλέγεται ὑπὸ μὲν Ματθαίου τοῦ μοναχοῦ (ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, ἔκδ. Γ. Ράλλη καὶ Π. Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 540) ἐν τῇ ἕκτῃ πεντάδι τῇ τάξει δεύτερον, ὑπὸ δὲ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου («Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας» αὐτ. 53'—533) ἐν τῇ ἕκτῃ πεντάδι καὶ ὁ μὲν πρῶτος ὀστιάριος τῇ τάξει πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος τῇ τάξει δεύτερος, ὑπὸ δὲ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ (ἔκδ. *Γοάρου*) ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει δέκατον τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Κίτρους Ἰωάννου (ἐν τῷ εἰρημένῳ Συντάγματι τόμ. Ε', σελ. 409) μετὰ τοὺς ἐξωκατακήλους τῇ τάξει δέκατον τρίτον. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδίδετο συνήθως μὲν εἰς ψάλτας καὶ ἀναγνώστας, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ εἰς διακόνους (οὕτω λ. χ. ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1791 προχειρισθέντα εἰς μέγαν ἀρχιδιάκονον Ἄνθιμον ἐδόθη τὸ ἀξίωμα τοῦ πορτάρη· ἐν τῇ μητροπόλει Δυρραχίου μεσοῦντος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος διάκονος ἦτο ὁ ὀστιάριος Ἰωάννης ὁ Χελᾶς) καὶ εἰς πρεσβυτέρους (οὕτω λ. χ. ἱερεὺς ἦτο ὁ ὀστιάριος ἐν τῇ μητροπόλει Κρήτης, λήγοντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὁ Ματζιζήρης).

Οἱ ὀστιάριοι καθῆκον εἶχον α') νὰ ἵστανται πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ, ἵνα παρεμποδίζωσι τοῦτο μὲν τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον τῶν ἀσεβῶν, ὡς καὶ τὴν πρὸ τοῦ πέρατος τῆς θείας λατρείας ἐξ αὐτοῦ ἀπέλευσιν τῶν πιστῶν. Ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν καθίσταντο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ὀστιάριοι, ἵνα γνωρίζωσι κρύφα τοῖς πιστοῖς τόπον καὶ χρόνον τῆς τελέσεως τῆς θείας λατρείας, χωρίζωσι δὲ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῶν κατηχουμένων καὶ ἐκβάλλωσι τοὺς ἀπίστους τοῦ ναοῦ, ἔτι δὲ νὰ κλείωσι τὰς θύρας αὐτοῦ μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν καὶ τῶν κατηχουμένων. β') Νὰ βαστάζωσι τὴν ῥάβδον τοῦ ἀρχιερέως. Τοὐναντίον, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὀφφικίων τὴν ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων (ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε', σελ. 538 σημ.) καὶ κατὰ τὸ Μέγα Εὐχολόγιον, τὴν ῥάβδον (δεκανίκιον) τοῦ ἀρχιερέως ἱππεύοντος ἢ ὁδεύοντος ἐβάσταζεν ὁ κουβουκλης. γ') Νὰ ἵσταται ὁ μὲν πρῶτος ὀστιάριος ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν τῶν ἐπισκόπων ἐκλογὴν καὶ προχείρισιν, ὁ δὲ δεύτερος νὰ κρατῇ τὸ μονοβάμβουλον. Ἠδύναντο νὰ ὦσι τετιμημένοι καὶ δι' ἑτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, ὡς λ. χ. τοῦ τοῦ ἐξάρχου· οὕτως ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔξαρχος τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας Τριπολιτζᾶς ἦτο ὁ β' ὀστιάριος Γεώργιος. Ἦσαν δὲ οἱ ὀστιάριοι δύο ἢ καὶ τρεῖς ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, διά τε τῆς Ἰουστινιανείου νεαρᾶς γ' ὡς καὶ τῆς ἀπὸ 612 νεαρᾶς τοῦ Ἡρακλείου, εἶχεν ὁρισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀστιαρίων. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων ὁ *ἀρχιθυρωρός*, ἐκ κληρονομίας κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο καὶ Μουσουλμᾶνος ὤν, κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἁγίου φωτός, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν δραγουμάνων ἐπιθεώρησιν, σφραγίζει τὴν κλεισθεῖσαν θύραν τοῦ κουβουκλίου διὰ τῆς σφραγῖδος αὐτοῦ τετράκις, παραλαμβάνων τὸν πρὸς τοῦτο κηρὸν καὶ ταινίαν παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου δραγουμάνου εἰς ἀπήχησιν τοῦ Ματθαίου κζ' 66: «οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας». Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Ὀστιλιανὸς (Hostilianus), *Γάϊος-Οὐάλενς-Μέσσιος-Κόϊντος*. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου καὶ τῆς Ἑρεννίας Ἐτρουσκίλλας. Προσελήφθη συνάρχων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γ. Οὐϊβίου Τρεβωνιανοῦ Γάλλου περὶ τὸ θέρος τοῦ 251, ἀποθανὼν ἐκ πανώλους περὶ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους. Π. Ν. Π.

Ὄστιμα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης, ἤδη καλούμενον *Τρίγωνον* (βλ. λ.).

ὀστινάτο (ἰταλ. ostinato, ἐκ τοῦ λατ. ostinatus =ἔμμονον). Μουσικὸς ὅρος ὑποδεικνύων τὴν συνεχῆ ἐπάνοδον θέματός τινος μετὰ νέων πάντοτε ἀντιστικτικῶν συνδυασμῶν. Τὸ ὀστινάτο παρουσιάζεται κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς πολυφωνίας καὶ προέκυψεν ἀναμφισβητήτως ἐκ τῆς συνηθείας ἣν εἶχον οἱ τότε μουσικοί, ὅπως γράφωσι σύνθεσιν τινα λαμβάνοντες ὡς βάσιν βραχεῖαν φράσιν ἐκ τοῦ γρηγοριανοῦ ᾀσματολογίου καὶ περιβάλλοντες αὐτὴν διὰ πλείστων ἀντιστικτικῶν παιγνίων. Τὸ ὀστινάτο χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὸ βάσιμον, ἐξ οὗ καὶ *βάσιμον ἔμμονον* καλεῖται. Αἱ μουσικαὶ μορφαὶ αἱ ποιοῦσαι εὑρεῖαν αὐτοῦ χρῆσιν εἶναι ἡ *πασσακάλια*, ἡ *σακόννα* καὶ ἡ *φολλία*. Γ. Σ.

ὄστινος, —η, —ον ὁ ἐξ ὀστοῦ, ἄλλως *ὀστεΐνος*.

ὅστις, *ἥτις, ὅτι* ἀντων. ἀναφορ. σύνθετος, κλινομένη κατ' ἀμφότερα τὰ συνθετικὰ μέρη καὶ τονιζομένη ὡς ἐν διαστάσει: *οὗτινος* ὡσεὶ *οὗ τινος*· ὁ ὁποῖος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, κοιν. *ὅποιος*· || συνηθέστατον εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν τὸ οὐδ. *ὅ,τι* μόνον κατ' ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν κοινοῦ γένους καὶ ἀριθμοῦ: «χάμε ὅ,τι θέλεις», «ὅ,τι σοῦ 'ρθῃ λές», «ὅ,τι καιρὸς κι' ἂν εἶναι αὔριο θὰ φύγω», «ἔλα ὅ,τι ὥρα θέλεις».

ὁστισδήποτε, *ἡτισδήποτε, ὁ,τιδήποτε* ἢ *ὅστις δήποτε* κτλ ἀντων. ἀναφορ. μετὰ τοῦ προσχηματισμοῦ *δήποτε* πρὸς ἐντονωτέραν δήλωσιν τῆς ἀοριστίας, *ὁποιοσδήποτε*.

Ὄστιστα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μικρομηλιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

ὀστίτης (ὁ)· ὁ τοῦ ὀστοῦ: «*ὀστίτης ἱστός*».

ὀστῖτις, *—ιδος* (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ φλεγμονὴ τοῦ ὀστοῦ, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ποικίλων μικροοργανισμῶν καὶ ἄλλων τοξικῶν οὐσιῶν. Αἱ φλεγμοναὶ αὗται τῶν ὀστῶν, ἀναλόγως τῆς ἀνατομικῆς αὐτῶν ἕδρας, λαμβάνουσι καὶ διάφορον ὀνομασίαν, ἤτοι *περιοστίτιδες, ὀστεομυελίτιδες*, ὅστις δὲ ὑπὸ τὴν κυριολεξίαν τῆς λέξεως δὲν ὑφίσταται.

Πλὴν ἁπλῶν φλεγμονῶν τῶν ὀστῶν (βλ. λ. *ὀστεομυελῖτις, περιοστῖτις*) ὅλως εἰδικῶς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν ὀστῶν ἡ φυματίασις καὶ ἡ σύφιλις. Ἡ φυματίασις τῶν ὀστῶν, ἐμφανιζομένη ὡς φυματιώδης περιοστῖτις καὶ ὀστεομυελῖτις προκαλεῖ συλλογὰς πύου (βλ. λ. *φυματίασις*). Ἡ σύφιλις τῶν ὀστῶν, ἤτοι ἡ συφιλιδικὴ ὀστῖτις, παρουσιάζεται ὡς συγγενὴς καὶ ὡς ἐπίκτητος κατὰ τὸ γ' στάδιον τῆς συφιλίδος.

Ὅλως ἰδιαίτεροι τύποι τῆς ὀστίτιδος εἶναι: Ἡ *παραμορφωτικὴ ὀστῖτις* τοῦ Paget (ostitis deformans) ἢ *ἰνώδης ὀστῖτις* (ostitis fibrosa τοῦ Recklinghausen). Ἡ νόσος αὕτη συνίσταται εἰς τὴν μετάπλασιν τοῦ ἑτοίμου ὀστίτου ἱστοῦ εἰς νέον ὀστεο-

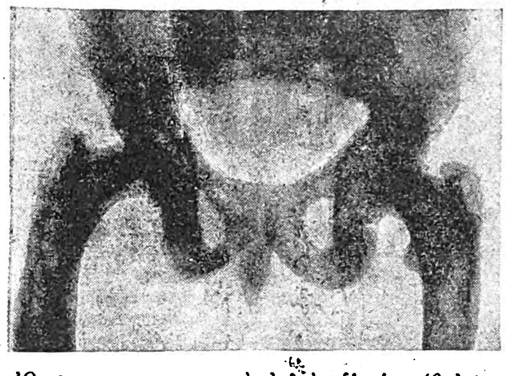

Ὀστῖτις παραμορφωτικὴ ἀνδρὸς ἡλικίας 46 ἐτῶν.

ειδῆ (καταστροφὴν καὶ ἀντικατάστασιν τούτου δι' ὀστεοειδοῦς). Κατὰ ταύτην ἡ νόσος ἄρχεται ἀπὸ τὰ ὀστᾶ τῆς κνήμης καὶ τοῦ μηροῦ, τὰ ὁποῖα κάμπτονται καὶ παραμορφοῦνται, ἐπεκτείνεται κατόπιν πρὸς τὸν θώρακα καὶ τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἥτις κυρτοῦται, καὶ τέλος καὶ πρὸς τὴν κεφαλήν. Ἡ παθογένεια τῆς νόσου ταύτης εἶναι λίαν σκοτεινή. Ἡ *κυστικὴ ὀστῖτις*, καθ' ἣν ἐντὸς τοῦ ὀστοῦ ἀναπτύσσεται μία κύστις ἁπλῆ ἢ πυλόχωρος· αὕτη προκαλεῖ διόγκωσιν τοῦ ὀστοῦ, λέπτυνσιν τούτου καὶ ἐνίοτε κάταγμα. Ι. Κ. Κ.

— *[Ὀδοντιατρ.]* Ἐν τῷ στόματι ἡ *ὀστῖτις* παρατηρεῖται συνηθέστερον εἰς τὴν περιτηρματικὴν μοῖραν τῶν προσθίων ὀδόντων τῆς ἄνω γνάθου καὶ ἰδίᾳ τοῦ πλαγίου τομέως. Θεωρεῖται δὲ ὅτι εἶναι ἀντίδρασις τοῦ ἱστοῦ πρὸς ἄγνωστον ἐρεθιστικὴν αἰτίαν καὶ χαρακτηρίζεται διὰ παραγωγῆς κοκκιώδους ἱστοῦ, τῆς ἐξαφανίσεως εἶτα καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ ὑπὸ ἰνώδους ἱστοῦ, κύστεως ἢ συμπεπυκνωμένου ὀστίτου ἱστοῦ κατὰ Bunting. Ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν, ἄλλοι μὲν συνιστῶσι τὴν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν πρὸς ἐξαίρεσιν τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὴν προσβληθεῖσαν μοῖραν ὀδόντων, ἄλλοι δὲ τὴν ἀναμονὴν καὶ παρακολούθησιν τῆς καταστάσεως, καθόσον ἐνίοτε ἐπέρχεται αὐτόματος ἴασις. Ν. Γ. Π.

ὄστλιγξ, *—γγος* (ὁ)· ἀρχ., πλόκαμος, βόστρυχος τῆς κόμης· || ἡ ἕλιξ τοῦ κλήματος, κοιν. *ψαλίδα*.

Ὀστμάννοι (οἱ) (ἀγγλ. Eastmen, γερμ. Ostmannen) *[Ἐθνογρ.]*. Οὕτως ἀπεκλήθησαν οἱ εἰς Ἰρλανδίαν ἐπιδραμόντες *Νορμανδοὶ* (βλ. λ.).

Ὄστμαρκ (Ostmark) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὸς γεωγραφικὸς καὶ πολιτικὸς ὅρος, σημαίνων κατὰ λέξιν ἀνατολικὴ μεθόριος χώρα, καὶ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ πολλῶν διεθνῶς πρὸς ὑποδήλωσιν: 1) τῆς Μαργραβίας, ἡ ὁποία χωρισθεῖσα ἀπὸ τὴν Βαυαρίαν τῷ 974 ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς Αὐστρίας· 2) τῶν μεθορίων χωρῶν, αἵτινες ἔκειντο κατὰ τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τῆς Πρωσσίας πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ παρεχωρήθησαν μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, τῷ 1920, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἀπεκλήθησαν δὲ «πολιτικὴ τῆς Ὄστμαρκ» αἱ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας γενόμεναι προσπάθειαι πρὸς γερμανοποίησιν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωτέρω περιφερειῶν. Μ. Δ. Β.

ὀστο—· θέμα τῆς λ. *ὀστοῦν* ὡς πρώτου συνθετικοῦ, βλ. *ὀστε—*.

Ὀστόγιας (ἢ *Στόγιας*), **Νικόλαος**. Συνταγματάρχης τοῦ ἐνετικοῦ στρατοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1756. Δ. Α. Ζ.

Ὀστοδοσιὰ *[Γεωγρ.]*. Ἐπιθαλάσσιον μεσαιωνικὸν κάστρον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἐν Γαυρείῳ τῆς Ἄνδρου Μακροταντάλου, καλούμενον ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

περιηγητῶν *Καστέλλον τῆς 'Οστοδοσιᾶς* (Castello de Ostodosia ἢ Château d'Ostodosia), οἱ ὁποῖοι περιγράφουν τοῦτο ὡς ὀχυρώτατον. Τὸ κάστρον τοῦτο εἶχεν ὑποστῆ σημαντικὴν βλάβην ἐκ τῆς ἐπηρείας τῆς θαλάσσης καὶ τῶν καιρῶν κατὰ τὴν πάροδον τοσούτων αἰώνων, ἀλλ' ἡ καταστροφὴ ἐπεξετάθη ὑπὸ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ, ὅπερ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν πρό τινων ἐτῶν γυμνασίων βολῆς ἐχρησιμοποίει τὸ φρούριον τοῦτο ὡς στόχον (*Δ. Π. Πασχάλη*, «Κάστρα, βίγλαι καὶ πύργοι ἐν Ἄνδρῳ»). Δ. Π. Π.

'Οστούδιζος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Διάφορος ὀνομασία τῆς ἐν Θράκῃ πόλεως *Οὐστουδιζοῦ* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

ὀστοῦν, —*έον* (τό)· κοιν. *κόκκαλο*: «ὀστᾶ ἀνθρώπου, — ζῴου, — ἰχθύος», «ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς, — τοῦ κορμοῦ, — τῶν ἄκρων»· || πᾶν αὐτοτελὲς ὀστοῦν: «μετωπικὸν —, βρεγματικὸν —, κροταφικὸν ὀστοῦν».

—*['Ανατομ.]* Τὰ σκληρὰ ὄργανα, ἐφ' ὧν ἐρείδονται ἢ προσκολλῶνται τὰ λοιπὰ μαλθακὰ μέρη τοῦ σώματος, καλοῦνται *ὀστᾶ*, τὸ δὲ σύνολον τούτων συνημμένων πρὸς ἄλληλα ἀπαρτίζει τὸν ὀστέϊνον σκελετόν. Τὰ καθ' ἕκαστον ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ συντασσόμενα πρὸς ἄλληλα διὰ τῶν συνδέσμων εἶναι κινητά· κινοῦνται δὲ διὰ τῶν μυῶν, μεθ' ὧν ἀπεργάζονται τὸ κινητικὸν σύστημα, οὗ ἡ μὲν ἐνεργητικὴ μοῖρα εἶναι οἱ μύες, ἡ δὲ παθητικὴ τὰ ὀστᾶ. 'Αλλὰ πλὴν τῶν κινήσεων, τινὰ τῶν ὀστῶν, οἷα τοῦ κρανίου, χρησιμεύουσι καὶ ὡς προάσπισμα οὐσιωδῶν ὀργάνων. Τὰ ὀστᾶ διαστέλλονται εἰς *ἐπιμήκη* (αὐλοειδῆ ἢ κυλινδρικά), ἐν οἷς τὸ μῆκος ὑπερέχει τοῦ πλάτους καὶ τοῦ πάχους, εἰς *πλατέα*, ἐν οἷς τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος ὑπερτεροῦσι, καὶ εἰς *βραχέα*, ὧν αἱ τρεῖς διαστάσεις εἶναι σχεδὸν αἱ αὐταί. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν διακρίνομεν τὸ μέσον ἢ τὸ σῶμα, ὅπερ καλεῖται *διάφυσις*, καὶ τὰ δύο πέρατα ἢ ἄκρα, ἅτινα καλοῦνται *ἐπιφύσεις*· αὗται δ' ἑνοῦνται μετὰ τῆς διαφύσεως ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τοῦ *συζευκτικοῦ χόνδρου*, εἶτα δέ, ὀστεουμένου τούτου, διὰ ῥαφῆς, τῆς *ῥαφῆς τῶν ἐπιφύσεων*. Τὰ πλατέα ὀστᾶ ἀφορίζουσι τὰ πλεῖστα κοιλότητας τοῦ σώματος· τὰ δὲ βραχέα χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ πλεῖσται ἐπιφάνειαι αὐτῶν καλύπτονται ὑπὸ χόνδρου καὶ χρησιμεύουσιν εἰς σύνταξιν πρὸς παρακείμενα ὀστᾶ.

Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὀστῶν παρίσταται ἀνώμαλος, φέρουσα διάφορα *φύματα* καὶ *ἀποφύσεις*, αἵτινες λαμβάνουσιν ὀνόματα ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὁμοιότητος πρὸς ἀντικείμενα παρεμφερῆ (πτερυγοειδής, κορακοειδής, μαστοειδής, τροχαντήρ, κόνδυλος κλπ.), ἢ ἐμφανίζει *αὔλακας*, *βοθρία* καὶ *τρήματα*. Τὰ ὀστᾶ ἐν προσφάτῳ καὶ ἀκεραίᾳ καταστάσει ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ *περιοστέου*, ἐκ τῆς *ὀστεΐνης οὐσίας*, ἐκ τοῦ *μυελοῦ* καὶ ἐκ τῶν *ἀγγείων* καὶ *νεύρων*.

Καὶ τὸ μὲν περιόστεον παριστᾷ ἰνῶδες ἐλαστικὸν καὶ ἀγγειοβριθὲς περίβλημα, λευκὸν ἢ ὠχρόλευκον, περιβάλλον ἅπαν τὸ ὀστοῦν, πλὴν ἐν οἷς μέρεσι τοῦτο καλύπτεται ὑπὸ χόνδρων (ἀρθρικαὶ ἐπιφάνειαι)· εἶναι δ' ὁ φορεὺς τῶν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ὀστοῦ εἰσδυομένων ἀγγείων. Καὶ ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται μετὰ τῶν συνδέσμων καὶ τῶν προσφύσεων τῶν μυῶν, ἡ δ' ἔσω ἐπίκειται ἀμέσως τῇ ὀστεΐνῃ οὐσίᾳ, μεθ' ἧς συνάπτεται διὰ τῶν ἀγγείων καὶ διὰ τῶν *διατιτρωσῶν ἰνῶν τοῦ Sharpey*. 'Απαρτίζεται δ' ἐκ δύο στιβάδων, τῆς ἔξω καὶ τῆς ἔσω, συγκειμένων ἐξ ἰνώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἐν αἷς ἐξαπλοῦνται ἀγγεῖα καὶ νεῦρα· ἐν δὲ τῇ ἔσω στιβάδι ὑπάρχουσι καὶ κυβοειδῆ κύτταρα, τὰ *ὀστεογόνα* (ὀστεοβλάσται), δι' ὧν τὸ περιόστεον καὶ μεταμοσχευόμενον εἶναι ἱκανὸν ν' ἀναπαραγάγῃ τὴν καταστραφεῖσαν ὀστεΐνην οὐσίαν καὶ ἅτινα ἐπὶ τοῦ ἐμβρυϊκοῦ καὶ τοῦ νεαροῦ ὀστοῦ ἀποτελοῦσι συνεχῆ στιβάδα, τὴν *ὀστεογόνον στιβάδα*, ἢ τὴν *στιβάδα τῶν ὀστεοβλαστῶν*, δι' ἧς τελεῖται ἡ περιόστεος ὀστέωσις. Ἡ ὀστεΐνη οὐσία εἶναι ἢ συμπαγής, ἀποτελοῦσα ἱστὸν πυκνὸν καὶ στερρόν, ἢ σπογγώδης, συνισταμένη ἐξ ἱστοῦ ἀραιοῦ. Καὶ ἡ μὲν συμπαγὴς οὐσία διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ φαίνεται ὁμοιομερής, ἡ δὲ σπογγώδης ἀποτελεῖται ἐξ ὀστεΐνων δοκίδων ἢ πεταλίων, ἅτινα διασταυρούμενα πρὸς ἄλληλα ἀφορίζουσι μικρὰς κοιλότητας, τὰ *μυελώδη ἀραιώματα* ἢ *μυελοκυψέλας*, πληρουμένας ὑπὸ μυελοῦ τῶν ὀστῶν. Τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν ἡ μὲν διάφυσις συνίσταται ἐκ συμπαγοῦς οὐσίας, ἧς ἔνδον διήκει κεντρικὴ ἐπιμήκης κοιλότης, πλήρης μυελοῦ, ὁ *μυελώδης αὐλός*. αἱ δ' ἐπιφύσεις ἀποτελοῦνται ὅλως σχεδὸν ἐκ σπογγώδους οὐσίας, πλὴν τῆς λεπτῆς περιφερικῆς στιβάδος, ἥτις σύγκειται ἐκ συμπαγοῦς οὐσίας. Τὰ πλατέα ὀστᾶ ἔχουσι τὰς μὲν ἐπιφανείας καὶ τὰ χείλη ἐκ συμπαγοῦς, τὸ δὲ κέντρον ἐκ σπογγώδους οὐσίας. Τὰ δὲ βραχέα συνίστανται ὡς αἱ ἐπιφύσεις. Ἥ τε συμπαγὴς καὶ ἡ σπογγώδης οὐσία ἀπαρτίζονται: 1) ἐκ μεσοκυτταρίου οὐσίας· 2) ἐκ τῶν ὀστικῶν κοιλοτήτων, τῶν σωληναρίων καὶ τῶν ὀστικῶν κυττάρων· 3) ἐκ τῶν διατιτρωσῶν δεσμίδων· καὶ 4) ἐκ τῶν ἀβερσείων σωλήνων. Καὶ ἡ μὲν μεσοκυττάριος οὐσία σύγκειται ἐξ ὀστεΐνων πεταλίων, ἅτινα φέρονται περὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὀστεΐνης οὐσίας, περὶ τὸν αὐλὸν τοῦ ὀστοῦ καὶ περὶ τοὺς ἀβερσείους σωλῆνας. Αἱ ὀστικαὶ κοιλότητες, φακοειδεῖς τὸ σχῆμα, κεῖνται ἐν τῇ οὐσίᾳ ἑκάστου τῶν πεταλίων ἢ καὶ μεταξὺ αὐτῶν· τὰ ἀπὸ τούτων ἀρχόμενα ὀστικὰ σωληνάρια φέρονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἀναστομούμενα ἀπεργάζονται δίκτυον· τὰ ὀστικὰ κύτταρα, σκηνοῦντα ἐντὸς τῶν ὀστικῶν κοιλοτήτων, ἐκπέμπουσιν ἀποφυάδας εἰσδυομένας εἰς τὰ ὀστικὰ σωληνάρια. Αἱ διατιτρῶσαι συνδετικαὶ (ἶνες τοῦ Sharpey) καὶ ἐλαστικαὶ ἶνες, ἐξορμώμεναι ἐκ τῆς ἔσω στιβάδος τοῦ περιοστέου, εἰσδύονται εἰς τὸ ὀστοῦν καὶ ἀναστομούμεναι εἰς ἀλλήλας ἀπεργάζονται δίκτυον. Οἱ ἀβέρσειοι σωλῆνες, ὧν τὸ πλήρωμα εἶναι ἀγγεῖα καὶ νεῦρα, ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ ὀστοῦ ὑπὸ τὸ περιόστεον διὰ μικρῶν τρημάτων καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν αὐλὸν τῆς διαφύσεως καὶ εἰς τὰς μυελοκυψέλας τῶν ἐπιφύσεων, πολυάριθμοι μὲν ἀπαντῶντες ἐν τῇ συμπαγεῖ οὐσίᾳ, ὀλιγάριθμοι δ' ἐν τῇ σπογγώδει. 'Εκτὸς τῶν ἀβερσείων σωλήνων, τὴν περιφερικὴν στιβάδα τῆς ὀστεΐνης οὐσίας διελαύνουσι καὶ οἱ φολκμάνειοι (Volkmann) σωλῆνες, περιέχοντες καὶ οὗτοι ἀγγεῖα καὶ νεῦρα καὶ πολλαχοῦ ἐκβάλλοντες εἰς τοὺς ἀβερσείους· ἀποτελοῦσι δὲ μετὰ τῶν διατιτρωσῶν δεσμίδων τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἐκ τοῦ περιοστέου παραγομένων στιβάδων τοῦ ὀστοῦ (περὶ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν βλ. *μυελὸς ὀστῶν*).

Τὰ ὀστᾶ λαμβάνουσι τὰ ἀγγεῖα αὐτῶν ἢ ἐκ τοῦ ἀγγειώδους δικτύου τοῦ περιοστέου ἢ ἐξ ἰδίας μείζονος ἀρτηρίας, τῆς *τροφοφόρου*, ἥτις ἐπὶ μὲν τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν εἶναι κατὰ κανόνα μία, ἐπὶ δὲ τῶν πλατέων δύο ἢ πλείονες. Καὶ τὰ μὲν περιόστεα ἀγγεῖα τροφοδοτοῦσι τὰς ἐπιπολῆς στιβάδας τοῦ ὀστοῦ, τὰ δ' ἐκ τῆς τροφοφόρου ἀρτηρίας ἐκπορευόμενα διανέμονται ἐν τῷ βάθει καὶ δὴ ἐν τῷ μυελῷ τῶν ὀστῶν. Αἱ φλέβες τῶν ὀστῶν διαφέρουσι τῶν φλεβῶν τῶν λοιπῶν ὀργάνων ὅτι δὲν συνοδεύουσι τὰς ἀρτηρίας, ἀλλ' ἔχουσιν ἀνεξάρτητον πορείαν, πλὴν δύο φλεβίων, ἅτινα συνοδεύουσι τὴν τροφοφόρον τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν. Λεμφαγγεῖα ἀπαντῶσι κυρίως ἐν τῇ ἔσω στιβάδι τοῦ περιοστέου, ἐν δὲ τῇ ὀστεΐνῃ οὐσίᾳ καὶ τῷ μυελῷ ἀπαντῶσι κυρίως περιαγγειακοὶ λεμφώδεις χῶροι. Τὰ δὲ νεῦρα τῶν ὀστῶν, τὰ μὲν προέρχονται ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ, τὰ δὲ ἐκ τῶν νωτιαίων νεύρων· καὶ ἄλλα μὲν συνοδεύουσι τὴν τροφοφόρον, ἄλλα δὲ τὰς μικροτέρας ἀρτηρίας. Ι. Π.

— *[Παθολ.]* Τὰ διάφορα μέρη τῶν *ὀστῶν*, ἤτοι τὸ περιόστεον, ὁ συζευκτικὸς χόνδρος, ὁ μυελός, οἱ ἀρθρικοὶ χόνδροι καὶ ὁ κυρίως ὀστίτης ἱστός, ἀπὸ ἀπόψεως φυσικο-παθολογικῆς, εὑρίσκονται ἐν στενοτάτῃ πρὸς ἄλληλα σχέσει, ἤτοι αἱ παθήσεις τοῦ περιοστέου δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι τῶν τοῦ κυρίως ὀστοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ παθήσεις τοῦ μυελοῦ δὲν μένουσιν ἄνευ ἀπηχήσεως καὶ ἐπὶ τοῦ περιοστέου καὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ ὀστοῦ. Τὰ ὀστᾶ, πλὴν τῶν ἀμέσων κακώσεων, δηλαδὴ τῶν καταγμάτων, ὡς καὶ τῶν διαφόρων διαταραχῶν, αἵτινες ἀφοροῦν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν, ἤτοι τῶν δυσπλασιῶν (νανισμός, χονδροδυστροφία, ἀχονδροπλασία, ἀτελὴς ὀστεογενεσία, μερικὴ ἢ γενικὴ γιγάντωσις τοῦ σκελετοῦ, αἱ διάφοροι ἀτροφίαι, ὀστεομαλάκυνσις κ.τ.τ.), ὑπόκεινται εἰς τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν ποικίλων μικροοργανισμῶν καὶ τοξικῶν οὐσιῶν, ἤτοι εἰς διαφόρους φλεγμονάς, αἵτινες φέρουσιν, ἀναλόγως τῆς ἀνατομικῆς αὐτῶν ἐντοπίσεως, καὶ διαφόρους ὀνομασίας (περιοστίτιδες, ὀστεΐτιδες, ὀστεομυελίτιδες, ὀστεοχονδρίτιδες). 'Επὶ τῶν ὀστῶν ἐπίσης ἀναπτύσσονται διάφοροι ὄγκοι, καλοήθεις ἢ κακοήθεις, πρωτοπαθεῖς ἢ δευτεροπαθεῖς· τοιοῦτοι ὄγκοι εἶναι τὰ ὀστεοσαρκώματα, οἱ ἐρυθρόφαιοι ὄγκοι τῶν ὀστῶν, τὰ ὀστεώματα, τὰ λιπώματα καὶ τὰ μυξώματα, τὰ ἐνδοθηλιώματα, τὰ χονδρώματα καὶ τὰ ἰνώματα. Ι. Κ. Κ.

—*['Εμπορευμ.]* 'Απὸ ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενα τὰ *ὀστᾶ* τῶν διαφόρων ζῴων, ἀποτελοῦν σημαντικὴν πρώτην ὕλην, ἀπασχολοῦσαν πολλὰς βιομηχανίας. 'Αναλόγως τῆς προελεύσεώς των διακρίνονται ταῦτα ἐν τῷ ἐμπορίῳ εἰς τὰ ἐντόπια καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα. Εἰς τὰ πρῶτα περιλαμβάνονται τὰ ὀστᾶ τοῦ μαγειρείου, ἢ ὀστᾶ τῆς πόλεως καλούμενα, καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀγροῦ. Τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ φερόμενα ὀστᾶ προέρχονται ἐκ Νοτίου 'Αμερικῆς ('Αργεντινή, Βραζιλία) καὶ ἐξ 'Ινδιῶν. Τὰ ὀστᾶ τῆς πόλεως, προερχόμενα ἐκ τοῦ σκελετοῦ τῶν ζῴων, τῶν ὁποίων αἱ σάρκες χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφήν, περιέχουν γενικῶς μεγάλην ποσότητα ὑγρασίας καὶ λίπους, ὑπολείμματα σαρκῶν, τένοντας κλπ. 'Απ' ἀντιθέτου τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀγροῦ εἶναι ξηρότερα καὶ καθαρώτερα. Προϊὸν ἐξαιρετικῶς κεκαθαρμένον, ξηρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον λίπους, φερόμενον κατόπιν διαλογῆς εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς τεμάχια μεγέθους λεπτοκαρύου, ἀποτελοῦν τὰ ἐκ τῶν ἀγγλικῶν 'Ινδιῶν εἰσαγόμενα ὀστᾶ. 'Αντιθέτως, πάλιν, δευτερευούσης ποιότητος εἶναι τὰ ἐκ Νοτίου 'Αμερικῆς φερόμενα ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα συνήθως φθάνουν εἰς τὸ ἐμπόριον ἀφοῦ ὑπέστησαν μερικῶς ζύμωσιν. 'Αναλόγως τῆς φύσεως καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προορίζονται τὰ ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερόμενα ὀστᾶ, διακρίνονται: 1) Εἰς ὀστᾶ βοός, αἰγός, προβάτου. 'Εκ τούτων, τὰ τοῦ βοὸς εἶναι τὰ μᾶλλον ἐκτιμώμενα διὰ τὴν παρασκευὴν ὀστεοκόλλης, ἐνῷ τὰ ἧττον ἐκτιμώμενα διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶναι τὰ τῆς αἰγός. 2) Εἰς ἵππεια ὀστᾶ. Ταῦτα γενικῶς φέρονται κεχωρισμένως ἀπὸ τὰ ἄλλα ὀστᾶ, καθότι δίδουν ὀστεόκολλαν ὄχι τόσον μεγάλης ἀντοχῆς ἀλλὰ καὶ χρώματος σκοτεινοτέρου. Τὰ ὀστᾶ τῆς πόλεως γενικῶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ περιέχουν ἵππεια ὀστᾶ εἰς ἀναλογίαν μεγαλυτέραν τῶν 10%. Τὰ ἵππεια ὀστᾶ εἶναι κατὰ 25% εὐθηνότερα τῶν λοιπῶν ὀστῶν. 3) Εἰς τὰ ὀστᾶ τὰ προοριζόμενα εἰς τὴν δι' ὀξέων κατεργασίαν πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς ὀστεΐνης αὐτῶν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βοός, τῆς ἀγελάδος, τοῦ προβάτου, τὰ τεμάχια τῶν ὀστῶν τὰ ἀποπίπτοντα εἰς τὰς βιομηχανίας ὀστεΐνων εἰδῶν (κομβίων, λαβῶν ἐπιτραπεζίων εἰδῶν κ.λ.π.). Διὰ τὰς βιομηχανίας ταύτας χρησιμοποιοῦνται τὰ ὀστᾶ τῆς κνήμης, τῆς ὠμοπλάτης τοῦ βοὸς καὶ γενικῶς ὅλα τὰ λεπτὰ καὶ παχέα τεμάχια τῶν ὀστῶν. Ἡ μέση σύνθεσις των φερομένων εἰς τὸ ἐμπόριον ὀστῶν εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ὕδωρ 12%, πρωτεϊνικαὶ οὐσίαι 28%, λιπαραὶ οὐσίαι 9—10%, φωσφορικὰ ἅλατα 43—44%, ἀνθρακικὰ ἅλατα 3%, διάφοροι οὐσίαι 3%. Αἱ τιμαὶ τῶν ὀστῶν ρυθμίζονται ὑπὸ τῶν χρηματιστηρίων ἐμπορευμάτων ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Γενικῶς, διὰ νὰ εἶναι τὸ προϊὸν καλόν, πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ ὑποστῆ ἀλλοίωσιν, ἀλλὰ νὰ παραδίδεται ὑγιὲς καὶ μάλιστα κεχωρισμένως τὰ διάφορα εἴδη των. 'Εν περιπτώσει ἀνάγκης, πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των, λαμβάνεται μέσον δεῖγμα, ἐφ' οὗ γίνονται διάφοροι προσδιορισμοὶ (λίπους, ἀζωτούχων κλπ.). Κατὰ τὸν Lindet ὑπολογίζονται εἰς 300 χιλ. τόννων τὰ ὑπὸ τῶν σφαγείων προσφερόμενα ἐτησίως ὀστᾶ. 'Εκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸ ἥμισυ φθάνει εἰς τὴν βιομηχανίαν· 90 χιλ. τόννων καταναλίσκονται διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς ὀστεοκόλλης καὶ ζελατίνης, ἐξ ἧς ὡς ὑποπροϊόντα ἀπομένουν τὰ πράσινα ὀστεάλευρα, τὰ καθιζάνοντα φωσφορικὰ ἅλατα καὶ τὰ ἀποζελατινωθέντα ὀστᾶ· 5—6 χιλ. τόννοι καταναλίσκονται διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ ὀστεάνθρακος, 2 χιλιάδες τόννοι πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ φωσφόρου καὶ ἓν μικρὸν ποσὸν διὰ τὴν βιομηχανίαν ὀστεΐνων εἰδῶν. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ τὰ ἀνθρώπινα ὀστᾶ δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πρὸς βιομηχανικοὺς σκοπούς, ὁ σεβασμὸς ὅμως πρὸς τὰ ὀστᾶ τῶν κεκοιμημένων καὶ κυρίως τὸ ἀδύνατον τῆς συγκεντρώσεως τούτων εἰς μεγάλα ποσὰ παρακωλύουν τὸ μακάβριον τοῦτο ἐμπόριον. 'Εκτὸς τῶν ὀστῶν, εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται καὶ ἡ τέφρα των, ἥτις ἐξάγεται ἀπὸ τὰς περιοχὰς τοῦ Μπουένος Ἄϊρες καὶ τοῦ Μόντε Βίντεο, ἔνθα σφάζονται πολυάριθμα ζῷα. 'Εκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν παρασκευάζονται ἐκχυλίσματα κρέατος, διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦνται ὡς εὐθηνοτέρα καύσιμος ὕλη τὰ ὀστᾶ. Τὰ φερόμενα ὡς ὀστεάλευρα ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀζωτούχων καὶ φωσφορούχων λιπασμάτων. Ταῦτα παρασκευάζονται ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν ὀστῶν τῆς βιομηχανίας τοῦ ὀστεάνθρακος, τῶν ὀστεΐνων εἰδῶν καὶ τῶν ὑποπροϊόντων τῆς βιομηχανίας τῆς ὀστεοκόλλης. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται: 1) Τὸ ἀκατέργαστον ὀστεάλευρον, τὸ λαμβανόμενον δι' ἀπ' εὐθείας ἀλέσεως τῶν ἀπορριμμάτων τῶν ὀστῶν εἰς ἀδρομερῆ κόνιν. 2) Τὸ ὀστεάλευρον τὸ παρασκευαζόμενον ἐξ ὀστῶν ὑποστάντων κατεργασίαν δι' ἀτμοῦ. Ἡ παρασκευὴ τούτου γίνεται συντόμως ὡς ἑξῆς: Τὰ ὀστᾶ ἀπαλλάσσονται τοῦ λίπους διὰ κατεργασίας μεθ' ὑδρατμοῦ, ἀφοῦ ὀξινισθῶσι δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, εἴτε δι' ἐκχυλίσεως μετὰ διθειάνθρακος. Τὰ ἀπαλλαγέντα τοῦ λίπους ὀστᾶ κατεργάζονται καταλλήλως μεθ' ὑδρατμοῦ, ὅτε λαμβάνεται καὶ μέρος τῆς ὀστεοκόλλης καὶ τέλος ἀφοῦ ξηρανθοῦν ἀλέθονται. Τὸ κανονικῶς παρασκευασθὲν ὀστεάλευρον τοῦ εἴδους αὐτοῦ περιέχει 20—24% φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ 3—5% ἄζωτον. 3) Τὸ κατόπιν διαλυτοποιήσεως παρασκευσθὲν ὀστεάλευρον, ὅπερ παρασκευάζεται ἀφοῦ τὰ ὀστᾶ κατεργασθῶσι διὰ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ὀστεάλευρον τοῦτο περιέχει 2—3% ἀζώτου καὶ 15—17% διαλυτοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος, δηλαδὴ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰ ὑπερφωσφορικὰ λιπάσματα. 4) Τὰ ἐκ τῶν ἀποζελατινωθέντων ὀστῶν λαμβανόμενα ὀστεάλευρα, ἅτινα πωλοῦνται ἀναλόγως τοῦ τίτλου των εἰς ἄζωτον, ὅπερ περιέχεται εἰς ἀναλογίαν 1—2%. 'Εκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ὀστεαλεύρου τὸ καλύτερον εἶναι τὸ δι' ἀτμοῦ παρασκευαζόμενον. Τὰ τῆς 4ης κατηγορίας ὀστεάλευρα δὲν εἶναι σχεδὸν καθόλου δραστικά. Συνήθεις νοθεῖαι τῶν διαφόρων ὀστεαλεύρων εἶναι: γύψος, φωσφορίτης, χῶμα, τέφρα φαιανθράκων καὶ λιθανθράκων κλπ. Ἡ ἐκτίμησις τῆς ποιότητος γίνεται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει χημικῆς ἀναλύσεως. Κ. Γ. Μ.

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *ὀστοῦν* ἐν τῇ βοτανικῇ ἕκαστος πυρὴν τῶν πολυπυρήνων σπερμάτων.

— **ὀστῶν τραυματισμοί** *[Χειρουργ.]*. Οἱ τραυματισμοὶ τῶν ὀστῶν ἐν πολέμοις ἀποτελοῦσι τὸ $^1/_4$ ἢ $^1/_5$ (22:100) τοῦ συνόλου τῶν τραυμάτων. Οἱ τραυματισμοὶ τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν διακρίνονται εἰς τοὺς τῶν διαφύσεων καὶ τοὺς τῶν ἐπιφύσεων (περὶ τῶν τελευταίων βλ. *ἀρθρώσεων τραύματα*). Τὰ

Digitized by Google

δι' ἀγχεμάχων ὅπλων τραύματα τῶν διαφύσεων εἶναι σπάνια. Τὰ διὰ βολίδων ἢ θραυσμάτων ὀβίδων τραύματα εἶναι: 1) θλάσεις· 2) ρωγμαὶ ἁπλαῖ· 3) αὐλακίσεις μετὰ ἢ ἄνευ ρωγμῶν· 4) κατάγματα ἁπλᾶ ἄνευ ρωγμῶν· 5) κατάγματα μετὰ ρωγμῶν καὶ 6) κατάγματα ἀποθραυστικά. Πάντα δὲ συνυπάρχουσι κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα μετὰ τραύματος τῶν ἁπαλῶν μορίων.

Θλάσεις. Αὗται εἶναι σπάνιαι καὶ παράγονται μόνον ὅταν τὸ βλῆμα πλήττῃ τὸ ὀστοῦν μετὰ μικρᾶς δυνάμεως ἢ ὅταν ψαύῃ αὐτὸ κατ' ἐφαπτομένην.

Ρωγμαὶ ἁπλαῖ. Αἱ ἁπλαῖ, αἱ μονήρεις, ἄνευ κατάγματος ρωγμαὶ ἢ ραγαί, σπάνιαι ὡσαύτως, εἶναι πάντοτε ἔκγονοι κρούσεως τοῦ ὀστοῦ κεντρικῆς διὰ βλήματος μὴ κεκτημένου ἐπαρκῆ δρῶσαν δύναμιν πρὸς τελείαν κάταξιν τοῦ ὀστοῦ ἢ πλήττοντος αὐτὸ κατ' ἐφαπτομένην. Παριστῶσι δὲ ὑποτυπωδῶς τὰς τυπικὰς ρωγμὰς τῶν διὰ κρούσεως καταγμάτων. Αἱ σημαντικώτεραι τῶν ρωγμῶν ἢ ραγῶν εἶναι αἱ ἐπιμήκεις, συχνάκις λίαν μακραί, ἐνιαῖαι ἢ πολλαπλαῖ, ἀλλὰ πρὸς ταύταις καὶ ἄλλαι λοξαὶ ἢ τοξοειδεῖς. Ἀλλ' αἱ ἀξιολογώτεραι μεταξὺ τῶν ἐπιμήκων ρωγμῶν, αἱ θέσιν ὡρισμένην ἔχουσαι, αἱ ἀεὶ σχεδὸν σταθεραί, πρωτογενεῖς καὶ ἐνίοτε ἐνιαῖαι, εἶναι δύο· α') ἡ *ἀντίστοιχος*, ἥτις, ἀπότοκος οὖσα καθέτου πλήξεως τοῦ ὀστοῦ ὑπὸ τοῦ βλήματος, διανοίγεται ἐπὶ θέσεως ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένης τῷ σημείῳ τῆς πλήξεως τοῦ βλήματος, διήκουσα ἐπιμήκως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ ὀστοῦ· β') ἡ *παράπλευρος* ρωγμὴ ἢ ραγή, ἥτις παράγεται ὑπὸ τῆς κατ' ἐφαπτομένην πλήξεως τοῦ ὀστοῦ καὶ διήκει ἐπίσης κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, ἀλλὰ παρακειμένως τῇ πλήξει, οὐ μακρὰν τοῦ χείλους ταύτης. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει, πλὴν τῆς ἀντιστοίχου ρωγμῆς συμπαράγονται καὶ ἕτεραι, τότε αὗται ἢ ἐξορμῶνται ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς πλήξεως τοῦ βλήματος ἢ ἐκπορεύονται ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου ἄκρου τῆς ἀντιστοίχου ἐπιμήκους ρωγμῆς καὶ καταλήγουσιν ἢ οὐ ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς πλήξεως.

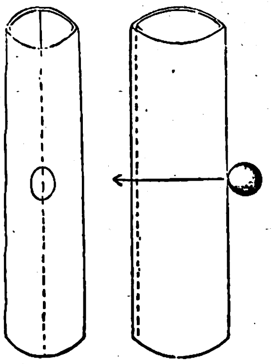

Ρωγμὴ ἀντίστοιχος ἐκ κρούσεως κεντρικῆς (α) καὶ ρωγμὴ παράπλευρος ἐκ κρούσεως κατ' ἐφαπτομένην (β).

Αὐλακίσεις ἁπλαῖ ἢ μετὰ ρωγμῶν. Αὗται, σχετικῶς ἀρκούντως συχναί, εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖαι καὶ παράγονται πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τῶν ἀκρολοφιῶν ἢ γωνιῶν τῶν διαφύσεων (προσθία ἀκρολοφία κνήμης, χείλη αὐτῆς, χείλη τοῦ κατωτέρου τριτημορίου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, τραχεῖα γραμμὴ τοῦ μηριαίου, χείλη τῆς κερκίδος καὶ ὠλένης), εἶτα δ' ἐπὶ τῆς περιφερείας τῶν διαφύσεων, ὅταν τὸ βλῆμα διέρχεται κατ' ἐπιπολὴν τοῦ ὀστοῦ. Εἶναι δ' αἱ αὐλακίσεις ἢ ἁπλαῖ, ἄνευ ρωγμῶν, ἤ, συχνότατα, μετὰ ρωγμῶν καὶ οὐ σπανίως μετὰ κατάγματος. Αἱ ρωγμαὶ εἶναι αἱ δύο ἐπιμήκεις, τουτέστιν ἡ παράπλευρος καὶ ἡ ἀντίστοιχος, καὶ ἕτεραι ἐκπορευόμεναι ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς αὐλακίσεως καὶ διευθυνόμεναι πρὸς συνένωσιν μετὰ τῆς παραπλεύρου ἢ μετὰ τῆς ἀντιστοίχου.

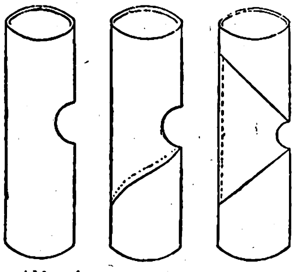

Αὐλακίσκος τῶν ὀστῶν μετὰ ἢ ἄνευ ρωγμῶν.

Κατάγματα ἁπλᾶ. Ταῦτα εἶναι σπάνια. Τὰ διὰ βολίδος ἢ θραύσματος ὀβίδος παραγόμενα κατάγματα σπανίως παρίστανται διὰ μιᾶς ἁπλῆς λύσεως τῆς συνεχείας τοῦ ὀστοῦ, δι' ἑνὸς μόνου ρήγματος, ἀλλὰ συνηθέστατα φέρουσι τὴν γνωστὴν ἀντίστοιχον ἐπιμήκη ρωγμὴν καὶ ἑτέρας ἐπιμήκεις, εἰκονιζούσας τὰς τῆς ἑπομένης κατηγορίας. Πραγματοποιοῦνται δ' ὑπὸ συνθήκας ταχύτητος καὶ πλήξεως τοῦ βλήματος ἀναλόγους πρὸς τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς παραγωγὴν τῶν θλάσεων καὶ τῶν ρωγμῶν.

Κατάγματα καὶ ρωγμαὶ ἐκ κρούσεως (κατάγματα πολύρρωγμα καὶ παρασχιδώδη). Τὰ κατάγματα ταῦτα χαρακτηρίζουσι ρωγμαὶ διευθυνόμεναι μᾶλλον κατὰ μῆκος τοῦ ὀστοῦ ἢ καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τούτου. Εἶναι δ' ἧττον σπάνια καὶ παράγονται ἐν αἷς περιπτώσεσι τὸ βλῆμα κρούει κεντρικῶς τὸ ὀστοῦν μετὰ λίαν ἀσθενοῦς δρώσης δυνάμεως, οἵα ἡ ἀπὸ ἀποστάσεως 2.500 — 2.000 μέτρων. Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ τυπικά, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐν πολέμῳ χειρουργικῆς κατάγματα, τὰ κληθέντα *κατάγματα μετὰ μεγάλων παρασχίδων*, προσομοιαζουσῶν πρὸς πτέρυγας χρυσαλλίδος. Ἐκτὸς τῆς ἀντιστοίχου ἐπιμήκους ρωγμῆς, τῆς ἐπὶ τῆς ἀτρώτου πλευρᾶς τοῦ ὀστοῦ σχηματιζομένης, ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς πλήξεως τοῦ βλήματος ἐξορμῶνται 4 ρωγμαὶ σχηματίζουσαι τὸ σχῆμα X ἢ)(, αἵτινες ἀνὰ δύο ἀποκλίνουσαι διευθύνονται ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω τοξοειδῶς πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, ἑνούμεναι μετὰ τῆς ἐπιμήκους ἀντιστοίχου ρωγμῆς καὶ ἀφορίζουσαι μετ' αὐτῆς δύο πλαγίας τριγώνους παρασχίδας, καλουμένας *ἀρχικάς*, ὧν αἱ βάσεις ἐφάπτονται ἀλλήλων ὄπισθεν, κατὰ τὴν ἀντίστοιχον ρωγμήν, αἱ δὲ κορυφαὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς κρούσεως τοῦ βλήματος. Αἱ τρίγωνοι αὗται παρασχίδες καταλαμβάνουσι τὸ $^1/_4$, τὸ $^1/_3$ ἢ τὸ $^1/_2$ τοῦ μήκους τοῦ ὀστεΐνου κυλίνδρου καὶ εἶναι οὕτω στενῶς προσηρμοσμέναι πρὸς ἀλλήλας, ὥστε οὐ σπανίως ἐλλείπει πᾶσα ἀνώμαλος κίνησις· ἀνὰ μέσον δ' αὐτῶν εἰσχωροῦσι τὰ δύο κατεαγότα τριγωνικὰ πέρατα τῆς διαφύσεως. Ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου X, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἁπλούστατος, δύνανται νὰ ἐλλείπουσι ρωγμαί τινες, ὅτε παράγονται οἱ ἀτελεῖς τύποι ⋌, ⋋, ⟨, ἢ νὰ προστίθενται νέαι, ὅτε γεννᾶται κάταγμα τέλειον, ἐγκάρσιον ἢ λοξόν, ἢ παράγονται μεικτοὶ ἢ σύνθετοι τύποι (πολύρρωγμοι καὶ πολυπαράσχιδοι), καθ' οὓς διὰ τῶν νέων ρωγμῶν αἱ δύο μεγάλαι τριγωνικαὶ παρασχίδες διαιροῦνται εἰς δευτερευούσας καὶ αὗται εἰς ἀεὶ πλείονας τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐλάσσονας τὸν ὄγκον. Καὶ οἱ μὲν ἀρχικοὶ ἢ ἀτελεῖς τύποι παράγονται ἐπὶ ἀσθενοῦς ταχύτητος τοῦ βλήματος (ἀπὸ 2.500—2.000 μέτρων), οἱ δὲ σύνθετοι ἐπὶ μείζονος (ἀπὸ 2.000—1.500 μέτρων). Ἐπὶ τῶν ἐκ κρούσεως κεντρικῆς τῶν διαφύσεων βλαβῶν τὸ ὀστοῦν ρήγνυται, κατάγνυται. Ἀλλ' αἱ διὰ τῶν ρωγμῶν ἀφοριζόμεναι παρασχίδες συγκρατοῦνται μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν στενῇ συναφείᾳ πρὸς ἀλλήλας, ὥστε καθίστανται ἱκαναὶ πολλάκις, ἰδίως ἐπὶ τῶν ὀγκωδῶν διαφύσεων, ὅπως ματαιῶσι πᾶσαν ἀνώμαλον κίνησιν. Οὐδεμίαν δὲ τὸ ὀστοῦν ὑφίσταται οὔτε ἐπὶ τῶν παρασχίδων οὔτε ἐπὶ τῶν θραυσμάτων ἀπώλειαν οὐσίας καὶ τὸ περιόστεον δὲ διατηρεῖται προσπεφυκός, ἀδιάρρηκτον.

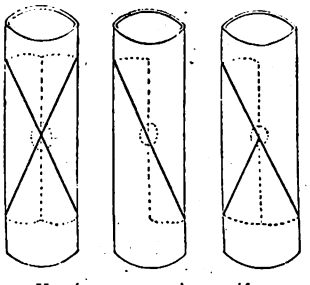

Κατάγματα μετὰ μεγάλων παρασχίδων.

Κατάγματα ἀποθραυστικὰ μετὰ διατρήσεως τοῦ ὀστοῦ. Ταῦτα ἐξ ὅλων τῶν τραυμάτων τῶν διαφύσεων τῶν ὀστῶν εἶναι τὰ συχνότατα καὶ ἀποτελοῦσι τὰ κατ' ἐξοχὴν κατάγματα τῆς ἐν πολέμῳ χειρουργικῆς. Παράγονται δ' ὑπὸ βολίδος ἐλαυνομένης ὑπὸ μεγάλης ταχύτητος (ἀπὸ 1000 100 μέτρων) ἢ ὑπὸ θραύσματος ὀβίδος ἐπιφερομένου μεθ' ἱκανῆς δρώσης δυνάμεως. Ἡ διάτρησις τῆς διαφύσεως κατὰ κανόνα εἶναι τελεία, τῆς ἀτελοῦς ἀποτελούσης ἐξαίρεσιν. Ἐπὶ τῶν τελείων καταγμάτων τὸ βλῆμα, διαπερῶν διαμπὰξ τὸ ὀστοῦν καὶ τὸ μέλος, ἐκτινάσσει εἰς τὸν ἐκεῖθεν τοῦ κατάγματος τραυματικὸν πόρον τῶν ἁπαλῶν μορίων παρασχίδας, αἵτινες, ἐνεργοῦσαι ὡς δευτερεύοντα βλήματα, ἀπεργάζονται εὐρεῖαν καὶ ἀνώμαλον διέξοδον πρὸς τὸν πόρον τοῦτον καὶ τὸ δερματικὸν στόμιον ἐξόδου. Χαρακτηριστικὸν δὲ τῶν καταγμάτων τούτων εἶναι ἡ ἀπόλυσις πληθύος παρασχίδων, ἀποβαλλουσῶν ὁλοσχερῶς ἢ ἐν μέρει τὰς περιοστεϊκὰς αὐτῶν συναφείας. Μεταξὺ δ' ἄλλων πολλῶν παρασχίδων, ποικίλων τὰς διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα (μικρῶν, τριγωνικῶν, ἐπάκμων, τοξοειδῶν), τῇδε κἀκεῖσε ἀπερριμμένων, εὕρηνται καὶ λεπτὰ ὀστεΐνα θρύμματα, παρεμφερῆ πρὸς ψάμμον. Συχνότατα δὲ νῦν, ἕνεκα τῆς πρηνηδὸν θέσεως τῶν μαχομένων ἀνδρῶν, εἶναι καὶ τὰ ἀποθραυστικὰ κατάγματα ἐκεῖνα, καθ' ἃ τὸ βλῆμα κατάγνυσι τὸ ὀστοῦν ἐπὶ μεγάλην ἔκτασιν, φερόμενον λοξῶς κατὰ τὴν ἐπιμήκη διεύθυνσιν αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περὶ τῶν διαφόρων βλαβῶν τῆς διαφύσεως εἰρημένων συνάγονται τὰ ἑπόμενα: 1) Ὅσῳ ἐλάσσων εἶναι ἡ δρῶσα δύναμις τοῦ βλήματος, τόσῳ μείζονες τὸ μέγεθος καὶ ὀλιγαριθμότεραι αἱ παρασχίδες καὶ τόσῳ πλείονες αἱ διὰ τοῦ περιοστέου συνεχόμεναι. Τοιαῦτα τὰ δι' ἁπλῆς κρούσεως κατάγματα. 2) Ὅσῳ μείζων ἡ δρῶσα δύναμις, τόσῳ ἐντονώτερος ὁ κατακερματισμὸς τοῦ ὀστοῦ καὶ τόσῳ πλείονες αἱ τελείως ἀπολελυμέναι (ἐλεύθεραι) παρασχίδες ἢ ἐν μέρει μόνον διὰ τοῦ περιοστέου συνεχόμεναι. Τοιαῦτα τὰ μετὰ διατρήσεως κατάγματα. Ἡ διάγνωσις τῶν τραυματικῶν βλαβῶν τῶν διαφύσεων, ἂν καὶ δυσχερής, εὐκρινὴς καθίσταται διὰ τῆς ἀκτινογραφίας, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν.

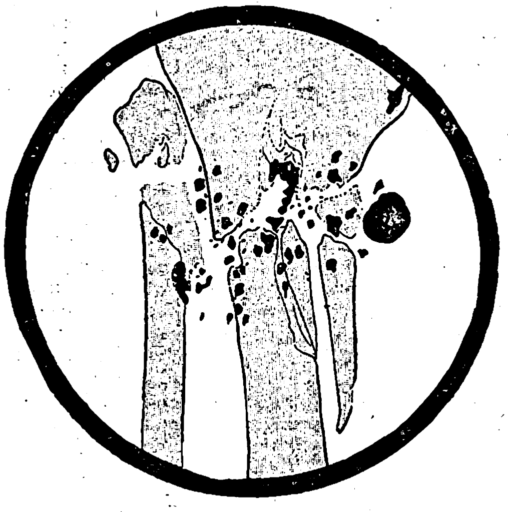

Κάταγμα ἀποθραυστικὸν μετὰ διατρήσεως τοῦ ὀστοῦ διὰ βολίδος Schrapnell.

Σπουδαία δὲ καὶ τὰ πλεῖστα ἄφευκτος ἐπιπλοκὴ τῶν διαφυσικῶν τραυματικῶν βλαβῶν εἶναι ἡ μόλυνσις ἀπὸ τῆς ἁπλῆς μέχρι τῆς βαρυτάτης (λοίμωξις). Πᾶν διαφυσικὸν διὰ πυροβόλου ὅπλου κάταγμα, ὅσον ἁπλοῦν καὶ ἂν ἐμφανίζεται, ἀποτελεῖ βλάβην βαρεῖαν, δυναμένην νὰ ἐμβάλῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν τοῦ καταγματίου ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἀκεραιότητα τοῦ μέλους αὐτοῦ. Τὰ κατάγματα ἰδίᾳ τοῦ μηριαίου ὀστοῦ εἶναι τὰ ἐπιφοβώτερα.

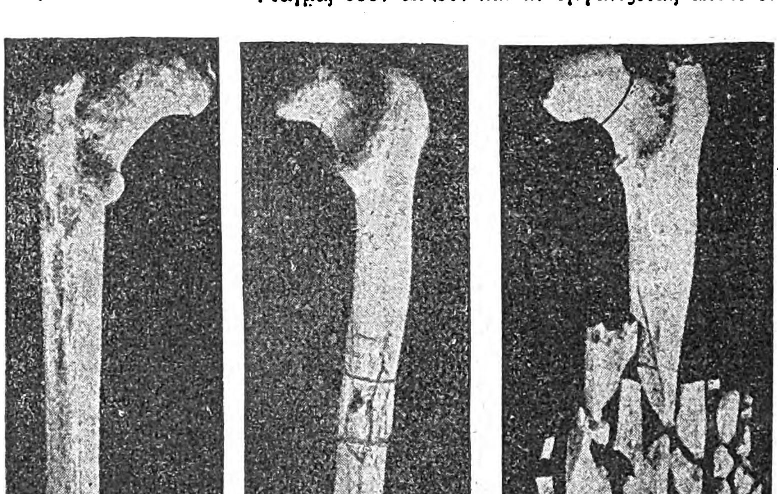

Κάταγμα μηριαίου ὀστοῦ ἀπὸ 2000, 600 καὶ 20 μέτρων.

Θεραπεία. Ἐν τοῖς καταφυγίοις τραυματιῶν καὶ τοῖς σταθμοῖς ἐπιδέσεως ἡ ἄμεσος ἐπικουρία συνίσταται εἰς τὴν ἀπολύμανσιν (εἰ δυνατόν), τὴν ἐπιβολὴν ἐπιδέσμου καὶ εἰς τὴν ἀκινητοποίησιν. Ἐν δὲ

Digitized by Google

τοῖς χειρουργείοις, διάνοιξις εὐρεῖα τοῦ τραύματος, ἐξελκυσμὸς παρασχίδων τελείως ἐλευθέρων καὶ ἐμφανῶν, ἀλλοτρίων σωμάτων, καὶ δὴ ρακῶν ἱματισμοῦ, ἀπολύμανσις τελεία ὅσον ἔνεστι, ἐπιβολὴ μονίμου ἐπιδέσμου καὶ ἀκινητοποίησις. Κατάγματά τινα, ἰδίᾳ διὰ βολίδος, ἄγουσιν εἰς πώρωσιν ἄνευ τινὸς ἐπεμβάσεως, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἐπίβλεψις διηνεκὴς πρὸς ἔγκαιρον ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου εὐθὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἐπιδιώκηται μέχρις ἐσχάτων ὁρίων ἡ σωσιμέλεια διὰ τῆς συντηρητικῆς ἀγωγῆς· ἀλλ' ὅταν τὸ ὀστοῦν παρίσταται κατακερματισμένον, καὶ δὴ ὑπὸ θραύσματος ὀβίδος, τὰ ἀγγεῖα δὲ καὶ τὰ νεῦρα κατεστραμμένα ἢ τετμημένα, τότε ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ μέλους, ἐκτεθειμένου εἰς γάγγραιναν, ἐπιβάλλεται, καὶ δὴ ὅσον τάχιον, πρὸς διάσωσιν τῆς ζωῆς (βλ. καὶ λ. *ἀκρωτηριασμός*). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὀστοῦνι (Ostuni) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀπουλίᾳ, κειμένη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βρινδησίου. Κάτ. 19.228. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βρινδησίου-Ἀγκῶνος, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς λόφου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως μετὰ τείχους καὶ 13 πύργων. Ἔχει μητρόπολιν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀρχαίους τάφους καὶ κρύπτας, θεολογικὴν σχολήν, βιβλιοθήκην, μουσεῖον ἀρχαιοτήτων κτλ. Παράγει ἐλαίας, οἶνον, καπνὸν καὶ ἔχει ἀλευρομύλους. Μ. Δ. Β.

Ὄστουρ (Ostur) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠδητανῶν, οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Βαλεαρικοῦ πελάγους, πρὸς Β. τοῦ Λεούρου ποταμοῦ (Mijarès), γνωσθεῖσα ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Καὶ σήμερον φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα. Α. Θ. Σ.

Ὄστρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μέσης Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σενόνων, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 1, 44) οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ἄγνωστος ἡ ταυτότης αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Ὄστραβα *Μοραβική* (Ostrava Moravska, γερμαν. Mährisch - Ostrau, προφ. *Μαῖρις Ὄστραου*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν Μοραβίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ὀστραβίτσα καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βιέννης—Κρακοβίας. Κάτ. 41.765 καὶ μετὰ τῶν πέριξ συνοικισμῶν, οἵτινες ἡνώθησαν τῷ 1922 μετ' αὐτῆς, 113.709, ἐκ τῶν ὁποίων 22 % Γερμανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Τσέχοι. Εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων βιομηχανικῶν περιοχῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ ἔχει ἐργοστάσια βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, σακχάρεως, χημικῶν προϊόντων, μηχανημάτων κτλ. Θεωρεῖται τὸ μεγαλύτερον κέντρον γαιανθρακωρυχείων τῆς χώρας. Μ. Δ. Β.

— **Ὄστραβα *Σιλεσιακή*** (Ostrava Slezska, γερμαν. Schlesisch-Ostrau, προφ. *Σλέζις Ὄστραου*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Μοραβίᾳ, ἀπέναντι τῆς πόλεως Ὄστραβα Μοραβική, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Ὀστραβίτσα, παραποτάμου τοῦ Ὄντερ. Κάτ. 22.890, Τσέχοι καὶ Πολωνοί. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων καὶ σακχάρεως καὶ πλούσια γαιανθρακωρυχεῖα. Ἡ πόλις αὕτη λέγεται καὶ *Ὄστραβα Πόλσκα* ἢ *Ὄστραβα Πόλνις*, ἕνεκα τῶν πολλῶν Πολωνῶν κατοίκων της. Μ. Δ. Β.

ὀστραΐτης (ὁ) (Ostraït) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον τῆς οἰκογενείας τῶν πυροξενιτῶν. Διακρίνεται μεταξὺ τῶν πυροξενιτῶν ἐκ τῆς ἀσυνήθως πλουσίας περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς σπινελλίους, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν Ostraïa-Sopka, εἰς τὰ ὄρη Tschistop καὶ τὰ Οὐράλια. Γ. Β.

ὀστρακιά (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Μολυσματικὴ ἐπιδημικὴ νόσος, χαρακτηριζομένη ὑπὸ εἰδικοῦ ἐξανθήματος ἐμφανιζομένου μετὰ πυρετοῦ καὶ φαρυγγίτιδος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ἀπολέπισις. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἡ νόσος αὕτη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὴν λατινικὴν αὐτῆς ὀνομασίαν *σκαρλατίνα*. Ἡ λέξις ὀστρακιὰ φαίνεται ὅτι εἰσήχθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τῶν πρώτων Ἑλλήνων συγγραφέων, οἵτινες ἐπραγματεύθησαν περὶ τῆς νόσου, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν λέξιν scarlatina ἐκ τοῦ ὀστράκου, τὸ ὁποῖον παράγει τὸ πορφυροῦν χρῶμα, τὸ χρῶμα δηλαδὴ τοῦ ἐξανθήματος τῆς νόσου.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς συνέχεον ἀσφαλῶς τὴν ὀστρακιὰν μετὰ τῆς ἱλαρᾶς καὶ μετ' ἄλλων ἴσως ἐξανθηματικῶν νόσων, διὸ καὶ δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι πραγματικῶς ἡ νόσος αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Αὐστριακὸς καθηγητὴς Frank καὶ ὁ μαθητής του Malfatti ἐχαρακτήρισαν τὸν λοιμὸν τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἐπιδημίαν ὀστρακιᾶς καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν ἠσπάσθησαν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Pfeufer καὶ ὁ Collier, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶναι λίαν ἀμφισβητήσιμος, διότι ἡ παρὰ τοῦ Θουκυδίδου γενομένη περιγραφή, ἴσως ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἦτο ἰατρός, δὲν δίδει ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ νὰ καθορίσῃ τις τὴν νόσον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς, αἱ παρ' αὐτῶν γενόμεναι περιγραφαὶ ἐξανθηματικῶν νοσημάτων εἶναι τελείως ἀσαφεῖς καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφέρῃ τις γνώμην ὅτι ἀφοροῦν τὴν ὀστρακιάν. Ἡ πρώτη πραγματικὴ περιγραφὴ τῆς νόσου ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸν Ingrassias, ὅστις εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει τῷ 1553 ἐκδοθὲν βιβλίον του «De Tumoribus Praeter Naturam» ἀναφέρει γνωστὴν εἰς τὸν λαὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα rossalia ἢ rossania νόσον, τὴν ὁποίαν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἱλαράν. Μετά τινα δὲ ἐπιδημίαν βαρυτάτης μορφῆς, ἥτις ἐνέσκηψεν εἰς Παρισίους κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1574—1575, ὁ Baillou (Ballonius) περιέγραψεν ὑπὸ τὸ ὄνομα rubiolae τὰς κυριωτέρας μορφὰς τῆς ὀστρακιᾶς. Ἐπίσης ὁ ἐκ Πουατιὲ Coyttars ἔκαμε, κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν (1578), περιγραφήν τινα τῆς νόσου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «febris purpura epidemialis et contagiosa». Ἡ πλήρης ὅμως περιγραφὴ τῆς ὀστρακιᾶς μὲ τὴν ἀπολέπισιν καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀρθρώσεων ἐκδηλώσεις ὀφείλεται εἰς τὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀκμάσαντα Γερμανὸν ἰατρὸν Δανιὴλ Seunert, ὅστις ἔκαμε τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ πολυαρίθμων περιπτώσεων κατά τινα ἐπιδημίαν ἐνσκήψασαν τότε ἐν Βιττεμβέργῃ. Τὰς αὐτὰς παρατηρήσεις ἀπολεπίσεως καὶ ἄλγους ἐν εἴδει ρευματισμῶν ἔκαμε καὶ ὁ γαμβρὸς τοῦ Sennert Μιχαὴλ Döring κατὰ τὴν ἐν Πολωνίᾳ ἐπιδημίαν τοῦ 1625. Γενικῶς πιστεύεται ὅτι πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἰατρικὴν φιλολογίαν τὴν ὀνομασίαν «Scarlatina» ὁ Ἄγγλος ἰατρὸς Sydenham, ὁ ὁποῖος μετεχειρίσθη καὶ τὸν ὁρισμὸν «πορφυροῦς πυρετός» (scarlet fever), μολονότι τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον. Ὁ Sydenham ὅμως, βασισθεὶς ἐπὶ ἐλαφρᾶς τινος ἐπιδημίας, ὑπαρχούσης ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, περιέγραψε τῷ 1683 τὴν ὀστρακιὰν ὡς καλοήθη τινὰ πάθησιν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔπρεπε κἂν νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα νόσος («hoc morbi nomen, vix enim ultius assurgit»). Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ἐπηκολούθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἄλλαι ἐπιδημίαι βαρείας μορφῆς, τὰς ὁποίας περιέγραψεν ὁ Morton καὶ ὁ Fothergill, καὶ αἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὀστρακιὰ δὲν ἦτο τόσον καλοήθης ὅσον ὁ Sydenham τὴν εἶχε φαντασθῆ. Περιέργως μάλιστα ἡ νόσος αὕτη παρατηρεῖται ὑπὸ βαρυτέραν συνήθως μορφὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ εἰς ἄλλας χώρας, δεικνύουσα ἰδιαιτέραν προτίμησιν διὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλήν. Μολονότι ὅμως ὁ Morton ἐπέμενεν ὅτι ἡ ὀστρακιὰ καὶ ἡ ἱλαρὰ ἦσαν μία καὶ ἡ αὐτὴ νόσος καὶ περιέγραφε μίαν ἐλαφρὰν καὶ μίαν κακοήθη αὐτῆς μορφήν, ἡ παρὰ τοῦ Sydenham διακριθεῖσα ἰδιαιτέρα ὀντότης τῆς νόσου ἐγένετο ἔκτοτε παραδεκτὴ παρ' ὅλου τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου.

Αἱ ἐπιδημίαι ὀστρακιᾶς ἐνεφανίσθησαν πολλάκις ὑπὸ καλοήθη ἢ κακοήθη μορφήν· ἀπὸ τοῦ 1793 μέχρι τοῦ 1822 ὁ Bretonneau, τοῦ ὁποίου τὸ στάδιον ἐνεργείας ἦτο εὐρύτατον, δὲν εἶχεν ἰδῇ ἄρρωστον νὰ ἀποθάνῃ ἐξ ὀστρακιᾶς, ὅτε κατὰ τὸ 1824 ἐνέσκηψεν εἰς τὸ Τοὺρ μία βαρυτάτη ἐπιδημία, ἡ ὁποία ἔσχεν ἀπειράριθμα θύματα ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν παιδίων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἐνηλίκων. Τότε ὁ μέγας οὗτος ἐπιστήμων ἐδημοσίευσε θαυμασίαν περιγραφὴν τῆς νόσου, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη δύναται νὰ θεωρηθῇ κλασσική. Ὡραῖα κλινικὰ μαθήματα ἀφιέρωσαν εἰς τὴν ὀστρακιὰν ὁ Graves τοῦ Δουβλίνου, ὁ Trousseau καὶ ὁ West. Αἱ ἐπιπλοκαὶ τῆς νόσου ταύτης ἐμελετήθησαν ἰδίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὰς κυριωτέρας μονογραφίας ἔγραψαν ὁ Rilliez μετὰ τοῦ Barthez, ὁ Sanné, ὁ Guinon, ὁ Moizard, ὁ Hutinel κ. ἄ.

Τῷ 1897 ὁ Weisbecker ἐχρησιμοποίησε πρῶτος θεραπευτικῶς τὸν ὀρὸν ἀναρρωννυόντων ἐξ ὀστρακιᾶς· τοῦτον ἠκολούθησαν πολλοί· ἄλλοι καὶ τῷ 1922 ὁ Turgmann καὶ ὁ Reiss ἔκαμαν ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις σημαντικῆς ποσότητος τοιούτου ὀροῦ μὲ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα. Ἀντιστρεπτοκοκκικὸν ὀρὸν κατὰ τῆς ὀστρακιᾶς ἐχρησιμοποίησαν πρῶτοι τῷ 1895 ὁ Wirzbacher καὶ ὁ Blumenthal, ὡς καὶ ὁ Marmorek καὶ ὁ Aronson· συστηματικὴν ὅμως χρῆσιν αὐτοῦ ἔκαμεν ὁ Moser ἐν Βιέννῃ, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀβέβαια.

Ἀπὸ τοῦ 1921 ἄρχεται νέα περίοδος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γνώσεων περὶ ὀστρακιᾶς· ὁ καθηγητὴς Παλέρμου di Cristina δημοσιεύει περιγραφὴν εἰδικοῦ μικροβίου, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς τὸν παθογόνον παράγοντα τῆς ὀστρακιᾶς· συγχρόνως περίπου ἐν Ἀμερικῇ οἱ σύζυγοι Dick διὰ νέων μελετῶν ζητοῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἡ ὀστρακιὰ ὀφείλεται εἰς αἱμολυτικόν τινα στρεπτόκοκκον καὶ παρασκευάζουν καὶ τὸν πρῶτον ἀντιοστρακιώδη ὀρόν.

Αἰτιολογία. Ἡ ὀστρακιὰ εἶναι μεταδοτικὴ καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς διαδρομῆς της. Τὰ μολυσματικὰ στοιχεῖα περιέχονται κυρίως ἐντὸς τῆς σιέλου καὶ τῶν ρινοφαρυγγικῶν ἐκκρίσεων τοῦ ἀρρώστου· ἡ διὰ τῶν λεπίων μετάδοσις τῆς νόσου πιστεύεται ὅτι δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ· καὶ τοῦτο, ἴσως, διότι μετὰ τῶν λεπίων δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ μεταφέρωνται ὑπολείμματα ἀποχρέμψεως. Πάντως ὁ μικροοργανισμὸς ὁ μεταδίδων τὴν νόσον ἔχει μεγάλην ἀντοχὴν καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ὀστρακιὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ ἀρρώστου κατ' εὐθεῖαν εἰς ἄλλο ἄτομον, ἀλλὰ καὶ μέσον τρίτου, ὡς καὶ δι' ἀντικειμένων ἢ τροφίμων, τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἄρρωστον. Ἄτομα εὑρεθέντα εἰς ἐπαφὴν μὲ ὀστρακοπαθῆ δύνανται νὰ μεταδώσουν τὴν νόσον καὶ χωρὶς αὐτὰ νὰ νοσήσουν. Περιεγράφησαν ἐπίσης ἐπιδημίαι μεταδοθεῖσαι ὑπὸ γάλακτος προερχομένου ἐκ βουστασίου, ὅπου ὑπῆρχον ὀστρακιοπαθεῖς. Τοὐναντίον ὀστρακιοπαθὴς μήτηρ δὲν φαίνεται νὰ μεταδίδῃ τὴν νόσον διὰ τοῦ γάλακτός της εἰς τὸ θηλάζον τέκνον της. Ἡ ὀστρακιὰ συναντᾶται σπανιώτατα κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, προσβάλλει δὲ ἰδίως τὰ παιδία ἀπὸ ἡλικίας 4 μέχρι 10 ἐτῶν. Παρατηρεῖται ὅμως καὶ ἐπὶ ἐνηλίκων, πρὸ πάντων μάλιστα εἰς τοὺς στρατῶνας, ὅταν ἐμφανισθῇ ἐπιδημία εἰς αὐτούς. Δὲν εἶναι νόσος συχνή, ὡς ἡ ἱλαρά, διότι, ἐνῷ οὐδὲν σχεδὸν παιδίον κατορθώνει νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἱλαράν, ὑπάρχουν πολλὰ ἄτομα παρελθόντα τὴν παιδικὴν ἡλικίαν χωρὶς νὰ ἔχουν προσβληθῆ ἐξ ὀστρακιᾶς. Μολονότι δὲ προσβάλλει ἐξ ἴσου τὰ δύο φῦλα, ἡ ἐξ αὐτῆς παρατηρουμένη θνησιμότης φαίνεται μεγαλυτέρα εἰς τοὺς ἄρρενας. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἶναι ἐνδημική, κυρίως ὅμως ἐμφανίζεται ὑπὸ ἐπιδημικὴν μορφήν. Ὑπάρχουν δὲ ἐπιδημίαι ἐλαφρᾶς μορφῆς καὶ ἄλλαι βαρείας μορφῆς, ὡς καὶ ἐπιδημίαι μὲ ποικίλας περιπτώσεις ἐλαφρᾶς καὶ βαρείας μορφῆς. Ἐλαφρὰ περίπτωσις μεταδίδουσα τὴν νόσον εἰς ἄλλο ἄτομον, ἔχον ἴσως μεγαλυτέραν εὐαισθησίαν ἀπέναντι τῆς νόσου, εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἐκδήλωσιν βαρυτάτης μορφῆς. Ὑπάρχουν ἄτομα καὶ ὁλόκληροι οἰκογένειαι δεικνύουσαι ἰδιαιτέραν ἐπιδεκτικότητα πρὸς τὴν ὀστρακιάν, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ φυλάς τινας, ὅπως εἶναι ἡ ἀγγλοσαξωνική. Ἡ ὀστρακιὰ προσβάλλει ἐπίσης τὴν κιτρίνην φυλὴν (ἐνδημοῦσα μάλιστα ἐν Μαντζουρίᾳ) καὶ ὀλιγώτερον τοὺς μαύρους. Εἰς τὰ Βαλκάνια φαίνεται ὅτι τὸ μᾶλλον προσβεβλημένον κράτος εἶναι ἡ Βουλγαρία, ἔνθα τῷ 1923, ἐπὶ 5 περίπου ἑκατομμυρίων κατοίκων, ἐσημειώθησαν 15.585 περιπτώσεις μὲ θνησιμότητα 12—20 %. Ἐν Ἀγγλίᾳ, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς Σκωτίας, τῷ 1928, παρετηρήθησαν 102.704 περιπτώσεις, ἐν Γερμανίᾳ 121.725, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 166.958, ἐν Πολωνίᾳ 28.810, ἐν Ἰταλίᾳ 16.152 καὶ ἐν Γαλλίᾳ 14.472. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ὀστρακιᾶς· συγγραφεῖς τινες ἰσχυρίζονται ὅτι αὕτη ἐμφανίζεται ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, ἐνῷ τοὐναντίον ἄλλοι παρατηροῦν ὅτι αὕτη ἐμφανίζεται συχνότερον κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἴσως τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ κλιματικῶν συνθηκῶν ἑκάστου τόπου. Ὅταν ἅπαξ προσβληθῇ τις ἐξ ὀστρακιᾶς ἀποκτᾷ ἀνοσίαν, ὁ ὀργανισμός του δηλαδὴ ἀνοσοποιεῖται καὶ δὲν προσβάλλεται πλέον ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης. Ἐν τούτοις παρετηρήθησαν ἐνίοτε καὶ ἄτομα, τὰ ὁποῖα προσεβλήθησαν καὶ ἐκ δευτέρου ἐξ ὀστρακιᾶς· παρετηρήθησαν μάλιστα καὶ ὑποτροπαὶ τῆς νόσου μετὰ 2—4 ἑβδομάδας ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐξανθήματος τῆς πρώτης προσβολῆς. Συγγραφεῖς τινες, ἰδίᾳ Γερμανοὶ καὶ Ἄγγλοι, παραδέχονται ὅτι ὑπάρχει οἰκογενειακὴ εἰδικὴ ἐπιδεκτικότης πρὸς τοῦτο. Ὁ Thomas εἶδε τρία παιδία τῆς αὐτῆς οἰκογενείας νὰ προσβληθοῦν ἐκ νέου ἐξ ὀστρακιᾶς· ὁ Wentzler ἀναφέρει δύο παιδία, ἀδελφὸν καὶ ἀδελφήν, τὰ ὁποῖα ἔπαθον ἐξ ὀστρακιᾶς ἓν ἔτος μετὰ τὴν πρώτην αὐτῶν προσβολήν. Ὑπάρχουν καὶ συγγραφεῖς, οἵτινες ἀναφέρουν ἰδιαιτέραν κληρονομικὴν προδιάθεσιν. Ὁ Trojanowsky εἶδε παιδία νὰ προσβληθοῦν ἐκ νέου ἐξ ὀστρακιᾶς, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς εἶχον πάθει ἐπίσης δὶς ὀστρακιάν. Πρὸς τούτοις ἀναφέρεται (Yashny 1904) καὶ περίπτωσις παιδίου, τὸ ὁποῖον προσεβλήθη τρὶς ἐξ ὀστρακιᾶς, νοσηλευθὲν ἑκάστοτε εἰς τὸ ἴδιον νοσοκομεῖον. Τὸ μικρόβιον τῆς ὀστρακιᾶς δὲν εἶναι ἀκόμη ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον, μολονότι διὰ τῶν τελευταίων ἐρευνῶν ἐδόθησαν ἤδη ἀρκετὰ στοιχεῖα πρὸς ὁριστικὴν κατεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἡ παρουσία τοῦ στρεπτοκόκκου εἰς τὸν φάρυγγα, καὶ πολλάκις ἐντὸς τοῦ αἵματος ὀστρακιοπαθῶν, ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ στρεπτόκοκκος ἠδύνατο νὰ εἶναι τὸ παθογόνον αἴτιον τῆς ὀστρακιᾶς. Ἐν τούτοις διάφοροι πειραματικαὶ ἔρευναι, γενόμεναι διὰ τοῦ μικροβίου τούτου, εἰς οὐδὲν κατέληξαν θετικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀργότερον δι' ἐνοφθαλμιάσεως ἐκκριμάτων τοῦ φάρυγγος τῶν ἐξ ὀστρακιᾶς πασχόντων ὁ Landsteiner, ὁ Λεβαδίτης καὶ ὁ Provazek κατώρθωσαν νὰ μεταδώσουν εἶδος ἐλαφρᾶς ὀστρακιᾶς εἰς τοὺς πιθήκους, καθ' ὅσον οὗτοι παρουσίασαν ἐρύθημα τοῦ φάρυγγος καὶ μικρὰν ἀπολέπισιν τῶν ἄκρων. Τὰ παρουσιασθέντα ὅμως συμπτώματα δὲν ἐχαρακτήριζον πραγματικὴν μορφὴν ὀστρακιᾶς. Τὰ αὐτὰ δύναται νὰ εἴπῃ τις καὶ περὶ τῶν πειραμάτων τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ ἐκδηλώσεις ἐλαφροῦ ὀστρακιώδους ἐξανθήματος ἐπὶ κονίκλων καὶ μακάκων. Κατὰ Δεκέμβριον 1921 ὁ di Cristina ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην, ἀναφέρων ὅτι ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ μυελοῦ ὀστῶν ὀστρακιοπαθῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ τις καλλιεργείας ἀναεροβίων μικροτάτων μικροβίων ἐχόντων δι-

Digitized by Google

γενῆ μορφήν, τὰ ὁποῖα εἰσαγόμενα δι' ἐνδοφλεβίου ἐνέσεως ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ νεαρῶν κονίκλων μεταδίδουν εἰς αὐτοὺς τὸ μόλυσμα. Ὁ Caronia καὶ ἡ συνεργάτις αὐτοῦ Sindoni ἐπανέλαβον τὰ πειράματα τοῦ di Cristina καὶ ἀνέφερον ὅτι ἐπέτυχον διὰ τοῦ μικροβίου τὴν ἀναπαραγωγὴν τῆς νόσου ἐπὶ κονίκλων καὶ ἐπὶ παιδίων εὑρισκομένων ἐν ἀναρρώσει μετά τινα προσβολὴν ἱλαρᾶς (ἐκλεγέντων πρὸς τοῦτο διὰ νὰ εὑρίσκωνται εἰς κατάστασιν ἥσσονος ἀντιστάσεως), ἐπίσης δὲ ὅτι διὰ τῶν καλλιεργειῶν τούτων ἐπέτυχον συγκολλήσεις δι' ὀροῦ αἵματος ὀστρακιῶντος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξανθήσεως. Τὰ αὐτὰ μικρόβια εὗρεν ἡ Sindoni εἰς τὰ λέπια τῶν ὀστρακιοπαθῶν, ὁ Vitetti εἰς τὰ ἐκκρίματα τοῦ ῥινοφάρυγγος, ὁ Ritossa καὶ ὁ Nastasi εἰς τὰ οὖρά των καὶ ὁ Catteruccia ἐντὸς τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου αὐτῶν ὑγροῦ. Κατὰ τὸ 1923 ὁ George Dick καὶ ἡ σύζυγός του Gladys Dick ἐν Ἀμερικῇ ἐκ τοῦ πύου ἐπιπολαίου τραύματος ὀστρακιοπαθοῦς ἀπεμόνωσαν στρεπτόκοκκόν τινα, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσαν αἱμολυτικὸν καὶ διὰ τῆς καλλιεργείας τοῦ ὁποίου κατώρθωσαν νὰ ἀναπαραγάγουν πειραματικῶς τὴν ὀστρακιάν. Ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν μέθοδον ὁ Nicolle καὶ ὁ Conseil ἐν Τύνιδι ἔσχον τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Πρὸς τούτοις διὰ τῶν καλλιεργειῶν τούτων ἐπιτυγχάνεται ἡ λεγομένη ἀντίδρασις τοῦ Dick, διὰ τῆς ὁποίας ἀναζητεῖται ἡ ἐπιδεκτικότης τῶν ἀτόμων πρὸς τὴν ὀστρακιάν, κατὰ τὴν μέθοδον τῆς διὰ τὴν διφθερίτιδα ἐφαρμοζομένης ἀντιδράσεως τοῦ Schick. Ἐξ ἄλλου τῷ 1924 ὁ Dochez καὶ οἱ σύζυγοι Dick ἐνίοντες εἰς ἵππους διηθήματα αἱμολυτικῶν στρεπτοκόκκων, προερχομένων ἐξ ὀστρακιοπαθῶν, παρεσκεύασαν θεραπευτικὸν ὀρόν, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη πολλάκις ἀποτελεσματικὸς ἐπὶ βαρειῶν περιπτώσεων ὀστρακιᾶς. Μολαταῦτα ὁ Κανταχουζηνὸς ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς ἰατρικῆς, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Montpellier κατ' Ὀκτώβριον 1929, ἐκηρύχθη κατὰ τῆς αἰτιολογικῆς ταύτης ἐκδοχῆς τῆς ὀστρακιᾶς διὰ κριτικῆς πλήρους σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐσχάτως δὲ ὁ Toyoda καὶ οἱ συνεργάται του ἐν τῷ νοσοκομείῳ λοιμωδῶν νόσων ἐν Νταϊρὲν τῆς Μαντζουρίας, πειραματισθέντες μὲ αἱμολυτικοὺς στρεπτοκόκκους ποικίλης προελεύσεως, ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις εἴτε μορφολογικῶς, εἴτε βιολογικῶς, ἢ καὶ δι' ὀρολογικῶν ἀντιδράσεων τὸν ἐξ ὀστρακιᾶς στρεπτόκοκκον ἀπὸ τοὺς ἄλλους αἱμολυτικοὺς στρεπτοκόκκους.

Φαίνεται ὅτι οἱ αἱμολυτικοὶ στρεπτόκοκκοι πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παραγάγουν τὴν τοξίνην τοῦ Dick καὶ νὰ ἔχουν ἐπαρκῆ δραστικότητα, συνάμα δὲ νὰ συναντήσουν τὸν κατάλληλον ἐπιδεκτικὸν ὀργανισμὸν διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ νόσος ὀστρακιά. Ταῦτα κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεύνας τῶν Toyoda, Kuroi, Moriwaki καὶ Futagi. Ἄλλος συγγραφεύς, ὁ Hirsch εἰς τὰς τελευταίας ἐργασίας του ἀνακοινοῖ ὅτι πειραματισθεὶς ἐπὶ πολυαρίθμων περιπτώσεων παρετήρησεν ὅτι ὁ παθογόνος παράγων τῆς ὀστρακιᾶς εἶναι βάκιλλός τις ἀνήκων εἰς τὴν διφθεριτικὴν ὁμάδα, τὸν ὁποῖον ὁ Mandelbaum ὑπέδειξεν ὡς τὸ μικρόβιον τῆς ὀστρακιᾶς. Ὁ βάκιλλος οὗτος διαβιοῖ ἐντὸς τῶν ἐκκριμάτων τοῦ ῥινοφάρυγγος ἀτόμων ἀνόσων πρὸς τὴν ὀστρακιάν· ἐὰν δὲ ἄτομόν τι ἔχον προδιάθεσιν πρὸς τὴν νόσον ταύτην μολυνθῇ ὑπὸ τοῦ μικροργανισμοῦ τούτου, διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ αἱμολυτικοῦ στρεπτοκόκκου θὰ ὑποστῇ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀστρακιᾶς.

Συμπτωματολογία. Περίοδος ἐπωάσεως. Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς μολύνσεως, ἀφ' ἧς στιγμῆς δηλαδὴ ὁ ἰὸς τῆς ὀστρακιᾶς εἰσέδυσεν εἰς τὸν ὀργανισμόν. Συνήθως διαρκεῖ ἀπὸ 24 ὥρας ἕως 3 καὶ 4 ἡμέρας· πάντως φαίνεται ὅτι ἡ διάρκειά της δὲν ὑπερβαίνει τὰς 7 ἡμέρας, μολονότι συγγραφεῖς τινες παραδέχονται ὅτι δύναται νὰ παραταθῇ καὶ περισσότερον.

Περίοδος εἰσβολῆς, ἢ περίοδος ἐνανθήματος. Ἡ εἰσβολὴ εἶναι συνήθως ἀπότομος συνοδευομένη ὑπὸ ὑψηλοῦ πυρετοῦ (39°, 40°, 41°), ῥίγους, ναυτίας ἢ ἐμέτων καὶ ἐνίοτε ὑπὸ σπασμῶν ἢ παραληρήματος, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ προσβληθέντος ἀτόμου. Ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχὺς (120—160). Ὁ φάρυγξ, αἱ ἀμυγδάλαι, ἡ ὑπερῴα ἐμφανίζουν ἔντονον ἐρυθρότητα (ἐνάνθημα)· ἡ κατάποσις προκαλεῖ ἄλγος· οἱ ὑπογνάθιοι καὶ ἐνίοτε οἱ αὐχενικοὶ ἀδένες εἶναι ἐξοιδημένοι. Ὁ σπλὴν ἐπίσης ὑπερτροφεῖ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (Nothnagel). Καταρροϊκὰ φαινόμενα ἐκ τῆς ῥινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν δὲν ὑπάρχουν. Ἡ περίοδος εἰσβολῆς διαρκεῖ 12—24 ὥρας.

Περίοδος ἐξανθήσεως. Τὸ ἐξάνθημα ἄρχεται ἀπὸ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ, εἰς τὸ στῆθος καὶ περὶ τὸν τράχηλον, ἐμφανίζεται ἐπίσης εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν μηρῶν, ἐξαπλοῦται ταχέως εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἀγκώνων, τὸ πρόσωπον καὶ ὁλόκληρον τὴν κοιλίαν. Αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καταλαμβάνονται τελευταῖοι ὑπὸ τοῦ ἐξανθήματος, ἐνίοτε δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐξανθήσεως. Τὸ ἐξάνθημα δὲν ἔχει πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔντονον ἐρυθρότητα μήτε τὴν αὐτὴν διάρκειαν. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐκτεταμένων πλακῶν ἀποτελουμένων ἐκ πυκνῶν αἰχμηρῶν κηλίδων. Αἱ πλάκες δὲ αὗται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἱλαράν, δὲν καταλείπουν μεταξύ των ὑγιὲς δέρμα καὶ ἔχουν χρῶμα βαθὺ ἐρυθρὸν (χροιᾶς χαμαικεράσου ἢ τρυγίας οἴνου). Αἱ αἰχμηραὶ κηλῖδες διακρίνονται καλύτερον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξανθήσεως καὶ τὸ χρῶμά των εἶναι βαθύτερον εἰς τὸ κέντρον ἢ εἰς τὴν περιφέρειαν. Τὸ ἐξάνθημα ἐξαλείφεται διὰ τῆς πιέσεως τοῦ δακτύλου ἢ ἂν σύρῃ τις τὸν ὄνυχα ἐπ' αὐτοῦ, παραμένει δὲ ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον λευκὴ κηλὶς (σημεῖον τοῦ Borsieri). Εἰς τὸ πρόσωπον τὸ ἐξάνθημα εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐμφανισθῇ· ἔχει δὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Δὲν παρουσιάζει τὰς ἀρχικὰς μικρὰς κηλῖδας τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος· ἀποτελεῖται μᾶλλον ἀπὸ συμμετρικὰς κατερύθρους ζώνας ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῶν παρειῶν μὲ ὀλιγώτερον ἐρυθρὰ διαστήματα. Ὑπάρχει μία πραγματικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ὠχρότητος τῶν χειλέων, τοῦ πώγωνος, τῶν πτερυγίων τῆς ῥινὸς καὶ τῆς ἐντόνου ἐρυθρότητος τῶν παρειῶν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σημεῖον τοῦ Filatow* καὶ χαρακτηρίζει τὸ λεγόμενον *ὀστρακιῶδες προσωπεῖον*· παραμένει δὲ ἐφόσον τὸ ἐξάνθημα εἶναι ὁρατὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου, πρὸ πάντων μάλιστα εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἀγκώνων τὸ ἐξάνθημα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐμφανίζει ὀλίγας βαθείας ἐρυθρὰς γραμμάς, καταληγούσας πολλάκις εἰς ἐλαφρὰς ἐκχυμώσεις (*σημεῖον τοῦ Pastia*) καὶ τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν διαγνωστικὴν σημασίαν. Ὅταν πιέσῃ τις τὸ δέρμα τοῦ στήθους μεταξὺ δύο δακτύλων ἐπὶ δέκα δευτερόλεπτα, θὰ ἰδῇ συχνάκις νὰ ἐμφανισθοῦν πετεχεῖαι (*σημεῖον τοῦ Hecht*), ἂν δὲ περισφίγξῃ ἐπὶ 10 — 15 λεπτὰ δι' ἐλαστικῆς ζώνης τὸν βραχίονα κατὰ τὴν πτυχὴν τοῦ ἀγκῶνος θὰ προκαλέσῃ ἐκχυμώσεις (*σημεῖον τοῦ Leede*).

Ἡ ἐξάνθησις τῆς ὀστρακιᾶς εἶναι ἐνίοτε τόσον ἐλαφρά, ὥστε δύναται νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος· συνήθως ὅμως αὐξάνει ἐπὶ 2 ἡμέρας καὶ τὸ δέρμα διατηρεῖ τὴν ἔντονον ἐρυθρότητά του ἐπὶ 1 ἢ 2 ἀκόμη ἡμέρας, ὅτε πλέον ἀρχίζει νὰ ὠχριᾷ, ἐξαφανιζόμενον βαθμιαίως. Ἐν συνόλῳ ἐξελίσσεται ἐντὸς 4—6 ἡμερῶν, ἐν τούτοις ἐνίοτε εἶναι ἀκόμη ὁρατὴ τὴν 10ην καὶ 12ην ἡμέραν. Ἐνίοτε τὸ ἐξάνθημα συνοδεύεται ὑπὸ κνησμῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται ἰδίᾳ εἰς τὴν ῥάχιν, τὴν κοιλίαν καὶ τὰς κνήμας· περιεγράφησαν δὲ καὶ κνιδωτικαὶ μορφαὶ ἐξανθήσεως (Héritier). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ ἐνάνθημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰ παρίσθμια, καταλαμβάνει τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν παρειῶν καὶ τὰ οὖλα· ἐπὶ δὲ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν ἐμφανίζεται ἐνίοτε πολτῶδες ἐπίχρισμα. Κατὰ τὴν 4ην ἢ 5ην ἡμέραν ἡ γλῶσσα ἀπογυμνοῦται τοῦ ἐπιθηλίου της, καθίσταται κατέρυθρος, αἱ θηλαί της προέχουν καὶ ἔπειτα γίνεται λεία καὶ στίλβουσα· περὶ τὴν 12ην δὲ ἡμέραν ἐπανέρχεται εἰς τὴν φυσικήν της κατάστασιν. Ὁ πυρετὸς παραμένει ἄνευ ὑφέσεων (39°—40°) καὶ ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ μόνον ὅταν ὑποχωρῇ καὶ ἡ ἐξάνθησις· ἡ πτῶσις δὲ αὕτη τοῦ πυρετοῦ ἐπέρχεται βαθμιαία καὶ συνήθως ὁ ἄρρωστος εἶναι ἀπύρετος κατὰ τὴν 8ην ἢ 10ην ἡμέραν. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο παρατηροῦνται πολλάκις διέγερσις, παραληρήματα, σπασμοί, ἀνορεξία καὶ δίψα· ἐνίοτε πάλιν δυσκοιλιότης ἢ διάρροια μετ' ἐμέτων, συνοδευομένη ὑπὸ ἄλγους εἰς τὴν κοιλίαν καὶ μετεωρισμοῦ, φαινόμενα τὰ ὁποῖα ὑποχωροῦν μετὰ 2 ἢ 3 ἡμέρας. Πρὸς τούτοις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν συμπτώματα σκωληκοειδίτιδος. Τὰ οὖρα εἶναι σπάνια, βαθύχροα, πυκνά, λίαν ὄξινα καὶ συχνότατα περιέχουν λεύκωμα.

Περίοδος ἀπολεπίσεως. Ἡ ἀπολέπισις ἄρχεται συνήθως περὶ τὴν 10ην ἡμέραν, πολλάκις ὅμως καὶ βραδύτερον. Φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἐκ τῆς ἀνατομικῆς καταστάσεως τοῦ δέρματος ἢ ἐκ τῆς ἐντονότητος τῆς ἐξανθήσεως. Κατά τινας μάλιστα συγγραφεῖς (Mc Caw) ἡ ἀπολέπισις ἐμφανίζεται βραδύτερον ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐλαφρὰς ἐξανθήσεις. Πάντως αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τὸ στῆθος, τὰ πτερύγια τῆς ῥινὸς καὶ τὰ ὦτα, ἔνθα συχνάκις εἶναι ὁρατὴ καὶ ἀπὸ τὴν 6ην ἢ 7ην ἡμέραν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς νόσου· ἔπειτα ἀκολουθεῖ τὸν κορμόν, τὰς μασχάλας, τὰς βουβωνικὰς χώρας καὶ τέλος ἐμφανίζεται εἰς τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα. Εἶναι δὲ εἴς τινα σημεῖα πιτυρώδης, ἐνῷ εἰς ἄλλα γίνεται κατὰ τεμάχια καὶ διαρκεῖ ἐπὶ 1 ἢ 2 καὶ μέχρι 5 ἑβδομάδων. Εἰς τὰς ὁμαλὰς περιπτώσεις ἡ ἀνάρρωσις ἄρχεται μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ. Ὁ φάρυγξ ἀνακτᾷ βαθμιαίως τὴν φυσιολογικήν του κατάστασιν, μολονότι παραμένει ἐπὶ πολὺ ἀρκετὰ ἐρυθρός. Ἡ ὄρεξις ἐπανέρχεται, ὁ στόμαχος λειτουργεῖ ὁμαλῶς καὶ ὁ ὕπνος εἶναι πλέον ἥσυχος καὶ ἐπανορθωτικός. Ἐν τούτοις καὶ τότε ἀκόμη χρειάζεται ἰδιαιτέρα ἐπιτήρησις, διότι ὁ ἄρρωστος δὲν ἀντιλαμβάνεται πλέον τὴν ἀνάγκην τῆς παρατάσεως τῆς γαλακτικῆς διαίτης, ἐνῷ ἡ περίοδος αὕτη δέον νὰ θεωρῆται πάντοτε ἐπικίνδυνος, καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν ἐμφανίζεται συνήθως ἡ νεφρῖτις.

Κλινικαὶ μορφαί. Συνήθως περιγράφονται δύο μορφαί, αἱ καλοήθεις καὶ αἱ κακοήθεις. Εἰς τὰς καλοήθεις μορφὰς ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς νόσου εἶναι ἐλαφρότερα. Εἰς αὐτὰς ἀνάγονται καὶ αἱ ἀπύρετοι ὀστρακιαί, καθ' ἃς ἡ ἐξάνθησις ἐξελίσσεται ἄνευ πυρετοῦ καὶ ἡ διαδρομὴ τῆς νόσου εἶναι μικρᾶς διαρκείας. Περιεγράφησαν καί τινες σπάνιαι περιπτώσεις ὀστρακιᾶς ἄνευ ἐξανθήσεως, ὡς καὶ ἄλλαι, καθ' ἃς ἡ ἐξάνθησις ἐνεφανίσθη μόνον ἐπὶ τοῦ προσώπου. Κακοήθεις μορφαὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες ἀπειλοῦν τὴν ζωὴν τοῦ ἀρρώστου ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος. Τοιαῦται εἶναι: α) Ἡ *κεραυνοβόλος μορφή*, ἥτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ μεγάλης ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας, σφυγμοῦ μικροῦ καὶ ταχέος καὶ ποικίλων ἄλλων τρομακτικῶν φαινομένων, τῶν ὁποίων ἡ βαρύτης αὐξάνει ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὸ ἓν λεπτὸν εἰς τὸ ἄλλο. Τὴν κεφαλαλγίαν καὶ διέγερσιν ἀκολουθοῦν παραληρήματα καὶ σπασμοὶ καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, τοῦ ἀρρώστου εὑρισκομένου ἐν κωματώδει καταστάσει. β') Ἡ *νευρικὴ* ἢ *ἀταξοαδυναμικὴ μορφή*, καθ' ἣν τὰ κακοήθη συμπτώματα δὲν ἐμφανίζονται ἀμέσως, ἀλλ' ἐξελίσσονται βαθμιαίως· τὸ δέρμα εἶναι φλεγμαῖνον καὶ ξηρόν· εἰς τὰ χείλη ὁ βλεννογόνος εἶναι ξηρός, ἐρυθρὸς καὶ σχηματίζει πτυχὰς καὶ ῥωγμάς. Ἡ γλῶσσα ἐπίσης ξηραίνεται καὶ τὸ στόμα καλύπτεται κατὰ τόπους ὑπὸ πολτώδους ἐπιχρίσματος. Ὁ ἄρρωστος ἔχει παραληρήματα, συνεχῆ διέγερσιν, ὑφάλματα τῶν τενόντων καὶ ἀποθνῄσκει, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἔντονος ἐξάνθησις γενικεύεται, κατὰ τὴν ὀξυτέραν δηλαδὴ περίοδον τῆς νόσου. γ') Ἡ *γαστρεντερικὴ μορφή*, καθ' ἣν κυριαρχοῦν τὰ γαστρεντερικὰ συμπτώματα, μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, διάρροια, ἔμετοι. Συνήθως κατὰ τὴν μορφὴν ταύτην τὰ οὖρα εἶναι ὀλίγα καὶ περιέχουν λεύκωμα καὶ ἡ νόσος ἐξελίσσεται ἄνευ βελτιώσεως, τοῦ ἀρρώστου ὑποκύπτοντος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ φαινόμενα στρεπτοκοκκιαιμίας. δ') Ἡ *αἱμορραγικὴ μορφή*, ἥτις εἶναι σπανιωτάτη καὶ ἐμφανίζει τὰ αὐτὰ βαρέα φαινόμενα, συγχρόνως δὲ ἐπιστάξεις, αἱματουρίαν, πορφύραν καὶ ἐνίοτε γαστρεντερικὰς αἱμορραγίας. ε') Ἡ *ὀψιγενὴς κακοήθης μορφή*, καθ' ἣν τὰ βαρέα συμπτώματα ἐμφανίζονται εἰς τὸ τέλος τῆς διαδρομῆς τῆς νόσου χωρὶς νὰ προέρχωνται ἐξ ὡρισμένης τινὸς ἐπιπλοκῆς. στ') Ὁ *αἰφνίδιος θάνατος*, κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς διαδρομῆς τῆς νόσου, κατὰ τὴν εἰσβολήν, διαρκούσης τῆς ἐξανθήσεως καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνάρρωσιν. Ὁ ἄρρωστος ἀποθνῄσκει αἰφνιδίως μὲ ἐκδηλώσεις σπασμῶν ἢ ἀσφυκτικῶν φαινομένων· ἄλλοτε πάλιν ὠχριᾷ, αἰσθάνεται μεγάλην ἐξάντλησιν καὶ ὑποκύπτει ἀποτόμως.

Ἐπιπλοκαί. Αἱ κυριώτεραι ἐπιπλοκαὶ προέρχονται ἐκ τοῦ φάρυγγος. Ἐκτὸς τῆς ἐρυθηματώδους κυνάγχης, ἥτις χαρακτηρίζει τὸ ἐνάνθημα τῆς ὀστρακιᾶς, παρατηροῦνται πολλάκις βαρεῖαι μορφαὶ κυνάγχης, οἷαι εἶναι ἡ *ψευδομεμβρανώδης μορφή*, καθ' ἣν αἱ μεμβρᾶναι ἐκτείνονται ἐπὶ βλεννογόνου αἱμάσσοντος καὶ ἀναπαραγόμεναι ταχέως καταλαμβάνουν τὰς ἀμυγδάλας, τὸ ὑπερῷϊον ἱστίον, τὴν κιονίδα καὶ συχνάκις τὸ ἐσωτερικὸν τῶν παρειῶν, καὶ ἡ *ἑλκονεκρωτικὴ μορφή*, καθ' ἣν ἐμφανίζονται σοβαραὶ ἐξελκώσεις καὶ νεκρώσεις τῆς βλεννογόνου τοῦ φάρυγγος.

Τὴν κυνάγχην συνοδεύουν συνήθως ῥινίτιδες καὶ ἀκολουθοῦν ὠτίτιδες καὶ ὀξεῖαι ἀδενοπάθειαι, δυνάμεναι νὰ καταλήξουν εἰς διαπύησιν. Ἄλλη συνήθης ἐπιπλοκὴ εἶναι ὁ *ὀστρακιώδης ῥευματισμός*, ὅστις ἐμφανίζεται κυρίως κατὰ τὴν 2αν ἢ 3ην ἑβδομάδα καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διάρκεια δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, κάθ' ὅσον ἐνίοτε δύναται νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολύ. Ἡ περικαρδῖτις συμπίπτει πολλάκις μετὰ τοῦ ῥευματισμοῦ τούτου, ἡ ἐνδοκαρδῖτις εἶναι κατά τι σπανιωτέρα. Παρατηροῦνται ἐπίσης ἐνίοτε ἀρθρίτιδες, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν πυώδεις. Αἱ μολύνσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν δὲν εἶναι τόσον σπάνιαι, ὅσον ἐνομίζετο ἄλλοτε. Ὀξεῖαι λαρυγγίτιδες ἀκολουθοῦν ἐνίοτε τὰς πυώδεις ῥινοφαρυγγίτιδας. Ἡ βρογχοπνευμονία εἶναι πολλάκις τὸ ἔσχατον ἐπεισόδιον εἴς τινας περιπτώσεις κακοήθους ὀστρακιᾶς. Ἡ πλευρῖτις συναντᾶται εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ἀλλ' ἐξελίσσεται σιωπηλῶς καὶ εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις διαγιγνώσκεται μόνον ὅταν τὸ ἐξίδρωμα εἶναι ἀρκετὰ αἰσθητόν. Εἶναι δὲ συνήθως ὀροϊνώδης, ἀλλὰ συχνάκις καταντᾷ πυώδης. Παρετηρήθησαν ἐνίοτε καὶ ἄλλαι πυώδεις ἐπεξεργασίαι, ποικίλα ἀποστήματα (Ortolava), σκωληκοειδῖτις (Cannelli), περιτονῖτις (Dunham) καὶ ὀστεομυελίτιδες ἰδίᾳ τῆς ἄνω σιαγόνος (Layton), ὡς καὶ πυαιμία (Cushing) καί τινες περιπτώσεις γαγγραίνης (Sutherland). Αἱ νευρικαὶ ἐπιπλοκαὶ εἶναι σπάνιαι· ἔχουν δημοσιευθῆ περιπτώσεις ὀστρακιᾶς μὲ ἀφασίαν καὶ ἄλλαι μὲ χορείαν τοξικῆς προελεύσεως, πρὸς τούτοις περιπτώσεις καθ' ἃς ἐνεφανίσθη παράλυσις τῆς ὑπερῴας καὶ τοῦ λάρυγγος (Derardi), ἡμιπληγία (Rolleston), αἱμορραγικὴ ἐγκεφαλῖτις (Toomey) καὶ ποικίλαι μηνιγγίτιδες. Ἐπιπλοκαὶ ἀφορῶσαι τοὺς νεφροὺς εἶναι συνηθέσταται, ἀλλ' ἡ συχνότης αὐτῶν ἐξαρτᾶται πολ-

Digitized by Google

λάκις ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπιδημίας. Ἐσημειώθησαν ἐπιδημίαι μὲ ἐλαχίστας νεφρικὰς ἐπιπλοκὰς καὶ ἄλλαι, καθ' ἃς αἱ ἐπιπλοκαὶ αὗται ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς 7—10% τῶν περιπτώσεων. Ὑπάρχουν δὲ πρώϊμοι λευκωματουρίαι ἀπαντώμεναι κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὀστρακιᾶς καὶ ἄλλαι, αἵτινες ἐμφανίζονται κατὰ τὴν 3ην ἢ 4ην ἑβδομάδα. Ὀξεῖαί τινες νεφρίτιδες ἐξελίσσονται μὲ βαρέα οὐραιμικὰ φαινόμενα, παρετηρήθησαν μάλιστα καὶ παραλύσεις οὐραιμικῆς προελεύσεως (Shaw). Περίεργος ἐπιπλοκὴ εἶναι ἡ ἐξάρθρωσις τῆς κατ' ἰσχίον ἀρθρώσεως συνεπείᾳ ἀρθρίτιδος, ἥτις παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Βουδούρη ἐπὶ παιδίου ἡλικίας $2^1/_2$ ἐτῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθησαν καὶ ἄλλαι ποικίλαι ἐπιπλοκαί, κυνάγχη μετ' ἀδενίτιδος, ὀξεῖα νεφρῖτις, δεξιὰ πυώδης πλευρῖτις καὶ διπλῆ ὠτῖτις.

Συνδυασμὸς μετ' ἄλλων νόσων. Ἡ ὀστρακιὰ εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρξῃ μετὰ διφθερίτιδος, ἱλαρᾶς, ἀνεμευλογίας καὶ διαφόρων ἄλλων μολυσματικῶν ἐρυθημάτων.

Θεραπεία. Ἡ κατάκλισις ἐπιβάλλεται καὶ ἐπὶ ἐλαφροτάτων ἀκόμη περιπτώσεων. Καλὸν εἶναι ὁ ἄρρωστος νὰ παραμείνῃ κλινήρης ἐπὶ 20 τοὐλάχιστον ἡμέρας καὶ νὰ μὴ ἐξέλθῃ τοῦ δωματίου του ἐπὶ ἄλλας 20 ἡμέρας, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ ἡ ἀπομόνωσις πρέπει νὰ παραταθῇ ἐπὶ 40 τοὐλάχιστον ἡμέρας. Καθ' ὅλην τὴν ἀρχικὴν περίοδον θὰ δίδεται μόνον γάλα εἰς τὸν ἄρρωστον καὶ ψυχρὰ ποτά, λεμονάδες κτλ. Ἐὰν τὸ γάλα δὲν εἶναι ἀνεκτόν, δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ὀξυγάλακτος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ λευκωματουρία, θὰ χορηγηθοῦν ἐκτὸς τοῦ γάλακτος σοῦπες, χορταρικά, ὀπωρικά, ἄρτος καὶ βαθμιαίως, μετ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ᾠὰ καὶ κρέας. Ἐν περιπτώσει ὅμως λευκωματουρίας ἡ γαλακτικὴ δίαιτα θὰ παραταθῇ ἐπὶ περισσοτέρας ἡμέρας. Πολλοὶ δὲν δίδουν κρέας πρὸ τῆς 40ῆς ἡμέρας. Πάντως ἡ χορήγησις κρέατος δέον νὰ ἐπιτηρῆται διὰ συνεχῶν ἐξετάσεων τῶν οὔρων καὶ νὰ παύῃ εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῇ λευκωματουρία. Χλιαρὰ λουτρὰ πρέπει νὰ γίνωνται ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς νόσου, διότι ὠφελοῦν πάντοτε καὶ διαρκούσης ἀκόμη τῆς ἐξανθήσεως, παρ' ὅλην τὴν ἐναντίαν γνώμην, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ἡ λαϊκὴ πρόληψις. Εἶναι δὲ χρησιμώτατα κατὰ τὴν ἀπολέπισιν. Ἐν περιπτώσει ὑπερθερμίας αἱ ψυχραὶ περιτυλίξεις δίδουν πολλάκις θαυμάσια ἀποτελέσματα. Γαργαρισμοὶ καὶ πλύσεις τοῦ στόματος δέον νὰ γίνωνται συνεχῶς, ὡς καὶ ἀντισηψία τοῦ ρινοφάρυγγος δι' ἐνσταλάξεων γομενολούχου ἐλαίου ἢ βασελίνης. Ἐν περιπτώσει συνδυασμοῦ μετὰ διφθερίτιδος, θὰ γίνουν ἀμέσως ἐνέσεις ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ. Κατὰ τοῦ ὀστρακιώδους ρευματισμοῦ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἀσπιρίνη καὶ τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, μολονότι τὸ τελευταῖον τοῦτο φάρμακον δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Καλὸν εἶναι νὰ περιτυλιχθοῦν αἱ πάσχουσαι ἀρθρώσεις διὰ βάμβακος ἢ θερμῶν ἐπιθεμάτων. Καλὰ ἀποτελέσματα γενικῶς κατὰ τῆς νόσου ἔδωσαν αἱ ἐνέσεις ὀροῦ αἵματος ληφθέντος ἐξ ἀρρώστου ἀναρρωννύοντος ἐξ ὀστρακιᾶς· πρέπει ὅμως αἱ ἐνέσεις αὗται νὰ γίνουν ἐνδομυϊκῶς καὶ εἰς σχετικῶς μεγάλην ποσότητα, καὶ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον. Μεγάλη πρόοδος εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ὀστρακιᾶς δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ χρῆσις τοῦ ἀντιοστρακιώδους ὀροῦ τοῦ Dick, παρ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις συγγραφέων τινῶν, οἵτινες προτιμοῦν τὰς ἐνέσεις ὀροῦ ἀναρρωννύοντος. Ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ ἐνωρὶς εἰς τὰς βαρείας περιπτώσεις ἔδωσε πολλάκις ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα, διότι ἡ ὀροθεραπεία τοῦ Dick ἐπιδρᾷ κυρίως κατὰ τοῦ πυρετοῦ, τοῦ ἐξανθήματος, τῶν τοξικῶν φαινομένων καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως, ἐνῷ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχει κατὰ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐκδηλωθεισῶν ἐπιπλοκῶν καὶ εἰς τὸ ἐπιγενὲς μολυσματικὸν καὶ σηψαιμικὸν σύνδρομον, καὶ εἰς τοῦτο συμφωνοῦν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐνίοτε ἡ ὀροθεραπεία αὕτη προκαλεῖ δυσαρέστους ἀντιδράσεις, δι' ὃ καί τινες συμβουλεύουν νὰ μὴ ἐφαρμόζηται εἰς τὰς ἐλαφρὰς περιπτώσεις· αἱ ἀντιδράσεις ὅμως αὗται δὲν εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀποκλείσουν τὴν χρησιμοποίησιν μιᾶς τόσον ἐνεργητικῆς θεραπείας. Ὁ ὀρὸς τοῦ Dick δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ προφυλακτικῶς, ἂν καὶ ἡ ἀνοσοποίησις ἐπέρχεται βραδέως, δι' ὃ καὶ πολλάκις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἔγκαιρον χρησιμότητα. Ἐν περιπτώσει ὀστρακιώδους ἐξανθήματος, τοῦ ὁποίου ἡ διάγνωσις δὲν εἶναι ἀσφαλής, δύναται νὰ ἐνέσῃ τις ὑποδορίως εἰς τὸν ἄρρωστον ὀρὸν ἐξ αἵματος ἀνθρώπου ἔχοντος ἀρνητικὴν τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Dick, διότι τότε τὸ ἐξάνθημα θὰ ἐξαλειφθῇ, ἐὰν πρόκειται περὶ ὀστρακιᾶς, ἐνῷ θὰ παραμείνῃ ὡς εἶναι, ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ τῆς νόσου ταύτης. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ὀνομάζεται φαινόμενον τοῦ Schultz καὶ τοῦ Charlton, ἐκ τῶν συγγραφέων, οἵτινες πρῶτοι τὸ περιέγραψαν, χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ὀροθεραπείας. Τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου δέον νὰ γίνῃ γενικὴ ἀπολύμανσις τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ διέμενεν ὁ ἄρρωστος, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ. Σ. ΒΕΡΑΣ

ὀστρακίζω· ψηφίζω, λέγω τὴν γνώμην μου διὰ ὀστράκου, ἰδίᾳ χαράσσω ἐπὶ ὀστράκου τὸ ὄνομα τοῦ ἐξοριστέου πολίτου, ἐξοστρακίζω.

ὀστρακίνδα *[Ἀρχ.]*. Ἐπίρρημα ὀνοματοποιηθὲν καὶ σημαῖνον παιδιάν, εὔχρηστον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Ἡ παιδιὰ αὕτη, περιγραφεῖσα λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους, διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερον, τοὐλάχιστον κατὰ τὰς κυρίας αὐτῆς γραμμάς. Κατὰ ταύτην οἱ παῖκται χωρίζονται εἰς δύο ὁμάδας, ἱσταμένας ἑκατέρωθεν γραμμῆς χαραχθείσης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐννοεῖται ἐν ὑπαίθρῳ καὶ εἰς ἐκτεταμένον χῶρον. Εἷς τῶν παικτῶν, κρατῶν ὄστρακον, οὗ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶναι ἠλειμμένη διὰ πίσσης, ρίπτει αὐτὸ εἰς τὸν ἀέρα, κατὰ τὸ «*κορώνα ἢ γράμματα*», καὶ ἐρωτᾷ: «Νὺξ ἢ *ἡμέρα*;» Ἡ μία τῶν ὁμάδων υἱοθετεῖ τὴν νύκτα, ἡ δ' ἄλλη τὴν ἡμέραν. Οἱ κερδίζοντες τότε τρέχουν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων καὶ ὅπου συλληφθῶσιν ἵστανται, οἱ δ' ἄλλοι ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπαναφέρωσιν αὐτούς, ἐγείροντες ἐπὶ τῶν ὤμων των, εἰς τὸ σημεῖον, ἔνθα ἐχαράχθη ἡ γραμμὴ καὶ ὅθεν ἤρξατο ἡ καταδίωξις. Γ. Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ὀστρακίνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀνατολικὸν τῶν στομάτων τῆς Σιρβωνίδος λιμνοθαλάσσης, τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου παραλίου τῆς Αἰγύπτου (*Πτολ.* Δ, ε, 12, Nobbe). Τὸ στόμα τοῦτο, τῆς συγχρόνου λιμνοθαλάσσης Σαμπακὰτ Μπορντσγώλ, ἔχει ἐξαφανισθῇ λόγῳ προσεπιχώσεων τῆς ἀπὸ τοῦ Κασσίου ὄρους ἀκτοταινίας. Σ. Ε. Λ.

ὀστράκινος, *—η, —ον* (τό)· ὁ ἐξ ὀστράκου κατεσκευασμένος· || ἀρχ., πήλινος, κεραμεοῦς.

— **ὀστράκινα ἀγγεῖα**. Ἐκαλοῦντο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὰ πήλινα ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα, πληρούμενα διὰ διαφόρων ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, ἐξεσφενδονίζοντο διὰ τῶν πετροβόλων μηχανῶν κατὰ τῶν ἐχθρικῶν οἰκοδομῶν, πολεμικῶν μηχανῶν, πλοίων κτλ. πρὸς ἐμπρησμὸν αὐτῶν. Τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐλέγοντο καὶ *χύτραι* καὶ *χουζία* καὶ *ἀμφορεῖς ὀστράκινοι* καὶ ἁπλῶς *ἄγγοι*, ἦσαν ὅ,τι σήμερον αἱ ὀβίδες τοῦ πυροβολικοῦ. Οἱ ἐκ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης μισθοφόροι τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς πατρίδας των, μετέδωσαν καὶ ἐκεῖ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐκσφενδονήσεως τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετέδωσαν τὴν χρῆσιν τούτων οἱ Βαράγγοι, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐκ τῶν ὀστρακίνων ἀγγείων προέκυψεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ συνήθεια νὰ καλῆται ἡ ὀβὶς «shell», δηλαδὴ ὄστρακον. Ν. ΚΛΣ

ὀστρακιονίδαι (οἱ) (Ostracionidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον ὁ *ὀστρακίων* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀστρακισμὸς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐξορία δι' ὀστράκων, *ἐξοστρακισμός*. Ὁ ὀστρακισμὸς ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ὁπόθεν εἰσήχθη βραδύτερον καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις μὲ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπως τὸ Ἄργος, ἡ Μίλητος, τὰ Μέγαρα, αἱ Συράκουσαι κ. ἄ. Διεξήγετο δὲ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Ὅταν πολίτης τις, διὰ διαφόρους λόγους, καθίστατο ἀνεπιθύμητος, κατεσκευάζετο εἰς τὴν ἀγορὰν περίβολος διαιρούμενος εἰς 10 τμήματα, μὲ ἰδίαν ἕκαστον εἴσοδον, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσήρχοντο οἱ πολῖται ἀναλόγως τῆς φυλῆς εἰς ἣν ἕκαστος ἀνῆκε, καὶ ἀπέθετον ὄστρακον, ἤτοι θραῦσμα ἀγγείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε χαράξει τὸ ὄνομα τοῦ πολίτου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐπεθύμει. Τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας ταύτης ἤσκουν αὐτοπροσώπως οἱ ἐννέα ἄρχοντες. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ψηφοφορίας ἠριθμοῦντο αἱ ψῆφοι, ἐξωστρακίζετο δὲ ὁ πολίτης ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἦτο γεγραμμένον ἐπὶ 6 000 τοὐλάχιστον ὀστράκων. Ὁ ἐξοστρακιστέος ἐλάμβανε προθεσμίαν 10 ἡμερῶν, ἵνα κανονίσῃ τὰς οἰκογενειακάς του ὑποθέσεις, καὶ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν πόλιν κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ 10 ἔτη, βραδύτερον δὲ μόνον διὰ 5. Ἀπομακρυνόμενος διετήρει τὸ δικαίωμα νὰ καρποῦται τὰ εἰσοδήματα τῆς περιουσίας του καὶ διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων τῆς πατρίδος του. Κατὰ ταῦτα ὁ ὀστρακισμὸς ἦτο ποινὴ ἐλαφροτέρα τῆς *φυγῆς*. Ὁ ὀστρακισμὸς εἰσήχθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ἐφηρμόσθη δὲ τὸ πρῶτον τῷ 488 π. Χ. διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἱππάρχου. Τοιουτοτρόπως ὁ ὀστρακισμὸς κατέστη φοβερὸν ὅπλον τοῦ λαοῦ ἐναντίον ἰσχυρῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιβουλευθοῦν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν χαρακτηριστικωτέρων θεσμῶν τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας. Βραδύτερον ὅμως, διὰ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀριστείδου (482 π. Χ.) καὶ εἶτα τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Κίμωνος, κατέστη πολιτικὸν ὅπλον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἰσχυρότερον κόμμα προσεπάθει νὰ διαλύσῃ τὸ ἀντίπαλον ἐξοστρακίζον τὸν ἀρχηγόν του. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἔχασε καὶ τὴν προτέραν του δύναμιν, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἀπὸ τὴν σπανιότητα τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἐφηρμόζετο. Εἰς τὸ διάστημα τῶν 60 ἐτῶν, καθ' ἃ ἴσχυσεν ἐν Ἀθήναις ὁ ὀστρακισμὸς (488—418 π. Χ.) μόνον 10 περιπτώσεις ἐφαρμογῆς του μᾶς εἶναι γνωσταί, ἐκ τῶν ὁποίων τελευταία ἡ τοῦ δημαγωγοῦ Ὑπερβόλου τῷ 418 ἢ 417 π. Χ. Ν. Α.

ὀστρακίτης (ὁ). Ἀπολίθωμα ὀστράκων. Συνίσταται ἀπὸ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον.

ὀστρακιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὀστρακιάν: «*ὀστρακιῶδες ἐξάνθημα*».

ὀστρακίων (ὁ) (Ostracion) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀστρακιονιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους ἰχθῦς, μὲ σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ σκληρῶν πλακῶν ἐν εἴδει ὀστράκου. Εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος φέρει ἰσχυρὰς ἀκάνθας. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη φέρει 14 σπονδύλους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ὀστρακίων ὁ τετράκερως* (Ostracion quadricornis). Οὗτος ἔχει μῆκος 40 ἑκατοστομέτρων, σῶμα σχεδὸν εὐθὺ κατὰ τὸ κοιλιακὸν μέρος καὶ λίαν κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, κεφαλὴν μεγάλην, στόμα κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον τῆς κεφαλῆς ἀπολῆγον εἰς χονδρὸν καὶ ἀμβλὺ ρύγχος, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἐκφύονται τέσσαρες ἰσχυραὶ αἰχμηραὶ ἀποφύσεις ἐν εἴδει κεράτων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄλλο ὄνομά του, *τετράκερως*. Τὸ σῶμά του εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληροτάτων πλακοειδῶν λεπίων στενῶς συνδεομένων πρὸς ἄλληλα, ὥστε νὰ σχηματίζουν εἶδος ἀνθεκτικοῦ ὀστράκου. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοτεφρὸς μὲ μελανοφαίους κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ νότια μέρη τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

ὀστρακόδερμοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τοῦ σώματός των, ὅπερ φέρει σκληροτάτας, πολυπληθεῖς πυκνὰς ἀκάνθας, ἢ λεπιδωτάς, ἰσχυροτάτας πλάκας στενῶς συνδεδεμένας πρὸς ἀλλήλας καὶ οὕτω διατεταγμένας, ὥστε νὰ ἀποτελῶσιν εἶδος θώρακος ἢ ὀστράκου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *ὀστρακόδερμοι*. Δ. Ν. Π.

ὀστρακοειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων, τὰ ἄλλως καλούμενα *ὀστρακόδοντα* ἢ *ὀστρακώδη* (βλ. λ.).

ὀστρακοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὄστρακον.

ὀστρακοκονία (ἡ). Εἶδος ἐπιστρώσεως δαπέδων, χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Κατεσκευάζετο διὰ μίγματος κεράμων, σκύρων καὶ ἀσβεστοκονιάματος, ἐνεποτίζετο δὲ κατόπιν καὶ ἐπηλείφετο δι' ἐλαίου, πρὸς ἀπόκτησιν ὡραιοτέρας ὄψεως. Εἶναι κατασκευὴ ἀνάλογος πρὸς τὰ σήμερον χρησιμοποιούμενα μωσαϊκά.

ὀστρακολογία (ἡ). Ὁ κλάδος τῆς παλαιογραφίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐπὶ ὀστράκων σῳζομένων γραπτῶν μνημείων. Τῶν ὀστράκων, ὡς γραφικῆς ὕλης, ἐγίνετο εὐρεῖα χρῆσις ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐξ οὗ καὶ αἱ λέξεις *ὀστρακισμὸς* καὶ *ὀστρακίνδα*. Τὰ μέχρις ἡμῶν περιελθόντα ὄστρακα εὑρέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ἐχρησιμοποιήθησαν κυρίως διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς διοικήσεως. Πολλὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν περιέχουν κείμενα φιλολογικά, ἀντιγραφέντα πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν, καὶ ἄλλα, φύσεως ἰδιωτικῆς, μνημεῖα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Jouguet*, ἐν *Daremberg-Saglio*, Dictionnaire des Antiquités, ἐν L. Ostrakon (ὅπου καὶ βιβλιογραφία).—*U. Wilcken*, Griechische Ostraka aus Aegypten und Nubien, τόμ. Α'—Β' (Λειψία—Βερολῖνον 1899).—*A. Gardiner-H. Thompson-J. Milne*, Theban Ostraca (Λονδῖνον 1913).—*J. G. Tait*, Greek ostraca in the Bodleian Library at Oxford, τόμ. Α' (Λονδῖνον 1930). Δ.Α.Ζ.

—*[Ζῳολ.]* Ὁ κλάδος τῆς ζῳολογίας ὁ πραγματευόμενος εἰδικῶς περὶ τῶν ὀστράκων.

ὄστρακον (τό)· κεράμιον, ἀπόθραυσμα πηλίνου ἀγγείου, *κεραμιδάκι*, ἰδιωματ. *κελύφι*· || τὸ κεράμιον ἐφ' οὗ ἐχάρασσον οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τὸ ὄνομα τοῦ ἐξοριστέου πολίτου· || τὸ σκληρὸν περίβλημα ζῴων τινῶν, οἷον τῆς χελώνης, τοῦ κοχλίου, τοῦ καρκίνου, τῶν κογχυλίων κττ.· || καὶ τῆς σηπίας τὸ ἐσωτερικὸν ὀστοῦν· || τοῦ ᾠοῦ τὸ κέλυφος.

— *[Ἀρχ.]* Ἡ λέξις *ὄστρακον* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐδήλου κογχύλιον καὶ εἶτα πᾶν ὅμοιον πρὸς αὐτὸ θραῦσμα ἀγγείου. Τὰ θραύσματα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀνέκαθεν πρὸς χάραξιν ἐπ' αὐτῶν διαφόρων προχείρων σημειώσεων, ὅτε δὲ ὁ Κλεισθένης εἰσήγαγεν ἐν Ἀθήναις τὸν *ὀστρακισμὸν* (βλ. λ.), ἤτοι τὴν διὰ ψηφοφορίας ἐξορίαν τῶν ἀνεπιθυμήτων ἰσχυρῶν πολιτῶν ὑπὸ τοῦ δήμου, τὰ ὄστρακα ἀπετέλεσαν τὸ μέσον τῆς ψηφοφορίας ταύτης. Ὁ ἐπιθυμῶν τὴν ἐξορίαν ἑνὸς προσώπου ἐχάραττε δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀστράκου τὸ ὄνομα, τὸ πατρώνυμον καὶ τὸν δῆμον τοῦ ἐξοριστέου καὶ ἔρριπτεν αὐτό, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ψηφοφόροι, εἰς ὡρισμένον πρὸς τοῦτο χῶρον. Τὰ ὄστρακα οὔτε κατεσκευάζοντο ἐπὶ τούτῳ, οὔτε

Digitized by Google

προήρχοντο ἐκ θραυσμάτων ἱερῶν ἀγγείων ἐξ ἀπροσεξίας θραυσθέντων, ὡς ἐπιστεύθη, ἀλλ' ἦσαν κοινὰ θραύσματα παντοίας φύσεως ἀγγείων. Τὰ παλαιότερα τῶν ἐν Ἑλλάδι εὑρεθέντων ὀστράκων προέρχονται ἀπὸ ὀστρακισμόν, ἀνευρέθη δὲ καὶ ὄστρακον φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους, καθὼς καὶ τοῦ Ξανθίππου, πατρὸς τοῦ Περικλέους· Ἐνεπίγραφα ὄστρακα εὑρέθησαν καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἐν Τύνιδι, ἀνήκοντα εἰς τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα, καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ πολὺ σπάνια. Τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν ἐνεπιγράφων ὀστράκων ἔδωσαν αἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἀνασκαφαί. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ γράφειν ἐπὶ θραυσμάτων ἀγγείων ἦτο παλαιοτάτη ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ συνήθως προετιμῶντο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων αἱ τιτανώδεις πλάκες, ὡς παρέχουσαι εὐρυτέραν ἐπιφάνειαν διὰ τὴν ἱερογλυφικὴν γραφήν. Ἡ χρῆσις τῶν ὀστράκων ἔλαβεν ἐπίδοσιν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἤκμασε μέχρι τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ διοικήσει, ἐξηκολούθησε δὲ ἐν τῇ ἰδιωτικῇ ζωῇ μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκασταχοῦ τῆς Αἰγύπτου ἀνευρεθέντων ὀστράκων προκύπτει ὅτι ἐγίνετο μεγαλυτέρα αὐτῶν χρῆσις ἐν Θηβαΐδι, μικροτέρα δὲ ἐν Κάτω Αἰγύπτῳ, ὅπου ἠφθόνει ὁ πάπυρος. Τὰ ἀνευρεθέντα ἐν Αἰγύπτῳ ὄστρακα περιέχουν: 1) φιλολογικῶν κειμένων περικοπάς, χαραχθείσας πιθανῶς ὑπὸ μαθητῶν, 2) κείμενα διοικητικά, 3) ἐπιστολάς, συμβόλαια, λογαριασμούς, 4) κείμενα μαγικὰ καὶ ἀστρολογικά. Τὴν ἱστορίαν τῆς μέχρι τοῦ 1900 ἀνευρέσεως ὀστράκων συνώψισεν ὁ Wilcken, ἐκδοὺς καὶ συλλογὴν 1624 τοιούτων (βλ. καὶ *ὀστρακολογία*). Ν. Α.

— *[Ζῳολ.]* Καλεῖται *ὄστρακον* τὸ σκληρὸν καὶ ἀνθεκτικὸν κέλυφος, ὅπερ περιβάλλει ὁλικῶς ἢ τμηματικῶς τὸ σῶμα διαφόρων ζῴων καὶ ἰδίως τῶν ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοστράκων* καὶ τῶν *μαλακίων*. Τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ ἡ σύστασις τοῦ ὀστράκου εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη τῶν ζῴων. Συνήθως τὸ ὄστρακον ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστολιθικῆς ἢ τιτανικῆς ἢ χιτινώδους οὐσίας, ἥτις ἐκκρίνεται ἐξ ἰδίων ἀδένων ὑπὸ τὸν μανδύαν ἢ χιτῶνα τοῦ ζῴου εὑρισκομένων. Τὸ ὄστρακον ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων ἢ στρωμάτων, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα δυνατὸν νὰ εἶναι λεῖον, ἀνώμαλον, ἑλικοειδές, γραμμωτόν, διηυλακωμένον κτλ. καὶ φέρει ποικίλους χρωματισμοὺς καὶ ἀποχρώσεις. Τὸ ἐσωτερικόν, κατὰ γενικὸν κανόνα, εἶναι λεῖον, στιλπνὸν καὶ ἔχει, συνήθως, χρῶμα σαρκῶδες, ὑπέρυθρον ἢ πορφυροκυανοῦν. Τὸ ὄστρακον δυνατὸν νὰ ἀποτελῆται ἐκ μιᾶς μόνης θυρίδος ἢ κόγχης, ὁπότε καλεῖται *μονόθυρον* ἢ *μονόκογχον*, ἢ ἐκ δύο συμμετρικῶν ἢ ἀνισομεγέθων, ὁπότε καλεῖται *δίθυρον* ἢ *δίκογχον*. Ἐὰν αἱ θυρίδες ἢ αἱ κόγχαι εἶναι ὅμοιαι, τότε καλεῖται *ὁμοιόθυρον* ἢ *ὁμοιόκογχον*, ἐὰν δὲ ἀνόμοιαι, τότε καλεῖται *ἀνομοιόθυρον* ἢ *ἀνομοιόκογχον*. Δ. Ν. Π.

— *[Χημ.]* *Ὄστρακον* (κοιν. *ταρταροῦγα*) καλεῖται κυρίως ἡ ἐξ ὀστράκων χελώνης λαμβανομένη ὕλη πρὸς παραγωγὴν διαφόρων ἀντικειμένων. Σήμερον χρησιμοποιεῖται ἀντ' αὐτῆς εἰς μεγίστην κλίμακα συνθετικῶς παρασκευαζομένη ὕλη, παρουσιάζουσα μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἀντίστοιχον φυσικὴν ὕλην. Σ. Γ.

ὀστρακοφορία (ἡ)· τὸ ψηφίζειν δι' ὀστράκου, ὡς εἰς τὸν ἐξοστρακισμόν.

ὀστρακοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ὀστράκινον περίβλημα.

ὀστρακοφορῶ (*—έω*)· ἀρχ., ψηφίζω δι' ὀστράκου.

ὀστρακώδη (τὰ) (Ostracoda) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακοστράκων, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τοῦ ὀστράκου των, ὅπερ εἶναι δίθυρον, ἀσβεστολιθικῆς ἢ κερατώδους συστάσεως, καὶ περιβάλλει ὁλόκληρον τὸ σῶμά των. Αἱ δύο κόγχαι τοῦ ὀστράκου δύνανται νὰ πλησιάσωσιν ἢ νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀλλήλων τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ συσταλτοῦ μυός. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τῆς κατηγορίας ταύτης φέρει ἀδιακρίτους, διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀρθρώσεις. Ἐν ὅλῳ φέρει 7 ζεύγη προσαρτηματικῶν ὀργάνων, ἐξ ὧν τὰ 5 εὑρίσκονται εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ 2 κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σώματος. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει περὶ τὰ 600 εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θαλάσσας καὶ ἐλάχιστα, σχετικῶς, εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν — οὐχὶ ἀσφαλῆ ὅμως — ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἀσφαλῆ ἐν τούτοις λείψανα συναντῶνται πλέον ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς σιλουρίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ὀστρακωδῶν συνηντήθησαν ἐντὸς τῶν μαργῶν τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς θέσιν Ἀνεμόβραχος παρὰ τὸ Δερβένιον τῆς Κορινθίας, εἰς τὸ Κολλύρι καὶ Χάβαρι τῆς Ἠλείας, ὡς καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν παρὰ τὴν Γέζοβαν (λεκάνη Σερρῶν) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀστρακώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ φέρων ὄστρακον, ὁ ἔχων γνώρισμα τὸ ὄστρακον· || *ὀστρακώδη* (τά)· τάξις ζῴων ὑδροβίων.

ὀστράκωσις, *—εως* (ἡ) *[Παλαιοντ.]*. Τρόπος ἀπολιθώσεως ὀργανικῶν σωμάτων διασωθέντων διὰ περικαλύψεως αὐτῶν ὑπὸ χημικῶν κατακρημνισμάτων ἢ διὰ μηχανικῆς διεισδύσεως ἐντὸς κενῶν χώρων τῶν σωμάτων τούτων διαφόρων ξένων ἀνοργάνων οὐσιῶν, διαλυτῶν ἐν τῷ ὕδατι.

Ὄστραου (Ostrau) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὄστραβα*.

ὀστρεΐδαι (οἱ) (Ostreidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια *μαλακίων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα μαλάκια ἀνομοιόκογχα. Τὸ ζῷον φέρει ὑποτυπώδη πόδα ἢ στερεῖται ποδός. Γνωστὰ περὶ τὰ 60 γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης, τὰ περισσότερα θαλάσσια καί τινα τῶν ὑφαλμύρων ὑδάτων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι τὸ *ὄστρεον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων — οὐχὶ βέβαια καὶ ἀσφαλῆ — περιεγράφησαν ὡς ἐνυπάρχοντα ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς δεβονίου μέχρι καὶ τῆς περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἀσφαλῆ λείψανα συναντῶνται πλέον ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἀσυνήθως δ' ἄφθονα λείψανα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀστρέϊνος, *—η*, *—ον*· ὁ ἐξ ὀστρέου κατεσκευασμένος.

ὀστρεοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς ὄστρεον.

ὀστρεοκομεῖον (τό)· τὸ μέρος ὅπου ἐκτρέφονται τὰ ὄστρεα (βλ. λ. *ὀστρεοκομία*).

ὀστρεοκομία (ἡ) *[Ἐγκυκλ.]*. Ὁ κλάδος τῆς ζῳοτεχνίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν βελτίωσιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ὀστρέων πρὸς βιομηχανικὴν αὐτῶν ἐκμετάλλευσιν. Ἡ ὀστρεοκομία ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, κατὰ τὰ

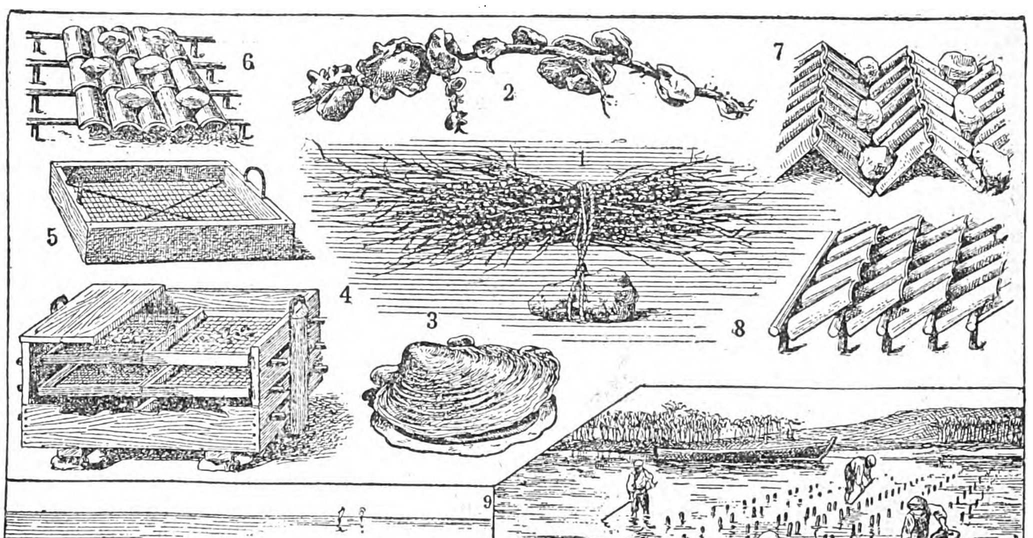

Ὀστρεοκομία.

[1=Τρόπος προσδέσεως τῶν δεσμίδων. 2=Κλάδος πλήρης σπόρων. 3=Ὄστρεον τὸ ἐδώδιμον (τελείως ἀνεπτυγμένον). 4=Εἰδικὸν συλλεκτικὸν κιβώτιον. 5=Πλαίσιον συλλογέως. 6=Στέγη συλλογῆς (ἁπλῆ). 7 καὶ 8=Στέγη συλλογῆς (κεραμιδοειδεῖς). 9=Γενικὴ διάταξις ὀστρεοκομείου. 10=Συλλογὴ ὀστρέων.]

τελευταῖα ὅμως ἔτη ἔκαμεν ἁλματώδεις προόδους εἴς τινας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Διὰ τὸν καταρτισμὸν ὀστρεοκομείου χρειάζεται κατάλληλον τμῆμα τῆς θαλάσσης, ὅπου νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν αἱ παλίρροιαι τεχνητῶς. Τὸ προοριζόμενον διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ὀστρέων τμῆμα δέον νὰ χωρίζηται ἀπὸ τῆς θαλάσσης δι' ἀνθεκτικοῦ τοιχώματος, ὅπερ φέρει εἰς διάφορα μέρη ὑδατόφρακτα στόμια ἐν εἴδει θυρῶν, χρησιμοποιούμενα κατὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος τοῦ ὀστρεοκομείου. Τὸ περίφρακτον μέρος τῆς θαλάσσης σχηματίζεται εἰς διάφορα τμήματα διὰ λεπτοτέρου πάχους μεσοτοίχων καὶ ὁ πυθμὴν στρώννυται διὰ σανίδων ἐν εἴδει δαπέδου, ἔνθα διατρέφονται τὰ ὄστρεα. Πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῶν ὀστρεοκομείων ἐνδείκνυται ἡ ἐκλογὴ ὀστρέων ἐξ ἄλλου ὀστρεοκομείου, ἡλικίας ὄχι ἀνωτέρας τοῦ ἔτους. Τὰ ὄστρεα ταῦτα γονιμοποιοῦν τὸ ἑπόμενον ἔτος. Διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ γόνου αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται δέσμαι κλάδων ἢ πάσσαλοι, ἢ στρῶμα ἐκ λίθων, ἢ καὶ κόγχαι κεναὶ τῶν ὀστρέων. Τὰ περισσότερα ὀστρεοκομεῖα μεταχειρίζονται πρὸς συλλογὴν τοῦ γόνου ὀπτοπλίνθους κεραμοειδῶς διατεταγμένας οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωσιν εἶδος στέγης. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰδικὰ συλλεκτικὰ κιβώτια, ἐν εἴδει κυψελῶν, ἅτινα φέρουσι πλαίσια, ὧν τὸ δάπεδον ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοτάτου συρματοπλέγματος, ὥστε νὰ μὴ διαφεύγῃ ὁ γόνος. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ ὕδατος πρέπει νὰ γίνεται καθημερινῶς, διότι συντελεῖ εἰς τὸν κανονικὸν ἀερισμὸν καὶ τὴν ἐπαρκῆ κυκλοφορίαν τοῦ ὀξυγόνου, ὅπερ εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀστρέων. Γενικῶς διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῶν ὀστρεοκομείων καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ὀστρέων ἐκλέγεται τὸ εἶδος *ὄστρεον τὸ ἐδώδιμον* μὲ τὰς πολλαπλᾶς αὐτοῦ ποικιλίας. Δ. Ν. Π.

ὀστρεοκόμος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀστρεοκομίαν.

ὄστρεον (τὸ) (Ostrea) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων ἐλασματοβραγχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀστρεϊδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μαλακίων εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας ἀπαντῶντα καὶ ἁλιευόμενα διὰ τὸ περιζήτητον εὔγευστον κρέας των. Αἱ κόγχαι τοῦ γένους τούτου εἶναι λεπιδοειδοῦς ὑφῆς, ἀνόμοιαι καὶ ἀκανόνιστοι, δι' αὐτῶν δέ, ἑνουμένων διὰ γιγγλυμοῦ, τὸ ζῷον προσκολλᾶται ἐπὶ διαφόρων ὑποθεμάτων. Διανοιγόμενον τὸ ὄστρεον παρουσιάζει ἐσωτερικῶς μανδύαν διῃρημένον εἰς δύο λοβοὺς καὶ ἐπιστρώνοντα τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῶν κογχῶν. Μετὰ τὸν μανδύαν ὑπάρχουσι τέσσαρα μεμβρανώδη φυλλάρια, ἅτινα ἐπέχουσι θέσιν βραγχίων καὶ ἀκανονίστως διακλαδίζονται ἐπὶ τοῦ προσθίου τμήματος τοῦ σώματος. Τὸ στόμα σχηματίζεται ὑπὸ σχισμῆς ἀρκετὰ εὐρείας, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ τεσσάρων χειλικῶν ἀποφύσεων. Ὄπισθεν τοῦ πλέγματος τῶν βραγχίων εὑρίσκεται ὀγκῶδες σαρκῶδες τμῆμα κυλινδρικὸν καὶ ὑπόλευκον, ὅπερ περιστρέφεται ἐπὶ ἰδιορρύθμου μυός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περικλείεται ὁ στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα. Ὁ ποὺς τοῦ ζῴου εἶναι ὑποτυπώδης. Τὸ μῆκος τῶν ὀστρέων ποικίλλει. Εἶναι ἑρμαφρόδιτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καί τινα διακρίνονται εἰς γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ). Συνήθως ζῶσι κατ' ἀποικίας πολυπληθεῖς ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου βυθοῦ τῶν θαλασσῶν καὶ εἰς βάθος συνήθως 15 μ. περίπου ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Ἡ ᾠοτοκία τῶν ὀστρέων εἶναι ἐκπληκτική, διότι ἕκαστον θῆλυ παράγει ἀπὸ 80.000—500.000 ᾠὰ ἐτησίως, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὰ γεννώμενα ᾠὰ ἐπιπλέουσιν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ εἶτα προσκολλῶνται ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ὑποθεμάτων. Διὰ τὴν τελείαν ἐνηλικίωσιν τοῦ ζῴου ἀπαιτοῦνται 5—6 ἔτη, ὁπότε καὶ εἶναι κατάλληλον

Digitized by Google

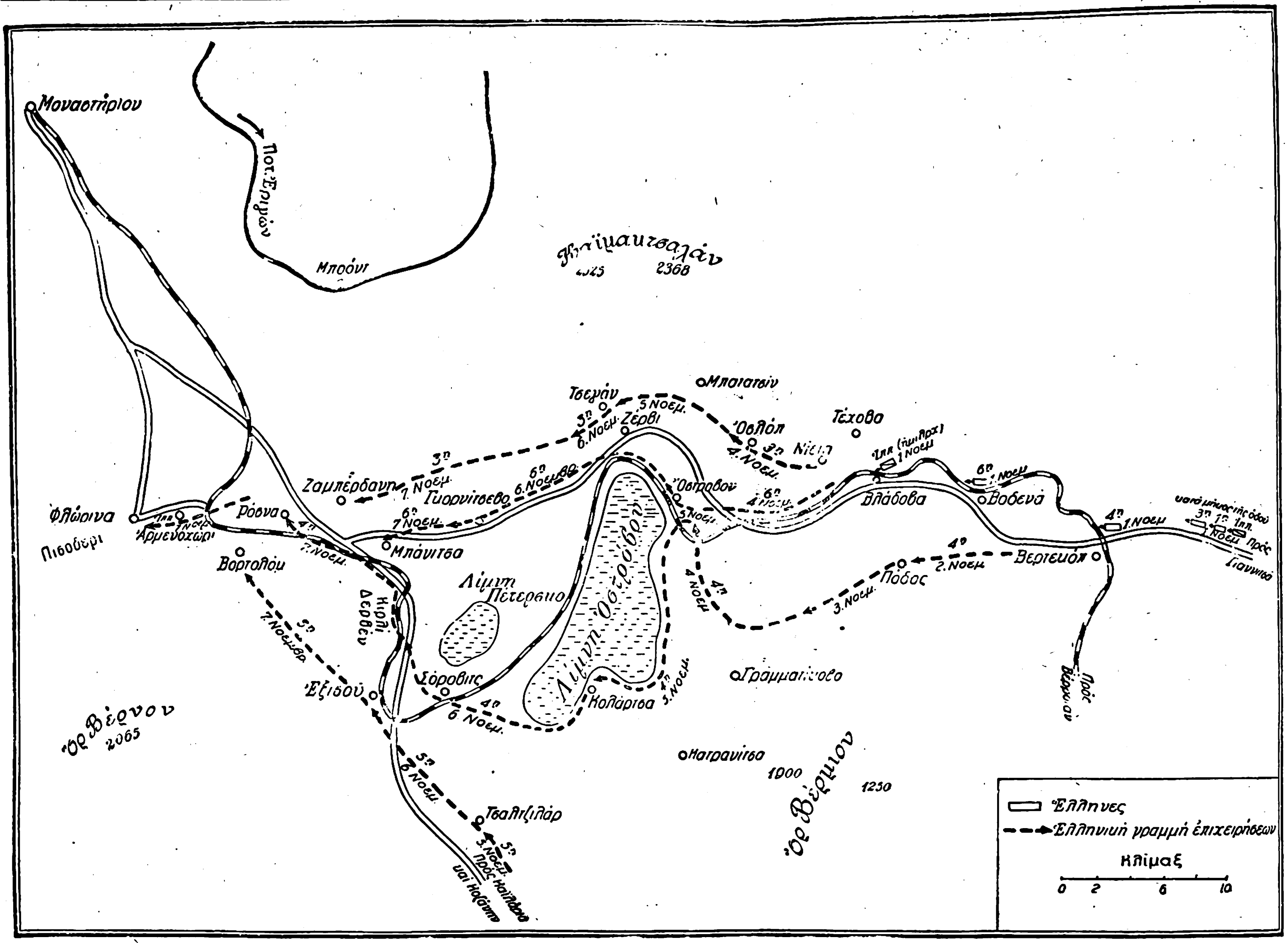

Ἐπιχειρήσεις Ὀστρόβου 30 Ὀκτωβρίου—7 Νοεμβρίου 1912.

πρὸς βρῶσιν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ κοινοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *ὄστρεον τὸ ἐδώδιμον* (Ostrea edulis, κοιν. *στρείδι*), ὅπερ φθάνει τὰ 0.08 μ. περίπου, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα λευκόφαιον. Ἁλιεύεται ἐντατικῶς καὶ καλλιεργεῖται τεχνητῶς εἰς τὰ ὀστρεοκομεῖα, διότι εἶναι περιζήτητον διὰ τὴν εὔ-

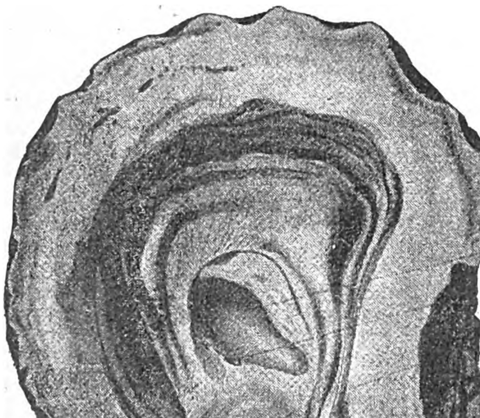

Ὄστρεον τὸ ἐδώδιμον.
[Κάθετος τομὴ δεικνύουσα τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ὀστράκου καὶ τὸ ζῷον ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον.]

γευστον σάρκα του. Ἀπαντᾷ ἀφθόνως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας καὶ σπανιώτερον εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

— *[Ζῳολ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ καὶ πλεῖστα θαλάσσια μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐλασματοβραγχίων, ὧν πλεῖστα περιέχουσι μαργαρίτας. Δ. Ν. Π.

— *[Ἐμπορευμ.]* Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ἡ σὰρξ τῶν ὀστρέων συνεσκευασμένη εἰς κονσέρβας. Οὕτω μεγάλαι ποσότητες τῶν κονσερβῶν αὐτῶν φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐξ Ἰαπωνίας. Καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν ὅμως γίνεται ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ προϊόντος αὐτοῦ. Τὰ ὄστρεα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων, οἵτινες εἶχον καὶ ὀστρεοτροφεῖα εἰς Βάϊα. Ἡ θρεπτικὴ ἀξία τῶν ὀστρέων εἶναι σχετικῶς μικρά. Τὸ κρέας τῶν προσφάτων ὀστρέων περιέχει: 83,6 ὕδωρ, 4,59 ἀζωτούχους οὐσίας, 0,37 λίπος, 2,62 μὴ ἀζωτοῦχον ὀργανικὴν οὐσίαν καὶ 2.37 ἅλατα. Πολλάκις παρετηρήθησαν καὶ δηλητηριάσεις ἐξ ὀστρέων. Αἱ δηλητηριάσεις αὗται, φέρουσαι ἰδιαίτερον χαρακτῆρα, ὀφείλονται κυρίως εἰς πτωμαϊνικὰς οὐσίας ἀποσυντεθειμένων ὀστρέων, αἵτινες σχηματίζονται κατὰ τοὺς θερμοὺς κυρίως μῆνας τοῦ ἔτους. Ἐπίσης αἱ δηλητηριάσεις αὗται προέρχονται ἐνίοτε καὶ ἐκ τῶν φῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, τὰς ὁποίας προσλαμβάνουν τὰ ὄστρεα, ὡς ἐκ δηλητηριωδῶν ἰχθύων, ἀποσυντεθειμένων ουσιῶν, χαλκοῦ, ὃν προσλαμβάνουν ὅταν προσκολληθῶσιν ἐπὶ χαλκίνων ἀντικειμένων κλπ. Κ. Γ. Μ.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων—οὐχὶ βέβαια καὶ ἀσφαλῆ ὅμως—περιεγράφησαν ὡς ἐνυπάρχοντα ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἀσφαλῆ ἐν τούτοις λείψανα ὀστρέων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς λιθανθρακοφόρου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἄχρι σήμερον. Ἰδιαιτέρως ἄφθονα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Μορφαί τινες, ὡς π. χ. τὸ ὄστρεον virginica, τὸ ὄστρεον crassissima, τὸ ὄστρεον longirostris ἀποκτῶσι σημαντικὸν μέγεθος καὶ ἀποτελοῦν τὸ ὑπογένος *κρασσόστρεον*.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα ὀστρέων εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς τριτογενῶν (ἰδίᾳ νεογενῶν) στρωμάτων, ὡς π. χ. εἰς τὸ Χασάνι τῆς Ἀττικῆς (τοῦ εἴδους ὄστρεον lamellosa), εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ Λιμνιῶνα τῆς Εὐβοίας ἐντὸς πλειοκαινικῶν στρωμάτων (τοῦ εἴδους ὄστρεον lamellosa), παρὰ τὸ Ληξούριον τῆς Κεφαλληνίας (τοῦ εἴδους ὄστρεον edulis), εἰς τὴν νῆσον Μῆλον (ΝΔ. τοῦ Κλήματος, τοῦ εἴδους ὄστρεον edulis, ποικιλίας lamellosa), εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου (τῶν εἰδῶν ὄστρεον lamellosa καὶ ὄστρεον cornucopiae), εἰς τὴν Μεσσηνίαν (Καλάμαι, Καστέλια, τῶν εἰδῶν ὄστρεον lamellosa, ὄστρεον Boblayi καὶ ὄστρεον cochlear), εἰς τὴν Μπρούμαν (Πύργου Ὀλυμπίας), εἰς τὴν Ἀκαρνανικὴν ἀκτὴν (τῶν εἰδῶν ὄστρεον (κρασσόστρεον) crassissima καὶ ὄστρεον gingensis), εἰς τὴν μεταξὺ Ἀγγίστης καὶ Γενίκιοϊ περιοχήν, ὡς καὶ παρὰ τὴν Γέζοβαν τῆς λεκάνης τῶν Σερρῶν (τοῦ εἴδους ὄστρεον gingensis), εἰς τὰ στρώματα τῆς ἐλβετίου (Πας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τῆς κοιλάδος τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης εὑρέθησαν λείψανα ὀστρέων καὶ ἐντὸς τῶν μεταμορφωμένων φυλλιτωδῶν ἀσβεστολίδων τῆς δυτικῆς Κρήτης. Γ. Κ. Γ.

ὀστρεοτροφεῖον (τό)· τόπος κατάλληλος ἔνθα τρέφονται καὶ ἐπιστημονικῶς καλλιεργοῦνται ὄστρεα, *ὀστρεοκομεῖον*.

ὄστρια. Ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ νότου.

ὀστριαγάρμπης (ὁ). Ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ λιβονότου (Ν 23° Ζ).

ὀστριασορόκος (ὁ). Ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασια τοῦ εὐρονότου (Ν 23° Α).

Ὀστρόβιετς (Ostrowiec) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ τοῦ Κιέλτσε. Κάτ. 22.215, ἐκ τῶν ὁποίων 10.095 Ἰουδαῖοι. Κεῖται πλησίον τῆς πόλεως Κιέλτσε παρὰ τὸ ὄρος Λύσα Γκόρα καὶ εἶναι σημαντικὸν βιομηχανικὸν κέντρον μὲ ἐργοστάσια χάλυβος, σιδήρου καὶ γεωργικῶν ἰδίως μηχανημάτων. Μ. Δ. Β.

Ὀστροβίτσα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ Βορείου Ἠπείρου, ΝΔ. τῆς Κορυτσᾶς, ὕψους 1.800 μ. Εἶναι συνέχεια τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Γράμμου (Βοΐου) καὶ χωρίζεται αὐτοῦ διὰ τοῦ αὐχένος Κιάρι, κειμένου Ν. τῆς Κορυτσᾶς. Ἐπὶ τοῦ ὄγκου τῆς Ὀστροβίτσας ἐκτείνεται ἡ ἐπαρχία Ὀπάρης ἢ Ὀπάρας. Ἡ Ὀστροβίτσα, καθὼς καὶ τὰ πρὸς ταύτην συνεχόμενα ὄρη Ὀγρένι καὶ Μαλεσίνι, ἀποτελοῦν τὸν ὄγκον τὸν κείμενον μεταξὺ τῆς κοιλάδος τῆς Κορυτσᾶς καὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἄψου Οὐζούνη. Χ. Ι. Σ.

Ὄστροβο (Ostrowo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Ὄστρουφ*).

— **Ὄστροβον** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῆς κωμοπόλεως *Ἄρνισσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* **Α.** Μετὰ **τὴν** κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης τῷ 1912, **τὴν** ἐπενεγκοῦσαν τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ τουρκικοῦ **στρατοῦ τῆς** νοτιοανατολικῆς Μακεδονίας, ὁ **Ἕλλην ἀρχιστράτηγος**

Digitized by Google

ἐπεζήτησε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ βασικόν του σχέδιον, τὸ τῆς ἐν ἀμέσῳ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Σέρβων συντριβῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου ἔπρεπεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ν' ἀναστραφῇ διὰ τῆς πεδιάδος Γιαννιτσῶν πρὸς δυσμάς, νὰ προσπεράσῃ τὸ ὄρος Βέρμιον καὶ κατόπιν, διὰ διαφόρων συγκλινουσῶν κατευθύνσεων, νὰ προελάσῃ πρὸς τὸ λεκανοπέδιον Μοναστηρίου, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἐκεῖ τουρκικοῦ ἐκ τῶν κατευθύνσεων τοῦ νότου καὶ τῶν νοτιοανατολῶν, καὶ τοιουτοτρόπως συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ περικλεισθῇ ὁ τουρκικὸς στρατὸς τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας ἐντὸς συν... κτορος ἑλληνοσερβικοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται, διεξαχθεῖσαι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 30 Ὀκτωβρίου—7 Νοεμβρίου 1912, φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀστρόβου*, καθόσον ἡ λεκάνη τοῦ Ὀστρόβου (περιοχὴ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν ὀρέων, Βέρνον (2065), Καϊμακτσαλὰν (2525, 2368), Βέρμιον (1900, 1250, 900), Σινιάσικο (2068)) ἀπετέλεσε τὸ θέατρον αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς 5ης ἑλληνικῆς μεραρχίας ἐκ Σόροβιτς, ὁ τουρκικὸς στρατὸς (ἡ 18η μεραρχία καὶ μία ἐφεδρικὴ μεραρχία, ἐν ὅλῳ 13.000 ἄνδρες) ἀνακατέλαβε τὴν λεκάνην τοῦ Ὀστρόβου καὶ ὠργάνωσε τὴν στρατηγικὴν ἄμυναν πρὸς τὰ ἔμπρὸς (κατὰ τὴν τουρκικὴν ἄποψιν), δηλαδὴ πρὸς τὰς ἐξόδους τῶν διαβάσεων, νοτίως μὲν Σόροβιτς καὶ Καϊλάρια, ἀνατολικῶς δὲ πρὸς τὸ Βέρμιον.

Τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1912 (π. ἡ) ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξεκίνησεν ἐκ Θεσσαλονίκης, ἀκολουθήσας τὴν μοναδικὴν ἁμαξιτὸν ὁδὸν Τοψὶν—Γιαννιτσὰ—Βοδενά, μὲ σειρὰν μεραρχιῶν, 6η. 4η, 3η, 1η, μεθ' ἃς ἠκολούθει τὸ 1ον σύνταγμα ἱππικοῦ, μετὰ ἐπίπονον δὲ πορείαν ὑπὸ συνεχῆ βροχὴν κατώρθωσεν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἤτοι τὴν 1ην Νοεμβρίου, νὰ φθάσῃ πρὸ τοῦ Βερμίου, διανύσας τὰ 90 ταῦτα χιλιόμετρα μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν πορευτικὴν ἀπόδοσιν τῶν 30 χιλιομέτρων ἡμερησίως, καὶ καταλαβὼν τὴν 1ην Νοεμβρίου διὰ τοῦ ἱππικοῦ του (ἡμιλαρχιῶν τῶν 6ης, 4ης, 3ης μεραρχιῶν) τὴν Βλάδοβα. Τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο εἰς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας θέσεις.

Συμφώνως τῇ διαταγῇ τοῦ ἀρχηγείου, ἀπὸ τῆς 2ας Νοεμβρίου αἱ μεραρχίαι ἤρχισαν λαμβάνουσαι διάταξιν στρατηγικῆς ἀναπτύξεως· διό, ἡ 6η προυχώρησεν εἰς χῶρον Βλάδοβα—Τέχοβα, ἡ 4η πρὸς τὸ Π... όδος, ἡ 3η εἰς Βοδενά, ἡ 1η εἰς Βερτεκόπ. Τὴν 3ην Νοεμβρίου ἐξεκίνησεν ἐκ Κοζάνης ἡ 5η μεραρχία, κατευθυνομένη πρὸς βορρᾶν, ἵνα συμμεθέξῃ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων, ἥτις, μετὰ μάχην ... οθεῖσαν παρὰ τὸ Κόμανο, ἔφθασε τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς Καϊλάρια, ἡ 6η παρέμεινε εἰς τὰς θέσεις της, ἡ 4η προυχώρησε πρὸς τὸ Γραμματίκοβο, ἡ δὲ 3η πρὸς τὸ Τέχοβο. Ἀπὸ τῆς 4ης Νοεμβρίου ἡ προέλασις ἐξηκολούθησεν ἑκατέρωθεν τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου, ὡς εἰς τὸ σχ. 1 ἐμφαίνεται, μετὰ ἰσχυρὸν δ' ἀγῶνα τῆς 6ης μεραρχίας παρὰ τὸ χωρίον Ὄστροβον, διακοπέντα λόγῳ τῆς ἐπελθούσης νυκτός, ἐστάθμευσαν αἱ μεραρχίαι 6η καὶ 4η (συντρέξασα διά τινων τμημάτων της εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Ὀστρόβου) ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Ὄστροβον καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ. Ἡ 1η μεραρχία καὶ τὸ σύνταγμα ἱππικοῦ προυχώρησαν μέχρι Βλάδοβα. Τὴν 4ην Νοεμβρίου ἐξεπέμφθη ἀναγνώρισις ἱππικοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ. Τὴν 5ην Νοεμβρίου, ἡ μὲν 6η μεραρχία κατέλαβε τὸ Ὄστροβον, ἡ 3η προυχώρησε μέχρι Ζέρβι, ἡ δὲ 4η ἠκολούθησε τὴν διὰ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς λίμνης Ὀστρόβου τελματώδη ὅδευσιν, κατευθυνομένη πρὸς Σόροβιτς, φθάσασα τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης μέχρι Κολάρτσα, καθ' ὃν χρόνον ἡ 5η μεραρχία προυχώρησε μέχρι τοῦ Τσαλτζιλάρ. Τὴν 6ην Νοεμβρίου ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχηγείου συνετονίσθησαν, ἵνα προσπερασθῇ ἡ στενωπὸς Γκορνίτσεβο· πρὸς τοῦτο διετάχθησαν, ἡ μὲν 3η μεραρχία νὰ ὑπερκάμψῃ τὴν στενωπὸν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ βορρᾶ (λόγῳ ὅμως τῶν μεγάλων ἐδαφικῶν δυσκολιῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ πολύ), αἱ δὲ 4η καὶ 5η (ἀποτελέσασαι τμῆμα στρατιᾶς) ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου, φθάσασαι ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ μὲν 4η μέχρι τῆς στενωποῦ Κιρλὶ—Δερβέν, ἡ δὲ 5η μέχρις Ἐξισού, καθ' ὃν χρόνον ἡ 6η, προχωροῦσα διὰ τῆς στενωποῦ, θὰ ἐξεβίαζε ταύτην, ὅπερ καὶ κατώρθωσε μετὰ μάχην σθεναράν, ἐξελθοῦσα τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς τὴν δυτικὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ, καὶ καταστᾶσα τοιουτοτρόπως ἐντελῶς κυρία αὐτῆς. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς στενωποῦ, διετάχθη τὸ σύνταγμα ἱππικοῦ νὰ προχωρήσῃ ἐσπευσμένως καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν πρὸς Μπάνιτσαν καὶ Σόροβιτς περιοχήν. Τὴν πρωΐαν τῆς 6ης Νοεμβρίου ἐπετεύχθη παρὰ τὸ Μπρὸντ (εἰς τὸν νότιον ἀγκῶνα τοῦ Ἐριγῶνος) ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ σερβικοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τῆς, ἀπὸ τῆς 4ης Νοεμβρίου, ἐκπεμφθείσης ἀναγνωρίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ. Τὴν 7ην Νοεμβρίου αἱ προσπάθειαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχηγείου ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀπώθησιν τῶν Τούρκων πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Φλωρίνης, ὅπερ ἐπετεύχθη διὰ τῆς προχωρήσεως τοῦ συντάγματος ἱππικοῦ πρὸς Φλώριναν, ἣν καὶ κατέλαβε περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης, τῆς 3ης μεραρχίας πρὸς Ζαμπέρδανη, τῆς 4ης πρὸς Ρόσναν, τῆς 5ης πρὸς Βρτολόμ, καθ' ὃν χρόνον ἡ 6η, ἀκολουθοῦσα τὴν ἁμαξιτὸν ὁδόν, ἔφθασε τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς Μπάνιτσαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ μὲν σερβικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη καταλάβει ὅλην τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Μοναστήριον, ὁ δὲ κατὰ τῶν Σέρβων τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη ἀπωθηθῆ καὶ ἐκ Μοναστηρίου τὴν 5ην Νοεμβρίου, καὶ εὑρίσκετο ἤδη ἐν τελείᾳ σχεδὸν ἀποσυνθέσει, φυγὼν κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὸ πρὸς δυσμὰς ὄρη, μικρὸν δὲ μέρος πρὸς νότον. Συνεπῶς, ὑποχώρησις ἢ φυγὴ τῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπωθηθέντων Τούρκων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ πλέον πρὸς τὴν φυσικὴν ὁδὸν ὑποχωρήσεως, διότι πρὸς αὐτὴν εὑρίσκοντο ἤδη οἱ Σέρβοι, δι' ὃ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τὰ πρὸς δυσμὰς ὄρη, προσπαθοῦντες νὰ διεκφύγωσι διὰ τῶν σχετικῶν διαβάσεων, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν κατὰ τὸ πλεῖστον, διότι. ἐκτὸς μιᾶς τουρκικῆς ὀπισθοφυλακῆς ἐκ 3.000 ἀνδρῶν, ἀποκοπείσης καὶ συλληφθείσης αἰχμαλώτου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ ἐντὸς τῆς στενωποῦ Πισοδερὶ τὴν 8ην Νοεμβρίου, ἡ ἐπίλοιπος δύναμις τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τουρκικοῦ στρατοῦ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ.

Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς τὰς διαβάσεις τοῦ Ὀστρόβου διαδρομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, δὲν κατωρθώθη ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπεζητεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου, δηλαδὴ ἡ ἄμεσος συμμετοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μοναστηρίου, ὁπότε θὰ ἐπήρχετο ἀναμφιβόλως πλήρης κύκλωσις τῶν Τούρκων. Ὁπωσδήποτε, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπραξε πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν. Μολονότι ὅμως δὲν συμμετέσχεν ἀμέσως εἰς τὴν μάχην τοῦ Μοναστηρίου, ἐν τούτοις δικαιοῦται ν' ἀξιοῖ ὅτι συνεισέφερε μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς, διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀκούοντος τόσον ἐγγὺς εἰς τὰ νῶτά του τὸ ἑλληνικὸν πυροβόλον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ προσέλκυσις πρὸς νότον ἀρκετῆς τουρκικῆς δυνάμεως, ἥτις, ἄνευ τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, θὰ συμμετεῖχεν ἀναμφιβόλως εἰς τὸν κατὰ τῶν Σέρβων ἀγῶνα.

Β. Κατ' Αὔγουστον 1916 ἐπεζήτησεν ὁ ἀρχιστράτηγος στρατιᾶς Ἀνατολῆς στρατηγὸς Σαρράϊγ, ἐκτελῶν διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἀρχιστρατήγου, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν συγκρατήσῃ γερμανικὰ στρατεύματα καὶ συνεπῶς παρακωλύσῃ τὴν μεταφορὰν τοιούτων εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπασχολήσῃ τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα, ἵνα μὴ δυνηθῶσι νὰ παρεμβάλωσι δυσχερείας εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέλλουσαν νὰ ἐπακολουθήσῃ ρουμανικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ συγκέντρωσιν, ἐκδηλώσας τὴν ἐπίθεσιν εἰς τὸν τομέα Ἀξιοῦ—Δοϊράνης. Καὶ ναὶ μὲν ἡ συμμαχικὴ αὕτη ἐπίθεσις διήρκεσεν ἐλάχιστον χρόνον (9—18 Αὐγούστου 1916), χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ οὐδὲν ἀποτέλεσμα, οὐχ ἧττον ἔσχεν ὡς ἄμεσον ἐπακολούθημα τὴν ἀπὸ 18ης Αὐγούστου ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων (1ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Μπογιατζῆεφ) ἐναντίον τῶν Σέρβων (2ας στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Στεφάνοβιτς καὶ 3ης τοῦ στρατηγοῦ Γιούριτς), κατεχόντων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ μέτωπον Βέτρενικ (1.440), Ντομπροπόλιε (1.700), Καϊμακτσαλὰν (2.525, 2.368), Φλώρινα, ὁπότε μέχρι τέλους Αὐγούστου ἀπωθήθησαν οἱ Σέρβοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ Σόροβιτς, ἀπειληθέντος τοιουτοτρόπως τοῦ ἀριστεροῦ σερβικοῦ πλευροῦ.

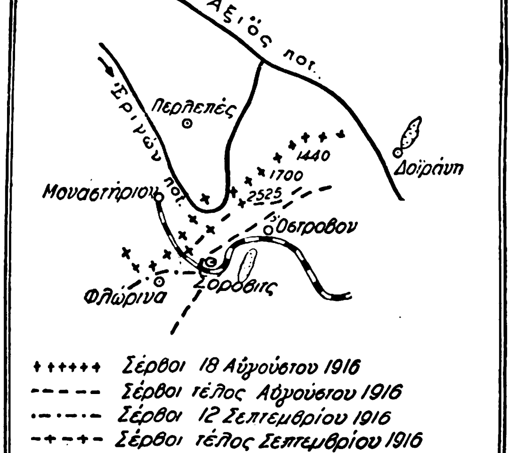

Ἐπιχειρήσεις Ὀστρόβου Αὔγουστος—Σεπτέμβριος 1916.

Ἀπὸ τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1916 ἀνελήφθη συμμαχικὴ ἐπίθεσις (Σέρβοι καὶ γαλλικὴ ὁμὰς στρατηγοῦ Κορντονιέ) ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ βουλγαρικοῦ πλευροῦ δυτικῶς τῆς λεκάνης τοῦ Ὀστρόβου, μεθ' ὃ προχώρησιν πρὸς Μοναστήριον, σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑπὸ τῶν Σέρβων ἀπώθησιν τῶν Βουλγάρων, τὴν κατάληψιν τῆς Φλωρίνης τὴν 18ην Σεπτεμβρίου καὶ τοῦ Καϊμακτσαλὰν τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου, καθ' ὃν χρόνον ἡ γαλλικὴ ὁμὰς οὐδὲν σχεδὸν προσέφερε, λόγῳ τῆς πολὺ βραδείας ἐνεργείας της. Μετὰ δίμηνον ἀγῶνα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ νοτίου ἀγκῶνος τοῦ Ἐριγῶνος κατώρθωσαν οἱ Σέρβοι ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Βουλγάρους βορείως τῆς λεκάνης τοῦ Ὀστρόβου καὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Μοναστήριον τὴν 19ην Νοεμβρίου 1916. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ὄστροβος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἤδη καλεῖται *Ἀγνάντια*. Κάτ. (1928) 612. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σταγιάδες* (κάτ. 174).

Ὀστρόβσκι, *Ἀλέξανδρος Νικολάεβιτς*. Ρῶσος δραματικὸς συγγραφεὺς (1823—1886). Μὴ δυνηθεὶς νὰ περατώσῃ τὰς πανεπιστημιακάς του σπουδάς, διωρίσθη γραμματεὺς ἐμπορoδικείου, ἀλλὰ παραιτηθεὶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, δημοσιεύσας τῷ 1847 τὸ πρῶτον ἔργον του: «Εἰκόνες τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσε καὶ τὴν κωμῳδίαν: «Δικοί μας ἄνθρωποι εἶναι, θὰ λογαριαστοῦμε». Ἀπὸ τῶν πρώτων θεατρικῶν του ἔργων κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ρωσικῇ λογοτεχνίᾳ, ἡ δὲ φήμη του ἐπαγιώθη, ὅτε τῷ 1852 ἀνεβιβάσθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἡ κωμῳδία του: «Ἂν δὲν εἶναι δικά σου τὰ ἔλκυθρα, μὴ κάθεσαι 'ς αὐτά». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐσημείωσε μεγίστην ἐπιτυχίαν εἰς ὅλα τὰ θέατρα τῆς Ρωσίας. Μετὰ τοῦτο ἠκολούθησαν ἄλλα: «Ἡ πτωχὴ νύμφη», «Ἡ πενία δὲν εἶναι ἔγκλημα», «Μὴ ζῇς ὅπως σοῦ ἀρέσει», εἰς τὰ ὁποῖα εἰκονίζεται ἡ ζωὴ τῶν ἀστικῶν τάξεων τῆς Μόσχας. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἀνεβίβασθη τὸ δρᾶμά του «Ξένο γλέντι μουφλουζιά». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ τῆς περιόδου ταύτης, παρατηρεῖται νέα ὅλως τροπὴ τῆς δημιουργικότητος αὐτοῦ. Ὁ συγγραφεὺς ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς συγκλονισάσας τότε τὴν κοινωνίαν ἀγροτικὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι μετέβαλον ἐντελῶς τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Ρωσίας. Βάσιν αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὰ δημοκρατικὰ ἰδανικά, πανταχοῦ δὲ ἀναπαρίστανται ἡ τιμιότης, ἡ φιλαλήθεια καὶ τὸ ψυχικὸν θάρρος. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀναφέρονται τὰ ἄριστα ἔργα του: «Ἕνας παλαιὸς φίλος εἶναι καλύτερος δύο νέων», «Δύσκολες ἡμέρες» καὶ ἰδίως «Ἡ θύελλα», τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ.

Τῷ 1859 ὁ Ὀστρόβσκι ἔτυχεν ἀνταξίας τῶν ἔργων του ἐκτιμήσεως εἰς τὴν περίφημον κριτικὴν μελέτην τοῦ Ντομπρολιούμπωφ «Τὸ σκοτεινὸν βασίλειον», ὅτε ἡ γονιμότης τοῦ συγγραφέως εἶχε φθάσει εἰς τὸ ζενίθ. Ἀλλ' αἱ σχέσεις του πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου τῆς Μόσχας καθίσταντο ὁλονὲν ψυχρότεραι, τὰ δὲ ἔργα του, δίδοντα μεγάλας εἰσπράξεις, ἀφῃροῦντο ἐκ τοῦ προγράμματος, ἀντικαθιστάμενα διὰ μελοδραμάτων καὶ μεταφράσεων ἀσημάντων κωμῳδιῶν. Ὑβρισθεὶς ἠθικῶς ὁ Ὀστρόβσκι καὶ ἐργαζόμενος ὑπεράνθρωπως, ἤρξατο καταβαλλόμενος σωματικῶς. Τὰ νέα δράματά του φέρουσι πένθιμον καὶ τραγικὸν χαρακτῆρα, τοιαῦτα δὲ εἶναι: «Ποιὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν δυστυχίαν», «Ἡ ἄβυσσος», «Τὰ λυσσώδη χρήματα», «Κάθε σοφὸς ἔχει ἀρκετὴν ἁπλότητα» κλπ. Ἡ νευροπάθειά του ἔφθασεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἀπεμακρύνθη τοῦ θεάτρου καὶ ἤρξατο γράφων ἱστορικὰς τραγῳδίας: «Ὁ Κοσμᾶς Μίνιν», «Ὁ βοεβόδας», «Ὁ ψευδοδημήτριος», «Ἡ Βασιλικὴ Μελέντιεβα» κτλ. Ἐπὶ τέλους ἐδόθη ἱκανοποίησις εἰς τὸν Ὀστρόβσκι, ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν τῆς διευθύνσεως τοῦ θεάτρου τῆς Μόσχας καὶ τῆς συστάσεως σχολῆς τῆς δραματικῆς τέχνης. Εἰς ταῦτα ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Ὀστρόβσκι ἀνέρχονται εἰς πολλὰς δεκάδας, ὁ δὲ συγγραφεὺς ἐδημιούργησε πλείστους γενικοὺς τύπους, οἵτινες παρέμειναν ἱστορικοὶ εἰς τὴν ρωσικὴν λογοτεχνίαν. Θ. Β.

Ὄστρογκ (Ostrog) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ τῆς Βολυνίας, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Βίλνα καὶ Γκορίν. Κάτ. 12.975, ἐξ ὧν 7.991 Ἰουδαῖοι. Ἔχει φρούριον, μοναστήριον ὀρθοδόξων καὶ ἐρείπια παλαιοῦ ὡραίου μοναστηρίου Ἰησουϊτῶν. Ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων, σάπωνος, καπνοῦ, ἐλαίου καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, ἀλεύρων καὶ ξυλείας. Ἐν **αὐτῇ ἱδρύθη ἡ πρώτη** ρωσικὴ Ἀκαδημία τῷ 1577—

Digitized by Google

1580 καὶ ἐτυπώθη ἡ πρώτη μετάφρασις τῆς Βίβλου εἰς τὴν παλαιοσλαυϊκὴν γλῶσσαν τῷ 1581. Μ.Δ.Β.

Ὀστρογκόσκ, ἢ **Ὀστρογκόϊσκ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Βορονές, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τίχαγια—Σόσνα. Κάτ. (1926) 22.032. Εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Χαρκὼβ - Βαλάσωβ, ἔχει βιομηχανίαν σάπωνος καὶ στέατος, ἐλαιουργίαν, κεραμεικὴν καὶ καπνοβιομηχανίαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων καὶ κτηνῶν. Ἱδρύθη τῷ 1652 ὡς παραμεθόριον φρούριον κατὰ τῶν Νογκαϊτῶν ἐπιδρομέων. Π. Ν. Π.

Ὀστρογότθοι. Λαὸς γερμανικός, τοῦ μεγάλου *γοτθικοῦ* κλάδου, διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὸν Ε' καὶ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα. Οἱ Γότθοι, καταλαβόντες τὴν ΝΑ. Εὐρώπην καὶ ἱδρύσαντες τὸ ἀπέραντον κράτος των, τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχει ἐπὶ γερμανικῶν, σλαυϊκῶν, σαρματικῶν, φιννικῶν κλπ. λαῶν, διηρέθησαν εἰς δύο μεγάλους κλάδους, λαβόντες τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν των. Ἦσαν δὲ οἱ δύο οὗτοι κλάδοι, οἱ *Βησιγότθοι* (βλ. λ.), ἤτοι οἱ «Γότθοι τῆς Δύσεως» ὑπὸ τὴν δυναστείαν τοῦ οἴκου τῶν Βάλτων, καὶ οἱ *Ὀστρογότθοι*, ἤτοι οἱ «Γότθοι τῆς Ἀνατολῆς» ὑπὸ τὴν δυναστείαν τοῦ οἴκου τῶν Ἀμάλων. Οἱ Βησιγότθοι κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Βορυσθένους, οἱ δὲ Ὀστρογότθοι ἀνατολικώτερον, ἐκτεινόμενοι ἕως τὸν Τάναϊν ποταμόν, κατεῖχον δηλαδὴ τὰς στέππας τῆς σημερινῆς νοτίου Ρωσίας.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Οὔννων (375), οἱ Ἀμάλαι βασιλεῖς Ἑρμανρῖχος καὶ Οὐϊθίμερος ἡττήθησαν ἀλληλοδιαδόχως ὑπ' αὐτῶν. Οὕτως οἱ Ὀστρογότθοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Οὔννους, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια τοῦ Δουνάβεως καὶ μετέσχον τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν τοῦ Ἀττίλα, βασιλέως τῶν Οὔννων, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν κατὰ τῆς Γαλατίας ἐπιδρομήν, καθ' ἣν ἡττήθησαν μετ' αὐτοῦ τῷ 451 παρὰ τὰ Καταλαυνικὰ πεδία. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα ἐπανεστάτησαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τριῶν ἀδελφῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμάλων, τοῦ Βαλαμίρου, τοῦ Θεοδεμίρου καὶ τοῦ Βιδεμίρου, καὶ ἀπώθησαν τοὺς Οὔννους εἰς τὰς Ἀνατολικὰς στέππας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν των ταύτην οἱ Ὀστρογότθοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς μεγάλας πεδιάδας τῆς ἀρχαίας Παννονίας (τῆς σημερινῆς Οὑγγαρίας) κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως καὶ ἤρχισαν τὰς ἐπιδρομάς των ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδεμίρου *Θεοδώριχος* (βλ. λ.) ἐστάλη ὡς παιδίον καὶ διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ὅμηρος. Ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς ἰδικούς του, εἰς ἡλικίαν δεκαοκτὼ ἐτῶν, διεδέχθη τὸν πατέρα του καὶ τέλος ἔμεινε μόνος βασιλεύς, κυβερνῶν ὅλους τοὺς Ὀστρογότθους (481). Ζητήσας κατόπιν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα τὴν ἄδειαν νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν, διέβη τὴν Δύσιν μὲ ὅλον τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατόν του καὶ ἵδρυσε τὸ περίφημον Ὀστρογοτθικὸν βασίλειον τῆς Ἰταλίας (493), τὸ ὁποῖον, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Σικελίας μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπὸ τοῦ Ροδανοῦ μέχρι τῶν Δαλματικῶν Ἄλπεων, κατελύθη μετὰ ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα (554) ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὴν κατάλυσιν ταύτην συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκχριστιανισθέντες οἱ Ὀστρογότθοι ἐγένοντο ὀπαδοὶ τοῦ ἀρειανισμοῦ, ἐνῷ ἦρχον ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ. Ἡ θυγάτηρ τοῦ Θεοδωρίχου Ἀμαλασούνθα, ἀντιβασιλεύουσα ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Ἀθαλαρίχου, ἀφωμοίωσε πλήρως τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν, δι' ὃ καὶ ἐγέννησεν ἀντίδρασιν τῶν ὁμοφύλων της ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι ἥρπασαν τὸν υἱόν της διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψουν κατὰ τὰ ἐθνικά των ἤθη. Ἀλλ' οὗτος, ἐξαντληθεὶς ἐκ τῶν ἀκολασιῶν, ἀπέθανε τῷ 534. Ἡ μήτηρ του συζευχθεῖσα τὸν ἐξάδελφόν της Θεοδᾶτον (535) ἐφονεύθη ἐν τῷ λουτρῷ ὑπ' αὐτοῦ, φιλοδοξοῦντος νὰ βασιλεύσῃ μόνος. Ὁ Ἰουστινιανός, παρουσιαζόμενος ὡς ἐκδικητὴς τῆς δολοφονηθείσης βασιλίσσης, ἔστειλεν εἰς Σικελίαν τὸν στρατηγόν του Βελισσάριον. Ὁ δειλὸς Θεοδᾶτος ὑπετάγη ἀμέσως καὶ ἀνέλαβε νὰ πληρώνῃ εἰς τὸ Βυζάντιον φόρον ὑποτελείας, ἀλλ' ἐδολοφονήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων του, ἐνῷ ὁ Βελισσάριος, κύριος ἤδη τῆς Σικελίας, κατελάμβανεν ἀμαχητὶ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας καὶ ἐγίνετο δεκτὸς ὡς ἐλευθερωτὴς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Τῷ 536 ὁ Βελισσάριος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἐνῷ ὁ νεοεκλεγεὶς βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων Οὐΐτιγις ἐπεχείρει μετ' ὀλίγον, ματαίως, νὰ τὸν πολιορκήσῃ ἐντὸς τῆς αἰωνίας πόλεως. Ἀπωθηθεὶς εἰς τὴν Ραβένναν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ. Ἀλλ' ἡ κατόπιν ραδιουργιῶν παρὰ τῷ Ἰουστινιανῷ ἀνάκλησις τοῦ Βελισσαρίου καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ νέου Ὀστρογότθου βασιλέως Τοτίλα (ὅστις τῷ 541 διεδέχθη τὸν δολοφονηθέντα θεῖόν του Ἰλδεβάλδον), ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ περιέλθῃ ἐκ νέου ἡ Ἰταλία εἰς τοὺς Ὀστρογότθους, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὴν Ρώμην καὶ τὴν ἐκράτησαν παρὰ τὴν ἐπίμονον πολιορκίαν τοῦ ἐπανακάμψαντος Βελισσαρίου (546—547). Μετὰ δευτέραν ἀνάκλησίν του, ὁ Τοτίλας ἀνέκτησε τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικὴν (549). Ἀλλὰ τὸ τέλος τοῦ ὀστρογοτθικοῦ βασιλείου ἐπλησίαζεν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξαπέστειλεν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ τὸν εὐνοῦχον στρατηγὸν Ναρσῆν, ὅστις κατέστρεψε τὸν ὀστρογοτθικὸν στόλον, κατέλαβε τὴν Ραβένναν, ἐπλησίασεν εἰς τὴν Ρώμην, συνεκρούσθη πρὸς τοὺς Ὀστρογότθους καὶ τοὺς ἐνίκησε. Κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθη καὶ ὁ Τοτίλας μὲ 6.000 Ὀστρογότθους (552). Βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων ἐξελέγη τότε ὁ Τηΐας, κυβερνήτης τῆς Βερόνης, ἐνῷ ὁ Ναρσῆς κατελάμβανε τὴν Ρώμην καὶ ἐπολιόρκει ἐν Κύμῃ τὸν Ἀλίγερνον, ἀδελφὸν τοῦ νέου βασιλέως, ὅστις ἔσπευσε πρὸς βοήθειάν του. Ὁ Ναρσῆς, διὰ καταλλήλων ἐλιγμῶν, τὸν ἐσταμάτησε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σάρνου καὶ συνάψας κρατερὰν μάχην τὸν ἐνίκησε (553). Ὁ Τηΐας ἐφονεύθη καὶ ὁ Ἀλίγερνος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἐντὸς ὀλίγου δὲν ὑπῆρχεν ἴχνος ἐκ τοῦ ἄλλοτε κραταιοῦ ὀστρογοτθικοῦ βασιλείου. Ἐκ τῶν ἐπιζησάντων Ὀστρογότθων ἄλλοι μὲν ὑπετάγησαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπου ἀφωμοιώθησαν, ἄλλοι δὲ ἀπεσύρθησαν πρὸς Β. τῶν Ἄλπεων, ὅπου ἐμίγησαν πρὸς τοὺς ἄλλους Γερμανοὺς τοῦ Δουνάβεως. Οὕτως ἐξηφανίσθη τὸ ὀστρογοτθικὸν ἔθνος. Θ. Π.

Ὀστρολένκα (Ostrolenka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Ὀστροουλιένκα*).

Ὀστροουλιένκα (Ostrolenka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος ἐν τῷ πρῴην ρωσικῷ κυβερνείῳ Λόμτσα καὶ νῦν βοεβοδάτῳ Μπιασοΐστοκ. Κάτ. 9.145, ἐξ ὧν 3.352 Ἰουδαῖοι. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νάρεβ, παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὁμοῦλεφ. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν, ζῴων καὶ ξυλείας. Ἐκτίσθη τῷ 1427 καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς παρ' αὐτὴν λαβούσας χώραν μάχας, τῆς 16 Φεβρουαρίου 1807, καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὸν Σαβαρὺ ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους ὑπὸ τὸν Ἔσσεν, καὶ τῆς 26 Μαΐου 1831, καθ' ἣν οἱ Ρῶσοι ὑπὸ τὸν Ντίεμπιτς ἐνίκησαν τοὺς Πολωνοὺς ὑπὸ τὸν Σωρζυνέτσκι. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διῆλθε παρ' αὐτὴν τὸν ποταμὸν Νάρεβ ἡ 12 γερμανικὴ στρατιὰ παρὰ τὴν Καμιόνκαν τὴν 24 Ἰουλίου 1915, κατὰ τὰς διεξαχθείσας δὲ περὶ αὐτὴν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπυρπολήθη καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν 3 Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους. Μ. Δ. Β.

ὀστρουθίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πικρὰ ὕλη ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰ ριζώματα πευκεδάνου τοῦ ὀστρουθίου. Ἔχει τὴν σύστασιν $C_{18} H_{20} O_3$ καὶ ἀποτελεῖ ὠχροκιτρίνους κρυστάλλους τηκομένους εἰς 118°. Σ. Γ.

ὀστρουθόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πικρὰ ὕλη τοῦ τύπου $C_{24} H_{21} O_3$, ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰ ριζώματα πευκεδάνου τοῦ ὀστρουθίου. Ἀποτελεῖ λευκὰς κρυσταλλικὰς βελόνας τηκομένας εἰς 134°. Σ. Γ.

Ὄστρουφ, ἢ ***Ὄστροβο*** (Ostrow, γερμαν. Ostrowo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ποσνανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. 16.366. Κεῖται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν δύο ἐκ Ποσνανίας καὶ Λούτζ κυρίων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἔχει λιμοκαθαρτήριον, ἀνωτέρας σχολὰς καὶ δύο ὀρφανοτροφεῖα. Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν, ζῴων καὶ δερμάτων καὶ ἔχει ἐργοστάσια ἡδυπότων, τσιμέντου, κεράμων, ἐπίπλων, γλυκισμάτων κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Ὄστρουφ *Μαζοβιέτσκι*** (Ostrow Mazowiecki) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ τοῦ Μπιαουΐστοκ. Κάτ. 14.469, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις Ἰουδαῖοι. Κεῖται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι καὶ διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν. Ἔχει ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἐξάγει ὀνομαστὸν ὕδωρ Κολωνίας. Μ. Δ. Β.

ὀστρύα (ἡ) (Ostrya) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπελλοφοριδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα δασικὰ καὶ φυλλοβόλα. Γνωστὰ 2 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν. Ταῦτα εἶναι ἡ *ὀστρύα ἡ κοινὴ* (Ostrya vulgaris), δένδρον φυόμενον εἰς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὀστρύα ἢ μελιόγαυρος*, καὶ ἡ *ὀστρύα ἡ βιργινία* (Ostrya virginiaca), δενδρύλλιον δασικὸν φυόμενον εἰς τὴν Ἀμερικήν. Τὸ ξύλον αὐτοῦ εἶναι σκληρότατον, κατάλληλον διὰ τὴν κατασκευὴν τροχῶν ἁμαξῶν. Δ. Ν. Π.

Ὀστρύα.
[Α = ἄνθος ἄρρεν, Β = ἄνθος θῆλυ, Γ = καρπός.]

Ὀστχὸφφ (Osthoff), ***Ἕρμαννος.*** Διάσημος Γερμανὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1847 ἐν Billmerich τῆς Βεστφαλίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1909. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἁϊδελβέργης (1877). Ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς συναδέλφου του Brugmann, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς μεθόδου τῶν γλωσσικῶν ἐρευνῶν καὶ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν μελέτην τῶν γλωσσικῶν (καὶ ἰδίως τῶν φωνητικῶν) φαινομένων. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Forschungen im Gebiet der indogermanischen nominalen Stammbildung» (I—II, Jena 1875—1876), «Das physiologische und psychologische Element in der sprachlichen Formenbildung» (Berlin 1879), «Schriftsprache und Volksmundart» (Berlin 1884), «Zur Geschichte des Perfekts im Indogermanischen» (Strassburg 1884), ἔργον θεμελιῶδες. Μετὰ τοῦ Brugmann ἐξέδωκε τὰς «Morphologische Untersuchungen» (ἐν Λειψίᾳ ἀπὸ τοῦ 1878 κ. ἑξ.). Γ. Π. Α.

ὀστώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων χονδρὰ ὀστᾶ, χονδροκόκκαλος.

ὀσυμανδίας (ὁ). Πρόκειται ἐξελληνισμὸς τοῦ φαραωνικοῦ *Οὐσὲρ-μᾶ-ρὲ* τίτλου Ραμσῆ Β'. Ἐντεῦθεν ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ὀνομάζει τάφον Ὀσυμανδίου τὸν μέγαν ἐπιτάφιον ναὸν τοῦ Ραμσῆ τούτου, τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ραμσεῖον*. Γ. Λ. Α.

ὄσυρις (ἡ) (Osyris) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σανταλιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους φρυγανώδεις, ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὄσυρις ἡ λευκὴ* (Osyris alba), ἥτις ἔχει μικρὰ καὶ στενὰ φύλλα, ἀκέραια, παχέα καὶ βαθέως πρασίνου χρώματος. Ὁ καρπός του εἶναι ρὰξ ἐρυθροῦ χρώματος. Εἴς τινα μέρη ὁ θάμνος οὗτος ἀναπτύσσεται παρασιτικῶς ἐπὶ ἄλλων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ὀσφράδιον (τὸ) *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτω κάθε ὀδμηρὰ οὐσία, διὰ τῆς ὀσφρήσεως τῆς ὁποίας ἐπέρχεται ἐρεθισμὸς τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἀνάνηψις. Αἱ οὐσίαι αὗται χρησιμεύουν διὰ νὰ επαναφέρουν εἰς τὰς αἰσθήσεις των ἄτομα ἀναισθητοῦντα συνεπείᾳ λιποθυμίας, ἐλαφρῶν δηλητηριάσεων ἐκ διαφόρων ἀερίων (ὑδροθειου, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος κτλ.), ἐπιληψίας κτλ. Ὡς ὀσφράδια χρησιμοποιοῦνται ὁ αἰθήρ, τὸ ὑγρὸν τοῦ Ὄφμανν (αἰθὴρ μετ' ἀλκοόλης), τὸ ὀξικὸν ὀξὺ ἢ καὶ τὸ ὄξος, ἡ ἀμμωνία, διάφοροι ἔντονοι ὀδμηραὶ ἀρωματικαὶ οὐσίαι κτλ. Κ. Γ. Μ.

ὀσφραίνομαι, *ἀόρ. ὠσφράνθην*· αἰσθάνομαι ὀσμήν, κοιν. *μυρίζομαι*: «ὀσφραίνομαι ρόδον, — βασιλικόν»· || μετφ., ἀντιλαμβάνομαι, ὑποπτεύω.

ὀσφραντικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς νὰ ὀσφραίνεται, ὁ ἔχων ὀξεῖαν ὄσφρησιν: «ὀσφραντικὸς κύων» || «ὀσφραντικὸν νεῦρον» τὸ αἰσθητήριον τῆς ὀσφρήσεως νεῦρον.

ὀσφραντικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀσφραντικοῦ, ἡ δύναμις τῆς ὀσφρήσεως.

ὀσφραντός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ὀσφρανθῇ.

ὀσφρησίμετρον (τό). Ὄργανον δι' οὗ μετρεῖται ἡ εὐαισθησία τῆς ὀσφρήσεως ὡς πρὸς διαφόρους ὀσφρητικὰς ὕλας. Τοῦτο (βλ. σχ.) συνίσταται ἐξ ἑνὸς ὑαλίνου σωλῆνος α, ἀνοικτοῦ κατὰ τὰ δύο ἄκρα καὶ διῃρημένου, ὡς τὸ θερμόμετρον, εἰς ἑκατοστόμετρα καὶ χιλιοστόμετρα. Ὁ σωλὴν οὗτος εἰσέρχεται εἰς κύλινδρον β, μήκους δέκα ἑκατοστομέτρων, καὶ δύναται νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἐντὸς αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως ν' ἀφήνῃ κενόν. Εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ κυλίνδρου β τοποθετεῖται ἡ ὀσφρητικὴ ὕλη, ἐφ' ἧς πρόκειται νὰ γίνῃ τὸ πείραμα. Τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος α εἶναι κεκαμμένον, ἵνα εἰσέρχεται ἀναπαυτικώτερον εἰς τὸν ρώθωνα τοῦ πειραματιζομένου προσώπου, διέρχεται δὲ διὰ τῆς ὀπῆς μιᾶς πινακίδος γ, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ στερεώνεται καλῶς. Ἡ πινακὶς αὕτη ἔχει λαβήν, ἐξ ἧς λαμβάνεται διὰ τῆς χειρὸς τοῦ πειραματιζομένου καὶ κρατεῖται τὸ ὅλον ὄργανον. Ἡ μέτρησις γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὅσῳ περισσότερον πρὸς τὰ ἔξω σύρῃ ὁ πειραματιστὴς τὸν ὑάλινον σωλῆνα β, τόσῳ μεγαλύτερον κενὸν ἀφήνει εἰς τὸν ἐφωδιασμένον μὲ τὴν ὀσφρητικὴν ὕλην κύλινδρον καὶ ἑπομένως τόσῳ ἰσχυροτέραν αἰσθάνεται ὁ πειραματιζόμενος τὴν ὀσμήν. Ἀντιθέτως αἰσθάνεται αὐτὴν ἀσθενεστέραν ὅσῳ περισσότερον

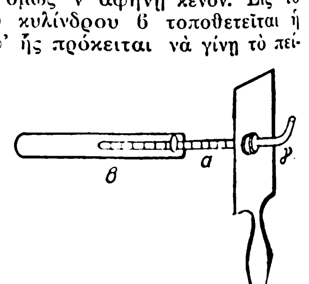

Ὀσφρησίμετρον (κατὰ τὸν Zwaardemaker).

Digitized by Google

εἰσχωρεῖ ὁ σωλὴν εἰς τὸν κύλινδρον. Ἐλαττώνων οὕτω βαθμηδὸν ὁ πειραματιστὴς τὸ κενόν, φθάνει εἰς σημεῖον, καθ' ὃ ὁ πειραματιζόμενος ἀδυνατεῖ πέραν τούτου νὰ αἰσθανθῇ ὁλοτελῶς ὀσμήν. Τὸ σημεῖον τοῦτο σημειοῦται ἐπὶ τοῦ βαθμολογίου τοῦ σωλῆνος α καὶ οὕτω καθορίζεται ἀριθμητικῶς ἡ εὐαισθησία τοῦ πειραματιζομένου εἰς τὴν προκειμένην ὀσμήν. Οὕτω π. χ. ἐξηκριβώθη ὑπὸ τοῦ ἐπινοήσαντος τὸ ὀσφρησίμετρον τοῦτο Zwaardemaker ὅτι ὑγιῆ πρόσωπα ἔχουν ὄσφρησιν 2 ½ χλστμ. διὰ τὸν κίτρινον κηρὸν καὶ 7 διὰ τὸ καουτσοὺκ καὶ ὅτι μανιώδεις καπνισταὶ ἔχουν γενικῶς τὰ ²/₅ τῆς ὀσφρήσεως τῶν μὴ καπνιζόντων. Χ. Σ.

ὄσφρησις, —εως (ἡ)· ἡ αἴσθησις διὰ τῆς ὁποίας αἰσθανόμεθα τὰς ὀσμάς: «ὄσφρησις ἰσχυρά, —ὀξεῖα, — ἀσθενής», «δὲν ἔχει ὄσφρησιν».

—*[Φυσιολ.]* Ἡ *ὄσφρησις* ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη, χρησιμεύει δὲ διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος καὶ τῆς συστάσεως τῆς τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη ὑπηρεσία τῆς ὀσφρήσεως δὲν εἶναι πολὺ σημαντική, διότι τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως καθίσταται ἀναίσθητον πρὸς ὀσμηράν τινα οὐσίαν, ἐὰν αὕτη ἐπιδράσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπ' αὐτοῦ· π. χ. οἱ ἔνοικοι τῶν κακῶς ἀεριζομένων κατοικιῶν δὲν αἰσθάνονται τὴν κακοσμίαν τοῦ ἀέρος. Συντελεῖ ὅμως ἡ ὄσφρησις εἰς τὴν ὄρεξιν καὶ εἰς τὴν πέψιν, διότι διὰ τῶν εὐαρέστων ὀσμηρῶν οὐσιῶν προκαλεῖται μεγαλυτέρα ἔκκρισις τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν. Εἴς τινα ὅμως ζῷα ἡ ὄσφρησις εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ χρησιμεύει πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς τροφῆς αὐτῶν, π. χ. εἰς τοὺς κύνας. Τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς ῥινὸς καὶ καταλαμβάνει τὸ ἄνω μέρος τῆς ῥινικῆς κόγχης καὶ τὸ ἀντίστοιχον μέρος τοῦ ῥινικοῦ διαφράγματος.

Ἡ ὀσφρητικὴ χώρα, ὡς ἔχουσα ὀλιγώτερα ἀγγεῖα, φαίνεται ὠχρά. Ἐπὶ τῆς ὀσφρητικῆς χώρας ὑπάρχουσι τὰ ὀσφρητικὰ κύτταρα, ἅτινα εἶναι νευρικά, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ δύο ἀποφυάδων, τῶν ὁποίων ἡ μὲν εἶναι παχυτέρα καὶ φέρεται πρὸς τὸν βλεννογόνον, ἔχει δὲ τρίχας, αἵτινες καλοῦνται ὀσφρητικαί, ἡ δὲ ἄλλη εἰσδύεται εἰς τὸν ἐν τῷ βάθει ἱστὸν τοῦ βλεννογόνου καὶ ἀποτελεῖ τὸν νευρίτην τοῦ ὀσφρητικοῦ κυττάρου, ὅστις διὰ τῶν τρημάτων τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ φέρεται πρὸς τὸν ὀσφρητικὸν βολβόν. Ἐκεῖ αἱ ἶνες ἀποσχίζονται εἰς μικρὰ κλωνία, ἅτινα ἐφάπτονται πρὸς τὸν δενδρίτην τῶν κυττάρων τῆς δευτέρας νευράδος, οἱ νευρῖται δὲ τῶν κυττάρων τούτων ἀποτελοῦσι τὴν ὀσφρητικὴν ταινίαν καὶ ἀπολήγουσιν εἰς τὴν ὀσφρητικὴν χώραν.

Αὕτη ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται εἰς τὸ ὀπίσθιον χεῖλος τῆς βάσεως τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ, εἰς τὴν ἱπποκάμπειον καὶ τὴν ἀγκιστρωτὴν ἕλικα.

Τὸ ὀσφρητικὸν νεῦρον εἶναι τὸ εἰδικὸν αἰσθητικὸν νεῦρον, ὅπερ μεταφέρει τὰς ὀσφρητικὰς διεγέρσεις ἐκ τῆς ὀσφρητικῆς χώρας πρὸς τὸ κέντρον. Ἐπομένως, ἐὰν γίνῃ καταστροφὴ τοῦ ὀσφρητικοῦ νεύρου, ἐπέρχεται ἀνοσμία. Ἡ ὄσφρησις γεννᾶται ἐὰν ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς ὀσφρητικῆς χώρας ὀσμηραὶ οὐσίαι, αἵτινες προσκολλῶνται ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς ὀσφρητικῆς χώρας καὶ διαλύονται ὑπὸ τῶν λιποειδῶν οὐσιῶν τῶν ὀσφρητικῶν κυττάρων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν συνήθη εἰσπνοὴν ὁ ἀήρ, ὅστις διέρχεται διὰ τῆς ῥινικῆς κοιλότητος, οὐδόλως σχεδὸν φθάνει μέχρι τῆς ὀσφρητικῆς χώρας, δὲν αἰσθανόμεθα ὄσφρησιν. Τούτου ἕνεκεν πρέπει νὰ κάμωμεν ἐπανειλημμένας καὶ βαθείας ἀναπνευστικὰς κινήσεις, ὥστε ὁ ἀὴρ νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ὀσφρητικῆς χώρας, αἱ δὲ ὀσμηραὶ οὐσίαι, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ, νὰ ἐρεθίσωσι τὰ ὀσφρητικὰ κύτταρα, ἵνα παραχθῇ αἴσθησις ὀσφρήσεως. Αἴσθησιν ὀσφρήσεως ἔχομεν καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν καὶ κατάποσιν τῶν σιτίων, διότι αἱ ῥινικαὶ κοιλότητες κοινωνοῦσι πρὸς τὸν φάρυγγα, καὶ ἐπομένως αἱ ὀσμηραὶ οὐσίαι τῶν σιτίων ἐκ τοῦ φάρυγγος φθάνουσι πρὸς τὰς ῥινικὰς κοιλότητας καὶ πρὸς τὴν ὀσφρητικὴν χώραν, καὶ οὕτω προκαλοῦσιν ὀσφρητικὰς αἰσθήσεις. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἄρωμα τοῦ οἴνου γίνεται αἰσθητὸν κατὰ τὴν κατάποσιν. Συνήθως ὅμως οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν ὅτι τὸ αἴσθημα τοῦτο παράγεται ἐκ τῆς γλώσσης. Κατὰ τὸν κατάρρουν τῆς ῥινός, ἐπειδὴ δὲν γίνονται ὀσφρητικαὶ αἰσθήσεις, τὰ φαγητὰ εἶναι ἄγευστα καὶ δὲν διεγείρουσι τὴν ὄρεξιν.

Διὰ νὰ παραχθῇ αἴσθησις ὀσφρήσεως, πρέπει αἱ ὀσμηραὶ οὐσίαι νὰ ἐρεθίσωσι τὰς ἀπολήξεις τῶν ὀσφρητικῶν νεύρων χημικῶς, ἵνα δὲ τοῦτο γίνῃ, πρέπει ἡ οὐσία νὰ εἶναι διαλελυμένη ἐν τῷ ἀέρι ὑπὸ μορφὴν ἀερίων καὶ ἀτμῶν.

Αἱ ὀσφρητικαὶ ποιότητες εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ἐκ τούτου δὲ εἰκάζομεν ὅτι ἢ ὑπάρχουσιν ἰδιαίτεραι ὀσφρητικαὶ ἶνες δι' ἑκάστην ὀσφρητικὴν αἴσθησιν, ἢ ὅτι αἱ διάφοροι ὀσφρητικαὶ ποιότητες προσβάλλουσι κατὰ διάφορον τρόπον τὰ μέρη τῶν ὀσφρητικῶν νεύρων, καὶ γεννῶνται αἱ ὀσφρητικαὶ αἰσθήσεις· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον. Τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως πάσχει εὐκόλως τὸν κάματον· π. χ. ἐὰν εἰσέλθωμεν εἰς δωμάτιον τοῦ ὁποίου ὁ ἀὴρ ἐμπεριέχει ὀσμηράν τινα οὐσίαν, οὐχὶ εἰς μεγάλην ποσότητα, μετὰ χρονικόν τι διάστημα δὲν αἰσθανόμεθα αὐτήν.

Ἐὰν ἐπιδράσωσι συγχρόνως διάφοροι ὀσμηραὶ οὐσίαι, παράγονται σύμμεικτοι ὀσμαί, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ προκαλέσωσι νέαν ποιότητα αἰσθήσεως. Τέλος, ἐὰν γίνῃ μεῖξις διαφόρων ὀσμῶν εἰς κατάλληλον ἀναλογίαν, δύνανται νὰ ἐξουδετερώσωσιν ἀλλήλας· ἡ ἐξουδετέρωσις αὕτη δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν παραγωγὴν ἀνόσμων οὐσιῶν, ἐκ τῆς ἑνώσεως μεταξύ των, ἤτοι δὲν εἶναι χημικὸν φαινόμενον, διότι τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ἐὰν θέσωμεν τὴν μίαν μὲν τῶν οὐσιῶν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ῥώθωνος, τὴν δὲ ἄλλην ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Τὸ τοιοῦτον εἶναι μοναδικὸν φαινόμενον τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἡ αἰσθητικότης τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὀσφρήσεως εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν οὐσίαν, τῆς ὁποίας τὸ ποσὸν νὰ εἶναι ἐλάχιστον· π. χ. διὰ νὰ παραχθῇ αἴσθησις ὀσφρητικὴ τοῦ αἰθέρος, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ 0,0008 χιλιοστόγραμμα εἰς ἓν λίτρον ἀέρος.

Τὴν δύναμιν τῆς ὀσφρήσεως δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν διὰ τοῦ *ὀσφρησιμέτρου* (βλ. λ.). [Βλ. καὶ λ. *αἴσθημα*.] Ι. Ν. Μ.

ὀσφρητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὄσφρησιν, ὁ πρὸς τὴν αἴσθησιν ταύτην σχετιζόμενος.

—**ὀσφρητικὰ νήματα** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *νημάτια ὀσφρητικά*.

—**ὀσφρητικὰ νησίδια** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *νησίδια ὀσφρητικά*.

—**ὀσφρητικαὶ χορδαὶ ἢ ἕλικες** *['Ανατομ.]*. Λευκαὶ ταινίαι δύο, διελαύνουσαι τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ ὀσφρητικοῦ τριγώνου, παριστῶσαι δὲ τὴν λευκὴν οὐσίαν δύο ἑλίκων, τῆς *ἔσω* καὶ τῆς *ἔξω ὀσφρητικῆς ἕλικος*, ὑποτυπωδῶν ἐπὶ τοῦ τελείου ἀνθρώπου. Ι. Π.

—**ὀσφρητικὴ αὖλαξ, ἢ τρόπις ῥινὸς** *['Ανατομ.]*. Αὖλαξ στενὴ ἔμπροσθεν τοῦ προσθίου ἄκρου τῆς μέσης ῥινικῆς κόγχης καὶ κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως τῆς ῥινός, ἄγουσα ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ τετρημένον πέταλον καὶ τὴν ὀσφρητικὴν χώραν. Δι' αὐτῆς φέρεται ὁ ἀὴρ κατὰ τὴν ὄσφρησιν· διὸ συμπιεζομένης τῆς ῥάχεως τῆς ῥινὸς διὰ τῶν δακτύλων ἀναστέλλεται ἡ ὄσφρησις. Ι. Π.

—**ὀσφρητικὴ αὖλαξ ἐγκεφάλου** *['Ανατομ.]*. Αὖλαξ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, εὐθεῖα καὶ ὀβελιαία, ὑποδεχομένη τὴν ὀσφρητικὴν ταινίαν μετὰ τοῦ ὀσφρητικοῦ βολβοῦ καὶ ἧς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον ἀποσχίζεται εἰς δύο κλάδους, ὧν μεταξὺ περιλαμβάνεται τὸ ὀσφρητικὸν φῦμα (=ὀσφρητικὸν τρίγωνον). Ι. Π.

— **ὀσφρητικὴ ταινία** *['Ανατομ.]*. Ταινία λευκὴ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ προσθίου μέρους τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, ἤτοι τοῦ ὀσφρητικοῦ λοβοῦ, ἐναρμοζομένη εἰς τὴν ὀσφρητικὴν αὔλακα τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ· ταύτης τὸ μὲν πρόσθιον ἄκρον ἀπολήγει εἰς τὸν ὀσφρητικὸν βολβόν, τὸ δ' ὀπίσθιον παχυνόμενον μεταβαίνει εἰς τὸ ὀσφρητικὸν φῦμα. Ι. Π.

— **ὀσφρητικὸν νεῦρον** *['Ανατομ.]*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ 20 περίπου ὀσφρητικῶν νηματίων, ἅτινα ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ ὀσφρητικοῦ βολβοῦ καὶ ἐξερχόμενα τοῦ κύτους τοῦ κρανίου διὰ τῶν τρημάτων τοῦ τετρημένου πετάλου τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ ἐξαπλοῦνται εἰς τὸν βλεννογόνον τοῦ κύτους τῆς ῥινός. Ι. Π.

— **ὀσφρητικὸν φῦμα ἢ τρίγωνον** *['Ανατομ.]*. Ἔπαρμα πυραμιδοειδές, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ εἰσδύεται εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς ὀσφρητικῆς αὔλακος τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ δὲ βάσις, στρεφομένη πρὸς τὰ κάτω, ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον *ὀσφρητικὸν τρίγωνον*. Ι. Π.

—**ὀσφρητικὸς βολβὸς** *['Ανατομ.]*. Ὄγκωμα φαιὸν φοειδές, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ πρόσθιον ἄκρον τῆς ὀσφρητικῆς ταινίας· ἐκ τῆς κάτω δ' ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐκπορεύονται τὰ ὀσφρητικὰ νημάτια, ἅτινα διανέμονται εἰς τὸν βλεννογόνον τῆς ῥινός. Ι. Π.

— **ὀσφρητικὸς λοβὸς** *['Ανατομ.]*. Μοῖρα ἀξιόλογος ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ προσθίου μέρους τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου, ἰδίαν ἐμφανίζουσα ἀνάπτυξιν, ἐφ' ἧς εὑρηνται ἡ ὀσφρητικὴ ταινία, ὁ ὀσφρητικὸς βολβός, τὸ ὀσφρητικὸν φῦμα (τρίγωνον) κλπ. Ι. Π.

ὀσφρητικότης, —ητος (ἡ)· *ὀσφραντικότης* (βλ. λ.).

ὀσφυαλγία (ἡ) (lumbago) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται ἔκφρασις λαμβανομένη ἐνίοτε ἐν τῇ ἀσαφεῖ ἐννοίᾳ τοῦ ἄλγους τῆς ὀσφύος ἢ τῆς περὶ τὴν ὀσφὺν ἐν γένει χώρας· εἴτε πάθησις ὀδυνηρὰ τῆς ὀσφυϊκῆς χώρας, ἐπερχομένη ἀποτόμως κατ' ἀκολουθίαν προσπαθείας τινὸς (ἐγέρσεως βάρους λ. χ., κινήσεως ἀποτόμου κτλ.), ἥτις ἐντοπίζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς μυϊκὰς ἱερο-οσφυϊκὰς μάζας. Τὴν σήμερον ἡ ὀσφυαλγία θεωρεῖται ὡς εἶδος τι διαστρέμματος τῶν ἀρθρώσεων τῶν σπονδύλων καὶ δὴ τῶν ὀσφυϊκῶν.

Ὀφείλεται δ' ἡ πάθησις εἰς διάφορα αἴτια: α') Εἰς τὸν μυϊκὸν κάματον τῶν ὀσφυϊκῶν μυῶν, κατόπιν κοπιώδους ἐργασίας αὐτῶν ἢ βιαίας τινὸς προσπαθείας· εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὰ ἄλγη ἐπέρχονται ὀξέως καὶ ἀποτόμως. β') Εἰς χρονίας φλεγμονὰς τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων (σπονδυλίτιδα) ἢ εἰς τὴν ἱερολαγόνιον ὀστεοαρθρίτιδα. γ') Εἰς φλεγμονώδεις μυελικὰς παθήσεις (τοῦ νωτιαίου μυελοῦ), ὡς τὴν ὀξεῖαν μηνιγγομυελίτιδα, τὴν μηνιγγικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τὴν δευτερογενῆ περίοδον τῆς συφίλιδος. δ') Εἰς ἀρχομένην λοιμώδη τινὰ νόσον, ὡς τὴν εὐλογίαν, τὴν γρίππην, τὴν πνευμονίαν κτλ. ε') Εἰς φλεβικὴν συμφόρησιν ἢ ὑπεραιμίαν τῶν ῥαχιαίων φλεβικῶν πλεγμάτων, ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐξ αἱμορροΐδων. στ') Εἰς τὴν *ἰσχιαλγίαν* ἢ *ἰσχιάδα* (βλ. λ.). ζ') Εἰς ὀξεῖαν ἢ χρονίαν νεφρίτιδα. η') Ἐπὶ γυναικὸς δέ, εἰς τὴν συμφόρησιν τῆς μήτρας ἢ τῶν νεφρῶν, ἰδίως κατὰ τὰς περιόδους τῆς ἐμμηνορρυσίας. Ἡ τοιαύτη ὀσφυαλγία εἶναι ἐντονωτέρα ἐπί τινων γυναικῶν πασχουσῶν ἐκ νεφροπτωσίας. θ') Ἡ μητρῖτις, καὶ ἰδίως ἡ μητρῖτις τοῦ αὐχένος, εἶναι συχνὸν αἴτιον ὀσφυαλγίας. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ ὀσφυαλγία αὕτη φαίνεται ὀφειλομένη εἰς τὴν κατὰ τὸν τοκετὸν ῥῆξιν τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας. Αἱ διάφοροι παρεγκλίσεις τῆς μήτρας (κάμψεις ἢ κλίσεις), ἡ πρόπτωσις αὐτῆς, αἱ φλεγμονώδεις ἢ ἄλλαι παθήσεις τῆς μήτρας καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς (ὄγκοι τῆς μήτρας, καρκίνος, σαλπιγγῖτις, ἴνωμα κτλ.) προκαλοῦσι συνηθέστατα ὀσφυαλγίαν. Ὀσφυαλγία ὡσαύτως παρατηρεῖται συχνάκις καὶ ἐπὶ τῆς πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν ᾠοθηκῶν. ι') Αἱ ῥαγάδες τοῦ δακτυλίου, ἡ ἐπίμονος δυσκοιλιότης καὶ ἡ ἐντεροκολῖτις προκαλοῦσι πολλάκις ὀσφυαλγίαν.

Ἡ θεραπεία τῆς ὀσφυαλγίας ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ προκαλοῦντος ταύτην ἑκάστοτε αἰτίου. Ἐπὶ τραυματικῆς ὀσφυαλγίας (ἐκ καμάτου) συνιστῶνται: ἡ χειρομαλαξία, τὰ θερμὰ ἐπιθέματα (ὁ λαὸς μεταχειρίζεται συχνάκις τεμάχιον πλίνθου θερμανθὲν εἰς ἔμμονον ἐπίθεσιν καὶ κοινὸν σπάγγον ἐσφιγμένον περὶ τὴν ὀσφύν)· ἡ ἐπίσπασις διὰ σικυῶν ξηρῶν ἢ καὶ αἱματηρῶν, τὰ καταπλάσματα καὶ οἱ συναπισμοί, αἱ στικταὶ διὰ θερμοκαυτῆρος καυτηριάσεις, ὁ διὰ συνεχῶν ῥευμάτων ἠλεκτρισμός, πολλάκις δὲ καὶ ἡ ἐπίθεσις ἐκδορίου πτητικοῦ. Συμπτωματικῶς δὲ κατὰ τῆς ὀσφυαλγίας συνιστῶνται τὰ θερμὰ ἀερόλουτρα ἢ καὶ ἀτμόλουτρα, καὶ τὰ ἀκεσώδυνα φάρμακα (ἀντιπυρίνη, ἀσπυρίνη, πυραμίδη, ἰτεϊλικὸν νάτριον κτλ.). Μ. Ν. ΚΑΊΡΗΣ

ὀσφυαλγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀσφυαλγίαν, ὁ τῆς ὀσφυαλγίας.

ὀσφυαλγῶ (—έω)· ἔχω ὀσφυαλγίαν, πόνους εἰς τὴν μέσην.

ὀσφυϊκός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀσφύν, ὁ τῆς ὀσφύος: «ὀσφυϊκοὶ πόνοι».

— **ὀσφυϊκαὶ φλέβες** *['Ανατομ.]*. Εἶναι τέσσαρες, αἵτινες διήκουσαι ὄπισθεν τοῦ ψοΐτου μυός, αἱ δ' ἀριστεραὶ καὶ ὄπισθεν τῆς ἀορτῆς, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν κάτω κοίλην φλέβα. Ι. Π.

— **ὀσφυϊκοὶ σπόνδυλοι** *['Ανατομ.]*. Εἶναι πέντε, ὀγκωδέστεροι πάντων τῶν ἄλλων σπονδύλων· οἱ αὐχένες ὑψηλότεροι καὶ παχύτεροι· αἱ ἐγκάρσιαι ἀποφύσεις φέρονται κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἔξω· αἱ ἀρθριαὶ ἐπιφάνειαι τῶν ἀρθρικῶν ἀποφύσεων εἶναι ὀβελιαῖαι· τὸ δὲ σπονδυλικὸν τρῆμα τρίγωνον καὶ μεῖζον μὲν τοῦ τῶν θωρακικῶν, ἔλασσον δὲ τοῦ τῶν αὐχενικῶν. Ι. Π.

— **ὀσφυϊκὸν πλέγμα** *['Ανατομ.]*. Ἀποτελεῖται τοῦτο ἐκ τῶν προσθίων κλάδων τοῦ 1ου—4ου ὀσφυϊκῶν νεύρων, ὧν τὸ 4ον, συναπτόμενον μετὰ τοῦ 5ου ὀσφυϊκοῦ, ἀπαρτίζει ἰσχυρὸν στέλεχος, τὸ *ὀσφυοϊερὸν στέλεχος*. Κεῖται δὲ τὸ ὀσφυϊκὸν πλέγμα ἔμπροσθεν τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων, μετὰ δὲ τοῦ ἱεροῦ πλέγματος ἀποτελεῖ τὸ *ὀσφυοϊερὸν πλέγμα*, ἐξ οὗ ἐκφύονται τὰ νεῦρα τῶν κάτω ἄκρων. Ι. Π.

— **ὀσφυϊκὸν τρίγωνον** *['Ανατομ.]*. Καλεῖται οὕτω τρίγωνος χῶρος τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, κείμενος ἀμέσως ὕπερθεν τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας, ἥτις σχηματίζει καὶ τὴν βάσιν τοῦ τριγώνου, τῆς κορυφῆς αὐτοῦ στρεφομένης πρὸς τὰ ἄνω. Ἀξιοσημείωτον τὸ τρίγωνον τοῦτο, διότι κατ' αὐτὸ γίνονται ὀσφυοκῆλαι. Ι. Π.

— **ὀσφυϊκὸς ῥόμβος** *['Ανατομ.]*· βλ. *ῥόμβος ἱερὸς καὶ ὀσφυϊκός*.

— **ὀσφυϊκὸς τετράγωνος μῦς** *['Ανατομ.]*. Κεῖται οὗτος ὄπισθεν μεταξὺ τῆς 12ης πλευρᾶς καὶ τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας καὶ ἑκατέρωθεν τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων, μεθ' ὧν συμβάλλεται εἰς σχηματισμὸν τοῦ ὀπισθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος. Ἕλκει τὴν 12ην πλευρὰν πρὸς τὰ κάτω, κάμπτων ἅμα τὴν σπονδυλικὴν στήλην πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ. Ι. Π.

ὀσφυο— καὶ **ὀσφυ—**· θέμα τῆς λ. *ὀσφύς*, ὡς πρῶτον συνθετικοῦ: *ὀσφυοπλευρικός, ὀσφυαλγία*.

ὀσφυολαγόνιος *σύνδεσμος* *['Ανατομ.]*. Οὗτος, κωνοειδὴς ὤν, διὰ μὲν τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐκφύε-

Digitized by Google

ται ἐκ τῆς ἐγκαρσίας ἀποφύσεως τοῦ 5ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, διὰ δὲ τῆς βάσεως καταφύεται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας καὶ εἰς τὸ λαγόνιον κύρτωμα. Ι. Π.

ὀσφυονωτιαία ***περιτονία*** *['Ανατομ.]*. Αὕτη παριστᾷ κυρίως ἀπονεύρωσιν (=πλατὺν τένοντα), εἰς ἣν προσφύονται ὁ πλατὺς ραχιαῖος, ὁ κάτω ὀπίσθιος ὀδοντωτός, ὁ ἔσω λοξὸς κοιλιακὸς καὶ ὁ ἐγκάρσιος κοιλιακός. Ἐκ τῶν δύο πετάλων αὐτοῦ τὸ μὲν ὀπίσθιον (ἐπιπολῆς) κεῖται ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἱερᾶς χώρας μέχρι τοῦ μέσου τῆς θωρακικῆς· τὸ δὲ πρόσθιον (ἐν τῷ βάθει), βραχύτερον τοῦ ὀπισθίου, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας μέχρι τῆς 12ης πλευρᾶς, ἐνισχυόμενον ὑπὸ τοῦ ὀσφυοπλευρικοῦ συνδέσμου. Διὰ τῶν δύο τούτων πετάλων ἑνουμένων σχηματίζεται θήκη, ἐν ᾗ περιλαμβάνονται οἱ μακροὶ ραχιαῖοι μύες. Ι. Π.

ὀσφυόπληγμα (τὸ) *[Κτην.]*. Πάθησις τῆς ὀσφυακῆς ἢ νεφρικῆς χώρας τῶν ὑποζυγίων (ἵππων, ὄνων, ἡμιόνων), προερχομένη ἐκ μωλωπισμοῦ ἢ πληγῆς, ἥτις δύναται νὰ καταλήξῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νέκρωσιν τῶν ὑποδορίων ἱστῶν ἢ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν σπονδύλων, ἐὰν δὲν τύχῃ ἐγκαίρως ἰατρικῆς περιθάλψεως. Δ. Π.

ὀσφύς,—*ύος* (ἡ), καὶ ***ὀσφῦς***· τὸ κατὰ τὴν νεφρικὴν χώραν μέρος τοῦ σώματος τὸ λεπτότερον τοῦ κορμοῦ, περὶ τὸ ὁποῖον ζώννυταί τις, κοιν. *μέση*.

— *['Ανατομ.]* Καλεῖται *ὀσφὺς* ἡ ὀπισθία χώρα τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, ἡ μεταξὺ τῶν τελευταίων πλευρῶν καὶ τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας κειμένη, ἀφοριζομένη δ' ὄπισθεν μὲν ὑπὸ τῶν ὀσφυϊκῶν σπονδύλων, ἐκ τῶν πλαγίων δὲ ὑπὸ γραμμῆς ἀγομένης ἀπὸ τοῦ προσθίου ἄκρου τῆς 12ης πλευρᾶς καθέτως ἐπὶ τὴν λαγόνιον ἀκρολοφίαν. Ι. Π.

—*[Κτην.]* *'Οσφὺς* λέγεται ἡ χώρα τοῦ κορμοῦ ἡ κειμένη μεταξὺ τῆς ράχεως, τῶν λαγόνων καὶ τοῦ κενεῶνος καὶ ἔχουσα ὡς βάσιν τοὺς ὀσφυϊκοὺς σπονδύλους. Ὡς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὴν δὲ εὑρισκομένων νεφρῶν καλεῖται καὶ *νεφρικὴ χώρα*. Ἡ καλὴ διάπλασις τῆς χώρας ταύτης εἰς μὲν τὰ μώνυχα (ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους) ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εὐρύτητος αὐτῆς, εἰς δὲ τὰ σφάγια ζῷα ἐκ τῆς ποσότητος τῶν μυῶν καὶ τῶν σαρκωδῶν ἐν γένει μαζῶν. Δ. Π.

—*[Πυροβ.]* Καλεῖται *ὀσφὺς* τὸ μᾶλλον ἰσχυρὸν μέρος τοῦ σωλῆνος τῶν ἐπινηΐων πυροβόλων, τὸ περὶ τὴν θαλάμην των, ἔνθα λαμβάνει χώραν ἡ ἀνάφλεξις τοῦ γεμίσματος. Σ. Ε. Λ.

ὀσχεῖτις,—*ιδος* (ἡ). Ἡ φλεγμονὴ τοῦ ὀσχέου. Αἱ ὀσχεῖτιδες ὀφείλονται εἰς ἁπλῆν τραυματικὴν βλάβην, θλάσιν, ἐλαφρὰν προστριβήν, ἔκζεμα ἢ τέλος εἰς διήθησιν τῶν οὔρων, ἕνεκα δὲ καὶ τῆς χαλαρότητος τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ δεικνύουσι τάσιν πρὸς ταχεῖαν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπέκτασιν. Περιγράφονται δύο μορφαὶ τούτων, αἱ ἁπλαῖ φλεγμοναὶ τοῦ ὀσχέου καὶ αἱ γαγγραινώδεις τοιαῦται. Τὸ ὄσχεον καθίσταται ἐρυθρόν, λεῖον, οἰδηματῶδες, τεταμένον, θερμὸν καὶ λίαν ἐπώδυνον. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡσυχία, ἀνύψωσις τοῦ ὀσχέου, ἐφαρμογὴ ἐπιθεμάτων ἀντιφλογιστικῶν, ὡς καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς ἀρχικῶς προκαλεσάσης ταύτην αἰτίας (βλ. λ. *ἐλεφαντίασις*). Ι. Κ. Κ.

ὀσχεοκήλη (ἡ). Ἡ βουβωνοκήλη, ἧς ὁ κηλικὸς σάκκος κατέρχεται ἐν τῷ ὀσχέῳ. Ἀπὸ ἀπόψεως συμπτωμάτων καὶ θεραπείας δὲν διαφέρουσι τῶν βουβωνοκηλῶν. Ι. Κ. Κ.

ὄσχεον (τὸ) *['Ανατομ.]*. Κόλπωμα τοῦ δέρματος, ἐν ᾧ κατασκηνοῦσιν οἱ ὄρχεις, κρεμάμενον κάτωθεν τῆς ρίζης τοῦ πέους, ἀποτελοῦν δὲ τὸν ἐξώτατον χιτῶνα τοῦ ὄρχεως. Τὸ ὄσχεον διαφέρει τοῦ λοιποῦ δέρματος διὰ τὰς πολλὰς ἐγκαρσίας ρυτίδας, διὰ τὴν ἀμαυρὰν ὄψιν καὶ τὰς ὀλίγας ἀλλὰ παχείας καὶ οὔλας τρίχας, διὰ τοὺς πολυπληθεῖς σμηγματογόνους καὶ ἱδρωτοποιοὺς ἀδένας καὶ διὰ τὴν παντελῆ στέρησιν ὑποδορίου λίπους, ἀνθ' οὗ κέκτηται στιβάδα ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, τὸν *δαρτὸν χιτῶνα* (βλ. καὶ λ. *ὄρχεις*). Ι. Π.

— ***ὀσχέου διάφραγμα*** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *διάφραγμα ὀσχέου*.

ὀσχεοπλασία (ἡ). Ἡ ἐπὶ τοῦ ὀσχέου ἐκτελουμένη πλαστικὴ ἐγχείρησις. Τοιαῦται ἐγχειρήσεις ἐκτελοῦνται ἐπὶ καταστροφῆς τοῦ ὀσχέου ἕνεκα τραυματισμοῦ, ἀναπτύξεως γαγγραινώδους φλεγμονῆς, ἐπὶ ἐλεφαντιάσεως τοῦ ὀσχέου κ.τ.τ. Ι. Κ. Κ.

ὀσχέωμα,—*ατος* (τό). Καλεῖται ὁ ἐπὶ τοῦ ὀσχέου ἀναπτυσσόμενος ὄγκος. Συνήθως ἀναπτύσσονται ἀθηρώματα, πολλὰ τὸν ἀριθμόν. Ὁ καρκίνος τοῦ ὀσχέου ἀναφαίνεται συνήθως εἰς τοὺς καπνοδοχοκαθαριστὰς καὶ τοὺς ἐργαζομένους τὴν παραφφίνην, ὑπὸ μορφὴν ἐξελκώσεων καρκινωματωδῶν. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ὄγκου καὶ ὁ καθαρισμὸς τῆς βουβωνικῆς χώρας τῶν διηθημένων γαγγλίων. Ι. Κ. Κ.

ὄσχη (ἡ) *['Ανατ.]*· βλ. λ. *ὄλοσχος*.

ὄσχος (ὁ)· κλάδος, βλαστός, ἰδίᾳ κλῆμα ἀμπέλου μετὰ βοτρύων.

— *['Αρχιτ.]* Καλεῖται *ὄσχος* (Pampre) σχηματοποιημένον (stylisée) ἀμπελόκλημα, ἐν εἴδει ἕλικος ἀποληγούσης εἰς φύλλα καὶ καρπούς, εἰκονιζόμενον ζωγραφικῶς ἢ γλυπτικῶς ἐπὶ καταλλήλων ζωνῶν πρὸς διακόσμησιν δαπέδων, τοίχων καὶ ὀροφῶν ἐσωτερικῶν οἰκοδομῶν, ἐκκλησιῶν κλπ.

'Οσχοφόρια (τὰ) ἢ ***'Ωσχοφόρια*** *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ τελουμένη ἐν Ἀθήναις (κατά τινας μὲν πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διονύσου, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης) κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, πιθανώτατα, τοῦ Πυανεψιῶνος. Ἡ ἑορτὴ ὠνομάσθη ὀσχοφόρια, διότι κατ' αὐτὴν δύο νεανίαι, γυναικεῖα ἐνδύματα ἐνδεδυμένοι, ἔχοντες ζῶντας ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς των καὶ ἀνήκοντας εἰς τὰς πλουσιωτάτας καὶ εὐγενεστάτας τῶν οἰκογενειῶν (γενεῶν) τῶν Ἀθηνῶν, προηγοῦντο τῆς πομπῆς κρατοῦντες ὄσχους, ἤτοι κλάδους ἀμπέλου καταφόρτους ἐκ σταφυλῶν. Ἡ πομπὴ ἐξεκίνει ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱεροῦ τοῦ Διονύσου καὶ κατηυθύνετο εἰς τὸ ἐν Φαλήρῳ ἱερὸν τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ νεανιῶν ὀσχοφορούντων, χοροῦ ᾄδοντος ὀσχοφορικὰ ᾄσματα καὶ ἐκτελοῦντος διαφόρους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πομπῆς ὀρχήσεις, καὶ γυναικῶν, ἐκπροσωπουσῶν τὰς μητέρας τῶν νεανιῶν καὶ καλουμένων δειπνοφόρων, διότι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν «ὄψα καὶ σιτία». Κατὰ τὰς θυσίας ἐγίνετο καὶ στέψις τοῦ κηρυκείου τοῦ κήρυκος καὶ οἱ παρόντες εἰς αὐτὰς ἐπεφώνουν ἐλελεῦ, ἰού, ἰού (*Πλουτ.* Θησ. 22). Κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐκτὸς τῆς πομπῆς ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες δρόμου ἐφήβων, οἵτινες, κρατοῦντες ὄσχους, ἔτρεχον ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου εἰς τὸ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς. Ὁ νικητὴς ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον κύλικα, πενταπλόαν καλουμένην, ὡς πεπληρωμένην ἐκ πέντε διαφόρων εἰδῶν ὑλικοῦ (οἴνου, μέλιτος, τυροῦ, ἀλφίτων καὶ ἐλαίου). Τὴν ἑορτὴν ταύτην ἵδρυσε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Θησεὺς εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Μινωταύρου νίκης του. ΚΑΨ.

'Οτάγκο (Otago) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Νοτίου Νήσου τῆς Νέας Ζηλανδίας. Κάτ. 132.000. Παράγει γεωργικὰ προϊόντα καὶ ἐξάγει κατεψυγμένον κρέας. Οἱ πρῶτοι ἄποικοι αὐτῆς ἦσαν Σκῶτοι ἐγκατασταθέντες αὐτόθι τῷ 1848 ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐλευθέρας Ἐκκλησίας τῆς Σκωτίας. Ε. Σ.

'Οταλάρ, ἢ ***Χοταλὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *'Ατάρνη* (βλ. β.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

ὅταν· σύνδ. χρονικός· συντάσσεται μεθ' ὑποτακτικῆς ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου ὡς ἡγούμενον ὑποθετικοῦ λόγου: «ὅταν κοιμῶμαι» καθ' ὃν χρόνον κοιμῶμαι, «ὅταν κοιμηθῶ» ἀφοῦ κοιμηθῶ· || δημοτ., *ὄντας* καὶ *ἅμα*· || μεθ' ὁριστικῆς ἱστορικοῦ χρόνου ἀντὶ τοῦ *ὅτε*: «ὅταν ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἀποδημίας»· || ἐνίοτε (δημοτικώτερον) καὶ μετὰ μέλλοντος: «ὅταν θὰ γυρίσῃς ἀπὸ τὸ ταξίδι».

'Οτάνγκο (Otango) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη τῶν ἐν Δυτικῇ Ἀφρικῇ πορτογαλικῶν νήσων *Μπίσσαγκος* (βλ. λ.) ἐκτάσεως 483 τ. χλμ. Θ. Κ.

'Οτάνης. Ὄνομα ἐπιφανῶν τινων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Περσίας.— 1) Υἱὸς τοῦ Φαρνάσπους καὶ πατὴρ τῆς Φαιδύμης, τὴν ὁποίαν εἶχε νυμφευθῆ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης. Ὅτε ὁ Ὀτάνης ἔμαθε διὰ στρατηγήματος παρὰ τῆς θυγατρός του ὅτι ὁ λαβὼν τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν ἐκ τραυματισμοῦ θάνατον τοῦ Καμβύσου δὲν ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Κύρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου Σμέρδις (τοῦτον εἶχε φονεύσει ὁ Καμβύσης), ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς τοῦ μάγου Πατιζείθου, ὅστις ὡμοίαζε κατὰ τὴν μορφὴν μὲ τὸν Σμέρδιν τοῦ Κύρου, ἔγινεν ὁ ὀργανωτὴς τῆς κατὰ τοῦ Ψευδοσμέρδιος συνωμοσίας τῶν ἑπτὰ ἐπιφανῶν Περσῶν, ἥτις ἐπέτυχε τὸν φόνον τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους. Ὡς στρατηγὸς τοῦ Δαρείου ἐπέβαλεν ὁ Ὀτάνης τύραννον εἰς τὴν Σάμον τὸν Συλοσῶντα, ἐκδιώξας ἐξ αὐτῆς τὸν Μαιάνδριον.

— 2) Υἱὸς τοῦ Σισάμνου, τὸν ὁποῖον, σφαγέντα ὑπὸ τοῦ Καμβύσου, διότι βασιλικὸς ὢν δικαστὴς ἐλάμβανε δῶρα, διεδέχθη ὡς ἀρχιδικαστὴς τῶν Περσῶν. Γαμβρὸς γενόμενος τοῦ Δαρείου, ἀνέλαβε μετὰ τῶν συγγάμβρων του Περσῶν στρατηγῶν Ὑμαίου καὶ Δαυρίσου τὴν κατάπνιξιν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (502—409 π. Χ.), τὴν ὁποίαν καὶ κατέπνιξαν οὗτοι, ὑποτάξαντες τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ Αἰολίδος καὶ τὰς ἀπέναντι τούτων νήσους.

— 3) Πατὴρ τῆς Ἀμήστριος, συζύγου τοῦ βασιλέως Ξέρξου. Μετέσχεν ὡς στρατηγὸς τῶν Περσῶν τῆς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν Ξέρξην. ΚΑΨ.

ὀτάντε (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ *ὀκτᾶντος* τοῦ Χάντλεϋ. Σ. Ε. Λ.

'Οτάρου *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Χοκκάϊντο. Κάτ. (1922) 135.469. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς νήσου, εἶναι σπουδαῖος ἁλιευτικὸς σταθμός, γειτνιάζει πρὸς πλούσια γαιανθρακοφόρα κοιτάσματα καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον μετὰ τῆς Σαχαλίνης καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας. Παρὰ τὸ Ὀτάρου κεῖται ὁ πειραματικὸς σταθμὸς θαλασσίων προϊόντων τῆς Τακασίμας. Π. Ν. Π.

'Οτάσπης. Υἱὸς τοῦ Ἀρταχέου, στρατηγὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ Χαλδαίων ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ξέρξου. Γ. Λ. Α.

ὅτε· σύνδ. χρονικός· συντάσσεται μεθ' ὁριστικῆς ἱστορικοῦ χρόνου: «ὅτε ἤρχετο», «ὅτε ἦλθεν».

ὀτζάκι (τὸ) (τουρκ. *ὀτζάκ*)· τὸ μέρος ὅπου καίει τὸ πῦρ, ἡ ἑστία, κοιν. *τζάκι*· || τὸ μέρος ὅπου τήκονται τὰ μέταλλα, κλίβανος ἀσβεστοποιείου· || στοὰ λατομείου καὶ μεταλλείου· || μεταφορ., ἐπειδὴ ἡ ἑστία τοῦ μαγειρείου τοῦ στρατῶνος ἢ τῶν στρατώνων τῶν γενιτσάρων ἐθεωρεῖτο ἄσυλον ἀπαραβίαστον, οὖσα ἡ προσωποποίησις ὁλοκλήρου τοῦ σώματος, ἡ λέξις *ὀτζάκι* κατήντησε νὰ σημαίνῃ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων· || ἐν τῷ πληθ. *ὀτζάκια* ὠνομάζοντο ἐν τῷ τουρκικῷ στρατῷ σώματα φρουρᾶς, πυροβολητῶν κτλ., ἐξ ἐντοπίων (γερλίδων), στρατιωτικῶς συντεταγμένα. Τοιαῦτα ὀτζάκια γερλίδων μνημονεύονται εἰς Ἡράκλειον Κρήτης 28. Ν.Μ.—Ε.Γ.

'Οτζιᾶς *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κορησίας τῆς νήσου Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 55.

'Οτζιᾶς-λιμάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλωνοειδὴς ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κέω (πλάτ. 37°40'30" Β., μῆκ. 22°21'00" χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens and Zea island), μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Περλεβὸς καὶ Λαδοῦς διανοιγόμενος. Σ. Ε. Λ.

'Οτζιέρι (Ozieri) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σαρδηνίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος τοῦ νομοῦ Σάσσαρι. Κάτ. 9.084. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Κογκίνας καὶ ἀπετελέσθη ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν τριῶν χωρίων *Κανταρέντου, Κόρτε* καὶ *Τουντάνα*. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου, ἱερατικῆς σχολῆς καὶ ἀνωτέρων σχολῶν. Ἔχει κτηνοτροφίαν, γεωργίαν καὶ ὑφαντουργεῖα. Παρ' αὐτὴν ἀνευρέθησαν προϊστορικοὶ τύμβοι καὶ θόλοι. Μ. Δ. Β.

'Οτζιόνο (Oggiono), ***Μᾶρκος ντ'***—. Ἰταλὸς ζωγράφος, ζήσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (περὶ τὰ ἔτη 1470—1540). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Λεονάρδῳ ντὰ Βίντσι, ὑπῆρξε δ' εἷς ἐκ τῶν ἐπιτυχέστερον ἀντιγραψάντων τὰ ἔργα του. Σῴζονται δύο ἀντίγραφα τοῦ «Μυστικοῦ δείπνου» (Cenacolo) τοῦ Ντὰ Βίντσι, ὀφειλόμενα εἰς τὸν ντ' Ὀτζιόνο· τὸ πρῶτον τούτων ἀπόκειται ἐν τῇ Βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λονδίνου, τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῇ μονῇ Καστελλάτσο, πλησίον τοῦ Μιλάνου. Καὶ πρωτότυπα δ' ἔργα ἐξειργάσθη ὁ καλλιτέχνης οὗτος· προέχουσαν μεταξὺ τούτων θέσιν κατέχουσι πέντε νωπογραφίαι, ἐκτελεσθεῖσαι διὰ τὸν ἐν Μιλάνῳ ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Εἰρήνης καὶ ἀποκείμεναι νῦν ἐν τῷ μουσείῳ Μπρέρα τοῦ Μιλάνου. Ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ ἀπόκειται καὶ εἷς «Ἀρχάγγελος θριαμβεύων κατὰ τοῦ Ἑωσφόρου». Ἕτερα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Ἅγιος Σεβαστιανός» (Μουσεῖον Poldi-Pezzoli, ἐν Μιλάνῳ), «Ὁ Χριστὸς εὐλογῶν» (Πινακοθήκη Μποργκέζε, ἐν Ρώμῃ) καὶ τινες νωπογραφίαι ἐν τῇ Madonna di Campagna, παρὰ τὴν Pallanza. Ι. Μ. Π.

ὅτι· σύνδ. εἰδικός, συντάσσεται μεθ' ὁριστικῆς παντὸς χρόνου μετὰ τὰ λεκτικά, δοξαστικὰ καὶ αἰσθήσεως σημαντικὰ ρήματα, δημοτ. *πῶς* ἢ *πώς*: «λέγει ὅτι θὰ φύγῃ», «ἀρνεῖται ὅτι ἐψεύσθη», «νομίζει ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ»· || σπανίως, καθὰ παρ' ἀρχαίοις, καὶ αἰτιολογικός· δημοτ. *ποῦ* ἢ *πού*: «λυποῦμαι ὅτι δὲν δύναμαι νὰ σὲ εὐχαριστήσω», «χαίρω ὅτι εὐδοκιμεῖς»· || δημοτ. χρονικός, εὐθὺς ὡς: «ὅτι ἔφυγες, ἦρθαν καὶ σὲ ἐζήτησαν»· || μόλις, πρὸ ὀλίγου: «ὅτι ἔφυγε», «ὅτι ἐσκεπτόμην νὰ 'ρθω»· || ἐνίοτε κακοζήλως συντίθεται μετὰ τῆς προθ. *κατά*: *καθότι* ἀντὶ *διότι*.

ὅ,τι· ἀντων. ἀναφ. οὐδ. τῆς *ὅστις* (βλ. λ.).

—**«Ὅ,τι θέλω».** Γελοιογραφικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1875.

ὀτιόρρυγχος (ὁ) (Otiorrhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς φέρουν ρύγχος, ἔχουν μέγεθος μέτριον καὶ σχῆμα ἀπιοειδές. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, δυσκόλως διακρινόμενα καὶ λίαν διαδεδομένα εἰς τὸ παλαιὸν ἡμισφαίριον. Τὰ πλεῖστα τῶν εἰδῶν εἶναι νυκτόβια, ἅπαντα δὲ φυτοφάγα καὶ ἐπιβλαβῆ καὶ ὡς ἀκμαῖα καὶ ὡς προνύμφαι. Τὰ ἀκμαῖα ἐμφανίζονται τὴν ἄνοιξιν καὶ ἐναποθέτουν τὰ ᾠά των ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Αἱ προνύμφαι ζοῦν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους κεκαμμέναι καὶ τρώγουν τὰ ριζίδια. Ἡ νύμφωσις λαμβάνει χώραν κατὰ τὸ φθινόπωρον, τὰ δὲ ἐμφανιζόμενα ἀκμαῖα πα-

Digitized by Google

ραμένουν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς ἐπομένης ἀνοίξεως. Πολλὰ εἴδη προσβάλλουν τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου. Ἐνδείκνυται κατὰ τὴν νύκτα ἡ συλλογή των ἢ ψεκασμοὶ τῶν ἀμπέλων δι᾽ ἀρσενικικοῦ μολύβδου. Πλεῖστα ἄλλα εἴδη προσβάλλουν διάφορα φυτὰ καὶ καταπολεμοῦνται ὁμοίως. Ε. Τ. Ε.

Ὀτλεΰ (Otley) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Γιόρκσερ. Ἔχει ἐργοστάσια κλωστοϋφαντουργίας, βυρσοδεψίας καὶ τυπογραφικῶν μηχανῶν καὶ παράγει γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Κάτ. 11.020. Ε. Σ.

Ὀτμάν. Ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ ἀραβικοῦ ὀνόματος *Ὀσμάν*, ὅπερ ἀραβιστὶ προφέρεται *Ὀθμάν*.

Ὀτμανλῆ ***Μαχαλᾶδες*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Μαυρορράχη* (βλ. λ.).

Ὀτόκο-Γιάμα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους *Φούτα Ἀράϊ Γιάμα* (βλ. λ. *Ναντάϊ-Σάν*).

Ὀτομί. Μεξικανικὸς λαός, ὅστις, κατόπιν ἀλλεπαλλήλων μετακινήσεων, ἐγκατεστάθη τέλος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Τεζκοῦκο, καταλαβὼν τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μεξικοῦ ὑψίπεδα μέχρι τῶν χωρῶν τῶν Οὐαξτέκων καὶ τῶν Τοτονάκων. Οἱ Ὀτομὶ διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ἀνέρχονται δὲ εἰς 700.000 περίπου, διῃρημένοι εἰς διαφόρους φυλάς: τοὺς *Σερράνο*, τοὺς *Μαγιάνα*, τοὺς *Πάμο*, τοὺς *Ἰόνα* καὶ τοὺς *Μέκ*. Ἡ γλῶσσά των εἶναι ἐξαιρετικῶς ἰδιότυπος.

ὅτου· ἀντων. ἀναφ. γεν. τῆς *ὅστις*, ἀντὶ *οὗτινος*, μόνον εἰς φράσεις τινάς: «ἕως ὅτου», «μέχρις ὅτου», «ἀφ᾽ ὅτου» ἢ «ἀφότου» κατὰ παράλειψιν τῆς γενικῆς *χρόνου*.

Ὀτουαίϋ (Otway), *Θωμᾶς*. Ἄγγλος δραματικός, γεννηθεὶς ἐν Σάσσεξ τῷ 1652. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ τῷ 1675 ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς τὸ πρῶτόν του δρᾶμα «Ἀλκιβιάδης». Ἠκολούθησεν ὁ «Δὸν Κάρλος, πρίγκιψ τῆς Ἱσπανίας», ἡ κωμῳδία «Φιλία τῆς μόδας» (1678), τὰ ἀριστουργήματά του: «Τὸ ὀρφανὸν» καὶ «Ἡ ἱστορία τῆς πτώσεως τοῦ Γαΐου Μαρίου», τραγῳδίαι (1680) καὶ τῷ 1682 τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του «Βενετία διαφυλαχθεῖσα», μεταφρασθὲν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ε. Σ.

Θωμᾶς Ὀτουαίϋ.

Ὀτουμάνης. Ἐξελληνισμένος τύπος τοῦ τουρκικοῦ ὀνόματος *Ὀσμάν*, ἀπαντῶν παρὰ τῷ Χαλκοκονδύλῃ προκειμένου περὶ τοῦ *Ὀσμάν*, ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ὁ Χαλκοκονδύλης, μιμητὴς τοῦ Ἡροδότου, κλίνων τὴν λέξιν κατὰ τὴν ἰωνικὴν γραμματικήν, σχηματίζει τὴν γενικὴν *Ὀτουμάνεω*. Ν. Μ.

Ὀτουρὰκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρὰ τὸ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐπονομαζόμενον καὶ *Μπουγιοὺκ Ὀτουράκ*, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἐγγὺς κείμενον συνοικισμὸν ***Κιουτσοὺκ Ὀτουράκ***. Κεῖται ἐπὶ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Χασὰν Ντεντὲ Τεπὲ καὶ τοῦ Μουρὰτ ντὰγ καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Μπανὰζ τσάϊ, παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης—Ἀφιὸν Καρὰ Χισὰρ καὶ συνδέεται δι᾽ ἁμαξιτῶν μετὰ τῆς Κιουταχείας, τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, τοῦ Τσιβρὶλ καὶ τοῦ Οὐσάκ. Κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1921, παρ᾽ αὐτὸ δὲ εἶχε ταχθῆ πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς περαιτέρω πρὸς δυσμὰς καταδιώξεως τῶν Τούρκων τὸ τμῆμα στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου κατὰ τὴν 17 Αὐγούστου 1922· μετ᾽ ἀσθενῆ ὅμως τουρκικὴν πίεσιν περὶ τὸ Γενιτζὲ ἐξηκολούθησεν ὑποχωροῦν ταχέως καὶ σχεδὸν ἐν ἀταξίᾳ πρὸς δυσμάς, οὐδαμοῦ μέχρι τῆς Ἐρυθραίας δυνηθὲν νὰ ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς καὶ ὀργανωθῇ ἀμυντικῶς διὰ ν᾽ ἀντιμετωπίσῃ σοβαρῶς τὸ τηροῦν ἁπλῆν ἐπαφὴν τουρκικὸν ἱππικὸν καὶ τὸ ὑπὸ τὸν Μπεχλιβὰν ἔφιππον ἐξ ἀτάκτων ἀπόσπασμα, ν᾽ ἀνακόψῃ δὲ τὴν προχώρησιν ἐν γένει τῶν Τούρκων. Ν. ΣΣ

Ὀτράντο (Otranto) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ Λέτσε τῆς Ἀπουλίας. Κάτ. 3.000. Κεῖται παρὰ τὸν ὁμώνυμον πορθμὸν καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βρινδησίου—Ὀτράντου, εἶναι δὲ ἀκμαῖος σταθμὸς τῆς ἀπὸ Ρίμινι σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις ἀκολουθεῖ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Ἔχει ὡραῖον μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν καὶ ἀρχαιότητές τινες, μεταξὺ ἄλλων καὶ στῦλοι ἀνήκοντες εἰς ἀρχαῖον ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, βυζαντινὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Η΄ αἰῶνος, ναὸν τῆς Σάντα Μαρία ντέϊ Μαρτίρι καὶ φρούριον τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου τῆς Ἀραγῶνος, ὅπερ συνεπληρώθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Καρόλου Α΄ τῆς Ἱσπανίας καὶ Καρόλου Ε΄ τῆς Γερμανίας. Παράγει ἔλαιον καὶ λαχανικά, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἁλιείαν. Ἔχει καλὸν μικρὸν λιμένα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄλλοτε κέντρον τῶν μετὰ τῆς ἔναντι Ἀλβανικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἀκτῆς συγκοινωνιῶν, ἀλλὰ παρήκμασε μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λιμένος τοῦ Βρινδησίου. Ἐκτίσθη ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *Ὑδροῦς*, ὑπὸ δὲ τῶν Ρωμαίων Hydruntum. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην σπουδαιότητα, ὁ δὲ Πύρρος λέγεται ὅτι εἶχε σχεδιάσει τὴν σύνδεσιν τῆς πόλεως διὰ γεφύρας μετὰ τῆς ἔναντι ἑλληνικῆς παραλίας. Τῷ 1480 εἶχε πλέον τῶν 2.000 κατ., ἀλλ᾽ ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες κατέσφαξαν ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ ἀπήγαγον τοὺς λοιποὺς κατοίκους της εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἔκτοτε, καὶ συνεπείᾳ τοῦ ἀνθυγιεινοῦ κλίματος τῆς περιοχῆς, ἀπώλεσε τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν αὐτῆς σημασίαν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Ἰταλοὶ ἐσχεδίασαν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν ὡς σταθμὸν φέρρυ-μπὼτ διὰ τὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἰταλίας, Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος, κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑπερβαλκανικοῦ σιδηροδρόμου, τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο παρέμεινεν ἀπραγματοποίητον. Ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Ὀτράντο ἐκπορεύονται τρία τηλεγραφικὰ καλῴδια, τὸ μὲν πρὸς Ζάκυνθον, τὸ δὲ πρὸς Σιδάρι Κερκύρας καὶ τὸ τρίτον πρὸς Αὐλῶνα. Ἡ κωμόπολις ἀποτελεῖ χρήσιμον γνώρισμα διὰ τοὺς παραπλέοντας. Μ. Δ. Β.

— **Ὀτράντο** (Otranto) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς (Ἰταλικῆς) ἀκτῆς τοῦ Ἀδρία (πλάτ. $40^{0}06'$ Β., μῆκ. $18^{0}31'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu), ἐπιστεφόμενον ὑπὸ ἀρχαίου φρυκτωρικοῦ πύργου, γνωστοῦ σήμερον ὡς Torre di Palascia, ὑπὸ φάρου καὶ ὑπὸ σημαφόρου.

— **Ὀτράντο πορθμὸς** *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη στενότης τοῦ Ἀδριατικοῦ, καθ᾽ ἣν συνάπτεται τοῦτο πρὸς τὸ Ἰόνιον, ὡς νοοῦνται τὰ πελάγη ταῦτα κατὰ τὴν σύγχρονον γεωγραφικὴν ἀντίληψιν. Τὸ εὖρός της, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ὀτράντο τῆς Ἰταλίας καὶ Λιγκουέττα (Ἀκροκεραύνια) τῆς Ἀλβανίας νοούμενον, εἶναι 40 περίπου μιλλίων, τὸ δὲ μέγιστον βάθος της 460—470 ὀργυιῶν. Ὁ Στράβων (ΣΤ΄ 282) παρέχει ὁδηγίαν τοῦ διάπλου τοῦ πορθμοῦ ὑπὸ τῶν πλοίων, ἅτινα, λόγῳ ἐναντιότητος ἀνέμου, ἀδυνατοῦν «κρατεῖν τῆς εὐθυπλοίας». Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ μετὰ τὸν τορπιλλισμὸν τοῦ «Leon Gambetta» πυκνόταται περιπολίαι τῶν συμμαχικῶν στόλων ἐφρούρουν τὴν στενότητα πρὸς ἀποκλεισμὸν ἐντὸς τοῦ Ἀδρία τοῦ αὐστριακοῦ στόλου, δὶς ἀποπειραθέντος, δι᾽ ὑποβρυχίων καὶ τορπιλλικῶν ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ Κάτταρο ὁρμηθέντων, τὴν διάσπασιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ (1916 καὶ 1917) ἀκάρπως. Σ. Ε. Λ.

— **Ὀτράντο, *Τέρρα ντ᾽*** — (Terra d'Otranto) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Νοτίου Ἰταλίας, ἐν τῷ ἀρχαίῳ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως. Περιελάμβανε τὴν ἀνατολικὴν μικρὰν χερσόνησον, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ *πτερνιστὴρ τῆς Ἰταλίας*, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ μεγάλη Ἰταλικὴ χερσόνησος, καὶ ὡρίζετο πρὸς Β. καὶ Α. ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ὀτράντο, πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Μπάρι, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Βασιλικάτας καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος, καταλήγουσα πρὸς Ν. εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα. Εἶναι χώρα βραχώδης καὶ μᾶλλον ἄγονος, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ὕδατος. Σήμερον ἀποτελεῖ τὸν νομὸν τοῦ Λέτσε. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον αὐτὴν *Μεσσαπίαν*. Βραδύτερον ἡνώθη μετὰ τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ Ναπολέων Α΄ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς δουκᾶτον, ὅπερ παρεχώρησεν εἰς τὸν ὑπουργόν του τῆς Ἀστυνομίας Φουσέ. Μ. Δ. Β.

Ὀτρεὺς *[Μυθολ.]*. —1) Πατὴρ τῆς Πλακίας, συζύγου κατά τινας τοῦ Λαομέδοντος, βασιλέως τῆς Τροίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε πέντε υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας.

—2) Βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, υἱὸς τοῦ Δύμαντος, βοηθήσας τὸν Πρίαμον κατὰ τῶν Ἀμαζόνων. Α. Θ. Σ.

Ὀτρηρὴ *[Μυθολ.]*. Βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων, γεννήσασα ἐκ τοῦ Ἄρεως τὴν Πενθεσίλειαν. Εἰς ταύτην ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις τοῦ πρώτου ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Α. Θ. Σ.

ὀτρηρός, *—ά, —όν·* ἀρχ., πρόθυμος, δραστήριος: «ὀτρηρὸς θεράπων».— Ἐπίρρ. ***ὀτρηρῶς***.

Ὀτρίκολι (Otricoli) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τέρνι, ἐπὶ τῆς Φλαμινίας ὁδοῦ, παρὰ τὸν Τίβεριν. Κάτ. 1.069. Εἶναι ἡ ἀρχαία Ocria ἢ Ocriculum καὶ Ombriculum καὶ ἐγένετο ὀνομαστὴ διὰ τὰ ἐν αὐτῇ ἐρείπια ἀρχαίου ὑδραγωγείου, τοὺς ἀνευρεθέντας ἐν αὐτῇ ἀρχαίους ρωμαϊκοὺς τάφους, τὸ ρωμαϊκὸν ἀμφιθέατρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνευρέθη τῷ 1780 θαυμασία προτομὴ τοῦ Διός, εὑρισκομένη νῦν ἐν τῇ κυκλικῇ αἰθούσῃ τοῦ μουσείου τοῦ Βατικανοῦ, καθὼς καὶ τὰ ὡραῖα μωσαϊκὰ τῆς αὐτῆς αἰθούσης. Ἔχει ἐπίσης ρωμανικὸν ναὸν τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος. Τῷ 1799 τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐνίκησαν παρ᾽ αὐτὴν τὸν στρατὸν τῆς Νεαπόλεως. Μ. Δ. Β.

Ὀτρόϊον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]·* βλ. *Ὄτρος*.

Ὄτρος, ἢ ***Ὀτρόϊον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Φρυγίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, πρὸς Δ. τῶν Συνάδων (Ἀφιὸν-Καραχισάρ). Ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Λούκ. 8) καλεῖται *Ὀτρύα*. Κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀστρούς*, ὡς μία τῶν 23 πόλεων τῆς Φρυγίας Σαλουταρίας, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Συνάδων. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΟΤΡΟΗΝΩΝ. Α. Θ. Σ.

Ὀτρυνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος παράλιος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. Πιθανώτατα ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ παρὰ τὴν Ἐλευσῖνα ἐδάφους τῶν ἀττικῶν ἀκτῶν. ΚΑΨ.

Ὀτρυντείδης *[Μυθολ.]*. Πατρωνυμικὸν τοῦ Ἰφιτίωνος, υἱοῦ τοῦ Ὀτρυντέως, γεννηθέντος ἐν τῇ Ὕλῃ τῆς Λυδίας παρὰ τὸν Τμῶλον. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Α. Θ. Σ.

Ὀτρυντεὺς *[Μυθολ.]*. Ἀνδρεῖος πολεμιστὴς ἐκ τῆς ἐν Λυδίᾳ παρὰ τὸν Τμῶλον Ὕδης, πατὴρ τοῦ Ἰφιτίωνος ἔκ τινος Ναϊάδος νύμφης. Α. Θ. Σ.

Ὄτς (Otsu) *[Γεωγρ.]·* βλ. *Ὄτσου*.

Ὀτσάκοφ, καὶ οὐκρ. ***Ὀστάκιφ*** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῷ διαμερίσματι Νικολάγιεφ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Δνεισπέρου. Κάτ. 4.674. Κεῖται 30 χλμ. δυτικῶς τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀλβίας καὶ ἔχει ποταμολιμένα, διεξάγοντα ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ξυλείας. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν φρούριον *Ἀλέκτωρ* (μετὰ ναοῦ τῆς Δήμητρος), ἐφ᾽ οὗ ὁ χάνης τῆς Κριμαίας Μενγκλὶ Γκιράϊ ἵδρυσε φρούριον, καταστὰν εἶτα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καρὰ-Κερμάν*, ἐκ τῶν ὀχυρωτέρων θέσεων τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου. Τῷ 1737 προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Μύννιχ καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Ρώσους, τῷ 1739 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βελιγραδίου ἐπανέκτησαν αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι, τῷ 1788 κατεστράφη ὁλοσχερῶς ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ποτέμκιν μετὰ ἑξάμηνον πεισματώδη πολιορκίαν, τῷ 1791 περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τῷ 1855 προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἡνωμένου γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στόλου. Π. Ν. Π.

Ὄτσου (Otsu, προφ. *Ὄτς*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας, ἐπὶ τῆς νήσου Χόντο (διαμέρισμα Σίγκα). Κάτ. (1925), 33.779. Κεῖται ἐπὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς λίμνης Μπίβα. Ἔχει βιομηχανίαν πορσελλάνης καὶ ἐξάγει ὄρυζαν. Παρ᾽ αὐτὴν κεῖνται οἱ ναοὶ Ἴσι-Ὑάμα καὶ Μίντε-Ρὰ-Ζάν. Π. Ν. Π.

Ὀττάβα (Ottawa) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀντάριο, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ὀττάβα, ἐν γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1820. Παρ᾽ αὐτὴν εὑρίσκονται οἱ καταρράκται *Σωντιὲρ* (Chaudière) καὶ *Ριντὼ* (Rideau). Ἡ διῶρυξ Ριντὼ χωρίζει τὴν πόλιν εἰς δύο τμήματα (*Ἄνω καὶ Κάτω*) καὶ κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἰς ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν. Τῷ 1827 ἠνοίχθη διῶρυξ ἀπὸ σημεῖόν τι κάτωθεν τῶν καταρρακτῶν Σωντιὲρ μέχρι τῆς πόλεως Κίνγκστον, ἐν Ὀντάριο, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ διέλευσις πολεμικῶν πλοίων καὶ ἡ μεταφορὰ πολεμεφοδίων ἀπὸ Μοντρεὰλ εἰς τὰς μεγάλας λίμνας, ἀποσοβουμένου τοῦ κινδύνου ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἀπὸ τῶν κατὰ μῆκος τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου συνόρων. Ἡ διῶρυξ οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη πρὸς τοῦτο, ἡ παρ᾽ αὐτὴν ὅμως πόλις ηὐξήθη ταχέως, τῷ δὲ 1854 ὡρίσθη ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ὡς πρωτεύουσα τῆς ἀποικίας. Ἡ Ὀττάβα ἔχει πανεπιστήμιον, νομισματοκοπεῖον, ἐθνικὸν μουσεῖον, πινακοθήκην, βιβλιοθήκην καὶ τρία νοσοκομεῖα μολυσματικῶν νόσων. Ἀξιολογώτατα εἶναι τὰ μεγαλοπρεπῆ κτήρια τοῦ κοινοβουλίου, γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Κάτ. 126.000. Ε. Σ.

— **Ὀττάβα** (Ottawa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰλλινόϊς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, περὶ τὰ 130 χλμ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Σικάγου, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἰλλινόϊς καὶ Φόξ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1831. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ὑάλου, πλίνθων, κεράμων καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. Κάτ. (1928) 18.000. Ε. Σ.

— **Ὀττάβα** (Ottawa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κανσὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὄσατζ (Osage), ἱδρυθεῖσα τῷ 1839. Ἔχει πανεπιστήμιον (Βαπτιστῶν), διεξάγει ἐμπόριον γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ παράγει διάφορα βιομηχανικὰ προϊόντα. Κάτ. 10.500. Ε. Σ.

Digitized by Google

— **'Οττάβα** (Ottawa) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος τῶν παραποτάμων τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἐν Καναδᾶ, μήκους 685 μιλλίων. Κυριώτεροι παραπόταμοί του, ἐξ ἀριστερῶν εἶναι ὁ *Ρούζ*, ὁ *Λιέβρ*, ὁ *Γκατινώ*, ὁ *Κουλόνζ*, ἐκ δεξιῶν δὲ ὁ *Σάουθ Ναίσιον*, ὁ *Μισσισιππῆς*, ὁ *Μανταουάσκα*. Πολλαὶ διώρυγες τὸν καθιστοῦν πλωτὸν μεταξὺ Μοντρεὰλ καὶ Ὀττάουας. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ συνήφθησαν πλεῖσται αἱματηραὶ μάχαι μεταξὺ τῶν ἐρυθροδέρμων καὶ τῶν πρώτων Γάλλων ἀποίκων, ἐπὶ πολλὰς δὲ δεκαετηρίδας ὁ Ὀττάβα ἦτο ἡ μεγάλη ὁδὸς τῶν ἐξερευνητῶν τῆς δυτικῆς χώρας καὶ τῶν κυνηγῶν. Ε. Σ.

Ὀττάβα (οἱ) (Ottawa). Φυλὴ ἐρυθροδέρμων διεσκορπισμένων ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις Ὀντάριο καὶ Κουεμπὲκ τοῦ Καναδᾶ καὶ ὑπαγομένη γλωσσικῶς εἰς τὴν μεγάλην διαίρεσιν τῶν Ἀλγονκίνων φυλῶν. Ε. Σ.

ὀττάβα (Ottawa) *[Ναυτ. Φαρ.]*. Σύστημα φωτοβόλων σημαντήρων μακρᾶς διαρκείας λειτουργίας, οἵτινες φωτίζουν δι' ἀσετυλίνης «ἐν τῷ γεννᾶσθαι» τῇ αὐτομάτῳ ἐπιδράσει τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἐπὶ ἀνθρακασβεστίου, ἀποθηκευμένου ἐν τῷ σημαντῆρι. Ἦτο εὐρείας χρήσεως εἰς ὅλα τὰ ναυτικὰ κράτη διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ἀβαθῶν, ἐπρόκειτο δὲ (1911) νὰ ἀποτελέσῃ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ παραδεδεγμένον φωτιστικὸν μέσον, ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τῶν αὐτομάτων φάρων «Ἄγκα» ἐματαίωσε τὴν τοιαύτην εἰσαγωγήν. Σ. Ε. Λ.

ὀτταβίνο (τὸ) (ἰταλ. ottavino), ἢ ***πίκκολο*** (piccolo). Συνήθης ὀνομασία τοῦ *μικροῦ πλαγιαύλου*.

ὀτταγανίτης (ὁ) (Ottajanit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λευκιτικῶν τεφριτῶν, τῶν ὁποίων τὰ οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ εἶναι φαινοκρύσταλλοι πυροξένων, πλαγιοκλάστων καὶ λευκίτου, ἐνίοτε δὲ καὶ νεφελίνου καὶ σανιδίνου, ἐντὸς στιφρᾶς θεμελιώδους μάζης. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Lacroix εἰς τὰς λάβας τῆς Somma, τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ ὀτταγανίτου εἶναι ὅτι ἐμφανίζεται κατά τι πλουσιώτερος εἰς ὀξείδιον τοῦ ἀσβεστίου καὶ πτωχότερος εἰς ὀξείδιον τοῦ καλίου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀντιστοίχους λάβας τοῦ Βεζουβίου, αἱ ὁποῖαι φέρονται πλουσιώτεραι εἰς ὀξείδιον τοῦ καλίου καὶ πτωχότεραι εἰς ὀξείδιον τοῦ ἀσβεστίου, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Lacroix ὠνόμασε *βεζουβίτας*. Γ.Β.

Ὀτταϊάνο (Ottajano) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως. Κάτ. 6.159. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τοῦ Βεζουβίου. Εἶναι πόλις γεωργικὴ μὲ ἐντατικὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, ἐλαιῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἔχει μεταξοσκωληκοτροφίαν. Ἔχει ἐπίσης ἐργοστάσια σοκολάτας καὶ ὑφαντουργεῖα. Τῷ 1906 ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης τότε ἐκρήξεως τοῦ Βεζουβίου. Μ. Δ. Β.

Ὀττάμουα (Ottumwa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀϊόβας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1843. Ἔχει ἐργοστάσια ὀρῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων, ξυλουργικῶν εἰδῶν κτλ. Ἡ περιφέρεια εἶναι πλουσία εἰς ὀρυκτά. Κάτ. 26.375. Ε. Σ.

Ὀτταουϊόλκα (Ottaviolca) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β' σ, 50) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καντάβρων. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Ὀττβάϊλερ (Ottweiler) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ περιφερείᾳ Ζάαρ (Saar). Κάτ. 7.093. Ἔχει βιομηχανίαν μηχανῶν καὶ ποικίλων οἰκοδομικῶν ὑλῶν, ὡς καὶ ἀσβεστοκαμίνους. Θ. Κ.

Ὀττὲν (Ottin), ***Αὔγουστος - Λουδοβῖκος - Μαρία***. Γάλλος γλύπτης (1811 — 1890). Τῷ 1836 ἐτιμήθη διὰ τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης καὶ τῷ 1841 ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλόν. Ἐξετέλεσε προτομάς, πλαστικὰ συμπλέγματα καὶ ἀνάγλυφα. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Ἡρακλῆς παρουσιάζων εἰς τὸν Εὐρυσθέα τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων» (κῆπος Λουξεμβούργου), «Ecce Homo», «Mater amabilis», «Ἰνδὸς κυνηγὸς προσβαλλόμενος ὑπὸ βόα» (ἐβραβεύθη), «Ἔρως καὶ ψυχή», «Ὁ Πολύφημος καταλαμβάνων ἐξ ἀπροόπτου τὸν Ἄκιν καὶ τὴν Γαλάτειαν» (Κρήνη Μεδίκων ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Λουξεμβούργου), «Ἡ Γαλλία», «Ἡ πόλις τῆς Μασσαλίας», «Πυθέας καὶ Εὐθυμένης», «Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον» (χρηματιστήριον Μασσαλίας), «Ἡ ἁγία Σχολαστική», «Ὁ ἅγιος Βενέδικτος» (ναὸς Ἁγίας Κλοτίλδης, Παρίσιοι), προτομαὶ Chaptal, Ingres κλπ. Ὁ υἱὸς τοῦ Ὀττὲν *Λέων-Αὔγουστος* διεκρίθη ὡς ὑαλογράφος («Ἀποκεφάλισις ἁγίας Βαρβάρας», «Μελαγχολία», «Ἡ πρωΐα», «Μαρτύριον ἁγίας», «Περίπατος παρὰ τὰς ὄχθας μιᾶς διώρυγος»). Ι. Μ. Π.

ὀττεντοτισμὸς (ὁ). Ἰδιαίτερον εἶδος λαλιᾶς, τραυλισμοῦ ἢ δυσαρθρίας, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τῆς προφορᾶς τῶν Ὀττεντότων τῆς Ἀφρικῆς, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα πλαταγίζει. Μ. Μ.

Ὀττεντότοι (οἱ) *[Ἐθνολογ.]*. Λαὸς Πυγμαίων τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς, λίαν συγγενὴς τῶν Βοσχιμάνων, ἐκτεινόμενος μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν πρότερον, σήμερον δὲ περιορισθεὶς ὑπὸ τῶν Νέγρων εἰς ἀραιὰς ὁμάδας εἰς τὰς δυτικὰς περιοχὰς τῆς ἐρήμου Καλαχάρι μέχρι καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἀπὸ ἐθνολογικῆς γενικῶς ἀπόψεως διαιροῦνται εἰς διαφόρους ὁμάδας, διαρκῶς μειουμένου τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐκ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἀνθυγιεινῶν συνθηκῶν ζωῆς τῶν μερῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπορροφήσεώς των ὑπὸ τῶν Νέγρων Μπαντοῦ. Αἱ κυριώτεραι ὁμάδες εἶναι τῶν κυρίως *Ναμὰ* (ὅπως καλοῦνται ἀκόμη γενικῶς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων οἱ *Ὀττεντότοι*, ὀνομασθέντες ἐκ τοῦ ὀλλανδικοῦ Hüttentüt=μικρόνοες), τῶν *Γκοράννα* (ἢ *Κοϊ-Κοὶν* ἢ *Χαοὺ-Κοῖν*, ὡς καλοῦσι κακῶς ὁμοῦ τοὺς Ὀττεντότους καὶ Βοσχιμάνους) νοτιώτερον, τῶν *Γκονάκα* τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τῶν *Γκρίκβα*.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Εὐρωπαίων ἐκ νότου πρὸ 300 ἐτῶν καὶ πλέον, καὶ τῶν Κάφρων ἐκ βορρᾶ, ὄχι μόνον περιωρίσθη ἡ ἤδη ἀπὸ πολλοῦ περιωρισμένη μεγάλη ἀρχικὴ κοιτὶς αὐτῶν (καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς μεταξὺ τῶν δύο ὠκεανῶν), ἀλλὰ καὶ ἡ μεῖξις αὐτῶν προὐχώρησε σημαντικῶς. Ἡ ἐθνικὴ δὲ διάλυσίς των συνετελέσθη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν Εὐρωπαίων χάνεται ὁσημέραι καὶ ὁ ἰδιότυπος πολιτισμός των (τρόπος ζωῆς, ἐνδυμασίας, κατοικίας κλπ.), καθότι οἱ Ὀττεντότοι δεικνύουν μεγάλην εὐκολίαν πρὸς ἐξευρωπαϊσμόν, ὡς καὶ ὁ φυλετικός των χαρακτήρ, ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μιγάδων (νόθων), νέας γενεᾶς κατὰ πάντα ἀνωτέρας τῆς βασικῆς φυλῆς.

Κτηνοτρόφοι νομάδες, κυνηγοὶ (ἰδίᾳ στρουθοκαμήλου καὶ ἐλέφαντος) καὶ ἁλιεῖς οἱ παρόχθιοι, κτίζουσι προχείρους κυψελοειδεῖς καλύβας, μὲ ξύλα καὶ ψιάθας, εἰς κοιλώματα τοῦ ἀμμώδους ἐδάφους, ἔχουν σκεύη ἐκ γῆς, ξύλου, δέρματος, μυλολίθους κλπ., ἐνδύματα ἐκ δέρματος, ζώνην, ποδιάν, ὑπόδησιν, κωνικὸν σκοῦφον, ζωγραφίζουν δι' ὤχρας τὸ σῶμα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκάλυπτον (τὸ πρόσωπον αἱ γυναῖκες ἰδίᾳ) καὶ στίζουν αὐτὸ μέ τινας γραμμικὰς παραστάσεις. Πρὸς στολισμὸν μεταχειρίζονται διάφορα ἀντικείμενα εἰς περιδέραια, δακτυλίους κλπ, καὶ διά τινας βοστρύχους ὑπολειπομένους μετὰ τὴν ξύρισιν τῆς κεφαλῆς. Τὰ ὅπλα εἶναι τόξα καὶ βέλη, δόρατα, δερμάτιναι ἀσπίδες καὶ ρόπαλα ριπτόμενα καὶ μακράν. Ὡς μουσικὰ ὄργανα διὰ τοὺς χορούς των ἰδίᾳ χρησιμοποιοῦν τύμπανα. Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς εἶναι μεγάλη. Ἡ σύζυγος ἀγοράζεται, πολυγαμία δὲ συναντᾶται παρὰ τοῖς σχετικῶς πλουσίοις. Ἡ ταφὴ τοῦ νεκροῦ γίνεται ἐν συνεσταλμένῃ θέσει ἐντὸς κιβωτιοσχήμων κρυπτῶν. Χριστιανοὶ σήμερον οἱ περισσότεροι, ἐλάτρευον πρότερον πνεύματι τῶν προγόνων των. Οἱ ἱερεῖς των καὶ μάγοι τελοῦσι θυσίας, μαγγανείας καὶ ἰάσεις. Ἐφαρμόζουν εἶδος περιτομῆς. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— *[Γλωσσ.]* Ἡ ὑπὸ τῶν *Ὀττεντότων* ὁμιλουμένη ἀποτελεῖ μετὰ τῆς γλώσσης τῶν Βοσχιμάνων ἰδίαν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Καὶ ἡ μὲν βοσχιμανικὴ (ἢ βουσχικὴ) ὁμιλεῖται ὑπὸ πεντηκοντακισχιλίων μόλις κατοίκων, ἡ δὲ ὀττεντοτικὴ ὑπὸ πενταπλασίου σχεδὸν πληθυσμοῦ, διαρκῶς ἐλαττουμένου καὶ δεκατιζομένου ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἄλλων αἰτίων. Τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικὸν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γλωσσικῆς ὁμάδος εἶναι οἱ λεγόμενοι ἐμπνευστοὶ φθόγγοι, ἤτοι φθόγγοι ἀρθρούμενοι κατὰ τὴν εἰσπνοήν, οὐχὶ δὲ ὅπως παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς κατὰ τὴν ἐκπνοήν. Οἱ ἐμπνευστοὶ φθόγγοι τῆς μὲν βοσχιμανικῆς εἶναι ἑπτά, τῆς δὲ ὀττεντοτικῆς μόνον τέσσαρες. Αἱ ἁπλαῖ λέξεις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι σχεδὸν κατὰ κανόνα μονοσύλλαβοι (μόνον σύνθετοι λέξεις δύνανται νὰ εἶναι ὑπερμονοσύλλαβοι παρὰ τοῖς Ὀττεντότοις καὶ Βοσχιμάνοις). Οἱ ἀριθμοὶ τῶν ὀνομάτων εἶναι τρεῖς: ὁ ἑνικός, ὁ δυϊκὸς καὶ ὁ πληθυντικός, τὰ δὲ ρήματα τῆς ὀττεντοτικῆς καὶ βοσχιμανικῆς στεροῦνται καταλήξεων, τὰς ὁποίας ἀναπληροῦν πολλὰ καὶ ποικίλα προθήματα (ἰδίως ἀντωνυμικά). Ἡ ὀττεντοτικὴ διακρίνεται εἰς πολλὰς διαλέκτους, ἐξ ὧν ἡ γνωστοτέρα εἶναι ἡ *ναμικὴ* (ἢ *ναμαϊκὴ* nama). Ταύτην ἠρεύνησαν ὁ Hahn (Die Nama-Sprache 1870), ὁ Meinhof (Die Nama-Sprache ἐν Βερολίνῳ 1909), ὁ Planert, ὁ Tindall καὶ ἄλλοι. Γ. Π. Α.

Ὄττερ, ἢ ***Ὄττερω*** (Otter, ἢ Otteraa) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νορβηγίας, διαρρέων τὰ νότια τῆς χώρας. Πηγάζει ἐκ τῶν λιμνῶν Σαίτερσντάλεν καὶ μετὰ ροῦν 226 χλμ. ἐκβάλλει εἰς τὸν Σκαγεράκην, μὲ κατεύθυνσιν διαρκῶς πρὸς Ν. Τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ σχηματίζει πολλοὺς καταρράκτας καὶ διέρχεται διὰ τῆς λίμνης Ρύγκλαντσφορντ, ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς ὁποίας διασχίζεται εἰς δύο βραχίονας, ὧν ὁ εἷς λαμβάνει τὸ ὄνομα *Τοππισνταλσέλβ* καὶ σχηματίζει τὸν ἀνατολικὸν λιμένα τῆς Κριστιανσάντ. Μ. Δ. Β.

Ὀττερσλέμπεν (Ottersleben), ***Γκρὸς***—*[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας (βλ. λ. *Γκρὸς*-Ὀττερσλέμπεν).

Ὄττο (Otto). Ἐπώνυμον πλείστων Γερμανῶν μουσικῶν, ὧν οἱ σημαντικώτεροι εἶναι: —1) ***Βαλέριος***. Ἔδρασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Λειψίᾳ, εἶτα ὡς ὀργανοκρούστης ἐν Πράγᾳ καὶ ἐν τέλει ὡς μουσικὸς τοῦ πρίγκιπος Λίχτενμπεργκ. Ἔγραψε ψαλμοὺς κατὰ Ἠσαΐαν, παβάνας, γκαγιάρντας κ. ἄ.

—2) ***Στέφανος***. Ἔζησε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἔγραψε σειρὰν θρησκευτικῶν μαδριγαλίων διὰ 3—8 φωνὰς καὶ «Ἐγχειρίδιον ποιητικῆς», ὅπερ ἀπωλέσθη.

—3) ***Ἔρνστ - Ἰούλιος*** (1804—1877). Διετέλεσε μεταξὺ 1830—1875 κάντωρ τοῦ ναοῦ τοῦ Σταυροῦ ἐν Δρέσδῃ καὶ ἐπεβλήθη κυρίως χάρις εἰς τὰς περιφήμους του συνθέσεις δι' ἀνδρικὸν χορόν, ὡς καὶ τὰς συλλογὰς ἃς κατήρτισε διὰ τοὺς παρεμφερεῖς ᾠδικοὺς ὁμίλους. Αἱ κυριώτεραι συλλογαὶ τοῦ Ὄττο δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν εἶναι: «Der Sängersaal», «Burschenfahrten», «Gesellenfahrten», «Soldatenleben» κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ ὀρατόρια: «Des Heilands letzte Worte», «Die Feier der Erlösten am Grabe Jesu» καὶ «Ἰώβ», τὰ μελοδράματα: «Das Schloss am Rhein» καὶ «Der Schlosser von Augsburg», μοτέττα, καντάτας κλπ. Ὁ ἀδελφός του ***Φραγκῖσκος*** (1809—1842) διεκρίθη ἐπίσης ὡς συνθέτης ἀνδρικῶν χορῳδιῶν Γ. Σ.

—**Ὄττο** (Otto), ***Βαρθόλδος***. Γερμανὸς παιδαγωγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1859. Διευθυντὴς τοῦ ἐν Λίχτερφέλντε τοῦ Βερολίνου μεταρρυθμιστικοῦ—πειραματικοῦ σχολείου, τοῦ καλουμένου «Σχολείου οἰκοδιδασκάλων» (Hauslehrerschule), εἰσήγαγεν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν σύστημα βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδός. Κατὰ τὸν Ὄττο πᾶσα παιδευτικὴ ἐνέργεια δέον νὰ ἔχῃ ὡς ἀφετηρίαν τὸν παῖδα καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κειμένους νόμους αὐξήσεως. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι: «Ἡ σοσιαλιστικὴ κοινωνία» (1893), «Λατινικαὶ ἐπιστολαὶ» (1898—1900, ἔκδ. β' 1909—1913), «Ἡ πορεία τῆς διδασκαλίας εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ μέλλοντος» (1901, ἔκδ. β' 1912—1914), «Συμβολαὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς διδασκαλίας» (1903), «Περὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δικαιώματος τῶν γονέων» (1906), «Παιδικὴ διάλεκτος» (1908), «Τὸ κράτος τοῦ μέλλοντος ὡς σοσιαλιστικὴ μοναρχία» (1910), «Ἀναμόρφωσις τοῦ σχολείου» (1912). Ἀπὸ τοῦ 1901 ὁ Ὄττο ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν «Οἰκοδιδάσκαλος». Ι. Ι. Ι.

— **Ὄττο** (Otto), ***Μαρτῖνος-Παῦλος***. Γερμανὸς γλύπτης (1846—1893). Συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Ρώμῃ, ἔνθα παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1885. Ἐξειργάσθη προτομάς, πλαστικὰ συμπλέγματα καὶ μνημεῖα. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται «Ὁ Κένταυρος καὶ ἡ Νύμφη» (1874), «Ἡ Λήδα καὶ ὁ Ζεὺς» (1876), «Ἡ Ἑστία» (Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Βερολίνου), τὸ ἡμιτελὲς παραμεῖναν μνημεῖον τοῦ Λουθήρου καὶ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Humboldt, ἐν Βερολίνῳ. Ι. Μ. Π.

— **Ὄττο** (Otto), ***Νικόλαος***. Γερμανὸς μηχανικὸς (1832—1891). Γνωστὸς κυρίως ἐγένετο διὰ τὴν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ε. Λάνγκεν (E. Langen) ἐφεύρεσιν αὐτοῦ (1867) κινητηρίων μηχανῶν δι' ἀερίου. Τῷ 1877 κατεσκεύασε μόνος τελειοποιημένον τύπον τῶν μηχανῶν τούτων, πρὸς ἐκμετάλλευσιν δὲ τῆς ἐφευρέσεώς του ἵδρυσεν ἐν Κολωνίᾳ τὸ ἐργοστάσιον Ντόϊτς. Θ. Κ.

— **Ὄττο**, ἢ ***Ὄττο-Πέτερς*** (Otto, ἢ Otto - Peters), ***Λουΐζα***. Γερμανὶς συγγραφεὺς (1819—1895). Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν φεμινισμόν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς συνεδέθη ἀρρήκτως μετὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς γυναικείας κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐξέδιδεν ἀπὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1852 τὴν «Γυναικείαν ἐπιθεώρησιν». Συγχρόνως ἔγραφε καὶ ποιήματα καὶ διηγήματα, τῷ δὲ 1858 ἐνυμφεύθη τὸν Γερμανὸν συγγραφέα *Αὔγουστον Πέτερς*, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ὁποίου ἐξέδιδε μέχρι τοῦ θανάτου του (1864) ἐν Λειψίᾳ τὴν «Ἐφημερίδα τῆς μέσης Γερμανίας». Τῷ 1865 ἵδρυσε τὸν «Γενικὸν Σύνδεσμον τῆς Γερμανίας», τοῦ ὁποίου τὸ ὄργανον διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1866 μετὰ τοῦ Αὐγούστου Σμὶτ μέχρι τοῦ θανάτου της. Πλὴν πολυαρίθμων διηγημάτων καὶ ἄλλων ἔργων, ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, ἡ κυριωτέρα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ φέρουσα τὸν τίτλον «Τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης μου» (1893). Μ. Δ. Β.

— **Ὄττο** (Otto), ***Ρουδόλφος***. Διαμαρτυρόμενος θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1869. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Γοτίγγῃ, ἐν Μπρεσλάου καὶ ἀπὸ τοῦ 1917 ἐν Μαρβούργῳ. Ὁ Ὄττο διακρίνεται διὰ τὴν πολυμέρειαν τῶν γνώσεων, αἵτινες ἐκτείνονται οὐ μόνον μέχρι τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Πᾶσα αὕτη ἡ ἐπιστημονικὴ πολυμάθεια χρησιμεύει εἰς αὐτὸν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ γνώσεως τῆς θρησκείας, τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἀληθείας, τῶν μορφῶν

Digitized by Google

τῆς ἐκφράσεως αὐτῆς καὶ τῆς πρὸς ἔκφρασιν ἱκανότητος. Ὁ Ὄττο ὁρμᾶται πρὸς τὰς θρησκειολογικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας ἀπὸ τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Σλάϊερμάχερ, ἀλλὰ τὰς ἰδέας αὐτῶν συμπληροῖ διὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Φρεὶς καὶ τοῦ μαθητοῦ τοῦ φιλοσόφου τούτου Δὲ Βέττε, τοῦ γνωστοῦ ἑρμηνευτοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Κατὰ τὰ ἐν διαφόροις καὶ πλείστου λόγου ἀξίοις συγγράμμασιν αὐτοῦ διαλαμβανόμενα, ἡ θρησκεία εἶναι γεγονὸς ἢ φαινόμενον ἰδιότυπον. Ἡ φύσις αὐτῆς δὲν ἐπιδέχεται λόγον, ἅτε ἐκπηγαζούσης ἐκ τῶν βαθῶν τοῦ θυμικοῦ. Ἡ ἐν τοῖς μυχαιτάτοις τῆς ψυχῆς κίνησις, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζομεν ὡς θρησκείαν, ἀντιστοιχεῖ εἰς πραγματικότητα ἀντικειμενικήν, τὴν ὁποίαν ὁ Ὄττο καλεῖ Numinosum καὶ ἡ ὁποία διακρίνεται εἰς mysterium tremendum καὶ εἰς mysterium fascinosum μετ' ἀναλόγων συναισθημάτων ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. Τὰ συναισθήματα ταῦτα εἶναι τρόπον τινὰ ἀναλαμπή τις τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκείνης πραγματικότητος ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐκφράζουσι τὴν ἰδιότυπον ἱκανότητα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς θρησκείας ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τὸ ἅγιον, εἶναι ἐσχάτη τις πραγματικότης, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει ἑαυτὴν διὰ τοῦ τρόπου ἐκείνου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Τὰ πορίσματα ταῦτα περὶ τῆς φύσεως τῆς θρησκείας διασαφηνίζει ὁ Ὄττο διὰ τῶν μελετῶν αὐτοῦ περὶ τῆς σχολαστικῆς θεολογίας καὶ μυστικοπαθείας τῶν Ἰνδῶν, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀναλύσεως κλασσικῶν θρησκευτικῶν κειμένων καὶ ἔργων τέχνης. Τὰς οὕτω κτηθείσας γνώσεις μεταχειρίζεται ἔπειτα πρὸς ἔρευναν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἵνα διὰ τῆς συγκρίσεως οὐ μόνον καταδείξῃ τὸ αὐτοτελὲς αὐτῆς καὶ τὸ ἰδιότυπον, ἀλλὰ καὶ ὑποστηρίξῃ τὸ ἀπόλυτον αὐτῆς καὶ τὴν ὅλως ἰδιάζουσαν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν θρησκευμάτων. Ἀλλὰ καὶ πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς λατρείας τῶν διαμαρτυρομένων χρησιμεύουσιν εἰς αὐτὸν αἱ περὶ τῆς φύσεως τῆς θρησκείας ἀνακαλύψεις αὐτοῦ. Ταύτην πειρᾶται νὰ πλουτίσῃ κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν συναισθημάτων ἐκείνων, οὕτως ὥστε νὰ διεγείρῃ αὐτὴ αὐτὰ καὶ νὰ ἐνισχύῃ. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Ὄττο ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν *μυστικισμόν*, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισε καὶ διὰ τῶν ἐρευνῶν τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Εὐρωπαίων μυστικῶν, τὰς ὁποίας χρεωστοῦμεν εἰς αὐτόν. Ὁ μυστικισμὸς οὗτος χρησιμεύει εἰς αὐτὸν ὡς μέσον πρὸς ἑρμηνείαν καὶ καθορισμὸν τῆς φύσεως τῆς θρησκείας τῶν κατὰ φύσιν ζώντων λαῶν. ἀποτελεῖ δὲ κατ' αὐτὸν παρὰ τὴν πίστιν ἓν τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς θρησκείας καθόλου, καὶ συντελεῖ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἀληθείας, ἄμεσον βεβαιότητα περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Φυσιοκρατικὴ καὶ θρησκευτικὴ κοσμοθεωρία» (β' ἔκδ. 1909), «Γκαῖτε καὶ Δαρβῖνος» (1909), «Ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας κατὰ τὸν Κάντιον καὶ τὸν Φρεὶς» (β' ἔκδ. 1921), «Δυτικο-ανατολικὸς μυστικισμός» (β' ἔκδ. 1929), «Ἡ Ἰνδικὴ θρησκεία τῆς χάριτος καὶ ὁ Χριστιανισμός» (1930), «Τὸ Ἅγιον» ὅπερ ἀριθμεῖ εἴκοσι δύο ἐκδόσεις ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ μετεφράσθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ τὴν ἰαπωνικήν. Ὁ Ὄττο εἶναι πρὸς τούτοις ἐκδότης τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς θρησκείας» σειρᾶς ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, συνεκδότης δὲ τοῦ φιλοσοφικοῦ περιοδικοῦ «Λόγος» μετὰ τῶν Ρίκερτ, Σπράγγερ, Χοῦσσερλ κ. ἄ. Ν. Λ.

— **Ὄττο φὸν Φράϊζινγκ** (Otto von Freising). Γερμανὸς κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1111 ἢ 1114 —1158). Ἦτο υἱὸς τοῦ μαργράβου Λεοπόλδου Δ' καὶ τῆς Ἰνές, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Δ', ἐσπούδασε δὲ ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ Παρισίοις καὶ τῷ 1130 ἐγένετο μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ Μορυμόν, τῆς ὁποίας μετὰ δύο ἔτη ἐξελέγη ἡγούμενος. Τῷ 1138 ὠνομάσθη ἐπίσκοπος τῆς Φράϊζινγκ καὶ τῷ 1147 συνώδευσεν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους τὸν αὐτοκράτορα Κορράδον Β'. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων οἵτινες εἰσήγαγον εἰς Γερμανίαν τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι, πλὴν ἑνὸς «Χρονικοῦ», ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἡμερῶν του: «Τὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου», «Ἱστορία τοῦ Ἰλδεβράνδου» κτλ., καθὼς καὶ ἱστορικὴν χρονογραφίαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀριστοτελικοῦ συστήματος ὑπὸ τὸν τίτλον «De duabus civitatibus». Ἐξέδωκεν ἐπίσης διάφορα ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ μεταφράσεις τούτων εἰς τὴν γερμανικήν, θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν κυριωτέρων ἐκλαϊκευτῶν ἐν Γερμανίᾳ τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως, αἱ τελευταῖαι δὲ ἐκδόσεις αὐτοῦ εἶναι τοῦ Κουσπινιάνο (1515), τοῦ Βάϊτς (1884) καὶ τοῦ Σίμσον καὶ Χοφμάϊστερ (1912). Μ. Δ. Β.

—**Ὄττο** (Otto), ***Φρειδερῖκος-Ἰούλιος***. Γερμανὸς χημικὸς (1809—1870). Ἐσπούδασεν ἐν Ἰένᾳ καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ εἶτα διευθυντὴς τοῦ ἐν Βρουνσβίγγῃ Καρολινείου λυκείου. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον πρακτικῆς τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας» (1835), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν τέχνην τῆς ἀνακαλύψεως τῶν δηλητηρίων», «Ἐγχειρίδιον κατασκευῆς ὄξους» (1857), «Κατασκευὴ ζύθου, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ἡδυπότων» (1858) κ. ἄ. Θ. Κ.

Ὄττοκαρ. Ὁ πρῶτος βάρβαρος ἡγεμὼν τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Ὀδόακρος*).

—**Ὄττοκαρ Α'** (Ottokar ἢ Otakar). Βασιλεὺς τῆς Βοημίας (1198—1230). Υἱὸς τοῦ Βλαδισλάου Β', ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Α' τὸ δουκᾶτον τῆς Βοημίας. Ἀλλ' ἀναμιχθεὶς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν πριγκίπων τῆς βορείου Γερμανίας ἐκηρύχθη ἔκπτωτος καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἐρρίκου Βρατισλαύου, ἐπισκόπου τῆς Πράγας, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Βλαδισλάου Ἐρρίκου (1197). Ὁ τελευταῖος οὗτος, λαβὼν τὸ μαργκραβᾶτον τῆς Μοραυΐας, παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ Ὄττοκαρ, ὅστις ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τῆς Σουηβίας ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Βοημίας μετὰ πλήρους σχεδὸν ἀνεξαρτησίας (1198).

—**Ὄττοκαρ Β'**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Νικητής*. Βασιλεὺς τῆς Βοημίας (1230—1278). Υἱὸς τοῦ βασιλέως Βενσεσλάου Α', ἐστράφη, ὑποκινήσει τοῦ Φρειδερίκου Β', κατὰ τοῦ ἰδίου πατρός, ὃν καὶ ἠνάγκασεν εἰς παραίτησιν (1249). Ἀλλ' ὁ πάπας ἠκύρωσε τὴν παραίτησιν, πολιορκηθεὶς δὲ ὁ Ὄττοκαρ ἐν Πράγᾳ ὑπὸ ἐχθρικῶν στρατευμάτων, ὑπετάχθη τὸ αὐτὸ ἔτος. Θανόντος τοῦ δουκὸς Φρειδερίκου τοῦ Μπάμπεργκερ, ἐξελέγη δοὺξ τῆς Αὐστρίας καὶ ὑπεχρεώθη νὰ νυμφευθῇ τὴν γηραιὰν ἀδελφὴν τοῦ θανόντος δουκός, χήραν τοῦ Ἐρρίκου Ζ', ἣν καὶ διεζεύχθη τῷ 1261 λόγῳ ἀτεκνίας. Ἀποθανόντος τοῦ πατρός του ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Βοημίας, διὰ νικηφόρων δὲ ἀγώνων κατὰ τῶν Πρώσσων καὶ τῶν Λιθουανῶν ηὔξησε τὰς κτήσεις αὐτοῦ διὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Στυρίας καὶ βραδύτερον διὰ τῶν ἐπαρχιῶν Καρινθίας καὶ Καρνιολίας, ἃς ἔλαβεν ὡς κληρονομίαν διὰ τοῦ δευτέρου γάμου του μετὰ τῆς Ρωσίδος πριγκιπίσσης Κουνιγκούντε (1261). Οὕτω κατέστη ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, δὶς δὲ ἀπέκρουσε τὸν προσφερθέντα αὐτῷ τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκλεγέντος βασιλέως τῆς Γερμανίας τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων, περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς αὐτὸν καὶ μετ' ἀμφίρροπον διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος ἡττήθη τελικῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάα, καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς πρωσσικῆς πόλεως Καίνιξμπεργκ. Θ. Κ.

Ὀττολένγκι (Ottolenghi), ***Σαλβατώρ***. Ἰταλὸς ψυχίατρος καὶ ἐγκληματολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Ρώμῃ καὶ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἐγκληματολογικὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν παθολογικὴν ψυχολογίαν, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Λομπρόζο καὶ τῶν νομομαθῶν Μαρίου Καρρέρα καὶ Βιργιλίου Ρόσσι. Κατόπιν ἐχρημάτισε καὶ καθηγητὴς τῆς ἐγκληματολογικῆς σχολῆς τοῦ Ἐρρίκου Φέρρι ἐν Ρώμῃ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγονται: «Νέαι μελέται περὶ ὑπνωτισμοῦ καὶ εὐπιστίας» (1889), «Ψυχικαὶ ἐπιληψίαι» (1890), «Διακόσιοι ἐγκληματίαι καὶ ἐλεύθεραι γυναῖκες» (1896), «Ἡ ἐγκληματίας γυνὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰατροδικαστικήν» (1896), «Ἡ ἀνάκρισις καὶ ἡ ἀνθρωπομετρικὴ ὑπηρεσία ἐν Γαλλίᾳ» (1897) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

ὀττρέλιθος (ὁ) (Ottrelith) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ χλωριτοειδοῦς μὲ σημαντικὴν περιεκτικότητα εἰς μαγγάνιον. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς μικρὰ ἐξάπλευρα ἢ κυκλικὰ πινάκια μὲ χρῶμα πρασινότεφρον ἕως μαυροπράσινον καὶ φαιόμαυρον. Εὑρίσκεται ἐντὸς ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου ὡς προϊὸν μεταμορφώσεως ἐπαφῆς εἰς τὸ Ottrez τῶν Ἀρδεννῶν, εἰς τὰ Πυρηναῖα κ. ἄ. Γ. Β.

Ὄτυς. Βασιλεὺς τῆς Παφλαγονίας, ὅστις συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου, ἐκστρατεύσαντος εἰς Μικρὰν Ἀσίαν τῷ 396 π. Χ. κατὰ τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς βοήθειαν 1.000 ἱππεῖς καὶ 2.000 πελταστάς. Τῇ φιλικῇ δὲ συστάσει καὶ προτροπῇ τοῦ Ἀγησιλάου, ἐγένετο γαμβρὸς τοῦ Πέρσου Σπιθριδάτου, χάριν τοῦ ὁποίου, ἐκδικουμένου τὸν ἐχθρὸν τὸν Φαρνάβαζον, εἶχε συμμαχήσει ὁ Ὄτυς μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου. Παρ' ἄλλων καλεῖται *Κότυς*. Α. Θ. Σ.

Ὀτφρεῖδος (Otfried). Γερμανὸς μοναχὸς καὶ συγγραφεὺς τῆς μονῆς Βαϊσσεμπουργκ, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ποιητικὴ σύνοψις τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Evangelienharmonie», ὅπερ ἐκυκλοφόρησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 750 καὶ 1180. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς εἰδωλολατρικῆς δημώδους ποιήσεως, ἥτις ἔζη ἀκόμη τότε παρὰ τῷ λαῷ, ἕνεκα δὲ τούτου συνετάχθη εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν. Εἶναι ἔργον μᾶλλον θρησκευτικὸν παρὰ ποιητικόν, ἡ κυριωτέρα δὲ αὐτοῦ ἀξία ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι τὸ πρῶτον σοβαρὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἀρχαία γερμανικὴ γλῶσσα, καθότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰ τοιούτου εἴδους ἔργα ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ λατινικὴ γλῶσσα. Μ. Δ. Β.

ου· δίφθογγος προφερομένη εἰς παλαιοτάτην ἐποχὴν διφθογγικῶς ἤτοι καθὰ τὸ λατινικὸν ou διὰ μιᾶς πνοῆς, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων (500 π. Χ.) καταστᾶσα μονόφθογγος καὶ προφερομένη καθὰ περίπου καὶ σήμερον· καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ γνησία δίφθογγος *ου*, προελθοῦσα ἐκ τῶν φωνηέντων *ο* καὶ *υ*· ἀλλὰ παρὰ ταύτην ἔχομεν καὶ τὴν νόθον δίφθογγον *ου*, ἤτοι τὴν ἀνέκαθεν προφερομένην μονοφθογγικῶς· αὕτη δὲ προέρχεται εἴτε ἐξ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως: τοῖς *λέουσι* ἐκ τοῦ *λέοντ-σι λέγουσι*, ἐκ τοῦ *λέγοντι*, εἴτε ἐκ συναιρέσεως τῶν φωνηέντων ο+ο, ο+ε, ο+ου, ε+ο, ε+ου, *δηλοῦμεν* ἐκ τοῦ *δηλό-ομεν*, *δήλου* ἐκ τοῦ *δήλοε*, *δηλοῦσι* ἐκ τοῦ *δηλό-ουσι*, *ποιοῦμεν* ἐκ τοῦ *ποιέ-ομεν*, *ποιοῦσιν* ἐκ τοῦ *ποιέ-ουσιν*· ου εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὸς τούτοις ἔχομεν ἐκ λατινικῶν τινων λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ V: *Οὐάρρων* ἐκ τοῦ Varro, *Οὐεργίλιος* ἐκ τοῦ Vergilius κ.ἄ.

οὐ· μόριον ἀρνητ. πρὸ συμφώνου, *οὐκ* πρὸ φωνήεντος ψιλουμένου καὶ *οὐχ* πρὸ φωνήεντος δασυνομένου, κοιν. *δέν*: «οὐ βούλομαι», «οὐκ εἶδον», «οὐχ ὁρῶ»· συντάσσεται μετὰ προτάσεων κρίσεως κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ ἀπαγορευτικὸν *μή*, τὸ ὁποῖον συντάσσεται μετὰ προτάσεων ἐπιθυμίας· || εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν γίνεται χρῆσις αὐτοῦ σπανίως καὶ μόνον εἰς φράσεις τινάς: *οὐ πολλοί, οὐκ ὀλίγοι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, οὐχ ἧττον, οὐ μὴν* ἀλλὰ καὶ συνηθέστερον εἰς τὸ *οὐ μόνον—ἀλλὰ καί*.

οὖα (ἡ)· ἄλλως *ὄα* (βλ. λ.).

οὐά· ἐπιφών. θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως· || νεώτ., ἀποδοκιμασίας καὶ ἐμπαιγμοῦ.

Οὐα— (Wa—). Τὰ ἀγγλικὰ ἢ ἀμερικανικὰ ὀνόματα τὰ γραφόμενα διὰ τοῦ Wa—, ὅπερ προφέρεται εἰς αὐτὰ ὡς *Ουω*—, ζητητέα εἰς *Ουω*—.

οὐαβαΐνη (ἡ) (Ouabaïne) [*Φαρμακογν.*]. Γλυκοζίτης προερχόμενος ἐκ τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ ξύλου τῆς ἀκοκανθηρᾶς (φλοιὸς οὐαβάϊο). Ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{30}H_{46}O_{12}$, εἶναι κρυσταλλικὸν σῶμα, ἄχρουν, στιλπνόν, τήκεται εἰς 200° καὶ διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν αὐτοῦ σχᾶται εἰς ραμνόζην καὶ ρητινώδη τινὰ οὐσίαν, τὴν οὐαβαϊετίνην. Ἡ οὐαβαΐνη φυσιολογικῶς δρᾷ ἀναλόγως πρὸς τὴν στροφανθίνην καὶ τὴν διτοξίνην (δακτυλιδοτοξίνην). Ἀναγράφεται εἰς δόσεις 0,003 διαλελυμένη εἰς 1 κ. ἑκ. ὕδατος πρὸς ὑποδορίους ἐνέσεις ὡς καρδιοτονωτικὸν φάρμακον. Ὁ φλοιὸς καὶ τὸ ξύλον τῆς ἀκοκανθηρᾶς, ἅτινα περιέχουν τὴν οὐσίαν αὐτήν, χρησιμεύουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ὅπου τὸ φυτὸν εἶναι ἰθαγενές, διὰ τὴν παρασκευὴν δηλητηρίων. Κ. Γ. Μ.

Οὐαβάλλαθος. Ἡγεμὼν τῆς Παλμύρας (βλ. λ. *Βαβάλλαθος*).

Οὐάβαρ (Vabar) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρησίᾳ (νῦν Μαρόκον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 2). Ἀκαθόριστος ἡ θέσις αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐάγα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Ἀφρικῆς (βλ. λ. *Βάγα* καὶ *Θεοδωριάς*).

οὐαγάτεια (ἡ) (Wagatea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ἡ *οὐαγάτεια ἡ σταχυώδης* (Wagatea spicata), τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ ἔχουσι περίπου 15% δεψικὸν ὀξὺ εἰς τὴν βυρσοδεψικὴν χρησιμοποιούμενον. Δ. Ν. Π.

Οὐαγγίονες (οἱ) (Vangiones) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς Δ. Γερμανίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Ρήνου ποταμοῦ, πρὸς νότον τῆς πόλεως Μογοντιακοῦ (Mayence). Ἔλαβον μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Καίσαρος ἐκστρατείαν τοῦ Ἀριοβίστου τῷ 58 π. Χ., καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Κλαυδίου Κιβίλιος τῷ 69—70 μ. Χ. Ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ Βορβητόμαγος (νῦν Worms). Α. Θ. Σ.

Οὐαγκαντουγκοὺ (Ouagadougou) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τῆς Δ. Ἀφρικῆς, κειμένη εἰς τὴν περιοχὴν Μοσσὶ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λευκοῦ καὶ Ἐρυθροῦ Βόλτα. Κάτ. 20.000. Ἡ πόλις, ὁμοῦ μετὰ τῆς περιοχῆς, ἐτέθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν γαλλικὴν προστασίαν, δυνάμει τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμβάσεως τοῦ 1898. Σήμερον εἶναι πρωτεύουσα τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως τοῦ Ἄνω Βόλτα, ἥτις καὶ θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς πλέον κατῳκημένας περιοχὰς τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τῆς Δ. Ἀφρικῆς. Οἱ κάτοικοι εἶναι σχεδὸν ἅπαντες Νέγροι τῶν τύπων Λουσσὰ καὶ Μοσσί. Παράγει βάμβακα, τάπητας καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Π.Π.Κ.

Digitized by Google

Οὔαγον *ἄκρον [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς, μεταξὺ Γουόλα ποταμοῦ ἐκβολῆς (Γκόλο, Golo) καὶ Μαντίνων πόλεως (Μπάστια, Bastia) κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γ, 6, 5). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ἄρκο* (Arco: πλάτ. 42° 35′ Β., μῆκ. 9° 32′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1131: Islad of Corsica) τῆς λιμνοθαλάσσης Étang de Biguglia. Σ. Ε. Λ.

Οὐάδατα (Vadata) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Χαμανηνῆς τῆς Καππαδοκίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 6, 11). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐαδαΐκή (ἡ). Μία τῶν γλωσσῶν τῆς νειλοτσαδικῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας (βλ. λ. *Μάμπα*).

οὐάδι *[Γεωγρ.].* Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα τὴν *κοιλάδα* καὶ χρησιμοποιουμένη ὡς πρῶτον ἰδίως συνθετικὸν πλείστων τοπωνυμίων.

Οὐάδι ἐν Νάτρουμ *[Γεωγρ.].* Ἀραβικὴ ὀνομασία τῆς *Νιτρίας* (βλ. λ.).

Οὐαδικάσιοι (οἱ) (Vadicasii) *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Λουγδουνικῆς Γαλλίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 8, 11) παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Βελγίου. Πολὺ πιθανὸν εἶναι οἱ Βοδιοκάσιοι τοῦ Πλινίου (IV, 32, 1), συνορεύοντες μὲ τοὺς Λίγγονας. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ Νοϊόμαγος. Α.Θ.Σ.

Οὐάδι Μαγκαρὰχ *[Γεωγρ.].* Κοιλὰς εἰς τὸ Σινᾶ πρὸς τὴν Αἴγυπτον, εἰς βράχον τῆς ὁποίας σῴζεται ἀνάγλυφον παριστῶν τὸν φαραὼ Σνοφρουΐ, τὸν Σῶριν τοῦ Μανέθωνος, πατάσσοντα ἕνα βεδουΐνον τῆς χερσονήσου, τῶν νομάδων Μονατιοῦ, μετ' ἐπιγραφῆς θριαμβευτικῆς. Τοιαῦται στῆλαι μνημονεύουσαι ἐπιτυχεῖς στρατείας φαραὼ τῶν νομάδων τούτων ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ἰδίαν κοιλάδα τοῦ Σαχουρί, τοῦ Δακκερί, τοῦ Μνεκαουχοροῦ καὶ τοῦ Μινινρί. Γ. Λ. Α.

Οὐάδι Μπουρτσιαΐδ (Wadi Burchaïd) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Μαυριτανίας (βλ. λ. *Αὖδος*).

Οὐαδινία (Vadinia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 6,50) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καντάβρων, μεταξὺ τοῦ Βινδίου ὄρους (νῦν Sierra Covadongo) καὶ τῆς Κανταβρικῆς θαλάσσης (Βσκαϊκὸν πέλαγος). Σήμερον καλεῖται Covadonga. Α. Θ. Σ.

Οὐάδι Τουμιλὰτ *[Γεωγρ.].* Ἡ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἔρημος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐπὶ τῶν πρώτων φαραὼ ἐγίνοντο ἐπιδρομαὶ βεδουΐνων κατὰ τοῦ Δέλτα.

Οὐάδι-Χάλφα *[Γεωγρ.].* Πολίχνη ὀλίγον βορειότερον τοῦ δευτέρου καταρράκτου τοῦ Νείλου, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κίτσενερ ὅταν ὠργάνωνε τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Μαγδιστῶν. Εἶναι ἡ ἀφετηρία τῶν πρὸς τὸ Σουδὰν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ποταμοπλοίων. Ἔχει μικρὰν ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Νουβίας. Γ. Λ. Α.

οὐάζ. Ψιμύθιον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις (βλ. λ. *κόλ*).

Οὐὰζ (Oise) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς πηγάζων ἀπὸ τὰ ὑψίπεδα τῶν Ἀρδενῶν (Βέλγιον). Κατέρχεται πρὸς τὴν Γαλλίαν ΝΔ., δεχόμενος πρῶτον τὰ ὕδατα τοῦ παραποτάμου Σὲρ καὶ διερχόμενος διὰ Noyon καὶ Compiègne, ὅπου δέχεται ἐπίσης τὰ ὕδατα τοῦ παραποτάμου Αἴν, διατρέχει τὰς κοιλάδας τῆς Ile-de-France διὰ Senlis, Chantilly καὶ Pontoise καὶ τέλος χύνεται εἰς τὸν Σηκουάναν εἰς τὴν Conflans. Ἔχει μῆκος 300 χλμ. καὶ εἶναι πλωτός, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ ποταμοπλοΐα εἶναι ζωηροτάτη. Συνδέεται διὰ διωρύγων μετὰ τῶν ποταμῶν Σὸμ καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Μάρνη.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Διαρκούσης τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως, τῆς ἀρξαμένης τὴν 8ην Αὐγούστου 1918, ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ἐκτὸς τῆς κυρίας ἐπιθέσεως τῆς φερομένης ὑπὸ τὸ ὄνομα *3η μάχη τῆς Πικαρδίας*, ἐξετελέσθησαν συγχρόνως ἐπιθέσεις ἑκατέρωθεν τῆς Πικαρδίας, βορείως μὲν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀρράς, νοτίως δ' εἰς τὴν μεταξὺ Οὐὰζ καὶ Αἴν περιοχήν, ἀποκαλούμεναι ὑπὸ τῶν Γάλλων *ἐπιθέσεις τῶν πτερύγων*. Τὴν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Οὐὰζ ἐπίθεσιν ἐξετέλεσεν ἡ 10η γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Μανζὲν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 17-22 Αὐγούστου 1918, κατορθώσασα νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ποταμίου Αἰλέτ, δηλαδὴ νὰ διεισδύσῃ μέχρι βάθους 20 χλμ. καὶ τότε ν' ἀπειλήσῃ, διὰ μὲν τοῦ δεξιοῦ της τὴν Σουασόν, διὰ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ της τὸ ἀριστερὸν (νότιον) πλευρὸν τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Χούτιερ. Ἅμα ὡς κατὰ τὴν 2αν περίοδον τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως τὸ φθινόπωρον 1918 ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ἤρχισε τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου ἡ συμμαχικὴ αὐτὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς γερμανικῆς τοποθεσίας Λὺς Χέρμαν-Χούντινγκ Στελλούνγκ, διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Οὐὰζ ἐπετεύχθη τὸ κυριώτερον ῥῆγμα ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ ὑπὸ τῆς 1ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ντεμπενέ. Ν. Θ. Κ.

—**Οὐὰζ** (Oise) *νομὸς [Γεωγρ.].* Νομὸς ἐν Γαλλίᾳ ὀνομασθεὶς οὕτω ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ τμῆμα τῆς περιοχῆς Ἰλ-ντὲ-Φρὰνς καὶ τμῆμα τῆς Πικαρδίας. Κάτ. 387.760. Πρωτεύουσα τὸ *Μπωβέ*. Ἔχει ἀνεπτυγμένην γεωργίαν (σιτηρά, λίνον, τεῦτλα) καὶ βιομηχανίαν (μεταλλουργία, ζάχαρις). Ὁ νομὸς οὗτος ὑπέστη διπλῆν εἰσβολὴν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (Αὔγουστον—Σεπτέμβριον 1914 καὶ Ὀκτώβριον 1918) καὶ κατέστη θέατρον μεγάλων μαχῶν (Matz, Noyon κλπ.). Τὸ βόρειον μάλιστα τμῆμα ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Π. Π. Κ.

Οὐαζαγάδα (Vazagada) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (νῦν Μαρόκον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐαζὲτ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κάμπρα*.

Οὐαζιραμπὰντ (Wasirabad) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν (βλ. *Βαζιραμπάντ*).

Οὐαζούα (Vazua) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 8) μεταξὺ τῆς πόλεως Θαβράκης (νῦν Tabarka) καὶ τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (νῦν Medjerda), περὶ τὰ 80 μίλια ΒΑ. τῆς Θαμουγάδας (νῦν Timgad). Α. Θ. Σ.

οὐαί· ἐπιφών. ἀλίμονον: «οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι».

Οὐάϊζ (Wyse), *σὲρ Θωμᾶς.* Ἰρλανδὸς πολιτικός, διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς (1791—1862). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ κολλέγια τοῦ Στονχὶρστ καὶ τοῦ Δουβλίνου. Μετὰ τὸ 1815 ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην, τῷ δὲ 1821 ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Λουκιανοῦ Βοναπάρτου πριγκίπισσαν Λαιτισίαν, ἐπιστρέφων δὲ εἰς Ἰρλανδίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν προπαγάνδαν τοῦ καθολικισμοῦ. Τῷ 1830 ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς κοινότητος Τιππερέρυ ὡς φιλελεύθερος καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς ἱδρύσεως πλείστων κολλεγίων. Ἀπὸ τοῦ 1835 μέχρι τοῦ 1847 διετέλεσε μέλος τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ ἐπὶ διετίαν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, τῷ δὲ 1849 ἀπεστάλη πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιδείξας μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ Οὐάϊζ συνέγραψεν: «Historical Sketch of the late Catholic Association of Ireland», «An Excursion in the Peloponnesus» καὶ «Impressions of Greece». Θ. Β.

Οὐαίηκφιλντ (Wakefield) *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Γιόρκσερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κῶλντερ. Κάτ. 18.000. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα διεκρίνετο διὰ τὴν βιομηχανίαν μαλλίνων ὑφασμάτων. Ἔχει ἐργοστάσια σάπωνος, ταπήτων, συρμάτων, χημικῶν εἰδῶν καὶ ζύθου. Ε. Σ.

—**Οὐαίηκφιλντ** (Wakefield) *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν Μασσαχουσέττῃ. Κάτ. 16.500. Ἔχει βιομηχανίαν πλεκτῶν ἐπίπλων. Ε. Σ.

Οὐαίηκφιλντ (Wakefield), ***Γιλβέρτος.*** Ἄγγλος θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Νόττινγκχαμ τῷ 1756 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1801. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ Ἰησοῦ ἐν Καϊμπριτζ, ὅπου καὶ ἔλαβε τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Τῷ 1799 ἐφυλακίσθη ἕνεκα τῶν ἐπαναστατικῶν του ἀρχῶν. Ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, ἐδημοσίευσε δὲ ἐκδόσεις τοῦ Ὁρατίου, Λουκρητίου, Βίωνος καὶ Μόσχου. Ἄλλα του ἔργα εἶναι: «Ἡ ἐσωτερικὴ ἀπόδειξις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας» (1789) καὶ «Ἐξέτασις τῆς Ἐποχῆς τοῦ λόγου, τοῦ Θωμᾶ Παίην» (1795). Ὁ Οὐαίηκφιλντ ἠσπάσθη τὸν Ἑνωτισμὸν (Unitarism) μετὰ τὴν ἐν Καϊμπριτζ ἀποφοίτησίν του. Ε. Σ.

Οὐαίης (Wace), ***Ἄλαν.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς τῷ 1879. Διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ, ἐχρημάτισεν ἀπὸ τοῦ 1905—1914 κατ' ἀρχὰς μὲν βιβλιοφύλαξ τῆς ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἐν Ρώμῃ, εἶτα δὲ λέκτωρ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Καϊμπριτζ καὶ Saint-Andrews. Ἀπὸ τοῦ 1914—1923 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς. Κατὰ τὴν δεκαετῆ περίπου διαμονήν του ἐν Ἑλλάδι ὁ Οὐαίης περιηγήθη καὶ διηρεύνησεν ἀρχαιολογικῶς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, διενήργησε δὲ πολλὰς ἀνασκαφάς, σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Τὰς ἐκ τῶν περιηγήσεων τούτων καὶ τῶν διαφόρων ἀνασκαφῶν παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματά του ἐδημοσίευσεν εἰς πολλὰ αὐτοτελῆ βιβλία καὶ ἄρθρα, ἐξ ὧν τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Prehistoric Thessaly» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Thompson M. S.*), «Being some account of recent excavations and explorations in northeastern Greece from Lake Kopais to the borders of Macedonia» (Cambridge 1912), «The Evolution of Art in Roman portraiture» (Roma 1906), «A cretan Statuette in the Fitz William Museum. A study in minoan costume» (Cambridge 1927), «The Nomades of the Balkans. An account of life and customs among the Vlachs of northern Pindus» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Thompson*, London 1914), «Apello seated on the Omphalos», «Geraki Sculptures and frankish sculptures at Parori and Geraki», «Notes from the Sporades: Astypalaea, Telos, Nisyros, Leros» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Dawkins*), «Grotesques and the Evil Eye», «Excavations at Sparta: The City Walls, the hellenistic tombs, the Menelaion, a Cave of the Nymphs on Mount Ossos, a board of hellinistic Coins», «Excavations at Theotokou, Thessaly», «Excavations at Zerélia, Thessaly», «Early pottery from Geraki», «North greck Festivals and the worship of Dionysos», «Excavations at Italos», «Inscriptions from upper Macedonia», «Mumming plays in the southern Balkans. The site of Olynthus», «Excavations at Mycenae: The campains of 1920, 1921, 1923, the rhyton well, the lion gate and grave circle area, the granay, the house of the warrior vase, the room of the throne, the court, the shrine and adjoining chambers, the tholos tumbs, premycenaean pottery of the Mainland».

Εἰς τὸν Οὐαίης, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Pleger, ὀφείλεται ἡ χρονολογικὴ διαίρεσις τοῦ ἑλλαδικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τρεῖς περιόδους. Ἀπὸ τοῦ 1924 διατελεῖ διευθυντὴς τοῦ ἐν Λονδίνῳ μουσείου τῶν χειροτεχνημάτων. Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ

—**Οὐαίης** (Wace), ***Ροβέρτος.*** Ἀγγλονορμανδὸς χρονικογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἰερσέῃ περὶ τὸ 1100. Εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς δύο ἐμμέτρων χρονικῶν: «Roman de Brut» (1155), εἰς ὁμοιοκαταληκτοῦντας ὀκτασυλλάβους στίχους, καὶ «Roman de Rou», γραφέντος περὶ τὸ 1170. Ἀμφότερα πραγματεύονται ἡμιμυθικὰ γεγονότα τῆς νορμανδικῆς ἱστορίας. Ὡς πηγὰς εἶχεν ὁ Οὐαίης, διὰ μὲν τὸ πρῶτον τὴν «Historiam Britonum» τοῦ Τζέφρη Μόνμουθ (Monmouth) καὶ διὰ τὸ δεύτερον τὸ ἔργον τοῦ Μάλμσμπρη (Malmesbury) «Gesta regum». Αἱ πληροφορίαι, ἃς παρέχει, δὲν θεωροῦνται ἔγκυροι. Ε. Σ.

Οὐάϊλντ (Wilde), ***Ὄσκαρ-Φίνγκαλ-Ὀ' Φλάχερτη-Οὐίλλς.*** Ἄγγλος συγγραφεύς, ἰρλανδικῆς καταγωγῆς (1856—1900). Ἐγεννήθη ἐν Δουβλίνῳ καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ὀνομαστοῦ Ἰρλανδοῦ ὀφθαλμολόγου καὶ ὠτολόγου *σὲρ Γουλιέλμου Ροβέρτου Οὐίλλς-Οὐάϊλντ* (1815-1876) καὶ τῆς ποιητρίας καὶ συγγραφέως *Ἰωάννας Φραγκίσκας Ἔλτζη*, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σπεράντζα* (1826—1896). Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Δουβλίνῳ, ὅπου ἐβραβεύθη διά τινα μελέτην του περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κωμικῶν, καὶ ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπου διεκρίθη διὰ τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων καὶ διὰ τὴν πρόωρον ἐπίδοσίν του εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τῷ 1878 ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νιούντιγκαιητ διὰ τὸ ποίημά του «Ραβέννα», ὅπερ ἐνεπνεύσθη κατὰ τὴν διάρκειαν ταξιδίου, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε τῷ 1877 εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπίσης ἐνεπνεύσθη καὶ ὡραῖον σονέττον περὶ Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Ὀξφόρδην ἐπέδρασε μεγάλως ἐπ' αὐτοῦ ἡ διδασκαλία τοῦ Ράσκιν, ἐκεῖ δὲ ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ τὰ πρῶτά του ποιήματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων συνηνώθησαν καὶ ἐξεδόθησαν τῷ 1881 εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ».

Ὄσκαρ Οὐάϊλντ.

Τὰ ποιήματα ταῦτα τὸν κατέστησαν λίαν γνωστὸν μεταξὺ τῶν λογοτεχνικῶν κύκλων, ὅπου σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ ἐξέχουσαν θέσιν καὶ νὰ προκαλῇ τὴν γενικὴν προσοχήν, ὄχι μόνον διὰ τῶν λογοτεχνικῶν του ἔργων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς του καὶ διὰ τῶν χαρισμάτων τῆς γοητευτικῆς ὁμιλίας του. Γενόμενος δὲ ὀπαδὸς τοῦ δόγματος «ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην», ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς αἰσθητικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐδημιούργησε μέγαν θόρυβον περὶ τὸ ὄνομά του, ἰδίως διὰ τὴν ἐπιτήδευσιν καὶ τὸ περίτεχνον, μὲ τὰ ὁποῖα προσεπάθει νὰ περιβάλλῃ πάντοτε πᾶν τὸ περὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενον, τρέφων μακρὰν κόμην, κοσμῶν τὰ δωμάτιά του μὲ ἄνθη καὶ παράξενα ἀντικείμενα

Digitized by Google

τέχνης, σκώπτων τὸν ἀθλητισμόν, ὁ ὁποῖος ἐκυριάρχει ἀπὸ τότε μεταξὺ τῶν νέων τῆς ἐποχῆς του ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐκδηλώνων τάσεις αὐτόχρημα θηλυπρεπεῖς. Οὕτω ὁ Οὐάϊλντ, παρὰ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰ σκώμματα πολλῶν συντηρητικῶν, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς αἰσθητικὸς καὶ κατέστη περιζήτητος εἰς τὰ φιλολογικὰ κέντρα καὶ τὰς αἰθούσας τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς ἐποχῆς, ὅπου μετὰ μεγάλης περιεργείας ἠκούοντο αἱ πολλάκις ὡς παραδοξολογίαι ἠχοῦσαι αἰσθητικαὶ αὐτοῦ διδασκαλίαι. Τῷ 1882 ἐπεχείρησε περιοδείαν διαλέξεων εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὅπου τὰ «Ποιήματά» του, ἐπανεκδοθέντα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐγένοντο ἀνάρπαστα. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος παρεστάθη ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τὸ δρᾶμά του «Βέρα». Κατὰ τὰ ἔτη 1883 καὶ 1884 ἐπεχείρησε νέαν περιοδείαν διαλέξεων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῷ δὲ 1884 ἐνυμφεύθη τὴν *Κωνστάντσαν Λόϋδ*, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε δύο υἱούς. Κατὰ τὰ ἔτη 1887—1889 ἐξέδωκε τὴν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ τῆς μόδας «Ὁ κόσμος τῆς γυναικός», τῷ δὲ 1888 τόμον διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ εὐτυχισμένος πρίγκιψ», ἅτινα ἐστερέωσαν τὴν φήμην του καὶ ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον τῆς σειρᾶς τῶν ἔργων του ἐκείνων, ἅτινα κατέστησαν αὐτὸν διάσημον. Τῷ 1891 ἐδημοσίευσε νέαν σειρὰν μικρῶν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ ἔγκλημα τοῦ λόρδου Ἀρθούρου Σάβιλ», τὸ περίφημον «Πορτραῖτο τοῦ Ντόριαν Γκραίϋ», ὅπερ ὁ ἴδιος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἔγραψεν εἰς διάστημα 14 μόνον ἡμερῶν, καὶ ἀνετύπωσεν ὑπὸ τὸν τιτλον «Στοχασμοί», αἰσθητικάς τινας μελέτας του, δημοσιευθείσας εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παρουσιάσθη ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τὸ ἔμμετρον ἔργον του «Ἡ δούκισσα τῆς Παδούης», τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκε νέον τόμον διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ σπίτι τῶν ροδιῶν» καὶ παρεστάθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ εἰς πεζὸν ἔργον του «Ἡ βεντάγια τῆς λαίδης Γουΐντερμμωρ», ὅπερ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐπὶ ἀγγλικῆς σκηνῆς παιχθὲν ἔργον του, σημειῶσαν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν τὰ ἔργα: «Μιὰ γυναῖκα χωρὶς σημασίαν» (1893), «Ἰδανικὸς σύζυγος» (1895), «Τί θὰ πῇ νὰ εἶναι κανεὶς σοβαρός» (1895), τὰ ὁποῖα τὸν κατέστησαν δημοφιλέστατον. Τῷ 1895 ἐδημοσίευσε καὶ νέαν συλλογὴν αἰσθητικῶν μελετῶν του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀσκαριάνα». Ἀλλὰ τὰ ἔργα του ἅτινα προεκάλεσαν τὴν μεγαλυτέραν προσοχὴν καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῆς κριτικῆς, εἶναι κυρίως τὰ δραματικά, μεταξὺ δὲ τούτων ἡ «Σαλώμη», ἥτις, γραφεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1893 εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ παρασταθεῖσα τῷ 1894 εἰς τὸ ἐν Παρισίοις θέατρον τῆς «Σάρας Μπερνάρ», μετεφράσθη κατόπιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἀλφρέδου Ντούγκλας. Κατὰ τὰ ἔτη 1894 καὶ 1895 ὁ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του. Ὄχι μόνον τὰ ἔργα του εἶχον διαδοθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, μεταφρασθέντα εἰς πλείστας γλώσσας, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς εἶχεν ἀποβῆ ἀντικείμενον εἰδωλολατρικῶν σχεδὸν συμπαθειῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην ἐξηναγκάσθη εἰς τὴν ὑποβολὴν μηνύσεως ἐπὶ συκοφαντίᾳ ἐναντίον τοῦ μαρκησίου Κουήνσμπερυ, ὁ ὁποῖος εἶχε χαράξει ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς τραπέζης ἑνὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν κέντρων τοῦ Λονδίνου διὰ τοῦ ἀδάμαντος τοῦ δακτυλίου του βαρεῖαν δυσφημιστικὴν δι' αὐτὸν φράσιν, ἀφορῶσαν τὰς σχέσεις αὐτοῦ μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Κουήνσμπερυ καὶ φίλον τοῦ Οὐάϊλντ *Ἀλφρέδον Ντούγκλας*. Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν ὅμως τῆς δίκης ὁ Οὐάϊλντ ἐπεχείρησε νὰ παραδοξολογήσῃ ἐκθέτων τὰς τολμηρὰς περὶ αἰσθητικῆς ἀντιλήψεις του καὶ προεκάλεσεν ἀποδείξεις (ἰδίως τὴν κατάθεσιν ἐρωτικῆς σχεδὸν ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε γράψει πρὸς τὸν Ἀλφρέδον Ντούγκλας), συνεπείᾳ τῶν ὁποίων τὸ δικαστήριον ἠναγκάσθη νὰ τὸν καταδικάσῃ, τὴν 27 Μαΐου 1895, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Criminal Law Amendement Act», εἰς δύο ἐτῶν καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἡ καταδίκη αὕτη ἀπετέλεσε δεινὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου του ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου, οἱ αὐστηρῶς συντηρητικοὶ εὗρον ἀφορμὴν νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον αὐτοῦ βιαιότατα καὶ νὰ προκαλέσουν δημοσίαν ἐξέγερσιν διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὡς ἀνηθίκων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡδήγησε καὶ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν προθηκῶν τῶν βιβλιοπωλείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν ἐκτεθειμένα καὶ νὰ πωλοῦν εἰσέτι τὰ ἔργα του. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅμως ἡ καταδίκη του προεκάλεσε πολλὰς καὶ μεγάλας διαμαρτυρίας μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν κύκλων, αἵτινες εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν. Ὁ Οὐάϊλντ ἀπέτισε τὴν ποινήν του ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Ρήντινγκ, ὅπου συνέγραψεν ἓν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἔργων του, τὸ «Ἐκ βαθέων», τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη μόνον τὸ ἥμισυ περίπου, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος κατατεθέντος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάϊλντ, συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην του, εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δημοσιευθῇ μετὰ τὸ 1960.

Μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τῆς φυλακῆς, τῷ 1897, ἔζησε πτωχὸς καὶ ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σεβαστιανὸς Μέλγκοθ*, κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Μπερνεβάλ τῆς Γαλλίας, παρὰ τὴν Διέππην, καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν οἰνοποσίαν. Βραδύτερον μετέβη ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξηκολούθει νὰ ζῇ ἐν μέσῳ μεγάλων στερήσεων, καθότι οὔτε τὰ βιβλία του πλέον ἐπωλοῦντο, οὔτε τὰ ἔργα του ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα. Τῷ 1898 ἐδημοσίευσε τὴν «Μπαλλάντα τῆς φυλακῆς τοῦ Ρήντινγκ», τὴν ὁποίαν ὑπέγραψε διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τὸν ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὴν φυλακὴν «C. 3. 3.» Ἀπέθανε τῷ 1900 ἐν Παρισίοις, κατά τινας μὲν αὐτοκτονήσας, κατ' ἄλλους δέ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, κατόπιν βραχείας ἀσθενείας ἐκ γρίππης. Πρὸ τοῦ θανάτου του ἀφῆκεν εἰς τὸν συμβολαιογράφον του χειρόγραφον ἐκ 200 σελίδων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπεχείρει ἀπολογίαν τῆς ζωῆς του. Ὁ θάνατός του προεκάλεσε μεγάλην συγκίνησιν εἰς τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ γραφοῦν καὶ πάλιν περὶ αὐτοῦ πολλὰ ἄρθρα, ἅτινα συνέβαλον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς λογοτεχνικῆς του φήμης καὶ ἐπέτρεψαν τὴν ἔναρξιν παραστάσεων διαφόρων ἔργων του εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἀλλαχοῦ. Τῷ 1906 ὁ Ριχάρδος Στράους ἔγραψε τὴν μουσικὴν τῆς «Σαλώμης» του, ἥτις ἔκτοτε παρεστάθη ἐπανειλημμένως εἰς τὰ μεγαλύτερα θέατρα τοῦ κόσμου, τῷ δὲ 1929 ἐδραματοποιήθη καὶ τὸ διήγημά του «Τὸ φάντασμα τοῦ Κάντερβιλ». Ἐκ τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς τὰς περισσοτέρας γλώσσας τοῦ κόσμου, μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ἑξῆς: «De profundis» (1910) ὑπὸ Α. Μαρπουτζόγλου, «Σαλώμη» (1916) ὑπὸ Ν.Ποριώτη, «Τὸ πορτραῖτο τοῦ Ντόριαν Γκραίϋ» (1916) ὑπὸ Γ. Τσοκοπούλου, «Τὸ φάντασμα τοῦ Κάντερβιλ» ὑπὸ Κ. Τρικογλίδη, «Μιὰ γυναῖκα δίχως σημασίαν» ὑπὸ Α. Δίονα, «Στοχασμοί» (1915) ὑπὸ Α. Μαρπουτζόγλου, «Ἡ μπαλλάντα τῆς φυλακῆς τοῦ Ρήντινγκ καὶ πεζὰ ποιήματα» (1916) ὑπὸ Λ. Μαρπουτζόγλου, «Ἡ μπαλλάντα τῆς φυλακῆς τοῦ Ρήντινγκ» (1919) ὑπὸ Κ. Καρθαίου, «Διηγήματα» ὑπὸ Ἐλμίνας Ζάννου (1917), «Ἡ μπαλλάντα τῆς φυλακῆς τοῦ Ρήντινγκ» (1919) ὑπὸ Μ. Βάλσα, «Ἡ ἁγία ἑταίρα καὶ ἡ Φλωρεντινὴ τραγῳδία» ὑπὸ Ν. Ποριώτη (1917), «Ἐκλεκταὶ σελίδες» ὑπὸ Ἐμμ. Μαγκάκη, «Τὸ ἔγκλημα τοῦ λόρδου Ἀρθούρου Σάβελ». Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐπαίχθησαν τὰ ἔργα του «Σαλώμη» καὶ «Ἰδανικὸς Σύζυγος». Τὰ ἔργα τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ ἐξεδόθησαν τῷ 1908 εἰς 13 τόμους ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Ρός, τῷ 1922 δὲ ἐξεδόθησαν καὶ δύο μικραὶ συλλογαὶ ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν Ρός, ἡ μία ὑπὸ τὸν τίτλον «Μετὰ τὸ Ρήντινγκ» τοῦ 1921 καὶ ἡ ἄλλη ὑπὸ τὸν τίτλον «Μετὰ τὸ Μπερνεβάλ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Gide*, Oscar Wilde (1905).—*R. H. Sherard*, Oscar Wilde, story of an unhappy friendship (1905).—*A. Ransome*, Oscar Wilde (1912). *B. Fehr*, Studien zu Oscar Wildes Gedichten (1918).—*F. Harris*, Oscar Wilde, his life and Confessions (2 τόμοι 1918).—*F. Bendz*, Oscar Wilde: a retrospect (1921).—*Henry-D. Davray*, Oscar Wilde. La Tragedie finale (1928).

Μ. Δ. Β.

Οὐάϊτ (White) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Μπόστον ἐν Ἀρκάνσας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μισσισσιπῆ. Ἔχει μῆκος 800 μιλλίων καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 200 μίλλια ἀπὸ τοῦ στομίου του. Ε. Σ.

— **Οὐάϊτ νῆσος** (Isle of Wight) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος παρὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Ἀγγλίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν κομητείαν Χάμσερ, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τῶν στενῶν διάπλων τοῦ Σόλεντ καὶ τοῦ Σπίτχεντ. Ἔχει ἔκτασιν 147 τετρ. μιλλίων καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεδινή. Περίφημος διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῶν ἀκτῶν της, ἔχουσα δὲ κλῖμα εὐκραές, κατέστη κέντρον παραθεριζόντων. Διαρρέεται ὑπὸ τριῶν ποταμῶν, τοῦ ἀνατολικοῦ Γυάρ, τοῦ δυτικοῦ Γυάρ καὶ τοῦ Μεντίνα, ὅστις χωρίζει τὴν νῆσον εἰς δύο. Κυριώτεραι πόλεις εἶναι ἡ Νιούπορτ καὶ ἡ Κάπς, ἡ Σάνκλιν καὶ ἡ Γυάρμουθ. Ἡ νῆσος κατελήφθη τῷ 43 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ, σῴζονται δὲ ἐρείπια ρωμαϊκῶν ὀχυρωμάτων. Ὑπέστη τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἰούτων καὶ τῶν Δανῶν. Τῷ 1337 οἱ Γάλλοι ἔκαυσαν τὴν Γιάρμουθ καὶ τὴν Φρανβίλλ, ἠκολούθησαν δὲ καὶ ἄλλαι ἐπιδρομαί. Ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων της ἄξια λόγου εἶναι προϊστορικοὶ τύμβοι, μέγας μονόλιθος ἐν Μόττιστον, ρωμαϊκαὶ ὁδοί, καθὼς καὶ μεσαιωνικοὶ ναοὶ ἐν Μποντσέρτς, Μπραίηντιγγ καὶ Κάρισμπρουκ. Ἡ νῆσος ἔχει ἄριστα λατομεῖα. Ε.Σ.

Οὐάϊτ (Wytt), ***Ριχάρδος-Ἰάκωβος***. Ἄγγλος γλύπτης (1795—1855). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν, διεκρίθη δὲ διὰ τὴν ἁρμονικὴν χάριν, τὴν κομψότητα καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ ταλάντου του. Ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν γυναικείων μορφῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Εὔχαρις νύμφη» καὶ «Πηνελόπη». Ι. Μ. Π.

Οὐαϊτέχ. Βασιλεὺς τῶν Ἀράβων, ὅστις μετέσχε τῆς ἀποτυχούσης συνωμοσίας τῶν ὑποτελῶν τῆς Ἀσσυρίας λαῶν κατὰ τοῦ Ἀσσουρβαναβάλ. Γ. Λ. Α.

οὐαιτζία (ἡ) (Waitzia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν 7 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *οὐαιτζία ἡ κορυμβανθής* (Waitzia corumbosa), τὸ χόρτον τῆς ὁποίας χρησιμοποιεῖται ὡς παχυντικὴ τῶν ἵππων, ἰδίως, τροφή. Δ. Ν. Π.

Οὐάϊτχεντ (Whitehead), ***Ἀλφρέδος-Νόρθ***. Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Σέρμπορν καὶ τῷ Τρίνιτυ Κόλλετζ τοῦ Καίμπριτζ. Τῷ 1911 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς γεωμετρίας ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ κολλεγίῳ τοῦ Λονδίνου, τῷ δὲ 1914 καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ κολλεγίῳ φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1924 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου Χάρβαρντ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας, θέσιν ἣν κατέχει μέχρι σήμερον. Ἡ περὶ κόσμου θεωρία του ἐκτίθεται εἰς τὰ τρία ἔργα του: «The Concept of Nature» (1920), «Science and the Modern World» (1926), «Process and Reality» (1929). Τὸ σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ γεγονότα, ἡμεῖς δὲ ἀποκτῶμεν γνῶσιν τοῦ σύμπαντος διὰ τῆς ἀμέσου γνώσεως τῶν γεγονότων τούτων, ἅτινα εἶναι ἐξωτερικά, ἀνεξάρτητα τοῦ σκεπτομένου νοός. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀντιλαμβανόμεθα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Ἡ διαύγεια τῆς παρατηρήσεως καὶ ἀντιλήψεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν χωροχρονικῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς εὕρηται τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ γεγονὸς οὗ λαμβάνομεν γνῶσιν: ὅταν π.χ. βλέπωμεν βιβλίον τι, δὲν βλέπομεν τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν ἀναπαράστασιν τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ λαμβάνομεν ἄμεσον γνῶσιν τῶν χωροχρονικῶν περιστάσεων τῶν διεπόντων τὴν ὕπαρξιν τοῦ βιβλίου. Διότι, κατὰ τὸν Οὐάϊτχεντ, ἀντικείμενόν τι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καθ' ἑαυτό, ὡς ὀντότης ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοτελής· δὲν εἶναι ὕπαρξις, ἀλλὰ δρᾶσις, γεγονὸς ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου δρᾷ· οὕτω καθωρισμένη θέσις ἐν χώρῳ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Τὰ ἀντικείμενα εὑρίσκονται ὑπὸ ἀλληλεπίδρασιν, ἄρα εὑρίσκονται παντοῦ ὅπου φθάνει ἡ ἐπίδρασίς των. Ζωὴ εἶναι διάρκεια· ἀλλὰ ἡ διάρκεια αὕτη δὲν εἶναι συνεχής· ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλάχιστα χρονομόρια, ὡς ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλάχιστα χωρομόρια. Ὅλη ἡ φύσις εἶναι ὀργανική, ἀλλὰ διὰ νὰ ζήσῃ χρειάζεται χρόνον, πολυσύνθετοι δὲ σχηματισμοὶ χρονομορίων, ἀναπτυσσόμενοι εἰς ἔτι συνθετωτέρους, παρουσίασαν τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων ζωϊκῶν φαινομένων μέχρι τοῦ τελειοτέρου, τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ὕφος τοῦ Οὐάϊτχεντ εἶναι βαρὺ καὶ σκοτεινόν, τὰ δὲ συγγράμματά του δυσκατάληπτα, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν τεχνικῶν ἰδιορρύθμων ὅρων καὶ ὁρισμῶν, ἀπαιτούντων ἑρμηνείαν. Ὁ Οὐάϊτχεντ συνέγραψεν ἐπίσης: «Πραγματεία περὶ παγκοσμίου ἀλγέβρας» (1898), «Ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας» (1929), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ μαθηματικά», «Ἡ διοργάνωσις τῆς σκέψεως», «Ἀρχαὶ φυσιολογικῆς γνώσεως», «Ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικότητος», «Ὁ ρυθμὸς τῆς παιδείας». Μετὰ τοῦ Βερτράνδου Ράσσελλ συνέγραψε τὰ «Principia Mathematica».

Ε. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

— **Οὐάϊτχεντ** (Whitehead), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος δαφνοστεφὴς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1715. Συνέγραψε: «Σχολὴ δι' ἀγαπητικούς» (1762), τὸ ἄριστον τῶν θεατρικῶν του ἔργων.

— **Οὐάϊτχεντ** (Whitehead), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος ἐφευρέτης, γεννηθεὶς ἐν Λάνκασερ τῷ 1823. Ἐναυπήγησε πολεμικὰ πλοῖα διὰ τὸ αὐστριακὸν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ τῷ 1866 ἔφερεν εἰς πέρας τὴν μεγάλην του ἐφεύρεσιν, τὴν «τορπίλλην Οὐάϊτχεντ». Ε. Σ.

Οὐαίυκρος (Waycross) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Γεωργίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κάτ. 22.500. ὧν 55% εἶναι μαῦροι.

Οὐαίυλαντ (Wayland), ***Φραγκῖσκος***. Ἀμερικανὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1865. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν θεολογίαν καὶ τῷ 1826 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ κολλεγίῳ Γιούνιον καὶ ἀργότερον τοῦ πανεπιστημίου Μπράουν. Ἔγραψεν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὰ οἰκονομικά» καὶ ἄλλα ἔργα ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις.

— **Οὐαίυλαντ** (Wayland), ***Φραγκῖσκος***. Ἄγγλος νομικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1826 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1904. Τῷ 1872 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Γαίηλ. Ε. Σ.

Οὐαίυν (Wayne), ***Ἀντώνιος***. Ἀμερικανὸς στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Πενσυλβανίᾳ τῷ 1745 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1796. Διεκρίθη κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Στόνυ Πόϊντ καὶ τῷ 1792 ἀντιστράτηγος ὢν διωρίσθη διοικητὴς τῆς δυτικῆς στρατιᾶς. Ε. Σ.

Οὐακκαῖοι (Vaccei) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἱσπανίας (βλ. λ. *Βακκαῖοι*).

Οὐακομάγοι (οἱ) (Vacomagi) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΑ. παραλίας τῆς Βρεττανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ Β. Καληδονίᾳ (νῦν Σκωτίᾳ), πρὸς Ν. τῆς στομαλίμνης τοῦ Οὐάραρ ποταμοῦ (νῦν κόλπος τοῦ Μοράη, Moray Firth), τὴν σημερινὴν περίπου κομητείαν Ἴνβερνες (Inverness). Πόλεις αὐτῶν ἦσαν ἡ Βανναγία (νῦν Inverness), ἡ Ταμία (παρὰ τὴν Dunkeld) καὶ ἄλλαι. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὐακόντιοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Ἰσχυρὸς λαὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον τὴν μεταξὺ τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν Ἄλπεων χώραν, πρὸς Ν. τῶν Ἀλλοβρόγων. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατάκτησιν τῆς χώρας, ἐχορηγήθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶσιν ὑπὸ τοὺς ἰδίους αὐτῶν νόμους. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Οὐασιὼν* (νῦν Vaison). Α. Θ. Σ.

Οὐακόντιον (Vacontium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Παννονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου παρὰ τὸν Σαῦον ποταμόν, μεταξὺ τῆς Μαρσονίας (νῦν Brod) καὶ Μούρσας (νῦν Esseg) ἐν τῇ νῦν Νοτιοσλαυΐᾳ. Α. Θ. Σ.

Οὐακόριον (Vacorium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Νωρικοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Κατὰ τὸν Αὐγουσταῖον πίνακα ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Οὐΐρονον (νῦν Mariatzell, παρὰ τὴν Klagenfurth) εἰς Ἰούβαβον (νῦν Salzbourg) ὁδοῦ, ἐν τῇ νῦν Αὐστρίᾳ. Α. Θ. Σ.

Οὔακος, ἢ ***Οὐακούας*** (Vacus ἢ Vacuas) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν Λουσιτανίᾳ (νῦν Πορτογαλίᾳ), ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δούρου καὶ Μούνδα (νῦν Montego), παρὰ τὴν νῦν Ταλάβριγαν. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλεῖται *Οὐακούας* «ἀνάπλους ἔχων μικρούς». Εἶναι ὁ σημερινὸς Vouga. Α. Θ. Σ.

Οὐακουᾶται (Bacuatae) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἐν τῇ ΒΔ. Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατῴκουν περὶ τὸν νῦν ποταμὸν Oued-Akouas, ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, πέντε περίπου μίλλια μακρὰν τῆς πόλεως Ζιλίας ἢ Ζήλιδος (νῦν Arzila). Εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερομένους *Βακουάτους*. Α. Θ. Σ.

Οὐάλβεντ *['Εθνολ.]*. Γερμανικὴ ὀνομασία τῶν *Κομάνων* (βλ. λ.).

Οὐαλεντία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταυρίνων, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου ποταμοῦ, ὀλίγον πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Τενάρου (νῦν Tanaro) συμβολῆς του. Ἐκαλεῖτο ἄλλως καὶ Forum Fulvii. Εἶναι ἡ σημερινὴ Valenza. Α. Θ. Σ.

— **Οὐαλεντία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σεγαλλαυνῶν, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ, ὀλίγον νοτιώτερον τῆς μετὰ τοῦ Ἰσάρα (νῦν Isère) συμβολῆς του. Ρωμαϊκὴ ἀποικία ἐπὶ Αὐγούστου, προσέλαβε τὴν ἐπωνυμίαν Julia εἰς ἀνάμνησιν τῆς προστασίας τοῦ Καίσαρος καὶ τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς. Ἐνωρίτατα διεδόθη εἰς αὐτὴν ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοῦ Β΄ ἤδη αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, ἐπισκόπου τῶν Λουγδούνων. Ἐπανειλημμένως κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βανδάλων τῷ 260 μ. Χ., ὑπὸ τῶν Βησιγότθων τῷ 411 μ. Χ. κ. ἄ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βαλὰνς* (Valence). Α. Θ. Σ.

— **Οὐαλεντία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠδητανῶν, κειμένη ἐπὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Τουρία ποταμοῦ (νῦν Γκουαδαλαβιάρ) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καρθαγένης εἰς Ταρρακῶνα ὁδοῦ. Κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Σίξτου Ἰουνίου Βρούτου, πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν παλαιμάχων τοῦ Οὐριάτθου, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου τῷ 76 π. Χ. Ἀνακτισθεῖσα, ἀπέβη ἀνθηροτάτη ρωμαϊκὴ ἀποικία ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βαλεντία* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

— **Οὐαλεντία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Σαρδηνίας, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐαλεντινῶν, πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Οὐσελλίδος (νῦν Usellus). Σήμερον καλεῖται Santa Maria di Valenza, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

— **Οὐαλεντία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν πέντε ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βρεττανίας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τοῦ Ἀδριανείου τείχους πρὸς Ν. (Vallum Hadriani) μέχρι τοῦ τοῦ Ἀντωνίνου τείχους πρὸς Β. (Vallum Antonini). Ἱδρυθεῖσα τῷ 369 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ κατὰ τὴν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας, ἐγκατελείφθη, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ἡ Βρεττανία, τῷ 407, ἐπὶ Ὀνωρίου, ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πικτῶν, Σκώτων καὶ Σαξώνων. Α. Θ. Σ.

— **Οὐαλεντία, *Οὐϊβὼν*** — *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἱππώνιον*.

Οὐαλεντινιανοὶ (οἱ). Οἱ ὀπαδοὶ τῆς γνωστικῆς αἱρέσεως τοῦ *Οὐαλεντίνου* (βλ. λ.). Οὗτοι, ζῶντος ἔτι τοῦ Οὐαλεντίνου, διηρέθησαν εἰς δύο κλάδους, τὸν ἰταλικὸν καὶ τὸν ἀνατολικόν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν πρῶτον κλάδον ἐθεώρουν τὸ σῶμα τοῦ Λυτρωτοῦ ὡς φυσικόν, οἱ δὲ εἰς τὸν δεύτερον ὡς πνευματικόν, ἀμφότεροι δὲ μετεχειρίζοντο ἴδιόν τι εὐαγγέλιον, «Εὐαγγέλιον ἀληθείας» (veritatis evangelium) ὡς ἀναφέρει ὁ Εἰρηναῖος (Κατὰ αἱρεσ. 3, 11, 9). Μεταξὺ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν ἰταλικὸν κλάδον διεκρίθησαν ὡς συγγραφεῖς ὁ Ἡρακλέων καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ἀμφότεροι ἄμεσοι μαθηταὶ τοῦ Οὐαλεντίνου. Ὁ Ἡρακλέων ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, ἐξ οὗ ὁ Ὠριγένης ἔχει παραλάβει εἰς τὸ αὐτοῦ ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην περὶ τὰ πεντήκοντα χωρία. Ἕτερα δύο ἑρμηνευτικὰ ἔργα τοῦ Ἡρακλέωνος ἀναφέρει ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. 4, 9, 70. Ἐκκλ. προφ. 25). Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πτολεμαίου ὁ Εἰρηναῖος ἀναφέρει ἀποσπάσματα καὶ ὁ Ἐπιφάνιος διασῴζει ὁλόκληρον ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρός τινα Χριστιανὴν Φλώραν, ἐν ᾗ προσπαθεῖ ὁ Πτολεμαῖος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ δημιουργοῦ. Περὶ τῶν ἔργων τῶν μαθητῶν τοῦ Οὐαλεντίνου, τὸν ἀνηκόντων εἰς τὸν ἀνατολικὸν κλάδον, παρέχει ἡμῖν πληροφορίας τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα του Κλήμεντος Ἀλεξάνδρεως φερόμενον ἔργον «Ἐκ τῶν Θεοδότου καὶ τῆς ἀνατολικῆς καλουμένης διδασκαλίας κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους ἐπιτομή», ὅπερ περιέχει τὰς διδασκαλίας τῶν ἀνατολικῶν Οὐαλεντινιανῶν μετ' ἀποσπασμάτων τοῦ ἄλλως ἀγνώστου Θεοδότου καὶ ἄλλων μὴ ὀνομαστὶ ἀναφερομένων Οὐαλεντινιανῶν.

[Πρβλ. καὶ *G. Heinrici*, «Die valentianische Gnosis und die heilige Schrift» (1871) καὶ *Harnack*, «Der Brief des Ptolemäus an die Flora» (ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου 1902 σ. 507—545).] Κ. Ι. Δ.

Οὐαλεντινιανὸς Α΄ (Flavius Valentinianus). Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως (364—375). Ἦτο υἱὸς τοῦ διαπρέψαντος ἐν Ἀφρικῇ στρατηγοῦ Γρατιανοῦ καὶ ἐγεννήθη ἐν Παννονίᾳ περὶ τὸ 321. Διακριθεὶς εἰς πλείστας ἐκστρατείας τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίου (337—361) καὶ Ἰουλιανοῦ (361—363) εἰς Γαλατίαν, ἀνῆλθε ταχέως εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ τέλος συμμετέσχεν ὡς στρατηγὸς εἰς τὴν τελευταίαν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ Ἰουλιανοῦ κατὰ τῶν Περσῶν.

Μετὰ τὸν ἐν Μεσοποταμίᾳ θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ (363), ὁ Οὐαλεντινιανὸς μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν Ἰοβιανόν, μετὰ τὸν θάνατον δὲ καὶ τούτου (364) ὁ στρατὸς ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Οὐαλεντινιανόν, ὃν καὶ ἔστεψαν ἐν Νικαίᾳ, μετὰ τὴν ἐκ Παννονίας ἐπάνοδόν του (364). Ὁ Οὐαλεντινιανὸς προσέλαβε συνάρχοντα αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Οὐάλεντα, εἰς ὃν ἀνέθεσε τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἀνατολῆς μὲ ἕδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν, αὐτὸς δὲ ἀνέλαβε τὴν τῆς Δύσεως καὶ μεταβὰς ἀμέσως ἐκεῖ ἐπελήφθη τῆς ἀμύνης τῶν χωρῶν του κατὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, οἵτινες εἶχον κατακλύσει τὴν Γαλατίαν, ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν καὶ εἶτα, ἀφοῦ κατεπολέμησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ καὶ ἐξησφάλισε τὰ σύνορα τοῦ Ρήνου διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ἰσχυρῶν ὀχυρωμάτων, ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν καθ' ὃν χρόνον οἱ στρατοί του, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδόσιον, κατετρόπωνον ἐν Βρεττανίᾳ τοὺς Καληδονίους καὶ ἐξησφάλιζον τὰς ἐκεῖ ρωμαϊκὰς κτήσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν ἐστασίαζον οἱ Μαυρούσιοι καὶ ἀνεκήρυττον ἴδιον βασιλέα, τὸν Φίρμον. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἠναγκάσθη τότε νὰ πέμψῃ ἐναντίον του στρατεύματα ἐκ τῶν φρουρῶν τῆς Παννονίας καὶ τῆς Μυσίας, ἀλλ' ὡς ἀπεμακρύνθησαν ταῦτα ἐκεῖθεν, ἐπέδραμον ἐκ νέου οἱ Σαρμάται καὶ οἱ Κουάδοι εἰς τὴν Παννονίαν, ὥστε ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τῷ 374 ἐναντίον των καί, ἀφοῦ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀπέλθωσι πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν. Καθ' ὁδὸν ἐδέχθη ἐν Βριγατίῳ τῆς Παννονίας τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Κουάδων, κατὰ τὴν μετ' αὐτῶν δὲ ὁμιλίαν ἐξωργίσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε προσεβλήθη ἐξ ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε (375). Ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Σεβήρας ἐγέννησε τὸν Γρατιανόν, ἐκ τῆς δευτέρας δὲ Ἰουστίνης τὸν Οὐαλεντινιανὸν καὶ τρεῖς θυγατέρας, τὴν Ἰούσταν, τὴν Γράταν καὶ τὴν Γάλλαν. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς Α΄ ἦτο ἀνὴρ ἄμοιρος πάσης παιδείας, ἀλλὰ γενναῖος καὶ ἐμπειρότατος στρατηγὸς καὶ ἐν γένει κυβερνήτης αὐστηρὸς καὶ δραστήριος, μεριμνήσας ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ν. ΚΛΣ

— **Οὐαλεντινιανὸς Β΄**. Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως (375—392). Ἦτο υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεντινιανοῦ Α΄ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἰουστίνης, ἅμα δὲ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ (375) ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτωρ εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ μόλις ἐτῶν, μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Γρατιανοῦ. Συγχρόνως οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἄρχοντες διένειμαν αὐτοῖς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ μὲν Γρατιανὸς ἔλαβε τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρεττανίαν καὶ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, ὁ δὲ Οὐαλεντινιανὸς τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Λιβύην, ἃς ἐκυβέρνα ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του.

Τῷ 383 ὁ Γρατιανὸς ἐφονεύθη ἐν Λυῶνι τῆς Γαλλίας ὑπὸ τῶν στασιασάντων λεγεώνων, οἵτινες ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν Εὐγένιον, ἄνδρα συγκλητικόν, ὃν ὁ Οὐαλεντινιανὸς Β΄ ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ, ἀλλὰ μετὰ 4 ἔτη ὁ Εὐγένιος, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἡ ἐπιτροπεύουσα τὸν Οὐαλεντινιανὸν μήτηρ του Ἰουστίνα ἐπροστάτευε τοὺς αἱρετικοὺς ἀρειανούς, ἐστράτευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Ρώμης (387).

Ἡ Ἰουστίνη κατέφυγε τότε μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς ἤδη Οὐαλεντινιανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του Γάλλας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Θεοδόσιον Α΄ τὸν Μέγαν, ὅστις ἐκστρατεύσας κατετρόπωσε καὶ ἐφόνευσε τὸν Μάξιμον καὶ ἀπέδωσε τὸν θρόνον εἰς τὸν Οὐαλεντινιανὸν Β΄ μετὰ πασῶν τῶν πέραν τῶν Ἄλπεων χωρῶν, αἵτινες ἀνῆκον εἰς τὸν φονευθέντα ἀδελφόν του Γρατιανόν. Μετὰ τοῦτον ἀπῆλθεν ὁ Θεοδόσιος Α΄, ἐμπιστευθεὶς τὸν νεαρὸν Οὐαλεντινιανὸν Β΄ εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Φράγκου στρατηγοῦ Ἀργοβάστου, ὅστις ὅμως, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφοσιώσεως τοῦ στρατοῦ, ἤρξατο συμπεριφερόμενος τοσοῦτον ἀγερώχως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ τὸν ἀποπέμψῃ. Ἐκδικούμενος ὁ Ἀργοβάστης ἐνήργησε τῷ 392 τὸν φόνον τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Β΄ ἐν Βιέννῃ τῆς Γαλλίας, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ κράτους τὸν αὐλικὸν καὶ λόγιον Εὐγένιον (βλ. λ. *Γρατιανός*, *Εὐγένιος*, *Θεοδόσιος Α΄* καὶ *Μάξιμος*). Ν. ΚΛΣ

— **Οὐαλεντινιανὸς Γ΄**. Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως (425 — 455), υἱὸς τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Κωνσταντίου καὶ τῆς Πλακιδίας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἀρκαδίου (335—408), γεννηθεὶς ἐν Ραβέννῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 419, ὅτε ἐν Ρώμῃ μὲν ἐβασίλευεν ὁ Ὀνώριος (395—423), ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ ὁ Θεοδόσιος Β΄ (408—450), ἀμφότεροι ἀδελφοὶ τῆς Πλακιδίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνωρίου (τῷ 423) καὶ τὰς ἐπελθούσας ἐν τῇ Δυτικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀναστατώσεις, ἕνεκα τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ τὰς συνεπείᾳ τούτων ἐπελθούσας μεταβολὰς εἰς τὸν θρόνον, ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἀνηγορεύθη τῷ 425 αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου Β΄ καί, ἑξαετὴς μόλις τὴν ἡλικίαν, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του Πλακιδίας.

Ἡ Δυτικὴ αὐτοκρατορία, πλὴν τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἐκλυδωνίζετο τότε δεινῶς καὶ ὑπὸ τῶν μηχανορραφιῶν τῆς διεφθαρμένης αὐλῆς, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν κορυφαίων στρατηγῶν, ὁ δὲ Οὐαλεντινιανὸς Γ΄, ἀνδρωθεὶς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἐκείνης διαφθορᾶς, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν αὐτοκρατορίαν του πολλαπλοῦς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς κινδύνους, ἀφ' ἑτέρου δέ, φύσει ἀνίκανος καὶ ὀργίλος ὤν, ἐπέσπευσε διὰ τῆς πολιτικῆς του τὴν καταστροφὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Διὰ τῆς πολιτικῆς του πρὸς τὸν στρατηγὸν Βονιφάτιον, διοικητὴν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, προεκάλεσε τὴν ὑπὸ τῶν Βανδάλων κατάκτησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπαρχίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἀπώλεσεν ἡ Ρώμη καὶ τὴν Βρεττανίαν καὶ ἄλλας κτήσεις της. Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν πάντα ταῦτα, ἐφόνευσε διὰ τῶν χειρῶν του τὸν δαφνοστεφῆ στρατηγὸν Ἀέτιον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ ὅτι ἐσκόπει οὗτος νὰ ἁρπάσῃ τὸν θρόνον. Ἡ γενικὴ ἀγανάκτησις, κορυφωθεῖσα ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου κακουργήματος, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Οὐαλεντινιανὸς Γ΄ ἐδολοφονήθη δημοσίᾳ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ὑπὸ δύο φίλων τοῦ Ἀετίου, προτραπέντων εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ συγκλητικοῦ Πετρωνίου Μαξίμου, τοῦ ὁποίου τὴν σύζυγον ἠθέλησε νὰ βιάσῃ ὁ Οὐαλεντινιανός. Τὸν θρόνον τότε κατέλαβεν ὁ Πετρώνιος Μάξιμος, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Εὐδοξίαν. Μετ' ὀλίγον ἡ Ρώμη ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Βανδάλων, μετὰ εἴκοσι δὲ ἔτη κατελύθη ὁριστικῶς ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ὑπὸ τῶν Γότθων (476). Ν. ΚΛΣ

Οὐαλεντινοὶ (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς νήσου Σαρδηνίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον τὰ ΝΑ. μεσόγεια αὐτῆς. Πόλις αὐτῶν ἀναφέρεται ἡ *Οὐαλεντία* (νῦν Santa Maria di Valenza). Α. Θ. Σ.

Οὐαλεντῖνος. Κατήγετο ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἐδιδάχθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, γενόμενος ὀξυνούστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνιζούσης γνώσεως. Ἀπὸ τοῦ 135 μέχρι τοῦ 160 περίπου διέμενεν ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἐκ προσωπικῶν λόγων ἀπεσχίσθη τῆς Ἐκκλησίας, γενόμενος ἀρχηγὸς ἰδίας γνωστικῆς αἱρέσεως. Ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του εἶναι ἄγνωστος. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρείας ἀναφέρει μικρὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν καὶ ὁμιλιῶν τοῦ Οὐαλεντίνου (Στρωμ. 2,8 36. 4, 13, 89), ὁ δὲ Ἱππόλυτος διέσωσεν ἡμῖν ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ψαλμῶν αὐτοῦ (Φιλ. 6,37), οἵτινες καὶ ὑπ' ἄλλων μνημονεύονται (*Τερτυλ.* «De carne Christ.» 17, 20 καὶ ἀλλαχοῦ). Κατὰ τὸν Οὐαλεντῖνον ἀπὸ τοῦ βυθοῦ ἀπέρρευσαν διάφοροι ἄρρενες καὶ θήλεις αἰῶνες (συζυγίαι), αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αἱ ἰδέαι θεωρούμεναι ὡς ὑποστά-

Digitized by Google

σεις. Ἀπὸ τῆς Σοφίας, κατωτάτου τινὸς αἰῶνος, ἀπέρρευσεν ἡ ἐνθύμησις ἢ ἐπιθύμησις (Ἀχαμώθ), ἥτις ἀποπλανηθεῖσα ἀπὸ τοῦ οὐρανίου πληρώματος διέσπειρε εἰς τὴν ὕλην φωτεινά τινα στοιχεῖα καὶ ἔπλασεν ἐκ τῆς ψυχικῆς ὕλης τὸν δημιουργόν, τὸν δημιουργήσαντα ἔπειτα τὸν κόσμον, τὸν συγκείμενον ἐκ τριῶν στοιχείων, τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Ὁ δημιουργὸς ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸν ψυχικὸν μεσσίαν Χριστόν, ἀλλὰ μετὰ τούτου ἡνώθη ὁ Ἰησοῦς καὶ ἠλευθέρωσε τὰς πνευματικὰς φύσεις ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Αἱ πνευματικαὶ φύσεις μετὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Ἀχαμώθ θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ φωτός, ὁ δημιουργὸς μετὰ τῶν ψυχικῶν εἰς τὸν τόπον τῆς μεσότητος καὶ ἡ ὕλη θὰ καταστραφῇ διὰ πυρός.

Τὰ λείψανα τῶν ἔργων τοῦ Οὐαλεντίνου ἔχουσι συναθροίσει ἐκτὸς ἄλλων ὁ Grabe (Spicilegium 2. 1699, σ.43—58) καὶ ὁ Hilgenfeld («Die Retrergesch. der Urchrisentums 1884). Κ. Ι. Δ.

—**Οὐαλεντῖνος**. Πρόκριτος ἐν Σέλγης τῆς Παμφυλίας. Ὅταν, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου (395—408), ἐστασίασαν οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγκατασταθέντες Γότθοι καὶ ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Τριβίγιλδον ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, ὁ Οὐαλεντῖνος, συγκεντρώσας πλῆθος συμπολιτῶν του, ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν στασιαστῶν καὶ ἐπιτεθεὶς ἐναντίον των, καθ' ὃν χρόνον διήρχοντο στενωπόν τινα, σχηματιζομένην μεταξὺ τῆς λίμνης τῆς νῦν καλουμένης Κάμπος-γκιὸλ καὶ τοῦ Ἐμερεντὶν-ντάγ ἢ τῆς λίμνης Ἐνὶφ-Ὀγιασὶ καὶ τοῦ Χαχλὶκ-ντάγ, ἐπήνεγκεν αὐτοῖς τοιαύτην φθοράν, ὥστε ὁ Τριβίγιλδος μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς μετὰ τριακοσίων μόνον ὀπαδῶν του (βλ. λ. *Γαϊνᾶς, Σέλγη, Τριβίγιλδος*). Ν. ΚΛΣ

— **Οὐαλεντῖνος**. Ἐκ τῶν ἀνωτέρων βαθμούχων τῆς βασιλικῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565), ἀποσταλεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀβάρους μετὰ πλουσίων δώρων, ὅπως διακανονίσῃ μετ' αὐτῶν τὴν ἐτησίαν χρηματικὴν χορηγίαν, ἥτις θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Ν. ΚΛΣ

—**Οὐαλεντῖνος**. Βυζαντινὸς στρατηγός, διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου κατὰ τῶν ἐν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (536). Ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἱππικοῦ διέπρεψε διὰ τῶν τολμηρῶν αὐτοῦ ἐξόδων κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Ρώμης (536) καὶ εἰς τὰς μετέπειτα πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου (545) ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐφοδιάσῃ τὴν λιμώττουσαν φρουρὰν τῆς Δρυοῦντος (Otranto). Τῷ 546, ὅτε οἱ Γότθοι ἐπολιόρκουν τὴν Ρώμην, ὁ Οὐαλεντῖνος ἀπεστάλη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Πόρτου (ἐπινείου τῆς Ρώμης) καὶ ἐκεῖθεν ἐξετέλει αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν πολιορκητῶν, προξενῶν σοβαρὰς εἰς αὐτοὺς ζημίας, ἀλλ' ἐν τέλει, ἐμπεσών, κατόπιν προδοσίας αὐτομολήσαντος εἰς τοὺς Γότθους στρατιώτου, εἰς ἐνέδραν μεταξὺ Πόρτου καὶ Ρώμης, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ πλείστου τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἀποσπάσματος. Ν. ΚΛΣ

—**Οὐαλεντῖνος**. Ἐπίσκοπος διαμένων ἐν Σικελίᾳ καθ' ὃν χρόνον (547) ἡ Ρώμη κατεχομένη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν Γότθων. Εἰς τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Βιγίλιος τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀποστολῆς πρὸς τροφοδοσίαν τῆς Ρώμης. Οἱ Γότθοι, πληροφορηθέντες τοῦτο, κατέλαβον τὸν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως λιμένα καὶ κρυβέντες ἐν αὐτῷ ἀνέμενον ἀθέατοι ἵνα συλλάβωσι τὰ πλοῖα, ἅτινα ἀνύποπτα θὰ εἰσήρχοντο ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ παρακειμένου Πόρτου Βυζαντινοί, ἀντιληφθέντες τοῦτο, ἀνῆλθον ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἅμ' ὡς εἶδον προσεγγίζοντα τὰ ἐκ Σικελίας σιτοφόρα πλοῖα τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ σείοντες τὰ ἱμάτια ἐσήμαινον εἰς αὐτὰ νὰ μὴ προχωρήσωσιν. Οἱ ἐν τοῖς πλοίοις, μὴ ἐννοήσαντες τὴν σημασίαν τῶν σημείων, εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα, ὅπου καὶ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐνεδρευόντων Γότθων. Ἅπαντες οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν πλοίων ἐσφάγησαν, πλὴν τοῦ Οὐαλεντίνου, ὅστις ὡδηγήθη πρὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γότθων Τουτίλα. Ἐξετάζων οὗτος τὸν ἐπίσκοπον καὶ ἐξακριβώσας ὅτι δὲν τῷ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, ἐτιμώρησεν αὐτὸν δι' ἀποκοπῆς ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν (547). Ν. ΚΛΣ

—**Οὐαλεντῖνος** *πάπας Ρώμης*. Ἑκατοστὸς τρίτος πάπας τῆς Ρώμης, ἀποθανὼν τῷ 827. Κατήγετο ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ οἴκου τῶν L'Onzi. Π. Ν. Π.

Οὐάλεντος *μονὴ [Βυζαντ.]*. Μία τῶν ἀρχαιοτέρων μονῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ*. Κεῖται ἐν τῇ σημερινῇ συνοικίᾳ Σαχζαντὲ καὶ παρὰ τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος, ἐξ οὗ πιθανῶς ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν της. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453), μετετράπη εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος καὶ ἐκλήθη *Καλεντὲρ-τζαμί*. Πρό τινων ἐτῶν κεραυνὸς κατέρριψε τὸν μιναρὲν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ ναὸς διατηρεῖται ἄριστα μετὰ τῶν ἐκ ποικιλοχρώμων μαρμάρων τοίχων του, τῶν δαντελλωτῶν πλαισίων τῶν ἐξαφανισθεισῶν εἰκόνων, τοῦ γυναικωνίτου, τοῦ ἱεροῦ κλπ. Παρὰ τοῖς Τούρκοις τῆς συνοικίας διατηρεῖται παράδοσις, καθ' ἣν ἡ μονὴ αὕτη συνεκοινώνει δι' ὑπογείου διόδου μετὰ τοῦ δύο περίπου χιλιόμετρα ἀπέχοντος ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται περὶ ἀχρηστευθέντος ἀρχαίου ὑδραγωγείου. Ν. ΚΛΣ

Οὐαλερία (Valeria) *γενεά*. Μεγάλη καὶ σπουδαία ρωμαϊκὴ οἰκογένεια, διαδραματίσασα διὰ τῶν μελῶν της σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρώμης. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο σαβινικῆς καταγωγῆς· οἱ Οὐαλέριοι ἐθεώρουν ὡς μακρινὸν των πρόγονον τὸν *Οὐόλεσον Οὐαλέριον*, σύντροφον τοῦ βασιλέως Τίτου Τατίου. Εἷς *Οὐαλέριος* ὑπῆρξεν ὕπατος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Πολλοὶ Οὐαλέριοι ἀναφέρονται εἰς τοὺς ὑπατικοὺς καὶ θριαμβικοὺς καταλόγους. Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα Οὐαλέριος ἔφερον πλεῖστοι αὐτοκράτορες, ὡς ὁ Διοκλητιανός, ὁ Κωνστάντιος Χλωρός, ὁ Γαλέριος, ὁ Κωνσταντῖνος. Ἡ Οὐαλερία γενεὰ κατεῖχεν ἐν Ρώμῃ ἐξέχουσαν θέσιν· ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἦτο ἰδιοκτήτρια περιφήμου οἴκου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Οὐηλίου, εἰδικαὶ θέσεις ἐπεφυλάσσοντο αὐτῇ εἰς τὸν Ἱππόδρομον καὶ τέλος τῇ εἶχεν ἀναγνωρισθῇ τὸ δικαίωμα νὰ θάπτῃ τοὺς νεκρούς της ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἡ Οὐαλερία γενεὰ διῃρεῖτο εἰς πολλοὺς κλάδους, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων δι' εἰδικοῦ ἐπωνύμου (cognomen). Τὰ σπουδαιότερα ἐπώνυμα τῶν Οὐαλερίων ἦσαν: Ποπλικόλας (Poplicola ἢ Publicola), Μάξιμος (Maximus), Πότιτος (Potitus), Κόρβος ἢ Κορβῖνος (Corvus ἢ Corvinus), Μεσσάλλας (Messalla), Φάλτων (Falto), Φλάκκος (Flaccus), Λαιβῖνος (Laevinus) κλπ. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Οὐαλερίας γενεᾶς, τὰ ὁποῖα κατέλαβον σημαντικὴν θέσιν ἐν Ρώμῃ, σπουδαιότερα εἶναι:

1) *Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας* (P. Valerius Poplicola), ὅστις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ταρκυνίων ἐκ Ρώμης τῷ 510 π. Χ. Ὑπῆρξεν ὕπατος τῷ 509 μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κολλατίνου καὶ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἄλλας τρεῖς φοράς: τῷ 508, τῷ 507 καὶ τῷ 504. Τῷ 509, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαόν, ἐπρότεινε καὶ ἐψήφισε νόμον, δι' οὗ ἠδύνατό τις νὰ ἐφεσιβάλῃ εἰς τὰ comitia centuriata καταδικαστικὰς εἰς θάνατον ἀποφάσεις τῶν ὑπάτων, ἐκδοθείσας ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἐπολέμησεν ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς γειτονικοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐπετίθεντο κατὰ τῆς Ρώμης, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν Οὐηΐων, τῶν Ἐτρούσκων τοῦ Πορσῆνα καὶ τῶν Σαβίνων. Δὶς ἐτέλεσε θρίαμβον καὶ ἀπέθανε πτωχὸς τῷ 503, τιμηθεὶς μὲ ἐνιαύσιον πένθος τῶν Ρωμαίων δεσποινῶν.

2) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μάξιμος* (M. Valerius Maximus), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὕπατος τῷ 505 καὶ πιθανῶς δικτάτωρ τῷ 494. Διεκρίθη εἰς ὅλους τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ἡ Ρώμη μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν βασιλέων, πρὸς τοὺς Ἐτρούσκους καὶ τοὺς Λατίνους.

3) *Λεύκιος Οὐαλέριος Πότιτος* (L. Valerius Potitus), ὕπατος τῷ 449. Ἐψήφισε μετὰ τοῦ συνάρχοντος Μ. Ὁρατίου Βαρβάτου τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐαλέριοι Ὁράτιοι νόμοι (leges Valeriae Horatiae) καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξησφάλιζον τὰ δικαιώματα τῶν δημάρχων καὶ ἔδιδον ἰσχὺν νόμου εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ.

4) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Κόρβος* (M. Valerius Corvus). Περίφημος, ἰδίᾳ, διότι ἐνίκησεν ἐν μονομαχίᾳ ἕνα Γαλάτην γίγαντα. Ὑπῆρξεν ὕπατος κατὰ τὰ ἔτη 348, 346, 343 καὶ 335, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Οὐόλσκων, ἐνίκησε τοὺς Σαμνίτας ἐν Καμπανίᾳ, ἐτέλεσε δύο θριάμβους καὶ ἐξελέγη δικτάτωρ τῷ 302 ἢ 301.

5) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μάξιμος Μεσσάλλας* (M. Valerius Maximus Messalla). Μετέσχε τοῦ πρώτου Καρχηδονιακοῦ πολέμου, ὑπῆρξε δὲ ὕπατος τῷ 263 καὶ τιμητὴς τῷ 252.

6) *Πόπλιος Οὐαλέριος Φάλτων* (P. Valerius Falto). Στρατηγὸς τῷ 242, ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους κατὰ θάλασσαν, ἐξελέγη ὕπατος τῷ 238 καὶ ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Γαλατῶν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας.

7) *Λεύκιος Οὐαλέριος Φλάκος* (L. Valerius Flaccus). Χιλίαρχος τῷ 212, ἐπιδίφριος ἀγορανόμος τῷ 201, στρατηγὸς τῷ 199, ὕπατος τῷ 195 μετὰ τοῦ Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου. Διηύθυνε διετῆ ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βοΐων καὶ τῶν Ἰνσούβρων τῆς ἄνω Ἰταλίας, μετέσχε τοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀντιόχου (191) πολέμου, ἡγωνίσθη κατὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, ἐγένετο τιμητὴς τῷ 184 μετὰ τοῦ Κάτωνος, ἀνεκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ princeps senatus καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 180.

8) *Γάϊος Οὐαλέριος Λαιβῖνος* (C. Valerius Laevinus), στρατηγὸς τῷ 179, ὕπατος τῷ 176. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Λιγύρων καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον τῷ 175.

9) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μεσσάλας Νίγηρ* (M. Valerius Messalla Niger). Περίφημος ῥήτωρ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος, χρηματίσας ὕπατος τῷ 61 καὶ τιμητὴς τῷ 55.

10) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μεσσάλλας* (M. Valerius Messalla). Ἀνεψιὸς τοῦ ῥήτορος Ὁρτησίου, ὕπατος τῷ 53. Ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Καίσαρος, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ δικτάτωρος ἐν Ἀφρικῇ καὶ διεπεραιώθη εἰς Ἱσπανίαν κατὰ τὴν μάχην τῆς Μούνδας. Κατὰ τὸν Μακρόβιον, ὑπῆρξεν οἰωνοσκόπος ἐπὶ 55 ἔτη.

11) *Λεύκιος Οὐαλέριος Ἀκίσκουλος* (L. Valerius Acisculus). Μέλος τῆς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τριανδρίας (triumvir monetalis) κατὰ τὸ 43 καὶ ἐξέδωκε πολλὰ νομίσματα κεκοσμημένα μὲ περιέργους εἰκόνας, τὰ ὁποῖα ἐγέννησαν μεγάλας νομισματολογικὰς συζητήσεις.

12) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μεσσάλλας Κορβῖνος* (M. Valerius Messalla Corvinus). Ῥήτωρ, ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς πιθανῶς περὶ τὸ 70 π. Χ. Τὸ ῥητορικὸν του τάλαντον ἐπαινεῖται μεγάλως ὑπὸ τοῦ Σενέκα καὶ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ. Ἔγραψεν ἱστορίαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποίησεν ἀφθόνως ὁ Πλούταρχος, καὶ μίαν πραγματείαν «De Romanis familiis», ἀναφερομένην ὑπὸ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου.

13) *Μᾶρκος Οὐαλέριος Μεσσάλλας ἢ Μεσσαλλῖνος* (M. Valerius Messalla ἢ Messallinus). Ὕπατος τῷ 3 π. Χ., ἀπεστάλη εἰς Δαλματίαν καὶ Παννονίαν, ὅτε ἐξερράγη εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἡ τρομερὰ ἐπανάστασις τοῦ 6 μ. Χ. Ἐνίκησε τὸν σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος, τὸν Βάτωνα, καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας πλεῖστοι Οὐαλέριοι ἀνέλαβον ὑψηλότατα ἀξιώματα, ὡς: ὁ *Γάϊος Οὐαλέριος Φῆστος* (C. Valerius Festus), ὕπατος τῷ 71 καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Παννονίαν καὶ Ἱσπανίαν, ὁ *Λεύκιος Οὐαλέριος Πρόκουλος* (L. Valerius Proculus), ὅστις ἐχρημάτισεν ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, περὶ τὸ 145, ὕπατος ἐπὶ τῶν σιτίων, ὁ *Πόπλιος Οὐαλέριος Εὐτυχιανὸς Κωμάζων* (P. Valerius Eutychianus Comazon), ἀρχηγὸς τῶν πραιτωριανῶν ἐπὶ Ἡλιογαβάλου καὶ πιθανῶς ὕπατος τῷ 220 κλπ. Θ. Π.

οὐαλεριάνα (ἡ) (Valeriana) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *βαλεριανή*.

Οὐαλέριοι (Valerii) βλ. λ. *Οὐαλερία* γενεά.

Οὐαλεριανὸς (Valerianus), ***Πόπλιος Αὐρήλιος Λικίνιος***. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (253—260), ἀνήκων εἰς ἰσχυρὰν οἰκογένειαν συγκλητικῶν. Διέτρεξε ταχέως τὴν ἱεραρχίαν ἀξιωμάτων· τῷ 238 ἦτο ἤδη ὑπατικὸς καὶ princeps senatus. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Δέκιος ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ τιμητοῦ, ὁ Οὐαλεριανὸς ἐψηφίσθη ὡς τοιοῦτος ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς συγκλήτου. Τῷ 253 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τριβωνιανοῦ εἰς Γαλατίαν, διὰ ν' ἀπωθήσῃ τὸν ἀνταπαιτητὴν τοῦ θρόνου Αἰμιλιανόν· ἀλλὰ τὰ στρατεύματά του τὸν ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα, ὁλόκληρος δὲ ἡ αὐτοκρατορία τὸν ἀνεγνώρισε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τριβωνιανοῦ καὶ τοῦ Αἰμιλιανοῦ. Ὁ Οὐαλεριανὸς προσέλαβεν ἀμέσως εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν τὸν υἱόν του Γαληνὸν καὶ τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν ἄμυναν τῆς Δύσεως, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ σύνορα προσεβάλλοντο ὑπὸ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐπαρχίαι συνεταράσσοντο ὑπὸ ἐξεγέρσεων. Ὁ ἴδιος ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀνατολήν, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτουν οἱ Σκύθαι, οἱ Γότθοι καὶ πρὸ πάντων οἱ Πέρσαι. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Σαπώρης εἶχε προχωρήσει μέχρι Συρίας καὶ εἶχε καταλάβει τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ Οὐαλεριανὸς ἐβάδισεν ἐναντίον του, ἀλλὰ παρασυρθεὶς προδοτικῶς εἰς συνάντησιν μετὰ τοῦ Πέρσου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη (260). Ἡ αἰχμαλωσία του διήρκεσεν ἐπὶ δεκαετίαν. Ἀπέθανε τῷ 270, ἀφοῦ ἐδοκίμασε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὰς σκληροτέρας τῶν ταπεινώσεων. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Σαπώρης ἐκόσμησε διὰ τοῦ δέρματός του τὴν ὀροφὴν τοῦ ἀνακτόρου του. Θ. Π.

— **Οὐαλεριανός**. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐκ Θράκης, λαβὼν μέρος, ὡς ἀρχηγὸς σώματος φοιδεράτων, εἰς τὴν κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου (533). Εἰς τὴν ἐν Τρικαμάρῳ μάχην, καθ' ἣν συνετρίβησαν ὁριστικῶς αἱ δυνάμεις τῶν Βανδάλων, ὁ Οὐαλεριανὸς κατεῖχε τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως. Τῷ 537 ὁ Ἰουστινιανὸς Α' ἔπεμψεν ἐπειγόντως εἰς Ἰταλίαν τὸν Οὐαλεριανὸν μετὰ 1.500 ἐκλεκτῶν ἱππέων (ἔαρ 537). Ἑκατὸν περίπου χιλιάδες Γότθων ἐπολιόρκουν τότε τὴν Ρώμην, ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου μετὰ 4 χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὁ Οὐαλεριανὸς διασπάσας τὰς γραμμὰς τῶν πολιορκητῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, δοὺς οὕτω θάρρος εἴς τε τὸν στρατὸν καὶ τοὺς κατεπτοημένους κατοίκους. Ἔκτοτε διεκρίθη εἰς διαφόρους τολμηρὰς ἐξόδους, καθ' ἃς δεκατίζων τοὺς ἐχθροὺς παρέλυσε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἠθικόν των. Ἀλλὰ κυρίως διέπρεψεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στρατηγήματος τοῦ Βελισσαρίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Οὐαλεριανὸς καὶ λοιποὶ ἡγήτορες ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων ἱππικοῦ, ἐξελθόντες τῆς πολιορκουμένης Ρώμης, κατώρθωσαν, διὰ τῶν τολμηροτάτων καὶ δεξιωτάτων ἐλιγμῶν

Digitized by Google

των εἰς τὰ νῶτα τῶν πολιορκητῶν, νὰ ματαιώσωσι πᾶσαν κίνησιν τῶν ἐφοδιοπομπῶν αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιβάλωσιν οὕτω τὴν πεῖναν καὶ τὴν ἀποθάρρυνσιν εἰς τοὺς πολεμίους. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Γότθων, ὁ Οὐαλεριανὸς συμμετέσχεν ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὰς ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ ἐπιχειρήσεις, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου ἔτους τοῦ πολέμου (Μάρτιος 541) συνώδευσε τὸν Βελισσάριον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶτα εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἀρξαμένου τότε (541) νέου πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Οὐαλεριανὸς διωρίσθη τότε στρατηγὸς τοῦ θέματος Ἀρμενιακοῦ. Τῷ 549 ὁ Οὐαλεριανὸς ἀπεστάλη πάλιν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐσυνεχίζετο ὁ κατὰ τῶν Γότθων πόλεμος, καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς περὶ τὸν Κρότωνα καὶ τὴν Ρουσκιανὴν ἐπιχειρήσεις κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν (549—553). Τῷ 553 ὁ Οὐαλεριανὸς διῴκει τὸν ἐν Ραβέννῃ στρατόν· ἀνησυχῶν δὲ περὶ τῆς τύχης τῆς Ἀγκῶνος, κατεχομένης ὑπὸ ἀσθενοῦς βυζαντινῆς φρουρᾶς, ἣν εἶχον ἀποκλείσει οἱ Γότθοι καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ἔλθῃ μόνος ἀρωγὸς εἰς αὐτήν, προσεκάλεσε τὸν ἐν Σαλώνοις (τῆς Δαλματίας) διατρίβοντα στρατηγὸν Ἰωάννην. Οὗτοι ἐπιβαίνοντες 50 πλοίων ἔπλευσαν εἰς Σενεγαλλίαν (νῦν Senigallia), ἔνθα συγκρουσθέντες μετὰ τοῦ γοτθικοῦ στόλου συνέτριψαν αὐτόν, πλὴν 11 πλοίων σωθέντων διὰ τῆς φυγῆς. Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως, διὰ τῆς πρωτοβουλίας του, ἔσωσε τὴν Ἀγκῶνα, συμμετέσχεν εἰς τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην, τὴν παρὰ τὰς Ταγίνας, καθ' ἣν συνετρίβησαν οἱ Γότθοι καὶ ἐφονεύθη ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Τουτίλας (553). Εὐθὺς ἀμέσως ἀπεστάλη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ποταμοῦ Πάδου, ἵνα ματαιώσῃ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν ὑποχωρούντων Γότθων, καὶ κατόπιν ἵνα παρακολουθῇ τὰς κινήσεις τῶν εἰσβαλόντων εἰς Ἰταλίαν Φράγγων ὑπὸ τοὺς Λεύθαριν καὶ Βουτιλῖνον, καὶ τέλος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν παρὰ τὴν Καπύην μάχην, καθ' ἣν ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, στρατηγοῦντος τοῦ Ναρσῆ, καὶ οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ πολέμου (554) ἀπεστάλη πάλιν εἰς Καύκασον, ὅπου νέος διεξήγετο κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, διαρκέσας μέχρι τοῦ 562. Ν. ΚΛΣ

Οὐαλεριανὸς ὁ Α' (ἐπὶ μεταλλίου).

Οὐαλέριος (Valerius) ***Ἀντίας Πόπλιος*** ἢ ***Κόϊντος***. Ρωμαῖος ἱστορικὸς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῆς Ῥώμης» ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα, εἰς 75 τοὐλάχιστον βιβλία. Ὁ Τίτος Λίβιος τὸν ἀναφέρει συχνά, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ ἐπὶ ἀνακριβείᾳ. Ὁπωσδήποτε ὁ Οὐαλέριος Ἀντίας ὑπῆρξε σημαντικὴ πηγὴ τόσον διὰ τὸν Τίτον Λίβιον, ὅσον καὶ διὰ τὸν Πλούταρχον.

— **Οὐαλέριος** (Valerius) ***Ἰούλιος***. Λατῖνος συγγραφεύς, πιθανῶς τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, γνωστὸς ἐξ ἔργου του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Res gestæ Alexandri Macedonis translatæ ex Aesopo Græco».

— **Οὐαλέριος** (Valerius) ***Μάξιμος Μᾶρκος*** ἢ ***Πόπλιος***. Ρωμαῖος ἱστορικὸς καὶ ἠθικολόγος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, σύγχρονος τοῦ Τιβερίου. Ἔγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Factorum dictorumque memorabilium libri IX», συλλογὴν ἀνεκδότων ἐξηγμένων ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἱστορικῶν. Καίτοι δὲν προδίδει μεγάλην κριτικότητα ἡ συλλογὴ αὕτη, ἐν τούτοις εἶναι χρήσιμος, διότι περιέχει μέγαν ἀριθμὸν ἐπεισοδίων, τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦμεν ἄλλοθεν καὶ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ὕφος του εἶναι μέτριον καὶ μᾶλλον σκοτεινόν. Ἀποδίδουν συνήθως εἰς τὸν συγγραφέα τοῦτον καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν ἐκδόσεων τῶν «Facta dictaque memorabilia» ἐπισυνάπτουν καὶ ἓν κεφάλαιον τιτλοφορούμενον «De praenominibus». Ἐπιτομαὶ τοῦ ἔργου τοῦ Οὐαλερίου ἐγένοντο δύο, μία περὶ τὸ 400 μ. Χ. ὑπὸ Ἰουλίου Πάριδος καὶ ἄλλη ὑπὸ τοῦ Ἰανουαρίου Νεπωτιανοῦ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα.

—**Οὐαλέριος** ***Πωλλίων***. Ἀττικιστής, ζήσας κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα καὶ γράψας: «Συναγωγὴν ἀττικῶν λέξεων», «Περὶ τῆς Κτησίου κλοπῆς» καὶ «Περὶ τῆς Ἡροδότου κλοπῆς».

— **Οὐαλέριος** (Valerius), ***Φλάκκος Γάϊος***. Ρωμαῖος ἐπικὸς ποιητής, ζήσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀποθανὼν νέος τῷ 90. Ἀφῆκεν ἡμιτελὲς ἔπος ἐξ ἐννέα ραψῳδιῶν, τὰ «Ἀργοναυτικὰ» (Argonautica), ὅπερ εἶχε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν μὲ τὴν «Μήδειαν» τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰ ὁμώνυμα «Ἀργοναυτικὰ» Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου, τὸν μῦθον δηλαδὴ τῆς κατακτήσεως τοῦ χρυσομάλλου δέρατος, τῶν ἐρώτων τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Μηδείας, τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς καὶ τῆς σκληρᾶς της ἐκδικήσεως. Ὁ Οὐαλέριος ἔχει ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀλεξανδρινισμοῦ εἰς τὸ ἔπος τοῦτο· προσέχει περισσότερον εἰς τὴν ἐπίδειξιν σοφίας παρὰ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν χαρακτήρων. Ἐκ τούτου προέρχεται ποιά τις ψυχρότης τοῦ ἔργου, ὅπερ εἰς πολλὰ σημεῖα εἶναι τελείως ἀνιαρὸν καὶ ρητορικόν. Ἡ στιχοποιία εἶναι ἀκριβὴς καὶ καθαρά. Ἡ γλῶσσα, ἐλάχιστα προσωπική, δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη σκοτεινότητος. Τὸ ἔπος, ἐν τούτοις, ἔσχεν ἐπιτυχίαν καὶ ἤρεσεν εἰς τὸν λεπταίσθητον, ἄλλως, Κοϊντιλιανόν. Θ. Π.

Οὐάλης ***Φλάβιος***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (364—378), γεννηθεὶς τῷ 328 ἐν Παννονίᾳ. Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Γρατιανοῦ καὶ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεντινιανοῦ Α' (364—375), ἅμα τῇ ἀνακηρύξει τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς αὐτοκράτορα (Μάρτιος 364) προσελήφθη συναυτοκράτωρ αὐτοῦ καὶ ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν μὲ ἕδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀκολουθῶν τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν ὁ Οὐάλης, προεκάλεσε τὴν δυσαρέσκειαν τῶν Ὀρθοδόξων, ἀπολήξασαν εἰς τὴν μεγάλην στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Προκοπίου, ὅστις, ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ, ἠπείλησε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου (365). Ἐκστρατεύσας ὁ Οὐάλης ἐνίκησε τὸν Προκόπιον εἰς Θυάτειρα τῆς Μ. Ἀσίας, χάρις εἰς τὴν εἰς τὰς βασιλικὰς τάξεις προσχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Γομαρίου μετὰ χιλιάδων στρατιωτῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καταδιώξας εἶτα τὸν Προκόπιον, ἐνίκησεν ἐκ νέου καὶ ᾐχμαλώτισεν αὐτὸν εἰς τὴν Νακόλειαν (παρὰ τὸ σημερινὸν Σεΐδὶ-Γαζῆ) καὶ ἀφοῦ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν καὶ ἐπέβαλε διαφόρους ποινὰς εἰς τοὺς κυριωτέρους τῶν ὀπαδῶν του (365), ἐστράτευσε εἰς κατὰ τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐγκατεστημένων Βησιγότθων (367). Νικήσας κατὰ κράτος αὐτούς, ἐξηνάγκασε τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἀθανάριχον νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ἣν ὁ Οὐάλης ἐδέχθη (369), ἀφοῦ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ἀρειανισμὸν (βλ. λ. *Ἀθανάριχος*). Ὁ Οὐάλης ἐστράτευσεν ἀμέσως εἶτα κατὰ τῶν Περσῶν (369—377), διαρκοῦντος δὲ τοῦ πολέμου ἐκείνου ἀνεφάνησαν εἰς Δακίαν καὶ Παννονίαν οἱ Οὖννοι, πρὸ τῶν ὁποίων φεύγοντες οἱ Βησιγότθοι ἠτήσαντο τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Οὐάλεντος νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν πανοικεὶ καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ Βυζαντίου, ὑποσχόμενοι νὰ παραμένωσι πιστοὶ τῆς αὐτοκρατορίας σύμμαχοι. Ὁ Οὐάλης, ὅστις εὑρίσκετο τότε εἰς Ἀντιόχειαν (τῷ 376), ἐπέτρεψε τοῦτο, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα των καὶ συγχρόνως παραδώσωσιν ὡς ὁμήρους πολλὰ τῶν τέκνων αὐτῶν. Ὁ Οὐάλης, θεωρήσας ἀναγκαίαν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρουσίαν του καὶ κλείσας εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπὼρ (377), ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἔνθα ἀντιμετώπισε μίαν ἄκρως ἐπικίνδυνον κατάστασιν. Οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπίβλεψιν τῆς εἰσόδου τῶν Γότθων Βυζαντινοὶ ἀξιωματικοί, δωροδοκηθέντες, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς νὰ διατηρήσωσι τὰ πλεῖστα τῶν ὅπλων των, εἰς ἐπίμετρον δὲ ἐπίεζον παντοιοτρόπως αὐτοὺς ἁρπάζοντες τὰς γυναῖκάς των καὶ πωλοῦντες αὐτοῖς τὸν σῖτον καὶ λοιπὰ τρόφιμα εἰς τιμὰς ὑπερβολικάς, ταῦτα δὲ καθ' ὃν χρόνον ἄλλαι μυριάδες Γότθων, πιεζόμενοι ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Οὔννων, διαβάντες τὸν ποταμόν, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Οὐάλεντος, κατῆλθον μέχρι Θράκης καὶ παμπληθῶς ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἐπαρθέντες τότε ἐπὶ τῇ δυνάμει των, ἤγειραν ὅπλα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ ἐναντίον αὐτῶν ἀποσταλέντα στρατεύματα, ἐν τέλει ὅμως ὁ Οὐάλης, συγκεντρώσας ὅσας ἠδυνήθη δυνάμεις ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ἐστράτευσεν ὁ ἴδιος, κατὰ τὸ θέρος 378, καὶ συγκρουσθεὶς πρὸς αὐτοὺς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ὑποχωρῶν μετὰ ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν κατέφυγεν εἴς τι χωρίον καὶ ἐκεῖ ἐκάη μετὰ τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων αὐτὸν βαρβάρων.

Ὁ Οὐάλης δὲν εἶχε τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς τοῦ ἀδελφοῦ του Οὐαλεντινιανοῦ Α', ἦτο ὅμως δεξιὸς κυβερνήτης καί, παρὰ τὴν προσήλωσίν του πρὸς τὸν Ἀρειανισμόν, δὲν ἠθέλησε νὰ μετέλθῃ ἄγαν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ ἐξώρισε μὲν τὸν Ἀθανάσιον (Ὀκτώβριον 366), ἀλλὰ μετά τινας μῆνας ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον του (Ἰανουάριος 377). Ἐπιεικῶς ὡσαύτως ἐπολιτεύθη, ἀναλόγως πρὸς τὰ ἤθη τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ πρὸς τὸν μέγαν Βασίλειον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος τὴν διοίκησιν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους ἀνέλαβεν ὁ ἐν τῷ δυτικῷ κράτει βασιλεύων ἀνεψιὸς του Γρατιανός. Ν. ΚΛΣ

— **Οὐάλης**. Εἷς τῶν δώδεκα Μαρτύρων (βλ. λ. *Μάρτυρες ΙΒ'*).

Οὐαλιάγκα, ἢ **Οὐαϋάγκα** (Huallaga, Huayaga) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Μαρανιὸν ἐν Περοῦ, πηγάζων 2 χλμ. ἀπὸ τοῦ **Θέρρο ντὲ Πάσκο**. Ἔχει μῆκος 1.040 χλμ. καὶ εἶναι **πλωτὸς** διὰ μεγάλα πλοῖα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του (Cedro Isla) μέχρι τῶν εἰς Ἀγκουΐρρε καταρρακτῶν *Ὑουριμάγκονας* (μήκους 30 χλμ.) καὶ ἐξ αὐτῶν ἕως Τίνγκο-Μαρία διὰ μικρότερα σκάφη. Ἔχει κυρίους παραποτάμους τοὺς Ἀπισοῦτσο (ἢ Σαλπιθιόν), Ἀΰπενα, Μάϋο (ἢ Μοϋόμπαμπα), Οὐαϋάμπαμπα καὶ Παραναπούρα. Ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Smyth (1834—1836), Herdnon (1851), Ριχάρδου Spruce (1856), Raimondi (1862) καὶ τελευταίως ὑπὸ περουβιανῆς ὑδρογραφικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν Tucker, ὅτε καὶ καθωρίσθη ἀνώτατον ἐν τῷ ποταμῷ ὅριον ἀτμοπλοΐας ἡ Ρούμι Καλιαρίνα. Π. Ν. Π.

οὐαλικὴ γλῶσσα βλ. *κυμρικὴ* γλῶσσα.

Οὐαλίνα (Valina) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παννονίας, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, «ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως» παρὰ τὴν Σισκίαν (νῦν Siszek). Α. Θ. Σ.

Οὐάλιντ. Ὄνομα δύο Ἀράβων χαλιφῶν τῆς δυναστείας τῶν Ὀμεϊαδῶν τῆς Δαμασκοῦ.

— **Οὐάλιντ ὁ Α'**. Ἕκτος Ὀμεϊάδης χαλίφης, υἱὸς τοῦ χαλίφου Ἀμπιτ-ἐλ-Μαλέκ, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του τῷ 705, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ ἀραβικὸν κράτος τῆς Δαμασκοῦ εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς του. Ἀπέθανε τῷ 714. Ν. Μ.

— **Οὐάλιντ ὁ Β'**. Ἑνδέκατος Ὀμεϊάδης χαλίφης, διαδεχθεὶς τὸν Χισὰμ τῷ 743, καθ' ἣν στιγμὴν ἤρχιζεν ἡ παρακμὴ τοῦ ἀραβικοῦ κράτους τῆς Δαμασκοῦ. Ἐφονεύθη τῇ 17 Ἀπριλίου 744 ὑπὸ συνωμοτῶν ὑποκινησάντων στάσιν ἐναντίον του. Ν. Μ.

Οὐάλιπα - Οὐάσκαρ, ***Ἰντὶ-Κούσι*** (Inti Cusi Huallpa Huascar). Αὐτοκράτωρ τῆς Περουβίας (βλ. *Οὐάσκαρ*).

Οὐάλλαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας (βλ. λ. *Βάλλα*).

Οὐάλλα - Οὐάλλα (Walla - Walla) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Οὐάσιγκτον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι. Κάτ. 17.500. Ἔχει δύο κολλέγια καὶ ἀεροδρόμιον. Ε. Σ.

Οὐάλλας (Wallace)· βλ. λ. *Οὐῶλλας*.

Οὐαλλία (Wales) *[Γεωγρ.]*. Πριγκιπᾶτον ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, ἐπὶ τῆς δυτικῆς χερσονήσου, ὁριζόμενον πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς ὑπὸ τῆς Ἰρλανδικῆς θαλάσσης, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ Μπρίστολ καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῶν κομιτειῶν Τσέσερ, Σρόπσερ, Χέρφορντ καὶ Μόνμουθ. Ἔχει ἔκτασιν 26.412 τετρ. χλμ. καὶ κατ. (1931) 2.593.014. Κυριώτεραι ὀροσειραὶ εἶναι αἱ τῆς Βορείου Οὐαλλίας (κορυφαί: *Σνόουντον* 3.571 ποδ., *Χλυνοῦελυν* 3.484 ποδ. καὶ *Ντάβιντ* 3.426 ποδ.) καὶ αἱ *Μπλὰκ Φόρεστ*, *Μπλὰκ Μάουνταιν* καὶ *Μπρέκνοκ Μπῆκονς*. Ὁ κυριώτερος τῶν ἐν Οὐαλλίᾳ πηγαζόντων ποταμῶν εἶναι ὁ *Σέβερν* καὶ ὁ *Οὐάϋ*, ὁ *Ἔσκ*, ὁ *Ντῆ*, ὁ *Τάφφ*, ὁ *Κόνουαιν*. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν φυσικῶν λιμνῶν εἶναι ἡ *Μπάλα*. Ἡ λίμνη *Βύρνοοκ* εἶναι μεγάλη τεχνητὴ δεξαμενή, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 6 τετρ. χλμ., ἐξ ἧς ὑδρεύεται ἡ Λίβερπουλ. Ἡ μικρὰ σχετικῶς ἔκτασις καλλιεργησίμου γῆς παράγει κριθήν, βρόμην καὶ ἐλάχιστον σῖτον, κυρίως δὲ εἴδη πρὸς διατροφὴν κτηνῶν καὶ προβάτων. Ὁ κύριος πλοῦτος τῆς Οὐαλλίας εὑρίσκεται εἰς τὸ ὑπέδαφος της, ἐγκλεῖον κοιτάσματα ἀνθράκων καὶ διαφόρων μετάλλων. Τῷ 1881 ἡ Οὐαλλία ἦτο ἡ πρώτη ἐξαγωγικὴ περιφέρεια ἀνθράκων τοῦ κόσμου. Τὰ ὀρυχεῖα τῆς Οὐαλλίας ἀποδίδουν χαλκὸν καὶ σίδηρον εἰς σημαντικὰς ποσότητας.

— *[Ἱστορ.]* Ἐν Οὐαλλίᾳ εὑρέθησαν ἴχνη παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας ἦλθον ἐκ τῆς νοτιοδυτικῆς Εὐρώπης, ἀργότερον δὲ κατεκτήθησαν καὶ ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τῶν Βρυθονικῶν Κελτῶν, εἰσβαλόντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Σίλουροι, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Καράτακον, ἀπέκρουσαν τοὺς Ρωμαίους, μόλις δὲ τῷ 78 μ. Χ. συνετελέσθη ἡ κατάκτησις τῆς Οὐαλλίας ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Φροντίνου. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων ἐξηκολούθησαν αἱ εἰσβολαὶ τῶν Βρυθόνων Κελτῶν καὶ ἄλλων, κυρίως ἰρλανδικῶν φυλῶν. Ὁ Κουνέδα Βλέντιγκ ἵδρυσεν ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς ἐπαρχίας Γκουΐνεθ δυναστείαν, ἥτις τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἦρχεν ὅλης τῆς Οὐαλλίας καὶ Κυμβρίας. Ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ἐν Οὐαλλίᾳ διαρκούσης τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς (Δ' αἰῶνα). Ὁ παπισμὸς ἐπεβλήθη περὶ τὸ 768. Τὸν Θ' αἰῶνα Ρόντρι ὁ Μέγας (844—878) ἥνωσε τὰς φυλὰς τῆς χώρας ἐναντίον πειρατῶν σαξωνικῶν εἰσβολῶν διὰ ξηρᾶς, καὶ νορδικῶν καὶ δανικῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν διὰ θαλάσσης. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ τρεῖς υἱοί του διεμοιράσθησαν τὸ βασίλειόν του. Ἡ Οὐαλλία ἡνώθη πάλιν ὑπὸ τὸν Χλεουέλυν ἀπ Σεϊσσυλλτ (1015—1022). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου Α' οἱ Οὐαλλοὶ ἐξηγέρθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γκρύφιθ ἀπ Ρὺς καὶ ἐν μάχῃ παρὰ τὸ Κάρντιγκαν (1136) κατενίκησαν τὰ νορμανδο-

Digitized by Google

φλαμανδικὰ στρατεύματα. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁ οἶκος τῶν Γκουΰνεθ ἐγένετο κυρίαρχος ὅλης τῆς Οὐαλλίας. Ὁ Χλεουέλυν ἀπ Ἰόρουερθ (1196—1240) ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ οἴκου του ὡς ἀνεξαρτήτου δυναστείας καὶ τῷ 1215 συνεκλήθη τὸ πρῶτον ἐθνικὸν συμβούλιον ἐν Ἀμπερντόβη. Τῷ 1284 ἡ Οὐαλλία προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας.

— *[Γλωσσ.—Φιλολ.]* Ἡ *οὐαλλικὴ γλῶσσα*, εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν χώραν ὑπὸ τῶν Βρυθόνων Κελτῶν καὶ ἐπὶ 2.000 ἔτη ὑποστᾶσα παραλλαγὰς ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς Λατινικῆς, τῆς Νορμανδογαλλικῆς καὶ τῆς Ἀγγλικῆς, ὁμιλεῖται σήμερον ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων. Τὰ ἀρχαιότερα γραπτὰ μνημεῖα ἐν τῇ οὐαλλικῇ γλώσσῃ εἶναι χειρόγραφα τοῦ Θ' καὶ Ι' αἰῶνος καὶ «Τὰ τέσσαρα Ἀρχαῖα Βιβλία τῆς Οὐαλλίας», ὧν τὰ τρία περιέχουν ἐμμέτρους διαλόγους, ὕμνους καὶ ᾠδάς, τὸ δὲ τέταρτον, τὸ «Μαμπινόγκιον», εἶναι συλλογὴ 12 οὐαλλικῶν μύθων. Μεγαλύτερος τῶν Οὐαλλῶν ποιητῶν τοῦ μεσαίωνος ἦτο ὁ Δαβὶδ ἄμπ Γκουΐλυμ, ἀκμάσας τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἄλλοι ποιηταί, ἐκ τῶν διασημοτέρων, ἦσαν ὁ Ἰόλο Γκόχ, ἀκμάσας περὶ τὸ 1400, καὶ ὁ Ρὺς Γκὸχ Ἐρύρι. Τῷ 1176 ὁ ἡγεμὼν Ρὺς ἄπ Γκρύφφυθ ἵδρυσεν ἐτησίαν ἐθνικὴν ἑορτὴν ραψῳδῶν (Eisteddfod), τελουμένων μέχρι σήμερον, ὅπου ἐκρίνοντο τὰ ἔργα τῶν ραψῳδῶν καὶ ὡρίζοντο οἱ κανόνες τῆς ποιήσεως. Τῷ 1588 ἡ μετάφρασις τῆς Βίβλου εἰς τὴν Οὐαλλικὴν ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς νέον εἶδος διδακτικοῦ ποιήματος, καλλιεργηθέντος ὑπὸ τοῦ Ρὺς Πρίτσαρντ (1569—1644) καὶ τοῦ Μόργκαν Χλέβυντ (1716). Ἐκ τῶν ποιητῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀξιόλογοι εἶναι ὁ Γκορόνουχ Ὄουεν (1722—1769) καὶ ὁ Οὐΐλλιαμ Οὐΐλλιαμς (1717 — 1791), ἐκ δὲ τῶν τοῦ ΙΘ' ὁ Χιραίθογκ (1802—1883) καὶ ὁ συγγραφεὺς Λούις Ἔντουαρντς. Ἡ ἀνασύστασις τῆς ἑορτῆς τῶν ραψῳδῶν τῷ 1798 μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Οὐαλλῶν καὶ εἰς τὴν ἐντονωτέραν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως. Ε. Σ.

— **Οὐαλλία** (New South Wales), ***Νέα Νότιος*** — *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς Αὐστραλίας (βλ. λ. *Νέα* Νότιος Οὐαλλία).

— **Οὐαλλίας** ***πρίγκιψ*** (Prince of Wales). Τίτλος ὃν ἔλαβε τῷ 1267 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Μοντγκόμερυ ὁ *Χλεουέλυν ἀπ Γκρύφυθ* (Llewelyn ap Gruffidd), ἔγγονος τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Οὐαλλίας Χλεουέλυν ἀπ Ἰόρουεθ. Τῷ 1301 ὁ Ἐδουάρδος, θέλων ἀφ' ἑνὸς νὰ κολακεύσῃ τὰ αἰσθήματα τῶν Οὐαλλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δώσῃ Ἄγγλον ἀρχηγὸν εἰς τοὺς Οὐαλλοὺς βαρώνους, οἵτινες ἐδυστρόπουν, ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας εἰς τὸν υἱόν του *Ἐδουάρδον τοῦ Κάρναρβον*, γεννηθέντα ἐν Οὐαλλίᾳ, τὸν μετέπειτα *Ἐδουάρδον Β'*, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν ἴσχυσε κατὰ τῶν βαρώνων. Τῷ 1343 Ἐδουάρδος ὁ Γ' ἀπένειμεν ἐκ νέου τὸν τίτλον εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν του *Ἐδουάρδον*, τὸν καλούμενον *Μαῦρον πρίγκιπα*, ἔκτοτε δὲ ὁ τίτλος φέρεται κατὰ παράδοσιν ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Ε. Σ.

Οὐάλλις (Wallis), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος μαθηματικός (βλ. λ. *Οὐῶλλις*).

Οὔαλοι (οἱ) (Vali) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον μεταξὺ τῶν Κεραυνίων ὀρέων (ΒΑ. κλάδου τοῦ Καυκάσου) καὶ τοῦ ποταμοῦ Ρᾶ (νῦν Βόλγα). Α. Θ. Σ.

Οὐαλούωνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Λιβουρνίας τῆς Ἰλλυρίδος παράλιος (*Πτολ.* Β', 17, 2 Nobbe). Εἶναι ἡ σύγχρονος Port Rabaz (πλάτ. 45°04' Β., μήκ. 14°11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero) τοῦ διαύλου Arsa. Σ. Ε. Λ.

Οὐάλτερος, ἢ ***Βάλθερος***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ ἑξῆς δοῦκες: —1) Ὁ ***Βάλθερος*** (ὡς ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν) ***Βριέννιος***, τῷ 1309 ἀναλαβὼν τὸ δουκᾶτον, κατ' ἀπόφασιν τῆς κούρτης τῆς Ἀχαΐας, ὡς ἀνδρειότερος καὶ διπλωματικώτερος τῶν κληρονόμων, χρηματίσας νεαρώτατος «ἱππότης τοῦ θανάτου». Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν παρέλαβε συμμάχους τοὺς Καταλωνίους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ δουκάτου, ἀλλ' εἶτα, βλέπων τὰς ἁρπακτικὰς αὐτῶν διαθέσεις, διαλύσας τὴν μετ' ἐκείνων συμμαχίαν καὶ ἐπιτεθεὶς ἐναντίον των ἐν τῇ παρὰ τὸν Κηφισὸν φονικῇ μάχῃ ἐν Βοιωτίᾳ, τῇ 10 Μαρτίου 1311, ἔπεσε γενναίως μαχόμενος.—2) *Βάλθερος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου ἐκ τῆς συζύγου Ἰωάννας, ψιλῷ ὀνόματι δοὺξ Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τούτων ὑπὸ τῶν Καταλωνίων κατέφυγε μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς Ἰσαβέλλας εἰς Γαλλίαν.

—**Οὐάλτερος** (Gauthier), ὁ ἐπιλεγόμενος ***Ἀκτήμων***. Γάλλος σταυροφόρος (βλ. *Γκωτιέ, ὁ ἐπιλεγόμενος Ἀκτήμων*).

—**Οὐάλτερος** ὁ ἐξ ***Ἀρρὰς*** (Gauthier d'Arras). Γάλλος ποιητής (βλ. *Γκωτιὲ ὁ ἐξ Ἀρράς*).

Οὐάλων (Valon) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον) ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, πρὸς Ν. τῆς Τίγγιδος (νῦν Ταγγέρ). Ταυτίζεται πρὸς τὸν νῦν Oued-el-Ksar. Α. Θ. Σ.

Οὔαμα (Vama) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἰσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαιτικῶν Κελτικῶν, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λουσιτανίας (νῦν Πορτογαλία). Α. Θ. Σ.

Ὀυάμα (Oyama). Ἰάπων στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (βλ. λ. *Ὀγιάμα*).

Οὐαμίκαιδα (Vamicœda) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Α. Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πόλεως Σίτιφι (νῦν Sétif), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας. Α. Θ. Σ.

Οὐάν, ***ἅγιος*** (Ouen, λατιν. Audoenus). Ἐπίσκοπος τῆς Ρουάνης (609—683). Ἔζησεν εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων Κλοθαρίου Β' καὶ Δαγοβέρτου, μετέσχε τῆς γ' ἐν Σαλὸν συνόδου (644) καὶ κατέλιπε «Βίον τοῦ ἁγίου Ἐλιγίου». Π. Ν. Π.

Οὐανακινοὶ (οἱ) (Vanacini) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς νήσου Κορσικῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 2, 7) τὴν βορειοτέραν ἄκραν αὐτῆς, πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς πόλεως Βαστίας. Α. Θ. Σ.

Οὐὰν-γκοὺν-πόϊντ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ὀνομασία («One-gun-point» εἰς χάρτην 1450: Corfu road) τοῦ ἀκρωτηρίου *Κανόνι* τοῦ Μὸν-Ρεπὸ τῆς Κερκύρας. Σ. Ε. Λ.

Οὐανδαγόρα (Vindogara) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Βρεττανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 3, 7) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δαμνονίων. Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Paisley, ἐν τῇ κομητείᾳ Renfrew, πρὸς Δ. τῆς Γλασκώβης. Α. Θ. Σ.

Οὐανίας (Vanias) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 6, 12) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαραμάντων «περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κίνυφος ποταμοῦ» καὶ πρὸς Δ. τῆς πρωτευούσης αὐτῶν Γαράμης (Germa). Α. Θ. Σ.

Οὐανκαβέλικα (Huancawelica) *[Γεωγρ.]* βλ. ***Χουανκαβέλικα***.

Οὐάνκς (Wanks) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἄλλως καλούμενος *Κόκο* (βλ. λ.).

Οὐανοῦκο (Huanuco) *[Γεωγρ.]* βλ. *Χουανοῦκο*.

οὐὰν-στὲπ (τὸ) (one-step). Χορὸς ἀγγλοαμερικανικός, ἐγκαταλειφθεὶς πλέον. Ἐχορεύετο κατὰ ζεύγη εἰς τὴν στάσιν τῶν γυριστῶν χορῶν, ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, διεξαγομένην κυρίως κατ' εὐθείας κεκλασμένας, ἐγίνετο ἐλαχίστη χρῆσις γύρων. Ἀπετελεῖτο ἰδίως ἀπὸ τὸν κοινὸν βηματισμόν, συρτόν, γοργὸν καὶ ζωηρὸν ἢ μᾶλλον ὁρμητικόν, καὶ ἡ μουσική του εἰς χρόνον ²/₄ ἦτο περίπου μουσικὴ στρατιωτικοῦ ἐμβατηρίου. Τὸ οὐὰν-στὲπ κατέστη χορὸς πανευρωπαϊκὸς ὅταν ὁ κόσμος τῶν αἰθουσῶν ἐθεώρησεν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ ποικιλθῇ κάπως ἡ χρονίσασα στερεοτυπία τῶν ἕως τότε γυριστῶν χορῶν στροβίλου καὶ πόλκας, ἐναλλασσομένων μὲ τοὺς τετραχόρους καὶ τοὺς λογχοφόρους. Ἀλλ' ὅμως ταχέως ἐξετοπίσθη ἀπὸ τοὺς νεωτάτους χοροὺς (φὸξ-τρὸτ κ. ἄ.). Τ. Δ.

Οὐαντάϊ (Ouadaï) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς γαλλικῆς ἀφρικανικῆς ἀποικίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, συνορεύουσα πρὸς Α. μὲ τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν. Εἶναι χώρα μᾶλλον στεππώδης, ἐκτάσεως 300.000 περίπου τ. χλμ., ἔχει ὑψώματα αἰχμηρὰ καὶ ἀπότομα, καὶ ποταμοὺς μὲ ἄφθονον ὕδωρ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν. Ἡ θέσις τῆς χώρας ὡς σημείου διαβάσεως καραβανίων προερχομένων ἐκ Σαχάρας πρὸς Κονγκὸ καὶ τἀνάπαλιν, τὸ ἐμπόριον ἐλεφαντοστοῦ καὶ τῶν πτερῶν στρουθοκαμήλου τῶν ἐξαγομένων ἐκεῖθεν, καθὼς καὶ ἡ δουλεμπορία, ἥτις διεξήγετο ἄλλοτε, συνετέλεσαν εἰς τὴν μετάβασιν ἐκεῖ πολυαρίθμων Ἀράβων, οἵτινες ἀναμιχθέντες μετὰ τῶν Μαύρων (φυλαὶ Μάμπα καὶ Κούκα) ἵδρυσαν ἰσχυρὸν σουλτανᾶτον, κέντρον φανατικῆς προπαγάνδας μουσουλμανισμοῦ. Ἡ γαλλικὴ κατοχὴ παρέλαβε τὴν χώραν εἰς ἄθλιαν κατάστασιν συνεπείᾳ τῆς δουλεμπορίας καὶ τῶν συχνῶν καὶ αἱματηρῶν πολέμων καὶ ἐξεμηδένισε τὸ σουλτανᾶτον. Μόνη εἶναι ἡ *Ἀμπεχὲρ* (Abecher) ἀξιόλογος πόλις (20 χιλ. κάτ.), παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου. Π. Π. Κ.

Οὐαντσάκα (Huanchaca) *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς Βολιβίας ἐν τῷ νομῷ Ποτοσί, ἐπὶ τοῦ ὄρους Θέρρο Κοσοῦνο, εἰς ὕψος 4.103 μ. Κάτ. 1.500. Περιβάλλεται ὑπὸ πλουσίων ἀργυρούχων καὶ βορακούχων κοιτασμάτων καὶ ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου Ὀρούρο—Ἀντοφαγκάστα. Π. Ν. Π.

Οὐαουαΐτοῦ (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐρημονόμος φυλὴ μαύρων, διαιτωμένη νοτίως τοῦ τροπικοῦ μεταξὺ Νείλου καὶ Ἐρυθρᾶς. Εἰς ἐπιγραφὰς ἐπιταφίους τῆς 6ης δυναστείας ἀναφέρονται μετ' ἄλλων φυλῶν νουβιανῶν ὡς χρησιμοποιηθέντες εἰς ἐκστρατείας ἐν Συρίᾳ. Φυλὴ ἀνυπότακτος, λῃστρική, ἔκαμνεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου καὶ ἠμπόδιζε τὰ καραβάνια μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἀβησσυνίας, ὡς ἐκ τούτου συχνάκις ἔγιναν ἐκστρατεῖαι φαραωνικαὶ ἐναντίον των. Ὁ Ἀμενεμχὰτ Α' τῆς 12ης δυναστείας τὸ 30ὸν ἔτος τῆς βασιλείας του, ὁ υἱός του Σανουασρὶτ Α', ὁ Ἀμενεμχὰτ Β', ἰδίως ὅμως ὁ Σανουασρὶτ Β' καυχῶνται ὅτι τοὺς ὑπέταξαν. Καὶ ἐπὶ Θουθμώσεως Γ' ἀπησχόλησαν τὰ αἰγυπτιακὰ ὅπλα. Πραγματικῶς οὐδέποτε ὑπετάγησαν. Κατέφευγον συνήθως εἰς τὰ ὄρη τῆς ἐρήμου ἢ τὰ ἕλη τοῦ Νείλου, ἀπρόσιτα ἀμφότερα εἰς τακτικὸν στρατόν. Ὅσοι συνελαμβάνοντο ἐστρατολογοῦντο καὶ οἱ φαραὼ παρίστανον τοῦτο ὡς νίκην. Γ. Λ. Α.

Ὀυάποκ (Oyapoc) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, σχηματίζων τὰ σύνορα τῆς γαλλικῆς Γουϊάνας καὶ τῆς βραζιλιανῆς πολιτείας Παρά. Πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀρέων Τυμὺκ-Ὑμὰκ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ἔχει μῆκος 485 χλμ. Τὰ ἰσχυρά του ρεύματα καὶ οἱ καταρράκται καθιστοῦν δύσκολον τὴν μικρὰν ποταπλοΐαν. Π. Ν. Π.

Οὐαράζης. Βυζαντινὸς στρατηγός, ἀρμενικῆς καταγωγῆς, συμμετασχὼν εἰς τὴν ἐκστρατείαν (536—553) κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων. Ν. ΚΛΣ

Οὐαρὰθ (Huaras, Huaraz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περουβίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἄνκατς (Ancachs), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρίο ντὲ Σάντα. Κάτοικοι (1927) 18.000. Κεῖται εἰς ὕψος 3.027 μ., περιβάλλεται ὑπὸ ἀργυρούχων, γαιανθρακούχων καὶ χαλκούχων κοιτασμάτων καὶ εἶναι κέντρον λουτροθεραπείας καὶ ἀεροθεραπείας, μὲ παρακείμενα μνημεῖα ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ὁμώνυμος νομός, ἱδρυθεὶς τῷ 1839, ἔχει (1927) 480.000 κατ. καὶ 38.025 τ.χλμ. ἔκτασιν, περικλείει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῶν Κορδιλλιερῶν ***Νεβάντο ντὲ Οὐασκὰν*** (6.763 μ. ὕψος) καὶ ἔχει πλούσια ὀρυχεῖα καὶ κτηνοτροφίαν. Π. Ν. Π.

Οὔαραρ ***εἴσχυσις*** (Varar aestuarium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ΒΑ. παραλίας τῆς Βρεττανίας, ἐν Καληδονίᾳ (νῦν Σκωτία), ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 3,4). Εἶναι ὁ νῦν καλούμενος κόλπος τοῦ *Μόρεϋ* (Moray Firth). Α. Θ. Σ.

Οὐαραράν, ἢ ***Οὐαραχράν***. Ὄνομα Περσῶν βασιλέων καὶ στρατηγῶν (βλ. *Βαράμ*).

Οὐαργίωνες (οἱ) (Vargiones) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 11,6) ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ μέσου ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου, πρὸς Ν. τοῦ Μογοντιακοῦ (νῦν Μαγεντία, Mainz). Α. Θ. Σ.

Οὐάργκλα *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη ὄασις τῆς ἀλγερινῆς Σαχάρας, νοτίως τοῦ Οὐὲντ-Κίρ, κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Μία καὶ Μζὰμπ, εἰς ὕψος 167 μ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἔκτασις 64 τ. χλμ., κάτ. 15.000, βερβερίσκοι καὶ νέγροι. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Οὐάργκλα*. Ἀρδεύεται ὑπὸ πλείστων πηγῶν, ἔχει ἄνω τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου φοινικοδένδρα καὶ εἶναι σημαντικὸς κόμβος κυραβανίων. Π. Ν. Π.

— **Οὐάργκλα** *[Γεωγ.]*. Πόλις τῆς Σαχάρας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὀάσεως (εἰς 31° 58' Β. πλάτους καὶ 5° 14' 40" Α. μήκους). Κάτ. 10.000, ἀνήκοντες εἰς τὰς φυλὰς *Μπενὶ-Μπραχὶμ, Μπενὶ-Οὐαγγοὺν* καὶ *Μπενὶ - Σισσίν*. Ἀποκαλεῖται «βασίλισσα τῆς ἐρήμου», ἔχει φρούριον, τηλεγραφικὸν σταθμόν, σταθμὸν γαλλικοῦ στρατεύματος καὶ ὑπὸ κατασκευὴν (1932) σιδηροδρομικὴν γραμμήν. Π. Ν. Π.

Οὐαρδάνης. Βασιλεὺς τῶν Πάρθων (βλ. λ. *Βαρδάνης*).

Οὐάρδανος (Vardanus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε' 8, 2). Ἀλλαχοῦ καλεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως καὶ *Οὐαρδάνης*. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ νῦν Kopyl, παραπόταμος τοῦ Σκυθικοῦ Ὑπάνεως (Κουμπάν). Α. Θ. Σ.

Οὐάρδιοι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀσιατικὸς λαός, κατοικῶν τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς Β. τῶν Κόλχων, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Ἀλαροδίους* τοῦ Ἡροδότου. Ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς τῶν Περσῶν καὶ συμμετέσχον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Μασίστιον τὸν Σιρομίτρου. Α. Θ. Σ.

Οὐάρδουλοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Κελτιβηρίας (βλ. λ. *Βάρδουλοι*).

Οὐάρεια, καὶ ***Οὐαρία*** (Varea) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἰσπανίας, κειμένη κατὰ μὲν τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β', 6, 54) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βηρώνων, κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (Γ', 262) «κατὰ τὴν τοῦ Ἴβηρος διάβασιν». Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βάρεα* (Varea). Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὐάρειαι (Vareiae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Παννονίας, κειμένη κατὰ τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου δεξιὰ τοῦ Δράβου ποταμοῦ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἡμώνης (Laïbach) εἰς Σίρμιον (Μητροβίτσα) ὁδοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει ἡ σημερινὴ Podgajci ἐν Νοτιοσλαυΐᾳ. Α. Θ. Σ.

οὐαρθώνειος, ἡ *οὐαρτώνειος πόρος* *['Ανατομ.]*· Ὁ ἐκφορητικὸς πόρος τοῦ *ὑπογναθίου* ἀδένος (βλ.λ.)·

Οὐαρία (Varia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μέσης Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, κειμένη εἰς τὰ μεθόρια τῶν Αἰδούων καὶ Σαβίνων, ἐπὶ τοῦ Ἀνίου ποταμοῦ, ὀλίγον πρὸ τῶν Τιβούρων (νῦν Τίβολι), ἐπὶ τῆς Via Valeria. Σήμερον καλεῖται Vicovaro, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐάρικα (Varica) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἰβηρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε', 10, 2). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐαρῖνος (Varinus). Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ οὐμανιστής (1370—1460), γνωστὸς καὶ ὡς *Γκουαρίνι* ἢ *Γκουαρίνο* (Guarini, Guarino). Ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν ἐν Ἑνετίᾳ ὑπὸ Ἰωάννην τὸν ἐκ Ραβέννης καὶ περὶ τὸ 1390 διήκουσεν ἐπὶ πενταετίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδαξάντων τὴν ἑλληνικὴν ἐν Φλωρεντίᾳ (1402), Ἑνετίᾳ (1415), Βερώνῃ (1422), Φερράρᾳ (1436), ὅπου διετέλεσε καὶ οἰκοδιδάσκαλος εὐγενῶν, κ. ἄ. Κατὰ τὰς συνόδους τῆς Φερράρας καὶ Φλωρεντίας διετέλεσε διερμηνεὺς τῶν ὀρθοδόξων πατέρων. Ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν παιδαγωγικήν, θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν κυριωτέρων παιδαγωγῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἔγραψε λατινικὴν γραμματικὴν (Regulae grammaticales, 1470) καὶ ἑλληνικὴν (Grammaticae institutiones, 1487) μετέφρασε προτροπῇ τοῦ πάπα Νικολάου Ε' τὸν Στράβωνα («Strabonis Geographiae» libri X, 1470), ἀποσπάσματα τοῦ Πλουτάρχου («Plutarchi Vitae», 1488), ἐξεπόνησε λεξικὸν («Vocabularius breviloquus», 1478), ἐπιτομὴν τῆς γραμματικῆς τοῦ Χρυσολωρᾶ («Emmanuelis Chrysolorae erotemata», 1509), βίους τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος, κ. ἄ. ἀνέκδοτα. Τὸ ἔργον του ἐμελέτησεν ὁ Rosmini («Vita e disciplina di Guarine Veronese e de suoi discipuli», Βρεσκία 1805, τόμ. 3) καὶ ὁ Sabbadini («Vita di Guarino Veronese» (1891) καὶ «La scuole egli studi di Guarino Veronese», 1896). Π. Ν. Π.

— **Οὐαρῖνος**, ἢ ***Γκουαρίνι*** (Varinus, Guarini), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1425—1513) καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φερράρας. Ἔσχε μαθητάς του τὸν Πολιτιανόν, τὸν Ἄλδον Μανούτιον κ. ἄ. καὶ διετέλεσε πρέσβυς τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας εἰς Παρισίους. Μετέφρασε λόγους τοῦ Δημοσθένους, Δίωνος Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, ἐξεπόνησε τὴν πραγματείαν «De ordine docendi et studendi» (1489) καὶ ἐδημοσίευσε τὰ σχόλια τοῦ Σερβίου Ὀνωράτου εἰς τὸν Βίργιλιον (1471). Π. Ν. Π.

—**Οὐαρῖνος** (Varinus). Ἰταλὸς φιλόλογος (1460—1537), ἐκ Φαβόρας, ἄλλως γνωστὸς καὶ ὡς *Γκουρῖνος* ἢ *Φαβορῖνος* (Guarino, Favorinus, Phavorinus). Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Λασκάρεως καὶ τοῦ Πολιτιανοῦ, οἰκοδιδάσκαλος τοῦ εἶτα πάπα Λέοντος I, διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐπίσκοπος (1514) τῆς Νοκέρας. Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ τὸ λεξικὸν «Magnum ac perutile dictionnarium» (Ρώμη 1523, Βασιλεία 1588, Ἑνετία 1710 κτλ.) καὶ ἐξεπόνησε λατινικὴν μετάφρασιν τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Στοβαίου («Apophthegmata» κτλ., Ρώμη 1519) καὶ ἀλφαβητικὴν συλλογὴν παρατηρήσεων 34 ἀρχαίων Ἑλλήνων γραμματικῶν («Thesaurus conucopiae ex horti Adonidis», Ἑνετία 1496, ἔκδ. Ἄλδου). Εἰργάσθη διὰ τὸν συσχετισμὸν τοῦ Ἁρποκρατίωνος, Εὐσταθίου, Ἡσυχίου, Σουΐδα καὶ Φρυνίχου, μεγάλως ὠφελήσας διὰ τῆς ἐργασίας του τὸν Ἑρρῖκον Στέφανον. Π.Ν.Π.

Οὐάριος (Varius), ***Ροῦφος Λούκιος***. Ρωμαῖος ποιητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 74 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 14 π.Χ. Ὑπῆρξε πρόδρομος τοῦ Βιργιλίου εἰς τὸ ἔπος μετὰ τοῦ Ἐλβίου Κίννα, τοῦ Τερεντίου Οὐάρρωνος, τοῦ Αὔλου Φουρίου κτλ. Κατὰ τὸν Ὁράτιον διεκρίνετο εἰς τὴν περιγραφὴν πολεμικῶν σκηνῶν καὶ κατορθωμάτων. Ἔγραψε πανηγυρικὸν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καίσαρος καὶ ἐξύμνησε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀγρίππα καὶ τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα περισσότερον ὡμοίαζον μὲ ἀτομικὰς κολακείας παρὰ μὲ ἔπη. Θ. Π.

Οὐαριστοὶ (οἱ) (Varisti) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς ΝΔ. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, τῆς αὐτῆς μὲ τοὺς Μαρκομάννους φυλῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 11, 11) πρὸς Δ. τῆς Γαβρήτας Ὕλης (Boehmer Wald). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180 μ. Χ.) 3.000 ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει. Α. Θ. Σ.

Οὐάρκα *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ἐρειπιῶνος τῆς ἀρχαίας *Ὀρὲχ* (βλ. λ.).

Οὐαρκιανοὶ (οἱ) (Varciani) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Ἄνω Παννονίας, πιθανῶς κελτικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β', 14, 2) τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς. Πόλις αὐτῶν ἀναφέρεται ἡ *Οὐαρκιάνα*, κειμένη πρὸς Α. τῆς Σισκίας (Siszek) ἐπὶ τῆς εἰς Μούρσαν (Eszeg) ὁδοῦ. Α.Θ.Σ.

Οὔαρνοι (οἱ) (Varni) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Βορείου Γερμανίας, κατοικῶν πρὸς Α. τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Οὐϊρίνους*. Α. Θ. Σ.

Οὐάρντ (Ward)· βλ. *Οὐώρντ*.

Οὐάρντα (Wardha) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ διοικήσει Ναγκποὺρ τῶν Κεντρικῶν Ἐπαρχιῶν, ἱδρυθεῖσα τῷ 1866 παρὰ τὸ χωρίον Παλάκουαρι, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ διακλάδωσις τῆς γραμμῆς πρὸς τὴν Οὐαρόρα. Κάτ. 11.000. Ε. Σ.

—**Οὐάρντα** (Wardha) *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ διοικήσει Ναγκποὺρ τῶν Κεντρικῶν Ἐπαρχιῶν. Οἱ κάτοικοι ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν Μαράττι καὶ καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Κάτ. 460.000. Ε. Σ.

— **Οὐάρντα** (Wardha) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ διοικήσει Ναγκπούρ. Ε. Σ.

οὐαρόλειος *γέφυρα* *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *γέφυρα* οὐαρόλειος.

Οὐαρόλιος (Varoli), ***Κωνσταντῖνος***. Ἰταλὸς ἰατρὸς (βλ. λ. *Βαρόλι* Κωνσταντῖνος).

Οὔαρος, ἢ ***Οὐᾶρος*** (Varus) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας «θέρους μὲν μικρός, χειμῶνος δὲ καὶ μέχρις ἑπτὰ σταδίων πλατυνόμενος», κατὰ τὸν Στράβωνα (Δ' 178). Πηγάζων ἀπὸ τῶν Θαλασσίων Ἄλπεων, ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 135 χλμ. εἰς τὴν Μεσόγειον Θάλασσαν, ἑπτὰ περίπου χλμ. πρὸς Δ. τῆς Νικαίας. Ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐχώριζε τὴν Ναρβωνικὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας. Εἶναι ὁ νῦν καλούμενος *Βὰρ* (Var), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπονομάζεται ὁ ὁμώνυμος νομός. Α. Θ. Σ.

Οὔαρος (Varus), ***Πόπλιος Ἄττιος***. Ὀπαδὸς τοῦ Πομπηΐου. Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου, ἦτο στρατηγὸς καὶ κατόπιν ἀντιστράτηγος ἐν Ἀφρικῇ. Ὅταν ὁ Καῖσαρ διέβη τὸν Ρουβίκωνα, εὑρίσκετο εἰς τὸ Πίκηνον ἐπὶ κεφαλῆς σημαντικῶν δυνάμεων καὶ ἐπεχείρησε νὰ σταματήσῃ τὴν πορείαν τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ του καὶ ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τὸν Πομπήϊον ἐν Ἀπουλίᾳ. Ὅταν ὁ Πομπήϊος ἐγκατέλιπε τὴν Ἰταλίαν, ὁ Οὔαρος μετέβη εἰς Ἀφρικήν, ὅπου εἶχε πολλοὺς φίλους. Χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Νουμιδίας Ἰούβα τοῦ Α', ἐνίκησε παρὰ τὸν Ἰτύκην τὸν Κουρίωνα, ἀπεσταλμένον τοῦ Καίσαρος. Ἀλλὰ τῷ 48 ἀντικατεστάθη, εὑρισκόμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν Ἀφρικῇ πομπηϊανῶν, ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος καὶ διετήρησε μόνον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου, δι' οὗ ἐπέφερε βλάβας τινὰς εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Καίσαρος παρὰ τὸ Ἀδρούμητον. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν πομπηϊανῶν ἐν Θάψῳ, ὁ Οὔαρος κατέφυγεν εἰς Ἱσπανίαν. Ἐφονεύθη τῷ 45 π. Χ. ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μούνδας.

— **Οὔαρος** (Varus), ***Πόπλιος Κοϊντίλιος***. Ρωμαῖος κυβερνήτης τῆς Γερμανίας. Τῷ 13 π. Χ. ἐγένετο ὕπατος, ὀλίγα δ' ἔτη βραδύτερον ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν διακυβέρνησιν τῆς Συρίας, ἡ ὁποία ἐντὸς ἔτους τὸν κατέστησε πλουσιώτατον. Τῷ 9 π. Χ. διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνεψιός, κυβερνήτης τῶν λεγεώνων τῆς Γερμανίας. Ὁ Δροῦσος καὶ ὁ Τιβέριος εἶχον ἐπεκτείνει τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν μέχρι τοῦ Ἔλβα· εἶχον ἐπιτύχει τὴν καθυπόταξιν τῶν κυριωτέρων γερμανικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀνέμενον ἁπλῶς τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ ν' ἀποτινάξουν τὸν ρωμαϊκὸν ζυγόν. Ὁ Οὔαρος, μετρίας διανοητικότητος ἀνήρ, μεταβὰς εἰς Γερμανίαν δὲν ἀντελήφθη τὴν κατάστασιν καὶ ἄφησε τὸν στρατόν του νὰ χαλαρωθῇ, διοικῶν τὴν χώραν ὡσὰν νὰ εἶχε κατακτηθῆ πρὸ πολλοῦ. Τὴν χαλάρωσιν ταύτην ἐξεμεταλλεύθη ὁ ἀρχηγὸς τῶν Χερούσκων *Ἀρμίνιος* (βλ. λ.), ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ εἶχε λάβει τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας καὶ τὸν τίτλον ἱππότου. Διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Οὐάρου, παρουσιάζετο συχνὰ ἐνώπιόν του, συνίστα δὲ εἰς τοὺς Γερμανούς του νὰ καταφεύγουν εἰς τὸν Οὔαρον διὰ νὰ λύῃ ἀνυπάρκτους καὶ πλαστὰς διαφορὰς των, καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν κατόπιν διὰ τὴν εὐθυκρισίαν του, ἡ ὁποία τοὺς ἐπροφύλασσε ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ λύουν ἐνόπλως τὰς διαφορὰς των, ὅπως συνέβαινεν ἄλλοτε. Ὁ Ἀρμίνιος, ὅταν προσηταιρίσθη ἀρκετοὺς Γερμανούς, διέδωσε τὴν φήμην ὅτι ἐπανεστάτησε κάποιος μακρινὸς λαὸς παρὰ τὸν Ρῆνον. Ὁ Οὔαρος ἐπίστευσε τὴν διάδοσιν καὶ ἐβάδισεν ἀμέσως πρὸς τὸν Ρῆνον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρμινίου, τῶν κυριωτέρων Γερμανῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν πολεμιστῶν των, οἱ ὁποῖοι αἴφνης, ἐνῷ διήρκει ἡ πορεία, ἐξηφανίσθησαν. Ὅταν οἱ τρεῖς λεγεῶνες, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ὁ στρατὸς τοῦ Οὐάρου, ἔφθασαν εἰς τοὺς Τευτοβουργείους δρυμούς, ἐξεδηλώθη ἡ προδοσία. Ἐξ ὅλων τῶν σημείων ἐξηγέρθησαν οἱ Γερμανοὶ καὶ ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀρμινίου ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Οὐάρου. Τὴν πρώτην ἡμέραν τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἀντέστησαν ἐρρωμένως, τὴν δὲ νύκτα ἐστρατοπέδευσαν ἐντὸς τοῦ δάσους· τὴν ἑπομένην ἐπανήρχισαν τὴν πορείαν των, ἀλλ' ἐδέχθησαν νέον αἰφνιδιασμὸν καὶ ἐπιέσθησαν πολύ. Τὴν τρίτην ἡμέραν, ἐξελθόντες τοῦ δάσους, ἠνοίχθησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ὁπότε προσεβλήθησαν ὑπὸ ἀναριθμήτων Γερμανῶν. Ὁ Οὔαρος, βλέπων ἄφευκτον τὴν ἧτταν, ηὐτοκτόνησεν. Ὅσοι ἐκ τῶν Ρωμαίων δὲν ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης ἐσφάγησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Μετὰ τὴν μάχην τῶν Καννῶν οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ Ρώμη εἶχεν ὑποστῆ τοιαύτην ἧτταν. Ὅταν ὁ Αὔγουστος ἔμαθε τὴν πανωλεθρίαν, περιέπεσεν εἰς βαθυτάτην θλῖψιν καί, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκραύγαζεν ἐπὶ μακρόν: «Οὔαρε, Οὔαρε, ἀπόδος μοι τοὺς λεγεῶνάς μου». Θ. Π.

Οὐαρουαρία (Varvaria) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δαλματίας κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιτίου ἢ Τίτου (Kerka) παρὰ τὴν πόλιν Βοῦρνον (Suplyaya) πρὸς βορρᾶν τοῦ νῦν Σεμπένικο ἐν Νοτιοσλαυΐᾳ. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 16, 6). Ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος ἵδρυσεν ἐκεῖ ἀποικίαν ρωμαϊκήν, ἀλλ' ἡ ταυτότης αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

Οὐαρόχθα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ (*Πτολεμ.* ΣΤ, ζ, 15), ***Ὀαράχθα*** ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ (Περίπλ. Ἐξ. θαλ. 27), ***Ὀάρακτα*** ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (Ἰνδ. ΛΖ, 2), *Δοράκτα* κατὰ Στράβωνα (ΙΣΤ, 767) καὶ Oraclea κατὰ Πλίνιον (6,27) καλουμένη. Εἶναι ἡ σύγχρονος Kishm island, ἡ *Ζεζιρὰτ ἂτ Ταουϊλὰ* τῶν Ἀράβων (πλάτ. 26° 57' Β., μῆκ. 56° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 753: Entrance to the Persian Gulf, Ναυτ. ὁδ. Persian gulf Pilot 1924, 168). Σ. Ε. Λ.

Οὐάρρων (Varro). Οἰκεγενειακὸν ὄνομα πολλῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Γάϊος Τερέντιος Οὐάρρων***. Ρωμαῖος ὕπατος, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος. Ἦτο υἱὸς κρεοπώλου καὶ ἐχρημάτισε καὶ ὁ ἴδιος κρεοπώλης κατὰ τὴν ἐφηβικήν του ἡλικίαν. Δεξιὸς ὢν δημοκόπος, κατώρθωσεν ἐνωρὶς ν' ἀνέλθῃ διὰ τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ εἰς διάφορα ἀξιώματα, γενόμενος κατὰ τὸ 218 π. Χ καὶ πραίτωρ. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος διὰ τοῦ πείσμονος ἀγῶνός του ἐναντίον τοῦ Ρωμαίου δικτάτωρος Κοΐντου Φαβίου τοῦ Μελλητοῦ (Cunctator), ἐπέτυχε, κατὰ παράβασιν τοῦ πολιτεύματος (τὸν δικτάτωρα διώριζεν ἡ Σύγκλητος), νὰ ἐκλεγῇ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ συνδικτάτωρ τοῦ Φαβίου ὁ Μᾶρκος Μινούκιος. Κατὰ δὲ τὸ 216 π. Χ., ἀποφασισθέντος νὰ μὴ ἐκλεγῇ δικτάτωρ, ἀφοῦ οὔτε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ περιεσκεμμένου στρατιωτικοῦ προγράμματος τοῦ Φαβίου, οὔτε ἡ τοῦ προγράμματος τοῦ ὁρμητικοῦ Μινουκίου ἀνεχαίτισαν τὴν προέλασιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀννίβα, ἀνεδείχθη ὁ Οὐάρρων ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ κόμματος συνύπατος τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου, ὑποστηριχθέντος ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων ὑπάτων, καθ' ὃν οἱ Ρωμαῖοι παρεσκευάζοντο εἰς νέους ἐξοπλισμούς, εὐθὺς ὡς προσήγγισε τὸ θέρος, ἀνηγγέλθη ὅτι ὁ Ἀννίβας, διαβὰς τὸν Αὔφιδον (Ofanto) ποταμόν, κατέλαβε τὸ φρούριον τῶν Καννῶν τῆς Ἀπουλίας. Ἀμφότεροι τότε οἱ ὕπατοι ἔλαβον τὴν ἐντολὴν παρὰ τῆς συγκλήτου ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν πρόοδον τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ, διότι τοῦτο ἐπέβαλλον καὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι. Εἰς τὴν συναφθεῖσαν ἐν Κάνναις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ 216 π. Χ. μάχην παρέταξαν οἱ συνύπατοι 80 χιλ. πεζούς, ἐκ τῶν ὁποίων 40 χιλ. ἦσαν Ρωμαῖοι πολῖται καὶ 40 χιλ. Ἰταλοὶ σύμμαχοι, καὶ 6 χιλ. ἱππεῖς, ὁ δὲ Ἀννίβας 40 χιλ. πεζοὺς καὶ 10 ἱππεῖς. Πρὸ τῆς μάχης ὁ Αἰμίλιος Παῦλος ἦτο τῆς γνώμης ν' ἀποφύγωσι τὴν σύγκρουσιν, διότι ὁ Ἀννίβας, κατέχων τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τοῦ πεδίου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ συνεκροτεῖτο αὕτη, ἐπλεονέκτει τῶν Ρωμαίων, ὁ πείσμων ὅμως Οὐάρρων τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας του (ἑκάτερος τῶν ὑπάτων εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνὰ μίαν ἡμέραν) ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως. Τὴν μάχην, ἥτις ὑπῆρξεν ἀληθινὴ ἀνθρωποσφαγή, ἐκέρδισε πρὸ πάντων ἡ στρατηγικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ, ὅστις διὰ τῶν σοφῶν σχεδίων τῆς παρατάξεως τοῦ στρατοῦ του καὶ τὴν κύκλωσιν ὑπὸ τοῦ ὑπερτέρου εἰς ἀριθμὸν στρατιωτῶν ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἀπέφυγε καὶ εἰς παγίδα παρέσυρε τοῦτον, καὶ ὁ δεξιὸς χειρισμὸς τοῦ ὑπερτέρου καρχηδονιακοῦ ἱππικοῦ. Πλέον τῶν 70 χιλ. Ρωμαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ὕπατος Αἰμί-

Digitized by Google

λιος Παῦλος, οἱ δύο ἀνθύπατοι, 80 συγκλητικοὶ καὶ 29 χιλίαρχοι, ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην καὶ 10 χιλ. ᾐχμαλωτίσθησαν. Ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 6 χιλ. μόνον. Ὁ Οὐάρρων ἐσώθη διὰ τοῦ ταχύποδος ἵππου του, καταφυγὼν εἰς Βενουσίαν. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἡ σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς ὑπεδέχθη τοῦτον πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ τὸν ηὐχαρίστησε διότι καὶ μετὰ τὴν γενομένην μεγάλην συμφορὰν δὲν ἀπηλπίσθη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως, ἀντικατέστησεν ὅμως εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος διὰ τοῦ πραίτωρος Μάρκου Κλαυδίου Μαρκέλλου. Γίνεται ὅμως μνεία τούτου καὶ βραδύτερον ὡς ἀντιπραίτωρος ἐν Ἐτρουρίᾳ κατὰ τὸ 207 π. Χ. καὶ ὡς πρέσβεως τῶν Ρωμαίων εἰς Μακεδονίαν καὶ Ἀφρικήν.

—2) ***Αὖλος Τερέντιος Οὐάρρων***. Διῴκησε τὴν ἐντεῦθεν (Citerior) Ἱσπανίαν ὡς πραίτωρ κατὰ τὸ 184 π. Χ. καὶ κατέστειλε τὰς ἐκραγείσας ἐκεῖ ἐπαναστάσεις, διὰ τὰς νίκας του δὲ ταύτας ἐτέλεσε καὶ θρίαμβον. Ἀλλὰ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, κατ᾽ ὄνομα ὑφισταμένην μέχρις αὐτῶν, ἐπέβαλον ἐπὶ τῶν Κελτιβήρων ὁ Κόϊντος Φλάβιος Φλάκκος (181 π. Χ.) καὶ ὁ διάδοχος Τιβέριος Γράκχος (178 π. Χ). Τοῦ Αὔλου Τερεντίου γίνεται μνεία καὶ ὡς πρέσβεως τῆς Ρώμης πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν Γένθιον καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα κατὰ τὸ 167 π.Χ.

— 3) ***Μᾶρκος Τερέντιος Οὐάρρων Ρεατῖνος***. Ἐκ τῶν πολυμαθεστάτων, πολυγραφωτάτων καὶ ἐπιφανεστάτων συγγραφέων τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 116 π. Χ. καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 27 π. Χ. Ἀνετράφη ἁπλοϊκώτατα εἰς τὰ παρὰ τὸ Reate τῶν Σαβίνων κτήματα τοῦ πατρός του, εὐυπολήπτου ἀνδρός, τηροῦντος ἐν τιμῇ τὰ ἁγνὰ ἤθη τῶν προγόνων. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ὁ κυριώτερος τῶν διδασκάλων του ἦτο ὁ περιφημότερος τῶν τότε φιλολόγων Λεύκιος Αἴλιος Στίλων, ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα εἶχε διδάσκαλον τὸν ἀκαδημεικὸν φιλόσοφον Ἀντίοχον τὸν Ἀσκαλωνίτην. Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν γνώσεών του, τὰς ὁποίας κατέσπειρεν ἔπειτα εἰς τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων του, ἀφιέρωσε πολλὰ ἔτη σπουδῶν καὶ μελέτης. Ἐσπούδαζεν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις, ὅτε μετέβη ἐκεῖ δι᾽ εὐρυτέρας σπουδὰς ὁ κατὰ 10 ἔτη νεώτερός του Κικέρων, μετὰ τοῦ ὁποίου συνῆψεν ἀπὸ τότε στενὴν φιλίαν, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ θάνατος τούτου διέκοψε. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Ρώμην ἠκολούθησε τὸ δικηγορικὸν στάδιον. Πολιτικῶς ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τοῦ Πομπηΐου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε ταμίας μὲν ἐπὶ ἓξ ἔτη ἐν Ἱσπανίᾳ, ὕπαρχος δὲ (ἐκ τῶν 13 ἀξιωματικῶν του) κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν πειρατῶν πόλεμον, ὅτε καὶ ἔλαβεν ἕνα στέφανον, καὶ στρατηγὸς ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅτε ἐξηναγκάσθη, ἡττηθείς, νὰ ὑποταγῇ εἰς τὸν Καίσαρα. Ἐκ τῆς Ἱσπανίας μετέβη εἰς τὸ Δυρράχιον πρὸς τὸν Πομπήϊον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἔγινε δεκτὸς μετὰ ψυχρότητος. Δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ὑποδοχὴν ταύτην ὁ Οὐάρρων ἔπαυσε νὰ εἶναι πιστὸς εἰς τὸ κόμμα του. Κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὴν τοῦ Καίσαρος (47 π. Χ.), ὁ Ἀντώνιος ἐλεηλάτησε τὴν ἐν Κασίνῳ ἔπαυλιν τοῦ Οὐάρρωνος καὶ τότε ἀπωλέσθησαν πολλὰ βιβλία ἐκ τῆς βιβλιοθήκης του καὶ ἰδικά του συγγράμματα. Ὁ Καῖσαρ ἐτίμα πολὺ τὸν Οὐάρρωνα καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἵδρυσιν δημοσίας ἐν Ρώμῃ βιβλιοθήκης. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ δικτάτωρος ὁ Οὐάρρων ἐξεβλήθη ἐκ τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν τριαρχῶν κατ᾽ εἰσήγησιν τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἐστερήθη τῶν βιβλίων του, τῶν πολυτίμων συλλογῶν του καὶ τῶν ἀγαθῶν του ἐν γένει, διετήρησεν ὅμως τὴν τε σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ὑγείαν του, τὰς ὁποίας καὶ διέθεσεν εἰς μελέτας καὶ συγγραφὴν ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν συγγραμμάτων, ἀενάως ἐργαζόμενος μέχρι τοῦ θανάτου του (ἀπέθανεν ἐνενηκοντούτης περίπου). Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀκτίου (31 π. Χ.) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ διετέλει ἐν μεγάλῃ τιμῇ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὅστις εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν αὐτοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος ἱδρυθεῖσαν βιβλιοθήκην.

Ὡς συγγραφεὺς ὁ πολυμαθέστατος οὗτος Ρωμαῖος, τοῦ ὁποίου ἡ μόρφωσις δὲν ἦτο μόνον τοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλὰ καὶ μεγάλης πείρας προσώπων καὶ πραγμάτων, περιέλαβεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων του (κατὰ τὸν Γερμανὸν φιλόλογον Ritschl, στηριζόμενον εἰς ἕνα κατάλογον τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου, εἶχε γράψει 620 βιβλία, κατανεμόμενα εἰς 70 διαφόρων κλάδων συγγράμματα) πάντα σχεδὸν τὰ ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιείχετο ὁλόκληρος ἡ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπιστήμη (θρησκεία, γλῶσσα, ἤθη, δίκαιον, πολιτικοὶ θεσμοὶ κ. ἄ)· ἔδωκε δὲ εἰς τὰς ἐννοίας του ὁ σοφὸς Οὐάρρων καὶ καλλιτεχνικὴν μορφήν, διότι ἦτο ἐξ ἴσου καὶ φύσει φιλόκαλος· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὰς Μούσας καὶ τὰς Χάριτας ἀσμένως ἔθυεν ὁσάκις ἤθελε ν᾽ ἀναπαυθῇ ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐρευνῶν ἐπὶ θεμάτων ξηρῶν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἐθαύμαζον οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἀπέραντον εὑρετήριον ὅλων τῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς του, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Rerum humanarum et divinarum antiquitates», τὸ ὁποῖον περιεῖχεν εἰς 41 βιβλία ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ (ἐθνολογίαν, γεωγραφίαν, χρονολογίαν, θρησκεύματα, πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς θεσμούς, φιλοσοφίαν κ.ἄ.). Ἐξ ἴσου σχεδὸν μὲ αὐτὸ ἐτιμᾶτο καὶ τὸ σύγγραμμά του «Imagines», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Οὐάρρων εἶχε συνενώσει εἰς 101 βιβλία τὰς βιογραφίας ὅλων τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος (700 περίπου), ἑκάστης τῶν ὁποίων προετάσσετο ἡ εἰκὼν τοῦ βιογραφουμένου, ἐσχεδιασμένη κατὰ τὸν ἀνδριάντα του ἢ τὴν ἔν τινι μεταλλίῳ εἰκόνα του καὶ ὑπ᾽ αὐτὴν ἐπίγραμμα ἔμμετρον. Τούτων δὲν ὑπελείποντο πολὺ καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη συγγράμματά του, τὸ «Περὶ γεωργίας» (De re rustica), ἀφιερωμένον εἰς τὴν σύζυγόν του Φουντανίαν, καὶ τὸ «Περὶ λατινικῆς γλώσσης» (De lingua latina) εἰς 24 βιβλία, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Κικέρωνα. Ἐκ τῶν δύο τελευταίων τοῦ μὲν πρώτου διεσώθησαν μόνον τρία βιβλία, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν καλυτέραν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος κληροδοτηθεῖσαν περὶ γεωργίας ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, τοῦ δὲ δευτέρου πέντε. Ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ Οὐάρρωνος ἐθαυμάζοντο αἱ «Μενίππειοι σάτιραι» (Satirae Menippeae), οὕτως ὀνομασθεῖσαι ἀπὸ τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Μενίππου τοῦ Γαδαρηνοῦ, κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου ἐγράφησαν αὗται. Ἦσαν δὲ αἱ σάτιραι αὗται κρᾶμα πεζοῦ καὶ ἐμμέτρου λόγου, διὰ τοῦ ὁποίου διεσύρετο διὰ τρόπου σκωπτικοῦ, δηκτικοῦ καὶ σπουδαιογελοίου πάντοτε πᾶσα κοινωνικὴ τάξις καὶ πᾶσα φιλοσοφικὴ αἵρεσις. Ὁ Οὐάρρων, ἂν καὶ ὀπαδὸς τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημίας, προετίμησε τὸ λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διότι τὸ φύσει πρακτικὸν καὶ κριτικὸν πνεῦμά του ἔφερεν αὐτὸν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς δογματικοὺς φιλοσόφους, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διότι ἐπεδίωκε νὰ καταστήσῃ γνωστὴν καὶ ἀγαπητὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους τήν τε θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ πᾶσαν γνῶσιν, διὰ τῆς ὁποίας καλλιεργεῖται καὶ μορφώνεται ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια καὶ τέλος διότι ἤθελε διὰ λογοτεχνημάτων, τῶν ὁποίων τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν περιεκάλυπτε πέπλος φανταστικῆς εὐτραπελίας, νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἀποστροφήν του πρὸς τὰ κοινωνικὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς του. Ἐκ τῶν 150 βιβλίων τῶν σατιρῶν («Τρικάρανος», ἀναφερομένη εἰς τὴν πρώτην τριανδρίαν, «Γνῶθι σαυτόν», «Φυλάττου τὸν κύνα», «Εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα», «Γανυμήδης», «Περίπλους» κ. ἄ.) διεσώθησαν ἀποσπάσματά τινα μόνον. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων θεμάτων ἀπησχόλησαν αὐτὸν καὶ πλεῖστα ἄλλα (περὶ μουσικῆς, ρυθμικῆς, μετρικῆς, ποιημάτων, ἀναγνωσμάτων, βιβλιοθηκῶν, φύσεως) διὰ τὰ ὁποῖα διετύπωσε τὰς γνώμας του εἰς τὰς πολυαρίθμους πραγματείας του, ἔγραψε δὲ καὶ ψευδοτραγῳδίας («Οἰδιποθυέστης», «Ψευδαινείας» κ. ἄ.) κατὰ μίμησιν τῶν κυνικῶν τραγῳδαρίων. Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τῶν διασωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Οὐάρρωνος κυριώτεραι εἶναι: Schneider (Scriptores rei rusticae), Egger (De lingua latina), Oehler (Satirarum Menippearum reliquiae).

—4) *Πόπλιος Τερέντιος Οὐάρρων Ἀτακῖνος*. Ρωμαῖος ἱστορικὸς καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 82 π. Χ. ἐν Ἄτακι τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 37 π. Χ. Τρόφιμος ὢν τῆς ποιήσεως τοῦ Ἐννίου, ἔγραψεν εἰς δακτυλικοὺς στίχους τὸ ἔπος «De bello Sequanico», ἤτοι τὴν κατὰ τοῦ Βερκιγγετόριγος ἐκστρατείαν τοῦ Καίσαρος, τῆς ὁποίας ὄχι μόνον μάρτυς ὑπῆρξεν ὁ ποιητής, ἀλλὰ καὶ μετέσχε. Μετὰ τὸ ἔπος τοῦτο ἔγραψε σατίρας, τὰς ὁποίας κρίνει αὐστηρῶς ὁ ποιητὴς Ὁράτιος. Ὅτε δὲ ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (κατὰ τὸ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας του) καὶ ἐμελέτησε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν (ἰδίως τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ποιητάς), ἔγραψε τὰ «Ἀργοναυτικά» (Argonautae), τὰ ὁποῖα ἦσαν μία ἐπιτυχὴς διεσκευασμένη μετάφρασις τῶν «Ἀργοναυτικῶν» Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου καὶ ἐθεωροῦντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ὀβιδίου κλασσικὸν ἀριστούργημα (διεσώθησαν ἐξ αὐτοῦ 20 μόνον στίχοι). Μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ποιήματος τούτου εἵλκυσαν τὴν προσοχήν του Οὐάρρωνος τὰ γεωγραφικὰ καὶ κοσμολογικὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιήματα καὶ ἔγραψε τὸ δακτυλικὸν διδακτικὸν ποίημα «Κοσμογραφία» εἰς τέσσαρα βιβλία (περὶ οὐρανίων σωμάτων, ἁρμονίας σφαιρῶν, ζωνῶν, γῆς καὶ προϊόντων αὐτῆς κατὰ τόπους κλπ.), τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος εἰς τὰ γεωγραφικά του. Μετὰ τοῦτο ἔγραψε τὴν «Ἐφημερίδα», εἶδος ἡμερολογίου περιηγητικοῦ, ὡς καὶ ἐλεγείας ἐρωτικάς, τὰς ὁποίας ἐπήνεσε πολὺ καὶ ὁ Ὀβίδιος καὶ ὁ Προπέρτιος. Ἀναμφισβήτητος θεωρεῖται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ποιητοῦ τούτου ἐπὶ τοῦ Βιργιλίου.

—5) ***Αὖλος Τερέντιος Οὐάρρων Μουρήνας***. Ἦτο γυναικάδελφος τοῦ Μαικήνα καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Ρωμαίων πολιτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγορανόμος ἔγινε καὶ ἡ διοίκησις τοῦ κατὰ τῶν Σαλάσσων, λαοῦ τῶν Ἄλπεων, ἀποσταλέντος ρωμαϊκοῦ στρατοῦ εἰς αὐτὸν ἀνετέθη. Εἰς αἴσιον πέρας ἀγαγὼν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐξετιμήθη ἔτι μᾶλλον ἐν Ρώμῃ καὶ κατὰ τὸ 23 π. Χ. ἐξελέγη ὕπατος μετὰ τοῦ Ὀκταβίου (Αὐγούστου), τοῦ ὁποίου ἐμελέτησε τὴν δολοφονίαν. Ἀποκαλυφθέντος ὅμως τοῦ ἐγκλήματος συνελήφθη ὅτε ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ ἐφονεύθη. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Οὐαρσάπα, ἢ ***Οὐαρπάσα*** (Varpasa) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καππαδοκίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε΄ σ. 20). Ταυτίζεται μὲ τὴν *Ἥρφαν* ἢ *Ἥρφας* τοῦ Στράβωνος (ΙΒ, 537) καὶ τὴν *Ἀραβισσὸν* τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ» τοῦ Ἀντωνίνου, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Πυράμου ποταμοῦ (Δζιχάν) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μελιτηνῆς εἰς Κουκουσοῦ ὁδοῦ. Κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀράβισσος*, ὡς μία τῶν 6 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ἀρμενίας τῆς Β΄, εἰς δὲ τὰ «Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ» ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μελιτηνῆς. Ἐνταῦθα ἐγεννήθη ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μαυρίκιος τῷ 539, ὅστις πολλαχῶς εὐηργέτησεν αὐτήν. Κατεστράφη κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων.

Σήμερον καλεῖται *Ἀραμπισὸν* ἢ *Ἀρβσούν*, ἐν τῷ σαντζακίῳ Νίγδης. Α. Θ. Σ.

Οὐάρτε *ντὲ Σὰν Χουὰν* (Huarte de san Juan, ἢ Juan de Dios, ἢ de Navarro). Ἱσπανὸς ἰατροφιλόσοφος καὶ ψυχολόγος (1530—1600). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Huesca καὶ κατόπιν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Μαδρίτῃ. Κατέλιπεν ἓν καὶ μόνον σύγγραμμα («Examen de ingenios para las sciencias» 1575—1578), εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὀφείλει τὴν φήμην του. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετάζει τὴν διὰ τὰς ἐπιστήμας κατάλληλον διανοητικότητα, τὴν διαφορὰν τῆς ἰδιοφυΐας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὸ εἶδος τῆς ἁρμοζούσης ἑκάστῳ μορφώσεως, καὶ ἀναλύει τὰς πνευματικὰς δυνάμεις μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ὤθησεν ὅμως τὴν θεωρίαν του μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ διισχυρίζεται ὅτι κατὰ βούλησιν δύναται νὰ δημιουργήσῃ τις τέκνα τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου φύλου μὲ οἱανδήποτε ἰδιοφυΐαν. Ο. Ρ.

οὐαρτώνειος *οὐσία* *[Ἐμβρυολ.]*. Ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν μᾶζαν τῆς ὀμφαλίδος, περιβάλλουσα τὰ ἀγγεῖα τοῦ ὀμφαλοῦ τοῦ ἐμβρύου ὡς βλεννώδης ἢ πηκτωματώδης ἐμβρυϊκὸς ἱστός, εἰς ὃν μεταπίπτει, ἀλλοιούμενος σὺν τῇ προϊούσῃ μεγεθύνσει τοῦ κυήματος, ἡ ἐπιπολῆς ἐξ ἐμβρυϊκοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ στιβὰς τοῦ οὐραχοῦ, ἐνῷ ἡ ἐν τῷ βάθει ἐπιθηλιακὴ στιβὰς αὐτοῦ διατηρεῖται ὑφισταμένη μέχρι τοῦ τοκετοῦ. Ι. Π.

—**οὐαρτώνειος πόρος** *[Ἀνατομ.]*. Ὁ ἐκφορητικὸς πόρος τοῦ *ὑπογναθίου* ἀδένος (βλ. λ.).

Οὐάσαδα (Vasada) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ΄, 4, 8), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λυκαονίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ Λαοδικείας τῆς Κατακεκαυμένης. Κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 18 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Λυκαονίας, εἰς δὲ τὰ «Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ» ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τοῦ Ἰκονίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Οὐασάδων, Οὐσάδων, Οὐσάνδων, Ὀνασάδης, Βασάνδων, Βασάδων*. Ἐπίσκοποι αὐτῆς ἀναφέρονται κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον Κόνων ὁ Ἀσάδων, καὶ κατὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Ὀλύμπιος ὁ Οὐσάδων. Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς θέσις αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐάσαιδα (Vasaeda) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἰβηρίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε, 10, 2) παρὰ τὸν ποταμὸν Κῦρον (Κούρα) καὶ τὰ παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐάσανα (Vasana) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ΄ 2, 6) ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (νῦν Μαρόκον). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐασάριοι (οἱ), ὀρθότ. ***Οὐασάτιοι*** ἢ ***Οὐακᾶται*** (Vasatii ἢ Vocates = τέκνα τοῦ δάσους) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἀκουϊτανίας ἐν Γαλλίᾳ, κατοικῶν ἀριστερὰ τοῦ Γαρούννα ποταμοῦ, πρὸς Ν. τῶν Βουρδιγάλων (Βορδῶ), τῶν νῦν περίπου ἐπαρχιῶν Bazas ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Δ΄ 33, 1) καλοῦνται Basabocates ἢ Vassei. Ἀντισταθέντες κατ᾽ ἀρχάς, ὑπετάγησαν τέλος τῷ 56 π. Χ. εἰς τὸν Π. Λικίνιον Κράσσον, καθὼς καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἀκουϊτανία. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Κόσσιον* (νῦν Bazas), 25 χλμ. ΝΔ. τῶν Βουρδιγάλων. Α. Θ. Σ.

Οὐάσατς **ὄρη** (Wasatch Mountains) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Οὐϊσατς ὄρη*.

Οὐασβαρία (Vasbaria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (νῦν Μαρόκον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ΄ 2, 6) παρὰ τὸν ποταμὸν Χυλιμὰθ (Chélif). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὐάσιγκτον (Washington) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Βάσιγκτων*).

Οὐάσιγκτον (Washington), ***Γεώργιος***· βλ. λ. *Βάσιγκτων* Γεώργιος.

οὐασιγκτωνία (ἡ) (Washingtonia) *[Βοτ.]*· βλ. *βασσιγκτωνία*.

Οὐασίτ, ἢ ***Οὐασίτ-ἐλ-Χάϊ*** (Ouasit, Wasit, Vasit, ἢ Wasit-el-Hai) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀραβίας ἐν τῷ σουλτανάτῳ τοῦ Ὀμάν. Κάτ. 5.000. Κεῖται ἐπὶ νησῖδος τοῦ δέλτα τοῦ Τίγρητος, ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιᾶς ὁμωνύμου πόλεως, ἐν ᾗ σῴζονται ἐνδιαφέροντα ἐρείπια. Μ. Δ. Β.

Οὐασιὼν (Vasio) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (*Γεωγρ.* Β' 10,5) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐκοντίων (Vocontii), ἀριστερὰ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ, 25 χλμ. ΒΛ. τῆς Ἀρανσιῶνος (Orange). Ἐνωρίτατα διεδόθη ἐν αὐτῇ ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, ὁ δὲ πρῶτος αὐτῆς ἐπίσκοπος Saint-Albin ἐμαρτύρησε τῷ 262. Σήμερον καλεῖται *Βαιζὸν* (Vaison), ἐν τῷ νομῷ Vaucluse, ὅπου σῴζονται ἀμφιθέατρον, ὑδραγωγεῖον, ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος κ. ἄ. Α. Θ. Σ.

Οὐάσκαν (Huascàn) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Οὐασκαράν*.

Οὐάσκαρ (Inti Cussi Huallpa Huascar). Αὐτοκράτωρ τῆς Περουβίας (1491—1533) ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἴνκα, υἱὸς τοῦ Οὐάϋνα-Καπάκ. Διεδέχθη τῷ 1528 τὸν πατέρα του, διορίσας βασιλέα εἰς Κίτο (Quito) τὸν ἀδελφόν του *Ἀταουάλπα*. Μετὰ τοῦ τελευταίου, ἀξιώσαντος αὐτοτέλειαν, περιῆλθεν εἰς διάστασιν, ἐκδιωχθεὶς δὲ τῆς πρωτευούσης του Κοῦθκο καὶ ἡττηθεὶς διαδοχικῶς εἰς Τουρίμπαμπα καὶ Ἀπουρίμακ, ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Καχαμάρκα, ὅπου ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπῆλθεν ἡ διάλυσις τοῦ κράτους τῶν Ἴνκα ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν τοῦ Πεθάρρο. Π. Ν. Π.

Οὐασκαράν, ἢ ***Οὐάσκαν*** (Nevado de Huascaràn) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Περουβίας, ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῶν δυτικῶν Κορδιλιερῶν ἐν τῷ νομῷ Ἄνκατς. Διχάζεται εἰς δύο κυρίας κορυφάς, τὴν πρὸς Β. (6.668 μ. ὕψος) καὶ τὴν πρὸς Ν. (6.760 μ.). Π. Ν. Π.

Οὐάσκωνες (οἱ)· βλ. λ. *Βάσκοι, Γάσκωνες* καὶ *Γασκωνία*.

Οὐάς, Ρὰς-ῖλ — *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς νήσου Μελίτης (πλάτ. 35° 58' Β., μῆκ. 14° 19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2063: Malta island northen portion). Παρ' αὐτὸ γίνεται ἐντατικὴ ἁλιεία θύννων (τόννων). Σ. Ε. Λ.

Οὐασσὲλ (Oissel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα. Κάτ. 4.480. Ἔχει ἐργοστάσια λεβητοποιίας, νηματουργίας καὶ κεραμοποιίας. Π. Π. Κ.

Οὐὰτ (Watt), ***Τζαίημς***. Ἄγγλος φυσικὸς καὶ μηχανικὸς (βλ. λ. *Βὰττ* Τζαίημς).

Οὐατζὶτ *[Αἰγ. Θρησκ.]*. Θεὰ τοῦ Βορρᾶ ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ, ἔχουσα ἔμβλημα τὸν ὄφιν. Γ. Λ. Α.

Οὐατικανὸς (Vaticano) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαιότερος τύπος τῆς λέξεως *Βατικανὸν* (βλ.λ.).

Οὐάτσον (Watson)· βλ. *Οὐῶτσον*.

Οὐάϋ (Wye) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Ἀγγλίας πηγάζων ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πλύνλιμμον ἐν Οὐαλλίᾳ, εἰς ὕψος 2.000 ποδῶν, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ στόμιον τοῦ Σέβερν. Ἔχει μῆκος 130 μιλλίων. —2) Ὄνομα δύο μικρῶν παραποτάμων, ὧν ὁ εἷς τοῦ Ντέρουεντ ἐν Ντέρμπυσερ καὶ ὁ ἕτερος τοῦ Ταμέσεως. Ε. Σ.

Οὐαϋάγκα (Huayaga) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Οὐαλιάγκα*.

Οὐαϋαντὸτ (οἱ) (Wyandotte). Φυλὴ ἐρυθροδέρμων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κατοικούντων κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Τορόντο, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Γάλλοι, ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει των εἰς Καναδᾶν, ἦλθον εἰς ἐπαφὴν καὶ κατόπιν συνῆψαν συμμαχίαν ἐναντίον τῶν Ἰροκέζων. Ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Ἰροκέζων ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς Κεμπὲκ καὶ εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων κατὰ τὸν πόλεμον τῆς ἀνεξαρτησίας. Διεσπάρησαν τῇδε κἀκεῖσε καὶ ἤδη μόλις ἐλάχιστοι σῴζονται ἐν Καναδᾷ. Εἶναι ὑψηλοί, ἰσχυρᾶς κράσεως, μὲ μαύρην κόμην, δέρμα χαλκόχρουν καὶ ῥῖνα προεξέχουσαν. Π. Π. Κ.

Οὐάϋατ (Wyat), *σὲρ* ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1503. Δεκατριετὴς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Η' καὶ τῷ 1524 διωρίσθη φύλαξ τῶν βασιλικῶν κειμηλίων. Ἦτο παιδικὸς φίλος τῆς Ἄννης Μπολὴν (Boleyn), συζύγου τοῦ Ἑρρίκου, ἡ σχέσις δὲ αὕτη παρ' ὀλίγον νὰ ἔχῃ δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Τῷ 1537 ἐστάλη πρεσβευτὴς εἰς τὴν αὐλὴν Καρόλου τοῦ Ε'. Ἔγραψε σοννέτα, σατίρας καὶ λυρικὰ περὶ ἀγάπης ποιήματα. Εἶναι δὲ ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὸ σοννέτον εἰς τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν. Ε. Σ.

—**Οὐάϋατ** (Wyat), *σὲρ* ***Θωμᾶς,*** ἐπικαλούμενος *ὁ νεώτερος*. Ἄγγλος συνωμότης, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1520. Τῷ 1554 ἡνώθη μὲ τοὺς συνωμότας, οἵτινες ἐπεζήτουν τὴν ἀποτροπὴν τοῦ γάμου τῆς βασιλίσσης Μαρίας Τυδὼρ μετὰ τοῦ Φιλίππου τῆς Ἱσπανίας. Συμφώνως πρὸς τὰ σχέδια τῶν συνωμοτῶν ἡ ἐξέγερσις ἤρχισε τὴν 25ην Ἰανουαρίου 1554 καὶ ἐξετάθη ταχέως. Τὰ κατὰ τοῦ Οὐάϋατ σταλέντα στρατεύματα τῆς βασιλίσσης ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς συνωμότας, ἡ δὲ Μαρία καὶ τὸ συμβούλιον ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν συμβιβασμόν. Οἱ ὅροι τοῦ Οὐάϋατ ἦσαν τόσον θρασεῖς (παράδοσις τοῦ πύργου τοῦ Λονδίνου καὶ κηδεμονία τῆς βασιλίσσης), ὥστε ὁ λαὸς ἐξηγέρθη, οἱ ἐπαναστάται διηρέθησαν, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ὁ Οὐάϋατ παρεδόθη καὶ ἐφυλακίσθη. Ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις ἀνεβλήθη μέχρι τοῦ Ἀπριλίου μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ Οὐάϋατ θὰ ἐπρόδιδε τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἐλισάβετ, τῆς κατόπιν βασιλίσσης. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος ὁ Οὐάϋατ ἠρνήθη πᾶσαν συμμετοχὴν τῆς βασιλόπαιδος εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ε. Σ.

—**Οὐάϋατ** (Wyatt), ***Ριχάρδος-Ἰάκωβος***. Ἄγγλος γλύπτης (1795—1855). Ἐσπούδασεν ἐν Λονδίνῳ καὶ Ρώμῃ καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ Κανόβα, διακριθεὶς κυρίως διὰ τὴν πλαστικὴν καὶ ποιητικὴν ἀπόδοσιν τῶν γυναικείων μορφῶν. Ἀφῆκε πολυάριθμα ἔργα πλήρη χάριτος καὶ ζωῆς, τιμηθεὶς καὶ διὰ χρυσοῦ μεταλλίου κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1851 ἐν Ρώμῃ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Νύμφη λουομένη», «Κυνηγὸς μὲ σκύλους», «Ἡ νύμφη Ἄρτεμις», «Ἰνὼ καὶ Βάκχος», «Νύμφη Εὔχαρις καὶ Ἵμερος», «Πηνελόπη», «Βάκχος» κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Οὐάϋζ (Wyse), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος διπλωμάτης (βλ. λ. *Οὐάϊς* Θωμᾶς).

Οὐάϋνα - Καπὰκ (Huayna - Capac). Αὐτοκράτωρ τῆς Περουβίας, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἴνκα, διάδοχος (1488) τοῦ Τούπακ Ὑουπάνκι. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ κράτος τῶν Ἴνκα ἐπεξετάθη μεγάλως καὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς Περουβίαν οἱ πρῶτοι Ἱσπανοὶ ὑπὸ τὸν Πιθάρρο. Ἐσωτερικῶς ἐπεδείχθη σκληρότατος, ἀπὸ τῶν ὁμαδικῶν δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτελέσεων παρὰ τὴν λίμνην Ὀταβάλο, ἐπωνομάσθη αὕτη *Ὑάουαρ Κότσα* (Yahuar Cocha=λίμνη τοῦ αἵματος). Ἀπέθανε τῷ 1528. Π. Ν. Π.

Οὐάϋομινγκ (Wyoming) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη εἰς ὕψος 6.700 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν της θαλάσσης. Ἔχει ἔκτασιν 97.548 τετραγωνικῶν μιλλίων καὶ 241.005 κατοίκους. Περικλείει ἐδάφη πλουσιώτατα εἰς κοιτάσματα ἄνθρακος. Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα διασχίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Μεγάλου Κέρατος (Big Horn), ἀνηκόντων εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Βραχωδῶν Ὀρέων, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν τοῦ Νέφους (Cloud Peak) ὕψους 13.165 ποδῶν. Εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα ὑψοῦνται αἱ κορυφαὶ *Γκάννεττ* (13.785 π.) καὶ *Φρέμοντ* (13.720 π.) τῆς ὀροσειρᾶς Οὐὶντ Ρίβερ (Wind River). Ἡ χώρα παράγει κτηνοτροφικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα καὶ ἐξάγει μαλλία, σῖτον, σανόν, ἀραβόσιτον, βρώμην, γεώμηλα, σάκχαριν, κριθήν, πρόβατα, βοῦς, χοίρους, μέλι, ὄρνιθας. Τῷ 1832 ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ πετρελαιοπηγαί. Ἡ πολιτεία διοικεῖται ὑπὸ κυβερνήτου, γερουσίας και βουλῆς κατὰ τὸν συνταγματικὸν χάρτην τοῦ 1889. Κυριώτεραι πόλεις αὐτῆς εἶναι ἡ *Λάραμι* μὲ πανεπιστήμιον καὶ βιβλιοθήκην (κάτ. 9.629), ἡ *Κάσπερ* (23 288), ἡ *Τσεϋένν* (13.202), ἡ *Σέρινταν* (8.436). Ε.Σ.

Οὐαφανγκέου (Vafanghéu) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βαφανγκέου*.

«Οὐάφντ». Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ ὑπὸ τὸν Ζαγλοὺλ πασᾶν ἐθνικόφρονες τῆς Αἰγύπτου ὠνόμασαν οὕτω τὸ κόμμα των μὲ τὴν ἔννοιαν «κόμματος τῆς ἐθνικῆς χειραφετήσεως». Τὸ κόμμα διοικεῖται σήμερον ὑπὸ τοῦ Ναχὰζ πασᾶ. Γ. Λ. Α.

Οὐάφρις. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενος *Ἀπρίης*, φαραὼ τῆς 26ης δυναστείας, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 588 μέχρι τοῦ 569 π. Χ. Τὸ φαραωνικόν του ὄνομα ἦτο *Οὐὲχ ἐβ Ρᾶ*, εἶναι δὲ ὁ *Ὄφρας* τῆς Γραφῆς. Τοῦτον φονεύσας διεδέχθη ὁ στρατηγός του *Ἄμκης*. Γ. Λ. Α.

Οὐαχαβῖται (οἱ). Ὀπαδοὶ τῆς μουσουλμανικῆς αἱρέσεως τοῦ *βαχαβισμοῦ* (βλ. λ. *Ἀραβία* τ. Ε', σ. 305 β' κ.ἑ.).

Οὐάχαμπ ***Ἀλλάχ.*** Υἱὸς τοῦ Ὀδαινάθου καὶ τῆς Ζηνοβίας, ἐξελληνισθεὶς εἰς *Ἀθηνόδωρον* (βλ.λ.).

Οὐβαδεσάγια *[Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Ἀραχωσίας. Κατὰ τοὺς ἐπιτυχεῖς πολέμους Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους ἐναντίον τῶν ἐπαναστατησάντων Βαβυλωνίων, Μήδων καὶ Περσῶν, ὁ στρατηγός του Ἀρταβαρδίγια καταδιώξας ἐνέκλεισεν εἰς τὸ φρούριον τοῦτο τὸν ἐπαναστάτην Βαχυασδάταν καὶ τὸν συνέλαβε (518 π. Χ.). Γ. Λ. Α.

Οὐβάλδος (Huchbald, Hugbaldus ἢ Ubaldus). Μοναχὸς ἐν τῇ γαλλικῇ μονῇ τοῦ Σαίντ-Ἀμάν, γεννηθεὶς περὶ τὸ 840 καὶ ἀποθανὼν τῷ 932. Ἐκ τῶν πρώτων θεωρητικῶν τῆς μουσικῆς τοῦ μεσαίωνος, ἔγραψε βιβλία μεγίστης σημασίας διὰ τὴν διαφώτισιν τῆς μουσικῆς τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης περιόδου. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπεδόθη εἰς τὸν Οὐβάλδον ἡ ἐφεύρεσις τοῦ πρωτογόνου πολυφωνικοῦ συστήματος, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὄργανον* ἢ *διαφωνία*· ἐσφαλμένως δὲ ἀποδίδεται ἡ πατρότης τῆς ἀντιστίξεως εἰς αὐτόν, διότι ὁ Οὐβάλδος ἁπλῶς περιέγραψεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς πολυφωνικῆς τέχνης. Εἰς τὸν Οὐβάλδον ἐπίσης ὀφείλεται ἡ χρῆσις ἰδίου συστήματος σημειογραφίας, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δασειακόν*, βασιζομένου δὲ ἐπὶ παραλλαγῶν τοῦ δασέος ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τέλος ὁ Οὐβάλδος μετεχειρίσθη τὰς ἐπιτιθεμένας ὁριζοντίους γραμμάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐτοποθέτει τὰς συλλαβὰς τοῦ κειμένου, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ ψαλῇ. Ὁ ἀοιδός, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν συλλαβῶν ἐπὶ τῶν γραμμῶν, ἐχρησιμοποίει ἀνιοῦσαν ἢ κατιοῦσαν κίνησιν τῆς φωνῆς. Τὰ διαστήματα τόνου καὶ ἡμιτονίου ὑπεδεικνύοντο διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοποθετήσεως τῶν γραμμάτων t (τόνος) καὶ s (semitonium=ἡμιτόνιον). Τὰ θεωρητικὰ συγγράμματα τοῦ Οὐβάλδου εἶναι τὰ ἑξῆς: «De harmonica institutione», «Musica enchiriadis», «Scholia enchiriadis» καὶ «Commemoratio brevis de tonis et psalmis modulandis». Ἀμφισβητησίμου γνησιότητος εἶναι ἀφ' ἑτέρου τὸ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον ἐγχειρίδιον περὶ ἐκκλησιαστικῶν τρόπων «Alia musica».

[***Hans Müller***, Huchbalds echte und unechte Schriften über Musik (1884).] Γ. Σ.

Οὐβάλι, ἢ ***Οὐβάλο*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν Ρωσίᾳ, δυτικὴ διακλάδωσις τῶν Οὐραλίων ὀρέων, κατὰ τὰ σύνορα Ἐσωτερικῆς Ρωσίας, δυτικοῦ Οὐράλη καὶ αὐτονόμου ἐδάφους τῶν Ζυριάνων. Ἔχει μεγίστην ἔκτασιν, χαμηλὸν ὕψος (μέχρι 330 μ.) καὶ διαχωρίζει τὰ λεκανοπέδια τῶν ποταμῶν Βόλγα, Ντβίνα καὶ Πετσόρα. Π. Ν. Π.

—**Οὐβάλι** *[Γεωγρ.]*. Δυτικὴ ἀντηρὶς τοῦ Καυκάσου (ὕψ. 500 μ.), διαχωρίζουσα τὰς μεγάλας κοιλάδας Κάμα πρὸς Ν. καὶ Βιτσέγκντα πρὸς Β. Π.Ν.Π.

Οὐβάνγκουϊ ***Γκάρι,*** ἢ ***Οὐμπάνγκουϊ - Σάρι*** *[Γεωγρ.]*. Ὁμόσπονδον διαμέρισμα τῆς Γαλλικῆς Ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς, διαρρεόμενον ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σάρι καὶ Οὐβάνγκουϊ. Ὁρίζεται ἀπὸ Β. ὑπὸ τοῦ διαμερίσματος τῆς λίμνης Τσάντ, ἀπὸ Δ. ὑπὸ τοῦ Καμερούν, ἀπὸ Ν. ὑπὸ τοῦ Βελγικοῦ Κονγκὸ καὶ ἀπὸ Α. ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτικοῦ Σουδάν. Ἔκτασις 493.000 τετρ. χλμ., κάτ. (1926) 1.066.444. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Μπάνγκουϊ*. Π. Ν. Π.

—**Οὐβάνγκουϊ** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς, δεξιὸς (βόρειος) παραπόταμος τοῦ Κονγκό, ἄλλως καλούμενος *Οὐέλλε-Οὐμπάνγκι* καὶ κατὰ τὸν μέσον ῥοῦν του *Μομπάνγκι*. Ἔχει μῆκος 2.350 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 1.100 χλμ. Πηγάζει ἐκ τοῦ Βελγικοῦ Κονγκό, βορείως τῆς λίμνης τοῦ Ἀλβέρτου, καὶ ῥέει πρὸς ΒΔ. παραλλήλως πρὸς τὰ σύνορα τοῦ Βελγικοῦ Κονγκὸ καὶ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, εἶτα παραλλήλως πρὸς τὰ σύνορα τῆς Γαλλικῆς Ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ Les Abiras μέχρι τῶν ἐκβολῶν του ῥέει ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν τελευταίων συνόρων, ἔχων κατεύθυνσιν πρὸς ΝΔ. Συμβάλλει μετὰ τοῦ Κονγκὸ βορείως τῆς λίμνης Τούμπα καὶ νοτίως τοῦ Ἰσημερινοῦ, σχηματίζων δέλτα πλάτους 19 χλμ. Κύριος παραπόταμός του εἶναι ὁ *Μπόμου* (Bomu), χαράσσων τὰ ἐκ Les Abiras μέχρις Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν σύνορα τοῦ Βελγικοῦ Κονγκὸ καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Π. Ν. Π.

—**Οὐβάνγκουϊ** *ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τοῦ Βελγικοῦ Κονγκὸ κατὰ τὰ ΒΔ. αὐτοῦ. Π. Ν. Π.

Οὐβαξιάτρα. Περσικὴ ὀνομασία δύο βασιλέων τῶν Μήδων (βλ. λ. *Κυαξάρης*).

Οὐβαριὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Σχινούσας (πλάτ. 36° 51' 30'' Β., μῆκ. 25° 33' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837 : Paros and Naxos) τῆς συστάδος Κουφονήσια τῆς Παροναξίας. Σ. Ε. Λ.

οὐβαροβίτης (ὁ) (Uwarowit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν γρανατῶν. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca_3Cr_2Si_3O_{12}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους μὲ λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα σκοτεινὸν σμαραγδοπράσινον, δι' ἀποσαθρώσεως ὅμως καθίσταται ἀλαμπὴς καὶ φέρει πράσινα στίγματα. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 3,42, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς τῶν χρωμιούχων σερπεντινῶν τοῦ Texas, εἰς τὴν Σιλεσίαν, τὰ νότια Οὐράλια κ. ἄ. Γ. Θ.

Digitized by Google

Οὐβάρωφ, *Ἀλέξιος Δημήτριεβιτς, κόμις*—. Ρῶσος ἀρχαιολόγος (1820—1891). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως καὶ περιελθὼν τὰς ἀκτὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἐδημοσίευσε τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ ἔργον: «Ἀρχαιότητες τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μαύρης Θαλάσσης». Θ. Β.

— **Οὐβάρωφ, *Σέργιος Νικολάγιεβιτς*.** Ρῶσος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1773—1855). Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πετρουπόλεως, πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, σύμβουλος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Συνέγραψε διάφορα ἔργα εἰς τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ ρωσικήν, ἐν οἷς: «Πραγματεία περὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκαδημίας», «Ἀλέξανδρος Α΄ καὶ Ναπολέων Α΄», «Κριτικὴ ἐξέτασις τοῦ μύθου τοῦ Ἡρακλέους», «Μελέτη περὶ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν», «Ἔρευνα τῆς προομηρικῆς ἐποχῆς», «Γκαῖτε καὶ Σίλλερ» κ. ἄ. Θ. Β.

Οὔβατα (Ubata) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νουμιδίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ΄, 3, 10). Εἶναι προφανῶς ἡ Ubaza castellum τοῦ Αὐγουσταίου Πίνακος, κειμένη ΝΑ. τοῦ Αὐρασίου ὄρους, περὶ τὰ 40 μίλλια πρὸς Δ. τῆς Θελεπτῆς (Medinet-Kédima). Α. Θ. Σ.

Οὐβέα (Uvéa) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Πολυνησίας καὶ ἡ κυριωτέρα τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους (βλ. λ. *Βυλλίς*).

Οὐβερτῖνος *Παλλαβιτσίνης*. Δεύτερος μαρκίων τῆς *Βοδονίτσης* (βλ. λ.).

Οὐβέρτος (Hubertus, Hugubertus). Ἅγιος τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (655—727), γεννηθεὶς ἐν Ἀκουϊτανίᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Φουρὸν λ' Ἐβέκ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Βερτράνδου, δουκὸς τῆς Γουϊέννης, καὶ ἔζη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πιπίνου Ἑρισταλ, μέχρις οὗ, συναντήσας εἰς κυνήγιον ἔλαφον φέρουσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φωτεινὸν σταυρόν, μετέστη εἰς τὸν Χριστιανισμόν, προσηλύτισε τὴν Ἀλπαΐδαν, σύζυγον τοῦ Πιπίνου, καὶ (698) ἐχρίσθη ἐν Ρώμῃ ἐπίσκοπος τῆς Λιέγης, διάδοχος τοῦ Ἁγίου Λαμβέρτου. Θεωρεῖται θεραπευτὴς τῶν λυσσώντων καὶ προστάτης τῶν κυνηγῶν, ἔχει σύμβολα τὸν κύνα καὶ τὴν ἔλαφον καὶ τιμᾶται τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του (3 Νοεμβρίου). Πλεῖστα ἔργα καλλιτεχνῶν ἀναφέρονται εἰς τὸν ἅγιον Οὐβέρτον, ἐν οἷς ἐξέχουν ὁ πίναξ Brueghel τοῦ πρεσβυτέρου (παλαιὸν μουσεῖον Βερολίνου), πίναξ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος φλαμανδικὸς (Ἐθνικὴ πινακοθήκη Λονδίνου), γλυπτὸς πίναξ τοῦ F. Matsch κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Οὐβέρτου *ἁγίου κλείς*.** Θεία κλείς, ἣν κατὰ τὴν παράδοσιν ἔλαβεν οὐρανόθεν ὁ ἅγιος Οὐβέρτος ἐν Βραβάντῃ. Δι' αὐτῆς ἐπετύγχανε τὴν θεραπείαν κυνῶν καὶ ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς λύσσης. Θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πιστῶν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἐν Βὶλ Σαὶν Οὐμπὲρ (Ville Saint-Hubert) τοῦ Βελγίου φυλασσομένην. Π. Ν. Π.

— **Οὐβέρτου *ἁγίου τάγμα*.** —1) Τὸ παλαιότερον καὶ ἐπισημότερον τάγμα (Hubertusorden) τοῦ ἄλλοτε βαυαρικοῦ βασιλείου, ἀρχικῶς ὀνομαζόμενον καὶ *τάγμα τοῦ κέρατος* (Orden vom Horn). Ἱδρύθη τῷ 1444 ὑπὸ τοῦ Γεράρδου Ε΄ δουκὸς τοῦ Γιύλιχ καὶ Γκέλντερν, ἐπὶ νίκῃ γενομένῃ τὴν ἐπέτειον τοῦ ἁγίου Οὐβέρτου. Ἔχει ἔμβλημα σταυρὸν ἀκτινοβολοῦντα καὶ ἐστεμμένον, φέροντα ἐν τῷ μέσῳ τὴν βάπτισιν τοῦ ἁγίου Οὐβέρτου καὶ τὴν γοτθικὴν ρῆσιν IN TRAW VAST (στηρίζου ἐπὶ τῆς πίστεως) καὶ ἀναρτώμενον δι' ἐρυθρᾶς ταινίας μὲ πράσινον περιθώριον. Μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας.

—2) Ἱπποτικὸν τάγμα ἱδρυθὲν τῷ 1416 ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς Λωρραίνης καὶ τοῦ Μπάρ, πρωτοστατοῦντος τοῦ δουκὸς τοῦ Μπὰρ Λουδοβίκου τοῦ Α΄. Εἶχε σκοπὸν τὸν τερματισμὸν τῆς διχονοίας τῶν δύο χωρῶν καὶ ἔμβλημα λευκὸν σταυρὸν μὲ ἐπίχρυσον περιθώριον. Τὸ τάγμα διελύθη τῷ 1824 διὰ διατάγματος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄. Π. Ν. Π.

Οὔβιοι (οἱ) (Ubii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς δυτικῆς Γερμανίας, κατοικῶν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ μέσου ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου. Ἐνοχλούμενοι ὑπὸ τῶν γειτόνων αὐτῶν Σουήβων, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Καίσαρος, τῷ δὲ 37 π. Χ. ἐγκατέστησεν αὐτοὺς οἰκειοθελῶς ὁ Ἀγρίππας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ (Στράβ. Δ΄, 194), διὸ ἀκολούθως πολλάκις ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Agrippinenses.

Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ oppidum Ubiorum, ἥτις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου μετωνομάσθη Ara Ubiorum, Ara Agrippinensis καὶ Colonia Agrippina (νῦν Κολωνία). Α. Θ. Σ.

Οὐβὶλ (Houville), ***Μαρία - Λουΐζα - Ἀντουανέτα-ντὲ Ἑρεντιά***, ἐπιλεγομένη ***Γεράρδος ντ'*** —. Σύγχρονος Γαλλὶς μυθιστοριογράφος, γεννηθεῖσα τῷ 1875, θυγάτηρ τοῦ ποιητοῦ Ἑρεντιὰ καὶ (1895) σύζυγος τοῦ ποιητοῦ Ἑρρίκου ντὲ Ρενιέ. Ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ 1894 διὰ στίχων ἀνωνύμως δημοσιευθέντων εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων», τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων» καὶ τὴν «Λατινικὴν Ἀναγέννησιν», διετέλεσε δὲ δραματικὴ κριτικὸς τοῦ «Γαλάτου», «Φιγκαρῶ» κ. ἄ. Ἔγραψε μυθιστορήματα διακρινόμενα διὰ τὴν λεπτὴν παρατήρησιν ἐπὶ τῶν γυναικείων συναισθημάτων. Ἐκ τῶν ἔργων της διακρίνονται: «Ὁ καιρὸς τῆς ἀγάπης» (1908), «Ὁ γόης» (1914), «Νέα κόρη» (1916), «Ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνας» (1925), «Οἱ κλόουν» (1926), «Πιστεύω πῶς σᾶς ἀγαπῶ» (1928), συλλογὴ δραματικῶν παροιμιῶν «Ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς ὡραίας Ἑλένης» (1928) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Οὐβρὰρ (Ouvrard), ***Γαβριὴλ-Ἰουλιανός***. Γάλλος οἰκονομολόγος (1770—1846). Διετέλεσε πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μεγαλοβιομήχανος τοῦ χάρτου καὶ ἔμπορος ἀποικιακῶν καὶ ναυτικῶν εἰδῶν, τροφοδότης τοῦ ἰσπανικοῦ στόλου, χρηματοδότης τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν καὶ εἶτα κύριος αὐτοῦ τραπεζίτης, πραγματοποιήσας οὕτω κολοσσιαῖα κέρδη. Ἐν συνεννοήσει μετὰ Καρόλου τοῦ Δ΄ ἵδρυσεν ἐν Ἱσπανίᾳ τὴν ἑταιρείαν «Οὐβρὰρ καὶ Σια» διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ νέου κόσμου καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ πάπα Πίου Ζ΄ ἄδειαν διὰ τὸν Κάρολον, ὅπως πωλῇ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1806 κατηγορούμενος διὰ καταχρήσεις καὶ ὡς ἐγγυητὴς ἀπληρώτων δανείων τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας κ. ἄ., διετέλει σχεδὸν συνεχῶς ὑπὸ κράτησιν ἢ ἐπιτήρησιν. Κατὰ τὸ Ἑκατονθήμερον ἐγένετο καὶ πάλιν τραπεζίτης τοῦ Ναπολέοντος καὶ προμηθευτής του ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βατερλώ, τῷ δὲ 1817 ἐπετύγχανε τὴν παρὰ τοῦ δουκὸς Ρισελιὲ παραδοχὴν ἰδίου προγράμματος δημοσιονομικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Γαλλίᾳ. Τῷ 1820 προσέφερε δάνειον 400 ἑκατομμυρίων φράγκων εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Οὐρχελ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ τῷ 1823 ἐπέτυχε τὴν γενικὴν προμήθειαν τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ γαλλικοῦ στρατοῦ, καθ' ἣν κατηγορηθεὶς ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ (1824), ἐφυλακίσθη (1825—1830). Ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ καὶ κατέλιπε πλεῖστα ἀπομνημονεύματα, ἐν οἷς καὶ σπουδαίαν αὐτοβιογραφίαν (Παρίσιοι 1826, τόμ. 3, καὶ γ΄ ἔκδ. 1827). Π. Ν. Π.

Οὔβριξ (Ubrix) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ΄ 6, 7) ἐν τῇ Ἔσω Λιβύῃ. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἀναφερομένην *Οὐόβριγα* (Vobrix) ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (Μαρόκον), πρὸς Α. πιθανῶς τῆς νῦν πόλεως Μαρόκου. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐγβέρτος (Hugbertus) ***ἅγιος***· βλ. *Οὐβέρτος*.

Οὔγγα *Ρὰς* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Τυνησίας ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φρουρίου. Εἶναι τὰ *Μακόμαδα* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Οὐγγαρέζος (ὁ), θηλ. —α· ὁ κάτοικος τῆς Οὐγγαρίας.

Οὐγγαρία (οὐγγρ. Magyarország = χώρα τῶν Μαγυάρων, ἢ Magyarbirodalom = βασίλειον τῶν Μαγυάρων, σπανιώτερον δὲ Magyarhon = πατρὶς τῶν Μαγυάρων καὶ Magyarföld = γῆ τῶν Μαγυάρων, γαλ. Hongrie, λατ. Hungaria, γερμ. Ungarn, ἀγγλ. Hungary, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν *Τουρκία*). Χώρα τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, μεταξὺ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Καρπαθίων, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς δυαδικῆς Αὐστρο-ουγγρικῆς μοναρχίας τῶν Ἀψβούργων, ἔχουσα τότε ἐπιφάνειαν 322.574 τ. χλμ. (ἤτοι 224.018 ἡ κυρίως Οὐγγαρία ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν 42.325 τὸ τέως βασίλειον τῆς Κροατίας καὶ Σλαβονίας καὶ 55.731 ἡ Τρανσυλβανία), μετὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον περιορισθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Τριανὸν τῆς 4ης Ἰουνίου 1920 εἰς μόνον 93.007 τ. χλμ. καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν διακανόνισιν τῶν συνόρων της ἔχουσα σήμερον ἐπιφάνειαν 92.975 τ. χλμ. Κεῖται μεταξὺ τῆς 45°48΄—48°31΄ Β. πλάτους καὶ 16°10΄—22°58΄ Α. μήκους (Γκρήνουϊτς). Ἔχει μέγιστον μῆκος ἀπὸ Δ. πρὸς Α. 530 χλμ., πλάτος δὲ ἐκ Β. πρὸς Ν. 220 χλμ. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ρουμανίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ ὁροθετικὴ αὐτῆς γραμμὴ ἔχει ὁλικὸν μῆκος 1.600 χλμ., ἐξ ὧν 570 χλμ. πρὸς τὴν Τσεχοσλοβακίαν, 300 χλμ. πρὸς τὴν Ρουμανίαν, 500 χλμ. πρὸς τὴν Νοτιοσλαυΐαν καὶ 180 χλμ. πρὸς τὴν Αὐστρίαν.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] 1) ***Ὀρεογραφία***. Ἀπὸ ὀρεογραφικῆς ἀπόψεως ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ προεξοχῆς τῶν κεντρικῶν ἀσβεστολιθικῶν ζωνῶν τῶν Ἄλπεων, ἥτις σχηματίζει τὰ λεγόμενα *Οὐγγρικὰ Μεσαῖα Βουνά*, γνωστὰ ὑπὸ τὸ γερμανικὸν αὐτῶν ὄνομα Mittelgebirg. Ἡ χαμηλὴ αὐτὴ βουνοσειρὰ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ δάσους τοῦ Μπάκονυ (Bakony), εἰς ὕψος 710 μ. περίπου, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ράαμπ (Raab) καὶ τῆς λίμνης Βαλατῶνος (Μπάλατον, Balaton) καὶ διήκει ἐκ τῶν ΝΑ. πρὸς τὰ ΒΑ., συνεχιζομένη διὰ τῶν μεμονωμένων βουνῶν τοῦ Βέρτες (Vertes), ὕψους 473 μ., καὶ Πίλις (Pilis) 743 μ. Εἶναι γεωλογικῶς προσφάτου σχηματισμοῦ περιλαμβάνοντα βασαλτικά, ἀνδεσιτικὰ καὶ ἄλλα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία αὐξάνει πρὸς τὸν Δούναβιν. Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ χωρίζει τὴν Μικρὰν Οὐγγρικὴν πεδιάδα (Kis-Alföld) πρὸς τὰ ΒΔ. ἀπὸ τῶν ταπεινωμάτων τῆς καμπῆς τῶν ποταμῶν Δραύου καὶ Δουνάβεως πρὸς τὰ ΝΑ. Τὰ ὕδατα τῆς περιοχῆς τῆς ἐν λόγῳ βουνοσειρᾶς, τῆς ὁποίας μόνον τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως τμῆμα ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἐκρέουσι διὰ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ράαμπ καὶ τῶν παραποτάμων του. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἐκ στρωμάτων πλειοκαίνου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἄφθονα πρόσφατα καταθέματα, ψάμμοι, χάλικες ἐκ ποταμῶν καὶ προσχώσεις ἐκ φυτικῆς γῆς. Ἐκτὸς μιᾶς βαλτώδους ζώνης παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τῶν ἑλῶν Χάνσακ (Hanság), ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι πλουσία εἰς σῖτον καὶ σακχαροῦχα τεῦτλα, πρὸς δὲ τὰ νότια αὐτῆς μέρη ἀπαντῶσι λιγνίτης καὶ μεταλλεύματα σιδήρου, προμηθεύοντα τὴν πρώτην ὕλην εἰς τὴν βιομηχανίαν. Νοτίως καὶ ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Μπάλατον ἐκτείνεται ἡ κυρίως πεδιὰς τῆς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας, ὅπου ἡ γεωργία διεξάγεται ἐντατικῶς, χάρις εἰς τὸ εὔφορον τοῦ ἐδάφους, καλυπτομένου διὰ στρωμάτων διασχιζομένων βαθέως ὑπὸ ποταμῶν καὶ ποταμίων ρεόντων παραλλήλως ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα καταλήγουσιν εἰς τὸν Δούναβιν εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ τοῦ Δραύου (Drava) καὶ τοῦ Σιὸ (Siô). Ἐκ τοῦ κυματοειδοῦς ἐδάφους ἀνυψοῦται ὡς ὀρεινὴ νῆσος ὁ συμπαγὴς ὄγκος τῶν λόφων τοῦ Μέτσεκ (Mecsek), ὅπου ἀπαντῶσι τριασικοὶ καὶ ἰουρασικοὶ ἀσβεστόλιθοι ἐν συνδυασμῷ μετὰ γρανιτῶν, διοριτῶν καὶ ἄλλων πυρογενῶν πετρωμάτων, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν λόφων ἀπαντῶσι γαιανθρακοφόρα στρώματα τροφοδοτοῦντα τὴν βιομηχανίαν.

Ὁ Δούναβις ἀποτελεῖ εἰς μικρὰν μόνον ἔκτασιν τὸ βόρειον σύνορον τῆς χώρας, ἀπὸ σημείου κειμένου ἀκριβῶς κάτωθι τοῦ σήμερον τσεχοσλοβακικοῦ Πρεσβούργου μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐξ ἀριστερῶν παραποτάμου του Ἴπελ (Ipel). Ὀλίγα χιλιόμετρα κατωτέρω ὁ Δούναβις ρέει περὶ τὰ ὑψώματα τοῦ Πίλις καὶ τρέπεται κατόπιν πρὸς Ν. Ἀνατολικῶς τοῦ μεγάλου ποταμοῦ κεῖται ἡ μεγάλη οὐγγρικὴ πεδιὰς (Nagy-Alföld), τῆς ὁποίας τὸ νότιον τρίτον, ἤτοι ἡ Μπάτσκα, μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Τίσα, καὶ τὸ Βανᾶτον, Α. τοῦ Τίσα, δὲν ἀνήκουν πλέον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἡ βορεία βουνοσειρὰ συνεχίζει ὑπὸ μορφὴν τεθλασμένην τὴν γραμμὴν τοῦ Mittelgebirg, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην πλουσιωτέρα εἰς ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Ἀνατολικῶς τοῦ Δουνάβεως ὑψοῦται τὸ Μπέρσενυ (Börzsony) 930 μ., τὸ Σέρχατ (Cserhat) 650 μ., μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ζάγκυβα καὶ Χέρναδ, τὸ Μάτρα (Matrà) 1000 μ., ἀποτελούμενα κυρίως ἐκ τραχείτου, καὶ τὸ Μποὺκ (Bükk), πέραν δὲ τοῦ Χέρναδ, πρὸς τὰ σύνορα, μέρος τῆς ἡφαιστειογενοῦς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἔπεργες-Τόκαϊ, διασήμου διὰ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀμπέλων του (οἶνος Τόκαϊ).

2) ***Ὑδρογραφία***. Τὸ ὅλον ὑδρογραφικὸν σύστημα τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν παραποτάμων του, ὧν κυριώτεροι εἶναι ἐξ ἀριστερῶν ὁ Ἴξολυ καὶ ὁ Τίσας (μετὰ τῶν παραποτάμων του Bodrog, Sajó, Hernád, Körös καὶ Maros), ἐκ δεξιῶν δὲ ὁ Λείθα (γερμ. Leitha, οὐγγρ. Lajta), ὁ Ράμπα (οὐγγρ. Raba, γερμ. Raab), ὁ Σάρβιζ (Sárviz) καὶ ὁ Δραῦος (Drave). Λόγῳ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους ὁ ροῦς τῶν ποταμῶν εἶναι ὀφιοειδής, σχηματίζων μαιάνδρους καὶ πολλὰ ἕλη. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ροῦς τοῦ Δουνάβεως εἶναι ὁρμητικώτερος, ἐκχειλίζει συχνάκις πρὸς τὸν Τίσαν καὶ προκαλεῖ πλημμύρας, πρὸς πρόληψιν τῶν ὁποίων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1845 ἡ ἐκτέλεσις ὑδραυλικῶν ἔργων πρὸς διευθέτησιν τοῦ Τίσα, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ διὰ τούτων καθ' ὁλοκληρίαν ἡ ὑπερεκχείλισις τῶν ὑδάτων, διότι ἡ αἰτία προέρχεται ἐκ τοῦ Δουνάβεως.

Κυριωτέρα λίμνη εἶναι ἡ Μπάλατον (γερμ Plattensee), ἔχουσα μῆκος 75 χλμ. καὶ μεγαλύτερον πλάτος 30 χλμ., ἐπιφάνειαν δὲ 650 καὶ μετὰ τῶν πέριξ ἑλῶν 1.320 τ. χλμ. καὶ κειμένη εἰς ὕψος 106 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει βάθος 10 μ. καὶ ἀπὸ τοῦ 1847 ὑπηρεσίαν ἀτμοπλοίων. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι γλυκύ, πήγνυται κατὰ τοὺς ψυχροὺς χειμῶνας καὶ τρέφει εὐγεύστους ἰχθῦς. Μικρότεραι λίμναι εἶναι ἡ Φέρται-Τάβα (οὐγγρ. Fertö-Tava, γερμ. Neusiedl) καὶ ἡ Βέλεντσε (Velencze).

3) ***Κλῖμα***. Τὸ κλῖμα τῆς Οὐγγαρίας εἶναι ἐνδιάμεσον μεταξὺ τοῦ ὠκεανικοῦ καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ. Ἐνταῦθα συγκρούονται, ἀγωνιζόμεναι περὶ ἐπικρατήσεως, αἱ κλιματικαὶ συνθῆκαι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 9°—10° (Κ.), ἡ τοῦ χειμῶνος 2°—4° καὶ ἡ τοῦ θέρους (Ἰούλιος) 20°—23°. Τὸ ἐτήσιον βροχομετρικὸν ὕψος εἶναι 500—600 χιλιοστομέτρων. Ἡ ξηροτέρα περιοχὴ εἶναι ἡ τοῦ μέσου Τίσα. Αἱ περισσότεραι

Digitized by Google

βροχαὶ πίπτουσι τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον (τὸν Ἰούνιον τὰ 13 % ὅλου τοῦ ἔτους) μετὰ τάσεως πρὸς δεύτερον μέγιστον, προκαλούμενον ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς Μεσογείου ἐπηρείας, τὸ φθινόπωρον (τὸν Ὀκτώβριον 10% τοῦ ὅλου ἔτους), ἰδίᾳ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ Δραύου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Αἱ ὑψηλαὶ θερμοκρασίαι τοῦ θέρους, ἂν καὶ εὐνοοῦσαι τὰ μέγιστα τὸν σῖτον καὶ τὸν ἀραβόσιτον, εἶναι ἐπικίνδυνοι, ὅταν αἱ βροχαὶ εἶναι κάτω τοῦ μέσου ὅρου καὶ ὅταν πνέωσι σφοδροὶ ἄνεμοι καὶ ἐπέρχονται θύελλαι μὲ νέφη ἄμμου, ὁπότε ἐπακολουθεῖ καταστροφὴ τῶν ἐσοδειῶν. Ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τοῦ κλίματος εἶναι ἡ μακρὰ διάρκεια τοῦ φθινοπώρου, εὐνοοῦσα τὴν ὡρίμανσιν τῶν εὐπαθῶν ἐσοδειῶν, ὡς τῶν σταφυλῶν καὶ τῶν ὀπωρικῶν. Ἀπὸ γενικῆς γεωργικῆς ἀπόψεως ἐπικίνδυνος εἶναι ἐνίοτε ἡ ἀβεβαιότης τῶν βροχῶν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐπήρχοντο εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἱστορικοὶ λιμοὶ μετὰ τὴν ξηρασίαν. Ν. Μ.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] 1) ***Γεωργία.*** Ἡ γεωργία εἶναι ἡ βάσις τῆς ζωῆς τῆς Οὐγγαρίας. Ἐκ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς χώρας τὰ 56 % περίπου (1926) ἀσχολοῦνται μὲ γεωργικὰ ἔργα, ἐνῷ μόνον 30 % ἐπιδίδονται εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα. Κατὰ τὰ πέντε πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔτη ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Οὐγγαρίας ηὐξάνετο διηνεκῶς συνεπείᾳ τῆς ἐκτελέσεως ἀρδευτικῶν ἔργων καὶ τῆς γενικευομένης χρήσεως γεωργικῶν μηχανῶν καὶ τεχνητῶν λιπασμάτων. Τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην ἀνέκοψεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐπαναστάσεις, ἡ κατοχὴ τῆς χώρας ὑπὸ ξένων στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐλεηλάτησαν τὸν τόπον—οἱ Οὖγγροι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ Ρουμᾶνοι ἀπήγαγον ὅλα τὰ κτήνη, ἰδίως τοὺς ἵππους—, ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ αἱ διατάξεις τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Τριανόν. Συνεπείᾳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐργασίας ὡς καὶ τῆς ἐλλείψεως κτηνῶν καὶ λιπασμάτων ἡ ἔκτασις τῶν ἀροσίμων γαιῶν, ἀνερχομένων εἰς 5.600.000 ἐκτάρια περίπου, δὲν ἐκαλλιεργήθη ὡς ἄλλοτε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε σημαντικὴ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς. Ἡ παρακμὴ αὕτη τῆς γεωργίας ἔφθασεν εἰς τὸ κατώτατον ὅριον κατὰ τὰ ἔτη 1919—1920, ἀλλ' ἔκτοτε ἤρχισε, βραδεῖα κατ' ἀρχάς, ταχυτέρα κατόπιν, πρόοδος, φθάνουσα βαθμιαίως τὴν προπολεμικήν. Ἐκ τοῦ ὅλου ἐδάφους τῆς χώρας ἦσαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1930:

Ἀγροὶ	5.589.314	ἐκτάρια	60,1 %
Δάση	1.095.094	»	11,8 %
Βοσκαὶ	1.000.882	»	10,8 %
Λειμῶνες	669.486	»	7,2 %
Ἀμπελῶνες	215.274	»	2,3 %
Κῆποι	107 200	»	1,2 %
Μὴ καλλιεργημένοι καὶ ἐν μέρει ἄγονοι ἐκτάσεις	589.777	»	6,3 %
Καλαμῶνες	30.459	»	0,3 %

Πρὸ τοῦ 1918 ἐπεκράτει ἡ μεγάλη ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία, ἔκτοτε ὅμως, συνεπείᾳ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως, τὰ μεγάλα κτήματα κατετμήθησαν. Κλιματικαὶ καταστροφαὶ ἐξαφανίζουσιν ἐνίοτε σημαντικὸν μέρος τῶν ἐσοδειῶν, αἵτινες κυμαίνονται μὲ μεγάλας πολλάκις διαφορὰς κατ' ἔτος. Οὕτω π.χ. τῷ 1913 θύελλαι, πλήμμυραι καὶ ξηρασία κατέστρεψαν τὰ 28 % τῶν σπορῶν εἰς τὰς κομιτείας τῆς πεδιάδος Τίσα. Γενικῶς ἡ ἀπόδοσις τῆς καλλιεργείας ἠλαττώθη ἀπὸ τοῦ 1918 συνεπείᾳ τῆς ἐργασίας τῆς ἀναπροσαρμογῆς πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν.

Τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ καλλιεργείᾳ κατέχει ὁ σῖτος, μετὰ τὸν ὁποῖον ἔρχονται κατὰ σειρὰν ὁ ἀραβόσιτος, ἡ σίκαλις, ἡ κριθὴ καὶ τὰ γεώμηλα. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν παραγωγὴν τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς μετρικοὺς στατῆρας (τῶν 100 χιλιογράμμων).

Ἐσοδεία	*Μέση παραγ. τῶν ἐτῶν 1911—1915*	*1920*	*1926*	*1927*	*1928*	*1929*	*1930*
Σῖτος	19.950.076	10.322.119	20 386 825	20.639.315	27.001.211	20.407.899	22 953.426
Σίκαλις	8.042.139	5.143.169	7.980.011	5.732.785	8.277 641	7.981.916	7.215.152
Κριθὴ	7.141.212	4.718.519	5.553.891	5.076.992	6.677 988	6.826.192	6.010.245
Βρόμη	4 404.705	3 237.901	3 600 067	3 152.292	3.995.898	4.106.571	2.612 495
Ἀραβόσιτος	15.055.696	12 742.081	19.443.212	17 602.402	12 596.996	17.911.370	11.070.619
Γεώμηλα	19.458.893	20.722.291	18.746 228	18 072.151	14.705.052	21 682.735	18.411.465
Ζαχ. τεῦτλα	15.019.512	6.398.261	14.446.177	12 840.849	14.377.906	16.070 280	14 610.201
Τεῦτλα φορβῆς	—	—	—	—	21.548.123	23 023.240	22 019.681

Τὸ πρὸς ἐξαγωγὴν διαθέσιμον ποσοστὸν ἀνέρχεται εἰς 10—15 ἑκατομμύρια μετρικῶν στατήρων, ἤτοι εἰς τὰ 8—10 % τῶν ἐκ σίτου ἐτησίων ἀναγκῶν τῆς Εὐρώπης.

Πρὸ τοῦ πολέμου αἱ αὐταὶ ἐσοδεῖαι εἰς τὸ ἔδαφος τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας (ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τιμῶν τοῦ 1913) ἀνήρχοντο εἰς 48.400,000 λίρας στερλίνας. Σήμερον ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς 80 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν περίπου.

Σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἀμπελουργία, ὡς καὶ ἡ καλλιέργεια ὀπωροφόρων δένδρων καὶ κηπευτικῶν προϊόντων. Ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν ἀμπελώνων εὑρίσκονται εἰς τὰς ἀμμώδεις περιοχάς, αἵτινες δὲν εἶναι ἐπιτήδειαι εἰς τὴν φυλλοξήραν. Γενικῶς δὲ ἡ ἀμπελουργία ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῶν ἡφαιστειογενῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Μιττελγκεμπίργκ, αἵτινες δεσπόζουσι τῆς λίμνης Μπάλατον καὶ ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τῆς Hegyalja, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται ὁ διάσημος οἶνος Τόκαϊ. Ἡ καλλιέργεια τῶν ὀπωροφόρων δένδρων ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ὑπερδουνάβειον περιοχὴν καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ Τίσα καὶ τοῦ Δουνάβεως ἐκτάσεις, ἰδίᾳ εἰς τὸ Κέσκεμετ, Τσέκλεδ καὶ Φέλετζυχάζα (βερύκοκκα, μῆλα), εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Χέρναδ (κεράσια) καὶ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Σέγκεδ. Ἡ καλλιέργεια πρωΐμων γεωργικῶν προϊόντων πρὸς ἐξαγωγήν, νωπῶν ἢ διατετηρημένων, αὐξάνει ταχέως παρὰ τὰς μεγάλας πόλεις, ἐνῷ ὡρισμέναι περιφέρειαι ἔχουν τὴν εἰδικότητα ἰδιαιτέρων προϊόντων, ὡς πεπονίων τῆς κομιτείας Χέβες, πιπεριῶν (κόκκινο πιπέρι ἢ πάπρικα) τοῦ Σέγκεδ καὶ κρομμύων τοῦ Μακό. Καπνὰ παράγονται ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Nyvrség, κάνναβις εἰς τὰς ξηρᾶς περιοχὰς τῆς μεγάλης οὐγγρικῆς πεδιάδος, λίνον εἰς τὰς ὑγρὰς περιφερείας τῆς ὑπερδουναβείου χώρας, σακχαροῦχα τεῦτλα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Χέρναδ.

2) ***Κτηνοτροφία.*** Ἡ κτηνοτροφία παρακολουθεῖ τὴν σιτοπαραγωγήν, ἀποτελεῖ δὲ σπουδαῖον κλάδον τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας. Τῷ 1927 ὑπῆρχον 1.805.458 βόες καὶ ἀγελάδες, 1.610.716 πρόβατα, 2.386.664 χοῖροι, 903.326 ἵπποι. Τῷ δὲ 1931: βόες καὶ ἀγελάδες 1.813.894, ἵπποι 864.571, χοῖροι 2.714.635, πρόβατα 1.440.409, αἶγες 24.027, ὄνοι 4.291, ἡμίονοι 1.109.

Εἰς τὰ διὰ τὴν γεωργίαν ἀκατάλληλα ἐδάφη, ὡς εἰς τὴν ποῦσταν τοῦ Μπούγατς παρὰ τὸ Κέσκεμετ καὶ εἰς τὴν μεγάλην στέππαν τοῦ Χόρτομπάτζυ, δυτικῶς τοῦ Ντέμπρετσεν, βόσκουσι μεγάλα ποίμνια προβάτων, ὡς καὶ ἀγέλαι βοῶν καὶ ἵππων, ὁδηγούμεναι ὑπὸ ἡμινομαδικῶν βουκόλων. Οἱ βόες κατάγονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ἐγχωρίου λευκοῦ γένους, τοῦ ὁποίου τὰ κέρατα εἶναι μεγάλα. Δυτικῶς τοῦ Δουνάβεως ἡ κτηνοτροφία διεξάγεται ἐντατικῶς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν παραγωγὴν φορβῆς. Εἰδικὸς κλάδος εἶναι ἡ ἐκτροφὴ κτηνῶν ἀναπαραγωγῆς, κυρίως ταύρων, προβάτων, χοίρων καὶ ἵππων, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ γνωστὴ ἐθνικὴ ἀγάπη τῶν Οὔγγρων πρὸς τοὺς ἵππους, γνώρισμα καὶ τοῦτο τῆς τουρανικῆς καταγωγῆς των, καὶ ἡ συχνὴ χρῆσις τοῦ ἵππου εἰς τὸν καθημερινὸν βίον ἐδημιούργησαν πολλὰ ἱπποτροφικὰ κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα προστρέχουν πολλαὶ ξέναι χῶραι πρὸς ἀγορὰν ἵππων, διὰ στρατιωτικὰς ἀνάγκας. Χοῖροι τοῦ γένους Mangalica, παράγοντες ἄφθονον λαρδίον, εἶναι κοινότατοι εἰς τὰ μικρὰ κτήματα τῆς Δυτικῆς Οὐγγαρίας παρὰ τὰς πόλεις, ὡς ἡ Βουδαπέστη, καὶ εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ποταμῶν Körös—Maros, αἵτινες παράγουσιν ἀραβόσιτον. Τὰ πρόβατα ἐκτρέφονται διὰ τὴν παραγωγὴν γάλακτος καὶ χονδροῦ μαλλίου, ἀπαντῶσι δὲ πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Μίττελγκεμπίργκε, εἰς τὰ βόρεια ὀρεινὰ μέρη καὶ εἰς τὰς φυσικὰς βοσκὰς τῆς μεγάλης οὐγγρικῆς πεδιάδος. Αἶγες ὑπάρχουσιν εἰς τὰ μικρὰ κτήματα, πουλερικὰ εἰς τὰς σιτοφόρους περιφερείας τῶν πεδιάδων, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὑπερδουνάβειον χώραν, ὅπου ἡ γειτνίασις τῆς Βιέννης καὶ τῆς Βουδαπέστης ηὐνόησαν τὴν ἐπιστημονικὴν ὀρνιθοτροφίαν καὶ τὴν μελισσοκομίαν. Ἰχθῦς προμηθεύεται ἡ Οὐγγαρία ἐκ τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Τίσα καὶ τῆς λίμνης Μπάλατον.

3) ***Δασοκομία.*** Ἡ δασοκομία δὲν εἶναι σπουδαία, διότι τὰ κωνοφόρα δὲν εἶναι ἄφθονα. Εἰς τὰς πεδιάδας ἡ ἀναδάσωσις δι' ἀκακιῶν καὶ λευκῶν τοῦ Καναδᾶ προοδεύει, ὅπως ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκοδομικῆς.

4) ***Ὑπέδαφος.*** Ἡ Οὐγγαρία ἔχει ὀλίγον ὀρυκτὸν πλοῦτον. Πλὴν τῶν λιασικῶν γαιανθράκων, πτωχῆς ποιότητος, τῶν ὑψωμάτων τοῦ Μέτσεκ δὲν ὑπάρχουν γαιανθρακοφόρα στρώματα. Ἡ παραγωγὴ τοῦ 1926 ἀπέδωκεν 6.156.987 τόννους πρώτης καὶ δευτέρας ποιότητος, τῷ δὲ 1930 τόννους 6.649.180. Λιγνίτης ἀπαντᾷ ἐν Τάτα, νοτίως τοῦ Ἔστεργκομ (ἑλλην. Στριγόνιον), δυτικῶς τῆς Βουδαπέστης, βορείως τῶν βουνῶν τοῦ Μποὺκ (Bükk), εἰς Σαλγκοτάριαν, βορείως τοῦ ὀρεινοῦ συμπλέγματος τοῦ Τσέρχατ (Cserhat). Ἡ παραγωγὴ λιγνίτου ἀπέδωκε τῷ 1930 τόννους 335.480, ὑπερτερήσασα τῆς τοῦ 1929 σχεδὸν κατὰ 21 %. Ἀλλὰ τὰ ποσὰ ταῦτα, τόσον τοῦ γαιάνθρακος ὅσον καὶ τοῦ λιγνίτου, εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Ὡς ἐκ τούτου μεγάλαι ποσότητες καυσίμου ὕλης εἰσάγονται ἐκ τῆς Ἄνω Σιλεσίας καὶ Τσεχοσλοβακίας. Μεταλλεύματα σιδήρου ὑπάρχουσιν εἰς Ρουντομπάνυα (Rudobanya), παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ Χέρναδ, ἐκ τούτων δὲ ἐξαρτῶνται τὰ χαλυβουργήρια τῆς περιφερείας τοῦ Μίσκολτς (Miskolcz). Ἄσβεστος καὶ λίθος οἰκοδομικῆς εὑρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς βουνοσειρᾶς. Ὑλικὸν πρὸς πλινθοποιίαν εἶναι διεσπαρμένον καθ' ὅλην τὴν χώραν.

5) ***Βιομηχανία.*** Ἡ ὁλικὴ βιομηχανικὴ παραγωγὴ τῆς Οὐγγαρίας ἀνήρχετο τῷ 1913 διὰ τὸ σημερινὸν αὐτῆς ἔδαφος εἰς 1.641.600.000 χρυσᾶς κορώνας. Τῷ 1926 ἀνῆλθεν εἰς 1.868.800.000 χρυσᾶς κορώνας, ἄρα ηὔξησε κατὰ 13,8 %.

Τὰ τελευταῖα ἀποτελέσματα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἔχουσιν ὡς ἑξῆς εἰς πέγκο:

Ἔτη	*Συνολικὴ ἀπόδοσις*	*Κατ' ἐργοστάσιον*
1927	2 691.972.000	789.900
1928	3.876.871.000	842.700
1929	2.867.094 000	856.600
1930	2.495.791.000	757.700

Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς Οὐγγαρίας εἶναι αἱ βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς γεωργίας. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ ἀλευροβιομηχανία, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον κέντρον εἶναι ἡ Βουδαπέστη, ἔχουσα περὶ τοὺς 100 μεγάλους ἀλευρομύλους νεωτάτου συστήματος, ἐνῷ καὶ ὅλαι αἱ μεγάλαι πόλεις ἔχουσι μεγάλας ἀλευροβιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὡς ἐκ τοῦ γενικοῦ αὐτῆς τούτου χαρακτῆρος ἡ βιομηχανία τῆς χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐσοδειῶν, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τῆς τελωνειακῆς πολιτικῆς τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Ἡ βιομηχανία τῆς ζαχάρεως ἦτο ἄλλοτε λίαν ἀνεπτυγμένη, ἤδη ὅμως περιωρίσθη, διότι ἀπώλεσε τὰ πλουσιώτερα ἐδάφη τῆς παραγωγῆς τῶν πρώτων αὐτῆς ὑλῶν. Οὐχ ἧττον ἡ ζάχαρις ἀποτελεῖ ἀκόμη σπουδαῖον εἶδος ἐξαγωγῆς. Ὑπάρχουν 13 ἐργοστάσια ζαχάρεως, τῶν ὁποίων τὰ μεγαλύτερα εὑρίσκονται εἰς Σέρεντς (Szerens) τῆς κοιλάδος τοῦ Χέρναδ, εἰς Μετζεχέτζυες (Mezöhegyes), Σόλνοκ καὶ Χάτβαν, ὀλιγώτερα δὲ δυτικῶς τοῦ Ράαμπ. Ἡ παραγωγὴ ἀνῆλθε τῷ 1926 εἰς 174.625 τόννους ἀκαθαρίστου ζαχάρεως.

Ἡ οἰνοπνευματοποιία συγκεντροῦται κυρίως περὶ τὴν Βουδαπέστην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπερδουνάβειον περιοχὴν καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Nyirség, χρησιμοποιοῦσα ὡς πρώτην ὕλην γεώμηλα, ἀραβόσιτον καὶ τεῦτλα (ζαχαροποιίας). Ἡ παραγομένη ποσότης εἶναι διπλασία τῶν ἐπιτοπίων ἀναγκῶν, ἐπειδὴ δὲ αἱ πρῶται ὗλαι εἶναι ἄφθονοι, ἡ παραγωγὴ βαίνει πρὸς τὴν αὔξησιν. Ἡ ζυθοποιία συγκεντροῦται εἰς Köbanya, παρὰ τὴν Βουδαπέστην, ἀλλὰ στερουμένη τῶν πρώτων ὑλῶν, τὰς ὁποίας διέθετεν ἄλλοτε, κυρίως δὲ τοῦ λυκίσκου τῆς Σλοβακίας, παρακμάζει ποσοτικῶς, ἐνδιαφερομένη πρωτίστως διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀνεπτύχθη ἡ παραγωγὴ malt, ἔχουσα ὡς ἀγορὰν καταναλώσεως τὴν λοιπὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ἡ καλλιέργεια τῶν καπνῶν εἰσήχθη ἐν Οὐγγαρίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ὡς ἐκ τούτου τὰ οὐγγρικὰ καπνὰ θεωροῦνται ἔχοντα μακρινὴν ἔστω συγγένειαν πρὸς τὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποτελοῦντα καλὰ στοιχεῖα μίγματος (χαρμάνι) μετὰ τῶν καλῶν ἀνατολικῶν καπνῶν. Ἡ καπνοκαλλιέργεια ἐπιτρέπεται δι' εἰδικῆς ἀδείας, ἐκδιδομένης ὑπὸ τῶν φορολογικῶν ἀρχῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Τριανὸν τὰ διὰ καπνῶν καλλιεργούμενα ἐδάφη περιωρίσθησαν εἰς τὸ τρίτον ἀλλὰ χάρις εἰς μέτρα ληφθέντα ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ τῆς γενικῆς διευθύνσεως καπνῶν, κυρίως δὲ διὰ προκαταβολῶν καὶ πιστώσεων, τὰ καλλιεργούμενα ἐδάφη ἀνέρχονται ἤδη εἰς τὸ ἥμισυ τῶν προπολεμικῶν, ἡ δὲ παραγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς τὰ 60 % τῆς προπολεμικῆς. Συγχρόνως ἀνεπτύχθη καὶ καπνοβιομηχανία. Ποῦρα καὶ σιγαρέττα οὐγγρικὰ ἐξάγονται εἰς Ἰταλίαν, Δανίαν, Ἑλβετίαν καὶ Τουρκίαν, κατὰ δὲ τὰς οὐγγρικὰς στατιστικὰς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καπνεργοστασίων ἀνέρχεται εἰς 10. Κατὰ τὰς ἐπισήμους οὐγγρικὰς στατιστικάς, τὸ οὐγγρικὸν μονοπώλιον ἐξήγαγε τῷ 1929—1930 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 11.049.741 χιλιόγραμμα ἀκατεργάστων καπνῶν, ἐπώλησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 1.388 χιλιόγρ. ταμβάκου, ἐπώλησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 8.674.640 χιλιόγρ. καπνῶν διὰ σιγαρέττα καὶ πίπας καὶ ἐξήγαγεν 181 χιλιόγραμμα τοιούτων καπνῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Πρὸς δὲ 130.914.760 ποῦρα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ 53.715 εἰς τὸ ἐξωτερικόν, 2.198.658.446 σιγάρα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ 12.376.000 εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ λοιποὶ κλάδοι τῆς βιομηχανίας εἶναι οἱ τῶν ἐδωδίμων (ἀλλαντοποιία Βουδαπέστης, Ντεμπρέτσεν καὶ Σέγκετ), κονσερβῶν, ζαχαρωτῶν, ἀμυλαλεύρου, σάπωνος, κηρίων κτλ.

Ἄλλος κλάδος βιομηχανίας εἶναι ἡ σιδηρουργικὴ καὶ ἡ μηχανουργία. Σίδηρος καὶ χάλυψ παράγονται εἰς Σαλγκοταρίαν καὶ Μίσκολτς (τῷ 1926 σίδηρος 187.812 τόννοι, χάλυψ 324.699 τόννοι) καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὰ μηχανουργεῖα Βουδαπέστης καὶ Györ. Κυριώτερα προϊόντα τῆς σιδηροβιομηχανίας εἶναι γεωργικαὶ μηχαναί, τροχαῖον ὑλικὸν καὶ ἠλεκτροτεχνικαὶ συσκευαί.

Ἡ ὑφαντουργικὴ βιομηχανία ἀπασχολεῖ 35.000 ἐργάτας εἰς 2.000 περίπου ὑφαντουργεῖα. Τὰ κυριώτερα ἐργοστάσια βαμβακερῶν εὑρίσκονται ἐν

Digitized by Google

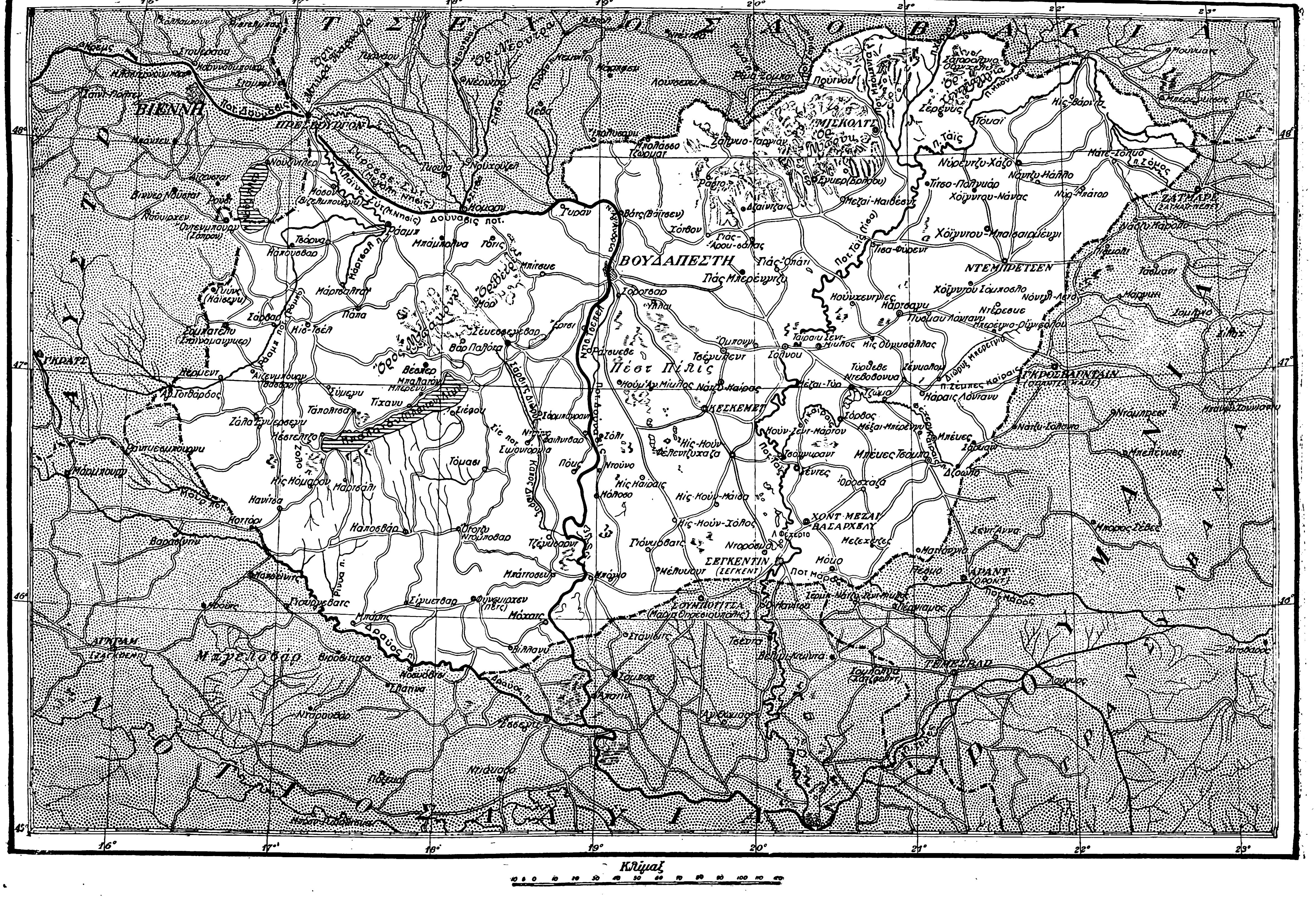

Digitized by Google

Βουδαπέστη, μικρότερα δὲ ἐν Σέγκετ, Πάπα, Szombately κτλ. Ἡ Βουδαπέστη εἶναι ἐπίσης τὸ κέντρον τῆς ἐριουργίας. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐριουργεῖα καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις, ἐπίσης δὲ καὶ ἐργοστάσια κατεργασίας λίνου καὶ καννάβεως. Ἀλλ' ἡ ὅλη ὑφαντουργία δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς χώρας ἦτο μέχρι τοῦ 1929 παθητικόν. Ἀλλὰ τῷ 1930 ἡ ἐξαγωγὴ ὑπερέβη τὴν εἰσαγωγήν, ὡς δεικνύει ὁ ἑξῆς πίναξ:

Ἔτη	*Εἰσαγωγὴ*	*Ἐξαγωγὴ*	*Διαφορὰ + ἢ —*
	εἰς ἑκατομμύρια πέγκο		
1924	815,3	667,0	—148,3
1925	864,6	848,0	— 16,6
1926	941,0	876,7	— 64,3
1927	1 182,3	807,6	—374,7
1928	1.211,4	826,0	—358,4
1929	1.062,8	1.040,2	— 22,6
1930	832,9	910,4	+ 77,5

Ἡ ἐπὶ μεῖον διαφορὰ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προηγουμένων ἐτῶν ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκπεσμὸν ὅλων τῶν εἰδῶν καὶ κυρίως τῶν σιτηρῶν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Ἡ δὲ ἐπὶ πλέον διαφορὰ τοῦ 1930 (360 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν περίπου) ὀφείλεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν, συνεπείᾳ τῆς παγκοσμίου κρίσεως, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν εἰσαγομένων ποσοτήτων, λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῆς χώρας καὶ τῆς ἀνακοπῆς τοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ. Ἀλλ' ἡ αὔξησις τῆς ἐξαγωγῆς ἐκάλυψε τὸ ἥμισυ τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πληρωνομένων τόκων.

Κυριώτερον εἶδος εἰσαγωγῆς εἶναι τὸ ξύλον. Πρὸ τοῦ πολέμου ἡ Οὐγγαρία ἐξῆγε μεγάλα ποσὰ ξυλείας καὶ μεταλλευμάτων. Σήμερον εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἀγοράζῃ, καὶ τοῦτο κυρίως ἦτο ἡ αἰτία τοῦ παθητικοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Ν. Μ.

—[ΠΟΛ. ΓΕΩΓΡ.] 1) ***Πληθυσμός.*** Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, ὑπολογισθεὶς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἰς 7.980.144, ἀνέρχεται κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1930 εἰς 8.683.740 κατοίκους (ἔναντι 20.886.487 τῆς προπολεμικῆς Οὐγγαρίας), ἀποτελεῖται δὲ κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν ἐξ Οὔγγρων (Μαγυάρων) τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν καταγωγὴν (89,8 %). Κατὰ θρησκεύματα οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ 64,3 % καθολικοί, 2,3 % ὀρθόδοξοι, 27 % διαμαρτυρόμενοι καὶ 5,6 % Ἑβραῖοι. Ἡ γερμανικὴ μειονότης δὲν ἀπαντᾷ κατὰ συμπαγεῖς μάζας, ἀλλ' εἶναι διεσπαρμένη κυρίως ἐν Βουδαπέστῃ, κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν συνόρων, εἰς τὴν δασώδη περιοχὴν τοῦ Μπάκονυ καὶ παρὰ τὴν γωνίαν Δραύου-Δουνάβεως. Οἱ Σλοβάκοι κατοικοῦσι παρὰ τὴν Βουδαπέστην καὶ εἰς τὴν κομιτείαν τοῦ Μπέκες, παρὰ τὴν ζώνην τῶν ἀνατολικῶν συνόρων. Τὸ ἑβραϊκὸν στοιχεῖον, ἰσχυρὸς παράγων ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῆς χώρας, ἀποτελεῖται ἐξ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, ἀπαντᾷ δὲ κυρίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις.

Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἀποτελοῦσι τὰ 29,8 % τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Ἐκτὸς ὅμως τῆς πρωτευούσης *Βουδαπέστης*, ἐχούσης 971.000 κατοίκους (1927), δύο μόνον πόλεις ἔχουσι πληθυσμὸν ἀνώτερον τῶν 100.000, ἡ *Σέγκετ* (Szegedén) 119.109 (1920) καὶ ἡ *Δεμπρετσὲν* (Debrecen) 108.000 (1920). Αἱ κυριώτεραι τῶν λοιπῶν πόλεων εἶναι αἱ ἑξῆς, τὰς ὁποίας παραθέτομεν μὲ τὸ τέως γερμανικὸν ὄνομά των, ὡς γνωστότερον: Fünfkirchen 47.556, Stuhlweissenburg 39.109, Raab 50.036, Oedenburg (οὐγγριστὶ Sopron) 35.248, Kecskemet 73.100, Miskolc 50.982.

2) ***Σύνταγμα.*** Τὸ Σύνταγμα τῆς Οὐγγαρίας βασίζεται ἐπὶ οὐγγρικοῦ χρυσοβούλλου τοῦ ἔτους 1222, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου περὶ συμφωνίας (Ausgleich) μετὰ τῆς Αὐστρίας τοῦ 1867 καὶ τῶν συμπληρωματικῶν νόμων τῆς 1ης Μαρτίου 1920 καὶ τῆς 11ης Νοεμβρίου 1920. Μέχρι διευθετήσεως τοῦ ζητήματος τοῦ θρόνου, τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ὁ ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῷ 1920 ἐκλεγεὶς ἀντιβασιλεὺς (Kormányzò) ἢ μᾶλλον ἐπίτροπος τῆς ἀρχῆς μετά τινων περιορισμῶν, μὴ ἔχων π. χ. τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν τίτλους εὐγενείας. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας του ἐναντίον νόμων ψηφισθέντων ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας ἐκλείπει μετὰ δευτέραν ἐπιψήφισιν τῶν σχετικῶν νομοσχεδίων δι' ἁπλῆς πλειοψηφίας. Διὰ τὴν κήρυξιν πολέμου καὶ τὴν σύναψιν εἰρήνης ἀπαιτεῖται ἡ συγκατάθεσις τῆς βουλῆς. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦσιν ἀπὸ τοῦ 1926 ἡ ἄνω βουλὴ ἢ γερουσία (Felsöhaz), ἀποτελουμένη ἐκ 250 μελῶν (57 μόνιμοι γερουσιασταί, οἵτινες εἶναι οἱ ἔχοντες ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα, 150 ἐκλεγόμενοι ὑπὸ πριγκιπικῶν, κομιτικῶν καὶ βαρωνικῶν οἰκογενειῶν, κομιτειῶν, δήμων, ἐπαγγελματικῶν σωματείων καὶ πανεπιστημίων, καὶ 113 διοριζόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως), καὶ ἡ βουλὴ (Kehvisclöhaz), ἀποτελουμένη ἐκ 245 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, φανερᾶς εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, μυστικῆς εἰς τὰς πόλεις (Βουδαπέστην καὶ 7 μεγάλας πόλεις) διὰ 5 ἔτη. Δικαίωμα ψήφου ἔχουσιν οἱ πολῖται οἱ συμπληρώσαντες τὸ 24ον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ τὰ 4 ἔτη τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως καὶ ἔχοντες 3 νόμιμα τέκνα ἢ περιουσίαν. Τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν δέον νὰ εἶναι Οὔγγροι πολῖται ἀπὸ δεκαετίας. Ἐκλέξιμοι εἶναι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 30ὸν ἔτος.

3) ***Διοίκησις.*** Ἀνωτάτη ἀρχὴ εἶναι τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον (πρωθυπουργὸς καὶ 10 ὑπουργοί). Διοικητικῶς ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς 25 κομιτείας (Komitat) καὶ 11 πόλεις μὲ δημοτικὴν διοίκησιν, ἰσοτίμους πρὸς τὰς κομιτείας. Ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς κομιτείας διορίζεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἔχει δὲ παρ' ἑαυτῷ ἕνα ὑποδιοικητὴν ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῶν συμβουλίων τῶν κομιτειῶν ἢ τῶν δήμων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐκλέγονται κατὰ τὸ ἥμισυ δι' 6 ἔτη, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν πολιτῶν οἵτινες καταβάλλουσι τοὺς περισσοτέρους φόρους. Ὑπὸ τὰς γενικὰς διοικήσεις ὑπάρχουσιν 154 ὑποδιοικήσεις ἢ περιφέρειαι.

Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, χωρισθεῖσαν τῷ 1869 ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, ἀσκεῖ τὸ ἀνώτατον δικαστήριον Βουδαπέστης, 5 ἐφετεῖα (τὰ ἀρχαιόθεν λεγόμενα βασιλικαὶ τράπεζαι), 24 ἄλλα ἐφετεῖα καὶ πρωτοδικεῖα καὶ 141 μικρότερα πρωτοδικεῖα. Ν. Μ.

4) ***Στρατός.*** Συμφώνως πρὸς τοὺς σχετικοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν (Trianon) τοῦ 1920, ὁ στρατὸς τῆς Οὐγγαρίας, προοριζόμενος ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τὴν φρούρησιν τῶν συνόρων, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς 35.000 ἀνδρῶν· ὁ ἀριθμὸς τῶν μονάδων αὐτοῦ παραμένει ἀόριστος, ἀλλ' ἡ μεγίστη δύναμις ἑκάστης ἐξ αὐτῶν λεπτομερῶς καθορίζεται. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μὲν ἀξιωματικῶν δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ, τῶν δὲ ὑπαξιωματικῶν μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου τῆς ὁλικῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ. Ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐν γένει δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ καθωρισμένον ἀριθμὸν κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ χιλίων ἀνδρῶν, ἤτοι 1150 τυφέκια ἢ ἀραβίδας, 15 πολυβόλα, 2 ὁλμοβόλα χαρακωμάτων καὶ 2 πυροβόλα ἢ ὀβιδοβόλα. Διὰ τὴν στρατολογίαν ἐπιβάλλεται τὸ σύστημα δι' ἐθελουσίας κατατάξεως.

Ὁ ἐπὶ τῶν περιορισμῶν τούτων συγκροτηθεὶς καὶ ἤδη ὑφιστάμενος στρατὸς ἀποτελεῖται ἐξ 7 μικτῶν ταξιαρχιῶν καὶ ἀνεξαρτήτων μονάδων, περιλαμβάνει δὲ ἐν τῷ συνόλῳ του: πεζικὸν 14 συντάγματα, ἑκάστου ἐκ 3 ταγμάτων, καὶ 7 τάγματα ποδηλατιστῶν, ἱππικὸν 7 ἴλας οὐσσάρων, πυροβολικὸν 7 μοίρας πεδινοῦ καὶ 7 λόχους χαρακωμάτων, μηχανικὸν 7 λόχους συνδέσμου, 7 ἀποσπάσματα μεταγωγικῶν καὶ 7 ὅμοια αὐτοκινήτων, πρὸς δὲ τὰς ἀνεξαρτήτους μονάδας: 4 συντάγματα οὐσσάρων ἐκ 4 ἰλῶν ἑκάστου, 4 πυροβολαρχίας καὶ 3 τάγματα μηχανικοῦ. Ἡ θητεία τῆς ἐν τῷ στρατῷ ἐθελοντικῆς ὑπηρεσίας εἶναι 12 ἐτῶν, μετὰ δικαιώματος ἀπεριορίστου ἀδείας μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ὑπηρεσίας τῶν πρώτων ἐτῶν· ἡ ἀνακατάταξις ἀνανεοῦται κατ' ἔτος. Ἡ χωροφυλακὴ καὶ ἡ ἀστυνομία στρατολογοῦνται ἐπίσης δι' ἐθελουσίας κατατάξεως, θητείας διὰ μὲν τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν 20 ἐτῶν, διὰ δὲ τοὺς ὁπλίτας 6 ἐτῶν. Ἡ συνολικὴ δύναμις ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων τούτων εἶναι 1.500 περίπου ἀξιωματικοὶ καὶ 8.000 ἄνδρες. Κ. Δ.

5) ***Ἐκκλησία.*** Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ἀριθμεῖ 3 ρωμαιοκαθολικοὺς ἀρχιεπισκόπους (Grau, Erlau καὶ Kalocsa), 7 ἐπισκόπους, 4 γενικοὺς βικαρίους (τοποτηρητάς), πρὸς δὲ 1 οὐνίτην ἐπίσκοπον καὶ 1 ὀρθόδοξον. Μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπῆρχε καὶ Ἕλλην ὀρθόδοξος ἐν Βουδαπέστῃ (Βουδιμίῳ, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν). Τελευταῖος ἐπίσκοπος ἦτο ὁ Διονύσιος Ποποβίκης, πρώην Βελιγραδίου, ἐγκαινιάσας τῇ 15ῃ Αὐγούστου 1790 τὸν ἐν Πέστῃ ἑλληνικὸν ναόν, ἔνθα καὶ ἐτάφη τῷ 1800.

6) ***Δημοσία οἰκονομία.*** Παρὰ τὸν μεταπολεμικὸν περιορισμὸν τοῦ κράτους εἰς τὸ ἓν τρίτον τοῦ προπολεμικοῦ ἐδάφους, ἡ διοίκησις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν ἐξησφάλισε τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον ἐλλείμματα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸν προϋπολογισμόν, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ περισσεύματα. Κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὸν πόλεμον ἔτη, ὅτε καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἡ πληθωρικὴ κυκλοφορία τοῦ χαρτονομίσματος καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπέφερον γενικὴν ἀναστάτωσιν, λόγῳ καὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων ἔκλειε μὲ ἔλλειμμα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1924 ἐπῆλθε τροπὴ ἐπὶ τὰ βελτίω χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἥτις ἐν συμπράξει μετὰ τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως ἐξεπόνησε πρόγραμμα ἀνορθώσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν τῆς Οὐγγαρίας. Αἱ βάσεις τοῦ προγράμματος τούτου ἦσαν αἱ ἑξῆς: 1) Λύσις τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων ἐντὸς περιόδου σχετικῶς μακρᾶς, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτεύξεως ἐξωτερικοῦ δανείου. 2) Κατάπαυσις τῆς πληθωρικῆς κυκλοφορίας. 3) Νομισματικὴ σταθεροποίησις. 4) Ἵδρυσις ἐκδοτικῆς τραπέζης ἀνεξαρτήτου τῆς κυβερνήσεως. 5) Ἀποκατάστασις τοῦ ἰσοζυγίου τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ βραδύτερον μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου 1926 καὶ 6) Πραγματοποίησις δανείου 250 περίπου ἑκατομμυρίων χρυσῶν κορωνῶν πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἰσοζυγίου.

Κατὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις ἐπῆλθε πρωτίστως συμφωνία μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἐπανορθώσεων, δι' ἧς αἱ ὑποχρεώσεις τῆς Οὐγγαρίας κατενεμήθησαν εἰς χρονικὴν περίοδον 20 ἐτῶν (1924—1943), καθ' ἣν ἡ Οὐγγαρία θὰ ἐπλήρωνε 10 ἑκατομμύρια κορωνῶν ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων ἦρε τὸ ἐπὶ τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων, τοῦ φόρου τῆς ζαχάρεως καὶ τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῶν μονοπωλίων τῶν καπνῶν καὶ τοῦ ἅλατος, δικαίωμα ἐνεχύρου, οὕτω δὲ κατέστη δυνατὴ ἡ σύναψις ἐξωτερικοῦ δανείου οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως. Τὸ δεύτερον πρὸς ταύτην βῆμα ἦτο ἡ ἵδρυσις Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Οὐγγαρίας, ἀνεξαρτήτου τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως, μὲ κατατεθειμένα κεφάλαια 30 ἑκατομμυρίων χρυσῶν κορωνῶν. Ἡ τράπεζα αὕτη ἐξέδωκε τὸ δάνειον τῆς ἀνορθώσεως (ἢ ἀνοικοδομήσεως, ὡς λέγεται ἐπισήμως), ὅπερ ἐπιτυχὸν τελείως ἀπέδωκε 253.800.000 χρυσᾶς κορώνας. Ν. Μ.

7) ***Νόμισμα.*** Ἀπὸ τοῦ 1925 νομισματικὸν σύστημα τῆς Οὐγγαρίας εἶναι ὁ μονομεταλλισμὸς χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ χρυσοῦν pengo, περιέχον 0,2631582 γρ. καθαροῦ χρυσοῦ, οὕτως ὥστε 1 χιλιόγρ. καθαροῦ χρυσοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 3799,998 pengo. 1 pengo=100 garas. Δὲν ὑπάρχουσι χρυσᾶ νομίσματα. Κυκλοφοροῦσι τραπεζογραμμάτια ἀνταλλασσόμενα πρὸς συνάλλαγμα εὑρισκόμενον ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς τὸν χρυσὸν καὶ κέρματα νικέλινα καὶ χαλκᾶ. Ἰσοτιμία: 1 £=27,825 pengo. 1 $=5,71755 pengo. 1 pengo=13,4771 δρχ. Τ. Κ.

—[ΙΣΤΟΡ.] ***Α'. Δυναστεία τῶν Ἀρπαδιδῶν.*** Ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς χώρας, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν Οὐγγαρίαν, ἤτοι τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Παννονίας (Δ. τοῦ Δουνάβεως) καὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Δακίας καὶ τῆς Μεγάλης Κουμανίας ἢ Ἰαζυγίας, τῆς χώρας δηλαδὴ τῶν Ἰαζύγων καὶ εἰδικώτερον τῶν Μεταναστῶν λεγομένων Ἰαζύγων (λατινιστὶ Metanastae Jazyges), οἵτινες ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων εἰς τὴν σημερινὴν οὐγγρικὴν κομιτείαν Jasz-Sàg, δὲν ἀνατρέχει πέραν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Οἱ ἀρχαῖοι αὐτῆς κάτοικοι, οἱ Παννόνιοι, συγχεόμενοι πρὸς τοὺς Παίονας τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν πιθανῶς ἰλλυρικῆς καταγωγῆς. Περὶ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα εἰσέβαλον εἰς τὴν Παννονίαν λαοὶ κελτικῆς καταγωγῆς, οἱ Κάρνοι, Σκορδίσκοι καὶ Ταυρίσκοι. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς περὶ τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληροφορίαι μέχρι τοῦ 35 π. Χ., ὅτε οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν ἐκείνων, λαβόντες τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ρωμαίων, ὅπως ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν Δαλματῶν, ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὅστις κατέλαβε τὴν Σισκίαν (Sissek). Μόλις ὅμως τῷ 9 π. Χ. ἡ χώρα προσηρτήθη εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, ἀποτελέσασα μέρος τῆς ἐπαρχίας Ἰλλυρίας, τῆς ὁποίας τὰ σύνορα ἐξετείνοντο τότε μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Ὑποταχθεῖσα τὸ δεύτερον κατόπιν ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Γερμανικοῦ, ἡ Παννονία ὠργανώθη τῷ 10 μ. Χ. ὡς ἰδιαιτέρα ἐπαρχία, ἥτις ἐπὶ Τραϊανοῦ διῃρέθη εἰς τὴν Ἄνω Παννονίαν (τὴν Δυτικὴν) καὶ τὴν Κάτω Παννονίαν (τὴν Ἀνατολικήν), χωριζομένας κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ὑπὸ γραμμῆς διηκούσης ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀρραβόνα (Raab) πρὸς Β. πρὸς τὸ Σερβίτιον (τὴν σημερινὴν Gradiska). Τὸ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως σύνορον ἐπροστατεύετο ὑπὸ δύο ἀποικιῶν, τῆς Αἰλίας Μουρσίας (Esse) καὶ τῆς Αἰλίας Ἀκουΐνκου (Aelia Aquincum), τῆς σημερινῆς Βούδας, ἱδρυθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Β' ἐξεχώρησε τὴν Παννονίαν εἰς τοὺς Οὔννους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα (455) ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τοὺς Ὀστρογότθους, κατόπιν εἰς τοὺς Λογγοβάρδους (Λομβαρδοὺς) καὶ μετέπειτα, ἀπὸ τοῦ 567, εἰς τοὺς Ἀβάρους, λαὸν τουρκικῆς καταγωγῆς. Παρακμάσαντος κατόπιν τοῦ κράτους τούτων, τὰ βόρεια τμήματα τῆς Οὐγγαρίας ἔγιναν ἀνεξάρτητα ὑπὸ Σλαύους ἀρχηγούς. Τὸ 791—797 ὁ Καρολομάγνος ἐνίκησεν ὁριστικῶς τοὺς Ἀβάρους, τότε δὲ εἰσέδυσαν εἰς τὴν χώραν Σλαῦοι καὶ ἐκ Β., ἀφοῦ εἶχον εἰσέλθει προηγουμένως καὶ ἐκ Ν. Καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Οὐγγαρίας ἀπετέλεσε μέρος τοῦ μεγάλου σλαυϊκοῦ κράτους τῶν Μοραυῶν, ἱδρυθέντος περὶ τὸ 828, ἐνῷ τὸ Α. τοῦ Δουνάβεως τμῆμα τοῦ τέως κράτους τῶν Ἀβάρων περιῆλθε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν τουρανικῆς καταγωγῆς Βουλγάρων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἐπὶ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Ἀρνούλφου εἰσέβαλον περὶ τὸ 894 εἰς τὴν χώραν οἱ Μαγυάροι ἢ Οὔγγροι, κληθέντες κατά τινας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Μοραυῶν.

Ἡ ἀρχαία ἱστορία τῶν Μαγυάρων ἢ Οὔγγρων,

Digitized by Google

λαοῦ τουρανικῆς, ἤτοι τουρκικῆς, καταγωγῆς, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Γενικῶς θεωρεῖται ὅτι προῆλθον ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ μέσου Οὐράλη, τοῦ ποταμοῦ ὅστις χωρίζει τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἀρχικῶς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δὸν καὶ Δνειπέρου. Κατὰ τὰς ἰδικάς των ἀρχαίας παραδόσεις, οἱ Οὔγγροι ἦλθον εἰς τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν Οὔννων, τοὺς ὁποίους μάλιστα θεωροῦσι καὶ ὡς προπάτοράς των. Κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις οἱ Οὔγγροι κατῴκησαν καὶ παρὰ τὸν Καύκασον ἢ καὶ παρὰ τὸν Βόλγαν, ὁπόθεν κινηθέντες πρὸς Α. διέβησαν τὸν Δόν, διῆλθον διὰ τοῦ Κιέβου καὶ εἰσῆλθον εἰς Οὐγγαρίαν διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Βέρετσκα (Vereczka). Βέβαιον εἶναι ὅτι κατὰ τὸν Θ΄ αἰῶνα, ἂν μὴ καὶ προηγουμένως, εὑρίσκοντο ἐν τῇ ΝΔ. Ρωσίᾳ, πιθανῶς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Κουμπὰν καὶ Δόν, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπί τινα καιρὸν ἦσαν ὑποτελεῖς τῶν Χαζάρων. Ὠθηθέντες πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν Πετσενέγων (Πατσινάκων κατὰ τοὺς Βυζαντινούς), ἄλλου τουρκικοῦ λαοῦ, ἔφθασαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως τῷ 889, ἐκδιωχθέντες δὲ ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Πετσενέγων καὶ τῶν Βουλγάρων εἰσῆλθον εἰς τὴν Παννονίαν τῷ 895 ἢ 896, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ἄρπαδ (Arpad), γενάρχην τῆς πρώτης οὐγγρικῆς βασιλικῆς δυναστείας, ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του. Εἰς τὴν πρώτην ἐπαφὴν μετὰ τῶν Μαγυάρων τὸ μέγα κράτος τῶν Μοραυῶν, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο μέχρι τῆς σημερινῆς Πολωνίας, κατέρρευσε διὰ μιᾶς. Ἡ μεγάλη μεταξὺ Μοραυῶν καὶ Μαγυάρων μάχη ἔγινε, κατὰ τὰς οὐγγρικὰς παραδόσεις, παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τίσα Ἄλπαρ, μεθ' ὃ οἱ Μαγυάροι νικήσαντες ἔφθασαν μέχρις Ὄρσοβας καὶ συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Οὐγγαρίας περὶ τὸ 906. Ἐκεῖθεν ἐξέτεινον τὰς εἰσβολάς των μέχρι τῆς Β. θαλάσσης, τῆς Ν. Γαλλίας, τῆς Β. Ἰταλίας, ἐμπνεύσαντες τρόμον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἐλθόντες οὕτως εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Περιγραφὰς τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν δίδει ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ ΣΤ΄ ὁ Σοφὸς (886—912), ἐπιβεβαιουμένας ὑπὸ τῶν συγχρόνων του Ρώσων χρονογράφων. Ἐπιδέξιοι ἱππεῖς, τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, συντεταγμένοι εἰς πολλοὺς λόχους, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, ἐπετίθεντο ἀκατάσχετοι. Σχεδὸν καμμία γωνία τῆς Εὐρώπης δὲν διέφυγε τὰς λεηλασίας των. Ὁ Ἄρπαδ ἀπέθανε τῷ 907, διεδέχθησαν δὲ αὐτὸν ὁ Zsolt (907—947) καὶ ὁ Taksony (947—972). Ἐπὶ τοῦ πρώτου οἱ Μαγυάροι εἰσέβαλον εἰς Θυριγγίαν, Σουηδίαν καὶ Βαυαρίαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Γερμανοὺς ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Α΄ παρὰ τὸ Λέρχφελδ (924). Ἀλλὰ τῷ 933 ὁ Ἑρρῖκος ἐνίκησε τοὺς Μαγυάρους ἐν Gotha καὶ Ried. Τῷ 926, διαβάντες τὸν Ρῆνον, ἐλεηλάτησαν τὴν Λοθαριγγίαν. Τῷ 934 καὶ 942 οἱ Μαγυάροι, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ ὀνομάζουν Τούρκους, εἰσέβαλον εἰς τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας φθάσαντες μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 943 ὁ Τάξονυ, εἰσβαλὼν εἰς Ἰταλίαν, ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Ὀτράντο. Τῷ 955 ἐδῄωσαν τὴν Βουργουνδίαν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ὄθων ὁ Α΄ ἐκήρυξεν αὐτοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τοὺς πρέσβεις των καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁριστικῶς κατὰ τὴν δευτέραν μάχην τοῦ Λέρχφελδ, παρὰ τὴν Αὐγουστούπολιν (Augsburg), τῇ 10ῃ Αὐγούστου 955. Μόνον ἑπτὰ Μαγυάροι πολεμισταὶ διέφυγον, καὶ οὗτοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Λέρχφελδ ἔπεισε τοὺς Μαγυάρους νὰ ἔλθωσιν εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀφ' ἑνὸς καὶ μετὰ τῆς Βυζαντινῆς ἀφ' ἑτέρου, τότε δὲ ἤρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται χάρις εἰς τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ μεταφερθέντας καὶ ἐγκατασταθέντας Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους. Τότε εἰσήχθη εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Ἀπαραλλάκτως ὅπως τόσοι ἄλλοι βάρβαροι λαοὶ τῶν Β. τοῦ Βυζαντίου χωρῶν, καὶ οἱ Μαγυάροι κατεπλήσσοντο ἐκ τῆς αἴγλης καὶ τῆς δυνάμεως τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Οἱ πρῶτοι Μαγυάροι Χριστιανοὶ ἦσαν ὁ ἐκ Τρανσυλβανίας στρατηγὸς Gyula, τὸν ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ ὀνομάζουσι Γυλᾶν, καὶ ὁ ἐπίσης στρατηγὸς Βουλοσόδης, βαπτισθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 951, ἐπὶ πατριάρχου Θεοφυλάκτου (933—956), υἱοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ. Οὗτοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν χώραν των ἐζήτησαν νὰ συνοδεύσῃ αὐτοὺς Ἕλλην κληρικός, ὅπως διδάξῃ τὸν Χριστιανισμόν. Τοιοῦτος ὡρίσθη ὁ μοναχὸς Ἱερόθεος, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐπίσκοπος Τουρκίας (οὕτως ἐκαλεῖτο τότε ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ Οὐγγαρία). Ὁ Γυλᾶς ἐπέστρεψεν εἰς Οὐγγαρίαν μετὰ τοῦ Ἱεροθέου, οὕτω δ' ἤρξατο διαδιδόμενος εἰς τὴν χώραν ὁ Χριστιανισμός. Συγχρόνως ἤρχισε καὶ ζωηρὰ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Οὔγγρων καὶ Βυζαντινῶν. Οἱ Ἕλληνες ὁμοῦ μετὰ τῶν φώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔφερον εἰς Οὐγγαρίαν καὶ τὰ ἐμπορεύματά των, ἐφαίνετο δὲ ὅτι θὰ ἐπεκράτει εἰς τὴν χώραν ταύτην τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Βυζαντίου χάρις εἰς τοὺς πρώτους τούτους Χριστιανούς. Ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἐγίνετο κατ' ἀρχὰς εὐκόλως. Πολλοὶ ἦσαν ἀκόμη οἱ εἰδωλολάτραι, καταδιώκοντες τοὺς Χριστιανούς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἱερόθεος ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον κατακρημνισθεὶς εἰς τὸν Δούναβιν ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Ἐλισάβετ λόφον τῆς Βούδας, ὅστις ὠνομάσθη «λόφος Τιμοθέου» (σήμερον Γκέλλερτ - Χέγκυ) καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήθη οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνδριὰς τοῦ ἁγίου, ὁρατὸς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἀπέναντι πόλεως Πέστης. Παρὰ τὴν τοιαύτην ἀντίστασιν τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Οὔγγρων ἔβλεπον ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὸ κράτος των τὸν Χριστιανισμόν. Ἀνησύχουν ὅμως ἐκ τῆς δυνάμεως καὶ ἀκμῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐπεξέτεινε τὰ σύνορά του μέχρι τοῦ Δουνάβεως, γενόμενον οὕτως ὁ ἄμεσος γείτων τῆς Οὐγγαρίας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δοὺξ Γκέζα (Geza), ὅστις διεδέχθη τὸν Τάξονυ (972—995), ἔχων σύζυγον τὴν Χριστιανὴν Σαρλόταν, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τοῦ περισσότερον μακρὰν βασιλεύοντος καὶ ἑπομένως ὀλιγώτερον ἐπικινδύνου αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως. Εἰδικὴ πρὸς τοῦτο οὐγγρικὴ πρεσβεία ἀπεστάλη πρὸς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα Ὄθωνα τὸν Β΄, τῷ 973, μετὰ δύο δὲ ἔτη ὁ Γκέζα, ὁ υἱὸς τοῦ Βάϊκ, μετονομασθεὶς Στέφανος, καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένειά του ἐβαπτίσθησαν. Ἀλλ' ὁ Χριστιανισμὸς καὶ πάλιν δὲν διεδίδετο εὐκόλως ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὁ Γκέζα ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργῇ μὲ πολλὴν περίσκεψιν, διότι ἄλλως τε διὰ τῆς νέας θρησκείας ἡ χώρα ἐκινδύνευε νὰ καταστῇ ὑποτελὴς τῶν Γερμανῶν, οἱ δὲ Οὔγγροι δὲν ἤθελον νὰ θυσιάσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Εἰς τὸν φόβον τοῦτον ἀκριβῶς ὀφείλεται καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς Ρώμης, διότι, ἐνῷ ἐπολεμοῦντο οἱ ἐκ Γερμανίας, ἐνεθαρρύνοντο οἱ ἐξ Ἰταλίας ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ υἱὸς τοῦ Γκέζα, Στέφανος ὁ Α΄, ὁ καὶ ἅγιος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 997 μέχρι τοῦ 1038, εἶναι ὁ κυρίως ἱδρυτὴς καὶ ἀναμορφωτὴς τῆς Οὐγγαρίας. Οὗτος πρῶτος ἀνεκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους καὶ ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Τῷ 1001 ὁ πάπας Σίλβεστρος ὁ Β΄ ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὸ οὐγγρικὸν κράτος καὶ τὸν βασιλέα του, ἀποστείλας εἰς αὐτὸν βασιλικὸν στέμμα. Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῆς ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ πάπα, ἡ Οὐγγαρία διῃρέθη εἰς ἐπισκοπὰς μὲ μίαν μητρόπολιν ἐν Ἔστεργκομ (Grau). Συγχρόνως ὅμως, ἐπικοινωνῶν καὶ μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Στέφανος εἶχε μετακαλέσει καὶ ἐκεῖθεν μοναχοὺς καὶ μοναχὰς πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ περὶ ἱδρύσεως τῆς πρώτης γυναικείας μονῆς διάταγμα, συντεταγμένον ἑλληνιστί, σῴζεται μέχρι σήμερον. Κυριώτεροι ὅμως συνεργάται τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἀνορθώσει τῆς χώρας ὑπῆρξαν οἱ Βενεδικτῖνοι μοναχοί, ὧν τὸ πρῶτον μοναστήριον ἱδρύθη ἐν Πάννονχάλμα. Οὗτοι ἔκτιζον χωρία καὶ ἐδίδασκον εἰς τοὺς ἐντοπίους τὰς γεωργικὰς μεθόδους, ἐνῷ καὶ ἔξωθεν συνέρρεον ἔποικοι, προσελκυόμενοι ὑπὸ τῆς φήμης τῆς εὐφορίας τῆς χώρας καὶ ὑποσχέσεων περὶ χορηγήσεως προνομίων. Ἐν γένει δὲ ὁ Στέφανος περιεστοιχίζετο ὑπὸ ξένων, κυρίως Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν, τῶν τελευταίων τούτων ἐλθόντων μετὰ τῆς συζύγου του Γιζέλας τῆς Βαυαρικῆς. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ὀργανώσει τοῦ κράτους ὁ Στέφανος εἰσήγαγε σύστημα πολὺ ἀπέχον τοῦ τότε ἰσχύοντος ἐν Εὐρώπῃ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος. Κύριος τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς χώρας ἦτο ὁ βασιλεύς, ἔχων ἐξουσίαν ἀπεριόριστον, ἥτις φαινομενικῶς μόνον περιωρίζετο ὑπὸ τοῦ σκιώδους δικαιώματος τοῦ μαγυαρικοῦ ἔθνους νὰ συνέρχεται εἰς γενικὴν συνέλευσιν. Ἡ κεντρικὴ καὶ δυτικὴ Οὐγγαρία (ἡ βόρειος καὶ ἡ βορειοδυτικὴ ἦσαν ἀκόμη ἔρημοι) διῃρέθησαν εἰς 46 κομιτείας (varmegyek, λατινιστὶ comitatus), ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστης τῶν ὁποίων ἐτάχθη κόμις (föispan, λατ. comes) διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ κόμις οὗτος διώρισε τοὺς ὑπ' αὐτὸν διοικητικοὺς λειτουργούς, οἵτινες ἦσαν ὁ καστελλᾶνος (várnagy), ὁ καπετᾶνος (κατεπάνω, οὐγγρ. hadnagy) καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἢ κεντυρίων (λατ. centurio, οὐγγρ. szazados). Ὁ κόμις ἦτο ὑπόχρεως νὰ ἀκολουθῇ τὸν βασιλέα ἐν πολέμῳ, ἦτο δὲ ὑπεύθυνος ἀπέναντι αὐτοῦ. Τὰ δύο τρίτα τῶν ἐσόδων τῆς κομιτείας περιήρχοντο εἰς τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τρίτον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ κόμιτος διὰ τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως. Συγχρόνως ὁ Στέφανος εἰσήγαγε τὸ καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἀρχικῶς εἰσαχθὲν σύστημα τῶν στρατιωτικῶν τιμαρίων, ἤτοι τῶν κτημάτων, ἅτινα παρεχωροῦντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς ἰδιώτας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑπέχωσι στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις. Ἄξιον σημειώσεως καὶ σημαντικὸν διὰ τὴν κατόπιν πολιτειακὴν ἐξέλιξιν τῆς Οὐγγαρίας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Στέφανος οὐδεμίαν κατέβαλε προσπάθειαν ὅπως συγχωνεύσῃ τοὺς ἀλλοδαποὺς καὶ σχηματίσῃ οὕτω κράτος ὁμοιογενές. Ὅσοι ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας δὲν ἦσαν Μαγυάροι τὸ γένος ἐθεωροῦντο ὑποτεταγμέναι καὶ ὑπήκοοι φυλαί, αἵτινες, πλὴν ἐφόσον ἀπήλαυον εἰδικῶς παραχωρηθέντων προνομίων, ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν κομίτων, ἀποτελοῦσαι τὴν μεγάλην μᾶζαν τῶν χωρικῶν, ἐφ' ὧν μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ἐβάρυνεν ὁλόκληρος ἡ φορολογία. Οὗτοι ἦσαν ἡ misera contribuens plebs, οἱ πτωχοὶ φορολογούμενοι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀσυδότους εὐγενεῖς. Τίτλοι καὶ δικαιώματα εὐγενείας παρεχωροῦντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ εἰς ἀλλοδαποὺς δι' εἰδικὰς ὑπηρεσίας, ἐπίσης δὲ καὶ προνόμια εἰς ἀλλοδαποὺς ἀστικοὺς ἐποίκους. Οἱ εὐγενεῖς εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι εἰς εἰδικὰς συνελεύσεις, καθ' ἃς ἐξελέγετο καὶ ὁ βασιλεύς. Οὕτω τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἦτο αἱρετόν, ἀλλὰ τὸ πολιτειακὸν καθεστὼς ἦτο ἀπολυταρχικόν. Ὁ Στέφανος ἀπηλευθέρωσε καὶ πολλοὺς δούλους. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοί του, οὕτω δὲ κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα κατηργήθη τελείως ἡ δουλεία, ἀντ' αὐτῆς ὅμως εἰσήχθη ἡ δουλοπαροικία, καθ' ἣν οἱ τέως δοῦλοι ἔγιναν κατὰ μέγα μέρος δουλοπάροικοι, διαφέροντες τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν μόνον κατὰ τὸ ὅτι ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὴν γῆν (adscripti glebae).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ βίος, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Οὐγγαρίᾳ ἦσαν ἁπλᾶ. Ἡ βασιλικὴ αὐλή, διατηροῦσα τὰ νομαδικὰ ἔθιμα τῶν τουρκικῶν λαῶν, ἦτο κινητή. Τὸ θέρος ὁ βασιλεὺς ἐδίκαζεν εἰς τὸ ὕπαιθρον κάτωθεν μεγάλου δένδρου, τὸν δὲ χειμῶνα ἐγκαθίστατο εἰς τὸ ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον ἔκτισαν δι' αὐτὸν Ἰταλοὶ ἀρχιτέκτονες ἐν Ἔστεργκομ. Τὸ κυριώτερον μέρος τῆς περιουσίας του ἀπετελεῖτο ἐκ ποιμνίων καὶ ἀγελῶν ἢ ἐκ προϊόντων τῆς ἐργασίας τῶν δουλοπαροίκων του, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν μελισσοκόμοι, κυνηγοὶ καὶ ἁλιεῖς, ἐργαζόμενοι εἰς τὰ παρθένα ἀκόμη δάση τῆς χώρας.

Τὴν βασιλείαν τοῦ Στεφάνου ἐπηκολούθησε τεσσαρακονταετὴς περίοδος ἐσωτερικῶν ταραχῶν, καθ' ἣν ἡ Οὐγγαρία ὑπέστη πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν εἰσβολὴν τουρκικῶν βαρβάρων φύλων, τῶν Πετσενέγων (1067—1068) καὶ τῶν Κουμάνων (1071—1072). Ἐπί τινα δὲ χρόνον ἡ Οὐγγαρία κατήντησε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας. Τῷ 1041 ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρῖκος ὁ Γ΄, ἐπωφελούμενος αἰτήσεως βοηθείας τοῦ φυγάδος βασιλέως Πέτρου, ἐλεηλάτησε τὴν Οὐγγαρίαν, ἀλλὰ παλινώρθωσε τὸν Πέτρον ἐπὶ τοῦ θρόνου, λαβὼν παρ' αὐτοῦ ὅρκον πίστεως. Τῷ 1051 καὶ 1052 ὁ Ἑρρῖκος πάλιν εἰσέβαλεν εἰς Οὐγγαρίαν, ἀλλ' ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀνδρέου τοῦ Α΄ (1046—1066) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Βέλα, τοῦ κατόπιν βασιλέως Βέλα τοῦ Α΄ (1060—1063). Βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, περιελθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν πάπαν ἐξ αἰτίας τοῦ ζητήματος τῶν ἐκκλησιαστικῶν διορισμῶν (investitures), ἀφῆκε τοὺς Οὔγγρους ἡσύχους, τότε δὲ ὁ βασιλεὺς Γκέζα ὁ Α΄ ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Ζ΄, ζητῶν τὴν βοήθειάν του καὶ προσφερόμενος ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Ἄμεσος συνέπεια τῆς τοιαύτης συμμαχίας τῶν Οὔγγρων βασιλέων μετὰ τοῦ πάπα ἦτο ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις τῆς Οὐγγαρίας, κατακτησάσης ἐπὶ Λαδισλάου τοῦ Α΄ (1077—1095) καὶ Κόλομαν ἢ Καλμὰν (1095—1116), τὴν Κροατίαν καὶ μέρος τῶν παραλίων τῆς Δαλματίας. Συγχρόνως ὁ Λαδίσλαος ἐβελτίωσε τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην διὰ σειρᾶς νόμων, ἐνῷ ὁ Κόλομαν μετερρύθμισε τὴν φορολογίαν καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ ἐμπόριον διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν. Ἡ φερώνυμος αὐτοῦ μεγάλη ὁδὸς (magna via Colomanni) ἐξηκολούθησε χρησιμοποιουμένη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἐκ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην βασιλευσάντων ἓξ ἡγεμόνων οἱ τρεῖς ὑπέκυψαν εἰς βίαιον θάνατον, οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς ἀπέθανον μαχόμενοι ἐναντίον ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Ἐπὶ τοῦ Πέτρου, διαδόχου τοῦ Στεφάνου (1038—1046), οἱ Χριστιανοὶ ὑπέστησαν φοβερὸν διωγμὸν ἐκ μέρους τῶν εἰδωλολατρῶν, ὑποκινουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλόπαιδος Ἀνδρέου, ὅστις ἐφαίνετο θέλων νὰ παλινορθώσῃ τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων. Ἀλλ' ἅμα, καθαιρέσας τὸν Πέτρον καὶ ἀνελθὼν αὐτὸς τὸν θρόνον, Ἀνδρέας ὁ Α΄ (1046—1060) ἀνεδείχθη προασπιστὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τοῦτον ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος ὁ Θ΄ ὁ Μονομάχος ἀπέστειλε πολύτιμον στέμμα, τὸ ὁποῖον θαυμάζεται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὸ ἐθνογραφικὸν μουσεῖον τῆς Βουδαπέστης. Ἄλλο πολύτιμον βυζαντινὸν στέμμα εἶναι τὸ ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η΄ δούκα τοῦ Παραπινάκη εἰς τὸν βασιλέα Γκέζαν τὸν Α΄ (1074—1077), διότι οὗτος, κυριεύσας τὸ τότε ἑλληνικὸν Βελιγράδιον (τὸ ἄλλως καλούμενον Ἑλληνικὴ Λευκόπολις ἢ Alba graeca), προσηνέχθη ἱπποτικῶς πρὸς τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν φρούραρχον Νικήταν. Ἐπιθυμῶν νὰ συνδεθῇ στενότερον πρὸς τὸ Βυζάντιον Γκέζας ὁ Α΄ ἐνυμφεύθη τὴν Συναδινήν, ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Γ΄ τοῦ Βοτανιάτου. Τοιαῦται ἐπιγαμίαι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μεταξὺ τῶν δύο αὐλῶν. Οὕτω ὁ Οὔγγρος βασιλεὺς Στέφανος ὁ Δ΄ (1162) ἐνυμφεύθη Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, Βέλας ὁ Γ΄, ὅστις ἐπὶ δέκα ἔτη διέμει-

Digitized by Google

νεν ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τῇ αὐλῇ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τυχὼν ἑλληνικῆς μορφώσεως, ἐνυμφεύθη τὴν προγονὴν τούτου Ἁγνήν, Βέλας δὲ ὁ Δ΄ ἐνυμφεύθη Μαρίαν τὴν θυγατέρα Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. Ἀφ' ἑτέρου Οὐγγρίδες βασιλόπαιδες ἀνῆλθον τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ὡς Εἰρήνη ἡ θυγάτηρ Λαδισλάου τοῦ Α΄, ὑπανδρευθεῖσα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, καὶ Μαργαρίτα ἡ θυγάτηρ Ἀνδρέα τοῦ Β΄ Ἰσαάκιον τὸν Ἄγγελον. Λόγῳ τῶν στενῶν τούτων σχέσεων ὑπῆρχεν Οὔγγρος πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βυζαντινὸς ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὡς τοιοῦτος διεκρίθη κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα (1444) ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος Φραντζῆς.

Ἐν τούτοις καθ' ὅλον τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα αἱ σχέσεις τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἦσαν καὶ τόσον φιλικαί, τοῦτο δὲ ἀποδίδουσιν οἱ Οὔγγροι ἱστορικοὶ εἰς τὰς τάσεις ἐπεκτάσεως πρὸς Β., τὰς ὁποίας ἐδείκνυεν ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, ἐνῷ οἱ Οὔγγροι κατήρχοντο πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ Βοσνίαν, τὴν ὁποίαν προσήρτησαν τῷ 1135. Κατὰ τὴν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἄνοδον Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ὁ ἀγὼν προσέλαβεν ὀξὺν χαρακτῆρα. Ὡς ἔγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λαδισλάου (ἐκ τῆς θυγατρός του Εἰρήνης) ὁ Μανουήλ, ἔχων οὐγγρικὸν αἷμα εἰς τὰς φλέβας του, ἐδέχετο προθύμως εἰς τὴν αὐλήν του πολλοὺς Οὔγγρους πολιτικοὺς φυγάδας. Οὕτως ἐνεργῶν ἐπεδίωκε νὰ ἀποκτήσῃ ἓν εἶδος ἐπικυριαρχίας ἐπὶ τῆς Οὐγγαρίας, τοποθετῶν ἕνα τῶν συγγενῶν του ἐπὶ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου. Κατώρθωσε πράγματι ν' ἀναβιβάσῃ Βέλαν τὸν Γ΄ (1173—1196) ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀφήσῃ εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐλευθερίαν δράσεως ἐν Δαλματίᾳ. Ἡ τοιαύτη ἀνάμιξις τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰς οὐγγρικὰς ὑποθέσεις ἔσχε σπουδαίας συνεπείας διὰ τὴν χώραν. Πολιτικῶς ἐνίσχυσε τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν εἰς βάρος τοῦ στέμματος, ἐκκλησιαστικῶς δὲ ἐξησθένησε τὴν δύναμιν τοῦ καθολικοῦ κλήρου, διότι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἥτις δὲν ἐπιβάλλει φόρους καὶ ἐπιτρέπει τὸν γάμον εἰς τοὺς ἱερεῖς, προσείλκυε πολλοὺς ὀπαδοὺς ἀκόμη καὶ μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐπίφοβος μετὰ τὸν θάνατον Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1180) καὶ ἡ Οὐγγαρία ἦτο πάλιν ἐλευθέρα νὰ συνεχίσῃ τὴν τέως πολιτικὴν τῆς ἐπεκτάσεως. Συγχρόνως ὑπεστήριξεν ὑλικῶς τὸν δεσπότην τῆς Σερβίας Στέφανον Νεμάνια ὅπως ἱδρύσῃ σερβικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐτέλει ἀρχικῶς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Οὐγγαρίας. Ἐσωτερικῶς ὁ βασιλεὺς Βέλας ὁ Γ΄ προσεπάθει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, εἰσαγαγὼν τὸ σύστημα τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς καὶ ἀνακηρύξας διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱόν του Ἔμεριχ. Τὸ σύστημα τοῦτο ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν κατόπιν βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Ἀρπαδιδῶν. Ἀφ' ἑτέρου εἰσήγαγεν εἰς τὴν αὐλὴν τὴν πολυτέλειαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἐπλήρωσεν ἐκ νέου τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον, ἐνῷ συγχρόνως, κατακτήσας τὴν Γαλικίαν, ἐλάμβανε τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Γαλικίας.

Ἀλλ' οἱ δύο ἄμεσοι αὐτοῦ διάδοχοι, ὁ Ἔμεριχ (1196—1204) καὶ Ἀνδρέας ὁ Β΄ (1205—1235) ἐξησθένησαν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, πειραθέντες νὰ εὕρωσιν ὑποστηρικτὰς δι' ἀφθόνων παραχωρήσεων κτημάτων τοῦ στέμματος καὶ ἐνισχύσαντες οὕτω τὴν ὑπέρμετρον ἐπιρροὴν τῆς μαγυαρικῆς ὀλιγαρχίας τῶν εὐγενῶν. Τῷ 1222 ἐξεδόθη τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα χρυσόβουλλον (Bulle d'or) γνωστὸν διάταγμα, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ὁ μέγας συνταγματικὸς χάρτης (Magna Carta) τῆς Οὐγγαρίας. Ἦτο νέα προσπάθεια ἀμύνης τῆς μοναρχίας διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν μικρῶν εὐγενῶν ἐναντίον τῶν ἰσχυρῶν μαγυάρων. Ὁ φεουδαλισμὸς ἐπατάχθη καὶ δι' ἄλλων διαταγμάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα τὰ κτήματα καὶ οἱ τίτλοι τῶν κομίτων δὲν θὰ ἦσαν κληρονομικά. Ἀνεγνωρίζετο ὅμως ἡ φορολογικὴ ἀσυδοσία ὅλων τῶν εὐγενῶν καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτῶν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἔξω τῆς χώρας.

Βέλας ὁ Δ΄ (1255—1270) εἶναι γνωστὸς ὡς ἀναμορφώσας πάλιν τὴν Οὐγγαρίαν μετὰ τὴν κατάπτωσιν, ἣν ὑπέστη συνεπείᾳ τῆς ταταρικῆς εἰσβολῆς τοῦ 1241—1242. Ἀλλ' ἡ μεγάλη εἰσροὴ ἐποίκων, τὴν ὁποίαν προὐκάλεσεν ὁ ἴδιος, ἐνεῖχε τὸ σπέρμα νέων συμφορῶν. Οἱ Κουμᾶνοι μετανάσται, εἰδωλολάτραι κατὰ τὸ πλεῖστον, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησεν εἰς ἐκτεταμένας γαίας, ἠπείλουν νὰ ἐπικρατήσωσι τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὰ πολλὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα ἔκτισαν κατ' ἐνθάρρυνσίν του οἱ εὐγενεῖς, ὅπως προασπίσωσι τὴν χώραν ἐναντίον ἐνδεχομένης ταταρικῆς εἰσβολῆς ἐν τῷ μέλλοντι, ἀπέβησαν κατόπιν κέντρα ἐξεγέρσεων. Ὅπως συνδέσῃ τοὺς Κουμάνους στενότερον πρὸς τὴν δυναστείαν του, ὁ Βέλας ἐνύμφευσε τὸν υἱόν του Στέφανον τὸν Ε΄ (1270—1272), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1254 εἶχε στέψει νεώτερον βασιλέα (junior rex, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Βυζαντινῶν καισάρων), μετὰ κόρης Κουμανίδος. Ἀλλ' οὔτε ὁ Στέφανος οὗτος, οὔτε ὁ διάδοχός του Λαδίσλαος ὁ Δ΄ (1272—1290) ἦσαν ἱκανῶς ἰσχυροί, ὅπως σταματήσωσι τὴν ἀρξαμένην ἀποσύνθεσιν τοῦ κράτους. Τοῦτο εἶχε περιπλακῇ τόσον εἰς τὰ δίκτυα τῶν Κουμάνων, ὥστε ὁ πάπας ἠναγκάσθη νὰ ἐπέμβῃ, ὅπως προλάβῃ τὸν ἐκβαρβαρισμὸν τῆς Οὐγγαρίας. Ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατὰ τοῦ Λαδισλάου, ὅστις ἐφονεύθη κατὰ τὰς ἐναντίον του ἐπιχειρήσεις.

Ὁ διάδοχός του, Ἀνδρέας ὁ Γ΄ (1290—1301), ὁ τελευταῖος τῆς δυναστείας τῶν Ἀρπαδιδῶν, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ροδόλφου, ὅστις διεξεδίκει τὸ οὐγγρικὸν στέμμα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Ἀλβέρτου, ὅπως καταστήσῃ τὴν Οὐγγαρίαν κράτος ὑποτελές. Συγχρόνως ὁ Ἀνδρέας εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ καὶ ἐναντίον τῶν Οὔγγρων μαγνάτων. Μετὰ ὀκταετεῖς πολέμους (1301—1308) τὸ στέμμα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου περιῆλθεν εἰς ἡγεμόνα ξένον, τὸν Κάρολον Ροβέρτον τῆς Ἀνδηγαυΐας (Anjou).

Οὕτω λήγει ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Οὐγγαρίας, ἐκλιπούσης τῆς δυναστείας τοῦ Ἀρπάδ. Ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς δυναστείας ταύτης ἡ τέως νομαδικὴ φυλὴ τῶν Μαγυάρων ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἵδρυσε κράτος συντεταγμένον, ὅπερ ἀντέστη ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς ἀντιδράσεως τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ κατὰ τῆς ἔξωθεν πιέσεως. Ἀλλ' ἡ ἀδυναμία τῶν τελευταίων Ἀρπαδιδῶν καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας κατὰ τὴν ταταρικὴν εἰσβολήν, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, ἐνίσχυσαν τάξιν ὁλόκληρον βαρώνων, ἥτις βαθμιαίως ἀπερρόφησε τὸ ἀρχικὸν σύστημα τῆς εἰς κομιτείας διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους, ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι μισθωταὶ τῶν βασιλικῶν κτημάτων ἐγένοντο ὑποτελεῖς τῶν μεγάλων εὐγενῶν. Συνετελεῖτο οὕτω σπουδαία μεταπολίτευσις, ἐναντίον τῆς ὁποίας τὸ στέμμα θελῆσαν ν' ἀντιστῇ ὑπέκυψε καὶ οὕτως ἐπῆλθε τὸ τέλος τῆς πρώτης οὐγγρικῆς δυναστείας.

Β. Ἀνδηγαυϊκὴ δυναστεία (1310—1526). Ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀποσυνθέσεως ἡ ὁποία ἠπειλήθη ἐκ τῶν ἐμφυλίων τούτων πολέμων, ἔσωσαν τὴν Οὐγγαρίαν δύο ἡγεμόνες τοῦ ἀνδηγαυϊκοῦ οἴκου τῆς Ἰταλίας (Νεαπόλεως), Κάρολος ὁ Α΄ (1308—1342) καὶ Λουδοβῖκος ὁ Α΄, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας (1342—1382). Οὗτοι κατώρθωσαν ν' ἀνασυντάξωσι τὸ καταρρέον οὐγγρικὸν κράτος, διευκολυνθέντες εἰς τὸ ἔργον των ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς τάξεως τῶν Οὔγγρων μαγνάτων κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς διαμάχας. Οἱ ξένοι οὗτοι βασιλεῖς ἐνίσχυσαν πρωτίστως τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις (Országyüles) συνεκαλεῖτο καὶ πάλιν ἐνίοτε, ἀλλ' αἱ ὑποθέσεις τοῦ κράτους διεξήγοντο εἰς τὸ βασιλικὸν συμβούλιον, ὅπου τὰς ἐμπιστευτικὰς θέσεις κατεῖχον ἄνθρωποι ἀνήκοντες εἰς τὴν μέσην τάξιν, κυρίως Ἰταλοί. Οἱ μικρότεροι γαιοκτήμονες ἐπροστατεύοντο κατὰ τῆς τυραννίας τῶν μαγνάτων, συγχρόνως δὲ ἐνεθαρρύνθη ἡ ἀνάπτυξις τῶν πόλεων διὰ τῆς παροχῆς διαφόρων προνομίων. Ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α΄ μετερρυθμίσθη ὁλόκληρον τὸ φορολογικὸν σύστημα, ἐπὶ δὲ Λουδοβίκου τοῦ Η΄ εἰσήχθησαν καὶ προστατευτικοὶ δασμοί. Τῷ 1351 ἐξεδόθη νόμος, ὅστις κατήργει τὸ δικαίωμα τῶν εὐγενῶν νὰ ἐκποιῶσι τὰς γαίας των. Διὰ τῆς καταργήσεως ταύτης ἐπεδιώκετο ἡ περίσωσις τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας πρὸς ἐφαρμογὴν νέου στρατολογικοῦ συστήματος. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ Λουδοβίκου ὅπως αὐξήσῃ τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον ἐματαιοῦντο ἐκ τῆς πανώλους, ἥτις ἐδεκάτιζε τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Οὐγγαρίας κατὰ τὰ ἔτη 1347—1360 καὶ 1380—1381.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῶν βασιλέων τῆς ἀνδηγαυϊκῆς δυναστείας ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὁ Κάρολος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Καζιμὶρ τοῦ Μεγάλου, ἀνέκτησε τὸ βανᾶτον τοῦ Μάτσο ἀπὸ τῆς Σερβίας καὶ ὑπέταξε τὴν Βοσνίαν τῷ 1328. Ὁ δὲ Λουδοβῖκος ὁ Α΄, δυνάμει συμφωνίας συναφθείσης ὑπὸ τοῦ πατρός του πρὸ 31 ἐτῶν, ἀνεκηρύχθη καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας τῷ 1370. Οὕτω κατὰ τὰ τελευταῖα δώδεκα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Λουδοβῖκος ὁ Μέγας βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἦτο κυρίαρχος τοῦ μεγαλυτέρου μέρος τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῆς Πομερανίας μέχρι τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δνειπέρου. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀνδηγαυικῆς δυναστείας ἤρχισαν αἱ πρῶται εἰσβολαὶ τῶν Τούρκων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους (1353), ἐκταθεῖσαι τῷ 1380 μέχρι Κροατίας καὶ Δαλματίας, ἀπειλοῦσαι καὶ τὴν Οὐγγαρίαν. Οἱ βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Ἀρπαδιδῶν εἶχον ἱδρύσει εἰς τὰς ἀκραίας πρὸς Ν. ἐπαρχίας τοῦ κράτους στρατιωτικὰς ἀποικίας ἐκ στοιχείων ξένων πρὸς τὴν οὐγγρικὴν φυλήν. Βαθμιαίως ὅμως αἱ παραμεθόριοι ἐπαρχίαι διεμορφώθησαν εἰς ἀνεξάρτητα ἢ ἡμιανεξάρτητα κρατίδια, ἐχθρικῶς διατεθειμένα κατὰ τῶν Μαγυάρων, ἐνῷ ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυΐᾳ τὸ βλαχικὸν ἔθνος ἀπέσεισε κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα τὸν κατ' ὄνομα μόνον ὑφιστάμενον οὐγγρικὸν ζυγόν. Ἐν Βοσνίᾳ ἡ ἐπίμονος προσπάθεια τῶν Οὔγγρων ἡγεμόνων νὰ ἐκριζώσωσι τὴν αἵρεσιν τῶν Βογομίλων διέθεσε τοὺς Βοσνίους ἐναντίον τῶν Μαγυάρων τόσον, ὥστε τῷ 1353 ὁ Λουδοβῖκος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Τβέρτκο ὡς βασιλέα τῆς Βοσνίας. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία εἶχον κατατμηθῇ εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἕνεκα θρησκευτικῶν καὶ ἄλλων λόγων ἐπροτίμων νὰ πληρώνωσι φόρον εἰς τοὺς Τούρκους μᾶλλον παρὰ ν' ἀναγνωρίζωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Οὐγγαρίας. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας του ὁ Λουδοβῖκος ἐχωρίζετο διὰ σειρᾶς ἐχθρικῶν κρατῶν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ μόνου συμμάχου του εἰς τὴν Βαλκανικήν.

Κατὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ μεγάλου (1382) ἐστέφθη βασίλισσα ἡ νεωτέρα θυγάτηρ του Μαρία, ἥτις ἦτο μεμνηστευμένη μετὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Λουξεμβούργου Σιγισμόνδου. Ἀλλ' οἱ Χορβάθυ (Horváthy), μεγάλη ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια κροατικῆς καταγωγῆς, προσέφεραν τὸ στέμμα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Κάρολον τὸν Γ΄, ὅστις τὸ ἐδέχθη καὶ ἐστέφθη ὡς Κάρολος ὁ Β΄ τῷ 1385. Ἀλλὰ μετὰ 38 ἡμέρας ἐδολοφονήθη καθ' ὑποκίνησιν τῆς χήρας βασιλίσσης Ἐλισάβετ, ἥτις ἤθελε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τῆς θυγατρός της. Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ Ἐλισάβετ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Χορβάθυ, θὰ ὑφίστατο δὲ τὴν αὐτὴν τύχην καὶ ἡ Μαρία, ἂν μὴ ἐπενέβαινε ταχέως ὁ μνηστὴρ της Σιγισμόνδος, ὅστις καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς τῇ 31 Μαρτίου 1387 κατ' εἰσήγησιν τῶν Βενετῶν, νυμφευθεὶς τὴν Μαρίαν, ἐνῷ ἡ ἄλλη θυγάτηρ Λουδοβίκου τοῦ μεγάλου Ἐδβίγη (Hedwig) ἐστέφετο βασίλισσα τῆς Πολωνίας (1384) καὶ ἠναγκάζετο νὰ νυμφευθῇ τὸν μέγαν δοῦκα τῆς Λιθουανίας Ἰαγελλῶνα (Jagello).

Κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Σιγισμόνδου (1387—1437), ὅστις ἐξελέγη καὶ ἐστέφθη τῷ 1411 αὐτοκράτωρ τοῦ Ἁγίου ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ Οὐγγαρία εὑρέθη ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔπαυον τὰς ἐπιδρομάς των καὶ πέραν τῶν συνόρων τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ Σιγισμόνδος ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν σουλτᾶνον Βαγιαζὶτ τὸν Α΄ τὸν Κεραυνὸν (Γιλδιρίμ), ὅπως παραπονεθῇ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βουλγαρίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Οὔγγρων ὑποτελὴς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ Βαγιαζὶτ ἀπήντησεν ὅτι ἡ κατοχὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, ἐξερεθιζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις προσεφέρετο νὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας, ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ σοβαρῶς πλέον κατὰ τῶν Τούρκων. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐβασίζετο εἰς μόνας τὰς δυνάμεις του, ἐστράφη πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς τὸν βοεβόδαν τῆς Βλαχίας Μύρτσεα, ὅστις καὶ ἐδέχθη νὰ βοηθήσῃ, ἐνῷ ὁ κράλης τῆς Σερβίας, ὑποταχθείσης εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389), ἐξηκολούθει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τῶν Τούρκων, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας ἔμενεν οὐδέτερος. Κυρίως ὅμως ἐκινήθησαν εἰς βοήθειαν τῆς Οὐγγαρίας οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως. Ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας ἔστειλε τὸν υἱόν του κόμιτα τοῦ Νεβὲρ (Nevers) μὲ 6.000 ἄνδρας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ ΣΤ΄ διαφόρους εὐγενεῖς, μεταξὺ δὲ ἄλλων τὸν στρατάρχην Boucicaut, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς, διότι εἶχε διατρίψει ἐπί τινα καιρὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἀνεγνώσθη διὰ κηρύκων ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Σιγισμόνδου, καλοῦντος εἰς βοήθειαν. Οὕτως ὠργανώθη ἀληθὴς σταυροφορία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ εὐγενεῖς τῆς Βαυαρίας καὶ Στυρίας, ὡς καὶ ἱππόται τῆς Ρόδου. Ὁ ὅλος χριστιανικὸς στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 100 χιλιάδας καὶ κατ' ἄλλους εἰς 130 χιλιάδας πεζοὺς καὶ ἱππεῖς σιδηρωμένους καὶ μὴ σιδηρωμένους, δηλαδὴ θωρακοφόρους καὶ ἀθωρακίστους. Διαθέτοντες τόσον μεγάλην πολεμικὴν δύναμιν οἱ σύμμαχοι, ἐθεώρουν τὴν νίκην τόσον βεβαίαν, ὥστε ἀντὶ νὰ παρασκευάζωνται διὰ τὸν ἀγῶνα διήρχοντο τὸν καιρόν των εἰς τὴν κραιπάλην μὲ γύναια, τὰ ὁποῖα παρηκολούθουν κατὰ χιλιάδας τὸ στράτευμα.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου 1396, συμμαχικὸς στρατὸς δυνάμεως 60.000 διῆλθε τὸν Δούναβιν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν ἐπὶ βουλγαρικοῦ, τότε τουρκικοῦ, ἐδάφους Νικόπολιν. Ἡ πολιορκία διήρκει ἀπὸ 17 ἤδη ἡμερῶν καὶ ἡ πόλις ἤρχισε νὰ πεινᾷ, ὅταν ἦλθεν εἴδησις ὅτι ἔρχεται πρὸς ἐπίθεσιν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Βαγιαζίτ. Ἡ προέλασις ὅμως τῶν Τούρκων ἦτο τόσον ἀστραπιαία, ὥστε εἶχον φθάσει εἰς ἀπόστασιν ἓξ μόνον ὡρῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν συμμάχων, οἵτινες, πιστεύοντες ὅτι οἱ Τοῦρκοι οὔτε τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον διαβῇ ἀκόμη, ἐξηκολούθουν τὰς διασκεδάσεις των. Ἦτο μεσημβρία καὶ τὸ χριστιανικὸν στράτευμα ἐγευμάτιζεν ἢ ἀνεπαύετο, ὅταν ὁ τουρκικὸς στρατὸς προσήγγισε τοσοῦτον, ὥστε σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε καιρὸς πρὸς προπαρασκευὴν τῆς μάχης. Οἱ Τοῦρκοι ἀνήρχοντο εἰς 100.000—120.000 ἄνδρας (14.000 γενίτσαροι), μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 5.000 Σέρβοι. Πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Γάλλοι, χωρὶς ν' ἀναμείνωσι νὰ φθάσῃ ἡ κυρία δύναμις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, καὶ διεσκόρπισαν τὴν τουρκικὴν πρωτοπορίαν. Ἀντεπιτεθέντων ὅμως ἀμέσως κατόπιν τῶν Τούρκων μὲ τὴν κυρίαν των δύναμιν, ἡ μάχη ἀπέληξεν εἰς ἀληθῆ πανωλεθρίαν τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν Γάλλων ἱπποτῶν ἐφονεύθησαν, οἱ περισ-

Digitized by Google

Digitized by Google

σότεροι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, ἐνῷ ὁ Σιγισμόνδος, ἀφήσας ὅλους τοὺς θησαυρούς του εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ διὰ λέμβου μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Δουνάβεως, ὁπόθεν μὲ τὸν στόλον τῶν Βενετῶν καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου διὰ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς ἐπέστρεψεν εἰς Οὐγγαρίαν, τὴν ὁποίαν εὗρεν ἐπαναστατημένην ἐναντίον του. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, μὲ τὴν βοήθειαν δὲ τοῦ ἀδελφοῦ του κόμιτος τοῦ Cilly ἐπανῆλθεν εἰς Οὐγγαρίαν καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ἐκ νέου, ἐκδιώξας τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἀνακηρυχθέντα βασιλέα Λαδίσλαον τῆς Νεαπόλεως. Περιπλακεὶς κατόπιν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἑνετίας, ἀπώλεσε τὴν Δαλματίαν (1430). Ἀνακυψάσης κατόπιν τῆς Τουρκίας, μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας ἐμφυλίους πολέμους, ὁ Σιγισμόνδος ἠκολούθησε πλέον ἀμυντικὴν στάσιν ἀπέναντι τῶν Τούρκων καὶ μετέτρεψε τὸ μικρὸν φρούριον τοῦ Βελιγραδίου, τὸ ὁποῖον οἱ Οὔγγροι ὠνόμαζον Nandorféhervar, εἰς μέγα σύστημα ὀχυρωματικῶν ἔργων. Τῷ 1435 εἰσήγαγε στρατιωτικὴν μεταρρύθμισιν, καθ' ἣν οἱ εὐγενεῖς καὶ αἱ κυριώτεραι πόλεις ὑπεχρεοῦντο νὰ διατηροῦν σῶμα ἱππέων, τὸ λεγόμενον τότε banderium, οὕτω δὲ ἐτέθησαν αἱ βάσεις μονίμου στρατοῦ. Ἔχων δὲ ἀνάγκην χρημάτων, ἠναγκάσθη νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τὴν βουλὴν (δίεταν), ἥτις ἦτο συνέλευσις προκρίτων, λαϊκῶν καὶ κληρικῶν. Συγχρόνως διετήρει ἀγαθὰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες τὸν ὑπεστήριζον ἐναντίον τοῦ κλήρου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰσεχώρησεν εἰς Οὐγγαρίαν ἐκ Δ. ἡ προπαγάνδα τῆς αἱρέσεως τῶν οὐσιτῶν, κηρυσσόντων τὴν ἰσότητα ὅλων καὶ τὴν κοινοκτημοσύνην. Ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως ταύτης ἦσαν ἐπανειλημμέναι λαϊκαὶ ἐξεγέρσεις, τῶν ὁποίων αἱ φοβερώτεραι ἦσαν αἱ τοῦ 1433 καὶ 1436, καθ' ἃς ἡ θρησκευτικὴ αἵρεσις καὶ ὁ κομμουνισμὸς συνεδέοντο ἀναποσπάστως. Τῇ βοηθείᾳ ὅμως ἱεροεξεταστῶν, ἀποσταλέντων ἐκ Ρώμης, κατωρθώθη ἡ καταστολὴ τοῦ κινήματος, ἀφοῦ ἐξωλοθρεύθη ὁ πληθυσμὸς ὁλοκλήρων ἐπαρχιῶν, ἐδέησε δὲ νὰ προσελκυσθῶσι Βλάχοι ἔποικοι πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν.

Τὸν Σιγισμόνδον διεδέχθη ὁ Ἀλβέρτος ὁ Ε' δοὺξ τῆς Αὐστρίας, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ τὴν μόνην θυγατέρα του Ἐλισάβετ, ἐκλεγεὶς τὸ αὐτὸ ἔτος βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τοῦτον, ἀποθανόντα ἐκ δυσεντερίας τῷ 1439, κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Τούρκων, διεδέχθη Λαδίσλαος ὁ Γ' (Wladislaw), βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, εἰς ὃν οἱ Οὔγγροι εὐγενεῖς προσέφερον τὸ στέμμα. Ὁ Λαδίσλαος ἐδέχθη καὶ ἐστέφθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1440 βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαδίσλαος ὁ Α'. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Ἐλισάβετ ἔτεκεν ἄρρεν, τὸ ὁποῖον ἐστέφθη βασιλεὺς μὲ τὸ ὄνομα Λαδίσλαος ὁ Ε' καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Γ' καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Οὐσιτῶν Ἰωάννην Γκίσκρα. Ὁ ἐπακολουθήσας ἐμφύλιος πόλεμος ἔληξε διὰ τοῦ θανάτου τῆς Ἐλισάβετ τῇ 13 Δεκεμβρίου 1443.

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου ἀνεμείχθησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες, ὑποτάξαντες ὁριστικῶς τὴν Σερβίαν, ἔστρεφον πλέον τὴν προσοχήν των πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ ὁ Β' ὑπεστήριζε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Καζιμίρ, ἀδελφοῦ τοῦ Λαδισλάου, καὶ ἔστειλε πρεσβείαν εἰς Κρακοβίαν προτείνων συμφωνίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Λαδίσλαος, εὐθὺς ὡς ἐδέχθη τὸ οὐγγρικὸν στέμμα, διεμήνυσεν εἰς τὸν σουλτᾶνον ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συνάψῃ μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν. Βλέπων ὅμως τὴν ἐχθρικὴν στάσιν τοῦ σουλτάνου ἐδέχθη ἐν Βούδᾳ τὸν βασιλέα τῆς Βοσνίας, μετὰ τοῦ ὁποίου συνῆψε συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Συγχρόνως ἐνεφανίσθη καὶ πρεσβεία τοῦ φυγάδος βασιλέως τῆς Σερβίας, δηλώσασα ὅτι οὗτος στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν Λαδίσλαον, ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν χώραν του. Ὁ Λαδίσλαος ἔδωκεν ἐνθαρρύνσεις. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μουρὰτ ἔστειλε στρατὸν κατὰ τοῦ Βελιγραδίου. Ἀποτυχὼν ὅμως μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἀπεχώρησεν. Ὁ δὲ Λαδίσλαος, φοβούμενος νέαν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων, ἐζήτησεν εἰς βοήθειαν τῆς Οὐγγαρίας καὶ πολωνικὸν στρατόν. Ἀλλ' ἡ πολωνικὴ βουλὴ ἐπέτρεψε μόνον τὴν ἀποστολὴν 5.000 ἀνδρῶν δι' ἓν ἔτος. Τὴν ὅλην πολεμικὴν προετοιμασίαν διηύθυνεν ὁ διάσημος Ἰωάννης Οὐνυάδης (Hunyady Janos), ἀνὴρ πολεμικώτατος, διορισθεὶς δοὺξ Τρανσυλβανίας, κόμης τοῦ Τέμεσβαρ καὶ ἀρχηγὸς τῆς νοτίου στρατιᾶς μὲ ἀρχηγεῖον εἰς τὸ Βελιγράδιον. Ἡ πρώτη σπουδαία μάχη συνήφθη παρὰ τὴν Χέρμανστατ (οὐγγρ. Nagy Szeben, ρουμ. Sibiu, λατ. Cibinium, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικὸν Δοῦκαν Ζιπήνιον), ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθησαν κατὰ κράτος (1441). Οἱ Τοῦρκοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ὄνομα τοῦ Οὐνυάδου ἐνέπνεε τρόμον, εἶχον ἑτοιμάσει ἰδιαίτερον σῶμα, ὅπως τὸν φονεύσουν, ἀλλ' εἷς ἐκ τῶν Οὔγγρων εὐγενῶν, ὁ Σίμων Κυμόνια, ἐδέχθη νὰ φορέσῃ τὴν στολὴν τοῦ Οὐνυάδου καὶ ἐφονεύθη μετὰ πολλῶν ἄλλων. Τῷ 1442 ὁ Οὐνυάδης ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους ὁριστικῶς ἐκ τῆς πόλεως Χέρμανστατ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐξ Οὔγγρων, Σέρβων, Βλάχων καὶ Γερμανῶν κατέλαβε τὴν Σεμένδριαν καὶ εἰσβαλὼν εἰς Βουλγαρίαν ἐπροχώρησε μέχρι Σόφιας, ὅπου ἐνίκησε πάλιν τοὺς Τούρκους (1443). Αἱ νῖκαι αὗται τῶν Οὔγγρων ἐνεθάρρυναν τὸν πάπαν νὰ κηρύξῃ νέαν γενικὴν σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ νὰ τάξῃ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς τὴν Οὐγγαρίαν. Ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνασπισμοῦ τῶν χριστιανικῶν στρατῶν καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκκινήσῃ ἐκ τοῦ ἐν Szeget στρατοπέδου του διὰ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ὅτε ἔφθασαν ἀπεσταλμένοι τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ προτείνοντες δεκαετῆ ἀνακωχὴν ὑπὸ ὅρους εὐνοϊκοὺς διὰ τὴν Οὐγγαρίαν. Ὑπείκων εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Οὐνυάδου ὁ βασιλεύς, ἐδέχθη καὶ ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην ἐν Σέγκετ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1444. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Βλαχία ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ Μουρὰτ παρῃτήθη ἀμέσως τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Μωάμεθ Β'. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ πάπας ἀπέστειλεν εἰς τὸν Λαδίσλαον τὸν καρδινάλιον Τσεζαρίνι (Cesarini), ὅστις ἀπαλλάξας τὸν βασιλέα ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς Τούρκους δοθέντων ὅρκων του παρέσυρεν αὐτὸν εἰς νέον πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Δέκα ἐννέα μόλις ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης συνησπίσθησαν κατὰ τῶν Τούρκων ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας Λαδίσλαος, ὁ ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας Οὐνυάδης, ὁ βοεβόδας τῆς Βλαχίας καὶ ὁ πάπας διὰ τοῦ καρδιναλίου Τσεζαρίνι. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς διέβη τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθασεν εἰς Βάρναν. Ταῦτα πληροφορηθεὶς ὁ Μουρὰτ ἀνέλαβε πάλιν τὸν θρόνον καὶ σπεύσας μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος διὰ τοῦ Βοσπόρου ἔφθασεν εἰς Βάρναν, ὅπου συνήφθη τῇ 10ῃ Νοεμβρίου 1444 πεισματωδεστάτη μάχη, καθ' ἣν ὁ χριστιανικὸς στρατὸς ἐνικήθη κατὰ κράτος. Ὁ βασιλεὺς Λαδίσλαος καὶ ὁ καρδινάλιος ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ἡ οὐγγρικὴ δίετα ἐξέλεξε τῷ 1446 τοποτηρητὴν τοῦ θρόνου τὸν Οὐνυάδην. Οὗτος, πρὶν στρέψῃ τὴν προσοχήν του πρὸς τοὺς Τούρκους, διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Οὐσιτῶν Ἰωάννου Γκίσκρα, ὅστις κατεῖχε πλουσίας τινὰς πόλεις τῆς Οὐγγαρίας χάριν δῆθεν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Λαδισλάου τοῦ Ε', ὅστις ἐκρατεῖτο ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του αὐτοκράτορος, ἐνῷ αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι κατείχοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου. Πολεμήσας κατόπιν κατὰ τῶν Τούρκων ἔχασε συνεπείᾳ προδοσίας τὴν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ μάχην (1448). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠχύρωσεν ἐκ νέου δι' ἰδίων του ἐξόδων τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ἀντέστη ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς πολιορκίας τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β', ἀναγκασθέντος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν (1456). Ὁ Οὐνυάδης ἀπέθανε τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Φονευθέντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ του Λάσλο (Laszlo) καὶ ἀποθανόντος μετὰ ἓξ μῆνας (1458) τοῦ Λαδισλάου Ε', ἐξελέγη ὑπὸ 40.000 Οὔγγρων εὐγενῶν, συνελθόντων ἐπὶ τῶν πάγων τοῦ Δουνάβεως, βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὁ νεώτερος υἱός του Ματθίας Οὐνυάδης (23 Ἰανουαρίου 1458), βασιλεύσας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ματθίας Α', γνωστὸς καὶ ὡς Ματθίας Κορβῖνος, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τοῦ κόρακος (λατινιστὶ corvus), ὅστις ἐκόσμει τὸν θυρεόν του. Οὗτος ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 1490. Τῷ 1459 καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος ὁ Γ' ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ μερίδος Οὔγγρων εὐγενῶν, ἀλλὰ δυνάμει συνθήκης, συναφθείσης τῷ 1462, ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Ματθίαν ὡς βασιλέα. Μετ' ἐπιτυχῆ ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Τούρκων τῷ 1463 ὁ Ματθίας ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Βοημίαν. Τῷ 1468, ἔχων καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ τοῦ πάπα, οἵτινες εἶχον κηρύξει τὸν βασιλέα Ποδιεβρὰδ σφετεριστὴν τοῦ θρόνου, εἰσῆλθεν εἰς Βοημίαν καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν καθολικῶν εὐγενῶν. Ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Ὀλμύτς (Olmütz), ὑπογραφείσης τῷ 1478, ὁ Ματθίας ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ Λαδισλάου, διαδόχου τοῦ Ποδιεβρὰδ, καὶ νὰ μοιρασθῇ μετὰ τούτου τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, κυβερνῶν αὐτὸς ὁλόκληρον τὴν χώραν πλὴν τῆς Μοραυΐας, Σιλεσίας καὶ τοῦ Λάουζιτς. Ἠσχολήθη κατόπιν μὲ τὴν στρατιωτικὴν ἀνοργάνωσιν τοῦ κράτους του, καταργήσας τὰ παλαιὰ φεουδαρχικὰ συστήματα καὶ καταρτίσας μόνιμον στρατὸν ἐκ μισθοφόρων Μαγυάρων, Τσέχων καὶ Κροατῶν. Τὸν στρατὸν τοῦτον μετεχειρίζετο ὁ Ματθίας ὡς ἀστυνομικὴν δύναμιν πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων. Ἡ διατήρησις τοῦ στρατοῦ τούτου ἦτο δαπανηρά, ἀλλ' ὁ Ματθίας δὲν ἐστερεῖτο χρημάτων, διότι ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων ἦτο ἐξησφαλισμένη. Πρὸς τούτοις ὁ Ματθίας ἐκωδικοποίησε τοὺς νόμους, εἰσήγαγε νέαν δικονομίαν συντομωτέραν καὶ ὀλιγώτερον δαπανηρὰν καὶ ἵδρυσε τάξιν ἐπισήμων. Ἵδρυσε τῷ 1467 τὸ οὐγγρικὸν πανεπιστήμιον τοῦ Πρέσβουργ (τῆς σημερινῆς τσεχικῆς Βρατισλάβα), τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰστροπολιτανὴ Ἀκαδημία (Academia Istropolitana) καὶ ἐπανίδρυσε τὸ παρακμάσαν πανεπιστήμιον τοῦ Pecs. Πρὸς τούτοις ἐνεθάρρυνε τὸ ἐμπόριον καὶ ἤνοιξε νέας ὁδούς. Συγχρόνως συνεκράτησε καὶ τοὺς Τούρκους, νικήσας αὐτοὺς τῷ 1479 ἐν Κενυερμέζο. Ἔχων δὲ ἐναντίον του τὸν αὐτοκράτορα, ἐπολιόρκησε τῷ 1477 καὶ τῷ 1485 τὴν Βιέννην καὶ κυριεύσας αὐτὴν προσήρτησεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὴν Αὐστρίαν, Στυρίαν καὶ Καρινθίαν καὶ μετέφερε τὴν αὐλήν του εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 6 Ἀπριλίου 1490.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ φυσικοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ἰωάννου Κορβίνου ἐπῆλθεν ἀντίδρασις, καθ' ἣν μερὶς τῶν εὐγενῶν καὶ ὁ ἀνώτερος κλῆρος προσέφερον τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Λαδίσλαον τὸν Ἰαγελλῶνα, ὅστις, ὢν ἀπὸ τοῦ 1471 καὶ βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ἐξελέγη τῇ 15 Ἰουλίου 1490 ὁμοφώνως βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαδίσλαος ὁ Β' (1490—1516). Οὗτος ἦτο ἁπλοῦν ὄργανον τῆς ὀλιγαρχίας τῶν εὐγενῶν. Ἐδέχθη νὰ μὴ ἐπιβάλῃ νέους φόρους ἐν Οὐγγαρίᾳ, διέλυσε τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ συνῆψε τῇ 7 Νοεμβρίου 1491 συνθήκην, δι' ἧς ἡ Οὐγγαρία ἀπέδιδεν ὅλας τὰς ἐν Αὐστρίᾳ κατακτήσεις τοῦ Κορβίνου, πρὸς δὲ μακρὰν ζώνην οὐγγρικοῦ ἐδάφους καὶ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἐπηκολούθησε περίοδος παρακμῆς, καθ' ἣν οἱ μαγνᾶτοι καὶ ὁ ἀνώτερος κλῆρος ἀπέλαυον μεγάλων προνομίων, ἂν καὶ μὴ τηροῦντες τὸ μεγαλύτερον καθῆκόν των, δηλαδὴ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Οἱ μεγάλοι εὐγενεῖς εὑρίσκοντο εἰς διηνεκεῖς συγκρούσεις πρὸς τὰς πόλεις, τῶν ὁποίων ὑπέβλεπον τὸν πλοῦτον. Πολλαὶ τῶν πόλεων ἐγυμνοῦντο τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα εἶχε παραχωρήσει εἰς αὐτὰς ὁ Ματθίας Κορβῖνος, ἐν γένει δὲ ὁλόκληρος ἡ φορολογία ἐβάρυνε τοὺς χωρικούς. Τῷ 1514 πολλοὶ τούτων, συναθροισθέντες χάριν σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπανεστάτησαν. Μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, ἐχόντων ἀρχηγὸν τὸν Ἰωάννην Σαπόλυα (Sapolya), οἱ χωρικοὶ ἐτιμωρήθησαν ἀπηνῶς, μετατραπέντες πάλιν εἰς δουλοπαροίκους. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔγινεν ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα Tripartitum γνωστὴ κωδικοποίησις τοῦ κατ' ἔθος οὐγγρικοῦ δικαίου, δι' ἧς ἐπεβεβαιοῦντο ἅπασαι αἱ ἐλευθερίαι τῶν εὐγενῶν εἰς βάρος τῶν χωρικῶν. Ἂν καὶ μηδέποτε ἐπικυρωθεὶς ὁ τριμερὴς οὗτος νόμος, ἐξηκολούθησεν ἐφαρμοζόμενος μέχρι τοῦ 1848.

Γ. Τουρκοκρατία καὶ διαμελισμός. Ὁ Λαδίσλαος ἀπέθανε τῇ 13ῃ Μαρτίου 1516. Ὁ δεκαετὴς υἱός του Λουδοβῖκος ἐκηρύχθη ἐνῆλιξ, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις παρέμεινεν εἰς χεῖρας τοῦ καρδιναλίου Μπάκοτς (Bakócz) μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1621), ὅτε τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν διεξεδίκει ὁ χωλὸς παλατῖνος Στέφανος Βάθορυ (Bathory Istvan) καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ, ὁ ἡγέτης τοῦ κόμματος τῆς μεσαίας τάξεως, Στέφανος Verbőczy, ὅστις κατελάμβανε κατὰ διαλείμματα τὸ ἀξίωμα τοῦ παλατίνου, ἐνῷ εἰς τὰ παρασκήνια παρεμόνευεν ὁ Ἰωάννης Σαπόλυα, ἡγεμὼν (βοεβόδας) τῆς Τρανσυλβανίας, ἀναμένων τὸν θάνατον τοῦ ἄπαιδος βασιλέως, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ Μαρίαν τὴν Αὐστριακήν, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκαραδόκουν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐπέμβουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ἡ καταστροφὴ ἐφαίνετο προσεγγίζουσα. Τῇ 29 Αὐγούστου 1521 ὁ σουλτᾶνος Σουλεϋμὰν ὁ Νομοθέτης κατέλαβε τὸ ἐν Σερβίᾳ φρούριον τοῦ Σαμπὰτς καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βελιγράδιον. Ἡ τελικὴ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἐπίθεσις ἀνεβλήθη ἐπὶ πέντε ἔτη, ἐν ὅσῳ ὁ Σουλεϋμὰν ἦτο ἀπησχολημένος μὲ πολέμους κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ κατὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου. Ἀλλὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1526 ὁ σουλτᾶνος ἐξεκίνησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάκτησιν τῆς Οὐγγαρίας. Τῇ 28 Ἰουλίου ἔπεσε τὸ Πετροβαραδῖνον (γερμ. Peterwardein) κατόπιν ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως. Ἡ δίετα τῆς Βούδας ἀνεκήρυξε τὸν νεαρὸν βασιλέα δικτάτωρα. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος κατήρτισε στρατόπεδον ἐν Τόλνᾳ καὶ ἀπηύθυνεν ἀπέλπιδας ἐκκλήσεις εἰς τοὺς πιστούς του. Τὸν Αὔγουστον συνηθροίσθησαν περὶ αὐτὸν 25.000 περίπου εὐγενεῖς κακῶς ὡπλισμένοι. Ὁ βασιλεύς, χωρὶς ν' ἀναμείνῃ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη ὁ Σαπόλυα, ὅστις ἐδίσταζεν ἀκόμη, ἐκινήθη πρὸς Ν. καὶ συνῆψε τὴν 29 Αὐγούστου (1526) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μόχατς (Mohacs) μεγάλην μάχην, καθ' ἣν μετὰ δίωρον συμπλοκὴν ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς ὑπέστη τελείαν πανωλεθρίαν. Ὁ βασιλεὺς ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὁ δὲ σουλτᾶνος, μὴ δυνάμενος νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ τόσον οἰκτρῶς ἡττηθεὶς στρατὸς ἦτο ἡ οὐγγρικὴ στρατιά, ἐπροχώρει μετὰ προφυλάξεων. Τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου κατέλαβε τὴν Βοῦδαν, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, συναπάγων 105.000 αἰχμαλώτους. Ἡ Οὐγγαρία ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν κατεστραμμένη.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων ἡ δίετα ἐξέλεξε, τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1526, βασιλέα τὸν Ἰωάννην Σαπόλυα, οὗτος ὅμως ἦτο ἁπλοῦς ὑποτελὴς τῶν Τούρκων. Τῷ 1527 ἄλλη δίετα ἐξέλεξε βασιλέα Φερδινάνδον τὸν Α' (1527—1564), ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1556 αὐτοκράτορα, νυμφευθέντα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ σουλτᾶνος Σουλεϋμὰν ὑπεστήριζε τὸν Σαπόλυα. Ἤρχισε τότε μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων βασιλέων

Digitized by Google

Ἄποψις τῆς Βούδας, ὁρωμένης ἐκ τοῦ Δουνάβεως. Τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον φαίνεται ὑψηλὰ εἰς τὸ κέντρον καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ ἀρχὴ τῆς κρεμαστῆς γεφύρας Σετσενΰϊ, ἥτις ἑνώνει τὴν Βούδαν μετὰ τῆς Πέστης.

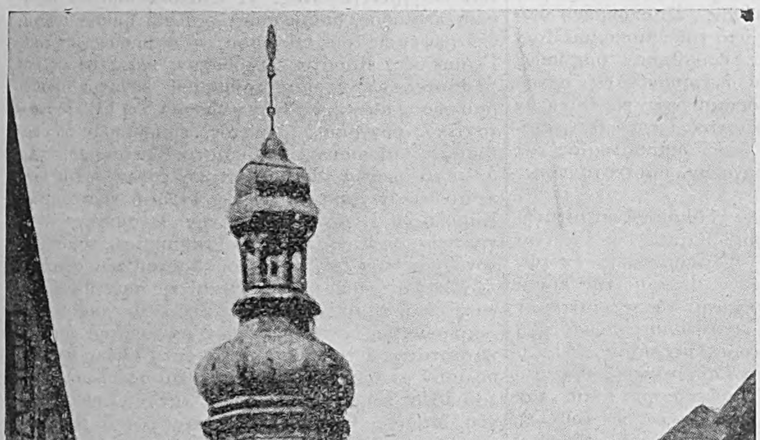

1) Μία ὁδὸς τῆς Σόπρον παλαιᾶς πόλεως τῆς δυτικῆς Οὐγγαρίας, ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν συνόρων. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται ὁ πύργος τοῦ δημαρχείου. 2) Χωρικὴ μετὰ παιδίων ἐν Οὐγγρικῷ χωρίῳ.

Digitized by Google

σφοδρὸς ἀγὼν διαρκέσας μέχρι τοῦ 1538, ὅτε διὰ τῆς μυστικῆς συνθήκης τοῦ Nagyvarad (Grosswardein) ἡ Οὐγγαρία διῃρέθη εἰς δύο. Ὁ Φερδινάνδος ἔλαβε τὴν Κροατίαν, τὴν Σλαβονίαν καὶ τὰς δυτικὰς κομιτείας, ὁ δὲ Σαπόλυα τὰ ὑπόλοιπα δύο τρίτα τῆς χώρας μὲ τὴν Βοῦδαν ὡς πρωτεύουσαν καὶ τὸν βασιλικὸν τίτλον. Ὁ Σαπόλυα ἀπέθανε τῷ 1540, ἐξελέγη δὲ βασιλεὺς ὁ ἀνῆλιξ υἱός του Ἰωάννης Σιγισμόνδος (1540—1571) παρὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ναγκυβάραδ, ἥτις ἀνεγνώριζεν ὡς διάδοχον τὸν αὐτοκράτορα Φερδινάνδον. Οὗτος διεκδικῶν τὰ δικαιώματά του ἐπολιόρκησε τὴν Βοῦδαν, ἂν καὶ οἱ περὶ τὸν νεαρὸν Σαπόλυα προειδοποίουν αὐτὸν ὅτι ὁ σουλτᾶνος δὲν ἄφινεν αὐτὸν κύριον τῆς πόλεως. Καὶ πράγματι ἐπῆλθε νέα εἰσβολὴ τῶν Τούρκων, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1547, ὅτε ὁ Σουλεϋμάν, ἔχων νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Περσίας, παρεχώρησεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἀνακωχήν. Διεμοιράσθη πάλιν τότε ἡ Οὐγγαρία. Ὁ Φερδινάνδος ἔλαβε τὸ προηγούμενον μερίδιόν του ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον εἰς τὴν Τουρκίαν, ἡ Τρανσυλβανία μετά τινων παραμεθορίων κομιτειῶν ἐδόθη εἰς τὸν Ἰωάννην Σιγισμόνδον μὲ τὸν τίτλον ἡγεμόνος καὶ εἰς τὴν μητέρα του, ἐνῷ ἡ πλουσία πεδιὰς τῆς Alföld μὲ τὴν Βοῦδαν, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος, προσηρτήθη εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ διακανόνισις αὕτη διήρκεσε μετά τινων μεταβολῶν ἐπὶ 150 ἔτη. Τὸ κυρίως οὐγγρικὸν κράτος ἦτο τώρα ἡ Τρανσυλβανία, κατὰ τῆς ὁποίας ἐστρέφετο ἡ προσοχὴ τοῦ Φερδινάνδου. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τοῦ ἀψβουργίδου μονάρχου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέας εἰσβολὰς τῶν Τούρκων, τῷ 1552 καὶ τῷ 1556. Ἡ δευτέρα, ἥτις ἦτο καὶ ἡ τελευταία τοῦ Σουλεϋμάν, εἶναι γνωστὴ λόγῳ τῆς ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ζρίνυ (Zrinyi) Μίκλος ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Σιγκετβάρ (Szigetvar). Διὰ τῆς εἰρήνης, ἢ μᾶλλον ἀνακωχῆς, τῆς Ἀδριανουπόλεως διεκόπησαν αἱ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας ἐχθροπραξίαι ἀπὸ τοῦ 1568 μέχρι τοῦ 1593, ἀλλ' αἱ συμπλοκαὶ εἰς τὰ μεθόρια δὲν ἔπαυον. Τὸ ἀψβουργικὸν κράτος ἐπίεζε τοὺς Οὔγγρους, διοικοῦν τὸ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενον τμῆμα τῆς Οὐγγαρίας ἐκ Βιέννης καὶ καταργῆσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ παλατίνου.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς Οὐγγαρίαν ὁ προτεσταντισμός, εὑρίσκων τὸ ἔδαφος εὐνοϊκὸν λόγῳ τῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀνωτέρου καθολικοῦ κλήρου. Πολλοὶ τῶν εὐγενῶν ἦσαν καλβινισταί, ἐνῷ τὰ δόγματα τοῦ Λουθήρου διεδίδοντο μεταξὺ τοῦ κατωτέρου κλήρου. Ἐν τῇ τουρκικῇ Οὐγγαρίᾳ ὅλαι αἱ θρησκευτικαὶ δοξασίαι ἦσαν ἀνεκταί, ἀλλ' οἱ καθολικοὶ ὑπεβλέποντο ὡς ὀπαδοὶ τῶν Ἀψβούργων. Ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἀμφότερα τὰ θρησκεύματα ἦσαν ἀνεκτὰ ἀπὸ τοῦ 1557. Οἱ ἰησουῖται ὅμως εἰργάζοντο ἀνενδότως πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐπειδὴ δὲ ὁ προτεσταντισμὸς ἐθεωρεῖτο τότε ταυτόσημος πρὸς τὸν μαγυαρισμόν, οἱ θρησκευτικοὶ διωγμοὶ ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ μακρὸς λεγόμενος πόλεμος, καθ' ὃν ἡ Τρανσυλβανία ἠγωνίζετο κατὰ τῶν Τούρκων, κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου καὶ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας Μιχαήλ. Σιγισμόνδος ὁ Β' ὁ Βάθορυ (Bathory), ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας (1581—1600), ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ, ἀλλ' ἡ χώρα ὑπέκυψεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ ἤρχισε τότε ἀληθὴς τρομοκρατία πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ καθολικισμοῦ. Εὐτυχῶς ἐνεφανίσθη ἐλευθερωτὴς ὁ Στέφανος Μπότσκαϋ (Bocskay), πλούσιος εὐγενής, ἀρχικῶς ὀπαδὸς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκλεγεὶς ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας τῇ 5 Μαΐου 1605, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Τούρκους καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὸ αὐστριακὸν ἔδαφος. Διὰ τῆς ἐν Βιέννῃ τῇ 23 Ἰουνίου 1606 ὑπογραφείσης εἰρήνης ἐπέτυχε τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν διὰ τὸν λαόν του, ἀμνηστίαν, τὴν ἀπόδοσιν τῶν δημευθέντων κτημάτων καὶ τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς κυριάρχου ἡγεμόνος τῆς Τρανσυλβανίας, μεγεθυνθείσης σημαντικῶς. Ἐχρησίμευσεν ἐπίσης ὡς διάμεσος μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ σουλτάνου πρὸς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Σίτβαταίραικ (Zsitvatörök) τῆς 23 Ἰουνίου 1606. Διὰ ταύτης ὁ αὐτοκράτωρ, πληρώσας ἐφάπαξ χρηματικὸν ποσὸν ἰσοδυναμοῦν πρὸς 400.000 ἀγγλικὰς λίρας, ἀπηλλάγη τοῦ ταπεινωτικοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον κατέβαλλεν ἐτησίως εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀποκατεστάθη οὕτω κάποια ἰσορροπία μεταξὺ τῶν τριῶν μερῶν τῆς Οὐγγαρίας, τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἐβελτιώθη ἔτι περισσότερον ὅταν ὁ ἀρχιδοὺξ Ματθίας ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὡς Ματθίας ὁ Β' (1603—1619). Ἐπὶ πεντήκοντα ἀκόμη ἔτη ἡ Τρανσυλβανία ἐξηκολούθει νὰ ἀγωνίζεται, ὡς τὸ ἐλεύθερον οὐγγρικὸν κράτος, ὑπὸ συνθήκας εὐνοϊκάς, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον, οἱ δὲ πρίγκιπες τῆς Τρανσυλβανίας ἦσαν ἡγεμόνες ἱκανοὶ καὶ πατριωτικώτατοι. Ὁ Γαβριὴλ Μπέτλεν (Bethlen), ἡγεμονεύσας ἀπὸ τοῦ 1613 μέχρι τοῦ 1629, ἐπολέμησε τρὶς ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐστέφθη δὶς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Γεώργιος Ράκοτσυ ὁ Α' (Rákóczy, 1630—1648) εἰσέβαλε δὶς εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς Οὐγγαρίαν καὶ ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νὰ παραχωρήσῃ πλήρη αὐτονομίαν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς καθολικοὺς καὶ εἰς τοὺς προτεστάντας καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ράκοτσυ ἐπὶ τῶν κομιτειῶν τῆς Β. Οὐγγαρίας, ἀπειλῶν πάντοτε νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς Τούρκους. Οὗτοι μετὰ βραχεῖαν παρακμὴν ἀνέλαβον πάλιν ἐπὶ τῶν Κιοπρουλήδων. Ὁ Μεχμὲτ Κιοπρουλῆς, ἐπεμβὰς εἰς τὰ τῆς Τρανσυλβανίας, ἐξεθρόνισε τὸν Γεώργιον Ράκοτσυ τὸν Β' (1648—1660), ὅστις εἶχεν ἐξασθενήσει τὴν χώραν του διεκδικῶν τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας. Τῷ 1661 ἡ Τρανσυλβανία (καλουμένη μὲ τὸ οὐγγρικόν της ὄνομα Ἔρντελ) ἔγινεν ὑποτελὴς τῆς Τουρκίας. Ὁ υἱὸς τοῦ Μεχμέτ, Φαζὶλ Ἀχμὲτ ὁ Κιοπρουλῆς, εἰσέβαλεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Οὐγγαρίαν, ἀλλ' ἐνικήθη παρὰ τὸν Ἅγιον Γοθάρδον τῇ 1 Αὐγούστου 1664, ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Βαζβάρ (10 Αὐγούστου 1664) ἀφῆκε τὴν Οὐγγαρίαν ἥσυχον ἐπὶ 20 ἔτη.

Τὸ σπουδαιότερον γεγονὸς τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἡ ἐκ νέου ἐπικράτησις ἐν Οὐγγαρίᾳ τοῦ καθολικισμοῦ, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ διασήμου ἰησουΐτου Πέτρου Παζμάνυ (Pázmány), ἀρχιεπισκόπου καὶ πριμάτου (1616 — 1637). Οἱ ἰησουῖται ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν ἐκπαίδευσιν. Τότε δὲ ἱδρύθη τὸ καθολικὸν πανεπιστήμιον τοῦ Nagyszombat (1635) καὶ μετεφράσθη ἡ Γραφὴ ὑπὸ τῶν καθολικῶν εἰς τὴν οὐγγρικὴν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς προτεσταντικῆς μεταφράσεως. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις τοῦ καθολικοῦ κλήρου συνέπεσε μὲ ἀγῶνας κατὰ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ καὶ κατὰ τῶν προνομίων τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἐθνικοὶ πόθοι τῶν Οὔγγρων ἦσαν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς θείῳ ἐλέῳ ἐξουσίας τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις μετεχειρίζετο ὁλόκληρον τὸ οὐγγρικὸν ἔθνος ὡς φυλὴν κατωτέραν, ἀποκλειομένην ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων. Ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος ὁ Α' (1657—1705) ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν εἰς χεῖρας δύο φανατικῶν Οὔγγρων κληρικῶν. Οἱ Οὔγγροι εὐγενεῖς συνώμοσαν ὑπὸ τὸν Πέτρον Ζρίνυ, ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀπέτυχεν, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἐθανατώθη (1671), ἐπηκολούθησαν ὁμαδικαὶ συλλήψεις καὶ δημεύσεις περιουσιῶν καὶ ἡ ἔννομος κυβέρνησις κατηργήθη ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἐξασκουμένη ὑπὸ ἐπιτροπῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κόλλονιτς, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἐσύρθησαν ὁμαδικῶς προτεστάνται θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ ὡς συνωμόται, πολλοὶ δὲ καὶ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ὑπεβλήθησαν εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα ἐπὶ νεαπολιτανικῶν γαλερῶν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς Σουηδίας καὶ τῶν γερμανικῶν προτεσταντικῶν κρατῶν.

Τῷ 1678 ὁ κόμις Ταίκαιλι (Tököli), ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, κατέλαβεν ἐπί τινα χρόνον τὴν Β. Οὐγγαρίαν. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ταίκαιλι ὁ μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας Καρᾶ Μουσταφᾶ πασᾶς καὶ τὸ πολεμικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κόμμα, ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Οὐγγαρίαν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Α', συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Ἰωάννου τοῦ Γ' τοῦ Σομπιέσκι καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν πρίγκιπα Κάρολον τῆς Λοθαριγγίας. Ὁ πόλεμος διήρκεσε 16 ἔτη, ἀρχίσας μὲ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας (14 Ἰουλίου—12 Σεπτεμβρίου 1683), καὶ καταλήξας εἰς τὸ ὁριστικὸν τέλος τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Οὐγγαρίᾳ. Τῷ 1684 ὁ πάπας κατώρθωσε νὰ συμπήξῃ ἱερὸν συνασπισμὸν τῆς Πολωνίας, Βενετίας καὶ Ρωσίας ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν συμμάχων ἦσαν ραγδαῖαι. Τῷ 1686 ἀνεκτήθη ἡ Βοῦδα καὶ τὸ Βελιγράδιον, κατόπιν δὲ καὶ ἡ Βοσνία (1689). Τῷ 1690 οἱ Τοῦρκοι, ὑπὸ τὸν Μουσαφᾶ τὸν Κιουπρουλῆν, ἀνέκτησαν τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Τρανσυλβανίας τὸν Ταίκαιλι καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Βελιγράδιον ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ τῷ 1691 ὁ Κιοπρουλῆς ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ἐν Σλάνκαμεν. Τῷ 1697 ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβαβδίας (Σαβοΐας) κατετρόπωσε τοὺς Τούρκους ἐν Ζέντα καὶ ἀνέκτησε ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Οὐγγαρίαν.

Ἡ ἀποχώρησις τῶν Τούρκων ἀφῆκε τοὺς Οὔγγρους εἰς θέσιν μειονεκτικήν. Δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τὸν πολυετῆ ἀγῶνα, ὅστις ἐκερδήθη χάρις εἰς ξενικοὺς στρατούς. Οἱ πολεμικοὶ φόροι ἦσαν καταθλιπτικοί. Ἡ αὐτοκρατορικὴ διοίκησις κατεπάτει τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Λεοπόλδος ἐθεώρησεν ὅτι ἡ στιγμὴ ἦτο κατάλληλος, ὅπως μετατρέψῃ τὸ μοναρχικὸν ἀξίωμα τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ αἱρετοῦ εἰς κληρονομικὸν (Ὀκτώβριος 1687) καὶ καταργήσῃ τὴν διάταξιν τοῦ χρυσοβούλλου, καθ' ἣν ἡ ἔνοπλος ἀντίστασις ἐναντίον τῶν ἀντισυνταγματικῶν πράξεων τοῦ ἡγεμόνος ἦτο ἐπιτρεπτή. Οὕτω τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς νικηφόρου διὰ τὸν αὐτοκράτορα συνθήκης τοῦ Κάρλοβιτς (1699) ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τοῦ δεσποτισμοῦ. Τὴν ἐξουσίαν συνεκέντρωσε πάλιν εἰς χεῖράς του ὁ ἐπίσκοπος Κόλλονιτς, συλλαβὼν τὸ σχέδιον νὰ ἐποικίσῃ τὰ ἀνακτηθέντα ἐδάφη διὰ Γερμανῶν καὶ Κροατῶν. Αἱ γαῖαι τῶν μεγάλων Οὔγγρων γαιοκτημόνων ἀπηλλοτριοῦντο καὶ διενέμοντο εἰς τοὺς ἐποίκους. Τὸ κῦμα τῆς δυσαρεσκείας εἶχεν ἐκταθῇ καθ' ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ αὐτοκράτωρ, περιπλακεὶς εἰς τὸν μετὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον τῆς διαδοχῆς τοῦ ἱσπανικοῦ θρόνου, ἀπέσυρεν ὅλον τὸν στρατόν του ἐκ τῆς χώρας. Ἐξερράγη τότε ἐπανάστασις ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον Β' τὸν Ράκοτσυ (1703—1811), ὅστις, ὢν προγεγραμμένος ἐν Αὐστρίᾳ, εἶχε καταφύγει εἰς Πολωνίαν, ὁπόθεν ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς Πολωνίας ἦλθεν εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ἀνέλαβε τὸν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀγῶνα, ἐκλεγεὶς ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας (1704). Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ καταρτίσῃ πολυάριθμον στρατόν, ἀλλ' οὗτος ἦτο κακῶς ἐφωδιασμένος καὶ ἐστερεῖτο πυροβολικοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ἐβοήθησε χρηματικῶς τὸ κίνημα, ἀλλ' ἡ ἧττα τῶν Γάλλων ἐν Blenheim ἐπέτρεψεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς Οὐγγαρίαν καὶ τῷ 1705 ὁ Ράκοτσυ ὑπέστη ἧτταν οἰκτράν. Τῷ 1707 συνῆλθον δύο δίεται τῶν ρακοτσικῶν, ἐκήρυξαν τὴν δυναστείαν τῶν Ἀψβούργων ἔκπτωτον τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου καὶ ἐσχημάτισαν κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Ράκοτσυ μέχρι τῆς ἐκλογῆς βασιλέως, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ ὁ Α' ἠρνεῖτο πάντα συμβιβασμόν. Τῷ 1708 ὁ Ράκοτσυ ἐνικήθη πάλιν παρὰ τὸ Τρένεσεν, ἀλλ' ὁ μικροπόλεμος ἐξηκολούθει. Τῷ 1711 ὁ Ἰωσὴφ ἀπέθανε, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Κάρολος ὁ ΣΤ' (1711—1740), ὅστις συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τῶν Οὔγγρων, ὑπογραφεῖσαν ἐν Σάτμαρ (Szátmar), παραχωρήσας ἀμνηστίαν καὶ ἀναγνωρίσας τὸ ἀπαραβίαστον τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους. Ὁ Ράκοτσυ ἔφυγεν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τουρκίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 8ῃ Ἀπριλίου 1745 ταφεὶς ἐν Ραιδεστῷ. Τὰ ὀστᾶ του μετὰ τῶν τοῦ Ταίκαιλι καὶ ἄλλων Οὔγγρων εὐγενῶν ἐκομίσθησαν εἰς Οὐγγαρίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος.

Δ. Ἕνωσις ὑπὸ τοὺς Ἀψβούργους. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Σάτμαρ ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς μακροὺς μεταξὺ τῆς δυναστείας τῶν Ἀψβούργων καὶ τῶν Οὔγγρων ἀγῶνας. Ἡ ἐπακολουθήσασα εἰρηνικὴ περίοδος, διαρκέσασα ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Οὔγγρους νὰ ἀφομοιώσωσι τοὺς Γερμανούς, Κροάτας, Σλοβάκους καὶ Σέρβους καὶ ν' ἀποτελέσωσιν οὕτω συμπαγῆ ἐθνικὴν ὁμάδα, ὁμιλοῦσαν μίαν καὶ μόνην γλῶσσαν. Τῷ 1715 ἱδρύθη τακτικὸς οὐγγρικὸς στρατός, εἰσήχθησαν δὲ βαθμιαίως καὶ σπουδαῖαι δικαστικαὶ μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ τὸ ὅλον μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ἔφερε συγκεντρωτικὸν χαρακτῆρα. Τῷ 1723 ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Γ' ἐχορήγησε τὴν λεγομένην «Πραγματικὴν κύρωσιν» (Sanctio Pragmatica), νόμον κανονίζοντα τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου τῶν αὐστριακῶν καὶ οὐγγρικῶν χωρῶν καὶ εἰς τοὺς θήλεις γόνους ἐν ᾗ περιπτώσει θὰ ἐξέλειπεν ἡ γραμμὴ τῶν ἀρρένων τῆς δυναστείας τῶν Ἀψβούργων. Διὰ τοῦ καταστατικοῦ τούτου νόμου, ὅστις ἀπετέλει συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ μέχρι τοῦ 1848, ἐξησφαλίσθη ἡ εἰς τὸν θρόνον ἄνοδος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, θηγατρὸς τοῦ Καρόλου. Ἡ Οὐγγαρία ἐκηρύσσετο ἀναπόσπαστον τμῆμα τῶν κτήσεων τῆς ἀψβουργικῆς δυναστείας καὶ Κάρολος ὁ ΣΤ' ὡρκίζετο ὅτι θέλει διαφυλάξει ἄθικτον τὸ οὐγγρικὸν Σύνταγμα μεθ' ὅλων τῶν νόμων, δικαιωμάτων καὶ προνομίων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ ΣΤ' ἡ Οὐγγαρία ἐπολέμησε δὶς μετὰ τῆς Αὐστρίας κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ πρῶτος πολεμος, ἀρχίσας τῷ 1716, ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πασάροβιτς (21 Ἰουλίου 1718), διὰ τῆς ὁποίας προσηρτήθησαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἡ Σερβία, ἡ βόρειος Βοσνία καὶ ἡ Μικρὰ Βλαχία. Ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βελιγραδίου (2 Σεπτεμβρίου 1739), ἥτις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον, ἀπωλέσθησαν ὅλαι αἱ ἐδαφικαὶ αὗται κατακτήσεις ἐξαιρέσει τοῦ βανάτου τοῦ Τέμεσβαρ.

Ἐπὶ Μαρίας Θηρεσίας (1740—1780) ἡ Οὐγγαρία ἀπέλαυσεν ἀπολυταρχικῆς μὲν ἀλλὰ καλῆς διοικήσεως. Εὐγνωμονοῦσα διὰ τὰς ὑπὸ τῶν Οὔγγρων παρασχεθείσας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου, ἡ βασίλισσα ἔδειξε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν, ἀλλὰ δὲν παρεχώρησεν εἰς τὸν λαὸν συμμετοχὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Δὲν διώρισε παλατῖνον, οὐδὲ συνεκάλεσε τὴν βουλὴν μετὰ τὸ 1764. Ἐν τούτοις ὁ λαὸς ἠγάπα τὴν βασίλισσάν του. Τὸ κράτος ἐδαπάνησε μεγάλα ποσὰ διὰ σχολὰς καὶ πανεπιστήμια καὶ ἐξεδόθη ὁ νόμος τοῦ 1767, ἐπιτρέπων εἰς τοὺς δουλοπαροίκους νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλλου γαιοκτήμονος. Ἦτο ἡ περίοδος τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ. Τὰς αὐτὰς ἰδέας εἶχε καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτῆς Ἰωσὴφ ὁ Β' (1780—1790), ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν αὐτὴν πρακτικὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων, ἐπιδιώξας τὴν συγχώνευσιν ὅλων τῶν κτήσεών του μὲ μίαν γλῶσσαν, μίαν διοίκησιν καὶ ἑνιαίαν νομοθεσίαν καὶ ὑπὸ ἕνα ἡγεμόνα. Οἱ νόμοι τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν ἔθιξαν τὰ ὑπάρχοντα προνόμια. Ἠρνήθη νὰ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Οὐγ-

Digitized by Google

1) Ἐσωτερικὸν οἰκίας ἐν Μεζαικαῖβες μετὰ γυναικῶν φερουσῶν θαυμασίως κεντημένα χωρικὰ ἐνδύματα. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται εἶδος ἑστίας ἐκ πορσελλάνης, ἐκ τῶν γενικῶς χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν. 2) «Τσίκος» ἢ ποιμὴν τοῦ Χορτομπάτζυ, εὐρυτάτης στέππης δυτικῶς τῆς πόλεως Ντέμπρετσεν. Εἶναι ὀνομαστοὶ ὡς τολμηροὶ ἱππεῖς καὶ κυνηγοὶ διὰ τοῦ λάσσο. 3) Ζεῦγος νεονύμφων τοῦ Μεζαικαῖβες, ἐμπορικῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν 140 μιλλίων ἀπὸ τῆς Βουδαπέστης, πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς μεγάλης πεδιάδος, ὅπου διατηροῦνται σχεδὸν ἀναλλοίωτα τὰ πατροπαράδοτα ἤθη καὶ αἱ ἐνδυμασίαι.

1) Κορίτσια τοῦ Μεζαικαῖβες μὲ τὰς ἑορταστικὰς αὐτῶν ἐνδυμασίας. 2) Εἰδικαὶ ἐνδυμασίαι μὲ τὰς ὁποίας μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αἱ γυναῖκες μιᾶς μικρᾶς πόλεως τῆς Οὑγγαρίας.

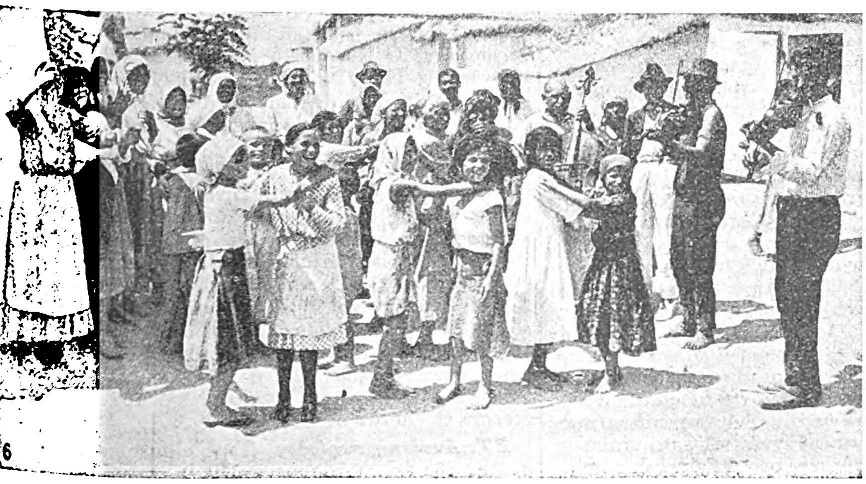

1) Παιδία ἀτσιγγάνων παίζοντα καὶ τραγουδοῦντα εἰς τὴν πλατεῖαν μιᾶς μικρᾶς οὑγγρικῆς πόλεως. Ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς εἶναι παλαιότατοι, μεταδιδόμενοι ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ἐπὶ πολλὰς γενεάς. 2) Δύο Ἀτσίγγανοι τῆς Οὑγγαρίας.

Digitized by Google

γαρίας, παραμείνας μὲ μόνον τὸν τίτλον αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, καὶ εἰσήγαγε τὴν γερμανικὴν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ (1774). Κατήργησε τὰς συνελεύσεις τῶν κομιτειῶν καὶ ἔστρεψε τὰς προνομιούχους τάξεις ἐναντίον του, ἀνακηρύξας τὴν φορολογικὴν ἰσότητα καὶ ἐπιχειρήσας νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις τῶν χωρικῶν μετὰ τῶν γαιοκτημόνων. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ θανάτου του ἀνεκάλεσε μερικοὺς ἐκ τῶν νόμων του καὶ ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸ Σύνταγμα. Ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος ὁ Β΄ εὗρε τὴν Οὐγγαρίαν εἰς τὰ πρόθυρα ἐπαναστάσεως. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἦτο νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ νομοθετήματα τοῦ προκατόχου του, νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ προνόμια τῆς οὐγγρικῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰς ἐθνικὰς ἐλευθερίας τῶν Οὔγγρων διὰ τῶν νόμων τῶν ἐτῶν 1790—1791. Ἡ συνδιαλλαγὴ ἦλθεν ἐπικαίρως, διότι ἡ γαλλικὴ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του. Ἀνεκόπησαν τότε αἱ μεταρρυθμίσεις λόγῳ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλ᾽ οἱ Οὔγγροι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸ ἀψβουργικὸν στέμμα, μὴ ἐπηρεασθέντες ἐκ τῶν ὑποκινήσεων τοῦ Ναπολέοντος, παρὰ τὴν προπαγάνδαν τῶν Οὔγγρων Ἰακωβίνων.

Ὅταν ἐπανῆλθεν ἡ εἰρήνη, οἱ Οὔγγροι παρέμειναν συντηρητικοί, ἂν καὶ ἐξηκολούθει ἐκ τῆς Δ. Εὐρώπης τὸ ρεῦμα τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Τῷ 1823 ἐξερράγη βραχύβιος ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ πολεμικοῦ φόρου καὶ τῆς στρατολογίας. Ἐσχηματίσθη τότε κόμμα φιλελεύθερον, ἀντιπολιτευόμενον τὸ σύστημα τοῦ Μέττερνιχ. Ἡγέται τοῦ κόμματος τούτου ἦσαν οἱ Σέτζενυ (Széchenyi), Δέακ, κόμις Μπάτθυανυ, βαρῶνος Αἴτβαις (Eötvös) καὶ ὁ εὐφραδὴς Λουδοβῖκος Κόσουθ. Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν Φερδινάνδου τοῦ Α΄ (1835—1848) ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν φιλελευθέρων. Ὁ Κόσουθ καὶ ἄλλοι ἡγέται ἐφυλακίσθησαν, ἀλλὰ τὸ ἔθνος δὲν ἐφοβήθη. Ἡ δίετα τοῦ 1839 ἠξίωσε τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐψηφίσθησαν νόμοι εἰσάγοντες τὴν οὐγγρικὴν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν καὶ ἀπαλλάσσοντες τοὺς χωρικοὺς μερικῶς ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς φεουδαρχικοὺς αὐτῶν κυρίους ὑποχρεώσεων.

Ε. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848. Τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων εἶχε διασπασθῆ. Ἀλλὰ κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1847 ὁ Φραγκῖσκος Δέακ (Deák) κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ συνασπισμὸν ὅλων τῶν φιλελευθέρων ἐπὶ προγράμματος ἐκ δέκα σημείων, ἤτοι: τοῦ σχηματισμοῦ ὑπευθύνου κυβερνήσεως, τῆς ἐκλογῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, τῆς προσαρτήσεως τῆς Τρανσυλβανίας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι δημοσίᾳ, τῆς ἀπολύτου θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀπολύτου ἰσότητος ἐνώπιον τοῦ νόμου, τῆς γενικῆς φορολογίας, τῆς καταργήσεως τῆς δουλοπαροικίας μετ᾽ ἀποζημιώσεως τῶν γαιοκτημόνων, τῆς καταργήσεως τοῦ aviticum, ἤτοι τοῦ δικαιώματος τῆς προνομιακῆς κατοχῆς τῶν γαιῶν ὑπὸ εὐγενῶν. Αἱ ἐκλογαὶ ἔδωκαν τὴν νίκην εἰς τοὺς προοδευτικοὺς καὶ ὅλαι αἱ προσπάθειαι πρὸς συνεννόησιν μὲ τὴν κυβέρνησιν ἀπέτυχον. Ἐζητεῖτο ἡ διάλυσις τῆς διέτης, ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1848 ἔφθασαν ἐκ Παρισίων εἰς Πρεσβοῦργον εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκεῖ ἐπαναστάσεως καὶ περὶ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ ἀντικτύπου αὐτῆς, ὅπου ὁ λαὸς ἠπείλει ν᾽ ἀνατρέψῃ τὰς κυβερνήσεις. Ἡ οὐγγρικὴ βουλὴ ἐψήφισεν ἀμέσως πρότασιν τοῦ Λουδοβίκου Κόσουθ περὶ σχηματισμοῦ ἀνεξαρτήτου ὑπουργείου. Ἐνῷ ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ ἐδίσταζεν, ἐξερράγη τῇ 13ῃ Μαρτίου ἐπανάστασις ἐν Βιέννῃ. Ὁ Μέττερνιχ ἔφυγεν εἰς Ἀγγλίαν, καὶ ὁ ἡγεμών, ὑποκύπτων εἰς τὴν πίεσιν τῶν φιλελευθέρων Οὔγγρων, διώριζε τὸ πρῶτον ὑπεύθυνον οὐγγρικὸν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν κόμιτα Λουδοβῖκον Βάτθυανυ (Batthyány) μὲ τὸν Κόσουθ ὡς ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τὸν Σέτζενυ τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὰ δέκα σημεῖα τοῦ Κόσουθ ἐψηφίσθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν τῇ 10ῃ Ἀπριλίου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, παραμείναντα ἔκτοτε γνωστὰ ὡς οἱ «νόμοι τοῦ Μαρτίου», οὕτω δὲ ἡ Οὐγγαρία ἔγινε κατ᾽ οὐσίαν κράτος ἀνεξάρτητον. Τὰς ἀξιώσεις τῶν Οὔγγρων δημοκρατῶν ὑπεστήριζον καὶ οἱ τότε ἐν Βιέννῃ κυβερνῶντες Γερμανοί. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον ἐπῆλθεν ἀντίδρασις. Ὁ οὐγγρικὸς σωβινισμὸς ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ γενικῶς τὴν οὐγγρικὴν γλῶσσαν, ἀλλ᾽ οἱ Νοτιοσλαῦοι, οἱ Σλοβάκοι καὶ οἱ Ρουμᾶνοι ἤθελον νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἰδίαν ἐθνικὴν ὕπαρξιν, ἐνῷ αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, τὰς ὁποίας παρεχώρει τὸ Σύνταγμα, ἦσαν τόσον περιωρισμέναι, ὥστε οἱ Σλαῦοι ἠπειλοῦντο διὰ τελείας πολιτικῆς ἐκμηδενίσεως. Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις τῆς Βιέννης ἦτο κατ᾽ ἀρχὰς ἐχθρικῶς διατεθειμένη κατὰ τῆς κινήσεως, ἐλπίζουσα ὅτι αἱ πρὸς τοὺς Οὔγγρους παραχωρήσεις θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ὑποστήριξίν των ἐναντίον πάσης ἄλλης ἐξεγέρσεως. Ἀλλὰ τὸ κόμμα τοῦ Κόσουθ ἔδειξε τοιαύτην βιαιότητα, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ σκέπτεται περὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἐθνικῆς κινήσεως τῶν Σλαύων. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐνεθάρρυνε καὶ ὁ βαρῶνος Γέλατσιτς, ὅστις διωρίσθη τότε βάνος τῆς Κροατίας. Στρατιωτικὸς πιστὸς εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὁ Γέλατσιτς, συνεβούλευσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ πατάξῃ διὰ τῶν Σλαύων τὴν δύναμιν τῶν Οὔγγρων καὶ Γερμανῶν ἐπαναστατῶν. Εἰς τὸ ἐκ Βουδαπέστης ὑποστηριζόμενον δυαδικὸν καθεστὼς ἀντέτασσε τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμουν οἱ Σλαῦοι. Τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐπεδίωξε καὶ ἐφήρμοσεν ὁ Γέλατσιτς μετὰ μεγίστης δεξιοτεχνίας. Ἀπεκήρυξε τὴν ἐξουσίαν τῆς οὐγγρικῆς βουλῆς, ἀντικατέστησε τοὺς Οὔγγρους δημοσίους ὑπαλλήλους δι᾽ «Ἰλλυριῶν» (ὡς ἀπεκαλοῦντο τότε οἱ ὑπέρμαχοι τῆς νοτιοσλαυϊκῆς κινήσεως) καὶ ἐκήρυξε τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Συνεπείᾳ ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τῶν ἐν Βουδαπέστῃ, ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν 7 Μαΐου τὸν Γέλατσιτς νὰ παραιτηθῇ τῶν χωριστικῶν σχεδίων του καὶ νὰ λαμβάνῃ διαταγὰς ἐκ τῆς οὐγγρικῆς πρωτευούσης. Ἐκεῖνος ὅμως οὐχὶ μόνον ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ, ἀλλ᾽ ἐνθαρρυνόμενος πιθανῶς ἐκ Βιέννης συνεκάλεσε τῇ 5 Ἰουνίου ἐν Ἄγραμ βουλήν, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη πρᾶξις ἦτο νὰ κηρύξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν νοτιοσλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς δυναστείας τῶν Ἀψβούργων. Παυθεὶς τῇ 10ῃ Ἰουνίου κατ᾽ ἀπαίτησιν τοῦ Batthyany μετέβη εἰς Ἴνσμπρυκ, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος. Πείσας δὲ τοῦτον περὶ τῶν νομοταγῶν διαθέσεών του ἐπανῆλθεν εἰς Κροατίαν καὶ προσέφερεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν βοήθειαν τῶν Νοτιοσλαύων ἐναντίον καὶ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Βιέννης καὶ τῶν Οὔγγρων, οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτισαν ἴδιον στρατὸν καὶ ἠρνοῦντο νὰ βοηθήσωσι τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, διακόψαντες οὕτω πάντα δεσμόν, ὅστις συνέδεεν αὐτοὺς πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἥτις ἤλπιζε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῇ βοηθείᾳ τῶν Μαγυάρων. Οὕτως ὁ Γέλατσιτς ἠδυνήθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ σχέδιά του, συνενώσας τὸν νοτιοσλαυϊκὸν στρατὸν μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ. Ἡ συμμαχία διετρανώθη τὸν Ἰούλιον διὰ μεγάλης στρατιωτικῆς διαδηλώσεως, μεθ᾽ ἣν ἐξεδόθη διακήρυξις τῆς κυβερνήσεως, καθ᾽ ἣν ἡ βάσις τοῦ αὐστριακοῦ κράτους ἦτο ἡ «ἀναγνώρισις ἴσων δικαιωμάτων εἰς ὅλας τὰς ἐθνικότητας».

Ἡ οὐγγρικὴ συνέλευσις ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Ὁ Κόσουθ, καταγγέλλων διὰ τῶν φλογερῶν ἀγορεύσεών του τὴν προδοσίαν τῶν Σλαύων, ἐπετάχυνε τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ προλάβωσιν οἱ μετριοπαθεῖς. Κατὰ πρότασίν του ἡ συνέλευσις ἠρνήθη νὰ ψηφίσῃ πιστώσεις διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ κροατικοῦ στρατοῦ καὶ διέταξε τὴν στρατολογίαν ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἔκδοσιν ἐθνικοῦ δανείου 4 $^{1}/_{2}$ ἑκατομμυρίων ἀγγλικῶν λιρῶν. Εἶχον ἤδη ἀρχίσει καὶ ἀραιαὶ συγκρούσεις μετὰ τῶν Νοτιοσλαύων, ἐνῷ καὶ οἱ Ρουμᾶνοι ἐπανεστάτουν κατὰ τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐν Κουστότσα (Custozza) νίκης τοῦ Ραδέτσκι κατὰ τῶν Ἰταλῶν (25 Ἰουλίου 1848), ἠρνεῖτο νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς οὐγγρικῆς συνελεύσεως, ὁ δὲ Γέλατσιτς, ἀποκατασταθεὶς πάλιν εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματά του, διέβη τῇ 11ῃ Σεπτεμβρίου τὸν Δραῦον μὲ στρατὸν 36.000 Κροατῶν καὶ ἐπροχώρει πρὸς τὴν λίμνην Μπάλατον. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἔσχον ὡς συνέπειαν τὴν ἀπόλυτον ἐπικράτησιν τοῦ Κόσουθ ἐν Βουδαπέστῃ. Οἱ μετριοπαθεῖς ἦσαν πλέον ἀνίσχυροι. Ὁ ἀρχιδοὺξ Στέφανος, ὅστις κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ παλατίνου, παρῃτήθη τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου καὶ ὁ στρατηγὸς Λάμπεργ διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ οὐγγρικοῦ καὶ τοῦ κροατικοῦ στρατοῦ, ὅπως ἐπιτύχῃ ἀνακωχήν. Ἀλλ᾽ ἡ συνέλευσις, προτάσει τοῦ Κόσουθ, διέταξε τὸν στρατὸν νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὸν νέον ἀρχηγόν. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Λάμπεργ ἐφονεύθη καὶ κατετεμαχίσθη ὑπὸ μανιώδους οὐγγρικοῦ ὄχλου ἐπὶ μιᾶς γεφύρας τῆς Βουδαπέστης. Ὁ πόλεμος ἀπέβη πλέον ἀναπόφευκτος. Ὁ πρωθυπουργὸς Βάτθυανυ ἀπεσύρθη καὶ συγχρόνως αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ἔθεσε τὴν Οὐγγαρίαν ὑπὸ στρατιωτικὸν νόμον μὲ γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν Γέλατσιτς. Οὗτος ὅμως ἐνικήθη ἐν Pakocz τῇ 29 Σεπτεμβρίου, ἐκδοθείσης δὲ διαταγῆς εἴς τινα τάγματα τῆς φρουρᾶς τῆς Βιέννης νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειάν του, ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις ἐν Βιέννῃ τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου 1848 καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔφυγε πάλιν ἐκ τῆς πρωτευούσης. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πρίγκιπος Βίνδισγκραιτς (Windischgraetz) ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννην, ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐπαναστάται τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἦσαν στενοὶ σύμμαχοι, ἀπεστάλη εἰς βοήθειαν τῆς Βιέννης ἰσχυρὸν σῶμα οὐγγρικῆς ἐθνοφυλακῆς ὑπὸ τῆς ἐν Βουδαπέστῃ ἐπιτροπῆς τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ὑπὸ τὸν Βάτθυανυ κυβέρνησιν. Ἀλλ᾽ οἱ Οὔγγροι ἡττήθησαν παρὰ τὸ Schwechat (31 Ὀκτωβρίου) καὶ ἡ Βιέννη παρεδόθη τὴν ἐπιοῦσαν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν. Διωρίσθη τότε ὑπουργεῖον ἀντιδραστικὸν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Σβάρτσενμπεργ (Schwarzenberg) πρὸς ἐξάλειψιν τῶν τελευταίων ἰχνῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ ἕνα μῆνα ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του Φραγκίσκου Ἰωσὴφ (1848—1916). Ὁ νέος αὐτοκράτωρ, νεανίας δεκαοκταετής, ἦτο ἁπλοῦν ὄργανον εἰς χεῖρας τοῦ Σβάρτσενμπεργ, ἐπὶ πλέον ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ μὴ δεσμευόμενος ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, τὰς ὁποίας εἶχε παραχωρήσει ὁ προκάτοχός του. Ἡ συνέλευσις ὅμως τῆς Βουδαπέστης δὲν ἀνεγνώριζε τὸν τίτλον τοῦ νέου αὐτοκράτορος καὶ ἐκάλεσε τὸ οὐγγρικὸν ἔθνος εἰς ἔνοπλον ἀντίστασιν κατὰ τῆς παραβιάσεως τῶν οὐγγρικῶν νόμων, προσδίδουσα οὕτως εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὰ προσχήματα τῆς νομιμότητος καὶ συντελέσασα εἰς τὴν συνεννόησιν ὅλων τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ἀπεστρέφοντο τὴν ἰδέαν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας καὶ δὲν ἤθελον νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ ἀληθὴς κύριος τῆς Οὐγγαρίας ἦτο πλέον ὁ Κόσουθ.

Ὁ στρατὸς τοῦ πρίγκιπος Βίνδισγκραιτς εἰσῆλθεν εἰς Οὐγγαρίαν τῇ 15 Δεκεμβρίου καὶ κατέλαβε κατόπιν μικρᾶς ἀντιστάσεως τὴν Βουδαπέστην καὶ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας (5 Ἰανουαρίου 1849). Ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις καὶ ἡ συνέλευσις ἔφυγον εἰς Δέμπετσεν, πέραν τοῦ ποταμοῦ Τίσα. Κατεβλήθησαν τότε ὑπὸ τῶν μετριοπαθῶν προσπάθειαι πρὸς συμβιβασμόν, ἀλλ᾽ ὁ Βίνδισγκραιτς ἐπέμενε ζητῶν ὑποταγὴν ἄνευ ὅρων. Οἱ κυριώτεροι Οὔγγροι πολιτικοί, ὁ Δέακ, ὁ Βάτθυανυ καὶ ἄλλοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ ἔμεινε μόνος ὁ Κόσουθ, ὅστις εἶχε τὸ σχέδιον νὰ συνάψῃ μάχην εἰς τὰς βαλτώδεις περιοχὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε πλήρης συνεννόησις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Οὔγγρων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Ἡ πρώτη ἔνδειξις διαφωνιῶν ἦτο προκήρυξις τοῦ στρατηγοῦ Γκαίργκεϊ (Gorgei), διοικητοῦ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἄνω Δουνάβεως, διακηρύσσοντος ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο ἀγὼν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀποκηρύσσοντος τὰς δημοκρατικὰς τάσεις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐπιτυχίαι του ἐκίνησαν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν, ὁ Γκαίργκεϊ ἐπαύθη, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Πολωνοῦ πρόσφυγος Δεμπίνσκι (Φεβρουάριος 1849). Νικηθεὶς ὅμως οὗτος ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐν Καπόλνα (26—27 Φεβρουαρίου), ἠναγκάσθη ν᾽ ἀποσυρθῇ καὶ διωρίσθη πάλιν εἰς τὴν θέσιν του ὁ Γκαίργκεϊ, ὅστις ἐνίκησε πάλιν ἐπανειλημμένως καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ἐκ νέου τὴν Βούδαν τῇ 25 Μαΐου. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ἐδείκνυεν ἀδιαλλάκτους διαθέσεις, ἐκδώσασα δι᾽ ὁλόκληρον τὴν αὐτοκρατορίαν νέον Σύνταγμα, καθ᾽ ὃ ἡ Οὐγγαρία κατετέμνετο εἰς πολλὰς ἐπαρχίας, ὁ Κόσουθ καὶ ἡ συνέλευσις ἀνεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Οὐγγαρίας, καθῄρεσαν τὴν δυναστείαν τῶν Ἀψβούργων καὶ ἐξέλεξαν τὸν Κόσουθ πρόεδρον τῆς οὐγγρικῆς δημοκρατίας (14 Ἀπριλίου 1849). Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς στρατιωτικούς, οἵτινες ἤρχισαν πλέον νὰ ἐργάζωνται ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῶν πολιτικῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἧτται τῶν Αὐστριακῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὁ τσάρος Νικόλαος ὁ Α΄, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Τὸν Μάϊον τοῦ 1849 ἀνηγγέλθη αὐστρορωσικὴ συμμαχία καὶ συνεφωνήθη κοινὸν σχέδιον στρατιωτικῆς ἐνεργείας. Ὁ Αὐστριακὸς στρατηγὸς Χάϋναου (Haynau) θὰ ἐπετίθετο ἐκ Δ., ὁ δὲ Ρῶσος πρίγκιψ Πάσκεβιτς ἐκ Β., οἱ δὲ δύο σύμμαχοι στρατοὶ θὰ κατηυθύνοντο συγκεντρικῶς πρὸς τὰς κομιτείας τοῦ μέσου Τίσα. Οἱ Οὔγγροι ἦσαν οὐχὶ μόνον ἀριθμητικῶς ἀσθενέστεροι, ἀλλὰ καὶ διῃρημένοι. Οὔτε σχέδιον ἐκστρατείας εἶχον, οὔτε ἀρχηγόν, διότι ὁ Görgei εἶχε παυθῆ ὑπὸ τοῦ Κόσουθ. Ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἐγκατέλειψε τὴν Βουδαπέστην καὶ ἔφυγεν εἰς Σέγκετ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἄραδ, ἐνῷ οἱ Ρῶσοι ἐπλησίαζον πρὸς τὸν Τίσαν. Εἰς τὴν παρὰ τὴν Τέμεσβαρ μάχην ὁ Δεμπίνσκι ἐνικήθη κατὰ κράτος (9 Αὐγούστου). Τῇ 13ῃ ὁ Görgei, διορισθεὶς δικτάτωρ, παρεδόθη μὲ ὁλόκληρον τὸν στρατὸν εἰς τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Ρύδιγερ ἐν Βίλαγγος (Villágos). Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ καὶ τὰ φρούρια ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά του. Ὁ Κόσουθ, ὁ Μπέμ, ὁ Δεμπίνσκι κατέφυγον εἰς Τουρκίαν, ἄλλοι δὲ εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ἔτυχον καλῆς ὑποδοχῆς καὶ περιθάλψεως, παρὰ τὰ διηνεκῆ διαβήματα τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ὁ Görgei εἶχε λάβει ἐγγυήσεις διὰ τὴν προσωπικήν του ἀσφάλειαν, ἀλλ᾽ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ὑπέστησαν τύχην οἰκτράν: 13 στρατηγοὶ ἀπηγχονίσθησαν (6 Ὀκτωβρίου 1849) ἢ ἐτυφεκίσθησαν ἐν Ἄραδ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βάτθυανυ, ὅστις δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἐτυφεκίσθη αὐθημερὸν ἐν Βουδαπέστῃ. Ἡ ἐπέτειος τῶν γεγονότων τούτων εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμέρα πένθους δι᾽ ὁλόκληρον τὴν Οὐγγαρίαν. Τὰ στρατοδικεῖα ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον των ἐφ᾽ ἱκανόν, τὰ δρακόντεια μέτρα ἐσυνεχίσθησαν καὶ ὁ Χαϋνάου ἐδικαιολόγησε τὸν τίτλον τοῦ «μακελλάρη», τὸν ὁποῖον ἔδωκαν εἰς αὐτὸν οἱ Οὔγγροι.

ΣΤ. Δυαδικὴ περίοδος. Τὴν αἱματηρὰν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1849 ἐπηκολούθησε περίοδος δεσποτισμοῦ, διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1860 καὶ γνωστὴ ὡς «σύστημα τοῦ Μπάχ»,

Digitized by Google

ἀπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Bach. Ἡ ἱστορικὴ Οὐγγαρία ἔπαυσεν ὑπάρχουσα. Τὰς κομιτείας ἐκυβέρνων Γερμανοί, Τσέχοι καὶ Πολωνοὶ (ἐκ Γαλικίας) γραφειοκράται, ὑπαγόμενοι εἰς αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον, ὑπεύθυνον μόνον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ καθεστὼς ὅμως τοῦτο ἦτο μισητόν, μὴ κατορθῶσαν νὰ ἐπιβληθῇ ἂν καὶ ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας χάρις εἰς καλύτερον δημοσιονομικὸν σύστημα. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ἡ Αὐστρία ὑφίστατο διηνεκεῖς μειώσεις ἐν Εὐρώπῃ, συνεπείᾳ τῆς ἀπομονώσεως αὐτῆς κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἥττης καὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἡγεσίας τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας εἰς τὴν Πρωσσίαν, παραχωρήσεις τινὲς πρὸς τὰς ὑποτεταγμένας φυλὰς ἀνεγνωρίζοντο ὡς ἀναγκαῖαι. Τῷ 1859 ἐξεδόθη διάταγμα περὶ εἰσαγωγῆς τῆς γλώσσης τῆς ἐπικρατούσης ἐθνικότητος εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολάς. Τῷ 1860 ἐθεσπίσθη νόμος περὶ ἀορίστου τινὸς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἀτελές τι Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἤρεσεν εἰς τοὺς Οὔγγρους μαγνάτους, οἵτινες δὲν εἶχον διακόψει τὰς μετὰ τῆς αὐλῆς σχέσεις. Ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἀπέκρουσε τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλο νεώτερον τοῦ 1861. Εἰς ὑπόμνημα πρὸς τὸ στέμμα, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Δέακ, ἡ οὐγγρικὴ συνέλευσις τοῦ Πρεσβούργου ἐζήτει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Οὐγγαρίας, τὴν στέψιν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν τέως θεμελιωδῶν νόμων τοῦ οὐγγρικοῦ κράτους. Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἡ συνέλευσις διελύθη καὶ οἱ φόροι εἰσεπράττοντο διὰ στρατιωτικῶν ὀργάνων.

Ἀλλ' ἡ διεθνὴς θέσις τῆς Αὐστρίας ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡ κυβέρνησις τῆς Βιέννης ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην νέων παραχωρήσεων. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1865 ὁ αὐτοκράτωρ ἐλθὼν εἰς Βουδαπέστην ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ἐκάλεσε τὸν Δεκέμβριον τὴν συνέλευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Φρ. Δέακ διέθετε τὰ $^2/_3$ τῶν ψήφων. Ἤδη καὶ αὐτός, ὁ τέως ἀδιάλλακτος, ἐπεζήτει συμβιβασμὸν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἐσχηματίσθη τότε ἐν τῇ συνελεύσει ἐπιτροπὴ πρὸς ἐκπόνησιν νέου Συντάγματος μὲ βάσιν τὴν πραγματικὴν κύρωσιν τοῦ 1722, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι αὐτῆς διεκόπησαν ὡς ἐκ τοῦ αὐστροπρωσσικοῦ πολέμου τοῦ 1866. Ἡ εἰρήνη τῆς Πράγας (Αὔγουστος 1866), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἀπεκλείσθη ἀπὸ τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, ἐπέβαλλεν ἀπολύτως εἰς τὴν μοναρχίαν τῶν Ἁψβούργων νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Οὔγγρους. Τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις διεξήγαγεν ὁ Φρ. Δέακ ἐκ μέρους τῆς Οὐγγαρίας καὶ ὁ βαρῶνος Μπόϋστ (Beust) ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1867 ἐσχηματίσθη ὑπεύθυνον οὐγγρικὸν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν κόμιτα Ἰούλιον Ἀνδράσυ καὶ τὸν Μάρτιον τὸ νέον Σύνταγμα ἔγινε δεκτὸν διὰ 200 ψήφων ἔναντι 89. Ἀμέσως κατόπιν συνήφθη ὁ συμβιβασμὸς (γνωστότερος ὑπὸ τὸν γερμανικὸν ὅρον Ausgleich, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν γαλλικὸν compromis) τοῦ 1867 μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας, ψηφισθεὶς ὡς νόμος 12 τοῦ 1867. Ἡ συμφωνία εἰσῆγε τὸ δυαδικὸν σύστημα τοῦ κράτους (dualismus). Μέχρι τοῦδε αἱ δύο χῶραι, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία, ἦσαν ἡνωμέναι μόνον διὰ τῆς κοινῆς δυναστείας, τῆς ἑνώσεως ταύτης κυρωθείσης διὰ τῆς πραγματικῆς κυρώσεως τοῦ 1722. Αἱ ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐνέργειαι τῶν κεντρικῶν ἀρχῶν τῆς Βιέννης ἐθεωροῦντο ὡς παραβίασις τῶν οὐγγρικῶν κυριαρχικῶν νόμων. Ἤδη, δυνάμει τοῦ συμβιβασμοῦ, ἡ Οὐγγαρία ἀνεγνώρισεν ὅτι ὑποθέσεις κοινοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς δύο χώρας, ὡς ἡ ἐθνικὴ ἄμυνα, ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ τὰ κοινὰ οἰκονομικὰ (περιοριζόμενα κυρίως εἰς τὰ ἔσοδα τῶν τελωνείων) ἀνατίθενται εἰς τρία κοινὰ διὰ τὰς δύο χώρας ὑπουργεῖα, τῶν ὁποίων οἱ ὑπουργοὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι διαδοχικῶς Αὐστριακοὶ ἢ Οὔγγροι. Ἡ κυριαρχία τῆς Οὐγγαρίας ἀνεγνωρίζετο διὰ τῆς ὑπάρξεως ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως ἐξ ὑπουργῶν ὑπευθύνων μόνον ἀπέναντι τοῦ οὐγγρικοῦ κοινοβουλίου, ἐνῷ τὸν ἐπὶ τῶν τριῶν κοινῶν ὑπουργείων ἔλεγχον εἶχον αἱ ἀντιπροσωπεῖαι (Délégations), αἱ ὁποῖαι ἦσαν κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐκ μελῶν τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς οὐγγρικῆς βουλῆς καὶ γερουσίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας τῇ 8 Ἰουνίου 1867.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶχε καὶ τὰς δυσκολίας του, αἱ ὁποῖαι ἐφάνησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Οἱ στρατιωτικοὶ ἀνθίσταντο κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς πλήρους ἰσότητος τῆς Οὐγγαρίας, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζον ὡς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ Λεῖθα ἥμισυ τῆς αὐτοκρατορίας (Transleithanien γερμ., κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Αὐστρίαν, τὴν ὀνομαζομένην κατὰ ταῦτα Cisleithanien). Οἱ αὐτοὶ στρατιωτικοὶ κύκλοι ἤθελον νὰ ταχθῇ ἡ Αὐστρία κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 πρὸς τὸ μέρος τῆς Πρωσσίας, ὅπως ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ἧτταν τοῦ 1866. Τοῦτο παρεκώλυσεν ὁ Ἰούλιος Ἀνδράσυ ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Οὐγγαρίας καὶ οὕτως ἐπρόλαβε τὴν γενίκευσιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν πιθανὴν καταστροφὴν τῆς Αὐστροουγγαρίας. Καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ ὑπῆρχον ἀντίθετοι τοῦ δυαδικοῦ συστήματος, ἐπηρεαζόμενοι ἐκ τοῦ ἐν τῇ ξένῃ ζῶντος Κόσουθ, ὅστις εἰς ἀνοικτὴν ἐπιστολήν, ἀποκληθεῖσαν τὸ «γράμμα τῆς Κασσάνδρας» (διὰ τὴν ἀπαισιοδοξίαν της) κατήγγελλε τὸν Δέακ ὡς προδώσαντα τὰ ἐθνικὰ δίκαια. Οἱ γνήσιοι Οὔγγροι τῆς μεγάλης οὐγγρικῆς πεδιάδος ὑπεστήριζον τὸν Κόσουθ καὶ ἐξέλεξαν κοινοβουλευτικὸν κόμμα ζητοῦν τὴν ἀναθεώρησιν ἢ τὴν κατάργησιν τοῦ δυαδικοῦ συστήματος καὶ τὴν διατήρησιν μόνον τῆς προσωπικῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας ἑνώσεως. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐτήρει στάσιν ἀρνητικὴν ἐναντίον ὅλων τῶν αἰτημάτων τοῦ κράτους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δυαδισμοῦ. Ἐψήφιζε κατὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ κατηγόρει ὅλας τὰς δυαδικὰς κυβερνήσεις ὡς προδιδούσας τὸ ἔθνος. Ἐκτεθειμένοι συγχρόνως εἰς τὰς ἐκ Βιέννης καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Οὐγγαρίας ἐπιθέσεις, ὑποστηριζόμενοι μόνον ὑπὸ τοῦ καισαροβασιλέως, ὅστις μέχρι τέλους τῆς βασιλείας του παρέμεινε πιστὸς τηρητὴς τοῦ νόμου 12 τοῦ 1867, οἱ Οὔγγροι πρωθυπουργοὶ ἦσαν πολλάκις ἠναγκασμένοι νὰ προστρέχωσιν εἰς τεχνάσματα, ὅπως ἐξασφαλίζωσι τὴν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους ἀπαιτουμένην πλειοψηφίαν. Προσέτρεχον εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν μικρῶν εὐγενῶν, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα εἶχον κατὰ μέγα μέρος ἀπαλλοτριωθῆ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1848. Ἡ τάξις αὕτη ἦτο τὸ κυριώτερον στήριγμα τοῦ δυαδικοῦ καθεστῶτος. Ἀφοῦ ὁ Ἰούλιος Ἀνδράσυ ἔγινε κοινὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστροουγγαρίας, οἱ διάδοχοί του ἐκυβέρνησαν ὡς πρωθυπουργοὶ τῆς Οὐγγαρίας χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς τάξεως τῶν μικρῶν τούτων εὐγενῶν καὶ τῶν Ἑβραίων κεφαλαιούχων, οἵτινες εἶχον συρρεύσει εἰς τὴν ἀναγεννωμένην χώραν. Ἤρχισεν ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν πλουσίων φυσικῶν πόρων τῆς Οὐγγαρίας, κατεσκευάζοντο σιδηρόδρομοι, ἀνηγείροντο ἐργοστάσια καὶ ἡ καλὴ οἰκονομικὴ κατάστασις ἐνίσχυε τὸ κυβερνητικὸν κόμμα τοῦ 1867, ἐνῷ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ 1848 ἔμενον ἀποκεκλεισμένοι ἐκ τῆς κυβερνήσεως, Τὸ κόμμα τοῦ 1867 διεμορφώθη εἰς ὁλόκληρον σύστημα ὑπὸ τὸν Κολομὰν Τίσα (Tisza), τὸ ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1890. Ἦτο τὸ λεγόμενον φιλελεύθερον κόμμα ἢ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἀποβὰν ἀληθὴς μόνιμος θεσμὸς τῆς χώρας, μὲ πειθαρχίαν αὐστηράν, ἀπαραίτητον πρὸς ἐπιψήφισιν νόμων ἀντιδημοτικῶν, ὡς ὁ περὶ τῆς ἐτησίας δυνάμεως τοῦ κοινοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ γενικὴ διοίκησις εὑρίσκετο ἐν Βιέννῃ, καὶ ὁ περὶ γλώσσης ἀποκλειστικῶς τῆς γερμανικῆς. Ἡ Οὐγγαρία προώδευε μὲν καταπληκτικῶς, ἀλλ' ἐθίγετο ἐκ τοῦ ὅτι τὸ κέντρον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εὑρίσκετο ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἡ φωνὴ τῶν Οὔγγρων πρωθυπουργῶν δὲν ἠκούετο πολύ. Ὁ δὲ γερμανόγλωσσος στρατὸς ἐντὸς αὐτῆς τῆς Οὐγγαρίας ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς συχνὰ ἐπεισόδια. Συχνάκις οἱ φοιτηταὶ ὠργάνωνον πατριωτικὰς διαδηλώσεις, ζητοῦντες μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ ἐν μέσῃ Βουδαπέστῃ ἀνεγερθέντος μνημείου τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Χέντσι (Hentzi), ὅστις εἶχεν ὑπερασπίσει τῷ 1848 τὴν οὐγγρικὴν πρωτεύουσαν κατὰ τῶν Οὔγγρων ἐπαναστατῶν. Τὴν κίνησιν ταύτην ὑπέθαλπεν ὁ Κόσουθ ἐκ Τουρίνου, ὅπου παρέμενεν ἐξόριστος. Ὁ Κολομὰν Τίσα μετὰ μακρὰν πρωθυπουργίαν ἔπεσε κατὰ τὴν συζήτησιν νομοσχεδίου θίγοντος τὰ δικαιώματα ἰθαγενείας τοῦ Κόσουθ. Οἱ διάδοχοί του, ὁ κόμης Ἰούλιος Szapary (1892—1895), βαρῶνος Bánffy (1896—1899) καὶ Κολομὰν Szel (1899—1903) εὗρον ἀκόμη περισσοτέρας δυσκολίας. Κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας τελωνειακῶν δασμολογίων, ἀναθεωρουμένων ἀνὰ δεκαετίαν, ἡ γεωργικὴ Οὐγγαρία ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν βιομηχανικὴν Αὐστρίαν (1897). Ἀνάλογοι δυσκολίαι ἀνεφύησαν καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν μετὰ ξένων κρατῶν κοινῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν. Οἱ Οὔγγροι δὲν ἔπαυον νὰ διατυπώνουν παράπονα, διότι ὅλαι αἱ ἀνώτεραι θέσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου κατείχοντο ὑπὸ Γερμανῶν ἢ Σλαύων ἀξιωματικῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κατὰ τοῦ δυαδικοῦ συστήματος δυσαρέσκεια ηὔξανε διηνεκῶς. Ἐναντίον τοῦ δυαδισμοῦ εἰργάζοντο οὐχὶ μόνον οἱ τοῦ κόμματος τοῦ Κόσουθ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολιτικοὶ ἄνδρες, ζητοῦντες τροποποίησιν τοῦ συμβιβασμοῦ διὰ συνταγματικῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς τελωνειακῆς αὐτονομίας τῆς Οὐγγαρίας, διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτου οὐγγρικῆς ἐθνικῆς τραπέζης ἀντὶ τῆς ἐν Βιέννῃ ἑδρευούσης αὐστροουγγρικῆς καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐν τῷ στρατῷ προσηκούσης θέσεως εἰς τοὺς Οὔγγρους. Μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τούτων ἀνδρῶν ἦτο ὁ κόμης Ἰούλιος Ἀνδράσυ, υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου πρεσβυτέρου, καὶ ὁ κόμης Ἀλβέρτος Ἄππονυ (Apponyi). Ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ὅμως δὲν ἐδέχετο τροποποίησιν τοῦ συμβιβασμοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δυσηρεστημένων ηὔξησε μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμιτος Βέκερλε εἰσαχθεῖσαν μεταρρύθμισιν τοῦ περὶ γάμου νόμου ἐπὶ τῇ βάσει φιλελευθέρων ἀρχῶν. Ἐσχηματίσθη τότε λαϊκὸν καθολικὸν κόμμα ὑπὸ τὸν κόμιτα Ζίτσυ (Zichy), ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, Γερμανῶν καὶ Σλοβάκων χωρικῶν. Τὴν δύναμιν τοῦ κόμματος τούτου ἔθραυσεν ὁ βαρῶνος Μπάνφφυ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1896, τὰς ὁποίας διεξήγαγε διὰ τῆς μεθόδου τῆς βίας. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Οὐγγαρία ἑώρτασε τὴν χιλιετηρίδα τῆς καταλήψεως τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Μαγυάρων. Ἀλλ' αἱ κατὰ τῆς Αὐστρίας ἀντεγκλήσεις καὶ αἱ κομματικαὶ διαμάχαι ἐξηκολούθουν. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας προσετέθη ἤδη νέος παράγων, τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα ὑπὸ τὸν Ὄσκαρ Jászi, διεξάγον πολεμικὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας ὁ Τίσα κατώρθωσε νὰ ψηφίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔτη. Εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν προσετέθη ὁ κόμις Μιχαὴλ Κάρολυ (Cárolyi), ὀπαδὸς τῶν ἄκρων ἐν τῷ κόμματι τῆς ἀνεξαρτησίας.

Συγχρόνως ἤρχισε ν' ἀνακύπτῃ ὀξὺ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐθνικῶν μειονοτήτων, ἄγνωστον τότε ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Μετὰ τὴν τουρκοκρατίαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα, αἱ ἀραιωθεῖσαι τάξεις τοῦ οὐγγρικοῦ πληθυσμοῦ εἶχον πυκνωθῆ διὰ Γερμανῶν, Ρουμάνων, Σέρβων καὶ Σλοβάκων ἐποίκων, τοὺς ὁποίους προσείλκυε καὶ ἐνεθάρρυνεν ἡ κυβέρνησις τῆς Βιέννης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ἐν ὅσῳ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ λατινική, δὲν ὑπῆρχε γλωσσικὸν ζήτημα. Ὅταν ὅμως, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἤρχισαν αἱ ἐθνικαὶ μεταρρυθμίσεις τῶν Οὔγγρων καὶ ἡ οὐγγρικὴ ἔγινεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Βιέννης ἀγῶνα, αἱ ἄλλαι φυλαί, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς τότε ἤρχιζεν ἡ ἐθνικὴ ἀνάπτυξις, ᾐσθάνοντο ἑαυτὰς ἐν μειονεκτικῇ θέσει. Μετὰ τὸ 1849 ἡ ἀπολυταρχικὴ κυβέρνησις εἰσήγαγεν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν γερμανικήν. Ὅπως ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς τευτονικῆς ἐπικρατήσεως ὁ Φραγκῖσκος Δέακ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας βαρῶνος Eötvös ἐθέσπισε τὸν νόμον 44/1868, ἐξασφαλίζοντα τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης ἑκάστου ἀτόμου ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς διοικήσεως, εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ δημοτικὰς συνελεύσεις, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συζητήσεων τῶν συνελεύσεων τούτων, ἂν τὸ $^1/_5$ τῶν κατοίκων ὑπέβαλλε σχετικὴν αἴτησιν. Ἡ ἀναλογία αὕτη βραδύτερον ηὐξήθη εἰς τὰ 50 % καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διηνεκῆ παράπονα τῶν Σέρβων, Σλοβάκων καὶ Ρουμάνων βουλευτῶν. Συγχρόνως ἡ κυβέρνησις ὑπεχρεώθη διὰ νόμου νὰ ἱδρύῃ καὶ συντηρῇ σχολὰς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ τὰς μειονότητας καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὰς κοινότητας καὶ ἐκκλησίας νὰ ἱδρύωσι καὶ συντηρῶσιν ἰδίας σχολάς. Δυνάμει τοῦ νόμου τούτου οἱ Ρουμᾶνοι εἶχον 6 σχολὰς μέσης καὶ 2.870 πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως, αἵτινες συνετηροῦντο ὑπὸ τῆς ρουμανικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κράτους.

Ἐκ τῶν 16.929 πρωτοβαθμίων σχολῶν τῆς Οὐγγαρίας (1913) εἰς τὰς 3.970 ἡ διδασκαλία ἐγίνετο εἰς γλώσσας ἄλλας παρὰ τὴν οὐγγρικήν. Τῷ 1913—1914 τὸ οὐγγρικὸν δημόσιον ἐπλήρωνε 3.041.861 χρυσᾶς κορώνας εἰς τὰς τοιαύτας μὴ μαγυαρικὰς σχολάς. Πρὸς διάδοσιν τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης τὸ κράτος ἵδρυσεν οὐγγρικὰς σχολὰς εἰς τὰς μὴ μαγυαρικὰς περιφερείας καὶ παρημέλει τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν κυρίως Οὐγγαρίαν. Τὰ πράγματα ἔβαινον πρὸς τὸ συνομοσπονδιακὸν καθεστὼς μὲ πλειοψηφίαν σλαυϊκήν. Τὰς φιλοδοξίας ταύτας τῶν Σλαύων ἐνεθάρρυνεν ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου ἀρχιδοὺξ Φραγκῖσκος-Φερδινάνδος, ὅστις, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἑνότητα τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν γερμανικὴν ἐν αὐτῷ ἐπικράτησιν, ἐζήτει νὰ πατάξῃ τὰς μαγυαρικὰς ἀξιώσεις. Εἰσηγεῖτο τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ δυαδικοῦ συστήματος διὰ τοῦ τριαδικοῦ, καθ' ὃ θὰ ἱδρύετο τρίτον κράτος, τὸ σλαβονικόν, περιλαμβάνον τοὺς Σερβοκροάτας τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας καὶ τὴν Βοσνίαν, ὅτε καὶ ἡ ἀναλογία τῶν Μαγυάρων πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς ὅλης τριαδικῆς μοναρχίας ἦτο ὡς 1 : 2. Τὴν κατάστασιν περιέπλεκεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἔξωθεν ἀλυτρωτικὴ κίνησις τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων. Τοὺς Ρουθήνους ὑπεκίνει ἡ Ρωσία, τοὺς Ρουμάνους ἡ Ρουμανία καὶ τοὺς Σερβοκροάτας ἡ Σερβία. Ὁ κόμις Τίσα ἐπεχείρησε νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν Ρουμάνων, ἀποτυχὼν δὲ ἀντέστη κατὰ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, φοβούμενος μήπως αἱ μὴ μαγυαρικαὶ ἐθνότητες ἐπικρατήσουν μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Οὔγγρων σοσιαλιστῶν ἐναντίον τῶν Μαγυάρων, ἀποτελούντων τὰ $54^1/_2$ % τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Πρὸς πρόληψιν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Ἀνδράσυ ἐπεχείρησε νὰ ψηφίσῃ τῷ 1908 νομοσχέδιον παρέχον πολλαπλῆν ψῆφον εἰς τὰς μεμορφωμένας τάξεις.

Ζ. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἐν μέσῳ τοιούτων κοινοβουλευτικῶν καὶ φυλετικῶν ἀγώνων εὗρε τὴν Οὐγγαρίαν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Τίσα, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ στέμματος, ἠγωνίζετο πρὸς περίσωσιν τοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας συμβιβασμοῦ ἐναντίον πολυσχιδοῦς ἀντιπολιτεύσεως, τῆς ὁποίας οἱ γνωστότεροι ἡγέται ἦσαν ὁ Ἀλβέρτος Ἄππονυ καὶ ὁ Μιχαὴλ Κάρολυ.

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὅλα τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς Οὐγγαρίας εἶχον ὁμόσει νὰ θέσωσι κατὰ μέρος πᾶσαν κομματικὴν διαφοράν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1917 ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀνακωχὴ ἤρχισε νὰ λησμονῆται. Αἱ ἀπώλειαι, αἱ στε-

Digitized by Google

ρήσεις, ἡ ἔλλειψις τροφίμων καὶ ἡ διάψευσις τῶν περὶ τελικῆς νίκης ἐλπίδων, τὰς ὁποίας ἐπεχείρουν νὰ ἐμπνεύσουν οἱ Αὐστριακοὶ καὶ Γερμανοὶ στρατηγοί, ἐκράτουν τὸν λαὸν εἰς διηνεκῆ ἀνησυχίαν. Τῇ 15 Ἀπριλίου 1917 τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα τοῦ κόμιτος Κάρολυ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Jászi ριζοσπάσται συνέπηξαν τὸν δημοκρατικὸν συνασπισμόν. Ὁ καισαροβασιλεὺς Κάρολος ἐκάλεσε τὸν Τίσα νὰ θεσπίσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων. Ὁ Τίσα ἀρνηθεὶς παρῃτήθη καὶ ἀνῆλθον εἰς τὴν ἀρχὴν ἀλληλοδιαδόχως τὰ ὑπουργεῖα τοῦ Μαυρικίου Ἐστερχάζυ (15 Ἰουνίου—20 Αὐγούστου 1917) καὶ Ἀλεξάνδρου Βέκερλε (20 Αὐγούστου 1917—31 Ὀκτωβρίου 1917), ἐπιδιώξαντα κἄποιον χωρισμὸν τῶν κοινῶν μετὰ τῆς Αὐστρίας πολιτειακῶν θεσμῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ τελῇ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Αὐστριακῶν ἀξιωματικῶν. Συγχρόνως διεξήγετο ὑπὸ τῶν ριζοσπαστικῶν καὶ τῶν σοσιαλιστῶν προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι, ἰδίᾳ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἐκινοῦντο πρὸς τὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς.

Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Βουλγαρίας (29 Σεπτεμβρίου 1918), τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐναντίον τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου τοῦ Πιάβε αὐστριακῆς ἐπιθέσεως, καθ' ἣν ὁ αὐστροουγγρικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο κατὰ τὰ 46% ἐξ Οὔγγρων, καὶ τέλος μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ γερμανικοῦ μετώπου ἐσχηματίσθη τῇ 25ῃ Ὀκτωβρίου ἐθνικὸν συμβούλιον ἐκ ριζοσπαστικῶν ἀστῶν ὑπὸ τὸν κόμιτα Μιχαὴλ Κάρολυ μὲ πρόγραμμα τὴν διάλυσιν τοῦ κοινοβουλίου, τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τὴν ταχεῖαν σύναψιν τῆς εἰρήνης. Λαϊκαὶ διαδηλώσεις ἐζήτουν νὰ σχηματισθῇ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κάρολυ. Ἀλλ' ὁ καισαροβασιλεὺς διώρισε πρωθυπουργὸν τὸν κόμιτα Ἰωάννην Χάδικ (Hadik). Ἡ ὑπ' αὐτὸν σχηματισθεῖσα κυβέρνησις δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ὑπὸ τὸν Κάρολυ ἐθνικὸν συμβούλιον ἀπὸ τοῦ νὰ καταλάβῃ τὸ δημαρχεῖον μὲ τὴν βοήθειαν ὀλίγων στασιασάντων λόχων στρατοῦ (30 καὶ 31 Ὀκτωβρίου 1918). Ὁ Κάρολος διώρισε τότε πρωθυπουργὸν τὸν Κάρολυ, ὅστις προσέλαβεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του τὸν Jászi καί τινας σοσιαλιστάς. Τῇ 31 Ὀκτωβρίου ὁ Τίσα ἐφονεύθη ἐν τῇ ἐξοχικῇ ἐπαύλει του ὑπὸ μπολσεβικιζόντων πλέον ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἐνόχων τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἡ κυβέρνησις δὲν παρέπεμψε τοὺς φονεῖς εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς μαγυαρικὰς περιφερείας ἐσχηματίζοντο συμβούλια στρατιωτῶν, φοιτητῶν, ἐργατῶν καὶ χωρικῶν, κατὰ τὸ ρωσικὸν μπολσεβικικὸν σύστημα, ἐνῷ ἐθνικὰ συμβούλια ἐκ Σλοβάκων, Ρουμάνων, Κροατῶν καὶ Σέρβων κατελάμβανον καὶ ταῦτα τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ἐθνικοτήτων τούτων οἰκουμένας ἐπαρχίας. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κάρολυ ἐπεθύμει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὅλα τὰ μέτωπα, ἀφοπλίζουσα τοὺς παλινοστοῦντας στρατιώτας. Οἱ ριζοσπαστικοὶ διεπραγματεύοντο μετὰ τῶν ἐθνικῶν συμβουλίων τῶν Σλοβάκων περὶ νέας ὀργανώσεως τοῦ οὐγγρικοῦ κράτους εἰς καντόνια κατὰ τὸ ἑλβετικὸν σύστημα, ἐνῷ οἱ Σλοβάκοι εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν ἐν τῷ μεταξὺ σχηματισθεῖσαν τσεχικὴν κυβέρνησιν καὶ ἡνώθησαν μετὰ τοῦ προελαύνοντος ρουμανικοῦ στρατοῦ. Σερβικὰ καὶ τσεχικὰ στρατεύματα εἶχον καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ ὅλας τὰς παραμεθορίους περιφερείας καὶ ἐπροχώρουν ἐντὸς τῆς κυρίας Οὐγγαρίας.

Ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν Γερμανὸν στρατάρχην Μάκενζεν, ἀρχηγὸν τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γερμανίαν δι' Οὐγγαρίας, προέβη μάλιστα καὶ εἰς τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, ὅπως δείξῃ ὅτι ἡ Οὐγγαρία ἐγκατέλειψε τὴν μετὰ τῆς Γερμανίας συμμαχίαν. Ἀλλὰ τὴν 8ην Νοεμβρίου ὁ Γάλλος στρατηγὸς Franchet d'Esperay ἠνάγκασε τὸν Κάρολυ νὰ ὑπογράψῃ ἐν Βελιγραδίῳ ἀνακωχήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδέχετο τὴν κατοχὴν τῶν κατειλημμένων αὐτῆς ἐδαφῶν.

Η. Ἀνακήρυξις τῆς δημοκρατίας. Σοβιετισμός. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις ἐν Οὐγγαρίᾳ ἔβαινε πρὸς τὴν μπολσεβικοποίησιν. Τῇ 13 Νοεμβρίου 1918 Κάρολος ὁ Δ' ἐξέδωκε διάγγελμα, διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυττεν ὅτι παραιτεῖται πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν ὑποθέσεων, τὴν δὲ 16ην Νοεμβρίου τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον ἀνεκήρυξε τὴν «Δημοκρατίαν τοῦ οὐγγρικοῦ λαοῦ» καὶ διέλυσε τὴν βουλὴν καὶ τὴν γερουσίαν. Τὴν 19ην Νοεμβρίου ἔφθασεν εἰς Βουδαπέστην ὁ Μπέλα Κούν, ὅστις ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος ἐν Ρωσίᾳ. Σκοπός του ἦτο νὰ ὀργανώσῃ κατὰ τὸ μπολσεβικικὸν πρότυπον τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν διηύθυνον ἀπὸ μηνὸς ριζοσπαστικοὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ ἐργάται τῆς βιομηχανίας. Οἱ ριζοσπαστικοὶ ὅμως ἡγέται, μὴ ἔχοντες ὀπαδοὺς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ἔχανον ἔδαφος ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, ὡς πρόεδρον τοῦ ὁποίου εἶχε διορίσει ὁ Κάρολυ τὸν Διονύσιον Μπερίνσκι, ἐνῷ ὁ ἴδιος παρέμενε πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κάρολυ ἐστερεῖτο στρατοῦ, διότι οἱ ἀστοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἀλληλοδιαδόχως τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἀνετρέποντο ὑπὸ διαδηλώσεων τῶν συμβουλίων τῶν στρατιωτῶν, ὀργανωθέντων ἐπὶ μπολσεβικικῶν βάσεων. Ἡ ἀδυναμία τῶν ἀστῶν διηυκόλυνε τὴν ἐπικράτησιν τῆς μόνης ὠργανωμένης τάξεως, ἥτις ἦτο ἡ τῶν σοσιαλιστῶν ἐργατῶν. Οἱ ἐν τῇ κυβερνήσει ἡγέται τῆς τάξεως ταύτης ἠνάγκαζον ὅλους τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ μαρξικὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἀνῆλθον ἀπὸ 251.000 εἰς 1.500.000 κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1919. Τὰ γραφεῖα τῆς συντάξεως ἀστικῶν ἐφημερίδων κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν πολλῶν σοσιαλιστῶν. Ἦτο πλέον φανερὸν ὅτι οἱ πληθυσμοὶ τῶν πόλεων δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιστῶσιν ἐναντίον κυβερνήσεως καθαρῶς σοσιαλιστικῆς. Ἡ μόνη ἐλπὶς πρὸς διατήρησιν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἦτο συνεννόησις μετὰ τῶν χωρικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κάρολυ ὑπέσχετο μεταρρυθμίσεις, διανείμας μάλιστα εἰς αὐτοὺς καὶ κἄποιον ἰδικόν του κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνυπόθηκον. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται δὲν ἐπέτυχον καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν ἐτόλμα νὰ εἰσαγάγῃ τὴν καθολικὴν πλειοψηφίαν, οὔτε νὰ ἐνεργήσῃ ἐκλογάς. Ἐπεκράτει πλέον κατάστασις ἀναρχική, ἐκ τῆς ὁποίας ἤλπιζον οἱ σοσιαλισταὶ νὰ ἐπωφεληθοῦν, ὅπως ἐπικρατήσουν μόνοι αὐτοί. Τὰς ἐλπίδας αὐτῶν ἐματαίωσαν οἱ μπολσεβῖκοι ὑπὸ τὸν Μπέλα Κούν, ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ στρατοῦ ἐκέρδισε μὲ τὸ μέρος του ὁλόκληρον τὸν ὑπολειπόμενον στρατόν. Τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου ἐπετέθη κατὰ τῶν γραφείων τῆς συντάξεως τῶν σοσιαλιστικῶν ἐφημερίδων. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν 8 ἀστυνομικοὶ καὶ ἐπληγώθησαν 80. Ἡ κυβέρνησις κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῶν ἀστικῶν τάξεων συνέλαβε τὸν Κούν. Ἀλλ' οἱ ἡγέται τῶν σοσιαλιστῶν ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἡ δύναμις τῆς κομμουνιστικῆς κινήσεως ηὔξανε διηνεκῶς. Ἀφ' ἑτέρου οἱ ἐθνικισταί, ἀστοὶ καὶ χωρικοί, ἔβλεπον ὅτι ἡ φιλειρηνικὴ στάσις τῆς κυβερνήσεως ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων τῆς συνεννοήσεως εἰς οὐδὲν ὠφέλει, διότι ὁ συνταγματάρχης Wyx, ἀντιπρόσωπος αὐτῶν ἐν Βουδαπέστῃ, ἐπέτρεψεν εἰς τὰ τσεχικά, ρουμανικὰ καὶ σερβικὰ στρατεύματα νὰ διαβῶσι τὴν διὰ τῆς ἀνακωχῆς χαραχθεῖσαν γραμμὴν καὶ νὰ καταλάβωσι καὶ ἄλλα οὐγγρικὰ ἐδάφη. Ὡς ἐκ τούτου οἱ πολιτικοὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως ἔβλεπον τὴν ἀνάγκην νὰ ὀργανώσωσιν ἀντίστασιν κατὰ τῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων τούτων καὶ κατὰ τῆς προϊούσης ἐσωτερικῆς ἀναρχίας. Βλέποντες τὸν κίνδυνον τοῦτον οἱ σοσιαλισταί, εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν μπολσεβίκων. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωσεν ἡ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 20 Μαρτίου 1919 τελεσιγραφικὴ διακοίνωσις τοῦ Γάλλου συνταγματάρχου Wyx, ἀρχηγοῦ τῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς τῆς συνεννοήσεως ἐν Βουδαπέστῃ, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ρουμάνους νὰ καταλάβωσι καὶ ἄλλα οὐγγρικὰ ἐδάφη, ἐκτάσεως 2.000 τ. χλμ., συγχρόνως δὲ διεκηρύσσετο ὅτι ἡ νέα γραμμὴ τοῦ διαχωρισμοῦ θ' ἀπετέλει καὶ τὰ πολιτικὰ σύνορα τῆς χώρας. Οἱ σοσιαλισταὶ ἔβλεπον, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάρολυ εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν, ἀφοῦ, παρὰ τὴν ἐγκάθειρξιν τοῦ Μάκενζεν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ κόμης Κάρολυ εἶχε δώσει τὸν λόγον του ὅτι θὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ διαβῇ μετὰ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων πρὸς ἐπάνοδον εἰς Γερμανίαν, οἱ Γάλλοι ἐξηκολούθουν νὰ μεταχειρίζωνται τὴν σοσιαλιστικὴν κυβέρνησιν τῆς Οὐγγαρίας λίαν ἐχθρικῶς. Τὴν 21ην Μαρτίου ὁ Κάρολυ παρῃτήθη, διαδηλῶν ὅτι δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀποδοχὴν τῆς διακοινώσεως τοῦ Βύξ, καὶ ὁ σοσιαλιστὴς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Σιγισμόνδος Κούνφι (Kunfi) συνηντήθη μετὰ τοῦ Μπέλα Κοὺν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ συνῆψε μετ' αὐτοῦ συμφωνίαν, καθ' ἣν τὴν ἀρχὴν θ' ἀνελάμβανον οἱ σοσιαλισταὶ ὁμοῦ μετὰ τῶν κομμουνιστῶν καὶ θὰ ἐγκαθίδρυον μπολσεβικὴν δημοκρατίαν ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ὁλόκληρον τὸ σοσιαλ-δημοκρατικὸν κόμμα συνηνοῦτο μὲ τοὺς κομμουνιστάς. Τὴν δικτατωρίαν θὰ ἐξήσκουν συμβούλια ἐργατῶν, στρατιωτῶν καὶ χωρικῶν, θὰ ἐλαμβάνοντο δὲ ἀμέσως μέτρα πρὸς ὀργάνωσιν ταξικοῦ στρατοῦ καὶ πρὸς ἀφοπλισμὸν τῶν ἀστικῶν τάξεων. Θ' ἀνεκηρύσσετο τρομοκρακτικὸν καθεστὼς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς προλεταριακῆς διοικήσεως καὶ θὰ συνήπτετο στενὴ στρατιωτικὴ καὶ πνευματικὴ συμμαχία μετὰ τῆς ρωσικῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως.

Κατόπιν συμφωνίας μετὰ τοῦ Κάρολυ, ἡ ἀρχὴ παρεδόθη εἰς τὸ νέον καθεστὼς τὴν νύκτα τῆς 21ης Μαρτίου μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μαρξιστῶν ἐργατῶν. Ὁ κόμης Κάρολυ ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν οὐγγρικὸν λαόν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀναρχικὴν κατάστασιν τῆς χώρας, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ ἔδαφος τῆς Οὐγγαρίας ὡς βάσιν τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν κατὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ δίδουν οὐγγρικὰ ἐδάφη ὡς ἀμοιβὴν εἰς τὰ τσεχικὰ καὶ ρουμανικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα θὰ πολεμήσουν τὸν σοβιετικὸν στρατόν· καὶ προσέθετε τὰ ἑξῆς: «Ἐνώπιον τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς διασκέψεως Παρισίων, ἐγώ, ὁ προσωρινὸς πρόεδρος τῆς οὐγγρικῆς λαϊκῆς δημοκρατίας, ἀπευθύνομαι πρὸς τὸ παγκόσμιον προλεταριᾶτον, ζητῶν δικαιοσύνην καὶ βοήθειαν. Παραιτοῦμαι καὶ παραδίδω τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ προλεταριᾶτον τοῦ λαοῦ τῆς Οὐγγαρίας».

Πρόεδρος τοῦ οὐγγρικοῦ σοβιετικοῦ κράτους διωρίσθη ὁ Ἀλέξανδρος Γκάρμπαϊ, κτίστης, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς χώρας ἦτο ὁ Μπέλα Κούν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα πληρεξουσίου (κομισαρίου) τοῦ λαοῦ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ὅλα τὰ καταστήματα καὶ αἱ οἰκίαι τῶν πόλεων ἐδημεύθησαν ὡς δημοτικὴ ἰδιοκτησία. Τὸ ἐμπόριον ἐκηρύχθη κρατικὸν μονοπώλιον. Ἀλλὰ τὸ κράτος δὲν διέθετε τὸν ἀπαιτούμενον ὀργανισμόν, οὕτως ὥστε μετά τινας ἑβδομάδας ἐξέλιπε πᾶσα μορφὴ ἀγοραπωλησίας. Ὅλαι αἱ τράπεζαι ἀπηλλοτριώθησαν. Τὰ ἐργοστάσια ἔκλεισαν ἐλλείψει πρώτων ὑλῶν καὶ οἱ ἐργάται κατετάχθησαν εἰς τὸν ἐρυθρὸν στρατόν. Οἱ διανοούμενοι ἐργάται ὠργανώθησαν ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς ἑνώσεις. Οἱ συγγραφεῖς ἐπληρώνοντο ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ εἰργάζοντο ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Ὅλαι αἱ ἀστικαὶ ἐφημερίδες ἐπαύθησαν, ἐπετρέπετο δὲ μόνον ἡ ἔκδοσις κομμουνιστικῶν φυλλαδίων. Ὁ κυριώτερος κίνδυνος διὰ τὸ κράτος ἦσαν οἱ χωρικοί, οἵτινες ἔπαυσαν νὰ προμηθεύουν τρόφιμα εἰς τὰς πόλεις καί, μολονότι αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι εἶχον ἀπαλλοτριωθῆ ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὑπεστήριζον τὴν σχεδὸν συγχρόνως ἀρχίσασαν ἀντεπανάστασιν. Πρὸς καταστολὴν ταύτης ἡ κυβέρνησις κατήρτισεν εἰδικὰ σώματα καὶ ἀπέστειλεν ὡπλισμένας σιδηροδρομικὰς ἁμαξοστοιχίας εἰς τὰς ἐπαναστατούσας περιφερείας. Ἐγκαθιδρύθη ἀληθὴς τρομοκρατία. Ἰθύνοντες πολιτικοὶ συνελαμβάνοντο ὡς ὅμηροι. Μόνον ἐν Βουδαπέστῃ ἔγιναν 481 τοιαῦται συλλήψεις. Πολλοὶ ἔφευγον εἰς τὴν πόλιν Σέγκετ, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἢ εἰς Βιέννην. Ὁ Κοὺν ἔστειλε τὸν ἐρυθρὸν στρατὸν κατὰ τῶν Τσέχων καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ Κάσαου καὶ τῶν πέριξ. Ἀλλὰ συνεπείᾳ διαμαρτυριῶν τοῦ Κλεμανσὼ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα ταῦτα τῇ 13 Ἰουλίου καὶ ἀνεγνώρισεν οὕτω ἐμπράκτως τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἐδαφῶν τῆς Β. Οὐγγαρίας εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν. Ἀπολέσας τὸ ἠθικόν του ὁ ἐρυθρὸς στρατὸς ἐστέλλετο τῇ 20 Ἰουλίου κατὰ τῶν Ρουμάνων, ἀλλὰ πολλοὶ λιποτακτοῦντες ἐπανήρχοντο εἰς τὰς πατρίδας των. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ὁ ρουμανικὸς στρατὸς προήλασεν ἔτι περισσότερον πρὸς τὴν Βουδαπέστην. Εὑρεθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀντεπαναστάσεως καὶ τῶν Ρουμάνων ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις παρῃτήθη τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1919.

Θ. Ἡ ἀντεπανάστασις. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν κομμουνιστῶν ἐν Βουδαπέστῃ εἶχον σχηματισθῆ ἀντιμπολσεβικικὰ κέντρα ἐν Ἀράδ, Σέγκετ καὶ Βιέννῃ. Ἐκεῖθεν διηυθύνετο ἡ ἀντεπανάστασις, ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων. Ἡ Βιέννη ἦτο τὸ διπλωματικὸν οὕτως εἰπεῖν κέντρον τῶν Οὔγγρων πατριωτῶν διὰ τὰς ἀπαιτουμένας συνεννοήσεις μετὰ τῶν συμμάχων. Τὴν κίνησιν διηύθυνον ὁ κόμις Στέφανος Μπέτλεν, ὁ κόμις Ἰούλιος Κάρολυ, ἐξάδελφος τοῦ Τίσα, ὁ ναύαρχος Χόρτυ (Horthy), ὁ κόμις Παῦλος Τέλεκι καὶ ὁ Ἰούλιος Γκαῖμπαις (Gömbös). Ἐν Βουδαπέστῃ ἐνήργει ὁ βαρῶνος Σιγισμόνδος Πέρενυ. Ἀλλ' ἡ μπολσεβικικὴ κατασκοπεία τὸν ἀνεκάλυψε, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ὑπέβαλε μετὰ τῶν φίλων του εἰς φρικτὰ βασανιστήρια. Ἡ ζωή του ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰταλοῦ συνταγματάρχου Ρωμανέλλι, ὅστις κατώρθωσε νὰ προλάβῃ καὶ τὰς ὁμαδικὰς θανατικὰς ἐκτελέσεις. Ἀλλ' οἱ σύμμαχοι δὲν ἤθελον νὰ ἀνακύψῃ ἡ Οὐγγαρία. Ἐφαίνοντο μὲν διευκολύνοντες τὸν σχηματισμὸν ἀντεπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἥτις καὶ ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Ἰούλιον Κάρολυ, ἀλλ' ἀντέτασσον παντὸς εἴδους κωλύματα ἐναντίον της. Ὁσάκις τὰ οὐγγρικὰ λευκὰ στρατεύματα ἐπρόκειτο νὰ καταλάβουν μίαν πόλιν ἢ μίαν θέσιν, ἔφθανον προηγουμένως ρουμανικά.

Ἐν Βουδαπέστῃ, μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Κούν, ἡ κατάστασις ἦτο ἀκαθόριστος. Κυβέρνησις σοσιαλιστικὴ σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὸν στοιχειοθέτην Peidl ἀνετράπη ὑπὸ ἀντεπαναστατικοῦ κινήματος τῇ 7 Αὐγούστου. Οἱ ἀντεπαναστάται ἐξέλεξαν τὸν Αὐστριακὸν ἀρχιδοῦκα Φρειδερῖκον κυβερνήτην. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 4 Αὐγούστου ἡ Βουδαπέστη εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ρουμάνων, οἵτινες διέκοψαν πᾶσαν συγκοινωνίαν τῆς πρωτευούσης μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κυβέρνησις Φρειδερίκου ἦτο ἀνίσχυρος, ὁ δὲ ἀρχιδοὺξ Φρειδερῖκος ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν συμμάχων νὰ παραιτηθῇ.

Ἐνῷ ταῦτα συνέβαινον ἐν Βουδαπέστῃ, ἄλλη ἀντεπαναστατικὴ κυβέρνησις εἶχε σχηματισθῆ ὑπὸ τὸν Ἰούλιον Κάρολυ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Μαΐου ἐν Σέγκετ (Szeged), ὅπου εὑρίσκοντο οἱ Γάλλοι μὲ τὸν ναύαρχον Χόρτυ ὡς ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις αὕτη, ἡ ὁποία εὑρίσκετο ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς Βουδαπέστην, διότι ἠμποδίζετο ὑπὸ τῶν Ρουμάνων, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἐφήρμοζον πρωτοφανὲς σύστημα ἐπιτάξεων καὶ ὅταν τῇ 14ῃ Νοεμβρίου ἀπεσύρθησαν ὄπισθεν τοῦ Τίσα συναπεκόμισαν ὅλα τὰ κτήνη, τροχαῖον ὑλικόν, βιομηχανικὰς μηχανάς, ἀκόμη καὶ γραφομηχανὰς τῶν κυβερνητικῶν γραφείων, συνολικῆς

Digitized by Google

ἀξίας 3.750.000 λιρῶν ἀγγλικῶν, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν συμμάχων. Ἐδέησε δὲ νὰ σταλῶσι τέσσαρες στρατηγοὶ τῆς συνεννοήσεως εἰς Βουδαπέστην, ὅπως προστατεύσωσι τοὺς Οὔγγρους ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῶν Ρουμάνων διαπραττομένων ἀδικιῶν. Μετὰ τὴν ἐκ Βουδαπέστης ἀποχώρησιν τῶν Ρουμάνων, ὁ σὲρ Georges Clerk, ἀντιπρόσωπος τῆς συνεννοήσεως, ἐνήργησε νὰ σχηματισθῇ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἐξ ὅλων τῶν κομμάτων. Ὁ Κάρολος Huszar ἀντικατέστησεν ὡς πρωθυπουργὸς τὸν ἀρχιδοῦκα Φρειδερῖκον (20 Νοεμβρίου 1919—15 Μαρτίου 1920).

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς νέας ταύτης κυβερνήσεως κατωρθώθη ἡ εἰς Βουδαπέστην εἴσοδος τοῦ ἐν Σέγκετ καταρτισθέντος μικροῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Χόρτυ. Διεξήχθησαν ἐκλογαὶ ἐθνοσυνελεύσεως μὲ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς μυστικῆς ψηφοφορίας. Ἡ σύνοδος τῆς νέας ἐθνοσυνελεύσεως θὰ ἦτο διετής, εἶχε δὲ αὕτη ὡς σκοπὸν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως μετὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Αἱ ἐκλογαί, γενόμεναι τὴν 25 Ἰανουαρίου 1920, ἔδωκαν πλειοψηφίαν συντηρητικήν, χριστιανικὴν καὶ ἐν μέρει ἀντισημιτικήν, περιλαμβάνουσαν ὅμως καὶ πολλοὺς ἀντιπροσώπους τῶν χωρικῶν. Δι' ἰδιαιτέρου ψηφίσματος ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἀποκατέστησε τὸ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως οὐγγρικὸν Σύνταγμα καὶ διέσπασε τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὴν Οὐγγαρίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Διὰ ψηφίσματος δὲ ἐκδοθέντος τῷ 1921 διεκηρύχθη ὅτι ἡ Οὐγγαρία εἶναι ἀκόμη βασίλειον, ἀλλ' ἡ περὶ ἀσκήσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπόφασις ἀνεβλήθη καὶ ὁ ναύαρχος Νικόλαος Χόρτυ, ἀρχιστράτηγος τῶν ἐθνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἐξελέγη τῇ 1η Μαρτίου 1920 ἀντιβασιλεύς, παραμένων τοιοῦτος μέχρι σήμερον.

Τὰ τρία πρῶτα ὑπουργεῖα τοῦ νέου καθεστῶτος ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τοὺς Huszar, Ἀλέξανδρον Simonyi-Semadam (15 Μαρτίου—19 Ἰουλίου 1920) καὶ Παῦλον Τέλεκι (19 Ἰουλίου 1920—14 Ἀπριλίου 1921). Εἶχον ν' ἀντιπαλαίσουν ἐναντίον πολλῶν δυσχερειῶν τόσον ἐσωτερικῶν ὅσον καὶ ἐξωτερικῶν. Ἐσωτερικῶς ἡ κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ἀντίδρασις παρεσύρθη εἰς βιαιότητας. Ἀποσπάσματα διοικούμενα ὑπὸ ἀξιωματικῶν ἐθανάτωνον κομμουνιστὰς ἄνευ διαδικασίας. Τὰ ἄτακτα ταῦτα σώματα ἐδέησε νὰ διαλυθῶσιν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῇ βοηθείᾳ τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐν Ἄμστερνταμ συνελθοῦσα Διεθνής, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῶν Αὐστριακῶν σοσιαλιστῶν, ἐκήρυξε μποϋκοτὰζ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας (20 Ἰουνίου—3 Ἰουλίου 1920).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εἰς Παρισίους ἀποσταλεῖσα οὐγγρικὴ ἀντιπροσωπεία ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τοῦ Τριανὸν (4 Ἰουνίου 1920), χωρὶς νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὴν νὰ συζητήσῃ. Ἡ συνθήκη, τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἐψήφισεν ἡ ἐθνοσυνεύλεσις, ἀφῄρει ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς γείτονάς της ἐδάφη 192.000 τ. χλμ. ἐκ τῶν τέως 283.000 καὶ πληθυσμὸν 10.782.000 ἐκ τῶν τέως 20.886.487. Ἐκ τῶν ἀφαιρεθέντων πληθυσμῶν τὰ 3.300.000 (3 %) ἦσαν Μαγυάροι. Ἐκ τούτων τὰ γειτονικὰ κράτη ἐξεδίωξαν εἰς Οὐγγαρίαν μόνον 30.000 Οὔγγρους, τοὺς πλείστους δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ διανοουμένους μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι πρόσφυγες ἐδημιούργησαν δυσκολίας καὶ ἐπέβαλον ἱκανὴν δαπάνην εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τὴν δυσαρέσκειαν τῶν χωρικῶν κατηύνασεν ἡ διὰ τοῦ ψηφίσματος 36/1920 τῆς ἐθνοσυνελεύσεως θεσπισθεῖσα ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσεν ὁ εἰς τὴν τάξιν τῶν μικρῶν χωρικῶν ἀνήκων Στέφανος Szabó-Nagyatad, ὡς ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ Παύλου Τέλεκι. Διὰ τῆς ἀγροτικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως διενεμήθησαν εἰς τοὺς χωρικοὺς γαῖαι ἐκτάσεως 1.300.000 οὐγγρικῶν στρεμμάτων (joch).

Οἱ βαρεῖς οἰκονομικοὶ καὶ δημοσιονομικοὶ ὅροι τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν ἔσχον ὡς συνέπειαν δεινὴν κρίσιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ οὐγγρικοῦ μπολσεβικικοῦ καθεστῶτος ἡ οὐγγρικὴ κορῶνα ἐκρατεῖτο εἰς ἐπίπεδον κατὰ 80 % κάτω τοῦ ἀρτίου. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης κατῆλθεν εἰς 0,0003, ὁ δὲ τόκος διὰ δάνεια ἀνῆλθεν εἰς 40—50 % κατὰ μῆνα. Οὔτε ἡ ἐπισήμανσις τοῦ χαρτονομίσματος, οὔτε ἡ δήμευσις 20 % τῶν εἰς μετρητὰ καταθέσεων καὶ 17 % τῶν μεγάλων ἀκινήτων ἰδιοκτησίας ἐπέφερον θεραπείαν. Τὸ ἐμπόριον ἐσταμάτησε τελείως, διότι οἱ γείτονες τῆς Οὐγγαρίας, πλὴν τῆς Αὐστρίας, σχηματίσαντες τὴν λεγομένην Μικρὰν Ἀντάντ, ἐπέβαλον αὐστηροτάτους περιορισμοὺς εἰς τὰ σύνορα καὶ ἠπείλουν νὰ καταλάβουν ἐκ νέου τὴν Οὐγγαρίαν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δὶς ἐπαναληφθείσης ἀποπείρας τοῦ φυγάδος καισαροβασιλέως Καρόλου νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον (27 Μαρτίου καὶ 29 Ὀκτωβρίου 1921). Μετὰ τὴν δευτέραν ἀπόπειραν ἡ οὐγγρικὴ ἐθνοσυνέλευσις, κατ' ἀπαίτησιν τῶν αὐτῶν Δυνάμεων καὶ συνεπείᾳ τελεσιγράφου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας (30 Ὀκτωβρίου 1921), ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ (νόμος 47/1921) ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὴν δυναστείαν τῶν Ἀψβούργων καὶ νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τοῦ ἡγεμόνος εἰς εὐθετωτέραν ἐποχήν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐχθρότητος τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ καὶ αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας σχέσεις ἦσαν τεταμέναι, διότι ἡ Οὐγγαρία ἠρνεῖτο νὰ παραδώσῃ τὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν εἰς τὸ κράτος τοῦτο ἐκχωρηθέντα ἐδάφη τῆς Δ. Οὐγγαρίας, ἤτοι τὴν ἐπαρχίαν Μπούργκενλαντ μὲ κυριωτέραν πόλιν τὸ Oedenburg (οὐγγριστὶ Sopron). Ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Βενετίας (12 Ὀκτωβρίου 1921), τὸ ὁποῖον ὥριζεν ὅτι θὰ ἐγίνετο δημοψήφισμα διὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν περιφέρειαν Σόπρον. Τὸ δημοψήφισμα ἀπέβη ὑπὲρ τῆς Οὐγγαρίας.

Ι. Τὸ ὑπουργεῖον Μπέτλεν. Τὸ ὑπουργεῖον Τέλεκι διεδέχθη τῇ 14 Ἀπριλίου 1921 ὁ κόμις Στέφαν Μπέτλεν, ὅστις κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὰν πλειοψηφίαν διὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν συσταθέντος κόμματος τῆς ἑνότητος ἐκ μικρῶν γεωργῶν, διανοουμένων, μεγάλων κτηματιῶν καὶ ἐμπορικῶν κύκλων. Διὰ τοῦ κόμματος τούτου ὁ Μπέτλεν, κυριαρχῶν ἐν τῇ β' ἐθνοσυνελεύσει (Ἰούνιος 1922—Νοέμβριος 1926), εἰσήγαγε διαφόρους μεταρρυθμίσεις, ἀποκατέστησε τὴν λειτουργίαν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος διὰ τῶν δύο βουλῶν καὶ μετερρύθμισε τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, καταργήσας τὴν μυστικὴν ψηφοφορίαν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν, διατηρήσας αὐτὴν μόνον εἰς τὰς πόλεις. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς νέας βουλῆς, συνελθούσης τὴν 25 Ἰανουαρίου 1927, ὁ Μπέτλεν ἐκέρδισε πλειοψηφίαν 79 %. Διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης πλειοψηφίας ἐξεκαθάρισε τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀντεπαναστάσεως. Ἀπέκλεισεν ἐκ τοῦ κόμματός του ὀλίγους ὑπερεθνικιστάς, ἐκείνους, ἀκριβῶς, οἵτινες, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν πρίγκιπα Windischgraetz, κατεδικάσθησαν τῇ 28 Μαΐου 1926 ὡς ἔνοχοι κολοσσιαίας κιβδηλώσεως γαλλικῶν φράγκων, τῆς ὁποίας τὸ προϊὸν θὰ ἐχρησιμοποίουν δι' ἀλυτρωτικοὺς σκοπούς.

Παγιωθείσης κάπως τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως, κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ, τῇ βοηθείᾳ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἡ οἰκονομικὴ ἀνόρθωσις τῆς Οὐγγαρίας. Τὸ δημόσιον ἦτο ὑπόχρεων νὰ συντηρῇ πολλοὺς πρόσφυγας, ἡ βιομηχανία εἶχεν ἀποκοπῇ ἀπὸ τὰς ἀγοράς της τῆς καταναλώσεως καὶ ἀπὸ τὰς πηγὰς πρώτων ὑλῶν καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἀναπροσαρμογῆς. Μόνον ὅταν κατηργήθησαν τὰ ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας ἀπαγορευτικὰ καὶ περιοριστικὰ μέτρα τῶν κρατῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἤρχισεν ἡ πραγματικὴ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ αἱ σχέσεις τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τῶν γειτόνων της ἐπηρεάζοντο ἐκ τοῦ ζητήματος τῶν οὐγγρικῶν μειονοτήτων, εἰδικῶς δὲ μετὰ τῆς Ρουμανίας ἐκ τοῦ ζητήματος τῶν optants, ἤτοι τῶν τέως Οὔγγρων ὑπηκόων, κατοίκων τῶν εἰς τὴν Ρουμανίαν προσαρτηθέντων τέως οὐγγρικῶν ἐδαφῶν, οἵτινες ἐπελέξαντο τὴν οὐγγρικὴν ἰθαγένειαν, ἔχοντες τὸ δικαίωμα νὰ διατηρήσωσι καὶ τὴν εἰς τὰ νέα ἐδάφη κειμένην ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν των, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐδήμευσεν ἡ Ρουμανία δυνάμει εἰδικοῦ νόμου περὶ ἀπαλλοτριώσεως, ὅλως διαφόρου τοῦ εἰσαχθέντος διὰ τὰ παλαιὰ ρουμανικὰ ἐδάφη, διότι οὗτος ἄφηνεν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἔτι μεγαλυτέραν ἔκτασιν γῆς παρ' ὅσην εἰς τοὺς γαιοκτήμονας τῆς Τρανσυλβανίας, ἀκριβῶς ὅπως ζημιωθῶσιν οἱ ἐπιλεξάμενοι (optants) τὴν οὐγγρικὴν ἰθαγένειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ κτήματα τῶν τελευταίων τούτων ἐξετιμῶντο εἰς τὴν προπολεμικήν των ἀξίαν, ἐνῷ τὰ τῶν Ρουμάνων εἰς τὴν μεταπολεμικήν, οὖσαν πολὺ μεγαλυτέραν· ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ οἱ διατηροῦντες τὴν οὐγγρικήν των ἰθαγένειαν ἐλάμβανον ὁμολογίας, τῶν ὁποίων ἡ πραγματικὴ ἀξία ἦτο 40 % τῆς ὀνομαστικῆς, οἱ δὲ εὑρεθέντες ἀπόντες ἀπὸ τῆς 1 Δεκεμβρίου 1918 μέχρι τῆς 23 Μαρτίου 1921, ἡμερομηνίας τῆς ἐκδόσεως τοῦ σχετικοῦ νόμου, ἐκηρύσσοντο ἔκπτωτοι τῶν δικαιωμάτων κυριότητος ἐπὶ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας των. Ὁ νόμος οὗτος ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν Οὔγγρων ὡς ἀληθὴς ἐθνικὸς διωγμός, διότι οἱ ὑπ' αὐτοῦ πληττόμενοι Οὔγγροι εἶχον ἐκδιωχθῇ ἐκ τῶν κτημάτων των ὑπὸ τῶν νέων κυρίων, ἡ δὲ παλινόστησις ἀπηγορεύετο εἰς αὐτούς, οὕτως ὥστε ὡς σκοπὸς τοῦ περὶ ἀπαλλοτριώσεως ρουμανικοῦ νόμου ἐφαίνετο ὅτι εἶναι οὐχὶ ἡ διανομὴ γαιῶν εἰς ἀκτήμονας, ἀλλ' ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος τῶν γαιῶν ἀπὸ τῶν Οὔγγρων εἰς τοὺς Ρουμάνους, ὡς ἄλλωστε ἐγίνετο διὰ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ διάδοχα τῆς Αὐστρίας κράτη. Θεωροῦσα ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο τῆς Ρουμανίας ἀπετέλει παραβίασιν τῶν συνθηκῶν, ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἀπηυθύνθη τῷ 1923 εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ζητοῦσα ἐπανόρθωσιν τῆς διαπραττομένης ἀδικίας. Τὸ διάβημα αὐτῆς ἐβάσιζεν ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἐπὶ τῆς § 2 τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ συμφώνου (πάκτου) τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὁ ὡς εἰσηγητὴς τῆς ὑποθέσεως ὁρισθεὶς Ἀντάτσι, ἀντιπρόσωπος τῆς Ρουμανίας, ἀπεφάνθη ὅτι, ἀφοῦ ἐπρόκειτο περὶ ἑρμηνείας διεθνῶν συνθηκῶν, τὰ διαφερόμενα μέρη ἔδει νὰ ὑποβάλωσι τὴν διαφορὰν ἀπὸ κοινῆς συμφωνίας εἰς τὸ διαρκὲς δικαστήριον διαιτησίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην, ὁ εἰσηγητὴς ὑπέβαλε νέαν τοιαύτην: αὐτὸ τὸ συμβούλιον θὰ ἐκάλει τὸ διαρκὲς δικαστήριον διαιτησίας νὰ ἐκδώσῃ σχετικὴν γνωμοδότησιν. Ὁ Ρουμᾶνος ὅμως ἀντιπρόσωπος ἀπέρριψε καὶ τὴν πρότασιν ταύτην, τὸ δὲ συμβούλιον ἔδωκεν εἰς τὸν εἰσηγητὴν ὁδηγίας νὰ προσπαθήσῃ νὰ συμβιβάσῃ τὰ διαφερόμενα μέρη. Ἀλλὰ καὶ ἡ μεσολάβησις αὕτη εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν ἀποτέλεσμα. Τὸ ζήτημα ἐξηκολούθει ν' ἀπασχολῇ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν μέχρις οὗ ἐν εἰδικῇ διασκέψει συνελθούσῃ ἐν Παρισίοις ὑπεγράφη τὴν 29 Ἀπριλίου 1930 συμφωνία δι' ἧς διεκανονίσθη ὁ τρόπος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν Οὔγγρων ἐπιλεξαμένων, εἰς οὓς ὡρίσθη νὰ δοθῇ συνολικὴ ἀποζημίωσις 240 ἑκατομμυρίων κορωνῶν.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐδηλητηρίαζε τὰς σχέσεις τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τῶν κρατῶν τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ, ἦτο ἡ ἐμμονὴ τῆς οὐγγρικῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν καὶ κυρίως τῶν ἐδαφικῶν αὐτῆς διατάξεων. Ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς ἰδέας ταύτης εἰργάζοντο ἀνενδότως πολλαὶ οὐγγρικαὶ ὀργανώσεις, καὶ κυρίως ὁ «Οὐγγρικὸς σύλλογος ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων», δι' ἐντατικῆς προπαγάνδας καὶ ποικίλων ἐκδόσεων εἰς ξένας γλώσσας, κυρίως εἰς τὴν ἀγγλικήν. Τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκδοθέντα βιβλία ἀποτελοῦσιν ὁλόκληρον φιλολογίαν, ἥτις, ἐν Ἀγγλίᾳ τοὐλάχιστον, εὗρεν ἰσχυρὰν ἀπήχησιν, διότι τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀναθεωρήσεως υἱοθέτησαν ἐπιφανεῖς Ἄγγλοι, ὡς ὁ λόρδος Newton, ὁ λόρδος Phillimore, καὶ κυρίως ὁ ἰδιοκτήτης πολλῶν μεγάλων ἀγγλικῶν ἐφημερίδων λόρδος Rothermear. Ὑπὲρ τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν συνετάχθη καὶ ἡ Ἰταλία, τὰς μετὰ τῆς ὁποίας σχέσεις ἐκαλλιέργησεν ἰδιαιτέρως ἡ κυβέρνησις τοῦ κόμιτος Μπέτλεν δι' ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων καὶ ὑπογραφῆς συμφώνου φιλίας καὶ διαιτησίας (5 Ἀπριλίου 1927). Ἡ Οὐγγαρία ὑπέγραψεν ἐπίσης συνθήκας φιλίας μετὰ τῆς Τουρκίας (18 Δεκεμβρίου 1923), τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (24 Ἰουνίου 1925), Αὐστρίας (10 Ἀπριλίου 1923), Ἑλβετίας (28 Ἰουνίου 1924) καὶ Ἑλλάδος 5 Μαΐου 1930). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΟΥΓΓΑΡΙΑ. Ἡ χώρα αὕτη, κατ' ἐξοχὴν γεωργικὴ οὖσα καὶ κατὰ τὰ βόρεια αὐτῆς συνορεύουσα πρὸς τὰς Βαλκανικὰς χώρας, ὑποδούλους ὑπὸ τοὺς Τούρκους τελούσας ἀπὸ τοῦ 1453 καὶ ἐφεξῆς, ἐνωρίτατα προσείλκυσε τὴν εἰς αὐτὴν μετανάστευσιν ἐκ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου: Βλάχων, Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων (ἐκ Μακεδονίας ἰδίως), οἵτινες ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ἤδη εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις. Κατὰ τὸν ἄλλοτε ἐν Μονάχῳ καθηγητὴν Α. Heisenberg («Ungarn und Byzanze», Debrecen 1928 σ. 19) αἱ σχέσεις Οὔγγρων καὶ Βυζαντινῶν δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸ πολιτικὸν ἐπίπεδον καὶ τὸ διπλωματικόν, ἀλλ' ἐπεξετείνοντο καὶ εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Πολλαχῶς δὲ συνεπικούρησαν τοῖς ἡμετέροις οἱ Οὔγγροι ἐν τοῖς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶσι μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, εἰς ὃ ἔδωκαν καὶ δύο αὐτοκρατείρας, τὴν Εἰρήνην σύζυγον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ (1118—1143) καὶ τὴν Μαργαρίταν τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1185—1195). Σώζονται δ' εἰσέτι ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Βουδαπέστης, ὅπου ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπῆρχεν ἐκκλησία καὶ σχολεῖον ἑλληνικὸν πρώτης τάξεως, ἐπίσημον ἔγγραφον τοῦ 1109 ἑλληνιστὶ γεγραμμένον, βυζαντινὰ στέμματα καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ματθίου Κορβίνου μετὰ πλείστων ἑλληνικῶν χειρογράφων, τοῦθ' ὅπερ καταδεικνύει τὴν μεγάλην ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης βυζαντινὴν ἐπίδρασιν. Ἐπίσης ὁ πρὸ ἐτῶν ἀποθανὼν καθηγητὴς Ἰβὰν Τέλφυ ἐν τῇ «εἰκοσιπενταετηρίδι» τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου (1886, σ. 92 ἑξ.) λέγει ὅτι αἱ οὐγγροβυζαντιναὶ σχέσεις ἄρχονται ἤδη ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, καὶ ἀναγράφει πλῆθος Οὔγγρων ἑλληνιζόντων καὶ μονὰς ὀρθοδόξους, ἕως οὗ, διὰ πολιτικοὺς λόγους, οἱ Οὔγγροι ἠσπάσθησαν τὸν καθολικισμὸν πλὴν ὀλίγων ἐπαρχιῶν καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν δύο Οὐγγρίδων βασιλισσῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ Ἑλληνίδες πριγκίπισσαι ἐγένοντο βασίλισσαι τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τοῦ 1074 καὶ ἑξῆς καὶ πρέσβεις ἀμοιβαῖοι ἐστέλλοντο καὶ πανεπιστήμιον ἱδρύθη, ἐν ᾧ ἐδιδάσκετο ἡ ἑλληνική, καὶ ὁ Ἰάκωβος Παλαιολόγος ὁ Χῖος τῷ 1569 ἐχρημάτισεν ἔφορος τοῦ ἐν Κλαυδιουπόλει (Κολοσβάρ, Κλαούζεμβουργ, Κλοὺζ) γυμνασίου καὶ λέξεις ἱκαναὶ ἑλληνικαί, ἰδίως ἐκκλησιαστικαί, εἰσήχθησαν εἰς τὴν οὐγγρικὴν γλῶσσαν. Κατὰ δὲ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ βιβλία ἑλληνικὰ μετεφράσθησαν οὐγγριστί. Ὁ Τέλφυ κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδίδασκεν ἐν Βουδαπέστῃ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ οὐχὶ κατὰ τὴν ἐρασμιακὴν προφοράν. Τοῦτον διεδέξατο ὁ Ἀλ. Pecz (Πέτς), ὁ κυρίως πρῶτος Οὔγγρος ἑλληνιστής, ἐκδούς, ὡς καὶ ὁ Τέλφυ, πλείστας πραγματείας περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γράψας διδακτικὰ βιβλία. Μετὰ τοῦτον ὁ Dezso Vertesey καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Πὲτς διδάσκουσι καρποφόρως τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὡς καὶ ὁ Ἀνδρέας Χόρβατ, ὁ Μαυρίκιος Dercsenyi, ὁ Εὐγένιος Δάρκο, ὁ Κερέννυϊ, ὁ Χορνυάνσκυϊ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Digitized by Google

Ἐν τῷ πρυτανικῷ λόγῳ του ὁ Σ. Π. Λάμπρος: «Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ Μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ» (Ἀθῆναι 1912), διὰ μακρῶν ἀναγράφει ἐπίσης τὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν ἤδη ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, σχέσεις ἐμπορικὰς καὶ δυναστικάς, τεσσάρων Βυζαντινῶν πριγκιπισσῶν ἀνελθουσῶν εἰς τὸν δουκικὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας, τῶν Babenberger, δι' ὧν δὲν ἐπετεύχθη μόνον εἰσαγωγὴ ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἀλλὰ καί, ἐν μέτρῳ τινί, εἰσαγωγὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις συνεκρούσθησαν οἱ λαοὶ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις συνεπολέμησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ κατὰ τῆς ἡμισελήνου. Εἰς τὰς χώρας ταύτας εἰσήχθη ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ θρησκεία διὰ τοῦ Ἕλληνος ἱεραποστόλου καὶ ἐπισκόπου Οὐγγαρίας Ἱεροθέου καὶ ἐν Βουδαπέστῃ σῴζονται εἰσέτι τὰ δύο βυζαντινὰ στέμματα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου (1042—1054) καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα Παραπινάκη (1071—1078)· μεγίστη ἐμπορικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπικοινωνία ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἰδίως, ἑλληνικὰ χειρόγραφα κυκλοφοροῦσι καὶ λέξεις ἑλληνικαὶ παρεισδύουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Οὔγγρων. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Ματθίας Κορβῖνος (1445—1490), μιμούμενος τοὺς συλλογεῖς ἑλληνικῶν χειρογράφων τῶν ἄλλων χωρῶν, ἰδίως τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, θησαυρίζει τοιαῦτα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς χώρας του, εἰς ἥν, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες κατέφευγον ζητοῦντες ἐλευθερίαν καὶ ἐργασίαν, εἰς ἣν ἀνεδείχθησαν ὄντως ὑπέροχοι, ὡς ἀναγράφουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου μελετηθέντα ἀρχεῖα τῆς χώρας, ἀποτελέσαντες ἑλληνικὰς παροικίας συγκεκροτημένας καὶ ἀρτίας ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἄλλης κοινωνικῆς παραστάσεως.

Αἱ ἀρχαιόταται παροικίαι ἦσαν αἱ ἐν ταῖς κτήσεσι τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου Ρακόζη ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1607 καὶ ἐντεῦθεν, ὅστις εὐμενῶς ἐδέχετο τοὺς ἐκ Μακεδονίας Ἕλληνας καὶ διὰ προνομιῶν ἐξησφάλιζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν, ὡς καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἄλλων χωρῶν, ἐν αἷς ἦσαν ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες: ἐν Βοημίᾳ, Μοραβίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ. Τοιαῦται παροικίαι ἦσαν ἐν μὲν Βοημίᾳ ἡ τῆς *Λιμπὶν* ἀπὸ τοῦ 1656, ἀπὸ δὲ τοῦ 1756 ἐν Μοραβίᾳ καὶ Τρανσυλβανίᾳ ἐν *Ἀλμποκαρολίνᾳ, Τζὰς-Ρέγκεν, Νάτζυ, Ἔνυβεδ, Θόρδᾳ (Θόρενμπουργ), Κολός, Βιστρίτς, Ντέες, Τζάμος-Οὔσβαρ, Μέδλιτς, Σέγκεσβαρ, Τάτα, Βασαρχέλυ, Ράδνοθ, Νάδζι-Σίνγ, Ἄξονα, Κορόνκας, Νάδζι-Βαράδζ, Μπουγκάρδ, Σεγεδίν, Σάμπατκα, Σέτενδρε, Βαλασαμγκιάρτς, Ζεμλῖνον, Γκόγκος, Διάσεχ, Ἔρλαου, Ζίμπενβουργ, Κεσκεμέτ, Κλάουζεμπουργ, Ἑρμανούπολις, Βρασοβός, Τόρνοβ, Ὄρσοβα, Τοκάγια, Ἀγρίας (Ἔγρι), Μίσκολτς, Νόϊσατς (Νεόφυτον), Σαὶν-Μιγκλός, Σεντες, Ράσοβας, Τέμεσβαρ, Πόλας, Περέντι* καὶ *Βούδα-Πέστης*. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ταύταις κοινότησι καὶ ἐκκλησίαι ὑπῆρχον καὶ νεκροταφεῖα καὶ σχολεῖα κοινά, ἐν οἷς ἐδίδασκον οἱ ἐφημέριοι καὶ ἐνίοτε εἰδικοὶ διδάσκαλοι ἢ ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες τῶν παροίκων ὑπὸ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐφημερίου τῆς κοινότητος, ἢ μία ἢ δύο ἢ καὶ πλείονες ἐξ αὐτῶν εἶχον ἕνα ἱερέα, ἐκ περιτροπῆς λειτουργοῦντα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν. Ἔχομεν ὅμως καὶ περὶ τὰς τριάκοντα ἄλλας κοινότητας, ὧν ἐκ Μεσημβρίας πρώτη τὸ *Σεμλῖνον* (*Ζίμονι, Ζεμοὺν*) πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ἐσχάτη πρὸς ΒΔ. τὸ *Πρεσβοῦργον*, τοὐθ' ὅπερ δεικνύει τὴν ὁδόν, ἣν ἠκολούθουν οἱ Ἕλληνες μετανάσται μετὰ Σέρβων μόνον καὶ Βλάχων, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ Ἀλβανῶν, ὧν ἐμάνθανον καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' οὐδέποτε μετὰ Βουλγάρων συνεργαζόμενοι. Ἐχρησιμοποιοῦντο δ' ὡς γεωργοὶ καὶ ἔμποροι (ἡ λέξις Ἕλλην ἐδήλου τὸν ἔμπορον) καὶ ἔλαβον διαφόρους προνομίας τῷ 1636, 1656, 1740, 1762, 1777 καὶ 1783. Πληροφορίας περὶ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας παρέχουσι καὶ οἱ κατάλογοι συνδρομητῶν σπανίων ἤδη ἐκδόσεων, ἃς ὑπεστήριζον τότε παντοιοτρόπως οἱ Ἕλληνες, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως φανῶσι χρήσιμοι εἰς τὸ ἔθνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς παρεκκλίσεως τῆς πατρῴας θρησκείας.

Πολλοὶ ἐξέδωκαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως βιβλία, ὡς εἶναι τὸ τοῦ ἱερομονάχου Κωνσταντίνου ἐν ἁπλῇ φράσει: «Συνταγμάτιον ὀρθόδοξον περιέχον ἐν αὐτῷ ἐρωταποκρίσεις λίαν ἐπωφελεῖς κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, συντεθὲν μὲν παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Κωνσταντίνου Ἁγιονχουμίτου πρὸς χρῆσιν τῶν ἁπλῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Οὐγγαρίᾳ εὑρισκομένων πραγματευτῶν καὶ τύπῳ ἐκδοθὲν ἵνα παρέχηται αὐτοῖς δωρεάν, διορθωθὲν παρὰ τοῦ κ. Μιχαὴλ Ὑπισχιώτου, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ναοὺμ τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦ ἐν Λιβανίσκῳ Διαβόλεως κειμένου» (ΑΨΜΣΤ' ἐν Μοσχοπόλει εἰς 4ον, σελίδες 104). Κατωτέρω ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἐκεῖναι αἱ κοινότητες, περὶ ὧν ὑπάρχουσιν εἰδήσεις θετικαὶ καὶ ἔχουσιν ἢ ἐκκλησίαν ἢ σχολεῖον ἢ καὶ τὰ δύο.

Ἀγρία (*Ἔγρι*). Ἡ κοινότης αὕτη, ἱδρυθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἶχε σχολεῖον τῷ 1780. Διδάσκαλοι δ' αὐτῆς ἐχρημάτισαν ὁ Μιχαὴλ Γεωργίου, ἐκδοὺς καὶ ἐγχειρίδια διδακτικὰ τῆς γερμανικῆς γλώσσης διὰ τοὺς Ἕλληνας. Τὸν Μιχαὴλ διεδέχθη ὁ Ἰωάννης ὁ Αἰτωλός, διδάξας ἀπὸ τοῦ 1782—1783. Τὰς εἰδήσεις ταύτας ἀναφέρει ὁ Χαρίσιος Μεγδάνος, ὅστις ἐχρημάτισεν ἐπίσης διδάσκαλος ἐν Κοζάνῃ ἐπὶ ἑπταετίαν.

Βουδαπέστη. Καὶ αὕτη συνέστη κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον καὶ εἶχεν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον μετὰ βιβλιοθήκης. Ὁ Λάμπρος ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (Η' 70—79) περιγράφει τά τε ἔντυπα καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς. Ἡ κοινότης ἀπετελεῖτο ἐκ Γραικῶν καὶ Βλάχων καὶ πολλὰ βιβλία ἀφιερώθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν. Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ναός, καίπερ διὰ χρημάτων ἑλληνικῶν ἱδρυθείς, ἀνῆκε καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας φυλάς, ἀλλὰ τῆς φυλετικῆς ἰδέας σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυχθείσης ἐπεγένοντο ἔριδες θλιβεραὶ ἐπὶ ζημίᾳ ἀμφοτέρων. Πρῶτος ἱερεὺς ἐχρημάτισεν ὁ Ἄνδριος Γαβριὴλ Καλλωνᾶς ἀπὸ τοῦ 1787 μέχρι τοῦ 1790, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Βρεττός. Διδάσκαλοι δὲ ἐγένοντο ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Μιχαὴλ Παπαγεωργίου Σιατιστεὺς (1727—1796), ἀπὸ τοῦ 1788—1793, εἶτα δὲ ὁ Γεώργιος Βεντότης (1780—1783), ὁ κατόπιν ἐν Βιέννῃ συστήσας τὸ ὁμώνυμον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον (1794—1806). Τοῦτον διεδέχθη ὁ Κοζανίτης Χαρίσιος Μεγδάνος ἀπὸ τοῦ 1784—1800 περίπου, μεθ' ὃν ὁ ἐκ Καστορίας Γεώργιος Λεόντιος. Τῷ 1795 διδάσκαλον ἐν αὐτῇ εὑρίσκομεν τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Πολυζώην Κοντόν, γράψαντα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Λεοπόλδου: «Πένθιμον εἰς τὴν ἄωρον θανὴν τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκιπος καὶ ἀρχιδουκὸς Ἀλεξάνδρου Λεοπόλδου παλατίνου πάσης Οὐγγαρίας ἐκ μέρους τῶν κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν Βλάχων καὶ Ἑλλήνων παρὰ τοῦ ἐν ἱερεῦσι ἐλαχίστου Πολυζώη Κοντοῦ τοῦ ἐν Πέστᾳ τῶν Βλαχογραικῶν ἑλληνικοῦ σχολείου διδασκάλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» (ἐν Πέστᾳ 1795 Ἰουλίου κ'). Ἐπίσης ἐδίδαξεν ἐν Πέστῃ ὁ Χαρίσιος Δημητρίου Παπαγιαννούσης· ἀνὴρ ἔγγαμος ἀλλὰ χηρεύσας προεχειρίσθη ἀρχιερεὺς Βελιγραδίου καὶ εἶτα Μπουδουμίου (Βουδαπέστης)· οὗτος, μετονομασθεὶς Εὐφρόνιος Ραφαὴλ Πόποβηκ, ἔγραψε γραμματικὴν («Νέον Λάσκαριν»). Τοῦτον εἰς ἀρχιερέα προαχθέντα διεδέχθη ὁ λόγιος διδάσκαλος Ἄνθιμος Παπᾶς τῷ 1811, ὅτε μεταφράσας ἐξέδοτο ἐν Πέστῃ τοῦ παιδαγωγοῦ Ἀμὼς Ἰωάννου Κομενίου τὸ «Ὀνομαστικὸν περὶ τοῦ παντός». Τῷ 1845 διδάσκαλος ἦτο ὁ Χ. Βαρδακίδης μετὰ τοῦ Χάρβα, διδάσκοντος σὺν ἄλλοις καὶ λατινικά, ὡς βλέπει τις ἐν καταλόγῳ συνδρομητῶν. Ἐκ τῶν ἐφημερίων τῆς κοινότητος γινώσκομεν τὸν ἐξ Αἴνου Ἰωσὴφ Μαυρομμάτην τῷ 1866, ἀπὸ δὲ τοῦ 1880—11 Μαΐου 1898 τὸν ἐκ Λέσβου Γρηγόριον Γῶγον, ἱκανὰ γράψαντα περὶ τῆς κοινότητος. Καὶ μέχρι σήμερον ἡ κοινότης εἶναι πλουσιωτάτη, ἔχουσα ἱκανὰ ἀκίνητα καὶ κληροδοτήματα, ὡς εἶναι τὸ τοῦ ἀοιδίμου προξένου τῆς Ἑλλάδος αὐτόθι Παύλου Χαρίση, ἀποθανόντος τῷ 1902, ὅστις διὰ τῆς διαθήκης του κατέστησε γενικὸν κληρονόμον τῆς μεγάλης περιουσίας του τὸ φερώνυμον «Ἵδρυμα Χαρίσειον», δι' οὗ θὰ ἱδρυθοῦν γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ σχολὴ ἐν τῇ πατρίδι του Κοζάνῃ, ἐν ᾗ θὰ σπουδάζουσι νέοι Ἕλληνες ἐκ Βουδαπέστης καὶ νέοι ἐξ Ἑλλάδος τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γεωργίαν.

Βρασοβός (*Στεφανούπολις* ἢ *Κρόνσταδ*, οὐγγρ. Brasso, ρουμ. Brasiovu). Ἡ κοινότης αὕτη εἶναι ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτάτας τῆς Τρανσυλβανίας, ἤδη ἀναφερομένη τῷ 1680, ὡς ἔχουσα ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον, οὗ τοὺς πρώτους διδασκάλους ἀγνοοῦμεν. Τῷ 1717 οἱ αὐτόθι πάροικοι Ἕλληνες ἔγραψαν δύο ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς πατριάρχας Ἱεροσολύμων Δοσίθεον καὶ Χρύσανθον Νοταρᾶν (18 Μαΐου 1717), δημοσιευθείσας ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγιοταφιτικοῦ μετοχίου («Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τόμ. ΛΔ' 258 ἑξ.), ἐξ ὧν μανθάνομεν ὅτι ἡ αὐτόθι κοινότης ὑπέφερε πολλὰ καὶ πλείστους κατὰ καιροὺς εὐηργέτησεν ἐκεῖσε καταφυγόντας Ἕλληνας, ἀνάξια πάσχοντας, ἔκ τε Βλαχίας καὶ ἄλλων τόπων. Ὄντως δὲ βλέπομεν ὅτι καὶ τῷ 1821, ὅτε ὁ Βλαδιμιρέσκος ἐπαναστατήσας τὴν Μικρὰν Βλαχίαν ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου, εἰς Βρασοβὸν κατέφυγεν ὁ ἐκ Βλαχίας φιλέλλην ἡγεμονίδης Γρηγόριος Βραγκοβάνος, ὅστις εὐγνωμονῶν ἀφιεροῖ τῇ κοινότητι χρήματα διά τε τὸν ναόν, τὴν σχολὴν καὶ τὴν βιβλιοθήκην. Ἑξακόσιαι χιλιάδες κορῶναι δίδονται τῇ κοινότητι πρὸς 4 %, κατατεθειμέναι ἐν τῇ Τραπέζῃ τῆς Πέστης καὶ δύο μεγάλα κτήματα ἀποφέροντα μεγάλα ποσά. Προηγουμένως δὲ ἡ κοινότης εἶχε τῷ 1789 κληρονομήσει πολλὰ κτήματα ἐκ δωρεᾶς τοῦ Χατζῆ Νίκα. Ἡ δὲ ἐκκλησία μετὰ τοῦ περιβόλου κατόπιν ἐκληρονόμησε καὶ μέγιστον κτήριον, δωρηθὲν ἵνα χρησιμεύσῃ, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ, ὡς νέον σχολικὸν μέγαρον, ὑπὸ τοῦ αὐτόθι διατρίβοντος ἐκ Ζίτσης τῆς Ἠπείρου μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Δοσιθέου Φιλήτη († 1826), καταλιπόντος καὶ 15.000 κορώνας ἐτησίως χάριν τῆς σχολῆς. Διδάσκαλοι ἐγένοντο τῷ 1770 ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, ὅστις συνέταξεν αὐτόθι διδάσκων καὶ τὸ «Κτιτορικὸν τῆς ἱερᾶς μονῆς Σουμελᾶ» (Λειψία 1775). Τῷ 1813 τὸν πολὺν Νεόφυτον Δούκαν (παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Φιλήτῃ οἰκοῦντα) καὶ τῷ 1818 συναντῶμεν τὸν ἐκ Λέσβου Σίλβεστρον Κολόμβον, διδάσκοντα μέχρι τοῦ 1835, μετὰ τοῦ Παναγιώτου Σιλιμνιώτου, καὶ μετ' αὐτοὺς τὸν Γεώργιον Σερδάρην καὶ εἶτα τὸν Ἀλκιβιάδην Σαρδέλην, τὸν κατόπιν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδότην τῆς ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Ἴριδος». Ἡ σχολὴ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1888, ἀλλ' ἔκτοτε ἐσχόλασεν. Ἡ ἐκκλησία ὅμως λειτουργεῖ, πολλὰ ἔχουσα εἰσοδήματα.

Γόγγος. Ἡ οὐγγρικὴ αὕτη πολίχνη εἶχεν ἑλληνικὴν παροικίαν μετὰ ναοῦ τοῦ ὁσίου Ναούμ, οὗτινος προϊστάμενος ἀπὸ τοῦ 1792—1795 ἐχρημάτισεν ὁ Ἄνδριος Γαβριὴλ Καλλονᾶς, ὅστις θανὼν αὐτόθι τῷ 1795 ἀφῆκε τὴν ἱερατείαν τῷ ἀνεψιῷ Γαβριὴλ Καλλονᾷ. Τοῦ δὲ σχολείου προΐστατο ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἀναστάσιος Μουσπουνιώτης († 1801), ὃν τῷ 1765 ἐκάλεσαν ἐν τῇ σχολῇ Μυτιλήνης, ἀλλὰ δὲν μετέβη. Ἐν τοῖς συνδρομηταῖς τοῦ α' τόμου τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» τοῦ Μελετίου συναντῶμεν 20 ὀνόματα, ὧν 5 ἐκ Μοσχοπόλεως, 5 ἐκ Βυθικουκίου, 3 ἐκ Μεγατορνόβου, 3 ἐκ Καστορίας, 2 ἐκ Κοζάνης καὶ 1 ἐκ Σελίτσης. Προεστὼς δὲ τῆς κοινότητος, ἐχούσης καὶ ἴδιον νεκροταφεῖον, ἦτο ὁ Πέτρος Σκούταρις.

Διάσεγ. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε παροικία ἑλληνική, ἧς προϊστάμενος ὑπῆρξε πρὸ τοῦ 1792 ἐπὶ διετίαν ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Γαβριὴλ Καλλονᾶς, ὁ εἶτα εἰς Γόγγος ὑπηρετήσας, ὅστις καὶ ἐνταῦθα ἐδίδασκε τοὺς ἑλληνόπαιδας.

Ἔρλαου. Ἡ κοινότης εἶχε ναὸν καὶ σχολεῖον ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τῷ 1825 οἱ μαθηταὶ ἀνήρχοντο εἰς 25.

Ἑρμανούπολις (Hermannstad), ἢ *Σιμπίν*. Ἡ κοινότης ἱδρύθη πρὸ τοῦ 1702, ὅτε ἐπιστέλλει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων τοῖς αὐτόθι Ἕλλησιν, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 405 χειρογράφου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Τότε διέτριβεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ὁ λόγιος Μανασῆς Ἠλιάδης, ἰατρὸς ἐκ Μελενοίκου, ὁ κατόπιν διδάσκαλος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Βουκουρεστίου († 1785). Τῷ 1757 συναντῶμεν ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀδελφούς του. Ἡ κοινότης εἶχε δύο ναοὺς καὶ σχολεῖον τῷ 1823 μετὰ 20 μαθητῶν, τοὐθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι εἶχεν ἐξ ὅλων τῶν σχολείων τοὺς ὀλιγωτέρους μαθητάς. Τὴν πόλιν ταύτην, ὡς καὶ τὸ Σεμλῖνον, περιγράφει ἐκτάκτως ὡραῖα ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Νεόφυτος Δούκας ἐν τῇ ἐκδόσει Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ (Βιέννῃ 1813).

Κεσκεμὲτ (*Αἰγόπολις*). Ἡ αὐτόθι κοινότης συνέστη πρὸ τοῦ 1765 μετὰ ναοῦ καὶ σχολείου καὶ προϊστάμενος αὐτῆς ἐχρημάτισεν ὁ ἐκ Βλαχολιβαδίου τῆς Μακεδονίας ἱερομόναχος Ἄνθιμος, μαθητὴς τοῦ Κ. Βάρκοση ἐν Σιατίστῃ· κατόπιν ἐκλήθη εἰς τὴν κοινότητα Μίσκολτζ καὶ εἶτα εἰς τὴν τῆς Βιέννης, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς τὴν μονὴν Ὀλυμπιωτίσσης ἐξελέγη ἡγούμενος καὶ συνέστησεν ἐν αὐτῇ σχολεῖον. Μετ' αὐτόν, μέχρι τοῦ 1779, ἐχρημάτισε διδάσκαλος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς, ὁ ἔπειτα, μετὰ πολλὰς καὶ καλὰς σπουδάς, διορισθεὶς διδάσκαλος ἐν Κοζάνῃ (1789—1795). Ἐν Κεσκεμὲτ ἐδίδασκε καὶ τοὺς 26 μαθητὰς τοῦ σχολείου. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κοινότης παρήκμαζεν, οὕτως ὥστε τῷ 1826 (28 Δεκεμβρίου) δι' ἐγγράφου αὐτῆς ζητεῖ συνδρομὴν διὰ τὸ σχολεῖόν της παρὰ τῆς ἐν Βιέννῃ ἑλληνικῆς κοινότητος.

Κλαούζεμπουργ (*Κλοὺζ*). Τῷ 1569 ἐδίδασκεν ὁ ἐν Χίῳ τῷ 1520 γεννηθεὶς Ἰάκωβος Παλαιολόγος, ὅστις διεδέχθη τὸν ἔφορον τοῦ αὐτόθι γυμνασίου Ἰωάννην Σόμμερ. Οὗτος, ἐν Ἰταλίᾳ σπουδάσας καὶ προσχωρήσας εἰς τὸν παπισμόν, προσεκολλήθη εἶτα τοῖς προτεστάνταις. Φοβούμενος δὲ τὴν καταδίωξιν τοῦ πάπα, κατέφυγεν εἰς Κλαούζεμβουργ, ὅπου ἐδίδασκε τὴν ἑλληνικὴν λαμπρῶς ὑπὸ πάντων ἀγαπώμενος· συλληφθεὶς ὅμως διὰ δόλου ἤχθη πρὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ' καὶ τῇ 22 Μαρτίου 1585 ἐπρόκειτο νὰ καῇ ζῶν, ἀλλ' ἀπολογηθεὶς λαμπρῶς καὶ βλασφημήσας τοὺς λουθηρανιστὰς ἔτυχε συγγνώμης (*Βλαστοῦ* «Χιακὰ» Β' 73). Ὁ Παλαιολόγος ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς ἱκανῶν ἔργων. Σήμερον ἡ πόλις, μετονομασθεῖσα Cluj, ἔχει πανεπιστήμιον, ἐν τῷ ὁποίῳ καθηγητὴς τῆς βυζαντινολογίας εἶναι ὁ N. Banescu, γράψας καὶ περὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου ἐπὶ Φαναριωτῶν καὶ τῆς κατ' αὐτῆς ἀντιδράσεως τοῦ Ρουμάνου Gheorghe Lazar (Cluj 1925), ὡς καὶ πλείστας πραγματείας ἀφορώσας τοὺς ἐν Ρουμανίᾳ δράσαντας Ἕλληνας λογίους.

Μίσκολιζ. Ἡ ἵδρυσις τῆς κοινότητος ταύτης ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1746. Εἶχεν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Πρῶτος αὐτῆς προϊστάμενος ἐχρημάτισεν ὁ Κωνσταντῖνος Κοριτσαῖος, μετὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἄνθιμος, ὁ τῷ 1775 ἐφημέριος ἐν Βιέννῃ, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε καὶ ἐν Κεσκεμέτ. Τῷ 1783 ὑπηρέτησεν ὁ Μελέτιος καὶ τῷ 1803 ὁ Γεώργιος Γιακουμῆς. Ἐν τῷ σχολείῳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1790 ἐδίδασκεν ὁ Μιχαὴλ Παπαγεωργίου μετὰ τὴν ἐν Βιέννῃ διδασκαλίαν. Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ σχολείου τῷ 1823 ἀνήρχοντο εἰς 47 κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ κράτους γενομένην ἀπογραφήν.

Νεόφυτον (Neusatz). Ἡ κοινότης αὕτη εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἀλλὰ μόλις τῷ

Digitized by Google

1774 ἵδρυσε σχολεῖον, τοῦ ὁποίου προέστη ὁ ἐκ Καστορίας διδάσκαλος Γεώργιος Λεοντίου, ὁ κατόπιν ἐν Βουδαπέστῃ διδάξας μετὰ τὸ 1800. Τούτου ἠκροάσατο καὶ ὁ πολὺς Δημήτριος Δάρβαρις. Τῷ 1806 συναντῶμεν τὸν Ἄνθιμον Παπᾶν ἐκ Τρικκάλων ἱεροδιάκονον καὶ συγγραφέα δύο ἔργων, ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Α. Βρεττοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1811 ἐδίδαξεν ἐν Βουδαπέστῃ. Ἀπὸ τοῦ 1812—1816 ἐδίδαξεν ὁ Θεσσαλονικεὺς Μιλτιάδης Ἀγαθόνικος, τοῦ ὁποίου τὰ πιστοποιητικὰ διδασκαλίας σῴζονται ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς «Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας» τῆς Ἑλλάδος (Θεσσαλικά, ἀριθμοὶ 116—131)· κατόπιν ἐδίδαξεν ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Πηλίου καὶ ἐγένετο εἷς τῶν θερμουργῶν Φιλικῶν. Τοῦ σχολείου τούτου σῴζονται ἐν τῷ ἄνω ἀρχείῳ τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου τοῦ ἔτους 1808 (Μαρτίου 23) καὶ κατάλογος 22 μαθητῶν καὶ ἄλλα σχολικὰ ἔγγραφα. Ἡ σχολὴ εἶχε καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἀλλ' ἡ κοινότης ὁσημέραι παρήκμαζε καὶ ἡ σχολὴ ἐκινδύνευε νὰ κλείσῃ καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐφορεία ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν κοινότητα Βιέννης τῇ 4 Ἰουλίου 1784 καὶ τῇ 27 Φεβρουαρίου 1785, ζητοῦσα τὴν συνδρομὴν αὐτῆς διὰ τὸ σχολεῖον (*Σωφρ. Εὐστρατιάδης* ἐν «Ἐκκλησ. Φάρῳ», τόμ 10, σελ. 243—245). Ἐπίσης συνδρομὴν ζητεῖ πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ βομβαρδισθέντος σχολείου κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 τῇ 13 Αὐγούστου 1851 (αὐτόθι σελ. 383—385). Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου τῷ 1823 ἦσαν 40. Ὁ δὲ Δάρβαρις ἀνὰ τὰ 12 σχολεῖα τῆς Οὐγγαρίας διένειμε 17.250 βιβλία εἰς τοὺς 687 μαθητὰς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων. Ἡ σχολὴ διετηρεῖτο μέχρι τοῦ 1836, ὅτε ἐδίδασκεν ὁ Γεώργιος Βελλιάνσκης (*Μ. Γεδεὼν* ἐν «Θεολογίᾳ» τόμ. Ε' σελ. 189).

Ὄρσοβα. Ἡ κοινότης ἦτο παλαιά, ἀλλὰ σχολεῖον συναντῶμεν τῷ 1852 καὶ διδάσκαλον τὸν ἐξ Ἠπείρου Ζαχαρίαν Σαρδέλλην, τὸν μετέπειτα ἐκδότην τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ «Ἴριδος».

Πόλα. Ἡ κοινότης αὕτη ὡς καὶ τὸ *Περέντιον*, εἶναι παροικίαι ἑλληνικαί, συσταθεῖσαι ὑπὸ Πελοποννησίων, Κρητῶν καὶ Κυπρίων, οἵτινες φεύγοντες τὴν δουλοσύνην ἐζήτησαν αὐτόσε ἄσυλον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Σλαύων καὶ καθολικῶν ἐνοχλούμενοι ἠναγκάσθησαν ἄλλοι μὲν νὰ φύγωσιν, ἄλλοι ἔμειναν (1558) καὶ ἐδέχθησαν καὶ ἄλλας 180 οἰκογενείας ἐκ Ναυπλίου τῷ 1562, ἀλλὰ καὶ πάλιν πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐντοπίων μετηνάστευσαν εἰς Τεργέστην, Βενετίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Τῷ 1570 νέοι πάροικοι ἐκ Κύπρου, ὑπὸ τῶν Τούρκων κυριευθείσης, ἦλθον πρόσφυγες, εἰς οὓς διεμοιράσθησαν γαῖαι. Τῷ 1578, ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναφορᾶς ἐν Κύπρῳ τῶν Βενετῶν καὶ σφαγέντος τοῦ διδασκάλου Ἰακώβου Διασσωρινοῦ (*Τρ. Εὐαγγελίδου* «Ροδιακὰ» 1917, σ. 94), προσῆλθον καὶ ἄλλοι Κύπριοι, Μονεμβασῖται καὶ Ναυπλιεῖς καὶ οὕτως ἀνεγνωρίσθη τῷ 1579 ἡ κοινότης. Εἶχε ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου μετὰ δύο ἐφημερίων ἀπὸ τοῦ 1583, διδασκόντων τοὺς Ἑλληνόπαιδας, διατελούντων δὲ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Φιλαδελφείας, ἑδρεύοντα ἐν Βενετίᾳ. Οἱ καθολικοὶ ὅμως, ζηλοτύπως βλέποντες τὴν πρόοδον τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινότητα Ἑλλήνων, κατεπίεζον αὐτούς, ὕβριζον ὡς σχισματικούς, κατέκλεπτον τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν των καὶ ἐν γένει μετήρχοντο κατ' αὐτῶν πᾶσαν βίαν. Οὕτω λοιπὸν ἀπροστάτευτοι μένοντες, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι διελύθησαν. Ἐκ τῶν Κυπρίων ἦσαν οἱ Σωζομενοί, Παλαιολόγοι καὶ Φλεβρᾶδες. Περὶ τῶν κοινοτήτων τούτων ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Βελούδης («Ἡ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὴ ἀποικία, σ. 12) καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς κοινότητος Τεργέστης Μαργαρίτης Κωνσταντινίδης (ἐν «Ἐκκλησ. Φάρῳ» τόμ. ΙΒ', σ. 382, 508—524, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἄλλοτε ἐν Πόλᾳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς ἑλλην. συνοικισμοὶ 1540—1786»). Τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' ἢ ἀρχομένου ΙΘ' αἰῶνος ἱεράτευεν αὐτόθι ὁ ἐκ Τσαρίτσανης Δημήτριος, οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Γ. Ζαβίρας ἐν βίῳ τοῦ Νικοδήμου Κεφαλλῆνος.

Σέντες. Ταύτης μνεία γίνεται τῷ 1783, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς τότε ἐκδοθείσης ἱστορίας τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου. Ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν συνδρομητῶν αὐτῆς ἐκ τῶν 11 οἱ 9 εἶναι Κοζανῖται (βλ. λ. *Γεδεὼν* ἐν «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ» τόμ. Δ', σ. 339 καὶ ΛΣΤ', σ. 139).

Σεμλῖνον (*Ζέμονα ἢ Ζέμονος*). Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως ταύτης ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1739 οἱ ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας Ἕλληνες ἀδελφοὶ Πεντάδες (διότι 5 ἦσαν) ἐγκατασταθέντες ἀνέλαβον τὴν προμήθειαν καυσοξύλων καὶ ἤνοιξαν ξυλοπωλεῖον (*δαρβὰρ* σλαυϊστί, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα *Δάρβαρις*), ὡς λέγει ὁ Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος (ἐν ταῖς ἐπανορθώσεσι σφαλμάτων τοῦ Σάθα, σ. 32—40)· ἡ σχολὴ συνέστη περὶ τὸ 1774, κληθέντος ἐξ Ἰωαννίνων διδασκάλου ἀνωνύμου τινός, μετὰ τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν ὁ ἤδη ἀνδρωθεὶς καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκπαιδευθεὶς παρὰ τῷ ἐκ Σιλιστρίας Θεοδώρῳ καὶ τῷ Μανασσῇ Ἠλιάδῃ ἐκ Μελενίκου Δημήτριος Δάρβαρις, ὅστις, διακούσας μαθήματα καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Χάλλης καὶ Λειψίας, ἐφλέγετο ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἧς ἄνευ ἐθεώρει πᾶσαν μάθησιν ἀτελῆ. Διωρίσθη διδάσκαλος Σεμλίνου (1784—1794) καὶ ἐδίδαξε καρποφόρως τοὺς ἑλληνόπαιδας τὴν πάτριον γλῶσσαν. Τῷ 1794 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς Βιέννην, ὅπου συνέστησε σχολήν, ἐν ᾗ ἐδίδασκε δωρεὰν ἐπί τινα χρόνον. Εἶτα δὲ (1814), ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξέδιδε σειρὰν διδακτικῶν βιβλίων· δύναται δ' οὕτω νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ Γάλλος Berquin ἢ ὁ Γερμανὸς Campe, λέγει ὁ βιογραφήσας αὐτὸν Α. Δημητρακόπουλος. Ὁ Δάρβαρις, ἀποθανὼν τῇ 21 Δεκεμβρίου 1823, κατέλιπε διὰ διαθήκης ὅπως τὰ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντα τε καὶ ἐκδοθέντα συγγράμματα διανεμηθῶσι δωρεὰν ἀνὰ τὰ ἐν Αὐστρίᾳ ἱδρυμένα ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων· ἐὰν δὲ περισσεύσωσι, νὰ πωληθῶσι καὶ διὰ τῶν εἰσπραχθησομένων χρημάτων τυπωθῶσι τὰ κατάλοιπα αὐτοῦ. Καταμετρηθέντα ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως τὰ σχολεῖα εὑρέθησαν 12 μετὰ 687 μαθητῶν, ἤτοι: Ζέμονος (Σεμλῖνον) μετὰ 123 μαθητῶν, Neusatz (Νεόφυτον) 40, Τέμεσβαρ 30, Πέστη 39, Μίσκολτς 47, Κεσκεμὲτ 26, Erlau 24, Στεφανούπολις (Κρόνσταντ) 40, Ἑρμαννούπουλις 20, Βιέννη 70, Βενετία 43 καὶ Τεργέστη 185. Τοῖς 687 μαθηταῖς διενεμήθησαν 17.250 ἀντίτυπα τοῦ Δαρβάρεως. Ὁ δὲ ἀδελφός του Πέτρος Δάρβαρις ἀπέστειλε πρὸς τὸν κυβερνήτην Καποδίστριαν 4 κιβώτια βιβλίων ἐκ τῶν ἐκδόσεων τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς δωρεὰν διανομὴν ἀνὰ τὰ σχολεῖα τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος τῷ 1829. Μετὰ τὸν Δάρβαριν διδάσκαλος Σεμλίνου προσελήφθη ὁ Γεώργιος Αὐξεντίου (1797—1802) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Γεώργιος Παπαζαχαρίου τῷ 1804 καὶ ὁ Γ. Δ. Κλήδης ἐκ Κοζάνης, μεταφράσας ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ ἐκδοὺς ἐν Πέστῃ τῷ 1826 ἐπίτομον φυσικὴν χάριν τῶν μαθητῶν. Τὸν Κλήδην διεδέχθη ὁ Γεώργιος Ζαχαριάδης, ἐκδότης γραμματικῆς («Νέας Ἀριάδνης», Βιέννη 1816). Ἐπ' αὐτοῦ προϊστάμενος τοῦ ναοῦ ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Ράκιτς τῷ 1834 καὶ εἶτα ὁ Γεώργιος Παπαζαχαρίου («Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» 1916, τόμ. ΛΣΤ', σ. 90 ἑξ.). Τῷ 1834 ἐδίδασκεν ἐπίσης καὶ ὁ Ζαχαρίας Φιλιππίδης, συγχρόνως ὢν καὶ ἱεροψάλτης ἐν τῷ ναῷ. Ἡ κοινότης διετηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μετὰ πλουσίων εἰσοδημάτων, κοινοτικῶν κτηρίων μεγαλοπρεπῶν καὶ πλουσιωτάτης βιβλιοθήκης, τῆς ὁποίας τὰ βιβλία περισυλλέξας ὁ τότε (1915) αὐτόθι πρόξενος τῆς Ἑλλάδος Ζ. Χατζηβασιλείου, ἀπέστειλεν ἐν κιβωτίοις εἰς Πειραιᾶ, ἀλλ' οὐδέποτε ἔφθασαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Ἡ κοινὴ σχολὴ ἐσυχνάζετο ὑπὸ 123 μαθητῶν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ λεγομένη ὑπὸ 31, ἤτοι ἐν ὅλῳ ὑπὸ 154. Τῆς σχολῆς ταύτης διευθυντὴς ἦτο ὁ Εὐφρόνιος Ραφαὴλ Πόποβικ, ὃν διεδέχθη ὁ Λυκοῦργος Ραδισίδης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Πέτρος Σπίρτας ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας. Οἱ ἐν Σεμλίνῳ Ἕλληνες εὐποροῦντες δὲν ἐλησμόνουν καὶ τὸν Ἅγιον Τάφον, ὅπου τῷ 1794 συναντῶμεν Σταῦρόν τινα Ἰωάννου καὶ Ἁγνὴν σύζυγον πλουσίου ἀλλὰ φιλαργύρου ἀνδρός, ὀνόματι Χατζῆ, στέλλοντας δῶρα. Ἐν Σεμλίνῳ διατρίβων ὁ λόγιος Ἰωάννης Ἀδάμης ἐξ Ἀλβανιτοχωρίου τοῦ μεγάλου Τουρνόβου Βουλγαρίας μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ 1709 ἐκ τῆς λατινικῆς γλώσσης «εἰς φράσιν πολλὰ εὔκολον Ἀρτίκουλου Νομικά, τὰ λεγόμενα Στατοῦτα τῶν ἐν Ἐρδελίᾳ (Τρανσυλβανίᾳ) Σαξώνων πρὸς χρῆσιν τῶν φιλομαθεστάτων τιμίων πραγματευτῶν Ρωμαίων τῆς Κομπανίας τοῦ Σιμπινίου κατ' Ἰούνιον τοῦ 1762». Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 2475 κώδικι τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Σ. Π. Λάμπρου.

Σίμπενμπουργ (*Ἑπταπυργίου*). Κοινότης ὑπῆρχεν αὐτόθι ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μετ' ἐκκλησίας καὶ σχολείου. Προϊστάμενος πρῶτος τῆς ἐκκλησίας, πρὸ τοῦ 1711, ἐγένετο ὁ Χρύσανθος Ζιτσαῖος, ὁ καὶ διδάσκαλος συγχρόνως πρῴην τοιοῦτος Μοσχοπόλεως καὶ Ἄρτης, τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1316 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης («Κατάλογος χειρογράφων ὑπὸ *Σακελλίωνος* σ. 239): «αψια' Ἀπριλίου 25 ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει τῆς ἐν Ἄρτῃ σχολῆς καθηγητὴς κὺρ Χρύσανθος εἰς Ἄρταν».

Τεμεσβάρ. Ἱδρύθη ἡ κοινότης τελευτῶντος ΙΗ' αἰῶνος καὶ διδάσκαλος ἦτο ὁ τῆς κοινότητος ἱερεύς· διετηρεῖτο ἤδη τῷ 1828 καὶ ἀναγράφουσιν αὐτὴν οἱ Π. Βέρος καὶ Ι. Γιαννούλης ἐν τῷ «Ὀνομαστικῷ» αὐτῶν (Μόναχον 1828 σ. 216).

Τοκάϊα. Ἡ ὁμώνυμος κοινότης, ἱδρυθεῖσα πρὸ τοῦ 1719, εἶχε προϊσταμένους τὸν Θεόκλητον Πολυειδῆ, ὃν ἀπαντῶμεν ὡς ἐφημέριον εἶτα τῆς ἐν Λειψίᾳ ἑλληνικῆς κοινότητος, τῷ 1719—1724 καὶ τῷ 1797 τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Πολυζώην Κοντόν, ἐπὶ ἓν ἔτος ἱερατεύσαντα· ἀμφότεροι λόγιοι καὶ διδάσκαλοι ὄντες ἐδίδασκον τοὺς ἑλληνόπαιδας τὰ κοινὰ γράμματα.

Τορνόβα (Οὐγγαρίας). Ἡ κοινότης αὕτη ἱδρύθη φθίνοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν αὐτόθι ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, ἀλλ' εἰς οἰκονομικὴν δυσπραγίαν περιελθοῦσα τῇ 6 Μαρτίου 1813 ζητεῖ τὴν βοήθειαν τῆς ἐν Βιέννῃ ἑλληνικῆς κοινότητος τῶν Τούρκων ὑπηκόων, ὡς ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχείοις παρὰ Σωφρονίῳ Εὐστρατιάδῃ («Ἐκκλ. Φάρος», τόμ. 10, σ. 372—373).

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν ὀλίγοις ἡ ἱστορία τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ ἑλληνικῶν παροικιῶν, αἵτινες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς ἀκμὴν καὶ εὐρωστίαν ἀνελθοῦσαι διὰ τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ διὰ τῶν λεγομένων «κομπανιῶν», ἤτοι τῶν συνεταιρισμῶν τῶν πλουσίων ἐμπόρων καὶ κεφαλαιούχων, κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσωσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν ὅλην τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας, μεθ' ὅλας τὰς ξένας ἀντιδράσεις, αἵτινες πολλάκις προεκάλουν διωγμοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τέλει δὲ καὶ ἐπεκράτησαν αἱ ξέναι ῥαδιουργίαι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ τέως ἀνθῶν ἑλληνισμὸς ἤρξατο ὑποχωρῶν ἕως οὗ τελείως ἐξέλιπε, πλείστων Ἑλλήνων ἀφομοιωθέντων πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων σῴζονται εἰσέτι αὐτούσια ἢ μικρὸν προσηρμοσμένα πρὸς τὴν οὐγγρικὴν προφοράν. Τ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— [ΓΛΩΣΣΑ] Ἡ γλῶσσα τῶν Οὔγγρων ἢ Μαγυάρων (ἡ Οὐγγρικὴ ἢ Μαγυαρικὴ) εἶναι μία ἐκ τῶν γλωσσῶν τῆς φιννοουγγρικῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας, ἥτις (ἐκτὸς ταύτης) περιλαμβάνει τὴν Φινλανδικήν, τὴν Περμικὴν καὶ διαφόρους ἄλλας συγγενεῖς πρὸς αὐτάς, ἀλλὰ μικροτέρας σπουδαιότητος, γλώσσας καὶ διαλέκτους. Ἡ Οὐγγρικὴ ἔχει τὴν παλαιοτέραν σχετικῶς γραπτὴν παράδοσιν ἐξ ὅλων τῶν γλωσσῶν τῆς ῥηθείσης ὁμάδος, ἀνερχομένην μέχρι τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος, ἐνῷ τὸ ἀρχαιότερον φινλανδικὸν βιβλίον ἐδημοσιεύθη μόλις κατὰ τὸ 1554 μ. Χ. Ἁπλαῖ ὅμως συλλογαὶ οὐγγρικῶν λέξεων μᾶς παρεδόθησαν καὶ ἐξ ἀκόμη παλαιοτέρων χρόνων (ἐκ τοῦ ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνος), ἐγκατεσπαρμέναι εἰς βιβλία καὶ ἄλλα γλωσσικὰ μνημεῖα γεγραμμένα λατινιστί. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Οὐγγρικῆς (ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν φιννοουγγρικῶν γλωσσῶν) εἶναι ἡ λεγομένη «φωνηεντικὴ ἁρμονία» (harmonie vocalique), ἥτις ἐν τῇ Οὐγγρικῇ ἔλαβε τὴν εὐρυτέραν ἢ εἰς τὰς ἄλλας φιννοουγγρικὰς γλώσσας ἀνάπτυξίν της, ἡ διάκρισις περισσοτέρων ἢ εἰς ἄλλας γλώσσας πτώσεων (εἴκοσι καὶ μιᾶς ἐν ὅλῳ εἰς τὴν Οὐγγρικήν, αἱ ὁποῖαι, μὲ τὰ λατινικὰ ὀνόματά των, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: ἡ nominativus, accusativus, dativus, ablativus, inessivus, elativus, illativus, superessivus, delativus, sublativus, adessivus, allativus, terminativus essivus, temporalis, modalis, distributivus, comitativus, sociativus, factivus καὶ causalis - finalis), ἔτι δὲ ἡ μὴ σαφὴς διάκρισις τῶν οὐσιαστικῶν ἀπὸ τῶν ἐπιθέτων κ.οὕ.κ. Τὰ ξένα στοιχεῖα τῆς Οὐγγρικῆς εἶναι καὶ παντοειδῆ (λατινικά, γερμανικά, σλαυϊκά, τουρκικὰ κλπ.) καὶ πολυάριθμα, αἱ δὲ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν διαλέκτων της εἶναι ἡ δυτική, ἡ βορειοανατολική, ἡ νοτιοανατολική, ἡ τοῦ Alföld, ἡ τοῦ Szekler κλπ. Ἡ Οὐγγρικὴ ὁμιλεῖται ὑπὸ δέκα περίπου ἑκατομμυρίων Μαγυάρων. ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν 6.723.196 (κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1920) κατοικοῦν ἤδη εἰς τὸ οὐγγρικὸν κράτος, 513.000 περίπου εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, 801.000 εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν, 1.362.319 ἐν Ρουμανίᾳ κ.οὕ.κ. Ἡ Οὐγγρικὴ καὶ πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας ἦτο γλῶσσα ἐπίσημος ἐν τῷ οὐγγρικῷ κράτει, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπιβολήν της ὑπὸ τῶν κυριαρχούντων τότε Μαγυάρων ἢ Οὔγγρων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ τὰς ἐθνικὰς γλώσσας τῶν ἐν τῇ προπολεμικῇ Οὐγγαρίᾳ μειονοτήτων, ἤτοι τῆς ῥουμανικῆς ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ Βουκοβίνᾳ, τῆς κροατικῆς εἰς τὴν ὁμώνυμον χώραν κ.οὕ.κ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΦΙΛΟΛ.] Ἡ ἐξέλιξις τῆς οὐγγρικῆς φιλολογίας ἠκολούθησε τὰς περιπετείας τῆς πολιτικῆς τύχης τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας διετέλεσεν ὑπὸ ξενικὸν ζυγόν. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἡ οὐγγρικὴ γλῶσσα, πρὸς οὐδεμίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν συγγενεύουσα, δὲν διεδόθη ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Οὐγγαρίας, ἡ μαγυαρικὴ φιλολογία κατώρθωσε χάρις εἰς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τῶν μεγάλων αὐτῆς ἐκπροσώπων νὰ ὑπερβῇ τὸν στενὸν κύκλον τῆς οὐγγρικῆς πεδιάδος καὶ νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῶν εἰς τὰς κυριωτέρας γλώσσας μεταφράσεων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν φιλολογίαν, τῆς ὁποίας θεωρεῖται σπουδαῖος παράγων. Οἱ Οὔγγροι καυχῶνται διὰ τὸ φιλοπρόοδον τῆς φυλῆς των, τονίζοντες τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, αἵτινες εἰσήγαγον τὴν τυπογραφίαν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, μόναι ἡ Ἰταλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία προηγήθησαν τῆς Οὐγγαρίας, ὅτι δὲ ἡ πατρίς των εἶναι ἡ πρώτη χώρα, ἥτις εἰσήγαγε τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Τὸ πρῶτον οὐγγρικὸν βιβλίον ἐξετυπώθη ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1484, ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὸ πρῶτον ἑλληνικόν, εἶναι δὲ τοῦτο «Ἆσμα ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ ἁγίου βασιλέως Στεφάνου». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀπωλέσθη.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς καθαυτὸ οὐγγρικῆς φιλολογίας δὲν ἀνατρέχουσι πέραν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐπὶ ἐννεακόσια καὶ πλέον ἔτη ἡ γραφομένη, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων τάξεων καὶ τῆς αὐλῆς ὁμιλουμένη γλῶσσα, ἦτο ἡ λατινική, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ὅστις ἐγκατεστάθη ἐν τῇ χώρᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἂν καὶ τὰ πρῶτα φῶτα τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεδόθησαν εἰς τοὺς Οὔγγρους ἐκ Βυζαντίου. Εἰς τὴν λατινικὴν ἐνεφανίσθησαν καὶ ὅλαι αἱ χρονογραφίαι τῶν Οὔγγρων βασιλέων, ὡς τὸ χρονικὸν «Ge-

Digitized by Google

sta Hungarorum», γραφὲν ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου συμβολαιογράφου τοῦ βασιλέως (Βέλα πιθανῶς Βέλα τοῦ Β'). Εἶναι ἡ πρώτη ἀφήγησις τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν χρόνων τῆς Οὐγγαρίας, γραφεῖσα πιθανῶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Μεταγενέστεραι εἶναι αἱ ἐπίσης λατινιστὶ γραφεῖσαι χρονογραφίαι: «Liber Chronicorum» τοῦ Σίμωνος Κέζαϊ (τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος), τὸ «Cronica Hungarorum», ἐκτυπωθὲν ἐν Βουδαπέστῃ τῷ 1473 καὶ τὸ «Chronicon Rerum Hungaricarum» τοῦ Ἰωάννου Thuroczi. Μεγαλυτέρα ὤθησις ἐδόθη εἰς τὴν λατινικὴν ταύτην φιλολογίαν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ματθία Κορβίνου, ὅστις συνεκέντρωσεν εἰς τὴν αὐλήν του πολλοὺς ξένους καὶ ἐντοπίους σοφούς. Τότε ἐγράφη καὶ τὸ «Rerum Hungaricarum Decades IV» (1568), ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Antonio Bonfini, περιέχον τὴν ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κορβίνου.

Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ λατινικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, ἐπιβληθεῖσα καὶ διὰ διατάγματος τῷ 1114, φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἡ οὐγγρική, προηγουμένως ἀκόμη, γραφομένη διὰ λατινικῶν χαρακτήρων, εἰς αὐτὴν δὲ ἐδημοσιεύθησαν καὶ τὰ διατάγματα βασιλέων τινῶν, μεταφρασθέντα κατόπιν εἰς τὴν λατινικήν. Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' ἤδη αἰῶνος ἐμφανίζονται φιλολογικὰ μνημεῖα, ὡς μία συλλογὴ ἐπικηδείων λόγων καὶ προσευχῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ μία μυθιστορία, ἡ «Margit-Legenda», ἓν εἶδος βίου καὶ πολιτείας τῆς ἁγίας Μαργαρίτας, ἀναγομένη εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Βραδύτερον, ἐπὶ τῶν βασιλέων τοῦ γαλλικοῦ ἀνδηγαυϊκοῦ οἴκου (Anjou), ἡ οὐγγρικὴ ἀντικατέστησε τὴν λατινικὴν ὡς γλῶσσα τῆς αὐλῆς καὶ πολλῶν ἐπισήμων ἐγγράφων. Ἀλλὰ μόλις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἤρχισεν ἡ οὐγγρικὴ νὰ ἐκτοπίζῃ τὴν λατινικὴν ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Τῷ 1437 δύο οὐσῖται μοναχοί, ὁ Τόμας (Θωμᾶς) καὶ ὁ Μπάλιντ (Βαλεντῖνος), διεσκεύασαν εἰς τὴν οὐγγρικὴν μέγα μέρος τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Βραδύτερον σημειοῦται καὶ πραγματικὴ φιλολογικὴ παραγωγή, ὡς ᾄσματα ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ Ματθία, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου (1458), ἐλεγεῖα, ῥαψῳδίαι καὶ ἓν εἶδος ἔπους ἐκ 4.000 στίχων, ἡ «Katalin-Legenda» (ἱστορία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς ἐξ Ἀλεξανδρείας). Ἡ ἐπακολουθήσασα περίοδος τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως (1530—1606) περιλαμβάνει κυρίως μεταφράσεις τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τῷ 1569 ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐθνικὸν δρᾶμα, τὸ «Balassi Menyhéri» τοῦ Karádi καὶ συγχρόνως ἄλλα ἔργα εἰς πεζὸν καὶ εἰς στίχους. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἤκμασαν οἱ πρῶτοι Οὔγγροι λυρικοὶ ποιηταί, ὁ Βαλεντῖνος Balassa καὶ ὁ Ἰωάννης Rimay.

Ἡ ἐπακολουθήσασα ἐπιβολὴ τῆς γερμανικῆς ἐπιρροῆς ὑπὸ τῶν Ἀψβούργων δὲν ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οὐγγρικῆς φιλολογίας, περιορισθείσης εἰς μεταφράσεις τῶν Γραφῶν καὶ εἰς θρησκευτικὰ ἔργα. Τῷ 1653 ἐξεδόθη ἡ «Οὐγγρικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» («Magyar Encyclopaedia») τοῦ Apáczai-Csere. Ἀλλὰ τὸν πρῶτον πραγματικὸν σταθμὸν ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐξελίξει ἀποτελεῖ τὸ ἡρωϊκὸν ποίημα «Zrinyiasz», γραφὲν ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ζρίνυ καὶ ἀφηγούμενον τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τοῦ ὁμωνύμου πάππου τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ Σίγκετ κατὰ τῶν Τούρκων. Μετὰ δύο ἔτη ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τὸ «Mohacsi veszetelen» («Ἡ συμφορὰ τοῦ Μόχατς») τοῦ βαρώνου Siszti, ἀφηγούμενον εἰς 13 ᾄσματα τὴν καταστροφὴν τῶν Οὔγγρων κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Τούρκων μάχην τοῦ Μόχατς. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκει καὶ ὁ διδακτικὸς ποιητὴς Kohari Στέφανος, ὡς καὶ τὰ πένθιμα ἐκκλησιαστικὰ λυρικὰ ποιήματα τοῦ Nyéki-Veres, ἐκδοθέντα τῷ 1636 ὑπὸ τὸν λατινικὸν τίτλον «Tintinnabulum Tripudiantium».

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἄνθησιν ἐπηκολούθησε περίοδος φιλολογικῆς στειρώσεως ἀπὸ τοῦ 1711 μέχρι τοῦ 1772, λόγῳ τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ ἔθνους ἐκ τῶν μακρῶν ἐμφυλίων καὶ ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ διότι, ἐκλιπούσης πλέον τῆς αὐλῆς τῶν ἡγεμόνων τῆς Τρανσυλβανίας, ὅπου ἐκαλλιεργεῖτο ἡ οὐγγρικὴ γλῶσσα, ἐπεκράτει πάλιν ἡ λατινικὴ εἰς τὴν σχολὴν καὶ εἰς τὰς μικρὰς αὐλὰς τῶν κομίτων. Ἀναφέρεται ὅμως καὶ πάλιν μία μετάφρασις τῶν Γραφῶν εἰς τὴν οὐγγρικὴν ὑπὸ τοῦ Georges Baranyi (1754) καὶ μία ἱστορία τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας ὑπὸ τοῦ Peter Bod ὑπὸ τὸν τίτλον «Magyar Athénás» (1766). Ἀλλ' ὁ κυριώτερος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦτο ὁ ἰησουΐτης Φραγκῖσκος Φάλουδι (Faludi), ὀνομασθεὶς ὁ Μαγυάρος Κικέρων. Οὗτος ὑπερέβη ὅλους τοὺς συγχρόνους του καὶ ὡς λυρικὸς καὶ δραματικὸς ποιητής.

Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤρχισεν ἡ φιλολογικὴ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἀναβίωσις τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης, ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν «ἀκαδημαϊκὴν» λεγομένην περίοδον, ἥτις ἄρχεται τῷ 1830. Κατὰ τὴν βασιλείαν τῆς Μαρίας Θηρεσίας εἶχε παραμεληθῆ σχεδὸν τελείως ἡ οὐγγρικὴ γλῶσσα, καὶ τὰ σπουδαιότερα φιλολογικὰ προϊόντα, ὡς τὰ ἱστορικὰ ἔργα τῶν Γεωργίου Pray, Στεφάνου Katona, Ἰωάννου Engel, καὶ Ἰγνατίου Fessler ἐγράφησαν λατινιστὶ ἢ γερμανιστί. Ἡ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἀντίδρασις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς συστάσεως διαφόρων ποιητικῶν σχολῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ἡ «γαλλική» λεγομένη σχολή, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Bessenyei, συγγραφέως διαφόρων δραματικῶν ἔργων, ὅστις εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν ἀλεξανδρινῶν στίχων ἀντὶ τῶν τέως μονοτόνων μέτρων τοῦ Ζρίνυ.

Συγχρόνως μετεφράζοντο ἔργα τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς φιλολογίας, ὡς αἱ «Night Thoughts» τοῦ Young. Ἀλλ' οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς αὐστηρῶς «κλασσικῆς» σχολῆς, δεχθέντες ὡς ὑπόδειγμα μιμήσεως τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, ἦσαν ὁ Δαυῒδ Baroti Szabo, ὁ Νικόλαος Révai, ὁ Ἰωσὴφ Rajnis καὶ ὁ Βενέδικτος Virag. Ὁ Μπάροτι ἐδημοσίευσε (1810—1813) μετάφρασιν τῆς Αἰνειάδος καὶ τῶν Ἐκλογῶν τοῦ Βιργιλίου, ἐνῷ ὁ Rajnis μετέφρασε τὰ Βουκολικὰ καὶ τὰ Γεωργικὰ καὶ ἔγραψε τὸν «Ὁδηγὸν τοῦ μαγυαρικοῦ Ἑλικῶνος («Magyar Heliconra vezelö Kalauz», 1781). Ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἔφθασεν εἰς τὸ μέγιστον ὕψος της διὰ τοῦ Virag, εἰς ὃν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Ὁ μαγυάρος Ὁράτιος» διὰ τὴν τελειότητα τοῦ ὕφους τῶν ὁρατείων ᾠδῶν καὶ ἐπιστολῶν του. Τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ Virag ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Βουδαπέστῃ τῷ 1799. Τὸν Ὅμηρον μετέφρασε πρῶτος ὁ Valyi-Nagy, ἀνήκων μᾶλλον εἰς τὴν «λαϊκὴν» ἢ εἰς τὴν κλασσικὴν σχολήν. Ἡ μετάφρασίς του τῆς Ἰλιάδος ἐξεδόθη ἐν Sarospatak τῷ 1821. Ἡ ἵδρυσις τῆς «ἐθνικῆς» ἢ λαϊκῆς λεγομένης σχολῆς ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀνδρέαν Dugonics. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι «Ἡ συλλογὴ οὐγγρικῶν γνωμικῶν καὶ διασήμων ῥητῶν» (Magyar peldabeszédek és jeles mondasok), ἐκδοθεῖσα τῷ 1820. Ὁ γνωστότερος τῶν ὀπαδῶν τοῦ Δούγουϊτς εἶναι ὁ Ἀδὰμ Horvath, γράψας ἐπικὰ ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον Hunniasz (1787) καὶ Rudolphiasz (1817).

Γενικωτέρου χαρακτῆρος, συνενοῦντα τὴν ἀξίαν καὶ τῶν δύο ἀνωτέρω ἀναφερομένων σχολῶν, εἶναι τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην «τάξιν τοῦ Δεμπρέτσεν», εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν ὁ Μιχαὴλ Fazekas, συγγραφεὺς ἐπικοῦ ποιήματος εἰς 4 ᾄσματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ludas Matyi» (1817) καὶ ὁ Ἰωσὴφ Kovacs. Εἰς τοὺς προδρόμους τούτους τῆς νεωτέρας σχολῆς ἀνήκουσιν ὁ Φραγκῖσκος Verseghy, τοῦ ὁποίου τὰ ἅπαντα ἀποτελοῦσι τεσσαράκοντα τόμους, ὁ Ἰωσὴφ Karman, συγγραφεὺς διδακτικῶν ἔργων εἰς τὸ πεζόν, ὁ Γεδεὼν Raday, ὁ Ἰωάννης Bacsanyi, ὁ Μιχαὴλ Csokonai καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Kisfaludy.

Ἐπηκολούθησεν ἡ περίοδος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης (1807—1830), πρὸς ἣν συνδέεται στενῶς τὸ ὄνομα τοῦ Φραγκίσκου Καζίνσκυ (Kazinczky) καὶ τῶν ὀπαδῶν του, Berzsenyi, Kölcsey καὶ Fáy. Ἡ νέα σχολὴ ἐπολεμήθη κατ' ἀρχὰς σφοδρῶς, ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπεκράτησε χάρις κυρίως εἰς τὰ ἀριστουργηματικὰ πρωτότυπα ἔργα τοῦ Berzsenyi καὶ εἰς μεταφράσεις τῶν μεγάλων Ἑλλήνων, Γάλλων, Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν ποιητῶν. Τὰ λυρικὰ τοῦ Kölcsey θεωροῦνται ἀνυπέρβλητα, αἱ δὲ ὁμιλίαι του ἐμφανίζουσι τὴν οὐγγρικὴν γλῶσσαν ὡς ὑπέροχον ὄργανον ῥητορικῆς τέχνης. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνήκει καὶ ὁ Ἀνδρέας Horvath, ὁ ποιητὴς τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἔπους «Ἄρπαδ» εἰς 12 βιβλία, ὡς καὶ ἱκανοὶ δραματικοὶ ποιηταί, πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἰσίδωρος Guzmies, μεταφράσας τὸν Θεόκριτον εἰς ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον.

Ἡ ἵδρυσις τῆς οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (17 Νοεμβρίου 1830) σημειοῖ τὴν ἔναρξιν νέας περιόδου τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας, ἥτις ἀνέρχεται πλέον εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν τῆς τελειότητος. Ἡ γλῶσσα, καλλιεργουμένη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας διὰ πλείστων ὅσων γλωσσολογικῶν καὶ λεξικογραφικῶν ἔργων, ὡς τὸ Οὐγγρο-γερμανικὸν λεξικόν, τὸ «Γλωσσάριον τοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ», τὸ «Σύστημα τῆς οὐγγρικῆς γλώσσης» (Magyar nyelv rendszere»), τὸ «Μέγα λεξικὸν» («Nagy—Szotar» 1845—1874), ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀποβαίνουσα ἱκανὴ ν' ἀποδώσῃ ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς τύπους. Συγχρόνως διὰ καταλλήλων βραβείων ἐνθαρρύνεται ἡ δραματικὴ παραγωγὴ καὶ ἄλλων κλάδων τῆς λογοτεχνίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰδικῶς ἱδρύθη τῷ 1836 ὁ σύλλογος Kisfaludy.

Ἄπειρα εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν ποιητῶν τῆς περιόδου ταύτης, ἀλλ' ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον τόσον οἱ Οὔγγροι ὅσον καὶ οἱ ξένοι θεωροῦσιν ὡς τὸν ἄριστον ἐκπρόσωπον τῆς ἐθνικῆς των ποιήσεως εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Petofi (1823—1849). Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ συγχώνευσις τῆς λαϊκῆς ποιήσεως μετὰ τῆς ὑψηλῆς λογοτεχνίας. Τὸ ἔμμετρον διήγημά του «Ὁ ἥρως Ἰωάννης» (Janos Vitèz, 1844) ἀντιπροσωπεύει τὸ ἰδεῶδες τῆς οὐγγρικῆς ψυχῆς, συγχρόνως ὅμως ἐγκλείει ὁλόκληρον φιλοσοφίαν τοῦ βίου καὶ κόσμον ὁλόκληρον εὐγενῶν αἰσθημάτων. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον ἀνήκουν ὁ Ἰωσὴφ Vajda, ἐφάμιλλος τοῦ Πέταιφι, καὶ ὁ δραματουργὸς Κάρολος Obernyik, τοῦ ὁποίου τὸ δρᾶμα «Γεώργιος Βράγκοβιτς», ὁμοῦ μετὰ τοῦ «Bank Ban» τοῦ Katona, θεωροῦνται ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ὡς αἱ καλύτεραι οὐγγρικαὶ ἱστορικαὶ τραγῳδίαι. Ἄλλο δραματικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν, εἶναι τὸ «Falu Rossza» («Τὸ χαμίνι τοῦ χωριοῦ»), ἀπεικονίζον τὴν ζωὴν τῶν Οὔγγρων χωρικῶν. Σχεδὸν συγχρόνως ἤρχισε τὴν φιλολογικὴν δρᾶσίν του ὁ Maurus Jokai, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τὸ δρᾶμα «Milton», ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Γιόκαϊ, θεωρεῖται γενικῶς ὡς γλωσσικὸν ἀριστούργημα. Καὶ εἰς τὴν διηγηματογραφίαν διεκρίθησαν οἱ Οὔγγροι, μὴ περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς γαλλικῆς σχολῆς, ἀλλ' ἀναζητοῦντες εἰς τὰ διηγήματά του σοβαρὰν ἱστορικὴν καὶ πολιτικὴν βάσιν. Εἰς τὸν κλάδον τῆς φιλοσοφίας διεκρίθησαν ὁ Κύριλλος Horváth, ὁ Ἰωάννης Hetényi, ὁ Γουσταῦος Szoutagh καὶ ὁ Ὑάκινθος Ronay, ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ψυχολογικῶν μελετῶν.

Ἡ ἱστορικὴ φιλολογία τῆς αὐτῆς περιόδου ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἔργα τῶν Μιχαὴλ Horvárh, Λαδισλάου Szalay καὶ κόμιτος Ἰωσὴφ Τέλεκι. Ἡ τετράτομος «Ἱστορία τῶν Οὔγγρων» (Magyarok történetc) εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Μιχαὴλ Χόρβατ (1842—1846). Ἡ ἑξάτομος «Ἱστορία τῆς Οὐγγαρίας» («Magyarország törtenetc») τοῦ Szalay ἐμμένει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς οὐγγρικῆς νομοθεσίας ἐν τῷ παρελθόντι, ἐνῷ ὁ Τέλεκι, ὅστις λέγεται ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς περιόδου τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου, ἐνδιαφερούσης καὶ διὰ τὴν βυζαντινὴν ἡμῶν ἱστορίαν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τέλος ἡ ἐθνογραφικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐπιστήμη ἀντιπροσωπεύεται διὰ μελετῶν περὶ τῆς οὐγγροφιννικῆς καταγωγῆς τῶν Μαγυάρων καὶ διὰ συγκριτικῶν γλωσσολογικῶν ἐργασιῶν περὶ τῶν μαγυαρικῶν, τουρκοταταρικῶν καὶ μογγολικῶν διαλέκτων τοῦ Ἀριμινίου Vambéry (Hermann Bamberg κατὰ Γερμανοὺς) καὶ Γαβριὴλ Balint.

Ἀπὸ τοῦ 1880 ἀρχίζει νέα περίοδος ἐντατικῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς, ἐκδηλωθεῖσα καὶ διὰ τῆς κολοσσιαίας ἀναπτύξεως τοῦ ἡμερησίου καὶ τοῦ φιλολογικοῦ τύπου. Ἡ πρώτη οὐγγρικὴ ἐφημερὶς ἐξεδόθη τῷ 1781 ἐν Πρεσβούργῳ (Μπρατίσλαβα). Τῷ 1830 μόνον 10 οὐγγρικαὶ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἐξεδίδοντο ἐν Οὐγγαρίᾳ. Τῷ 1880 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 494 καὶ τῷ 1895 εἰς 806, ἔκτοτε δὲ ηὐξάνετο διαρκῶς μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐνῷ ὁ ἐν Οὐγγαρίᾳ γερμανικὸς τύπος ὑπεχώρει ἀπὸ 141 τῷ 1885 εἰς 128 τῷ 1895. Ἡ ποσοτικὴ ὅμως ἀνάπτυξις συνεβάδιζε μετὰ τῆς ποιοτικῆς, τόσον εἰς τὸν τύπον, ὅσον καὶ εἰς τὴν φιλολογικὴν παραγωγήν. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην δέον νὰ καταταχθῇ ὁ λυρικὸς ποιητὴς Λαδίσλαος Arany, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ἂν καὶ γράψας κυρίως πρὸ τοῦ 1880, καὶ ὁ Αἰμίλιος Abranyi, ἐφάμιλλος τοῦ Βίκτωρος Hugo, διακριθεὶς καὶ ὡς μεταφραστὴς τοῦ Βύρωνος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων νεωτέρων ποιητῶν τῆς Οὐγγαρίας καταλέγονται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Endrödi, ὁ κόμις Γκέζα Ζίτσυ (Zichy) καὶ ἄλλοι. Εἰς τὴν αὐτὴν ὅμως περίοδον ἀνήκει πάλιν ὁ Μαυρίκιος Jokai, μὲ τὴν ἑξηκονταετῆ ἀδιάκοπον συγγραφικὴν δρᾶσίν του. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἐδημοσιεύθη τῷ 1846, τὸ δὲ τελευταῖον τῷ 1904, ἔτος τοῦ θανάτου του. Ἀλλ' ἤδη ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῶν διαδόχων του, ὡς ὁ Mikszath, ὁ Gez, ὁ Gardonyi, ὁ Φραγκῖσκος Herezeg, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα «Βυζάντιον» (1904), ἔχον ὡς σκηνὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἡρωϊκῆς ἀμύνης Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, παραμορφώνει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν κατὰ τρόπον ἐξεχόμενον πολὺ πέραν τῆς ποιητικῆς ἀδείας, διότι ἐμφανίζει, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἱστορικῶς ἀνύπαρκτον αὐτοκράτειραν ἐρωτοτροποῦσαν μάλιστα μακρόθεν πρὸς Μωάμεθ τὸν Πορθητήν, ὅστις διαζωγραφίζεται ὡς γίγας ἱπποτισμοῦ, κατακτήσας τὴν καρδίαν τῆς βασιλίσσης.

Εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας (1900—1919) ἐξακολουθεῖ πάλιν νὰ δρᾷ ὁ Herczeg, ἀλλὰ διακρίνονται καὶ ὁ Βίκτωρ Rakosi (1860—1923), ὁ καὶ δημοσιογράφος, προσπαθήσας νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν οὐγγρικὴν κοινὴν γνώμην ἐναντίον τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ ῥουμανικῶν ἐνεργειῶν, ὁ Στέφανος Barsony (1855—1927), ὑπέροχος ζωγράφος τῆς κυνηγετικῆς ζωῆς τῶν δασῶν, ὁ εἰδυλλιογράφος Ἀλέξανδρος Baksay (1832—1915), ὁ Σιγισμόνδος Moricz, ὁ Ottokar Prohaska, ὁ Kalman Harsanyi (1876—1929) καὶ ἰδίᾳ οἱ λυρικοὶ Kosztvlanyi, Babits καὶ Arpad Tóth καὶ ἄλλοι. Εἰς τὸ θέατρον ἡ οὐγγρικὴ λογοτεχνία ἐσημείωσε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλας διεθνεῖς ἐπιτυχίας, χάρις ἰδίᾳ εἰς τὸν Φραγκῖσκον Μόλναρ (Molnar). Εἶναι ἐκ τῶν συγχρόνων συγγραφέων ὁ πρῶτος ἐφελκύσας ἐκ νέου τὴν προσοχὴν τοῦ ξένου κόσμου ἐπὶ τῆς οὐγγρικῆς φιλολογίας. Μετὰ τὰς δύο πρώτας δοκιμαστικὰς κωμῳδίας του, γίνεται διάσημος ἀπὸ τοῦ 1907 μὲ τὸν «Διάβολον» («Az Ördög») καὶ μὲ τὸν «Liliom» (1909), τύπον τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων τῆς Βουδαπέστης, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Μόλναρ εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἥρωά του εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν συμπαθῆ. Τὰ κατόπιν ἔργα του, π. χ. «Ὁ λύχος», «Τὸ μαῦρο σύννεφο» καὶ «Τὸ καρναβάλι» (1917) εἶναι ἔργα μὲ

Digitized by Google

τριώτερα, **ἐπίσης δὲ καὶ ὁ «Κόκκινος Μύλος»** (1923). Ἱκανὴν ἐπιτυχίαν ἔσχον καὶ τὰ μυθιστορήματά του, ὡς ὁ «Αὐλὸς τοῦ Πανὸς» (1911), αἱ «Ἀναμνήσεις ἑνὸς πολεμικοῦ ρεπόρτερ» (1916) καὶ ὁ «Ἀνδρέας» («Andar», 1918), τύπος νευροπαθοῦς Ἑβραίου τῆς Βουδαπέστης. Μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μόλναρ καταλέγονται ὁ Μελχιὸρ Lengyel, τοῦ ὁποίου ὁ «Τύφων» ἐπέτυχε καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὁ Αἴμερι Földes, ὁ Ἐρνέστος Abrahám, ὁ Λουδοβῖκος Zilahy καὶ ἄλλοι.

Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ οὐγγρικὴ λογοτεχνία καθίσταται ἀναιμική, ὡς ἐκ τῆς ἀποσπάσεως τόσων οὐγγρικῶν ἐπαρχιῶν καὶ μεγάλων πόλεων. Ἀλλ' εἰς ταύτας ἀκριβῶς ἐσχηματίσθησαν νέα κέντρα φιλολογικῆς παραγωγῆς, πληροῦντα τὸ κενόν, ὅπερ δημιουργεῖ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς εἰσαγωγῆς βιβλίων ἐξ Οὐγγαρίας. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Βουδαπέστης μὲ τὸν διεθνῆ καπιταλισμόν της ἠπείλει νὰ ἐπιφέρῃ διὰ τῆς ἀστυφιλίας τὸν φιλολογικὸν μαρασμὸν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἀλλ' ἡ συνθήκη τοῦ Τριανὸν ἐπέφερεν ἀναγκαστικὴν ἀποκέντρωσιν, διότι αἱ ἔξω τοῦ μαγυαρικοῦ κράτους οὐγγρικαὶ μειονότητες ἀνέλαβον τὴν εὐθύνην τοῦ νὰ συνεχίσωσι μόναι καὶ ἄνευ κατευθύνσεων τὸ τέως κοινὸν φιλολογικὸν ἔργον. Κατὰ τὰ πρῶτα ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὸ 1920 ἐξεδόθησαν 1000 καὶ πλέον πρωτότυπα οὐγγρικὰ ἔργα ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ ἐξηκολούθησαν λειτουργοῦντα 147 οὐγγρικὰ τυπογραφεῖα, ἀνταγωνιζόμενα πρὸς 66 ρουμανικὰ καὶ 25 γερμανικά. Οἱ συγγραφεῖς ἦσαν καὶ ἐκδόται τῶν ἔργων των, τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τούτου ἀκριβῶς εἶχον καλυτέραν ἐμφάνισιν. Τὰ ὡραιότερα καλλιτεχνικὰ οὐγγρικὰ βιβλία προέρχονται σήμερον ἐκ Τρανσυλβανίας, ἐνῷ πολλοὶ νέοι συγγραφεῖς εὑρίσκουν ἐνθουσιώδεις ἀναγνώστας ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῶν οὐγγρικῶν συνόρων. Τὰ ποιήματα τοῦ Végvári (ψευδώνυμον) εἶναι ᾄσματα τοῦ ἀλυτρωτισμοῦ ἐμπνεόμενα ἐκ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους καὶ τῆς ἀγανακτήσεως. Ἄλλοι Τρανσυλβανοὶ ποιηταὶ εἶναι ὁ μελαγχολικὸς Remenyik, λατρευόμενος ὡς ὁ πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῶν «ἀλυτρώτων» Οὔγγρων, ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Aprily κρυπτόμενος καθηγητὴς Zekely μὲ τὸ «Χωριάτικο ἐλεγεῖο» του (1921).

Συγχρόνως εἰς τὴν κυρίως Οὐγγαρίαν μετὰ τὸ βραχύβιον σοβιετικὸν καθεστὼς καὶ ἡ φιλολογία ἐτάχθη εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἐργαζομένων διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας. Τὸ διήγημα κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῆς προπολεμικῆς περιόδου. Ὁ Desiré Szabó περιγράφει τὸν φοβερὸν κατακλυσμὸν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τὴν ἄμυναν τῶν Οὔγγρων κατὰ τῆς εἰσβολῆς, ἐν γένει δὲ οἱ τέως λυρικοὶ ποιηταὶ γίνονται διηγηματογράφοι καὶ μυθιστοριογράφοι. Ἡ νέα γενεὰ ζητεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἰδεολογίας τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τοὺς νέους πόθους τοῦ ἔθνους, ἐξελισσομένη οὕτως εἰς τὴν σχολὴν τοῦ νεο-νασιοναλισμοῦ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΤΕΧΝ.] Αἱ καλαὶ τέχναι ἐν Οὐγγαρίᾳ δὲν ἐστάθη δυνατὸν ν' ἀναπτυχθοῦν ἐπαρκῶς καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ἡ δὲ ἐξέλιξις αὐτῶν δὲν ὑπῆρξε συνεχής, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν καὶ καταστροφῶν, συνεπείᾳ τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Πρὸ ὅμως καὶ μετὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐποχὴν τῆς οὐγγρικῆς ἱστορίας, οἱ Μαγυάροι παρέσχον ἱκανὰ δείγματα τῆς λεπτῆς καλαισθησίας των, εἴτε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἢ μιμήσεως ξένων ἔργων καὶ τεχνοτροπιῶν, εἴτε διὰ τῆς δημιουργίας πρωτοτύπων ἔργων, ἐμπνευσμένων ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐσωτερικῆς των ζωῆς. Ἓν τῶν κυριωτέρων τούτων δειγμάτων εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονική, ἥτις ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται λίαν ἐνωρὶς ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ταύτης σῴζονται ὀλίγα τινὰ ἔργα, λίαν χαρακτηριστικά, ὡς εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Πὲτς καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκκλησίαι, αἵτινες βραδύτερον μετερρυθμίσθησαν κατὰ διαφόρους ρυθμούς. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς βασιλείας τῶν τελευταίων Ἀρπὰδ ἤρχισε νὰ εἰσάγεται ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ γοτθικὸς ρυθμός. Ἓν τῶν κυριωτέρων ἔργων κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦτον εἶναι ὁ ὡραῖος καθεδρικὸς ναὸς τῆς Κάσσα, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Βιλλὰρ ντὲ Ὀννεκούρ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν ἐκτίσθησαν κατόπιν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκκλησίαι, ἰδίως ἐν Βούδᾳ καὶ ἐν Πρεσβούργῳ. Ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς ἐξηκολούθει νὰ ἐπικρατῇ καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐν Τύρναου, Τρέντσεν καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Τρανσυλβανίας. Ἐκ παραλλήλου ἀνεπτύσσετο καὶ ἡ φεουδαρχικὴ ἀρχιτεκτονική, μὲ τὰ περίφημα βασιλικὰ ἀνάκτορα τῆς Βούδας καὶ τῆς Βιζεγκραντ καὶ τοὺς πύργους τῶν ἀρχόντων. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀρχίζει νὰ χειραφετῆται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν πόλεων, ὅπως καὶ εἰς τὰς διαφόρους ἄλλας χώρας, καὶ νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Οὐγγαρίας πλεῖστα ὡραῖα δημόσια κτήρια καὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι καὶ μέγαρα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ματθίας Κορβῖνος εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του τὴν τέχνην τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Μεταξὺ ἄλλων μετεκάλεσεν ἐξ Ἰταλίας τοὺς Ἰταλοὺς Βενέδικτον ντὰ Μαγιάνο, Πελλεγκρίνο κλπ., οἵτινες μετέτρεψαν τὸ ἀνάκτορον τῆς Βούδας εἰς ἓν τῶν ὡραιοτέρων ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Κατὰ γερμανικὴν ξυλογραφίαν τοῦ 1493, τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν σῴζεται σήμερον, ἀπετέλει ἁρμονικώτατον συνδυασμὸν τῶν γοτθικῶν διακοσμήσεων καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ ὤθησις τὴν ὁποίαν ἔδωσεν εἰς τὰς καλὰς τέχνας ὁ βασιλεὺς οὗτος τῆς Οὐγγαρίας, ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του. Τῷ 1506 ὁ Ἀνδρέας Φερρούτσιο ντὰ Φιέζολε διεκόσμησε τὴν μητρόπολιν μὲ θαυμάσιον παρεκκλήσιον σπανίας φλωρεντινῆς τέχνης. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα, ἀφήσαντες μόνον τὸν τάφον ἑνὸς ἁγίου αὐτῶν εἰς τὴν Βούδαν καὶ ἕνα μιναρὲν εἰς Ἔγκερ (Ἐρλάου). Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην, ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἡ οὐγγρικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἐξηφανίσθη σχεδὸν τελείως, ἀναφανεῖσα ἐκ νέου κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ κτίζωνται πολλαὶ ἐκκλησίαι, κατὰ δὲ τὴν βασιλείαν τῆς Μαρίας Θηρεσίας καὶ πολλὰ θαυμαστὰ μνημεῖα πρωτοτύπου τέχνης. Ἡ περίοδος αὐτή, ἀποκληθεῖσα «αὐστριακή», τῆς οὐγγρικῆς τέχνης, λήγει τῷ 1830 διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἔγκερ καὶ τῆς Γκράν, ἀποτελούσης μίμησιν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἡ κυρίως ἐθνικὴ οὔγγρικὴ κίνησις ἐν τῇ τέχνῃ, ἥτις ἐνεφάνισεν ἀξιόλογα ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ διάφορα ὡραῖα κτήρια ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς χώρας, ὅπως εἶναι πολλὰ ἰδιωτικὰ μέγαρα, μουσεῖα, καζῖνα, τράπεζαι, φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, κέντρα ἀναψυχῆς, ξενοδοχεῖα κτλ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Βουδαπέστη ἐπληρώθη ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ, ὡραῖα καὶ πλούσια κτήρια, τὰ ὁποῖα, χωρὶς νὰ παρουσιάζουν νέον τινὰ ρυθμόν, ἐμφανίζουν ἐν τούτοις ἰδιαίτερόν τινα τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀναπαριστοῦν ὅλους τοὺς ρυθμούς, ἐν οἷς προέχει ὁ τῆς Ἀναγεννήσεως, κατὰ τρόπον λίαν ἐπιτυχῆ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων Οὔγγρων καλλιτεχνῶν.

Εἰς τὴν γλυπτικὴν οἱ Οὔγγροι οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον ἠδυνήθησαν νὰ παρουσιάσουν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Τὰ ὑπάρχοντα ἀνάγλυφα μετάλλια καὶ ἀγάλματα τοῦ Ματθία εἶναι προφανῶς προελεύσεως ἰταλικῆς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' ἐνεφανίσθησαν ἐν Οὐγγαρίᾳ καλλιτέχναι τινές, οἵτινες, σπουδάσαντες εἰς τὰ ξένα καλλιτεχνικὰ κέντρα καὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ σύγχρονον οὐγγρικὴν ἱστορίαν, κατώρθωσαν νὰ παρουσιάσουν ἔργα δυνάμενα νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπαρχὴ λίαν χαρακτηριστικῆς τέχνης ἀξίας πάσης προσοχῆς. Οἱ κυριώτεροι τῶν καλλιτεχνῶν εἶναι οἱ Οὔτσαρ (Huszar), Ἔγκελ, βαρῶνος Βάϋ κλπ. Τὸ ἐν Βουδαπέστῃ ἄγαλμα τοῦ μεγάλου Οὔγγρου ποιητοῦ Πάταιφι, ἔργον τοῦ Οὔτσαρ, θεωρεῖται ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ λίαν ἐνθαρρυντικῶν δειγμάτων τῆς νέας ταύτης οὐγγρικῆς τέχνης.

Μεγαλυτέρας κατὰ πολὺ ἐπιτυχίας καὶ περισσότερα ἔργα ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν οἱ Οὔγγροι εἰς τὴν ζωγραφικήν. Καὶ εἰς ταύτην ὅμως ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται μετὰ ζήλου καὶ μετ' ἀποτελεσμάτων ἀξίων προσοχῆς εἰς ἐποχὴν μᾶλλον πρόσφατον. Ἐν τούτοις σῴζονται πολλὰ ἔργα μαρτυροῦντα ὅτι ἤδη ἀπὸ πολλῶν αἰώνων διάφοροι Οὔγγροι ζωγράφοι εἶχον ζωγραφήσει ἀρκετὰ καλὰς προσωπογραφίας πολλῶν Οὔγγρων προσωπικοτήτων καὶ καλὰ σχέδια ὀνομαστῶν μαχῶν, διεξαχθεισῶν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Οἱ ζωγράφοι οὗτοι εἰργάζοντο εἴτε ἐν Οὐγγαρίᾳ, εἴτε εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἰδίως εἰς τὴν Νυρεμβέργην, ὅπου ἀνεφέροντο πολλοὶ εἰκονογραφήσαντες διάφορα βιβλία. Περὶ τῆς τέχνης τῶν ζωγράφων τούτων μαρτυροῦν αἱ προσωπογραφίαι, αἵτινες ὑπάρχουν σήμερον εἰς τὴν ἐν Βούδᾳ πινακοθήκην. Ἡ ζωηρὰ καλλιτεχνικὴ κίνησις, ἥτις παρατηρεῖται σήμερον εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἔχει κυρίως τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν μεγάλην ἐθνικιστικὴν κίνησιν τοῦ 1825 καὶ 1830 καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν τῶν ἐτῶν 1861—1867. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογεῖται ἡ ἵδρυσις τῆς πινακοθήκης τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου, ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἔγκερ, ἥτις ἐπλουτίσθη ἔκτοτε μὲ πολλὰ νέα ἔργα, ἡ ἵδρυσις τῆς πρώτης οὐγγρικῆς καλλιτεχνικῆς ἑταιρείας, τὴν ὁποίαν διεδέχθη κατόπιν ἡ ἑταιρεία τῶν πλαστικῶν τεχνῶν, ἡ ἵδρυσις τῆς Ἀκαδημίας ζωγραφικῆς καὶ τῆς σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ Οὔγγρου πατριώτου καὶ συγγραφέως Ἰωσὴφ Αἰτβαις, ὑπουργοῦ τότε τῆς Παιδείας, ἡ ἀγορὰ (1865) τῆς ὡραίας πινακοθήκης τοῦ Ἐστεργάζυ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀντὶ 3 ἑκατομμυρίων φράγκων κ.τ.λ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐνεφανίσθη ὁ ὀνομαστὸς Οὔγγρος ζωγράφος Μούνκασυ, ὁ ὁποῖος ἀπέκτησε πανευρωπαϊκὴν φήμην, καὶ ὁ ζωγράφος ἱστορικῶν θεμάτων Μπέντσουρ, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα «Ἡ βάπτισις τοῦ Ἁγίου Στεφάνου» καὶ ἡ «Ἀνακατάληψις τῆς Βούδας» θεωροῦνται ἀριστουργήματα στρατιωτικῆς ἱστορικῆς ζωγραφικῆς. Ἄλλοι ὀνομαστοὶ ζωγράφοι τῆς περιόδου ταύτης ἐν Οὐγγαρίᾳ εἶναι οἱ Βάγκο, Κίμνατς, Ρόσκοβιτς, Νταίρ, Λότζ, Τὰν καί τινες ἄλλοι νεώτεροι. Μ. Δ. Β.

—[ΜΟΥΣ.] Ἡ ἀρχέγονος οὐγγρικὴ μουσική, ἧς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ παραμένουσιν εἰσέτι ἐν τοῖς χοροῖς, διεκρίνετο διὰ τὴν πλουσίαν καὶ ἀγρίαν αὐτῆς ρυθμικήν, κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς ἀσιατικοὺς λαοὺς τοὺς ἐπιδραμόντας εἰς Εὐρώπην. Κατὰ τοὺς πολέμους ἔναντι τῆς Αὐστρίας ἡ μουσικὴ αὕτη λαμβάνει πατριωτικὸν χαρακτῆρα, τοῦ ὁποίου δεῖγμα μᾶς παρέχουσι περίφημά τινα ἐθνικὰ ᾄσματα, ὡς τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Κούρουτς» (Kurucz), τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Ρακόκσυ» (Racoczy), οὗτινος τὸ θέμα ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τοῦ ὑπερόχου «Οὐγγρικοῦ ἐμβατηρίου» ἐκ τῆς «Καταδίκης τοῦ Φάουστ» τοῦ Μπερλιὸζ κτλ. Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀτσιγγάνων ἐν Οὐγγαρίᾳ ἡ μουσικὴ τῆς χώρας ταύτης ἀρχίζει ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν τῆς μούσης τῶν νομάδων αὐτῶν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ἡ σύγχρονος ἐθνικὴ μουσικὴ τῆς Οὐγγαρίας νὰ συγχέεται μετὰ τῆς ἀτσιγγανικῆς.

Ἡ ἐθνικὴ οὐγγρικὴ μουσικὴ εἶναι καθαρῶς μονῳδική, ἀποκαλύπτουσα οὕτω σαφέστερον τὴν καταγωγήν της. Ἔχει ἐπίσης πλεῖστα κοινὰ σημεῖα μετὰ τῆς ρωσικῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνικῶν σχολῶν, διακρίνεται διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ρυθμῶν, ἐξ ὧν δὲν ἐκλείπουσιν οὔτε τὰ πενταμερῆ, οὔτε τὰ ἑπταμερῆ μέτρα, ποιεῖται εὐρεῖαν χρῆσιν τῶν συγκοπῶν, ἀνέχει ἰδιοτύπους καταλήξεις, πλουσίους καλλωπιστικοὺς φθόγγους κτλ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ μουσικὴ τῆς Οὐγγαρίας τείνει νὰ ἀποβάλῃ τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτῆρα, ἀκολουθοῦσα τὰς διεθνεῖς τάσεις τῆς μουσικῆς· αὗται αὗται αἱ οὐγγρικαὶ ραψῳδίαι τοῦ Λὶστ παρουσιάζουσιν ἀμυδρὰν μόνον εἰκόνα τῆς πάλαι ποτὲ ρωμαλέας ἐθνικῆς μούσης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, χάρις εἰς τὸν Μπέλα Μπάρτοκ καὶ τὸν Ζόλταν Κόνταλυ, ἡ οὐγγρικὴ λαϊκὴ μοῦσα ἀρχίζει δανείζουσα τοὺς πλουσίους ρυθμούς της καὶ τὰς ἐξωτικὰς κλίμακας πρὸς σύνθεσιν ἔργων καθαρῶς ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Μεταξὺ τῶν συνθετῶν τῶν ἀκολουθούντων τὰς διεθνεῖς τάσεις τῆς μουσικῆς ἀναφέρομεν τὸν Χοῦμμελ, Λίστ, Χέρκελ, Μοσόνυϊ, Βάβρινεζ, Μπέρτα, Σέκελι, Ἔγκρεσσυ, Σούττ, Μόορ, Λάντβάϊ, Χούμπαϋ, Ρέζνιτσεκ, Ντογνάνυϊ κ. ἄ. Οἱ Οὐγγροατσίγγανοι ἐγένοντο γνωστοὶ κυρίως διά τινων περιφήμων δεξιοτεχνῶν τοῦ βιολίου καὶ τοῦ κυμβάλου, ὡς καὶ διὰ τῶν συνθετῶν: Μιχαὴλ Μπάρνα, Πάννα, Τσίνκα, Μπίχαρι (ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶν) κ. ἄ. Γ. Σ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γεωγραφία, Οἰκονομία.*— *J. H. Schwicker*, Das Königreich Ungarn (Βιέννη 1886).— *F. Umlauft*, Die Länder Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild.— *R. W. Seton-Watson*, Racial Problems in Hungary (London 1908). — *René Gonnart*, La Hongrie au XIXe siècle. — *L. Buday*, Dismembered Hungary (1923). — *Gustav Graz*, Ungarisches Wirtschafts-Jahrbuch (Budapest 1931).— Ungarns Handel und Industrie im Jahre 1930.

Ἱστορία.— *I. Kont*, Bibliographie française de la Hongrie (1521—1910).— *André Leval*, Supplément à la Bibliographie.— *Ch. Ujfalvy*, La Hongrie, son histoire, sa langue et sa littérature (Paris 1872). Monumenta comitialia regni Hungariae (9 τόμοι, Βουδαπέστη 1874). Monumenta Vaticana Historiam regni Hungariae illustrantia (6 τόμοι 1884—1891).— *Georg Pray*, Annales regum Hungariae (5 τόμοι, Βιέννη 1763—1770).— *Katowa*, Historia critica regum Hungariae (42 τόμοι, Βουδαπέστη 1779—1808).— *Fessler*, Geschichte Ungarns und ihrer Landsassen (10 τόμοι, Λειψία 1814—1825 καὶ 1867—1883). — *Engel*, Geschichte des ungarischen Reichs (5 τόμοι, Βιέννη 1813—1814).— *Mailath*, Geschichte der Magyaren (5 τόμοι, Regensburg 1852—1853).— *Szalay*, Magyaorszäg története (γερμανιστί, Βουδαπέστη 1871—1873).— *Horváth*, Magyaorszäg törtenémelme (8 τόμοι, Βουδαπέστη 1871—1873).— *E. Sayous*, Histoire des Hongrois et de leur littérature politique de 1790-1815 (Paris 1872).— *R. Chélard*, Guide historique et littéraire de la Hongrie.— *E. Zichy*, L' origine du peuple hongrois (Paris 1923).— *J. Gesztesi*, L' origine des Hongrois, ἐν «Revue Mondiale» (1. 9. 1926).— *F. Eckhart*, Introduction à l'histoire hongroise (Paris 1928).— *H. Marczali*, Ungarische Verfassungsgeschichte (Tübingen 1910) καὶ Hungary in the 18th Century (1910). — *J. Szekfü*, Det Staat Ungarn. — *L. Buday*, Dismembered Hungary (1922).— *Count Paul Teleki*, The Evolution of Hungary (Williamstown 1923).— *Domanovsky*, Die Geschichte Ungarns (Munich 1923).—*M. Karolyi*, Fighting the World καὶ The Struggle for Peace (1924). — *O. Jaszi*, Revolution and Counter-revolution in Hungary (1924).— «Revue des études hongroises et finno-ougriennes» (1923 κτλ.).— *Ladislaus von Buday*, Ungarn nach dem Friedensschluss (Berlin 1922).

Φιλολογία. — *Arvède Barine*, La Littérature hongroise («Revue politique et littéraire» 1879).— *J. de Netry*, Littérature hongroise («Mercure de France» 1891 Σεπτέμβριος).— *Fr. Riedl*, A History of Hungarian Litterature (1906),— *Ignacz Kont*, Bibliographie française de la Hongrie 1521—1910 (1913), συνεχιζομένη ὑπὸ τοῦ *Z. Baranyai* ἐν τῇ «Revue des études hongroises» ἀπὸ τοῦ 1923. — *Bethge*, Die Lyrik des Auslandes (1908). — *Brajjor*, Moderne ungarische Lyrik (1914).— *Heinrich Horvath*, Neue ungarische Lyrik. — *Kort, Endrödi, Kardos*, Histoire de la Littérature hongroise (III, Paris 1900).— *I. Kont*, La Hongrie Littéraire et scientifique (Paris 1896).— *I. Négyesy*, Cent ans de Littérature hongroise (1926). — *Kont*, Études hongroises (Paris 1907).— *A. Saissy*, Le Parnasse magyar contemporain (Revue Internationale 1885).— *Babits*, La poésie hongroise de 1850 à 1900 (Revue Mondiale», Ἰούλιος 1928).— *Kont*, La poésie hongroise de 1850 à 1900 (L' Europe politique et littéraire, Δεκέμβριος 1906).— *Kont*, Le Roman hongrois, «Revue Encyclopédique» (1894). — *Barabas*, La genèse de la littérature hongroise moderne (1920). — *Gesztesi*, L' esprit de la nouvelle poésie hongroise.— *Hankiss* et *Inhasz*, Littérature hongroise (Paris 1930). Ν. Μ.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Οὐγγαρίᾳ.—*Σ. Π. Λάμπρου*, Πρυτανικὸς λόγος (Ἀθῆναι 1912).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» 1911 τόμ. Η' σ. 70—79 περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βούδα-Πέστης.—*Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν τ. ΙΖ' 1923 σ. 113 ἑξ. ΙΗ' σ. 43 ἑξ. ΙΘ' σ. 225 ἑξ.— *Dr Alexander Pecz*, Die

Digitized by Google

griechischen Kaufleute in Wien (1911 εἰς 8ον σ. 3).— *Ν. Δασσίου*, Περὶ τῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος ἀποικιῶν ἐν «Ἑλλάδι» τοῦ Μύλλερ (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1893). — *Ι. Κ. Βογιατζίδου*, Αἱ Ἑλληνικαὶ κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας (ἐν «Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος» Ἀθῆναι 1926 σ. 71—78). — *Εὐγενίου Δάρκο*, Περὶ Οὐγγρο-Βυζαντινῶν σχέσεων (ἐν «Νέᾳ Ἑστίᾳ» τῆς 1 καὶ 15 Φεβρουαρίου 1931).— *Σ. Θ. Χουδαβερτόγλου*, Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Οὐγγαρίᾳ (ἐν «Messager d' Athènes» 1931).—*Φιλήτη* (Ρουμάνου διπλωμάτου), Βίος τοῦ Οὐγγροβλαχίας Δοσιθέου Φιλήτη (Βουκουρέστι 1911).— *Γρηγορίου Γάγου*, ἐν «Ἑσπέρῳ» Λειψίας (φύλλα 81—83), Περὶ τῆς Ἐκκλησίας Πέστης.— *Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (τόμ. Δ' τεῦχος 24, τόμ. ΛΕ' σ. 250—251 καὶ 258—259, τόμ. ΛΣΤ' σ. 6—7 καὶ 90). — *Γεωργίου Ζαβίρα*, Ἑλληνικὸν θέατρον (Ἀθῆναι 1870 σ. 240). — *Θ. Γ. Τσιγκουράκου*, Κληροδοτήματα καὶ σχολάζουσαι κληρονομίαι ἐν τῷ ὑπουργείῳ Γεωργίας (Ἀθῆναι 1930 σ. 102—112). — Κατάλογος συνδρομητῶν τῆς «Νεωτάτης τῆς Θεσσαλίας χωρογραφίας» (Πέστη 1836). — *Α. Μ. Ἀνδρεάδου*, Βραχεῖα βιογραφία Γεωργίου Σπίρτα (ἐν «Μακεδονικῷ ἡμερολογίῳ» 1911).— *Νεοφύτου Δούκα*, Κατάλογος συνδρομητῶν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου *Γρηγορίου Καλαγάνη* τοῦ Λεσβίου ἐκδοθείσης ἐν Βιέννῃ τῷ 1819 «Ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης» (τόμ. Α'). — Προλεγόμενα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ (διάλογοι τρεῖς, Βιέννη 1814 σ. ζ' + 347).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐπιστολὴ 118. — *Ἀ. Μηλιαράκη*, Τυχοδιωκτικὸς βίος Ἕλληνος ἐν Πράγᾳ (ἐν «Ἑστίᾳ» 1881 σ. 502).— *Α. Παχνοῦ*, Μελέτιος Πηγᾶς καὶ οἱ ἐν Χίῳ Ἰησουῖται (Ἀθῆναι 1914). — «Λόγιος Ἑρμῆς» 1812 σ. 352.— *Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου*, Ἐπανορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Ν. Σάθα (σ. 40). — *Π. Λάμπρου*, Κατάλογος πρῶτος σπανίων βιβλίων (Ἀθῆναι 1863 σ. 21). — «Παλαμᾶς» περιοδικὸν Θεσσαλονίκης (1918 τόμ. Β' σ. 522).— *Aurel A. Muresianu*, Διατριβὴ περὶ τῆς ἐν Βρασοβῷ ρουμουνικῆς σχολῆς ἱδρυθείσης τῷ 1597 καὶ τῶν αὐτόθι Ρουμούνων (ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας 1926—1927, Βουκουρέστι 1929).— *Σωφρονίου Λεοντοπόλεως*, Ἡ κοινότης Βιέννης, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» 1913). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ κοινότης Λειψίας (αὐτόθι 1910).— *Δ. Π. Πασχάλη*, Γαβριὴλ Καλλωνᾶς.— *Δ. Ροῦσος* ἐν «Ἐλευθέρῳ Βήματι» (25—30 Ὀκτωμβρίου 1928).— *Mich. Koimzoglu*, Geschichte des griechischen Gemeinde zum Heilige Georg in Wien (1912). — *Σ. Π. Λάμπρου*, Κατάλοιπα ἐκ βιβλιοθηκῶν διαφόρων Ρώμης, Βενετίας, Πέστης καὶ Βιέννης, δι' ὧν μανθάνομεν τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπαγγέλματα, τοὺς γάμους, τὰς βαπτίσεις καὶ τοὺς θανάτους Ἑλλήνων παροίκων («Νέος Ἑλληνομνήμων» τόμ. ΙΖ' σ. 113 ἑξ. — ΙΘ'). Τ. Ε. Ε.

Γλῶσσα. — *J. Szinnyei*, «Finnisch - ugrische Sprachwissenschaft²» (Sammlung Göschen 1922).—*S. Simonyi*, «Die ungarische Sprache. Geschichte und Charakteristik» (Strassburg 1907).—Ἀξιόλογον ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν διὰ τὴν ἔρευναν τῶν γλωσσῶν τῆς φιννοουγγρικῆς γλωσσικῆς ὁμάδος εἶναι τὸ ἐν Helsingfors τῆς Φινλανδίας γερμανιστὶ ἐκδιδόμενον «Finnisch-ugrische Forschungen». —Ἀξιοσύστατον γερμανοουγγρικὸν λεξικὸν εἶναι τὸ τοῦ *J. Fogarasi* (5η ἔκδ. ἐν Βουδαπέστῃ 1870), στοιχειώδη δὲ ἐγχειρίδια πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Οὐγγρικῆς εἶναι τὸ *C. E. de Ujfalny*, «Éléments de grammaire magyare» (Paris 1876) καὶ *W. Tolnai*, «Ungarisches Lesebuch mit Glossar» (ungarisch-deutsches Gesprächbuch), Berlin 1913—1914. Γ. Π. Α.

οὐγγαρίτης (ὁ) (Hungarites Mojs.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας περμίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ τῆς τριασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ εἴδους *οὐγγαρίτης Mojsisovicsi* συνηντήθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς τριασίου διαπλάσεως τῆς νήσου Ὕδρας. Γ.Κ.Γ.

οὐγγία (ἡ) (κοιν. *οὐγγιά*, ἀγγλ. ounce, πληθ. onces, διεθνὴς συντομία *oz*). Μέτρον βάρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῶν βρεττανικῶν ἐν γένει dominions καὶ ἀποικιῶν. Διακρίνεται: α') Εἰς οὐγγίαν *troy*, χρησιμοποιουμένην ὡς μονάδα βάρους διὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα καὶ εἴδη ἐν γένει, ὑποδιαιρουμένην εἰς 20 *πεννιγουέϊτ* (dwt), 480 *κόκκους* καὶ ἐνίοτε εἰς 9.600 *λεπτὰ* (mites) καὶ ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ $^1/_{12}$ τῆς λίτρας troy, 31,10349552 γραμ., 9,719 δράμια. β') Εἰς οὐγγίαν avoirdupois ὑποπολλαπλάσιον, τὸ $^1/_{16}$ τῆς λίτρας avoirdupois, μονάδος βάρους διὰ τὰ κοινὰ ἐν γένει ἐμπορεύματα. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 16 *δραχμάς*, 48 *γράμμα* ἢ 480 *κόκκους* καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς 28,34937504 γραμμ., 8,859 δράμια. Εἰδικώτερον ἡ οὐγγία troy ὑποδιαιρεῖται: εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἀδαμάντων εἰς 151 $^1/_2$ *καράτια* (6 καρ. =19 κόκκοι troy περίπου), εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν μαργαριτῶν εἰς 600 *κόκκους* (5 κόκκοι μαργαριτῶν=4 κόκκοι troy), εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἰς 8 *δραχμάς*, 24 *γράμμα* ἢ 480 *κόκκους*.

Ἡ οὐγγία ἦτο ἐπίσης παλαιὸν μέτρον βάρους διαφόρων χωρῶν, καταργηθὲν ἤδη. Ι. Α. Β.

Οὔγγρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λουκισίων τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας. Κάτ. (1928) 31.

Οὔγγρα *μάρσα [Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Τριπολίτιδος τῆς Ἀφρικῆς, σχηματιζόμενος ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς-ἀλ Τάμπια (πλάτ. 32° 33' Β., μῆκ. 14° 26' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghasi, Marsa Ugra anchorage)· ἐγγὺς πρὸς ἀνατολάς του ποτάμιον ὁ *Κίνυψ* ἢ *Κίνυφος* τοῦ Πτολεμαίου (Δ, γ 13 Nobbe). Σ. Ε. Λ.

οὐγγρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Οὔγγρους ἢ τὴν Οὐγγαρίαν: «οὐγγρικὴ γλῶσσα, — φιλολογία».

—οὐγγρικὴ *γλῶσσα*· βλ.λ. *Οὐγγαρία [Γλῶσσα]*.

—οὐγγρικὴ *δίαιτα*· βλ. λ. *δίαιτα*.

Οὐγγροβλαχίας ἢ *Μολδοβλαχίας Ἐκκλησία*· βλ. *Ρουμανίας Ἐκκλησία*.

Οὐγγρόγατος (Ungrogatus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας (βλ. *Οὔζχορoντ*).

Οὖγγροι (οἱ). Λαὸς ἀνήκων εἰς τὸν οὐγροφιννικὸν κλάδον τῆς οὐραλο-αλταϊκῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκουν καὶ οἱ Τοῦρκοι, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶναι συγγενέστεροι οἱ Οὖγγροι. Ὀνομάζονται καὶ *Μαγυάροι* (Magyar, ὅπερ προφέρεται Ματγιάρ), ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν (*Κωνστ. Πορφυρογεννήτου* Βασ. τάξις βιβλ. ΙΙ, 48) *Τοῦρκοι*. Ἀλλ' ἐνῷ ὅλοι οἱ Μαγυάροι εἶναι Οὖγγροι, ὅλοι οἱ Οὖγγροι δὲν εἶναι Μαγυάροι, διότι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποτελοῦσι μίαν ὡρισμένην ὁμάδα τῆς ὅλης ἐν Οὐγγαρίᾳ οἰκούσης οὐγγρικῆς φυλῆς. Οἱ Οὖγγροι ἀνάγουσι τὴν καταγωγήν των μέχρι τοῦ Νεμρώδ, ὅστις εἶχε, κατά τινα παράδοσιν, δύο υἱούς, τὸν Χούνυορ (Οὔνυορ) καὶ τὸν Μάγυορ, νυμφευθέντας θυγατέρας τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλανῶν (καὶ τούτων Τούρκων), οἵτινες καὶ ἐγένοντο οὕτως οἱ γενάρχαι τῶν δύο συγγενῶν λαῶν, τῶν Οὔννων καὶ τῶν Μαγυάρων ἢ Οὔγγρων. Ὡς ὅμως δεικνύει καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, οἱ Οὖγγροι φαίνονται συγγενεῖς τῶν Οὐϊγούρων, λαοῦ τουρκικοῦ ἐλθόντος ἐκ τῆς παρὰ τὰ σύνορα τῆς Κίνας ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Τούρκων καὶ κυριαρχήσαντος ἐν τῇ Κασγαρίᾳ κατὰ τὸν Ι' καὶ ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ Οὖγγροι εἶναι συγγενεῖς τῶν Οὔννων ἢ Χούννων (οἵτινες καὶ οὗτοι θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τοῦ ὑπὸ τῶν Σινῶν ἱστορικῶν ἀναφερομένου τουρκικοῦ λαοῦ τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ), καταγόμενοι ἀμφότεροι ἐκ τοῦ μεγάλου τουρανικοῦ κλάδου, ὅστις διαιρεῖται εἰς τὰς ὁμοεθνίας τῶν Τούρκων καὶ τῶν Οὐγγροφίννων. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Οὖγγροι ὑπενθυμίζει τὸν τουρανικὸν τύπον Οὐν-ουγούρ, ὅστις προσεγγίζει αὐτοὺς μᾶλλον πρὸς τοὺς Τούρκους, μεθ' ὧν, ὡς καὶ μετὰ τῶν Οὔννων, ἔχουν κοινὸν γνώρισμα τὸ φιλοπόλεμον. Οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, παραλείποντες τὰ ἀσαφῆ δεδομένα τῶν παλαιοτέρων χρόνων, κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ τουρανικαὶ φυλαὶ παρακολουθοῦνται μέχρι τοῦ 140 π. Χ. εἰς τὰ σύνορα τῆς Κίνας, παραδέχονται ὅτι αἱ φυλαί, ἐξ ὧν κατάγονται οἱ σημερινοὶ Οὖγγροι, προῆλθον ἐκ τῆς βορείως τοῦ Καυκάσου κειμένης περιοχῆς τῶν ποταμῶν Τερὲκ καὶ Κουμπάν, ὁπόθεν ὡρμήθησαν ἀρχικῶς καὶ οἱ εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν ἀνήκοντες Βούλγαροι. Οἱ πρῶτοι Οὖγγροι εἶχον τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς Τούρκους, ὡμίλουν ὅμως μίαν οὐγγρικὴν διάλεκτον καὶ ὑπέστησαν τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἰρανίων τῆς Περσίας καὶ τῶν ποικίλων φυλῶν τοῦ Καυκάσου. Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης τοῦ Τερὲκ-Κουμπὰν ἐξεκίνησαν οἱ Οὖννοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν Μαγυάροι. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Οὖννοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ ἐγκατασταθῶσι μονίμως, οἱ Μαγυάροι, δηλαδὴ οἱ Οὖγγροι, ἓν τῶν τελευταίων κυμάτων τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν λαῶν, ἔμειναν ἐπί τινας αἰῶνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Δὸν (Ταναΐδος) τῆς Ρωσίας. Ἡ χώρα τὴν ὁποίαν κατῴκουν ἐκεῖ ὠνομάζετο, κατά τινα παράδοσιν, *Λεμπεντίκ*. Πιεσθέντες ὅμως ὑπὸ ἄλλων νομαδικῶν φυλῶν ἐκινήθησαν πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἑπτὰ ἀρχηγῶν (δουκῶν) καὶ κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ 884 μέχρι τοῦ 895 μ. Χ. τὴν Οὐγγαρίαν, δηλαδὴ τὴν τέως ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν Παννονίαν, ὅπου μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους τῶν Ἀβάρων ἔζων συγγενεῖς πρὸς τοὺς Οὔγγρους βουλγαρο-τουρκικαὶ φυλαί, ὡς καὶ μεμονωμένα ὑπολείμματα τῶν Οὔννων καὶ τῶν Ἀβάρων ὡς καὶ πολλοὶ Σλοβένοι.

Ὁ πρῶτος εἰς τὴν νέαν αὐτὴν χώραν κυβερνήσας ἡγεμὼν ἐλέγετο Ἄρπαδ (Arpad). Οἱ Μαγυάροι οὗτοι ἐδέχθησαν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα τὸν Χριστιανισμόν, ὑπαχθέντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης (βλ. καὶ λ. *Οὐγγαρία*). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Οὐγενότοι (οἱ) (Hugenots). Τὸ ὄνομα τοῦτο, καταστὰν διάσημον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θρησκευτικῶν πολέμων τῆς Γαλλίας, ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς χλευαστικῶς ὑπὸ τῶν καθολικῶν εἰς τοὺς προτεστάντας, εἶτα δὲ πρὸς ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἡ πρώτη ἐξέγερσις τῶν Οὐγενότων ἐγένετο τῷ 1562 ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου Θ', ἠκολούθησε δὲ σειρὰ πολέμων κληθέντων θρησκευτικῶν. Οὗτοι προεκλήθησαν ἐκ τῆς γενομένης σφαγῆς ἐν Βασσὺ ἑβδομήκοντα Καλβινιστῶν ὑπὸ τῶν διερχομένων ἐκεῖθεν ἀνδρῶν τοῦ δουκὸς ντὲ Γκύζ. Ὡς ἐγνώσθη αὕτη, οἱ Οὐγενότοι ἥρπασαν τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κοντὲ καὶ τὸν Κολινὺ καὶ κατέλαβον τὰς πόλεις Λυών, Μοντωμπάν, Μομπελλιέ, Ρουάν, Τοὺρ κτλ., τὰς ὁποίας δὲν ἐβράδυναν ν' ἀπολέσωσιν. Κατώρθωσαν ἐν τούτοις νὰ ἐκδοθῇ βασιλικὸν θέσπισμα (édit), δι' οὗ ἐπετράπη εἰς τοὺς εὐγενεῖς προτεστάντας ἡ ἐξάσκησις τῆς θρησκείας των εἰς τὰ κτήματά των. Οὕτω, διὰ τοῦ θεσπίσματος τούτου, ἐκδοθέντος τὴν 13 Μαρτίου 1563 ἐν Ἀμπουάζ, ἐπῆλθεν εἰρήνευσις εἰς τὴν χώραν, ἥτις ὅμως δὲν διήρκεσεν εἰμὴ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Οἱ Οὐγενότοι ἐπανεστάτησαν ἐκ νέου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ κατελάμβανον τὴν ἀρχήν. Ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ ἐνεργητικότης τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων διέσωσαν ἑαυτὴν καὶ τοὺς ὀπαδούς της ἐκ τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεξαν τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Καταβληθέντες οἱ Οὐγενότοι καὶ πάλιν ἀπεσύρθησαν εἰς Λωρραίνην, ὅπου, ἐνισχυθέντες ὑπὸ γερμανικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, μετεχειρίσθησαν σκληρῶς τοὺς πληθυσμοὺς ὁπόθεν διῆλθον, ἐξήγειραν δὲ οὕτω καθ' ἑαυτῶν τοὺς χωρικούς. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη κατέληξεν καὶ πάλιν εἰς συνθήκην εἰρήνης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ θεσπίσματος τοῦ Ἀμπουάζ. Ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, θέλουσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν, ἐδημοσίευσε νέον θέσπισμα, διὰ τοῦ ὁποίου πάντα τὰ λοιπὰ θρησκεύματα, πλὴν τοῦ καθολικοῦ, ἀπηγορεύοντο ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ ἀγὼν οὕτως ἔλαβεν ὀξύτατον χαρακτῆρα καὶ αἱ ἀντίπαλοι μερίδες ἐφόνευον ἄνευ οἴκτου γυναῖκας, γέροντας καὶ παιδία. Καίτοι μᾶλλον ἀνίσχυροι οἱ Οὐγενότοι τῶν ἀντιπάλων των, εὗρον τοιαύτην δύναμιν ἐν τῇ πίστει αὐτῶν, ὥστε ἀντέσχον καὶ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ζαρνὰκ καὶ τοῦ Μονκοντοὺρ (3 Ὀκτωβρίου 1569), ἠδυνήθησαν δὲ νὰ ἐπανορθώσωσι τὰς ἀπωλείας των καὶ ν' ἀντιμετωπίσωσι τοὺς ἐχθρούς των χάρις εἰς τὴν εὐτολμίαν τοῦ Λενοῦ καὶ τοῦ Κολινύ. Αἱ δύο φατρίαι περιῆλθον εἰς ἐξάντλησιν καὶ κατέληξαν εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Saint-Germain-en Laye τὴν 8 Αὐγούστου 1570, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν τρίτον θρησκευτικὸν πόλεμον.

Αἱ σφαγαὶ τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐγένοντο τὸ σύνθημα τοῦ τετάρτου θρησκευτικοῦ πολέμου, ὅστις ἔληξε τὴν 6 Ἰουλίου 1573 διὰ τοῦ θεσπίσματος τῆς Βουλώνης, δι' οὗ ἐξησφαλίζετο εἰς τοὺς Οὐγενότους ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς θρησκείας των εἰς τὰ κτήματά των καὶ δημοσίᾳ εἰς διαφόρους πόλεις, ἰδίως εἰς τὴν Ροσέλ, Μοντωμπάν, Νὶμ καὶ ἄλλας τινάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰρήνη αὕτη ὑπῆρξεν ὅλως παροδική, τὸν δὲ Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι κατόπιν νέας συνωμοσίας τῶν προτεσταντῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐξασφαλίσεως τῶν δικαιωμάτων των. Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη ταυτοχρόνως εἰς πολλὰς ἐπαρχίας, διὰ τῆς ἐπεμβάσεως δὲ τοῦ δουκὸς ντ' Ἀλανσών, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἐτερματίσθη καὶ ὁ πέμπτος πόλεμος ὑπογραφείσης τῆς συνθήκης τοῦ Château - Lanton. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Ἑρρῖκος Γ', ἀποστρεφόμενος πόλεμον διαταράσσοντα τὴν ἡσυχίαν του, παρεχώρησεν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους εὐρύτερα δικαιώματα καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς λατρείας των πανταχοῦ τῆς Γαλλίας, πλὴν τῶν Παρισίων. Παροργισθέντες οἱ καθολικοὶ συνέστησαν τὴν «Ἁγίαν Ἕνωσιν», τῆς ὁποίας ἡ ἐπιρροὴ ἐθριάμβευσεν εἰς τὴν ἐν Μπλουὰ συνέλευσιν, προεκλήθη δ' οὕτω ἕκτος θρησκευτικὸς πόλεμος, ὃν ἠκολούθησεν ἕβδομος, κληθεὶς Πόλεμος τῶν ἐρωτολήπτων, καθ' ὅσον εἰς αὐτὸν διεκρίνοντο νεανίαι σχηματίζοντες ἐν Νερὰκ τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρας, ὅστις ἤρξατο πολέμου κατὰ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν καθολικῶν. Καταλαβὼν κατ' ἀρχὰς πλεῖστα φρούρια, ἡττήθη εἰς Μὸν-Κραμπὲλ ὑπὸ τοῦ Μπιρών. Ὁ πόλεμος οὗτος, ὅστις ὑπῆρξε σειρὰ ληστοπραξιῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων καὶ διαρπαγὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πύργων, ἀρξάμενος τὸν Μάϊον τοῦ 1580 ἔληξε τὴν 21 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Fleix.

Ἐπηκολούθησε τῷ 1583 ὁ ὄγδοος θρησκευτικὸς πόλεμος, ὀνομασθεὶς «Τῶν τριῶν Ἑρρίκων», καθ' ὅσον ὁ Ἑρρῖκος τῆς Ναβάρρας, ὁ Ἑρρῖκος ντὲ Γκὺζ καὶ ὁ Ἑρρῖκος Γ' τῆς Γαλλίας διώκουν τὰ στρατεύματα. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσεν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη. Ὁ θάνατος τοῦ δουκὸς ντ' Ἀλανσὸν ηὔξησε τοὺς κινδύνους τῆς βασιλείας, διότι τοῦ βασιλέως μὴ ἀποκτήσαντος υἱὸν καὶ μὴ ἔχοντος ἕτερον ἀδελφόν, ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου καθίστατο ὁ ἕτερος τῶν διαμαρτυρομένων ἀρχηγῶν Ἑρρῖκος τῆς Ναβάρρας. Ἡ Γαλλία διηρέθη τότε εἰς τρεῖς μερίδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἦτο ἡ ἀσθενεστέρα. Ἡ τῶν Οὐγενότων ἦτο ἰσχυροτέρα μᾶλλον ἐκ τῆς συνθέσεώς της παρὰ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ της, καθ' ὅσον ἀπετελεῖτο ἐκ παλαιῶν πολεμιστῶν ἀναγνωριζόντων ὡς ἀρχηγὸν τὸν Ἑρρῖκον τῆς Ναβάρρας· τέλος ἡ τρίτη, ἡ πραγματικῶς ἰσχυροτέρα καὶ δημοφιλεστέρα, εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν διάσημον δοῦκα Ἑρρῖκον ντὲ Γκύζ. Ὁ παρισινὸς λαός, ὅστις δὲν συνεχώρει τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ Ἑρρίκου Γ', ἐξηγέρθη κατ' αὐτοῦ τὴν 15 Μαΐου 1588, ἤγειρεν ὁδοφράγματα καὶ ἐπολιόρκει τὰ ἀνάκτορα, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐφυγαδεύετο εἰς Σάρτρ. Αἰσθανόμενος τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ καὶ φοβούμενος τοὺς Γκὺζ ἐνήργησε διὰ τῶν σωματοφυλάκων του τὴν δολοφονίαν δύο ἐκ τούτων, τοῦ δουκὸς Ἑρρίκου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του καρδιναλίου. Ὁ πάπας ἐξαπέλυσε κατ' αὐτοῦ ἀνάθεμα καὶ ἑβδομήκοντα δόκτορες συνελθόντες εἰς Σορβόνην ἐκήρυξαν αὐτὸν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου καὶ ἀπήλλαξαν τοὺς ὑπηκόους του τοῦ ὅρκου τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν. Ἠναγκάσθη τότε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Ἑρρίκου τῆς Ναβάρρας καὶ οἱ δύο ὁμοῦ ἐπολιόρκουν τοὺς Παρισίους. Ἐπέκειτο ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως ταύτης·

Digitized by Google

ὅτε ὁ δομινικανὸς Ἰάκωβος Κλεμάν, παρουσιάσας αὐτῷ ἐπιστολὴν καὶ κύψας νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ δῆθεν μυστικῶς, τοῦ κατήγαγε διὰ μαχαίρας θανατηφόρον τραῦμα (1589). Τὸ γεγονὸς τοῦτο μετέβαλεν ἐντελῶς τὴν φύσιν τοῦ πολέμου. Οἱ τῆς Ἱερᾶς ἑνώσεως, ἀντὶ τοῦ ἐπιδόξου διαδόχου βασιλέως τῆς Ναβάρρας, ἀνεκήρυξαν βασιλέα ὑπὸ τὸ ὄνομα Καρόλου Ι' τὸν καρδινάλιον ντὲ Μπουρμπόν, οὕτω δὲ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πέντε ἔτη. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ μετριοπαθεῖς καθολικοὶ προσήγγιζον τὸν Ἐρρῖκον τῆς Ναβάρρας, ἀλλ' ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ τὴν μεταστροφήν του εἰς τὸν καθολικισμόν, ὁ δὲ Συλλὺ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν 15 Ἰουλίου 1593 ἐν Ἁγίῳ Διονυσίῳ ἐξώμοσεν οὗτος τὸν καλβινισμόν, μεθ' ὃ πάντες ἀνεγνώρισαν τοῦτον ὡς νόμιμον βασιλέα των, εἰσελθόντα θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὡς Ἐρρῖκος Δ'. Διὰ τοῦ θεσπίσματος τῆς Νάντης ἀπενεμήθη πλήρης ἐλευθερία συνειδήσεως εἰς τοὺς προτεστάντας μετὰ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, οὕτω δὲ κατέπαυσαν οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, οἵτινες ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἠπείλησαν τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς Γαλλίας.

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ' ἐξερράγη ὁ ἔνατος θρησκευτικὸς πόλεμος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος κατηγόρει τοὺς Οὐγενότους ὅτι ἐπεβουλεύοντο τὸν θρόνον καὶ ἐπεδίωκον εἰς τὰς ἐπαρχίας ὅπου ἴσχυον τὴν σύστασιν ὁμοσπονδιακῆς δημοκρατίας. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξε τῷ 1623 διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης εἰς τὸ Μομπελλιέ, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ δημοσίᾳ ἐξάσκησις τῆς θρησκείας τῶν Καλβινιστῶν μόνον εἰς τὰς πόλεις Ροσὲλ καὶ Μοντωμπάν, ὅπου ἴσχυον οὗτοι. Δύο ἔτη βραδύτερον, ἀρχομένου τοῦ 1625, ἤρξατο ὁ δέκατος θρησκευτικὸς πόλεμος, προκληθεὶς ἐκ τῆς κακοπιστίας τῆς αὐλῆς, ἥτις παρεβίαζε τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Μομπελλιέ. Ὁ καρδινάλιος Ρισελιέ, φοβηθεὶς ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος θὰ εἶχε σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως, παρημπόδισε τὴν ζητουμένην ὑπὸ τῆς αὐλῆς ἀναθεώρησιν τῆς ὑφισταμένης συνθήκης. Ἡ Ἀγγλία ὅμως καὶ ἡ Ἱσπανία, αἵτινες ὑπελόγιζον ἐπ' αὐτοῦ, ὤθησαν τοὺς Οὐγενότους εἰς τὸν ἑνδέκατον καὶ τελευταῖον θρησκευτικὸν πόλεμον τῷ 1627. Ὁ Ρισελιὲ ἀπεφάσισε τότε νὰ θέσῃ ὁριστικὸν τέρμα εἰς τοιαύτην ἐν τῇ χώρᾳ κατάστασιν, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ροσέλ, ἥτις κατόπιν δεκατετραμήνου ἀντιστάσεως παρεδόθη εἰς τὸν βασιλικὸν στρατόν. Εἰς μάτην ὁ Ροὰν ἐδοκίμασεν ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Ἡ ἅλωσις τῆς Ροσὲλ ὑπῆρξε θανατηφόρον τραῦμα κατὰ τῶν Οὐγενότων ὡς πολιτικοῦ κόμματος. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ κατεχόμεναι ὑπ' αὐτῶν πόλεις περιῆλθον εἰς τὰ βασιλικὰ στρατεύματα, ἡ δὲ εἰρήνη τῆς Νὶμ τοῦ 1629, καίτοι διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας των, ἀφῄρεσεν ἐξ αὐτῶν τὰ φρούριά των, ἀπηγόρευσε τὰς συνελεύσεις των καὶ κατέλυσε τὴν δημοκρατικήν των ὀργάνωσιν. Μέγας ἀριθμὸς ἐκ τῶν Οὐγενότων ἀπῆλθεν ἐκ Γαλλίας καὶ μετέφερε τὰς τέχνας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἐλήφθησαν ἀσήμαντά τινα μέτρα κατὰ τῶν Οὐγενότων. Οἱ Οὐγενότοι ἐστεροῦντο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μέχρι τῆς 29 Ἰανουαρίου 1788, ὅτε ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς ταῦτα, δὲν ἠδύναντο ὅμως νὰ καταλάβωσι δημοσίας θέσεις. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἀποκατέστησεν αὐτοὺς εἰς ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, ἡ δὲ αὐτοκρατορία ἵδρυσε τὰς ἐκκλησίας των. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Βουρβώνων (1815) ὑπέστησαν οἱ Οὐγενότοι νέας διώξεις, εἰς δὲ τὴν Νὶμ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας πλεῖστοι ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν. Τὰ πολιτικὰ πάθη δὲν ἦσαν ξένα εἰς τὰς σκηνὰς ταύτας. Ἐν τούτοις τὸ Σύνταγμα τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἀνεγνώρισε τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των καὶ ὥριζε τὴν μισθοδοσίαν τῶν ἱερέων των ὑπὸ τοῦ κράτους, ἀλλὰ προεκήρυττε τὴν καθολικὴν θρησκείαν ὡς ἐπίσημον τοιαύτην τοῦ κράτους. Διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1830 ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἰσότης τῶν θρησκευμάτων, ἔκτοτε δ' ἔπαυσε γινομένη χρῆσις τοῦ ὀνόματος τῶν Οὐγενότων. Θ. Β.

— **«Οὐγενότοι»** (Les Huguenots). Μελόδραμα εἰς πέντε πράξεις, ποίησις Σκρὶμπ καὶ Ντεσάν, μουσικὴ Μάγυερμπεερ, ἀναβιβασθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Ὀπερὰ τῶν Παρισίων τὴν 29 Φεβρουαρίου 1836. Ἡ ὑπόθεσις σχετίζεται μὲ τὰς ἀγρίας σφαγὰς τῶν Οὐγενότων τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου (1572) καὶ πλέκεται περὶ τοὺς ἔρωτας τοῦ διαμαρτυρομένου εὐγενοῦς Ραοὺλ τοῦ Ναντζὶ καὶ τῆς καθολικῆς Βαλεντίνης τοῦ Σαὶν-Μπρί, κομίσσης τοῦ Νεβέρ. Τὸ ἔργον τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν σημαντικωτέρων τοῦ Μάγυερμπεερ καὶ περιλαμβάνει σελίδας, αἱ ὁποῖαι ἀφῆκαν ἐποχήν· μεταξὺ τούτων τὴν ἄριαν τοῦ Ραούλ: «Πιὸ λευκὴ ἀπὸ τὴν λευκὴν ἑρμίνα», τὸ πασίγνωστον «Πὶφ-πάφ» τοῦ βαθυφώνου Μαρκέλλου, τὴν καβατίναν τοῦ ἀκολούθου «Χαίρετε, εὐγενεῖς», τὸ περίφημον σεπτέττο καὶ ἰδίως τὸν ὑπέροχον ὅρκον καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν ἐγχειριδίων, τῆς τελευταίας πράξεως. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν «Οὐγενότων» βασίζεται ἐπὶ τοῦ χορικοῦ (choral) τοῦ Λουθήρου. Γ. Σ.

Οὔγενς (Hugens ἢ Huggens), ***Χριστιανός***. Ὀλλανδὸς μαθηματικὸς (βλ.λ. *Χόϋγκενς* Χριστιανός).

οὔγια (ἡ)· δημ., ἡ παρυφὴ τοῦ ὑφάσματος, ἡ ᾤα: παροιμ. «δὲς οὔγια πᾶρε πανní, δὲς μάννα πᾶρε παιδί».

Οὐγία (Ugia) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσίας), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν. Ἔκειτο ἀριστερὰ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ (νῦν Γουαδαλκιβίρ), 33 περίπου χλμ. πρὸς Ν. τῆς Ἱσπάλεως (νῦν Σεβίλλης) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Γάδειρα (νῦν Κάδιξ) ὁδοῦ. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἀναφερομένην, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, *Οὐκίαν*. Α. Θ. Σ.

οὔγκ (τό). Ἐπικρατῆσαν ἐν Ἑλλάδι ὄνομα τηλεγραφικοῦ μηχανήματος ἀπὸ τοῦ ἐφευρέτου του Hughes (βλ. λ. *Χιοὺζ*).

Οὐγκάντα (Uganda) [*Γεωγρ.*]. Ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον ἐν Κεντρικῇ Ἀφρικῇ, ὁριζόμενον πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Κένυα, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς λίμνης Βικτωρίας καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Βελγικοῦ Κονγκό. Ἐμβαδὸν 94.204 τετρ. μιλλ. Κάτ. (1930) 3.513.625, ἐξ ὧν 3.479.650 ἰθαγενεῖς, 14.002 Ἀσιᾶται καὶ 1.973 Εὐρωπαῖοι. Ἀποτελεῖ τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ μεγάλου Ἀφρικανικοῦ ὀροπεδίου καὶ κεῖται εἰς ὕψος 4.000 ποδῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Παρὰ τὰ νοτιοανατολικὰ ὅρια ὑψοῦται τὸ ἐσβεσμένον ἡφαίστειον *Μάοντ Ἔλγκον* (14.097 π.) καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ ὀροσειρὰ *Ἀγκόρο* (10.000). Κυριώτερος ποταμὸς εἶναι ὁ Νεῖλος, πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Βικτωρίας καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸ Σουδὰν παρὰ τὸ Νιμοῦλε. Οἱ ἰθαγενεῖς ἀνήκουν εἰς τὰς Χαμιτικὰς καὶ Σουδανικὰς ὁμάδας, ὁμιλοῦν δὲ τὴν γλῶσσαν Λουγκάντα. Ἡ ἐκπαίδευσις μέχρι πρό τινος ἦτο εἰς χεῖρας τῶν ἱεραποστόλων, ἐσχάτως ὅμως ἱδρύθη πανεπιστημιακὸν Κολλέγιον ἐν Μακαρέρε.

Τὸ προτεκτορᾶτον ἱδρύθη τῷ 1894, τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν κατοχήν του ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ὅτε εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Βρεττανικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, τὴν Ἀνατολικήν, Βορείαν, Δυτικὴν καὶ τὴν Μπουγκάνταν, εἰς ἣν ὑπάγονται αἱ ἐν τῇ λίμνῃ Βικτωρίᾳ νῆσοι. Τὸ προτεκτορᾶτον εὑρίσκεται ὑπὸ ἄμεσον ἀγγλικὴν διοίκησιν, οἱ ὑποτελεῖς ὅμως ἰθαγενεῖς βασιλεῖς ἔχουν σχετικὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ διοικήσει τῶν ὑπηκόων των. Ἡ ἐπαρχία Μπουγκάντα εἶναι βασίλειον ὑπὸ ἰθαγενῆ ἄρχοντα. Δύο συμβούλια ἐξ Ἄγγλων, τὸ νομοθετικὸν καὶ τὸ ἐκτελεστικόν, ὑπὸ Ἄγγλον κυβερνήτην, ἐπιβλέπουν τὰ ἀφορῶντα τὴν δικαιοσύνην, φορολογίαν κ.ἄ. Ἡ Οὐγκάντα ἐξάγει προϊόντα κυρίως εἰς Ἀγγλίαν, Ἰνδίας καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας: βάμβακα (λ. στερ. 1.555.344 τῷ 1930), ἐλεφαντοστοῦν, καφέν, δέρματα καὶ ἐλαστικὸν κόμμι. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ πλοίων ἐπὶ τοῦ Νείλου καὶ τῶν λιμνῶν Ἀλβέρτου, Κιόγκα καὶ Βικτωρίας καὶ διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις διασχίζουσα τὴν Κένυαα φθάνει εἰς Μομπάσσαν ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἕδρα τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως εἶναι ἡ Ἐντέμπε ἐπὶ τῆς λίμνης Βικτωρίας, ἄλλα δὲ κέντρα εἶναι ἡ Καμπάλα ἐν Μπουγκάντα, καὶ ἡ Τζίνγκα ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐπαρχίᾳ. Παρὰ τὴν Ἐντέμπε, τὴν Τζίνγκα, τὴν Τορόρο καὶ Μασάκα εὑρίσκονται ἀεροδρόμια. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ σελλίνιον. Ε. Σ.

οὐγκιστὴς (ὁ). Ὁ χειριζόμενος τὸ τηλεγραφικὸν μηχάνημα *Χιοὺζ* (βλ. λ.).

Οὔγκλι (Hoogly) [*Γεωγρ.*]. —1) Διοικητικὴ περιφέρεια καὶ πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν.— 2) Ὁ δυτικώτατος τῶν βραχιόνων τοῦ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Γάγγου τῶν Ἰνδιῶν (βλ. λ. *Χούγκλι*).

Οὔγκλιτς [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἰβάνοβο, ἐπὶ τοῦ Βόλγα. Κάτ. (1929) 13.000. Εἶναι σημαντικὸν βιομηχανικὸν κέντρον (χάρτης, ὑφάσματα, ἀλκοόλ, κονσέρβαι) καὶ ἔχει ποταμολιμένα, ἀνάκτορον τοῦ τσάρεβιτς Δημητρίου, αὐτόθι δολοφονηθέντος (1591), κρεμλῖνον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, παλαιοὺς ναοὺς κ. ἄ. Ἱδρύθη τὸν Ι' αἰῶνα καὶ διετέλεσε (1300) πρωτεύουσα πριγκιπάτου, ὑποστᾶσα διαδοχικὰς καταστροφὰς παρὰ τῶν Τατάρων (1237, 1293, 1408), Λιθουανῶν (ΙΖ' αἰὼν) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Οὔγκο (Ugo), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Παλέρμῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ, ὑπὸ τὸν Ρόζα, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τὴν λεπτότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως, διαφαινομένην ἐν τῇ προτομῇ τοῦ καρδιναλίου Τσελεζία. Αὕτη, ἐκτεθεῖσα ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Βενετίας τῷ 1903, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ μουσείου τῆς Νεωτέρας Τέχνης τῆς Ρώμης. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: ἡ «Πομπηϊανή», ἡ «Διοτίμη», ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἰταλίας, ἡ «Ἥβη», τὰ «Πρῶτα βήματα», βραβευθὲν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Βενετίας τῷ 1907 κτλ. Μ. Δ. Β.

Οὐγκολίνι (Ugolini), ***Βικέντιος***. Ἰταλὸς μουσουργός, δράσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀνήκει εἰς τοὺς σημαντικωτέρους ἀντιπροσώπους τῆς σχολῆς τῆς Ρώμης, τὸ δὲ ὕφος του ἀκολουθεῖ λίαν ἐπιτυχῶς τὸ τοῦ Παλεστρίνα. Ἡ μουσική του παραγωγὴ περιλαμβάνει πλεῖστα βιβλία μαδριγαλίων, μοτέττων, ψαλμῶν, λειτουργιῶν κλπ. Ὁ Οὐγκολίνι ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1626, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1620 ἦτο μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Γ. Σ.

Οὐγκολῖνο, ***Βλάσιος***. Σοφὸς Ἰουδαῖος, προσελθὼν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, γεννηθεὶς τῷ 1748 ἐν Βενετίᾳ. Ἐξέδωκε σπουδαῖον ἔργον ἐκ 34 τόμων ὑπὸ τὸν τίτλον «Thesaurus antiquitatum sacrarum κλπ.» (1744—1769), περιέχον τὰ εἰς τὰς βιβλικὰς ἀρχαιότητας ἀναφερόμενα τῶν σπουδαιοτέρων συγγραφέων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος (Buxtorf, Bonfrère, Lowth, Reland κ. ἄ.), ἔτι δὲ καὶ μετάφρασιν πολλῶν πραγματειῶν τοῦ Ταλμούδ. Π. Ι. Μ.

Οὔγκο *ντὲ* ***Μουκάδε*** (Hugo de Moucade). Ἱσπανὸς ναύαρχος, ὑποτεταγμένος εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον τῆς Μεγάλης Ἀρμάδας Ἀλόνθο Περὲθ ντὲ Γκουσμάν. Εἶχε τὸ σῆμά του ἐπὶ τῆς «Regazona», ἀρχηγίδος τοῦ στόλου τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν. Ἀπώλετο μετὰ τοῦ πλοίου του (Αὐγ. 1588) ἐπὶ τῶν ὑφάλων τῶν Hinders, κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τῆς στρατείας ἐκείνης. Σ. Ε. Λ.

Οὔγκ Πάουγκ [*Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐπικρατείας τοῦ *Θιμπὼ* (βλ. λ.) ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς Ἰνδίαις.

Οὐγκρὲ (Ougrée) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Βελγίου, νότιον προάστειον τῆς Λιέγης. Κάτ. (1927) 18.475. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Μεύσου καὶ ἔχει μεγάλας ἐγκαταστάσεις σιδηρουργίας, χυτηρίων χάλυβος καὶ μηχανουργίας. Ἐν τῇ περιοχῇ της πλούσια γαιανθρακοφόρα κοιτάσματα καὶ πλεῖστοι ἱστορικοὶ πύργοι. Π. Ν. Π.

Οὐγκὼ (Hugo), ***Βίκτωρ***. Ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν τῆς Γαλλίας καὶ εἷς τῶν μεγίστων λυρικῶν ὅλων τῶν καιρῶν. Ἐγεννήθη τὴν 26ην Φεβρουαρίου 1802 εἰς Βεζανσόν, ἱσπανικὴν πολίχνην, ἀπὸ πατέρα ὑπηρετήσαντα ἀνδρείως τὴν πατρίδα του, στρατηγὸν κατὰ τὴν περίοδον τῶν Ναπολεοντείων πολέμων· ἡ μητέρα του κατήγετο ἀπὸ τὴν Βανδέαν, κοιτίδα τῶν βασιλοφρόνων, πολεμίων τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ βασιλοφροσύνη ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην του νεότητα καὶ πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ θρησκεία του. Τὴν διεδέχθη τὸ διάμεσον λατρείας πρὸς τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, πρὶν ἢ βαθμηδὸν προσχωρήσῃ ὅλος εἰς τὴν δημοκρατικὴν παράδοσιν. Ἀλλ' εἰς τὴν φλέγουσαν ἰσχυρὰν φαντασίαν του ἐντυπώσεις, συλλήψεις, ἰδέαι, φρονήματα, αἰσθήματα ἔφερον ζωηρότατα χαραγμένην τὴν σφραγῖδα τῆς ἀτομικότητός του. Δὲν ἠδύνατο νὰ προσβλέψῃ εἰς τὰ πράγματα χωρὶς νὰ παρεμβάλῃ μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ ἐκείνων τὸ συνταρακτικὸν δαιμόνιον τοῦ προσώπου του, ποὺ τὰ ἐμεγέθυνε καὶ τὰ ἠλλοίωνεν. Ἡ ποίησίς του προφητεία καὶ ἡ κριτική του χρησμός. Ποιητὴς καὶ μαχητής, ἀπὸ τῶν πρώτων ἐμφανίσεων μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν. «Ἂν δὲν ἤμουν ποιητής, θὰ ἤμουν στρατιώτης», λέγει εἰς ἕνα στίχον τῆς πρώτης νεότητός του. Ὁ λόγος του ἐβρόντα ὡς ἀπήχησις ἢ παρόρμησις πρὸς ἐνέργειαν, καὶ τὴν πρᾶξιν ὠνειροπόλει ὡς ἐξάγγελμα ἑνὸς ποιήματος. Εἴτε ἐξηκόντιζε τὰς «Τιμωρίας» ἐναντίον τοῦ Γ' Ναπολέοντος, εἴτε συνέθετε τὸν «Θρῦλον τῶν αἰώνων» ἦτο ὁ ἴδιος, ἄκαμπτος, παρ' ὅλας τὰς ἐξελίξεις καὶ τὰς μεταστροφὰς τῶν ἑκάστοτε συμπαθειῶν του καὶ τῶν ἐρώτων του, ὑποκειμενικώτατος, κατ' ἐξοχὴν «λυρικὸς» εἰς τὴν γλῶσσάν του παρ' ὅλην τὴν γραμματικήν της ἀκρίβειαν, ὅσον καὶ ἂν τὴν ἐνωρχήστρωνεν εἰς τὸν στίχον του μὲ καταπληκτικὴν δεξιωσύνην, ὅσον καὶ ἂν τὴν ἐζωντάνευσε καὶ τὴν ἐπλούτισε μὲ κηρύγματα καὶ μὲ τρόπους ποὺ ἐνθυμίζουν τοὺς ἀγῶνας παρ' ἡμῖν τῶν δημοτικιστῶν ἐναντίον τῆς ἀποξηραντικῆς καθαρογλωσσίας· λυρικὸς εἰς τὸν πεζὸν λόγον, ὅσον καὶ ἂν συνέγραφε μυθιστορήματα, εἰς τὸ δρᾶμα, ὅσον καὶ ἄν, ἐπί τινα καιρόν, ἠσχολήθη μὲ τὸ θέατρον, ὀρεγόμενος σκηνικὰς δάφνας· εἰς τὸ ἔπος, ὅσον καὶ ἂν ἤθελε νὰ προσδώσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐπιφάνειαν ὑπομνηματισμοῦ τῶν αἰώνων εἰς μακροστίχους ἀφηγήσεις τοῦ παρελθόντος· εἰς τὴν φιλοσοφίαν, χωρὶς κανὲν σύστημα ποὺ νὰ προσέθετε κάτι εἰς τὴν βαρεῖαν ἐπέλασιν τῶν μεταφυσικῶν φαλάγγων, ὅσον καὶ ἂν ἦτο, καθὼς συμβαίνει ἀπαραιτήτως εἰς τὴν ὑψηλὴν ποίησιν, μέγας φιλοσοφικὸς διανοητής· λυρικὸς εἰς τὰς κριτικὰς πραγματείας του, εἴτε τὸν Βολταῖρον, εἴτε τὸν Μιραβῶ ἐμελέτα, εἴτε εἰς τὸ φημισθὲν περὶ τοῦ Σαίξπήρου βιβλίον του, τὴν ἰδικήν του ψυχογραφίαν ὑπέβαλλεν. Εἰς τὸ πρῶτον ἐν ἀρχῇ ποίημα τῶν «Φθινοπωρινῶν φύλλων»,

Digitized by Google

τοῦ βιβλίου του τοῦ 1831, μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τῆς γεννήσεώς του. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, μᾶς λέγει, ὀντάριον καχεκτικόν, θνησιγενές, ἐλεεινόν, σημαδευμένον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν φθοράν· ἐπέζησε καὶ ἀνέθαλε, χάρις εἰς τὴν φιλόστοργον φροντίδα τῆς μητρός του, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ ζωγραφία γεμίζει τοὺς στίχους του καὶ τὰ πεζά του, καλλιτεχνικώτατα, μὲ τὴν συγκίνησιν καὶ μὲ τὴν τρυφερότητα. Καὶ μαζὶ καταλήγει τὸ πρῶτον ἐκεῖνο ποίημα εἰς τὴν ἐνοραματικὴν διατύπωσιν τῆς λειτουργίας του ὡς ποιητοῦ. «Ὁ ἔρωτας, ὁ τάφος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ζωή, τὸ κῦμα ποὺ φεύγει, ἀκολουθούμενο ἀκατάπαυτ' ἀπὸ τὸ κῦμα, κάθε πνοή, κάθε φῶς, εὐνοϊκὰ ἢ δυσοίωνα, μοῦ κάνουν τὴν κρυστάλλινη ψυχὴ νὰ λάμπῃ καὶ νὰ πάλλεται, τὴ μυριόφωνη ψυχή μου, τὴν ὁποίαν ὁ θεὸς ποὺ λατρεύω τὴν ἔβαλε στὸ κέντρο τοῦ παντὸς καθὼς ἕνα εὔηχον ἀντίλαλο». Ὁ ποιητὴς εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς σταδιοδρομίας του εἶναι ὡς νὰ μᾶς δίδει καὶ τὸ πρόγραμμά της: Διαισθανόμεθα ὅτι ὁ λυρισμὸς δὲν εἶναι εἶδος ποιήσεως, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ψυχή της. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο δὲν εἶναι ξένον καὶ εἰς ἄλλους ὁμοτίμους τοῦ Οὐγκὼ κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους καιρούς. Ἀλλὰ βεβαίως εἰς τὰ δάκτυλα μετροῦνται οἱ ποιηταί, οἵτινες τὸ ἐφήρμοσαν, ὡς ὁ Οὐγκώ, μὲ ἄφθονον καὶ τόσον λαμπρὸν πλοῦτον εἰκόνων, θεμάτων καὶ συμβόλων, μὲ τοιαύτην δύναμιν, τόλμην, ἐνάργειαν, ἐκφραστικότητα καὶ μὲ τοιαύτην γνῶσιν καὶ ὁρμὴν εὑρέσεως καὶ συνθέσεως ρυθμῶν, μέτρων, στίχων καὶ λόγων· ρητορική, ἡ ὁποία, ἀπαράμιλλος εἰς γραφικότητα, παραμένει μουσική. Τῆς τέχνης αὐτῆς καὶ τὰ ἐλλείμματα καὶ τὰ σφάλματα—καὶ ὁ Οὐγκὼ δὲν εἶναι ποιητὴς ἀδιάπτωτος—ποὺ ὅσον καὶ ἂν προσπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν ὠχρὰ παραμερίζονται πρὸ τῆς τάξεως καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀκτινοβόλων ἀρετῶν. Καὶ τὰ ἐλαττώματά του ἀναγκαῖα, παρατηρεῖ ὁ Ρενάν, διότι χωρὶς ἐκεῖνα δὲν θὰ ὑπῆρχεν. Εἷς ἐκ τῶν μελετητῶν τοῦ ποιητοῦ, τὸ βιβλίον του περὶ αὐτοῦ ἔκρινε καλὸν νὰ τὸ διαιρέσῃ εἰς τὰ ἑξῆς δεκατέσσαρα κεφάλαια, συμβολίζοντα κατ' ἀναλογίαν τὰς διαφόρους τάσεις ἢ ἐκδηλώσεις τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς φαντασίας ἐκείνου κατὰ καιρούς: «Ὀρφεὺς—Πετράρχης—Μωϋσῆς—Μίλτων—Σαιξπῆρος—Μιραμπὼ—Αἰσχύλος—Βολταῖρος—Ἰουβενάλιος—Ἐζεκιὴλ—Δάντης—Προμηθεὺς—Ἀμφίων—Πᾶν». Αὐτοί, κατὰ σειράν, οἱ τίτλοι τῶν κεφαλαίων τοῦ βιβλίου. Νεαρώτατος, μόλις εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους, ἐνυμφεύθη μετὰ τῆς *Ἀδέλας Φουσὲ* τῷ 1822 ὕστερον ἀπὸ ἔρωτα περιπαθῆ ἀμοιβαῖον μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ἐπιμόνως ἀντέδρα εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἀλλὰ πολὺ πρωϊμώτερος τῶν γάμων του ἐξεδηλώθη ὁ ὑμέναιός του μὲ τὴν μοῦσαν. Μόλις δεκαεξαετὴς ἐπρώτευσεν εἰς ποιητικοὺς διαγωνισμοὺς καὶ ἐπαρχιακῶν καὶ τῆς παρισινῆς ἀκαδημίας, ἀφοῦ, παιδίον, ἤρχισε νὰ παίζῃ τὸ μέρος του μεταφράζων Λατίνους κλασσικοὺς καὶ στιχουργῶν δράματα καὶ ποιήματα. Ἐπὶ πολύ, ὅσον καὶ ἂν συνεπάθουν τὸν ποιητὴν τῶν «Ὠδῶν καὶ βαλλισμάτων» οἱ βασιλικοὶ διὰ τὰ φρονήματά του, τὰ ὁποῖα διθυραμβικῶς ἀπήχουν εἰς τοὺς στίχους του, τὸ ἀνάστημά του δὲν ἐθεωρεῖτο ἴσον πρὸς τὰ τοῦ Βερανζέ, τοῦ Σουμέ, τοῦ Λεβράιν, τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ρουσσὼ καὶ τῶν ἄλλων μετριοτήτων τοῦ καιροῦ. Καὶ ὁ ἴδιος ποιητὴς ἐπεδείκνυε τρόπους περισσότερον εὐλαβεῖς των συνεχιστοῦ· καὶ μόλις τὴν πρώτην ἀμυδρὰν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὴν ὑπέροχον ποίησιν, ὅπου βραδύτερον θὰ ἐθαυματούργει, τὴν ἔλαβεν ὅτε ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ κατὰ τὸ 1820 ἰδόντα τὸ φῶς ποιήματα τοῦ Ἀνδρέα Σενιὲ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου. Εὑρέθη εἰς τὰ σημειώματα τῶν δεκαὲξ χρόνων του: «Ἢ θὰ γίνω Σατωβριάν, ἢ τίποτε». Ὡς βυρωνολάτρης ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον καὶ μαθητής, εἰς τὴν διηγηματογραφικὴν σύνθεσιν, τοῦ Βάλτερ Σκώτ. Ἦσαν οἱ δύο, κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, καθοδηγοὶ τῶν πνευμάτων εἰς τὴν σφαῖραν τῆς λογοτεχνίας. Ἡ πρόοδος τοῦ Οὐγκὼ ἁλματική. Εἶχε καταστῆ τὸ εἴδωλον τῶν νέων μουσολήπτων γύρω του. Εἷς μέγας ἀναδειχθεὶς κριτικὸς καὶ εἷς ἔξοχος ποιητής, ὁ Σαιν-μπὲβ καὶ ὁ Γωτιέ, ὁ πρῶτος εἰς ἕνα του σονέττον πρὸς ἐκεῖνον ἐκήρυττε: «Προσκλίνομεν ἐνώπιόν σου, καθὼς λυγίζεται ὁ κάλαμος. Περᾶς, καὶ ἡ πνοή σου εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς ἀνατρέψῃ!» Καὶ τοῦ δευτέρου ὁ στίχος μιᾶς ᾠδῆς ἦτο διὰ «τὴν ὁμηρικὴν καὶ ναπολεόντειον κεφαλὴν τοῦ βασιλέως μας Βίκτωρος!» Ὁ Παῦλος Βαλερὺ εἰς πρόσφατον μελέτην του περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Βωδελαὶρ τὴν χαρακτηρίζει, μεταξὺ ἄλλων, ὡς παρατείνουσαν κατά τινα τρόπον καὶ συμπληρώνουσαν τὴν ποίησιν τοῦ Οὐγκώ. Χαρακτηρισμὸς κάπως ἐξαφνικός, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι ὡς νὰ ἐπικυρώνῃ αὐτὸς οὗτος ὁ Βωδελαὶρ εἰς σημείωμά του, ὅτε παρατηρεῖ ἀκριβῶς ὅτι «ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Οὐγκὼ ἀφιερώθη ἀνέκαθεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ὅλης τῆς τερατωδίας, ἡ ὁποία ἐγκλείεται εἰς τὸν ἄνθρωπον». Εἰς τὴν πλουσίαν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Οὐγκὼ διακρίνονται περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἔντασιν τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ των αἱ γνῶμαι τῶν ποιητῶν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τοῦ θέματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, συχνὰ χαρακτηριστικώτεραι καὶ σπουδαιότεραι ἀπὸ ἐκείνας τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικῶν. Εἶναι δὲ ἀξιοπερίεργον ὅτι εὐμενέστερον καὶ ἀκριβέστερον τῶν φιλολόγων ἐγκύπτουν εἰς τὴν φύσιν τῆς οὐγκικῆς τέχνης οἱ φιλόσοφοι, λ. χ. οἱ Γκυγιὼ καὶ οἱ Ρενουβιέ. Ἀπὸ τῆς πρώτης του ἐμφανίσεως ὁ Οὐγκὼ ἐνετυποῦτο ἰσχυρῶς, καθὼς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ Σατωβριάν, ὅτε τὸν ἀπεκάλεσεν «ὑψηλονόητον παιδίον»· ἀλλ' ἡ θέσις του ὡς δεδηλωμένου αἱρεσιάρχου τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ ἀνεγνωρισμένου εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν ἡγέτου τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων τῆς τέχνης εἰς ὅλας της σχεδὸν τὰς ἐκδηλώσεις τὰς λογοτεχνικὰς καί, γενικώτερον, τὰς καλλιτεχνικάς, εἶναι τὸ δρᾶμα «Κρόμβελλ» καὶ ὁ συνοδεύων τοῦτο πρόλογος. Τὸ δρᾶμα οὐδέποτε ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς οὔτε εἶναι διὰ θεατρικὴν παράστασιν, πολύστιχος ἐποποιία τοῦ 1827· περισσότερον συγγενεύει μὲ τοὺς «Βυργράβους», τὸ ἐπικοδραματικὸν ἔργον, τὸ ἄριστον τῆς δραματικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ κόσμος ὑπεδέχθη ψυχρότατα, οὐδὲ κατώρθωσε νὰ κρα-

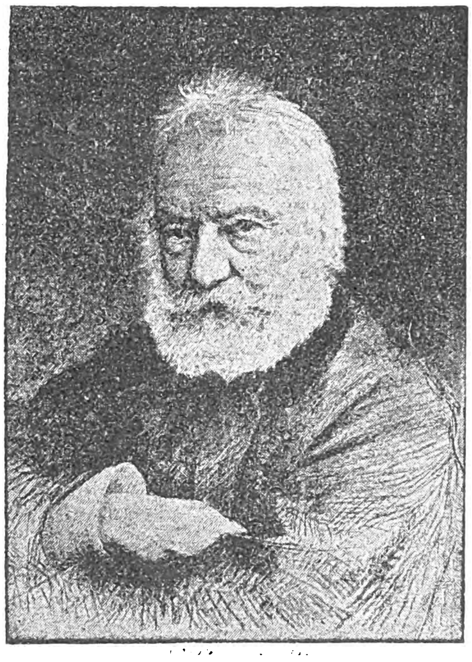

Βίκτωρ Οὐγκώ.

τηθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς· μὲ τοὺς «Βυργράβους» ὁ ποιητὴς ἀπεχαιρέτισε τὸ θέατρον, ἂν ὄχι καὶ τὴν δραματογραφίαν, μάλιστα διέκοψεν ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν δημοσιότητα καί, διότι θὰ τὸν ἐβάρυναν ἄλλαι φροντίδες, κυριώτατα, ἡ πολιτική. Ἀλλ' ὁ «Κρόμβελλ», καὶ μόνος αὐτός, χωρὶς τὸν περίφημον καταστάντα πρόλογόν του, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτυλίσσονται αἱ ἀρχαὶ τῆς νέας αἰσθητικῆς ἰδεολογίας, εἶναι, καθ' ἡμᾶς, πάγιον, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῆς ἀντιτασσομένης εἰς τὰ δόγματα τοῦ κλασσικισμοῦ, ἀψύχου τότε καὶ ὠχροῦ ἐκπνέοντος εἰς τὰς χεῖρας ἀνικάνων νὰ μετρηθοῦν πρὸς τὰ ἀναστήματα σφριγώντων ἀντιπάλων· τῶν τελευταίων ψευδοκλασσικιστῶν. Ὁ Κρόμβελλ, χαρακτὴρ περίπλοκος, ἀνισόρροπος, πολλαπλοῦς, μὲ περισσὰς καὶ πολλὰς κακίας καὶ ἀρετάς, μεγαλοφυὴς μὲ μικρότητας, χαρακτήρ, μὲ μίαν λέξιν, ἀχαρακτήριστος· ἥρως συμβολίζων εἰς τὰ κυριώτατα, τὴν ρωμαντικὴν νοοτροπίαν, ἀλλ' ἀποκλειστικώτερον τὴν τέχνην τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, ὅπου κυριαρχεῖ εἰς τὰ καλαισθητικὰ καὶ τὰ ἠθικά της καθέκαστα ἡ ἀντίθεσις. Τῆς οὐγκικῆς τέχνης παράγων ἀπαραίτητος, ἡ ἀντίθεσις, ἐκδηλουμένη ποικίλη καὶ πολύλαλος εἰς τὸ ποίημα, τὸ ἔπος, τὸ δρᾶμα, τὸ μυθιστόρημα, τὴν κριτικήν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν περιήγησιν, τὴν ἱστορίαν· κατὰ βάθος μονότροπος, μία καὶ ἡ αὐτή, παρ' ὅλην τὴν ἐναγώνιον προσπάθειαν ποὺ κατέβαλεν ὁ ποιητὴς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λυρικοῦ ἑαυτοῦ, καθὼς γίνεται εἰς ὅλα του τὰ δράματα, ἀπὸ τὸν «Ἐρνάνην», δεύτερον θρίαμβον εἰς τὰ 1830 κερδισμένον, μετὰ τὸ τρόπαιον τοῦ προλόγου τοῦ «Κρόμβελλ», μέχρι τοῦ «Τουρκοεμάδα». Εἰς τὸν πρόλογον, παρὰ τὸ καλόν, ἤτοι τὸ κανονικὸν γνώρισμα τοῦ καλλιτεχνήματος, ἐξαίρεται τὸ ἀκανόνιστον, ἤτοι ὁ χαρακτήρ, ἐξ ἴσου σημαντικὸς διὰ νὰ βαρύνῃ ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, καὶ τὸ ἄσχημον καὶ τὸ ἀλλόκοτον, παρὰ τὰ κοινῶς ἀνεγνωρισμένα πατροπαράδοτα στοιχεῖα τοῦ κάλλους· ὁ Κάλιμπαν συνοδὸς τοῦ Ἄριελ· δηλονότι, παρὰ τὸ ἁπλοῦν, τὸ σύνθετον, ὡς ἀπεκλήθη, καλόν, φέρον εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον, καθὼς εἰς τὴν μουσικὴν συμφωνίαν ἡ διαφωνία. Κατὰ ταῦτα ἡ προσεπικαλουμένη καθαρὰ ποίησις εἶναί τι χιμαιρικόν. Ἡ ποίησις χρειάζεται, εἰς τὴν εὔθετον ὥραν, τὴν συνδρομὴν καὶ τοῦ πεζολογικοῦ στοιχείου. Ἡ πεζότης ἀναδεικνύει καὶ αὐτὴ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ποιήσεως, μᾶς κάμνει νὰ διαισθανώμεθα ἐπιθυμητότερα τὰ ποιητικὰ καὶ νὰ ἐπαναπαυώμεθα βαθύτερον εἰς ἐκεῖνα. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ τονίζεται καὶ ἐξαίρεται, παρὰ τὴν σχολαστικὴν καὶ στενοκέφαλον διάγνωσιν τῶν ἐλαττωμάτων, ἡ μόνη γόνιμος καὶ ἀναδημιουργὸς κριτική, ἡ κριτικὴ τῶν ὡραιοτήτων, καθὼς τὴν ἐπωνόμασεν ὁ Σατωβριὰν καὶ τὴν διαλαλεῖ ὁ Οὐγκώ. Καθόλου εἰπεῖν, ὁ πρόλογος οὗτος δὲν προσφέρει νέον τι καὶ πρωτάκουστον· εἶναι κατ' οὐσίαν ἐπανάληψις τῶν λεχθέντων καὶ τῶν ἐξαρθέντων ἐκ μέρους πρωτοστατῶν τῆς ρωμαντικῆς πίστεως, ὁποῖοι ἡ Στάελ, ὁ Σλέγελ, ὁ Σίλλερ καὶ λοιπὴ χορεία τῶν θιασωτῶν τῆς ρωμαντικῆς καὶ προρρωμαντικῆς περιόδου· ἀλλὰ κατὰ τρόπον λογοτεχνικῆς εὑρέσεως, εἰκονοπλαστικῆς ὁρμῆς καὶ φραστικῆς ἐν γένει πρωτοτυπίας μεγαλονοίας, καθὼς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν τέχνην καθόλου τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ· αὕτη ἀπὸ τῶν ὀρθρινῶν της ἀνατολῶν μέχρι τῶν λάμψεων τῆς δύσεως, εἶναι σημαντικὴ ὄχι τόσον διὰ τὴν οὐσίαν τῆς φιλοσοφίας της ὅσον διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς φαντασίας καὶ τὴν μουσικότητα τῆς μορφῆς· γνωρίσματα ποὺ τὴν περιβάλλουν μὲ γοητείαν ἀποκαλυπτικήν. Τὰ μυθιστορήματά του ἀπὸ τῆς «Παναγίας τῶν Παρισίων», ὅπου ἡ ἐπική του ἐποπτεία καὶ ἡ προσωποποίησις τοῦ μεσαιωνικοῦ παρελθόντος κυριαρχεῖ, μέχρι τῶν «Ἀθλίων», εἴδους ρητορικοῦ εὐαγγελίου τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρετῶν καὶ φραγγελίου τῶν κακιῶν τῆς ἀστικῆς κοινωνίας· οἱ «Ἄθλιοι» ἀνεπτέρωσαν εἰς ὕψη περίβλεπτα διεθνῆ τὴν φήμην του· αἱ ἀφηγήσεις του, κατ' οὐσίαν, καὶ συγκρινόμεναι πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς συγχρόνου μυθιστοριογραφικῆς παραγωγῆς, λυρικαὶ ἐποποιίαι πρωτογενοῦς φύσεως· ἀναλόγους ἐντυπώσεις προκαλοῦν αἱ σελίδες τοῦ «Γελῶντος ἀνθρώπου», τῶν «Ἐργατῶν τῆς θαλάσσης τοῦ «93», μὲ τοὺς ρωμαντικοὺς καὶ ὑπερανθρωπικοὺς καὶ τερατολογικοὺς ἥρωας καὶ τὰς ἡρωΐδας των, ἀδελφοὺς ὁμοουσίους τῶν προσώπων καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν τῶν δραμάτων του. Ἀλλὰ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Οὐγκὼ περικλείεται ἢ ἐκτυλίσσεται εἰς ὅλην της τὴν πολυσύνθετον, κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν εὐχαρακτήριστον φυσιογνωμίαν τῶν πολυπληθῶν τόμων ποιημάτων του ἀπὸ τῶν πρώτων «Ὠδῶν καὶ Βαλλισμάτων» τοῦ 1824 μέχρι τοῦ «Τελευταίου Σταχυολογήματος», τοῦ περατοῦντος τὰς ὀψιγόνους ἐκδόσεις των. Οἱ τόμοι διεδέχοντο ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἀπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς νεότητός του, εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς ὡρίμου ἡλικίας του, ὕστερον εἰς τὴν μακροχρόνιον ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου διατριβήν του εἰς τὴν ἐξορίαν, τὸν περισσότερον χρόνον εἰς τὴν Γκερνεσέην, μὲ τὴν ὑψηλήν του ἀπομόνωσιν πρὸ τοῦ ὠκεανοῦ. Εἶναι τὰ «Ἀνατολικά», τὸ ἔργον τὸ κατ' ἐξοχὴν ὀφειλόμενον εἰς τὴν μεγάλην μας ἐπανάστασιν τοῦ 21, ὅπου ἡ «Ἑλλὰς τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Ὁμήρου», καθὼς ἀποκαλεῖ τὴν σφριγῶσαν Μοῦσάν του ὁ ποιητής, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ Κρητικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1866 νὰ τοῦ παρέχῃ εὐκαιρίας πρὸς διαλάλησιν τοῦ φιλελληνισμοῦ του ποὺ παρέμενεν ἁγνός, ὡς ἓν ἐκ τῶν ἱερωτέρων συμβόλων τῆς θρησκείας του, τὴν ὁποίαν ἐξέφραζε πολυσήμαντον καὶ εἰς τὴν τέχνην του καὶ εἰς τὸν βίον του τὸ ὄνομα Ἐλευθερία. Ἀπὸ τῶν «Ἀνατολικῶν» κυριώτερον ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται ἐπιβλητικὴ ἡ εἰκονογραφικὴ καὶ χρυσογλυπτικὴ ἐνέργεια τοῦ λόγου του, ἡ ὑλοποιοῦσα τὴν ἰδέαν καὶ ἀπογυμνοῦσα ὠχρὰς καὶ ἀναιμικὰς τὰς ἐμμέτρους αἰσθηματολογίας, θαυμαζομένας ἕως τότε, συγχρόνων του συναμιλλητῶν. Ἀκολουθοῦν, κατὰ σειράν, μετά τινας προσκαίρους διαλείψεις, τὰ «Φθινοπωρινὰ Φύλλα», τὰ «Ἄσματα τοῦ Λυκαυγοῦς», αἱ «Ἐσωτερικαὶ Φωναί», αἱ «Ἀκτῖνες καὶ Σκιαί», τὰ «Τραγούδια τοῦ Δρόμου καὶ τῶν Δασῶν», τὸ «Τέλος τοῦ Σατανᾶ», ὁ «Θεός», αἱ «Θρησκεῖαι καὶ θρησκεία», ὁ «Ὄνος», οἱ «Τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ πνεύματος», «Ὅλη ἡ Λύρα», «Ἡ τέχνη τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς πάππος», τὸ «Τρομερὸν Ἔτος» καὶ τὰ τρία θεωρούμενα ὡς ἡ ἀποκορύφωσις τοῦ οὐγκικοῦ ὕψους, αἱ «Ἐνατενίσεις», ὁ «Θρῦλος τῶν Αἰώνων», αἱ «Τιμωρίαι».

Εἰς δύο εὐρείας περιόδους μερίζεται ὁ λυρισμὸς τοῦ Οὐγκὼ εἰς τὰ ἔργα ταῦτα, ὁμοίως ἔκλαμπρα, μὲ διαφορετικάς, διὰ τὸν ὀξυδερκῆ παρατηρητήν, ἀποχρώσεις. Τὰ διακρίνει ὅλα ἡ ἐνοργάνωσις, ὡς εἰπεῖν, τῶν γενικῶν θεμάτων, ἀπὸ ἀλγεβρικῶν σημείων ἢ ἀφῃρημένων ἰδεῶν, μόλις ἐλαφρῶς χλοαζουσῶν ἀπὸ γραφικότητα, μετουσιοῦνται εἰς μουσικοὺς φθόγγους· προσλαμβάνουν ὅλην των τὴν ἔντασιν, τὴν παλμικὴν δόνησιν, τὴν ἐκρηκτικὴν δύναμιν. ἡ φύσις, ὁ ἔρως, ὁ θάνατος, ὁ θεός, ἡ πολιτεία, ὁ κόσμος. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1840, καθὼς ὑπολογίζεται, τὰ πολιτικὰ μίση, ἡ ἐξορία, ὁ ὠκεανός, ἡ ἀπομόνωσις, ὁ πόθος τῆς δράσεως, ἡ δύναμις τῆς θελήσεως, προσδίδουν ἀνεξαρτησίαν καὶ ὁρμὴν εἰς τὸ ποίημά του, πρωτοφανῆ διὰ τὴν δεκτικότητα τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἕως τότε, ἀπαράμιλλος διὰ τὴν ἀναλυτικὴν δεξιωσύνην, τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν κομψοπρέπειαν τῶν ποιητῶν της καί, κυριώτερον, τῶν πεζογράφων της, συναγωνίζεται τότε πρὸς τὰ ἐκπληκτικὰ ἅλματα τῶν Πινδάρων καὶ τὴν ἐκστατικὴν σεμνότητα τῶν προφητῶν. Τὸ ἀδέσμευτον τῆς ἀτομικῆς ἐκφράσεως, ὁ ἀνυπότακτος οἶστρος τῆς ἀπομονώσεως, τὸ ὁραματικὸν μυστήριον, τὸ σκιόφως, ἡ σκιερὰ

Digitized by Google

διαφάνεια, εἰς τὴν φυσικὴν ὡραιότητα, τὸ ἠθικὸν κάλλος, εἰς τὴν μίμησιν τοῦ πραγματικοῦ, ἡ τολμηροτάτη καὶ σχεδὸν ὁλικὴ μεταμόρφωσις τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀφελῆ καὶ πιστὴν παρατήρησιν, τὸ ὄνειρον καὶ ἡ ὀπτασία εἰς τὴν κυριολεξίαν, ἡ μεταφορά, εἰς τὴν αἰθρίαν τῆς ἐκφράσεως τὸ νεφελῶδες τῆς ὑποβολῆς, μ' ἕνα λόγον τείνουν νὰ ὑποκατασταθοῦν εἰς τὴν θετικὴν ἀκολασίαν τῶν χρωμάτων ἑνὸς Ροῦμπενς, ἡ αἰνιγματικὴ γοητευτικὴ σκοτεινότης τῶν μεθόδων τοῦ Ρέμπραν, ὥστε εἷς ἐκ τῶν κριτικῶν τῆς ποιήσεως αὐτῆς νὰ δικαιολογῆται ἐπιδικάζων τὸν Γάλλον ποιητὴν μὲ φράσεις δανεισμένας πιστῶς ἀπὸ τὸν χαρακτηρισμὸν ἑνὸς τεχνοκρίτου διὰ τὴν ζωγραφικὴν τοῦ Ὁλλανδοῦ μεγαλοτέχνου. Στοιχεῖα δυνάμενα νὰ σημειωθοῦν ὡς ἀποτελοῦντα τὴν δευτέραν, καθὼς ἀναφέρομεν, περίοδον, ποὺ καθίστανται κυρίως αἰσθητὰ εἰς τὰς «Ἐνατενίσεις», τὸν «Θρῦλον τῶν αἰώνων», τὰ «Τραγούδια τοῦ δρόμου καὶ τῶν δασῶν» τὰς «Τιμωρίας», ὅπου ὁ σατιρικὸς λίβελλος ἐναντίον τοῦ Γ' Ναπολέοντος ἐξωραΐζεται ἀπὸ τὴν ἐντέλειαν τῆς τεχνικῆς καὶ ὁ Ἰουβενάλιος καθοσιώνεται ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν τελευταίων του πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δημοσιευθεισῶν σελίδων συναντῶμεν ἐσπαρμένους ἀφθόνως θαυμασίους στίχους. Ἐξέχει ὁ θρῆνός του εἰς τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου Γωτιὲ κατὰ τὸ 1872, ὡς νὰ ἦτο ἐκεῖνος τὸ κύκνειον ᾆσμά του. Αἱ κυριώτεραι λεπτομέρειαι τοῦ βίου του ὅσον εἶναι δυνατὸν οὗτος νὰ ἀποσχισθῇ τῆς φιλολογικῆς δράσεως θὰ ἔφθανε νὰ συνοψισθοῦν διὰ βραχυτάτων συντομωτάτα: Πατρίκιος τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου, ἄκρως εὐνοούμενος τῆς πριγκιπίσσης Ἑλένης τοῦ Ὀρλεάν, θαυμαστρίας του. Τῷ 1841, μετὰ τρεῖς ἀποτυχίας, εἰσέρχεται εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Τῷ 1844 ὑποδέχεται ἐκεῖ τὸν Σαινμπέβ, μολονότι εἶχε διακόψει πᾶσαν σχέσιν μ' ἐκεῖνον, ἄριστον ἕως τότε φίλον του, ἕνεκα τοῦ αἰσθήματος ποὺ εἶχεν ἐμπνεύσει ἡ σύζυγός του εἰς τὸν φιλερωτικώτατον κριτικόν. Τῷ 1848 θέτει ὑποψηφιότητα εἰς τὴν προεδρίαν τῆς δημοκρατίας, ὅπου εἶχε θριαμβευτικῶς ἀναδειχθῆ ὁ Λαμαρτῖνος. Συνδέεται μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, μετ' ὀλίγον αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων, διὰ νὰ τὸν παραιτήσῃ, ἄσπονδος πολέμιος, ὅπου τὸν ἐκάλει ὁ ἐκπατρισμὸς ἀπὸ τοῦ 1851 καὶ ἀπὸ τοῦ 1855 εἰς τὴν Γκερνεσέην μέχρι τοῦ 1870, ὅπου μὲ τὴν διεθνῆ καταστᾶσαν φήμην του εἶχεν ἐπιστολὰς μὲ μόνην ἐπιγραφὴν τ' ὄνομά του καὶ διεύθυνσιν *Ὠκεανός*. Γερουσιαστὴς ἐκλέγεται τῷ 1876. Τὰ ἀριστερίζοντα δημοκρατικὰ του φρονήματα καὶ αἱ συμπάθειαί του πρὸς τοὺς κομμουνιστὰς θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν δημοτικότητά του καὶ τὸν ἀναγκάζουν δὶς νὰ ἐπιστρέψῃ, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, εἰς τὴν ἐξορίαν.

Τὸν συνταράττουν σφοδρὰ καὶ τραγικὰ οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἡ παραφροσύνη τοῦ ἀδελφοῦ του *Εὐγενίου* ἐκδηλώνεται κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῶν γάμων τοῦ ποιητοῦ. Ἀπὸ τὰς δύο του θυγατέρας, τὴν *Λεοπολδίνην* καὶ τὴν *Ἀδέλαν*, ἡ πρώτη πνίγεται μετὰ τοῦ συζύγου της τραγικώτατα εἰς τὸν Σηκουάναν, ἡ ἄλλη ἀποθνήσκει εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Καὶ ἐπιζῇ τῶν δύο υἱῶν του. Τελευταία τὸν ἀποχαιρετᾷ εἰς τὰ 1882 ἡ Ἰουλία Δρουῶ, ἡ μεγάλη φίλη του καὶ ἀχώριστος σύντροφος, συμμερισθεῖσα καὶ αὐτὴν τὴν ἐξορίαν του. Ὁ θάνατός της ἐσημείωσε τὴν διακοπὴν καὶ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τοῦ ποιητοῦ, ἡ ὁποία παρέμενεν ἀμείωτος καὶ εἰς τὸ βαθὺ γῆράς του. Ἔπαυσεν ἀπὸ τότε νὰ ἐξέρχεται, καὶ τὴν ἠκολούθησεν εἰς τὸν τάφον τὴν 22 Μαΐου 1885. Κατὰ τὰ τελευταῖά του ἔτη εἶχε καταστῆ τὸ ὑποκείμενον τῆς λατρείας τοῦ ἔθνους του, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν διχογνωμιῶν, εἰδωλοποιήθη ὡς νὰ ἐνεσάρκωνε τὸν στίχον του: «Δὲν γνωρίζω πλέον τ' ὄνομά μου· ὀνομάζομαι Πατρίς», τοῦ προσεφέροντο θυσίαι εἰς διαδηλώσεις ὁλοκλήρου λαοῦ κάτωθεν τῶν παραθύρων του, εἰς θεατρικὰς παραστάσεις, εἰς ἑορτὰς καὶ τελετάς, μὲ τὴν εὐκαιρίαν ἐπετείων, πανηγυρικῶν συμποσίων, ἐκδόσεως ἔργων του, ὡς ὑπῆρξεν ἡ μοναδικὴ εἰς τὰ ἐκδοτικὰ χρονικὰ ἐπιτυχία τῶν «Ἀθλίων» του.

Ἡ κηδεία του, μὲ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ νεκροῦ του κάτωθεν τῆς θριαμβευτικῆς Ἁψῖδος, καὶ ὁ ἐνταφιασμός του εἰς τὸ Πάνθεον, καθὼς περιγράφεται ἀριστοτεχνικῶς ἀπὸ τὸν Μπαρρὲς εἰς τοὺς «Ξερριζωμένους» του, σημειώνουν τὸ μεσουράνημα τῆς ἀποθεώσεώς του. Μετ' αὐτὸ ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κατέρχεται ὁ ἥλιος τῆς δόξης του, καὶ ὁ ποιητὴς μετὰ τὸν λίβανον τῶν θαυμαστῶν νὰ δέχεται τὰ κτυπήματα δεξιὰ ἢ ἀδέξια, εἰλικρινῆ ἢ κακόπιστα, ὑποτιμητῶν τῆς ἀξίας του καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικόν, γενικώτερον, βίον του. Ἐδέησε νὰ παρέλθῃ καιρός, καθὼς συμβαίνει συχνὰ εἰς τὰ μνημόσυνα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἑκάστοτε, ἀναλόγως πρὸς τὰς καμπὰς καὶ τὰς τροπὰς τῶν καιρῶν, τῶν διαθέσεων καὶ τῶν συνειδήσεων τῶν ἱστορικῶν ἐρευνητῶν. Μέχρις οὗ ἤρχισαν νὰ ἀραιώνωνται τὰ νέφη, καὶ οἱ κριτικοὶ καταλογισταὶ νὰ τὸν προσβλέπουν καθαρώτερον καὶ προσεκτικώτερον. Ἕδρα ἱδρύεται εἰς τὸ πανεπιστήμιον διὰ τὴν ξεχωριστὴν διδασκαλίαν τοῦ ἔργου του, παρὰ τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀντιδράσεων, ὁ φωτοστέφανος τοῦ Δάντου καταυγάζει καὶ τὴν μνήμην του. Ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πληθύνονται αἱ μονογραφίαι καὶ τὰ μελετήματα περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἔργου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ κατὰ τὸν παρελθόντα κυρίως αἰῶνα, μάλιστα δ' ἐφ' ὅσον ἔζη καὶ ἤκμαζεν, ἐφημίσθη καὶ ἐθαυμάσθη παρ' ἡμῖν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ πολλαχῶς ἐκυριάρχησεν εἰς τὰ πνεύματα, καθὼς δεικνύουν αἱ παντοῖαι μεταφράσεις, διαδόσεις, συχναὶ κυκλοφορίαι εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων καὶ παραστάσεις εἰς τὰ θέατρα τῶν ἔργων του. Ὅλη ἡ σειρὰ τῶν μυθιστορημάτων του, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου του, καὶ σχεδὸν τὰ πλεῖστα τῶν δραμάτων του, καθ' ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν γῆν, ἔτυχον μεταφραστῶν καὶ ἀπὸ σκηνῆς ἑρμηνευτῶν. Γενικώτερον, μάλιστα δ' εἰς τὴν γαλλικὴν αἱ βιογραφικαὶ καὶ κριτικαὶ περὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εἶναι πολυπληθεῖς, καὶ ἡ οὐγκολογικὴ φιλολογία ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, προάγεται, εἰς ὅλα τὰ εἴδη καὶ ἀπὸ τῶν ἀπόψεων ὅλου τοῦ ἔργου του, καθὼς καὶ τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου του. Ἐνταῦθα καταγράφομέν τινας τῶν περὶ αὐτοῦ κατὰ καιροὺς σπουδαιοτέρων πραγματειῶν: *C. Baudelaire*, L'art romantique 1920. — *M. Guyan*, L' art un point de vue sociologique 1912.— *M. Dupuy*, V. H. 1887.— *E. Faguet*, Dix-neuvième Siècle. — *E. Renan*, Feuilles détachées 1905. — *C. Rénouvier*, V. H. le poète-le pilosophe 1900, 2 vol.— *L. Mabilleau*, V. H. 1917. — *F. Brunètière*, L' évolution de la poésie lyrique 1898 2 vol. — *Τοῦ αὐτοῦ*, V. H. 1901 2 vol.— *A. Guiard*, La fonction du poète 1910.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Virgile et V. H. 1910.— *A. Joussain*, L' esthètique de V. H. 1920. — *M. C. Poinsot*, Auprès de V. H. 1919.— *M. Duclaux*, V. H. 1925. — *F. Berret* V. H. 1927. — *D. Saurat*, La littérature et l'occultisme 1929.— *R. Escholier*, La vie glorieuse de V. H. 1928.— *M. Sourian*, La préface de Cromwell 1920.— *E. Rigal*, V. H. Poète épique 1920.— *A. C. Swinburne*, A study of V. H. 1909.— *Hofmanstal*, Versuch über V. H. 1925.— *Ψυχάρης*, Τὸ ταξίδι 1888. — *Κ. Παλαμᾶ*, Πεζοὶ δρόμοι. Ὁ Β. Ο. καὶ ἡ Ἑλλὰς 1929.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

— **Οὐγκὼ** (Hugo), ***Ἰωσὴφ-Λεοπόλδος-Σιγκισομπέρ**, κόμις* —. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1773 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1828. Καταταχθεὶς εἰς τὸν δημοκρατικὸν στρατόν, διεκρίθη εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν Μορώ, τὸν Κλεμπὲρ καὶ τὸν Μασσενά, εἶτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἰωσὴφ Βοναπάρτου, βασιλέως τότε τῆς Νεαπόλεως, κατέστρεψε τὰς συμμορίας τοῦ Φρὰ-Διάβολο καὶ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα Ἰωσὴφ εἰς Ἱσπανίαν, ὅπου κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Ὀκάνα καὶ τῷ 1812 ἐγένετο διοικητὴς τῆς Μαδρίτης. Ἀναλαβὼν τὴν ἄμυναν τῆς Τιονβὶλ τῷ 1813, ὑπερήσπισε ταύτην ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἀξιοσημείωτα στρατιωτικὰ συγγράμματα καὶ «Ἀπομνημονεύματα», δημοσιευθέντα τῷ 1825, πρὸς δὲ ἓν «Ἱστορικὸν ἡμερολόγιον» τῆς πολιορκίας τῆς Τιονβίλ. Ἦτο πατὴρ τοῦ *Βίκτωρος* καὶ τοῦ *Ἄβελ Οὐγκώ*.

Θ. Β.

Οὐγολῖνος *Γκεραρντέσκα* (Ugolino Gherardesca), γνωστὸς ὡς *κόμης* ***Οὐγολῖνος***. Ἄρχων τῆς Πίζης, εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων ἀρχηγῶν τῶν Γιβελίνων. Ἡττηθεὶς ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βισκόντι πρὸς κατάκτησιν τῆς κυβερνήσεως τῆς Πίζης, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐφυλακίσθη, κατόπιν δὲ ἐξωρίσθη. Ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκόμενος συνεμάχησε πρὸς τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν Λούκκαν καὶ ἤρχισε συνωμοτῶν κατὰ τῆς πατρίδος του. Ἀνακληθεὶς τῷ 1276 εἰς τὴν Πίζαν, κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην ἐπιρροήν, κατὰ δὲ τὴν περίφημον μάχην τῆς Μελορία ἐναντίον τῆς Γενούης, ὡς διοικητὴς τῆς ἐφεδρείας, προεκάλεσε διὰ τῆς ὀπισθοχωρήσεώς του τὴν καταστροφὴν τῶν στρατευμάτων τῆς Πίζης, προτιμήσας νὰ στραφῇ κατὰ τῆς Πίζης πρὸς κατάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀντὶ νὰ βαδίσῃ εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων. Πράγματι, εἰσελθὼν μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν Πίζαν κατώρθωσε νὰ ὀνομασθῇ ἀρχιστράτηγος αὐτῆς διὰ δέκα ἔτη καὶ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γενούης, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ παρεμπόδισε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν ἄσπονδοι ἐχθροί του. Συγχρόνως ἐξώρισε πάντας τοὺς ἀντιπάλους του καὶ κατέστρεψε τὰ μέγαρά των. Οἱ Βισκόντι ἀντέταξαν εἰς αὐτὸν σθεναρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κατετροπώθησαν καὶ αὐτοί, χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν τῷ παρέσχε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ρουτζιάρο ντέλι Οὐμπαλντῖνι. Ἐν τέλει κατώρθωσε ν' ἀνακηρυχθῇ ἄρχων τῆς Πίζης, ἕνεκα ὅμως τῆς μεγάλης ὑπεροψίας του καὶ τῆς σκληρότητός του προεκάλεσε λαϊκὴν ἐξέγερσιν, ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν αὐτὸς οὗτος ὁ πρώην σύμμαχός του ἀρχιεπίσκοπος Οὐμπαλντῖνι. Ὁ ὄχλος περικυκλώσας τὸ ἀνάκτορον Γκεραρντέσκα κατέκαυσεν αὐτό, ὁ δὲ Οὐγολῖνος, συλληφθεὶς μετὰ τῶν δύο υἱῶν του Γκάντο καὶ Οὐγκουτσιόνε καὶ τῶν ἀνεψιῶν του Νίνο καὶ Ἀνσελμούτσιο, ἐνεκλείσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πύργον Γκουαλάντι, τοῦ ὁποίου αἱ κλεῖδες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν Ἄρνον, ἵνα μὴ καταστῇ δυνατὸν νὰ παρασχεθῇ οἱαδήποτε βοήθεια εἰς αὐτόν. Οὕτω οἱ ἐγκλεισθέντες ἐντὸς τοῦ πύργου ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Οὐγολῖνος, πιεζόμενος ἐκ τῆς πείνης, ἠναγκάσθη νὰ καταφάγῃ πρότερον τὰ τέκνα του καὶ τοὺς ἀνεψιούς του, παρατείνας οὕτω ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ζωήν του. Ὁ Δάντης ἀναφέρει τὸ τραγικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τοῦ ἐκ τῆς πείνης θανάτου εἰς τὸ τριακοστὸν δεύτερον καὶ τριακοστὸν τρίτον ᾆσμα τῆς «Κολάσεως» του, παρουσιάζων τὸν Οὐγολῖνον καταβιβρώσκοντα ἐν τῇ Κολάσει τὸν ἀρχιεπίσκοπον Οὐμπαλντῖνι, τοῦ ὁποίου κατατρώγει τὸ κρανίον. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐνέπνευσε καὶ πολλοὺς ἄλλους συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνας. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων γλυπτικῶν ἔργων εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ Καρπῶ ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Πιερίνο ντὰ Βίντσι ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας.

Μ. Δ. Β.

Οὖγος. Βασιλεὺς τῆς Προβηγκίας καὶ Ἰταλίας, ἀποθανὼν τὴν 10ην Ἀπριλίου 947 ἐν Ἀρελάτῃ. Ἦτο υἱὸς τοῦ κόμητος τῆς Ἀρελάτης Θιετοβάλδου καὶ τῆς Βέρθας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Λοθαριγγίας Λοθαρίου Β'. Μετὰ τὸν θάνατον Λουδοβίκου τοῦ Τυφλοῦ (923 ἢ 924) ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Προβηγκίας, τῷ 926 βασιλεὺς καὶ τῆς Ἰταλίας στεφθεὶς ἐν Παβίᾳ (9 Ἰουλ.) ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ βασιλέως Ροδόλφου καὶ τῷ 933 ἐπέτυχε τὴν προσάρτησιν καὶ τῆς Κάτω Βουργουνδίας. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν ἐπιδρομέων Οὔγρων ἐν Λομβαρδίᾳ, κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Ἀρνόλδου τοῦ Κακοῦ κ. ἄ., τέλος δὲ ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ Βερεγγάρου μαρκίωνος τῆς Ἰβρέας νὰ περιορισθῇ (946) εἰς μόνην τὴν Προβηγκίαν.

Π. Ν. Π.

— **Οὖγος** (Hugues). Πέντε δοῦκες τῆς Βουργουνδίας: —1) Ὁ *Α'*. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου τῆς Βουργουνδίας, ἔγγονος καὶ διάδοχος (1076) τοῦ δουκὸς Ἐρρίκου. Ἐβοήθησε τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Σάντσον Α' εἰς τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῆς Ναβάρρας καὶ ἀπεσύρθη τῆς ἐξουσίας τῷ 1079, καταλιπὼν διάδοχον τὸν ἀδελφόν του Εὔδον Α'. Ἀπέθανεν ἄτεκνος εἰς Κλυνὺ τῷ 1079.

—2) Ὁ *Β'*, *ὁ Εἰρηνικὸς* (Hugues le Pacifique). Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, υἱὸς καὶ (1102) διάδοχος τοῦ Εὔδον Α', γεννηθεὶς τῷ 1086. Μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΣΤ' κατὰ τῶν Νορμανδῶν καὶ ἐγένετο διοικητὴς στρατιᾶς (1124) κατὰ τὴν ἐπαπειλουμένην εἰσβολὴν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Ε'. Ἀπέθανε τῷ 1162 καὶ κατέλιπε διάδοχον τὸν υἱόν του Εὔδον Β'. Πλὴν τούτου ἔσχε τέκνα Οὖγον τὸν Πυρρὸν (αὐθέντην τοῦ Σατελὲ), Ροβέρτον καὶ Ἐρρῖκον (ἐπισκόπους τοῦ Autun), Γωτιέρον (ἐπίσκοπον τῆς Λάνγκρ), Σιβύλλην (σύζυγον τοῦ Ρογήρου, βασιλέως τῆς Σικελίας) κ. ἄ.

—3) Ὁ *Γ'*. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου καὶ (1162) διάδοχος τοῦ Εὔδου Β', γεννηθεὶς τῷ 1150. Ἀρχικῶς ἦρξεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Μαρίας καὶ ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα Ἀλίκην τῆς Λωρραίνης. Ἐξεστράτευσεν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους (1171), ἐπολέμησε μετὰ τῶν κομίτων τῆς Φλάνδρας καὶ τοῦ Μπλουὰ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου-Αὐγούστου κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του, μετ' αὐτοῦ δὲ συμφιλιωθεὶς μετέσχε (1190) τῆς Γ' σταυροφορίας, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῶν γαλλικῶν δυνάμεων κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ βασιλέως. Ἀπέθανεν ἐν Τύρῳ τῷ 1193 καὶ κατέλιπε διάδοχον τὸν υἱόν του Εὔδον Γ'.

—4) Ὁ *Δ'*. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, υἱὸς καὶ (1218) διάδοχος τοῦ Εὔδου Γ', γεννηθεὶς τῷ 1212. Ἀρχικῶς ἐκηδεμονεύθη ὑπὸ τῆς μητρός του Ἀλίκης ντὲ Βεργκύ. Ἐξεστράτευσεν ὡς σταυροφόρος εἰς Παλαιστίνην (1239—1241), συνώδευσε τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον Θ' τὸν Ἅγιον κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον Ζ' σταυροφορίαν, ὅπου ἠχμαλωτίσθη (1251—1254) κατὰ τὴν μάχην τῆς Μανσούρας καὶ τῷ 1265 ἔλαβε παρὰ τοῦ Λατίνου βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου Β' τὸν κληρονομικὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπέθανε τῷ 1272 ἐπιστρέφων ἐκ προσκυνήματος εἰς Ἅγιον Ἰάκωβον τῆς Κομποστέλλας καὶ κατέλιπε διάδοχον τὸν υἱόν του Ροβέρτον Β'. Πλὴν αὐτοῦ ἔσχε πλεῖστα τέκνα, ἐν οἷς καὶ τὴν Ἐλισάβετ ἢ Ἰσαβέλλαν, σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος Ροδόλφου Α'.

—6) Ὁ *Ε'*. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, υἱὸς καὶ (1305) διάδοχος τοῦ Ροβέρτου Β'. Ἀρχικῶς ἐκηδεμονεύθη ὑπὸ τῆς μητρός του Ἀγνῆς, παρεχώρησε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβῖκον καὶ ἀπέθανε (1315) ὀλίγον πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἰωάννας, θυγατρὸς τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακροῦ. Διάδοχον ἔσχε τὸν ἀδελφόν του Εὔδον Δ'.

Π. Ν. Π.

— **Οὖγος, ἅγιος**. Μέλος τῆς οἰκογενείας τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας, γεννηθεὶς ἐν Semur, τῷ 1024, ἐκ πατρὸς Δαλματίου. Νέος ἔτι εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Cluny, τοῦ ὁποίου τῷ 1049 ἐγένετο ἀββᾶς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῶν Ρημῶν, συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Θ', ὃν ἀκολούθως συνώδευσεν εἰς Γερμανίαν καὶ εἰς Ρώμην. Τῷ 1055 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Λουγδούνῳ σύνοδον. Ὁ Οὖγος καθ' ὅλον τὸν βίον του προσέκειτο τῇ Ἁγίᾳ Ἕδρᾳ, ἡ ὁποία πολλάκις τῷ ἐξεδήλωσε τὴν ἰδιαιτέραν ἐμπιστοσύνην της. Ἀπέθανε τῷ 1109, κατετάχθη δὲ μεταξὺ τῶν ἁγίων ἐπὶ Καλλίστου τοῦ Β' (1119—1124). Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 29 Ἀπριλίου. Διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἑπτὰ ἐπιστολαὶ καὶ μικρά τινα ποιήματα τοῦ ἁγίου Οὔγου.

Δ. Α. Ζ.

Digitized by Google

— **Οὖγος ὁ ἀββᾶς** (Hughes l'abbé). Μαργράβος τῆς Νευστρίας καὶ ἀρχιερεὺς τῆς γαλλικῆς αὐλῆς, ἀποθανὼν τῷ 886. Ἦτο υἱὸς τοῦ Κονράδου κόμιτος τῶν Παρισίων (θείου τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ) καί τινος θείας τοῦ βασιλέως Λοθαρίου Β', ἀνήκων εἰς τὸν ἰσχυρὸν οἶκον τῶν Οὐέλφων, συγγενῶν τῆς καρολιγγείου δυναστείας. Οὐδέποτε ἐνεδύθη τὸ σχῆμα, ἀναμιχθεὶς κυρίως εἰς τὴν πολιτικήν, ὅπου διεκρίθη. Ἐβοήθησε Κάρολον τὸν Φαλακρὸν κατὰ τὴν εἰσβολὴν Λουδοβίκου τοῦ Γερμανικοῦ (858), διατελέσας δὲ ἐπὶ βραχὺ (864) ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κολωνίας ἐν τῇ αὐλῇ Λοθαρίου τοῦ Β', ἐπέστρεψε (866) παρὰ τῷ Καρόλῳ καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐναντίον τῶν ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν. Περὶ τὸ 877 ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Καρόλου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ διαδόχου του Καρόλου τοῦ Τραυλοῦ. Τούτου ἀποθανόντος (879), ἐγένετο κηδεμὼν τῶν ἀνηλίκων Λουδοβίκου Γ' καὶ Καρλομάνου, διαδεχθεὶς δὲ τέλος τὸν Γκοζλὲν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως κατέστη παντοδύναμος ῥυθμιστὴς τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ κράτους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρλομάνου (884) ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως Καρόλου τοῦ Παχέος καὶ ἐξήσκησε καθήκοντα ἀντιβασιλέως. Ἀπέθανε βαδίζων κατὰ τῶν πολιορκούντων τοὺς Παρισίους Νορμανδῶν. Π. Ν. Π.

— **Οὖγος ὁ ἐξ *Ἁγίου Βίκτωρος*** (Hugues de Saint-Victor). Σχολαστικὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1096 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1141. Μετὰ μικρὰν παραμονὴν ἐν Σαξονίᾳ ἐγένετο μοναχὸς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος ἐν Μασσαλίᾳ, ἐκεῖθεν δὲ ἦλθεν εἰς Παρισίους καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ περίφημον μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος. Ὁ Οὖγος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφιερώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὴν θεολογίαν. Ἡ φήμη του ὑπῆρξε καθ' ὅλους τοὺς μέσους αἰῶνας μεγίστη. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Οὔγου φέρονται πλεῖσται πραγματεῖαι (ἔκδ. *Migne*, «Patr. Latina», τόμ. 175—177), νεώτεραι ὅμως μελέται ἀπέδειξαν ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὑποβολιμαῖαι. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ φιλοσόφου εἶναι τὸ «De sacramentis christianae fidei». Πλὴν τούτου μνημονευτέα καὶ τὰ ἑξῆς: «De scriptis et scriptoribus sacris Praenotatiunculae, de potestate et voluntate Dei», «Expositio super Regulam Sancti Augustini» κλπ. Δ. Α. Ζ.

— **Οὖγος ὁ ἐξ *Ἁγίου Κάρου*** (Hugues de Saint-Cher). Γάλλος καρδινάλιος καὶ θεολόγος, ἀποθανὼν τῷ 1263. Ἐσπούδασε τὸ ἀστικὸν καὶ κανονικὸν δίκαιον καὶ τὴν θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων. Τῷ 1225 κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα, τῷ 1240 ἐγένετο γενικὸς βικάριος καὶ τῷ 1244 καρδινάλιος-ἱερεὺς τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Δ', ἔκτοτε ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Διετέλεσε πρέσβυς τοῦ Ἰννοκεντίου εἰς Γερμανίαν, ὑποστηρίξας ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ Φρειδερίκου Β' τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὁλλανδίας κατὰ τοῦ Κονράδου, καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ' ἀνέλαβε τὴν μελέτην καὶ εἰσηγήθη τὴν καταδίκην τῶν ἔργων Ἰωάννου τοῦ ἐκ Πάρμας καὶ τοῦ Γουλιέλμου ντὲ Σαὶντ-Ἀμούρ. Κυρίως διεκρίθη ὡς μελετητὴς τῆς Βίβλου, ἀποκληθεὶς «μαντεῖον τῶν ἑρμηνευτῶν τῆς Γραφῆς», χρησιμοποιηθεὶς δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων θεολόγων. Κατέλιπε διορθώσεις (Correctorium) τοῦ κειμένου τῆς Βίβλου, ὁλοκληρωτικὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, σχόλια εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, λόγους κ. ἄ., πλειστάκις ἐκδοθέντα (Βασιλεία 1498 καὶ 1504, Παρίσιοι 1538, Ἑνετία 1600, Λυὼν 1669 κτλ.). Κοινοτέρα τῶν ἐκδόσεών του ἡ ἐν Ἀβινιὸν (1786, τόμ. 2), ἐκ δὲ τῶν περὶ τοῦ ἔργου του μελετῶν κυρία ἡ παρὰ J. Sassen (Βόννη 1898). Π. Ν. Π.

—**Οὖγος *Βριέννιος*** (Hugues de Brienne). Κόμης Ἀλητίου (Lecce). Νυμφευθεὶς τῷ 1277 τὴν Ἰσαβέλλαν ντὲ λὰ Ρός, χήραν τοῦ Γοδοφρείδου δὲ Βρυγέρ, ἔλαβε τὸ ἥμισυ τῆς βαρωνίας τῆς Καρυταίνης. Ἀπὸ τοῦ 1284 μέχρι τοῦ 1286 διετέλεσε διοικητὴς Κερκύρας. Ἀποθανούσης τῆς πρώτης συζύγου του ἐνυμφεύθη τῷ 1291 τὴν Ἑλένην Ἀγγελῖναν, χήραν τοῦ Γουλιέλμου Α' δὲ λὰ Ρός. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε βάϊλος τοῦ δουκάτου Ἀθηνῶν. Ἐφονεύθη ἐν Σικελίᾳ τῷ 1296. Δ. Α. Ζ.

—**Οὖγος *δὲ Βρυγὲρ*** (Hugues de Bruyères). Κύριος τῆς βαρωνίας τῆς Καρυταίνης (1209). Συνεδέθη μετὰ τῆς πριγκιπικῆς οἰκογενείας τῶν Βιλλαρδουΐνων, νυμφευθεὶς μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ πρίγκιπος Γοδοφρείδου τοῦ Α'. Ἦτο πατὴρ τοῦ ἱππότου Γοδοφρείδου δὲ Βρυγέρ. Δ. Α. Ζ.

—**Οὖγος *Καπέτος*** (Hugo Capito, Hue Chapez, Hugues Capet). Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν *Καπετιδῶν* (βλ. λ.). Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ δουκὸς Οὔγου τοῦ Μεγάλου καὶ τῆς Ἀθουΐλδης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ὄθωνος Α' τοῦ Μεγάλου, γεννηθεὶς τῷ 938 καὶ ἀποθανὼν τῷ 996. Κληρονομήσας τὰ ἐκτεταμένα φέουδα τοῦ πατρός του, ἠνάγκασε (960) ἄκοντα τὸν βασιλέα Λοθάριον νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν μὲν δοῦκα τῶν Φράγκων καὶ αὐθέντην τοῦ Πουατοῦ, τὸν δὲ ἀδελφόν του Ὄθωνα δοῦκα τῆς Βουργουνδίας. Συνδεθεὶς δι' ἐπιγαμιῶν μὲ τοὺς δοῦκας τῆς Ἀκουϊτανίας καὶ Νορμανδίας, ἔχων συγγενῆ καὶ ὀπαδὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ρημῶν Ἀδαλβήρωνα καὶ ἀπ' εὐθείας ἀναγνωριζόμενος ὡς ἐπικυρίαρχος παρὰ τῶν πλείστων τιμαριούχων τῆς Γαλλίας, σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη ἰσχυρότερος τοῦ Λοθαρίου, ὃν ἐν τούτοις ἐπὶ μακρὸν ὑπεστήριξεν. Κυρίως ἀνεδείχθη ἀπὸ τοῦ 985, ὅτε τελείως ἐταπείνωσε τὸν βασιλέα, ἐμποδίσας αὐτὸν ἐνόπλως νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀδαλβήρωνα, καὶ ἀργότερον, ἐπὶ βασιλέως Λουδοβίκου Ε', ὅτε παρέσχεν ἄσυλον εἰς τὴν ὑπὸ τούτου διωκομένην βασιλομήτορα Ἔμμαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ἀτέκνου, ἀνεκηρύχθη (3 Ἰουλ. 987) βασιλεύς, ἐκ τῶν προτέρων δὲ κανονίσας καὶ τὰ τῆς διαδοχῆς του, ἠγωνίσθη (989—991) κατὰ τῶν ἀνταπαιτητῶν Καρόλου τῆς Λωρραίνης (ἀδελφοῦ τοῦ Λοθαρίου) καὶ Ἀρνόλδου (υἱοῦ τοῦ Λοθαρίου), τελικῶς ἐκμηδενίσας αὐτοὺς καὶ ἐγκλείσας τὸν Κάρολον εἰς Ὀρλεάνην μέχρι τοῦ θανάτου του (992—995). Τὴν βασιλείαν τοῦ Οὔγου χαρακτηρίζει κυρίως ἡ ἀνύψωσις τοῦ γοήτρου τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἡ προπαρασκευὴ τῆς καθιερώσεως τῆς κληρονομικῆς δυναστείας ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ ἐγκαινίασις πολιτικῆς χωριστῆς ἀπὸ τῶν ἐν Γερμανίᾳ πραγμάτων. Ὁ Οὖγος Καπέτος ὑπ' ἄλλων ἐθεωρήθη βασιλεὺς ὑψηλῶν ἀρετῶν καὶ προτερημάτων καὶ ὑπ' ἄλλων κοινὸς σφετεριστὴς τοῦ θρόνου, υἱὸς κρεοπώλου κατὰ παλαιὸν γαλλικὸν ἔπος. Ἐν τούτοις παραλληλίζεται διὰ τὴν πανουργίαν του καὶ τὴν πολιτικότητα πρὸς βασιλεῖς ὡς ὁ Φίλιππος - Αὔγουστος, ὁ Φίλιππος Δ', ὁ Κάρολος Ε' κ. ἄ. Κατέλιπε διάδοχον τὸν ἀπὸ τῆς Ἀδελαΐδος (θυγατρὸς Γουλιέλμου Γ' δουκὸς τῆς Ἀκουϊτανίας) υἱόν του Ροβέρτον. Π. Ν. Π.

— **Οὖγος *ντὲ Λιόν*** βλ. λ. *Λιὸν* Οὖγος.

—**Οὖγος *δὲ Λουζινιὰν*** (Hugues de Lusignan). Πρίγκιψ τῆς Γαλιλαίας καὶ τοῦ Μορέως. Ἦτο υἱὸς τοῦ Γουΐδωνος δὲ Λουζινιάν, βασιλέως τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, καὶ τῆς Μαρίας δὲ Βουρβόν, ἥτις ὑπανδρεύθη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου της, τὸν πρίγκιπα τοῦ Τάραντος Ροβέρτον. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1364), περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φίλιππον τὸν Γ' περὶ τῆς διαδοχῆς ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας. Τῷ 1366 ἦλθε μετὰ τοῦ υἱοῦ της εἰς Πελοπόννησον, ὅπου συνεκρούσθη πρὸς τὸν βάϊλον τοῦ Φιλίππου καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Πατρῶν Ἄγγελον Ἀτζαγιώλην. Ὁ Οὖγος παρῃτήθη τῶν ἀξιώσεών του τῷ 1370, ἀπέθανε δὲ τῷ 1379. Δ. Α. Ζ.

—**Οὖγος *ὁ Μέγας***, κόμις τοῦ ***Βερμαντουὰ*** (Hugues le Grand, comte de Vermandois). Γάλλος σταυροφόρος, τρίτος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Α' (1057—1102). Μετέσχε τῆς πρώτης σταυροφορίας (1096), συνελήφθη δὲ εὐθὺς ἅμα τῇ εἰς Δυρράχιον ἀποβιβάσει κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, λόγῳ ὑπεροπτικῆς του πρὸς τὸν τελευταῖον ἐπιστολῆς. Ὁρκισθεὶς πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ μετέσχεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δορυλαίου καὶ τὰς πολιορκίας τῆς Νικαίας καὶ Ἀντιοχείας. Τῷ 1098 ἀπεστάλη, πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σταυροφορίαν φεύγων εἰς Εὐρώπην. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ δειλίᾳ, ἐπέστρεψε τῷ 1101 εἰς Παλαιστίνην, τραυματισθεὶς δὲ εἴς τινα ἐπιχείρησιν ἀπεσύρθη εἰς Ταρσόν, ὅπου ἀπέθανε. Π. Ν. Π.

— **Οὖγος *ὁ Μέγας***, ἢ ὁ ***Λευκὸς*** (Hugues le Grand, le blanc). Δοὺξ τῶν Φράγκων καὶ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ροβέρτου Α', ἀποθανὼν τῷ 956. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ γαμβροῦ του Ραούλ, ὃν ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἀπόκτησιν τεραστίας ἐγγείου ἰδιοκτησίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραοὺλ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Λουδοβῖκον Δ', πρὸς ὃν περιῆλθεν εἰς μακροὺς ἀγῶνας, καταλήξαντας εἰς εἰρήνην τῷ 950. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου Δ' ἠνώησε τὴν ἀνάρρησιν τοῦ υἱοῦ τῆς γυναικαδέλφης του Λοθαρίου καὶ πάλιν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προσκτήσεως νέων φεούδων, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ἤδη καταστῇ κυρίαρχος τῆς Βουργουνδίας, Ἀκουϊτανίας κ. ἄ. καὶ σχεδὸν ἀντιβασιλεύς. Ὑπῆρξε γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Ὄθωνος Α' καὶ ἔσχεν υἱὸν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Οὖγον Καπέτον. Π. Ν. Π.

— **Οὖγος *Ντονὼ***. Γάλλος νομομαθὴς (βλ. λ. *Ντονέλλους*).

— **Οὖγος *Σαμπλίττης*** (Hugues Champlitte). Ἀνεψιὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Α' τοῦ Σαμπλίττου. Ὅτε οὗτος ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, κατέστησε τὸν Οὖγον βάϊλον τοῦ πριγκιπάτου (1209). Ἀπέθανε μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ θείου του. Δ. Α. Ζ.

Οὐγουβέρτος (Hugubertus). Δυτικὸς ἅγιος (βλ. *Οὐβέρτος*).

Οὐγοὺζ χάν, ἢ ***Ὀγοὺζ χάν***. Μυθικὸς ἥρως καὶ ἡγεμὼν τῶν Οὐγούζων ἢ Οὔζων Τούρκων, θεωρούμενος ὡς ὁ γενάρχης ὅλων τῶν πρὸς Δ. ἐπιδραμουσῶν τουρκικῶν φυλῶν, ἀναφερόμενος δὲ καὶ εἰς τὴν γενεαλογίαν τῶν Ὀσμανιδῶν σουλτάνων ὡς εἷς τῶν προγόνων τοῦ Ὀσμάν, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ ἀκριβέστερον ὁ ΙΕ' προπάτωρ. Κατὰ τὰς τουρκικὰς παραδόσεις ἐφόνευσε τὸν πατέρα του Καρὰ-χὰν καὶ κατέκτησεν ὁλόκληρον τὸ Τουρκεστάν. Κατὰ τὸν θάνατόν του ἀφῆκεν ἓξ τέκνα, τοὺς Γκιοὺν-χάν, Ἀϊχάν, Γιλντὶζ-χάν, Γκιὸκ-χάν, Ντὰγ-χὰν καὶ Ντενὶζ-χάν, ἐξ ὧν οἱ μὲν τρεῖς ἔλαβον τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ κράτους τοῦ πατρός των, οἱ δὲ ἄλλοι τὸ δυτικόν. Ἕκαστος τῶν ἓξ τούτων υἱῶν ἔσχε τέσσαρα τέκνα, ἐξ ὧν κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις. κατάγονται αἱ 24 τουρκικαὶ φυλαί. Ἐκ τῶν εἰς τὰς δυτικὰς τουρκικὰς χώρας ἐγκατασταθέντων ὁ Ντὰγ-χὰν ἔγινεν ὁ γενάρχης τῆς δυναστείας τοῦ Οὐγοὺζ-χὰν (Οὐγουζιδῶν), ὁ Ντενὶζ-χὰν τῶν Σελτζουκιδῶν καὶ ὁ Γκιὸκ-χὰν τῶν Ὀσμανιδῶν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Οὐγουρλοῦς, *Εὐτύχιος Γεωρ.* Μοναχὸς καὶ ἱεροψάλτης, γεννηθεὶς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐμόνασεν ἐν Χίῳ, ἔνθα ἠγόρασε μοναστήριον, ἐν ᾧ ἀπεβίωσε τῷ 1866. Διάφοροι μελοποιήσεις του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Θεοδώρου Φωκαέως. Ν. Α. Χ.

Οὐγφάλβυ (Ujfalvy von Mezõ-Kõvesd), ***Κάρολος-Εὐγένιος*** (1824—1904). Ἔγκριτος Οὖγγρος γλωσσολόγος καὶ ἐθνολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1842. Μετὰ τὰς ἐν Βόννῃ καὶ ἀλλαχοῦ σπουδάς του μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἔνθα ἐδίδαξεν εἰς διάφορα λύκεια, ἀπὸ δὲ τοῦ 1873 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις ὡς καθηγητὴς τῆς σχολῆς ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἐντολῇ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1876—1882 τρεῖς ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ δὴ τὴν ἀσιατικὴν Ρωσίαν. Τὰ πορίσματα τῶν ἀποστολῶν του τούτων ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον του «Mission scientifique française en Russie, en Sibérie et dans le Turkestan» εἰς ἓξ τόμους (Παρίσιοι 1878—1882). Πλὴν τούτου ἐδημοσίευσε διάφορα γλωσσικὰ ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν οὐγγρικήν, φινλανδικὴν καὶ διαφόρους ἄλλας συγγενεῖς πρὸς αὐτὰς γλώσσας, ἐξέδιδε δὲ καὶ τὸ περιοδικὸν «Revue de philologie et ethnographie», τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν τρεῖς τόμοι ἀπὸ τοῦ 1874—1877. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του μνημονευτέαι: «Μελέται ἐπὶ τῆς ἐθνογραφίας τῆς Βίβλου» (1872), «Αἱ μεταναστεύσεις τῶν λαῶν καὶ εἰδικῶς τῶν Τουρανίων» (1873), «Ἡ ἐθνογραφία τῆς Ἀσίας» (1874) «Ἀλταϊκὰ σύμμεικτα» (1874), «Συγκριτικὴ μελέτη τῶν οὐγγροφιννικῶν γλωσσῶν» (1875), «Στοιχεῖα μαγυαρικῆς γραμματικῆς» (1875), μετὰ τοῦ Χέρτσμπεργκ «Γραμματικὴ φιννικὴ» (1876), «Συμπεράσματα ἀνθρωπολογικὰ ἐκ ταξιδίου εἰς Κεντρικὴν Ἀσίαν» (1880), «Ἡ μεταλλοτεχνία εἰς Κασιμὶρ» (1883), «Οἱ Ἄριοι πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. τοῦ Ἰνδουκοὺς» (1896) κ. ἄ., γερμανιστὶ δέ: «Ἀλφρέδος Μυσσὲ» (1870) καὶ «Ἐκ τῶν δυτικῶν Ἱμαλαΐων» (1884). Μετέφρασε γαλλιστὶ τὰ ποιήματα τοῦ Πεταῖφι (Petöfi) καὶ ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Ντεμπὸρντ-Βαλμὸρ «Συλλογὴν οὐγγρικῶν ποιημάτων» καὶ τὸ φινλανδικὸν ἔπος «Καλέβαλα» (1876). —Ω.

—**Οὐγφαλβυ** (Ugfalvy von Mezö-Kövesd), ***Μαρία***. Γαλλὶς συγγραφεύς, τὸ γένος *Μπουρντὸν* (Bourdon), σύζυγος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεῖσα τῷ 1845. Συνώδευσε τὸν σύζυγόν της εἰς Ἀνατολὴν καὶ ἔγραψεν: «Ἐκ Παρισίων εἰς Σαμαρκάνδην» (1880), «Ταξίδιον Παρισινῆς εἰς τὰ δυτικὰ Ἱμαλάϊα» κ.ἄ. —Π.

Οὖγων (Hugo, Hugus, Hugues). Συντετμημένη μορφὴ τοῦ ὀνόματος *Οὐγουβέρτος* (Hugubertus), ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Οὐβέρτος*. Περὶ τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἱστορικῶν προσώπων βλ. ἐν λ. *Οὖγος*.

οὐγωνία (ἡ) (Hugonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λωτοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *οὐγωνία ἡ εὐειδὴς* (Hugonia speciosa), δενδρύλλιον ἰθαγενὲς τῆς Νέας Καληδονίας, ἔχουσα ξύλον κίτρινον, στιλπνὸν καὶ εὐέργαστον, ποικίλως χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Οὗδαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Σκυθικὸς λαὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασαν καὶ τὸν Οὔδωνα ποταμόν. Ὑπὸ τοῦ Πλινίου καλοῦνται *Οὐδῖνοι* (Udini), προφανῶς δὲ εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένους *Οὐΐτίους*, κατοικοῦντας τὴν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀρμενίας χώραν περὶ τὸν κάτω ῥοῦν τοῦ Κύρου ποταμοῦ (νῦν Κούρα), καλουμένην Ὠτηνήν. Α. Θ. Ι.

Οὐδαῖος *[Μυθολ.]*. Εἷς ἐκ τῶν λεγομένων Σπαρτῶν ἐν Θήβαις, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν

Digitized by Google

ὀδόντων τοῦ δράκοντος, τοὺς ὁποίους ἔσπειρεν ὁ Κάδμος. Διασωθεὶς μετὰ τοῦ Ἐχίωνος, Χθονίου, Ὑπερήνορος καὶ Πελώρου, ἐγένετο ὁ πρόδρομος τοῦ μάντεως Τειρεσίου. Α. Θ. Σ.

Οὐδακέσπης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

οὐδαμόθεν· ἐπίρρ., ἐξ οὐδενὸς τόπου, ἀπὸ κανένα μέρος.

οὐδαμοῦ· ἐπίρρ., ἐν οὐδενὶ τόπῳ, πουθενά.

οὐδαμῶς· ἐπίρρ., κατ' οὐδένα τρόπον, οὐδόλως, διόλου.

Οὐδδίτα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον μεταξὺ τῶν δύο Σύρτεων. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

οὐδέ· ἀρνητ. μόριον, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται ἡ ἄρνησις μετ' ἐπιτάσεως, οὔτε κἄν, συνήθως κατόπιν ἄλλης ἀρνήσεως: «δὲν ἔχω οὐδ' ὀβολόν», «δὲν εἶπεν οὐδὲ γρῦ».

οὐδείς, *οὐδεμία, οὐδέν* ἀντων. ἀόριστος, κανείς: «οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν», «οὐδεμίαν ἔχω ἀνάγκην», «οὐδεὶς οὐδὲν ἤκουσε»· || φρ. «ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ» ἢ μόνον «ἐπ' οὐδενὶ» μὲ καμμίαν δικαιολογίαν, μὲ κανένα τρόπον: «ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγκατατίθεται»· || *οὐδέν*· ὡς ἐπίρρ. οὐδαμῶς, οὐδόλως: «οὐδὲν ἧττον» οὐδόλως ὀλιγώτερον· || ἀπὸ τῆς χρήσεως ταύτης κατέστη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἁπλῆς ἀρνήσεως *οὐ*: «κανεὶς οὐδὲν τὸ ἔμαθεν, κανεὶς οὐδὲν τὸ ξεύρει»· || ἐκ τῶν τοιούτων χρήσεων προῆλθε τὸ νεώτερον *δὲν* (βλ. λ.).

Οὐδενόη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Λίβυας ὀνομασία νήσου τῆς χώρας των. Ἡ σύγχρονος ταυτότης τῆς νήσου εἶναι ἀνεξακρίβωτος. Ἴσως πρόκειται περὶ τῶν σκοπέλων *Ρὰς Κέλλα* τῆς Ἀλγερίας (πλάτ. 35°06′ Β., μῆκ. 2°01′ Δ., χάρτ. ἀγγλ. 2437: Cape Tres-Forcas to Ivi), 8 μίλλ. Δ. τῆς Νεμούρ, οἵτινες ἀποτελοῦν ὡρισμένως ὑπολείμματα νησίου διαβρωθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν τρικυμιῶν. Σ. Ε. Λ.

οὐδέποτε· ἐπίρρ., ἐν οὐδενὶ χρόνῳ, ποτέ, καμμιὰ φορά: «οὐδέποτε ἐταξίδευσα».

οὐδέτερος, *—α, —ον*· ἀντων. ἀόρ., οὐδεὶς ἐκ τῶν δύο, οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος: «οὐδέτερος ἐζημιώθη, ἀμφότεροι ὠφελήθησαν»· || ὁ μὴ ἀνήκων οὔτε εἰς τὴν μίαν οὔτε εἰς τὴν ἄλλην πολιτικὴν μερίδα· || ἐν γένει, ὁ μὴ μετέχων μετ' οὐδενὸς τῶν διαμαχομένων: «τὰ κατὰ τὸν πόλεμον οὐδέτερα κράτη»· || «οὐδετέρα ζώνη», «οὐδέτερον ἔδαφος» τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύονται αἱ πολεμικαὶ συγκρούσεις καὶ ἡ κατασκευὴ ὀχυρωμάτων· «οὐδέτερον γένος» τὸ τρίτον γραμματικὸν γένος παρὰ τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ θηλυκόν· || «οὐδέτερον ρῆμα» τὸ μήτε ἐνέργειαν μήτε πάθος σημαῖνον, ἀλλὰ κατάστασιν.

—*[Χημ.]* Ὡς *οὐδετέρα* χαρακτηρίζεται ἕνωσίς τις, ὅταν αὕτη δὲν παρουσιάζῃ οὔτε ὀξίνας οὔτε βασικὰς ἰδιότητας, δηλαδὴ ὅταν δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ ἑνώσεις οὔτε μετ' ὀξέων οὔτε μετὰ βάσεων. Τὰ οὐδέτερα σώματα οὐδόλως ἐπηρεάζουσιν ἑπομένως τὸ χρῶμα τῶν δεικτῶν. Οὐδέτερον ἅλας προκύπτει, ὅταν ἓν ὀξὺ ἐξουδετερωθῇ ἐπακριβῶς ὑπὸ βάσεώς τινος ἢ ὅταν ἀντιθέτως μία βάσις ἐξουδετερωθῇ ὑπὸ ἑνὸς ὀξέος. Πρὸς παρακολούθησιν καὶ εὕρεσιν τοῦ τοιούτου σημείου τῆς ἀκριβοῦς ἐξουδετερώσεως χρησιμοποιοῦνται οἱ δεῖκται (βλ. καὶ λ. *ἅλατα, ὀξυμετρία, ἀλκαλιμετρία κλπ.*). Σ. Γ.

— **οὐδέτερα *ῥήματα*.** Καλοῦνται οὕτω τὰ δηλοῦντα ὅτι τὸ ὑποκείμενον οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε πάσχει, ἀλλ' ὅτι ἁπλῶς εὑρίσκεται εἴς τινα κατάστασιν, λ. χ. *καθεύδω* ἢ *ὑπνῶ* ἢ *κοιμῶμαι, ζῶ, εὐδαιμονῶ* (καὶ τὸ ἀντίθετον *κακοδαιμονῶ*), *εὐτυχῶ—δυστυχῶ, σωφρονῶ, νοσῶ* ἢ *ἀσθενῶ — ὑγιαίνω, εὖ ἔχω, εὖ πράττω, χαίρω* κ. οὗ. κ. —Ω.

— **οὐδετέρα *ζώνη*** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *ζώνη* οὐδετέρα.

—**οὐδέτερον *γένος*** *[Γραμματ.]*. *Οὐδετέρου γένους* ἢ καὶ ἁπλῶς *οὐδέτερα* καλοῦνται τὰ ὀνόματα (ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πτωτικά: ἀριθμητικὰ καὶ ἀντωνυμίαι), τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικὰ οὔτε θηλυκὰ («οὐδὲ ἕτερα»). Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ οὐδετέρου γένους ὀνόματα ἐκαλοῦντο κατ' ἀρχὰς «σκεύη» (ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης: «Πρωταγόρας τὰ γένη τῶν ὀνομάτων διῄρει ἄρρενα καὶ θήλεα καὶ σκεύη» ἢ «τὰ μεταξὺ» (ἤτοι τὰ μεταξὺ ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν κείμενα), ὅπως ἐκάλει ὁ Ἀριστοτέλης τὰ «οὐδέτερα», ὅστις γραμματικὸς ὅρος καθιερώθη μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη, παραληφθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Λατίνων γραμματικῶν μετεγλωττίσθη εἰς «neutrum».

Τῶν οὐδετέρου γένους ὀνομάτων ἐγίνετο συνήθως παρ' ἀρχαίοις, ὡς γίνεται καὶ παρ' ἡμῖν, χρῆσις πρὸς δήλωσιν προσφιλῶν ὄντων, δι' ὃ οὐδετέρου γένους εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ὑποκοριστικά: θυγάτριον, κοράσιον κλ., ἡ Λεόντιον, ἡ Καλλίστιον, ἡ Νάννιον, ἡ Φιλαίνιον κλ. (εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ χρῆσις τοῦ ἀρθρικοῦ τύπου *ἡ*, πρὸς δήλωσιν τοῦ φυσικοῦ γένους, πρβλ. καὶ τὰ σημερινά: ἡ Μαριώ, ἡ Κατινιώ κλ. ἐκ παραλλήλου πρὸς τά: τὸ Μαριώ, τὸ Κατινιώ κ. οὗ. κ.) κλ., ὅπως καὶ παρὰ Λατίνοις: mea Glycerium, hanc Philocomasium κ.οὗ.κ.

Πολλὰ ὀνόματα ἀρχαῖα ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους εἰς τὸν ἑνικὸν ἀριθμὸν ἐξεφέροντο εἰς τὸν πληθυντικὸν κατ' οὐδέτερον γένος (ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ δύο γένη, μετὰ διαφορᾶς τινος ὡς πρὸς τὴν σημασίαν): ὁ δεσμός—οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεσμά, ὁ δίφρος—τὰ δίφρα, ὁ δρυμός—τὰ δρυμά, ὁ ἐρετμός—τὰ ἐρετμά, ὁ ζυγός—τὰ ζυγά, ὁ θρόνος—τὰ θρόνα, ὁ ἰός—τὰ ἰά, ἡ κέλευθος—τὰ κέλευθα, ὁ κύκλος—τὰ κύκλα, ὁ λύχνος—τὰ λύχνα, ὁ μηρός—τὰ μῆρα, ὁ νῶτος—τὰ νῶτα, ἡ πλευρὰ—τὰ πλευρά, ὁ σῖτος τὰ σῖτα (πρῶτον παρ' Ἀριστοτέλει ἀπαντᾷ ὁ πληθυντικὸς καὶ κατ' ἀρσενικόν: οἱ σῖτοι), ὁ στάδιος—τὰ στάδια, ὁ σταθμὸς—οἱ σταθμοὶ (ἐπὶ καταλυμάτων) καὶ τὰ σταθμὰ (ἐπὶ βαρῶν), ὁ τάρταρος—τὰ τάρταρα κλ., πρβλ. καὶ λατ. jocus—joca, locus—loca, voltus—volta κ. οὗ. κ., πρβλ. καὶ νεοελλ. ὁ βάτος—τὰ βάτα, ὁ πηλὸς—τὰ πηλὰ κλ. κλ. Ἡ δήλωσις δι' ἰδίου τύπου τῶν οὐδετέρων, ὡς μὴ φύσει ἀναγκαία (ὅπως ἄλλως τε δὲν εἶναι φύσει ἀναγκαία καὶ αὐτὴ ἡ καθόλου δήλωσις τοῦ γένους, διὸ καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν γλωσσῶν τῆς γῆς τὸ γένος ἔμεινεν ἀδήλωτον), παρελείφθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διαφόρους γλώσσας. Οὕτως, ἐνῷ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν διεσώθη ἡ διάκρισις τοῦ γραμματικοῦ γένους τῶν οὐδετέρων, ἀντιθέτως εἰς τὰς νεολατινικὰς (ἢ ἄλλως ρωμανικὰς καλουμένας) γλώσσας ἡ διάκρισις αὕτη ἐξέλιπεν. Γ. Π. Α.

οὐδετερότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις οὐδέτερος, ἤτοι ἀμέτοχος μεταξὺ διαμαχομένων· || ἐπὶ κρατῶν, κατάστασις μὴ συμμετοχῆς εἰς πόλεμον· || κατάστασις περιφερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαγορεύεται ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις πρὸς ἐπιθετικοὺς σκοπούς.

— *[Διεθν. Δίκ.] Οὐδετερότης* καλεῖται ἡ κατάστασις, ἐν ᾗ διατελεῖ τρίτον τι κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν μετέχει πολέμου ἐκραγέντος μεταξὺ δύο ἢ πλειοτέρων κρατῶν.

Ἡ οὐδετερότης ἦτο γνωστὴ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα μόνον ὡς πραγματικὴ κατάστασις, ἥτις δυσκόλως ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων μερῶν. Ὡς θεσμὸς ὅμως τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀνεπτύχθη μόνον ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἄνευ ἀκριβοῦς διατυπώσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ οὐδετέρου κράτους, ἅτινα ἤρξαντο νὰ καθορίζωνται εὐκρινῶς κυρίως διὰ τῶν συστημάτων τῆς α′ καὶ β′ ἐνόπλου οὐδετερότητος (1780—1783, 1800) καὶ τῆς διακηρύξεως τῆς 16 Ἀπριλίου 1856 (ἄρθ. 2, 3). Νῦν τὰ τρίτα κράτη, ἅτινα προτίθενται ὅπως παραμείνωσιν οὐδέτερα, εἴθισται ὅπως κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου προβαίνωσιν εἰς σχετικὰς δηλώσεις, ἐν αἷς καθορίζουσι τὰ δικαιώματα, ἅτινα κέκτηνται καὶ ἅτινα δηλοῦσιν ὅτι θὰ ἐνασκήσωσιν, ἰδίᾳ δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐμπόριον αὐτῶν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Νομικὴ ὑποχρέωσις πρὸς τοιαύτην δήλωσιν δὲν ὑφίσταται, ἀρκοῦντος μόνον τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ τρίτον κράτος παραμένει ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδέτερον. Ἡ μεγάλη ὅμως ὠφέλεια τοῦ μέτρου εἶναι προφανής. Δέον δὲ νὰ ἐξαρθῇ ὅτι ἡ δήλωσις δὲν δημιουργεῖ τὴν οὐδετερότητα τοῦ τρίτου κράτους, ἥτις ἄρχεται αὐτοδικαίως ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πολέμου, ὡσαύτως αἱ παραβιάσεις τῶν κανόνων τῆς οὐδετερότητος ἐκ μέρους τῆς τρίτης πολιτείας δὲν τερματίζουσι ταύτην· μόνον ἡ ἐν λόγῳ πολιτεία θεωρεῖται ὅτι οὕτω διαπράττει διεθνὲς ἀδίκημα καὶ τὸ ἐντεῦθεν ζημιούμενον ἐμπόλεμον μέρος θὰ εἶχε δικαίωμα ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀνόρθωσιν αὐτοῦ διὰ τῶν μέσων, ἅτινα παρέχει αὐτῷ τὸ διεθνὲς δίκαιον.

Ἡ οὐδετέρα πολιτεία διὰ προκηρύξεως γνωστοποιεῖ πρὸς τοὺς παρ' αὐτῇ ἡμεδαποὺς καὶ ἀλλοδαποὺς τὴν τοιαύτην πρόθεσιν, προσκαλοῦσα αὐτοὺς ὅπως ἀπέχωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς πράξεων ἀντικειμένων πρὸς τὴν ὀφειλομένην οὐδετερότητα. Δήλωσιν περὶ οὐδετερότητος εἴθισται νὰ ἐκδίδῃ καὶ ἡ ἐμπόλεμος πολιτεία, ἐν ᾗ καθορίζονται αἱ εὐκολίαι τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὰς οὐδετέρας πολιτείας, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ὧν ἐννοεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν εἰλικρινῆ ἐφαρμογήν. Τὸ ὅλον δίκαιον τῆς οὐδετερότητος διέπεται νῦν κυρίως ὑπὸ τῶν δύο εἰδικῶν συμβάσεων ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 τῆς Β′ ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, ἐξ ὧν ἡ μία ὑπ' ἀριθ. 5 ἀναφέρεται εἰς τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν πολέμῳ, ἡ δ' ἑτέρα ὑπ' ἀριθ. 13 ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν.

Καθήκοντα οὐδετέρων κρατῶν. Γενικῶς εἰπεῖν, τὸ οὐδέτερον κράτος δέον ν' ἀπέχῃ πάσης πράξεως δυναμένης εἴτε νὰ εὐνοήσῃ ἰδιαιτέρως τὸ ἓν τῶν ἐμπολέμων μερῶν, εἴτε νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτὸ βλάβην καὶ νὰ τηρῇ εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν δύο ἀντιπάλων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πόλεμον αὐστηρὰν ἀμεροληψίαν. Τὸ κράτος δρᾷ διὰ τῆς κυβερνήσεως ὡς καὶ διὰ τῶν ἐπισήμων αὐτῆς ὀργάνων. Αἱ πράξεις τῶν τελευταίων τούτων, αἱ ἀντικείμεναι πρὸς τὴν οὐδετερότητα, εὐθύνουσι διεθνῶς τὸ κράτος, ἔστω καὶ ἂν αὗται ἐγένοντο κατὰ παράβασιν τῆς ἐσωτερικῆς νομοθεσίας ἢ τῶν περὶ ἁρμοδιότητος διατάξεων, ὁπότε εὐλόγως θὰ ἠδύνατο τὸ κράτος νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν πρόκειται κυρίως περὶ πράξεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς δὲν θὰ ἀπήλλασσε διεθνοῦς εὐθύνης τὸ κράτος. Κατὰ ταῦτα, τὸ οὐδέτερον κράτος ὀφείλει:

Α′) Νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ὅπως ἐπὶ τοῦ χερσαίου ἐδάφους αὐτοῦ ἢ εἰς τὰ χωρικὰ ὕδατα ἢ τὴν αἰγιαλίτιδα ζώνην τὸ ἓν ἐμπόλεμον μέρος ἀναλάβῃ ἐχθροπραξίαν οἱασδήποτε φύσεως κατὰ τοῦ ἑτέρου μέρους, καὶ τοῦτο, διότι τὸ ἐν λόγῳ ἔδαφος δέον νὰ θεωρῆται ἀπαραβίαστον. Εἰς τὰ χωρικὰ ὕδατα τοῦ οὐδετέρου κράτους θὰ ἐπετρέπετο ἢ θ' ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος καὶ διαμονὴ πολεμικῶν πλοίων τῶν ἐμπολέμων ἀναλόγως τῆς ἀποφάσεως, ἣν τοῦτο θὰ ἐλάμβανε σχετικῶς ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ ἥτις θὰ ἐφηρμόζετο ἀπαραιτήτως ὁμοιομόρφως δι' ἀμφότερα τὰ ἐμπόλεμα μέρη. Ἐν ἐλλείψει τοιαύτης ἀποφάσεως ἢ εἰδικῶν νομοθετικῶν διατάξεων, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παραμείνωσι ταυτοχρόνως εἴς τινα τῶν λιμένων τοῦ οὐδετέρου κράτους πολεμικὰ πλοῖα τοῦ ἑνὸς ἐμπολέμου μέρους πλείονα τῶν τριῶν, ἀπαγορευομένης τῆς εἰσόδου εἰς πλειότερα. Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν πρακτικήν, μόνον εἴκοσι τέσσαρας ὥρας θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ παραμείνῃ τὸ πολεμικὸν πλοῖον ἐν τῷ οὐδετέρῳ λιμένι, ἐκτὸς ἂν ὑπῆρχε τρικυμία ἢ ἔπρεπε νὰ προβῇ εἰς ἐπιδιορθώσεις, ὁπότε ἡ προθεσμία θὰ παρετείνετο. Κατὰ τὴν γαλλικὴν πρακτικήν, δὲν καθωρίζετο οὐδεμία ἐκ τῶν προτέρων προθεσμία, ἀλλ' αὕτη ἐξηρτᾶτο ἑκάστοτε ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς παρουσιαζομένης περιπτώσεως. Συμφώνως πρὸς τὸ 12 ἄρθρον τῆς 13ης συμβάσεως τῆς Χάγης, τὸ οὐδέτερον κράτος θὰ ἠδύνατο νὰ καθορίσῃ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας προθεσμίαν παραμονῆς, ἄλλως θὰ ἐφηρμόζετο ἡ τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν, ἐκτὸς ἂν ἡ κατάστασις τῆς θαλάσσης ἢ ἀπαραίτητοι ἐπιδιορθώσεις τῶν ἀβαριῶν του ἐπέβαλλον παράτασιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ἧς δὲ παρατάσεως ἡ διάρκεια ἀφέθη ἀκαθόριστος. Ἡ ἀνωτέρω προθεσμία δὲν θὰ ἴσχυε προκειμένου περὶ πολεμικῶν πλοίων ἐχόντων ἀποστολὴν θρησκευτικῆς, ἐπιστημονικῆς ἢ φιλανθρωπικῆς φύσεως.

Τὸ 17 ἄρθρ. ὁρίζει ὅτι τὰ πολεμικὰ πλοῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδιορθώσωσι τὰς ἀβαρίας των μόνον ἐν ᾧ μέτρῳ θὰ ἦτο τοῦτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ πλοῦ των καὶ οὐχὶ πρὸς ἐνίσχυσιν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῆς πολεμικῆς των δυνάμεως. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ οὐδετέρου κράτους θὰ ἐπεβεβαίουν τὴν φύσιν τῶν γενησομένων ἐπιδιορθώσεων, αἵτινες θὰ ἔπρεπε νὰ τερματισθῶσι τὸ ταχύτερον. Τὸ ἐμπόλεμον πολεμικὸν πλοῖον δέον ν' ἀπέλθῃ ἐκ τοῦ οὐδετέρου λιμένος ληξάσης τῆς προθεσμίας παραμονῆς ἢ ἐκλιπόντων τῶν λόγων, δι' οὓς αὕτη παρετάθη. Ἂν δέ, παρὰ τὰς διαταγὰς ἀμέσου ἀναχωρήσεως, ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ ἐν τῷ λιμένι, τότε τὸ οὐδέτερον κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὰ προσήκοντα μέτρα, ὅπως τὸ πολεμικὸν πλοῖον καταστῇ ἀνίκανον ὅπως ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμα θὰ παρέμενον ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἴτε ἐπὶ τοῦ πλοίου εἴτε καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ δὴ ἐν τῇ ξηρᾷ ἢ ἐπὶ ἑτέρου πλοίου. Οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν ἐν ἐλευθερίᾳ, δίδοντες τὸν λόγον τῆς τιμῆς των ὅτι δὲν θὰ ἐγκατέλειπον ἄνευ ἀδείας τὸ οὐδέτερον ἔδαφος. Ἂν ἐν τῷ αὐτῷ οὐδετέρῳ λιμένι εὑρίσκωνται ταυτοχρόνως πολεμικὰ πλοῖα ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων, τότε μεταξὺ τοῦ ἀπόπλου τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου θὰ ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσῃ διάστημα τοὐλάχιστον εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν. Ἂν δὲ εὑρίσκετο ἐν τῷ λιμένι ἐμπορικὸν πλοῖον τοῦ ἑνὸς ἐμπολέμου μέρους, τότε τὸ πολεμικὸν πλοῖον τοῦ ἀντιπάλου μέρους θὰ ἀνεχώρει ἐκεῖθεν εἴκοσι τέσσαρας ὥρας μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ ἐμπορικοῦ, τὸ ὁποῖον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξασφαλίζεται δεόντως καθ' ἣν ὑποχρέωσιν ἔχει τὸ οὐδέτερον κράτος.

Συμφώνως πρὸς τὸ 18 ἄρθρ. τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων δὲν θὰ ἠδύναντο ἐντὸς τοῦ οὐδετέρου λιμένος ν' ἀνανεώσωσιν ἢ ἐνισχύσωσι τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν προμηθείας ἢ τὸν ἐξοπλισμόν των ἢ νὰ συμπληρώσωσι τὰ πληρώματα. Τί ἰσχύει ὅμως προκειμένου περὶ τροφίμων, γαιανθράκων καὶ πετρελαίου; Τὸ οὐδέτερον κράτος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἐκ τῶν κρατικῶν ἀποθηκῶν. Οἱ ἰδιῶται ὅμως θὰ ἠδύναντο, ἀλλὰ μέχρις ὡρισμένου μέτρου προκειμένου περὶ τροφίμων, τουτέστι μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ κανονικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ ἐν καταστάσει εἰρήνης. Περὶ γαιανθράκων ἢ πετρελαίου τὸ ἄρθρ. 19 § 2 καὶ 3 ὁρίζει ὅτι τὰ πολεμικὰ πλοῖα θὰ ἠδύναντο νὰ προμηθευθῶσι τοιαῦτα εἴδη, ἀλλὰ μόνον ἐν ᾧ μέτρῳ θὰ ἦτο τοῦτο ἀναγκαῖον ἵνα προσεγγίσωσι τὸν πλησιέστερον λιμένα τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Ἂν ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ νομοθεσία τοῦ οὐδετέρου κράτους θὰ ἐπέτρεπε προμήθειαν εἰς εὐρυτέραν

Digitized by Google

κλίμακα, καὶ δὴ πλήρωσιν πασῶν τῶν ἀποθηκῶν, τότε τὸ πολεμικὸν πλοῖον θὰ παρελάμβανε τὴν μεγαλυτέραν ταύτην ποσότητα χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ παραβιασθῇ ἡ οὐδετερότης. Πάντως ὁ ἀνεφοδιασμὸς δέον νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς τῆς κανονικῆς εἰκοσιτετραώρου προθεσμίας παραμονῆς τοῦ πολεμικοῦ πλοίου ἐν τῷ οὐδετέρῳ λιμένι. Ἀνανέωσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς γαιάνθρακας ἢ πετρέλαιον ἐν ἑτέρῳ λιμένι τοῦ αὐτοῦ οὐδετέρου κράτους θὰ ἐπετρέπετο μόνον μετὰ τρίμηνον.

Πολλαὶ θεωρίαι ἀνεπτύχθησαν σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα ἐὰν ἐπιτρέπεται ἡ εἰς οὐδέτερον λιμένα εἴσοδος καὶ παραμονὴ θαλασσίων λειῶν, γενομένων παρὰ τοῦ ἑνὸς ἐμπολέμου μέρους κατὰ τοῦ ἑτέρου. Τὸ ἄρθρ. 21 ἐπέλυσε τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς ἑξῆς. Ἡ λεία, τόσον ἡ ἁπλῶς συνοδευομένη ὑπὸ πολεμικοῦ πλοίου, ὅσον καὶ ἡ πλέουσα διὰ πληρώματος, τὸ ὁποῖον τοῦτο ἔθεσεν ἐν αὐτῇ, θὰ ἠδύνατο νὰ ὁδηγηθῇ εἰς οὐδέτερον λιμένα μόνον κατ' ἐξαίρεσιν καὶ δὴ ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας πρὸς πλοῦν, κακῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης καὶ ἐλλείψεως γαιανθράκων ἢ τροφίμων. Δέον ὅμως ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν εὐθὺς ὡς ἐξέλιπον οἱ ἀνωτέρω λόγοι, ἄλλως κοινοποιεῖται εἰς αὐτὴν διαταγὴ πρὸς ἄμεσον ἀναχώρησιν. Ἐν περιπτώσει μὴ ὑπακοῆς, τὸ οὐδέτερον κράτος ὀφείλει, διὰ τῶν μέσων ἅτινα διαθέτει, νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν λείαν ὡς καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὸ ἐπίλοιπον πλήρωμα. Ἂν ἡ λεία ὁδηγῆται εἰς τὸν οὐδέτερον λιμένα διὰ ν' ἀφεθῇ ἐν αὐτῷ ὑπὸ μεσεγγύησιν μέχρις οὗ τὸ δικαστήριον τῶν θαλασσίων λειῶν ἐκδώσῃ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀπόφασίν του, τὸ οὐδέτερον κράτος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον ὑπὸ τοιούτους ὅρους, ἥτις ὅμως δὲν ἀποτελεῖ νομικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ἁπλῶς δικαίωμα δι' αὐτό. Ἡ οὐδετερότης τοῦ κράτους δὲν παραβιάζεται, ἂν διὰ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης του διέρχωνται λεῖαι τῶν ἐμπολέμων μερῶν.

Ἡ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 ὑπ' ἀριθ. 13 σύμβασις καθορίζει μόνον τὴν θέσιν τῶν ἐμπολέμων πολεμικῶν πλοίων ἐν τῷ οὐδετέρῳ λιμένι, δὲν ποιεῖται δὲ οὐδένα λόγον περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐμπορικῶν. Τούτου δ' ἕνεκα δέον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι κατ' ἀρχὴν τὰ ἐν λόγῳ πλοῖα θὰ ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχωνται, νὰ παραμένωσι καὶ νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τοῦ οὐδετέρου λιμένος, ἐκτὸς ἂν τὸ οὐδέτερον κράτος ἔθετεν ἐν τούτῳ ἀπαγορεύσεις ἢ περιορισμούς, καθ' ὃ ἔχει δικαίωμα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ οὐδέτερον κράτος ἔχει ἀστυνομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ δέον νὰ μεριμνᾷ ὅπως μὴ δι' ἀνακοινώσεων ὠφελίμων πληροφοριῶν διὰ τοῦ ἀσυρμάτου των ἢ διὰ μεταφορᾶς τροφίμων ἢ γαιανθράκων πρὸς τὰ πολεμικὰ πλοῖα, τὰ εὑρισκόμενα ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, ἢ καὶ ἄλλως λαμβάνωσιν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς διεξαγομένας ἐχθροπραξίας. Σαφεῖς διεθνεῖς κανόνες ἐπὶ τοῦ θέματος δὲν ἔχουσιν ἀκόμη θεσπισθῇ, τὰ οὐδέτερα ὅμως κράτη εἴθισται εἰς τὰς περὶ οὐδετερότητος διακηρύξεις των νὰ καθορίζωσι τὴν θέσιν τῶν εἰς τοὺς λιμένας των ἐμπορικῶν πλοίων τῶν ἐμπολέμων.

Ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ὅπως ἐγκατασταθῶσι βάσεις κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν ἢ ἐν τῷ ἀέρι ἐπιχειρήσεων τοῦ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων κατὰ τοῦ ἑτέρου, οὔτε θὰ ἐπετρέπετο ὅπως εἰς οὐδέτερον λιμένα ἐξοπλίζωνται ἢ διασκευάζωνται διὰ πολεμικὴν χρησιμοποίησιν πολεμικὰ πλοῖα τούτου ἢ ἐκείνου τῶν ἐμπολέμων μερῶν, τὰ ὁποῖα τὸ οὐδέτερον κράτος ἔχει λόγους νὰ πιστεύῃ ὅτι προορίζονται πρὸς καταδρομὴν ἢ πρὸς συμμετοχὴν εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τοῦ ἑτέρου μέρους. Ἴδιοι σταθμοὶ ἀσυρμάτου τοῦ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους. Τὸ οὐδέτερον ὅμως κράτος δὲν ὑποχρεοῦται ὅπως ἀπαγορεύσῃ ἢ περιορίσῃ τὴν χρῆσιν τῶν τηλεγραφικῶν αὐτοῦ ἐγκαταστάσεων, ὡς καὶ τοῦ ἀσυρμάτου. Δικαστήρια θαλασσίων λειῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λειτουργήσωσιν ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους ἢ ἐπὶ πλοίου παραμένοντος εἰς οὐδέτερα ὕδατα. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων μερῶν, ὡς καὶ αἱ λεῖαι αὐτῶν, ἔχουσι τὴν εὐχέρειαν ὅπως διέλθωσιν ἁπλῶς διὰ τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τοῦ οὐδετέρου κράτους καὶ χρησιμοποιῶσι τοὺς ἐπισήμους αὐτοῦ πλοηγούς, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ παραβιάζεται ἡ οὐδετερότης. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδὲν θὰ ἐκώλυεν ὅπως τὸ οὐδέτερον κράτος, δι' ὡρισμένους λόγους, ἀπαγορεύσῃ καὶ τὴν ἁπλῆν ταύτην διέλευσιν εἴς τινα τμήματα τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης του.

Τὰ καθήκοντα τοῦ οὐδετέρου κράτους ἀπέναντι τοῦ ἐναερίου πολέμου καθορίζονται ὡς ἑξῆς: Τὰ πολεμικὰ ἀερόπλοια τῶν δύο ἐμπολέμων δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας κατ' ἀλλήλων εἰς τὸ διάστημα τὸ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους τοῦ οὐδετέρου κράτους, διότι τὸ διάστημα τοῦτο ἀνήκει κυριαρχικῶς εἰς τὸ κράτος, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ τὸ ἔδαφος. Ἡ διὰ τοῦ διαστήματος τούτου ἁπλῆ διέλευσις πολεμικῶν ἀεροπλοίων δὲν θὰ ἐπετρέπετο, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν τοὐλάχιστον γνώμην, τοῦ οὐδετέρου κράτους ἔχοντος τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἀπαγορεύσῃ τὴν τοιαύτην διέλευσιν διὰ τῶν μέσων ἅτινα διαθέτει καὶ δὴ καὶ διὰ κανοβολισμῶν ἀκόμη. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐμπόλεμον πολεμικὸν ἀερόπλοιον προσγειωθῇ εἴτε ἑκουσίως εἴτε ἀκουσίως ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους, τοῦτο δέον νὰ μεσεγγυηθῇ καθ' ὅλην τὴν περαιτέρω διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ τὸ πλήρωμά του νὰ τεθῇ ὑπὸ ἐπιτήρησιν.

Β') Τὸ οὐδέτερον κράτος ὀφείλει νὰ μὴ δεικνύῃ συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας πρὸς τὸν ἕνα τῶν ἐμπολέμων ἐπὶ ζημίᾳ ἢ ὠφελείᾳ τοῦ ἑτέρου. Οἱ ἰδιῶται, ὡς καὶ ὁ τύπος, ἔχουσι τὴν εὐχέρειαν ὅπως ἐλευθέρως, ἀλλ' ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, ἐξωτερικεύωσι τὰς προσωπικάς των συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας. Τὸ οὐδέτερον κράτος ὀφείλει νὰ μὴ παρέχῃ εἰς τοὺς ἐμπολέμους χρηματικὰς ἐνισχύσεις, νὰ μὴ ἐγγυᾶται δάνεια αὐτῶν ἢ ἐπιτρέπῃ τὴν δημοσίαν ἔκδοσιν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν, ἂν καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἔνια οὐδέτερα κράτη ἐπέτρεψαν τὴν τοιαύτην ἔκδοσιν, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ θεωρηθῇ ὅτι παρεβίασαν τὰ καθήκοντα τῆς οὐδετερότητος. Τὸ οὐδέτερον κράτος ὑποχρεοῦται νὰ μὴ πωλῇ, προμηθεύῃ ἢ παραχωρῇ, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ πρακτόρων, κρατικὰ ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ ἐπαυξήσωσι τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἢ τοὺς πόρους τῶν ἐμπολέμων μερῶν, ὡς π.χ. πολεμικὰ πλοῖα, πολεμεφόδια, ὑλικὸν πολέμου. Ἡ ἀγορὰ ὡσαύτως τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων ὑπὸ οὐδετέρου κράτους ἀπαγορεύεται, ἐφ' ὅσον πωλοῦνται ὑπὸ ἐμπολέμου μέρους ταῦτα. Ἀλλ' ἡ παρὰ οὐδετέρων ἰδιωτῶν πώλησις, ἐξαγωγὴ ἢ διαμετακόμισις ὑλικοῦ πολέμου ἐν γένει πρὸς τὰ ἐμπόλεμα κράτη ἐπιτρέπεται ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους; Τὰς τοιαύτας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀπαγορεύσῃ τὸ οὐδέτερον κράτος. Νομικὴν ὅμως πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν θὰ εἶχε βεβαίως μόνον ὅταν αἱ ἐπιχειρήσεις ἀποτελοῦσιν ἄμεσον στρατιωτικὴν βοήθειαν διὰ τὸν ἕνα τῶν ἐμπολέμων, ὡς π.χ. κατασκευὴ ἢ ἐξοπλισμὸς πολεμικῶν σκαφῶν, ὁπότε τὸ οὐδέτερον κράτος, μὴ λαμβάνον τὰ δέοντα ἀπαγορευτικὰ μέτρα, θεωρεῖται διεθνῶς ὑπεύθυνον. Τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἔχουσιν ἁπλῶς ἐμπορικὸν ἢ κερδοσκοπικὸν χαρακτῆρα ἢ αἵτινες διεξάγονται ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους του ἢ ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, ὡς τὸ λαθρεμπόριον πολέμου, τὸ οὐδέτερον κράτος δὲν ἔχει νομικὴν ὑποχρέωσιν ὅπως παρεμποδίσῃ. Τὸ ἐντεῦθεν ζημιούμενον ἐμπόλεμον μέρος θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα ὅπως ἀντιδράσῃ ἐνεργῶς διὰ τῆς καταλήψεως τῶν μεταφερόντων πλοίων ἢ καὶ τοῦ φορτίου των, χωρὶς τὸ οὐδέτερον κράτος νὰ δύναται νὰ διατυπώσῃ ἀξίωσίν τινα πρὸς προστασίαν τῶν οὕτω συμπεριφερομένων πολιτῶν του. Παραβίασις τῆς οὐδετερότητος ἐκ μέρους οὐδετέρων πολιτῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νομικῶς νὰ ἐννοηθῇ, διότι οὗτοι ἔχουσι καθήκοντα μόνον ἀπέναντι τοῦ κράτους των, ὅπερ καὶ φέρει τὴν ἐντεῦθεν διεθνῆ εὐθύνην, ἂν οἱ πολῖταί του, οἱ διαμένοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του, παραβιάζουσι ταῦτα. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ οὐδετέρου κράτους ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ προλάβῃ ἢ καταστείλῃ τὰς ἀντικειμένας πρὸς τὴν οὐδετερότητα πράξεις τῶν πολιτῶν του δὲν ἀπαλλάσσει αὐτὸ τῆς εὐθύνης, διότι ἔχει ἐπιτακτικὸν καθῆκον ὅπως τροποποιήσῃ σχετικῶς τὴν ἐσωτερικήν του νομοθεσίαν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς πράξεις, ὧν φέρει τὴν εὐθύνην, τῶν ἐπὶ τῶν ἐδάφους του παραμενόντων ἐμπολέμων ἢ λοιπῶν ἀλλοδαπῶν πολιτῶν. Οὐδέτεροι πολῖται θεωροῦνται, κατὰ τὴν ἀγγλικὴν πρακτικήν, οἱ ἔχοντες τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν κατοικίαν ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους, ἀνεξαρτήτως τῆς προσωπικῆς ἰθαγενείας. Κατὰ τὴν πρακτικὴν τῶν λοιπῶν κρατῶν, οἱ κατ' ἰθαγένειαν πολῖται τοῦ οὐδετέρου κράτους ἀνεξαρτήτως κατοικίας.

Ἡ ὁμαδικὴ στρατολογία ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους ἀπαγορεύεται, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἀτομικὴ τοιαύτη, ὁπότε ὁ οὐδέτερος πολίτης, ἀποβάλλων τὴν ἰδιότητα ταύτην, θεωρεῖται ὡς ἐμπόλεμος στρατιώτης καὶ ὡς τοιοῦτον, οὐχὶ δὲ αὐστηρότερον, δέον νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν τὸ ἀντίπαλον ἐμπόλεμον μέρος. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ διὰ τοῦ οὐδετέρου ἐδάφους διέλευσις στρατιωτικῶν δυνάμεων ἢ ἐφοδιαπομπῶν τοῦ ἑνὸς ἐμπολέμου μέρους, ἔστω καὶ ἂν τὸ κράτος ὑπεχρεοῦτο εἰς τοῦτο διὰ προγενεστέρων συμβάσεων. Τὸ οὐδέτερον κράτος θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐπιτρέψῃ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους του δίοδον τραυματιῶν ἢ ἀσθενῶν τῶν ἐμπολέμων μερῶν (5η σύμβ. ἄρθρ. 14 § 1), οὐχὶ ὅμως καὶ ὑγιῶν αἰχμαλώτων πολέμου, ἀποστελλομένων τυχὸν ὁμαδικῶς πρὸς τὸ αἰχμαλωτίσαν κράτος· καὶ τοῦτο, διότι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνεχισθῇ ἡ αἰχμαλωσία των ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους καὶ δέον νὰ ἀπελευθερωθῶσιν ἀμέσως. Προκειμένου περὶ αἰχμαλώτων ἀσθενῶν ἢ τραυματιῶν, οὗτοι θὰ ἐφυλάσσοντο ὑπὸ τοῦ οὐδετέρου κράτους, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δυνηθῶσι βραδύτερον νὰ λάβωσιν ἐκ νέου μέρος εἰς τὰς ἐχθροπραξίας (ἄρθρ. 14 § 2).

Δικαιώματα οὐδετέρων κρατῶν. Τὸ οὐδέτερον κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀξιώσῃ, ὅπως τὰ ἐμπόλεμα μέρη σεβασθῶσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ χερσαίου ἐδάφους του, ὡς καὶ τῶν χωρικῶν ὑδάτων, καὶ τηρήσωσιν εἰλικρινῶς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς οὐδετερότητος περὶ μὴ παραβιάσεως τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ τῶν λοιπῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων του. Ἡ ἐκ μέρους τοῦ οὐδετέρου κράτους ἀπόκρουσις, ἔστω καὶ διὰ τῆς ἐνόπλου βίας, πάσης παραβιάσεως τῶν περὶ οὐδετερότητος ὑποχρεώσεων δὲν ἀποτελεῖ οὔτε ἐχθρικὴν πρᾶξιν, οὔτε πρᾶξιν μὴ φιλικήν. Τὸ οὐδέτερον κράτος ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ φιλικὰς σχέσεις μετ' ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων μερῶν. Συνεπῶς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως μὴ ἀπαγορευθῇ ἢ περιορισθῇ ἡ μετ' αὐτοῦ ἐπίσημος ἐπικοινωνία τῶν παρ' αὐτοῖς διπλωματικῶν αὐτοῦ ἀντιπροσώπων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ καὶ ἡ ναυτιλία συνεχίσωσι κανονικῶς τὰς ἐπιχειρήσεις των, ἀπαγορευομένων μόνον ἐκείνων, αἵτινες θεωροῦνται ὡς ἀντικείμεναι πρὸς τὴν ὀφειλομένην οὐδετερότητα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὰ κατὰ παραβίασιν ταύτης μεταφερόμενα εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἐμπολέμων εἴδη θὰ ταξιδεύωσιν ὑπὸ τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς κατασχέσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου μέρους, ἂν τυχὸν ἀποτελοῦσι λαθρεμπόριον πολέμου, ὡς καὶ τῆς καταλήψεως τῶν πλοίων, ἂν ταῦτα φωραθῶσι παραβιάζοντα τὸν τεθέντα πολεμικὸν ἀποκλεισμόν. Ἄλλως οὐδεὶς περιορισμὸς θὰ ἐπετρέπετο, ὅπως ἐν γένει τεθῇ ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν εἰς τὸ κανονικὸν οὐδέτερον ἐμπόριον.

Τὰ ἔν τινι λιμένι τῶν ἐμπολέμων εὑρισκόμενα οὐδέτερα ἐμπορικὰ πλοῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιταχθῶσιν ὑπ' αὐτῶν διὰ πολεμικοὺς ἢ ἄλλους σκοπούς, ὡς καὶ νὰ καταστραφῶσιν ἔτι. Τὸ μέτρον, οὗ πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐγένετο ἐν τῇ πρακτικῇ χρῆσις, δέον νὰ δικαιολογῆται ἐξ ἐπιτακτικῆς πολεμικῆς ἀνάγκης, οἱ δὲ ἰδιοκτῆται ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἐδικαιοῦντο εἰς τὴν προσήκουσαν ἀποζημίωσιν. Ἡ ἐπίταξις θὰ ἀφεώρα εἰς μόνα τὰ σκάφη τῶν πλοίων, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ πλήρωμά των. Τόσον τὰ πρόσωπα ὅσον καὶ αἱ κινηταὶ ἢ ἀκίνητοι περιουσίαι τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐμπολέμου κράτους διαμενόντων οὐδετέρων πολιτῶν δὲν ἀπολαύουσι προνομιούχου τινὸς θέσεως, ἀλλ' ἐξισοῦνται, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς πολίτας. Κατὰ τὴν Β' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης (1907), ἡ γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία ὑπέβαλε σχέδιον διεθνοῦς συμβάσεως, συγκειμένης ἐκ 12 ἄρθρων, δι' ἧς προεβλέπετο προνομιοῦχον καθεστὼς διὰ τοὺς οὐδετέρους πολίτας, ἀλλ' ἡ συνδιάσκεψις δὲν ἀπεδέχθη τὴν γερμανικὴν εἰσήγησιν. Συμφώνως ὅμως πρὸς τὸ ἄρθρον 19 τῆς 5ης συμβάσεως, ἐπροστατεύθη ἰδιαιτέρως τὸ σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον, ἂν προήρχετο ἐξ οὐδετέρου ἐδάφους καὶ ἀνεγνωρίζετο ὡς τοιοῦτον, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιταχθῇ καὶ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος αὐτὸ ἐμπολέμου κράτους μόνον ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας ἀνάγκης. Ἄλλως θὰ ἐπεστρέφετο εἰς τὸ οὐδέτερον κράτος, ἐξ οὗ προῆλθε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Einicke*, «Rechte und Pflichten der neutralen Mächte im Seekrieg» (1912).—*Moulin*, «La guerre et les neutres» (1915).—*Huber*, «Das Neutralitätsrecht» (1908).—*Brewer*, «Rights und duties of neutrals» (1916).—*Pastureau*, «Des transports interdits aux neutres» (1912).—*Lamy*, «Admission et séjour des vaisseaux de guerre des belligérants dans les ports neutres» (1906).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— *[Χημ.]* Ἔκφρασις τῆς ἀδυναμίας ἑνώσεώς τινος νὰ σχηματίσῃ ἅλατα εἴτε μετ' ὀξέων, εἴτε μετὰ βάσεων. Ὡς *οὐδετερότης* ἐπίσης διαλύματός τινος χαρακτηρίζεται ἡ ἀδιαφορία αὐτοῦ ἔναντι τῶν δεικτῶν.

Σ. Γ.

—**οὐδετερότης *ἔνοπλος*.** Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, καθ' ἧς εἶχον ἐξεγερθῆ αἱ ἐν Ἀμερικῇ ἀποικίαι της, προκηρύξασαι τὴν 4 Ἰουλίου 1776 τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὤθησε μέχρις ἀπηγορευμένων ἄκρων τὰ δικαιώματα τοῦ ἐμπολέμου κράτους ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, διότι ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς οὐδετέρους πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν μετὰ τῶν ἀποικιῶν της, ἐγκατέστησεν ἀποκλεισμοὺς μὴ πραγματικούς, ἀλλ' εἰκονικούς, ηὔξησεν ὑπερμέτρως τὰ εἴδη λαθρεμπορίου πολέμου καὶ ἐν γένει ἐφήρμοσε θεωρίας ἐλαστικάς, δι' ὧν παρεβιάζοντο ἀναφανδὸν τὰ δικαιώματα τῶν οὐδετέρων. Πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς τοιαύτης στάσεως, ἔνια οὐδέτερα κράτη, ὧν τὰ συμφέροντα κατεστρέφοντο ἐντεῦθεν, συνέπηξαν συνασπισμόν, ὅστις ἐκλήθη *α' ἔνοπλος οὐδετερότης*. Δὲν εἶναι εἰσέτι ἱστορικῶς τελείως ἐξηκριβωμένον ἂν ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς συνάψεως παρεμφεροῦς συνασπισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνην τὴν Β' ἢ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τῆς Γαλλίας καὶ Δανίας ντὲ Βερζὲν καὶ ντὲ Μπέρνστορφ. Πάντως ἡ πρωτοβουλία τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σχεδίου ὀφείλεται εἰς τὴν Ρωσίαν, ἥτις ὠθήθη κυρίως εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς στάσεως τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως ἀπέναντι τῶν ρωσικῶν συμφερόντων. Τὴν 27 Φεβρουαρίου 1780 ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπηύθυνε διακήρυξιν πρὸς τὰς ἐμπολέμους κυβερνήσεις τοῦ Λονδίνου, τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τῆς Μαδρίτης, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐπαναστατησάσας τέως ἀγγλικὰς ἀποικίας, μεθ' ὧν δὲν ἐνησχολήθη θεωρήσασα τὸ κίνημα αὐτῶν ὡς στασιαστικόν. Ἐν τούτοις, τὸ συνέδριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐπὶ τῇ ὑποδείξει τῆς Γαλλίας, ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἀπεδέχετο τὰς ἀρχὰς τῆς ρωσικῆς διακηρύξεως, ἂν ἐζητεῖτο τοῦτο παρ' αὐτοῦ.

Digitized by Google

Ἡ διακήρυξις ἀνεκοινώθη τὴν 28 Φεβρουαρίου 1780 εἰς τοὺς ἐν Πετρουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν οὐδετέρων κρατῶν, ἐν ταύτῃ δὲ ἡ Ρωσία ἐξέθετε τὰς γενικὰς ἀρχάς, ἃς θὰ ἠκολούθει ἐν τῷ μέλλοντι καὶ αἵτινες, ὡς ἐλέγετο, ἀνευρίσκοντο ἐν τῷ πρωτογόνῳ δικαίῳ τῶν λαῶν. Τὰς ἀρχὰς ταύτας τὰ ἐμπόλεμα κράτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παραγνωρίσωσι, χωρὶς νὰ παραβιάσωσι τὰ νόμιμα τῆς οὐδετερότητος καὶ τὰ ἀξιώματα, ἅτινα παρεδέχθησαν εἰς τὰς παρ' αὐτῶν συνομολογηθείσας συνθήκας. Περαιτέρω ἐδηλοῦτο ποῖαι ἦσαν αἱ ἀρχαὶ αὗται: α') Ὅτι τὰ οὐδέτερα πλοῖα δύνανται νὰ ταξιδεύωσιν ἐλευθέρως ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν ἐμπολέμων μερῶν. β') Ὅτι τὰ εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἀνήκοντα ἐμπορεύματα εἶναι ἐλεύθερα, εὑρισκόμενα ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων, ἐξαιρέσει τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου. γ') Ὅτι, πρὸς καθορισμὸν τοῦ τελευταίου τούτου, ἡ Ρωσία ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄρθρα 10 καὶ 11 τῆς ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1766 ἐμπορικῆς αὐτῆς συνθήκης μετὰ τῆς Μ. Βρεττανίας, ὧν ἄρθρων αἱ ὑποχρεώσεις θὰ ἐπεξετείνοντο εἰς τὰ νῦν ἐμπόλεμα μέρη. δ') Ὅτι, διὰ νὰ θεωρηθῇ λιμήν τις ὡς ἀποκεκλεισμένος, δέον νὰ ὑφίσταται, λόγῳ τῆς παρουσίας ἀρκετὰ πλησίον πολεμικῶν πλοίων τοῦ προσβάλλοντος ἐμπολέμου κράτους, καταφανὴς κίνδυνος ἐν τῷ εἰς τοῦτον εἴσπλῳ· καὶ ε') Ὅτι αἱ ἀνωτέρω γενικαὶ ἀρχαὶ θὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανὼν εἰς τὴν διαδικασίαν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις περὶ τῆς νομιμότητος τῶν γενομένων θαλασσίων λειῶν. Καθίστατο ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ἡ Ρωσία, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ αὐστηρὰ οὐδετερότης, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξηκολούθει νὰ τηρῇ, θὰ ἐκινητοποίει σημαντικὸν τμῆμα τῶν ναυτικῶν της δυνάμεων πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν καὶ προστασίαν τῆς τιμῆς τῆς σημαίας της, ὡς καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῶν ὑπηκόων της.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς διακηρύξεως ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῆς Δανίας καὶ τῆς Σουηδίας, αἵτινες καὶ συνῆψαν ἐπὶ τούτῳ συνθήκας μετὰ τῆς Ρωσίας, τὴν 9 Ἰουλίου 1780 ἡ πρώτη καὶ τὴν 21 ἡ δευτέρα. Διὰ τῶν ἐν λόγῳ συνθηκῶν προεβλέπετο ἐπὶ πλέον συγκέντρωσις κοινοῦ πολεμικοῦ στόλου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων τῆς οὐδετερότητος, ὡς καὶ παρεμπόδισιν πάσης εἰσόδου εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν πολεμικῶν πλοίων τῶν ἐμπολέμων μερῶν. Τὰ λοιπὰ ἐνδιαφερόμενα οὐδέτερα κράτη, ὡς ἡ Πρωσσία (8 Μαΐου 1781), ἡ Πορτογαλία (13 Ἰουλίου 1782), αἱ Δύο Σικελίαι (10 Φεβρουαρίου 1783) κτλ., προσεχώρησαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ρωσικὴν πρότασιν καὶ συνῆψαν εἰδικὰς συνθήκας μετὰ τῆς Ρωσίας, πλὴν τῆς Αὐστρίας, ἥτις δὲν συνῆψε συνθήκην, ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς ἀνταλλαγὴν ἐπισήμων ἐγγράφων μετὰ τῆς Ρωσίας (19 Ὀκτωμβρίου 1781). Αἱ Κάτω Χῶραι προσεχώρησαν τὴν 30 Νοεμβρίου 1780, ἀλλ' ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ συνομολογήσωσι σχετικῶς συνθήκην μετὰ τῆς Ρωσίας, παρεσύρθησαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Μ. Βρεττανίας.

Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἀπαντῶσα εἰς τὴν ρωσικὴν διακήρυξιν, ἐδήλου ἀορίστως καὶ γενικῶς ὅτι θὰ ἐξηκολούθει νὰ συμμορφώνεται πρὸς τοὺς σαφεῖς κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς ἦσαν οὗτοι γενικῶς παραδεδεγμένοι ἐν τῇ πρακτικῇ. Ἀπέσχεν ὅμως αὐθαιρέτων πράξεων κατὰ τῶν οὐδετέρων καί, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου, ἠναγκάσθη νὰ κανονίσῃ τὴν στάσιν της ἐν γένει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς α' ἐνόπλου οὐδετερότητος.

Οἱ πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ναπολεόντειοι τοιοῦτοι παρουσίασαν σημαντικὴν ὀπισθοδρόμησιν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς οὐδετερότητος. Οὕτω, τῷ 1793 ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσία συνεφώνησαν ἀπὸ κοινοῦ ὅπως παρεμποδίσωσι τὴν εἰς Γαλλίαν μεταφορὰν σίτου καὶ ζῳοτροφιῶν ἐν γένει, ἔστω καὶ ἂν αὕτη ἐγίνετο δι' οὐδετέρων πλοίων. Βραδύτερον, ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς οὐδετέρους ὅπως μεταφέρωσιν εἰς Γαλλίαν μόνον προϊόντα τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ Γαλλία, διὰ διατάγματος ἀπὸ 29 Αὐγούστου 1798, ἐθεώρει ὡς πειρατὴν πάντα οὐδέτερον ὑπήκοον, ἀποτελοῦντα μέλος τοῦ πληρώματος ἐχθρικοῦ πολεμικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἡ ἀξίωσις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὅπως προβαίνῃ εἰς νηοψίας τῶν οὐδετέρων ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἐταξίδευον συνοδευόμενα ὑπὸ πολεμικῶν πλοίων τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους, ὤθησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Παῦλον τὸν Α' ὅπως προτείνῃ τὴν 16 Αὐγούστου 1800 εἰς τὴν Σουηδίαν, Πρωσσίαν καὶ Δανίαν συνομολόγησιν συνθήκης πρὸς προστασίαν τῶν παραβιαζομένων δικαιωμάτων τῆς οὐδετερότητος. Τὴν 16 Δεκεμβρίου συνωμολογήθη ἐν Πετρουπόλει συνθήκη μετὰ τῆς Σουηδίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Δανίας ἀφ' ἑτέρου, τὴν 18 Δεκεμβρίου δὲ ἡ μετὰ τῆς Πρωσσίας. Αἱ συνθῆκαι αὗται ἀποτελοῦσι τὸν συνασπισμὸν τῆς *β' ἐνόπλου οὐδετερότητος*, οὗ μετέσχον ὀλίγα κράτη καὶ ὅστις προεκήρυξε τὰς ἀκολούθους γενικὰς ἀρχάς: α') Πᾶν οὐδέτερον πλοῖον δύναται νὰ πλέῃ ἐλευθέρως ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν ἐμπολέμων μερῶν. β') Τὰ εἰς ὑπηκόους τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἀνήκοντα ἐμπορεύματα εἶναι ἐλεύθερα ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων, ἐκτὸς τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου. γ') Λιμήν τις θεωρεῖται ὡς ἀποκεκλεισμένος, ὅταν ἡ εἰς αὐτὸν εἴσοδος εἶναι προφανῶς ἐπικίνδυνος, λόγῳ τῶν ἐκεῖ πλησίον εὑρισκομένων πολεμικῶν πλοίων τοῦ ἐμπολέμου κράτους. δ') Τὰ οὐδέτερα ἐμπορικὰ πλοῖα δύνανται νὰ συλληφθῶσι μόνον διὰ δικαίαν αἰτίαν καὶ προφανῆ γεγονότα· καὶ ε') Ἡ δήλωσις τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὅστις διοικεῖ τὰ πολεμικὰ πλοῖα, τὰ συνοδεύοντα τὴν οὐδετέραν νηοπομπήν, ὅτι δὲν ὑπάρχει λαθρεμπόριον πολέμου ἀρκεῖ διὰ νὰ μὴ λάβῃ χώραν νηοψία. Τὰ ἐν λόγῳ οὐδέτερα πολεμικὰ πλοῖα θὰ λάβωσιν αὐστηρὰς διαταγὰς πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου.

Ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀπήντησε διὰ τῆς κηρύξεως πολέμου· τὴν 14 Ἰανουαρίου 1801 ἐτέθη παρ' αὐτῆς εἱργμὸς ἐπὶ τῶν ρωσικῶν, σουηδικῶν καὶ δανικῶν πλοίων καὶ τὴν 2 Ἀπριλίου 1801 κατεστράφη ὁ δανικὸς στόλος ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τῆς Κοπεγχάγης. Ἀλλ' ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου τοῦ Α' ἐπέφερε μεταστροφὴν ἐν τῇ ρωσικῇ πολιτικῇ καὶ τὴν 17 Ἰουνίου 1801 συνωμολογήθη ἐν Πετρουπόλει μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἡ περίφημος ναυτικὴ σύμβασις, ἥτις ἐπανέλαβεν ἐνίας ἀρχὰς τῶν δύο ἐνόπλων οὐδετεροτήτων, προσετίθετο ὅμως εἰς ταύτας ὅτι ἡ σημαία δὲν καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, τουτέστιν ὅτι αἱ ἐχθρικαὶ περιουσίαι δὲν εἶναι ἐλεύθεραι ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων, ὅτι τὰ τρόφιμα δὲν ἀποτελοῦσι λαθρεμπόριον πολέμου, ὅτι δὲν θεωροῦνται ὡς ἐχθρικαὶ περιουσίαι τὰ ἐμπορεύματα παραγωγῆς ἢ κατασκευῆς τοῦ ἐμπολέμου κράτους, ὅταν ταῦτα περιῆλθον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν οὐδετέρου ὑπηκόου, καὶ ὅτι αἱ οὐδέτεραι νηοπομπαὶ θὰ ὑπέκειντο εἰς νηοψίας, ὧν καὶ καθωρίζετο ὁ τρόπος. Ἡ Δανία καὶ ἡ Σουηδία ἠναγκάσθησαν ὅπως προσχωρήσωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ναυτικῆς συμβάσεως, ἡ πρώτη τὴν 23 Ὀκτωβρίου 1801 καὶ ἡ δευτέρα τὴν 18 Μαρτίου 1802 δι' εἰδικῶν μετὰ τῆς Ρωσίας συμφωνιῶν. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1807 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος ὁ Α' κατήγγειλε τὴν ἀνωτέρω ναυτικὴν σύμβασιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bergbohm*, «Die bewaffnete Neutralität» (1884).—*Fauchille*, «La diplomatie française et la ligue des neutres» (1893).—*Brown Scott*, «The armed neutrality of 1780 and 1800, 1918».— *Prittwitz - Gaffron*, «Die bewaffnete Neutralität», 1907.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

οὐδετερόφιλα λευκοκύτταρα (ἢ φιλουδέτερα). Καλοῦναι οὕτω τὰ λεπτόκοκκα λευκοκύτταρα τὰ φιλοῦντα συγχρόνως τὴν βασικὴν ὀξίνην χρωστικὴν (βλ. καὶ λ. *αἱμοσφαίρια φιλουδέτερα*). Ι. Κ. Κ.

οὐδετερῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι οὐδέτερον, ἐξουδετερῶ.

οὐδετέρωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ οὐδετεροῦν, ἐξουδετέρωσις.

Οὐδόβκιν. Ἥρως ρωσικοῦ λαϊκοῦ ἔπους (βλ.λ. *Βάνκα-Βδόβκιν*).

οὐδόλως· ἐπίρρ., μὲ κανένα τρόπον, οὐδαμῶς: «δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν οὐδόλως»· || ὅλως διόλου, καθολοκληρίαν: «οὐδόλως εὐθύνεται».

οὐδὸς (ὁ)· τὸ κατώφλιον τῆς θύρας· || μεταφρ., ἡ εἴσοδος, ἡ ἔναρξις: «ὁ οὐδὸς τοῦ γήρατος».

— *[Δομικ.]* Βλ. λ. *κατώφλιον*.

— **οὐδὸς ρινὸς** *['Ανατομ.]*. Μηνοειδὴς προεξοχή, δι' ἧς ἑκατέρα ρινικὴ κοιλότης διαιρεῖται εἰς τὸν πρόδομον τῆς ρινὸς καὶ τὴν ἰδίως ρινικὴν κοιλότητα. Ι. Π.

— **οὐδὸς τῆς συνειδήσεως** *[Ψυχολ.]*· βλ. λ. *κατώφλιον* τῆς συνειδήσεως.

οὐδοτία (ἡ) (Udotea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδιοειδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ φύκη, ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Οὔδουρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΑ. Ταρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ. 6, 71) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰακκητανῶν, ἀγνώστου ὅμως ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὔδσων (Hudson, πρόφ. ***Χάντσ'ν***), ***Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος θαλασσοπόρος, ἀποθανὼν τῷ 1611. Τὸ πρῶτόν του ταξίδιον ἐπεχείρησε μὲ τὸν σκοπὸν ἐξευρέσεως διόδου πρὸς Κίναν μέσῳ τῶν βορείων θαλασσῶν διὰ λογαριασμὸν τῆς «Μοσχοβιτικῆς Ἑταιρείας» (Muscovy Company). Ἀνεχώρησεν ἐκ Γκραίηβζεντ τὴν 1ην Μαΐου 1607, προσήγγισε τὴν 13 Ἰουνίου τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Γροιλανδίας, ἔφθασεν εἰς Σπιτσβέργην καὶ ἠκολούθησε τὴν βορείαν ἀκτήν της, ὑπερβὰς τὸν 80ὸν παράλληλον. Ἐπιστρέφων ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Hudson's Touches (τὴν νῦν νῆσον Γιὰν Μάϋεν) εἰς 71° Β. πλάτος. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (22 Ἀπριλίου—26 Αὐγούστου 1608), διὰ λογαριασμὸν τῆς αὐτῆς ἑταιρείας, ἐπεχείρησε νέον ταξίδιον πρὸς ἐξεύρεσιν βορειοανατολικῆς διόδου πρὸς Κίναν μέσῳ Σπιτσβέργης καὶ Νέας Ζέμλας, προσπαθήσας ματαίως νὰ ἀνακαλύψῃ ἄνοιγμα διὰ τῶν πάγων μεταξὺ 75° 30' Β. πλάτους (πρὸς ΒΔ.) 71° 15' (πρὸς ΝΑ.) ἐν τῇ Θαλάσσῃ Μπάρεντ. Τρίτον ταξίδιον ἐπεχείρησε τῷ 1609 (6 Ἀπριλίου—9 Νοεμβρίου) διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἑταιρείας τῶν Ὀλλανδικῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἀναχωρήσας ἐκ Τέξελ καὶ ζητῶν ἐξεύρεσιν διόδου πρὸς τὴν Κίναν πρὸς ΒΑ. ἢ πρὸς ΒΔ. Ἔπλευσε πρὸς τὴν θάλασσαν Μπάρεντ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Φαίραιερ καὶ τὴν 3 Σεπτεμβρίου εἰσήρχετο εἰς τὸν κόλπον τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅπου ἀνακαλύψας τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντος ποταμοῦ *Οὔδσωνος*, ἀνέπλευσεν αὐτὸν ἐπὶ 150 μίλλια, μέχρι περίπου τῆς νῦν Ὤλμπανυ. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του προσεγγίσας εἰς Ντάρτμουθ, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπεχρεώθη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν χώραν του. Ἐσχηματίσθη πάραυτα ἀγγλικὴ ἑταιρεία πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς ἰδίας διόδου πρὸς Κίναν καὶ τὴν 17ην Ἀπριλίου 1610 ὁ Οὔδσων ἀπέπλευσεν ἐκ Λονδίνου. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου διῆλθε τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἀποκληθὲν *Οὔδσωνος στενόν*, μεταξὺ Γῆς τοῦ Μπάφφιν καὶ Λαμπραντόρ, τὴν 3ην Αὐγούστου εἰσῆλθεν εἰς τὴν *θάλασσαν τοῦ Οὔδσωνος*, ἧς ἐπὶ τρίμηνον ἐξερευνήσας τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς κατέληξεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰακώβου. Ἐκεῖ ἐξερράγη στάσις τοῦ πληρώματός του. Ὁ Οὔδσων μετὰ 8 συντρόφων ἐπιβιβασθεὶς λέμβου ἐξεβλήθη ἀπὸ τοῦ πλοίου (22 Ἰουνίου 1611), ἔκτοτε δὲ ἀπωλέσθη. Τὸ πλοῖον ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν κατὰ Σεπτέμβριον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ροβέρτου Bylot, ἀφοῦ προηγουμένως ἔσχε μεγάλας ἀπωλείας εἰς ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἐσκιμώων. Κύριος καρπὸς τῶν ἐξερευνήσεων τοῦ Οὔδσωνος ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐν Σπιτσβέργῃ ἁλιείας φαλαινῶν καὶ τῆς ἐν Καναδᾷ βιομηχανίας τῶν γουναρικῶν. Π. Ν. Π.

Οὔδσων (Ἰνδ. ***Σότεμιου)*** (Hudson, Shotemue) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, διαρρέων τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ὑόρκης. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Ἐντεράντακς (Adirondaks εἰς ὕψος 696 μ.) ἀπὸ συμπλέγματος 14 λιμνῶν ὁλικῆς ἐπιφανείας 24,3 τ.χλμ. Ἔχει ἐν γένει κατεύθυνσιν πρὸς Ν. ἀκανόνιστον, μῆκος 504 χλμ., λεκάνην 34.601 τ. χλμ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Νέας Ὑόρκης, ἣν χωρίζει ἀπὸ τῆς Ἰερσέης. Ἔχει κατωφέρειαν 12 μέτρων ἀνὰ χιλιόμετρον, ἐλαττουμένην εἰς 3,2 μ. μετὰ ροῦν 85 χλμ. Ὁ ἄνω ροῦς του σχηματίζει πλείστους καταρράκτας, ὧν ἐξέχουν οἱ καταρράκται Γκλὲν (Glen's Falls, ὕψους 15 μ.), ὁ δὲ κάτω ὀνομάζεται συνήθως *Βόρειος ποταμὸς* (North river), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ντέλαιουαιρ, ἀποκαλούμενον *Νότιον ποταμὸν* (South river). Ὁ Οὔδσων εἶναι ὁ κύριος ποταμὸς τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, ρέων μεγαλοπρεπῶς μεταξὺ τῶν Ἀπαλλαχίων ὀρέων ἀπὸ τῆς Νιούμπωργκ καὶ ἑξῆς καὶ σχηματίζων περιφήμους μαιάνδρους. Ἔχει ἄμπωτιν καὶ παλίρροιαν ἐπὶ 242 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, εἶναι πλωτὸς δι' ὑπερωκεάνια μέχρι τῆς Πωκῆπσι (Poughkeepsie), διὰ πλοῖα βυθίσματος 6 μ. μέχρι τῆς Νέας Βαλτιμόρης (210 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν) καὶ διὰ πλοῖα βυθίσματος 3 μ. μέχρι τῆς Τρόϋ (240 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν). Κύριον παραπόταμον ἔχει τὸν Μόχοουκ (μήκους 257 χλμ., συμβολὴ παρὰ τὴν Κόχος), μικροτέρους τοὺς Οὐώλλκιλλ, Σακόνταγκα, Νὸρθ Κρήκ, Μπάττεν Κὶλλ κ. ἄ., θεωρεῖται δὲ ὡς μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν πυλῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Διὰ τῆς διώρυγος τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης (New York State barge canal) καὶ τῆς διώρυγος Ὀνόνταγκα (Onondaga canal) ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῶν μεγάλων λιμνῶν. Διὰ τῆς διώρυγος Οὔδσωνος καὶ Ντέλαιουαιρ (Hudson and Delaware canal) ἐπικοινωνεῖ μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ντέλαιουερ καὶ τῆς γαιανθρακοφόρου περιοχῆς τῆς Πενσυλβανίας καὶ διὰ τῆς διώρυγος Τσάμπλαιν (Chamblain canal) ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς λίμνης Τσάμπλαιν, τοῦ ποταμοῦ Ρισελιέ, τῆς διώρυγος Τσάμμπλαιη καὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου (Καναδᾶς). Ἐκ τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας διαρρέει, εἰς μὲν τὸν κάτω ροῦν ἀνήκουν ἡ Ἰερσέη, Νέα Ὑόρκη καὶ Χομπόκεν, ἀνωτέρω δὲ κεῖνται αἱ Γιάνκερς, Γκλὲνς Φώλλς, Κάτσκιλ, Κίνγκστον, Κόχος, Νιούμπωργκ, Ὄσσινιγκ, Οὔδσων, Οὐὲστ-Πόϊντ, Πήκσκιλ, Πωκῆπσι, Τρόϋ, Χάβερστροου καὶ Ὤλμπανυ, συγκεντροῦσαι περίπου 7 ἑκατομμύρια κατοίκους. Πρὸς τὸν Οὔδσωνα συνδέονται σπουδαιότατα ἔργα συγκοινωνίας, ὡς αἱ σήραγγες αἱ ἑνοῦσαι τὴν Νέαν Ὑόρκην μετὰ τῆς Νέας Ἰερσέης διὰ παντοειδῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ ἡ τῷ 1928 ἀρξαμένη κρεμαστὴ γέφυρα Νέας Ἰερσέης—Νέας Ὑόρκης. Παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ ὁδεύουν ἐπὶ μὲν τῆς Α. ὄχθης μέχρις Ὤλμπανυ ὁ σιδηρόδρομος Νέας Ὑόρκης καὶ Οὔδσωνος ποταμοῦ (New York and Hudson River railroad), ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς ὁ σιδηρόδρομος τῆς δυτικῆς ὄχθης (West Shore railroad). Ἀπὸ τοῦ 1928, ἀποφάσει τοῦ βορειοαμερικανικοῦ κογκρέσσου, ἤρξατο ἡ μέχρις Ὤλμπανυ ἐκβάθυνσις τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ εἰς 8,23 μ.

Τὸν Οὔδσωνα πρῶτος Εὐρωπαῖος διέπλευσεν

Digitized by Google

ἐπὶ βραχὺ μῆκος ὁ Ἰταλὸς Ἰωάννης Βερατζάνι (1524) καὶ εἶτα ὁ Ἐρρῖκος Οὕδσων μέχρι περίπου τῆς Ὤλμπανυ (1609), ἀφ' οὗ καὶ ἔλαβεν ὁ ποταμὸς τὸ ὄνομα. Διαρρέων τὴν ἀπὸ Καναδᾶ σχισμὴν τῶν ὀρέων, ἀπετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μοναδικὴν πρὸς Β. εἰς Καναδᾶν εὔκολον ὁδὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου σπουδαίαν ἀφετηρίαν διὰ τὰ δυτικὰ τῶν Ἀππαλαχίων ὀρέων ὑψίπεδα. Ὡς τοιοῦτος τάχιστα ἀπῳκίσθη παρ' Ὀλλανδῶν καὶ Ἄγγλων, ἀπετέλεσε δὲ σπουδαιότατον κόμβον κατὰ τοὺς ἀγῶνας Ἄγγλων καὶ Γάλλων καὶ τὸν πόλεμον τῆς ἀνεξαρτησίας. Κατὰ τὴν βορειοαμερικανικὴν ἐπανάστασιν δι' ἁλύσεως ἀπὸ Τζὴζ Πόϊντ (Gee's Point) μέχρι τῆς νήσου τοῦ Συντάγματος (Constitution island) ἀπεκλείσθη ἡ εἰς τὸν ποταμὸν εἴσοδος βρεττανικῶν πλοίων, ἐν αὐτῷ δὲ ἐξετέλεσεν ὁ Φούλτων (1807) τὴν δοκιμὴν τοῦ πρώτου του ἀτμοπλοίου. Τὰ ἐν Οὕδσωνι ἔργα ναυσιπλοΐας κυρίως χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1797.

— **Οὕδσων** (Hudson) *[Γεωγρ.]*. Δύο πόλεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν: —1) Πόλις τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Οὕδσωνος, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Κολούμπια. Κάτ. (1925) 11.755. Ἔχει ποταμολιμένα, σιδηροδρομικὸν σταθμόν, βιομηχανίαν ναυτικῶν εἰδῶν, καπνοβιομηχανίαν, ὑελουργίαν, χυτήρια, βιβλιοθήκην καὶ διδασκαλεῖον θηλέων. Ἱδρύθη τῷ 1783, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ αὐτόθι προσεγγίσαντος Ἐρρίκου Οὕδσωνος καὶ μέχρι τοῦ 1812 ἦτο σπουδαῖος σταθμὸς στολίσκου φαλαινοθηρῶν. —2) Πόλις τῆς πολιτείας Μασσαχουσσέτης, 24 χλμ. δυτικῶς τῆς Βοστώνης. Κάτ. (1925) 8.130. Σιδηροδρομικὸς σταθμός, ναυπηγεῖα, ὑποδηματοποιία περίφημος καὶ ἐργοστάσια ναυτικῶν εἰδῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χὸζ Μίλ* (Howe's Mill) καὶ *Φέλτονβιλ* (Feltonville).

— **Οὕδσων** (Hudson) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (πολιτεία Νέας Ἰερσέης) μεταξὺ τῶν ποταμῶν Οὕδσωνος καὶ Λασσαϊκοῦ καὶ τῶν κόλπων Νιοῦαρκ καὶ Νέας Ὑόρκης. Ἔκτασις 91 τ. χλμ. Κάτ. (1920) 269.154. Πρωτεύουσα *Ἰερσέη* (Jersey City).

— **Οὕδσωνος *ἔδαφος*** (Hudson bay territory) *[Γεωγρ.]*. Τὸ μέγιστον τμῆμα τῶν βορείων ἐδαφῶν τοῦ Καναδᾶ, ἄλλως γνωστὸν καὶ ὡς *Οὐδσωνία* ἢ *Γῆ τοῦ Ρούπερτ* καὶ ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὴν «Ἑταιρείαν τοῦ Οὕδσωνος». Ἀπὸ τῆς ἐξαγορᾶς τῶν προνομίων τῆς ἑταιρείας παρὰ τοῦ Καναδικοῦ κράτους ἀπετέλεσε διαφόρους σημερινὰς ἐπαρχίας

— **«Οὕδσωνος *ἑταιρεία*»** (Hudson's bay company). Ἀγγλικὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1670 μὲ διοικητὴν (governor) τὸν πρίγκιπα Ρούπερτ καὶ ἐπίσημον ὀνομασίαν «Ἑταιρεία τῶν Ἄγγλων τολμητιῶν τῶν ἐμπορευομένων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Οὕδσωνος» (Company of the aventurers of England trading into Hudson bay), μὲ σκοπὸν τὸν ἀποικισμὸν τοῦ Ἐδάφους τοῦ *Οὕδσωνος* (βλ. λ.) καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν. Τάχιστα ἀναπτυχθεῖσα, περιῆλθεν εἰς ἀγῶνας μετὰ τῶν αὐτόθι Γάλλων ἐμπόρων μέχρι τοῦ 1713, ὅτε, διὰ τῆς συμφωνίας τῆς Οὐτρέχτης, παρεχωρήθη τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Βρεττανίαν παρὰ τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Καναδικῆς πολιτείας, ἤρξαντο νέοι ἀγῶνες πρὸς τὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1784 «Βορειοδυτικὴν ἑταιρείαν σιτηρῶν» (North-West fur company of Montreal), μεθ' ἧς ἐν τέλει ἡνώθη τῷ 1821, παραχωρηθέντων εἰς αὐτὴν εὐρυτάτων προνομίων παρὰ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ'. Εἶχε τότε ἡ ἑταιρεία τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ ἐμπορίου ἐπὶ πάσης τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἀπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Λαμπραντὸρ μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς Ἄνω Λίμνης μέχρι Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1869 ἤρξατο προσπάθεια τῆς καναδικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐξαγορὰν τῶν προνομίων, τῷ δὲ 1869, ἔναντι 230.000 λιρῶν, ἡ ἑταιρεία περιωρίσθη εἰς τοὺς σταθμούς της καί τινα ἐδάφη μικρά. Ἑδρεύουσα ἐν Λονδίνῳ (κεφάλαια 3 ἑκατομμ. λιρῶν), ἔχει κυρίους σταθμοὺς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Οὕδσωνος, τοὺς Ἧστ Μαίν, Μούς, Οὐαίηλ Ρίβερ, Ρούπερτ, Σέβερν, Τσῶρτσιλ, Φὸρτ Τζώρτζ, Ὤλμπανυ κ.ἄ. ἐν τῇ καναδικῇ ἐνδοχώρᾳ, καταργήσασα ἤδη τοὺς ἐν Καμτσιάτκα καὶ Σιβηρίᾳ σταθμούς. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διέθεσε 300 πλοῖα καὶ ἔσχεν ἀπωλείας 110 πλοίων, βυθισθέντων παρὰ ὑποβρυχίων.

— **Οὕδσωνος *θάλασσα*** (Hudson bay) *[Γεωγρ.]*. Ἐσωτερικὴ θάλασσα τῶν ΒΑ. ἀκτῶν τοῦ Καναδᾶ ἐν Ἀμερικῇ μεταξὺ 78°—95° Δ. μήκους καὶ 51° —70° Β. πλάτους. Ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ΒΔ. ἐδαφῶν (North - West Territories) καὶ τοῦ Ἐδάφους τοῦ Οὕδσωνος, συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Βορείου ὠκεανοῦ διὰ τῶν διέκπλων Φὸξ Τσάννελ καὶ Φιοῦρυ ἂντ Ἧκλα Στραὶτ καὶ μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Οὕδσωνος. Ὁ μυχός της, εἰσχωρῶν βαθέως, σχηματίζει πρὸς Ν. τὸν κόλπον τοῦ Ἰακώβου (James bay). Ἔχει σχῆμα ἀκανονίστου ἐλλείψεως μήκους 1.410 χλμ., πλάτους 965 χλμ. καὶ ἐκτάσεως 1.069.578 τ. χλμ., μέσον βάθος 130 — 160 μ. καὶ μέγιστον 230 μ., ὕδατα μόλις ὑφάλμυρα, δέχεται δὲ τοὺς μεγαλυτέρους τῶν καναδικῶν ποταμῶν, διοχετεύοντας τὰ ὕδατα πλείστων λιμνῶν καὶ ἀρδεύοντας ἔκτασιν 3.600.000 τ. χλμ. Ἐξ αὐτῶν κυριώτεροι ποταμοί: *Ἧστ Μαίν*, *Νέλσων*, *Νοττάγουαιη*, *Ρούπερτ*, *Σέβερν*, *Τσῶρτσιλ*, καὶ *Ὤλμπανυ*. Αἱ ἀκταί της εἶναι ἀπότομοι καὶ ἀφιλόξενοι. Ἀξιολογώτεραι νῆσοι ἐντὸς αὐτῆς εἶναι: ἡ *Σαουθάμπτον* πρὸς ΒΔ. ἡ *Κῶτς*, ἡ *Μπέλτσερς* κ. ἄ. Ἡ θάλασσα τοῦ Οὕδσωνος εἶναι παγωμένη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Μαΐου. Κύριον λιμένα ἔχει τὸν *Πὸρτ Νέλσων* (ἄλλως *Φὸρτ Ὑόρκ*) τέρμα, τοῦ ἐκ Λὰ Πὰ τῆς Μανιτόμπας κατασκευαζομένου σιδηροδρόμου τοῦ Οὕδσωνος (Hudson bay railway), δευτερεύοντας δὲ τοὺς λιμένας τοὺς ἀποτελοῦντας τὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑταιρείας τοῦ Οὕδσωνος.

Πρῶτος διαπλεύσας τὴν θάλασσαν τοῦ Οὕδσωνος ὑπῆρξεν ὁ Σεβαστιανὸς Cabot (1498), πρῶτος δὲ ἐξερευνήσας αὐτὴν ὁ Ἐρρῖκος Οὕδσων (1609), ἀφ' οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐπηκολούθησαν αἱ ἐξερευνήσεις τοῦ Θωμᾶ Button (1612), τῶν James καὶ Fox (1631), τοῦ Ἰωάνου Bourdon (1656), καταλαβόντος τὰς ἀκτὰς ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, τέλος δὲ ἐγκατεστάθη αὐτόθι ἡ Ἑταιρεία Οὕδσωνος. Νεώτεραι ἐξερευνήσεις εἶναι αἱ τῶν Gordon (1884), Γουλιέλμου Ogilvie (1890) κ.ἄ.

— **Οὕδσωνος *νῆσος*** (Hudson's Touches) *[Γεωγρ.]*. Ἡ νῦν *Γιὰν Μάϋεν* (βλ. λ.).

— **Οὕδσωνος *στενὸν*** (Hudson strait) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς τῶν βορείων θαλασσῶν κατὰ τὰς ΒΑ. ἀκτὰς τοῦ Καναδᾶ, μεταξὺ Λαμπραντὸρ (Καναδᾶς) καὶ Γῆς τοῦ Μπάφφιν. Δι' αὐτοῦ ἑνοῦται ὁ Ἀτλαντικὸς μετὰ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ μέσῳ τῶν ἐν συνεχείᾳ πορθμῶν Φὸξ Τσάννελ καὶ Φιοῦρυ ἂντ Ἧκλα Τσάννελ. Ἀποτελεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἴσοδον εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Οὕδσωνος. Ἔχει μῆκος 820 χλμ. καὶ πλάτος 75—190 χλμ., βάθος 100—200 ὀργυιῶν καὶ ἀκτὰς ἀποτόμους, σπανίως χαμηλοτέρας τῶν 300 μ. Εἶναι δυσπρόσιτος ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι Σεπτεμβρίου.

— **Οὕδσωνος** καὶ ***Ντέλαιουαιρ διῶρυξ*** (Hudson and Delaware canal) *[Γεωγρ.]*. Διῶρυξ ἐν Ἡνωμέναις πολιτείαις (πολιτεία Νέας Ὑόρκης), ἑνοῦσα τοὺς ποταμοὺς Οὕδσωνα καὶ Ντέλαιουαιρ. Μῆκος 175 χιλιόμετρα. Π. Ν. Π.

Οὐδσωνία *[Γεωγρ.]* βλ. *Οὕδσωνος* ἔδαφος.

Οὔδων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 8, 6), πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀλόντα (νῦν Térek) καὶ Ρᾶ (Βόλγα). Περὶ αὐτὸν κατῴκουν οἱ Οὖδαι. Α. Θ. Σ.

Οὐὲ (Hué) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τοῦ Ἀννὰμ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Κάτοικοι 60.000. Εἶναι τὸ σημεῖον ἐπικοινωνίας τῆς περιοχῆς Λάο μὲ τὴν λοιπὴν Ἰνδοκίναν. Ἡ κυρίως πόλις, περιβαλλομένη ἀπὸ φρούριον καὶ ὀχυρώματα, μὲ τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον καὶ ἄλλα δημόσια κτήρια καὶ μὲ τὰς συνοικίας τῶν ἰθαγενῶν, συνδέεται διὰ γεφύρας μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν συνοικίαν κειμένην εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Τὰ μεγαλοπρεπῆ της μνημεῖα, ἰδίως οἱ παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως τάφοι τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Ἀννάμ, μὲ τοὺς κολοσσιαίους μαρμαρίνους των ἐλέφαντας, ὑπενθυμίζουν τὴν παλαιὰν εὐδαιμονίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Βιομηχανία ἐλαχίστη. Π. Π. Κ.

— **Οὐὲ** (Hué) *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὁ ποταμὸς *Τρουὸγκ-Τιὲν* τοῦ Ἀννάμ, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Λάο καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον Τουὰν-Ἂν. Εἶναι πλωτὸς διὰ πλοῖα μέσης χωρητικότητος καὶ θέτει εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν πόλιν Οὐὲ μετὰ τῆς θαλάσσης. Π. Π. Κ.

— **Οὐὲ** (Hué) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὀνομάζουν οἱ Εὐρωπαῖοι τὸν νομὸν τοῦ Ἀννὰμ *Τουὰ-Τιέν*. Κάτ. 600.000. Τὸ ἔδαφος εἶναι λίαν εὔφορον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀγόνους ἐκτάσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ. Π. Π. Κ.

Οὐεγία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰλλυρίας ἐν Λιβουρνίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν πολίχνην Vega ἢ Vezzo. Α. Θ. Σ.

Οὐεδιάντιοι (οἱ) (Vediantii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ἰταλίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον κατὰ τὰ Δ. παράλια τῆς Λιγουρίας, ἐπὶ τῶν Θαλασσίων Ἄλπεων. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ Κεμενέλεον (νῦν πολίχνη Cimella ἢ Cimiez). Α. Θ. Σ.

Οὐέδρας (Vedra) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἀν. παραλίας τῆς Βρεττανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βριγάντων, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον εἰς τὸν Γερμανικὸν ὠκεανὸν (νῦν Βορεία ἢ Γερμανικὴ θάλασσα), οὐ μακρὰν τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ Ἀδριανείου Τείχους (Vallum Hadriani) παρὰ τὸ Σεγούδουνον (νῦν Wallsend). Σήμερον καλεῖται Wear. Α. Θ. Σ.

Οὐεϊντὰ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δαχομέης (βλ. λ. *Οὐϊντάχ*).

Οὐέϊ-Χάϊ-Βάϊ (Wei-Hai-Wei) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Κίνας (βλ. λ. *Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ*).

Οὐέλαυνοι (οἱ) (Velauni ἢ Vellavi) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς βραδύτερον Ἀκουϊτανίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κοιλάδων τοῦ Λείγηρος καὶ Ἐλαβέρου (νῦν Allier) καὶ γειτονεύων μετὰ τῶν Ἀρουέρνων, Ἑλουῶν (Helvii), Οὐόλκων, Ἀρηκομίων, Ἀλλοβρόγων καὶ Γαβάλων. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλοῦνται *Οὐελλάϊοι*, ὄντες ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀρουέρνους, ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ὁποίων ἀπηλευθέρωσεν ὁ Αὔγουστος καὶ ἀπετέλεσαν ἐλευθέραν πολιτείαν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Πρωτεύουσα αὐτῶν, οἵτινες ἐπίσης καλοῦνται *Οὐέλλαοι*, ἦτο τὸ *Ρουέσσιον* (νῦν Saint Paulien). Α. Θ. Σ.

Οὐέλβα (Huelva) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. (1929) 44.058. Ἔχει τρεῖς λιμένας, ὧν μόνον ὁ εἷς (τῆς ἑταιρείας Ρίο Τίντο) ἐξάγει 7-8 χιλ. τόννους μεταλλευμάτων ἐτησίως. Εἶναι ἀφετηρία σιδηροδρόμων πρὸς Σεβίλλην, Θάφρα καὶ τὰς μεταλλοφόρους περιοχὰς Ρίο Τίντο, Ταρσὶς καὶ Μπουϊτρόν, ἐξάγει σιδηροπυρίτην, χαλκόν, οἶνον καὶ ἔχει μηχανουργίαν, ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας μαρμάρων καὶ ἀκμαίαν ἁλιείαν. Ἐκ τῶν κτηρίων τῆς πόλεως ἐξέχουν οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου (ἄλλοτε τέμενος) καὶ Ἁγίου Φραγκίσκου (ΙΣΤ' αἰῶνος), ὁ «Οἶκος Κολὸν» (1883), τὸ κυβερνεῖον (ἄλλοτε δουκικὸν ἀνάκτορον), κ. ἄ. Ἡ Οὐέλβα εἶναι ἕδρα σχολῆς νηπιαγωγῶν καὶ τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, διδασκαλεῖον κ. τ. λ. Ταυτίζεται, πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Ὄνοβαν Αἰστουαρίαν* (Onoba Aestuaria), ἥτις περιελθοῦσα τῷ 713 εἰς τοὺς Ἄραβας ὠνομάσθη *Οὐέλμπα* (Welba) ἢ *Γκαέλμπα* (Gaelbah). Ἀνεκτήθη παρὰ τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Γ' τῷ 1248 καὶ συνέβαλε διὰ τῶν ναυτικῶν της εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θαλασσοπορίας.

Νοτίως τῆς πόλεως κεῖται ἡ φραγκισκανικὴ μονὴ *Παναγία ντὲ λὰ Ράμπιντα* (Santa Maria de la Rabida), ἐν ᾗ κατέφυγε τῷ 1484 ὁ Κολόμβος, νῦν ἔχουσα τὸ σπουδαιότερον περιστεροτροφεῖον τοῦ κόσμου. Δυτικῶς τῆς πόλεως αἱ ἀφιλόξενοι ἀκταὶ Ἀρένας Γκόρντας, πέριξ δὲ αὐτῆς περίφημοι διώρυγες.

— **Οὐέλβα** (Huelva) *[Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοδυτικωτέρα ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔκτασις 10.080 τ. χλμ., κάτ. (1924) 353.955. Πρωτεύουσα *Οὐέλβα*. Π. Ν. Π.

Οὐέλεια (Veleia ἢ Velia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καριστῶν, ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Πομπελῶνος (νῦν Παμπελούνα) εἰς Ἀστούρικαν (νῦν Astorga) ὁδοῦ. Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Estavillo. Α. Θ. Σ.

Οὐέλερ (Wheler), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος περιηγητής, γεννηθεὶς ἐν Βρέδᾳ τῆς Ὁλλανδίας. Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν μετὰ τοῦ Γάλλου ἰατροῦ Σπόν, σκοποῦντες τὴν ἀντιγραφὴν ἐπιγραφῶν καὶ τὴν ἀπεικόνισιν ἀρχαιοτήτων. Διὰ τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Ζακύνθου ἔπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθησαν τὴν Προῦσαν, Θυάτειρα, Ἔφεσον καὶ Σμύρνην· ἐπανακάμπτοντες δὲ διὰ Κορίνθου ἔφθασαν εἰς Ἀθήνας τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1676. Κατὰ τὴν ἑξάμηνον ἐν Ἑλλάδι διαμονήν των, ὁ Οὐέλερ συνέλεξέ τινας ἀρχαιότητας, ἰδίως ἐπιγραφάς, νομίσματα καὶ χειρόγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλά, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς περιηγήσεώς του, ἐδώρησεν εἰς τὸ ἐν ᾧ ἐξεπαιδεύθη πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐξ Ἀθηνῶν ληφθέντα κώδικα, τὸν νῦν ἀποτεθειμένον ἐν Lincoln College καὶ περιέχοντα τὸ χρονικὸν περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἐξέδωκαν ἐκ τῶν ἡμετέρων οἱ Σπ. Π. Λάμπρος καὶ Δ. Γρ. Καμπούρογλους. Ἐδώρησε πρὸς τούτοις εἰς τὸ αὐτὸ πανεπιστήμιον καὶ σπουδαίαν βοτανικὴν συλλογήν, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ἐν Ἑλλάδι, εἰσαγαγὼν εἰς Ἀγγλίαν περὶ τὰ χίλια τέως ἄγνωστα φυτά. Κατὰ τὸ 1682 ἐδημοσίευσε τὴν εἰς Ἑλλάδα περιήγησίν του ὑπὸ τὸν τίτλον «A Journey into Greece, in company of Dr Spon of Lyons» (εἰς ἓξ βιβλία, Λονδῖνον). Τὸ ἔργον εἶναι τὰ μάλιστα ἄξιον λόγου διὰ τὴν αὐθεντικότητα καὶ τὸ πλῆθος τῶν δι' αὐτοῦ παρεχομένων πληροφοριῶν, ἐν τούτοις, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, δὲν εἶναι ἢ μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ μετ' αὐτοῦ συνταξιδεύσαντος Σπόν. Τῷ 1677 ὁ Οὐέλερ ἐχειροτονήθη ἱερεύς, ὅτε ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «The churches of the primitive Christians», «The Protestant monastery or Christian ceremonies». Ἀπέθανε τῷ 1723. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Οὐελίαι, ἢ ***Οὐελία*** (Veliae ἢ Velia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν Λευκανίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἐνιπαίου (νῦν Punta Licosa) καὶ Παλινούρου, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄλεντος ποταμοῦ (νῦν Ἀλέντο). Ἱδρύθη περὶ

Digitized by Google

τὸ 540 π. Χ. ὑπὸ Φωκαέων τῆς Ἰωνίας, οἵτινες, φεύγοντες τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν, κατ' ἀρχὰς ἦλθον εἰς τὴν Κορσικήν, ὅπου ἵδρυσαν τὴν Ἀλαλίαν (νῦν Ἀλέρια), ἐκεῖθεν δὲ ἐκδιωχθέντες κατέφυγον εἰς τὴν Λευκανίαν, ὅπου ἵδρυσαν τὴν Ὑέλην (Ἡροδ. Α, 167), τὴν μετὰ ταῦτα Ἐλέαν. Περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ὁ Στράβων (VI, 252) λέγει ὅτι «οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαιεῖς Ὑέλην, οἱ δὲ Ἕλην ἀπὸ κρήνης τινός, οἱ δὲ νῦν Ἐλέαν ὀνομάζουσιν». Ὑπῆρξε μία τῶν ἀκμαιοτέρων πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ κέντρον τῆς περιφήμου φιλοσοφικῆς σχολῆς Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου. Πατρὶς τῶν φιλοσόφων Παρμενίδου καὶ Ζήνωνος. Ἐνωρίτατα ἐγένετο σύμμαχος τῆς Ρώμης, ὁμόσπονδος πόλις ἐπὶ Κικέρωνος καὶ βραδύτερον ἰσοπολῖτις. Σῴζονται πλεῖστα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 540—268 π. Χ. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται παρὰ τὴν νῦν Castellamare della Brucca. Α. Θ. Σ.

Οὐελιοκάσιοι (οἱ) (Veliocasii, Veliocasses ἢ Vellocasses) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς βελγικῆς Γαλατίας, τῆς βραδύτερον Λουγδουνικῆς, κατοικῶν δεξιὰ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Σηκουάνα ποταμοῦ, μεταξὺ τῶν Οὐελοβάκων πρὸς Α. καὶ τῶν Καλέτων πρὸς Α., ἐν τῷ συγχρόνῳ περίπου Vexin. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ Ρατόμαγος (νῦν Ρουένη). Α. Θ. Σ.

Οὐέλιτραι, ἢ ***Οὐέλιτρον*** (Velitrae) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, παρὰ τὰ μεθόρια τῶν Οὐόλσκων, 40 χλμ. περίπου πρὸς Ν. τῆς Ρώμης, κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τοῦ Ἀλβάνου ὄρους (νῦν Monte Cavo) καὶ ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, δεσπόζουσα τῶν Ποντίνων ἑλῶν (Paludi Pontinae). Κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγκου Μαρκίου περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος, διετέλεσε ρωμαϊκὴ ἀποικία ἀπὸ τοῦ 494 π. Χ. Συμμαχήσασα μετὰ τῶν Οὐόλσκων κατὰ τῆς Ρώμης, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν τῷ 390 π. Χ., ἐνικήθη πολλάκις, μέχρις οὗ ὁριστικῶς ὑπετάγη εἰς τὴν Ρώμην τῷ 338 π. Χ. Ἀκολούθως ἐκηρύχθη ἰσοπολῖτις (municipium), ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου ρωμαϊκὴ ἀποικία. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ γένους τῶν Ὀκταβίων καὶ ἐνταῦθα ἐγεννήθη ὁ Αὔγουστος. Εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς συνελέγετο ὁ καλύτερος οἶνος τῆς Ἰταλίας μετὰ τὸν φαλέρνειον. Σήμερον καλεῖται Velletri. Α. Θ. Σ.

Οὐελλάβοροι (οἱ) (Vellabori) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς ΝΔ. ἄκρας τῆς νήσου Ἰβερνίας (νῦν Ἰρλανδία), κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον περὶ τὸν Σήνον ποταμὸν (νῦν Shannon) μεταξὺ τῶν Γαγγανῶν πρὸς Β. καὶ τῶν Ἰβερνῶν. Α. Θ. Σ.

Οὐελλαδὶς (Velladis) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἐν Λουσιτανίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Εἶναι ἡ *Αἰμίνιον* τῶν Ὁδοιπορικῶν, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μούνδα, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑρμινίου ὄρους. Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλινίου. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, μετατεθείσης ἐν αὐτῇ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Conimbriga, ἐπωνομάσθη ἀπ' αὐτῆς *Κοΐμβρα,* ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει καὶ σήμερον. Κατὰ τὸν Γ' καὶ ΙΑ' αἰῶνα, ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς θέσεώς της, διετέλεσε βάσις τῶν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐπιχειρήσεων. Α. Θ. Σ.

Οὐελλάϊοι (οἱ) (Vellavi) [*Ἀρχ.*]· βλ. λ. *Οὐέλαυνοι.* Α. Θ. Σ.

Οὐελλανὶς (Vellanis) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, περὶ τὰ 80 μίλλια Ν.Δ. τῆς Ναϊσσοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Λίσσον τῆς Δαλματίας ὁδοῦ. Ἡ θέσις αὐτῆς συμπίπτει παρὰ τὴν Πριστίναν τῆς Νοτιοσλαυΐας, παραμένει ὅμως ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐέλλαοι (οἱ) (Vellavi) [*Ἀρχ.*]· βλ. λ. *Οὐέλαυνοι.* Α. Θ. Σ.

Οὐέλλε [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς, νότιος βραχίων τοῦ *Οὐβάνγκουΐ* (βλ. λ.).

— **Οὐέλλε** - ***Οὐμπάνγκι*** [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς (βλ. *Οὐβάνγκουΐ*).

Οὐελλέγεια (Vellegia) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Δ. Ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἐν τῇ Ἔσω Λιβύῃ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, πρὸς Β. τοῦ Νίγηρος ποταμοῦ. Δεδομένου ὅμως ὅτι οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἀορίστους καὶ ἀνακριβεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ Νίγηρος καὶ τῆς περὶ αὐτὸν χώρας, εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἡ ταυτότης αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐέλλεια, ἢ ***Οὐέλεια*** (Veleia) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λιγουρίας, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων, πρὸς νότον τῆς Πλακεντίας. Ἀκμαιοτάτη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, κατεστράφη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, συνεπείᾳ καθιζήσεως τοῦ ὄρους. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἀνευρέθησαν τῷ 1760 παρὰ τὴν νῦν Montepolo, ὅπου σῴζονται σπουδαιότατα λείψανα (ἀγορά, ἀμφιθέατρον, ναοί, ἀγάλματα, ἐπιγραφαὶ κτλ.). Α. Θ. Σ.

Οὐέλλιγκτον (Wellington) [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη ἐν τῇ κομιτείᾳ Σόμερσετσερ τῆς Ἀγγλίας. Κάτ. 7.178. Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν αὐτῆς μνημείων ἀξιόλογος εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

— **Οὐέλλιγκτον** (Wellington) [*Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα τῆς Νέας Ζηλανδίας. Κάτ. (1927) 126.750. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1840 ὑπὸ τῶν πρώτων ἀποίκων εἰς Νέαν Ζηλανδίαν. Ἔχει πανεπιστημιακὸν ἵδρυμα (Victoria University College), ἐθνικὸν μουσεῖον κλπ.

Οὐέλλιγκτον (Wellington), ***Ἀρθοῦρος Wellesley, πρῶτος δοὺξ τοῦ*** —. Ἄγγλος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός, νεώτερος υἱὸς τοῦ κόμιτος τοῦ Μόρνιγκτον, ἐξ Ἰρλανδίας, γεννηθεὶς ἐν Δουβλίνῳ τῷ 1769. Ἀρχικῶς τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας ἦτο *Κόλλη* ἢ *Κάωλη* (Colley, Cowley). Ὁ Οὐέλλιγκτον ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἦτον καὶ ἀργότερον ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῆς Ἀγγέρης. Κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τῷ 1787 καὶ τῷ 1793 ἠγόρασε τὴν θέσιν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου εἰς τὸ 33ον σύνταγμα, ὅπερ φέρει σήμερον τὸ ὄνομά του. Τῷ 1794—1795 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῷ 1796, προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην, ἐστάλη μετὰ τοῦ συντάγματός του εἰς Ἰνδίας, ὅπου ἐγένετο ταχέως κύριος τῆς καταστάσεως καὶ τῷ 1803 ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Μαράτας. Ἀπὸ τοῦ 1805—1808 ἐπολέμησεν ἐν Ἀννοβέρῳ καὶ Δανίᾳ, ἐκλεγεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν ἰρλανδικὴν βουλὴν καὶ διορισθεὶς ἐπί τινας μῆνας γραμματεὺς τῆς ἰρλανδικῆς διοικήσεως. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1808 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἐστάλη εἰς Πορτογαλίαν καὶ Ἱσπανίαν ὅπως πολεμήσῃ τοὺς Γάλλους. Νικήσας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βιμιέρο (21 Αὐγούστου) ἐπέστρεψεν εἰς Ἰρλανδίαν, ἐπανελθὼν εἰς Πορτογαλίαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Κορούννας (1809) ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας. Προελαύνων κατὰ τῆς Μαδρίτης ἐνίκησε τὴν 28ην Ἰουλίου τὸν βασιλέα Ἰωσὴφ ἐν Ταλαβέρα ντὲ λὰ Ρέϊνα, διὸ καὶ τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος καὶ τοῦ μαρκησίου, ὑπὸ δὲ τῆς Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλίας ὁ τίτλος τοῦ δουκός. Τῷ 1811 ἦρε τὴν περίφημον νίκην τῆς Σαλαμάνκας καὶ μετὰ τινας ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς Μαδρίτην, ἐκ τῆς ὁποίας ὅμως ἠναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον οἱ Ἄγγλοι ν' ἀποσυρθοῦν ἐν ἀταξίᾳ καὶ νὰ καταφύγουν εἰς Πορτογαλίαν. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ρωσίᾳ ἔδωκε τὴν ἀναμενομένην εὐκαιρίαν εἰς τὸν Οὐέλλιγκτον, ὅστις μὲ ἰσχυρὰς ἐπικουρίας ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ ἡλαττωμένου γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὴν 21ην Ἰουνίου 1813 συνῆψε μάχην μετὰ τῶν ὑποχωρούντων Γάλλων καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Βιττόρια. Ὁ πόλεμος ἐτερματίσθη διὰ τῆς μάχης τῆς Τουλούζης, ἀποβάσης νικηφόρου διὰ τοὺς Ἄγγλους.

.*Ἀρθοῦρος Οὐέλλιγκτον.*

Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων τῆς 30ῆς Μαΐου, ὁ Οὐέλλιγκτον διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Παρισίοις. Ἡ παρουσία του ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης (1815) διηυκόλυνε τὴν ταχεῖαν συνεννόησιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ναπολέοντος, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας, ὡς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Οὐέλλιγκτον, ὑπῆρξεν ἡ νίκη τῶν συμμάχων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, καθ' ἣν ὁ Οὐέλλιγκτον καὶ ὁ Βλύχερος εἶχον τὴν διοίκησιν τοῦ βορείου μετώπου. Ὁ Οὐέλλιγκτον ἔλαβε μεγίστας χρηματικὰς δωρεὰς παρὰ τῆς κυβερνήσεως του καὶ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τοῦ Βατερλὼ παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας. Μετὰ τὴν δευτέραν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ὁ Οὐέλλιγκτον ἐγένετο πανίσχυρος. Ἐπέβαλεν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν τῆς Γαλλίας τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Λουδοβίκου καὶ ἀντέστη εἰς τὴν πρότασιν διαμελίσεως τῆς Γαλλίας, ἣν ἐζήτει ἡ Γερμανία καὶ ἣν ἐπί τινα καιρὸν ἐπεδοκίμασε καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις. Διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ διεθνοῦς στρατοῦ κατοχῆς ἐν Γαλλίᾳ (1815—1818), κατ' ἀρχὰς δὲ δημοφιλέστατος ἐν Παρισίοις, κατέστη μετ' οὐ πολὺ τόσον μισητός, ὥστε πολλαὶ ἀπόπειραι να ἐξυφανθοῦν κατὰ τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς Ἀγγλίαν (1818) ἄρχεται τὸ πολιτικὸν του στάδιον. Καίτοι ἀποδοκιμάζων τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάνιγγος, συνεφώνησεν ὅμως μετ' αὐτοῦ διὰ τὸ ζήτημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1826 ἦλθεν εἰς Πετρούπολιν ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν Ρωσίαν νὰ ἐνεργήσῃ μεμονωμένως κατὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὴν δήλωσιν τοῦ τσάρου ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι αἱ ρωσικαὶ μετὰ τῆς Τουρκίας διαφοραὶ ἀφοροῦν τὴν Ρωσίαν, ὁ Οὐέλλιγκτον ἐπέμενε νὰ ἔλθουν εἰς συμβιβασμὸν καὶ τὴν 4ην Ἀπριλίου ὑπεγράφη τὸ πρωτόκολλον τῆς Πετρουπόλεως. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827 ἐπῆλθεν ἡ τελικὴ ρῆξις, τοῦ Οὐέλλιγκτον διορισθέντος ἀρχιστρατήγου μετὰ τοῦ Κάνιγγος, καὶ ἡ εὐνοϊκὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα συνθήκη τοῦ Λονδίνου, καθ' ἧς ὁ Οὐέλλιγκτον διεμαρτυρήθη. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 ἐγένετο πρωθυπουργός. Τῷ 1834—1835 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὸν Πὴλ καὶ τῷ 1841—1846 ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου. Ἀπέθανεν ἐν Οὐῶλμερ Κάσλ τῷ 1852, καταλιπὼν δύο υἱούς. Ε. Σ.

Οὐελλιγκτωνία (ἡ) (Wellingtonia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνοφόρων*, περιλαμβάνον δένδρα δασικά, μεγάλου ἀναστήματος, ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Οὐελλιγκτωνία ἡ γιγάντειος* (Wellingtonia gigantea), ἥτις εἶναι τὸ ὑψηλότερον τῶν γνωστῶν δένδρων (ὕψ. 150 περίπου μ.) καὶ ἐκ τῶν μακροβιωτάτων· ὑπάρχουν πλεῖστα τοιαῦτα δένδρα εἰς τὴν Καλιφορνίαν, τῶν ὁποίων ἡ ἡλικία ὑπερβαίνει τὰ χίλια ἔτη. *Οὐελλιγκτωνία ἡ ἀειθαλὴς* (Wellingtonia sempervivens), ἐπίσης ἰθαγενὴς τῆς Καλιφορνίας, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μικροτέρου ἀναστήματος τοῦ πρώτου εἴδους. Δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

Οὐελλιγκτωνία ἡ γιγάντειος.

Οὐέλλικα (Vellica) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καντάβρων, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ. Ἄγνωστος ἡ θέσις αὐτῆς. Α.Θ.Σ.

Οὐέλλινγκμπορο (Wellingborough) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς κομιτείας Νόρθαμπτονσερ ἐν Ἀγγλίᾳ. Κάτ. 21.221. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν δερμάτων, ὑποδημάτων, ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν καὶ χυτήρια σιδήρου. Ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ 948 καὶ ἦτο ἄλλοτε περίφημος διὰ τὰς θερμὰς πηγάς της. Ε. Σ.

Οὐέλλς (Wells) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Σόμερσετ. Κάτ. 4.833. Παρ' αὐτὴν αἱ πηγαὶ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, εἰς ἃς κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπεδίδετο θαυματουργὸς ἰαματικὴ ἰδιότης. Κατὰ τὴν σαξωνικὴν ἐποχὴν ἦτο μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τοῦ Οὐέσσεξ. Ἔχει περικαλλῆ καθεδρικὸν ναὸν (1171 — 1242) καὶ ἄλλα παλαιὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα. Ε. Σ.

Οὐέλλς (Wells), ***Ἑρβέρτος-Γεώργιος.*** Διάσημος σύγχρονος Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μπρόμλη τῆς Κέντ τῷ 1866. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ Βασιλικῷ Κολλεγίῳ τῶν ἐπιστημῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξε φυσικήν, ἀργότερον ἤρχισε δημοσιογραφῶν καὶ τῷ 1895 ἐξέδωκε τὸ πρῶτόν του βιβλίον: «Ἐκλεκταὶ συνομιλίαι μὲ θεῖον» καὶ εἶτα «Ἡ μηχανὴ τοῦ χρόνου». Ἡ καταγωγή του ἐκ τῆς «κατωτέρας μεσαίας τάξεως» τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας τὸν ἀνέδειξε βαθὺν γνώστην τῆς ψυχολογίας τῶν

Digitized by Google

τάξεων, καὶ αἱ φιλοδοξίαι, τὰ ὄνειρα καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις τῶν μικροαστῶν ἐκτίθενται κατ' ἀμίμητον τρόπον εἰς σειρὰν ἐλαφρῶν κατ' ἐπιφάνειαν μυθιστορημάτων, ὡς εἶναι: «Οἱ τροχοὶ τῆς τύχης» (1896), «Ὁ ἔρως καὶ ὁ κύριος Λουΐσαμ» (1900), «Κίππς» (1905), «Ἡ ἱστορία τοῦ κυρίου Πόλλυ» (1910). Ἀλλ' ὁ Οὐέλλς εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς ἐπιστημονικῶν μυθιστορημάτων, ὡς εἶναι: «Ὁ ἀόρατος ἄνθρωπος» (1897), «Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι στὴ σελήνη» (1901), «Ἡ νῆσος τοῦ ἰατροῦ Μορῶ» (1896) κ. ἄ. Ὁ Οὐέλλς, ἀδιαφορῶν πρὸς τὴν μορφὴν ὑφ' ἣν παρουσιάζει τὰς θεωρίας του, προσέχει εἰς μόνην τὴν ἔκθεσίν των, εἴτε αὗται εἶναι κοινωνικαί, οἰκονομικαί, πολιτικαὶ ἢ φιλοσοφικαί. Ἡ μεγάλη του ὁ μ ω ς ψυχολογικὴ δύναμις ἀποτρέπει τὸν κίνδυνον τῆς ὁμοιομορφίας καὶ μηχανικότητος ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν διαφόρων χ α ρ α κτήρων. Οὐδέποτε παραμελεῖ ὁ Οὐέλλς τὰ πρόσωπα του χάριν τοῦ θέματος, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ θέματος ἐπιτρέπῃ φανταστικοὺς χαρακτῆρας. Κατὰ τοῦτο δὲ ὑπερέχει τοῦ Ἰουλίου Βέρν, πρὸς τὸν ὁποῖον, ὡς ἐπιστημονικὸς μυθιστοριογράφος, ἔχει παραβληθῆ.

Ἐρβέρτος Οὐέλλς.

Ὡς κοινωνικὸς φιλόσοφος ὁ Οὐέλλς ὑστερεῖ τοῦ συγχρόνου του Μπέρναρντ Σῶ. Οὗτος ἔθεσεν ὡς βάσιν τῶν θεωριῶν του τὴν ὑπεροχὴν τῆς διανοητικῆς ζωῆς, ἐκλαμβάνων ἑαυτὸν ὡς τὸν κανονικὸν τύπον ἀνθρώπου. Ὁ Οὐέλλς, τοὐναντίον, διστάζει νὰ παραβλέψῃ τὸ συναίσθημα. Μᾶλλον θετικὸς τοῦ Σῶ, δὲν παρασύρεται τυφλῶς ὑπὸ τῶν θεωριῶν του, ἂν καὶ ἔχει κατηγορηθῆ διὰ τὸ ἀνυπόμονον τῶν συμπερασμάτων του. Αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, ὑπὸ τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ φυσικοῦ, δὲν ἐμπνέουν εἰς αὐτὸν τὴν αὐτοπεποίθησιν ἀναμορφωτοῦ, ἴσως δὲ τοῦτο τὸν καθιστᾷ ὀλιγώτερον ἐπιεικῆ πρὸς ἄλλας δημοκρατικὰς καὶ σοσιαλιστικὰς θεωρίας. Τὸ πολυσχιδὲς τοῦ ἔργου του τὸν κατέστησε δημοφιλῆ καὶ ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν συγχρόνων του εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ὁ Οὐέλλς δὲν ἀνέπτυξε συγκεκριμένον τύπον κοινωνικῆς φιλοσοφίας, ἐξεπλήρωσεν ὅμως τὴν ἀποστολήν του ὡς κοινωνιολόγου, καταδείξας, πολλάκις ἐν ἀγνοίᾳ του, τὰ ἀνυπέρβλητα προσκόμματα εἰς τὸν δρόμον τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ὅπως τὴν βλέπουν οἱ κατὰ θεωρίαν ἀναμορφωταί. Ἔργα τοῦ Οὐέλλς, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, εἶναι: «Ὁ πόλεμος τῶν κόσμων» (1898), «Ἄννα Βερόνικα» (1909), «Γάμος» (1912), «Μυστικὰ μέρη τῆς καρδιᾶς» (1922), «Θεός, ὁ Ἀόρατος βασιλεὺς» (1917), «Ἡ ἄσβεστη φωτιὰ» (1919), «Προσδοκίαι» (1901), «Νεωτέρα οὐτοπία» (1905), «Ψυχὴ ἐπισκόπου» (1917), «Ἰωάννα καὶ Πέτρος» (1918), «Σχεδιάγραμμα ἱστορίας» (1919—1920) καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Τζούλιαν Χάξλη συμπλήρωμα αὐτοῦ «Ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς» (1929), «Τὸ αὐτεξούσιον τοῦ κυρίου Πάραμ» (1930), «Τὸ λογικὸν μιᾶς παγκοσμίου εἰρήνης» (1929), «Ἡ ἐργασία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος» (1932), στοιχεῖα οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν κλπ. Ε. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

—Οὐέλλς (Wells), *σὲρ Θωμᾶς-Σπένσερ.* Ἄγγλος χειρουργὸς (1818—1897). Τῷ 1841 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὸ βασιλικὸν ναυτικόν. Τὰς σχετικὰς ἐπὶ τὴν φοιτηκεκτομὴν ἐργασίας του ἐξέδωκεν εἰς τόμον τῷ 1881 ὑπὸ τὸν τίτλον «Note book for cases of abdominal tumours». Διετέλεσεν ἅμα καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς καὶ ἀνατομοπαθολογίας εἰς τὸ Βασιλικὸν χειρουργικὸν κολλέγιον καὶ πρόεδρος τούτου. Τῷ 1883 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρωνέτου. Ο. Ρ.

Οὐέλλσλη (Wellesley), *Ριχάρδος-Κόλλη, μαρκήσιος—.* Ἄγγλος κυβερνήτης, γεννηθεὶς ἐν Ἰρλανδίᾳ τῷ 1760 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1842. Ἦτο υἱὸς τοῦ κόμητος τοῦ Μόρνιγκτον, πρεσβύτερος δὲ ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Οὐέλλιγκτον. Τῷ 1797 ἐστάλη ὡς γενικὸς διοικητὴς τῶν Ἰνδιῶν, ἃς ἐκυβέρνησε μέχρι τοῦ 1805. Ἀπὸ τοῦ 1809—1812 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἀπὸ τοῦ 1821—1828 λόρδος τοποτηρητὴς ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ε. Σ.

Οὐέλουκα (Veluca) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 6,55) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πελενδόνων. Εἶναι ἡ Veluce τῶν «Ὁδοιπορικῶν», κειμένη δεξιὰ τοῦ ἄνω ρου τοῦ Δούρου ποταμοῦ, 25 μίλλια ΝΔ. τῆς Νουμαντίας καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Κλουνίαν (νῦν Penalva del Castro) ὁδοῦ. Σήμερον καλεῖται Velase. Α. Θ. Σ.

Οὐέλπα ὄρη (Velpi montes) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 4, 5) εἰς τὰ Δ. τῆς Κυρηναϊκῆς παρὰ τὴν Μεγάλην Σύρτιν. Α. Θ. Σ.

Οὐέλς Πουλ *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Καμπομπέλλο.*

Οὐέμπ (Webb), *σὲρ Ριχάρδος.* Ἄγγλος ναύαρχος, χρηματίσας ἀρχηγὸς τῆς βρεττανικῆς ἐν Ἑλλάδι ναυτικῆς ὀργανωτικῆς ἀποστολῆς (1924—1925). Ἐγεννήθη τῷ 1870 καὶ καταταγεὶς εἰς τὸ βρεττανικὸν ναυτικὸν ὡς δόκιμος τῷ 1883, ἦτο πλοίαρχος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ κυβερνήτης θωρηκτοῦ. Τῷ 1918, ὡς ὑποναύαρχος, ἐγένετο ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ δὲ 1920 ἀρχηγὸς τῆς 4ης ἐν τῇ Μεσογείῳ ναυτικῆς μοίρας. Ἀπὸ τοῦ 1926 ἕως τοῦ 1929, ὅτε ἀπεστρατεύθη ἀντιναύαρχος ὤν, διετέλεσε διοικητὴς τῆς ἐν Γκρήνουϊτς ναυτικῆς σχολῆς. Σ. Ε. Λ.

—Οὐέμπ (Webb), *Σίντνεϋ.* Ἄγγλος πολιτικὸς (βλ. λ. *Πάσφιλντ, λόρδος —*).

—Οὐέμπ (Webb) *δικλείς.* Δικλεὶς ἀσφαλείας. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο αἱ δύο δικλεῖδες εἶναι ἐφηρμοσμέναι εἰς τὸ ἄνω μέρος δύο στυλίσκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ἐλατήριον κοινόν, ὅπερ φορτίζει καὶ τὰς δύο διὰ μέσου ἐνδέσμου προεκτεινομένου πρὸς τὰ ὀπίσθεν. Ἡ προέκτασις αὕτη ἐπιτρέπει νὰ κινοῦνται κατὰ βούλησιν. Ι. Α.

—Οὐέμπ (Webb) *σύστημα.* Εἰς τὴν ἀτμομηχανὴν τοῦ Ἄγγλου μηχανικοῦ Webb, ὁ κύλινδρος τῆς ὑψηλῆς πιέσεως διῃρέθη εἰς δύο μικρούς, οἵτινες ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου ἄξονος. Ὁ κύλινδρος τῆς χαμηλῆς πιέσεως, μοναδικός, ἐτοποθετήθη κάτωθεν τοῦ ἀτμοθαλάμου καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ μεσαίου ἄξονος, ἡ δὲ σύζευξις τῶν δύο ἀξόνων ἀφῃρέθη.

Οὐέμπι-Σεμπελὶ *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς ΒΑ. Ἀφρικῆς. Πηγάζει νοτίως τοῦ Τζεμπὲλ Ἄχμαρ ἐν Ἀβυσσηνίᾳ εἰς 7° Β. πλάτ. καὶ 38°40' Α. μήκ., διασχίζει ὅλον τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς χώρας, χωρίζει εἰς δύο τμήματα τὴν ἰταλικὴν Σομαλίαν, φθάνει σχεδὸν μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ῥέει εἶτα παραλλήλως πρὸς τὰς ἀκτάς του ἐπὶ 300 χλμ. μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ΝΔ. καὶ ἐξαφανίζεται παρὰ τὸ τέλμα Μπαλλὶ Γιερὰ εἰς 1° Β. πλάτους. Ἔχει περίπου 1.500 χλμ. μῆκος καὶ εἶναι σχεδὸν ἀνεξερεύνητος, ὀνομαζόμενος καὶ *Οὐέμπι - Ντομπόϊ* ἐπί τι μῆκος αὐτοῦ. Κύριοι παραπόταμοί του οἱ ἐξ ἀριστερῶν (βορρᾶ) *Νταγκάττο, Σενόν, Χερὲρ* κ. ἄ., συγκεντροῦντες κυρίως τὰ ὕδατα τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Τζεμπὲλ Ἄχμαρ. Π. Ν. Π.

Οὐέμπστερ (Webster), *Δανιήλ.* Ἀμερικανὸς ῥήτωρ, πολιτικὸς καὶ νομικὸς (1782—1855). Ἐκλεγεὶς μέλος τοῦ κογκρέσσου εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν, διεκρίθη ὡς συνταγματολόγος. Ἐτάχθη ἐναντίον τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας. Ὁ Οὐέμπστερ εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν Ἀμερικανῶν ῥητόρων.

— Οὐέμπστερ (Webster), *Ἰωάννης.* Ἄγγλος δραματικὸς (1580 — 1625). Συνειργάσθη μετ' ἄλλων εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν πρώτων του ἔργων: «Καίσαρος τύχη» (1602), «Τὰ Χριστούγεννα ἔρχονται μιὰ φορὰ τὸν χρόνο», «Ἡ περίφημος ἱστορία τοῦ σὲρ Θωμᾶ Οὐάϋατ» (1607) κλπ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν δύο τοὐλάχιστον ἄχρι τοῦδε μένουν ἀναμφισβήτητως γνήσια: «Ἡ δούκισσα τοῦ Μάλφυ» (Duchess of Malfy, 1614), καὶ «Ὁ λευκὸς διάβολος» (The White Devil, 1612).

— Οὐέμπστερ (Webster), *Νῶε.* Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος καὶ λεξικογράφος (1758—1843). Τῷ 1783 ἐξέδωκε «Γραμματικὴν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης», ἥτις ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἀναμιχθεὶς ὀλίγον εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξέδωκε τῷ 1785 τὸ «Ἀμερικανικὸν περιοδικὸν» ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ τῷ 1793 τὴν ἐφημερίδα «Ἀθηνᾶ» καὶ τὸ περιοδικὸν «Κῆρυξ». Τῷ 1806 ἐξέδωκε «Ἐπίτομον λεξικὸν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης», τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος «Φιλοσοφικὴν καὶ πρακτικὴν γραμματικὴν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης». Τελευταῖον ἔργον του ὑπῆρξε τὸ «Ἀμερικανικὸν λεξικόν», ὅπερ ἐκδοθὲν τῷ 1828 εἰς δύο τόμους ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐπαυξηθὲν δὲ καὶ διορθωθὲν ἀριθμεῖ ἔκτοτε πλείστας ἐκδόσεις μέχρι σήμερον. Ε. Σ.

Οὐένα (Hwen) *[Γεωγρ.].* Μικρὰ νῆσος, κειμένη εἰς ἀπόστασιν ἓξ λευγῶν περίπου βορειοανατολικῶς τῆς Κοπεγχάγης. Ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης, ἥτις παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου Β' εἰς τὸν διάσημον Δανὸν ἀστρονόμον Τύχωνα Βράχην, ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου, δαπάναις τοῦ βασιλέως, τελείως ἐφωδιασμένον ἀστεροσκοπεῖον. Τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦτο, ὅπερ ἐκλήθη *Οὐρανιούπολις* (Uraniburg), ἐπροικίσθη διὰ τῶν τελειοτάτων ὀργάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολυάριθμοι δὲ βοηθοὶ καὶ λογισταὶ συνειργάσθησαν ἐπὶ εἴκοσι περίπου ἔτη μετὰ τοῦ Τύχωνος πρὸς ἀποθησαύρισιν πολυτίμων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Κέπλερον ὡς βάσις διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακάλυψιν τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουσι τὰς κινήσεις τῶν πλανητῶν. Εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦτο ἐμαθήτευσε καὶ εἰργάσθη ἀπὸ τοῦ 1589 μέχρι τοῦ 1597 ὁ διάσημος ἀστρονόμος Λογκομοντάνος. Τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Τύχωνος, πλὴν ἄλλων, περιελάμβανεν ἐργαστήριον κατασκευῆς ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, τυπογραφικὸν πιεστήριον διὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν παρατηρήσεων καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπετέλει μοναδικὸν πρότυπον παρομοίου ἱδρύματος (βλ. *Τύχων*). Σ. Π.

Οὐέναφρον (Venafrum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πέντρων, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Καμπανίας (εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίοτε τὴν καταλέγουσι), ἐπί τινος λόφου πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Βολτούρνου ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς Via Latina. Ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς παρήγετο τὸ καλύτερον ἔλαιον ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ἐρείπιά τινα αὐτῆς (ἴχνη θεάτρου καὶ τοίχους) σῴζονται εἰς τὴν νῦν πολίχνην Βέναφρο (Venafro). Α. Θ. Σ.

Οὐενδενὶς (Vendenis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 9, 4). Εἶναι ἡ Vindenis τοῦ Αὐγουσταίου πίνακος, κειμένη ΝΔ. τῆς Ναϊσσοῦ (νῦν Νίσσα) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Λίσσον (νῦν Ἀλέζιο) τῆς Δαλματίας ὁδοῦ. Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐενέδαι (οἱ), ἢ ***Οὐενέδοι*** (Venedae ἢ Venedi) *[Ἀρχ.].* Σημαντικὸς σλαυϊκὸς λαός, ὅστις κατῴκει κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 5, 7) «παρ' ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον», τὸν νῦν κόλπον τοῦ Dantzig, μεταξὺ τοῦ μέσου ῥοῦ τοῦ Βιστούλα καὶ τοῦ Ρᾶ (νῦν Βόλγα). Ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη ὁ *Οὐενεδικὸς κόλπος* καὶ τὰ *Οὐενεδικὰ ὄρη* (μεταξὺ Πολωνίας καὶ Ἀν. Πρωσσίας). Σήμερον Βένδαι (Wenden) καλοῦνται οἱ Σλαῦοι τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Λουσατίας (Lusatia, γερμ. Lausitz), ἀνερχόμενοι εἰς 120.000 περίπου. Α. Θ. Σ.

Οὐενεδικὰ ὄρη (Venedici Montes) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.].* Ὀροσειρὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας ἐκτεινομένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 5, 5), μεταξὺ τοῦ Καρπάτου ὄρους (τὸ δυτικώτερον τμῆμα τῶν Καρπαθίων ὀρέων καλούμενον Τάτρα) πρὸς Ν. καὶ τῶν Ριπαίων ὀρέων πρὸς Β. Εἶναι ἡ νῦν ὀροσειρὰ Ostpreussische Seeplatau, ἐκτεινομένη μεταξὺ Πολωνίας καὶ Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Α.Θ.Σ.

Οὐενεδικὸς κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Κόλπος Σαρματίας Εὐρωπαϊκῆς, συνάπτων τὸν Γερμανικὸν πρὸς τὸν Σαρματικὸν ὠκεανόν, δεχόμενος τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βιστούλα (Vistula), καὶ τοῦ Χρόνου (Niemen), τοῦ Ρούδωνος (Windaw) καὶ τοῦ Χερσίνου (Pernaw) καὶ ἀποτελῶν τὴν παράλιον τοῦ μεγάλου ἔθνους τῶν Οὐενεδῶν (*Πτολεμ.* Γ', ε, 2 καὶ 19). Λεγόμενος καὶ *Οὐενδικὸς κόλπος* (*Μαρκιαν. Ἡρακλ.* Περίπλ. Ἐξ. θαλ. Β', λθ), εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος τοῦ Δάντσιχ. Σ. Ε. Λ.

Οὐενέλλοι (οἱ), ἢ ***Οὐνέλλοι*** (Venelli ἢ Unelli) *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 8, 2), παρὰ τὸν Βρεττανικὸν ὠκεανὸν (νῦν θάλασσα τῆς Μάγχης), τὴν νῦν χερσόνησον Cotentin. Ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Κράσσου τῷ 57 π. Χ., ἐπανεστάτησαν τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τὸν Βιριτόριγα, κατετροπώθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ Κ. Τιτουρίου Σαβίνου. Ἀργότερον ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τὸν Βερκιγγετόριγα, πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐν Ἀλεσίᾳ. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Κρουκιάτοννον* (νῦν Carentan), 27 χλμ. ΒΔ. τοῦ Saint Lô παρὰ τὴν θάλασσαν ἐν τῷ νομῷ τῆς Μάγχης (Manche). Α. Θ. Σ.

Οὐένετοι (οἱ) *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Βένετοι*).

Οὐενέτορον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία λατινικὴ ὀνομασία (Venetorum Oppidum) πόλεως καὶ λιμένος τῆς Κελτογαλατίας (Ἀρμορικῆς) ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ (*Caes.* Bel. Gal. 3, 9). Εἶναι ὁ σύγχρονος πολεμικὸς ναύσταθμος *Λοριὰν* (Loriant) τῆς Γαλλίας. Σ. Ε. Λ.

Οὐενέφης. Τέταρτος φαραὼ τῆς Α' δυναστείας (βλ. λ. *Κενκένης*).

Οὐενίκιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς ΝΔ. Κορσικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 2, 8) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαλατινῶν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὰς *Ἐνικονίας* τοῦ Στράβωνος (V, 224), ἀγνώστου ὅμως ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐενίκνιον ἄκρον (Vennichnium promontorium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς Ἰουερνίας νήσου Πρεττανικῆς (*Πτολεμ.* Β, 6, 2) μεταξὺ Βορείου ἄκρου καὶ Οὐίδουα ποταμοῦ ἐκβολῶν. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Malin head (πλάτ. 50°23' Β., μῆκ. 7°24' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 46: Ireland, North coast) τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Ἰρλανδίας. Σ.Ε.Λ.

Digitized by Google

Οὐένικωνες (οἱ) (Venicones) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΑ. παραλίας τῆς Βρεττανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 3, 9) πρὸς Β. τῆς στομαλίμνης τοῦ Ταούα (νῦν κόλπος Τάϋ, Tay Firth), ἐν τῇ νῦν περίπου κομιτείᾳ τοῦ Forvar. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Ὄρρεα*, ταυτιζομένη μὲ τὴν σημερινὴν Bertha ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τάϋ. Α. Θ. Σ.

Οὐενίτης (Ouenit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενές. Συνίσταται ἀπὸ χρωμιοῦχον διοψίδιον καὶ βασικὸν πλαγιόκλαστον, περιέχει δὲ συγχρόνως καὶ ὀλίγον ὀλιβίνην καὶ βρονζίτην. Εἶναι λεπτοκοκκώδης καὶ ἀπαντᾷ ἐντὸς τῶν περιδοτιτῶν τῆς Νέας Καληδονίας καὶ τῆς ἐγγὺς νήσου Ouen. Γ. Β.

Οὐεννίκνιοι (οἱ) (Vennicnii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. νήσου Ἰβερνίας (νῦν Ἰρλανδίας) κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 2, 2) πρὸς Δ. τῶν Ροβογδίων. Α. Θ. Σ.

Οὐέννοντες (οἱ), ἢ *Οὐέννωνες [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Ραιτίας καὶ Οὐϊνδελικίας, κατοικῶν ἐπὶ τῶν Ἄλπεων παρὰ τὸν Ἄδιγιν ποταμόν· Ὑπὸ τοῦ Πλινίου (ΙΙΙ, 4, 10) καλοῦνται Vennonenses, ὑπὸ δὲ τοῦ Στράβωνος (IV, 206) Οὐέννωνες. Α. Θ. Σ.

Οὐενουσία (Venusia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πευκετίων, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀπουλίας καὶ Λευκανίας, πρὸς Ν. τοῦ Αὐφίδου ποταμοῦ (νῦν Ofanto) καὶ ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ. Κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 262 π. Χ., ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἰσχυρὸν φρούριον κατὰ τοῦ Ἀννίβα, ὅπου κατέφυγον μετὰ τὴν ἐν Κάνναις καταστροφὴν τῷ 216 π. Χ. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τέλος ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία τῷ 43 π. Χ. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ὁρατίου. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 292—250 π. Χ. Σήμερον καλεῖται *Βενόζα* (Venosa). Α. Θ. Σ.

Οὐένσλεϋ (Wensley), *Ρ. Τ.* Ἀμερικανὸς μηχανικὸς τῆς «Οὐέστινγκχαους Ἐλέκτρικ ἔντ Μανιφάκτουρινγκ Κόμπανυ», ἐφευρέτης φερωνύμου αὐτομάτου. Ὁ ἴδιος ἐφεῦρε τῷ 1927 τὸ τηλεβὸξ (televox). Μ. Δ. Β.

Οὐέντα Ἰκενῶν (Venta Icenorum) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς ΝΑ. Βρεττανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰκενῶν, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ, 3, 11), συνδεομένη διά τινος ρωμαϊκῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ Λονδίνου. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ πόλις Caistor, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς, ἐν τῇ κομιτείᾳ Norfolk.

—**Οὐέντα Σιλύρων** (Venta Silurum) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. παραλίας τῆς Βρεττανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σιλύρων, κειμένη κατὰ τὸ Ὁδοιπορικὸν τοῦ Ἀντωνίνου εἰς τὰ ΒΔ. τῆς στομαλίμνης τοῦ Σαβρίνα (νῦν κόλπος τῆς Βριστόλης). Εἶναι ἡ σημερινὴ Caerwent, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς, τὰ ὁποῖα εὑρεθέντα τελευταίως ἔφερον εἰς φῶς σημαντικὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα.

—**Οὐέντα Βέλγων** (Venta Belgarum) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. παραλίας τῆς Βρεττανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 31 3) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δοβούνων Βέλγων, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Λονδίνου εἰς Ἴσκαν (νῦν Caerleon on Usk) ὁδοῦ. Ταυτίζεται μὲ τὴν νῦν Winchester, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Hamp. Α. Θ. Σ.

Οὐέντελ (Weddell), *Ἰάκωβος*. Ἄγγλος ναυτικὸς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις κατ' ἀρχὰς τῆς συστάδος τῶν Ὄρκαδων νήσων καὶ κατόπιν τῆς θαλάσσης, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα (βλ. κατ. *Οὐέντελ θάλασσα*) καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Νότιον Πόλον, μέχρι σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἄλλος εἶχε φθάσει ἕως τότε. Μ. Δ. Β.

Οὐέντελ θάλασσα (Weddell) *[Γεωγρ.]*. Θάλασσα τοῦ Νοτίου Παγωμένου ὠκεανοῦ, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Γῆς τοῦ Γκράχαμ. Ἡ θάλασσα αὕτη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Οὐέντελ, Ἄγγλου ναυτικοῦ, τῷ 1823, ὀνομασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς *θάλασσα Γεωργίου τοῦ Δ'*, βραδύτερον δὲ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτήν. Μ. Δ. Β.

Οὐέντζγουντ (Wedgwood), *Ἰωσίας*. Ἄγγλος ἀγγειοπλάστης (1730—1795). Ἵδρυτὴς τοῦ περιφήμου ἐργοστασίου κεραμεικῆς, ὅπερ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐτρουρία» ἀποτελεῖ ἤδη μικρὰν πόλιν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Νιουκάσλ. Ὁ Οὐέντζγουντ ἐτελειοποίησε τὴν ἀγγλικὴν πορσελλάνην, ἀνακαλύψας νέους τρόπους κατεργασίας, στιλβώσεως καὶ χρωματισμοῦ αὐτῆς καὶ κατασκευάσας διὰ ταύτης κατ' ἀρχὰς πίνακας καὶ μετάλλια, κατόπιν δὲ ἀγγεῖα πάσης φύσεως, τὰ καλούμενα «ἴασπινα» (jasper bodies), ἀπομιμούμενος θαυμασίως τὰ ἀρχαῖα τοιαῦτα καὶ ἰδίως τὰ κατὰ τὴν ἐποχήν του ἐλθόντα εἰς φῶς ἐν Πομπηΐᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Μ. Δ. Β.

Οὐέντ-μπερυ (Wednesbury) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Στάφφορντσερ τῆς Ἀγγλίας. Ἔχει χυτήρια σιδήρου καὶ χάλυβος καὶ ἐργοστάσια πλίνθων. Κάτ. 31.534 (1931). Ε. Σ.

Οὐέντμορ (Wedmore), *σὲρ Φρεδερῖκος*. Ἄγγλος μυθιστοριογράφος καὶ κριτικὸς (1844—1921). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ, Παρισίοις καὶ Λωζάννῃ καὶ ταχέως κατέστη γνωστὸς ὡς δημοσιογράφος καὶ κριτικός. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Μελέται ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς τέχνης» (1876), «Ζωὴ τοῦ Μπαλζάκ» (1890), «Ζωγράφοι καὶ ζωγραφικὴ» (1913), «Βουκολικὰ τῆς Γαλλίας» (1877), «Ἡ κατάπτωσις τοῦ μετανοοῦντος» (1900), «Ἡ Μπρέντα προχωρεῖ» (1916). Ε. Σ.

Οὐὲντ Μούργκ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Καρτέννας*.

Οὐέξαλλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἴσχυσις τῆς δυτικῆς πλευρᾶς Ἀλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς μεταξὺ Σαβρίνας εἰσχύσεως (νῦν Σέβερν) καὶ Ἡρακλέους ἄκρου (νῦν Χάρτλανδ Πόϊντ), κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Β, γ 3). Εἶναι ὁ ἐν τῇ Μπρίστολ - Τσάνελλ σύγχρονος κόλπος *Μπριδζουῶτα* (Bridgewater bay, χάρτ. ἀγγλ. 1179: Bristol channel). Σ. Ε. Λ.

Οὐέξφορντ (Wexford) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λένστερ τῆς Ἐλευθέρας Ἰρλανδικῆς πολιτείας ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἔχει ἔκτασιν 140 τ. χλμ. καὶ κατ. 95.848 (1926). Ἡ χώρα εἶναι λοφώδης καὶ εἰς τὰ βόρεια ὀρεινή. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Μπάρροου καὶ ὁ Σλαίνη, λιμένες δὲ οἱ τῆς Οὐέξφορντ, Οὐῶτερφορντ καὶ Μπάννοου. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἁλιείαν. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ δύο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ἀτμοπλοϊκῶς. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας εἶναι ἡ *Οὐέξφορντ*. Ε. Σ.

Οὐεπίλλιον (Vepillion) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 9) μεταξὺ τοῦ Βαγράδα ποταμοῦ (νῦν Médjerda) καὶ τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην (νῦν Chott-el-Djerid). Ἄγνωστος ἡ ταυτότης αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

οὐέρβασκον (τὸ) *[Βοτ.]* βλ. λ. *βέρβασκον*.

οὐερβένα (ἡ) *[Βοτ.]* βλ. λ. *βερβένα*.

Οὐέρβια (Verbis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη ἐν Πισιδίᾳ παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Καρίας, ὀλίγον νοτιώτερον τῆς Πώγλας (νῦν Φούλλαγ). Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βέρβη, ὡς μία τῶν 47 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Παμφυλίας. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΟΥΕΡΒΙΑΝΩΝ καὶ διαφόρων τύπων. Α. Θ. Σ.

Οὐέρβικαι (οἱ) (Vervicae) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον), ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 1, 5) πρὸς Ν. τῶν Μαξίκων. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Α. Θ. Σ.

Ἀγγεῖον Οὐέντζγουντ.

Οὐεργιλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς ΝΑ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαστιτανῶν, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ, 6, 60). Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐεργίλιος, καὶ *Οὐϊργίλιος*. Διάσημος Ρωμαῖος ποιητὴς (βλ. λ. *Βιργίλιος*).

Οὐεργιόνιος ὠκεανὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεταξὺ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Ἰουερνίας (Ἰρλανδίας) καὶ τῆς ΒΔ. τῆς χερσονήσου τῆς χώρας τῶν Δαμνονίων τῆς Ἀλουΐωνος (νῦν Cornwal-Somerset) θάλασσα, ἡ συνάπτουσα τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν πρὸς τὸν Ἰουερνικὸν ὠκεανὸν (νῦν Irish sea). Εἶναι ἡ σύγχρονος θάλασσα St. George channel. Σ. Ε. Λ.

Οὐερητὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν ἐφέρετο ἡ πόλις *Βᾶρις* (νῦν Bari) τῆς χώρας τῶν Ἰαπύγων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (ΣΤ, 281). Σ. Ε. Λ.

Οὐερκέλλαι (Vercellae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λιβικῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα, κειμένη ἐπὶ τοῦ Σεσίτου ποταμοῦ (νῦν Sesia) καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ἀπὸ Τικίνου (νῦν Παβία) καὶ Μεδιολάνων εἰς Αὐγούσταν Πραιτωρίαν (νῦν Ἀόστα) ὁδῶν. Ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Περὶ αὐτὴν ὑπῆρχον σπουδαῖα μεταλλεῖα χρυσοῦ. Εἶναι περίφημος διὰ τὴν παρ' αὐτὴν ἧτταν τῶν Κίμβρων ὑπὸ τοῦ Μαρίου τῷ 101 π. Χ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βερτσέλλι* (Vercelli), πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ ἐν Πεδεμοντίῳ. Α. Θ. Σ.

Οὐερκιγγετόριξ (Vercingetorix). Στρατηγὸς τῶν Γαλατῶν (βλ. *Βερκιγγετόριξ*).

Οὐερομάνδυες (οἱ), καὶ *Οὐερομάνδυοι* (Veromandyes ἢ Veromandui) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλλίας (βλ. *Οὐϊρομάνδυες*). Α. Θ. Σ.

Οὐερούβιον ἄκρον (Verubium promontorium) Ἀκρωτήριον τῶν βορείων τῆς Ἀλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς, ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ (*Πτολεμ.* Β', γ', 5). Εἶναι τὸ Cape Noss τῆς ΒΑ. Σκωτίας, τὸ σχηματίζον τὸν λιμένα Wick (Schrader Atl. Geog. Moderne, 20, H, c). Σ. Ε. Λ.

Οὐερουεῖς (οἱ) (Verves) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον), κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 1, 5) πρὸς Β. τοῦ Σούβουρ ποταμοῦ (νῦν Oued-Sebou), ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Α. Θ. Σ.

οὐερουκαρία (ἡ) (Verrucaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λειχήνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυρηνοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη πανταχοῦ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν ἀπαντῶντα καὶ εἰς ἀγόνους καὶ πετρώδεις ἐκτάσεις φυόμενα. Δ. Ν. Π.

Οὐέρτ (Van-Wert) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Βὰν-Οὐέρτ*).

οὐέρτα (ἡ) (huerta). Λέξις ἱσπανικὴ σημαίνουσα μέγαν κῆπον καὶ χρησιμοποιουμένη ἐν τῇ γεωγρafίᾳ ὡς ὅρος, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦνται κυρίως ἐν Ἱσπανίᾳ αἱ τεχνητῶς ἀρδευόμεναι καλλιεργήσιμοι γαῖαι, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης εἰς αὐτὰς φυσικῆς λειψυδρίας. Τοιαῦται περιφέρειαι ὑπάρχουν ἐν τῇ νοτίῳ καὶ τῇ ἀνατολικῇ Ἱσπανίᾳ συνολικῆς ἐκτάσεως 12.000 τ. χλμ. Χάρις εἰς τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα ἡ παραγωγικὴ αὐτῶν δύναμις ηὐξήθη μεγάλως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίστανται δυναταὶ ἀκόμη καὶ πέντε συγκομιδαὶ κατ' ἔτος. Σήμερον αἱ οὐέρται ὑπάγονται εἰς ἰδιαίτερα «ἐπιμελητήρια ὕδατος» καὶ θεωροῦνται ἐκ τῶν εὐφορωτέρων περιοχῶν. Τὰ μεγαλύτερα ἀρδευτικὰ ἔργα τῶν οὐερτῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων. Μεγάλα ἐπίσης ἀρδευτικὰ ἔργα ἐν αὐταῖς εἶχον ἐκτελέσει καὶ οἱ Ἄραβες. Μ. Δ. Β.

Οὐέρτα (Garcia de la Huerta), *Γκαρθία ντὲ λὰ —, Βικέντιος*. Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1734—1787). Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης καὶ ὑπερημύνθη τοῦ ἐθνικοῦ ἱσπανικοῦ δράματος. Περιελθὼν εἰς σφοδρὰν πολεμικὴν πρὸς τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς γαλλικῆς φιλολογικῆς ἐπιρροῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ πολιτικὸς κόμης Ἀράντα, ἐδημοσίευσε καυστικώτατον ποίημα ἐναντίον τούτων, διὰ τὸ ὁποῖον κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν, μεταβληθεῖσαν εἰς ἐξορίαν εἰς Γρανάδαν. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως δὲν ἔπαυσε χαυτηριάζων τοὺς πολιτικοὺς διὰ σατιρικωτάτων ποιημάτων, ἕνεκα δὲ τούτων ἐξωρίσθη εἰς τὸ Μαρόκον. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του τῷ 1777 ἐκ τῆς ἐξορίας ἐξηκολούθησε τὴν πολεμικήν του κατὰ τῶν διαπρεπεστέρων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς, Ἱσπανῶν καὶ ξένων. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ποιητικὰ ἔργα» (1779), «Ἡ Ραχήλ», δρᾶμα ὅπερ ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν, «Ἡ ἐκδίκησις τοῦ Ἀγαμέμνονος», «Ἐνδυμίων» κτλ. Ἐξέδωσεν ἐπίσης τῷ 1785—1786

Digitized by Google

συλλογὴν ἀρχαίων ἱσπανικῶν δραμάτων εἰς 17 τόμους, εἰς τὸν τελευταῖον τῶν ὁποίων περιέλαβε καὶ τὰ δύο μνημονευθέντα ἀνωτέρω δράματά του. M. Δ. B.

—**Οὐέρτα** (Huerta), ***Βικτωριανός.*** Μεξικανὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1854—1916). Κατήγετο ἐξ Ἐρυθροδέρμων καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Μεξικοῦ, γενόμενος κατόπιν ἐκ τῶν πιστοτέρων ὀπαδῶν τοῦ Πορφυρίου Ντίαθ. Ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας, φθάσας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας Μαντέρο, φοβούμενος τὴν ἐπιρροήν του καὶ τὴν φιλίαν του πρὸς τὸν Ντίαθ, ἔθεσεν αὐτὸν εἰς διαθεσιμότητα. Ἀλλὰ βραδύτερον ἠναγκάσθη νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις εἶχεν ἐκραγῆ ἐναντίον του. Ὁ Οὐέρτα ὅμως, ἀναλαβὼν τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, ἀνέτρεψε τὸν Μαντέρο καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ὡς προσωρινὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, διοικήσας τὴν χώραν δικτατορικῶς ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1913 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1914, ὁπότε ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Καρράνθια καὶ Ὀμπρεγκόν, ἕνεκα τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Μεξικοῦ, νὰ παραιτηθῇ. Μεταβὰς κατόπιν εἰς τὴν Εὐρώπην, παρέμεινεν ἐπί τινας μῆνας εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἐκεῖθεν, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1915, διεπεραιώθη εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, ὅπου ὅμως τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνελήφθη ὡς παραβιάσας τὴν ἀμερικανικὴν οὐδετερότητα. Ἐγκλεισθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Φὸρτ Μπλίς, ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγους μῆνας, προτοῦ εἰσαχθῇ εἰς δίκην. M. Δ. B.

—**Οὐέρτα** (Huerta), ***Μωϋσῆς.*** Ἱσπανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἐσπούδασεν ἐν Μπιλμπάο, Μαδρίτῃ καὶ Ρώμῃ, ὅπου ἀπεστάλη κατόπιν διαγωνισμοῦ ὡς ὑπότροφος τῆς κυβερνήσεως, ὅπου ἔτυχε πολλῶν βραβείων εἰς διαφόρους ἐκθέσεις. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐξέθεσε κατὰ καιροὺς διάφορα ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ Ἀφροδίτη», «Σπουδὴ ἐκ τοῦ φυσικοῦ» (1904), «Κορμὸς» (1912), «Κεφαλὴ» (1917) κτλ. Τῷ 1917 μετέβη εἰς Κούβαν, κληθεὶς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μνημείων. M. Δ. B.

Οὐέσκα (Huesca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ταρντιέντα-Χάχα. Κάτ. (1924) 12.859. Ἐξάγει σίδηρον καὶ μάρμαρα καὶ ἔχει τεχνητὸν ἰνστιτοῦτον, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, στίβον ταυρομαχιῶν καὶ θέατρον. Ὑπῆρξε πρωτεύουσα τῆς Ἀραγωνίας καὶ εἶναι ἀληθὲς μουσεῖον ἱστορικῶν οἰκοδομημάτων. Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀράβων (713—1096) ὠνομάσθη *Οὐέσκα* (Uechca), διετέλεσε δὲ μέχρι τοῦ 1118 πρωτεύουσα τῆς Ἀραγωνίας καὶ τῷ 1354 ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ Πέτρου Δ´ διὰ πανεπιστημίου μεταφερθέντος τῷ 1854 εἰς Σαραγόσσαν.

—**Οὐέσκα** (Huesca) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀραγωνίᾳ ἐπὶ τῶν γαλλικῶν συνόρων. Ἔκτασις 15.149 τ. χλμ. Κάτ. (1924) 251.890. Ἔχει σιδηροδρόμους 468 χλμ., ὁδοὺς 1.875 χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Οὐέσκαν*. Π. Ν. Π.

Οὐεσκὶς (Vescis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 4, 9). Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐέσλη (Wesley), ***Ἰωάννης.*** Ἄγγλος θεολόγος, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μεθοδισμοῦ (1703—1791). Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ θεολογίαν ἐν τῇ σχολῇ Τσάρτερχαους καὶ ἐν Ὀξφόρδῃ, χειροτονηθεὶς ἱερεὺς τῷ 1728. Τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου συνέπηξεν ἐν Ὀξφόρδῃ τὸν «Ἱερὸν σύλλογον», τοῦ ὁποίου τὰ μέλη ἐγένοντο γνωστὰ ὡς μεθοδισταί. Τῷ 1739 ἤρχισε κηρύττων ἐν Μπρίστολ. Τὰ κηρύγματά του προσείλκυσαν πολλοὺς ἀκροατὰς καὶ αἱ διδαχαί του διεδόθησαν μέχρι Λονδίνου. Τῷ 1742 ὁ Οὐέσλη μετέβη εἰς Ὑόρκην καὶ Νιούκασλ, κηρύττων τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, ὁ δὲ μεθοδισμὸς διεδόθη ἀστραπιαίως εἰς ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, παρ᾽ ὅλους τοὺς φανατικοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν δύο ἀδελφῶν. Τῷ 1769 ὁ Οὐέσλη ἀπέστειλε δύο τῶν περὶ αὐτὸν ἱεροκηρύκων εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ταχέως ἐγένετο δεκτὴ ἡ διδασκαλία του. Τὰ ἔργα του κατέστησαν δημοφιλέστατα, πανταχοῦ δὲ ἐγίνετο δεκτὸς μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ. Ἦτο ὁμιλητὴς γλυκὺς καὶ ρήτωρ εὐφραδέστατος (περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς διδασκαλίας του βλ. λ. *μεθοδισμός*). Ε. Σ.

Ἰωάννης Οὐέσλη.

Οὐεσπασιανὸς (Vespasianus), ***Τῖτος - Φλάβιος.*** Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (βλ. λ. *Βεσπασιανός*).

Οὐεσσὰν (Ouessant, ἀγγλ. Ushant, *Οὐξισάμα* κατὰ Στράβωνα, Uxantis κατὰ Πλίνιον, Axantos κατὰ Ἀντωνῖνον) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος γαλλικὴ ἀποτελοῦσα οἱονεὶ τὴν δυτικὴν τῆς Γαλλίας ἐσχατιάν, ὅτε ἀπέχουσα τῆς δυτικῆς τοιαύτης τῆς Βρετάνης (Ἀρμορικῆς) 10 μίλλ. ΒΔ. καὶ χωριζομένη ἀπ᾽ αὐτῆς διὰ πολυδαιδάλων καὶ ὑφαλοβριθῶν διαύλων, τῶν Pierres Noires, Chennal de la Helle, Passage de Fromveur. Ἐπιμήκης $4\,^1/_4$ μίλλ. ἀπὸ Α—Δ. καὶ δύο μίλλ. εὐρεῖα, μετ᾽ ἐμβαδοῦ $15\,^1/_2$ τ. χλμ., ἀποτελεῖ ἐπισημότατον σημεῖον (πλάτ. 48°28′ Β., μήκ. 5°05′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2643: Raz de Seine to Golven), ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπικινδυνωδέστατον πρόσγειον διά τε τὴν Βρέστην, ἔναντι τῆς ὁποίας κεῖται, καὶ διὰ τὸν πρὸς τὴν Μάγχην ἀπὸ νότου πλοῦν. Πανταχόθεν διαβεβρωμένη καὶ ἀπορρώξ, λευκάζει, διακρινομένη ἐν εὐδίᾳ ἀπὸ 15—20 μίλλ. Τὰ ρεύματα εἶναι λίαν αἰσθητὰ καὶ ἡ παλίρροια ὄχι ἀσήμαντος, παρουσιάζουσα ἀποστάθμισιν $5\,^1/_2$ μέτρων μεταξὺ πλήμμης καὶ ρηχίας κατὰ τὰς συζυγίας. Περίεργος ρίκνωσις τοῦ βυθοῦ ἔχει λάβει χώραν $4\,^1/_2$ μίλλ. δυτικῶς τῆς νήσου, ὑπαρχούσης ὑφαλοτάφρου φερωνύμου (Fosse d'Ouessant) βάθους 65—100 ὀργ. καὶ εὔρους μιλλίου, ἀποτελούσης δὲ τὴν προτιμωμένην ὑπὸ τῶν πλοηγῶν πορείαν. Διοικητικῶς ἡ νῆσος, ἔχουσα πληθυσμὸν 2.500 (1925), λαλούντων τὴν βρεττανικὴν γλῶσσαν, ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Φινιστέρ, πρωτεύουσά της δὲ εἶναι ἡ κώμη Lampaul. Περιώνυμοι εἶναι οἱ δύο ἐντατικώτατοι φάροι της, ὁ ἠλεκτρικὸς τοῦ pointe Creac'h καὶ ὁ τῆς ὑφάλου Ζυμάν, ὁ ραδιοφάρος της, οἱ ναυαγοσωστικοὶ σταθμοί της καὶ ὁ ραδιοτηλεγραφικὸς σταθμός της μετὰ σημαφόρου. Σ. Ε. Λ.

Τὸ ἀββαεῖον τοῦ Οὐεστμίνστερ.

Οὐέσσεξ (Wessex) *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν βασιλείων τῆς Ἀγγλοσαξωνικῆς Βρεττανίας, ἱδρυθέν, κατὰ τὸ Σαξωνικὸν χρονικόν, τῷ 495 μ. Χ. ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς νῦν κομιτείας Χάϊσερ, ἐπὶ τῆς Μάγχης, κατόπιν σφοδρῶν μαχῶν πρὸς τοὺς Οὐάλλους. Μετὰ τὸ 560 τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου ηὐξήθησαν κατόπιν νέας ἥττης τῶν Οὐάλλων εἰς δύο μεγάλας μάχας, ὅτε οἱ Οὐεσσεξιανοὶ (Δυτικοὶ Σάξωνες) κατέλαβον τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ταμέσεως (571) καὶ τὸ Γκλῶστερ (577). Τὸν Ζ´ αἰῶνα οἱ Δυτικοὶ Σάξωνες κατεῖχον ὁλόκληρον τὴν Σόμερσετ, τὴν Ντόρσετ καὶ σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Ντέβονσερ. Τῷ 825 ὁ βασιλεὺς Ἔκμπερτ κατενίκησε τὸν Μερκιανὸν βασιλέα Μπέορνβουλφ καὶ περιέλαβεν εἰς

Digitized by Google

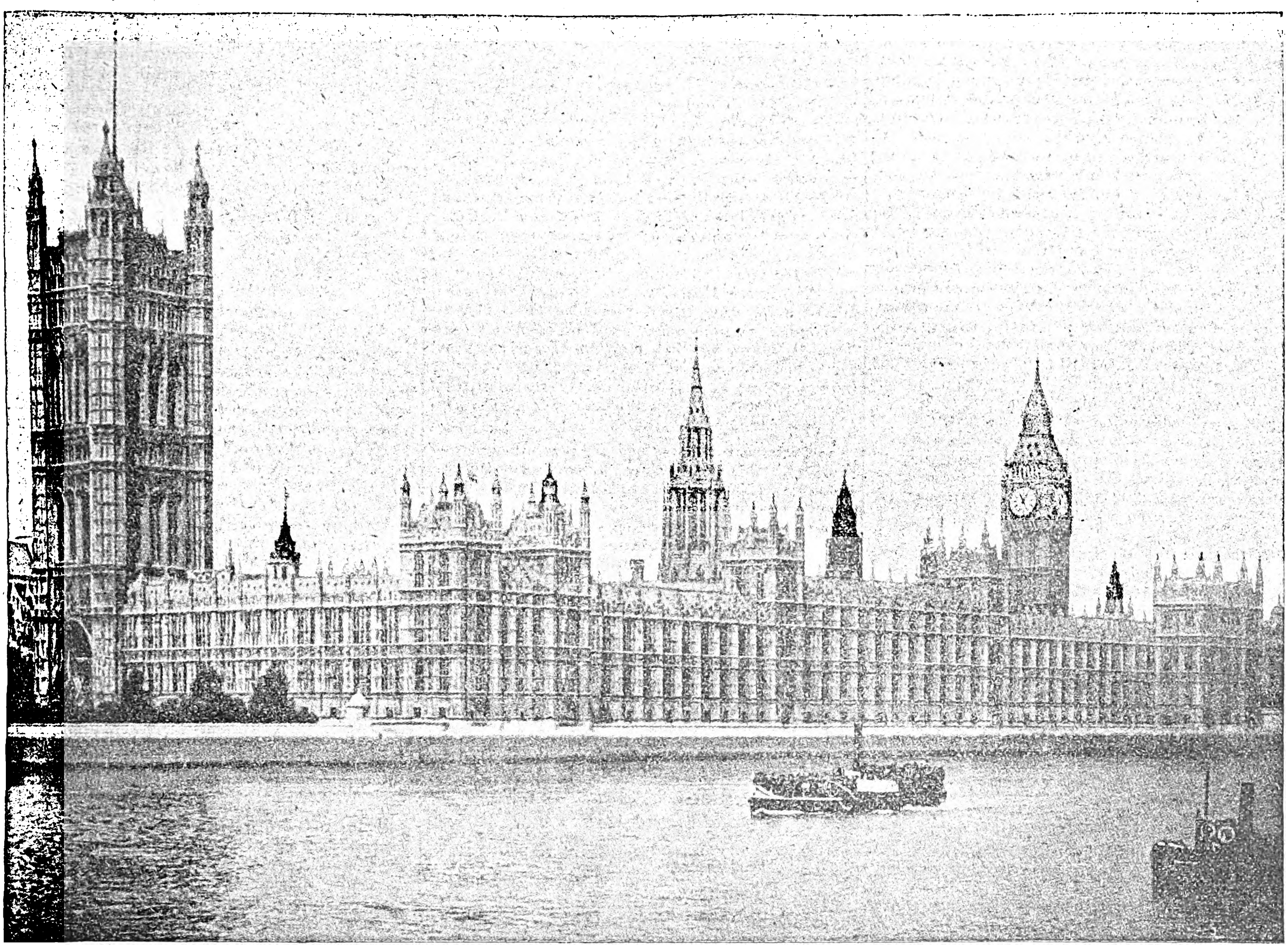

Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Οὐεστμίνστερ χρησιμοποιούμενον ὡς βουλευτήριον.

τὸ κράτος του τὰς κομιτείας Σάσσεξ, Σάρρη, Κὲντ καὶ Ἔσσεξ. Τῷ 871 ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ἀλφρέδος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέδραμον οἱ Δανοί. Τῷ 886 ὁ Ἀλφρέδος ἐκυριάρχησεν ὅλων τῶν ἀγγλικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες δὲν διετέλουν ὑπὸ τοὺς Δανούς, ὅτε καὶ ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας. Ε. Σ.

Οὐέσσονες (οἱ) (Vessones) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, κατοικῶν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ματρόνα (Μάρνη) καὶ Ἰσάρα (Oise) πρὸς Δ. των Ρήμων, ἐπὶ πλουσίας καὶ εὐφορωτάτης χώρας. Εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς *Σουεσσίονας* τοῦ Στράβωνος (Δ' 196), θεωρούμενοι ὡς οἱ ἀνδρειότεροι μετὰ τοὺς Βελλοάκους, δυνάμενοι νὰ παρατάξωσιν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καίσαρος περὶ τὰς 50.000 ἀνδρῶν. Κατεῖχον 12 πόλεις, πρωτεύουσα δὲ αὐτῶν ἦτο τὸ *Νοβιοδουνον*, μετονομασθὲν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως *Αὐγούστα Οὐεσσόνων* (νῦν Soissons), ἐν τῷ νομῷ Aisne. Α. Θ. Σ.

Οὐὲστ (West), ***Βενιαμίν***. Ἄγγλος ζωγράφος ἀμερικανικῆς καταγωγῆς (1738—1820). Κατ' ἀρχὰς ἐξετέλεσε σειρὰν προσωπογραφιῶν ἐν Ἀμερικῇ, αἵτινες πολὺ ἐξετιμήθησαν. Τῷ 1760 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν, εἶτα δ' ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἐγκατεστάθη μονίμως. Ἐξειργάσθη ἰδίᾳ πίνακας ἐπὶ ἱστορικῶν ἐπεισοδίων καὶ θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Διετέλεσεν αὐλικὸς ζωγράφος καὶ πρόεδρος τῆς Λονδινείου βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Θεραπεία ἀσθενοῦς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ», «Ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ φαιοῦ ἵππου», «Ὁ θάνατος τοῦ Οὐόνιλφ» κ.ἄ. Ι. Μ. Π.

Οὐὲστ— (West—) *[Γεωγρ.]*. Λέξις σημαίνουσα δυτικὸς εἰς τὴν ἀγγλικήν, γερμανικήν, ὀλλανδικὴν καὶ φλαμανδικὴν γλῶσσαν καὶ χρησιμοποιουμένη ὡς πρῶτον συνθετικὸν πλείστων γεωγραφικῶν ὀνομάτων, ἀγγλικῶν, γερμανικῶν, ὀλλανδικῶν καὶ φλαμανδικῶν χωρῶν. Ὅσα τῶν ὀνομάτων τούτων δὲν εὑρίσκονται ἐνταῦθα, ζητητέα εἰς τὸ δεύτερον αὐτῶν συνθετικόν, πλὴν ἐκείνων ὧν ἐπεκράτησεν ἡ ἑλληνικὴ ἀπόδοσις, ἅτινα ζητητέα εἰς τὰς οἰκείας λέξεις. Π. χ. *Οὐὲστ-Μόρλαντ*, ἀλλὰ *Αὐστραλία δυτική*, *Δυτικὴ Βρεττανικὴ Ἀφρική*, *Δυτικαὶ Ἰνδίαι* κτλ. Μ. Δ. Β.

Οὐέστερμαρκ (Westermark). Φινλανδὸς φιλόσοφος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἔλσιγγφορς τῷ 1862. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πατρίδος του, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν ἐπί τινα χρόνον· ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1930 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἄμπο τῆς Φινλανδίας. Κατέγινεν εἰς μελέτας περὶ τῆς πρωτογόνου ἀνθρωπότητος, μνημειῶδες δὲ παραμένει τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γάμου» (5η ἔκδ. 1921, εἰς 3 τόμ.), μεταφρασθὲν εἰς πλείστας ξένας γλώσσας. Ἄλλα του ἔργα εἶναι: «Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν» (β' ἔκδ. 1917), «Γαμήλιοι τελεταὶ ἐν Μαρόκῳ» (1914), «Ἡ καλωσύνη τῶν θεῶν» (1926), «Ἠθικὴ σχετικότης» (1932), πάντα γραφέντα ἀγγλιστί. Ε. Σ.

«**Οὐέστερν *Γιούνιον***» (The Western Union Telegraph Co). Ὀργάνωσις κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τηλεγραφικῶν συγκοινωνιῶν. Συνεστήθη ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1851 ὑπὸ τὸν τίτλον «The New York and Mississipi Valley Printing Telegraph Co». Τῷ 1856 ὁ ἀρχικὸς τίτλος μετετράπη εἰς τὸν σήμερον ἐν χρήσει. Ἔκτοτε δὲ δι' ἐπεκτάσεως τῶν κατασκευῶν της καὶ ἀπορροφήσεως, συνεταιρισμοῦ ἢ συνεργασίας μὲ 535 ἄλλας εταιρείας ἡ Οὐέστερν Γιούνιον ἐξελίχθη εἰς διεθνῆ τηλεγραφικὴν ὀργάνωσιν.

Αἱ τηλεγραφικαὶ γραμμαί της ἀποτελοῦνται σήμερον ἀπὸ 220.000 μίλλια ἐναερίων γυμνῶν ἐπὶ ἱστῶν γραμμῶν, ἐχουσῶν σύρματα συνολικοῦ μήκους 1.852.069 μιλλίων, 3.545 μιλ. καλῳδίων ξηρᾶς καὶ 30.680 ναυτικῶν μιλλίων ὑποβρυχίων καλῳδίων. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν γραμμῶν τούτων γίνεται δι' 24.842 γραφείων. Χρησιμοποιεῖ τὰ νεώτερα καὶ διεκπεραστικώτερα τηλεγραφικὰ συστήματα, ἐπιτρέποντα τὴν ταυτόχρονον διὰ τῆς αὐτῆς γραμμῆς διαβίβασιν πολλῶν τηλεγραφημάτων καὶ ἐκτυποῦντα κατ' εὐθεῖαν ψηφία (ἄνευ συμβολικοῦ ἀλφαβήτου). Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Οὐέστερν Γιούνιον, συνεργαζομένη μετὰ τοῦ διεθνοῦς ὁμίλου «The International Telephon and Telegraph Co», εἰσήγαγεν ἐν Ἡν. Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς τὸν νεωτερισμὸν τῆς ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους παραχωρήσεως δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα γραμμῶν εἰς τὸν ἀποστολέα κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ἀκινήτου του μέχρι τοῦ εἰς οἱονδήποτε ἄλλο σημεῖον τῆς χώρας ταύτης ἀκινήτου τοῦ παραλήπτου, οὕτως ὥστε πᾶς τις δύναται ν' ἀποστέλλῃ τηλεγραφήματα κατ' εὐθεῖαν ἄνευ μεσολαβήσεως, ἐπιδόσεων, τηλεγραφικῶν γραφείων, διανομέων κ.τ.λ. Ἡ διαβίβασις γίνεται διὰ χειριστηρίου ὡς τὸ τῆς γραφομηχανῆς καὶ ἡ λῆψις κατ' εὐθεῖαν διὰ ψηφίων τοῦ ἀλφαβήτου, μέσῳ καὶ τηλεφωνικῶν γραμμῶν. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην λειτουργίαν χρησιμοποιοῦνται *τηλέτυπα*, λειτουργοῦντα μὲ ρεύματα ὅμοια τῶν τηλεφωνικῶν. Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

— «**Οὐέστερν *Ἐλέκτρικ***» (Western Electric Company Inc.). Ὀργάνωσις κατασκευῆς εἰδῶν ἠλεκτρικῆς τηλεπικοινωνίας καὶ γενικῆς ἠλεκτρικῆς βιομηχανίας. Ἱδρύθη ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1869 ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν φυσικῶν Ἐλιζὰ Γκρέϋ (τοῦ καταθέσαντος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Α. Γ. Μπὲλλ αἴτησιν διπλώματος εὑρεσιτεχνίας τοῦ τηλεφώνου) καὶ Ρ. Μπάρτον, ὑπὸ τὸν τίτλον «The gray and Barton Company», ἠσχολήθη δὲ κατ' ἀρχὰς μὲ ὅλας τὰς τότε γνωστὰς ἐφαρμογὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Τῷ 1872 ὁ ἀρχικὸς τίτλος μετεβλήθη εἰς τὸν σήμερον ἐν χρήσει τοιοῦτον. Ἔκτοτε ἡ Οὐέστερν Ἐλέκτρικ ἐπεξετάθη εἰς πᾶσαν ἠλεκτρικὴν τηλεπικοινωνίαν (τηλεφώνου-τηλεγράφου, ἐνσυρμάτου καὶ ἀσυρμάτου), καὶ προήγαγε μεγάλως τὴν τεχνικὴν αὐτῆς. Μετασχοῦσα τέλος εἰς τὰς ὀργανώσεις *Μπὲλλ* καὶ «International Telephon and Telegraph Corporation», ἀπέβη εἷς τῶν σπουδαιοτέρων κατασκευαστῶν τηλεφωνικῶν εἰδῶν. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Οὐέστερν Ἐλέκτρικ ἐφεῦρε καὶ ἀνέπτυξε συστήματα ὁμιλοῦντος κινηματογράφου. Λ. Ν. Κ.

Οὐεστινγκχάουζ (Westinghouse), ***Γεώργιος***. Ἀμερικανὸς μηχανικὸς καὶ ἐφευρέτης (1846—1914). Ἦτο υἱὸς ἐργοστασιάρχου μηχανημάτων καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε μεγίστην ἐφευρετικότητα, κατασκευάσας εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν περιστροφικὸν κινητῆρα. Ἐσπούδασε τὴν μηχανικὴν καὶ τῷ 1863 ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἀμερικανικὸν στρατόν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετετέθη ὡς βοηθὸς μηχανικὸς ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ Γιούνιον Κόλλετζ. Ἀπὸ τοῦ 1865 ἐπενόησε διαφόρους τελειοποιήσεις εἰς τὰ βαγόνια καὶ τὰς ἀτμομηχανάς, τῷ δὲ 1868, μεταβὰς εἰς Πίττσμποργκ, ἐπώλησε τὰς ἐφευρέσεις του ταύτας εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ἑταιρείας καὶ τῷ 1869 ἵδρυσε τὴν ἑταιρείαν «Westinghouse Air Brake Co» διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσης καὶ φερούσης τὸ ὄνομά του τροχοπέδης διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, ἡ ὁποία ταχέως ἐγένετο παραδεκτὴ εἰς ὅλους τοὺς σιδηροδρόμους τοῦ κόσμου. Ἐφεῦρεν ὡσαύτως

Digitized by Google

σύστημα σιδηροδρομικῶν σημάτων, λειτουργούντων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἠλεκτρικοὺς μηχανισμούς. Τῷ 1885 ἔλαβε βραβεῖον εὐρεσιτεχνίας διὰ τὴν ἐφεύρεσιν μηχανημάτων τινῶν ἐναλλασσομένου ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τῷ δὲ 1893 παρουσίασε τὰ μηχανήματά του ταῦτα εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ Σικάγου. Βραδύτερον ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐπραγματοποίησεν εἰς μεγάλην κλίμακα ἐφαρμογὴν ἐναλλασσομένων ρευμάτων διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν μεταφορὰν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, ἐν τῷ ἐργοστασίῳ δὲ αὐτοῦ ἐν Πίττσμπουργκ κατεσκευάσθησαν τὰ μηχανήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθη ἡ πτῶσις τῶν ὑδάτων τῶν καταρρακτῶν τοῦ Νιαγάρα πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος μεταφερομένου εἰς Νέαν Ὑόρκην διὰ τὴν κίνησιν τῆς πόλεως, καθὼς καὶ τὰ μηχανήματα τῆς ἠλεκροκινήσεως τοῦ μητροπολιτικοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1910 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς ἑταιρείας τῶν μηχανικῶν, τὸν δὲ Ἰούνιον τοῦ 1912 ἀνενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ χρυσοῦν μετάλλιον Ἔδισων «διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐφαρμογῆς ἐναλλασσομένων ρευμάτων διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν». Ὡς βιομήχανος ὁ Οὐεστινγκχάουζ διηύθυνεν ὑπὲρ τὰς 30 ἐπιχειρήσεις, ἐχούσας κεφάλαια ὑπὲρ τὰ 200.000.000 δολλάρια, εἰς τὰς ὁποίας εἰργάζοντο ὑπὲρ τὰς 50.000 ἄτομα. Μ. Δ. Β.

Οὐεστῖνοι (οἱ) (Vestini) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ Φισκέλλου ὄρους (νῦν Gran Sasso d'Italia) πρὸς Β., τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους πρὸς Α. καὶ τοῦ Ἀτέρνου ποταμοῦ (Πεσκάρα), ὅστις ἐχώριζεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Παιλιγνῶν καὶ Μαρρουκίνων. Ἦσαν σαμνιτικῆς καταγωγῆς, λιτοδίαιτοι καὶ πολεμικοί. Ἑνωθέντες μετὰ τῶν Σαμνιτῶν κατὰ τῆς Ρώμης τῷ 324 π.Χ. ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀπὸ δὲ τοῦ 301 διετέλεσαν σύμμαχοι τῆς Ρώμης. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305 μ.Χ.) ἡ χώρα αὐτῶν προσηρτήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Οὐαλέριαν. Τοῦ λαοῦ τούτου σῴζονται νομίσματα κατ' ἀπομίμησιν τῆς πόλεως Πικεντίνης. Α. Θ. Σ.

Οὐὲστ Κίρμπυ (West Kirby) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις ἐν τῇ κομιτείᾳ Τσέσερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μέρση ἐν τῇ χερσονήσῳ Οὐΐρρωλ. Ἀποτελεῖ μετὰ τῆς *Χόϋλαικκ*, παρακειμένης λουτροπόλεως, ἀστικὴν περιφέρειαν μὲ πληθυσμὸν 16.628. Ε. Σ.

Οὐέστμακοττ (Westmacott), *σὲρ Ριχάρδος* —. Ἄγγλος γλύπτης (1775—1856). Ἐξετέλεσεν ἰδίᾳ ἀνδριάντας, ὧν τινες εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος, τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας. Τινὲς τούτων ἀπόκεινται εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ Ἄμπεϋ καὶ τὴν ἐν Λονδίνῳ μητρόπολιν τοῦ Ἁγίου Παύλου. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Λονδινίου βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται οἱ ἀνδριάντες τοῦ Γεωργίου Κάνιγγ καὶ τοῦ ναυάρχου Νέλσων. Ι. Μ. Π.

— **Οὐέστμακοττ** (Westmacott), *Ριχάρδος*. Ἄγγλος γλύπτης (1799—1872), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Πεπροικισμένος δι' εὐστρόφου ταλάντου, μορφωθεὶς δὲ βαθύτατα, ἀπέδωκεν εἰς σειρὰν ἐνδιαφερόντων ἔργων τὸ πνεῦμα τῆς κλασσικῆς τέχνης καὶ τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται τὸ μνημεῖον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χάουλεϋ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Καντερμπουρίας, «Ἡ ἀφρικανὶς δούλη», «Ὁ Ἔρως μὲ τὸ βέλος» καὶ «Ἡ Ἀφροδίτη προστατεύουσα τὸν Ἀσκάνιον». Ι. Μ. Π.

Οὐέστμηθ (Westmeath) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Ἰρλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λένστερ (Leinster). Ἔχει ἔκτασιν 70· τετραγωνικῶν μιλλίων, περικλείουσαν πολλὰς μικρὰς λίμνας, ἐν αἷς ἡ Σήλιν, μήκους 5 μιλλίων καὶ πλάτους 2—3, ἡ Λέν, ἡ Ἔνελλ, ἡ Ρῆ καὶ ἄλλαι, φημιζόμεναι διὰ τοὺς ἰχθῦς των. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὑφαντουργίαν. Πληθυσμὸς 56.818. Ε. Σ.

Οὐεστμίνστερ (Westminster) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Λονδίνου. Ὁρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς πόλεως τοῦ Λονδίνου, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Τσέλσα καὶ Κένσινγκτον, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πάντινγκτον, Μαίρυμπον καὶ Χῶμπον καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ταμέσεως. Εἶναι τὸ πλουσιώτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον κέντρον τοῦ Λονδίνου, περιλαμβάνον ἐντὸς τῶν ὁρίων του τὸ ἀββαεῖον, τὸν καθεδρικὸν ναόν, τὰ μέγαρα τοῦ Οὐεστμίνστερ, τὰ ἀνάκτορα Μπάκιγχαμ καὶ Ἁγίου Ἰακώβου, τὰ δικαστήρια, τὰ κυριώτερα κυβερνητικὰ κτήρια, λέσχας καὶ θέατρα, καὶ τὰς ἀριστοκρατικὰς συνοικίας *Μαιηφαιρ* καὶ *Μπελγκράβια*. Ἡ πόλις ἀναφέρεται ἐν ἐγγράφῳ τοῦ βασιλέως Ὄφφα, τῷ 875 μ. Χ., πιστεύεται δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς Κανοῦτος καὶ ὁ Ἐδουάρδος ὁ Ἐξομολογητὴς εἶχον ἐνταῦθα ἀνάκτορα. Τῷ 1348 ἡ πόλις ἠρημώθη ὑπὸ τοῦ Μαύρου Θανάτου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ ἡνώθη ἡ Οὐεστμίνστερ μετὰ τῆς πόλεως τοῦ Λονδίνου. Τὸ συμβούλιον τῆς πόλεως ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν δήμαρχον, δέκα δημογέροντας καὶ ἑξήκοντα συμβούλους. Ε. Σ.

— **Οὐεστμίνστερ**, *Νέον* — (New Westminster) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας (βλ. λ. *Νέον Οὐεστμίνστερ*).

—**Οὐεστμίνστερ**, *ἀνάκτορον τοῦ* — (Palace of Westminster). Γνωστὸν ἐπιβλητικὸν κτήριον ψευδογοτθικοῦ ρυθμοῦ ἐπὶ τοῦ Ταμέσεως ἐν Οὐεστμίνστερ τοῦ Λονδίνου, ἄλλως καλούμενον «Μέγαρα Βουλῆς» (Houses of Parliament). Τὸ ἀρχικὸν μέγαρον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Ρούφου τῷ 1087—1100. Τῷ 1394—1399 Ριχάρδος ὁ Β' ἔκαμε πολλὰς προσθήκας. Τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1834 μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε τὸ μέγαρον, σωθείσης μόνον τῆς μεγάλης αἰθούσης αὐτοῦ. Ἐπανεκτίσθη τῷ 1840—1850 ὑπὸ τοῦ σὲρ Καρόλου Μπάρρη καὶ τοῦ Αὐγούστου Πιούτζιν διὰ δαπάνης 2.198 000 λιρῶν στερλινῶν. Ἐν τῷ μεγάρῳ Οὐεστμίνστερ συνεδριάζει τὸ κοινοβούλιον καὶ ἡ βουλὴ τῶν Λόρδων. Ὁ Πύργος τῆς Βικτωρίας (βουλὴ τῶν Λόρδων) ἔχει ὕψος 336 ποδῶν, ὁ δὲ Πύργος τοῦ ὡρολογίου (κοινοβούλιον) 320. Ἡ αἴθουσα Οὐεστμίνστερ ἔχει μῆκος 290 ποδῶν, ὕψος 90 καὶ πλάτος 68. Ἐν αὐτῇ κατεδικάσθη τῷ 1649 ὁ Κάρολος Α'. Ε. Σ.

— **Οὐεστμίνστερ** *συνέλευσις* (Westminster Assembly). Σῶμα ἐκ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν μελῶν, διορισθὲν τῷ 1643 ὑπὸ τοῦ Μακροῦ Κοινοβουλίου, ὅπως καθορίσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τὸ δόγμα ὅπερ ἔπρεπε νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ. Ἡ συνέλευσις διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1643 μέχρι τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1649, ἀπεφασίσθη δὲ ἀφ' ἑνὸς ἡ κατάργησις τοῦ ἐν χρήσει προσευχηταρίου καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ «Ὁδηγοῦ κοινῆς λατρείας», καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ σύνταξις τῆς Οὐεστμίνστερ ὁμολογίας πίστεως. Ε. Σ.

—**Οὐεστμίνστερ** *σχολὴ* (Westminster School). Οὕτως εἶναι γνωστὸν τὸ ἐν Οὐεστμίνστερ τοῦ Λονδίνου Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἓν τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων γυμνασίων (Public Schools) τῆς Ἀγγλίας. Ἱδρύθη ὑπὸ μοναχῶν κατὰ τὸ 1339, ἐπανιδρύθη δὲ τῷ 1561 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, τῷ δὲ 1868 ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ ἀββαεῖου. Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν οἱ μαθηταὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπευφημήσουν τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀββαεῖῳ στέψιν. Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς διάσημοι ἐγένοντο ὁ Μπὲν Τζόνσον, ὁ Ντράϋντεν, ὁ Λόκ, ὁ Ρέν, ὁ Γκίμπον. Ε. Σ.

«Οὐεστμίνστερ Γκαζέτ» (Westminster Gazette). Ἀγγλικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Λονδίνῳ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1893 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1928, ὁπότε συνεχωνεύθη μετὰ τῆς «Ντέϊλυ Νιοῦζ» ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Δὴ Ντέϊλυ Νιοῦζ ἐντ Οὐεστμίνστερ Γκαζέτ». Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ σὲρ Γεωργίου Νιούνες καὶ ἐξεδίδετο κατ' ἀρχὰς ὡς ἀπογευματινὸν ὄργανον τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ὑπὸ τοῦ σὲρ Ἐδουάρδου Κούκ, ὃν διεδέχθη ὡς ἐκδότης τῷ 1896 ὁ σὲρ Ι. Α. Σπέντερ. Βραδύτερον, ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐγένετο ἑβδομαδιαία καὶ κατόπιν ἐπανέλαβε τὴν καθημερινήν της ἔκδοσιν μετ' ἑβδομαδιαίας ἐκδόσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Σάτουρνταιυ Οὐεστμίνστερ». Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καρόλου Στάρμερ διεκόπη ἡ ἑσπερινὴ ἔκδοσις καὶ τῷ 1921 ἤρχισεν ἐκδιδομένη ὡς πρωϊνὴ ἐφημερίς. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἐφημερίδων τῆς Ἀγγλίας, διετήρησε μέχρι τέλους τὸν φιλελεύθερον αὐτῆς χαρακτῆρα, πολλάκις δὲ ὑπερημύνθη καὶ ξένων καταδυναστευομένων λαῶν, πραγματευομένη συνήθως μετ' εὐμενείας τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα. Μ. Δ. Β.

Οὐέστμορλαντ (Westmorland) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Ἀγγλίᾳ. Ἡ χώρα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινή, κατάλληλος διὰ κτηνοτροφίαν, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων. Ἐλεηλατήθη τὸν Θ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Δανῶν καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Νορδικῶν. Οἱ Σκῶτοι εἰσέβαλον πολλάκις καὶ τῷ 1388 κατέστρεψαν καὶ ἐλαφυραγώγησαν αὐτήν. Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν δύο Ρόδων ἡ Οὐέστμορλαντ ἐτάχθη μὲ τὴν Λαγκαστριανὴν μερίδα, κατὰ δὲ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἔκλινε πρὸς τοὺς βασιλικούς. Κάτ. 65.398. Ε. Σ.

Οὐὲστ Μπρόμιτς (West Bromwich) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Σταφφόρντσερ τῆς Ἀγγλίας, ἓξ μίλλια βορειοδυτικῶς τοῦ Μπίρμινγχαμ. Ἔχει ἀξιόλογα μεσαιωνικὰ κτήρια, ἐν οἷς ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Πάντων. Κάτ. 81.281 (1931). Βιομηχανία σάπωνος, πλίνθων, σιδήρου κλπ. Ε. Σ.

Οὐέστον-σοῦπερ-Μαίρη (Weston-super-Mare) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Σόμερσετσερ τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μπρίστολ. Κάτ. 28.555 (1931).

οὐεστριγγία (ἡ) (Westringia) *[Βοτ.]* βλ. λ. *βεστριγγία*.

Οὐέστφιλντ (Westfield) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Μασσαχουσέτῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐέστφιλντ, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 1610. Κάτ. 18.800.

Οὐέτερρα (Veterra Castra) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Κάτω Γερμανίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, ἀπέναντι τῆς μετὰ τοῦ Λουππία (νῦν Lippe) συμβολῆς του, ἱδρυθὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου, πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας. Ἐξεπόρθησεν αὐτὸ τῷ 70 π. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατησάντων Βαταυῶν Κίβιλις. Ἀνακαταληφθὲν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, παρέμεινεν ὑπ' αὐτοὺς μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἐν Γερμανίᾳ ρωμαϊκῆς κατοχῆς. Τὰ ἐρείπια αὐτοῦ σῴζονται ἐν τῷ νῦν Fürstenberg, παρὰ τὴν Birten. Α. Θ. Σ.

Οὐετία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Οὐεγία*.

Οὐέτιστον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γαλατίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τολιστοβώγων, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 4, 5) ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Πεσσινοῦντος (νῦν Μπαλὰ-Χισάρ). Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐετουλώνιον, ἢ *Οὐετουλωνία* (Vetulonium ἢ Vetulonia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, οὐ μακρὰν τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, δεξιὰ τοῦ ποταμίσκου Ἀλβινία (νῦν Albenga), ἀποτελοῦσα μέρος τῆς ὁμοσπονδίας τῶν 12 ἐτρουσκικῶν πόλεων. Ἐξ αὐτῆς λέγεται ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐδανείσθησαν τὰ σύμβολα τῶν ἀνωτέρων ἀξιωμάτων τῆς πολιτείας, ὡς λ. χ. τὸν ἐλεφάντινον δίφρον, τοὺς ραβδούχους, τὴν πορφυρᾶν ἐσθῆτα, τὴν χρῆσιν τῆς χαλκίνης πολεμικῆς σάλπιγγος καὶ ἄλλα. Σήμερον καλεῖται Colonna, ὅπου σῴζονται ἐρείπια τειχῶν. Α. Θ. Σ.

Οὐέττιος *Οὐάλης*. Ἀστρολόγος τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, γράψας «Ἀνθολογίας», ὧν ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

Οὐέϋμουθ (Weymouth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασσαχουσσέτης καὶ τῇ κομιτείᾳ τοῦ Νόρφολκ. Κάτ. 15.057. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 19 χλμ. ΝΑ. τῆς Βοστώνης. Ἔχει βιβλιοθήκην μὲ ὑπὲρ τὰ 30.000 τόμων καὶ εἶναι πόλις βιομηχανική, μὲ κυριωτέραν βιομηχανίαν τὴν ὑποδηματοποιΐαν. Μ. Δ. Β.

Οὐέϋμουθ *ἐντ Μέλκομ Ρέτζις* (Weymouth and Melcombe Regis) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντόρσετ. Κάτ. 21.982. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. νοτίως τῆς Ντόρτσεστερ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Οὐέϋ ἐν τῷ κόλπῳ Οὐέϋμουθ τῆς Μάγχης. Ἔχει καλὸν λιμένα, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται ζωηρὰ ἀκτοπλοΐα μετὰ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν λιμένων τῆς Μάγχης. Ἔχει ναυπηγεῖα, ζυθοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια ναυτιλιακῶν εἰδῶν καὶ ἐξάγει κεράμους, ὀνομαστοὺς λίθους καὶ τσιμέντα καλούμενα τοῦ Πόρτλαντ. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνενωθεισῶν τῷ 1571 πόλεων, τῆς *Οὐέϋμουθ* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἥτις συγκεντρώνει τὴν μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν, καὶ τῆς *Μέλκομ Ρέτζις* ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ πολυσύχναστον λουτρόπολιν καὶ κέντρον ἀναψυχῆς κατὰ τὰς ἑορτάς, μὲ ὡραίαν ἀμμώδη παραλίαν. Καὶ αἱ δύο συνηνωμέναι σήμερον πόλεις εἶναι ἀρχαιόταται, ἀναφέρεται δὲ ὅτι διεξῆγον ἐμπόριον μὲ τοὺς Φοίνικας. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ βραδύτερον εὑρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμήν, κατὰ δὲ τὴν πολιορκίαν τοῦ Καλαί, τῷ 1347, εἶχον ἀποστείλει 20 πολεμικὰ πλοῖα. Ἐν τῇ πόλει ἀνεκαλύφθησαν ὅπλα ἐξ ὀρειχάλκου καὶ μνημεῖα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Μ. Δ. Β.

Οὐζάλαι (οἱ), ἢ *Οὐσάλαι* (Uzalae) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. Ἀφρικῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 6) ἐν Νουμιδίᾳ, μεταξὺ τοῦ ὄρους Οὐσάλαιτον καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου. Α. Θ. Σ.

Οὐζὰν (Uzan) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 8) μεταξὺ τῆς πόλεως Θαβράκης (νῦν Tabarca) καὶ τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (νῦν Medjerda). Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ἀναφέρεται περὶ τὸ 484 ἐπίσκοπος αὐτῆς Uzalensis ἢ Uzaliensis. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας, οὐ μακρὰν τῆς Θινίσης ἢ Τουνίσης (νῦν La Calle), πρὸς Α. Ἱππῶνος τοῦ Βασιλικοῦ (νῦν Μπόνα, Bône) παρὰ τὴν νῦν Ἀλίαν, ὅπου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. Σ.

Οὐζελέϋ (Ouseley), *σὲρ Φρειδερῖκος-Ἀρθοῦρος-Γκόρ*. Ἄγγλος συνθέτης (1825—1889). Εἶχε τύχει ἀρίστης φιλολογικῆς καὶ μουσικῆς μορφώσεως καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μουσικῆς ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ εἶτα ὀργανοκρούστης ἐν Χέρεφορντ. Νεαρώτατος εἶχε δώσει δείγματα ἐξαιρετικοῦ συνθετικοῦ ταλάντου, καθότι μόλις ὀκταετὴς εἶχε γράψει τὸ μελόδραμα «L'isola disabitata». Διεκρίθη κυρίως ὡς ἐκκλησιαστικὸς συνθέτης δι' 70 ἀνθεμίων, 11 λειτουργιῶν κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης ἔργα μουσικῆς δωματίου, σονάτας καὶ νυχτερινὰ διὰ κλειδοκύμβαλον, μελῳδίας, τὰ θεωρητικὰ βιβλία: «Ἐγχειρίδιον ἁρμονίας», «Ἐγχειρίδιον ἀντιστίξεως καὶ φυγῆς», «Μορφολογία» κλπ. Γ. Σ.

Οὐζέν, ἢ **Οὐζένι** *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὸν τοπωνύμιον τουρκικῆς καταγωγῆς, σημαῖνον τὸν ποταμόν. Ἐκ

Digitized by Google

τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ποταμῶν κύριοι εἶναι οἱ: -1) *Μπολσόϊ Οὐζὲν* (=μέγας ποταμός). Πηγάζει παρὰ τὸ Ὄμπστσεγι (κυβερνεῖον Σαμάρας), διασχίζει κατὰ τὸ πλεῖστον στέππας, ῥέων πρὸς ΝΑ., καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Μοῦχορσκ, ἐν τῇ λίμνῃ Καμὺς-Σαμάρσκιγια (ἔδαφος τῶν Κοζάκων). Μῆκος 322 χλμ. —2) *Μάλυϊ Οὐζὲν* (=μικρὸς ποταμός). Παράλληλος τοῦ προηγουμένου, πηγάζει ὅπου καὶ αὐτός, ῥέει δυτικῶς αὐτοῦ καὶ ἐκβάλλει εἴς τινα ἀπόστασιν δυτικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ πρώτου, παρὰ τὸ Μοκρίνσκ-Γκλινγιάσκ. Μῆκος 268 χλμ. Π.Ν.Π.

Οὔζενερ (Usener), *Ἔρμανν*. Κλασσικὸς φιλόλογος καὶ θρησκειολόγος (1834—1905), τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Γκράϊφσφιλδ (1863—1866), ἔπειτα δὲ ἐν Βόννῃ (μέχρι τοῦ 1902). Κέντρα, περὶ τὰ ὁποῖα ἐστράφη ἡ θρησκειολογικὴ ἔρευνα, εἶναι κυρίως τρία, ἡ θρησκεία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἱ θρησκεῖαι τῶν λεγομένων πρωτογόνων λαῶν καὶ ἡ θρησκεία τῶν δύο ἐξεχόντων λαῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ἔρευνα τῆς πρώτης συνδέεται πρὸς τὰ ὀνόματα τοῦ Γκοῦνκιλ καὶ τοῦ Μπουσσέτ, ἡ τῆς δευτέρας πρὸς τὰ τοῦ Φράτσερ καὶ τοῦ Μουρέττ καὶ ἡ τῆς τρίτης πρὸς τὰ τοῦ Οὔζενερ καὶ τοῦ Ρόντε. Οἱ δύο οὗτοι ἔθεσαν τέρμα εἰς τὰς περὶ καταγωγῆς τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων ὑποθέσεις καὶ προέβαλον τὴν θεωρίαν τῶν στοιχειωδῶν ἰδεῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρὰ διαφορωτάτοις καὶ γεωγραφικῶς κεχωρισμένοις ἀλλήλων λαοῖς ἀναπτύσσονται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ψυχικοὺς ὅρους αἱ αὐταὶ παραστάσεις. Ὁ Οὔζενερ συνδυάζει ἐν τῇ ἐρεύνῃ αὐτοῦ τὰς ἐθνολογικὰς μεθόδους πρὸς τὴν μέθοδον τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας καὶ κατορθώνει οὕτω νὰ προαγάγῃ ἄπειρον ὅσον τὴν θρησκειολογικὴν ἐπιστήμην. Διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ γίνεται ὁ πρόδρομος τῆς περιφήμου θρησκειολογικῆς σχολῆς τῶν θεολόγων, ἰδίᾳ διὰ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων αἰώνων ἀναφερομένων μελετῶν αὐτοῦ. Εἰς αὐτὰς ὀφείλεται καὶ ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν κλασσικῶν φιλολόγων πρὸς τὰ θρησκειολογικὰ προβλήματα. Οὕτω ὁ Οὔζενερ ἐγένετο ἡγέτης ἰδίας θρησκειολογικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία ἐνεφανίσθη πρὸ εὐρυτέρου κοινοῦ διὰ τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Ρόντε περὶ τῶν περὶ ψυχῆς καὶ ἀθανασίας αὐτῆς παραστάσεων τῶν Ἑλλήνων (1891). Τὴν ὑπ' αὐτοῦ χαραχθεῖσαν γραμμὴν ἠκολούθησαν πολλοί, ἐν οἷς ἐξέχουσαν κατέχουσι θέσιν οἱ Ντάτεριχ, Ραϊτσενστάϊν, Μάας, Βεσίββα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βιλαμόβιτς ὀφείλει πολλὰ εἰς τὰς προεργασίας καὶ τὰς μεθόδους τοῦ Οὔζενερ. Ἐξαιρετικὰ καρποφόρος ὑπῆρξε διὰ τὴν θρησκειολογικὴν ἔρευναν καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη διάκρισις εἰς στιγμιαίους θεούς, ἰδίους θεοὺς καὶ προσωπικοὺς θεούς. Τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ καταδεικνύει καὶ ἡ ἁπλῆ μνημόνευσις τῶν τίτλων τῶν συγγραμμάτων του, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα: «Οἱ θρῦλοι τῆς ἁγίας Πελαγίας» (1879), «Acta martyrum Scilitanorum» (*1881*), «Acta S. Marinae et S. Christophori» (1886), «Ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων» (1889), «Οἱ περὶ κατακλυσμοῦ μῦθοι» (1899), «Ὀνόματα θεῶν» (1896, β' *ἐκδ. 1929*), «Ὁ ἅγιος Τύχων» (1907). Ν. Λ.

Οὔζεντομ (Usedom) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ, μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τοῦ κόλπου Πομμερανίας καὶ τῆς μικρᾶς Λιμνοθαλάσσης (Kleiner Haff) καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν πορθμῶν Πένε καὶ Σβίνε, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Οὔζεντομ-Κολλὶν τῆς Πομμερανίας. Εἶναι σχεδὸν ἐπίπεδος μὲ ὑψηλότερον σημεῖον τὸν λόφον Στρέκελσμπεργκ, ὕψους 60 μ., ἔχει δὲ ἔκτασιν 445 τ. χλμ. καὶ κατ. 46.500 (1929), ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχουσι πολλαὶ λουτροπόλεις, προσελκύουσαι πλείστους ἐπισκέπτας κατὰ τὸ θέρος, ἐξ ὧν κυριώτεραι ἡ Σβινεμύντε, ἡ καὶ μεγαλυτέρα πόλις τῆς νήσου, ἡ Ἄλμπεκ, Τσίννοβιτς καὶ Οὔζεντομ. Ἡ νῆσος, κατεχομένη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν ἀπὸ τοῦ 1848, περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν τῷ 1721. Θ. Κ.

Οὔζικὰθ (Uzicath) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 2) παρὰ τὴν Ρουσικάδαν (νῦν Philippeville) πρὸς Β. τῆς Κίρτας (νῦν Κωνσταντίνη). Εἶναι ἡ Ζάκα (Zaca) τοῦ Αὐγουσταίου πίνακος. Α. Θ. Σ.

Οὔζικαουπούνκι (Usikaupunki) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Νύσταντ*.

Οὔζιτα (Uzita) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Νουμιδίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 3, 10) «ὑπὸ τὴν πόλιν Ἀδρούμητον». Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βυζακηνῆς (νῦν Νότιος Τύνις), ἀπέχουσα ἀπὸ τὴν Λέπτιν τὴν Μικρὰν (νῦν Λάμτα, Lamta) περὶ τὰ ἓξ μίλλια. Α. Θ. Σ.

Οὔζιτσε (Uzice· προφ. *Οὔσιτσε*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας (βανᾶτον Ντρίνα) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νιιέτινια. Κάτ. (1921) 8.847. Ἔχει οἰνοποιίαν, ὑφαντουργίαν καὶ καπνοβιομηχανίαν. Ἱδρύθη τῷ 1862 ἐπὶ παλαιοτάτου φρουρίου (πολιτικῆς φυλακῆς) τῶν τσάρων τῆς Σιβηρίας καὶ ἔχει δύο ἀρχαίας γεφύρας. Ὑπῆρξε κέντρον τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ διετέλεσεν ἕδρα νομοῦ (ἐκτάσεως 4.344 τ. χλμ.). Π. Ν. Π.

Οὐζμπεκιστάν, *Οὐζμπέκοι*· βλ. λ. *Οὐσμπεκιστὰν* καὶ *Οὐσμπέκοι*.

Οὐζμπὲκ Χάν. Μογγόλος βασιλεὺς (βλ. λ. *Οὐσμπὲκ Χάν*).

Οὐζντεμίρ. Τοῦρκος στρατηγὸς (βλ. λ. *Ἐζντεμίρ*).

Οὖζοι, ἢ *Ὀγοῦζοι*. Ἑτέρα, παρὰ Βυζαντινοῖς, ὀνομασία τῶν *Κομάνων* (βλ. λ.).

οὖζον (τό). Ἀλκοολοῦχον ποτὸν τελείως ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ὡς πρὸς τὸ ὄνομά του ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ «ἀπόσταγμα uso Τυρνάβου», διακριτικὸν ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον τοῦτο διεκρίνετο εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἰδίως ἐν Μασσαλίᾳ, ὡς καλυτέρας ποιότητος ἀπόσταγμα, παρασκευαζόμενον εἰδικῶς ἐν Τυρνάβῳ. Τὸ σημερινὸν οὖζον οὐδὲν πλέον τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὸ προϊὸν ἐκεῖνο. Οὕτω εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν παρεσκευάζετο τὸ οὖζον ἐκ τοῦ ἀποστάγματος, ὅπερ ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ ὑγροῦ τῆς ζυμώσεως τῶν στεμφύλων (στεμφυλοπνεύματος, κοινῶς σούμας) διὰ διπλῆς ἀποστάξεως τῇ προσθήκῃ καὶ διαφόρων ἀρωματικῶν ὑλῶν. Αἱ προστιθέμεναι ὗλαι ἦσαν κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἀπόσταξιν σπέρματα ἀνίσου καὶ μαράθου, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τοιαύτην σειρὰ ὅλη ἀρωματικῶν ὑλῶν, ὡς καὶ ἑτέρων τοιούτων προσδιδουσῶν ὡρισμένας ἰδιότητας· οὕτω λ. χ. ἐχρησιμοποιοῦντο ζιγγίβερις (κοιν. πιπερόρριζα), καρδάμωμον (κοιν. κακουλές), μοσχοκάρυα, ἄνισον τὸ ἀστεροειδές, μαστίχη, ἄνθη κινναμώμου (κοιν. ἄνθη τῆς κανέλλας), ῥίζα σαπωνοφύτου (κ. τσουένι), κριθὴ κλπ. Τοιοῦτον οὖζον δὲν φέρεται πλέον σήμερον εἰς τὸ ἐμπόριον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ βιομηχανία τοῦ οὔζου ὑπέστη σημαντικωτάτας μεταβολὰς καὶ οὕτω σήμερον τὸ στεμφυλόπνευμα ἀντικατεστάθη ὑπὸ κοινοῦ καθαροῦ οἰνοπνεύματος, προερχομένου ἐκ σταφίδος ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης, αἱ δὲ φυσικαὶ ἀρωματικαὶ ὗλαι καὶ ἰδίως τὸ εἰς σημαντικώτερον ποσὸν ἄνισον ἀντικατεστάθησαν εἴτε διὰ τῶν ἀντιστοίχων καθαρῶν αἰθερίων ἐλαίων, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, διὰ συνθετικῶν παρασκευασμάτων, τέλος δὲ καὶ αὐταὶ αἱ ἀποστάξεις κατηργήθησαν. Τὸ οὖζον σήμερον παρασκευάζεται γενικῶς δι' ἀναμίξεως καθαρᾶς ἀλκοόλης, ὕδατος καὶ ἀνηθόλης, προστιθεμένων ἐνίοτε καὶ μικρῶν ποσοτήτων ἄλλων ἀρωματικῶν αἰθερίων ἐλαίων. Αἱ κατὰ τὴν παρασκευὴν τηρούμεναι ἐν τῇ πράξει ἀναλογίαι εἶναι περίπου αἱ ἀκόλουθοι: 0,5 χλγρ. ἀνηθόλης διαλύεται ἐντὸς ἀνοικτοῦ λέβητος εἰς 100 ὀκάδας ἀνύδρου ἀλκοόλης καὶ ἀκολούθως προστίθενται ἕτεραι 170 ὀκάδες περίπου ὕδατος, εἰς τὸ μῖγμα δὲ τοῦτο προστίθενται περαιτέρω καὶ μικραὶ ποσότητες ἄλλων αἰθερίων ἐλαίων. Αἱ ὡς ἄνω ἀναλογίαι φυσικὰ τροποποιοῦνται ἐλαφρῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων παραγωγῶν καὶ κυρίως ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, τοῦ μέρους τῆς καταναλώσεως καὶ ἄλλων συνθηκῶν. Ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διάδοσις τοῦ ποτοῦ τούτου καὶ ἡ χρησιμοποίησις τούτου ὑπὸ ἀνθρώπων μὴ εἰθισμένων εἰς τὴν δριμύτητα πλουσίων εἰς ἀλκοόλην ποτῶν κατέστησαν ἀναγκαίαν καὶ τὴν προσθήκην μικρᾶς ποσότητος κοινῆς σακχάρεως διὰ τὸ εὐληπτότερον.

Τὸ διὰ προσθήκης ὕδατος εἰς τὸ οὖζον σχηματιζόμενον θόλωμα εἰς μὲν τὸ παλαιοτέρας ἐποχῆς πραγματικὸν οὖζον ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν εἰς ὕδωρ ἀδιαλύτων ἀνωτέρων ἀλκοολῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς ἀνηθόλης. Ἡ θόλωσις ὅμως τοῦ σημερινοῦ προϊόντος ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς ἀνηθόλης, ἡ ὁποία πολλάκις, καὶ συνηθέστερον κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἀποβάλλεται καὶ ἄνευ προσθήκης ὕδατος ὑπὸ τὴν μορφὴν λεπτοτάτων κρυσταλλίων εἰς τὰ προϊόντα ἰδίως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι σχετικῶς πτωχὰ εἰς ἀλκοόλην ἢ σχετικῶς πλούσια εἰς ἀνηθόλην. Τὸ ποσὸν τῆς εἰς τὸ οὖζον περιεχομένης ἀνηθόλης εἶναι τοσοῦτον (οὐχὶ ἄνω τῶν 0,15 %) ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἐπιβλαβὲς διὰ τὸν ὀργανισμόν, καθόσον ποσότης ἀνηθόλης μέχρι 1,0 γρμ. ἡμερησίως λαμβανομένη εἶναι ἀκίνδυνος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ βλαπτικότης ἑπομένως τοῦ οὔζου ὀφείλεται μόνον εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἐν αὐτῷ ἀλκοόλης, ἥτις κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ 40 καὶ 45 %. Σ. Γ.

οὐζοπότης (ὁ)· ὁ ἀγαπῶν μέχρις ὑπερβολῆς τὴν πόσιν τοῦ οὔζου. Τὸ ἀφῃρημένον *οὐζοποσία* (ἡ)· ἡ ὑπερβολικὴ πόσις τοῦ οὔζου.

οὐζοπωλεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου πωλεῖται κατ' ἐξοχὴν οὖζον.

οὐζοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν κατ' ἐξοχὴν οὖζον, ἰδιοκτήτης οὐζοπωλείου.

Οὐζουγκὰ μπουρούν *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῶν δυτικῶν, ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, προσγείων τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ Ρουμιλὶ καὶ Κιλιὸς (πλάτ. 41° 15' Β., μῆκ. 29° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra). Ἔχει ναυαγοσωστικὸν σταθμόν. Σ. Ε. Λ.

Οὐζούμπεϋ, ἢ *Οὐζοῦ μπεϊλὶ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλατίας, κείμενον 25 χλμ. νοτίως τῆς συμβολῆς τοῦ Γκεοὺκ ποταμοῦ εἰς τὸν Σαγγάριον. Ἐχρησίμευσεν ὡς σταθμὸς ἐφοδιασμοῦ τῆς στρατιᾶς καὶ ὡς σταθμὸς διοικήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀντιστρατήγου Ἀ. Παπούλα, κατὰ τὰς πέραν (ἀνατολικῶς) τοῦ Σαγγαρίου ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, κατ' Αὔγουστον 1921. Τὸ τουρκικὸν ἱππικόν, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Φαχρεδίν, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν 2ας καὶ 14ης μεραρχιῶν ἱππικοῦ καὶ τῆς 4ης ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἐνεργοῦν πρὸ τοῦ ὠχυρωμένου μετώπου τῶν Τούρκων (τοῦ διήκοντος ἀπὸ τοῦ Γορδίου διὰ τοῦ Γιλδὶζ—Σαμπάντζας—Ταμποὺρ ὀγλοῦ μέχρι τοῦ Καλὲ Γκρότο) πρὸς τήρησιν τῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, προελαύνοντος, ἐπαφῆς, εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Κιρπόγλου, ἀφῆσαν δὲ πρὸ τῆς κινουμένης δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν εἰρημένον σκοπὸν μόνον τὴν 2αν μεραρχίαν ἱππικοῦ, ἀπεμακρύνθη ἔτι ἀπωτέρω αὐτὸ διὰ τῆς μείζονος αὐτοῦ δυνάμεως καὶ τῇ 13 Αὐγούστου 1921 ἐξετέλεσεν ἐπιδρομὴν εἰς τὰ νῶτα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς νοτίως τοῦ Οὐζούμπεϋ, καταλαβὸν ἐφοδιοπομπὴν ἐκ καμήλων. Κατὰ τὴν ἑπομένην, 14 Αὐγούστου 1921, τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν ἐξετέλεσεν αἰφνιδιαστικὴν ἐπιδρομὴν καὶ κατὰ τοῦ Οὐζούμπεϋ, ἔνθα μετὰ τοῦ στρατηγείου τῆς στρατιᾶς εὑρίσκετο καὶ ὁ διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Γεώργιος, ὑπηρετῶν τότε παρ' αὐτῷ ὡς συνταγματάρχης. Ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ τὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ αὐτοκίνητα, διαταχθέντα, ἀπεμακρύνθησαν ἐκεῖθεν ταχέως, τὸ δὲ τάγμα τοῦ στρατηγείου, ἐνισχυθὲν καὶ δι' ἀνδρῶν τῶν εὑρισκομένων ἐκεῖ διαφόρων σχηματισμῶν, ὁδηγούμενον δὲ καὶ παρορμώμενον καὶ ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου, κατώρθωσεν, ἀντιταχθέν, ν' ἀποκρούσῃ ὁριστικῶς τὴν αἰφνιδίαν ἐπιδρομὴν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Τούρκων ἐκείνην. Τὸ Γ' σῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τότε ἔσπευσε καὶ ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν ἀσφαλείας τοῦ στρατηγείου τῆς στρατιᾶς διὰ τοῦ 6ου συντάγματος πεζικοῦ (δύο ταγμάτων) τῆς III μεραρχίας. Μετὰ ταῦτα ὅμως ὁ σταθμὸς διοικήσεως τῆς στρατιᾶς καὶ ὁ τοιοῦτος ἐφοδιασμοῦ μετετοπίσθησαν ἐγγύτερον πρὸς τὴν μαχομένην γραμμήν, ἤτοι εἰς Ἰνλὰρ Κατραντζῆ, ὅπου παρέμειναν μέχρι τῆς 25 Αὐγούστου 1921, ὁπότε μετεστάθμευσαν εἰς Καβουτζῆ Κιοπροῦ, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σαγγαρίου.
Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

οὐζούν. Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα *μακρός*. Ἀπαντᾷ εἰς τοπωνύμια καὶ κύρια ὀνόματα.

Οὐζούν, ἢ *Ὀζοὺμ* *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δύο κυρίων βραχιόνων τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ ποταμοῦ *Ἄψου* (βλ. λ.).

Οὐζοῦν Ἀλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης, ἤδη καλούμενον *Πλαγιάρι* (βλ. λ.).

Οὐζοὺν Ἀντασσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὴ νῆσος, ἐν τῷ προκόλπῳ τῆς Σμύρνης (τὸ κέντρον της πλάτ. 38°30' Β, μῆκ. 26°45' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna). Ὀνομάζεται καὶ *Τσιουστὰν Ἀντασσί*, ὑπὸ δὲ τῶν ναυτικῶν μας *Μακρὺ* καὶ ὑπὸ τῶν ξένων Long Island, πασῶν τῶν ὀνομασιῶν τούτων ὀφειλομένων εἰς τὸ ἐπίμηκες (5¾ μιλλ. καὶ εὖρος 2 μιλλ.) τοῦ σχήματός της. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά της λιμήν, 3 μίλλ. βορείως τῆς χερσονήσου τῶν Βουρλῶν, χρησιμοποιηθεὶς ποτε ὡς ἀγκυροβόλιον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, δι' ὃ καὶ *Ἐγγλεζονήσια* ἀπεκλήθη ἡ συστάς, ἐν ᾗ πρωτεύει εἰς μέγεθος ἡ *Οὐζοὺν Ἀντά*, ἡ ἀρχαία *Δρυμοῦσσα*. Ὀχυρωθεῖσα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἐχρησιμοποιήθη ὡς μικρὰ ναυτικὴ βάσις. Σ. Ε. Λ.

Οὐζοὺν - Γιαϊλᾶ *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταξὺ Σεβαστείας καὶ Καισαρείας ἀνατολικῶς τοῦ Ἅλυος.

Οὐζοὺν Καραλὰρ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καραλάρια* Κιερίου (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης.

Οὐζοὺν Κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου, μετονομασθὲν εἰς *Μακρυχῶρι* (βλ. λ.).

Οὐζοὺν Κιοπροὺ *(Μακρὰ Γέφυρα)* *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἀν. Θράκης, κειμένη πρὸς Ν. τῆς Ἀδριανουπόλεως, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἐργίνου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μεγάλης σιδηροδρομικῆς γεφύρας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἠρίθμει περὶ τὰς 5.000 κατοίκων (Ἕλληνας, Ὀθωμανοὺς καὶ ὀλίγους Ἰουδαίους), ἀσχολουμένων

Digitized by Google

εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἦτο ἕδρα ὑποδιοικήσεως (καζᾶ) τῆς νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι συνετήρουν πλήρη ἀστικὴν σχολήν, παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, ἐξηρτῶντο δὲ ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης ἦτο ἕδρα ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, ἀριθμοῦσα μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν 7.798 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Οὐζοὺν-Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς μετονομασθεὶς εἰς *Μακρυχῶρι* (βλ. λ.).

Οὐζοὺν-Μπαΐρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης, ἐν τῷ καζᾷ (ὑποδιοίκησις) Λαλᾶ-Πασᾶ (Δρογγύλιον) τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ὠνομάσθη Ἀνηφοριά, ἀριθμοῦν 168 κατοίκους κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920. Α. Θ. Σ

Οὐζοὺν Μπουρνοὺ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 46°16′ ½ Β., μῆκ. 26°29′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2419 : The Dardanelles). 5 ½ μ. ΒΑ. τῆς Σηστοῦ. Σχηματίζει ὅρμον *Οὐλγκάρ*, εἰς οὗ τὴν παραλίαν φερώνυμον χωρίον, παραρρεόμενον ὑπὸ ποταμίου Οὐλγκὰρ Ντερέ. Σ. Ε. Λ.

Οὐζούνοβιτς, *Νικόλαος*. Σέρβος πολιτικός. Ἐγεννήθη τῷ 1873, ἐσπούδασε νομικὴν καὶ διετέλεσε πρωτοδίκης Βελιγραδίου. Βουλευτὴς ἐξελέγη τὸ πρῶτον τῷ 1905. Τῷ 1926 διετέλεσε πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, τῷ δὲ 1928 ὑπουργὸς τῆς κυβερνήσεως τοῦ στρατηγοῦ Ζίφκοβιτς. Τ. Β.

Οὐζουντζόβα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Μακρολιβάδα*.

Οὐ;οὺν - Χασὰν (***Ἐμίρι Κεμπὶρ Ἄμπου-ν-Νὰσρ Χασάν***). Ὁ μεγαλύτερος ἡγεμὼν τῆς τουρκομανικῆς δυναστείας τῶν Ἀκ-κογιουνλοῦ (Ἀσπροπροβατάδων), ἥτις ἐκυριάρχησεν ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ. Ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῷ 1466, ἐν Διαρβεκίρ, ἐφόνευσε τὸν ἡγεμόνα τῆς ἀντιζήλου καὶ ὁμοφύλου δυναστείας τῶν Καρᾶ-Κογιουνλοῦ (Μαυροπροβατάδων) Δζιχὰν σὰχ καὶ μετὰ ἓν ἔτος τὸν ἔγγονον τοῦ Ταμερλάνου Ἄμπυ-Σαῒτ Μιρζᾶ, οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, τὸ Ἰρὰκ-Ἀραμπῆ τῆς Περσίας, τὸ Φάρς, τὸ Κερμὰν καὶ ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Περσίας, ἱδρύσας οὕτω μέγα κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Ταμπρίζ, τῆς ΒΑ. Περσίας. Ἐκεῖθεν ἐπεξέτεινε τὰς κατακτήσεις πρὸς τὸ Κουρδιστάν. Τῷ 1472 περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τὸν σουλτᾶνον τῆς Τουρκίας Μωάμεθ Β′ τὸν Πορθητήν, ἀλλ' ἡττήθη ὁλοσχερῶς. Ὑποτάξας κατόπιν τὴν Γεωργίαν, ἐλεηλάτησε καὶ κατέστρεψεν αὐτήν. Ἀπέθανε τῷ 1477. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος Δαυῒδ τοῦ Κομνηνοῦ. Ν. Μ.

Οὐζουρλῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μελανθίου τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἤδη καλούμενος *Κάτω Χωριό*. Κάτ. (1928) 62.

Οὔζχοροντ (οὐγγρ. ***Οὔνγκβαρ***, Užhorod,Ungvár) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, πρωτεύουσα τῆς Ὑπερκαρπαθίου Ρωσίας (Ποντκαρπάτσκα Ρούς), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Οὔχ (Ung). Κάτοικοι (1921) 20.601, Οὔγγροι, Ρουθηνοὶ καὶ Ἰουδαῖοι. Εἶναι τέρμα σιδηροδρόμου ἀπὸ Πράγας καὶ ἔχει ἀερολιμένα, οἰνοποιίαν, ἀλευρομύλους καὶ ὀνομαστὴν ἀγγειοπλαστικήν. Ἐν αὐτῇ ἑδρεύουν διδασκαλεῖον, ἐμπορικὴ ἀκαδημία, σεμινάριον καὶ ἑλληνοκαθολικὴ ἐπισκοπή. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Οὐγγρόγατος* (Ungrogatus), ἄλλοτε ἕδρα τῆς οὐγγρικῆς κομιτείας τοῦ Οὔχ. Π. Ν. Π.

Οὐήϊοι (οἱ) ἢ ***Βήϊοι*** (Vei) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς νοτίου Ἐτρουρίας (Τυρρηνίας), οὐχὶ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κειμένη καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. περίπου τῆς ἀρχαίας Ρώμης. Ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ φύσει ὀχυρᾶς τοποθεσίας, περιεβρέχετο ὑπὸ ποταμίων, φαινομένη ὡς νῆσος (νῦν καλεῖται Isola Farnese), καὶ ἀπετέλει μετ' ἄλλων ἕνδεκα ἐτρουσκικῶν κοινοτήτων τὴν ὁμοσπονδίαν τῆς νοτίου Ἐτρουρίας, τῆς ὁποίας κυριώτεραι πόλεις ἦσαν: ἡ Καίρη, οἱ Οὐήϊοι, ἡ Φαλερία, τὸ Σούτριον καὶ τὸ Νεπέτιον. Ἀφ' ὅτου (περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ′ π. Χ. αἰῶνος) ὁ Τίβερις ἔγινεν ἡ χωρίζουσα τὴν Ἐτρουρίαν ἀπὸ τῆς Ὀμβρικῆς καὶ τοῦ Λατίου μεθόριος γραμμή, ἡ πόλις αὕτη, ὡς ἐγγυτέρα πάσης ἄλλης ἐτρουσκικῆς πόλεως ὡς πρὸς τὴν Ρώμην, ἐμερίμνα διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως Φιδηνῶν νὰ εἶναι ἠσφαλισμένη ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως τῶν Ρωμαίων, ὡς οὗτοι ἐπεδίωκον τοῦτο διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως Ἰανίκλου (Janiculum) λόφου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ρώμης ἔξωσιν τῆς δυναστείας τῶν Ταρκυνίων (περὶ τὸ 510 π. Χ.), δυναστείας ἐτρουσκικῆς, οἱ Οὐήϊοι καὶ πᾶσα ἡ ἐτρουσκικὴ ὁμοσπονδία, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λάρου Πορσήνα, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ρώμης καὶ ἠνάγκασαν ταύτην νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην (507 π. Χ.) διὰ τῆς παραχωρήσεως πασῶν τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κτήσεών της εἰς τοὺς Ἐτρούσκους καὶ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ μετεχειρίζετο τὸν σίδηρον μόνον διὰ τὴν κατασκευὴν ἀρότρων. Τοὺς Ρωμαίους ὅμως ἔσωσε τότε ἡ συμμαχία μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰταλίας (οἵτινες ἐπίσης ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν συμπραττόντων Ἐτρούσκων—Καρχηδονίων), διὰ τῆς ὁποίας ἐπετεύχθη ἡ παρὰ τὴν Ἀρικίαν (506 π. Χ.) νίκη Λατίνων καὶ Κυμαίων, ἡ ἐξασφαλίσασα τὴν κατοχὴν τῆς νοτίως τοῦ Τιβέρεως χώρας εἰς τὰ λατινικὰ φῦλα (Ῥωμαίους καὶ ἄλλους) τότε. Μετά τινα ὅμως ἔτη ἐξερράγη δεινὸς μεταξὺ Ρώμης καὶ Οὐηΐων πόλεμος, διαρκέσας ἀπὸ τοῦ 483 μέχρι τοῦ 474 π. Χ., κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπέστησαν πολλὰς ἥττας οἱ Ρωμαῖοι, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμονῆς των κατίσχυσαν ἐπὶ τέλους καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Οὐηΐους (Οὐϊεντανοὺς) ἐκ τῶν Φιδηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κτήσεών των.

Ἂν ὅμως ἀπεσύρθησαν τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως κτήσεών των οἱ Οὐήϊοι, δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι πρόσκομμα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους· διὰ τοῦτο οἱ Ρωμαῖοι, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Ἐτρουρίαν τῶν Κελτῶν, ἐπωφεληθέντες καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν ἐτρουσκικῶν πόλεων ἐρίδων, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀντιπάλου πόλεως καὶ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἐλαχίστας ἐπικουρίας ἔλαβον οἱ Οὐήϊοι ἔκ τινων μόνον ἐτρουσκικῶν πόλεων, ἔγιναν κύριοι αὐτῆς διὰ τοῦ ἐμπειροπολέμου στρατηγοῦ των Μάρκου Φουρίου Καμίλλου (396 π. Χ.). Ἡ πόλις κατεσκάφη τότε καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἀνάκτισις αὐτῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Κελτῶν (Γαλατῶν) ἅλωσιν τῆς Ρώμης, πολῖταί τινες αὐτῆς ἐγκατεστάθησαν εἰς Οὐηΐους καὶ ἀπέκρουσαν μάλιστα τοὺς ἐπελθόντας ἐναντίον των Ἐτρούσκους, ἐπείσθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ Καμίλλου νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἔδαφος τῆς κατηραμένης ἐκείνης πόλεως καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Ρώμην. Οὕτως ἔμεινεν ἔρημον τὸ ἔδαφος αὐτῆς μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος, ὅστις ἐγκατέστησεν εἰς τὸ ἔδαφός της Ρωμαίους ἀποίκους, τοὺς ὁποίους ηὔξησεν ὁ Αὔγουστος, ἐφ' οὗ οἱ Οὐήϊοι (municipium Augustum) ἔφθασαν μὲν καὶ πάλιν εἰς ἀκμήν, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν προτέραν εὔκλειαν. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν Οὐηΐων ἔγιναν μεγάλαι ἀνασκαφαί, διὰ τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς φῶς καὶ ἴχνη τῶν τειχῶν τῆς ἐτρουσκικῆς πόλεως καὶ νεκροπόλεις τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς της (ὑπόγειοι τάφοι κεκοσμημένοι διὰ νωπογραφιῶν), καὶ ἐρείπια τῶν μνημείων τῶν ρωμαϊκῆς ἀποικίας μετ' ἐπιγραφῶν. ΚΑΨ.

Οὐηκτὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἀλβιῶνος νοτίως τοῦ Μεγάλου Λιμένος (Σαουθάμπτον), ὡς ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος (Β, γ, 33). Εἶναι ἡ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σόλεντ χωριζομένη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν σύγχρονος μεγάλη νῆσος τοῦ *Γουάϊτ* (Isle of Wight), ἡ Guith ἢ Gueid τῶν Βρεττανῶν. Ὁ Πυθέας φθάσας εἰς αὐτὴν (κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Διοδώρου Ε, κβ. 2, μὴ δυναμένου νὰ ἔχῃ ἄλλοθέν ποθεν τὴν πηγὴν) καὶ ὑπερβάλλων τὸ—πραγματικὸν ὅμως—φαινόμενον τῶν μεγάλων ἐκεῖ παλιρροιῶν, ἀφηγεῖται διὰ τὴν «νῆσον προκειμένην μὲν τῆς Βρεττανικῆς, ὀνομαζομένην δὲ Ἴκτιν· κατὰ γὰρ τὰς ἀμπώτεις, ἀποξηραινομένου τοῦ μεταξὺ τόπου, ταῖς ἁμάξαις κομίζουσι τὸν κασσίτερον». Σ. Ε. Λ.

Οὐῆλερ (Wheler), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος περιηγητὴς (βλ.λ. *Οὐέλερ* Γεώργιος).

Οὐῆλινγκ (Wheeling) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Δυτικῆς Βιργινίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ὀχάϊο. Κάτοικοι 56.208. Εἶναι σημαντικὸς ἐμπορικὸς λιμὴν μετὰ ναυπηγείων. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν γαιανθρακωρυχεῖα καὶ πετρελαιοπηγαί. Μ. Δ. Β.

Οὐῆλντστον (Wealdstone) *[Γεωγρ.]*. Ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῇ κομιτείᾳ Μίντλσεξ τῆς Ἀγγλίας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κοινοτήτων *Πίννερ* καὶ *Χάρροου*. Κάτοικοι 27.001. Ε. Σ.

Οὐήνασα (Venasa) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καππαδοκίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μοριμηνῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΒ, 537), ὅπου ὑπῆρχε «Τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Οὐηνάσοις Διός, ἱεροδούλων κατοικίαν ἔχον τρισχιλίων σχεδόν τι καὶ χώραν ἱερὰν εὔκαρπον, παρέχουσαν πρόσοδον ἐνιαύσιον ταλάντων πεντεκαίδεκα τῷ ἱερεῖ». Α. Θ. Σ.

Οὐῆρος (Verus) ***Λεύκιος Αἴλιος Κόμμοδος***. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου κυβερνήσας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος (ἀπὸ τοῦ 161 μέχρι τοῦ 169 μ. Χ.). Ἦτο υἱὸς τοῦ Λευκίου Αἰλίου Οὐήρου καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, υἱοθετηθεὶς ὑπὸ τούτου τῇ ὑποδείξει τοῦ αὐτοκράτορος Ἁδριανοῦ.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν συνάρχοντά του, τὸν ἱκανώτατον ὡς στρατηγὸν καὶ ἠθικώτατον ὡς ἄνθρωπον, τὸν αὐστηρὸν πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἐπιεικῆ πρὸς τοὺς ἄλλους στωϊκὸν φιλόσοφον Μᾶρκον Αὐρήλιον, διεκρίθη ὁ Οὐῆρος διὰ τὴν μεγάλην ἀνικανότητα καὶ τὴν τρυφηλότητά του. Ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἐκστρατειῶν, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν ὁ Οὐῆρος, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῶν Πάρθων, ἡ ὁποία καὶ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, κατατροπωθέντων ἐν τέλει τούτων ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ (165 μ. Χ.). Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτη διεξήχθη κατ' ὄνομα μόνον ὑπὸ τοῦ Οὐήρου, πράγματι δὲ ὑπὸ δύο ἱκανωτάτων στρατηγῶν, τοῦ Στατίου Πρίσκου καὶ τοῦ Ἀβιδίου Κασσίου, ἐγένετο δὲ καὶ πρόξενος μεγάλων δεινῶν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος διὰ μεταδόσεως εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ λοιμοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εἶχον προσβληθῆ τὰ ἐπιστρέψαντα ἐξ Ἀσίας νικηφόρα ρωμαϊκὰ στρατεύματα. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐτέλεσαν ἀμφότεροι οἱ αὐτοκράτορες θρίαμβον, μετ' ὀλίγον δὲ ἐξεστράτευσαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως ἠπείλουν τὸ κράτος, καὶ διέμειναν ἐπὶ τρία ἔτη ἐν Καρνούτῳ τῆς Παννονίας, κατὰ τὰ ὁποῖα ἠδυνήθη ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος νὰ ἀποκρούσῃ ὁριστικῶς τοὺς βαρβάρους καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὰ σύνορα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ Οὐῆρος ὅμως, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλως τε δὲν ὠφείλετο ἡ ἐπιτυχία ἐκείνη, δὲν ἠδυνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς θριαμβευτικῆς ὑποδοχῆς, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ὁ συνάρχων του ἐν Ρώμῃ, διότι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπέθανεν ἐν Ἀλτίνῳ τῆς Ἑνετικῆς (169 μ. Χ.). Γ. Ι. Κ.

— **Οὐῆρος *Λεύκιος*** (ucius Veres). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Ἰουλίας, θυγατρὸς τοῦ Αὐγούστου. Ἀπέθανε τὸ 2ον ἔτος μ. Χ., ὅτε μετέβη εἰς Μασσαλίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν ἱσπανικῶν λεγεώνων.

Οὐήρωνα (Verona) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σημαντικὴ πόλις τῆς Βορείου Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κενομανῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γ, 1, 27), ἐπὶ τοῦ Ἀθέσεως ποταμοῦ (Ἀδίγη), ἐν εὐφορωτάτῃ πεδιάδι καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως πολλῶν ὁδῶν. Περὶ τὸ 89 π.Χ. ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία, καὶ κατόπιν ἰσοπολῖτις (municipium), ἀποβᾶσα μία τῶν ἀνθηροτάτων πόλεων τῆς Ἰταλίας. Ἐν αὐτῇ ὁ Δέκιος ἐνίκησε τὸν αὐτοκράτορα Φίλιππον (249 μ. Χ.), τῷ δὲ 312 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν Μαξέντιον. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ Θευδέριχος ἐπολέμησεν ἐκεῖ τὸν Ὀδόακρον, καταστήσας αὐτὴν προσφιλῆ διαμονήν του. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατελήφθη τῷ 555 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ, μετὰ μικρὰν δὲ κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Λογγοβάρδους, Φράγκους, Βαυαρούς. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ Κατούλλου, κατά τινας δὲ καὶ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βερώνα* (βλ. λ.) Α. Θ. Σ.

Οὐηστῖνος *Ἰούλιος*. Ἀττικιστής, ζήσας κατὰ τὸν Β′ μ. Χ. αἰῶνα καὶ γράψας: «Ἐκλογὴν ὀνομάτων ἐκ τῶν Δημοσθένους βιβλίων», «Ἐκλογὴν ἐκ τῶν Θουκιδίδου, Ἰσαίου, Ἰσοκράτους καὶ Θρασυμάχου τοῦ ρήτορος», «Ἐπιτομὴν τῶν Παμφίλου γλωσσῶν».

Οὔθινα (Uthina) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Δ, 3, 9), μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βαγράδα (Médjerda) καὶ Τρίτωνος, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην (νῦν Chott-el-Djerid).

Εἶναι ἡ *Οὔθικα* (Uthica) τοῦ Αὐγουσταίου Πίνακος, ἀπέχουσα τῆς Τύνιδος 20 μίλλια. Εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ ἀναφέρεται κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ὡς ἕδρα ἐπισκόπου. Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Henchir-Udena ἐν Τύνιδι. Α Θ. Σ.

Οὐΐχ (Via) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν παραλίων τῆς ΒΑ. Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρησίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ′, 2, 2) μεταξὺ Τιπάσης (Tefessad) καὶ Ἰκοσίου (πόλις Ἀλγέριον). Α. Θ. Σ.

Οὐϊαδούας (Viadua) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τῆς Γερμανίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βιστούλα καὶ Ἄλβιος, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ἑρκυνίου Δρυμοῦ (Hartz) καὶ διαρρέων τὴν χώραν τῶν Σουήβων καὶ Βανδάλων ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 1.070 χλμ. εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Ὄδερ*. Α.Θ.Σ.

Οὐϊάνα (Viana) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ραιτίας «ὑπὸ τὸν Δούναβιν» (*Πτολ*. Γεωγρ. Β′, 12, 3), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεννόντων ἢ Οὐεννώνων. Α. Θ. Σ.

Οὐΐας (Vias) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καλλαϊκῶν Λουκηνσίων, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β′, 6, 2) ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Ταμάρα ποταμοῦ (Tambre) εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Σήμερον καλεῖται Uma. Α. Θ. Σ.

Οὐϊβανταυάριον (Vibantavarium) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ′, 6, 15) «ὑπὲρ τὸν Τύραν πρὸς τῇ Δακίᾳ». Ταυτίζεται ὑπὸ τῶν νεω-

Digitized by Google

τέρων μὲ τὴν νῦν πόλιν τῆς Οὐκρανίας *Βάλτα*, παρὰ τὸν Δνείστερον ποταμόν. Α. Θ. Σ.

Οὐϊβάρνα (Vibarna) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀπουλῶν Δαυνίων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 1, 63), πρὸς Ν. τῆς Νουκερίας Ἀπουλῶν ἢ Λουκερίας, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κερβάλου ποταμοῦ (Cervaro). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου καὶ Πολυβίου καλεῖται *Οὐΐβινον* (Vibinum). Σήμερον καλεῖται Bovino, ἐν τῷ νομῷ Foggia, ὅπου σῴζονται ἐρείπια μεγαλοπρεποῦς ὑδραγωγείου ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐϊβίσκοι (οἱ) (Vibisci) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς ΝΔ. Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς βραδύτερον Ἀκουϊτανίας, ἀνήκων εἰς τὴν φυλὴν τῶν Βιτουρίγων (Vituriges Vibisci) καὶ κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β', 7, 7) τὴν μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γαρούννα ποταμοῦ καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ χώραν, ἐν τῷ νῦν Bordelais, φημιζομένην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ σήμερον, διὰ τοὺς ἀμπελῶνάς της. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦσαν τὰ *Βουρδίγαλα* (Βορδὼ). Α. Θ. Σ.

Οὐϊβίωνες (οἱ) (Vibiones) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β', 5, 10). Ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὡς καὶ ἡ διαμονὴ αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

οὐΐβουρνον (τὸ) [*Βοτ.*]· βλ. λ. *βιβοῦρνον*.

Οὐΐβων *Οὐαλεντία* (Vibo-Valentia) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λατινικὴ μετονομασία τῆς πόλεως *Ἱππώνιον* (βλ. λ.).

οὐϊγανδία (ἡ) (Wigandia) [*Βοτ.*]· βλ. λ. *βιγανδία*.

οὔϊγγον (τὸ) [*Βοτ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου ἄγνωστον ἔτι φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἰδίως τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποίου ἡ ρίζα ἦτο βρώσιμος. Δ. Ν. Π

οὐϊγίτης (ὁ) (Uigit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τοῦ ζωϊσίτου καὶ ἐπιδότου. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ κουφολίθου $H_2Ca_2Al_2Si_3O_{12}$, ἀπαντῶσα ὑπὸ μορφὴν λευκῶν ἢ κιτρινωπῶν ἐπιφλοιώσεων μὲ λάμψιν μαργαριτώδη καὶ ἱστὸν ἀκτινοειδῆ εἰς τὸ Uig τῆς νήσου Skye. Γ. Β.

Οὐΐγκαν (Wigan) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκασερ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντάγκλας, συνδεομένη διὰ διώρυγος μετὰ τῆς Λίβερπουλ καὶ Μάντσεστερ. Εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἀνθρακωρυχεῖα, ὅπου εἰργάζετο μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Κυριωτέρα βιομηχανία εἶναι ἡ τῶν βαμβακερῶν καὶ λινῶν ὑφασμάτων. Ἔχει ὡσαύτως ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, χυτήρια σιδήρου καὶ ὀρειχάλκου. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως ρωμαϊκοῦ φρουρίου. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπῆρξε θέατρον συμπλοκῶν μεταξὺ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν. Κάτ. 6.127. Ε. Σ.

Οὐΐγκτον (Wigton) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῇ κομιτείᾳ Κάμπερλεντ τῆς Ἀγγλίας. Ἔχει βιομηχανίαν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, βυρσοδεψεῖα καὶ ζυθοποιεῖα. Κάτ. 10.557. Ε. Σ.

Οὐΐγκτωνσερ (Wigtownshire), καὶ ***Οὐὲστ Γκώλλοουαιῦ*** [*Γεωγρ.*]. Κομιτεία τῆς νοτιοδυτικῆς Σκωτίας, περιλαμβάνουσα τὴν νῆσον τῆς *Ἁγίας Ἑλένης*, ἐπὶ τῆς Ἰρλανδικῆς θαλάσσης. Αἱ ἀκταί της εἶναι βραχώδεις καὶ ἀπόκρημνοι, τὸ δὲ ἔδαφος πετρῶδες καὶ ἐλάχιστα πρόσφορον εἰς τὴν γεωργίαν. Ἔχει ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν. Κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς περιοχῆς εἶναι ὁ *Κρὴ* (Cree) καὶ ὁ *Μπλάντενοχ*. Τῷ 396 ὁ Νινιανὸς ἐκήρυξεν αὐτόθι τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Σκώτους. Τῷ 1150 ὁ Μάλκολμ Μακχήθ, λόρδος τῶν Νήσων, ἡγήθη κελτικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Ἀγγλονορμανδῶν ἀλλ' ἀπέτυχε. Κάτ. 29.299. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Οὐΐγκτων* (κάτ. 1.531 (1931). Ε. Σ.

Οὐΐγοι (οἱ) (Whigs). Πολιτικὸν κόμμα ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ ὀνομασία του, ἥτις εἶναι συγκεκομμένος τύπος τῆς σκωτικῆς λέξεως whigamore, ἀγνώστου ἐτυμολογίας, ἐσήμαινεν ἀρχικῶς ζωοκλέπτας καὶ ἐδίδετο περιφρονητικῶς εἰς τοὺς Σκώτους πρεσβυτεριανούς, ἰδίως δὲ τοὺς τῆς νοτιοδυτικῆς Σκωτίας. Τῷ 1679 ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Β' διέλυσε τὴν βουλήν, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἀποκλεισμοῦ ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Ἰακώβου, δουκὸς τῆς Ὑόρκης, ἀνήκοντος εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκήρυξε καὶ τὴν διάλυσιν τῆς διαδόχου βουλῆς, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν οὐδὲ μίαν συνεδρίαν. Οἱ ἐπιζητοῦντες παντὶ σθένει τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ καθολικοῦ δουκός, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν φιλελευθερωτέραν μερίδα τοῦ κράτους, πιστεύοντες ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῆς χώρας ὤφειλον νὰ ἔχουν δικαιοδοσίαν εἰς τὴν διακυβέρνησιν αὐτῆς καὶ ὅτι τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα δὲν ἦτο τὸ μόνον τοιοῦτο διὰ τὴν βασιλείαν, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν σύγκλησιν τῆς βουλῆς. Οἱ «ἀποτροπιαζόμενοι» (Abhorrers) ἐξέφρασαν τὴν ζωηρὰν αὐτῶν ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς «αἰτοῦντας» (Petitioners) καὶ ἡ περιφρονητικὴ ὀνομασία *Οὐΐγοι* (=κλέπται καὶ ἐπαναστάται) μετὰ τῆς ἐξ ἴσου κολακευτικῆς ὀνομασίας *Τόρεις*, σημαινούσης εἰς τὴν ἰρλανδικὴν παπικὸν φυγόδικον, ἐδόθη εἰς τοὺς ἀκολούθους τῶν δύο ἀντιμαχομένων μερίδων. Ἡ σημασία των ταχέως ἐλησμονήθη καὶ αἱ λέξεις μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐδήλουν τὰ δύο μεγάλα πολιτικὰ κόμματα ἐν Ἀγγλίᾳ. Οἱ ζητοῦντες τὴν ψήφισιν τοῦ «νομοσχεδίου ἀποκλείσεως» ἦσαν οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς παραδόσεις τῶν κοινοβουλευτικῶν κατὰ τὸν Ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ Τόρεις ἦσαν οἱ στῦλοι τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀπαραβάτων δικαιωμάτων της. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1688—1689 κατέστησε τοὺς Οὐΐγους τὴν ἰσχυροτέραν μερίδα, ἥτις ὑπεστήριζε τὰ δικαιώματα τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τῶν σφετεριστικῶν τάσεων τοῦ στέμματος, ὅτε δὲ (1714) ἡ διαφωνία τῶν Τόρεων ὑπουργῶν περὶ ἐκλογῆς διαδόχου τῆς βασιλίσσης Ἄννης κατέληξεν εἰς τὴν φυγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των Μπόλλινμπρουκ (Bollinbrooke), εἰς τὴν ἀποκήρυξιν τῶν Τόρεων ὡς Ἰακωβιτῶν καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τῆς δυναστείας τοῦ Ἀννοβέρου, οἱ Οὐΐγοι κατέστησαν πανίσχυροι καὶ ἐπὶ ἑξηκονταετίαν, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀδυναμίας τοῦ βασιλέως, εἶχον τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ. Ὁ Γεώργιος Γ', ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1760, ἐδοκίμασε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ κῦρος τῆς βασιλείας καὶ πρὸς τοῦτο συνήθροισε πέριξ του «τοὺς φίλους τοῦ βασιλέως» ὡς συμβούλους καὶ ἀκολούθους. Οὗτοι ἀπετέλουν οὐδετέραν μερίδα. Οἱ Τόρεις ἐνεφανίσθησαν μὲ ἀναθεωρημένον πρόγραμμα ὑπὸ τὸν Πίττ. Οἱ Οὐΐγοι ἐπεξέτειναν τὸν κύκλον τῶν ἐνεργειῶν των, περιλαβόντες εἰς τὸ πρόγραμμά των καὶ τὰ συμφέροντα τῶν κατωτέρων τάξεων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν. Εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις τῶν Οὐΐγων ἀντέταξαν οἱ Τόρεις ἐμμονὴν εἰς τὰ καθεστῶτα, ἀποδοκιμάσαντες τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἀπέβη κατόπιν ἡ λυδία λίθος τῶν ἀνατρεπτικῶν τάσεων τῶν Οὐΐγων. Τὸ κόμμα ἐχωρίσθη εἰς δύο. Ὁ Μπὲρκ καὶ ἄλλοι Οὐΐγοι, ἐκ τῶν ὀλιγώτερον ἐπαναστατικῶν, ἀπεχώρησαν, ἡ δὲ μᾶλλον ριζοσπαστική, προοδευτικὴ πτέρυξ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Φὸξ καὶ τὴν ὀνομασίαν *Νέοι Οὐΐγοι*, κατέστη ὁ πρόδρομος τοῦ σημερινοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ὅπως καὶ οἱ Τόρεις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ντισραέλι ἐγένοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῆς σημερινῆς συντηρητικῆς μερίδος, καταλιπόντες τὸν στενὸν κύκλον τῶν βλέψεών των καὶ ἐπεκτείναντες τὸν ἐθνικισμόν των εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ε. Σ.

— **Οὐΐγων *κόμμα*** (Whig Party). Πολιτικὸν κόμμα ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, δρᾶσαν ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1854. Ἡ ἧττα τοῦ Ναπολέοντος ἐν Βατερλὼ ἀπήλλαξε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας πάσης εὐρωπαϊκῆς ἐνοχλήσεως. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως καὶ διαμορφώσεως οἱ *ρεπουμπλικάνοι* (Republicans), ἡνωμένοι μέχρι τοῦδε, ἕνεκα ἐξωτερικῶν ἀντιδράσεων ἤρχισαν νὰ διακρίνωνται εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις, αἵτινες δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξελιχθοῦν εἰς κόμματα Οἱ μέχρι τοῦ 1828 καλούμενοι δημοκρατικοὶ ρεπουμπλικάνοι (Democratic Republicans) διῃρέθησαν εἰς δύο κόμματα: τὸ πρῶτον ἐκλήθη ἁπλῶς *δημοκρατικὸν* (Democrat), τὸ δὲ δεύτερον ἔλαβε τῷ 1829 τὸ διακριτικὸν ὄνομα *ἐθνικὸν ρεπουμπλικανικὸν* (National Republican)· τῷ 1834, ἀντιδρῶν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ προέδρου Τζόνσον, ἐκάλεσεν ἑαυτὸ *κόμμα Οὐΐγων*, ὡς ἀνθιστάμενον, ὅπως τὸ ἀγγλικόν, εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς βάρος τῆς νομοθετικῆς. Τὸ νέον ὄνομα εὗρε τὸ κόμμα ἐν πλήρει δράσει καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀρχῶν του, δηλαδὴ τὴν διατήρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἑνώσεως, τὴν διατήρησιν τοῦ δημοκρατικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, τὴν ἀνάπτυξιν διακριτικοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν διάδοσιν ἀνὰ τὸν κόσμον τῶν ἀμερικανικῶν ἰδεωδῶν καὶ θεσμῶν. Μεταξὺ ἄλλων, τὸ ἐθνικιστικὸν τοῦ κόμματος πρόγραμμα περιελάμβανε: προστατευτικὰ δασμολόγια, ὑποστήριξιν τῆς Τραπέζης Ἡνωμένων Πολιτειῶν, συνεννόησιν καὶ ἕνωσιν μετ' ἄλλων κομμάτων πρὸς ἀποφυγὴν κομματικῶν προστριβῶν, ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον. Τὸ κόμμα τῶν Οὐΐγων ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις συνετέλεσεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐρρίκου Κλαίϋ (Cley) καὶ τοῦ Δανιὴλ Οὐέμπστερ (Webster), εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς διασπάσεως τῆς ἑνώσεως τῶν πολιτειῶν. Μολονότι ἀμφότεροι ἦσαν προσωπικῶς κεκηρυγμένοι ἐναντίον τῆς δουλείας, ἐν τούτοις ἐδίσταζον νὰ ὑποστηρίξουν ὁλοψύχως τὸ κατὰ τῆς δουλείας κίνημα, φοβούμενοι ἐμφύλιον πόλεμον. Κατώρθωσαν δὲ νὰ ἀποσοβήσουν ταραχὰς μέχρις οὗ αἱ βόρειαι πολιτεῖαι, ἀποκτήσασαι ἰσχύν, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὰ πρὸς ἐξάλειψιν τῆς δουλείας μέτρα. Ε. Σ.

Οὐϊγουρικὴ (ἡ) [*Γλωσσολ.*]. Καλεῖται οὕτω μία ἐκ τῶν γλωσσῶν τῆς τουρκικῆς ὁμοφυλίας, ἡ τῶν Οὐϊγούρων, τοῦ ἀνατολικωτάτου ἐκ τῶν τουρκικῶν λαῶν, οἵτινες φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίησαν τὴν γραφὴν ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τουρκικὰ φῦλα (τὸ οὐϊγουρικὸν ἀλφάβητον λέγεται ὅτι ἀναφέρεται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σινικὰ χρονικὰ τοῦ Ε' αἰῶνος μ.Χ.). Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μογγόλων οἱ Οὐΐγουροι ἐτιμῶντο μεγάλως διὰ τὴν παιδείαν των καὶ κατεῖχον παρ' αὐτοῖς τὰ ὕπατα ἀξιώματα. Ἔκτοτε, ἐν μέρει μὲν συνεχωνεύθησαν πρὸς ἄλλους λαούς, ἐν μέρει δὲ ἐξηφανίσθησαν μετὰ τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ἐλάχιστα δὲ εἶναι ἤδη τὰ λείψανα καὶ τοῦ λαοῦ τούτου καὶ τῆς ἄλλοτε ἀκμαίας λογοτεχνικῆς παραγωγῆς των. Γ. Π. Α.

Οὐΐγοῦροι (οἱ). Λαὸς τουρκικός, ὅστις ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ ἀνατολικώτερος κλάδος τῶν ἀρχαίων Τούρκων, ὅστις ἔμεινεν ὀπίσω ὅταν ἤρχισεν ἡ πρὸς Δ. μεταναστευτικὴ κίνησις τῶν Τούρκων τῆς Ἀνατολικῆς Σιβηρίας καὶ τῆς νοτίως τῶν Ἀλταΐων χώρας, ἀλλ' ἐκινήθη κατόπιν καὶ ὁ ἴδιος πρὸς Δ. Ἐκυριάρχησαν ἐν Κασγαρίᾳ ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΒ' π.Χ. αἰῶνος, δεχθέντες τὸν Ἰσλαμισμὸν ὡς καὶ ἄλλα τουρκικὰ φῦλα. Ἐχρησιμοποίουν διὰ τὴν γραφὴν τῆς γλώσσης, καὶ μετὰ τὸν ἐξισλαμισμόν των, σημιτικόν τι συριακὸν ἀλφάβητον, εἰσαχθὲν ὑπὸ νεστοριανῶν ἱεραποστόλων καὶ μεταδοθὲν ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Μογγόλους καὶ τοὺς Μαντσοῦ, σῴζεται δὲ καὶ βιβλίον εἰς τὴν οὐϊγουρικὴν γλῶσσαν, τὸ «Κουτατικοῦ Μπιλίκ». Θεωροῦνται ὡς οἱ πρόγονοι τῶν Ὀσμανλήδων Τούρκων, ὡς καὶ τῶν Οὔγγρων, μεθ' ὧν ὁμοιάζει τὸ ὄνομά των. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἱστορικοὺς χρόνους κατῴκουν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Κίνας, βορείως τοῦ Κιτρίνου ποταμοῦ, ἱδρύσαντες ἀρχικῶς τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῶν Χιοὺγκ-νοῦ (τῶν ὑποτιθεμένων προπατόρων τῶν Οὔννων), μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Σῖναι ἐπολέμησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἡ ἱστορία τῶν Σινῶν ἀναφέρει κατόπιν μόνον τὸ νότιον κράτος τῶν Χιοὺγκ-Νοῦ, τὸ ὁποῖον κατεστράφη περὶ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα. Οἱ νότιοι Χιοὺγκ-Νοῦ ἐτράπησαν τότε πρὸς Δ. καὶ ἔφθασαν εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἵδρυσαν τὸ κράτος τῶν Οὔννων.

Οἱ Σῖναι ἱστοριογράφοι ἀφηγοῦνται πολέμους τῶν Οὐϊγούρων κατὰ τῶν Κιργίζων, οἵτινες ἔμειναν νικηταί. Βραδύτερον οἱ αὐτοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν τὸ οὐϊγουρικὸν κράτος τοῦ Ἀρσλὰν-χὰν (Λέοντος) ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Τουρκεστάν, τὸ ὁποῖον διετήρει σχέσεις μετὰ τῶν Σινῶν αὐτοκρατόρων. Ν. Μ.

Οὐϊδάνα *λιμὴν* (Vidana portus) [*Ἀρχ. Γεωγραφ.*]. Λιμὴν Κελτογαλατίας τῆς Λουγδονησίας (*Πτολ.* Β, η 1), ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ Γαβαίου ἢ Καβαίου ἄκρου. Κατὰ τὸν Γκοσλὲν πρόκειται περὶ τοῦ νῦν ναυστάθμου τοῦ *Λοριάν*, ὁπότε εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Οὐενέτορον*. Σ. Ε. Λ.

οὐϊδδριγγτονία (Widdringtonia) (ἡ) [*Βοτ.*]· βλ. λ. *βιδδριγκτονία*.

Οὐϊδούας (λατιν. Viduae fluvii ostia) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς ἐκβάλλων εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν Ἰουερνίας νήσου Πρεττανικῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Βόρειον καὶ Ροβόγδιον (*Πτολεμ.* Β, β, 2). Εἶναι ὁ βρίθων εἰς σολομοὺς σύγχρονος River Foyle, ἐκβάλλων εἰς τὸν φερώνυμον κόλπον (Lough Foyle) τῆς βορείου Ἰρλανδίας. Σ. Ε. Λ.

Οὐΐδρος (Vidrus) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Β.Δ. Γερμανίας ἐκβάλλων ΒΑ. τοῦ Ρήνου. Εἶναι ὁ σημερινὸς ποταμὸς *Βὲχτ* (Wecht), ὅστις μετὰ ροῦν 193 χλμ. ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ζυϊδερσέης (Zuider-Zee). Α. Θ. Σ.

Οὐΐεννα (Vienna) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τῶν Ἀλλοβρόγων, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 10, 7) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ, πρὸς Ν. τῶν Λουγδούνων. Ἐκτίσθη, κατά τινα παράδοσιν, ὑπὸ ἀποίκων Κρητῶν. Ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς της θέσεως ἀπέβη μία τῶν σπουδαιοτέρων ἀποικιῶν τῆς Ρώμης ἐπὶ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Βιέννης καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, κατὰ δὲ τὸν Ε' αἰῶνα διετέλεσε πρώτη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Βουργονδίας (Bourgogne). Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βιέννα* (Vienne) ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère), ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἀρχαῖα ἐρείπια. Α. Θ. Σ.

οὐϊθανία (ἡ) (Withanie) [*Βοτ.*]· βλ. λ. *βιθανία*.

Οὐΐκ (Wick) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Καϊθνες τῆς Σκωτίας, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου Οὐΐκ, ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς ἁλιείας ἀριγγῶν. Κάτ. 10.383. Ε. Σ.

Οὐΐκα (Vica) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β' 4, 22) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καλλαϊκῶν Λουκηνσίων (βόρειος Γαλικία), οὐ μακρὰν τῆς Καντα-

Digitized by Google

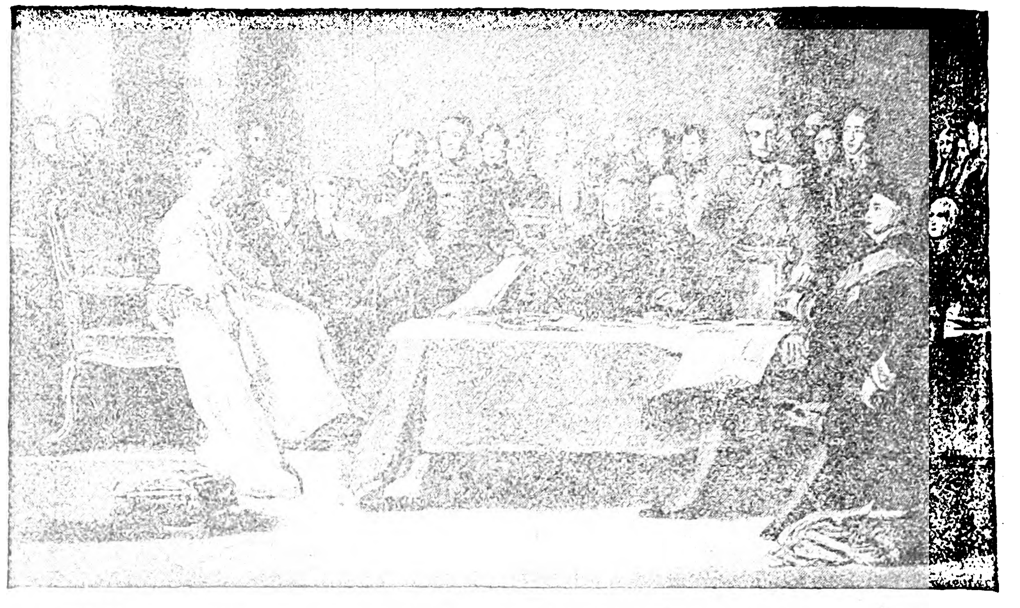

Δαβὶδ Οὐΐλκη: Τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ὑπουργικὸν συμβούλιον.

ϐρικῆς θαλάσσης (Βισκαϊκὸν πέλαγος) ἐπὶ τοῦ Ἰϐία ποταμοῦ (Ἔο). Κατά τινας εἶναι ἡ σημερινὴ Vega. Α. Θ. Σ.

Οὐϊκεντία (Vicentia) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βικεντία.*

Οὐΐκλιφφ (Wycliffe), ***Ἰωάννης.*** Ἄγγλος ἀναμορφωτὴς (1320—1384). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Κολλεγίῳ Μπάλλιολ τῆς Ὀξφόρδης, ὅπου κατέστη περίφημος διὰ τὴν εὐρεῖαν μόρφωσίν του καὶ τὰς φιλοσοφικάς του διαλέξεις. Τῳ 1366 ἐδημοσίευσε τὴν διατριϐὴν «Determinatio quaedam, de domino», δι' ἧς ὑπεστήριξε τὸ ἀγγλικὸν κοινοϐούλιον ἀρνούμενον νὰ καταϐάλῃ τὸν φόρον, ὃν ᾔτει ὁ πάπας Οὐρϐανὸς Ε'. Ἡ στάσις του αὐτὴ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1375 ἀρξαμένη ἐπίθεσίς του κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συστήματος τὸν κατέστησαν διάσημον. Τῷ 1376 διὰ πρώτην φορὰν ἀπεδοκίμασε τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα ἐν διατριϐῇ του ἀναγνωσθείσῃ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπου διεκήρυττε, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ἡ περιουσία εἶναι ἀποτέλεσμα ἁμαρτίας. Ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ ἀπόστολοί του δὲν εἶχον περιουσίαν. Ὁ κλῆρος ὀφείλει νὰ τοὺς μιμηθῇ, εἶναι δὲ καθῆκον τῶν κοσμικῶν ἀρχῶν νὰ ἐπιϐλέπουν τοὺς κληρικοὺς εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἀγαθῶν των καὶ νὰ ἀφαιροῦν αὐτὰ μόλις οὗτοι φανοῦν ἀνάξιοι τοῦ προορισμοῦ των. Τὸν Μάϊον τοῦ 1377 ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΑ' ἐξέδωκε πέντε διατάγματα, καταδικάζοντα τὰς ἀπόψεις τοῦ Οὐΐκλιφφ, καὶ ἀνάθεσεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης τὴν δίκην αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ τοῦ Οὐΐκλιφφ, διαδοθεῖσαι ταχέως, ἐπηύξησαν τὴν κατὰ τοῦ κλήρου δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ. Ἡ διδαχή του περὶ τῆς μὴ πραγματικῆς μετουσιώσεως τῆς θείας Κοινωνίας ἐξήγειρε τέλος τοὺς θεολόγους τῆς Ὀξφόρδης, οἵτινες ἐν συνεδρίᾳ κατέκριναν τὰς ἀντιλήψεις του. Ὁ Οὐΐκλιφφ ἔκαμεν ἔκκλησιν πρὸς τὸν ϐασιλέα, ἀλλ' ἡ κυϐέρνησις ἐδίσταξε νὰ ϐοηθήσῃ τόσον καταφανῶς αἱρετικὸν διδάσκαλον, ἡ δὲ στάσις τῶν ἀγροτῶν (1381), ἀποδοθεῖσα εἰς τὰς κομμουνιστικὰς διδαχάς του, τὸν κατέστησεν ἔτι μᾶλλον ἀνεπιθύμητον. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας τῶν ἐχθρῶν του, ὁ Οὐΐκλιφφ ἔμεινεν ἐλεύθερος, καθιστάμενος δσημέραι δημοφιλέστερος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του συνέγραψε τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του: «Triolagus» καὶ τὸ ἡμιτελὲς «Opus Evangelicum», ἐν οἷς τονίζει, ὅτι οἱ λόγοι τῶν ἁγίων Γραφῶν εἶναι τὸ μόνον κριτήριον τῆς χριστιανικῆς διδαχῆς. Τῷ 1382 ὁ Οὐΐκλιφφ προσεϐλήθη ὑπὸ παραλυσίας καὶ μετὰ διετίαν ἀπέθανεν ἐν Λάττερουορθ. Μετά τινα ἔτη, διὰ διατάγματος τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντίας (1415), τὰ ὀστᾶ του ἐξετάφησαν καὶ ἐκάησαν (1418) διαταγῇ τοῦ πάπα Μαρτίνου τοῦ Ε' ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Φλέμινγκ. Ἄλλα ἔργα τοῦ Οὐΐκλιφφ εἶναι: «De ecclesia», «De potestate Papae», «De sufficientia legis Christi», «De eucharistia». Ε. Σ.

Ἰωάννης Οὐΐκλιφφ

Οὐΐκλοου (Wicklow) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Ἰρλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λένστερ, δυτικῶς τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Λίφφκ*, ὁ *Σλὰνκ* καὶ ὁ *Ἀβόκα*. Ἡ κομιτεία εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων εἰς φυσικὰς καλλονὰς περιοχῶν, ἀποκαλουμένη «κῆπος τῆς Ἰρλανδίας». Οἱ κάτοικοι ἐργάζονται κυρίως εἰς τὰ ὀρυχεῖα μολύϐδου, χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Κάτ. 57.591. Ε. Σ.

Οὐΐκος (Vicus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ραιτίας παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ρήνου, ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὐϊκτωρία (Victoria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ρωμαϊκὴ ἀποικία τῆς Β. Ἀφρικῆς εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας. Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

— **Οὐϊκτωρία** (Victoria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βρεττανίας Οὐαλεντίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δαμνονίων παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Καληδονίας (Σκωτία), πρὸς Β. τοῦ Ἀδριανείου Τείχους (Vallum Hadriani). καὶ ΒΔ. τῆς Λίνδου. Ταυτότης ἄγνωστος. Α.Θ.Σ.

Οὐΐλκ, *Γῆ τοῦ* — *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. *Νόξ*, Γῆ τοῦ —.

Οὐΐλκη (Wilkie), *σὲρ* ***Δαβὶδ*** —. Σκῶτος ζωγράφος (1785—1841). Διετέλεσε μέλος τῆς Λονδινίου ϐασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπόδοσιν σκηνῶν εἰλημμένων ἀπὸ τὸν καθημερινὸν ϐίον. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ τυφλὸς βιολιστὴς» (1807), «Ἡ ἑορτὴ τοῦ χωριοῦ» (1811), «Τὸ κυνηγητὸ» (1813), «Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Διαθήκης» (1821), «Τὸ πρῶτον ὑπουργικὸν συμβούλιον» κλπ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ τοῦ Λονδίνου. Ι. Μ. Π.

οὐϊλκία (ἡ) (Wilcia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοιαδωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμϐάνον φυτὰ ποώδη μὲ φύλλα ὀδοντωτά, ἄνθη ἀκτινωτὰ κατὰ ϐότρυς διατεταγμένα καὶ καρπὸν κεράτιον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *οὐϊλκία ἡ παραθαλάσσιος* (Wilcia maritima), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πλείστας παραμεσογειακὰς χώρας. Δ. Ν. Π.

Οὐΐλκινς (Wilkins), ***Γουλιέλμος.*** Ἄγγλος ἀρχιτέκτων (1778—1839). Ἐσπούδασεν ἐν Κανταϐριγίᾳ καὶ κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα, ἵνα μελετήσῃ ἐπὶ τόπου τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν ἐξέδωκε τὸ ϐιϐλίον του «Ἀρχαιότητες τῆς Ἑλλάδος» (1804). Θαυμαστὴς τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, ἐφήρμοσε τοὺς ῥυθμοὺς αὐτῆς εἰς διάφορα οἰκοδομήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ κολλέγιον τοῦ Ντόουνινγκ, ἡ πρόσοψις τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Λονδίνῳ κ. ἄ. Ἄλλο ἔργον του εἶναι: «Ἀθηναϊκὰ ἢ περὶ οἰκοδομημάτων καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἀθηνῶν» (1816). Γ. Ι. Β.

— **Οὐΐλκινς** (Wilkins), *σὲρ* ***Τζῶρτζ-Χιοῦμπερτ.*** Ἄγγλος ἀεροπόρος ἐξερευνητής, γεννηθεὶς ἐν Νοτίῳ Αὐστραλίᾳ τῷ 1888. Ἐσπούδασε τὴν μηχανικὴν ἐν τῇ μεταλλειολογικῇ σχολῇ τῆς Ἀδελαΐδος καὶ ἐπιδοθεὶς τῷ 1910 εἰς τὴν ἀεροπλοΐαν ἐγένετο ἀεροπόρος φωτογράφος. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην συνώδευσε τῷ 1913 τὴν ὑπὸ τὸν Βιλγιάλμουρ Στέφανσσον ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον, ὅταν δὲ τὸ πλοῖον «Κάρλουκ», ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο ἡ ἀποστολή, κατεϐυθίσθη μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐπιϐαινόντων, ὁ Οὐΐλκινς, σωθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων, παρέμεινεν ἐπὶ τῶν πάγων ἐπὶ πέντε περίπου ἔτη, γενόμενος ὁ ὑπαρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς. Ἐπιστρέψας τῷ 1917 κατετάχθη εἰς τὸ αὐστραλιανὸν ἀεροπορικὸν σῶμα μὲ τὸν ϐαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ ἐπαρασημοφορήθη διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν γενναιότητά του. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἔλαϐε μέρος εἰς αὐτόν, ὡς διευθυντὴς τοῦ φωτογραφικοῦ τμήματος τῶν ἐν Γαλλίᾳ αὐστραλιανῶν δυνάμεων. Κατὰ τὰ ἔτη 1920—1921 ἔλαϐε μέρος, ὡς ὑποδιοικητής, εἰς τὴν ϐρεττανικὴν αὐτοκρατορικὴν ἀποστολὴν εἰς τὸν Νότιον Πόλον, τῷ 1921—1922 συνώδευσε τὴν ὑπὸ τὸν Ἐρνέστον Σάκλετον ἀποστολὴν εἰς τὸν Νότιον Πόλον καὶ ἀπὸ τοῦ 1923—1925 ἡγήθη τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου εἰς τὴν τροπικὴν Αὐστραλίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἐδημοσίευσε τῷ 1928 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνεξερεύνητος Αὐστραλία». Τῷ 1926 ἐπεχείρησε τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀποτυχοῦσαν πτῆσιν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπάρρω τῆς Ἀλάσκας ὑπὲρ τὸν Βόρειον Πόλον ἐπὶ ἀεροπλάνου κινουμένου διὰ τριῶν κινητήρων. Τῷ 1927 μετέϐη ἐκ νέου εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μπάρρω τῆς Ἀλάσκας καὶ ἐπανέλαϐε τὴν πτῆσίν του πρὸς τὸν Βόρειον Πόλον, πετάξας εἰς ἀπόστασιν 520 μιλλίων πρὸς τὰ ΒΔ. ἄνωθεν τμήματος τοῦ Βορείου Πόλου, ὅπερ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε παραμείνει ἀνεξερεύνητον. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ προσεγειώθη καὶ ἀπεγειώθη δὶς ἐπὶ τῶν πάγων, κατορθώσας νὰ προϐῇ καὶ εἰς ϐυθομετρήσεις, αἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Βόρειος Παγωμένος ὠκεανὸς εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην εἶχε ϐάθος 3 μ. Τῷ 1928 μετέϐη καὶ διὰ τρίτην φορὰν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μπάρρω μετὰ τοῦ ἀεροπλάνου του, τὴν δὲ 27ην Ἀπριλίου, ἔχον ὡς ὁδηγὸν τὸν ὑπολοχαγὸν Κάρολον Μπὲν Ἔϊλσον, κατώρθωσε νὰ πετάξῃ ἄνωθεν τοῦ Βορείου Πόλου καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Σπιτσϐέργην ἐντὸς 20 ½ ὡρῶν, διανύσας 2.100 μίλλ. καὶ διελθὼν ϐορείως τοῦ Καναδικοῦ Ἀρκτικοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Γροιλανδίας. Λόγῳ τοῦ εὐνοϊκοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ὁρατότητος κατώρθωσε νὰ ἐρευνήσῃ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀνεξερευνήτου περιοχῆς, ὅπου ὅμως οὐδαμοῦ διέκρινε ξηράν. Τὸ ταξίδιον τοῦτο περιέγραψε τῷ 1928 εἰς ἰδιαίτερον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ πτῆσίς μου εἰς τὸν Βόρειον Πόλον». Διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ ϐασιλέως τῆς Ἀγγλίας μὲ τὸν τίτλον τοῦ ϐαρωνέτου. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπεχείρησε νέον ἐξερευνητικὸν ἀεροπορικὸν ταξίδιον εἰς τὸν Νότιον Πόλον καὶ τὴν 19 Δεκεμϐρίου, μετὰ τοῦ Ἔϊλσον, ἐπέταξεν ἐκ τῆς ϐάσεώς του, ἣν εἶχε ἐγκαταστήσει ἐπὶ τῆς νήσου τῆς Ἀπογοητεύσεως, καὶ ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν 600 μιλλίων πρὸς νότον, διὰ μέσου τῆς Γῆς τοῦ Γκραῖαμ. Κατὰ τὴν πτῆσιν του ταύτην ἀνεκάλυψε πολλὰς νέας νήσους καὶ διεπίστωσεν ὅτι καὶ ἡ Γῆ τοῦ Γκραῖαμ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλας νήσους, ὧν ἡ νοτιωτέρα χωρίζεται ἀπὸ τῆς γῆς τοῦ Νοτίου Πόλου διὰ παγωμένου πορθμοῦ πλάτους 40—50 μιλλίων, Μ. Δ. Β.

Οὐΐλκινσον (Wilkinson), *σὲρ* ***Τζὼν-Γκάρντνερ.*** Ἄγγλος αἰγυπτιολόγος (1797—1875). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ κατόπιν μετέϐη εἰς Ἰταλίαν καὶ Αἴγυπτον, ὅπου ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ ἐξερευνήσεις. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1833 ἐξελέγη μέλος τῆς «Βασιλικῆς Ἑταιρείας». Ἔγραψεν: «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων» (1837).

Οὐΐλκς (Wilkes), ***Ἰωάννης.*** Ἄγγλος πολιτικὸς (1727—1797). Τῷ 1751 ἐξελέγη μέλος τοῦ κοινοϐουλίου. Τῷ 1768 κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν 22 μηνῶν καὶ πρόστιμον χιλίων λιρῶν διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ «Δοκιμίου περὶ γυναικός». Ἀποφυλακισθεὶς ἐγένετο δημοφιλέστατος καὶ τῷ 1774 ἐξελέγη δήμαρχος τοῦ Λονδίνου καὶ ϐουλευτής, ἀποδοκιμάσας μέχρι τέλους τὴν στάσιν τῆς κυϐερνήσεως ἐν τῷ ἀμερικανικῷ ζητήματι. Ε. Σ.

Ἰωάννης Οὐΐλκς.

—**Οὐΐλκς** (Wilkes), ***Κάρολος.*** Ἀμερικανὸς ναυτικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1798—1877). Κατετάχθη ἐν τῷ ναυτικῷ τῷ 1818, τῷ δὲ 1838 διωρίσθη ἀρχηγὸς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς εἰς τὰς νοτίους θαλάσσας. Ἡ ἀποστολή, συγκειμένη ἐκ φυσιοδιφῶν, ϐοτανικῶν, ὀρυκτολόγων, ταριχευτῶν, φιλολόγων καὶ ἄλλων, ἐξηρεύνησε τὰς Σαμόας νήσους, τὴν Νέαν Νότιον Οὐαλλίαν, τὸν Ἀνταρκτικὸν ὠκεανόν, ἀνακαλύψασα τὴν ὀνομασθεῖσαν *Γῆν Οὐΐλκς*, τὰς νήσους *Φιτζὶ* καὶ *Χαϐάη* (1840) καὶ τῷ 1841 τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν, ἐπεσκέφθη τὰς Φιλιππίνας, τὴν Βόρνεον, τὴν Πολυνησίαν καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τῷ 1842 κατέπλευσεν εἰς Νέαν Ὑόρκην. Ἀπὸ τοῦ 1844—1861 ὁ Οὐΐλκς ἡτοίμασε τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς ἀποστολῆς, ἐκ τῶν 25 δὲ τόμων, ἐξ ὧν ταῦτα σύγκεινται, ἐξεδόθησαν μόνον 19. Ἐκ τούτων ὁ ἴδιος συνέγραψε τὴν ἐξάτομον «Ἀφήγησιν» (1844) καὶ τοὺς τόμους «Ὑδρογραφία» (1851) καὶ «Μετεωρολογία» (1851). Ἔλαϐε μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τῷ 1862 ἐστάλη εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας μὲ μοῖραν στόλου, ὅπως προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας του. Τῷ 1866 προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον. Ε. Σ.

Οὐΐλκς-Μπαρρὲ (Wilkes-Barre) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Πενσυλϐανίας, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Λουτζέρν. Κάτ. 91.900. Κεῖται εἰς

Digitized by Google

ἀπόστασιν 232 χλμ. ΒΑ. τῆς Φιλαδελφείας, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Σωσκουϊχάνα, συνδεομένων διὰ τεσσάρων γεφυρῶν. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον ἐπὶ τῆς γραμμῆς Μπούφφαλο-Νέας Ὑόρκης καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας. Ἔχει πολλὰ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ κτήρια. Εἶναι τὸ κέντρον μιᾶς τῶν πλουσιωτέρων βορειοαμερικανικῶν περιοχῶν εἰς ἀνθρακίτην καὶ ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια μηχανῶν, μεταξωτῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, αὐτοκινήτων, σιδηροδρομικῶν εἰδῶν, χαλκίνων συρμάτων, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν, χυτήρια κτλ. Συνῳκίσθη κατὰ πρῶτον τῷ 1769 καὶ κατεστράφη δὶς ἐκ πυρκαϊᾶς, τῷ δὲ 1778 ὑπὸ τῶν Ἐρυθροδέρμων. Ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν τῶν Οὐΐλκς καὶ Μπαρρέ, ἀντιπροσώπων τῶν ἀποίκων εἰς τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον. Μ. Δ. Β.

Οὐΐλλὰ (Villa) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου μεταξὺ τῶν μεσογείων πόλεων τῆς Μαυριτανίας Καισαρηνσίας. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μνημονεύεται ἐπίσκοπος αὐτῆς Villanovensis. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐΐλλάνειος ***νόσος*** *[Δερματοπ.]*· βλ. λ. *λύκος*.

Οὐΐλλεαρδουῖνος· βλ. λ. *Βιλλαρδουῖνος*.

Οὐΐλλενχωλ (Willenhall) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Στάφφορντσερ. Κάτ. 21.147.

οὐΐλλία (ἡ) (Willia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σακχαρομυκήτων*, περιλαμβάνον μύκητας μικροσκοπικούς, ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων καρπῶν ἢ καὶ ἐντὸς οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Δ. Ν. Π.

Οὐΐλλιαμς (Williams), ***Κάρολος Ι. Β.*** Ἄγγλος ἰατρός, ἀποθανὼν τῷ 1889. Ἐδημοσίευσε τὴν εἰς πλείστας γλώσσας μεταφρασθεῖσαν πραγματείαν του «A rational exposition of the physical signs of the diseases of the lungs and pleura; illustrating their pathology and facilitating their diagnosis» (Λονδῖνον 1828, 3η ἔκδοσις 1835). Ἐπίσης: «Principles of medecine» (1856). Τῷ 1840 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ πανεπιστημιακὸν κολλέγιον καὶ διετέλεσε μέλος τοῦ βασιλικοῦ ἰατρικοῦ κολλεγίου. Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐκλήθη τραχειακὸς ἦχος τοῦ Οὐΐλλιαμς ὁ ὑποκλείδιος τυμπανικὸς ἦχος, ὁ ἀπαντώμενος ἐπὶ ἀφθόνου πλευριτικοῦ ἐξιδρώματος τελείως πιέζοντος τὸν πνεύμονα. Ο. Ρ.

—**Οὐΐλλιαμς** (Williams), ***Ρογῆρος***. Ἄγγλος κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ περὶ τὸ 1600 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1684. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Τσαρτερχάους καὶ Καϊμπριτς καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἦλθεν εἰς Ἀμερικὴν τῷ 1631, ὅπου ἐποίμανε τὴν ἐκκλησίαν τῶν Πουριτανῶν ἐν Σάλεμ. Ἐκδιωχθεὶς τῷ 1636 ἵδρυσε τὴν ἀποικίαν Πρόνοιαν ἐν τῷ κόλπῳ Ναρραγκάνσεττ. Εἶναι ἐπίσης ἱδρυτὴς τῆς πρώτης ἐν Ἀμερικῇ ἐκκλησίας Βαπτιστῶν. Συνέγραψεν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς γλώσσας τῶν Ἰνδῶν τῆς Ἀμερικῆς». Ε. Σ.

Οὐΐλλιαμσπορτ (Williamsport) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κεντρικῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Σασκουεχάννα. Ἔχει ἀκμάζουσαν καὶ πολυειδῆ βιομηχανίαν.

Οὐΐλλιμαντικ (Willimantic) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Κοννέκτικατ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Οὐΐλλιμαντικ καὶ Νάτσωγκ. Ἔχει βιομηχανίαν μεταξωτῶν καὶ βαμβακίνων ὑφασμάτων, βελούδων καὶ κουβαριστρῶν. Κάτ. 13.500.

Οὐΐλλιμπρορντ ***ἅγιος*** (St. Willibrord, ἢ Wilbrord). Ἄγγλος ἱεραπόστολος, κληθεὶς «ὁ ἀπόστολος τῶν Φρισίων», γεννηθεὶς περὶ τὸ 657 καὶ ἀποθανὼν τῷ 738. Εἰκοσαετὴς ἦλθεν εἰς Ἰρλανδίαν, ἥτις τότε ἦτο τὸ κέντρον τῶν γραμμάτων ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Τῷ 690 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἐγβέρτου ἱεραπόστολος πρὸς τὰς βορειογερμανικὰς φυλάς. Τῷ 696 ἦλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος ὑπὸ τοῦ πάπα Σεργίου, καὶ ἐπιστρέψας εἰς Φρισίαν διετέλεσεν ἐπί τινα καιρὸν ἐπίσκοπος Οὐτρέχτης. Ε. Σ.

Οὐΐλλινγκτον (Willington) *[Γεωγρ.]*. Ἀστικὴ περιφέρεια καὶ πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντῶρχαμ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐαίρ. Εἶναι κέντρον ἀνθρακοφόρου περιφερείας καὶ ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ σιδηροδρόμου. Κάτ. 8.960.

Οὐΐλλινγκντων (Willingdon), ***Φρήμαν - Τόμας, κόμις του —***. Ἄγγλος πολιτικός, ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν διοικητικὸν κλάδον καὶ τῷ 1905—1912 διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1919 ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς Βομβάης, ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ 1924, διοικητὴς τῆς Μαδράς, ἀντεπροσώπευσε τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τῷ 1924, διετέλεσε πρόεδρος διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἐν Κίνᾳ τῷ 1926 καὶ κατόπιν γενικὸς διοικητὴς τοῦ Καναδᾶ. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1931 ἀπεστάλη ὡς ἀντιβασιλεὺς εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἐπεχείρησε κατ' ἀρχὰς νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τοὺς ἐθνικιστὰς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Γκάντι, προκαλέσας τὴν διάσκεψιν τῆς «Στρογγύλης τραπέζης» εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἐπιτυχὼν νὰ παραστῇ εἰς ταύτην καὶ αὐτὸς ὁ Γκάντι. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς διασκέψεως ἔλαβε μέτρα λίαν περιοριστικὰ κατὰ τῆς ἀπελευθερωτικῆς κινήσεως τῶν Ἰνδῶν. Μ. Δ. Β.

Οὐΐλλις (Willis), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἰατρὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1622 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1675. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε θεολογίαν, τῷ δὲ 1660 ἐγένετο καθηγητὴς τῶν φυσικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ὀξφόρδῃ. Ἡ φήμη του ἑδράζεται ἐπὶ τῶν ἀνατομικῶν καὶ φυσιολογικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ εἰδικῶς τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος αὐτοῦ (Οὐΐλλίσειον τόξον). Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας κατέχουσιν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἰατρικῇ. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν ἐν Γενεύῃ καὶ Λυῶν τῷ 1676, ἐν Γενεύῃ τῷ 1680 καὶ εἰς Ἀμστελλόδαμον τῷ 1682. Ο. Ρ.

Οὐΐλλομπυ (Willoughby), *σὲρ* ***Οὖγος***. Ἄγγλος ἐξερευνητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1500 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1584. Τῷ 1544 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Σκωτικὸν πόλεμον, ὅτε καὶ τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου. Τῷ 1553 διωρίσθη ἀρχηγὸς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς ἐκ τριῶν πλοίων πρὸς ἀνακάλυψιν βορειοανατολικῆς διόδου εἰς Ἰνδίας. Τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Οὐΐλλομπυ καὶ ἓν τῶν δύο ἄλλων ἔφθασαν εἰς Λαπλανδίαν, ὅπου ὅλοι ἀπέθανον ἐκ σκορβούτου. Τὸ τρίτον πλοῖον, ὑπὸ τὸν Ριχάρδον Τσάνσελλορ, ἔφθασε μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Ε. Σ.

Οὐΐλλοους (Newton-le-Willows), ***Νιοῦτον-λὲ —*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῆς ἀγγλικῆς πόλεως *Νιοῦτον - ὶν - Μαίκερφηλντ* (βλ. λ.).

Οὐΐλμινγκτον (Wilmington) *[Γεωγρ.]*. Ἡ σπουδαιοτέρα πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ντελαουάρης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντελαουάρ, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Χριστιάνα. Κάτ. 128.500. Εἰς τὰ 250 μεγάλα, πάσης φύσεως, ἐργοστάσια αὐτῆς παράγονται τὰ δύο τρίτα τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς πολιτείας. Ἔχει πανεπιστήμιον, βιβλιοθήκην κλπ.

— **Οὐΐλμινγκτον** (Wilmington) *[Γεωγρ.]* Πόλις καὶ κυριώτερος λιμὴν τῆς Βορείου Καρολίνας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καίηπ Φῆερ. Κάτ. 41.500.

Οὐΐλμπερφορς, ***Οὐΐλλιαμ*** (Wilberforce). Ἄγγλος πολιτικός (1759—1833). Κατέστη διάσημος διὰ τὴν ῥητορείαν του καὶ τοὺς ἀγῶνάς του ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ τῆς χειραφεσίας τῶν δούλων (ἣν καὶ ἐπέτυχε διὰ νόμου τῷ 1834). Μεταξὺ πολυαρίθμων δημοσιευμάτων του ἐπίλεκτον κατέχει θέσιν τὸ περὶ «Πρακτικοῦ χριστιανισμοῦ» ἔργον του. Π. Ι. Μ.

Οὐΐλσον ***ὄρος*** (Mount Wilson) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν Καλιφορνίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἀποτελοῦν κορυφὴν τῆς Σιέρρα Νεβάντα, ὕψους 4.420 μ. ὅπου τὸ ἀστεροσκοπεῖον *Μάουντ* Οὐΐλσον (βλ. λ.).

Οὐΐλσων ἢ ***Οὐΐλσον*** (Wilson). Ἄγγλος ζωγράφος (1714—1782). Διετέλεσε μέλος τῆς Λονδινίου βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Κάλλιστον ἐκ τῶν ἔργων του θεωρεῖται «Ἡ Νιόβη». Ι.Μ.Π.

—**Οὐΐλσων** (Wilson), *σὲρ* ***Ἐρρῖκος-Φοῦλλερ***. Ἄγγλος στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἐπολέμησεν εἰς Ἀφγανιστὰν (1878—1879) καὶ εἰς Νότιον Ἀφρικὴν (1899—1902), κατὰ δὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον διεκρίθη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐκ Μόνς. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου ἐστάλη εἰς Θεσσαλονίκην ἐπὶ κεφαλῆς σώματος στρατοῦ. Τῷ 1917 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς γενικὸς διοικητὴς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων κατοχῆς. Ε. Σ.

—**Οὐΐλσων** (Wilson), *σὲρ* ***Ἐρρῖκος-Χιούζ***. Ἄγγλος στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1864 καὶ δολοφονηθεὶς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1922. Ὑπηρέτησεν ἐν Βιρμανίᾳ (1885—1887) καὶ ἐν Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου μετεῖχε τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Φρέντς. Τῷ 1916 ἦλθεν εἰς Ρωσίαν μετὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ λόρδου Μίνλερ καὶ τῷ 1917 ἔλαβε μέρος ὡς στρατιωτικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας ἐν τῷ συμμαχικῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῶν Βερσαλλιῶν. Τῷ 1918 διεδέχθη τὸν σὲρ Οὐΐλλιαμ Ρόμπερτσον ὡς ἀρχηγὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτελείου. Τῷ 1919 προήχθη εἰς ἀρχιστράτηγον. Ε. Σ.

—**Οὐΐλσων** (Wilson), ***Ὁράτιος-Χαϋμαν***. Ἄγγλος ἀνατολιστὴς (1768—1860). Κατ' ἀρχὰς ἤσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ἰνδίαις, ἀπὸ τοῦ 1811 διετέλεσε γραμματεὺς τῆς ἐν Καλκούττᾳ ἀσιατικῆς ἑταιρείας τῆς Βεγγάλης καὶ τῷ 1832 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Ἐξέδωκε «Λεξικὸν σανσκριτικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης», μετέφρασε τὸ «Βισνοῦ-Πουράνα» καὶ ἔγραψε διαφόρους πραγματείας, σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι «Ἀρχαῖα ἀριανὰ» (1841, 2α ἔκδ. 1861). Ἀξιόλογον ἐπίσης ἔργον εἶναι καὶ ἡ «Ἱστορία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν». Γ. Ι. Β.

—**Οὐΐλσων** (Wilson), *σὲρ* ***Οὐΐλιαμ-Ἰάκωβος-Ἔρασμος***. Ἄγγλος δερματολόγος, γεννηθεὶς ἐκ Σκώτων γονέων (1809—1884). Διετέλεσε βοηθός, ἐπιμελητὴς καὶ καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας, ὡς καὶ τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ νοσοκομείῳ Middlesex. Συνέγραψε: «Dissector's manual» (1838), «Anatomist's vademecum» (Λονδῖνον 1842), «Anatomical plates» (τετράτομον), ὡς καὶ πλείστας εἰδικὰς πραγματείας. Τῷ 1867 ἵδρυσε δερματολογικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Journal of cutaneous medicine and diseases of the skin». Τῷ 1869 ἐκληροδότησε 5.000 λίρας πρὸς ἵδρυσιν δερματολογικῆς ἕδρας καὶ τῷ 1881 ἑτέρας 10.000 πρὸς ἵδρυσιν παθολογικῆς ἕδρας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Aberdeen, ἥτις ἔκτοτε φέρει τὸ ὄνομά του. Περιέγραψε τὴν ἀποφολιδωτικὴν δερματίτιδα, ἥτις ἔκτοτε καλεῖται νόσος τοῦ Οὐΐλσωνος, ὡς καὶ τὸν μεταξὺ τῶν δύο ἰσχιο-ηβικῶν κλάδων, ὑπὸ τὸν ὑφηβικὸν σύνδεσμον εὑρισκόμενον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ μῦν (ουιλσώνειον), οὗ ἡ κορυφὴ καταφύεται εἰς τὰ πλάγια καὶ κατώτερα τοιχώματα τῆς μεμβρανώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας. Ο. Ρ.

—**Οὐΐλσων** (Wilson), ***Οὔντρω***. Ὁ 28ος πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, γεννηθεὶς εἰς τὸ Στόουντεν τῆς Βιργινίας τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου 1856 καὶ ἀποθανὼν τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1924. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων του ἦτο σκωτικῆς καταγωγῆς, ὁ δὲ πατήρ του, ἔγκριτος πρεσβυτεριανὸς θεολόγος, ἐπέβαλεν ἐπὶ τῆς νεανικῆς του ψυχῆς ἀνεξίτηλον τὴν σφραγῖδα τῶν κηρυγμάτων του. Ἑτέρα νεανική του ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἀσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεάματος τῆς κακοδαιμονίας τῶν κατοίκων τῶν νοτίων Πολιτειῶν—τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Νοτίου Καρολίνας—, ὅπου διῆλθε τὰ πρῶτά του ἔτη. Δεκαεννεαετής, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Πρίνστον, ἔνθα διεκρίθη ἰδίως ὡς συζητητὴς εἰς θέματα φιλολογικὰ καὶ ὡς ἐπόπτης τοῦ φοιτητικοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ ὅπου ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του ἄρθρον ἐν τῇ «Διεθνεῖ Ἐπιθεωρήσει» ἐναντίον τοῦ ἀμερικανικοῦ κογκρέσσου. Ἐπηκολούθησαν αἱ νομικαί του σπουδαὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιργινίας, ἀπόπειρα ἀσκήσεως τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Ἄτλαντα, καὶ τέλος ἐπίδοσις εἰς πολιτειακὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τζὼν Χόπκινς, ὅπου ἀνεκηρύχθη τῷ 1889 διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν περὶ τῆς διακυβερνήσεως τῆς ὁμοσπονδίας διὰ τοῦ κογκρέσσου, συστήματος ἐναντίον τοῦ ὁποίου κατεφέρθη δριμύτατα. Ἔκαμε συγχρόνως (1885) ἔναρξιν τῆς καθηγητικῆς του σταδιοδρομίας ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ κολλέγιον Μπρὺν Μώρ, μεθ' ὃ (1888—1890) παρέδωσε τὰ αὐτὰ μαθήματα εἰς Ουεσλέϋαν, εἰσελθὼν τέλος εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Πρίνστον ὡς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς, εἰς ἕδραν τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι τοῦ 1902, διακριθεὶς διὰ τὴν σαφήνειαν, τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν φιλοσοφικότητα τῆς πνευματικῆς του ἐργασίας. Γενόμενος τῷ 1905 πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τούτου, συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ σπουδαίας παιδαγωγικὰς καὶ κοινωνικὰς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἐκπαιδεύσει μεταρρυθμίσεις, ἐγκαινιάσας ἰδίως τὸ σύστημα τοῦ στενοῦ συγχρωτισμοῦ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν καὶ εἰσηγηθεὶς τὴν δημοκρατοποίησιν τῆς σχολῆς του. τοῦθ' ὅπερ καὶ ζωηρὰν κατ' αὐτοῦ προὐκάλεσε ἀντίδρασιν.

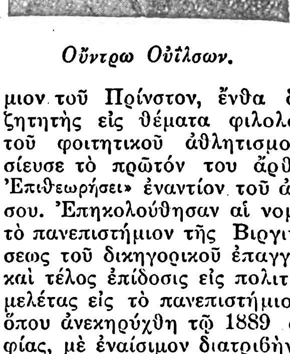

Οὔντρω Οὐΐλσων.

Ἐκ παραλλήλου ὅμως παρηκολούθει καὶ τὴν πολιτικήν, ἡ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀρθρογραφία του ἐπέσυρε τὴν γενικὴν προσοχήν. Οὕτως ὥστε, ὅτε τῷ 1910 τῷ προσεφέρθη ὑποψηφιότης διὰ τὴν θέσιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Νέας Ὑερσέης, καθ' ἣν ἐποχὴν ὤγκοῦτο ἄλλως τε ἡ κατὰ τῶν πανεπιστημιακῶν του μεταρρυθμίσεων ἀντίδρασις, ἐδέχθη τὴν πρότασιν, καὶ μετὰ ζωηρὰν προεκλογικὴν ἐνέργειαν, ὑποστηριχθεῖσαν παρὰ τῶν προοδευτικῶν στοιχείων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ συντηρητικοῦ συνταγματάρ-

Digitized by Google

χου Χάρβεϋ (τοῦ ἀργότερον ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ), ἐξελέγη διὰ 49.000 ψήφων, διεκρίθη δ' ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ αὐτῇ διοικητικῇ καὶ πολιτικῇ θέσει διὰ πλείστων μεταρρυθμίσεων, κυρίως διὰ τοῦ νόμου περὶ προστασίας ἀπέναντι τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν τράστς. Ἀπέκτησεν οὕτω μεγάλην φήμην ὡς μεταρρυθμιστὴς καὶ ὡς δημοκράτης, ἡ δὲ φήμη του αὕτη τὸν ἐπέβαλεν ὡς ὑποψήφιον τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος κατὰ τὴν προεδρικὴν τῆς δημοκρατίας ἐκλογὴν τοῦ 1912, ὑποδειχθείσης τῆς ὑποψηφιότητός του κατόπιν 45 ἀνεπιτυχῶν ψηφοφοριῶν. Κατὰ τὴν προεκλογικήν του ἔπειτα ἐκστρατείαν ἀνέπτυξεν ἐπανειλημμένως τὸ πρόγραμμά του, συνοψιζόμενον οὕτω: Ἀντίδρασις κατὰ τοῦ συντηρητισμοῦ τοῦ κόμματος τῶν ρεπουμπλικάνων καὶ τῆς συμπαιγνίας του μετὰ τῶν προνομιούχων μεγαλοεπιχειρηματιῶν. Ἀναβίωσις τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ροῦζβελτ εἶχον κατ' αὐτὸν ἐπικινδύνως λησμονηθῆ. Ἀναπροσαρμογὴ τῶν συμφερόντων, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν λαϊκῶν καὶ ἐργατικῶν δικαιωμάτων. Ὁπωσδήποτε δέ, συγκινήσας τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς μεταξὺ ρεπουμπλικάνων διαιρέσεως, διὰ ψήφων 435 ἐναντίον 88 ὑπὲρ τοῦ Ροῦζβελτ καὶ 8 ὑπὲρ τοῦ Τάφτ, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, καίτοι αἱ ψῆφοί του ἀντεπροσώπευον λαϊκὰς τοιαύτας κατὰ ἓν ἑκατομμύριον ὀλιγωτέρας τῶν συγκεντρωθεισῶν ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπάλων του.

Ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τῇ 3ῃ Μαρτίου 1913, ὑπὸ τὰς ἀρίστας τῶν συνθηκῶν, μὲ ἰσχυρὰν δημοκρατικὴν πλειοψηφίαν, μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν προοδευτικῶν καὶ μὲ τὴν βοήθειαν ἱκανωτάτων διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Μὲ αὔξουσαν πρωτοβουλίαν καὶ μὲ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ βαρύτερον κῦρος, ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν μιᾶς νέας τελωνειακῆς νομοθεσίας, δι' ἧς ἐμειοῦντο οἱ εἰσαγωγικοὶ δασμοί, τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, τὴν κατάργησιν τῆς δικτατορίας τῶν μεγάλων τραπεζῶν καὶ τῶν τράστς, καὶ πλείστους ἐργατικοὺς νόμους ἀναγνωρίζοντας ἰδίως τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας καὶ τοῦ μποϋκατάζ. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται, ἐπιτευχθεῖσαι διὰ τῆς προσωπικῆς του ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιβολῆς καὶ παρ' ὅλην τὴν κολοσσιαίαν ἀντίδρασιν συμφερόντων ἣν συνήντων, τὸν κατέστησαν δημοφιλέστατον. Ἀντιθέτως ὅμως ἡ ἐξωτερική του πολιτικὴ δὲν προὐκάλεσε τότε κανένα ἐνθουσιασμόν, ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων συνήθως, ἀντιφατικῶν δ' ἐνίοτε τάσεών της. Οὕτω προητοίμασε τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἐχαλάρωσε τὴν αὐστηρότητα τῆς ἐν Καλιφορνίᾳ ἀντιιαπωνικῆς νομοθεσίας, ἀπεθάρρυνε τοὺς Ἀμερικανοὺς τραπεζίτας ἀπὸ τοῦ νὰ συμμετέχουν εἰς τὰ διεθνῆ δάνεια τῆς Κίνας, κατήργησε τὰ ἀκτοπλοϊκὰ προνόμια τῆς Ἀμερικῆς ἐν Παναμᾷ. Ἀσυνεπὴς ὅμως πρὸς τὰς φιλελευθέρας αὐτὰς ἀρχάς, ἤσκησε καὶ ἰμπεριαλισμὸν τόσον ἐν Νικαράγουᾳ καὶ Ἁϊτῇ, ὅπου ἡ Ἀμερικὴ κατέλαβε τὰ τελωνεῖα, ὅσον καὶ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἀμερικανικοῦ προτεκτοράτου ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Δομινίκου, ὅσον τέλος καὶ διὰ τῆς μεξικανικῆς του πολιτικῆς. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι εἰς τὸ Μεξικὸν ἐβασίλευεν ὑπὸ τὸν Οὐέρτα ἡ ἀναρχία, οἱ δ' ἐκπρόσωποι τόσον τῶν ἀμερικανικῶν ὅσον καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων ἐζήτουν τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασιν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἀλλ' ὁ Οὐΐλσων οὐ μόνον ἐπενέβη, καταλαβὼν τὴν Βέρα-Κρούζ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη, ὅτε ὁ Μεξικανὸς στρατηγὸς Βίλλα ἐπέδραμεν ἐπὶ ἀμερικανικοῦ ἐδάφους, ἀπεφάσισε καὶ τὴν διεξαγωγὴν κολαστικῆς ἐκστρατείας, ἥτις ὅμως ἐπροκάλεσε τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν τοῦ Μεξικανοῦ προέδρου Καρράντζα. Ἡ ὅλη δὲ ρῆξις διερρυθμίσθη μόνον κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1917, διὰ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ Μεξικοῦ παρὰ τῶν ἀμερικανικῶν στρατευμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ κατοχυρωθῆ καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς μεξικανικῆς χώρας. Οὕτω ἡ πολιτεία τοῦ Οὐΐλσων ἐφάνη ἀντιφατικὴ καὶ πρακτικῶς ἄγονος, τῆς Ἀμερικῆς μὴ ἐπωφεληθείσης μὲν τῆς ἀδυναμίας μικροτέρου γείτονος, ἀλλὰ καὶ μὴ προστατευσάσης ἀποτελεσματικῶς τὰ συμφέροντα, τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη τὴν περιφρούρησιν, ἐναντίον μιᾶς ἀναρχικῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν οὐδαμῶς κατέστειλε.

Ἀλλ' ἡ διεθνὴς φήμη τοῦ Οὐΐλσων ἠκτινοβόλησε κυρίως ἐπὶ τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποίου κατέστη τελικῶς ὁ οὐσιαστικὸς ρυθμιστὴς καὶ τῶν εἰρηνικῶν διαπραγματεύσεων τοῦ ὁποίου ἀπέβη ἴσως ὁ κυριώτερος συντελεστής. Καὶ κατὰ τὸν πόλεμον ὅμως καὶ μετ' αὐτόν, τὴν πολιτικήν του διέκριναν θεμελιώδεις ἀντιφάσεις. Οὕτω τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 διακηρύσσει κατηγορηματικῶς τὴν οὐδετερότητα τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, δικαιολογῶν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀμερικανικοῦ συμφέροντος ὑπαγορεύοντος τὴν ἐπέμβασιν καὶ ἐκ τῆς ἀναμίξεως ἐν τῇ χώρᾳ τόσων ἐθνοτήτων. Ἀλλὰ συγχρόνως συλλαμβάνει καὶ τὴν σκέψιν τῆς εἰρηνοποιοῦ μεσολαβήσεως, τὴν ὁποίαν καὶ ρητῶς καὶ ἐπανειλημμένως προτείνει μετ' οὐ πολὺ ἄνευ ἀποτελέσματος, συχνάκις δὲ καὶ χωρὶς οὔτε κἂν ἀπαντήσεως νὰ ἀξιοῦται παρὰ τῶν ἐμπολέμων. Ἀλλὰ συγχρόνως ἐπίσης ἀντιλαμβάνεται ὅτι ζωτικὰ ἀμερικανικὰ συμφέροντα εἶναι συνυφασμένα μὲ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ παγκοσμίου ἀγῶνος, τοῦ ἤδη μοιραίως δημιουργοῦντος πράγματα μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (συνεπείᾳ π. χ. τῆς ἀγγλικῆς προσπαθείας νὰ ἐλέγχῃ τὰς ἐμμέσους πρὸς τὴν Γερμανίαν εἰσαγωγάς, συνεπείᾳ τῆς ὑπὸ τῆς Γερμανίας κηρύξεως τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, συνεπείᾳ τοῦ πνιγμοῦ τῆς «Λουζιτάνιας», μεθ' ἧς κατεποντίσθησαν ἑκατὸν Ἀμερικανοὶ κλπ.). Τὰ οὕτω κινδυνεύοντα ἀμερικανικὰ συμφέροντα ὁ Οὐΐλσων προσπαθεῖ κατ' ἀρχὰς νὰ προστατεύσῃ δι' ἀποπειρῶν συμβιβασμῶν, ὡς π.χ. διὰ τῆς προτάσεως συγχρόνου παραιτήσεως τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου καὶ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐμμέσων εἰσαγωγῶν. Συγχρόνως ὅμως διαδηλοῖ «ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ὑπερήφανος διὰ νὰ πολεμήσῃ». Συγχρόνως δὲ ἀποστέλλει πρὸς τοὺς ἐμπολέμους διακοινώσεις ἐπὶ διακοινώσεων. Ἀλλ' ἀνεπαισθήτως ἀναγκάζεται συντόμως νὰ ἐπιτείνῃ τὴν αὐστηρότητα τοῦ πρὸς τὴν Γερμανίαν ὕφους του, προκαλῶν οὕτω τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ φιλειρηνικωτάτου Μπράϋαν, δικαιούμενος ὅμως ταχύτατα, ὅτε τὸ «Σάσσεξ» ὑφίσταται καὶ αὐτὸ τὴν τύχην τῆς «Λουζιτάνιας». Τοιουτοτρόπως τὴν 19ην Ἀπριλίου 1916 ὁ Οὐΐλσων ἀπευθύνει πρὸς τὴν Γερμανίαν πραγματικὸν τελεσίγραφον, ἀπειλῶν αὐτὴν μὲ διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων εἰς περίπτωσιν συνεχίσεως τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, τὸν ὁποῖον ἡ Γερμανία ἀρνεῖται νὰ καταπαύσῃ, ὑποσχομένη μόνον τὴν διάσωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Ἀλλ' ἤδη, κατὰ τοὺς προσεχεῖς μῆνας, καλεῖται ὁ λαὸς τῆς Ἀμερικῆς, ἐν τῇ προεδρικῇ ἐκλογῇ, νὰ κρίνῃ τὴν πολιτικήν του. Καὶ τῶν μὲν φίλων του τὸ σύνθημα εἶναι ἡ ἀξιοπρεπὴς παρ' αὐτοῦ περιφρούρησις τῶν ἀμερικανικῶν συμφερόντων, ἄνευ ἀναμίξεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ κατ' αὐτοῦ ὅμως ἀντίδρασις εἶναι δριμυτάτη. Ὁ Ροῦζβελτ συμμαχεῖ μετὰ τῶν ρεπουμπλικάνων. Ὁ ἀντίπαλός του Χιοὺζ εἶναι ἰσχυρὸς εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ κεντρικὰς πολιτείας. Ἡ ἐκλογικὴ νίκη τοῦ Οὐΐλσων ὑπῆρξεν οὕτω δυσχερεστάτη (9.129.606 ψῆφοι ἐναντίον 8.538.221, ἀντιπροσωπευόμεναι διὰ 277 κοινοβουλευτικῶν ψήφων ἐναντίον 254). Τονιστέον δὲ ὅτι ἀναλαμβάνεται οὕτως εἰπεῖν ὑποχρέωσις διατηρήσεως τῆς ἀξιοπρεποῦς διατηρήσεως. Ἤδη λοιπὸν ὁ Οὐΐλσων προσπαθεῖ νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς ἐμπολέμους. Ἀποστέλλει εἰς Εὐρώπην τὸν φίλον του συνταγματάρχην Χάουζ, προτείνων τὴν σύγκλησιν διασκέψεως εἰρήνης. Τὴν 18ην Δεκεμβρίου 1916 ζητεῖ νὰ μάθῃ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς οἱ ἐμπόλεμοι θὰ ἐδέχοντο τὴν εἰρήνην. Ἐπισπάσας ὅμως παρὰ μὲν τῆς Γερμανίας, ἀντὶ σαφοῦς ἀπαντήσεως, ὑπεκφυγάς, παρὰ δὲ τῶν συμμάχων τὴν διατύπωσιν τῆς ἀξιώσεως «περὶ ὁλοκληρωτικῆς ἀποδόσεως τῶν καταληφθέντων, περὶ πλήρους ἐπανορθώσεως τῶν ζημιῶν καὶ περὶ θετικῶν ἐγγυήσεων διὰ τὸ μέλλον», ὁ Οὐΐλσων φέρεται πρὸς ἐναργεστέραν ἐκδήλωσιν τῆς ἀμερικανικῆς πολιτικῆς (22 Ἰανουαρίου 1917): ζητεῖ τὴν ἀποχὴν ὅλων τῶν δυνάμεων ἀπὸ οἱασδήποτε ἡγεμονίας, προτείνει τὴν ἵδρυσιν Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν προωρισμένης νὰ παρακωλύῃ πᾶσαν διεθνῆ παράβασιν δικαίου καὶ ἐξαγγέλλει τὴν θεωρίαν του ὑπὲρ τῆς «ἄνευ νίκης εἰρήνης». Ἡ Γερμανία ὅμως ἀπαντᾷ διὰ τῆς ἐκτραχύνσεως τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, μὲ συνέπειαν τὴν διακοπὴν τῶν γερμανοαμερικανικῶν διπλωματικῶν σχέσεων (3 Φεβρουαρίου 1917), τὴν δήλωσιν τοῦ Οὐΐλσων περὶ ἐνόπλου οὐδετερότητος πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀμύνης τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου τῆς Ἀμερικῆς (26 Φεβρουαρίου 1917), τέλος τὴν παρὰ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἐξουσιοδότησιν τοῦ Ἀμερικανικοῦ προέδρου νὰ προβῇ εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου (4 καὶ 6 Ἀπριλίου 1917).

Εἰς τὸν πόλεμον ὅμως αὐτὸν ὁ Οὐΐλσων δὲν ἀπέβλεψεν ὡς εἰς συνήθη τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον, τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίσῃ ἡ ἀνθρωπότης, ἥτις θὰ ἔδει τοῦ λοιποῦ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπολύτως κατὰ πάσης ἐπαναλήψεώς του διὰ τῆς κατοχυρώσεως τοῦ δικαίου καὶ διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ πνεύματος τῆς ἡγεμονίας καὶ τοῦ μιλιταρισμοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεδίωξεν, ὥστε ἡ ἀμερικανικὴ συμμετοχὴ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀπόδοσιν, διὰ τοῦ αὐστηροῦ χωρισμοῦ τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς πολεμικῆς διαχειρίσεως τοῦ πολέμου, διὰ τῆς ἐντατικῆς ἐπιστρατεύσεως ὅλων τῶν βιομηχανικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, διὰ τῆς ὀργανώσεως τεραστίων ὑπηρεσιῶν ἐπισιτισμοῦ καὶ πολεμικοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς Εὐρώπης, διὰ τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀμερικανικῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὅλως ἐξαιρετικῆς ἰσχύος, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν σημαινόντων Ἀμερικανῶν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἀνεξαρτήτως κομματικῆς ἀποχρώσεως, καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ ὀργανώσεως $5^1/_2$ ἑκατομμυρίων ἀνδρῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς οὕτως εἰς Εὐρώπην, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πέρσιγκ, ὅσον τὸ δυνατὸν πολυαριθμοτέρας καὶ ἀρτιώτερον συγκεκροτημένης ἀμερικανικῆς στρατιᾶς. Ἐκ παραλλήλου. ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ ἐπιπέδου διετύπωσε τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1918 τὰ περίφημα 14 «σημεῖα» του, δηλαδὴ τοὺς 14 ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἔπρεπε νὰ συναφθῇ μία μόνιμος καὶ δικαία εἰρήνη, ὅρους οἵτινες ἐξήσκησαν ἐν Εὐρώπῃ τεραστίαν ἠθικὴν ἐπίδρασιν, ἐχαλάρωσαν τὴν ψυχικὴν ἀντοχὴν τῶν λαῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀπετέλεσαν δὲ τὸ κέντρον ὅλων τῶν περαιτέρω συζητήσεων καὶ διαπραγματεύσεων διὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου καὶ διὰ τὴν μεταπολεμικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κόσμου. Καὶ αἱ μὲν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἔληξαν τὴν 11ην Νοεμβρίου 1918, ὑπὸ τὴν πίεσιν τόσον τοῦ ὑλικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ ἠθικοῦ βάρους τοῦ ἀμερικανικοῦ συντελεστοῦ, τοῦ ἀπειλοῦντος τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας μὲ τὴν ἀμείλικτον παράτασιν τῶν δεινῶν των μέχρι τῆς τελικῆς ἐπικρατήσεως τῶν «συμμάχων καὶ συνεταίρων» (ὅπως ἐπωνομάσθη ἡ Ἀντὰντ μετὰ τὴν σύμπραξιν τῆς Ἀμερικῆς). Ἀλλ' ἤδη αἱ συζητήσεις τοῦ ἀνωτάτου ἐν Γαλλίᾳ πολεμικοῦ συμβουλίου, ἐν ᾧ συμμετεῖχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν ὁ ἔμπιστος τοῦ Οὐΐλσων συνταγματάρχης Χάουζ, ἤρχισαν ἀποδεικνύουσαι πόσον δύσκολος θὰ ἦτο ἐν τῇ πράξει ὁ συμβιβασμὸς τῶν 14 «σημείων» μὲ τὰ συμφέροντα, τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ τὴν νοοτροπίαν ἐν γένει τῶν συμμάχων. Οἱ Παρίσιοι ἐζήτουν κολοσσιαίαν ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς ζημιῶν, ἐνήργει δ' ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἰσχυρότατον κόμμα ὑπὲρ τῆς μέχρι τοῦ Ρήνου ἐπεκτάσεως τῶν γαλλικῶν συνόρων. Ἡ Ἰταλία ἠξίου ὁλόκληρον τὴν Ἀδριατικήν. Ἐξ ἄλλου καὶ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ ἰδέα δὲν συνήντα ἐν Εὐρώπῃ ἐξαιρετικὸν ἐνθουσιασμόν.

Ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους ὁ Οὐΐλσων ἔκρινεν ἀπαραίτητον τὴν ἐν Εὐρώπῃ προσωπικήν του μετάβασιν. Καὶ ἀφιχθεὶς ἐν Βρέστῃ τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1918, ἔγινε μὲν διαδοχικῶς δεκτὸς ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ μὲ ἀκράτητον λαϊκὸν ἐνθουσιασμόν, ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι τῆς ἀμοιβαίας προσαρμογῆς τῶν ἀμερικανικῶν καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀπόψεων δὲν ἤργησαν ἀναφαινόμεναι. Μετὰ δίμηνον ὁ Οὐΐλσων δὲν εἶχεν ἐπιτύχει ἄλλο εἰμὴ τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους τῶν συμμάχων τοῦ προκαταρκτικοῦ κειμένου τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἐν Ἀμερικῇ δὲ συνήντα ἄλλας δυσκολίας, προερχομένας κυρίως ἐκ τῆς κομματικῆς του ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου 1918 καὶ τῶν τάσεών του πρὸς μονοπώλησιν ὑπὲρ τοῦ κόμματός του τῶν πολεμικῶν του ἐπιτυχιῶν. Ἡ νίκη πάντως τῶν ρεπουμπλικάνων εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ κογκρέσσου συνεπήγαγε τὴν ἐν τῇ γερουσίᾳ ὑποταγὴν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀντιπάλων του ὁλοκλήρου τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς. Συγχρόνως, ἀπέναντι τῶν Εὐρωπαίων ὁ Ἀμερικανὸς πρόεδρος ἤρχισεν ἐξαναγκαζόμενος εἰς ὑποχωρήσεις καὶ συμβιβασμούς, εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Σὰν-Τούγκ, τῶν ἰταλικῶν συνόρων, τοῦ καθεστῶτος τῆς Σὰρ καὶ τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων καὶ οὕτω μόνον κατωρθώθη ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Ἔκτοτε ἡ ἀντίδρασις ὠγκώθη κατ' αὐτοῦ. Ἤρχισε κατηγορούμενος ὑπὸ τῶν μὲν ὡς ἐγκαταλείψας τὸ πρόγραμμά του, ὑπὸ τῶν δὲ ὡς ἀγνοῶν τὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ὡς ἐπιβάλλων αὐθαιρέτους λύσεις. Ἡ δὲ μόνη του παρηγορία — ἡ σύστασις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν — δὲν ἀπέτρεψε τὸν ἰσχυρὸν κλονισμόν, τὸν ὁποῖον αἱ τόσαι δοκιμασίαι ἐπέφερον εἰς τὸ νευρικόν του σύστημα. Ἡ ἀπογοήτευσίς του μάλιστα ἀπεκορυφώθη, ὅταν ἀντελήφθη τοὺς ρεπουμπλικάνους ἀντιπάλους του ἐν τῇ γερουσίᾳ μὴ διατεθειμένους νὰ κυρώσουν διὰ τῶν ἀπαραιτήτων $^2/_3$ τῶν ψήφων τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν. Πρὸς ἀποσόβησιν τούτου ὁ Οὐΐλσων ἐπεχείρησε προπαγανδιστικὴν ἀνὰ τὰς πολιτείας περιοδείαν, ἣν ὅμως διέκοψε τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1919 διὰ λόγους ὑγείας. Ἡ ἀσθένειά του ἐξετράχυνε τότε τὸν κατὰ τῆς συνθήκης ἀγῶνα τῶν ρεπουμπλικάνων. Οὗτοι διετύπωσαν ἐπ' αὐτῆς ἐπιφυλάξεις ἐκμηδενιζούσας τὴν οὐσίαν της, κατεδίκασαν τὸ συμπληροῦν τὴν συνθήκην σύμφωνον γαλλο-αγγλο-αμερικανικῆς ἐγγυήσεως, ὅπερ ὁ Οὐΐλσων εἶχεν ἐπίσης ὑπογράψει, καὶ ναὶ μὲν τελικῶς δὲν συνεκέντρωσαν τὰ $^2/_3$ τῶν ψήφων παρὰ μόνον 57 ἐπὶ 94, ἀλλὰ τὸ κῦρος τοῦ Οὐΐλσων εἶχεν ἤδη κλονισθῆ ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ἡ ὑγεία του, εἰς τρόπον ὥστε ἀντεμετώπισε τὴν προκαταρκτικὴν κίνησιν διὰ τὴν προεδρικὴν ἐκλογὴν τῆς 4 Νοεμβρίου 1920 ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας τῶν συνθηκῶν καὶ χωρὶς νὰ δύναται νὰ λάβῃ ἐνεργὸν ἐν ταύτῃ μέρος. Οὕτω καὶ ἔχασε τὴν ἐκλογήν, διὰ τὴν ἧτταν του δὲ δὲν τὸν παρηγόρησε βεβαίως ἡ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1920 εἰς αὐτὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου Νόμπελ τῆς εἰρήνης. Ἀποσυρθεὶς ἔκτοτε καὶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἐν γένει ζωήν, ἔζησεν ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τῇ ἀφανείᾳ μέχρι τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1924, ὁπότε καὶ ἐξέπνευσεν ἐν Οὐάσιγκτον.

Καὶ ἡ μὲν συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ὑπέστη ἔπειτα τοὺς γνωστοὺς κλυδωνισμούς της, μηδέποτε ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Παραμένει ὅμως ἐνταῦθα ἀναγκαία ἡ ἐξήγησις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ καταπληκτικοῦ φαινομένου τῆς παρὰ τῶν Ἀμερικανῶν ἀποκηρύξεως τοῦ ἐνδοξοτέρου τῶν προέδρων των, ὅστις καὶ τὴν στενὴν ἀλληλεγ-

Digitized by Google

γύην Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς διεῖδε καὶ τὸ διεθνὲς γόητρον τῆς πατρίδος του εἰς ἀνέφικτον μέχρι τότε σημεῖον ἀνήγαγεν. Ἡ ἀποκήρυξις λοιπὸν αὐτὴ δέον νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Οὐΐλσων τοῦ ἰδίου. Διότι τὴν μὲν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων ἀλληλεγγύην των οὐδέποτε οἱ Ἀμερικανοὶ κατενόησαν ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1919, καὶ ἔπειτα ἀκόμη, ἐν ὅλῃ της τῇ ἐκτάσει, ὡς ἐξικνουμένην δηλαδὴ πέραν τῆς περιφρουρήσεως τῶν ἀμέσως κινδυνευόντων ἀμερικανικῶν συμφερόντων. Ἡ Ἀμερικὴ ἐπέδειξε, κατὰ τὴν πρώτην τοὐλάχιστον μεταπολεμικὴν περίοδον, χαρακτηριστικῶς «νησιωτικὴν» διανοητικότητα, ἐμπνεομένην ἀπὸ τὸ δόγμα τοῦ Μονρό, ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν ἀνάληψιν ὑποχρεώσεως ἀπέναντι μιᾶς Εὐρώπης μακρινῆς καὶ διῃρημένης, μὲ τὰς ὑποχρεώσεις δηλαδὴ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὁ Οὐΐλσων ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν χώραν του. Ἀλλὰ καὶ ὁ Οὐΐλσων, τύπος ἐγωκεντρικὸς καὶ διδασκαλικός, δὲν κατώρθωσεν ὅσον ἔπρεπε νὰ συγκινήσῃ τοὺς συμπολίτας του. Δὲν συνειργάσθη ποτὲ στενῶς μετὰ τοῦ κοινοβουλίου. Δὲν ἐκαλλιέργησε ποτὲ τὴν δημοτικότητά του παρὰ τοῖς ἰσχυροτάτοις ἐν τούτοις βιομηχανικοῖς κέντροις. Ἐφάνη συχνάκις ὑπεροπτικὸς καὶ τὴν πρὸς τὰς ἰδέας του ἀντίθεσιν ἐξέλαβε πολλάκις ὡς προσωπικὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἀντίδρασιν. Καλβινιστὴς καὶ ἰδεολόγος, δὲν ἐπέδειξε τοὐλάχιστον ἐν Ἀμερικῇ τὴν εὐκαμψίαν ἐκείνην, ἥτις θὰ ἐπέτρεπε τὸν συμβιβασμὸν τῶν φανατικῶν του θεωριῶν μὲ τὴν ἔστω καὶ δυσάρεστον δι᾽ αὐτὸν πραγματικότητα, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ὁ Καίηνς τὸν ἐπωνόμασε «τυφλὸν καὶ κωφὸν Δὸν Κιχῶτον». Καὶ αὐτομεθυσκόμενος ἀπὸ τὰς ἰδέας του, ἐνήργει μᾶλλον ὡς ἐμπνευσμένος καὶ ἀδιάλλακτος προφήτης, παρὰ ὡς κυβερνήτης πραγματιστὴς καὶ δημιουργός. Ἡ ἐπίδρασίς του ὑπῆρξε μολαταῦτα κολοσσιαία. Ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὰ συμφέροντα τῆς Ἀμερικῆς εἶναι στενὰ συνυφασμένα μὲ τὰ τῆς Εὐρώπης. Διέσπειρεν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην, μέχρι καὶ τῶν ἀποικιακῶν χωρῶν, τὸ ὑπέρτατον δόγμα τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν λαῶν. Ἐπίστευσεν εἰλικρινῶς καὶ ἐξησφάλισε τεραστίαν διάδοσιν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς μεθόδου τῆς βίας δι᾽ ἑνὸς συστήματος δικαιοσύνης εἰς τὰς μεταξὺ ἐθνῶν σχέσεις καὶ προστριβάς.

Κατὰ τὴν τριετίαν 1918—1920 ὁ Οὐΐλσων εὑρέθη συχνότατα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰ μεγάλα ἐθνικὰ προβλήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἤδη, τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1918, δύο τῶν περιφήμων 14 του ὅρων ἀνεφέροντο εἰς τὰ προβλήματα ταῦτα, διὰ τοῦ καθορισμοῦ: α΄) ὅτι «αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων βαλκανικῶν κρατῶν δέον νὰ διαρρυθμισθοῦν φιλικῶς κατὰ τὰς συμβουλὰς τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἱστορικῶς καθιερωμένας συνοριακὰς γραμμὰς τῶν ἐθνικοτήτων» καὶ ὅτι «θὰ παρασχεθοῦν εἰς τὰ βαλκανικὰ κράτη ἐγγυήσεις ἐξασφαλίζουσαι τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικήν των ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῶν ἐδαφῶν των» (ἄρθρ. 11ον) καὶ β΄) ὅτι «μία ἀσφαλὴς κυριαρχία θὰ ἀφεθῇ εἰς τὰ τουρκικὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας», ἀλλ᾽ ὅτι «εἰς τὰς ἄλλας ἐθνότητας, τὰς εὑρισκομένας σήμερον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν, θὰ πρέπῃ νὰ δοθῇ ἡ ἐγγύησις ἀναμφισβητήτου ἀσφαλείας ὑπάρξεως καὶ νὰ παρασχεθῇ ἀπόλυτος εὐκολία αὐτονόμου ἀναπτύξεως» (ἄρθρ. 12). Ἕνα μῆνα μῆνα δ᾽ ἀργότερον (τὴν 11 Φεβρουαρίου 1918), ἀποσαφηνίζων τὴν στάσιν του ἔναντι τῶν ἐθνικῶν ἐν γένει διεκδικήσεων τῶν λαῶν, ὁ Οὐΐλσων ἐτόνιζεν ὅτι «ὅλαι αἱ σαφῶς καθωρισμέναι ἐθνικαὶ βλέψεις δέον νὰ λάβουν τὴν πληρεστέραν δυνατὴν ἱκανοποίησιν, χωρὶς τὴν εἰσαγωγὴν νέων ἢ τὴν διαιώνισιν παλαιῶν στοιχείων διχονοίας καὶ ἀνταγωνισμοῦ, δυναμένων ἀργότερα νὰ διαρρήξουν τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης καὶ συνεπῶς τοῦ κόσμου ὅλου». Εἰδικώτερον δ᾽ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀμερικανὸς πρόεδρος ἐν τῷ ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1918 διαγγέλματί του πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διεβεβαίωσεν ὅτι «θὰ τῷ παράσχῃ τὴν πλήρη του ὑποστήριξιν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων του κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης». Ἀλλ᾽ ἡ ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν οὐϊλσωνείων τούτων ἀρχῶν καὶ ὑποσχέσεων ἀπέβη τοσούτῳ δυσκολωτέρα, καθ᾽ ὅσον μὲ τὴν μὲν Βουλγαρίαν αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι δὲν εὑρέθησαν ποτὲ εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, συνεπείᾳ τῆς ἰσχυροτάτης ἐν Ἀμερικῇ βουλγαρικῆς προπαγάνδας, ἐν γένει δὲ περὶ τὰ ἀνατολικὰ πράγματα ἐκυριάρχει ἐν Οὐάσιγκτον βαθεῖα ἄγνοια, ἱκανὴ νὰ ἐμπνεύσῃ ἀπραγματοποιήτους εἰσηγήσεις. Καὶ πράγματι, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην, ὁ Οὐΐλσων ἐδέχθη τὴν περὶ παραχωρήσεώς της εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότασιν τῆς ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων ἐπιτροπῆς τῆς διασκέψεως, ἀλλ᾽ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν πέντε ὁ Οὐΐλσων ἐπρότεινε τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ὁλοκλήρου τὴν παραχώρησιν εἰς οὐδέτερόν τι κράτος ἔχον τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς πρωτεύουσαν (Ἰούλιος 19 9). Ὡς πρὸς τὴν Δυτικὴν τέλος Μικρὰν Ἀσίαν, ὁ Οὐΐλσων ἠμφεσβήτησεν ἀφ᾽ ἑνὸς τὰς περὶ αὐτῆς ἐθνολογικὰς τῆς Ἑλλάδος στατιστικάς, ἐζήτησε δ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου τὴν δι᾽ οἰκονομικοὺς λόγους παραμονήν της ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἀλλ᾽ ὑπὸ ἀκαθόριστον νέον καθεστώς. Συγχρόνως ὅμως, διὰ τὸ σύνολον τῆς Τουρκίας ἡ ἀμερικανικὴ διπλωματία, ἐνῷ ἐκόπτετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της, ἐμελέτα συγχρόνως καὶ τὴν ἰδέαν ἐγκαταστάσεως ἐπ᾽ αὐτῆς «ἀμερικανικῆς ἐντολῆς». Ὅλαι ἄλλως τε αὗται αἱ ἀμερικανικαὶ προσπάθειαι, ἐνέργειαι ἢ εἰσηγήσεις ὑπῆρξαν ἐν τέλει ἄκαρποι καὶ παρέμειναν ἀκαδημαϊκαί. Διότι ἡ μὲν συνθήκη τοῦ Νεγιὺ συνήφθη ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, μὴ εὑρισκομένων εἰς ἐμπόλεμον μὲ τὴν Βουλγαρίαν κατάστασιν, αἱ δὲ τελικαὶ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἐγένοντο τῷ 1920, δηλαδὴ εἰς ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ἡ πολιτικὴ τῆς εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα ἐπεμβάσεως εἶχεν ἤδη οὐσιαστικῶς καταπροπωθῆ ἐν τῇ ἀμερικανικῇ γερουσίᾳ. Συγχρόνως δὲ περίπου μὲ τὰς ἑλληνικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920, τὴν 4ην Νοεμβρίου 1920, διεξήχθησαν καὶ αἱ ἐν Ἡν. Πολιτείαι ἐκλογαί, αἱ τελείως πλέον καταδικάσασαι τὴν πολιτικὴν ταύτην, ὥστε κατόπιν τούτου εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν καὶ μόνον ἐπίπεδον περιωρίσθη ὁ ῥόλος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐν Ἀνατολῇ ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων ἐθνοτήτων.

Ἔργα τοῦ Οὐΐλσων: «Κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις» (1885), «Τὸ κράτος» (1889), «Πολιτικαὶ μελέται» (1893), «Γεώργιος Οὐάσιγκτων» (1897), «Ἱστορία τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ» (1902), «Ἡ συνταγματικὴ κυβέρνησις ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις» (1908), «Ἡ νέα ἐλευθερία» (1913), «Ὅταν ἕνας ἄνθρωπος κοιτάζῃ μέσα του» (1915), «Ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ» (1916), «Διεθνῆ ἰδεώδη» (1919). Λ. ΜΑΚΚΑΣ

Οὐΐλτσερ (Wiltshire) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Ἀγγλίας νοτίως τοῦ Γκλῶστερσερ καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Σόμερσετσερ. Εἶναι χώρα πεδινὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· τὸ ἔδαφός της εἶναι εὔφορον καὶ δασῶδες, παρέχει δὲ ἐξαιρέτους βοσκὰς εἰς τὴν εὐδοκιμοῦσαν κτηνοτροφίαν. Ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων, μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν καὶ κινητήρων. Κάτ. 303.258. Εἰς τὴν περιφέρειάν της ὑπάρχουν ἄφθονα προϊστορικὰ ἐρείπια. Ε. Σ.

Οὐϊμινάκιον (Viminacium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, ὀλίγα χιλιόμετρα πρὸς ἀνατολὰς τῆς μετὰ τοῦ Μάργου συμβολῆς του καὶ ἦτο ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἕδρα τῆς Leg. VII Claudia, πιθανῶς δὲ βραδύτερον καὶ ἰσοπολῖτις. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ἀνεκτίσθη ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527 — 565). Ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱεροκλέους μνημονεύεται ὡς μία τῶν πέντε πόλεων τῆς ἐπαρχίας Μοισίας, τῆς ὁποίας ἦτο μητρόπολις. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς ἀποικιακὰ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀπὸ τοῦ Γορδιανοῦ Γ΄ μέχρι τοῦ Γαλλιηνοῦ, τασσόμενα ἀπὸ τοῦ 240 μέχρι τοῦ 255 μ. Χ. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ πόλις *Κοστολὰτς* ἐν τῇ ΒΑ. Νοτιοσλαυΐᾳ, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

— **Οὐϊμινάκιον** (Viminacium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐακκαίων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου μεταξὺ Παλλαντίας καὶ Λακόβριγας. Πιθανῶς ἔκειτο περὶ τὴν σημερινὴν Carrion de los Condès. Α. Θ. Σ.

Οὐϊμινάλιος *λόφος* (Viminalis, Viminale) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς Ῥώμης, εὑρισκόμενος μεταξὺ τοῦ Ἠσκυλίνου (Ἐσκουΐλίνο) καὶ τοῦ Κυρηναλίου. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ σημαίνει «λόφος τῶν ἰτεῶν». Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἀνευρέθησαν ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ τοῦ Ζ΄ αἰῶνος π. Χ. Κατῳκεῖτο ὑπὸ ἐτρουσκικοῦ πληθυσμοῦ καὶ περιελήφθη εἰς τὴν Ῥώμην τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα π. Χ. κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σερβίου Τυλλίου ἀναδιοργάνωσιν αὐτῆς. Ὁ Σέρβιος Τύλλιος ἐτείχισεν αὐτὸν μετὰ τοῦ παραπλεύρως λόφου Ἠσκυλίνου καὶ τὸν περιέλαβεν εἰς τὸ συγκρότημα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἄγκου Μαρκίου τειχισθέντων λόφων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διέμενον ἐπ᾽ αὐτοῦ αἱ κατώτεραι λαϊκαὶ τάξεις, τεχνιτῶν, ἐργατῶν καὶ μικρεμπόρων. Ἐπ᾽ αὐτοῦ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διὸς καὶ θέρμαι τῆς Ἀγριππίνης. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἀπολέσας, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόφοι τῆς Ῥώμης, τὴν ὄψιν τοῦ λόφου, λόγῳ τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸν οἰκοδομῶν, ἐπληρώθη ἀπὸ πολλὰς μεγάλας οἰκίας, εὐρείας ὁδοὺς καὶ μέγαρα καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν νεωτέρων συνοικιῶν τῆς Ῥώμην. Ἐπ᾽ αὐτοῦ ἐκτίσθη καὶ τὸ τεράστιον μέγαρον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, καλούμενον συνήθως «παλάτσο Βιμινάλε», ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Μανφρέντο Μανφρέντι ἐπὶ ῥυθμοῦ τοῦ 1500, καθὼς καὶ τὸ μελοδραματικὸν τῆς Ῥώμης «Θέατρον Κοστάντζι». Μ. Δ. Β.

Οὐΐμπελντον (Wimbledon) *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τοῦ Λονδίνου ἐν τῇ κομιτείᾳ Σάρρη (Surrey), γνωστότατον διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ τελουμένους ἐτησίως ἀγῶνας τέννις. Κάτ. 59.520. Τῷ 568 συνήφθη παρ᾽ αὐτὸ μάχη μεταξὺ τοῦ Ἐθελβέρτου, βασιλέως τοῦ Κέντ, καὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Οὐέσσεξ, καθ᾽ ἣν ἐνικήθη ὁ πρῶτος. Ε. Σ.

Οὐΐμσχορστ (Wimshurst). Ἠλεκτροστατικὴ μηχανή, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτὴν τῷ 1883 Ἄγγλου φυσικοῦ Wimshurst. Γ. Θ. Κ.

Οὐίνγκαιητ (Wingate), *σὲρ **Φράνσις - Ῥέτζιναλντ***. Ἄγγλος στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Γκόρντον τῷ 1884—1885 καὶ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σουδὰν τῷ 1889 καὶ 1891. Τῷ 1899 διεδέχθη τὸν λόρδον Κίτσενερ ὡς κυβερνήτης τοῦ Σουδάν, τῷ δὲ 1916 ἀνέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1919, ὅτε παρῃτήθη. Τῷ 1920 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρώνου. Βαθὺς γνώστης τῆς ἀραβικῆς, ἐδημοσίευσε τῷ 1891 «Ὁ Μαχδισμὸς καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Σουδάν».

Οὐϊνδάνιος, *Ἀνατόλιος*. Γεωπόνος συγγραφεὺς ἐκ Βηρυτοῦ, ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα καὶ συγκεφαλαιώσας τὰς γεωργικὰς συγγραφὰς εἰς μίαν «Συναγωγὴν γεωργικῶν ἐπιτηδευμάτων» εἰς 12 βιβλία.

Οὐϊνδέλεια (Vindelia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κανταβρῶν Αὐτριγόνων, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, δεξιὰ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ, περὶ τὰ 12 μίλλια πρὸς Β. τῆς Οὐϊρουέσκας (νῦν Bribiesca). Εἶναι τὸ σημερινὸν Pancorvo. Α. Θ. Σ.

Οὐϊνδελικία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Βινδελικία*.

Οὐϊνδερις (Vinderis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΒΑ. παραλίας τῆς νήσου Ἰβερνίας (νῦν Ἰρλανδίας), ἐκβάλλων, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, εἰς τὸν Ἰβερνικὸν ὠκεανὸν (νῦν Ἰρλανδικὴ θάλασσα) μεταξὺ τοῦ Λογία ποταμοῦ πρὸς Β. (νῦν Lagan) καὶ τοῦ Ἰσαμνίου ἀκρωτηρίου πρὸς Ν. (νῦν Coley point, παρὰ τὴν πόλιν Carlingford). Α. Θ. Σ.

Οὐϊνδινον (Vindinum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Αὐλιραίων Κενομανῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἀπετέλει μέρος τῆς Ἀρεμορικῆς ὁμοσπονδίας, μετὰ δὲ τὴν ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν ὠχυρώθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Βραδύτερον, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Φράγκων, ὑπήχθη εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν Κλόβιν. Εἶναι ἡ Subdinum civitas Aremoricorum τοῦ Αὐγουσταίου πίνακος. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Le Mans, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια τῶν τειχῶν αὐτῆς. Ἀνασκαφαὶ δὲ γενόμεναι παρ᾽ αὐτὴν ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα νομίσματα, τεμάχια ἀγγείων, κίονας κτλ. ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐϊνδιξ (Vindex), ***Γάϊος Ἰούλιος***. Ῥωμαῖος στρατηγὸς γαλατικῆς καταγωγῆς. Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος ἐκυβέρνα τὴν Γαλατίαν. Ἀηδιάσας ἐκ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, ὤθησε τοὺς Γαλάτας εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐξ αὐτῶν ὁ διοικητὴς τῆς Ἄνω Γερμανίας Βιργίνιος Ῥοῦφος παρέμεινε πιστὸς εἰς τὸν Νέρωνα καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Οὐΐνδικος. Οἱ δύο διοικηταὶ συνηντήθησαν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Βεσοντίου (Μπεζανσόν). Τῆς μάχης προηγήθη συνδιάλεξις τῶν ἀντιπάλων, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς φιλικὸν χωρισμόν. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματά των ἀλληλοπροσβαλλόμενα συνεπλάκησαν. Οἱ Γαλάται ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βιργινίου Ῥούφου, ὁ δὲ Οὐΐνδιξ ἀπελπίσας ηὐτοκτόνησεν.

Οὐϊνδιον (Vindius) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Β. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καντάβρων καὶ Ἀστουρῶν (Γαλικία), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας πηγάζει ὁ ποταμὸς Ἴβηρος. Σήμερον καλεῖται Sierra Covadongo. Α. Θ. Σ.

Οὐϊνδοβόνα (Vindobona) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Παννονίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κετίου ὄρους (νῦν Wiener-wald), καλουμένη πρὶν Juliobona. Ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἦτο εἷς τῶν σταθμῶν τοῦ στολίσκου τοῦ Δουνάβεως καὶ ἕδρα τῆς Leg. X Gemina. Ἐνταῦθα ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος τῷ 180 μ. Χ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Βιέννη* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Οὐϊνδόγαρα *κόλπος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπωσις ἐν τῇ εἰσχώσει τοῦ Κλώτα (νῦν Clyde Firth) τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς (*Πτολεμ.* Β΄, γ΄, 1 Nobbe). Εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος Ayr bay (πλάτ. 55°28′ Β., μῆκ 4°30′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2159: Firth of Clyde, Ναυτ. ὁδηγ. West Coasts of Scotland pilot I, 26 ἔκδ. 1921). Σ. Ε. Λ.

Οὐ νδόμαγος (Vindomagus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ναρβωνικῆς Γαλλίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐόλκων Ἀρηκομίων, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀραύριος (νῦν Herault), 82 χλμ. ΝΔ. τῆς Νεμαύσου (νῦν Nîmes). Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει κατά τινας ἡ σημερινὴ Vigan. Α.Θ.Σ

Digitized by Google

Οὐΐνζελα (Vinzela) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου δύο πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ μὲν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τεκτοσάγων τῆς Γαλατίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀγκύρας, ἡ δὲ ἄλλη ἐν Πισιδίᾳ. Καὶ αἱ δύο ἀκαθόριστοι. Α. Θ. Σ.

Οὐΐννιπεγκ (Winnipeg) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μανιτόμπα καὶ σπουδαιοτέρα πόλις ἐν τῷ δυτικῷ Καναδᾷ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἀσσινιμπόϊν καὶ Ῥέντ. Κάτ. 290.000. Εἶναι κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλου τοῦ δυτικοῦ Καναδᾶ καὶ ἡ πρώτη σιταγορὰ τοῦ κόσμου. Κυριώτερα τῶν προϊόντων αὐτῆς εἶναι: ἄλευρον, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, χάρτινα κυτία, εἴδη ζαχαροπλαστικῆς, πλίνθοι, ἰχθύες καὶ κρέατα. Ἡ Οὐΐννιπεγκ ἔχει πανεπιστήμιον (Μανιτόμπα) καὶ γεωργικὸν κολλέγιον κτλ.

— **Οὐΐννιπεγκ** (Winnipeg) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν Μανιτόμπα τοῦ Καναδᾶ εἰς ὕψος 710 ποδῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἔχει ἔκτασιν 8.555 τετρ. μιλλίων καὶ μέγιστον βάθος 70 ποδῶν. Δύο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων νήσων ἐν αὐτῇ εἶναι ἡ Ῥέϊντηερ (70 τετρ. μιλλ.) καὶ ἡ Μεγάλη Νῆσος (60 τετρ. μιλλ.). Ἐκβάλλουν ἐν αὐτῇ οἱ ποταμοὶ Οὐΐννιπεγκ, Μπλάντβεϊν, Μπέρενς, Πόπλαρ, Ντώφιν καὶ Σακατσέουαν. Ε. Σ.

Οὐΐννιπεγκοσις (Winnipegosis) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν Μανιτόμπᾳ καὶ Σακατσέουαν τοῦ Καναδᾶ, εἰς ὕψος 828 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1739 ὑπὸ τοῦ Λὰ Φέρεντρυ. Τὰ ὕδατα αὐτῆς διοχετεύονται διὰ τοῦ ποταμοῦ Οὐῶτερχεν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λίμνην Οὐῶτερχεν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λίμνην Οὐΐννιπεγκ διὰ τοῦ Μικροῦ Σακατσέουαν. Ἐπιφάνεια 2.000 τετρ. μιλλ. ἐκτὸς τῶν νήσων. Ε. Σ.

Οὐϊνόνα (Winona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Μιννεσότᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μισσισσιπῆ. Κάτ. 22.500. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ἀλεύρων, φαρμάκων, ὑποδημάτων, σισυρῶν καὶ ἐξαρτημάτων αὐτοκινήτων. Ε.Σ.

Οὐϊνοούϊον (Vinovium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βρεττανίας, ἐν τῇ Μεγίστῃ Καισαρηνσίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βριγάντων καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐέδρα (νῦν Wear), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Εἶναι ἡ Vinovia τοῦ Ὁδοιπορικοῦ Ἀντωνίνου, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὴν νῦν Binchester. Α. Θ. Σ.

Οὐϊνουνδρία (Vinundria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παννονίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον «ἄπο τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως». Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐίνστον-Σάλεμ (Winston Salem) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Βορείῳ Καρολίνᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, σχηματισθεῖσα τῷ 1913 ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν πόλεων Οὐΐνστον καὶ Σάλεμ. Ἔχει γυναικεῖον κολλέγιον καὶ διδασκαλεῖον διὰ μαύρους. Τὰ δέκα ἐργοστάσια αὐτῆς κατεργασίας καπνοῦ ἀπασχολοῦν περὶ τὰς 18.000 ἐργατῶν.

Οὐίνσφορντ (Winsford) *[Γεωγρ.]*. Ἀστικὴ περιφέρεια τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Τσέσερ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐῆβερ. Κάτ. 11.000. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας ἅλατος, ὅπερ μεταφέρεται διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς Λίβερπουλ. Ε. Σ.

Οὐίντα (Ouida). Ψευδώνυμον τῆς Ἀγγλίδος μυθιστοριογράφου *Μαρίας Λουΐζης ντὲ λὰ Ραμέ*, γαλλικῆς καταγωγῆς, γεννηθείσης ἐν Μπέρη Σαίντ-Ἔντμοντς τῷ 1839 καὶ ἀποθανούσης ἐν Βιαρέτζιο τῷ 1908. Ἤρχισε συγγράφουσα μυθιστορήματα εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, καὶ ἐπί τι διάστημα εἵλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ, περὶ τὰ τέλη ὅμως τῆς ζωῆς της ἡ δημοτικότης της μεγάλως ἠλαττώθη καὶ ἡ Οὐΐντα ἀπέθανε πτωχοτάτη. Παρὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ὕφους της, τὸν ὑπερβολικὸν χρωματισμόν, τὴν ἔλλειψιν διαισθήσεως, τὴν ἀγάπην πρὸς ἐξεζητημένους χαρακτηρισμούς, ἡ Οὐΐντα ἔρχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν γυναικῶν συγγραφέων τοῦ αἰῶνός της. Εἶναι ἀμίμητος εἰς ἀπεικονίσεις ἀγροτικῆς ζωῆς, εἰς δύναμιν φαντασίας καὶ σφοδροῦ πάθους, παραβληθεῖσα μὲ τὴν Γεωργίαν Σάνδη. Ὑστερεῖ τῶν μεγάλων λογοτεχνῶν τοῦ αἰῶνός της εἰς βάθος καὶ λεπτότητα ἐπεξεργασίας, εἰς δύναμιν ὅμως περιγραφῆς καὶ δημιουργίας καλλιτεχνικοῦ περιβάλλοντος κατέλιπεν ἀριστουργήματα. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων της, ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα θεωροῦνται κάλλιστα: «Δύο ξύλινα παπουτσάκια», «Πασκαρέλ», «Τρικοτρέν», «Στράθμορ» (1865), «Ὑπὸ δύο σημαίας» (1867) κ. ἄ. Ε. Σ.

Οὐΐντα.

οὐϊνταθήριον (τὸ) (Uintatherium Leidy) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δεινοκερατιδῶν ἀμβλυπόδων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ἐγκέφαλον μικρὸν καὶ τὰ ὀπίσθια ἄκρα των κατά τι μακρότερα τῶν ἐμπροσθίων. Οἱ δάκτυλοί των ἦσαν πενταδάκτυλοι. Ἀπολιθωμένα λείψανα πολλῶν εἰδῶν τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Wyoming τῆς Β. Ἀμερικῆς. Συνώνυμα: *δεινόκερας, ὀκτωτόμος*. Γ. Κ. Γ.

οὐϊντακρινακώδη (τὰ) (Uintacrinacea) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *εὐκάμπτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κάλυκα μονοκυκλικὸν ἢ δικυκλικόν, ἄμισχον, συντεθειμένον ἐκ λεπτῶν πινακιδίων. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος εἶναι ἐσκεπασμένον μὲ λεπτὰ λεπιδώδη πλακίδια καὶ ἐφωδιασμένος μὲ κεντρικόν, κωνικὸν ἑδραῖον σωλῆνα. Τὸ στόμα των ἦτο ἐκκεντρικόν, οἱ βραχίονες μακροί, λεπτοί, διακεκλαδισμένοι. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

οὐϊντάκρινος (ὁ) (Uintacrinus Grinnel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *οὐϊντακρινακωδῶν εὐκάμπτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συνηντήθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Δ. Ἀμερικὴν (ἰδιαιτέρως τὸ Kansas), Βεστφαλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Γ. Κ. Γ.

Οὐϊντάου (Windaw) *[Γεωγρ.]*. Πόλις μετὰ λιμένος τῆς Βαλτικῆς, δεξιᾷ τῷ πλέοντι πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ῥίγας (πλάτ. 57° 24′ Β., μῆκ. 21° 34′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Libau to Lyser-Ort) ἀνήκουσα εἰς τὴν Λάτβια (Λετονίαν), πρῴην δὲ ρωσική. Ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν σχοινοπλοκίας, ὑελουργίας καὶ πριονιστηρίων μηχανικῶν. Ἐκτισμένη εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τοῦ στομίου τοῦ φερωνύμου της ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ Νοεμβρίου ἕως Μαρτίου εἶναι πεπηγμένος, ἀποτελεῖ θέρετρον μετὰ λουτρῶν καὶ θαλασσίων παιδιῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον αἱ μεταξὺ Ῥώσων καὶ Γερμανῶν ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶχον ἐντοπισθῇ περὶ τὴν Οὐϊντάου καὶ τὴν νῆσον Ὄσσελ, ὡς σκοποῦσαι τὴν κατάληψιν τῆς Ῥίγας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Κάτ. 15.000. Εἶναι ἀφετηρία δύο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, πρὸς Ῥίγαν καὶ Μόσχαν, μέσῳ τῶν ὁποίων συνδέεται πρὸς τὸ γενικὸν σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Σ. Ε. Λ.

Οὐϊντάχ, ἢ ***Οὐυντὰχ*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δαχομέης ἐν Ἀφρικῇ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κοτονοὺ-Σαβέ. Κάτ. (1926) 9.619. Ἔχει σημαντικὸν λιμένα εἰς 3,5 χλμ. ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Εὐρωπαίων τῆς πόλεως. Ἄλλως γνωστὴ καὶ ὡς *Οὐεϊντά, Βιντὰ* ἢ *Ἀγιουντά*. Π. Ν. Π.

Οὐίντγουαρντ (Windward) *[Γεωγρ.]*. Νῆσοι Ἀντιλλῶν (βλ. λ. *Προσήνεμοι νῆσοι*).

οὐϊντερανοειδῆ (τὰ) (Winteranaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δένδρα ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Οὐΐντνς (Widnes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκασερ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μέρση. Κάτ. 40.608. Εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανικῶν πόλεων τῆς κομιτείας, ἐξάγουσα σάπωνα, σιδηρᾶ καὶ χάλκινα εἴδη καὶ κινητηρίους μηχανάς.

Οὐίντσεστερ (Winchester) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Χάμπσερ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἴτσεν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Λοῦντορ Ροὺς Χουντίμπρας, 99 ἔτη πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης. Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἀρχαιοτήτων συμπεραίνεται ὅτι ἡ πόλις ἀνῆκέ ποτε εἰς τοὺς Κέλτας καὶ ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Venta Belgarum ἦτο σημαντικὸν ρωμαιοβρεττανικὸν κέντρον. Ἡ Οὐΐντσεστερ ὑπῆρξεν ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ Οὐέσσεξ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλφρέδου κατέστη κέντρον παιδείας, μεγάλως δὲ ηὐδοκίμησε μετὰ τὴν νορμανδικὴν κατοχήν. Ἐπί τι διάστημα ἡ πόλις ἦτο καταφύγιον μεγάλης ἀποικίας Ἑβραίων, ἐκλήθη δὲ «Ἱερουσαλὴμ τῆς Ἀγγλίας». Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Καρόλου, ὑποστᾶσα μεγάλας ζημίας. Ἔχει μεγαλοπρεπῆ καθεδρικὸν ναὸν χρονολογούμενον ἀπὸ τῶν νορμανδικῶν χρόνων, ὡς καὶ τὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλφρέδου ἀββαεῖον Χάϋντ. Εἶναι σπουδαῖον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον.

—**Οὐϊντσεστερ σχολὴ** (Winchester College). Οὕτως εἶναι γνωστὸν τὸ Κολλέγιον τῆς Παναγίας ἐν Οὐΐντσεστερ τῆς Ἀγγλίας, ἓν τῶν ἀριστοκρατικωτέρων ἀνωτέρων γυμνασίων (Public Schools) τῆς Ἀγγλίας. Τὸ πρόγραμμα εἶναι κατ' ἐξοχὴν κλασσικόν, περιλαμβάνον καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν, ξένων γλωσσῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Φοίτησις εἰς τὴν σχολὴν Οὐΐνστεστερ θεωρεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς ἀρίστη βάσις κοινωνικῆς προόδου καὶ ὡς ἀπόδειξις ἀνωτέρας καταγωγῆς. Ε. Σ.

οὐίντσεστερ (Winchester). Σύστημα ἐπαναληπτικοῦ τυφεκίου καὶ ἀραβίδος, ἐκ τῶν πρώτων ἐμφανισθέντων, κατασκευασθὲν τῷ 1866 ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Οὐΐντσεστερ κατὰ μετατροπὴν τοῦ συστήματος Ἀνρύ, δι' ὃ καὶ κυρίως χαρακτηρίζεται ὡς σύστημα *Ἀνρὺ-Οὐΐντσεστερ*. Τὸ ἰδιάζον εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἦτο ἡ ἐκ κρατερώματος θήκη τοῦ οὐραίου, ἐν ᾗ τοῦτο ἐνεκλείετο καθολοκληρίαν. Ὁ ἐπικρουστὴρ ἐλειτούργει διὰ σφύρας. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἐν Εὐρώπῃ, ἐδοκιμάσθη δὲ μόνον ἐν Ἑλβετίᾳ.

Ἡ σήμερον γνωστὴ ἀραβὶς συστήματος *Οὐΐντσεστερ* ἀνήκει εἰς την κατηγορίαν τῶν αὐτογεμῶν ὅπλων, ἐνεργουμένης τῆς ἀναγεμίσεως αὐτομάτως, κατὰ τὴν πυροβόλησιν, διὰ τῆς παλινδρομικῆς κινήσεως τοῦ κλείστρου. Ὁ γεμιστήρ, περιλαμβάνων 5 φυσίγγια καὶ ἀποτελῶν κινητὴν ἀποθήκην μετ' ἐλατηρίου, εἰσάγεται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ἐντὸς τοῦ πρὸς τοῦτο ἀνοίγματος κάτωθεν τῆς θήκης τοῦ κινητοῦ οὐραίου, συγκρατεῖται δὲ ἐκεῖ δι' ὄνυχος. Ὁ ἐπικρουστὴρ λειτουργεῖ διὰ σφύρας ἀφανοῦς ἐν τῇ θήκῃ τοῦ οὐραίου. Ὁ κενὸς κάλυξ, μετὰ τὴν βολήν, ἐξέρχεται διὰ θυρίδος ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς θήκης τοῦ οὐραίου. Τὰ συνήθη διαμετρήματα, εἰς ὃ κατασκευάζεται ἡ ἀραβὶς αὕτη, εἶναι τῶν 8,12 καὶ 8,88 χιλιοστῶν· ἡ τῶν 5 χιλιοστῶν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν σκοπευτῶν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Οὐΐντσορ (Windsor) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπέρκσερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ταμέσεως, διάσημος κυρίως διὰ τὸν παρ' αὐτὴν βασιλικὸν πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφυλακίσθη ὁ Κάρολος (1648). Παρ' αὐτὴν κεῖνται οἱ βασιλικοὶ κῆποι, ἔνθα τὸ βασιλικὸν μαυσωλεῖον, καὶ ὡραιοτάτη τεχνητὴ λίμνη. Κατ. 9.868 (1931). Ε. Σ.

— **Οὐΐντσορ** (Windsor) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Ὀντάριο τοῦ Καναδᾶ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ντητρόϊτ καὶ ἀπέναντι τῆς πόλεως Ντητρόϊτ. Ἔχει ἀρίστην σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ εἶναι κέντρον γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς περιφερείας. Κάτ. 38.591. Ε. Σ.

Οὐΐντσορ (Windsor). Ἐπώνυμον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἡ ἀγγλικὴ βασιλικὴ οἰκογένεια κατάγεται, διὰ τοῦ γάμου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας μετὰ τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου, ἐκ τῆς γερμανικῆς οἰκογενείας τῶν Σὰξ Κοβούργου-Γκότα, κλάδου τῆς σαξωνικῆς οἰκογενείας τῶν Βέττιν. Τὴν 17 Ἰουλίου τοῦ 1917 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Ε′ διὰ προκηρύξεώς του ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ οἰκογένειά του ἀνελάμβανε τὸ ἐπώνυμον Οὐΐντσορ. Ε. Σ.

Οὐϊρ (Vir) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς ΒΔ. ἄκρας τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν Γαλικίᾳ, ἐκβάλλων, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 6, 3), εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, πρὸς Β. τοῦ Νερίου ἀκρωτηρίου (νῦν Φινιστέρρου). Φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Οὐΐαν (νῦν Uma), ἐκβάλλοντα ὅμως ὄχι πρὸς Β. ἀλλὰ ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ Νερίου. Α. Θ. Σ.

Οὐϊργίλιος. Διάσημος Ρωμαῖος ποιητὴς (βλ. λ. *Βιργίλιος*).

Οὐϊρίαθος (Viriathus). Ἀρχηγὸς τῶν Λυσιτανῶν (βλ. λ. *Βιρίαθος*).

Οὐϊρίβαλλον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς, βόρειον κέρας τοῦ Κασάλου κόλπου καὶ ἀμέσως πρὸς Β. τῆς ἐκβολῆς τοῦ Κερκιδίου ποταμοῦ, ὡς ἐκ τῶν παρὰ Πτολεμαίῳ συντεταγμένων καὶ τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ (Γ, 6, 3) προκύπτει. Εἶναι ὅθεν τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Revelatta (πλάτ. 42° 35′ Β., μῆκ. 8° 44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1126: Gulf of Calvi), Β. κέρας τοῦ κόλπου Κάλβι, βορείως τῆς ἐκβολῆς τοῦ Φιοῦμε-Σέκκο προέχον. Σ. Ε. Λ.

Οὐϊρίτιον (Viritium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Γερμανίας πρὸς Α. τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ, 11, 12). Πιθανῶς ἡ νῦν Wrietzen. Α. Θ. Σ.

Οὐϊρκας, *ἅγιος*. Εἷς ἐκ τῶν εἴκοσιν ἓξ μαρτύρων τῶν ἐν Γοτθίᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων Γρατιανοῦ, τῷ 376 μ. Χ., μαρτυρησάντων. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν 26ην Μαρτίου. Πρὸς τὸν ἱερομάρτυρα τοῦτον Οὐϊρκαν δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ μάρτυς *Οὐϊρκώ*, μία καὶ αὐτὴ τῶν 26 ἐν Γοτθίᾳ μαρτύρων, τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τοῦ Οὐϊρκα ἑορταζομένη. Δ. Ι. Κ.

Οὐϊροκόνιον (Viroconium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βρεττανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κορναουΐων ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Σαβρίνα ποταμοῦ (νῦν Severn), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙ, 3, 11). Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Wroxeter, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὐϊρομάνδυες (οἱ) (Viromandyes) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 9, 6) τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Σαμάρα ποταμοῦ (νῦν Somme), μεταξὺ τῶν Νερβίων πρὸς Β. καὶ τῶν Σουεσσιώνων πρὸς Ν. τὴν σύγχρονον περίπου Vermandois. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Αὐγούστα Οὐϊρομανδύων* (νῦν Saint-Quintin) ἐν τῷ νομῷ Aisne. Α. Θ. Σ.

Οὐϊρουέδρον *ἄκρον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῶν βορείων τῆς 'Αλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ (*Πτολεμ.* Β, γ, 5). Εἶναι τὸ Dukansbay head, ἡ βορεία τῆς Σκωτίας ἐσχατιὰ (*Schrader*, Atl. geogr. Moderne: 20, H, c), ἡ τὰς 'Ορκάδας ἀντικρύζουσα. Σ. Ε. Λ.

Οὐϊρούεσκα (Virvesca) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ταρρακωνικῆς 'Ισπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κανταβρῶν Αὐτριγόνων, δεξιὰ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ 'Ιβήρου ποταμοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ, II, 6, 52). Εἶναι ἡ νῦν Bribiesca. Α. Θ. Σ.

Οὐϊρουνοι (Viruni) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Β. Γερμανίας, πιθανῶς κελτικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 11, 9) πρὸς Α. τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ "Αλβιος, μεταξὺ τῶν Σαξώνων καὶ Σουήβων. 'Υπὸ τοῦ Τακίτου (Germ. 40, 1) καλοῦνται Varini, ὑπὸ δὲ τοῦ Προκοπίου *Οὔαρνοι*. Βασιλεὺς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ (527—565) ἦτο ὁ 'Ερμεγίσκλος, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱός του Ράδιγις. Α. Θ. Σ.

Οὐϊρουνον (Virunum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Ν. Νωρικοῦ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ, II, 13, 3) ἀριστερὰ τοῦ Δραύου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κελείας (νῦν Cilli) εἰς Λαυρίακον (νῦν Lorch) ὁδοῦ. 'Υπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καλεῖται *Βέρουνος*, ὑπὸ δὲ τοῦ Σουΐδα *Βήρουνος*. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Mariasaal, παρὰ τὴν Klagenfurth ἐν Αὐστρίᾳ. Α. Θ. Σ.

—**Οὐϊρουνον** (Virunum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Γερμανίας κελτικῆς καταγωγῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐϊρούνων, Οὐαρίνων ἢ Οὐάρνων, πρὸς Α. τοῦ "Αλβιος ποταμοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 11, 12). Α. Θ. Σ.

Οὐϊσκόνσιν (Wisconsin) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς Βορείου 'Αμερικῆς, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς λίμνης Σουπέριορ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς λίμνης Μίτσιγκαν, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς 'Ιλλινόϊς καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς 'Αϊόβας καὶ Μιννεσότας. 'Εξηρευνήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου Νικολὲ τῷ 1634, ὅστις συνῆψε συνθήκην μετὰ τῆς φυλῆς 'Ερυθροδέρμων Οὐϊννε μπάγκο. Τῷ 1660 ἦλθον ἐκεῖ οἱ πρῶτοι Γάλλοι ἄποικοι καὶ ἡ ἐξερεύνησις τῆς χώρας ἐξηκολούθησε μέχρι τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. 'Η Οὐϊσκόνσιν ἐγένετο ἀγγλικὴ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Μοντρεὰλ (1760). 'Η ἀνακάλυψις ὀρυχείων μολύβδου τῷ 1824 εἵλκυσε μετανάστας εἰς τὴν χώραν, ἀνελθόντας τῷ 1830 εἰς 2.500. Τῷ 1832 ἐξεῤῥάγη ὁ πόλεμος τοῦ Μαύρου 'Ιέρακος, καθ' ὃν συνετρίβη ἡ δύναμις τῶν 'Ερυθροδέρμων. Τῷ 1848 ἡ Οὐϊσκόνσιν ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῇ 'Ενώσει, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἤρχισε μεγάλη εἰσροὴ Γερμανῶν μεταναστῶν. Σήμερον ἡ πολιτεία ἔχει πληθυσμὸν 2.939.006 (1930), εἶναι δὲ μία τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν πολιτειῶν. Παράγει βρόμην, σῖτον, κριθήν, γεώμηλα, σανόν, καπνόν, ἀραβόσιτον, τὰ δύο τρίτα τοῦ ἐν 'Ηνωμέναις Πολιτείαις καταναλισκομένου τυροῦ, τὸ ἓν τέταρτον τοῦ συμπεπυκνωμένου γάλακτος καὶ μεγάλας ποσότητας βουτύρου. Κυριώτεραι βιομηχανίαι, ἡ τοῦ χάρτου, αὐτοκινήτων, πλεκτῶν ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων, ἐπίπλων, ἠλεκτρικῶν μηχανημάτων, ἐλαστικῶν, δερμάτων. Κυριώτεραι πόλεις, ἡ *Μιλουώκη*, ἡ *Ρασίν*, ἡ *Κενόσα*, ἡ *Τζάνεσβιλλ*. Ε. Σ.

— **Οὐϊσκόνσιν** (Wisconsin) *[Γεωγρ.]*. Μέγας παραπόταμος τοῦ Μισσισσιπῆ ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐϊσκόνσιν τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς. Πηγάζει ἐκ τῆς παρὰ τὰ βόρεια ὅρια τῆς χώρας ὀροσειρᾶς καὶ μετὰ ῥοῦν 750 χλμ. περίπου πρὸς ΝΔ. χύνεται εἰς τὸν Μισσισσιπῆν. Εἶναι πλωτὸς διὰ μικρὰ πλοῖα ἐπὶ 250 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Ε. Σ.

οὐΐσκυ (τὸ) (Whisky). Πλούσιον εἰς ἀλκοόλην ἀλκοολοῦχον ποτόν, λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως ἀλκοολούχου ὑγροῦ παρασκευαζομένου διὰ ζυμώσεως σακχαροποιηθέντων δημητριακῶν καρπῶν, ὡς κριθῆς, ἀραβοσίτου κλπ. 'Η εἰς ἀλκοόλην περιεκτικότης τοῦ οὐΐσκυ εἶναι περίπου 50 % (κατ' ὄγκον). Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνονται διάφοροι τύποι οὐΐσκυ, ὡς τὸ σκωτικὸν (Scotch whisky), τὸ ἰρλανδικὸν (Irish whisky) κλπ. Σ. Γ.

Οὐϊσόντιον (Visontio) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Αν. Γαλατίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σηκουανῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δούβιος (νῦν Doubs). Κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 58 π. Χ. ἐν τῇ κατὰ τοῦ 'Αριοβίστου ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ Γάλβα ἀνεκηρύχθη ἰσοπολῖτις (municipium). Κειμένη ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως πολλῶν ὁδῶν, ταχύτατα ἀνεδείχθη μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς 'Αν. Γαλλίας, καλουμένη πολλάκις καὶ *Χρυσοῦπολις* διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῆς. 'Επὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐρηλιανοῦ (270—276 μ. Χ.) ἐκαλλωπίσθη διὰ διαφόρων δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ μνημείων. 'Ενωρίτατα, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, ἐπισκόπου τῶν Λουγδούνων. 'Ελεηλατήθη πολλάκις ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν 'Αλαμάνων καὶ Οὕννων. Σήμερον καλεῖται Besançon καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Doubs. Σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (θριαμβευτικὴ ἁψίς, ὑδραγωγεῖον κλπ.). Α. Θ. Σ.

—**Οὐϊσόντιον** (Visontium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς 'Ισπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μουργόβων Πελευδόνων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 6, 53). "Αγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

—**Οὐϊσόντιον** (Visontium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς "Ανω Παννονίας (*Πτολ.* Γεωγρ. II, 14, 4). Κατὰ τὸν Müller (ἔκδ. *Πτολεμ.* Firmin-Didot, σελ. 293) εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Picentium τῶν «'Οδοιπορικῶν», ταυτιζομένη μὲ τὴν Posseg. Α. Θ. Σ.

Οὐϊσουργις *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βίσουργις*.

Οὐϊσποὶ (οἱ) (Vispi) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. 'Ανεξαρτήτου Γερμανίας, δεξιὰ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ρήνου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 11, 6), ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Οὐσιπίους*. Α. Θ. Σ.

οὐΐστ (τὸ) (Whist). Παίγνιον παιζόμενον διὰ 52 παιγνιοχάρτων ὑπὸ τεσσάρων παικτῶν, συνεταιρισμένων εἰς δύο ὁμάδας. Οἱ συνεταῖροι κάθηνται ὁ εἷς ἔναντι τοῦ ἄλλου, τὰ δὲ παιγνιόχαρτα διανέμονται πάντα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον παίκτην, μέχρις ὅτου ὅλοι λάβουν ἀνὰ χεῖρας ἀνὰ 13 τοιαῦτα. Τὸ οὐΐστ παίζεται εἰς 10, εἰς 7, εἰς 6, εἰς 5 ἢ εἰς 4 παρτίδας, κερδίζει δὲ ἡ ὁμὰς ἡ ὁποία θὰ κάμῃ ταχύτερον τὸν ἀριθμὸν τῶν καθορισθεισῶν ἐκ τῶν προτέρων παρτίδων. Εἶναι ἀγγλικῆς προελεύσεως καὶ ἀνεφάνη κατὰ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. 'Η λέξις οὐΐστ ἀγγλιστὶ σημαίνει σιωπή, ὠνομάσθη δὲ τὸ παίγνιον οὕτω, διότι κατ' αὐτὸ ἀπαγορεύεται οἱαδήποτε ὁμιλία, ἀκόμη καὶ ἡ γνωστοποίησις εἰς τὸν συνεταῖρον τοῦ εἴδους τῶν παιγνιοχάρτων τὰ ὁποῖα ἔχει τις ἀνὰ χεῖρας. 'Εκ τῆς 'Αγγλίας διεδόθη, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ', εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν 'Αμερικήν, κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἶχε κυριεύσει σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως δεκαετηρίδας ὑπεσκελίσθη ὑπὸ τοῦ μπρίτζ καὶ τοῦ πόκερ. Πλὴν τοῦ κυρίως οὐΐστ ὑπάρχουν καὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ, παιζόμεναι μὲ ἓξ πρόσωπα, μὲ τρία πρόσωπα ἢ καὶ μὲ δύο πρόσωπα. 'Υπάρχουν καὶ πολλοὶ κανονισμοὶ αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων παίζεται, ἰδίως εἰς τὰς λέσχας, ὁ ἐπισημότερος δὲ τούτων εἶναι ὁ τοῦ 'Ερρίκου Τζὸνς Κάβεντις, ἐκδοθεὶς τῷ 1863 καὶ πολλάκις ἔκτοτε ἀνατυπωθεὶς ὑπὸ τοὺς τίτλους «Whist development», «Laws and principles of whist» καὶ «Cavendish of whist». Μ. Δ. Β.

Οὐΐστ (West) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς 'Αγγλίας (βλ. λ. *'Εβρίδες καὶ Νὸρθ* Οὐΐστ).

Οὐΐσταρ (Wistar), ***Γάσπαρ***. "Αγγλος ἀνατόμος (1761—1818). 'Ανηγορεύθη διδάκτωρ ἐν 'Εδιμβούργῳ κατὰ τὸ 1785 μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «De animo demisso». Τῷ 1793 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Φιλαδελφείας, τῷ 1792 βοηθὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς μαιευτικῆς καὶ χειρουργικῆς παρὰ τῷ W. M. Shippen, ἀργότερον δέ, τῷ 1868, καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς. 'Εδημοσίευσε: «System of anatomy for the use of students of medecine» (τόμ. 2, Φιλαδέλφεια 1811—1822). Ο. Ρ.

οὐϊσταρία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *βιστωρία*.

οὐϊστίτης (ὁ) *[Ζωολ.]*. 'Ετέρα ὀνομασία τοῦ πιθήκου *ἴακχος* (βλ. λ.).

Οὐΐστλερ (Whistler), ***Τζέϊμς-"Αμποττ-Μὰκ Νέϊλ***. 'Αγγλοαμερικανὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1834—1903). Τῷ 1854 μεταβὰς εἰς Παρισίους, εἰργάσθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Gleyre, τῷ δὲ 1863 ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν «Λευκὴν κόρην», ἥτις πρώτη εἵλκυσε τὴν κοινὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ νεαροῦ καλλιτέχνου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καταλιπὼν τοὺς Παρισίους, ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Λονδίνῳ, ὅπου κατ' ἀρχὰς ἐγένετο γνωστὸς ὡς χαλκογράφος ἰσχυροῦ ταλάντου. Τῷ 1865 ἐξέθηκεν ἐν Παρισίοις τὴν θαυμασίαν «Πριγκίπισσαν τῶν χωρῶν τῆς πορσελλάνης», ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης ἤρξατο συχνάκις ἐμφανιζόμενος πρὸ τοῦ κοινοῦ δι' ἔργων, ἅτινα προὐκάλουν κατὰ κανόνα βαθεῖαν ἐντύπωσιν. 'Εγνώρισεν ἐν τούτοις καὶ ἰσχυρὰς ἀντιδράσεις, μάλιστα δ' ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν τῆς σχολῆς τῶν προρραφαηλιτῶν. "Οταν ἐνεφάνισε τὴν μνημειώδη του «Νυκτερινὴν συμφωνίαν εἰς μέλαν καὶ χρυσοῦν», ὁ πολὺς Ράσκιν τὸν κατηγόρησεν ὅτι «ἔρριψεν ἓν δοχεῖον χρωμάτων κατὰ πρόσωπον τοῦ κοινοῦ». 'Επηκολούθησε δίκη, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Οὐΐστλερ. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πᾶσαι αἱ ἀντιδράσεις κατεστάλησαν καί, ὅτε ἀπέθανεν ὁ καλλιτέχνης οὗτος, ἡ κοινὴ ἐκτίμησις τὸν συνώδευσεν εἰς τὸν τάφον, διετηρήθη δὲ καὶ πέραν αὐτοῦ ζωηρὰ μέχρι σήμερον. 'Ως ὁ Μανέ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Οὐΐστλερ, ὅστις τάσσεται μεταξὺ τῶν κορυφαίων "Αγγλων ἰμπρεσσιονιστῶν, ὠφελήθη πολλὰ ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ Βελάσκεθ. Προσθέτως ὅμως ὁ Οὐΐστλερ ἠδυνήθη νὰ πορισθῇ πολλὰς ἀρετὰς ἀπὸ τὴν νεωτέραν γαλλικὴν τοπιογραφίαν. Διέπρεπεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν λεπτῶν χρωματικῶν τόνων, αἱ δὲ προσωπογραφίαι του, ἐν αἷς κυριαρχεῖ τὸ ἀργυρόχρουν τεφρὸν χρῶμα, γοητεύουν πάντοτε. 'Ολόκληρος ἡ τέχνη του διαπνέεται ἀπὸ ἄκραν ἁβρότητα, ἐκδηλοῦται δὲ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ψυχικότητος, ὑποβλητικότητος καὶ ὀνειρώδους ἁρμονίας. Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος καὶ προσωπογράφος, ἔτι δὲ ὡς χαλκογράφος καὶ διακοσμητής. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Οἰκογενειακὴ σκηνή», «Προσωπογραφία γυναικός», «'Αρμονία εἰς τεφρὸν καὶ ῥόδινον (Λαίδη Μ...)», «Πράσινον καὶ ἰῶδες (Κυρία Σ...)», «Μέλαν καὶ χρυσοῦν (κόμις Ρ. ντὲ Μοντεσκιοῦ)», «Τεφρὸν καὶ πράσινον (ὁ 'Ωκεανός)», προσωπογραφίαι τῆς κυρίας Harry Meux, τῆς μητρὸς τοῦ καλλιτέχνου (ἀποκειμένη ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λουξεμβούργου), τῆς δεσποινίδος Alexander, τοῦ Θωμᾶ Καρλάϋλ (ἓν τῶν γνωστοτέρων ἔργων τοῦ Οὐΐστλερ, 1884), τῆς Λαίδης Campbell, τοῦ Th. Duret, τοῦ βιολιστοῦ Σαραζάτε καὶ ἡ «Προσωπογραφία ἑνὸς φιλοσόφου». Ι. Μ. Π.

Οὐϊστούλας (Vistula) *[Γεωγρ.]*. 'Ο νῦν *Βιστούλας* (βλ. λ.).

Οὐϊτάλιος (Vitalius)· βλ. λ. *Βιτάλιος*.

Οὐϊτέρβου ***συνθήκη***. Συνθήκη συναφθεῖσα τὴν 27 Μαΐου 1267, ἐν τῷ παπικῷ μεγάρῳ τοῦ Οὐϊτέρβου, τῇ παρουσίᾳ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Δ', μεταξὺ Καρόλου τοῦ 'Ανδηγαυϊκοῦ (Charles d'Anjou) καὶ τοῦ ἐκπτώτου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου τοῦ Β'. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ὁ Βαλδουΐνος παρεχώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως τὰ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρωμανίας δικαιώματα αὐτοῦ, ὁ δὲ Κάρολος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνορθώσῃ ἐντὸς ἓξ ἢ τὸ πολὺ ἑπτὰ ἐτῶν τὴν καταλυθεῖσαν αὐτοκρατορίαν. 'Ο πρίγκιψ τῆς 'Αχαΐας Γουλιέλμος Β' ὁ Βιλλεαρδουΐνος ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Λεονάρδου de Veroli. Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης μετὰ σχετικοῦ ὑπομνήματος βλ. παρὰ *Del Giudice*, «Codice Diplomatico di Carlo I d'Angiò» (τόμ. Β', σελ. 30—44). Δ. Α. Ζ.

Οὐϊτία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς 'Υρκανίας, ἀρχαιότατα οἰκισθεῖσα ὑπὸ Αἰνιάνων (*Στράβ.* ΙΑ, 508) δι' ὃ καὶ πρωτεύουσαν εἶχεν Αἰνιάναν πόλιν. 'Ωκεῖτο ὑπὸ Οὐϊτίων, οὓς ὡς *'Ωτηνοὺς* ἀναφέρει Κουάδρατος ἐν τοῖς «Παρθικοῖς» αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

Οὐΐτιγις (Witichis). Βασιλεὺς τῶν 'Οστρογότθων (βλ. λ. *Βίτιγις*).

Οὐΐτιζα (Wittiza). Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων (βλ. λ. *Βίτιζας*).

Οὐΐτμαν (Whitman), ***Οὐώλτ***. 'Αμερικανὸς ποιητής, ὁλλανδικῆς καὶ ἀγγλικῆς καταγωγῆς (1819—1892). Νεώτατος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς σχολικάς του σπουδὰς πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας. Εἰργάσθη ὡς ξυλουργός, κτίστης, τυπογράφος, διδάσκαλος καὶ δημοσιογράφος. Τῷ 1838 ἐξέδωκεν ἐπί τινας μῆνας τὸ ἑβδομαδιαῖον «Λόνγκ "Αϊλαντερ» καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Νέου Κόσμου» τῆς Νέας 'Υόρκης, τοῦ «'Ημερησίου 'Αετοῦ» καὶ τῆς «'Ημερησίας 'Ημισελήνου» ἐν Νέᾳ 'Ορλεάνῃ. 'Ως ποιητὴς ἐξύμνησε τὸ ἔνστικτον, τὸ περιφρονούμενου ἀνθρώπινον σῶμα, τὰς ζωϊκὰς ὁρμὰς καὶ τὴν φυσικὴν ἁπλότητα. Τὸ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ περιέχει ὡραιότητα δι' αὐτόν. Καὶ ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρὸς τὸ ἀπέριττον, τὸ ἐλεύθερον τύπων, τὸν κατέστησε τὸν ποιητὴν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν φύσιν. 'Ως θεραπείαν ὅλων τῶν κοινωνικῶν κακῶν θεωρεῖ ὁ Οὐΐτμαν τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἰσότητα. Τὸ ἀνεπιφύλακτον τῶν ἐκφράσεών του δὲν τὸν κατέστησε δημοφιλῆ. 'Απέκτησεν ὅμως πλείστους φανατικοὺς θαυμαστάς, οἱ δὲ κριτικοί, ἀδιαφόρως τῆς περὶ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ γνώμης των, ἀναγνωρίζουν ἐν αὐτῷ τὸν καλλιτέχνην καὶ μελετητὴν τῆς φύσεως. "Εργα τοῦ Οὐΐτμαν: «'Απομνημονεύματα κατὰ τὸν πόλεμον» (1875), «Δείγματα ἡμερῶν» (1882), «Νοεμβριανὰ κλαδιά» (1888), «Δημοκρατικαὶ ἀπόψεις» (1871), «Φύλλα χλόης» (1871) καὶ «Χαῖρε, φαντασία μου» (1891). Ε. Σ.

Οὐΐτνεϋ (Whitney), ***Οὐΐλλιαμ***. Διάσημος 'Αμερικανὸς γλωσσολόγος, καὶ ἰδίως ἰνδολόγος (1827—1894). Μετὰ τὰς ἐν Newhaven σπουδάς του ἀπεδήμησεν εἰς Εὐρώπην χάριν εὐρυτέρων γλωσσολογικῶν σπουδῶν καὶ ἐφοίτησεν ἐπὶ τριετίαν (ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ 1850) ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Γοτίγγης καὶ τοῦ Βερολίνου, εἶτα δὲ ἐν Παρισίοις, Ὀξφόρδῃ καὶ Λονδίνῳ. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀμερικὴν διωρίσθη τῷ 1854 καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν Yale College τοῦ Newhaven. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: «Language and its study» (New York 1869, ὅπερ μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Jolly ἐν Μονάχῳ 1874, ἐκ δὲ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως μετεγλωττίσθη καὶ διεσκευάσθη καταλλήλως χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Χατζιδάκι, Ἀθῆναι 1898), «The life and growth of language» (1875, καὶ κατὰ γερμανικὴν μετάφρασιν ὑπὸ Leskien ἐν Λειψίᾳ 1876), «Sanscrit grammar» (1889, κατὰ γερμανικὴν μετάφρασιν ὑπὸ Zimmer ἐν Λειψίᾳ 1879) κλπ. Μετὰ τοῦ Roth ἐξέδωκε τὸ «Atharva Veda» (τῷ 1856), ἔτι δὲ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἰνδικὰ κείμενα μετὰ μεταφράσεων εἰς τὴν ἀγγλικήν. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε πολλὰς καὶ σπουδαίας πραγματείας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, δι' ὧν —ὡς καὶ διὰ τῶν ῥηθέντων ἔργων του— προήγαγε τὰς γλωσσικὰς ἐρεύνας, καὶ δὴ καὶ τὴν μέθοδον τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Οὐΐτστων (Wheatstone), ***Κάρολος.*** Ἄγγλος φυσικός, γεννηθεὶς εἰς Γκλόστερ τῷ 1802 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1875. Κατ' ἀρχὰς ἐπηγγέλθη τὸν κατασκευαστὴν μουσικῶν ὀργάνων, ἐκτελέσας διάφορα πειράματα ἀκουστικῆς. Τῷ 1834 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πειραματικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Βασιλικὸν κολλέγιον τοῦ Λονδίνου. Τότε περίπου ὁ Οὐΐτστων ἐπέτυχε τὸν προσδιορισμὸν τῆς ταχύτητος μεταδόσεως ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως εἰς ἀγωγούς. Ἡ μεγάλη ταχύτης τῆς ἠλεκτρικῆς μεταδόσεως ἐνέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ διὰ τὴν ἀποστολὴν εἰδήσεων. Μετὰ πολλὰ πειράματα καὶ συνεργασίαν διὰ τὸ πρακτικὸν μέρος μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Κοὺκ (1806—1879) ἐπέτυχε τῷ 1837 τὴν ἔκδοσιν σχετικῆς εὑρεσιτεχνίας δι' ἠλεκτρικὸν τηλέγραφον. Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως ἐργασία του εἶναι τὰ διάφορα νεώτερα τηλεγραφικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἐφεῦρε καὶ δὴ ὁ αὐτόματος πομπὸς καὶ δέκτης διὰ τὸ σύστημα αὐτομάτου καταγραφῆς (1868). Προώθησεν ἐξαιρετικὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τηλεγραφίας δι' ἐναερίων γραμμῶν καὶ ἐξετέλεσε τὰ πρῶτα πειράματα διαβιβάσεως δι' ὑποβρυχίων καλωδίων. Σπουδαία ἦτο ἐπίσης ἡ συμβολὴ τοῦ Οὐΐτστων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν γένει τῶν ἐφαρμογῶν τῆς φυσικῆς. Ἐφεῦρε τὸ καλειδόφωνον, τὸ στερεοσκόπιον, καὶ ἐν μουσικὸν ὄργανον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «κονσερτίνα». Ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν κρυπτογραφίαν, ἑρμηνεύσας πλεῖστα παλαιὰ χειρόγραφα τοῦ μουσείου τοῦ Λονδίνου, ἐφευρὼν μάλιστα καὶ μίαν κρυπτογραφικὴν μηχανήν. Διὰ τὴν συνδεσμολογίαν τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα «γέφυρα Οὐΐτστων», ἔδειξε τὰς πρακτικὰς αὐτῆς ἐφαρμογάς. Πλὴν τῶν ἀφθόνων πραγματειῶν αὐτοῦ ἐπὶ τεχνικῶν τηλεγραφικῶν ζητημάτων, ἔγραψε διατριβὰς περὶ μεταδόσεως τοῦ ἤχου διὰ τῶν στερεῶν, περὶ τῆς φυσιολογίας τῆς ὁράσεως, περὶ τῆς δι' ὑέλων ὁράσεως, χρωμάτων κτλ. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τῷ 1879 ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Λονδίνου. Διὰ τὰς ὑπερόχους πρὸς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας του τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ σὲρ (1868), ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1837 ἦτο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀγγλίας. Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

— ***Οὐΐτστων γέφυρα*** *[Ἠλεκτ.]*· βλ.λ. *γέφυρα* τοῦ Οὐΐτστωνος.

Οὐΐττιερ (Wittier), ***Ἰωάννης Γκρήνληφ.*** Ἀμερικανὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Μασσαχουσέττῃ τῷ 1807 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1892. Ἄριστα τῶν ποιημάτων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἰχαβόδ», «Ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὸ χιόνι», «Ξυπόλυτο ἀγόρι», «Βαρβάρα Φρίτση» κ.ἄ. Ε. Σ.

Οὐΐτφορντ (Ouitford), *σὲρ* ***Ἀλέξανδρος.*** Ἄγγλος διοικητικός, γεννηθεὶς τῷ 1786 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1855. Διετέλει ὑποδιοικητὴς τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ τῆς ἁρμοστείας τοῦ Ἄνταμ καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν προσωρινῶς τῷ 1832 μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ νέου ἁρμοστοῦ Νοὔγεντ. Εἶτα μετετέθη εἰς Ἰνδίας καὶ βραδύτερον ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Θ. Β.

Οὐκαγιάλι (Ucayali) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Περοῦ (Ν. Ἀμερικὴ) πηγάζων ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Κορδιλιέραν. Διατρέχει 2.000 χλμ. διὰ μέσου τῶν παρθένων δασῶν τοῦ Περοῦ καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀμαζόνειον ποταμόν. Π. Κ. Κ.

οὐκάζιον (τό). Αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῶν τσάρων τῆς Ῥωσίας. Τὰ οὐκάζια εἶχον ἰσχὺν νόμων, μόνον δὲ διὰ τῆς δημοσιεύσεως νέων τοιούτων κατηργοῦντο. Ἡ ἔκδοσις τοιαύτης φύσεως οὐκαζίων ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν παροχὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Θ. Β.

Οὔκαινα (Ucœna) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τρόκμων τῆς Γαλατίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ταυτίζεται μὲ τὴν *Σάκαιναν* (Saccena) τοῦ Ὁδοιπορικοῦ τοῦ Ἀντωνίνου. Α. Θ. Σ.

Οὔκεν (Eucken), ***Ῥοδόλφος.*** Γερμανὸς φιλόσοφος (1846—1926). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Βασιλείᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐν Ἰένῃ. Γλαφυρὸς ὡς συγγραφεύς, βαθυστόχαστος ὡς φιλόσοφος, πρὸς πᾶν τὸ ἰδανικὸν ἐνθουσιῶν ἄνθρωπος, ἔτυχε τῷ 1908 τοῦ βραβείου Νόμπελ καὶ ἄλλως ἐτιμήθη πολλαχῶς, ἐδίδαξε δὲ κληθεὶς καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τόκιο ἐπὶ διετίαν. Ὁ Οὔκεν ἀφορμᾶται πρὸς τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ βίου, γνῶσιν τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν διὰ τοῦ γεγονότος τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Οὗτος οὔτε ἀπ' ἀρχῆς ὑπῆρχεν, οὔτε δῶρον τῆς φύσεως εἶναι, ἀλλὰ συνέστη διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι προϊὸν τοῦ πνεύματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ γνῶσις αὐτοῦ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν γνῶσιν τοῦ πνεύματος ὡς τῆς αἰτίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου. Οὕτω ὁ Οὔκεν παραλαμβάνει τὴν μέθοδον τοῦ Καντίου, εὐρύνων ὅμως αὐτὴν πλεῖστον ὅσον. Ὡς δηλαδὴ ἐκεῖνος, ἐκζητῶν τὴν φύσιν τοῦ λόγου, ἀφορμᾶται ἀπὸ προϊόντος τινὸς τοῦ λόγου, τῆς ἐπιστήμης, καὶ δὴ τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς φυσικῆς, οὕτω καὶ ὁ Οὔκεν, ἐκζητῶν τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος καθόλου, προϊὸν τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι μόνον ἡ μαθηματικὴ καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς στηριζομένη ἐπιστήμη τῆς φύσεως, ἀλλὰ σύνολος ὁ πολιτισμός, ἀφορμᾶται ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ πειρᾶται νὰ γνωρίσῃ καὶ καθορίσῃ ἐξ αὐτοῦ τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καθίσταται ὁ διαπρεπὴς οὗτος φιλόσοφος ὁ θεμελιωτὴς καὶ ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος μιᾶς νέας ἰδεαλιστικῆς μεταφυσικῆς, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ὁ βίος εἶναι διαρκὴς προσπάθεια, ὅπως καταδείξῃ ὅτι ὄπισθεν τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος ὑπάρχει ἀνώτερός τις βίος, ὅστις τὸ μὲν ἀπορρέει ἐκ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, τὸ δὲ ὑπεισέρχεται διὰ τῶν ἐνεργημάτων αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ὑλικὸν βίον καὶ ἀποκαλύπτεται ἐν αὐτῷ.

Ῥοδόλφος Οὔκεν.

Ἐν τῷ πρώτῳ ἤδη ἔργῳ αὐτοῦ ἐρευνῶν ὁ φιλόσοφος τὴν φυσιοκρατίαν, δεικνύει ὅτι καὶ ὁ ψυχικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου ὑπόκειται εἰς τὴν φύσιν καὶ ὅτι ὁ νόμος τῆς αἰτίας καὶ ἡ ἐξέλιξις ἰσχύουν οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν τῇ φύσει ζωήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ψυχικὸν βίον. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο τμῆμα ἁπλῶς τῆς φύσεως, ἁπλοῦν καὶ ἄνευ τινὸς ἐλευθερίας παίγνιον τῶν φυσικῶν νόμων, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε πράγματι ἄλλη τις ἀνωτέρα καὶ πνευματικὴ πραγματικότης. Ἡ πραγματικότης αὕτη ἀποκαλύπτει ἑαυτὴν διὰ τῶν δημιουργημάτων τῆς πνευματικῆς ἐργασίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ τέχνῃ, τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ θρησκείᾳ ἀποκαλύπτεται πνευματικὸς βίος φέρων χαρακτῆρα ἐσωτερικὸν καὶ οὐδαμῶς ὑποκείμενος εἰς τὸν νόμον τῆς αἰτίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως. Διάφορος κατ' οὐσίαν τῆς φυσικῆς ζωῆς, δὲν ἀποτελεῖ ἐξάρτημα αὐτῆς, ἀλλ' εἶναι τι παντελῶς νέον καὶ τὴν πραγματικότητα τελείως μεταμορφοῦν. Διότι ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁρμή, ἡ συνείδησις τοῦ ὡραίου, ἡ νοσταλγία πρὸς καινόν τινα κόσμον, ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, ἡ ἐργασία ὑπὲρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ συνόλου ἀποτελοῦσι πραγματικότητα ἀπολύτως διάφορον τῶν ἐν τῇ φυσικῇ ζωῇ, ἡ ὁποία ἀδυνατεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ τῶν ὑλικῶν δεσμῶν. Τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνωτέρας ταύτης πραγματικότητος, τοῦ πνεύματος καθορίζει ὁ Οὔκεν ἀνερευνῶν τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ πολιτισμῷ, τὰ κυριώτερα δὲ τούτων εἶναι ἡ δημιουργικότης καὶ ἡ συνεχὴς δρᾶσις, ἡ καθολικότης, ἥτις ὑπερέχει τῶν ἀτόμων, ἀντικατοπτριζομένη μόνον ἐν τῇ ἀτομικῇ συνειδήσει, ἡ ὁλότης, ἥτις περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὴν νόησιν καὶ τὰς λογικὰς μορφὰς καὶ τὴς δεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι πολὺ πλουσιώτερον τῆς νοήσεως, ὁ κοσμικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ, τουτέστιν ἡ συνηρθρωμένη καὶ συνεκτικὴ ἑνότης, ἡ ὀργανικὴ σύνδεσις τῶν μερῶν πρὸς ἀποτέλεσιν ὅλου νοήματος ἐκφραστικοῦ, καὶ ἡ προσωπικότης, ἥτις συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Πρὸς τὸ πνεῦμα ἀντιτίθεται ὁ κόσμος τῆς φύσεως, ὅστις εἶναι παντελῶς διάφορος τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Διότι ἡ φύσις ἐμφανίζεται ὡς τεράστια συνύφανσις σχέσεων μεταξὺ μικρῶν καὶ μεμονωμένων στοιχείων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ποσοτικὰ μεγέθη, ἡ σύνθεσις τῶν ὁποίων συντελεῖται κατὰ νόμους καθαρῶς μηχανικούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγεται καὶ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι παρὰ δέσμη παραστάσεων, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Hume. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον τῆς φύσεως, πραγματικὸς ἐν τῇ πνευματικῷ κόσμῳ τὸ ὅλον, ἀκριβῶς ὡς τὸ καλλιτεχνικὸν δημιούργημα οὐδέποτε συναρμολογεῖται ἐκ τῶν μερῶν, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὅλου, ὅπερ προηγεῖται. Ἄλλαις λέξεσιν, ἐνταῦθα ἐπικρατοῦν ὄχι νόμοι, ἀλλὰ δεοντολογικοὶ κανόνες, οἵτινες καθορίζουν τὸν τρόπον καθ' ὃν ὀφείλομεν νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ πράττωμεν, ὄχι ἡ μηχανικὴ ἀνάγκη καὶ βία, ἀλλὰ λογικόν τι νόημα. Οἱ δύο οὗτοι ἀντίθετοι κόσμοι συνυπάρχουν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Θᾶττον ἢ βράδιον ἀνακύπτει ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἐκλογῆς. Ἀλλὰ μόνον ὅταν ἐκλέξῃ ἐκ τῶν δύο τὸν πνευματικόν, μόνον τότε διὰ τῆς ἐλευθέρας ταύτης ἀποφάσεως καθίσταται οὗτος ἴδιός του κόσμος καὶ διανοίγεται εἰς αὐτὸν τὸ μεγαλεῖόν του. Ἄνευ τῆς ἐλευθέρας ταύτης ἐκλογῆς αἱ ἱκανότητες αὐτοῦ εἶναι ἁπλῶς φυσικὰ χαρίσματα, ἀλλ' οὐδαμῶς πραγματικὸν πνεῦμα. Ἐκλέγων ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ ἀφοσιούμενος εἰς αὐτόν, καὶ δὴ οὐχὶ κατόπιν λογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ δι' ἐλευθέρας πράξεως, συναισθάνεται ὅτι διὰ τούτου συλλαμβάνει καὶ οἰκειοποιεῖται τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἐσωτάτην φύσιν. Ἡ ἐλευθέρα δὲ αὕτη πρᾶξις ἀποκαλύπτει συγχρόνως βασικήν τινα ἰδιότητα τοῦ πνεύματος, τουτέστι τὸν προσωπικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Διότι, ἐὰν ὅλος ὁ πνευματικὸς βίος εἶναι συνηρτημένος πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἕπεται ὅτι δὲν εἶναί τι ἀπρόσωπον γίγνεσθαι, ἀλλ' ὅτι φέρει ἐν ἑαυτῷ προσωπικὸν χαρακτῆρα.

Ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ τούτου βίου, τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν καθορίζει ἐκ τῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ δημιουργημάτων αὐτοῦ, πειρᾶται ἔπειτα ὁ Οὔκεν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν θρησκείαν, ἀποφεύγων οὕτω τὴν μονομέρειαν τῆς ἐκ τοῦ ἀτόμου ἀφορμῆς, ἥτις ὡδήγησεν εἰς ἀτομικὰς μόνον καταστάσεις καὶ εἰς ὑποκειμενικὰς διαθέσεις ἀνικάνους νὰ ἀγάγωσι πέραν τοῦ στενοῦ ἀτομικοῦ κύκλου. Θρησκεία δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἐὰν ὁ πνευματικὸς βίος ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ νὰ ὑπερισχύσῃ ἄνευ κωλυμάτων καὶ δυσχερειῶν μετὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν οἰκειοποίησιν αὐτοῦ. Τοιοῦτό τι δὲν συμβαίνει· ἀλλὰ τοὐναντίον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου τελεῖται διαρκὴς ἀγών, ὅστις παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπινον βίον τὸν τραγικὸν καὶ πλήρη ἀντινομιῶν χαρακτῆρα, ὃν οὗτος φέρει. Ὁ πνευματικὸς βίος συναντᾷ πανταχοῦ τὴν ἀντίστασιν τοῦ φυσικοῦ. Ἡ ἠθικὴ λειτουργία συγκρούεται πρὸς τὴν ἰδιοτελῆ βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ θρησκευτικὴ ἀπειλεῖται ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ῥοπῆς αὐτοῦ πρὸς τὸ καθαρῶς ἐγκόσμιον. Πολλάκις μάλιστα φαίνεται ὡσεὶ ὁ πνευματικὸς βίος ὑπέκυπτε παντελῶς εἰς τὸν φυσικόν, ὡσεὶ κατέπιπτεν εἰς ἁπλοῦν ὄργανον τῆς φύσεως καὶ τῶν ἰδιοτελῶν ὁρμῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς λ. χ. ὅταν τὰ ἠθικά, τὰ θρησκευτικά, τὰ πολιτιστικὰ ἰδανικὰ χρησιμοποιῶνται πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιγείων ἰδιοτελῶν σκοπῶν, ἢ ὡς ὅταν εἰς τὴν ὠφελιμαρχικὴν ταύτην διαστροφὴν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου προστίθενται καὶ αἱ μεγάλαι φυσικαὶ καταστροφαί, αἵτινες ἀφανίζουσι πολλὰς καὶ μεγάλας πνευματικὰς ἀξίας, ἐν ψυχρᾷ ἀδιαφορίᾳ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἡμῶν σκοπούς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γεννᾶται ἐντὸς ἡμῶν ὁ πόθος πρὸς συναρωγὴν καὶ βοήθειαν, ἵνα ὁ ἀγὼν ἀποβῇ ὑπὲρ τῶν ἀπαιτουμένων πνευματικῶν ἀξιῶν. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀδυνατοῦμεν νὰ νικήσωμεν δι' ἰδίων δυνάμεων, ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα φύσις ἀρνεῖται εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα πρὸς λύσιν τῶν μεγάλων ἀντινομιῶν τῆς ζωῆς. Ἐξ ἄλλου συναισθανόμεθα ὅτι ἡ ἀξία ἡμῶν καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διασώσεως τοῦ πνευματικοῦ τούτου κόσμου ἐν ἡμῖν. Οὕτω ἡ μόνη ὑπολειπομένη ὁδὸς εἶναι ἡ βοήθεια ἐκ τοῦ ἄλλου κόσμου, ἐκ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος. Διὰ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ πόθου πρὸς τὴν ἐντεῦθεν βοήθειαν γεννᾶται ἡ θρησκεία. Τὸ ὅλον ζήτημα ὅμως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοιούτου ἀπολύτου πνεύματος, τὸ ὁποῖον μόνον δύναται νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ οὕτω τὸν πόθον ἐκεῖνον. Ὁ Οὔκεν εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ καταδεικνύεται, καὶ πειρᾶται νὰ δείξῃ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ πορείᾳ καὶ προόδῳ τῆς ζωῆς ἀποτελοῦν ἀδιαβλήτους ἐνδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπολύτου πνεύματος. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη, ἡ ἠθική, ὁ πολιτιστικὸς καθόλου βίος καὶ ἡ βαθυτέρα αὐτῶν φύσις δεικνύουν ὅτι παρὰ τὸν φυσικὸν βίον ὑφίσταται καὶ τὸ πνεῦμα, πνευματικὴ πραγματικότης ἰδιότυπος καὶ ἰδίους ὑπείκουσα νόμους. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα γεγονότα, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ πνευματικὸς οὗτος βίος εἶναι ἀπαύγασμα καὶ ἀποκάλυψις ἀπολύτου πνευματικότητος, ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου ὑφισταμένης. Οὕτω λ.χ. ἡ καθ' ἡμέραν πεῖρα διδάσκει ὅτι παρὰ πᾶσαν τὴν προσπάθειαν τῆς φύσεως ὅπως ὑποδουλώσῃ τὸ πνευματικὸν εἰς ἑαυτήν, τοῦτο διασῴζει νικηφόρως ἑαυτό. Παρ' ὅλην τὴν εἰς τὰς φυσικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς ἐμπλοκήν, ἀφυπνίζεται ἀείποτε, ἔστω καὶ τὰς σιωπηλὰς μόνον ὥρας τοῦ βίου, ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ὁ πόθος πρὸς πνευματικὰ περιεχόμενα. Ὁ πόθος ἤδη οὗτος δεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μετέχει ἀνωτέρας τινὸς πραγματικότητος, διότι μόνον ἐκθρονισμένος βασιλεὺς αἰσθάνεται ἑαυτὸν δυστυχῆ ἐπὶ τῷ ὅτι δὲν εἶναι βασιλεύς. Μετὰ τοῦ πόθου δὲ τούτου συμβαδίζει ἡ βαθεῖα ὀδύνη, ὁσάκις ὁ ἄνθρωπος ὑποκύπτει κατὰ τὸν μεγάλον ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ὁσάκις τὸ ἐν αὐτῷ πνευματικὸν κατανικᾶται ὑπὸ τῆς ἐκ τῶν φυσικῶν νόμων ἐξαρ

Digitized by Google

τωμένης φύσεως αὐτοῦ. Ἡ ἐπὶ τῇ ἥττῃ ὀδύνη μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀνωτέρας πραγματικότητος, ἥτις μόνη εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνέβαλεν εἰς τὸν βίον ἡμῶν τὴν ὁρμὴν πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς φύσεως. Διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς ἀνωτέρας ταύτης πραγματικότητος φθάνομεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς θεότητος, ἥτις ἐξ ἄλλου τινὸς κόσμου παρεμβαίνει εἰς τὸν ἐπίγειον ἡμῶν βίον, ἵνα βοηθήσῃ ἡμᾶς καὶ σώσῃ ἀπὸ τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἐγώ. Τὸν φιλοσοφικὸν τοῦτον ἰδανισμὸν ὀνομάζει ὁ Ὄϋκεν καθολικὴν θρησκείαν, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν συναίσθησιν καὶ ἀποδοχὴν τῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου κυριαρχίας τοῦ πνεύματος. Ἀπὸ τῆς θρησκείας ταύτης ἐλλείπει ὁ θεὸς τοῦ ἐλέου καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἡ πρὸς τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν συμφυὴς θερμότης καὶ ζωντανότης τοῦ συναισθήματος. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ὑψωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς καθολικῆς ταύτης θρησκείας εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν θρησκείαν, τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ νέας θεωρήσεως τῆς πορείας καὶ προόδου τῆς ζωῆς. Ὁ πνευματικὸς κόσμος, ὅστις ἀγωνίζεται καὶ πολλάκις ὑποκύπτει εἰς τὴν φύσιν, δὲν ἀποτελεῖ τὸ ὅλον τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ὄπισθεν καὶ ὑπεράνω τῆς ἀγωνιζομένης ταύτης πνευματικότητος ὑπάρχει ἄλλη τις πνευματικότης, ἠρεμοῦσα ἐν ἑαυτῇ. Αὕτη εἶναι ὁ δημιουργὸς Λόγος τοῦ παντός. Ὁδηγοὶ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι αἱ μεγάλαι προσωπικότητες, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀποκαλύπτεται πνευματικὸς βίος ἐκπηγάζων ἐξ ὑπερβατικῆς ἐσωτερικότητος καὶ ἀντλῶν τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐκ τῶν βαθῶν τοῦ ζῶντος θεοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων πρὸς ἀλλήλας πνευματικῶν ὀντοτήτων. Διότι ὁ πνευματικὸς βίος, ὅστις ἠρεμεῖ ἐν ἑαυτῷ, εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενον ὅπως ὑπερνικήσῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀντίστασιν. Οὕτω τὸ πνεῦμα, ὡς λόγος τοῦ παντός, ὡς ἀγωνιζόμενον πνεῦμα καὶ ὡς τὴν φύσιν καταβάλλον, ἀποτελοῦν ἑνότητα παρὰ πᾶσαν τὴν διαφοροποίησιν ταύτην. Πλὴν τῶν μεγάλων προσωπικοτήτων ἀποδεικνύει τὸ βασίλειον τοῦ ὑπερτέρου τῆς φύσεως καὶ ταύτην καταβάλλοντος πνεύματος καὶ ἡ ἰδέα τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης καὶ καθόλου ὁ πρὸς ἀγάπην πόθος, δι' ἧς καθίσταται δυνατὴ ἡ ἄμεσος σχέσις πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦ μεγάλου πόθου πρὸς ἀπέραντον ἀγάπην ζητεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς ἐργασίας, μέχρις ἑνὸς ἀληθοῦς καὶ αἰωνίου ἐγώ. Ἀνακαλύπτει οὕτω νέα βάθη ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἄνευ τῆς παρουσίας καθολικῆς τινος πνευματικῆς δυνάμεως ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Ἐκ πάντων τούτων συμπεραίνει ὁ Ὄϋκεν τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ, θεμελιώδη ἰδιώματα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ὅστις ἐγγυᾶται περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πνευματικῶν σκοπῶν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καταντᾷ ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς χαρακτηριστικῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν θεωρεῖ τι παντελῶς νέον καὶ διάφορον τῆς καθολικῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἐνῷ διὰ τῆς ἐμπεδώσεως τῆς καθολικῆς θρησκείας συνάπτει τὴν θρησκείαν πρὸς τὸν πνευματικὸν ἐν γένει βίον, διασῴζει δι' ὅσων λέγει περὶ τῆς χαρακτηριστικῆς τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς ἔναντι τῶν λοιπῶν ἐκφάνσεων τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ὄϋκεν, χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς ὁποίας παρεθέσαμεν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀντιθετικὸς πανενθεϊσμός. Ὁ Θεὸς εἶναι πηγὴ ζωῆς καθ' ἑαυτὸν καὶ συγχρόνως διαρροὴ ζωῆς εἰς τὸν κόσμον. Ὡς πηγὴ ζωῆς καθ' ἑαυτόν, εἶναι ὑπερέχουσα τοῦ κόσμου πνευματικὴ δύναμις. Ἀλλ' ὡς ζωὴ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἡ πνευματικὴ αὕτη δύναμις ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ πανενθεϊσμὸς αὐτοῦ εἶναι ἀντιθετικός, ἀλλ' οὐχὶ διαρχικός, ἐπειδὴ καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἐν αὐτῇ πνευματικὴ ζωὴ κατάγονται ἐκ τοῦ θεοῦ. Ὡς δὲ ἐν τῷ παρσισμῷ, οὕτω καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ὄϋκεν ὁ κόσμος εἶναι στάδιον ἀγῶνος, καθ' ὃν ὅμως θὰ νικήσῃ ἐν τέλει τὸ φῶς. Τὸ πνεῦμα κατακτᾷ τὴν μίαν βαθμῖδα μετὰ τὴν ἄλλην, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῆς τυφλῆς φύσεως. Κατ' ἀρχὰς δημιουργεῖ τὴν ζωὴν ἐναντίον τῆς ἐν ἀτόμοις διασκεδάσεως τῆς φύσεως. Διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐγὼ γεννᾶται ἡ μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου διαφορά, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς ἀντίθεσιν. Ἡ ἄρσις τῆς ἀντιθέσεως ταύτης εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς τοῦ πνεύματος. Χρειάζεται μετάδοσις νέας τινὸς συγκεντρώσεως ἐκ τῆς θείας πηγῆς, διὰ τῆς ὁποίας δημιουργοῦνται αἱ ἀπαρχαὶ ἀντικειμενικοῦ βίου τοῦ πνεύματος καὶ καθίσταται δυνατὴ ἡ ὑπέρβασις τῆς μέχρι τοῦδε πραγματικότητος. Οὕτω τοῦ ἀγῶνος μετέχουσι νῦν τρεῖς παράγοντες αὐτοῦ, τὸ ἐγώ, ἡ φύσις καὶ ὑπερατομικαὶ πνευματικαὶ κινήσεις, αἵτινες περιλαμβάνουσι τέχνην, ἐπιστήμην καὶ κοινωνικὸν βίον. Αὗται ὅμως ἢ κινδυνεύουν νὰ μηχανοποιηθῶσιν ὡς πνευματικὴ τρόπον τινὰ φύσις, περισφίγγουσαι ὡς ἡ ὑλικὴ φύσις καὶ συνθλίβουσαι τὸ ἀνθρώπινον ἐγώ, ἢ νὰ ἐξαγμισθῶσι διὰ τῆς ὑποκειμενικότητος τοῦ ἐγώ, ὅπερ χρησιμοποιεῖ αὐτὰς ὠφελιμαρχικῶς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀνάγκη νέας τινὸς ἀποκαλύψεως τῆς ὑπερκοσμίου πνευματικότητος πρὸς ὁριστικὴν ὑπερνίκησιν τῆς ἀντιθέσεως διὰ τῆς δημιουργίας ἐσωτερικότητος, ἥτις αἴρει τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω τῆς πολιτιστικῆς ἐργασίας, ὅσον ἰδανικὴ καὶ ἂν εἶναι.

Ὡς εὐκόλως διαγιγνώσκει τις, ἡ φιλοσοφία αὕτη στρέφεται κατὰ τοῦ θετικισμοῦ καὶ τῆς ἱστοριοκρατίας, περιέχει δὲ στοιχεῖα ρωμαντισμοῦ καὶ μυστικοπαθείας, ὡς δεικνύει ὁ βυθισμὸς εἰς τὰ βάθη τοῦ σύμπαντος, ἡ πρὸς καθαρὰν ἐσωτερικότητα ὁρμή, ὁ πόθος πρὸς ἀνώτερον κόσμον, ἡ πίστις περὶ τῆς ἤδη ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πραγματοποιήσεως αὐτοῦ. Ὁ πόθος οὗτος πρὸς ὑπερκόσμιον ζωήν, ἡ ὁρμὴ πρὸς τὸ αἰώνιον εἶναι ἡ πηγὴ τῆς πίστεως αὐτοῦ εἰς τὴν πνευματικότητα. Οὕτω πιστοποιεῖται καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Φίχτε, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ φιλοσοφία ἑκάστου ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του, τουτέστιν ἐκ τῶν ἀξιολογικῶν του κατευθύνσεων. Ὁ ἰδανικὸς καὶ θρησκευτικὸς χαρακτὴρ τῆς φιλοσοφίας ταύτης, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον θὰ ἠδύνατο νὰ συγκεφαλαιωθῇ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνευματικοῦ ὄντος ἀπὸ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς φύσεως καὶ τῆς σχετικότητος τῆς ἱστορίας, ἐξηγεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐγένετο δεκτὴ ὡς ἀπολύτρωσις, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς ἔξω τῆς Γερμανίας. Ἐνταῦθα ἀσχολεῖται νῦν πρὸς διάδοσιν καὶ ἐμβάθυνσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ φιλοσόφου ὁ κατὰ τὸ 1920 ἱδρυθεὶς «Σύνδεσμος Ὄϋκεν», ἐκδίδων καὶ ὁμώνυμον περιοδικόν. Ἔργα τοῦ Ὄϋκεν εἶναι: «Die Grundbegriffe der Gegenwart» (1878, γ' ἔκδ. 1904 ὑπὸ τὸν τίτλον «Die geistigen Strömungen der Gegenwart», «Beiträge zur Geschichte der neueren Philosophie» (1886 β' ἔκδ. 1906), «Die Einheit des Geisteslebens in Bewuntsein und Tat der Menscheit» (1888), «Die Lebensauschanungen der grossen Denker» (1890, 7η ἔκδ. 1907), «Der Wahrheitsgehalt der Religion» (1901, β' ἔκδ. 1905), «Thomas von Aquino und Kant, ein Kampf zweier Welten» (1901), «Der Kampf um einen geistigen Lebensinhalt» (1907), «Der Sinn und Wert des Lebens» (1908), «Einführung in eine Philosophie des Geisteslebens» (1908), «Hauptprobleme der Religionsphilosophie der Gegenwart» (1909). Ἐκ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ πραγματειῶν ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Wissenschaft und Religion» δημοσιευθεῖσα ἐν «Beiträge zur Weiterentwicklung der christlichen Religion» (1911).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gabriel*, «Euckens Grundlinien einer neuen Lebensauschanung und sein Verhältnis zu Fichte» (1910).—*Pöhlmann*, «R. Euckens Theologie mit ihren philosophischen Grundlagen dargestellt» (1906).—*Siebert*, Die Bedeutung der Geschichtsphilosophie in Euckens Weltanschanung» (1909).—*Kappstein*, R. Eucken, der Erneuerer des deutschen Idealismus» (1909).—*L. von Gerdtell*, «R. Euckens Christentum» (1909).—*Bornhausen*, «Der religiöse Wahrheitsbegriff in der Philosophie Euckens» (1910).—*Kesseler*, «Euckens Bedeutung für das moderne Christentum» (1912).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Οὐκερέουε *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς ἐν Ἀφρικῇ λίμνης *Βικτωρία* Νυάνζα (βλ. λ.).

Οὔκερμαρκ (Uckermark) *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Βραδεμβούργου (Γερμανία), διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Οὔκερ, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη. Ἔχει ἔκτασιν 3.800 τ. χλμ. καὶ (1925) κατ. 180.000. Κυρία πόλις τὸ *Πρεντσλάου*. Ἔχει πολλὰς λίμνας, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι λίαν εὔφορον. Ἡ περιοχὴ αὕτη κατῳκήθη τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ σλαυϊκῶν φύλων, ὑπήχθη δὲ εἰς τὸ Βραδεμβοῦργον τῷ 1250.

Θ. Κ.

Οὐκεσία Νοῖγκ (Noega Ucesia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Νοῖγα* Οὐκεσία.

οὐκέτι· ἐπίρρ., ὄχι πλέον (ἀποκλείεται τὸ μέλλον): «οὐκέτι καιρὸς» δὲν εἶναι πλέον καιρός, ἐπέρασε ὁ καιρός: «οὐκέτι παρθένος, ἀλλ' ἤδη δάμαλις», «οὐκέτι ἀνήρ, ἀλλ' ἤδη γέρων», πρβ. *οὔπω*.

Οὐκία (Ucia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν, ἀριστερὰ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ καὶ 33 περίπου μίλλια πρὸς Ν. τῆς Ἱσπάλεως. Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερομένην *Οὐγίαν*, νῦν Cabezas de Juan.

Α. Θ. Σ.

Οὐκιάνγκ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κίνας (βλ. λ. *Μι-Κιάνγκ*).

Οὔκιβι (Ucibi) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, κατὰ τὰ ἀνατολικὰ τῆς Νουμιδίας δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ Ἄμψαγα (νῦν Oued el-Kebir) περὶ τὰ 25 μίλλια πρὸς Δ. τῆς Θεβέστης (νῦν Tébessa).

Α. Θ. Σ.

Οὔκ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βελοχώριον* (βλ. λ.), τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Οὔκκο. Ὁ θεὸς τοῦ ἀέρος ἐν τῇ φινλανδικῇ μυθολογίᾳ, ἐκπέμπων ἀστραπὰς διὰ συγκρούσεως λίθου πρὸς χάλυβα. Ἐκ τοῦ ὄνυχος αὐτοῦ, κτυπηθέντος διὰ ξίφους, προεκλήθη τὸ πῦρ.

Οὔκλε (Uccle) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, προάστειον τῶν Βρυξελλῶν. Κάτ. 26.000. Ἔχει ἐργοστάσια κεραμοποιίας, κατασκευῆς πιάνων, καθεκλοποιίας, ἀστεροσκοπεῖον κτλ.

Π. Π. Κ.

Οὐκουάρδος. Ἄγγλος φιλέλλην, συμμετασχὼν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Τῷ 1828 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου μεθ' ἑνὸς λόχου εἰς Κρήτην καὶ παρέλαβε τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης ὡς φρούραρχος αὐτοῦ, ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας ἐφονεύθη ἐκ τῆς πεσούσης ἐπ' αὐτοῦ στέγης καφενείου τινός, ἣν ἀνήρπασεν ὁ πνεύσας σφοδρὸς ἄνεμος. Ἐτάφη πλησίον τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς τῶν τειχῶν.

Ν ΚΛΣ

Οὐκούντι ***Μασσέϊ*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Δ. Ἀφρικῆς (βλ. λ. *Κρυστάλλινα ὄρη*).

Οὐκούρ, ***Μεγάλο*** καὶ ***Μικρὸ*** — *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καβησσὸς* Μικρά.

Οὐκραΐνκα, ***Νόβο***— (Novo Ukrainka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας (βλ. λ. *Νόβο-Οὐκραΐνκα*).

Οὐκρανία, ἢ ***Οὐκραίνη***. Σοσιαλιστικὴ σοβιετικὴ δημοκρατία τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, συνήθως καλουμένη Μικρὰ Ρωσία. Ἡ ἔκτασις τῆς Οὐκρανίας ἀνέρχεται εἰς 451.730 τ. χλμ., ὁ δὲ πληθυσμός της, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, εἰς 29.714.000 ψυχῶν. Κειμένη μεταξὺ τῶν 46°—52° βορείων παραλλήλων καὶ 26° 10'—40° 14' ἀνατολικῶν μεσημβρινῶν, ὁρίζεται πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Μαύρης θαλάσσης, τῆς Κριμαίας καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Βεσσαραβίας, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Λευκῆς Ρωσίας καὶ τῆς ἐπαρχίας Μπριάνσκ καὶ πρὸς ΒΑ. καὶ Α. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Κοὺρσκ καὶ Μπόρεσετς καὶ τῆς Βορείου Καυκασίας. Πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας ταύτης εἶναι ἡ πόλις *Χάρκοβ*, ἀριθμοῦσα 328.565 κατοίκους. Κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιφάνεια τῆς Οὐκρανίας ἀποτελεῖται ἐκ στεππῶν, ἤτοι πεδιάδων καὶ ὀροπεδίων γονιμωτάτων, ἀποτελούντων τὸν πλουσιώτερον σιτοβολῶνα τοῦ κόσμου. Ἐν Οὐκρανίᾳ παράγονται ὅλα τὰ εἴδη τῶν δημητριακῶν καρπῶν, καπνός, ὀπῶραι καὶ γεώμηλα, εἶναι δὲ ἀνεπτυγμένη μεγάλως καὶ ἡ ἀμπελουργία, ἡ σηροτροφία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἔχει πλούσιον καὶ ποικίλον ὀρυκτὸν πλοῦτον καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν, τὸ δὲ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν καρπῶν εἶναι ἀνεπτυγμένον εἰς αὐτὴν πλειότερον πάσης ἄλλης πολιτείας τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας. Ἡ ἐξαγωγὴ διενεργεῖται διὰ τῶν λιμένων τῆς Μαύρης καὶ Ἀζοφικῆς θαλάσσης, ἰδίως διὰ τῆς Ὀδησσοῦ. Λίαν ἀνεπτυγμένη εἶναι ὡσαύτως ἡ σιδηροδρομική της συγκοινωνία, ὡς καὶ ἡ διεξαγομένη διὰ τῶν ποταμῶν αὐτῆς *Μπούγκ*, *Δνειπέρου*, *Δνειστέρου* καὶ *Ντόνετς*. Ἀπὸ τοῦ 1925 συνεδέθη ἀεροπορικῶς μετὰ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ρωσίας.

Οἱ Οὐκρανοὶ εἶναι Σλαῦοι, γνωστοὶ ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀναμιχθέντες μετ' ἄλλων ἀνατολικῶν σλαυϊκῶν λαῶν, καταγίνονται δὲ ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ *Οὐκρανία*, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιότερον κατῳκημένων χωρῶν τοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων λειψάνων ἐν Κιέβῳ ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις ἀνθρώπου τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς ἐν Οὐκρανίᾳ, ἄφθονα δ' ἐξ ἄλλου διεσώθησαν λείψανα ἀνθρώπων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Αἱ πρῶται ὅμως ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Οὐκρανίας διεσώθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων συγγραφέων. Ἡ φαντασία τῶν Ἑλλήνων ἔπλασε τοὺς ὑπερβορείους, ζῶντας πέραν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τούτους *Ἀβίους*, ὁ δὲ Ψευδορφεὺς *Μακροβίους*, ἄλλοι δὲ ἱστοροῦσι τούτους ὡς κατοίκους τῶν βορειοτάτων τοῦ κόσμου ἐσχατιῶν, ἔνθα ὑψοῦνται τὰ μυθώδη Ριπαῖα ὄρη. Περὶ τῶν ὑπερβορείων δὲ τούτων ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι λέγουν τὰ ἑξῆς: «Ἡ χώρα αὐτῶν εἶναι εὔφορος· ὁ ἀὴρ καθαρὸς καὶ γαλήνιος, ὁ δὲ βίος μακρότερος καὶ εὐδαιμονέστερος τοῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, διότι οὔτε νόσους γνωρίζουσιν, οὔτε πόλεμον, οὔτε ἐγκλήματα. Κατοικοῦσι δάση καὶ τερπνοὺς λειμῶνας, ἔνθα τρέφονται ἐκ καρπῶν τῶν δένδρων. Ἑστιῶσι τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους κεκοσμημένοι δι' ἀνθίνων στεφάνων, οὓς ρίπτουσι κατόπιν εἰς τὰ ἀφρίζοντα κύματα». Η περιγραφὴ αὕτη ἀρχὴν ἔχει τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους. Ἀπὸ τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο πέμποντες ἀποίκους, οἵτινες ἔκτισαν τὴν *Ὀλβίαν*, 40 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Βορυσθένους* (Δνειπέρου) ποταμοῦ. Πρὸς δυσμὰς αὐτῆς διεβίουν οἱ *Καλλιπίδαι*, μιγάδες ἐξ Ἑλλήνων καὶ Σκυθῶν, τὰ δὲ πέριξ τοῦ ποταμοῦ *Ὑπάνεως* κατεῖχον οἱ *Ἀλαζῶνες*. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν δὲ τοῦ Βορυσθένους ἦσαν οἱ *Σκύθαι*.

Κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, οἱ Σαρμάται ἢ Σαυρομάται, προελάσαντες κατὰ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες κατεῖχον τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας, κατέστρεψαν τὴν Ὀλβίαν καὶ τὰ ἐν Κριμαίᾳ φρούρια. Τὰς κατακτήσεις αὐτῶν περιώρισεν ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος, ἀλλ' οὗτοι ἐτάρασσον τοὺς Ρωμαίους διὰ συνεχῶν ἐπιδρομῶν, ἐν τέλει δὲ οἱ Ἀλανοί, ἐκδιώξαντες

Digitized by Google

τοὺς **Σαρμάτας** ἀπὸ τῆς Οὐκρανίας, ἐκυρίευσαν τὴν **Ταυρίδα**. Εἶτα ἐπῆλθον οἱ Γότθοι καὶ ἄλλα γερμανικὰ ἔθνη, ἐξορμήσαντα ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ μεταβαλόντα τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν εἰς ἀπέραντον ἔρημον, ἔνθα περιεπλανῶντο τὰ λείψανα αὐτῶν. Ἔπειτα ἀναφαίνονται οἱ *Σλαῦοι*, τοὺς ὁποίους μνημονεύουσι τὰ βυζαντινὰ χρονικὰ μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε′ αἰῶνος μ.Χ. Πολλοὶ τούτων, μετοικήσαντες εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθένους, ἐκλήθησαν *Πολωνοί*, ἕνεκεν τῆς ὡραιότητος τῶν ἀγρῶν των. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Ρῶσος χρονογράφος Νέστωρ ἀναφέρει τὴν θεμελίωσιν τοῦ Κιέβου ὑπὸ τοῦ Κΐς καὶ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του, τῷ δὲ 862 οἱ Σλαῦοι τῆς Οὐκρανίας, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν, ἐκάλεσαν τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς Βαράγγους, οἵτινες ἐγένοντο οἱ πρῶτοι κυρίαρχοι τῆς Ρωσίας. Καὶ οἱ μὲν δύο ἄλλοι ἀπέθανον μετά τινα χρόνον, ὁ δὲ Ρούρικ, συνενώσας τὰς ἡγεμονίας αὐτῶν μετὰ τοῦ ἰδίου κράτους, συνέστησε τὴν μοναρχίαν τοῦ Κιέβου. Τῷ 866 ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος ἔπεμψεν ἐκκλησιαστικοὺς διδασκάλους εἰς Κίεβον, οἵτινες διέδωκαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τῆς Οὐκρανίας τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀλλὰ τὸ βάπτισμα τῶν Ρώσων ἐγένετο κυρίως ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Βλαδιμίρου τοῦ Μεγάλου, μετὰ 122 ἔτη, ὅτε ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κιέβου, νυμφευθεὶς τὴν βασιλόπαιδα Ἄνναν, ἀδελφὴν τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐβαπτίσθη (988) ὁ ἴδιος, προεκήρυξε δὲ ὅτι ἅπαντες οἱ Ρῶσοι, κύριοι καὶ δοῦλοι, πλούσιοι καὶ πένητες, ὤφειλον ὁμοίως νὰ βαπτισθῶσιν. Ἀθρόως ἔδραμε τότε ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βορυσθένους τὸ πλῆθος καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἔκτοτε ἡ Οὐκρανία ἐμεγαλύνθη, κατακτήσασα τὴν Γαλικίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ὁ σύγχρονος τοῦ Βλαδιμίρου Γερμανὸς χρονογράφος Ντίμαρ βεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κιέβου ὑπῆρχον τετρακόσιοι χριστιανικοὶ ναοί, ἀποκαλεῖ δὲ αὐτὴν δευτέραν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ διανομὴ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Κιέβου εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βλαδιμίρου ἐγένετο ἀφορμὴ μακροτάτων ἐμφυλίων πολέμων καὶ τὴν 8ην Μαρτίου 1169 τὸ Κίεβον ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ ἀπώλεσε διὰ παντὸς τὸ δικαίωμα νὰ καλῆται πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας. Τῷ 1240 ὁ στρατὸς τοῦ χάνου τῶν Τατάρων ἐπολιόρκησε τὸ Κίεβον, ὅπερ ἐκυρίευσε μετά τινας ἡμέρας, ἐξηφάνισε δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ πάντα τὰ μνημεῖα πολυχρονίου πολιτισμοῦ. Τὸ ἀρχαῖον Κίεβον ἐξέλιπε διὰ παντὸς καὶ ἡ περιφανὴς πρωτεύουσα τῆς Οὐκρανίας, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας, κατὰ τὸν ΙΔ′ καὶ ΙΕ′ ἀκόμη αἰῶνα, ἦτο σωρὸς ἐρειπίων. Ἡ Οὐκρανία περιῆλθε κατόπιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Λιθουανῶν καὶ τῶν Πολωνῶν, ἥτις παρετάθη μέχρι τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Οἱ νέοι κυρίαρχοι ἐσεβάσθησαν τὸν ἀρχαῖον πολιτικόν της ὀργανισμόν. Ἀποτελοῦσα τὴν προφυλακὴν τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου ἔναντι τῶν Τούρκων καὶ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας, ἡ Οὐκρανία εὑρίσκετο εἰς ἀδιάκοπον ἀγῶνα πρὸς αὐτούς. Τὴν διαρκῆ ταύτην πολεμικὴν ἄμυναν εἶχεν ἀναλάβει στρατιωτική τις ἀδελφότης, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κοζάκοι*. Ἀποτελουμένη κατ' ἀρχὰς ἐκ γενναίων τυχοδιωκτῶν καὶ διευθυνομένη ἀπὸ τοὺς *στάροστα* (= δημογέροντας), κατέστη τάχιστα πολυάριθμος καὶ ἰσχυρὰ στρατιά, ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τοῦ στάροστα Ντασκέβιτς. Ἡ πολυτάραχος αὕτη ἀδελφότης ἐξέλεξε κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ἴδιον ἀρχηγόν, λαβόντα τὸν τίτλον τοῦ *χέτμαν*. Οἱ Κοζάκοι ἀπέβησαν μετά τινα χρόνον κίνδυνος εἰς τοὺς Πολωνούς. Ὁ χέτμαν Μπογντὰν Χμελίνσκι, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ χάνου τῆς Κριμαίας, ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Πολωνοὺς (1648—1654), ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος κατέληξεν εἰς τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Οὐκρανίας. Ἀλλ' ἀπειλουμένη αὖθις ὑπὸ τῆς Πολωνίας ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν μεγάλων ἡγεμόνων τῆς Μόσχας, διατηρήσασα τὴν πολιτικήν της αὐτονομίαν, τὸ δημοκρατικόν της πολίτευμα, τὸν στρατὸν καὶ τὰς διπλωματικάς της σχέσεις, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἐν Περεσλὰβ συνθήκης τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1654. Ἔκτοτε ἡ Οὐκρανία ἤρξατο ἀπορροφουμένη ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπανάστασιν τοῦ Μαζέπα, συμπράξαντος μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου ΙΒ′, ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος Α′ κατήργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ χέτμαν καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸ τῷ 1722 διὰ συμβουλίου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ τσάρος Πέτρος Β′ ἐπανέφερε τὸν θεσμὸν τοῦ χέτμαν, διοριζομένου ὅμως δι' αὐτοκρατορικοῦ οὐκαζίου, ἀλλ' ἡ Αἰκατερίνη Β′ κατέλυσε πάντα τὰ προνόμια τῆς Οὐκρανίας καὶ συνεχώνευσε ταύτην μετὰ τῆς λοιπῆς Ρωσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος Β′ ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τῆς οὐκρανικῆς γλώσσης εἰς τὸν τύπον, τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν φιλολογίαν (1876).

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἤρξατο χωριστική τις κίνησις, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη ἰδίως εἰς τὴν οὐκρανικὴν φιλολογίαν. Ἀρχομένου τοῦ Κ′ αἰῶνος ἡ κίνησις αὕτη ἔλαβε σπουδαιότερον χαρακτῆρα δι' ἐξεγέρσεων τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐκλογῆς 52 βουλευτῶν ἐθνικιστῶν κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς πρώτης ρωσικῆς Δούμας (1905). Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως (1917) ἡ Οὐκρανία ἐζήτησε παρὰ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Πετρουπόλεως τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς, ἥτις καὶ ἀνεγνωρίσθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1917. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως, συνεστήθη ἐν Χάρκοβ τοπικὴ μπολσεβικικὴ κυβέρνησις, ἀντίθετος πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κιέβου, ζητοῦσα τὴν ἕνωσιν τῆς Οὐκρανίας μετὰ τῆς λοιπῆς σοβιετικῆς Ρωσίας. Ἡ ράδα (συμβούλιον) τοῦ Κιέβου ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν γερμανικῶν καὶ αὐστριακῶν στρατευμάτων, ἅτινα καὶ κατέλαβον τὴν Οὐκρανίαν, διέλυσαν τὴν ράδαν καὶ ἐγκατέστησαν τὸν στρατηγὸν Σκοροπάντσκο ὡς χέτμαν μετὰ δικτατορικῶν δικαιωμάτων. Ὁ λαὸς ὅμως ἐξεγερθεὶς ἐφόνευσε τὸν ἀρχηγὸν τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων Ἀϊχορν. Ὅτε ἔληξεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἡ Οὐκρανία ἐκήρυξε τὴν ἕνωσίν της μετὰ τῆς δυτικῆς Οὐκρανικῆς δημοκρατίας, τῆς συσταθείσης ἐν Λεοπόλει τῆς Γαλικίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως ταύτης εἶχον τεθῆ ὁ Πετλιούρα καὶ ὁ Βενιτσένκο. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1919, ἐξερράγη ἐν Κιέβῳ μπολσεβικικὴ ἐπανάστασις, ὁ δὲ Πετλιούρας, ἐκκενώσας τὴν πόλιν συνηνώθη μετὰ τῶν Πολωνῶν, βοηθουμένων ὑπὸ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐστράφη κατὰ τῶν μπολσεβίκων. Ὁ στρατηγὸς Ντενίκιν, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἀντιεπαναστατικῶν στρατευμάτων, κατέλαβε τὸ Χάρκοβ καὶ ἡτοιμάζετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Μόσχας. Ἀλλ' ὁ μπολσεβικικὸς στρατὸς ἀναδιοργανωθεὶς ἀνέκτησε τὸ Χάρκοβ καὶ κατεδίωξε τὰς λευκὰς στρατιάς, περικλείσας αὐτὰς εἰς τὴν Κριμαίαν. Κατέλαβεν ἐπίσης τὸ Κίεβον καὶ τὴν Ὀδησσόν. Οἱ Πολωνοὶ κατ' ἀρχὰς ἐξετόπισαν τοὺς μπολσεβίκους, εἶτα ὅμως ὑπέστησαν ἀλλεπαλλήλους ἥττας καὶ ἐξηναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν ἐκ τῶν κατεχομένων ἐδαφῶν τῆς Οὐκρανίας, ἐνῷ ταυτοχρόνως οἱ μπολσεβῖκοι, διασπάσαντες τὸ μέτωπον τοῦ Περεκόπ, εἰσέβαλον εἰς τὴν Κριμαίαν καὶ κατετρόπωσαν τοὺς στρατοὺς τοῦ Βράγγελ, ὅστις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν Ντενίκιν. Ἡ Πολωνία, μὴ δυναμένη πλέον ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὴν σοβιετικὴν κυβέρνησιν, γενομένην κυρίαν ὁλοκλήρου τῆς Ρωσίας, ἠναγκάσθη διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ρίγας τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1920 ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐτονομίαν τῆς Οὐκρανίας, ἥτις τὴν 28 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διεκανόνισε τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν ἐκκρεμῆ ζητήματα καὶ τὴν 6 Ἰουλίου 1923, ἀποδεχθεῖσα τὸ πολίτευμα τῆς Μόσχας, ἐγένετο μέλος τῆς ἑνώσεως τῶν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν. Ἡ Οὐκρανικὴ δημοκρατία περιλαμβάνει τὰ παλαιὰ κυβερνεῖα Κιέβου, Χάρκοβ, Βερονέζ, Μίνσκ, Βολυνίας, Αἰκατερινοσλὰβ καὶ Χερσῶνος, πρὸς δὲ καὶ τὴν Μολδαβικὴν δημοκρατίαν. θ. β.

—*[Γλῶσσα]* Ἡ γλῶσσα τῆς *Οὐκρανίας* (ἢ Οὐκρανική) ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν γλωσσῶν ἢ διαλέκτων τῆς μικρορρωσικῆς ἢ ἄλλως ρουθηνικῆς καλουμένης γλωσσικῆς ὁμάδος, ὁμιλεῖται δὲ εἰς τὸ ΝΔ. τμῆμα τῆς Ρωσίας, ἤτοι εἰς τὰ ἄλλοτε κυβερνεῖα τῆς Πολτάβας, τοῦ Κιέβου, τοῦ Χαρκόβου κλ. Ἡ Οὐκρανικὴ δὲν περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν προφορικὴν χρῆσιν, ἀλλ' ἐχρησιμοποιήθη πρὸ πολλοῦ καὶ ὡς γραπτὴ γλῶσσα, εἰς αὐτὴν δὲ ἐγράφησαν πολλὰ—καὶ μάλιστα καὶ δόκιμα—λογοτεχνικὰ ἔργα. Ἡ γραπτὴ λογοτεχνία, ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος διὰ τῶν «Χρονικῶν» τοῦ Νέστορος, διεκόπη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Οὐκρανίας ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ λόγῳ τῆς ἐκπολωνίσεως τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων τάξεων τῆς Γαλικίας. Ἐν τούτοις ἐγράφησαν εἰς τὴν Οὐκρανικὴν πολυάριθμα ἀπομνημονεύματα, ἱστορικά, θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα, πρὸς δὲ ἀνεδείχθησαν δι' αὐτῆς καὶ διάσημοί τινες συγγραφεῖς, ἐν οἷς ὁ Κοτλιαρέφσκι, ὁ Σεφτσέγκο, ὁ μυθιστοριογράφος Κοτσιουμπίνσκη, ἡ ποιήτρια Κρίτα (γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Οὐκράϊνκα), ἡ περίφημος λογοτέχνις Μαρία Μάρκοβιτς (γνωστὴ ὡσαύτως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μάρκο Βόφτσοκ) καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἐπετράπη ἡ χρῆσις τῆς οὐκρανικῆς γλώσσης, ἤρξατο ἀναθάλλουσα ἡ νέα οὐκρανικὴ λογοτεχνία. Γ. Π. Α.—Θ. Β.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1919 εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῆς **Γαλλίας** ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατεία, ἧς μετέσχε καὶ ἡ Ἑλλάς, σύμμαχος τότε τῆς Γαλλίας, διὰ τοῦ Α′ σώματος στρατοῦ αὐτῆς (ΙΙ καὶ ΧΙΙΙ μεραρχιῶν) ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Νίδερ. **Ἡ Γαλλία** διέθηκε τὴν 1ην ὁμάδα μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν D'Anselme, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν 30ῆς καὶ 156ης μεραρχιῶν, ἀμφοτέρων ἠλαττωμένης κατὰ πολὺ δυνάμεως. Θέατρον ἐπιχειρήσεων τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ μεσημβρινὴ **Ρωσία**, ἤτοι ἡ Οὐκρανία. Ἀφορμὴν διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἔδωκαν οἱ Οὐκρανοὶ ἀντιμπολσεβῖκοι, προσπαθοῦντες ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὴν μεγάλην κοινωνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν πολιτειακὴν μεταβολήν, αἵτινες, ἀπὸ τοῦ 1917 ἔτι, εἶχον ἐπέλθει ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ Γαλλία ἐπεχείρησε τότε νὰ ἐνισχύσῃ διὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης τοὺς ὑπ' αὐτῆς κυρίως ἐξωθουμένους κατὰ τῶν μπολσεβίκων Οὐκρανούς. Ἀλλ' ὁ κύριος ἐπιδιωκτέος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἦτο νὰ ἐξαναγκασθῇ ἡ μπολσεβικικὴ κυβέρνησις, ἡ διαδεχθεῖσα ὁριστικῶς τὴν ἐκπεσοῦσαν τοιαύτην τῶν Ρώσων αὐτοκρατόρων: α′) Ν' ἀναγνωρίσῃ τοὺς ὑπὸ τῆς **Γαλλίας** τιθεμένους οἰκονομικοὺς ὅρους, δι' ὧν θὰ προησπίζοντο τὰ συμφέροντα τῶν Γάλλων πιστωτῶν τῆς τσαρικῆς Ρωσίας· καὶ β′) Νὰ ὠθηθῶσι πρὸς τὴν Ρωσίαν (πρὸς Α.) τὰ σύνορα τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ρουμανίας, συμμάχων καὶ φίλων δυνάμεων τῆς Γαλλίας, εὐθυγραμμιζόμενα ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων (γαλλικῶν, ἑλληνικῶν καὶ ἀντιμπολσεβικικῶν) εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν εἰρημένον Γάλλον στρατηγὸν D'Anselme. Ὡς σημεῖα βάσεων διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις εἶχον ἐκλεγῆ ἐκ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἡ Ὀδησσός, τὸ Νικολάϊεφ, ἡ Χερσὼν (ἤτοι ἡ μεταξὺ Δνειστέρου καὶ Δνειπέρου παραλιακὴ ζώνη), ἔτι δὲ καὶ ἡ Σεβαστούπολις, εἰς ἃ σημεῖα καὶ ἀπέβησαν αἱ ἀποσταλεῖσαι δυνάμεις, ἀλλ' ἰδιαίτατα καὶ κυρίως ἡ Ὀδησσός. **Τὰ** εἰς τὰς παραλίους ταύτας πόλεις ἀποβιβασθέντα συμμαχικὰ στρατεύματα (ἑλληνικὰ κυρίως καὶ γαλλικὰ) ἐπεζήτησαν κατὰ πρῶτον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς προηγμένας περὶ τοὺς λιμένας ἀποβάσεως αὐτῶν θέσεις, ὥστε ν' ἀσφαλίσωσι τὰς βάσεις, ἀφ' ὧν κατόπιν ὁρμώμενα νὰ κατορθώσωσι νὰ εἰσδύσωσι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ τούτου μπολσεβικικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν ἀταμᾶνον Γρηγόριεφ, ἐπιτεθέντα, συνῆψαν πρὸς τὰς συμμαχικὰς μονάδας μάχας, ἐξαναγκάσαντα αὐτὰς νὰ ὑποχωρήσωσι νοτίως τοῦ Δνειστέρου, πρὸς τὴν Βεσσαραβίαν. Εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συνετέλεσαν τὰ μάλιστα καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐν γένει, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν φρονημάτων, ἀνεπιφυλάκτως καὶ μετὰ πολ-

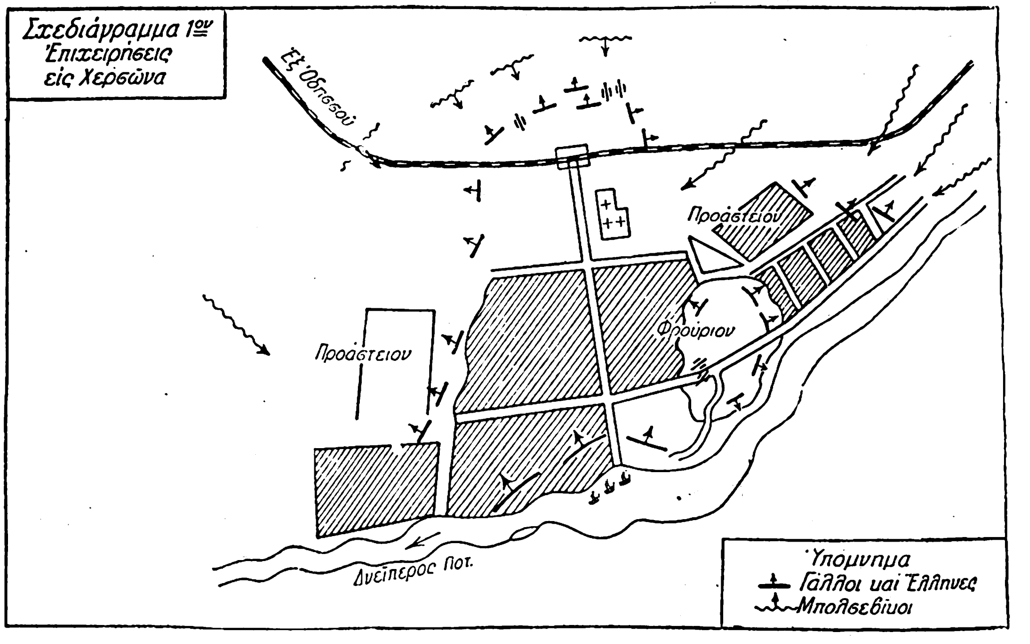

Digitized by Google

λῆς ἐνεργητικότητος ἀποκρούσαντες τὴν ἀνάμιξιν τῶν ξένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ρωσίας.

Ἀγῶνες τῆς Χερσῶνος. Εἰς τὴν Χερσῶνα εἶχον ἀποβιβασθῆ ὑπὸ τὸν Γάλλον ταγματάρχην Zanchon ἑλληνικὸν τάγμα τοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ (23 ἀξιωματικοὶ καὶ 853 ὁπλῖται), καὶ 1 γαλλικὸς λόχος πεζικοῦ μετὰ 2 πυροβόλων τῶν 65 χλστ. (145 ἐν ὅλῳ ἄνδρες). Ἡ ἄμυνα τῆς Χερσῶνος ἐβασίζετο εἰς προκεχωρημένην γραμμὴν περὶ

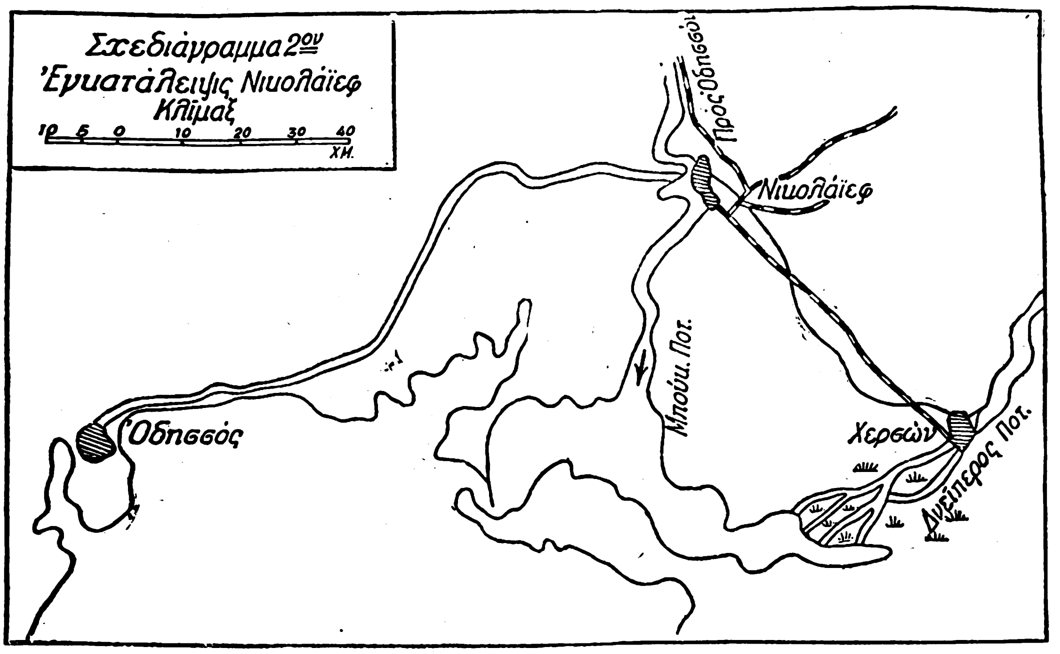

τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ εἰς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως τοῦ ὁμωνύμου φρουρίου. Καὶ ἡ μὲν προκεχωρημένη γραμμὴ κατείχετο ὑπὸ ἑλληνικοῦ λόχου τοῦ εἰρημένου τάγματος, τὸ δὲ φρούριον ὑπὸ τῆς λοιπῆς δυνάμεως. Τῇ 1 Μαρτίου 1919 (ν. ἡ.) ὁ προκεχωρημένος λόχος ἔλαβε τελεσίγραφον τοῦ ἐν Σνιγιερόφσκα εὑρισκομένου Ρώσου ἀταμάνου Γρηγόριεφ νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ ἀναχωρήσῃ μέχρι τῆς 17ης ὥρας τῆς ἐπομένης ἡμέρας, «διότι δὲν ἐγνώριζε νὰ ὑπάρχῃ διαφορὰ τις οἱασδήποτε φύσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωσίας». Ἀλλ' ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι εἶναι ἀνάξιον τῶν ἀπογόνων τοῦ Λεωνίδου νὰ ἐγκαταλείπωσι τὰς ἑαυτῶν θέσεις. Κατόπιν τούτου τὴν 14ην ὥραν τῆς 2ας Μαρτίου οἱ μπολσεβῖκοι ἐβομβάρδισαν πολλὰ σημεῖα τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς, ἔνθα εὑρίσκοντο ἑλληνικὰ τμήματα. Συγχρόνως δὲ ἐξαπελύθη καὶ ἐπίθεσις πεζικοῦ πρὸς τὴν Χερσῶνα. Ἀντεπεξῆλθον διὰ τῶν πυρῶν αὐτῶν εἰς τὴν τοιαύτην ἐπίθεσιν τῶν μπολσεβίκων τὰ δύο γαλλικὰ πυροβόλα τῶν 65 χλστ. καὶ ἓν τῆς περιπλεούσης γαλλικῆς κανονιοφόρου «Pluton», ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν ἀπέκρουσε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν ἐπίθεσιν τῶν μπολσεβίκων, τηρῆσαν ἀκλονήτως τὴν θέσιν του. Τὰς ἑπομένας ἡμέρας, 3—6 Μαρτίου, ἐπανελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ ὁ κανονιοβολισμὸς ἀπὸ τεθωρακισμένης ἁμαξοστοιχίας, φερούσης πυροβόλα. Τῇ 7 Μαρτίου οἱ μπολσεβῖκοι, ἐπιτεθέντες δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων πεζικοῦ, ὑποστηριχθέντος καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ τεθωρακισμένης ἁμαξοστοιχίας, κατέλαβον μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα τὸ ἀνατολικὸν προάστειον τῆς Χερσῶνος, τὸ τηλεγραφικὸν κέντρον καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι τῆς Χερσῶνος, ἀκόμη καὶ οἱ πολιτικῶς ἀντιφρονοῦντες πρὸς τοὺς μπολσεβίκους, ἐξ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης ἀπέναντι τοῦ ἔξωθεν ἀπειλοῦντος τὴν Ρωσίαν κινδύνου, λαβόντες τὰ ὅπλα ἐπυροβόλουν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν. Τὴν 8 Μαρτίου ἡ πίεσις τῶν μπολσεβίκων ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μετώπου τῆς πόλεως, ἡ δὲ θέσις τῶν συμμάχων ἀπέβη ἔτι μᾶλλον δυσχερής. Τῇ 9ην Μαρτίου, κατόπιν ὁρμητικωτάτης ἐπιθέσεως τῶν μπολσεβίκων, καθ' ἣν αἱ τεθωρακισμέναι ἀτμομηχαναὶ αὐτῶν ἔβαλλον διὰ πυροβόλων καὶ πολυβόλων ἀπὸ ἀποστάσεως 100 μ. κατὰ τῶν ἀμυνομένων Ἑλλήνων, κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός, ἠναγκάσθησαν δὲ τότε τὰ μὲν ἑλληνικὰ τμήματα ν' ἀποσυρθῶσι, βαλλόμενα καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων, εἰς τὸ φρούριον, ὅπου καὶ ἀπεκλείσθησαν, ἡ δὲ γαλλικὴ δύναμις πρὸς τὴν παραλίαν. Ἡ κατάστασις διὰ τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις κατέστη πλέον τότε κρισιμωτάτη. Ἀλλ' ἀφίκοντο ἐνισχύσεις μετὰ μεσημβρίαν εἰς τοὺς συμμάχους ἐκ δύο ταγμάτων τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γαργαλίδην, ὅστις κατώρθωσε κατὰ τὴν νύκτα τῆς 9 Μαρτίου ν' ἀπαγκιστρώσῃ ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ τὸ κινδυνεῦον στράτευμα καὶ ἐπιβιβάσας αὐτὸ ἐπὶ πλοίων νὰ τὸ ἐπανοδηγήσῃ εἰς Ὀδησσόν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 12 ἀξιωματικοὺς καὶ 245 ὁπλίτας ἐκτὸς μάχης (ἐξ ὧν φονευθέντες 3 ἀξιωματικοὶ καὶ 138 ὁπλῖται) καὶ εἰς ἅπαν τὸ ὑλικόν, ἐξ οὗ διεσώθη μόνον τὸ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν συναποκομισθέν.

Ἐνέργεια περὶ τὸ Νικολάϊεφ. Εἰς Νικολάϊεφ εἶχον ἀποβιβασθῆ τὸ 7ον σύνταγμα πεζικοῦ μετὰ χειρουργείου, ταχθὲν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Légeay. Ἓν τάγμα τοῦ συντάγματος τούτου εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Βουτοτὸπ (2 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Νικολάϊεφ). Συνεπείᾳ ὅμως τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς Χερσῶνα διετάχθη ἡ ἀποχώρησις καὶ τῶν εἰς Νικολάϊεφ τμημάτων, ἥτις συνετελέσθη τῇ 6ῃ ὥρᾳ τῆς 14ης Μαρτίου 1919 (ν. ἡ.) ὑπὸ τὸ σφοδρὸν πῦρ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Τὰ τμήματα ἀτμοπλοϊκῶς ἐπανήχθησαν εἰς Ὀδησσὸν ἐγκαταλιπόντα εἰς Νικολάϊεφ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὑλικοῦ των. Καὶ εἰς Νικολάϊεφ κατόπιν τούτου εἰσῆλθον οἱ μπολσεβῖκοι τοῦ ἀταμάνου Γρηγόριεφ.

Ἐπιχειρήσεις περὶ τὴν Μπερεζόφκαν. Ἐκ τοῦ πρώτου ἀποβιβασθέντος εἰς Ὀδησσὸν ἑλληνικοῦ 34ου συντάγματος πεζικοῦ, τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου 1919 (ν. ἡ.) ἀπεστάλη ἓν τάγμα αὐτοῦ εἰς Βασιλίνοβο (120 χλμ. ΒΑ. τῆς Ὀδησσοῦ), ὅπως καλύψῃ ἀπὸ τῆς διευθύνσεως ταύτης τὴν Ὀδησσόν, βάσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, μετὰ γαλλικῶν τινων μονάδων ἐκ Ζουάβων, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Légeay. Τῇ 7ῃ Μαρτίου 1919 (ν. ἡ.) μπολσεβικικὰ τμήματα, κατόπιν προπαρασκευῆς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πυροβολικοῦ, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν εὐχερῶς. Τῇ 11 Μαρτίου, κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἀντισυνταγματάρχου

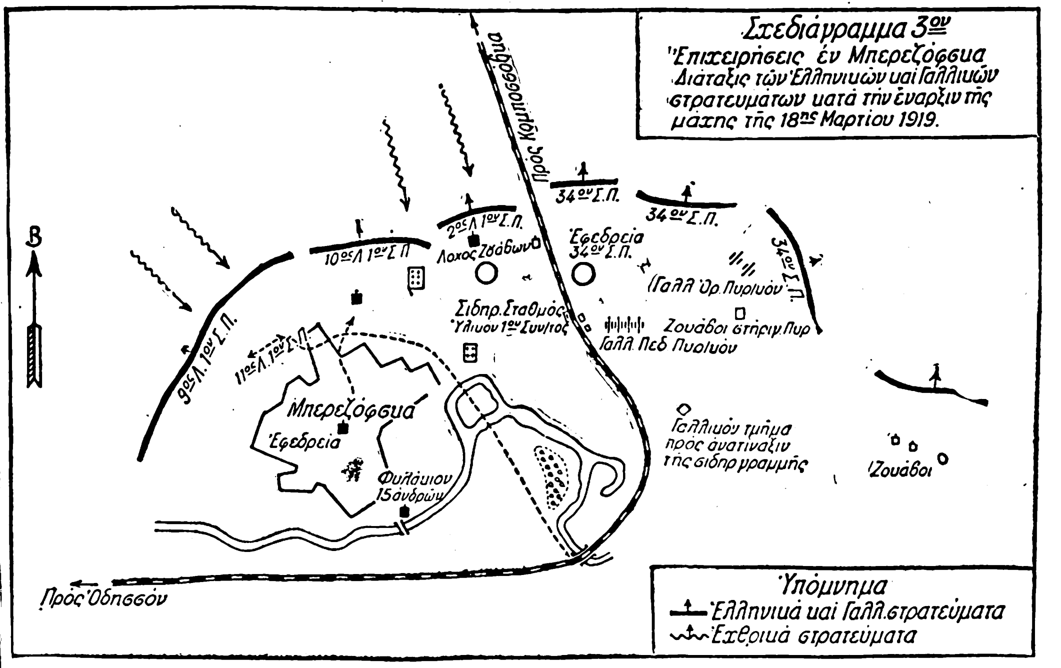

Légeay, ἀπεσύρθη σιδηροδρομικῶς τὸ συμμαχικὸν ἀπόσπασμα εἰς Μπερεζόφκα (Berezovka), ὅπου τὸ μὲν εἰρημένον τάγμα ἀνέλαβε προφυλακὰς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βασιλίνοβο, ἀνατολικῶς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἐνῷ δυτικῶς αὐτῆς εἶχον ἐγκατασταθῆ προφυλακαὶ τῶν Ζουάβων. Αἱ εἰς Μπερεζόφκαν δυνάμεις ἐνισχύθησαν διαδοχικῶς. Τῇ 16 Μαρτίου μικρὸν μικτὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Γάλλον ταγματάρχην Geurres ἐξετέλεσεν ἀναγνώρισιν πρὸς Κολοσόφκα (Kolossovka) καὶ διεπίστωσε τὴν ὕπαρξιν πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐχθρικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη, βαλλομένη ὑπὸ πυροβολικοῦ καὶ πολυβόλων μπολσεβικικῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Μπερεζόφκαν. Τὴν 17ην Μαρτίου ἀπεκρούσθη ἐπίθεσις τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, γενομένη κατὰ τῶν προφυλακῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὴν Μπερεζόφκαν. Τὴν ἐπομένην, ἐνῷ τὰ γαλλικὰ τμήματα (ἀφρικανικὸν σύνταγμα πεζικοῦ, πεδινὴ πυροβολαρχία καὶ οὐλαμὸς τεθωρακισμένων αὐτοκινήτων) παρεσκευάζοντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ὀδησσὸν ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Légeay, οἱ μπολσεβῖκοι ἐπετέθησαν ὁρμητικῶς διὰ πυροβολικοῦ καὶ πολυβόλων ἀπὸ τεθωρακισμένων μηχανῶν κατὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ κέντρου τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως ἐν ἀρχῇ, εἶτα δὲ καὶ κατὰ τῆς ἀριστερᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος. Ἀλλ' ἀποσυρθέντων τότε τῶν Ζουάβων, ἠναγκάσθησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ τμήματα, ὡς καὶ δύο ἶλαι Ρώσων ἐθελοντῶν ἀντιμπολσεβίκων, νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐσπευσμένως διὰ δύο φαλάγγων πρὸς Σέρμπκαν καὶ πρὸς σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ραούχκοβα, βαλλόμενα ἀπό τε τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως διὰ χειροβομβίδων καὶ ὑπὸ τοῦ μπολσεβικικοῦ στρατοῦ. Ἀπωλέσθησαν ἐν Μπερεζόφκα ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ 9 ἀξιωματικοί, 135 ὁπλῖται καὶ ἅπαν ἀνεξαιρέτως τὸ ὑλικὸν τῶν ἑλληνικῶν μονάδων.

Ἐπιχειρήσεις περὶ τὴν Σέρμπκα. Τὰ λυπηρὰ γεγονότα τῆς Μπερεζόφκας ἐπέβαλον εἰς τὸν στρατηγὸν D'Anselme νὰ διαθέσῃ πρὸς κάλυψιν τῆς Ὀδησσοῦ ἀπὸ βορρᾶ ἰσχυρὸν ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 3ου συντάγματος πεζικοῦ, τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων, τῆς II μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τινων λόχων μηχανικοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Tchimanovsky σώματος Ρώσων ἐθελοντῶν. Ἅπασαι αἱ μονάδες αὗται ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Nerel, διοικητοῦ τῆς 30ῆς μεραρχίας πεζικοῦ, ὅστις ἐγκατεστάθη εἰς Κρεμιδόφκα, καὶ προωθήθησαν τμηματικῶς πρὸς Σέρμπκα. Ἀφοῦ αἱ ἀνωτέρω μονάδες συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ μέχρι τῆς 21 Μαρτίου, ἐτάχθησαν ὡς ἑξῆς: Ἓν σύνταγμα πεζικοῦ, μία μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, τὰ τμήματα μηχανικοῦ καὶ ὁ οὐλαμὸς ἱππικοῦ περὶ τὸ Σέρμπκα, ἡ δὲ ταξιαρχία τῶν Ρώσων ἐθελοντῶν ἀνατολικώτερον καὶ τέλος ἓν τάγμα ἐτηρήθη ὀπίσω εἰς Μπουγιαλὶκ ὡς ἐφεδρεία. Ἀπὸ τῆς 23 μέχρι καὶ τῆς 25 Μαρτίου δυνάμεις τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, προσεγγίσασαι διὰ δύο τεθωρακισμένων ἁμαξοστοιχιῶν, ἐκανονιοβόλουν τὰς περὶ τὴν Σέρμπκαν θέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ σφοδρότητος. Τῇ 26 Μαρτίου ἐρυθραὶ δυνάμεις πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ περὶ τὴν Σέρμπκαν ἑλληνικοῦ μετώπου, ἐνῷ συγχρόνως, κατόπιν προηγηθέντος κανονιοβολισμοῦ, ἐξαπελύθη ἐπίθεσις ἀνατολικώτερον κατὰ τοῦ μετώπου τῆς ρωσικῆς ταξιαρχίας, ὡς καὶ δυτικώτερον κατὰ τῆς Ἀνδρεϊέφκας, ὅπου εἶχε διατεθῆ ἓν ἑλληνικὸν τάγμα καὶ λόχος εὐζώνων. Κριθείσης τῆς καταστάσεως τότε σοβαρᾶς, διαταγῇ τοῦ Γάλλου ἀντισυνταγματάρχου De Clavière αἱ περὶ τὴν Σέρμπκα δυνάμεις ὑπεχώρησαν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μπουγιαλίκ, ὅπου ἀφίκοντο τὴν 20.30' ὥραν, ἐγκαταλιποῦσαι ὅλον τὸ ὑλικὸν αὐτῶν, διότι ἐστεροῦντο κτηνῶν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ αἱ δυνάμεις τοῦ στρατηγοῦ Nerel, ἐνισχυθεῖσαι, ἐπανῆλθον τὴν ἐπομένην (27 Μαρτίου) εἰς Σέρμπκα εἰς τὰς προτέρας θέσεις αὐτῶν, ἀνενοχλήτως ἐπανακτηθείσας. Τῇ 31 Μαρτίου τέλος ἐρυθραὶ δυνάμεις ἐπετέθησαν κατὰ τῶν περὶ τὴν Ἀνδρεϊέφκαν ἑλληνικῶν τμημάτων καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰ εἰς ὑποχώρησιν, ἀπο-

Digitized by Google

λέσαντα ἅπαν τὸ ὑλικὸν καὶ τοὺς τραυματίας των. Ὁ στρατηγὸς Nerel διέταξε τότε νὰ συμπτυχθῶσιν αἱ μονάδες ἔτι νοτιώτερον, εἰς Μπουγιαλίκ. Αἱ ἀπώλειαι τῶν ἑλληνικῶν μονάδων περὶ τὸ Σέρμπκα ἦσαν 11 ἀξιωματικοὶ καὶ 317 ὁπλῖται ἐκτὸς μάχης (ὧν νεκροὶ ἀξιωματικοὶ 2 καὶ ὁπλῖται 85) καὶ τὸ πλεῖστον ὑλικόν.

τοπίσθη κατὰ τὴν ἐπομένην (2 Ἀπριλίου), ἐνῷ συγχρόνως ἐξεδηλώθη ὁμοία ἐπίθεσις καὶ κατὰ τῆς ἀριστερᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος, διαρκέσασα μέχρι τῆς ἑσπέρας. Ὁ στρατηγὸς Nerel διέταξε τότε τὴν ὅλην δύναμιν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Ριάντζαν καὶ ἐκεῖθεν (τῇ 3 Ἀπριλίου) εἰς τὴν γραμμὴν Κὸλ Κουπάνκα—Μὰλ Μπουγιαλίκ, ἐνῷ τὸ

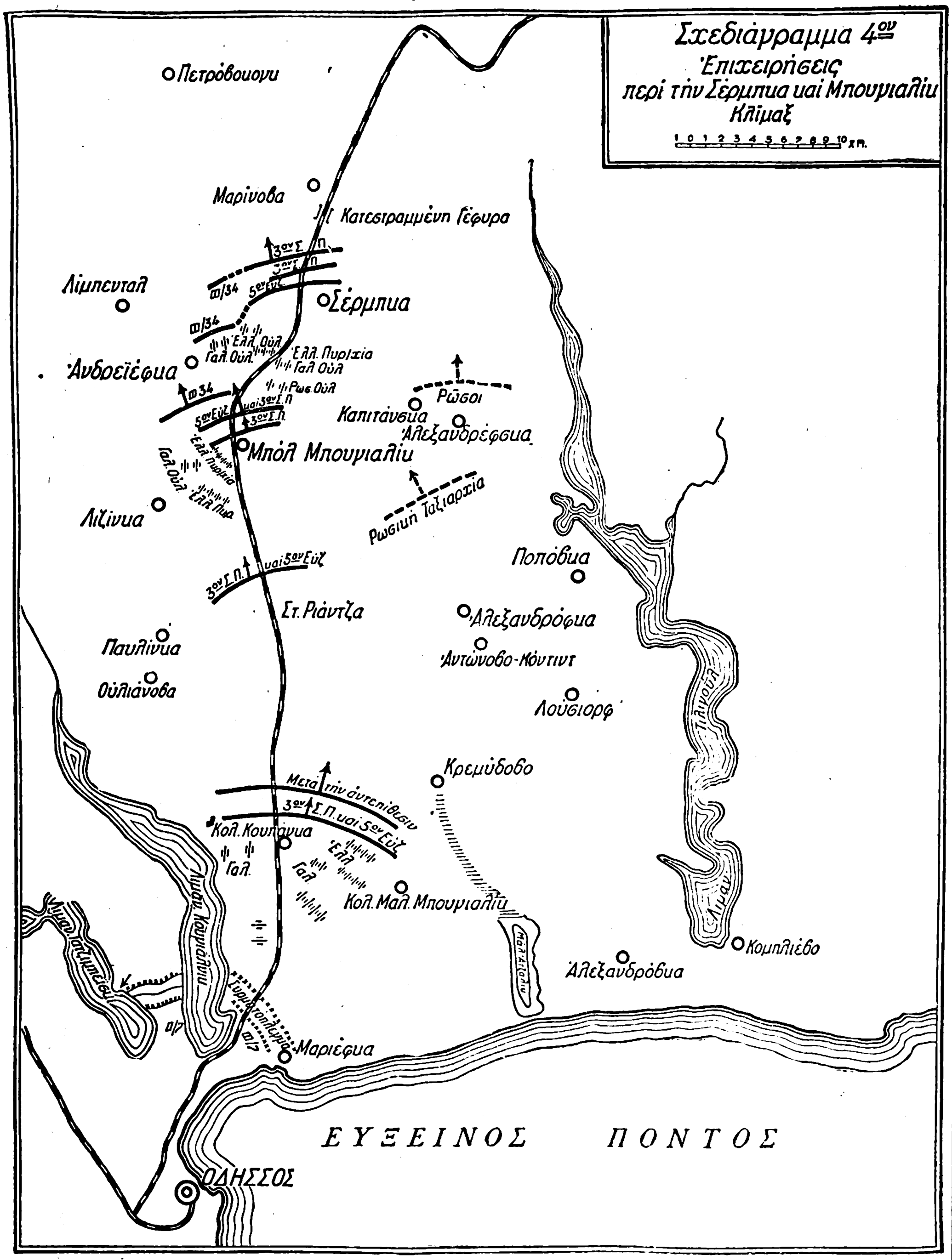

Ἀγῶνες περὶ τὸ Μπὸλ Μπουγιαλίκ. Τῇ 1ῃ Ἀπριλίου τὰ ἐκ Σέρμπκα ὑποχωρήσαντα τμήματα ἐγκατεστάθησαν περὶ τὸ Μπὸλ Μπουγιαλίκ, ἐνῷ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ριάντζας ἐτηρεῖτο ὡς ἐφεδρεία ἓν ἑλληνικὸν τάγμα, ἀνατολικώτερον δὲ (Καπιτάνσκα — Ἀλεξανδρέφσκα) εἶχε ταχθῆ ἡ ρωσικὴ ταξιαρχία ἐθελοντῶν, εἷς δ' οὐλαμὸς Γάλλων ἱππέων ἐτήρει τὸν σύνδεσμον μεταξὺ Μπουγιαλίκ καὶ Καπιτάνσκα. Εἰς Κρεμιδόφσκαν ἐτηρεῖτο παρὰ τῷ στρατηγῷ Nerel ἕτερον

ἑλληνικὸν τάγμα καὶ ἄλλο εἰς Παυλίνκα παρὰ τῷ ἀντισυνταγματάρχῃ De Clavière. Ὁ ἐρυθρὸς στρατὸς ἐπιτεθεὶς τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατὰ τῆς ρωσικῆς ταξιαρχίας ἐθελοντῶν, ἐξηνάγκασεν αὐτὴν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Amiscou, ὁπόθεν πάλιν αὕτη ἐξεανατολικὸν μικτὸν ἀπόσπασμα, πιεσθέν, ὑπεχώρησεν ὁμοίως ἐκ τῆς Ποπόβκα καὶ τῆς στενωποῦ Κομπλιέβο διὰ Γρηγοριέβκας εἰς Ὀδησσόν. Αἱ ἀπώλειαι κατὰ τὰς συμπλοκὰς περὶ τὸ Μπουγιαλὶκ ἦσαν 1 ἀξιωματικὸς καὶ 38 ὁπλῖται ἐκτὸς μάχης (ὧν 6 ὁπλῖται νεκροί). Τῇ 4 Ἀπριλίου οἱ μπολσεβῖκοι ἔτι μᾶλλον ἐπίεσαν τὴν ρωσικὴν ταξιαρχίαν περὶ τὸ Μὰλ Μπουγιαλὶκ καὶ ἠνάγκασαν αὐτὴν εἰς νέαν ὑποχώρησιν, παρὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ 1ου τάγματος τοῦ 7ου συντάγματος πεζικοῦ. Τῇ 5 Ἀπριλίου ἐξακολουθεῖ ἡ νικηφόρος προέλασις τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, ὁπότε μετὰ δυσκολίας πλέον συνεκρατεῖτο ἡ περὶ τὴν Ὀδησσὸν καὶ τὸν λιμένα αὐτῆς ἐδαφικὴ ζώνη. Ὁ στρατηγὸς Nerel ὑπεχρεώθη τότε νὰ διατάξῃ ὅπως αἱ δυνάμεις συμπτυχθῶσιν ὀπίσω τῶν θέσεων τῆς κυρίας γραμμῆς ἀμύνης περὶ τὴν Ὀδησσόν, ἥτις ἐξετείνετο ἀπὸ Μαριέφκας μέχρι τῆς λίμνης Κουγιαλὶκ καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς λίμνης Χατζῆ Μπεΐσκιοϊ. Ἡ γραμμὴ ἀμύνης εἶχε παρασκευασθῆ παρ' ἑλληνικοῦ στρατεύματος, διὰ χαρακωμάτων ἐνισχυθέντων καὶ διὰ συρματοπλεγμάτων, καλύψαντος κατὰ τὴν νύκτα τὰ ὑποχωροῦντα ταχέως ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἅτινα διηυθύνοντο πρὸς Ντάνλικ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ὀργανώσωσιν ἐκεῖ γραμμὴν ἀντιστάσεως διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἐξ Ὀδησσοῦ ὑποχωρήσαντος ὑπολοίπου στρατοῦ. Ἐκ παραλλήλου ἐξεκενοῦτο καὶ ἡ Ὀδησσός, τῶν μονάδων ἀπερχομένων ἀτμοπλοϊκῶς ἢ ὁδικῶς. Τῇ 6 Ἀπριλίου ἀπεσύρθησαν ἐξ Ὀδησσοῦ καὶ τὰ ὑπόλοιπα γαλλοελληνικὰ στρατεύματα, κινηθέντα πρὸς Ντάνλικ, ὅπου ἀφίκοντο περὶ τὴν μεσημβρίαν. Οὕτω, τῇ 6 Ἀπριλίου διετέθησαν τὸ 1ον σύνταγμα πεζικοῦ εἰς Φρούντενταλ, τὸ 34ον εἰς Ντάνλικ, τὰ 3ον καὶ 5/42 εὐζώνων εἰς Λίμπενταλ, τὸ στρατηγεῖον τῆς II μεραρχίας εἰς Ζόσεφσταλ. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Ὀδησσοῦ ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῶν τμημάτων τῆς ἀμύνης. Τῇ 7 Ἀπριλίου αἱ ἑλληνικαὶ μεραρχίαι II καὶ XIII ἦσαν συγκεντρωμέναι περὶ τὸ Ντάνλικ, ἐνῷ τὸ στρατηγεῖον τοῦ στρατηγοῦ Nerel ἐγκατεστάθη εἰς Μαριένταλ. Τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ τὰ στρατηγεῖα τοῦ Α' σώματος στρατοῦ, τῆς XIII μεραρχίας καὶ ἡ διοίκησις τῆς βάσεως Ὀδησσοῦ ἐγκατέλιπον τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἀτμοπλοϊκῶς ἀπῆλθον εἰς Κωνστάντζαν. Ἀπὸ τῆς 13ης Ἀπριλίου ἅπασα ἡ ἐν Οὐκρανίᾳ ἑλληνικὴ δύναμις (II καὶ XIII μεραρχίαι) εὑρίσκετο εἰς Βεσσαραβίαν, πλὴν τοῦ 2ου συντάγματος πεζικοῦ, ὅπερ εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν Κριμαίᾳ. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῶν ἐν Οὐκρανίᾳ συμπλοκῶν ἦσαν: 8 ἀξιωματικοὶ καὶ 117 ὁπλῖται ἐκτὸς μάχης (ὧν νεκροὶ ἦσαν 1 ἀξιωματικὸς καὶ 21 ὁπλῖται), ἐπὶ δὲ τούτοις πολὺ ὑλικόν.

Ἐπιχειρήσεις περὶ τὴν Σεβαστούπολιν. Τῆς χερσονήσου Κριμαίας οἱ τρεῖς ἰσθμοὶ κατείχοντο ὑπὸ Ρώσων ἐθελοντῶν ἀντιμπολσεβίκων καὶ 500 Γάλλων ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Builler, ἔχοντα τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τῶν ἐν Κριμαίᾳ ἐπιχειρούντων συμμαχικῶν στρατευμάτων. Τῇ 26 Μαρτίου ἀπεβιβάσθη εἰς Σεβαστούπολιν καὶ τὸ 2ον ἑλληνικὸν σύνταγμα πεζικοῦ, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Πάνθηρος». Αὐθημερὸν ἓν τάγμα αὐτοῦ διετέθη εἰς Συμφερούπολιν, ἐξ ἧς δύο λόχοι διετέθησαν ὀπίσω τῶν ἐξ ἐθελοντῶν Ρώσων ταξιαρχιῶν, αἵτινες ἐτήρουν τὴν φύλαξιν τοῦ ἰσθμοῦ Περεκὸπ καὶ τῆς γεφύρας τοῦ μεσαίου ἰσθμοῦ, πρὸς ἠθικὴν αὐτῶν ἐνίσχυσιν. Τῇ 4 Ἀπριλίου δυνάμεις τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ ἐπιτεθεῖσαι ἀπεδίωξαν τὰς ἐθελοντικὰς ταξιαρχίας τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Σλάσωφ, ἃς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Θεοδοσίαν καὶ Κέρτς, καλυπτομένας ὑπὸ τῶν εἰρημένων λόχων, οἵτινες τότε προὐκάλεσαν τον θαυμασμὸν τῶν Ρώσων. Εἰς τὸ 2ον σύνταγμα ἀνετέθη ἡ φύλαξις τοῦ δυτικοῦ μετώπου περὶ τὴν Σεβαστούπολιν, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ πρὸς Συμφερούπολιν μέχρι τῆς Καραντίνας. Τῇ 15 καὶ 16 Ἀπριλίου αἱ ὑπὸ ἐρυθρῶν δυνάμεων ἐκτελεσθεῖσαι ἐπιθέσεις, ἐνισχυθεῖσαι καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ἀπεκρούσθησαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ 2ου συντάγματος. Τῇ 18 ἰδίου μηνὸς ἐπανελήφθη ἡ ἐπίθεσις τῶν μπολσεβίκων πρὸς ἅλωσιν τῆς Σεβαστουπόλεως, ὁπότε ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας συμμαχικῆς διοικήσεως ἀπεφασίσθη ἡ ἐκκένωσις τῆς πόλεως. Τῇ 27 Ἀπριλίου ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ πλοίων αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις, αἵτινες τῇ 29 ἰδίου μηνὸς ἀπεβιβάσθησαν συνοδείᾳ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Πάνθηρος» εἰς Κωνστάντζαν, ἑνωθεῖσαι βραδύτερον εἰς Βεσσαραβίαν μετὰ τῆς XIII μεραρχίας, εἰς ἣν αἱ μονάδες αὗται ἀνῆκον. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ 2ου συντάγματος ἦσαν 2 ἀξιωματικοὶ καὶ 17 ὁπλῖται νεκροί, καὶ ἕτεροι 41 ὁπλῖται τραυματίαι.

Οὕτως ἡ εἰς Οὐκρανίαν ἐκστρατεία ἀπέτυχεν, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐξουδετερωθεισῶν πασῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν συμμάχων, ὅπως ὀργανώσωσι βάσεις ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ παραλιακῇ ζώνῃ μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δνειστέρου καὶ τοῦ Δνειπέρου (Ὀδησσὸς—Νικολάϊεφ—Χερσὼν) καὶ διὰ τῆς καταλήψεως τῆς χερσονήσου Κριμαίας. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ (τῶν μπολσεβίκων) ἐπιτεθεῖσαι μετὰ σφοδρότητος ἀπεδίωξαν πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ ἀποβατικὰ σώματα, ἅτινα ὑποχωροῦντα ἀντέταξαν ἀντιστάσεις διαδοχικὰς ἐν τῇ προκαλυπτούσῃ τὴν βάσιν Ὀδησσοῦ κυρίως ἐδαφικῇ ζώνῃ (Μπερεζόφκα, Σέρμπκα, Μπουγιαλίκ, λίμναι Κουγιαλὶκ—Χατζῆ Μπεΰσκιοϊ). Ἀπὸ γενικωτέρας ὅμως ἀπόψεως, ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκστρατείας προέκυψαν τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: α') Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβασθεὶς εἰς Οὐκρανίαν ἐφείλκυσε κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1919 πρὸς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν πολλῶν δυνάμεων τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, ἀπαλλάξας οὕτως ἐν μέρει τὴν Πολωνίαν τῆς ἀσκουμένης τότε ἐπ' αὐτὴν μπολσεβικικῆς πιέσεως. β') Ἐν Βεσσαραβίᾳ εἰς τὸ Α' σῶμα

στρατοῦ ἀνετέθη ἡ κάλυψις τῆς χώρας ταύτης κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ κάτω Δνειστέρου κατὰ πάσης ἐπιθετικῆς ἐνεργείας καὶ διεισδύσεως τῶν μπολσεβίκων εἰς Βεσσαραβίαν, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀπασχολήσεως τότε ἀλλαχοῦ τοῦ ρουμανικοῦ στρα-

Digitized by Google

τοῦ καὶ τῆς δυσχερείας, ὅπως οὗτος προασπίσῃ τὴν Βεσσαραβίαν ἀπ' ἀνατολῶν ἄνευ τῆς συμμαχικῆς συνδρομῆς. Οὕτως ἐπετέλεσεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σοβαρωτάτην τότε ἀποστολήν, σημαντικώτατα ἐξυπηρετικὴν τῶν ρουμανικῶν συμφερόντων. Αἱ ἐν συνόλῳ ἀπώλειαι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ Βεσσαραβίᾳ ὑπῆρξαν: ἀξιωματικοὶ 48 καὶ ὁπλῖται 1.007 ἐκτὸς μάχης (ὧν ἐφονεύθησαν 18 ἀξιωματικοὶ καὶ 380 ὁπλῖται). Ἐκ Βεσσαραβίας τὸ Α' σῶμα στρατοῦ ἤρξατο ἀναχωροῦν ἀπὸ τῆς 3 Ἰουνίου, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Τὸ τελευταῖον τμῆμα (βάσις Γαλαζίου κλπ.) ἐγκατέλιπε τὸ ρουμανικὸν ἔδαφος τὴν 17 Ἰουλίου 1919. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

οὐκρανικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Οὐκρανίαν, ὁ τῆς Οὐκρανίας.

Οὐκρανὸς (ὁ), θηλ. *—νή·* ὁ κάτοικος τῆς Οὐκρανίας.

οὖλα (τά)· βλ. λ. *οὖλον.*

οὐλαὶ (αἱ) *['Αρχ.]·* βλ. *οὐλοχύται.*

οὐλαμαγὸς (ὁ)· ὁ διοικῶν οὐλαμόν.

Οὐλαμβουριάς. Πρίγκιψ τῆς Γ' κασσιτικῆς δυναστείας τῆς Βαβυλῶνος, υἱὸς Ἀγκοὺμ Α' καὶ ἀδελφὸς Καστιλιὰς Α' (1723—1702 π. Χ.). Κατέκτησε τὴν ἀπὸ τοῦ Σὰτ ἐλ Ἄραμπ μέχρι Περσικοῦ ἑλώδη τότε ἔκτασιν, τῆς ὁποίας ὁ τελευταῖος βασιλεὺς Ἐα-γκαμὶλ εἶχεν ἐκστρατεύσει κατὰ τῆς Ἐλάμ. Γ. Λ. Α.

οὐλαμηγὸς (ὁ), ἢ *οὐλαμηγὸν πλοῖον.* Τὸ πλοῖον οὗ ἐπιβαίνει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ οὐλαμοῦ καὶ ὅπερ κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν πορείας εἶναι πρωτόπλους ἅμα καὶ ρυθμιστής. Σ. Ε. Λ.

οὐλαμηδὸν *[Ναυτ. Τακτ.].* Ὁ σχηματισμὸς κατ' *οὐλαμοὺς* (βλ. λ.) πρὸς πλεῦσιν ἢ πρὸς μάχην. Σ. Ε. Λ.

οὐλαμὸς (ὁ) *[Στρατ.].* Καλεῖται οὕτω ὀργανικὸν τμῆμα τῆς πυροβολαρχίας ἢ τῆς ἴλης, ἀποτελούμενον ἐκ δύο μὲν *στοιχείων* (πυροβόλων) προκειμένου περὶ πυροβολαρχίας, ἐκ δύο δ' *ὁμάδων μάχης* προκειμένου περὶ ἴλης. Δύο οὐλαμοὶ ἀποτελοῦσι τὴν *πυροβολαρχίαν βολῆς*, τέσσαρες δὲ τὴν *ἴλην*.
Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πεζικόν, ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐχώρισε διὰ πρώτην φορὰν τὸν λόχον πεζικοῦ εἰς οὐλαμούς· ἦτο δ' ὁ οὐλαμὸς τοῦ πεζικοῦ τὸ ἄθροισμα δύο διμοιριῶν, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ τοῦ λόχου. Ἔκτοτε ὁ οὐλαμὸς ὑφίστατο ὡς ὀργανικὴ μονὰς τοῦ πεζικοῦ ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ μέχρι τῆς περὶ τὸ 1880 ἐποχῆς, ὁπότε ὁ λόχος ἐχωρίσθη εἰς τρεῖς διμοιρίας, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ καὶ Ἑλλάδι μέχρι τῆς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐποχῆς. Σήμερον εἰς οὐδένα στρατὸν ὑφίσταται ὁ οὐλαμὸς ὡς ὀργανικὴ μονὰς τοῦ πεζικοῦ.
Οὐλαμὸς ὑποψηφίων ἐφέδρων ἀξιωματικῶν ἐκαλεῖτο τὸ σχολεῖον τὸ λειτουργῆσαν εἰς τὰ διάφορα σώματα, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ 1910 (ἐποχῆς καταργήσεως τοῦ σχολείου ἐφέδρων ἀξιωματικῶν) μέχρι τοῦ 1925 (ἐποχῆς ἀνασυστάσεως τοῦ σχολείου ἐφέδρων ἀξιωματικῶν), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐν ἑκάστῳ σώματι μορφώσεως τῶν ὁπλιτῶν, τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα ὅπως καταστῶσιν ἔφεδροι ἀξιωματικοί. Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ. Τακτ.]* Καλεῖται *οὐλαμὸς* (γαλλ. le peloton, ἀγγλ. plotoon): 1) Κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν μοῖρά τις, περιλαμβάνουσα τρία ἢ τέσσαρα πλοῖα, συνηγμένα πέριξ τοῦ ἀρχηγοῦ της. 2) Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ὀργανωτοῦ ναυάρχου Λεξαὶν ἐγκλιματισθεῖσαν παρ' ἡμῖν γαλλικὴν ναυτικὴν τακτικὴν (ἄρθρ. 22, 36, 37): «Αἱ μοῖραι, σχηματιζόμεναι κατ' οὐλαμούς, λαμβάνουσιν, ἀναλόγως τῶν συγκροτούντων αὐτὰς πλοίων, τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τριγώνου ἢ τετραπλεύρου· ἡ γωνία τῆς κορυφῆς εἶναι 60°, 90° ἢ 45°, κατὰ τὸ σῆμα τοῦ ναυάρχου. Ὑπάρχουσι τῷ ὄντι τριῶν εἰδῶν οὐλαμοί: ὁ *οὐλαμὸς πορείας*, ἐν ᾧ τὰ πλοῖα τῶν κεράτων, κατὰ πλευρὰν ἀλλήλων τοποθετούμενα, διοπτεύουσι τὸ οὐλαμηγὸν ὑπὸ γωνίαν 30° ἀπὸ τῆς πορείας των· ὁ *οὐλαμὸς μάχης*, ἐν ᾧ ἡ διόπτευσις τῶν κεράτων πρὸς τὸ οὐλαμηγὸν εἶναι 45°, τῶν πλοίων τῶν κεράτων τοποθετουμένων πάντοτε κατὰ πλευρὰν ἀλλήλων· καὶ ὁ *σκαληνὸς οὐλαμός*, ἐν ᾧ τὰ πλοῖα τῶν κεράτων διοπτεύουσι τὸ οὐλαμηγὸν κατὰ 2 ρόμβους ἀπὸ τῆς πορείας των, τῶν πλοίων τῶν κεράτων μὴ ὄντων πλέον κατὰ πλευρὰν ἀλλήλων. Εἶναι δὲ ὁ οὐλαμὸς κατὰ φυσικὴν τάξιν, ὅταν τὰ πλοῖα τῶν κεράτων ἀριθμῶνται ἀπὸ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, καὶ κατ' ἀντίστροφον τάξιν, ὅταν συμβαίνῃ τὸ ἐναντίον». Ἐγίνετο δὲ μετάταξις μοίρας πλεούσης κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς ἢ γραμμὴν μετώπου, φυσικῆς ἢ ἀντιστρόφου τάξεως, εἰς τάξιν οὐλαμηδὸν ἐν γένει φυσικῆς ἢ ἀντιστρόφου τάξεως, διὰ πλαγιογωνίων ἑλιγμῶν («Σήματα διὰ δύο τετραγώνων σημείων» ἄρθρ. 34—36). Ἡ ἐμφάνισις τῶν ντρέντνωτς καὶ οἱ σύγχρονοι τρόποι διευθύνσεως βολῆς κατέστησαν περιττὴν τὴν ἀνάγκην τῶν οὐλαμηδὸν σχηματισμῶν, διὰ τὰ βαρέα πλοῖα τοὐλάχιστον. Παρ' ἡμῖν ἡ ἀπὸ τοῦ 1911 τεθεῖσα ἐν ἰσχύϊ τακτικὴ δὲν περιλαμβάνει σχηματισμοὺς κατ' οὐλαμούς. Σ. Ε. Λ.

Οὐλὰν-Μπάτορ, ἢ ***Οὐλὰν-Μποῦτορ-Χότο*** (Ulan-Bator, Oulan-Boutor-Choto) *[Γεωγρ.].* Νεωτέρα ἐπίσημος ὀνομασία τῆς πρωτευούσης τῆς Β. Μογγολίας *Οὔργκα* (βλ. λ.).

οὐλᾶνος (ὁ). Ἐπωνυμία καθιερωμένη ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Ρωσίᾳ διὰ τοὺς ἱππεῖς, τοὺς εἰς ἄλλους στρατοὺς καλουμένους *λογχοφόρους* (βλ. λ.). Οἱ οὐλᾶνοι προῆλθον ἐκ Πολωνίας, ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος συγκροτουμένων ἐκεῖ ἐλαφρῶν ἐφίππων σωμάτων ἐκ Ταταρῶν ὡπλισμένων διὰ λόγχης. Εἰσαχθέντες, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στρατούς, διετήρησαν παντοῦ τὸν ἰδιάζοντα τύπον τῆς πολωνικῆς ἐθνικῆς στολῆς. Ἐν Πρωσσίᾳ, τὰ κατὰ πρῶτον συγκροτηθέντα σώματα οὐλάνων, ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἐπωνομάζοντο «Πρωσσο-πολωνοὶ οὐσσάροι», ἐξ ὧν, ἀργότερον, τὸ εἰδικῶς ἐν Βοσνίᾳ στρατολογούμενον «βοσνιακὸν σύνταγμα»· τὰ δύο ἀρχικὰ συντάγματα τῶν καθ' ἑαυτὸ οὐλάνων συνεκροτήθησαν μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Τιλσὶτ (1807). Ἐν Γαλλίᾳ ἐνεφανίσθησαν ἐπίσης, ἀλλ' εἰς βραχὺ μόνον, οὐλᾶνοι, συγκροτηθέντες τῷ 1744 ὑπὸ τοῦ στρατάρχου τῆς Σαξωνίας, μετατραπέντες δ' εἶτα εἰς *δραγώνους*. Ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ οἱ οὐλᾶνοι, συγκροτηθέντες ἀπὸ τοῦ 1791, ὑφίσταντο μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς δυαδικῆς μοναρχίας, καίτοι, καταργηθείσης τῆς χρήσεως τῆς λόγχης διὰ τὸ ἱππικὸν ἀπὸ τοῦ 1884, δὲν ἔφερον πλέον τὸ ἰδιάζον εἰς τοὺς οὐλάνους ὅπλον. Ἐν Ρωσίᾳ οἱ οὐλᾶνοι προῆλθον ἐκ τῶν ἐφίππων σωμάτων τῶν Κοζάκων, τῶν ὡπλισμένων διὰ λόγχης, ὅπλου προχείρου καὶ εὐκόλου κατασκευῆς. Τῷ 1882 τὰ συντάγματα οὐλάνων, ἐκτὸς δύο τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, μετετράπησαν εἰς δραγώνους. Ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ τῆς Γερμανίας οἱ οὐλᾶνοι διετηρήθησαν μέχρι τέλους, θεωρούμενοι πάντοτε ὡς ἐπίλεκτον ἱππικόν, ἰδίως ἕνεκα τῆς κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871 ἐπιτυχοῦς δράσεώς των (βλ. *ἱππικόν*). Κ. Δ.

Οὐλᾶνος τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ.

Οὔλαντ (Uhland), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος.*** Γερμανὸς ποιητής, πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς τῆς φιλολογίας, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Τυβίγγῃ (1787—1862). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς γενετείρας του νομικὰ (1802—1808) καὶ φιλολογίαν. Νεώτατος ἀκόμη ἤρχισε δημοσιεύων ποιήματα (ἐν μέρει ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Volker*), εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ὡς ὀπαδὸς τοῦ ρωμαντισμοῦ. Μεταβὰς τῷ 1810 εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τοῦ ναπολεοντείου κώδικος, ἐπεδόθη μᾶλλον εἰς τὴν μελέτην τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς φιλολογίας τοῦ μεσαίωνος. Πλήρης ἐνθουσιασμοῦ διὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἐναντίον τῶν Γάλλων ἀγῶνας τῆς πατρίδος του, ἐδημοσίευσε μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τούτων τὰ «Ποιήματα» (1815), εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν κατανόησιν τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ του, τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὕφους. Ὁ Οὔλαντ διέπρεψε πρὸ παντὸς εἰς τὴν μπαλλάνταν, τὰς ρομάντσας («Des Sängers Fluch», «Graf Eberhard der Rauschebart», «Bertran de Born»), αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς γερμανικῆς φιλολογίας. Τὰ δραματικά του ἔργα ὅμως «Ernst, Herzog von Schwaben» (1818) καὶ «Ludwig der Bayer» (1819) δὲν ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν.

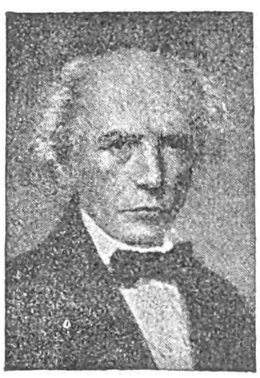

Ἰωάννης Οὔλαντ.

Ἀπὸ τοῦ 1816 οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι ἤρχισαν ν' ἀπομακρύνουν τὸν Οὔλαντ ἀπὸ τῆς ποιήσεως. Κατόπιν τοῦ ἔργου του «Walther von der Vogelweide» (1822), τὸ ὁποῖον παρουσίασε τοῦτον βαθὺν γνώστην καὶ ἐρευνητὴν τῆς μεσαιωνικῆς φιλολογίας, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, παραιτηθεὶς τῷ 1832 ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν βουλήν. Ἀποσυρθεὶς τῷ 1839 ἐκ τῆς πολιτικῆς, ἐπανῆλθεν εἰς ταύτην κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ 1848, ὁπότε καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς πρώτης γερμανικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσίευσε: «Das altfranzösische Epos» (1812), «Über den Mythus von Thor» (1836), τὴν συλλογὴν «Alte hoch - und niederdeutsche Volkslieder» (1844, 2 τόμ., 3η ἔκδ. 1893). Τῷ 1873 ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν τοῦ δημοφιλοῦς τούτου ποιητοῦ ἀνδριὰς ἐν Τυβίγγῃ. Τὰ ποιητικά του ἔργα ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Gedichte und Dramen» (1886) καὶ τὰ ἐπιστημονικά του «Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage» (1866—1872, 8 τ.). Τὰ «Ἅπαντά» του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1892 εἰς 6 τόμους καὶ τῷ 1914 εἰς 8 τόμους. Περὶ τοῦ βίου του καὶ τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου ἔγραψαν οἱ F. Notter, K. Mayer, A. von Keller, L. Holland, H. Fischer, Schmidt καὶ οἱ H. Schneider («Uhlands, Leben, Dichtung, Forschung» 1920) καὶ Heiske (Uhlands Volksliedersammlung, 1929). Γ. Ε. Κ.

Οὐλάπες (Cumbra de Ulapes) *[Γεωγρ.].* Μία τῶν κορυφῶν τῆς Σιέρρας ντὲ λὰς Μίνας ἐν Ἀργεντινῇ, ἔχουσα ὕψος 1223 μ. Εἰς τὰς ὑπωρείας της ὁμώνυμον αὐτῇ χωρίον. Π. Ν. Π.

Οὐλασλῆ *[Γεωγρ.].* Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κιλκὶς χωρίου *Λαγκαδάκι* (βλ. λ.).

Οὔλβερτον (Wolverton)· βλ. λ. *Οὐούλβερτον.*

Οὐλβέρχαμπτον (Wolverhampton)· βλ. *Οὐουλβέρχαμπτον.*

οὔλβη (ἡ) (Ulva) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐλβοειδῶν* ἢ *οὐλβιδῶν*, περιλαμβάνον φύκη φυόμενα εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπαντῶντα σχεδὸν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Οὐλβῆ. —1) Διάσημος Τοῦρκος ποιητὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀνήκων εἰς τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων, γεννηθεὶς ἐν Κωσταντινουπόλει. Τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρουσι τρεῖς ἄλλοι Τοῦρκοι ποιηταὶ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος.

—2) Διάσημος Πέρσης ποιητὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ σάχου Σουλεϋμάν, ἀποθανὼν ἐν Ἰσπαχὰν τῷ 1724. Ν. Μ.

οὐλβοειδῆ, ἢ ***οὐλβίδαι*** (Ulvaceae) *[Βοτ.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ θαλάσσια φυτά, πολλαπλασιαζόμενα διὰ ζῳοσπορίων, κατὰ κανόνα, καὶ ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Γνωστότερον εἶδος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *οὔλβη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Οὐλγκὰρ ***κιοϊ*** καὶ ***Οὐλγκὰρ ντερὲ*** *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Οὐζοὺν μπουρνοὺ* Ἑλλησπόντου.

Οὔλδης, ἢ ***Οὔλδις.*** Βασιλεὺς τῶν Οὔννων, σύγχρονος τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Πολεμήσας καὶ φονεύσας τὸν Γότθον Γαινην, ἀπέστειλε τὴν κεφαλήν του εἰς τὸ Βυζάντιον (399—400), ἀνθ' ἧς ἐξηγόρασε τὴν φιλίαν τοῦ Ἀρκαδίου. Π. Ν. Π.

Οὐλέα (Ulea), καὶ ***Οὐλεαὲλφ*** *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς καὶ λίμνη (*Οὐλεατρὰσκ*) τῆς Φινλανδίας (βλ. *Οὐλέο*).

Οὐλεαμπὸργκ (Uleäborg, Oulen) *[Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Ὄουλεν.*

οὐλεμᾶς (ὁ) (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *οὐλεμᾶ*, **πληθ.** τοῦ *ἀλὶμ*=σοφός)· σοφός, μορφωμένος, κάτοχος ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ὁ ἀπόφοιτος ἱερονομικῆς σχολῆς (μεδρεσέ), ὁ ἔχων δικαίωμα νὰ διορισθῇ καὶ ὁ διοριζόμενος εἰς τὸ λειτούργημα τοῦ ἱεροδικαστοῦ καὶ ἄλλα παρόμοια.
Οἱ *οὐλεμᾶδες* ἀπετέλουν ἐν τῇ παλαιᾷ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ σῶμα ἰδιαίτερον τῶν διδακτόρων τοῦ μουσουλμανικοῦ ἱεροῦ δικαίου καὶ τῆς ἰσλαμικῆς θεολογίας, ἀπολαῦον διαφόρων προνομίων καὶ ἀσυλιῶν, ὡς τὸ νὰ μὴ ὑπόκεινται εἰς φορολογίαν, νὰ μὴ φονεύωνται, νὰ μὴ δημεύεται ἡ περιουσία των. Τῶν προνομίων τούτων, ὡς καὶ τοῦ βαθμοῦ του, ἐξέπιπτεν ὅστις ἐξ αὐτῶν ἐδέχετο πολιτικὴν ἢ στρατιωτικὴν θέσιν. Τὸ σῶμα τῶν οὐλεμάδων διῃρεῖτο εἰς ἑπτὰ τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀνωτέρα, ἡ τῶν μεγάλων μολλάδων, ὑποδιῃρεῖτο εἰς ἓξ βαθμούς, τοὺς *καζασκὲρ* (στρατοδίκας) τῆς Ρούμελης, τοὺς καζασκὲρ τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς δικαστὰς τῆς Πόλεως, τοὺς δικαστὰς τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, Μέκκας καὶ Μεδίνης, τοὺς ἄλλως λεγομένους *χαρεμέϊν*, τοὺς δικαστὰς τῶν αὐτοκρατορικῶν πόλεων Ἀδριανουπόλεως, Προύσης, Καΐρου καὶ Δαμασκοῦ, τοὺς μετ' αὐτοὺς ἄλλους ὀκτὼ δικαστάς, Γαλατᾶ, Σκουτάρεως καὶ Ἐϊούμπ, Ἱερουσαλήμ, Θεσσαλονίκης, Λαρίσης, Χαλεπίου καὶ Σμύρνης. Εἰς τὴν ἀνωτέραν ταύτην βαθμῖδα τῆς ἱεραρχίας τῶν οὐλεμάδων ἀνῆκον καὶ οἱ *νακὶμπ-οὐλ-ἐσρὰφ* (=ἀντιπρόσωποι τῶν σεριφῶν ἤτοι τῶν εὐγενῶν τῶν θεωρουμένων ἀπογόνων τοῦ προφήτου Μωάμεθ), ὧν ὁ ὕπατος, ὁ κυρίως *νακὶμπ-οὐλ-ἐσρὰφ*, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἀντιπροσώπευσιν τῶν σεριφῶν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων των, ἦτο σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν σεϊχ-οὺλ-ἰσλάμην. Ἵνα φθάσῃ τις εἰς τὴν πρώτην

Digitized by Google

τάξιν ἔπρεπε νὰ διέλθῃ δι' ὅλων τῶν βαθμῶν τῶν μουδερρὶς (=διδασκάλων ἢ καθηγητῶν). Ἡ δευτέρα τάξις περιελάμβανεν ἄλλοτε τοὺς ἱεροδικαστὰς ἄλλων πόλεων, ἐν αἷς καὶ ἡ Σόφια, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας, ἡ δὲ τρίτη τοὺς μουφεττὶς (ἐπιθεωρητὰς) καὶ ἡ τετάρτη τοὺς μουλαζὶμ (δοκίμους), ὑποδιαιρουμένους εἰς τρεῖς ἄλλας τάξεις. Οἱ σπουδασταὶ τῶν ἱεροδιδακτηρίων, οἵτινες ἦσαν ὑποψήφιοι διὰ τὸ σῶμα τῶν οὐλεμάδων, ὠνομάζοντο *σοφτᾶ*. Αἱ σπουδαὶ αὐτῶν ἦσαν ἀρχικῶς δωδεκαετεῖς, περιελάμβανον δέ, ἐκτὸς τῆς ἀραβικῆς καὶ περσικῆς γλώσσης, τὴν λογικήν, ἠθικήν, ῥητορικήν, θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ νομικήν. Διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν οὐλεμάδων ἀπῃτοῦντο καὶ ἄλλαι ἑπταετεῖς σπουδαί, μετὰ τὰς ὁποίας ἐδίδετο νέον δίπλωμα. Οἱ υἱοὶ τῶν οὐλεμάδων ἐξῃροῦντο τῆς ἑπταετοῦς φοιτήσεως, σπουδάζοντες κατ' οἶκον καὶ προβιβαζόμενοι κατὰ χάριν, ὡς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν βεζύρηδων καὶ πασάδων, τιτλοφορούμενοι μολλᾶ-μπέη.

Ὕπατος ἀρχηγὸς τῶν οὐλεμάδων ἦτο ὁ σεϊχ-ούλ-ἰσλάμης, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ σουλτᾶνος ἀπένεμε τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς. Εἰς ἃς χώρας δὲν ὑπῆρχε σεϊχ-ούλ-ἰσλάμης, ἀρχηγὸς τῶν οὐλεμάδων ἦτο ὁ *ρεΐς-οὐλ-οὐλεμᾶ* (πρόεδρος τῶν οὐλεμάδων). Τοιοῦτος ὑπάρχει σήμερον ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένος ὡς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Μουσουλμάνων, εἶδος πατριάρχου. Ν. Μ.

Ὄϋλενμπεργκ (Eulenberg), ***Ἐρβέρτος.*** Γερμανὸς δραματικὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Βερολίνου, Μονάχου, Λειψίας καὶ Βόννης καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Γερμανίδα συγγραφέα *Ἔντα Μαΐλλερ Μπρούκ*. Εἶναι ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων δραματικῶν συγγραφέων τῆς συγχρόνου Γερμανίας, γράψας περὶ τὰ 20 δραματικὰ ἔργα, διακρινόμενα διὰ τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματος, τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἐξαρσιν τοῦ γελοίου καὶ κωμικοῦ. Ἔγραψεν ἐπίσης μυθιστορήματα καὶ τινας βιογραφίας ἱστορικῶν προσώπων. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ θεατρικά: «Ἄννα Βαβέλσκα» (1899), «Μυνχάουζεν» (1900), «Κυανοπώγων» (1905), «Κασσάνδρα», «Ὅλα διὰ τὸν ἔρωτα» (1910), «Ὅλα διὰ τὸ χρῆμα» (1911), «Μπελίντε» (1912), «Μεταστροφὴ χρόνου» (1915), «Κωμῳδίαι τοῦ γάμου» (1920), τὰ μυθιστορήματα «Κατίνκα ἡ μυῖα» (1911), «Ἡμεῖς τὰ ἀποδημητικὰ» (1923), αἱ βιογραφίαι ἱστορικῶν προσώπων «Σκιαγραφίαι» (1910), «Νέαι εἰκόνες» (1912), «Τελευταῖαι εἰκόνες» (1927) κτλ. Μ. Δ. Β.

Ὄϋλενμπουργκ (Eulenburg), ***Ἀλβέρτος.*** Γερμανὸς ἰατρὸς (1840—1917). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς ὑφηγητὴς ἐν Βερολίνῳ μέχρι τοῦ 1874, ὁπότε ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας ἐν Γκραϊσβάλδῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ φαρμακολογικοῦ ἰνστιτούτου. Τῷ 1882 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς νευροπαθολογίας, διευθύνων ἅμα νευρολογικὴν κλινικὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν. Κατέστη γνωστὸς διὰ τῶν μελετῶν του ἐπὶ τῆς νευροπαθολογίας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως «Πρακτικῆς ἐγκυκλοπαιδείας γενικῆς θεραπευτικῆς» (22 τόμ. Βιέννη 1880—1883, 1885—1890 καὶ 1893). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν του ἀναφέρομεν τὴν ἔκδοσιν μετ' ἄλλων συνεργατῶν συγγράμματος τριτόμου «Γενικῆς θεραπευτικῆς καὶ θεραπευτικῆς μεθόδου» (Βερολῖνον, Βιέννη 1898—1899), τὴν βραβευθεῖσαν ἐργασίαν του: «Ὑποδόριοι φαρμακευτικαὶ ἐνέσεις» (Βερολῖνον 1864 καὶ 1875), τὸ σύγγραμμα «Νευρολογία» (Βερολῖνον 1871), τὴν βραβευθεῖσαν πραγματείαν του ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Guttmann «Παθολογία τοῦ συμπαθητικοῦ» (Βερολῖνον 1873) κλ. Ἀπὸ τοῦ 1894 ἐξέδιδε μετὰ τοῦ J. Schwalbe τὸ ἐν Λειψίᾳ περιοδικὸν «Deutsche mediz. Wochenschrift». Ο. Ρ.

— **Ὄϋλενμπουργκ** (Eulenburg), *Ἔρνστ.* Γερμανὸς μουσικὸς καὶ ἐκδότης, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἵδρυσε τῷ 1874 ἐν Λειψίᾳ τὸν ὁμώνυμον ἐκδοτικὸν οἶκον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴν διάδοσιν τῶν μικρῶν μερολογίων ὀρχήστρας, ὧν τὴν ἔκδοσιν εἶχεν ἀρχικῶς ὁ Πάϋνε. Σήμερον αἱ ἐκδόσεις Ὄϋλενμπουργκ περιλαμβάνουν οὐχὶ μόνον τὰ ἀριστουργήματα τῆς κλασσικῆς συμφωνικῆς μουσικῆς, ὡς καὶ τῆς τοῦ δωματίου, ἀλλὰ καὶ πλείστας ὅσας συνθέσεις συγχρόνων μουσουργῶν. Γ. Σ.

— **Ὄϋλενμπουργκ** (Eulenburg). —1) ***Φρειδερῖκος, κόμης —.*** Πρῶσσος πολιτικὸς (1815—1881). Ἀπὸ τοῦ 1852 εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπεστάλη τῷ 1859 εἰς Κίναν καὶ Ἰαπωνίαν πρόεδρος ἐπιτροπῆς πρὸς σύναψιν ἐμπορικῶν συνθηκῶν μετὰ τῶν χωρῶν τούτων. Τῷ 1862 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τὸν Βίσμαρκ καὶ τῷ 1866 διοικητὴς τῶν νέων ἐπαρχιῶν, μετὰ τὸν Αὐστρογερμανικὸν πόλεμον. Ἀπὸ τοῦ 1872 ἠσχολήθη εἰς σχέδιον εὐρείας διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀποκρουσθὲν ὅμως ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ, δι' ὃ καὶ παρῃτήθη τῷ 1878. Τὰς ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας ἐπιστολάς του ἐξέδωκεν ὁ Φίλιππος Ὄϋλενμπουργκ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ostasien 1860—1862 in Briefen».

—**Ὄϋλενμπουργκ** (Eulenburg), ***Φίλιππος, κόμης, πρίγκιψ —.*** Γερμανὸς διπλωμάτης (1847—1921). Τῷ 1866 κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν (1871—1872) καὶ τῷ 1877 εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, γενόμενος πρεσβευτὴς ἐν Στουτγάρδῃ καὶ Μονάχῳ καὶ τελικῶς ἐν Βιέννῃ (1894—1902), μεθ' ὃ προσελήφθη εἰς τὴν αὐλήν. Ἦτο ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β', ἀλλ' ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ τῷ 1907, ὅτε καὶ ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς αὐλῆς, συνεπείᾳ τῶν κατ' αὐτοῦ ἀποκαλύψεων τοῦ δημοσιογράφου Μαξιμ. Χάρδεν, δι' ὧν κατηγορεῖτο διὰ τὰ σκάνδαλα τῆς «Στρογγύλης τραπέζης», ἐπὶ ὁμοφυλοφιλίᾳ. Ὁ Ὄϋλενμπουργκ ὑπῆρξε καὶ ποιητὴς καὶ μουσικοσυνθέτης, ἐδημοσίευσε δὲ διάφορα ποιήματα καὶ ἔργα, ὡς «Τὰ τραγούδια τοῦ Σκάλντεν» (1892), «Τὸ χριστογεννιάτικον βιβλίον», «Παραμύθια καὶ ὄνειρα» (1894), «Τρία παραμύθια» (1899).

—**Ὄϋλενμπουργκ** (Eulenburg), ***Φραγκῖσκος.*** Γερμανὸς οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1867. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν Λειψίᾳ, Κιέλῳ, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1921 ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἐμπορικῇ σχολῇ τοῦ Βερολίνου. Ἔγραψε: «Τὸ ζήτημα τῶν μισθῶν» (1811), «Φυσικοὶ νόμοι καὶ κοινωνικοὶ νόμοι» (1912), «Οἰκονομικαὶ δυνατότητες ἐν τῷ κόσμῳ» (1916), «Νέοι δρόμοι τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (1919), «Τρόποι καὶ βαθμοὶ τῆς σοσιαλιστικοποιήσεως» (1920), «Παγκόσμιος οἰκονομικὴ ἀλληλεγγύη τῶν λαῶν» (1922). Θ. Κ.

Οὐλὲντ-Νάϊλ (Ouled-Nayl). Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν ΒΔ. Ἀφρικὴν ἀραβικαὶ φυλαὶ νομαδικαὶ κατὰ μέγα μέρος, ἄλλαι δὲ ἐγκατεστημέναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀλγερίου μεταξὺ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Τὲλλ καὶ τῆς Σαχάρας καὶ συνδεόμεναι μεταξύ των παλαιόθεν διὰ πρωτογενῶν δεσμῶν ὁμοσπονδίας. Π. Π. Κ.

οὐλεξίτης (ὁ) (Ulexit), ἢ ***χαϋεσίνης*** (ὁ) (Hayesin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν βορικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ νατρίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς αὐτοῦ τύπος εἶναι $CaNaB_5O_9.8H_2O$. Ἀπαντᾷ εἰς λευκὰ ὀζώδη συσσωματώματα μὲ ἱστὸν λεπτοϊνώδη εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Neuschottland. Γ. Β.

Οὐλέο, *Οὐλεοτράσκ*, καὶ σουηδ. *Ὄουλου* (Ulea, Uleatrask, Oulu) *[Γεωγρ.]* Λίμνη τῆς Φινλανδίας, ΝΑ. τῆς πόλεως Οὐλεομπόργκ. Κεῖται εἰς ὕψος 119 μ., ἔχει μῆκος 54 χλμ. καὶ πλάτος 25 χλμ. Τὸ ἐμβαδὸν τῆς λίμνης εἶναι 964 τετρ. χλμ., τῶν δ' ἐν αὐτῇ λιμνῶν, ὧν κυρία ἡ *Μαναμάνσαλο* (74 τ. χλμ.), 11,3 τετρ. χιλμ. Δέχεται τὰ ὕδατα δύο λιμναίων συστημάτων, ἑνὸς ἀπὸ Β. (Κιάντο, κ. ἄ. λίμναι) καὶ ἑτέρου ἀπὸ Α., ἐξικνουμένου μέχρι τῆς Καρελίας (Ρωσία). Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ ὁμώνυμος ποταμός. —Π.

— **Οὐλέο, *Οὐλεοέλφ*,** καὶ σουηδ. *Ὄουλου* (Ulea, Uleaelf, Oulu) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Φινλανδίας, πηγάζων ἐκ τῆς ΒΔ. ἄκρας τῆς ὁμωνύμου λίμνης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Β. μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Οὐλεομπόργκ. Ἔχει μῆκος 103 χλμ. καὶ λεκάνην 19.634 τ. χλμ.

Οὐλεομπόργκ, ἄλλως ***Οὐλεαμπόργκ*** (βλ. λ. *Ὄουλεν*). —Π.

— **Οὐλεομπόργκ,** ἡ *Ὄουλεν [Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Φινλανδίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ. Κατ. (1928) 23.438, ὧν 15 % Σουηδοί. Κεῖται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ νησίδων, ἑνουμένη διὰ γεφυρῶν, καὶ συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Τόρνεο καὶ Τάμμερφορς. Ἔχει ναυπηγεῖα, ἐξάγει ξυλείαν, δέρματα καὶ προϊόντα ἁλιείας καὶ εἶναι ἕδρα εὐαγγελικῆς ἐπισκοπῆς. Ἱδρύθη ἐπὶ φρουρίου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Γ' (1570), τῷ 1714 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, τῷ 1809 παρεδόθη εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (1851, Ἰουν. 1). Π.Ν.Π.

Ὄϋλερ (Euler), ***Ἰωάννης φὸν —.*** Σύγχρονος Γερμανὸς χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1873. Μετὰ τὰς ἐν Βερολίνῳ σπουδὰς αὐτοῦ, εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν ἐν Στοκχόλμῃ, παρὰ τῷ περιφήμῳ Svante Arrhenius καὶ τῷ 1906 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ, ἀποκτήσας δὲ καὶ τὴν σουηδικὴν ἰθαγένειαν ἐγένετο μέλος τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας. Ἐδημοσίευσε: «Μελέτη περὶ φυτοχημείας» (1906), «Ἔρευναι περὶ τῶν βιταμινῶν» (1924) κλπ.

— **Ὄϋλερ** (Euler), ***Λεονάρδος.*** Μαθηματικὸς (βλ. *Εὔληρος*).

Οὐλερῖχος, ἡ ***Οὐλρῖχος*** (Ulrici), ***Ἔρμαν.*** Γερμανὸς φιλόσοφος (1806—1884), αὐστηρὸς κριτικὸς καὶ ἀντίπαλος καὶ τοῦ πανθεϊστικοῦ πνεύματος τῆς ἐγελειανῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδίᾳ τῆς μεθόδου αὐτῆς, τῆς θεωρίας δηλαδὴ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ σύλληψις τῆς πραγματικότητος καὶ ἡ παραγωγὴ ἐμπειρικῶν γνώσεων διὰ τῆς καθαρᾶς νοήσεως, διὰ τῶν ἐννοιῶν. Κατ' αὐτόν, πᾶσα ὑγιὴς φιλοσοφία πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐμπειρικῶς δεδομένου καὶ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Οὕτω δύναταί τις νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν ἰδεαλιστικῆς θεωρίας περὶ κόσμου καὶ ζωῆς, δι' ἧς δεικνύεται ὅτι Θεὸς καὶ φύσις, πίστις καὶ γνῶσις, φιλοσοφία, θρησκεία, ἠθικότης καὶ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι οὔτε ὡς ἀντιθέσεις πρέπει νὰ νοηθῶσιν, οὔτε νὰ χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ θεμελιώδης καὶ ἀρχικὴ πνευματικὴ δύναμις, ἐφ' ἧς στηρίζεται πᾶσα συνείδησις καὶ αὐτοσυνειδησία, εἶναι ἡ τῆς διακρίσεως. Νόμοι τῆς διακρινούσης ταύτης δυνάμεως εἶναι οἱ δύο θεμελιώδεις λογικοὶ νόμοι: α') ὁ τῆς αἰτιότητος καὶ β') ὁ τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἀντιφάσεως. Οἱ δύο θεμελιώδεις οὗτοι νόμοι τῆς διακρινούσης δυνάμεως, τῆς νοήσεως δηλαδή, καὶ ἰδιάζουσι καὶ ἐπιβάλλονται (ὑπὸ τῆς ἐμπειρικῶς δεδομένης πραγματικότητος) εἰς αὐτήν. Ἡ διακριτικὴ αὕτη ἐνέργεια δὲν ἀσκεῖται ὑπὸ φυσικῆς τινος δυνάμεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἥτις, παρὰ τὸν σύνδεσμον αὐτῆς πρὸς τὰς σωματικὰς δυνάμεις καὶ ἰδίᾳ τὸ νευρικὸν σύστημα, πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἀδιάλυτος συγκέντρωσις δυνάμεων, τῆς ὁποίας αἱ ποικίλαι λειτουργίαι προέρχονται ἔκ τινος ἀνεξαρτήτου τοῦ σώματος κέντρου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν, ἐπεχείρησεν ὁ Οὐλερῖχος νὰ συμβιβάσῃ καὶ διαλλάξῃ πρὸς ἀλλήλους τὸν δυισμὸν (Deismus) μετὰ τῆς μονοθεΐας (ἢ θεϊσμοῦ). Ἡ ἔννοια τοῦ ἀτόμου περικλείει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν τῆς δημιουργίας αὐτοῦ ὑπό τινος ἀνωτέρας πνευματικῆς δυνάμεως, ἡ δ' ἐν τῇ φύσει ἐπικρατοῦσα τάξις καὶ σκοπιμότης δέον νὰ νοηθῇ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας μιᾶς αὐτοσυνειδήτου καὶ πνευματικῆς δυνάμεως. Ὁ δυισμὸς λοιπὸν ἔχει δίκαιον δισχυριζόμενος ὅτι ὁ κόσμος πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς τι διάφορον τοῦ Θεοῦ καὶ δημιούργημα αὐτοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν πρέπει νὰ νοηθῇ ὁ κόσμος ὡς αὐτοτελὴς ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑφιστάμενος ἔξω αὐτοῦ ἢ παρ' αὐτόν, ἀλλ' ὡς ὑπάρχων δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ. Ἐν γένει ὁ Οὐλερῖχος ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων ἐκείνων, οἵτινες, συνασπισθέντες πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐγελειανοῦ πανθεϊσμοῦ καὶ τῆς ἀθεΐας τῶν ὑλιστῶν, διεμόρφωσαν περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶδος χριστιανικῆς φιλοσοφίας, τὴν καλουμένην θεωρητικὴν μονοθεΐαν (speculativer Theismus). Κέντρον αὐτῶν ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Φίχτε ἱδρυθὲν «Δελτίον διὰ φιλοσοφίαν καὶ θεωρητικὴν θεολογίαν», τοῦ ὁποίου ὁ Οὐλερῖχος ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνεργάτης. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων τοῦ Οὐλερίχου εἶναι τὰ ἑξῆς: «Περὶ ἀρχῆς καὶ μεθόδου τῆς ἐγελειανῆς φιλοσοφίας» (1841), «Οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς φιλοσοφίας» (2 τόμ. 1845—1846), «Θεὸς καὶ φύσις» (1862), «Χαρακτηρισμὸς τῆς τῆς ἀρχαίας ἱστοριογραφίας» (1873), «Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως» (1835), «Περὶ τῆς δραματικῆς τέχνης τοῦ Σαίξπηρ» (1874), «Πραγματεῖαι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ὡς ἐφηρμοσμένην αἰσθητικὴν» (1876), «Ὁ πνευματισμὸς (Spiritismus) ὡς ἐπιστημονικὸν πρόβλημα» (1879). Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

— **Οὐλερῖχος** (Ulrich), ***Ἐρρῖκος-Νικόλαος.*** Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (βλ. λ. *Οὐλριχ, Ἐρρῖκος-Νικόλαος*).

οὐλερύθημα (τὸ) *[Δερματολ.]*. Νόσος τοῦ δέρματος σπανία, καθ' ἣν παρουσιάζονται ἐπὶ τῶν παρειῶν, τοῦ ἐξωτερικοῦ ὠτὸς καὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς ἐρυθραὶ ἐπηρμέναι βλατίδες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται ἀκμαὶ καὶ ἐπακολουθεῖ ἀτροφία τοῦ δέρματος, ἡ ὁποία κλινικῶς καὶ ἱστολογικῶς διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ τὰς οὐλὰς τοῦ ἐρυθηματώδους λύκου. Κ. Κ. Κ.

οὐλὴ (ἡ)· τὸ ἐξ ἰαθέντος τραύματος καταλειπόμενον ἴχνος ἐπὶ τοῦ δέρματος, κοιν. *σημάδι*.

— *[Δερματολ.]* Ἡ οὐλὴ εἶναι νεοσχημάτιστος ἱστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἑνοῦνται αἱ λύσεις τῆς συνεχείας ἢ ἡ ἀπώλεια οὐσίας τῶν ἁπαλῶν μορίων τοῦ σώματος. Οὐλαὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος σχηματίζονται μόνον ὅταν ὁ συνεκτικὸς ἱστὸς ἢ αὐτὸ τοῦ δέρματος ἐτραυματίσθησαν. Ἡ ἐκ τῆς ἀναπλάσεως τρωθέντων ὀστῶν σχηματιζομένη οὐλὴ λέγεται *πῶρος*, ἡ δὲ παρὰ φύσιν ὑπερτροφία αὐτῆς *χηλοειδές*. Ὅταν τὰ χείλη τοῦ τραύματος ἑνωθοῦν κατὰ πρῶτον σκοπόν, δηλαδὴ ἄνευ διαπυήσεως, τότε σχηματίζεται *γραμμοειδὴς οὐλή* ὅταν ὅμως τὸ τραῦμα ἐπουλωθῇ κατὰ δεύτερον σκοπόν, κατόπιν διαπυήσεως, τότε σχηματίζεται οὐλὴ ἀκανόνιστος, ἡ ὁποία ἔχει τάσιν εἰς ρίκνωσιν καὶ συμφύσεις. Ἡ ὄψις τῆς προσφάτου οὐλῆς εἶναι μᾶλλον ἐρυθρὰ καὶ μαλακή, τῶν δὲ παλαιομένων σκληροτέρα καὶ λευκή. Ἡ αἰσθητικότης εἰς τὰς οὐλὰς εἶναι συνήθως ἠλαττωμένη, ἐνίοτε ὅμως ἡ ἐπὶ τὸ ψυχρότερον καὶ τὸ ὑγρὸν μεταβολὴ τοῦ καιροῦ προκαλεῖ νευραλγικοὺς πόνους. Κ.Κ.Κ.

— *[Ἰατροδικ.]* Ἐκ τοῦ σχήματος τῆς οὐλῆς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ τὸ ὄργανον ἢ τὴν ἀφορμήν, ἐξ ἧς παρήχθη αὕτη, ἐκ τοῦ χρώματος δὲ καὶ τῆς σκληρότητος τὸ πρόσφατον ἢ μὴ ταύτης. Ὁ σαφὴς καθορισμὸς ὑπαρχούσης οὐλῆς, ἡ ὁποία

Digitized by Google

είναι ανεξίτηλος, είναι χρήσιμον σημείον πρός καθορισμόν της ταυτότητος του ατόμου. Κ. Κ. Κ.

Οὔλια *[Γεωγρ.]*. Νησίς κατά τα νότια του 'Αδραμυττηνού κόλπου, μία των της συστάδος των Μοσχονησίων (πλάτ. 39° 23' Α., μήκ. 26°36' 'Αν., χάρτ. άγγλ. 1672: Moskonissi and Aivali bay) και ΒΑ. αυτών. Παρά τινων θεωρείται ως ή Αὐλή των αρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Οὐλιάδης. Ναύαρχος των Σαμίων, ανήρ τολμηρός και ριψοκίνδυνος. Μετά την εν Πλαταιαίς μάχην προσεκάλεσε τον υπό τον Ξάνθιππον και Λεωτυχίδην ελληνικόν στόλον και συνεπολέμησε μετ' αυτών εις την Μυκάλην. Τω 476 π. Χ., συμπράττων εις τό Βυζάντιον μετά του Παυσανίου και μη δυνάμενος να υποφέρη τον αγέρωχον χαρακτήρα του ανδρός, προσέβαλε την ναυαρχίδα μετά του 'Ανταγόρου, ναυάρχου των Χίων και δεν εκακοποίησε μεν αυτόν, απήτησεν όμως παρ' αυτού να αποπλεύση εις Σπάρτην και να μη επανέλθη πλέον. 'Ο Παυσανίας, άν και πολλά ηπείλησεν, ηναγκάσθη να υποχωρήση πρό της καταχραυγής πάντων των συμμάχων. Τό επεισόδιον τούτο εγένετο αφορμή ν' αποσυρθούν οι Σπαρτιάται και να αναλάβουν την ηγεμονίαν οι 'Αθηναίοι (*Πλουτ.*, 'Αριστ. 23). Ν. Ι. Ζ.

Οὐλιάνωφ, *Βλαδίμιρος "Ιλιτς* —. Πραγματικόν όνομα του Νικολάου *Λένιν* (βλ. λ.).

Οὔλιαρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία ονομασία (Uliarus) της νήσου *'Ολερόν* (βλ. λ.) της Κελτογαλατίας, ήν διέσωσαν οι Λατίνοι γεωγράφοι και αρχαίαι επιγραφαί. Σ. Ε. Λ.

Οὐλίβουλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. "Εν των πολλών φρουρίων της Νέας 'Ηπείρου (Βορ. "Ηπειρος), τα οποία ανήγειρεν εκ θεμελίων ο αυτοκράτωρ 'Ιουστινιανός (527—565). Α. Θ. Σ.

Οὔλιγκ (Uhlig), ***Θεόδωρος.*** Γερμανός συνθέτης και μουσικολόγος (1822—1853). Διετέλεσε μουσικός εν τη αυλή της Δρέσδης. Συνέθεσε πλείστα συμφωνικά και σκηνικά έργα και εξέδωκεν αριθμόν μουσικοθεωρητικών και κριτικών συγγραμμάτων, μεταξύ των οποίων: «Die Wahl der Taktarten», «Die gesuende Vernunft und das Verbot der Fortschreitung in Quinten», «Druckfehler in den Symphonien-Partituren Beethovens» κλπ. Γ. Σ.

Οὐλιζίβιρρα (Ulizibirra) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις της Β. 'Αφρικής εν Νουμιδία, κειμένη κατά τον Πτολεμαίον επί των ανατολικών παραλίων αυτής, πρός Ν. της πόλεως 'Αδρουμήτου (νύν Σούσσα). 'Υπό του Πλινίου ονομάζεται Ubusubritanum, ελευθέρα πόλις, υπό δε του Αυγουσταίου πίνακος Ulisippira. Ταυτίζεται πρός την σημερινήν Henchir Menzel. Α. Θ. Σ.

Οὐλιόα (Ulloa) *[Γεωγρ.]*. Χερσόνησος της Χιλής, πρός τό νότιον τμήμα του πορθμού του Μαγελλάνου, μεταξύ 53°36' Ν. πλάτους και 72°33' Δ. μήκους. "Εχει σχήμα τριγώνου, του οποίου τό Β. τμήμα βρέχει σχεδόν εξ ολοκλήρου ο πορθμός του Μαγελλάνου και τό στενόν του Δαυΐδ, διά του οποίου πρός τα ΒΑ. χωρίζεται από της νήσου Καρόλου Γ'. "Εχει έδαφος ορεινόν και πτωχόν εις βλάστησιν. 'Ανεκαλύφθη τω 1786 υπό του 'Αντωνίου ντε Κόρντομπα, ο οποίος έδωσεν εις αυτήν τό όνομα ενός των ναυτών του. Μ. Δ. Β.

Οὐλιόα (Ulloa) ***'Αλφόνσος ντε* —.** 'Ισπανός συγγραφεύς (1510—1580). Κατ' αρχάς υπηρέτησεν εις τον στρατόν, αλλά κατόπιν εγκατεστάθη εις την Βενετίαν, όπου διήλθε σχεδόν ολόκληρον την ζωήν του. 'Ο αυτοκράτωρ Μαξιμιλιανός και ο βασιλεύς Φίλιππος Β' ανέθεσαν εις αυτόν σημαντικάς διπλωματικάς αποστολάς. "Εγραψε πολλά έργα, τινά των οποίων είναι: «Βίος του στρατηγού Φερράντε Γονζάγκα» (1563), «Βίος του αυτοκράτορος Φερδινάνδου Α'» (1565), «'Ιστορία της Ευρώπης από του έτους 1564 μέχρι του 1566» (1570), «'Η εκστρατεία του Μαξιμιλιανού Β' κατά του σουλτάνου Σουλεϊμάν, αυτοκράτορος της Τουρκίας» (1570) κ. λ. Μ. Δ. Β.

—Οὐλιόα (Ulloa), ***'Αντώνιος ντε* —.** 'Ισπανός ναυτικός και φυσικός (1716—1795). 'Εσπούδασεν εις την ναυτικήν 'Ακαδημίαν του Κάδιξ και έλαβε μέρος εις διαφόρους ναυτικάς επιχειρήσεις, κατανικήσας τους Αυστριακούς επί κεφαλής ισπανικής μοίρας. Κατόπιν απεστάλη, ως μέλος γαλλικής αποστολής, διά γεωλογικάς μελέτας και διά την μελέτην του γηΐνου μαγνητισμού εις τό Περού, όπου παρέμεινεν από του 1736 μέχρι του 1744. Κατά την επιστροφήν του, λόγω του πολέμου μεταξύ 'Αγγλίας και 'Ισπανίας, συνελήφθη υπό των "Αγγλων αιχμάλωτος και μεταφερθείς εις Λονδίνον έτυχε πολλών περιποιήσεων εκ μέρους του επιστημονικού κόσμου, ο οποίος εξετίμησε μεγάλως τας επιστημονικάς του εργασίας. Περί των εργασιών του τούτων έκαμεν ανακοινώσεις εις την αγγλικήν Γεωγραφικήν εταιρείαν, ήτις τον εξέλεξε μέλος της. 'Αφεθείς τω 1746 ελεύθερος επέστρεψεν εις Μαδρίτην, όπου προήχθη εις πλοίαρχον και ωνομάσθη αντεπιστέλλον μέλος της 'Ακαδημίας των επιστημών των Παρισίων. Κατά την εν Περού διαμονήν του ανεκάλυψε και την πλατίναν, ήτις μέχρι της εποχής εκείνης εθεωρείτο σώμα σύνθετον, ενώ αυτός επέμεινεν ότι είναι σώμα απλούν και αυτοτελές, όπως απεδείχθη βραδύτερον. Κατόπιν διωρίσθη διοικητής διαμερίσματος εν Περού και εν Φλωρίδι της Β. 'Αμερικής, μετά δε την επιστροφήν του προήχθη εις ναύαρχον, διευθυντήν της αρμάδας και ωνομάσθη μέλος των 'Ακαδημιών του Βερολίνου, της Κοπεγχάγης, της Λειψίας, της Βολωνίας κ. τ. λ. Εις αυτόν οφείλεται η ίδρυσις του αστεροσκοπείου του Κάδιξ, η τελειοποίησις της χαράξεως των γεωγραφικών χαρτών, η ίδρυσις του πρώτου εν 'Ισπανία μεταλλουργικού εργαστηρίου κ. τ. λ. Μεταξύ των έργων του είναι: «'Ιστορική έκθεσις του ταξιδίου μου εις την Ν. 'Αμερικήν πρός μελέτην της αληθούς όψεως της γης και του γηΐνου μαγνητισμού» (1748), «Φυσικοϊστορικαί πληροφορίαι περί 'Αμερικής» (1772), «"Εκλειψις ηλίου ορωμένη από της θαλάσσης» (1778), «Φυσική και ιστορική πραγματεία περί του βορείου σέλαος» (1795) κτλ. Γ. Ι. Β.

—Οὐλιόα (Ulloa), ***Λουδοβῖκος.*** Περουβιανός ιστορικός, γεννηθείς τω 1869. 'Εσπούδασε μηχανικήν και τα μαθηματικά και κατόπιν επεδόθη εις ιστορικάς μελέτας, αναδιφήσας πλείστα αρχεία και βιβλιοθήκας εν Ευρώπη και περισυλλέξας πολύτιμον υλικόν διά την ιστορίαν της 'Αμερικής και του Περού, κατ' εντολήν της κυβερνήσεως της πατρίδος του. Μετά οκταετή υπηρεσίαν επέτρεψεν εν Περού και εξέδωκε τα περισυλλεγέντα και καταχθέντα υπ' αυτού έγγραφα εις 30 τόμους. Τω 1914 διωρίσθη διευθυντής της 'Εθνικής βιβλιοθήκης της Λίμα και τω 1919 προέβη εις νέας μελέτας εις τας βιβλιοθήκας της Ευρώπης. Μεταξύ των άλλων του έργων είναι και η «'Ιστορία του Περού». Τό έργον του όμως, όπερ κατέστησεν αυτόν παγκοσμίως γνωστόν και προεκάλεσε πολλάς συζητήσεις, είναι τό γαλλιστί γραφέν υπό τον τίτλον «Κολόμβος, ο Καταλανός. 'Η αληθής γένεσις της ανακαλύψεως της 'Αμερικής» (1927). 'Εν τω έργω του τούτω, όπερ ήτο αποτέλεσμα εικοσιπενταετούς μελέτης και επεξεργασίας, ο Ουλιόα αποκρούει τας μέχρι τούδε παραδεδεγμένας απόψεις και πληροφορίας περί της καταγωγής του Χριστοφόρου Κολόμβου και περί του ιστορικού της ανακαλύψεως της 'Αμερικής και βασιζόμενος επί νέου, υπ' αυτού ανακαλυφθέντος, επισήμου εγγράφου, υποστηρίζει ότι ούτος δεν ήτο ούτε Γάλλος, ούτε Κορσικανός, ούτε Γενουήνσιος, ούτε ο "Ελλην Γεώργιος Βισσιπάτος (Bissipat), ως διετείνοντό τινες, αλλά Καταλανός τις κουρσάρος ονόματι Χουάν Κολόμ. Μ. Δ. Β.

— Οὐλιόα (Ulloa), ***Φραγκῖσκος Ξαβέριος ντε* —.** 'Ισπανός ναυτικός (1777—1855). "Ελαβε μέρος από νεαράς ηλικίας εις πολλάς ναυτικάς επιχειρήσεις, προαχθείς επανειλημμένως επ' ανδραγαθία. Μετέσχε της πολιορκίας της Τουλώνος και της περιφήμου ναυμαχίας του Τραφαλγάρ και αφού διώκησεν αλληλοδιαδόχως πολεμικά πλοία, ναυτικάς μοίρας και τον στόλον της Μεσογείου, εγένετο τω 1832 υπουργός των Ναυτικών. Βραδύτερον εγένετο αρχηγός του ισπανικού στόλου, δις έτι υπουργός των Ναυτικών και διωρίσθη ισόβιος γερουσιαστής, εισαγαγών πολλάς μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις εις τό ισπανικόν ναυτικόν. Μ. Δ. Β.

— Οὐλιόα *Κασταν*ιὸν (Ulloa Castañon), ***Αὔγουστος.*** 'Ισπανός πολιτικός και συγγραφεύς (1823—1879). 'Εσπούδασε νομικά και εγένετο κατόπιν καθηγητής του ποινικού δικαίου εν τω πανεπιστημίω της Μαδρίτης. Κατά την επανάστασιν του 1854 συνετάχθη πρός τους προοδευτικούς και κατόπιν εγένετο υπουργός των Ναυτικών, βραδύτερον δε ανέλαβε πολλάς διπλωματικάς αποστολάς. Μεταξύ των έργων του είναι: «'Η δουλεία εν 'Ελλάδι και Ρώμη» (1868), «Περί της δουλείας και των μεταβολών αυτής εν 'Ισπανία κατά τον μεσαίωνα» (1868), κτλ. Μ. Δ. Β.

οὐλῖτις, —ιδος (ή). Πάσα φλεγμονή των ούλων προερχομένη είτε εκ μηχανικών, είτε χημικών, είτε και μικροοργανικών αιτίων. Αι εκ των δύο πρώτων αιτίων προερχόμεναι είναι δυνατόν να απολήξωσιν εις σηπτικήν τοιαύτην, εάν μικροοργανισμοί εισχωρήσωσιν εις τα ούλα. 'Η εκ μικροοργανικών αιτίων είναι δυνατόν ν' απολήξη εις πυώδη ουλίτιδα, εάν οι εισχωρήσαντες εις τα ούλα μικροοργανισμοί τυγχάνωσιν όντες πυογόνοι, οπότε πλέον γεννάται η ουλίτις η γνωστή υπό τό όνομα «πυόρροια των ούλων». Τας ουλίτιδας διακρίνομεν εις *επιπολής*, εις *κατά βάθος* και *πυορροϊκάς ουλίτιδας*. 'Η επιπολής ουλίτις είναι φλεγμονή των ούλων, αρχομένη κατά την ελευθέραν μόνον επιφάνειαν των ούλων και περί τον αυχένα των οδόντων, περιοριζομένη δε εν τω σημείω τούτω. Κατά βάθος ουλίτις καλείται η πρόοδος της φλεγμονής εκ της επιπολής πρός τα βαθύτερα στρώματα του συνεκτικού ιστού του περιοδοντίου ή των ούλων. Πυορροϊκή δε ουλίτις είναι εκείνη, ήτις, εξέλιξις ούσα της κατά βάθος τοιαύτης, τη βοηθεία τοπικών ή γενικών αιτίων, παρουσιάζει πυόρροιαν. Τα αίτια των ουλιτίδων είναι τοπικά και γενικά. Τα τοπικά είναι διάφορα, ως π. χ. διάφορα σιτία συγκρατούμενα εις τους οδόντας, αποσυντιθέμενα και ερεθίζοντα τους μαλθακούς ιστούς μικροοργανισμοί επί των αυχένων των οδόντων συγκολλώμενοι και ερεθίζοντες τους συνεχομένους μαλθακούς ιστούς τρυγία σχηματιζομένη υπέρ ή υπό τους αυχένας των οδόντων μεταλλικά ή πλαστικά υλικά κακώς τοποθετημένα επί των οδόντων και ερεθίζοντα τους μαλθακούς ιστούς. 'Ο εκ της χρήσεως των οδοντογλυφίδων τραυματισμός των ούλων και η πιθανή μικροοργανική λοίμωξις εκ της τοιαύτης λύσεως της συνεχείας των ιστών τραυματισμός εξ οιουδήποτε λόγου του δακτυλοειδούς συνδέσμου οδόντος τινός τρίχες οδοντοψηκτρών ή άλλα σκληρά αντικείμενα ενσφηνούμενα μεταξύ των οδόντων και ερεθίζοντα τους μαλθακούς ιστούς υπέρμετρος χρήσις καπνού ή οινοπνευματωδών ποτών αμέλεια περί την υγιεινήν του στόματος κτλ. Γενικά δε αίτια των ουλιτίδων είναι οιαδήποτε οξεία λοιμώδης νόσος ή χρονία, μεταλλική ή φαρμακική δηλητηρίασις ή και αυτοδηλητηρίασις εκ του πεπτικού συστήματος. 'Η θεραπεία των ουλιτίδων εξαρτάται εκ των αιτίων άτινα την επροκάλεσαν. Αι ουλίτιδες, άν δεν θεραπευθώσιν εγκαίρως, είναι δυνατόν να γεννήσωσιν επιπλοκάς στοματικάς δυσιάτους και επικινδύνους διά την καθόλου υγείαν του ατόμου. Συνήθης επιπλοκή παρά τοις νεαροίς, τοις έχουσι στρεβλοφυΐαν των οδόντων, η υπερτροφεία των ούλων. "Αλλη επιπλοκή είναι η καλουμένη *ελκώδης ουλῖτις*, λόγω της χαρακτηριστικής εξελκώσεως των ούλων, ήτις, συνεργούντων και ειδικών μικροοργανισμών, δύναται να μεταβληθή εις την καλουμένην *κυνάγχην του Βικεντίου* ή να εξελιχθή πρός την *ελκομεμβρανώδη ουλίτιδα*. 'Αλλά και εις απλήν ή καταρροϊκήν στοματίτιδα δύναται να εξελιχθή η απλή ουλίτις, άν μάλιστα ο πάσχων προσβληθή συγχρόνως εκ γρίππης, πνευμονίας, κοιλιακού τύφου, αμυγδαλίτιδος, εμπυρέτων εν γένει νόσων κ. λ. π. 'Επίσης εις ατροφίαν των ούλων δύναται αμελουμένη ουλίτις να καταλήξη σύν τω χρόνω και να επιφέρη συρρίκνωσιν των ούλων και καθολικήν απόπτωσιν των οδόντων. 'Η συνηθεστέρα όμως επιπλοκή ή απόληξις των επιπολής και κατά βάθος ουλίτιδων είναι η εξέλιξις αυτών εις πυορροϊκάς ουλίτιδας. Ν. Γ. Π.

Οὐλκίνιον (Ulcinium) *['Αρχ Γεωγρ.]*. Πόλις της παραλίας του 'Ιλλυρικού πρός Δ. της Σκόδρας, αναφερομένη υπό του Πτολεμαίου. 'Ο Πλίνιος θεωρεί αυτήν ως αποικίαν Κόλχων, δι' ό και ονομάζει αυτήν Colchinium ή Olcinium. 'Ενωρίτατα υπετάγη εις τους Ρωμαίους (περί τό 169 π. Χ.) και εις ανταμοιβήν έλαβε τον τίτλον της ελευθέρας πόλεως. Περιήλθεν αλληλοδιαδόχως εις τους Βυζαντινούς και Βενετούς, και τω 1571 εις τους Τούρκους. Είναι τό σημερινόν *Δουλτσίνο*. Α. Θ. Σ.

Οὖλκοι (οί), ή ***Οὐόλκοι*** (Ulci ή Volcei) *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις της 'Ιταλίας κειμένη εν τη ορεινή χώρα της Λευκανίας, δεξιά του νύν Tanagro ποταμού. Μνημονεύεται κατά τον δεύτερον Καρχηδονιακόν πόλεμον (218—201 π. Χ.), διετέλεσε δε σημαντική ισοπολίτις επί των αυτοκρατορικών χρόνων. Νύν καλείται Buccino. Α. Θ. Σ.

Οὐλλὲν (Oullins) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη της Γαλλίας εις τον νομόν Ροδανού. Κάτ. 11.000. "Εχει εργοστάσια κρυστάλλων, βυρσοδεψεία, μηχανουργεία, συνδέεται δε σιδηροδρομικώς μετά της Λυών. Π. Π. Κ.

«'Οὐλλενσπίγγελ, Τὶλλ» («Eulenspiegel, Till»). 'Υπό τό όνομα τούτο φέρεται γερμανικόν μεσαιωνικόν ανάγνωσμα, τό οποίον, μεταφρασθέν εις την λατινικήν, την φλαμανδικήν, την γαλλικήν, την πολωνικήν και άλλας γλώσσας, εγένετο δημοφιλέστατον καθ' όλην την Ευρώπην. 'Εν αυτώ περιγράφεται η ζωή του Τίλλ 'Ούλλενσπίγγελ (όστις κατά τον συγγραφέα εγεννήθη εν Kneitlingen και απέθανε, περί τό 1350, εν Mölln), ήτις υπήρξε περιπετειώδης. 'Ο ήρως του αναγνώσματος, περιερχόμενος από πόλεως εις πόλιν και αλλάσσων επαγγέλματα, παρουσιάζεται ευφυής, κατορθώνων πάντοτε να απατά εις τα απλοϊκούς χωρικούς, ότε δε τους άρχοντας, ιερωμένους και αυτούς ακόμη τους βασιλείς. Τα αστεία του 'Ούλλενσπίγγελ ενθυμίζουν κατά πολύ τα του ημετέρου Μπερτόλδου. Τό πρόσωπον του 'Ούλλενσπίγγελ θεωρείται υπό τινων μυθικόν. 'Η παλαιοτέρα γνωστή παραλλαγή εγράφη υπό του Θωμά Murner (1475—1533) και εξεδόθη τω 1519, άν και ο πρόλογος φέρει την χρονολογίαν 1500. Δ. Α. Ζ.

οὐλλμαννίτης (Ullmannit) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτόν θειοαντιμονιούχον νικέλιον NiNbS. Κρυσταλλούται εις τό κυβικόν σύστημα, απαντά δε κατά κανόνα εις χειροπληθή κοκκώδη συσσωματώματα, σπανιώτατα δε εις κρυστάλλους. Παρουσιάζει θραυ-

Digitized by Google

σμὸν ἀνώμαλον, σκληρότητα 5—5 ½, εἰδικὸν βάρος 6,70—6,73, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα μολυβδότεφρον. Ἐμφανίζεται μετὰ τοῦ γερσδορφίτου (Gersdorffit), ἤτοι τοῦ θειοαρσενικούχου νικελίου, εἰς τὸ Harzgerode, Lobenstein, Siegerland κ. ἀ. Γ. Β.

Οὐλλόα (Ulloa), ***Ἱερώνυμος***. Ἰταλὸς στρατηγὸς καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεὺς (1810—1891). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Νεαπόλεως, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τοῦ Πεδεμοντίου κατὰ τῆς Αὐστρίας μετέβη τῷ 1848 εἰς Βενετίαν, ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ προήχθη εἰς τοὺς ἀνωτάτους βαθμούς. Τῷ 1849, κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ φρουρίου Μάλγκερα καὶ μετὰ μικροῦ ἀριθμοῦ συντρόφων κατώρθωσε ν' ἀντισταθῇ ἐναντίον πολυαρίθμων Αὐστριακῶν, ἐκκενώσας ἄνευ ἀπωλειῶν, ἐν τέλει, αὐτὸ καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς Παρισίους, ὅπου ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 1849—1859. Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ νέου πολέμου τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας μετέβη ἐκ νέου εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατοῦ τῆς Τοσκάνης. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Ὁ Οὐλλόα ὑπῆρξεν ἐπίσης εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων τεχνικῶν στρατιωτικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του, ἐκτὸς δὲ τῆς στρατιωτικῆς συνεργασίας του εἰς τὴν «Στρατιωτικὴν Ἀνθολογίαν», ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Τακτικὴ τῶν τριῶν ὅπλων» (1838), «Ἡ ἐκμάθησις τῆς σκοποβολῆς ὑπὸ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ» (1847), «Περὶ τῆς τέχνης τοῦ πολέμου» (1851), «Περὶ τοῦ πολεμικοῦ χαρακτῆρος τῶν Γάλλων καὶ τῶν αἰτίων τῶν τελευταίων καταστροφῶν των» (1872), «Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος Γ' εἰς τὴν Ἰταλίαν», «Ἀντίξοοι καιροὶ εἰς τὴν ὕπαρξιν μεγάλων στρατηγῶν», «Ὁ πόλεμος Πρωσσίας καὶ Γαλλίας», «Νέα πρωσσικὴ στρατηγική», «Δύο συστήματα ἀμύνης τῆς Ἰταλίας» κτλ. Μ. Δ. Β.

Οὔλλουκος.

—**Οὐλλόα** (Ulloa), *δὸν* ***Ἀντώνιος ντὲ*** —. Ἱσπανὸς ποντοπόρος καὶ λόγιος (βλ. *Οὐλιόα*).

οὔλλουκος (ὁ) (Ullucus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, κονδυλορρίζους, ἰθαγενεῖς τοῦ Περοὺ καὶ τῆς Βολιβίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *οὔλλουκος ὁ κονδυλόρριζος* (Ullucus tuberosus), ὅστις καλλιεργεῖται διὰ τὰς ἐδωδίμους κονδύλους του, ἔχοντας γεῦσιν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τῶν γεωμήλων. Δ.Ν.Π.

Οὖλμ (Ulm) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ φρούριον τῆς Γερμανίας, ἐν Βυρτεμβέργῃ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Στουτγάρδης — Φρειντριχσχάφεν. Κάτ. 59.357 (1925). Ἔναντι αὐτῆς, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ἡ πόλις *Νέα Οὖλμ*, μεθ' ἧς συνδέεται διὰ τεσσάρων μεγάλων γεφυρῶν. Ἔχει καθεδρικὸν ναὸν (ΙΔ'—ΙΣΤ' αἰῶνος), τὸν μέγιστον γοτθικὸν ναὸν τῆς Γερμανίας, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς μητροπόλεως τῆς Κολωνίας, μήκους 123 μ. καὶ πλάτους 48, μετὰ κωδωνοστασίου ὕψους 161 μ., παλαιὸν δημαρχεῖον, μουσεῖον, θέατρον, στάδιον, βιβλιοθήκην (80.000 τ.), καὶ βιομηχανίαν αὐτοκινήτων, πυροσβεστικῶν εἰδῶν, μηχανῶν, ὀρειχαλκουργίας, γεωργικῶν ἐργαλείων, χρηματοκιβωτίων, ὡρολογίων πόλεων, ἁρμονίων, δερμάτων. Ἡ πόλις ἀναφέρεται τὸ πρῶτον τῷ 854. Ἀπὸ τοῦ 1810 ἀνήκει εἰς τὴν Βυρτεμβέργην, ὠχυρώθη δὲ κυρίως τῷ 1842, ἐνισχυθεισῶν τῶν ὀχυρώσεων αὐτῆς μετὰ τὸ 1871. Θ. Κ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' τὸ φρούριον τῆς *Οὖλμ*, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἴλλερ πρὸς τὸν Δούναβιν, ἦτο σπουδαίας σημασίας, καθ' ὅσον μετὰ τοῦ φρουρίου τῆς Μέμμινγκεν καθίστα τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἴλλερ τοποθεσίαν καταλληλοτάτην διὰ τὴν ἄμυναν τῆς δυτικῆς περιοχῆς τῆς μέχρι τοῦ 1806 γερμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν ναπολεόντειον ἐκστρατείαν τῆς Γερμανίας τοῦ 1805 κατώρθωσεν ὁ Μέγας Ναπολέων ν' ἀπωθήσῃ, τὸν Ὀκτώβριον 1805, τοὺς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μὰχ Αὐστριακοὺς πρὸς τὸ φρούριον τῆς Οὖλμ διὰ κινήσεων φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἑλιγμὸς τῆς Οὖλμ» καὶ ν' ἀπαγορεύσῃ αὐτοῖς πᾶσαν διεκφυγήν. Ὁ ἐν λόγῳ ἑλιγμὸς ἐξετελέσθη μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Ρήνου εἰς τὸν Δούναβιν προέλασιν τῆς Μεγάλης στρατιᾶς τοῦ Ναπολέοντος (26 Σεπτεμβρίου—7 Ὀκτωβρίου 1805), καθ' ἣν ἐγένετο ἡ γνωστὴ ἀλλαγὴ μετώπου (βλ. σχ.), ὁπότε ἡ στρατιά, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν σωμάτων 1ου τοῦ Μπερναντότ, 2ου τοῦ Μαρμόν, 3ου τοῦ Νταβού, 4ου τοῦ Σούλτ, 5ου τοῦ Λάν, 6ου τοῦ Νέϋ, φρουρᾶς τοῦ Μπεσιέρ, τοῦ σώματος ἱππικοῦ τοῦ Μυρὰ (μετὰ τῆς γαλλικῆς ταύτης στρατιᾶς συνέδρα καὶ τὸ συμμαχικὸν βαυαρικὸν σῶμα στρατοῦ), εὑρέθη τὴν 7ην Ὀκτωβρίου ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται.

Ἐπηκολούθησεν ἀμέσως, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 7—16 Ὀκτωβρίου 1805 ὁ ἑλιγμὸς τῆς Οὖλμ, καθ' ὅν, ναὶ μὲν ὁ Ναπολέων κατηύθυνε τὰ γαλλικὰ σώματα κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀποκλείσωσι τὴν ὑποχώρησιν τῶν Αὐστριακῶν, εἴτε πρὸς Μοραβίαν διὰ τῆς προσπεράσεως τοῦ Ἴν (αὐστροβαυαρικὰ σύνορα), εἴτε πρὸς Βοημίαν διὰ τῆς προσπεράσεως τοῦ Δουνάβεως, εἴτε πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Τυρόλου, ὑποστηριζομένην ὑπὸ τοῦ φρουρίου Μέμμινγκεν, ἀλλὰ συγχρόνως ἔλαβε τὰ κατάλληλα μέτρα

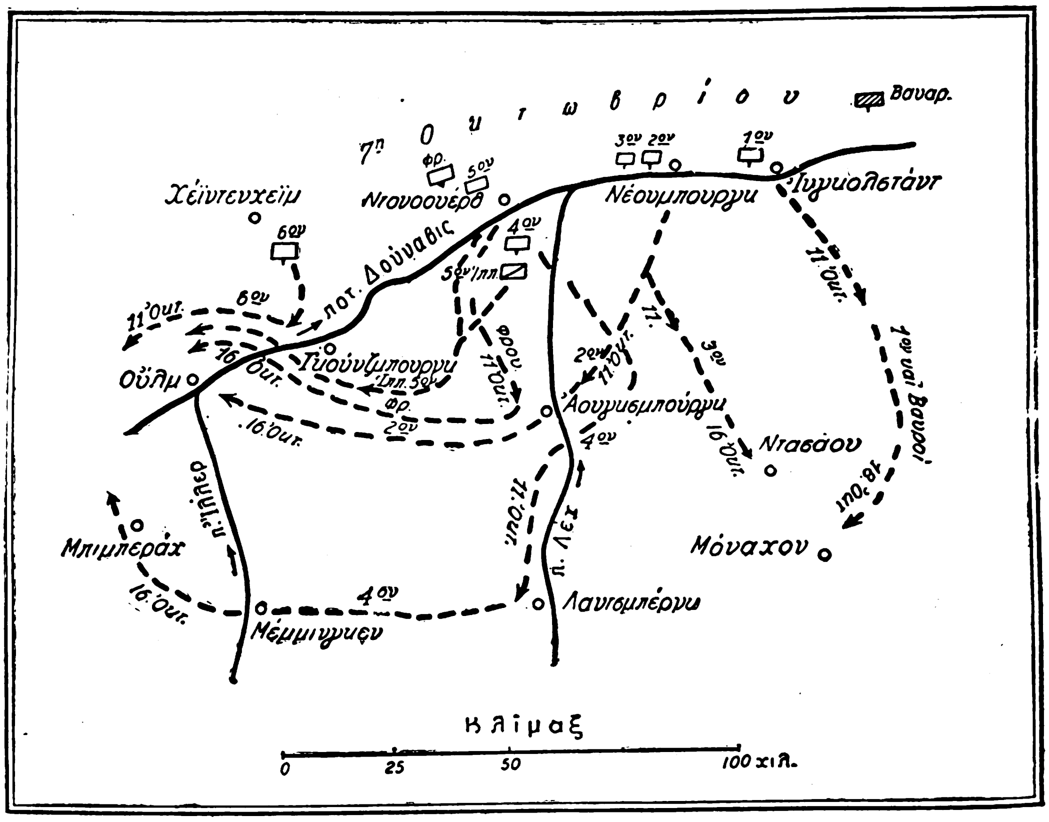

Ἑλιγμὸς τῆς Οὖλμ, 7—16 Ὀκτωβρίου 1805.

ὅπως συγκρατήσῃ πᾶσαν τυχὸν προέλασιν τῶν Ρώσων καὶ συνένωσίν των μετὰ τῶν συμμάχων των Αὐστριακῶν (ἐσφαλμέναι πληροφορίαι εἶχον πείσει τὸν Ναπολέοντα ὅτι ἐπέκειτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ ἄφιξις τῶν Ρώσων εἰς τὸν Ἴν), ἀποστείλας εἰς Μόναχον δύο σώματα στρατοῦ, τηρηθεὶς δὲ προσωρινῶς οὗτος μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ ἑνὸς ἔτι σώματος εἰς Ἀουγκσμπουργκ, δηλαδὴ ἐπὶ κεντρικῆς θέσεως ἐπιτρεπούσης αὐτῷ ν' ἀχθῇ, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, εἴτε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν εἴτε κατὰ τῶν Ρώσων, μέχρι τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, ὁπότε πλέον διηυκρινίσθη ἡ κατάστασις διὰ τοῦ προσπορισμοῦ νεωτέρων πληροφοριῶν, πειθουσῶν ὅτι ἡ ἄφιξις τῶν Ρώσων δὲν ἦτο ἐπικειμένη. Δι' ὃ ὁ ἑλιγμὸς τῆς Οὖλμ χωρίζεται εἰς δύο περιόδους· τὴν τῆς 7 — 11 Ὀκτωβρίου καὶ τὴν τῆς 12 — 16 Ὀκτωβρίου 1805. Ὁ ἑλιγμὸς οὗτος ἐγένετο πρὸς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας κατευθύνσεις. Ἀπὸ τῆς 16ης Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ὁ βομβαρδισμὸς κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως Οὖλμ καὶ συγχρόνως κατὰ τοῦ παρὰ τὴν Οὖλμ περικεχαρακωμένου στρατοπέδου τοῦ Μίχελσμπεργκ. Εὑρεθεὶς ὁ Μὰχ ὑπὸ τοιαύτην πολιορκίαν, ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τῆς Οὖλμ τὴν 25ην Ὀκτωβρίου, ἐὰν ἕως τότε δὲν κατέφθανον οἱ Ρῶσοι. Ἀπελπισθεὶς ὅμως ὁ Μὰχ ἐκ τῶν τοπικῶν ἀγώνων τῶν ἀποβαινόντων διαρκῶς κατ' αὐτοῦ, προέβη τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1805 εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, ἐνῷ εἶχεν ἀκόμη ἀρκετὴν ἐπάρκειαν τροφῶν καὶ ἠδύνατο νὰ παρατείνῃ ἀκόμη τὴν ἀντίστασιν. Τὸ ἱππικὸν τοῦ Μυρὰ κατεδίωκεν αὐστριακά τινα τμήματα, ἐπιζητήσαντα νὰ διαφύγωσιν, ἅτινα καὶ συνέλαβεν, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων τινῶν κατορθωσάντων νὰ διεκφύγωσι μὲ τὸν ἀρχιδοῦκα Φερδινάνδον. Τοιουτοτρόπως, ὁ Ναπολέων ἐξουδετέρωσε τὴν αὐστριακὴν ταύτην στρατιὰν καὶ συνέλαβεν 120 πυροβόλα.

Ἡ νίκη τῆς Οὖλμ ἦλθε πολὺ ἐπικαίρως, ἅτε χρησιμεύσασα τρόπον τινὰ ὡς κατευναστικὸν τῆς μεγάλης λύπης τῆς καταλαβούσης τοὺς Γάλλους ἐπὶ τῇ συγχρόνῳ ἀναγγελίᾳ τῆς μεγάλης ἥττης τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς τὸ Τράφαλγκαρ, τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1805. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Οὖλμ, *Νέα*** — (Neu Ulm) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας (βλ. λ. *Νέα* Οὖλμ).

Οὔλμανις (Ulmanis), ***Κάρολος***. Λεττονὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1877. Ἐσπούδασε γεωργικὰς ἐπιστήμας ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ προτοῦ ἡ Λεττονία ἀποβῇ ἀνεξάρτητον κράτος παρέδιδε γεωργικὰ μαθήματα εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς, ἐνῷ συγχρόνως εἰργάζετο διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Λεττονῶν ἀπὸ τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ ζυγοῦ. Μετὰ τὴν νίκην τῶν συμμάχων τῆς Ἀντὰντ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἐνῷ εἰσέτι ἡ Λεττονία κατείχετο ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, διωργάνωσε τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς χώρας του, ἅτινα κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πρὸς δημιουργίαν τοῦ ἐθνικοῦ λεττονικοῦ συμβουλίου, ὅπερ τὴν 18 Νοεμβρίου 1918 ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Λεττονίας. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν ταύτην ὁ Οὔλμανις ἐγένετο ὁ πρῶτος πρωθυπουργὸς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ κατώρθωσε νὰ ἀγωνισθῇ ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν Ρώσων Μπολσεβίκων καὶ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Λεττονίας τὰ ἄτακτα γερμανικὰ καὶ ρωσικὰ σώματα, ἅτινα εἶχον παραμείνει ἐν αὐτῇ. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην προεκήρυξεν ἐκλογὰς ἐθνοσυνελεύσεως, ἡ ὁποία ἐψήφισε τὸν συνταγματικὸν χάρτην τῆς χώρας. Κατόπιν συνῆψε συνθήκην εἰρήνης πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Γερμανίαν καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Τῷ 1921 παρέδωσε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν συνυπουργόν του Μεϊέροβιτς, ὁ ὁποῖος ἐσχημάτισε κυβέρνησιν συνασπισμοῦ. Ὁ Οὔλμανις ἐγένετο ἐκ νέου πρωθυπουργὸς ἀπὸ τῆς 24 Δεκεμβρίου 1925 μέχρι τῆς 5 Μαΐου 1926, ἀπὸ δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης μέχρι τῆς 17 Δεκεμβρίου 1926 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς διαδεχθείσης αὐτὸν κυβερνήσεως. Μ.Δ.Β.

οὐλμίδαι (οἱ) (Ulmidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τῆς κατηγορίας τῶν *ἀπετάλων* (βλ. λ.)

Οὐλμιτῶν *φρούριον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Σκυθίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁρμώμενοι οἱ Σκλαβηνοὶ ἐπὶ μακρὸν ἐπέδραμον τὰς βορείας ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Τοῦτο, κατεστραμμένον ἀπὸ πολλοῦ καὶ λησμονημένον, ἀνέκτισεν ἐκ θεμελίων ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Οὐλμπὰκ (Ulback), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος φιλόλογος (1822—1889). Κατ' ἀρχὰς συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, τῷ 1855 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Παρισίων» καὶ τῷ 1861 ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν τῆς θεατρικῆς ἐπιφυλλίδος τοῦ «Χρόνου». Τῷ 1866 ἐγένετο συντάκτης τοῦ «Φιγαρῶ» καὶ μετὰ δύο ἔτη ἤρχισεν ἐκδίδων ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φερραγκὺς* τὸν ἑβδομαδιαῖον «Κώδωνα». Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἀπομνημονεύματα ἑνὸς δολοφόνου» (1876), «Ἐπανόρθωσις» (1880) «Ὁ πράσινος τάπης» (1881) «Περὶ τοῦ ἔρωτος» (1885) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

οὐλογλυφίς, —*ίδος* (ἡ)· γλυφὶς τῶν οὔλων, διὰ τῆς ὁποίας καθαρίζονται τὰ οὖλα.

οὐλόθριξ, —*ιχος* (ὁ)· ὁ ἔχων οὖλον τρίχωμα, ὁ κατσαρομάλλης.

— *[Ἀνθρωπολ.]* Οἱ *οὐλότριχες* ἀντιτίθενται πρὸς τοὺς *λειότριχας*. Ἡ ἀληθὴς *οὔλη μορφὴ* διαιρεῖται εἰς τύπους, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος τῶν ἀνομοίων

Digitized by Google

στροφῶν καὶ τῶν κατὰ διάφορα ἐπίπεδα γενομένων καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας πλοκῆς τῶν τριχῶν. Δυνάμεθα οὕτω νὰ διακρίνωμεν τρεῖς βασικὰς μορφάς, εἰς ἃς συμπτύσσεται ἡ ποικίλη ἐμφάνισις: α') τὴν *ἀραιὰν οὔλην* μορφήν, β') τὴν *πυκνὴν οὔλην*, γ') τὴν *σπειροειδῆ*. Εἰς τὰς τῆς σπειροειδοῦς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν πάλιν δύο μορφὰς ἐμφανίσεως: α') τὴν *διάχυτον* καὶ β') τὴν στροβιλοειδῆ ἢ *κοκκώδη* (ἐν εἴδει κόκκων πεπέρεως), οὐχὶ τυχὸν διότι φύονται αἱ τρίχες κατὰ ὁμάδας ἀπεχούσας ἀλλήλων, ἀλλὰ διότι ἐμπλεκόμεναι ἀποτελοῦν μικροὺς στροβίλους, ἐξ ὧν τὰ μεταξὺ φαινομενικὰ κενά. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπιφυλάξεως ταύτης δύνανται οἱ φέροντες νὰ ὀνομάζωνται οἱ μὲν *ἐριόκομοι*, οἱ δὲ *λοφόκομοι*, ὅπως ἐπρότεινεν ὁ Haeckel. Γενικῶς, οὐλότριχες εἶναι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν μέλανα κόσμον κατὰ τὸ πλεῖστον, ἄνευ δ' ἐξαιρέσεως αἱ νεγρικαὶ φυλαὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ αἱ νεγροειδεῖς τῆς Ἰνδονησίας κλπ., Νεγρῖται, Νεγρίλλοι καὶ Μελανήσιοι. Ἡ κατ' ἐξοχὴν δὲ κοκκώδης μορφὴ παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν Βοσχιμάνων καὶ Ὀττεντότων.

Γενικῶς παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, πλὴν τῶν κατ' ἐξοχὴν λειοτρίχων φυλῶν (μογγολικῶν), ὅτε τὸ «τελικὸν» τρίχωμα τοῦ σώματος, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς ἡβικῆς χώρας, εἶναι, καὶ ἐπὶ τῶν λειοτρίχων καὶ κυματοτρίχων, οὖλον κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὸ τοῦ γενείου κλπ. Τὸ σχῆμα τομῆς τῆς τριχὸς τῶν οὐλοτρίχων εἶναι ἐπίμηκες, νεφροειδές, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φοειδὲς καὶ στρογγύλον τῶν κυματοτρίχων καὶ λειοτρίχων. Ὁ δείκτης δὲ τῆς μείζονος πρὸς τὴν ἐλάσσονα διάμετρον μειοῦται ἐφ' ὅσον πλέον οὔλη εἶναι ἡ θρὶξ (περίπου 75—50). Ὁ τριχικὸς δείκτης τῶν Γκαλλὰ εἶναι 50,7, τῶν Τασμανῶν 68,0 κλπ. Ἐπίσης διαφέρει, πλὴν τῆς ἐλευθέρας τριχός, καὶ τὸ ἐν τῷ δέρματι κεκρυμμένον τμῆμα ταύτης, δηλαδὴ ἡ ἔκφυσις. Εἰς τοὺς οὐλότριχας εἶναι σπαθοειδῶς κεκυρτωμένον καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ βολβοῦ αὐτῆς ἀκόμη, τῆς κυρτώσεως ἀναπτυσσομένης μετὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν περίοδον καὶ ἐπὶ τῶν Νέγρων ἀκόμη. Ἡ γωνία ἐκφύσεως τῆς τριχὸς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος ποικίλλει ἀναλόγως· εἶναι λίαν σμικρὰ ἐπὶ τῶν οὐλοτρίχων, ὀρθὴ δὲ σχεδὸν ἐπὶ τῶν μογγολικῶν φυλῶν. Τὸ μῆκος τῶν οὔλων τριχῶν εἶναι κατὰ κανόνα μικρόν, μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 25 ἑκατ. τὸ πολύ, ἐκτὸς ἐπὶ μείξεως οὐλότριχος πρὸς λειότριχα. Σημαντικὴ δὲ διαφορὰ γενῶν, ἐπὶ τῶν οὐλοτρίχων ἰδίᾳ (ἀλλὰ καὶ ἄλλων φυλῶν, ἰνδικῶν, μογγολικῶν κλπ.), δὲν ὑπάρχει, ὅπως εἰς τὰς λευκὰς φυλάς, ὅπου τὸ θῆλυ ἔχει λίαν μακρὰς τρίχας κεφαλῆς. Τὸ πάχος καὶ ἡ πυκνότης ἐκφύσεως τῶν οὔλων τριχῶν εἶναι μικρότερον τὸ μὲν καὶ μείζων ἡ δὲ τοῦ πάχους καὶ τῆς πυκνότητος τῶν λείων, γενικῶς· ἔχομεν δὲ καὶ διαφορὰς ἀτομικὰς καὶ κατὰ χώρας τοῦ σώματος.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

οὐλόθριξ (ὁ) (Ulothrix) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐλοτριχιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυτῶν, εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας ἁπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

οὖλον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Ἡ μοῖρα τοῦ βλεννογόνου τοῦ καθόλου κοίλου τοῦ στόματος, ἡ καλύπτουσα τὰς φατνιώδεις ἀποφύσεις τῶν γνάθων, ἀποτελεῖ τὰ *οὖλα*, ἅτινα διακρίνονται εἰς ἔξω οὖλα καὶ εἰς ἔσω ἢ ἔνουλα. Ἀμφότερα δὲ τὰ οὖλα διήκουσι μέχρι τῶν αὐχένων τῶν ὀδόντων, ἔνθα τελευτῶσιν ἀνακάμπτοντα εἰς τὰ ἐνδοφάτνια, πλὴν ἀντιστοίχως πρὸς τὰς βάσεις τῶν ἁρμῶν, καθ' ἃς συνέχονται πρὸς ἄλληλα διὰ στενῶν γεφυρῶν μεταξὺ τῶν ὀδόντων. Ι. Π.

— *[Ὀδοντιατρ.]* Τὰ οὖλα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι λίαν εὐπαθῆ, ὑπόκεινται δ' εἰς πλείστας νόσους, συνηθέστεραι τῶν ὁποίων εἶναι διάφοροι *οὐλῖτιδες* καὶ *στοματίτιδες*. Ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν οὔλων εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ διακριθῶσι λανθάνουσαι τυχὸν νόσοι τοῦ γενικοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς εἶναι ἡ *ἀναιμία*, ἥτις ἐκδηλοῦται ἐνωρίτερον εἰς τὰ οὖλα οἱουδήποτε ἄλλου μέρους τοῦ σώματος. Τὰ οὖλα καθίστανται ὠχρὰ καὶ λευκά, ὁ δὲ βαθμὸς τῆς λευκότητος αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς ἀναιμίας. Αἱ διάφοροι ἀναιμικαὶ ἐκδηλώσεις (ὀξεῖα τραυματικὴ ἀναιμία, συμπτωματικὴ ἀναιμία, χλώρωσις, λευχοκυττάρωσις, λευχαιμία, κακοήθης ἀναιμία) σημειοῦνται εἰς τὰ οὖλα καὶ τὸ πρόσωπον ἐν γένει. Ν. Γ. Π.

— **οὔλων ἀναιμία.** Εἶναι μᾶλλον σύμπτωμα καθολικῆς τινος παθήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἕνεκεν τῆς ἰδιαζούσης ὠχρότητος τοῦ βλεννογόνου τῶν οὔλων ἡ διάγνωσις εἶναι εὐκολωτάτη, ἡ δὲ θεραπεία ἐπιβεβλημένη, καθ' ὅτι πολλάκις συνυπάρχει ὀδοντικὴ τερηδὼν μεγάλης ὑπερευαισθησίας, ἧς τὸ φθοροποιὸν ἔργον, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως, ἐπαυξάνεται σημαντικῶς. Συχνάκις οὐδεμία προενόχλησις μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν σκληρῶν ἱστῶν, τότε δὲ καθίσταται ἐπιβλαβέστερα. Ἐκτὸς τῶν τονωτικῶν τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ ὁ ὀδοντίατρος θεραπεύει τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας τερηδόνας καὶ συνιστᾷ τὴν χρῆσιν τῆς ὀδοντοψήκτρας μετ' ὀδοντοτρίμματος καὶ πλύσεις τοῦ στόματος. Γ. Π. Π.

οὐλορραγία *[Ὀδοντιατρ.]*. Καλεῖται ἡ τάσις τῶν οὔλων πρὸς αἱμορραγίαν ἢ καὶ αὐτὴ ἡ αἱμορραγία τῶν οὔλων. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν οὔλων εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ τοπικῶν αἰτίων (βλ. *οὐλῖτις*), ὧν αἰρομένων ἀποκαθίστανται τὰ οὖλα εἰς τὴν κατὰ φύσιν κατάστασίν των. Εἶναι ἐνδεχόμενον ὅμως νὰ προέρχεται καὶ ἔκ τινος νόσου τοῦ ὀργανισμοῦ, π.χ. τυφοειδοῦς πυρετοῦ, δαγγείου, γρίππης κλπ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην παρατηρεῖται οὐλορραγία, ἰδίᾳ ὅταν δὲν τηροῦνται οἱ κανόνες τῆς ὑγιεινῆς τοῦ στόματος. Ἡ θεραπεία τῆς νόσου ταύτης, ἥτις ἀνησυχεῖ τὸν πάσχοντα, εἶναι συμπτωματική. Ἐὰν μὲν γενικὰ αἴτια συνεργοῦσι πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς, δέον ταῦτα νὰ ἐξευρεθῶσι καὶ καταπολεμηθῶσιν, ἐὰν δὲ τοπικά, τότε πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν, ὅπως ἐπέλθῃ ἴασις. Ἀντενδείκνυνται ἡ χρῆσις τῆς ὀδοντοψήκτρας, καρυκευμένων καὶ λίαν ἠρτυμένων τροφῶν κλπ., ἐνδείκνυται δὲ ἡ τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ σὺν τῇ τοπικῇ ἐπεμβάσει. Ν. Γ. Π.

οὖλος, —η, —ον· ἐπὶ τῆς κόμης, συνεστραμμένος, σγουρός, κατσαρός || μεταφ. ὡς χαρακτηριστικοῦ λαχάνων τινῶν.

οὖλος, —η, —ο· ἰδιωματ., ἀντὶ *ὅλος*: «ἄντρας μὲ τὰ οὖλα του» μὲ ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνδρός.

οὐλοτριχίδαι (οἱ) (Ulotrichidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀλγῶν, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ χλωροφυκῶν, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *οὐλόθριξ* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

Οὐλοῦ Ἀγὰτζ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἰκονίου καὶ εἶχε πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν περὶ τοὺς χιλίους κατοίκους, ὧν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες διατηροῦντες σχολεῖον καὶ ναόν.

Οὐλοῦβα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἄνω Συρίας, τὴν ὁποίαν ἐξεπόρθησεν ὁ Τιγλατφαλασσὰρ (739 π. Χ.). Εἰς αὐτὴν ἐξώρισε μέρος τῶν Σύρων αἰχμαλώτων. Γ. Λ. Α.

Οὐλοὺγ βέης. Μογγόλος ἡγεμών, ὅστις κατέστη διάσημος διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀστρολογίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Σὰχ Ρὸχ ἢ Σαρόχ, φιλομούσου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ταμερλάνου. Τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο *Μωχάμμετ-Ταραγκάϊ-μπὲν-Σαρόχ*. Ἐγεννήθη ἐν Σουλτανιὲ τῆς Περσίας τῷ 1394 καὶ ἀπέθανεν ἐν Σαμαρκάνδῃ τῷ 1449. Ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρολογίας, ὅτε δὲ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν συνεκέντρωσεν ἐν τῇ αὐλῇ του τοὺς διασημοτάτους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μαθηματικοὺς καὶ ἀστρολόγους. Κατὰ τὸ 1420 ἵδρυσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς χώρας του Σαμαρκάνδην σχολὴν μετὰ τριωρόφου ἀστεροσκοπείου, ἐν τῷ ὁποίῳ περὶ τοὺς ἑκατὸν σοφοί, πλουσιώτατα ἀμειβόμενοι, κατεγίνοντο μετὰ τοῦ ἡγεμόνος εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Ἡ ἱστορία περιέσωσε τὰ ὀνόματά τινων ἐκ τῶν διασημοτέρων συνεργατῶν τοῦ Οὐλοὺγ βέη. Ἐκ τούτων ὁ *Τζιμσίδ* ἤρξατο μετὰ τοῦ φιλομούσου αὐθέντου του σειρᾶς παρατηρήσεων τῶν ἀπλανῶν, ἀπέθανεν ὅμως πρὶν ἢ συμπληρωθῇ ἡ ἐργασία διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν ἀστέρων, τὸν ὁποῖον ὁ Οὐλοὺγ βέης ἤθελε νὰ δημοσιεύσῃ. Τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου ἀνέλαβεν ὁ *Ρουμαῖος*, ὅστις πιθανώτατα ἦτο Βυζαντινὸς σοφός, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς προληφθεὶς ὑπὸ τοῦ θανάτου ἀφῆκε τὸ ἔργον ἡμιτελές. Ἡ ἀποπεράτωσις τῆς σειρᾶς τῶν παρατηρήσεων ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν *Ἀλὰ Ἐδδὶν* (*Ἀλῆ Κουσγκιους*, ἢ *Ἀλ Κουσσί*, ἢ *Ἀλκουσγκί*), ὅστις εἰργάσθη ἐπίσης διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν περιφήμων ἀστρονομικῶν πινάκων, τῶν λεγομένων «Πινάκων τοῦ Οὐλοὺγ βέη», οἵτινες διετέλεσαν ἐν χρήσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, προτιμώμενοι τῶν προγενεστέρων αὐτῶν τοῦ Νασσὶρ-Ἐδδίν. Πλήρης ἔκδοσις τῶν πινάκων τούτων ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Sédillot τῷ 1846—1853. Οἱ ἐν λόγῳ πίνακες ἀναφέρονται εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς Σαμαρκάνδης, τῆς ὁποίας αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι, κατὰ τὸν συντάξαντα αὐτούς, εἶναι: μῆκος 99° 16' καὶ πλάτος 39° 37' 23".

Οἱ ἀνωτέρω πίνακες, ὡς καὶ ὁ ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ τούτου τοῦ Οὐλοὺγ βέη καὶ τῶν συνεργατῶν του καταρτισθεὶς κατάλογος 1018 ἀστέρων ὁρατῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀναφέρονται εἰς τὸ 841ον ἔτος τῆς Ἐγίρας, ἤτοι τὸ 1437. Ὁ κατάλογος οὗτος ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Flamsteed ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Historia celestis», θεωρεῖται δὲ ὡς ἔργον μεγάλης ἀξίας, διότι στηρίζεται ἐπὶ πραγματικῶν παρατηρήσεων τῶν ἀπλανῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Σαμαρκάνδης. Τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦτο, κατὰ τὸν Ἄγγλον συγγραφέα Gravius (Greaves, 1602—1652), διέθετε τελειότατα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀστρονομικὰ ὄργανα. Οὕτω, κατ' ἀφηγήσεις Τούρκων ἀστρολόγων, ἓν τῶν τεταρτοκυκλίων του εἶχεν ἀκτῖνα ἴσην πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἤτοι 60 μέτρων περίπου. Ἂν καὶ ἡ πληροφορία αὕτη, κατὰ τοὺς συγγράψαντας ἱστορίαν τῆς ἀστρονομίας Bailly καὶ Delambre, φαίνεται ἀπίθανος καὶ ἐξωγκωμένη, ἐν τούτοις ἀνευρέθησαν ἐν Σαμαρκάνδῃ, ὅπου σῴζονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου καὶ ὁ τάφος τοῦ Ταμερλάνου, παρατείχια τεταρτοκύκλια τοῦ Οὐλοὺγ βέη ἐξαιρετικοῦ μεγέθους.

Τὸ ἔργον τοῦ Οὐλοὺγ Βέη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἀνατολιστοῦ Thomas Hyde (1636—1703) ἐπὶ τῇ βάσει περσικῶν χειρογράφων ὑπὸ τὸν τίτλον «Tabulae longitudinis ac latitudinis stellarum fixarum, ex observatione Ulugh Beighi, Tamerlani magni nepotis, regionum ultra citraque Gjihun principis potentissimi». Ἐπίσης ὁ John Greaves εἶχε μεταφράσει τὸν «Γεωγραφικὸν πίνακα» τοῦ Οὐλοὺγ βέη, προληφθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ θανάτου δὲν κατώρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ «Καταλόγου τῶν ἀπλανῶν». Οἱ πίνακες ἐσχολιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Σεϊζὶντ Ἀλῆ, τοῦ Ἀβδουρραχμὰν Σαλεχῆ Σαμένσις καὶ τοῦ Ἀλῆ-ζιμπν-Μωχάμμετ Κουστζῆ. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Burckhard κατεγίνετο εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν πινάκων τοῦ Ἡλίου. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Οὐλουλαΐ. Βασιλεὺς τῆς Τύρου (βλ. λ. *Ἐλουλαῖος*).

Οὐλουλοῦ *[Ἀρχαιολ.]*· βλ. λ. *Ἐλούλ*.

Οὐλουμπὰδ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (τὸ *Λοπάδιον* τῶν ἀρχαίων), παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς Ἀπολλωνιάδος λίμνης. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου προσέλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Ρυνδάκου (ἢ Ἀδρανοῦ) ποταμοῦ ὑπάρχουσα γέφυρα, ἐφ' ἧς διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς Προύσης - Πανόρμου. Κατ' Αὔγουστον 1922 ἡ γέφυρα αὕτη ἦτο κατεστραμμένη καὶ τὸ Γ' ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ, ὑποχωροῦν ἀπὸ Προύσης πρὸς Πάνορμον—χερσόνησον Κυζίκου, κατεσκεύασε διὰ τοῦ λόχου ἀποβαθρῶν, μετενεχθέντος ἐκεῖ ἐγκαίρως ἐκ Μουδανιῶν, δύο τοιαύτας γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ (λεμβόζευκτον καὶ ἐπὶ καταπήγων) διὰ τὴν δι' αὐτῶν διέλευσιν τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ καὶ τῶν βαρέων ὀχημάτων ἐν γένει, ὡς καὶ τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐλαφρῶν μονάδων τοῦ σώματος στρατοῦ. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ τμῆμα ἐκεῖνο ὁ ποταμὸς ἔχει βάθος ὕδατος περίπου 2 μ. καὶ πλάτος περίπου 25—35. Ν. ΣΣ

Οὐλουμπουρλοῦ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Κεῖται παρὰ Α. τοῦ Ντιναὶρ ἢ Ντινεΐρ-Ὀμπασὶ (ἀρχαίων Κελαινῶν), παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Μαιάνδρου, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Πισιδίᾳ. Ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἰκονίου καὶ εἶναι ἕδρα ὑποδιοικήσεως. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῆς Ἀπολλωνίας. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε περὶ τὰς 8.500 κατ., ὧν 350 Ἕλληνες.

Οὐλοῦντι (Ulundi) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν Ζουλουλάνδῃ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἕδρα τῶν βασιλέων τῶν Ζουλοῦ. Τὴν 4ην Ἰουλίου 1879 στρατὸς ὑπὸ τὸν λόρδον Τσέλμσφορντ ἐκ 4.200 Ἄγγλων καὶ 1.000 ἰθαγενῶν κατετρόπωσε τοὺς ἐπιτεθέντας Ζουλοῦ, ὑπερβαίνοντας τὰς 20.000. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἀνῆλθον εἰς 100 ἄνδρας, τῶν δὲ Ζουλοῦ εἰς 1.500. Ε. Σ.

Οὐλοῦ Σεὲρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Χαιριάνων τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύκου (Κερμελὶ τσάϊ), κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 25 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε.Ι.Χ.

Οὐλουσούν. Βασιλεὺς τοῦ Μαννᾶ ἢ Μαναΐ, δυτικῶς τῆς λίμνης Οὐρμίας. Οὗτος μετέσχε συμμαχίας ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σαργὼν (720 π. Χ.) ὑπὸ τὸν Ρουσᾶ τῆς Βαβυλῶνος, παραδοὺς εἰς αὐτὸν 22 φρούρια τοῦ ὡς ἐγγύησιν. Ὁ Σαργὼν ἐπελθὼν ἐνίκησε τὸν Οὐλουσούν, ὅστις «ἔφυγεν ὡς πτηνὸν περίτρομον», μεθ' ὃ προσελθὼν ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ. Ὁ Σαργὼν τὸν συνεχώρησε καὶ τοῦ ἀπέδωσε τὸ κράτος του. Ὁ Οὐλουσοὺν ἀπιστήσας κατόπιν ἐπανεστάτησεν, ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπέστη τὴν σκληρότητα τοῦ κατακτητοῦ. Γ.Λ.Α.

Οὐλουτζὰκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, δυτικῶς τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Κατέστη ὀνομαστὸν ἐκ τῆς μεγάλης μάχης, ἣν τὰ Α' καὶ Β' σώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τρικούπην) συνῆψαν εἰς τὰ περὶ αὐτὸ ὑψώματα (μεταξὺ Ἰλμπουλὰκ δὰγ—Κουτσούκιοϊ) διὰ τῶν μεραρχιῶν IX, XII, XIII, V καὶ τμήματος τῆς IV, τῇ 16 Αὐγούστου 1922, πρὸς τὸν τουρκικὸν στρατὸν (συνιστάμενον ἐξ 11 μεραρχιῶν πεζικοῦ καὶ 3 ἱππικοῦ). Ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ ὑποχωροῦσα ἀπὸ τοῦ χώρου περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ - Χισὰρ πρὸς δυσμὰς (πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ), ἐμπρὸς καὶ παραλλήλως τῷ μετώπῳ τῶν Τούρκων, διευθυνομένων ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, προσέκρουσεν ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ εἰς ἀντίστασιν τῶν Τούρκων ἰσχυράν, καθηλώθη ἐκεῖ καὶ ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὴν περὶ τὸ Οὐλουτζὰκ μάχην, καθ' ἣν δὲν ἠδυνήθη

Digitized by Google

μὲν νὰ θραύσῃ καὶ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίστασιν ἐκείνην, κατώρθωσεν ὅμως νὰ συνεχίσῃ κατὰ τὴν ἑπομένην τὴν ὑποχώρησιν περαιτέρω πρὸς Τσάλκιοϊ, τοῦ τουρκικοῦ ὅμως στρατοῦ τηροῦντος στενὴν ἐπαφὴν καὶ παρενοχλοῦντος αὐτὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Ἡ περὶ τὸ Οὐλουτζὰκ παράταξις τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς εἶχε λάβει τὸ σχῆμα πετάλου μὲ ἀνοικτὴν μόνον διέξοδον πρὸς δυσμάς. Ἂν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατώρθωνεν ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ ἀνενόχλητος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑποχώρησιν αὐτῆς πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, θ' ἀπηγγιστροῦτο πλέον ὁριστικῶς τῆς ἐχθρικῆς πιέσεως καὶ ἐλευθέρα θὰ ἠδύνατο νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ τμήματος στρατιᾶς Φράγκου καὶ νὰ παράσχῃ χρόνον πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἠρεμίαν εἰς τὸ στράτευμα, οὕτω δὲ θ' ἀπετρέποντο, πιθανῶς, τὰ ἐπελθόντα ἀποτελέσματα, τακτικὰ καὶ πολιτικά. Ἡ μάχη τοῦ Οὐλουτζὰκ Ἰλμπουλὰκ δὰγ - Κουτσούκιοϊ ὑπῆρξεν ἄρα κρίσιμος διὰ τὴν ὅλην *μικρασιατικὴν* ἐκστρατείαν (βλ. λ.). Ν. ΣΓ

Οὐλοὺτζ-'Αλῆς. Εἷς τῶν διασημοτέρων Τούρκων καταδρομέων καὶ ἀντιβασιλεὺς τοῦ Ἀλγερίου. Ἦτο Χριστιανὸς τὸ θρήσκευμα, γεννηθεὶς ἐν Licastoli τῆς Καλαβρίας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ναυτικὸς καὶ ἁλιεύς, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπό τινος Ἕλληνος ἀρνησιθρήσκου πειρατοῦ, Ἀλῆ Ἀχμὲτ καλουμένου, καὶ ἐδέθη εἰς τὴν πεδάγαν ὡς δεσμώτης ἐρέτης. Τὸ βούνευρον καὶ αἱ κακουχίαι κατέβαλον τοῦτον ἠθικῶς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπαρνηθεὶς τὸν Χριστιανισμὸν ἠσπάσθη τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ τῶν τουρκικῶν γαλερῶν ἐλεύθερος. Ἱκανώτατος ναυτικός, συνεταιρίσθη κατ' ἀρχὰς μετά τινων Ἀλγερίνων πειρατῶν καὶ ἐξοπλίσας μετ' αὐτῶν μικρὸν βριγαντῖνον ἐξετέλεσε τοσοῦτον τολμηρὰς καὶ ἐπωφελεῖς καταδρομάς, ὥστε ὀλίγον βραδύτερον ἐξώπλισε μόνος του μίαν γαλεώταν. Ἤδη τὸ ὄνομά του ἐφέρετο μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων καταδρομέων καὶ ὁ Δραγοὺτ ἢ Τουργκοὺτ-Ρεῒς τὸν προσέλαβεν εἰς τὸν στόλον του καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1560 διά τινα ὑπηρεσίαν, ἔνθα, ἀποκτήσας τὴν εὔνοιαν τοῦ Πιαλῆ-πασᾶ, κατώρθωσε νὰ διαδεχθῇ τὸν Τουργκούτ, θανόντα τῷ 1565, ἐν τῇ διοικήσει τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῷ 1568 ν' ἀναγορευθῇ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀλγερίας. Κατέκτησε τὴν πόλιν τῆς Τύνιδος καὶ τῷ 1570 συνέτριψε τὸν στόλον τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας. Ἐμπειρότατος ναυτικὸς καὶ ἱκανώτατος τακτικός, κατώρθωσεν, ἡγούμενος τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ὀθωμανικῆς παρατάξεως, κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου νὰ φέρῃ εἰς δυσχερεστάτην θέσιν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἀνδρέα Δόρια διοικούμενον δεξιὸν τοῦ χριστιανικοῦ στόλου, προξενήσας μεγίστας εἰς αὐτὸν ζημίας. Ἐν τέλει δὲ κατώρθωσε μετὰ 48 γαλερῶν καὶ φουστῶν νὰ διαφύγῃ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Γ. Ν. Ν.

— **Οὐλοὺτζ** *Χασὰν πασᾶς.* Καπετὰν πασᾶς τῆς Τουρκίας ἀπὸ τοῦ 1588 μέχρι τοῦ 1590. Ἐκυρίευσε τὴν πόλιν Τύνιδα ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Ἦτο Βόσνιος τὴν πατρίδα, ἐκλήθη δὲ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καπετὰν-πασᾶ ὅτε διετέλει βέης (δέης) τοῦ Ἀλγερίου. Ν. Μ.

Οὐλοῦ-τζαμὶ (=μέγα τέμενος). Μέγα τζαμίον ἐν Προύσῃ, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Α΄. *Οὐλοῦ-τζαμὶ* λέγεται καὶ τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀποπερατωθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Α΄. Ν. Μ.

οὐλοφαντῖτις *ἀθρεπτική* [*Ὀδοντιατρ.*]· βλ. *πυόρροια φατνιακή.*

οὐλοχύται (αἱ) (κατὰ παράλειψιν τῆς λ. κριθαί [*Ἀρχ.*]. Χονδροαλεσμέναι κριθαὶ (*οὐλαί*), ἐπιπασσόμεναι παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ θύματος τῶν θυσιῶν καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἄλλως λεγόμεναι καὶ *οὐλόχυτα.* Ἡ ἐπίπασις αὕτη (*οὐλοχυτέεσθαι*), γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, ἐγίνετο ἀπὸ δοχείου ὀνομαζομένου *οὐλοχόϊον, οὐλοχοεῖον* ἢ *προχύτης*, ἀνάλογος δὲ αὐτῆς ἦτο ἡ *παγκαρπία*, ἡ *πρόχυσις* καὶ ἡ παρὰ Ρωμαίοις ἐν ταῖς θυσίαις ἐπίπασις ἁλμίου σίτου (mola salsa). Π. Ν. Π.

Οὐλπιανή, ἢ *Οὐλπιανὸν* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας ἐν Δαρδανίᾳ, πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Σκάρδου, ΒΔ. τῶν Σκούπων (Σκόπια). Ἀνακαινισθεῖσα καὶ καλλωπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565), ἐπωνομάσθη *Ἰουστινιανὴ Δευτέρα* (Justiniana Secunda). Κατά τινας ἔκειτο παρὰ τὸ Κιοστενδὴλ τῆς Βουλγαρίας, κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ὅμως γνώμην παρὰ τὸ Lipljan μεταξὺ Πριστίνας πρὸς Β. καὶ Σκοπίων πρὸς Ν., εἰς τὰ νότια τῆς Σερβίας. Α. Θ. Σ.

Οὐλπιανὸν (Ulpianum) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἄνω Δακίας (Dacia Porolissensis), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 8, 4) μεταξὺ Νάποκας (Klausenburg ἢ Kolosvar) καὶ Πατρουϊσσας ἢ Παταβίσσας (Thorda). Α. Θ. Σ.

Οὐλπιανὸς (Ulpianus), *Δομίτιος.* Περιφανὴς Ρωμαῖος νομοδιδάσκαλος ἐκ Τύρου (170—228 μ. Χ.). Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Παπιανοῦ καὶ ἀντίπαλος τοῦ Παύλου Τυρίου, φονευθεὶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν πραιτωριανῶν, ἐφ' ὧν ἐπεζήτησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πειθαρχίαν. Ἐπὶ Καρακάλλα διετέλεσε magister libellorum, ἐπὶ Ἡλιογαβάλου περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν ἐξωρίσθη ἐκ Ρώμης, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, οὗτινος διετέλεσεν ἐπίτροπος καὶ διδάσκαλος, ἐγένετο βασιλικὸς ὁμοτράπεζος καὶ magister praetorii, διατηρήσας τὸ ἀξίωμα μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψεν ἄπειρα ἔργα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνερχόμενα εἰς 287 περίπου βιβλία. Ἀπετελοῦντο κυρίως ἐκ τῶν συγγραφῶν «Ad edictum praetoris» (ἀφορῶσαν τὸ πραιτωρικὸν δίκαιον) εἰς 83 βιβλία καὶ «Ad Sabinum» (ἀφορῶσαν τὸ ἀστικὸν δίκαιον) εἰς 51 βιβλία, ἔτι δὲ ἐκ μελετῶν δευτερευουσῶν, ὡς αἱ: «Regulae» (7 βιβλία), «Institutiones» (2 βιβλία), «De Officio Proconsulis» (10 βιβλία), «Disputationes», «Responsa» κ. ἄ. Ἐκ τοῦ ἔργου του ἀπετελέσθη σχεδὸν τὸ $^1/_3$ τῶν «Πανδεκτῶν» τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἧς τὸ $^1/_5$ προέρχεται ἐκ μόνου τοῦ «Ad edictum praetoris». Διεσώθησαν, πλὴν τῶν ἐν τοῖς «Πανδέκταις», ἀποσπάσματα μόνον ἐκ τῶν «Regulae» καὶ τῶν «Institutiones», ἐκδοθέντα ὑπὸ Du Tillet ἀρχικῶς (Παρίσιοι 1549), εἶτα ὑπὸ Hugo (Βερολῖνον 1834), κ. ἄ., πληρέστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Boeking (Λειψία 1855). Τὸ ἔργον τοῦ Οὐλπιανοῦ διακρίνεται διὰ τὴν δογματικὴν ἔκθεσιν τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν σαφεστάτην διαρρύθμισιν τῆς ὕλης, ἐμελετήθη δὲ παρὰ τοῦ Heimbash (Über Ulpians Fragments, Λειψία 1834), Schilping (De Ulpiani fragmentis, Βερολῖνον 1835), κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Οὐλπιανός.** Εἷς τῶν παρ' Ἀθηναίῳ Δειπνοσοφιστῶν, ἐπιλεγόμενος καὶ *Κειτούκειτος*, διότι «νόμον εἶχε μηδενὸς ἀποτρώγειν πρὶν εἰπεῖν κεῖται ἢ οὐ κεῖται» (*Ἀθήν.* Δειπν. Α. 1). Π. Ν. Π.

Οὔλπιος *Κορνήλιος Λαιλιανὸς* ἢ *Λολλιανός*· βλ. λ. *Λαιλιανός.*

Οὔλριχ *τῆς Βυρτεμβέργης* (Ulrich von Vürttemberg). Δοὺξ τῆς Βυρτεμβέργης (1487—1550). Υἱὸς τοῦ κόμητος Ἐρρίκου, ἐγένετο δοὺξ τῷ 1498, τῷ δὲ 1503 ἀπέκτησε πλήρη σχεδὸν ἀνεξαρτησίαν. Ἠκολούθησεν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ἀσύνετον, σπάταλον καὶ ἀντιλαϊκήν, ἐντεῦθεν δὲ προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῶν χωρικῶν, τὴν λεγομένην «τοῦ πτωχοῦ Κονράδου», ἣν ὅμως κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ. Βραδύτερον, προκαλέσας τὴν δολοφονίαν τοῦ ἱππότου Χὰνς φὸν Οὔττενς, οὗτινος τὴν σύζυγον ἠγάπα, ἐθεωρήθη ὡς καταπιλήσας τὴν ἱπποτικὴν παράδοσιν, δι' ὃ καὶ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ «Σουηβικοῦ Συνδέσμου» (1519), ἡ δὲ χώρα του ἐπωλήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπανελθὼν τῷ 1534 διὰ τῆς βοηθείας Φιλίππου τῆς Ἔσσης, ἐκυβέρνησε τὴν Βυρτεμβέργην, οὐχὶ ὡς ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ὡς αὐστριακὸν φέουδον. Εἰσήγαγε τὴν μεταρρύθμισιν καὶ συμμετέσχεν εἰς τὸν σμαλκαδικὸν πόλεμον. Θ. Κ.

— **Οὔλριχ** - *Ἐλεονώρα* (Ulrich - Eleonore). Βασίλισσα τῆς Σουηδίας (βλ. λ. *Ἐλεονώρα*-Οὔλριχ).

— **Οὔλριχ** (Ulrich), *Ἐρρῖκος-Νικόλαος.* Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βρέμῃ τῆς Γερμανίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1843. Ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ὄθωνος, διωρίσθη, ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ρωμαϊκῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας. Κατὰ τὴν μακρὰν ἐν τῇ θετῇ αὐτοῦ πατρίδι διαμονήν, ὁ Οὔλριχ, θερμὸς λάτρης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, περιηγήθη καὶ ἐξηρεύνησε πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Συνέγραψε: «Reisen und Forschungen in Griechenland», «Reise über Delphi durch Phokien-Boetien bis Theben», «Topographie von Theben», «Topographie der Häfen von Athen». Ὡς καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας συνέγραψε λατινικὴν γραμματικήν, λατινικὴν χρηστομάθειαν καὶ λεξικὸν λατινοελληνικὸν πλειστάκις ἐκδοθέντα. Β. Δ. Θ.

—**Οὔλριχ** (Ulrich), *Οὖγος.* Γερμανὸς μουσουργὸς (1827—1872). Ἐγένετο γνωστὸς κυρίως διὰ 3 συμφωνιῶν, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα («Θριαμβευτικὴ συμφωνία») ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τοῦ Βερολίνου. Γ. Σ.

Οὐλρῖχος ὁ ἐκ *Λίχτενσταϊν* (Ulrich von Lichtenstein). Γερμανὸς ποιητὴς καὶ πολιτικὸς (1200—1276). Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Στυρίας καὶ διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ τῆς πατρίδος του, καταλαβὼν σημαντικὰς θέσεις ἐν τῇ αὐλῇ καὶ τῇ κυβερνήσει. Ἐν τῷ ἔργῳ του «Ὑπηρεσίαι πρὸς τὰς Δεσποίνας» (Frauendienst), ὅπερ ἀποτελεῖ αὐτοβιογραφίαν εἰς ποιητικὸν ὕφος, παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη τῷ 1812. Ἔγραψε διάφορα ἄλλα ἐρωτικὰ ποιήματα καὶ τὸ διδακτικὸν ποίημα «Βιβλίον περὶ γυναικῶν» (Frauenbuch), ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1841 μετὰ ἱστορικῶν σημειώσεων. Μ. Δ. Β.

Οὐλσεῦ (Wolsey)· βλ. *Οὐούλση.*

Οὐλσίνιοι (Volsinii) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Οὐολσίνιοι.* Α. Θ. Σ.

Οὔλστερ (Ulster) [*Γεωγρ.*]· βλ. *Ὤλστερ.*

οὐλτιμᾶτον (τὸ) (Ultimatum)· βλ. λ. *τελεσίγραφον.*

οὔλτιμο (τό)· δημοτ., τελευταῖον: «αὐτὸ ἦτανε τὸ οὔλτιμο»· || ἰδιωματικώτερον *λούρτιμο*· μαστίγωσις, ξύλο, στειλιάρι: «ἔφαγε ἕνα λούρτιμο ποῦ θὰ τὸ θυμᾶται χρόνια» (ἐκ τοῦ «*οὔλτιμο τάγιο*» τελευταῖον κτύπημα, ἰταλ. ultimo).

οὔλτρα (ultra). Λέξις λατινικὴ σημαίνουσα πέραν καὶ χρησιμοποιουμένη διεθνῶς, ἐν συνεκφορᾷ μετὰ λέξεών τινων ἢ ὡς πρῶτον συνθετικὸν αὐτῶν, εἰς ἃς προσδίδει τὸν χαρακτῆρα ὑπερβολῆς, ἀκρότητος, ἐκτάκτου τελειότητος κτλ., π. χ. οὐλτραμοντέρνος, ὁ καθ' ὑπερβολὴν νεωτεριστής, οὐλτραμικροσκόπιον, τὸ ὑπερμικροσκόπιον κτλ.· || «νὸν πλὺζ οὔλτρα» (non plus ultra), μὴ περαιτέρω, ἀφθάστου τελειότητος.

οὐλτραμαρίνη (ἡ), ἢ *οὐλτραμαρῖνον* (τὸ) [*Χημ.*]. Κυανοῦν χρῶμα, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς ὑδρόχρωμα διὰ βαφὴν τοίχων, διὰ τὴν λεύκανσιν σακχάρου, ὠχροκιτρίνου χάρτου, λευκῶν ὑφασμάτων κλπ. (κοιν. λουλάκι). Ἄλλοτε ὡς κυανοῦν χρῶμα ἐχρησιμοποιεῖτο καλῶς λειοτριβημένος λαζούλιθος (Lapis lasuli), ὅστις ἔχει ὡραῖον κυανοῦν χρῶμα καὶ εἶναι φυσικὸν πυριτικὸν ἅλας νατρίου καὶ ἀργιλλίου μετά τινος πολυθειούχου ἑνώσεως τοῦ νατρίου. Τὸ χρῶμα τοῦτο ἦτο λίαν ἀκριβόν, δι' ὃ καὶ ἐπεδιώχθη ἡ παρασκευὴ τεχνητοῦ οὐλτραμαρίνου (λουλάκι), πράγματι δὲ ἐπετεύχθη ἡ παρασκευὴ τοιούτου προϊόντος εὐθηνοτέρου καὶ ὡραιοτέρου κατὰ τὸ χρῶμα ἀπὸ τὸ φυσικόν. Ἡ χημικὴ σύστασις τοῦ προϊόντος τούτου δὲν εἶναι πλήρως ἐξηκριβωμένη, ἡ παρασκευὴ του δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ συντήξεως καολίνου μετὰ ἀνύδρου σόδας καὶ θείου ἢ διὰ συντήξεως ἀργίλλου μετὰ θειικοῦ νατρίου καὶ ἄνθρακος, μικρὰ δὲ παραλλαγὴ τῶν συνθηκῶν τῆς παρασκευῆς συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ληφθῇ προϊὸν διαφόρων ἀποχρώσεων, κυμαινομένων ἀπὸ τοῦ κυανοῦ μέχρι τοῦ πρασίνου. Ἡ οὐλτραμαρίνη εἶναι ἀδιάλυτος εἰς ὅλα τὰ διαλυτικὰ ὑγρὰ καὶ τελείως σταθερὰ εἰς τὸν ἀέρα, τὸ φῶς, τὸν σάπωνα καὶ γενικῶς τὰ ἀλκαλικὰ μέσα. Διὰ τῶν ὀξέων ὅμως, καὶ ὑπὸ τῶν λίαν ἀραιῶν ἀκόμη, διασπᾶται ἀποχρωματιζομένη καὶ ἐκλύουσα ὑδρόθειον. Ὡς χρῶμα εἶναι τελείως ἀκίνδυνον. Σ. Γ.

Οὐλτραμοντανισμὸς (ὁ). *Οὐλτραμοντὰν* (ultramontan) ἐκ τοῦ πέραν τῶν ὀρέων (ultra montes) κατὰ γεωγραφικὴν ἔννοιαν δηλοῖ τὸν πέραν τῶν ὀρέων (τῶν Ἄλπεων) οἰκοῦντα. Οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ ἐν Ἰταλίᾳ π. χ. ἐκάλουν τοὺς Γερμανούς, ὡς καὶ οἱ ἐν Γερμανίᾳ τοὺς Ἰταλοὺς *οὐλτραμοντανοὺς* (ultramontani). Ἔπειτα οἱ πολεμοῦντες τὰς ἀξιώσεις τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀναγνωριζούσης ὡς κεφαλὴν αὐτῆς τὸν πάπαν, ἐκάλουν τοὺς δυτικοὺς οὐλτραμοντανούς. Ἡ σχέσις ὅμως τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ πρὸς τὸν καθολικισμὸν ἐλαμβάνετο διαφόρως, διότι οἱ μέν, φίλοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ, ἐνόμιζον ὅτι ὁ καθολικισμὸς φέρει ἀναγκαίως πρὸς τὸν οὐλτραμοντανισμόν, οἱ δέ, ἐχθροὶ τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ, εἴτε ἀνήκοντες εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν εἴτε μή, ἐνόμιζον ὅτι ὁ οὐλτραμοντανισμὸς εἶναι ἐκφυλισμός τις καὶ παραλλαγὴ τοῦ καθολικισμοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται αἱ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ οὐλτραμοντανισμοῦ συζητήσεις καὶ ἡ διάφορος ἐκδοχὴ αὐτῆς παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσιν. Κ. Ι. Δ.

Οὐλτσίνγι [*Γεωγρ.*]. Σερβικὴ ὀνομασία τοῦ *Ντουλτσίνιο* (βλ. λ. καὶ λ. *Οὐλκίνιον*).

Οὐλφὲρ-τσάϊ [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Βιθυνίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (βλ. λ. *Νιλουφέρ*).

Οὐλφίλας. Λίαν ἐνωρὶς ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε διαδοθῆ μεταξὺ τῶν Γότθων, κατὰ δὲ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴν σύνοδον (325) παρέστη καὶ ὁ Θεόφιλος «ἐπίσκοπος τῶν Γότθων». Φαίνεται ὅτι διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Οὐλφίλας, ὅστις, παρὰ τὸ τευτονικόν του ὄνομα (Wulfila), λέγεται ὅτι κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας. Πάντως ἦτο Γότθος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 318. Τῷ 341, χειροτονηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοπος τῶν Γότθων, εἰργάσθη μετὰ μεγάλης δραστηριότητος πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ὅστις τότε ἐπεκράτει ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων. Ἐπενόησεν ἴδιον ἀλφάβητον τῆς γοτθικῆς γλώσσης καὶ μετέφρασεν εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ὁ Οὐλφίλας ἀπέθανε τῷ 383 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὠνομάσθη δὲ «Μωϋσῆς τῶν Γότθων» διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ὅλως ἔκτακτον πνευματικὴν δρᾶσιν. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ μορφωθεῖσα γλῶσσα ὑπῆρξε βάσις τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς γλώσσης. † Α. Α. Χ.

οὐλῶ (—*όω*)· σχηματίζω οὐλήν, ἐπουλῶ.

Digitized by Google

Οὐλὼ (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίκλησις τῆς Δήμητρος, ἀπὸ τῆς λέξεως οὖλος, σημαινούσης δεμάτιον θερισμένου σίτου. Π. Ν. Π.

οὐλώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὅμοιος μὲ οὐλήν' ‖ ὁ ἔχων πολλὰς οὐλάς.

Οὐμαγιάδαι (οἱ). Δυναστεία Ἀράβων χαλιφῶν (βλ. λ. Ὀμμεϋάδαι).

Οὐμάν, ἢ ***Οὐμάνγι***, οὐκραν. ***Γκουμάνγι*** [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Οὐκρανίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐμάνκα, 172 χλμ. νοτίως τοῦ Κιέβου. Κάτ. (1926) 44.812, ὧν 55 % Ἰουδαῖοι καὶ 34 % Οὐκρανοί. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Καζάτιν καὶ ἔχει φρούριον καὶ πάρκον τῶν πριγκίπων Ποτόκι, ἱστορικὸν μουσεῖον καὶ ὡραίους ναούς. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν ἀκμάζουν ἡ μηχανουργία, σιδηρουργία, ἀλευροβιομηχανία, ποτοποιία καὶ ἐλαιουργία. Ἱδρύθη τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὡς φρούριον κατὰ τῶν Τατάρων. Τῷ 1674 κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἀταμάνου Ντοροτσένκο καὶ τῶν Τούρκων, εἶτα περιῆλθεν εἰς τοὺς Πολωνούς, τῷ 1778 κατεστράφη ἐκ κοζακικῆς στάσεως καὶ τῷ 1797 ὑπήχθη εἰς τὸ κυβερνεῖον τοῦ Κιέβου. Π. Ν. Π.

Οὐμανγίτης (ὁ) (Umangit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν σεληνιοῦχον ἕνωσιν τοῦ χαλκοῦ τοῦ τύπου Cu_3Se_2 εἰς στιφρὰ συνήθως συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 3, εἰδικὸν βάρος 5, 62, θραυσμὸν λεπτοκοκκώδη καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Sierra de Umango τῆς βορειοδυτικῆς Ἀργεντινῆς. Γ. Β.

οὐμανισμὸς (ὁ) (Humanismus)· βλ. λ. *ἀνθρωπισμός*.

Οὐμανμινανοῦ. Βασιλεὺς τοῦ Ἐλὰμ (ἀνατολικῶς τοῦ κάτω Τίγρητος), διαδεχθεὶς τῷ 692 π. Χ. τὸν ἀδελφόν του Κουτουρνακχουντοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνεπιτυχῶς ἐκστρατεύσει ὁ Σενναχερίβ. Ἀναμένων νέαν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀσσυρίου, ἐδέχθη τὰς συμμαχικὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος Μουσεζιβμαρδούκ, ὅστις τῷ ἔστειλε τοὺς θησαυροὺς τῶν ναῶν του. Ἡ μάχη συνεκροτήθη πλησίον τοῦ Καλουλὶ ἐπὶ τοῦ Τίγρητος. Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἐλαμιτῶν Κουμβαουδᾶς ἔπεσεν ἀμέσως, ὁ δὲ Ναβουζικιρισχούν, υἱὸς τοῦ Μεροδασβαλαδὰν ἐξωγρήθη. Ὁ Οὐμανμινανοῦ καὶ ὁ Μουσεζισμαρδοὺκ ἔφυγον, ἀλλ' ἡ χαλδαϊκὴ ἀριστοκρατία ἔπεσε μαχομένη (690). Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ αἱ ἀπώλειαι τοῦ νικητοῦ ἦσαν μέγισται, διότι οἱ ἡττηθέντες ἐπανῆλθον εἰς τὰς πρωτευούσας των. Γ. Λ. Α.

Οὔμαρος. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνη ὁ Ὀμὰρ (βλ. λ.).

οὐμβελλούλη (ἡ) (Umbellula) [*Ζωολ.*]. Γένος ἀνθοζώων τῆς οἰκογενείας τῶν *πενταπουλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη πρὸς πολύποδας ὁμοιάζοντα. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ἡ *οὐμβελλούλη ἡ γροιλανδική* (Umbellula groelandica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν βορείων θαλασσῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Οὐμβερτόπουλοι. —1) ***Κωνσταντῖνος***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Ἦτο υἱὸς τοῦ Νορμανδοῦ Οὐμβέρτου, τοῦ καταφυγόντος ἐξ Ἰταλίας εἰς Βυζάντιον ἐπὶ Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (1078—1081). Συνδεθεὶς διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν τούτου τῷ 1118, ὅτε ἐξεθρονίσθη ὁ Νικηφόρος καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ Ἀλέξιος καὶ εἶτα συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐκστρατείας αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Ἀλβανίαν καὶ Μακεδονίαν Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον καὶ τὸν υἱὸν τούτου Βοημοῦνδον, ἀλλά, ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον, δυσαρεστηθεὶς κατόπιν κατὰ τοῦ Ἀλεξίου Α', συμμετέσχε τῷ 1091 εἴς τινα κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν, ὅτε ἐδημεύθη ἡ περιουσία του καὶ ἐξωρίσθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνακληθεὶς κατόπιν συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν εἰς τὴν Βόρειον Θράκην ἐπιδραμόντων Κομάνων (τῷ 1094) καὶ διεκρίθη εἰς τὰς περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν κλπ. μάχας, καθ' ἃς οἱ Κομάνοι, ἡττηθέντες, ἀπῆλθον καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. Ἔκτοτε δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. —2) Κουροπαλάτης καὶ στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282—1328). Διεκρίνετο διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τῷ 1284, στρατηγῶν ἐν Μεσημβρίᾳ τῆς Β. Θράκης, ἐπῆλθε μετὰ τῶν εὐαρίθμων ὑπ' αὐτὸν στρατευμάτων κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων παμπληθῶν Σκυθῶν, καὶ διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς στρατηγικῆς αὐτοῦ δεξιότητος συνέτριψεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ. Ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος Β', ἀμείβων τὸ ἀνδραγάθημά του ἐκεῖνο, ἐδωρήσατο αὐτῷ πολυτίμους στολάς, ἵππους καὶ χρυσὸν ἄφθονον, συνάμα δὲ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν μέγαν παπίαν. Ἀναφέρεται ὡσαύτως ὡς συμμετασχὼν εἰς τοὺς ἐναντίον τῶν στασιασάντων Καταλανῶν μισθοφόρων ἀγῶνας τοῦ Μιχαὴλ Θ'. Ν. ΚΛΣ

Οὔμβερτος. Γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, εἰσῆλθε τῷ 1015 εἰς τὸ τάγμα τῶν βενεδικτίνων, ἠκολούθησε δὲ ἔπειτα τὸν πάπαν Λέοντα τὸν Θ', οὗτινος ἐγένετο ἀκόλουθος καὶ ἔμπιστος σύμβουλος. Τῷ 1050 ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σικελίας, ἀλλὰ δὲν μετέβη ἐκεῖ ἕνεκα τῶν πολέμων τῶν Νορμανδῶν, τῷ δὲ 1051 καρδινάλιος καὶ ἐπίσκοπος τῆς Σίλβα Κάντιτα. Τῷ 1053, εὑρισκόμενος παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ Τρανίας Ἰωάννῃ, ἔλαβεν ἐκεῖ γνῶσιν τῆς τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Λέοντος ἀποσταλείσης πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ἀμφότεροι κατεφέροντο κατὰ τῶν καινοτομιῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (χρήσεως τῶν ἀζύμων, τῆς νηστείας τοῦ Σαββάτου, τῆς βρώσεως τῶν πνικτῶν καὶ τῆς μὴ χρήσεως τοῦ ἀλληλούϊα κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν) καὶ ἐξέφραζον τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γνωσθῇ καὶ ἄλλοις ἐπισκόποις τῆς Δύσεως καὶ αὐτῷ τῷ πάπᾳ. Τότε ὁ Οὔμβερτος, γνώστης ἄριστος τῆς ἑλληνικῆς, μετέφρασε τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸ λατινικὸν καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα, ὅστις ἀπήντησε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς πάπας τότε ἰταμότητος. Παρὰ τὸ ἀπότομον τοῦ ὕφους τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα, ἀπήντησαν πρὸς τὸν πάπαν ὅ τε πατριάρχης Μιχαὴλ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, εὐχόμενοι ὑπὲρ εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ πάπας ἀπέστειλε πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχουσαν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Οὔμβερτον. Ἡ πρεσβεία αὕτη ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1054 καὶ ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς ὃν ὁ Οὔμβερτος ἐνεχείρησε καὶ διάλογον, ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα, ἀναιροῦντα τὰς ἀποδιδομένας ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν καινοτομίας τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπήρχετο συμφωνία, ὁ Οὔμβερτος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἰσελθόντες τῇ 16 Ἰουλίου τοῦ 1054 εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας κατέθεσαν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης αὐτῆς ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεχώρησαν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Οὐμβέρτου εἰς Ρώμην εἶχεν ἀποθάνει ὁ Λέων, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Βίκτωρ ὁ Β' ἐκράτησεν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ, μεγάλως τιμῶν αὐτόν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βίκτωρος προετάθη ἡ παπικὴ ἕδρα τῷ Οὐμβέρτῳ, ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη. Μεγάλως τιμώμενος ὁ Οὔμβερτος καὶ μετὰ ταῦτα, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Β', ἐτελεύτησε τῷ 1061. Κ. Ι. Δ.

—**Οὔμβερτος.** Νορμανδὸς τῆς Βορείου Γαλλίας· Συμμετέσχε τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας (περὶ τὸ 1069) τῶν συμπατριωτῶν του ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ροβέρτον Γισκάρδον, ἀλλὰ κατόπιν, διαφωνήσας πρὸς αὐτόν, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τυχὼν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (1078—1081) ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὁριστικῶς. Ἀπόγονοι αὐτοῦ εἶναι οἱ στρατηγοὶ *Οὐμβερτόπουλοι*. Ν. ΚΛΣ

Οὔμβερτος Α' (Umberto). Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας (1844—1900). Ἦτο υἱὸς τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Β' καὶ ἔλαβε καθαρῶς στρατιωτικὴν ἀνατροφήν. Τῷ 1859 παρευρέθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Σολφερίνο, τῷ δὲ 1866, ὡς διοικητὴς μεραρχίας ἐν τῇ μάχῃ τῆς Κουστότσας, χάρις εἰς τὴν ψυχραιμίαν του, τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματός του, κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰ στρατεύματά του ἐξ αἰφνιδιασμοῦ τῶν Αὐστριακῶν καὶ νὰ καλύψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ συνόλου τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο κατέστησεν αὐτὸν δημοτικώτατον καὶ ἀνύψωσε τὸ γόητρον τῆς δυναστείας, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε κλονισθῆ ἐπικινδύνως, λόγῳ τῶν ἀτυχημάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποστῆ ὁ ἰταλικὸς στρατός. Τῷ 1868 ἐνυμφεύθη τὴν ὡραιοτάτην ἐξαδέλφην του πριγκίπισσαν Μαργαρίταν τῆς Σαβοΐας, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Γενούης. Ἐνόσῳ ἔζη ὁ πατήρ του, ὁ Οὔμβερτος παρέμενε μακρὰν τῆς πολιτικῆς, καίτοι ἐξεδήλωνεν ἐμφανῶς τὰς συμπαθείας του πρὸς τοὺς διαφόρους πατριώτας τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίως πρὸς τὸν Γαριβάλδην, τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1875. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1871 ὁ Οὔμβερτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ ἰταλικοῦ κράτους καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κυρηνάλιον ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β', ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν ἐπίσημον εἴσοδόν του ἐν αὐτῇ τὴν 2 Ἰουλίου τοῦ 1871. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τὴν 9 Ἰανουαρίου 1878, ἐξέδωκε διάγγελμα πρὸς τὸν λαόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτόνιζε μεταξὺ ἄλλων: «Ἰταλοί, ὁ πρῶτος βασιλεὺς σας ἀπέθανεν, ὁ διάδοχός του θὰ σᾶς ἀποδείξῃ ὅτι οἱ θεσμοὶ δὲν ἀποθνήσκουν καὶ ὅτι ἡ μόνη φιλοδοξία του εἶναι νὰ λεχθῇ μετὰ τὸν θάνατόν του ὅτι «ὑπῆρξεν ἄξιος τοῦ πατρός του». Πράγματι ὁ Οὔμβερτος Α', καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ὑπῆρξε χρηστὸς βασιλεύς, ἐδείχθη πιστὸς εἰς τὰς φιλελευθέρας ἀρχάς, τῶν ὁποίων εἰσηγητὴς ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο ὁ πατήρ του, καὶ διεκρίθη διὰ τὸν αὐστηρὸν σεβασμόν του πρὸς τὸ Σύνταγμα. Περὶ τὸ τέλος ὅμως τοῦ πρώτου ἔτους τῆς βασιλείας του ὑπέστη ἐν Νεαπόλει τὴν 17 Νοεμβρίου τὴν πρώτην δολοφονικὴν ἐπίθεσιν διὰ μαχαιρίου ἐκ μέρους ἑνὸς ἀναρχικοῦ καὶ κακοποιοῦ, ὀνόματι Πασσανάντε, τὸν ὁποῖον ὅμως κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ διὰ τῆς σπάθης του, χάρις εἰς τὴν ψυχραιμίαν του καὶ τὴν ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματός του, τραυματισθεὶς μόνον ἐλαφρῶς. Παραμείνας πάντοτε ὑπεράνω τῶν ἀγώνων τῶν κομμάτων, κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ ἄθικτον τὸ γόητρον αὐτοῦ καὶ τῆς δυναστείας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κρισιμωτέρας περιστάσεις καὶ εἰς τὰς βιαιοτέρας πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς θυέλλας, ὡς εἶναι αἱ ἐπακολουθήσασαι τὰ ἀτυχήματα τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς τοῦ Κρίσπι ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Ὁ Οὔμβερτος Α' εἶχε δείξει μέχρις ὑπερβολῆς σεβασμὸν πρὸς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν πλειοψηφίαν τῆς βουλῆς, ἀφήνων τὴν ἄσκησιν ὁλοκλήρου τῆς ἐξουσίας, ἀκόμη καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν δικαιωμάτων τοῦ στέμματος, εἰς χεῖρας τῶν ἑκάστοτε πρωθυπουργῶν καὶ ἰδίως τοῦ Ντεπρέτις καὶ τοῦ Κρίσπι, οἵτινες εἶχον ἀποβῆ ὡς εἶδος ἐναλλασσομένων δικτατόρων. Ἕνεκα τούτου ἡ βασιλεία τοῦ Οὐμβέρτου Α' κυριαρχεῖται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ Κρίσπι, ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν ὑπογραφήν, τῷ 1882, ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας τῆς τριπλῆς συμμαχίας, εἰς τὴν διακοπὴν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὴν ἀποικιακὴν περιπέτειαν, ἥτις ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀδούης (1896). Αἱ οἰκονομικαὶ καὶ ἠθικαὶ συνέπειαι τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐπηνωρθώθησαν ἐν μέρει ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Ρουντινὶ (1896—1898) καὶ Πελλοὺ (1898—1900). Καίτοι ἡ προσχώρησις τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν τριπλῆν συμμαχίαν δὲν θεωρεῖται ἔργον προσωπικὸν τοῦ Οὐμβέρτου Α', ἐν τούτοις οὗτος διέκειτο λίαν συμπαθῶς πρὸς αὐτήν, λόγῳ καὶ τῶν προσωπικῶν δεσμῶν καὶ σχέσεων, τὰς ὁποίας διετήρει πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Πρωσσίας. Τῷ 1898 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος Β' ἐπεσκέφθη τὸν βασιλέα Οὔμβερτον Α' εἰς τὴν Ρώμην, τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος οὗτος ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὸ Βερολῖνον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέσφιγξεν ἔτι πλέον τοὺς δυναστικοὺς καὶ πολιτικοὺς δεσμοὺς τῶν δύο χωρῶν. Τῷ 1893 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀργυρῶν γάμων τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου καὶ τῆς βασιλίσσης Μαργαρίτας, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας ἐπεσκέφθησαν ἐκ νέου αὐτὸν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, κατὰ τὴν διευθέτησιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, κατὰ τὰ ἔτη 1897 καὶ 1898 ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐδείχθη λίαν εὐμενὴς πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἀπόψεις. Τῷ 1897 ἐγένετο δευτέρα δολοφονικὴ ἀπόπειρα ἐναντίον του ἐν Ρώμῃ ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἄνευ ἀποτελέσματος. Αἱ οἰκονομικαὶ ὅμως δυσχέρειαι, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὰς ἀποτυχίας τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς, δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπανορθωθοῦν ἐξ ὁλοκλήρου, προκαλοῦσαι συχνὰς λαϊκὰς καὶ ἐργατικὰς ἐξεγέρσεις, αἵτινες ἐξηνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ στρατηγοῦ Πελλοῦ νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα καὶ νὰ καταπνίξῃ πολλὰς τούτων αἱματηρῶς καὶ σκληρότατα. Τοῦτο ὅμως ἐπεδείνωσε τὸν γενικὸν ἐρεθισμόν, ὁ ὁποῖος τὴν 29 Ἰουλίου 1900 ὡδήγησεν εἰς τρίτην δολοφονικὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ βασιλέως ὑπό τινος ἀναρχικοῦ, Μπρέσσι καλουμένου, ὁ ὁποῖος ἐπυροβόλησεν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐφόνευσε κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ σταδίου τοῦ παρὰ τὸ Μιλᾶνον βιομηχανικοῦ προαστείου Μόντζα, ὅπου εἶχε παρακολουθήσει τοὺς ἐκεῖ τελεσθέντας πανιταλικοὺς ἀγῶνας. Τὸ σῶμα τοῦ Οὐμβέρτου Α' ἐναπετέθη εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης. Ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν, λόγῳ τῆς ἀγαθότητός του, ἐπωνομάσθη Οὔμβερτος Α' ὁ Καλός. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Γ'. Μ. Δ. Β.

— **Οὔμβερτος** (Umbert). Πρίγκιψ τοῦ Πεδεμοντίου, διάδοχος τῆς Ἰταλίας, γεννηθεὶς τῷ 1904. Εἶναι τριτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Γ' καὶ τῆς βασιλίσσης Ἑλένης καὶ ἐνυμφεύθη ἐν Ρώμῃ τὴν 8 Ἰανουαρίου 1930 τὴν πριγκήπισσαν Μαρὶ-Ζοζὲ τοῦ Βελγίου, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου Ἀλβέρτου Α' καὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Μ. Δ. Β.

Οὔμβολδος (ὁ) βλ. λ. *Χοῦμπολτ*.

οὔμβρα (ἡ) (Umbra) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐμβριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰχθύων εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα ἐνδιαιτωμένων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς πλείστας λίμνας καὶ ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἡ *οὔμβρα ἡ στικτὴ* (Umbra maculata).

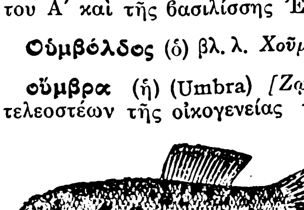

Οὔμβρα ἡ στικτή.

Αὕτη ἔχει σῶμα μετρίου μήκους, πλατύ, ὑψηλὸν περὶ τὸ μέσον του, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ρύγχος βραχὺ καὶ κολοβόν, ὀφθαλμοὺς μικρούς, ραχιαῖον πτερύγιον ὑψηλὸν καὶ ἀρκετὰ ἐπίμηκες, οὐραῖον εὐρὺ καὶ βραχύ, στηθιαῖα βραχέα καὶ κυλινδρικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κοιλιακὰ λεπτὰ καὶ βραχέα καὶ ἑδραῖον μετρίως ἀνεπτυγμένον. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

οὔμβρα (ἡ) (Umbra) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτὸν γεῶδες διαφόρου προελεύσεως καὶ συστάσεως, χρησιμοποιούμενον ὡς χρῶμα εἰς τὴν ζωγραφικήν. Οὕτω τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν φέρει μία γεώδης παραλλαγὴ τοῦ λειμωνίτου, περιέχουσα καὶ μικρὰν ποσότητα διοξειδίου τοῦ πυριτίου, καθὼς καὶ ἡ κολλοειδὴς παραλλαγὴ τοῦ ἐνύδρου πυριτικοῦ ἀργιλλίου, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει παράμιξιν ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου (κυπριακὴ ἢ τουρκικὴ οὔμβρα). 'Επίσης οὔμβρα ὀνομάζεται καὶ ἡ παραλλαγὴ γεώδους φαιάνθρακος, ἡ ὁποία ἐμφανίζει ὡραῖον φαιὸν χρῶμα (Kölnische Umbra). Γ. Β.

Οὐμβρία, ἡ ***Οὔμπρια*** (Umbria) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς κεντρικῆς 'Ιταλίας, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῆς Τοσκάνης, τῶν Μαρκῶν, τῶν 'Αβρουζίων καὶ τοῦ Λατίου, εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ 'Αδριατικοῦ καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. Ἔχει ἐπιφάνειαν 8.590 τ. χλμ. καὶ 1.145.685 κατ., ἀποτελεῖ δὲ σήμερον μίαν τῶν 16 περιφερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας διαχωρίζεται ἡ 'Ιταλία, περιλαμβάνουσα τοὺς νομοὺς Περούτζια καὶ Τέρνι. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Τιβέρεως καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Βελίνο καὶ ὁ Νέρα, ὧν τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἠλεκτροκίνησιν σημαντικῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων. Εἶναι χώρα γεωργική, παράγουσα σιτηρά, ἔλαιον καὶ τοὺς ὀνομαστοὺς οἴνους τοῦ 'Ορβιέτο. Ἔχει ἐπίσης καὶ σημαντικὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ἀλεύρων, σακχάρεως, τσιμέντων, ὑδραυλικῆς ἀσβέστου ἐν Φολίνιο καὶ Ριέτι, μεταλλουργικὰ ἐργοστάσια, χυτήρια, ὁπλουργεῖα ἐν Τέρνι, Περουγία καὶ Φολίνιο, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων καὶ κονσερβῶν, ὑφαντουργεῖα κτλ. 'Εν Οὔμπρια ὑπάρχουν σημαντικὰ κοιτάσματα λιγνίτου καὶ πολυάριθμοι καὶ ὀνομασταὶ πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων, ὡς ἡ Νοτσέρα Οὔμπρα, ἡ Σὰν Τζέμινι, ἡ 'Αμερίνο, ἡ Σὰν Φαουστίνο κτλ. Ἡ χώρα αὕτη κατῳκήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Οὔμβρων ἢ Ὄμβρων καὶ *'Ομβρικῶν* (βλ. λ.), ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα (*'Ομβρική*). Μ. Δ. Β.

—**Οὐμβρίας *σχολή***. Μία ἐκ τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, ἀναπτυχθεῖσα ἰδίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἰς τὰς πόλεις τῆς Οὐμβρίας, μάλιστα δὲ τὴν Περουγίαν. Ἡ σχολὴ αὕτη συνεδύαζε τὴν χάριν τῆς 'Αναγεννήσεως πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῆς θρησκευτικῆς τέχνης, ἀντέτασσε δὲ εἰς τὴν ὁπωσδήποτε τραχεῖαν κομψότητα τῆς φλωρεντινῆς τέχνης μίαν ὑπερβολικὴν ἴσως γλυκύτητα. Ὅλοι οἱ ἐκπροσωποῦντες ταύτην ζωγράφοι ἐδημιούργησαν ἔργον πλῆρες δροσερότητος, ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ παιδικότητος ὑπεράγαν ἐκδήλου. Οἱ μεγαλύτεροι διδάσκαλοι τῆς σχολῆς ὑπῆρξαν ὁ Βαννοῦτσι, ὁ ἐπιλεγόμενος Περουτζῖνο, καὶ ὁ Μπέττι, ὁ ἐπιλεγόμενος Πιντουρίκκιο. Ἕτεροι καλλιτέχναι ἀνήκοντες εἰς τὴν σχολὴν τῆς Οὐμβρίας ὑπῆρξαν οἱ ἀκόλουθοι: Fiorenzo di Lorenzo, Niccolò Alunno, ὁ ἐπιλεγόμενος Fuliguo, Ingeguo, Giovanni le Spagua, Giannicola, Tiberio d'Assisi, Eusebio San-Giorgio, Domenico di Paris, Alfani καὶ Orajio Alfani, Girolamo Geuga, Adone Doni καὶ Giovanni Santi, ὁ πατὴρ τοῦ μεγάλου Ραφαήλ, τοῦ συνδέσαντος τὴν οὐμβριακὴν σχολὴν μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς. Ι. Μ. Π.

οὐμβρίδαι (οἱ) (Umbridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους ἰχθῦς, ἀπαντῶντας εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς 'Αμερικῆς. 'Αξιολογώτερον γένος εἶναι ἡ *οὔμβρα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Οὐμβριὲλ (Umbriel) *['Αστρον.]*. Ὁ δεύτερος κατὰ σειρὰν ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πλανήτου δορυφόρος τοῦ Οὐρανοῦ. 'Ανεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ W. Lassell τὴν 24ην 'Οκτωβρίου 1851. Εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 267.000 χλμ. ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ, περιφέρεται περὶ αὐτὸν ἐντὸς 4 ἡμ, 3 ω, 27 λ, 37,7 δ, ἔχει διάμετρον 700 χλμ. κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ φαίνεται δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου ὡς ἀστὴρ μεγέθους 15,8. Σ. Π.

οὐμβρίνα (ἡ) (Umbrina) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους ἰχθῦς, ἀπαντῶντας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας, τὸν 'Ινδικὸν καὶ τὸν 'Ατλαντικὸν ὠκεανόν. 'Εκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *οὐμβρίνα ἡ κοσμοπολιτικὴ* (Umbrina cosmopolita), κληθεῖσα οὕτω διότι ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς 'Ελπίδος. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει μῆκος 1 μ. περίπου, σῶμα ἐπίμηκες, πεπλατυσμένον, ἀρκετὰ ὑψηλὸν πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, εἰς βραχὺ καὶ ἀπεστρογγυλωμένον ρύγχος ἀπολήγουσαν, ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον βραχύ, ὑψηλὸν καὶ τριγωνικόν, δεύτερον ραχιαῖον πτερύγιον χαμηλὸν καὶ ἐπίμηκες, στηθιαῖα μετρίως ἀνεπτυγμένα καὶ τριγωνικά, κοιλιακὰ βραχέα καὶ πλατέα, ἑδραῖον πλατὺ καὶ μετρίως μακρὸν καὶ οὐραῖον βραχύ, πλατὺ καὶ ὀδοντωτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι τεφροκαστανός. Ἁλιεύεται ἀφθόνως διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας του. Δ. Ν. Π.

Οὔμβροι (οἱ) (Umbri). Οἱ κάτοικοι τῆς Οὐμβρίας ἢ 'Ομβριακῆς (βλ. λ. *'Ομβριακοὶ* καὶ *Οὐμβρία*).

Οὔμεα (Umea) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας (βλ. λ. *Οὔμεο*).

Οὖμ ἐλ Γκαραμὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς Κυρηναϊκῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ Σύρτει (πλάτ. 34° 26' Β., μῆκ. 23° 11' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh). Ἔχει φερώνυμον ὅρμον (μέρσαν), τὸ *Διονύσιον* ἢ ὁ *Διόνυσος* τοῦ «*Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης*» (§ 44). Σ. Ε. Λ.

Οὖμ-ἐλ-Κουεῦν *[Γεωγρ.]*. Κρατίδιον τῆς ΒΑ. 'Αραβίας, μεταξὺ Κοττὰρ καὶ 'Ομὰν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Περσικοῦ κόλπου, διοικούμενον ὑπὸ σεΐχου τελοῦντος ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς 'Αγγλίας. Ν.Μ.

Οὐμενταλὰκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μυσίας ἐν τῇ Δυτικῇ Μικρᾷ 'Ασίᾳ, κείμενον ἀνατολικῶς τῆς Προύσης. Τὸ παρ' αὐτὸ ὁμώνυμον ὕψωμα ἀπετέλει ἰσχυρὸν κέντρον ἀντιστάσεως τοῦ ἀπὸ τοῦ 'Ολύμπου τῆς Μυσίας μέχρι τῆς 'Ασκανίας λίμνης ἐκτεινομένου (Α. τῆς Προύσης) μετώπου τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, ἀπὸ τοῦ 'Ιουνίου 1920, ὁπότε ἡ Προῦσα εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης (μετονομασθέντος βραδύτερον εἰς Γ' σῶμα στρατοῦ), μέχρι τοῦ 'Ιουνίου 1921, ὁπότε τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦτο προήλασεν ἐκεῖθεν πρὸς Κιουτάχειαν—'Εσκὶ Σεχίρ. Τῇ 22 Μαρτίου 1921 ΒΑ. τοῦ Οὐμενταλὰκ μικτὸν ἀπόσπασμα τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ (ἐκ τῶν 2/39 τάγματος εὐζώνων, τριλοχίας τοῦ 5ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας) ἀπέκρουσε τὴν Ιην τουρκικὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ, παρακολουθοῦσαν τὸ ἀπὸ Κοβαλίτσης-'Αβγκὶν ἀποχωρῆσαν Γ' σῶμα στρατοῦ καὶ προτιθεμένην νὰ καταλάβῃ τὸ ὕψωμα Οὐμενταλὰκ καὶ προχωρήσῃ διὰ Τίμπος πρὸς Προῦσαν, ὅπως ἀποκοπῇ ἡ μετὰ τῆς βάσεως Μουδανιῶν—Προύσης συγκοινωνία τοῦ σώματος στρατοῦ τούτου. Τὴν μετωπικὴν γραμμὴν ἀπὸ 'Ολύμπου μέχρις 'Ασκανίας ἀνακατέλαβε τὸ Γ' σῶμα στρατοῦ κατ' Αὔγουστον 1922 ἀποχωρῆσαν ἀπὸ Σεΐντῆ Γαζῆ καὶ 'Εσκὶ Σεχὶρ καὶ ἀπέκρουσε διὰ τῆς ΙΙΙ αὐτοῦ μεραρχίας καὶ τοῦ ἀποσπάσματος συνταγματάρχου Χρυσοσπάθη νικῆσαν τοὺς Τούρκους, ἐπιτεθέντας πρὸς ἅλωσιν τῶν χαρακωμάτων τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, ἐπὶ τοῦ δεσπόζοντος ὑψώματος τοῦ Οὐμενταλὰκ κειμένων (24 Αὐγούστου 1922). Ν. ΣΣ

Οὔμεο (Umea) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Βαΐστερμποττεν, 5 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Οὔμεο. Κάτ. (1928) 10.870. Ἔχει διδασκαλεῖον, βιομηχανικὴν σχολήν, ἐπιπλοποιΐαν, χαρτοποιΐαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον ξυλείας διὰ τοῦ ἐπινείου *Χόλμσουντ* (Holmsund). Ὁ νομὸς ἔχει ἔκτασιν 17.614 τ. χλμ. καὶ (1928) 770.046 κατοίκους. Π. Ν. Π.

—**Οὔμεο**, ἢ ***Οὔμεο-ἔλφ*** (Umea, Umeälv) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Σουηδίας. Πηγάζων παρὰ τὰ σύνορα τῆς Νορβηγίας, ρέει πρὸς ΝΑ, διέρχεται πλῆθος λιμνῶν, σχηματίζει ὡραίους καταρράκτας καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Χόλμσουντ. Μῆκος 476 χλμ., λεκάνη 26.215 τ. χλμ. Ἔχει κύριον παραπόταμον τὸν *Βίντελ-ἔλφ* (450 χλμ. μήκους), ἐξυπηρετεῖ δὲ σπουδαίως τὸ ἐμπόριον τῆς ξυλείας. Π. Ν. Π.

Οὖμ-ἐρ-Ρεβιὰ (Oum-er-Rbia) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν κυριωτέρων ποταμῶν τοῦ Μαρόκου, πηγάζων ἀπὸ τοῦ Μέσου Ἄτλαντος καὶ ἀκολούθως διαρρέων τὴν πεδιάδα πλήρη ἐλαιοδένδρων καὶ ἑσπεριδοειδῶν καὶ τέλος ἐκβάλλων εἰς τὸν 'Ατλαντικὸν πλησίον τῆς Mazagan (μῆκος 380 χλμ.). Π. Π. Κ.

οὐ μή· ἀντὶ «οὐ δέος μή» δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως: «οὐ μὴ πιστεύσω» δὲν ὑπάρχει φόβος μήπως πιστεύσω, ποτὲ δὲν θὰ πιστεύσω, ἐντονώτερον τοῦ «οὐ πιστεύσω».

οὐ μὴν ἀλλά· ὑπὸ τῶν ἀρχαϊζόντων ἀντὶ τοῦ *ἀλλ' ὅμως* || *οὐ μὴν ἀλλὰ καί*, ἀντὶ ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις.

οὐμιὰκ (τὸ) *[Ναυτ.]*. Πλοιάριον τῶν Λαπώνων μήκους 30—50 ἀγγλικῶν ποδῶν καὶ πλάτους 4—6 τοιούτων, ἐν χρήσει εἰς Γροιλανδίαν ἰδίως. Ἔχει τοὺς μὲν νομεῖς, τὴν τρόπιν καὶ τὰς ζώστρας ἐκ ξύλου, τὸ δὲ περίβλημα ἐκ δέρματος φώκης. Κατὰ Παλάσκαν «πλοιάριον δερμάτινον τῆς Γροιλανδίας, ὑπὸ μόνον γυναικῶν διοικούμενον καὶ χρήσιμον ὡς ἐπιβὰς ἢ ἁλιάς». Πράγματι, τὰς τοιαύτας λέμβους διευθύνουν ἀποκλειστικῶς γυναῖκες (τῶν ἐκεῖ ἀνδρῶν χρησιμοποιούντων τὰς λέμβους καγιὰκ) πρὸς μεταφορὰν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἁλιέων εἰς τοὺς τόπους τῆς ἁλιείας.

Οὐμιὰκ ἐπίσης καλεῖται εἶδος λέμβων ἐχουσῶν σκελετὸν ἐκ ξύλου ἢ ἀλουμινίου καὶ περίβλημα ἐκ βεβαμμένης ὀθόνης, δυναμένων δὲ νὰ διπλοῦνται εἴτε περὶ τὸν διαμήκη ἄξονά των, εἴτε περὶ τὸν ἐγκάρσιον τοῦ μεγίστου νομέως, ἵνα καταλαμβάνωσι μικρὸν κατὰ τὸ δυνατὸν χῶρον, ἐντιθέμεναι εἰς τὸ κατάστρωμα τορπιλλικοῦ ἢ ἀντιτορπιλλικοῦ. Σ.Ε.Λ.

οὐμικὰ *ὀξέα*, καὶ ***οὐμικαὶ ὗλαι***. 'Ενδιάμεσα προϊόντα τῆς ἐκ κυτταρίνης καὶ γενικῶς ἐξ ὑδατανθράκων παραγωγῆς ἐν τῇ φύσει τοῦ ὀρυκτοῦ ἄνθρακος. Τὰ οὐμικὰ ὀξέα ἔχουσιν ὀξίνην ἀντίδρασιν, αἱ δὲ οὐμικαὶ ὗλαι προέρχονται διὰ περαιτέρω ἀλλοιώσεως τῶν οὐμικῶν ὀξέων καὶ εἶναι ἀδιάλυτοι εἰς ἀλκάλια. Σ. Γ.

Οὐμμὰν *[Θρησκειολ.]*. Θεὸς τοῦ 'Ελάμ, τὸν ὁποῖον ὁ Λενορμὰν ταυτίζει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν Μέμνονα.

Οὐμμ-ἐλ-Ραχὰμ *Ρὰς* —, καὶ ***Μέρσα*** — *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τῆς Αἰγύπτου, μεταξὺ τῶν σκοπέλων 'Ισσαλὰ (ἀρχ. Τυνδάριοι σκόπελοι) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Λαμπέϊτ (ἀρχ. Ζεφύριον). Εἶναι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο (πλάτ. 31°26' Β., μῆκ. 27°02' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matrouh) τὸ *Δρέπανον ἄκρον* τοῦ Στράβωνος (ΙΖ, 799). 'Αμέσως πρὸς Α. τοῦ ἀκρωτηρίου ὡραῖον ἀγκυροβόλιον (χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Umm el Rakham) γνώριμον τῶν Αἰγινητῶν σπογγαλιέων μας, ἡ *Σεληνὶς* τοῦ «*Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης*» (§ 23), ὁ *Σελινοῦς* τοῦ Πτολεμαίου (Ε, δ, 5). Λέγεται καὶ *Οὐμμρακούμ*. Σ. Ε. Λ.

Οὐμμ-Ντουρμὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν (βλ. *'Ομντουρμάν*).

Οὐμμρακοὺμ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Οὐμμ-ἐλ-Ραχάμ*.

οὐμοριστὴς (ὁ)· βλ. λ. *χιουμοριστής*.

οὔμουλος (ὁ) (Humulus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***κανναβιδῶν***, περιλαμβάνον θάμνους μὲ ἄνθη δίοικα, ᾠοθήκην ἐκ δύο καρποφύλλων ἀποτελουμένην καὶ ἀνάτροπον σπερματικὴν βλάστην. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *οὔμμουλος ὁ λυκίσκος* (Humulus lupulus). Δ. Ν. Π.

Οὐμοὺρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλος τῆς 'Ασιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου καὶ κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ εὐρύτητα (πλάτ. 41° 09' Β., μῆκ. 29° 04' ½ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2401: The Borporus), ἧς τὸν διάπλουν καθιστῶσι δυσχερῆ· ὀνομάζονται καὶ *'Ιγγλέζος*. Βορείως αὐτῶν φερώνυμος ὅρμος (ὁ *Μουκάδιος* τοῦ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου) καὶ ἀκρωτήριον (τὸ ***'Αργυρώνιον*** τῶν Βυζαντινῶν). Σ. Ε. Λ.

Οὐμπαγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νέου Πετριτσίου τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἤδη καλούμενον ***'Αγριόλευκα***. Κάτ. (1928) 272.

Οὐμπάλλα, ἢ ***'Αμπάλα*** (Umballa, ἢ Ambala) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ διαμέρισμα τῶν Βρεττανικῶν 'Ινδιῶν ἐν Πέντζαμπ. Κάτ. 76.326. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Γκάγκαρ καὶ ἐπὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ σιδηροδρόμου, ὀφείλει δὲ τὴν ταχεῖάν της ἀνάπτυξιν εἰς τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς ἐγκαταστάσεις, αἵτινες ἱδρύθησαν εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς πόλεως. Τὸ διαμέρισμα ἔχει ἔκτασιν 2.928 τ. χλμ., 681.477 κατ. καὶ ἔδαφος κατὰ τὸ πλεῖσιον πεδινόν, κατερχόμενον κλιμακηδὸν ἀπὸ τῶν 'Ιμαλαΐων καὶ διαρρεόμενον ὑπὸ τῶν ποταμῶν Γκάγκαρ, Τζούμνα καὶ Σοῦτλετζ. Παράγει σιτηρά, ὄρυζαν, ζαχαροκάλαμον κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Οὐμπαλντίνι (Ubaldini), ***Ρογῆρος ντέλλι*** —. 'Ιταλὸς κληρικὸς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀπαθανατισθεὶς ὑπὸ τοῦ Δάντου ἐν τῷ 33ῳ ᾄσματι τῆς «Κολάσεώς» του. 'Ανῆκεν εἰς ὀνομαστὴν οἰκογένειαν τῆς Τοσκάνης καὶ τῷ 1278 ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πίζης, ὅπου ἐθεωρεῖτο ἀρχηγὸς τῶν Γιβελλίνων. Κατ' ἀρχὰς συνεμάχησε μετὰ τοῦ Οὐγολίνου ντέλλα Γκεραρντέσκα, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς. 'Αλλὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς δικτάτωρος καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς Γουέλφους, ἐκδικούμενος τὸν Οὐγολῖνον καὶ διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐξήγειρε τὸν λαὸν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Οὐμπαλντίνι κατορθώσας οὕτω νὰ συλλάβῃ τὸν Οὐγολῖνον, ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς πύργον μετὰ τῶν δύο υἱῶν του καὶ δύο ἀνεψιῶν του καὶ τὸν ἀφῆκε νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης (βλ. καὶ λ. *Οὐγολῖνος*). Μ. Δ. Β.

Οὐμπάνγκουϊ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς καὶ φυλὴ τῆς Γαλλικῆς 'Ισημερινῆς 'Αφρικῆς (βλ. λ. *Οὐβάνγκουϊ*).

Οὐμπεϊντουλλὰχ *μπὲν-Δζεμπραῒλ*. Διάσημος, Χριστιανὸς τὸ θρήσκευμα, Ἄραψ ἰατρός, ἀκμάσας ἐν Μιαφαρκὶν τῆς Ἄνω Μεσοποταμίας (παρὰ τὸ Διαρβεκίρ). Ἦτο σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ ἐπίσης διασήμου Ἄραβος ἰατροῦ Ἴμπν-Μπατλάν. 'Απέθανε περὶ τὸ 1058. Ἔγραψε πλεῖστα ἰατρικὰ συγγράμματα. Ν. Μ.

οὐμπελιφερόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

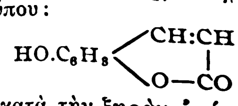

λαμβανομένη κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν διαφόρων ρητινῶν σκιαδανθῶν. Σ. Γ.

Digitized by Google

οὐμπελλουλόνη (ἡ) *['Ὀργ. Χημ.]*. Τερπενικὸν σῶμα τοῦ τύπου $C_{10}H_{14}O$, ἀνευρεθὲν εἰς τὰ φύλλα ὀρεοδάφνης τῆς καλιφορνικῆς. Βράζει ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν 10 χλστμ. εἰς 93°. Εἰς θερμοκρασίαν 280° μεταπίπτει εἰς *θυμόλην*. Σ. Γ.

Οὔμπεντα (Ubeda) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν Ἀνδαλουσίᾳ (ἐπαρχία Χαέν), 121 χλμ. Α. τῆς Κορδούης. Κάτ. (1920) 22.988. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου *Λόμα ντὲ Οὔμπεντα*, ἐν ᾧ ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες, ἐλαιῶνες καὶ ἱπποφορβεῖα ὀνομαστά, καὶ συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Μπαέθα. Ἔχει χυτήρια, οἰνοποιίαν, ὑφαντουργίαν, κεραμεικὴν κ. ἄ., εἶναι δὲ περίφημος διὰ τὸ πλῆθος τῶν μνημείων της. Περὶ τὴν Οὔμπεντα ἀνεκαλύφθησαν σημαντικὰ λείψανα ἰβηρικοῦ πολιτισμοῦ. Διετέλεσε σπουδαῖον κέντρον πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν διαμαχῶν τῶν Μουσουλμάνων καὶ κατελήφθη ὑπὸ Φερδινάνδου τοῦ Α' τῷ 1234. Π. Ν. Π.

Οὔμπερ (Uber), ***Χριστιανὸς-Βενιαμίν***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1746—1812). Ἦτο δικηγόρος καλλιεργῶν ἐρασιτεχνικῶς τὴν μουσικήν· ἔργα τινὰ ὅμως αὐτοῦ ἐστερέωσαν τὴν φήμην του ὡς καλλιτέχνου. Ὁ Οὔμπερ ἔγραψε τὴν μουσικὴν τοῦ κωμειδυλλίου «Clarisse», τὴν κωμῳδίαν «Ὁ ἐθελοντής», τὴν καντάταν «Δευκαλίων καὶ Πύρρα», σονάτας διὰ κλειδοκύμβαλον, μουσικὴν δωματίου κτλ.

— **Οὔμπερ** (Uber), ***Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος-Χέρμαν***. Γερμανὸς μουσουργός, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (1781—1822). Διετέλεσε μουσικὸς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου-Φερδινάνδου τῆς Πρωσσίας, διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ μελοδράματος τοῦ Κάσσελ, εἶτα τοῦ τῆς Μαγεντίας καὶ τέλος κάντωρ τῆς «Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ» ἐν Δρέσδῃ. Ἔγραψε πλεῖστα μελοδράματα εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, τὸ ἰντερμέτζο «Der falsche Weber», σκηνικὴν μουσικὴν διὰ τὸν «Βουτηχτὴν» τοῦ Σίλλερ καὶ τὸν «Μωϋσῆν» τοῦ Κλίνγκεμαν, τὸ γερμανικὸν μελόδραμα «Der Frohe Tag» (Μαγεντία 1816), ἓν κοντσέρτο διὰ βιολίον καὶ ἄλλα συμφωνικὰ ἔργα. Γ. Σ.

Οὐμπέρτι (Umberti), ***Φάτιος ντέλλι —***. Ἰταλὸς ποιητής, ὁ ὁποῖος ἔζη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἦτο ἀνεψιὸς τῆς Φαρινάτα ντέλλι Οὐμπέρτι, ἀρχηγοῦ τῶν Γιβελλίνων τῆς Φλωρεντίας, ἐξορισθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐπικρατησάντων Γουέλφων, κατέφυγεν εἰς διαφόρους αὐλὰς τῆς Ἰταλίας καὶ ἰδίως παρὰ τῷ Βισκόντι τοῦ Μιλάνου καὶ ἀπέθανεν ἐν Βερώνῃ. Ἐκτὸς διαφόρων μικρῶν ποιημάτων, ἔγραψε καὶ περιγραφικὸν ποίημα εἰς terza rima ὑπὸ τὸν τίτλον «Il Dittamondo» (ἐκ τοῦ λατινικοῦ dicta mundi τὰ νέα τοῦ κόσμου), ἐν τῷ ὁποίῳ, μιμούμενος τὸ σχέδιον τῆς «Θείας Κωμῳδίας» τοῦ Δάντη, ἐμφανίζει ἑαυτὸν διατρέχοντα τὸν κόσμον, τῇ συνοδείᾳ τοῦ Σολίνου, συγγραφέως τοῦ «Πολυΐστορος», καὶ περιγράφει τὰς διαφόρους χώρας, ἰδίως τὴν Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν, μὲ τὴν ἱστορίαν των, τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων καὶ μὲ πᾶσαν πληροφορίαν, ἡ ὁποία ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν ἀξία ἀναγραφῆς. Τὸ ποίημα τοῦτο, διαιρούμενον εἰς ἓξ βιβλία, ἀποτελεῖ πολύτιμον μνημεῖον γεωγραφικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς καὶ ἐξεδόθη τῷ 1474, τῷ 1501 καὶ τῷ 1826. Μ. Δ. Β.

Οὐμπέρτουσμπουργ (Hubertusburg) *[Γεωγρ.]*. Κυνηγετικὸς βασιλικὸς πύργος ἐν Σαξωνίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὄσατς, οἰκοδομηθεὶς τῷ 1721—1733 ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου-Αὐγούστου, τοῦ μετέπειτα βασιλέως Αὐγούστου Γ'. Χρησιμοποιεῖται ἤδη ὡς θεραπευτήριον, ἀναρρωτήριον καὶ δασαρχεῖον τῆς περιοχῆς. Ἐν τῷ πύργῳ συνωμολογήθη τῷ 1763 ἡ εἰρήνη μεταξὺ Πρωσσίας, Σαξωνίας καὶ Αὐστρίας. Θ. Κ.

οὐμπτεκίτης (ὁ) (Umptekit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον τῆς οἰκογενείας τῶν συηνιτῶν. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀλκαλιούχων συηνιτῶν, χαρακτηρίζεται δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἄχροα ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ αὐτοῦ συνίστανται ἀποκλειστικῶς ἢ κατ' ἐπικράτησιν ἀπὸ ἀμφιβόλους. Περιέχει ἐνίοτε καὶ νεφελίνην. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Umptek τῆς χερσονήσου Kola, εἰς τὸ Cabo Frio παρὰ τὸ Ρίον Ἰανέϊρον κ.ἄ. Γ.Β.

Οὔμπωρν *[Γεωγρ.]*· βλ. *Οὐόμπωρν*.

Οὔνα, ἢ ***Οὔννα*** (Una, Unna) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς (νότιος) παραπόταμος τοῦ Σαύου ἐν Βοσνίᾳ καὶ Κροατίᾳ, μήκους 293 χλμ. Πηγάζει ἐκ τῶν Διναρικῶν Ἄλπεων παρὰ τὸ Τρούμπαρ, ῥέει πρὸς ΒΔ. μέχρι τοῦ Μπίχατς καὶ εἶτα πρὸς ΒΑ., ἐκβάλλων ΒΔ. τῆς Ντούμπιτσας. Ἔχει ῥοῦν μαιανδρώδη, διέρχεται τὰς πόλεις Μπίχατς, Κρούπα καὶ Νόβι καὶ ἔχει κυρίους παραποτάμους τοὺς *Οὔνατς* καὶ *Σάνα*. Διαπλέεται δυσκόλως καὶ μόνον ὑπὸ μικρῶν σκαφῶν, λόγῳ τῶν ἀποτόμων καὶ στενῶν ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα διέρχεται. Τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Οὔνα διατρέχει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ζάγρεμπ (τέως Ἄγραμ) — Μπανζαλοῦκα. Διὰ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Οὔνα, Βρμπᾶς καὶ Μπόσνα, παραποτάμων τοῦ Σαύου, καὶ διὰ τῶν ἐν αὐταῖς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἡ τέως δυαδικὴ μοναρχία τῆς Αὐστρουγγαρίας ἠδύνατο ἐν ἀσφαλείᾳ νὰ συγκεντρώσῃ στρατὸν κατὰ τῆς Σερβίας. Ὁ στρατὸς οὗτος ὑπερβαίνων τὸν ποταμὸν Δρίναν ἀπέφευγε τὴν διάβασιν τοῦ Κάτω Σαύου, ὅστις εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι μέγα στρατηγικὸν ἐμπόδιον. Τοῦτο ἔπραξε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Π. Ν. Π. — Ν. Ι. Κ.

οὐνάζα (ἡ)· κοινὴ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς ὀνομασία τοῦ δεσμοῦ *βρόχος*. Συνώνυμον *θηλειά*. Σ. Ε. Λ.

Οὐνάκα *ὄρη* (Unaka mountains) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, νοτιοδυτικὴ διακλάδωσις τῶν Ἀππαλαχίων, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Νοτίου Βιργινίας, διήκουσα μεταξὺ τῶν συνόρων τῶν πολιτειῶν Τεννεσσῆ καὶ Β. Καρολίνας καὶ φθάνουσα μέχρι τῆς Γεωργίας. Τὸ μέσον ὕψος αὐτῆς κυμαίνεται μεταξὺ 900 καὶ 1.500 μ., ἡ δὲ ὑψηλοτέρα κορυφὴ *Κλίνγκμαν Ντὸμ* ἔχει ὕψος 1.966 μ. Αἱ κλιτύες αὐτῆς καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν δασῶν ἐκ πεύκης. Μ. Δ. Β.

Οὐναλάσκα (Unalashka ἢ Oonalashka) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Ἀλεουτῶν νήσων, ἐν Ἀλάσκᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ ἀρχιπελάγους. Ἔχει ἐπιφάνειαν 3.000 τ. χλμ., μῆκος 120 χλμ., πλάτος 5—20 χλμ. καὶ 600 κατ. Εἶναι νῆσος ὀρεινὴ καὶ ἡφαιστειώδης μὲ ὑψηλότερον ἡφαίστειον τὸ Μακοῦσιν, κείμενον πρὸς τὸ βόρειον τμῆμά της. Οἱ κάτοικοι ἔχουν μεγάλας ὁμοιότητας πρὸς τοὺς Ἰάπωνας καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν θήραν. Ἔχει καλοὺς λιμενίσκους καὶ εἶναι σημαντικὸν κέντρον συγκοινωνιῶν τῆς περιοχῆς. Μ. Δ. Β.

Οὐνάλδος (Hunald). Δοὺξ τῆς Ἀκουϊτανίας, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ὄθωνα τῷ 735. Ἐπολέμησε τοὺς τοπάρχας τῶν Φράγκων βασιλέων, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐκλιπαρήσῃ μετὰ τοῦτα παρὰ τοῦ Πιπίνου καὶ τοῦ Καρολομάγνου τὴν εἰρήνην, ὅτε καὶ ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον. Βραδύτερον μετέβη εἰς Ἰταλίαν ὡς σύμμαχος τῶν Λομβαρδῶν, ἀλλ' ἐκεῖ εὗρε τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον. Γ. Ι. Β.

Οὐναμοῦνο (Miguel de Unamuno Jugo), ***Μιχαὴλ ντὲ — Χοῦγκο***. Ἱσπανὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Μπιλμπάο τῷ 1864. Ἐσπούδασεν ἐν Μαδρίτῃ φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐξήσκησε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν Μιλμπάο, γενόμενος βραδύτερον καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σαλαμάγκας, τοῦ ὁποίου τῷ 1901 ἐξελέγη πρύτανις. Ἕνεκα ὅμως τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν του καὶ τῶν σφοδροτάτων του ἄρθρων εἰς τὸν τύπον ἐπαύθη ἐκ τῆς θέσεώς του ταύτης τῷ 1914. Βραδύτερον ἐπανεξελέγη ἀντιπρύτανις τοῦ ἰδίου πανεπιστημίου, ἀλλὰ τῷ 1923, κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς δικτατωρίας τοῦ στρατηγοῦ Πρίμο ντὲ Ριβέρα, ἐξωρίσθη εἰς τὴν Φουερτεβεντοῦρα, μίαν τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων Καναρίων νήσων. Λόγῳ ὅμως τῆς μεγάλης δημοκρατικότητός του καὶ ἕνεκα τῶν ἐπικρίσεων τὰς ὁποίας ἤγειρεν ἡ ἐξορία αὕτη καθ' ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἡ δικτατορικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἠναγκάσθη νὰ τοῦ ἀπονείμῃ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἀμνηστίαν. Ὁ Οὐναμοῦνο ὅμως ἠρνήθη νὰ παραμείνῃ εἰς Ἱσπανίαν ὑπὸ τὸ δικτατωρικὸν καθεστὼς καὶ κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ καθεστῶτος τούτου, τῷ 1929. Μετὰ τὴν πτῶσιν ταύτην μετακληθεὶς εἰς τὴν πατρίδα του, ἔτυχεν ἐνθουσιωδεστάτης ὑποδοχῆς, ἐπανεξελέγη πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Σαλαμάνκας καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ἱσπανίᾳ τῷ 1930.

Ὁ Οὐναμοῦνο θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος συγγραφεὺς τῆς Ἱσπανίας, διακρινόμενος διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς μορφώσεώς του, διὰ τὸ βάθος τῶν ἰδεῶν του, διὰ τὴν ὑποβλητικὴν μυστικοπάθειαν τοῦ λυρισμοῦ του, διὰ τὸν βαθὺν μυστικισμὸν τῶν φιλοσοφικῶν στοχασμῶν του, διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὸν χρωματισμὸν τῶν παρατηρήσεων καὶ περιγραφῶν του καὶ διὰ τὴν κλασσικὴν λιτότητα τοῦ ὕφους του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἡγετῶν τῆς κινήσεως τῶν «εἰκονοκλαστῶν», ὅπως ὠνομάσθη ἡ περὶ τὸ 1898 δημιουργηθεῖσα νεωτεριστικὴ κίνησις τῶν διανοουμένων τῆς Ἱσπανίας. Ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ὑπῆρξε μεγίστη, ὄχι μόνον ἐν Ἱσπανίᾳ ἀλλὰ καὶ εἰς πάσας τὰς χώρας, ἔνθα λαλεῖται ἡ ἱσπανικὴ γλῶσσα.

Τὰ ἔργα τοῦ Οὐναμοῦνο μετεφράσθησαν εἰς πλείστας γλώσσας, τινὰ δὲ τούτων καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἔγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα, φιλοσοφικὰς μελέτας, ποιήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, κριτικὰ σημειώματα καὶ θεατρικὰ ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Εἰρήνη ἐν πολέμῳ», ἱστορικὸν μυθιστόρημα, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὰ ἤθη τῶν Βάσκων, ἐπὶ θέματος εἰλημμένου ἐκ τοῦ τελευταίου ἐμφυλίου πολέμου τῶν καρλιστῶν (1897), «Ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας» (1899), «Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν ἀγνότητα», μελέτη περὶ τῆς ψυχῆς, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῆς φιλολογίας τῶν Καταλανῶν (1902), «Ἔρως καὶ παιδαγωγική», εὐθυμογραφικὸν μυθιστόρημα, δι' οὗ καυτηριάζονται πλεῖστα ἐλαττώματα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος (1902), «Τοπία» (1902), «Διὰ τὴν χώραν μου», περιγραφαὶ διαφόρων μερῶν καὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἱσπανίας (1903), «Ὁ βίος τοῦ Δὸν Κιχώτου καὶ τοῦ Σάντσου», φιλοσοφικὰ καὶ ἐπεξηγηματικὰ σχόλια ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Θερβαντὲς (1905), «Ἡ θρησκεία μου καὶ ἄλλαι μελέται» (1910), «Διὰ μέσου τῶν χωρῶν τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας», ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαὶ (1911), «Μονόλογοι καὶ συνομιλίαι» (1912), «Ὁ καθρέπτης καὶ ὁ θάνατος» (1913), «Περὶ τοῦ τραγικοῦ νοήματος τῆς ζωῆς», φιλοσοφικὴ μελέτη (1913), «Ὁμίχλη» μυθιστόρημα (1914), «Δοκίμια» εἰς 7 τόμους (1916 — 1919), τὰ μυθιστορήματα «Ἄβελ Σάντσεθ» (1917), «Μία ἱστορία πάθους» (1917), «Τρία πρότυπα διηγήματα καὶ εἷς πρόλογος» (1920), «Δύο μητέρες» (1920) καὶ «Ἡ θεία Τούλα» (1921), «Πῶς γράφεται ἕνα μυθιστόρημα» (1928), «Ἡ ἀγωνία τοῦ Χριστιανισμοῦ» (1928) κτλ. Μεταξὺ τῶν θεατρικῶν του ἔργων εἶναι: «Ἕνας ἀληθινὸς ἄνθρωπος» (1926) καὶ «Ραχήλ» (1928), ἐκ δὲ τῶν ποιητικῶν τά: «Ποιήσεις» (1907), «Τὸ κομβολόγιον τῶν λυρικῶν σοννέτων» (1911), «Ὁ Χριστὸς τοῦ Βελάσκεθ» (1920), «Τερέζα», «Στίχοι ἀγνώστου ποιητοῦ», «Ἀπὸ τὴν Φουερτεβεντούρα εἰς Παρισίους», «Ὁ τραγουδιστὴς τῆς ἐξορίας» κτλ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὴν «Ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» τοῦ Κὲλλς καὶ τὴν «Ἱστορίαν τῆς καστιλλιανῆς καὶ πορτογαλικῆς φιλολογίας» τοῦ Φερδινάνδου Βὸλφ κτλ. Μ. Δ. Β.

Οὔνας *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον πρὸς βορρᾶν τοῦ Οὐσσαδίου ἄκρου (νῦν Sim) εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Α. Θ. Σ.

Οὐνβερρὶχτ (Unverricht) ***συνδρομή***. Οὕτω καθορίζεται ποικιλία μυοκλονίας, ἐμφανιζούσης χαρακτῆρα οἰκογενειακόν, ἥτις προσβάλλει τὰ ἐκπεφυλισμένα ἄτομα καὶ παρακολουθεῖται ἐνίοτε ὑπὸ διαταραχῶν τῆς λαλιᾶς. Ἐξελίσσσεται δὲ συνήθως διὰ κρίσεων ἐπιληπτοειδῶν συνδεδυασμένων πρὸς κινήσεις μυοκλονικὰς καθολικευμένας καὶ συνεχεῖς καὶ δι' ἐξαντλήσεως καὶ καχεξίας γενικῆς. Ἡ αἰτιολογικὴ ὀργανικὴ βλάβη ἀνάγεται εἴτε εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ παραθυρεοειδοῦς συστήματος. Καθωρίσθη δ' αὕτη τῷ 1891 καὶ εἶναι συνώνυμος πρὸς τὴν προϊοῦσαν οἰκογενειακὴν ἐπιληπτικὴν μυοκλονίαν. Μ. Ν. Κ.

Οὔνγκβαρ (Ungvár) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. *Οὔζχοροντ*).

Οὔνγκερ (Unger), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς ἀοιδὸς (1837—1887). Ἐγένετο διάσημος ἀφ' ἧς ὁ Βάγνερ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὸν ρόλον τοῦ Σίγκφριντ, κατὰ τὰς πρώτας ἐν Μπαϋρόϋτ παραστάσεις τῆς «Τετραλογίας» (1876).

— **Οὔνγκερ** (Unger), ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος*** (1716—1781). Γερμανός, ὅστις πρῶτος ἐδοκίμασε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον σύστημα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ σημειοῦται αὐτομάτως τὸ παιζόμενον μέλος. Τὴν ἐφεύρεσίν του περιέγραψεν εἰς τὸ «Entwurf einer Maschine, wodurch alles, was auf dem Klavier gespielt wird, sich von selber in Notensetzt» (1774). Γ. Σ.

— **Οὔνγκερ** (Unger), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Δρέσδης, βραδύτερον δὲ ἠκολούθησε μαθήματα καὶ ἐν Παρισίοις παρὰ τῷ Φλερὺ καὶ τῷ Λεφέβρ. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι προσωπογραφίαι μὲ ζωηρὰ καὶ ἔντονα χαρακτηριστικά. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται: «Αἱ Μοῦσαι» (Μουσεῖον Δρέσδης), «Ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί» (Μουσεῖον Ραβενὲ τοῦ Βερολίνου), «Νεαρὰ Ἱσπανίς», «Σίβυλλα», «Προσωπογραφία τῆς Μπέρτα Καΐνιγκ», «Μητέρα καὶ κόρη» κλπ. Μ. Δ. Β.

— **Οὔνγκερ** (Unger), ***Ἰωσήφ***. Αὐστριακὸς νομοδιδάσκαλος καὶ πολιτικὸς (1828—1913). Τῷ 1853 διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν Πράγᾳ καὶ τῷ 1857 ἐν Βιέννῃ. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἄνω βουλῆς καὶ τῷ 1881 πρόεδρος τοῦ Ἀρείου πάγου. Θεωρεῖται ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας νομικῆς ἐπιστήμης, ἐκ δὲ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του παραμένει καὶ σήμερον κλασσικὸν τὸ «Σύστημα τοῦ αὐστριακοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου» (εἰς 6 τόμους καὶ πλείστας ἐκδόσεις). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Νομικὴ φύσις τῶν τίτλων εἰς τὸν κομιστήν» (1857) «Συμβάσεις πρὸς τὸ συμφέρον τρίτου» (1861). Μετὰ τοῦ Γκλάζερ ἵδρυσε τὴν συλλογὴν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου πάγου. Θ. Κ.

— **Οὔνγκερ** (Unger), ***Καρολίνα***. Διάσημος Οὐγγρὶς ἀοιδὸς (1803—1877). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Μιλάνῳ ὑπὸ τὸν Ρουκόνι καὶ ἔπαιξεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν μεγαλυτέρων θεάτρων τῆς Αὐστρίας, Ἰταλίας καὶ Γαλλίας. Ἦτο κάτοχος ἰσχυρᾶς καὶ δραματικῆς φωνῆς. Γ. Σ.

— **Οὔνγκερ** (Unger), ***Φραγκῖσκος***. Αὐστριακὸς βοτανικὸς καὶ παλαιοντολόγος (1800—1878). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν Γκρὰτς καὶ ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ 1850—1866 ἐν Βιέννῃ τοῦ μαθήματος τῆς φυτοφυσιολογίας. Κύρια ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Synopsis plantarum fossilium» (1845), «Genera et species plantarum fossilium» (1852), «Ἀνατομία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν» (1855), «Γεωλογία τῶν εὐρωπαϊκῶν δασικῶν δένδρων». Θ. Κ.

Οὖνι. Πρωθυπουργὸς τοῦ Πέπι Α′ Μιρινρί, φαραὼ τῆς ΣΤ′ δυναστείας. Ἀνέπτυξε μεγάλην ὀργανωτικὴν δραστηριότητα, διὸ καὶ λίαν ἐξετιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Πέπι ὡς καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν υἱοῦ του Μιρινρὶ Μετέσουφις, ὅστις τὸν διώρισε πρίγκιπα διοικητὴν ἀπὸ Ἐλεφαντίνης μέχρι Λητοπόλεως. Γ. Λ. Α.

Οὔνια ***(Οἰνόη)*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Τουρκίας ἐν τῷ Πόντῳ, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως. Κάτ. (1927) 5.443, ἅπαντες Μουσουλμᾶνοι. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς 4.000 περίπου, ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Παρὰ τὴν πόλιν ὑπάρχουσι λατομεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται λίθος λευκὸς ὁμοιάζων πρὸς τὸ μάρμαρον. Πρὸς Ν. εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ὑψοῦται εἰς θέσιν Καλέ-κιοϊ βράχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι λείψανα βυζαντινοῦ φρουρίου, τοῦ κοινῶς λεγομένου Κάστρου τῆς Ὡραίας, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τοῦ λιμένος (βλ. καὶ λ. *Οἰνόη*). Ν. Μ.

— **Οὔνια** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἡ ὁμώνυμος πόλις τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου (πλάτ. 41°08′ Β., μῆκ. 37°10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Kerempeh to cape Yasun) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἰασοὺν (ἀρχ. Ἰασονία ἄκρα) καὶ Τσιβὰ μπουρνοῦ (ἀρχ. Ἶρις). Εἶναι ὁ τῆς *Οἰνόης* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Οὐνία (ἡ)· βλ. *Οὐνῖται*.

Οὐνιανήσια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος ὑπεραποκέντρων νησίδων τοῦ Κρητικοῦ πελάγους (πλάτ. 35°49′½ Β., μῆκ. 26°29′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago: Southern sheet), 40 μίλ. ΒΑ. τοῦ φάρου Μπαμπακιὰ τῆς Σητείας καὶ 33 μίλ. Δ.ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σώκαστρο τῆς Κάσου. Εἶναι δύο κορυφαὶ περιεργοτάτου ὑφαλοβελοῦ, αὐτοτελῶς ἀναδύοντος ἀπὸ βαθυτάτου βυθοῦ, 205—375 ὀργ., δι' ὃ καὶ ἐμελετήθησαν ἐπιμελῶς ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Σ. Ε. Λ.

Οὐνιᾶται (οἱ)· οἱ *Οὐνῖται* (βλ. λ.).

οὐνιατισμὸς (ὁ)· βλ. *Οὐνῖται*.

οὐνιβερσαλισμὸς (ὁ) (Universalismus). Ἡ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἄποψιν τῆς ἑρμηνείας τῶν κοινωνικῶν καὶ εἰδικῶς τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ὑποστηριζομένη γνώμη, καθ' ἣν ἀσφαλεστέραν διὰ τὴν μελέτην των βάσιν παρέχει ἡ ἀντίληψις τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ὡς ἀδιαχωρίστου συσσωματώσεως τῶν ἀτόμων ἐν τῇ ὀργανικῇ ἑνότητι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Οὐνιβερσαλιστικαὶ τάσεις ἀπαντῶνται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαντικῆς οἰκονομικῆς σχολῆς, ὡς παρὰ τοῖς Franz von Baader, Adam Müller καὶ Freiherr von Stein (πρβλ. καὶ ***Fichte*** «Der geschlossene Handelsstaat» 1796), ἀντιπροσωπεύονται δὲ ἐντονώτερον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἰδεῶν τῆς ἱστορικῆς σχολῆς (***Hildebrand, Knies, Schmoller***). Ἀναβίωσιν οὐνιβερσαλιστικῶν κατευθύνσεων ἐπεδίωξε κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ὁ Othmar Spann («Vom Geiste der Volkswirtschaftslehre» (Jena 1919), «Fundament der Volkswirtschaftslehre», 3 ἔκδ. 1923, «Gesellschaftslehre», 2α ἔκδ. 1923) καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συγκεντρωθέντες μαθηταί. Πλεῖσται μελέται τῆς ὁμάδος ταύτης περιελήφθησαν ἐν τῇ συλλογῇ «Herdflamme». Ι. Α. Τ.

Οὐνιὸν (Union), ***Λουδοβῖκος-Φιρμῖνος ντὲ Καρβαχὰλ ὺ Βάργκας***, *κόμης ντὲ λὰ —*. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1752—1794). Διεκρίθη εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, τῷ δὲ 1793 ὡς διοικητὴς μεραρχίας ἐδοξάσθη κατὰ τὴν ἔφοδον τοῦ Θέρετ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Ρουσιγιόν. Ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τῆς Μούγκα. Γ. Ι. Β.

Οὐνιουνιοὺ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ νοτίου Αἰγαίου (πλάτ. 36° 51′ 10″ Β., μῆκ. 25° 29′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) προσκειμένη Β.Α. εἰς τὴν Ἡρακλειάν, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον της Μοῦρτος. Σ. Ε. Λ.

Οὐνῖται (οἱ), ἢ ***Οὐνιᾶται*** (ἐκ τῆς πολωνικῆς λ. unia). Ἐκλήθησαν οὕτω τὸ πρῶτον οἱ ἐν Πολωνίᾳ καὶ τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ, μετὰ τὴν ἐν Βρέστῃ σύνοδον τοῦ 1596, προσελκυσθέντες εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ὀρθόδοξοι Ρῶσοι. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύστημα, ὑφ' ὃ ὑπήχθησαν, ἐκλήθη *Οὐνία* ἢ *Οὐνιτισμὸς* καὶ *Οὐνιατισμὸς* (Uniatisme). Ὑπὸ τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς Οὐνίας σὺν τῷ χρόνῳ ὑπήχθησαν καὶ ἄλλων ἐθνῶν ὀρθόδοξοι ἢ ἑτερόδοξοι, ὅθεν ὑπάρχουσι σήμερον οὐνῖται Ρῶσοι, Ἕλληνες, Ρωμοῦνοι, Βούλγαροι, Χαλδαῖοι, Κόπται, Σύροι, Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι, ἀποτελοῦντες τὴν *Οὐνιτικὴν Ἐκκλησίαν* (Église Uniate). Ἡ Ἐκκλησία αὕτη δὲν εἶναι διάφορος τῆς λατινικῆς ἢ «καθολικῆς» λεγομένης Ἐκκλησίας, τῆς διατελούσης ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης. Ταυτίζεται πρὸς αὐτὴν ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα, πρεσβεύουσα πάντα ὅσα καὶ αὕτη πρεσβεύει, ἀλλ' ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι ἕκαστον τμῆμα τῆς Οὐνιτικῆς ἢ Οὐνιατικῆς Ἐκκλησίας διατηρεῖ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ κλήρου καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς θείας λατρείας, ἣν εἶχε πρὶν ἢ προσέλθῃ εἰς τὸν παπισμόν. Ὅθεν ὁ Ἕλλην λ.χ. «καθολικὸς» ὡς οὐνίτης διατηρεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ καὶ τὸ σχῆμα τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν, τὸ ἴδιον καὶ ὁ Βούλγαρος οὐνίτης καὶ οἱ λοιποὶ οὐνῖται. Τῇ ἀδείᾳ τοῦ πάπα πᾶς «καθολικὸς» δύναται νὰ γίνῃ «οὐνίτης». Ἤτοι ὁ Γάλλος «καθολικὸς» κληρικὸς δύναται νὰ ἐνδυθῇ τὸ ἔνδυμα Ἕλληνος λ.χ. κληρικοῦ καὶ νὰ τελῇ ἑλληνιστὶ τὴν θείαν λατρείαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ σχήματος καὶ τῆς γλώσσης, οἱ οὐνῖται διατηροῦσι καὶ ἄλλα τινὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ὡς καὶ τὸν γάμον τῶν κληρικῶν. Ὁ οὐνίτης γινόμενος «καθολικὸς» ὀφείλει νὰ συμμορφωθῇ κατὰ πάντα πρὸς πάντας παντὸς γένους «καθολικοὺς» καὶ νὰ τελῇ τὰ τῆς λατρείας λατινιστί.

Ἡ μόρφωσις τοῦ παραδόξου τούτου συστήματος τοῦ οὐνιτισμοῦ ὀφείλεται κυρίως εἰς σκοποὺς προσηλυτιστικούς. Μετὰ τὸ σχίσμα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπεδίωξε τὴν μεθ' ἑαυτῆς ἕνωσιν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν διὰ τῆς πλήρους αὐτῶν ὑποταγῆς καὶ τῆς ἀφομοιώσεως. Κατὰ τὰς σταυροφορίας ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία μετῆλθε βίαια μέσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ρώμης μετεχειρίζοντο τοὺς μετ' αὐτῆς ἑνουμένους ὡς μὴ Χριστιανοὺς—comme de non chrétiens—, λέγει σύγχρονος ἡμῖν Λατῖνος συγγραφεύς, ὁ ἀσομπσιονιστὴς μοναχὸς R. Janin, ἐν τῷ βιβλίῳ του «Les Églises orientales et les Rites orientaux». Ὁ αὐτὸς παρατηρεῖ ὅτι ὁ βίαιος ἐκλατινισμὸς τῶν ὀρθοδόξων ἀνέπτυξε μᾶλλον τὸ μῖσος τούτων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ἐν ἔτει 1254 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Δ′ ἐπέτρεψεν ὅπως γίνωνται ἀνεκτὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἡ σχετικὴ βοῦλλα αὐτοῦ δὲν ἐφηρμόσθη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀνοχῆς ἐπεκράτησεν ἐκ μέρους τῶν Λατίνων καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας, ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο ἐπενοήθη ἡ οὐνία καὶ ὁ οὐνιτισμὸς κατὰ τὰς μεγάλας προσπαθείας τῶν Ἰησουϊτῶν ὅπως προσελκύσωσι τοὺς Ρώσους κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα. Οἱ ἑνούμενοι μετὰ τῆς Ρώμης θ' ἀνεγνώριζον τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα Ρώμης καὶ τὰς θεμελιώδεις τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίας, ἀλλὰ θὰ διετήρουν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν γλῶσσαν τῆς θείας λατρείας. Ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἐπιβολὴ τοῦ συστήματος τούτου ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων καὶ ἀκμαιοτάτων ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς κάτω Ἰταλίας ἐντὸς τριῶν αἰώνων ἐξηφάνισεν αὐτάς.

Πανταχοῦ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς οὐνίας, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς Ρωσίας καὶ Πολωνίας, συνωδεύθη ὑπὸ ἀπεριγράπτων ἀναστατώσεων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τοῦ δι' αὐτῆς ἐπιδιωκομένου προσηλυτιστικοῦ σκοποῦ συνετέλεσεν ὥστε νὰ μὴ ἀποστῇ ἀπ' αὐτῆς ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία. Ὁ R. Janin, ἐν τῷ ἀνωτέρω συγγράμματί του, ὅπερ τὸ δεύτερον ἐξεδόθη, τυχὸν τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς Ρώμης, ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ τῶν τριῶν μεθόδων τῆς προπαγάνδας, ἤτοι τοῦ ἐκλατινισμοῦ, τῆς μορφώσεως οὐνιτικῶν ἐκκλησιῶν (de formation des Églises uniates) καὶ τοῦ κατ' ἄτομον προσηλυτισμοῦ, ἐπιτυχεστέρα εἶναι ἡ δευτέρα, ἥτις καὶ μόνη χρησιμοποιεῖται σήμερον (celle de la formation des Églises uniates est à peu près la seule actuellement employée). Αὕτη, λέγει, εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον τῆς προσαγωγῆς τῶν σχισματικῶν εἰς τὴν ἕνωσιν (c'est le plus sûr moyen de ramener les chismatiques à l'unité), ὅθεν ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκην τῶν οὐνιτικῶν ἐκκλησιῶν (nécessité des Églises uniates). Πράγματι δέ, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐνισχύθησαν αἱ ἐνέργειαι ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ οὐνιτισμοῦ. Ὁ πάπας Λέων ΙΓ′, ὅστις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγκαθίδρυσε τὸ τάγμα τῶν Ἀσσομπσιονιστῶν μοναχῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπέβαλε τὸν σεβασμὸν οὐ μόνον τῶν λειτουργικῶν τύπων τῶν ἀνατολικῶν ἀλλὰ καὶ τῆς «πειθαρχίας», δηλαδὴ τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως. Ὁ αὐτὸς πάπας ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις του «Preclara» καὶ «Orientalium dignitas» ἔλεγεν: «ἡ ἀληθὴς ἕνωσις τῶν Χριστιανῶν ἔγκειται ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως καὶ τῆς διοικήσεως. Ἀλλ' οὔτε ἡμεῖς οὔτε οἱ διάδοχοι ἡμῶν θὰ καταργήσωμέν τι τοῦ ὑμετέρου (=τῶν ἀνατολικῶν) δικαίου, οὐδὲ τοῦ προνομίου τῶν ὑμετέρων πατριαρχῶν, οὐδὲ τῶν λειτουργικῶν ἠθῶν ἑκάστης Ἐκκλησίας. Ἡ Ἁγία Ἕδρα πάντοτε ἐσκέφθη καὶ θὰ σκέπτηται νὰ ἐπιδεικνύεται ἀφειδὴς εἰς παραχωρήσεις ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἤθη τὰ προσιδιάζοντα εἰς ἑκάστην Ἐκκλησίαν». Αἱ σκέψεις αὗται καὶ ἀποφάσεις τοῦ Λέοντος ἀντιπροσωπεύουσι τὸ πνεῦμα τῆς οὐνίας, δι' ἧς ἐνομίσθη ὅτι ἦτο δυνατὸν ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία νὰ ἐπαναγάγῃ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς ἑαυτὴν «τὰ ἀπεσχισμένα μέλη τοῦ μεγάλου ἀποστολικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ σώματος». Μετὰ τὸν Λέοντα ΙΓ′ ὁ Βενέδικτος ΙΕ′ ἰδιαζόντως ἐμερίμνησε περὶ διοργανώσεως τῶν οὐνιτικῶν κοινοτήτων, ἀλλὰ συνήντησεν ἀντίδρασιν ἐν Πολωνίᾳ παρ' αὐτῶν τῶν Λατίνων, ἐπιδιωκόντων τὸν βίαιον ἐκλατινισμὸν τῶν οὐνιτῶν. Προέκυψαν δὲ σοβαραὶ προστριβαὶ μεταξὺ Βατικανοῦ καὶ Πολωνίας. Τὴν αὐτὴν οὐχ ἧττον πολιτικὴν ἠκολούθησε καὶ ὁ νῦν πάπας Ρώμης Πῖος ΙΑ′, ἐκδοὺς τὴν εἰδικὴν περὶ οὐνίας ἐγκύκλιον «Ecclesiam dei» (12 Νοεμβρίου 1923) κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ «ἀποστόλου τῆς οὐνίας» Ρουθήνου ἐπισκόπου Ἰωσαφὰτ καὶ τελέσας ποντιφικὴν λειτουργίαν κατὰ τοὺς ἀνατολικοὺς τύπους ἐν σλαυϊκῇ καὶ ρουθηνικῇ γλώσσῃ.

Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ἐκ Τουρκίας προερχόμενοι Ἕλληνες οὐνῖται ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Σύρου καταγομένου ἐπισκόπου Θεοδωρουπόλεως Γεωργίου Χαλαβατζῆ, ὅστις εἶχεν ἐργασθῇ τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου εἶχε μορφωθῇ ὁ πρῶτος πυρὴν τῆς ἑλληνικῆς οὐνίας ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀσσομπσιονιστῶν μοναχῶν. Οὗτοι, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ L. Petit καὶ J. Pargoire, εἰργάσθησαν δραστηρίως πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς προπαγάνδας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐξ αὐτῶν, ἀδείᾳ τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΕ′, παρουσιάσθησάν τινες φέροντες τὸ σχῆμα ὀρθοδόξων κληρικῶν, λειτουργοῦντες ἑλληνιστὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ τάγματος αὐτῶν ἱδρυθείσαις σχολαῖς καὶ προβαίνοντες εἰς τοιαύτας προπαγανδιστικὰς πράξεις, ὥστε ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακεὶμ Γ′ ἐξέδωκε κατὰ τῶν οὐνιτῶν τὴν ἀπὸ 24 Μαρτίου 1907 ἐγκύκλιον. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ πρίγκιψ Max τῆς Σαξωνίας, δημοσιεύσας τὰς γνωστὰς περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν διαλέξεις του, ἐσημείωσεν ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ κέντρῳ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐδεὶς ὑπῆρχεν Ἕλλην οὐνίτης. Οἱ πρῶτοι ἐμφανισθέντες ὡς Ἕλληνες οὐνῖται ὑπῆρξαν οἱ ὀρθοδόξως μεταμφιεσθέντες Γάλλοι μοναχοὶ ἀσσομπσιονισταί. Μεταξὺ τῶν προπαγανδιστῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐκ Σύρου Ὑάκινθος Μαραγκός, μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν δομινικανῶν, ἐφημέριος τοῦ ἐν Πέραν Κωνσταντινουπόλεως λατινικοῦ ναοῦ, ὅστις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, προσείλκυσεν εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν τοὺς Ἕλληνας Ἠσαΐαν Παπαδόπουλον καὶ Χριστοφόρον Παπαδόπουλον. Οὗτοι εἰργάσθησαν μετὰ δραστηριότητος ὑπὸ τὸν τύπον τῆς οὐνίας, ὁ μὲν πρῶτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῇ πατρίδι του Μάλγαρα τῆς Θρᾴκης, ὅπου κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ οἰκογενείας τινάς, ἐγκατασταθείσας τῷ 1923 ἐν Γιαννιτσοῖς τῆς Μακεδονίας. Ἐκτὸς τῶν Μαλγάρων ὁ Χριστοφόρος Παπαδόπουλος μετέφερε τὴν οὐνίαν καὶ εἰς τὸ χωρίον Νταούτελι, τῇ βοηθείᾳ δύο νεαρῶν Λατίνων ἱερέων, περιβληθέντων τὸ ὀρθόδοξον σχῆμα. Ἐκεῖ εἰργάσθη καὶ ὁ Γεώργιος Χαλαβατζῆς ὡς ἐφημέριος. Ὁ δὲ Ἠσαΐας Παπαδόπουλος ἐν Κωνσταντινουπόλει, δραστηρίως ἐργασθείς, εἵλκυσεν εἰς τὸν οὐνιτισμὸν πέντε ἑλληνικὰς οἰκογενείας καὶ δύο ἱερεῖς ὀρθοδόξους. Τῷ 1904, μετασχηματίσας δύο Λατίνους ἱερεῖς ἀσσομπσιονιστὰς εἰς ὀρθοδόξους, μετέβη εἰς Πέραμον χάριν προπαγάνδας, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι κάτοικοι ἐκακοποίησαν αὐτὸν καὶ τοὺς συνοδούς του, ἀφ' ὧν ἀφήρεσαν τὸ ὀρθόδοξον σχῆμα. Ὁ Ἠσαΐας Παπαδόπουλος ἐκλήθη μετά τινα χρόνον εἰς Ρώμην καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως, ἀπέθανε δὲ ἐσχάτως (20 Ἰανουαρίου 1932).

Τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Γεώργιος Χαλαβατζῆς, προαχθεὶς τῷ 1920 εἰς ἐπίσκοπον Θεοδωρουπόλεως, ἕνεκα τῆς μεγάλης δραστηριότητος ἣν ἀνέπτυξε. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, συνοδευόμενος ὑπό τινων Γάλλων ἀσσομπσιονιστῶν μοναχῶν, φερόντων τὸ ἑλληνικὸν ὀρθόδοξον ἱερατικὸν σχῆμα. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διηυκόλυνε μᾶλλον τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐδείχθη πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ τοὺς πρόσφυγας. Πράγματι οὗτος ἵδρυσεν ἀμέσως ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων καὶ σχολὴν θηλέων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἑλληνίδων μοναχῶν, πολυκατοικίας, τυπογραφεῖον καὶ ἄλλα ἱδρύματα, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλώσῃ τοὺς προσηλυτιστικούς του σκοπούς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος ἐξέδωκε τῇ 7ῃ Ἀπριλίου 1925 ἐγκύκλιον πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, δι' ἧς κατήγγειλε τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰς προπαγανδιστικὰς ἐνεργείας τῶν οὐνιτῶν, ὑπεβλήθησαν δὲ καταγγελίαι κατ' αὐτῶν ἐπὶ προσηλυτισμῷ. Πόσον ἐπικίνδυνος ἦτο ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὸ γεγονὸς ὅτι ἐμφανισθείσης διενέξεώς τινος ἐν τῇ ἑλληνικῇ παροικίᾳ Λυὼν τῆς Γαλλίας, ἀπεστάλη ἐξ Ἀθηνῶν ὁ οὐνίτης ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος Χαλαβατζῆς καὶ ἐδέχθη τὴν ἑλληνικὴν παροικίαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς «Ἑλληνορρύθμου Καθολικῆς Ἐκκλησίας». Καὶ ἐξεδιώχθη μὲν ταχέως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Λυών, ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὐτοῦ καταδεικνύει τοὺς σκοποὺς τῆς οὐνίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος καὶ διὰ σειρᾶς ἐπιστολῶν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Θεοδωρουπόλεως Γεώργιον Χαλαβατζῆν καὶ διὰ δημοσιευμάτων παρέστησε τὴν ἀληθῆ

Digitized by Google

ἔννοιαν τῆς οὐνίας καὶ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ διὰ διοικητικῶν ἐνεργειῶν δὲν ἠδυνήθη ἡ κυβέρνησις νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς οὐνίτας κληρικοὺς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος, τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ἀπεφάνθη ὅτι ἄνευ νόμου δὲν δύναται νὰ γίνῃ τοῦτο, ἐν τῷ τελευταίῳ καταστατικῷ νόμῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1931) ἀπηγορεύθη εἰς πάντα ξένον κληρικὸν νὰ φέρῃ τὸ σχῆμα τοῦ ὀρθοδόξου κληρικοῦ. Ἐν Ἑλλάδι, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων οὐνιτικῶν οἰκογενειῶν τῶν Γιαννιτσῶν, ἐλάχιστοι ὑπάρχουσιν οὐνῖται. Ἀλλ' ἐν ταῖς διαφόροις χώραις ἀριθμοῦνται περὶ τὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια οὐνιτῶν, ὧν τὰ πέντε εἶναι Ρουθήνιοι. Ἐν Ρουμανίᾳ ὑπάρχουσι περὶ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον, ἐν Συρίᾳ περὶ τὸ ἥμισυ. Ἱκαναὶ χιλιάδες οὐνιτῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ ἐκ τῶν παλαιῶν ὀρθοδόξων, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ, ὡς εἴπομεν, αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι, πλὴν ἐλαχίστων, ἐξελατινίσθησαν. Κέντρον τοῦ οὐνιτισμοῦ ἀποτελεῖ ἐν Ἰταλίᾳ ἡ παρὰ τὴν Ρώμην περιώνυμος μονὴ τῆς Κρυπτοφέρρης. Τελευταίως, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ συστήματος τοῦ οὐνιτισμοῦ, ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου ΙΑ' ἐν Ρώμῃ τὸ «Ἀνατολικὸν Ἰνστιτοῦτον».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Φύσις καὶ χαρακτὴρ τῆς Οὐνίας. Οἱ Οὐνῖται ἐν Ἑλλάδι. Τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ *Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου* πρὸς τὸν οὐνίτην ἐπίσκοπον Θεοδωρουπόλεως Γεώργιον (Ἀθήνησι 1923). *Hiéromoine Pierre*, L'Union de l'Orient avec Rome. Une controverse récente. Correspondance échangée entre S. B. Monseigneur Chrysostome Papadopoulos Archevêque Orthodoxe d'Athènes et de toute la Grece et Monseigneur George Calavassy, Évêque catholique des Grecs de rite byzantin à Constantinople et en Grèce. Introduction et traduction (Rome 1930).—*R. Janin*, Les Églises orientales et les Rites orientaux (Paris 1929).—*Cirillo Korolevskij*, L'Uniatisme, (Prieuré d' Amay sur Meuse 1927). † Α. Α. Χ.

Οὐνιτάριοι (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ αἱρετικοὶ ἔχοντες ἀντιτριαδικὰς ἰδέας. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εὑρίσκομεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἄνδρας διδάσκοντας ἀντιτριαδικὰς ἰδέας εἴτε ἀρειανιζούσας, εἴτε σαβελιανιζούσας, παρὰ τὰς καταδιώξεις τῆς τε πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας. Αἱ ἰδέαι αὗται ἐνισχύοντο καὶ ὑπεθάλποντο ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῶν Σωκινιανῶν, τῶν ἐχόντων, ὡς γνωστόν, ἀντιτριαδικὰς ἰδέας. Τῷ 1773 ἀπεσχίσθη τῆς ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας ὁ Θεόφιλος Lindsey, ἀποτελέσας μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἰδίαν ἀντιτριαδικὴν κοινότητα, ἥτις ἐγένετο ἡ βάσις τῆς διαδόσεως τοῦ οὐνιταρισμοῦ ἐν τῇ νοτίῳ Ἀγγλίᾳ. Ὁ Ἰωσὴφ Priestley († 1804) διέδωσε τὸν οὐνιταρισμὸν ἐν τῇ μέσῃ Ἀγγλίᾳ, ἔπειτα δέ, ἐκδιωχθεὶς ἐξ Ἀγγλίας, ἐν Ἀμερικῇ καὶ διὰ χρηματων καὶ διὰ συγγραφῶν. Ἄξιαι ἐπίσης ἀναγραφῆς εἶναι αἱ ὑπὲρ τοῦ οὐνιταρισμοῦ ἐνέργειαι τοῦ Θωμᾶ Belsham († 1829) καὶ τοῦ Carpenter († 1840). Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ ἄλλων ἤρθη τῷ 1813 ὁ νόμος ὁ τιμωρῶν τοὺς οὐνιταρίους, ἐπετράπη τῷ 1825 ἡ ἐξάπλωσις αὐτῶν καὶ ἔξω τῆς Ἀγγλίας καὶ κατηργήθη τῷ 1844 πᾶς κατὰ τοῦ οὐνιταρισμοῦ περιορισμός. Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν εἰργάσθησαν μεγάλως ὑπὲρ τοῦ οὐνιταρισμοῦ ὁ Emerson († 1882) καὶ ὁ Martineau († 1900). Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ ἄλλων διεδόθη ὁ οὐνιταρισμὸς πολλαχοῦ. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1893, ὑπῆρχον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην 420 κοινότητες μετὰ 444 ἐκκλησιῶν, 510 κληρικῶν καὶ 68.000 μελῶν. Κ. Ι. Δ.

οὐνιτισμὸς (ὁ)· βλ. *Οὐνῖται*.

Οὐν-καπάν, ἡ *Οὐν-καμπὰν* (=ζυγὸς σίτου) *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ κυρίως Πόλει, ἀπέναντι τοῦ Ἀζὰπ-καποῦ, παρὰ τὴν δευτέραν γέφυραν (παλαιὰν γέφυραν) τοῦ Κερατίου κόλπου. Ν. Μ.

Οὐνκιὰρ Ἰσκαλεσσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου σχηματιζόμενος ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Σέλβι μπουρνοῦ (πλάτ. 41°08' Β., μῆκ. 29°04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2401: The Bosporus), τὸ *Ἀστόργυχον* τῶν Βυζαντινῶν. Εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων *Ἀμύκου κόλπος, Μουκάπορος κόλπος* τοῦ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου. Σ. Ε. Λ.

Οὔννα (Unna) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βεστφαλίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χάαρ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ντόρτμουντ—Ζαίστ. Κάτ. 18.594 (1925). Ἔχει τὰς ἁλυκὰς τοῦ Καίνιγκσμπορν, τὴν ἁλατοῦχον θερμὴν πηγὴν Δουΐζενμπαντ, γαιανθρακωρυχεῖα καὶ βιομηχανίαν χημικῶν προϊόντων καὶ ψηκτρῶν. Θ. Κ.

— **Οὔννα** (Unna) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βοσνίας (βλ. λ. *Οὔνα*).

Οὖννοι. Μέγας λαὸς οὐραλοαλταϊκῆς ἤτοι μογγολικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ὄνομα τῶν Οὔννων εἶναι ἀρκετὰ παλαιόν· ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φορὰν παρὰ Πτολεμαίῳ, ὅστις τοποθετεῖ αὐτοὺς (Χοῦνοι) μεταξὺ τῶν Βαστάρνων καὶ τῶν Ροξολάνων, εἰς τὰ νότια τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος οἱ Οὖννοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν μεταξὺ Εὐξείνου, Κασπίας καὶ Οὐραλίων χώραν, τὸν δ' ἑπόμενον αἰῶνα ἤρχισαν νὰ καθίστανται γνωστοὶ ὡς ἐπιδρομεῖς. Κατὰ τὰς κινεζικὰς πηγὰς οἱ Οὖννοι (Χιοὺνγκ-νοῦ) προήρχοντο ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας μεταξὺ τοῦ Ὀρχὸν καὶ τῆς Μαντζουρίας, διῃροῦντο δὲ εἰς διαφόρους φυλάς. Ἡ ἐγκατάστασίς των εἰς τὴν ΒΑ. Ἀσίαν δύναται ν' ἀναχθῇ μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος π.Χ., ὁπότε ἔσχον τὸ ὄνομα Χιὲν-γιούν. Τὸ κράτος των ἔφθασε νὰ ἐκτείνεται ἐπί τινα χρόνον ἀπὸ τῆς Ὀχοτσκικῆς θαλάσσης μέχρι τῶν Ἀλταϊκῶν καὶ τῶν Οὐραλίων ἀκόμη ὀρέων. Οἱ Χιοὺνγκ-νοῦ ὑπῆρξαν συνεχὴς ἀφορμὴ πολέμων καὶ συγκρούσεων διὰ τοὺς Κινέζους, ἀλλὰ καίτοι ἰσχυρότεροι τῆς Κίνας, ἥτις τότε ἀπετελεῖτο ἀπὸ μερικὰς ἐπαρχίας, δὲν μᾶς ἐκληροδότησαν κανὲν μνημεῖον τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας των. Κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα τὸ κράτος των διῃρέθη εἰς δύο βασίλεια: εἰς τὸ βασίλειον τῶν Οὔννων τοῦ Βορρᾶ καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῶν Οὔννων τοῦ Νότου, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθησαν τὰς ἐναντίον τῆς Κίνας ἐπιδρομάς. Τῷ 93 μ. Χ., καταλυθέντος τοῦ βασιλείου τῶν Οὔννων τοῦ Βορρᾶ, ὁ βασιλεὺς (τανζοῦ) καὶ οἱ ὑπήκοοί του διέσχισαν ὁλόκληρον τὴν Σιβηρίαν κατευθυνόμενοι πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπωθοῦντες ὅλους τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους συνήντων καθ' ὁδόν. Μέρος αὐτῶν ἔφθασεν ἕως τὸν ποταμὸν Βόλγαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμειναν κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὠθούμενοι ἀπὸ ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀσίας, προὐχώρησαν πρὸς δυσμάς, κατέστρεψαν τοὺς Ἀλανούς, ἔφθασαν εἰς τὸν ποταμὸν Τάναϊν καὶ ἀπώθησαν τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους Γότθους, οἱ ὁποῖοι ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος οἱ Οὖννοι τοῦ Ταναΐδος δὲν ἀπετέλουν κίνδυνον διὰ τὴν Εὐρώπην (Βυζάντιον, Ρώμη), διότι ἦσαν διῃρημένοι. Περὶ τὸ 400 ὅμως ὁ ἀρχηγὸς των Ρούας ἢ Ρουγίλας τοὺς συνήνωσε καὶ ἵδρυσε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του εἰς τὴν Παννονίαν, ἀποθανὼν τῷ 434. Τοῦτον διεδέχθησαν οἱ δύο ἀνεψιοί του Βλέδας καὶ Ἀττίλας, υἱοὶ τοῦ Μουντζούκ.

Κατ' ἀρχὰς ἐβασίλευσαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοί, ἀλλ' ὁ Ἀττίλας κατόπιν ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Βλέδαν δολοφονήσας αὐτὸν καὶ οὕτως ἔμεινεν ὁ μόνος ἀρχηγὸς τῶν Οὔννων. Ὁ *Ἀττίλας* (βλ.λ.), ἀφήσας τὸ ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος, ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Δύσιν. Διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν καὶ διέβη τὸν Ρῆνον, παρὰ τὴν Μαγεντίαν, ἐπὶ κεφαλῆς τρομακτικοῦ στρατοῦ (451). Ἔσυρε κατόπιν του ὅλας τὰς οὐννικὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν δυτικὴν Ρωσίαν, πολλὰς σλαυϊκὰς καὶ ἄλλους βαρβάρους, ἰδίως δὲ Γερμανούς, ὁ δὲ στρατὸς του ἀνήρχετο ἐν συνόλῳ, ὡς ἐλέγετο, εἰς 700.000 πολεμιστάς. Ἐναντίον τῆς τρομερᾶς ταύτης λαίλαπος, ὁ μόνος ὅστις ἐτόλμησε ν' ἀντιταχθῇ ὑπῆρξεν ὁ Ἀέτιος, ὁ μεγαλύτερος τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν, ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος συνίστατο καὶ ἀπὸ Ρωμαίους στρατιώτας, ἰδίως ὅμως ἀπὸ σώματα πολεμιστῶν Γαλατῶν καὶ τῶν γερμανικῶν λαῶν, Φράγκων, Βουργουνδῶν, Βησιγότθων καὶ ἄλλων. Ὁ Ἀττίλας, ἀποκρουσθεὶς παρὰ τὴν Ὀρλεάνην, διὰ νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ τρομερὸν ἱππικόν του, ὑπεχώρησεν εἰς τὰς εὐρείας πεδιάδας τῆς Καμπανίας, εἰς τὰ λεγόμενα Καταλαυνικὰ πεδία (Mauriacus campus, παρὰ τὴν νῦν γαλλικὴν πόλιν Châlons-sur-Marne). Ἐνταῦθα συνήφθη τῷ 451 ἡ μεγάλη «μάχη τῶν ἐθνῶν», καθ' ἣν ἐνικήθησαν οἱ Οὖννοι καὶ ἔπεσαν ἑκατέρωθεν 300.000 πολεμιστῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων Θεοδώριχος. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Ἀττίλας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέστρεψεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου, ἔφθασε δὲ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Ρώμης, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔθιξε, διότι λοιμὸς ἐμπεσὼν εἰς τὸ στράτευμά του τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸν Δούναβιν. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπέθανεν αἰφνιδίως (453). Μὲ τὸν θάνατόν του κατεστράφη καὶ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει. Οἱ πολυάριθμοι υἱοί του ἤριζον διὰ τὴν διανομήν, οἱ δὲ ὑποτεταγμένοι λαοὶ (Γότθοι, Γεπίδαι, Ροῦγοι, Ἔρουλοι, Σαρμάται, Ἀλανοί, Σουῆβοι κλπ.) εὗρον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀποτινάξουν τὸν οὐννικὸν ζυγόν. Κατόπιν πολλῶν ἀγώνων οἱ Γεπίδαι ἐνίκησαν τοὺς Οὔννους ἐν Παννονίᾳ. Ἔκτοτε οἱ Οὖννοι τῆς Εὐρώπης δὲν ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἴδιος λαός, μὲ ἰδικόν του ἀξιόλογον κράτος, συναναμειγέντες μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων.

Πλὴν τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα, ἔδρασαν καὶ ἄλλα τμήματα Οὔννων, δημιουργήσαντα διάφορα κράτη βραχύβια: οἱ *Κιδαρῖται Οὖννοι*, οἱ ὁποῖοι ἐπέδραμον τῷ 464 κατὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Περσίας, οἱ *Σάβηροι Οὖννοι*, οἱ ὁποῖοι περὶ τὸ 515 ἐλεηλάτησαν τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Πόντον, οἱ *Ἄβαροι Οὖννοι*, οἱ ὁποῖοι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὸ 558, οἱ *Κουτρίγουροι* κλπ.

Οἱ Οὖννοι εἶχον σῶμα βραχύ, δέρμα κίτρινον, μέλη ρωμαλέα, ρῖνα σιμὴν καὶ κεφαλὴν ὀγκώδη. Ἐτρέφοντο ἐξ ἀγρίων ριζῶν καὶ ὠμοῦ κρέατος καὶ κατεσκεύαζον ἐνδύματα ἐκ δερμάτων ζῴων. Ἐμάχοντο ἐκβάλλοντες ἀγρίας κραυγάς, περιεφρόνουν τὸν θάνατον, ἦσαν σκληροὶ καὶ ἐπήροντο διὰ τὴν σκληρότητά των. Ἐντὸς δύο αἰώνων διήνυσαν τεραστίας ἀποστάσεις καὶ ἔσβησαν ὡς φωτεινὸν καὶ ὀλέθριον μετέωρον. Θ. Π.

Οὖννος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 2, 16). Ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Α. Θ. Σ.

Οὔνσετ (Undset), ***Σίγκριντ***. Νορβηγὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1882. Εἶναι θυγάτηρ τοῦ Ἰωάννου Οὔνσετ, καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ὄσλου καὶ ἐσπούδασεν εἰς ἐμπορικὴν σχολήν. Μετὰ τὰς σπουδάς της ἐγένετο ὑπάλληλος, κατὰ δὲ τὴν ὑπαλληλικήν της ζωὴν ἀπέκτησε βαθεῖαν καὶ λεπτομερῆ γνῶσιν τῆς ζωῆς τῶν γυναικῶν ὑπαλλήλων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ λογοτεχνικοῦ της ἔργου. Ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔργα: «Μάρθα Ὄουλιε» καὶ «Ἡ εὐτυχισμένη ἡλικία», δημοσιευθέντα τῷ 1907, ἐμφανίζεται ἤδη θαυμασία ζωγράφος τῆς γυναικείας ψυχῆς, καίτοι, ἰδίως εἰς τὸ πρῶτον, τὰ σημεῖα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ νατουραλισμοῦ τοῦ Ζολᾶ εἶναι λίαν καταφανῆ. Κατόπιν ἐξέδωσε τὰ ἔργα: «Τζέννυ» (1911), «Πτωχὰ πλάσματα» (1912), «Ἡ ἄνοιξις» (1914), «Ἡ λάμψις τοῦ μαγεμένου καθρέπτου» (1917), «Αἱ φρόνιμοι παρθένοι» (1918), «Σύννεφα ἀνοιξιάτικα» (1921), ἅτινα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν, μετὰ τῶν πρώτων δύο, ὡς ἀποτελοῦντα τὸν πρῶτον κύκλον τοῦ ἔργου τῆς Νορβηγίδος συγγραφέως (μυθιστορήματα μὲ θέματα εἰλημμένα ἐκ τῆς συγχρόνου ζωῆς), ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν δευτέραν ἐποχὴν τοῦ ἔργου της, τοῦ ὁποίου κυριαρχοῦν οἱ τρεῖς τόμοι τῆς μεγάλης τριλογίας της «Χριστίνα Λαβρανσντάττερ», οἵτινες ἐξεδόθησαν τῷ 1920, 1921 καὶ 1922. Ἡ τριλογία αὕτη ἔδωσεν ἀφορμὴν ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς τὴν Οὔνσετ τῷ 1928 τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς φιλολογίας. Πρόκειται περὶ κολοσσιαίας καὶ μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ πνοῆς ἐκτελεσθείσης ἱστορικῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ἡρεμωτέρας καὶ ὀλιγώτερον θρυλικῆς ἐποχῆς τῆς Νορβηγίας, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ τελείαν γνῶσιν καὶ ὀξεῖαν ψυχολογικὴν διαίσθησιν τῶν μεσαιωνικῶν νορβηγικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

Σχετικὰ πρὸς τὸν ἱστορικὸν τοῦτον κύκλον τοῦ ἔργου τῆς Οὔνσετ εἶναι καὶ τὰ δημοσιευθέντα εἰς προηγούμενα ἔτη ἔργα: «Ὁ θρῦλος τοῦ Βιγκὰ-Λιὸτ καὶ τῆς Βίγκντις» (1909), «Ὁ θρῦλος τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Στρογγύλης τραπέζης» (1915), «Ὁ θρῦλος τοῦ Ἁγίου Χάλβαρντ» (1920), «Ὀλὰφ Ἀουντοῦνσον» (1925), καὶ «Τὸ πηγάδι τοῦ Φιδιοῦ» (1928). Τὸ ὕφος αὐτῆς εἶναι διαυγὲς καὶ ἀπέριττον. Γενικῶς καὶ κατὰ προτίμησιν γράφει μονολόγους, διὰ τῶν ὁποίων ἐξωτερικεύεται ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν προσώπων της. Ἐφ' ὅλων τῶν ἔργων της κυριαρχεῖ ἡ ἀπαισιοδοξία ἢ μᾶλλον εἶδος ἀπαισιοδοξίας, ἥτις συντελεῖ περισσότερον εἰς τὴν ψυχικὴν ἐνίσχυσιν παρὰ εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Κατόπιν βαθείας θρησκευτικῆς κρίσεως, ἣν ὑπέστη τῷ 1925, ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν. Μετὰ τὴν κρίσιν ταύτην ἐπανέλαβε μετὰ μεγαλυτέρας θέρμης τὴν μελέτην τῆς γυναικείας ψυχῆς καὶ θεωρεῖται ἡ πρώτη συγγραφεύς, ἥτις ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν της εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προσδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἀκρίβειας ψυχολογίαν, μετὰ τῆς ὁποίας περιγράφονται τὰ πλέον ἐνδόμυχα συναισθήματα καὶ κυρίως αἱ ἐσωτικαὶ ὁρμαὶ τῆς γυναικείας ψυχῆς. Μ. Δ. Β.

Οὔνσοκετ (Woonsocket)· βλ. *Οὐοῦνσοκκετ*.

Οὔνστρουτ (Unstrut) *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Σάαλε, ἐν Θουριγγίᾳ καὶ Σαξωνίᾳ (Γερμανία), μήκους 187 χλμ., πηγάζων δυτικῶς τῆς πόλεως Ντίγγκελσταιτ καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὸ Νάουμπουργκ. Εἶναι πλωτὸς ἐπὶ μήκους 69 χλμ. ἀπὸ τοῦ Μπρετλέμπεν. Θ. Κ.

Οὔντ (Oudh) *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῶν Ἰνδιῶν (βλ. λ. *Ἀούντ*).

Οὔντ (Ouds). Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Βοτιάκοι*).

Οὐντά *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ΝΑ. Σιβηρίας. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Γιαμπλονόϊ, ἔχει μῆκος 535 χλμ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ΝΔ. μυχὸν τῆς Ὀχοτσκικῆς θαλάσσης, εἰς 54°42' Β. πλάτος. Π. Ν. Π.

— **Οὐντά** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ὑπερβαϊκαλίας, ΝΑ. τῆς λίμνης Βαϊκάλης. Πηγάζει κατὰ τὰ ΒΔ. τῶν Δαουρίων ὀρέων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βουριατῶν, ἔχει μῆκος 375 χλμ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Σελέγκα. Π. Ν. Π.

— **Οὐντά** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Σιβηρίας. Πηγάζει ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἰρκούτσκ, παρὰ τὰ μογγολικὰ σύνορα, διασχίζει τὸ κυβερνεῖον τοῦ Ἰεννισέη (ὅπου ὀνομάζεται *Τσούνα*) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Τασεΐδα, Ν. παραπόταμον τοῦ Ἰεννισέη. Ἔχει ροῦν 385 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τῆς Νίζνε-Οὐντίσκ, ἣν διασχίζει. Π. Ν. Π.

Digitized by Google

Οὐντὰρ (Houdard), ***Γεώργιος-Λουδοβῖκος***. Γάλλος μουσικολόγος (1860—1913). Ἐχρημάτισε μαθητὴς τῶν ἀδελφῶν Ἰλλμακὲρ καὶ τοῦ Μασσενὲ ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Παρισίων, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν συγγραφὴν μουσικοθεωρητικῶν καὶ μουσικοϊστορικῶν ἔργων, σχετιζομένων κυρίως μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως. Μεταξὺ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἡ λεγομένη γρηγοριανὴ τέχνη κατὰ τὴν νευματικὴν σημειογραφίαν» (1897), «Ὁ ρυθμὸς τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους κατὰ τὴν νευματικὴν σημειογραφίαν» (1898), «Τὸ ρωμαϊκὸν μέλος» (1906). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Ὁ ρυθμικὸς μουσικὸς πλοῦτος τῆς ἀρχαιότητος» (1903), «Ἀριστόξενος ὁ Ταραντῖνος» (1905) κλπ. Γ. Σ.

Οὔντε (Uhde), ***Φρειδερῖκος-Κάρολος φὸν—***. Διάσημος Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1848. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἑπτὰ ἐτῶν μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἐκεῖσε διαμένοντι ὀνομαστῷ Οὔγγρῳ ζωγράφῳ Μούνκατζυ. Ἀπὸ τοῦ 1880 ἤρξατο ἐκθέτων συχνάκις εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν πίνακάς του, οἵτινες προὐκάλουν πάντοτε ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν. Μεταξὺ τούτων μνημονεύομεν τοὺς ἀκολούθους: «Ἡ τραγουδίστρια» (1880), «Τὰ σοφὰ σκυλιὰ» (1881), «Οἱ μοδιστροῦλες» (1882), «Ὁ ὀργανοπαίκτης», ἀνάμνησις ἐξ Ὁλλανδίας (1883), «Εἰς τὴν ἐξοχὴν» (1884), «Ἄφετε τὰ παιδία ἐλθεῖν πρός με» (1885), «Ὁ μυστικὸς δεῖπνος» (1887), «Ἡ ἁγία νύξ», τρίπτυχον (1889). Ἀπὸ τοῦ 1882 ὁ Οὔντε ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Μόναχον, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ἐκθέτῃ ἐν Παρισίοις ἔργα του. Τοιουτοτρόπως, εἰς μὲν τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1889 ἔλαβε μέρος διὰ τῆς «Νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ», τῆς «Λιτανείας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καταιγὶς» καὶ τῆς «Μικρᾶς Αἰμιλίας», εἰς δὲ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1900 ἐξέθηκε τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ» καὶ τὴν ὁμαδικὴν προσωπογραφίαν τῶν τέκνων του. Ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν τίτλων τῶν πινάκων του, ὁ Οὔντε ἐκαλλιέργησε καὶ τὴν προσωπογραφίαν καὶ τὴν ρωπογραφίαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ζωγραφικήν, μᾶλλον ὅμως ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κλάδον τῆς τέχνης, διότι ὁ Οὔντε προσεπάθησεν ἐπιτυχῶς ν' ἀνανεώσῃ τὴν θρησκευτικὴν ζωγραφικὴν διὰ τῆς τοποθετήσεως ἰδίᾳ τῶν ἱερῶν σκηνῶν εἰς σύγχρονα περιβάλλοντα, ἐδημιούργησε δ' ἕνα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρωτότυπον τύπον Χριστοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ, ὅστις ἀκτινοβολεῖ ἁγίαν ἁπλότητα καὶ ὑπερκόσμιον ἀγαθότητα. Ἐκφραστικώτατος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι ὁ πίναξ τοῦ Οὔντε: «Ἐλθέ, Κύριε Ἰησοῦ, γενοῦ συνδαιτυμών μας...» (Komm, Herr Jezu, sei unser Gast...), ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται ἐντὸς τοῦ ταπεινοῦ διαμερίσματος πτωχικῆς οἰκογενείας ἑτοιμαζομένης νὰ λάβῃ τὸ λιτὸν γεῦμά της. Ὁ πίναξ οὗτος ἀπόκειται εἰς τὴν Ἐθνικὴν πινακοθήκην τοῦ Βερολίνου. Ι.Μ.Π.

Οὐντέϊ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σιβηρίας, ὁ ἄλλως *Κιζίρ* (βλ. λ.).

Οὐντὲν (Houdin), ***Ι. Ε. Ροβέρτος***. Γάλλος κατασκευαστὴς αὐτομάτων καὶ θαυματοποιὸς (1805—1871). Τὸ ὄνομά του ἐγένετο γνωστὸν εἰς εὐρύτατον κύκλον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1845, ὅτε ἵδρυσε τὸν «Οἶκον τῆς μαγείας», ἔνθα ἐπεδείκνυε τὴν τέχνην του ὡς θαυματοποιοῦ καὶ κατασκευαστοῦ διαφόρων μηχανημάτων (βλ. καὶ λ. *αὐτόματον*). Γ. Ι. Β.

Οὔντερ Ἔγκερι (Under-Egeri) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. ***Ἔγκερι***.

Οὐντερβάλντεν (Unterwalden = ὑπὸ τὰ δάση) *[Γεωγρ.]*. Ἑλβετικὸν καντόνιον, κείμενον νοτίως τῆς λίμνης τῶν τεσσάρων καντονίων. Τὸ Οὐντερβάλντεν ὑπῆρξε μετὰ τῶν καντονίων Schwyz καὶ Uri κοιτὶς τῆς ἑλβετικῆς ἐλευθερίας. Διαιρεῖται εἰς δύο ἡμικαντόνια: τοῦ Ὀμπβάλντεν (Obwalden) ἢ Ἄνω Οὐντερβάλντεν μὲ 17 χιλ. κατοίκους καὶ πρωτεύουσαν τὸ Sarnen, καὶ τὸ τοῦ Νιντβάλντεν (Nidwalden) ἢ Κάτω Οὐντερβάλντεν μὲ 14 χιλ. κατοίκους καὶ πρωτεύουσαν τὸ Stanz. Οἱ κάτοικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον καθολικοὶ καὶ γερμανόγλωσσοι, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ νηματουργίαν. Π. Π. Κ.

Οὐντερμέρερ (Untermerer), ***Ἀντώνιος***. Ἑλβετὸς πρακτικὸς ἰατρός, καθολικὸς τὸ θρήσκευμα, ὅστις τῷ 1802 ἐνεφανίσθη ὡς θρησκευτικὸς ἀναμορφωτής, παριστῶν ἑαυτὸν ὡς τὸν διὰ δευτέραν φορὰν ἀποκαλυφθέντα υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύσσων ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα καλά, ἡ δὲ διάκρισις καλοῦ καὶ κακοῦ εἶναι ἐνέργεια τοῦ Σατανᾶ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας θεωρεῖται κακὸν ὅ,τι ἔδωσεν ὁ Θεός. Ὁ δεκάλογος, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, δὲν πρέπει νὰ τηρῆται, ἀφινομένης εἰς τὸν ἄνθρωπον πλήρους ἐλευθερίας περὶ τὰς σαρκικὰς ἡδονάς. Τὸ κήρυγμά του τοῦτο ἐν Ἀμουλδίγγεν τοῦ καντονίου τῆς Βέρνης προσείλκυσε πολλοὺς ὀπαδοὺς κληθέντας Ἀντωνιανούς, οἱ ὁποῖοι ὅμως λόγῳ τῶν αὐστηρῶν κατ' αὐτῶν μέτρων ἐξέλιπον βαθμηδόν.

Οὐντετὼ (Houdetot), ***Ἐλισάβετ-Φραγκίσκα-Σοφία ντὲ λὰ Λὶβ ντὲ Μελλεγκάρντ***, κόμισσα *ντ'*—. Γαλλὶς ποιήτρια (1730—1813). Ὑπῆρξε μία τῶν διασημοτέρων γυναικῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν χάριν της, ἀλλὰ κυρίως κατέστη ὀνομαστὴ διὰ τὸν ἔρωτα τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσε πρὸς τὸν Ρουσσώ. Ἡ Οὐντετὼ ἔγραψε «Σκέψεις» τινὰς καὶ στίχους πλήρεις κομψότητος καὶ χάριτος. Θ. Β.

Οὔντζντα (Oudjda) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μαρόκου (βλ. *Οὔτζντα*).

Οὔντινε (Udine) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας, ἀποτελῶν τμῆμα τοῦ Βένετο. Περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς Καρινθίας, τοῦ νομοῦ τῆς Τεργέστης, τοῦ κόλπου καὶ τοῦ νομοῦ τῆς Βενετίας καὶ τῶν νομῶν Τρεβίζο καὶ Μπελλοῦνο. Ἔχει ἐπιφάνειαν 7.122 τ. χλμ. καὶ 755.732 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον ὀρεινόν, πρὸς τὸ βόρειον δὲ αὐτοῦ τμῆμα ἐκτείνονται αἱ Καρνικαὶ Ἄλπεις μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὰ ὄρη *Μόντε Περάλμπα* (2.690 μ.), *Μόντε Πρεματζιόρε* (2.477 μ.), *Μόντε Μοντάτζιο* (2.776 μ.). Πρὸς τὸ κέντρον καὶ τὸ νότιον τμῆμα ἐκτείνονται εὐρεῖαι κοιλάδες, σχηματιζόμεναι ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ταλιαμέντο καὶ Ἰζόντσο, αἵτινες καταλήγουν εἰς μεγάλην πεδιάδα, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ὅπου σχηματίζονται ἐκτεταμέναι ἑλώδεις περιοχαί. Ἡ γεωργία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, εὐδοκιμεῖ δὲ ἐν τῷ νομῷ κυρίως ἡ ἄμπελος καὶ ἡ σηροτροφία. Ἐπίσης ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ πτηνοτροφία. Ἡ κυριωτέρα τῶν βιομηχανιῶν της εἶναι ἡ μεταξουργία.

—2) Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Τόρρε, παραποτάμου τοῦ Ἰζόντσο. Κάτ. 67.111. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 134 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Βενετίας καὶ εἰς ὕψος 168 μ. ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου κοιλάδος, μετ' ἀκροπόλεως στεφομένης ὑπὸ φρουρίου, ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα. Τὸ σημαντικώτερον τῶν κτηρίων της εἶναι τὸ φρούριον τοῦτο, ὅπερ δεσπόζει ὁλοκλήρου τῆς πεδιάδος τῆς Φριούλης, ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῆς θαλάσσης. Τὸ ἀρχικὸν φρούριον κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1511, τὸ δὲ σήμερον ὑφιστάμενον εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Φοντάνα κτισθὲν τῷ 1517. Ὑποστὰν σημαντικὰς βλάβας κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀνεκαινίσθη καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς μουσεῖον. Ἔχει πολλοὺς ναούς, οἵτινες κοσμοῦνται διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ Τιέπολο, τοῦ Τζιοβάννι ντὰ Οὔντινε καὶ τοῦ Μπατίστα. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μεταξουργίαν, τὴν χαρτοποιίαν καὶ τὴν πιλοποιίαν. Ἡ πρώτη μνεία τῆς πόλεως ἐν ἱστορικῷ ἐγγράφῳ γίνεται τῷ 983, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων παρεχώρησεν εἰς τὸν πατριάρχην τῆς Ἀκυληΐας πέντε πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται καὶ ἡ Οὔντινε. Μετὰ πολλοὺς ἐμφυλίους καὶ ἄλλους ἀγῶνας πρὸς τοὺς περιοίκους, κατέλαβον αὐτὴν οἱ Βενετοὶ τῷ 1420, ἐπὶ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αὐστριακῶν. Τῷ 1798 συνήφθη ἐν αὐτῷ ἡ συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο, ἀπὸ δὲ τοῦ 1866 περιῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Λόγῳ τῆς στρατηγικῆς της θέσεως, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀπέβη σπουδαῖον στρατηγικὸν κέντρον καὶ ἕδρα τοῦ ἰταλικοῦ στρατηγείου, ὑποστᾶσαι περὶ τὰς 65 ἐπιδρομὰς ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν ὁλοκλήρους συνοικίας καὶ πολλὰ τῶν κτηρίων της, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου 1917 μέχρι τῆς 3 Νοεμβρίου 1918 εἶχε περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν Αὐστριακῶν. Μ. Δ. Β.

Οὔντινε (Udine), ***Ἰωάννης*** Ricamatore, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Ἰωάννης ντὰ—***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1489—1564). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Τζιορτζόνε καὶ παρὰ τῷ Ραφαὴλ καὶ κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν εὐθύμων σκηνῶν. Βραδύτερον ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ εἰς τὴν Ρώμην καὶ συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων διακοσμητικῶν ἔργων ἐν τῷ Βατικανῷ, διότι εἶχε σπανίαν ἱκανότητα εἰς τὴν ζωγράφησιν κοσμημάτων, μικρῶν μορφῶν, ἐξαρτημάτων, ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ νεκρῶν φύσεων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ παρουσίασις τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν ναὸν» καὶ «Ἡ συνομιλία του μετὰ τῶν διδασκάλων», ἀμφότερα εὑρισκόμενα ἐν Βενετίᾳ. Ι. Μ. Π.

Οὐντινὲ (Oudiné), ***Εὐγένιος-Ἀνδρέας***. Γάλλος γλύπτης καὶ χαράκτης μεταλλίων (1810—1887). Τῷ 1831 ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς χαρακτικῆς μεταλλίων, τῷ δὲ 1837 ἐξέδωκε τὸν «Τραυματισμένον μονομάχον» του, ὅστις κατήγαγε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γαλλικοῦ κράτους, μάλιστα δὲ τοῦ νομισματοκοπείου, καὶ ἐξετέλεσε πληθὺν γλυπτικῶν καὶ χαρακτικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔτυχον θερμῆς ὑποδοχῆς καὶ γενικῆς ἀναγνωρίσεως διὰ τὰς ἐξόχους καλλιτεχνικάς των ἀρετάς. Μεταξὺ τῶν πρώτων τάσσονται: «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ», «Ὁ στρατηγὸς *Espagne*» (Μέγαρον Ἀπομάχων), «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ» (ναὸς Ἁγίου Γερμανοῦ), «Ἡ βασίλισσα Βέρθα» (Κῆπος τοῦ Λουξεμβούργου), «Βηθσαβεὲ» (Αὐλὴ τοῦ Λούβρου), «Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ὁ Η'» (Βερσαλλίαι), «Οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταὶ» (Ἅγιος Ζερβαί), «Μπυφφὸν» (Λοῦβρον), «Δάφνις» καὶ «Ἥβη» (Κεραμεικὸς) καὶ πολυπληθεῖς προτομαί. Ὡς χαράκτης ἐξειργάσθη, πλὴν ἄλλων, τὰ ἀκόλουθα μετάλλια: «Ἡ ἀμνηστία», «Ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης», «Ἡ στήλη τῆς Βουλώνης», «Ὁ ὑποναύαρχος Ντυμὸν ντ' Οὐρβίλλ», «Μπερτολλέ», «Ἡ ἑταιρεία τῶν ἀρχιτεκτόνων» καὶ τὰ ἀναμνηστικὰ διαφόρων σημαντικῶν γεγονότων. Ι. Μ. Π.

Οὐντινὸ (Oudinot), ***Κάρολος-Νικόλαος***, δοὺξ *ντὲ* ***Ρέτζιο***. Γάλλος στρατάρχης (1767—1847). Εἰσελθὼν δεκαεξαετὴς εἰς τὸν στρατόν, ἐξελέγη κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν διοικητὴς τάγματος καὶ ἤρξατο οὕτω τοῦ σταδίου του, καθ' ὃ ἔλαβε τριάκοντα δύο πληγάς. Ὑπερασπίζων τὸ Μπὶτς ἀπέκρουσε τοὺς Πρώσσους καὶ προήχθη εἰς συνταγματάρχην, μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Μουρτλάουτερ εἰς ὑποστράτηγον. Ἐκυρίευσε τὴν Τρέβ, τὸ Νόρντλιγγεν καὶ τὸ Νέϋμπουργκ, συνεπείᾳ δὲ τῶν νικῶν τούτων προήχθη εἰς στρατηγὸν μεραρχίας. Ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Μασσενά, ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τῆς Ζυρίχης, εἶτα δέ, ἡγούμενος σώματος γρεναδιέρων, κατῆρξατο μετὰ τοῦ Μυρᾶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1805, ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς διαφόρους μάχας καὶ εἰσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Βιέννην. Διελθὼν τὸν Δούναβιν διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀούστερλιτζ καὶ μετασχὼν τῶν ἐκστρατειῶν τῆς Πρωσσίας καὶ Πολωνίας (1806 καὶ 1807) κατήγαγε τὴν νίκην τῆς Ὀστρολένκας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην τῆς Φρίεδλανδ. Ἕνεκα τῶν ἐξόχων στρατιωτικῶν ἀρετῶν του τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1809 εἰς Αὐστρίαν, διεκρίθη εἰς τὰς μάχας Χαφενόφεν, Ἔσλιγκ καὶ ἰδίως εἰς Βαγγράμ, προήχθη εἰς στρατάρχην καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς ντὲ Ρέτζιο. Τῷ 1810 κατέλαβε τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τῷ 1812 διῴκησε τὸ 2ον σῶμα τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας, ἐξασφαλίσας τὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα διάβασιν τῶν λειψάνων τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1813 κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Μπάουτζεν καὶ τραυματισθεὶς ἐπικινδύνως εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας, ἐπέδειξε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν ὡς ἀρχηγὸς τῆς νέας φρουρᾶς ὑπερασπίζων τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, δὲν κατέθεσε δὲ τὰ ὅπλα εἰμὴ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς παλαιᾶς δυναστείας, γενόμενος ὑπουργὸς καὶ γερουσιαστής, διέμεινε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΗ', παρ' οὗ διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς. Τῷ 1823, μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἱσπανίας, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Μαδρίτης. Ἡ γενέτειρα αὐτοῦ τῷ ἤγειρεν ἀνδριάντα τῷ 1850. Θ. Β.

—**Οὐντινὸ** (Oudinot), ***Νικόλαος-Κάρολος-Βίκτωρ***, *δοὺξ ντὲ* ***Ρέτζιο***. Γάλλος στρατηγὸς (1791—1863). Ἐγένετο συνταγματάρχης τῷ 1814, στρατηγὸς τῷ 1835, διηύθυνε δὲ τῷ 1849 τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρώμης καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἀρχὴν τοῦ πάπα Πίου Θ'. Θ. Β.

Οὐντὸν (Houdon), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***. Διάσημος Γάλλος γλύπτης (1741—1828). Τῷ 1761 ἐτιμήθη διὰ τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκόμενος ἐξετέλεσε τὸ ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Βρούνου, ὅπερ ἀπόκειται εἰσέτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων. Μετὰ ὀκταετῆ ἐν Ρώμῃ διαμονὴν ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἐξέθηκε δὲ τῷ 1771 τὸν «Μορφέα», ὅστις, ἐκτελεσθεὶς ἐπὶ μαρμάρου τῷ 1777, τῷ ἤνοιξε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὰς θύρας τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῆς γλυπτικῆς. Ἕτερα ἔργα, ὡς ἡ «Ἑστιάς», ἡ «Ἀθηνᾶ» καὶ ὁ περίφημος «Écorché», ηὔξησαν καταπληκτικῶς τὴν φήμην του. Ἐξελέγη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν προτομὴν τοῦ Οὐάσιγκτων καὶ συνώδευσε τὸν Φραγκλῖνον εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν. Ὁ Οὐντὸν θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος Γάλλος γλύπτης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀνώτερος καὶ αὐτοῦ τοῦ Πιγκάλλ, ὅστις ἁμιλλᾶται πρὸς αὐτόν. Μαθητεύσας ὑπὸ τὸν Σλὸτς καὶ τὸν Πιγκάλλ, ἠδυνήθη νὰ συνάψῃ εἰς ἕνα τέλειον ρυθμὸν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ζωήν, τὴν ζωηρὰν καλαισθησίαν τῶν χρόνων του πρὸς τὴν γαλήνην τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὑπὲρ πάντα νὰ διατηρήσῃ τὴν γαλλικήν του ψυχοσύνθεσιν. Βαθὺς καὶ ὀξύνους παρατηρητής, κατορθώνει ὑπὸ τὴν κλασσικὴν ἀπάθειαν τῶν ἔργων του νὰ ἐκφράσῃ ὁλόκληρον τὴν κυμαινομένην προσωπικότητα τῶν προτύπων του καὶ νὰ δημιουργήσῃ μορφὰς κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικάς. Πρὸς διαπίστωσιν τούτου ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τὸν καθήμενον «Βολταῖρον» τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων ἢ τὰς πολυπληθεῖς προτομάς, ὅσας κατὰ τὸ μακρὸν καλλιτεχνικόν του στάδιον ἐξειργάσθη· μεταξὺ τούτων μνημονεύομεν τὰς τοῦ Ντιντερό, Αἰκατερίνης τῆς Β', τοῦ πρίγκιπος Γκαλιτσίν, τοῦ Τυργκό, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Γκλούκ, τοῦ Ρουσσώ, τοῦ Ντ' Ἀλαμπέρ, τοῦ Μπυφφόν, τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Λαφαγιέτ, τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', τοῦ Μιραμπώ,

Digitized by Google

καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Τουρβίλλ. Ἕτερα θαυμαζόμενα ἔργα τοῦ Οὐντὸν εἶναι ἡ «Γυμνὴ Ἄρτεμις», τῆς ὁποίας τὸ μαρμάρινον πρωτότυπον ἀπόκειται ἐν Λένινγκραντ, ὀρειχάλκινον δ' ἀντίγλυφον, ὀφειλόμενον εἰς τὸν ἴδιον τὸν καλλιτέχνην, ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, ἡ ὑπέροχος «Frileuse» καὶ ἡ «Grive suspendue par une patte». Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου κατέχει ἐνδιαφέρουσαν σειρὰν ἔργων τοῦ Οὐντόν. Ι. Μ. Π.

Οὔντρζαλ (Udrzal), ***Φραγκῖσκος***. Τσέχος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἤρχισε πολιτευόμενος ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ πολὺ πρὶν ἡ Τσεχοσλοβακία ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, γενόμενος ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1918 μέλος τοῦ αὐστριακοῦ συμβουλίου καὶ μέλος τῆς βοημικῆς διαίτης μέχρι τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἄλλων Τσέχων πατριωτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχὴν ἐξελέγη, τῷ 1918, μέλος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως τῆς Πράγας, κατὰ δὲ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 ἐξελέγη βουλευτής. Διεκρίθη ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ κόμματος ἐν τῇ τσεχοσλοβακικῇ βουλῇ καὶ ἐγένετο ἐπανειλημμένως ὑπουργός, ἀπὸ τοῦ 1921—1925 τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει συνασπισμοῦ τοῦ Ἀντωνίου Σβέλα, ἀρχηγοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, τῷ 1926. Τῷ 1929 συνεπείᾳ ἀσθενείας τοῦ Σβέλα ὁ Οὔντρζαλ ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν. Μ. Δ. Β.

Ἰ. Ἀ. Οὐντόν : Ἀνδριὰς τοῦ Βολταίρου.

Οὐντρὺ (Oudry), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος ζωγράφος (1686—1755). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν πλησίον τοῦ πατρός του Ἰακώβου, ὅστις ὑπῆρξε μέτριος ζωγράφος, βραδύτερον δὲ παρὰ τῷ Λαρζιγιὲρ καὶ ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς ἐνώπιον τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ ὡς προσωπογράφος. Ἐξέθηκεν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τοῦ 1710 καὶ τοῦ 1712 τὰς προσωπογραφίας τοῦ Ἀρζανσὸν καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Πέτρου τοῦ Α'. Τῷ 1719 εἰσῆλθεν εἰς τὴν παρισινὴν Ἀκαδημίαν τῆς ζωγραφικῆς. Ἐγκαταλείψας τὴν προσωπογραφίαν, ἐπεδόθη, κατὰ προτροπὴν τοῦ διδασκάλου του Λαρζιγιέρ, εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ζῴων, ἀνθέων, καρπῶν, ἐνῷ συγχρόνως ἐξεπόνει καί τινας τοπιογραφίας καί τινας πίνακας ἱστορικοῦ περιεχομένου. Ἡ τέχνη του διεφημίσθη ταχέως, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ τιμηθῇ διὰ τῆς παραχωρήσεως ἐργαστηρίου ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ κατοικίας ἐν τῷ Λούβρῳ. Τῷ 1734 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς βιοτεχνίας τοῦ Μπωβαί, τῷ δὲ 1736 τὴν ἀνωτέραν ἐπιστασίαν τῆς γοβελινείου ταπητουργίας καὶ τῷ 1743 διεδέχθη τὸν de Troy ἐν τῇ καθηγεσίᾳ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται : «Μινιὸν καὶ Συλβία» (Λεβρέττες), «Λευκὴ» (ἡ ἀγαπημένη σκύλα Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ'), «Σκύλος ἐμπρὸς εἰς μίαν γαβάθαν μὲ νερό», «Σκύλος φυλάττων θηράματα», «Κυνήγι λύκου», «Ἀλεκτορομαχία» κλπ. Ὁ Οὐντρὺ ἐνυμφεύθη τὴν δεσποινίδα Φρουασσὲ καὶ ἀπέκτησε 13 τέκνα, ἐξ ὧν ὁ *Ἰάκωβος-Κάρολος* (1720—1778) διέπρεψεν, ὡς ὁ πατήρ του, ὡς ζωγράφος («Κυνήγιον Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' εἰς τὸ Φονταινεμπλὼ» καὶ «Σύλληψις ἐλάφου ὑπὸ τοῦ βασιλέως»), ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς τῷ 1748 καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν πρῶτος ζωγράφος ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Βρυξελλῶν. Ι. Μ. Π.

Οὔντσετ (Undset), ***Σίγκριντ***. Νορβηγὶς ποιήτρια (βλ. λ. *Οὔνσετ*).

οὐντσίνουλα (ἡ) (Uncinula) *[Βοτ.]*. Γένος ἀσκομυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυσιβιδῶν*. Τὸ μυκήλιον εἶναι ἐπίφυτον, ἀραχνοειδές, ὅμοιον πρὸς κόνιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν σπορίων. Τὰ περιθήκια εἶναι σφαιροειδῆ, καστανόχροα, μὲ ἀποφυάδας συνήθως ἁπλᾶς, εἰς τὸ ἄκρον περιεστραμμένας ἐν εἴδει ἀγκίστρου ἢ σπείρας, ὑελώδεις ἢ ἐλαφρῶς καστανοχρόους, φερούσας διαφράγματα. Οἱ ἀσκοὶ εἶναι πολυπληθεῖς καὶ περιέχουν 2—8 σπόρια. Τὸ σπουδαιότερον εἶδος εἶναι ἡ *οὐντσίνουλα* necator, προκαλοῦν τὸ ὠΐδιον τῆς ἀμπέλου. Τὸ εἶδος *οὐντσίνουλα* salicis προκαλεῖ τὸ ὠΐδιον τῆς ἰτέας καὶ λεύκης, τὸ δὲ *οὐντσίνουλα* aceris τὸ ὠΐδιον τῆς σφενδάμνου. Ε.Τ.Ε.

Οὔντσων (Hudson)· βλ. *Οὔδσων*.

Οὐνυάδης (Hunyady), ***Ἰωάννης***. Οὗγγρος ἥρως, γεννηθεὶς τῷ 1385 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1456. Ἀρχικῶς ἀνετράφη ἐν τῇ σερβικῇ αὐλῇ, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ τουρκικῇ, ἐκμαθών, κατὰ Χαλκοκονδύλην (ὅστις τὸν ὀνομάζει *Χωνιάτην*), ἄριστα τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Ἐπολέμησε τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν βασιλέα Σιγισμόνδον κατὰ τῶν Οὐσσιτῶν (1420) καὶ κατὰ τῶν εἰς Τρανσυλβανίαν εἰσβαλόντων Τούρκων (1437—1439), ἀνεδείχθη δὲ κυρίως ἀπὸ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βλαδισλαύου ΣΤ' ὡς βασιλέως καὶ τῆς Οὐγγαρίας (ὑπὸ τὸ ὄνομα Λαδίσλαος Δ'). Ὀργανώσας τὸ οὐγγρικὸν στράτευμα καὶ γενόμενος (1441) βάνος τοῦ Σαίρενυ (Szörény), ἤρξατο πολεμῶν τοὺς Τούρκους. Τῷ 1442 ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁλοσχερῶς παρὰ τὸ Ἕρμανσταντ (Σίμπιον). Μετὰ δύο ἔτη (1444) τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου Καπιστράνου τοῦ Ναζωραίου, κατετρόπωσε τὸν Μουρὰτ Β' ἔξω τοῦ Βελιγραδίου κατὰ τὴν πρώτην ἐναντίον τῆς σερβικῆς πρωτευούσης ἐπίθεσίν του, συμβαλὼν εἶτα εἰς τὴν σύναψιν τῆς δεκαετοῦς ἐκεχειρίας τοῦ Σέγκεντιν (1444). Μετ' οὐ πολύ, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ παπικοῦ ληγάτου Ἰουλίου Τσεζαρίνι, ὅτι θέλει κατασταθῇ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας, καὶ λυθεὶς τοῦ ὅρκου τῆς ἐκεχειρίας παρὰ τοῦ πάπα Εὐγενίου Ε', μετέσχε τῆς μακρᾶς ἐκστρατείας τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1444 καὶ εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν ἄγων 5.000 Οὕγγρους, Ρωμούνους καὶ Πολωνούς. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐμψυχωτὴς τῆς ἐν Βάρνῃ μάχης, μετὰ δὲ τὴν αὐτόθι ἧτταν (1444) συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως διάσωσιν τοῦ οὐγγρικοῦ ἱππικοῦ. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην διὰ τῆς Βλαχίας, διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ αἰχμάλωτος τοῦ Ντράκονλ, ἐγένετο δὲ τοῦτο ἀφορμὴ ἐκστρατείας του εἰς Βλαχίαν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἔξωσιν τοῦ Ντράκονλ καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἡγεμονίας εἰς τὸν Ντὰν (Δάνον). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐν Βούδα διαίτης ἀναγνώρισιν τοῦ τετραετοῦς Λαδισλάου Ε' τοῦ Ὑστερογενοῦς ὡς βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, ὁ Οὐνυάδης ἐγένετο τῷ 1446 ἀντιβασιλεύς, διοικήσας τὴν χώραν ἐπὶ ὀκταετίαν ἐν μέσῳ τῶν ραδιουργιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς ἐχθρότητος τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν, ἔχων ἀντιπάλους τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκον Γ', τὸν Αἰνείαν-Σύλβιον Πικκολόμινι, τὸν παλατῖνον Γκάρα, τὸν πρίγκιπα τῆς Σερβίας Γεώργιον Μπράνκοβιτς, τοὺς οὐσσίτας ἐπαναστάτας, πλείστους ἄλλους καὶ ἰδίως τὸν θεῖον τοῦ βασιλέως κόμιτα Οὔλριχον Κέλλιε (Cilli). Τῷ 1447 περιῆλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου (Σκενδέρμπεη) καὶ τοῦ πενθεροῦ του Ἀλβανοέλληνος ἡγεμονίδου Κωνσταντίνου Ἀριανίτου τοῦ Κομνηνοῦ περὶ κοινῆς κατὰ τῶν Τούρκων δράσεως, τῷ δὲ 1448, καίτοι ἀποτυχὼν εἰς τὰς μετὰ τοῦ Μπράνκοβιτς συνεννοήσεις, μόνος του ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἀλλαχοῦ περιπλοκῶν τοῦ Μουρὰτ Β'. Ἄγων 25.000 ἄνδρας, ὧν 8.000 Βλάχοι ὑπὸ τὸν Ντὰν καὶ 2.000 Γερμανοὶ καὶ Βοημοὶ ἀρκεβουζιέροι, κατέλαβε τὴν Νύσσαν, ἀδιαλείπτως δὲ κατατροπώνων τοὺς Τούρκους συνηντήθη ἐν Κοσσυφοπεδίῳ μετὰ τοῦ σουλτάνου, ἄγοντος 150.000 ἄνδρας, καὶ συνῆψε τριήμερον αἱματηρὰν μάχην (1448, Ὀκτωβρίου 17—19), τὴν γνωστὴν ὡς δευτέραν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Τὴν πρώτην ἡμέραν ἡ νίκη ἔκλινε πρὸς τὸν Οὐνυάδην, ἀλλὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἐνῷ ἡ δεξιὰ ἐπιέζετο σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ Τουραχάν, ἤρξατο διαρροὴ καὶ λιποταξία τῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ Βλάχων καὶ οὕτω τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπῆλθεν ὁλοσχερὴς ἡ ἧττα, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν 17.000 Χριστιανοί, ἔναντι 40.000 Ὀθωμανῶν νεκρῶν καὶ τραυματιῶν. Κατὰ τὴν φυγήν, μόνος ὁ Οὐνυάδης περιεπλανήθη ἐν τῷ σερβικῷ ἐδάφει, ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπέστη ἀγρίαν δίωξιν τοῦ Μπράνκοβιτς, συνελήφθη αἰχμάλωτος ἐνῷ ἐζήτει ἄρτον παρὰ χωρικοῦ καὶ φυλακισθεὶς διέφυγε διὰ δόλου μετά τινων μηνῶν αἰχμαλωσίαν. Παρὰ τὰ δεινοπαθήματά του, τὸ γόητρον τοῦ Οὐνυάδου παρέμενεν ἔτι ἀλώβητον καὶ περὶ αὐτὸν συνεπήχθη ἰσχυρὰ πολιτικὴ μερὶς ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἣν προσεπάθησε νὰ προσβάλῃ ὁ Κέλλιε, ἐπιτυχὼν τῷ 1452 τὴν ἀνακήρυξιν ἐνηλίκου τοῦ δεκατριετοῦς Λαδισλάου Ε'. Ὁ Οὐνυάδης περιωρίσθη εἰς τὰ ἀξιώματα τοῦ γενικοῦ καπιτάνου τῶν οὐγγρικῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ διοικητοῦ τῶν ἐγγείων προσόδων τοῦ κράτους, γενόμενος εἶτα καὶ κληρονομικὸς κόμις τῆς Μπίστριτσας. Ἐξακολουθῶν τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνά του, ἐδίωξεν αὐτοὺς τῷ 1454 μέχρι τῆς Σόφιας καὶ παρὰ τὸ Κρούσεβατς κατετρόπωσε τὸν στρατηγὸν Φιροὺς μπέην, τῷ δὲ 1456 ἐπολέμησε πρὸς τὸν Μωάμεθ Β', προσωπικῶς διευθύνοντα ἀπὸ τῆς 13ης Ἰουλίου τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου. Αὐτόθι ἔφθασεν ὁ Οὐνυάδης μετὰ τοῦ Καπιστράνου τὴν ἑπομένην, ἄγων 60.000 ἄνδρας, συγκεντρωθέντας εἰς Σέγκεντιν διὰ βούλλας τοῦ πάπα Καλλίστου Γ', καὶ 200 πλοῖα. Ἐπηκολούθησαν αἱματηραὶ μάχαι καὶ ναυμαχίαι ἐντὸς τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς 24ης Ἰουλίου, ὅτε ὁριστικῶς ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι, καταλιπόντες 300 τηλεβόλα καὶ 24.000 νεκρούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ρούμελημπεηλέρμπεην Καρατζᾶν, ἀρχηγὸν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Κατὰ τὴν μάχην ὁ Οὐνυάδης προσεβλήθη ὑπὸ πανώλους, ἀπέθανε δὲ τὴν 11ην Αὐγούστου ἐν Σεμλίνῳ, κατέναντι τοῦ Βελιγραδίου, καταλείπων δύο υἱούς, τὸν *Λαδίσλαον* καὶ τὸν βασιλέα *Ματθίαν*.

Ἡ στρατηγικὴ ἱκανότης τοῦ Οὐνυάδου, ἰδίως δὲ ἡ τέχνη του, ὅπως ἐμπνέῃ πίστιν πρὸς τὸν ἀγῶνα καὶ ἑνότητα εἰς στοιχεῖα ἄκρως ἀνόμοια (Βλάχους, Γερμανούς, Οὕγγρους, Σλαύους, Τρανσυλβανούς, Τσέχους) παρέμεινε μνημειώδης, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ὑπελόγιζεν ἡ παπικὴ ἕδρα ὡς ἐμψυχωτοῦ τῶν σχεδιαζομένων σταυροφοριῶν της. Εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Μεσευρώπης καὶ τῶν Βαλκανίων, ὅπου ἐπεκαλεῖτο «Ὁ λευκὸς ἱππότης τῆς Βλαχίας», ἔμειναν μυθώδη τὰ κατορθώματά του. Ἄπειροι θρῦλοι ἐπλέχθησαν περὶ τὸ ὄνομά του. Εἶναι ὁ παρὰ Βυζαντινοῖς ἥρως *Γιάγκος*, *Ἴανκος*, *Ἴαγος*, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ μετὰ θάνατον ἐσέβοντο οἱ Χριστιανοί. Μνημεῖόν του ἐστήθη ἐν Βουδαπέστῃ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου-Ἰωσὴφ τοῦ Α', ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του δὲ ὠνομάσθησαν αἱ καθαρτικαὶ πηγαὶ τῆς Βούδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτεταμένως πραγματεύονται τὰ τοῦ Οὐνυάδου οἱ ἱστορικοὶ *Δούκας* καὶ *Λαόν. Χαλκοκονδύλης*.— Πρβλ. ἔτι, ἰδίως διὰ τὰς ξένας πηγάς των, τούς : *Μούρατυ Φρειδ.*, ἐν «Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», 1927 Δ', σελ. 266—279 (ἔνθα εἰκὼν τοῦ Οὐνυάδου καὶ σχέδια τῆς πολιορκίας τοῦ Βελιγραδίου).—*Chassin*, Jean Hunyade (Παρίσιοι 1856).—*Frankndi*, Ἡ ἐποχὴ τῶν Οὐνυάδη (1896, ἐν τῷ Δ' τόμῳ τῆς «Ἐθνικῆς ἱστορίας τῆς Οὐγγαρίας», οὐγγριστί).—*Pòr*, Ἰωάννης Οὐνυάδης (Βουδαπέστη 1873, οὐγγρ.).—*Sayous*, Histoire générale des Hongrois (Παρίσιοι 1877, Βουδαπέστη 1900, οὐγγρ. εἰκονογρ. ἐκδ.).—*Teleky*, Ἡ ἐποχὴ τῶν Οὐνυάδη (Βουδαπέστη 1852—1891, 12 τόμ., οὐγγρ.). Π. Ν. Π.

—**Οὐνυάδης** (Hunyady), ***Λαδίσλαος***. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Ματθίου (1433—1457). Ἦτο βάνος τῆς Κροατίας ἀπὸ τοῦ 1453, ἐξετελέσθη δὲ ἐν Βούδᾳ τὴν 16ην Μαρτίου 1457, διότι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐφόνευσεν ἐν μονομαχίᾳ εἰς Βελιγράδιον τὸν ἐχθρὸν τοῦ οἴκου τῶν Οὐνυαδῶν κόμιτα Κέλλιε, θεῖον τοῦ βασιλέως Λαδισλάου Ε'. Π. Ν. Π.

—**Οὐνυάδης** (Hunyady), ***Ματθίας***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου, ἄγνωστον πότε γεννηθείς. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Λαδισλάου καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν φυγὴν τοῦ βασιλέως Λαδισλάου Ε', ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου αἰχμάλωτος εἰς Πράγαν (1457), καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως (1458) διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῷ οὐγγρικῷ θρόνῳ ὡς Ματθίας Α' (βλ. ἐν λ. *Κορβῖνος* Ματθίας). Π. Ν. Π.

—**Οὐνυάδου *οἶκος***. Οὐγγρικὸς οἶκος ἐν Τρανσυλβανίᾳ, βλαχικῆς καταγωγῆς. Τούτου ὁ γενάρχης *Βόγικ* (Vojk, Woyk), λαβὼν τὴν οὐγγρικὴν εὐγένειαν παρὰ τοῦ βασιλέως Σιγισμούνδου (409), ἐγένετο κόμις, ἐπικληθεὶς καὶ *Κορβῖνος* (Corvinus, οὐγγρ. Hollosi) ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐμβλήματος τοῦ οἴκου εἰκονιζομένου πτηνοῦ (corvus=κόραξ). Ἐκ τοῦ οἴκου διεκρίθησαν ὁ *Ἰωάννης*, ὁ *Λαδίσλαος* καὶ ὁ *Ματθίας*.

Οὐνυάδου *κομιτεία* (Hunyady, προφ. *Χούνγιαντυ*) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ οὐγγρικὴ κομιτεία ἐν Τρανσυλβανίᾳ κατὰ τὰ πρὸς τὴν Βλαχίαν σύνορα, ἀντιστοιχοῦσα περίπου πρὸς τὸν ρουμανικὸν νομὸν Χουνεντοάρα (Hunedoara). Εἶχεν ἔκτασιν 6.932 τ. χλμ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ντέβα* (Déva, Gueva) μὲ (1922) 8.658 κατ. Κατοικουμένη νῦν ὑπὸ ὀρθοδόξων καὶ ἑλληνοκαθολικῶν Ρωμούνων καὶ τινων

Digitized by Google

Οὔγγρων καὶ Γερμανῶν, ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ἀπ' αὐτῆς ὀνομασθέντος οἴκου τῶν Οὐνυαδῶν, ὧν τὸ φρούριον (ΙΕ' αἰῶνος), κείμενον δυτικῶς τῆς Βάγιντα-Χούνναντυ, ἀνακαινισθέν, ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων οὐγγρικῶν μνημείων.

—**Οὐνυάδου ὕδατα** *[Γεωγρ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἁλατοῦχα καθαρτικὰ ὕδατα τῆς Βούδας, ἄλλως γνωστὰ ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ὡς *ὕδατα τῆς Βούδας* (γερμ. Ofener-Bitterwasser, Hunyady-Janos - Bitterwasser). Π. Ν. Π.

Οὔξαμα Ἀργάϊλα (Uxama Argaela ἢ Argaelorum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 6, 55) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρεουάκων (Arevacae), δεξιὰ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Δούρου, ΝΑ. τῆς Κλουνίας (νῦν Penalva dell Castro) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀστούρικας (νῦν Astorga) εἰς Καισαραυγοῦσταν (νῦν Σαραγῶσα) ὁδοῦ. Κηρυχθεῖσα ὑπὲρ τοῦ Σερτωρίου, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου περὶ τὸ 72 π. Χ. Ἀνεγερθεῖσα ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, κατελήφθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ ὑπέστη πολλὰ κατὰ τοὺς ἀραβικοὺς πολέμους, μέχρις οὗ Ἀλφόνσος ὁ ΣΤ' ἀφῄρεσεν αὐτὴν ὁριστικῶς ἀπ' αὐτῶν τῷ 1080. Εἶναι ἡ νῦν *Ὄσμα* (Osma), πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σορίας. Α. Θ. Σ.

—**Οὔξαμα Βάρκα** (Uxama Barca) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 6, 52) ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Ἴβηρος ποταμοῦ. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν *Ὄσμα* (Osma). Α. Θ. Σ.

Οὐξάντις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς Λατίνους ὀνομασία (Uxantis, *Πλιν.* 4, 103) τῆς *Οὐξισάμης* τοῦ Στράβωνος. Κατὰ τὸ «Ἀντωνινιανὸν Ὁδοιπορικὸν» Axantos. Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Οὐεσσάν* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Οὔξελλα (Uxella) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. Βρεττανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δουμνονίων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 3, 13) οὐ μακρὰν τῆς νοτίου παραλίας τῆς στοματολίμνης τοῦ Σαβρίνα (νῦν κόλπος τοῦ Βρίστολ, Canal de Bristol). Πιθανῶς ἡ νῦν Bridgewater. Α. Θ. Σ.

Οὐξέλλα εἴσχυσις (Uxella Aestuarium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Στοματολίμνη τῆς ΝΔ. παραλίας τῆς Βρεττανίας, σχηματιζομένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 5, 2) ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Δουμνονίων (νῦν κομητεῖαι Cornwall καὶ Devonshire) ἐκβάλλει μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἡρακλέους (νῦν Hartland-Head) καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαβρίνα ποταμοῦ (νῦν Savern). Κατά τινας εἶναι ὁ νῦν Perrot, κατ' ἄλλους δὲ ὁ Axe. Α. Θ. Σ.

Οὐξελλόδουνον (Uxellodunum) *[Ἀρχ. Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Ἀκουϊτανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καδούρκων, κειμένη ἐπὶ ὀχυροῦ βράχου δεσπόζοντος ποταμοῦ τινος, μὴ ἀναφερομένου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον κέντρον τῆς ἀντιστάσεως τῶν Γαλατῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων, τέλος ὅμως ὑπέκυψεν εἰς τὸν Καίσαρα τῷ 51 π. Χ. (*Caes.* De bel. gal. VIII, 32). Ποία ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς δὲν ἐξηκριβώθη, τὴν θέσιν δ' αὐτῆς διεκδικοῦσιν αἱ νῦν: Puy-d'-Issolu, Uzerche, Luzeh, Capdenac καὶ Cahors, ἐν τῷ νομῷ Lot. Ὁ Malte-Brun κλίνει ὑπὲρ τῆς Capdenac. Α. Θ. Σ.

Οὔξελλον (Uxellum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Βρεττανίας ἐν Οὐαλεντίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 3, 6) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σελγοούων (Selgovæ) παρὰ τὴν στοματολίμνην τοῦ Ἰτούνα (νῦν Solway Firth). Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

Οὔξενς, ἢ Οὔξεντον (Uxens, Uxentum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἄλλως *Ὄξαντον* (βλ.λ.).

Οὐξενσιέρνα (Oxenstjerna), **Ἄξελ-Γουσταῦος**, *κόμης*—. Σουηδὸς πολιτικὸς (1583—1654). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια Ρόστοκ, Ἰένας καὶ Βυρτεμβέργης. Τῷ 1603 διωρίσθη ἀκόλουθος τοῦ βασιλέως Καρόλου Θ' καὶ μετὰ τρία ἔτη μετέβη μὲ διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς Μεκλεμβοῦργον, μετά τινα δὲ ἔτη ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως Γουσταύου Ἀδόλφου. Τῷ 1612 ἐγένετο καγκελλάριος. Ἀντεπροσώπευσεν ἐπιτυχῶς τὴν Σουηδίαν κατὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Κναῖρε (1613), κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως Γουσταύου εἰς Λιβωνίαν καὶ Φινλανδίαν (1614—1616) διεχειρίζετο τὴν ἐξουσίαν ὡς ἀντιβασιλεύς. Τῷ 1622 συνώδευσε τὸν Γουσταῦον εἰς τὴν Λιβωνίαν, καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ἐγένετο γενικὸς διοικητὴς ἐν Ρίγᾳ. Διεξήγαγεν ἔπειτα διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Πολωνίας τῷ 1623 καὶ ἐπέτυχε, διὰ τῆς διπλωματικῆς του δεξιότητος, νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν τότε διακοπὴν τῶν μετὰ τῆς Δανίας φιλικῶν σχέσεων. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ βασιλέως εἰς Φραγκονίαν καὶ Βαυαρίαν, διωρίσθη ληγάτος τῶν Παραρρηνίων χωρῶν. Ἡ πολιτικὴ ἱκανότης τοῦ Οὐξενσιέρνα ἀνεδείχθη ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως. Τῷ 1645 ἐπέβαλε τὴν δανικὴν εἰρήνην καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν διαφόρων ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων. Γ. Ι. Β.

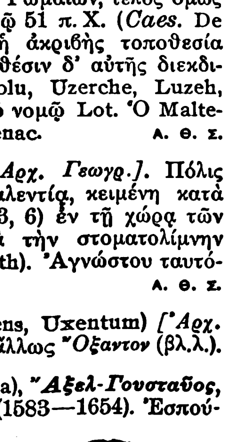

Ἄξελ Οὐξενσιέρνα.

Οὔξιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ἀν. Σουσιανῆς παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Περσίας, κατοικῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Πασιτίγρητος ποταμοῦ (νῦν Καρούμ) χώραν «πάμφορον καὶ δαψιλέσιν ὕδασι διαρρεομένην καὶ πολλοὺς καὶ παντοδαποὺς καρποὺς ἐπιφέρουσαν» (*Διοδ. Σικελ.*, XVII, 67). Διῃροῦντο εἰς πεδινοὺς καὶ ὀρεινοὺς καὶ ἦσαν σύμμαχοι τοῦ Δαρείου. Τούτους καθυποτάξας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τῷ 331 π. Χ. κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς (*Ἀρρ.* Ἀνάβ. III, 17). Α. Θ. Σ.

Οὐξισάμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος Κελτικὴ ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου Καβαίου τριῶν ἡμερῶν πλοῦν κατὰ τὸν Πυθέαν. Ὁ Στράβων ὅμως δυσπιστεῖ εἰς τὴν ὕπαρξίν της, τονίζων (Α, 64) «μᾶλλον δὲ Πυθέου πλάσματα». Εἶναι ἐν τούτοις ἡ σύγχρονος *Οὐεσσάν*. Σ. Ε. Λ.

Οὐόβιτς (Lowicz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τῆς Βαρσοβίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπζούρα, παραποτάμου τοῦ Βιστούλα. Κάτ. 15.807, ὧν τὸ ἓν τρίτον Ἑβραῖοι. Διεξάγει ἐμπόριον ἵππων, σιτηρῶν, δερμάτων κλπ., καὶ ἔχει βυρσοδεψεῖα καὶ κεραμουργεῖα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1914. Μ. Δ. Β.

Οὔοβριξ (Vobrix) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 1, 7). Φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἀναφερομένην *Οὔβριγα*, κατὰ τὰ Δ. τῆς Ἔσω Λιβύης. Α.Θ.Σ.

Οὐόκας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰουερνίας νήσου Πρεττανικῆς (*Πτολεμ.* Β, β, 8) ἐκβάλλων μεταξὺ τῶν πόλεων Μαναπία καὶ Ἔβλανα. Εἶναι ὁ σύγχρονος Slaneg (πλάτ. 52⁰ 20' Β., μῆκ. 6⁰ 25' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1772: Rosslar harbour). Ἀπαντᾷ καὶ ἡ γραφὴ *Ὀβόκας*. Σ. Ε. Λ.

Οὐόκινγκ (Woking) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῇ κομητείᾳ Σάρρη τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐέϋ. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκεται ἡ μεγάλη νεκρόπολις τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 29.927. Ε.Σ.

Οὐόλας κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος Ἀλουΐωνος νήσου μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὕτιος (τάν. Sound of Sleat) καὶ Ναβάρου (Naber), ὡς ἀναγράφει ὁ Πτολεμαῖος (Β, γ, 1). Εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος Loch Broom τῆς ΒΔ. Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Gromerty. Σ. Ε. Λ.

Οὐολατέρραι (Velaterrae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ ἀποκρήμνου βράχου, ἀριστερὰ τοῦ Καικίνα ποταμοῦ. Εἶχε περίμετρον δύο ὡρῶν καὶ ὀχυρώτατα τείχη, θεωρουμένη, μολονότι μεσόγειος, ὡς μία τῶν ἰσχυροτέρων ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἐτρουρίας. Ὑπῆρξε μία τῶν 12 ὁμοσπόνδων πόλεων τῆς Ἐτρουρίας καὶ ἐπολέμησε κατὰ τῆς Ρώμης τῷ 298 π. Χ. Κηρυχθεῖσα ὑπὲρ τοῦ Μαρίου καὶ κατὰ τοῦ Σύλλα, ἐπολιορκήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ παραδοθεῖσα, μετὰ διετῆ γενναίαν ἀντίστασιν, ἐτιμωρήθη αὐστηρότατα. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀκμαιοτάτη ἰσοπολῖτις (municipium). Σήμερον καλεῖται Volterra, ἐν τῷ νομῷ Πίσης τῆς Τοσκάνης, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια. Α. Θ. Σ.

Οὐολγαισία (Vologaesia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαβυλωνίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε' 19) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μααρσάρη, πιθανῶς διώρυγος τοῦ Εὐφράτου, ταυτιζομένου πρὸς τὸν σημερινὸν Νάχρ-Χιντιγέ. Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρσακίδου Οὐολογαίσου, βασιλέως τῆς Παρθίας, εἰς ἀπόστασιν 18 μιλλίων ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος, ἐκαλεῖτο διαφοροτρόπως ὑπὸ τῶν συγγραφέων: *Vologesocerta, Οὐολογεσία, Volocesia, Βολογεσιάς*. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς ἱδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ *Κοῦφα*, ἥτις σήμερον εἶναι μικρὰ καὶ ἄσημος πολίχνη. Α. Θ. Σ.

Οὐολέριον ἄκρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. ἄκρας τῆς Βρεττανίας, Βολέριον ἢ Ἀντιουέστιον ἄκρον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β' 3, 2), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δουμνονίων (νῦν Cornwall), ἀπέχον, κατὰ τὸν Διόδωρον Σικελιώτην (Ε' 21), «ὡς λέγεται τῆς ἠπείρου (δηλ. τῆς Γαλλίας) πλοῦν ἡμερῶν τεττάρων». Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Land's End (=τέλος τῆς ξηρᾶς) ἢ δυτικωτάτη ἐσχατιὰ τῆς Ἀγγλίας. Α. Θ. Σ.

Οὐολέριος ποταμὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κορσικῆς ἐκβάλλων εἰς τὸν Καισίας αἰγιαλὸν (κόλπον Σὰν Φιορέντζο), νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Τίλοξ ἄκρον (Περάλλο), ὡς ἐκ τῶν παρὰ Πτολεμαίῳ συντεταγμένων (Γ, β, 2) προκύπτει. Εἶναι ὁ σύγχρονος *Νέμπιο* (Nebbio). Σ. Ε. Λ.

Οὐολέρων Πουπλίλιος (Volero Publilius). Ρωμαῖος δήμαρχος (βλ. λ. *Βολέρων*).

Οὐολίβα *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἀλουΐωνος ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δουμνονίων (κομιτεία Κόρνουωλλ), ΒΑ, τοῦ Ὀκρίνου ἄκρου (Λιζάρδ), ὡς ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος (Β, γ, 30). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Φάλμουθ* (Falmouth: πλάτ. 50⁰ 09' Β., μῆκ. 5⁰ 03' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 442: Cape Lizard to Start point). Σ. Ε. Λ.

Οὐόλκαι (οἱ), **Τεκτόσαγες** καὶ **Ἀρηκόμιοι** (Volcae, Tectosages καὶ Arecomii) *[Ἀρχ.]*. Σημαντικὸς λαὸς τῆς Ναρβωνικῆς Γαλατίας, κατοικῶν τὴν μεταξὺ τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Κεμμένου ὄρους (Cebennes) χώραν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν σύγχρονον Languedoc. Διῃροῦντο δὲ εἰς *Οὐόλκους Τεκτόσαγας* πρὸς τὰ ΝΔ. μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Τολῶσαν* (Toulouse), καὶ *Οὐόλκους Ἀρηκομίους* πρὸς τὰ ΒΑ. μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Νέμαυσον* (Nîmes). Ἐθεωροῦντο ὡς προερχόμενοι ἐκ τῆς ΝΑ. Γερμανίας καὶ λαβόντες ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς μεγάλας κελτικὰς ἐπιδρομάς. Μέρος αὐτῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον ἐπέδραμε τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 280 καὶ 279 π.Χ., ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν. Οἱ ὑπολειφθέντες διεπεραιώθησαν τῷ 278 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Γαλατίαν*, ἀποτελέσαντες τρεῖς μεγάλας φυλάς, τοὺς *Τεκτόσαγας*, τοὺς *Τρόκμους* καὶ τοὺς *Τολιστοβωγίους*. Οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐναπομείναντες ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους τῷ 118 π.Χ. Α. Θ. Σ.

Οὐόλκερα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις Λιβουρνίας τῆς Ἰλλυρίδος (*Πτολεμ.* Β, ιζ, 2) κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Οἰνέως ποταμοῦ. Εἶναι ἡ σύγχρονος πολίχνη μετὰ λιμένος Martinscica (πλάτ. 45⁰ 19' Β., μῆκ. 14⁰ 28' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1936: Fiume harbour). Σ. Ε. Λ.

Οὐόλκοι (Volci) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τούσκων τῆς Ἐτρουρίας, κειμένη δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀρμέντα (Fiora), 18 μίλια ΒΔ. τῆς Ταρκυνίας (Corneto). Ὑπῆρξε μία τῶν 12 ὁμοσπόνδων πόλεων τῆς Ἐτρουρίας καὶ ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἵδρυσαν τῷ 273 π.Χ. ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς ἀποικίαν, τὴν *Κόσσαν*. Εἶναι περίφημος διὰ τοὺς μεγάλους καὶ πλουσίους τάφους της, ἀνακαλυφθέντας τῷ 1828. Σήμερον καλεῖται Vulci. Α. Θ. Σ.

Οὐόλλαστον (Wollaston Land) *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς *Νήσου Βικτωρίας*, τῆς μεγαλυτέρας νήσου τοῦ Καναδᾶ. Ε. Σ.

Οὐόλλαστον (Wollaston), **Γουλιέλμος-Χάϋντ**. Ἄγγλος χημικὸς καὶ φυσικὸς (βλ. λ. *Βόλλαστον Γουλιέλμος-Χάϋντ*).

Οὐολόβριγα (Volobriga) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β, 6, 40) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Νεμετατῶν, τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λουσιτανίας καὶ τὸν Δοῦρον ποταμόν. Ἀγνώστου ἄλλοθεν καὶ ἀκαθορίστου. Α. Θ. Σ.

Οὐολόγαισος (ὁ) (Vologaesus) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα πέντε βασιλέων τῆς Παρθίας, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν (βλ. *Ὀλόγασος*). Α. Θ. Σ.

—**Οὐολόγαισος** (Vologaesus). Βασιλεὺς καὶ πρωθιερεὺς τῶν Βέσσων, θρακικοῦ λαοῦ, καὶ ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τῶν Ρωμαίων στάσεως τῶν θρακικῶν φύλων τῷ 13 μ. Χ., καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Ρασκούπορις τραπεὶς εἰς φυγήν. Α. Θ. Σ.

Οὐολουβιανοὶ (οἱ) (Volubiani) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς, ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ (νῦν Μαρόκον), ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ, 1, 5). Α. Θ. Σ.

Οὐολουβουλὶς (Volubilis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Τιγγιτανῇ, ἀριστερὰ τοῦ Σούβουρ ποταμοῦ καὶ πρὸς Ν. τῆς Τίγγιδος, μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο διά τινος ρωμαϊκῆς ὁδοῦ. Κατά τινας ἐπιγραφάς, ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἰσοπολῖτις (municipium), κατὰ δὲ τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου ἀποικία ρωμαϊκή. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Ksar-Faraoun, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια (ναός, θριαμβευτικὴ ἁψὶς κτλ.). Α.Θ.Σ.

Οὐολούμνιος (Volumnius), **Τῖτος**· βλ. λ. *Βολούμνιος*.

Οὐολούντιοι (οἱ) (Voluntii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου Ἰβερνίας (νῦν Ἰρλανδία), κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 2, 8) μεταξὺ τῶν Δαρίνων πρὸς Β. καὶ τῶν Ἐβλανίων πρὸς Ν. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὐολὸφ (οἱ) (Ouolofs). Φυλὴ μαύρων τῆς Σενεγάλης. Οἱ Οὐολὸφ κατοικοῦσιν εἰς Ντακάρ, εἶναι ὑψηλοῦ ἀναστήματος καὶ ἔχουσι πρόσωπον πεπλατυσμένον. Ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Γ. Ι. Β.

Οὐόλσας κόλπος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] βλ. λ. *Βόλσας κόλπος.*

Οὐολσίνιοι (οἱ) (Volsinii) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, κειμένη ἐπί τινος λόφου ἀριστερὰ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Κλάνιος (Chiana) καὶ Παλλία (Paglia). Ὑπῆρξε μία τῶν 12 πόλεων τῆς ὁμοσπονδίας τῆς Ἐτρουρίας καὶ περίφημος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὸ ἁβροδίαιτον τῶν κατοίκων της. Πολεμήσασα ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν Ρωμαίων, τῷ 393, 311, 294 καὶ 284 π. Χ., ὑπετάγη τέλος, ὁπότε καὶ κατεστράφη τελείως. Ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Γοτθ. Πόλ. ΣΤ, 11, 1) καλεῖται *Οὐρβιβεντός.* Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν *Ὀρβιέτο* (Orvieto), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Perugia. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς οἱ κάτοικοι ἵδρυσαν νέαν πόλιν Ν Δ. τῆς παλαιᾶς, ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τῆς Οὐολσινίου λίμνης (Lago di Bolsena) καὶ ἐπὶ τῆς Via Cassia. Σήμερον καλεῖται *Βολσένα* (Bolsena), ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς (ναός, λουτρῶνες, ἀμφιθέατρον, τάφοι κ. τ. λ.). Α. Θ. Σ.

Οὐόλσκοι (οἱ), *Οὐολοῦσκοι* ἢ *Ὄλσοι* (Volsci) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαιότατος λαὸς τῆς Ἰταλίας, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, τῶν Λατίνων, Ἐρνίκων, Σαμνίου καὶ Ἀουρούγκων. Ἦσαν τῆς αὐτῆς μὲ τοὺς Οὔμβρους καὶ Ὄσκους καταγωγῆς καὶ ἦσαν πολεμικώτατοι, διατελοῦντες εἰς διαρκῆ πόλεμον μετὰ τῆς Ρώμης. Τῷ 493 π. Χ. ἐνίκησεν αὐτοὺς ὁ Κοριολανός, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ κατέφυγε μετὰ τὴν ἐκ Ρώμης ἐξορίαν του, τῷ 487 π. Χ. Πολεμήσαντες μετὰ πείσματος πρὸς τοὺς Ρωμαίους κατὰ τὸν Ε΄ καὶ Δ΄ π. Χ. αἰῶνα, ὑπετάγησαν ὁριστικῶς εἰς αὐτοὺς τῷ 338 π. Χ. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Ἄντιον* (νῦν Anzio). Α. Θ. Σ.

Οὐολτοῦρνος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Καμπανίας, πηγάζων ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, πλησίον τῆς φερωνύμου πόλεως. Ἀναφέρεται συχνότατα κατὰ τοὺς ἐν Καμπανίᾳ ρωμαϊκοὺς πολέμους. Εἶναι ὁ σύγχρονος Volturno. Ἡ δὲ πόλις, εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς Δομιτιανῆς ὁδοῦ ἐκτισμένη, εἶχεν ὀχυρωθῆ κατὰ τὸν β΄ Καρχηδονιακὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἱδρυσάντων ἐν αὐτῇ ἀποθήκας πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τοῦ πολιορκοῦντος τὴν Καπύην στρατοῦ. Διὸ καὶ ὀνομάζεται ἔτι καὶ νῦν ἡ πόλις, ἀπὸ τοῦ φρουρίου, Castellamare di Volturno (πλάτ. 41°01′ Β., μήκ. 13°57′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1841 : Civita Vecchia to Naples). Σ. Ε. Λ.

Οὐόλφ (Wolfe) βλ. *Οὐούφ.*

Οὐόλφιος (Wolf), *Φρειδερῖκος-Αὔγουστος.* Γερμανὸς φιλόλογος (βλ. λ. *Βόλφ* Φρειδερῖκος-Αὔγουστος).

Οὐόμο (Vomo) [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Στρόμπολι τῶν Λιπάρων (πλάτ. 38° 46′ Β., μήκ. 15°13′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 172 : Lipari island). Εἶναι σπουδαῖον διὰ τὴν ἐκεῖ εἰς μεγάλην ποσότητα ὕπαρξιν κοκκωτοῦ καὶ ἀποστίλβοντος συμπήγματος λάβας. Σ. Ε. Λ.

— **Οὐόμο Μόρτο** (Uomo Morto) [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Οὔστικα, ἔχον ἕνα τῶν ἀρίστων φάρων τῆς Μεσογείου (πλάτ. 38°43′ Β., μήκ. 13°12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 170 : Cefalu to Mazzara), ἐφωδιασμένον διὰ σημαφόρου σημαίνοντος εἰς τοὺς παραπλέοντας μετεωρολογικὰς προγνώσεις. Σ. Ε. Λ.

Οὐόμπωρν (Woburn) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν Μασσαχουσέττῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, 16 χλμ. ΒΔ. τῆς Βοστώνης, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 1640. Ἔχει βιομηχανίαν δερμάτων καὶ χημικῶν εἰδῶν. Κάτ. 22.500. Ε. Σ.

Οὐονναξ (Oyonnax) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας κειμένη εἰς τὸν νομὸν Αἴν. Κάτ. 7.900. Ἔχει βιομηχανίαν εἰδῶν λεπτουργικῆς. Π. Π. Κ.

Οὐοπίσκος (Vopiscus), *Φλαβίνιος.* Λατῖνος ἱστορικὸς (βλ. λ. *Βοπίσκος* Φλαβίνιος).

Οὐοργάνιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλατίας τῆς Λουγδονησίας, πρωτεύουσα τῶν Ὀσισμίων (*Πτολεμ.* Β, η, 5). Τὴν ταυτότητα διαμφισβητοῦν πολλαὶ πολίχναι τῆς Ἀρμορικῆς· πιθανώτερον ταυτίζεται πρὸς τὰς Quimper ἢ Douarnenez (*Schrader*, Atl. Géogr. Moderne, χάρτ. 13 B, d) τοῦ νομοῦ Φινιστὲρ τῆς Γαλλίας. Ἀπαντᾷ καὶ ἡ γραφὴ *Οὔοργον.* Σ. Ε. Λ.

Οὐόρδινγκ (Worthing) [*Γεωγρ.*]. Λουτρόπολις ἐν τῇ κομιτείᾳ Σάσσεξ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἔχει ἀρίστην προκυμαίαν καὶ ἀποβάθραν, πολλοὺς ναούς, μουσεῖον καὶ λαϊκὴν βιβλιοθήκην. Κάτ. 46.230. Ε. Σ.

Οὐόρκσοπ (Worksop) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῇ κομιτείᾳ Νόττιγκχαμσερ τῆς Ἀγγλίας. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἔχει βιομηχανίαν χημικῶν εἰδῶν καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. Κάτ. 26.286. Ε. Σ.

Οὐόρντσουορθ (Wordsworth), *Οὐΐλλιαμ.* Ἄγγλος δαφνοστεφὴς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Κόκερμαουθ τῷ 1770 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1850. Τῷ 1793 ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα του ποιήματα : «Βραδινοὶ περίπατοι» καὶ «Περιγραφικὰ σκίτσα». Τῷ 1798 συνέγραψε μετὰ τοῦ Κόλεριτζ τὰς «Λυρικὰς μπαλλάντας». Τῷ 1801 ἐξεδόθησαν δύο τόμοι περιέχοντες τὰ ἄριστα τῶν ποιημάτων του· ἠκολούθησεν «Ἡ ἐκδρομὴ» (1814), μακρὸν φιλοσοφικὸν ποίημα, καὶ «Ἡ λευκὴ ἔλαφος τοῦ Ρύλστον» (1815), ρωμαντικὸν ποίημα. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν πολυγραφωτέρων ποιητῶν, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔργου του εἶναι ἄνευ μεγάλης λογοτεχνικῆς ἀξίας· αἱ πολυλογίαι ἐπισκιάζουν πολλάκις τὴν ὡραιότητα τῶν ἀρτιωτέρων σημείων. Ὁ Οὐόρντσουορθ ἀρέσκεται εἰς τὴν λυρικὴν φράσιν, ὁ ἐξεζητημένος ὅμως ρεαλισμός του ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ποίησίν του τὴν ἀτομικὴν σφραγῖδα τοῦ παρατηρητοῦ. Παρ' ὅλα ἐν τούτοις τὰ ἐλαττώματά του παραμένει εἷς τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων ποιητῶν. Ε. Σ.

Οὐόρσεστερ (Worcester) [*Γεωγρ.*] βλ.λ. *Οὐούστερ.*

Οὐόρσμπορω (Worsborough) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῷ Δυτικῷ Γιόρκερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου διώρυγος καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 12.397. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται γαιανθρακωρυχεῖα.

Οὐόρστερ (Worcecter) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν Μασσαχουσέττῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπλάκστον. Κάτ. 197.600. Εἶναι σπουδαῖον ἐκπαιδευτικὸν κέντρον, ἕδρα τοῦ πανεπιστημίου Κλάρκ, ἀκαδημίας (1832) πολυτεχνείου (1865), ἰησουϊτικοῦ κολλεγίου τοῦ Ἱεροῦ Σταυροῦ, διδασκαλείου καὶ ἄλλων. Ἐν τῷ μουσείῳ τῶν καλῶν τεχνῶν εὑρίσκονται πολύτιμοι συλλογαί, ἐν αἷς ἡ τοῦ Μπάνκροφτ, ἰαπωνικῆς τέχνης, ἡ δὲ βιβλιοθήκη καὶ ἡ ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία εἶναι κάτοχοι παλαιῶν ἐκδόσεων, εἰκόνων καὶ φυλλαδίων. Ἔχει βιομηχανίαν μηχανῶν, συρμάτων, πίλων καὶ ἐπίπλων. Ε. Σ.

Οὐόυλβερτον (Wolverton) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς κομιτείας Μπάκινγκχαμσερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 12.870. Παρὰ τὴν παλαιὰν πόλιν εὑρίσκεται τὸ *Νέον Οὐόυλβερτον*, ὅπου τὰ ἐργοστάσια τῶν σιδηροδρόμων Λονδίνου—Βορειοδυτικῶν.

Οὐόυλβερχαμπτον (Wolverhampton) [*Γεωγραφ.*]. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Στάφφορντσερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 133.190. Ἔχει πολλὰ μεσαιωνικὰ κτήρια, ἐν οἷς ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου (ΙΓ΄ αἰών), νοσοκομεῖα, πινακοθήκην, μουσεῖα, λαϊκὴν βιβλιοθήκην καὶ ἱπποδρόμιον. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον βιομηχανίας σιδηρικῶν, ἔχουσα καὶ γειτνιάζοντα ὀρυχεῖα σιδήρου καὶ ἄνθρακος.

Οὐούλιτς (Woolwich) [*Γεωγρ.*]. Δῆμος ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Λονδίνου ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ Ταμέσεως. Ἐν Οὐούλιτς εὑρίσκεται βασιλικὸς ναύσταθμος, χρησιμοποιούμενος ἀπὸ τοῦ 1869 ὡς στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι. Τὸ βασιλικὸν ὁπλοστάσιον (97.000 ἐργ. τῷ 1918), ἱδρυθὲν τὴν ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδα, κατέχει ἔκτασιν πέντε τετρ. χλμ. καὶ περιλαμβάνει ἐργοστάσια ὅπλων καὶ τορπιλλῶν καὶ χημικὰ ἐργαστήρια. Ἐν Οὐούλιτς λειτουργεῖ ἡ Βασιλικὴ Στρατιωτικὴ Ἀκαδημία, ἐν ᾗ ἐκπαιδεύονται ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Σ. Ε.

Οὐούλουορθ (Woolworth). Σύστημα λαϊκῶν καταστημάτων, ἱδρυθὲν (1879) τὸ πρῶτον ἐν Οὔτινα τῆς Νέας Ὑόρκης ὑπὸ τοῦ Φράνκ Οὐούλουορθ καὶ εὑρὸν πολλοὺς μιμητάς, ἑνωθέντας τῷ 1912 εἰς ἑταιρείαν «Οὐούλουορθ καὶ Σία». Ἐν τοῖς καταστήμασι τούτοις, τὰ ὁποῖα ηὐνήθησαν μεγάλως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, οὐδὲν πωλούμενον ἀντικείμενον τιμᾶται πλέον τῶν δέκα σέντς. Σήμερον ἡ ἑταιρεία Οὐούλουορθ ἔχει περὶ τὰ 2.000 ὑποκαταστήματα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὑπὲρ τὰ 400 ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ περὶ τὰ 30 ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ κατανάλωσις εἶναι γιγαντιαία καὶ ἐργοστάσια ὅλου τοῦ κόσμου συναγωνίζονται εἰς προσφορὰν εἰδῶν εἰς τὴν ἑταιρείαν. Εἰς τὰ καταστήματα ταύτης πωλοῦνται πάσης φύσεως ἐπιτραπέζια καὶ μαγειρικὰ σκεύη, ἠλεκτρικὰ εἴδη, γραφικὴ ὕλη, ἐκδόσεις μεγάλων συγγραφέων ἐπὶ καλοῦ χάρτου καὶ δεμέναι, παιδικὰ παίγνια, ἐσώρρουχα γυναικεῖα καὶ ἀνδρικά, καλλυντικὰ εἴδη κτλ. Ε. Σ.

Οὐούλση (Wolsey), *Θωμᾶς.* Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ καρδινάλιος, υἱὸς κρεοπώλου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1475 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1530. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Μῶντλιν Κόλλετζ ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ χειροτονηθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐρρίκου Ζ΄. Τῷ 1511 ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ Ἐρρίκου Η΄ καὶ τρία ἔτη ἀργότερον ἐγένετο ὁ ἔμπιστος αὐτοῦ, προβιβασθεὶς εἰς ἀρχιεπίσκοπον Ὑόρκης. Τῷ 1515 διωρίσθη λόρδος καγκελλάριος καὶ προήχθη εἰς καρδινάλιον. Ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη διηύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας, προσπαθήσας νὰ καταστήσῃ τὴν χώραν του διαιτητὴν εἰς τὰς διπλωματικὰς ὑποθέσεις τῆς Εὐρώπης καὶ ἀνυψώσας τὸ ἐπίπεδον τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ Ἐρρῖκος Η΄, ἀποφασίσας νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἄνναν Μπολήν, ζώσης ἔτι τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Οὐούλση τὴν διεξαγωγὴν τῶν μετὰ τοῦ πάπα διαπραγματεύσεων πρὸς ἀκύρωσιν τοῦ γάμου του. Ἀποτυχὼν εἰς τὴν ἀποστολήν του ὁ Οὐούλση καθῃρέθη τῆς θέσεώς του, ἐστερήθη ὅλων τῶν τίτλων του, ἐκτὸς τοῦ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ὑόρκης, καὶ ἀπέθανε καθ' ὁδὸν μεταβαίνων ἀπὸ Ὑόρκης εἰς Λονδῖνον, ὅπως κριθῇ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Ε. Σ.

Θωμᾶς Οὐούλση.

Οὐούλσλη (Wolseley), *Γκάρνετ-Ἰωσήφ, ὑποκόμης* —. Ἄγγλος στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Δουβλίνῳ τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1913. Ἐπολέμησε κατὰ τὸν Βιρμανικὸν πόλεμον (1852—1853), τὸν Κριμαϊκὸν (1854—1856), τὴν στάσιν τῶν Ἰνδῶν (1857) καὶ κατὰ τὴν κινεζικὴν ἐκστρατείαν (1860). Ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς καναδικῆς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ στασιάσαντος Λουδοβίκου Ριὲλ (1870) καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀσαντὶ (1873—1874) προεβιβάσθη εἰς ὑποστράτηγον. Τῷ 1882 ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος κατὰ τοῦ Ἀραμπῆ πασᾶ, ὃν κατανικήσας παρὰ τὸ Τὲλ-ἐλ-Κεμπίρ, ἀνεδείχθη εἰς βαρῶνον, προαχθεὶς μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Νείλου (1884—1885) πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Γόρδωνος εἰς ὑποκόμιτα. Τῷ 1894 προήχθη εἰς ἀρχιστράτηγον. Ὁ Οὐούλσλη συνέγραψεν αὐτοβιογραφίαν, «Ἱστορίαν τῆς ζωῆς ἑνὸς στρατιώτου» (1903) καὶ «Ὁδηγὸν τοῦ στρατιώτου ἐν ἐκστρατείᾳ» (1886). Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ τίτλος περιῆλθεν εἰς τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα του Φράνσες Γκάρνετ. Ε. Σ.

Ἰωσὴφ Οὐούλσλη.

Οὐούνσοκετ (Woonsocket) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν Ρὸντ Ἄϊλαντ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπλάκστον. Κάτ. 54.500. Ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν βαμβακίνων εἰδῶν, χυτήρια καὶ ἐργοστάσια μηχανῶν.

Οὐουσιμαα (Uusimaa) [*Γεωγρ.*] βλ.λ. *Νύλαντ.*

Οὐούστερ (Worcester) [*Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Οὐούστερσερ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σέβερν. Κάτ. 50.497. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων τῆς Ἀγγλίας, ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου ἀπὸ τοῦ 680 καὶ διατηρεῖ ἄριστα μεσαιωνικὰ μνημεῖα, ἐν οἷς τὸν καθεδρικὸν ναὸν Χριστοῦ καὶ Παναγίας (1374) καὶ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως Καρόλου. Ἔχει βιομηχανίαν χειροκτίων, ὑποδημάτων καὶ ἐργοστάσια σιδηρικῶν.

— **Οὐούστερ** (Wooster) [*Γεωγρ.*]. Πόλις ἐν Ὀχάϊο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κάτ. 12.000. Εἶναι ἕδρα πρεσβυτεριανοῦ πανεπιστημίου καὶ ἔχει γεωργικὸν πειραματικὸν σταθμόν. Κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι : ἡ ὑελουργία, ἡ μηχανουργία, ἡ κατασκευὴ γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἡ ξυλουργία.

Οὐούστερ (Worcester), *Ἐδουάρδος-Σόμερσετ, μαρκήσιος*—. Ἄγγλος ἐφευρέτης, γεννηθεὶς τῷ 1601 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1667. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν καὶ ἔγινε γνωστὸς διὰ τῶν πειραμάτων του πρὸς καθορισμὸν τῆς κινητηρίου δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ. Τῷ 1664 ἐγένετο κόμης τοῦ Γκλαμόργκαν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, στρατολογήσας τάγματά τινα.

Οὐούστερσερ (Worcestershire) [*Γεωγρ.*]. Κομιτεία ἐν τῇ δυτικῇ Ἀγγλίᾳ. Ἔχει ἔκτασιν 1100 τετρ. χλμ. καὶ 310.080 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι εὐφορώτατον. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Σέβερν

Digitized by Google

καὶ ὁ παραπόταμος τούτου Ἄβον, ὁ Τὴμ καὶ ὁ Στόουρ. Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται διὰ τριῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ πολλῶν διωρύγων. Σπουδαιότεραι πόλεις εἶναι ἡ Οὐοῦστερ, ἡ Ντάντλη, ἡ Κίντερμινστερ, ἡ Ἤβσαμ, ἡ Στόουρμπριτζ.

Οὐοὺφ (Wolf), ***Ἀβραάμ***. Σύγχρονος Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου καὶ τῷ τοῦ Καϊμπριτζ, καὶ ἀπὸ ἐτῶν κατέχει τὴν ἕδραν τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου. Συνέγραψε: «Λογικαὶ μελέται» (1905), «Σπινόζας» (1910), «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε» (1915), «Οὐσιώδη τινὰ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου» (1928), «Οὐσιώδη τινὰ τῆς λογικῆς» (1926), «Ἡ ἀρχαιοτέρα βιογραφία τοῦ Σπινόζα» (1927), «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Σπινόζα» (1928), «Ἡ θεολογικο-πολιτικὴ διατριβὴ τοῦ Σπινόζα» (1931). Ε. Σ.

—**Οὐοὺφ** (Wolfe), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1727 καὶ φονευθεὶς τῷ 1759. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Γκρήνουϊτς καὶ ἐπολέμησεν ἐν Φλάνδρᾳ καὶ Πρωσσίᾳ (1742—1745) καὶ τὸ 1745 κατὰ τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Ἐδουάρδου. Τῷ 1757 συνώδευσε τὴν ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ρότσφορτ καὶ διεκρίθη τῷ 1758 ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Λούησμπουργκ. Προβιβασθεὶς εἰς ὑποστράτηγον τῷ 1759, διῴκησε τὴν κατὰ τοῦ Κουεμπὲκ ἐκστρατείαν, φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πεδιάδων τοῦ Ἀβραάμ. Ε. Σ.

Οὔπα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, παραπόταμος τοῦ Ὄκα. Πηγάζει ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Τούλας, διασχίζει τὰς πόλεις Ὀντόϊεφ καὶ Τούλα καὶ ἐκβάλλει ἐν τῷ κυβερνείῳ Καλοῦγκο. Μῆκος 373 χλμ. Π. Ν. Π.

«**Οὐπανισάδαι**» (συνέλευσις, μάθημα). Καλοῦνται οὕτω τὰ θεολογικὰ σχόλια τῆς Βεδάντας, ἤτοι τῆς φιλοσοφίας τῶν «Βεδῶν». Αἱ «Οὐπανισάδαι» εἶναι πραγματεῖαι περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μετ' αὐτοῦ, ἐγράφησαν δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Μετεφράσθησαν εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Anquetil-Duperron, ἀνέρχονται εἰς 170 καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην συστηματικὴν προσπάθειαν πρὸς ἐξέτασιν μεταφυσικῶν ζητημάτων. Θ. Π.

Οὔπεν (Eupen, βαλλονιστὶ Néau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις πρώην τῆς Πρωσσίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀάχεν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 ἀνήκουσα εἰς τὸ Βέλγιον, κειμένη κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Χὶλλ καὶ Βέζερ. Κάτ. 14.350 (1928), κατὰ τὸ πλεῖστον Γερμανοί. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν, ἰδίᾳ πιλοποιίας, ὑφασμάτων, κλωστηρίων, σαπωνοποιίας, δερμάτων, μηχανῶν, σοκολάτας, ἐλαστικοῦ, χαρτοποιίας. Ἐγγὺς τῆς πόλεως ἐκτεταμένα δάση. Θ. Κ.

οὔπιγγος ***νόμος*** *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἱκετήριος ᾠδὴ ἐν εἴδει δεήσεως, ᾀδομένη πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος κατὰ τοὺς τοκετούς. Ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ *Οὖπις* (βλ. λ.), ἐπιθέτου τῆς Ἀρτέμιδος. Ν. Α. Χ.

Οὖπις (ἡ), καὶ δωρ. ***Ὦπις*** *[Ἀρχ.]*. —1) Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος, πιθανώτατα ἀναγομένη εἰς τὴν ἰδιότητά της ὡς προστάτιδος τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν («παρὰ τὸ ὀπίζεσθαι τὰς τικτούσας» Μέγ. Ἐτυμολ.) ἢ κατ' ἄλλους παραγομένη ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως *χοπχίτ*, σημαινούσης τὸν «ἐπάκτιον». Ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐλατρεύετο ἡ θεὰ ἐν Τροιζῆνι, ὅπου πρὸς τιμήν της ᾔδοντο οἱ ὕμνοι οὔπιγγες, ἐν Λακεδαίμονι, Ἐφέσῳ, Κρήτῃ, Θρᾴκῃ κ. ἄ.

—2) Ἀπὸ τῆς ἐπικλήσεως, αὐθυπόστατος θεότης, «παρθένος ἐξ Ὑπερβορέων» (*Ἡροδ.* Δ' 35), ἀκόλουθος ἢ τροφὸς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρὸς αὐτήν, εἰσηγήτριαν θεωρουμένην τῆς ἐν Δήλῳ λατρείας, συνδέονται οἱ μῦθοι τῆς Ἄργης, Ἑκαέργης, Εἰλειθυίας, Λαοδίκης, Λοξοῦς κ. ἄ. προσωπικοτήτων τοῦ ἀρτεμείου κύκλου. Ὁ τάφος της ἐτοποθετεῖτο ἐν Δήλῳ, προσεφέροντο δὲ εἰς αὐτὴν αἱ κόμαι τῶν Δηλίων παρθένων, κειρομένων πρὸς τιμήν της (*Παυσαν.* Α' μγ' 4, Ε' ζ' 8).

—3) Ἐπίκλησις τῆς Νεμέσιος(«Ραμνουσιὰς Οὖπις»), ὡς φροντιζούσης («ὀπιζούσης») διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀξιοποίνων θνητῶν.

[Πρβλ. καὶ λ. *ὄπις* καὶ *ὄψ*.] Π. Ν. Π.

Οὐπολοῦ *[Γεωγρ.]*. Ἡ δευτέρα εἰς μέγεθος τῶν νήσων τῆς Σαμόας, ἔχουσα ἔκτασιν 1.114 τ. χλμ. καὶ περὶ τοὺς 20.000 κατ., ὧν 18.000 Πολυνήσιοι καὶ 340 λευκοί. Διασχίζεται ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ὑπὸ ἡφαιστειογενοῦς ὀροσειρᾶς (ὕψους 980 μ.), ἔχει πλείστας λίμνας ἐπὶ κρατήρων καὶ εὐφόρους πεδιάδας κατὰ τὰ βόρεια (κακάο, καουτσούκ, κόπρα). Ἔχει πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Ἄπια* (1927: 1.400 κατ.) καὶ δευτερεύοντας ὅρμους τοὺς *Σαλουαφάτα*, *Σαφάτα* (ἢ *Σαφάτου*, ἢ *Σαφότα*) καὶ *Φαλεαλιλὶ* καὶ εἶναι ἕδρα εὐαγγελικῆς καὶ καθολικῆς ἱεραποστολῆς. Τῷ 1877 περιῆλθεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡ Σαλουαφάτα (γαιανθρακικὸς σταθμὸς) καὶ τῷ 1899 ἐγένετο γερμανικὴ κτῆσις ὅλη ἡ νῆσος. Ἀπὸ τοῦ 1918 ἡ Οὐπολοῦ ὑπήχθη ὑπὸ βρεττανικὴν ἐντολὴν καὶ διελύθη ἡ ἐν αὐτῇ γερμανικὴ «Ἑταιρεία τῆς Σαφάτας - Σαμόας» (Safata-Samoa-Gesellschaft). Π. Ν. Π.

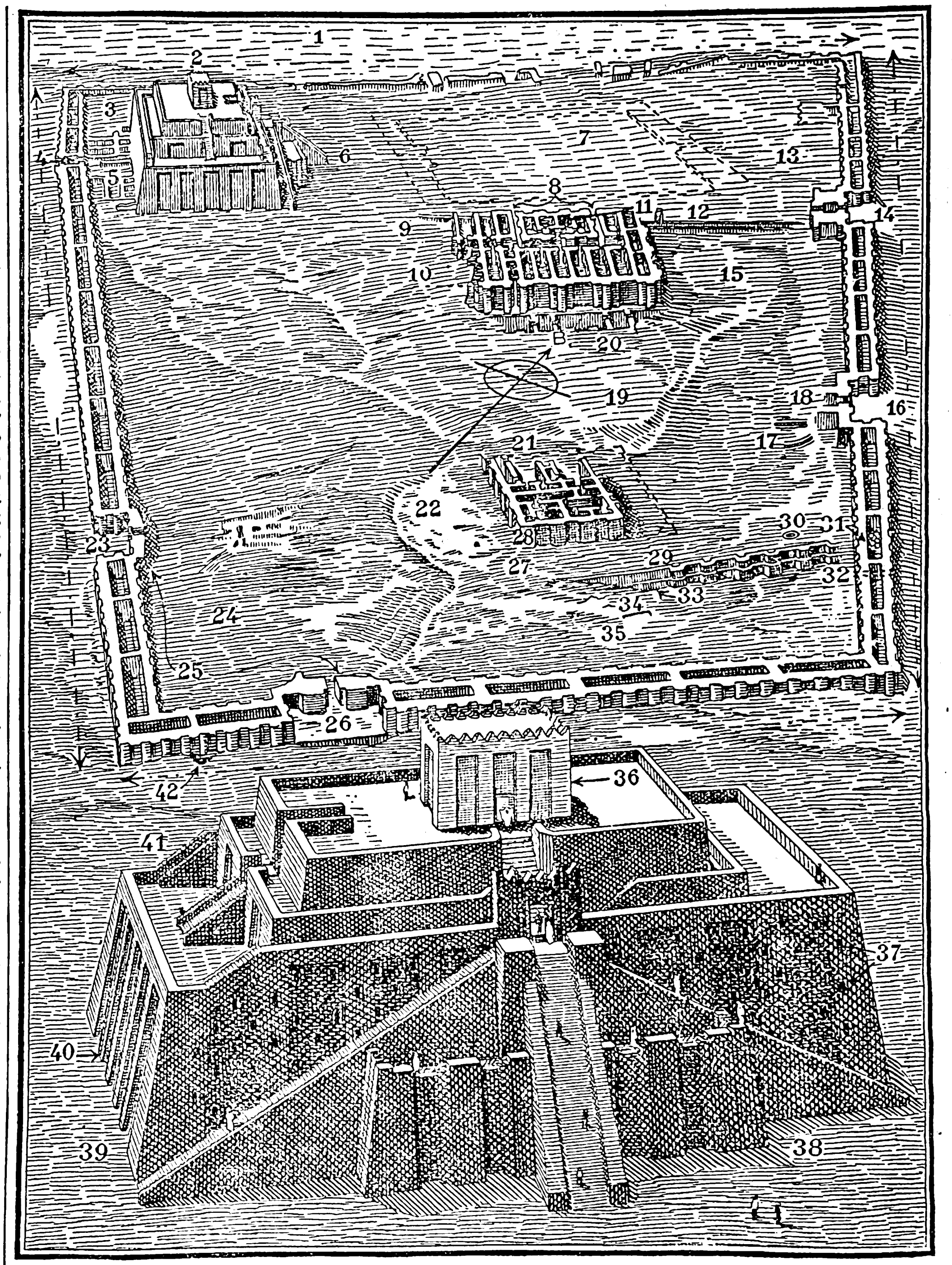

Ὑποθετικὴ ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ τῆς Οὔρ, ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων παρασχεθέντων ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (1919) καὶ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πενσυλβανίας (1922—1925).

[1=Σειρὰ ἐρειπίων τειχῶν μὴ ἐκσκαφέντων. 2=Μνημεῖον τοῦ Ναμπονίντο. 3=Ναὸς τοῦ Οὔρ-Ενγκούρ. 4=Θέσις ἐν ᾗ ἀνευρέθη τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἐντεμένα. 5=Πύλη ἀνακαινισθεῖσα τοῦ Ναμπονίντο, μετὰ προαυλίου, ἀποθηκῶν, κτλ., 6=Πλινθόκτιστον δάπεδον τοῦ Ναμπονίντο. 7-Θέσις τῆς μεγάλης αὐλῆς Κουρι-Γκαλζοῦ, κάτωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ Νεμπουκαντρεζάρ. 8=Βωμὸς πέριξ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν οἰκήματα διὰ διαφόρους ὑπηρεσίας ἢ ἀποθῆκαι. 9=Θέσις τῆς αἰθούσης τοῦ δικαστηρίου Ἐ-ντοὺπ-λάλμα. 10=Θέσις τοῦ Ἐ-μου-τι-ά-να. 11=Θέσις τῶν ἀνακαλυφθέντων συσσωρευμένων θησαυρῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. 12=Πλινθόκτιστος διῶρυξ τοῦ Νεμπουκαντρεζάρ. 13=Δάπεδον καὶ τεῖχος καταστραφέντα ἐκ τῶν πλημμυρῶν. 14=Πύλη τοῦ Μπουρσίνι. 15=Τμήματα δαπέδου τῆς τετάρτης π. Χ. χιλιετηρίδος. 16=Βαθμῖδες ἐκ χώματος. 17=Αὔλακες τοῦ Ναμπονίντο ἀντικαταστήσαντες ἄλλας ἀρχαιοτέρας. 18=Πύλη τοῦ Κύρου ἀνακαινισθεῖσα. 19=Δάπεδον πλινθόκτιστον τοῦ Κουντοὺρ-Μαμπούγ. 20=Ναὸς τοῦ Ἔ μου-μὰκ Κουρὶ-Γκαλζοῦ. 21=Βωμός. 22=Μνημεῖον Ναννάρ. 23=Ὑποτιθεμένη πύλη ΝΔ. Ἀκάλυπτος τάφρος. 24=Ὑποτιθεμένη θέσις τοῦ ἀνακτόρου Ἐ-χαρσάγκ. 25=Διάβρωσις γενομένη ὑπὸ ρεόντων ὑδάτων. 26=Νοτία νεοβαβυλωνιακὴ πύλη. 27=Κατοικία τοῦ ἀνωτάτου ἱερέως. 28=Ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τοῦ Οὔρ-Ἔνγκουρ, ἐπενδεδυμένον δι' ὀπτοπλίνθων. 29=Ἐξώστης πρὸ τοῦ Οὔρ-Ἔνγκουρ. 30=Φρέαρ ἐξ ὀπτοπλίνθων. 31=Δεξαμεναὶ τοῦ ἔτους 2000 π. Χ. εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ τείχους. 32=Ὑπόγειος τάφρος. 33=Τάφρος Ντούνγκι. 34=Νεοβαβυλωνιακοὶ τάφοι. 35=Ἐρείπια πλινθοκτίστου δαπέδου. Πιθανὴ θέσις τοῦ Ἔμακ, μνημείου τοῦ Νίν-σουν. 36=Πιθανὸν σχῆμα τοῦ ἐξ ἀνοικτοκυάνου ἐστιλβωμένου κεράμου μνημείου. 37=Ὀπαὶ διὰ τὴν διέξοδον τῶν ὑδάτων. 38=Πύργοι εἰς τὰς γωνίας τῶν τριῶν κλιμάκων, χρησιμεύοντες ὡς ἀντερείσματα. 39=Τὸ κτήριον τοῦ Ζιγκουράτ. 40=Ὀρθογώνιοι κοιλότητες εἰς ἑκάστην τῶν πλευρῶν. Πιθανῶς περιεῖχον σωλῆνας ἐξ ὀπτῆς γῆς. 41=Ἀνώτερα πατώματα ἐξ ἐρυθρῶν ὀπτοπλίνθων, διαπεποικιλμένα διὰ κεράμων τοῦ αὐτοῦ χρώματος. 42=Ὑποτιθέμενος οἰκίσκος τοῦ φύλακος.]

Οὔππρεγκιν (Uppregin). Γενικὸν ὄνομα τῶν κατὰ τὴν σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν θεοτήτων τοῦ Κάτω κόσμου, τῆς Νὰτ (νύξ), τῆς Ντὰγ (ἡμέρα), τῆς Σοὺχ (ἥλιος), καὶ τῆς Μόνε (σελήνη).

Οὐπράβδας. Κατὰ τὸν Μάρναβιτς, ἀρυόμενον ἐκ τοῦ Βογομίλου, σλαυϊκὸν δῆθεν ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος ***Ἰουστινιανοῦ Α'***. Τὴν μοναδικὴν καὶ ἀναξιόπιστον αὐτὴν μαρτυρίαν τοῦ Βογομίλου ἐχρησιμοποίησαν ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν οἱ ὑποστηρίξαντες τὴν σλαυϊκὴν καταγωγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Π. Ν. Π.

οὔπω ἐπίρρ., ὄχι ἀκόμη (προσδοκᾶται τὸ μέλλον): «οὔπω καιρὸς» δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός, θὰ ῥθῃ καιρός, «οὔπω καιρὸς πρὸς γάμον» δὲν ἔχω ἀκόμη ἡλικίαν διὰ γάμον, πρβ. *οὐκέτι* || φρ. «ὅσον οὔπω» ἐντὸς ὀλίγου: «ὅσον οὔπω καταφθάνει».

Οὔρ, ἢ ***Οὐροῦ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σπουδαία πόλις τῆς Χαλδαίας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου, πλησίον δὲ τοῦ παλαιοῦ του στομίου. Ἦτο τὸ κυριώτατον κέντρον τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰ δὲ πλοῖά της διέσχιζον τὸν Περσικὸν μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐξετείνετο εἰς χαμηλὴν πεδιάδα τεμνομένην ὑπὸ λόφων ἀμμωδῶν. Εἰς τὸ κέντρον της ὑψοῦτο τριώροφος ἐκ πλίνθων ἀλειμμένων δι' ἀσφάλτου ὁ ναὸς τοῦ πολιούχου θεοῦ Σίν, πέριξ δὲ τῶν τειχῶν πλατεῖα ζώνη εἶχε τοὺς τάφους, τοὺς ὁποίους ἐξερευνοῦν σήμερον Ἀμερικανοὶ καὶ Ἄγγλοι. Πλησίον ταύτης ἐτίθετο ὁ πύργος τῆς Βαβέλ. Νεώτεραι ὅμως μελέται τὸν θέτουν παρὰ τὴν Βαβυλῶνα. Ὀλίγον πρὸ τοῦ 23 αἰῶνος π. Χ. ἡ πρὶν ὑποτελὴς Οὔρ ἐγένετο κυρίαρχος. Διασημότερος τῶν βασιλέων της ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας Οὐρεγκούρ. Ἡ κυριαρχία της ἐξετείνετο καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Τίγρητος ἐπὶ μέρους τοῦ Ἐλάμ. Τὰ ἐρείπια τῶν κτισμάτων τοῦ Οὐρεγκοὺρ εἰς Οὔρ, Λαρσάμ, Οὐρούκ, Νιπ-

Digitized by Google

πούρ, Σιππὰρ εἶναι ναοὶ (ζιγκουρὰτ) τεραστίων διαστάσεων, ὧν αἱ τέσσαρες γωνίαι ἀντικρύζουν τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Οὐροὺκ ἀποτελοῦν ἀέτωμα 70 μ. πλευρᾶς καὶ 35 ὕψους. Ὁ διάδοχός του Δούγκι ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος, λεηλατήσας τὴν Βαβυλῶνα καὶ δεσπόσας τοῦ Ἐλὰμ καὶ τῆς ἰσχυρᾶς Λαγκάς. Τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ Οὐροῦ περιῆλθεν εἰς δευτέραν μοῖραν, ἐν τούτοις διατηροῦσα τὴν ἠθικήν της περιωπήν, λόγῳ τοῦ λίαν ἀνεπτυγμένου πολιτισμοῦ της, μετέσχεν ἐνεργῶς τῶν μεγάλων συρράξεων. Οὕτως ἐπενέβη εἰς τὴν μακρὰν πάλην μεταξὺ Σαργὼν τῆς Ἀσσυρίας καὶ Μεροδαβαλαδὰν τῆς Βαβυλῶνος ἀμυνομένου ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἐλὰμ Σουτρουκναχχούντα. Κατόπιν ὑπὲρ τοῦ Σαμασουμουκὶν τῆς Βαβυλῶνος ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀσουρβαναβάλ. Βραδύτερον ὁ Κῦρος ἐπεσκεύασε τοὺς ναοὺς τῆς Οὐρ, ἂν καὶ ἡ κατάπτωσις αὐτῆς ἦτο πλέον τελεσίδικος. Οἱ ἀρχαιολόγοι, ἰδίως κατὰ τὰς μεταπολεμικὰς των ἀνασκαφάς, ἔφερον εἰς φῶς ἔργα ἐξαιρέτου τέχνης καὶ ἐπιγραφὰς λίαν διαφωτιστικάς. Ἀπὸ τὴν Οὐρ προήρχετο ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀβραάμ, ἀπὸ ταύτης δὲ μετηνάστευσεν ὑπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὴν Συρίαν.

Γ. Λ. Α.

οὖρα (ἡ) (Hura) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον, πρὸς κόσμιον καλλιεργούμενον, εἶναι ἡ *οὖρα ἡ κροτοῦσα* (Hura crepitans), ἥτις ἐκκρίνει δηλητηριώδη ὀπόν. Ὁ καρπός της ἔχει χρῶμα καὶ μέγεθος παρόμοιον πρὸς τὸν καρπὸν τῆς πορτοκαλλέας, ὅταν δὲ ἀποξηραίνεται διαρρήγνυται μετὰ κρότου, ἐξ οὗ τὸ φυτὸν τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα.

Δ. Ν. Π.

Οὖρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Καληδονίας (Σκωτίας), ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐπίδιον*. Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος Jura (χάρτ. ἀγγλ. 2116: Islay καὶ ναυτιλ. ὁδηγ. West Coast of Scotland pilot 1921: I, 105), ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Cantyre (πλάτ. 55°19′ Β., μῆκ. 5°48′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2159: Firth of Clyde) εὑρισκομένη.

Σ. Ε. Λ.

οὐρὰ (ἡ), ἰδιωματ. *νουρά, νορά, νοριά*· τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ κορμοῦ παντὸς ἐν γένει ζῴου, ἀντίθ. *κεφαλή*: «οὐρὰ ἵππου, —κυνός, —αἰγός, — προβάτου, —πτηνοῦ, —ἰχθύος, —ὄφεως κ.λ.π.», «ἔπιασε τὴ γάτα ἀπὸ τὴν οὐρά», «ἐκούρεψε—, ἔκοψε τὴν οὐρὰ τοῦ σκυλλιοῦ», «μάδησε τὴν οὐρὰ τῆς κόττας»· || συνεκδ. πᾶν ὅ,τι ἔχει θέσιν οὐρᾶς ἢ ὁμοιάζει πρὸς οὐράν: «ἡ οὐρὰ τοῦ φορέματος, τοῦ γράμματος μ, τοῦ ρ, τοῦ φ, τοῦ ἀριθμοῦ 9 κλπ.»· || φρ. «ψέμα μὲ οὐρὰ» ψεῦδος τερατῶδες, «ἔχει ψεῖρα μὲ οὐρὰ» πλῆθος φθειρῶν· || μετφ., ἐπὶ στρατεύματος ἐν πορείᾳ, ἡ ὀπισθοφυλακή, ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων· || «κάμνω οὐρὰ» κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. faire la queue, ἐπὶ πολλῶν λαμβανόντων θέσιν τοῦ ἑνὸς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, ἵνα οὕτω ἀποτελεσθῇ στοῖχος.

—*[Ζῳολ.]* Καλεῖται *οὐρὰ* τὸ ὄπισθεν ἄκρον τοῦ ζῴου, ὅπερ εἰς τὰ σπονδυλωτὰ ἀποτελεῖ προέκτασιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εὐκίνητον, λόγῳ τῶν πολυπληθῶν συσταλτικῶν καὶ διασταλτικῶν μυῶν. Ἡ

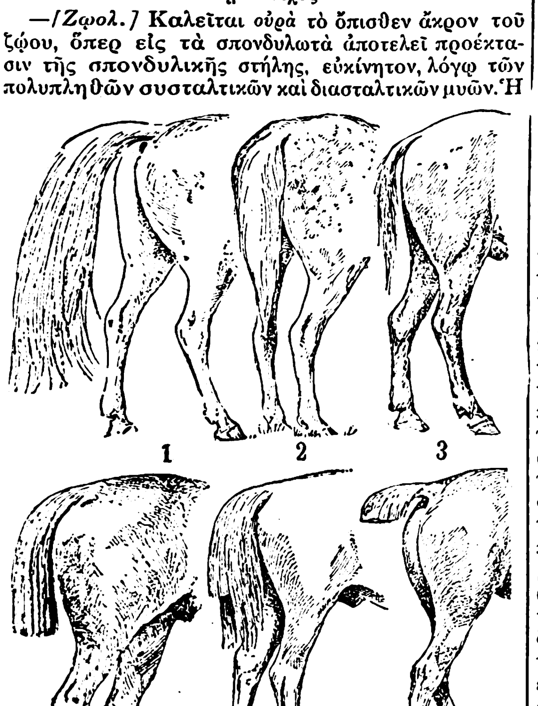

Διάφοροι τύποι οὐρᾶς ἵππου.

[1=Οὐρὰ φυσιολογική. 2—Οὐρὰ ἐν εἴδει σαρώθρου. 3=Οὐρὰ ἐν εἴδει οὐρᾶς μυὸς (ἐξ οὗ μύουρος ἵππος). 4=Οὐρὰ τετραγωνική. 5=Οὐρὰ διχαλωτή. 6=Οὐρὰ κομμένη κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα.]

οὐρὰ ἄρχεται φυομένη ὀλίγον ἀνωτέρω τῆς ἕδρας, τὸ δὲ μέγεθος αὐτῆς καὶ τὸ σχῆμά της εἶναι ποικίλα. Ζῷά τινα χρησιμοποιοῦσι τὴν οὐράν των ὅπως τὰ διευκολύνῃ εἰς τὸ πήδημά των, ἄλλα διὰ νὰ κρεμῶνται ἐξ αὐτῆς ἀπὸ τῶν δένδρων, ἄλλα ὡς πηδάλιον κατὰ τὴν κολύμβησίν των, ὅπως οἱ ἰχθύες, ἢ κατὰ τὴν πτῆσίν των, ὅπως τὰ πτηνά, ἄλλα ὡς κόσμημα καὶ τὰ περισσότερα ὅπως ἀμύνωνται κατὰ διαφόρων ἐνοχλούντων αὐτὰ ζῴων,

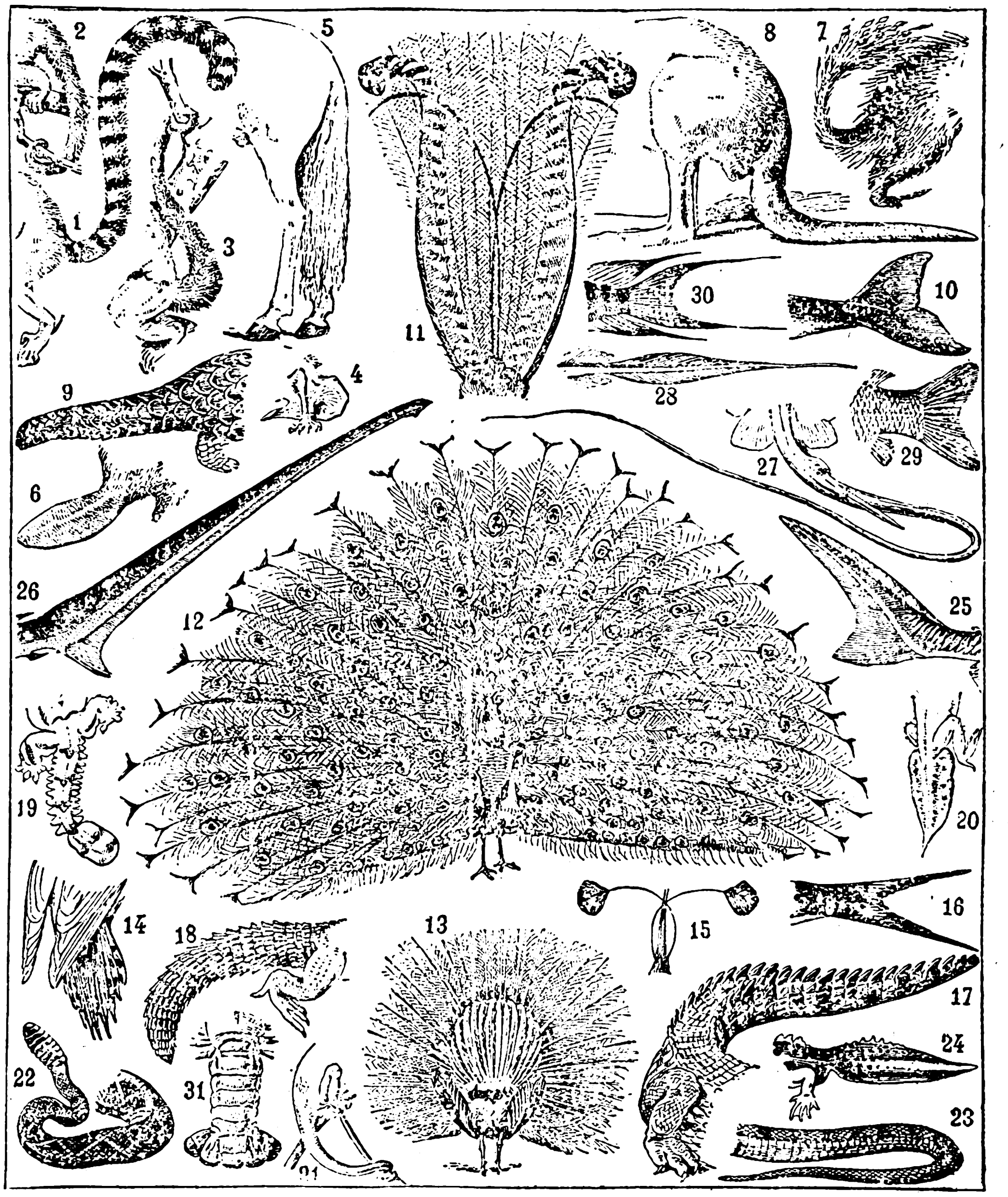

Οὐραὶ διαφόρων ζῴων.

1, 2, 3=Οὐραὶ πιθήκων, (λεμουρίου, φαλαγγιστοῦ, λαγώτριχος). 4=Νυκτερίδος. 5=Ἵππου. 6=Κάστορος, 7=Ἀθερούρου. 8=Καγκουρῶ. 9=Παγκολίνου. 10=Δελφῖνος. 11=Μηνούρου. 12=Ταῶ. 13=Ταῶ (ὁρωμένη ἐκ τῶν ὄπισθεν). 14 Δρυκολάπτου. 15=Λοδδιγεσίας. 16=Χελιδόνος. 17=Κροκοδείλου. 18=Οὐρομάστιγος. 19=Πτυχοζῴου. 20=Γκέκου. 21=Χαμαιλέοντος. 22=Κροταλίου. 23=Ἐχίδνης. 24=Τρίτωνος. 25=Ὀξυρρύγχου. 26=Καρχαρίου. 27=Μιλιοβατίδος. 28=Χιμαίρας. 29=Κάρπας. 30=Μακρόποδος. 31=Ἀστακοῦ.]

ἰδίως τῶν ἐντόμων. Εἰς τοὺς πιθήκους ἡ οὐρὰ χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν κατάταξιν αὐτῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας (*κερκοφόρους, ἀκέρκους*). Εἰς τοὺς ἀκανθοχοίρους καὶ τοὺς μυρμηκοφάγους χρησιμοποιεῖται ἡ οὐρὰ καὶ ὡς συλληπτήριον ὄργανον. Εἰς τὰ μαρσυποφόρα ἡ οὐρὰ εἶναι μακροτάτη, παχεῖα καὶ σκληρὰ καὶ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, προσαρτηματικὸν πόδα, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου στηρίζονται. Εἰς πλεῖστα θηλαστικὰ ἡ οὐρὰ εἶναι ἀνανάπτυκτος καὶ χρησιμεύει σχεδὸν μόνον πρὸς κάλυψιν τῆς ἕδρας. Εἰς τὰ πτηνὰ ἡ οὐρά, κατὰ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν ὑφίσταται· εἰς τὴν θέσιν της ὑπάρχει μικρὸν σαρκῶδες τμῆμα τοῦ σώματος, παρὰ τὴν ἕδραν, τὸ ὁποῖον καλύπτεται ὑπὸ διαφόρου σχήματος, μεγέθους καὶ χρώματος πτερῶν. Μεγάλη ἀναλογία παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς οὐρᾶς τῶν πτηνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς πτήσεως καὶ τῶν ἠθῶν των. Οὕτω εἰς τοὺς ψιττακούς, τοὺς δρυκολάπτας καὶ γενικῶς εἰς πάντα τὰ ἀναρριχητικὰ πτηνά, ἡ οὐρὰ κάμπτεται πρὸς τὰ κάτω καὶ εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε νὰ ὑποβοηθῇ ταῦτα νὰ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν κλάδων. Εἰς τὰ ὑψιπετῆ πτηνά, ὅπως εἰς τὸν ἀετόν, τὸν ἱέρακα καὶ ἄλλα, ἡ οὐρὰ εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἰσχυροτάτη καὶ χρησιμεύει ὡς ἀληθὲς πηδάλιον κατὰ τὴν πτῆσίν των. Εἰς τὰ ἑρπετὰ ἡ οὐρὰ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη καὶ παίζει σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὴν καθ' ὅλου κίνησιν αὐτῶν. Εἴς τινα γένη ἑρπετῶν, ὅπως εἰς τὸν βάτραχον, ἡ οὐρὰ ἐλλείπει τελείως, εἰς τὰ χελωνοειδῆ εἶναι βραχεῖα καὶ δὲν παίζει σπουδαῖον ῥόλον, τὸ ἀντίθετον ὅμως παρατηρεῖται εἰς τὰ σαυροειδῆ, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ οὐρὰ ἐπιβοηθεῖ κατὰ πολὺ τὸ βάδισμά των. Εἰς τὸν κροκόδειλον ἡ οὐρὰ λαμβάνει, ἐνίοτε, μεγάλας διαστάσεις, ἀφοῦ ἐκ τῶν 60 σπονδύλων οὓς ἔχει τοὺς τεσσαράκοντα περίπου κατέχει ἡ οὐρά. Ἡ οὐρὰ τῶν ὀφιδίων (πλὴν τῆς τοῦ κροταλίου) εἶναι μακρά, ἀλλὰ συγχέεται μετὰ τοῦ σώματος καὶ δὲν παρουσιάζει οὐδὲν χαρακτηριστικὸν ἀξιοπαρατήρητον. Εἰς τοὺς ἰχθῦς ἡ οὐρὰ ἀποτελεῖ φυσικήν, οὕτως εἰπεῖν, προέκτασιν τοῦ σώματος, διότι δὲν διακρίνεται ἀκριβῶς ἐκ τίνος τμήματος τοῦ σώματος ἄρχεται. Εἰς τὰ ἀρθρωτὰ ἡ οὐρὰ εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη καὶ συγχέεται μετὰ τοῦ σώματος. Εἰς τοὺς ζωνοσκώληκας π.χ. οὐρὰ καλεῖται τὸ πέραν τῆς ἕδρας τμῆμα, εἰς ὃ τυχὸν ἐπεκτείνεται τὸ σῶμα. Εἰς τὰ ἔντομα παρατηρεῖται συνήθως εἶδός τι προεκτάσεως σωματικῆς διαφόρου μήκους καὶ σχήματος, ἥτις ἐπέχει θέσιν οὐρᾶς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς οὐρᾶς διαφόρως χρησιμοποιεῖται, ἄλλοτε ὡς ἐπικουρικὸν τῆς ὀχείας, ἄλλοτε ὡς ὄργανον κινητικόν, ἄλλοτε ὡς τέρετρον κλπ.· τέλος εἰς τὰ μαλακόστρακα ἡ οὐρὰ εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη καὶ ἰσχυρὰ καὶ ἀποτελεῖ πολύπλοκον κινητικὸν ὄργανον.

Δ. Ν. Π.

—*[Ἀνθρωπ.]* Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ οὐρὰ εὑρηται σπανίως καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, εἶναι δὲ αὕτη ἀνατομικῶς ἡ προέκτασις τρόπον τινὰ ἢ ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ *κόκκυγος*, ὅστις ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ παριστᾷ ὑπόλειμμα ἢ λείψανον τῆς οὐρᾶς, ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων συνήθως μικρῶν ὑποτυπωδῶν σπονδύλων συμπεφυκότων ἀλλήλοις. Εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις ὁ κόκκυξ εὕρηται ηὐξημένος κατὰ ἕνα ἢ δύο σπονδύλους, ἐπιμηκύνεται δ' οὕτω καὶ προέχει ἐκτὸς τῆς πυέλου, ἀποτελῶν τὴν οὐράν. Κατὰ κοινὴν λαϊκὴν παράδοσιν τὰ φέροντα τὴν ὑποτυπώδη ταύτην οὐρὰν ἄτομα θεωροῦνται ὑπερβολικῆς ἀκμαιότητος.

Μ. Ν. Κ.

—*[Ἀεροπ.]* Καλεῖται *οὐρὰ ἀεροπλάνου* τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ κυρίου αὐτοῦ σώματος, τὸ φέρον τὰ πηδάλια βάθους καὶ κατευθύνσεως (*βλ. λ. ἀεροπλοΐα*).

Digitized by Google

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται ***οὐρά*** : —1) Ἡ κατά τε τὴν ἐπίσημον καὶ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ σχοινίου, καθ' ὃ περατοῦται ὁ *τροπὸς* τῶν ἐνούρων τροχίλων.—2) Τὸ σύνολον τῶν δικράνων δοκῶν τῶν ὁριζοντίως τιθεμένων τῆς μὲν ὑπὸ τὴν δὲ καὶ αἵτινες στηριζόμεναι διὰ τοῦ τραχήλου των ἐπὶ τοῦ ποδοστήματος καὶ διὰ τῶν ἄκρων των ἐπὶ τῆς ἀκάνθης ἐσχημάτιζον τὸν σκελετὸν τοῦ κάτω μέρους τῆς πρύμνης τῶν παλαιῶν ἱστιοφόρων.—3) Τὸ σύνολον τῶν τελευταίων πλοίων τῆς οὐραγίας ἐν τῇ στολοδρομίᾳ ναυτικῆς δυνάμεως καὶ δὴ κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς στολοδρομούσης. Τὸ ἀντίθετον ***κεφαλή***. Σ. Ε. Λ.

— *[Χημ.]* *Οὐρὰ* καλεῖται ἐπὶ τῶν κλασματικῶν ἀποστάξεων τὸ τελευταῖον λαμβανόμενον κλάσμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν βράζοντα συστατικά. Σ. Γ.

— **οὐρὰ** (traîne) ***ἐσθῆτος***. Τὸ συρόμενον ἐπὶ τοῦ δαπέδου μέρος πρὸς τὰ ὀπίσω τῆς ἐσθῆτος. Ἡ γυναικεία ἐσθὴς κατεσκευάζετο μακρὰ πρὸς τὰ ὀπίσω κατὰ τοὺς προπολεμικοὺς χρόνους διὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς καὶ παρουσιάσεις καὶ διὰ τὰς ἑσπερινὰς ἐμφανίσεις. Τὸ μῆκος τῆς οὐρᾶς ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τῆς ἐπισημότητος τῆς τελετῆς ἢ ἑορτῆς καὶ ἀναλόγως τοῦ προσώπου τῆς φερούσης τὴν ἐσθῆτα. Ἡγεμονίδων οὐραὶ ἦσαν τοσούτῳ μακραὶ ἐνίοτε, ὥστε ὑπεβαστάζοντο ὑπὸ ἀκολούθων. Ὡσαύτως ὑποβαστάζεται ἡ οὐρὰ τῆς νυμφικῆς ἐσθῆτος. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἡ γυναικεία ἐσθὴς ἀνῆλθε μέχρι τῶν γονάτων καὶ ἡ οὐρὰ κατηργήθη. Περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ ἐν τούτοις, μολονότι ἡ ἐσθὴς παρέμεινε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βραχεῖα, ἡ οὐρὰ ἀνεφάνη καὶ πάλιν ὡς παράδοξον ἐπιπρόσθετον προσάρτημα, προσδίδουσα εἰς τὴν γυναῖκα ὁμοιότητα πρὸς πτηνόν. Ἤδη (1932), ὅτε αἱ ἐσθῆτες φέρονται μακραὶ εἰς τὰς ἑσπερινὰς δεξιώσεις, ἡ οὐρὰ ἀνέκτησε τὴν φυσικότητά της. Εἰς τοὺς χοροὺς ἡ πολὺ μακρὰ οὐρὰ ἀνασηκώνεται ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ χορευτοῦ. Τ. Δ.

— ***οὐρὰ κομήτου*** *[Ἀστρον.]*. Ἐπέκτασις τῆς κόμης κομήτου ἀντιθέτως τοῦ Ἡλίου καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιβατικῆς ἀκτῖνος, ἥτις συνδέει τὸν κομήτην μετὰ τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας. Αἱ οὐραὶ τῶν κομητῶν παρουσιάζονται ὑπὸ διάφορα ἑκάστοτε σχήματα, ἤτοι εἶναι μακραὶ ἢ βραχεῖαι, εὐθύγραμμοι ἢ καμπυλόγραμμοι, πτεροειδεῖς, ῥιπιδοειδεῖς, ξιφοειδεῖς κτλ. Ἐντεῦθεν ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ἀκοντίαι, ξιφίαι, λαμπαδίαι, ἵππειοι* κτλ. Κομῆται τινες ἔχουσι καὶ οὐρὰς διευθυνομένας πρὸς τὸν ἥλιον. Αὗται καλοῦνται *ἀνώμαλοι οὐραὶ* ἢ *πώγωνες*. Ὁ σχηματισμὸς τῶν κανονικῶν οὐρῶν ἐξηγεῖται διὰ τῆς ὠστικῆς δυνάμεως τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ πυρῆνος ἐκπορευομένων σωματίων, αἱ ἀνώμαλοι ὅμως οὐραὶ δὲν ἐξηγήθησαν εἰσέτι (βλ. λ. *κομήτης*). Σ. Π.

— ***οὐρὰ μετεώρου*** *[Ἀστρον.]*. Φωτεινὸν ἴχνος ἐκ διαπύρων ἀτμῶν, ὅπερ καταλείπει ὄπισθεν αὐτοῦ διάττων ἢ βολὶς κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ στερεώματος. Ἡ οὐρὰ αὕτη ποικίλλει κατὰ τὴν λαμπρότητα, τὸ μῆκος, τὸ χρῶμα, τὴν διάρκειαν, τὸ σχῆμα κτλ. Σ. Π.

—***Οὐρὰ τοῦ Ὄφεως*** *[Ἀστρον.]*. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὀφιούχου τμῆμα τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὄφεως. Σ. Π.

οὐρὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία διαφόρων φυτῶν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὡς π. χ. *οὐρὰ ἀπ' τ' ἄλογο*, κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ τοῦ φυτοῦ *ἵππουρις ἡ μείζων*, *οὐρὰ ἀπ' τὴν ἀλεποῦ*, κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἔβενος ἡ κρητικὴ* κτλ. Δ. Ν. Π.

Οὐρὰ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38°35′ ½ Β., μῆκ. 26°04′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna), 3 μίλ. Α. ΝΑ. τῆς βορείας τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

—**Οὐρὰ** (Ura Firth) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος καὶ «εἴσχυσις» (firth) τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου Μαίηνλανδ (πλάτ. 60°29′ Β., μῆκ. 1°28′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1118a: Shetland isles καὶ 606: Ura Firth). Ἴχνη ναυαγίου ἐκβρασθέντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τὸ φθινόπωρον τοῦ 1916 ἐγέννησαν τὰς πρώτας ὑπονοίας τοῦ μυστηριώδους ἐξαφανισμοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ εὐδρόμου H. M. S. «Hampshire», ὅπερ μετέφερε τὸν Ἄγγλον στρατάρχην λόρδον Κίτσενερ εἰς τὸν ὑπερβόρειον ῥωσικὸν λιμένα Μουρμάνσκ. Ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ εἶχον ματαίως ζητήσει πρόσκαιρον ἀνάπαυλαν ὅσα πλοῖα τῆς *Ἀρμάδας* εἶχον διαφύγει ἕως τότε τὴν δίωξιν τοῦ Ντραίηκ, ἐλπίσαντα εἰς σωτηρίαν διὰ τοῦ περίπλου τῆς Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας, πρὸς ἐπάνάπλουν των εἰς Ἱσπανίαν. Σ. Ε. Λ.

οὐραγγουτάγκος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ὀραγκουτάγκος*.

οὐραγία (ἡ) (γαλλ. l'arrière-garde, ἀγγλ. the rear) *[Ναυτ.]*. Ἡ τελευταία διαίρεσις *πρωτοπορία-μεσοπορία-οὐραγία*) ναυτικῆς δυνάμεως καὶ δὴ στολοδρομούσης κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς. Σ. Ε. Λ.

—**οὐραγκὰν** (ὁ) *[Μετεωρολ.]*. Ὅρος δοθεὶς ἀρχικῶς εἰς τὰς ὁρμητικὰς θυέλλας τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, αἵτινες ὀφείλονται εἰς κυκλῶνας ἔχοντας διάμετρον 50—1000 μιλλίων. Ὁ ἄνεμος μετακινεῖται μετὰ ταχύτητος 130—200 χιλιομέτρων καθ' ὥραν πέριξ ἑνὸς κέντρου νηνεμίας καὶ κινεῖται μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ συστήματος ἀκολουθῶν εὐθεῖαν τροχιὰν ἢ καμπύλην. Κατ' ἐπέκτασιν, *οὐραγκὰν* καλεῖται καὶ πᾶσα καταιγὶς ἢ θύελλα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος πνέει μετ' ἐξαιρετικῆς βιαιότητος. Δυτικῶς τοῦ Εἰρηνικοῦ καλοῦσι τοὺς οὐραγκὰν *τυφῶνας* (Typhons) καὶ εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους «Bagnios». Διὰ τοῦ ἰδίου ὅρου χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἡ δωδεκάτη καὶ ἀνωτάτη βαθμὶς τῆς ἀνεμομετρικῆς κλίματος Beaufort. Ἡ λέξις *οὐραγκάν*, ἱσπανικῆς ἢ πορτογαλικῆς καταγωγῆς, ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν διὰ τῶν ὅρων *λαῖλαψ* καὶ *τροπικοὶ κυκλῶνες*. Θ. Θ. Φ.

οὐραγὸς (ὁ)· ὁ ἄγων, ὁ ὁδηγῶν τὴν οὐρὰν τοῦ στρατεύματος ἐν πορείᾳ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὀπισθοφυλακῆς· ‖ νεώτ., *οὐραγοὶ* (οἱ), στρατιῶται κατέχοντες τὸ ἔσχατον ἄκρον στρατεύματος ἐν πορείᾳ καὶ φροντίζοντες διὰ τοὺς τυχὸν καθυστεροῦντας.

— *[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *οὐραγὸς* ἢ *οὐραχὸς* μίσχος κοῖλος ἢ σωλήν, οὗ ἡ κάτω μοῖρα παρὰ τῷ ἐμβρύῳ ἀνευρυνομένη διαπλάσσεται εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ἡ δ' ἄνω ἀποφρασσομένη φέρεται ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς οὐροδόχου κύστεως εἰς τὸν ὀμφαλὸν καὶ καλεῖται *μέσος ὀμφαλοκυστικὸς σύνδεσμος*. Ι. Π.

— *[Στρατ.]* *Οὐραγὸς* καλεῖται ὁ ὑπαξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, ὅστις, κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς σχετικῆς του μονάδος, τάσσεται ὄπισθεν μὲν αὐτῆς ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ σχηματισμοῦ παρατάξεως, εἰς τὸ δεξιὸν δὲ πλευρόν της ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ σχηματισμοῦ φάλαγγος. Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *οὐραγὸς* τὸ τελευταῖον πλοῖον τῆς οὐραγίας, ὡς καὶ τῆς κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς στολοδρομούσης ναυτικῆς δυνάμεως· τὸ ἀντίθετον *πρωτόπλους*. Ἐν περιπτώσει μετατάξεως τῆς στολοδρομίας ἀπὸ γραμμῆς κατὰ φυσικὴν τάξιν εἰς τοιαύτην κατ' ἀντίστροφον τάξιν, ὁ πρωτόπλους γίνεται οὐραγὸς καὶ τἀνάπαλιν. Σ. Ε. Λ.

Οὐραγουάη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Οὐρουγουάη*.

οὐραγῶ (*—έω*)· εἶμαι οὐραγός, διευθύνω τὴν οὐρὰν στρατεύματος ἐν πορείᾳ.

οὐραγωγὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ ἀγωγὸς τῶν οὔρων, ὁ προκαλῶν διούρησιν: «οὐραγωγὰ φάρμακα».

οὐραδάλη (ἡ), ἡ ***ἀδαλίνη***. Καλεῖται ἐμπειρικῶς ἡ *α-βρωμοδιαιθυλακετυλουρία*

$$H_2N.CO\,NH.CO.\ B_2(C_2H_5)_2$$

Χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον καταπραϋντικὸν καὶ ὑπνωτικόν. Σ. Γ.

οὐραδίζω, κοιν. *γουργουλίζω*· προωθῶ λέμβον ἐλαύνων *οὐράδιον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

οὐράδιον (τὸ) (κοιν. *γουργούλα*, γαλλ. godille ἢ aviron de queue, ἀγγλ. scull) *[Ναυτ.]*. Κοινὴ κώπη, διατεθειμένη πρύμνηθεν μικρᾶς λέμβου πρὸς πρόωσιν αὐτῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ ἐρέτης ἱστάμενος ὄρθιος ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς λέμβου καὶ ἐστραμμένος πρὸς πρύμναν φέρει τὸ ἄσκωμα τῆς κώπης ἐν τῷ ἐγκώπῳ, ὅπερ εἶναι κατεσκευασμένον ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ ἄβακι ἢ τῇ κορυφῇ τοῦ ποδοστήματος. Κρατῶν δὲ δι' ἀμφοτέρων τῶν παλαμῶν του τὸ ἐγχειρίδιον τῆς κώπης χειροπληθῶς, βυθίζει τὴν πλάτην της ἐν τῷ ὕδατι· φέρων δὲ μεθ' ὁρμῆς τὸ ἐγχειρίδιον ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ τἀνάπαλιν, ἅμα δὲ καὶ περιστρέφων ἐλαφρῶς τὴν κώπην περὶ τὸν ἄξονά της κατ' ἀντίθετον ἐναλλὰξ φοράν, διαγράφει, διὰ τῆς βυθισμένης πλάτης, σειρὰν κεκλιμένων ὀκτώ, ∞∞∞..., ἐν τῷ ὕδατι, ὁπότε ἡ λέμβος προωθεῖται, ὡσανεὶ ἀπὸ ἕλικος, διακυβερνωμένη συνάμα. Δύναται οὕτω νὰ κινηθῇ διὰ μιᾶς μόνον κώπης καὶ μεγάλη ἔτι λέμβος, πρὸ πάντων ὅταν πρόκειται τοιαύτη νὰ διαπλεύσῃ πόρον, οὗτινος ἡ στενότης, ὡς μεταξὺ παραπλεύρως ὡρμισμένων πλοίων, παρακωλύει τὴν ἐλευθέραν τῶν κωπῶν πτέρωσιν. Σ. Ε. Λ.

οὐραζόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

CO.NH.CO
| |
NH — NH

(ἤτοι 3,5-διοξο- 1,2,4- τριαζολιδίνη)

παραγομένη διὰ θερμάνσεως διουρίας μετὰ ὑδροχλωρικοῦ τῆς ὑδραζίνης εἰς 108°. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, ἀνάγει διάλυμα ἀργύρου, χρώννυται ἐρυθρὸν διὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου καὶ θερμαινόμενον ἀποσυντίθεται εἰς 244°. Σ. Γ.

Οὐραΐας. Γότθος στρατηγός. Ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῷ τοῦ Οὐϊττίγιδος ἢ Βιτίγιδος, ἡγεμόνος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων, συμμετέσχεν εἰς τοὺς μακροὺς πολέμους τούτων κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον βυζαντινοῦ στρατοῦ. Τῷ 537, ἀποσταλεὶς μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καταληφθείσης πόλεως Μεδιολάνων (Milano) καὶ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ ἑτέρων 10 χιλιάδων ἐπικούρων Φράγκων, ἐπολιόρκησεν αὐτὴν ὑπερασπιζομένην ὑπὸ 300 μόνον Βυζαντινῶν, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ Ἔννη καὶ τοῦ Παύλου. Μετὰ ἀγῶνας ἑνὸς περίπου ἔτους ἡ φρουρὰ ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς πείνης νὰ παραδοθῇ, καὶ τότε ὁ Οὐραΐας ταύτην μὲν ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων τοὺς μὲν ἄνδρας ἔσφαξε, τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν διένειμεν εἰς τοὺς Φράγκους συμμάχους του, μεθ' ὃ κατατεμαχίσας τὸν ἔπαρχον τῆς πόλεως Ρέπαρτον ἔρριψε τὰς σάρκας αὐτοῦ εἰς τοὺς κύνας καὶ εἶτα κατηδάφισε τὴν πόλιν. Κατόπιν ἐστράτευσεν εἰς Ἄλπεις, ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας Γότθους, διότι εἶχον προσχωρήσει εἰς τοὺς Βυζαντινούς, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἀνδρῶν του, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ εἰς Λιγουρίαν καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Μετ' ὀλίγον (539), παραδοθέντος εἰς τὸν Βελισσάριον ἐν Ραβέννῃ τοῦ ἡγεμόνος Οὐϊττίγιδος μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, οἱ Γότθοι ἠθέλησαν νὰ ἀναγορεύσωσιν ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν Οὐραΐαν, οὗτος ὅμως ἀπεποιήθη τὴν τιμὴν ταύτην, προτείνας τὸν γενναῖον καὶ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου καταγόμενον Ἰλδίβαδον, ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη ἡγεμών. Μετὰ ἓν ἔτος ἡ σύζυγος τοῦ Οὐραΐα συναντήσασα ἐν τῷ λουτρῶνι τὴν σύζυγον τοῦ Ἰλδιβάδου, προσηνέχθη ὑβριστικῶς πρὸς αὐτήν, ἐκ τούτου δὲ θυμωθεὶς οὗτος διέταξε τὴν δολοφονίαν τοῦ Οὐραΐα (541). Ν. ΚΛΣ

οὐραιμία (ἡ) Κλινικὸν σύνδρομον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν δηλητηρίασιν τοῦ ὀργανισμοῦ συνεπείᾳ ἀνεπαρκείας τῆς νεφρικῆς λειτουργίας καὶ ἐπομένως συνεπείᾳ ἐλλείψεως τῆς ἀπεκκρίσεως τῶν διαφόρων τοξικῶν οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι φυσιολογικῶς διὰ τῶν οὔρων ἐξέρχονται τοῦ ὀργανισμοῦ. Μόλις ὁ νεφρὸς ἀλλοιωθῇ πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπέκκρισιν τῶν χλωριούχων ἢ ἀζωτούχων ἢ ἄλλων οὐσιῶν, ὁ ἄρρωστος ἔχει οὐραιμίαν, ἀφοῦ παρουσιάζει νεφρικὴν ἀνεπάρκειαν. Ἑπομένως ὁ πάσχων ἐκ χρονίας νεφρίτιδος εἶναι οὐραιμικός, ὡς ἔχων ἐπίσχεσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν διὰ τῶν οὔρων ἐξερχομένων δηλητηρίων. Ἐν τούτοις κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα, ὁ ὅρος οὐραιμία ἔλαβεν εἰδικὴν σημασίαν· ἐννοοῦμεν συνήθως διὰ τῆς λέξεως ταύτης τὰς μεγάλας ἐπιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν νεφρικὴν ἀνεπάρκειαν, παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν παροξυσμῶν καὶ ἀποτελοῦν τὸ σύνηθες τέρμα τῶν διαφόρων νόσων τοῦ νεφροῦ. Κλινικῶς ἡ οὐραιμία ἐκδηλοῦται εἴτε δι' ἐλαφρῶν συμπτωμάτων (*μικρὰ οὐραιμία*: κεφαλαλγία, διαταραχαὶ τῆς ὁράσεως, ἐμβοαὶ τῶν ὤτων, νευραλγίαι, κνησμοί, ἐπιστάξεις κλπ.), εἴτε δι' ἐγκεφαλικῶν συμπτωμάτων (σπασμοί, παραληρήματα, κωματώδης κατάστασις), εἴτε δι' ἀναπνευστικῶν συμπτωμάτων (δύσπνοια, πνευμονικὸν οἴδημα, βρογχῖτις, ἀναπνοὴ Cheyne-Stocks κλπ.), εἴτε τέλος διὰ γαστρεντερικῶν (ἀνορεξία, ἔμετος, διάρροια κλπ.). Θεραπευτικῶς ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐλάττωσις τῆς δηλητηριάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῆς καταλλήλου διαίτης (ὑδρικῆς, γαλακτικῆς, ὑπαζωτούχου), διὰ τῆς ἀφαιμάξεως καὶ τῶν καθαρτικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ αὔξησις τῆς νεφρικῆς διηθητικότητος διὰ χορηγήσεως διουρητικῶν (πτισάναι, θεοβρωμίνη κλπ.), ἐκχειλίσματος νεφροῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων (νεφροτομή, ἀποφλοίωσις τοῦ νεφροῦ). ΣΠ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

—*[Κτην.]* Καλεῖται *οὐραιμία* ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὸ αἷμα ἑνὸς μέρους τῶν ἐκκρινομένων ὑλῶν καὶ ἰδίως τῆς οὐρίας, τῆς κρεατίνης τῆς κρεατινίνης καὶ ἴσως καὶ τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, καθὼς καὶ ἄλλων τινῶν συστατικῶν τῶν οὔρων. Ἡ ἀσθένεια αὐτὴ προσβάλλει ἰδίως τοὺς κύνας, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῷα, ὅπως αἱ γαλαῖ, αἱ ἀγελάδες, οἱ ἵπποι καὶ αὐτοὶ οἱ χοῖροι προσβάλλονται ἐξ οὐραιμίας. Ἡ οὐραιμία προκαλεῖται ἀπὸ ὅλας τὰς παθολογικὰς καταστάσεις, ἕνεκα τῶν ὁποίων παρεμποδίζεται ἡ ἔκκρισις τῶν οὔρων. Παρατηρεῖται ὅθεν ἡ οὐραιμία κατὰ τὰς νεφρίτιδας, τὰς πυελονεφρίτιδας, τὴν παράλυσιν τῆς οὐροδόχου κύστεως, τὰ συρίγγια τῆς οὐρήθρας, τὴν προστατίτιδα κλπ. Τὰ συμπτώματα τῆς ἀσθενείας ταύτης εἰς τὰ μικρὰ ζῷα, καὶ ἰδίως τοὺς κύνας, εἶναι ἡ πάρεσις τῶν ὀπισθίων ἄκρων, ἡ ἀνορεξία, ἡ παρατεταμένη κατάκλισις καὶ ἡ μεγάλη δίψα. Ἐπακολουθεῖ κατάστασις ὑπνηλίας καὶ τάσις πρὸς ἔμετον. Τὸ ἀσθενὲς ζῷον καταλαμβάνεται ὑπὸ σπασμῶν ἐπιληπτικῶν καὶ δυσπνοίας. Εἰς τὰ μεγάλα ζῷα τὰ συμπτώματα δὲν εἶναι τόσον γνωστά. Ἡ διάγνωσις τῆς ἀσθενείας καὶ δὴ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς εἶναι πολὺ δύσκολος, ἡ δὲ θεραπεία της ἀτελεστάτη. Συνιστῶνται οὐχ ἧττον τὰ διουρητικά. Δ. Π.

Digitized by Google

οὐραιμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐραιμίαν, ὁ τῆς οὐραιμίας· ‖ ὁ πάσχων ἐξ οὐραιμίας.

οὐραῖον (τὸ) (κοιν. *κωλάθρα)*. Τεμάχιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου τῆς κάννης, δι' οὗ ἀποκλείεται, σταθερῶς προσαρμοζόμενον, τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ κοίλου καὶ σχηματίζεται οὕτως ὁ πυθμὴν τῆς θαλάμης τῶν παλαιῶν ἐμπροσθογεμῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων. Εἰς τὰ ὀπισθογεμῆ τὸ τεμάχιον τοῦτο, καταστὰν κινητόν, ἀπετέλεσε τὸ *κλεῖστρον*, ἐξ οὗ καὶ κατὰ παράδοσιν ἀποκαλεῖται συνήθως *κινητὸν οὐραῖον*, τὸ δὲ κυρίως *οὐραῖον τῆς κάννης*, συνενούμενον μετὰ ταύτης διὰ τῆς κοχλιωτῆς βαλάνου τῆς κάννης, διεμορφώθη εἰς *θήκην τοῦ κινητοῦ οὐραίου* διὰ τὴν κίνησιν καὶ στήριξιν τοῦ κλείστρου, φέρουσαν συγχρόνως τὸν καταρτισμὸν τῆς σχαστηρίας μετὰ τῆς σκανδάλης, ὡς καί, ἀναλόγως τοῦ συστήματος, τὸν καταρτισμὸν τῆς ἀναγεμίσεως, διὰ τὰ ἐπαναληπτικά. Κ. Δ.

οὐραῖον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τμῆμα τοῦ σώματος τῶν ζῴων τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν οὐράν. Κυρίως τὸ οὐραῖον λέγεται πτερύγιον τῆς οὐρᾶς τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

οὐραῖος, *—α, —ον*· ὁ τῆς οὐρᾶς: «τὸ οὐραῖον πτερύγιον τῶν ἰχθύων».

οὐρακίλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἑτεροκυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

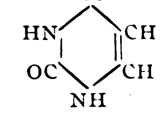

Ἀποτελεῖ ἀχρόους λευκὰς βελόνας. Διὰ νιτρικοῦ ὀξέος παρέχει *νιτροουρακίλην*. Παράγωγα τῆς οὐρακίλης εἶναι ἡ *κυτοσίνη* (4-ἰμινοπαράγωγον) καὶ ἡ *θυμίνη* (5-μεθυλουρακίλη). Σ. Γ.

οὐρακὸς (ὁ)· τὸ μέσον τῆς κώπης (ἀρχ.).

Οὐρὰλ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Οὐράλια ὄρη* καὶ *Οὐράλης*.

οὐράλεπτος (ὁ) (Uraleptus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀνακάνθων τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Οὐράλης (προφ. *Οὐράλ*) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, συνεχίζων πρὸς Ν. τὴν ὀροσειρὰν τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ μετ' αὐτῆς ἀποτελῶν τὰ φυσικὰ ὅρια Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Πηγάζει εἰς 53°42' Β. πλάτ. (ὕψος 635 μ.), Ν. τοῦ Ζλατοὺσκ, κατὰ τὴν ΒΑ. ἄκραν τῆς δημοκρατίας τῶν Βασκίρων, ῥέει μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ν. μέσῳ δύο παραλλήλων ἀλύσεων τῶν Α. Οὐραλίων, ἀπὸ τοῦ Ὄρσκ στρέφεται ἀποτόμως πρὸς Δ. κάμπτων τὴν νοτίαν ἄκραν τῶν Οὐραλίων καὶ χωρίζων τὸ διαμέρισμα τοῦ Ὀρενβούργου ἀπὸ τῆς δημοκρατίας τοῦ Καζακστάν, διαρρέει τὴν πόλιν τοῦ Ὀρενβούργου καὶ τὴν Οὐράλσκ καὶ ἀπὸ ταύτης στρέφεται καὶ πάλιν πρὸς Ν. διασχίζων τὰς στέππας τοῦ Καζακστὰν (χώρα τῶν Κοζάκων τοῦ Οὐράλη). Ἔχει μῆκος 2.443 χλμ., λεκάνην 219.910 τ. χλμ. καὶ πλάτος 60—170 μ., εἶναι ἀβαθὴς καὶ ἰχθυοτρόφος καὶ οὐχὶ πλώιμος. Ἐκβάλλει εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν παρὰ τὸ Γκούριεβ, σχηματίζων ἐκτεταμένον δέλτα, καὶ ἔχει κύριον παραπόταμον τὸν *Σακμάρα* (763 χλμ. μῆκος), ἐρχόμενον ἐκ δεξιῶν (βορρᾶ). Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο *Δάϊκος, Δάϊξ, Δαΐχ, Γεὴχ* ἢ *Γιαγιάκ*, εἶτα δὲ *Γιαγὶκ* ἢ *Ἰαΐκ*, μετονομασθεὶς εἰς *Οὐρὰλ* ὑπὸ Αἰκατερίνης τῆς Β' κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πουγκάτσεφ (1775), ὅπως ἐξαλειφθῇ τὸ πρότερόν του ὄνομα, ὡς συνδεόμενον μὲ ἐπαναστατικὰς παραδόσεις. Π. Ν. Π.

—Οὐράλης (ρωσ. *Οὐράλσκαγια Ὀμπλάστ) [Γεωγρ.]*. Μεγάλη διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῶν μεθορίων Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν παλαιῶν κυβερνείων *Πέρμ, Αἰκατερίνμπουργκ, Τσελιαμπίνσκ* καὶ *Τιοῦμεν*, κατέχουσα τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Οὐραλίων, μεγάλας ἐκτάσεις δασῶν καὶ στεππῶν, τὴν τάϊγκαν τῆς ΒΔ. Σιβηρίας καὶ τούνδρας ἀποτελούσας σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς ἐκτάσεώς της. Ἔχει ἔκτασιν 1.709.751 τ. χλμ. (2.000 χλμ. πλάτος, 1.400 χλμ. μῆκος), ἐνῷ οἱ κάτοικοί της μόλις ἀνέρχονται εἰς 6.800.200 (ἀγρόται 80%), ὧν τὰ 91% εἶναι Μεγαλορρῶσοι, 5% τουρκικοὶ λαοὶ (Τάταροι, Βασκίροι, Τσουβάσοι) καὶ 3% οὐγγροφιννικοὶ (Περμιάκοι, Ὀστιάκοι, Τσερεμίσοι, Βοτιάκοι, Ζυριάνοι). Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Σμερντλόφσκ (Αἰκατερίνμπουργκ)* μὲ 131.669 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ *Κάμα* (παραποτάμου τοῦ Βόλγα) καὶ ὑπὸ τοῦ *Ὄμπ* (μὲ κυρίους παραποτάμους τοὺς *Ἴρτυς* καὶ *Τομπὸλ)* καὶ ἔχει πλείστας λίμνας, φυσικὰς (ὧν μεγαλυτέρα ἡ *Μαϋὶκ*: 213 τ. χλμ.) ἢ τεχνητάς, δημιουργηθείσας ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τῶν ὑδάτων τῆς οὐραλίου βιομηχανίας (μεγαλυτέρα ἡ *Ρεβντίσκ*: 21 τ. χλμ.). Ἔχει μέσην θερμοκρασίαν 4° Κ. κατὰ τὰ βόρεια καὶ 9° Κ κατὰ τὰ νότια, κατοικεῖται δὲ πυκνῶς μόνον κατὰ τὰ νοτιοδυτικά. Ἡ περιοχὴ αὕτη ἤρξατο ἐξερευνωμένη μόλις μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως, ἀνακαλυφθέντων πλείστων ἀγνώστων ὀρέων *(Καρπίνσκι, Ντινικόφσκι)* καὶ ἄλλων. Αἱ προσοδοφόροι ἐκτάσεις τοῦ Οὐράλη (1928: 531.860.000 στρέμματα) εἶναι κατὰ 66% δάση, 21% ἀγροὶ καὶ 12% λειμῶνες καὶ βοσκαί. Ἡ χώρα ἐξάγει ξυλάνθρακας, δορὰς καὶ σισύρας, σιτηρὰ (1924: 3.521.807 τόν.), βούτυρον παγκοσμίου φήμης, προϊόντα ἁλιείας, κ. ἄ. Ἡ κτηνοτροφία ἀριθμεῖ (1928) 5.200.000 αἰγοπρόβατα, 3.700.000 βοῦς, 2.100.000 ἵππους καὶ 1.100.000 χοίρους. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν κυρίως ἀκμάζουν ἡ μηχανουργία, ἡ κατεργασία τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν συναφεῖς ἐπιχειρήσεις, ἐκ τῶν ἐμπορικῶν δὲ πανηγύρεων ἐξέχει ἡ τοῦ Σβερντλόφσκ, ἔχουσα ἐτησίαν κίνησιν (1926) 50 ἑκατομμ. ρουβλίων. Ἡ χώρα ἐξυπηρετεῖται κυρίως ὑπὸ τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου, περιλαμβάνει δὲ τὰ ἑξῆς διαμερίσματα:

Διαμερίσματα	Ἔκτασις (εἰς χιλιάδ. τ. χλμ).	*Πληθυσμός*
Ὑποουράλιος ζώνη:		
Κόμι-Περμιάκ	22,3	152.557
Κουνγκοὺρ	25,8	101.988
Πέρμ	38,1	716 660
Σαραποὺλ	26,7	678.7 0
Οὐράλιος ζώνη:		
Ἄνω Κάμα	70,0	203.057
Ζλατοὺστ	16,6	239.804
Σβερντλὸφσκ	34,5	620.865
Ταγκὶλσκ	106,1	438.236
Ὑπερουράλιος ζώνη:		
Ἰρμπὶτ	37,5	278.390
Ἰσίμ.	46,2	441.938
Κουργκὰν	32,8	493.860
Σαντρὶνσκ	23,1	539.970
Τιοῦμεν	45,7	505.697
Τρόϊσκ	43,0	314.215
Τσελιαμπίνσκ	28,2	496.368
Τάϊγκα:		
Τομπόλσκ.	1.113,2	199.763

Π. Ν. Π.

— Οὐράλη, κοζάκοι τοῦ — *[Ἱστορ.]*· βλ. *Οὐράλσκ* ἐπαρχία.

Οὐράλια *ὄρη [Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐπὶ τῶν συνόρων Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, διήκουσα κατὰ διεύθυνσιν μεσημβρινοῦ ἀπὸ τοῦ 47° μέχρι τοῦ 70° παραλλήλου βορείου πλάτους, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ κόλπου Καρᾶ τοῦ Β. Παγωμένου Ὠκεανοῦ μέχρι τῆς λίμνης Ἀράλης.

Τὸ ὄνομα τῆς ὀροσειρᾶς ἐδόθη ἐκ τῆς λέξεως *οὐράλ*, ἡ ὁποία ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ὀστυάκων σημαίνει ζώνη. Ρωσιστὶ καλεῖται *Καμμενὲγ-Πόγιας*, ἤτοι γήϊνος ἢ βραχώδης ζώνη.

Τὰ Οὐράλια ὄρη, τὰ *Ὑπερβόρεια* ἢ *Ριπαῖα ὄρη* τῶν ἀρχαίων, ἐκτεινόμενα σχεδὸν ὑπὲρ 23° γεωγραφικοῦ πλάτους, ἔχουσι συνολικὸν μῆκος 2.560 περίπου χιλιομέτρων. Ἡ συνέχειά των εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Nowaja Semlza. Διήκουν εὐθυγράμμως, ἡ δὲ κατὰ μέγιστον μέρος ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεως μόνον πρὸς Β. εἶναι σημαντικωτέρα.

Εἰς τὴν ἐκτάκτως μεγάλην κατὰ μῆκος ἔκτασίν των ἀντιστοιχεῖ μικρὸν πλάτος. Μόνον εἰς τὰ νότια τὸ πλάτος τῆς ὀροσειρᾶς καθίσταται μεγαλύτερον (μέχρις 150 χιλιομ.). Εἰς τὰ πλεῖστα τμήματα διακρίνονται περισσότεραι παράλληλοι ἁλύσεις.

Ἡ ὀροσειρὰ τῶν Οὐραλίων συνίσταται ἰδιαιτέρως ἐκ κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων, γρανιτῶν καὶ πορφυρίτου, ὡς καὶ ἐκ πετρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, εἶναι δὲ πτυχωσιγενής, πτυχωθεῖσα κυρίως κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Μετὰ τὸν διὰ πτυχώσεων σχηματισμόν της ὑπέστη ἐξισοπέδωσιν ὑπὸ τῶν ἐξωγενῶν γεωλογικῶν δυνάμεων καὶ μετὰ ταῦτα, κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς χρόνους, ὑπέστη καὶ νέαν ἔξαρσιν, ἂν καὶ διάφορον εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τμήματά της. Ἐν τούτοις ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ Οὐράλια ὄρη εἶναι χθαμαλὰ καὶ ὀλίγον μεγαλοπρεπῆ ὄρη. Τὸ μέσον ὕψος των φθάνει μόνον τὰ 400—500 μ. Αἱ ὕψισται κορυφαί των εὑρίσκονται εἰς ράχεις συνισταμένας ἐκ χαλαζίτου. Τὸ βορειότατον τμῆμα τῶν Οὐραλίων ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ παγετώνων κατὰ τὴν περίοδον τῶν παγετώνων τῆς γῆς.

Τὰ σημερινὰ Οὐράλια ὄρη εἶναι τὸ ἐντόνως ἀποκομισθὲν καὶ ἐπιπεδωθὲν λείψανον μιᾶς πολὺ ἀρχαίας πτυχωσιγενοῦς ὀροσειρᾶς, τῆς ὁποίας τὰ σημερινὰ ὀρογραφικὰ ὅρια δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ γεωλογικὰ οὔτε πρὸς Α., οὔτε πρὸς Δ. Διότι πρὸς Δ., πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν δηλαδὴ Ρωσίαν, μεταπίπτουν, μὲ κυματώδη, βραδέως ἐλαττούμενα εἰς ὕψος ὑψώματα, ἐντελῶς ἀνεπαισθήτως καὶ ἄνευ οἱωνδήποτε ἐπιφανειακῶς ὁρατῶν ὁρίων εἰς τὴν προουράλιον πλάκα (πέρμια στρώματα τοῦ ρωσικοῦ βαθυπέδου). Πρὸς Α., πρὸς τὴν Σιβηρίαν δηλαδή, ἡ ὀροσειρὰ τῶν Οὐραλίων ἀποκρημνίζεται μὲ ἀρκετὰ ἐκπεφρασμένην ἀπόκρημνον πτῶσιν πρὸς τὸ δυτικοσιβηρικὸν πεδίον. Τὸ πεδίον ὅμως τοῦτο γεωλογικῶς εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ὀροσειρᾶς καὶ ἀποτελεῖ ἓν ὀρεινὸν βάθρον, βαθύτερον καὶ πλέον ὁμοιομόρφως ἐπιπεδωμένον.

Ἡ ὀροσειρὰ τῶν Οὐραλίων διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: α') Τὸ *βόρειον* ἢ *ἄγονον* (ἔρημον), *ἀνατολικογιάκιον* ἢ *σαμογέτιον* τμῆμα. Τοῦτο ἄρχεται ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Κάρα, παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Γιοῦγκορ, μὲ χθαμαλὰ ὑψώματα, καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Πάτσορα, χωρίζον εἰς μῆκος 1000 χλμ. τὰ κυβερνεῖα Βολόγδα καὶ Ἀρχαγγέλσκ ἀπὸ τῆς Σιβηρίας. Ἀποτελεῖ βραχώδη, πτωχὴν εἰς δάση, ἐνιαχοῦ ἐντελῶς ἄδενδρον, ὀρεινὴν ἄλυσιν, περιβαλλομένην ὑπὸ χαμηλῶν λόφων, διακοπτομένων ὑπὸ εὐρειῶν κοιλάδων, καὶ πλουσίων εἰς τυρφοβαλτοτόπους καὶ τέλματα. Καλύπτεται σχεδὸν συνεχῶς ὑπὸ νεφῶν καὶ ὁμίχλης, εἶναι πολλαχοῦ ἄγνωστος ἀκόμη καὶ μόνον εἰς τὰ βόρεια ἀσθενῶς κατῳκημένη. Ἡ ὑψίστη κορύφωσίς της, ἡ ὁποία συγχρόνως εἶναι καὶ ἡ ὑψίστη κορυφὴ ὁλοκλήρου τῆς ὀροσειρᾶς, εὑρισκομένη ἐπὶ ράχεως ἐκ χαλαζίτου, εἶναι ἡ *Ταιλπὸςς* (1.688 μ.). Ἐπίσης καὶ οἱ δυτικοὶ πρόβουνοι (Πάρμας) φέρουν ἐν μέρει σημαντικὰ ὑψώματα, ὡς ἡ 1.648 μ. ὑψηλὴ *Σάμπλια*. Ἐκ τοῦ βορείου τμήματος τῶν Οὐραλίων ὀρέων ἐκπηγάζουν ἐπὶ τῆς σιβηρικῆς πλευρᾶς πολλοὶ παραπόταμοι τοῦ Ὄβιος, ἐπὶ δὲ τῆς εὐρωπαϊκῆς οἱ ποταμοὶ Κάρα καὶ Πετσόρος.

β') Τὸ *μέσον* ἢ *περμικὸν* ἢ *βογκουλικὸν* ἢ *Αἰκατερινβούργειον*, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ 60οῦ μέχρι τοῦ 55οῦ παραλλήλου, μέχρι δηλαδὴ τῶν πηγῶν τοῦ Οὔφα. Εἶναι πλουσιώτατον εἰς μεταλλεύματα καὶ ἀποτελεῖ τὸ στενότερον καὶ βατότερον τμῆμα τῶν Οὐραλίων. Εἶναι γενικῶς χαμηλότερον, ἔχον μέσον ὕψος 650 μ., ὁ δ' ὑδροκρίτης εὑρίσκεται κατὰ θέσεις εἰς ὕψος 300 μόνον μέτρων. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ *Κανσακόβσκιγ* (1.593 μ.) καὶ *Δενισκὶν* (1.528 μ.). Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ὀροσειρᾶς ἀποτελεῖ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς του πλευρᾶς τὴν πλέον πλουσίαν εἰς μεταλλεύματα περιοχὴν τῆς γῆς. Εἶναι ἡ χώρα τῶν κορουνδίων, σαπφείρων, ὑακίνθων, γρανατῶν, τοπαζίων, βηρύλλων, τουρμαλινῶν. Ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἔφερεν ὁ Οὔμπολντ εἰς τὴν αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσίας τοὺς πρώτους ὑπεσχημένους αὐτῇ ἀδάμαντας. Ἐν αὐτῇ δὲ εὑρίσκονται πλούσια κοιτάσματα χρυσοῦ, πλατίνης, χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Ἐκ τοῦ τμήματος τούτου καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἀνατολικῆς του κρασπεδικῆς περιοχῆς (*Μπλαγκοντὰτ ὄρος, Γκόρα Μαγκνὶτ-νάγια*) ἐξάγεται καὶ τὸ ὀνομαστὸν μετάλλευμα μαγνητικοῦ σιδήρου. Ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ τμήματος τούτου ἐκτείνεται ἡ λιθανθρακοφόρος διάπλασις μὲ φαινομενικῶς πολὺ πλούσια κοιτάσματα λιθανθράκων, τῶν ὁποίων ἐντατικὴ ἐκμετάλλευσις γίνεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ ζώνη τῶν λιθανθράκων διασχίζεται ἐγκαρσίως ἀπὸ τοὺς ποταμούς, οἱ ὁποῖοι προσρέουν πρὸς τὰ ΒΔ. εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κάμα καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλωτοὶ εἰς τὸν κατώτερον ροῦν αὐτῶν. Κοιτάσματα σιδηρομεταλλευμάτων συνοδεύουν ἐπίσης τὴν ζώνην ταύτην τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων. Εἰς τὸ μέσον τμῆμα εὑρίσκεται ἡ ἕδρα τῆς μεταλλευτικῆς βιομηχανίας.

γ') Τὸ *νότιον* ἢ *δασοβριθές, βασκερικὸν* ἢ *τοῦ Ὀρενπουργκ*, τὸ ὁποῖον εἶναι εὐρύτατα καὶ ἐντονώτατα διαμελισμένον, καὶ δι' ἐπιμήκων ἀκόμη κοιλάδων, ὡς ἡ τοῦ ἄνω Οὐράλη ποταμοῦ. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὁλονὲν πρὸς Ν. ἀποχωριζομένων σειρῶν μέσου ὕψους 450—600 μ., ἐκ τῶν ὁποίων ἡ *Οὐραλτάου* θεωρεῖται ὡς κυρία προέκτασις τῶν Οὐραλίων, καταλήγουσα πρὸς Ν. εἰς τὸ *Ἴρεντικς* καὶ ἔχουσα πρὸς Α. τὰ ἐκ γρανίτου συνιστάμενα χαμηλὰ *Ἰλμένια ὄρη*. Ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι ἡ ἐκ χαλαζίτου κορυφὴ *Γιαμαντάου* (1.646 μ.) καὶ *Ἴρεμελ* (1.617 μ.). Αἱ δυτικαὶ κλιτύες τοῦ τμήματος τούτου εἶναι δασώδεις καὶ περιλαμβάνουσι βράχους καὶ λίμνας, πλοῦτον μεταλλευμάτων καὶ ὀρυκτὸν ἅλας, ὡς καὶ ἐξαιρέτους βοσκησίμους γαίας.

Ὁ *ὀρυκτὸς πλοῦτος* εἶναι, ὡς προελέχθη, ἄφθονος καὶ σημαντικός. Σμάραγδος καὶ τοπάζιον ἐξορύσσονται ἐν Μουρσίνσκ, βήρυλλος εἰς τὸ Αἰκατερινμπούργκ, ἐπίσης δ' ἀλλαχοῦ τουρμαλίνης, ἴασπις, μαλαχίτης καὶ ἄλλοι πολύτιμοι καὶ ἡμιπολύτιμοι λίθοι. Τῷ 1836 ἀνεκαλύφθη καὶ ἤλεκτρον. Μεταπολεμικῶς παρατηρεῖται αὔξουσα συστηματοποίησις καὶ βελτίωσις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὀρυχείων πολυτίμων λίθων καὶ ἰδίᾳ σμαράγδου.

Ἐκ τῶν μεταλλευμάτων κυριωτέρα παραγωγὴ εἶναι ἡ τοῦ σιδήρου, ἡ ὁποία μεταπολεμικῶς ὑπερέβαλε τὴν τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Ρωσίας. Ἡ παραγωγὴ ἄλλων μεταλλευμάτων καὶ ὀρυκτῶν εἶχεν ὡς ἑξῆς τῷ 1924: μαγγανίου 7 χιλ. τόνν., χαλκοῦ 100 χιλ., χρυσοῦ 1,3 τόνν., ἀμιάντου 7.948 τόνν. Ἡ παραγωγὴ ὀρυκτῶν ἀνθράκων, ἀνερχομένη τῷ 1924 εἰς 1.069 χιλ. τόνν., ἔφθασε τῷ 1928 εἰς 2 ἑκατομμύρια τόννους.

Τὸ κλῖμα τῶν Οὐραλίων εἶναι τραχύ, μὲ παγερὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν θέρος. Τὸ μέγιστον τῆς βροχῆς (70%) πίπτει ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Τὰ ἀρκετὰ ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χλωρίδος, ἡ ὁποία διαιρεῖται εἰς τρεῖς διαφόρους ζώνας. Ἡ πρώτη τούτων, ἡ τῶν *στεπποδῶν δασῶν*, παρουσιαζομένη εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς, περιορίζεται πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ διαμερίσματος τοῦ

Digitized by Google

Πέρμ. Διακρίνεται λόγῳ τῶν εἰς τὰς στέππας, ὑπὸ μορφὴν δάσεων, διεσπαρμένων δασυλλίων πλατυφύλλων δένδρων. Ἡ δευτέρα, ἡ *μέση δασώδης* ζώνη, περιέχει τὰ δάση τῆς σιβηρικῆς ἐλάτης, σιβηρικῆς λάρικος, ἐρυθρελάτης κτλ. Τέλος, ἡ τρίτη ζώνη, ἡ *ἀλπική*, περιλαμβάνει χλωρίδα μικτὴν ἐξ ἀρκτικῶν καὶ ἀλπικῶν φυτῶν, ὁμοιάζει δὲ πρὸς τὰ νορβηγικὰ φγέλ.

Ἡ πανὶς τῶν Οὐραλίων ὀρέων περιλαμβάνει ταράνδους εἰς τὸ βόρειον τμῆμα, ἐπίσης ἄρκτους καὶ θηράματα πολλά, ὡς καὶ μηλωτοφόρα ζῷα (ἀλώπεκας, λύκους, σκιούρους, πρὸς Β. δ' ἐπίσης τὴν κυανῆν καὶ τὴν πολικὴν ἀλώπεκα).

Ὁ ἄφθονος ὀρυκτὸς πλοῦτος καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ βασισθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα μεγάλη μεταλλευτικὴ βιομηχανία ἔγινεν ἀφορμὴ ὥστε εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη ἡ γεωργία νὰ εἶναι ἀσήμαντος. Ἤδη σήμερον ὁ πληθυσμὸς ζῇ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μεταλλευτικῆς, ἂν καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν μεγάλων ὀρυκτῶν θησαυρῶν εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰς ἀρχάς της.

Ἡ περιοχὴ τῶν Οὐραλίων εἶναι ἡ πρώτη οἰκονομικὴ περιοχή, ἡ ὁποία διεμορφώθη πειραματικῶς κατὰ τὸ 1921. Περιλαμβάνει τὰ παλαιὰ κυβερνεῖα Πέρμ, Αἰκατερινμπούργκ, Τσελγιαμπίνσκ καὶ Τγιουμεν. Τὸ μέγα ἐμπόδιον διὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν εἶναι τὸ ἀπόκεντρον τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὰς ἀγορὰς καταναλώσεως καὶ ἡ μικρὰ ἀξία τῆς τοπικῆς καυσίμου ὕλης, τῶν ξυλανθράκων. Τὸ ζήτημα τῶν μεταφορῶν εὑρίσκεται ἀκόμη μακρὰν ἱκανοποιητικῆς τινος λύσεως.

Οἱ ποικίλοι εἰς τὰ μέσα Οὐράλια κείμενοι τόποι καμίνων (καμινείας μεταλλευμάτων) εἶναι μετρίως μόνον ἀνεπτυγμένοι, λόγῳ τῆς κακῆς συγκοινωνιακῆς καταστάσεως. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ βαθέως εἰς τὴν ὀροσειρὰν εἰσδύοντες ποταμοὶ εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς περιοχῆς. Πλησίον αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν αἱ κάμινοι καὶ αἱ θέσεις ἐπεξεργασίας. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν. Ὁ πρῶτος διὰ τῶν Οὐραλίων σιδηρόδρομος κατεσκευάσθη τῷ 1878, συνδέσας τὸ Πέρμ μετὰ τῆς Αἰκατερινμπούργκ. Ἀπὸ τοῦ 1891 διέρχεται διὰ τῶν Οὐραλίων καὶ δευτέρα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ (ἡ σιβηρική) ἀπὸ Οὔφα μέσῳ Σλατοὺστ πρὸς τὸ Τσελγιαμπίνσκ. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων οὐδαμοῦ ἀλλοῦ τῆς Ρωσίας ἐβελτιώθη τόσον, ὅσον εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Οὐραλίων καὶ εἰς τὰς δυτικῶς αὐτῆς περιοχάς, ὅπου τὰ ἀποθέματα τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ βελτίωσις τῶν συγκοινωνιακῶν γραμμῶν δὲν ἐπερατώθη ἀκόμη. Τώρα δ' ἀρχίζει νὰ ἐπανιδρύεται ἡ βιομηχανικὴ οἰκονομία ἐντονώτερον, ἐπὶ νεωτέρων βάσεων καὶ ἀπόψεων (Ἀλαπαγιέφσκ, Μαγκνιτογκόρσκ). Ἐπειδὴ δ' οἱ ἄνθρακες τῆς ἰδίας περιοχῆς δὲν ἐπαρκοῦσι, γίνεται σκέψις νὰ φέρουν διὰ τὰς ὑπὸ διαμόρφωσιν καὶ ἀνίδρυσιν εὑρισκομένας καμίνους καὶ διὰ τὰ ἔργα ἐπεξεργασίας τὸ κὼκ τῆς λεκάνης τοῦ Κουζνέτσκερ ἐν τῇ μέσῃ Σιβηρίᾳ. Μεγαλυτέρα δυσκολία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἔγκειται εἰς τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων ἐργατικῶν δυνάμεων. Ὁ ἐκ Ρώσων, Τατάρων καὶ Βασκίρων ἀνάμεικτος πληθυσμὸς δὲν θὰ ἐπαρκῇ διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς σχεδιασθείσης βιομηχανοποιήσεως. Σπουδαιότεραι πόλεις εἶναι ἡ *Σλατούστ* (48 χιλ. κάτ.), παρὰ τὸν σιβηρικὸν σιδηρόδρομον, μὲ βιομηχανίαν χάλυβος, ὅπλων, τὸ *Τσελγιαμπίνσκ*, παρὰ τὸ ἀνατολικὸν κράσπεδον, ἡ πύλη εἰσόδου πρὸς τὴν Σιβηρίαν, οὐχὶ μακρὰν τῶν γαιανθρακοφόρων πεδίων (κάτ. 70 χιλ. τῷ 1915, 59 χιλ. τῷ 1926). Παρὰ τὸ ἀνατολικὸν κράσπεδον ἀνεπτύχθη ἐπίσης ἡ *Αἰκατερινμπούργκ* (*Σβερντλόφσκ*), τὸ κέντρον τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς (κάτ. 80 χιλ. τῷ 1915, 136 χιλ. τῷ 1926). Περὶ τὴν πόλιν ταύτην, βορείως καὶ νοτίως, συνωστίζονται πλῆθος μικροτέρων μεταλλευτικῶν καὶ βιομηχανικῶν τόπων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ σπουδαιότατος εἶναι τὸ *Νίσνι-Ταγκίλσκ* (40 χιλ. κάτ.). Γ. Κ. Γ.

οὐράλιος *σειρὰ* (Ouralien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν δύο σειρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα λιθανθρακοφόρος ἢ πεννσυλβάνιος ὑποδιάπλασις στρωμάτων χερσαίας ὄψεως καὶ ἐξελίξεως τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Στρώματα τῆς σειρᾶς ταύτης εὑρίσκονται πολλαχοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν νῆσον Χίον καὶ Εὔβοιαν (βλ. καὶ *λιθανθρακοφόρος διάπλασις*). Γ. Κ. Γ.

οὐραλίτης (ὁ) (Uralit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ ὀρυκτὸν κεροστίλβη, ὅταν αὕτη ἀπαντᾷ εἰς ψευδομορφώσεις κατὰ αὐγίτην μὲ ἰνώδη ἱστὸν καὶ προέρχεται ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ τελευταίου τούτου. Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ αὐγίτου πρὸς κεροστίλβην ὀνομάζεται *οὐραλιτίωσις*, παρατηρεῖται δὲ εἰς τὰ πυριγενῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς πτυχωσιγενῶν ζωνῶν ἢ εἰς τὰ κρυσταλλοσχιστώδη, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν συνεπείᾳ μεταμορφώσεως ἐξ ἐπαφῆς πρὸς τὰ πυριγενῆ πετρώματα. Γ. Β.

οὐραλιτικὸς *διαβάσης* (Uralitdiabas) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς προτριτογενοῦς ἡλικίας. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ διαβάσου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ περιεχόμενος αὐγίτης, ὡς οὐσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικόν, ἔχει ὑποστῆ ἀλλοίωσιν μεταβληθεὶς εἰς κεροστίλβην, ἡ ὁποία διατηρεῖ ἐν τούτοις τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ αὐγίτου. Ἡ ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ αὐγίτου προκύπτουσα κεροστίλβη καλεῖται οὐραλίτης, τὸ δὲ φαινόμενον οὐραλιτίωσις. Ἡ οὐραλιτίωσις τοῦ διαβάσου καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς οὐραλιτικὸν διαβάσην παρατηρεῖται εἰς ζώνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὑποστῆ ἰσχυρὰν πτύχωσιν, ἢ εἰς περιοχὰς ἐπαφῆς πρὸς πλουτώνια πυριγενῆ πετρώματα. Γ. Β.

— **οὐραλιτικὸς** *πορφύρης* (Uralitporphyr) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ αὐγιτικοῦ πορφύρου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ περιεχόμενος αὐγίτης ἔχει ὑποστῆ οὐραλιτίωσιν, ἤτοι ἔχει ἀλλοιωθῆ πρὸς κεροστίλβην. Ὁ οὐραλιτικὸς πορφύρης εἶναι πέτρωμα προτριτογενοῦς ἡλικίας. Γ. Β.

οὐραλο-αλταϊκὴ *γλωσσικὴ ὁμοεθνία*. Καλεῖται οὕτως ἡ μεγάλη γλωσσικὴ ὁμάς, ἡ περιλαμβάνουσα τὰς τουρκικάς, τὰς μογγολικὰς καὶ τὰς τουγγουζικὰς (ἢ τουγγουσίας) γλώσσας μετὰ τῆς μαντζουϊκῆς, κατὰ τινας δὲ καὶ τὴν κορεατικὴν καὶ τὴν ἰαπωνικὴν (ἂν καὶ ἡ συγγένεια τούτων πρὸς τὰς ἀνωτέρω γλώσσας δὲν ἀπεδείχθη ἀκόμη κατὰ τρόπον ἐπιστημονικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον). Τὸ ὄνομα τῆς ἀνωτέρω γλωσσικῆς ὁμοεθνίας ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν Οὐραλίων καὶ Ἀλταΐων ὀρέων, ἐκ τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι ὡρμήθησαν τὰ ποικιλώνυμα φῦλα καὶ οἱ λαοὶ οἱ λαλοῦντες τὰς ῥηθείσας γλώσσας καὶ ἐξηπλώθησαν βαθμηδὸν ἐπὶ εὐρυτάτης γεωγραφικῆς ἐκτάσεως: ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἄλλοι ὀνομάζουν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν «ταταρικήν», ἄλλοι «μογγολικήν», ἄλλοι δὲ «τουρανικὴν» ἢ καὶ «σκυθικήν». Μέχρι πρὸ ὀλίγου ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν γλωσσικὴν ταύτην ὁμοεθνίαν καὶ αἱ *φιννοουγγρικαὶ γλῶσσαι*, ἀλλ' ἀκριβεστέρα συγκριτικὴ ἔρευνα ἀπεχώρισε ταύτας εἰς ἰδίαν καὶ διακεκριμένην γλωσσικὴν ὁμάδα. Ἡ οὐραλο-αλταϊκὴ γλωσσικὴ ὁμοεθνία διαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας γλωσσικὰς ὁμάδας ἢ ὁμοφυλίας: 1) Τὴν *τουρκικήν*, περιλαμβάνουσαν διαφόρους γλώσσας λαλουμένας ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους: τὴν κυρίως (ἢ ὀθωμανικὴν) *τουρκικήν*, ὁμιλουμένην ἐν τῷ ὁμωνύμῳ κράτει, τὴν *κιργισικήν*, τὴν *βασκιρικήν*, τὴν *οὐσβεκικήν*, τὴν *τουρκομανικήν*, τὴν *οὐϊγουρικὴν* καὶ ἄλλας, ὁμιλουμένας ἐν Περσίᾳ, Ἀφγανιστάν, Σιβηρίᾳ κ.ἄ. τῆς Ἀσίας ὑπὸ τῶν ὁμωνύμων λαῶν, συμποσουμένων εἰς τριάκοντα περίπου ἑκατομμύρια. 2) Τὴν *μογγολικήν*, περιλαμβάνουσαν τὴν *τσαξαρικήν*, τὴν *ξαλξικήν*, τὴν *βουριατικήν*, τὴν *ἰακουτικὴν* (ὑπ' ἄλλων ὑπαγομένην εἰς τὰς τουρκικὰς γλώσσας), τὴν *καλμουκικήν*, τὴν *χαλκασικὴν* καὶ ἄλλας, ὁμιλουμένας ἐν Σιβηρίᾳ, ἐν Θιβὲτ καὶ ἰδίως ἐν Μογγολίᾳ ὑπὸ πληθυσμοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος τὰ 3.000.000 κάτ.' καὶ 3) Τὴν *τουγγουζικὴν* ἢ *τουγγουσίαν*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάγονται ἡ εἰς ποικίλας διαλέκτους διακρινομένη καὶ ἐν Α. Σιβηρίᾳ ὁμιλουμένη *τουγγουζικὴ* καὶ ἡ *μαντζουϊκή*, λαλουμένη ἐν Μαντζουρίᾳ. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνωτέρω γλωσσῶν εἶναι ἡ λεγομένη φωνητικὴ ἁρμονία (harmonie vocalique), ἤτοι ἡ ῥύθμισις τοῦ ποιοῦ τῶν φωνηέντων τῶν κλιτικῶν καὶ παραγωγικῶν καταλήξεων κατὰ τὸ τῶν θεματικῶν φωνηέντων τῶν λέξεων καὶ τύπων, πρβλ. λ. χ. τὰ τουρκικὰ ἀπαρέμφατα: al-mak=λαμβάνειν, ara-mak=ζητεῖν, kapa-mak=κλείειν, jaz-mak=γράφειν κλ., ἀλλὰ kes-mek=κόπτειν, sev-mek=ἀγαπᾶν κ.ο.κ. Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῶν μνημονευθεισῶν γλωσσῶν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν συζυγιῶν τῶν ῥημάτων, πρβλ. λ. χ. τὰ τουρκικὰ ῥήματα (ἐκ τῆς ῥίζης sev—): sev-mek=ἀγαπᾶν, sevich mek=ἀγαπᾶν ἀλλήλους, sev-dir-mek=ποιεῖν ἀγαπᾶν, συμφιλιώνειν, sevichdir-mek=ποιεῖν ὥστε ν' ἀγαποῦν ἀλλήλους, sevil-mek = ἀγαπᾶσθαι, sevichdiril-mek γίνεσθαι αἴτιον τοῦ ἀγαπᾶν ἀλλήλους κ. ο. κ. Ἴδιον τῶν ὧν ὁ λόγος γλωσσῶν εἶναι καὶ ἡ χαλαρὰ σύναψις τῶν συνθετικῶν μερῶν τῶν διαφόρων συνθέτων λέξεων, ἡ ἔλλειψις σχεδὸν προθέσεων καὶ συνδέσμων καὶ ἡ μεγάλη ἰδιορρυθμία τῆς πλοκῆς τοῦ λόγου. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

οὐραλοαλταϊκοὶ *λαοὶ* *[Ἀνθρωπολ.]*. Τὸν ὅλον κύκλον τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, Προσθίας Ἀσίας, βορείας καὶ βορειοανατολικῆς Ἀφρικῆς, τῶν ὁπωσδήποτε συνδεομένων στενότερον ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀλλὰ καὶ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως μεταξύ των (Εὐρωπαιο-Ἀσιανο-Μεσογειακὴ περιοχή, *Fischer*), διακρίνομεν εἰς διαφόρους ὁμάδας, ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῆς στενοτέρας φυλετικῆς των συνδέσεως, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως ἐπὶ τῆς γλωσσικῆς τοιαύτης καὶ ἰδίᾳ τῆς γεωγραφικῆς των συγκεντρώσεως. Καὶ τοῦτο, διότι κατὰ κανόνα ἐντὸς τῶν ὁρίων ὡρισμένης γεωγραφικῆς περιοχῆς εὑρίσκομεν ὁμοιειδεστέρας ἀνθρωπολογικὰς ὁμάδας, συγγενεῖς, ἢ ξένα μὲν ἀλλὰ ἐν μείξει ζῶντα φυλετικὰ στοιχεῖα. Μίαν τῶν μεγαλυτέρων τοιούτων ὁμάδων τῆς μεγάλης ἀνωτέρω περιοχῆς ἀποτελοῦν οἱ τὴν βορειοανατολικὴν μοῖραν τῆς Εὐρώπης (περιλαμβάνουσαν τὰ Οὐράλια καὶ ἀνατολικῶς τούτων ἐν Ἀσίᾳ) οἰκοῦντες λαοί, οὓς διακρίνομεν ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *οὐραλοαλταϊκοὶ λαοί*. Ἀνήκουν οὗτοι εἰς τὰς μὴ ἰνδοευρωπαϊκὰς ὁμάδας. Τούτων διακρίνομεν τὴν *φιννοουγγρικὴν ὁμάδα* (α', Ἀνατολικοὶ Φίννοι τοῦ Βόλγα καὶ τῶν Οὐραλίων καὶ β', Δυτικοὶ Φίννοι, τῆς Βαλτικῆς, μὲ τὰς μικρὰς ὁμάδας καὶ τὰς μεγάλας τῶν Ἐσθονῶν, Φινλανδῶν, Λαππόνων), εἶτα τὴν ἰδίως *μογγολικὴν* (Σαμογέτας, Καλμούκους) καὶ τὴν *τουρκο-ταταρικήν*, μεταξὺ Οὐραλίων καὶ Κασπίας, μὲ τὰς πολυπληθεῖς διαιρέσεις των (Νογκάγαι, Κιργκίζαι, Μπασκίραι, Τάταροι κ. τ. λ.).

Οἱ λαοὶ οὗτοι παριστοῦν ἕνα διάμεσον σταθμόν, οὕτως εἰπεῖν, μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, μεταξὺ λευκοῦ καὶ κιτρίνου κόσμου, τὴν *ἀνατολικὴν τῆς Εὐρώπης* ἢ *ἀνατολικοβαλτικὴν* φυλήν, ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἐπόψεως ἀνήκοντες ἀρχικῶς εἰς τὸν ἕτερον τῶν μεγάλων τύπων τῆς Εὐρώπης, τὸν μογγολοειδῆ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λευκόν), οὗτινος δύο βραχίονες ἐξηπλώθησαν ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ νότου πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς ἠπείρου. Συνδέει δὲ τὴν ἀλπίνην φυλὴν πρὸς τὴν Ἀσίαν καθόλου (βλ. καὶ λ. *Εὐρώπη*). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Οὐράλσκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Καζακστὰν (αὐτονόμου πολιτείας τῶν Κοζάκων), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐράλη, Ν. τῶν ὀρέων Ὀμπστιι-Σύρτ. Κάτ. (1926) 35.944. Συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ποκρόφσκ, ἔχει γεωργικὴν σχολήν, μουσεῖον, βιβλιοθήκας, ἐκ τῶν βιομηχανιῶν της δὲ ἀκμάζουν ἡ βυρσοδεψία, ὑφαντουργία, σιδηρουργία, ἀλευροβιομηχανία, σαπωνοποιία, κεραμεικὴ κ. ἄ. Ἱδρύθη τῷ 16 ᾳ πρὸς προάσπισιν τῆς Ρωσίας κατὰ τῶν Κιργισίων τῆς Μικρᾶς Ὀρδῆς, ἐγένετο εἶτα ἕδρα τοῦ ἀταμάνου τῶν Κοζάκων Γιάικ (Οὐράλη) καὶ ἀπὸ τοῦ 1868—1928 πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Οὐράλσκ. Π. Ν. Π.

— **Οὐράλσκ, ἐπαρχία** — *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία (εἶτα κυβερνεῖον) τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Καζακστάν, ἐκτάσεως 285.797 τ. χλμ. μὲ (1926) 638.600 κάτ., Κιργισίους (70 %), Κοζάκους (25 %), Τατάρους, Καλμούκους, Βασκίρους, κ. ἄ., ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ παλαιὸν *Γενικὸν κυβερνεῖον τῶν στεππῶν*. Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα κατελήφθη ὑπὸ τῆς Ὀρδῆς τῶν Νογκαϊτῶν καὶ τῷ 1560 ὑπὸ Μοσχοβιτῶν φυγάδων, τῶν εἶτα γνωστῶν ὡς Κοζάκων τοῦ Γιάικ (Οὐράλη). Ἐγένετο ἀφετηρία ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Περσίας καὶ μεγάλης πειρατείας ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ, διαδοχικῶς δὲ θέατρον τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ Ράζιν (1670—1671), Πουγκάτσεφ (1773), κ. ἄ. (1837, 1874), καθ' ἃς ἀπετέλει τὸ προνομιοῦχον «Ἔδαφος τῶν Κοζάκων τοῦ Οὐράλη». Τῷ 1868 ἀπετέλεσε τὴν *ἐπαρχίαν τοῦ Οὐράλσκ* διὰ τῆς προσθήκης μέρους τοῦ ἐδάφους τῶν Κιργισίων τοῦ Ὀρενβούργου, τῷ 1920 ἐγένετο κυβερνεῖον τῆς δημοκρατίας τοῦ Καζακστὰν καὶ τῷ 1928 ἔπαυσεν ἀποτελοῦσα διοικητικὴν διαίρεσιν. Π. Ν. Π.

Οὐραμπὰ (Urabá) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ΒΔ. Κολομβίας, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔχει ἐκτεταμένην ἐπιφάνειαν, μικρὸν βάθος, ἀπολήγει δὲ εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Ἀρένας* (Punta Arenas), *Τιμπουρὸν* (Cabo Tiburón). Εἰς αὐτὸν ἐκβάλλουν οἱ ποταμοὶ *Ἀτράντο* ἢ *Οὐραπά*. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1502 ὑπὸ τοῦ Ροδρίγου Μπαστίντας. Π. Ν. Π.

Οὐράνης, Κώστας. Τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Κ. Νεάρχου*, συγχρόνου Ἕλληνος ποιητοῦ, δημοσιογράφου κλπ., γεννηθέντος τῷ 1890 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Ροβερτείῳ σχολῇ, ἀκολουθήσας μετὰ ταῦτα μαθήματα πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις. Ἐσπούδασεν ἐπίσης τὴν γαλλικήν, ἀγγλικὴν καὶ ἱσπανικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν, ἐνωρὶς τραπεὶς πρὸς τὰς αἰσθητικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν καὶ γενόμενος ἀνταποκριτὴς τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφημερίδων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Τῷ 1920 διωρίσθη γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Λισσαβῶνι. Παραιτηθεὶς ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1924 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἀρχικῶς διηύθυνε τὸν «Ἐλεύθερον Λόγον». Διατελεῖ σήμερον μεταξὺ τῶν συνεργατῶν τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος». Ὡς λογοτέχνης συνειργάσθη ἀπὸ τοῦ 1915 εἰς περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ (Ἀλεξάνδρεια, Ἀμερική), ἐξέδωκε δὲ τὰ κάτωθι κατὰ σειρὰν βιβλία: «Σὰν ὄνειρα» (1907), «Spleen» (1912), «Νοσταλγίες» (1920), ποιητικαὶ συλλογαί, ἐκτενῆ κριτικὴν ἀνασύνθεσιν τοῦ ἔργου καὶ τοῦ προσώπου τοῦ Baudelaire καὶ βιογραφικὴν καὶ κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον καὶ ἐκτενέστερον ἔργον αὐτοῦ, ἀποτελοῦμενον ἐξ αἰσθητικῶν ἄρθρων, ἀνταποκρίσεων καὶ μακρῶν «ὁδοιπορικῶν» ἀνὰ τὴν Β. Εὐρώπην, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν κλπ., παραμένει εἰσέτι κατεσπαρμένον ἐν ταῖς ἐφημερίσιν (ἰδίᾳ «Ἐλεύθερος Τύπος» 1919—1923, καὶ «Ἐλεύθερον Βῆμα», 1928 κ. ἑ.). Ποιήματά του μετεφράσθησαν εἰς τὰ διάφορα ἀπανθίσματα ἐκ

Digitized by Google

τῆς συγχρόνου νεοελληνικῆς ποιήσεως εἰς ξένας γλώσσας.

Τὰ ποιήματα αὐτοῦ, εἴτε ἐπὶ στίχων ἀνομοιοκαταλήκτων καὶ ὅλως ἐλευθέρων, εἴτε ὡς σονέττα εἰς δεκαπεντασυλλάβους ἰδίως, χαρακτηριζόμενα ὅμως ἐπίσης ὑπὸ χαλαρότητος στιχουργικῆς, ξένα δὲ πρὸς τὴν νεοελληνικὴν ποιητικὴν παράδοσιν, παρουσιάζουσιν ἀντιθέτως ἐπιδράσεις ἰσχυρὰς ἐκ τοῦ νεορρωμαντισμοῦ τῆς γαλλικῆς ποιητικῆς σχολῆς τῶν «décadents» καὶ τῶν γαλλοφώνων Βέλγων ποιητῶν· τὰ δὲ θέματα αὐτῶν συνήθως εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῶν ταξιδιωτικῶν του ἐντυπώσεων. Ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου τὰ ποιήματα αὐτοῦ διαπνέονται ὑπὸ μελαγχολίας καὶ πεσσιμισμοῦ, ἀπότοκος τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ὁ ἀπροσδόκητος ἐνίοτε ρεαλισμὸς αὐτῶν. Ποιητικὴν ἔχουσιν ἐπίσης τὴν ὑφὴν καὶ αἱ ταξιδιωτικαὶ αὐτοῦ ἐντυπώσεις, ἀντὶ τῆς λεπτομεροῦς ἀντικειμενικότητος προαιρούμεναι μᾶλλον τὴν περιγραφὴν τοῦ συνόλου, τὴν συνᾴδουσαν καὶ πρὸς καταστάσεις ψυχικάς. Αἱ κριτικαὶ ἐργασίαι αὐτοῦ, ἀπὸ ἀπόψεως συστήματος κατατακτέαι εἰς εἶδος ἐλευθέρου ἰδεαλισμοῦ, διέπονται ὁμοίως ὑπὸ ζωηροῦ ὑποκειμενισμοῦ. Τ. ΑΓΡΑΣ

οὐρανὶ (τό)· δημοτ., χρῶμα γαλανὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ οὐρανοῦ.

Οὐρανία *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μικροῦ Δερείου τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 91. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Καρᾶ-Οὐρέν*.

οὐρανία (ἡ) (Urania) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ψυχὰς νυκτοβίους μὲ κεραίας μακράς, λεπτὰς καὶ κεκαμμένας πρὸς τὰ ἔξω, χειλικὰς προσακτρίδας παχείας, σῶμα ἀρκετὰ βραχύ, προθώρακα ἀπεστρογγυλωμένον καὶ πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας. Ἐκ τῶν ἓξ εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *οὐρανία ὁ προμηθεὺς* (Urania promethé). Αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ ἔχει τὰς κατωτέρας πτέρυγας πολυοδοντωτάς. Τὸ ἄνω μέρος τῶν πτερύγων εἶναι μελανὸν καὶ ποικίλλεται ὑπὸ λεπτῶν, πλαγίων γραμμώσεων φαιοτεφροῦ χρώματος. Τὸ σῶμά των ἄνω εἶναι μελανὸν καὶ κάτω πυρρόν. Αἱ κεραῖαι εἶναι μελαναί. Ἡ θήλεια εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τοῦ ἄρρενος. Ἡ κάμπη μόλις ἐξέλθῃ τοῦ ᾠοῦ ἔχει σῶμα λεῖον καὶ χρῶμα ὑποπράσινον. Δ. Ν. Π.

Οὐρανία (ἡ) *[Θρησκειολ.]*. Ἐπίθετον τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, ὡς θεᾶς ἰσχυρᾶς καὶ δημιουργικῆς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην. Ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη ἀπεικονίζετο φέρουσα πόλον (γηΐνην σφαῖραν) καὶ ἐστεμμένη δι' ἀστέρων, ἐλατρεύετο δὲ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Ἀττικῇ, ἔνθα ὑπῆρχεν ἀρχαιότατον μὲν ἱερὸν αὐτῆς ἐν τῷ δήμῳ Ἀθμονέων, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι εἶχεν ἱδρύσει ὁ μυθικὸς βασιλεὺς Πορφυρίων, πρὸ τοῦ Ἀκταίου βασιλεύσας τῆς χώρας, πολυσέβαστον δὲ ἱερὸν μετὰ ἀγάλματος τῆς θεᾶς τοῦ Φειδίου ἐκ λίθου παρίου, παρὰ τὸ Ἡφαίστειον, ὑπεράνω τοῦ Κεραμεικοῦ, καὶ τρίτον ἐκ Κήποις, ἔνθα τὸ ἄγαλμα αὐτῆς εἶχε σχῆμα τετράγωνον (τὸ τῶν ἑρμῶν). Τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης ἡ λατρεία ἐπιστεύετο ἐν Ἀθήναις ὅτι εἶχεν εἰσαχθῆ ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ὅστις εἰς μῆνιν αὐτῆς ἀπέδιδε τήν τε ἑαυτοῦ ἀτεκνίαν (πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ τέκνα) καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν του. Ἀνεγνωρίζετο ὅτι ἡ προέλευσίς της ἦτο ἐξ Ἀσσυρίας, ὅθεν εἶχε διαδοθῆ εἰς Ἀσκάλωνα τῆς Φοινίκης καὶ Πάφον τῆς Κύπρου (*Παυσ.* Ι. 14.7) καὶ ἐκ τῶν πόλεων τούτων εἰς τὴν νῆσον Κύθηρα καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐν Κήποις Οὐρανία Ἀφροδίτη ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἡ πρεσβυτάτη τῶν Μοιρῶν. Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἐλατρεύετο ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη ἐν Ἄργει, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς αὐτῆς παρὰ τὸν τοῦ Διονύσου, ἐν Κυθήροις, ἔνθα τὸ ἁγιώτατον ἱερόν της ἐθεωρεῖτο τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἤλιδι, ἔνθα ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ὑπῆρχον ἓν ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Φειδίου ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ καὶ ἓν τῆς Πανδήμου τοῦ Σκόπα ἐκ χαλκοῦ (*Παυσ.* VI 25. 1), ἐν Μεγαλοπόλει, ἐν Θήβαις, ἔνθα ὑπῆρχον τρία ἀρχαιότατα ξόανα τῆς Ἀφροδίτης, τὸ τῆς Οὐρανίας, τὸ τῆς Πανδήμου καὶ τὸ τῆς Ἀποστροφίας, καὶ ἀλλαχοῦ. Παρὰ τῷ Πλάτωνι ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη ἦτο ἡ θεὰ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀπηλλαγμένου πόθου σώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ καθαρῶς φιλοσοφικὴ ἔννοια τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος ΚΑΨ.

— **Οὐρανία** *[Μυθολ.]*. Μία τῶν ἐννέα Μουσῶν, θυγατέρων τοῦ Διὸς καὶ τῆς Τιτανίδος Μνημοσύνης ἢ τῆς Ἁρμονίας ἢ (κατ' ἄλλην παράδοσιν) τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Εἶναι ἡ Μοῦσα, ἥτις προΐσταται τῆς μελέτης τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἡ σεμνότης δὲ τῆς στάσεώς της, ἡ σοβαρότης τῆς φυσιογνωμίας της καὶ ἡ ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν Μουσῶν τάξις της (τάσσεται εὐθὺς μετὰ τὴν Καλλιόπην) ἐκφράζουν τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀνωτέρων μελετῶν, τῶν ὁποίων προσωποποίησις εἶναι. Εἶναι ἡ προστάτις τῆς διδακτικῆς ποιήσεως, καὶ ἰδίως τοῦ ἀστρονομικοῦ ἔπους (ὡς ἐφευρέτις τῆς ἀστρονομίας) καὶ ἀπεικονίζεται συνήθως φέρουσα στέφανον ἀστεροειδῆ καὶ ἐσθῆτα κυανῆν καὶ κρατοῦσα σφαῖραν καὶ διαβήτην, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ συνήθη σύμβολά της, σπανιώτερον δὲ φέρουσα στέφανον ἐκ δάφνης καὶ ἔχουσα πρὸ αὐτῆς τρίποδα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται σφαῖρα. Ὑπὸ τῶν ἀστρολόγων ἀπεδίδετο εἰς τὴν Οὐρανίαν καὶ μαντικὴ δύναμις, ἥτις ἄλλως τε δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν γενικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν προέλευσιν τῆς λατρείας τῶν Μουσῶν. Τῆς Οὐρανίας υἱός, ἐκ τοῦ Ἀμφιμάρου, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐλέγετο καὶ ὁ Λίνος, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος φονευθεὶς ὡς ἐξισούμενος αὐτῷ τὴν ᾠδήν. ΚΑΨ.

—**«Οὐρανία»**. Μηνιαῖον δελτίον τῆς ἀστρονομικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος καὶ λαϊκὴ ἀστρονομικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1927.

Οὐρανία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς νήσου Κύπρου, κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἀκτὴν αὐτῆς κειμένη. Ταύτην, μετὰ τῆς πόλεως Καρπασίας, κατέλαβε κατὰ τὸ 306 π.Χ. ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποβίβασίν του εἰς τὴν νῆσον Κύπρον, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς συγκροτηθείσης παρὰ τὴν πόλιν Σαλαμῖνα μάχης πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πτολεμαίου Μενέλαον, ὅστις μετὰ τὴν ἧττάν του ἐπολιορκήθη ἐν Σαλαμῖνι ὑπὸ τοῦ Δημητρίου. Σήμερον ἀγνοεῖται ἡ θέσις της. ΚΑΨ.

οὐρανικὴ ὤχρα (Uranocker) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν μὲ χρῶμα κίτρινον. Ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν κόνεως ὡς ἐπάνθημα ἐπὶ τοῦ ὀρυκτοῦ οὐρανινίτου καὶ τοῦ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου εἰς τὸ Johann-Georgenstadt Joachimsthal, ἀποτελεῖ δὲ μετάλλευμα χρήσιμον πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ραδίου. Γ. Β.

Οὐρανίδαι (οἱ)· βλ. *Οὐρανίωνες*.

οὐρανικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ στοιχεῖον οὐράνιον: «οὐρανικὸν ὀξὺ» ‖ γραμματ., οὐρανικὰ σύμφωνα· *κ, γ, χ*, τὰ ἄλλως *οὐρανισκόφωνα* (βλ. λ.).

οὐρανινίτης (ὁ), ἢ ***ναστουράνης*** (Uraninit, Nasturan) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν οὐρανικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου, χημικοῦ τύπου $(UPb_2)(UO_4)_2$. Περιέχει συνήθως καὶ σπανίας γαίας τῆς σειρᾶς τοῦ δημητρίου καὶ ὑττερίου, κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα, σπανίως ὅμως ἀπαντᾷ εἰς μεμονωμένους κρυστάλλους, τοὐναντίον δὲ ἐμφανίζεται συνήθως εἰς νεφροειδῆ συσσωματώματα, παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη καὶ ἔχει σκληρότητα 3—6, εἰδικὸν βάρος 9—9,7, λάμψιν στεατώδη εἰς ἐπιφανείας προσφάτου θραύσεως καὶ χρῶμα μαῦρον ἕως φαιότεφρον. Ἀποτελεῖ σπουδαιότατον ὀρυκτόν, περιζήτητον εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς οὐράνιον, εἰς ραδιενεργὰ σώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ διότι μεταπίπτει πρὸς ἄλλα στοιχεῖα. Ἀπαντᾷ ἐπὶ πηγματιτικῶν φλεβῶν εἰς τὴν Νορβηγίαν, Σουηδίαν, τὸ Texas, καθὼς καὶ εἰς τὰ μεταλλεύματα τοῦ κασσιτέρου τῆς Κορνουαλλίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

οὐράνιον (τὸ) *[Χημ.]*. Χημικὸν στοιχεῖον, ἔχον σύμβολον U καὶ ἀτομικὸν βάρος 238,2. Εἶναι ἀργυρόστιλπνον, κρυσταλλικὸν μέταλλον, ἐπιδεκτικὸν στιλβώσεως, σφυρηλατήσεως καὶ ρινήσεως. Εἶναι μαλακώτερον τοῦ χάλυβος. Εἰς κατάστασιν λεπτοτάτης κατανομῆς τὸ οὐράνιον ἀποτελεῖ μελανὴν κόνιν. Τὸ σημεῖον τήξεως τοῦ μετάλλου θὰ ὤφειλε νὰ κεῖται περὶ τοὺς 1850°, *ἀλλὰ* λόγῳ τῆς παρουσίας μικρῶν ποσοτήτων καρβιδίου μειοῦται εἰς τοὺς 1300 ἕως 1400°. Εἰδικὸν βάρος ἔχει 18,68. Τὸ οὐράνιον, ὅταν εἶναι τελείως ἐλεύθερον σιδήρου, εἶναι ἀσθενῶς παραμαγνητικόν. Ἔχει τὴν ἰδιότητα ρινιζόμενον διὰ χαλυβδίνης ρίνης νὰ ἐκπέμπῃ ἰσχυροὺς σπινθῆρας. Τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἔκαμε τὸ πρῶτον ὁ Moissan, διὰ σχηματισμοῦ δὲ κράματος μετὰ σιδήρου ἐπετεύχθη ἡ σκλήρυνσις τούτου καὶ ἡ παραγωγὴ ἰσχυροτέρων σπινθήρων. Τὸ οὐράνιον εἶναι ἀνθεκτικὸν εἰς τὸν ἀέρα, θερμαινόμενον ὅμως ἐλαφρῶς καίεται, ἰσχυρῶς διαπυρούμενον καὶ ἀναπτῦσσον σπινθῆρας, πρὸς οὐρανοξειδυλοξείδιον U_8O_8. Ἀντιδρᾷ μετὰ τῶν ἁλατογόνων σχηματίζον τετραλογονούχους ἑνώσεις, μετὰ τοῦ θείου παρέχει εἰς 500° οὐρανοδισουλφίδιον καὶ μετὰ τοῦ ἀζώτου εἰς 1000° κίτρινον οὐρανονιτρίδιον. Τὸ ὕδωρ διασπᾶται ὑπὸ τοῦ οὐρανίου ἤδη εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ δωματίου, πολὺ ταχύτερον δὲ εἰς τοὺς 100°. Τὸ οὐράνιον διαλύεται εὐκόλως εἰς ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ἢ θειικὸν ὀξὺ ὑπὸ ἀνάπτυξιν ὑδρογόνου, σχηματιζομένου τοῦ ἀντιστοίχου χλωριούχου ἢ θειικοῦ ἅλατος.

Τὸ οὐράνιον παρασκευάζεται εἰς μικρὰ σχετικῶς ποσά. Λαμβάνεται δὲ εἴτε διὰ θερμάνσεως εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τετραχλωριούχου οὐρανίου μετὰ νατρίου παρουσίᾳ μαγειρικοῦ ἅλατος, εἴτε εἰς ἠλεκτρικὰς καμίνους διὰ διαβιβάσεως ρεύματος 800 A καὶ 45 V ἐπὶ μίγματος ἐκ 500 γρ. οὐρανοξειδυλοξειδίου καὶ 40 γρ. ἄνθρακος. Ἐπίσης δύναται νὰ ἀναχθῇ διοξείδιον τοῦ οὐρανίου διὰ θερμάνσεως μετ' ἄνθρακος καὶ περαιτέρω ἐπιδράσεως ἀργιλλίου. Τέλος δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ τὸ μέταλλον ἠλεκτρολυτικῶς ἐκ τῶν ἁλογονούχων αὐτοῦ ἑνώσεων. Τὸ μεταλλικὸν οὐράνιον δὲν ἔχει σπουδαίαν τινὰ πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εἰμὴ μόνον τὴν παραγωγὴν εἰδικῶν τινων κραμάτων μετὰ σιδήρου (χάλυβος). Αἱ ἑνώσεις ὅμως τοῦ οὐρανίου εὑρίσκουσιν ἐκτεταμένην ἐφαρμογὴν πρὸς χρῶσιν τῆς πορσελλάνης καὶ τῆς ὑάλου, εἰς τὴν φωτογραφικὴν καὶ ὡς χημικὰ ἀντιδραστήρια εἰς τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν.

Τὸ οὐράνιον κέκτηται ἐξ ὅλων τῶν ἀτόμων τὴν μεγίστην μᾶζαν καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀκραῖον μέλος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος τῶν στοιχείων. Δρᾷ ὡς τρι—, τετρα—, πεντα— καὶ ἑξασθενὲς καὶ εἴς τινας ἀκόμη ἑνώσεις καὶ ὡς ὀκτασθενές. Ἀποτελεῖ τὴν μητρικὴν ὕλην ὁλοκλήρου σειρᾶς ραδιενεργῶν (ἀκτινεργῶν) προϊόντων διασπάσεως. Εἶναι τὸ ἴδιον ἀκτινεργὸν στοιχεῖον, ἐκπέμπον ἀκτῖνας α, ἐξ αὐτοῦ δέ, ὡς μητρικῆς ὕλης, προκύπτει δι' ἀλλεπαλλήλων μεταστοιχειώσεων ὁλόκληρος σειρὰ ἀκτινεργῶν στοιχείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγεται καὶ τὸ ράδιον. Ἡ μεταστοιχείωσις αὕτη τοῦ οὐρανίου βαίνει βραδύτατα, παρουσιάζουσα ἡμιπερίοδον διαρκείας 4,5 δισεκατομμυρίων ἐτῶν. Ἓν ἐνδιάμεσον προϊὸν βραχείας ζωῆς εἶναι τὸ στοιχεῖον οὐράνιον X_1.

Ἀπαντᾷ εἰς τὴν φύσιν ὑπὸ τὴν μορφὴν διαφόρων ἑνώσεων αὐτοῦ εἰς πολλὰ ὀρυκτά, σχεδὸν ὅλα σπανιώτατα. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ὀρυκτῶν τοῦ οὐρανίου εἶναι ὁ πισσουρανίτης (U_8O_8), ὁ καρνοτίτης ($K_2O.2(UO_8).V_2O_5.3H_2O$), ὁ χαλκόλιθος καὶ ὁ θοριανίτης.

Τὰ ἅλατα τοῦ οὐρανίου εἶναι δηλητηριώδη διὰ τὰ ζῷα καὶ δρῶσιν ἐπιβλαβῶς καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν. Εἰς τὰς ἑνώσεις τοῦ οὐρανίου ἀπαντᾷ συχνάκις ἡ διατομικὴ ρίζα UO_2, ἐπέχουσα θέσιν μετάλλου καὶ εἰδικώτερον *οὐρανύλιον* κληθεῖσα. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ οὐρανίου εἶναι αἱ κάτωθι:

Τὸ *οὐρανοκαρβίδιον*, UC_2, ὅπερ ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι μεταλλόλευκον πυροφόρον σῶμα, ἐξατμιζόμενον κατὰ τὴν τῆξιν. Τήκεται εἰς 2260°. Κατὰ τὴν διάσπασιν δι' ὕδατος παρέχει μεθάνιον, αἰθάνιον, προπάνιον, βουτάνιον, αἰθυλένιον, προπυλένιον καὶ ὁμόλογα, ὡς καὶ ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ ἀκετυλενίου. Παρασκευάζεται διὰ συντήξεως διοξειδίου τοῦ οὐρανίου μετ' ἄνθρακος εἰς ἠλεκτρικὰς καμίνους κενοῦ.

Τὸ *τετραχλωριοῦχον οὐράνιον* ἢ *οὐρανοχλωρίδιον* UCl_4. Σκοτεινοπράσινον κρυσταλλικὸν σῶμα, ὅπερ ἐξαχνούμενον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς διαπυρώσεως παρέχει ἐρυθροὺς ἀτμούς. Ἀτμίζει εἰς τὸν ἀέρα καὶ διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ, ὑπὸ ἀνάπτυξιν θερμότητος, πρὸς πράσινον ὑγρόν. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως μίγματος ἐξ U_3O_8 καὶ ἄνθρακος εἰς ρεῦμα χλωρίου. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν μεταλλικοῦ οὐρανίου καὶ ὡς φορεὺς χλωρίου. Τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα ὀξειδοῦται ταχέως ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος, σχηματιζομένου χλωριούχου οὐρανυλίου.

Ὀξείδια τοῦ οὐρανίου. Ἐκ τῶν μετ' ὀξυγόνου ἑνώσεων τοῦ οὐρανίου σημασίαν τεχνικὴν ἔχουσι τὸ διοξείδιον καὶ τὸ τριοξείδιον.

α) *Διοξείδιον τοῦ οὐρανίου* ἢ *ὀξειδύλιον τοῦ οὐρανίου* ἢ *μέλαν ὀξείδιον τοῦ οὐρανίου* UO_2. Ἀποτελεῖ, ἀναλόγως τῆς μεθόδου παρασκευῆς του, ἢ μελανοὺς κύβους ἢ σιδηροτέφρους βελόνας ἢ φαιὰν πυροφόρον κόνιν. Δύναται ἐπίσης νὰ λάβῃ καὶ κολλοειδῆ μορφήν. Διὰ μετρίας θερμάνσεως εἰς τὸν ἀέρα ἢ εἰς ρεῦμα ὀξυγόνου καίεται πρὸς U_3O_8. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ U_3O_8 διὰ θερμάνσεως ἐν ρεύματι ὑδρογόνου ἢ διὰ διαπυρώσεως μετὰ χλωριούχου ἀμμωνίου ἢ διὰ διαπυρώσεως μετὰ ὀξαλικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἀναγωγῆς τοῦ τριοξειδίου τοῦ οὐρανίου δι' ὑδρογόνου κλπ. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῶν κραμάτων τοῦ σιδήρου μετ' οὐρανίου.

β') *Οὐρανοξειδυλοξείδιον* ἢ *οὐρανοουρανιοξείδιον*, U_3O_8, ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ πισσουρανίτου.

γ') *Τριοξείδιον τοῦ οὐρανίου* ἢ *ἀνυδρίτης τοῦ οὐρανικοῦ ὀξέος* UO_3, πορτοκαλλοκιτρίνη κόνις, δυναμένη νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ὑπὸ ἐρυθρὰν μορφήν. Δι' ἰσχυρᾶς διαπυρώσεως εἰς τὸν ἀέρα μετατρέπεται εἰς U_3O_8, διὰ θερμάνσεως εἰς ρεῦμα ὑδρογόνου εἰς UO_2 καὶ κατὰ τὴν διαπύρωσιν μετ' ἄνθρακος εἰς ἠλεκτρικὴν κάμινον μεταβάλλεται εἰς μεταλλικὸν οὐράνιον. Τὸ τριοξείδιον τοῦ οὐρανίου ἔχει ἐπαμφοτερίζοντα χαρακτῆρα. Μετ' ὀξέων σχηματίζει *ἅλατα τοῦ οὐρανυλίου*, ὡς λ. χ. τὸ νιτρικὸν $UO_2(NO_3)_2 + 6H_2O$, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ἡ ὁμὰς $U\ _2$ ὡς δισθενὴς ρίζα. Τὰ ἅλατα ταῦτα τοῦ οὐρανυλίου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ μάλιστα μετ' ὀξίνης ἀντιδράσεως, χαρακτηρίζονται δὲ δι' ἐξόχου ἱκανότητος ἀπορροφήσεως καὶ φθορισμοῦ. Τὸ τριοξείδιον τοῦ οὐρανίου μετὰ βάσεων σχηματίζει τὰ καλούμενα *οὐρανικὰ ἅλατα*, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸν γενικὸν τύπον $Me_2U_2O_7$ ἀνάλογον δηλαδὴ πρὸς τὰ διχρωμικὰ ἅλατα. Εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κιτρίνως κεχρωσμένα καὶ διὰ διαπυρώσεως καθίστανται πορτοκαλλοκίτρινα. Τὸ τριοξείδιον τοῦ οὐρανίου λαμβάνεται διὰ πυρώσεως νιτρικοῦ οὐρανυλίου εἰς 250° περίπου, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς καταλύτης εἰς ὀξειδώσεις καὶ ἀναγω-

Digitized by Google

γάς, ὡς καὶ πρὸς χρωματισμὸν τῆς πορσελλάνης. Ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ τριοξειδίου τοῦ οὐρανίου ἄξια μνείας εἶναι: Τὸ *διουρανικὸν νάτριον*

$$Na_2 U_2 O_7 + 6 H_2 O.$$

Τὸ ἅλας τοῦτο, ὑπὸ τὸ ὄνομα *κίτρινον τοῦ οὐρανίου*, χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν κιτρίνης καὶ κιτρινοπρασίνης φθοριζούσης ὑάλου. Τὸ *ὀξικὸν οὐρανύλιον*, $UO_2 (C_2 H_3 O_2)_2 + 2 H_2 O$, χρησιμοποιούμενον πρὸς ὀγκομετρικὸν προσδιορισμὸν τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος, τοῦ ἀρσενικοῦ ὀξέος, εἰς τὴν φωτοχημείαν κλπ. Τὸ *νιτρικὸν οὐρανύλιον*

$$UO_2 (NO_3)_2 + 6 H_2 O.$$

Ἀποτελεῖ λεμονοκιτρίνους κρυστάλλους δεικνύοντας κιτρινοπράσινον φθορισμὸν καὶ ἀποσαθρουμένους ἐν τῷ ἀέρι καὶ εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως τῶν ὀξειδίων τοῦ οὐρανίου εἰς νιτρικὸν ὀξὺ καὶ ἀκολούθου ἐξατμίσεως. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν πολλῶν ἄλλων ἑνώσεων τοῦ οὐρανίου, πρὸς βαφὴν τῆς πορσελλάνης, εἰς τὴν φωτογραφικὴν καὶ πρὸς ἀναλυτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος. Τὸ *χλωριοῦχον οὐρανύλιον*: UO_2Cl_2. Παρασκευάζεται διὰ διαπυρώσεως διοξειδίου τοῦ οὐρανίου ἐν ρεύματι χλωρίου. Κίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι. Τὸ *φωσφορικὸν οὐρανύλιον*

$$UO_2 HPO_4 + 4 H_2 O.$$

Κίτρινον κρυσταλλικὸν σῶμα ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Παρασκευάζεται ἐξ ὀξικοῦ οὐρανυλίου καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος. **σ. γ.**

οὐράνιος, —*α*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ τοῦ οὐρανοῦ: «οὐράνιον τόξον»· || «οὐράνιοι θεοί», «ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος» ὁ οἱονεὶ ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικῶν· || θεῖος, ἐξαίσιος: «οὐράνιον κάλλος»· || *οὐράνιον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

— οὐράνιον *μῆκος* καὶ **— *πλάτος*** [*Ἀστρον.*]· βλ. λ. *ἐκλειπτικαὶ* συντεταγμέναι.

—οὐράνιον *σῶμα* [*Ἀστρον.*]. Πᾶν σῶμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. **σ. π.**

— οὐράνιον *τόξον* [*Μετεωρολ.*]· βλ. λ. *ἶρις*.

— οὐράνιον *φαινόμενον* [*Ἀστρον.*]. Πᾶν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν ἐξελισσόμενον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς λ.χ. ἡ ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου ἢ τῆς Σελήνης, αἱ σύνοδοι τῶν πλανητῶν κτλ. **σ. π.**

— οὐράνιος *ἄτλας* [*Ἀστρον.*]. Συλλογὴ χαρτῶν εἰκονιζόντων διαφόρους περιοχὰς τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον καλύπτει ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς οὐρανίου σφαίρας. Οἱ τοιοῦτοι ἄτλαντες διακρίνονται εἰς δύο εἴδη: α΄) εἰς τοὺς παρέχοντας τὰς θέσεις τῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν ἀπλανῶν, ἤτοι μόνον τῶν μέχρις 7ου μεγέθους ἀστέρων, καὶ β΄) εἰς τοὺς λεπτομερεῖς, οἵτινες περιέχουσι τοὺς διὰ τηλεσκοπίου ὁρατοὺς ἀστέρας, ἤτοι ἀπὸ 7ου μεγέθους καὶ πέραν.

Οἱ οὐράνιοι ἄτλαντες τῆς πρώτης κατηγορίας ἀποτελοῦσι πολυτιμότατον βοήθημα τῶν ἐρασιτεχνικῶς ἀσχολουμένων περὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἀστρονομίας, διότι ἡ χρῆσις αὐτῶν οὐ μόνον εὐκολύνει μεγάλως εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀστερισμῶν καὶ τῶν ὁρίων αὐτῶν ἢ εἰς τὰς σκοπεύσεις διὰ μικροῦ τηλεσκοπίου, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν διαττόντων, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καινοφανῶν ἀστέρων, εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν κομητῶν, εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ μεγέθους τῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ παρατηρησίμων μεταβλητῶν ἀστέρων, εἰς τὰς συγκριτικὰς παρατηρήσεις τῶν χρωμάτων τῶν ἀπλανῶν, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς κινήσεως τῶν μεγάλων πλανητῶν κτλ.

Τοιοῦτοι ἄτλαντες δι' ἐρασιτέχνας ὑπάρχουσι πολλοί, εὐχρηστότεροι ὅμως μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ τοῦ C. Flammarion (Atlas céleste de Ch. Dien 10° éd. Paris 1897) ὁ τοῦ A. P. Norton (Star Atlas, London 1927), ὁ τοῦ K. Mc Kready (A beginner's Star-Book, N. York 1912), ὁ τοῦ R. Schurig (Himmelsatlas, Leipzig 1931) κτλ.

Ἐκ τῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας κυριώτεροι εἶναι: α) τοῦ Argelander (Bonner Durchmusterung 1855,0), ὅστις περιέχει πάντας τοὺς μέχρι 10ου μεγέθους ἀστέρας, τοὺς περιλαμβανομένους μεταξὺ τοῦ βορείου πόλου καὶ νοτίας ἀποκλίσεως 23°. Συνέχεια τοῦ ἄτλαντος τούτου εἶναι ὁ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Κορδούης (Cordoba Durchmusterung) καὶ περιέχων τοὺς ἀστέρας τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. β) Τοῦ Graff (Sternatlas von Beyer-Graff), ὅστις ἐλλείψει τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε ἡ ἔκδοσις ἔχει ἐξαντληθῆ ἀπὸ ἐτῶν, δύναται νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ ἐπαρκῶς προκειμένου περὶ ἀναγνωρίσεων καὶ ἐπαληθεύσεων διαφόρων σωμάτων ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου (λ. χ. ἀστεροειδῶν, κομητῶν, νεφελοειδῶν κτλ.). γ΄) Ὁ φωτογραφικὸς ἄτλας τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις ἀπαρτίζεται ὡς ἔγγιστα ἀπὸ 11.000 φύλλα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει πλευρὰν 2°, ἤτοι καλύπτει ἐπιφάνειαν 4° τετραγωνικῶν ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν ἀστεροσκοπείων εἶχεν ἀποφασισθῆ ἐν τῷ διεθνεῖ ἀστρονομικῷ συνεδρίῳ τῶν Παρισίων τῷ 1887, ἤδη δὲ πλησιάζει εἰς τὸ τέρμα τόσον ἡ δημοσίευσις τῶν χαρτῶν, ὅσον καὶ τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς ἀστρογραφικῶν καταλόγων, ἐν τοῖς ὁποίοις παρέχονται αἱ θέσεις, τὰ μεγέθη καὶ διάφορα ἄλλα στοιχεῖα τῶν ἐν ἑκάστῳ χάρτῃ περιεχομένων ἀστέρων. δ΄) Ὁ φωτογραφικὸς ἄτλας τοῦ Franklin Adams, καὶ ε΄) Ὁ φωτογραφικὸς ἄτλας τῶν Palisa-Wolf.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους ἄτλαντας ἄξιοι λόγου εἶναι ὁ τοῦ Bayer (1603), ὁ τοῦ Flamsteed (Atlas coelestis 1729), ὁ τοῦ Bode, ὅστις εἰς 34 πίνακας παρέχει τὰς θέσεις 17.240 ἀστέρων (1782—1801), ὁ τοῦ C. L. Harding (Gottingae 1822) κτλ. **σ. π.**

— οὐράνιος *δεῖπνος* [*Τέχνη*]· βλ. λ. *δεῖπνος οὐράνιος*.

— οὐράνιος *θόλος* [*Ἀστρον.*]· βλ.λ. *θόλος οὐράνιος*.

— οὐράνιος *μηχανική* (ἀγγλ. Celestial Mechanics, γαλλ. Mécanique Céleste, γερμ. Himmelsmekanik). Ὁ μαθηματικὸς κλάδος τῆς ἀστρονομίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐρευνῶνται αἱ κινήσεις, αἱ μᾶζαι καὶ τὸ σχῆμα τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐν γένει καὶ εἰδικῶς τῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος (πλανητῶν, σελήνης, δορυφόρων κλπ.), τῇ βοηθείᾳ τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μηχανικῆς τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑλικῶν σωμάτων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δυνάμεων. Τὸ ὄνομα *οὐράνιος μηχανική* ἐδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γάλλου Laplace. Ἀφετηρία τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως ὑπὸ τοῦ Newton, ἐπὶ πεντηκονταετίαν δὲ καὶ πλέον μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ μαθηματικὸς προσδιορισμὸς τῶν κινήσεων τῶν πλανητῶν ἀπησχόλησε τοὺς μεγαλυτέρους γεωμέτρας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, Clairaut. d'Alembert, Euler καὶ Laplace, ὅστις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1799 καὶ 1825 ἐδημοσίευσε τὸ μνημειῶδες ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Traité de Mécanique Céleste».

Τὸ τμῆμα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὸν προσδιορισμὸν τῶν τροχιῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες παρέχουν τὰς κινήσεις καὶ τὰς θέσεις αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς αὗται φαίνονται ἐκ τῆς Γῆς, καλεῖται θεωρητικὴ ἀστρονομία. Ἡ οὐράνιος μηχανική, μολονότι ἀριθμοῦσα ὀλίγα σχετικῶς ἔτη, θεωρεῖται ἀναμφισβητήτως ὡς ἡ τελειοτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἐπιστήμη, πρὸς τὴν ὁποίαν συνδέονται τὰ ὀνόματα τῶν μεγαλυτέρων ἀστρονόμων καὶ μαθηματικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων: Newton, Laplace, Olbers Gauss, Poisson, Leverrier, Adams, Poincaré, G. Darwin, Newcomb, Tisserand, Einstein κ. ἄ.

Ἂν καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ κατὰ καιροὺς μελετηταὶ τοῦ οὐρανοῦ ἠσχολοῦντο κυρίως εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν κινήσεων τῶν ἄστρων, ἐν τούτοις οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὰς κινήσεις ταύτας ἐξηκολούθησαν νὰ παραμένωσιν ἄγνωστοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας πρόρρησις τῆς ἐν τῷ μέλλοντι θέσεως οὐρανίου τινὸς σώματος ἦτο ἀδύνατος. Πρῶτος ὁ Κέπλερος, μελετῶν τὰς ὑπὸ τοῦ Τύχωνος γενομένας παρατηρήσεις τῶν πλανητῶν καὶ εἰδικώτερον τοῦ Ἄρεως, ἀνεκάλυψε, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, τρεῖς θεμελιώδεις νόμους, φέροντας ἔκτοτε τὸ ὄνομά του, οἱ ὁποῖοι διέπουσι τὰς κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος. Οἱ τρεῖς οὗτοι νόμοι εἶναι οἱ ἑξῆς: α΄) Αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν εἶναι ἐλλείψεις, τῶν ὁποίων τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν κατέχει ὁ ἥλιος. β΄) Τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιβατικῆς ἀκτῖνος τῆς συνδεούσης τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου μετὰ τοῦ κέντρου ἑκάστου πλανήτου διαγραφόμενα ἐμβαδὰ εἶναι ἀνάλογα τοῦ χρόνου. γ΄) Τὰ τετράγωνα τῶν χρόνων τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς τῶν πλανητῶν εἶναι ἀνάλογα τῶν κύβων τῶν μεγάλων ἡμιαξόνων τῶν τροχιῶν αὐτῶν.

Εἶχον παρέλθει πεντήκοντα περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν καὶ οἱ νόμοι οὗτοι ἐξηκολούθουν νὰ παραμένουν μυστηριώδεις καὶ ἀνερμήνευτοι, ἕως ὅτου ὁ Νεύτων κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ τρεῖς θεμελιώδεις νόμοι τοῦ Κεπλέρου καὶ πλεῖστα ἄλλα συναφῆ πρὸς αὐτοὺς φαινόμενα οὐδὲν ἄλλο ἀποτελοῦσιν εἰμὴ ἁπλῆν συνέπειαν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως, καθ' ὃν ἡ μεταξὺ δύο ὑλικῶν μορίων ἕλξις εἶναι ἀνάλογος τοῦ γινομένου τῶν μαζῶν αὐτῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς μεταξύ των ἀποστάσεως. Εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ περιφήμου τούτου νόμου κατέληξεν ὁ Νεύτων ἐκ τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου, ἀφοῦ προηγουμένως διετύπωσε τοὺς νόμους τῆς κινήσεως, τῶν ὁποίων τὰς ἀρχὰς εἶχεν ἐν μέρει ἀνακαλύψει πρὸ αὐτοῦ ὁ Γαλιλαῖος. Οἱ νόμοι οὗτοι ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: α΄) Ἐὰν ἐπί τινος κινουμένου σώματος οὐδεμία δύναμις ἐνεργῇ, τὸ σῶμα τοῦτο κινεῖται εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς. β) Ἡ μεταβολὴ τῆς κινήσεως σώματός τινος εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐνεργούσης δυνάμεως καὶ ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως ταύτης. γ΄) Ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀντίδρασις εἶναι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας κατ' ἔντασιν καὶ ἀντίθετοι κατὰ διεύθυνσιν.

Τῇ βοηθείᾳ τῶν νόμων τούτων, γνωστῆς οὔσης τῆς δυνάμεως, ἥτις ἐνεργεῖ ἐπί τινος σώματος, εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν μετοβάλλεται ἡ κίνησις τοῦ σώματος τούτου ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καὶ νὰ προσδιορισθῇ τελείως ἡ κίνησις αὐτοῦ, ἤ, ἀντιστρόφως, γνωστῆς οὔσης τῆς ἐπιτυχύνσεως σώματος ἔχοντος γνωστὴν μᾶζαν, εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐνεργοῦσα δύναμις. Ἐντεῦθεν ἀναχωρῶν ὁ Νεύτων ἀπέδειξεν ὅτι, ἐὰν σῶμά τι κινῆται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δυνάμεως διευθυνομένης πάντοτε πρὸς τὸ αὐτὸ σταθερὸν σημεῖον, ἡ τροχιὰ τὴν ὁποίαν διαγράφει εἶναι καμπύλη, στρέφουσα τὰ κοῖλα αὐτῆς πρὸς τὸ κέντρον, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται ἡ δύναμις, καὶ κεῖται ὁλόκληρος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου. Τούτου τεθέντος, ἀπέδειξεν ὅτι ἐν περιπτώσει τοιαύτης κινήσεως ἡ συνδέουσα τὸ σταθερὸν κέντρον μετὰ τοῦ σώματος ἐπιβατικὴ ἀκτὶς θὰ διαγράφῃ ἐν ἴσοις χρόνοις ἴσα ἐμβαδά, ἤ, καὶ ἀντιστρόφως, ἐὰν ἰσχύῃ ὁ νόμος τῶν ἐμβαδῶν, ἡ ἐπὶ τοῦ κινητοῦ ἐνεργοῦσα δύναμις εἶναι κεντρική. Συνδυάζων ὁ Νεύτων τὰ ἀνωτέρω πορίσματά του πρὸς τὸν δεύτερον νόμον τοῦ Κεπλέρου, συνήγαγεν ἀμέσως ὅτι ἡ δύναμις, ἡ ὁποία καθορίζει τὰς τροχιὰς τῶν πλανητῶν, εἶναι κατ' ἀνάγκην κεντρικὴ καὶ διευθύνεται πρὸς τὸν Ἥλιον. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἂν καὶ δὲν καθορίζει τὴν ἔντασιν τῆς κεντρικῆς δυνάμεως, ἐν τούτοις, συνδυασθὲν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος πρὸς τὸν πρῶτον νόμον τοῦ Κεπλέρου, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ δύναμις ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ἐπί τινος πλανήτου, εὑρισκομένου εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς τροχιᾶς του, εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἐπιβατικῆς ἀκτῖνος. Τέλος, ἐκ τοῦ τρίτου νόμου τοῦ Κεπλέρου, ὅστις καλεῖται καὶ ἁρμονικὸς νόμος, ὁ Νεύτων ἀπέδειξεν ὅτι αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦσιν ἐφ' ἁπάντων τῶν πλανητῶν, εἶναι ἀνάλογοι τῶν μαζῶν αὐτῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τοῦ τετραγώνου τῶν μεταξύ των ἀποστάσεων.

Ὅταν, ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου πορίσματος, κατέληξεν ὁ Νεύτων περὶ τὸ 1665 εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως, ἐσκέφθη ἀμέσως ὅτι ἡ κίνησις τῆς Σελήνης περὶ τὴν Γῆν θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτὸν ὡς κριτήριον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γενικότητος τῆς θεωρίας του. Ἀτυχῶς ὅμως δι' αὐτόν, ὅταν ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς τὴν δοκιμὴν αὐτήν, ἡ ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασις τῆς Σελήνης δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὴ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας, διότι αἱ διαστάσεις τῆς Γῆς, ἀπὸ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ γνῶσις τῆς ποσότητος ταύτης, δὲν εἶχον μετρηθῆ ἐπακριβῶς. Τὸ μῆκος μιᾶς μοίρας ἐπὶ τόξου γηΐνου μεσημβρινοῦ ὑπετίθετο τότε ἴσον πρὸς 60 μίλλια, ἀντὶ τῶν πραγματικῶν 69. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Νεύτων, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ταύτης τιμῆς, ὑπελόγισεν ἐσφαλμένως τὸ μῆκος τῆς γηΐνης ἀκτῖνος καὶ πολλαπλασιάζων αὐτὸ ἐπὶ 60, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασιν τῆς Σελήνης, κατέληξεν εἰς ἐξαγόμενον κατὰ 16% περίπου μικρότερον τοῦ δέοντος. Ὡς ἐκ τούτου, νομίσας ὅτι ἡ θεωρία του δὲν ἐπαληθεύεται ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀπέρριψεν αὐτὴν ὡς ἀνακριβῆ. Ἓξ ἔτη βραδύτερον, ὅταν ὁ Πικάρ, κατὰ τὸ 1611, κατόπιν μετρήσεως τοῦ τόξου τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Γαλλίας, ἐξήγαγεν ἀκριβεστέρας τιμὰς τῶν διαστάσεων τῆς Γῆς, ὁ Νεύτων πληροφορηθεὶς αὐτὰς ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς ὑπολογισμούς του, ὡς λέγεται ὅμως κατείχετο ὑπὸ τοσαύτης νευρικότητος, ὥστε ἀνέθεσε τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτῶν εἴς τινα ἐκ τῶν φίλων του. Τὰ ἀποτελέσματα τὴν φορὰν αὐτὴν ὑπῆρξαν τόσον ἱκανοποιητικά, ὥστε ὁ Νεύτων, ἀναλαβὼν τὸ θάρρος του, ἐπανέλαβε συστηματικώτερον τὴν διερεύνησιν τοῦ ὅλου προβλήματος καὶ ταχέως διεπίστωσε τὴν ἀναμφισβήτητον ὀρθότητα τῶν θεωριῶν του.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ Νεύτων δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ κίνησις τῶν πλανητῶν καὶ τῆς Σελήνης εἶναι συνέπεια τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως, ἀλλ' ἀπέδειξε καὶ τὸ ἀντίστροφον πρόβλημα, ἤτοι προσδιώρισε γενικώτερον ποῖον εἶναι τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ὑποτιθεμένου ὅτι ἰσχύει μεταξὺ αὐτῶν ὁ νόμος τῆς παγκοσμίου ἕλξεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προϋποθέσεως ταύτης ἀπέδειξεν ὅτι ἡ τροχιά, ἣν διαγράφει σῶμά τι κινούμενον πέριξ κεντρικῆς τινος μάζης, ἔχει τὸ σχῆμα μιᾶς τῶν κωνικῶν τομῶν, ἤτοι εἶναι, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε συνθηκῶν, ἢ κύκλος, ἢ ἔλλειψις, ἢ παραβολή, ἢ ὑπερβολή. Οὕτως ὁ Νεύτων ἔθεσε καὶ ἔλυσε τὸ λεγόμενον πρόβλημα τῶν δύο σωμάτων, ὅπερ διατυποῦται ὡς ἑξῆς: Δοθεισῶν τῶν μαζῶν δύο σφαιρικῶν σωμάτων, ἑλκομένων ἀμοιβαίως κατὰ τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἕλξεως, τῶν θέσεων καὶ τῶν κινήσεων αὐτῶν κατά τινα στιγμήν, εὑρεῖν ποία θὰ εἶναι ἡ κίνησις τῶν σωμάτων τούτων ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ποῖα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ τροχιά, ἣν διαγράφουσι, καὶ νὰ ὑπολογισθῇ ἡ θέσις, ἣν θὰ κατέχωσιν ἐπ' αὐτῆς καθ' οἱανδήποτε μέλλουσαν στιγμήν. Τὰ τοιαῦτα στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς οἱουδήποτε πλανήτου εἶναι ἑπτά, τὰ ἑξῆς: α΄) ὁ μέγας ἡμιάξων,

Digitized by Google

β') ἡ ἐκκεντρότης, γ') ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἐκλειπτικήν, δ') τὸ μῆκος τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου, ε') τὸ μῆκος τοῦ περιηλίου, στ') ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς καὶ ζ') ἡ ἐποχή. Γνωστῶν ὄντων τῶν στοιχείων τούτων καὶ συνεπῶς τῆς τροχιᾶς ἑνὸς πλανήτου, δοθέντος δὲ καὶ τοῦ χρόνου τοῦ διαρρεύσαντος ἀπὸ τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου, δύναται νὰ εὑρεθῇ ἡ θέσις τοῦ πλανήτου τούτου ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν ἐν τῷ παρελθόντι ἢ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ εὕρεσις τῆς ζητουμένης θέσεως ἀποτελεῖ τὴν λύσιν τοῦ περιφήμου προβλήματος τοῦ Κεπλέρου.

Ἀφοῦ εὑρεθῇ ἡ θέσις τοῦ πλανήτου ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του κατὰ τὴν δοθεῖσαν στιγμήν, γνωστῆς οὔσης καὶ τῆς θέσεως τῆς Γῆς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς της κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, εὐκόλως εὑρίσκεται ἡ ἀπόστασις τῶν δύο σωμάτων καὶ ἡ διεύθυνσις εἰς ἣν δέον ὁ πλανήτης νὰ ἀναζητηθῇ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι αἱ οὐρανογραφικαὶ συντεταγμέναι αὐτοῦ, ὀρθὴ ἀναφορὰ καὶ ἀπόκλισις.

Ὁ προσδιορισμὸς τῶν συντεταγμένων τούτων τοῦ πλανήτου δι' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ ἔτους καλεῖται ὑπολογισμὸς τῆς ἐφημερίδος αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἀναζήτησιν καὶ παρακολούθησιν τῶν πλανωμένων ἄστρων, οἷα εἶναι οἱ κομῆται, οἱ ἀστεροειδεῖς, οἱ πλανῆται κτλ. Ἐὰν διαθέτωμεν μέγαν ἀριθμὸν παρατηρήσεων πλανήτου τινός, ἐκλέγοντες τὰς ἀκριβεστέρας ἐξ ὅλων, δυνάμεθα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν τροχιὰν τοῦ ἐν λόγῳ σώματος, ὅπως ἔπραξεν ὁ Κέπλερος διὰ τὸν Ἄρην, βασισθεὶς εἰς τὰς ἐπ' αὐτοῦ γενομένας παρατηρήσεις τοῦ Τύχωνος. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ μέθοδος αὕτη ὁσάκις εἶναι ἀνάγκη νὰ προσδιορισθῇ ἡ τροχιὰ νέου τινὸς σώματος, ὡς λ. χ. νεωστὶ ἀνακαλυφθέντος κομήτου ἢ ἀστεροειδοῦς ἢ πλανήτου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο παρουσιάσθη τὸ πρῶτον τῷ 1801, ὅτε ὁ Piazzi ἐν Σικελίᾳ ἀνεκάλυψε τὸν πρῶτον ἀστεροειδῆ, τὴν Δήμητρα, ἥτις ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν της ἐξηφανίσθη ἐντὸς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἡ τιμὴ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου ἀνήκει εἰς τὸν Γερμανὸν μαθηματικὸν Gauss, ὅστις ὑπέδειξε μέθοδον, καθ' ἣν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἡ τροχιὰ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας, ὅταν ἔχωμεν προσδιορίσει ἐπ' αὐτῆς τρεῖς μόνον θέσεις τοῦ σώματος, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐπαρκοῦς χρονικοῦ διαστήματος. Ὁ ὑπολογισμὸς τροχιᾶς ἐκ τριῶν παρατηρήσεων εἶναι ἀρκετὰ μακρός. Εἰς πεπειραμένον λογιστὴν ἀρκοῦσι πρὸς τοῦτο δύο περίπου ἡμέραι.

Ἐνῷ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν δύο σωμάτων ἐπιτυγχάνεται πλήρως τῇ βοηθείᾳ τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως, ὁ προσδιορισμὸς τῶν κινήσεων καὶ ἡ εὕρεσις τῶν θέσεων προσκόπτει εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, ἐὰν εἰς τὰ μέχρι τοῦδε θεωρούμενα δύο σώματα προστεθῇ καὶ τρίτον. Τὸ πρόβλημα περιπλέκεται ἔτι περισσότερον, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν θεωρουμένων σωμάτων γίνῃ μεγαλύτερος. Γενικῶς, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ μέλη τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος εἶναι ν τὸ πλῆθος, τότε προβάλλεται πρὸς λύσιν τὸ ἑξῆς περίφημον πρόβλημα τῶν ν σωμάτων: Εὑρεῖν τὰς κινήσεις ν τὸ πλῆθος σωμάτων, ἑλκομένων ἀμοιβαίως κατὰ τὸν νόμον τοῦ Νεύτωνος, ὅταν εἶναι γνωστά: ἡ μᾶζα αὐτῶν, ἡ θέσις των κατά τινα ἀρχικὴν στιγμὴν καὶ ἡ ταχύτης των (κατὰ μέγεθος καὶ κατὰ διεύθυνσιν).

Ἡ ἀκριβὴς λύσις τοῦ προβλήματος τούτου, τιθεμένου ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἀπεδείχθη ἀδύνατος. Τὸ πρόβλημα τοῦτο λύεται ἀκριβῶς εἰς τὴν μερικὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ν=2. Ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας ἠγωνίζοντο οἱ κορυφαῖοι μαθηματικοὶ νὰ εὕρωσιν ἀκριβῆ λύσιν καὶ εἰς τὴν μερικὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ν=3. Μόλις ἐσχάτως ὁ Φινλανδὸς Κ. Sundman, διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Helsingfors, κατώρθωσε νὰ δώσῃ ἀκριβῆ γενικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν τριῶν σωμάτων, ἡ λύσις ὅμως αὕτη, ἂν καὶ ἀποτελεῖ σπουδαίαν μαθηματικὴν ἀνακάλυψιν, εἶναι ἐν τούτοις τόσον πολύπλοκος, ὥστε ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ἡ ἀξία αὐτῆς δὲν εἶναι μεγάλη.

Ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἀκριβὴς γενικὴ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν ν σωμάτων, ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις μερικαὶ κατὰ προσέγγυσιν λύσεις αὐτοῦ. Τοιαῦται ἐπιτυγχάνονται εἴτε διὰ τῆς βαθμιαίας μεθόδου, εἴτε διὰ τῆς μεθόδου τῶν διαδοχικῶν προσεγγίσεων. Κατὰ τὴν πρώτην ὑπολογίζεται ἡ κίνησις ἐντὸς βραχέων χρονικῶν διαστημάτων, λ. χ. ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι βεβαίως μακρὰ καὶ κοπιώδης, χρησιμοποιεῖται δὲ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλη προτιμοτέρα, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ὀγδόου δορυφόρου τοῦ Διός. Κατὰ τὴν δευτέραν, εἰς πρώτην προσέγγισιν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἰσχυροτέρα ἕλξις, λ. χ. μόνον ἡ ἕλξις τοῦ Ἡλίου, παραβλεπομένων τῶν ἕλξεων τῶν λοιπῶν σωμάτων. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης προσεγγίσεως διορθοῦνται ἀκολούθως ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἕλξεως τῶν πλανητῶν καὶ οὕτω εὑρίσκονται ἀκριβέστερα ἐξαγόμενα, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται ὡς βάσις διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τρίτης προσεγγίσεως καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑπολογισθησομένη τροχιά, ἂν καὶ θὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ τροχιά, δὲν θὰ εἶναι ἐν τούτοις ἡ ἔλλειψις, τὴν ὁποίαν, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Νεύτων, θὰ διέγραφεν ἕκαστος πλανήτης, ἐὰν ὑπέκειτο εἰς μόνην τὴν ἕλξιν τοῦ Ἡλίου. Πλὴν τῆς ἡλιακῆς ἕλξεως, ἕκαστος πλανήτης ὑπόκειται καὶ εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἕλξιν ὅλων τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἕλξιν τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἀστρικοῦ σύμπαντος. Συνεπῶς, ἀντὶ ἐλλείψεως ἕκαστος τῶν πλανητῶν διαγράφει περὶ τὸν Ἥλιον τροχιὰν πολυπλοκωτέρου σχήματος. Αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμοιβαίας ἕλξεως τῶν πλανητῶν μεταβολαὶ τῆς τροχιᾶς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς θέσεως οἱουδήποτε ἐξ αὐτῶν καλοῦνται παρέλξεις (perturbations). Λόγῳ τῶν παρέλξεων ἐπέρχονται αἱ ἑξῆς μεταβολαί: α') Αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν δὲν παραμένουσι σταθεραί, ἀλλ' ὑπόκεινται εἰς βαθμιαίας ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἶναι τόσον βραδεῖαι, ὥστε νὰ εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητοι ἐντὸς τοῦ χρόνου μιᾶς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς τοῦ οἰκείου πλανήτου. β') Ἕκαστος πλανήτης, κατὰ τὴν διαγραφὴν τῆς τροχιᾶς του, δὲν ἀκολουθεῖ πιστῶς τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου, ἀλλὰ συγκρινόμενος πρὸς ἰδεῶδες σῶμα, κινούμενον συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τούτους, ἄλλοτε μὲν προτρέχει, ἄλλοτε δὲ ἕπεται αὐτοῦ, ἄλλοτε πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸν Ἥλιον καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερον, ἄλλοτε κινεῖται ὑπεράνω τῆς τροχιᾶς τοῦ ἰδεώδους σώματος καὶ ἄλλοτε κάτωθεν αὐτῆς κ. ο. κ., χωρὶς ὅμως νὰ ἀφίσταται ὑπερμέτρως τῆς θέσεως, ἣν κανονικῶς ὤφειλε νὰ ἔχῃ.

Ἡ ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῆς παρελκτικῆς δυνάμεως τῶν πλανητῶν ἐπακολουθοῦσα κίνησις οἱουδήποτε μέλους τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος καλεῖται ἀνώμαλος, ἐκ δὲ τῶν ὡς ἄνω μεταβολῶν, αἱ μὲν τοῦ πρώτου τύπου λέγονται αἰώνιοι ἀνωμαλίαι καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν σχετικῶν θέσεων τῶν πλανητικῶν τροχιῶν, αἱ δὲ τοῦ δευτέρου τύπου περιοδικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν θέσεων τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων αἱ περιοδικαὶ εἶναι σχετικῶς μικραί, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐξουδετεροῦσιν ἀλλήλας, χωρὶς ἑπομένως νὰ ἐπιφέρωσιν ἀλλοίωσίν τινα μόνιμον εἰς τὸ ἡλιακὸν σύστημα. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐτέθη τὸ ἐρώτημα ἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ πιθανότης τοιαύτης τινὸς ἀνεπανορθώτου ἀλλοιώσεως, συνεπείᾳ τῶν αἰωνίων ἀνωμαλιῶν. Τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς εὐσταθείας τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἐπελήφθη πρῶτος ὁ Λαπλάς, ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν ἀνέκαθεν ἦσαν καὶ θὰ ἐξακολουθήσωσι νὰ εἶναι σχεδὸν κυκλικαί, αἱ δὲ μεταξύ των κλίσεις θὰ κυμαίνωνται ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, ὅπερ σημαίνει ὅτι θὰ ὑπάρχωσιν, ὅπως ἀνέκαθεν, ἐπὶ τῆς Γῆς αἱ τέσσαρες ὧραι τοῦ ἔτους. Τὴν λύσιν, ἣν ἔδωκεν ὁ Λαπλάς, συνεπλήρωσαν βραδύτερον ὁ Λανκρὰνζ καὶ ὁ Πουασσόν, ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἐκκεντρότητες καὶ αἱ κλίσεις τῶν πλανητικῶν τροχιῶν ὑπόκεινται μὲν εἰς κυμάνσεις, ἀλλ' αἱ κυμάνσεις αὗται εἶναι περιοδικαὶ καὶ ἐπέρχονται βραδύτατα. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος ἠσχολήθησαν ἔκτοτε καὶ πολλοὶ ἄλλοι μαθηματικοὶ καὶ ἀστρονόμοι, τὸ δὲ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξαν, συνοψίζεται εἰς τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβαιωθῇ ἂν αἱ βραδύτατα μεταβαλλόμεναι κλίσεις καὶ ἐκκεντρότητες τῶν πλανητικῶν τροχιῶν θὰ παραμείνωσιν ἐπ' ἄπειρον μεταξὺ στενῶν ὁρίων.

Ὁ Λαπλὰς ἀπέδειξεν ἐπίσης ὅτι οἱ μεγάλοι ἄξονες τῶν πλανητικῶν τροχιῶν δὲν ὑπόκεινται εἰς αἰωνίας ἀνωμαλίας. Τὸ θεώρημα τοῦτο ἀπησχόλησεν ἐπίσης τὸν Λαγκράνζ καὶ τὸν Πουασσόν, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὸν Πουανκαρέ, τὸν Ἀρετοῦ καὶ τὸν Δ. Αἰγινήτην (Annales de l'Observatoire de Paris, t. XIX).

Συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα πασῶν τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν, αἱ παρέλξεις μεταβάλλουσι κατά τι τὰς τροχιὰς τῶν πλανητῶν, χωρὶς νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς αὐτὰς οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις. Συνεπῶς, οὐδεὶς κίνδυνος ὑφίσταται συγκρούσεως τῶν πλανητῶν πρὸς ἀλλήλους ἢ πτώσεως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ἡλίου ἢ ἐκσφενδονίσεως οἱουδήποτε εἰς τὸ ἄπειρον. Πάντως, μολονότι δὲν ἀπεδείχθη μαθηματικῶς ἡ εὐστάθεια τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ὄψις αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ αἰσθητῶς ἀμετάβλητος ἐπὶ χρόνον παμμέγιστον, οἱ δὲ μελεταὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων, οἱ ὁποῖοι μετὰ χιλιάδας ἐτῶν θὰ παρακολουθῶσι τὰς κινήσεις τῶν πλανητῶν, θὰ εὑρίσκωσιν ὅτι οὗτοι κινοῦνται εἰς τὰς αὐτὰς μέσας ἀποστάσεις ἀπὸ τοῦ Ἡλίου, διαγράφοντες ἐντὸς τῶν αὐτῶν χρονικῶν περιόδων τροχιάς, ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε, σχεδὸν κυκλικάς, ἐλάχιστα κεκλιμένας πρὸς ἀλλήλας.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν πλανητικῶν παρέλξεων ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων θεμάτων τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, τῆς ὁποίας ἰδιαίτερον κεφάλαιον, ἡ λεγομένη θεωρητικὴ ἀστρονομία, πραγματεύεται τὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν τροχιῶν τῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν παρέλξεων αὐτῶν.

Παρὰ τὴν ἀκρίβειαν διαφόρων δεδομένων, ἣν ἐξασφαλίζουσιν αἱ μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθεῖσαι τελειοποιήσεις τῶν μεθόδων καὶ τῶν μέσων τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων καὶ παρὰ τὰς μεγάλας προόδους τῶν μαθηματικῶν, ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν ἀνωμαλιῶν διαφόρων οὐρανίων σωμάτων δὲν κατωρθώθη εἰσέτι. Οὕτω λ. χ. αἱ ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος ἀπορρέουσαι ἀρχαὶ τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν τῆς αἰωνίας ἀνωμαλίας τοῦ περιηλίου τοῦ Ἑρμοῦ, μόνον δὲ διὰ τροποποιήσεως τοῦ νόμου τούτου, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος, ἐπετεύχθη ἐξήγησίς τις τοῦ φαινομένου, ἥτις εἶναι ἡ ἱκανοποιητικωτέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε προταθεισῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ θεωρία τοῦ Einstein ἀπεδείχθη ἀνίκανος πρὸς ἐξήγησιν διαφορῶν τινων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κατὰ τὴν σύγκρισιν τῶν ἐκ παρατηρήσεως προκυπτουσῶν θέσεων τῆς Σελήνης πρὸς τὰς προλεγομένας δι' ὑπολογισμοῦ, ἀφοῦ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ διάφοροι ἀνωμαλίαι τῆς κινήσεως τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου, ἤτοι ἡ ἐτησία ἐξίσωσις, ἡ ἀναδρομὴ τῶν συνδέσμων, ἡ κλόνησις, ἡ περιστροφὴ τῶν ἀψίδων, ἡ πορεία, ἡ ἀλλαγή, ἡ α ωνία ἐπιτάχυνσις κτλ., ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κίνησις τῆς Σελήνης ἀποβαίνει τόσον πολύπλοκος, ὥστε ἡ θεωρία αὐτῆς νὰ ἀποτελῇ ἓν ἐκ τῶν δυσκολωτέρων θεμάτων τῆς οὐρανίου μηχανικῆς.

Ἀλλ' ἐὰν μέχρι τοῦδε ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ τρόπους πρὸς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς κινήσεως διαφόρων οὐρανίων σωμάτων καὶ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ μυστηριώδη αἴτια αὐτῶν, κατώρθωσεν ἐν τούτοις, διὰ τῆς μελέτης τῶν συστηματικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν δεδομένων τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, νὰ στήσῃ νέα τρόπαια ἐν τῇ κατακτήσει τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ ἀποδείξῃ κατὰ τὸν τρανώτερον τρόπον διὰ τῆς καταπληκτικῆς ἀκριβείας ἐν τῇ προρρήσει πλείστων οὐρανίων φαινομένων τὴν θαυμαστὴν καὶ ἀνυπέρβλητον δύναμιν τῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν.

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ποσειδῶνος τῷ 1846 καὶ ἡ τοῦ Πλούτωνος τῷ 1930 εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀποτελοῦσι δύο μνημειώδη γεγονότα, ὀφειλόμενα εἰς μακροὺς ὑπολογισμοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς οὐρανίου μηχανικῆς Ἐκ τῶν δύο τούτων λαθροβίων, οὕτως εἰπεῖν, πλανητῶν, οἱ ὁποῖοι τίς οἶδεν ἀπὸ πόσων αἰώνων ἐκυκλοφόρουν ἀπαρατήρητοι περὶ τὸν Ἥλιον, ὁ πρῶτος ἀνεκαλύφθη ἀρχικῶς ἐπὶ τοῦ φύλλου χάρτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ χεὶρ τοῦ Ἄδαμς ἢ τοῦ Λεβερριὲ κατέστρωνε τοὺς πολυπλόκους ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμούς των καὶ ἀκολούθως ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ Γκάλλε, εἰς ἐκείνην περίπου τὴν περιοχὴν τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ὁποίαν ὥριζον οἱ νόμοι τῆς οὐρανίου μηχανικῆς. Ἀλλ' ὅπως ἡ ὕπαρξις τοῦ Ποσειδῶνος ἐπροδόθη ἀπὸ τὰς ἀνωμαλίας, τὰς ὁποίας οὗτος ἐπέφερεν εἰς τὴν τροχιὰν τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ, οὕτω καὶ ἡ παρουσία τοῦ Πλούτωνος, εἰς ἔτι μείζονα ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν, ἐμαρτυρήθη κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ἐκ τῶν συστηματικῶν διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο κατὰ τὴν σύγκρισιν τῶν θέσεων τοῦ Οὐρανοῦ, τῶν προκυπτουσῶν ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ καὶ ἐκείνων, ἃς παρεῖχον οἱ ὑπολογισμοί, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν παρέλξεων τοῦ Ποσειδῶνος. Μελετῶν τὰς διαφορὰς ταύτας ὁ Λόουελλ, ὑπέδειξεν, ὅπως καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ διὰ τὸν Ποσειδῶνα, τὴν θέσιν τοῦ Οὐρανοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ ἀναζητηθῇ ὁ ἄγνωστος πλανήτης καὶ ὥρισε καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ, ἤτοι τὴν μᾶζαν, τὴν ἀπόστασιν κτλ. Ἔπειτα ἀπὸ ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὴν ὑποδειχθεῖσαν θέσιν ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Tombough, ἐπὶ φωτογραφικῆς πλακὸς ληφθείσης τὸν Ἰανουάριον 1930, ὁ νέος πλανήτης, τὸ ἔνατον μέλος τῆς πλανητικῆς οἰκογενείας, ὡς ἀστὴρ 5ου μεγέθους περίπου.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς οὐρανίου μηχανῆς ὑπάγονται ἐπίσης καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰδικῶς τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπίδρασιν τῆς ἕλξεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο τούτων σωμάτων ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς, καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν θαλασσῶν, ὑπόκειται εἰς περιοδικὰς αὐξομειώσεις τῆς στάθμης αὐτῆς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ γνωστὸν φαινόμενον τῆς παλιρροίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἂν καὶ παρετηρήθη ἐν τῇ Μεσογείῳ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀνεγνώρισαν τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Σελήνην, ἐξηγήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος διὰ τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως. Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ προβλήματος τῶν παλιρροιῶν συναντῶμεν ἀμέσως μίαν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων πρακτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἧς ἡ ὠφέλεια ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ εἶναι μεγίστη, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ περιοδικὴ ἀνύψωσις ἢ κατάπτωσις τῆς στάθμης τῶν ὑδάτων ῥυθμίζει πολλαχοῦ τὰς συγκοινωνίας, ἡ δὲ γνῶσις τῆς ὥρας, καθ' ἣν συμβαίνουσιν αἱ διάφοροι φάσεις τοῦ φαινομένου, ἐνέχει μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ ναυτιλίᾳ καὶ εἰς ἄλλους βιομηχανικοὺς κλάδους.

Πλὴν ὅμως τῆς πρακτικῆς ὠφελείας, ἣν συνεπάγεται ἡ μελέτη τοῦ προβλήματος τῶν παλιρροιῶν, μεγίστην ἐπιστημονικὴν σημασίαν ἔχει αὕτη ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, ἥτις διὰ τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν

Digitized by Google

τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ἐξετάζει τὰς σπουδαίας μεταβολάς, τὰς ὁποίας σὺν τῇ παρόδῳ μακρᾶς σειρᾶς αἰώνων ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρωσιν ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς Γῆς καὶ τῆς Σελήνης αἱ παλιρροιογεννητικαὶ δυνάμεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ νεώτεραι μέθοδοι ἐρεύνης ἐν τῇ οὐρανίῳ μηχανικῇ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀρξάμεναι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ *Joseph Louis Lagrange*, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδαία θεωρία περὶ τῶν μεταβολῶν τῶν στοιχείων ἀναπτύσσεται ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ Mécanique Analytique. Αἱ πρακτικαὶ μέθοδοι ὑπολογισμοῦ τῶν παρέλξεων τῶν πλανητῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτῶν ἐξηντλήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Pierre Simon Laplace* ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ φέροντι τὸν τίτλον: Mécanique Céleste. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δημοσιεύσεως τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἡ μόνη προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων θεωριῶν ἐπὶ τῇ βάσει ὁμοιομόρφου σχεδίου εἶναι τὸ σύγγραμμα τοῦ *Pontécoulant*: Théorie analytique du système du monde (1829 - 1846). Προσέγγισις πρὸς τὴν προσπάθειαν ταύτην δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἔργον τοῦ *F. F. Tisserand*, τὸ ἐπιγραφόμενον Traité de Mécanique Céleste (Paris, 4 τόμοι). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιλαμβάνει σαφῆ καὶ ἐξαισίαν σύνοψιν τῶν μεθόδων, αἵτινες ἐπενοήθησαν ὑπὸ τῶν κυριωτέρων ἐρευνητῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Lagrange καὶ ἑξῆς, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἐγκυκλοπαιδικώτερον ἐγχειρίδιον, πρὸς ὃ δύναται νὰ καταφύγῃ ὁ πρωτόπειρος μελετητὴς τῶν σχετικῶν ζητημάτων. Τὰ συντομώτερα ἔργα περιορίζονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὰ στοιχεῖα ἑκάστου ζητήματος, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ τῶν γενικῶν μεθόδων ἢ εἰς λεπτομερείας ἐπὶ ειδικωτάτων θεμάτων. Στοιχειῶδες ἐγχειρίδιον εἶναι τὸ σύγγραμμα τοῦ *F. R. Moulton* ὑπὸ τὸν τίτλον Introduction to Celestial Mechanics (London 1902). Ἕτερα ἔργα εἶναι τὸ τοῦ *H. A. Résal*, Mécanique céleste, καὶ τὸ τοῦ *O. F. Dziobek*, Theorie der Planetenbewegungen. Πληρεστέρα καὶ συστηματικωτέρα ἀνάπτυξις τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ἀπὸ ἀπόψεως νεωτέρων μαθηματικῶν μεθόδων εὑρηται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ *J. H. Poincaré*, Les méthodes nouvelles de la mécanique céleste (3 τόμοι, Paris 1889, 1892, 1893), ὡς καὶ ἐν ἑτέρῳ ἔργῳ τοῦ ἰδίου: Leçons de mécanique céleste (1905).

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—**οὐράνιος σφαῖρα** *['Αστρον.]*. Νοητὴ σφαῖρα, τῆς ὁποίας ἡ ἀκτὶς εἶναι ἄπειρος, τὸ δὲ κέντρον ταυτίζεται πρὸς τὴν θέσιν τοῦ παρατηρητοῦ ἢ πρὸς τὸ κέντρον τῆς Γῆς, λαμβανομένης ὡς σημείου. Ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης ὑποτίθενται προσηλωμένοι ἢ κινούμενοι ἅπαντες οἱ ἀστέρες, ὁσάκις πρόκειται περὶ προβλημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἀλλὰ μόνον ἡ διεύθυνσις, πρὸς ἣν ταῦτα εὑρίσκονται ἢ φέρονται κατὰ τὴν μετακίνησίν των. Τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἥτις ἀποτελεῖ γεωμετρικὸν τέχνασμα, ἐπινοηθὲν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, γίνεται μεγίστη χρῆσις ἐν τῇ σφαιρικῇ λεγομένῃ ἀστρονομίᾳ, ἥτις ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν σφαιρικῶν τριγώνων, τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν τόξων μεγίστων κύκλων τῆς οὐρανίου σφαίρας, τῶν συνδεόντων τὰς θέσεις τῶν ἐπ' αὐτῆς ὑποτιθεμένων ἀστέρων.

Οὐράνιος σφαῖρα καλεῖται ἐπίσης σφαῖρα κατεσκευασμένη συνήθως ἐκ πεπιεσμένου χάρτου καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς κεχαραγμένους τὸν ἰσημερινόν, τὴν ἐκλειπτικήν, τοὺς παραλλήλους καὶ τοὺς ὡριαίους κύκλους μετὰ τῶν θέσεων τῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν ἀπλανῶν ἀστέρων. Ὁ ἄξων, περὶ τὸν ὁποῖον στρέφεται, στηρίζεται κατὰ τὰ δύο ἄκρα του εἰς τὰ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα ὀρειχαλκίνου δακτυλίου, διῃρημένου εἰς μοίρας καὶ παριστῶντος τὸν μεσημβρινὸν τοῦ τόπου. Ὁ δακτύλιος οὗτος φέρεται ὑφ' ἑτέρου, συνήθως ξυλίνου, διευθυνομένου ὁριζοντίως καὶ ἐστερεωμένου ἐπὶ τρίποδος. Ἡ χρῆσις τοιαύτης σφαίρας ἐπιτρέπει τὴν μετ' ἀρκετῆς ἀκριβείας λύσιν διαφόρων ἀστρονομικῶν προβλημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν ἀλλαγὴν συντεταγμένων κτλ.

Πρὸς χρῆσιν τῆς οὐρανίου σφαίρας διὰ τοιούτους σκοποὺς πρέπει προηγουμένως νὰ προσανατολίσωμεν αὐτήν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς: α') Δίδομεν εἰς τὸν ἄξονα περιστροφῆς τῆς σφαίρας κλίσιν πρὸς τὸν ὁριζόντιον δακτύλιον αὐτῆς ἴσην πρὸς τὸ ἔξαρμα τοῦ πόλου. Ἐὰν δηλαδὴ ἑκάτερον τῶν ἡμικυκλίων τοῦ δακτυλίου τοῦ μεσημβρινοῦ εἶναι διῃρημένον ἀπὸ 0° ἕως 180°, προκειμένου περὶ τῶν Ἀθηνῶν, φέρομεν τὴν διαίρεσιν τῶν 38°, ὅσον περίπου εἶναι τὸ γεωγραφικὸν ἡμῶν πλάτος, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὁριζοντίου δακτυλίου. β') Στρέφομεν τὸν ὁριζόντιον κύκλον καὶ συνεπῶς ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς σφαίρας περὶ τὴν κατακόρυφον τοῦ τόπου τόσον, ὅσον χρειάζεται ἵνα ὁ ἄξων περιστροφῆς τῆς σφαίρας γίνῃ παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου, ἤτοι ὁ δακτύλιος τοῦ μεσημβρινοῦ συμπέσῃ πρὸς τὸν μεσημβρινὸν τοῦ τόπου.

Τούτων γενομένων, σημειοῦμεν ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς προχείρως, λ. χ. διὰ κιμωλίας ἢ δι' ἐπικολλήσεως λεπτοῦ φύλλου σιγαροχάρτου, τὴν θέσιν εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ Ἥλιος κατά τινα δοθεῖσαν ἡμέραν. Στρέφοντες ἀκολούθως τὴν σφαῖραν περὶ τὸν ἄξονά της, ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ἡμερησίας κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι τὴν ὄψιν τοῦ στερεώματος μετὰ τῶν ἀστερισμῶν, οἵτινες εἶναι ὁρατοὶ κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς νυκτός, τὰ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψη ἑκάστου ἀστέρος καθ' ὡρισμένην ὥραν, τοὺς ἀστερισμοὺς οἵτινες εὑρίσκονται ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀόρατοι κτλ.

Πληρεστέραν εἰκόνα τοῦ νυκτερινοῦ οὐρανοῦ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τοποθετοῦντες ἐπὶ τῆς σφαίρας τὰς θέσεις τῆς Σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν. Τὰ σώματα ταῦτα, ὡς συνεχῶς μεταβάλλοντα θέσιν μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν, δὲν σημειοῦνται ἐπὶ τῆς σφαίρας ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ αὐτῆς, δυνάμεθα ὅμως νὰ τὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν, λαμβάνοντες τὴν ὀρθὴν ἀναφορὰν καὶ τὴν ἀπόκλισίν των ἔκ τινος ἀστρονομικῆς ἐφημερίδος. Ἐὰν ἡ σφαῖρα εἶναι κατεσκευασμένη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, αἱ οὐρανογραφικαὶ συντεταγμέναι τῆς Σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν δέον νὰ διορθῶνται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς παραλλάξεως. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διορθώσεως τῆς μεταπτώσεως, ἀντὶ τῶν οὐρανογραφικῶν συντεταγμένων τῶν πλανωμένων ἄστρων, λαμβάνομεν τὰς διαφορὰς αὐτῶν ἀπὸ τῶν συντεταγμένων λαμπροῦ τινος ἀπλανοῦς, εἰλημμένων ἐκ τῆς ἀστρονομικῆς ἐφημερίδος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁπότε ἡ τοποθέτησις τοῦ πλανωμένου ἄστρου ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας γίνεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν ἐκλεγέντα ἀπλανῆ καὶ οὐχὶ ὡς πρὸς τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον.

Διὰ τῆς οὐρανίου σφαίρας δύνανται νὰ λυθῶσι τὰ προβλήματα τῆς ὥρας ἀνατολῆς, μεσουρανήσεως καὶ δύσεως τῶν ἄστρων ἔν τινι τόπῳ, νὰ προσδιορισθῇ τὸ μεσημβρινὸν ὕψος τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης κτλ. κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους κ.ο.κ. Ἡ χρῆσις τῆς οὐρανίου σφαίρας πρὸς παράστασιν τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ ἢ λύσιν προβλημάτων τῆς σφαιρικῆς ἀστρονομίας, ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Ὁ Εὔδοξος ἀπὸ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ὁ Ἵππαρχος (120 π. Χ.) μετεχειρίζοντο οὐράνιον σφαῖραν, ὡς συνάγεται δὲ ἐκ τῆς «Μεγάλης συντάξεως» (βιβλ. 7, κεφ. Α), ἡ σφαῖρα τοῦ Ἱππάρχου ἐσῴζετο ἐν τῷ περιφήμῳ μουσείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πτολεμαίου.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε σῳζομένων οὐρανίων σφαιρῶν ἀρχαιοτάτη πασῶν εἶναι πιθανῶς, κατὰ τὸν Heis, ἡ τοῦ Φαρνεσίου ἄτλαντος. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο μαρμάρινον ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως, παριστᾷ τὸν Ἄτλαντα ὑποβαστάζοντα διὰ τῶν ὤμων σφαῖραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζονται οἱ ἀστερισμοί. Ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης συνάγεται ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, δηλαδὴ ὀλίγον μεταγενεστέρου τοῦ Εὐδόξου.

Ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡ χρῆσις τῆς οὐρανίου σφαίρας μετεδόθη εἰς τοὺς Ἄραβας διὰ τῶν διδαγμάτων τοῦ Πτολεμαίου. Ἀξιολογώτεραι σφαῖραι εἶναι ἡ τοῦ Πέρσου ἀστρονόμου Ἀλ Σουφὶ καὶ ἡ τοῦ Μογγόλου ἡγεμόνος Οὐλοὺγ βέη, αἵτινες κατεσκευάσθησαν διὰ συγκρίσεως παλαιοτέρων σφαιρῶν πρὸς τὴν πραγματικὴν ὄψιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ συνεπῶς ὑπερεῖχον εἰς ἀκρίβειαν. Ἀτυχῶς ἀμφότεραι αἱ σφαῖραι αὗται ἀπωλέσθησαν. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν σῳζομένων ἀραβικῶν σφαιρῶν εἶναι ἡ τοῦ Ἴμπν Σαΐδ Ἀς-Σαχλῆ Ἀλ-Βαζζάν, ἥτις φυλάσσεται ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1080. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ ἀπὸ τοῦ 1225, ἣν περιέγραψεν ὁ Ἀσσεμὰν (Globus coelestis cufico-arabicus Musei Borgiani illustratus). Ἡ παρὰ τῇ βασιλικῇ ἀστρονομικῇ ἑταιρείᾳ τοῦ Λονδίνου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1275 (Mem. Astr. Soc. 12, 1842) σύγχρονος δὲ αὐτῆς περίπου εἶναι ἡ ἀνήκουσα ἤδη εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Βασιλικὴν ἀσιατικὴν ἑταιρείαν (Trans. Asiat. Soc. 1845). Ἀξία λόγου εἶναι ἐπίσης ἡ ἀπὸ τοῦ 1279 χρονολογουμένη καὶ φυλασσομένη ἐν τῷ Μαθηματικῷ μουσείῳ τῆς Δρέσδης.

Κατὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἀστρονομίας ἐν τῇ Δύσει ἐξηπλώθη ἐπίσης καὶ ἡ χρῆσις τῆς οὐρανίου σφαίρας, πολλαὶ δὲ τοιαῦται κατεσκευάσθησαν ἀποτελοῦσαι πραγματικὰ καλλιτεχνήματα. Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν τούτων σφαιρῶν ἀξιολογώτεραι εἶναι ἡ τοῦ Stöffler (1493), ἥτις φυλάσσεται ἤδη ἐν τῷ λυκείῳ τῆς Κωνσταντίας, ἡ μεγάλη σφαῖρα τοῦ Μερκάτορος (1551), ἣν οὗτος κατεσκεύασε διὰ τὸν ἐπίσκοπον τῆς Λυττίχης, καὶ ἑτέρα μικροτέρα μετ' ἀδαμάντων καὶ διὰ χρυσοῦ πεποικιλμένη ὑαλίνη σφαῖρα, ἥτις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐδωρήθη τῷ 1553 εἰς τὸν Κάρολον Ε', ἡ ὑπὸ τοῦ Δασιποδίου κατασκευασθεῖσα διὰ τὸ περίφημον ὡρολόγιον τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Στρασβούργου (1560), ἡ τοῦ Joust Bürgi (1585), ἥτις ἔχει διάμετρον 0,72 μ. καὶ φυλάσσεται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Cassel κτλ.

Ἐνῷ αἱ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης σφαῖραι κατεσκευάζοντο ἐκ μετάλλου ἢ ξύλου καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐχαράσσοντο ἢ ἐζωγραφίζοντο οἱ ἀστερισμοί, ὁ Ὀλλανδὸς Jans Blaeu συνέλαβε πρῶτος τὴν ἰδέαν νὰ κατασκευάσῃ σφαῖραν τοῦ οὐρανοῦ δι' ἐπενδύσεως ξυλίνης τοιαύτης διὰ χαρτίνων λωρίδων, καταλλήλως συναρμοζομένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀποτετυπωμέναι αἱ θέσεις τῶν ἀστέρων. Τὴν αὐτὴν μέθοδον, μετὰ σημαντικῶν τελειοποιήσεων, ἠκολούθησεν ὁ Jadocus Hond ἢ Hondius καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν μέχρι σήμερον.

Σ. Π.

— **οὐράνιος χάρτης** *['Αστρον.]*. Χάρτης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὡρισμένη τις περιοχὴ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ὁλόκληρος ἡ ὄψις τῆς οὐρανίου σφαίρας εἰς δύο ἡμισφαίρια (βλ. *οὐράνιος ἄτλας*). Τὴν χρῆσιν τῶν οὐρανίων χαρτῶν ὑπηγόρευσεν ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁρατῶν ἀστέρων ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῶν τηλεσκοπίων. Αὐξανομένης βαθμηδὸν τῆς δυνάμεως τῶν ὀπτικῶν μέσων, ἀπέβη ἀδύνατος ἡ ἀπεικόνισις ὅλων τῶν διὰ τηλεσκοπίου ὁρατῶν ἀστέρων ἐπὶ σφαίρας ἄνευ ὑπερμέτρου αὐξήσεως τῆς διαμέτρου αὐτῆς. Ἐπειδὴ τοιαύτη ὑπερμεγέθης σφαῖρα θὰ ἦτο τελείως δύσχρηστος, ἐπενοήθη ἡ παράστασις τῶν περιοχῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ χαρτῶν εἰς κλίμακα ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην λεπτομέρειαν, ἤτοι ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν ἀμυδροτάτων ἀπλανῶν, τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ εἰκονίζῃ ὁ χάρτης. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Argelander (Bonner Durchmusterung), ἐν τῷ ὁποίῳ εἰκονίζονται ὅλοι οἱ ἀπλανεῖς μέχρι 9,5—10,0 μεγέθους, μία μοῖρα ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ ἔχει μῆκος 0,02 μ., ἐνῷ ἐν τῷ φωτογραφικῷ χάρτῃ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου περιλαμβάνονται ἅπαντες οἱ ἀπλανεῖς μέχρι 15ου μεγέθους, μία μοῖρα τοῦ ἰσημερινοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,13 μ. περίπου.

Σ. Π.

Οὐράνιος Αἱρετικός, γενόμενος ἀρχηγὸς τῶν *Αὐδιανῶν* (βλ. λ.) μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αἱρέσεως ταύτης Αὐδίου.

Οὐρανιούπολις *['Αστρον.]*· βλ. *Οὐένα* καὶ *Τύχων*.

οὐρανισκορραφία (ἡ)· ἡ κατὰ τὴν οὐρανισκοπλασίαν ῥαφὴ τῆς ὑπερῴας πρὸς ἕνωσιν τοῦ ὑπάρχοντος χάσματος.

οὐρανίσκος (ὁ), ἢ ***οὐρανὸς*** *['Ανατομ.]*. Τὸ ἄνω τοίχωμα (ὀροφὴ) τοῦ κοίλου τοῦ στόματος, ὑπερκείμενον τῆς γλώσσης δίκην θόλου (βλ. *ὑπερῴα*).

οὐρανισκοστεοπλασία (ἡ)· βλ. λ. *οὐρανοστεοπλασία*.

οὐρανισκόφωνα (τὰ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ φθόγγοι Κ,Γ,Χ, τοὺς ὁποίους ἀρθρώνομεν σχηματίζοντες φραγμὸν διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου. Ταῦτα διακρίνονται εἰς κυρίως *οὐρανισκόφωνα*, ἤ, ἄλλως, *οὐρανικὰ* καλούμενα, καὶ εἰς τὰ *ὑπερωϊκά*. Καὶ ὡς οὐρανικὰ μὲν προφέρομεν σήμερον τὰ ῥηθέντα σύμφωνα πρὸ τῶν λεπτοτέρων φωνηέντων (ε ἢ αι, η, ι, υ καὶ τῶν ὡς Ι προφερομένων παλαιῶν διφθόγγων: ει, οι, υι, ῃ), ὡς ὑπερωϊκὰ δὲ πρὸ τῶν φωνηέντων: α, ο (ω), ου (=λατιν. u) καὶ πρὸ συμφώνων. Φυσιολογικῶς ἡ ἐκφώνησις τῶν ὑπερωϊκῶν διαφέρει ἀπὸ τὴν τῶν οὐρανικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τῶν μὲν πρώτων ἡ ἄρθρωσις γίνεται διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς ὀπισθίας γλώσσης ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν ὑπερῴαν μέρους τοῦ οὐρανίσκου, τῶν δὲ δευτέρων διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ μέσου τῆς γλώσσης ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ οὐρανίσκου. Τὰ οὐρανικὰ εἰς ὡρισμένα νεοελληνικὰ ἰδιώματα (ἰδίως νησιωτικὰ) ἐξειλίχθησαν εἰς τσ ἢ τσ! (=γαλλ. tch), ἥτις φωνητικὴ μεταβολὴ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *τσιτακισμός*.

Γ. Π. Α.

οὐρανισκόφωνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν στοιχειωδῶν φωνῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ σχηματιζομένη κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ οὐρανίσκου: «οὐρανισκόφωνα γράμματα» ἢ «οὐρανισκόφωνοι φθόγγοι» τὰ σύμφωνα κ, γ, χ, τὰ ἄλλως καλούμενα *οὐρανικὰ* (βλ. λ. *οὐρανισκόφωνα*).

οὐράνισμα (τὸ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ *μεγάλαι ὑποστάσεις* ἐκαλοῦντο. Τὸ οὐράνισμα, γραφόμενον πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο.

Ν. Α. Χ.

οὐρανισμὸς (ὁ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ulrichs πρὸς χαρακτηρισμὸν εἴδους *γενετησίου ἀντιστροφῆς* (βλ. λ.), ἀντίστοιχος τοῦ ὅρου *ὁμοφυλοφιλία*.

οὐρανιστὴς (ὁ)· ὁ πάσχων ἐξ οὐρανισμοῦ.

οὐρανίτης (ὁ) (Uranit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. Οἱ οὐρανῖται ἀποτελοῦν διπλᾶ ἔνυδρα φωσφορικὰ καὶ ἀρσενικικὰ ἅλατα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἀσβεστίου, βαρύου καὶ χαλκοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ οὐρανυλίου (UO_2). Διακρίνονται εἰς δύο σειράς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία περιλαμβάνει τοὺς μετ' ἀσβεστίου καὶ βαρύου οὐρανίτας καὶ κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα, ἡ δὲ ἄλλη τοὺς μετὰ χαλκοῦ οὐρανίτας, οἱ ὁποῖοι κρυσταλλοῦνται εἰς τὸ τετραγωνικόν. Οἱ οὐρανῖται παρουσιάζουν ἰδιότητας ῥαδιενεργῶν ὀρυκτῶν.

Γ. Β.

Οὐρανίωνες (οἱ), καὶ ***Οὐρανίδαι***. Ἐκαλοῦντο οὕτω ἐκ τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων οἱ ἓξ υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας, Ὠκεανός, Κοῖος, Ὑπερίων, Κρῖος, Ἰαπετὸς καὶ ὁ νεώτατος ἁπάντων Κρόνος, οἵτινες καὶ Τιτᾶνες ἐκαλοῦντο, καὶ αἱ ἓξ ἀδελφαί των, Τηθύς, Ῥέα, Θέμις, Μνημοσύνη, Φοίβη καὶ Θεία (κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον ἦτο καὶ ἡ Διώνη), αἵτινες καὶ Τιτανίδες ἐπεκαλοῦντο (Ἰλ. Ε 898, *Ἡσιοδ.* Θεογ. 461), καθὼς καὶ πάντες οἱ εἰς τὸν οὐρανὸν κατοικοῦντες θεοὶ (Ἰλ. Λ 570).

ΚΑΨ.

Digitized by Google

οὐρανοβάμων, *—ονος* (ὁ)˙ ὁ βαίνων ἐπὶ τῶν οὐρανῶν˙ || μεταφ., ὑψιπέτης, μεγαλορρήμων.

Οὐράνοβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βουλγαρίας, τῆς περιφερείας Πετριτσίου, κείμενον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, 12 χλμ. νοτίως τῆς Τζουμαγιᾶς καὶ 4 βορειοανατολικῶς τοῦ Σιμιτλί.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου 1913, περὶ τὸ χωρίον Οὐράνοβον διεξήχθησαν ἀγῶνες κατὰ τὰς 12—15 Ἰουλίου 1913 ὑπὸ τμημάτων τῶν 1ης καὶ 5ης ἑλληνικῶν μεραρχιῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τῶν ὑψωμάτων τοῦ Οὐρανόβου, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς πρὸς βορρᾶν καταδιώξεως τῶν Βουλγάρων (διαταγὴ ἑλληνικοῦ στρατηγείου τῆς 13ης Ἰουλίου), πρὸς δὲ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν εἰς Ὀγνιὰρ Μαχαλᾶ διεξαγομένων κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας σκληρῶν ἀγώνων ὑπὸ τῆς 6ης ἑλληνικῆς μεραρχίας (βλ. λ. *Σιμιτλί*). Ν. Θ. Κ.

οὐρανογνωσία (ἡ)˙ ἡ γνῶσις, ἡ ἔρευνα τῶν τοῦ οὐρανοῦ.

οὐρανογραφία (ἡ)˙ περιγραφὴ τῆς ὄψεως τοῦ οὐρανοῦ κατὰ διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους, ἤτοι τοῦ σχήματος τῶν ἀστερισμῶν, τοῦ τρόπου ἀναγνωρίσεως αὐτῶν, τῆς θέσεως τῶν ἑκάστοτε παρατηρησίμων πλανητῶν ἢ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων κτλ. Σ. Π.

οὐρανογραφικός, *—ή, —όν*˙ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐρανογραφίαν: «οὐρανογραφικὸς χάρτης».

— **οὐρανογραφικαὶ** ***συντεταγμέναι*** *[Ἀστρον.]*. Σύστημα σφαιρικῶν συντεταγμένων, ἐν τῷ ὁποίῳ ὡς βασικὸν ἐπίπεδον λαμβάνεται ὁ ἰσημερινὸς καὶ ὡς πρῶτος κάθετος κύκλος ὁ κόλουρος τῶν ἰσημερινῶν, ἤτοι ὁ ὡριαῖος κύκλος, ὁ διερχόμενος διὰ τῶν ἰσημερινῶν σημείων. Αἱ συντεταγμέναι αὗται εἶναι δύο, ἤτοι ἡ *ὀρθὴ ἀναφορὰ* καὶ ἡ *ἀπόκλισις*.

Ὀρθὴ ἀναφορὰ ἀστέρος λέγεται ἡ δίεδρος γωνία, ἡ ὁποία σχηματίζεται μεταξὺ τοῦ κολούρου τῶν ἰσημερινῶν καὶ τοῦ ὡριαίου κύκλου τοῦ ἀστέρος. Παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ γράμματος α ἢ διὰ τοῦ συμπλέγματος *AR*, ἤτοι τῶν ἀρχικῶν τοῦ λατινικοῦ ὅρου Ascensio Resta καὶ μετρεῖται εἰς μοίρας ἀπὸ 0° μέχρι 360° ἢ συνηθέστερον εἰς ὥρας ἀπὸ 0ω μέχρις 24ω κατὰ τὴν ὀρθὴν φοράν, ἤτοι ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Ἡ μέτρησις αὕτη γίνεται ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, λαμβανομένης ὡς ἀρχῆς τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου γ.

Ἐπειδὴ ἐν ἑκάστῳ τόπῳ ὁ ἀστρικὸς χρόνος ἰσοῦται πρὸς τὴν ὡριαίαν γωνίαν τοῦ ἐαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου, ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ ἕπεται ὅτι, ὅταν ἀστήρ τις μεσουρανῇ ἄνω ἔν τινι τόπῳ, ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς τὸν ἀστρικὸν χρόνον τοῦ τόπου. Ἐπὶ τοῦ θεωρήματος τούτου στηρίζεται ἡ μέθοδος προσδιορισμοῦ τῆς ἀκριβοῦς ὥρας ὑπὸ τῶν ἀστεροσκοπείων διὰ παρατηρήσεως ἀπλανῶν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς μεσουρανήσεώς των τῇ βοηθείᾳ τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου.

Ἀπόκλισις ἀστέρος καλεῖται τὸ τόξον τοῦ ἀποκλιτικοῦ κύκλου τοῦ ἀστέρος, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἡ ἀπόκλισις παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ δ ἢ τοῦ D, ἀρχικοῦ τοῦ λατινικοῦ ὅρου Declinatio, μετρεῖται δὲ εἰς μοίρας ἀπὸ 0° μέχρις 90°, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους, λογιζομένη ὡς θετικὴ μὲν διὰ τοὺς ἀστέρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ὡς ἀρνητικὴ δὲ διὰ τοὺς τοῦ νοτίου.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀλγεβρικῶν σημείων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν χάραξιν τῶν διαιρέσεων τῆς ἄντυγος τῶν τηλεσκοπίων, προτιμᾶται συνήθως ἀντὶ τῆς ἀποκλίσεως ἡ χρῆσις τοῦ συμπληρώματος αὐτῆς πρὸς 90°, ἤτοι ἡ *πολικὴ ἀπόστασις*, ἡ ὁποία παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ P καὶ μετρεῖται πάντοτε θετικῶς ἀπὸ τοῦ βορείου πρὸς τὸν νότιον πόλον, ἤτοι ἀπὸ 0° μέχρις 180°.

Τὸ σύστημα τῶν οὐρανογραφικῶν συντεταγμένων εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ τόπου καὶ τῆς ὥρας τῆς παρατηρήσεως καὶ διὰ τοῦτο εἶναι κατάλληλον πρὸς σύνταξιν καταλόγου τῶν ἀστέρων. Εἰς τοιούτους καταλόγους ἀναγράφονται οἱ ἀπλανεῖς κατὰ σειρὰν αὐξούσης ὀρθῆς ἀναφορᾶς ἀπὸ 0ω μέχρις 24ω. Ἐπειδὴ ὅμως λόγῳ τῆς μεταπτώσεως τὸ ἐαρινὸν σημεῖον μετατίθεται ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν, αἱ οὐρανογραφικαὶ συντεταγμέναι τῶν ἀστέρων μεταβάλλονται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Δυνάμεθα ὅμως ἐκ τῶν συντεταγμένων, ἃς παρέχει ὁ κατάλογος δι' ἓν ὡρισμένον ἔτος, νὰ εὕρωμεν τὰς τιμὰς αὐτῶν δι' οἱονδήποτε ἄλλο, ἐὰν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐτησία τιμὴ τῆς μεταπτώσεως καὶ τῆς αἰωνίας μεταβολῆς αὐτῆς. Εἰς τοὺς πλείστους τῶν καταλόγων ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα παρέχονται δι' ἑκατέραν τῶν συντεταγμένων ἑκάστου ἀπλανοῦς. Σ. Π.

οὐρανοδρόμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ὁ διατρέχων τὸν οὐρανόν.

οὐρανοειδής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)˙ ὁ ὅμοιος πρὸς τὸν οὐρανόν.

οὐρανοθαλλίτης (ὁ) (Uranothallit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ οὐρανίου ἔνυδρον. Ἡ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca_2 U [CO_3]_4 . 10 H_2 O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν μικρῶν φυλλαρίων καὶ πρισμάτων, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ὡς ἐπάνθημα ἐπὶ τοῦ ὀρυκτοῦ οὐρανινίτου εἰς τὸ Joachimsthal. Γ. Β.

οὐρανόθεν˙ ἐξ οὐρανοῦ, ἄνωθεν.

οὐρανοκατέβατος, *—η, —ο*˙ δημοτ., ὁ οἱονεὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, ἀπροσδόκητος˙ || ἐξαίρετος, ἐκλεκτός, σπάνιος.

οὐρανοκιρκίτης (ὁ) (Uranocircit), ἢ ***βαρυοῦχος οὐρανίτης*** (Bariumuranit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν *οὐρανιτῶν* (βλ. λ.). Ἀποτελεῖ διπλοῦν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ βαρύου καὶ οὐρανυλίου ἔνυδρον, ὁ δὲ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ba [UO_2]_2 [PO_4]_2 . 8 H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἔχει εἰδικὸν βάρος 3,53, ἀπαντᾷ δὲ ἐπὶ χαλαζιακῶν φλεβῶν εἰς τὸ Falkenstein τῆς Σαξωνίας. Γ. Β.

οὐρανολάτραι (οἱ). Αἵρεσις ἔχουσα ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῶν ὑψισταρίων. Ἐν τῷ διατάγματι τῶν αὐτοκρατόρων Ὀνωρίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' (τοῦ ἔτους 408), ἐν ᾧ ὁρίζεται ὅτι αἱ ἐκκλησίαι πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν παραφυάδων δίδονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀναφέρονται μεταξὺ τούτων καὶ οἱ «Coelicolae qui nescio cujus dogmatis novi conventus habent» (16, 5, 43). Ἐν διατάγματι τοῦ ἑπομένου ἔτους τῶν αὐτῶν αὐτοκρατόρων ἀναφέρεται ὅτι οἱ Coelicolae ὀφείλουσιν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ δεχθῶσι τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἄλλως θὰ τιμωρηθῶσιν ὡς αἱρετικοὶ (16, 8, 19). Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον οἱ οὐρανολάτραι ἦσαν διαδεδομένοι ἐν Ἀφρικῇ, ἔχοντες ἴδιον βάπτισμα καὶ τελοῦντες ὑπὸ κοινόν τινα προϊστάμενον. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων προκύπτει ὅτι οἱ οὐρανολάτραι ἀπετέλουν ἰουδαΐζουσαν αἵρεσιν τιμῶσαν τὸν ὕψιστον Θεὸν καὶ ἑπομένως εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τοὺς *ὑψισταρίους*. Κ. Ι. Δ.

οὐρανόλιθος (ὁ) *[Ἀστρον.]*˙ βλ. *ἀερόλιθος*.

οὐρανολογία (ἡ). Πραγματεία περὶ οὐρανοῦ, ἤτοι περιγραφὴ τῶν ἀστερισμῶν, τῶν διαφόρων οὐρανίων σωμάτων καὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων ἐν γένει.

οὐρανολογικός, *—ή, —όν*˙ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐρανογίαν, εἰς τὴν μελέτην τοῦ οὐρανοῦ.

«Οὐρανομετρία» (ἡ) *[Ἀστρον.]*. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Bayer ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεὶς τῷ 1603 ἐν Augsburg οὐράνιος ἄτλας, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ πρώτην φορὰν οἱ ἀστέρες ἑκάστου ἀστερισμοῦ ὀνομάζονται, πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἀλλήλων, διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. Ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἐκδόσει ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἑκάστου πίνακος παρέχονται, πλὴν τῶν θέσεων τῶν ἀστέρων, καὶ καλλιτεχνικώταται παραστάσεις τῶν συμβόλων τῶν διαφόρων ἀστερισμῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας συνοπτικὴ ἐπεξήγησις. Ἐν τῷ ἄτλαντι αὐτοῦ ὁ Bayer περιέλαβε τοὺς 777 ἀπλανεῖς, οὓς διελάμβανεν ὁ κατάλογος τοῦ Τύχωνος, προσέθεσε δὲ καὶ ἄλλους 500, ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Bayer ἐξεδόθη διὰ δευτέραν φορὰν ἐν Οὔλμῃ τῷ 1648 καὶ διὰ τρίτην τῷ 1661, περιέχει δὲ ἐν ὅλῳ 60 ἀστερισμούς.

Αἱ τελευταῖαι αὗται ἐκδόσεις περιέχουσι μόνον τοὺς χάρτας τῶν ἀστερισμῶν, διότι ἀπὸ τοῦ 1624 ὁ Bayer ἐξέδωκεν εἰς ἴδιον τεῦχος τὴν περιγραφὴν αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Explicatio characterum aeneis uranometriae imaginum tabulis insculptorum addita». Τὸ αὐτὸ ἔργον ἐπανεξεδόθη ἐν Augsburg τρίς, ἤτοι τῷ 1640, 1654 καὶ 1697. Ὁ ἄτλας τοῦ Bayer ἦτο πληρέστατος διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διὸ ἦτο περίφημος καὶ ἐν γενικῇ χρήσει, μέχρις ὅτου ὁ Flamsteed ἐξέδωκεν ἄλλον λεπτομερέστερον. Σ. Π.

— **«Οὐρανομετρία** ***Ἀργεντινή*»**. Συλλογὴ χαρτῶν συνοδευομένη ὑπὸ καταλόγου 7730 ἀπλανῶν τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου (ἀποκλίσεως νοτιωτέρας τῶν +10°), ἐκδοθεῖσα τῷ 1879 ὑπὸ τοῦ B. A. Gould, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Κόρδοβας ἐν Ἀργεντινῇ καὶ περιέχουσα τὰς θέσεις τῶν ἀστέρων τούτων μετὰ τῶν μεγεθῶν αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων γενομένων κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ἀργκελάνδερ. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Gould εἶχεν ὡς ὑπόδειγμα τὴν «Νέαν οὐρανομετρίαν» τοῦ Ἀργκελάνδερ, ἀποτελεῖ συνέχειαν αὐτῆς καὶ πολύτιμον βοήθημα διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀστέρων τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Σ. Π.

— **«Οὐρανομετρία,** ***Νέα*** **—»**. Συλλογὴ 17 χαρτῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἐκδοθέντων τῷ 1843 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀστρονόμου *Ἀργκελάνδερ*. Οἱ χάρται οὗτοι περιέχουσι 3.256 οὐράνια σώματα (ἀπλανεῖς, νεφελοειδεῖς καὶ ἀστρικὰ σμήνη), ὁρατὰ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Τοὺς χάρτας συνοδεύει καὶ μικρὸν τεῦχος, ἐν ᾧ παρέχεται περιγραφὴ τῶν ἀστερισμῶν καὶ κατάλογος τῶν εἰκονιζομένων ἀστέρων μετὰ τῶν θέσεων καὶ τῶν μεγεθῶν αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ παραστάσεις τῶν διαφόρων συμβόλων τῶν ἀστερισμῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Οὐρανομετρίας τοῦ Bayer, ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὸν Heis πρὸς σύνταξιν τοῦ ἄτλαντος αὐτοῦ. Σ. Π.

— **«Οὐρανομετρία,** ***Νέα Ὀξονική*** **—»**. Κατάλογος τῶν μεγεθῶν 2784 ἀπλανῶν, ὁρατῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ περιλαμβανομένων μεταξὺ τοῦ Βορείου πόλου καὶ νοτίας ἀποκλίσεως 10°. Τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ, ὅστις ἐδημοσιεύθη τῷ 1885, παρεχόμενα μεγέθη προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Pritchard διὰ παρατηρήσεων αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ σφηνοφωτομέτρου ἰδικῆς του ἐπινοήσεως. Σ. Π.

οὐρανομετρικός, *—ή, —όν*˙ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐρανομετρίαν, εἰς τὴν μέτρησιν τῶν οὐρανίων ἀποστάσεων.

οὐρανομήκης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)˙ ὁ οἱονεὶ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ ἐξικνούμενος κατὰ τὸ μῆκος, ὁ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ φθάνων.

οὐρανονιοβίτης (ὁ) (Uranoniobit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν παραλλαγὴν τοῦ οὐρανινίτου, διακρινομένην ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς πεντοξείδιον τοῦ νιοβίου (Nb_2O_5). Ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸ Strömsheien τῆς Νορβηγίας. Γ. Β.

οὐρανοξύστης (ὁ) (Skyscraper—gratte-ciel). Λίαν ὑψηλὴ οἰκοδομὴ μὲ πολλοὺς ὀρόφους, οἱονεὶ ἐφαπτομένη τοῦ οὐρανοῦ.

— *[Ἐγκυκλ.] Οὐρανοξύσται* κατεσκευάσθησαν τὸ πρῶτον ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ἀπαντῶσι δὲ πολλοὶ ἐν Σικάγῳ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ. Κυρία ἀφορμὴ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη τῆς στεγάσεως μεγάλου πλήθους εἰς μικρὰς ἐπιφανείας˙ ἡ δὲ ὑπερβολικότης τῶν Ἀμερικανῶν ἐδημιούργησεν οἰκοδομάς, ὅπως ἡ τοῦ Wallgorth ὕψους 160 μ. μὲ 50 ὀρόφους, τὸ Crysler Building ὕψους 252 μ. μὲ 68 ὀρόφους, ἡ τοῦ Singer καὶ ἄλλαι πολυοροφώτεραι καὶ ὑψηλότεραι. Ἡ κυκλοφορία ἐντὸς τῶν τεραστίων τούτων οἰκοδομῶν γίνεται ἀπὸ ὀρόφου εἰς ὄροφον διὰ πολυπληθῶν καὶ πολυσχιδῶν ἀνελκυστήρων, λειτουργούντων διηνεκῶς καὶ μὲ ταχύτητας διαφόρους, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως τῶν ὀρόφων, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦσιν. Ἡ ἐξυπηρέτησις τῆς κυκλοφορίας μεταξὺ τῶν κατωτέρων ὀρόφων γίνεται καὶ διὰ κλιμάκων μὲ κινουμένας βαθμῖδας (escaliers roulants).

Ἡ κατασκευὴ τῶν οὐρανοξυστῶν παρουσιάζει ἐξαιρετικὰς δυσκολίας, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως διατάξεως τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, ἅτινα δέον νὰ φωτίζωνται καὶ ἀερίζωνται καλῶς, πληροῦντα πάντας τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, ἰδίως κατὰ τὴν θεμελίωσιν αὐτῶν, λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως μεγάλων βαρῶν ἐπὶ μικρῶν σχετικῶς ἐπιφανειῶν. Ἐξ αἰτίας τοῦ τελευταίου τούτου αἱ θεμελιώσεις τῶν οὐρανοξυστῶν ἐξικνοῦνται εἰς μέγα βάθος, δημιουργοῦσαι ὑπογείους χώρους, χρησιμοποιουμένους διὰ διαφόρους ἐγκαταστάσεις καὶ ἀποθηκεύσεις. Ὡς βασικὸν ὑλικὸν κατασκευῆς τῶν οὐρανοξυστῶν χρησιμοποιεῖται ὁ σίδηρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται ὁ κύριος σκελετὸς τῆς οἰκοδομῆς, διατασσόμενος κατὰ τρόπον δημιουργοῦντα ἑνιαίαν ἀπαραμόρφωτον δικτυωτὴν κατασκευήν, ἐκ σιδηροδοκῶν συνδεδεμένων μεταξύ των. Τὰ μεταξὺ τῶν σιδηροδοκῶν κενὰ τμήματα τοῦ σκελετοῦ πληροῦνται διὰ παρεμβασμάτων ἐξ ἐλαφροῦ ὑλικοῦ, πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ὅλου βάρους. Τελευταίως ὑπάρχει τάσις ἐκτοπίσεως πάντων τῶν ἄλλων ὑλικῶν, διὰ τῆς γενικεύσεως τῆς χρήσεως τοῦ σιδήρου καὶ εἰς δευτερευούσας κατασκευάς, ὅπως αἱ θύραι κλπ., μὲ προτίμησιν παρεμβασμάτων τοῦ σκελετοῦ ἐξ ἀφλέκτων ὑλικῶν, πρὸς πρόληψιν πυρκαϊῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατάσβεσις, εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους ἰδίᾳ ὀρόφους, θὰ ἦτο λίαν δύσκολος, ἂν ὄχι ἀδύνατος.

οὐρανόπεμπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ὁ οἱονεὶ ἐξ οὐρανοῦ πεμφθείς, *οὐρανοκατέβατος*.

οὐρανοπιλίτης (ὁ) (Uranopilit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν οὐρανικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου ἔνυδρον μὲ περιεκτικότητα εἰς θεῖον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα $CaS_2U_8O_{31}.25H_2O$. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Johann-Georgenstadt καὶ τὸ Joachimsthal. Γ. Β.

οὐρανοπλασία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπὶ ὑπάρξεως συγγενοῦς χάσματος τῆς ὑπερῴας (λυκόστομα) ἐκτελουμένη ἐγχείρησις, ἥτις σκοπεῖ τὴν ἕνωσιν τῶν χειλέων τούτου καὶ τὴν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀποκατάστασιν. Ὅταν ἡ πλαστικὴ ἐγχείρησις ἀφορᾷ χάσμα τῆς μαλθακῆς μόνον ὑπερῴας, καλεῖται *σταφυλορραφία*, ὅταν δὲ τῆς τε μαλθακῆς καὶ σκληρᾶς καλεῖται *οὐρανοσταφυλορραφία*. Ὁ πλέον κατάλληλος χρόνος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης εἶναι ὁ μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ 5ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἡ πρώτη τοιαύτη διὰ ραφῶν ἕνωσις τῶν χειλέων τοῦ λυκοστόματος ἐγένετο κατὰ τὸ 1816 ὑπὸ τοῦ v. Gräfe˙ ἤδη ἡ ἐν χρήσει μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ Langebeck μὲ μικρὰς τροποποιήσεις. Ἐπὶ συνυπάρξεως καὶ λαγωχείλους,

Digitized by Google

ἡ πλαστικὴ ἐγχείρησις τοῦ λαγωχείλους ἐκτελεῖται κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς, τῆς οὐρανοπλαστικῆς ἀναβαλλομένης διὰ τὸν μετέπειτα χρόνον. Ι. Κ. Κ.

οὐρανόπλαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)˙ ὁ οἱονεὶ ἐν τῷ οὐρανῷ πλασθείς˙ οὐράνιος, θεῖος.

οὐρανοπληγία (ἡ)˙ βλ. *οὐρανόσχισις.*

Οὐρανόπολις *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μακεδονίας, ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 316 π. Χ. ὑπὸ τοῦ 'Αλεξάρχου, υἱοῦ τοῦ 'Αντιπάτρου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Κασσάνδρου, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας *Σάνης.* Πότε ἀκριβῶς καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη δὲν εἶναι γνωστόν. 'Επὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται σήμερον τὸ κελλίον τοῦ *Προφήτου 'Ηλία.* Σῴζονται ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΟΥΡΑΝΙΩΝ, ΟΥΡΑΝΙΔΩΝ ΠΟΛΕΩΣ καὶ ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ. Α. Θ. Σ.

— **Οὐρανόπολις** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε, 5, 5,) ἐν τῇ Καβαλίᾳ χώρᾳ, ἱδρυθεῖσα πιθανῶς ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων. ῎Αγνωστος ἡ ταυτότης αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐρανόπολις *['Αστρον.]˙* βλ. *Οὐένα καὶ Τύχων.*

οὐρανόραμα (τὸ) *['Αστρον.].* Πανοραματικὴ μηχανή, χρησιμεύουσα πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οὐρανίων φαινομένων. 'Εκ τῶν μηχανῶν τοῦ εἴδους τούτου καταλληλοτάτη, διὰ διδακτικοὺς σκοπούς, εἶναι ἡ κατασκευαζομένη ὑπὸ τοῦ οἴκου Zeiss καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Planetarium. Δι' αὐτῆς ἐντὸς σκοτεινοῦ θαλάμου προβάλλονται ἐπὶ ἡμισφαιρικοῦ θόλου, τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικῶν προβολέων, αἱ εἰκόνες τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ. Κατάλληλος κίνησις τῶν προβολέων ἐπιτρέπει τὴν ἀναπαράστασιν τῆς φαινομένης ἐτησίας κινήσεως τοῦ ἡλίου διὰ μέσου τῶν ζῳδιακῶν ἀστερισμῶν, τὴν ἐξήγησιν τῶν φάσεων τῆς σελήνης, τὴν ἑρμηνείαν τῆς φαινομένης ἡμερησίας κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ κτλ. 'Εγκαταστάσεις τοιούτων συσκευῶν ὑπάρχουσιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Γερμανίας, ἐν Ρώμῃ, Νέᾳ 'Υόρκῃ, Σικάγῳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἀποτελοῦσιν ἄριστον μέσον πρὸς διάδοσιν καὶ ἐκλαΐκευσιν τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

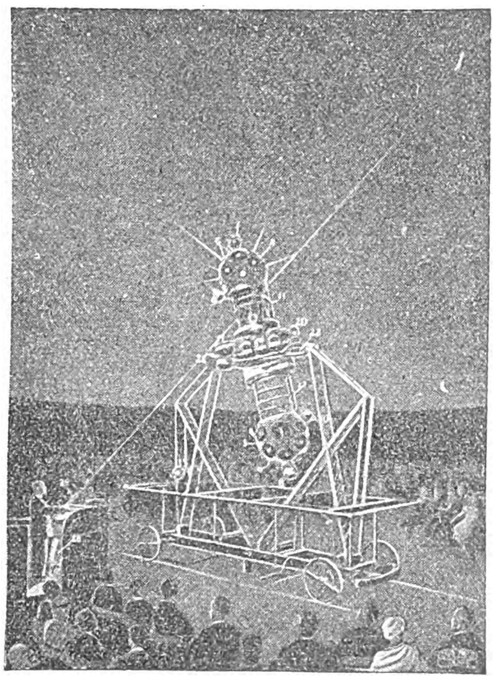

'Εσωτερικὸν αἰθούσης τοῦ Πλανετάριουμ Zeiss.

οὐρανὸς (ὁ)˙ ἡ οἱονεὶ στεγάζουσα τὴν γῆν οὐσία, ἡ ἀνωτάτη καὶ ἐσχάτη τοῦ σύμπαντος, ὁ οὐράνιος θόλος: «τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ κάτω», «στρέφω τὰ βλέμματά μου πρὸς τὸν οὐρανόν»˙ || εἰδικῶς, ὁ οὐράνιος θόλος ὡς ἐμφανίζεται ἐν ἑκάστῳ τόπῳ: «ὁ ἀττικὸς —, ὁ ἑλληνικὸς οὐρανός», «γαλανὸς —, συννεφώδης οὐρανός»˙ || ὡς ἕδρα τῶν θεῶν, τῶν ἀγγέλων, τῶν δικαίων ψυχῶν μετὰ θάνατον: «πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», «ἦλθεν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ», «ὁ μισθὸς ἡμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς», κατὰ τὸν 'Αριστοτέλην «θεῶν οἰκητήριον οὐρανός»˙ || μετφ., ἡ θολοειδὴς ὀροφή, οἷον τῶν παλαιοτέρων κλινῶν˙ || ἡ κατὰ τὴν ἄνω σιαγόνα κοιλότης τοῦ στόματος, οἱονεὶ ὀροφὴ αὐτοῦ, ἄλλως *οὐρανίσκος*˙ || εἷς τῶν πλανητῶν τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος.

— *['Αστρον.] Οὐρανὸς* καλεῖται σκηνογραφικὴ ἐντύπωσις ἡμισφαιρικοῦ θόλου, ἀνυπάρκτου ἐν τῇ πραγματικότητι, τοῦ ὁποίου ἕκαστος παρατηρητὴς νομίζει ὅτι κατέχει τὸ κέντρον καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κοίλη ἐπιφάνεια ἐν καιρῷ αἰθρίας φαίνεται κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν κυανῆ, κατὰ δὲν τὴν νύκτα μέλαινα καὶ κατάστικτος ὑπὸ ἀστέρων. 'Ο θόλος οὗτος φαίνεται συνήθως ὀλίγον πεπλατυσμένος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κατακορύφου, ἡ ἐντύπωσις δ' αὕτη ἐπιτείνεται ἔτι μᾶλλον, ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι νεφοσκεπής. Τὸ ἡμισφαιρικὸν σχῆμα τοῦ οὐρανοῦ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἑξῆς: ῞Εκαστος παρατηρητὴς διακρίνει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς μόνον τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ μικροτέραν τῆς ὁρικῆς ἀποστάσεως ὁρατότητος, ἡ ὁποία δι' ἕκαστον παρατηρητήν, πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, εἶναι σταθερά, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαίρας καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν εἶναι ἡ αὐτή. Συνεπῶς, ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν ὁρικὴν ἀπὸ τοῦ παρατηρητοῦ ἀπόστασιν ὁρατότητος, κεῖνται ἐπὶ περιφερείας κύκλου, ὅστις καλεῖται ὁρίζων αὐτοῦ. 'Εὰν ἤδη ὁ παρατηρητὴς στρέψῃ τὰ βλέμματα πρὸς τὸν αἴθριον οὐρανόν, ἐπειδὴ δὲν ὑφίστανται σημεῖα συγκρίσεως, τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὡς μέσα πρὸς ἐκτίμησιν ἀποστάσεων, τίποτε δὲν συντελεῖ ὥστε ὁ παρατηρητὴς νὰ σχηματίζῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρὸς τὴν μίαν διεύθυνσιν βλέπει ἀπώτερον ἢ πρὸς τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο, τόσον κατὰ τὴν ἡμέραν ὅσον καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ὁ παρατηρητὴς ἔχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τὸ βλέμμα του φθάνει μέχρι τῆς αὐτῆς ἀποστάσεως καὶ νομίζει ὅτι κατέχει τὸ κέντρον ἡμισφαιρικοῦ θόλου παμμεγίστης ἀκτῖνος. 'Η πλάτυνσις τοῦ οὐρανοῦ εἶναι φαινόμενον, ὅπερ ὀφείλεται εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἡ βαθμιαία σμίκρυνσις ἰσοϋψῶν στύλων ἢ δένδρων κατὰ μῆκος μακρῶν καὶ εὐθυγράμμων ὁδῶν, προσέτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ ὀφθαλμοῦ ὅπως ἐκλαμβάνῃ τὰ ἀντικείμενα βραχύτερα ὅταν εἶναι ὄρθια, παρὰ ὅταν εἶναι ὁριζόντια. ῞Ετερος σπουδαῖος ἐπίσης λόγος εἶναι ὅτι αἱ πλησιέστεραι πρὸς τὸν ὁρίζοντα ὀπτικαὶ ἀκτῖνες φαίνονται μακρότεραι τῶν κατακορύφων, ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως αὐτῶν πρὸς ἐπίγεια ἀντικείμενα, ὧν ἡ θέσις χρησιμεύει εἰς τὸν παρατηρητὴν ὡς μέσον πρὸς σχηματισμὸν ἐννοίας τῶν ἀποστάσεων. Τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἐξηγήθη τῷ 1871 ὑπὸ τοῦ λόρδου Rayleigh διὰ τῆς θεωρίας αὐτοῦ, καθ' ἣν τὸ ἡλιακὸν φῶς, προσπῖπτον ἐπὶ τῶν μορίων τῆς ἀτμοσφαίρας, ὑφίσταται περίθλασιν καὶ διάχυσιν. ῞Ενεκα τούτου πᾶν σωμάτιον, ἀναλόγως τῶν διαστάσεων τὰς ὁποίας ἔχει, φαίνεται κυανοῦν ἢ ἐρυθρόν, καθ' ὅσον διαχέει τὰς μικροῦ ἢ τὰς μεγάλου μήκους κύματος φωτεινὰς ἀκτῖνας. 'Υπὸ τοῦ λόρδου Rayleigh τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπεδόθη εἰς τὴν διάχυσιν τῶν κυανῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐπὶ ξένων σωματίων, ἐχόντων ἐλαχίστας διαστάσεις καὶ αἰωρουμένων ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας. Πειράματα τοῦ φυσικοῦ Tyndall ἀπέδειξαν ὅτι ἀὴρ περιέχων ξένα σωμάτια ἐν αἰωρήσει φωτιζόμενος ὑπὸ λευκοῦ φωτὸς ὄχι μόνον λαμβάνει τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καὶ διαχέει, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, φῶς πεπολωμένον. Βραδύτερον ὁ λόρδος Rayleigh καὶ ὁ υἱός του R. Strutt ἀπέδειξαν ὅτι ἡ περίθλασις καὶ ἡ διάχυσις τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς δὲν γίνεται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αἰωρουμένων ξένων σωματίων, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν μορίων τοῦ ἀέρος.

Πρῶτος ὁ Γάλλος φυσικὸς Cabannes κατώρθωσε πειραματικῶς νὰ ἐπιτύχῃ διάχυσιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐπὶ τῶν μορίων καθαροῦ ἀερίου καὶ νὰ φωτογραφήσῃ τὸ ἐκπεμφθὲν ἀμυδρὸν κυανοῦν φῶς. Πλὴν ὅμως τῆς θεωρίας τοῦ λόρδου Rayleigh, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ἱκανοποιητικὴ ἐξ ὅλων ὅσαι προὐτάθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεύτωνος, συζητεῖται ἐσχάτως καὶ ἡ τοῦ W. M. Cohn, καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Οὗτος παρετήρησεν ὅτι, ὅταν ἐντὸς σωλῆνος καθοδικῶν ἀκτίνων προκληθῶσι συγκρούσεις ἠλεκτρονίων μετὰ τῶν ἰόντων, τὰ ὁποῖα παράγει ραδιενεργὸν σῶμα, ὡς τὸ θόριον ἢ ἀέριόν τι, παράγεται κυανῆ ἀνταύγεια, ἧς τὸ φάσμα εἶναι συνεχές, ὅπως καὶ τὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. 'Εντεῦθεν ὁ Cohn συνάγει ὅτι εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς γῆς τὰ συνεχῶς ἐκ τοῦ ἡλίου ἐρχόμενα ἠλεκτρόνια, συγκρουόμενα μετὰ τῶν ἰόντων τῶν ἀερίων τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, παράγουν τὴν κυανῆν ἀναλαμπήν, ἣν παρετήρησεν εἰς τὰ πειράματά του καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ. Πλὴν τοῦ κυανοῦ, ὁ οὐρανὸς παρουσιάζει πολλάκις καὶ διάφορα ἄλλα ἔκτακτα λεγόμενα χρώματα, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ λυκαυγοῦς ἢ τοῦ λυκόφωτος. Τὰ χρώματα ταῦτα ὀφείλονται εἰς φαινόμενα περιθλάσεως καὶ διαχύσεως τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου ἐπὶ ξένων σωματίων ποικίλων διαστάσεων αἰωρουμένων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἤτοι μορίων κονιορτοῦ, κόκκων πάγου, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ ὑψηλὰ νέφη (οἱ θύσανοι) κλπ. 'Εξαιρετικῆς λαμπρότητος λυκόφως ἐσημειώθη κατὰ τὰ ἔτη 1884—1885, ἀποδοθὲν εἰς τὴν διασπορὰν καθ' ἅπασαν τὴν γηΐνην ἀτμοσφαῖραν τῆς τέφρας, ἥτις ἀνεβλήθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἡφαιστείου Κρακάτοα. 'Ωσαύτως τῷ 1912 παρετηρήθη θόλωσις τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξασθένησις τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων, ἥτις παρέμεινεν ἀνεξήγητος, διότι ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου Κάτμαϊ, εἰς ἣν ἀπεδόθη ὑπό τινων τὸ φαινόμενον, ὑπῆρξε μεταγενεστέρα αὐτοῦ, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἡλιογραφικῶν παρατηρήσεων τοῦ ἀστεροσκοπείου 'Αθηνῶν καὶ ἄλλων.

'Ο οὐρανὸς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθεωρεῖτο ἔχων ὑλικὴν ὑπόστασιν. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἤχθησαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ἣν ἐσχημάτισαν ἐκ πείρας, περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐν αἰωρήσει παραμονῆς ὑλικοῦ σώματος ἄνευ ἀναρτήσεως ἢ ὑποστηρίξεως. Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ ἀστέρες, διὰ νὰ μὴ πίπτουν, ὤφειλον νὰ εἶναι προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Κατὰ τοὺς Χαλδαίους ὁ οὐρανὸς εἶχε δύο πύλας, ὧν ἡ μία ἦτο πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς δυσμάς. 'Η εἴσοδος τοῦ ἡλίου ἐκ τῆς πρώτης ἐσημείωνε τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ ἔξοδος αὐτοῦ ἐκ τῆς δευτέρας τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀστέρων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἦσαν διὰ σχοινίων, ὡς λύχνοι, ἐξηρτημένοι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. 'Ο ῞Ελλην φιλόσοφος 'Αναξαγόρας ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ οὐρανὸς ἦτο λίθινος. 'Ομοίως ὁ 'Αναξίμανδρος καὶ ὁ μαθητής του 'Αναξιμένης παρεδέχοντο τὸν οὐρανὸν ἐκ στερεᾶς οὐσίας. 'Αναλόγους δοξασίας εἶχεν ὁ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος. 'Ο 'Εμπεδοκλῆς ἐδέχετο ὅτι ὁ οὐρανὸς συνέκειτο ἐξ ἀέρος, τὸν ὁποῖον τὸ πῦρ εἶχε μεταβάλει εἰς ὕαλον ἢ κρύσταλλον καὶ ὅτι οἱ ἀστέρες ἐσχηματίσθησαν ἐξ ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς, αἵτινες ἀναδίδουσι φῶς τὴν νύκτα καὶ σβέννυνται τὴν ἡμέραν. 'Ο Πλάτων ἐν τῷ «Φαίδρῳ» περιγράφει διὰ μακρῶν τοὺς κοίλους θόλους, ἐξ ὧν ὑπέθετε συνιστάμενον τὸν οὐρανόν. 'Ο 'Αριστοτέλης παρεδέχετο τὴν ὕπαρξιν πολλῶν οὐρανῶν ἐν εἴδει ὁμοκέντρων πρὸς τὴν γῆν σφαιρῶν ἐκ κρυστάλλου, ἐχουσῶν διαφόρους κινήσεις. 'Εν γένει ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων σφαιρῶν ἦτο διάφορος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις φιλοσόφοις καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, ὡρίζετο δὲ ὑφ' ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἀναγκῶν πρὸς ἑρμηνείαν τῶν κινήσεων τῶν οὐρανίων σωμάτων. 'Αρχικῶς ὑπετίθετο ὅτι ἕκαστον τῶν πλανωμένων ἄστρων ἔχει ἴδιον οὐρανόν, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀρχαῖοι ῞Ελληνες παρεδέχοντο ἑπτὰ ὁμοκέντρους πρὸς τὴν γῆν σφαίρας: τῆς Σελήνης, τοῦ 'Ερμοῦ, τῆς 'Αφροδίτης, τοῦ 'Ηλίου, τοῦ ῎Αρεως, τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. ῎Ογδοος οὐρανὸς ἐθεωρεῖτο ὁ φέρων τοὺς ἀπλανεῖς. Βραδύτερον προσετέθη καὶ ἔνατος οὐρανός, ὁ καλούμενος *πρῶτος κινητός,* ὅστις ἐθεωρεῖτο ρυθμίζων τὰς κινήσεις ὅλων τῶν ἐντὸς αὐτοῦ περικλειομένων. 'Ανάλογοι ἦσαν καὶ αἱ δοξασίαι τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν 'Αράβων, οἵτινες μετέδωκαν τὰς ἑλληνικὰς διδασκαλίας εἰς τοὺς σοφοὺς τοῦ μεσαίωνος ἐν τῇ Δύσει. 'Ο βασιλεὺς 'Αλφόνσος Ι' προσέθηκεν ἄλλους δύο οὐρανοὺς πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς μεταπτώσεως, ἐφαντάζετο δὲ τοὺς ἕνδεκα οὐρανοὺς περιβαλλομένους ἔξωθεν ὑπὸ δωδεκάτου, ἀποτελοῦντος τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ. 'Η προσπάθεια ἐν τούτοις πρὸς ἐξεύρεσιν ἱκανοποιητικωτέρας κατὰ τὸ δυνατὸν ἑρμηνείας τῶν οὐρανίων φαινομένων ἐνεθάρρυνε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ἀρκετοὺς ἐκ τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὴν παραδοχὴν πολὺ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ οὐρανῶν. Οὕτω λ. χ. ὁ Εὔδοξος παρεδέχετο 23 οὐρανούς, ὁ Κάλιππος 30, ὁ 'Αριστοτέλης 47, ὁ Regiomontanus 33 καὶ ὁ Fracastor μέχρις 70. ῞Οτι ὁ οὐρανὸς δὲν ἔχει ὑλικὴν ὑπόστασιν, οὐδὲ ἀποτελεῖ σφαῖραν ὡρισμένης ἀκτῖνος, ἤρχισε νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Γαλιλαῖος, ἐφαρμόσας τὸ τηλεσκόπιον εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ οὐρανοῦ, ἔδωκεν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς αὐτοῦ τὸν τρόπον, ὅπως διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ὀπτικῶν μέσων καὶ τῶν διαφόρων ἀστρονομικῶν ὀργάνων προωθῶσιν ὁλονὲν ἀπώτερον τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, διασκελίζοντες ἀποστάσεις, τὰς ὁποίας τὸ φῶς, διαδιδόμενον μετὰ ταχύτητος 300 χιλιάδων χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, χρειάζεται ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐτῶν διὰ νὰ διανύσῃ καὶ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— *[Θεολ.]* Πρὸς δήλωσιν τοῦ σύμπαντος ἡ ἁγία Γραφὴ μεταχειρίζεται συνήθως τὸν ὅρον *οὐρανὸς καὶ γῆ,* ἐνίοτε δὲ τὸν ὅρον *κόσμος,* ὅστις ὅμως συνήθως δηλοῖ τὴν γῆν ὡς κατοικίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ ἐπικρατεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος. 'Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν θὰ παρέλθωσιν, ὅπως ἔλθῃ καινὸς οὐρανὸς καὶ καινὴ γῆ, ἔνθα θὰ κατοικῇ ἡ δικαιοσύνη. Οὐρανὸς ἐν φυσικῇ ἐννοίᾳ δηλοῖ τὸν οὐράνιον θόλον, τὸ στερέωμα, ἔνθα τὰ ἄστρα καὶ τὰ νέφη καὶ ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἡ γῆ. 'Ο θόλος οὗτος ἐγγίζει ἀμφοτέρωθεν τὴν γῆν, ἐντεῦθεν δ' ἡ ἔκφρασις «ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν» (*Ματθ.* 24, 31. *Μάρκ.* 13, 27). 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γῆν, ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ τόπος τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ὁ τόπος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δικαίων, διὰ τοῦτο δὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ γίνεται ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἐν οὐρανῷ (*Ματθ.* 6, 10) καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καλεῖται

Digitized by Google

βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὁ οὐρανὸς θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ πανταχοῦ ὑπάρχοντος Θεοῦ, ὡς ὁ θρόνος αὐτοῦ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δὲ βλέπει ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὁμιλεῖ καὶ ἀκούει τὰς προσευχὰς τῶν πιστῶν, ἐξ αὐτῶν παρεγένετο ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς αὐτὸν ἀνελήφθη καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελεύσεται πάλιν, ὅπως κρίνῃ τὸν κόσμον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γίνεται λόγος περὶ τρίτου οὐρανοῦ «ἕως τρίτου οὐρανοῦ» (12, 2), ὅστις, ὡς φαίνεται, ταυτίζεται πρὸς τὸν παράδεισον «ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον» (12,4). Κ. Ι. Δ.

—*[Σκηνογρ.]* Καλοῦνται *οὐρανὸς* αἱ κατὰ πλάτος καὶ ἄνω τῆς σκηνῆς κρεμάμεναι πλατεῖαι ἐκ χάρτου ἢ ὀθόνης λωρίδες, ὅπου διὰ χρωμάτων ἀπεικονίζεται οὐρανὸς αἴθριος, νεφελώδης ἢ καὶ φύλλα ἢ κλάδοι δένδρων, ἀναλόγως τοῦ κάτωθεν εὑρισκομένου καὶ ἀνοικτοῦ σκηνογραφικοῦ λεγομένου διακόσμου, ἔνθα ἐξελίσσεται ἡ δρᾶσις τοῦ ἔργου. Τὰ σκηνογραφικὰ ταῦτα συμπληρώματα, καλούμενα καὶ *ἀέρια*, χρησιμεύουν καὶ πρὸς προκάλυψιν τῶν μεταξὺ τῆς κυρίας σκηνογραφίας καὶ τοῦ θόλου τῆς σκηνῆς κενῶν, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἰδίου θόλου ἐξηρτημένων φωτιστικῶν ὀργάνων, ἅτινα καλοῦνται *μπαλλάντζες*, καὶ εἶναι ἡμικύλινδροι ἐκ λαμαρίνης, ὅπου τοποθετοῦνται ἠλεκτρικοὶ λαμπτῆρες. Σημειωτέον ὅτι ὁ κυρίως θεατρικὸς οὐρανὸς ἀντικατεστάθη εἰς μερικὰ νεώτερα θέατρα διὰ τοῦ λεγομένου κυκλικοῦ ὁρίζοντος, καὶ εἰς ἄλλα διὰ τοῦ θόλου συστήματος Φορτουνύ, ὅπου διὰ προβολέων δίδεται ἡ ἐντύπωσις τῶν διαφόρων καιρικῶν μεταβολῶν μὲ ἀλήθειαν καταπληκτικὴν νεφῶν κινουμένων, συμπυκνουμένων κλπ. Π.Α.Κ.

Οὐρανὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς καὶ σύζυγος, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, τῆς Γαίας, μετὰ τῆς ὁποίας κατέστη τὸ ἀρχέγονον ζεῦγος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἡ παγκόσμιος ζωή. Ὁ Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον. Τὸν ὑμέναιον τοῦ ἀθανάτου τούτου ζεύγους ἐξύμνησαν οἱ θεδικοὶ ποιηταὶ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ποίησις (*Αἰσχ*. Δαν. ἀπ. 108) βραδύτερον. Τὴν ἐκ τῆς Γαίας γέννησιν τοῦ Οὐρανοῦ ἐδέχοντο τὰ ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα γενομένην ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἔρωτος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, καὶ ἐκ τοῦ σκότους (Ἐρέβους καὶ Νυκτὸς) τὸ φῶς (Αἰθὴρ καὶ Ἡμέρα), ἅτινα προηγήθησαν τῆς γεννήσεως τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ θόλος καλύπτει ὁλόκληρον τὴν γῆν. Ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας ἐγεννήθησαν κατὰ πρῶτον οἱ Ἑκατόγχειρες Βριάρεως, Γύης καὶ Κόττος, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχεν ἀνὰ 100 χεῖρας καὶ 50 κεφαλάς, μετὰ τούτους ἐγεννήθησαν οἱ Κύκλωπες Ἄργης, Στερόπης καὶ Βρόντης, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχεν ἕνα ὀφθαλμὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ μετὰ τοὺς Κύκλωπας οἱ Τιτᾶνες καὶ αἱ Τιτανίδες, οἱ καὶ Οὐρανίωνες καὶ Οὐρανίδαι καλούμενοι (Ὠκεανός, Κοῖος, Ὑπερίων, Κρῖος, Ἰαπετὸς καὶ Κρόνος—Τηθύς, Ρέα - Ρεῖα - Θέμις, Μνημοσύνη, Φοίβη καὶ Θεία). Ἀλλ' ὁ δημιουργὸς οὗτος θεὸς μετά τινα χρόνον ὄχι μόνον ἐσταμάτησε τὸ ἔργον τῆς ζωῆς, βυθίζων εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς τὰ ἑκάστοτε γεννώμενα νέα τέκνα του, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρώτων γεννηθέντων τοὺς Κύκλωπας δέσας ἔρριψεν εἰς τὸν Τάρταρον. Ἀγανακτήσασα τότε ἡ Γαῖα πείθει τοὺς Τιτᾶνας νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ πατρός των ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σοφωτάτου Κρόνου, τὸν ὁποῖον ὥπλισε μὲ ἀδαμαντίνην ἅρπην (δρέπανον). Ὁ Κρόνος ἐπετέθη κατὰ τοῦ πατρός του ἀπροόπτως, ἀπέκοψε τὰ αἰδοῖα του καὶ ἐξεθρόνισε τοῦτον. Ἐκ τῶν σταγόνων τοῦ χυθέντος αἵματος ἐγεννήθησαν αἱ Ἐρινύες Ἀληκτώ, Τισιφόνη καὶ Μέγαιρα, ἐκ τοῦ περὶ τὰ ριφθέντα εἰς τὴν θάλασσαν αἰδοῖα συναθροισθέντος λευκοῦ ἀφροῦ ἐγεννήθη ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἐκ τοῦ ριφθέντος εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀχαΐας δρεπάνου ὠνομάσθη ὁμωνύμως ἓν ἀκρωτήριον αὐτῆς. Διὰ τοῦ ἀναγορευθέντος νέου δυνάστου τοῦ κόσμου Κρόνου καὶ τῆς συζεύξεως αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ρέας ἤρχισε νέα περίοδος καὶ ἐσυνεχίσθη ἡ ἐξέλιξις τῆς δημιουργίας. Ἡ τέχνη ἐλάχιστα ἀπησχολήθη μὲ τὴν παράστασιν τοῦ θεοῦ τούτου. Ἐν τούτοις σῴζεται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ ἀρχαία παράστασις τοῦ Οὐρανοῦ καὶ παρ' αὐτὸν τοῦ ἅρματος τοῦ Ἡλίου. ΚΑΨ.

Οὐρανὸς *[Ἀστρον.]*. Εἷς ἐκ τῶν μεγάλων πλανητῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ἕβδομος κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου. Εἶναι ὁ πρῶτος πλανήτης ἀνακαλυφθεὶς διὰ τηλεσκοπίου. Τὸ ἀστρονομικὸν σύμβολον τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι: ♅. Ἀνεκαλύφθη τὴν 13 Μαρτίου 1781 τυχαίως ὑπὸ τοῦ W. Herschel. Οὗτος, ἐρευνῶν τὸν ἀστερισμὸν τῶν Διδύμων, τῇ βοηθείᾳ κατοπτρικοῦ τηλεσκοπίου ἰδίας κατασκευῆς (ἔχοντος διάμετρον κατόπτρου 18 ἑκ. καὶ ἑστιακὴν ἀπόστασιν 2. 13 μ.), παρετήρησεν ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον παρουσίαζε δίσκον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τηλεσκοπικὴν ὄψιν τῶν λοιπῶν ἀπλανῶν. Ὑπέθεσεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κομήτου καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Βασιλικὴν ἀστρονομικὴν ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου. Ἓν ἔτος βραδύτερον, ὁ Lexell ἐν Ρωσίᾳ ὑπελόγισε τὴν τροχιάν του καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἄστρον δὲν εἶναι κομήτης ἀλλὰ πλανήτης, εὑρισκόμενος πέραν τοῦ Κρόνου καὶ κινούμενος ἐπὶ τροχιᾶς σχεδὸν κυκλικῆς. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Herschel (καὶ κατ' ἄλλους ἡ ἐπιθυμία τοῦ Lalande) ἦτο ὅπως ὁ νέος πλανήτης ὀνομασθῇ Georgium Sidus πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ'. Τινὲς τῶν ἀστρονόμων προέτειναν τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸν πλανήτην Herschel, ἐν τέλει δὲ ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα *Οὐρανός*, προταθὲν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀστρονόμου Bode. Πολὺ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεώς του ὑπὸ τοῦ Herschel, ὁ πλανήτης Οὐρανὸς εἶχε παρατηρηθῆ ὑπὸ ἄλλων ἀστρονόμων, οἵτινες ὅμως δὲν διέγνωσαν τὴν φύσιν τοῦ ἄστρου καὶ τὸ κατέταξαν ὡς συνήθη ἀπλανῆ (Flamsteed 1690, T. Mayer 1756, Le Monnier 1765).

Φυσικὰ χαρακτηριστικά. Διὰ καλοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας ὁ Οὐρανὸς εἶναι ὁρατὸς ὡς κοινὸς ἀπλανὴς ἕκτου μεγέθους περίπου. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεώς του ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς γῆς, ἡ φαινομενικὴ λαμπρότης του μεταβάλλεται μόνον κατὰ 20% ἀπὸ ἀντιθέσεως εἰς σύνοδον. Τῇ βοηθείᾳ τηλεσκοπίου ἱκανῆς ἰσχύος παρουσιάζεται ὡς μικρὸς δίσκος ὑποπράσινος, μετὰ σκοτεινῶν ταινιῶν παρομοίων πρὸς τὰς τοῦ Διός.

Τροχιά. Ἡ τροχιὰ τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι ἐλλειπτικὴ μὲ πολὺ μικρὰν ἐκκεντρότητα. Ἡ μέση ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται πρὸς 2.868.100.000 χλμ. (19.19 ἀστρ. μονάδας). Εἰς τὸ ἀφήλιον ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἡλίου εἶναι 112.000.000 χλμ. μείζων ἢ εἰς τὸ περιήλιον. Τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς του ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν μόνον 46 πρώτων λεπτῶν τῆς μοίρας. Ὁ πλανήτης ἐκτελεῖ πλήρη περιφορὰν περὶ τὸν ἥλιον (ἀστρικὴ περίοδος) ἐντὸς 84.02 ἐτῶν, τὸ δὲ διάστημα μεταξὺ δύο διαδοχικῶν συνόδων ἢ ἀντιθέσεων (συνοδικὴ περίοδος) ἰσοῦται πρὸς 369.19 ἡμέρας. Ἡ ταχύτης τῆς κινήσεως ἐπὶ τῆς τροχιᾶς ἀνέρχεται εἰς 6.8 χλμ. κατὰ δευτερόλεπτον. Τὸ μῆκος τοῦ περιηλίου ἰσοῦται πρὸς 169°24'. Ἡ τελευταία διάβασις τοῦ πλανήτου διὰ τοῦ περιηλίου ἔλαβε χώραν τῷ 1883· ὁ πλανήτης θὰ διέλθῃ ἐκ νέου διὰ τοῦ περιηλίου τῷ 1967. Ἡ τροχιὰ τοῦ Οὐρανοῦ ὑπόκειται εἰς ἀνωμαλίας, λόγῳ τῆς παρελκτικῆς δυνάμεως τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος, ἰδίως ὁσάκις οἱ δύο οὗτοι πλανῆται ἔρχονται εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Ἡ μελέτη τῶν παρέλξεων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ *Ποσειδῶνος*.

Διαστάσεις. Ἡ μέση τιμὴ τῆς διαμέτρου τοῦ Οὐρανοῦ ἰσοῦται πρὸς 51.000 χλμ. περίπου, τετραπλασία τῆς διαμέτρου τῆς γῆς. Ἡ μᾶζα αὐτοῦ εἶναι 14.6 φορὰς μείζων τῆς γηΐνης, ἡ πυκνότης 1.22 (ὕδωρ=1), ἤτοι τὸ πέμπτον τῆς γηΐνης, καὶ ἡ ἔντασις τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του ἴση πρὸς τὰ ἐννέα δέκατα τῆς γηΐνης.

Πλάτυνσις καὶ περιστροφή. Ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας ὁ πλανητικὸς δίσκος φαίνεται καθαρὰ πεπλατυσμένος περὶ τοὺς πόλους του. Ἡ πλάτυνσις αὐτοῦ, μετρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Barnard, Lowell καὶ ἄλλων, ἀνέρχεται εἰς 0.09, ὑποδεικνύουσα ταχεῖαν περιστροφικὴν κίνησιν περὶ τὸν ἄξονά του. Φασματοσκοπικαὶ παρατηρήσεις γενόμεναι ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῷ 1912 ὑπὸ τῶν Lowell καὶ Slipher καὶ φωτομετρικαὶ παρατηρήσεις (1917) ὑπὸ τοῦ Leon Campbell συμφωνοῦν πλήρως ὡς πρὸς τὸν χρόνον περιστροφῆς, ὅστις ἰσοῦται πρὸς 10ω 49λ. (περίπου). Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς περιστροφῆς εἶναι ἀνάδρομος—ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν κίνησιν τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ τοῦ πλανήτου ταυτίζεται πρὸς τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν αὐτῶν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν τῶν δορυφόρων θὰ ὑπέκειντο εἰς σπουδαίας ἀνωμαλίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν παρατηρεῖται.

Λευκαύγεια καὶ φάσμα. Ἡ λευκαύγεια (albedo) τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι περίπου ἴση πρὸς τὴν τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Τὸ φάσμα αὐτοῦ εἶναι συνεχὲς μετὰ τῶν συνήθων σκοτεινῶν ραβδώσεων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Ἐπὶ πλέον ὅμως παρατηροῦνται ἐν αὐτῷ ταινίαι σκοτειναὶ εἰς τὸ ἐρυθρόν, τὸ πορτοκαλλόχρουν καὶ τὸ πράσινον, παρόμοιαι πρὸς τὰς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ἀλλὰ πολὺ ἐντατικώτεραι. Αἱ ταινίαι αὗται εἶναι ἀγνώστου προελεύσεως.

Δορυφόροι. Ὁ Οὐρανὸς ἔχει 4 δορυφόρους (*Ἀριήλ, Οὐμβριήλ, Τιτανία, Ὀβήρων*), κινουμένους κατὰ τὴν ἀνάδρομον φορὰν καὶ ἔχοντας τὰ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ πίνακι στοιχεῖα.

Δορυφόροι οὐρανοῦ	*Ἀριήλ*	*Οὐμβριήλ*	*Τιτανία*	*Ὀβήρων*
Ἀνακάλυψις	1851, Lassell	1851, Lassell	1787 W. Herschel	1787 W. Herschel
Μεση ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ πλανήτου (χλμ.)	191.700	267.000	438.000	586.000
Χρόνος περιστροφῆς περὶ τὸν πλανήτην	2ἡμ.12ὡ.29λ.20.8δ.	4ἡμ.3ὡ.27λ.36.7δ.	8ἡμ.16ὡ.56λ.26.7δ.	13ἡμ.11.ὡ.7λ.3.5δ.
Ἀστρικὸν μέγεθος κατὰ τὴν ἀντίθεσιν	15.2;	15.8;	14.0	14.2
Διάμετρος (χλμ.)	900;	700;	1700;	1500;

Ι. Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

Οὐρανός, Μιχαήλ (*ὁ Ψευδής*). Βυζαντινὸς στρατηγός. Ἂν καὶ ἦτο ἀνὴρ ἄσημος, προεχειρίσθη ὑπὸ τοῦ θείου του αὐτοκράτορος Μιχαὴλ ΣΤ' τοῦ Στρατιωτικοῦ εἰς στρατηγὸν καὶ διωρίσθη διοικητὴς Ἀντιοχείας, ἀντὶ τοῦ ἀνακληθέντος δαφνοστεφοῦς στρατηγοῦ Κατακαλὼν Κεκαυμένου. Ὁ Μιχαὴλ ΣΤ', θέλων νὰ προσδώσῃ αἴγλην καὶ κῦρος εἰς τὸν ἄσημον ἀνεψιόν του, μετωνόμασεν αὐτὸν *Οὐρανόν*, ὡς δῆθεν καταγόμενον ἐκ τοῦ διασήμου στρατηγοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ. Ν. ΚΛΣ

— **Οὐρανός, Νικηφόρος**. Βυζαντινὸς στρατηγός (βλ. *Νικηφόρος Οὐρανός*).

οὐρανοσκόπος (ὁ) (Uranoscopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη. Τὸ μόνον εἶδος, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον, εἶναι ὁ *οὐρανοσκόπος ὁ σκάβηρος* (Uranoscopus scaber), ὅστις ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους *καλλιώνυμος* καὶ σήμερον εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *λύχνος*. Οὗτος ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, μᾶλλον χαμηλὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν καὶ μικρῶν λεπίων. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι τοποθετημένοι ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ ἄνω τμήματος τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, εἰς τρόπον ὥστε δὲν δύναται νὰ βλέπῃ παρὰ μόνον τὸν οὐρανόν, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ στόμα του εἶναι μέγα καὶ ἀπολήγει εἰς βραχύ, πλατύτατον κατὰ τὴν βάσιν καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἄκρον του ρύγχος. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι χαμηλόν, τριγωνικὸν καὶ βραχύτατον καὶ τὸ δεύτερον κατά τι ὑψηλότερον τοῦ πρώτου καὶ ἐπιμηκέστατον. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι στενὰ καὶ βραχέα, τὰ κοιλιακὰ περισσότερον πρὸς τὰς πλευρὰς τοποθετημένα καὶ ἀρκετὰ εὐρέα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα κατὰ τὸ ἄκρον των, τὸ ἑδραῖον ἐπιμηκέστατον καὶ χαμηλὸν καὶ τὸ οὐραῖον εὐρὺ καὶ σχεδὸν τριγωνικόν. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του ἔχει χρῶμα φαιοτεφρὸν μὲ ἀκανονίστους ὑπολεύκους κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ κατὰ τὸ κάτω μέρος εἶναι ἀργυρόλευκον. Ζῇ κατὰ μόνας εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ἀρεσκόμενος νὰ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν. Τὸ κρέας του εἶναι ἐδώδιμον. Δ. Ν. Π.

οὐρανοσπινίτης (ὁ) (Uranospinit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *οὐρανιτῶν*. Ἀποτελεῖ διπλοῦν ἀρσενικικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ οὐρανυλίου ἔνυδρον, καὶ ἔχει χημικὸν τύπον $Ca[UO_2]_2[AsO_4]_2 \cdot 8H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἔχει εἰδικὸν βάρος 3,45, ἀπαντᾷ δὲ μετ' ἄλλων ὀρυκτῶν τοῦ οὐρανίου παρὰ τὸ Schneeberg εἰς τὰ Erzgebirge. Γ.Β.

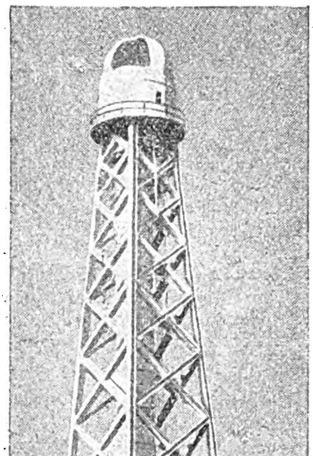

Πύργος φέρων οὐρανοστάτην.
[Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Ὄρους Οὐΐλσων.]

οὐρανοστάτης (ὁ) *[Ἀστρον.]*. Ἀστρονομικὸν ὄργανον, συνιστάμενον ἐκ δύο κατόπτρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι παράλληλον πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου καὶ στρεπτὸν περὶ αὐτὸν ἐντὸς 24 ὡρῶν, τὸ δὲ ἕτερον κινητόν, κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ στέλλῃ πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν τὰς ἐκ τοῦ πρώτου κατόπτρου ἀνακλωμένας ἀκτῖνας. Τοῦ συστήματος τῶν δύο τούτων κατόπτρων γίνεται χρῆσις ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως παρατηρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας κρίνεται σκόπιμον ὅπως τὸ ὄργανον, ὅπερ θὰ μεταχειρισθῶμεν διὰ τὴν παρατήρησιν, μένῃ ἀκίνητον, τὸ δὲ εἴδωλον τοῦ πρὸς παρατήρησιν σώματος λαμβάνεται ἐξ ἀνακλάσεως. Τοῦ οὐρανοστάτου γίνεται χρῆσις κυρίως εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου καὶ δὴ εἰς τὰς γινομένας διὰ τοῦ φασματοηλιογράφου. Ὑπάρχουσι δύο τύποι οὐρανοστάτου. Εἰς τὸν ἕνα αἱ ἐκ τοῦ δευτέρου κατόπτρου ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες στέλλονται ὀρ-

Digitized by Google

ζοντίως, εἰς δὲ τὸν ἕτερον κατακορύφως. Ὁ πρῶτος τύπος εἶναι ὁ κοινότερον ἁπαντῶν εἰς διάφορα ἀστεροσκοπεῖα. Οὐρανοστάτην τοῦ δευτέρου τύπου ἔχουσι τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Πότσδαμ καὶ τοῦ ὄρους Οὐΐλσων ἐν Καλιφορνίᾳ. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ ἀστεροσκοπείῳ ὁ οὐρανοστάτης εὑρίσκεται εἰς τὴν κορυφὴν πύργου, αἱ δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου κατόπτρου ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες στέλλονται κατακορύφως πρὸς τὰ κάτω, πρὸς συγκεντρωτικὸν φακὸν ἔχοντα ἑστιακὴν ἀπόστασιν 50 μέτρων καὶ παρέχοντα εἴδωλον τοῦ Ἡλίου μὲ διάμετρον περίπου 40 ἑκατοστομέτρων. Οἱ ἐπὶ πύργου οὐρανοστάται προτιμῶνται τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, διότι εἰς αὐτοὺς αἱ ἐκ τοῦ δευτέρου κατόπτρου ἀνακλώμεναι ἀκτῖνες, κατερχόμεναι κατακορύφως, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰς διαταράξεις, τὰς ὁποίας ὑφίστανται εἰς τοὺς τελευταίους αἱ ὁδεύουσαι παραλλήλως καὶ εἰς σχετικῶς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀπόστασιν. Παρὰ τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζουσιν οἱ οὐρανοστάται εἰς διαφόρους εἰδικὰς παρατηρήσεις, ἔχουσιν ἐν τούτοις τὸ μέγα μειονέκτημα τῆς στρεβλώσεως τῶν ἐπιφανειῶν τῶν κατόπτρων, συνεπείᾳ παρατεταμένης θερμάνσεως ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Αἱ ἐντεῦθεν δυσχέρειαι κατὰ τὰς παρατηρήσεις παρακάμπτονται κατὰ μέγα μέρος, κατασκευαζομένων τῶν κατόπτρων εἰς σημαντικὸν πάχος καὶ ἐκ παραλλήλου ὑάλου ἢ καλύτερον ἐξ ὀρείας κρυστάλλου. σ. π.

οὐρανοσταφυλορραφὴ (ἡ). Ἡ ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς *οὐρανοσχίσεως*. Εἶναι λίαν λεπτὴ χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἧς ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἐγκαίρου κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἐπεμβάσεως. Ν. Γ. Π

οὐρανοστεοπλασία (ἡ). Ἡ πρὸς διόρθωσιν τοῦ λυκοστόματος πλαστικὴ ἐγχείρησις, καθ' ἣν πλὴν τῶν μαλακῶν μορίων γίνεται χρῆσις καὶ ὀστῶν τῆς ὀστεΐνης ὑπερῴας πρὸς σύγκλεισιν τοῦ χάσματος. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται σπανιώτατα. Ι. Κ. Κ.

οὐρανοσφαιρίτης (ὁ) (Uranosphärit) *['Ορυκτολογ.]*. Ὀρυκτὸν οὐρανικὸν ἅλας τοῦ βισμουθίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι

$$Bi_2\,U_2\,O_9 . 3\,H_2\,O.$$

Ἔχει χρῶμα κεραμέρυθρον ἕως πορτοκαλλιόχρουν, εἰδικὸν βάρος 6,36, ἁπαντᾷ δὲ παρὰ τὸ Neustädtel εἰς τὰ Erzgebirge. Γ. Β.

οὐρανόσχισις (ἡ) (συνώνυμα: *σταφυλόσχισις, οὐρανοσταφυλόσχισις*—Cleft Palate). Ἐγγενὴς διαμαρτία, χαρακτηριζομένη διὰ σχισμῆς τῆς σκληρᾶς ἢ μαλθακῆς ὑπερῴας ἢ καὶ ἀμφοτέρων. Ἡ αἰτιολογία αὐτῆς εἶναι ἀκαθόριστος. Ἡ οὐρανόσχισις συνοδεύεται συνήθως καὶ ὑπὸ στιγμῆς τῶν χειλέων, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *λαγώχειλος*, εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἄνευ ταύτης. Αἱ μορφαὶ τῆς οὐρανοσχίσεως εἶναι πολλαί. περίπου 15 (Brophy). Ἡ θεραπεία τῆς νόσου ταύτης γίνεται χειρουργικῶς. Κατὰ τὸν Brophy ἡ χειρουργικὴ αὕτη ἐπέμβασις διὰ μὲν τὴν σκληρὰν ὑπερῴαν δέον νὰ τελῆται κατὰ τοὺς ἓξ πρώτους μῆνας τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ κατὰ προτίμησιν τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνας, διὰ δὲ τὴν μαλθακὴν ὑπερῴαν μεταξὺ τοῦ 16ου καὶ τοῦ 22ου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεως (βλ. καὶ λ. *λυκόστομα*). Ν. Γ. Π.

οὐρανότιλος (ὁ) (Uranotil) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν παραλλαγὴν τοῦ οὐρανοφανοῦς. Ἁπαντᾷ εἰς μικρότατα βελονίδια ὑπὸ μορφὴν ἀστεροειδῶν συσσωματωμάτων καὶ μὲ χρῶμα κίτρινον ἐπὶ φθορίτου παρὰ τὸ Wölsendorf τῆς Βαυαρίας καὶ εἰς τὸ Joachimsthal. Γ. Β.

οὐρανοφανὴς (ὁ) (Uranophan) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν οὐρανοπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου ἔνυδρον, τοῦ ὁποίου ὁ χυμικὸς τύπος εἶναι

$$Ca\,U_2\,Si_2O_{11} . 5H_2O.$$

Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν μικροτάτων βελονοειδῶν κρυστάλλων, ἁπαντᾷ ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς στιφρὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα $2^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 3,8—3,9 καὶ χρῶμα ὑποκίτρινον ἕως πρασινωπόν, εὑρίσκεται δὲ ἐντὸς γρανιτικῶν ἀποφύσεων παρὰ τὸ Kupferberg τῆς Σιλεσίας. Γ. Β.

οὐραναφάντωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ ἐν οὐρανῷ φανείς, ὁ ἔξοχος, οὐρανοφανὴς (ἐπίθετον τοῦ Μ. Βασιλείου).

οὐρανοφόρος (ὁ)· ὁ φέρων, ὁ βαστάζων τὸν οὐρανόν.

οὐρανόχρους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, κυανοῦς, κοιν. *γαλάζιος, οὐρανής*.

οὐρανύλιον (τὸ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ διεθνὴς ῥίζα UO_2, ἥτις ἁπαντᾷ εἰς πολλὰς ἑνώσεις τοῦ *οὐρανίου* ἐπέχουσα θέσιν μετάλλου. Σ. Γ.

Οὐραράκης. Ἐξελληνισμένος τύπος τοῦ περσικοῦ ὀνόματος *Βαράμ, Βαχράμ, Βαραράμ* ἢ *Μπαράμ*, τὸ ὁποῖον ἔφερον πολλοὶ τῶν Σασσανιδῶν βασιλέων, προερχόμενον ἐκ τῆς ἀρχαίας ζενδικῆς λέξεως *Βερεθραγνα* (Verethragna=νικητὴς τοῦ Δράκοντος), ἥτις εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῆς νίκης. Φέρεται ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Οὐαράνης* καὶ *Οὐαραράνης* (βλ. λ. *Βαράν*). Α. Θ. Σ.

Οὐράρδιοι (οἱ) *['Εθνολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *Ἀλαροδίων* (βλ. λ.), ἁπαντῶσα εἰς ἀσσυριακὰς ἐπιγραφάς.

Οὐραρτοῦ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον βασίλειον ἀποτελέσαν κατόπιν μέρος τῆς Ἀρμενίας, μὲ πρωτεύουσαν κειμένην παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Θωσπίτιδος λίμνης (τοῦ Βάν). Οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας ταύτης διεξῆγον συχνοὺς πολέμους πρὸς τοὺς ἐξ Α. καὶ Ν. γείτονάς των. Τὸ βασίλειον τοῦτο διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας. Ὑποταγὲν κατὰ τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα εἰς τὸν Κυαξάρην, βασιλέα τῆς Μηδίας, ἀπετέλεσε κατόπιν μέρος τῆς 18ης σατραπείας τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν. Τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλέων τοῦ Οὐραρτοῦ ἀφηγοῦνται αἱ παρὰ τὸ Βὰν ἀρχαῖαι ἐπὶ βράχων σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί. Ν. Μ.

Οὐρὰ-Τουμπέ, ἢ ***Οὐρὰ-Τεπὲ*** (ρωσ. προφ. *Οὐρὰ Τγιουμπὲ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Τατζικιστάν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου βιλαετίου. Κάτ. (1927) 21.056, τὸ πλεῖστον Τατζῖκοι. Εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, περιβαλλομένη ὑπὸ διπλοῦ περιβόλου, ἔχουσα φρούριον, 122 τεμένη, 4 μενδρεσέδες (ὧν ἐξέχει ὁ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Λατύφ), 35 σχολὰς καὶ 4 καραβὰν-σεράγια. Κεῖται ἐν μέσῳ ἀπεράντων κήπων καὶ ἀμπελώνων καὶ ἔχει βαμβακοβιομηχανίαν. Περιῆλθε διαδοχικῶς εἰς τὰ χανᾶτα τῆς Βουχάρας καὶ Χοκάνδης, διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ἐλευθέρα πόλις, τῷ 1868 ἐγένετο ρωσικὴ καὶ τῷ 1925 περιελήφθη εἰς τὸ Τατζικιστάν. Π. Ν. Π.

οὔρχυλος (ὁ). Ὁ ὀπίσθιος αὐλὸς τοῦ *πυραύλου* (βλ. λ.). Ν. Θ. Κ.

Οὔραχ (Urach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ κλιματολογικὸς σταθμὸς ἐν Βυρτεμβέργῃ τῆς Γερμανίας εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν σουηβικῶν Ἄλπεων, εἰς ὕψος 464 μ. Κάτ. 5 295. Ἔχει ἱερατικὴν σχολήν, ἀναρρωτήριον, μουσεῖον καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Θ. Κ.

οὐραχὸς (ὁ)· βλ. *οὐραγός*.

Οὔρβαξ. Μία ἐκ τῶν Ἀψαρῶν, ἤτοι τῶν νυμφῶν τῶν ὑδάτων τῆς ἰνδικῆς μυθολογίας (βλ. λ. *Ἀψάρας*).

οὐρβαϊνίτης (ὁ) (Urbainit) *[Πετρογρ.]* Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Θεωρεῖται προερχόμενον ἐκ μαγματικῆς διασπάσεως ἀπὸ τὸν ἀνορθοσίτην, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ὑπὸ μορφὴν φακῶν ἢ φλεβῶν, συνίσταται δὲ ἀπὸ ἰλμενίτην καὶ αἱματίτην, καθὼς καὶ ἀνδεσίνην, πλεόναστον καὶ βιοτίτην. Ὁ ὀλμενίτης περιέχει ρουτίλιον καὶ σαπφιρίνην. Ἁπαντᾷ εἰς τὸ St. Urbain κ.ά. Γ. Β.

οὐρβανίστριαι (αἱ) (Urbanistes). Μοναχαὶ ἀνήκουσαι ἀρχικῶς εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν τάγμα τοῦ Σαὶν-Κλαίρ. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ Δ' μεταβολὴν (1264) τοῦ εἰς ἄκρον αὐστηροῦ κανονισμοῦ τοῦ τάγματος τούτου, αἱ καλογραῖαι, ἐπωφεληθεῖσαι ταύτης, ἀπετέλεσαν ἴδιον τάγμα καὶ ὠνομάσθησαν *οὐρβανίστριαι*. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ θυγάτηρ τοῦ Φιλίππου Ε', Ἰωάννα τῆς Νοβάρρας, ἐγκατέστησε τὸς μοναχὰς ταύτας εἰς τὴν μονὴν τοῦ Longchamps. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν των ἐξέλιπε, περιεβάλλοντο δὲ αὗται κοσμικὰς ἀμφιέσεις καὶ ἐδέχοντο ἐλευθέρως τοὺς εὐγενεῖς νεανίας. Ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἡ μονὴ κατηδαφίσθη καὶ αἱ οὐρβανίστριαι ἐφυγαδεύθησαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Θ. Β.

οὐρβανίτης (ὁ) (Urbanit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μονοκλινῶν πυροξένων. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ αὐγιτίνου διακρινομένην ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς ὀξείδια μαγγανίου, ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου, ἔχει χρῶμα σκοτεινόφαιον καὶ ἁπαντᾷ εἰς τὸ Langban καὶ Glanärgrube τῆς Σουηδίας ἐντὸς κοιτασμάτων μαγγανίου καὶ μαγνητίτου. Γ. Β.

οὐρβανὸς (λατ. urbanus=ἀστικός). Ἐν ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς (οὐρβανὸς στρατηγός), ἀπόδοσις τοῦ λατινικοῦ praefectus urbanus, praefectus urbis.

Οὐρβανός. Χριστιανὸς τῆς Ρώμης, πρὸς ὃν πέμπει ἀσπασμοὺς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ ἀποκαλῶν αὐτὸν «συνεργὸν» (ΙΣΤ' 9). Κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν ἦτο εἷς τῶν ἑβδομήκοντα ἀποστόλων καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἑορτάζεται ἔν τε τῇ ἀνατολικῇ καὶ τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 31 Ὀκτωβρίου. Π. Ι. Μ.

—**Οὐρβανὸς Α'**. Δέκατος ἕκτος πάπας Ρώμης, διαδεχθεὶς τὸν Κάλλιστον Α'. Κατήγετο ἐκ Ρώμης καὶ ἀνῆλθε τὸν παπικὸν θρόνον τῷ 224. Ἀπέθανε τῷ 230 μ.Χ. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς πληροφορίαι. Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐτίμησεν αὐτὸν ὡς ἅγιον καὶ ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 25 Μαΐου. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐμαρτύρησε μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, πολλοὶ ὅμως τῶν ἱστορικῶν ἀμφισβητοῦσι τοῦτο, καθ' ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, υἱὸς Χριστιανῆς, οὐδένα καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του Χριστιανὸν παρέδωσεν εἰς τὸ μαρτύριον. Τὰ χρονικὰ τοῦ Βαρουνίου σημειοῦσιν ὡς ἔτος τοῦ θανάτου του τὸ 233 καὶ τὴν διάρκειαν τῆς παπωσύνης του ἓξ ἔτη καὶ ἑπτὰ μῆνας. Ὁ χρονογράφος Εὐσέβιος ἀναφέρει ὅτι αὕτη διήρκεσεν ἐννέα ἔτη. Ἄλλοι ἀναγράφουσιν ἄλλας χρονολογίας. Θ. Β.

—**Οὐρβανὸς Β'**. Ἑκατοστὸς πεντηκοστὸς ἕκτος πάπας Ρώμης, γεννηθεὶς ἐν τῷ πύργῳ Λαγκρὺ πλησίον τοῦ Chatillon-sur-Marne περὶ τὸ 1042 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1093 ἐν Ρώμῃ. Καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς γαλλικοῦ οἴκου ἐσπούδασεν ἐν Ρήμοις καὶ διετέλεσε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Βρούνου. Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἀρχιδιάκονος τῆς μητροπόλεως τῶν Ρημῶν, ἀλλ' ἠσπάσθη τὸν μοναστικὸν βίον. Ὁ πάπας Γρηγόριος Ζ' ἀνηγόρευσεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῆς Ὀστίας καὶ τὸν ἐτίμησε διὰ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του. Ἀπεστάλη ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος εἰς Γερμανίαν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεγῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γρηγορίου πάπας, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Βίκτωρος Γ' καὶ μετὰ τρία ἔτη, προαισθανθεὶς οὗτος τὸν θάνατόν του, ὑπέδειξεν ὡς διάδοχόν του τὸν Οὐρβανὸν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, οἵτινες καὶ ἐξέλεξαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ταρρασίνου τὴν 12 Μαρτίου 1088. Κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἐκλογῆς του ἡμέραν διεκήρυξεν ὅτι θὰ ἠκολούθει τὴν χαραχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Ζ' ὁδὸν καὶ ἀνενέωσε τὸ ἀνάθεμα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Δ', ὅστις κατέχων ἤδη τὴν Ρώμην εἶχεν ἐκλέξει πάπαν τὸν ἐπίσκοπον Ραβέννης Γκυϊμπὲρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμεντος Γ', τὸν ὁποῖον ὁ Οὐρβανὸς ἐπίσης ἀφώρισεν ὡς ἀντιπάπαν. Ἐν τῷ μεταξύ, συνεννοηθεὶς μετὰ τῆς κομισσης Ματθίλδης, ἔστεψε διὰ τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων τὸν ἐπαναστατήσαντα υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος πρίγκιπα Κονράδον ὡς βασιλέα τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξήγειρεν αὐτὸν κατὰ τοῦ πατρός του, διὰ τῆς συνδρομῆς δὲ αὐτοῦ καὶ τῆς κομίσσης Ματθίλδης εἰσῆλθεν εἰς Ρώμην καὶ ἐτέλεσε τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ὁ ἀντιπάπας ἠναγκάσθησαν νὰ φυγαδευθῶσιν εἰς Βερώνην, ὁ δὲ Οὐρβανὸς Β' συνεκάλεσεν ἐν Πλακεντίᾳ σύνοδον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος Β' καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἀπέστειλαν πρεσβευτάς των. Ὁ Ἀλέξιος ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ πάπα κατὰ τῶν ἀπίστων. Διακανονίσας τὰ ζητήματα τῆς Λομβαρδίας ὁ Οὐρβανὸς διῆλθε τὰς Ἄλπεις καὶ συνεκάλεσε τὴν περίφημον σύνοδον εἰς Κλερμὸν (18—28 Νοεμβρίου 1095), ἡ σπουδαιοτέρα πρᾶξις τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ σταυροφορία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων, Θ. Β.

— **Οὐρβανὸς Γ'**. Ἑκατοστὸς ἑβδομηκοστὸς ἕβδομος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Οὐβέρτος Ιριβέλλι* ἢ *Πριβέλλι*, γεννηθεὶς δ' ἐν Μιλάνῳ περὶ τὸ 1125 καὶ ἀποθανὼν ἐν Φερράρᾳ τῷ 1187. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἀρχιδιάκονος καὶ εἶτα καρδινάλιος ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου καὶ ἀρχιεπισκόπου Μεδιολάνων, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Λουκίου Γ', ὃν καὶ διεδέχθη εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τὴν 25 Νοεμβρίου 1185. Ἡ βραχεῖά του παπωσύνη ὑπῆρξε πλήρης περιπετειῶν. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ Λουκίου Γ', ὅστις ἠναγκάσθη καταλιπὼν τὴν Ρώμην νὰ καταφύγῃ εἰς Βερώνην, ὁ δὲ Οὐρβανὸς Γ' περιῆλθεν ἀμέσως εἰς σφοδρὰς ἔριδας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκον τὸν Μπαρμπαρόσσαν, εἰς ὃν ἠρνήθη τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ τὸ σιδηροῦν στέμμα. Ὁ Φρειδερῖκος ἐστέφθη αὐτοκράτωρ παρ' ἑτέρου ἀρχιεπισκόπου, ἀπέκλεισε πάσας τὰς διόδους τῆς Ἰταλίας, συγκαλέσας δὲ πάντας τοὺς ἐπισκόπους τῆς Γερμανίας ἐξεβίασεν αὐτοὺς νὰ γράψωσιν εἰς τὸν πάπαν ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν στέψιν του καὶ μὴ διαταραχθῇ οὕτως ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας. Θ. Β.

— **Οὐρβανὸς Δ'**. Ἑκατοστὸς ὀγδοηκοστὸς ἕβδομοος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Ἰάκωβος Πανταλέων*, γεννηθεὶς ἐν Troyes τῆς Καμπανίας ἄγνωστον πότε καὶ ἀποθανὼν ἐν Περούζῃ τῷ 1264. Ἦτο υἱὸς ὑποδηματοποιοῦ, ἀπεστάλη δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἰς Παρισίους πρὸς ἐκπαίδευσιν. Αἱ εὐρύταται γνώσεις του καὶ ἡ ἔκτακτος εὐγλωττία του τὸν ἀνύψωσαν εἰς ἀρχιδιάκονον τῆς Λιέγης, ὁπόθεν ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Δ' τὸν παρέλαβε καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἔξαρχόν του. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἀπεστάλη εἰς Πολωνίαν τῷ 1248. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Βερντὲν καὶ ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν πρεσβείαν τῆς Πομερανίας. Τῷ 1255

Digitized by Google

ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Δ' τὸν ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους μὲ τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐπιστρέφων εἰς Ἰταλίαν ἀφίκετο εἰς Βιτέρμπον, καθ' ἣν ἡμέραν ἐξέπνεεν ὁ Ἀλέξανδρος Δ'. Οἱ ἐκεῖ εὑρισκόμενοι ὀκτὼ καρδινάλιοι ἐξέλεξαν αὐτὸν πάπαν τὴν 29 Αὐγούστου 1261 ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐρβανοῦ Δ'. Οὗτος ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα τοῦ προκατόχου του κατὰ τοῦ Μανφρέδου, ἡγεμόνος τοῦ Τάραντος, ὅστις εἶχεν ἀνακηρύξει ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Σικελίας. Ἀνίκανος νὰ καταβάλῃ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων τὸν σφετεριστὴν τοῦ στέμματος, συνεμάχησε κατὰ πρῶτον μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Θ', ὅπως ἀποκρούσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος καὶ ὑπὲρ ἀναδείξεως ὡς βασιλέως τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Κονραντίνου. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας μετεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου, καθ' ὅσον ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Ἰακώβου ἐνυμφεύθη τὴν Κωνσταντίαν θυγατέρα τοῦ Μανφρέδου, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Θ' τὴν Ἰσαβέλλαν τῆς Ἀραγῶνος, οὕτω δὲ ἡνώθησαν τὰ συμφέροντα τῶν δύο στεμμάτων. Ὁ Οὐρβανὸς ἐπεδίωξε νὰ διαρρήξῃ τὴν συμμαχίαν ταύτην προσφέρων τὸν θρόνον τῆς Νεαπόλεως εἰς τὸν κόμητα ντ' Ἀνζοῦ, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ὁ Μανφρέδος ἔρριψε τὰς συμμορίας του κατὰ τοῦ παπικοῦ κράτους, σταυροφορία δὲ ὀργανωθεῖσα κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα ἔσχε παροδικὴν ἐπιτυχίαν. Δύο ἀπαιτηταὶ διεξεδίκουν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ὁ βασιλεὺς τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσος καὶ ὁ κόμης Ριχάρδος de Cornouailles, τρίτη δὲ μερὶς ἐσχηματίσθη ὑπὲρ τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Κονραντίνου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκλογὴν ἀπέκρουεν ὁ Οὐρβανὸς Δ', ὅστις ἐκάλεσεν ὅπως ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιόν του τοὺς δύο πρώτους ἀνταπαιτητὰς τοῦ γερμανικοῦ στέμματος. Ἀλλ' ἐπῆλθεν ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐν Περούζῃ, ὅπου εἶχε μεταφέρει τὴν ἕδραν του, καὶ τὸ ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον. θ. β.

— **Οὐρβανὸς Ε'.** Διακοσιοστὸς πέμπτος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Γουλιέλμος ντὲ Γκριμό, μεγισιὰν ντὲ Γκριζὰκ τῆς Ζεβωντάν*, γεννηθεὶς τῷ 1302 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀβινιὸν τῷ 1370. Γενόμενος διδάκτωρ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου, διέτριβεν ἐν Μομπελλιὲ καὶ Ἀβινιόν. Κατόπιν ἐγένετο ἀβδᾶς ἐν Μασσαλίᾳ, εὑρισκόμενος δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ἐξελέγη πάπας πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰννοκεντίου ΣΤ' τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1362, ὑπὸ κονκλαβίου. Αἱ ἐν Ἰταλίᾳ ταραχαὶ αἱ προκληθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βισκόντι καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἡγεμόνων ὑπῆρξαν ἡ κυρία αἰτία τῆς διαμονῆς τῶν παπῶν εἰς Ἀβινιόν. Ὁ Οὐρβανὸς ὑπείκων εἰς τὰς ἱκεσίας τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Πετράρχου, ἐπέστρεψε μετὰ τῆς αὐλῆς του εἰς Ρώμην (1367), ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ' ἠκολούθησαν αὐτὸν εἰς Ἰταλίαν λεηλατήσας τὰς κτήσεις τῶν Βισκόντι. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Οὐρβανὸς ἔστεψεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὴν αὐτοκράτειραν Ἄνναν, σύζυγον τοῦ Καρόλου Δ', ὅστις παρέστη εἰς τὴν τελετὴν ὡς ἐπίτιμος διάκονος. Τῷ 1369 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ Οὐρβανοῦ Ε', τὴν δὲ 18 Ὀκτωβρίου, εὑρισκόμενος εἰς Ρώμην, ἐξώμοσεν ἐνώπιον τοῦ πάπα καὶ τεσσάρων καρδιναλίων τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, λαβὼν ὑπόσχεσιν συνδρομῆς πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις αὗται δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, καθ' ὅσον ἐκεῖνοι οἵτινες ἠπείλουν τὰς κτήσεις τῆς Ἁγίας Ἕδρας καὶ οἱ δυσηρεστημένοι Ρωμαῖοι ἤρξαντο τὰς κατὰ τοῦ πάπα ἐπιχειρήσεις των. Ἡ θέσις τοῦ Οὐρβανοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καθίστατο ἐπικίνδυνος καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀβινιόν, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. θ. β.

— **Οὐρβανὸς ΣΤ'.** Διακοσιοστὸς ἕβδομος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Βαρθολομαῖος Πρινιάνο*, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῷ 1311 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1389. Ἐξελέγη πάπας τὴν 7 Ἀπριλίου 1378. Ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Γρηγόριος ΙΑ' ἤθελε νὰ μεταφέρῃ τὴν Ἁγίαν Ἕδραν ἀπὸ τοῦ Ἀβινιὸν εἰς Ρώμην, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς πληροφορηθεὶς ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκλεγῇ πάπας Γάλλος τις, ἐκύκλωσεν ἔνοπλος τὸ ἀνάκτορον, ἔνθα συνεδρίαζε τὸ κονκλάβιον καὶ ἠπείλει διὰ θανάτου τοὺς καρδιναλίους, ἂν μὴ ἐξέλεγον Ἰταλὸν πάπαν. Οἱ ἕνδεκα Γάλλοι, οἵτινες μετεῖχον τοῦ κονκλαβίου, ἐβιάσθησαν ἐκ τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης τοῦ ὄχλου νὰ ἐκλέξωσι τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Βάρι ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐρβανὸς ΣΤ'. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν ἐκλογὴν δραπετεύσαντες εἰς Νεάπολιν συνῆλθον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως Ἰωάννας εἰς Φόντι καὶ δηλώσαντες ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Οὐρβανοῦ ΣΤ' ἐγένετο δι' ἐκβιασμοῦ, προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ροβέρτου τῆς Γενεύης ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμεντος Ζ'. Ὁ ἀντιπάπας οὗτος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας, Ἱσπανίας, Σαβοΐας καὶ Σκωτίας, ἐνῷ τὸν Οὐρβανὸν ΣΤ' ἀνεγνώρισεν ὁ ὑπόλοιπος καθολικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης. Οὕτως ἐπῆλθε τὸ μέγα σχίσμα ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Κλήμης μεταβὰς εἰς Ἀβινιὸν ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ βασίλισσα Ἰωάννα, ἥτις εἶχεν ἐκδηλωθῆ ὑπὲρ τοῦ ἀντιπάπα τούτου, ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ, ὅστις ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νεαπόλεως τὸν πρίγκιπα Κάρολον Ντουρᾶς, ἐξάδελφον τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Νεαπόλεως ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς. Ἡ Ἰωάννα ἐβασίζετο εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Λουδοβίκου ντ' Ἀνζοῦ, ὃν εἶχεν ἀνακηρύξει διάδοχόν της. Ἀλλ' ὁ πρίγκιψ οὗτος, ἀπησχολημένος εἰς Προβηγκίαν, κατέλιπεν εἰς τὴν τύχην της τὴν βασίλισσαν, στραγγαλισθεῖσαν τὴν 22 Μαΐου 1382. Ὁ πρίγκιψ ντ' Ἀνζοῦ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ πάπα, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρίγκιπος (1385) κατεδίκασεν εἰς θάνατον ἑπτὰ καρδιναλίους ὡς συνωμοτοῦντας κατ' αὐτοῦ. Τὸν Σεπτέμβριον 1385 μετέβη ὁ Οὐρβανὸς εἰς Γένουαν. Οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς περίλυποι ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἱκέτευσαν τοὺς δύο ἀντιπάλους νὰ παράσχωσιν εἰρήνην εἰς τὴν χριστιανωσύνην, ἀλλὰ καίτοι ὁ Κλήμης ἐδέχθη τὴν σύγκλησιν συνόδου, ὁ Οὐρβανὸς ἀπέκρουσε ταύτην. θ. β.

— **Οὐρβανὸς Ζ'.** Διακοσιοστὸς τριακοστὸς ἕβδομος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς Καστάνια*. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ὁμώνυμον ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῆς Γενούης, ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1529 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1590. Ἐχρημάτισεν ἔξαρχος πλείστων παπῶν εἰς Ἱσπανίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ἀρχιεπίσκοπος εἶτα τοῦ Ροσσάνο, διακρινόμενος διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετάς. Ἐκλεγεὶς πάπας τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1590, ἀπέθανε μετὰ δέκα τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του. θ. β.

— **Οὐρβανὸς Η'.** Διακοσιοστὸς τεσσαρακοστὸς δεύτερος πάπας Ρώμης, ὀνομαζόμενος *Μαφφέο Μπαρμπαρίνι*, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1558 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1644. Διετέλεσε δὶς νούντσιος παρὰ τῷ Ἑρρίκῳ Δ' τῆς Γαλλίας καὶ ἐξελέγη πάπας τὴν 26 Αὐγούστου 1623. Ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης ἐπεδίωξε τὴν σύγκλησιν συνόδου, ὅπως καθαιρέσῃ αὐτόν, ὡς αἱρετικόν, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀπέτυχον. Ὁ Οὐρβανὸς ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς προταθείσης ὑπὸ τῶν Ἀψβούργων σταυροφορίας. Ὀχυρώσας τὸ κράτος του ηὔξησε τὰς κτήσεις αὐτοῦ διὰ τῆς προσαρτήσεως τοῦ δουκάτου τοῦ Οὐρβίνου καὶ τῶν μικροηγεμονιῶν τοῦ Μοντεφέλτρο, Γκούμπιο, Πέζαρο καὶ Σενεγκαλίας. Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πράξεών του εἶναι ἡ καταδίκη τοῦ Γαλιλαίου καὶ ἡ ἀποκήρυξις τῶν Ἰανσενίων, ἥτις προεκάλεσε τὰς ἐπὶ ἕνα αἰῶνα διαρκεσάσας ταραχὰς ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ Οὐρβανὸς ὑπῆρξεν ἐραστὴς τῶν γραμμάτων, συνέθεσε λατινικὰ καὶ ἰταλικὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, ᾠδάς, ὕμνους καὶ ἐπιγράμματα πρὸς διαπρεπεῖς ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ σύστασις τοῦ ἐν Ρώμῃ θεολογικοῦ κολλεγίου. θ. β.

Οὐρβάου. Ἀρχαιότατος βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας, βασιλεύσας κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς τῆς πόλεως Σιργούλλας (νῦν Τελλόχ) περὶ τὸ 3.300 π. Χ., τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνδριὰς μετ' ἐπιγραφῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων τῶν καταλειφθέντων ὑπὸ τοῦ Οὐρβάου καταφαίνεται ὅτι ἦτο ἡγεμὼν ἐπιχειρηματικὸς καὶ φίλος τῆς εἰρήνης. Α. Θ. Σ.

Οὖρβε (Urbe), ***Ἰάκωβος ντὲ —.*** Αὐγουστινιανὸς μοναχός, διαδεχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἄνδρου τὸν Βενέδικτον δὲ Νεγροπόντε τὴν 14 Ἰουλίου 1396. Σῴζεται ἔγγραφον τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θεοδώρου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἄγγελον Ἀτζαϊώλην, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τοῦ ἐπισκόπου Ἄνδρου φρὰ Ἰακώβου. Ὁ Οὖρβε ἀπέθανε τῷ 1405. Δ. Π. Π.

Οὐρβικίου (τὰ) *[Βυζαντ.]*. Οἶκος καὶ συνοικία ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου συγκλητικοῦ Οὐρβικίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ὡς ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Κωδινός, ἱστορικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὠνομάσθη «ἡ ἐκεῖσε δρωμένη ἀψίς, πρότερον χερσαία τοῦ Βύζαντος» Βραδύτερον ἡ συνοικία αὕτη ὠνομάσθη τὰ *Πρωτασίου*, ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου μαγίστρου. Α. Θ. Σ.

Οὐρβίκιος. Εἷς τῶν Ρωμαίων συγκλητικῶν, τοὺς ὁποίους διὰ τεχνάσματος ἐγκατέστησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, πρὸς ταχύτερον συνοικισμὸν τῆς νέας πρωτευούσης. Λαβὼν δηλαδὴ τοὺς δακτυλίους αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ, ἔστειλεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἐν Ρώμῃ συζύγους των, εἰς ἔνδειξιν προσκλήσεως, καὶ ἐξαπατήσας οὕτω τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν μετῴκισε μετὰ τῆς ἀκολουθίας ἑκάστου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγκατέστησεν αὐτὰς εἰς μεγάλα οἰκοδομήματα ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντα καὶ ὅμοια πρὸς τὰ ἐν Ρώμῃ ἑκάστου συγκλητικοῦ. Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν συγκλητικῶν τούτων ἔλαβον τὸ ὄνομα τὸ πλεῖστον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοικιῶν, ὡς λ. χ. τὰ *Ἀνθεμίου*, τὰ *Ἀρματίου*, τὰ *Στουδίου*, τὰ *Οὐρβικίου* κτλ. Α. Θ. Σ.

— **Οὐρβίκιος** (Urbicius). Ἀρχαῖος Ἕλλην τακτικὸς συγγραφεὺς (βλ. *Ὀρβίκιος*).

Οὔρβιλλ (Urville), ***Ἰούλιος-Σεβαστιανὸς-Καῖσαρ*** Dumont d'— βλ. λ. *Ντυμὸν* ντ' Οὔρβιλλ.

Οὐργγιοὺπ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ πόλεως *Προκόπιον* (βλ. λ.).

Οὐργέλη (Urgel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας (βλ. *Οὐρχέλ*).

Οὔργκα (κινεζ. *Κὶν-Λοὺν* ἢ *Κ'ουλοὺν* καὶ ἐπισήμως *Οὐλὰν-Μπάτορ-Χότο*) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς μογγολικῆς δημοκρατίας καὶ τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Λάσαν κέντρον τοῦ λαμαϊσμοῦ. Κεῖται κατὰ τὴν βορείαν ἄκραν τῆς μέσης Μογγολίας, εἰς ὕψος 1.160 μ., ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας Πεκίνου (Κίνα) καὶ Κιάχτας (Σιβηρία). Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Πεκίνου 1.125 χλμ. ΒΔ., παραρρέεται ὑπό τινος παραποτάμου τοῦ Τόλα καὶ ἔχει περίπου 50.000 κατ., Μογγόλους, Ρώσους καὶ Κινέζους. Εἶναι σπουδαῖος κόμβος τῶν καραβανίων τῶν διερχομένων τὴν πρὸς Ν. μεγάλην ἔρημον Γκόμπι καὶ ἔχει ἀερολιμένα. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν συνοικιῶν: τοῦ *Μπόγκντο-Κουρέν*, ἐν ᾗ ἡ καθέδρα τοῦ ζῶντος Βούδα, τῆς μογγολικῆς πόλεως, ἐν ᾗ περὶ τὰς 13.000 μοναχοὶ καὶ 25.000 λαϊκοί, τῆς κινεζικῆς πόλεως *Μαϊμουτσὶν* (ἢ *Μαϊματσὶν*) καὶ ἐκ τῆς ἐν μέσῳ τῶν δύο τελευταίων ρωσικῆς. Ἡ Οὔργκα, ἐξαιρέσει τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων, παρέχει ὄψιν βρωμερᾶς πόλεως, συγκειμένης κατὰ τὸ πολὺ ἐκ καλυβῶν (γιοῦρτα). Ἐξάγει τέϊον, εἴδη κτηνοτροφίας, ὑφαντουργίας, βυρσοδεψίας, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀντικείμενα λατρευτικὰ (ἀγαλμάτια, περίαπτα κτλ.), ἔργα τῶν μοναχῶν. Ἔχει σχολὴν μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ εἶναι ἕδρα τῶν ἀρχῶν τῆς δημοκρατίας καὶ ἀντιπροσώπου τῆς δημοκρατίας Τάννου-Τούβας καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Τὸ πανεπιστήμιόν της, συχναζόμενον καὶ ὑπὸ Θιβετανῶν, Μαντζουρίων, Σιβηρίων καὶ Κινέζων σπουδαστῶν, διδάσκει τὰς ἀποκρύφους ἐπιστήμας, τὴν θεολογίαν, τὴν φυσικὴν καὶ ἀστρολογίαν καὶ τὴν ἰατρικήν. Τῆς Οὔργκα ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς τὸ 1649, ὁπότε ἱδρύθη ἡ πρώτη αὐτόθι μονή, διαιρουμένη εἰς ἑπτὰ διαμερίσματα (αϊμὰκ) καὶ ὑποστᾶσα διαδοχικὰς μετατοπίσεις. Τῷ 1741 ἐγένετο ὁριστικὴ ἕδρα τοῦ ζῶντος Βούδα. Τῷ 1754 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὁ πρῶτος Κινέζος κυβερνήτης καὶ τῷ 1756 ἱδρύθη τὸ λαμαϊκὸν πανεπιστήμιον. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρξατο συχναζομένη ὑπὸ Ρώσων ἐμπόρων, καταλαβόντων ὁριστικῶς καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὸ κέντρον τῆς Οὔργκας τῷ 1871. Τῷ 1904, κατὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Δαλάϊ-Λάμα ἐκ Λάσας, ἐγένετο ἐπί τι διάστημα ἕδρα αὐτοῦ. Τῷ 1911, ἀνακηρυχθείσης τῆς μογγολικῆς δημοκρατίας, ἐγένετο πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ τῷ 1920—1921 ὑπῆρξε θέατρον συγκρούσεων Κινέζων καὶ Λευκορρώσων, ὑποστᾶσα τρίμηνον πολιορκίαν παρὰ τῶν τελευταίων. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἔπαυσεν ἡ μέχρι τότε πολιτικὴ κυριαρχία τοῦ ζῶντος Βούδα ἐπὶ τῆς πόλεως. Π. Ν. Π.

Οὐργκαλὶ-Κοὺλ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀλὰκ-Κούλ*.

Οὔργκεντς, *Νόβυγι*—(Nowyj Urgentsch) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας (βλ.λ. *Νόβυγι* Οὔργκεντς).

Οὐργκώνιος *σειρὰ* (Urgonien) *[Γεωλογ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία, μὴ χρησιμοποιουμένη σήμερον, δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ d'Orbigny εἰς σειρὰν στρωμάτων ἀνήκουσαν εἰς τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποδιάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων, ἄλλως γκώλτιον καλουμένην. Ἡ οὐργκώνιος σειρά, ἔχουσα ὡς χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τὴν *ρεκβιενίαν* ammonia, θεωρεῖται σήμερον ὡς τμῆμα τῆς ἀνωτέρας βαρρεμίου καὶ κατωτέρας ἀπτίου βαθμῖδος τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως (βλ. *κρητιδικὴ* διάπλασις). Γ. Κ. Γ.

Οὖργο *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πομπώνιον Μέλαν ὀνομασία τῆς βορειοτάτης νήσου τοῦ Τυρρηνικοῦ ἀρχιπελάγους. Εἶναι ἡ *Ὀργὼν* τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου καὶ ἡ *Γοργόνη* τοῦ Πτολεμαίου, ἡ σύγχρονος Gorgona, τοῦ Λιβόρνου κατέναντι. Σ. Ε. Λ.

οὖρδα (ἡ) *[Βρωματ.]*· βλ. *μυζήθρα*.

Οὐρδαοὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θράκης, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασεν ἢ ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος (Περὶ κτισμ. IV, 11). Α. Θ. Σ.

Οὐρδουϊκὴ (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτως (Ourdou) μία ἐκ τῶν ἰαπετικῆς καταγωγῆς νεοϊνδικῶν γλωσσῶν, ἡ ὁποία μετὰ τῆς Χινδικῆς ἀποτελεῖ τὰς δύο μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ λεγομένη ἰνδοστανικὴ γλῶσσα. Ἡ Οὐρδουϊκὴ γράφεται διὰ τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ λεξιλόγιον της ἀνεμείχθη μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα περσικὰ στοιχεῖα καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως μὲν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων τοῦ δυτικοῦ Ἰνδοστάν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καὶ ὑπὸ μερικῶν τινῶν τῶν μὴ Μουσουλμάνων, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν τὴν περσικὴν γλωσσικὴν καὶ ἄλλην ἐπίδρασιν. Γ. Π. Α.

Digitized by Google

οὐρεάση (ἡ), ἢ *οὐρεάζη*, ἢ *οὐριάση*, ἢ *οὐριάζη*. Ἔνζυμον διασπῶν τὴν οὐρίαν ὑδρολυτικῶς εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀμμωνίαν. Ἀνευρέθη εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ κυρίως εἰς τοὺς κυάμους τοῦ φυτοῦ σόγια (βλ. καὶ λ. *ἔνζυμος*). Σ. Γ.

οὐρεδινίδαι (οἱ) (Uredineae ἢ Uredinales) *[Ζῳολ.]*. Ὑποτάξις μυκήτων τῆς ὑποκλάσεως τῶν βασιδιομυκήτων, περιλαμβάνουσα εἴδη τυπικῶς παράσιτα διαφόρων φυτῶν, ἰδίᾳ σιτηρῶν, προκαλοῦντα φυτονόσους γνωστὰς γενικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκωριάσεις*, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ οὐρεδινίδαι παρασιτοῦν κυρίως ἐπὶ φανερογάμων φυτῶν καὶ δὴ τῶν ἐναερίων πρασίνων μερῶν των. Τὰ πλεῖστα τῶν εἰδῶν ζοῦν ἐπὶ ὡρισμένων μόνον ξενιστῶν, εἶναι δηλαδὴ ἐξειδικευμένα. Τὸ μυκήλιον εἶναι πάντοτε ἐσωτερικὸν καὶ συνήθως κυκλοφορεῖ μεταξὺ τῶν κυττάρων, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ λεπτὰς ὑφάς, τετμημένας, ἀκανονίστους, ὑελώδεις ἢ πορτοκαλλιοχρόους. Ὁ πολλαπλασιασμὸς συντελεῖται πάντοτε διὰ τῆς ἀγόνου ὁδοῦ καὶ περιλαμβάνει διαφόρους μορφάς: τὴν πυκνιδιακήν, καθ᾽ ἣν ἐντὸς κυπελοειδῶν ὀργάνων ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν εἰδικὰ σπόρια καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑφίσταται εἰς ὅλους τοὺς οὐρεδινίδας, τὴν αἰκιδιακήν, καθ᾽ ἣν ἐπὶ εἰδικῶν ἐπίσης κυπελοειδῶν ὀργάνων, ἀναπτυσσομένων ταυτοχρόνως σχεδὸν μὲ τὰ πυκνίδια, μεγαλυτέρων ὅμως τῶν τελευταίων καὶ ἀναπτυσσομένων ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ φύλλου, ἐμφανίζονται τὰ αἰκιδιοσπόρια, τὴν οὐρεδοσποριακήν, προερχομένην ἀπὸ τὴν βλάστησιν τῶν αἰκιδιοσπορίων, καθ᾽ ἣν ἐπὶ μικρῶν ἐξογκώσεων ἐν εἴδει φλυκταινῶν ἀναπτύσσονται τὰ οὐρεδοσπόρια, καὶ τὴν τελευτοσποριακήν, καθ᾽ ἣν ἐντὸς τῶν οὐρεδοσποριακῶν φλυκταινῶν ἀναπτύσσονται τὰ τελευτοσπόρια ἢ προβασίδια. Οἱ οὐρεδινίδαι οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν ἄνω κύκλον ἐξελίξεως καλοῦνται πλήρεις. Τέλειοι καλοῦνται οἱ οὐρεδινίδαι οἱ ὁποῖοι κέκτηνται πάντοτε τοὐλάχιστον τὴν τελευτοσποριακὴν μορφήν· ἄλλως καλοῦνται ἀτελεῖς. Ὁμόοικοι καλοῦνται οἱ οὐρεδινίδαι οἱ συμπληροῦντες ὅλον τὸν βιολογικόν των κύκλον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ, ἑτερόοικοι δὲ οἱ ἀναπτυσσόμενοι ὡς πυκνιδιακὴ καὶ αἰκιδιακὴ μορφὴ ἐπὶ ἑνὸς φυτοῦ καὶ ὡς οὐρεδοσποριακὴ καὶ τελευτοσποριακὴ ἐπὶ ἑτέρου. Μεταξὺ τῶν οὐρεδινιδῶν περιλαμβάνονται παράσιτα μεγίστης οἰκονομικῆς σημασίας, ἐπιφέροντα, ὑπὸ εὐνοϊκὰς κλιματολογικὰς συνθήκας, μεγάλας ζημίας. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ζημιῶν τούτων διὰ διαλογῆς δημιουργοῦνται ἀνθεκτικαὶ ποικιλίαι, δεδομένου ὅτι ἄλλη καταπολέμησις καθίσταται ἀδύνατος, δι᾽ ὡρισμένα δὲ ἑτερόοικα εἴδη καταστρέφονται τὰ φέροντα τὴν πυκνιδιακὴν καὶ αἰκιδιακὴν μορφὴν αὐτοφυῆ συνήθως φυτά. Ε. Τ. Ε

οὐρεδοσπόρια (τά). Οὕτω καλοῦνται τὰ εἰδικὰ σπόρια τῶν μυκήτων τῆς ὑποτάξεως τῶν οὐρεδινιδῶν, τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς εἰδικῶν φλυκταινῶν. Τὰ οὐρεδοσπόρια ἔχουν χρῶμα μεταξὺ τοῦ πορτοκαλλιοχρόου καὶ τοῦ καστανοῦ, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Εἶναι μονοκύτταρα ᾠοειδῆ ἢ ἐλλειψοειδῆ μὲ διπλᾶς παρειάς, τὴν ἐξωτερικὴν παχυτέραν καὶ φέρουσαν γλυφὰς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν λεπτὴν καὶ ὑελώδη, βλαστάνουν δὲ διὰ προμυκηλιακῶν σωλήνων καὶ μεταδίδουν τὴν ἐπιφυτίαν ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ε. Τ. Ε.

οὐρεθᾶναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω ἐμπειρικῶς οἱ ἐστέρες τοῦ καρβαμιδικοῦ ὀξέος, οἱ ὁποῖοι παρασκευάζονται δι᾽ ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ ἐστέρων τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὡς

$$CO(OC_2H_5)_2 + NH_3 = H_2N.COOC_2H_5 + C_2H_5OH$$

ὡς καὶ κατὰ διαφόρους ἄλλας μεθόδους. Εἶναι ἄχροα κρυσταλλικὰ σώματα, ἀποσταζόμενα ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν οὐρεθανῶν εἶναι: Ἡ τῆς αἰθυλικῆς ἀλκοόλης $H_2N.COOC_2H_5$, ἡ ἁπλῶς *οὐρεθάνη* καλουμένη, ἥτις τήκεται εἰς 48.5° καὶ βράζει εἰς 140°. Ἡ τῆς μεθυλοπροπυλοκαρβινόλης, *ἑδονάλη* καλουμένη. Ἡ τῆς διμεθυλαιθυλοκαρβινόλης, *ἀπονάλη* καλουμένη, καὶ ἡ τῆς διχλωρισοπροπυλικῆς ἀλκοόλης, *ἀλευδρίνη* καλουμένη. Αἱ ὡς ἄνω οὐρεθᾶναι συνιστῶνται ὡς ὑπνωτικά, καίτοι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν δὲν εἶναι ἀσφαλής. Πάντως εἶναι ἀκίνδυνοι. Σ. Γ.

οὐρεΐδια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἑνώσεις, αἱ ὁποῖαι λαμβάνονται δι᾽ ἀντιδράσεως τῶν ἀμιδικῶν ὁμάδων τῆς οὐρίας μετὰ τῶν καρβοξυλικῶν τῶν μονοκαρβονικῶν ὀξέων, ἤτοι τὰ προϊόντα τῆς οὐρίας, εἰς ἃ τὰ ὑδρογόνα αὐτῆς ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ὀξυρριζῶν μονοκαρβονικῶν ὀξέων, ὡς λ. χ.

$$H_2N.CO.NH_2 + HOCO.CH_3 =$$
$$= H_2N.CO.NH.CO.CH_3 + H_2O$$

Παράγωγα τοιούτων οὐρεϊδίων εἶναι τὰ γνωστὰ ὑπνωτικὰ καὶ καταπραϋντικὰ φάρμακα, βρωμουράλη, ἀδαλίνη, ἰωδιβάλη κλπ. Σ. Γ.

οὐρεϊδικὰ *ὀξέα* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω **τὰ προϊόντα** τῆς ἀντιδράσεως τῆς μιᾶς ἀμιδικῆς ὁμάδος τῆς *οὐρίας* μετὰ τοῦ ἑνὸς καρβοξυλίου τῶν δικαρβονικῶν ὀξέων, ὡς λ. χ.

$$HOOC.COOH + NH_2.CO.NH_2 =$$
$$= HOOC.CO.NH.CO.NH_2 + H_2O$$

Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ *ὀξαλουρικὸν ὀξὺ* $HOOC.CO.NH.CO.NH_2$ καὶ τὸ *μηλονουρικὸν ὀξὺ* $HOOC.CH_2.CO.NH.CO.NH_2$. Σ. Γ.

οὐρεϊδομυρμηκικοὶ *ἐστέρες* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀλλοφανικὸν ὀξύ*.

οὐρεϊδοξέα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις, δυνάμεναι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προερχόμεναι ἐκ τῶν ὀξυοξέων δι᾽ ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀλκοολικοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν διὰ τῆς ρίζης τῆς οὐρίας $-NH.CO.NH_2$. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τούτων εἶναι: Τὸ *οὐρεϊδοξικὸν ὀξὺ* $HOOC.CH_2NH.CO.NH_2$ ἢ *ὑδαντοϊνικὸν ὀξὺ* καλούμενον. Τὸ *α-οὐρεϊδοπροπιονικὸν ὀξὺ* ἢ *λακτουραμινοξὺ* κληθὲν καὶ τὸ *β-οὐρεϊδοπροπιονικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

α-οὐρεϊδοπροπιονικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *λακτουραμινοξύ*.

5-οὐρεϊδοϋδαντοΐνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀλλαντοΐνη*.

οὐρείμ καὶ ***θουμείμ*** *[Ἀρχ.]*. Ἑβραϊκαὶ λέξεις, ὧν ἡ σημασία εἶναι φῶς καὶ τελειότης (κατὰ τοὺς Ο΄ «δήλωσις καὶ ἀλήθεια»). Ἦσαν δὲ ταῦτα μέσα, δι᾽ ὧν ἐξηρεύνα ὁ Ἑβραῖος ἀρχιερεὺς εἰς δυσκόλους μάλιστα περιστάσεις τῆς θεοκρατίας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πιθανώτατα εἶδος κλήρων περιεχομένων ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀρχιερέως ἀνηρτημένου λογείου κρίσεως (Ἐξόδ. κη΄ 30, Κριτῶν κ΄ 27, Α΄ Βασιλ. β΄ 28 κλπ.). Λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν γινώσκομεν. Πιθανὸν μόνον εἶναι ὅτι ἡ ἀπάντησις ἦτο ναὶ ἢ οὔ, τοὐλάχιστον εἴς τινας περιπτώσεις. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ σύμβολον τῆς θείας πρὸς τὸν περιούσιον λαὸν ἀποκαλύψεως, ὡς ἐμφαίνει καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν. Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνους εἶχε παύσει ἡ χρῆσις αὐτῶν (*Ἔσδρα* β΄ 63, *Νεεμ.* ζ΄ 65, *Α΄ Μακκαβ.* δ΄ 44 κλπ.). Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ λογείου τοῦ φέροντος τὰ οὐρεὶμ καὶ θουρεὶμ μετὰ τοῦ ἐφὼδ (ἀρχιερατικοῦ ἀμφίου), ἐξηγεῖται ἡ καταχρηστικὴ ἐνίοτε χρησιμοποίησις τοῦ τελευταίου τούτου ὀνόματος πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπερωτήσεως τοῦ Θεοῦ. Π. Ι. Μ.

Οὔρειον, ἢ ***Ὕριον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βιέστε*.

Οὔρεσις Α΄ (ἢ ***Οὖρος*** ἢ ***Οὐρώς***, Urosch). Βασιλεὺς τῆς Σερβίας (1242—1276) ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Νεμανιδῶν. Νυμφευθεὶς τὴν Γαλλίδα πριγκίπισσαν Ἑλένην ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Courtenay, ἐκαλλιέργησε δι᾽ αὐτῆς καλὰς σχέσεις μετὰ τῆς αὐλῆς Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυικοῦ (Anjou), βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, προσεπάθησε δὲ νὰ διαπραγματευθῇ συμμαχίαν μεταξὺ Σέρβων καὶ Γάλλων πρὸς ἀνατροπὴν καὶ διαμελισμὸν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐξηκολούθησεν ἐπί τινα καιρὸν καὶ ὁ υἱός του *Μιλιουτίν*, ἀλλὰ βραδύτερον συνεννοήθη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου κατὰ τῶν Τούρκων.

— **Οὔρεσις Β΄**. Ὁ τελευταῖος Σέρβος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν Νεμανιδῶν (1355—1371), διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Στέφανον Δουσάν. Ἐπ᾽ αὐτοῦ τὸ μέγα σερβικὸν κράτος, ὅπερ εἶχεν ἐπεκτείνει ὁ Δουσὰν καὶ εἰς μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, ἤρχισεν ἀποσυντιθέμενον, διότι πολλοὶ ἐκ τῶν διοικητῶν ἐκηρύσσοντο ἀνεξάρτητοι. Ὁ σπουδαιότερος τούτων ἦτο ὁ *Βουκάζιν*, ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ν. Μ.

—**Οὔρεσις,** ἢ ***Οὐρώς, Ἰωάννης***. Σέρβος δεσπότης τῆς Μεγαλοβλαχίας, δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας (1671—1393). Ἦτο υἱὸς τοῦ δεσπότου Συμεὼν Οὔρεσι καὶ ἀφοῦ διῆλθε τὴν νεότητα αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν Ἄθῳ μονάς, διεδέχθη εἰς τὸ δεσποτᾶτον τὸν πατέρα του, ἀποθανόντα τῷ 1371, ὅτε ἐπανελθὼν εἰς Θεσσαλίαν συνεπλήρωσε τὰς ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων Μετεώρων τῆς Καλαμπάκας ἱδρυθείσας ὑπ᾽ ἐκείνου μονάς, ἐν ταῖς ὁποίαις καὶ ἀπεσύρθη, ἐμπιστευθεὶς εἰς δύο ἐπιτρόπους τὴν διοίκησιν τῶν κτήσεών του. Διὰ τῆς δυνάμεώς του ηὔξησε τὴν σημασίαν τῶν μονῶν, τῷ δὲ 1388 ἔκτισε τὴν μέχρι σήμερον σῳζομένην ἐκκλησίαν τῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων καὶ ἔζησεν ἐπὶ 17 ἔτη ἐν τῇ μονῇ ἐκείνῃ, γενόμενος καὶ μοναχὸς ἐν αὐτῇ (ὅτε μετωνομάσθη *Ἰωάσαφ*), εἶτα δὲ καὶ ἡγούμενος. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Θεσσαλίας (1393), καθαιρεθεὶς τῆς κοσμικῆς ἡγεμονίας, ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης καὶ ἐξηκολούθει διαβιῶν ἐν τῇ προσφιλεῖ αὐτοῦ μονῇ ὡς πρόεδρος τῆς μοναστικῆς κοινότητος. Ἐπεκαλεῖτο καὶ *Δούκας Παλαιολόγος*. Ἀπεβίωσε τῷ 1411. Ν. ΚΛΣ

—**Οὔρεσις,** ἢ ***Οὐρώς, Συμεών***. Σέρβος δυνάστης τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου (1358 — 1371). Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου τσάρου τῶν Σέρβων Στεφάνου Η΄ Δουσὰν (1321 — 1355), παρὰ τοῦ ὁποίου διωρίσθη διοικητὴς τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου Δουσὰν ἡ μεγάλη σερβικὴ αὐτοκρατορία κατετμήθη. Ἐπωφελούμενος τῆς ἐπελθούσης ἀναρχίας, ὁ ἐν Θράκῃ διαμένων ἔκπτωτος δεσπότης τῆς Ἠπείρου Νικηφόρος Β΄ ἐστράτευσεν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πατρῴας κληρονομίας, καὶ ἐπέτυχε μὲν νὰ ἐκδιώξῃ τὰς ἀσθενεῖς σερβικὰς φρουρὰς καὶ νὰ ἀναστηλώσῃ τὸν θρόνον του, ἀλλὰ κατόπιν, συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ἐφονεύθη (τῷ 1358). Τότε ἐνεφανίσθη ὁ Συμεὼν Οὔρεσις, διεκδικῶν οὐχὶ πλέον τὴν διοίκησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλὰ πάσας τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει ὁ ἀδελφός του Στέφανος Δουσάν. Προσοικειωθεὶς τὰς συμπαθείας τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, χάρις εἰς τὸν προσηνῆ καὶ ἥμερον χαρακτῆρά του καὶ ἕνεκα τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Θωμαΐδος, ἀδελφῆς τοῦ ἐκλιπόντος δεσπότου Νικηφόρου Β΄, καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἐπέτυχε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ πάντων τῶν κατοίκων ὡς ἡγεμών, προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ «Αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων», ἔστησε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν Τρικκάλοις καὶ διωργάνωσε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, μεθ᾽ ὅ, ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Θεσσαλίας, ἐνεπιστεύθη τὴν μὲν διοίκησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρόν του Θωμᾶν Πρελιούμποβιτς, τὴν δὲ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Ἀλβανίας εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς Γκῖνον Μπούαν, Σπάταν καὶ Λιόσαν. Παραμένων ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Συμεών, ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς πᾶσαν ἀνάμειξιν εἰς τὰς ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἀναστατώσεις, ἀδιαφορήσας καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων πολέμους τῶν συμπατριωτῶν του Σέρβων καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν. Ὡς κυρίαν αὐτοῦ μέριμναν εἶχε τὴν πατρικὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀνέγερσιν μεγαλοπρεπῶν μονῶν. Ὑπὸ τούτου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἰωάννου Οὐρὼς ἢ Οὔρεσι ἀνηγέρθησαν αἱ παρὰ τὴν Καλαμπάκαν μοναὶ τῶν Μετεώρων. Ἀπέθανε τῷ 1371, καταλιπὼν τὸν θρόνον του εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην. Ν. ΚΛΣ

οὐρήθρα (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Πόρος ἢ σωλήν, δι᾽ οὗ ἀποβάλλεται πρὸς τὰ ἔξω τὸ ἐν τῇ οὐροδόχῳ κύστει οὖρον, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ σπέρμα. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς ἡ οὐρήθρα ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς κύστεως, διελαύνει τὸν προστάτην ἀδένα (προστατικὴ μοῖρα) ἀπὸ τῆς βάσεως εἰς τὴν κορυφήν, φέρεται εἶτα κάτωθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως (ὑμενώδης μοῖρα ἢ ἰσθμὸς τῆς οὐρήθρας), περαιτέρω δέ, περιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου σηραγγώδους σώματος, βαίνει ἐν τῷ πέει μεταξὺ τῶν δύο τούτου σηραγγωδῶν σωμάτων (σηραγγώδης μοῖρα) μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς βαλάνου τοῦ πέους, ἔνθα ἐκβάλλει διὰ τοῦ ἔξω στομίου τῆς οὐρήθρας. Τὸ ῥηθὲν ἴδιον τῆς οὐρήθρας σηραγγῶδες σῶμα, ἀρχόμενον ἐν τῇ περινεϊκῇ χώρᾳ δι᾽ ὀγκώματος, τοῦ βολβοῦ τῆς οὐρήθρας, περιβάλλει τὴν μοῖραν ταύτην καὶ κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ πέους ὀγκούμενον πάντοθεν πέριξ ἀποτελεῖ τὴν βάλανον. Τὸ ὅλον μῆκος τῆς οὐρήθρας εἶναι περὶ τὰ 18—20 ἑκμ., ὧν 2—3 ἀνήκουσιν εἰς τὴν προστατικὴν μοῖραν, 1—1,5 εἰς τὴν ὑμενώδη καὶ 14 εἰς τὴν σηραγγώδη. Καὶ ἡ μὲν προστατικὴ μοῖρα περιβάλλεται ὄπισθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τοῦ προστάτου· ἐν τῷ ὀπισθίῳ δὲ τοιχώματι αὐτῆς ἀναίρεται ἔπαρμα πρόμηκες, τὸ *σπερματικὸν λοφίδιον*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν μέσην καὶ ἅμα παχυτέραν μοῖραν ἐπιμήκους πτυχῆς, τῆς *οὐρηθραίας ἀκρολοφίας*, διηκούσης ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς κύστεως μέχρι τῆς ὑμενώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας. Ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου τοῦ σπερματικοῦ λοφιδίου ἐκβάλλουσιν οἱ δύο *ἐκσπερματικοὶ πόροι*, διὰ τοῦ στομίου τῶν ὁποίων ἀναβλύζει σπέρμα ἐπὶ τῇ συνθλίψει τῶν σπερματοδόχων κύστεων. Ἡ *ὑμενώδης μοῖρα*, στενοτέρα οὖσα, φέρεται ὑπὸ τὸ ἡβικὸν τόξον τοξοειδῶς πρὸς τὰ πρόσω, διερχομένη ἐνταῦθα διὰ τοῦ οὐρογεννητικοῦ τριγώνου. Ἡ *σηραγγώδης μοῖρα*, μακροτέρα καὶ ἐκτασιμωτέρα τῶν λοιπῶν οὖσα, περιβάλλεται ὑπὸ τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς οὐρήθρας καὶ διήκει μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς βαλάνου τοῦ πέους. Ὁ *αὐλὸς* τῆς οὐρήθρας παρουσιάζει ἐναλλὰξ τρία στενώματα καὶ ἰσάριθμα ἀνευρύσματα. Τὸ δὲ τοίχωμα αὐτῆς σύγκειται ἔσωθεν μὲν ἐκ τοῦ βλεννογόνου, ἐμφανίζοντος ἀδένας καὶ κόλπους, τοὺς *οὐρηθραίους ἀδένας καὶ κόλπους*, ἔξωθεν δ᾽ ἐκ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος, ἀποτελουμένου ἐκ λείων καὶ ἐκ γραμμωτῶν μυϊκῶν ἰνῶν, φερομένων τῶν μὲν ἐπιμήκως, τῶν δὲ κυκλοτερῶς. Αἱ ἀρτηρίαι τῆς οὐρήθρας πᾶσαι εἶναι ἀποβλαστήματα τῆς ἔσω αἰδοιικῆς. Τὰ νεῦρα προέρχονται ἐκ τοῦ αἰδοιικοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ πλέγματος καὶ ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ. Ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἡ οὐρήθρα, ὁμαλωτέρα οὖσα καὶ ἔχουσα μῆκος 3—4 ἑκμ., ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως, βαίνει πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω, διελαύνει τὸ οὐρογεννητικὸν τρίγωνον καὶ ἐκβάλλει κάτωθεν τῆς κλειτορίδος εἰς τὸν πρόδομον τοῦ κολεοῦ, τὸν παριστῶντα τὸν οὐρογεννητικὸν κόλπον τῆς γυναικός. Τὸ τοίχωμα αὐτῆς ἀπαρτίζεται ὡς τὸ τῆς ἀνδρικῆς **οὐρήθρας. Αἱ δ᾽ ἀρτη-**

Digitized by Google

ρίαι εἶναι κλάδοι τῆς ἔσω αἰδοιικῆς, τῆς κάτω κυστικῆς καὶ τῆς μητριαίας. Ι. Π.

— *[Παθολ.]* Αἱ μηχανικαὶ κακώσεις τῆς οὐρήθρας δὲν εἶναι σπάνιαι. Ἐκ τούτων αἱ μὲν *ῥήξεις* τῆς οὐρήθρας ὀφείλονται εἰς θλάσεις ἀμέσους (λάκτισμα ἐπὶ τοῦ περινέου κλπ.) ἢ ἐμμέσους (κάταγμα τῆς λεκάνης)· τὰ δὲ *τραύματα* τῆς οὐρήθρας ὀφείλονται εἰς νύσσοντα ἢ τέμνοντα ἐργαλεῖα ἢ εἰς πυροβόλα ὅπλα. Αἱ *φλεγμοναὶ τῆς οὐρήθρας* ἢ *οὐρηθρίτιδες* ὀφείλονται εἰς πολλὰ καὶ διάφορα μικρόβια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅλως ἐξέχουσαν θέσιν ἔχει ὁ γονόκοκκος (βλ. *βλεννόρροια*). Τὰ *στενώματα* τῆς οὐρήθρας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνέπεια τῆς βλεννορροίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν μηχανικῶν κακώσεων τῆς οὐρήθρας. Οἱ *λίθοι* τῆς οὐρήθρας εἶναι συνήθως ἐξωγενεῖς, προερχόμενοι ἐκ τῶν νεφρῶν ἢ τῆς κύστεως, σπανιώτερον δὲ ἐνδογενεῖς, σχηματιζόμενοι ἐπὶ τόπου. Οἱ *ὄγκοι τῆς οὐρήθρας* διακρίνονται εἰς καλοήθεις (πολύποδες, ἀγγειώματα, ἰνομυώματα, κύστεις) καὶ κακοήθεις (ἐπιθηλιώματα καὶ σαρκώματα). Τέλος αἱ *συγγενεῖς δυσμορφίαι* τῆς οὐρήθρας περιλαμβάνουν τον ὑποσπαδίαν, ὅταν τὸ ἐξωτερικὸν στόμιον τῆς οὐρήθρας ἐκβάλλῃ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ πέους, ἀπὸ τῆς βαλάνου μέχρι τοῦ ὀσχέου, καὶ τὸν ἐπισπαδίαν, ὅταν τοὐναντίον τὸ ἐξωτερικὸν στόμιον τῆς οὐρήθρας ἐκβάλλῃ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ πέους. Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

οὐρηθραία ***ἀκρολοφία*** *['Ανατομ.* . Πτυχὴ ἐπιμήκης, διήκουσα ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς οὐροδόχου κύστεως μέχρι τῆς ὑμενώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας. Ἡ μέση μοῖρα αὐτῆς παριστᾷ πρόμηκες παχὺ ἔπαρμα, ἀναιρόμενον δίκην καλλαίου, τὸ *σπερματικὸν λοφίδιον*, ὅπερ συνίσταται ἐκ σηραγγώδους ἱστοῦ, ἀναμείκτου μετὰ λείων μυϊκῶν ἰνῶν καὶ οὗ ἑκατέρωθεν ὑπάρχουσι τὰ στόμια τῶν ἐκσπερματικῶν πόρων, ἐξ ὧν ἀναβλύζει σπέρμα ἐὰν συνθλίψωμεν τὰς σπερματοδόχους κύστεις. Ι. Π.

— **οὐρηθραῖαι** ***ἡνίαι*** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *ἡνίαι οὐρηθραῖαι.*

— **οὐρηθραῖοι** ***ἀδένες*** ἢ ***λίττρειοι*** *['Ανατομ.]*. Ἀδένες τοῦ βλεννογόνου τῆς οὐρήθρας, οἵτινες εἶναι δύο εἰδῶν, *ἐνδοθηλιακοὶ* καὶ *κυψελώδεις*, ὧν οἱ δεύτεροι ὀνομάζονται συνήθως *λίττρειοι*. Καὶ οἱ μὲν ἐνδοθηλιακοί, καίπερ γνήσιοι βλεννογόνοι ἀδένες, ἀπαντῶντες μονήρεις ἢ καθ' ὁμάδας, δὲν εἶναι ὅμως ἀδένες. Οἱ δὲ κυψελοειδεῖς ἢ λίττρειοι ἀδένες ἀπαντῶσι μονήρεις ἢ καθ' ὁμάδας (= ἀγελαῖοι) καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν οὐρήθραν, παριστῶσι δ' ἐξαρτήματα τῶν τυφλῶν περάτων τῶν οὐρηθραίων κόλπων. Ι. Π.

— **οὐρηθραῖοι** ***κόλποι*** ἢ ***Μοργάνειοι*** *['Ανατομ.]*. Παριστῶσιν οὗτοι κοίλας προσεκβολὰς τοῦ ἐπιθηλίου τῆς οὐρήθρας, ἁπλᾶς ἢ σχιστάς, παρεμφερεῖς πρὸς ἀδενικοὺς πόρους. Ἂν καὶ δὲν μετέχουσιν ἐκκρίσεώς τινος, ὅμως συνάπτονται στενότατα μετὰ τῶν οὐρηθραίων ἀδένων, ὧν τῶν πλείστων αἱ ἀδενοκυψέλαι ἐκβάλλουσιν εἰς τοὺς πυθμένας αὐτῶν. Ι. Π.

— **οὐρηθραῖος** ***δακτύλιος*** *['Ανατομ.]*. Κυκλοτερὲς ὄγκωμα τοῦ βλεννογόνου, περιβάλλον τὸν συνήθως κεκλεισμένον αὐλὸν τοῦ στομίου τῆς κύστεως (ἢ τοῦ ἔσω στομίου τῆς οὐρήθρας), παραγόμενον δ' ἐκ τῆς συσπάσεως τοῦ ἔσω σφιγκτῆρος τῆς κύστεως. Ι. Π.

— **οὐρηθραῖος** ***πρόδομος*** *['Ανατομ.]*. Τρίγωνον χωρίον λεῖον καὶ ἐρυθρόν, κείμενον ἐπὶ τοῦ γυναικείου αἰδοίου μεταξὺ τοῦ στομίου τῆς οὐρήθρας καὶ τῆς κλειτορίδος. Ἀξιόλογον τὸ χωρίον τοῦτο, διότι τέμνοντες ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ αὐτοῦ φθάνομεν εἰς τὸ τοίχωμα τῆς οὐρήθρας. Ι. Π.

οὐρηθραλγία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω ὁ πόνος, ὁ ὁποῖος ἑδράζεται κατὰ τὴν οὐρήθραν. Ἡ οὐρηθραλγία ἀποτελεῖ συνήθως σύμπτωμα παθήσεων ἢ νευραλγίας τῆς οὐρήθρας, ἐνίοτε ὅμως ὀφείλεται εἰς πάθησιν τῶν γειτονικῶν ὀργάνων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν λιθίασιν τῆς κύστεως ὁ ἀσθενὴς ἐντοπίζει τὸν πόνον εἰς τὸ ἄκρον τῆς οὐρήθρας. Τέλος ἡ οὐρηθραλγία παρατηρεῖται συχνάκις εἰς τὴν οὐρογεννητικὴν νευρασθένειαν. Σ. Ο.

οὐρηθρεκτομία (ἡ) ἢ ***οὐρηθρεκτομή***. Ὀνομάζεται ἡ ἐγχείρησις, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τμήματος τῆς οὐρήθρας, χρησιμοποιεῖται δὲ συνήθως εἰς τὰς ῥήξεις τῆς οὐρήθρας, ὡς καὶ εἰς τὰ τραυματικὰ αὐτῆς στενώματα. Σ. Ο.

οὐρηθρέμφραξις (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω ἡ ἔμφραξις τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς πλεῖστα αἴτια, οἷα εἶναι τὰ ξένα σώματα τῆς οὐρήθρας, οἱ λίθοι, οἱ ὄγκοι, τὰ στενώματα κλπ. Σ. Ο.

οὐρηθρεντερικός, *—ή, —όν.* Ὅρος χρησιμοποιούμενος συνήθως ἐπὶ συριγγίων: «συρίγγιον οὐρηθρεντερικὸν» τὸ συγκοινωνοῦν τὴν οὐρήθραν μετὰ τοῦ ἐντέρου (ἀπευθυσμένου). Σ. Ο.

οὐρηθρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐρήθραν: «οὐρηθρικὴ βλέννα», «ἕλκος οὐρηθρικόν».

οὐρηθρισμὸς (ὁ). Σπασμὸς τῆς οὐρήθρας καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ὑμενώδους σφιγκτῆρος αὐτῆς, παρατηρούμενος εἰς τοὺς νευροπαθεῖς καὶ ὀφειλόμενος πολλάκις εἰς ἐλαφρὰν ὀργανικὴν αὐτοῦ πάθησιν, ἡ ὁποία παρέρχεται συνήθως ἀπαρατήρητος. Ἐκδηλοῦται κλινικῶς διὰ τῶν συμπτωμάτων τῶν στενωμάτων τῆς οὐρήθρας, μὲ τὰ ὁποῖα πλειστάκις συγχέεται. Σ. Ο.

οὐρηθρῖτις (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω πᾶσα φλεγμονὴ (ὀξεῖα ἢ χρονία) τῆς οὐρήθρας. Συνήθως ἡ οὐρηθρῖτις ὀφείλεται εἰς τὸν γονόκοκκον (*γονοκοκκικὴ οὐρηθρῖτις* ἢ *βλεννόρροια*, βλ. λ.), σπανιώτερον δὲ εἰς ἄλλα μικρόβια σαπρόφυτα (*σαπροφυτικὴ οὐρηθρῖτις* ἢ *λευκόρροια*), οἷα εἶναι οἱ σταφυλόκοκκοι, τὰ κολοβακτηρίδια κτλ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ οὐρηθρῖτις ἐμφανίζεται 4—5 ἡμέρας μετὰ τὴν διὰ τῆς συνουσίας μόλυνσιν· σπανιώτερον δὲ παρατηρεῖται ἡ νόσος αὕτη μετὰ σηπτικὸν καθετηριασμόν, ἢ εἰσαγωγὴν ἐντὸς τῆς οὐρήθρας ξένου σώματος, ἢ ἔγχυσιν ὑγροῦ μὴ ἀπεστειρωμένου ἢ ἀντισηπτικοῦ διαλύματος λίαν πυκνοῦ. Τέλος, ἡ μὴ γονοκοκκικὴ οὐρηθρῖτις δύναται νὰ παρατηρηθῇ σπανιώτατα κατὰ τὴν διαδρομὴν διαφόρων λοιμωδῶν ἢ δυσκρασικῶν νόσων (τυφειδὴς πυρετός, ἑλονοσία, παρωτῖτις, σακχαροδιαβήτης, ποδάγρα κτλ.) ἢ καὶ συνεπείᾳ καταχρήσεως οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καί τινων φαρμάκων, οἷον ἡ κανθαρίς. Κλινικῶς ἡ οὐρηθρῖτις ἐκδηλοῦται διὰ ῥύσεως πύου ἐκ τῆς οὐρήθρας καὶ δι' ἐλαφροῦ πόνου κατὰ μῆκος αὐτῆς.

Ἡ θεραπεία τῆς οὐρηθρίτιδος συνίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς πλύσεις τῆς οὐρήθρας καὶ τῆς κύστεως μὲ ἀραιὰν διάλυσιν ὑπερμαγγανικοῦ καλίου καὶ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἁλμυρῶν φαγητῶν, τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τῆς συνουσίας. Εἴς τινας περιπτώσεις οὐρηθρίτιδος ἐπιβάλλεται ἐπιπροσθέτως καὶ ἡ καταπολέμησις τοῦ αἰτίου τῆς νόσου. Σ. Ο.

— *[Κτην.]* Ἡ *οὐρηθρῖτις* προσβάλλει ἐξ ἴσου τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα ζῷα. Εἰς τὰ ζῷα δὲν παρατηρεῖται ἡ γονοκοκκικὴ οὐρηθρῖτις. Εἰς τὸν ἵππον οὐχ ἧττον ἀπαντᾷ εἰδικὴ οὐρηθρῖτις (σύφιλις τοῦ ἵππου). Αἰτία τῆς ἀναπτύξεως τῆς φλεγμονῆς αὐτῆς τῆς οὐρήθρας δύναται νὰ εἶναι ἡ ἔμφραξις τῆς οὐρήθρας ἀπὸ ξένα σώματα, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς οὐροδόχου κύστεως, ἡ χρῆσις δριμέων τινῶν διουρητικῶν φαρμάκων καὶ αὐτὸς ἐνίοτε ὁ καθετηρισμός. Τὰ κυριώτερα συμπτώματα τῆς ἀσθενείας αὐτῆς εἶναι ἡ συχνὴ στύσις, ἡ ἔκκρισις πύου ἐκ τῆς οὐρήθρας καὶ ἡ δυσκολία περὶ τὴν οὔρησιν. Τὰ οὖρα ἐξέρχονται ἐνίοτε στάγδην, τὸ ζῷον καταλαμβάνεται ὑπὸ κωλικῶν, ὁ δὲ καθετηρισμὸς ἐκτελεῖται μετὰ δυσκολίας. Ἡ βάλανος πρήσκεται καὶ αἱμορροεῖ. Ἡ οὐρηθρῖτις εἶναι ὀξεῖα, καταλήγουσα πολλάκις εἰς τὸ χρόνιον στάδιον μετ' ἐπιπλοκῶν ἐπιδιδυμίτιδος καὶ προστατίτιδος. Ὡς θεραπεία συνιστῶνται τὰ διουρητικὰ καὶ τὰ βαλσαμικὰ μετὰ συγχρόνων πλύσεων. Δ. Π.

οὐρηθροβολβικός, *– ή, —όν*· ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὸν βολβὸν τῆς οὐρήθρας. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀνατομικῇ: «οὐρηθροβολβικὴ ἀρτηρία», «οὐρηθροβολβικὸν νεῦρον», κτλ. Σ. Ο.

οὐρηθροκήλη (ἡ). Οὕτως ὀνομάζεται κυρίως τὸ ἀνεύρυσμα τοῦ ὑγιοῦς ἢ ἠλλοιωμένου ἀλλὰ πάντοτε κεκαλυμμένου ὑπὸ ἐπιθηλιακῆς στιβάδος κάτω τοιχώματος τῆς οὐρήθρας. Ἡ οὐρηθροκήλη περιλαμβάνει προσέτι τὰ κολπώματα τῆς οὐρήθρας, ὡς καὶ μίαν νόσον, ἡ ὁποία παρατηρεῖται μόνον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ συνίσταται εἰς τὴν πρόπτωσιν τοῦ βλεννογόνου τῆς οὐρήθρας διὰ τοῦ οὐρηθρικοῦ στομίου. Σ. Ο.

οὐρηθροκολεϊκός, *—ή, —όν,* ἢ ***οὐρηθροκολπικός***. Ὁ σχετιζόμενος μὲ τὴν οὐρήθραν καὶ τὸν κολεὸν ἢ κόλπον τῆς γυναικός. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἀνατομικῇ («οὐρηθροκολπικὸς μῦς, — διάφραγμα, — ἀρτηρία, — νεῦρον») καὶ ἐν τῇ παθολογίᾳ («οὐρηθροκολπικὸν συρίγγιον»). Σ. Ο.

οὐρηθροκολεϊκὸν ***διάφραγμα*** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *διάφραγμα.*

οὐρηθροκυστῖτις, *—ιδος.* Φλεγμονὴ τοῦ αὐχένος τῆς κύστεως καὶ τῆς πρὸς τοῦτον γειτνιαζούσης χώρας τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας· ἐπομένως φλεγμονὴ τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ συνήθης κυστῖτις ἑδράζεται κατὰ τὴν χώραν ταύτην, ἐκδηλοῦται δὲ διὰ συχνουρίας, πυουρίας καὶ πόνου κατὰ τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡ αὐτὴ δίαιτα, ὑγιεινὴ καὶ φαρμακευτικὴ ἀγωγή, ὅπως εἰς τὴν κυστίτιδα. Σ. Ο.

οὐρηθροπερινεϊκός, *—ή, —όν*· ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὴν οὐρήθραν καὶ τὸ περίνεον. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ παθολογίᾳ («οὐρηθροπερινεϊκὸν συρίγγιον») καὶ ἐν τῇ χειρουργικῇ («οὐρηθροπερινεϊκὴ τομή»). Σ. Ο.

οὐρηθροπλασία (ἡ), ἢ ***οὐρηθροπλαστική***. Ἡ ἐγχειρητικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία σκοπὸν ἔχει ν' ἀναπληρώσῃ ἐλλεῖπον τμῆμα τῆς οὐρήθρας, χρησιμοποιοῦσα ἐπιδερμοποιηθείσας ἐπιφανείας, ἰδίως δὲ βλεννογόνον ἢ δέρμα. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἀποκαθιστᾷ τὴν τελείαν ἀκεραιότητα τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας, ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνέχειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διάμετρον αὐτοῦ, χρησιμοποιεῖται δὲ ἰδίως εἰς τὰ τραύματα καὶ τὰ συρίγγια της οὐρήθρας. Σ. Ο.

οὐρηθρορραγία (ἡ). Κατ' ἀρχὴν ὁ ὅρος οὗτος σημαίνει αἱμορραγίαν τῆς οὐρήθρας· ἐν τούτοις συνήθως κλινικῶς ἡ ὀνομασία αὕτη περιορίζεται εἰς τὴν αἱμορραγίαν τῆς προσθίας οὐρήθρας, ὁπότε τὸ αἷμα δὲν εἶναι ἀναμεμιγμένον μετὰ τῶν οὔρων, ῥέει δὲ κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν οὐρήσεων διάστημα. Τοὐναντίον εἰς τὴν αἱμορραγίαν τῆς ὀπισθίας οὐρήθρας τὸ αἷμα ῥέει ἐντὸς τῆς κύστεως, ὅπου ἀναμιγνύεται μετὰ τῶν οὔρων διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν *αἱματουρίαν*. Σ. Ο.

οὐρηθρορραφία (ἡ), ἢ ***οὐρηθρορραφή***. Ραφὴ τῆς οὐρήθρας, τμηθείσης ὁλικῶς ἢ μερικῶς δι' οἱονδήποτε λόγον. Σ. Ο.

οὐρηθρόρροια (ἡ)· ῥύσις ἐκ τῆς οὐρήθρας παθολογικοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον δυνατὸν νὰ εἶναι βλεννῶδες, ὀρῶδες, πυῶδες ἢ ὀροπυῶδες. Σ. Ο.

οὐρηθροσκόπησις, *—εως* (ἡ). Μέθοδος, ἢ καὶ ἀκριβέστερα, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οὐρήθρας δι' εἰδικοῦ ὀργάνου, τοῦ *οὐρηθροσκοπίου*. Πρῶτος ὁ Γάλλος ἰατρὸς Désormeaux εἰσήγαγε (1853) εἰς τὴν ἰατρικὴν τὴν μέθοδον ταύτην καὶ παρουσίασεν ἐνώπιον τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τὸ πρῶτον οὐρηθροσκόπιον. Ἡ μέθοδος αὕτη καὶ τὰ ὄργανα ἐτελειοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Hacken (1862), Nitze (1879), Oberländer (1887) καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Valentin. Διὰ τῆς οὐρηθροσκοπήσεως καθορίζονται καλῶς αἱ τοπικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ βλεννογόνου τῆς οὐρήθρας καὶ διὰ τοῦ οὐρηθροσκοπίου ὑποβάλλονται αὗται εἰς τοπικὴν θεραπείαν. Κ. Κ. Κ.

οὐρηθροσκοπικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐρηθροσκοπίαν ἢ εἰς τὸ οὐρηθροσκόπιον: «οὐρηθροσκοπικὴ ἐξέτασις».

οὐρηθροσκόπιον (τό). Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετάζεται τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οὐρήθρας. Τὸ σήμερον γενικῶς ἐν χρήσει εἶναι τὸ οὐρηθροσκόπιον κατὰ Valentin. Τοῦτο ἀποτελεῖται: ἐκ μεταλλικῶν σωλήνων εὐθέων (α), τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι στιλπνότατον, διαφόρου διαμετρήματος· ἐκ μιᾶς μεταλλίνης ῥάβδου (β), εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ὑπάρχει σμικρότατος ἠλεκτρικὸς λαμπτήρ, καὶ ἐξ ἑνὸς εἰδικοῦ μηχανήματος (γ), ἡνωμένου μετὰ τῆς μεταλλίνης ῥάβδου, τὸ ὁποῖον κανονίζει τὴν διοχέτευσιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος ἐκ μιᾶς ἔξωθεν ὑπαρχούσης ἠλεκτρικῆς στήλης. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου ἐπισκοπεῖται ὁ βλεννογόνος τῆς οὐρήθρας, καθορίζονται αἱ τοπικαὶ ἀλλοιώσεις αὐτοῦ καὶ ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀναγκαιοῦσαν τοπικὴν θεραπείαν. Κ. Κ. Κ.

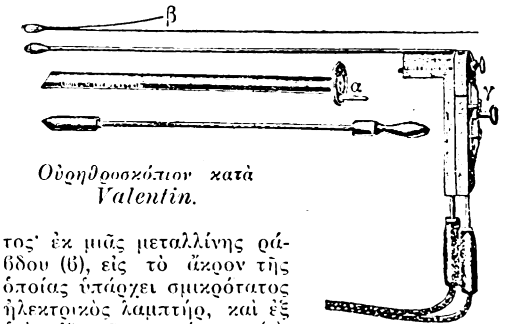

Οὐρηθροσκόπιον κατὰ Valentin.

οὐρηθροστένωσις, *—εως* (ἡ). Τὰ στενώματα τῆς οὐρήθρας ἀναπτύσσονται διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν λεγομένων μαλακῶν ἐξιδρωμάτων τῆς χρονίας βλεννορροίας εἰς οὐλώδη συνεκτικὸν ἱστόν, ὁ ὁποῖος σὺν τῷ χρόνῳ ῥικνοῦται καὶ διὰ τῆς νεοπλασίας νέου συνεκτικοῦ ἱστοῦ προκαλεῖ πλέον τὴν στένωσιν τῆς οὐρήθρας. Ἐκτὸς τῆς χρονίας βλεννορροίας, τραύματα τῆς οὐρήθρας ἢ τοιαῦτα ἐκ κακῆς εἰσαγωγῆς ἐργαλείων ἢ καὶ ἐγκαύματα ἐκ πυκνῶν διαλύσεων ἀντισηπτικῶν φαρμάκων προκαλοῦσι στενώσεις τῆς οὐρήθρας. Σπανιώτατα ὅμως ὑπάρχουσι καὶ συγγενῆ στενώματα. Αἱ ἐκ τῆς χρονίας βλεννορροίας στενώσεις ἀναφαίνονται εἰς τὴν προσθίαν μοῖραν τῆς οὐρήθρας. Τὰ στενώματα προκαλοῦσι διαφόρους ἐνοχλήσεις εἰς τὸν ἄρρωστον 10—15 ἔτη μετὰ τὴν γονοκοκκικὴν μόλυνσιν, πόνους κατὰ τὴν οὔρησιν καὶ τὴν ἐκσπερμάτωσιν, δυσχέρειαν κατὰ τὴν οὔρησιν. Ἡ διάγνωσις γίνεται ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τοῦ οὐρηθροσκοπίου, βραδύτερον ὅμως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐλαστικῶν ἢ μεταλλικῶν κηρίων. Ἡ πρόγνωσις εἶναι πάντοτε σοβαρά, διότι λόγῳ τῆς στενώσεως παραμένουν οὖρα ἐν τῇ κύστει, τὰ ὁποῖα ἀλλοιοῦνται καὶ προκαλοῦσιν οὕτω μόλυνσιν τῆς πυέλου καὶ τῶν νεφρῶν καὶ γενικὴν τοιαύτην, ἀπειλητικὴν καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρρώστου. Ἡ θεραπεία τῶν στενώσεων τῆς οὐρήθρας γίνεται: διὰ τῆς διαστολῆς αὐτῶν δι' ἐλαστικῶν ἢ μεταλλικῶν κηρίων, ἢ διὰ καταλ-

Digitized by Google

λήλων ὀργάνων, τῶν διαστολέων, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς οὐρηθροτομίας καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς στενώσεως διὰ τῆς καυτηριάσεως καὶ ἠλεκτρολύσεως. κ. κ. κ.

οὐρηθροσχεϊκὸν (τό). Συρίγγιον τὸ ὁποῖον ἄρχεται διὰ τοῦ ἑνὸς στομίου τῆς οὐρήθρας καὶ ἐκβάλλει διὰ τοῦ ἑτέρου εἰς τὸ ὄσχεον. Θεραπεία χειρουργική.

οὐρηθροτομία (ἡ). Χειρουργικὴ μέθοδος πρὸς θεραπείαν τῶν στενωμάτων τῆς οὐρήθρας. Διακρίνομεν τὴν *ἐξωτερικὴν οὐρηθροτομίαν*, καθ' ἣν ἡ διατομὴ καὶ ἐξαίρεσις τῆς στενώσεως ἐκτελεῖται ἐκ τῶν ἔξω, ἐκ τοῦ περινέου, καὶ τὴν *ἐσωτερικήν*, καθ' ἣν ἡ διατομὴ γίνεται δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου, τοῦ οὐρηθροτόμου, διὰ τοῦ σωλῆνος τῆς οὐρήθρας. Ἡ ἐσωτερικὴ οὐρηθροτομία εἶναι δυνατὴ μόνον ὅταν ὁ οὐρηθροτόμος δύναται νὰ διέλθῃ διὰ τῆς στενώσεως. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη γίνεται ὡς ἑξῆς. Μετὰ τὸ πλύσιμον τῆς οὐρήθρας διὰ διαφόρων ἀντισηπτικῶν διαλυμάτων, ἀναισθητεῖται αὕτη τοπικῶς διὰ κοκαΐνης. Κατόπιν εἰσάγεται λεπτότατον νηματοειδὲς κηρίον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ στενώματος. Ὡς τοῦτο ἐπιτευχθῇ, κοχλιοῦται τὸ ἄκρον τοῦ νηματοειδοῦς τούτου κηρίου μετὰ τοῦ μεταλλικοῦ αὐλακωτοῦ καθετῆρος τοῦ οὐρηθροτόμου καὶ ὠθεῖται οὗτος βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς ἵνα διέλθῃ διὰ τοῦ στενώματος. Τότε εἰσάγεται τὸ μαχαιρίδιον τοῦ οὐρηθροτόμου, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ τραυματίσῃ τὴν ὑγιᾶ οὐρήθραν, ἀλλὰ διατέμνει διὰ μιᾶς ἁπλῆς κινήσεως τὴν στένωσιν. Κατόπιν εἰσάγεται ἐλαστικὸς καθετὴρ ἀρκετοῦ διαμετρήματος, ὅστις παραμένει ἐπὶ 24—48 ὥρας ἐντὸς τῆς οὐρήθρας. κ. κ. κ.

οὐρηθροτόμος (ὁ). Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου διατέμνονται τὰ στενώματα τῆς οὐρήθρας ἐκ τῶν ἔσω. Ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει ὑπάρχων οὐρηθροτόμος εἶναι ὁ τοῦ Maisonneuve. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς νηματοειδοῦς ἐλαστικοῦ κηρίου

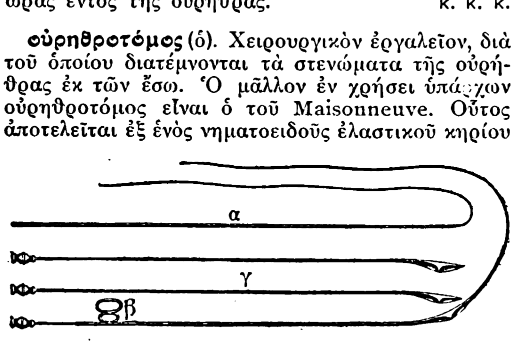

Οὐρηθροτόμος τοῦ Maisonneuve.

(α), χρησιμεύοντος ὡς ὁδηγοῦ, ἐξ ἑνὸς μεταλλίνου καθετῆρος (β), πάχους 1—3 χιλιοστομ. καὶ μήκους 30 ἑκατοστομ., φέροντος αὔλακα, καὶ ἐξ ἑνὸς μαχαιριδίου (γ), ἔχοντος σχῆμα ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ καὶ τὰ παρακείμενα σκέλη δὲν εἶναι αἰχμηρά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη, ἵνα ἀποφεύγεται ὁ τραυματισμὸς τῆς ὑγιοῦς οὐρήθρας. κ. κ. κ.

Οὔρηκα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Οὔρκη*.

οὔρημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ οὐρεῖν, οὖρον, κοιν. *κάτουρο*.

οὔρησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ οὐρεῖν, ἡ ἔκχυσις τοῦ οὔρου.

—*[Φυσιολ.]* Καλεῖται *οὔρησις* ἡ πρᾶξις τοῦ οὐρεῖν, τουτέστι τῆς αὐτομάτου ἐκκενώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς κύστεως. Φυσιολογικῶς τὰ οὖρα ρέουν στάγδην ἐκ τῶν νεφρῶν εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ἥτις βαθμηδὸν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον διατείνεται. Ὅταν δὲ ἡ ἐνδοκυστικὴ ποσότης τῶν οὔρων φθάσῃ κατὰ μέσον ὅρον εἰς 300—600 γρ., τότε παράγεται αἴσθημά τι πληρώσεως, αἱ δὲ κυστικαὶ μυϊκαὶ ἶνες ἐρεθίζονται πρὸς συστολήν. Σταγόνες τινὲς οὔρων διέρχονται τότε τὸν τράχηλον τῆς κύστεως καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν προστατικὴν μοῖραν τῆς οὐρήθρας· ἡ ἐπαφὴ τῶν οὔρων μετὰ τοῦ λίαν εὐαισθήτου βλεννογόνου τῆς προστατικῆς οὐρήθρας γεννᾷ εἰδικόν τι αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἐπιθυμία πρὸς οὔρησιν καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν συνήθως εἰς τὸ ἔξω ἄκρον τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας. Αἱ ἐπιθυμίαι πρὸς οὔρησιν γίνονται συχνότεραι καὶ ὀχληρότεραι, ὅταν ἡ εὐαισθησία τοῦ βλεννογόνου τούτου εἶναι ηὐξημένη συνεπείᾳ φλεγμονῆς, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει εἰς τὴν κυστίτιδα τοῦ τραχήλου. Ἐὰν λοιπὸν ἀντισταθῶμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην πρὸς οὔρησιν, ὁ ραβδωτὸς σφιγκτὴρ συσπᾶται, ἀνθίσταται εἰς τὴν ἔξοδον τῶν οὔρων καὶ ἀναγκάζει τὰς ὀλίγας σταγόνας, αἱ ὁποῖαι διῆλθον τὸν τράχηλον τῆς κύστεως, νὰ παλινδρομήσουν εἰς τὴν κύστιν. Ἐὰν ὅμως ἐνδώσωμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς οὔρησιν, οἱ σφιγκτῆρες χαλαροῦνται, ἡ δὲ κύστις ἐπανερχομένη ἐφ' ἑαυτὴν διὰ τῆς συστολῆς τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν της ἐκδιώκει τὸ περιεχόμενόν της. Κατὰ τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως ὁ κυστικὸς μῦς ἐνισχύεται διὰ τῆς συσπάσεως τῶν μυῶν τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, οἱ ὁποῖοι πιέζουν τὰ κοιλιακὰ σπλάγχνα καὶ ἐκκενοῦν τελειότερον τὴν κύστιν. Τέλος δὲ αἱ συσπάσεις τοῦ βολβοσηραγγώδους μυὸς ἐκδιώκουν δι' ἀποτόμων καὶ διακεκομμένων κινήσεων τὰς τελευταίας σταγόνας τῶν οὔρων, τὰ ὁποῖα περιέχονται ἐντὸς τοῦ αὐλοῦ τῆς οὐρήθρας.

Διὰ τὴν φυσιολογικὴν λοιπὸν οὔρησιν ἀπαιτεῖται: κύστις ἱκανὴ νὰ ἐκδιώξῃ τὰ οὖρα καὶ αὐλὸς τῆς οὐρήθρας διαβατὸς εἰς τὰ οὖρα. Ὅταν ὅμως ὑπάρχῃ πάρεσις ἢ παράλυσις τῆς κύστεως καὶ ὅταν ὑπάρχῃ κώλυμα, τὸ ὁποῖον φράσσει τὴν οὐρήθραν, τότε τὰ οὖρα δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθουν αὐτομάτως καὶ πρόκειται περὶ ἐπισχέσεως τῶν οὔρων. Ἀντιστρόφως δέ, ὅταν ὁ κυστικὸς μῦς εἶναι ὑπερερεθισμένος ἢ ὅταν ὁ σφιγκτὴρ τῆς κύστεως ἔχῃ πάθει μηχανικὴν κάκωσιν, ἀτονίαν ἢ παράλυσιν, τότε τὰ οὖρα ἐκρέουν ἀκουσίως καὶ πρόκειται περὶ ἀκρατείας τῶν οὔρων. σ. ο.

— **οὐρήσεως** ***διαταραχαί***. Καλοῦνται οὕτω αἱ διαταραχαὶ τῆς λειτουργίας τῆς κενώσεως τῆς κύστεως, ἤτοι τῆς ἀποβολῆς τῶν οὔρων. Αὗται ἢ εἶναι νευρικῆς (κυρίως νευρικαὶ διαταραχαί, ἀκράτεια καὶ ἐπίσχεσις) καὶ ψυχικῆς αἰτιολογίας ἢ ὀφείλονται εἰς παθήσεις αὐτοῦ τούτου τοῦ οὐρητικοῦ συστήματος. Εἰς τὰς ἐκ παθήσεων τοῦ οὐρητικοῦ συστήματος ὑπάγονται ἡ διακεκομμένη καὶ δυσχερὴς οὔρησις ἐκ λίθων τῆς κύστεως, ἡ δυσχερεστάτη οὔρησις ἐκ στενωμάτων τῆς οὐρήθρας, ἡ δυσχέρεια ἡ ὀφειλομένη εἰς προστατίτιδα, ὄγκους τοῦ προστάτου κ. τ. τ. Εἰς δὲ τὰς κυρίως νευρικὰς ἡ ἀκράτεια, ἥτις ὀφείλεται εἴτε εἰς σύσπασιν τοῦ ἐξωστῆρος εἴτε εἰς πάρεσιν τοῦ σφιγκτῆρος, καὶ ἡ ἰσχουρία ἀπὸ τῆς ἁπλῆς τοιαύτης, τῆς καὶ *διακεκομμένης οὐρήσεως* καλουμένης, μέχρι πλήρους ἰσχουρίας, ἥτις ὀφείλεται ἢ εἰς πάρεσιν τοῦ ἐξωστῆρος ἢ εἰς σύσπασιν τοῦ σφιγκτῆρος. Ὀφείλονται δ' αὗται εἰς προσβολὴν τῆς ὀπισθίας ὀσφυϊερᾶς μυελικῆς χώρας. Αἱ δὲ ψυχικῆς ἀρχῆς διαταραχαὶ οὐρήσεως συνίστανται εἰς ἐπίσχεσιν τῶν οὔρων ἐξ ἀρνητισμοῦ ἢ εἰς ἀκράτειαν αὐτῶν, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς οὐρήσεως ἐφ' ἑαυτῶν. Ἀμφότεραι αὗται διαταραχαὶ παρατηροῦνται ἐπὶ ἀνοίας καὶ διανοητικῆς συγχύσεως καὶ ἐπὶ ἄλλων τινῶν ψυχικῶν νοσημάτων. Εἰς τὰς ψυχικὰς διαταραχὰς οὐρήσεως ὑπάγεται καὶ ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις τῶν παίδων ἢ ἐνηλίκων, ὡς καὶ αἱ διάφοροι παρορμήσεις οὐρήσεως ἐνώπιον ἄλλων, ἢ οὐρήσεως τραπεζῶν, καθισμάτων, ἱερῶν σκευῶν κ.τ.τ. τ. α. ζ.

οὐρητηραλγία (ἡ). Νευραλγικὸς πόνος κατὰ τὸν οὐρητῆρα ἄνευ φλεγμονωδῶν ἐκδηλώσεων. Τὸ σύμπτωμα τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν λιθίασιν τοῦ νεφροῦ, τοῦ οὐρητῆρος καὶ τῆς κύστεως, εἰς τὰς νόσους τοῦ προστάτου καὶ εἰς τὰ παλαιὰ στενώματα τῆς οὐρήθρας. Ἡ θεραπεία του συνίσταται εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς νόσου εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται. σ. ο.

οὐρητηρεντεροστομία (ἡ). Ἐγχείρησις, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἀναστόμωσιν τοῦ οὐρητῆρος μετὰ τοῦ ἐντέρου. Ἡ χειρουργικὴ αὕτη ἐπέμβασις ἐνδείκνυται εἰς τὰ τραύματα (ἐγχειρητικὰ ἢ τυχαῖα) καὶ συρίγγια τοῦ οὐρητῆρος, ὁσάκις ἡ προσέγγισις καὶ ραφὴ τῶν δύο τμημάτων τοῦ οὐρητῆρος εἶναι ἀδύνατος. Τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστα, διότι θᾶττον ἢ βράδιον ἐπέρχεται μόλυνσις τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος ὑπὸ τοῦ κολοβακτηριδίου τοῦ ἐντέρου. σ. ο.

οὐρητῆρες (οἱ) *['Ανατομ.]*. Οὗτοι, δύο ὄντες, ἀποτελοῦσιν ὄργανα ἀποχετευτικὰ τῶν οὔρων. Ἑκάτερος τῶν οὐρητήρων εἶναι σωλὴν ἰνομυώδης, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς νεφρικῆς πυέλου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ἔχων μῆκος μὲν 26—30 ἑκ., αὐλὸν δὲ 3—6 χλμ. Πορεύεται ὄπισθεν τοῦ περιτοναίου, φερόμενος πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω ἐν συγκλίσει πρὸς τὸν ἀντίστοιχον οὕτως, ὥστε τὰ μὲν ἄνω πέρατα τῶν οὐρητήρων ἀπέχουσιν ἀλλήλων 7—8 ἑκ., τὰ δὲ κάτω 2 ἑκ. μόνον. Διαιρεῖται δ' ἑκάτερος εἰς τρεῖς μοίρας, τὴν *κοιλιακήν*, ἔχουσαν μῆκος 9—11 ἑκ., τὴν *πυελικήν*, ἧς τὸ μῆκος 13—14 ἑκ., καὶ τὴν *κυστικὴν* ἢ *ἐνδοτοιχικήν*, βραχεῖαν οὖσαν ὅσον 1—1,5 ἑκ., καθ' ἣν οἱ οὐρητῆρες διατιτραίνουσι τὸ τοίχωμα τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως λοξῶς ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Ἡ λοξὴ αὕτη πορεία αὐτῶν διὰ τοῦ τοιχώματος τῆς κύστεως καὶ κυρίως ἡ ὕπερθεν τοῦ κυστικοῦ αὐτῶν στομίου σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου πτυχή, ἡ *βαλβὶς* τῶν οὐρητήρων, ἐπιτρέπουσι μὲν τὴν κάθοδον τῶν οὔρων εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, κωλύουσι δὲ τὴν παλινδρόμησιν αὐτῶν εἰς τοὺς οὐρητῆρας. Οἱ οὐρητῆρες δὲν ἐμφανίζουσιν οὔτε ἰσότιμον εὖρος, οὔτε εὐθύγραμμον πορείαν· διὸ σχηματίζονται στενώματα καὶ ἀνευρύσματα καὶ καμπαί. Τὸ τοίχωμα τῶν οὐρητήρων σύγκειται ἐκ τοῦ βλεννογόνου καὶ ἐκ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος, οὗ ἔξωθεν ἕπεται ὁ ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἰνώδης ἢ πρόσθετος χιτών. Ὁ μυϊκὸς χιτὼν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν στιβάδων, τῆς μέσης, παχυτέρας καὶ κυκλοτεροῦς, καὶ τῶν ἔσω καὶ ἔξω, ἐπιμήκων. Ἀγγειοῦνται δ' οἱ οὐρητῆρες ἐκ τῆς νεφρικῆς ἀρτηρίας, ἐκ τῆς ἔσω σπερματικῆς, ἐκ τῆς μέσης αἱμορροϊδικῆς καὶ ἐκ τῆς κάτω κυστικῆς. Αἱ φλέβες, ἀθροιζόμεναι ἀπὸ δύο δικτύων, τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ τοῦ ἐπιπολῆς, ἐκβάλλουσιν εἰς τὰς παρακειμένας φλέβας. Τὰ νεῦρα προέρχονται ἐκ τοῦ νεφρικοῦ, τοῦ σπερματικοῦ καὶ τοῦ ὑπογαστρίου πλέγματος. ι. π.

οὐρητηρικοὶ ***κάλυκες*** *['Οντογον.]*· βλ. λ. *κάλυκες* οὐρητηρικοί.

—**οὐρητηρικὸν** ***ὄγκωμα*** *['Ανατομ.]*. Ὄγκωμα ἐγκάρσιον, ἑνοῦν τὰς δύο ἐκβολὰς τῶν οὐρητήρων, παριστῶν δὲ τὸ ὅριον μεταξὺ τοῦ δικτυωτοῦ μέρους τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ τοῦ κατὰ τὴν πυθμενικὸν αὐτῆς μοῖραν λείου. Γεννᾶται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ οὐρητῆρες, λοξῶς διατιτραίνοντες τὴν κύστιν, προωθοῦσι τὸ τοίχωμα αὐτῆς πρὸς τὰ ἔνδον. Τὸ ὄγκωμα τοῦτο χωρίζεται ὄπισθεν ἀπὸ τοῦ δικτυωτοῦ μέρους τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς κύστεως διὰ βαθύσματος, τοῦ *ὀπισθουρητηρικοῦ βόθρου*, βαθυτέρου ὄντος ἐπὶ γερόντων καὶ μάλιστα ἐπὶ ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου. ι. π.

οὐρητήριον (τό)· τὸ μέρος ἢ τὸ κατάλληλον σκεῦος, ὅπου οὐροῦσιν.

—*[Πολεοδ.]* Ὁ ὅρος ἐφαρμόζεται κυρίως διὰ τὰ ἐν δημοσίῳ τόπῳ, ἅτινα φέρουσιν ἐνίοτε καὶ τὸν τίτλον *βεσπασιαναί*. Ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν οὐρητήρια: τὰ μόνιμα καὶ τὰ φορητά. Τὰ τελευταῖα εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰ νοσοκομεῖα, φερόμενα ὑπὸ διάφορα ὀνόματα (κοιν. *πάπιες*, *ἀγγειά*, *καθοίκια* κλπ.) καὶ συνήθως ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *οὐροδοχεῖα*. Τὰ μόνιμα κατασκευάζονται κυρίως εἰς κτήρια πολυσύχναστα καὶ εἰς πολυτελεῖς οἰκίας καὶ διακρίνομεν ταῦτα εἰς τὰ ἀποτελούμενα ἐξ εἰδικῶν λεκανῶν καὶ εἰς τὰ ἁπλᾶ, ἄνευ λεκανῶν. Τὰ τελευταῖα κατασκευάζονται διὰ τοποθετήσεως μαρμαρίνων πλακῶν καθέτως ἐπὶ τῶν δι' ὁμοίων πλακῶν ἐπενδεδυμένων τοίχων ἢ δι' ἀναλόγων κατασκευῶν.

—*['Υγιειν.]* Τὰ *οὐρητήρια* πρέπει νὰ συνδέωνται δι' ἀπαγωγοῦ σωλῆνος, ὅστις φέρει τὰ ὑγρὰ ἀπὸ τούτων εἰς τὸν κεντρικὸν ὀχετὸν ἢ βόθρον. Τινὰ τῶν οὐρητηρίων εὑρίσκονται ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ μετὰ τῶν ἀποπάτων, ἄλλα ἐν ἰδιαιτέρῳ χώρῳ (στρατῶνες, σχολεῖα, σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ κτλ.) καὶ ἕτερα ἐν περικεκλεισμέμῳ χώρῳ ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν πεζοδρομίων τῶν ὁδῶν. Ὁπουδήποτε καὶ ἐὰν κεῖνται, ὀφείλουσι νὰ διατηρῶνται καθαρά, ἵνα μὴ ἀποδίδωσιν ἀμμωνιακὴν ὀσμήν, προερχομένην ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν οὔρων. Πρὸς τοῦτο, πλὴν τοῦ ἀποχετευτικοῦ σωλῆνος, ὅστις δέον νὰ λειτουργῇ ἀμέμπτως, πρέπει νὰ τοποθετῆται ἄνωθεν ἑκάστου οὐρητηρίου μικρὰ δεξαμενὴ μεθ' ὕδατος, ἥτις διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ ἢ νὰ ἐκκενώνῃ τὸ ὕδωρ αὐτῆς καθ' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, ἢ νὰ ἐκπλύνῃ διὰ τοῦ διαρκῶς ρέοντος ὕδατος τήν τε λεκάνην καὶ τὸν ἀπαγωγὸν σωλῆνα. Νῦν ἀντὶ δεξαμενῆς μεθ' ὕδατος τοποθετοῦνται μηχανήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκρέει ἐλαιῶδές τι ὑγρόν, ὅπερ οὐ μόνον εἶναι ἀντισηπτικόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀρωματικῆς ὀσμῆς αὐτοῦ ἐξουδετεροῖ τὴν ἀμμωνιακὴν τοιαύτην τῶν οὔρων. Ν. Α. Μ.

οὐρητηρῖτις, —*ιδος* (ἡ). Φλεγμονὴ τῶν οὐρητήρων. Εἶναι σχεδὸν πάντοτε δευτεροπαθὴς εἴτε εἰς κυστικὴν μόλυνσιν (ἀνιοῦσα οὐρητηρῖτις). εἴτε εἰς νεφρικὴν βλάβην (κατιοῦσα οὐρητηρῖτις). Δύναται νὰ εἶναι ὀξεῖα ἢ χρονία. Κλινικῶς χαρακτηρίζεται διὰ πόνου τῇ πιέσει κατὰ μῆκος τοῦ οὐρητῆρος (οὐρητηρικὰ σημεῖα), ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ταινίας τινὸς ἀντιληπτῆς κατὰ τὴν ψηλάφησιν τοῦ οὐρητῆρος. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν οὐρητηρίτιδα παρατηροῦνται συμπτώματα πυελονεφρίτιδος (πολυουρία, πυουρία, πόνος, πυρετὸς) ἢ κυστίτιδος (συχνουρία, πόνος, πυουρία). Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡ καταπολέμησις τῆς πρωτοπαθοῦς νόσου. σ. ο.

οὐρητηροκυστεονεοστομία (ἡ). Ἐγχείρησις συνισταμένη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν νέου στομίου τοῦ οὐρητῆρος ἐντὸς τῆς οὐροδόχου κύστεως. Ἐκτελεῖται καὶ ἔχει τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις μὲ τὴν *οὐρητηρεντεροστομίαν*. Δίδει εἴς τινας περιπτώσεις ἐξαίρετα μετεγχειρητικὰ ἀποτελέσματα ὅταν ληφθῇ πρόνοια ὅπως τὸ νέον στόμιον ᾖ ἀρκετὰ εὐρύ. σ. ο.

οὐρητηροκυστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ σχετιζόμενος μὲ τὸν οὐρητῆρα καὶ μὲ τὴν οὐροδόχον κύστιν. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἰδίως ἐπὶ συριγγίων (οὐρητηροκυστικὸν συρίγγιον). σ. ο.

οὐρητηρολιθίασις, —*εως* (ἡ). Παρουσία λίθων ἐν τῷ οὐρητῆρι. Οἱ λίθοι οὗτοι συνήθως σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ νεφροῦ ἢ τῆς πυέλου, ἐκεῖθεν δὲ κατέρχονται καὶ σταματοῦν εἰς τὸν οὐρητῆρα, ὅπου συνήθως αὐξάνουν τὸν ὄγκον. Εἶναι συνήθως πολλαπλοῖ, ἔχουν σχῆμα ἐπίμηκες καὶ ἑδράζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν πυελικὴν μοῖρα τοῦ οὐρητῆρος. Ἐκδηλοῦνται κλινικῶς διὰ νεφρικοῦ κωλικοῦ μετὰ διαρκοῦς πόνου κατὰ μῆκος τοῦ οὐρητῆρος. Κατὰ δὲ τὴν ψηλάφησιν ἀνευρίσκεται πολλάκις ὁ πεπαχυμμένος οὐρητὴρ ὑπὸ μορφὴν ταινίας. Θεραπευτικῶς ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις τοῦ λίθου δι' ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς οὐρητηροτομίας καὶ ἡ διὰ τῶν διουρητικῶν φαρμά-

Digitized by Google

κων ἐκδίωξις αὐτοῦ εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ὅταν ὁ λίθος εἶναι μικρός. Σ. Ο.

οὐρητηροπυελονεοστομία (ἡ). Ἐγχείρησις, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν νέου στομίου τοῦ οὐρητῆρος ἐντὸς τῆς νεφρικῆς πυέλου ἐν περιπτώσει στενώματος τοῦ οὐρητῆρος καὶ ὑδρονεφρώσεως. Σ. Ο.

οὐρητηρορραφία (ἡ). Ἐγχείρησις, καθ' ἣν συρράπτεται τραῦμά τι (χειρουργικὸν ἢ τυχαῖον) ἢ συρίγγιον τοῦ οὐρητῆρος. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ ἐγκάρσια τραύματα καὶ ἐκτελεῖται διὰ ζωικοῦ συνήθως ῥάμματος. Τὰ ἐπιμήκη τραύματα τοῦ οὐρητῆρος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἔχουν ἀνάγκην ῥαφῆς. Σ. Ο.

οὐρητηροτομία (ἡ). Ἐγχείρησις, καθ' ἣν γίνεται ἐπιμήκης τομὴ τοῦ οὐρητῆρος (ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω: *ἐξωτερικὴ οὐρητηροτομία*, ἢ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω: *ἐσωτερικὴ οὐρητηροτομία*) πρὸς ἀφαίρεσιν λίθου ἢ πρὸς καταπολέμησιν στενώματος τοῦ οὐρητῆρος. Ἡ ἐσωτερικὴ οὐρητηροτομία, ὅταν γίνῃ κατὰ τὸ κυστικὸν στόμιον τοῦ οὐρητῆρος, ὀνομάζεται *οὐρητηροστομιοτομία* καὶ ἐκτελεῖται κατὰ προτίμησιν διὰ καυτηριάσεως διὰ τῶν ὑψιπύκνων ρευμάτων (διαθερμοπηξία). Σ. Ο.

οὐρητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὔρησιν, ὁ τῆς οὐρήσεως: «ὄργανα οὐρητικά», «οὐρητικὸς ὀχετός».

—**οὐρητικόν**, ἢ *οὐροποιητικὸν σύστημα [Ἀνατομ.]*. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπιτελεῖ τὴν ἔκκρισιν καὶ τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἀποχέτευσιν τῶν οὔρων. Διὸ σύγκειται ἐκ δύο συνεχῶν μοιρῶν, τῆς ἐκκριτικῆς καὶ τῆς ἀποχετευτικῆς ἢ ἀποκομιστικῆς. Καὶ ἡ μὲν ἐκκριτικὴ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δύο νεφρῶν, οἵτινες ἐν 24 ὥραις ἐκκρίνουσι παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ 1200—1500 γρ. οὔρων, παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ 1000—1200 γρ. Ἡ δ' ἀποχετευτικὴ μοῖρα ἀπαρτίζεται: 1) ἐκ τῆς νεφρικῆς πυέλου μετὰ τῶν καλύκων αὐτῆς· 2) ἐκ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ οὐρητῆρος· 3) ἐκ τῆς οὐροδόχου κύστεως, ἐν ᾗ ἀθροίζεται τὸ οὖρον, καὶ 4) ἐκ τῆς οὐρήθρας, ἥτις ἐκβάλλει ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν βάλανον τοῦ πέους, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν πρόδομον τοῦ κολεοῦ, κάτωθεν τῆς κλειτορίδος. Ἐκ τούτων οἱ μὲν νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες κατασκηνοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος, ἑκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ὄπισθεν τοῦ περιτοναίου, ἡ δὲ οὐροδόχος κύστις ἐν τῇ ἐλάσσονι πυέλῳ, ἡ δὲ οὐρήθρα ἐν μέρει μὲν ἐν τῇ ἐλάσσονι πυέλῳ, ἐν μέρει δ' ἔξωθεν ταύτης. Ι. Π.

Οὔρητον (Uretum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Καλαβρίας, ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, περὶ τὰ 10—11 μίλλια πρὸς Ν. τῶν Στούρνων (νῦν Ostuni), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 1, 68). Εἶναι ἡ *Ὑρία* τοῦ Ἡροδότου, ἡ *Οὐρία* τοῦ Στράβωνος, κειμένη εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Βρεντεσίου (νῦν Βρινδησίου) εἰς Τάραντα ὁδοῦ (βλ. λ. *Οὐρία* καὶ *Ὑρία*). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ὀρία* (Oria). Α. Θ. Σ.

Οὖρι (Uri) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Ἑλβετίας, ἀποτελοῦσα καντόνιον κείμενον εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς χώρας καὶ συνορεῦον μετὰ τοῦ καντονίου Οὐντερβάλντεν. Εἶναι ἓν ἐκ τῶν πλέον ὀρεινῶν καντονίων τῆς Ἑλβετίας, διαρρεόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Reuss καὶ βρεχόμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ νοτίου κόλπου τῆς λίμνης τῶν τεσσάρων καντονίων. Οἱ κάτοικοι τοῦ καντονίου τούτου (24.000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἰδίως. Πρωτεύουσα Altdorf παρὰ τὴν λίμνην τῶν τεσσάρων καντονίων. Τὸ καντόνιον τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν τριῶν ἀρχικῶν, ἅτινα συνέπηξαν συμμαχίαν κατὰ τὸ 1291 ἤδη, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλβετικὴν ὁμοσπονδίαν. Τὰ ἄλλα δύο ἦσαν τὰ τοῦ Οὐντερβάλντεν καὶ Schwyz. Π. Π. Κ.

οὐρί (τό) (ὀρθότ. *χουρί*, λ. ἀραβ., πληθ. τοῦ *χουρά* =μαυρομάτα). Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ αἱ ὡραῖαι κόραι τοῦ παραδείσου, αἱ προωρισμέναι διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ καλοὺς Μουσουλμάνους. Ν. Μ.

οὐρία (ἡ)· θηλ. τοῦ ἐπιθ. *οὔριος*, κατὰ παράλειψιν τοῦ *πνοή*, οὔριος ἄνεμος.

οὐρία (ἡ), ἢ *καρβαμίδιον [Χημ.]*. Εἶναι τὸ ἀμίδιον τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἔχει τὸν τύπον $NH_2.CO.NH_2$. Ἀνευρέθη τὸ πρῶτον τῷ 1773 ὑπὸ τοῦ Rouelle εἰς τὰ οὖρα (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα), ἔχει δὲ μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης εἰς τὰ ζῷα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ οὖρα τῶν θηλαστικῶν σταθερῶς εἰς ποσότητα κυμαινομένην μεταξὺ ὡρισμένων ὁρίων, ἀποτελοῦσα τὸ τελικὸν προϊὸν τῆς ἐν τῷ ὀργανισμῷ διασπάσεως τῶν λευκωματοειδῶν ὑλῶν. Τὰ πτηνά, τὰ ἑρπετὰ καὶ πολλὰ ἀσπόνδυλα, ἀντιθέτως, ἀποβάλλουν τὸ πλεῖστον τοῦ ὀργανικοῦ ἀζώτου ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος. Οὐρία ἐπίσης περιέχεται εἰς ἐλαχίστας ποσότητας καὶ εἰς ἄλλα ζωϊκὰ ὑγρά, ὡς λ.χ. τὸ αἷμα, τὴν λύμφην κλπ. Ἐνήλικος ἄνθρωπος ἀπεκκρίνει ἡμερησίως διὰ τῶν οὔρων, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς, 20—40 γρ. οὐρίας. Εἰς τὸ αἷμα τοῦ καρχαρίου περιέχεται τόση περίπου οὐρία ὅση καὶ εἰς τὰ οὖρα τοῦ ἀνθρώπου. Οὐρίας ἀνευρέθησαν μικραὶ ποσότητες καὶ εἰς τὰ φυτά. Ἡ οὐρία πλὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς βιολογικῆς σημασίας ἔχει καὶ σπουδαίαν ἱστορικὴν διὰ τὴν χημείαν σημασίαν, διότι εἶναι ἡ πρώτη ὀργανικὴ ἕνωσις, ἧς ἐπετεύχθη ἡ ἐξ ἀνοργάνων συστατικῶν συνθετικὴ αὐτῆς παρασκευή. Οὕτω ὁ Wöhler τῷ 1825 παρεσκεύασεν οὐρίαν διὰ θερμάνσεως ἐπὶ ἀτμολούτρου ὑδατικοῦ διαλύματος κυανικοῦ ἀμμωνίου

$$CO{:}N.NH_4 \text{ ἢ } CN.O.NH_4 \rightarrow CO\begin{cases}NH_2\\NH_2\end{cases}$$

Οὐρία περαιτέρω δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἐπιδράσεως φωσγενίου ἐπὶ ἀμμωνίας

$$COCl_2+2NH_3=CO(NH_2)_2+2HCl$$

ἢ ἐκ τοῦ κυαναμιδίου διὰ προσθήκης ὕδατος παρουσίᾳ ἀνοργάνων ὀξέων

$$NH_2CN+H_2O=CO(NH_2)_2$$

ἢ διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν καρβαμιδικοῦ ἀμμωνίου, ὁπότε ἐπέρχεται ἀπόσπασις ὕδατος

$$NH_2.CO.ONH_4-H_2O=NH_2.CO.NH_2$$

ἢ ἐκ τῶν οὔρων διὰ σχηματισμοῦ τῶν δυσδιαλύτων ἁλάτων αὐτῆς μετὰ νιτρικοῦ ἢ ὀξαλικοῦ ὀξέος. Βιομηχανικὴν σημασίαν ἔχει κυρίως ἡ ἐκ κυαναμιδίου ἢ καρβαμιδικοῦ ἀμμωνίου παρασκευὴ αὐτῆς. Ἡ οὐρία εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, διαλυτὸν εἰς ἴσον βάρος ψυχροῦ ὕδατος καὶ εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην. Τήκεται εἰς 132—133°, εἶναι ἄοσμος καὶ ἔχει γεῦσιν δροσιστικήν. Ἡ οὐρία θερμαινομένη μετ' ὀξέων ἢ ἀλκαλίων διασπᾶται εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀμμωνίαν. Ἡ διάσπασις αὕτη δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ βιολογικῶς διὰ τοῦ φυράματος *οὐρεάση*. Εἰς τοιαύτην διάσπασιν ὀφείλεται καὶ ἡ καλουμένη ἀμμωνιακὴ ζύμωσις τῶν οὔρων. Ἡ οὐρία σχηματίζει ἑνώσεις μετ' ὀξέων, ἐξ ὧν αἱ μετὰ τοῦ νιτρικοῦ καὶ ὀξαλικοῦ ὀξέος χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ ἀποχωρισμὸν τῆς οὐρίας. Ἡ οὐρία κλινικῶς προσδιορίζεται δι' ἐπιδράσεως ὑποβρωμιώδους νατρίου καὶ μετρήσεως τοῦ ἐκλυομένου ἀζώτου. Ἡ οὐρία σχηματίζει N—ἀλκυλιωμένα παράγωγα δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου τῆς ἀμινικῆς ὁμάδος διὰ ἀλκυλίου, ὡς καὶ O—ἀλκυλιωμένα παράγωγα, καὶ μεγάλην σειρὰν διαφόρων ἄλλων παραγώγων, ὧν τὰ πλεῖστα ἔχουσι μεγίστην βιολογικὴν σημασίαν. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τεχνητῶν ῥητινῶν καὶ πλαστικῶν μαζῶν διὰ συμπυκνώσεως μετὰ φορμαλδεΰδης καὶ ἄλλων ὑλῶν, περαιτέρω δὲ πρὸς παρασκευὴν δουλκίνης, ἀδαλίνης, βρωμουραλῆς, λουμινάλης καὶ διαφόρων ἄλλων χημικῶν καὶ φαρμακευτικῶν προϊόντων. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὡς διουρητικὸν καὶ διαλυτικὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ κυτταροειδοῦς πρὸς σταθεροποίησιν τῆς νιτροκυτταρίνης, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν (καὶ παράγωγά τινα αὐτῆς), εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ καουτσοὺκ πρὸς ἐπιτάχυνσιν τοῦ βουλκανισμοῦ. Ἐσχάτως ἤρξατο καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς οὐρίας ὡς πολυτίμου ἀζωτούχου λιπάσματος, κυρίως δι' εἴδη κηπουρικῆς, ὧν ἐπιταχύνεται σημαντικώτατα ἡ αὔξησις καὶ καρποφορία. Σ. Γ.

οὐρία (ἡ) (Uria) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μὲ ῥάμφος βραχὺ ἢ μετρίου μεγέθους, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ μᾶλλον εὐθύ, ῥώθωνας κατὰ τὸ ἥμισυ περιβαλλομένους ὑπὸ μεμβράνης, πόδας βραχεῖς μὲ τοὺς τρεῖς προσθίους δακτύλους ἡνωμένους διὰ μεμβράνης καὶ πτέρυγας βραχείας καὶ στενάς. Βαδίζουσι κακῶς, ἡ δὲ βραχύτης τῶν πτερύγων των καθιστᾷ τὰ πτηνὰ ταῦτα καὶ ἀνεπιτήδεια πρὸς πτῆσιν, ἥτις εἶναι χαμηλὴ καὶ ἐλαχίστης διαρκείας. Ἐν τούτοις οὐδόλως ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐμποδίζονται νὰ μεταναστεύωσιν εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις. Νήχονται ταχέως καὶ ἐπιτηδείως καὶ ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται περισσότερον ἐντὸς τοῦ ὕδατος παρὰ εἰς τὴν ξηράν. Τρέφονται ἐξ ἰχθύων, μαλακοστράκων καὶ μαλακίων. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῶν κοιλοτήτων τῶν βράχων. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓν ἢ δύο ᾠὰ ὑπόκυανα μὲ μελανὰ στίγματα. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ ἓξ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείους χώρας ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *οὐρία ἡ λοφιοφόρος* (Uria cristata), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, ἔχει μῆκος 40 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ῥάμφους μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς καὶ χρῶμα κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ τὸν αὐχένα φαιοϋπομέλανον. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ αἱ κυρίως πτέρυγες εἶναι πάλλευκα καὶ τὸ ῥάμφος καὶ οἱ πόδες κιτρινέρυθρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Οὐρία *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα τῆς Αἰτωλίας παρὰ τὸ σημερινὸν Αἰτωλικόν. Κατὰ τὸν Γούντχαους ἀποδίδεται ἡ ὀνομασία αὕτη εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Κλεισόβης καὶ Προκοπανίστου τμῆμα τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου, γέμον ἰχθυοτροφείων. Κατ' ἄλλους εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ, δηλαδὴ τὸ βορειότερον τμῆμα τῆς ἐκτεταμένης ταύτης λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου. Ι. Σ. Σ.

οὐριάζη (ἡ)· βλ. *οὐρεάση*.

Οὐρίας *[Βιβλ.]*. —1) Χετταῖος ἥρως, οὗ τὴν σύζυγον *Βηρσαβεὲ* (ἑβρ. Bathscheba) ἀπεπλάνησεν ὁ Δαυΐδ. Ὅπως νομιμοποιήσῃ τὸ ἐν λόγῳ ἔγκλημα, παρήγγειλεν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Ἰωὰβ δι' ἐπιστολῆς, ὅπως ἐκθέσῃ τὸν Οὐρίαν εἰς τὸ μάλιστα ἐπικίνδυνον σημεῖον τῆς μάχης, ἵνα τεθῇ ἐκποδών, ὅπερ καὶ ἐγένετο (Β' Βασιλ. κεφ. ια'). —2) Προφήτης καταγόμενος ἐκ Καριαθιαρίμ, σύγχρονος καὶ ὁμόφρων τῷ Ἱερεμίᾳ. Ἕνεκεν τῶν ἀπειλητικῶν προφητειῶν του συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Ἰωακεὶμ ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα εἶχε καταφύγει φεύγων τὴν ὀργὴν ἐκείνου, καὶ ἐφονεύθη (Ἱερεμ. κεφ. κστ' ἢ κατὰ τοὺς Ο' λγ' στίχ. 20—23). Π. Ι. Μ.

Οὐρίας κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πομπώνιον Μέλαν (2,66) ὀνομασία (sinus Urias) κολπώσεως τοῦ Ἀδριατικοῦ, βορείως τοῦ ὄρους Γαργάνου, ἥτις, ἀποφραχθέντος τοῦ ἐκρήγματος τοῦ προσχωματικοῦ της βέλους, κατήντησεν εἰς τὴν σύγχρονον λιμνοθάλασσαν Lago Varano παρὰ τὴν Vieste. Ἐν τῇ κολπώσει ταύτῃ ὑποτίθεται ὑπάρξας ὁ λιμὴν portus Garnae, ὃν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (3.103). Σ. Ε. Λ.

οὐρίαχος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Μετάλλινος κῶνος, ἐφαρμοζόμενος εἰς τὸ κάτω ἄκρον τοῦ κοντοῦ τοῦ *δόρατος* (βλ. λ.).

οὐριδρωσία (ἡ). Ἡ ἐμφάνισις μεγαλυτέρας, παρὰ τὴν φυσιολογικήν, ποσότητος οὐρίας εἰς τὸν ἱδρῶτα. Ἡ κατάστασις αὕτη παρατηρεῖται ἰδίᾳ εἰς παθήσεις τῶν νεφρῶν, τὴν ἐκλαμψίαν καὶ τὴν οὐραιμίαν, ὁπότε σχηματίζονται ἐπὶ τοῦ δέρματος σμικρότατοι, μικροσκοπικῶς ὁρατοὶ κρύσταλλοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὴν χημικὴν σύστασιν καὶ ἀντίδρασιν τῆς οὐρίας. Κ. Κ. Κ.

Οὐριήλ. Κατὰ τὴν δημώδη ἰουδαϊκὴν πίστιν, ὡς εὑρίσκομεν αὐτὴν ἐν τοῖς ἀποκρύφοις βιβλίοις τοῦ Ἐνώχ, Δ' Ἔσδρα κλπ., ὁ Οὐριὴλ ἦτο εἷς τῶν ἀρχαγγέλων. Ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ δὲν περιορίζεται εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸν Ἅδην. Εἶναι δὲ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄγγελος τοῦ φωτός, ὃν «ὁ κύριος τῆς δόξης ἔχει θέσει ἐπὶ πάντων τῶν οὐρανίων φώτων ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἐνὼχ 75,3). Αὐτὸς ἐδίδαξε τὸν Ἐνὼχ περὶ τῆς πορείας τῶν φώτων τοῦ οὐρανοῦ (Αἰθιοπ. Ἐνὼχ 72 ἑξ.). Ἀλλαχοῦ ἐμφανίζεται ὡς πυλωρὸς τοῦ Ἅδου (Σιβυλλ. Β' 227). Π. Ι. Μ.

οὐριίδια (τά) *[Ὀργ. Χημ.]*. Συνώνυμον πρὸς τὰ *οὐρεΐδια* (βλ. λ.).

οὐρικάση (ἡ)· βλ. *ἔνζυμος*.

Οὐρίκη (Ourique· πρόφ. *Ὀρίκε*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπέχα τοῦ διαμερίσματος Ἀλεμτέχο. Κάτ. 5.000 περίπου, γεωργοί, ἐλαιουργοί, ὑφαντουργοί, οἰνοποιοὶ κτλ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Μπέχα-Φάρο καὶ ἔχει ἐρείπια ἀρχαίων ὀχυρώσεων. Εἶναι ἡ περίφημος ἐπὶ τῶν Μαυριτανῶν ὀχυρὰ *Ὀρίκ*, παρ' ἣν τῷ 1139 κατετροπώθησαν οἱ μαῦροι ὑπὸ Ἀλφόνσου Α' τοῦ Κατακτητοῦ. Π. Ν. Π.

οὐρικόμετρον (τό). Πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὰ οὖρα ἢ εἰς τὸ αἷμα, πλὴν τῶν χημικῶν μεθόδων, δι' ὧν εὑρίσκεται τὸ ἀκριβὲς ποσὸν αὐτοῦ, ὑπάρχουσι καί τινες συσκευαί, δι' ὧν, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν ἀντιδραστηρίων, δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν τὸ ποσὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος μετὰ σχετικῆς ἀκριβείας, ἀρκούσης διὰ τὰς κλινικὰς ἀνάγκας. Τῶν συσκευῶν τούτων, αἵτινες ὀνομάζονται *οὐρικόμετρα*, αἱ γνωστότεραι εἶναι ἡ τοῦ Ruhemann καὶ τοῦ Lassalle διὰ τὰ οὖρα καὶ ἡ τοῦ Kowarski διὰ τὸ αἷμα. Ν. Α. Μ.

οὐρικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

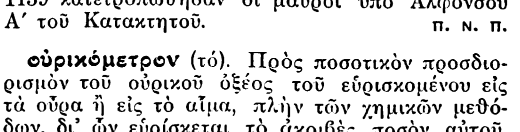

χαρακτηριζομένη χημικῶς ὡς ἐσωκυκλικὴ *τριοξυπουρίνη*, ὡς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου συνάγεται. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1776 ὑπὸ τοῦ Schee'e εἰς κυστολίθους καὶ εἰς τὰ οὖρα τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῶν οὔρων ἀποβάλλει ἡμερησίως ὁ ἄνθρωπος περίπου 0,6 γρμ. αὐτοῦ. Τὸ οὐρικὸν ὀξὺ ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀζωτοῦχον τελικὸν προϊὸν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν πρωτεϊνῶν εἰς τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετά. Εἶναι ἄχρουν, ἄγευστον καὶ ἄοσμον κρυσταλλικὸν σῶμα, δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Κατὰ τὴν θέρμαν-

Digitized by Google

σιν ἀποσυντίθεται χωρὶς νὰ τακῇ. Εἶναι λίαν ἀνθεκτικὸν πρὸς τὰ ὀξέα, τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ ἀναγωγικὰ μέσα, ἀντιθέτως δὲ λίαν εὐαίσθητον πρὸς τὰ ὀξειδωτικὰ μέσα καὶ ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Τὸ οὐρικὸν ὀξὺ δύναται νὰ παρασκευασθῇ κατὰ διαφόρους συνθετικὰς μεθόδους. Σχηματίζει δύο σειρὰς ἁλάτων, ἤτοι μεθ' ἑνὸς ἢ δύο μονοσθενῶν μετάλλων ἢ ριζῶν. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἁλάτων τούτων εἶναι: τὸ *ὄξινον οὐρικὸν νάτριον* $NaC_5H_3O_3N_4 + H_2O$, τὸ *ὄξινον οὐρικὸν κάλιον* $KC_5H_3O_3N_4 + H_2O$ καὶ τὸ *ὄξινον οὐρικὸν ἀμμώνιον* $NH_4C_5H_3O_3N_4 + H_2O$. Ἅπαντα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς οὐρολίθους, τὴν ὑποστάθμην τῶν οὔρων κλπ. Σ. Γ.

οὐρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ οὖρον, ὁ τοῦ οὔρου: «οὐρικὴ ἔκκρισις», «οὐρικὸν ὀξύ».

— **οὐρικὴ *ἀρθρῖτις***. Ἀρθρικὴ ἢ μᾶλλον περιαρθρικὴ ἐντόπισις τῆς οὐρικῆς διαθέσεως, ὀφειλομένη εἰς περίσσειαν οὐρικοῦ ὀξέος ἐν τῷ αἵματι (ὑπερουριχαιμία) καὶ ἐναπόθεσιν ἀδιαλύτων οὐρικῶν ἁλάτων πλησίον τῶν ὀστῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων. Ἡ περίσσεια αὕτη τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος ἐν τῷ αἵματι ὀφείλεται εἴτε εἰς ἐλαττωματικὴν ἀπέκκρισιν αὐτοῦ διὰ τῶν οὔρων συνεπείᾳ νεφρικῆς ἀνεπαρκείας (Garrod) μεθ' ὑπερβολικῆς παραγωγῆς τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος ἕνεκα αὐξήσεως τῶν ὀργανικῶν καύσεων (Lecompte), εἴτε, τοὐναντίον, εἰς ἐπιβράδυνσιν τῆς θρέψεως μετ' ἀτελοῦς καύσεως τῶν λευκωματοειδῶν (Bouchard), εἴτε εἰς ἀνεπαρκῆ ἐνέργειαν τῶν διαστάσεων συνεπείᾳ νευρικῆς ἐπιδράσεως (Lancereaux), εἴτε εἰς ὑπερβολικὴν παραγωγὴν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος ἐντὸς τοῦ ἥπατος (Murchinson), εἴτε τέλος εἰς ἀνεπαρκῆ ἐν τῷ αἵματι ποσότητα τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα συνήθως διαλύουν τὸ οὐρικὸν ὀξύ.

Ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως ἡ οὐρικὴ ἀρθρῖτις παρουσιάζει δύο μορφάς, τὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν χρονίαν.

α) *Ὀξεῖα οὐρικὴ ἀρθρῖτις*. Ἑδράζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ποδὸς καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ποδάγρα*· δύναται ὅμως νὰ ἐντοπισθῇ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀρθρώσεις τοῦ ποδὸς ἢ τῆς χειρὸς ἢ καὶ ἐν γένει εἰς τὰς μεγάλας ἀρθρώσεις τῶν ἄκρων. Ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς ποδάγρας ἐπέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς (μεταξὺ μεσονυκτίου καὶ 3ης πρωϊνῆς ὥρας). Ὁ ἄρρωστος ἀφυπνίζεται ὑπὸ δριμυτάτου πόνου κατὰ τὴν ἄρθρωσιν τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ποδὸς μετὰ τοῦ πρώτου μεταταρσίου. Ἡ ἐλαχίστη ἐπαφή, ἡ ἐλαχίστη κίνησις καθιστοῦν τὸν πόνον τοῦτον ἀφόρητον. Μετὰ παρέλευσιν 3—4 ὡρῶν ἐμφανίζονται τὰ συμπτώματα τῆς ἀρθρίτιδος: τὸ δέρμα τοῦ μεγάλου δακτύλου εἶναι ἐρυθρὸν καὶ στιλπνόν· ὁλόκληρος ἡ χώρα αὕτη εἶναι διωγκωμένη. Ὁ ἄρρωστος ἔχει κεφαλαλγίαν, ρῖγος, πυρετὸν 38°—40° καὶ οὖρα ἐρυθρά. Τὴν πρωΐαν τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐλαττοῦνται, κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ὁ πόνος εἶναι ἐλαφρός, ἀλλὰ τὴν νύκτα πάλιν ὁ πόνος αὐξάνει καὶ ὁ ἐμπύρετος παροξυσμὸς ἐπανέρχεται οὕτω κάθε νύκτα (ἐπὶ 3—8 νύκτας). Κατὰ τὴν 5ην ἡμέραν ἡ ἐπιδερμὶς ἀποπίπτει καὶ προκαλεῖ κνησμὸν λίαν δυσάρεστον. Ὅταν παρέλθῃ ὁ παροξυσμός, ἡ ἄρθρωσις ἐπανακτᾷ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν εὐκινησίαν της καὶ ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται εὐεξίαν μεγαλυτέραν ἐκείνης ἣν εἶχε πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ. Οἱ παροξυσμοὶ οὗτοι ἐπανέρχονται συνήθως κατὰ περιόδους, κάθε ἓν ἢ περισσότερα ἔτη, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸ ἔαρ ἢ τὰς ἀρχὰς φθινοπώρου.

β) *Χρονία οὐρικὴ ἀρθρῖτις*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ παροξυσμῶν μᾶλλον παρατεταμένων τῆς ὀξείας μορφῆς, ἣν διαδέχεται, κατὰ δὲ τὰ μεταξὺ τῶν παροξυσμῶν χρονικὰ διαστήματα παραμένουν πάντοτε ἐλαφροὶ πόνοι καὶ ἐξοιδήσεις τῶν ἄρθρων, καταλήγουσαι βαθμιαίως εἰς παραμόρφωσιν αὐτῶν. Οἱ πόδες, αἱ κατὰ γόνυ ἀρθρώσεις, αἱ χεῖρες εἶναι παραμεμορφωμέναι ὑπὸ μικρῶν ὀζιδίων (τόφοι) ποικιλλόντων ἀπὸ μεγέθους πίσου μέχρι μικροῦ ᾠοῦ, κατ' ἀρχὰς ἡμιύγρων τὴν σύστασιν, εἶτα σκληρῶν καὶ δυναμένων νὰ ἐξελκωθοῦν. Οἱ ὄζοι οὗτοι ἀποτελοῦνται ὑπὸ ἁλάτων οὐρικοῦ νατρίου ἢ οὐρικοῦ καὶ φωσφορικοῦ ἀσβεστίου, τὰ ὁποῖα ἐναποτίθενται ὑπὸ ἢ ἐντὸς τοῦ δέρματος μεθ' ἕκαστον παροξυσμόν.

Ἡ θεραπεία τῆς οὐρικῆς ἀρθρίτιδος ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παροξυσμοῦ ἐνδείκνυται ἀφ' ἑνὸς μὲν γαλακτικὴ δίαιτα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπάλειψις τῆς ἀρθρώσεως διὰ χλιαροῦ λαβδάνου, περιτύλιξις διὰ βάμβακος ἢ φλανέλλης καὶ πλήρης ἀκινησία εἰς νάρθηκα. Ἐσωτερικῶς χορηγοῦμεν ἀσπιρίνην, πυραμιδόνην, ὑτελικὸν νάτριον καὶ κολχικόν. Μετὰ τὸν παροξυσμὸν συμβουλεύομεν τακτικὴν καὶ βαθμιαίαν ἄσκησιν, ἐλάττωσιν τῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν (κρέας, ψάρια, αὐγὰ καὶ ὄσπρια) εἰς τὴν δίαιταν, σταφυλοφαγίαν, διαλυτικὰ τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος (piperazine, lycetol, sorulol) καὶ ὑδροθεραπείαν. Αἱ διογκώσεις τῶν μικρῶν ἀρθρώσεων δύνανται νὰ ἐξαλειφθοῦν διὰ τῆς ἁπλῆς μαλάξεως ἢ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Rindfleisch, καθ' ἣν ἐμβαπτίζομεν τὴν πάσχουσαν χεῖρα ἐντὸς ποτηρίου περιέχοντος κατὰ τὰ 2/3 αὐτοῦ ὑδράργυρον. Τὸ αἴσθημα πιέσεως, τὸ ὁποῖον δοκιμάζει τὸ οὕτω ἐμβαπτισθὲν μέλος, αὐξάνει ὅσον περισσότερον εἰσδύει ἐντὸς τοῦ ὑδραργύρου. Γίνονται ἑκάστοτε 20—30 ἐμβαπτίσεις καὶ ἐπιτυγχάνεται οὕτω ἀληθὴς μάλαξις. Τέλος, εἴς τινας περιπτώσεις, ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις τῶν τόφων διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

—**οὐρικὸν *ἀπόστημα***. Περιουρηθρικὸς περιγεγραμμένος φλέγμων οὐρηθρικῆς προελεύσεως. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ διαπυηθείσης περιουρηθρίτιδος, ἥτις δυνατὸν νὰ ἑδράζεται εἰς τὸ πέος, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ὀξείας βλεννορροίας (ὀφείλεται τότε εἰς ἐπίσχεσιν τοῦ περιεχομένου λιτρίτιδός τινος), εἰς τὴν ὀσχεϊκὴν οὐρήθραν, συνεπείᾳ μονίμου καθετῆρος εἰς τὴν περινεϊκὴν οὐρήθραν, συνεπείᾳ μονίμου καθετῆρος εἰς τὴν περινεϊκὴν οὐρήθραν, συνεπείᾳ στενώματος αὐτῆς. Ὁ ὅρος *περιουρηθρικὸν ἀπόστημα* εἶναι ὀρθότερος, διότι τοῦτο δὲν ἀνοίγεται πάντοτε ἐντὸς τῆς οὐρήθρας. Ἡ θεραπεία τοῦ οὐρικοῦ ἀποστήματος συνίσταται εἰς μέσην τομὴν αὐτοῦ ἄνευ σχάσεως τῆς οὐρήθρας, ἀλλὰ μετὰ εὐρείας διανοίξεως τῶν διαφόρων αὐτοῦ διακλαδώσεων καὶ εὐρείας διασωληνώσεως. Μετὰ παρέλευσιν 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς χειρουργικῆς ταύτης ἐπεμβάσεως ἐξετάζομεν τὴν οὐρήθραν καὶ καταπολεμοῦμεν τὰ στενώματα αὐτῆς διὰ τῆς ἐσωτερικῆς οὐρηθροτομῆς καὶ τῆς βαθμιαίας διαστολῆς.

— **οὐρικὸς *φλέγμων***. Ὀνομάζεται οὕτως ὁ *περιουρηθρικὸς φλέγμων* οὐρηθρικῆς προελεύσεως. Δύναται νὰ εἶναι *περιγεγραμμένος* ἢ *διάχυτος*. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὀφείλεται συνήθως εἰς ἀναερόβια μικρόβια, ἔχει γαγγραινώδη ὄψιν καὶ ἐμφανίζει πλὴν τῶν τοπικῶν συμπτωμάτων καὶ γενικὰ τοιαῦτα ἐκδηλοῦντα γενικὴν σηψαιμίαν. Ἡ πρόγνωσίς του εἶναι σοβαρωτάτη, ἐὰν δὲν γίνῃ ἐγκαίρως εὐρεῖα σχάσις ἐπὶ τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ περινέου μέχρις ὅτου ἀνευρεθῇ καὶ παροχετευθῇ ἡ παθολογικὴ ἑστία καὶ αἱ διακλαδώσεις της. Πρὸς δὲ ἐπιβάλλεται ἡ ἀντιγαγγραινώδης ὀροθεραπεία. Σ. Ο.

Οὔριμα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Συρίας ἐν Κυρρηστικῇ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 14, 11) παρὰ τὸν Εὐφράτην, οὐ μακρὰν τοῦ Ζεύγματος (νῦν Biredjik). Ἀναφέρεται ὡς ἕδρα ἐπισκόπου *Οὐρίμων*, *Ὀρίμων* ἢ *Ὠρίμων*, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σύριμα*, ὡς μία τῶν 12 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Εὐφρατησίας. Σήμερον καλεῖται Oroum, ὀλίγον βορειότερον τοῦ Ζεύγματος, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου. Α. Θ. Σ.

Οὐρίμπουρου (Uriburu), ***Ἰωσήφ***. Πρόεδρος τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας (1831 — 1914). Ἐσπούδασε νομικά, τῷ 1855 ἐξελέγη βουλευτής, μετὰ ἓν ἔτος δὲ διωρίσθη γραμματεὺς πρεσβείας. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1860 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Σάλτα, τὴν ὁποίαν μετά τινα ἔτη ἀντεπροσώπευσεν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν, ἥτις συνῆλθεν εἰς Μπουένος Ἄϋρες. Τῷ 1892 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς δημοκρατίας καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1895, διεδέχθη τὸν παραιτηθέντα πρόεδρον Σάενθ Πένια. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων τῆς περιόδου, καθ' ἣν ἐκυβέρνησε τὴν χώραν ὁ Οὐρίμπουρου, εἶναι ἡ εἰρήνη μετὰ τῆς Χιλῆς, ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἡ κατασκευὴ στρατιωτικοῦ λιμένος καὶ ναυτικῆς βάσεως κλπ., τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς πέρας. Γ. Ι. Β.

Οὔριο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Τήνου (πλάτ. 37° 31' 25" Β., μῆκ. 25° 11' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Myconi, Rhenea, Delos), νοτία τῆς νήσου ἐσχατιὰ καὶ ἀνατολικὸν κέρας, δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι, τοῦ λιμένος τῆς Τήνου. Σ. Ε. Λ.

Οὔριο (Urio), ***Φραγκῖσκος-Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς συνθέτης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1660. Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν καὶ ἔζησεν ἐν Ρώμῃ. Ἔγραψε τὸ ὀρατόριον: «Sansone accecato da Filistei», ἓν «Te Deum», ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Χαῖνδελ ἐδανείσθη πλεῖστα θέματα, χρησιμοποιηθέντα παρ' αὐτοῦ εἰς διάφορα ὀρατόριά του κλπ. Γ. Σ.

οὐριὸ (τό)· δημοτ., ἡ σιταποθήκη.

οὐριοδρομία (ἡ), ἡ ***ἐξ οὐρίας πλεῦσις*** (κοιν. *ριὰ πρίμα*) [*Ναυτ.*]. Ἡ ὑπὸ οὔριον ἄνεμον ἱστιοδρομία ἀλλὰ καὶ ἡ ἄνευ ἱστίων τοιαύτη πλεῦσις ἱστιοφόρου, ἀναγκασθέντος λόγῳ σφοδρότητος καιροῦ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀντιμονῆς καὶ νὰ παραδοθῇ τῷ ἀνέμῳ *ξυλάρμενα* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

οὐριοδρομῶ (κοιν. *ἀρμενίζω πρίμα*, γαλλ. courir ventarrière, ἀγγλ. to sail with the wind aft). Ναυσιπλοῶ ὑπὸ οὔριον ἄνεμον. Κατὰ τὴν ἱστιοδρομίαν ταύτην ἡ μεγίστη εἶναι συνεσταλμένη, ὅπως μὴ στεγάζῃ τὸ ἀκάτιον, ἐπίσης καὶ ὁ ἐπίδρομος καὶ τὰ προΐστια, αἱ κεραῖαι κεφουλκημέναι ἐγκάρσια, τὰ δὲ παρακάτια ὡς καὶ τὰ πρωραῖα παραδολώνια καὶ παραφωσώνια, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀνέμου, ἐκπετασμένα· οἱ ἀρτέμονες, καίτοι ἐπηρμένοι, κρέμανται πλαδαροί, ἅτε μὴ δεχόμενοι τὸν ἄνεμον ὡς στεγαζόμενοι ὑπὸ τοῦ πρωραίου πετάσματος. Εἰς τὰ οὐριοδρομοῦντα διὰ ψαθωτῶν, ὡς αἱ βρατσέραι, ἱστίων ἱστιοφόρα τὸ ἀκάτιον εὐθετεῖται πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν ἐκείνης, πρὸς ἣν εὐθετεῖται ἡ μεγίστη, τοῦθ' ὅπερ οἱ ναυτικοί μας ὀνομάζουν *πεταλοῦδαν*. Ἀπὸ ἀπόψεως κανονισμοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, τὸ οὐριοδρομοῦν πλοῖον ὑποχρεοῦται νὰ ἀναλαμβάνῃ χειρισμὸν ἀπέναντι παντὸς ἱστιοφόρου πλέοντος κατ' ἄλλην ἱστιοδρομίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι ἄλλου οὐριοδρομοῦντος, ἐφ' ὅσον τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι καταφθανόμενον. Σ. Ε. Λ.

οὐριομετρία (ἡ). Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς οὐρίας τῶν οὔρων ἢ τοῦ αἵματος διά τινος μεθόδου ἢ συσκευῆς. Ἡ οὐριομετρία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν διάγνωσιν πολλῶν παθήσεων, ἰδίᾳ τῶν νεφρῶν καὶ τῆς καρδίας. Ν. Α. Μ.

οὐριόμετρον (τό). Πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τῆς οὐρίας τῶν οὔρων καὶ τοῦ αἵματος πλὴν τῶν χημικῶν μεθόδων ὑπάρχει καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς συσκευῶν, ὧν ἄλλαι μὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς μέτρησιν τῆς οὐρίας τῶν οὔρων, ἄλλαι πρὸς μέτρησιν τῆς οὐρίας τοῦ αἵματος καὶ ἄλλαι πρὸς μέτρησιν αὐτῆς εἰς ἀμφότερα τὰ ὑγρά. Τῶν συσκευῶν τούτων αἱ γνωστότεραι εἶναι, αἱ τοῦ Regnard, τοῦ Thiery, τοῦ Bouriez, τοῦ Yvon, τοῦ Fredericq, τοῦ Ambard, τοῦ Clogne, τοῦ Kowarski, τοῦ Doremus, τοῦ Δ. Τσακαλώτου καὶ τοῦ Ν. Μιχαηλίδου. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ συσκευαὶ αὗται στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὀγκομετρήσεως τοῦ ἀζώτου τοῦ ἐκλυομένου ἐκ τῆς ὀξειδωτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου ἐπὶ τῆς οὐρίας. Ν.Α.Μ.

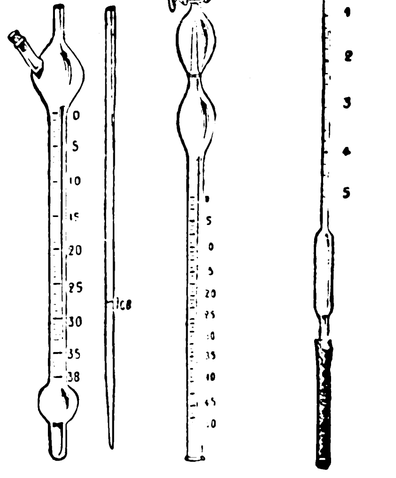

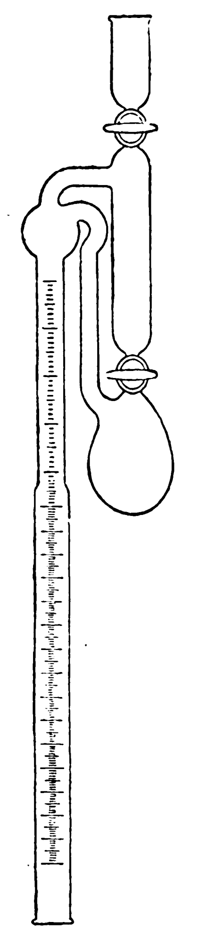

Οὐριόμετρον Bouriez. *Οὐριόμετρον Yvon.* *Οὐριόμετρον Ambard.* *Οὐριόμετρον Μιχαηλίδου.*

οὔριος, *—α, —ον*· ἐπὶ ἀνέμου, ὁ τῆς οὐρᾶς, ὁ πνέων ἀπὸ τῆς οὐρᾶς, ὁ ὠθῶν τὸ πλοῖον ἐκ τῶν ὄπισθεν, κοιν. *πρίμος*: «ἔπνευσεν οὔριος ἄνεμος» ‖ συνεκδ. «οὔριος πλοῦς» ἀντὶ «πλοῦς μὲ τὸν ἄνεμον οὔριον» ‖ «οὔριον ᾠόν» κοιν. «οὔριο ἀβγό» τὸ ἀκατάλληλον πρὸς ἐπώασιν, τὸ ἄγονον, ἄλλως *ἀνεμιαῖον*: φρ. «οὔρια σου καὶ κλούβια σου» ὡς ἀποτρεπτικὴ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τις.

— [*Ναυτ.*] Καλεῖται *οὔριος* ὁ ἄνεμος ὁ πνέων ἀπὸ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ὁποίου ἡ διεύθυνσις τῆς κοίτης συμπίπτει αἰσθητῶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου τοῦ πλοίου.

Οὔριος (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον τοῦ Διός, ὡς παρέχοντος οὔριον ἄνεμον κατὰ τὸν πλοῦν. Ἱερὸν τοῦ Οὐρίου Διὸς ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἱδρυθὲν κατὰ τὴν μυθολογίαν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅπου προσέφερον θυσίας πάντες οἱ πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον πλέοντες. Κατὰ τὸν εἰς τὸν Ἀρριανὸν ἀποδιδόμενον «Περίπλουν Εὐξείνου Πόντου» (κεφ. 37) ἀπεῖχε τῶν Κυανέων Πετρῶν 40 στάδια. Νῦν

Digitized by Google

καλεῖται *Ἰορὸζ καλεσῆ*, πρὸς Β. τοῦ ὅρμου Ματζάρ, ἀπέναντι τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας Ρουμελη-Καβάκ. Α. Θ. Σ.

οὐρισεδίνη (ἡ) (Uricedinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Μίγμα 36 % κιτρικοῦ νατρίου, 55 % θειικοῦ νατρίου, 1,5 % μηλικοῦ νατρίου, 2,5 % χλωριούχου νατρίου, 1 % ὀξικοῦ νατρίου, 1,5 % τρυγικοῦ νατρίου, 0.4 σιδήρου καὶ 3 % ἐκχυλισματικῶν οὐσιῶν. Φάρμακον διουρητικὸν καὶ διαλυτικὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος. Κ. Γ. Μ.

Οὔρκ (Ourcq) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Γαλλίας, πηγάζων νοτίως τοῦ νομοῦ Aisne καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μάρνην πλησίον τῆς πόλεως Meaux (μῆκος 80 χλμ.).

–*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ 1η γερμανικὴ στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Κλούκ, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἄκραν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ, ἐνῷ εἶχε διαταγὴν νὰ προελάσῃ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς νοτιοδυσμὰς (βορειοδυτικῶς τῶν Παρισίων), ἀπὸ τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1914 ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην καὶ νὰ βαίνῃ πρὸς τὸν ποταμὸν Οὔρκ, ἤτοι νοτιοανατολικῶς τῶν Παρισίων, ἵνα ἀπωθήσῃ τοὺς Γάλλους πρὸς νοτιοανατολὰς καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς ἀποκόψῃ ἀπὸ τῶν Παρισίων. Οἱ ἀγῶνες οἱ διεξαχθέντες, διαρκούσης τῆς πρώτης μάχης τοῦ Μάρνη, μεταξὺ τῆς 6ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Μωνουρὺ καὶ τῆς 1ης γερμανικῆς στρατιᾶς, περὶ τὸν ποταμὸν Οὔρκ, κατὰ τὰς 6—10 Σεπτεμβρίου 1914, φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Οὔρκ*. Κατὰ τὴν δευτέραν μάχην τοῦ Μάρνη, οἱ ἀγῶνες οἱ διεξαχθέντες ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν 10ης τοῦ στρατηγοῦ Μανζὲν καὶ 6ης τοῦ στρατηγοῦ Ντεγκοὺτ ἐναντίον τῆς 7ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Μπὲμ (Boehm), περὶ τὸν Οὔρκ, τὰς 26ην καὶ 27ην Ἰουλίου 1918, φέρονται ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τοῦ Οὔρκ* (βλ. λ. *Μάρνης*). Ν. Θ. Κ.

—**Οὔρκ** (Ourcq) ***διῶρυξ***. Διῶρυξ συνδέουσα τὸν ποταμὸν Οὔρκ μετὰ τοῦ Σηκουάνα. Ἄρχεται ἀπὸ τὸ Pont-aux Perches καὶ καταλήγει εἰς Παρισίους εἰς τὸν τεχνητὸν λιμένα τῆς Villette, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀούστερλιτς. Π. Π. Κ.

—**Οὔρκ** (Urk) *[Γεωγρ.]*. Ὁλλανδικὴ νησὶς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ν. θαλάσσης (Zuidersee), 55 χλμ. ΒΑ. τοῦ Ἀμστελλοδάμου. Ἔκτασις 0,8 τ.χλμ., κάτ. (1929) 3.152. Εἶναι σπουδαία κυρίως διὰ τὴν ἐκτεταμένην αὐτόθι ἁλιείαν καὶ διὰ τοὺς φάρους της, ὧν ὁ κύριος (52°39'42 Β. πλ., 5°35'34' Α. μήκ.), ἐπὶ τῆς Δ. ἀκτῆς, εἶναι ὁρατὸς ἀπὸ 25 χλμ. Π. Ν. Π.

οὐρκεόλα (ἡ) (Urceola) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχητικά, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *οὐρκεόλη ἡ ἐλαστικὴ* (Urceola elastica). Εἶ δενδρύλλιον ἀναρριχητικὸν μὲ φύλλα μικρά, ἐπιμήκη, ἀντίθετα, καὶ ἄνθη μικρά, ὑποπράσινα, διατεταγμένα κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς. Ἐκ τῶν προκαλουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του ἐντομῶν ἐκκρίνεται χυμὸς γαλακτώδης ἀφθονώτατος, ὅστις δι' ἐξατμήσεως παρέχει συμπαγῆ οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὸ ἐλαστικόν. Δ. Ν. Π.

Οὔρκεσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κελτιβήρων, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 6, 57). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὔρκη, ἢ ***Οὔρηκα***, καὶ ***Οὔρκι*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ τῇ Ταρρακωνησίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Βεστιτανῶν (*Πτολεμ.* Β, στ, 13). Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης τὴν ἀναγράφει ὡς *Οὔρκη* καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ τῇ Βαιτικῇ (Περίπλ. Ἐξ θαλ. Β, 17), διότι ὄντως ἦτο κατὰ τὸ θαλάσσιον σύνορον τῶν δύο τούτων Ἱσπανιῶν. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἀλμέρια* (πλάτ. 36°50' Β., μῆκ. 2°28' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena). Σ. Ε. Λ.

Οὐρκητανὸς ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πομπώνιον Μέλαν (2, 94) ὀνομασία (Urcitanus sinus) τοῦ κόλπου τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, κατὰ τὰ θαλάσσια σύνορα τῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας καὶ τῆς Βαιτικῆς, νοτίως τοῦ Χαριδήμου ἄκρου. Εἶναι ὁ κόλπος τῆς *Ἀλμέρια*. Σ. Ε. Λ.

Οὐρκίνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ὅρμος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς, μεταξὺ τοῦ Ρίου ἄκρου (νῦν Κάπο Ρόσσο) καὶ Ἀμμώδους Αἰγιαλοῦ (νῦν Σαγκῶνε), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Κύρνου θέσις Γ, β, 3 Nobbe). Εἶναι τὸ νῦν *Ὄρκινο* (Horchino: πλάτ. 42°12' Β., μῆκ. 8°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 430: Lava bay to cape Morsetta). Σ. Ε. Λ.

Οὐρκιοὺπ *[Γεωγρ.]*. Τὸ *Προκόπιον* τῶν Ἑλλήνων. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Καππαδοκίᾳ, 12 ὥρας ΝΔ. τῆς Καισαρείας. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐν τῷ νομῷ Ἰκονίου καὶ μία τῶν κεντρικωτέρων ἀγορῶν τῆς Καππαδοκίας, ἐξάγουσα ὄπιον, ξηρὰ βερύκοκκα, μάρμαρον ὀνυχίτην καὶ ἄλλα. Οἱ ὀρθόδοξοι ἑλληνόφωνοι (4.000 περίπου) κάτοικοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. ΒΔ. τοῦ Οὐρκιοὺπ κεῖται κοιλας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπὶ βράχων σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων, καλούμενα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *Κιὸρε* ἢ *Κιόρεμ*, ἀναγόμενα εἰς τὴν φρυγικὴν περίοδον τῆς τέχνης. Α. Θ. Σ.

Οὐρκουάρτος (Urquhart ἢ Urqhart), ***Δαυΐδ***. Ἄγγλος διπλωμάτης καὶ δημοσιολόγος (1805—1877). Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ, Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ καὶ κατόπιν κατῆλθε μετὰ τοῦ λόρδου Κόχραν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1828. Τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1827 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄστιγξ κατέστρεψεν εἰς τὴν Σκάλαν τῶν Σαλώνων τὸν τουρκικὸν στόλον. Μετὰ τὴν ὑπογραφήν, τὴν 22 Μαρτίου 1829, τοῦ πρωτοκόλλου διὰ τοῦ ὁποίου καθωρίζοντο τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Οὐρκουάρτος ὑπέβαλε, τῷ 1830, ὑπόμνημα, ὅπερ ἐχρησίμευσε μεγάλως εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς στάσεώς της εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ κατόπιν τούτου διωρίσθη ἐπίτροπος ὅπως συνοδεύσῃ τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τοῦ Κοβούργου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Λεοπόλδου νὰ δεχθῇ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ὁ Οὐρκουάρτος διωρίσθη ἀκόλουθος τοῦ λόρδου Στράτφορντ Κάννιγγος κατὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ παρὰ τῇ Πύλῃ πρὸς ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων. Ἐπιδείξας φιλοτουρκικὰ αἰσθήματα, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Λονδῖνον τῷ 1833 καὶ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀπεστάλη καὶ πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ μυστικῇ ἀποστολῇ πρὸς ἐπίτευξιν εὐκολιῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, *ἀλλ'* ἀντιταχθεὶς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Πάλμερστον ἀνεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ. Τῷ 1835 ἐδημιούργησε μέγαν θόρυβον συνεπείᾳ ἀποκαλύψεως ρωσικῶν ἐγγράφων εἰς βάρος τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1852 διετέλεσε βουλευτής, ἀντιπολιτευθεὶς σφοδρότατα τὸν Πάλμερστον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς βουλῆς, διὰ διαλέξεων καὶ ὀργανώσεως διαδηλώσεων, καθὼς καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως πολλῶν βιβλίων. Ἀποτυχὼν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1854 ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς, τῷ δὲ 1855 ἐξέδωσε τὴν ἐπιθεώρησιν «Ἐλεύθερος Τύπος», ἥτις τῷ 1866 μετωνομάσθη εἰς «Διπλωματικὴν Ἐπιθεώρησιν». Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ Τουρκία καὶ οἱ πόροι αὐτῆς» (1833), «Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀνατολῆς» (1838), «Ἔκθεσις περὶ τῶν ζητημάτων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας» (1840), «Τὰ τελευταῖα γεγονότα τῆς Ἀνατολῆς» (1854), «Τουρκικὰ λουτρὰ» (1856), «Ὁ Λίβανος» (1860) κλπ. Μ. Δ. Β.

— **Οὐρκουάρτος** (Urquart), ***Κάρολος-Γόρδων***. Σκῶτος φιλέλλην στρατιωτικός. Μετέσχε τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Γόρδωνος, κατὰ δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Φαλήρου ἦτο διοικητὴς μικροῦ σώματος. Κατόπιν διωρίσθη φρούραρχος τῆς Γραμβούσης, ὅπου ἐφονεύθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1828 ἐκ καταρρεύσεως τῆς οἰκίας εἰς ἣν κατῴκει. Μ. Δ. Β.

Οὐρλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως—Σβίλενγκράδ, 11 χλμ. ΒΑ. τοῦ Διδυμοτείχου. Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ὠνομάσθη *Θούριον* καὶ εἶναι ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν χωρίων *Νέον Κωστῆ*, *Νέον Λιλῆ* καὶ *Σοφικόν*. Κάτ. (1928) 805. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ταχ. γραφεῖον. Α. Θ. Σ.

—**Οὐρλῆ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης μετονομασθὲν εἰς *Καλότυχον* (βλ. λ.).

οὐρλιάζω· δημοτ., ἐπὶ τῆς φωνῆς τοῦ κυνός, ὠρύομαι: «οὐρλιάζει τὸ σκυλλί, κάτι κακὸ θὰ γίνῃ».

οὔρλιασμα (τό)· τὸ κλαυθμήρισμα τοῦ κυνός, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς κακὸς οἰωνός: «τὸ οὔρλιασμα τοῦ σκυλλιοῦ δὲν εἶναι καλό».

Οὐρλουτζᾶ, ἢ ***Οὐλουτζᾶ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Οἰνόανδα (βλ. λ.).

Οὐρμία *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Περσίας, ἡ κατὰ Στράβωνα *Σπαῦτα*, ὑπὸ δὲ τῶν Περσῶν καλουμένη *Ντεριάϊ-Σεχινσαχῆ* (θάλασσα τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων), ἢ *Σαχὶ-Γκιὸλ* (λίμνη τοῦ βασιλέως) καὶ *Ρουμιέ*, καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων Περσῶν *Οὐρουμιὲ* ἢ *Ρουμιὲ* (=ρωμέϊκη, ἡ τῶν Ρωμαίων). Εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρμενίᾳ, ὀνομαζομένη τότε ἀρμενιστὶ *Καποϊτζὸρ* (κυανῆ θάλασσα). Ἐν τῇ Ζενδαβέστᾳ, τῇ ἱερᾷ βίβλῳ τῆς ζωροαστρικῆς θρησκείας τῶν Περσῶν, καλεῖται *Τσακιαστᾶ*, ἐκ τούτου δὲ παράγεται καὶ τὸ παρὰ τῷ Πέρσῃ ποιητῇ Φιρδουσῆ (ΙΑ' αἰὼν μ. Χ.) ἐν τῷ ἐπικῷ αὐτοῦ ποιήματι «Σαχναμὲ» εἰς αὐτὴν διδόμενον ὄνομα *Τσιχάστ*. Ἔλαβε τὸ σημερινὸν ὄνομά της ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ὀχθῶν της πόλεως *Οὐρμίας* (*Ρουμιέ*, ἀρμενιστὶ *Οὐρμιά*). Τὸ ὕψος τῶν ὑδάτων εἶναι μεταβλητόν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνυψοῦται ἐνίοτε σημαντικῶς, ἄγνωστον ἐκ ποίας αἰτίας. Κατὰ τὸν Γάλλον de Morgan ἡ λίμνη ἔχει ἐπιφάνειαν 4.000 τ. χλμ., ἀνερχομένην μέχρις 6.000 κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πλημμυρῶν. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι ἁλμυρότατον, πολὺ ἁλμυρότερον τοῦ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης (Ἀσφαλτίτιδος), περιέχον χλωριοῦχον, βρωμιοῦχον καὶ ἰωδιοῦχον νάτριον, ὡς καὶ θειικὴν μαγνησίαν. εἶχε δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα (523) ἅλατα ἐπανθοῦντα καὶ κρυσταλλούμενα «κνησμώδη καὶ ἐπαλγῆ». Οἱ μόνοι ἐν τῇ λίμνῃ ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ εἶναι ἓν ὀστρακόδερμον τοῦ γένους *ἀρτεμία* καὶ ἡ κάμπη ἑνὸς διπτέρου ἐντόμου, συγγενοῦς τῆς ἐφύδρας. Εἰς τὸ νότιον αὐτῆς ἥμισυ εὑρίσκεται ἀρχιπέλαγος πεντηκοντάδος βραχωδῶν ἀκατοικήτων νήσων. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν νησίδων τούτων, ἡ *Κογιοὺν-Δαγὶ* (ὄρος προβάτων), μήκους 5 περίπου χλμ., ἔχει πηγὴν γλυκέος ὕδατος. Ἐν τῇ λίμνῃ κυκλοφοροῦν πλοῖα. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— **Οὐρμία** (περσιστὶ *Οὐρουμιὲ* καὶ *Οὐρμὶ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀζερμπαϊτζὰν εἰς ὕψος 1.330 μέτρων, εἰς ἀπόστασιν 11—12 μιλίων ἀπὸ τῆς Δ. ὄχθης τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Κάτ 35.000. Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, περιλαμβανούσης ὑπὲρ τὰ 300 χωρία. Ἐξάγει ξηροὺς καρποὺς καὶ καπνά. Ν. Μ.

οὐρμπανισμὸς (ὁ) (urbanisme)· βλ.λ. *ἀστυφιλία* καὶ *πολεοδομία*.

Οὐρμπανίτσκυ-*Πασσίνι* (Urbanitzky - Passini), ***Γκρέτα***. Αὐστριακὴ συγγραφεὺς καὶ συνθέτης, γεννηθεῖσα τῷ 1893. Κατάγεται ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἧς οἱ πρόγονοι ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1920 τὸν ἰατρὸν Πασσίνι τῆς Βιέννης. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Βιέννης τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας, ἐθνολογίαν καὶ μουσικήν, καὶ κατόπιν διετέλεσε συντάκτης τῆς «Wiener Allgemeine Künstler Zeitung, βραδύτερον δὲ ἀρχισυντάκτης τῆς «Oesterreich Ungarische Finanzpresse». Συνέθεσε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔργα: «Einst und Jetzt», «Komme d. Cockendes», «Frühl-Kind», «Ironie» κτλ. Μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν της ἔργων εἶναι: «Sehn-Sucht» (1911), «Wenn d. Weiber Menschen werden» (1914) κ.τ.λ. Ἔγραψεν ὡσαύτως διάφορα κριτικά, θεατρικά, ἐθνογραφικὰ καὶ πολιτικὰ ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Μ. Δ. Β.

Οὐρμπῖνο (Urbino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Πέζαρο-Οὐρμπῖνο τῆς Μαρκίας. Κάτ. 18.000. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. ΝΔ. τοῦ Πέζαρο, ἐπὶ λόφου ὕψους 430 μ., μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μετάουρο καὶ Φόλια, ἀναμέσον τῶν ἀνατολικῶν ὀροσειρῶν τῶν Ἀπεννίνων. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, ἐγκλείουσα ὅμως, ἐντὸς τῶν πολλῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν της καὶ τῶν πολυαρίθμων μεσαιωνικῶν μεγάρων της, ἀληθεῖς καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς, πατρὶς τῶν μεγάλων Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν: Φρειδερίκου ντὲ Μοντεφέλτρο, Ραφαήλου, καὶ Μπραμάντε. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου, ἔχει ἀνωτέρας σχολὰς καὶ πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1671. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐκκλησιῶν της εἶναι ἡ μητρόπολις, καταστραφεῖσα τῷ 1789 ἐκ σεισμῶν καὶ ἀναγερθεῖσα τῷ 1851 ὑπὸ τῆς Βαλαντιέ, μὲ πλεῖστα ἔργα γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς διασήμων καλλιτεχνῶν, τοῦ Βιβιάνι, τοῦ Μαράττι, τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Πάλμα τοῦ νεωτέρου, τοῦ Τζιοβάννι ντὰ Μπολόνια κ.τ.λ. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δομινίκου τοῦ 1365 περιέχει πλεῖστα ἔργα τοῦ ντέλλα Ρόμπια, τοῦ Βανβιτέλλι, τοῦ Τσούκκαρι κτλ., αἱ δὲ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Ἁγίου Παύλου, τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου εἶναι ἀληθινὰ μουσεῖα καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κτηρίων, τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον εἶναι τὸ σημαντικώτερον, κτισθὲν τῷ 1465 καὶ περιέχον ἀγάλματα καὶ ἔργα ζωγραφικῆς διασήμων καλλιτεχνῶν. Ἡ οἰκία ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Ραφαῆλος ἔχει μεταβληθῆ εἰς μουσεῖον Καλῶν τεχνῶν καὶ διαφόρων ἐνθυμίων τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Τὸ Οὐρμπῖνο εἶχε καὶ παλαιὰν περίφημον βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία μετεφέρθη εἰς τὴν Ρώμην. Τὰ κυριώτερα προϊόντα του εἶναι ἡ μέταξα, τὸ ἔλαιον καὶ ὁ τυρός, ἔχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ζυμαρικῶν καὶ κεραμεικῆς. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὠνομάζετο Urvinum Metaurense. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἐρούλων καὶ τῶν Ὀστρογότθων, τῷ δὲ 539 ὠχυρώθη ἐν αὐτῷ ὁ Βίτιγις, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκυρίευσεν αὐτὸ ὁ Βελισσάριος, κατόπιν σθεναρᾶς ἀντιστάσεως. Βραδύτερον κατέλαβον αὐτὸ οἱ Λομβαρδοί, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα εἶχεν ἀποβῆ τὸ θέατρον σφοδρῶν ἀγώνων μεταξὺ Γουέλφων καὶ Γιβελίνων. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐγένετο πρωτεύουσα ὁμωνύμου δουκάτου, ὅπερ τῷ 1502 περιῆλθεν εἰς τοὺς Μεδίκους. Τῷ 1626 περιῆλθεν εἰς τὸ παπικὸν κράτος, τῷ δὲ 1860 προσηρτήθη εἰς τὸ ἰταλικὸν βασίλειον. Μ. Δ. Β.

— **Οὐρμπῖνο** ***δουκᾶτον***. Παλαιὸν δουκᾶτον τῆς Ἰταλίας, ἱδρυθὲν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἔκειτο ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἰταλίᾳ, μεταξὺ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, τῆς Ρωμανίας καὶ τοῦ Ἀγκῶνος καὶ ἀνῆκε κατὰ πρῶτον εἰς τὸν οἶκον Μοντεφέλτρο μέχρι τοῦ 1502. Βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τοὺς Μεδίκους καὶ τῷ 1631 προσηρτήθη εἰς τὸ παπι-

Digitized by Google

κὸν κράτος. Πρωτεύουσα αὐτοῦ ἦτο ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Μ. Δ. Β.

Οὐρ-νίνα. Ἱδρυτὴς δυναστείας τῆς Χαλδαϊκῆς Λαγκάς. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀκουργάλ. Γ.Λ.Α.

Οὐρ-νινγιρσοῦ. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ περιωνύμου Γαυδέα, πρίγκιπος τῆς Λαγκὰς (25 αἰὼν π.Χ.). Γ. Λ. Α.

Οὔρντ [*Μυθολ.*]. Ὄνομα σκανδιναυϊκῆς Μοίρας (βλ. λ. *Νόρναι*).

οὐροβακτηρίδια (τὰ) (urobactéries). Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην περιεγράφησαν, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Miquel, εἴδη τινὰ βακτηριδίων, ἅτινα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ζυμῶσι τὴν οὐρίαν τῶν οὔρων. Τὸ καλύτερον περιγραφὲν καὶ σπουδασθὲν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Miquel ἀπομονωθὲν ἐκ τοῦ ὕδατος τῶν ὑπονόμων *βακτηρίδιον τῶν οὔρων* (bacillus ureae). Εἶναι λεπτὸν βακτηρίδιον μήκους μὲν 2 μ., πλάτους δὲ ὀλιγώτερον τοῦ 1 μ., παρουσιαζόμενον εἰς μεγάλα νημάτια. Τὰ βακτηρίδια ταῦτα θολοῦσι ταχύτατα τὰ οὖρα καὶ μετατρέπουσιν ἐντὸς 48 ὡρῶν τὴν οὐρίαν αὐτῶν εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀμμωνίαν διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκκρινομένου ἐνζύμου, ὅπερ ὠνομάσθη *οὐρεάση*. Παράγει σπόρους ἐλλειπτικούς, ἀντέχοντας ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 96° καὶ καλλιεργεῖται εἰς ζωμὸν περιέχοντα οὐρίαν. Εἶναι προαιρετικῶς ἀναερόβιον. Παραπλήσιον πρὸς τοῦτο, ἂν μὴ ὅμοιον, εἶναι καὶ τὸ περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ Leube, ὅπερ ἀναπτύσσεται ἐπὶ πηκτῆς, ἣν δὲν ῥευστοποιεῖ. Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Miquel σπουδασθέντων οὐροβακτηριδίων τὰ γνωστότερα εἶναι: 1) τὸ *οὐροβακτηρίδιον τοῦ Pasteur* (urobacillus Pasteurii), 2) τὸ *οὐροβακτηρίδιον τοῦ Duclaux* (urob. Duclauxii), 3) τὸ *οὐροβακτηρίδιον τοῦ Freundenreich* (urob. Freundenreichii) καὶ 4) τὸ *οὐροβακτηρίδιον τοῦ Maddox* (urob. Maddoxii). Τὰ βακτηρίδια ταῦτα δὲν παρουσιάζουσι μεγάλας μορφολογικὰς διαφοράς. Τὰ δύο πρῶτα ἀναπτύσσονται μόνον εἰς ἰσχυρῶς ἀλκαλικὸν ζωμὸν καὶ πηκτήν. Τὸ τρίτον εἶναι μέγα βακτηρίδιον κινούμενον, συνήθως ἡνωμένον εἰς μικρὰς ἁλύσεις, παράγει σπόρους, ἀναπτύσσεται ἐπὶ πηκτῆς εἰς θερμοκρασίαν 20° καὶ ῥευστοποιεῖ αὐτὴν βραδέως. Τὸ τοῦ Maddox εἶναι βακτηρίδιον παχύ, κινεῖται καὶ ἀναπτύσσεται δυσκόλως εἰς πηκτήν, ἣν δὲν ῥευστοποιεῖ. Ν. Α. Μ.

οὐροβόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τὴν οὐρὰν δάκνων.

—**οὐροβόρος** *ὄφις*. Ὁ ὄφις οὗτος, ὁ περὶ ἑαυτὸν ἑλισσόμενος καὶ τὴν οὐράν του δάκνων, ἐλατρεύετο κατὰ τοὺς πρώτους μεταχριστιανικοὺς χρόνους ἐν Φρυγίᾳ ὑπὸ τῶν Ναασενιανῶν, γνωστικῆς αἱρέσεως, ἥτις, ὡς καὶ οἱ ὀφεῖται, ἐθεώρουν τὸν ὄφιν ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς ὑπερτάτης δυνάμεως, τῆς φρονήσεως καὶ τῆς μυστηριακῆς γνώσεως. Παρὰ τοῖς ἀλχημισταῖς ὁ οὐροβόρος ὄφις, ὅπως καὶ τὸ φιλοσοφικὸν ᾠόν, ἐξεικονίζει τὸ ἑνιαῖον τῆς ὕλης, τὴν ἀπόλυτον ἑνότητα, αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, ἥτις τὸ πᾶν περιβάλλει καὶ εἰς πᾶν ὃν παρέχει γένεσιν. Τοῦτο ὑποδηλοῖ καὶ ἡ ῥῆσις «ἓν τὸ πᾶν καὶ δι' αὐτοῦ τὸ πᾶν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πᾶν», ἥτις εἰς ἀλχημιστικάς τινας πραγματείας ἀναγράφεται ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ οὐροβόρου ὄφεως διαγραφομένου κύκλου. Ἐν τῇ ἀνθρωποσοφίᾳ ὁ οὐροβόρος ὄφις συμβολίζει τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν συνθετικὴν ἑνότητα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς κυκλικῆς κινήσεως. Η. Π. Γ.

οὐρόγαστρα (τὰ) [*Ζωολ.*]. Κατηγορία ζῴων περιλαμβάνουσα ἐκ τῶν μαλακοστράκων τὰ φέροντα τὴν οὐρὰν παρὰ τὴν γαστέρα. Δ. Ν. Π.

οὐρογεννητικός,—*ή*,—*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὔρησιν καὶ εἰς τὴν γέννησιν: «οὐρογεννητικὰ ὄργανα» τὰ ὄργανα τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τε τὴν οὔρησιν καὶ διὰ τὴν γέννησιν.

— **οὐρογεννητικὸν** *τρίγωνον* [*Ἀνατομ.*]. Χώρα τρίγωνος ἐπὶ τοῦ περινέου, κειμένη ἔμπροσθεν γραμμῆς ἐγκαρσίας, ἑνούσης τὰ δύο ἰσχιακὰ κυρτώματα καὶ ἀποτελούσης τὴν βάσιν τοῦ τριγώνου, οὗ ἡ κορυφὴ τείνει πρὸς τὴν ἡβικὴν καμάραν. Τὸ τρίγωνον τοῦτο παριστᾷ μυοτενόντιον πέταλον, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν ἡβοϊσχιακῶν ὀστῶν, διατιτραίνεται δ' ὑπὸ τοῦ οὐρογεννητικοῦ σωλῆνος (οὐρήθρας). Ι. Π.

— **οὐρογεννητικὸς** *κόλπος* [*Ἀνατομ.*]. Ὁ χῶρος τοῦ γυναικείου αἰδοίου, ὁ ὑπὸ τῶν μικρῶν χειλέων αὐτοῦ περιλαμβανόμενος, ὁ καλούμενος *πρόδομος τοῦ κολεοῦ*, ὀνομάζεται καὶ *οὐρογεννητικὸς κόλπος*, ὡς ὑποδεχόμενος τὴν ἐκβολὴν τῶν οὐρητικῶν καὶ τῶν γεννητικῶν πόρων (τῆς οὐρήθρας καὶ τοῦ κολεοῦ). Ἀναλογεῖ δὲ πρὸς τὸν οὐρογεννητικὸν σωλῆνα τοῦ ἀνδρός. Ι. Π.

— **οὐρογεννητικὸς** *σωλὴν* [*Ἀνατομ.*]. Σωλὴν κυλινδρικός, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς οὐρήθρας καὶ διὰ τοῦ προστάτου καὶ τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς οὐρήθρας ἐκβάλλει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πέους διὰ τοῦ ἔξω στομίου τῆς οὐρήθρας.

οὐρογοσάνη (ἡ) (Urogosanum) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται συνδυασμὸς γονοσάνης καὶ οὐροτροπίνης. Σκεύασμα ἀντισηπτικὸν τῶν οὐροφόρων ἱστῶν, χορηγούμενον ἐπὶ κυστιτίδων βλεννορροϊκῶν καὶ μή. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ μετατρέπῃ τὰ ἀλκαλικὰ οὖρα εἰς ὄξινα. Κ.Γ.Μ.

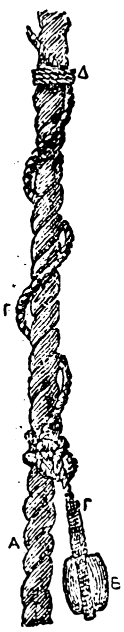

Οὐροδέτησις.

[Α= Ἐξάρτιον. Β=Τρόχιλος. Γ=Οὐρὰ τοῦ τροχίλου. Δ=Ἐπίδεσμος περιδέσεως.]

οὐρόδεσμος (ὁ) (κοιν. *δέσιμο τῆς μπαρμπαρέσσας*). Δεσμὸς δι' οὗ καθάπτομεν τρόχιλον ἢ σύσπαστον διὰ τῆς *οὐρᾶς* αὐτοῦ πρὸς ἱστὸν ἢ κεραίαν ἢ ἐξάρτιον, πρὸ πάντων δὲ εἰς ἅλυσιν ἀγκύριον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐνεργείας τοῦ *ἐργάτου* διὰ τῆς παρεμβολῆς *ἀναγκάστρου* (κοιν. *παρέλλα*). Σ. Ε. Λ.

οὐροδέτησις (ἡ). Ἡ πρᾶξις τοῦ *οὐροδετεῖν* διὰ κατασκευῆς *οὐροδέσμου*. Θέτομεν τὸν τρόχιλον ἐπὶ τοῦ μέρους εἰς ὃ θέλομεν νὰ τὸν καθάψωμεν, κατασκευάζομεν δὲ διὰ τῆς οὐρᾶς του δύο στροφὰς πλησίον τοῦ τροχίλου καὶ ἐξακολουθοῦμεν νὰ περιελίσσωμεν αὐτὴν σπειροειδῶς, στερεοῦντες ἐν τέλει καὶ τὴν οὐράν, διὰ μικροῦ ἐπιδέσμου περιβάλλοντος αὐτήν τε καὶ τὸ ἀντικείμενον, ἐφ' οὗ αὕτη περιειλίχθη. Σ. Ε. Λ.

οὐροδετῶ (—*έω*)· καθάπτω που τρόχιλον διὰ τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ (βλ. *οὐροδέτησις*).

οὐρόδηλα (τὰ) (Urodela) [*Ζωολ.*]. Κατηγορία ζῴων σπονδυλωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιβίων*, χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τῆς παρουσίας οὐρᾶς καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον. Αἱ μεταμορφώσεις τῶν ζῴων τῆς κατηγορίας ταύτης δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως ἐξηκριβωμέναι διὰ πάντα τὰ γένη καὶ εἴδη αὐτῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: μέγεθος μέτριον ἢ μικρόν, ἐπίμηκες καὶ γυμνὸν λεπίδων ἢ ἑτέρων προσαρτηματικῶν ὀργάνων, κεφαλὴ φέρουσα μικροὺς ὀφθαλμοὺς καλυπτομένους εἰς πολλὰ εἴδη ὑπὸ τὸ δέρμα ταύτης, σιαγόνες ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι μὲ πολυπληθεῖς ὀδόντας, πόδες βραχεῖς, ἐξ ὧν οἱ πρόσθιοι φέρουσι τέσσαρας δακτύλους, οἱ δὲ ὀπίσθιοι πέντε, οὐρὰ καλῶς διαπεπλασμένη, ἀναπνοὴ βραγχιακὴ καὶ εἴς τινα γένη πνευμονική. Πολλαπλασιάζονται δι' ᾠῶν καὶ τινα γεννῶσι ζῶντα τέκνα. Εἶναι ζῷα ἀμφίβια, ἐνδιαιτώμενα κυρίως εἰς γλυκέα ἢ ἁλμυρὰ ὕδατα. Γνωστὰ πολυπληθῆ γένη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἰσημερινὸν χώρας. Ἀξιολογώτερα γένη εἶναι ἡ *σαλαμάνδρα*, τὸ *ἀμφίομμα*, ὁ *ἀξόχτης*, ὁ *μενόπομος*, ὁ *μενόβραγχος* κ. ἄ. Π. Ν. Π.

—[*Παλαιοζωολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *οὐροδήλων* συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων γλυκέων ὑδάτων, τὰ μὲν ἀρχαιότερα εἰς τὴν γουήλδιον σειρὰν τῆς παλαιοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, τὰ δὲ πλεῖστα ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

οὐροδοχεῖον (τό)· τὸ δοχεῖον τῶν οὔρων, τὸ ἐν ᾧ οὐροῦμεν, κοιν. *καθοίκι*, *ἀγγειό*.

—[*Ἐγκυκλ.*] Τὰ κοινὰ *οὐροδοχεῖα* κατασκευάζονται ἐκ πηλοῦ, πορσελλάνης ἢ ἐπιχρίστου μετάλλου κλπ. καὶ ἔχουσι τὸ συνήθη σχήματα γάστρας, χύτρας κλπ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τοιούτων, ὑπάρχουσι καὶ τὰ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς οὐροδοχεῖα (κοιν. *πάπιες*), τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ὑέλου ἢ ἐλαστικοῦ κόμμεως, σχήματος πεπλατυσμένου ἢ ἐν εἴδει κεκλιμένης φιάλης, εἰς τρόπον ὥστε ὁ πάσχων νὰ οὐρῇ κλινήρης, χωρὶς νὰ ἐγείρηται. Ἐπὶ πλέον κατασκευάζονται καὶ εἰδικὰ οὐροδοχεῖα διὰ τοὺς πάσχοντας ἐξ ἀκρατείας οὔρων, τόσον διὰ τοὺς ἄνδρας ὅσον καὶ διὰ τὰς γυναῖκας, τὰ ὁποῖα προσδενόμενα εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος, φέρονται μονίμως ὑπὸ τῶν ῥηθέντων ἀσθενῶν. Τὰ τοιαῦτα οὐροδοχεῖα δέον νὰ διατηρῶνται καθαρά, πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως τῶν οὐροφόρων ὁδῶν. Σ. Γ. Σ.

οὐροδόχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δεχόμενος τὸ οὖρον: «οὐροδόχος κύστις».

—**οὐροδόχος** *κύστις* [*Ἀνατομ.*]· βλ. *κύστις οὐροδόχος*.

οὐρόδων (ὁ) (Urodon) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

οὐρ(ο)ερυθρίνη (ἡ) (uroérythrine). Εἶναι μία ἐκ τῶν πολλῶν χρωστικῶν τῶν οὔρων, ἥτις χρωματίζει ἐρυθρῶς τὸ ἴζημα αὐτῶν καὶ ἥτις εὑρίσκεται εἰς μικροτάτην ποσότητα εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα. Ἡ χρωστικὴ αὕτη αὐξάνεται μετὰ μυϊκὴν ἐργασίαν, ἰσχυρὰν ἐφίδρωσιν, ἄφθονον βρῶσιν καὶ πόσιν, ἰδίᾳ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, γαστρικὸν φόρτον καὶ παθήσεις παρακολουθουμένας ὑπὸ κυκλοφορικῶν διαταραχῶν.

Ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τῶν οὔρων δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Εἰς 1000 κ. ἑκ. οὔρων προστίθενται 10 γρ. ὀρεοστέατος (τάλκ). Μετὰ καθίζησιν, τὸ ληφθὲν ἴζημα πλύνεται δι' ἀπεσταγμένου ὕδατος καὶ φυγοκεντρεῖται. Τὸ ἴζημα δέ, ὅπερ θὰ προκύψῃ, ἀφοῦ ἀναμιχθῇ μετ' οἰνοπνεύματος 95°, ὀξινισθέντος διὰ 0.5 % ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, θερμαίνεται ἐπί τινα λεπτὰ εἰς 40°—50° βαθμούς. Τὸ οἰνόπνευμα τοῦτο, ὡς περιέχον τὴν οὐροερυθρίνην, θὰ εἶναι ἐρυθρῶς κεχρωσμένον. Ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς χρωστικῆς ταύτης ἐκ τοῦ ἰζήματος τῶν οὔρων γίνεται ἐὰν ἀναμιχθῇ τοῦτο μετ' ἴσης ποσότητος ὀρεοστέατος καὶ μετὰ τὴν λειοτρίβησιν τοῦ μείγματος προστεθῇ ποσότης τις ὕδατος ἀπεσταγμένου. Ἡ κατόπιν κατεργασία εἶναι ὡς ἡ τῶν οὔρων.

Ἡ χημικὴ φύσις τῆς χρωστικῆς ταύτης εἶναι ἄγνωστος. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ χλωροφόρμιον καὶ διαλυτὴ εἰς τὸ θερμὸν ἰδίᾳ οἰνόπνευμα, ὅπερ χρωματίζει ἐρυθρῶς ἢ πορτοκαλλιοχρόως. Ἐὰν εἰς τὸ διάλυμα τοῦτο προστεθῇ ἠραιωμένον διάλυμα καυστικοῦ νατρίου ἢ ἀμμωνίας, παράγεται χροιὰ πρασινοκυανῆ ἢ ἐλαιόχρους. Τὰ ἠραιωμένα ὀξέα χρωματίζουσι ταύτην βαθέως ἐρυθρῶς, τὰ δὲ ἰσχυρὰ ὀξέα, τὸ ὀξυγονοῦχον ὕδωρ καὶ τὸ φῶς τὴν ἀποχρωματίζουσι. Διὸ ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτῆς πρέπει νὰ γίνῃ μακρὰν φωτός. Ν. Α. Μ.

οὐρόκοκκοι (οἱ). Διάφορα εἴδη μικροκόκκων ἐχόντων τὴν ἰδιότητα νὰ διασπῶσι τὴν οὐρίαν εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀμμωνίαν. Ὁ καλύτερον περιγραφεὶς εἶναι ὁ *μικρόκοκκος τῶν οὔρων* (micrococcus ureae), οὗτινος τὴν παρουσίαν ἐν τοῖς οὔροις ἐσημείωσε πρῶτος ὁ Pasteur τῷ 1862, ἀποδώσας μάλιστα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀμμωνιακὴν ζύμωσιν τῶν οὔρων. Ἡ πλήρης ὅμως περιγραφὴ αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν Van Tieghem, διὸ καὶ ὀνομάζεται urococcus Van Tieghemi. Εἶναι κόκκος σφαιρικός, ἔχων διάμετρον ἀπὸ 1 μ.—1.5 μ. Εὑρίσκεται μεμονωμένος ἢ ὡς διπλόκοκκος ἢ ὡς τετραδικὸς ἢ εἰς μεγάλας ἁλύσεις. Καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτατα ἐντὸς οὔρων ἀπεστειρωμένων καὶ οὐδετέρας ἀντιδράσεως, ἐπιφέρων τὴν ζύμωσιν τῆς οὐρίας διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκκρινομένου ἐνζύμου, ὅπερ ὁ ἀπομονώσας αὐτὸ Musculus ὠνόμασεν *οὐρεάσην*. Ὁ κόκκος οὗτος καλλιεργούμενος ἐπὶ πηκτῆς δίδει ἀποικίας ὁμοιογενεῖς, μικρὸν προεχούσας, λευκάς, στιλπνάς, ὁμοιαζούσας πρὸς σταγόνας στεατοκηρίου. Δὲν ῥευστοποιεῖ τὴν πηκτήν. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω μικροκόκκου περιεγράφησαν ὑπὸ μὲν τοῦ Miquel καὶ ἕτερα ἐννέα εἴδη μικροκόκκων, ὧν τρεῖς ῥευστοποιοῦντες τὴν πηκτήν, ὑπὸ δὲ τοῦ Flügge εἷς, ὅστις ῥευστοποιεῖ ἐπίσης τὴν πηκτὴν καὶ ἔχει μεγάλην ζυμωτικὴν δύναμιν. Ὑδατῶδες ἐναιώρημα ἑνὸς γραμμαρίου τοῦ μικροβίου τούτου δύναται νὰ διασπάσῃ εἰς μίαν ὥραν ἀπὸ 180—1.200 γρ. οὐρίας. Ν. Α. Μ.

οὐροχρισία (ἡ). Τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐξάγει ὁ ἰατρὸς ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν οὔρων, ἢ καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐξετάσαντος ταῦτα οὐροχημικοῦ. Ν. Α. Μ.

οὐροκύστις, —*εως* (ἡ) (Urocystis) [*Βοταν.*]. Γένος *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τιλλετιδῶν*. Τὰ χλαμυδοσπόρια ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰ κύτταρα συνηνωμένα, ὧν τὸ κεντρικόν, τὸ καὶ μεγαλύτερον, εἶναι μόνον γόνιμον. Τὸ προμυκήλιον εἶναι βραχὺ καὶ καταλήγει εἰς πολλὰ σποριδια κυλινδρικά. Τὸ γένος περιλαμβάνει διάφορα βλαβερὰ εἴδη προκαλοῦντα τὸν ἄνθρακα τῆς σικάλεως, τὸν ἄνθρακα τοῦ κρομμύου κλ. Ε. Τ. Ε.

οὐροκυστῖτις. Φλεγμονὴ τῆς οὐροδόχου κύστεως, χαρακτηριζομένη κλινικῶς διὰ τῆς συμπτωματικῆς τριάδος: πυουρίας, πόνου καὶ συχνουρίας καὶ ὀφειλομένη εἰς διάφορα μικρόβια.

οὐρολεπὶς (ἡ) (Urolepis Belloti) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παλαιονισκιδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον πτερύγια λίαν ἰσχυρά. Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Λομβαρδίᾳ. Γ. Κ. Γ.

οὐρόλεπτος (ὁ) (Uroleptus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων ἀνακανθίνων τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *οὐρόλεπτος ὁ μεσογειακὸς* (Uroleptus mediterraneus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 30 ἑκατοστομέτρων, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὐρύτερον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος του καὶ λεπτότερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον. Ὁ χρωματισμός κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι φαιοερυθρός, κατὰ δὲ τὰ κάτω ὑπομελανός. Δ.Ν.Π.

οὐρόλη (ἡ) (Urol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Ἕνωσις τοῦ κινικοῦ ὀξέος μετὰ τῆς οὐρίας. Μεγάλοι κρύσταλλοι ἄχροες, τηκόμενοι εἰς 107°, λίαν διαλυτοὶ εἰς

Digitized by Google

τὸ ὕδωρ. Εἶναι φάρμακον ἀντιρρευματικὸν καὶ ἀντιαρθριτικόν. Κ. Γ. Μ.

οὐρολιθίασις. Καλεῖται οὕτω ἡ ἐντὸς τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων (νεφρός, πύελος, οὐρητήρ, κύστις καὶ οὐρήθρα) καθίζησις ἑνὸς ἢ πλειόνων στοιχείων, τὰ ὁποῖα φυσιολογικῶς εὑρίσκονται ἐν διαλύσει ἐντὸς τῶν οὔρων. Σχηματίζεται οὕτω βαθμηδὸν πηλός, ψάμμος ἢ λίθοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀγκώδεις. Κ. Κ. Κ.

οὐρόλιθος (ὁ). Ὁ ἐν τῷ οὐροποιητικῷ συστήματι, ἐν τοῖς νεφροῖς καὶ τῇ οὐροδόχῳ κύστει, σχηματισθεὶς λίθος, ὀφειλόμενος εἰς τὴν καθίζησιν τῶν ἁλάτων τῶν οὔρων. Ι. Κ. Κ.

οὐρολογία. Ὀνομάζομεν οὐρολογίαν ἐν γένει τὸν κλάδον τῆς ἰατρικῆς, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται περὶ τὰ νοσήματα τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος. Ἡ εἰδικότης αὕτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν θεραπευτῶν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μεσαίωνος ἦτο ἐγκαταλελειμμένη εἰς χεῖρας τῶν ἐμπειρικῶν καὶ πλανοδίων. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ οὐρολογία ἀπετέλεσεν εἰδικότητα τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ βασιζομένην ἐπὶ στενῶν ὁρίων· τοὐναντίον ἀπὸ τοῦ 1870 ἀρχίζει νέα ἐξέλιξις πρὸς τὴν εὐρεῖαν εἰδικοποίησιν, τὴν συνδεδεμένην μετὰ γνώσεων ἐγκυκλοπαιδικῶν. Σήμερον ἡ οὐρολογία, βασιζομένη ἐπὶ ἐγκυκλοπαιδικῶν ἰατρικῶν γνώσεων, ἀπεσπάσθη τελείως τῆς χειρουργικῆς, εἰς ὅλα δὲ τὰ πανεπιστήμια τῆς Γαλλίας ὑπάρχει ἕδρα τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς οὐρολογίας· εἰς δὲ τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἔκτακτος αὐτοτελὴς ἕδρα διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Ν. Οἰκονόμου. Σ. Ο.

οὐρολογικός, —ή, —όν· ὁ σχετιζόμενος περὶ τὴν οὐρολογίαν.

οὐρολόγος (ὁ). Ἰατρὸς εἰδικῶς ἀσχολούμενος περὶ τὰ νοσήματα τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος.

οὐρόλοφος (ὁ) (Urolophus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων χονδροπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σελαχιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυγονιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἀρκετὰ ὑψηλὸν καὶ πεπλατυσμένον, δισκοειδές, ἀπολῆγον εἰς λεπτὴν οὐράν. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

οὐρομάστιξ (ἡ) (Uromastix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*, περιλαμβάνον σαύρας μετρίου μεγέθους, ἀπαντώντας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

οὐρομελής (ὁ, ἡ), —ές (τό). Τερατογενὴς διάπλασις, ἀναγομένη εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐτοσίτων μοναδικῶν τεράτων, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς στενῆς συντήξεως τῶν δύο κάτω ἄκρων, ἅτινα ἐμφανίζουσιν εἰς τὸ τελικὸν αὐτῶν πέρας ἕνα μόνον πόδα ἐκ τῶν δύο συγκεκολλημένων ἄκρων. Εἰς τὰ τέρατα ταῦτα τὸ ὀστοῦν τῆς κνήμης εὕρηται ὡς ἐπέκτασις τοῦ μηριαίου ὀστοῦ. Ἐνίοτε ὅμως, ὡς παρετήρησεν ὁ Boerhaave, τὰ δύο ταῦτα τμήματα δυνατὸν νὰ ὦσι συνηνωμένα, σχηματίζοντα ὀρθὴν γωνίαν. Μ. Ν. Κ.

οὐρομετίνη (ἡ) *[Φαρμ.]* βλ. λ. *ἑξαμεθυλενοτετραμίνη*.

οὐρόμετρον (τό). Ἡ συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας προσδιορίζεται τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν οὔρων. Τὸ οὐρόμετρον εἶναι *ἀραιόμετρον* σταθεροῦ βάρους, φέρον κλίμακα ἠριθμημένην. Τὰ γνωστότερα τῶν οὐρομέτρων εἶναι τὰ τοῦ Vogel, ἅτινα, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος τῶν οὔρων, φέρουσι κλίμακα ἀπὸ 1000–1020 ἢ 1020—1040 ἢ 1040—1060. Ἐν τούτοις εὑρίσκονται καὶ οὐρόμετρα μετὰ κλίμακος διῃρημένης ἀπὸ 1000—1060, περιλαμβανούσης δηλαδὴ τὰ ὅρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυμαίνεται τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν οὔρων. Τὸ οὐρόμετρον τοῦ Niemann φέρει καὶ θερμόμετρον πρὸς ταυτόχρονον μέτρησιν καὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν οὔρων. Ν. Α. Μ.

οὐρομύκης (Uromyces) *[Βοτ.]*. Γένος *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πουκκινιιδῶν*, χαρακτηριζομένων ἀπὸ τελευτοσπόρια συνεχῆ μὲ μίσχον παραμένοντα ἢ ἀποπίπτοντα, ἐπισπόριον καστανόχρουν, λεῖον ἢ ἀνώμαλον, μὲ θηλὴν εἰς τὸ ἄκρον καὶ ἕνα μόνον βλαστικὸν πόρον. Τὰ οὐρεδοσπόρια εἶναι μονοκύτταρα, ἁπλᾶ, μὲ λεῖον ἢ ἀνώμαλον ἐπισπόριον. Ἐνίοτε ἐλλείπουν. Τὰ πυκνίδια καὶ αἰκίδια ὑπάρχουν ἢ ἐλλείπουν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ παράσιτα μεγάλης οἰκονομικῆς σημασίας, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: *οὐρομύκης τῶν κυάμων* (U. fabae), *οὐρομύκης τῶν φασιόλων* (U. appendiculatus), *οὐρομύκης τῶν τριφυλλίων* (U. trifolii), *οὐρομύκης τῶν πίσων* (U. pisi) κλπ. Ἐνδείκνυται ἡ ἐκρίζωσις καὶ καῦσις τῶν προσβεβλημένων φυτῶν καὶ προληπτικοὶ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ. Ε. Τ. Ε.

οὐρόμυς (ὁ) (Uromys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μύας ἐνδιαιτωμένους ἐντὸς τῶν δασῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ ἐκ διαφόρων ριζῶν τρεφομένους. Δ. Ν. Π.

οὖρον (τό). Ὑγρόν, ὅπερ, ἐκκρινόμενον ὑπὸ τῶν νεφρῶν, περιέχει ἐν διαλύσει καὶ ἐνίοτε ἐν αἰωρήσει πολυαρίθμους ὀργανικὰς καὶ ἀνοργάνους οὐσίας, προερχομένας ἄλλας μὲν ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τοῦ ὀργανισμοῦ, ἄλλας δὲ ἄλλως πως εἰσελθούσας ἐν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ. Τὸ οὖρον, παραγόμενον ἐν τῇ ἐκκριτικῇ μοίρᾳ τῶν νεφρῶν, ἀθροίζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς κάλυκας καὶ τὴν πύελον αὐτῶν. Ἐκεῖθεν διὰ τῶν οὐρητήρων φέρεται εἰς τὴν οὐροδόχον κύστιν, ὁπόθεν, ἀφοῦ παραμείνῃ ἐπί τινα χρόνον, ἀποβάλλεται διὰ τῆς οὐρήθρας. Ἡ σύνθεσις τῶν οὔρων, περιεχόντων τὰ τελικὰ προϊόντα τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν τροφῶν, μαρτυρεῖ τὴν φύσιν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἱκανότητος, μεθ' ἧς ὁ ὀργανισμὸς ἐκπληροῖ τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην λειτουργίαν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἐὰν διά τινα λόγον ἡ λειτουργία αὕτη τοῦ ὀργανισμοῦ διαταραχθῇ, εἶναι λίαν φυσικὸν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς θὰ ἀναφανῶσιν εἰς τὰ οὖρα, τῶν ὁποίων θὰ μεταβληθῇ ἡ φυσιολογικὴ σύνθεσις. Διὰ τοῦτο ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη δικαίως θεωρεῖ τὴν ἐξέτασιν τῶν οὔρων ὡς μίαν τῶν κυριωτέρων διαγνωστικῶν μεθόδων, ἐξ ἧς πολλάκις ἀρύεται σπουδαιότατα στοιχεῖα διά τε τὴν διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τοῦ πάσχοντος ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐξέτασις τῶν οὔρων, ἀναλόγως τῶν χρησιμοποιηθησομένων μέσων, διαιρεῖται εἰς *μακροσκοπικήν, φυσικήν, χημικήν, μικροσκοπικὴν* καὶ *μικροβιολογικήν*. Πᾶσα δὲ ἐξέτασις γινομένη καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω διευθύνσεις, ὀνομάζεται γενικὴ ἢ πλήρης ἐξέτασις. Ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν γενικὴν ἐξέτασιν τῶν οὔρων κέκτηται ὁ τρόπος τῆς συλλογῆς αὐτῶν, δεδομένου ὅτι τὰ οὖρα τῶν διαφόρων οὐρήσεων τοῦ εἰκοσιτετραώρου δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν σύνθεσιν.

Συλλογὴ τῶν οὔρων. Ὁ θέλων νὰ συλλέξῃ τὰ οὖρα αὐτοῦ, προβαίνει εἰς τοῦτο ἀπὸ ὡρισμένης ὥρας τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς αὐτῆς ὥρας τῆς ἑπομένης. Ἡ συλλογὴ γίνεται ἀπ' εὐθείας εἰς δοχεῖον, ὅπερ ἐπλύθη πρότερον καλῶς διὰ βεβρασμένου ὕδατος καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθησαν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ζυμώσεως αὐτῶν 0,25 γρ. κυανιούχου ὑδραργύρου, ἢ 3—5 κ. ἑκ. χλωροφορμίου ἢ κρύσταλλοί τινες θυμόλης. Μετὰ τὴν μέτρησιν ἢ τὴν ζύγισιν τοῦ ὅλου ποσοῦ τῶν οὔρων θ' ἀποσταλῶσι πρὸς ἐξέτασιν 300 κ. ἑκ. περίπου αὐτῶν μετὰ σημειώματος, εἰς ὃ θὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα, τὸ φῦλον, ἡ ἡλικία, τὰ τυχὸν ληφθέντα φάρμακα, ὡς καὶ ἡ ποσότης τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Τὰ οὕτω συλλεχθέντα οὖρα διατηροῦνται ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ ἑπομένως δύνανται ν' ἀποσταλῶσι καὶ ταχυδρομικῶς εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ διαμένει ὁ ἀποστολεὺς αὐτῶν. Ἐάν, διά τινα λόγον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλλεχθῶσι τὰ οὖρα τοῦ εἰκοσιτετραώρου, τότε καλὸν εἶναι ν' ἀποσταλῶσι τὰ οὖρα δύο οὐρήσεων καὶ ἰδίᾳ μιᾶς νυκτερινῆς πρὸ τῆς κατακλίσεως καὶ τῆς πρωϊνῆς μετὰ τὴν ἔγερσιν.

Ι. *Μακροσκοπικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων.* Αὕτη, γινομένη ἄνευ συσκευῶν, σκοπεῖ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν γενικῶν χαρακτήρων τῶν οὔρων, ἤτοι τῆς *ποσότητος*, τῆς *χροιᾶς*, τῆς *συστάσεως*, τῆς *ὄψεως*, τῆς *ὀσμῆς* καὶ τοῦ *ἰζήματος*. Μολονότι καὶ οἱ γενικοὶ οὗτοι χαρακτῆρες τῶν οὔρων δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐκ διαφόρων αἰτίων, οὐχὶ πάντοτε σταθερῶν, εἶναι ἐν τούτοις δυνατὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς συγκρίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν δεδομένων τῆς πείρας νὰ ἀποτελέσωσιν οὗτοι πολύτιμα στοιχεῖα διὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν διάγνωσιν. Τούτου ἕνεκα θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς ἑκάστου τῶν χαρακτήρων τούτων.

α') *Ποσότης.* Τὸ ποσὸν τῶν οὔρων τὸ ἐκκρινόμενον ἐντὸς 24 ὡρῶν ὑπὸ ἀτόμου ἐνήλικος, ὑγιοῦς, ἔχοντος κανονικὸν βάρος καὶ ὕψος καὶ φυσιολογικῶς διαιτωμένου κυμαίνεται ἐπὶ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἀπὸ 1200—1500 κ. ἑκ., ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἀπὸ 900—1200 κ. ἑκ. Εὐνόητον εἶναι ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπηρεάζεται ὑπὸ πολλῶν φυσιολογικῶν ἢ παθολογικῶν παραγόντων. Οὕτω παρατηρεῖται αὔξησις τῆς ποσότητος τῶν οὔρων μετὰ λῆψιν μεγάλης ποσότητος τροφῆς καὶ ποτοῦ, ἐν καιρῷ ψύχους καὶ εἰς τὰ παιδία μέχρις ἡλικίας 14 ἐτῶν. Ἐλάττωσις δὲ παρατηρεῖται μετὰ νηστείαν ἢ λῆψιν μικρᾶς ποσότητος ποτῶν, μετ' ἔντονον μυϊκὴν ἐργασίαν καὶ ἐφίδρωσιν καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Παθολογικῶς παρατηρεῖται αὔξησις εἰς τὸν διαβήτην, εἰς τὴν χρονίαν νεφρῖτιδα, εἴς τινας πυρετικὰς νόσους, εἴς τινας ψυχικὰς καὶ νευρικὰς συγκινήσεις, μετὰ λῆψιν διουρητικῶν φαρμάκων, ἐνέσεων ὀροῦ καὶ ψυχρῶν λουτρῶν. Ἐλάττωσις δὲ παρατηρεῖται εἴς τινας ὀξείας μολυσματικὰς νόσους (χολέρα, δυσεντερία), εἰς τὰς ἡπατικὰς καὶ καρδιακὰς παθήσεις, εἴς τινας παθήσεις τῆς κύστεως καὶ τῶν νεφρῶν, εἰς τὰ ἐκτεταμένα ἐγκαύματα καὶ μετὰ σφοδρὰν συγκίνησιν. Τὴν αὔξησιν τῶν οὔρων ὀνομάζομεν *πολυουρίαν*, τὴν ἐλάττωσιν *ὀλιγουρίαν*, τὴν κατὰ μικρὰς ποσότητας ἔξοδον *ἰσχουρίαν* καὶ τὴν τελείαν ἔκλειψιν *ἀνουρίαν*. Ὅταν ἡ οὔρησις εἶναι συχνή, ὀνομάζεται *συχνουρία* ἢ *πολλακιουρία*.

β') *Χροιά.* Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα ἔχουσι χροιὰν ποικίλλουσαν ἀπὸ κιτρίνης ἠλεκτροχρόου μέχρις ἐρυθροκαστανοχρόου, ἀναλόγως τῆς πυκνότητος αὐτῶν, καὶ ὀφειλομένην εἰς τὸ *οὐρόχρωμα* καὶ τὰς ἄλλας *οὐροχρωστικάς*. Ὅσον ἀραιότερα εἶναι τὰ οὖρα, τόσον ἀνοικτότερον χρῶμα ἔχουσι. Τοὐναντίον, ὅσον πυκνότερα εἶναι, τόσον βαθύτερον εἶναι τὸ χρῶμα αὐτῶν. Τὰ ὄξινα οὖρα εἶναι βαθυχρούστερα τῶν ἀλκαλικῶν. Ἐπὶ διαβήτου, ὑστερίας, νεφρίτιδος καὶ πολυουρίας ἐκ συγκινήσεως τὰ οὖρα εἶναι ἀχρόχροα. Ἐπὶ πυρετικῶν ὅμως νόσων εἶναι βαθέως κεχρωσμένα. Ἡ παρουσία αἵματος ἢ αἱμοσφαιρίνης εἰς τὰ οὖρα δίδει εἰς αὐτὰ χροιὰν ἀπὸ ἐρυθρᾶς μέχρι καφεοχρόου. Ἐπὶ ἰκτέρου τὰ οὖρα ἔχουσι χροιὰν κιτρινοπρασίνην. Ἡ περίσσεια στερεῶν συστατικῶν, ὡς καὶ οὐροχολίνης καὶ ἰνδικάνης δίδουσιν εἰς τὰ οὖρα χροιὰν βαθεῖαν. Ἀλλὰ καὶ φάρμακά τινα λαμβανόμενα ἐσωτερικῶς μεταβάλλουσι τὴν φυσιολογικὴν χροιὰν τῶν οὔρων. Οὕτως ἡ σαλόλη, ἡ ναφθόλη καὶ αἱ θειοῦχοι σκευασίαι δίδουσιν εἰς τὰ οὖρα χροιὰν ἐλαιοπρασίνην ἢ μελανωπήν. Ἡ χρυσοραβίνη, ἡ σέννα καὶ τὸ ῥῆον δίδουσι χροιὰν χρυσίζουσαν ἐρυθροκαστανήν, τὸ κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου κυανοπρασίνην καὶ ἡ σαντονίνη κιτρινοπρασίνην.

γ') *Σύστασις.* Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα ἔχουσι ρευστὴν τὴν σύστασιν. Ἐὰν ὅμως περιέχουσι πολλὴν βλένναν, ἢ πύον, ἢ λιποειδεῖς οὐσίας, ἡ σύστασις αὐτῶν εἶναι πυκνοτέρα. Τὰ οὖρα μεταγγιζόμενα παράγουσιν ἀφρόν, ὅστις εἶναι περισσότερος εἰς τὰ ἀλκαλικὰ ἢ λευκωματοῦχα οὖρα. Ὁ ἀφρὸς ἐξαφανίζεται διὰ προσθήκης σταγόνων τινῶν αἰθέρος ἢ οἰνοπνεύματος.

δ') *Ὄψις.* Τὰ οὖρα εὐθὺς μετὰ τὴν οὔρησιν εἶναι διαυγῆ, ἐξαιρέσει τῶν οὔρων ἅτινα προέρχονται ἐκ παθήσεων τῶν οὐροφόρων ὁδῶν, ἅτινα εἶναι θολά. Ἀλλὰ καὶ τὰ φυσιολογικὰ οὖρα καθίστανται θολὰ μετὰ χρόνον ἄλλοτε ἄλλον, ἀπὸ τῆς οὐρήσεως, εἴτε ἐκ τῆς ζυμώσεως, ἥτις ἐπέρχεται διὰ τῶν οὐροβακτηρίων, εἴτε ἐκ τῆς περισσείας τῶν περιεχομένων φωσφορικῶν, ἀσβεστούχων ἢ οὐρικῶν ἁλάτων. Ἡ θόλωσις τῶν οὔρων ἐπέρχεται ταχύτερον, ἐὰν ἀφεθῶσιν εἰς θερμὸν μέρος.

ε') *Ὀσμή.* Τὴν ὀσμὴν τῶν φυσιολογικῶν οὔρων, ἥτις εἶναι εἰδική (sui generis), προσομοιάζουσί τινες πρὸς τὴν τοῦ βοείου ζωμοῦ ἢ τῶν ὀστρέων. Τὰ ζυμωθέντα ὅμως οὖρα εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς κύστεως ἔχουσιν ὀσμὴν ἀμμωνιακήν. Ἰδιαιτέραν ὀσμὴν εἰς τὰ οὖρα δίδουσι τροφαί τινες ἢ φάρμακά τινα (σπαράγγια, κουνουπίδια, κρόμμυα, σκόρδα, τερεβινθίνη, κοπαΐου βάλσαμον). Χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν εἰς τὰ οὖρα δίδει ἐπίσης καὶ ἡ ὀξόνη (διαβήτης, ὀξινουρία).

στ') *Ἴζημα ἢ ὑπόσταθμη.* Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα δὲν ἀφίνουσιν ἴζημα. Τὸ ἀναφαινόμενον δὲ εἰς μικρὰν ποσότητα ἀργότερον (nubecula), ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς προέρχεται ἐκ νηματίων βλέννης, λευκοκυττάρων καὶ ἐπιθηλιακῶν κυττάρων τῶν κατωτέρων οὐροφόρων ὁδῶν, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς ἐκ τῶν βλεννωδῶν ὑγρῶν τοῦ κόλπου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων αὐτῆς καὶ εἶναι περισσότερον. Τὰ οὖρα ὅμως τὰ προερχόμενα ἐκ παθολογικῶν τινων καταστάσεων παρουσιάζουσιν ἱκανὸν ἴζημα, ἄλλοτε ἄλλο, ἀποτελούμενον εἴτε ἐξ οὐσιῶν εὑρισκομένων ἐν τοῖς οὔροις ἐν ὑπερκορεσμῷ (οὐρικὸν ὀξύ, οὐρικὸν νάτριον, ὀξαλικὸν ἀσβέστιον κτλ.), εἴτε ἐξ οὐσιῶν παραγομένων συνεπείᾳ χημικῶν μεταβολῶν τῶν οὔρων (ἄμορφα φωσφορικά, ἀμμωνιομαγνησιακὰ ἅλατα κτλ.), εἴτε ἐξ ὀργανικῶν στοιχείων προερχομένων ἐκ πασχόντων ὀργάνων (αἷμα, πύον κτλ.). Ἡ ἀκριβὴς σύνθεσις τῶν διαφόρων ἰζημάτων δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως αὐτῶν. Ἐν τούτοις δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ καθορίσωμεν τὴν φύσιν ἰζήματός τινος, στηριζόμενοι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν χροιάν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ διαλυτὸν αὐτοῦ διὰ τῆς θερμάνσεως ἢ τῆς προσθήκης ὀξέων. Οὕτω τὸ λευκὸν ἴζημα, τὸ προερχόμενον ἐκ φωσφορικῶν ἢ ἀνθρακικῶν ἁλάτων, εἶναι ἀδιάλυτον διὰ τῆς θερμάνσεως καὶ διαλυτὸν διὰ τοῦ ὀξεικοῦ ἢ νιτρικοῦ ὀξέος. Τὸ λευκὸν ἴζημα τὸ προερχόμενον ἐκ πύου καὶ ἄλλων ὀργανικῶν στοιχείων (ἐπιθηλιακῶν κυττάρων, κυλίνδρων κτλ.) μένει ἀδιάλυτον διά τε τῆς θερμάνσεως καὶ τοῦ ὀξεικοῦ. Τὸ κεραμόχρουν ἴζημα, προερχόμενον ἐξ ἁλάτων οὐρικοῦ νατρίου, διαλύεται μὲν διὰ τῆς θερμάνσεως εἰς 50° περίπου βαθμούς, ἀναπαράγεται ὅμως πάλιν μετὰ τὴν ψῦξιν. Τὸ ἴζημα τοῦτο διὰ προσθήκης ὀξεικοῦ ὀξέος μετατρέπεται μετά τινας ὥρας εἰς οὐρικὸν ὀξύ. Τὸ νεραντζόχρουν ἴζημα, προερχόμενον ἐκ κρυστάλλων οὐρικοῦ ὀξέος, μένει ἀδιάλυτον διά τε τῆς θερμάνσεως καὶ τοῦ

Digitized by Google

ὀξεικοῦ ὀξέος. Τὸ βυσσινόχρουν ἢ καφεόχρουν, περιέχον αἷμα, διὰ τῆς θερμάνσεως μεταβάλλεται εἰς ρυπαρῶς τεφρὸν καὶ καθιζάνει εἰς μεγάλας κροκύδας.

II. *Φυσικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων.* Αὕτη, ἐκτελουμένη τῇ χρήσει ὀργάνων ἢ συσκευῶν, σκοπεῖ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν φυσικῶν χαρακτήρων τῶν οὔρων. Εἰς τὴν φυσικὴν ἐξέτασιν ὑπάγεται ὁ προσδιορισμὸς τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν οὔρων, ὡς καὶ ὁ τοῦ κρυοσκοπικοῦ βαθμοῦ αὐτῶν.

α') Εἰδικὸν βάρος. Τὰ ὅρια τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν οὔρων κυμαίνονται μεταξὺ 1010—1028, ὁ δὲ μέσος ὅρος αὐτοῦ μεταξὺ 1016—1024. Τὸ εἰδικὸν βάρος εἶναι ἀντιστρόφως μὲν ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν τῶν οὔρων (πλὴν τῶν διαβητικῶν), κατ' εὐθεῖαν δὲ ἀνάλογον πρὸς τὴν ποσότητα τῶν περιεχομένων ἐν διαλύσει οὐσιῶν, ἤτοι ἀνάλογον πρὸς τὴν πυκνότητα αὐτῶν. Διὸ δύναται τοῦτο νὰ ποικίλλῃ ἀπὸ 1001 (νεφρίτις) μέχρι 1070 καὶ ἄνω (διαβήτης). Τὸ εἰδικὸν βάρος λαμβάνεται δι' ἀραιομέτρου, ὅπερ καλεῖται *οὐρόμετρον*. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὄργανα ταῦτα ρυθμίζονται ἐν ἀπεσταγμένῳ ὕδατι 15 βαθμῶν, διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν ἀνωτέρας θερμοκρασίας τῶν οὔρων προστίθενται ἀνὰ 2 χιλ. περίπου δι' ἕκαστον βαθμόν, ἐπὶ δὲ κατωτέρας ἀφαιρεῖται ἀνὰ 1 χιλιοστόν. Διὰ τὴν διόρθωσιν ταύτην ὑπάρχουσιν εἰδικοὶ πίνακες, οὓς δύναταί τις νὰ συμβουλευθῇ (Bouchardat, Blarez). Ἐὰν τὸ ποσὸν τῶν οὔρων δὲν ἀρκῇ ὅπως ληφθῇ τὸ εἰδικὸν βάρος διὰ τῶν κοινῶν οὐρομέτρων, δύναται νὰ ληφθῇ εἴτε δι' εἰδικῶν οὐρομέτρων τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Ronchèse, εἴτε διὰ ζυγίσεως ἴσου ποσοῦ οὔρων καὶ ὕδατος ἀπεσταγμένου, ὁπότε διὰ διαιρέσεως τοῦ βάρους τῶν οὔρων διὰ τοῦ βάρους τοῦ ὕδατος εὑρίσκεται τὸ εἰδικὸν βάρος τῶν οὔρων.

β') Κρυοσκοπία ἢ πηξιοσκοπία τῶν οὔρων. Διὰ ταύτης ἀνευρίσκεται ὁ βαθμὸς τῆς θερμοκρασίας, καθ' ὃν πήγνυνται τὰ οὖρα. Τῆς μεθόδου ταύτης γίνεται χρῆσις ἰδίᾳ ἐπὶ λειτουργικῶν νεφρικῶν διαταραχῶν. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰδικὴ συσκευή, καλουμένη *κρυοσκόπιον* (Beckmann, Claude καὶ Balthazard κλπ.) ἢ καὶ τοιαύτη κατασκευαζομένη προχείρως. Ὁ βαθμὸς τῆς πήξεως, σημειούμενος διὰ τοῦ γράμματος Δ, ἐπὶ μὲν τῶν φυσιολογικῶν οὔρων εἶναι περίπου Δ=—1,75, ἐπὶ δὲ τῶν παθολογικῶν κυμαίνεται ἀπὸ Δ=—0,49 ἕως —2,44.

III. *Χημικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων.* Τὰ οὖρα τῶν ὑγιῶν ἀτόμων περιέχουσι φυσιολογικῶς τὰς αὐτὰς περίπου οὐσίας ἐν ἀναλογίᾳ, ἥτις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς τροφῆς ἢ τῆς μυϊκῆς ἐργασίας. Μεταξὺ τῶν οὐσιῶν τούτων ὑφίστανται ἀναλογίαι ἀρκετὰ σταθεραί, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν. Κατὰ τὴν διαδρομὴν ὅμως παθολογικῶν τινων καταστάσεων οὐ μόνον ἀναφαίνονται νέαι οὐσίαι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν φυσιολογικῶς εὑρισκομένων μεταβάλλονται εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡ γνῶσις αὐτῶν ν' ἀποτελῇ πολύτιμα διαγνωστικὰ σημεῖα. Διὸ ἡ χημικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων, σκοποῦσα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν προσδιορισμὸν τῶν φυσιολογικῶν οὐσιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν τῶν παθολογικῶν τοιούτων, διαιρεῖται: 1) εἰς τὴν χημικὴν ἐξέτασιν τῶν φυσιολογικῶν συστατικῶν καὶ 2) εἰς τὴν χημικὴν ἐξέτασιν τῶν παθολογικῶν συστατικῶν.

Α') *Χημικὴ ἐξέτασις τῶν φυσιολογικῶν συστατικῶν.* Τὰ συστατικὰ ἅτινα περιεγράφησαν ὡς εὑρισκόμενα εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα εἶναι πάμπολλα. Ἐὰν ἐξαιρεθῶσιν ὅμως αἱ οὐσίαι, ὧν εὑρέθησαν μόνον ἴχνη, ὡς καὶ αἱ οὐσίαι αἵτινες δὲν ἔχουσι μεγάλην σημασίαν, ἀπομένουσιν αἱ ἑπόμεναι, ὧν αἱ μὲν εἶναι *ὀργανικαί*, αἱ δὲ *ἀνόργανοι*. Ἐκ τῶν πρώτων σπουδαιότεραι εἶναι: αἱ *οὐροχρωστικαὶ* καὶ τὰ *οὐροχρωμογόνα* (*οὐρόχρωμα, οὐροερυθρίνη, αἱματοπορφυρίνη, οὐροχολίνη, ἰνδοξύλη*), ἡ *οὐρία*, ἡ *κρεατινίνη*, τὸ *οὐρικὸν ὀξύ*, αἱ *πουρινικαὶ βάσεις*, τὸ *ἱππουρικὸν ὀξὺ* καὶ τὸ *ὀξαλικὸν ὀξύ*. Ἐκ δὲ τῶν ἀνοργάνων: τὸ *χλώριον* καὶ τὰ *χλωριοῦχα*, τὸ *θεῖον* καὶ τὰ *θειοῦχα*, ὁ *φωσφόρος* καὶ τὰ *φωσφοροῦχα*, ἡ *ἀμμωνία*, τὸ *ἀσβέστιον*, τὸ *μαγνήσιον*, τὸ *κάλιον* καὶ τὸ *νάτριον*. Πᾶσαι αἱ οὐσίαι αὗται εὑρίσκονται διαλελυμέναι ἐν τοῖς φυσιολογικοῖς οὔροις εἰς ὡρισμένας ἀναλογίας καὶ ποσότητας. Οὕτω τὸ ποσὸν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον κυμαίνεται ἀπὸ 30—35 γρ., τῶν δὲ ἀνοργάνων ἀπὸ 16—21 γρ. Τὸ ποσὸν τοῦτο δύναται νὰ προσδιορισθῇ εἴτε δι' ἐξατμίσεως ὡρισμένης ποσότητος οὔρων καὶ ἀποξηράνσεως τοῦ ὑπολείμματος εἰς 100°, εἴτε ἐμπειρικῶς καὶ κατὰ προσέγγισιν διὰ τῆς μεθόδου τῶν Haeser καὶ Christinson, ἤτοι διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν δύο τελευταίων στοιχείων τοῦ εἰδικοῦ βάρους ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν 2,33 (παράδειγμα: Εἰδικὸν βάρος οὔρων 1020, πολλαπλασιάζοντες τὸ 20 ἐπὶ 2,33 εὑρίσκομεν τὸν ἀριθμὸν 46,60, ὅστις σημαίνει τὸ ποσὸν τῶν διαλελυμένων οὐσιῶν).

Ἡ μεταβολὴ τῆς ἀναλογίας τῶν οὐσιῶν τούτων ὡς καὶ ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τῆς ποσότητος μιᾶς τῶν φυσιολογικῶν τούτων οὐσιῶν ἀποτελεῖ παθολογικὴν κατάστασιν, ἀνευρισκομένην διὰ τῆς χημικῆς ἐξετάσεως. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς χημικῆς ἐξετάσεως τῶν φυσιολογικῶν συστατικῶν τῶν οὔρων ὑπάγεται καὶ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀντιδράσεως αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὀξύτητος αὐτῶν. Ἡ ἀντίδρασις τῶν φυσιολογικῶν οὔρων εὐθὺς μετὰ τὴν οὔρησιν εἶναι ὄξινος, μετατρέπεται δὲ εἰς ἀλκαλικὴν μετά τινα χρόνον. Ἂν καὶ ἐγένοντο πλεῖσται ἐργασίαι πρὸς ἐξήγησιν τῆς προελεύσεως τῆς ὀξύτητος τῶν οὔρων, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀκόμη σαφὴς τοιαύτη ἐδόθη. Τινὲς ἀποδίδουσι ταύτην εἰς τὰ φωσφορομεταλλικὰ ἀλκάλια ἢ ἀλκαλιγαιώδη, ὡς καὶ εἰς τὰ λιπαρὰ καὶ ἀρωματικὰ ὀξέα. Τὴν ἀντίδρασιν τῶν οὔρων εὑρίσκομεν ἢ δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς αὐτῶν χάρτου ἐμπεποτισμένου διὰ βάμματος ἡλιοτροπίου ἢ δι' ἄλλου τινὸς δείκτου ἢ διὰ προσδιορισμοῦ τοῦ pH αὐτῶν. Ἐὰν τὰ οὖρα εἶναι ὄξινα, ὁ κυανοῦς χάρτης τοῦ ἡλιοτροπίου θὰ γίνῃ ἐρυθρός, ἐὰν δὲ εἶναι ἀλκαλικά, ὁ ἐρυθρὸς χάρτης θὰ γίνῃ κυανοῦς. Ἀλλ' ἐνῷ τὰ οὖρα τῶν κρεοφάγων καὶ τῶν διαιτωμένων διὰ μεικτῆς τροφῆς εἶναι ὄξινα, τὰ οὖρα τῶν χορτοφάγων καὶ τῶν πινόντων ἀλκαλικὰ ποτὰ εἶναι οὐδέτερα ἢ ἀλκαλικά. Ἡ ὀξύτης τῶν οὔρων εἶναι ηὐξημένη εἰς τὰ ἀρθριτικὰ ἄτομα, εἴς τινας πυρετικὰς καταστάσεις καὶ εἰς τὴν ὑποχλωρυδρίαν. Ἠλαττωμένη δὲ εἰς τὴν ὑπερχλωρυδρίαν, τὸν καρκῖνον τοῦ στομάχου, εἰς τὰς παθήσεις τῆς κύστεως καὶ τῆς πυέλου τῶν νεφρῶν καὶ εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην. Ὄξινα οὖρα, ἀφιέμενα ἄνευ ἀντισηπτικοῦ τινος, μεταβάλλονται διὰ τῆς ζυμώσεως εἰς ἀλκαλικὰ τόσον ταχύτερον, ὅσον θερμοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον διατηροῦνται. Ἡ ὀξύτης τῆς ἀντιδράσεως προσδιορίζεται διὰ τῶν μεθόδων τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν ὀξυμετρίαν. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ὁλικῆς ὀξύτητος τῶν οὔρων ἐκφραζόμενος εἰς HCl εἶναι περίπου 1,60 γρμ.

1) *Ὀργανικαὶ οὐσίαι: α')* Οὐροχρωστικαὶ καὶ οὐροχρωμογόνα. Τὰ οὖρα τῶν ὑγιῶν καὶ φυσιολογικῶς διαιτωμένων ἔχουσι χροιὰν ἠλεκτροκιτρίνην, καθιστάμενην ἀνοικτοτέραν ἢ βαθυτέραν ἀναλόγως τῆς πυκνότητος αὐτῶν. Ἡ χροιὰ αὕτη ὀφείλεται εἰς δύο εἴδη οὐσιῶν, εἰς τὰς *οὐροχρωστικάς*, αἵτινες εὑρίσκονται ἤδη κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς οὐρήσεως, καὶ εἰς τὰ *οὐροχρωμογόνα*, ἅτινα εἶναι οὐσίαι ἄχροοι μὲν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς οὐρήσεως, μεταβάλλονται ὅμως εἰς χρωστικὰς μετὰ ταῦτα τῇ ὀξειδωτικῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτός, τοῦ ἀέρος καί τινων ἀντιδραστηρίων. Ἡ προέλευσις αὐτῶν ἀποδίδεται εἰς τὴν αἱμοσφαιρίνην, τὰς χολοχρωστικὰς καὶ εἴς τινα παράγωγα τῆς ἐντερικῆς πέψεως. Ἂν καὶ περιγράφησαν περὶ τὰς 35 τοιαῦται οὐσίαι, ἐν τούτοις ἐκ μὲν τῶν οὐροχρωστικῶν μόνον τέσσαρες εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διηκριβωμέναι (*οὐρόχρωμα, οὐροχολίνη, οὐροερυθρίνη*, καὶ *αἱματοπορφυρίνη*), ἐκ δὲ τῶν οὐροχρωμογόνων μόνον τρεῖς (*οὐροχολιγόνον, ἰνδοξύλη*, καὶ *σκατόλη*). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν οὐσιῶν τούτων ἀπὸ ἀπόψεως σημειολογικῆς μόνον ἡ οὐροχολίνη καὶ ἡ ἰνδοξύλη ἔχουσι ποιάν τινα σημασίαν. Ἡ οὐροχολίνη εὑρίσκεται εἰς ἴχνη μὲν εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα, ηὐξημένη δὲ εἰς διαφόρους παθολογικὰς καταστάσεις. Τὰ οὖρα, ἅτινα περιέχουσι πολλὴν οὐροχολίνην, ἔχουσι χροιὰν κιτρίνην μέχρι καφεοχρόου. Τὰ ἔχοντα βαθεῖαν χροιὰν ὀνομάζονται *αἱμαφεϊκὰ* καὶ δύνανται νὰ συγχυσθῶσι πρὸς τὰ ἰκτερικά. Τὴν χροιὰν τῶν αἱμαφεϊκῶν οὔρων ἀπέδιδον ἄλλοτε εἰς οὐσίαν τινά, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *αἱμαφεΐνην*. Νῦν ἀπεδείχθη ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς οὐροχολίνης τῇ συμμετοχῇ τῆς ἰνδοξύλης καὶ σκατόλης. Ἡ ἰνδοξύλη ἢ ἰνδικάνη παράγεται ἐκ τῆς ἰνδόλης. Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα περιέχουσιν ἴχνη μόνον ἰνδοξύλης, ἥτις αὐξάνεται μετὰ λῆψιν τροφῶν λευκωματούχων. Ὅταν τὰ οὖρα περιέχουσι πολλὴν ἰνδοξύλην, ἔχουσι χροιὰν κυανῆν ἢ πρασίνην, τὸ δὲ φαινόμενον καλεῖται *ἰνδιγουρία* ἢ *ἰνδικανουρία*. Αὕτη παρατηρεῖται εἰς τὰς παθήσεις τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλῆνος, εἴς τινας δερματικὰς νόσους, εἰς τὰς ἐντερικὰς αὐτοδηλητηριάσεις καὶ εἰς τὰς παθήσεις ἐν αἷς παρατηρεῖται σῆψις (πυώδης πλευρίτις, σηπεδονώδης βρογχίτις, φυματίασις μετὰ σηπλαίων). Ἡ ἀνίχνευσις τῆς ἰνδοξύλης γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Maillard.

β') Οὐρία. Ἡ οὐσία αὕτη, προερχομένη ἐκ τῶν πρωτεϊνῶν τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, εὑρίσκεται εἰς ὅλα τὰ ὑγρὰ αὐτοῦ. Τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα κυμαίνεται ἀπὸ 16—24 γρ. ἐπὶ τοῖς χιλίοις. Ἐλάττωσις τῆς οὐρίας παρατηρεῖται εἰς τοὺς μὴ λαμβάνοντας ἀζωτούχους τροφὰς (γαλακτοτροφία, χορτοφαγία), κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην μετὰ λῆψιν καφέ, τεΐου, οἰνοπνεύματος, κοκκαΐνης, γλυκερίνης καὶ τερεβινθίνης, εἰς τὰς νεφρίτιδας, εἴς τινας ἡπατικάς, πνευμονικὰς καὶ καρδιακὰς νόσους, εἰς τὰς ἀναιμίας καὶ τὰς δηλητηριάσεις δι' ἀρσενικοῦ καὶ φωσφόρου. Αὔξησις δὲ τῆς οὐρίας παρατηρεῖται εἰς τοὺς κρεοφάγους, μετὰ λῆψιν σόδας, κινίνης, ἰτείλκιον καὶ φωσφορικῶν σκευασιῶν, ὀπίου, πιλοκαρπίνης κτλ. Ἐπίσης εἰς τοὺς διαβητικοὺς καὶ ἰδίᾳ τοὺς κάμνοντας κατάχρησιν λευκωματούχων τροφῶν, εἰς τὰς ὀξείας καταστάσεις τῶν πυρετικῶν νόσων, τὴν ἑλονοσίαν, τὴν κιτρίνην ἀτροφίαν καὶ κίρρωσιν τοῦ ἥπατος, εἰς τὴν λευχαιμίαν καί τινας νευρικὰς παθήσεις (χορεία, ἐπιληψία), ὡς καὶ κατόπιν ἐνέσεων θεραπευτικῶν ὀρῶν. Ἡ λόγῳ νεφρικῆς ἀνεπαρκείας παρακράτησις ἐντὸς τοῦ αἵματος οὐσιῶν τινων τῶν οὔρων καὶ ἰδίᾳ τῆς οὐρίας καλεῖται ***ἀζωθαιμία*** ἢ ***οὐραιμία***, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ συνόλου συμπτωμάτων, ὧν προέχουσι τὰ ἐκ τοῦ νευρικοῦ ἰδίᾳ συστήματος. Ἂν καὶ δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ τοξικὴ οὐσία, ἥτις προκαλεῖ τὴν οὐραιμίαν, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ παρετηρήθη κατὰ ταύτην αὔξησις τῆς οὐρίας ἐν τῷ αἵματι καὶ ἐλάττωσις ἐν τοῖς οὔροις, διὰ τοῦτο ὁ προσδιορισμὸς αὐτῆς εἰς ἀμφότερα τὰ ὑγρὰ ταῦτα ἀποτελεῖ οὐ μόνον διαγνωστικὸν ἀλλὰ καὶ προγνωστικὸν σημεῖον. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς οὐρίας ἔν τε τοῖς οὔροις καὶ τῷ αἵματι γίνεται εἴτε διὰ τῶν *οὐρομέτρων*, ἰδίᾳ ἐκείνων ἅτινα δίδουσι τὴν μεγαλυτέραν σχετικὴν ἀκρίβειαν (Halion-Ambard, Yvon, Ν. Μιχαηλίδου), εἴτε διὰ χημικῶν μεθόδων καὶ μικρομεθόδων (Folin, Fosse κτλ.). Τὸν ταυτόχρονον προσδιορισμὸν τῆς οὐρίας τῶν οὔρων καὶ τοῦ αἵματος συνέστησεν ἰδίᾳ ὁ Ambard, ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι μεταξὺ τῶν ποσοτήτων τῆς οὐρίας τοῦ αἵματος καὶ τῶν οὔρων ὑπάρχει σταθερά τις σχέσις, ἥτις οὐδόλως μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸν ὀργανισμὸν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν. Ἡ σχέσις αὕτη, ἥτις ὠνομάσθη *σταθερὰ τοῦ Ambard* ἢ *οὐριοεκκριτικὴ σταθερά*, ἀκολουθεῖ τρεῖς νόμους, οἵτινες συνοψίζονται εἰς τὸν ἑπόμενον: «Ἡ ποσότης τῆς οὐρίας τῶν οὔρων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς περιεκτικότητος τοῦ αἵματος εἰς οὐρίαν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν τετραγωνικὴν ρίζαν τῆς περιεκτικότητος τῶν οὔρων εἰς οὐρίαν». Ἐὰν ὀνομάσωμεν Π τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας τῶν οὔρων 24 ὡρῶν, Α τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας τοῦ αἵματος ἐπὶ τοῖς ‰, Ο τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας τῶν οὔρων ἐπὶ τοῖς ‰ καὶ Σ τὴν σταθερὰν τοῦ Ambard, θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν:

$$\Sigma = \frac{A}{\sqrt{\Pi \times \sqrt{\frac{O}{25}}}}$$

ἔνθα ὁ ἀριθμὸς 25 παριστᾷ τὸ συμβατικὸν ποσὸν τῆς οὐρίας ἐπὶ τοῖς ‰, τὸ ἐκκρινόμενον ὑπὸ φυσιολογικοῦ ἀτόμου.

Διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς σταθερᾶς ταύτης ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς: Ἐκκενοῦται ἡ κύστις τοῦ μέλλοντος νὰ ὑποστῇ τὴν δοκιμασίαν ταύτην εἴτε δι' οὐρήσεως εἴτε διὰ καθετηρισμοῦ. Μετὰ 15 δὲ λεπτὰ ἀπὸ τῆς ἐκκενώσεως λαμβάνονται ἀπὸ τῆς φλεβὸς αὐτοῦ 30 κ. ἑκ. περίπου αἵματος. Μετὰ 36 λεπτὰ ἀπὸ τοῦ καθετηρισμοῦ λαμβάνονται κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκκριθέντα οὖρα. Εἶτα προσδιορίζεται τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος ἐπὶ τοῖς ‰ καὶ τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας τῶν συλλεχθέντων ἐντὸς τῶν 36 λεπτῶν οὔρων ἐπὶ τοῖς ‰. Ὑπολογίζεται τὸ εἰκοσιτετράωρον ποσὸν τῶν οὔρων, ὅπερ θ' ἀπεκρίνετο εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῆς συλλεχθείσης ποσότητος ἐπὶ 40 καὶ διὰ τῶν εὑρεθέντων ἀριθμῶν καταρτίζομεν τὴν ἐξίσωσιν. Ἡ σταθερὰ τοῦ Ambard φυσιολογικῶς κυμαίνεται μεταξὺ 0.063—0,080, εἶναι δὲ λίαν χρήσιμος ἰδίᾳ διὰ τὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις τῶν οὐροποιητικῶν ὁδῶν, καθότι ἀνευρίσκεται ἡ βλάβη τοῦ νεφρικοῦ ἠθμοῦ εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ περιεκτικότης τοῦ αἵματος εἰς οὐρίαν κεῖται περὶ τὰ φυσιολογικὰ ὅρια. Ὅταν ἡ ἀναλογία τῆς οὐρίας εἰς τὸ αἷμα ὑπερβῇ τὸ 1 γρ. τοῖς ‰, ἡ μέθοδος παύει παρέχουσα χρήσιμα ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ τῆς ὀλιγουρίας τῶν καρδιοπαθῶν. Τινὲς ἀντικαθιστῶσι τὴν μέθοδον ταύτην διὰ τοῦ ταυτοχρόνου προσδιορισμοῦ τῆς οὐρίας εἰς τὰ οὖρα καὶ τὸ αἷμα καὶ τῆς παραβολῆς πρὸς τὰς φυσιολογικὰς ποσότητας αὐτῶν, αἵτινες διὰ μὲν τὴν τοῦ αἵματος εἶναι 0,15—0,50‰, διὰ δὲ τὴν τῶν οὔρων 18—22 γρ. τοῖς ‰.

γ') Κρεατινίνη. Εἶναι ἀζωτοῦχος οὐσία προερχομένη ἐκ τῆς κρεατίνης, ἥτις παράγεται ἰδίᾳ εἰς τοὺς μῦς. Τὸ ποσὸν τῆς κρεατινίνης τὸ ἀπεκκρινόμενον διὰ τῶν οὔρων ἐντὸς 24 ὡρῶν κυμαίνεται ἀπὸ 0,60—1,30 γρ. Τὸ ποσὸν τοῦτο αὐξάνεται κατόπιν κρεοφαγίας, εἰς τὰς πυρετικὰς νόσους, τὸν ἀζωτουρικὸν διαβήτην καὶ τὸν τέτανον, ἐλαττοῦται δὲ ἐπὶ χορτοφαγίας καὶ γαλακτοτροφίας, εἰς τὰς καχεξίας καὶ νεφρίτιδας. Προσδιορίζεται διὰ τῆς χρωματομετρικῆς μεθόδου τῶν Folin-Jaffé.

δ') Ἀμμωνία. Ἡ οὐσία αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα ὑπὸ μορφὴν ἀμμωνιακῶν ἁλάτων. Ταῦτα λαμβάνουσι μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς οὐρίας ἐντὸς τοῦ ἥπατος. Ἐὰν δὲ διά τινα αἰτίαν τὸ ἡπατικὸν κύτταρον δὲν δύναται νὰ παρασκευάσῃ τοιαύτην, παρατηρεῖται αὔξησις τῶν ἁλάτων τούτων καὶ ἐλάττωσις τῆς οὐρίας (διαβήτης, γαστροεντερίτις τῶν νεογνῶν). Ἡ ἀμμωνία αὕτη πρέπει νὰ διακριθῇ τῆς σχηματιζομένης ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν οὔρων, ἥτις δύναται νὰ γίνῃ ἐνίοτε καὶ ἐντὸς τῆς κύστεως (κυστίτις). Διὰ τοῦτο ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀμμωνίας πρέπει νὰ γίνῃ εὐθὺς μετὰ τὴν οὔρησιν. Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα περιέχουσιν ἀπὸ 0,50—0,70 ‰ ἀμμωνίας, τὸ δὲ αἷμα ἀπὸ 0,015—0,025 ‰. Ὁ προσδιορισμὸς γίνεται ἢ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Schlösing ἢ τοῦ Ronchèse ἢ διὰ τῆς ἡμιμικρομεθόδου κατὰ Pineussen.

ε') Ἀμινοξέα. Εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα παρα-

Digitized by Google

τηροῦνται μικραὶ ποσότητες ἀμινοξέων (λευκίνης, γλυκοκόλλης, ἀλανίνης κτλ.), εἰς τὰ ὁποῖα ἐπὶ παθολογικῶν καταστάσεων προστίθενται ἡ τυροσίνη, ἡ κυστίνη καὶ ἄλλα τινά. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τῶν Sörensen-Mestrèzat.

στ') Οὐρικὸν ὀξύ. Ἡ οὐσία αὕτη, προερχομένη ἐκ τῶν πρωτεϊνῶν τῶν τροφῶν (ἐξωγενὲς) καὶ τῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ (ἐνδογενές), ἀνευρίσκεται φυσιολογικῶς εἰς τὰ οὖρα, τὸ αἷμα καὶ τὸ ἀρθριτικὸν ὑγρόν. Αὔξησις τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος παρατηρεῖται εἰς τοὺς κρεοφάγους, εἰς τὰ νεογνά, εἰς τοὺς μυϊκῶς ἐργαζομένους, εἰς τοὺς λαμβάνοντας ἀλκαλικὰ ποτὰ καὶ μετὰ λῆψιν τροφῶν τινων (τομάτα, σπανάκι, ξυνήθρα, καφές, τεῖον, σοκολάτα), ὡς καὶ μετὰ λῆψιν φαρμάκων τινῶν (ἰτεϋλικὸν ὀξύ, φωσφοροῦχα, ἀλκαλικά, κολχικόν, ἀνθρακικὸν λίθιον κτλ.). Ἐπίσης εἶναι ηὐξημένον εἰς τὸν ἀρθριτικὸν διαβήτην, τὴν λευχαιμίαν, τὴν ἀρθρίτιδα, τὴν ποδάγραν, τὴν ἡμικρανίαν, εἰς πολλὰς πυρετικὰς νόσους καὶ παθήσεις τοῦ σπληνός, τοῦ ἥπατος καὶ τῶν νεφρῶν. Ἐλάττωσις τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος παρατηρεῖται μετὰ λῆψιν ὀξίνων ποτῶν, κινίνης, ἀτροπίνης, ἀρσενικούχων, ἰωδιούχων, πιπεραζίνης κτλ., ὡς καὶ εἰς τὴν χλώρωσιν, τὴν ἀναιμίαν, τὴν ὀξεῖαν νεφρίτιδα, τὴν ὀστρακιάν, τὴν μυϊκὴν ἀτροφίαν, τὴν μολυβδίασιν κτλ. Ὁ προσδιορισμὸς τούτου ἔν τε τῷ αἵματι καὶ τοῖς οὔροις γίνεται εἴτε διὰ τῶν *οὐρικομέτρων* εἴτε διὰ χημικῶν καὶ χρωμομετρικῶν μεθόδων (Ronchèse, Hopkins-Folin, Folin-Benedict-Grigant, Folin-Wu κτλ.). Τὸ φυσιολογικὸν ποσὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος εἰς μὲν τὰ οὖρα κυμαίνεται μεταξὺ 0,30—0,60 γρ. τοῖς $^0/_{00}$, εἰς τὸ αἷμα μεταξὺ 0,10—0,15 γρ. τοῖς $^0/_{00}$ καὶ εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος μεταξὺ 0,04—0,05 γρ. τοῖς $^0/_{00}$.

ζ') Ἱππουρικὸν ὀξύ. Εὑρίσκεται εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα εἰς ποσότητα κυμαινομένην ἀπὸ 0,50—1,50 γρ. καὶ εἰς μεγαλυτέραν εἰς τὰ οὖρα τῶν χορτοφάγων. Ἀντικαθιστᾷ τὸ οὐρικὸν ὀξὺ εἰς τὰ πδοφάγα ζῷα. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς αὐτοῦ εἶναι πολύπλοκος. Ἀνευρίσκεται ὅμως εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων ὑπὸ μορφὴν μακρῶν πρισματικῶν κρυστάλλων ἀχρόων.

η') Ὀ.αλικὸν ὀξύ. Τὸ ποσὸν τοῦ ὀξαλικοῦ ὀξέος εἰς τὰ οὖρα τῶν 24 ὡρῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,02 γρ. Τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο αὐξάνεται ἐκ λήψεως τροφῶν τινων καὶ φαρμάκων (κακάον, σοκολάτα, τεῖον, καφές, πέπερι, σπανάκι, ξυνήθρα, σπαράγγια, διττανθρακικὸν νάτριον, ρῆον) ὡς καὶ ἐπὶ ἀφθόνου κρεοφαγίας. Ἡ ἀπὸ τῶν οὔρων μεγάλη ἀποβολὴ ὀξαλικοῦ ὀξέος ὀνομάζεται *ὀξαλουρία*, παρατηρεῖται δ' αὕτη εἰς τοὺς ἀρθριτικούς, τοὺς διαβητικούς, τοὺς παχυσάρκους, εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ γαστρικῶν καὶ ἐντερικῶν κατάρρων, εἴς τινας ψυχικὰς νόσους καὶ εἰς τὰς παθήσεις τὰς συνοδευομένας ὑπὸ ἀτελοῦς θρέψεως. Ἀνευρίσκεται εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων ὡς ὀξαλικὸν ἀσβέστιον ὑπὸ μορφὴν ὀκταέδρων ἀχρόων κρυστάλλων ἐν εἴδει φακέλων. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτοῦ γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τῶν Autenrieth-Barth.

2) *Ἀνόργανοι οὐσίαι: α')* Χλωριοῦχα. Εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ ὑγρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ μορφὴν χλωριούχου νατρίου, καὶ χρησιμοποιοῦνται ὅπως διατηρήσωσι σταθερὰν τὴν μοριακὴν ἑνότητα τῶν ὀρῶν καὶ τῶν χυμῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀνάγκη τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς χλωριοῦχα φαίνεται συνδεδεμένη πρὸς τὴν τοῦ ὕδατος, διὸ αἱ δύο αὗται οὐσίαι κανονίζονται ἀμοιβαίως. Ἐὰν εἰσέλθῃ διὰ τῶν τροφῶν μεγαλύτερον ποσὸν χλωριούχων, τὸ περὶ πλέον ἀπεκκρίνεται διὰ τῶν νεφρῶν. Ἀλλ' ἐὰν διά τινα φυσιολογικὴν ἢ παθολογικὴν αἰτίαν κατακρατηθῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ, θὰ παρατηρηθῇ αὔξησις ὕδατος ἀνάλογος πρὸς τὴν πλεονάζουσαν ποσότητα τῶν ἁλάτων τούτων. Φυσιολογικῶς παρατηρεῖται αὔξησις τῶν χλωριούχων μετὰ λῆψιν τροφῶν, αἵτινες περιέχουσι μεγάλην ποσότητα τοιούτων (ἁλμυρὰ) καὶ μετὰ σωματικὴν ἐργασίαν. Ἐπίσης τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸ χλωριοῦχον αἰθύλιον αὐξάνουσι τὰ χλωριοῦχα. Τοὐναντίον παρατηρεῖται ἐλάττωσις μετὰ λῆψιν τροφῶν μὴ περιεχουσῶν χλωριοῦχον νάτριον (γαλακτοτροφία), ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην. Παθολογικῶς παρατηρεῖται ἐλάττωσις εἰς τὰς νεφρίτιδας, εἰς πάσας τὰς πυρετικὰς νόσους, εἰς τὴν πολυουρίαν πάσης φύσεως, εἰς τὴν γενικὴν παράλυσιν καὶ εἴς τινας νευρικὰς καὶ δερματικὰς νόσους. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν χλωριούχων εἰς τὰ οὖρα, τὸ αἷμα καὶ τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος γίνεται διὰ διαφόρων χημικῶν μεθόδων καὶ μικρομεθόδων (Martinet, Mohr, Charpentier-Volhard, Laudat, Bank, Rusznìak). Τὸ ποσὸν δὲ τούτων εἰς μὲν τὰ φυσιολογικὰ οὖρα κυμαίνεται ἀπὸ 6—9 γρ. $^0/_{00}$, εἰς τὸ αἷμα ἀπὸ 6—8,50 $^0/_{00}$ καὶ εἰς τὸν ὀρὸν τοῦ αἵματος ἀπὸ 5—5,50 $^0/_{00}$. Λίαν πρακτικὴ μέθοδος πρὸς προσδιορισμὸν τῶν χλωριούχων εἰς τὰ οὖρα εἶναι ἡ τοῦ Martinet. Εἰς σωληνάριον λαμβάνομεν 10 σταγόνας διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου 29 $^0/_{00}$ καὶ μίαν σταγόνα διαλύματος κιτρίνου χρωματικοῦ καλίου 10 $^0/_0$. Εἰς τὸ παραχθὲν κεραμόχρουν μεῖγμα προσθέτομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ σταγονομέτρου, ἐκπλυθέντος δι' ὕδατος, τόσας σταγόνας οὔρων ὅσαι εἶναι ἀρκεταὶ διὰ νὰ γίνῃ τὸ μεῖγμα κίτρινον. Διαιροῦντες τὸν ἀριθμὸν 100 διὰ τῶν δαπανηθεισῶν σταγόνων τῶν οὔρων, εὑρίσκομεν τὸ ποσὸν τῶν χλωριούχων ἐπὶ τοῖς χιλίοις.

β') Φωσφορικά. Ὁ φωσφόρος εὑρίσκεται εἰς τὰ οὖρα ἡνωμένος ὑπὸ μορφὴν φωσφορικοῦ ὀξέος μετὰ τοῦ καλίου, νατρίου, ἀσβεστίου καὶ μαγνησίου καὶ προέρχεται ἐκ τῶν τροφῶν καὶ τῶν ἱστῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ αὔξησις τῶν φωσφορικῶν ἁλάτων παρατηρεῖται ἢ εἰς τοὺς τρώγοντας τροφὰς περιεχούσας πολλὰ φωσφορικὰ ἅλατα (γάλα, ᾠά, φακή, φασίολοι, ἀδένες, ἧπαρ, σπλήν, μυαλά, αὐγοτάραχα κτλ.) ἢ ἐκ τῆς καταστροφῆς λευκωματοειδῶν ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ (φωσφατουρικὸς διαβήτης, ὀστεομαλάκυνσις, λευχαιμία, νευρικαὶ παθήσεις, ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγῖτις). Ἐλάττωσις παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀναιμίαν, τὰς νεφρίτιδας, τὴν νόσον τοῦ Addison, τοὺς ρευματισμούς, τὸν ἀρθριτισμόν, τὰς κιρρώσεις τοῦ ἥπατος καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν λοιμωδῶν νόσων. Τὸ ποσὸν τῶν φωσφορικῶν ἁλάτων εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Εἰς τὰ παιδία ἀναλογεῖ 0,050 γρ. εἰς ἕκαστον χιλιόγραμμον βάρους τοῦ σώματος, εἰς δὲ τοὺς ἐνήλικας 0,035 γρ. Ὡς πρὸς τὴν οὐρίαν παραδέχονται ὅτι εἶναι 8 πρὸς 100 ταύτης. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν φωσφορικῶν εἰς τὰ οὖρα γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ νιτρικοῦ οὐρανίου, εἰς δὲ τὸ αἷμα διὰ τῆς νεφελομετρικῆς μεθόδου κατὰ Greenwald. Ἡ ἀποβολὴ μεγάλης ποσότητος φωσφορικῶν ἁλάτων ὀνομάζεται *φωσφατουρία*, καθ' ἣν τὸ ποσὸν τῶν φωσφορικῶν ἁλάτων δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 15—20 γρ. εἰς τὰ οὖρα τοῦ εἰκοσιτετραώρου.

γ') Θειικά. Τὸ θεῖον εἰς τὰ οὖρα εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν μορφὴν θειικῶν ἁλάτων, θειοενώσεων ἢ θειοαιθέρων καὶ ὀργανικῶν ἑνώσεων (κυστίνη, ταυρίνη κτλ.). Προέρχεται δ' ἐν μέρει μὲν ἐκ τῶν τροφῶν, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῶν ἱστῶν καὶ τῶν λευκωματοειδῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ αὔξησις λοιπὸν ἢ ἡ ἐλάττωσις τῶν θειικῶν συνδέεται πρὸς τὴν δίαιταν ἢ τὴν καταστροφὴν τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν. Οὕτω παρατηρεῖται αὔξησις εἰς τοὺς κρεοφάγους καὶ τοὺς μυϊκῶς ἐργαζομένους, ἐλάττωσις δὲ εἰς τοὺς χορτοφάγους καὶ διανοητικῶς ἐργαζομένους (Thorion). Παθολογικῶς ταῦτα εἶναι ηὐξημένα εἰς τὸ ὀξὺ πυρετικὸν στάδιον τῶν νόσων (πνευμονία), εἰς τὰς νόσους τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, εἰς τὸν ὑπεραζωτουρικὸν διαβήτην, εἰς τὴν λευχαιμίαν, προϊοῦσαν μυϊκὴν ἀτροφίαν, εἰς τὰς σηπτικὰς νόσους καὶ εἰς τὰς παθήσεις τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Ἐπίσης αὔξησις παρατηρεῖται καὶ ἐκ τῆς λήψεως φαρμάκων τινῶν (ἄνθη θείου, ἀντιπυρίνη, φαιναστεΐνη κλπ.). Τὸ ποσὸν τῶν θειικῶν ἁλάτων εἰς τὰ οὖρα τῶν 24 ὡρῶν κυμαίνεται ἀπὸ 2—2,50 γρ. Ὁ προσδιορισμὸς καταμεριζόμενος εἰς τρία (εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν θειικῶν, τῶν θειοενώσεων καὶ τοῦ ὁλικοῦ θείου) ἐκτελεῖται κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Gauvin, τῆς βενζιδίνης καὶ τοῦ βαρίου.

δ') Ἀσβέστιον καὶ μαγνησία. Εὑρίσκονται εἰς τὰ οὖρα ὑπὸ μορφὴν ἁλάτων (φωσφορικά, ὀξαλικά, χλωριοῦχα) εἰς μικρὰς ποσότητας 0,30—0,60 εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον καὶ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν φύσιν τῶν λαμβανομένων τροφῶν. Παρετηρήθη αὔξησις τῶν οὐσιῶν τούτων εἴς τινας νευρικὰς νόσους (χορεία, ἐπιληψία, ὑστερία). Ὁ προσδιορισμὸς τούτων εἰς τὰ οὖρα γίνεται διὰ τῆς χημικῆς ὁδοῦ, εἰς δὲ τὸ αἷμα διὰ τῶν μεθόδων Clark καὶ Kramer-Tisdall.

ε') Κάλιον καὶ νάτριον. Αἱ οὐσίαι αὗται εὑρίσκονται φυσιολογικῶς εἰς τὰ οὖρα εἰς ποσότητας ποικιλλούσας διὰ μὲν τὸ κάλιον ἀπὸ 2,80—3,50 γρ. εἰς τὸ 24ωρον, διὰ δὲ τὸ νάτριον ἀπὸ 3,10—6,50 γρ. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως οὐδὲν τὸ διαφέρον παρουσιάζει.

στ') Ὁλικὸν ἄζωτον. Τὰ οὖρα περιέχουσι διαφόρους ἀζωτούχους οὐσίας (οὐρία, οὐρικὸν ὀξύ, κρεατινίνη, ἱππουρικὸν ὀξὺ κτλ.), αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς διασπάσεως τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τελικὴ φάσις τούτων εἶναι ἡ οὐρία, διὰ τοῦτο ἡ οὐρολογικὴ σχέσις ταύτης πρὸς τὰς ἄλλας ἀζωτούχους οὐσίας ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν κλινικόν, δυνάμενον οὕτω νὰ κρίνῃ ἐὰν ἡ γενικὴ θρέψις γίνεται καλῶς. Εἰς τὰς φυσιολογικὰς καταστάσεις τὸ ἄζωτον τῆς οὐρίας ἀποτελεῖ τὰ $^{17}/_{20}$ τοῦ ὁλικοῦ ἀζώτου. Ἑπομένως αἱ φυσιολογικαὶ ποικιλίαι τοῦ ἀζώτου ἀκολουθοῦσι τὰς τῆς οὐρίας. Εἴς τινας ὅμως καταστάσεις αἱ ποικιλίαι αὗται δὲν εἶναι παράλληλοι. Οὕτως εἴς τινας παθήσεις, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἥπατος, τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας εἶναι μικρότερον ὡς ἐκ τῆς μὴ μετατροπῆς τῆς ἀμμωνίας εἰς οὐρίαν. Ἡ μέση ποσότης τοῦ ὁλικοῦ ἀζώτου εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον τῶν οὔρων κυμαίνεται ἀπὸ 11,60—16 γρ. περίπου, ἢ 0,258 γρ. εἰς ἕκαστον χιλιόγραμμον βάρους τοῦ σώματος. Εἰς δὲ τὸ αἷμα κυμαίνεται ἀπὸ 0,20—0,40 $^0/_0$. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ὁλικοῦ ἀζώτου εἰς τὰ οὖρα γίνεται κατὰ διαφόρους μεθόδους (Kjeldahl, Denigès, Ronchèse), εἰς δὲ τὸ αἷμα διὰ τῆς μεθόδου Bang καὶ Pincussen. Ἀντὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ὁλικοῦ ἀζώτου εἰς τὸ αἷμα προτιμᾶται ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀζώτου, ὅπερ ἀπομένει μετὰ τὴν κατακρήμνισιν τῶν μυκωμάτων καὶ τῶν κολλοειδῶν ἐν γένει τοῦ αἵματος, καὶ ὅπερ οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσιν *ὑπόλοιπον ἄζωτον* (Reststickstoff). Ἐπὶ ἀνεπαρκείας τοῦ νεφρικοῦ παρεγχύματος πρὸς ἀποβολὴν τῶν ἀζωτούχων τελικῶν προϊόντων τῆς διασπάσεως τοῦ λευκώματος τὸ ποσὸν τῆς οὐρίας ἀνερχόμενον ἀποτελεῖ τὰ 90 $^0/_0$ ἐνίοτε τοῦ ὑπολοίπου ἀζώτου, ἐνῷ φυσιολογικῶς εἶναι μόνον τὸ ἥμισυ.

Β') *Χημικὴ ἐξέτασις παθολογικῶν συστατικῶν.* Ἐπί τινων παθολογικῶν καταστάσεων εἰς τὰ οὖρα, πλὴν τῶν φυσιολογικῶν συστατικῶν, ὧν αἱ ἀναλογίαι εἶναι διατεταραγμέναι, ἀνευρίσκονται οὐσίαι τινές, τῶν ὁποίων οὐ μόνον τὸ ποσόν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁπλῆ παρουσία εἶναι ἀρκετὴ ὅπως σημάνῃ ὅτι ὁ ὀργανισμὸς δὲν λειτουργεῖ φυσιολογικῶς. Τῶν παθολογικῶν τούτων οὐσιῶν αἱ συνηθέστερον εὑρισκόμεναι εἶναι: αἱ *λευκωματοειδεῖς*, τὰ διάφορα *σάκχαρα*, αἱ *πεντόζαι*, ἡ *ὀζόνη*, τὸ *διοξεικὸν* καὶ β-*ὀξυβουτυρικὸν ὀξύ*, ἡ *αἱμοσφαιρίνη*, τὸ *αἷμα*, τὰ *λευκοκύτταρα* καὶ τὸ *πύον*, ἡ *χολή*, ἡ *κυστίνη*, ἡ *λευκίνη* καὶ ἡ *τυροσίνη*.

α') *Λευκωματοειδεῖς οὐσίαι.* Αὗται εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παθολογικῶν στοιχείων καὶ τὰς ὀνομάζομεν κοινῶς *λεύκωμα* (βλ. λ.). Τὰς οὐσίας ταύτας διακρίνομεν: 1) Εἰς *ἀληθῆ λευκώματα*, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς *ὀρίνης* ἢ *λευκωματίνης* (sérine ou albumine) καὶ τῆς *σφαιρίνης* (globuline). 2) Εἰς τὰ *ψευδολευκώματα*, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάγονται τὸ *ὀξυλεύκωμα* καὶ *ἀλκαλιλεύκωμα*, αἱ *λευκωματόσαι* (albumoses), αἱ *πεπταί*, τὸ *ὀξεικοδιαλυτὸν λεύκωμα*, τὸ *λευκωματοειδὲς* τῶν Bence-Jones καὶ τὸ *ψευδολεύκωμα* τοῦ Mörner. Ἡ προέλευσις τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν εἰς τὰ οὖρα εἶναι διάφορος. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀληθῶν λευκωμάτων οἱ περισσότεροι τῶν ἐρευνητῶν συμφωνοῦσιν ὅτι τὸ μὲν πλεῖστον μέρος τούτων προέρχεται ἐκ τοῦ αἵματος, τὸ δὲ μικρότερον ἐκ τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων καὶ τοῦ νεφροῦ. Περὶ δὲ τῶν ψευδολευκωμάτων παραδέχονται ὅτι ἄλλα μὲν προέρχονται ἐκ τοῦ αἵματος, τοῦ πύου καὶ τῆς βλέννης, ἄλλα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀλκαλίων καὶ ὀξέων ἐπὶ τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν καὶ ἄλλα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν πεπτικῶν ἐνζύμων ἐπὶ τούτων.

Ἡ παρουσία λευκωματοειδῶν οὐσιῶν ἐντὸς τῶν οὔρων καλεῖται *λευκωματουρία*. Μολονότι ἰσχυρίζονταί τινες ὅτι καὶ τὰ φυσιολογικὰ οὖρα περιέχουσιν ἴχνη λευκώματος, ἐν τούτοις παραδεχόμεθα ὅτι ἡ παρουσία καὶ ἰχνῶν ἔτι λευκώματος σημαίνει παθολογικὴν κατάστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ λευκωματουρία, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀνευρισκομένου λευκώματος, καλεῖται *ἀληθής*, *ψευδὴς* ἢ *μεικτή*. Ἡ ἀληθὴς λευκωματουρία δὲν εἶναι πάντοτε σύμπτωμα βλάβης τῶν νεφρῶν, διὰ τοῦτο δὲ διακρίνομεν ταύτην εἰς λευκωματουρίαν προερχομένην ἐκ σταθερᾶς βλάβης (ὀστρακιά, ἱλαρά, ἀμυγδαλῖτις, ἐν γένει λοιμώδεις νόσοι, δηλητηριάσεις) καὶ εἰς τοιαύτην προερχομένην ἐκ διαλειπουσῶν δευτεροπαθῶν ἀλλοιώσεων (καρδιακαί, στομαχικαί, ἐντερικαὶ καὶ ἡπατικαὶ παθήσεις, ἐγκυμοσύνη, ὀρθοστασία, λόρδωσις, μυϊκὸς κάματος, ψῦξις, πολυφαγία, νευρικαὶ νόσοι). Αἱ *ψευδολευκωματουρίαι* προέρχονται ἄλλαι μὲν ἐκ πυώδους συλλογῆς εἴς τι μέρος τοῦ σώματος (πλευρῖτις, βρογχῖτις, φυματίασις, ἀποστήματα, ὄγκοι τῶν ὀστῶν, ὀστεομαλάκυνσις), ἄλλαι δὲ ἐκ παθήσεων ἢ τῶν οὐροφόρων ὁδῶν (πυελῖτις, κυστῖτις, προστατῖτις, οὐρηθρῖτις, μητρῖτις, κολπῖτις) ἢ ἐκ παθήσεων τῶν ἀδένων καὶ τοῦ λεμφικοῦ συστήματος κτλ. Τὸ ποσὸν τοῦ ἀληθοῦς λευκώματος συνήθως φθάνει τὰ 4,0 γρ. τοῖς $^0/_{00}$. Ἐν τούτοις παρετηρήθησαν καὶ μεγαλύτερα ποσὰ (μέχρι 30 γρ. $^0/_{00}$) καὶ εἴς τινα περίπτωσιν τοῦ Widal ἔφθασε τὰ 67 γρ. ἐπὶ τοῖς $^0/_{00}$.

Ἀνίχνευσις τῶν λευκωματοειδῶν καὶ διάκρισις αὐτῶν. Ὁ ἁπλούστερος τρόπος ἀνιχνεύσεως τοῦ λευκώματος εἰς τὰ οὖρα εἶναι ὁ ἑξῆς: Λαμβάνομεν σωληνάριον, ὅπερ πληροῦμεν κατὰ τὰ $^3/_4$ δι' οὔρων καὶ θερμαίνομεν τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ὑγροῦ μέχρι βρασμοῦ διὰ λυχνίας οἰνοπνεύματος. Ἐὰν παραχθῇ θόλωμα, ὅπερ δὲν διαλύεται διὰ προσθήκης σταγόνων ὀξεικοῦ ὀξέος, σημαίνει ὅτι τὰ οὖρα περιέχουσι λεύκωμα. Ἕτερος τρόπος ἁπλοῦς (μέθοδος Heller) εἶναι ἐὰν εἰς ποτήριον κατὰ τὰ $^3/_4$ πλῆρες οὔρων χύσωμεν βραδέως καὶ κατὰ μῆκος τῶν παρειῶν τοῦ ποτηρίου μικρὰν ποσότητα νιτρικοῦ ὀξέος, προσέχοντες ὅπως μὴ ἀναμειχθῶσι τὰ δύο ὑγρά. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀληθὲς λεύκωμα εἰς τὴν ἐπαφὴν τῶν δύο ὑγρῶν, θὰ παραχθῇ λευκωπὸς δακτύλιος ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ περιεχομένου λευκώματος· ἐὰν ὑπάρχῃ ψευδολεύκωμα, θὰ παραχθῇ νεφελώδης ζώνη· ἐὰν δὲ ὑπάρχωσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν λευκωμάτων, ἡ νεφελώδης ζώνη θὰ παραχθῇ ἄνωθεν τοῦ δακτυλίου καὶ θὰ χωρίζεται ἀπὸ τούτου διὰ διαυγοῦς ὑγροῦ. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τοῦ λευκώματος δύναται νὰ γίνῃ διὰ τῶν *λευκωματομέτρων* εἴτε διὰ τῆς ζυγίσεως. Ἐκ τῶν λευκωματομέτρων τὰ ἁπλούστερα εἶναι τὸ τοῦ Esbach καὶ τὸ τῶν Pagel Simon. Ὁ προσδιορισμὸς διὰ τοῦ λευκωματομέτρου Esbach γίνεται οὕτω: Πληροῦμεν τὸν σωλῆνα μέχρι μὲν τοῦ γράμματος U δι' οὔρων, μέχρι δὲ τοῦ γράμματος R διὰ τοῦ ἑξῆς ἀντιδραστηρίου (πικρικοῦ ὀξέος 1,0 γρ., νιτρικοῦ ὀξέος 2,0 γρ. καὶ

Digitized by Google

ὕδατος ἀπεσταγμένου 100 κ. ἐκ.), ἀφοῦ δὲ πωματίσωμεν, ἀναμειγνύομεν τὰ δύο ὑγρά, ἀναστρέφοντες τὸ σωληνάριον βραδέως τρὶς ἕως τετράκις. Μετὰ 24 ὥρας θὰ σχηματισθῇ ἵζημα, ὅπερ μετροῦμεν εἰς τὴν κάτωθεν τοῦ γράμματος U ὑπάρχουσαν κλίμακα. Τὸ ποσὸν τοῦ λευκώματος ἐπὶ τοῖς ‰ θὰ ἰσοῦται πρὸς ἀντίστοιχον ἀριθμὸν τῆς κλίμακος. Τὸ ἀποτέλεσμα δυνάμεθα νὰ τὸ ἔχωμεν ταχύτερον (ἐντὸς 2—3 ὡρῶν), ἐὰν θερμάνωμεν τὸ ὑγρὸν μέχρι βρασμοῦ. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦ λευκώματος εἶναι ἀνώτερον τῶν 4,0 γρ., ἀραιοῦμεν τὰ οὖρα δι' ἴσου ὄγκου ὕδατος, τὸν δὲ εὑρεθέντα ἀριθμὸν διπλασιάζομεν. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τοῦ λευκώματος εἰς τὸ αἷμα καὶ τὸν ὀρὸν γίνεται διὰ τῆς ζυγίσεως. Φυσιολογικῶς τὸ μὲν αἷμα περιέχει 29 γρ. περίπου λευκώματος, ὁ δὲ ὀρὸς 6—7.

β') *Σάκχαρον.* Τὰ φυσιολογικὰ οὖρα οὐδεμίαν σακχαρώδη οὐσίαν περιέχουσι. Τοιαῦται ἀνευρίσκονται εἰς παθολογικάς τινας καταστάσεις, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν *σακχαρουρίας*. Αἱ συχνότερον ἀπαντῶσαι ἐκ τῶν οὐσιῶν τούτων εἶναι: τὸ *σταφυλοσάκχαρον*, τὸ *γαλακτοσάκχαρον*, τὸ *ὀπωροσάκχαρον* καὶ αἱ *πεντόζαι*. Καὶ τὸ μὲν σταφυλοσάκχαρον ἀπαντᾷ εἴτε εἰς μικρὰς ποσότητας καὶ παροδικῶς εἰς τὰς ὀνομαζομένας *ἁπλᾶς σακχαρουρίας* (ἀρθριτικὰ ἄτομα, μετὰ κατάχρησιν σακχαρωδῶν οὐσιῶν, ἐπὶ δυσπεπτικῶν, ἐπὶ τῶν ἐγκύων καὶ θηλαζουσῶν, ἐπὶ λοιμωδῶν τινων νόσων, ἐπί τινων δηλητηριάσεων καὶ ἐπὶ τραυματισμοῦ ἢ παθήσεως τῆς 4ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου) εἴτε εἰς ποσότητας μεγαλυτέρας καὶ σταθερὰς εἰς τὰς ὀνομαζομένας *διαβατικὰς σακχαρουρίας* ἢ *σακχαρώδεις διαβήτας* (τὸν ἀρθριτικὸν ἢ παχὺν μετὰ σακχάρου κυμαινομένου ἀπὸ 50—150 γρ. ἡμερησίως, εἰς τὸν ἰσχὸν ἢ παγκρεατικὸν μετὰ σακχάρου ἀπὸ 500—1000 γρ. καὶ εἰς τὸν ἡπατικὸν μετὰ 15 — 60 γρ. σακχάρου). Ἡ ἀνίχνευσις τοῦ σταφυλοσακχάρου ἐν τοῖς οὔροις γίνεται εἴτε δι' ἀναγωγῆς, εἴτε διὰ ζυμώσεως, εἴτε διὰ τοῦ πολωσιμέτρου. Συνήθως προτιμᾶται ἡ δι' ἀναγωγικῶν μέσων ἀνίχνευσις, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἁπλουστέρα. Τὰ ἀναγωγικὰ μέσα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν πρὸς τοῦτο, εἶναι πολλά, ὡς καὶ πολλαὶ εἶναι καὶ αἱ προταθεῖσαι μέθοδοι. Αἱ ἁπλούστεραι ὅμως εἶναι αἱ ἑξῆς:

Μέθοδος *Moore.* Εἰς σωληνάριον λαμβάνομεν ἀνὰ ἴσον ποσὸν οὔρων καὶ διαλύματος καυστικοῦ καλίου ἢ νατρίου 10 — 15%, διηθοῦμεν καὶ βράζομεν ἐπὶ 2—3 λεπτά. Ἐὰν ὑπάρχῃ σάκχαρον, τὸ μεῖγμα θὰ λάβῃ χροιὰν καστανόχρουν ἢ μέλαιναν, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ σακχάρου τοῦ περιεχομένου εἰς τὰ οὖρα. Τὴν μέθοδον ταύτην δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ διὰ τὸν ποσοτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ σακχάρου, ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν τὸ *χρωμοσακχαρόμετρον* τῶν Bendix καὶ Schittenhalm.

Μέθοδος Fehling. Λαμβάνομεν διὰ σιφωνίου 2 κ.ἐκ. φελιγγείου ὑγροῦ (Διάλυμα α': Καθαροῦ κρυσταλλικοῦ θειικοῦ χαλκοῦ 3,5 γρ., καθαροῦ θειικοῦ ὀξέος 0,5 κ. ἐκ., ὕδατος ἀπεσταγμένου ὅσον ἀρκεῖ δι' 100 κ. ἐκ., Διάλυμα β': Ἅλατος Σενιέτου 15 γρ., διαλύματος καυστικοῦ νατρίου 36% 30 κ. ἐκ., ὕδατος ἀπεσταγμένου ὅσον ἀρκεῖ δι' 100 κ. ἐκ. Τὰ ὑγρὰ ταῦτα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς χρήσεως ἀναμειγνύονται ἀνὰ ἴσα μέρη, τὸ μεῖγμα δὲ τοῦτο ὀνομάζεται ὑγρὸν τοῦ Fehling). Θερμαίνομεν μέχρι βρασμοῦ, καὶ ἐὰν μετὰ τὸν βρασμὸν ἡ κυανῆ χροιὰ αὐτοῦ δὲν ἀλλοιωθῇ, προσθέτομεν δι' ἠριθμημένου σιφωνίου κατὰ σταγόνας τόσα οὖρα ὅσα ἀρκοῦσιν ὅπως τὸ ὑγρὸν μεταβάλῃ χροιάν. Ἐὰν τὸ ὑγρὸν γίνῃ κεραμόχρουν, μετὰ τὴν ψῦξιν δὲ τὸ μὲν ἵζημα μείνῃ κεραμόχρουν, τὸ δὲ ἄνωθεν αὐτοῦ ὑγρὸν εἶναι διαυγὲς καὶ ἐλαφρῶς κιτρινόχρουν, σημαίνει ὅτι τὰ οὖρα περιέχουσι σάκχαρον καὶ ἡ ἀντίδρασις θεωρεῖται λήξασα. Ἐὰν τὸ ἄνωθεν τοῦ ἰζήματος ὑγρὸν εἶναι ἐλαφρῶς ὑποκυανοῦν, προσθέτομεν ἀκόμη σταγόνας τινὰς οὔρων καὶ βράζομεν ἐλαφρῶς. Τὴν ἀντίδρασιν ταύτην δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ πρὸς ποσοτικὸν προσδιορισμόν, διαιροῦντες τὸν ἀριθμὸν 0,05, ὅστις εἶναι ὁ τίτλος τοῦ φελιγγείου ὑγροῦ, διὰ τοῦ ποσοῦ τῶν δαπανηθέντων οὔρων καὶ πολλαπλασιάζοντες τὸ πηλίκον ἐπὶ 1000. Ὁ ἀριθμὸς ὅστις θὰ εὑρεθῇ θὰ σημαίνῃ τὸ ποσὸν τοῦ σακχάρου εἰς τὰ 1000 κ. ἐκ. τῶν οὔρων. Ἡ χροιὰ τοῦ φελιγγείου ὑγροῦ δύναται νὰ μεταβληθῇ καὶ ὑπὸ ἄλλων στοιχείων εὑρισκομένων εἰς τὰ οὖρα (οὐρικὰ ἅλατα, κρεατινίνη). Ἡ χροιὰ ὅμως αὕτη διαφέρει τῆς προερχομένης ἐκ τοῦ σακχάρου. Τὰ λευκωματοῦχα οὖρα καλὸν εἶναι νὰ ἀπολευκωματοῦνται πρότερον διὰ βρασμοῦ καὶ διηθήσεως.

Τὸ σάκχαρον εὑρίσκεται φυσιολογικῶς εἰς τὸ αἷμα εἰς ποσότητα κυμαινομένην ἀπὸ 0,80—1,20 γρ. ‰. Εἴς τινας παθολογικὰς καταστάσεις αὐξάνεται καὶ ἐπιφέρει διαφόρους διαταραχὰς (ὑπεργλυχαιμία). Προσδιορίζεται διὰ διαφόρων μεθόδων, ἰδίᾳ μικροχημικῶν (Bang, Hagedorn-Jensen, Fontès-Thivolle κτλ.). Τὸ *ὀπωροσάκχαρον* εὑρίσκεται σπανίως εἰς τὰ οὖρα καὶ εἰς ποσότητα μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ 20 γρ. τοῖς ‰. Ἡ παρουσία τούτου συνοδεύεται ὑπὸ νευρασθενείας, ἀϋπνίας, μελαγχολίας καὶ ψυχικῶν διαταραχῶν. Ἀνιχνεύεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Selivanoff καὶ διὰ τοῦ πολωσιμέτρου. Τὸ *γαλακτοσάκχαρον* παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰς γαλουχούσας γυναῖκας, τὰς πασχούσας ἐκ νόσων τῶν μαστῶν καὶ εἰς τὰς ἐγκύους, ἡ δὲ ποσότης δὲν ὑπερβαίνει τὰ 2 γρ. τοῖς ‰. Ἀνιχνεύεται διὰ τῆς ζυμώσεως καὶ διὰ τῆς μεθόδου Rubner. Τῶν *πεντοζῶν* γνωστότεραι εἶναι ἡ ἀραβινόζη, ἡ ξυλόζη καὶ ἡ ραμνόζη, εὑρισκόμεναι εἴς τινας ὀπώρας (κεράσια, δαμάσκηνα κτλ.). Ἀνευρίσκονται σπανίως εἴς τινας βαρεῖς διαβήτας, τοὺς μορφινομανεῖς καὶ τοὺς κοκκαϊνομανεῖς. Ἀνιχνεύονται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Bial.

γ') *Ὀξόνη, διοξεικὸν ὀξὺ καὶ β-ὀξυβουτυρικὸν ὀξύ.* Αἱ οὐσίαι αὗται ἀναφαινόμεναι εἰς τὰ οὖρα ἰδίᾳ τῶν διαβητικῶν ἀποτελοῦσι τὴν *ὀξονουρίαν*. Ἡ ὀξόνη εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ καὶ μόνη εἰς ἄλλας καταστάσεις, ὡς ἐπὶ νόσων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, εἰς γαστρεντερικὰς διαταραχὰς τῶν παίδων, μετὰ νηστείαν πειραματικὴν ἢ παθολογικήν, ἐπὶ ἐγκυμοσύνης μετὰ θανάτου τοῦ ἐμβρύου καὶ εἰς τὰ ἄτομα ἅτινα τρώγουσι πολλὰ κρέατα, ᾠὰ καὶ τυρόν. Μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχει ἡ παρουσία τοῦ β-ὀξυβουτυρικοῦ ὀξέος, ὅπερ ἐλαττῶνον τὴν ἀλκαλικότητα τοῦ αἵματος προκαλεῖ τὴν *ὀξέωσιν*. Ἡ ἀνεύρεσις ταύτης εἰς τὰ οὖρα σημειώνει ἔναρξιν τοῦ διαβητικοῦ κώματος.

Ἡ ἀνίχνευσις τῆς ὀξόνης γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Imbert, τοῦ διοξεικοῦ ὀξέος διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gerhardt καὶ τοῦ ὀξυβουτυρικοῦ ὀξέος διὰ συνδυασμοῦ τῆς ζυμώσεως καὶ τῆς μεθόδου Gerhardt. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῶν οὐσιῶν τούτων εἰς τὰ οὖρα καὶ τὸ αἷμα δύναται νὰ γίνῃ διὰ ἡμιμικρομεθόδου (Pincussen).

Αἱμοσφαιρίνη. Ἡ παρουσία τῆς αἱμοσφαιρίνης εἰς τὰ οὖρα ὀνομάζεται *αἱμοσφαιρινουρία*. Παράγεται ἐκ πάσης αἰτίας ἐπιφερούσης καταστροφὴν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων (ὀστρακιά, ἱλαρά, ἑλομίανσις καὶ λοιπαὶ λοιμώδεις νόσοι, δηλητηριάσεις καὶ μετὰ κόπωσιν ἢ ψῦξιν). Τὰ περιέχοντα αἱμοσφαιρίνην οὖρα παρουσιάζουσιν ἀναλόγως τῆς ποσότητος χροιὰν ἀπὸ ἐρυθροκαφεόχρου ἕως καφεομέλαιναν. Εἶναι θολὰ καὶ ἔχουσιν ὄξινον ἀντίδρασιν. Ἀνιχνεύεται εἴτε διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, εἴτε διὰ τῶν μεθόδων Heller, Teichmann, Weber, Meyer καὶ βενζιδίνης.

Αἷμα. Τὰ οὖρα ἅτινα περιέχουσιν αἷμα ἔχουσι χροιὰν ἀνάλογον ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ αἵματος τὸ ὁποῖον περιέχουσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως αὐτοῦ. Χροιὰ ροδόχρους τῶν οὔρων σημαίνει μικρὰν περιεκτικότητα αὐτῶν εἰς αἷμα, χροιὰ βαθέως ἐρυθρὰ σημαίνει μεγάλην ποσότητα τούτου. Ἐὰν τὰ οὖρα εἶναι θολὰ καὶ ἔχωσι βαθεῖαν χροιὰν καὶ βλένναν, σημαίνει ὅτι προέρχονται ἐκ κυστίτιδος. Ἐὰν τὰ οὖρα εἶναι ἐλαφρῶς θολὰ καὶ ἄνευ ἰζήματος προέρχονται ἐκ παθήσεως τῶν νεφρῶν. Φάρμακά τινα ὡς καὶ περίσσεια οὐροχολίνης δύνανται νὰ χρωματίσωσιν ἐρυθρὰ τὰ οὖρα (ρῆον, πυραμιδόνη, σαντονίνη). Ἡ ἀνίχνευσις τοῦ αἵματος εἰς τὰς *αἱματουρίας* γίνεται διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, διὰ χημικῶν μεθόδων καὶ τοῦ μικροσκοπίου.

Πύον. Φυσιολογικῶς τὰ οὖρα εἶναι δυνατὸν νὰ περιέχωσιν ὀλίγα λευκοκύτταρα. Ὅταν ὅμως ταῦτα εἶναι πολλά, καθιστῶσι τὰ οὖρα θολά. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὀνομάζομεν *πυουρίαν*. Τὸ πύον δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τῆς οὐρήθρας, τῆς κύστεως ἢ τῶν νεφρῶν. Ἐὰν τὸ πύον προέρχηται ἐκ τῆς οὐρήθρας, τὰ οὖρα εἶναι θολὰ μόνον ἐν ἀρχῇ τῆς οὐρήσεως, ἐὰν προέρχηται ἐκ τῆς κύστεως, εἶναι ὁμοιομόρφως θολὰ καὶ ἔχουσιν ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν. Ἐὰν τέλος προέρχωνται ἐκ τῶν νεφρῶν, εἶναι θολά, ὄξινα καὶ περιέχουσι στοιχεῖα τῶν νεφρῶν, ὡς καὶ λεύκωμα ἄνω τοῦ 1 γρ. ‰. Ἡ ἀνίχνευσις θὰ γίνῃ διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἰδίᾳ ἐξετάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάμειξις ἀμμωνίας ἢ καυστικοῦ νατρίου μετ' οὔρων περιεχόντων πύον καὶ ὁ σχηματισμὸς ἰζήματος γλοιώδους δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς πρόχειρον διάγνωσιν.

Χολή, χολοχρωστικαί, χολικὰ ἅλατα. Τὰ οὖρα, ἅτινα περιέχουσι χολὴν ἢ τὰ διάφορα συστατικὰ αὐτῆς, ὀνομάζονται *ἰκτερικὰ* καὶ ἔχουσι χροιὰν κιτρινοπρασίνην, ἀναφαινομένην ἐντονώτερον ἐνίοτε εἰς τὸν ἀφρόν. Ἡ ἀνίχνευσις τῶν μὲν χολοχρωστικῶν γίνεται διὰ τῶν μεθόδων Grimbert καὶ Gmelin, τῶν δὲ χολικῶν ἁλάτων διὰ τῶν μεθόδων Pettenkoffer καὶ Hay.

IV. *Μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων.* Ἡ ἐξέτασις αὕτη θὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ ἰζήματος τῶν οὔρων, ὅπερ θὰ λάβωμεν εἴτε ἀφίνοντες τὰ οὖρα ἐν ἠρεμίᾳ ἐπί τινα χρόνον, εἴτε διὰ φυγοκεντρήσεως, εἴτε διὰ διηθήσεως. Ἐκ τοῦ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ληφθέντος ἰζήματος λαμβάνομεν διὰ σιφωνίου μίαν ἢ δύο σταγόνας, φέρομεν αὐτὸ ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακὸς καὶ καλύπτομεν διὰ καλυπτρίδος. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν παρασκεύασμα ἐξετάζομεν διὰ τοῦ μικροσκοπίου, χρησιμοποιοῦντες ξηρὸν ἀντοφθάλμιον φακὸν ἀριθ. 6 ἢ 7 καὶ ἔχοντες ἡμίκλειστον τὸ ἰριδοειδὲς διάφραγμα.

Εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων εἶναι δυνατὸν ν' ἀνεύρωμεν *ὠργανοποιημένα στοιχεῖα*, ὡς καὶ *μὴ ὠργανοποιημένα* τοιαῦτα. Ἐκ τῶν μὴ ὠργανοποιημένων ἄλλα μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ μεταλλικῶν ἢ ἀνοργάνων οὐσιῶν καὶ ἄλλα ἐξ ὀργανικῶν τοιούτων. Ἐκ τῶν μεταλλικῶν ἢ ἀνοργάνων οὐσιῶν αἱ συχνότερον ἀπαντῶσαι εἶναι αἱ σχηματιζόμεναι ἐξ ἑνώσεων τῶν διαφόρων φυσιολογικῶν στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτω ὁ φωσφόρος ἑνούμενος μετὰ βάσεων σχηματίζει τὰ διαβασικὰ φωσφορικὰ ἅλατα, ἅτινα παρατηροῦνται συνήθως εἰς τοὺς ὑποβαλλομένους εἰς γαλακτηρὰν δίαιταν, καὶ εἰς τὰ τριβασικά, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ ἐξυμωμένα οὖρα. Ἐπίσης ἑνούμενος μετὰ τῆς ἀμμωνίας καὶ τοῦ μαγνησίου παράγει τὸ ἐναμμώνιον φωσφορικὸν μαγνήσιον, ὅπερ κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλα πρίσματα. Οἱ κρύσταλλοι οὗτοι παρατηροῦνται πάντοτε εἰς τὰ ἀλκαλικὰ οὖρα. Σχηματιζόμενον ἐντὸς τῆς κύστεως συμβάλλει εἰς τὴν ταχεῖαν παραγωγὴν οὐρολίθων.

Τὸ ἀσβέστιον καὶ τὸ μαγνήσιον ἑνούμενα μετὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος παράγουσι τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα, ἅτινα ἀνευρίσκονται εἰς τὰ οὖρα ἰδίᾳ τῶν χορτοφάγων ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων στρογγύλων μετὰ συγκεντρικῶν κύκλων. Τὸ ἀσβέστιον ἑνούμενον μετὰ τοῦ θείου παράγει τὸ θειικὸν ἀσβέστιον, ἀπαντῶν εἰς οὖρα ὄξινα ὑπὸ μορφὴν βελονοειδῶν ἐπιμήκων πρισμάτων ἢ ἀστεροειδῶς ἠθροισμένων. Ὁ φωσφόρος μετὰ τοῦ μαγνησίου προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν τοῦ βασικοῦ φωσφορικοῦ μαγνησίου ὑπὸ μορφὴν μεγάλων ρομβοειδῶν κρυστάλλων. Ἐκ τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν αἱ συχνότερον ἀπαντῶσαι ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλικὴν εἶναι: 1) Τὸ *οὐρικὸν ὀξύ*. Κρύσταλλοι μεγάλοι ρομβοειδεῖς ὑποκίτρινοι ἢ ἐλαφρῶς ἐρυθροί, μεμονωμένοι ἢ εἰς ἀθροίσματα. Σχηματίζουσι τὴν ψάμμον τῶν ἀρθριτικῶν. 2) Τὸ *οὐρικὸν νάτριον καὶ κάλιον*. Παρουσιάζονται ὑπὸ μορφὴν μικρῶν στρογγύλων κόκκων ἐν ἀφθονίᾳ συνήθως εἰς τὰ ἀρθριτικὰ ἄτομα. 3) Τὸ *οὐρικὸν ἀμμώνιον*. Ἀνευρίσκεται εἰς τὰ ζυμωθέντα οὖρα ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων στρογγύλων ἢ ἀπιοειδῶν μετ' ἀκανθῶν χροιᾶς κιτρινερύθρου. 4) Τὸ *ἱππουρικὸν ὀξύ*, ὅπερ παρατηρεῖται ὑπὸ μορφὴν μεγάλων πρισματικῶν κρυστάλλων, δυναμένων νὰ συγχυσθῶσι πρὸς τοὺς τοῦ ἐναμμωνίου φωσφορικοῦ μαγνησίου καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰ οὖρα τῶν χορτοφάγων καὶ τῶν τρωγόντων δαμάσκηνα ἢ λαβόντων ἰτεϋλικὸν ὀξύ. 5) Τὸ *ὀξαλικὸν ἀσβέστιον*. Ἀνευρίσκεται εἰς κρυστάλλους ὀκταέδρους φακελοειδεῖς ἀχρόους ἢ ἐν εἴδει ἀλτήρων ἢ διπυρίτου ἢ καὶ εἰς ἄλλα σχήματα. 6) Ἡ *κυστίνη*. Παρατηρεῖται ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων ἑξαέδρων, ἡ *λευκίνη* ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων στρογγύλων ἐν εἴδει τομῆς κορμοῦ δένδρου, ἡ *τυροσίνη* ὑπὸ μορφὴν κρυστάλλων βελονοειδῶν ἀστεροειδῶς ἢ σταχυοειδῶς ἠθροισμένων καὶ ἡ *χοληστερίνη* ὡς κρύσταλλοι διαφανεῖς ἄχροοι ἐν εἴδει πλακῶν πεζοδρομίου μετὰ μιᾶς γωνίας ἐνίοτε τεθραυσμένης.

Ὠργανοποιημένα στοιχεῖα. Εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων φυσιολογικῶς εὑρίσκονται ἐκ τῶν στοιχείων τούτων ἐπὶ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐπιθηλιακὰ κύτταρα, ἰδίᾳ τῶν κατωτέρων οὐροφόρων ὁδῶν, λευκοκύτταρά τινα ὡς καὶ βλεννώδη νημάτια μετὰ πυοσφαιρίων προερχομένων ἐκ θεραπευθείσης παλαιότερον βλεννορροίας, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀνευρίσκονται καὶ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα τοῦ κόλπου, βλέννα καὶ ἐνίοτε ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια ἢ καὶ αἷμα ἐκ τῆς ἐμμήνου ρύσεως. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι, τῆς διαγνώσεως γινομένης δι' ἁπλῆς ἀνακρίσεως. Ὅταν ὅμως ἡ ποσότης αὐτῶν εἶναι μεγάλη, ὁ ἐξετάζων ὀφείλει νὰ ἀνεύρῃ τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧς προέρχονται.

Ἡ *βλέννα* δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς οὐρήθρας, ἐκ τῶν ἀδένων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ κυστικὸν τρίγωνον, ἐκ τῆς κύστεως καὶ ἐκ τοῦ κόλπου, καὶ ἐμφαίνει τὴν ὕπαρξιν κατάρρου βλεννογόνου τινός. Τὰ *πυοσφαίρια* προέρχονται ἔκ τινος ὀργάνου τῶν οὐροποιητικῶν ὁδῶν, ἡ σημασία δὲ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου φαίνονται ὡς στίλβοντα στρογγύλα σωμάτια μετὰ πυρήνων ὀλιγώτερον διαθλώντων τὸ φῶς. Τὰ *ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια* φυσιολογικῶς εὑρίσκονται μόνον εἰς τὰ οὖρα γυναικῶν ἐχουσῶν τὴν ἔμμηνον αὐτῶν ρύσιν. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ἡ εὕρεσις αὐτῶν εἰς τὰ οὖρα σημαίνει παθολογικὴν κατάστασιν. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου φαίνονται ὡς στίλβοντα σωμάτια στρογγύλα ἢ ἀστεροειδῆ, ἄνευ πυρῆνος. Ἐκ τῶν *ἐπιθηλιακῶν κυττάρων* τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα εἶναι τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπιπολῆς στιβάδος τῶν κατωτέρων οὐροφόρων ὁδῶν καὶ τοῦ κόλπου. Ταῦτα εἶναι μεγάλα, πλακώδη, μετὰ μικροῦ πυρῆνος, καὶ εὑρίσκονται μεμονωμένα ἢ κατ' ἀθροίσματα. Τὰ *μεγάλα πλακώδη* κύτταρα μετὰ μεγάλου πυρῆνος προέρχονται ἐκ τῆς κύστεως. Τὰ *κορυνοειδῆ* μετὰ μετρίου πυρῆνος προέρχονται ἐκ τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως. Τὰ *κυλινδρικὰ* καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένα μετὰ μεγάλου πυρῆνος προέρχονται ἐκ τῶν οὐρητήρων καὶ τῆς πυέλου τῶν νεφρῶν. Τὰ *μεμονωμένα στρογγύλα* ἢ *πολυεδρικὰ* κατ' ἀθροίσματα μετὰ μεγάλων πυρήνων προέρχονται ἐκ τῶν νεφρῶν. Εἴς τινας παθολογικὰς καταστάσεις τῶν νεφρῶν εὑρίσκονται εἰς τὰ οὖρα σωμάτιά τινα ἔχοντα τὸ σχῆμα κυλινδρικὸν καὶ διὰ τοῦτο ὠνόμασαν αὐτὰ *κυλίνδρους*. Τούτων διακρίνονται οἱ *ὑαλοειδεῖς*, εὑρισκόμενοι συνηθέστερον, οἱ *ὑελοκοκκώδεις* καὶ *κοκκώ-*

Digitized by Google

δεις, οἱ *κηροειδεῖς* ἢ *κολλοειδεῖς*, οἱ *λιπώδεις*, οἱ *ἐπιθηλιώδεις*, οἱ *μεικτοί*, ἀποτελούμενοι ἐξ ὑαλοειδῶν ἐφ' ὧν προσεκολλήθησαν λευκοκύτταρα ἢ αἱμοσφαίρια ἢ καὶ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα, οἱ *αἱματηροί*, ἀποτελούμενοι ἐξ ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, καὶ οἱ *πυώδεις*, ἀποτελούμενοι ἐκ πυοσφαιρίων. Ἐνίοτε ἀνευρίσκονται στοιχεῖά τινα προσομοιάζοντα πρὸς τοὺς ὑαλοειδεῖς κυλίνδρους. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὀνομάζονται *κυλινδροειδῆ*. Ἐπίσης παρετηρήθησαν καὶ *ψευδοκύλινδροι*, ἀποτελούμενοι ἄλλοι μὲν ἐξ ἁλάτων, ἄλλοι ἐκ μικροβίων καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων στοιχείων. Ἡ ἀνεύρεσις κυλίνδρων σημαίνει παθολογικὴν κατάστασιν (πλὴν τῶν κυλινδροειδῶν καὶ τῶν ψευδοκυλίνδρων, οἵτινες δὲν ἔχουσι παθολογικὴν σημασίαν) καὶ ἔχουσι μεγάλην διαγνωστικὴν σημασίαν. Συνήθως μετὰ τῶν κυλίνδρων ὑπάρχει καὶ λευκωματουρία. Ἐνίοτε παρατηρεῖται *κυλινδρουρία* ἄνευ λευκωματουρίας ἰδίως εἰς ἄτομα ἰαθέντα ἐκ νεφρίτιδος.

Σπερματοζωάρια. Εἰς τὰ οὖρα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῶσι καὶ σπερματοζωάρια. Ὅταν ταῦτα εἶναι πολλά, προέρχονται ἐκ *σπερματορροίας*.

Παράσιτα ζωϊκά. Τούτων ἄλλα μὲν εὑρίσκονται καὶ εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα (πλαγιομονάς, κολπικὴ τριχομονάς, κερκομονάς, ὀξύουρος, ἀγκυλόστομα), ἄλλα δὲ εἰς παθολογικὰς καταστάσεις (ἀμοιβάδες, δίστομον τὸ αἱματόβιον, ἔμβρυα φιλαρίας).

Παράσιτα φυτικά. Εἰς τὰ οὖρα φυσιολογικῶς ἀνευρίσκονται διάφορα μικρόβια παθογόνα καὶ μὴ τοιαῦτα. Ἐκ τῶν παθογόνων τὰ συνηθέστερα εἶναι ὁ *γονόκοκκος* καὶ τὸ *βακτηρίδιον τῆς φυματιάσεως*, προκαλοῦντα πάθησιν τῶν οὐροποιητικῶν ὁδῶν. Εἰς τινας ὅμως γενικὰς λοιμώξεις δύνανται ν' ἀνευρεθῶσι καὶ μικρόβια τῆς νόσου ἐξ ἧς πάσχουσι τὰ ἄτομα (τύφος, πνευμονία, κολοβακτηρίδιον, σταφυλόκοκκος, ἐντερόκοκκος κτλ.). Ἐκ τῶν μὴ παθογόνων συνηθέστατα εὑρίσκονται τὸ *οὐροβακτηρίδιον* καὶ ὁ *οὐρόκοκκος*, ὡς καί τινες μύκητες.

Ξένα στοιχεῖα. Δύνανται ν' ἀνευρεθῶσιν εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων, μὴ προερχόμενα ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλὰ τυχαίως ἀναμειχθέντα μετ' αὐτῶν. Τοιαῦτα στοιχεῖα εἶναι ἶνες διάφοροι, μικρὰ πτερὰ ἐντόμων, τρίχες, κόκκοι ἀμύλου, σταγονίδια λιπαρῶν καὶ ἐλαιωδῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ ἔντομα καὶ ζωάρια ὁλόκληρα (φθεῖρες, μυῖαι κτλ.).

V. *Μικροβιολογικὴ ἐξέτασις τῶν οὔρων*. Τὰ οὖρα ἀτόμων οὐδεμίαν ὑποστάντων μολυσματικὴν νόσον, λαμβανόμενα διὰ καθετηρισμοῦ, δὲν περιέχουσι μικρόβια, εἶναι στεῖρα. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ στόμιον τῆς οὐρήθρας, ὡς καὶ ἡ προσθία οὐρήθρα περιέχουσι πάντοτε μικροοργανισμοὺς ἐν σαπροφυτικῇ καταστάσει, διὰ τοῦτο τὰ οὖρα, ἅτινα λαμβάνομεν διὰ τῆς οὐρήσεως, περιέχουσι πάντοτε μικρόβιά τινα ἐκτὸς τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἀέρος ἢ τῶν δοχείων εἰς ἃ συλλέγομεν ταῦτα. Τὰ ἐν τῇ οὐρήθρᾳ εὑρισκόμενα μικρόβια εἶναι δυνατὸν ἐνίοτε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν κύστιν καὶ ἀπὸ ταύτης νὰ ἀνέλθωσι διὰ τῶν οὐρητήρων εἰς τοὺς νεφροὺς (ἀνιοῦσα μόλυνσις). Συνηθέστερον ὅμως, κατὰ τὴν διαδρομὴν λοιμωδῶν τινων νόσων, οἱ παθογόνοι μικροοργανισμοὶ διερχόμενοι διὰ τῶν νεφρῶν κατέρχονται εἰς τὴν κύστιν (κατιοῦσα μόλυνσις). Ἐκ τῶν παθογόνων μικροοργανισμῶν οἱ συχνότερον ἀπαντῶντες εἶναι τὸ *βακτηρίδιον τῆς φυματιάσεως*, ὁ *γονόκοκκος*, ὁ *σταφυλόκοκκος*, ὁ *στρεπτόκοκκος*, τὸ *βακτηρίδιον τοῦ κοιλιακοῦ τύφου* καὶ τῶν *παρατύφων*, τὸ *κολοβακτηρίδιον*, ὁ *ἐντερόκοκκος*, ὁ *πνευμονιόκοκκος*, τὸ *βακτηρίδιον τῆς πανώλους*, τῆς *λέπρας*, τῆς *διφθερίτιδος*, τῆς *μάλιος*, τὸ *πνευμονοβακτηρίδιον* κτλ. Ἐκ δὲ τῶν μὴ παθογόνων τὰ συχνότερον εὑρισκόμενα εἶναι: τὸ *οὐροβακτηρίδιον* καὶ ὁ *οὐρόκοκκος*, εἴδη τινὰ τοῦ *πρωτέως*, εἴδη τινὰ *μυκήτων* (βλαστομύκητες, σακχαρομύκητες, ᾠίδια, ραντιστῆρες, εὐρῶτες κτλ.) καὶ φακελλοκόκκων. Πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν μικροοργανισμῶν καθετηρίζομεν τὸ ἄτομον μετὰ τελείαν ἀντισηψίαν τοῦ στομίου τῆς οὐρήθρας καὶ τοῦ αὐλοῦ αὐτῆς, τὰ δὲ ληφθέντα οὖρα φυγοκεντροῦμεν ἐπὶ 15 περίπου λεπτά. Τὸ ἵζημα, ὅπερ θὰ ληφθῇ, χρησιμοποιοῦμεν εἴτε πρὸς καλλιέργειαν, εἴτε πρὸς ἄμεσον μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν, ἐφαπλοῦντες τοῦτο ἐπὶ ἀντικειμενοφόρων πλακῶν. Εἰδικαὶ ἀντιδράσεις οὔρων, χρήσιμοι διὰ τὴν διάγνωσιν νόσων τινῶν, εἶναι ἡ *διαζωαντίδρασις* τοῦ Ehrlich, ἐφαρμοζομένη πρὸς διάγνωσιν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, καὶ ἡ *ἀντίδρασις τῶν Moriz-Weisz*, ἐφαρμοζομένη πρὸς διάγνωσιν τῆς φυματιάσεως.

Οὐρολογικαὶ σχέσεις ἢ οὐρολογικοὶ συντελεσταί. Αἱ φυσιολογικαὶ οὐσίαι τῶν οὔρων διατηροῦσι σταθεράς τινας σχέσεις ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκκρινομένης ποσότητος. Αἱ σχέσεις αὗται, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτοι, ἐν τούτοις χρησιμεύουσι πολλάκις ὅπως πληροφορήσωσι τὸν ἰατρὸν γενικῶς περὶ τῆς λειτουργίας τῆς θρέψεως τοῦ ἀτόμου, ἐξ οὗ προέρχονται τὰ οὖρα. Αἱ κυριώτεραι τῶν σχέσεων τούτων εἶναι: Ἡ *ἀζωτουρική*, παριστῶσα τὴν σχέσιν τοῦ ἀζώτου τῆς οὐρίας πρὸς τὸ ὁλικὸν ἄζωτον τῶν 24 ὡρῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οὐρία ἀποτελεῖ τὰ 87 ἕως 90 ἑκατοστὰ τοῦ ὁλικοῦ ἀζώτου, ἡ σχέσις αὕτη θὰ εἶναι $\frac{\text{ἀζ. οὐρ.}}{\text{δλ. ἀζ.}} = \frac{87-90}{100} = 0{,}87 - 0{,}90$.

Ἡ σχέσις αὕτη κατέρχεται εἰς τὰς νόσους μετ' ἐλαττώσεως τῆς θρέψεως, ἀνέρχεται δὲ εἰς τοὺς διαβήτας. Ἡ *τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος πρὸς τὴν οὐρίαν* εἶναι $\frac{\text{οὐρ. ὀξὺ}}{\text{οὐρία}} = \frac{2{,}5}{100} = 0{,}025$. Ὁ ἀριθμὸς 2,5 σημαίνει τὸ ποσοστὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, ὅπερ μετατρέπεται εἰς οὐρίαν. Ἡ σχέσις αὕτη δεικνύει τὴν καλὴν ἢ κακὴν λειτουργίαν τοῦ ἡπατικοῦ κυττάρου, διότι ἐντὸς τούτου μέρος τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς οὐρίαν. Ἡ *σχέσις τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος πρὸς τὴν οὐρίαν ἢ πρὸς τὸ ὁλικὸν ἄζωτον* $\frac{\text{φωσ. ὀξὺ}}{\text{οὐρία}} = \frac{10}{100} = 0{,}10$ $\frac{\text{φωσ. ὀξὺ}}{\text{δλ. ἄζ.}} = \frac{18}{100} = 0{,}18$. Ἡ σχέσις αὕτη αὐξάνεται ἐπὶ φωσφατουρίας.

Οὔρων σημειολογία εἰς τινας παθολογικὰς καταστάσεις. Εἰς τὴν *νεφρικὴν συμφόρησιν* ποσὸν οὔρων ἠλαττωμένον, χροιὰ ἐρυθρωπὴ ἕως ἐρυθροκαστανή, ἄφθονον ἐρυθρωπὸν ἵζημα ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων, κύλινδροί τινες ὑαλοειδεῖς, κύτταρα νεφρῶν, ἐνίοτε σπάνια ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια. Εἰς τὴν *ὀξεῖαν νεφρίτιδα* ποσὸν λίαν ἠλαττωμένον, χροιὰ βαθεῖα, ὄξινα, λευκωματοῦχα, ἵζημα ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων, κύλινδροι κοκκώδεις καὶ ἐπιθηλιώδεις, ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, πυοσφαίρια, κύτταρα νεφροῦ. Εἰς τὴν *παρεγχυματώδη νεφρίτιδα* ποσὸν ἠλαττωμένον, χροιὰ βαθέως κιτρίνη, ὄψις θολή, ἄφθονον ἵζημα ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων, πολλῶν πυοσφαιρίων, ὀλίγων ἐρυθρῶν, κυλίνδρων ὑαλοειδῶν καὶ κηροειδῶν. Εἰς τὴν *χρονίαν διάμεσον νεφρίτιδα* ποσὸν ηὐξημένον, χροιὰ ἀχροκιτρίνη, ἵζημα ἐλάχιστον, κύλινδροι ὑαλοειδεῖς καὶ σπανίως κηροειδεῖς καί τινα ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια. Εἰς τὴν *πυελονεφρίτιδα* ποσὸν ηὐξημένον, χροιὰ ἀχροκιτρίνη θολή, ἵζημα ἐξ ἀφθόνων πυοσφαιρίων, κύλινδροι ὑαλοειδεῖς καὶ κολλοειδεῖς. Εἰς τὴν *ὀξεῖαν κυστίτιδα* οὖρα ἀλκαλικά, θολά, ἄχρόχροα, ἵζημα ἄφθονον ἐκ πυοσφαιρίων, βλέννης, κυττάρων κύστεως καὶ ἐνίοτε ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, κρύσταλλοι φωσ. ἐναμ. μαγνησίου. Εἰς τὴν *χρονίαν κυστίτιδα* οὖρα ὅμοια πρὸς τὴν ὀξεῖαν, ἵζημα ἀφθονώτερον. Εἰς τὴν *προστατίτιδα* οὖρα ἐλαφρῶς θολά, ἵζημα ἐκ πυοσφαιρίων, κυλινδρικῶν κυττάρων καὶ ἐνίοτε σπερματοζωαρίων. Εἰς τὴν *οὐρηθρίτιδα* τὰ πρῶτα οὖρα θολά, περιέχοντα μεγάλα νημάτια βλέννης μετὰ πυοσφαιρίων. Εἰς τὸν *σακχαρώδη διαβήτην* οὖρα ἄχροα, πολλά, μετ' εἰδικοῦ βάρους ηὐξημένου. Εἰς τὸν *τυφοειδῆ πυρετὸν* χροιὰ βοείου ζωμοῦ, ὄψις θολή, ἵζημα ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων, διαζωαντίδρασις θετική. Εἰς τὴν *πνευμονίαν* χροιὰ βαθύχρους, ἄφθονον οὐρικὸν ὀξύ, οὐροχολίνη καὶ ἰνδικάνη. Εἰς τὴν *γρίππην* χροιὰ ἠλεκτρόχρους, αὔξησις οὐρικοῦ ὀξέος, ἰνδικάνης καὶ φωσφορικῶν ἁλάτων. Εἰς τὴν *ὀστρακιὰν* οὖρα ἠλεκτρόχροα, ἵζημα περιέχον ὀλίγα πυοσφαίρια, ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια, κύλινδροι ὑαλοειδεῖς, λεύκωμα ὀλίγον ἢ ἴχνη. Ἐνίοτε λεύκωμα ἱκανόν. Εἰς τὸν *ἐμπύρετον γαστρισμὸν* ἠλεκτρόχροα, ἵζημα ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων ροδόχρουν, οὐροερυθρίνη, οὐροχολίνη, ἰνδικάνη. Εἰς τὸν *ἴκτερον* χροιὰ κιτρινοπρασίνη, ἵζημα ἐξ οὐρικοῦ νατρίου.

Πίναξ συστατικῶν τῶν φυσιολογικῶν οὔρων.

Ποσότης οὔρων 24 ὡρῶν	ἀνδρὸς	1.200—1.500 κ. ἑκ.
	γυναικὸς	.000—1.200 κ. ἑκ.
Χροιά	κιτρίνη ἠλεκτρόχρους	
Ὄψις	διαυγής	
Ἵζημα	οὐδὲν ἢ ὀλίγιστον	
Ὀσμὴ	εἰδικὴ (Sui generis)	
Σύστασις	ὑγρὰ	
Ἀντίδρασις	ὄξινος	
Εἰδικὸν βάρος	1.012—1.024	
Ὁλικὴ ὀξύτης εἰς HCl	1,31—1,82	

	εἰς 1000 κ.ἑκ.	εἰς τὸ 24ωρον
Ποσὸν διαλελ. οὐσιῶν	34 —46 γρ.	47 —56 γρ.
Ἀνόργανοι οὐσίαι	8 —12 »	13 —16 »
Ὀργανικαὶ οὐσίαι	26 —34 »	31 —40 »
Οὐρία ἀνδρὸς	18 —22 »	23 —34 »
Οὐρία γυναικὸς	16 —20 »	20 —24 »
Οὐρικὸν ὀξὺ	0,35— 0,50 »	0,55— 0,60 »
Ὁλικὸν ἄζωτον	10 —12 »	12 —17 »
Θειικὸν ὀξὺ	2 — 2,5 »	2.60— 3,50 »
Χλώριον καὶ χλωριοῦχα	6 — 9 »	10 —12 »
Φωσφ. ὀξὺ ἀνδρὸς	1,8 — 2,3 »	2,4 — 3 »
Φωσφ. ὀξὺ γυναικὸς	1,3 — 2,1 »	2,1 — 2,5 »
Ἀμμωνία	0,55 »	0,65 »
Ἀσβεστοῦχα	0,30 »	0,45 »
Μαγνησία	0,40 »	0,60 »

Ἴχνη οὐροχολίνης, ἰνδικάνης, ὡς καὶ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα κατωτέρων οὐροφόρων ὁδῶν καὶ ἐνίοτε λευκοκύτταρά τινα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Yvon* et *Ch. Michel*, Manuel d'analyse des urines (Paris 1919).—*J. Guiart* et *L. Grimbert*, Précis de diagnostic chimique etc., Paris 1922.— *M. Arthus*, Précis de chimie physiologique, Paris 1924.— *C. Bruno Schürmayer*, Harn Untersuchungen u.s.w. Wiesbanden-Verlug Bergmann 1910.—*E. Gautrelet*, La pratique des manipulations urologiques, Paris 1918.—*H. Sahli*, Untersuchungs - Methode u. s. w. Leipzig und Wien-F. Deuticke, 1919.— *Μαθιοπούλου*, Οὐροχημεία.— *Ι. Παγκάλου* καὶ *Γ. Ἰωαννίδου*, Κλινικὴ μικροσκοπία καὶ βιολογία, Ἀθῆναι 1927.—*Ν. Α. Μιχαηλίδου*, Ἐργαστηριακὴ διαγνωστική, Ἀθῆναι 1927. — *A. Konchése*, Guide pratique pour l'analyse de urines, Paris 1930.

Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— *[Φυσιολ.]* Τὸ *οὖρον* εἶναι ὑγρὸν παραγόμενον ὑπὸ τῶν νεφρῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποβάλλονται ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ διάφοροι οὐσίαι ἄχρηστοι ἢ καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς αὐτόν. Ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς τῶν οὔρων ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν ἔχει τελείως διευκρινισθῇ. Κατὰ τὸν Ludwig αἱ διάφοροι οὐσίαι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰ οὖρα, δὲν ἐκκρίνονται ὑπὸ τῶν νεφρῶν, ἀλλ' ὑπάρχουν εἰς τὸ αἷμα τῆς νεφρικῆς ἀρτηρίας καὶ διηθοῦνται ὑπὸ τοῦ νεφροῦ· ἑπομένως ὁ νεφρὸς λειτουργεῖ καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ ἠθμός. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Ludwig δὲν εἶναι ὀρθή. Ἡ παραγωγὴ τῶν οὔρων εἶναι ἀποτέλεσμα οὐχὶ ἁπλῆς διηθήσεως, ἀλλ' ἐκλεκτικῆς τοιαύτης, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ νεφρικοῦ ἀδένος. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος εἶναι ἄλλως τε εὔκολον ν' ἀποδειχθῇ διὰ πειραμάτων. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀδενικῆς λειτουργίας τοῦ νεφροῦ εἶναι λοιπὸν ἀναμφισβήτητος· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπίδρασις τῶν φυσικῶν συνθηκῶν πιέσεως καὶ ταχύτητος τῆς κυκλοφορίας πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν Heidenhain, ἡ παραγωγὴ τῶν οὔρων ὀφείλεται ταυτοχρόνως εἰς διήθησιν καὶ εἰς ἀδενικὴν ἔκκρισιν. Εἶναι δὲ πιθανώτατον ὅτι αἱ δύο αὗται ἐργασίαι ἑδράζονται εἰς διάφορα τμήματα τῶν οὐροφόρων σωληναρίων. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Heidenhain εἶναι ἀσπαστὴ τὴν σήμερον. Ἐν τούτοις πρόσφατοι ἔρευναι ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ αὕτη ἐν μέρει μόνον ἀληθεύει· κατὰ τὸν Lamy καὶ Mayer ἡ παραγωγὴ τῶν οὔρων ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς ἀδενικὴν ἔκκρισιν τόσον διὰ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἅλατα, ὅσον καὶ διὰ τὰς ὀργανικὰς οὐσίας, ἔχει δὲ ἀποκλειστικὴν ἕδραν τὰ ἑσπειραμένα σωληνάρια.

Ἡ ἔκκρισις τῶν οὔρων ἐκπληροῖ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ τὸν ἑξῆς τριπλοῦν προορισμόν: 1) *Ἀποκαθαίρει τὸν ὀργανισμόν*. Οἱ νεφροὶ ἀποτελοῦν τὰ κυριώτερα ἀποκαθαρτήρια ὄργανα τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐνεργοῦν δὲ ὡς ἀδένες ἐξωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἀφαιροῦντες δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ αἵματος τὰς εἰσαχθείσας ἢ παραχθείσας φυσιολογικῶς ἢ κατὰ τύχην τοξικὰς οὐσίας, τὰς ὁποίας ἐξάγουν ἔξω τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῶν οὔρων. Πλὴν τούτου εἰς τὰς σηψαιμικὰς νόσους, ὅταν δηλαδὴ τὰ μικρόβια εἰσέρχωνται εἰς τὴν κυκλοφορίαν, οἱ νεφροὶ ἀποκαθαίρουν τὸν ὀργανισμὸν ὄχι μόνον ἀπὸ τῶν τοξινῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν τούτων τῶν μικροβίων. 2) *Ρυθμίζει τὴν σύνθεσιν τοῦ αἵματος*. Τὸ αἷμα διατηρεῖ διαρκῶς τὴν ἰδίαν χημικὴν σύστασιν, ὅταν δὲ οὐσία τις φυσιολογικὴ ἢ ξένη ὑπάρχῃ εἰς ὑπερβολικὴν ποσότητα ἐντὸς τοῦ αἵματος, τὸ περίσσευμα ταύτης ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῶν οὔρων καὶ οὕτω ἡ σύστασις τοῦ αἵματος μένει σχεδὸν ἡ αὐτή. 3) *Ρυθμίζει τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν*. Ὅταν αὕτη εἶναι ηὐξημένη, ἡ ποσότης τῶν οὔρων αὐξάνει, καὶ τοῦτο ἐπιφέρει τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου τοῦ αἵματος καὶ ἑπομένως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Τοὐναντίον ἡ ἀρτηριακὴ ὑπότασις ἐπιφέρει ὀλιγουρίαν μετὰ τῶν συνήθων ἀποτελεσμάτων.

Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

οὐρονυχία (ὁ) (Uronychia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀλοτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπλωτιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικοὺς ζωϊκοὺς ὑδροβίους ὀργανισμοὺς ἐντὸς γλυκέων, ὑφαλμύρων ἢ καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων ζῶντας.

Δ. Ν. Π.

οὐροπελτίδαι (οἱ) (Uropeltidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *οὐροπελτίς*.

Δ. Ν. Π.

οὐροπελτίς (ἡ) (Uropeltis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐροπελτιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη μικρῶν ὄφεων ἀπαντῶντα εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ τὴν Μανίλλην.

Δ. Ν. Π.

οὐροποίησις,—εως(ἡ) ὁ σχηματισμὸς τοῦ οὔρου.

οὐροποιητικός,—ή,—όν· ὁ ποιῶν, ὁ παράγων τὸ οὖρον, τὸ δι' οὗ ἐκκρίνεται τὸ οὖρον: «οὐροποιητικὰ ὄργανα» πάντα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν ἔκκρισιν καὶ ἔκχυσιν τοῦ οὔρου.

οὐρόπους (ὁ) (Uropus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοπτιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκάρεα μικροτάτου μεγέθους μὲ προσακτρίδας νηματοειδεῖς ἐχούσας ὁμοιομόρφους ἀρθρώσεις, σιαγόνας μετρίου μεγέθους, ἀλλ' ἰσχυροτάτας καὶ πόδας ὁμοιομόρφους καὶ ἰσομεγέθεις μεταξύ των, τελευτῶντας εἰς ὀνυχοειδεῖς ἀποφύσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *οὐρόπους ὁ ἐντομοφάγος* (Uropus insectivoris), ὅστις ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων κολεοπτέρων καὶ τρέφεται ἐκ τῶν σαρκῶν των.

Δ. Ν. Π.

Οὐρο-Πρέτο (Ouro-Preto) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας (βλ. λ. Ὥρου Πρέτου).

οὐροσκοπία (ἡ)· ἡ χάριν διαγνωστικοῦ σκοποῦ ἐξέτασις τῶν οὔρων ἀπὸ πάσης ἐπόψεως.

οὐροπύγιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος τῶν πτηνῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου φύονται τὰ οὐραῖα ἢ κηπαῖα καλούμενα πτερά.

Δ. Ν. Π.

οὐροπυγῖτις (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται πάθησις τῶν πτηνῶν, ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν πυώδη ἐξοίδησιν τοῦ *οὐροπυγίου*. Ἡ νόσος προκαλεῖ γενικὴν

Digitized by Google

ἀδιαθεσίαν τοῦ πτηνοῦ. Ἡ οὐροπυγῖτις, κοιν. *σπυρί*, κατ' ἄλλους μὲν πρέπει εὐθὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει του νὰ ἐκκενοῦται (νὰ σπάζεται), κατ' ἄλλους δὲ νὰ ἀφίεται ὡς ἔχει, διότι καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν σπανίως ζῇ τὸ πτηνόν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς παθήσεως ταύτης δέον ν' ἀποφεύγεται νὰ δίδωνται εἰς τὸ πτηνὸν σακχαρώδεις οὐσίαι, ὡς ζάχαρις, σῦκα κτλ. Δ. Ν. Π.

οὐρόσπερμα (τὸ) (Urosperma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *οὐρόσπερμον τὸ πικροειδὲς* (Urosperma picroides), ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν, λαχανεύεται ἐνιαχοῦ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πικραλίδα*. Δ. Ν. Π.

οὐρόστιγμα (τὸ) (Urostigma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεϊδῶν*, περιλαμβάνον μορέας ἀπαντῶντας εἰς τὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

οὐροσωλὴν (ὁ), ἡ *οὐροσωληνάριον* (τό). Ὁ κατὰ τὰς διαφόρους ἐξετάσεις χρησιμοποιούμενος δοκιμαστικὸς σωλήν, ὅστις εἶναι ὑάλινος σωλὴν κεκλεισμένος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, μήκους συνήθως 160 χιλιοστμ. καὶ διαμέτρου 16 χιλιοστμ. Ν. Α. Μ.

οὐροσωληνάρια (τά), ἡ *οὐροφόρα σωληνάρια* *[Ἀνατομ.]*. Ταῦτα εἶναι τὸ κύριον συστατικὸν τῶν νεφρῶν. Ἕκαστον αὐτῶν ἄρχεται ἀπὸ τῆς περιφερικῆς, τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ νεφροῦ καὶ τελευτᾷ πρὸς τὰς πύλας αὐτοῦ, εἰς τὴν θηλὴν μιᾶς τῶν μαλπιγιανῶν πυραμίδων, ἔχον μῆκος 5,5 ἑκμ. (βλ. *νεφρός*). Ι. Π.

οὐροτοξία (ἡ). Τὸ ποσὸν τῶν οὔρων, ὅπερ εἶναι ἱκανὸν νὰ φονεύσῃ ἓν χιλιόγραμμον πειραματοζῴου, ἀποτελεῖ τὴν τοξικὴν μονάδα τῶν οὔρων, ἥτις ὀνομάζεται *οὐροτοξία* (urotoxie). Πρὸς εὕρεσιν τῆς οὐροτοξίας οὔρου τινὸς ἐνίεμεν εἰς τὴν φλέβα τοῦ ὠτὸς κονίκλου καλῶς προζυγισθέντος τόσον ποσὸν διηθημένων καὶ ἰσοτονισθέντων διὰ προσθήκης διαλύματος χλωριούχου νατρίου οὔρων, ὅσον ἀρκεῖ ὅπως τὸ ζῷον παύσῃ ἀναπνέον. Τὸ δαπανηθὲν ποσὸν τῶν οὔρων διαιρούμενον διὰ τοῦ βάρους τοῦ ζῴου μᾶς δίδει τὴν οὐροτοξίαν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν οὔρου. Ν. Α. Μ.

οὐροτοξικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν τοξικότητα τῶν οὔρων.

—οὐροτοξικὸς *συντελεστής*. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ ποσὸν τῶν τοξικῶν μονάδων (οὐροτοξιῶν) τῶν οὔρων τὸ ἐκκρινόμενον ὑφ' ἑνὸς χιλιογράμμου βάρους τοῦ σώματος. Πρὸς εὕρεσιν τούτου διαιρεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐροτοξιῶν τῶν οὔρων τῶν 24 ὡρῶν διὰ τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Ν. Α. Μ.

οὐροτροπίνη (ἡ) (Urotropinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἡ ἑξαμεθυλενοτετραμίνη, κληθεῖσα οὕτω τῷ 1894 ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἐργοστασίου E. Schering, ὑφ' οὗ καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν θεραπευτικὴν (βλ. καὶ λ. *ἑξαμεθυλενοτετραμίνη*). Κ. Γ. Μ.

Οὐροῦ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σπουδαία πόλις τῆς Βαβυλωνίας (βλ. λ. *Οὐρ*).

Οὐρουγουάη (Uruguay). Δημοκρατία τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἐπίσημον ὄνομα εἶναι *Ἀνατολικὴ Δημοκρατία τῆς Οὐρουγουάης* καὶ ἥτις ἐκαλεῖτο μέχρι τοῦ 1828, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ καλῆται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων, *Μπάντα Ὀριεντὰλ* (Banda Oriental), ἤτοι *Ἀνατολικὴ Ὄχθη*, ὡς εὑρισκομένη πρὸς Α. τοῦ ποταμοῦ Οὐρουγουάη, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Κεῖται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου καὶ ἐκτείνεται πρὸ τὰ ΒΑ. τοῦ Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα, μεταξὺ 30° 5′ καὶ 34° 58′ Ν. πλάτους καὶ 53° 12′ καὶ 58° 34′ 40″ Δ. μήκους. Ὁρίζεται πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τῆς Βραζιλίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ μεγάλου στομίου τοῦ Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀργεντινῆς, διὰ τοῦ ποταμοῦ Οὐρουγουάη. Ἡ Οὐρουγουάη εἶναι ἡ μικροτέρα τῶν δημοκρατιῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 186 926 τετρ. χλμ., ἡ δὲ περίμετρος αὐτῆς εἶναι 1.848 χλμ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 1.075 χλμ. ἀποτελοῦν αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ ὄχθαι τῶν ἐπὶ τῶν συνόρων ποταμῶν, τὰ δὲ 773 χλμ. ἀνήκουν εἰς τὰ σύνορα τῆς ξηρᾶς.

— **[ΓΕΩΛ.]** Ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως ἡ Οὐρουγουάη ἀνήκει εἰς τὸ σύστημα τῆς Ν. Βραζιλίας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ νοτιοδυτικὴν προέκτασιν καὶ δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τρία τμήματα: 1) εἰς τὸ βορειοανατολικόν, ὅπου κυριαρχοῦν οἱ κρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι μετὰ γρανίτου· 2) εἰς τὸ βορειοδυτικόν, ὅπου κυριαρχοῦν τριτογενεῖς μορφαί, ἡμικρυσταλλικοὶ σχιστόλιθοι καὶ δεβόνια κοιτάσματα· καὶ 3) εἰς τὸ νότιον, ὅπου κυριαρχοῦν τὰ τριτογενῆ πετρώματα καὶ ἡ παλαιοκρυσταλλικὴ τέφρα. Γενικῶς ὅμως δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἐρευνηθῇ καὶ μελετηθῇ ἡ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῆς Οὐρουγουάης.

— **[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.]** ***Ὀρογραφία***. Τὸ προέχον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐδάφους τῆς Οὐρουγουάης εἶναι ἡ μονότονος ὁμοιομορφία του. Ὁμοιάζει πρὸς ἀπέραντον στέππην μὲ ἐλαφρὰς διακυμάνσεις, ὧν τὸ μεγαλύτερον ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 600 μ. Ἐν τούτοις δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο τμήματα, ἅτινα παρουσιάζουν διαφοράς τινας. Τὸ βόρειον ἐκ τῶν τμημάτων τούτων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνώμαλον καὶ διακόπτεται ὑπὸ βραχωδῶν χαμηλῶν ὀροσειρῶν μετ' ἐναλλασσομένων εὐφόρων κοιλάδων· τὸ δὲ νότιον τμῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ χλοώδεις λόφους μετὰ πολλῶν πεδιάδων καὶ λειμώνων, καλῶς ἀρδευομένων ὑπὸ ποταμίων καὶ πηγαίων ὑδάτων. Τὸ πρὸς τὰς ἀκτὰς τμῆμα εἶναι σχεδὸν ἐπίπεδον καὶ χθαμαλόν. Αἱ δύο κυριώτεραι βραχώδεις λοφοσειραί, αἵτινες διασχίζουν τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς χώρας μὲ κατεύθυνσιν νοτιοανατολικήν, εἶναι ἡ *Κουτσίλια Γκράντε καὶ ἡ Κουτσίλια ντὲ Ἀέντο*. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς χώρας, φθάνον τὰ 621 μ., εἶναι τὸ *Σέρρο Ἀσέγκουα*, ὅπερ ὑψοῦται κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν συνόρων πρὸς τὴν Βραζιλίαν. Ἐκ τῶν ἄλλων ὀροσειρῶν, ἢ μᾶλλον λοφοσειρῶν, αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ *Κουτσίλια Μπελέν*, ἡ *Κουτσίλια ντὲλ Κεγκουάη*, ἡ *Κουτσίλια ντὲ Καραγκουάτα* καὶ ἡ *Κουτσίλια ντὲλ Ντουράθνο*.

Ὑδρογραφία. Ἡ Οὐρουγουάη περιβρέχεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Λὰ Πλάτα, Οὐρουγουάη, Κουαρέϊμ* καὶ *Ὑαγκουαρόν*, οἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ κράτους καὶ ὧν οἱ δύο πρῶτοι ἀποτελοῦν σπουδαίας ἀρτηρίας συγκοινωνιῶν, τόσον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσον καὶ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι παραπόταμοι τοῦ Οὐρουγουάη. Ὁ σημαντικώτερος τούτων, διασχίζων τὴν χώραν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ διαχωρίζων αὐτὴν εἰς δύο ἴσα σχεδὸν τμήματα, εἶναι ὁ πλωτὸς *Ρίο Νέγκρο*. Παραπόταμος τούτου εἶναι ὁ *Ρίο Ὕϊ*, ἕτεροι δὲ ποταμοὶ εἶναι ὁ *Ρίο Θεμπολιάτι* χυνόμενος εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν Μίριμ, ὁ παραπόταμος τοῦ Οὐρουγουάη *Ρίο Κεγκουάη*, ὁ *Ρίο Ἀραπέϋ*, ὁ *Ρίο Σάντα Λουτσία* κλπ. Εἰς τὰ παράλια ὑπάρχει καὶ σειρὰ λιμνοθαλασσῶν, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα *Μίριμ*, ἀνήκουσα ἐξ ἡμισείας εἰς τὴν Οὐρουγουάην καὶ εἰς τὴν Βραζιλίαν, πρὸς Ν. ταύτης εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ *Νιγκοῦντος* καὶ μετ' αὐτὴν ἡ *Καστίλιος*, ἡ *Ρότσα*, ἡ *Ἰκαρδόν*, ἡ τοῦ *Ἁγίου Ἰγνατίου*, ἡ *Σάουθε* κτλ. Ὁ περὶ τὰς λιμνοθαλάσσας ταύτας χῶρος, καὶ ἰδίως πρὸς Ν. τῆς Μίριμ, εἶναι πλήρης ἑλῶν καὶ τελμάτων.

Κλῖμα. Λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι εὐκραὲς καὶ ὑγιεινόν, καίτοι λίαν εὐμετάβλητον. Αἱ λίαν ψυχραὶ ἡμέραι εἶναι σπάνιαι, ἡ δὲ χιὼν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χώρας, πίπτουσα μόνον εἰς τὰ ὑψηλότερα τμήματα τῆς ἐνδοχώρας. Κατὰ τὸ θέρος, αἱ ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Λὰ Πλάτα αὖραι μειώνουν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν ἔντασιν τῆς θερμότητος. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 16°,92, ἀνερχομένη κατὰ τὸ θέρος, ὅπερ συμπίπτει πρὸς τὸν Ἰανουάριον, εἰς 22°,33, τὸ φθινόπωρον εἰς 13°,56, τὸν χειμῶνα εἰς 12°,79 καὶ τὴν ἄνοιξιν εἰς 19°,01. Ὁ ψυχρότερος μὴν τοῦ ἔτους εἶναι ὁ Ἰούνιος μὲ μέσην θερμοκρασίαν 10°,03. Κατὰ τὸ θέρος πίπτουν ἱκαναὶ βροχαί, τὸ μέσον ὕψος τῶν ὁποίων ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 944, 7 χλστμ., ἡ δὲ μέση ἐτησία ὑγρασία τῆς χώρας ἀνέρχεται εἰς 75,2 ἐπὶ τοῖς 100. Κυριαρχοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ ἀπὸ Α., ΒΑ. καὶ ΝΑ. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου πνέουν συνήθως ἐξ Ἀργεντινῆς νοτιοδυτικοὶ ἰσχυρότατοι ἄνεμοι, καλούμενοι παμπέρο, εἰς δὲ τὰ παράλια ἐκρήγνυνται ἐνίοτε ἰσχυραὶ θύελλαι, 40—50 κατ' ἔτος. Τὰ σεισμολογικὰ φαινόμενα εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς τὴν Οὐρουγουάην.

Χλωρίς. Σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ ἔδαφος τῆς χώρας, πλὴν ὀλιγίστων βραχωδῶν κορυφῶν τῶν λόφων καὶ τῶν ὀρέων, καλύπτεται ὑπὸ ποικιλωτάτης φυτείας, περιλαμβανούσης ὑπὲρ τὰ 500 εἴδη. Τὰ μεγάλα δένδρα φύονται κυρίως παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ εἶναι συνήθως μικροῦ ὕψους. Ὑπάρχουν καὶ πολλὰ εἴδη φοινικοδένδρων, ἰδίως ἐν τῷ διαμερίσματι Ρότσα, εἰς δὲ τὰ βόρεια φύονται ἡ ἀρωκαρία ἡ βραζιλιανὴ καὶ ἐλαιόκρινος ὁ παραγουαηνός. Ἐπίσης κατὰ διαστήματα ὑπάρχουν καὶ μικρὰ δάση φοινικοκαρυῶν, καθὼς καὶ πολλὰ εἴδη ἀνθέων καὶ φαρμακευτικῶν φυτῶν. Ἐν γένει

Digitized by Google

ἡ χλωρὶς τῆς Οὐρουγουάης προσομοιάζει πρὸς τὴν τῆς Νοτίου Βραζιλίας, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν τῆς βραζιλιανῆς πολιτείας Ρίο Γκράντε ντὸ Σούλ, καθὼς καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαρχίας Ἔντρε Ρίος τῆς Ἀργεντινῆς. Πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς χώρας ὑπάρχουν αἱ πάμπας, ἐκτεταμέναι ἄδενδροι ἐκτάσεις, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ὡς βοσκαί. Ἐν γένει ἡ χλωρὶς τῆς Οὐρουγουάης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν ἀφθονωτέρων καὶ ποικιλωτέρων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς.

Πανίς. Ἡ πανὶς τῆς χώρας εἶναι ἐπίσης πλουσία χάρις εἰς τὰς κλιματολογικὰς αὐτῆς συνθήκας καὶ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους. Οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ τὰ πρόβατα ἀφθονοῦν μεγάλως, τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔρια ἀποτελοῦν τὸν κυριώτερον βιομηχανικόν της πλοῦτον. Λόγῳ τῶν πολυπληθῶν λειμώνων καὶ τῆς ἀφθόνου χλόης, ἥτις καλύπτει μέγα μέρος τῆς Οὐρουγουάης, ζοῦν ἐν αὐτῇ παντὸς εἴδους ζῷα, ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ ἄγρια μέχρι τῶν κατοικιδίων. Μεταξὺ τούτων εἶναι εἶδος τίγρεως, ἥτις καλεῖται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν ἰαγουάρος, ἡ ἔλαφος, ἡ στρουθοκάμηλος, ἡ μουλίτα, ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ ἐκλιπόντος μεγαθηρίου, τὰ τρωκτικὰ σινσίλλα καὶ ὀπόσσον, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται ὀνομασταὶ μηλωταί, κτλ. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ ἑρπετά, ἰδίως ὄφεις, κροταλίαι καὶ σαῦραι, καθὼς καὶ πολλὰ ὑδρόβια πτηνά, δηλητηριώδεις ἀράχναι κτλ. Τὰ πτηνὰ εἶναι ποικιλώτατα, πολλὰ δὲ τούτων παρέχουν πολύτιμα πτερὰ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Μεγάλη εἶναι ὡσαύτως καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐντομοφάγων καὶ τῶν ἐντόμων, ὧν παρετηρήθησαν περὶ τὰ 2.000 εἴδη, καθὼς καὶ τῶν ἰχθύων, ὧν εἰς τὰς ἀκτὰς ἀνευρέθησαν καὶ κατετάχθησαν πλεῖστα εἴδη. Ἄλλοτε ὑπῆρχον καὶ οἱ ἀμερικανικοὶ λεγόμενοι λέοντες, ἐκλιπόντες σήμερον.

— [ΟΙΚ. ΓΕΩΓΡ.] ***Κτηνοτροφία.*** Ἡ κτηνοτροφία ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν πηγὴν πλούτου τῆς Οὐρουγουάης. Αὕτη ἀπετέλεσε τὸν σημαντικώτερον λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ χώρα ἀπῳκίσθη ταχέως καὶ ἀνεπτύχθη μεγάλως ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος. Τὰ περισσότερα κτήνη δὲν ὑπῆρξαν γηγενῆ, ἀλλ' εἰσήχθησαν ἔξωθεν, ἰδίως ἐξ Εὐρώπης καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ πρῶτοι ἵπποι μετεφέρθησαν εἰς τὴν Οὐρουγουάην ὑπὸ τοῦ Πέτρου ντὲ Μαντόθα. Κατόπιν ὁ Ἰωάννης Ὄρτιθ ντὲ Θάρατε μετέφερεν ἐκ Περοὺ 1.500 ἀγελάδας, ὧν ὁ ἀριθμὸς βραδύτερον ηὐξήθη εἰς ἑκατομμύρια. Κατὰ τὸ 1700 ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἀγελάδες εὑρίσκοντο εἰς τοσαύτην ἀφθονίαν ἐν Οὐρουγουάῃ, ὥστε νὰ πωλοῦνται εἰς ἐξευτελιστικωτάτας τιμάς. Ἤδη, κατὰ τοὺς τελευταίους ὑπολογισμούς, ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν ἐν Οὐρουγουάῃ ὑπερβαίνει τὰ 25.000.000 κεφαλάς. Ἐκ τούτων 14.443.341 εἶναι πρόβατα καὶ ἀμνοί, 3.124.197 ἀγελάδες, 1.230.765 δαμάλεις, 333.106 βόες, 73.464 νεαροὶ ταῦροι κτλ. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀφθόνων κτηνῶν εἰς τὴν Οὐρουγουάην, ἰδίως δὲ ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις αὐτῶν, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τοὺς ἀπεράντους λειμῶνας καὶ τὴν ἄφθονον χλόην, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκ βάθρων μεταβολὴν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν ἀποίκων, οἵτινες ἔπαυσαν πλέον νὰ καταγίνωνται εἰς κυνηγετικάς, ἁλιευτικὰς ἢ ἄλλας ἐργασίας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἡ ὁποία ὄχι μόνον παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἄμεσον, ἄφθονον καὶ εὐθηνὴν τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἀπετέλει πολυτιμότατον μέσον συγκοινωνίας καὶ ἄλλων βοηθητικῶν ἐργασιῶν, καθὼς καὶ ἀνεκτίμητον πηγὴν ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Οὕτω, χάρις εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν κτηνῶν, ἐδημιουργήθησαν πλεῖσται κτηνοτροφικαὶ ἀγροικίαι (estancias) καὶ σφαγεῖα (mataderos) καὶ ἐργοστάσια ἁλατισμοῦ τοῦ κρέατος (saladillos ἢ saladeros), ὅπου παρασκευάζονται καὶ μέγισται ποσότητες ἐκχυλίσματος ἐκ κρέατος. Τὸ ἔριον τῶν αἰγοπροβάτων τῆς Οὐρουγουάης εἶναι ἐκ τῶν καθαρωτέρων καὶ περιζήτητον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς. Ἐπίσης ἕνεκα τῆς μεγάλης κτηνοτροφίας ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ ἡ γαλακτοκομία, χάρις εἰς πολλοὺς Ἑλβετοὺς ἀποίκους.

Γεωργία. Ἡ γεωργία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ πεδιάδας, κοιλάδας καὶ χαμηλὰ κατάφυτα ὑψώματα καὶ ὅπερ ἀρδεύεται καλῶς. Χάρις εἰς τὴν γονιμότητα ταύτην τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ κλίματος καθίσταται δυνατὸν ἐν Οὐρουγουάῃ, διὰ τῆς αὐτῆς ἐργασίας καὶ μὲ ὀλιγώτερα ἔξοδα, νὰ ἐπιτυγχάνωνται διπλάσιαι ποσότητες προϊόντων ἢ ἐν Εὐρώπῃ εἰς ὁμοίας ποιότητος καὶ ἐκτάσεως ἀγρούς. Κυρίως καλλιεργεῖται ἐν Οὐρουγουάῃ ὁ σῖτος, ἡ ἄμπελος καὶ ὁ ἀραβόσιτος. Καλλιεργεῖται ἐπίσης ἐντατικῶς ἡ βρόμη, ἡ κριθή, ὁ λινόσπορος καὶ σπόρος διὰ τὴν διατροφὴν τῶν πτηνῶν, καθὼς καὶ ἄφθονος χορτονομὴ πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν. Καλλιεργεῖται ἐπίσης καὶ ἡ ἐλαία, ἧς αἱ φυτεῖαι ὁλονὲν αὐξάνονται. Κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν τῶν ἐτῶν 1928—1929 ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου ἀπέδωκε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 354.872 τόννους σίτου, 52.895 τόννους ἀραβοσίτου, 51.555 τόννους λινοσπόρου, 36.710 κριθῆς κτλ. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἀνέρχονται εἰς 2.681.613 στρέμματα.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Τὸ ἔδαφος τῆς Οὐρουγουάης εἶναι πλουσιώτατον εἰς παντὸς εἴδους μεταλλεύματα, ἰδίως δὲ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, μολύβδου, σιδήρου, ψευδαργύρου, μαγγανίου, ἀντιμονίου, λιθάνθρακος καὶ λιγνίτου. Ὑπάρχουν ἐπίσης μεταλλεῖα ἀδαμάντων ἐν Μίνας. Τὰ σημαντικώτερα μεταλλεῖα χρυσοῦ ὑπάρχουν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βραζιλίας, ἐν τῷ διαμερίσματι Ρίβερα. Ἐπίσης εἰς τὰς βορείους συνοριακὰς περιοχὰς ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἀχάτου, καρνεολίου, ὀπαλίου καὶ ἀμεθύστου, ὧν γίνεται ἐξαγωγὴ εἰς μεγάλην ποσότητα. Ἡ Οὐρουγουάη εἶναι πλουσία καὶ εἰς μεταλλικὰ ὕδατα εἰς τὰ διαμερίσματα Μίνας, Λὰ Πάθ, Λὰς Πιέντρας κλπ.

Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένη καὶ βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς γεωργίας. Τὰ κυριώτερα καὶ μεγαλύτερα ἐργοστάσια τῆς Οὐρουγουάης εἶναι τὰ ἐργοστάσια τοῦ διατετηρημένου κρέατος. Τὰ ἐργοστάσια ταῦτα παρασκευάζουν τὸ κρέας εἴτε ὡς κατεψυγμένον, εἴτε ὡς ἁλατισμένον, εἴτε εἰς κονσέρβας. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἐργοστάσια ἐκχυλίσματος κρέατος, ὧν τὸ μεγαλύτερον καὶ παγκοσμίου φήμης εἶναι τὸ Liebig. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1902 ἐχρησιμοποίησε 5.000.000 ἀγελάδας, ἕτερα δὲ τέσσαρα μεγάλα ἐργοστάσια κατεψυγμένου κρέατος χρησιμοποιοῦν 4.000 βοῦς καὶ 7.000 πρόβατα ἡμερησίως. Πλὴν ὅμως της βιομηχανίας ταύτης, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἀνεπτύχθησαν μεγάλως καὶ πολλαὶ ἄλλαι βιομηχανίαι, διὰ τῶν ὁποίων καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως ἡ Οὐρουγουάη ἀποβῇ αὐτάρκης εἰς τὰ κυριώτερα τῶν εἰδῶν καταναλώσεως, ὅπως εἶναι τὰ ὑφάσματα, ὁ χάρτης, ἡ ζάχαρις, τὰ ὑποδήματα, τὸ ἀλκοόλ, ὁ σάπων, τὰ ἠλεκτρικὰ εἴδη κλπ.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀκμαιότατον καὶ διεξάγεται κυρίως διὰ τοῦ μεγάλου λιμένος τοῦ Μοντεβίντεο καὶ κατὰ δεύτερον λόγον διὰ τῶν λιμένων Φράϋ Μπέντος, Νουέβα Παλμίρα, Κολώνια, Σάουθε, Πιριάπολις, Μαλντονάντο καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Οὐρουγουάη ποταμοῦ Παϋζαντοὺ καὶ Σάλτο. Ἐξάγονται κυρίως ἔρια, διατετηρημένα κρέατα παντὸς εἴδους, ἐκχύλισμα κρέατος, πτερά, οἶνος, ἀραβόσιτος, ἀχάτης, μόλυβδος καὶ χρυσός, εἰσάγονται δὲ βαμβακερὰ εἴδη, μέταξα, μηχανήματα, ἐνδύματα, τρόφιμα, οἰνοπνευματώδη, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα κλπ. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀνῆλθε τῷ 1929 εἰς 94.720.000 τόννους, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἰς 92.736.000 τόννους. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ ἐξαγωγὴ ἐρίων ἀνῆλθεν εἰς 28.627.000 χρυσᾶ πέσος, τοῦ κρέατος καὶ τοῦ ἐκχυλίσματος αὐτοῦ εἰς 29.834.000 χρ. πέσος καὶ τῶν δερμάτων εἰς 11.797.000 χρ. πέσος.

Συγκοινωνίαι. Λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας ἅπαν τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον αὐτῆς διενεργεῖται διὰ θαλάσσης. Ἕνεκα τούτου αἱ θαλάσσιαι συγκοινωνίαι εἶναι λίαν ἀνεπτυγμέναι, ἡ δὲ κίνησις τῶν λιμένων τῆς χώρας λίαν ζωηρά. Κατὰ τὸ 1929 εἰσῆλθον εἰς τὸν κυριώτερον λιμένα, τὸν τοῦ Μοντεβίντεο, 3.947 πλοῖα, χωρητικότητος 12.628.637 τόννων. Τῷ 1928 τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Οὐρουγουάης περιελάμβανε 45 πλοῖα, χωρητικότητος 3.039 τόννων. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, ἡ Οὐρουγουάη, ἐν ἀναλογίᾳ τῆς ἐκτάσεώς της, εἶναι τὸ ἔχον τὴν πυκνοτέραν συγκοινωνίαν ἐξ ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Αἱ ἐθνικαὶ ὁδοὶ αὐτῆς ἔχουν ὁλικὸν μῆκος 4.500 χλμ. περίπου, αἱ δὲ ἐπαρχιακαὶ 7.900 χλμ. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν σιδηροδρόμων της ἀνέρχεται εἰς 2.740 χλμ. Τῷ 1928 ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοκινήτων ἐν τῇ χώρᾳ ἀνήρχετο εἰς 40.420, τῷ 1929 εἶχε 998 ταχυδρομικὰ γραφεῖα, 12.111 χλμ. τηλεγραφικῶν γραμμῶν, 34.710 τηλέφωνα καὶ 5 ραδιογραφικοὺς σταθμούς.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] ***Κάτοικοι.*** Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Οὐρουγουάης ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἰνδικὰς φυλὰς Ἐρυθροδέρμων καί τινας Μαύρους, ὑπολογιζομένους εἰς 4.000. Μετὰ τούτων ἀνεμίχθησαν βραδύτερον Ἱσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι μετανάσται, οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν σήμερον τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, τῶν ἀμιγῶν Ἐρυθροδέρμων καὶ τῶν μαύρων ἐκλειψάντων σχεδὸν ὁλοσχερῶς. Λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῶν ἐπιμιξίας οἱ ἐντόπιοι ὁμοιάζουν σήμερον περισσότερον πρὸς τὸν τύπον τῶν Ἐρυθροδέρμων καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ Πορτογάλους. Κατὰ τὴν πρώτην γενομένην ἀπογραφὴν τῷ 1793, ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, περιοριζόμενος τότε περὶ τὸ Μοντεβίντεο, ἀνήρχετο εἰς 30.685, ἐξ ὧν 4.722 κατῴκουν εἰς τὸ Μοντεβίντεο. Κατόπιν ὁ πληθυσμὸς οὗτος ηὐξήθη ταχέως, χάρις εἰς τὴν ἀθρόαν μετανάστευσιν, ἰδίως Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν, Βραζιλιανῶν καὶ Ἀργεντινῶν, τὴν δὲ 1 Ἰανουαρίου 1930 ὑπελογίζετο ἐπισήμως εἰς 1.850.129 κατ. Ἐκ τούτων 1.061.464 εἶναι ἰθαγενεῖς καὶ 788.665 μετανάσται, ἐξ ὧν 162.357 Ἰταλοί, 154.885 Ἱσπανοί, 87.789 Βραζιλιανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Ἀργεντινοὶ μὲ ὀλίγους Ἄγγλους, Ἑλβετοὺς καὶ Γερμανούς. Ἐπίσημος καὶ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα εἶναι ἡ ἱσπανική.

Θρησκεία. Οἱ κάτοικοι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν πρεσβεύουν τὸ καθολικὸν δόγμα. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους, πᾶσαι δὲ αἱ θρησκεῖαι ἀσκοῦνται ἐλευθέρως.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἐν Οὐρουγουάῃ εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ 1877, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι τὰ δύο τρίτα τῶν ἐχόντων μαθητικὴν ἡλικίαν φοιτοῦν εἰς τὰ σχολεῖα. Τῷ 1909 ὑπῆρχον 1.658 δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ σχολεῖα μὲ 219.563 μαθητὰς καὶ 5.426 διδασκάλους. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ νυκτεριναὶ σχολαὶ μὲ 10.250 μαθητὰς καὶ 189 διδασκάλους. Ὑπάρχει ἓν πανεπιστήμιον ἐν Μοντεβίντεο, ἱδρυθὲν τῷ 1842, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν ὑπὲρ τὰς 10.000 σπουδασταί, ἓν ἐθνικὸν γεωργικὸν κολλέγιον, σχολαὶ ἐπαγγελματικῆς τελειοποιήσεως τῶν ἐργατῶν, διδασκαλεῖα, οἰκοκυρικὴ σχολή, σχολαὶ τυφλῶν, δύο σχολαὶ κωφαλάλων, πολλὰ ἱεροσπουδαστήρια διαφόρων θρησκευτικῶν ταγμάτων, φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ σχολαὶ κτλ.

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα εἶναι δημοκρατικόν, βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ Συντάγματος τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1829, ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1917 καὶ τῷ 1919. Διὰ τῶν τροποποιήσεων τούτων κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως παραχωρηθῇ βαθμιαία ἀποκέντρωσις διὰ τῆς ἱδρύσεως τοπικῶν συμβουλίων πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, ἀσκούντων ἔλεγχον ἐπὶ τῶν δήμων. Κατὰ τὸ Σύνταγμα ἡ χώρα κυβερνᾶται: 1) Ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀποτελουμένης α) ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ἐκλεγόμενον δι' ἀμέσου ψηφοφορίας τοῦ λαοῦ διὰ μίαν τετραετίαν (ὁ πρόεδρος δύναται νὰ ἐπανεκλεγῇ 8 ἔτη μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης του προεδρίας)· β') ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν διοικητικὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἐξ 9 μελῶν ἐκλεγομένων ἀνὰ ἑξαετίαν, ὧν ἓξ ἐκ τῆς πλειοψηφίας καὶ 3 ἐκ τῆς μείζονος μειοψηφίας. Ἡ ἐκλογὴ τούτων γίνεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὰ μέλη ταῦτα ἀνανεώνονται κατὰ τὸ ἓν τρίτον αὐτῶν ἀνὰ διετίαν, δὲν εἶναι δὲ ἐπανεκλέξιμα εἰμὴ μετὰ παρέλευσιν δύο ἐτῶν· γ') ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, ἀσκοῦντος ἔλεγχον ἐπ' αὐτοῦ, πλὴν τῶν ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν Ναυτικῶν καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, οὓς διορίζει ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἔχων τὸν ὑπέρτατον ἔλεγχον. 2) Ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀσκουμένης α') ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀποτελουμένης ἐξ 123 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ 3 ἔτη διὰ καθολικῆς μυστικῆς ψηφοφορίας κατὰ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα· β') ὑπὸ γερουσίας, ἀποτελουμένης ἐκ 19 μελῶν, ἐκλεγομένων δι' 7 ἔτη δι' ἀμέσου γενικῆς ψηφοφορίας· καὶ γ') ὑπὸ διαρκοῦς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ 2 γερουσιαστῶν καὶ 5 βουλευτῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὰς διακοπάς. Οἱ κληρικοὶ εἶναι ἐκλέξιμοι, δικαίωμα δὲ ψήφου ἔχουν οἱ ἀπὸ 20 ἐτῶν καὶ ἄνω ἄγαμοι καὶ ἀπὸ 18 ἐτῶν ἔγγαμοι. Ἀπὸ τοῦ 1921 παρεχωρήθη ψῆφος καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

Σημαία, Θυρεός, Ὕμνος. Τὰ ἐθνικὰ χρώματα τῆς Οὐρουγουάης εἶναι τὸ κυανοῦν καὶ τὸ λευκόν. Ἡ πολεμικὴ καὶ ἐμπορικὴ σημαία ἀδιακρίτως ἀποτελεῖται ἐκ πέντε ὁριζοντίων λευκῶν καὶ τεσσάρων ὁριζοντίων κυανῶν ταινιῶν, τοποθετημένων ἐναλλάξ. Εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν σχηματίζεται λευκὸν τετράγωνον, τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος ἑκάστης πλευρᾶς εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ πλάτους πέντε ταινιῶν κατεχόμενον διάστημα καὶ φέρει εἰς τὸ μέσον κίτρινον ἥλιον ἔχοντα 16 ἀκτῖνας εὐθείας καὶ κυματοειδεῖς ἐναλλάξ. Ὁ θυρεὸς εἶναι ᾠοειδής, διαιρούμενος εἰς τέσσαρα μέρη· εἰς τὸ πρῶτον ὑπάρχει χρυσοῦς ζυγός, εἰς τὸ δεύτερον φρούριον ἐπὶ θαλασσίου βράχου, εἰς τὸ τρίτον μέλας ἵππος ἐλεύθερος καὶ εἰς τὸ τέταρτον χρυσοῦς ταῦρος. Περιβάλλεται ὑπὸ δύο κλάδων δάφνης ἑνουμένων πρὸς τὰ κάτω διὰ κυανῆς ταινίας καὶ φέρει ἄνωθεν ἀνατέλλοντα χρυσοῦν ἥλιον. Ὁ ἐθνικὸς ὕμνος ἄρχεται διὰ τῶν στίχων: «Orienrales, la patria, ó la tumba! Libertad, ó con gloria morir!»

Στρατὸς καὶ στόλος. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ ὑπηρεσία ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ εἶναι ἐθελοντική, κυμαινομένη μεταξὺ τῶν 2 καὶ 5 ἐτῶν μετ' ἀνακατατάξεως. Οἱ ἐθελονταὶ ἔχουν ἡλικίαν ἀπὸ 17 μέχρι 45 ἐτῶν. Ἐν καιρῷ πολέμου ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ὑποχρεωτική. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως καὶ ἐκ τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ἀποτελουμένης ἐξ 100.000 ἀνδρῶν μὲ 120 τηλεβόλα. Ὁ ἐνεργὸς στρατὸς περιλαμβάνει 19 τάγματα πεζικοῦ, 9 συντάγματα ἱππικοῦ, 1 σύνταγμα πυροβολικοῦ, 2 συντάγματα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, διαφόρους ἄλλας βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ 3 στολίσκους ἀεροπλάνων, ἤτοι ἐν ὅλῳ 818 ἀξιωματικοὺς καὶ 7.314 ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας.

Digitized by Google

Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ 5.000 ἀστυνομικοί. Ὁ στόλος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς θωρηκτοῦ καταδρομικοῦ 2.050 τόννων καὶ 7 ἄλλων μονάδων (κανονιοφόρων, ἀκταιωρῶν κλπ.), μὲ 154 ἀξιωματικούς, 1.100 ναύτας καὶ 300 ἄνδρας λιμενικῆς ἀστυνομίας.

Δημόσια οἰκονομικά. Τὸ δημόσιον χρέος τῆς Οὐρουγουάης ἀνήρχετο τὴν 1 Ἰανουαρίου 1930 εἰς 217.190.000 πέσος, ἐξ ὧν 139.551.608 ἐξωτερικόν, 74.244.133 ἐσωτερικὸν καὶ 3.394.259 εἰς κοινὸν μετὰ τῆς Βραζιλίας δάνειον, συναφθὲν διὰ τὴν κατασκευὴν διεθνοῦς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὑαγκουαρόν. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1929—1930 ἀνέγραφεν ἔξοδα 58.635.000 χρ. πέσος καὶ ἔσοδα 58.917.000 χρ. πέσος. Μ. Δ. Β.

Νόμισμα. Ἀπὸ τοῦ 1906 νομισματικὸν σύστημα ὁ μονομεταλλισμὸς χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς τὸ piastro ἢ peso, περιέχον 1,5555 γραμμ. καθαροῦ χρυσοῦ, οὕτως ὥστε 1 χιλιόγραμμον καθαροῦ χρυσοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 642.880 peso. Τὸ peso ὑποδιαιρεῖται εἰς 100 centivos. Χρυσᾶ νομίσματα δὲν ὑπάρχουσιν. Ἰσοτιμία: 1 £=4,7074 peso. 1 $=0.96729 peso. 1 peso=79,6616 δραχμάς. Τ. Κ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Πρὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ Οὐρουγουάη ἦτο χώρα ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ κατῳκεῖτο ὑπὸ ἰνδικῶν φυλῶν, ἡ ἐπικρατεστέρα τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο Τσαρρούα. Ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος ναυτικός, ὁ ὁποῖος ἠγκυροβόλησε παρὰ τὴν θέσιν ὅπου εἶναι σήμερον τὸ Μοντεβίντεο, ὑπῆρξεν ὁ Ἱσπανὸς Ἰωάννης Ντίαθ ντὲ Σόλις, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν δευτέραν ἐπίσκεψίν του, προχωρήσας μέχρι Κολωνίας, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τσαρρούα. Μετά τινα ἔτη ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Σεβαστιανοῦ Κάμποτ, Ράμον, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἡττήθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς φυλῆς, τῷ δὲ 1603 ἑτέρα φάλαγξ Ἱσπανῶν βετεράνων ὑπὸ τὸν Σααβέντρα ὑπέστη νέαν πανωλεθρίαν. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα 50 ἔτη οἱ Ἱσπανοὶ κατέβαλον τρεῖς ματαίας προσπαθείας ὅπως καθυποτάξουν τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἡ πραγματικὴ κατάκτησις τῆς χώρας ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φιλίππου Γ' ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἱεραποστόλων. Τῷ 1678 οἱ ἐν Βραζιλίᾳ ἐγκατεστημένοι Πορτογάλοι ἵδρυσαν τὸν λιμένα καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἐγκατάστασιν τῆς Κολωνία ντὲς Σακραμέντο ἔναντι ἀκριβῶς τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, ὅπως χρησιμοποιήσουν αὐτὴν ὡς ἀφετηρίαν τῆς διεισδύσεώς των εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποταμοῦ Οὐρουγουάη. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν ἀφορμὴν σφοδροτάτου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Πορτογαλίας καὶ Ἱσπανίας διὰ τὴν κατάκτησιν καὶ κατοχὴν τῆς ἀνατολικῶς τοῦ Οὐρουγουάη ποταμοῦ χώρας. Μετὰ πολλὰς συγκρούσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Κολωνία πολλάκις περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτογάλους, κατελήφθη τέλος ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν τῷ 1777, οἱ ὁποῖοι κατέστρεψαν τὰ ὀχυρωματικά της ἔργα. Οἱ Ἱσπανοὶ γενόμενοι κύριοι ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς τῆς Κολωνίας καὶ τοῦ Μοντεβίντεο, διῄρεσαν αὐτὴν εἰς δύο κυβερνεῖα, ὑπαχθέντα εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τοῦ Μπουένες Ἄϋρες ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Μπάντα Ὀριαντάλ. Τῷ 1810, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Μπουένος Ἄϋρες ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν, τὸ Μοντεβίντεο ἐξηκολούθησε νὰ κατέχεται ἀπὸ τὰ ἱσπανικὰ στρατεύματα, ἅτινα ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀργεντινῆς τῷ 1814. Βραδύτερον ὅμως τὸ Μοντεβίντεο ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Μπάντα Ὀριεντὰλ καὶ διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἀργεντινούς, οἵτινες ἐπέμενον νὰ καταλάβουν αὐτοὶ τὴν χώραν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Βραζιλία, ἐπωφεληθεῖσα τῶν ἀγώνων τούτων, κατέλαβε τῷ 1817 αὐτὴ τὸ Μοντεβίντεο καὶ τῷ 1821 προσήρτησε τὴν Μπάντα Ὀριεντὰλ εἰς τὴν Βραζιλίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ ἐντεῦθεν τοῦ Λὰ Πλάτα ἐπαρχία». Ἡ προσάρτησις αὕτη προεκάλεσε νέον πόλεμον τῶν Οὐρουγουανῶν, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ τῆς Ἀργεντινῆς, κατὰ τῆς Βραζιλίας, ἥτις ἡττηθεῖσα τὴν 20 Φεβρουαρίου 1828 ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ, τῇ μεσολαβήσει καὶ τῆς Ἀγγλίας, τὴν περὶ τὸ Μοντεβίντεο χώραν ὡς ἀνεξάρτητον κράτος διὰ τῆς συνθήκης τῆς 27 Αὐγούστου 1828. Λόγῳ ὅμως τῆς ἐπικρατούσης ἐσωτερικῆς ἀναρχίας καὶ τῶν ἐπιρροῶν καὶ ραδιουργιῶν τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Ἀργεντινῆς, ἡ ἱστορία τοῦ ἐλευθέρου κράτους τῆς Οὐρουγουάης ἀπέβη ἱστορία συνεχῶν πραξικοπημάτων, οἰκονομικῶν καταστροφῶν, πολιτικῶν ἐγκλημάτων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε διαιρεθῆ ἡ χώρα, τῶν «λευκῶν» (blancos) συντηρητικῶν καὶ τῶν «ἐρυθρῶν» (colorados) ριζοσπαστῶν. Τὸ κόμματα ταῦτα ὁσάκις ἐνίκων κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἀνελάμβανον καὶ τὴν ἀρχήν, ἀλληλοδιαδόχως, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ διατηρηθοῦν ἐν αὐτῇ ἐπὶ πολύ, διότι κατερρίπτοντο ταχέως ὑπὸ τοῦ πρώην ἡττηθέντος, καταλλήλως ἐνισχυομένου ἔξωθεν. Οὕτω παρήλασαν ἐπὶ τῆς προεδρικῆς ἕδρας τῆς Οὐρουγουάης διάφοροι στρατηγοὶ-δικτάτωρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ὀρίμπε, Ριβέρα, Λατόρρε, Ἐλλάουρι, Βαρέλα, Βιντάλ, Σάντος, Τάχες, Ἑρρέρα καὶ Ὄμπες, μέχρις ὅτου, τῷ 1899, καὶ τὰ δύο κόμματα συνεφώνησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς προέδρου τῆς δημοκρατίας τοῦ προέδρου τῆς γερουσίας Ἰωάννου Κουέστα, ὁ ὁποῖος διῴκησε μετὰ συνέσεως καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν. Μετὰ τὴν δευτέραν ἐκλογήν του ὅμως, τῷ 1902, ἐδολοφονήθη, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Μπάττλε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προεκάλεσε νέον ἐμφύλιον πόλεμον.

Μετὰ τὸν Μπάττλε ἐξελέγη πρόεδρος ὁ Βίλλιμαν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνήφθη ἡ συνθήκη μετὰ τῆς Βραζιλίας τῷ 1909, δι' ἧς καθωρίζοντο τὰ ἐκκρεμῆ συνοριακὰ ζητήματα τοῦ ποταμοῦ Ὑαγκουαρὸν καὶ τῆς λιμνοθαλάσσης Μιρίμ, τῷ δὲ 1911—1915 ἐπανεξελέγη πρόεδρος ὁ Μπάττλε. Ἀπὸ τοῦ 1915—1919 διετέλεσε πρόεδρος ὁ Βιέρα, ὁ ὁποῖος τῷ 1917 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας, ἀκολουθήσας εἰς τοῦτο τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἀπὸ τοῦ 1919—1923 ἐξελέγη πρόεδρος ὁ Μπρούμ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Οὐρουγουάης ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν καὶ συνήφθησαν συνθῆκαι ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας μετὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ τοῦ 1923—1927 ὁ Σερρᾶτο καὶ ἀπὸ τοῦ 1927—1931 ὁ Καμπισιέγκι. Μ. Δ. Β.

—[ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΑΙ-ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ] Καίτοι ἡ Οὐρουγουάη ὡς ἔθνος ἀριθμεῖ μόλις 200 ἐτῶν βίον, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ὡς κράτος ὠργανωμένον, ἐν τούτοις ἡ ἐπίδοσις τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας εἶναι λίαν σημαντικὴ εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς σπουδαιότητα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα κράτη τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου ἐν γένει. Οἱ περισσότεροι ὅμως τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν λογοτεχνῶν της ἔχουν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦν τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἐξέλιξιν, παρουσιάζοντες καταφανῆ σημεῖα τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἱσπανικῆς διανοητικῆς κινήσεως. Ἐκ τῶν ἐπιστημόνων τῆς Οὐρουγουάης, ὧν ἡ φήμη ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς Ἀμερικῆς, εἶναι ὁ βοταντκὸς Μανουὲλ Πέρεθ Καστελιάνο, ὁ ὀνομαστὸς ἰατρὸς Θεόδωρος Βιλαρντεμπό, ὁ ἀρχαιολόγος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μοντεβίντεο Μαριάνο Σόλερ, οἱ παιδαγωγοὶ Ἰωσὴφ Πέτρος Βαρέλα καὶ Ἀλφρέδος Βάσκεθ Ἀθεβέντο, ὁ ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος στρατηγὸς Ἰωσὴφ Μαρία Ρέϋες, ὁ ἱστορικὸς Ἰσίδωρος ντὲ Μαρία, ὁ οἰκονομολόγος καὶ διπλωμάτης Ἀνδρέας Λάμας, οἱ νομομαθεῖς Ἰωακεὶμ Ρεκένα, Ἐδουάρδος Ἀθεβέντο πατήρ, ὁ Γκονθάλο Ραμίρεθ κτλ.

Αἱ πρῶται φιλολογικαὶ ἐκδηλώσεις ἐν Οὐρουγουάη συνέπεσαν μὲ τὸ τέλος τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνεξαρτήτου ζωῆς τοῦ ἔθνους, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1808—1820. Ὁ σημαντικώτερος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Φραγκῖσκος Ἀκούνια ντὲ Φιγκερόα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ διάστημα πεντήκοντα ἐτῶν ὑπῆρξεν εἶδος χρονικογράφου εἰς στίχους τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς του καὶ συγγραφεὺς τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τῆς Οὐρουγουάης. Μετ' αὐτὸν διεκρίθη ὁ Ἀλέξανδρος Μαγκαρίνιος Θερβαντές, γράψας ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα, ὁ Ἰωάννης Θορίλια ντὲ Σὰν Μαρτίν, συγγραφεὺς τοῦ ἐκ τῶν καλυτέρων ἀμερικανικῶν ἐπῶν «Ταμπαρέ», ὁ ἐκ τῶν ὀνομαστοτέτων κριτικῶν τῆς Ἀμερικῆς Ἰωσὴφ Ἑρρῖκος Ροντό, ὁ πρωτότυπος θεατρικὸς συγγραφεὺς Φλορένθι Σάντσεθ κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Οὐρουγουάης (Uruguay) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἐν Βραζιλίᾳ, Ἀργεντινῇ καὶ Οὐρουγουάῃ, εἰς ὃν ἔδωσε καὶ τὸ ὄνομα, χρησιμεύων ὡς ὅριον τῶν χωρῶν τούτων ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Πηγάζει ἐκ τῆς παρακτίου ὀροσειρᾶς τῆς Ν. Βραζιλίας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Σέρρα Χεράλ, εἰς ἀπόστασιν 80 χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Πελότας, Κανόας καὶ Μαρόμπας. Κατ' ἀρχὰς λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Ν., κατόπιν ὅμως στρέφεται πρὸς τὰ ΒΔ., σχηματίζων πολυαρίθμους καμπύλας καὶ δεχόμενος μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ποταμὸν Πάσσο Φοῦντο, καλούμενον ἐπίσης καὶ Οὐρουγουάη Μιρὶμ ἢ Μικρὸς Οὐρουγουάης. Ἐκεῖθεν κατέρχεται πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ σχηματίζει τὰ σύνορα μεταξὺ Βραζιλίας καὶ Ἀργεντινῆς καὶ νοτιώτερον τὰ σύνορα Ἀργεντινῆς καὶ Οὐρουγουάης, ἀπὸ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν παραπόταμόν του Κουαρεΐμ. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου λαμβάνει καθαρὰν σχεδὸν κατεύθυνσιν πρὸς Ν. καὶ ἑνούμενος παρὰ τὰς ἐκβολάς του μὲ τὸν ποταμὸν Παρανᾶ σχηματίζει τὸν ποταμόκολπον Λὰ Πλάταν, χυνόμενον εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Παρὰ τὰς ἐκβολάς του τὸ στόμιον αὐτοῦ ἔχει πλάτος μέχρι 15 χλμ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ στομίου ὑπάρχει ἡ μικρὰ νησὶς Μαρτὶν Γκαρθέα, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀργεντινήν, ἔχουσα ὕψος 60 μ., φάρον ὁρατὸν ἀπὸ ἀποστάσεως 25 χλμ. καὶ φρούριον. Οἱ κυριώτεροι τῶν πολλῶν παραποτάμων αὐτοῦ εἶναι ἐκ μὲν τῆς πρὸς τὴν Ἀργεντινὴν πλευρᾶς οἱ Πέπερι, Γκασσόν, Ἀγκαπέϋ, Μιριναΰ καὶ Γκαλεγκαΰτσου, ἐκ δὲ τῆς πρὸς τὴν Οὐρουγουάην πλευρᾶς οἱ Ἀραπέϋ, Νταϋμάν, Κεγκάϋ καὶ Νέγκρο. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ Οὐρουγουάη εἶναι 1.690 χλμ., τὸ δὲ μέσον πλάτος 1 χλμ. Μέχρι τῆς πόλεως Παϋσαντού, εἰς βάθος 600 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἶναι πλωτὸς ὑπὸ πλοίων μετρίας χωρητικότητος, μέχρι δὲ τῆς πόλεως Σάλτο δύνανται νὰ ἀναπλεύσουν αὐτὸν μὲ μικρὰ μόνον πλοιάρια. Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουν βράχοι καὶ ἀπότομοι πτώσεις, αἵτινες παρεμποδίζουν σημαντικῶς τὴν ναυσιπλοΐαν· ἐνιαχοῦ δὲ σχηματίζονται καὶ καταρράκται ὕψους 2—10 μ. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν καί τινες νησῖδες, ἔχουσαι ἀρκετὸν ὕψος καὶ κεκαλυμμέναι ὑπὸ πλουσίας βλαστήσεως. Χαρακτηριστικὸν τοῦ Οὐρουγουάη εἶναι ἡ ἀνισότης τοῦ ὕψους μεταξὺ τῶν δύο ὀχθῶν του, τῆς μὲν ἀριστερᾶς ὄχθης λίαν ὑψηλῆς καὶ ἐν πολλοῖς κατερχομένης ἀποτόμως καὶ σχηματιζούσης γραφικώτατα τοπία, τῆς δὲ δεξιᾶς ἀποτελούσης συνεχῶς σχεδὸν χθαμαλὴν λωρίδα γῆς, ἥτις συχνότατα καλύπτεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν πλημμυρῶν. Ὁ Οὐρουγουάης εἰς οὐδὲν τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα διαρρέει ἀνήκει πολιτικῶς ὁλόκληρος, καθότι αἱ ὄχθαι αὐτοῦ ἔχουν διαμοιρασθῆ μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν του ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ σημαντικαὶ πόλεις, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι: ἡ *Σάντα Ρόζα*, ἡ *Λυμπερτάντ*, ἡ *Κονκόρδια*, ἡ *Ἀνάληψις* τῆς *Οὐρουγουάης* κτλ. ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἀργεντινὴν πλευρᾶς τοῦ ποταμοῦ, καθὼς καὶ αἱ *Μπίλιν*, *Κονσκτούνιον*, *Σάλτο*, *Φραῢ Μπέντος*, *Λὰς Βάκας*, *Κολωνία* ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ πλευρᾶς. Μ. Δ. Β.

Οὐροὺκ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας (βλ. λ. *Ὀρέχ*).

— **Οὐροὺκ** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Κονγκό, ἄλλως καλούμενος *Ἰκελέμπα* (βλ. λ.).

Οὐρουμία *[Ἀρχ. Γέωγρ.]*. Λίμνη ἐπὶ τῶν τουρκοπερσικῶν συνόρων, ἡ νῦν *Οὐρμία*, μήκους 110 χλμ., πλάτους μεγίστου 60 χλμ. καὶ βάθους 4 μ., κατέχουσα τὸ βάθος χοάνης σχηματιζομένης ἀπὸ τὰ πέριξ ὄρη. Εἶναι ταπεινοτέρα τῆς θαλάσσης καὶ πολὺ ἁλμυρά, ὥστε οὐδεμία ζωὴ εἶναι δυνατὴ ἐν αὐτῇ. Ἔχει μικράς τινας νησῖδας. Εἰς τὴν δυτικήν της ὄχθην κεῖται ἡ ὁμώνυμος πολίχνη, θεωρουμένη πατρὶς τοῦ Ζωροάστρου. Ἡ περὶ τὴν λίμνην πεδιὰς εἶναι πλουσιωτάτη εἰς καρποφόρα δένδρα. Γ. Λ. Α.

Οὐρουμλῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ, ἤδη καλούμενος *Σαντοῦδα* (βλ. λ.).

— **Οὐρουμλῆ** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κληματερὸ* (βλ. λ.). τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς.

οὐρουμπιτίγκα (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀετῶν ἰθαγενῶν τῆς Βραζιλίας.

Οὐρούντι (Urundi) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὰς ΒΑ. ὄχθας τῆς λίμνης Ταγκανίκας, ἀνήκουσα εἰς τὸ βελγικὸν Κονγκό. Ὁρίζεται ἀπὸ Β. ὑπὸ τῆς Ρουάνδας καὶ ἀπὸ Ν. καὶ Δ. ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς Ταγκανίκας, ἔχει ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ ὄρος Κανγκόσι (1.970 μ.) καὶ ἀποτελεῖ τὸ διαχώρισμα τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Κονγκὸ καὶ τοῦ Νείλου. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Καγκέρα, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν λίμνην τῆς Βικτωρίας, καὶ Ρουζίζι, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν Ταγκανίκαν. Κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Μπαρούντι καὶ τῶν Βαχοῦμα, ἐμελετήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Βὰν ντὲρ Μποῦργκτ (1904) καὶ τοῦ Χὰνς Μάγιερ (1916). Πρότερον ἀνῆκεν εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, δι' ἀγγλοβελγικῆς δὲ συμφωνίας (1919), ἐπικυρώσεως τῶν συμμάχων (1919) καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (1923) ἀπετέλεσε μετὰ τῆς Ρουάνδας ἴδιον ἔδαφος (Ruanda-Urundi) ὑπὸ βελγικὴν ἐντολήν. Τὰ σύνορά του ἐχαράχθησαν τῷ 1924 καὶ τῷ 1925 ὑπήχθη εἰς τὸ βελγικὸν Κονγκό. Ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Οὐσούμπουρα* (ἱδρυθεῖσαν τῷ 1901), ἔκτασιν 53.200 τ. χλμ. καὶ (1928) κατοίκους 5.000.000 ἰθαγενεῖς, 442 λευκούς, 359 Ἀσιανοὺς καὶ 36 μιγάδας. Π. Ν. Π.

οὐρουσίτης (ὁ) (Urusit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν διπλοῦν ἅλας ἐκ θειικοῦ νατρίου καὶ θειικοῦ σιδήρου, πιθανῶς ὅμοιον πρὸς τὸν σιδηρονατρίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Tscheleken ἐντὸς τῆς Κασπίας θαλάσσης. Γ. Β.

οὐροφαιίνη (ἡ). Μία τῶν χρωστικῶν (pigments) τῶν οὔρων, περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Heller. Πρόκειται περὶ χρωστικῆς, ἧς ἡ ὑπόστασις ἀμφισβητεῖται.

οὐροφερίνη (ἡ) (Uropherine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Χαρακτηρίζονται οὕτω δύο σκευάσματα, ἔχοντα ὡς βάσιν ἑνώσεις λιθίου καὶ θεοβρωμίνης. Ἡ οὐροφερίνη Β εἶναι συνδυασμὸς βενζοϊκοῦ λιθίου καὶ λιθιούχου θεοβρωμίνης, ἐνῷ ἡ οὐροφερίνη S ἀποτελεῖται ἐκ σαλικυλικοῦ λιθίου καὶ λιθιούχου θεοβρωμίνης. Ἕκαστον τῶν σκευασμάτων τούτων περιέχει 50 % θεοβρωμίνην, διαλύεται δὲ εἰς 5 μ. ὕδατος. Εἶναι φάρμακα διουρητικά, ἐνδεικνύμενα ἐπὶ ὕδρωπος, νεφρίτιδος, παθήσεων τῆς καρ-

Digitized by Google

δίας κλπ. Δόσις 0.30 γρ. ἕως 1.0 γρ. τρὶς τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

οὐρόφλυκτις (Urophlyctis) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς τάξεως τῶν *χυτριδιιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φοχυτριιδῶν*. Τὸ εἶδος οὐρόφλυκτις alfalfae προκαλεῖ ἐπὶ τῶν ριζῶν τῆς μηδικῆς πολυάριθμα φυμάτια, ὑπόλευκα, μεγέθους πίσου ἢ καὶ μικρότερα. Αἱ ζημίαι ἐνίοτε εἶναι σοβαραὶ εἰς τὰς φυτείας τῆς μηδικῆς. Τὸ εἶδος οὐρόφλυκτις leproides ἐν Ἀλγερίᾳ προσβάλλει τὰ τεῦτλα, σχηματίζον εἰς τὸν λαιμόν των ὄγκους μέχρι 10 ἑκ. διαμέτρου. Ἡ νόσος εἶναι λίαν μεταδοτικὴ καὶ προκαλεῖ σοβαρὰς ζημίας, καταπολεμεῖται δὲ δυσκόλως. Ε. Τ. Ε.

οὐροφορμίνη (ἡ) *[Φαρμ.]*· βλ. λ. *ἑξαμεθυλενοτετραμίνη*.

οὐροφόρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φέρων, ὁ διοχετεύων τὸ οὖρον: «οὐροφόρος ἀγωγός».

οὐροχημεία (ἡ). Διὰ τὴν πλήρη ἐξέτασιν τῶν οὔρων χρησιμοποιοῦμεν μεθόδους εἰλημμένας ἐκ τῆς φυσικῆς, τῆς φυσικοχημείας, τῆς μικροβιολογίας, τῆς βιολογίας καὶ τῆς χημείας. Τὸ σύνολον τῶν χημικῶν μεθόδων τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν οὔρων ὀνομάζεται *οὐροχημεία*. Ν. Α. Μ.

οὐροχημικός, —ή, —όν. Ὁ χημικὸς ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν οὐροχημείαν ἤ τι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν οὐροχημείαν. Οὕτω *οὐροχημικαὶ ἀντιδράσεις* λέγονται αἱ χημικαὶ ἀντιδράσεις αἱ ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὰ οὖρα. Ν. Α. Μ.

οὐροχλωραλικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλειφατικὸν συνεζευγμένον γλυκουρονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_8H_{11}O_7Cl_3$, ἀναφαινόμενον εἰς τὰ οὖρα μετὰ τὴν λῆψιν χλωράλης. Ἀποτελεῖ σῶμα κρυσταλλικόν, εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Εἶναι ἀριστεροστρόφον καὶ ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν, διὰ βρασμοῦ δὲ μετ' ἀραιῶν ὀξέων διασπᾶται εἰς τριχλωραιθυλικὴν ἀλκοόλην καὶ γλυκουρονικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

οὐροχολίνη (ἡ) (urobiline). Ἡ χρωστική, ἥτις δίδει τὴν κιτρίνην χροιὰν εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα καὶ ἥτις εὑρίσκεται εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα εἰς τὰ οὖρα τῶν πασχόντων ἐκ πυρετικῶν νόσων. Ἡ λῆψις καθαρᾶς οὐροχολίνης δὲν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε. Τὸ ληφθὲν προϊὸν εἶναι κόνις ἐρυθροκαστανόχρους, ἄμορφος, διαλυομένη εἰς τὸ οἰνόπνευμα, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὸν αἰθέρα. Ἡ οὐροχολίνη ὁμοιάζει πρὸς τὴν ὑδροχολερυθρίνην, ἥτις παράγεται ἐκ τῆς χολερυθρίνης, προέρχεται δὲ καὶ αὕτη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῆς αἱμοσφαιρίνης. Τὰ οὖρα εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν οὔρησιν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ περιέχωσιν οὐροχολίνην, ἀλλὰ μόνον τὸ χρωματογόνον αὐτῆς, ὅπερ εἶναι τὸ *οὐροχολινογόνον* καὶ ὅπερ τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος μετατρέπεται εἰς οὐροχολίνην. Ἡ μετατροπὴ αὕτη δύναται νὰ καταστῇ ἐντονωτέρα διὰ προσθήκης ὀξειδωτικῶν, ἤτοι σταγόνων τινῶν ὑδροχλωρικοῦ, θειικοῦ ἢ ὀξεικοῦ ὀξέος ἢ τοῦ ἰωδοϊωδιούχου διαλύματος τοῦ Lugol. Πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς οὐροχολίνης ἐν τοῖς οὔροις ἐφαρμόζομεν τὴν μέθοδον τοῦ Grimbert, ἥτις εἶναι καὶ ἡ καλυτέρα. Κατὰ ταύτην εἰς 30 κ. ἑκ. οὔρων προστίθενται 20 κ. ἑκ. ἀντιδραστηρίου τοῦ Denigès. Μετ' ἀναμονὴν 5 λεπτῶν καὶ διήθησιν λαμβάνεται τὸ διήθημα εἰς διαχωριστικὴν χοάνην, προστίθενται 5 κ. ἑκ. χλωροφορμίου καὶ ἀνακινεῖται. Εἰς τὸ ἀποχωρισθὲν χλωροφόρμιον προστίθεται τόσον ποσὸν τοῦ κάτωθι ἀντιδραστηρίου (acetate de zinc 0,10 γρ., alcool à 95° 100 κ. ἑκ., acide acétique ὅσον ἀρκεῖ ἵνα ληφθῇ διάλυμα διαυγές) ὅσον ἀρκεῖ, ὅπως τὸ μεῖγμα καταστῇ διαυγές. Ἐὰν ὑπάρχῃ οὐροχολίνη, τὸ χλωροφορμιοῦχον ὑγρὸν θὰ παρουσιάζῃ χροιὰν πρασινοφθορίζουσαν μὲν εἰς φῶς ἐξ ἀνακλάσεως, ὠχρῶς δὲ ροδόχρουν εἰς φῶς κατ' εὐθεῖαν προσπῖπτον. Ἡ χροιὰ αὕτη θὰ εἶναι τόσον ἐντονωτέρα, ὅσον περισσότερα οὐροχολίνη ὑπάρχει ἐν τῷ ὑγρῷ. Τὸ ἀνωτέρω χλωροφορμιοῦχον μεῖγμα δύναται νὰ ἐξετασθῇ καὶ διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, ὁπότε ἐπὶ ὑπάρξεως οὐροχολίνης παρατηρεῖται πλατεῖα ταινία μεταξὺ τοῦ E καὶ F τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Ὁ ποσοτικὸς προσδιορισμὸς τῆς οὐροχολίνης εἶναι ἀνέφικτος.

Ἡ οὐροχολίνη προέρχεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῆς αἱμοσφαιρίνης εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως διὰ τῆς χολερυθρίνης. Ποῦ ὅμως καὶ πῶς σχηματίζεται, δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένον. Κατὰ τοὺς Hayem καὶ Tissier τὸ ἧπαρ, ὅπερ φυσιολογικῶς μετατρέπει τὴν αἱμοσφαιρίνην εἰς χολοχρωστικάς, λειτουργοῦν ἀνωμάλως παράγει καὶ ἑτέρας χρωστικὰς καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν οὐροχολίνην. Κατὰ τοὺς Gilbert καὶ Herscher ἡ μετατροπὴ τῶν χολοχρωστικῶν εἰς οὐροχολίνην γίνεται εἰς τοὺς νεφροὺς διὰ τῶν ἀναγωγικῶν ὀξειδασῶν. Κατ' ἄλλους ἡ ἀναγωγὴ γίνεται εἰς τοὺς ἐμπεποτισμένους ὑπὸ τῶν χολοχρωστικῶν ἱστούς. Ἕτεροι τέλος ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ μετατροπὴ τῆς χολερυθρίνης εἰς οὐροχολίνην γίνεται εἰς τὰ ἔντερα ὑπὸ τοῦ ὑδρογόνου τοῦ παραγομένου ἐκ τῶν ἐντερικῶν ζυμώσεων. Πάντως φαίνεται ὅτι δύναται νὰ παραχθῇ καὶ ἐκτὸς τοῦ ἥπατος. Ν. Α. Μ.

οὐροχολινογόνον (τὸ) (urobilinogène). Ἡ χρωμογόνος οὐσία, ἐξ ἧς παράγεται ἡ οὐροχολίνη. Τὰ οὖρα εὐθὺς μετὰ τὴν οὔρησιν δὲν περιέχουσιν οὐροχολίνην, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν ταύτην, ἥτις τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἀέρος, τοῦ φωτὸς καὶ τῶν διαφόρων ὀξειδωτικῶν μεταβάλλεται εἰς οὐροχολίνην. Εἶναι οὐσία λίαν διαλυτὴ εἰς τὸν αἰθέρα καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Τῇ προσθήκῃ ἁλάτων ψευδαργύρου δὲν δίδει πράσινον φθορισμόν, οὔτε φάσμα, καὶ χρωματίζει ἐρυθρῶς τὸ ὑδροχλωρικὸν διάλυμα τοῦ ἀντιδραστηρίου Ehrlich. Πρὸς ἀνίχνευσιν τούτου ἐφαρμόζομεν τὴν μέθοδον Grimbert (βλ. λ. *οὐροχολίνη*). Εἰς μέρος τοῦ διηθηθέντος χλωροφορμίου, εἰς ὃ δὲν προσετέθη διάλυμα τοῦ ὀξεικοῦ ψευδαργύρου, προστίθενται σταγόνες τινὲς ἀντιδραστηρίου Ehrlich. Εἰς τὸ μεῖγμα τοῦτο, ὅπερ θερμαίνεται ἐπί τινα δευτερόλεπτα, προστίθεται ποσότης τις οἰνοπνεύματος 95°. Ἐὰν ὑπάρχῃ οὐροχολινογόνον, τὸ χλωροφορμιοῦχον μεῖγμα θὰ λάβῃ χροιὰν ἐντόνως ἐρυθρὰν λίαν χαρακτηριστικήν. Ν. Α. Μ.

οὐροχολινουρία (ἡ). Οὕτως ὀνομάζεται ἡ ὑπὲρ τὸ φυσιολογικὸν ποσὸν αὔξησις τῆς οὐροχολίνης εἰς τὰ οὖρα. Τοιαύτη αὔξησις παρετηρήθη εἰς τὰς γαστροεντερικὰς διαταραχὰς (γαστρικὸς φόρτος, διάρροιαι), εἰς τὰς δηλητηριάσεις συνεπείᾳ καταστροφῆς τῶν αἱμοσφαιρίων ὑπὸ τῶν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν, εἰς τὰ αἱματηρὰ ἐξιδρώματα (αἱματοκήλη κτλ.) καὶ εἰς τὰς ἡπατικὰς παθήσεις. Ν.Α.Μ.

οὐρόχρωμα (τὸ) (urochrome). Ἡ χρωστική, ἥτις δίδει τὴν κιτρίνην χροιὰν εἰς τὰ φυσιολογικὰ οὖρα. Τὸ οὐρόχρωμα εἶναι ἀζωτοῦχος οὐσία διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἠραιωμένον οἰνόπνευμα καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὸ χλωροφόρμιον, τὸν αἰθέρα καὶ τὴν βενζίνην. Κατακρημνίζεται ἐκ τῶν οὔρων διὰ τοῦ ὀξεικοῦ μολύβδου καὶ ὑδραργύρου, τοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ φωσφοβολφραμικοῦ καὶ φωσφομολυβδικοῦ ὀξέος. Δὲν δίδει φάσμα, οὐδὲ φθορισμὸν δι' ἀμμωνίας καὶ χλ. ψευδαργύρου. Τὸ οὐρόχρωμα, ἡ οὐροχολίνη, ἡ οὐροερυθρίνη καὶ ἡ αἱματοπορφυρίνη εἶναι αἱ καλύτερον σπουδασθεῖσαι χρωστικαὶ τῶν οὔρων καὶ αἵτινες δίδουσι σαφεῖς καὶ ὡρισμένας ἀντιδράσεις. Ν. Α. Μ.

οὐρρά! (Hurrah! ἢ Hourra!). Ἐπιφώνημα, κυρίως πολεμικόν, ὡς τὸ *ἀλαλὰ* ἢ τὸ *ἐλελεῦ*, ἔτι δὲ καὶ ὁ ἀλαλαγμός, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἐπιφώνημα ἐνθουσιασμοῦ, χαιρετισμοῦ ἢ εὐχῆς κτλ., ὡς τὸ ἡμέτερον ζήτω! Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως, οὐδὲ συμφωνοῦν εἰς τὴν προέλευσίν της οἱ ἐπιχειρήσαντες νὰ τὴν ἐτυμολογήσουν. Κατὰ τοὺς μὲν ἡ λέξις εἶναι ἀγγλικῆς προελεύσεως καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ναυτῶν πρὸς τιμὴν τῶν ἀξιωματικῶν των ἢ μεγάλης τινὸς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἐπεσκέπτετο τὸ πλοῖόν των. Κατόπιν παρελήφθη καὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων ναυτῶν εἰς τινας ἐπισήμους τελετάς. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ρωσίᾳ ὡς πολεμικὴ κραυγὴ κατὰ τὴν ἐξόρμησιν πρὸς ἐπίθεσιν. Κατὰ τοὺς ἐτυμολόγους τούτους, ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ horrah, hurraw, ὅπερ κατά τινας προέρχεται ἐκ τοῦ σλαυϊκοῦ hu-raj, ἤτοι εἰς τὸν παράδεισον, ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ὁ γενναίως ἀποθνήσκων ἐν πολέμῳ μεταβαίνει εἰς τὸν παράδεισον. Κατ' ἄλλους ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τῆς γερμανικῆς haran, hrofan, hrofjan (κραυγάζειν), ἧς ἡ ρίζα πιθανῶς νὰ εἶναι ἡ σανσκριτικὴ Kal, Kar (κραυγάζειν, ποιεῖν θόρυβον οἱονδήποτε). Οἱ νεώτεροι θεωροῦν αὐτὴν ὡς προστακτικὴν τοῦ τουρκικοῦ ρήματος *οὐρρανάκ*, ὅπερ σημαίνει «φόνευε» κατ' αὐτοὺς συνεπῶς *οὐρρά!* σημαίνει «φόνευσέ τον!». Λέγεται δὲ ὅτι ἄλλοτε. ὅταν ὁ σουλτᾶνος ἐπεθεώρει τοὺς γενιτσάρους, οὗτοι ἔβαλλον τὴν κραυγὴν ταύτην ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τῶν μελλουσῶν σφαγῶν τῶν ἐχθρῶν. Βραδύτερον παρέλαβον τὴν πολεμικὴν ταύτην κραυγὴν ἀπὸ τοὺς Τούρκους οἱ Ρῶσοι καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ Ἄγγλοι, Γερμανοὶ κτλ. Τέλος, κατὰ τὸν Τοῦρκον λεξικογράφον Σεμσεττὶν Σαμῆ, παράγεται ἐκ τοῦ *οὐρα* (*βούρα*), προστακτικῆς τοῦ ρήματος *οὐρμὰκ* (*βουρμάκ*), ὅπερ σημαίνει κτυπᾶν· ὥστε *οὖρρα* κατ' αὐτὸν σημαίνει κτυπᾶτε! (βαρᾶτε!). Τὸ οὖρρα ἔγινεν εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ οἰωνιστικὸν σημαῖνον στάσις πρὸς ἐπίθεσιν ἢ ἐφόρμησιν, κυρίως ἐπὶ κοράκων.

Οὐρράκα (Urraca). Βασίλισσα τῆς Καστίλλιας καὶ Λεώνης (1077—1126). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ ΣΤ', ὃν διεδέχθη τῷ 1109 εἰς τὸν θρόνον. Συνεζεύχθη τὸν Ραϋμόνδον τῆς Βουργουνδίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησεν ἓν τέκνον, τὸν Ἀλφόνσον Ραϋμόνδεθ, τὸν μετέπειτα βασιλέα ὡς Ἀλφόνσον τὸν Η'. Τῷ 1107 ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της, καὶ ὁ πατήρ της μὴ θέλων νὰ ἀφίσῃ τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐγγόνου του, ὅστις ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχός του, ἐπιθυμῶν ἐξ ἄλλου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἑνότητα τῆς Ἱσπανίας, ἐπρότεινεν εἰς τὰς βουλὰς τὸν γάμον τῆς Οὐρράκα μετὰ Ἀλφόνσου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Ἀραγῶνος καὶ Ναβάρρας. Ἡ Οὐρράκα, ἐξαναγκασθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, συνεζεύχθη τὸν Ἀλφόνσον τῆς Ἀραγῶνος. Γυνὴ φιλόδοξος καὶ ἐριστική, δὲν ἠδυνήθη νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ συζύγου της. Προεκάλεσεν ἐμφυλίους διαμάχας, αἵτινες διήρκεσαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1109 μέχρι τοῦ 1126, καὶ αἱ ὁποῖαι ἔπαυσαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ὁπότε ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὁ υἱός της Ἀλφόνσος. Γ. Ι. Β.

οὐρς. Ἐπίσημον ἱστίον (ourse) τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου τῶν μεγάλων πλοίων τοῦ παλαιοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ. Ἦτο τύπου τριγωνικοῦ, ὡς τὰ ὠτοειδῆ καὶ τὰ λατίνια, ἐχειρίζετο διὰ δύο κερούχων συσπάστων καὶ δύο ποδίσκων κατὰ τὸ κάτω τῆς κεραίας του ἄκρον καὶ ἐπεῖχε θέσιν ἐπιδρόμου. Ἡ χρῆσίς του ἤρχισε τιθεμένη κατὰ μέρος ἀφ' ἧς, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ τελειοποίησις τῆς ἱστιοφορίας ἐπήνεγκε τὴν ἀντικατάστασιν τῆς σιβαδιὲρ διὰ τῶν ἀρτεμόνων, τὴν κατάργησιν τοῦ ἐπικρίου, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν ὑπὸ τοῦ ἐπιδρόμου τῆς οὐρς. Σ. Ε. Λ.

Οὐρσάκιος. Ἐπίσκοπος Σιγγιδόνος (Sindigidunum), ὅστις μετὰ τοῦ Οὐάλεντος, ἐπισκόπου Μυρεσίας, διεδραμάτισε λίαν σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀρειανισμοῦ ἐν τῇ Δύσει. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ Οὐάλεντος ἐν τῇ ἐν Τύρῳ συνόδῳ (335) κατὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ εἶτα μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον μετ' ἄλλων ἀρειανῶν ἐπισκόπων ὡς κατήγορος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἐξορισθέντος εἰς Τρεβίρους τῆς Γαλλίας. Συμμετέσχεν ὡσαύτως τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου καὶ εἶτα τῆς ἐν Φιλιππουπόλει (342 ἢ 343) ἐκ νέου καταδικάσας τὸν Ἀθανάσιον. Ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεκάλεσε τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας (346). Ἐπὶ Κωνσταντίου αὐτοκράτορος ἠγωνίσθη δραστηριώτερον πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ ἀρειανισμοῦ, μετασχὼν τῶν ἐπανειλημμένων συνόδων Σιρμίου (351, 357, 358), τῆς Ἀρελάτης (353) καὶ τοῦ Ριμίνου (359), ἧς τὰς ἀποφάσεις ἐκόμισεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὑπέγραψε τὸν ἐν Νίκῃ τῆς Θράκης συνταχθέντα δογματικὸν ὅρον (359), ἔκτοτε δὲ δὲν ἐμφανίζεται πλέον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας. † Α. Α. Χ.

Οὐρσέλιος, ἢ *Ρουσέλιος* (Oursel ἢ Roussel de Bailleul). Νορμανδὸς ἀρχηγὸς μισθοφόρων ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ. Ἀνῆκεν εἰς ἰσχυρὸν οἶκον τῶν ἐν Γαλλίᾳ Νορμανδῶν καὶ περὶ τὸ 1069 συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν συμπατριωτῶν του ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυσκάρδον εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ἀράβων ἀγῶνας. Διαφωνήσας μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν Ροβέρτον, ἀπῆλθε τῷ 1070 εἰς Βυζάντιον, ἄγων πολυαρίθμους συμπατριώτας του, καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν βασιλέα Ρωμανὸν Δ' Διογένην, μεθ' οὗ ἐστράτευσε τὸ ἑπιὸν ἔτος (1071) κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ σουλτάνου Ἀλπ-Ἀρσλάν, εἰς Ἀρμενίαν. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν παρὰ τὴν Θεοδοσιούπολιν (νῦν Ἐρζερούμ) μικρὰν πόλιν τοῦ Ἄρζεν, ἀπεστάλη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωσὴφ Ταρχανειώτη κατὰ τῶν εἰς Χλέατ Τούρκων, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς ἐβάδισε κατὰ τοῦ Μαντζικέρτ, τὸ ὁποῖον καὶ ἐξεπόρθησεν. Ἀνακληθεὶς κατόπιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἔχοντος ἀνάγκην ἐνισχύσεων ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐπελθόντα Ἄρπ-Ἀρσλάν, δὲν ὑπήκουσεν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Ταρχανειώτη κατῆλθεν εἰς Μεσοποταμίαν καὶ ἐκεῖθεν διηυθύνθη πρὸς τὸν Πόντον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ρωμανὸς Δ' ᾐχμαλωτίσθη καὶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἀνῆλθεν ὁ Μιχαὴλ Ζ' Δούκας (1071—1078), ὅστις διώρισε τὸν Οὐρσέλιον ἀρχηγὸν τῶν Φράγκων μισθοφόρων, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Κρισπίνου. Τῷ 1073 ὁ Οὐρσέλιος, ἄγων 400 μισθοφόρους, ἐστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν, διαφωνήσας ὅμως καθ' ὁδὸν μετὰ τούτου ἐστασίασεν ὅταν ἔφθασαν εἰς Ἰκόνιον (κατὰ τὸν Ἀτταλειάτην καὶ Ζωναρᾶν, ἢ εἰς Καισάρειαν κατὰ τὸν Βρυέννιον) καὶ ἀποχωρισθεὶς τοῦ λοιποῦ στρατοῦ καὶ ἐνισχυθεὶς διὰ χιλιάδων ἄλλων τυχοδιωκτῶν ἤρξατο λαφυραγωγῶν τὴν χώραν.

Ἡ ἐπέλευσις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ὑπὸ τούτων αἰχμαλωσία τοῦ στρατηγοῦ Ἰσαακίου δὲν ἐπέτρεψαν τότε τὴν καταδίωξιν τῶν στασιαστῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπεστάλη ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ καῖσαρ Ἰωάννης Δούκας (θεῖος τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Ζ'), ὅστις, πλὴν τῶν ἄλλων στρατευμάτων, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἰσχυρὸν σῶμα Νορμανδῶν καὶ Φράγκων μισθοφόρων οἵτινες εἰς πρώτην συνάντησιν μετὰ τοῦ Οὐρσελίου, (παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ζόμπου ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου), ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγένοντο παραίτιοι νὰ ἡττηθῇ ὁ βυζαντινὸς στρατὸς καὶ νὰ αἰχμαλωτισθῇ ὁ καῖσαρ Ἰωάννης Δούκας.

Ἐνισχυθεὶς οὕτως ὁ Οὐρσέλιος ἐπορεύθη εἰς Βιθυνίαν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν ἔναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Χρυσόπολιν (Σκούταρι), ἄγων σιδηροδέσμιον τὸν ἐπιφανῆ αἰχμάλωτόν του. Ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ Ζ', καταπλαγεὶς ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐμφανίσεώς του, προέτεινεν αὐτῷ συνδιαλλαγήν, ὑποσχόμενος πλούσια ἀντάλλαγματα καὶ τὸν τίτλον κου-

Digitized by Google

ροπαλάτου, ἀλλ' ἡ προσέγγισις τῶν Τούρκων διέκοψε τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἠνάγκασε τὸν Οὐρσέλιον ν' ἀποσυρθῇ εἰς Νικομήδειαν. Ἐκεῖ ἤρξατο στρατολογῶν καὶ ἵνα ἑλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατοίκων ἔστεψε βασιλέα τὸν αἰχμάλωτόν του Ἰωάννην Δούκαν καὶ εἶτα ἐβάδισε μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων. Συναντηθεὶς μετὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἀπώθησεν αὐτήν, ἐν τῇ διώξει ὅμως ἐνέπεσεν εἰς ἰσχυροτέρας τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἠχμαλωτίσθη μετὰ τοῦ Ἰωάννου Δούκα, ἀφοῦ ἀμφότεροι ἠγωνίσθησαν ἡρωϊκώτατα.

Ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ Ζ' ἔσπευσε τότε νὰ ἐξαγοράσῃ αὐτοὺς ἀντὶ βαρυτάτων λύτρων, πρὶν ἢ ὅμως παραλάβῃ αὐτούς, σπεύσασα ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μεταβολῆς διαμένουσα σύζυγος τοῦ Οὐρσελίου, κατέβαλεν ἄλλα λύτρα τοῖς Τούρκοις καὶ ἀπηλευθέρωσεν αὐτόν. Ὁ Οὐρσέλιος, παραλαβὼν τότε τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του καὶ τοὺς θησαυρούς του, ἔφυγεν εἰς τὸν Πόντον καὶ ἐγκατεστάθη περὶ τὴν Ἀμάσειαν ὡς ἀνεξάρτητος ἄρχων. Ἐκεῖ ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βυζαντινούς, ἀλλ' ἐν τέλει ἐστάλη κατ' αὐτοῦ νέος στρατὸς ὑπὸ τὸν νεαρὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν (τὸν κατόπιν βασιλεύσαντα Ἀλέξιον Α'). Στενοχωρηθεὶς ὑπὸ τούτου ὁ Οὐρσέλιος ἐζήτησε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ συγχρόνως προήρχετο εἰς συνεννόησιν μετὰ τούτων καὶ Ἀλέξιος, καὶ τέλος ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Τουτάχ, συλλαβὼν διὰ δόλου τὸν Οὐρσέλιον, παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀλέξιον, ὅστις τὸν ὡδήγησε δέσμιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς περιθαλπόμενος ὑπὸ τοῦ γενναίου Ἀλεξίου.

Ἐκεῖ ἐκρατήθη μέχρι τοῦ 1077, ὅτε ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ Ζ', ἀπειλούμενος ὑπὸ δύο σοβαρωτάτων στάσεων, τῆς τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ἐν ταῖς ἀσιατικαῖς ἐπαρχίαις καὶ τῆς τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς, ἀπεφάσισε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν γενναῖον αὐτοῦ αἰχμάλωτον καὶ ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς τῷ ὑπεσχέθη μυρίας τιμὰς καὶ δῶρα καὶ τέλος, ἀφοῦ ὥρκισεν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, τῷ ἀνέθεσε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν στασιαστῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ στρατεύματα τοῦ στασιαστοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου ἐπολιόρκουν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην Βρυέννιον. Ὁ Οὐρσέλιος, ἀνελθὼν ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὡμίλησε πρὸς τοὺς μετὰ τῶν στασιαστῶν τεταγμένους Φράγκους καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς ν' ἀπομακρυνθῶσιν· εὐθὺς κατόπιν, στρατεύσας μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ κατὰ τῶν ἐν Ἀθύρᾳ (νῦν Μέγας Τζεκμετζές, 16 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ἐστρατοπεδευμένων στασιαστῶν διεσκόρπισεν αὐτούς. Μετὰ τοῦτο ὁ Οὐρσέλιος ἀπεστάλη κατὰ τῆς Ἡρακλείας (Θράκης) καὶ ἀμαχητὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης προήλαυνε θριαμβευτικῶς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἐκεῖ στρατεύματα ἀθρόα ηὐτομόλουν πρὸς αὐτόν, ὅτε καὶ ὁ Οὐρσέλιος, ἅμ' ὡς κατέλαβε τὴν Ἡράκλειαν, ἀντὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Βοτανειάτου, ἀλλὰ δὲν προέλαβε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν νέαν ταύτην ἀποστασίαν του, διότι ἀπέθανε μετ' ὀλίγον (τέλη Μαρτίου 1078), καθ' ὃν χρόνον παρῃτεῖτο ὁ Μιχαὴλ Ζ' καὶ εἰσήρχετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ νέος βασιλεὺς Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης. Ν. ΚΛΣ

Οὐρσούλη (Ursula), *ἁγία*. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Βρεττάνης ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις μετ' ἄλλων νεανίδων τῆς Γαλατίας, τὰς ὁποίας αὐτὴ εἶχε μυήσει εἰς τὸν Χριστιανισμόν, περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν ἀρχαίαν Γαλατίαν καὶ μέχρι τῆς Γερμανίας, ἐκχριστιανίζουσα τὰς χώρας ἐκείνας. Συλληφθεῖσα ἐν Κολωνίᾳ μετὰ τῶν ὀπαδῶν της ὑπὸ τῶν Οὔννων ἐθανατώθη (453). Ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τῇ 21 Ὀκτωβρίου.

Οὐρσουλῖναι (αἱ). Μοναχικὸν γυναικεῖον τάγμα τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἁγίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας Οὐρσούλης. Ἱδρύθη κατὰ τὸν ΙΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ Ἀγγελικῆς τῆς ἐκ Βρεσκίας. Αἱ μοναχαὶ τοῦ τάγματος τούτου ἔχουν διασπαρῇ εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον, ἱδρύουσαι καὶ διατηροῦσαι πλεῖστα καὶ μεγάλα παιδαγωγικὰ ἱδρύματα (ἐσωτερικὰ σχολεῖα—οἰκοτροφεῖα κορασίων), διακρίνονται δὲ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν μεγάλην των μόρφωσιν καὶ παιδαγωγικὴν τέχνην. Ἐν Ἑλλάδι αἱ Οὐρσουλῖναι διατηροῦσι παρομοίας μονὰς—σχολεῖα ἐν Τήνῳ, Νάξῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Δ. Ι. Κ.

— **Οὐρσουλινῶν** *μονή*. Γυναικεία μονὴ τῶν δυτικῶν ἐν τῇ κοινότητι Κώμης τῆς νήσου Τήνου. Αἱ μοναχαὶ διατηροῦσι σχολὴν θηλέων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκπαιδεύονται περὶ τὰ 100 κοράσια ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Παρομοία σχολὴ μὲ ὀλιγώτερον ἀριθμὸν μαθητριῶν ὑπάρχει καὶ ἐν Νάξῳ. Δ. Π. Π.

Οὐρσώνη, ἢ *Οὔρσων* (Ursone, Urso) [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 6, 10) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν, ΝΑ. τῆς Ἱσπάλεως (νῦν Σεβίλλη). Καλεῖται ὑπὸ μὲν τοῦ Στράβωνος *Οὔρσων*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀππιανοῦ *Ὄρσων*. Ἀρχαῖον φρούριον τῆς Ἰβηρίας, ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον καταφύγιον τοῦ Πομπηΐου κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον 76—71 π. Χ. Ἐπὶ Καίσαρος ἦτο ρωμαϊκὴ ἀποικία. Σήμερον καλεῖται *Ὀσούνα* (Osuna) ἐν τῷ νομῷ Σεβίλλης, ὅπου σῴζονται σημαντικὰ ἐρείπια αὐτῆς (λείψανα περιβόλου προρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὀρειχάλκινοι πίνακες, ἀναγράφοντες τὸν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος χορηγηθέντα εἰς τὴν πόλιν νομισματολογικὸν νόμον κτλ.). Α. Θ. Σ.

οὐρτανέλα (ἡ) [Ζῳολ.]· βλ. λ. *βρυόζῳα*.

οὐρτική (ἡ) (Urtica) [Βοτ.]· βλ. λ. *κνίδη*.

οὐρτίτης (ὁ) (Urtit) [Πετρογρ.]. Πέτρωμα πυριγενές. Ἐμφανίζεται κοκκῶδες μὲ ἀνοικτὸν χρῶμα, συνίσταται δὲ ἀπὸ νεφελίνην, αὐγιρίνην καὶ ἀπατίτην, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατεῖ ὁ νεφελίνης, διότι ἡ περιεκτικότης τοῦ πετρώματος εἰς τὸ συστατικὸν τοῦτο ἀνέρχεται μέχρις 82—85%. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Lujaur-Urt τῆς χερσονήσου Kola ἐντὸς νεφελινικοῦ συηνίτου, συνήθως ὑπὸ μορφὴν στρωματοειδοῦς φλεβός, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Lijdenburg τοῦ Τράνσβααλ. Γ. Β.

οὐρτιτικὸν *φογαϊτικὸν μάγμα* (Urtitische foyaitische Magmen) [Πετρογρ.]. Περιληπτικὴ ὀνομασία πυριγενῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Niggli ἀνήκουν εἰς τὴν σειρὰν τῶν νατριούχων μαγμάτων, διακρίνονται δὲ διότι μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀρυκτολογικῶν των συστατικῶν παρουσιάζουν πλουσίαν περιεκτικότητα εἰς ἀστριοειδῆ, ἤτοι εἰς λευκίτην, νεφελίνην, σοδάλιθον κ.ἄ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πετρωμάτων τούτων ἀνήκει ὁ ἀρκίτης (Arkit), ὁ νωγαΐτης (Naujait), ὁ οὐρτίτης (Urtit), ὁ κογκρεσσίτης (Congressit), ὁ σουσσεξίτης (Sussexit) καὶ ὁ κραιγμοντίτης (Craigmontit), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ περιεκτικότης εἰς ἀστριοειδῆ εἶναι πάντοτε ἀνωτέρα τῶν 60%. Γ. Β.

Οὔρφα, ἢ *Ὄρφα* [Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου βιλαετίου. Κάτ. 42.751. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 148 χλμ. ΒΑ. τοῦ Χαλεπίου ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Τὸπ-ντάγ. Τὸ σημερινόν της ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ *Οὐρᾶϊ* ἢ *Οὐρχάϊ*, συριακῆς ὀνομασίας τῆς Ὀσρόης ἢ *Ἐδέσσης* (βλ. λ.) τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ.

Οὐρχάν· βλ. λ. *Ὀρχάν*.

Οὐρχέλ, ἢ *Οὐρχέλλ* (Urgel, Urgell) [Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λέριντα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σέγκρε, ἄλλως καλουμένη καὶ *Σέο ντὲ Οὐργέλ* (Seo de Urgel). Κάτ. (1920) 2.928. Παράγει γεωργικὰ προϊόντα, ἔχει ὑφαντουργίαν, παλαιὸν φρούριον, γοτθικὸν καθεδρικὸν ναὸν (ΙΑ' αἰῶνος) καὶ εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου ἔχοντος τὴν ἐπὶ τῆς δημοκρατίας τῆς *Ἀνδόρρας* (βλ. λ.) ἐπικυριαρχίαν. Π. Ν. Π.

οὐρῶ (—έω)· τελῶ τὴν σωματικὴν λειτουργίαν, δι' ἧς ἐκχύνεται τὸ οὖρον, κοιν. *κατουρῶ*.

οὐρώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ οὖρον: «*ὀσμὴ οὐρώδης*».

Οὐρώνη (Huron) [Γεωγρ.]. Ἡ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος μεγάλη λίμνη ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, κειμένη ἐπὶ τῶν ὁρίων μεταξὺ Καναδᾶ καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Συνδέεται διὰ τῆς διώρυγος Σὼλτ-Σαὶντ-Μαρὴ μετὰ τῆς λίμνης Σουπήριορ, διὰ τῶν ποταμῶν Σαὶν-Κλαὶρ καὶ Ντητρόϊτ μετὰ τῆς λίμνης Ἤρη καὶ διὰ τοῦ στενοῦ Μακκίναχ μετὰ τῆς λίμνης Μίτσιγκαν. Ἔχει μῆκος 325 χλμ., πλάτος 160 χλμ., μέσον βάθος 100 ποδῶν καὶ ἐπιφάνειαν 38.280 τ. χλμ. Ἐν αὐτῇ ἐκβάλλουν οἱ ποταμοὶ Μαίητλαντ, Σωτζὴν, Φρέντς, Σέβερν καὶ Νοτταουασάγκα, τοῦ Καναδᾶ, καὶ οἱ Σαγκίνω, Ὠ Σαίμπλ (Au Sable) καὶ Θάντερ Μπαίη, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Μεγαλυτέρα νῆσος εἶναι ἡ Μανιτούλιν. Σπουδαιότεροι λιμένες ἡ Μπαίη Σίτυ, ἡ Γκόντριτς, ἡ Κινκάρντιν καὶ Σάρνια. Ἡ Οὐρώνη εἶναι πλουσία εἰς λιμναίους ἰχθῦς.

Πτερύγιον τοῦ δεξιοῦ ὠτός, ἐκ τῶν ἔξω.

Οὐρῶνοι (οἱ) (Huron). Φυλὴ ἐρυθροδέρμων ἐν Β. Ἀμερικῇ, οἵτινες ἐν τῇ γλώσσῃ των καλοῦνται *Βαϊένταт*. Φυλετικῶς συγγενεύουν πρὸς τοὺς Ἰροκέζους, εἶναι ὅμως οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροὶ αὐτῶν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ Οὐρῶνοι ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἰροκέζων ἀπὸ τὰς περὶ τὸν ποταμὸν Ἅγιον Λαυρέντιον ἑστίας των. Οἱ Οὐρῶνοι τότε ἐτράπησαν πρὸς Δ. εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὀντάριο, ἔνθα κατῴκουν συγγενεῖς πρὸς αὐτοὺς φυλαί. Ἀπήρτισαν μέρος τῆς ὑπὸ τῶν φυλῶν τούτων σχηματισθείσης περὶ τὸ ἔτος 1590 ὁμοσπονδίας, πολλοὶ δὲ ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν, ὃν διέδωσαν Γάλλοι ἱεραπόστολοι, ἀλλ' ὁ πόλεμος αὐτῶν μετὰ τῶν Ἰροκέζων ἐξηκολούθει. Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1648—1650 ἐπιδρομαὶ τῶν Ἰροκέζων ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάλυσιν τῆς ὁμοσπονδίας. Χιλιάδες Οὐρώνων ἐφονεύθησαν, πολλοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, ἐλάχιστοι δὲ ἐτράπησαν πρὸς δυσμάς. Ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τούτων 500 περίπου εὑρίσκονται νῦν εἰς Λορὲτ τοῦ Κέμπεκ καὶ 500 εἰς τὸ Βυαντὸτ τῆς Ὀκλαχάμα. Γ. Ι. Β.

Οὐρῶνοι.

Οὐρώς. Βασιλεῖς τῆς Σερβίας (βλ. λ. *Οὔρεσις*).

οὖς, γεν. *ὠτός*· τὸ ὄργανον τῆς ἀκοῆς, τὸ δι' οὗ ἀκούομεν, κοιν. *ἀφτί*: «*ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω*» || φρ. «*τείνω τὸ οὖς*», κοιν. «*τεντώνω τ' ἀφτί μου*» προσέχω ν' ἀκούσω, «*τείνω εὐήκοον οὖς*» εὐμενῶς ἀκούω, ἀποδέχομαι τοὺς λόγους τινός· || μετρ. «*τὰ ὦτα τοῦ ἀγγείου*» αἱ λαβαί, κοιν. *ἀφτιά*.

— [Ἀνατομ.] Καλεῖται **οὖς τὸ αἰσθητήριον** τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ χώρου. **Διαιρεῖται** εἰς τὸ *ἔξω*, τὸ *μέσον* καὶ τὸ *ἔσω οὖς*, ὧν τὸ μὲν ἔσω εἶναι τὸ κύριον, τὰ δὲ δύο ἄλλα **ἐπικουρικά**, χρησιμεύοντα πρὸς μεταβίβασιν τῶν ἠχητικῶν κυμάτων εἰς τὸ ἔσω οὖς.

Α') *Ἔξω οὖς*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ *πτερυγίου*, τοῦ *ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου* καὶ τοῦ *τυμπανικοῦ ὑμένος*.

1) Καὶ τὸ μὲν *πτερύγιον* τοῦ ὠτὸς εἶναι πτυχὴ τοῦ δέρματος, περιλαμβάνουσα χόνδρινον πέταλον, πλὴν τοῦ κάτω ἄκρου αὐτοῦ, ὅπερ περιέχει μόνον λίπος καὶ καλεῖται λοβός. Καὶ ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ (ἡ πρὸς τὸν ἀκουστικὸν πόρον) φέρει ἐπάρματα καὶ κοιλώματα, ἤτοι τὴν ἕλικα, τὴν ἀνθέλικα, ὧν μεταξὺ τὸ σκάφος ἢ ἡ σκαφοειδὴς κοιλότης, τὸν τράγον, τὸν ἀντίτραγον, ὧν μεταξὺ ἡ μεσοτράγειος ἐντομή, τὴν κόγχην, διαιρουμένην εἰς τὴν κύμβην ἢ λέμβον καὶ εἰς τὴν κοιλότητα τῆς κόγχης, ἄγουσαν εἰς τὸν ἔξω ἀκουστικὸν πόρον. Ἡ δ' ἔσω ἐπιφάνεια (ἡ πρὸς τὴν κεφαλὴν) ἐμφανίζει ἀντιστοίχως εἰς τὰ κοιλώματα καὶ τὰ ἐπάρματα τῆς ἔξω ἐπιφανείας ὁμώνυμα ἐπάρματα καὶ κοιλώματα.

2) Ὁ δ' *ἔξω ἀκουστικὸς πόρος*, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς κοιλότητος τῆς κόγχης μέχρι τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος, ἀποτελεῖται ἐκ χονδρίνης καὶ ἐξ ὀστεΐνης μοίρας καὶ ἔχει μῆκος 24 χλμ., ὧν 8 ἀνήκουσιν εἰς τὴν χονδρίνην μοῖραν καὶ 16 εἰς τὴν ὀστεΐνην. Φέρεται δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὀλί-

Digitized by Google

γον πρὸς τὰ πρόσω, εἶτα δ' ἀνακάμπτων πρὸς τὰ ὀπίσω φέρεται αὖθις πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ κάτω. Ἐντεῦθεν δ' ἵνα ἴδωμεν τὸν πυ-

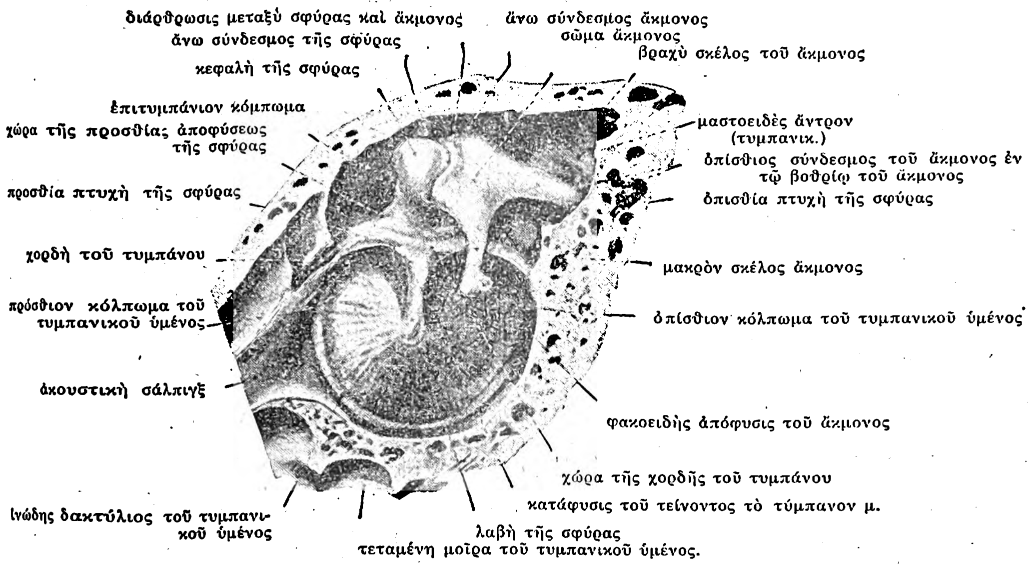

Δεξιὸς τυμπανικὸς ὑμὴν μετὰ τῆς σφύρας καὶ τοῦ ἄκμονος ἐκ τῶν ἔνδον, ὀπίσω καὶ ἄνω. Αἱ τὸ τυμπανικὸν κόλπωμα ἐπὶ τὰ ἐντὸς ἀφορίζουσαι πτυχαὶ δὲν ἀπεικονίσθησαν.

θμένα τοῦ πόρου, τουτέστι τὸν τυμπανικὸν ὑμένα, δέον νὰ εὐθειάσωμεν τὸν πόρον, ἕλκοντες τὸ πτερύγιον πρὸς τὰ ὀπίσω ἄνω. Τὸ μῆκος δ' αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς λοξῆς πρὸς τὰ ἔσω φορᾶς τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος, ἐπὶ μὲν τοῦ ἄνω τοιχώματος εἶναι ἔλασσον (=2 ἑκ.), ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω μεῖζον (=2,5 ἑκ.). Τὸ δὲ δέρμα ἐν μὲν τῇ χονδρίνῃ μοίρᾳ εἶναι παχὺ καὶ τριχωτόν, ἐν δὲ τῇ ὀστεΐνῃ λεπτὸν καὶ συνήθως ἄτριχον, κέκτηται δ' ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μοίραις σμηγματογόνους καὶ συνεσπειραμένους ἢ κυψελιδοποιοὺς ἀδένας, ἀφθονωτέρους ἐν τῇ χονδρίνῃ μοίρᾳ.

3) Ὁ δὲ *τυμπανικὸς ὑμὴν* ἀποφράσσει τὸν πυθμένα τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, χωρίζων τοῦτον ἀπὸ τοῦ μέσου ὠτὸς δίκην λοξοῦ διαφράγματος, φερομένου λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω οὕτως, ὥστε ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ βλέπει ἅμα πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω, ἡ δ' ἔσω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω. Εἶναι δὲ κυκλοτερὴς ἢ ᾠοειδής, φαιός, διαφανὴς καὶ στιλπνός. Ἡ ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ, ὑπόκοιλος οὖσα, φέρει ἐν τῷ κέντρῳ περίπου χωνοειδὲς ἐντύπωμα, τὸν ὀμφαλόν· ἡ δ' ἔσω, ὑπόκυρτος οὖσα, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἔξω τοιχώματος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου. Σύγκειται δ' ὁ τυμπανικὸς ὑμὴν ἐξ ἰνώδους ὑμένος, ἐπαλειφομένου ἔξωθεν μὲν ὑπὸ τῆς δερματικῆς στιβάδος τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, ἐλαττωθείσης σχεδὸν μόνον εἰς τὴν ἐπιδερμίδα, ἔνδοθεν δ' ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου. Ἀδένων δὲ καὶ τριχῶν στερεῖται ὁ τυμπανικὸς ὑμήν.

Β') Περὶ τοῦ *μέσου ὠτὸς* ἢ τοῦ *κοίλου τοῦ τυμπάνου* βλ. *κοῖλον* τυμπάνου.

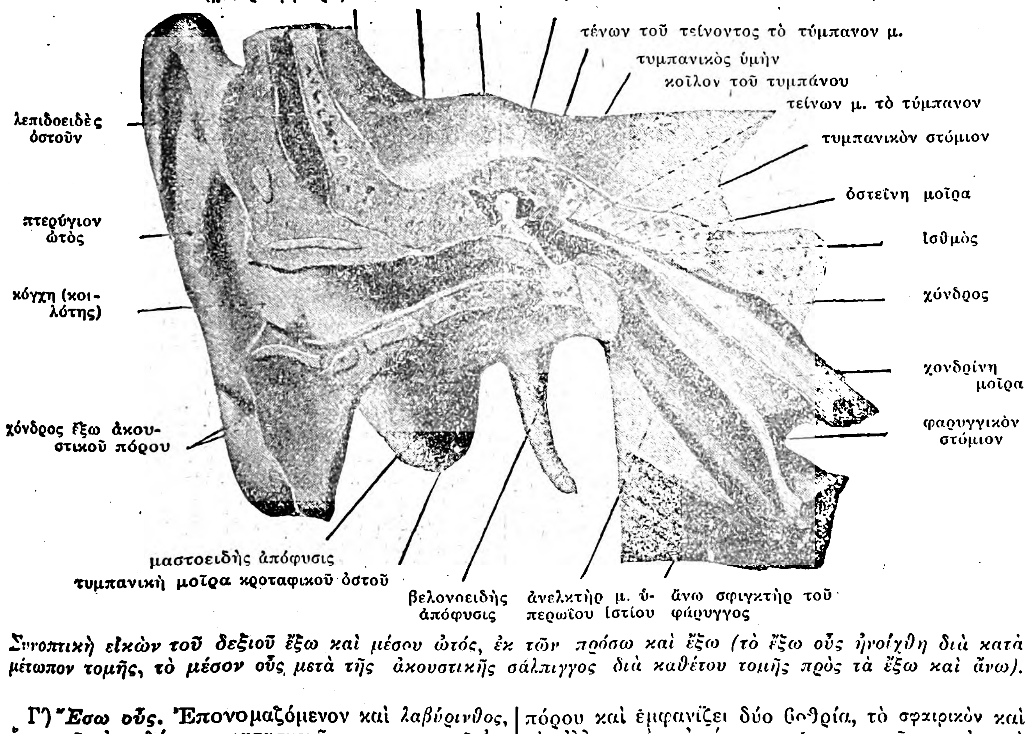

Συνοπτικὴ εἰκὼν τοῦ δεξιοῦ ἔξω καὶ μέσου ὠτός, ἐκ τῶν πρόσω καὶ ἔξω (τὸ ἔξω οὖς ἠνοίχθη διὰ κατὰ μέτωπον τομῆς, τὸ μέσον οὖς μετὰ τῆς ἀκουστικῆς σάλπιγγος διὰ καθέτου τομῆς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἄνω).

Γ') **Ἔσω οὖς.** Ἐπονομαζόμενον καὶ *λαβύρινθος*, ἕνεκα τῆς ἐπιπλόκου κατασκευῆς, κατασκηνοῖ ἐντὸς τοῦ λιθοειδοῦς τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ. Διακρίνεται δ' εἰς τὸν ὀστεΐνον λαβύρινθον καὶ εἰς τὸν ὑμενώδη.

1) Καὶ ὁ μὲν *ὀστεΐνος λαβύρινθος*, παριστῶν τὸ ὀστεΐνον περίβλημα τοῦ ὑμενώδους, σύγκειται ἐκ τριῶν μοιρῶν, τῆς αἰθούσης, κειμένης ἐν τῷ μέσῳ, τῶν τριῶν ἡμικυκλίων σωλήνων, κειμένων ὄπισθεν τῆς αἰθούσης, καὶ τοῦ κοχλίου, κειμένου ἔμπροσθεν ταύτης, καὶ ἐκ δύο σωληναρίων, τοῦ ὑδραγωγοῦ τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ὑδραγωγοῦ τοῦ κοχλίου, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἡ ἔξω λέμφος αὐτοῦ μετὰ τῶν μηνιγγικῶν χώρων τοῦ ἐγκεφάλου. Ἄγει δ' εἰς τὸν ὀστεΐνον λαβύρινθον ὁ ἔσω ἀκουστικὸς πόρος (βλ.λ.).

Ἡ αἴθουσα εἶναι χῶρος ᾠοειδής, κείμενος ἀνὰ μέσον τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου· τὸ πρόσθιον τοίχωμα κοινωνεῖ πρὸς τὸν κοχλίαν διὰ στομίου· τὸ ὀπίσθιον πρὸς τὸν ὀπίσθιον ἡμικύκλιον σωλῆνα· τὸ ἄνω διατιτραίνεται ὑπὸ τῶν 4 λοιπῶν στομίων τῶν ἡμικυκλίων σωλήνων· τὸ ἔξω ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου καὶ διατιτραίνεται ὑπὸ τῆς ᾠοειδοῦς καὶ τῆς στρογγύλης θυρίδος· τὸ ἔσω ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου καὶ ἐμφανίζει δύο βοθρία, τὸ σφαιρικὸν καὶ τὸ ἐλλειπτικὸν ἐντύπωμα, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰ ὁμώνυμα κυστίδια τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου.

Οἱ τρεῖς ὀστεΐνοι ἡμικύκλιοι σωλῆνες, κείμενοι ὄπισθεν καὶ ἄνωθεν τῆς αἰθούσης, διακρίνονται εἰς ἄνω (ὀβελιαῖον), ὀπίσθιον (μετωπιαῖον) καὶ ἔξω (ὁριζόντιον), ὧν μακρότερος μὲν ὁ ὀπίσθιος, βραχύτερον δ' ὁ ἔξω. Ἐκβάλλουσι δὲ εἰς τὴν ἄνω ὀπισθίαν μοῖραν τῆς αἰθούσης.

Περὶ τοῦ *κοχλίου* βλ. λ.

Ὁ ὑδραγωγὸς τῆς αἰθούσης ἄρχεται ἐκ τοῦ ἔσω τοιχώματος τῆς αἰθούσης ἀπὸ τοῦ ἐλλειπτικοῦ ἐντυπώματος καὶ τελευτᾷ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ ὑπὸ τὴν σκληρὰν μήνιγγα. Περιέχει δὲ τὸν ἐνδολεμφικὸν πόρον.

Ὁ ὑδραγωγὸς τοῦ κοχλίου (κοχλιακὸν σωληνάριον) ἄρχεται ἀπὸ τοῦ αἰθουσαίου ἄκρου τῆς τυμπανικῆς κλίμακος, ἔμπροσθεν τῆς στρογγύλης θυρίδος, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ὀπισθίαν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ λιθοειδοῦς, ὄπισθεν τοῦ καρωτιδικοῦ τρήματος· παριστᾷ δὲ συνέχειαν τοῦ ἔξω λεμφικοῦ χώρου (περιλεμφικοῦ).

2) Ὁ *ὑμενώδης λαβύρινθος* ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τοῦ ὀστεΐνου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τούτου διὰ τοῦ ἔξω λεμφικοῦ χώρου, ἐνέχοντος τὸν ἔξω λέμφον, ἐνῷ ὁ ἔσω λεμφικὸς πόρος ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς κοιλότητος τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου, περιεχούσης τὸν ἔσω ἢ ἔνδον λέμφον. Ἐμφανίζει δὲ καὶ ὁ ὑμενώδης λαβύρινθος, ὡς ὁ ὀστεΐνος, τρεῖς μοίρας, μίαν μέσην, τὴν αἰθουσαίαν, μίαν ὀπισθίαν, τὴν ἡμικύκλιον, καὶ μίαν προσθίαν, τὴν κοχλιακήν. Καὶ ἡ μὲν αἰθουσαία μοῖρα ἀπαρτίζεται ἐκ δύο κυστιδίων, τοῦ σφαιρικοῦ καὶ τοῦ ἐλλειπτικοῦ, συνημμένων πρὸς ἄλληλα διὰ τοῦ ἐνδολεμφικοῦ πόρου, ἑδραζομένων δὲ ἐν τῇ ἄνω μοίρᾳ τῆς αἰθούσης τοῦ ὀστεΐνου λαβυρίνθου. Ἡ δ' ἡμικύκλιος μοῖρα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὑμενωδῶν ἡμικυκλίων σωλήνων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ πλήρωμα τῶν ὀστεΐνων καὶ ὡς οὗτοι διακρίνονται εἰς ἄνω, ὀπίσθιον καὶ ἔξω, ἐκβάλλοντες πάντες διὰ 5 στομίων εἰς τὸ ἐλλειπτικὸν κυστίδιον. Ἡ δὲ κοχλιακὴ μοῖρα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κοχλιακοῦ πόρου (ὑμενώδους κοχλίου), ὅστις περιγράφει $2^1/_2$ ἕλικας, στενουμένους κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν κορυφήν. Ἡ αἰθουσαία μοῖρα, εἰς ἣν ἀπολήγει ἡ αἰθουσαία μοῖρα τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, εἶναι τὸ αἰσθητήριον τοῦ χώρου (στατικὸν ὄργανον), δι' οὗ ἀντιλαμβανόμεθα τῆς θέσεως ἢ τῆς στάσεως τοῦ σώματος κατὰ τὰς τρεῖς διευθύνσεις (κάθετον, ἐγκαρσίαν καὶ ὀβελιαίαν). Ἡ δὲ κοχλιακὴ μοῖρα (κοχλιακὸς πόρος) εἶναι τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς, φέρουσα τὸ τελικὸν ὄργανον τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, ἤτοι τὸ Κορτιανὸν (Korti) ὄργανον, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ κοχλιακὸν νεῦρον (βλ. *Κορτιανὸν* ὄργανον).

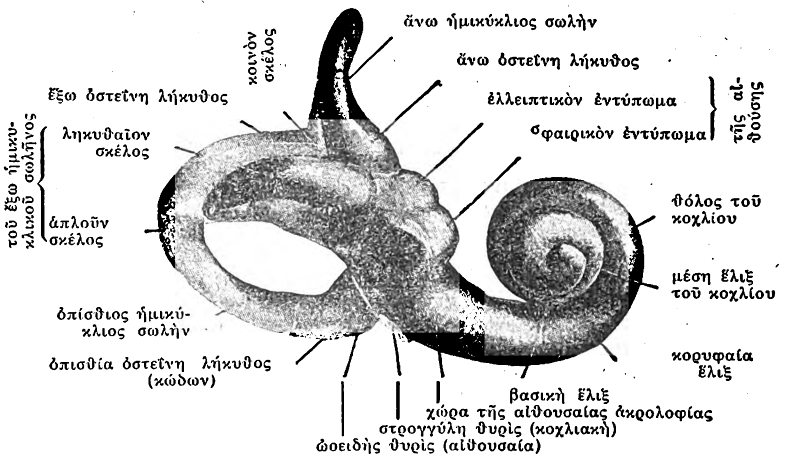

Εκμαγεῖον τοῦ δεξιοῦ ὀστεΐνου λαβυρίνθου τοῦ ὠτὸς ἐκ τῶν ἔξω καὶ πρόσω.

Τὰ νεῦρα τὰ εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦ ὠτὸς ἀπολήγοντα εἶναι αἱ δύο μοῖραι τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, ἤτοι τὸ αἰθουσαῖον καὶ τὸ κοχλιακὸν νεῦρον. Ἀγγειοῦται δ' ὁ λαβύρινθος ὑπὸ τῆς ἔσω ἀκουστικῆς ἀρτηρίας (κλάδου τῆς βασικῆς). Ἀπάγεται δὲ τὸ αἷμα ὑπὸ τριῶν φλεβῶν. Οἱ δὲ λεμφικοὶ χῶροι συγκοινωνοῦσιν, ὁ μὲν ἔξω μετὰ τῶν λεμφωδῶν χωρῶν τῶν μηνίγγων, ὁ δ' ἔσω μετὰ τοῦ ὑποσκληριδίου χώρου τοῦ ἐγκεφάλου.

Τὸ ἔξω οὖς ὑποδεχόμενον τὰ ἠχητικὰ κύματα μετάγει αὐτὰ εἰς τὸν τυμπανικὸν ὑμένα, ὅστις οὕτω δονεῖται. Αἱ δονήσεις δὲ τούτου διὰ τῆς ἀλύσεως τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων μεταβιβάζονται εἰς τὴν ᾠοειδῆ θυρίδα, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ λαβυρίνθου· δονουμένης δὲ ταύτης μεταδίδονται αἱ δονήσεις εἰς τὸν λέμφον τοῦ λαβυρίνθου, ἐμβάλλεται δ' εἰς κίνησιν καὶ ἡ στρογγύλη θυρίς· οὕτω δὲ συνδονεῖται καὶ τὸ Κορτιανὸν ὄργανον, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ τὰς ἀκουστικὰς διεγέρσεις ὑποδεχόμενον κοχλιακὸν νεῦρον. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Φυσιολ.]* Βλ. λ. ἀκοή.

— *[Παθολ.]* Τὰ αἴτια τῶν διαφόρων παθήσεων τοῦ ὠτὸς εἶναι διάφορα. Πᾶσαι αἱ λοιμώδεις νόσοι, ἱλαρά, ὀστρακιά, εὐλογία, διφθερῖτις, γρίππη, τύφος, μηνιγγῖτις, παρωτῖτις, ἐρυσίπελας, ὡς καὶ γενικά τινα νοσήματα, σύφιλις, νεφρῖτις, ἀρθρῖτις,

Digitized by Google

χοιράδωσις, δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ὡς ἐπιπλοκὴν πάθησιν τῶν ὤτων· συνήθης ἐπίσης ἀφορμὴ παθήσεως τῶν ὤτων καὶ ἰδίως τῆς ὀξείας ἢ χρονίας φλεγμονῆς τοῦ μέσου ὠτὸς εἶναι ὁ ὀξὺς ἢ χρόνιος κατάρρους τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος, ὅστις διὰ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος ἐπεκτείνεται εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου. Τὰ κυριώτερα νοσήματα τῶν ὤτων εἶναι τὰ ἑξῆς:

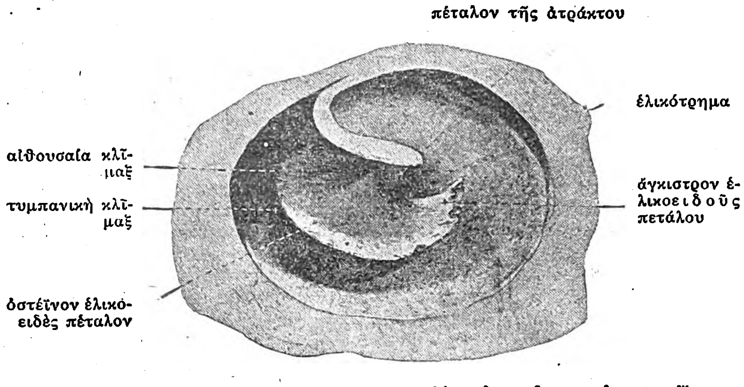

Κορυφὴ (θόλος) τοῦ δεξιοῦ ὀστεΐνου κοχλίου ἀνοιχθεῖσα, ἐκ τῶν ἔξω.

1) ***Ἀνωμαλίαι περὶ τὴν διάπλασιν.*** Αὗται εἶναι συγγενεῖς καὶ διαφόρου εἴδους. Συνήθως παρατηρεῖται ἀτελὴς ἀνάπτυξις τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτὸς ἢ παραμόρφωσις ἢ καὶ παντελὴς ἔλλειψις τούτου, ἢ μιᾶς ἕλικος αὐτοῦ (συνήθης ἀνωμαλία παρατηρουμένη ἐπὶ ἠλιθίων). Ἄλλοτε ἡ ἀνωμαλία περιορίζεται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ἀκουστικὸν πόρον τοῦ ὠτός, ὅστις παρουσιάζεται πολὺ εὐρὺς εἴτε πολὺ στενός, μὲ καμπυλότητα ἐλαχίστην ἢ πολὺ μεγάλην, ἄλλοτε δὲ ἀφορᾷ τὸν ὑμένα τοῦ τυμπάνου ἢ τὰ ὀστάρια, ὅτε ὑπάρχει σχετικὴ κώφωσις. Ἡ ἀνωμαλία τέλος δύναται νὰ ἐκτείνεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οὖς (τὸν λαβύρινθον), τοῦ ὁποίου ἡ ἀτελὴς ἀνάπτυξις ἢ ἡ παντελὴς ἔλλειψις συνεπάγεται τελείαν κώφωσιν.

2) ***Νόσοι τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός.*** *Ἔκζεμα*, συνηθέστατον ἐπὶ θηλαζόντων παιδίων, καταλαμβάνον πολλάκις ὁλόκληρον τὸ πρόσωπον. *Αἱμάτωμα (ὠταιμάτωμα)*, ἐπερχόμενον συνεπείᾳ ἰσχυροῦ κτυπήματος (αἱμάτωμα τῶν πυγμάχων) ἢ πτώσεως ἐπὶ τοῦ ὠτός. Ἡ ὑπὸ τὸ δέρμα ἔκχυσις αἵματος σχηματίζει σφαιροειδῆ ὄγκον κλυδάζοντα, μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλον, ὅστις ἐνίοτε ἀπορροφεῖται βραδέως. *Φλεγμονὴ τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτός*, συνεπείᾳ ἀτέχνου ἢ κακῆς διατρήσεώς αὐτοῦ πρὸς ἐξάρτησιν ἐνωτίων.

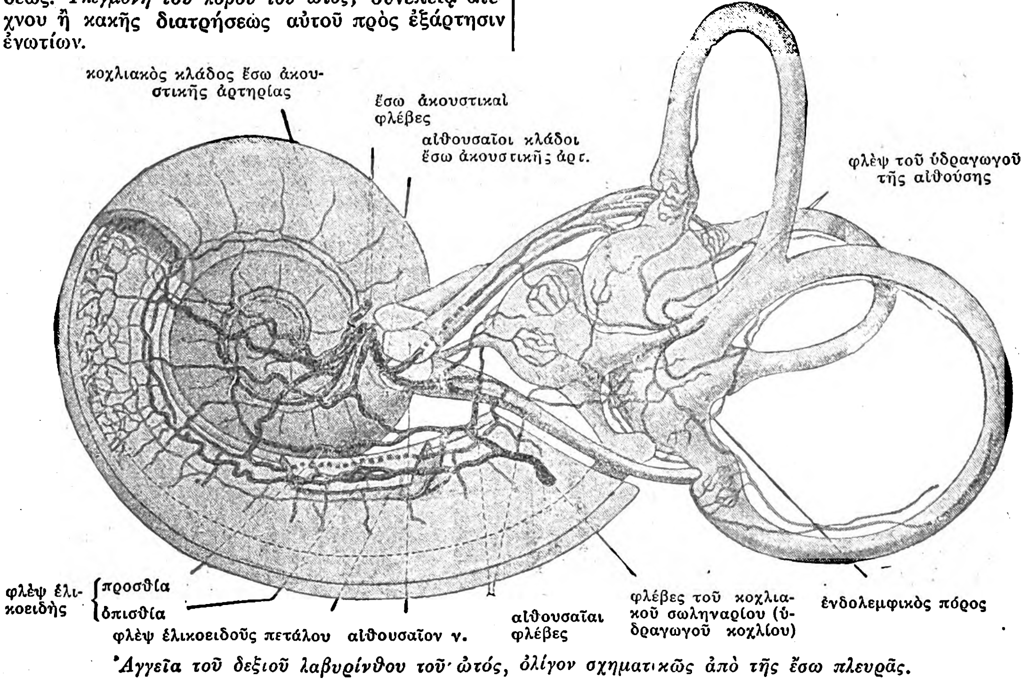

Ἀγγεῖα τοῦ δεξιοῦ λαβυρίνθου τοῦ ὠτός, ὀλίγον σχηματικῶς ἀπὸ τῆς ἔσω πλευρᾶς.

3) ***Νόσοι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου*** *Βύσμα ὠτικόν*, ὀφειλόμενον εἰς τὴν συνάθροισιν τῆς ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου φυσιολογικῶς ἐκκρινομένης κιτρίνης κηρώδους ὕλης (κυψελίδος καλουμένης), ἥτις ὅταν ἐκκρίνεται ἀφθονωτέρα ἐπιφέρει ἀπόφραξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ πόρου τοῦ ὠτὸς καὶ κώφωσιν προσωρινήν, ἐπερχομένην πολλάκις ἀποτόμως, ὅταν αὕτη ὑγρανθῇ δι' ὕδατος, μετὰ λουτρὸν ἢ πλύσιν τῆς κεφαλῆς. *Ἀλλότρια σώματα.* Τοιαῦτα παρατηροῦνται διάφορα σώματα, εἰσερχόμενα ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ πόρου τοῦ ὠτός, εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας, εἴτε καὶ ἀκουσίως, ἰδίως ἐπὶ παιδίων, χάριν παιδιᾶς παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ἢ παρ' ἄλλων παιδίων εἰσωθούμενα· τοιαῦτα δὲ εἶναι λίαν ποικίλα, πυρῆνες διαφόρων καρπῶν, μικρὰ λιθάρια, σπόροι, κομβία, τεμάχια βάμβακος, χάντραι κτλ., εἴτε καὶ μικρὰ ζῶντα ἔντομα, εἰσερχόμενα καθ' ὕπνον ἐντὸς τοῦ ὠτός. *Δοθιῆνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου.* Ἀναπτύσσονται συνεπείᾳ αὐτομάτου μολύνσεως εἴτε, συνηθέστερον, ἐπὶ ἀτόμων ἐχόντων τὴν συνήθειαν νὰ ξέωσιν τὸν ἀκουστικὸν πόρον διὰ διαφόρων σκληρῶν ἀντικειμένων, καρφίδων, σπίρτων κτλ., δι' ὧν ἐπιφέρουσιν ἐκδορὰς τοῦ πόρου καὶ ἐμβολιασμὸν παθογόνων μικροβίων. Ἰσχυροὶ πόνοι μετὰ πυρετοῦ βασανίζουσι τὸν πάσχοντα ἐπὶ 5—6 ἡμέρας, καθ' ἃς διαρκεῖ συνήθως ἡ πάθησις, μέχρις οὗ σχηματισθῇ τὸ μικρὸν ἀποστημάτιον καὶ διανοιχθῇ ὁ δοθιήν, αὐτομάτως ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἴτε, ἐὰν ἕνεκα αὐτομολύνσεως σχηματισθῶσι διαδοχικῶς περισσότεροι τοιοῦτοι δοθιῆνες, ἐπὶ ἑβδομάδας. *Πιτυρίασις* τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, προκαλοῦσα ἀφόρητον πολλάκις κνησμόν. *Ὠτῖτις ἐξωτερικὴ ὀξεῖα διάχυτος*, συνοδεύουσα συνήθως τὴν ὀξεῖαν μέσην πυορροϊκὴν ὠτίτιδα, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ἐκρέον πύον ἐρεθίζει τὰ τοιχώματα τοῦ ἐξωτερικοῦ πόρου καὶ προξενεῖ φλεγμονὴν αὐτοῦ. *Ὠταλγία.* Πόνος κατὰ τὸ οὖς· οὗτος δὲν παρατηρεῖται μόνον ἐπὶ παθήσεων τῶν ὤτων, ὡς οἱ δοθιῆνες, ἡ μέση ὀξεῖα ὠτῖτις, ἡ μαστοειδῖτις (*ὠτοδυνία*), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων παθήσεων, πολλάκις ἐκτὸς τοῦ ὠτὸς εὑρισκομένων, ὡς εἶναι ἡ νευραλγία τοῦ τριδύμου νεύρου, τερηδὼν ὀδόντος τινὸς τῆς ἄνω σιαγόνος, ἑλκώδης κατάστασις τῆς γλώσσης ἢ τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ λάρυγγος (*ὠταλγία*).

4) ***Νόσοι τοῦ μέσου ὠτός.*** *Τραυματισμὸς ἢ διάρρηξις τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου.* Ἐπέρχεται ὅταν ἐξ ἀπροσεξίας ὠθήσῃ τις τὸν βραχίονά τινος καθ' ὃν χρόνον οὗτος κρατεῖ διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἀντικείμενόν τι ἐντὸς τοῦ ὠτὸς αὐτοῦ, εἴτε κατόπιν ῥαπίσματος ἰσχυροῦ ἢ κτυπήματος ἐπὶ τοῦ ὠτὸς ἢ ἰσχυρᾶς ἕλξεως τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός, συνήθεια πολὺ συχνὴ καὶ πολὺ κακή, διότι δύναται νὰ ἐπιφέρῃ κώφωσιν ἀνίατον. Ὁ τοιοῦτος τραυματισμὸς ἢ ῥῆξις τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου ἐπιφέρει αἱμορραγίαν τοῦ ὠτός, ἐμβοὰς καὶ ἴλιγγον μετὰ κωφώσεως, μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντόνου, ἥτις, ἐὰν ὁ τραυματισμὸς εἶναι ἐλαφρός, παρέρχεται ταχέως, ἄλλως δύναται νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρότερον χρόνον. *Ὠτῖτις μέση.* Ταύτης προηγεῖται πολλάκις φλεγμονὴ καὶ κατάρρους ὀξὺς τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος, ὅστις ἐπέρχεται διαρκοῦντος ῥινικοῦ κατάρρου· αἴσθημα πληρώσεως τοῦ ὠτὸς καὶ ἐλαφρὰ κώφωσις, ὡς καὶ ἰδιάζουσα ἀπήχησις τῆς φωνῆς, ἀποτελοῦσι τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ταύτης. Τοιοῦτοι κατάρροι τῆς σάλπιγγος συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενοι ἐπιφέρουσιν ἐπίμονον κώφωσιν καὶ ἐμβοὰς τῶν ὤτων.

Ἡ μέση ὠτῖτις δύναται νὰ εἶναι εἴτε *ἁπλῆ καταρροϊκή*, ἄνευ πυορροίας, ἥτις καὶ ἰᾶται εὐκόλως, αὐτομάτως πολλάκις, εἴτε μετὰ σχηματισμοῦ πύου ἐντὸς τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου καὶ λέγεται *ὀξεῖα μέση πυορροϊκὴ ὠτῖτις*. Αὕτη ἀναπτύσσεται πολὺ συχνὰ συνεπείᾳ ἁπλοῦ ῥινικοῦ κατάρρου, εἴτε ὡς ἐπιπλοκὴ κατὰ τὴν διάρκειαν λοιμώδους τινὸς νόσου, γρίππης, ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς κτλ. Ταύτην χαρακτηρίζουσι πόνοι ἰσχυροὶ κατὰ τὸ πάσχον οὖς, μετὰ ἐντόνου πολλάκις πυρετοῦ, διαρκείας ὀλίγων ἡμερῶν, καθ' ἃς τὸ τύμπανον ῥήγνυται, εἴτε αὐτομάτως ἢ διὰ παρακεντήσεως παρὰ τοῦ ἰατροῦ καὶ ἐξέρχεται ἐν ἀρχῇ ὀρροαιματῶδες ὑγρόν, εἶτα πυῶδες. Μετὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου, ἐὰν δὲν ἐπέλθῃ ἐπιπλοκή τις, οἱ πόνοι καὶ ὁ πυρετὸς καταπαύουσιν, ἀλλ' ἡ πυόρροια ἐξακολουθεῖ καὶ σπανίως ἰᾶται αὐτομάτως. Ἡ κατάστασις αὕτη, ἀφιεμένη ἀθεράπευτος, ἐκθέτει τὸν πάσχοντα εἰς τὸν κίνδυνον σοβαρᾶς ἐπιπλοκῆς θανατηφόρου πολλάκις, ὡς εἶναι ἡ μαστοειδῖτις, εἴτε ἡ μηνιγγῖτις, τὸ ἀπόστημα τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τὸ ὀλιγώτερον ὁ σχηματισμὸς σαρκίων ἢ πολυπόδων ἐντὸς τοῦ ὠτός, εἴτε παράλυσις τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, ἐπιπλοκαὶ ἐπερχόμεναι ὁσάκις ἡ πυόρροια παραταθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Σύνηθες ἀποτέλεσμα τῆς πυορροίας εἶναι ἀπότομος ἐλάττωσις τῆς ἀκοῆς, ἥτις εἶναι παροδικὴ καὶ παρέρχεται τελείως ὅταν ἡ νόσος θεραπευθῇ ἐγκαίρως καὶ ἡ ἐπούλωσις τοῦ ὑμένος τοῦ τυμπάνου ἐπέλθῃ ταχέως· τοὐναντίον καθίσταται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρεῖα, ὅταν ἡ πυόρροια χρονίσῃ καὶ ὁ ὑμὴν τοῦ τυμπάνου κατὰ μέγα μέρος ἢ καὶ τελείως καταστραφῇ. *Μαστοειδῖτις.* Αὕτη εἶναι φλεγμονὴ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως, ἀναπτύσσεται δὲ ὡς ἐπιπλοκὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὀξείας μέσης πυορροϊκῆς ὠτίτιδος, ὅταν αὕτη ἀφεθῇ ἄνευ θεραπείας. Ἄρχεται δι' ἐντόμων πόνων εἰς τὸ βάθος τοῦ ὠτὸς καὶ ὑψώσεως τοῦ πυρετοῦ, ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα πυόρροια ἐλαττοῦται πολλάκις ἢ παύει καὶ ἡ ὄπισθεν τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτὸς χώρα ἐξογκοῦται καὶ καθίσταται ἐπώδυνος τῇ πιέσει. Ἡ μὴ ἔγκαιρος ἐπέμβασις ἔχει τοῦτο ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ σχηματιζομένη ἐντὸς τοῦ μαστοειδοῦς ὀστοῦ πυώδης ἑστία, εἴτε εὑρίσκει διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὸ πύον ἐξέρχεται διὰ σχηματιζομένων συριγγίων, εἴτε ἐπεκτείνεται ἡ φλεγμονὴ εἰς τὰ πέριξ, πρὸς τὴν μήνιγγα, τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν ἐγκάρσιον φλεβώδη κόλπον, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ λεπτοῦ μόνον πετάλου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐπιπλοκὴν σοβαράν, συνήθως θανατηφόρον. *Χρονία μέση πυώδης ὠτῖτις. Πολύποδες τοῦ ὠτός.* Ὅταν ἡ ὀξεῖα μέση πυώδης ὠτῖτις ἀφεθῇ ἄνευ θεραπείας, σπανίως ἰᾶται ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ καθίσταται οὕτω χρονία, ἡ πυόρροια ἐξακολουθεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄφθονος, ἡ ἀκοὴ βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, ὁ βλεννογόνος τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου παχύνεται καὶ καλύπτεται πολλάκις ἀπὸ σαρκία ἢ ἐκβλαστήσεις ἐν εἴδει μικρῶν πολυπόδων, οἵτινες αὐξανόμενοι προβάλλουσι πολλάκις πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἀκουστικὸν πόρον, τὸν ὁποῖον πληροῦσι· παρακωλύεται οὕτω πολλάκις ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐλευθέρα ῥοὴ τοῦ πύου. *Αἱμορραγία τοῦ ὠτὸς (ὠτορραγία).* Ἐπέρχεται αὕτη εἴτε ἔξωθεν, συνεπείᾳ οἱουδήποτε τραυματισμοῦ τοῦ ὠτός, εἴτε ἐσωτερικῶς, συνεπείᾳ πολυπόδων ἢ σαρκίων, ἀναπτυσσομένων ἐντὸς τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου, εἴτε καὶ συνεπείᾳ ἐξηλκωμένων ὄγκων ἢ αἱμορραγικῆς πορφύρας, ὡς ἐπὶ γρίππης, ὡς καὶ ἐπὶ διαβρώσεως ἢ ῥήξεως μεγάλου τινὸς ἀγγείου. *Ὠτῖτις χρονία μέση καταρροϊκή.* Αὕτη ἐπέρχεται συνεπείᾳ ὀξέος ἢ χρονίου κατάρρου τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος, ὅστις διὰ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος ἐπεκτείνεται εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου. Εἰς τὴν νόσον ταύτην δὲν ὑπάρχουσι πόνοι, ἀλλ' ἰδιαίτερον αἴσθημα πληρώσεως τοῦ ὠτός, ἐμβοαὶ τῶν ὤτων, λίαν βασανιστικαὶ ἐνίοτε, συνοδεύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν πάθησιν. Γενικῶς προσβάλλονται καὶ τὰ δύο ὦτα, ἀλλ' ἀνίσως· ἡ κώφωσις ἐγκαθίσταται ὑπούλως, βαθμηδὸν προϊοῦσα, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξάνουσα. *Ὠτοσκλήρωσις.* Πάθησις χρονία, πολλάκις κληρονομική, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν οὐλώδους ὑπερπλαστικοῦ καὶ σκληρωτικοῦ ἱστοῦ κατὰ τὸ μέσον οὖς, ὡς καὶ τὸν λαβύρινθον ἐνίοτε. Ἀναπτύσσεται πολλάκις ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας καὶ ἐκδηλοῦται διὰ προϊούσης κωφώσεως, ἀρχομένης συνήθως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὠτὸς μετὰ ἐμβοῶν ἐνίοτε καὶ ἰλίγγων καὶ βραδύτερον προσβαλλούσης καὶ τὸ ἕτερον οὖς. Ἡ νόσος εἶναι λίαν δυσίατος.

5) *Νόσοι τοῦ ἐσωτερικοῦ ὠτός.* Αὗται εἶναι: α) *Ἀναιμία, ὑπεραιμία, αἱμορραγίαι τοῦ λαβυρίνθου.* β) *Φλεγμονὴ τοῦ λαβυρίνθου ὀξεῖα πυώδης*, κατ' ἐπέκτασιν τῆς ὀξείας πυώδους φλεγμονῆς τοῦ μέσου ὠτός, εἴτε συνεπείᾳ τραυματισμοῦ ἢ ἐπιδημικῆς μηνιγγίτιδος ἢ τύφου. γ) *Φλεγμονὴ χρονία τοῦ λαβυρίνθου* ἰδιοπαθὴς ἢ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ χρονίου κατάρρου τοῦ μέσου ὠτός, μὲ ἀλλοιώσεις σκληρωτικὰς καὶ ἐκφυλιστικὰς τοῦ λαβυρίνθου. δ) *Νόσος τοῦ Μενιέρου.* Πάθησις πολὺ συχνή, χαρακτηριζομένη ὑπὸ κωφώσεως, ἐμβοῶν, ἰλίγγου, ναυτίας καὶ ἐμέτου, κατὰ παροξυσμοὺς ἐπερχομένων. ε) Ἡ σύφιλις, ἡ παρωτῖτις, ἡ ὑστερία καὶ ἄλλαι τινὲς νευρικαὶ παθήσεις δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν ὡσαύτως ἀλλοιώσεις κατὰ τὸ ἔσω οὖς (τὸν λαβύρινθον). Εἰς πάσας τὰς νόσους ταύτας κύριον σύμπτωμα εἶναι ἡ κώφωσις καὶ αἱ ἐμβοαὶ τῶν ὤτων, μετὰ ἢ ἄνευ ἰλίγγου, ναυτίας καὶ ἐμέτου, ἅτινα κυρίως χαρακτηρίζουσι τὴν νόσον τοῦ Μενιέρου. Ἡ θεραπεία αὐτῶν εἶναι ἀνάλογος τῆς προκαλούσης ταύτας αἰτίας.

Μ. Μ.

Digitized by Google

Οὐσὰκ *[Γεωγρ.]*. Αἱ *Τημένου Θύραι* τῶν ἀρχαίων ἢ *Τημενόθυραι* τῶν Βυζαντινῶν. Πόλις τῆς Φρυγίας, κατὰ τὸν Ἱεροκλέα, τῆς Καπατιανῆς, ἐν τῇ Δ. Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κειμένη ἐπὶ ὀροπεδίου ὕψους ἀπολύτου 905 καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σμύρνης πρὸς Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισὰρ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς (287 χλμ. ἀπὸ Σμύρνης). Συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν: μετὰ τῆς Κιουταχείας, μετὰ τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, μετὰ τοῦ Τσιβρίλ, μετὰ τῆς Φιλαδελφείας καὶ μετὰ τοῦ Ταχμάκ. Κέκτηται ἄρα στρατιωτικὴν σπουδαιότητα, ὡς ἀποτελοῦσα κόμβον συγκοινωνιῶν. Ἔχει πληθυσμὸν περίπου 16.000, ὧν τὸ τέταρτον ἦσαν Ἕλληνες ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ἔχει γεωργικὰ προϊόντα, σῖτον (τὸν ἐκλεκτότερον τῆς Δ. Μικρᾶς Ἀσίας), βαλανίδια (περίπου 300 χιλιάδας στατῆρες), ὄπιον (περίπου 300 κόφινοι κατ' ἔτος) καὶ ἀκμαίαν ταπητουργίαν, γνωστὴν ἐκ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας ταύτης, τῶν περιφήμων ταπήτων Σμύρνης, ὡς καλοῦνται εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν. Κατὰ περιόδους ὑφίσταται καταστροφὰς τὸ Οὐσὰκ ἐκ τῶν σεισμῶν. Ὁ κατὰ τὸ 1929 ἐπισυμβὰς κατέστρεψε παλαιὸν τεῖχος εὑρισκόμενον βορείως τῆς πόλεως, ἔτι δὲ βορειότερον τῆς πόλεως διακρίνεται ἐσβεσμένος κρατὴρ ἡφαιστείου.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τὸ Οὐσὰκ κατελήφθη τῇ 16 Αὐγούστου 1920 ὑπὸ τῆς ΙΙ μεραρχίας, ἐνῷ συγχρόνως τότε ἡ Ι μεραρχία εἶχε προελάσει πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου πρὸς Α., ἡ ΧΙΙΙ τοιαύτη πρὸς Ταχμὰκ-Ἰζεντὶς καὶ ἡ τῶν Κυδωνιῶν πρὸς Σιμάβ. Ἀπετέλεσεν εἶτα ἡ περιοχὴ τοῦ ὁμωνύμου ὀροπεδίου, ὀχυρωθεῖσα, ὁρμητήριον τοῦ Α' σώματος στρατοῦ διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου 1921 πρὸς Ἀφιὸν-Καρὰ-Χισάρ, καὶ τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ καὶ τῆς ΙΧ μεραρχίας διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς Κιουτάχειαν—Ἐσκὶ Σεχὶρ (Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1921). Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1921 καὶ μέχρι τῆς ἐκκενώσεώς του ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (19 Αὐγούστου 1922) τὸ Οὐσὰκ ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον ἐφοδιασμοῦ. Κατ' Αὔγουστον 1922 ἡ ὁμὰς μεραρχιῶν τοῦ στρατηγοῦ Φράγκου (Ι, ΙΙ, VII μεραρχίαι, μικτὸν ἀπόσπασμα 5/42 συντάγματος εὐζώνων καὶ τοιοῦτον IV μεραρχίας καὶ μεραρχία ἱππικοῦ) ἐπεζήτησεν, ὑποχωρήσασα ἐκ τῆς γραμμῆς Τουμλοῦ Μπουνάρ, νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ὠχυρωμένην τοιαύτην τοῦ Οὐσάκ, ἀλλὰ καὶ ἐκ ταύτης, ἄνευ σοβαρᾶς τινος πιέσεως τῶν Τούρκων, ἐκκενωθείσης τῆς πόλεως Οὐσάκ, ὑπεχώρησεν ἡ ὁμὰς αὕτη τῇ 19 Αὐγούστου 1922 πρὸς τὴν γραμμὴν Ταχμὰκ-Ἔλεχεν (Α. Φιλαδελφείας), ὅπου εἶχεν ἐντολὴν ν' ἀντιστῇ ἀντὶ πάσης θυσίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πάλιν δὲν κατέστη ἐφικτὸν νὰ κρατηθῇ καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ δυνηθῇ ν' ἀντιτάξῃ ἐν τῷ μεταξὺ ἀντίστασίν τινα ἀξιόλογον κατὰ τοῦ παρακολουθοῦντος τουρκικοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Φαχρεδὶν πασᾶν καὶ ἰδίως κατὰ ἐφίππου σώματος ἐθελοντῶν Τούρκων τοῦ Σιμὰβ ὑπὸ τὸν Μπεχλιβάν. Ν. ΣΣ

Οὐσάκωφ, *Θεόδωρος Θεοδώροβιτς*. Ρῶσος ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1743 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1817. Ἀναλαβὼν τῷ 1790 τὴν διοίκησιν τοῦ ρωσικοῦ στόλου τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς Γενὶ-Καλὲ (Κέρτς). Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α' ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ρωσοτουρκικοῦ στόλου τοῦ διαταχθέντος ὅπως καταλάβῃ τὰς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατεχομένας Ἰονίους νήσους. Τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1798 ἤρξατο τοῦ ἔργου, τὴν δὲ 5ην Μαρτίου 1799 κατελήφθη καὶ ἡ τελευταία τῶν νήσων Κέρκυρα (βλ. λ. *Ἰόνιοι νῆσοι*, τομ. ΙΓ' σ. 79, γ'). Θ. Β.

Οὐσάλαι (Usalae) *[Ἀρχ.]*. Ὀρθοτέρα γραφὴ τῶν *Οὐζάλων* (βλ. λ.), λαοῦ τῆς Νουμιδίας. Α. Θ. Σ.

Οὐσάλαιτον *ὄρος* (Usalaetus mons) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Εἶναι τὸ νῦν Djebel Usselet, παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος. Α. Θ. Σ.

Οὐσαλῆ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἴσαλον*.

Οὐσαναχουροῦ. Υἱὸς τοῦ Αἰθίοπος βασιλέως Ταχαρκοῦ, κυριάρχου τῆς Αἰγύπτου, ἡττηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου Ἀσαρχαδδών. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μέμφιδος (670 π. Χ.) ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ Ταχαρκοῦ συνελήφθη, ἀλλ' ὁ νικητὴς ἀπέδωκεν εἰς τὸν διάδοχον Οὐσαναχουροῦ τὸν θρόνον ὡς ὑποτελῆ, ἔχοντα εἰς τὸ πλευρόν του Ἀσσύριον ἁρμοστήν. Γ. Λ. Α.

Οὐσὰρ (Houcharch), ***Ἰωάννης-Νικόλαος***. Γάλλος στρατηγὸς (1740—1793). Ἔλαβε μέρος κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κορσικῆς. Τῷ 1793 ἐγένετο στρατηγὸς καὶ βραδύτερον ἀρχιστράτηγος τῆς βορείου στρατιᾶς. Ἐνίκησεν ἐν Χονσοὺτ τὸν ἀγγλικὸν στρατόν, οὗ ἡγεῖτο ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης. Μετά τινας ἡμέρας κατέλαβε τὸ Μενέν, ἐγκατέλειψεν ὅμως τοῦτο συνεπείᾳ πανικοῦ, ὑφ' οὗ κατελήφθησαν οἱ στρατιῶταί του. Κατηγορηθεὶς ὡς ἐλθὼν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἤχθη ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου, τὸ ὁποῖον τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Γ. Ι. Β.

Οὐσάργαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, ἐν τῇ Ἔσω Λιβύῃ, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαραμάντων. Α. Θ. Σ.

Οὐσάτιος (Uchatius), ***Φραγκῖσκος***, *βαρῶνος φὸν* —. Αὐστριακὸς στρατηγὸς καὶ τεχνικὸς (1811—1881). Εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν πολλῶν στρατιωτικῆς ἀξίας ἐφευρέσεών του, ἐξ ὧν κυριωτέρα ἡ παρασκευὴ κράματος ἐξ ὀρειχάλκου καὶ χάλυβος, τοῦ λεγομένου ὀρειχάλκου-Οὐατίου, δι' οὗ κατεσκευάσθησαν τὰ αὐστριακὰ τηλεβόλα τῶν 75 χιλιοστομέτρων, τὰ ἐπίσης ἐπικληθέντα τηλεβόλα-Οὐσατίου. Χάρις εἰς τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην ἡ Αὐστρία ἠδύνατο νὰ ἐξευρίσκῃ ἐν τῇ χώρᾳ τὰς πρώτας ὕλας διὰ τὴν κατασκευὴν τηλεβόλων. Ἐφεῦρεν ἐπίσης νέον εἶδος πυρίτιδος, τὰ κοῖλα βλήματα καὶ συσκευὰς πρὸς μέτρησιν τῶν ἐν τοῖς πυροβόλοις ἐκλυομένων ἀερίων καὶ τοῦ δυναμικοῦ τῆς πυρίτιδος. Διὰ τὰς τεχνικάς του ἐπιτυχίας ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου. Θ. Κ.

Οὐσάφαϊς. Φαραὼ τῆς Ε' δυναστείας.

Οὐσαφαΐτης. Φαραὼ τῆς Β' δυναστείας.

Οὐσαχαρισνιτί. Αἰγύπτιος ἱερεὺς τῆς Σάϊτος, ὅστις λέγεται ὅτι ἐμύησε τὸν Καμβύσην εἰς τὰ μυστήρια τῆς θεᾶς Νηΐθ.

Οὐσβεκίδαι (οἱ). Τουρκομανικὴ δυναστεία ἡγεμονεύσασα ἐν τῇ Ὑπερωξονείῳ χώρᾳ (Τουρκεστὰν) ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα ἀπὸ τοῦ 1499 καὶ ἀριθμοῦσα τοὺς ἑξῆς ἡγεμόνας: Σαχὶ χάν, Γκιουρτζὶμ χάν, Ἄμπου-Σαΐτ-χάν, Οὐμπεΐτ-χάν, Ἀμπντουλλὰχ-χὰν καὶ Ἀμπντουλλατὶφ-χάν, οἵτινες διεξῆγον διηνεκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Σαφαβίτας τῆς Περσίας, κατακτήσαντες μέγα μέρος τοῦ Χορασάν. Ν.Μ.

Οὐσβεκικὴ *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτω μία ἐκ τῶν γλωσσῶν τῆς τουρκικῆς ὁμάδος (τῆς συναποτελούσης μετὰ τῆς μογγολικῆς καὶ τῆς τουγγουζικῆς ἢ τουγγουσίας γλωσσικῆς ὁμάδος τὴν καλουμένην *οὐραλο-αλταϊκὴν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν*). Ἡ Οὐσβεκικὴ ὁμιλεῖται ἐν τῇ κεντρικῇ Ρωσικῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ 535.000 κατ., ἐν Χίβᾳ καὶ Βουχάρᾳ ὑπὸ 1.260.000 κατ. καὶ ἐν Ἀφγανιστὰν ὑπὸ 200.000 κατ. Περὶ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς οὐσβεκικῆς καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν γλωσσῶν βλ. *οὐραλο-αλταϊκὴ* γλωσσικὴ ὁμοεθνία. Γ. Π. Α.

Οὐσβεκιστάν, ἢ ***Οὐσμπεκιστὰν*** (ρωσ. *Οὐσμπέκσκαγια Σοσιαλιστιτσέσκαγια Σοβέτσκαγια Ρεσπούμπλικα*, συντετμ. *UsbSSR) [Γεωγρ.]*. Δημοκρατία τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, μέλος τῆς Ἑν. τῶν Σοβ. Σοσιαλ. Δημοκρατιῶν. Ἔκτασις 168.044 τ. χλμ., κάτ. (1926) 4.237.860. Πρωτεύουσα *Τασκέντ*. Ὁρίζεται ἀπὸ Β. ὑπὸ τῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν τῶν Κοζάκων καὶ τῶν Κιργιζίων, ἀπὸ Α. ὑπὸ τῆς Κίνας, ἀπὸ Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Τατζικιστὰν καὶ ἀπὸ Δ. ὑπὸ τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Τουρκμενιστάν.

Τὰ πρὸς Α. καὶ Ν. ὅρια τοῦ Οὐσμπεκιστὰν σχηματίζει ὁ ροῦς τοῦ ἐκ τῶν Παμὶρ εἰς τὴν Ἀράλην κατερχομένου *Ἀμοῦ-Νταριά*. Τὴν ΒΑ. ἄκραν τῆς δημοκρατίας κατέχει ἡ ὄασις τῆς Χίβας, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Κάτω *Ἀμοῦ-Νταριά*, ἡ Δ. δὲ περιοχὴ συνάπτεται πρὸς τὰς παρακασπίους χώρας, διαρρέεται ὑπὸ τοῦ *Σεραφσὰν* καὶ συνεχίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς Ἐρήμου (*Κιζὶλ-Κοὺμ*) καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Μαύρης Ἐρήμου (*Καρὰ-Κούμ*). Τὸ ΒΑ. τμῆμα κατέχει ἡ εὔφορος *πεδιὰς τῆς Φεργκάνας*, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ κάτω *Σὺρ-Νταριὰ* καὶ διὰ στενῶν λωρίδων συναπτομένη πρὸς Β. μὲ τὴν στέππην τῆς Πείνης (*Γκολόντναγια Στέπ*), πρὸς Α. μὲ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων *Τιὲν-Σὰν* καὶ πρὸς Ν. μὲ τὰ ὄρη *Παμίρ*. Τὸ νότιον τμῆμα διαρρέουν οἱ ἄπειροι βόρειοι παραπόταμοι τοῦ Ἀμοῦ-Νταριά. Τὸ Οὐσμπεκιστὰν ἔχει κλῖμα ἠπειρωτικοῦ τύπου. Ἡ μέση θερμοκρασίαι εἶναι ἀπὸ 0,2° Κ. (Ἰανουάριος) ἕως 28,8° Κ. (Ἰούλιος) καὶ ἡ ἐτησίως πίπτουσα βροχὴ ἀνέρχεται εἰς 250 (στέππαι, ἔρημοι) ἕως 350—500 (ὀρεινὰ μέρη) χλστ.

Κύριον μέρος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ γεωργία. Αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι ἀνέρχονται (1926) εἰς 162,3 ἑκατ. στρέμ., διατιθέμενα διὰ σπορὰν σίτου (36 %), βάμβακος (24 %), ὀρύζης (8 %), ἀραβοσίτου (8 %), κτηνοτροφικῶν προϊόντων (7 %), κ.ἄ. Ἡ βαμβακοκαλλιέργεια (1930: 91 ἑκατ. στρέμματα, 317.000 τόννοι) ἀποτελεῖ σχεδὸν τὰ $^{9}/_{10}$ τῆς ἐν ὅλῃ τῇ Σοβιετικῇ Ἑνώσει, μεγάλην δὲ ἔκτασιν ἔχει καὶ ἡ σηροτροφία (1930: 8.000 τόννοι κουκουλίων) εὐδοκιμοῦσα εἰς Σαμαρκάνδην καὶ Φεργκάναν. Ἡ κτηνοτροφία ἀριθμεῖ (1926) 506.000 ἵππους, 6.503.000 αἰγοπρόβατα, 1.914.000 βοῦς καὶ 109.000 καμήλους. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας συνίσταται εἰς πετρέλαιον ἐν τῇ Φεργκάνᾳ (1930: 45.000 τόννοι), σοδιοῦχον ἅλας ἐν Κασκὰ-Νταριά, γαιάνθρακας, θεῖον, κτλ. Ἡ βιομηχανία (1927—1928: 106,5 ἑκατομ. ρούβλια παραγωγή, 1927—1929: 60 ἑκατομ. ρούβλια νέαι ἐγκαταστάσεις) περιλαμβάνει κυρίως ὑφαντουργίαν (Βουχάρα, Φεργκάνα) καὶ κατεργασίαν τοῦ βάμβακος καὶ τῆς μετάξης, ἔτι δὲ ἐργοστάσια τροφίμων, ὑποδημάτων (Τασκέντ), κεραμεικῆς (Ἀντιτζάν, Βουχάρα, Κοκάνδη, Σαμαρκάνδη), ἀζώτου (Τσιρτσὶκ) κ. ἄ. Τὸ Οὐσμπεκιστὰν εἶναι ἡ πλουσιωτέρα χώρα τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἕδρα τοῦ «Συμβουλίου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Κεντρικῆς Ἀσίας» (δημοκρατίαι Κιργιζιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν), ἐξυπηρετουμένη διὰ τῆς ἀεροπορικῆς γραμμῆς Τασκὲντ—Σαμαρκάνδη—Τερμὲς (Τατζικιστὰν) Ντιουσαμπέ, διὰ 113 τηλεγραφικῶν κέντρων καὶ 1.721 χλμ. σιδηροδρόμων. Διέρχεται τὴν χώραν ὁ σιδηρόδρομος τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας (ἀπὸ Κασπίας θαλάσσης διὰ Βουχάρας, Σαμαρκάνδης καὶ Κοκάνδης εἰς Ἀντιτζὰν) καὶ ὁ πρὸς τοῦτον συνδεόμενος ἐκ Σαμάρας (δι' Ὀρεμβούργου καὶ τῶν στεππῶν) εἰς Τασκέντ. Διὰ τῶν ἐσχάτως συντελουμένων κολοσσιαίων ἔργων ὑδρεύσεως προβλέπεται ἡ γονιμοποίησις μεγάλων ἐκτάσεων τῆς Στέππης τῆς Πείνης καὶ ἄλλων ἐρήμων.

Ἡ δημοκρατία ἱδρύθη τὴν 5ην Δεκεμβρίου 1924, διέπεται ὑπὸ σοβιετικοῦ πολιτεύματος καὶ ἔχει τὰ ἐμβλήματα τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως μετὰ τῆς ρήσεως «Οὐσμπεκιστάν», ἣν περιστέφει δράγμα βάμβακος καὶ σταχύων. Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κατὰ 65 % ἐξ Οὐσμπέκων, 18.4 % ἐκ Τατζίκων, 4.7 % ἐκ Ρώσων καὶ Οὐκρανῶν καὶ 2 % ἐκ Κιργισίων καὶ εἶναι κατὰ 84 % ἀγροτικός. Ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς 9 διαμερίσματα καὶ 1 αὐτόνομον ἐπαρχίαν Κιργισίων καὶ Καρὰ-Καλπάκων: Ἀντιτζάν, Βουχάρα, Κάσκα Νταριά, Κενιμὲχ (αὐτόνομον), Σαμαρκάνδη, Σεραφσάν, Σουρχὰν Νταριά, Τασκέντ, Φεργκάνα, Χορέσμ.

Ἡ χώρα ἔχει (1926) 4 ἀνωτέρας σχολὰς (ἐν αἷς καὶ τὸ πρῶτον ἐν Κεντρικῇ Ἀσίᾳ πανεπιστήμιον), 39 ἐπαγγελματικὰς σχολάς, 85 σχολεῖα μέσης καὶ δημοτικῆς παιδείας, 1.551 λαϊκὰ σχολεῖα (μὲ 85.000 ἀκροατάς), 1.222 κέντρα καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, 203 βιβλιοθήκας καὶ 233 καλύβας-ἀναγνωστήρια. Τῷ 1930 ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνῆλθεν εἰς 180.000, θεωρεῖται δὲ τὸ Οὐσμπεκιστὰν ὡς ἀφετηρία διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ Οὐσμπεκιστὰν ἀπετελέσθη ἐκ τμημάτων τῶν παλαιῶν ρωσικοῦ *Τουρκεστάν*, *Χίβας* καὶ *Βουχάρας* (βλ. λ.). Τῷ 1918 μετεδόθη εἰς Τουρκεστὰν ἡ ἐπανάστασις καὶ τῷ 1920 εἶχον ἱδρυθῆ τὰ σοβιετικὰ κράτη τοῦ Τουρκεστάν, Χίβας καὶ Βουχάρας, σπουδαῖον ρόλον διαδραματίσαντα κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὁρμωμένους ἐν Ἰνδιῶν καὶ Ἀφγανιστάν. Τῷ 1921 ἐπανεστάτησαν φυλαί τινες τῆς Βουχάρας, ἐξεγερθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ Ἐμβὲρ πασᾶ. Οὗτος ἐνεργήσας τὴν 11ην Νοεμβρίου σφαγὴν τῶν ἀρχῶν, ἀπέστειλε τὴν 22αν Μαΐου 1922 τελεσίγραφον εἰς Μόσχαν, ἐν ᾧ ἀπῄτει τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἐρυθρῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ κατενικήθη τὸν Αὔγουστον 1922, ὅτε καὶ ἐφονεύθη. Μετὰ τὸν μετασχηματισμὸν τῶν σοβιετικῶν ἐδαφῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἱδρύθησαν ἐκ τῶν τριῶν δημοκρατιῶν αἱ νέαι δημοκρατίαι, ἐν αἷς καὶ τὸ Οὐσμπεκιστάν, εἰς τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1929 ἦτο προσηρτημένη ὡς αὐτόνομον ἔδαφος ἡ δημοκρατία τοῦ Τατζικιστάν, ἔκτοτε προσχωρήσασα ὡς ἴδιον μέλος εἰς τὴν σοβιετικὴν ἕνωσιν καὶ προσαρτήσασα τὴν τέως Οὐσμπεκικὴν ἐπαρχίαν Χοντσὲντ (7.194 τ. χλμ., 205.432 κάτ.). Ἡ πρώτη σύνοδος τῆς δημοκρατίας τοῦ Οὐσμπεκιστὰν ἐγένετο τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1925 καὶ ἡ ἐπίσημος προσχώρησις εἰς τὴν ἕνωσιν τὸν Μαΐον 1925. Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Οὐσβέκοι, ἢ ***Οὐσμπέκοι*** (οἱ). Λαὸς καθαρᾶς τουρκικῆς καταγωγῆς, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ Τουρκεστὰν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἀγροτικῶν καὶ τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν. Οἱ Οὐσβέκοι ἀνήκουσιν εἰς τὰς τουρκικὰς φυλὰς τῶν Κὺρκ-μπὲν-Γιοὺζ καὶ τὴν Κυτάϊ-Κυπτσάκ. Ἡ δυναστεία τῶν Οὐσβέκων ἀνάγει τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν Σειμπανὶ-χάν, ἀδελφὸν τοῦ Μπατοῦ-χάν, ἱδρύσαντα τὸ κράτος τοῦ Τουράν, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομά της ἐκ τοῦ γενάρχου αὐτῆς *Οὐσμπὲκ* (Οὒζ-μπὲκ)-*Χάν*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ κράτος ἐνισχύθη. Τοῦτο ὑπέκυψε κατόπιν εἰς τοὺς Τιμουρίδας, οἵτινες διετήρησαν τὴν κυριαρχίαν των μέχρι τοῦ 1498, ὅτε ὑπέκυψαν εἰς τὸν Μογγόλον Μπαμπὰρ-Χάν. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν Οὐσβέκων ἀνέρχεται εἰς 2.000.000 περίπου. Ν. Μ.

Οὔσβιον (Usbium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου «παρὰ τὸν Δουνάβιον ποταμόν». Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Ispern ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Isper. Α. Θ. Σ.

Οὐσδίαι (Usdiae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς νήσου Ἰβερνίας (νῦν Ἰρλανδία) κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον μεταξὺ τῶν Ἰουέρνων πρὸς Δ. καὶ τῶν Βριγάντων πρὸς Α. Α. Θ. Σ.

Οὐσδικησικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Θρᾴκης, ἐκτεινομένη περὶ τὰ 18 μίλλια ΒΑ. τῆς Ἀδρια-

Digitized by Google

νουπόλεως, ἀποτελέσασα ἐπὶ ρωμαιοκρατίας μίαν τῶν 14 στρατηγιῶν (prefecturae) τῆς Θράκης. Α. Θ. Σ.

ὄϋσε (Oyce) *['Ακτογρ.]*. Ὅρος διεθνής, σημαίνων εἰδικὸν τύπον λιμνοθαλάσσης σχηματισθείσης διὰ διαβρώσεως ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκτάσεως τῆς παραλίας, ἐνῷ δὲν ἠδυνήθησαν ταῦτα νὰ φθείρουν καὶ τὴν ἀκτήν, ἥτις ἐμφανίζεται οὕτω ὡς προσχωματικὸν βέλος τῆς *ὄϋσε*. Τοιαῦται λιμνοθάλασσαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ὀρκάδας, τὰς Σχετλανδικὰς καὶ τὰς Φερόας νήσους. Ἡ ὀνομασία ἀρχαιοσκωτική, παραφθαρεῖσα κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν νήσων ἐκείνων. Σ. Ε. Λ.

Οὐσελλὶς (Usellis) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Δ. παραλίας τῆς νήσου Σαρδηνίας, κειμένη πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Θύρσου (νῦν Τίρσο) καὶ περὶ τὰ 17 μίλλια ΒΔ. τῆς Νεαπόλεως, τῆς νῦν Nabui. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο ἀποικία ρωμαϊκή, καλουμένη Colonia Julia Augusta Usellis. Σήμερον καλεῖται Usellus, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Οὐσεμελῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀνατολῆς τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 69.

Οὐσερτέσεν. Βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, γνωστοὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Σεσόγχωσις* καὶ *Σέσωστρις* (βλ. λ.).

Οὐσερχέρες, ἢ ***Οὐσιρκάφ***. Φαραὼ τῆς Ε' δυναστείας. Γ. Λ. Α.

οὐσία (ἡ)· τὸ ἀληθῶς ὑπάρχον, τὸ *εἶναι*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φαινόμενον, πρὸ τὸ *μὴ εἶναι* ἢ πρὸς τοὺς τύπους: «ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος, — τῆς ὑποθέσεως»· || περιουσία· || ἐπὶ ἐδωδίμου, ὅ,τι τέρπει, ὅ,τι ἱκανοποιεῖ τὴν γεῦσιν, *νοστιμάδα*: «τὸ ψωμὶ χωρὶς ἁλάτι δὲν ἔχει οὐσία»· || καὶ μεταφ., «τὰ λόγια του δὲν ἔχουν οὐσία»· || φρ. «κατ' οὐσίαν» ἄλλως «κατ' ἀλήθειαν»: «κατ' οὐσίαν ἔχει δίκαιον, ἀλλ' ὁ νόμος δὲν τὸ ἐπιτρέπει».

—*[Φιλοσ.]* Γενικῶς εἰπεῖν *οὐσία* εἶναι ἡ ὕπαρξις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γένεσιν, τὸ σταθερὸν τῶν ὄντων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μεταβαλλομένας αὐτῶν καταστάσεις καὶ ἰδιότητας. Ἐν τῇ πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ τοῦ Ἀριστοτέλους οὐσία εἶναι: 1) ἡ ἀληθὴς φύσις πράγματός τινος, «ὃ τυγχάνει ἕκαστον ὂν» (*Πλάτ.* Φαίδ.), «τὸ πρώτως ὂν καὶ οὐ τὶ ὂν ἀλλ' ὂν ἁπλῶς» (*Ἀριστ.* Μετὰ τὰ Φυσ.). Ἐν τῇ λογικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους *οὐσία* εἶναι ἡ φύσις, ὁ ἀληθὴς ὁρισμὸς πράγματός τινος. Παρὰ Πλάτωνι (Θεαίτ.) οὐσία εἶναι καὶ ἡ πραγματικότης, τὸ ὄντως εἶναι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μὴ εἶναι. Παρὰ δὲ Δημοκρίτῳ μικραὶ οὐσίαι=τὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα καλοῦνται καὶ φυσικαὶ οὐσίαι παρ' Ἀριστοτέλει (περὶ Οὐρ.).

Εἰς τὰ νεώτερα φιλοσοφικὰ συστήματα *οὐσία* (substantia) εἶναι κυρίως ὁ σταθερὸς φορεὺς τῶν ἐναλλασσομένων ἰδιοτήτων τῶν ὄντων μὲ διαφόρους ἐν ταῖς λεπτομερείαις παραλλαγάς. Οὕτω κατὰ Καρτέσιον ὑπάρχουν δύο εἴδη *οὐσίας*, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ *ἀπόλυτος* καὶ *αὐτοτελὴς οὐσία*, δηλαδὴ ὁ *Θεός*, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ *παράγωγος οὐσία*, ἥτις πάλιν διαιρεῖται εἰς τὴν *κατέχουσαν χῶρον οὐσίαν* καὶ εἰς τὴν *νοοῦσαν* (δυϊσμός). Κατὰ τὸν Σπινόζαν μία μόνον ἄπειρος *οὐσία* ὑπάρχει, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ *Θεὸν* καὶ *Φύσιν* (πανθεϊσμός). Κατὰ τὸν Leibniz *οὐσία* εἶναι αἱ *μονάδες* (βλ. λ.). Κατὰ δὲ τὸν Κάντιον *οὐσία* εἶναι ἁπλῶς ἔννοια, προϊὸν τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατανόησιν τῶν ὄντων καὶ δι' ἧς οὗτος προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ πᾶν ὅ,τι ἔχον σταθερὰν καὶ πραγματικὴν ὑπόστασιν εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῶν φαινομένων καὶ εἶναι ὁ φορεὺς αὐτῶν. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

—*['Αποκρυφ.]* Ἡ ἀρχικὴ ὕλη, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὴν βάσιν πάσης ὑλικῆς ἐκδηλώσεως ἢ ὑλικοῦ ὄντος. Παραμένει οὐχ ἧττον μία, ἑνιαία καὶ ἀναλλοίωτος, ἀπηλλαγμένη τῆς πολλαπλότητος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν φαινομένων τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἡ *οὐσία* κατὰ ταῦτα εἶναι ἡ ρίζα τῆς ὑλικῆς φύσεως καὶ συνταυτίζεται πρὸς τὸ *Μοῦλα* Πρακριτὶ (βλ. λ.), ἤτοι τὴν παρθένον ὕλην τῆς ἰνδικῆς ἀποκρύφου κοσμοθεωρίας καὶ τὴν *πρώτην ὕλην* (prima materia) τῶν Ἑρμητιστῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἡ οὐσία εἶναι διακεχυμένη ἀνὰ τὸ Σύμπαν, ἀλλὰ τυγχάνει ἀσύλληπτος εἰς τὰς ἀνθρωπίνας αἰσθήσεις. Η. Π. Γ.

— **οὐσία *ἄπαις***. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι τὸ σύνολον τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἥτις ἐλλείψει τέκνων ἔμενεν ἄνευ νομίμων κληρονόμων. Α. Ν. Φ.

— **οὐσία *Βαρθώνειος*** *['Ανατομ.]*. Βλεννώδης (ἐμβρυϊκὸς) συνδετικὸς ἱστός, ὅστις ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ ὑφίσταται ὡς τοιοῦτος μόνον ἐν τῇ ὀμφαλίδι ὡς συνεκτικὴ οὐσία τῶν ὀμφαλικῶν ἀγγείων, διότι προϊούσης τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐμβρύου ἀντικαθίσταται οὗτος ὑπὸ ἰνώδους ἱστοῦ. Ι. Π.

— **οὐσία *διάτρητος*** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *διάτρητος* **οὐσία.**

— **οὐσίαι** (αἱ) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Πλοῖα βυζαντινὰ βοηθητικὰ ὡς τὰ χελάνδια καὶ οἱ πάμφυλοι. Τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος πάντων τούτων δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένα. Σ. Ε. Λ.

— **οὐσίαι *ἐκρηκτικαί*·** βλ. λ. *ἐκρηκτικαὶ* ὕλαι.

— **οὐσίαι *μεσοκυττάριοι*** *['Ανατομ.]*. Οὐσίαι ρευσταὶ ἢ συμπαγεῖς, παρεμβαλλόμεναι μεταξὺ τῶν κυττάρων τῶν ἱστῶν. Καὶ αἱ μὲν ρευσταὶ μεσοκυττάριοι οὐσίαι ἀπαντῶσι πανταχοῦ μεταξὺ τῶν κυττάρων τῶν παντοίων ὀργάνων, χρησιμεύουσαι πρὸς διατροφὴν αὐτῶν, παραγόμεναι δὲ τὸ μὲν ἐξ αὐτῶν τῶν κυττάρων ἐν εἴδει ἐκκρίματος, τὸ δὲ διὰ διηθήσεως ἐκ τῶν ἀγγείων (ὀρῶδες ὑγρόν). Αἱ δὲ στερρότεραι καὶ ἔμμορφοι μεσοκυττάριοι οὐσίαι ἀπαντῶσι κυρίως ἐν τοῖς ἐρειστικοῖς ὀργάνοις (βλ. *ἐρειστικὸς* ἱστὸς) καὶ διαστέλλονται εἰς *κολλογόνον*, εἰς *χονδρίνην* καὶ εἰς ***ὀστεΐνην οὐσίαν***, γεννῶνται δὲ διὰ χημικῆς ἐξαλλοιώσεως τῆς περιφερικῆς μοίρας τοῦ κυτταρικοῦ σώματος. Συνίστανται δὲ ἐξ ἀμόρφου θεμελίου οὐσίας καὶ ἐξ ἰνιδίων. Ι. Π.

— **οὐσίας *δίκη*** *['Αρχ.]*. Διαδικασία πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ τίς τῶν διαδίκων εἶχε τὸ ἐπικρατέστερον δικαίωμα, ὅπως κατέχῃ τὸ ἐπίδικον, τὴν οὐσίαν (μεγάλην ἀγροτικὴν ἐδαφικὴν ἔκτασιν). Α. Ν. Φ.

Οὐσιανὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Δαρδανίας, ὅπερ ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

οὐσιαστικὸν (τὸ) *[Γραμματ.]*. Καλοῦμεν *οὐσιαστικὰ* (λατ. substantiva) τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δηλοῦν ἢ πρόσωπα, ζῷα καὶ πράγματα ἢ ποικίλας ἀφῃρημένας ἐννοίας (λ. χ. ἰδιότητα, ἐνέργειαν, κατάστασίν τινα κ.λ.), λ. χ. *ἄνθρωπος, ἵππος, λίθος* κλ., *ἐπιτηδειότης, ἱκανότης, γραφή, γαλήνη, ὕπνος* κ.ο.κ. Τὰ οὐσιαστικὰ πολλάκις προέρχονται ἐκ ποικίλων ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου, ἤτοι, ὡς λέγομεν, διὰ τῆς οὐσιαστικοποιήσεως αὐτῶν. Οὕτως οὐσιαστικοποιημένα ἐπίθετα εἶναι λ. χ. τά: ἡ *γραμματική*, ἡ *ἰατρική*, ἡ *νομική*, ἡ *ζωγραφική*, ἡ *μουσική*, ἡ *φυσικὴ* (κατὰ παράλειψιν τῶν οὐσιαστικῶν *τέχνη* ἢ *ἐπιστήμη*) κλ., οὐσιαστικὰ δὲ ἐκ μετοχῶν τά: τὸ *γεγονός*, τὸ *συμβὰν* ἢ *συμβεβηκός*, τὸ *ἐνεστώς*, τὸ *παρελθόν*, τὸ *μέλλον* («—τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἄγνωστον»), τὸ *καθεστώς*, οἱ *ἀπαλλαγέντες*, ὁ *ἡγούμενος* κλ., ἐξ ἀπαρεμφάτων: τὸ *καπνίζειν*, τὸ *πτύειν* κλ., τὸ *φαγεῖ(ν)*, τὸ *φιλεῖ(ν)* κ.ο.κ., ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου, καὶ δὴ καὶ ὁλοκλήρων προτάσεων, οὐσιαστικοποιουμένων διὰ τοῦ ἄρθρου (πρβλ. λ. χ. τὰ τοῦ Δημοσθένους: «ὅτι μὲν δεῖ βοηθεῖν, πάντες ἐγνώκαμεν, *τὸ δ' ὅπως*, τοῦτο λέγε», «Ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, *τὸ δ' ὑμεῖς* ὅταν εἴπω, τὴν πόλιν λέγω»· πρβλ. καὶ τοὺς γνωστοὺς καὶ συνήθεις παρ' ἀρχαίοις, ἰδίως παρ' Ἀριστοτέλει, φιλοσοφικοὺς ὅρους: *τὸ τί ἦν εἶναι, τὸ οὗ ἕνεκα, τὸ ἕνεκά του, τὸ ἐξ οὗ γίγνεται* κλ.). Τὰ οὐσιαστικὰ διακρίνονται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς *κύρια* καὶ *προσηγορικὰ* (*Σωκράτης, Πλάτων, Πέτρος, Ἰωάννης, Ἀθῆναι, Σπάρτη, Ἑλλὰς* κλ., *λίθος, ζῷον, ξύλον* κλ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς *συγκεκριμένα* καὶ *ἀφῃρημένα* (*ἵππος, κλίνη, ἄστρον, τράπεζα* κλ., *δικαιοσύνη, φιλαλήθεια, εὐλάβεια, ἱκανότης* κ.ο.κ.). Γ. Π. Α.

οὐσιαστικός, *—η, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν οὐσίαν: «οὐσιαστικοὶ λόγοι»· || ἰδίᾳ ἐπιρρ. *οὐσιαστικῶς*· κατ' οὐσίαν, κατ' ἀλήθειαν· || *οὐσιαστικὸν* (τό)· γραμματ., ὄνομα δηλοῦν οἱονεὶ τὴν οὐσίαν συγκεκριμένης τινὸς ἐννοίας ἢ αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν ρήματος ἢ ἐπιθέτου.

Οὐσίλλα (Usilla) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Νουμιδίας ἐν Βυζακηνῇ (Νότιος Τύνις), περὶ τὰ 32 μίλλια πρὸς Ν. τῆς πόλεως Θύσδρου (νῦν El-Djem), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας μνημονεύεται ἐπίσκοπος αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν Καρχηδόνι σύνοδον. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ Henchir-Inchilla. Α. Θ. Σ.

Οὐσιπέται (οἱ) (Usipetes)· βλ. λ. *Οὐσίπιοι*. Α. Θ. Σ.

Οὐσίπιοι (οἱ), ἢ ***Οὐΐσκοὶ*** καὶ ***Οὐσιπέται*** (Usipii ἢ Visci καὶ Usipetes) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Δ. Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας, κατοικῶν δεξιὰ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ρήνου ποταμοῦ. Ἂν καὶ συγγενεῖς ἀναμεταξύ των, ἐν τούτοις διεκρίνοντο ἀλλήλων καὶ κατῴκουν οἱ μὲν Οὐσίπιοι ἢ Οὐΐσκοὶ ἐπὶ τοῦ Wister, οἱ δὲ Οὐσιπέται ἐπὶ τοῦ Λουππία (νῦν Lippe). Ἡττηθέντες ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 56 π. Χ. ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ Γερμανικοῦ, ἀργότερον δέ, ἐπὶ Βεσπασιανοῦ, ἔλαβον μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Μογουντιακοῦ ἐπίθεσιν τῷ 70 μ. Χ. Βραδύτερον ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Ἀλεμαννοὶ* ἢ *Ἀλαμαννοί*. Α. Θ. Σ.

Οὔσιρις. Στρατηγὸς τοῦ Ἀρταξέρξου, σταλεὶς ὑπὸ τούτου ἐπὶ κεφαλῆς 200 χιλ. ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Μεγαβάζου. Κατὰ τὴν μάχην ὁ Οὔσιρις καὶ ὁ Μεγάβαζος ἀντελογχίσθησαν, ὁ δὲ Οὔσιρις πεσὼν ἠχμαλωτίσθη. Τοῦτον περιεποιήθη ὁ Μεγάβαζος καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς θέλων κατόπιν νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ Μεγαβάζου ἔστειλε πρέσβεις εἰς τοῦτον, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Οὐσίριος. Γ. Λ. Α.

Οὐσιρνιρὶ Ἀνοῦ. Φαραὼ τῆς Ε' δυναστείας, οὗ ὁ τάφος εὑρέθη εἰς Ἀμπουσίρ. Ὁ Λέψιος ἐδημοσίευσε στήλην του ἀναγράφουσαν νίκην αὐτοῦ κατὰ τῶν Βεδουΐνων τοῦ Σινᾶ. Γ. Λ. Α.

Οὐσῖται (οἱ). Ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ Τσέχοι ὀπαδοὶ τοῦ *Ἰωάννου Οὔσου*, οἵτινες, καθ' ὃν ἔτι χρόνον οὗτος ἐταλαιπωρεῖτο ἐν Κωνσταντίᾳ, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἱερέως Ἰακώβου, εἰσαγαγόντος τὴν ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν (sub utraque) μετάληψιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Οὔσου. Μετὰ δὲ τὸν μαρτυρικὸν τούτου θάνατον, ἐπὶ μακρὰ ἔτη διεξήγαγον νικηφόρους πολέμους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μονοφθάλμου Ἰωάννου Ζίσκα. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ διῃρέθησαν πρὸς ἀλλήλους. Ἐμορφώθησαν δ' ἐξ αὐτῶν οἱ *Καλιξτιανοὶ* (ἐκ τοῦ calix) ἢ *Οὐτρακβῖται* (sub utraque), οἱ *Θαβωρῖται* (ἐκ τῆς ἱδρυθείσης ὑπ' αὐτῶν πόλεως Θαβώρ), οἱ ἐσφαλμένας ἰδέας ἔχοντες περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος *Ἀδαμῖται*, οὓς ὁ Ζίσκα ἐξηφάνισε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, καὶ οἱ *Ὀρφανοί*, οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζίσκα ἀποσπασθέντες τῶν λοιπῶν ὑπὸ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Προκόπιον, τὸν ἐπικληθέντα Μέγαν. Τούτων οἱ Καλιξτιανοὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἡνώθησαν μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ ἀδιάλλακτοι Θαβωρῖται, ἀπορρίπτοντες πᾶν ὅ,τι ρητῶς δὲν διδάσκεται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ἀπετέλεσαν τῷ 1457 τὴν «Ἑνότητα τῶν Ἀδελφῶν» (Unitas Fratrum) καὶ προσέλαβον τὸ ὄνομα τῶν «Βοημῶν καὶ Μοραβῶν ἀδελφῶν», εὐρύτατα ἐκταθέντες ἀνὰ τὴν Βοημίαν, Μοραβίαν καὶ Πολωνίαν. Ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ Οὐσῖται «Βοημοὶ καὶ Μοραβοὶ ἀδελφοί», παρακολουθήσαντες τὰς μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως διεξαχθείσας ματαίας ἀποπείρας περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπεδίωξαν νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ἧς ἦσαν σύμφωνοι κυρίως ὡς πρὸς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Κατὰ τὰ ἔτη 1451 καὶ 1452 διεξήχθη σχετικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Οὐσιτῶν, μετέβη δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν καί τις ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Ἀγγελικὸς (Ἀγγλικός;), οὗτινος σῴζεται ὁμολογία πίστεως. Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα πολυθρήνητος ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέκοψε τὰς διαπραγματεύσεις ἐκείνας. Τῷ 1740 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (Νεόφυτος ΣΤ' τὸ α' 1734—1740, ἢ Παΐσιος Β' τὸ β' 1740—1743) δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς πατριάρχας συνίστα τὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀποδοχὴν τῶν «ἀδελφῶν Μοραβικῶν καὶ Θεοφυλακτικῶν» τῶν ἐκ τῆς Κοινότητος, τῆς συγκροτηθείσης ἐν Βοημίᾳ καὶ Μοραβίᾳ, ὑποβαλόντων σχετικὴν αἴτησιν. Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ του ὁ πατριάρχης ἀνεμνήσθη ὅτι οἱ Βοημοὶ καὶ Μοραβοὶ διδασκάλους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔσχον «τοὺς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῷ Γένει τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ διδασκαλίᾳ ἠκμακότας κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ», ἐννοῶν τοὺς Θεσσαλονικεῖς Ἕλληνας ἀδελφοὺς Κύριλλον καὶ Μεθόδιον. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς ἑνώσεως δὲν προήχθη. † Α. Α. Χ.

Οὔσιτσε (Užice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας (βλ. λ. *Οὔζιτσε*).

οὐσιώδης (ὁ)· ὁ κατ' οὐσίαν, ὁ σχετικὸς πρὸς τὴν οὐσίαν ἢ ὁ ἀποτελῶν τὴν οὐσίαν: «οὐσιώδης ὅρος,—ἔννοια».—Ἐπίρρ. ***οὐσιωδῶς***.

Οὐσκάρα. Ἡ ὑπὸ τῶν Βάσκων ὀνομασία τῆς *βασκικῆς* γλώσσης (βλ. λ.).

Οὔσκελα (Uskela) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἐμπορικὸς τῆς Βαλτικῆς, ἐν τῷ Βοθνικῷ κόλπῳ, ἀνήκων εἰς τὴν Φινλανδίαν. Σ. Ε. Λ.

Οὔσκενον (Uscenum) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰαζύγων Μεταναστῶν, κατοικούντων κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα τὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ Τισία (νῦν Theiss) χώραν. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐσκιοὺπ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ πόλεως *Προῦσα* ἢ πρὸς τῷ Ὑπίῳ ποταμῷ ἢ *Προυσιὰς* (βλ. λ.)

'Οὔσκίρχεν (Euskirchen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ρηνανίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κολωνίας—Τρίρ. Κάτ. 14.587 (1928). Ἔχει σχολὴν κωφαλάλων καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων, μηχανῶν καὶ μεταλλίνων εἰδῶν. Θ. Κ.

Οὔσκοβον *[Γεωγρ.]*· βλ. ***Σκόπια***.

Οὐσκόκοι (οἱ) (σερβ. *οὐσκὸκ*=πρόσφυξ). Ὄνομα δοθὲν ἐν Βενετίᾳ καὶ Δαλματίᾳ εἰς τοὺς Σέρβους, οἵτινες φεύγοντες τὴν τουρκικὴν τυραννίαν προσέφευγον εἰς τὰς χώρας ταύτας, συγκεντρωθέντες κυρίως ἐν Κλὶς καὶ Ζὲγκ τῆς Δαλματίας. Ἐγκατασταθέντες βραδύτερον εἰς τὰ πρὸς τὴν Βενε-

Digitized by Google

τίαν σύνορα τῆς Αὐστρίας, συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Σερβο-κροατῶν. Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἔδωσεν ἡ Γεωργία Σάνδη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «L'Uscoque» μυθιστόρημά της, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ἐν Βενετίᾳ. Ν. Μ.

Οὔσλαρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Περιβλέπτου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 213. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Δημήτριον*.

Οὐσμπέκ. Εἷς ἐκ τῶν Κιρκασίων Μαμελούκων ἀρχηγῶν τῆς Αἰγύπτου, πολεμήσας κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὶτ Β' (1481—1512) καὶ νικήσας αὐτοὺς ἐν Συρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ. Ν. Μ.

Οὐσμπεκιστὰν *[Γεωγρ.]*· βλ. *Οὐσβεκιστάν*.

Οὐσμπέκοι· βλ. *Οὐσβέκοι*.

Οὐσμπὲκ χάν. Τοῦρκος ἡγεμών, ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Οὐσμπεκιδῶν, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ὁ λαὸς τῶν *Οὐσβέκων*. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1306 μέχρι τοῦ 1343, κατακτήσας καὶ μέρος τῆς σημερινῆς Ρωσίας, ὅπου διέδωσε τὸν Ἰσλαμισμόν. Ν. Μ.

οὐσνέα (Usnea) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *οὔσνεια*.

Οὐσνέδαι. Ὄνομα τῶν Σλαύων, ὑπὸ τὸ ὁποῖον οὗτοι ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ρωμαίων.

οὔσνεια (ἡ) (Usnea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λειχήνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυρηνομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *οὔσνεια ἡ ἀνθηρὰ* (Usnea florida), κοινῶς *δενδρομηλιά*, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ *οὔσνεια ἡ ἀθερώδης* (Usnea barbata), ἥτις περιλαμβάνει πολυαρίθμους ποικιλίας καὶ συναντᾶται εἰς πυκνὰ δάση κωνοφόρων ἐπὶ ὑψηλῶν ὀρέων. Ἐπὶ τῶν κλάδων ἀναπτύσσεται ὡς πρασινωπὸν στρῶμα μὲ ἐλευθέρως κρεμαμένους κροσσούς, προκαλεῖ δὲ ἐνίοτε τὴν ἀποξήρανσιν τῶν κλάδων, εἰσχωροῦν ἐντὸς τῶν ἱστῶν διὰ τοῦ μυκηλίου τοῦ μύκητός του. Δ. Ν. Π.—Ε. Τ. Ε.

Οὖσος (Hus), *Ἰωάννης*. Τσέχος πρόδρομος τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Δύσει (κυρίως: *Γούς*), γεννηθεὶς τῇ 6 Ἰουλίου 1363 ἐν τῷ μικρῷ χωρίῳ Γουσίνετς τῆς Πράγας καὶ καεὶς ζῶν τῇ 6 Ἰουλίου 1415. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἔλαβε δίπλωμα θεολογίας (1393) καὶ ἐλευθέρων ἐπιστημῶν (1396). Συνεκίνουν τότε τὸν δυτικὸν κόσμον αἱ μεταρρυθμιστικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἄγγλου προδρόμου τῆς μεταρρυθμίσεως Οὐΐκλιφ, τὰς ὁποίας λίαν ἐνωρὶς εἶχεν ἐγκολπωθῆ ὁ Οὖσος, διότι τῷ 1398, διδάσκαλος ὤν, ὑπερήσπισεν αὐτὰς ἔν τινι δημοσίᾳ συζητήσει. Οὐχ ἧττον τῷ 1401 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ἤρχισε νὰ κηρύττῃ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Βηθλεὲμ ἐν Πράγᾳ. Τῇ 28 Μαΐου 1408 ἀπεφάνθη τὸ πανεπιστήμιον ἐπὶ 44 προτάσεων ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Οὐΐκλιφ, ἃς ἐκήρυξεν αἱρετικάς. Ὁ Οὖσος δὲν ἠσπάζετο τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τοῦ Ἄγγλου μεταρρυθμιστοῦ, ἐνεπνέετο ὅμως ὑπὸ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ ζωηρὸν εἶχε τὸν πόθον τῆς ἀνορθώσεως τῆς εἰς μεγάλην κατάπτωσιν εὑρισκομένης λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Ἰωάννης Οὖσος.

Διὰ τῶν κηρυγμάτων του ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Βηθλεὲμ εἶχεν ἀποκτήσει τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ λατινικοῦ κλήρου, οὗτινος ἔψεγε τὰ κακὰ ἤθη καὶ τὴν φιλοχρηματίαν. Κατηγγέλθη δὲ ὑπὸ τοῦ κλήρου εἰς τὸν ἐπίσκοπον Πράγας Ζμπίνκο ὅτι ἐξεφράσθη ἔν τινι ὁμιλίᾳ του ὑπὲρ τοῦ Οὐΐκλιφ, εἰπὼν ὅτι θὰ ἐπεθύμει νὰ εἶναι ἡ ψυχή του ὅπου καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Οὐΐκλιφ. Αἱ λαμπραὶ ὁμιλίαι του ἐμαρτύρουν ὅτι ὁ Οὖσος ἐδίδασκε μὲν τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἐζήτει ὅπως ἡ θεία λειτουργία τελῆται ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ὅπως ἡ μετάληψις τῶν ἀχράντων Μυστηρίων γίνεται ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν καὶ ἠμφεσβήτει τὸ ἀπόλυτον κῦρος τοῦ πάπα Ρώμης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ὑπεστήριζε τὴν δογματικὴν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν. Οὐχ ἧττον οἱ ἐχθροί του ἐκήρυξαν κατ' αὐτοῦ, ὡς κατὰ αἱρετικοῦ, πόλεμον. Προὐκάλεσαν τὸν παρὰ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΚΓ' ἀφορισμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ Πράγας (1412), ὅτε καὶ συνέγραψεν ὁ Οὖσος τὸ περίφημον σύγγραμμά του «Περὶ Ἐκκλησίας». Ταυτοχρόνως ἐδημοσίευσεν ἄρθρον, ἐν ᾧ ἐποιεῖτο ἔκκλησιν πρὸς τὸν Χριστόν, τὸν δίκαιον κριτήν, κατὰ τῶν διωκτῶν του κληρικῶν. Ἡ ἔκκλησις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημά του, διότι προσέβαλε τὸ κῦρος τοῦ πάπα. Ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἔγραφεν ἐνθουσιώδεις ἐπιστολάς, ἐνθαρρύνων τοὺς θαυμαστὰς καὶ ὀπαδούς του, ἔλεγε δὲ ὅτι ἦτο ἕτοιμος καὶ τὸν θάνατον νὰ ὑποστῇ, χάριν τῆς ἀληθείας, μιμούμενος τὸν Χριστὸν καὶ τὰ παθήματά του.

Καθ' ὃν χρόνον ἤρξατο ἡ θρησκευτικὴ αὕτη μεταξὺ τῶν Τσέχων μεταρρυθμιστικὴ κίνησις τοῦ Οὔσου, ὁ δυτικὸς χριστιανικὸς κόσμος ἦτο διῃρημένος. Δύο καὶ τρεῖς ταυτοχρόνως πάπαι διεξεδίκουν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ἀλληλοκαθαιρούμενοι καὶ ἀλληλοαφοριζόμενοι. Ἡ ἀνάγκη τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας καθίστατο λίαν αἰσθητή. Ὅθεν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Σιγισμούνδου, βασιλέως τῆς Οὑγγαρίας καὶ αὐτοκράτορος Ρώμης, συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΚΓ' ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδος διὰ τὴν 1 Ἀπριλίου 1414. Ὁ Σιγισμοῦνδος προσεκάλεσε καὶ τὸν Οὖσον ἵνα προσέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην, ἐγγυηθεὶς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς του. Ἡ σύνοδος συνήρχετο πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας «κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ κατὰ τὰ μέλη», θὰ ἠδύνατο δὲ ὁ Οὖσος ν' ἀναπτύξῃ ἐν αὐτῇ τὰς ἰδέας του καὶ ν' ἀποκρούσῃ τὰς διαβολὰς τῶν ἐχθρῶν του. Ἀλλὰ προῃσθάνετο ὅτι μετέβαινεν εἰς ἐχθρικὸν ἔδαφος.

Πράγματι δέ, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Κωνσταντίαν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐσκόπει νὰ δραπετεύσῃ, διετάχθη ἡ σύλληψίς του καὶ ἡ κάθειρξίς του εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν τῆς μονῆς τῶν δομινικανῶν. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἐζήτησε τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ἀλλὰ τῷ παρετηρήθη ὅτι προκειμένου περὶ αἱρετικοῦ δὲν ἰσχύει ἡ δοθεῖσα ὑπόσχεσις περὶ ἀσφαλείας τῆς ζωῆς του. Μετὰ μακρὰν καὶ ἀνεκδιήγητον ταλαιπωρίαν ἐν τῇ φυλακῇ, τῇ 5 Ἰουνίου 1415 προσήχθη εἰς τὴν σύνοδον ἵνα ἀπολογηθῇ. ἀλλ' ἠγέρθη τοιοῦτος θόρυβος ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, ὥστε δὲν ἠδύνατο ν' ἀρθρώσῃ οὐδὲ λέξιν. Ἐξέφρασε τὴν ἔκπληξίν του διὰ τὴν ἔλλειψιν εὐπρεπείας ἐν τοιαύτῃ συνελεύσει. Διετάχθη ἡ καῦσις τῶν συγγραμμάτων του. Κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἐμφάνισίν του ἐζητήθη παρ' αὐτοῦ νὰ καταδικάσῃ τὰς αἱρετικάς του δοξασίας, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποδείξωσιν εἰς αὐτὸν ταύτας. Τέλος, τῇ 6 Ἰουλίου, 1415 κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς αἱρετικὸς καὶ αὐθημερὸν ἐκάη ζῶν. Ἡ κόνις τῆς πυρᾶς ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν, ὅπως μὴ ἀποκομίσωσιν αὐτὴν οἱ Τσέχοι. Ἀλλ' οὗτοι ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος, ἐν ᾧ ἐστήθη ἡ πυρά, καὶ εὐλαβῶς ἀπεκόμισαν τὸ χῶμα, ὡς ἱερὸν λείψανον, εἰς τὴν Βοημίαν. Σήμερον κοσμεῖ τὴν Πράγαν μεγαλοπρεπὴς ἀνδριὰς τοῦ Ἰωάννου Οὔσου, ὅστις ὑπῆρξεν ἀληθῶς εἷς τῶν εὐγενεστέρων μαρτύρων τῆς ἀληθείας. † Α. Α. Χ.

Οὐσουάϊα (Ushuaia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ ἕδρα τοῦ κυβερνείου τῆς Γῆς τοῦ Πυρός. Κάτ. (1926) 1.246. Εἶναι ἡ νοτιωτέρα πόλις τῆς γῆς (εἰς 54° 52' Ν. πλάτ. καὶ 68° 7' Δ. μῆκος) ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ (διέκπλους Βήγκλ Τσάννελ), ἐπὶ ὁμωνύμου χερσονήσου. Ἱδρύθη τῷ 1862 ὑπὸ ἀγγλικανῶν ἱεραποστόλων καὶ ἀπὸ τοῦ 1884 περιῆλθεν εἰς τὴν Ἀργεντινήν, ἀποτελοῦσα τὸν κύριον λιμένα συγκοινωνίας τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου (εἰς Μποένος Ἄϋρες 2.598 χλμ.). Π.Ν.Π.

— **Οὐσουάϊα** (Ushuaia) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς ἐν Ἀργεντινῇ Γῆς τοῦ Πυρός. Ἔκτασις 9.418 τ. χλμ., κάτ. 1.600 περίπου. Πρωτεύουσα *Οὐσουάϊα*.

Οὐσουσλοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς, ἤδη καλούμενον *Πλαγιὲς* (βλ. λ.).

Οὐσπένσκι, *Γκλὲβ Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς (1840—1902). Διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς πόλεως Τσερνιχὼφ, ἐπεράτωσε τὰς νομικάς του σπουδὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Πετρουπόλεως τῷ 1863 καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του διῆλθεν ὑπὸ θλιβερὰς καὶ βαρείας περιστάσεις, αἵτινες ἀφῆκαν τὴν σφραγῖδά των ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς οὐσίας τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν ἔργον του ἦτο τὸ διήγημα «Τὰ ἤθη τῆς ὁδοῦ Ραστεριάγεβα», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ζωὴν πτωχῶν ἀνθρώπων κατοικούντων εἰς ἡμιηρειπωμένας οἰκίας τῶν πόλεων καὶ παλαιόντων πρὸς τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν καὶ τὴν δυστυχίαν. Κατόπιν ἐδημοσίευσε τὸ διήγημα «Ἡ καταστροφή», εἰς ὃ ἐξεικόνισε τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ ἔπειτα παρουσίασε τοὺς τύπους τῆς ἡγέτιδος ἐκείνης τάξεως, τῆς καταληφθείσης ὑπὸ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ ἐπιδιωξάσης τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ. Εἰς τὰ διηγήματά του: «Σκέψεις ἑνὸς τεμπέλη», «Σιωπηλότεροι τοῦ ὕδατος καὶ ταπεινότεροι τοῦ χόρτου», παρουσιάζει θαυμασίους τύπους, ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῶν νέων ἰδεῶν. Μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπιστρέψας ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ζωῆς τῶν μουζίκων, τὰ δὲ ἔργα του τῆς περιόδου ταύτης: «Ἡ χυδαία ἐργασία», «Τὰ παιδάκια», «Ὁ ἰδιότροπος Κύριος», «Οἱ ἐλεύθεροι Κοζάκοι» καὶ τὸ «Κράτος τῆς γῆς», κατέταξαν τὸν Οὐσπένσκι εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς Ρωσίας. Θ. Β.

— **Οὐσπένσκι, *Νικόλαος Βασίλειεβιτς*.** Ρῶσος διηγηματογράφος (1837—1889). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ σεμινάριον τῆς Τούλας καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως. Διατελῶν σπουδαστὴς ἀκόμη, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν «Σύγχρονον» σειρὰν διηγημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Γουρουνόπουλο», «Τὸ γλέντι», «Σκηναὶ ἀπὸ ἕνα ἀγροτικὸ πανηγύρι», «Ὁ Γρούσκας», «Τὸ φίδι» κλπ. ἐνεποίησαν μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ τὸν κατέστησαν διάσημον. Τῷ 1861 ὁ Νεκράσωφ ἐξέδωσεν εἴκοσι τέσσαρα διηγήματά του εἰς δύο τόμους, ἡ δὲ κριτικὴ ἐξῆρε τὴν φυσικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ λαϊκοῦ βίου εἰς αὐτά. Ἀλλ' ἡ φιλολογικὴ δρᾶσίς του περιωρίσθη μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου. Εἶτα τὰ διηγήματά του ἔλαβον χαρακτῆρα διακωμῳδήσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἡ φήμη τοῦ συγγραφέως δὲν ἠδυνήθη νὰ παραταθῇ, ἐπὶ εἴκοσι δὲ ἔτη διῆγε βίον ἐσχάτης πενίας καὶ διαρκοῦς μέθης. Ἐκοιμᾶτο εἰς τὰ ἄσυλα τῶν ἀνεστίων καὶ ἔτερπε τοὺς ἐργάτας εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, ἀφηγούμενος κωμικὰς σκηνὰς τοῦ λαϊκοῦ βίου. Τέλος, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὑποφέρῃ τοιαύτην ζωήν, ηὐτοκτόνησεν. Θ. Β.

— **Οὐσπένσκι, *Πορφύριος*.** Ρῶσος ἀρχιεπίσκοπος (1804 — 1878). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Κιέβου καὶ νεώτατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον. Ἐπεχείρησε πλεῖστα ἐπιστημονικὰ ταξίδια εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Θεσσαλίαν, τὸ Σινᾶ καὶ τὴν Αἴγυπτον, μελετῶν τὰ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μονῶν χειρόγραφα. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐδημοσίευσε τὰς μελέτας αὐτοῦ: «Περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους», «Περὶ τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων, τῆς Ὄσσης, τοῦ Σινᾶ» καὶ «Περὶ τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας». Θ. Β.

Οὐσπία. Ἐκ τῶν πρώτων μνημονευομένων βασιλέων τῆς Νινευῆ, ὅταν ἀκόμη ἦτο ὑποτελὴς τῆς Χαλδαίας, μεταξὺ τοῦ Κ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος π. Χ. Οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν περὶ τούτου. Γ. Λ. Α.

Οὐσσὰ *Ρὰς* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας, σχηματίζον τὸν κόλπον Μπενῆ Σοὺφ (πλάτ. 35°19' Β., μῆκ. 1°24' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 178: Beni Saf harbour). Σ. Ε. Λ.

Οὐσσάδιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ παραλίας Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, εὑρισκόμενον κατὰ Πτολεμαῖον (Δ, α, 4) εἰς πλάτ. 29° ¼ Β., καὶ μῆκ. ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 7° ½, μεταξὺ δὲ Ταμουσίγα (Μογαδὸρ) καὶ Σούριγα (Koubia). Κατὰ τὸν V. Arlett καὶ τὸν Vivien de St Martin, εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Ras Sim ἢ Ossim ἢ Tegriwelt (πλάτ. 31°24' Β., μῆκ. 9°49' Δ., χάρτ. ἀγγλ. 1228: cape Spartel to cape Ghiz), καθ' ὃ ἀρχίζουν αἱ πρῶται τοῦ Ἄτλαντος ἀκρώρειαι νὰ δεσπόζουν τῆς ἀφρικανῆς ἐκείνης παραλίου, ὡς τονίζει καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἀλλαχοῦ (Δ, α, 12): «Φόκρα ὄρος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἐλάττονος Ἄτλαντος ἐπὶ τὸ Οὐσσάδιον ἄκρον, ὃ [ὄρος] ἐστι παράλιον». Σ. Ε. Λ.

Οὐσσαὶ (Houssaye), ***Ἀρσένιος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1815—1896). Διεκρίθη κυρίως ὡς κριτικὸς διὰ τῶν ἔργων «Πινακοθήκη τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», «Σαλὸν τοῦ 1844» καὶ «Ἱστορία τῆς φλαμανδικῆς καὶ ὀλλανδικῆς ζωγραφικῆς» (1847). Τῷ 1849, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς μεγάλης τραγῳδοῦ Ραχήλ, ἐγένετο διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς κωμῳδίας καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1856. Ἐπίσης διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν διευθυντὴς τοῦ Théatre-hyriqne (1875). Ἔγραψεν ἔργα, ἀνήκοντα εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς λογοτεχνίας, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: τὰ ποιήματά του «Poésies complètes» (1858)· τὰ μυθιστορήματα: «Αἱ ἕνδεκα ἐγκαταλειφθεῖσαι ἐρωμέναι» (1840), «Ἡ παντοῦφλα τῆς σταχτοπούτας» (1852), «Αἱ θυγατέρες τῆς Εὔας» (1852), «Τὸ βιολὶ τοῦ Φρανζολὲ» (1855), «Τραγικὸν ἐπεισόδιον τοῦ χοροῦ τῶν μετημφιεσμένων» (1873), «Αἱ γυναῖκες τοῦ διαβόλου» (1876), «Ἡ ἠθοποιὸς» (1884) κλπ.· τὰ ἱστορικὰ ἔργα του (εἰς τὰ ὁποῖα ἐνυπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλη δόσις φαντασίας): «Ὁ βασιλεὺς Βολταῖρος» (1858), «Ἡ δεσποινὶς Λὰ Βαλλιὲρ καὶ ἡ κυρία Μοντεσπὰν» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰουλίου Σαντώ», «Αἱ γυναῖκες τοῦ παλιοῦ καιροῦ» (1862), «Ἱστορία τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι» (1869), «Ταξίδι στὴ Βενετία» (1850), «Ἱστορία τῆς τεσσαρακοστῆς πρώτης ἕδρας τῆς γαλλικῆς ἀκαδημίας» (1855), «Ἀναμνήσεις ἡμίσεος αἰῶνος» (1885—1891)· τέλος τὰ θεατρικὰ ἔργα του: «Αἱ ἰδιοτροπίαι τῆς μαρκησίας» (1884), «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα» (1873) κλπ.

—**Οὐσσαὶ** (Houssaye) ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ κριτικὸς ἐκ Παρισίων (1848—1911), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν συνεργάτης τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων» καὶ τῆς «Journal des Débats», συνεκέντρωσε δὲ τὰ σχετικὰ ἄρθρα του εἰς τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ γαλλικὴ τέχνη ἀπὸ δεκαετίας» (1886). Κυριώτερα ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἱστορία τοῦ Ἀλκιβιάδου

Digitized by Google

καὶ τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους μέχρι τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν 30 τυράννων» (1873), «Ἡ πρώτη πολιορκία τῶν Παρισίων κατὰ τὸ ἔτος 52 π. Χ.» (1876), «Ἀθῆναι, Ρώμη, Παρίσιοι» (1878), «Ἀσπασία, Κλεοπάτρα, Θεοδώρα» (1890) κλπ. Ἰδιαιτέρως ἐπίσης διεκρίθη ὡς ἱστορικὸς τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς διὰ τοῦ περιφήμου ἔργου του «1814, ἱστορία τῶν πολέμων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας» (1888), τοῦ ὁποίου συνέχειαν ἀποτελοῦσι 3 τόμοι ὑπὸ τὸν τίτλον «1815» (1893—1905). Ἀπὸ τοῦ 1894 διετέλεσε μέλος τῆς γαλλικῆς ἀκαδημίας. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Γεώργιος Βερνὲρ* (Werner). Χ. Δ.

Οὐσσὰκ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Οὐσάκ.*

Οὐσσάρα (Ussara) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Δ΄ 2,7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Πιθανῶς εἶναι ἡ νῦν Tala-Ussar, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Oued-Djemmi, τοῦ Σισάρου τοῦ Πτολεμαίου ἢ τοῦ Οὔσαρ (Usar) τοῦ Πλινίου. Α. Θ. Σ.

οὐσσάρος (ὁ). Οἱ οὐσσάροι ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ἐν Οὑγγαρίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ὅτε, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Ματθία Κορβίνου (Matthias Corvinus), ἐξ ἑκάστης κτήσεως εἷς ἀνὰ 20 ἄνδρας ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· ἐκ τούτου προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη, ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων húsz=20 καὶ ar=μισθός. Κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἱππεῖς βαρέως ὡπλισμένοι, μετὰ λόγχης καὶ θώρακος, ἀργότερον ὅμως ἀπετέλεσαν σώματα ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, φέροντα τὴν ἐθνικὴν οὑγγρικὴν στολήν, ἧς ὁ τύπος διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στρατούς, εἰς οὓς γενικῶς εἰσήχθη ἡ κατηγορία αὕτη τοῦ ἱππικοῦ τῆς γραμμῆς. Τὸ ἰδιάζον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν οὐσσάρων εἶναι τὸ καλπὰκ (Kalpac) ἢ κολπὰκ (Kolpak), κατὰ τὸν τύπον τοῦ ὑψηλοῦ ταρταρικοῦ ἐκ προβείου δέρματος. Ὁ τυπικὸς ὁπλισμὸς τῶν οὐσσάρων συνίσταται ἐκ τῆς λόγχης, τῆς σπάθης καὶ τῆς ἀραβίδος. Κ. Δ.

Οὐσσέριος (Ussher ἢ Usher), ***Ἰάκωβος***. Ἰρλανδὸς κληρικὸς (1581—1656). Χειροτονηθεὶς τῷ 1601, διωρίσθη τῷ 1607 καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Τριάδος καὶ τῷ 1621 ἐγένετο ἐπίσκοπος. Ὑπελόγισε τὰς βιβλικὰς χρονολογίας καὶ συνέγραψεν: «Ἀρχαιότητες τῶν ἀγγλικῶν ἐκκλησιῶν», «Χρονικὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης», «Χρονικὰ τοῦ κόσμου». Ε. Σ.

Οὔσσιος (Hus), ***Ἰωάννης***· βλ. λ. *Οὖσσος* Ἰωάννης.

Οὐσσῖται (οἱ)· βλ. λ. *Οὐσῖται.*

Οὐσσοῦ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Φοινίκης, πολλὰ ὑποστᾶσα ἐκ τῆς σκληρότητος τοῦ Ἀσσυρίου κατακτητοῦ Ἀσουρβαναβὰλ (642 π. Χ.) Γ. Λ. Α.

Οὐσσούρι (Ussuri ἢ Oussouri) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν Σιβηρίᾳ, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Κάτω Ἀμούρ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα σχηματίζει τὴν συνοριακὴν γραμμὴν μεταξὺ Σιβηρίας καὶ Μαντζουρίας. Σχηματίζεται ἐξ ἐκροῆς τῆς λίμνης Χάνκα καὶ ἐκ διαφόρων ρυάκων πηγαζόντων ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Σιχότα Ἀλίν, ἐκτεινόμενος κατὰ μῆκος τῆς Ἰαπωνικῆς θαλάσσης, καὶ διαρρέει εὐφορώτατον λεκανοπέδιον. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 875 χλμ., κατὰ τὸ μεγαλύτερον δὲ τμῆμα αὐτοῦ εἶναι πλωτός, διασχιζόμενος ὑπὸ πολυαρίθμων ἀτμοπλοίων, καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυριωτάτων ἀρτηριῶν συγκοινωνίας τῆς περιοχῆς. Ἀφθονεῖ ἰχθύων, ἕνεκα δὲ τούτου διεξάγεται ἐν αὐτῷ ἐντατικὴ ἁλιεία.

—2) Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Σιβηρίᾳ, ἀποτελοῦσα σήμερον τμῆμα τῆς σοβιετικῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας τῆς Παραθαλασσίου Ἐπαρχίας. Περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς Ἰαπωνικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀμοὺρ καὶ Οὐσσούρι, ἔχει ἔκτασιν 959.929 τ. χλμ. καὶ 795 500 κατ. Διαιρεῖται εἰς τὰ διοικητικὰ διαμερίσματα τῆς *Βλαδιβοστόκ, Νικολάϊεβσκ* καὶ *Γιαμπαρόβσκ.* Καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ τμῆμα ὑπὸ δασῶν καὶ ἔχει ἔδαφος εὔφορον. Μ.Δ.Β.

Οὔστ, *Οὔστι,* ἢ ***Οὔστγιε*** *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὸν τοπωνύμιον, σημαῖνον τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ. Χρησιμοποιεῖται ὡς πρῶτον συνθετικὸν εἰς τὰ ὀνόματα πλείστων παραποταμίων πόλεων, ὡς δευτέρου συνθετικοῦ λαμβανομένου συνήθως τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ.

Οὔστ-Ἀμπακάνσκογιε *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σιβηρίας, πρωτεύουσα τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῶν Σακάσσων, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἀμπακὰν καὶ Ἰενισσέη. Κάτ. (1926) 3.110. Παρ' αὐτὴν κεῖνται ἀρχαῖοι τύμβοι μὲ πλούσια εὑρήματα. Π. Ν. Π.

Οὐστᾶ-Σουμάν. Πρόκριτος Τοῦρκος ἐκ τῶν ἀγάδων τοῦ χωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἀμασίου Κρήτης, ὅστις περιεποιεῖτο κρυφίως ἀπὸ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τοὺς Ἕλληνας ἁρματολοὺς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν μετὰ τὸ 1825 κλεφτοπόλεμον συγκροτήσαντες σώματα ἐβοήθουν τοὺς Χριστιανοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων. Εἶναι δὲ γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καλησπέριδες* ἢ *Γραμβουσιανοί.* Ε. Γ.

Οὔστγια *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Βάγκα ἐν Ρωσίᾳ, πηγάζων κατὰ τὰ δυτικὰ τοῦ κυβερνείου τοῦ Βολόγκντα καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὸ κυβερνεῖον τοῦ Ἀρχαγγέλου. Ἔχει μῆκος 427 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 93 χλμ. Π. Ν. Π.

Οὔστερ (Uster) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Ζυρίχης. Κάτ. 800, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν. Ἔχει ἐργοστάσια νηματουργίας (βάμβακος), μεταξοϋφαντουργίας καὶ χυτήρια. Π. Π. Κ.

—**Οὔστερ** (Worcester) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. ***Οὐοῦστερ.***

Οὔστερι (Usteri), ***Παῦλος***. Ἑλβετὸς βοτανικὸς καὶ πολιτικὸς (1768—1831). Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἐν Ζυρίχῃ βοτανικοῦ κήπου (1794—1798) καὶ μέλος τοῦ μεγάλου συμβουλίου (1797—1798) καὶ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἑλβετικῆς δημοκρατίας μέλος τῆς γερουσίας καὶ τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου καὶ εἶτα πρόεδρος τῆς συνελεύσεως τῶν ἑλβετικῶν καντονίων. Τῷ 1803 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως καὶ τῷ 1831 ἐξελέγη δήμαρχος Ζυρίχης. Ἐξέδωκε: «Βοτανικὸν περιοδικόν», «Χρονικὰ τῆς βοτανικῆς» (1787—1800) καὶ «Ἐγχειρίδιον ἑλβετικοῦ δημοσίου δικαίου». Γ. Ι. Β.

Οὐστὶ (Usti) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Βοημίᾳ, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Μπιέλα πρὸς τὸν Ἔλβαν. Κάτ. 39.815. Εἶναι πόλις βιομηχανικωτάτη μὲ ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων, χάρτου, ζαχάρεως, μηχανημάτων, ἰδίως δὲ χημικῶν προϊόντων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν καὶ σημαντικὰ κοιτάσματα λιγνίτου μετὰ μεγάλων μεταλλείων ἐκμεταλλευομένων ἐντατικῶς. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει δύο καλοὺς ποταμίους λιμένας, διὰ τῶν ὁποίων διεξάγεται ἐντατικὴ συγκοινωνία καὶ ἀκμαῖον ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ ζωγράφου Ραφαήλου Μένγκς. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν οὐσσιτῶν τῷ 1426. Τῷ 1639 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Τὸ γερμανικὸν αὐτῆς ὄνομα εἶναι *Ἄουσσιχ* (Aussig). Μ. Δ. Β.

Οὔστικα (Ustica) *[Γεωγρ.]*. Ὑπεραπόκεντρος νῆσος τοῦ Σικελικοῦ πελάγους (πλάτ. 38° 43΄ Β., μῆκ. 13°12΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 177: Cefalù to Mazzara), 36 μίλ. ΒΑ. τοῦ Παλέρμο καὶ δυτικωτάτη τῶν Λιπαρῶν, εὑρισκομένη εἰς 55 ὅλα μίλ. Δ. ΒΔ. τῆς ἐξ αὐτῶν Ἀλικοῦδι. Ἐπιμήκης $2^1/_2$ μιλ. καὶ εὐρεῖα $1^1/_2$, εἶναι συντεθειμένη ἐξ ἡφαιστειογενῶν γαιῶν, ἐξαιρετικῶς εὔφορος καὶ ἄριστα καλλιεργημένη. Ἡ ἀκτή της βρίθει μεγίστων καὶ γραφικωτάτων σπηλαίων, ὧν τὰ τοιχώματα ἀποτελοῦνται ἐκ συγκολλήσεως λάβας, ὀστράκων καὶ σταλακτιτῶν. Ἓν τῶν σπηλαίων της τούτων, ἔχον, ὡς καὶ τὰ ἄλλα, βαθεῖαν θάλασσαν ἀντὶ ἐδάφους, εἶναι τόσον μέγα, ὥστε ἐν αὐτῷ εἰσέπλεον καὶ ἐκρύπτοντο τὰ ἁλιευτικὰ τῶν νησιωτῶν πλοῖα κατὰ τὰς βαρβαρικὰς καὶ πειρατικὰς ἐπιδρομάς, αἵτινες ὑπῆρξαν συχνόταται, ὡς τὰ σύγχρονα τοπωνυμικὰ τῆς νήσου (Guardia dei Turchi, Saraceno, Galera κτλ.) μαρτυροῦν. Ὁ πληθυσμὸς (1.900 κάτ., πλὴν τῶν καταδίκων καὶ τῶν φρουρῶν τῶν ἐπὶ τῆς νήσου φυλακῶν) εἶναι συγκεντρωμένος εἰς τὴν κωμόπολιν Santa Maria, ἔχουσαν, παρὰ τὴν μικρότητά της, ὡραίας ὁδούς, σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖον. Ἐπισημοτάτη διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἔχει δύο φάρους καὶ σημαφόρον. Ἡ ὀνομασία της εἶναι παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας τοιαύτης *Ὀστεώδης* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

οὐστιλαγινίδαι (οἱ) (Ustilaginaceae) *[Γεωγρ.]*. Οἰκογένεια *βασιδιομυκήτων* τῆς ὑποτάξεως τῶν *οὐστιλαγινωδῶν.* Τὰ χλαμυδοσπόρια βλαστάνοντα παράγουν ἡμιβασίδιον ἐπίμηκες μὲ ἐγκάρσιά τινα διαφράγματα. Πλευρικῶς πρὸς αὐτὰ γεννῶνται τὰ βασιδιοσπόρια. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πολλὰ γένη, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ *οὐστιλάγον*, πλούσιον εἰς εἴδη σπουδαιότατα ἀπὸ φυτοπαθολογικῆς ἀπόψεως, ὡς προκαλοῦντα τοὺς ἄνθρακας διαφόρων φυτῶν. Ε. Τ. Ε.

οὐστιλαγινώδη (Ustilaginales) *[Βοτ.]*. Ὑποτάξις *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνουσα μύκητας προκαλοῦντας νόσους, καλουμένας ἄνθρακας, διαφόρων φυτῶν καὶ κυρίως τῶν σιτηρῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τὸ μυκήλιον τῶν φυτῶν τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτὰς ὑφάς, ὑελώδεις, πολυτετμημένας, λίαν διακλαδουμένας, ζώσας παρασιτικῶς ἐπὶ ἀνωτέρων φυτῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των, καρποφορεῖ δὲ συνήθως μετὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τοῦ ξενιστοῦ, ὁπότε σχηματίζονται εἰς μεγίστην ποσότητα τὰ χλαμυδοσπόρια, χρώματος καστανοῦ πρὸς τὸ μέλαν, καλυπτόμενα ὑπὸ παχέος ἐπισπορίου. Τὰ χλαμυδοσπόρια εἶναι ἀνθεκτικώτατα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀντέχουν εἰς θερμοκρασίαν +120° Κ. ἐν ξηρῷ καὶ +60°Κ ἐν ὑγρῷ, βλαστάνουν δὲ συνήθως τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐνῷ ἡ βλαστική των δύναμις ὑπερβαίνει τὰ 6 ἔτη. Ἡ ὑπόταξις περιλαμβάνει 2 οἰκογενείας: τὴν τῶν *οὐστιλαγινιδῶν* (ἄνθρακες) καὶ τὴν τῶν *τιλλετιιδῶν* (τερηδόνες). Ε. Τ. Ε.

οὐστιλάγον (τὸ) (Ustilago) *[Βοτ.]*. Γένος *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐστιλαγινιδῶν*, τῆς ὑποκλάσεως τῶν *βασιδιομυκήτων.* Τὰ χλαμυδοσπόρια εἶναι μονοκύτταρα καὶ γεννῶνται ἀπὸ τὴν συνένωσιν καὶ πηκτοποίησιν τῶν μυκηλιακῶν ὑφῶν συνήθως εἰς τὰ ἄνθη τοῦ ξενιστοῦ, κατὰ δὲ τὴν ὡρίμανσίν των εἶναι ἐλεύθερα, ὑπὸ μορφὴν μελανῆς κόνεως. Βλαστάνοντα παράγουν προμυκήλιον μὲ 1—5 διαφράγματα, παραπλεύρως τῶν ὁποίων γεννῶνται τὰ σπόρια. Πολλὰ εἴδη τοῦ γένους εἶναι καταστρεπτικώτατα παράσιτα τῶν σιτηρῶν (ἄνθρακες). Ε. Τ. Ε.

Οὐστιοὺγκ-Βελίκιι *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τῆς ρωσικῆς πόλεως καὶ τοῦ κυβερνείου *Σέβερο-Ντβίνσκ* (βλ. λ.).

Οὔστ-Καμενογκόρσκ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Καζακστάν, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Οὔλμα καὶ Ἴρτυς. Κάτ. (1926) 13.928. Ἔχει ποταμολιμένα, οἰνοπνευματοποιίαν καὶ ἐλαιοτριβεῖα, παράκειται δὲ τῆς πόλεως ἡ μεταλλοφόρος περιοχὴ τοῦ *Ριντέρσκ.* Ἱδρύθη τῷ 1719 ὡς φρούριον κατὰ τῶν ἐπιδρομέων Κιργισίων καὶ Καλμούχων, ἐν αὐτῇ δὲ τελεῖται (Νοέμβριος—Δεκέμβριος) σπουδαία ἐμποροπανήγυρις τῶν Κιργισίων. Π. Ν. Π.

Οὔστ-Κατάβσκιι-*Σαβόντ* *[Γεωγρ.]*. Βιομηχανικὸν κέντρον τοῦ διαμερίσματος τοῦ Οὐράλη ἐν Ρωσίᾳ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Κατὰβ καὶ Ἰουρεζάν. Κάτ. (1926) 6.044, ἅπαντες ἀσχολούμενοι μὲ τὴν σιδηρουργίαν. Π. Ν. Π.

Οὐστουδιζὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης, κειμένη 26 χλμ. πρὸς Α. τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀπὸ ταύτης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁδοῦ. Φέρεται ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς: *Ὄστιζος, Ὀστιδιζός, Ὀστοδιζός, Ὀστουδιζὸς* καὶ *Οὐστουδιζός.* Εἶναι θρᾳκικὸν ὄνομα, ἡ δὲ κατάληξις —διζος ἢ —διζα εἶναι θρᾳκική, σημαίνουσα φρούριον ἢ ὀχυρόν. Κατὰ τὸν Jirecek ἔκειτο ὅπου τὸ νῦν *Πύθιον* (πρῴην Κούλελι), κατὰ δὲ τὸν Λαμπουσιάδην, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἀντικατεστάθη κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ὑπὸ τῆς πόλεως *Τζυειδῶν.* Καταστραφεῖσα καὶ πάλιν κατὰ τὸν ΙΑ΄ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, δὲν ἀνέλαβεν ἔκτοτε. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐκτίσθη τῷ 1560 ἡ κωμόπολις *Χαυσᾶ* ὑπὸ τοῦ Σόκολη Μεχμὲτ πασᾶ, μεγάλου βεζύρου, ἢ κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Χαὺς Μαχμοὺτ πασᾶ, ὁπόθεν καὶ ἡ ὀνομασία Χαυσᾶ. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Α. Θρᾴκης ἡ Χαυσᾶ ὠνομάσθη *Νίκη* καὶ ἦτο ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἀριθμοῦσα 1.416 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Οὐστρὰκ *Μύρσα* *[Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 35° 23΄ Β., μῆκ. 3° 00΄ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to Cape Ferrat), ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Τετουὰν (ἀρχ. Ὀλέαστρον ἄκρον). Εἶναι τὸ *Ἀκρὰθ* τοῦ Πτολεμαίου (Δ, α, 3). Σ. Ε. Λ.

Οὐστράνιτσα, *Στέφανος.* Ἀταμᾶνος τῶν Κοζάκων τῆς Οὐκρανίας (1596—1638). Γενόμενος ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων ἐπολέμησε κατὰ τῶν Πολωνῶν ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του καὶ παρεσκεύασε τὴν μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Μόσχας σύμπραξιν. Ἐφονεύθη ἀγωνιζόμενος. Θ. Β.

Οὔστ-Σύσσολσκ (πρόφ. *Οὔστι Σύσσολσκ*) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τῆς αὐτονόμου δημοκρατίας τῶν Ζυριάνων, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Βιτσέγκντα καὶ Σύσσολκ. Κάτ. (1926) 5.068. Ἔχει ποταμολιμένα, μεγάλας ἐγκαταστάσεις ὑδροπριόνων καὶ ἐξάγει ἅλας καὶ ἀλάβαστρον. Ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ ἱστορικὸν μουσεῖον καὶ ἰνστιτοῦτον λαϊκῆς παιδείας. Πρὸ τοῦ 1929 ἐκαλεῖτο *Σύβτυβκαρ.* Π. Ν. Π.

Οὐσὺ (Ouchy) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἑλβετίας, κειμένη ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Βὼντ (Vaud), παρὰ τὴν λίμνην Λεμάν. Χρησιμεύει ὡς λιμὴν τῆς Λωζάννης, τῆς ὁποίας εἶναι προάστειον καὶ μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἐναερίου σιδηροδρόμου. Κάτ. 1.760. Π. Π. Κ.

Οὔσχορουτ (Uzhorod) *[Γεωγρ.]*· βλ. **Οὐζχορουτ.**

οὒτ (λατ. ut) *[Μουσ.]*. Ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τοῦ φθόγγου ντο, χρησιμοποιουμένη εἰσέτι παρὰ τῶν Γάλλων. Εἶναι ἡ πρώτη λέξις τοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν ὕμνου, οὗτινος τὰς ἀρχικὰς συλλαβὰς ἑκάστου στίχου ἐχρησιμοποίησεν ὁ Γουΐδος τοῦ Ἀρέτσου διὰ τὴν ὀνομασίαν τῶν φθόγγων: **Ut queant laxis κλπ.** Γ. Σ.

Digitized by Google

Οὔτα (Utah) *[Γεώγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Ἰούτα*).

Οὐταμάρο *Κιταγκάβα*. Διάσημος Ἰάπων ζωγράφος τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1754 καὶ ἀπέθανε τῷ 1806. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς ἰαπωνικῆς «ἐστάμπας», ἡ δὲ φήμη του, διαβᾶσα λίαν ἐνωρὶς τὰ σύνορα τῆς πατρίδος του, ἐξηπλώθη καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ὁ Οὐταμάρο ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ ἰαπωνικῇ τέχνῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ξηροῦ ἀκαδημαϊσμοῦ, τὴν εὐφυᾶ καὶ ζωηρὰν προσαρμογὴν πρὸς τὴν πραγματικότητα, τὴν πειρωτισμένην ἀλλὰ καὶ ἐμπαθῆ συγχρόνως σπουδὴν τῆς φύσεως. Τὸ σχέ-

Οὐταμάρο: Σπουδή.
[Συλλογὴ Vever, Παρίσιοι.]

διόν του εἶναι πάντοτε ἄμεμπτον, ὁ δὲ χρωματισμός του, αἰθέριος καὶ πραγματιστικώτατος συγχρόνως, ἀναδίδει δυσπερίγραπτον γοητείαν. Ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν γυναικογράφος τῆς Ἰαπωνίας. Ἐσπούδασε καὶ ἀπέδωκε τὴν Ἰαπωνίδα ὑφ' ὅλας της τὰς μορφάς: ὡς ἡγεμονίδα, ὡς μεγάλην κυρίαν τῆς αὐλῆς, ὡς ἑταίραν καὶ ὡς πτωχὴν γυναῖκα τοῦ λαοῦ, καταπεπονημένην ἀπὸ τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων της καὶ διηυλακωμένην ἀπὸ τὴν στέρησιν καὶ ἀπὸ τὴν σιωπηλὴν θλῖψιν. Μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀναδύονται αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἰδιότητες τῆς γυναικὸς ὑπὸ τὰς μορφάς της ταύτας: ἡ φιλαρέσκεια, ὁ πονηρὸς ἑταιρισμός, ἡ ἁγνότης τῆς μητρικῆς στοργῆς, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ χάρις. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ὅμως ταύτῃ ὁ Οὐταμάρο ὑπερέβη τὰ ὅρια τοῦ καλῶς νοουμένου ρεαλισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ποιητικοῦ οἴστρου μᾶλλον ἢ ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῆς πραγματικότητος ἔφθασεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου ἐν Εὐρώπῃ τύπου τῆς Ἰαπωνίδος γυναικός, ὅστις πόρρω ἀπέχει τῆς ἀληθείας καὶ ὅστις ἐμφανίζεται μὲ ἐντόνως ᾠοειδὲς πρόσωπον, κόμην ἀναδεδεμένην ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς καὶ συγκρατουμένην δι' ἀπειραρίθμων μακρῶν βελονῶν, ὀφθαλμοὺς μόλις διανοιγομένους, στόμα μικρόν, ὡραίας χεῖρας μὲ μακρὰ δάκτυλα καὶ εὐλύγιστον, σχεδὸν ὑψηλόν, σῶμα, πλῆρες ἐξωτικοῦ θελγήτρου καὶ παραδόξου τινὸς ἰσχύος. Ἐναργέστερον ἢ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καταφαίνεται ἡ μεγίστη δεξιοτεχνία τοῦ Οὐταμάρο ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν φυσικῶν προτύπων μετ' ἀληθοῦς αἰσθήματος, συγκινούσης αὐθορμησίας καὶ βαθείας αἰσθήσεως τοῦ γραφικοῦ στοιχείου εἰς τὰς τρεῖς ζωγραφικάς του συλλογάς, εἰς τὰς ὁποίας περιγράφων καὶ ἀπεικονίζων τοὺς κόσμους τῶν ἐντόμων, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων εὑρίσκει εὐκαιρίαν νὰ δημιουργήσῃ τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς συμφωνίας, πλήρεις μεγαλοπρεποῦς ρυθμοῦ καὶ δονουμένας ἀπὸ τὰς ἀπηχήσεις τοῦ ἐξαισίου θαύματος τῆς φύσεως. Αἱ τρεῖς αὗται συλλογαὶ τιτλοφοροῦνται: «Ἔντομα κατ' ἐκλογήν», «Οἱ ἑκατὸν φωνασκοί» καὶ «Αἱ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἄμπωτιν». Ἕτεραι συλλογαὶ τοῦ Οὐταμάρο, δικαιολογοῦσαι τὰ γνωρίσματα τοῦ καλλιτέχνου, ὅσα προλαβόντως ἐθεωρήσαμεν ὡς ἄκρως χαρακτηριστικὰ τοῦ ταλάντου του, εἶναι: «Αἱ μητρικαὶ σκηναί», «Τὸ ἡμερολόγιον τῶν πράσινων σπιτιῶν», «Τὰ ἄνθη τῶν τεσσάρων ἐποχῶν», «Τὰ μεγάλα κεφάλια» καὶ «Αἱ ὧραι». Ἡ τέχνη τοῦ Οὐταμάρο ἐν τῷ συνόλῳ της διαπνέεται ἀπὸ εὐγενές, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον συγκλονιστικόν, ρῖγος ποιήσεως δονουμένης ἀπὸ ἡδονιστικὴν ὡραιοπάθειαν· κατορθώνει δὲ νὰ συνδυάσῃ τὸν ἰσχυρόν της ρεαλισμὸν πρὸς ἰδεαλιστικήν τινα, αὐξομειουμένην κατὰ τὰ θέματα καὶ τὰς περιστάσεις, γοητείαν, ἥτις προσδίδει εἰς αὐτὴν ἕνα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἀνωτερότητος. Κατὰ τὸ τέλος τῆς καλλιτεχνικῆς του σταδιοδρομίας ὁ Οὐταμάρο, ἐπανερχόμενος συνεχῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἢ ὁμοίων θεμάτων, ἐδημιούργησεν ἀποκρυσταλλωμένους τινὰς τύπους, οἵτινες τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν συμβατικότητα. Ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ του παραμένει ὡς διδάσκαλος τοῦ σχεδίου, τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἐκφράσεως Μαθηταὶ καὶ μιμηταί του ὑπῆρξαν πολλοί, ἐν οἷς ὁ *Γεϊσὶ* (1764—1829) καὶ ὁ *Οὐταγκάβα Τογιοκούνι* (1769—1825).

[*Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου*, «Οὐταμάρο» ἐν «Νέᾳ Ἑστίᾳ» τόμ. Α′, 1927.] Ι. Μ. Π.

Οὔτα-ναπισθὶμ *[Βαβυλ. Μυθολ.]*. Ὁ Νῶε τῆς βαβυλωνιακῆς περὶ κατακλυσμοῦ παραδόσεως. Εἰς τὸ μακρὸν ποίημα τοῦ Γιλγαμὲς ἀφηγεῖται εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Οὐρούκ πῶς ἀπέκτησε τὴν ἀθανασίαν. Εἶναι ὁ Ξίσουθρος τοῦ Βεροσσίου, εἰς ὃν ὁ θεὸς Βὴλ διέταξε τὴν ναυπήγησιν πλοίου. Ἐντὸς τούτου ἔθηκε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὰ σπέρματα τῶν ὄντων. Ἐπῆλθεν ὁ κατακλυσμός, ὃν τὸ ποίημα περιγράφει ζωηρότατα, καὶ ὅταν ἀπεσύρθησαν τὰ ὕδατα εὑρέθη τὸ πλοῖον εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἀρμενίας. Ἐκεῖ ὁ Οὔτα-ναπισθίμ, ἡ γυνή του καὶ ὁ πλοηγὸς ἀνηρπάγησαν καὶ ἀπεθεώθησαν. Γ. Λ. Α.

Οὐτάχη (Utah) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Βραχωδῶν Ὀρέων. Κάτ. 507.847. Ἔχει ἔκτασιν 128.000 τετρ. χλμ. καὶ εἶναι πλουσία εἰς χαλκόν, ἄργυρον, μόλυβδον, ἄνθρακα καὶ χρυσόν. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ *Κολοράντο*. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ *Σὼλτ Λαίηκ Σίτυ*. Ε. Σ.

οὐταχίτης (ὁ) (Utahit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πιθανῶς ὅμοιον κατὰ τὴν χημικὴν σύστασιν πρὸς τὸν καρφοσιδηρίτην. Ἀπαντᾷ εἰς μικροτάτους ρομβοεδρικοὺς κρυστάλλους καὶ εἰς λεπιδοειδῆ συσσωματώματα μὲ χρῶμα κίτρινον ἐπὶ χαλαζίου εἰς τὸ Utah, τὴν Χιλὴν κ. ἀ. Γ. Β.

Οὐτγκοὺ μπουρνοὺ *[Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς νοτίου ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 22′ Β., μῆκ. 28° 40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), Δ. τῶν Μουδανιῶν καὶ ΝΑ. τῆς Ἰμραλῆ Ἀντᾶ (Καλολίμνου). Σ. Ε. Λ.

οὔτε· σύνδεσμ. ἀρνητ. συμπλεκτικὸς (κατ' ἀκρίβειαν προϋποθέτει καὶ ἕτερον *οὔτε*): «δὲν ἔχομεν οὔτε ψωμὶ οὔτε λάδι», «οὔτε νὰ σὲ ἰδῶ οὔτε νὰ σ' ἀκούσω θέλω»· || ἐπιδοτικὸς ἀντὶ τοῦ *οὐδέ*: «δὲν ἀξίζει οὔτε μιὰ δεκάρα», «δὲν εἶπε οὔτε γρῦ».

Οὐτζαῒν (Ujjain) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ πολιτείᾳ Γκουάλιορ τῶν Κεντρικῶν Ἰνδιῶν, πρῴην πρωτεύουσα τῆς Γκουάλιορ καὶ τοῦ ἀρχαίου κράτους Μάλουα, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σίπρα, συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Κάντουα. Εἶναι περιτετειχισμένη καὶ ἔχει ἐξαιρέτους ἰνδικοὺς ναοὺς καὶ μωαμεθανικὰ τεμένη. Ἔξω τῶν τειχῶν εὑρίσκεται τὸ ἀρχαῖον ἀστεροσκοπεῖον. Ε. Σ.

Οὐτζέντο (Ugento) *[Γεωγρ.]*. Ἰταλικὸν χωρίον τοῦ νομοῦ Ὀτράντο, 5 χλμ. ἔνδον τῆς ἀκτῆς τῆς Ἰαπυγίας χερσονήσου καὶ μεταξὺ Σάντα Μαρία ντὲ Λέουκα (ἀρχ. Λευκὰ) καὶ Γκαλίπολι (ἀρχ. Καλλίπολις). Εἶναι τὸ *Οὔξεντον* ἢ *Οὔζεντον* τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 76, Nobbe). Σ. Ε. Λ.

— **Οὐτζέντο ὕφαλος.** Κυνδυνωδεστάτη ὕφαλος τῆς ἀνατολικῆς παραλίου τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος (Secche Ugento: πλάτ. 39° 50′ Β., μῆκ. 18° 10′ Ἀν,, χάρτ. ἀγγλ. 198: Policastro to Santa Maria di Leuca), εἰς 2 μίλ. πρὸ τῆς παραλίας τοῦ χωρίου, ἔχουσα δὲ μόλις 1 μετρ. ἐλάχιστον βόλισμα. Οἱ φάροι Σὰν Ἀνδρέα ντὶ Γκαλλίπολι καὶ Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα προβάλλουσιν ἐπ' αὐτῆς σταθερὸν ἐρυθρὸν φῶς διὰ τὴν ἔνδειξιν τῆς θέσεως τῆς ἐπισημαινομένης προσθέτως καὶ διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα. Σ. Ε. Λ.

Οὐτζίτζι (Ujiji, Udschidschi) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀφρικῆς, πρότερον ἀνήκουσα εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, ἀπὸ τοῦ 1916 οὖσα ὑπὸ βελγικὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν καὶ τῷ 1921 προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ ὑπὸ βρεττανικὴν ἐντολὴν ἔδαφος τῆς Ταγκανίκας. Κατοικεῖται ὑπὸ τῶν βαντουΐδων νέγρων Βατζίτζι, ἀσχολουμένων μὲ τὴν καλλιέργειαν (φοίνικες, σακχαροκάλαμον, γεώμηλα, κ. ἄ.) καὶ τὴν λιμνοπλοΐαν. Πρωτεύουσα *Οὐτζίτζι*.

— **Οὐτζίτζι** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Α. Ἀφρικῆς ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς λίμνης Ταγκανίκας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. (1926) 25.000 περίπου. Διετέλεσε κεντρικὸς σταθμὸς τῶν ἐμπόρων ἁπάσης τῆς παραλιμνίου περιοχῆς καὶ τέρμα τῆς ἐκ Ντάρ-ς-Σαλὰμ σημαντικῆς ὁδοῦ καραβανίων, ἐγένετο δὲ παρὰ τῶν Ζανζιβαρηνῶν Ἀράβων (α′ ἥμισυ τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος) ἕδρα τοῦ ἐν Ἀφρικῇ δουλεμπορίου καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἐλεφαντοστοῦ. Τῷ 1858 ἔφθασαν ἐν αὐτῇ οἱ πρῶτοι γνωρίσαντες τὴν Ταγκανίκαν Εὐρωπαῖοι Ριχάρδος Μπῶρτον καὶ Ἰωάννης Σπὴκ καὶ τῷ 1869 ἐξηρεύνησεν αὐτὴν ὁ Δαυῒδ Λίβινγκστον. Π. Ν. Π.

— **Οὐτζίτζι** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς λίμνης *Ταγκανίκας* (βλ. λ.).

Οὔτζντα (Oudjda, Udjdha) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ γαλλικοῦ Μαρόκου, 10 χλμ. ἀπὸ τῶν συνόρων τῆς Ἀλγερίας, εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Κουντιὰτ-ἐλ-Χσοντρὰ (εἰς ὕψος 638 μ.). Κάτ. (1926) 19.976, ὧν 8.780 Εὐρωπαῖοι καὶ 3.000 Ἰουδαῖοι. Κεῖται ἐν μέσῳ εὐφόρων κήπων καὶ ἐλαιώνων, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τύνιδος—Καζαμπλάνκας, ἐξάγουσα δέρματα, ζῷα, ἔριον κ. ἄ. Ἔχει ὀχυρώτατον φρούριον (*Κασμπὰχ*) μὲ 5 πύλας, ἀνακαινισθὲν τῷ 1897, τέμενος τοῦ Ἀφρικανοῦ κατακτητοῦ Σιντὶ-Ὀκμπὰ-μπὲν-Ναφὰ καὶ πλείστας μονὰς (κουμπὰ) ἔξω τῆς πόλεως, ὧν ἐξέχουν ἡ τοῦ Σιντὶ-Χασὰν πρὸς Β καὶ ἡ τοῦ Σιντὶ-ἄμπντ-ἐλ-Οὐαχὲντ πρὸς ΝΑ. Ἱδρύθη τῷ 994, τῷ 1795 περιῆλθεν εἰς τοὺς Μαροκηνούς, τῷ 1844 ἐγένετο παρ' αὐτὴν ἡ μάχη τοῦ *Ἰσλῦ* (βλ. λ.), τῷ 1903 διετέλεσεν ὑπὸ τὸν διαβόητον Μποὺ-Χαμάρα καὶ τὴν 29 Μαρτίου 1907 κατελήφθη παρὰ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸν Λυωταί. Εἰς Οὔτζνταν συνῆλθε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1926 ἡ προκαταρκτικὴ συνδιάσκεψις Ριφανῶν, Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν, μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἄμπντ-ἐλ-Κρίμ. Π. Ν. Π.

Οὐτῆ, ἢ *Οὐτὶ* *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀρχαίας (Μεγάλης) Ἀρμενίας, ἡ *Ὠτηνὴ* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, περιλαμβάνουσα τὰς τέως ρωσικὰς ἐπαρχίας Καζαχί, Σαμσαντὸλ καὶ Ἀϊριοὺν τοῦ Καυκάσου, ἀποτελοῦσα δὲ σήμερον μέρος τοῦ κράτους τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, μὲ κυριωτέραν πόλιν τὴν Ἐλισαβετπόλ. Ν. Μ.

Οὐτηγοῦροι (οἱ). Φυλὴ βουλγαρική. Τὸ κράτος τῶν Οὐτηγόρων ἦτο τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο (τὸ ἕτερον τῶν *Κουτρηγούρων*) πρώτων γνωστῶν κρατῶν, ἱδρυθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε′ αἰῶνος, παρὰ τὴν Ἀζοφικήν. Μὲ τοὺς Οὐτηγούρους, ἰσχυροτέρους τῶν Κουτρηγούρων, φέρεται συμμαχήσας καὶ ὁ Ἰουστινιανός. Ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἀβάρους καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Βουχάρας. Ἐπαναστατήσαντες, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου χαγάνου τῶν Τούρκων, ἐπανέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των (582) καὶ ἵδρυσαν νέον κράτος ὑπὸ τὸν Κουβράτ, ἐκχριστιανισθέντα εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅστις, τῇ βοηθείᾳ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, συνήνωσεν ὅλα τὰ βουλγαρικὰ φῦλα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Τούτου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἀσπάρουχ, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου βουλγαρικοῦ βασιλείου εἰς τὴν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου χώραν (679). Τ. Β.

οὔτι (τὸ) (ἀραβ. *οὔτ*)· μουσικὸν ὄργανον, τὸ λαοῦτο.

Οὔτια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἱσπανίας τῆς Βαιτικῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδητανῶν (*Πτολεμ.* Β, δ, 12, Nobbe). Εἶναι ἡ σύγχρονος Cabeza de Juan. Ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ *Οὐνία* καὶ *Οὐγία*. Σ.Ε.Λ.

οὐτιδανός, *—ή, —όν·* ὁ οὐδενὸς ἄξιος, πρόστυχος, ποταπός, φαῦλος, κοιν. *τιποτένιος*.

οὐτιδανότης, *—ητος* (ἡ)· ποταπότης, φαυλότης.

Οὐτίδαυα (Utidava) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δ. Δακίας παρὰ τὸν ποταμὸν Μάρισον (νῦν Μάρος), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὔτικα (Utica) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μοχώκ. Κάτ. 111.000 περίπου. Ἔχει ἀξιοσημείωτα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ βιομηχανίαν πλεκτῶν εἰδῶν.

Οὐτικὴ (Utika) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τύνιδος (βλ. λ. *Ἰτύκη*).

Οὐτίκνα (Uticna) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Νουμιδίας ἐν Βυζακηνῇ (νῦν Νότιος Τύνις), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον «ὑπὸ τὴν πόλιν Ἀδρούμητον», νῦν Σοῦσσα. Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Ὄϋτιν (Eutin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τῆς εἰς τὸ κράτος τοῦ Ὀλδεμβούργου ἀνηκούσης περιοχῆς τῆς Λυβέκης, κειμένη εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λυβέκη—Κίελον. Κάτ. 6.850 (1925). Ἔχει ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, βιβλιοθήκην (33.000 τ.) καὶ βιομηχανίαν ἐπίπλων, μηχανῶν καὶ συντετηρημένου γάλακτος. Θ. Κ.

Οὔτιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς περσικός, κατοικῶν ἀνατολικῶς τῆς Σουσιανῆς, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Περσίας, ὁ αὐτὸς πιθανῶς μὲ τοὺς *Οὐξίους* (βλ.λ.). Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

Οὔτις *[Μυθολ.]*. Πλαστὸν ὄνομα τοῦ πολυμηχάνου *Ὀδυσσέως*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηπάτησε τὸν κύκλωπα Πολύφημον, ἔχον τὴν ἔννοιαν τοῦ οὐδείς, κανεὶς (*Ὁμ.* Ὀδυσσ. ι, 366 κ.ἑξ.). Α. Θ. Σ.

Οὐτλιοὺκ-λιμὰν *[Γεωγρ.]*. Στομαλίμνη τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης (πλάτ. 46°20′ Β., μῆκ. 35°15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2234: Sea of Azov), μυχὸς τοῦ κόλπου Ζενιτσιέσκ (ἀρχ. Λείανον). Κλασσικὸς τύπος τῆς κολπώσεως τῆς διεθνῶς ὀνομαζομένης Λιμάν. Ἐν τῷ μυχῷ της ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία *Ἄκρα Πόλις* (*Πτολ.* Γ′ ε′ 12, Nobbe), ἄλλη ἢ ἡ ἐπὶ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (*Ἀνων.* Περίπλ. Εὐξ. 50). Σ.Ε.Λ.

Οὐτλιούσκης (ρωσ. προφ. *Οὐτλγιοὺκ*) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, ἐκβάλλων εἰς τὸν βορειότατον μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου (*Οὐτλγιοὺκ-Λιμὰν*) ἐν τῇ Ἀζοφικῇ θαλάσσῃ. Ὁ ποταμὸς ρέει κατὰ τὰ ἀνατολικὰ ἄκρα τῆς νογκαϊκῆς στέππης, ὁ δὲ λιμήν, μέγας καὶ κλειστός, περιβάλλεται ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς στερεᾶς τελματωδῶν λιμνῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ ὑπὸ τῆς χερσονήσου *Μπιργιούτς*, ἔχων τὸ ἄνοιγμά του κατὰ τὰ ΝΔ. Π. Ν. Π.

Οὒτ-Ναπιστὶ *[Μυθολ.]*. Μυθικὸν πρόσωπον τῶν Βαβυλωνίων, πρόγονος τοῦ *Γιλγαμὲς* (βλ. λ.).

«Οὐτοπία». Τίτλος ἔργου κοινωνιολογικοῦ τοῦ *Θ. Μώρου* (βλ. λ.), ἐκδοθέντος τῷ 1518. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴν τῆς ἠθικῆς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ (humanismus) εἰς τὸ μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα: τὴν ὀργάνωσιν τουτέστι τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας γενικῶς καὶ τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας εἰδικώτερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς φεουδαλικῆς εἰς τὴν ἀστικὴν οἰκονομίαν. Ἡ «Οὐτοπία» διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὸ πρῶτον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ τρωτὰ τῆς κοινωνίας, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ εἰδικώτερον τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Τὸ δεύτερον μέρος περιγράφει τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς προτύπου κομμουνιστικῆς κοινωνίας. Ἡ μορφὴ τοῦ βιβλίου εἶναι διηγηματική. Τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι ὁ Ραφαὴλ Ὑτλόθεος, μέγας περιηγητὴς καὶ ἀνθρωπιστὴς φιλόσοφος, ἐκ πεποιθήσεως κομμουνιστής, σοφὸς μελετητής, κάτοχος ἀρίστης ἑλληνικῆς παιδείας. Αὐτὸς ἀνακαλύπτει τὴν Οὐτοπίαν, νῆσον ἰδεώδους κοινωνικῆς ὀργανώσεως, καὶ δεικνύει τὴν τελειότητά της. Τὸ δεύτερον πρόσωπον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θωμᾶς Μῶρος, ὅστις συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ ἀσκουμένην κριτικὴν τοῦ ὑπάρχοντος καθεστῶτος, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει πάντοτε τὸ πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον τοῦ κομμουνισμοῦ, οὔτε υἱοθετεῖ ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ προτεινομένας μεθόδους. Τὸ τρίτον πρόσωπον εἶναι ὁ Πέτρος Αἰγίδιος, μορφωμένος ἔμπορος, συντηρητικοῦ πνεύματος, καλὸς Χριστιανὸς καὶ καλὸς πολίτης, ἱκανοποιημένος μὲ τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν πραγμάτων. Ἀλλ᾽ ὁ ρόλος του εἶναι δευτερεύων, διότι ἡ κατάστασις δὲν ἐπιδέχεται καμμίαν θεωρητικὴν ὑπεράσπισιν. Οὕτω ἡ «Οὐτοπία» δεικνύει δύο κύρια ρεύματα: τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως. Ὁ Ὑτλόθεος εἶναι πεπεισμένος ὅτι «ἐκεῖ ὅπου ἡ κτῆσις εἶναι ἀτομικὴ καὶ τὸ χρῆμα τὸ μέτρον ὅλων τῶν πραγμάτων, εἶναι δύσκολος ἢ σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἐξασφάλισις διὰ τὴν κοινότητα δικαίας κυβερνήσεως καὶ εὐδαιμονίας». Ὁ Μῶρος, ἀπ᾽ ἐναντίας, φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, καίτοι δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σύμφωνος πρὸς ὅ,τι ὑποστηρίζει ὁ Ὑτλόθεος, ἀναγκάζεται ν᾽ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν Οὐτοπίαν πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεθύμει σφόδρα νὰ ὑφίσταντο καὶ εἰς τὴν χώραν του.

Ἡ *Οὐτοπία* (*Εὐτοπία* θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ κατὰ τὸν Μῶρον, ὡς χώρα εὐδαιμονίας) διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Οὐτόπου, ὅστις τὴν μετέτρεψεν ἀπὸ ἄγονον καὶ πτωχὴν εἰς εὐδαίμονα, διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ διὰ τῆς ἀγωγῆς. Διαιρεῖται εἰς 54 διαμερίσματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ μία ὡραία πόλις. Οἱ κάτοικοι λαλοῦν ὅλοι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ ἔχουν τὰ αὐτὰ ἔθιμα καὶ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Ἡ ἰσότης αὕτη εὐνοεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου ὑπάρχει ἡ πρωτεύουσα Ἀμαύρωτος. Ἡ δημοκρατία τῆς Οὐτοπίας εἶναι δημοκρατικὴ ὁμοσπονδία αὐτονόμων πολιτειῶν. Οἱ νόμοι εἶναι ἐλάχιστοι καὶ γνωστοὶ εἰς ὅλους, ἀλλ᾽ ἐπαρκοῦν πλήρως. Ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἐκ συμβουλίου ἐξ 162 μελῶν (3 μέλη ἐξ ἑκάστου διαμερίσματος), ἀλλ᾽ ἡ πραγματικὴ διοίκησις εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τῶν τοπικῶν κυβερνήσεων. Κάθε διαμέρισμα περιλαμβάνει 6.000 οἰκογενείας (μὲ οὐχὶ πλείονα τῶν 40 μελῶν ἑκάστην), διευθυνομένας ὑφ᾽ ἑνὸς pater familias καὶ μιᾶς materfamilias. Ἑκάστη ὁμὰς ἐκ 30 οἰκογενειῶν ἐκλέγει ἀνὰ ἕνα φύλαρχον, ἡ δὲ συνέλευσις τῶν φυλάρχων τὸν προϊστάμενον τοῦ διαμερίσματος, ἰσόβιον ὄντα. Δέκα ὁμάδες, ἐκ 30 οἰκογενειῶν, ἐκλέγουν ἕνα ὑπερφύλαρχον, ὅλοι δὲ ὁμοῦ οἱ ὑπερφύλαρχοι ἀποτελοῦν τὸ συμβούλιον τοῦ διαμερίσματος. Βάσιν οἰκονομικὴν τῆς κοινότητος ἀποτελεῖ ἡ γεωργία. Κάθε πολίτης τῆς Οὐτοπίας ἔχει θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν γνῶσιν αὐτῆς ὑποχρεωτικῶς. Ἐκτὸς τῆς γεωργίας, κάθε κάτοικος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καὶ τέχνην τινά: ὑφαντοῦ ἢ σιδηρουργοῦ ἢ κτίστου ἢ μυλωθροῦ, διότι δὲν χρειάζονται ἄλλαι διὰ τὴν Οὐτοπίαν, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι ἁπλῆ καὶ ἡ πολυτέλεια ἄγνωστος. Οἱ μὴ ἐργαζόμενοι οὐδὲ ἐσθίουν. Ἡ ἐργασία εἶναι ἑξάωρος δι᾽ ὅλους, ἐξαιρουμένων τῶν ἀσθενῶν, τῶν γερόντων καὶ τῶν σπουδαστῶν. Αἱ ἀποκρουστικαὶ καὶ βαρεῖαι ἐργασίαι ἐκτελοῦνται ὑπὸ δούλων, οἱ ὁποῖοι ἢ εἶναι πρῴην πολῖται καταδικασθέντες εἰς θάνατον διὰ βαρὺ ἔγκλημα κατὰ τῆς κοινότητος, ἢ πτωχοὶ ξένοι ἐργάται, πρὸς οὓς ἡ συμπεριφορὰ εἶναι πολὺ καλή. Οἱ ξένοι ἔχουν τὸ δικαίωμα, ὁπόταν θελήσουν, νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των. Ἡ πολυγαμία ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς, ἡ δὲ μοιχεία τιμωρεῖται μὲ ὑποδούλωσιν. Πρὸ τοῦ γάμου γίνεται αὐστηρὰ ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς ἁγνείας τῶν ἠθῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Οὐτοπίας θεωροῦν τὸν πόλεμον ὡς χονδροειδῆ βαρβαρότητα, ἀλλ᾽ ἀσκοῦνται στρατιωτικῶς δι᾽ ἀμυντικοὺς μόνον σκοπούς. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι᾽ ὅλους. Τὰ παιδία ἐκμανθάνουν μουσικήν, λογικήν, ἀριθμητικήν, γεωμετρίαν, ἀστρονομίαν καὶ γεωγραφίαν. Οἱ διακρινόμενοι μαθηταὶ ἐπιδίδονται εἰς περαιτέρω σπουδὰς καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένοι χειρωνακτικῆς ἐργασίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Οὐτοπίας παραδέχονται τὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τοῦ στωϊκισμοῦ καὶ ἀπολαύουν πλήρους θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Τοῦτο εἶναι ἐν συντόμῳ τὸ σχέδιον μιᾶς μελλοντικῆς πολιτείας, ὅπερ συνέλαβεν ὁ Θωμᾶς Μῶρος. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἰδεώδους νήσου (*Οὐτοπία*=οὐ τόπος, ἡ οὐδαμοῦ ὑπάρχουσα) ἐπεκράτησε νὰ καλῆται *οὐτοπία* γενικῶς κάθε μὴ πραγματοποιήσιμον σχέδιον, εἰδικώτερον δὲ κάθε σχέδιον κοινωνικῆς ὀργανώσεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς πραγματικότητος παρεχομένας δυνατότητας. Ὁ Μῶρος ἐν πολλοῖς ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς πλατωνικῆς «Πολιτείας». Ἐξ αὐτοῦ οὐτοπιστικαὶ ἐκλήθησαν καὶ ἄλλαι συλλήψεις ἰδεωδῶν πολιτειῶν, ὡς ἡ «Ἡλιούπολις» (Civitas solis) τοῦ Θ. *Καμπανέλλα* (βλ. λ.), ἡ «Ἰκαρία» τοῦ Στ. *Καμπὲ* (βλ.λ.) κλπ. Οὐτοπισταὶ ἐχαρακτηρίσθησαν καὶ ὅλοι οἱ πρὸ τῶν Κ. Μὰρξ καὶ Φ. Ἔνγκελς σοσιαλισταί, ὡς ὁ Σαὶν-Σιμόν, ὁ Φουριέ, ὁ Ὄουεν κλπ., ἅτε μὴ στηρίζοντες τὰ σοσιαλιστικά των σχέδια ἐπὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος, ὅπερ ἐπεδίωκον νὰ μεταβάλλουν. Θ. Π.

οὐτοπικός,—*ή*,—*όν*· ὁ προσιδιάζων εἰς τὴν *οὐτοπίαν* (βλ. λ.), ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος πραγματοποίησιν· «οὐτοπικὸς σοσιαλισμός», ὁ πρὸ τοῦ Κ. Μὰρξ καὶ Φ. Ἔνγκελς σοσιαλισμός, βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ πόθος βελτιώσεως τῆς κοινωνίας ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων αὐθαιρέτων καὶ μὴ πραγματοποιησίμων (βλ. λ. *σοσιαλισμός*).

οὐτοπιστής,—*ίστρια*· ὁ ὀπαδὸς *οὐτοπίας* (βλ.λ.)· ὁ ὀπαδὸς οὐτοπικῶν σχεδίων· ἢ μὴ ἐχόμενος τῆς πραγματικότητος.

οὗτος, *αὕτη*, *τοῦτο*· ἀντων. δεικτική, ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος, κοιν. τοῦτος καὶ αὐτός: «ὁ ἄνθρωπος οὗτος» δηλ. περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦμεν· || ἐνίοτε ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν *ἐκεῖνος*: «ποιὸ θέλεις, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο;», «πότε τοῦτο πότε κεῖνο»· || φρ. «μετὰ τοῦτο» ἢ «μετὰ ταῦτα» κατόπιν· || «ἐν τούτοις ἢ «μόλα ταῦτα», ὡς ἀπόδοσις τοῦ *εἰ καὶ* ἢ *μόλον ὅτι*· || «ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ» ἢ «ἐν τῷ μεταξὺ» κατὰ τὸν μεταξὺ χρόνον· || «πρὸς τούτοις» κοντὰ ᾽ς αὐτά, ἀκόμη· || «ἐπὶ τούτῳ» ἐπίτηδες: «ἐπὶ τούτῳ ἦλθε».—Ἐπίρρ. ***οὕτως***.

οὑτοσί, *αὑτηί*, *τουτί*· ἡ δεικτ. ἀντων. *οὗτος* μετὰ προσσχηματισμοῦ *ι*, ὅδε, αὐτὸς ἐδῶ.

Οὐτρακβισταὶ (οἱ). Καθολικὴ αἵρεσις (βλ. λ. *Καλιξτινοί*).

Οὐτρέρα (Utrera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης. Κάτ. 20.800. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης πεδιάδος καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Ἀνδαλουσίας εἰς σιτηρά, εἰς ἔλαια, λαχανικά, ἑσπεριδοειδῆ καὶ γεωργικὰ ἐν γένει προϊόντα, ἔχουσα ἀκμαίαν βιομηχανίαν ὀνομαστῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, σαπώνων, ἐλαίων, οἴνων καὶ διεξάγουσα ζωηρότατον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἰδίως μετὰ τῆς Ἀμερικῆς. Ἔχει ἐρείπια μεσαιωνικῶν τειχῶν καὶ πολλὰ παλαιὰ καὶ νεώτερα ἐνδιαφέροντα κτήρια, καθὼς καὶ ναούς. Εἶνε πόλις παλαιά, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὡς ἀποικία τῶν Ρωμαίων, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο *Βαῖτις*. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκλήθη Utriculo ἢ Utricula, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀράβων *Γκατρέρα*. Μ. Δ. Β.

Οὐτρέχτη (Utrecht, προφ. Ὕτρεχτ) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Ὁλλανδίας, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν νομῶν τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ὁλλανδίας καὶ τῆς Γκέλντερλαντ καὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Ζόϊντερζε. Ἔχει ἔκτασιν 1.386 τ. χλμ. καὶ 384.574 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Εἶναι ἐκ τῶν μικροτέρων νομῶν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν μᾶλλον πυκνοκατῳκημένων μερῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινόν, εἴς τινα σημεῖα χαμηλότερον τῆς θαλάσσης καὶ ἑλώδες, μόνον δὲ πρὸς τὰ Α. καὶ ΝΑ. ἐμφανίζει λόφους τινὰς ὕψους 60 μ. Ἀρδεύεται πλουσίως ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, τοῦ *Ρήνου*, τοῦ *Βέχτ*, τοῦ *Ἄμσταλ*, τοῦ *Ὕπνελ* καὶ ὑπὸ πολλῶν διωρύγων, τὰ δὲ θαυμάσια ἐν αὐτῷ ἐκτελεσθέντα ἀποξηραντικὰ ἔργα μετέβαλον πλεῖστα ἕλη εἰς εὐφορώτατα «πόλντερ». Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἀκμάζει ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία, παράγονται δὲ κυρίως σιτηρά, οἶνος, καπνὸς καὶ γεώμηλα, καθὼς καὶ λίνον, ὀπῶραι καὶ ἄφθονα ἄνθη. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει ἐργοστάσια βαμβακερῶν, μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων, συμπεπυκνωμένου γάλακτος, ἀλεύρων καὶ κατεργασίας καπνῶν. Εἶναι ἐκ τῶν ἱστορικωτέρων νομῶν τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων, οἵτινες ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας τῷ 1579. Ὁ νομὸς κατεστράφη πολλάκις ὑπὸ πλημμυρῶν, αἱ μεγαλύτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τοῦ 1570 καὶ τοῦ 1825.

—2) Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ἀπόστασιν 57 χλμ. ΒΑ. τῆς Χάγης καὶ 36 χλμ. ΒΑ. τοῦ Ρόττερνταμ. Κάτοικοι 151.055. Κεῖται ἐπὶ διακλαδώσεως τοῦ Ρήνου, ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης πεδιάδος, καὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ κόμβος πολλῶν διωρύγων. Ἔχει σχῆμα σχεδὸν τετράγωνον καὶ περιβάλλεται ὑπὸ διώρυγος, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη ἐξ ἀρχαίας τάφρου, ἥτις ἀπετέλει τμῆμα τῶν ὀχυρωματικῶν της ἔργων, περιεβάλλετο δὲ ἄλλοτε καὶ ὑπὸ τειχῶν, τὰ ὁποῖα, κατεδαφισθέντα τῷ 1830, μετεβλήθησαν εἰς ὡραίους περιπάτους. Τὰ τείχη ταῦτα ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἰσχυρῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ πλέον προκεχωρημένον στρατηγικὸν σημεῖον τῆς ἀμύνης τοῦ Ἄμστερνταμ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ δύο διωρύγων, συνδεομένων διὰ γεφυρῶν. Αἱ διώρυγες αὗται μετὰ τῶν γεφυρῶν των προσδίδουν ἐξαιρετικὴν γραφικότητα εἰς τὴν Οὐτρέχτην. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, ἔχουσα πολλὰς παλαιὰς ἐνδιαφερούσας οἰκίας καὶ μέγαρα καὶ μεγάλης ἀξίας μνημεῖα. Ἔχει ὑπὲρ τὰς 20 ἐκκλησίας, ὀνομαστοτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ γοτθικοῦ ρυθμοῦ μητρόπολις τοῦ 1254, ἔχουσα 42 κώδωνας, ὧν ὁ μεγαλύτερος ζυγίζει 8.000 χιλιόγραμμα. Ἐπὶ τοῦ πύργου τῆς μητροπόλεως ἔχει ἐγκατασταθῆ μετεωρολογικὸς σταθμός. Παρὰ τὴν μητρόπολιν, ἑνούμενον μετ᾽ αὐτῆς διὰ στοᾶς ἐν σχήματι σταυροῦ, ὑπάρχει τὸ περίφημον πανεπιστήμιον τῆς Οὐτρέχτης, ἱδρυθὲν τῷ 1633. Τοῦ πανεπιστημίου τούτου τὸ νέον κτήριον ἐπὶ τῆς Ντόμπλατς, παλαιοῦ ὀλλανδικοῦ ρυθμοῦ, ἐκτίσθη τῷ 1894 καὶ ἔχει ὡραῖον μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας, φυσιολογικὸν ἐργαστήριον, πλουσιωτάτην καὶ σπουδαίαν βιβλιοθήκην μετὰ 200.000 τόμων καὶ 1.500 σπανίων χειρογράφων, ἐγκαστασταθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1807 εἰς ἰδιαίτερον μέγαρον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως Λουδοβίκου - Ναπολέοντος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κτηρίων της εἶναι ἡ παλαιὰ Ἀκαδημία, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς ὁποίας ὑπεγράφη τῷ 1759 ἡ «Ἕνωσις τῆς Οὐτρέχτης», ἡ οἰκία ὅπου ἐγεννήθη ὁ πάπας Ἀδριανὸς ΣΤ′, τὸ δικαστικὸν μέγαρον, κτισθὲν τῷ 1837 ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ περίφημος μονὴ τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ μουσεῖον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, πολύτιμον διὰ τὴν θρησκευτικὴν καλλιτεχνικὴν ἱστορίαν ἐν Ὁλλανδίᾳ, τὸ μουσεῖον τῆς ἑταιρείας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, μετὰ ὡραίας συλλογῆς πινάκων ἀνηκόντων εἰς τὴν καλουμένην σχολὴν τῆς Οὐτρέχτης, τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον κ.τ.λ. Πλὴν τοῦ πανεπιστημίου, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τρεῖς ἀνώτεραι δημοτικαὶ σχολαί, σχολὴ σχεδιαστῶν, πινακοθήκη, κτηνιατρικὴ σχολὴ κ.τ.λ. Εἶναι ἕδρα δύο ἀρχιεπισκόπων, Ρωμαιοκαθολικοῦ καὶ Παλαιοκαθολικοῦ. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν μαλλίνων, βαμβακερῶν, λινῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων, καπνοῦ, εἰδῶν ἐκ πορσελλάνης, χημικῶν προϊόντων, χρωμάτων, μηχανημάτων κ.τ.λ. καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, κτηνῶν, γάλακτος, ζύθου κ.λ.π. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεώς της ἀποτελεῖ ἓν τῶν μεγαλυτέρων οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Ὁλλανδίας.

Ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς Οὐτρέχτης ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους φρούριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Trajectum ad Rhenum. Βραδύτερον ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ Φράγκοι καὶ Φρείσιοι, οἵτινες τὴν ἀπεκάλεσαν Βίλτεμπουργκ, κατόπιν δὲ ὁ Δαγοβέρτος ἔκτισεν ἐν αὐτῇ καὶ ναὸν τῷ 630. Τῷ 696 ἱδρύθη ἡ ἐπισκοπή, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ ἀπέβη ἓν τῶν ἰσχυροτέρων φεουδαλικῶν κρατῶν κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Οὐτρέχτη ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Εὐρώπης. Τῷ 1528 ἡ πόλις μεθ᾽ ὁλοκλήρου τῆς ἐπισκοπῆς περιῆλθεν

Digitized by Google

εἰς τὸν **αὐτοκράτορα** Κάρολον Ε', ἔκτοτε δὲ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Οὐτρέχτης περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα καὶ δικαιώματα. Τῷ 1559 οἱ ἐπίσκοποι τῆς Οὐτρέχτης ὠνομάσθησαν ἀρχιεπίσκοποι, τὴν δὲ 29 Ἰανουαρίου 1579, ἐπὶ τοῦ βασιλέως **Φιλίππου Β'**, ὑπεγράφη ἡ ἕνωσις τῶν ἑπτὰ βορείων **ἐπαρχιῶν**, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ὁλλανδίας. Τῷ 1577, μετὰ τὴν προσχώρησιν τῆς πόλεως πρὸς τὴν μερίδα τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, εἰσήχθη ἐν αὐτῇ καὶ ἡ μεταρρύθμισις. Τῷ 1713 ὑπεγράφη ἐν **αὐτῇ** ἡ **περίφημος** συνθήκη τῆς εἰρήνης τῆς **Οὐτρέχτης**, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν περὶ τῆς **ἱσπανικῆς διαδοχῆς** πόλεμον. Ἀπὸ τοῦ 1793 ἡ **πόλις κατέστη ἀκρόπολις** τοῦ Ἰανσενισμοῦ.
Μ. Δ. Β.

—**Οὐτρέχτης *ἕνωσις*.** Καλεῖται οὕτω εἰς τὴν διεθνῆ **ἱστορίαν τῆς** Εὐρώπης ἡ ἐν ἔτει 1579 ἐπελθοῦσα **συνένωσις τῶν** βορείων ἐπαρχιῶν τῶν Κάτω Χωρῶν, μετὰ τὸν ἐπελθόντα διχασμὸν αὐτῶν ἐξ αἰτίας τοῦ κατὰ τῆς Ἱσπανίας ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου. Αἱ ἐπαρχίαι αἵτινες συναπετέλεσαν τὴν ἕνωσιν τῆς Οὐτρέχτης, ἀποσπασθεῖσαι τοῦ ἐν ἔτει 1548 παρὰ τοῦ Καρόλου Ε' ἐκ 17 ἐπαρχιῶν τῶν Κάτω Χωρῶν συναποτελεσθέντος *Βουργουνδικοῦ διαμερίσματος τοῦ ρωμαϊκοῦ γερμανικοῦ κράτους*, ἐκήρυξαν ἐν Οὐτρέχτῃ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν καὶ τὴν πολιτικήν των ἀνεξαρτησίαν ὑπὸ τὸ στέμμα τοῦ Φιλίππου Β', ἡ ὁποία, κατόπιν μακρῶν ἀγώνων καὶ τῇ συνδρομῇ τῆς Ἀγγλίας, **Γαλλίας** καὶ τῶν γερμανικῶν κρατῶν, ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς καὶ ἐπεκυρώθη διὰ τῆς συνθήκης **τῆς Βεστφαλίας** τοῦ 1648. Οὕτω, αἱ βόρειαι ἐπαρχίαι **ἀπετέλεσαν** τὸ βασίλειον τῆς Ὁλλανδίας, τὸ ὁποῖον βραδύτερον, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων **τοῦ 1814** (ἄρθρ. 6) καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης **συνθήκης τῆς** Βιέννης τοῦ 1815 (ἄρθ. LXV), συνηνώθη μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ἀποκληθεισῶν βελγικῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως, ἀποσπασθεῖσαι κατόπιν, ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον κράτος (Βέλγιον).
Η. Γ. Κ.

—**Οὐτρέχτης *συνθῆκαι*.** Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας πόλεμος, προκληθεὶς ἐκ τῶν βλέψεων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου οἱ μονάρχαι τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βαυαρίας, ἀπέληξε, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῶν ὅρων τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης ἐν Λονδίνῳ τῷ 1711, εἰς τὴν συνομολόγησιν δυνάμει τριῶν συνθηκῶν ὁριστικῆς εἰρήνης ἐν Οὐτρέχτῃ τὴν 11ην Ἀπριλίου 1713. Διὰ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ταύτης ἀνεγνωρίσθη τὸ ἐπὶ τοῦ ἱσπανικοῦ στέμματος δικαίωμα εἰς τὸν ἐκ τοῦ βουρβωνικοῦ οἴκου ἔγγονον τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, δοῦκα Φίλιππον τὸν Ἀνδηγαυϊκόν, ὅστις καὶ ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνενωθῶσι τὰ στέμματα Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς. Ὁ ὅρος ἐθεωρήθη ὡς θεμελιώδης κανὼν τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης. Βάσει τῶν αὐτῶν συνθηκῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης, ἀπεσπάσθησαν τῆς Ἱσπανίας τὸ Βέλγιον, τὰ Μεδιόλανα καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ στέμματος, καὶ παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐπίσης, διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Οὐτρέχτης, ἐπεκυρώθη καὶ πάλιν ἡ νομιμότης τῆς ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 καὶ ἐξησφαλίσθη πρὸς τούτοις ἡ διαδοχὴ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀννοβέρου. Ἡ ἀξία τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης καταφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αὗται συνεχῶς ἀνενεοῦντο καὶ ἐπεκυροῦντο παρ' ἑκάστης μεταγενεστέρας συνθήκης εἰρήνης μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ πρώτη σπουδαία συνθήκη εἰρήνης, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐγένετο μνεία τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης, ἦτο ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη τῆς Λουνεβίλλης τοῦ 1801, μετ' αὐτὴν δὲ ἡ περὶ εἰρήνης ἐπίσης συνθήκη τῆς Ἀμιένης τοῦ 1802. Ἀλλ' ἀπαντῶμεν αὐτὰς ἀναφερομένας ἐκ νέου καὶ ἐν μέρει ἐπικυρουμένας αὖθις εἰς τὰς συνθήκας τῶν Παρισίων τοῦ 1814. Ἡ μόνη οὐσιώδης μεταβολή, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης τῆς Οὐτρέχτης, ἦτο ἡ διάταξις ἐκείνη τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης τοῦ 1738, διὰ τῆς ὁποίας μετεβιβάζετο τὸ στέμμα τῶν Δύο Σικελιῶν εἰς κλάδον τοῦ βουρβωνικοῦ οἴκου. Αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι τῆς Οὐτρέχτης ἐξησφάλισαν εἰς τὴν Εὐρώπην εἴκοσι πέντε ἐν συνόλῳ ἐτῶν εἰρηνικὴν κατάστασιν, ἐπέτυχον δὲ ταυτοχρόνως νὰ παραμερίσουν πᾶσαν ἀφορμὴν ἔχθρας μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἵτινες ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς τῶν φεουδαλικῶν πολέμων διετέλουν συνεχῶς εἰς κατάστασιν ἐχθρότητος μεταξύ των. Ἀλλ' αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν ἐπρόκειτο νὰ διακοπῶσι τῷ 1739 ὡς ἐκ τοῦ νέου μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας ἐκραγέντος πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον πέντε ἔτη βραδύτερον μετέσχε καὶ ἡ Γαλλία. Διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης, ὡς καθιερουσῶν κατάστασιν ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, εἰσήχθη εἰς τὴν διπλωματικὴν γλῶσσαν ὁ ὅρος τῆς ἰσορροπίας (équilibre).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Giraud,* Le traité d'Utrecht (1847).—*Legrelle,* La diplomatie française et la succession d'Espagne (1888).—*Maintrieu,* Le traité d'Utrecht et les polémiques du commerce anglais (1909).—*Sixte de Bourbon,* Le traité d'Utrecht et les lois lain fondamentales du Royaume (1914).
Η. Γ. Κ.

οὐτρικουλαρία (ἡ) (Utricularia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λιπαριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς καὶ ὑδροχαρεῖς, ἀπαντώσας εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος καὶ παρ' ἡμῖν πολλαχοῦ ἀπαντῶν εἶναι *οὐρτικουλαρία ἡ κοινὴ* (Urticularia vulgaris).
Δ. Ν. Π.

Οὐτρὶς (Utrish point) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου (πλάτ. 44° 45' $^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. 37° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Forf Anakria to Kertch Strait) ἐγγὺς καὶ ΒΔ. τῆς Νοβορωσὶσκ (ἀρχ. *Βάτα* ἢ *Βατά*).
Σ. Ε. Λ.

Οὒ-Τσὰγγ (Ou-Tschang) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Βοῦ - Τσάγγ*).

Οὔτσανα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κομνηνὸν* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας.

Οὖτς ἀντασὶ *[Γεωγρ.]*. Τριὰς νησίδων μετὰ μυρμήκων ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Χίου (πλάτ. 38° 32' Β., μῆκ. 26° 23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrne) Ν.ΝΔ. τῆς χερσονήσου τοῦ Ἐγρὶ-Λιμὰν (ἀρχ. Φοινικοῦς).
Σ. Ε. Λ.

Οὐτσελλίνι (Uccellini), *δὸν **Μᾶρκος***. Ἰταλὸς μουσουργός, ζήσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ πλεῖστον ἐν Μοδένῃ. Ἔγραψεν ἔργα τινὰ διὰ τὸ θέατρον καὶ συνθέσεις μουσικῆς δωματίου: «Sonate», «Sinfonie», «Concerti», «Arie» δι' 1—4 ὄργανα, μετὰ συνεχοῦς βασίμου.
Γ. Σ.

Οὐτσέλλο (Ucello), ***Παῦλος***. Ψευδώνυμον τοῦ *Παύλου **Doni***, Ἰταλοῦ ζωγράφου, γεννηθέντος τῷ 1396 ἢ 1397 καὶ ἀποθανόντος τῷ 1475. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, ἐμαθήτευσε δὲ κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ διασήμῳ γλύπτῃ Γκιμπέρτι, ὅστις ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀκριβὲς σχέδιον, βραδύτερον δὲ διήκουσε παρὰ τῷ Μανέττι τὰ μαθηματικά, δι' ὧν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ ἐντελῆ τὴν ἔμφυτον ἱκανότητά του εἰς τὴν προοπτικήν, δι' ἣν ἰδίᾳ θαυμάζονται τὰ ἔργα του. Αἱ διασωθεῖσαι συνθέσεις του εἶναι ὀλίγαι. Ὁ Οὐτσέλλο ἐξειργάσθη σκηνὰς εἰλημμένας ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ προσωπογραφίας, διέπρεψε δὲ ὡς ζωγράφος πολεμικῶν ἐπεισοδίων καὶ μαχῶν, τὰς ὁποίας πρῶτος αὐτὸς ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἀναγεννήσεως ἀπέδωκε κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον ἀφ' ἑνός, ἰσχυρῶς θέλγοντα ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τῇ φλωρεντινῇ πινακοθήκῃ τῶν Οὐφφίτσι ἀπόκειται εἷς ἄκρως ἐνδιαφέρων πίναξ τοῦ καλλιτέχνου τούτου, «Ἡ μάχη τοῦ Σὰν Ρομάνο», ἐν δὲ τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῆς Νέας τῆς αὐτῆς πόλεως εὑρίσκονται αἱ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Νῶε ἐμπνευσμέναι τοιχογραφίαι του, ἐν αἷς «Ὁ κατακλυσμός», «Ἡ θυσία τοῦ Νῶε» κτλ. Ἐν Οὐρβίνῳ ἀπόκειται ἡ «Βεβήλωσις τοῦ ἀζύμου ἄρτου» τοῦ Οὐτσέλλο. Ἕτερα ἔργα τούτου εἶναι αἱ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου ἀποκείμεναι προσωπογραφίαι τοῦ Τζιόττο καὶ τοῦ Ντονατέλλο, ἡ «Αὐτοπροσωπογραφία» του κτλ.
Ι. Μ. Π.

Οὐτσιὰν-ἀντὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος τοῦ κόλπου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἐν τῷ διαύλῳ τῆς Κῶ (πλάτ. 36° 57' $^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. 27° 20' $^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos channels), προσκειμένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον Πέτερα (ἀρχ. Ἀστυπάλαια).

Οὖτς-καπουλὰρ-ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Νίγδης καὶ ὕπερθεν τῆς πόλεως. Ἀνήκει εἰς τὸ ὀρεινὸν συγκρότημα τοῦ Ταύρου.

Οὖτς Κεφτσὲ *μπουρνοὺ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 38° 49' Β., μῆκ. 26° 55' $^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarli), ΝΔ. κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Τσανταρλῆ (ἀρχ. Ἐλαϊτικὸς) καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν.
Σ. Ε. Λ.

Οὖτς-μπουρνοὺ *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 45' $^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. 29° 21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid). Ἐγγὺς αὐτοῦ, ἂν μὴ αὐτὸ τοῦτο, ὁ *Ἀκρίτας ἄκρον* τοῦ Πτολεμαίου (Ε, α, 2, Nobbe).
Σ. Ε. Λ.

Οὐτσουνομίυα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰαπωνίας τοῦ νομοῦ Τοχίγκι, κατὰ τὸ κέντρον τῆς νήσου Χόντο. Κάτ. (1925) 76.138. Κεῖται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι, συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ πρὸς Ν. κειμένου Τόκιο (135 χλμ.), παράκειται δὲ αὐτῆς σπουδαία μεταλλοφόρος περιοχή, ἐν ᾗ προέχουν τὰ χαλκωρυχεῖα τοῦ Ἄσχιο (ἐτησία ἐξαγωγὴ 4$^{1}/_{2}$ ἑκατομμ. γιέν). Ἔχει ἀνεπτυγμένην σηροτροφίαν, μεταξουργίαν καὶ καπνοβιομηχανίαν. Ἱδρύθη ἐπὶ φρουρίου (τοῦ ΙΑ' αἰῶνος) τῆς πατριᾶς τῶν Οὐτσονομίυα, παρ' αὐτὴν δὲ κεῖται κολοσσαῖον ἄγαλμα τῆς θεᾶς Κβαννὸν (ὕψους 20 μ.).
Π. Ν. Π.

Οὖτς Σεράϊ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Φρυγίας ἐν τῇ Δυτικῇ Μ. Ἀσίᾳ, 20 χλμ. περίπου Δ. τοῦ Σεϊντῆ Γαζῆ. Κεῖται ΝΔ. τοῦ Τουρκμὲν ντὰγ παρὰ τὸ Ἂκ Ἲν, ὅπου διασταυροῦνται αἱ ὁδεύσεις πρὸς Σεϊντῆ Γαζῆ, πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ, πρὸς Μπορντί, πρὸς Ἀφιὸν - Καρὰ - Χισὰρ καὶ πρὸς Κιουτάχειαν. Κατέχει ἐκ τούτου ὁ περὶ αὐτὸ χῶρος γεωγραφικῶς σπουδαίαν στρατηγικὴν θέσιν.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Διαρκούσης τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας συνήφθησαν παρὰ τὸ Οὖτς Σεράϊ αἱ ἑξῆς σφοδραὶ μάχαι: —1) Ἡ ἑλληνικὴ ταξιαρχία ἱππικοῦ (1ον καὶ 3ον συντάγματα, πεδινὴ πυροβολαρχία καὶ ἔφιππος μοῖρα πολυβόλων) καὶ ἀπόσπασμα τῆς XII μεραρχίας (14ον σύνταγμα πεζικοῦ καὶ ὀρειβατικὴ πυροβολαρχία), ἐνῷ προήλαυνον πρὸς Σεϊντῆ Γαζῆ, τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1921, προσέκρουσαν παρὰ τὸ Ἂκ Ἲν εἰς τουρκικὴν ἀντίστασιν, ὠργανωμένην ἐπὶ τοῦ «Τσὰμ Τεπὲ» καὶ ἐνεπλάκησαν εἰς ἀγῶνα. Ἀλλὰ τῇ 15ῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διετάχθησαν αἱ ἀνεξαρτήτως τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἐνεργοῦσαι μονάδες αὗται νὰ προχωρήσωσι ταχέως πρὸς τὸν ἀνατολικῶς τοῦ Ἐσκὶ Σεχὶρ χῶρον, ἐκτελοῦσαι ἐπιδρομὴν ἐκτεταμένην, καὶ νὰ καταστρέψωσι τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἀπειλοῦσαι ἅμα τὰς συγκοινωνίας τῶν πρὸς Ἄγκυραν, μετὰ τὴν μάχην τῆς Κιουταχείας, συμπτυσσομένων τουρκικῶν δυνάμεων. Τῇ 16ῃ ὥρᾳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπηγκιστρώθησαν αἱ μονάδες αὗται τοῦ ἐπὶ τοῦ Τσὰμ Τεπὲ ἐχθροῦ καὶ παρελάσασαι πρὸ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ἤχθησαν βορειότερον, εἰς Οὖτς Σεράϊ, ὅπου ἀφίκοντο περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 4—5 Ἰουλίου 1921. Ἀλλὰ ἅμα τῇ ἕῳ τῆς 5 Ἰουλίου 1921 τουρκικαὶ δυνάμεις ἐπετέθησαν κατὰ τῶν εἰρημένων ἑλληνικῶν

Πάολο Οὐτσέλλο: Μάχη.
[Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Λονδίνου.]

Digitized by Google

μονάδων, αἵτινες, καίπερ αἰφνιδιασθεῖσαι, ἀντετάχθησαν ταχέως καὶ μετὰ ζωηρότητος. Καὶ τὸ μὲν 14ον σύνταγμα πεζικοῦ ἤχθη πρὸς τὰ περὶ τὸ χωρίον ὑψώματα ἐκ τῆς στενωποῦ, ἐν ᾗ εὑρίσκετο, ἐνισχυόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ του· ἡ δὲ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἐκάλυψε τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τοῦ συντάγματος τούτου, οὗτινος τὴν παράταξιν ἐπεξέτεινε βορειότερον διὰ τοῦ 3ου συντάγματος ἱππικοῦ, πεζομαχήσαντος καὶ ἐνισχυθέντος διὰ τοῦ πυρὸς τῆς ἐφίππου μοίρας πυροβόλων καὶ διὰ τῆς πεδινῆς πυροβολαρχίας τῆς ταξιαρχίας, ἐνῷ τὸ 1ον σύνταγμα ἱππικοῦ ἐτηρήθη ὁλόκληρον ὡς ἔφιππος κινητὴ ἐφεδρεία. Ἀπειληθέντος ὅμως βραδύτερον καὶ τοῦ ἑτέρου πλευροῦ, τοῦ δεξιοῦ, τοῦ 14ου συντάγματος πεζικοῦ ὑπὸ τῆς 4ης τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἐδέησεν, αἰτήσει τοῦ πεζικοῦ, νὰ διατεθῇ μία ἐπιλαρχία τοῦ 1ου συντάγματος ἱππικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ ἐπιλαρχία αὕτη ἐπελάσασα ἐν προνομῇ κατὰ προχωροῦντος τουρκικοῦ πεζικοῦ, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ, ὑπέστη μὲν μεγίστην φθορὰν (70 νεκροὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ἱππεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίλαρχος, καὶ 60 φονευθέντες ἵπποι, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν τραυματιῶν), ἀλλ' ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἀνέστειλε τὴν ἐπιθετικὴν τῶν Τούρκων κίνησιν. Τέλος, καταληφθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων δεσπόζοντός τινος ὑψώματος καὶ ἐκδιωχθέντος ἐκεῖθεν λόχου τινὸς τοῦ 14ου συντάγματος πεζικοῦ, ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ, ἣν ἐπέτεινεν ἡ ὑποχώρησις τῶν μεταγωγικῶν σώματος τοῦ 14ου συντάγματος πεζικοῦ καὶ τοῦ χειρουργείου, ἅτινα εἶχον συγκεντρωθῇ ἀκριβῶς ὀπίσω τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθέντος ὑψώματος. Ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ κατέλαβε τότε δευτέραν θέσιν ἐπὶ ἑτέρας ἀντηρίδος τοῦ Τουρκμὲν ντάγ, δυτικώτερον κειμένης, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν πολυβόλων, τῶν πεζομάχων καὶ τοῦ πυροβολικοῦ της ὑπεστήριξε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ 14ου συντάγματος καὶ ἀνέστειλε τὴν τάσιν πρὸς καταδίωξιν, ἣν πρὸς στιγμὴν ἐπέδειξαν οἱ Τοῦρκοι. Χαρακτηριστικὴ ὑπῆρξεν ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ἡ ἀδράνεια τῆς 4ης τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ μονάδες ἀνασυνετάχθησαν τῇ 6 Ἰουλίου 1921 εἰς Λετφιέ, ὅπου εἶχον ὑποχωρήσει.

—2) Τῇ 7 Ἰουλίου 1921, ὅτε τὸ Β' ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ προήλαυνεν ἀπὸ τοῦ χώρου περὶ τὸ Τσαοὺς Τσιφλὶκ τῆς Κιουταχείας πρὸς Σεϊντὶ Γαζῆ μὲ τὴν V μεραρχίαν αὐτοῦ ἀριστερὰ καὶ τὴν XIII τοιαύτην δεξιά, ἡ πρώτη τούτων προσέκρουσεν ἐπὶ ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων, ὀργανωθείσης ἐπὶ τοῦ ὠχυρωμένου ὀροπεδίου τοῦ Οὒτς Σεράϊ, περὶ τὸ Τσὰμ Τεπέ, κατεχομένου ὑπὸ τῆς 11ης μεραρχίας καὶ ὑπὸ τμημάτων τῶν 8ης καὶ 57ης τοιούτων τῶν Τούρκων, ἥν ὅμως ἀντίστασιν ἡ V ἑλληνικὴ μεραρχία μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα ἀνέτρεψεν.

—3) Τῇ 8 Ἰουλίου 1921 ἡ ἰδία V ἑλληνικὴ μεραρχία διὰ ζωηρᾶς προελάσεως ἐξουδετέρωσε τὴν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κιζὶλ Τεπὲ (ἀνατολικώτερον τοῦ Οὒτς Σεράϊ) ἐγκατασταθεῖσαν 2αν μεραρχίαν ἱππικοῦ τῶν Τούρκων πρὸς κάλυψιν τῆς ὑποχωρήσεως τῶν λοιπῶν τουρκικῶν μεραρχιῶν, ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργοῦσα μετὰ τῆς XII ἑλληνικῆς μεραρχίας, προχωρούσης βορειότερον, ἐνῷ ἡ XIII τοιαύτη, νοτιοανατολικώτερον δρῶσα, ἀφοῦ ἐξεκαθάρισε τὴν στενωπὸν τοῦ Σιγιντὶ ποταμοῦ, ΒΑ. τοῦ Ἂκ Ἴν, προήλαυνεν ἐν τάχει πρὸς Σεϊντῆ Γαζῆ. Ν. Κ. Σ.

Οὒτς-Τσιατὰλ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Κῶ (ἀρχ. Κεραμεικὸς κόλπος), ἔχον τρεῖς ἄκρας (πλάτ. 36° 48' ½ Β., μῆκ. 27° 49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi). Εἰς 1 μίλ. Ἀν. αὐτοῦ ἐπικινδυνωδεστάτη ὕφαλος φερώνυμος. Σ. Ε. Λ.

οὔτω· ἕτερος τύπος τοῦ ἐπιρρ. *οὕτως*, λεγόμενος συνήθως πρὸ συμφώνου.

Οὔτως *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῶν Ἰλλυρικῶν μεθορίων, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Οὑὺ (Huy) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λιέγης, ἐπὶ τοῦ Μόζα. Κάτ. 14.170. Εἶναι κέντρον πλείστων βιομηχανιῶν καὶ ἔχει ἀρκετὰ μεγάλα ἐργοστάσια μεταλλουργίας καὶ χαρτοποιίας. Ἔχει μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ παλαιὰν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας (ΙΔ' αἰῶνος). Π. Π. Κ.

Οὑυντὰχ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δαχομέης (βλ. *Οὐϊντάχ*).

οὔφ! ἐπιφώνημα ἐκφράζον ἀποστροφὴν κυρίως ἀπὸ δυσοσμίας καὶ καθόλου ἀποστροφήν: «οὔφ! ἐβαρέθηκα νὰ σὲ ἀκούω».

Οὔφα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα (ἀπὸ τοῦ 1922) τῆς δημοκρατίας τῶν Βασκίρων, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μπιελάϊα (2 χλμ. Β. τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ Οὔφα). Κάτ. (1926) 98.537, ὧν τὰ 70 % Ρῶσοι, 15 % Τάταροι καὶ 14 % Βασκίροι. Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας πόλεως, χωριζομένων διὰ τοῦ Σουτολόκα (παραποτάμου τοῦ Μπιελάϊα), εἶναι ἕδρα τῶν ἀρχῶν τῆς δημοκρατίας, ἐπισκόπου καὶ μουφτῆ καὶ ἔχει ἰνστιτοῦτον λαϊκῆς παιδείας, μουσεῖον τέχνης, κεντρικὸν Βασκιρικὸν μουσεῖον, βιβλιοθήκην, θέατρον, δύο νοσοκομεῖα, ἐπαγγελματικὴν σχολήν, καθεδρικὸν ναὸν (ΙΣΤ' αἰῶνος) καὶ ὡραιότατα τεμένη καὶ ναούς. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν της ἀκμάζουν ἡ μεταλλουργία (χαλκός, σίδηρος), ἀλευροβιομηχανία, ζυθοποιία, οἰνοπνευματοποιία, ἔχει δὲ προσέτι μεγάλας ἐγκαταστάσεις ὑδροπριόνων, ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων, κονσερβῶν κρέατος κλπ. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σύφραν-Τσελιαμπίνσκ καὶ ἔχει ἐξέχοντα ποταμολιμένα, ἐπικοινωνοῦντα μετὰ τοῦ Καζὰν καὶ τοῦ Πέρμ. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1547 ὑπὸ τοῦ Βασκίρου φυλάρχου Ἰβὰν Νάγκιν, ἔσχε μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν κατὰ τὰς βασκιρικὰς ἐξεγέρσεις καὶ ὑπέστη πλείστας κοζακικὰς ἐπιδρομὰς καὶ πυρπολήσεις (1759, 1816 κ.ἄ.). Μεγάλως ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου, διετέλεσε δὲ πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου τοῦ Ὀρενβούργου (1802—1865) καὶ τῆς Οὔφας (1865—1922).

— **Οὔφας κυβερνεῖον** (ρωσ. *Οὐφίσκαγια γκουμπέρνια*) *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὸν κυβερνεῖον κατὰ τὴν γωνίαν τῶν ὀροσειρῶν Ὄμπστσι καὶ Οὐραλίων. Ἱδρύθη τῷ 1865 καὶ τῷ 1900 εἶχεν 122.016 τ. χλμ. ἔκτασιν καὶ 2.200.000 κατ. Τῷ 1922 μέγα τμῆμα αὐτοῦ προσηρτήθη εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Βασκίρων. Π. Ν. Π.

Οὔφα (*U. F. A.*, συντομογραφία τοῦ γερμανικοῦ Universum Film Aktiengesellschaft). Μεγάλη γερμανικὴ κινηματογραφικὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα ἐν Βερολίνῳ τῷ 1917 (Σεπτ. 18) μὲ 45 ἑκατομ. χρυσῶν μάρκων κεφάλαια. Ἔχει ἰδιοκτησίαν της περὶ τὰς 150 κινηματογραφικὰς αἰθούσας, συγκεντρώνει τὰ 75 % περίπου τῆς γερμανικῆς παραγωγῆς καὶ διαθέτει (1930) περὶ τοὺς 5.000 ἐργάτας καὶ τεχνίτας. Κύριος μέτοχος ὁ Γερμανὸς δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς Ἀλφρέδος Χούγκενμπεργκ. Π. Ν. Π.

Οὔφας *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Μπιελάϊα ἐν Ρωσίᾳ. Πηγάζει ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων παρὰ τὴν λίμνην Οὐφμάσκογιε (εἰς ὕψος 692 μ.), διέρχεται τὸ παλαιὸν κυβερνεῖον τοῦ Πέρμ καὶ τὴν Βασκιρικὴν δημοκρατίαν καὶ ἐκβάλλει 2 χλμ. νοτίως τῆς πόλεως Οὔφα, σχηματίζων δύο βραχίονας. Ἔχει μῆκος 848 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 300 περίπου χλμ., σπουδαίως συμβάλλων εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας τοῦ Οὐράλη. Π. Ν. Π.

Οὐφφίτσι μέγαρον (Palazzo degli Uffici). Μέγαρον ἐν Φλωρεντίᾳ τῆς Ἰταλίας, ἀποτελοῦν μίαν τῶν ὀνομαστοτέρων πινακοθηκῶν τοῦ κόσμου. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξε μουσεῖον τῶν Μεδίκων, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἀπέβη μία τῶν θαυμασιωτέρων συλλογῶν ἀριστουργημάτων τέχνης. Ἡ ἐπονομαζομένη αἴθουσα τοῦ Βήματος εἶναι πλήρης ἔργων τοῦ Κορρέτζιο, τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Τιτσιανοῦ, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, καθὼς καὶ ἄλλων θησαυρῶν. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Βαζάρι κατὰ τὰ ἔτη 1560—1574 καὶ κατ' ἀρχὰς ἐστέγαζε διαφόρους διοικητικὰς ὑπηρεσίας καὶ γραφεῖα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάρου κτλ. Μ. Δ. Β.

οὐχ· μόριον (ἐπίρρ.) ἀρνητικὸν πρὸ φωνήεντος δασυνομένου, ἕτερος τύπος τοῦ *οὐκ* (βλ. λ.).

Οὐχαλικκεῖς Αἰθίοπες (Uchalicces Aethiopes) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς κεντρικῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 6, 6), ἐν τῇ Ἔσω Αἰθιοπίᾳ πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Ἀράγκα (νῦν Tassili-Ahaggar). Ταυτίζονται μὲ τοὺς Οἰκάλικας (Oecalices) τοῦ Πλινίου (VI, 37, 17), κατοικοῦντας παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νίγηρος ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

οὐχί· μόριον (ἐπίρρ.) ἀρνητικόν, οὐ, ὄχι.

Οὔχλαντ (Uhland), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ποιητὴς (βλ. λ. *Οὔλαντ*).

Οὐχτάνης. Ἀρμένιος ἱστορικὸς τοῦ Ι' αἰῶνος ἐξ Ἐδέσσης. Ἔγραψεν εἰς τρία μέρη ἀρμενικὴν πολιτικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι Τιριδάτου καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀφορῶσαν τὸν χωρισμὸν τῆς ἰβηρικῆς καὶ ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐξεδόθη τὸ ἔργον του ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ὑπὸ τοῦ M. Brosset (Πετρούπολις, 1870—1871, δύο τόμ.). Π. Ν. Π.

Οὔψαλα, ἢ ***Οὐψάλη*** (Upsala ἢ Uppsala, προφ. *Ὄψαλα*) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Σουηδίας, πρὸς Β. τῆς Στοκχόλμης καὶ τῆς λίμνης Μαῖλερ. Ἔχει ἔκτασιν 5.314 τ. χλμ. καὶ 140.030 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Ἔχει ἔδαφος χθαμαλὸν καὶ ἑλῶδες, μὲ τινας λόφους πρὸς τὸ νότιον αὐτοῦ τμῆμα. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν, οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ντὲλ-Ἔλφ* καὶ ὁ *Φυρίσω*. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει καὶ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς λίμνης *Μαῖλερ*. Παράγει σιτηρὰ καὶ γεώμηλα καὶ εἶναι τὸ σημαντικώτερον κέντρον μεταλλείων τῆς Σουηδίας, μὲ ὀνομαστὰ μεταλλεῖα σιδήρου, ὑψικαμίνους καὶ μεταλλουργικὴν βιομηχανίαν.

—2) Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ἀπόστασιν 65 χλμ. ΒΔ. τῆς Στοκχόλμης, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Φυρίσω παρὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς λίμνης Μαῖλερ. Κάτ. 30.156. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον, μὲ ἀκμαίαν βιομηχανίαν ἀλεύρων καὶ σιδηρουργίας. Ἐν αὐτῇ ἑδρεύει ὁ Λουθηρανὸς ἀρχιεπίσκοπος, ὁ ὁποῖος εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἀνώτερος ἱεράρχης τῆς Σουηδίας. Ἔχει ὀνομαστὸν πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1477, ἱερατικὴν σχολήν, ἀνωτέρας σχολάς, Ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1710, ἀστεροσκοπεῖον, μουσεῖον, περίφημον βοτανικὸν κῆπον καὶ βιβλιοθήκην μὲ 300.000 τόμους καὶ 11.000 χειρόγραφα, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα Carolina Rediviva· θεωρεῖται ἡ πλουσιωτέρα τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Σουηδίας, περιέχουσα μεταξὺ ἄλλων τὸν «Codex argenteus», ἀντίγραφον μεταφράσεως τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Οὐλφίλα. Ἡ πόλις κεῖται ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος καὶ χωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς παλαιὰν καὶ νέαν πόλιν. Ἡ παλαιὰ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ἡ δὲ νέα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς. Αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξύλιναι, ἡ δὲ ἐν γένει ὄψις τῆς πόλεως παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ἐξαιρετικῆς καθαριότητος. Ἔχει πλεῖστα παλαιὰ κτήρια καὶ μνημεῖα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ὁ μητροπολιτικὸς ναός, κτισθεὶς ἀπὸ τοῦ 1289 μέχρι τοῦ 1435, ἐπανειλημμένως καταστραφεὶς ἐκ πυρκαϊῶν καὶ ἀνακαινισθείς, θεωρούμενος δέ, μετὰ τὴν μητρόπολιν τοῦ Τρόντγεμ, τὸ ὡραιότερον θρησκευτικὸν ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου· ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ δημαρχεῖον, τὰ διάφορα κτήρια τοῦ πανεπιστημίου, τὸ φρούριον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γουσταύου Βάζα, τὰ μνημεῖα τοῦ Γουσταύου Βάζα, τοῦ Λινναίου, τοῦ Γουσταύου Β', τοῦ Καρόλου ΙΔ' κτλ. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἡ πόλις ἐκαλεῖτο *Ὄστρα-Ἄρος* καὶ ἐχρησίμευεν ὡς λιμὴν τῆς Γκάμλα-Οὔψαλα, ἕδρας τότε τῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας. Τῷ 1273 ἐγένετο ἕδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σουηδίας. Ἤδη, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, θεωρουμένη ὡς μία τῶν σημαντικωτέρων ἑστιῶν τῆς εἰδωλολατρείας, διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τῆς διεισδύσεως ἐν αὐτῇ τῆς νέας θρησκείας. Περὶ αὐτὴν ὑπῆρχον πλεῖστοι τάφοι καὶ ἄλλα ἐρείπια, μαρτυροῦντα τὴν μεγάλην αὐτῆς σπουδαιότητα κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου της, ὅπερ ταχέως κατέστη περίφημον καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον, χάρις εἰς τὰς πλουσίας προικοδοτήσεις διαφόρων βασιλέων καὶ ἀρχιεπισκόπων, πᾶσα ἡ ζωὴ τῆς πόλεως συνεκεντρώθη περὶ αὐτό, ἡ δὲ Οὔψαλα εἶχε μεταβληθῇ κυρίως εἰς πανεπιστημιακὴν πόλιν, διατηρήσασα μέχρι σήμερον τὸν χαρακτῆρά της τοῦτον. Καίτοι δὲν ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, ἐν τούτοις μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς Σουηδίας ἐστέφοντο ἐν τῇ μητροπόλει της. Ἡ Οὔψαλα κατεστράφη πολλάκις ἐκ πυρκαϊῶν, μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ τοῦ 1702, καθ' ἣν ἐλάχιστα μόνον κτήρια διεσώθησαν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει ἡ ἀρχαία *Οὔψαλα* ἢ *Γκάμλα-Οὔψαλα*, εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. πρὸς Β. τῆς σημερινῆς πόλεως, ὅπου νῦν εὑρίσκεται ἀσήμαντον χωρίον. Τὰ ἐρείπια ταύτης θεωροῦνται ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ἀρχαιολογικῶν μνημείων τῆς Σουηδίας. Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις ὑπῆρξε τὸ σημαντικώτερον πνευματικὸν κέντρον τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, ἐν αὐτῇ δὲ ἀνευρέθησαν καὶ πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι. Μ. Δ. Β.

Οὐώγια (Vogia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας (νῦν Ἀνδαλουσία), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ, II, 4, 9) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μὲ τὴν Οὐκίαν τοῦ Πλινίου (V, 4, 4), κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κορδύβης εἰς Καστουλῶνα (νῦν Cazlona) ὁδοῦ, ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ (νῦν Γουαδαλκιβίρ), ὅπου τινὲς τοποθετοῦσι τὴν Ἰλλιτουργίδα, περὶ τὰ πέντε μίλλια μακρὰν τῆς ἱσπανικῆς πόλεως Espelui. Α. Θ. Σ.

Οὐῶκερ (Walker), ***Γουλιέλμος***. Διάσημος Ἀμερικανὸς τυχοθήρας (1824—1860). Ἦτο υἱὸς Σκώτου τραπεζίτου μεταναστεύσαντος εἰς τὸ Τεννεσσῆ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Νάσβις καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου, ταξιδεύσας κατόπιν, χάριν τελειοποιήσεως τῶν σπουδῶν του, εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Νέας Ὀρλεάνης, ὅπου ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ κατόπιν ἐγένετο δημοσιογράφος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐν Καλλιφορνίᾳ. Μετά τινα ἔτη, ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνησύχου καὶ τυχοδιωκτικοῦ χαρακτῆρός του, ὠργάνωσε σῶμα ἀτάκτων τυχοδιωκτῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου, τῷ 1853, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς μεξικανικῆς πολιτείας Σονόρα, ἥτις ἐμαστίζετο κατὰ τὴν ἐποχὴν

Digitized by Google

ἐκείνην ὑπὸ ἀναρχίας. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ταύτην τὸν ἐβοήθησαν καὶ πολλοὶ Ἀμερικανοὶ τῶν νοτίων ἀμερικανικῶν πολιτειῶν, ὡς θερμὸν ὀπαδὸν τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας. Ἀποπλεύσας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1853 ἐξ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐπὶ κεφαλῆς 45 ἀνδρῶν, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τῆς Κάτω Καλιφορνίας, κατέλαβε τὴν Πόλιν Λὰ Πάς, συνέλαβε τὸν Μεξικανὸν διοικητὴν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Κάτω Καλιφορνίαν καὶ τὴν Πολιτείαν Σονόρα εἰς ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν καὶ ἑαυτὸν πρόεδρον ταύτης. Βραδύτερον, κατορθώσας νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις 300 ἀνδρῶν ἐκ Καλιφορνίας, ἃς συνεκέντρωσαν διάφοροι ἀπεσταλμένοι του, ἐβάδισε κατὰ τῆς πόλεως Σὰν Βισέντε τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησε. Προχωρήσας κατόπιν εἰς ἀρκετὸν βάθος διὰ τοῦ ποταμοῦ Κολοράδο, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σὰν Βισέντε ἕνεκα τῆς σφοδρᾶς ἀντιστάσεως καὶ ἐχθρότητος, ἣν συνήντησεν ἐκ μέρους τῶν Μεξικανῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων. Καταδιωχθεὶς ἀκολούθως, τὸν Μάϊον τοῦ 1854 ὑπὸ τῶν Μεξικανῶν, κατέφυγεν ἐσπευσμένως εἰς τὴν Σὰν Ντιέγκο τῆς Καλιφορνίας, ὅπου συνελήφθη ὑπὸ ἀποσπάσματος τοῦ στρατοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ εἰσήχθη εἰς δίκην, καθ' ἣν ἠθῳώθη. Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του εἰς Σονόρα, ὁ Οὐῶκερ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην μεταξὺ τῶν τυχοθηρῶν τῆς Καλιφορνίας διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν τόλμην, τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν ἀδάμαστον δραστηριότητά του, τὸν δὲ Μάϊον τοῦ 1855 μετὰ 56 ὀπαδῶν ἀπέπλευσεν εἰς Νικαράγουαν, ὅπου εἶχε προσκληθῆ εἰς βοήθειαν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο ἀλλολοσπαρασσομένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς ἐμφύλιον πόλεμον κομμάτων. Ἐν Νικαραγούῃ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὁ βαθμὸς τοῦ συνταγματάρχου, οἱ δὲ ὀπαδοί του συνεχωνεύθησαν πρὸς τὸν ἐπαναστατικὸν ἰθαγενῆ στρατόν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀμερικανικὴ φάλαγξ». Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φάλαγγος ταύτης καὶ ἄλλων ἐπαναστατῶν ἐβάδισε τότε κατὰ τῆς πόλεως Ρίβας, ἀλλὰ τὰ νομιμόφρονα στρατεύματα ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τὰς ἐπιθέσεις του. Ὁ Οὐῶκερ τότε κατενόησεν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην πολὺ μεγαλυτέρων δυνάμεων πρὸς ἐπικράτησιν ἐν Νικαραγούῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις δημοκρατίαις τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, τὰς ὁποίας ἐσχεδίαζε νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς ἢ νὰ συμπήξῃ εἰς νέαν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν προεδρείαν του. Ἐπίσης ἀντελήφθη ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἰσχὺς τῆς Νικαραγούης εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῆς ἀμερικανικῆς ἑταιρείας τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, ἡ ὁποία εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ πολυεκατομμυριούχου Κορνηλίου Βάντερμπιλτ, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πολιτειῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Καλιφορνίας. Ἕνεκα τούτου ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε νὰ τοῦ ἀποσταλοῦν ἀπὸ διαφόρους πράκτοράς του ἐνισχύσεις εἰς ἄνδρας καὶ πολεμοφόδια ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν πολιτειῶν, αἵτινες ἦσαν κεκηρυγμέναι ὑπὲρ τῆς δουλεμπορίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ θέσῃ ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν του τὴν ἑταιρείαν τῆς διαμετακομίσεως διὰ τῆς κατασχέσεως πάντων τῶν μεταφορικῶν της μέσων καὶ νὰ κυριαρχήσῃ κατόπιν εὐκόλως ὁλοκλήρου τῆς Νικαραγούης, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς πρωτευούσης Γρανάδας. Συνέστησεν οὕτω νέαν κυβέρνησιν, ἐξέλεξε πρόεδρον τῆς δημοκρατίας τῆς ἀρεσκείας του, αὐτὸς δὲ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἀνεγνώρισαν ἐπισήμως τὴν κυβέρνησίν του. Ἀλλ' ἡ ἐπικράτησις τοῦ Οὐῶκερ ἐν Νικαραγούῃ, θεωρουμένου ὡς πράκτορος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀνησύχησε τὴν γειτονικὴν δημοκρατίαν τῆς Κοσταρίκας, ἡ ὁποία φοβουμένη διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ ὑποκινουμένη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων πρακτόρων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νικαραγούης, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1856. Βραδύτερον ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον του καὶ αἱ δημοκρατίαι τῆς Γουατεμάλας καὶ τοῦ Σαλβαντόρ. Ὁ Οὐῶκερ κατανικηθεὶς καὶ πολιορκηθεὶς ἐν τῇ πόλει Ρίβας, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ εἰς τὸν πλοίαρχον πολεμικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς θριαμβευτικῶς καὶ μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὑποστηριζόμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν νοτίων πολιτειῶν, λόγῳ τῶν ὑπὲρ τῆς δουλεμπορίας ἰδεῶν του, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἦσαν αὗται κεκηρυγμέναι, ὁ Οὐῶκερ ὠργάνωσε νέον σῶμα 100 ἀνδρῶν καὶ ἀπεπειράθη νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Νικαραγούης, ὅπου ἀπεβιβάσθη καὶ πάλιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1857. Μετ' ὀλίγον ὅμως συνελήφθη ὑπὸ βορειοαμερικανικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἀπεστάλη καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1860 ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν του καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν νῆσον Ροατὰν διεπεραιώθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ὀνδούρας Τρουχίλιο, ὅπου ἦτο ἠγκυροβολημένον τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Ἴκαρος». Ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ, ἐκτελῶν καὶ ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του, ἡ ὁποία κατεπολέμει τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀμερικήν, συνέλαβε τότε τὸν Οὐῶκερ καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὀνδούρας, αἵτινες δικάσασαι αὐτὸν συντόμως τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον καὶ τὸν ἐτυφέκισαν ἐν τῇ πόλει Τρουχίλιο. Περὶ τοῦ βίου του, τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῶν ἐπιχειρήσεών του ἐγράφησαν πολλὰ βιβλία. Τῷ 1860 ἐξεδόθη τὸ μοναδικόν του ἔργον «Ἱστορία τοῦ πολέμου τῆς Γουατεμάλας» (1860). Μ. Δ. Β.

— **Οὐῶκερ** (Walker), ***Φραγκῖσκος-Ἀμασά***. Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς καὶ οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1840 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1897. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ κολλεγίῳ Ἄμχερστ καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τῷ 1873 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν Γαίηλ καὶ ἀργότερον πρόεδρος τοῦ ἐν Βοστώνῃ τεχνολογικοῦ ἰνστιτούτου. Συνέγραψε: «Τὸ ζήτημα τῶν ἡμερομισθίων» (1876), «Χρῆμα» (1878), «Γενικὴ πολιτικὴ οἰκονομία» (1883—1884) κλπ. Ε. Σ.

Οὐὼλ (Vol) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (νῦν Ἀλγέριον), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 3, 9) μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Βαγράδα (νῦν Medjerda) καὶ τοῦ ποταμοῦ Τρίτωνος, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην (νῦν Chott-el-Djerid). Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ μνημονεύεται ἐπίσκοπος Volitanus ἐν τῇ ἀνθυπατικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Νουμιδίας. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Οὐῶλβις *κόλπος* (Walvis Bay) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος ἐν τῷ προτεκτοράτῳ τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς, 21 μίλλια νοτίως τοῦ Σουακόπμουντ, ὁ ἀσφαλέστερος τῶν λιμένων τοῦ προτεκτοράτου. Ὅτε οἱ Γερμανοὶ ἔλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν των τὴν παρὰ τὸν κόλπον ἐνδοχώραν, οὗτος παρέμεινεν ὑπὸ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπετέλει κεχωρισμένον τμῆμα τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Οὐῶλθαμ (Waltham) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Μασσαχουσσέτῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσάρλς, 15 χιλμ. δυτικῶς τῆς Βοστώνης, ἱδρυθεῖσα τῷ 1640. Ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν ὡρολογίων, ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, ὑφασμάτων, ποδηλάτων, αὐτοκινήτων, ἀεροπλάνων καὶ χαλκίνων καὶ σιδηρῶν ἀντικειμένων. Κάτ. 39.500.

Οὐῶλκερ (Walker) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ αἱ κάτωθι κομιτεῖαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. —1) Ἐν Γεωργίᾳ, ἔχουσα περὶ τὰς 18.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Λαφαγέτ. —2) Ἐν Ἀλαμπάμᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μάλπερρυ, ἔχουσα περὶ τὰς 22.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὸ Τζάσπερ.— 3) Ἐν Τεξάς, παρὰ τὸν ποταμὸν Τρίνιτυ, ἔχουσα περὶ τὰς 15.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν Χούντσβιλλ. Χ. Δ.

Οὐῶλλας (Wallace), ***Ἀλφρέδος-Ράσσελ***. Διάσημος Ἄγγλος φυσιοδίφης (1822—1913). Μετὰ τὸ τέλος τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του εἰργάσθη ἐπί τι χρονικὸν διάστημα παρὰ τῷ ἀρχιτέκτονι ἀδελφῷ του, κατέγινε δὲ καὶ εἰς γεωδαιτικὰς ἐργασίας. Ἀπὸ τοῦ 1840 ἤρχισε δεικνύων μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βοτανικὴν καὶ κατήρτισεν ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν ἀνθέων. Κατόπιν ἐπεδόθη συστηματικώτερον εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ κατήρτισεν ἀξιόλογον ἐντομολογικὴν συλλογήν. Κατὰ τὰ ἔτη 1844—1845 διετέλεσε διδάσκαλος ἐν Λέστερ, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ φυσιοδίφου Μπαίητς, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησε τῷ 1848 εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ Ἀμαζονίου καὶ τοῦ Ρίο Νέγκρο. Μετὰ τετραετεῖς μελέτας καὶ ἐρεύνας εἰς τὴν Ν. Ἀμερικήν, ἀνεχώρησε τῷ 1852 εἰς τὸ Μαλαϊκὸν ἀρχιπέλαγος, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη, καταρτίσας σημαντικωτάτας βοτανολογικάς, ἐντομολογικὰς καὶ ζῳολογικὰς ἐν γένει συλλογάς, διὰ τὰς ὁποίας ἡ γεωγραφικὴ ἑταιρεία τῶν Παρισίων ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν χρυσοῦν μετάλλιον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου τούτου ἐπληροφορήθη καὶ τὰς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου, αἵτινες, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, ἦσαν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς ἰδικάς του θεωρίας περὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, τὰς ὁποίας εἶχε διατυπώσει εἰς τὰ βιβλία του κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Διὰ τῶν μελετῶν του καὶ τῶν ἐρευνῶν του ὁ Οὐῶλλας ἀπέδειξεν ὅτι τὸ Μαλαϊκὸν ἀρχιπέλαγος, ἀπὸ ἀπόψεως γεωλογικῆς, βοτανικῆς καὶ ζῳολογικῆς, διαιρεῖται εἰς δύο σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα τμήματα: τὸ ἀσιατικὸν καὶ τὸ αὐστραλιανόν, καὶ ἐξήγησε τοὺς ἐθνολογικοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων, καταρτίσας συγχρόνως τὸ λεξιλόγιον 75 διαλέκτων, περισυλλέξας καὶ ὑποβαλὼν εἰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ πλεῖστα κρανία καὶ σκελετοὺς ἰθαγενῶν. Αἱ μελέται του αὗται, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς γενικὰς ζῳολογικὰς ἐρεύνας, ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς θεωρίας τῆς γενέσεως τῶν εἰδῶν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψε τῷ 1855 ἐν Βόρνεο εἰδικὴν πραγματείαν. Τῷ 1858 ἀπέδειξεν εὐρύτερον τὰς ἰδέας του ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς τῶν ζῴων καὶ ἀπέστειλε τὸ ἔργον του εἰς τὸν Λύελ πρὸς δημοσίευσιν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Δαρβῖνον νὰ δημοσιεύσῃ τὴν θεωρίαν του ἐπὶ τῆς γενέσεως τῶν εἰδῶν, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος εἶχε ἤδη γράψει ἀπὸ τοῦ 1844. Ἡ θεωρία τοῦ Οὐῶλλας ἀπομακρύνεται ἀρκετὰ ἀπὸ τῆς τοῦ Δερβίνου εἴς τινα σημεῖα, γενικῶς ὅμως ἀποτελεῖ τὴν μεγαλοφυεστέραν ἐπαλήθευσιν τῆς θεωρίας τῆς ἐπιλογῆς, ἣν ἀποδεικνύει διὰ πολυαρίθμων ἐρευνῶν. Βραδύτερον ὁ Οὐῶλλας ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς τῶν ζῴων καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κατανομὴν ταύτην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῶν φυσικῶν καὶ ὀργανικῶν διαφορῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του αἱ ἰδέαι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς ἀπεμακρύνθησαν αἰσθητῶς ἀπὸ τὰς τοῦ Δαρβίνου. Ἐφρόνει ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι δυνάμεις, αἵτινες συνέβαλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους, καὶ κατέληξεν εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνάγκης μιᾶς δυνάμεως δημιουργικῆς, ἑνὸς πνεύματος διευθύνοντος, ἑνὸς τελικοῦ σκοποῦ. Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ κοινωνικὰ ζητήματα, συνιστῶν τὴν μεταβολὴν τῶν θεμελιωδῶν ὅρων τῆς ἰδιοκτησίας τῇ βοηθείᾳ τοῦ κράτους καὶ διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας πρὸς ἐθνικοποίησιν τῶν γαιῶν». Ἦτο μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, ἀλλ' οὐδέποτε εἶχε λάβει ἐπίσημόν τινα θέσιν, μόνον δὲ κατὰ τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως μικρὸν ἐπίδομα, εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου του. Πλὴν τῶν πολυαρίθμων μελετῶν του εἰς τὰς κυριωτέρας ἐπιστημονικὰς ἐπιθεωρήσεις τῆς ἐποχῆς, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι: «Ταξίδια εἰς τὸν Ἀμαζόνιον καὶ τὸν Ρίο-Νέγκρο» (1853), «Τὸ Μαλαϊκὸν ἀρχιπέλαγος» (1869), «Συμβολαὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς» (1871), «Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ζῴων» (1876), «Τροπικὴ φύσις καὶ ἄλλαι μελέται» (1878), «Αὐστραλασία» (1878), «Νησιωτικὴ ζωὴ» (1880), «Ἡ ἐθνικοποίησις τῶν γαιῶν» (1882), «Δαρβινισμός, ἔκθεσις τῆς θεωρίας τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς» (1889), «Ἡ θαυμασία ἑκατονταετηρίς, αἱ ἐπιτυχίαι της καὶ αἱ ἀποτυχίαι της» (1898), «Μελέται ἐπιστημονικαὶ καὶ κοινωνικαὶ» (1900), «Ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ σύμπαντι» (1903), «Ἡ ζωή μου» αὐτοβιογραφία (1905), «Κόσμος καὶ ζωὴ» (1910), «Κοινωνικὸν περιβάλλον καὶ ἠθικὴ πρόοδος» (1902) κλπ. Μετὰ τοῦ Κροὺξ καὶ ἄλλων Ἄγγλων φυσιοδιφῶν ὑπερήσπισεν ἐπίσης τὸν πνευματισμὸν εἰς τὰ ἔργα του: «Ἡ ἐπιστημονικὴ ἄποψις τοῦ ὑπερφυσικοῦ» (1866) καὶ «Τὰ θαύματα καὶ ὁ νεώτερος πνευματισμὸς» (1876). Μ. Δ. Β.

—**Οὐῶλλας** (Wallace), ***Ἔντγκαρ***. Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1875 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1932. Ἐξεπαιδεύθη ἐν κρατικαῖς σχολαῖς καὶ ἐπὶ ἓξ ἔτη ὑπηρέτησεν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Ἐπανελθὼν τῷ 1900 ἐδημοσιογράφησεν ἐν τῇ «Νταίηλυ Μαίηλ» καὶ «Νταίηλυ Νιούς». Τὸν Οὐῶλλας κατέστησαν διάσημον τὰ ἀστυνομικά του μυθιστορήματα, ἀμίμητα εἰς πλοκὴν καὶ φαντασίαν, ἐπισκιάσαντα τοὺς θριάμβους τοῦ «Σέρλοκ Χὸλμς» τοῦ Κόναν Ντόϋλ. Γνωστότερα εἶναι: «Οἱ τέσσαρες δίκαιοι» (1906), «Ἡ νῆσος Τάθαμ», «Ὁ δοὺξ στὰ προάστεια», «Ὁ Σάντερς τοῦ ποταμοῦ» (1905—1911), «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγόρασε τὸ Λονδῖνον», «Τὸ μυστικὸ σπίτι», «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἤξερε», «Ὁ ἄγγελος τοῦ τρόμου», «Ὁ κουδουνιστής», «Ὁ τρόμος», «Ἡ κίτρινη μάσκα», «Τὸ ἡμερολόγιον», «Ὁ γέρος», «Ἡ πράσινη κορδέλλα» κ. ἄ. Ε. Σ.

— **Οὐῶλλας** (Wallace), *σὲρ* ***Οὐΐλλιαμ***. Δημοφιλὴς ἐθνικὸς ἥρως τῆς Σκωτίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1270. Ἐπαναστατήσας κατὰ τῶν Ἄγγλων, ταχέως συνέλεξε περὶ αὐτὸν σῶμα πατριωτῶν καὶ ἀνέλαβε τὴν τιμωρίαν τῶν Ἄγγλων καταπιεστῶν τῆς πατρίδος του. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἔστειλε κατ' αὐτοῦ στρατὸν ὑπὸ τὸν σὲρ Ἐρρῖκον Πέρσυ καὶ τὸν σὲρ Ρόμπερτ Κλίφφορντ. Οἱ εὐγενεῖς ἐγκατέλιπον τότε τὸν Οὐῶλλας καὶ οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ βόρεια τῆς χώρας. Ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἐπανῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλου στρατοῦ, κατέλαβεν ὅλα τὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατεχόμενα φρούρια βορείως τοῦ Φὸρθ καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Ντάντῆ. Ἐκεῖ ἔμαθε τὴν προσέγγισιν ἀγγλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν κόμιτα τοῦ Σάρρη καὶ ἔσπευσεν εἰς συνάντησίν του. Τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1297 ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν παρὰ τὸ Στέρλιγκ, καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζοντο οὗτοι νὰ διέλθουν τὴν γέφυραν τοῦ Φόρθ. Οἱ Ἄγγλοι ἔπαθον πανωλεθρίαν καὶ ἐξεδιώχθησαν τῆς Σκωτίας. Ὁ Οὐῶλλας ἐξελέγη κηδεμὼν τοῦ βασιλείου καὶ ἐπί τινα χρόνον ἐκυβέρνησε σοφῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1298 ὁ Ἐδουάρδος τῆς Ἀγγλίας ἐξεστράτευσεν ἐναντίον του, μετὰ πεισματώδη δὲ μάχην παρὰ τὸ Φάλκερκ ἐνίκησε τοὺς Σκώτους. Ὁ Οὐῶλλας παραιτηθεὶς τῆς κηδεμονίας ἐπανέλαβε τὸν ληστρικὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον, συλληφθεὶς ὅμως τῷ 1305 παρὰ τὴν

Digitized by Google

Γλασκώβην κατεδικάσθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἐφονεύθη μετὰ βασάνων.

— **Οὐῶλλας** (Wallace), *σὲρ* ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος φιλάνθρωπος, γεννηθεὶς τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1890. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Παρισίοις, ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν ζωήν του εἰς τὴν συλλογὴν καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων καὶ εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα καὶ κατέλιπεν εἰς τὸ βρεττανικὸν ἔθνος πλουσιωτάτην συλλογὴν ἀριστουργημάτων τῆς ἰταλικῆς, ἰσπανικῆς, φλαμανδικῆς, ἀγγλικῆς καὶ ὁλλανδικῆς τέχνης, ἰδίᾳ δὲ τῆς γαλλικῆς τέχνης τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Ε. Σ.

— **Οὐῶλλας** *γραμμὴ* (Wallace's Line) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς χωρίζων τὸ ἀνατολικὸν Βόρνεο καὶ τὸ Μπάλι ἀπὸ τὸ Σελέμπες καὶ Λομπόκ, ὀνομασθεὶς ἀπὸ τοῦ φυσιοδίφου Ἀλφρέδου Ρ. Οὐῶλλας, ὅστις παρετήρησεν ὅτι τὰ ζῷα ἑκατέρωθεν τοῦ πορθμοῦ τούτου διαφέρουν πολὺ ἀλλήλων, ὡς ἂν ἀνῆκον εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς. Ε. Σ.

Οὐώλλαση (Wallasey) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ κομιτείᾳ Τσέσερ τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ χερσονήσου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μέρση, χωριζομένη ἀπὸ τῆς Μπέρκενχεντ διὰ διώρυγος. Κάτ. 97.665. Ε.Σ.

Οὐῶλλις (Wallis) *ἀρχιπέλαγος [Γεωγρ.]*. Γαλλικὴ ἀποικία ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν νήσων *Οὐῶλλις* καὶ *Φουτοῦνα* (*Οὔβεα*), βορείως τοῦ ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου τῶν νήσων Τόνγκα καὶ βορειοανατολικῶς τῶν νήσων Φιτζί. Ἐγένετο γαλλικὸν προτεκτορᾶτον τῷ 1887 καὶ ἀνήχθη εἰς ἀποικίαν τῷ 1917. Ἔχει πληθυσμὸν ἄνω τῶν 4.500 καὶ ἔκτασιν 60 τ. χλμ. Ε. Σ.

Οὐῶλλις (Wallis), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος γεωμέτρης, γεννηθεὶς ἐν Ashford τῷ 1616, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1713. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ͺambridge καὶ κατέγινε κατ' ἀρχὰς μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «London Mathematical society». Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «T. Wabissi opera mathematica» (1697—1699, 3 τόμοι). Τὰ μαθηματικὰ ἔργα τοῦ Wallis εἶναι: «Ἐγχειρίδιον ἀναλυτικῆς τῶν κωνικῶν τομῶν», «Ἄλγεβρα», μὲ ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν αὐτῆς, «Ἀριθμητικὴ τῶν ἀπείρων», δημοσιευθεῖσα τῷ 1655, δηλαδὴ εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀδιαιρέτων» τοῦ Cavalieri, τρία δὲ ἔτη πρὸ τῆς προκηρύξεως ὑπὸ τοῦ Pascal τοῦ διαγωνίσματος ἐπὶ τῆς κυκλοειδοῦς, «Περὶ τῆς κυκλοειδοῦς καὶ κισσοειδοῦς», «Περὶ τοῦ κέντρου βάρους», «Ἐγχειρίδιον μηχανικῆς» κ. ἄ. Τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς ἀναλυτικῆς τῶν κωνικῶν τομῶν» τοῦ Wallis εἶναι τὸ πρῶτον τῶν ἔργων, ὅπου αἱ καμπύλαι αὗται δὲν θεωροῦνται ὡς τομαὶ κώνου, ἀλλ' ὡς καμπύλαι δευτέρου βαθμοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν μέθοδον τῶν συντεταγμένων τοῦ Descartes· ὅλαι αἱ ἰδιότητες τῶν καμπύλων τούτων ἐξάγονται ἐκ τοῦ ἀναλυτικοῦ των ὁρισμοῦ. Ἡ «Ἀριθμητικὴ τῶν ἀπείρων» εἶναι τὸ μέγα ἔργον τοῦ Wallis. Εἰς αὐτὸ κάμνει οὗτος σημαντικὰς προόδους εἰς τὴν γεωμετρίαν, εἰς ζητήματα τὰ ὁποῖα σήμερον ἀναφέρονται εἰς τὸν ὁλοκληρωτικὸν λογισμόν. Οἱ Cavalieri, Fermat, Descartes καὶ Roberval εἶχον ἐπιτύχει τὸν τετραγωνισμὸν τῆς παραβολῆς τυχόντος βαθμοῦ, $y=x^m$ (m ἀκέραιος, θετικός). Ὁ Wallis ἔσχε τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν, ἀγόμενος ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν πραγμάτων, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν σειρὰν τῶν ἐκθετῶν καὶ πέραν τοῦ μηδενός, νὰ θεωρήσῃ μάλιστα καὶ κλασματικοὺς ἐκθέτας, θετικοὺς καὶ ἀρνητικούς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ λάβῃ νέας παραβολάς. Ὑπέθεσεν ὅτι ὁ τύπος $\frac{x^{m+1}}{m+1}$, ὅστις δίδει τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραβολῆς, δύναται νὰ δώσῃ καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῶν παραβολῶν, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν. Ἀλλά, πρὸ παντός, ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἔννοια εἰς τὰς ἐκφράσεις x^{-m}, $x^{\frac{p}{q}}$, $x^{-\frac{p}{q}}$. Οὕτως ὀφείλομεν εἰς αὐτὸν πρῶτον τοὺς ὁρισμοὺς ὅτι τὸ x^{-m} παριστᾷ τὸ $\frac{1}{x^m}$, τὸ $x^{\frac{p}{q}}$ τὴν ῥίζαν $\sqrt[q]{x^p}$ κτλ.

Ἡ περίπτωσις τῆς ὑπερβολῆς τοῦ δευτέρου βαθμοῦ $y=\frac{1}{x}=x^{-1}$ παρουσιάζει μερικὰς ἀνωμαλίας κατὰ τὸν τετραγωνισμόν της· διότι ὁ τύπος τοῦ ἐμβαδοῦ δίδει δι' αὐτὴν $\frac{x^0}{0}$. Ὁ Wallis συμπεραίνει ἐκ τούτου, ὀρθότατα, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια ἡ περικλειομένη ὑπὸ τῆς ὑπερβολῆς καὶ μιᾶς τῶν ἀσυμπτώτων της εἶναι ἄπειρος. Ἡ τελικὴ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου ἐδόθη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Mercator. Ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ Wallis ἐπιτυγχάνει τὴν εὕρεσιν τοῦ λόγου τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον ἑνὸς κύκλου. Παρατηρεῖ ὅτι τὰ ἐμβαδὰ τὰ περιεχόμενα μεταξὺ τοῦ ἄξονος τῶν y, τῆς παραλλήλου πρὸς τὸν ἄξονα τοῦτον εἰς ἀπόστασιν ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν x ἴσην μὲ τὴν μονάδα, τοῦ ἄξονος τῶν x καὶ τῶν καμπύλων τῶν παρισταμένων ὑπὸ τῶν ἐξισώσεων $y=(1-x^2)^0$, $y=(1-x^2)^1$, $y=(1-x^2)^3, \ldots$ ἐκφράζονται, συναρτήσει τοῦ ἐγγεγραμμένου ὀρθογωνίου τοῦ ἔχοντος πλευρὰς x=1 καὶ y=1, διὰ τῶν κλασμάτων 1, $\frac{2}{3}$ $\frac{8}{15}$, $\frac{48}{105}, \ldots$. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τεταγμένη τοῦ κύκλου $y=(1-x^2)^{\frac{1}{2}}$, πρέπει νὰ εἶναι μέση ἀνάλογος μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ὅρων τῆς ἀκολουθίας $(1-x^2)^0$, $(1-x^2)^1, \ldots$ θέτει τὸ πρόβλημα τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ τῶν ὅρων 1 καὶ $\frac{2}{3}$ ἑνὸς τρίτου ὅρου, ὑποτιθεμένου ὅτι πρέπει νὰ πληροῦται ὁ νόμος τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀκολουθίας 1, $\frac{2}{3}$, $\frac{8}{15}, \ldots$ Ὁ Wallis ἐπιτυγχάνει δι' ἑνὸς τρόπου ἀρκετὰ πολυπλόκου τὴν εὕρεσιν τούτου. Εὑρίσκει ὅτι ὁ ἀριθμὸς π εἶναι τὸ ὅριον τοῦ λόγου $\frac{2\cdot 4\cdot 4\cdot 6\cdot 6\cdot 8\cdot 8 \ldots}{3\cdot 3\cdot 5\cdot 5\cdot 7\cdot 7 \ldots}$.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔμεινε καὶ πολὺ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, καίτοι ὅλως νέον, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν φίλον του Brouncker, ὅπως μελετήσῃ καὶ αὐτὸς τὸ ζήτημα. Ὁ Brouncker εὗρε διὰ τὸν ἀριθμὸν π τὴν ἔκφρασιν

$$\pi = \cfrac{1}{1+\cfrac{1}{2+\cfrac{9}{2+\cfrac{25}{2+\cfrac{49}{2+\ldots}}}}},$$

ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῆς θεωρίας τῶν συνεχῶν κλασμάτων. Εἰς τὸν Wallis ὀφείλομεν τὴν πρώτην ἰδέαν μεθόδου διὰ τὸν τετραγωνισμὸν τῶν καμπύλων. Φ. Β.

— **Οὐῶλλις** *τύπος*. Καλεῖται οὕτω ὁ τύπος ὁ δίδων τὴν τιμὴν τοῦ ἀριθμοῦ π:

$$\frac{\pi}{2} = \frac{2\cdot 2\cdot 4\cdot 4 \ldots}{1\cdot 3\cdot 3\cdot 5 \ldots}$$

Ἡ ἀπόδειξις τοῦ τύπου τούτου εὑρίσκεται σήμερον εἰς ὅλα τὰ ἐγχειρίδια τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ καὶ γίνεται εὐκόλως διὰ τῶν μεθόδων τούτου. Φ. Β.

Ἰωάν. Οὐῶλλις.

Οὐὼλλ Στρὴτ (Wall Street). Στενὴ καὶ βραχεῖα ὁδὸς ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, τὸ σπουδαιότερον διεθνὲς χρηματιστηριακὸν κέντρον. Ἐπ' αὐτῆς εἶναι συγκεντρωμένα τὰ κυριώτερα οἰκονομικὰ ἱδρύματα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἔλαβε τὸ ὄνομα (ὁδὸς Τείχους) ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν κτισθέντος τῷ 1699 τείχους ὑπὸ τῶν πρώτων Ὁλλανδῶν ἀποίκων, φοβουμένων ἀγγλικὰς εἰσβολάς. Ἐπὶ τῆς Οὐὼλλ Στρὴτ καὶ περὶ αὐτὴν εὑρίσκονται ἄνω τῶν 90 τραπεζῶν, περὶ τὰς 300 ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι, γραφεῖα ἑκατοντάδος σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἀρκεταὶ ἑκατοντάδες βιομηχανικῶν σωματείων, χρηματιστήρια καὶ μεσιτικὰ γραφεῖα. Ε. Σ.

Οὐῶλπολ (Walpole), ***Οὔγος Σέϋμουρ***. Σύγχρονος Ἄγγλος μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1884. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καΐμπριτζ καὶ ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Τὸ ξύλινο ἄλογο» (1909), «Τὸ σκοτεινὸ δάσος» (1916), «Ἰωσὴφ Κόνραντ» (1916), «Ὁ πράσινος καθρέπτης» (1918), «Τὸ ἀγγλικὸν μυθιστόρημα» (1926), «Ἡ ἀργυρᾶ ἄκανθα» (1928), «Χὰνς Φρὸστ» (1929), «Ἰουδὶθ Πάρις» (1931).

—**Οὐῶλπολ** (Walpole), ***Ροβέρτος,*** πρῶτος κόμις τοῦ ***Ὄρφορντ.*** Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1676 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1745. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἥτον καὶ Καΐμπριτζ. Τῷ 1701 ἐξελέγη βουλευτής, τῷ 1705 διωρίσθη σύμβουλος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου τῆς Δανίας, συζύγου τῆς βασιλίσσης Ἄννης, καὶ ἀργότερον λόρδος ναύαρχος τῆς Ἀγγλίας. Ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1708), ταμίας τοῦ ναυτικοῦ (1710) καὶ μέλος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἀνήκων εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τῶν Οὐΐγων, ἐξεβλήθη τῷ 1712 τοῦ κοινοβουλίου καὶ ἐφυλακίσθη ἐν τῷ Πύργῳ τοῦ Λονδίνου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς παντοκρατορίας τῶν Οὐΐγων, ὁ Οὐῶλπολ ἐγένετο πρῶτος λόρδος τοῦ Θησαυροφυλακίου καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, παρὰ δὲ τὰς ἀντιζηλίας τῶν Οὐΐγων καὶ τὴν δυσμένειαν τῶν Γερμανῶν εὐνοουμένων τοῦ βασιλέως, κατώρθωσε νὰ μείνῃ ἐν τῇ ἀρχῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Α′ ὁ Οὐῶλπολ εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς βασιλίσσης Καρολίνας εὐμενῆ καὶ πιστὴν φίλην. Αἱ προσπάθειαί του πρὸς καταστολὴν τοῦ λαθρεμπορίου καὶ ἐπιβολὴν φόρων ἐπὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ οἴνου ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ νόμος τοῦ 1736 περὶ οἰνοπνεύματος ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων ταραχῶν ἐν Λονδίνῳ. Ἡ ἐξουσία του ἤρχισε κλονιζομένη μετὰ τὸν θάνατον τῆς Καρολίνας, τῷ δὲ 1741 ἐνικήθη ἐν τῇ πολιτικῇ παλαίστρᾳ. Ε. Σ.

Ροβέρτος Οὐῶλπολ.

Οὐῶλσινγκχαμ (Walsingham), *σὲρ* ***Φραγκῖσκος***. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1530 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1590. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καΐμπριτζ καὶ Παδούῃ καὶ τῷ 1570 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Παρισίοις. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις προσεπάθει νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Οὐγενότους μὲ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, ἀποβλέπουσα εἰς ἀγγλο-γαλλικὴν συμμαχίαν, ἀπελευθέρωσιν τῶν Κάτω Χωρῶν, καταστροφὴν τῆς ἰσπανικῆς ὑπεροχῆς ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐπιβολὴν τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1572 συνήφθη συμμαχία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀλλ' ἡ δευτέρα δὲν ηὐνόει τὰ περαιτέρω σχέδια τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἀπέδειξεν ἡ σφαγὴ τῆς νυκτὸς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου. Τῷ 1573 ὁ Οὐῶλσινγκχαμ ἀνεκλήθη εἰς Λονδῖνον καὶ ἀνέλαβε κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐξηκολούθησε δὲ ὑποδεικνύων τὴν ἀνάγκην ἐπεμβάσεως χάριν τῶν ἐν Εὐρώπῃ διαμαρτυρομένων, ἰδίως τῶν ἐν Ὁλλανδίᾳ. Τῷ 1581 ἐστάλη εἰς Γαλλίαν ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἀγγλο-γαλλικὴν συμμαχίαν ἐναντίον τῆς Ἰσπανίας, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἄπρακτος. Διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του ματαιῶν τὰς κατὰ τῆς ζωῆς τῆς Ἐλισάβετ συνωμοσίας. Ὁ Οὐῶλσινγκχαμ ἐτελειοποίησε τὸ ἀγγλικὸν ἀστυνομικὸν σύστημα καὶ τὴν ἀγγλικὴν κατασκοπείαν ἐν ταῖς ξέναις αὐλαῖς. Ε. Σ.

Οὐῶλστον (Walston), ***Κάρολος***. Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1856 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1926. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς (1890—1893) καὶ καθηγητὴς αὐτῆς (1893—1896). Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα διενήργησεν ἀνασκαφὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας ἐν Πλαταιαῖς καὶ μάλιστα ἐν Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους. Περὶ τούτου ἐξέδωκε τὸ δίτομον ἔργον του «The Argive Heraeum». Ὁ Οὐῶλστον κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν μελέτην τῆς κλασσικῆς ἀνδριαντοποιίας τοῦ Ε′ καὶ Δ′ αἰῶνος, συνέγραψε δὲ περὶ αὐτῆς μεταξὺ πολλῶν ἄλλων μελετῶν καὶ τὰ βιβλία: «Notes on Greek sculpture» καὶ «Alcamenes and the establishment of the classical type in Greek art». Β. Δ. Θ.

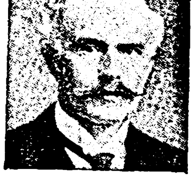

Κάρολος Οὐῶλστον.

Οὐῶλτερ (Walter), ***Ἰωάννης***. Ἱδρυτὴς τῆς ἐφημερίδος «Τάϊμς» ἐν Λονδίνῳ, γεννηθεὶς τῷ 1739 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1812. Μέχρι τοῦ 1781 ἠσχολήθη εἰς τὸ ἐμπόριον ἀνθράκων. Τῷ 1782 ἠγόρασε τὸ προνόμιον εὑρεσιτεχνίας νέας μεθόδου τυπογραφίας, τῆς «λογοτυπίας», ἥτις ἀντὶ στοιχείων εἶχε λέξεις καὶ συλλαβάς. Κατ ἀρχὰς ἐξετύπωνε μόνον βιβλία, ἀλλὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου τοῦ 1785 ἤρχισεν ἐκδίδων μικρὰν ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡμερήσιον παγκόσμιον ἀρχεῖον», ἥτις τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1788 μετωνομάσθη «Δὴ Τάϊμς» (Οἱ Καιροὶ) καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ ἐκδίδεται εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἐγκυροτέρα ἐφημερὶς τῆς Ἀγγλίας. Ε.Σ.

—**Οὐῶλτερ** (Walter), ***Ἰωάννης***. Υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου Οὐῶλτερ*, τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν «Τάϊμς», γεννηθεὶς τῷ 1776 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1847. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Τρίνιτυ Κόλλετζ τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῷ 1803 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος «Τάϊμς». Τῷ 1832 ἐξελέγη μέλος τοῦ κοινοβουλίου.

—**Οὐῶλτερ** (Walter), ***Ἰωάννης***. Ἔγγονος τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν «Τάϊμς» *Ἰωάννου Οὐῶλτερ*, γεννηθεὶς τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1894. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἥτον καὶ Ὀξφόρδῃ καὶ διηύθυνε τοὺς «Τάϊμς» ἐπὶ μακρόν. Τῷ 1847 ἐξελέγη μέλος τοῦ κοινοβουλίου.

Οὐῶμπας (Wabash) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν κομιτειῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι: —1) Ἐν τῇ πολιτείᾳ Ινδιάνα, ἔχουσα περὶ τὰς 35.000 κατοίκων καὶ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν (κάτ. 7.000). —2) Ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἰλλινόϊς, ἔχουσα περὶ τὰς 18.000 κατοίκων καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Μόϋντ-Κάρμελλ*.

—**Οὐῶμπας** (Wabash) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, παραπόταμος τοῦ Ὀχάϊο, διαρρέων τὰς πολιτείας Ὀχάϊο, Ἰνδιάνας καὶ Ἰλλινόϊς, μήκους 885 χλμ. Χ. Δ.

Οὐῶντροπ (Worntrop) ***μέθοδος***. Οὕτω καθορίζεται ἡ μέθοδος θεραπείας τοῦ περιγεγραμμένου ἀρτηριακοῦ ἀποστήματος, ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ἀπολινώσεως τῆς ἀρτηρίας κατωτέρω καὶ μακρὰν τοῦ διαπυητικοῦ σάκκου. Μ. Ν. Κ.

Οὐώραμ (Wahram), ***Γουλιέλμος***. Ὁ προτελευταῖος παπικὸς ἀρχιεπίσκοπος Κανταβριγίας (1504—1532)· ἐχόμενος αὐστηρῶς τῶν παπικῶν ἀρχῶν, ἀντετάχθη ζωηρῶς, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπισκό-

Digitized by Google

πων, κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας Ἐρρίκου τοῦ Η΄.

Οὐῶρικ (Warwick), ***Ριχάρδος, Νέβιλ,*** *κόμις τοῦ* —. Ἄγγλος πολιτικός, ὁ ἐπιλεγόμενος «δημιουργὸς βασιλέων» (1428—1471). Διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην Σαίντ-Ἄλμπανς (1455), καθ' ἣν ἡ ἐπέμβασίς του ἔκρινε περὶ τῆς νίκης, καὶ ἀπέκτησε μεγίστην φήμην ὡς ἱκανοῦ στρατιωτικοῦ. Κατόπιν ἐγένετο διοικητὴς τῆς ναυτικῆς βάσεως τοῦ Καλαί, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τῶν Δύο Ρόδων ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης καὶ ὑπεστήριξε τὸν ἐξάδελφόν του Ἐδουάρδον τῆς Ὑόρκης κατὰ τοῦ οἴκου Λάνκαστερ. Τῷ 1458 κατενίκησε παρὰ τὸ Καλαὶ τὸν ἱσπανικὸν στόλον, ἐπωφελούμενος δὲ τῆς δημοτικότητος ταύτης, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου ΣΤ΄, ὁ ὁποῖος ὅμως κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τὰ στρατεύματά του καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸ Καλαί. Τῷ 1460 ἐπανέλαβε τὴν ἀπόπειράν του καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Κὲντ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Λονδῖνον, κατενίκησε τὰ βασιλικὰ στρατεύματα παρὰ τὸ Νόρθαμπτον καὶ συλλαβὼν τὸν βασιλέα ὡδήγησεν αὐτὸν θριαμβευτικῶς εἰς Λονδῖνον, ὅπου τὸν ὑπεχρέωσε ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς διάδοχον τὸν ἐξάδελφόν του δοῦκα τῆς Ὑόρκης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Οὐῶρικ εἶχε συγκεντρώσει εἰς χεῖράς του πάσας σχεδὸν τὰς ἀρχὰς καὶ διένειμε τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ τοὺς φίλους του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ βασίλισσα συνεκέντρωσε νέον στρατόν, διὰ τοῦ ὁποίου κατενίκησε τὰ στρατεύματα τοῦ Οὐῶρικ παρὰ τὸ Σαίντ-Ἄλμπανς τῷ 1461, ἀλλ' ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης κατώρθωσε κατόπιν νὰ κατατροπώσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Λάνκαστερ ἐν Τῶτον καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ βασιλεύς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐδουάρδος Δ΄. Ὁ νέος βασιλεὺς ἀγαπῶν τὰς διασκεδάσεις, ἀφῆκεν ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τοῦ Οὐῶρικ. Βραδύτερον ὁ Ἐδουάρδος ἐπεχείρησε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας τοῦ Οὐῶρικ, ἀλλ' οὗτος ἐπαναστάτησε καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἀναγνωρίσῃ τῷ 1469 τὴν οἰκογένειάν του ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Ἐδουάρδος κατώρθωσε νὰ κατατροπώσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Οὐῶρικ, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου συμφιλιωθεὶς μετὰ τοῦ οἴκου τῶν Λάνκαστερ, ἀνέλαβε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν φυλακισθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἄλλοτε εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου ἔκπτωτον βασιλέα Ἐρρῖκον ΣΤ΄, ὑπὸ τὸν ὅρον ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Ἄνναν Οὐῶρικ Νέβιλ. Πράγματι ὁ Οὐῶρικ ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατώρθωσε νὰ καταπείσῃ τὸν Ἐδουάρδον καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἐρρῖκον Δ΄. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Οὐῶρικ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμφιλιωθῇ τελείως μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν Λάνκαστερ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸν ἐχώριζον παλαιὰ μίση καὶ ἔβλεπεν ὁλονὲν τὴν θέσιν του ὑποσκαπτομένην, δὲν ἀντέστη εἰς τὴν ἀπόπειραν τοῦ Ἐδουάρδου, ὅπως ἀνακαταλάβῃ τὸν θρόνον, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συμφιλιωθῇ μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ἐδουάρδος, κατόπιν τούτου εἰσῆλθεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Οὐῶρικ, ὁ ὁποῖος τότε ἐβάδισε κατὰ τοῦ Λονδίνου καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μπάρνετ. Μ. Δ. Β.

Οὐῶρικ (Warwick) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Οὐώρικσερ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Ἄβον. Κατ. 13.459.

Οὐώρικσερ (Warwickshire) *[Γεωγρ.]*. Μεσόγειος κομιτεία τῆς Ἀγγλίας, κειμένη βορείως τῆς Ὀξφορντσερ, παράγουσα σῖτον, βρόμην καὶ λαχανικά. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Ἄβον, ὁ Ταίημ καὶ ὁ Λῆμ, πόλεις δὲ ἡ Οὐῶρικ, ἡ Μπέρμινγκχαμ, ἡ Στράτφορντ-ὀν-Ἄβον, ἡ Λήμινγκτον, ἡ Ράγκμπη, ἡ Κόβεντρη. Κατ. 1.534.782.

Οὐώρμπερτον (Warburton), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος σοφὸς καὶ ἐπίσκοπος τοῦ Gloucester, γεννηθεὶς τῷ 1698 ἐν Newark καὶ ἀποθανὼν τῷ 1779 ἐν Gloucester. Ἐπολέμησε τὴν ἀντίληψιν περὶ Θεοῦ ὡς ὑπερκοσμίου μόνον ὄντος (Deismus) καὶ ἐθέσπισε τῷ 1768 τὴν «Warburtian Lecture», δηλαδὴ κήρυγμα πιστοῦν τὴν ἔννοιαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἀναγινωσκόμενον τρεῖς Κυριακὰς τὸ ἔτος ἐν Lincoln. Ἔγραψε διάφορα ἀπολογητικὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: «Principles of Natural and Revealed Religion» (κηρύγματα εἰς 2 τόμους, 1753), «The Divine Legation» (1738, εἰς πλείστας ἐκδόσεις) κ. ἄ. Πάντα τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τῷ 1788 ὑπὸ Hurd εἰς 7 τόμους καὶ τῷ 1811 εἰς 12 τόμους.

Οὐώρντ (Ward), *σὲρ* ***Ἐρρῖκος - Γεώργιος***. Ἄγγλος ἁρμοστὴς τῆς Ἑπτανήσου, γεννηθεὶς τῷ 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρὰς τῷ 1860. Διωρίσθη τῷ 1849 ἁρμοστὴς τῆς Ἑπτανήσου πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ σὲρ Ἰωάννου Σέντων, ἀνδρὸς φιλελευθέρου, παρασχόντος οὐσιώδεις συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ πρώτου ἐπιτρέψαντος τὴν ἐλευθεροτυπίαν, τὰ συλλαλητήρια καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν εἰς τὰς νήσους. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, μεταβαλοῦσα πολιτικήν, διώρισε τὸν Οὐώρντ, ὅστις μετῆλθε βίαια μέτρα πρὸς κατάπνιξιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑπτανησίων. Ἡ διοίκησίς του ἐξήγειρε τὰς νήσους καὶ ἰδίως τὴν Κεφαλληνίαν, ὅπου μεταβὰς κατέπνιξε τὴν στάσιν μετ' ἀπανθρωπίας. Πλεῖστοι πολῖται ἀπηγχονίσθησαν, ἐμαστιγώθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου, οὗτινος προΐστατο οὗτος. Διενεργήσας τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ Θ΄ ἰονικοῦ κοινοβουλίου, διέπραξε πλείστας αὐθαιρεσίας πρὸς καταδολίευσιν τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος, τὰ αὐτὰ δ' ἐπανέλαβε καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ ι΄ κοινοβουλίου. Τῷ 1854 ἀπηγόρευσε πᾶσαν συνδρομὴν τῶν Ἑπτανησίων εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἠπειροθεσσαλίας. Τῷ 1855, συνεπείᾳ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ φιλελευθέρου κόμματος ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ σὲρ Ἰωάννου Ὑοὺγκ καὶ μετετέθη ὡς διοικητὴς εἰς Κεϋλάνην. Θ. Β.

— **Οὐώρντ** (Ward), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος διπλωμάτης (1810—1858). Ἐκγυμνασθεὶς ὡς τζόκεϋ, εἰσῆλθε τῷ 1827 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Καρόλου-Λουδοβίκου, δουκὸς τῆς Λούκκα, ὡς θαλαμηπόλος καὶ ἔμπιστος. Τῷ 1846 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτε δὲ ὁ Κάρολος-Λουδοβῖκος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Πάρμας, ὁ Οὐώρντ ἐγένετο πρωθυπουργός του. Διεπραγματεύθη τὴν παραίτησιν τοῦ Καρόλου-Λουδοβίκου καὶ ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τούτου Κάρολον Γ΄, γενόμενος πρεσβευτής του ἐν Βιέννῃ. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καρόλου Γ΄ ὁ Οὐώρντ ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας. Ε. Σ.

— **Οὐώρντ** (Ward), ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος ψυχολόγος καὶ μεταφυσικός, γεννηθεὶς ἐν Χάλλ τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καίμπριτζ, Βερολίνῳ καὶ Γοττίγγῃ, κατέγινε δὲ εἰς φυσιολογικὰς μελέτας ἐν Λειψίᾳ. Σπουδάσας τὴν θεολογίαν, ἐτράπη ἀργότερον πρὸς τὴν ψυχολογίαν καὶ τῷ 1897 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Τρίνιτυ Κόλλετζ τοῦ Καῖμπριτζ. Αἱ φιλοσοφικαί του θεωρίαι δεικνύουν ἐπίδρασιν τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τοῦ Λότζε. Ὁ Οὐώρντ συνέγραψε: «Φυσιολογισμὸς καὶ ἀγνωστικισμὸς» (1899), «Μνήμη καὶ κληρονομικότης» (1913), «Ψυχολογικαὶ ἀρχαὶ» (1918), «Δοκίμια φιλοσοφικὰ» (1927), «Περὶ Κάντ» (1922).

Οὐῶρντροπ (Wardrop) ***νόσος***. Κακοήθης ὀνυξις (ἐμπεπαρμένου ὄνυχος), ἥτις φαίνεται πιθανῶς φυματιώδους φύσεως. Μ. Ν. Κ.

Οὐῶρρεν (Warren) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄλλεγκενυ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1795. Κάτ. 17.000. Ἡ περιφέρεια εἶναι πλουσία εἰς πετρελαιοφόρους πηγάς.

«Οὐωρσπάϊτ» (Warspite). Ἀγγλικὸν δίκροτον τοῦ στόλου τοῦ Κοδριγκτῶνος. Ἀπεσπάσθη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου ὅπως μεταφέρῃ ἐξ Ἀγκῶνος τὸν εἰς Ἑλλάδα κατερχόμενον κυβερνήτην Καποδίστριαν, ὅστις ὅμως ματαίως ἀναμείνας ἐκεῖ αὐτὸ ἀπὸ τῆς 8 Νοεμβρίου ἕως τῆς 20 Δεκεμβρίου 1827 (π. ἡ.), ἠναγκάσθη νὰ ἀποπλεύσῃ διὰ τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας «Wolf» (Λύκος) ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Huyes. Συναντήσας ὁ κυβερνήτης κατὰ τὸν πλοῦν τὸ «Οὐωρσπάϊτ» τὴν 25 Δεκεμβρίου, διεπεραιώθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα Βαλέττα τῆς Μάλτας, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὸν ὅρμον τῆς Περιβόλας τῆς Αἰγίνης. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐχαιρετήθη, ὑπὸ τοῦ «Οὐωρσπάϊτ» καὶ τῆς γαλλικῆς φρεγάτας «Ἥρας» («Junon») τοῦ πλοιάρχου Leblanc, ἡ σημαία τοῦ ἀναγεννηθέντος κράτους, ἐπαρθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου τοῦ «Οὐωρσπάϊτ» διὰ 15 βολῶν πυροβόλου, τὴν 12/24 Ἰανουαρίου. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δικρότου, ὅπερ δὲν εἶχε παύσει ὂν προσκεκολλημένον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Καποδιστρίου, ἀπέπλευσεν ὁ κυβερνήτης ἐκ Πόρου, τὴν 15/27 Ἰουνίου 1828, ὅπως ἀντιληφθῇ ἐξ αὐτοψίας τὰς καταστροφὰς τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅπως τονώσῃ τὰς προσπαθείας πρὸς πειθαναγκασμὸν τοῦ Ἰμπραὴμ διὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς ἀρτισυστάτου ἑλληνικῆς πολιτείας καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Καποδίστρια ἀναφέρεται τὸ «Οὐωρσπάϊτ» ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Πολεμόκεντρος», ἀποτελοῦσαν μετάφρασιν τῆς ἀγγλικῆς. Σ. Ε. Λ.

—**«Οὐωρσπάϊτ»** («Warspite»). Ὄνομα βρεττανικῶν πολεμικῶν, ὅπερ συνεχίζεται κατὰ διαδοχήν. Ἤδη (1932) φέρει τοῦτο θωρηκτὸν ὑπερδρέδνωτ. Σ. Ε. Λ.

Οὐῶρτον (Wharton), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1648. Διετέλεσε κυβερνήτης τῆς Ἰρλανδίας κατὰ τὴν βασιλείαν τῆς Ἄννης καὶ ἐγένετο ὁ στόχος τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Σουΐφτ (Swift) καὶ τοῦ Ἄντισον (Addison). Συνέγραψε τὴν πολιτικὴν μπαλλάνταν «Λιλλιμπουρλέρο» (Lilliburlero), ἥτις τὸν κατέστησε διάσημον. Ε. Σ.

— **Οὐῶρτον** (Warton), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1728 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1790. Μνημειῶδες ἔργον του εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως» (1774—1781, εἰς 3 τόμ.).

Οὐώτ (Watt)· βλ. λ. *Βάττ*.

οὐωτκμπάλλαστ *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, κατὰ τὸ ἀγγλικὸν water ballast, σημαίνων τὰ διὰ τὰ θαλασσέρματα χρησιμοποιούμενα διπύθμενα τοῦ σκάφους. Σ. Ε. Λ.

οὐωτασκάϋ *[Ὠκεανογρ.]*. Διεθνὴς ὅρος, κατὰ τὸ ἀγγλικὸν watersky, σημαίνων ὑποκύανον κηλῖδα ἐν μέσῳ τῆς ὑπολεύκου ἀποχρώσεως (τῆς καλουμένης *ἄϊσμπλινκ*) τοῦ οὐρανοῦ τῶν πολικῶν ἐκτάσεων. Δεδομένου ὅτι τὰ ἄϊσμπλινκς, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἀνταύγειαν τῶν ἄϊσφηλντ (παγοπεδίων) προαγγέλλουν μακρόθεν τὴν ὕπαρξιν τοιούτων, τὰ οὐωτασκάϋς ἀποτελοῦν ἀσφαλῆ τηλένδειξιν ὑπάρξεως ρακῶν ἐλευθέρας θαλάσσης μεταξὺ τῶν παγοπεδίων. Σ. Ε. Λ.

Οὐώτερλου (Waterloo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς ὑποδιοικήσεως Μπλάκχωκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρὲντ Σένταρ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1850. Κυριώτεραι βιομηχανίαι: σιγάρων, πλίνθων, μηχανῶν καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. Κάτ. 42.000.

Οὐώτερμπερυ (Waterbury) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Κοννέτικατ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νωγκάτακ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας ὀρειχαλκίνων εἰδῶν, ὡρολογίων καὶ χημικῶν εἰδῶν. Ἱδρύθη τῷ 1674. Κάτ. 107.400.

οὐῶτερ-πόλο (water-polo) *[Ἀθλητ.]*· βλ. λ. *ὑδατόσφαιρα*.

Οὐέτερταων (Watertown) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Μασσαχουσέττῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσάρλς, 9 χλμ. δυτικῶς τῆς Βοστώνης, τῆς ὁποίας εἶναι προάστειον. Ἱδρύθη περὶ τὸ 1630. Βιομηχανία εἰδῶν ἐξ ἐλαστικοῦ, χάρτου, περικνημίδων, αὐτοκινήτων καὶ θερμαστρῶν. Κάτ. 33.600.

— **Οὐώτερταων** (Watertown) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα τῆς ὑποδιοικήσεως Τζέφφερσον, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπλάκ, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 1.800. Βιομηχανία χάρτου, μετάξης, πλεκτῶν ἐνδυμάτων, ἀνδρικῶν ὑποκαμίσων, ἀλεύρου, θερμομέτρων καὶ ὀπτικῶν εἰδῶν. Κάτ. 36.500.

Οὐώτερφοντ (Waterford) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς ἐπαρχίας Μάνστερ ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ἔχει ἔκτασιν 1.100 τ. χλμ. καὶ ἀκτὴν μήκους 75 χλμ., ἐν ᾗ οἱ λιμένες Οὐώτερφορντ, Ντανγκάρβαν καὶ ὁ κόλπος Τραμόρ. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Σουΐρ καὶ ὁ Μπλάκουωτερ. Τὸ ἔδαφος εἶναι λοφῶδες καὶ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἐν τῇ περιφερείᾳ εὑρίσκονται ὀρυχεῖα χαλκοῦ καὶ λατομεῖα μαρμάρου. Κατ. 51.915.

—**Οὐώτερφορντ** (Waterford) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Οὐώτερφορντ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μάνστερ τῆς Ἰρλανδίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Σούερ καὶ Μπάρροου. Ἐξάγει κτήνη, χοιρομήρια καὶ βούτυρον καὶ ἔχει βιομηχανίαν ἀλεύρων, ζύθου καὶ σιδηρικῶν. Κάτ. 26.647.

Οὐῶτλινγκ ***νῆσος*** (Watling's Island) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Μπαχάμας. Κεῖται 76 χλμ. νοτιοανατολικῶς τῆς νήσου Κὰτ (Cat Island) καὶ ἔχει μῆκος 31 χλμ. καὶ πλάτος 11. Γενικῶς θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος σταθμὸς τοῦ Κολόμβου τῷ 1492 καὶ εἶναι γνωστὴ καὶ ὡς *Σὰν Σαλβαδώρ*.

Οὐῶτσον (Watson), *σὲρ* ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Γιόρκσερ τῷ 1858. Σπουδαιότερα ἔργα του: «Ὁ τάφος τοῦ Οὐόρντσουορθ» (1890), «Lacrymae Musarum» (1893), «Ὠδαὶ καὶ ἄλλα ποιήματα» (1894), «Ὁ πατέρας τοῦ δάσους» (1895), «Ἡ πορφυρᾶ Ἀνατολή» σοννέτα ἐπὶ τοῦ ἀρμενικοῦ ζητήματος (1896), «Νέα ποιήματα» (1909), «Ποιήματα μικρὰ καὶ νέα» (1925), «Συλλογὴ ποιημάτων» (1928).

— **Οὐῶτσον** (Watson), ***Μασγραῦος***. Ἄγγλος γλύπτης (1804—1847). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικὰ κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἀκολουθῶν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ κλίσιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Λονδίνου, ὅπου κατέγινεν εἰς τὴν ζωγραφικήν. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς τελειοποίησίν του, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς τὸ Λονδῖνον τῷ 1828 ἐξέθεσε λίαν ἐνδιαφερούσας ὑδατογραφίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν γλυπτικήν, ὅπου καὶ διέπρεψε, ποιήσας μεταξὺ ἄλλων τὰ κολοσσιαῖα ἀγάλματα τοῦ Λόρδου Ἤλντον καὶ τοῦ Στόουελ, τὸ μνημεῖον τοῦ Ἄλλαν Κώρμινγκαμ, τὸ ἄγαλμα τῆς βασιλίσσης Ἐλισσάβετ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τοῦ Λονδίνου, τὸ μνημεῖον τοῦ Δόκτωρος Κάμερον, τὰ ἀνάγλυφα τῆς στήλης τοῦ Νέλσωνος, ἐν τῷ πάρκῳ τοῦ Τραφαλγὰρ τοῦ Λονδίνου, τὸν «Δάντην καὶ τὴν Βεατρίκην», τὴν «Ἥβην», τὴν «Ἶριδα», τὸν Ὕπνον καὶ τὸν Θάνατον ἀγρυ-

Digitized by Google

πνούντων ἐπὶ τοῦ Σαρπηδόνος καὶ τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ γλύπτου Φλάξμαν. Μ. Δ. Β.

Οὐώττς (Watts), ***Γεώργιος - Φρειδερῖκος***. Ὀνομαστὸς Ἄγγλος ζωγράφος, τασσόμενος εἰς τὴν προρραφαηλιτικὴν σχολήν, μολονότι οἱ κυριώτε-

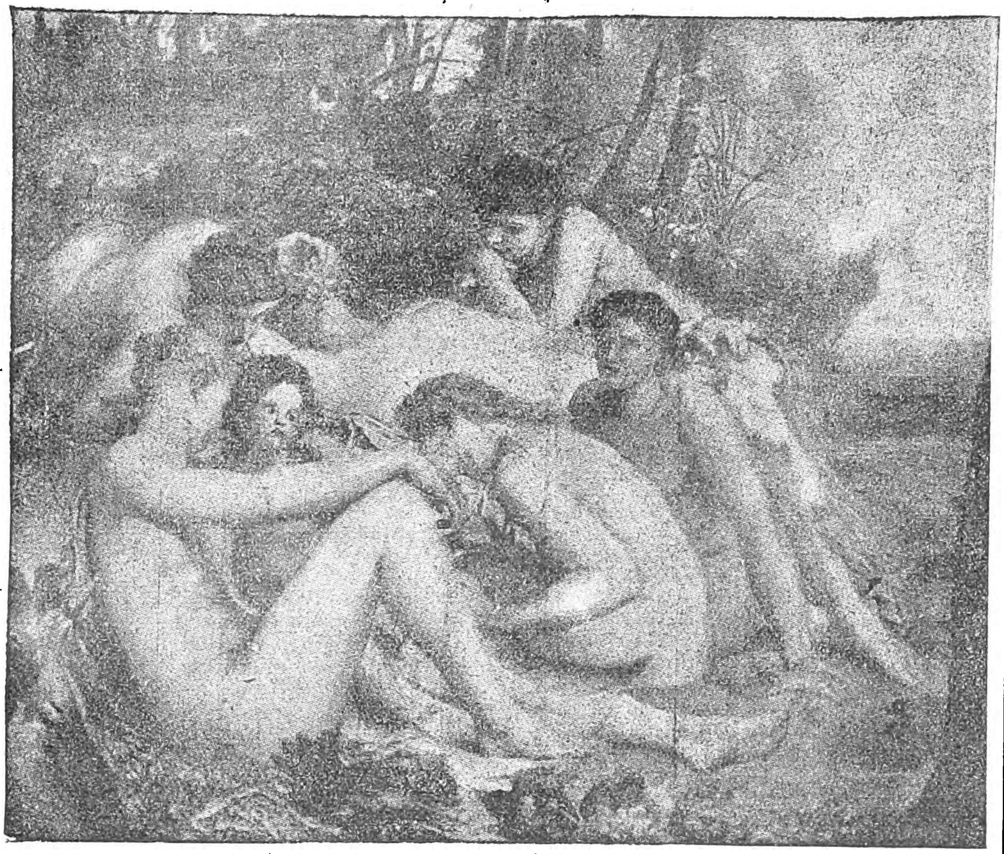

Γ. Οὐώττς : Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Διός.

ροι ἱστορικοὶ καὶ κριτικοὶ τοῦ προρραφαηλιτισμοῦ ἐκφράζουν τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ Οὐώττς δὲν ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν ταύτην. Ἐγεννήθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1817 καὶ ἀπέθανε τῷ 1904. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς αὐτῆς πόλεως, ἔνθα ἐξέθηκε διὰ πρώτην φορὰν ἔργα του τῷ 1837. Μολονότι ἐμαθήτευσεν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ γλύπτου William Behnes, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει κατόπιν, τὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν ἐστήριξε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ταλάντου του, τὸν ἰδεαλισμὸν ἰδίᾳ, ὅστις διαπνέει ὁλόκληρον τὸ ἔργον του, ἐπορίσθη ἀπὸ τὴν θεώρησιν τῶν γλυπτικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Παρθενῶνος. Βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν. Ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ, ἐξετέλεσε μερικὰς ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἐκτιμωμένας προσωπογραφίας του, ἐν αἷς αἱ τοῦ λόρδου Holland, πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης, τῆς κομίσσης Castiglione καὶ τῆς κομίσσης Walewska. Τῷ 1853 μετέσχεν ἀποστολῆς, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ προσδιορίσῃ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἁλικαρνασσοῦ.

Ὁ Οὐώττς θεωρεῖται ὡς ὁ μέγιστος τῶν ἰδεαλιστῶν ζωγράφων τῆς Ἀγγλίας καὶ ὡς ὁ καλλιτέχνης ἐκεῖνος, ὅστις γενναιότερον παντὸς ἄλλου ἐπειράθη νὰ καταστήσῃ τὴν ἀγγλικὴν τέχνην ἀνταξίαν τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας. Ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ ποιήματα, ἀπὸ τὸ σύμβολον καὶ τὴν ἀλληγορίαν. Ἡ τέχνη του εἶναι πλήρης ἰδιάζοντος θελγήτρου· μὲ ἀνεξάντλητον ἔμπνευσιν προσεπάθησε νὰ ἐξιδανικεύσῃ ἐντὸς ἀτμοσφαίρας παλμώδους καὶ ταρασσομένης ἀπὸ ὑπερκοσμίους κραδασμοὺς τὰς μορφάς, αἱ ὁποῖαι ἐκέντρισαν τὴν φαντασίαν του. Ὁ Οὐώττς ἐθεώρει τὴν τέχνην ὡς τείνουσαν εἰς τὴν ἐξευγένισιν τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἀπὸ ἕκαστον ἔργον του ἐδημιούργησε καὶ ἓν σύμβολον ἠθικῆς. Πεπροικισμένος διὰ θαυμασίως διεισδυτικοῦ πνεύματος, διέπρεψε καὶ ὡς προσωπογράφος, κατορθώσας δι' ἀπαραμίλλως λεπτῆς καὶ εὐγενοῦς τέχνης ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὑπόστασιν τῶν προτύπων του. Ἐν τῷ συνόλῳ της κρινομένη ἡ τέχνη τοῦ Οὐώττς παρέχει ἓν τῶν καλλίστων ὑποδειγμάτων ὑψηλῆς ἐκστάσεως, ἐξαϋλώσεως, ἀλλ' οὐχὶ ἐκμηδενίσεως τοῦ θέματος, ψυχικῆς εὐγενείας καὶ ἀφθάστου λεπτότητος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τάσσονται τὰ ἀκόλουθα: «Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη»,

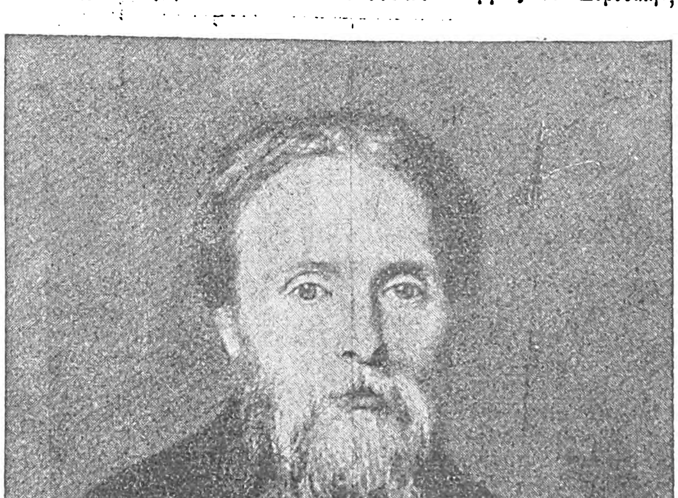

Γ. Οὐώττς: Προσωπογραφία τοῦ Μπὲρν-Τζόουν.

«Fata morgana», «Παῦλος καὶ Φραντζέσκα», «Ἡ δημιουργία τῆς Εὔας», «Ἡ ἐκπειρασθεῖσα Εὔα», «Ἡ μετανοοῦσα Εὔα», «Ὁ Προμηθεύς», «Τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως», «Ἡ Ἀριάδνη εἰς τὴν Νάξον», «Ψυχή», «Γανυμήδης», «Ὁ κῆπος τοῦ Διός», «Δάφνη», «Ἐνδυμίων», «Τὸ χάος», «Ὁ θάνατος τοῦ Ἄβελ», «Ἡ κατασκευὴ τῆς κιβωτοῦ», «Μετὰ τὸν κατακλυσμόν», «Ἡ συνάντησις Ἰακὼβ καὶ Ἠσαῦ», «Ἡ κόρη τῆς Ἡρωδιάδος», «Ὁ ἀγαθὸς Σαμαρείτης», «Ἡ ἐλπίς», «Ὁ χρόνος», «Ὁ θάνατος καὶ ἡ κρίσις», «Ὁ Ἔρως καὶ ὁ Θάνατος», «Ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ζωή», «Ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου», «Ὁ ἔρως θριαμβεύων», «Ὁ θάνατος στεφανῶν τὴν Ἀθῳότητα» καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Matthew Arnold, τοῦ Robert Browning, τοῦ Swinburne, τοῦ Rossetti, τοῦ Tennyson, τοῦ William Morris, τοῦ Stuart Mill, τοῦ λόρδου Leighton, τοῦ καρδιναλίου Manning, τοῦ Gladstone, τοῦ Carlyle, τοῦ Walter Crane κλπ. Ι. Μ. Π.

Οὐώττς-Ντάντον (Watts-Dunton), ***Οὐῶλτερ-Θεόδωρος***. Ἄγγλος κριτικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1832 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1914. Σπουδαιότερα ἔργα του: «Ὁ ἐρχομὸς τῆς ἀγάπης» (1891) ποιήματα, «Ἄϋλουιν» διήγημα περιγράφον τὴν ζωὴν τῶν Ἀτσιγγάνων (1898), «Σαιξπήρειοι μελέται» (1910), «Παλαιὰ γνωστὰ πρόσωπα», ἐκδοθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του (1916).

Οὐῶτφορντ (Watford) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κομιτείας Χέρτφορντσερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κόλν. Ἔχει ὀρφανοτροφεῖον, πτωχοκομεῖον καί τινα μεσαιωνικὰ μνημεῖα, βιομηχανίαν μεταξωτῶν, τυπογραφεῖα καὶ ζυθοποιεῖα. Κάτ. 57.799.

Ὄφ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, 25 μίλ. πρὸς Α. τῆς Τραπεζοῦντος (πλάτ. 40°54' Β., μῆκ. 40°20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2236 : Cape Yasùn to Fort Anakria). Ὀνομάζονται καὶ *Φίδγι*, ἀμφότεραι δὲ αἱ ὀνομασίαι προσδίδουν παραφθορὰν τῆς ἀρχαίας τοιαύτης *Ὄφις*. Σ. Ε. Λ.

Ὀφάντο (Ofanto) *[Γεωγρ.]*. Ὁ *Αὐφίδιος* τῶν ἀρχαίων, ποταμὸς τῶν ἐν τῷ Ἰονίῳ Ἀπουλῶν (*Πτολεμ.* Γ, α, 10, 15). Κατὰ Πολύβιον, ἀναφέροντα (Ἱστοριῶν Γ, 110—Δ, 1) τὸν παρὰ τὸν ποταμὸν καταυλισμὸν τοῦ Λευκίου καὶ τὴν κατὰ τοῦ Ἀννίβα μάχην, ἡ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ εἶναι *Αὔφιδος*. Ταύτην φαίνεται δεχόμενος καὶ ὁ Στράβων, ἐκ σχετικῆς φράσεως (Didot 235, 36) τοῦ ὁποίου συνάγουν τινὲς ὅτι Αὔφιδον ἦτο ἡ ἐκβολὴ τοῦ Αὐφιδίου. Ὁ Ὀφάντο πηγάζει ἐκ τῶν Ἀπεννίνων τοῦ Μπενεβέντο, πλησίον τῆς πόλεως Sant Angelo de' Lombardi, τοῦ ῥοῦ του, 170 περίπου χιλιομέτρων, χρησιμεύοντος ὡς συνόρου τῶν νομῶν Capitanata καὶ Bari· αἱ ἐκβολαί του (πλάτ. 41°22', μῆκ. 16°14', χάρτ. ἀγγλ. 199 : Brindisi to Ortona) εὑρίσκονται 3 ½ μίλ. ΒΔ. τῆς πόλεως Barletta, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ αὐτῆς πλούσιαι εἰς παραγωγὴν κρατικαὶ ἅλυκαί. Ὅταν αἱ ἀπὸ τῆς κυλινδουμένης ἰλύος σχηματιζόμεναι πρὸ τοῦ στομίου ἀποφρακτικαὶ ὑφαλοταινίαι τὸ ἐπιτρέπουσι, τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα δύνανται νὰ εἰσπλέωσι καὶ τότε ἀναπλέεται ὁ ποταμὸς ἕως εἴκοσι χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν. Σ. Ε. Λ.

Ὀφβιδιόπολ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὀβιδιοπόλ.*

ὀφείδιον· ὀρθότερον *ὀφίδιον* (βλ. λ.).

ὀφειλέτης (ὁ)· θηλ. ἡ *ὀφειλέτις —ιδος*· ὁ ὀφείλων, ὁ χρεωστῶν, χρεώστης, ἀντιθ. ***δανειστής***: «οἱ ὀφειλέται τοῦ δημοσίου, — τῆς τραπέζης».

— *[Νομ.]* Ἁρμόζει ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ *ὀφειλέτου* ἐπὶ τῆς νομικῆς σχέσεως τῆς *ἐνοχῆς* (βλ. λ.) μόνον καὶ δηλοῖ τὸν ἐντεῦθεν ὑπόχρεων πρὸς *παροχὴν* (βλ. λ.) τινα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν δικαιούμενον, τὸν *πιστωτὴν* εἴτε ***δανειστήν***. Ἐν ὑπερημερίᾳ τοῦ ὀφειλέτου παρέπονται ἐπιβλαβεῖς αὐτῷ συνέπειαι (ἀποζημίωσις λόγῳ διαφέροντος), αἵτινες καθίστανται εὐρύτεραι μετὰ τὴν κατάρξιν τῆς δίκης. Πρὸς ἱκανοποίησίν του ὁ δανειστὴς δικαιοῦται νὰ κατάσχῃ καὶ ἐκπλειστηριάσῃ ἀνάλογον τῆς ὀφειλῆς περιουσίαν τοῦ ὀφειλέτου· προκειμένου δὲ νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ ὀφειλέτου ὁλόκληρος ἡ περιουσία του δικαιοῦται οὗτος νὰ αἰτήσηται νὰ τῷ ἀφεθῶσι πόροι τινὲς πρὸς διαβίωσίν του (εὐεργέτημα εὐπορίας). Ὑπαρχόντων πλειόνων ὀφειλετῶν δὲν βαρύνεται πάντοτε ἕκαστος μόνον διὰ τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ ποσοστόν· ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν βαρύνεται ἕκαστος οὕτω, ἡ πλεονεκτικότης τοῦ δανειστοῦ δύναται νὰ μετριασθῇ δι' ἐνστάσεως (εὐεργετήματα διζήσεως καὶ διαιρέσεως). Ἐπί τινων περιπτώσεων ἐπιτρέπεται ἡ προσωποκράτησις τοῦ ὀφειλέτου. Ἔμπορος ὢν ὁ ὀφειλέτης καὶ παύων τὰς πληρωμάς του κηρύσσεται εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως. Ὁ δὲ μὴ ἐμπορευόμενος καὶ πολλὰ ἔχων χρέη δύναται νὰ παραχωρήσῃ διαδικαστικῶς τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς δανειστάς του· ἐπίσης δὲ ἐπὶ τοῦ ἐγγάμου δίδεται μέσον ἐξασφαλίσεως τῆς προικὸς καὶ ἕτερον πλὴν τῆς ἐγγραφῆς ὑποθήκης (χωρισμὸς κτημάτων). Κ. ΔΑΡΔΟΥΓΙΑΣ

— *[Λογιστ.]* Καλεῖται *ὀφειλέτης* τὸ πρόσωπον ἢ τὸ πρᾶγμα, οὗτινος ὁ λογαριασμὸς ἐχρεώθη μὲ ποσὰ ὑπέρτερα τῶν ὅσων ἐπιστώθη, καταλείπων οὕτως ὑπόλοιπον χρεωστικόν. Διὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο ὁ ὀφειλέτης εἶναι ὑπόχρεως. Εἰς τὸν ἰσολογισμὸν μιᾶς ἐπιχειρήσεως τὸ σύνολον τῶν ὀφειλε-

Digitized by Google

τῶν λογαριασμῶν ἀποτελεῖ τὸ ἐνεργητικόν της, γινομένης ὅμως πάντοτε διακρίσεως μεταξὺ τῶν φερεγγύων ὀφειλετῶν καὶ τῶν ἐπισφαλῶν τοιούτων.

ὀφειλετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὀφειλέτην, ὁ τοῦ ὀφειλέτου.

ὀφειλὴ (ἡ)· τὸ ὀφειλόμενον, τὸ χρέος: «ἐπλήρωσα τὴν ὀφειλήν μου».

— *[Νομ.]* Ἡ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἐπιχειρητέα ἢ παραλειπτέα πρᾶξις, εἰδικώτερον τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταβλητέον χρηματικὸν ποσὸν ἢ ἡ παρασχετέα καὶ εἰς χρήματα ἀποτιμητὴ παροχή.

ὀφείλημα (τό)· τὸ ὀφειλόμενον, τὸ χρέος, *ὀφειλή*· || μεταφ. ὅ,τι ὀφείλομεν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν τιμωρὸν τῶν ἀνομημάτων ἡμῶν, ἀνόμημα: «καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν».

ὀφείλω· εἶμαι ὀφειλέτης, χρεωστῶ: «ὀφείλει χρήματα εἰς τὸ δημόσιον, — εἰς τὴν τράπεζαν», «ἐπλήρωσε τὰ ὀφειλόμενα»· || μετφ. «ὀφείλω εὐγνωμοσύνην, — χάριν» χρεωστῶ ἀνταπόδοσιν εὐεργεσίας, ἀναγνωρίζω τὴν προσγενομένην εὐεργεσίαν· || ὁμοίως «ὀφείλω σεβασμόν, — ἐκτίμησιν»· || ἀναγνωρίζω ὡς πρώτην ἀρχήν, ὡς κύριον αἴτιον: «ὀφείλει τὴν θέσιν του, — τὸν πλοῦτόν του, — τὴν εὐτυχίαν του εἰς τὴν προσωπικήν του ἀρετήν»· || χρεωστῶ, ἔχω τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πράξω τι: «ὀφείλομεν νὰ ὑπηρετήσωμεν τὴν πατρίδα», «ὤφειλε νὰ ἔλθῃ».

ὀφειοασβεστίτης (ὁ) (Ophikalzit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἰζηματογενὲς ἀσβεστολιθικόν. Συνίσταται κυρίως ἀπὸ κοκκώδη ἀσβεστόλιθον, παρουσιάζεται δὲ ἐμπλουτισμένος ἀπὸ σερπεντίνην ἐπίσης ὑπὸ μορφὴν κοκκώδη. Ὁ τελευταῖος προέρχεται ἐξ ἀλλοιώσεως προϋπάρχοντος ἐντὸς τοῦ πετρώματος ὀλιβίνου ἢ χονδροδίτου. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς κρυσταλλοσχιστώδεις περιοχάς. Γ. Β.

Ὀφεὶρ *[Βιβλ.]*. Ἀπόγονος τοῦ Σήμ, υἱὸς τοῦ Ἰεκτὰν (Γενέσεως ι', 27).

Ὀφεὶρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Χώρα χρυσοφόρος μνημονευομένη ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, πρὸς ἣν ἐπεκοινώνει ἐμπορικῶς ἤδη ὁ στόλος τοῦ Σολομῶντος. Βραδύτερον ἀνενεώθη ἡ ἐπικοινωνία αὕτη ἐπὶ τοῦ Ἰωσαφάτ. Περὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς διαπιστοῦται πολὺ ἀντιγνωμία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν, τῶν μὲν τοποθετούντων τὴν χώραν ταύτην εἰς τὴν Ἀραβίαν, εἴτε τὴν μεσημβρινὴν (*Guthe* κ. ἄ.), εἴτε τὴν παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπον (*Glaser*), τῶν δὲ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ δὴ τὴν ἀνατολικὴν (*Huet, Peters, Hall* κ. ἄ.) καὶ ἄλλων εἰς τὰς Ἰνδίας (*Ἰώσηπος* καὶ παλαιοὶ συγγραφεῖς *Lassen, Ritter* κ. ἄ.). Ἐκ τούτων πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τῶν τοποθετούντων τὸ Ὀφεὶρ εἰς τὴν νότιον Ἀραβίαν, ἥτις ἦτο ὀνομαστὴ τὸ πάλαι ὡς χώρα χρυσοφόρος (*Διοδ. Σικελ.* Β', 50, Γ', 44, 47, *Στράβων*, ΙΣΤ', 4, 22, *Plin.* Hist. Nat. VI, 28, 32. Πρβλ. Ἰὼβ κβ' 24, κη' 16, Ψαλμ. μδ' 10, Ἡσ. ιγ' 12 κλπ.). Ἐν τισι χειρογράφοις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' φέρεται καὶ ὡς *Σωφιρὰ* καὶ ὡς *Σουφίρ*. Π. Ι. Μ.

ὀφείτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*· βλ. λ. *ὀφίτης*.

Ὀφέλανδρος. Πρόσωπον τῆς διονυσιακῆς ἀκολουθίας, γνωστὸν ἐξ ἐνεπιγράφων ἀγγειογραφιῶν, ἐν αἷς εἰκονίζεται μετὰ προσώπου ἀποκαλουμένου Εὔνους. Κατὰ τοὺς μυθολόγους πρόκειται περὶ μορφῶν συνδεομένων μὲ τὰς ἀγαθοποιοὺς ἰδιότητας τοῦ Διονύσου. Π. Ν. Π.

Ὀφέλας. Ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ ἐθνικότητος θαλασσοπόρος, πιθανῶς Καρχηδόνιος, συγγραφεὺς «Περίπλου» ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ παράλιον τῆς Λιβύης (Μαυρουσίας, ταν. Μαρόκκου). Ἀναφέρεται δὲ ὁ μὴ διασωθεὶς οὗτος περίπλους μόνον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΖ', 826 Teubner). Πρῶτος ὁ Tyrwhit, ὃν ἠκολούθησεν ὁ Müller, ἐδέχθη ὅτι ὁ Ὀφέλας τοῦ Στράβωνος καὶ «Ἀπελλᾶς ὁ Κυρηναῖος», θαλασσοπόρος συγγραφεὺς «Περίπλου», ὡς ἀναφέρει Μαρκιανὸς ὁ Ἡρακλεώτης, ὑπῆρξαν τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Σ. Ε. Λ.

Ὀφελέστης *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν Τρώων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Τεύκρου (Ἰλ. Θ 274). —2) Εἷς τῶν Παιόνων, ἐπίκουρος τοῦ Πριάμου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλ. Φ 210). Α. Θ. Σ.

Ὀφέλλας, ἢ ***Ὀφέλτας.*** —1) Υἱὸς τοῦ Σιλανοῦ ἐκ Πέλλης τῆς Μακεδονίας. Εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Μ. Ἀλέξανδρον εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν του καὶ κατὰ τὸ 325 π. Χ. ἦτο ἐκ τῶν τριηράρχων τοῦ ἰνδικοῦ στόλου του (*Ἀρρ.* Ἰνδ. 18). Κατὰ τὸ 322 π. Χ. ἀπεστάλη ὁ Ὀφέλλας ὑπὸ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Λάγου μετὰ στρατοῦ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα των τοὺς ἐκδιωχθέντας ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν πλουσίους Κυρηναίους καὶ διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς τὸν Σπαρτιάτην Θίβρωνα, ὅστις ἐπεδίωκε διὰ τῶν μισθοφόρων του νὰ γίνῃ κύριος τῆς ὅλης χώρας. Καὶ τὸν μὲν Θίβρωνα ἐνίκησεν ὁ Ὀφέλλας καὶ συλλαβὼν διὰ τοῦ Ὀλυνθίου Ἐπικύδους παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀπολλωνιάτας τῆς Κυρηναϊκῆς, οἵτινες ἐσταύρωσαν αὐτόν, ἐκδικούμενοι δι' ὅσα κακὰ εἶχε προξενήσει οὗτος εἰς τὴν πόλιν των, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν πόλιν Κυρήνην. Κατὰ τὸ 313 ὁ Ὀφέλλας, στρατηγὸς ὢν τῆς Κυρηναϊκῆς, διέτρεξε μέγαν κίνδυνον ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς χώρας, ἐπαναστατησάντων κατὰ τοῦ Πτολεμαίου τῇ ὑποκινήσει τοῦ Ἀντιγόνου, ἐσώθη ὅμως ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς βοήθειάν του ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Ἄγιδος. Ἐν τούτοις ἀγνωμονῶν δὲν ἐδίστασε κατὰ τὸ 313 π. Χ. ν' ἀποσπασθῇ τῆς δεσποτείας τοῦ Πτολεμαίου καὶ κατὰ τὸ 311 νὰ ἐπιτύχῃ ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπὸ τούτου ἡ αὐτονομία του. Μετὰ ταῦτα ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχήν του πρὸς δυσμάς, μέχρι σχεδὸν τῶν ὁρίων τῆς χώρας τῶν Καρχηδονίων. Ἐν ἀκμῇ τῆς δυνάμεώς του ὢν ὁ Ὀφέλλας, ἐδέχθη κατὰ τὸ 309 π. Χ. ἐν Κυρήνῃ τὸν πρεσβευτὴν τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους Ὄρθωνα, ὅστις προέτεινε πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν μετὰ τοῦ κυρίου του ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων μὲ τὸν ὅρον πᾶσα ἡ κατακτηθησομένη Λιβύη νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν Ὀφέλλαν, τοῦ Ἀγαθοκλέους ἀρκουμένου νὰ κυριαρχῇ ἀνενόχλητος ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων τῆς νήσου Σικελίας. Ὁ Ὀφέλλας ἀπεδέχθη προθύμως τοὺς ὅρους τῆς συμμαχίας καὶ ἡγούμενος στρατοῦ ἐκ 10.000 πεζῶν, 600 ἱππέων, 100 πολεμικῶν ἁρμάτων καὶ 10.000 ἐκτὸς τάξεως ἀνδρῶν ὥρμησε κατὰ τῆς χώρας τῶν Καρχηδονίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασε μετὰ δίμηνον διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Σύρτεως πορείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατός του ὑπέστη πολλὰς ταλαιπωρίας. Πρὶν ἢ ὅμως οἱ πλησίον ἀλλήλων ἐστρατοπεδευμένοι σύμμαχοι ἀρχίσωσι τὰς πολεμικὰς κατὰ τῶν Καρχηδονίων ἐπιχειρήσεις των, ἐπέτυχεν ὁ Ἀγαθοκλῆς, διὰ ψευδῶν κατηγοριῶν, τὸν θάνατον τοῦ Ὀφέλλα καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν πρὸς ἑαυτὸν προσέλευσιν τοῦ στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου τοῦ Ὀφέλλα ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀνακατάληψις, διὰ τοῦ προγονοῦ του Μάγα, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τῆς χήρας συζύγου του Εὐρυδίκης, ἥτις ἦτο Ἀθηναία ἐκ τοῦ γένους τοῦ μαραθωνομάχου Μιλτιάδου, εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐνυμφεύθη ταύτην κατὰ τὸ 307 ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής.

— 2) Ὁ *Ὀλύνθιος*, ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (Οἰκονομ. Β', 36) μνημονευόμενος. ΚΑΨ.

ὄφελος (τό)· μόνον κατ' ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικήν, κέρδος, ὠφέλεια: «τί τὸ ὄφελος;», «πρὸς ὄφελος τῶν ἐργαζομένων»· || ἐνίοτε πληθ. *ὄφελη* (τά)· τὰ κέρδη.

Ὀφέλτας *[Μυθολ.]*. —1) Ὁ μυθικὸς τῶν Αἰολέων Βοιωτῶν βασιλεύς, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁποίου (καὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἱερέως Περιπόλτα) μετηνάστευσαν, ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν των Θεσσαλῶν, οἱ Βοιωτοὶ ἐκ τῆς Ἀρναίας τῆς θεσσαλικῆς χώρας εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βοιωτίαν καὶ ἔκτισαν παρὰ τὴν Κωπαΐδα λίμνην τὴν νέαν Ἄρνην, ἀπὸ ταύτης δὲ ἐξαπλωθέντες ὑπέταξαν ὅλην τὴν περὶ αὐτὴν χώραν. Τοῦ γενναίου Ὀφέλτα διετηρεῖτο ζωηροτάτη ἡ ἀνάμνησις ἰδίως εἰς τὰς ἐπιχωριαζούσας ἐν Χαιρωνείᾳ παραδόσεις. —2) Ὁ συλλαβὼν κατὰ τὴν παρ' Ὀβιδίῳ (Metam. III 605) διήγησιν τοῦ Ἀκήτου τὸν Διόνυσον πειρατής. ΚΑΨ.

— **Ὀφέλτας**· βλ. λ. *Ὀφέλλας*.

Ὀφέλτης *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Λυκούργου, βασιλέως τῆς Νεμέας, καὶ τῆς Εὐρυδίκης, ἢ κατ' ἄλλους τῆς Ἀμφιθέας, ὀνομασθεὶς μετὰ τὸν θάνατόν του *Ἀρχέμορος*. Τοῦτον, βρέφος ἔτι ὄντα, τρέφουσα ἡ Ὑψιπύλη καὶ ἐξελθοῦσα ποτὲ τῆς πόλεως, συνήντησε τοὺς ἑπτὰ ἥρωας ἐκστρατεύοντας κατὰ τῶν Θηβῶν. Θελήσασα νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς πηγήν τινα πλησίον κειμένην πρὸς ὕδρευσιν, ἀπέθεσε τὸ βρέφος κατὰ γῆς, παρὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ μαντείου, ἐπιστρέψασα ὅμως εὗρεν αὐτὸ κατεσπαραγμένον ὑπὸ τοῦ δράκοντος φύλακος τῆς κρήνης ἐκείνης. Εἰς μνήμην αὐτοῦ συνέστησαν ἐνταῦθα οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοὺς περιφήμους Νεμεακοὺς ἀγῶνας (Ἀπολλοδ. III, 6,4), ὁ δὲ τάφος αὐτοῦ ἐσῴζετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου «περὶ δὲ αὐτὸν θριγκὸς λίθων καὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου βωμοί» (II, 15,3). —2) Υἱὸς τοῦ Πηνέλεω, πατὴρ τοῦ Δαμασίχθονος, ὅστις ἐξελέγη βασιλεὺς τῶν Θηβῶν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Αὐτεσίωνος (*Παυσ.* IX,5, 16). Α. Θ. Σ.

Ὀφέλτιος, ἢ ***Ὀφέλτης*** *[Μυθολ.]*. —1) Ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Τρώων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀργείου ἥρωος Εὐρυάλου. —2) Ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Ἀχαιῶν ἡρώων, φονευθεὶς μετὰ πολλῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θριάμβου του ἐν τῇ μάχῃ (Ἰλ. Λ 302). —3) Ὄνομα ἑνὸς τῶν συλλαβόντων τὸν Διόνυσον πειρατῶν. ΚΑΨ.

Ὄφεν (Ofen) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὸν ὄνομα τοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως τμήματος τῆς Βουδαπέστης, ὅπερ εἶναι κυρίως γνωστὸν ἐκ τοῦ οὐγγρικοῦ ὀνόματός του *Βούδα* (Buda). Χ. Δ.

Ὄφερατ (Overath) *[Γεωγρ.]*. Κώμη καὶ κλιματολογικὸς σταθμὸς τῆς Γερμανίας ἐν Ρηνανίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄγκερ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κολωνία—Ὄλπε. Κάτ. 6.330 (1925). Ἔχει ὀρυχεῖα καὶ βιομηχανίαν μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Θ. Κ.

Ὄφερμπεκ (Overbeck), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1837 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1905. Μετὰ τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν διωρίσθη τῷ 1870 καθηγητὴς ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας, ἔνθα ἔκτοτε ἐδίδασκεν. Αἱ παραδόσεις αὐτοῦ ἀνεφέροντο εἰς τὴν Καινὴν καὶ Παλαιὰν Διαθήκην καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Ὁ Ὄφερμπεκ ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ χριστιανωσύνη τῆς νεωτέρας θεολογίας» (1873, καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν μετὰ προλόγου καὶ ἐπιλόγου τῷ 1903), «Περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας πρὸς τὴν δουλείαν ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει» (1874), «Ἱστορία τοῦ Κανόνος» (1880), «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς φιλολογίας τῶν Πατέρων» (1882), «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστοριογραφίας» (1892) κ. ἄ. Τῷ 1911 ἐξεδόθη ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου. Κ. Ι. Δ.

ὀφεώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ἀντὶ *ὀφιώδης*, ὁ ὅμοιος πρὸς ὄφιν.

Ὀφηλία (Ophelia). Πρόσωπον τῆς τραγῳδίας «Ἀμλέτος» τοῦ Σαίξπηρ, ἓν τῶν ὡραιοτέρων δημιουργημάτων τοῦ ποιητοῦ. Εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ θύματος τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς πατρικῆς στοργῆς. Κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός της Πολωνίου ἀποκρούει τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀμλέτου, τὸν ὁποῖον ὅμως ἀγαπᾷ, ὅταν δὲ οὗτος, νομίζων ὅτι φονεύει τὸν βασιλέα, διαπερᾷ διὰ τῆς σπάθης του τὸν Πολώνιον, ἡ τρυφερὰ κόρη παραφρονεῖ καὶ συλλέγουσα ἄνθη κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, πίπτει ἐντὸς αὐτοῦ καὶ πνίγεται. Ἡ Ὀφηλία ἀπετέλεσε συχνάκις θέμα ἔργων ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, οἱ κυριώτεροι δὲ πίνακες αὐτῆς εἶναι τοῦ Λέμαν, τοῦ Μπερτράν, τῆς Λεφέβρ, τοῦ Ἑμὸν κτλ. Μ.Δ.Β.

ὀφηλιίδαι (οἱ) (Opheliidae *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δακτυλιοσκωλήκων*, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 50 γένη ὑδροβίων σκωλήκων ἀπαντώντων εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ὀφθαλμαλγία (ἡ)· ἄλγος τοῦ ὀφθαλμοῦ, κοιν. *πονόμματος*.

ὀφθαλμαντίδρασις (ἡ). Ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπιπεφυκότος τοῦ ὀφθαλμοῦ προκαλουμένη ἀντίδρασις ἐξ εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῷ ὑγρᾶς ἢ στερεᾶς τινος οὐσίας πρὸς διαγνωστικὸν σκοπόν.

Τὴν ὀφθαλμαντίδρασιν παρετήρησε πρῶτος ὁ Wolff-Eisner ἐπὶ ἀνθρώπων πασχόντων ἐξ ἐαρινοῦ πυρετοῦ μετ' ἐπίπασιν κόνεως ἐκ γύρεως ἀνθέων, ὡς καὶ ἐπὶ φυματικῶν βοῶν μετ' ἐνστάλαξιν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν διαλύματος παλαιᾶς φυματίνης 10%. Ὁ πρῶτος ὅμως, ὅστις ἀνεκοίνωσε μέθοδον διαγνωστικὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ὀφθαλμαντιδράσεως εἶναι ὁ Calmette, ὅστις ἐνσταλάξας σταγόνα διαλύματος 1% κεκαθαρμένης φυματίνης εἰς τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν ἀνθρώπων πασχόντων ἐκ φυματιάσεως, παρετήρησεν ὅτι οὗτος ἀντέδρα, ἐνῷ δὲν συνέβαινε τοῦτο εἰς τὰ ὑγιῆ ἄτομα. Ἡ τεχνική, ἣν ἀκολουθοῦμεν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὀφθαλμαντιδράσεως, εἶναι ἡ ἑξῆς: Σταγὼν διαλύματος 1% κεκαθαρμένης φυματίνης ἐνσταλάζεται εἰς τὸν ἔσω κανθὸν τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ὑπὸ δοκιμασίαν ἀτόμου. Ἐὰν ἡ ἀντίδρασις εἶναι θετική, μετὰ 4—6 ὥρας παρατηρεῖται ἐρυθρότης καὶ ἐξοίδησις τοῦ ἐπιπεφυκότος, συνοδευομένη ὑπὸ πυώδους ἐκροῆς. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη διαρκεῖ ἀπὸ 6 ὥρας ἕως 8 ἡμέρας, παρουσιάζουσα διαφόρους βαθμοὺς ἐντάσεως. Εἶναι μέθοδος εὔκολος καὶ ταχεῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος ἐνίοτε, διὸ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς δὲν εἶναι συνήθης. Προτιμᾶται ταύτης ἡ *δερματαντίδρασις* κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ V. Pirquet. Ἡ ὀφθαλμαντίδρασις ἐφαρμόζεται συνήθως εἰς τὴν μᾶλιν τῶν ζῴων, χρησιμοποιουμένου πρὸς τοῦτο διαλύματος μαλεΐνης. Ν. Α. Μ.

ὀφθαλμαπάτη (ἡ)· ἀπάτη τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι βλέπει ἄλλο παρὰ τὸ πραγματικόν.

ὀφθαλμεκτομία (ἡ). Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου συνήθως μεταχειριζόμεθα τὸν ὅρον *ἐξόρυξις*. Α. Γ.

ὀφθαλμία (ἡ). Κυριολεκτικῶς *ὀφθαλμία* σημαίνει νόσημα οἱουδήποτε χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ Γαληνοῦ, καὶ ἐντεῦθεν *ὀφθαλμία* ἐσήμαινε τὴν φλεγμονὴν τοῦ ἐπιπεφυκότος μόνον χιτῶνος. Ἡ τοιαύτη περὶ ὀφθαλμίας ἀντίληψις ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἡ ἔννοια τῆς ὀφθαλμίας ἐπεξετάθη. Οὕτω μερικοὶ συγγραφεῖς ὠνόμαζον

Digitized by Google

ὀφθαλμίας ὄχι μόνον τὰς ἀσθενείας τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ σκληροῦ καὶ κερατοειδοῦς «ὀφθαλμίας ἐξωτερικάς», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ νοσήματα τῶν ἐσωτερικῶν χιτώνων τοῦ βολβοῦ, ἃς ὠνόμαζον «ἐσωτερικὰς ὀφθαλμίας». Ἄλλοι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα τῶν ἀσθενειῶν τοῦ βολβοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γένει διάθεσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἀτόμων, καθὼς καὶ τὴν ὕπαρξιν γενικῶν τινων νοσημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο ἡ ὀφθαλμία, διῄρεσαν τὰς ὀφθαλμίας εἰς πλεῖστα ὅσα συγκεκριμένα εἴδη· οὕτω περιέγραψαν ὀφθαλμίαν *ρευματικήν, ἐρυσιπελατώδη, ἑρπητικήν, μεταδοτικήν, αἰγυπτιακήν, σκορβουτικήν, ἐμμηνορροϊκήν, ἐπιλόχειον, χοιραδικήν, καταρροϊκήν, πυώδη, ψευδομεμβρανώδη, τῶν νεογνῶν, τῶν γερόντων, συμπαθητικήν, μεταστατικὴν* κτλ. Σήμερον ἐξ ὅλων τῶν ἄνω ὀφθαλμιῶν ὀλίγαι τινὲς διετήρησαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὀνομασίαν. Κυρίως δύο κανονικῶς ἀναγράφονται εἰς ὅλα τὰ συγγράμματα καὶ ἀποτελοῦν σαφῆ νοσολογικὴν ὀντότητα. Αὗται δὲ εἶναι ἡ *μεταστατικὴ* καὶ ἡ *συμπαθητικὴ ὀφθαλμία*, εἰς ἃς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν *πανοφθαλμίαν*.

Μεταστατικὴ ὀφθαλμία (ophtalmie métastatique. Iridochoroïdite hémosporique). Ὠνομάσθη οὕτω, διότι τὸ αἴτιον γενικῆς τινος ἢ τοπικῆς νόσου τοῦ ὀργανισμοῦ, μακρὰν τοῦ ὀφθαλμοῦ εντετοπισμένης, μεθίσταται καὶ διὰ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος ἐγκαθιδρύεται εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς χιτῶνας τοῦ ὀφθαλμοῦ, προκαλοῦν ἴδια κλινικὰ συμπτώματα. Ἡ οὕτως ἐννοουμένη μεταστατικὴ ὀφθαλμία συμπεριλαμβάνει πλεῖστα ὅσα νοσήματα τῆς ἴριδος, τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, τοῦ χοριοειδοῦς καὶ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ὅμως ἐπεκράτησε νὰ νοῶμεν κυρίως μεταστατικὴν ὀφθαλμίαν ὀξεῖαν καὶ πυώδη φλεγμονὴν τῶν ἀνωτέρω χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. Οὕτως ἐξ οἱασδήποτε ἐσωτερικῆς ὀφθαλμικῆς μεμβράνης καὶ ἂν ἀρχίσῃ ἡ νόσος, ταχέως τὸ ὑαλοειδὲς σῶμα καὶ αἱ λοιπαὶ μεμβρᾶναι διαπυοῦνται, ὁ σκληρὸς καὶ ἐπιπεφυκὼς συμμετέχουσι τῆς φλεγμονῆς καὶ εὑρισκόμεθα πρὸ μιᾶς πανοφθαλμίας ὀφειλομένης εἰς ἐσωτερικὴν αἰτίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνήθη πανοφθαλμίαν, τὴν προκαλουμένην ὑπὸ ἐξωτερικῶν μολύνσεων.

Ἡ μεταστατικὴ ὀφθαλμία ὀφείλεται εἰς τὴν ἐντὸς τῶν διαφόρων ὀφθαλμικῶν χιτώνων ἐγκαθίδρυσιν διαφόρων μικροργανισμῶν: στρεπτοκόκκου, πνευμονοκόκκου, μηνιγγοκόκκου, πνευμονοβακίλλου, σταφυλοκόκκου, βακτηριδίου τοῦ Pfeiffer, τοῦ Eberth, τοῦ Escherich, τοῦ Bruce, τοῦ Yersin, τοῦ Oreste (1909), τοῦ Vincent (ἀτρακτοειδὲς) τοῦ κυανοῦ πύου, τῆς ἐρυθρᾶς τῶν χοίρων, διαφόρων μυκήτων (Stock 1926) καὶ ἄλλων μικροργανισμῶν. Ἅπαντα τ' ἀνωτέρω μικρόβια προκαλοῦσι μεταστατικὰς ὀφθαλμίας, διαφερούσας ἐνίοτε διὰ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀξεῖαν ἢ ἀβληχρὰν μορφὴν αὐτῶν.

Αἱ γενικαὶ ἢ τοπικαὶ νόσοι, αἵτινες δύνανται νὰ προκαλέσουν μεταστατικὰς ὀφθαλμίας, εἶναι ὁ ἐπιλόχειος πυρετός, διάφορα ἀποστήματα τοῦ δέρματος, περιόνυξις, ἄνθραξ, πνευμονία, ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγῖτις, βρογχῖτις, ἀποστήματα ὀδόντων, ὠτίτιδες, ὀστεομυελῖτις, τυφοειδὴς πυρετός, χολοκυστῖτις, προστατῖτις, οὐρηθρῖτις, γρίππη, ἱλαρά, σκαρλατίνα, εὐλογία, δαμαλίς, εὐλογοειδές, ἐξανθηματικὸς πυρετός, ὑπόστροφος, δυσεντερία, μαστοειδῖτις κ.τ.λ.

Εἰς περιπτώσεις τινὰς ἀδυνατοῦμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν γενικὴν ἢ τοπικὴν νόσον, ἥτις προὐκάλεσε τὴν μετάστασιν· τὰς τοιαύτας μεταστατικὰς ὀφθαλμίας ὀνομάζουν *κρυπτογενεῖς*. Ὅταν ἡ μετάστασις γίνῃ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ ὅλη συμπτωματολογία ἐξελίσσεται ταχέως εἰς τὰ ὀξέα περιστατικά. Οὕτω τὸ ὑαλοειδὲς διηθεῖται καὶ διαπυεῖται, τὸ ὑδατῶδες θολοῦται, σχηματίζεται ὑπόπυον, ἡ ὅρασις ἀμβλύνεται ἢ καὶ χάνεται τελείως, ἡ κόρη ἀποφράττεται, ὁ κερατοειδὴς θολοῦται, ὁ ἐπιπεφυκὼς ἐξοιδαίνεται, πόνοι ἐγκαθίστανται καὶ ὁ σκληρὸς δύναται νὰ διατρηθῇ, ὁπότε καὶ ὁ βολβὸς βαίνει πρὸς τὴν ἀτροφίαν. Ἄλλοτε ἡ ὅλη πορεία τῆς νόσου εἶναι ἠπιωτέρα καὶ ἡ ὀφθαλμία ἐξελίσσεται βραδέως καὶ ἄνευ ὑποπύου. Ὀφθαλμὸς προσβληθεὶς ὑπὸ μεταστατικῆς ὀφθαλμίας σπανίως διατηρεῖ σχετικήν τινα ὅρασιν. Ὅταν ἡ ὀφθαλμία εἶναι διπλῆ, τότε καὶ ἡ πρόγνωσις εἶναι κακή, ὄχι πλέον διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πάσχοντος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, διότι διπλῆ μεταστατικὴ ὀφθαλμία σημαίνει ὀργανισμὸν βαρύτατα προσβεβλημένον.

Συμπαθητικὴ ὀφθαλμία. Φλεγμονώδης χρονία πάθησις τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ, προσβάλλουσα τὸ ἀκτινωτὸν σῶμα, τὸν χοριοειδῆ καὶ τὴν ἴριδα καὶ ἐπερχομένη ὡς συνέπεια τραυματικῆς παθήσεως τοῦ ἑτέρου ὀφθαλμοῦ. Ἑπομένως ἡ συμπαθητικὴ ὀφθαλμία εἶναι μία ὑποξεῖα, πλαστικὴ καὶ χρονία κυκλο-ιριδο-χοριοειδῖτις, ἐπερχομένη μετὰ τυχαῖον ἢ ἐγχειρητικὸν τραῦμα τῆς στεφανιαίας ζώνης τοῦ ἑτέρου ὀφθαλμοῦ, καὶ πιθανώτατα μεταδιδομένη ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον ὀφθαλμὸν διὰ τῆς κυκλοφορικῆς ὁδοῦ. Ὁ πρῶτος τραυματισθεὶς ὀφθαλμὸς καλεῖται *συμπαθητικογόνος* καὶ ὁ δευτερογενῶς προσβαλλόμενος *συμπαθόπληκτος*.

Τὰ τραύματα τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐνδέχεται μετὰ 3 ἢ 4 ἡμέρας νὰ προκαλέσουν δακρύρροιαν καὶ φαινόμενα ἰριδοκυκλίτιδος. Ἡ ὅρασις ἐλαττοῦται βαθμηδὸν καὶ χάνεται, ὁ δὲ βολβὸς βαίνει πρὸς φθίσιν. Τοιοῦτος ὀφθαλμὸς δύναται νὰ προκαλέσῃ συμπαθητικὴν ὀφθαλμίαν, ὁπότε, μετὰ 15 ἕως 42 κατὰ κανόνα ἡμέρας, ὁ ἕτερος ὀφθαλμὸς ἀρχίζει νὰ ὑποφέρῃ, ἡ ὅρασίς του ἐλαττοῦται, ἡ στεφανιαία ζώνη ἀγγειοῦται καὶ πονεῖ κατὰ τὴν πίεσιν· ἐν ἑνὶ λόγῳ διαδοχικῶς ἀναφαίνονται ὅλα τὰ γνωστὰ συμπτώματα ἰριδοκυκλίτιδος, δυναμένης νὰ ἐπιφέρῃ τελείαν ἀπώλειαν τῆς ὁράσεως καὶ ἀτροφίαν τοῦ βολβοῦ.

Ἡ συμπαθητικὴ ὀφθαλμία αἰτίαν ἔχει τὴν ἐγκαθίδρυσιν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς χιτῶνας τοῦ συμπαθητικογόνου ὀφθαλμοῦ μικροβίου ἀγνώστου μέχρι σήμερον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸ ραγοειδόφιλον, ἄγνωστον μικρόβιον, ἐκκρίνει νευροτρόπον τοξίνην, ἥτις κυκλοφοροῦσα ἐν τῷ ὀργανισμῷ εὐαισθητοποιεῖ τὸ ραγοειδὲς τοῦ ἑτέρου ὀφθαλμοῦ, ὅπου καὶ ἐγκαθίσταται τὸ ἄγνωστον μικρόβιον τῆς συμπαθητικῆς ὀφθαλμίας. Ἡ συμπαθητικὴ ὀφθαλμία εἶναι μία τῶν σοβαρωτέρων ὀφθαλμικῶν παθήσεων.

Πανοφθαλμία. Ὀνομάζεται οὕτω ἡ διαπύησις ὅλων τῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅταν αὕτη προκαλῆται ἀπὸ μικρόβια εἰσελθόντα ἐν αὐτῷ ἔξωθεν. Ἡ ἐξωγενὴς αὕτη μικροβιακὴ μόλυνσις ἐπέρχεται κατόπιν τυχαίων τραυματισμῶν προκαλούντων λύσιν τῆς συνεχείας τῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὁπότε ξένα σώματα, λίθοι, χώματα, τεμάχια μετάλλων κτλ, εἰσερχόμενα ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ, μολύνουν αὐτὸν εἴτε ἀπὸ τὰ μικρόβια, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπ' αὐτῶν, εἶτα ἀπὸ μικροργανισμούς, τοὺς ὁποίους παρασύρουν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἔνθα ἐνεφώλευον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ σηπτικὰς ἐπεμβάσεις ἢ ὅταν μικροβιογενὲς ἕλκος τοῦ κερατοειδοῦς διατρηθῇ. Τὰ προκαλοῦντα πανοφθαλμίαν μικρόβια εἶναι πολυάριθμα, λ. χ. πνευμονόκοκκος, σταφυλόκοκκος, στρεπτόκοκκος, κωλοβακτηρίδιον κλπ. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῶν μικροργανισμῶν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, ἐντὸς 24 ἢ 48 ὡρῶν, ἐκδηλοῦνται τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς πανοφθαλμίας. Πόνοι ὀφθαλμικοί, κεφαλαλγία, ἀϋπνία κτλ. Τὸ ὑαλοειδὲς λαμβάνει χρῶμα φαιοκίτρινον καὶ ἐκπέμπει ἰδίαν κιτρινοπρασίνην ἀνταύγειαν. Μία πυώδης κυκλο-ιριδο-χοριο-ἀμφιβληστροειδῖτις ἐξελίσσεται ταχέως καὶ ἡ ὅρασις χάνεται. Τὰ βλέφαρα ἐξοιδαίνονται, τέλος ὁ κερατοειδὴς καὶ ὁ σκληρὸς ῥήγνυνται, ὁπότε καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ βολβοῦ πύον ἐκχέεται, οἱ πόνοι κατευνάζονται καὶ ἡ γενικὴ θερμοκρασία κατέρχεται εἰς τὸ φυσιολογικόν. Κατόπιν ὁ βολβὸς βαίνει πρὸς τὴν ἀτροφίαν. Ἡ θεραπεία τῆς πανοφθαλμίας εἶναι συμπτωματικὴ καὶ εἰδική, ἀναλόγως τοῦ μικροβίου τοῦ προκαλέσαντος αὐτήν.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

— *[Κτην.]* Ἡ *ὀφθαλμία* δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχήν της εἰς ψύξεις, εἰς ξένα σώματα εἰσερχόμενα ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ, δηλητηριώδη ἀέρια, μώλωπας, τραύματα κλπ. Τὸ παθογόνον ἐν τούτοις αἴτιον εἶναι εἰσέτι ἄγνωστον. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω γνωστῶν αἰτίων προκαλεῖται φλεγμονὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ γενικῶς, εἰδικῶς δὲ τῶν βλεφάρων (ἐπιπεφυκῖτις), τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος (κερατῖτις) κλπ. Ἰδίως ἡ ὀφθαλμία παρουσιάζεται εἰς τὸν ἵππον ὡς περιοδική, προσβάλλει ἐν τούτοις καὶ τοὺς βοῦς.

Ἡ περιοδικὴ ὀφθαλμία παρουσιάζεται ὡς ὀξεῖα καὶ ὡς χρονία, εἰς τὸν ἕνα μόνον ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ πρῶτα αὐτῆς συμπτώματα διέρχονται ἀπαρατήρητα, καὶ τοῦτο, διότι ἐμφανίζονται κατὰ τὴν νύκτα. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν ὁ ἵππος, ἐκτὸς τῆς φλεγμονῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ του καὶ τῶν ἐκ ταύτης πόνων, παρουσιάζει μεγάλην ἐρυθρότητα εἰς τὸν ἐπιπεφυκότα καὶ φωτοφοβίαν. Τὰ βλέφαρά του παραμένουν κλειστά, παρατηρεῖται δὲ δακρύρροια. Ὁ κερατοειδὴς χιτὼν παρουσιάζεται τεθολωμένος, ἡ δὲ κόρη συνεσταλμένη. Τὰ συμπτώματα αὐτὰ αὐξάνονται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ φθάνουν μέχρις ἑνὸς σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρχίζουν νὰ ὑποχωροῦν. Τὸ νόσημα ὅμως τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν του, ἥτις εἶναι ἀτελής, ἐπανέρχεται μετὰ πάροδον χρόνου. Ὁ προσβληθεὶς ὀφθαλμός, παρὰ τὴν θεραπείαν του, διατηρεῖ ποιάν τινα ἀτροφικὴν ἀλλοίωσιν, ἐξ ἧς καὶ ὑγιὴς ὁ ἵππος μαρτυρεῖ πάθησιν προηγουμένην. Ἡ ἀσθένεια αὕτη παρατηρεῖται εἰς ἵππους διαιτωμένους εἰς μέρη χαμηλὰ καὶ βαλτώδη καὶ εἰς ἐδάφη ἀργιλλώδη. Σημασίαν ἐπίσης ἔχει ἡ κληρονομικότης καὶ ἡ ἡλικία. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσβάλλονται ἵπποι ἀπὸ 1—5 ἐτῶν.

Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῆς ἀσθενείας αὐτῆς ἔγκειται ἰδίως κατὰ τὴν ὀχείαν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀποκλείωνται ἐξ αὐτῆς ἐπιβήτορες ἢ φορβάδες, αἵτινες εἶχόν ποτε προσβληθῆ ἐξ ὀφθαλμίας.

Ὡς θεραπευτικὴ ἀγωγή, καίτοι ἡ ἀσθένεια αὕτη θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἀνίατος, συνιστῶνται τὰ συχνὰ καὶ ἐλαφρὰ καθάρσια, τὸ ἰωδιοῦχον κάλι καὶ κολλύρια μὲ βάσιν τὴν ἀτροπίνην. Δ. Π.

— **ὀφθαλμία *κινηματογραφικὴ*** *['Οφθαλμ.]*· βλ. λ. *κινηματογραφικὴ ὀφθαλμία*.

ὀφθαλμιατρεῖον (τό). Ἵδρυμα εἰδικόν, ἔνθα θεραπεύονται τὰ ὀφθαλμικὰ νοσήματα.

ὀφθαλμιατρία (ἡ) (ophtalmiatrie)· ἡ τέχνη τοῦ θεραπεύειν τὰς ὀφθαλμίας.

ὀφθαλμιατρικὴ (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων.

ὀφθαλμιατρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἰατρικὴν τῶν ὀφθαλμῶν, *ἄλλως ὀφθαλμολογικός*: «ὀφθαλμιατρικὴ κλινική»· ‖ ***ὀφθαλμιατρικὴ*** (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ ἰατρικὴ τῶν ὀφθαλμῶν.

ὀφθαλμίατρος (ὁ, ἡ)· ἰατρὸς τῶν ὀφθαλμῶν, ὀφθαλμικὸς ἰατρός.

ὀφθαλμίδιον (τὸ) *[Στρατ. Τεχνολ.]*. Ὀπὴ ἐλαχίστης διαμέτρου ἐπὶ μεταλλικοῦ ἐλάσματος, χρησιμεύουσα διὰ τὴν διόπτευσιν κατὰ τὴν σκόπευσιν, ἀντὶ τῆς τριγωνικῆς συνήθους σκοπευτικῆς ἐγκοπῆς τῶν κλισιοσκοπίων. Ὁ διὰ ταύτης καθορισμὸς τῆς σκοπευτικῆς γραμμῆς γίνεται πολὺ ἀκριβέστερος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μικροῦ ἀνοίγματος ὁ στόχος καθίσταται, ἰδίως εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἀποστάσεις, μᾶλλον δυσδιάκριτος, πρὸς δὲ ἀνευρίσκεται δυσχερέστερον· ἕνεκα τούτου ἡ χρῆσις τῶν μετ' ὀφθαλμιδίου ἐλασμάτων εἰς τὰ κλισιοσκόπια τῶν στρατιωτικῶν φορητῶν ὅπλων ἐγκατελείφθη τελείως. Εἰς τυφέκια ἢ ἀραβίδας ἀκριβείας ἢ κυνηγίου μόνον ἐφαρμόζεται εἰσέτι τὸ σύστημα τοῦτο, τοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν μικροτέρας διαμέτρου δίσκου, ἐφ' οὗ τὸ ὀφθαλμίδιον, φερομένου ἐπὶ στενοῦ στελέχους, οὕτως ὥστε ν' ἀποκρύπτεται κατὰ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ὁ στόχος. Κ. Δ.

ὀφθαλμίδιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ στίγμα, ἐν εἴδει ὀφθαλμοῦ, ὅπερ παρατηρεῖται κατὰ τὴν κεφαλὴν τῶν ἐντόμων. Ἔχει σχῆμα κυκλικὸν ἢ ἐπίμηκες, ἀλλὰ εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὸν κυρίως ὀφθαλμόν. Τὰ ἔντομα συνήθως φέρουσι τρία ὀφθαλμίδια, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τῆς ἐνδιαμέσου γραμμῆς τοῦ μετώπου καὶ ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ στόματος. Ἐπειδὴ τὰ ὀφθαλμίδια ταῦτα εἶναι πάντοτε λεῖα καὶ στιλπνά, διὰ τοῦτο καλοῦνται καὶ *στέμματα*. Δ. Ν. Π.

ὀφθαλμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ τῶν ὀφθαλμῶν: «ὀφθαλμικὰ φάρμακα», «ὀφθαλμικὸς ἰατρός».

— *['Αρχ.]* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν *ὀφθαλμικοὺς* τοὺς εἰδικῶς ἀσχολουμένους μὲ τὴν θεραπείαν τῶν νοσημάτων τοῦ ὀφθαλμοῦ ἰατροὺς (*Γαληνὸς* X 941, VII 392, XXIII 1ον 47, III 810). Α. Γ.

— **ὀφθαλμικὴ *ἀρτηρία*** *['Ανατομ.]*. Αὕτη, κλάδος οὖσα τῆς ἔσω καρωτίδος, ἐκφύεται ἐκ τῆς ἐνδοκρανίου μοίρας αὐτῆς καὶ εἰσδύεται διὰ τοῦ ὀπτικοῦ τρήματος εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον, οὗ τὸ περιεχόμενον ἀγγειοῖ. Ι. Π.

— **ὀφθαλμικὴ *ζώνη*** *['Οφθαλμ.]*· βλ. λ. *ζώνη* ὀφθαλμική.

— **ὀφθαλμικὴ *ἡμικρανία*.** Χαρακτηρίζεται ἀπὸ παροξυσμοὺς ἄλγους κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς κεφαλῆς, ἢ καὶ καθ' ὅλην τὴν κεφαλήν, ἀποτόμως ἐπερχομένους, διαρκείας ὡρῶν ἢ ἡμερῶν, καὶ συνοδευομένους ὑπὸ ναυτίας, ἐμέτων, καὶ αἰσθητηρίων διαταραχῶν τῆς ὁράσεως, καὶ δὴ σκοτώματος μαρμαρυγώδους κτλ. Ἀποτελεῖ δ' αὕτη σύνδρομον, ἢ κατ' ἄλλους ἰδίαν νόσον, νεύρωσιν ἀγγειοκινητικήν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσβολῆς παρατηρεῖται στένωσις τῆς κόρης μετ' ἀναιμίας ἢ διευρύνσεως τῶν ἀγγείων τοῦ βυθοῦ καὶ συνεπῶς ὑπεραιμίας. Μετὰ δὲ τὴν πάροδον αὐτῆς παραμένει ἐνίοτε προσωρινὴ ἐξασθένησις τῆς ὁράσεως. Οὐχὶ σπανίως δὲ εἰς τὸν παροξυσμὸν τοῦτον ἐπιπροστίθεται ὀφθαλμοπληγία, ὅτε ἔχομεν τὴν καλουμένην *ὀφθαλμοπληγικὴν ἡμικρανίαν*.

Ἰᾶται κατὰ κανόνα, ἀλλ' ἐπανέρχεται πολλάκις. Ἡ θεραπεία αἰτιολογικὴ μετὰ χορηγήσεως ἀντινευραλγικῶν φαρμάκων καὶ τοιούτων ἀγγειοδιασταλτικῶν. Τ. Α. Ζ.

— **ὀφθαλμικὴ *κόγχη*** *['Ανατ.]*· βλ. *ὀφθαλμός*.

— **ὀφθαλμικὸν *γάγγλιον*** *['Ανατομ.]*. Γάγγλιον συμπαθητικόν· κεῖται ἐν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Ῥίζαι αὐτοῦ εἶναι ἡ βραχεῖα, ἡ μακρὰ καὶ ἡ συμπαθητική. Ἐκπορεύονται δ' ἐξ αὐτοῦ 3—6—8 νημάτια, τὰ βραχέα ἀκτινοειδῆ νεῦρα, ἅτινα διατιτραίνοντα τὸν βολβὸν διήκουσι μεταξὺ τοῦ χοριοειδοῦς καὶ τοῦ σκληροῦ χιτῶνος μέχρι τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, ἔνθα σχηματίζουσι γαγγλιοφόρον πλέγμα, ἐξ οὗ ἐκφύονται κινητικὰ μὲν κλωνία διὰ τὸν ἀκτινωτὸν μῦν καὶ τὸν σφιγκτῆρα τῆς ἴριδος, συμπαθητικὰ δὲ διὰ τὸ τοίχωμα τῶν ἀγγείων, αἰσθητικὰ δὲ διὰ τὰ περὶ τὴν ἴριδα μόρια. Ι. Π.

— **ὀφθαλμικὸν *νεῦρον*** *['Ανατομ.]*. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τριῶν κλάδων τῶν ἐκπορευομένων ἐκ τοῦ μη-

Digitized by Google

νοειδοῦς γαγγλίου (Gasseri) τοῦ τριδύμου νεύρου· φέρεται διὰ τοῦ ἔξω τοιχώματος τοῦ σηραγγώδους κόλπου καὶ εἰσδυόμενον διὰ τοῦ ὑπερκογχίου σχίσματος (τοῦ μέσου βόθρου τοῦ κρανίου) εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον ἀποσχίζεται εἰς τρεῖς κλάδους, τὸ δακρυϊκὸν νεῦρον, τὸ μετωπιαῖον καὶ τὸ ὀφθαλμορρινικόν. Εἶναι δ' ἀμιγὲς αἰσθητικόν. Ι. Π.

Ὀφθαλμῖτις (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς ὡς θεραπευούσης (*Παυσ.* Λακων. 6.155, Didot, Paris 1845).

ὀφθαλμῖτις, —*ιδος* (ἡ) *['Οφθαλμ.]*. *Ἰδιοπαθητικὴ* καὶ *φλεβιακὴ ὀφθαλμῖτις* σημαίνει πανοφθαλμίαν ἐξ ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς αἰτίας, ἤτοι *μεταστατικὴν ὀφθαλμίαν* ἢ *πανοφθαλμίαν πανοφθαλμῖτις* Hutchinson 1871). Α. Γ.

ὀφθαλμιῶ (—*άω*)· πάσχω ὀφθαλμίαν, ἔχω πονόμματον.

ὀφθαλμοαντίδρασις· βλ. λ. *ὀφθαλμαντίδρασις*.

ὀφθαλμοβολὴ (ἡ)· οἱονεὶ βολὴ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, κοιν. *ματιά*.

ὀφθαλμογραφία (ἡ) (ophtalmographie). Ἡ ἀνατομικὴ περιγραφὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

ὀφθαλμογράφος (ὁ) (ophtalmographe)· ὁ συγγράφων ὀφθαλμολογικὰ βιβλία· ‖ ὁ σχεδιάζων ὀφθαλμούς.

ὀφθαλμοδυναμόμετρον (τό). Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου μετρεῖται ἡ πίεσις τῶν ἀρτηριῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Κυρίως ἐν χρήσει εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Baillart κατασκευασθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σφυγμομανομέτρου τῶν Bloch-Verdin, ἤτοι ἐπὶ τῆς τάσεως ἕλικος. Κατὰ τὴν χρῆσιν ἐφαρμόζομεν τὸ τελικὸν κομβίον τοῦ ὀργάνου ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὀφθαλμοῦ διὰ τῆς μιᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης κρατοῦμεν τὸ ὀφθαλμοσκόπιον καὶ ἐπισκοποῦμεν (δι' ὀρθοῦ εἰδώλου) ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς θηλῆς τὰς σφύξεις τῆς ἀρτηρίας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, τὰς ὁποίας ἐν ἀρχῇ προκαλοῦμεν πιέζοντες τὸ κομβίον καὶ εἶτα διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς πιέσεως ἀνακόπτομεν. Β. Α.

Ὀφθαλμοδυναμόμετρον Baillart.

ὀφθαλμοδυνία (ἡ). Πόνος προερχόμενος οὐχὶ ἐκ μιᾶς καὶ μόνης μεμβράνης τοῦ βολβοῦ, ἀλλ' ἐκ παθήσεως πολλῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς συμβαίνει κατὰ τὸ γλαύκωμα, πανοφθαλμίαν, τενωνίτιδα. Ὀφθαλμοδυνία ἐπίσης ἐπέρχεται συνεπείᾳ παθήσεων τοῦ ρινικοῦ ἢ κάλλιον τοῦ ὀφθαλμορρινικοῦ νεύρου. *Ὀφθαλμοδυνίαι* ὀνομάζονται καὶ οἱ κατὰ παροξύνσεις ἐπερχόμενοι ἀφόρητοι πόνοι, συνεπείᾳ παθήσεων τῆς πέμπτης συζυγίας. Α. Γ.

ὀφθαλμοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὀφθαλμόν.

ὀφθαλμόζῳον ἢ ***ὀφθαλμοζῳάριον*** (τό). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ διάφορα παρασιτικὰ ζῳάρια, ἅτινα προσβάλλουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς διαφόρων ζῴων. Δ. Ν. Π.

ὀφθαλμοκήλη (ἡ). Ἡ μετατόπισις τοῦ βολβοῦ πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ ὀφθαλμοκήλη εἶναι κατὰ κανόνα σύμπτωμα οὐχὶ ὀφθαλμικοῦ τινος πάθους, ἀλλὰ ποικίλων νόσων ἐνδοκογχικῶν καὶ περικογχικῶν καί τινων γενικῶν νόσων (βρογχοκήλη τοῦ θυρεοειδοῦς ἢ ἀσθένεια τοῦ Bassedow, ἀσθένεια τοῦ Barlow). Τὰ αἴτια τῶν κογχικῶν καὶ περικογχικῶν νόσων τῶν προκαλουσῶν τὴν ὀφθαλμοκήλην εἶναι μικροβιογενεῖς φλεγμοναὶ (σύφιλις, φυματίασις, στρεπτόκοκκος, σταφυλόκοκκος, πνευμονόκοκκος κτλ.). Ὄγκοι παρασιτικοὶ (ἐχινόκοκκος, κυστίκερκος), τραύματα καὶ ὄγκοι συγγενεῖς ἢ ἐπίκτητοι, καλοήθεις ἢ κακοήθεις. Οἱ ὄγκοι καὶ αἱ φλεγμονώδεις ἐκδηλώσεις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονόπλευροι. Κατ' αὐτοὺς ὁ βολβὸς δὲν εἶναι ἀνατάξιμος, ἤτοι διὰ τῆς πιέσεως δὲν ὑποχωρεῖ τῆς θέσεώς του, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἀγγειακοῦ ὄγκου, ὁπότε οὗτοι εἶναι ἀνατάξιμοι, σφύζοντες ἢ καὶ τρυλλίζοντες. Ὁ ἐξόφθαλμος ἐκ βρογχοκήλης εἶναι ἐπίσης ἀνατάξιμος, ἀλλὰ καὶ δίπλευρος κτλ. Ἐξαιρετικῶς ὁ ἐξόφθαλμος ἢ ἡ προπέτεια καὶ ἐπιπολαιότης τοῦ βολβοῦ παρατηρεῖται ἐπὶ μεγεθύνσεως τῶν διαστάσεων τοῦ βολβοῦ (βουφθαλμία καὶ μυωπία μεγάλη). Α. Γ.

ὀφθαλμόλιθοι (οἱ). Καλοῦνται οὕτω σώματα ἀποτελούμενα κυρίως ἀπὸ ἅλατα ἀσβεστίου καὶ φωσφόρου, ἅτινα σχηματίζονται καὶ ἐναποτίθενται ἐντὸς τῶν διαφόρων χιτώνων τοῦ βολβοῦ. Τὴν συνεπείᾳ ἐναποθέσεως τοιούτων ἁλάτων προκαλουμένην ὀφθαλμικὴν πάθησιν ὀνομάζουσι *λιθίασιν*. Ἡ *ὀφθαλμολιθίασις* παρατηρεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος, εἰς τοὺς ἀδένας τοῦ Henle καὶ Meibomius, εἰς τὰς κρύπτας τῆς ἐγκανθίδος (*Hilmy* 1843), εἰς τὴν ταινιωτὴν κερατίτιδα καὶ ἐντὸς τῶν δακρυϊκῶν πόρων. Ἡ λιθίασις τῶν δακρυϊκῶν πόρων δὲν προκαλεῖται κυρίως ἀπὸ ἐναποθέσεις ἁλάτων, ἀλλ' ἔχει κυρίως μυκητογενῆ αἰτίαν (στρεπτότριχας, ἀκτινομύκητας, λεπτότριχας). Ἐναποθέσεις ἁλάτων παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ εἰς παθολογικὰς καταστάσεις τοῦ ραγοειδοῦς, τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, εἰς τὰς ἀτροφίας τοῦ βολβοῦ, καθὼς καὶ κατὰ τὸν καταρράκτην ἐντὸς αὐτοῦ. Α. Γ.

ὀφθαλμολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδὴν τῶν ὀφθαλμῶν.

ὀφθαλμολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὀφθαλμοῦ, τοῦ τε φυσικῶς ἔχοντος καὶ τοῦ πάσχοντος: «ὀφθαλμολογικαὶ μελέται», «ὀφθαλμολογικὴ κλινική».

ὀφθαλμολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰς τὴν θεραπευτικὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀσχολούμενος ἰατρός, ὀφθαλμικὸς ἰατρός.

ὀφθαλμομαλακία (ἡ) (*ὀφθαλμομαλάκυνσις*, ophtalmomalacie essentielle). Ἡ *ἰδιοπαθὴς ὀφθαλμομαλακία* εἶναι σύνδρομον χαρακτηριζόμενον ἀπὸ ὑποτονίαν τοῦ βολβοῦ παροδικήν, ἀλλ' ἐπαναλαμβανομένην, ἀπὸ στένωσιν τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς καὶ τῆς κόρης, ἀπὸ σμίκρυνσιν τοῦ βολβοῦ καὶ ἀπὸ ἐρεθισμὸν τῆς στεφανιαίας χώρας ἄνευ ὀφθαλμοσκοπικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ βυθοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὸ ἀνωτέρω σύνδρομον ἐνίοτε συνοδεύεται καὶ ἀπὸ ἀναισθησίαν τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Ἡ ἀκριβὴς αἰτία τῶν ἀνωτέρω συμπτωμάτων δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπακριβῶς καθωρισμένη. Πιθανῶς πρόκειται περὶ ἀλλοιώσεως τοῦ συμπαθητικοῦ, συνδεδυασμένης μετ' ἀβιταμινώσεως καὶ διαταραχῶν τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος. Ἡ πάθησις αὕτη διαφέρει τῆς ὀφθαλμομαλακύνσεως, τῆς ἐπερχομένης κατόπιν ἐξαιρέσεως τοῦ γασσερίου γαγγλίου, ἣν ἐπακολουθεῖ κερατῖτις νευροπαραλυτική. Διαφέρει ἐπίσης τῆς ὀφθαλμομαλακύνσεως, ἥτις ἐπακολουθεῖ τυχαίαν ἢ καὶ ἐγχειρητικὴν διάτρησιν του κερατοειδοῦς, καθὼς καὶ τῆς ἐξ ἐνδοφθαλμίας ἀτροφίας καὶ φθίσεως τοῦ βολβοῦ. Α. Γ.

ὀφθαλμομετρία (ἡ). Ὁ καθορισμὸς τῆς κυρτότητος τῶν κυρίων μεσημβρινῶν τοῦ κερατοειδοῦς καὶ ἐπομένως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀστιγμίας αὐτοῦ. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῶν κυρτῶν κατόπτρων τοῦ νὰ σχηματίζουν εἴδωλα τόσῳ μικρότερα ὅσῳ μικροτέρα εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ κατόπτρου καὶ ἐπομένως μείζων ἡ κυρτότης του. Ἐν τῇ δεδομένῃ περιπτώσει ὡς κυρτὸν κάτοπτρον λογίζεται ἡ προσθία ἐπιφάνεια τοῦ κερατοειδοῦς. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν τύπον τοῦ Νεύτωνος, πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀκτῖνος R μικροῦ τινος κυρτοῦ κατόπτρου δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὸ εἴδωλον I ἀντικειμένου τινὸς O εὑρισκομένου εἰς δεδομένην ἀπόστασιν 1 $\left(R = \frac{2\,1\,I}{O}\right)$. Β. Α.

ὀφθαλμομετρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀφθαλμομετρίαν.

ὀφθαλμόμετρον (τὸ) (ophtalmomètre). Ὀπτικὸν ὄργανον, δι' οὗ καθορίζονται οἱ κύριοι μεσημβρινοὶ τοῦ κερατοειδοῦς καὶ ἐπομένως ὁ βαθμὸς τῆς ἀστιγμίας αὐτοῦ. Τὸ πρῶτον τοιοῦτον κατεσκεύασεν ὁ Helmholz, ἀλλ' ἡ ὀφθαλμομετρία

Ὀφθαλμόμετρον Javal Schiötz.

ἐγένετο εὐχερὴς κλινικὴ μέθοδος μόνον κατόπιν τῆς ἐφευρέσεως ὑπὸ τῶν Javal καὶ Schiötz τοῦ κοινῶς ἤδη ἐν χρήσει ὀφθαλμομέτρου. Τοῦτο συνίσταται κυρίως ἐκ φακῶν ἀχρωματικῶν καὶ διπλοῦ πρίσματος (Wollaston), δι' οὗ τὰ εἴδωλα τῶν δύο πλαγίως κειμένων καὶ φωτιζομένων στόχων προβαλλόμενα ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς διπλασιάζονται. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο μέσων διπλῶν εἰδώλων εἰς τοὺς κυρίως μεσημβρινοὺς τοῦ κερατοειδοῦς μᾶς δίδει τὸν βαθμὸν τῆς κυρτότητος αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ ἐπομένως ἡ διαφορὰ τῆς ἀποστάσεως τὸν βαθμὸν τῆς ἀστιγμίας τοῦ κερατοειδοῦς. Β. Α.

ὀφθαλμομηνιγγικὴ ***φλὲψ*** *['Ανατομ.]*. Μία ἐκ τῶν κάτω ἐγκεφαλικῶν φλεβῶν, ἥτις ἐκβάλλει εἰς τὴν ἄνω ὀφθαλμικὴν φλέβα, συνάπτουσα οὕτω τὰς φλέβας τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου μετὰ τῶν φλεβῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

ὀφθαλμοπάθεια (ἡ)· ἡ πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν.

ὀφθαλμοπληγία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ παράλυσις τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ δὴ τῶν ὀρθῶν, τῶν λοξῶν, τοῦ ἀνελκτῆρος τοῦ βλεφάρου, τοῦ σφιγκτῆρος τῆς κόρης καὶ τοῦ προσαρμοστῆρος, ἤτοι τῶν ἐννευρουμένων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ κινητικοῦ, τοῦ τροχιλιακοῦ καὶ τοῦ ἀπαγωγοῦ. Κυρίως ὅμως οἱ λοξοὶ δὲν ἐνδιαφέρουσι τὴν κλινικήν, τῆς παραλύσεως αὐτῶν μὴ οὔσης τόσῳ σαφοῦς. Ἐκδηλοῦται δ' ἡ ὀφθαλμοπληγία, ὅταν εἶναι ὁλική, διὰ στραβισμοῦ καὶ διπλωπίας, πτώσεως τοῦ βλεφάρου, ἀδυναμίας κινήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ἐλλείψεως ἀντιδράσεως κόρης εἰς τὸ φῶς, ἐλλείψεως προσαρμοστότητος. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ὁλικῆς, ἔχομεν καὶ τὰς μερικὰς ἡμιπληγίας, ὧν διακρίνομεν τὴν ἐξωτερικήν, εἰς ἣν ἔχομεν παράλυσιν τῶν ὀρθῶν καὶ τοῦ ἀνελκτῆρος τοῦ βλεφάρου, καὶ τὴν ἐσωτερικήν, εἰς ἣν ἔχομεν παράλυσιν τοῦ σφιγκτῆρος τῆς κόρης (σημεῖον Robertson) καὶ ἔλλειψιν ἱκανότητος προσαρμογῆς ἐκ παραλύσεως τοῦ προσαρμοστῆρος μυός. Ἀπὸ ἀπόψεως τοπογραφίας διακρίνονται αἱ ὀφθαλμοπληγίαι:

α) Εἰς *ἐγκεφαλικὰς* ἢ τοῦ *κεντρικοῦ νευρῶνος*, ὅτε ἔχομεν παράλυσιν πλαγιοστρόφον ἀντίστοιχον, ἤτοι ἐπὶ ἀλλοιώσεως τοῦ δεξιοῦ ἡμισφαιρίου ἔχομεν παράλυσιν τοῦ ἀριστεροῦ ἔξω ὀρθοῦ καὶ τοῦ δεξιοῦ ἔσω ὀρθοῦ. Ἡ τοιαύτη παράλυσις παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ἀλλοιώσεων γεφυρικῶν καὶ σκελικῶν μετὰ ἡμιπληγίας, ἀποτελοῦσα τὰ σύνδρομα τοῦ Fowille, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ παρεγκεφαλιδικῶν ἀλλοιώσεων, δι' ὃ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ καθαρῶς ἐγκεφαλικὴ ὀφθαλμοπληγία.

β) Εἰς *τοῦ περιφερικοῦ κινητῆρος νευρῶνος*, ὧν διακρίνομεν:

1) Τὴν *πυρηνικήν*, ἤτοι τὴν ὀφειλομένην εἰς προσβολὴν τῶν κινητικῶν πυρήνων τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν. Αὕτη εἶναι συνήθως μερική, καὶ μάλιστα εἴς τινας μόνον μῦς. Αὕτη συνυπάρχει κυρίως μὲ ἡμιπληγίαν ἀντίστοιχον (συνδρομὴ Weber).

2) Εἰς τὴν *ἐνδοσκελικήν*, ἥτις εἶναι ὁλικὴ καὶ συνυπάρχει μεθ' ἡμιπληγίας ἐναλλασσούσης, ὅτε οὐδόλως διαφέρει τῆς συνδρομῆς Weber μετὰ ὁλικῆς ὀφθαλμοπληγίας.

Ὀφείλονται δ' αὗται εἰς μαλάκυνσιν, αἱμορραγίαν, ὄγκους, συφίλιδα κ. τ. τ. Ἡ δὲ πυρηνικὴ ἐπὶ πλέον εἰς ἰδίαν νόσον, τὴν καλουμένην ἄνω πολιεγκεφαλίτιδα τοῦ Wernicke, ἥτις ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς σχετιζομένη πρὸς τὴν ληθαργικὴν ἐγκεφαλίτιδα.

3) Εἰς τὴν *βασικήν*, ἥτις ἐπίσης εἶναι ὁλικὴ καὶ συνυπάρχει μετ' ἄλλων βασικῶν φαινομένων, ὡς παραλύσεως ἄλλων κρανιακῶν νεύρων κ.τ.τ. Ὀφείλεται εἰς μηνιγγίτιδα, μηνιγγικὴν αἱμορραγίαν, ὄγκους κ.τ.τ.

4) Εἰς τὴν *νευριτικήν*, ὅταν δηλαδὴ ἔχωμεν προσβολὴν ὅλου τοῦ νευρικοῦ στελέχους, ἐκ λοιμώξεως ἢ χρονοίας δηλητηριάσεώς τινος, ὡς δι' οἰνοπνεύματος κ.τ.τ. Συνυπάρχουσι δὲ καὶ πόνοι.

5) Εἰς τὴν *κογχικήν*, ὅταν ὀφείλεται εἰς ἀλλοίωσιν ἐν τῇ κόγχῃ. Αὕτη εἶναι μερικὴ καὶ ὀφείλεται εἰς τραῦμα ἢ ὄγκον κ.τ.τ., αἴτια ὁρατὰ ἔξωθεν.

γ) Εἰς *ὠτικάς*, αἵτινες ἐπακολουθοῦσι παθήσεις τῶν ὤτων. Εἶναι ὁλικαὶ καὶ παροδικαί.

δ) Εἰς *νευρωσικάς*, ὀφειλομένας εἰς τὴν νόσον τοῦ Basedow, ἡ ἀνεύρεσις τῆς ὁποίας θέτει τὴν διάγνωσιν.

ε) Εἰς τὴν ἐκ τῆς ἡμικρανίας προερχομένην, ἥτις εἶναι ἐπίσης νευρωσική, καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐπικαλουμένην *ὀφθαλμοπληγικὴν* μορφὴν τῆς ἡμικρανίας. Αὕτη ἐμφανίζεται κατόπιν παροξυσμῶν ἡμικρανίας, συνοδευομένων ὑπὸ ναυτίας καὶ ἐμέτων καὶ αἰσθητηρίων διαταραχῶν. Ἡ ἀνεύρεσις, διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀναμνηστικοῦ, τῆς ἡμικρανίας θέτει τὴν διάγνωσιν τῆς τοιαύτης ὀφθαλμοπληγίας.

Ἡ πρόγνωσις δὲν εἶναι κακὴ ἀπὸ ἀπόψεως ζωῆς, ἐκτὸς τῶν ἐκ μαλακύνσεων, αἱμορραγίας κττ. Ἡ θεραπεία ἀνάλογος πρὸς τὴν αἰτιολογίαν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὀφθαλμοπληγιῶν, οἱ μύες τῶν ὀφθαλμῶν ἐνίοτε προσβάλλονται μεμονωμένως ἐκ παραλύσεως. Οὕτως ἔχομεν πτῶσιν τῶν δύο ἀνελκτήρων τῶν βλεφάρων, ἐνίοτε σύμφυτον (προσωπεῖον Hutchinson), ἢ τοῦ ἑνὸς ἢ μόνον διπλωπίαν, ὡς συμβαίνει ἐπὶ ληθαργικῆς ἐγκεφαλίτιδος, σκληρύνσεως κατὰ πλάκας, νωτιαίας φθίσεως καὶ ἐν γένει εἰς τοιαῦτα νοσήματα. Τ. Λ. Ζ.

Digitized by Google

ὀφθαλμοπληγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀφθαλμοπληγίαν, εἰς τὴν παράλυσιν τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν.

—**ὀφθαλμοπληγικὴ ἡμικρανία**· βλ. *ὀφθαλμοπληγία.*

ὀφθαλμοπορνεία (ἡ), λ. πεπαισμένη, οἱονεὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν πορνεία, ἡ διὰ τοῦ βλέμματος πρὸς γυναῖκα ἐκδήλωσις τῆς γενετησίου ὁρμῆς.

ὀφθαλμορραγία (ἡ). Ἡ αἱμορραγία ἡ προκαλουμένη συνεπείᾳ ῥήξεως τῶν ἀγγείων τῶν ἐξωτερικῶν ἢ ἐσωτερικῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. Αἱ συνηθέστεραι ῥήξεις τῶν ἀγγείων τῶν μὲν ἐξωτερικῶν χιτώνων εἶναι αἱ τῶν τοῦ ἐπιπεφυκότος. Αὗται συμβαίνουσιν ἐκ τραυμάτων αὐτοῦ, ἐξ ὑπερβολικῶν καταβολῶν μυϊκῶν δυνάμεων (τοκετοί, ἀφοδεύσεις, βῆχες κτλ.), ἐκ καταγμάτων τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ἐκ συμπιέσεως τοῦ θώρακος ἢ τῆς κοιλίας ἢ καὶ ἄνευ, ἐκ πρώτης ὄψεως, φανερᾶς αἰτίας, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς γέροντας, διαβητικούς, ἀρτηριοσκληρυντικούς, καρδιακοὺς κτλ. Κατὰ τὰς αἱμορραγίας ταύτας τμῆμά τι τοῦ ἐπιπεφυκότος τοῦ βολβοῦ λαμβάνει ὁμοιόμορφον ἐρυθρομέλαν χρῶμα, τὸ ὁποῖον, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, γίνεται ἰῶδες, κίτρινον, ἵνα ἀπορροφηθῇ τελείως. Αἱ δὲ συνηθέστεραι ῥήξεις τῶν ἐσωτερικῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι αἱ τραυματικαὶ τῆς ἴριδος, ὁπότε ὁ πρόσθιος θάλαμος πληροῦται αἵματος, καὶ αἱ ἄνευ διασεσαφηνισμένης αἰτίας ῥήξεις τῶν ἀγγείων τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ὡς συμβαίνει παρὰ τοῖς νέοις κατ' ἐπανάληψιν, ὁπότε τὸ ὑαλῶδες σῶμα κατακλύζεται ὑπὸ αἵματος. Α. Γ.

ὀφθαλμορρινικὸν νεῦρον [*Ἀνατομ.*]. Εἷς ἐκ τῶν 3 κλάδων τοῦ *ὀφθαλμικοῦ* νεύρου (βλ. λ.), ὅστις εἰσδυόμενος εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον φέρεται μέχρι τοῦ προσθίου ἠθμοειδοῦς τρήματος, ἔνθα διαιρεῖται εἰς τὸ πρόσθιον ἠθμοειδὲς νεῦρον καὶ τὸ ὑποτροχίλιον, ἀποφύων ἅμα πρὸ τῆς διαιρέσεως 5 νευρικοὺς κλῶνας. Ι. Π.

ὀφθαλμόρροια (ἡ)· ἡ ἔκκρισις πύου προερχομένου ἐκ τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ ῥέοντος ἐκ τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς. Ἡ τοιαύτη ὀφθαλμόρροια συμβαίνει εἰς τὴν γονοκοκκικὴν καὶ τὴν ὀξεῖαν βεξικὴν ἐπιπεφυκίτιδα. Α. Γ.

ὀφθαλμὸς (ὁ)· τὸ δι' οὗ ὁρῶμεν, τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως, κοιν. *μάτι* : «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος», «καμμύω τοὺς ὀφθαλμούς»· ‖ βλέμμα, κοιν. *ματιά* : «ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ» σὲ μιὰ ματιά, σὲ μιὰ στιγμή· ‖ φρ. «ἔχω —, λαμβάνω πρὸ ὀφθαλμῶν» ἄλλως «ἔχω—, λαμβάνω ὑπ' ὄψιν μου»· ‖ «διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ» ἄνευ διόπτρων· ‖ μεταφ., διόγκωσις εἰς τὸ στέλεχος ἢ τοὺς κλάδους τοῦ φυτοῦ πρὸς αὔξησιν καὶ ἀναπαραγωγήν, κοιν. *μάτι* ἢ *μπουμπούκι* : «ὀφθαλμὸς φυλλοφόρος,—ἀνθοφόρος»· ‖ τοῦ τυπογραφικοῦ στοιχείου τὸ ἀνάγλυφον γράμμα.

—[*Ἀνατομ.*] Καλοῦνται *ὀφθαλμοὶ* τὰ ὄργανα τῆς ὁράσεως. Δύο ὄντες οἱ ὀφθαλμοί, κεῖνται συμμετρικῶς κάτωθεν τοῦ μετώπου καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ῥίζης τῆς ῥινός, ἐντὸς ὀστεΐνων κοιλοτήτων, εὐρειῶν ἔμπροσθεν, στενουμένων δ' ὄπισθεν πυραμοειδῶς, τῶν *ὀφθαλμικῶν κογχῶν*. Ἑκάτερος ὀφθαλμὸς ἀπαρτίζεται : 1) ἐκ τοῦ *βολβοῦ* μετὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου· 2) ἐκ τῶν *προασπιστικῶν καὶ ἐπικουρικῶν μορίων*· καὶ 3) ἐκ τῶν *κινούντων τὸν βολβὸν μυῶν*.

Α') Ὁ *βολβός*, κοῖλος σφαιροειδὴς ὤν, ἐμφανίζει τοίχωμα καὶ περιεχόμενον. Καὶ τὸ μὲν τοίχωμα σύγκειται ἐκ τριῶν ὁμοκέντρων σφαιροειδῶν χιτώνων, οἵτινες ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω εἶναι : 1) ὁ *ἰνώδης χιτών*, οὗ τὸ μὲν πρόσθιον, διαφανές, καλεῖται *κερατοειδής*, τὸ δὲ λοιπόν, ἀδιαφανές, *σκληρὸς χιτών*· 2) ὁ *ἀγγειώδης χιτών*· καὶ 3) ὁ *ἀμφιβληστροειδὴς χιτών*. Τὸ δὲ περιεχόμενον τοῦ βολβοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ φακοῦ, τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ καὶ τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος. Ἐπὶ τοῦ βολβοῦ ἀποδέχονται : α') δύο πόλους, ὧν ὁ μὲν πρόσθιος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ κέντρον τῆς προσθίας ἐπιφανείας, ὁ δ' ὀπίσθιος εἰς τὸ κέντρον τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας· β') ἕνα ἰσημερινόν, ἤτοι γραμμὴν ἢ ἐπίπεδον χωρίζον τὸν βολβὸν εἰς πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον ἡμιμόριον· γ') πολλοὺς μεσημβρινούς· καὶ δ') ἄξονας, ὧν εἷς, ἡ γραμμὴ τῆς ὁράσεως (=ὀπτικὴ γραμμή), ἀγομένη ἀπὸ τοῦ ὁρωμένου ἀντικειμένου εἰς τὸ κεντρικὸν βοθρίον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. 1) Ὁ ἰνώδης χιτών, παχύτερος ὢν καὶ σκληρότερος τῶν λοιπῶν χιτώνων, ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὸν σκελετὸν τοῦ βολβοῦ καὶ χρησιμεύει πρὸς πρόσφυσιν τῶν μυῶν τούτου, διακρίνεται δὲ εἰς τὸν κερατοειδῆ καὶ τὸν σκληρὸν χιτῶνα. Καὶ ὁ μὲν κερατοειδὴς ἀποτελεῖ τὸ πρόσθιον διαφανὲς ἑκτημόριον, τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν κόρην καὶ τὴν ἴριν, ὁ δὲ σκληρός, ἀποτελῶν τὰ $^5/_6$ τοῦ ἰνώδους χιτῶνος, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς περιφερείας τοῦ κερατοειδοῦς (σκληραίας αὔλακος) μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου εἰς τὸν βολβόν. Εἶναι δὲ λευκὸς καὶ στίλβων, πάχους κατὰ θέσεις 1—0,3—0,4 χλμ. καὶ σκληρὸς τὴν ὑφήν. Καὶ ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται εὐκινήτως μετὰ τῶν παρακειμένων, ἡ δ' ἔσω μετὰ τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος. Ὄπισθεν ὁ σκληρὸς φέρει τρῆμα ἠθμοειδές, τὸ *ἠθμοειδὲς πέταλον*, δι' οὗ διέρχεται τὸ ὀπτικὸν νεῦρον. Συνίσταται δ' ἐκ τῶν συνδετικῶν δεσμίδων καὶ συνδετικῶν κυττάρων καὶ φέρει ἀγγεῖα καὶ νεῦρα καὶ ἀντὶ λεμφαγγείων λεμφώδη ἀραιώματα. 2) Ὁ ἀγγειώδης χιτὼν διακρίνεται σῶμα ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ περιφερικοῦ χείλους τῆς ἴριδος μέχρι γραμμῆς κυκλοτεροῦς ὀδοντωτῆς, τῆς *πριονωτῆς περιφερείας* τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς· καὶ ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἀποτελεῖται ὑπὸ τοῦ *ἀκτινωτοῦ μυός*, ἡ δὲ ἔσω ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μοίρας, τὴν προσθίαν, παχυτέραν, ἤτοι τὸν *ἀκτι-*

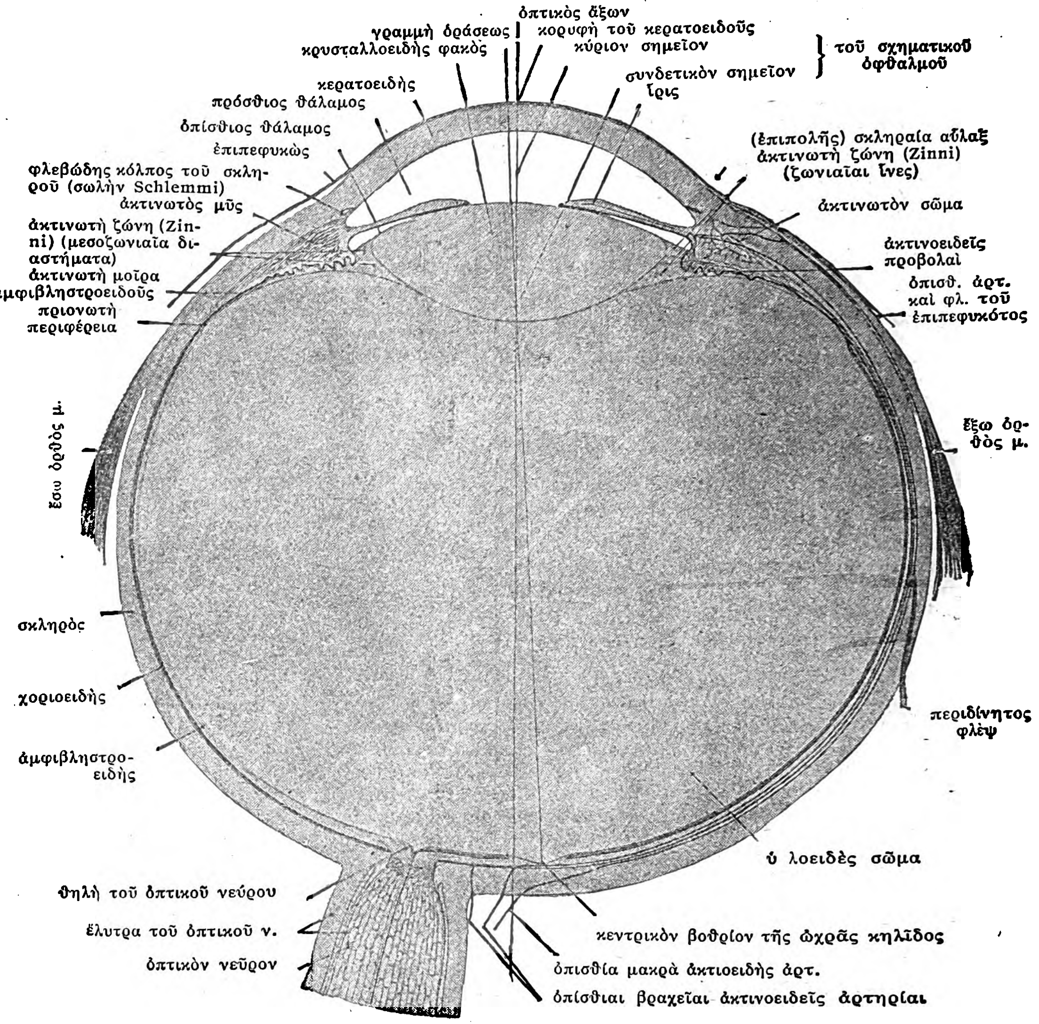

Σχηματικὴ διατομὴ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν τῷ ὁριζοντίῳ μεσημβρινῷ, ἐκ τῶν ἄνω (κατὰ τὸν Sattler, ἐκ τοῦ Spalteholz).

τῶν λοιπῶν διὰ τὴν μελάγχρουν χροιάν· εἶναι δὲ οὐ μόνον φορεὺς τῶν ἀγγείων τοῦ βολβοῦ, ἀλλ' ὡς περιέχων μυϊκὰς ἶνας μετέχει εἰς τὴν προσαρμογὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ τὴν πόρρωθεν καὶ ἐγγύθεν ὅρασιν. Ἐμφανίζει δύο ὀπάς, *νωτὸν στέφανον*, καὶ τὴν ὀπισθίαν, λεπτοτέραν, ἤτοι τὸν *ἀκτινωτὸν κύκλον*. Ὁ ἀκτινωτὸς μῦς, μῦς τῆς προσαρμογῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ, σύγκειται ἐκ δεσμίδων λείων μυϊκῶν ἰνῶν, τῶν μὲν ἐπιμήκων, βαινουσῶν ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω, τῶν δὲ

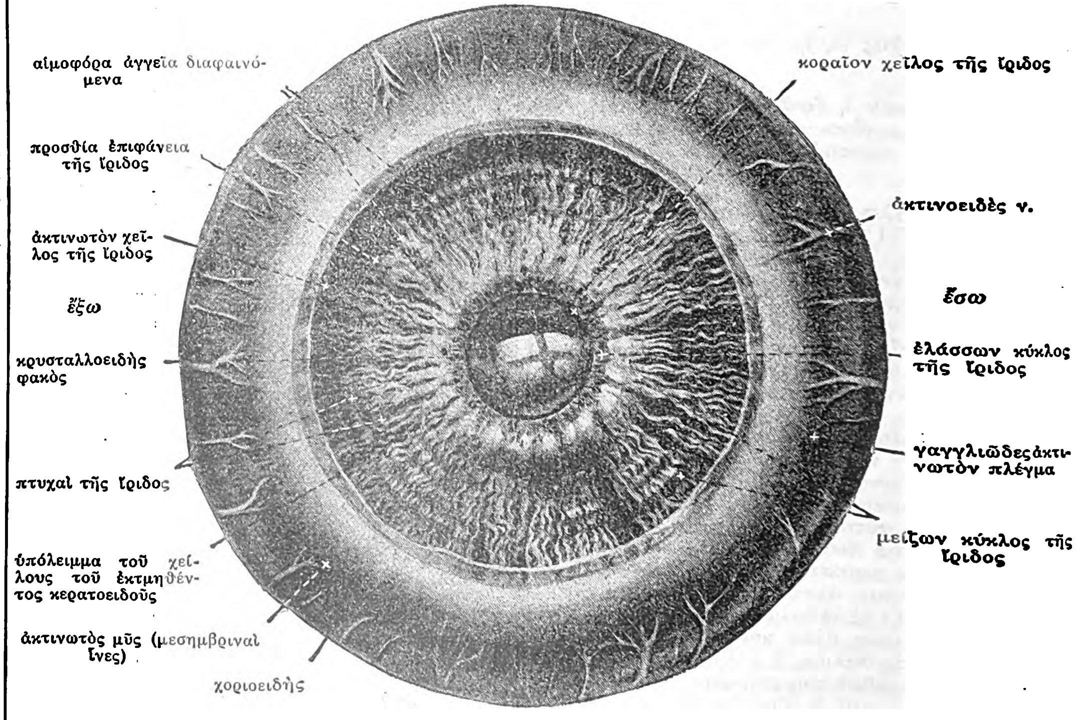

Ἶρις δεξιοῦ φαιογλαύκου ὀφθαλμοῦ μετὰ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος καὶ τοῦ χοριοειδοῦς, ***ἐκ τῶν πρόσω.*** *Μεγέθ. 6:1.—Ὁ κερατοειδὴς καὶ ὁ σκληρὸς ἀπεκόπησαν* (**Spalteholz**).

τὴν προσθίαν ἢ κοραίαν, καὶ τὴν ὀπισθίαν, ἀντιστοιχοῦσαν ταύτην εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, καὶ τρεῖς μοίρας, ἤτοι ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω, τὴν *ἴριδα* (βλ. λ.), τὸ *ἀκτινωτὸν σῶμα* καὶ τὸν *χοριοειδῆ χιτῶνα*. Τὸ ἀκτινωτὸν κυκλοτερῶν. Ὁ ἀκτινωτὸς στέφανος, πλάτος ἔχων 4—5 χλστμ., ἀποτελεῖται ἐξ 70—80 ἀκτινοειδῶν προβολῶν, αἵτινες παριστῶσιν ἀγγειώδεις πτυχάς. Ὁ ἀκτινωτὸς κύκλος παριστᾷ ζώνην κυκλοτερῆ πλάτους 4—5 χλμ., παρεμβαλλομένην μεταξὺ τοῦ ἀκτι-

Digitized by Google

νωτοῦ στεφάνου καὶ τῆς πριονωτῆς περιφερείας. Ὁ χοριοειδὴς χιτών, λεπτοφυὴς καὶ μελάγχρους, κείμενος μεταξὺ τοῦ σκληροῦ καὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἐπενδύει τὰ ὀπίσθια $^2/_3$ τοῦ βολβοῦ, ἀφοριζόμενος ἀπὸ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος διὰ τῆς πριονωτῆς περιφερείας, τῆς ὑπὸ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς παραγομένης. Σύγκειται δ' ἐκ 4 στιβάδων, αἵτινες ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔνδον εἶναι: τὸ φαιὸν πέταλον, ἡ ἀγγειώδης στιβὰς (ἐξ ἀγγείων καὶ νεύρων), ἡ χοριοτριχοειδὴς (ἐκ τριχοειδῶν ἀγγείων) καὶ τὸ βασικὸν πέταλον, δι' οὗ ὁ χοριοειδὴς συνάπτεται μετὰ τοῦ μελάγχρου ἐπιθηλίου τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος εἶναι αἱ πρόσθιαι καὶ αἱ ὀπίσθιαι ἀκτινοειδεῖς (ἐκ τῆς ὀφθαλμικῆς=ἔσω καρωτίδος). Τὸ δ' αἷμα ἀπάγεται ὑπὸ τῶν περιδινήτων φλεβῶν. Ἀντὶ δὲ λεμφαγγείων ὁ ἀγγειώδης χιτὼν ἔχει λεμφώδη ἀραιώματα. Τὰ δὲ νεῦρα εἶναι ἀποβλαστήματα τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων ἀκτινωτῶν νεύρων. Τὸ *ὀπτικὸν νεῦρον*, ἐκπο-

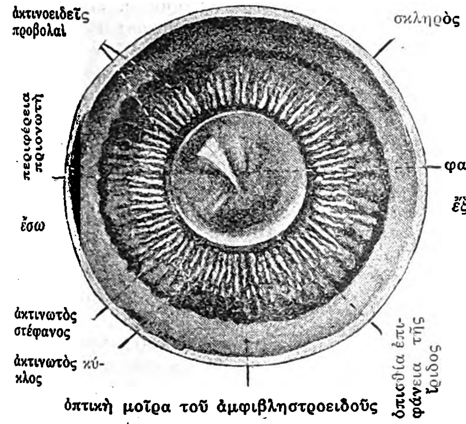

Πρόσθια μοῖρα τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐκ τῶν ὀπίσω. Μεγέθ. 3:1.—Ἡ ἀκτινωτὴ ζώνη (Ζίννειος) δὲν παριστάνεται (Spalteholz).

ρευόμενον ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ χιάσματος, φέρεται μετὰ τῆς ὀφθαλμικῆς ἀρτηρίας εἰς τὸ ὀπτικὸν τρῆμα, δι' οὗ εἰσδύεται εἰς τὸν βολβόν, ἔνθα διαπερῶν τὸν σκληρὸν χιτῶνα καὶ τὸν χοριοειδῆ ἀποσχίζεται εἰς τὰς ἶνας αὐτοῦ, ὑπολογιζομένας εἰς ἑκατομμύριον, αἵτινες περιπετάννυνται κύκλῳ ἀκτινοειδῶς ἐπὶ τοῦ χοριοειδοῦς, ἀπεργαζόμεναι οὕτω τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα. 3) Ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν σύγκειται ἐκ δύο πετάλων ἢ ὑμένων, τοῦ ἔξω, ὅπερ ἐμφανίζει κατασκευὴν ἐπιθηλίου καὶ καλεῖται, διὰ τὴν χρωστικὴν αὐτοῦ, μελάγχρουν ἐπιθήλιον, καὶ τοῦ ἔσω, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ αἰσθητήριον ἢ τὸ ὀπτικὸν πέταλον, τὸν ἰδίως ἀμφιβληστροειδῆ. Οὗτος ἐμφανίζει τρεῖς μοίρας, τὴν *ὀπτικήν*, τὴν *ἀκτινωτὴν* καὶ τὴν *ἰριδι-*

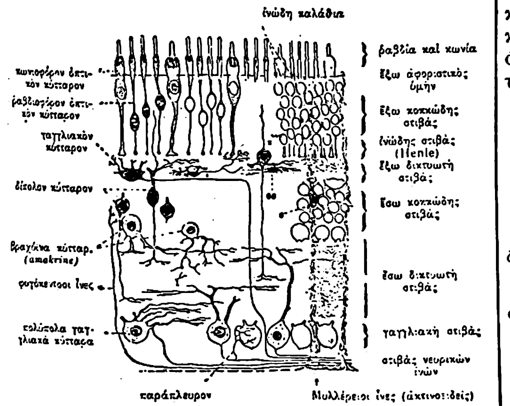

Σχῆμα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἀνθρώπου. Ο, τὸ ἐμπύρηνον τμῆμα Μυλλερείου ἰνὸς (Stöhr).

κήν, ὧν αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι ἄμοιροι ὀπτικῆς λειτουργίας. Ὅριον δὲ μεταξὺ τῆς ὀπτικῆς μοίρας καὶ τῆς μὴ ὀπτικῆς (ἀκτινωτῆς, ἰριδικῆς) εἶναι ἡ πριονωτὴ περιφέρεια, ἥτις κεῖται 4—5 χλστμ. πρὸ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ 5 χλστμ. ὄπισθεν τοῦ χείλους τοῦ κερατοειδοῦς. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀπτικὴ μοῖρα (= ὀπτικὸς ἀμφιβληστροειδὴς) ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου μέχρι τῆς πριονωτῆς περιφερείας, εἶναι δὲ λεπτοφυεστάτη καὶ διαφανὴς ἐπὶ τοῦ ζῶντος καὶ ἄρα ἀδιόρατος διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου, μὴ διαγιγνωσκομένη εἰμὴ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ διαπλουμένων ἀγγείων. Δύο δὲ κυρίως χωρία αὐτῆς εἶναι ἀξιοσημείωτα, ἡ *θηλὴ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου* καὶ ἡ *ὠχρὰ κηλίς*. Καὶ ἡ μὲν θηλή, κειμένη ἐν ᾗ θέσει τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, εἰσβαίνει εἰς τὸν βολβόν, ἤτοι 4 χλστμ. ρινικῶς (ἔσωθεν) τοῦ ὀπισθίου πόλου τοῦ βολβοῦ, φαίνεται ὡς κυκλοτερὴς ἅλως, διαμέτρου 1,6 χλμ., ἧς ἡ κεντρικὴ μοῖρα, ὑπόκοιλος χωνοειδὴς οὖσα, καλεῖται *βοθρίον τῆς ὀπτικῆς θηλῆς* (τυφλὸν σημεῖον), ἐξ οὗ ἀναδύονται τὰ κεντρικὰ ἀγγεῖα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ δὲ ὠχρὰ κηλίς, κειμένη 4 χλστμ. κροταφικῶς (ἔξωθεν) τῆς ὀπτικῆς θηλῆς καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, παριστᾷ ἐγκάρσιον ᾠοειδὲς καὶ κοῖλον χωρίον, ἰσομέγεθες περίπου τῇ ὀπτικῇ θηλῇ· ἡ κεντρικὴ μοῖρα αὐτῆς σχηματίζει τὸ κεντρικὸν βοθρίον, οὗ ὁ πυθμὴν εἶναι τὸ λε-

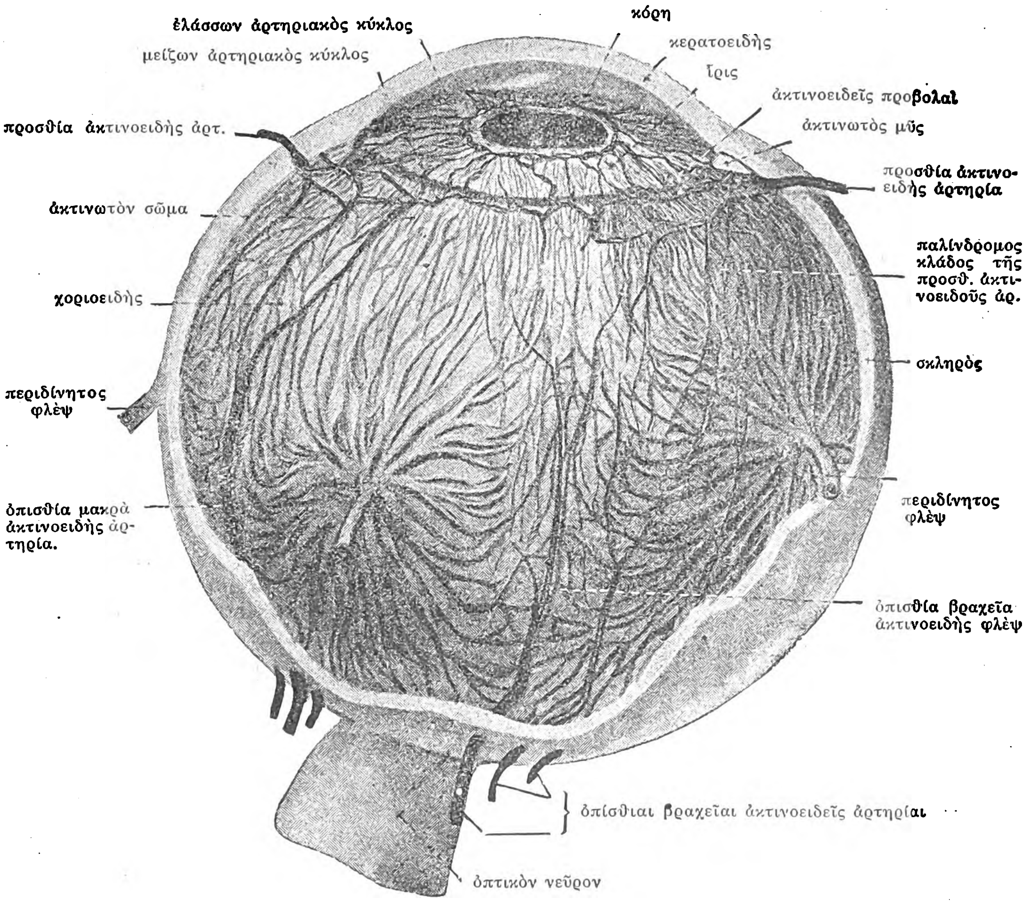

Αἱμοφόρα ἀγγεῖα τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐκ τῶν ἔξω. Μεγέθ. 4:1. (Leber. Sgaltdholz).

πτότερον σημεῖον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἀποτελούμενος μόνον ἐκ κωνίων, τὸ δὲ βαθύτερον σημεῖον τοῦ πυθμένος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος, ἤτοι εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, δι' οὗ ὁρῶμεν ὀξύτερον καὶ εὐκρινέστερον. Ἡ ὀπτικὴ μοῖρα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἀποτελεῖται ἐξ 9 στιβάδων, αἵτινες ἐκ τῶν ἔνδον τοῦ βολβοῦ πρὸς τὰ ἔξω εἶναι: ὁ ἔσω ἀφοριστικὸς ὑμήν, ἡ στιβὰς τῶν νευρικῶν ἰνῶν, ἡ στιβὰς τῶν γαγγλιακῶν κυττάρων, ἡ ἔσω δικτυωτὴ στιβάς, ἡ ἔσω κοκκώδης στιβάς, ἡ ἔξω δικτυωτὴ στιβάς, ἡ ἔξω κοκκώδης στιβάς, ὁ ἔξω ἀφοριστικὸς ὑμὴν καὶ ἡ στιβὰς τῶν κωνίων καὶ τῶν ῥαβδίων. Τούτων ἰδίως σημαντικὴ εἶναι ἡ

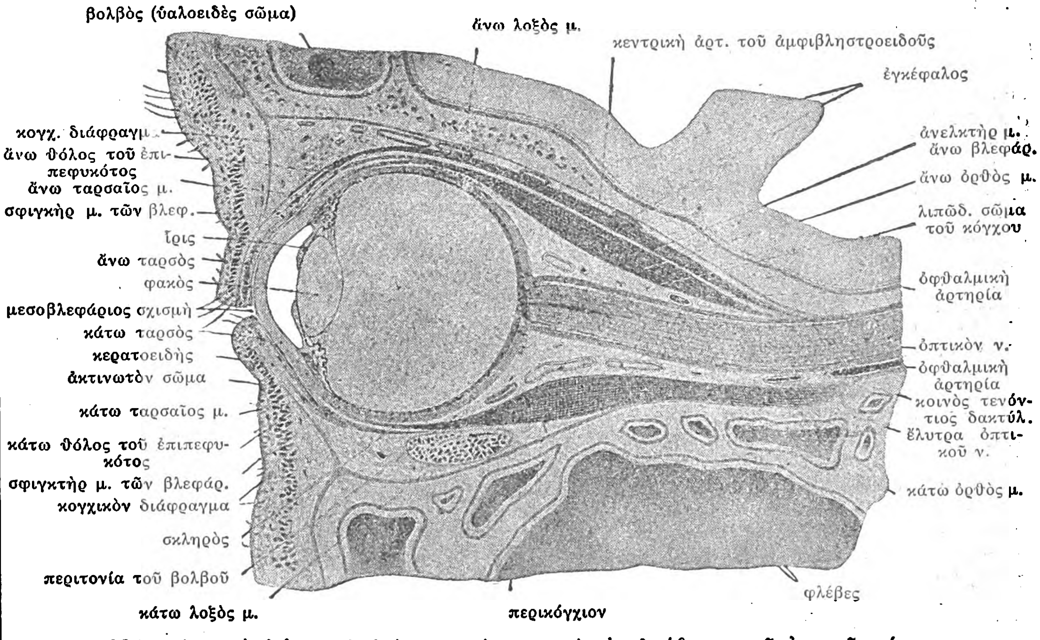

Ὀβελιαία τομὴ διὰ τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου.

[Μεγέθ. 3 : 2. (Sattler, ἐκ τοῦ Spalteholz.)]

ἐξωτάτη πασῶν στιβάς, ἡ τῶν *κωνίων* καὶ *ῥαβδίων*, δι' ἧς ἀντιλαμβανόμεθα τῆς ὁράσεως. Καὶ τὰ μὲν ῥαβδία εἶναι τὰ ὄργανα τῆς ἐν ἀμυδρῷ φωτὶ (λυκόφωτι) ὁράσεως, καθ' ἣν δὲν ἀντιλαμβανόμεθα χρωμάτων, ἀλλὰ μόνον διακρίνομεν λευκὸν καὶ μέλαν, τὰ δὲ κωνία εἶναι τὰ ὄργανα, δι' ὧν ἀντιλαμβανόμεθα τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας. Ἐν τῇ θηλῇ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου αἱ στιβάδες τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς σχεδὸν πᾶσαι ἐλλείπουσι· διὸ αὕτη εἶναι ἀναίσθητος εἰς φωτεινὰ ἐρεθίσματα (=σημεῖον ἀργὸν ἢ τυφλόν). Τοὐναντίον δ' ἐναργεστάτη συμβαίνει ἡ ὅρασις ἐν τῇ ὠχρᾷ κηλῖδι, ἐν ᾗ ἀντιστοίχως τῷ κεντρικῷ βοθρίῳ ἀπαντῶσι κωνία καὶ μόνον κωνία, διακρινόμενα διὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν λεπτότητα αὐτῶν.

Ὁ ἀμφιβληστροειδὴς χιτὼν ἀγγειοῦται ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἀρτηρίας (κλάδου τῆς ὀφθαλμικῆς), ἥτις εἰσδυομένη εἰς τὸ ὀπτικὸν νεῦρον ἀναδύεται μετὰ τῆς ὁμωνύμου φλεβὸς εἰς τὴν θηλὴν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καὶ ἀποσχίζεται εἰς 4 κλάδους, ὧν οἱ μὲν διήκουσιν ἀκτινηδὸν εἰς τὴν πριονωτὴν περιφέρειαν, οἱ δὲ εἰς τὴν ὠχρὰν κηλῖδα· ἡ στιβὰς ὅμως τῶν κωνίων καὶ ῥαβδίων στερεῖται αἱμοφόρων ἀγγείων.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ βολβοῦ εἶναι: 1) Ὁ *κρυσταλλοειδὴς φακός*, σωμάτιον φακοειδές, ἀμφίκυρτον, διαφανές, ἐλαστικόν. Ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς κάψης, τοῦ *περιφακίου*, κεῖται οὕτως, ὥστε διαιρεῖ τὴν κοιλότητα τοῦ βολβοῦ εἰς δύο ἀνίσους χώρους, ὧν ὁ μὲν ὀπίσθιος, μείζων, πληροῦται ὑπὸ τοῦ ὑαλώδους σώματος, ὁ δὲ πρόσθιος, ἐλάσσων, ὑποδιῄρηται διὰ τῆς ἴριδος εἰς δύο ἄνισα

Digitized by Google

μέρη, ὧν τὸ μὲν πρόσθιον, τὸ ὄπισθεν τοῦ κερατοειδοῦς, ὀνομάζεται πρόσθιος θάλαμος, τὸ δ' ὄπισθεν τῆς ἴριδος, ὀπίσθιος θάλαμος, ἀμφότεροι πληρούμενοι ὑπὸ ὑδατώδους ὑγροῦ (λεμφώδους). Καὶ ἡ μὲν προσθία ἐπιφάνεια τοῦ φακοῦ διὰ τῆς κεντρικῆς αὐτῆς μοίρας ἐφάπτεται τῆς κόρης, ἡ δ' ὀπισθία ἐναρμόζεται εἰς τὸ ἐντύπωμα (φακαῖον βόθρον) τοῦ ὑαλώδους σώματος, ἐν ᾧ ἡ περιφέρεια συνάπτεται μετὰ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος διὰ τῆς ἀκτινωτῆς ζώνης (ζιννείου). Ἡ σύστασις τοῦ φακοῦ εἶναι πυκνή, στερεωτέρα ἐν τῷ κέντρῳ (=πυρὴν κεντρικός), μαλθακωτέρα δ' ἐν τῇ περιφερείᾳ (=φλοιώδης οὐσία). Ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ, ἐπὶ μὲν τῶν νεαρῶν ἀτόμων εἶναι ἄχρους, ἐπὶ δὲ τῶν γερόντων ὕπωχρος ἢ ὑποκίτρινος· διελαύνεται δὲ ὑπὸ ἰνῶν διασταυρουμένων πρὸς ἀλλήλας καὶ σχηματιζουσῶν κατὰ τοὺς πόλους τῆς προσθίας καὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τὸν πρόσθιον καὶ τὸν ὀπίσθιον ἀστέρα τοῦ φακοῦ. Αἱμοφόρων δ' ἀγγείων καὶ νεύρων στερεῖται ὁ φακός. 2) Τὸ *ὑαλοειδὲς σῶμα*, ἀποτελοῦν πηκτοειδῆ, διαφανῆ καὶ δίκην ὑάλου ὁμοειδῆ οὐσίαν, πληροῖ τὸν μεταξὺ τοῦ φακοῦ καὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος μείζονα χῶρον, ἤτοι τὰ $^{3}/_{4}$ τῆς κοιλότητος τοῦ βολβοῦ, σχῆμα ἔχον σφαιροειδές, οὗ ὁ πρόσθιος πόλος ἐμφανίζει τὸν *φακαῖον βόθρον*. Σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ ὑαλοειδοῦς ὑμένος, ὅστις, λεπτότατος, ἄνιστος καὶ ἄχρους ὤν, περιβάλλει πάντοθεν τὸ ὑαλοειδὲς σῶμα, καὶ ἐκ τῆς ὑαλοειδοῦς οὐσίας, ἥτις ἐμπεριέχει 98 % ὕδατος καὶ σύγκειται ἐκ δικτύου λεπτοτάτων, διαφανῶν, κοκκωδῶν ἰνιδίων. 3) Τὸ *ὑαλοειδὲς ὑγρόν*, διαφανὲς ὤν, πληροῖ τὸν πρόσθιον καὶ τὸν ὀπίσθιον θάλαμον τοῦ βολβοῦ. Ἐκκρίνεται δ' ὑπὸ τῶν ἀκτινοειδῶν προβολῶν καὶ ἀποχετεύεται διὰ τοῦ φλεβώδους κόλπου Schlemmi.

Β') Τὰ *προασπιστικὰ καὶ ἐπικουρικὰ μόρια* εἶναι: τὰ *βλέφαρα*, ὁ *ἐπιπεφυκὼς ὑμήν*, ἡ *δακρυϊκὴ συσκευὴ* (βλ. τὰς λ.) καὶ ἡ *βολβικὴ περιτονία*. Ἡ *βολβικὴ* ἢ *περιόφθαλμος* ἢ *τενώνειος περιτονία* περιβάλλει τὸ μέσον καὶ τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ βολ-

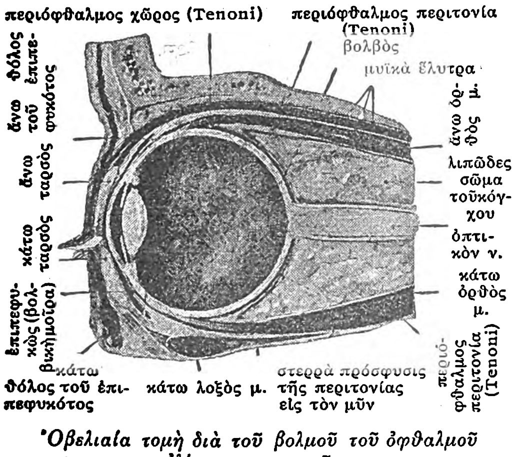

Ὀβελιαία τομὴ διὰ τοῦ βολμοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὀλίγον σχηματικῶς.
[Μεγέθ. 3 : 2 (Virchow-Spalteholz).]

βοῦ, ἐκτεινομένη πρὸς τὰ πρόσω μέχρις ἐγγὺς περὶ τὸν κερατοειδῆ, διατιτραινομένη ὄπισθεν μὲν ὑπὸ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἔμπροσθεν δ' ὑπὸ τῶν τενόντων τῶν μυῶν τοῦ βολβοῦ. Μεταξὺ δὲ τῆς περιοφθαλμίου περιτονίας καὶ τοῦ βολβοῦ παρεμβάλλεται ὁ *περιοφθάλμιος λεμφώδης χῶρος*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ὁ βολβός.

Γ') Οἱ *κινοῦντες τὸν βολβὸν μύες* εἶναι ἕξ, ὧν δύο λοξοί, ὁ ἄνω καὶ ὁ κάτω, καὶ τέσσαρες ὀρθοί, ὁ ἄνω, ὁ κάτω, ὁ ἔσω καὶ ὁ ἔξω, πάντες κινοῦντες τὸν βολβὸν οὕτως, ὥστε ὁ κερατοειδὴς καὶ ἡ κόρη στρέφονται πρὸς τὸ ἀτενιζόμενον ἀντικείμενον. Καὶ ὁ μὲν ἄνω λοξὸς ἐκφύεται ὄπισθεν παρὰ τὸ ὀπτικὸν τρῆμα καὶ φερόμενος πρὸς τὰ πρόσω διὰ τῆς ἄνω ἔσω γωνίας τοῦ κόγχου ἀνακάμπτει διὰ τῆς ἐν τῷ τροχιλιακῷ βόθρῳ τροχιλίας ἄνωθεν τοῦ βολβοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔξω καὶ καταφύεται εἰς τὸν σκληρὸν χιτῶνα περὶ τὰ 15 χλστμ. μακρὰν τῆς περιφερείας τοῦ κερατοειδοῦς. Ὁ δὲ κάτω λοξὸς ἐκφύεται ἔμπροσθεν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ῥινοδακρυϊκοῦ πόρου καὶ φερόμενος πρὸς τὰ ἔξω ὑπὸ τὸν βολβὸν καταφύεται εἰς τὸ κροταφικὸν μέρος τοῦ σκληροῦ ὄπισθεν τοῦ ἰσημερινοῦ. Οἱ δὲ 4 ὀρθοὶ μύες ἐκφύονται πάντες ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ κόγχου καὶ φερόμενοι εὐθέως πρὸς τὸν βολβὸν καταφύονται εἰς τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω καὶ τὸ ἔξω μέρος τοῦ σκληροῦ, περὶ τὰ 4—8 χλστμ. ὄπισθεν τοῦ κερατοειδοῦς.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Φυσιολογ.]* Ἡ φυσιολογία τοῦ *ὀφθαλμοῦ* ἀποτελεῖ σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς φυσιολογίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Φυσιολογία καὶ λειτουργία τῶν συμπληρωματικῶν ὀργάνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. 1) Βλέφαρα. Ταῦτα προασπίζουσι τὸν βολβὸν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν προσβολῶν. Τὰ βλέφαρα, διστάμενα ἀλλήλων διὰ τῆς συσπάσεως τοῦ ἀνυψωτῆρος μυός, ἐπιτρέπουσι τὴν εἴσοδον τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ συμβάλλουσιν οὕτως εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ὁράσεως. Ὅταν τὸ προσβάλλον τὸν ὀφθαλμὸν φῶς εἶναι ἄπλετον, τὰ βλέφαρα συγκλειόμενα διὰ τοῦ σφιγκτῆρος μυός των μετριάζουσι τὴν εἴσοδον ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἐντόνου φωτός, ὅπερ δύναται νὰ βλάψῃ τὸν ἀμφιβληστροειδῆ. Κατὰ τὸν ὕπνον τὰ βλέφαρα κλειόμενα προστατεύουσι τὸν

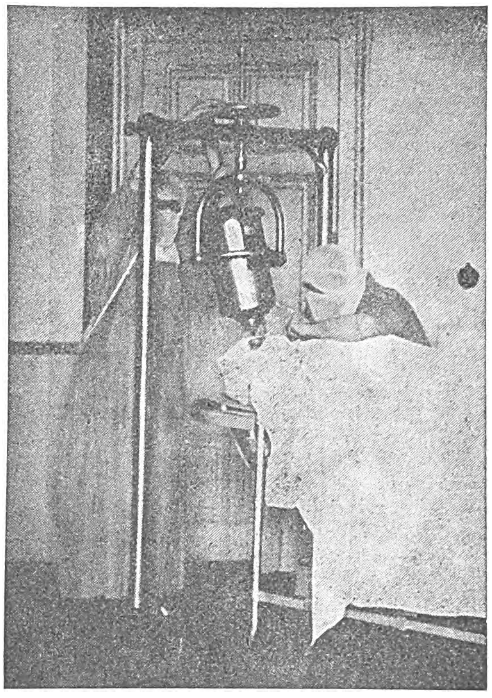

Ὁ καθηγητὴς Ε. Rollet τῆς Λυὼν ἐγχειρίζων διὰ τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου του.

ὀφθαλμὸν ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, ἀποτρέπουσι τὴν ἐξάτμισιν τῆς φυσιολογικῆς μικρᾶς ὑγρασίας τοῦ βολβοῦ καὶ προλαμβάνουσιν οὕτω πᾶσαν ξήρανσιν τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ κερατοειδοῦς. 2) Βλεφαρίδες. Προασπίζουσι τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ τῆς εἰσδύσεως λεπτοτάτων ξένων σωμάτων ἐντὸς αὐτοῦ, κόνεων κτλ. Ἡ προστασία ὅμως αὕτη εἶναι σχετική, διότι λεπτεπίλεπτοι κόνεις καὶ δὴ μικροβιοφόροι διέρχονται διὰ τῶν βλεφαρίδων. 3) Ὀφρύες. Ἀντιτάσσουν φραγμὸν εἰς τὴν ἐκ τοῦ μετώπου κάθοδον σταγόνων ἱδρῶτος καὶ ἄλλων ὑγρῶν πρὸς τὸν ὀφθαλμόν. 4) Ἐπιπεφυκώς. Συνδέων τὰ βλέφαρα μετὰ τοῦ βολβοῦ, καλύπτει αὐτὰ δίκην σινδόνης, καὶ διὰ τῶν ἐκκρίσεων τῶν κυττάρων αὐτοῦ συντελεῖ εἰς τὴν ἄνευ προστριβῆς φορὰν τῶν βλεφάρων ἐπὶ τοῦ βολβοῦ. 5) Ἐγκανθίς. Διευκολύνει τὴν φορὰν τῶν δακρύων πρὸς τὰ δακρυϊκὰ σημεῖα. 6) Δακρυογόνοι ἀδένες. Ἐκκρίνουσι τὰ δάκρυα. Ταῦτα χρησιμεύουσι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπαιτουμένης ὑγρότητος τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ ἑπομένως τῆς μὴ ἀποξηράνσεως αὐτῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον πρὸς συγκράτησιν ὡρισμένης θερμοκρασίας ἐν τῷ κολπώματι τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τὰ ἐκκρινόμενα δάκρυα παρασύρουσι τὰ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ κερατοειδοῦς ἀποπίπτοντα κύτταρα, τὰς ἐκκρίσεις τῶν μικρῶν ἀδένων τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τὰ ἔσωθεν τῶν βλεφάρων εἰσερχόμενα λεπτεπίλεπτα ξένα σώματα, μηδὲ τῶν μικροβίων ἐξαιρουμένων. Τὰ ἀνωτέρω περιτρίμματα, μεταφερόμενα διὰ τῶν δακρύων εἰς τοὺς δακρυοφόρους ἀγωγούς, κατέρχονται εἰς τὴν κοιλότητα τῆς ῥινός. Τὰ δάκρυα λοιπὸν συμβάλλουν καὶ εἰς τὴν καθαριότητα τοῦ ὀφθαλμοῦ, διὰ μηχανικῆς πλύσεως τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ κερατοειδοῦς. Ἡ ἀντισηπτικὴ καὶ μικροβιοκτόνος ἰδιότης τῶν δακρύων εἶναι προβληματική. Ἡ ἔκκρισις τῶν δακρύων εἶναι συνεχὴς καὶ μεμετρημένη. Αὕτη ἐλαττοῦται κατὰ τὸν ὕπνον, αὐξάνεται δὲ ὅταν ὁ κερατοειδὴς πάσχῃ, συνεπείᾳ ὑπερβολικοῦ φωτός, ἐρεθισμῶν ἐκ τῆς ῥινὸς κ.τ.λ. Ἐπίσης τὰ δάκρυα αὐξάνουσι καὶ ἐπιφέρονται ἐν ἀφθονίᾳ, καθ' ὡρισμένας ψυχικὰς διαθέσεις, χαρᾶς, λύπης κ.τ.λ. (δάκρυα ψυχικά). 7) Ὀφθαλμικοὶ μύες. Αἱ διάφοροι κινήσεις τοῦ βολβοῦ ἐκτελοῦνται διὰ τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν. Ἐκ τούτων οἱ μὲν 4 ὀρθοὶ στρέφουσι τὸν βολβὸν πρὸς τὰ ἄνω, κάτω, μέσα, καὶ ἔξω, ἐκ δὲ τῶν λοξῶν, ὁ μὲν ἄνω ἢ μέγας λοξὸς στρέφει τὸν βολβὸν πρὸς τὰ ἔξω καὶ κάτω, ὁ δὲ κάτω ἢ μικρὸς λοξὸς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἄνω. Οἱ 6 μύες τοῦ βολβοῦ εἶναι ἀνταγωνισταί, ὁ ἄνω ὀρθὸς πρὸς τὸν κάτω, ὁ ἔσω πρὸς τὸν ἔξω, ὁ μέγας λοξὸς πρὸς τὸν μικρὸν κ.τ.λ. Αἱ κινήσεις τῶν βολβῶν γίνονται τόσον ἁρμονικῶς, ὥστε σημεῖόν τι κείμενον ἐντὸς τοῦ βολβοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 13,5 χιλιοστομέτρων ἀπὸ τοῦ πόλου τοῦ κερατοειδοῦς, μένει σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον, οἱανδήποτε κίνησιν καὶ ἂν ἐκτελῶσιν οἱ μύες τοῦ βολβοῦ. Τὸ σταθερὸν τοῦτο σημεῖον λέγεται *σημεῖον περιαγωγῆς*. Ὁ βολβὸς κινεῖται ἐντὸς τῆς τενοντίου κάψης, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἀρθροῦται, διὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ μυῶν, τῶν τενόντων καὶ ἀπονευρώσεων αὐτῶν. Αἱ κινήσεις ἑκατέρου τῶν βολβῶν συνεπάγονται συγχρόνους καὶ ἰσοτίμους κινήσεις τοῦ ἑτέρου βολβοῦ. Αἱ κινήσεις αὗται καλοῦνται *συζυγεῖς*. Οὕτως, οἱ 2 βολβοὶ φέρονται πρὸς τὰ ἔσω διὰ συνδυασμένης συσπάσεως τῶν 2 ἔσω ὀρθῶν, ἡ πρὸς τὰ ἄνω στροφὴ τῶν βολβῶν γίνεται διὰ συγχρόνου κινήσεως τῶν 2 ἄνω ὀρθῶν καὶ ἡ πρὸς τὰ κάτω διὰ τῶν κάτω ὀρθῶν κτλ. Ἡ κίνησις τοῦ δεξιοῦ βολβοῦ πρὸς τὰ ἔξω ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συνεργασίας τοῦ ἔξω ὀρθοῦ τοῦ δεξιοῦ βολβοῦ καὶ τοῦ ἔσω ὀρθοῦ τοῦ ἀριστεροῦ, ὁπότε ὁ μὲν δεξιὸς ὀφθαλμὸς φέρεται πρὸς τὰ ἔξω, ὁ δὲ ἀριστερὸς πρὸς τὰ ἔσω. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ ἀριστεροῦ βολβοῦ πρὸς τὰ ἔξω, ὁπότε συνεργάζεται ὁ ἔξω ἀριστερὸς ὀρθὸς μετὰ τοῦ ἔσω δεξιοῦ. Ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω συζυγεῖς κινήσεις γίνονται ἵνα οἱ βολβοὶ εὑρεθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ παράλληλον ἐπίπεδον καὶ μὴ παρεκκλίνωσιν, ὁπότε ἐπιτυγχάνεται καὶ ἡ *δίφθαλμος* ὅρασις. Κατ' αὐτήν, ὅταν οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκωνται εἰς ὡρισμένην τινὰ θέσιν, πᾶν ἐξωτερικὸν φωτεινὸν σημεῖον ἀπεικονίζεται μόνον ἐπὶ ὁμοίων ἀντιστοιχουσῶν θέσεων τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅταν ἡ ἁρμονία τῶν συνδεδυασμένων κινήσεων μεταξὺ τῶν δύο βολβῶν παύσῃ ὑφισταμένη, ἐπέρχεται *διπλωπία*, συνεπείᾳ μὴ ἐπιτεύξεως τῆς διοφθάλμου ὁράσεως. Ἡ διπλωπία αὕτη δὲν ὑπάρχει, ὅταν ὁ ἐγκέφαλος κατορθώνῃ νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ὕπαρξιν τοῦ δευτέρου εἰδώλου, τοῦ καὶ ἀσαφοῦς. Ἡ διόφθαλμος ὅρασις, ἐκτὸς τῆς ἐναργοῦς ὁράσεως, αὐξάνει τὸ πεδίον τῆς ὁράσεως καὶ ἐξασφαλίζει τὴν *στερεοσκοπικὴν* ὅρασιν τῶν ἀντικειμένων.

Ὀφθαλμοί. Εἶναι τὸ αἰσθητήριον ὄργανον τῆς ὁράσεως. Τὸ σχῆμα αὐτῶν εἶναι σφαιροειδές, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ διαφόρων χιτώνων, ὑγρῶν καὶ στερεῶν διαφανῶν σωμάτων, ὧν ἡ φυσιολογία ἔχει ὡς ἑξῆς: 1) Κερατοειδής. Ἡ προσθία διαφανὴς μεμβράνα τοῦ ὀφθαλμοῦ καλεῖται κερατοειδής, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ τμῆμα σφαίρας ἰσοδυνάμου κατὰ τὴν διαθλαστικὴν δύναμιν πρὸς φακὸν συγκλίνοντα 42 διοπτριῶν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κερατοειδοῦς εἶναι λεία καὶ σφαιρικῶς κανονική, πᾶσα δὲ ἀνωμαλία τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς ἐπιφέρει *ἀστιγματισμὸν* (βλ. λ.). Ὁ κερατοειδὴς στερεῖται ἀγγείων, τρέφεται δὲ ἐκ τοῦ ὀροῦ καὶ τῆς λύμφης τῶν πέριξ αὐτοῦ καὶ κατ' ἀγκύλας φερομένων ἀγγείων τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ σκληροῦ. Ὅλως ἀντιθέτως ὁ κερατοειδὴς εἶναι πλούσιος εἰς νεῦρα, δι' ὃ καὶ λίαν εὐαίσθητος. Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη εὐαισθησία τοῦ κερατοειδοῦς προφυλάσσει αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐνοχλήσεως, διότι ἐν ἐνδεχομένῃ τοιαύτῃ τὰ βλέφαρα, τάχιστα κλειόμενα, προλαμβάνουσι τοὺς διαφόρους μικροτραυματισμοὺς τοῦ κερατοειδοῦς. 2) Σκληρὸς χιτών. Ἀδιαφανὴς καὶ ἰνώδης χιτών, ἐλάχιστα ἐλαστικός. Προσδίδει εἰς τὸν βολβὸν τὸ κανονικὸν αὐτοῦ σχῆμα, ἀνθιστάμενος εἰς τὰς ἐξωτερικὰς πιέσεις καὶ τὴν ἐνδόφθαλμον τάσιν. 3) Ὑδατῶδες ὑγρόν. Πληροῖ τὸν πρόσθιον θάλαμον. Αἱ δι' αὐτοῦ διερχόμεναι φωτειναὶ ἀκτῖνες ὑφίστανται καὶ ἐνταῦθα μικράν τινα διάθλασιν. Τὸ ὑδατῶδες ὑγρὸν εἶναι διαυγέστατον, ἐκκρίνεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος (ὀρός, λύμφη) τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος καὶ τῆς βάσεως τῆς ἴριδος. Πρὶν ἢ ὅμως ἀθροισθῇ ἐντὸς τοῦ προσθίου θαλάμου διυλίζεται καὶ ἀπολεπτύνεται ὑπὸ τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος. Χρησιμεύει δὲ τὸ ὑδατῶδες ὑγρὸν πρὸς διατροφὴν τοῦ φακοῦ, καὶ ὀλίγον τι εἰς τὴν τοῦ κερατοειδοῦς. 4) Κρυσταλλοειδὲς σῶμα ἢ φακός. Εἶναι διαφανὴς ἀμφίκυρτος φακός, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἐπίμηκη κύτταρα συνηρμοσμένα πρὸς ἄλληλα καθ' ὡρισμένας διατάξεις. Ὁ φακὸς περικλείεται ἐντὸς ἐλαστικῆς θήκης, τοῦ *περιφακίου*, κεῖται δὲ ὄπισθεν τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ τῆς ἴριδος καὶ τῆς κόρης. Ὁ φακὸς συγκρατεῖται εἰς τὴν θέσιν του διὰ τῆς ζιννείου ζώνης, στερεῖται ἀγγείων, τρέφεται δὲ ὑπὸ τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ, κατὰ διάδοσιν, ὡς λέγει ὁ Γαληνὸς (Ι', 493). Ὁ φακὸς μετὰ τοῦ κερατοειδοῦς ἀποτελοῦσι τὸ κατ' ἐξοχὴν διοπτρικὸν ὄργανον τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ δὲ διοπτρική του δύναμις ποικίλλει μεταξὺ 15 καὶ 16 διοπτριῶν. Χρησιμεύει δὲ ὅπως αἱ δι' αὐτοῦ διαθλώμεναι ἀκτῖνες, αἵτινες ἤδη διεθλάσθησαν ὑπὸ τοῦ κερατοειδοῦς, προσπέσωσιν ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος (χωρίον ἐναργοῦς ὁράσεως), ἔνθα σχηματίζονται τὰ εἴδωλα τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐναργῶς. Εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεως τῶν ἐγγὺς ἀντικειμένων λαμβάνει μέρος καὶ ἡ *προσαρμογή*. 5) Ὑαλοειδὲς σῶμα. Εἶναι σφαιροειδὴς μᾶζα διαφανὴς καὶ ἡμίρρευστος, κατέχουσα τὸ ὄπισθεν τμῆμα τοῦ βολβοῦ, ἀπὸ τοῦ φακοῦ μέχρι τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Τὸ ὑαλοειδὲς στερεῖται ἀγγείων, τρέφεται δὲ κατὰ διάδοσιν ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος καὶ ἐν μέρει ἐκ τῶν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. 6) Ἶρις. Εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ὀργάνων διὰ τὴν ὅρασιν, διότι φέρει ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τὴν κόρην, ἥτις συστελλομένη, καὶ διαστελλομένη κανονίζει καὶ ῥυθμίζει τὴν ἑκά-

Digitized by Google

στοτε ἀναγκαίαν ποσότητα τοῦ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ εἰσερχομένου φωτός. Οὕτως, ὅταν τὸ φῶς εἶναι ἔντονον, ἡ κόρη συστέλλεται καὶ ἐπιτρέπει τὴν δι' αὐτῆς εἴσοδον τοῦ ἀναγκαιοῦντος φωτὸς διὰ τὴν ὅρασιν, ἐλαττώνει δὲ συνάμα τὸν διασκεδασμὸν τῶν περιφερικῶν ἀκτίνων τῶν διελευσομένων διὰ τοῦ φακοῦ. Ὅταν τὸ φῶς εἶναι ὀλίγον, ἡ κόρη διαστέλλεται, παρέχουσα οὕτω εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ ἱκανὴν ποσότητα φωτὸς πρὸς κανονικὴν αὐτοῦ λειτουργίαν. Ἡ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῆς κόρης γίνεται διὰ δύο ἀνταγωνιστῶν μυῶν, τοῦ σφιγκτῆρος καὶ τοῦ διαστολέως τῆς κόρης. Αἱ ἀνωτέρω κινήσεις τῆς ἴριδος προκαλοῦνται ἀνακλαστικῶς, ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεώς μας. Ἡ μύσις καὶ ἡ μυδρίασις τῆς κόρης ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ συμπαθητικὸν νευρικὸν σύστημα, ὅπερ ἐννευροῖ τὴν ἴριδα. Ὑπάρχουσι δύο συμπαθητικὰ συμπλέγματα· τὸ πρῶτον ἑδράζει εἰς τὸν *μεσεγκέφαλον* (κέντρον ἀντανακλάσεως), πλησίον τῶν πυρήνων τοῦ 3ου ζεύγους, καὶ διέπει τὰ τῆς μύσεως τῆς κόρης, διὰ συμπαθητικῶν ἰνῶν, αἵτινες ὁδηγούμεναι διὰ τοῦ κοινοῦ κινητικοῦ νεύρου (3ου) φθάνουν εἰς τὸ *ὀφθαλμικὸν γάγγλιον* (κέντρον μύσεως) καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν βραχέων ἀκτινωτῶν νεύρων εἰς τὸν σφιγκτῆρα τῆς ἴριδος. Τὸ δεύτερον συμπαθητικὸν σύμπλεγμα εἶναι *μυελοπρομηκικὸν* (κέντρον ἀντανακλάσεως)· τοῦτο διέπει τὰ τῆς μυδριάσεως διὰ συμπαθητικῶν ἰνῶν, αἵτινες διερχόμεναι διὰ τοῦ ἄνω αὐχενικοῦ γαγγλίου (κέντρον διαστολῆς) καὶ τῶν ἀναστομωτικῶν συμπαθητικῶν καρωτιδο-γασσεριανῶν ἰνῶν, ὁδηγοῦνται διὰ τοῦ ὀφθαλμικοῦ νεύρου καὶ τῶν μακρῶν ἀκτινωτῶν (V) καὶ φθάνουν εἰς τὸν διαστολέα τῆς κόρης. Ἡ ἀντανακλαστικὴ αὕτη μύσις καὶ μυδρίασις ὀνομάζεται *φωτοκινητική*, διότι προκαλεῖται συνεπείᾳ ἐπενεργείας τοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Σημειωτέον ὅτι κατ' αὐτήν, ὅταν ἡ μία κόρη συστέλλεται, τότε συγχρόνως συστέλλεται καὶ ἡ ἄλλη, καὶ ἂν αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὸ σκότος (*συνεργὴς ἀντίδρασις*). Ἐκτὸς τῆς φωτοκινητικῆς συστολῆς ἡ κόρη συστέλλεται καὶ κατὰ τὴν σύγκλισιν καὶ τὴν προσαρμογήν, ἤτοι κατὰ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἔσω ὀρθοῦ μυός, τοῦ προσαρμοστῆρος μυὸς καὶ τοῦ συστολέως της κόρης, δηλαδὴ εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς θέλομεν νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ πλησίον. Τέλος ἡ συστολὴ προκαλεῖται καὶ συνεπείᾳ ἁπλῶς ψυχικῶν λόγων. Ὅταν π. χ. ἀναπολήσωμεν φωτεινόν τι ἀντικείμενον, ἡ κόρη συστέλλεται αὐτομάτως, διαστέλλεται δὲ συνεπείᾳ συναισθημάτων φόβου κτλ. Ἡ ἴρις, ἐκτὸς τῶν λειτουργιῶν τῆς κόρης καὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ ὑδατώδους ὑγροῦ, ἀπορροφεῖ διὰ τῶν μελαγχρωστικῶν αὐτῆς στιβάδων καὶ κυττάρων τὸ ἐπ' αὐτῆς προσπῖπτον φῶς καὶ μετατρέπει οὕτω τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ βολβοῦ εἰς σκοτεινὸν θάλαμον. 7) Ἀκτινωτὸν σῶμα. Τοῦτο ἐκκρίνει τὸ ὑδατῶδες ὑγρόν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς λειτουργίας ταύτης ἔχει καὶ ἕτερον σπουδαιότερον προορισμόν, τὸν τῆς προσαρμογῆς, διότι ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ὁ προσαρμοστὴρ μῦς. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ *ἐμμέτρωψ* ἢ ὁ *κανονικὸς ὀφθαλμὸς* βλέπει εὐκρινῶς εἰς διαφόρους ἀποστάσεις, καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ τοῦ ἄπω σημείου τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεως (τοῦ ἀπείρου) μέχρι τοῦ ἐγγὺς σημείου τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεως, ὅπερ εὑρίσκεται, εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, εἰς ἀπόστασιν 10—15 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ εὐκρινὴς ὅρασις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς διοπτρικῆς δυνάμεως τοῦ φακοῦ τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ προσαρμοστῆρος μυὸς καὶ τῆς ζιννείου ζώνης. Ἡ λειτουργία αὕτη ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς: Οἱ μὲν περὶ τὸν Cramer καὶ Helmholtz λέγουσιν, ὅτι ὁ προσαρμοστὴρ μῦς, συσπώμενος, χαλαρώνει τὴν ζίννειον ζώνην, ἥτις συνεκράτει τὸν φακὸν εἰς ὡρισμένην τινὰ τάσιν. Ἡ χαλάρωσις τῆς ζιννείου ζώνης ἐπιτρέπει εἰς τὸν φακὸν νὰ λάβῃ σφαιρικώτερον σχῆμα καὶ ἑπομένως ν' αὐξήσῃ τὴν διοπτρικὴν αὐτοῦ δύναμιν. Τούτου ἐπιτυγχανομένου, τὸ εἴδωλον τῶν πλησίον εὑρισκομένων ἀντικειμένων σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος καὶ ἡ ὅρασις καθίσταται εὐκρινής. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Tcherning πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ζίννειος ζώνη, ἐκτεινομένη ὑπὸ τοῦ προσαρμοστῆρος μυός, πιέζει τὴν περιφέρειαν τοῦ φακοῦ, οὗτινος τὸ κεντρικὸν τμῆμα κυρτοῦται καὶ οὕτως αὐξάνεται ἡ διοπτρικὴ δύναμις τοῦ φακοῦ. Ὅταν ὅμως ὁ φακὸς σκληρυνθῇ, ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀτόμου, καὶ ἡ δύναμις τοῦ προσαρμοστῆρος μυὸς εἶναι ἀνίκανος νὰ μεταβάλῃ ἀρκούντως τὴν κυρτότητα τοῦ φακοῦ, τότε ἐπέρχεται ἡ *πρεσβυωπία*. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν αὐτῆς θέτομεν ἔμπροσθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ κινητοὺς κρυσταλλίνους φακούς, οἵτινες ἰσοφαρίζουσι τὴν μὴ ἐπιτυγχανομένην αὔξησιν τῆς διοπτρικῆς δυνάμεως τοῦ ἐντὸς τοῦ βολβοῦ εὑρισκομένου φακοῦ. 8) Χοριοειδής. Εἶναι ὁ χιτὼν τοῦ ὀφθαλμοῦ ὁ κατ' ἐξοχὴν πλούσιος εἰς ἀγγεῖα, δι' ὧν τρέφει ἑαυτὸν καὶ τὴν μελάγχρουν ἐπιθηλιακὴν στιβάδα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, καὶ δι' αὐτῆς τὴν στιβάδα τῶν ῥαβδίων καὶ κωνίων. Τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων τοῦ χοριοειδοῦς συμβάλλει μεγάλως πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἰσορροπίας τῆς ἐνδοφθαλμίου τάσεως, διὰ δὲ τῶν μελαγχρωστικῶν κοκκίων αὐτοῦ προσδίδει εἰς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ βολβοῦ ἰδίαν ὄψιν, μετρατρέπον αὐτὸ εἰς σκοτεινὸν θάλαμον.

Ἀμφιβληστροειδής. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν λεπτὸς καὶ εὐαίσθητος εἰς τὸ φῶς ἐνδοφθαλμικὸς χιτών. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα στιβάδας ἱστολογικῶς σαφῶς καθωρισμένας. Ἑκάστη στιβὰς ἔχει καὶ ἰδίαν λειτουργίαν. Οὕτως, ἡ *μελαγχρωστικὴ στιβὰς* στερεῖται ἀγγείων, τρέφεται δὲ διὰ τῶν ἀγγείων τοῦ χοριοειδοῦς. Τὰ μελαγχρωστικὰ αὐτῆς σωμάτια ἀπορροφοῦσι τὰς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ εἰσερχομένας φωτεινὰς ἀκτῖνας καὶ συντελοῦσιν οὕτω εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ βολβοῦ εἰς σκοτεινὸν θάλαμον. Αἱ ἀποφυάδες τῶν κυττάρων τῆς στιβάδος ταύτης ἐπιμηκυνόμεναι περιβάλλουσι τὰ ῥαβδία καὶ τὰ κωνία, ὁσάκις ταῦτα προσβάλλονται ὑπὸ ἐντόνου ἢ ἀπλέτου φωτός, καὶ προστατεύουσιν αὐτὰ διὰ τῶν μελανῶν κοκκίων των. Ἡ μελαγχρωστικὴ αὕτη στιβὰς ἐκκρίνει οὐσίαν ὀνομαζομένην *ὀπτικὴν πορφύραν* ἢ *ἐρυθροψίνην*, ἥτις ἀπορροφεῖται κυρίως ὑπὸ τῶν ῥαβδίων, εὐαισθητοποιεῖ αὐτὰ διὰ τὸ φῶς καὶ συνάμα τὰ τρέφει. Ἡ ἐρυθροψίνη προσβαλλομένη ὑπὸ τοῦ φωτὸς λαμβάνει χρῶμα ὠχροκίτρινον, ἀναγεννᾶται δὲ εἰς τὸ σκότος. Ἡ *στιβὰς τῶν κωνίων καὶ ῥαβδίων* εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν αἰσθητήριος στιβὰς τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἡ στιβὰς τῆς ὁράσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας σχηματίζονται τὰ εἴδωλα τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Αἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες φθάνουσαι ἐπὶ τῆς στιβάδος ταύτης πλήττουσι καὶ ἐρεθίζουσιν αὐτὴν καὶ ὁ οὕτω προκαλούμενος ἐρεθισμός, δίκην ἠλεκτρικῶν κυμάτων, μεταβιβάζεται εἰς τὰς ἄλλας στιβάδας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ ἐκεῖθεν, δι' ἰδίων ὀπτικῶν ὁδῶν, μεταβιβάζεται εἰς τὸ ἐν τῷ ἰνιακῷ λοβῷ εὑρισκόμενον κέντρον τῆς ὁράσεως. Αἱ λοιπαὶ στιβάδες τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, διὰ τῶν κυττάρων καὶ ἰνῶν αὐτῶν, χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ μεταδώσουν τοὺς ἐκ τῆς στιβάδος τῶν κωνίων καὶ ῥαβδίων προερχομένους φωτεινοὺς ἐρεθισμοὺς εἰς τὸ ἰνιακὸν κέντρον τῆς ὁράσεως.

Τὰ χρώματα. Ὁ ἀμφιβληστροειδὴς καὶ συνεπῶς ὁ ἐγκέφαλος βλέπει τὰ ἀντικείμενα μὲ τὰ χρώματά των. Ἡ λειτουργία τῆς χρωματοψίας εἶναι ἀκόμη δυσεξήγητος. Αἱ ἐπικρατοῦσαι θεωρίαι πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῆς εἶναι ἡ τοῦ Young (1807) καὶ Helmlhotz (1852) καὶ ἡ τοῦ Hering (1876). Καὶ κατὰ μὲν τὴν θεωρίαν τοῦ Young καὶ Helmholtz, ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς τρία εἴδη νευροχρωμοφωτεινῶν ἰνῶν, διὰ τὰ τρία θεμέλια χρώματα, τὸ ἐρυθρόν, τὸ πράσινον καὶ τὸ ἰῶδες, ὧν ὁ συνδυασμὸς παρέχει ὅλα τὰ χρώματα, ἅτινα ἀντιλαμβανόμεθα. Κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Hering, ἥτις εἶναι φωτοχημική, τὰ θεμέλια χρώματα εἶναι τέσσαρα, ἐρυθρόν, κίτρινον, πράσινον καὶ κυανοῦν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι, ὡς ἡ τοῦ Eblinghaus (1892), τοῦ Parinaud (1894) κ. τ. λ.

Φωτοφάνεια. Εἰς τὰς ἐκ τῶν ἔξωθεν πιέσεις ἐπὶ τοῦ βολβοῦ ἢ ἐφαρμογῆς ἠλεκτρισμοῦ ἐπ' αὐτοῦ παρατηρεῖται ἰδιαιτέρα ἀντίδρασις τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐκδηλοῦται δι' ἀντιλήψεως αἰσθήσεως φωτός, ἥτις ὀνομάζεται *φωτοφάνεια* (phosphène). Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο ἀρχαιόθεν γνωστὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (Θεόφραστος, Γαληνός, Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεὺς κ. ἄ.). Τὸ ὄνομα phosphène ἐδόθη εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπὸ τοῦ Savigny (1838) καὶ ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ Serres d'Uzés (1848) καὶ ἄλλων.

Παθολογία τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ παθολογία τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων διαιρεῖται εἰς δύο κατηγορίας. Εἰς τὰ νοσήματα, ἅτινα ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν κύησιν καὶ εἰς τὰ ἀναφαινόμενα μετὰ τὴν γέννησιν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἐνδομήτριοι ὀφθαλμικαὶ παθήσεις. Αἱ παθήσεις αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κληρονομικαὶ ἢ συγγενεῖς, ἀναπτύσσονται δὲ ὁτὲ μὲν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς, ὁτὲ δὲ ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν ἢ εἰς χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμακρυσμένον. Ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῶν ἐνδομητρικῶν καὶ κληρονομικῶν ἀσθενειῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ ὀφείλεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς νόσημά τι τῶν γονέων ἢ τῶν προγόνων, μικροβιακὸν ἢ τοξινογενές, ἢ εἰς αἰτίαν ἄγνωστον, ἢ εἰς διαταραχὴν τῆς λειτουργίας τῶν ἀδένων τῆς ἔσω ἐκκρίσεως, ἢ ἀκόμη καὶ εἰς τυχαίους τραυματισμοὺς τῆς μητρὸς καὶ τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως ἢ τοῦ τοκετοῦ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων κληρονομικῶν ἢ συγγενῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων ἀναφέρομεν τὴν νυκταλωπίαν, τοὺς συγγενεῖς καταρράκτας, τὸν βούφθαλμον κτλ.

1) Νυκταλωπία. Εἶναι κληρονομικὴ καὶ οἰκογενειακὴ νόσος μεταβιβαζομένη ἐπὶ σειρὰν γενεῶν. Κλασσικὸν παράδειγμα τοιαύτης νόσου εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ True μελετηθεῖσα νυκταλωπία εἰς τὸ Nougaret τῆς Νοτίου Γαλλίας. Πρόκειται περὶ νοσήματος διαιωνισθέντος ἐπὶ 270 συναπτὰ ἔτη ἐπὶ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Μεταξὺ 2121 συγγενῶν ἡ νυκταλωπία διεπιστώθη εἰς 135 ἄτομα (72 ἄνδρας καὶ 63 γυναῖκας). Οἱ πάσχοντες τὸ νόσημα τοῦτο τὴν μὲν ἡμέραν εἰς τὸ διάχυτον φῶς ἔβλεπον καλῶς, τὴν νύκτα ὅμως καὶ εἰς ἀσθενὲς φῶς δὲν διέκρινον σχεδὸν τίποτε. Τὰ ἄτομα ταῦτα δὲν παρουσιάζουν ὀφθαλμοσκοπικὰς ἀλλοιώσεις τῶν βυθῶν τῶν ὀφθαλμῶν. Παρόμοιον σύμπτωμα ἡμεραλωπίας, ἢ κάλλιον νυκταλωπίας, παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὴν *μελαγχρωστικὴν ἀμφιβληστροειδίτιδα* (rétinite pigmentaire), ἔνθα ὅμως ὑπάρχουσι καταφανεῖς ἀλλοιώσεις τῆς μελαγχρωστικῆς στιβάδος τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ νόσος αὕτη συνήθως εἶναι κληρονομικὴ ἐπὶ σειρὰν γενεῶν, αἰτιολογίαν δὲ πιθανὴν ἔχει τὴν αἱμομιξίαν, διότι παρετηρήθησαν περιπτώσεις εἰς παιδία γεννηθέντα κατόπιν γάμων μεταξὺ στενῶν συγγενῶν. Νυκταλωπία ἐπίσης, ἀλλ' ἄνευ ἀλλοιώσεων τῶν βυθῶν, παρατηρεῖται εἰς τοὺς πάσχοντας ἐξ *ἀβιταμινώσεως* (βιταμίνης A). Οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι συχνάκις παρουσιάζουσι λευκὰς ξηρωτικὰς πλάκας ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος (plaques de Bitot), ἄνευ ἀλλοιώσεων τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς.

2) Δυσχρωματοψία· βλ. *δαλτωνισμός*.

3) Συγγενεῖς καταρράκται. Παρατηροῦνται ἅμα τῇ γεννήσει ἢ ὀλίγους μετ' αὐτὴν μῆνας ἢ κατὰ τὴν νεανικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Τὸ νόσημα τοῦτο εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κληρονομικόν, προσβάλλει δὲ συχνότατα ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ συγγενεῖς καταρράκται ἀναλόγως τοῦ σχήματος αὐτῶν λαμβάνουσι καὶ εἰδικὰ ὀνόματα. Οὕτω ἔχομεν καταρράκτας ζωνοειδεῖς, λευκούς, μαλθακοὺς ἢ ῥευστούς, ἀξονικοὺς ἢ πολικούς, πυραμιδοειδεῖς, ἀνθοειδεῖς, στεφανιαίους, στικτούς, πρασίνους κτλ. Κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ καταρράκται οὗτοι ἐξελίσσονται βραδύτατα ἢ μένουσι στάσιμοι, ἐκτὸς τῶν λευκομαλθακῶν τοιούτων, οἵτινες συνήθως καὶ ἐν τῇ νηπιακῇ ἡλικίᾳ εἶναι τελείως ἀδιαφανεῖς.

4) Βούφθαλμος, ὑδρόφθαλμος, γλαύκωμα παιδικόν. Ἐν τῇ νόσῳ ταύτῃ, ἐκτὸς τῶν γλαυκωματικῶν συμπτωμάτων, παρατηρεῖται καὶ αὔξησις τοῦ μεγέθους τοῦ βολβοῦ, ὅστις ἅμα τῇ γεννήσει εἶναι ἤδη μεγαλύτερος τοῦ φυσιολογικοῦ, αὐξάνεται δὲ συνεχῶς καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

5) Κυανόχρους σκληρός. Εἶναι νόσημα συγγενές, χαρακτηριζόμενον ἐκ τοῦ κυανωποῦ χρώματος τοῦ σκληρωτικοῦ χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὸ εὔθραυστον τῶν ὀστῶν συνοδεύει συνήθως τὸ νόσημα τοῦτο.

6) Λευκαιθιοπία ἢ ἀλβινισμός· βλ. τὰς λ.

7) Νυσταγμὸς ὁ συγγενής. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀκούσιον ἀστάθειαν τῶν βολβῶν, οἵτινες κινοῦνται συνεχῶς καὶ καθ' ὡρισμένην φορὰν ὁριζοντίως, καθέτως ἢ στροφικῶς.

8) Μυωπία. Πολλάκις εἰς τὴν μυωπίαν παρατηρεῖται καὶ κληρονομικότης.

9) Διαμαρτίαι περὶ τὴν διάπλασιν τῶν ὀφθαλμῶν. Μικροφθαλμία, χαρακτηριζομένη ἀπὸ σμικρότητα τοῦ βολβοῦ, παρατηρουμένη ἅμα τῇ γεννήσει.

10) Δερματοειδής· βλ. λ.

11) Κολοβώματα. Συγγενεῖς ἀνωμαλίαι ἢ ἀπλασίαι τμήματος χιτώνων τοῦ βολβοῦ, τῶν βλεφάρων, τοῦ φακοῦ, τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου κτλ.

12) Πτῶσις τῶν βλεφάρων συγγενής. Νόσημα κληρονομικὸν καὶ οἰκογενειακόν.

13) Ἑτεροχρωμία τῆς ἴριδος. Κατ' αὐτὴν ἡ μία ἴρις εἶναι γλαυκή, ἡ δ' ἑτέρα καστανή· τοῦτο παρατηρεῖται ἅμα τῇ γεννήσει. Ἑτεροχρωμία παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τύπον οἰκογενειακόν.

14) Ἀτροφία συγγενὴς καὶ κληρονομικὴ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, τύπου Leber. Ἡ ἀτροφία αὕτη γίνεται ἔκδηλος κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, παρατηρεῖται δὲ ἐπὶ σειρὰν γενεῶν καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀτόμων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Κατ' αὐτὴν ἡ κεντρικὴ ὅρασις ἐλαττοῦται συνεχῶς καὶ αἱ θηλαὶ λευκαίνονται

15) Ὀξυκεφαλία ἢ ὑψικεφαλία (crane en tour). Ὠνομάσθη οὕτως ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου. Ἡ κεφαλὴ λαμβάνει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ τὸ μέτωπον εἶναι χθαμαλόν. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς, συνεπείᾳ προώρου συνοστεώσεως, συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὀφθαλμικῶν φαινομένων, δηλαδὴ ἐλαττώσεως τῆς ὁράσεως, δυναμένης νὰ φθάσῃ σχεδὸν μέχρι τυφλώσεως.

16) Ὄγκοι. Διάφοροι ὄγκοι, ἀγγειώματα, λιπώματα, σπίλοι, γλοιώματα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, κτλ. εἶναι συγγενεῖς.

Νοσήματα ἀναφαινόμενα μετὰ τὴν γέννησιν. Τὰ μετὰ τὴν γέννησιν παρουσιαζόμενα νοσήματα τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι πάμπολλα, φέρουσι δὲ ἀναλόγως τῶν μεμβρανῶν, αἵτινες προσβάλλονται, τὰ ὀνόματα *ἐπιπεφυκίτιδες* (ἤτοι νοσήματα τοῦ ἐπιπεφυκότος), *κερατίτιδες*, *ἰριδοκυκλίτιδες*, *ἀμφιβληστροχοριοειδίτιδες*, *νευρίτιδες*, *ὑαλίτιδες*, *βλεφαρίτιδες*, *δακρυοκυστίτιδες*, *ἀδενίτιδες*, *καταρράκται* κτλ. Ἐκτὸς αὐτῶν ἔχομεν καὶ τοὺς *ὄγκους* μιᾶς ἑκάστης τῶν ὀφθαλμικῶν μεμβρανῶν κτλ. Ἡ αἰτιολογία τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων ὀφείλεται εἰς τὴν βλαβερὰν ἐπενέργειαν ἐπὶ τῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ διαφόρων μικροβίων ἢ τῶν τοξινῶν αὐτῶν, δηλητηρίων ἐκ ζῴων καὶ φυτῶν, φυσικῶν καὶ χημικῶν ἐπιδράσεων (τραύματα, ξένα σώματα, ἐγκαύματα, ὀξέα, ἀκτῖνες, ἀέρια κτλ.) καὶ ἄλλων αἰτίων, ὧν τὴν ἀνίχνευσιν δὲν γνωρίζομεν.

Ἐπιπεφυκίτιδες μικροβιογενεῖς· βλ. *ἐπιπεφυκῖτις*.

Digitized by Google

Ἐπιπεφυκίτιδες τοξινογενεῖς. Εἶναι εὐάριθμοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν μόνον τὴν γονοκοκκοτοξινικήν, αἰτίαν ἔχουσαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς τοξίνης τοῦ γονοκόκκου εὑρισκομένου μακρὰν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ ὑπὸ τὸν ἐπιπεφυκότα αὐτοῦ.

Δηλητηριώδεις ἐπιπεφυκίτιδες. Εἶναι πολυάριθμοι, ὀφείλονται δὲ εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπίδρασιν δηλητηρίων (τοξινῶν) ἐκ ζώων ἢ φυτῶν. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται αἱ ἐπιπεφυκίτιδες αἱ προκαλούμεναι συνεπείᾳ εἰσόδου ἢ ἐκτοξεύσεως ἐντὸς τοῦ κολπώματος τῶν βλεφάρων τοῦ δηλητηρίου τοῦ πτύοντος ὄφεως, τοῦ σκορπίου, τῆς σαλαμάνδρας, τῆς μελίσσης, τῆς κάμπης κτλ. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἐκτὸς τῆς ἐπιπεφυκίτιδος δυνατόν, εἴς τινα παραδείγματα, νὰ παρατηρηθῇ καὶ κερατῖτις, πτῶσις τοῦ βλεφάρου, διπλωπία κτλ. καὶ τινα συμπτώματα γενικῆς δηλητηριάσεως. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ φυτικῶν δηλητηρίων προκαλουμένων ἐπιπεφυκιτίδων σημειοῦμεν τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸ ἐλατήριον, ὁ χυμὸς τοῦ καρποῦ τοῦ ὁποίου ἐκτοξευόμενος ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ προκαλεῖ ἐπιπεφυκίτιδα καὶ κερατίτιδα.

Ἐπιπεφυκίτιδες χημικαί. Μεταξὺ τῶν χημικῶν οὐσιῶν, αἵτινες προκαλοῦσιν ἐπιπεφυκίτιδας, καταλέγονται τὰ δριμέα ὀξέα, ὡς τὸ ὑδροχλωρικὸν καὶ τὸ θειικόν, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ ἐπικινδυνωδέστερα, διότι ἡ ἔντονος αὐτῶν καυστικὴ δύναμις προσβάλλει καὶ καταστρέφει πᾶσαν ὀφθαλμικὴν μεμβρᾶναν, μηδὲ τοῦ δέρματος τῶν βλεφάρων ἐξαιρουμένου. Αἱ συνεπείᾳ τοιούτων καυστικῶν σωμάτων προκαλούμεναι καταστροφαὶ τῶν ὀφθαλμικῶν χιτώνων καὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι αὐτὰς οὐλαὶ συχνάκις φθάνουσι μέχρις ἀπωλείας τῆς ὁράσεως. Ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας, μεταξὺ τῶν χημικῶν ἐπιπεφυκιτίδων καὶ κερατιτίδων, εἶναι αἱ ἐπακολουθοῦσαι τὴν εἴσοδον ἐντὸς τοῦ κολπώματος τῶν βλεφάρων ἀσβέστου ἢ ἐσβεσμένης ἀσβέστου, καθὼς καὶ τοῦ ὑπερίτου, τοῦ χρησιμοποιηθέντος κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18 (Sulfure d'Éthyle dichloré).

Ἐπιπεφυκίτιδες φυσικαί. Αἱ ἐκ φυσικῶν αἰτίων προκαλούμεναι ἐπιπεφυκίτιδες συνοδεύονται ἐνίοτε ἀπὸ κερατίτιδα, ἀμφιβληστροειδίτιδα, ἐγκαύματα τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος κλπ. Αὗται προκαλοῦνται συνεπείᾳ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ὀφθαλμικῶν χιτώνων ἀκτίνων ἡλιακῶν, ἠλεκτροφωτιστικῶν ἑστιῶν, σπινθήρων ἠλεκτρικῶν, κεραυνοῦ, κινηματογράφου κλπ.

Φυσικοχημικαὶ ἐπιπεφυκίτιδες. Εἰς πλείστας περιπτώσεις, φυσικαὶ καὶ χημικαὶ αἰτίαι, ἐνεργοῦσαι συγχρόνως ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, προκαλοῦσι σοβαρὰς βλάβας τῶν ὀφθαλμικῶν χιτώνων. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται εἰς περιπτώσεις εἰσόδου ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ ξένων σωμάτων, ἅτινα, ἐκτὸς τῆς ρήξεως χιτώνων, γίνονται αἴτια αἱμορραγιῶν, καταρρακτῶν κ. ἄ. καὶ προκαλοῦσι καὶ ἑτέραν σοβαρωτάτην ὀφθαλμικὴν κατάστασιν, τὴν *χάλκωσιν* ἢ *σιδήρωσιν* τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅταν τὸ εἰσελθὸν σῶμα εἶναι χαλκὸς ἢ σίδηρος. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἐὰν μὲν τὸ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ εἰσελθὸν ξένον σῶμα εἶναι χαλκός, ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος ἐγχειρητικὴ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ, ἐὰν δὲ σίδηρος, ἡ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ *ἠλεκτρομαγνήτου* (γιγάντειος ἠλεκτρομαγνήτης τοῦ Rollet).

Κερατίτιδες. Αἱ χημικαὶ καὶ φυσικαὶ κερατίτιδες συνήθως συνυπάρχουσι μετὰ τῶν ὁμωνύμων ἐπιπεφυκιτίδων. Διὰ τὰς μικροβιογενεῖς καὶ τοξικογενεῖς κερατίτιδας βλ. λ. *κερατῖτις*.

Ἰρίτιδες, χοριοειδίτιδες, ἀμφιβληστροειδίτιδες, νευρίτιδες. Προκαλοῦνται συνήθως ἀπὸ μικρόβια κυκλοφοροῦντα ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ὅστις πάσχει τοπικῶς ἢ γενικῶς ἀπὸ ὡρισμένον νόσημα· π.χ. εἰς φυματικὰ καὶ συφιλιδικὰ ἄτομα ἢ εἰς πάσχοντας ἀπὸ ἐγκεφαλονωτιαίαν μηνιγγοκοκκικὴν μηνιγγίτιδα συχνάκις παρατηρεῖται καὶ ἰρῖτις ἢ ἀμφιβληστροειδῖτις φυματικῆς, συφιλιδικῆς ἢ μηνιγγοκοκκικῆς φύσεως, ὀφειλομένη εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ κυκλοφοροῦντα μικρόβια ἢ τοξίνας τῶν ἀνωτέρω μικροβίων.

Καταρράκται, δακρυοκυστίτιδες, βλεφαρίτιδες· βλ. τὰς λ.

Ὄγκοι τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καλοήθεις ἢ κακοήθεις ὄγκοι, ἀναπτυσσόμενοι ἐφ' ὅλων τῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. Οἱ ὄγκοι οὗτοι δέον νὰ ὑποβάλλωνται ταχέως, καὶ πρὶν ἀκόμη λάβουν μεγάλην ἔκτασιν, εἰς θεραπείαν χειρουργικήν, δι' ἀκτίνων X ἢ διὰ ραδίου.

Νοσήματα τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰ γενικὰ νοσήματα τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ ὀφθαλμὸς πάσχει ἀπὸ πλεῖστα ὅσα νοσήματα, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ επηρεάζῃ τὸ λοιπὸν σῶμα ἢ νὰ προκαλῇ ἐπιπλοκήν τινα εἰς ἕτερον μεμακρυσμένον ἢ γειτονικὸν ὄργανον. Πράγματι οὕτω συμβαίνει κατὰ κανόνα. Εἰς ἐξαιρετικὰς ὅμως περιπτώσεις πάθησίς τις τοῦ ὀφθαλμοῦ δύναται νὰ μεταδοθῇ καὶ εἰς ἄλλο ὄργανον τοῦ σώματος, ὅπως λ. χ. γονοκοκκικὴ ἐπιπεφυκῖτις δύναται νὰ ἐπιπλακῇ μὲ γονοκοκκικὴν ἀρθρίτιδα, πανοφθαλμία νὰ προκαλέσῃ μηνιγγίτιδα κτλ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶναι αὐτοτελὲς ὄργανον καὶ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέλος τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου σώματος, διὰ τοῦτο καὶ αἱ παθήσεις τοῦ ὀφθαλμοῦ, αἱ ἐξαρτώμεναι ἐξ ἄλλων τοπικῶν ἢ γενικῶν νοσημάτων ἄλλων ὀργάνων, εἶναι πλέον συχναὶ ἢ ὅσον ὑποθέτομεν, ἀποτελοῦσι δὲ σύμπτωμα τῆς γενικῆς ἢ τοπικῆς παθήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ καὶ ἐπιπλοκὴν αὐτῆς. Οὕτως ἔχομεν διάφορα ὀφθαλμικὰ νοσήματα, ἅτινα ἐκδηλοῦνται διότι ὁ ὀργανισμὸς πάσχει ἀπὸ πνευμονίαν, καρδιοπάθειαν, ἀγγειοπάθειαν, νεφρίτιδα, νοσήματα τοῦ στομάχου, τῶν ἐντέρων, τοῦ ἥπατος, τῶν οὐροποιητικῶν ἢ γεννητικῶν ὀργάνων, τοῦ δέρματος, τοῦ ἐγκεφάλου, τῶν μηνίγγων, τῶν νεύρων, ἢ διότι πάσχει ἀπὸ τύφον, ἱλαράν, φυματίασιν, ἢ καὶ διότι παρουσιάζει ψύχωσίν τινα.

Διαθλαστικαὶ ἀτέλειαι. Ἐν τῇ παθολογίᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀναγράφονται καὶ αἱ διαθλαστικαὶ ἀνωμαλίαι αὐτοῦ, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τῆς διοπτρικῆς κατασκευῆς τοῦ βολβοῦ. Ὅταν ὁ βολβὸς δὲν εἶναι διοπτρικῶς κανονικὸς ἢ φυσιολογικός, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἐμμέτρωπας καλουμένους ὀφθαλμούς, τότε ἔχομεν τὰς διαθλαστικὰς ἀνωμαλίας τοῦ βολβοῦ, αἵτινες περιλαμβάνουσι τὴν μυωπίαν, ὑπερμετρωπίαν, ἀστιγματισμόν, πρεσβυωπίαν (ἐν μέρει), κερατόκωνον κτλ. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

— *[Μιμ.]* Βλ. λ. *βλέμμα*.

— *[Ἀρχιτ.]* Βλ. λ. *ὀμφαλός*.

— *[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ὀφθαλμοὶ* (κοιν. *ὄκια*) ἐλλειψοειδῆ ἢ κυκλικὰ ἀνοίγματα ἑκατέρωθεν τῆς στείρας, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐγκάθηται κύλινδρος κοῖλος χυτοσιδηροῦς, ἀπολήγων ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εἰς ἐπάρματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, διευθυνόμενος δὲ λοξῶς πρὸς τὰ κάτω, ἀπὸ τοῦ καταστρώματος πρὸς τὴν ἐπένδυσιν τῆς παρειᾶς. Οἱ ὀφθαλμοί, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ἡ ἀγκύριος ἅλυσις ἀφ' ἧς αὕτη ἐξέλθῃ τοῦ κατοχέως, εἶναι τέσσαρες, ἀνὰ δύο κατὰ παρειὰν εἰς τὰ μεγάλα πλοῖα, τῶν ἐγγυτέρων πρὸς τὴν στεῖραν χρησιμευόντων διὰ τὰς ἁλύσεις τῶν ἐπωτιδίων, τῶν δὲ ἐσωτέρων διὰ τὰς τῶν ἐφέδρων ἀγκυρῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν πρωραίων ὀφθαλμῶν ὑπάρχουν καὶ πρυμναῖοι τοιοῦτοι διὰ τὴν διέλευσιν τῶν πρυμνησίων. Εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα ἡ διάμετρος τῶν ὀφθαλμῶν, δυσαναλόγως μεγάλη, ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐγκάθησιν τῆς ἀτράκτου τῶν ὀνυχαρθρώτων καὶ ἀστύπων ἀγκυρῶν, ὁπότε δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη οὔτε ἐπωτισμοῦ, οὔτε μασχαλισμοῦ, οὔτε ἀγκυροβόλου μηχανήματος. Κατὰ τὰς ἀπάρσεις ἐκτοξεύεται ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν ὕδωρ διὰ σωλῆνος προσηρμοσμένου εἰς τὸ ἱππάριον, πρὸς αὐτόματον πλύσιν τῆς εἰσελκομένης ἁλύσεως ἀπὸ τοῦ βορβόρου τοῦ βυθοῦ. Σ. Ε. Λ.

—**ὀφθαλμὸς τοῦ** ***βασιλέως***. Αὐλικὸν ἀξίωμα παρὰ τοῖς Πέρσαις (*Ἡροδ.* Α, 114) καὶ εἰς ἄλλας ἀσιατικὰς αὐλάς. Ὁ κόμης Carli ἀναφέρει εἰς τὰς «Ἐπιστολάς» του ὅτι εἰς τὸ Περοῦ ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς διαγωγῆς τῶν Δεκάνων ὠνομάζετο *Κουκούι Κιόκ*, ἤτοι «ὀφθαλμὸς παντός». Ἐπίσης εἰς τοὺς νόμους τοῦ τσάρου Πέτρου Α' οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ὠνομάζοντο «ὀφθαλμοὶ τοῦ ἡγεμόνος». Γ. Λ. Α.

— **ὀφθαλμὸς τοῦ** ***δράκοντος*** *[Ζωολ.]*· βλ. λ. *καράσσιος*.

— **ὀφθαλμὸς τοῦ** ***Ταύρου*** *[Ἀστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ταύρου λαμπροτάτου ἀπλανοῦς, τοῦ ἄλλως γνωστοῦ ὡς *α Ταύρου*, ἢ ἀραβιστὶ *Ἀλδεβαράν*. Σ. Π.

—**ὀφθαλμὸς** ***τροχαλίας*** *[Μηχανολ.]*. Κυκλικὴ ὀπὴ εἰς τὸ κέντρον τῆς τροχαλίας, δι' ἧς διέρχεται ὁ φέρων αὐτὴν ἄξων.

— **ὀφθαλμὸς τοῦ** ***Ὥρου***. Ἐνέπνεε σωτήριον φόβον εἰς τοὺς θνητούς. Συνώψιζε δὲ πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν παρήγαγεν ἡ θεότης αὐτη. Ἡ ψυχὴ τῶν τεθνεώτων εἰσήρχετο εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Ὥρου, μεθ' ὃ ἡ σὰρξ του ἀνενεοῦτο. Εἰς τὴν νεκρώσιμον θυσίαν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Ὥρου χάνεται καὶ επαναφαίνεται ὅταν τὰ θύματα διαμελισθοῦν. Πρὸς τοῦτον παρομοιάζεται μεῖγμα θυμιάματος καὶ ὕδατος. Γ. Λ. Α.

— **ὀφθαλμοῦ** ***λευκὸν*** *[Ὀφθαλμ.]*· βλ. λ. *σκληρὸς χιτών*.

«Ὀφθαλμὸς τῆς Ἀσίας». Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Σμύρνῃ τῷ 1855.

ὀφθαλμόσαυρος (ὁ) (Ophtalmosaurus) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἰχθυοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὀφθαλμοὺς πολὺ μεγάλους, ὀδόντας μικρούς, ἀφανεῖς, ἐλαφρῶς ἐστερεωμένους καὶ περιορίζομένους εἰς τὰ ἀνεπτυγμένα ἄτομα μόνον εἰς τὰ ἐμπρόσθια μέλη τῶν σιαγόνων. Αἱ κλεῖδες ἦσαν συνηνωμέναι μεταξὺ των διὰ ραφῶν, τὸ ἐπίστερνον εἶχε σχῆμα T κεφαλαίου καὶ τὰ ὀπίσθια ἄκρα ἦσαν μικρά. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Συνώνυμα: *βαπτανόδους*, *σαυρανόδους*. Γ. Κ. Γ.

ὀφθαλμοσκόπησις, —εως (ἡ). Ἡ διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου ἐξέτασις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τῶν μέσων αὐτοῦ. Ἡ ἐξέτασις αὐτὴ γίνεται ἢ δι' ὀρθοῦ εἰδώλου, ὅτε ὁ ἐξετάζων βλέπει τὰς ἐν τῷ βυθῷ λεπτομερείας ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν θέσει, ἢ δι' ἀντεστραμμένου εἰδώλου, ὅτε βλέπει αὐτὰς ἀντεστραμμένας. Ἀμφότεραι αἱ μέθοδοι εἶναι ἐν χρήσει. Ἡ μὲν δι' ἀντεστραμμένου εἰδώλου ἐν μικροτέρᾳ μεγεθύνσει (5—6 φορὰς) μᾶς παρέχει τὴν ἰδέαν τοῦ συνόλου τοῦ βυθοῦ. Διὰ δὲ τῆς δι' ὀρθοῦ εἰδώλου βλέπομεν ἐν μείζονι μεγεθύνσει (15—16 φορὰς) ὡρισμένας χώρας τοῦ βυθοῦ καὶ ἐπομένως ἐξετάζομεν λεπτομερείας, αἵτινες διαφεύγουν συχνὰ τὴν δι' ἀντεστραμμένου εἰδώλου ἐξέτασιν. Ἡ ὀφθαλμοσκόπησις γίνεται κατὰ γενικὸν κανόνα ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ. Β. Α.

ὀφθαλμοσκοπία (ἡ). Ὁ κλάδος τῆς ὀφθαλμιατρικῆς ἐπιστήμης ὁ πραγματευόμενος περὶ τῆς διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου ἐξετάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ διαγνώσεως τῆς διαθλαστικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἢ τῶν διαφόρων αὐτοῦ νόσων.

ὀφθαλμοσκοπικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀφθαλμοσκοπίαν, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὀφθαλμοῦ διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου.

ὀφθαλμοσκόπιον (τό). Ὀπτικὸν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου φωτίζων τις διὰ τῆς κόρης τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βολβοῦ, βλέπει συγχρόνως αὐτὸ καὶ διαγιγνώσκει τὰς εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτοῦ χιτῶνας τυχὸν ἀλλοιώσεις ἢ τὴν διαθλαστικὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Τὸ ὀφθαλμοσκόπιον ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Helmholtz τῷ 1851. Ἡ ἀρχὴ του στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς: ὅπως πᾶν ἀντικείμενον, καὶ ὁ βυθὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ φωτιζόμενος ἐκπέμπει φῶς. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι φωτίζομεν τὸν βυθὸν μὲ κάτοπτρόν τι, οὗτος θ' ἀνακλάσῃ μέρος τοῦ φωτὸς ἀκριβῶς εἰς τὸ κάτοπτρον. Ἐὰν παρατηρητὴς τις θέσῃ τὸν ὀφθαλμόν του πρὸ ὀπῆς κειμένης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κατόπτρου, θὰ δεχθῇ τὸ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀνακλώμενον φῶς καὶ ἐπομένως θὰ ἴδῃ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ. Τὸ ὀφθαλμοσκόπιον τοῦ Helmholtz, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ἀναγνωστάκης ἐπέφερε πρακτικὰς τροποποιήσεις, ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πλείστας βελτιώσεις. Τὰ ὀφθαλμοσκόπια λέγονται *ἁπλᾶ*, ὅταν συνίστανται ἐξ ἁπλοῦ κοίλου ἢ ἐπιπέδου κατόπτρου καὶ φακοῦ 13 διοπτριῶν συνήθως, *διαθλαστικὰ* δὲ ὅταν ὄπισθεν τοῦ κατόπτρου ὑπάρχῃ συσκευὴ φακῶν διαδοχικῶς παρεντιθεμένων πρὸ τῆς ὀπῆς. Ὑπάρχουν πλεῖστα εἴδη ὀφθαλμοσκοπίων, διακρινόμενα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου των

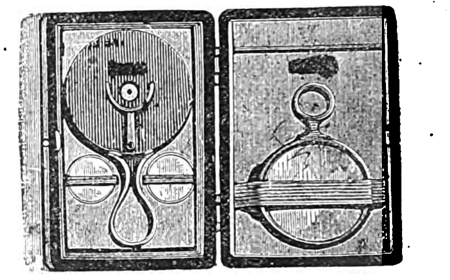

Ἁπλοῦν ὀφθαλμοσκόπιον Ἀναγνωστάκη.

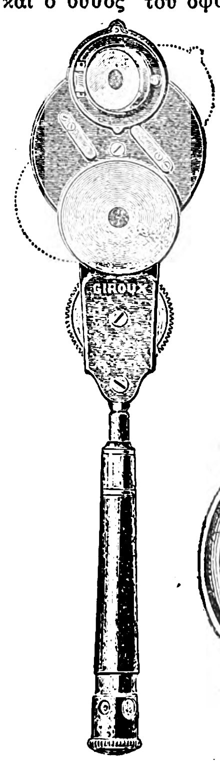

Διαθλαστικὸν ὀφθαλμοσκόπιον Σκρίνη

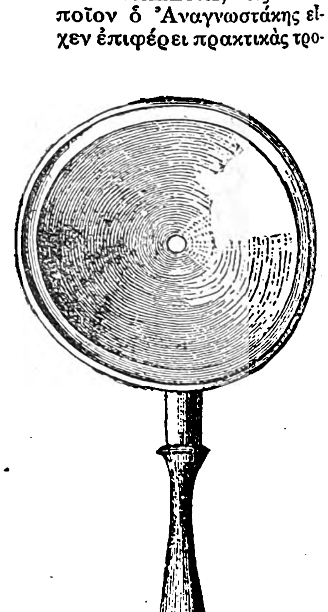

Ὀφθαλμοσκόπιον Ἀναγνωστάκη.

Digitized by Google

(Ἀναγνωστάκη, Pflüger, Πανᾶ, Parent, Terrien κλπ.). Ὑπάρχουν καὶ διττοφθαλμικὰ ὀφθαλμοσκόπια (Gullstrand, Thorner), δίδοντα στερεοσκοπικὴν εἰκόνα τοῦ βυθοῦ. Ταῦτα συγχρόνως δὲν παράγουν τὰς ἐνοχλητικὰς ἀνακλάσεις (reflets) τῶν κοινῶν ὀφθαλμοσκοπίων. Κατεσκευάσθη καὶ αὐτοφθαλμοσκόπιον, ὡς καὶ ὀφθαλμοσκόπιον διὰ πλείονας συγχρόνως παρατηρητάς. Τελευταίως εἶναι λίαν ἐν χρήσει τὰ αὐτόφωτα ἠλεκτρικὰ ὀφθαλμοσκόπια (Morton, May). Β. Α.

ὀφθαλμοστάτης (ὁ). Καλεῖται οὕτως ἐργαλεῖον χρησιμεῦον εἰς τὸ νὰ κρατῇ τὸν ὀφθαλμὸν ἀκίνητον, ἵνα αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπεμβάσεις γίνωνται ἀνέτως. Ὀφθαλμοστατῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ λόγχη (pique) καὶ ἡ λαβὶς τοῦ Pierre Pamard d'Avignon (1758—1765), ἡ λαβὶς τοῦ Fabre (1766), ὁ ὀδοντωτὸς ἡμισεληνοειδὴς ὀφθαλμοστάτης τοῦ Pellier de Guengsy (1750—1853), ἡ διπλῆ λόγχη τοῦ Le Fort κλπ. Ἡ ἐφαρμογὴ καὶ εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν ὑπὸ τοῦ Pétréquin καὶ Bonnet τῆς προσηλωτικῆς λαβίδος, ἣν καὶ προηγουμένως εἶχον ἐνίοτε χρησιμοποιήσει ὁ Le Cat (1700—1755) καὶ ὁ Demours, ἔθεσεν εἰς ἀχρηστίαν τοὺς προαναφερθέντας ὀφθαλμοστάτας. Προσηλωτικῶν λαβίδων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη. Αἱ καταλληλότεραι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀκινητοποιήσεως του βολβοῦ εἶναι αἱ πολυοδοντωταί, αἵτινες πρέπει νὰ συλλαμβάνωσι τὸν ἐπιπεφυκότα καὶ τὸ ἐπισκλήριον, χωρὶς νὰ σχίζωσιν αὐτά, πρὸς δὲ ν' ἀφαιροῦνται εὐχερῶς καὶ τάχιστα. Μεταξὺ τῶν ὀφθαλμοστατῶν ὑπάρχουσι καί τινα εἴδη, τὰ ὁποῖα διανοίγουσι τὰ βλέφαρα (βλεφαροδιαστολεύς, βλεφαροστάτης, βλεφαροκάτοχος), συνάμα δὲ καὶ ἀκινητοῦσι τὸν βολβόν. Πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων ὀφθαλμοστατῶν ἐχρησίμευον διὰ τὸν διπλοῦν αὐτὸν σκοπόν. Εἴδη *βλεφαροστάτου* ὑπάρχουσι πλεῖστα. Ὁ ἀρχαιότερος βλεφαροστάτης εἶναι τὸ ἄγκιστρον τοῦ Ἀετίου. Μεταξὺ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ εὐχρηστότεροι εἶναι ὁ τοῦ L. Terson, Pley, Arruga (1930) κτλ. Α. Γ.

ὀφθαλμοτομία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως εἰδικὴ ὀφθαλμικὴ ἐπέμβασις, καθ' ἣν κεντῶνται, σχάζονται ἢ καὶ τέμνονται ὅλοι οἱ χιτῶνες τοῦ βολβοῦ (Galezowski 1886) ὄπισθεν τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, μεταξὺ τῶν μυῶν ἔξω καὶ ἄνω ὀρθοῦ. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη ὀνομάζεται καὶ *ὀπισθία σκληροτομία*, σκοπὸν δ' ἔχει τὴν καταπραΰνσιν τῶν ἀφορήτων γλαυκωματικῶν πόνων. Α. Γ.

ὀφθαλμοτονόμετρον (τό). Λέγεται οὕτω τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου προσδιορίζομεν τὸν βαθμὸν τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ τάσεως, μετρουμένης διὰ τῆς ὑδραργυρικῆς πιέσεως (12—27 χμ.). Ἐν χρήσει κυρίως εἶναι τὸ τοῦ Schiötz, τοῦ Mac Lean καὶ τελευταίως τὸ τοῦ Baillart. Β. Α.

ὀφθαλμοτρόπιον (τό). Ὄργανον δι' οὗ μελετῶνται αἱ τροπαί, ἤτοι αἱ κινήσεις τῶν βολβῶν ἢ τοῦ βολβοῦ, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν συνεπείᾳ ἐπενεργείας τῶν ἐξωτερικῶν μυῶν τῶν καταφυομένων ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Τὰ ὄργανα ταῦτα, ὧν τὸ ἀρχαιότερον εἶναι τὸ τοῦ Ruette (1857), ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ τεχνικὸν βολβὸν καὶ ἀπὸ νήματα, ἅτινα ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς μῦς. Αἱ μηχανικαὶ κινήσεις τῶν νημάτων ἀπομιμοῦνται τὰς ἕλξεις τῶν μυῶν τῶν καταφυομένων ἐπὶ τῶν βολβῶν καὶ συνεπῶς δεικνύουσι τὰς κινήσεις τῶν βολβῶν. Τοιοῦτον ὀφθαλμοτρόπιον εἶναι τὸ τοῦ Hasner-Knapp. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ μετάλλινον ὀφθαλμοτρόπιον τοῦ E. Laudolt, τὸ φαινοφθαλμοτρόπιον τοῦ Danders, τὸ ὀφθαλμόφασμα τοῦ Emmert 1880 κτλ. Α. Γ.

ὀφθαλμοφανὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν φαινόμενος, προφανής, ὁλοφάνερος: «πρᾶγμα ὀφθαλμοφανές», «ἡ ἀπομίμησις εἶναι ὀφθαλμοφανής».—Ἐπίρρ. ***ὀφθαλμοφανῶς***.

ὀφθαλμόφασμα (Ophtalmofantome). Προσωπεῖον φυσικοῦ μεγέθους προσώπου ἐνηλίκου ἀνθρώπου, κατεσκευασμένον ἐκ λευκοσιδήρου ἢ οἱουδήποτε ἄλλου μετάλλου. Τὰ τεχνητὰ βλέφαρα τοῦ προσωπείου εἶναι ἀνοικτὰ καὶ ὄπισθεν αὐτῶν τοποθετοῦνται καταλλήλως, διὰ προσαρτημάτων, ὀφθαλμοὶ ζῴων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χοίρων, ἵνα ἐπ' αὐτῶν ἐκτελεσθοῦν ἐγχειρητικαὶ ἀσκήσεις. Εἴδη ὀφθαλμοφασμάτων ὑπάρχουσι πολλά· μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν τὸ ἀρχαῖον ὀφθαλμόφασμα τοῦ A. Sachs (1832), τὸ ὑπὸ τοῦ Gutmann κατασκευασθὲν τῷ 1900, καθὼς καὶ τὸ τοῦ Leider. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὀφθαλμόφασμα* ἐννοοῦμεν καὶ ὄργανα φέροντα τεχνητοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν μεγεθύνσει καὶ μὲ διάφορα ἐξαρτήματα, χρησιμεύοντα δι' ἀνατομοτοπογραφικὰς καὶ φυσιολογικὰς ἐπιδείξεις, καθὼς καὶ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ὀφθαλμολογίας (Emmert 1880). Τὰ ὄργανα ταῦτα ὀνομάζονται ἀκριβέστερον καὶ *ὀφθαλμοτρόποι* (ophtalmotropes) (Ruete 1857—Landolt). Ἐπίσης ὀφθαλμοφάσματα ὀνομάζονται καὶ τεχνητοὶ βολβοί, φυσικοῦ μεγέθους, χρησιμοποιούμενοι δι' ὀφθαλμοσκοπικὰς ἀσκήσεις (Pflug 1902). Α. Γ.

ὄφια (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *φαλακροκόραξ*.

ὀφιάκανθα (ἡ) (Ophiacantha) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ θαλασσίων ζῴων, ὧν τινα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

ὀφιακτὶς (ἡ) (Ophiactis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιουριδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ὑδρόβια ζῷα. ὧν τινα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

ὀφίαυλος (ὁ) (γαλ. serpent). Πνευστὸν μουσικὸν ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν κερατίων, ἀνακαλυφθὲν περὶ τὸ 1590 παρὰ τοῦ κληρικοῦ Γουλιέλμου ἐξ Ὠσέρρης. Ὁ σωλὴν τοῦ ὀφιαύλου ἦτο ξύλινος καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τεμαχίων κεκαμμένων καὶ κεκαλυμμένων διὰ δέρματος. Ὁ ἐκτελεστὴς ἔπαιζε τὸ ὄργανον τοῦτο προσαρμόζων τὰ χείλη ἐπὶ ἐπιστομίου, εἴδους ἀεροθαλάμου, προσομοιάζοντος τῷ τοῦ κέρατος ἢ τῆς σάλπιγγος.

Ὀφίαυλος.

Ὁ βαθύτερος φθόγγος τοῦ ὀφιαύλου ἦτο ὁ

διὸ καὶ τὸ ὄργανον τοῦτο ὑπῆρξε καὶ τὸ βαρύτερον τῶν ξυλίνων πνευστῶν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀντιβαρυαύλου. Ἐπὶ τὸ ὀξύτερον ὁ ὀφίαυλος ἐδύνατο νὰ ἐξιχθῇ μέχρι τοῦ:

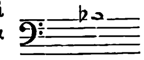

Ὁ τόνος εἰς ὃν ἔπαιζε γενικῶς ἦτο ὁ τοῦ σι ὕφεσις, συνεπῶς οἱ σημειούμενοι φθόγγοι ἠχοῦν μίαν μεγάλην δευτέραν ἐπὶ τὸ βαρύτερον. Ὁ ἦχος τοῦ ὀφιαύλου ἦτο βάρβαρος καὶ τραχύς, ἡ δὲ ἀκρίβεια τοῦ τόνου πάντοτε ἐπισφαλής. Ὁ Μπερλιὸζ ἀποκαλεῖ τὸ ὄργανον τοῦτο τερατῶδες μνημεῖον τῆς μουσικῆς, ἀντάξιον νὰ ἐμφανίζεται μόνον εἰς τὰς αἱμοσταγεῖς τελετὰς τῶν Δρυΐδῶν· τὸ μετεχειρίσθη δὲ εἰδικῶς εἰς τὸ περίφημον «Dies irae» τοῦ «Ρέκβιέμ» του, ἵνα ἀποδώσῃ πιστότερον τὸ περιεχόμενον τῶν ἀγρίων στίχων καὶ ἵνα προκαλέσῃ τὸν τρόμον. Τὸν ὀφίαυλον μετεχειρίσθησαν ἐπίσης ὁ Μένδελσων (ὁρατόριον «Παῦλος», εἰσαγωγὴ «Γαληνία θάλασσα»), ὁ Ροσσίνι, («Πολιορκία τῆς Κορίνθου»), ὁ Βέρδι, («Σικελικοὶ ἑσπερινοί») κ. ἄ. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ ὀφίαυλος ἐξαφανίζεται, ἀντικαθιστάμενος διὰ τῆς *ὀφικλεῖδος* (βλ. λ.). Γ. Σ.

Ὀφίδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36° 16′ Β., μῆκ. 23° 05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spetzia), 10 μίλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαθί. Σ. Ε. Λ.

ὀφίδια (τά), ἢ *ὄφεις* (οἱ) (Ophidia) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων (κοιν. *φείδια* ἢ *φίδια*) τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑρπετῶν*, περιλαμβάνουσα γενικῶς ἑρπετὰ μὲ σῶμα κυλινδρικόν, ἐπίμηκες καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν λεπίδων. Ὁ σκελετὸς τῶν ὀφιδίων διακρίνεται διὰ τὸ πλῆθος τῶν σπονδύλων, οἵτινες ἐνίοτε ἀνέρχονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 300. Τὸ σῶμα διακρίνεται εἰς κορμὸν καὶ οὐράν. Ἕκαστος ἐκ τῶν σπονδύλων, ἐξαιρέσει τοῦ ἄτλαντος, φέρει ζεῦγος πλευρῶν, αἵτινες δὲν ἑνοῦνται μετὰ τοῦ στέρνου, ἀλλὰ φθάνουσι μέχρι τοῦ δέρματος, ὅπερ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀποστρογγυλοῦται. Τὰ πρόσθια ἄκρα στεροῦνται ὠμοπλάτης. Ὁ σκελετὸς τῆς κεφαλῆς ἔχει ὡς διακριτικὸν γνώρισμα τὴν εὐκινησίαν τῶν ὀστῶν. Ἡ ἄνω σιαγὼν συνάπτεται χαλαρῶς μετὰ τοῦ κρανίου, οὕτως ὥστε νὰ κινῆται ἐλευθέρως. Τὰ δύο ὀστᾶ τῆς ἄνω σιαγόνος, τὸ μεσοσιαγονικὸν ὀστοῦν καὶ τὸ ἄνω μέρος τῶν ὀστῶν τῆς κάτω σιαγόνος, συνδέονται μεταξύ των διὰ συσταλτῶν νευρωδῶν ἀποφύσεων· ὁ τοιοῦτος σύνδεσμος ἐπιτρέπει νὰ διανοίγηται εὐρέως τὸ στόμα, οὕτω δ' ἐξηγεῖται πῶς τὰ ὀφίδια πολλάκις καταβροχθίζουσι καὶ ζῷα κατὰ πολὺ παχύτερα ἑαυτῶν. Καὶ αἱ δύο σιαγόνες, ἄνω δηλαδὴ καὶ κάτω, καὶ πολλάκις καὶ ὁ οὐρανίσκος των φέρουσιν ὀδόντας αἰχμηρούς. Πλεῖστα εἴδη ὀφιδίων φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνος κοίλους ὀδόντας, κατὰ τὴν ρίζαν τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἀδήν τις, ὁ καλούμενος *ἰοφόρος ἀδήν*. Οὗτος ἐκκρίνει τὸν ἰὸν ἢ δηλητήριον εὐθὺς ὡς τὸ ζῷον προκαλέσῃ τραῦμα εἰς ἕτερον ζῷον. Ἡ γλῶσσά των εἶναι μακρὰ καὶ δισχιδὴς καὶ ἐπεκτείνεται καὶ πέραν τῶν χειλέων των, χρησιμεύουσα ὡς συλληπτήριον κυρίως ὄργανον. Οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν φέρουσι βλέφαρα. Τὸ σπλαγχνικὸν σύστημα τῶν ὄφεων, λόγῳ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, εἶναι καὶ τοῦτο ἐπίμηκες. Οἱ πνεύμονες, ἐφ' ὅσον ὁ ἕτερος δὲν εἶναι τελείως ἀτροφικός, εἶναι ἐπιμήκεις καὶ ἀνισομεγέθεις. Τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ δέρματος σκληροῦ

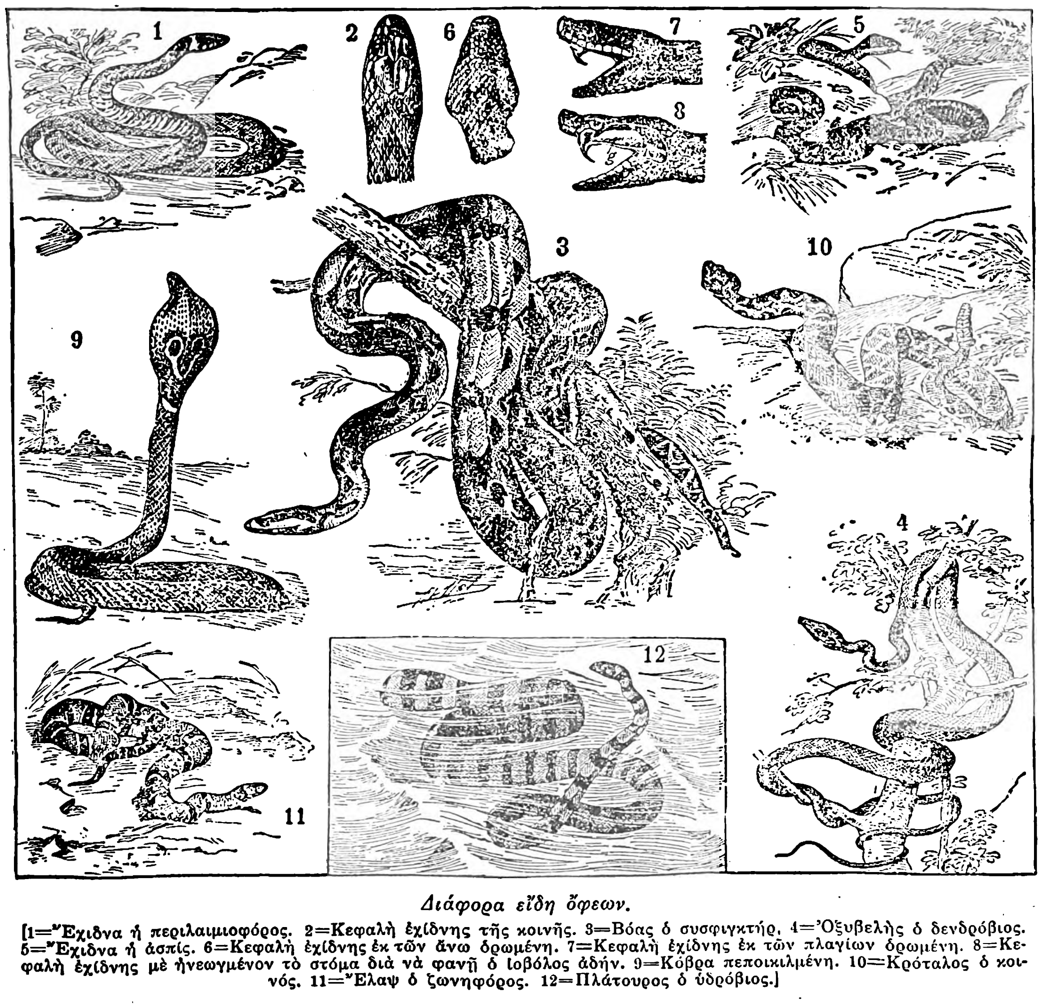

Διάφορα εἴδη ὄφεων.

[1=Ἔχιδνα ἡ περιλαιμιοφόρος. 2=Κεφαλὴ ἐχίδνης τῆς κοινῆς. 3=Βόας ὁ συσφιγκτήρ. 4=Ὀξυβελὴς ὁ δενδρόβιος. 5=Ἔχιδνα ἡ ἀσπίς. 6=Κεφαλὴ ἐχίδνης ἐκ τῶν ἄνω δρωμένη. 7=Κεφαλὴ ἐχίδνης ἐκ τῶν πλαγίων δρωμένη. 8=Κεφαλὴ ἐχίδνης μὲ ἠνεωγμένον τὸ στόμα διὰ νὰ φανῇ ὁ ἰοβόλος ἀδήν. 9=Κόβρα πεποικιλμένη. 10=Κρόταλος ὁ κοινός. 11=Ἔλαψ ὁ ζωνηφόρος. 12=Πλάτουρος ὁ ὑδρόβιος.]

ὅπερ κατὰ τὴν ράχιν τοῦ ζῴου φέρει λεπίδας καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν φολίδας. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἑρπετῶν τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ᾠοτόκα, τὰ δὲ ᾠά των εἶναι ἐπιμήκη καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀνθεκτικῆς μεμβράνης. Τὰ ᾠὰ ἐκκολάπτονται τῇ ἐπιδράσει τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Ὀφίδιά τινα εἶναι ζῳοτόκα. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τούτων τὰ ἰοβόλα ὀφίδια ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας. Τὰ ὀφίδια τῶν θερμῶν καὶ τροπικῶν χωρῶν φωλεύουσι κατὰ τὸ θέρος, τὰ δὲ τῶν ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ ζῴων, ἅτινα καταβροχθίζουν ὁλόκληρα, λόγῳ δὲ τοῦ ἰσχυροῦ στομάχου των καὶ τῶν ἀφθόνων δραστικῶν στομαχικῶν ὑγρῶν, ἅτινα ἔχουσι, χωνεύουσιν ὄχι μόνον τὰς σάρκας ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὀστᾶ· λόγῳ τοῦ γεγονότος τούτου

Digitized by Google

ἡ *πέψις* των εἶναι βραδυτάτη καὶ οὕτω ἀφοῦ χορτάσωσι δύνανται ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας εἶτα νὰ παραμείνωσι νήστεις. Τὸ θήραμά των φονεύουν ἢ δάκνοντα αὐτὸ ἢ δηλητηριάζοντα· τινὰ πάλιν περισφίγγουσι τὸ θῦμά των μέχρις ἀποπνιγμοῦ ἢ θλάσεως τῶν ὀστῶν του. Ὁ ἰὸς τῶν ὀφιδίων ἀπορροφεῖται διὰ τοῦ αἵματος καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ στομάχου, οὕτω δ' ἐξηγεῖται πῶς τὰ ὑπ' αὐτῶν δηλητηριασθέντα ζῷα τρωγόμενα καὶ ὑπὸ ἑτέρων ζῴων οὐδεμίαν βλάβην ἐπιφέρουσιν. Τὰ ὀφίδια ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τοὺς ὑδροχαρεῖς θάμνους ἢ ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν γλυκέων ἢ ἁλμυρῶν ὑδάτων, ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ καὶ τέλος ἐντὸς τῆς γῆς εἰς ὑπογείους στοάς, ἃς αὐτὰ ταῦτα κατασκευάζουσι. Τὰ ὀφίδια διαιροῦνται εἰς δύο ὑποκατηγορίας, τὰ *ἰοβόλα* καὶ τὰ *ἀνιοβόλα*.

Ὀφίδια ἰοβόλα (Viperina). Ταῦτα διακρίνονται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἄνω σιαγὼν φέρει μόνον διατρήτους ἰοβόλους ὀδόντας. Ἡ ὑποκατηγορία αὕτη περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς οἰκογενείας: *κροταλίδας* (Crotalidae), ἧς κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *κροταλίας* (Crotalus), καὶ *ἐχίδας* (Viperidae), ἧς κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *ἔχις* ἢ *ἔχιδνα*, κοινῶς *ὀχιά*. *Ὀφίδια ἀνιοβόλα* (Innocua). Ταῦτα δὲν φέρουσιν οὔτε αὐλακωτοὺς οὔτε διατρήτους ἰοβόλους ὀδόντας. Εἰς τὴν ὑποκατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *πυθονίδαι* (Pythonidae), ἧς κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *πύθων* (Python), καὶ *κολουβρίδαι* (Colubridae), ἧς κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *τροπιδόνωτος*. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν *ὀφιδίων* εἶναι σποραδικά. Τὰ πρῶτα λείψανα—ἀμφίβολα ὅμως καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προβληματικά, ἐξαιρέσει ἴσως τῶν λειψάνων τοῦ γένους *συμολιόφις*, εὑρεθέντων εἰς τὸ Charente καὶ τὴν Πορτογαλλίαν—περιεγράφησαν ἐκ στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Τὰ ὑπόλοιπα λείψανα κατάγονται ἐκ τριτογενῶν καὶ πλειστοκαίνων στρωμάτων καὶ ἔχουν μικρὰν σημασίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλεῖστον τῶν λειψάνων τούτων εἶναι σπόνδυλοι, ὁ ζῳολογικὸς των προσδιορισμὸς εἶναι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀρκετὰ ἀμφίβολος. Ὁλόκληροι σκελετοὶ εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε μόνον ἐντὸς ἠωκαίνων στρωμάτων τοῦ Monte Bolca παρὰ τὴν Βερόναν, ἐντὸς μειοκαίνων ἀσβεστολίθων γλυκέων ὑδάτων τοῦ Öningen καὶ τῆς Εὐβοίας, ὡς καὶ ἐντὸς φαιανθράκων τοῦ Rott εἰς τὰ Siebengebirge. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀπολιθωμένων λειψάνων ἀνήκει εἰς ἀνιοβόλους ὄφεις. Ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Cuise la Mothe, ὡς καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, εὑρέθησαν σπόνδυλοι μεγάλων *πυθωνιδῶν* (τοῦ γένους *παλαιόφις*), ἐντὸς ἠωκαίνων στρωμάτων τῆς New Jersey λείψανα τοῦ γένους *παλαιόφις* ἢ *τιτανόφις*, ἐντὸς ἀνωτέρων ἠωκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Fayum τῆς Αἰγύπτου (μετ' ἄλλων ἀτελῶν λειψάνων) καὶ ἐντὸς ἠωκαίνων στρωμάτων τῆς Alabama τὸ γένος *πτερόσφηνος*. Ἐκ τῶν ἀνωτέρων κρητιδικῶν (; τριτογενῶν) στρωμάτων τῆς Παταγονίας εἶναι γνωστὰ λείψανα τοῦ γένους *διμιλυσία*, ἐκ τῶν ἠωκαίνων στρωμάτων τοῦ μὲν Νέου Μεξικοῦ λείψανα τοῦ γένους *χελαγρίς*, τοῦ δὲ Wyoming τῶν γενῶν *βοάβος*, *λιθόφις* καὶ *λιμνόφις*. Ἐντὸς μειοκαίνων στρωμάτων τῆς Εὐβοίας εὑρέθησαν τὰ θαυμασίως διατετηρημένα λείψανα σκελετοῦ τοῦ *ἑτεροπύθωνος τοῦ εὐβοϊκοῦ*, ἐντὸς δὲ μειοκαίνου ἀσβεστολίθου γλυκέων ὑδάτων τοῦ Mosbach - Biebrich λείψανα τοῦ ἀρχαιοτάτου ἰοβόλου ὄφεως *προέχιδνα*. Ἐκτὸς τούτων εὑρέθησαν καὶ ἄλλα λείψανα εἰς ἄλλους διαφόρους τόπους. Τὰ ἐντὸς πλειστοκαίνων στρωμάτων συναντηθέντα λείψανα ἀνήκουν εἰς γένη ὄφεων ζῶντα ἀκόμη καὶ σήμερον. Γ. Κ. Γ.

ὀφιδιαστερίδαι (οἱ) (Ophidiasteridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *ὀφιδιαστὴρ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀφιδιαστὴρ (ὁ) (Ophidiaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιδιαστεριδῶν*, περιλαμβάνον ἀστερίας μικροῦ μεγέθους, εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν ἀπαντῶντας. Δ. Ν. Π.

ὀφιδιίδαι (οἱ) (Ophidiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεκαλυμμένον μὲ μικρὰ λέπια ἢ καὶ ἄμοιρον λεπίων, ἀπαντῶντας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἀμμοδύτης* καὶ τὸ *ὀφίδιον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα — ὠτόλιθοι τοῦ γένους *ὀφίδιον* — εὑρέθησαν ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

ὀφίδιον (τό)· μικρὸς ὄφις || ἐν γένει ὄφις, κοιν. *φίδι*.

ὀφίδιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν (βλ. *ὀφίδια*).

—**ὀφίδιον** (τὸ) (Ophidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιδιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἰχθῦς ἀπαντῶντας εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Γνωστότερον εἶδος, ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ ἀπαντῶν, εἶναι τὸ *ὀφίδιον τὸ λεπτὸν* (Ophidium gracilis), ὅπερ ἔχει μῆκος 0,25 μ. περίπου καὶ σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτόν. Δ. Ν. Π.

Ὀφιδοῦσα *[Γεωγρ.]*.—1) Μικρὰ νῆσος δυτικῶς τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36° 33' ½ Β., μῆκ. 26° 10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) καὶ εἰς 7 μίλ. ἀπ' αὐτῆς. Ἔχει λείψανα ἀρχαιοτάτων κατοικιῶν.—2) Μικρὰ νῆσος νοτίως τῆς Σχινούσας (πλάτ. 36° 50' 00" Β., μῆκ. 25° 32' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) ἐν τῇ συστάδι τῶν Κουφονησίων τῆς Παροναξίας· ἢ ἄλλως *Φιδγιοῦσα*.—3) Ἄλλη ὀνομασία τῆς νήσου *Φήμαινα* ἐν τῇ συστάδι τῶν Κορσιῶν (Φούρνων).—4) Νησίον προσκείμενον εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀκαρνανίαν, τὸ ἄλλως *Φορμέκουλο*.—5) Ἡ ἄλλως *Ὄχεντρα* ἐν τῇ συστάδι τῶν Ξεναγόρου νήσων.—6) Νησὶς τῶν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου προσγείων τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 39° 54' ½ Β., μῆκ. 26°05' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1599: Eski Stamboul to Kum Kalé), νοτιωτάτη ἐν τῇ συστάδι τῶν Μαυριῶν (ἀρχ. Καλύδναι). Σ. Ε. Λ.

Ὀφιεῖς (οἱ), ἢ *Ὀφιονεῖς*. Ἀρχαῖον αἰτωλικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ὑποδιῃρεῖτο εἰς τοὺς *Καλιεῖς* καὶ *Βωμιεῖς*, κατῴκει περὶ τὸ ὄρος Κόρακα καὶ ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Τῶν Ὀφιονέων, ἀποτελούντων μετὰ τῶν Ἀγραίων, Εὐρυτάνων, Κουρήτων καὶ Ἀποδωτῶν τὸ αἰτωλικὸν ἔθνος, γίνεται μνεία οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Στράβωνος (C. 451 καὶ 465), ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ἰδίᾳ τοῦ Θουκυδίδου (III 94—98), ὅτε εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, κατὰ τὸ ἔτος 426 π. Χ., ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης καὶ μετὰ πολλὰς ἀπωλείας παρὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀποδωτῶν Αἰτωλῶν Αἰγίτιον ἔφυγε πρὸς τὴν Ναύπακτον. ΚΑΨ

ὀφίκερας (τὸ) (Ophiceras) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ὀφικεράτων συνηντήθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς βερφενίου βαθμῖδος τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν Μαρμαροτράπεζαν καὶ τὸ Κεφαλοβούνι (παρὰ τὴν θέσιν Πελεκανιὰ) τῆς νήσου Χίου. Γ. Κ. Γ.

ὀφικλῆς,—*ἴδος*, ἡ *ὀφικλεὶς* (γαλλ. Ophicléide). Χάλκινον πνευστὸν ὄργανον τῆς οἰκογενείας τῶν κλειδοκεράτων. Μολονότι ὑπάρχουσιν ἀμφιβολίαι περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὀργάνου τούτου, φαίνεται πιθανώτερον ὅτι ἡ πατρότης του πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Πρόσπερον Γκυϊβὲ (Guivier), ὅστις πρῶτος κατεσκεύασε, τῷ 1806, ὀφικλῆδα. Ἐκπορευθεῖσα ἐκ τοῦ *ὀφιαύλου*, ἡ ὀφικλῆς τάχιστα ἐπεσκίασε τοῦτον καὶ ἐν τέλει τὸν ὑποκατέστησε, μέχρις οὗ καὶ αὐτὴ ἐγκατελείφθη, ἵνα ἀφήσῃ θέσιν εἰς τὴν *τούμπα*. Ὑπῆρχον δύο κατηγορίαι ὀφικλῄδων: ἡ *βαθεῖα* καὶ ἡ *μέση*. Ἐκ τούτων ἡ βαθεῖα κατεσκευάζετο εἰς τοὺς τόνους τοῦ ντο, τοῦ σι ὕφεσις καὶ λα ὕφεσις.

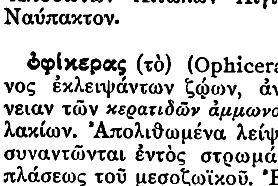

Ὀφικλῆς.

Ἡ ἔκτασίς της, μετὰ τῶν χρωματικῶν ἡμιτονίων, ἦτο:

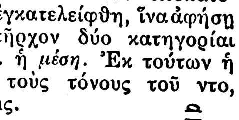

Ἡ μέση, ἀφ' ἑτέρου, κατεσκευάζετο εἰς τὸν τόνον τοῦ μι ὕφεσις (σπανίως εἰς τὸν τοῦ φα) καὶ ἦχει κατὰ μίαν μικρὰν τρίτην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον τῆς ὀφικλῄδος εἰς ντο. Κατὰ συνέπειαν, μολονότι οἱ γραφόμενοι φθόγγοι ἦσαν ὅμοιοι μὲ τοὺς τῆς βαθείας ὀφικλῄδος, οἱ ἀποδιδόμενοι ἦσαν ἐν τῇ πραγματικότητι:

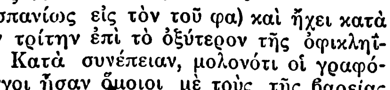

Ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον κατεσκευάζετο ἐπίσης καὶ ἡ *ἀντιβαρεῖα* ὀφικλῆς (contrebasse) εἰς μι ὕφεσις ἢ φα, ἠχοῦσα κατὰ ὀγδόην ἐπὶ τὸ βαρύτερον τῆς μέσης ὀφικλῄδος.

Ἡ ὀφικλῆς ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν βαθὺ ὄργανον τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν, ἐν ταῖς ὁποίαις πρωτηγωνίστει μέχρις τῆς ἀντικαταστάσεώς της παρὰ τῆς τούμπα. Ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, λόγῳ τοῦ χονδροειδοῦς καὶ ἀγροίκου ἤχου της, ὁ ῥόλος της παρέμεινε περιωρισμένος. Παρὰ ταῦτα ἐχρησιμοποιήθη εὑρέως ἐν τῇ «Ὀλυμπίᾳ» τοῦ Σποντίνι, ἐν τῇ «Ζάμπᾳ» τοῦ Ἐρόλ, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ «Ὀνείρου θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Μένδελσων, ἔνθα μιμεῖται τὸν μυκηθμὸν τοῦ λέοντος τοῦ Πυράμου καὶ τῆς Θίσβης, ἐν τοῖς «Οὐγενότοις» καὶ τῷ «Ροβέρτῳ Διαβόλῳ» τοῦ Μάγεμπεερ, ἐν τῇ «Φανταστικῇ συμφωνίᾳ» τοῦ Μπερλιὸζ κλπ. Σ. Γ.

ὀφιόβολος (Ophiobolus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς ὑποκλάσεως τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριδῶν*. Τὰ περιθήκια στερούνται στρώματος, εἶναι ὑποκωνικὰ μὲ προεξέχον στομάτιον, ἐνίοτε τριχωτά, περιέχουν δὲ ἀσκοὺς καὶ ἀσκοσπόρια νηματοειδεῖ, κιτρινωπούς, τετμημένους ἐγκαρσίως. Πολλὰ εἴδη εἶναι σαπρόφυτα, 2 δὲ παράσιτα τοῦ σίτου. Τὸ εἶδος ὀφιόβολος graminis προκαλεῖ τὴν νόσον τοῦ ποδὸς τοῦ σίτου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἑτέρου εἴδους ὀφιόβολος Herpotrichus, μὲ σοβαρωτάτας ἐνίοτε ζημίας. Ἡ νόσος ἄρχεται μετὰ τὸν Μάρτιον συνήθως. Τὰ φυτὰ κιτρινίζουν καὶ ἀποξηραίνονται πρὸ τῆς ἀνθήσεως, ἐνῷ εἰς τὴν βάσιν τοῦ στελέχους παρατηροῦνται μελαναὶ πλάκες, τὸ δὲ ριζικὸν σύστημα εἶναι σεσηπός. Ἡ νόσος ἀναπτύσσεται εἰς ὑγρὰ ἐξηντλημένα ἐδάφη, ἰδίως στερούμενα φωσφόρου. Ἐνδείκνυται ἡ ἐκρίζωσις καὶ καῦσις τῶν καλαμιῶν κατὰ τὸ θέρος, 2 ἀρόσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ διασπαρῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄσβεστος εἰς δόσιν 50 ὀκάδων κατὰ στρέμμα, πρὸ δὲ τῆς σπορᾶς θὰ χορηγηθοῦν ἄφθονα φωσφορικὰ λιπάσματα. Ἐν ἀνάγκῃ θ' ἀλλαγῇ ἡ καλλιέργεια. Ἐκτὸς τοῦ σίτου ὑπὸ τῆς νόσου προσβάλλονται καὶ ἡ βρόμη καὶ ἄλλα σιτηρά. Ε.Τ.Ε.

ὀφιογλύφη (ἡ) (Ophioglypha) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιογλυφιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ζῷάρια ἀπαντῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν θαλασσῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ὀφιογλύφη ἡ λευκὴ* (Ophioglypha alba), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς βάθος 300 μέτρων ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὀφιογλύφης* εὑρέθησαν ἐντὸς μεσοζωϊκῶν στρωμάτων. Γ. Κ. Γ.

ὀφιογλυφίδαι (οἱ) (Ophioglyphidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιούρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν θαλασσῶν. Γνωστότερα γένη εἶναι ἡ *ὀφιογλύφη* καὶ ἡ *ὀφιουρά* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

ὀφιογλωσσοειδῆ, ἢ *ὀφιογλωσσίδαι* (τά) (Ophioglosidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια κρυπτογαμικῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτερίδων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον τὸ *ὀφιόγλωσσον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀφιόγλωσσον (τὸ) (Ophioglossum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιογλωσσοειδῶν* ἢ *ὀφιογλωσσιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη πτερίδων, διαδεδομένα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *ὀφιόγλωσσον τὸ κοινὸν* (Ophioglossum vulgare), ὅπερ φθάνει εἰς ὕψος 20 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ φύεται εἰς ὑγροὺς καὶ ἑλώδεις τόπους. Δ.Ν.Π.

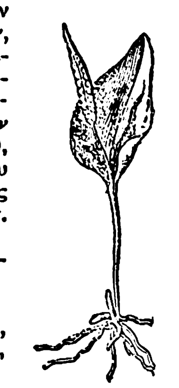

Ὀφιόγλωσσον τὸ κοινόν.

ὀφιόδερμα (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ζῴου *ὀφιουρά*.

ὀφιοδιώκτης (ὁ). Παρ' ἀρχαίοις, ὁ μετὰ μανίας διώκων τοὺς ὄφεις, ἄλλως *ἀσπιδοθήρας*.

ὀφιόδρομος (ὁ) (Ophiodromus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡσιονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ὑδροβίων σκωλήκων ἀπαντώντων εἰς πλείστας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ὀφιοειδῆ (τά) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτως ὑπό τινων τὰ *ὀφίδια* (βλ. λ.).

ὀφιοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ὄφιν ἑλισσόμενον, κυματοειδής || ὅμοιος πρὸς ὄφιν συνεσπειραμένον: «ὀφιοειδὴς σωλήν».—Ἐπίρρ. *ὀφιοειδῶς*.

— **ὀφιοειδεῖς** *κινήσεις ἀτμαμαξῶν*. Ἡ μελέτη τῶν πολλαπλῶν ταλαντώσεων τοῦ ὑλικοῦ ἐν πλήρει κινήσει ἄγει εἰς τὴν λύσιν διαφόρων προβλημάτων ἐν σχέσει μὲ τὴν ἄνεσιν, τὰς ἐκτροχιάσεις καὶ τὰς θραύσεις διαφόρων τεμαχίων, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῶν βιαίων καὶ ἐπανειλημμένων

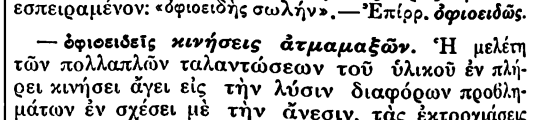

Διάφοροι φάσεις σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος ἐν κινήσει.

κρούσεων. Ἡ μελέτη αὕτη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη. 1) Μελέτη ταλαντώσεων προερχομένων ἐκ τῶν κατακορύφων ἐλαττωμάτων τῆς γραμμῆς, δηλαδὴ τῶν συνήθων μεταβολῶν τῶν ἐπιπέδων (ὑψομέτρων) τῶν ῥάβδων. 2) Μελέτη τῶν ταλαντώσεων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς κυλίσεως τοῦ ὑλικοῦ ἐν σχέσει μετὰ τῶν ὁριζοντίων

Digitized by Google

ἐλαττωμάτων τῆς γραμμῆς. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα εἶναι ἰδίως αἰσθητὰ εἰς τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους τῶν καμπύλων τῶν στερουμένων καμπύλων συναρμογῆς. 3) Μελέτη διαφόρων ταλαντώσεων προερχομένων ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑλικοῦ. Αἱ πλέον ἰσχυραὶ προέρχονται ἐκ τῆς κωνικότητος τῶν ἐπισώτρων, ἡ μελέτη ὅμως τῆς ταλαντώσεως ταύτης ἀποδεικνύει ὅτι δύναται νὰ ὑπάρχῃ αὕτη καὶ εἰς περίπτωσιν ἐλλείψεως κωνικότητος. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ ΑΒ καὶ ΒΓ τὰς δύο ῥάβδους τῆς γραμμῆς καὶ ἐν ὄχημα μὲ τέσσαρα σημεῖα κρούσεως αβγδ τῶν ἐπισώτρων τῶν ἄκρων ἀξόνων καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ὄχημα κατέλαβε τὴν θέσιν $α_1β_1γ_1δ_1$ (ἡ ἀπόστασις $α_1α'_1$ εἶναι τὸ ἐλεύθερον διάστημα τῶν ὀνύχων), τὸ ὄχημα θὰ κυλισθῇ πλαγίως μέχρι τῆς θέσεως $α_2 β_2 γ_2 δ_2$ μὲ πλαγίαν ὤθησιν εἰς τὸ $β_2$, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ὄχημα θὰ ἐκτραπῇ κατὰ τὴν εὐθεῖαν $α_1β_2$, διότι ἡ πλευρικὴ ἀδράνεια θὰ ἀντισταθῇ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ κωνικότης τῶν ἐπισώτρων (ἐὰν ὑπάρχῃ τοιαύτη). Ἡ ἅμαξα πραγματικῶς διαγράφει μίαν καμπύλην μὲ πλαγίας ὀλισθήσεις. Ι. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

ὀφιόθριξ (ὁ) (Ophiothrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ὑδροβίων ζῴων ἀπαντώντων εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν βορείων θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

ὀφιοκεφαλίδαι (οἱ) (Ophiocephalidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθεις ἰχθῦς ἀπαντῶντας εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ὀφιοκέφαλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ὀφιοκέφαλος (ὁ) (Ophiocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιοκεφαλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀφιοκέφαλος ὁ στικτὸς* (Ophiocephalus maculatus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 50 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν, ἀρκετὰ ὑψηλόν, κεφαλὴν ἐπιμήκη, λεπτήν, τριγωνικήν, εἰς ὀξὺ καὶ βραχὺ ῥύγχος ἀπολήγουσαν, ὀφθαλμοὺς μικρούς, ῥαχιαῖον πτερύγιον χαμηλὸν καὶ λίαν ἐπίμηκες, στηθιαῖα πτερύγια βραχέα καὶ πλατέα, κοιλιακὰ μικρὰ καὶ μᾶλλον στενά, ἑδραῖον χαμηλὸν καὶ ἐπίμηκες καὶ οὐραῖον μετρίως μακρόν, τριγωνικὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοτεφρὸς μὲ μελανὰ στίγματα ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ τῶν πλευρῶν. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστους ποταμοὺς τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἁλιεύεται διὰ τὸ εὔγευστον κρέας του, ὅπερ εἶναι ἐδώδιμον. Δ. Ν. Π.

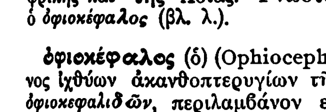

Ὀφιοκέφαλος ὁ στικτός.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *ὀφιοκεφάλων* εὑρέθησαν εἰς τὸ Σιβαλὶκ τῶν Ἰνδιῶν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ εἰς τὸ Τρινὶλ της Ἰάβας ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ὀφιόκλειδον (τό)· βλ. *ὀφικλῆς*.

ὀφιοκνίδη (ἡ) (Ophiocnida) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

ὀφιολατρεία (ἡ)· ἡ λατρεία τῶν ὄφεων ἢ τῶν ἑρπετῶν ἐν γένει.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ ὄφις εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ἦτο τὸ πλέον μυστηριῶδες ζῷον τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν φύσεως. Μὲ τὴν καταπληκτικὴν εὐκινησίαν του ἡ ὁποία περιβάλλεται μεγαλύτερον μυστήριον λόγῳ τῆς ἀνυπαρξίας ποδῶν, μὲ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμοὺς τοῦ δέρματός του, τοὺς λάμποντας ὀφθαλμούς, τὴν ἱκανότητα τοῦ διαφεύγειν καὶ κρύπτεσθαι εὐκόλως, τὴν ψυχρότητα τοῦ σώματος καὶ τὰ θανατηφόρα δήγματά του, ἐθεωρήθη ὡς ἰσχυρότερον καὶ σοφώτερον τοῦ ἀνθρώπου ζῷον, δι' ὃ καὶ τῷ ἀπεδόθησαν μυστηριώδεις μαγικαὶ καὶ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες καὶ δυνάμεις. Ὁ φόβος μετετράπη εἰς σεβασμὸν καὶ ὁ σεβασμὸς εἰς λατρείαν. Ὡς ζῷον βιοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν γῆν ἐθεωρήθη ὡς ἐνσάρκωσις χθονίας θεότητος καὶ συνεδέθη πρὸς τὴν γονιμότητα τῆς γῆς. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ὑπὸ μορφὴν ὄφεως εἰκονίζεται ὁ Πύθων, ἡ Λερναία Ὕδρα (προσωποποίησις τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν) κλπ., ὄφις δὲ ἦτο τὸ ἱερὸν ζῷον τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Ἀσκληπιοῦ κλπ. Εἰς τὴν κρητικὴν θρησκείαν τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς, ἔχομεν ἰδίαν θεότητα, ἧς ἀνευρέθη ἄγαλμα μὲ ὄφεις ἀνὰ χεῖρας καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται συμβατικῶς «θεὰ τῶν ὄφεων». Εἰς τὴν ἰνδικὴν μυθολογίαν ὑπὸ μορφὴν ὄφεως συμβολίζεται τὸ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκτεινόμενον νέφος καὶ ὁ οὐράνιος δράκων, ἐν δὲ τῇ «Ζὲντ Ἀβέστα» τῶν Περσῶν, ὁ Ἀριμάν, ὁ ἐκπροσωπῶν τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὁ ὄφις συμβολίζει τὴν δύναμιν τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία πειράζει τὸν ἄνθρωπον καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ Εὔα ἐδοκίμασε τὸ μῆλον τῆς γνώσεως ἀπατηθεῖσα ἐν τῷ Παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ ὄφεως. Ἡ λατρεία τῶν ὄφεων εἶναι πολὺ διαδεδομένη καὶ ἐν Ἀφρικῇ, ἰδίᾳ ἐν Δαχομέῃ, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς διατρέφων πληθὺν ὄφεων. Οἱ Ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς ἐπίστευον ὅτι ὁ ὄφις δύναται νὰ ῥυθμίζῃ τοὺς ἀνέμους, οἱ δὲ Ἀζτέκοι ἐλάτρευον ἴδιον θεὸν τὸν Κουετζαλκόατλ ὑπὸ μορφὴν ὄφεως. Ἐν Ἰνδίαις καὶ σήμερον ἀκόμη λατρεύουν τοὺς ὄφεις. Κατὰ τὰς δοξασίας λαῶν τινων εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ τὸ σῶμα ὄφεών τινων ὑπάρχει πολύτιμος λίθος, μὲ θαυμασίας ἰδιότητας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόκτησις εἶναι δυσκολωτάτη. Ὕδωρ εἰς ὃ ἐνεβαπτίσθη ὁ λίθος οὗτος πινόμενον θεραπεύει τοὺς ὀφιοδήκτους καὶ τοὺς ἐξ ἄλλων ἀσθενειῶν πάσχοντας. Θ. Π.

ὀφιολάτρης (ὁ), θηλ. *—λάτρις*, *—ιδος*· ὁ λατρεύων τοὺς ὄφεις.

ὀφιόλιθος (ὁ)· βλ. λ. *ὀφίτης*.

ὀφιολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ὀφιολογίαν, εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῶν ὄφεων.

ὀφιόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον*(τό)· ὁ ἔχων μορφὴν ὄφεως.

ὀφιόμυξα (ἡ) (Ophiomyxa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιουροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφιουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Ὀφιονεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τῶν Ὀφιονέων ἢ Ὀφιέων κατοικουμένη ἀρχαία αἰτωλικὴ χώρα, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ὀνομασθῇ καὶ εἷς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. ΚΑΨ.

— **Ὀφιονείας**, *τέως δῆμος* —. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας 7 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Γραμμένης (πρῴην Σιτίστας), Γρηγορίου, Ἐλατόβρυσης (πρῴην Βοϊτσᾶς), Καλλονῆς (πρῴην Στρωμίνιανης), Κρυονερίων (πρῴην Κουκουλίστας), Λεύκας (πρῴην Παλούκοβας Μικρᾶς), Μανδρινῆς (πρῴην Παλούκοβας Μεγάλης) καὶ Ὀξυᾶς (πρῴην Ζηλίστας). Πρωτεύουσα τοῦ δήμου ἦτο θερινὴ μὲν ἡ Ὀξυά, χειμερινὴ δὲ ἡ Ἐλατόβρυση. Δ.Ε.Μ.

Ὀφιονεῖς (οἱ) ἢ **Ὀφιεῖς** *[Ἀρχ.]*. Αἰτωλικὸς λαὸς κατοικῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κόρακος (νῦν Βαρδούσια ὄρη) μέχρι τῆς παραλίας τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ περιλαμβάνων προσέτι τοὺς παρὰ τὴν Οἴτην Καλλιεῖς καὶ τοὺς περὶ τὸν Εὔηνον ποταμὸν (κοινῶς Φείδαρης) Βωμιεῖς (*Θουκυδ.* Γ, 94, *Στράβ.* Χ, 451, 465). Α. Θ. Σ.

Ὀφιονεὺς *[Μυθολ.]*. Ἐπιφανὴς μάντις ἐκ Μεσσηνίας, ὅστις προέλεγε τὸ μέλλον εἰς τοὺς συμβουλευομένους αὐτόν, ἀφοῦ ἐπληροφορεῖτο τὰ τοῦ βίου των. Περὶ τούτου ἐλέγετο ὅτι κατόπιν ἀλγήματος ἰσχυροῦ τῆς κεφαλῆς ἀνέβλεψε (*Παυσ.* IV, 12, 10), ἀλλὰ μετά τινα χρόνον καὶ πάλιν ἔγινε τυφλός. Ὁ Ὀφιονεὺς καὶ ὁ Ἐπήβολος, ὀνομαστὸς καὶ οὗτος Μεσσήνιος μάντις, εἶχον προείπει ὅτι, ἂν τὸν Εὐφάνην διαδεχθῇ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Μεσσηνίας ὁ Ἀριστόδημος, τὸν ὁποῖον ἐβάρυνε τὸ μίασμα τῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος σφαγείσης θυγατρός του, θ' ἀποβῇ ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Καὶ τῷ ὄντι οὕτως ἔγινεν. ΚΑΨ.

ὀφιόξυλον (τό) (Ophioxylon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *ὀφιόξυλον τὸ ὀφιοειδὲς* (Ophioxylon serpantina), ὅπερ φύεται εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ εἶναι γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀκαβερία*. Λαμβάνεται ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δήγματος τῶν ὄφεων. Δ. Ν. Π.

Ὀφιόξυλον τὸ ὀφιοειδές.

ὀφιοπλόκαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πλοκάμους, κόμην ἐξ ὄφεων, οἷον αἱ Ἐρινύες.

ὀφιοπώγων (ὁ) (Ophiopogon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἱμοδωροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ὁ *ὀφιοπώγων ὁ ἰαπωνικὸς* (Ophiopogon japonicus), ὅστις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου χρησιμοποιεῖται διὰ περιχείλωμα τῶν ἀλεῶν καὶ εἶναι γνωστὸν ὡς *γκαζόν*. Δ. Ν. Π.

ὀφιόρριζα (ἡ) (Ophiorhiza) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥουβιδοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ὀφιόρριζα ἡ εὔοσμος* (Ophiorhiza odorata), ἥτις εἶναι πόα μὲ φύλλα ἀντίθετα μετὰ μεμβρανοειδῶν παραφύλλων συνήθως ἀνομοίων μεταξύ των καὶ ἄνθη κατὰ μασχαλιαῖον ἢ καταληκτικὸν κῦμα διατεταγμένα. Αἱ ῥίζαι της χρησιμοποιοῦνται παρὰ τῶν ἰθαγενῶν ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δήγματος τῶν ὄφεων, τὰ δὲ σπέρματά της, ἅτινα εἶναι ὑπομελανὰ καὶ ἔχουσι μέγεθος πεπέρεως, τρώγονται ἀντὶ ὀρύζης καὶ ἐνέχουσι συγχρόνως καὶ καθαρτικὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

Ὀφιόρριζα ἡ εὔοσμος.

ὀφιόσαυρος (ὁ) (Ophiosaurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζωνουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ σαύρων ἀπαντῶντα εἰς τὰς νοτίους χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀφιόσαυρος ὁ κοιλιακὸς* (Ophiosaurus abdominalis), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ ἔχει σχῆμα κυλινδρικόν, ἐπίμηκες, ὑπὸ λεπίδων καλυπτόμενον καὶ παρομοιάζον περισσότερον πρὸς τὸ σῶμα τῶν ὀφιδίων ἢ τῶν σαύρων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς πρὸς τὸν κυανομέλανα ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ ὑποκίτρινος ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τῆς κοιλίας. Κατοικεῖ τὰς θερμὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς εἰς ἀργιλλώδεις τόπους καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων, σκωλήκων καὶ μικρῶν θηλαστικῶν. Δ. Ν. Π.

ὀφιοσκόροδον, ἢ **ὀφιόσκορδον** (τό). Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀγρίου σκόρδου, τοῦ ἄλλως καλουμένου *σκοροδόπρασον* (*Διοσκ.* Β' 182).

ὀφίουρος ἢ **ὀφιουρὰ** (ὁ, ἡ) (Ophiurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιουροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀφιογλυφιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ὀφίουρος ὁ μεσογειακὸς* (Ophiurus mediterraneus), τὸ μόνον εἶδος ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἔχει σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, δισκοειδές, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὅπερ περιλαμβάνει μόνον τὸ σπλαγχνικὸν σύστημα. Οἱ βραχίονες ἢ πλόκαμοι δὲν ἀποτελοῦν ὅπως εἰς τὰ ἄλλα ζῷα τμῆμα τοῦ σπλαγχνικοῦ συστήματος, διότι μόνον διὰ τὴν κίνησιν χρησιμεύουσι. Τὸ στόμα εὑρίσκεται εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος καὶ καλύπτεται ὑπὸ τῶν πτυχώσεων τούτου. Δὲν νήχονται ἀλλ' ἕρπουσιν ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ἐπὶ διαφόρων θαλασσίων ζῴων. Δ.Ν.Π.

Ὀφίουρος ὁ μεσογειακός.

Ὀφιοῦς *[Γεωγρ.]* βλ. *Ὄφις*.

Ὀφιοῦσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον (5, 151) ὀνομασία νήσου τῆς Προποντίδος (Ophiussa) προσκειμένης τῇ ἐπὶ Ἑλλησπόντῳ Φρυγίᾳ, δυσμικῶς τῆς Ἀρκτονήσου. Ταυτίζεται γενικῶς πρὸς τὴν σύγχρονον *Ἀφισιά*, ἂν καὶ ἡ παρὰ Διογένει τῷ Κυζικηνῷ, γνωρίζοντι καλῶς τὴν περὶ τὰ μέρη ταῦτα τοπογραφίαν, μνεία «Προκόννησος καὶ Φοίβη καὶ Ἀλώνη καὶ Φυσία καὶ Ὀφιοῦσσα, γόνιμοι καὶ λιπαραὶ», καθίστησι λίαν ἀμφίβολον τὴν τοιαύτην ταυτότητα. Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς Ῥόδου (*Στράβων* ΙΔ', 654 Teubner). Εἶναι προφανῶς μετάφρασις τῆς φοινικικῆς ὀνομασίας τῆς νήσου, δεδομένου ὅτι ῥωδ ἢ ἰαρωδ σημαίνει φοινικιστὶ «ὄφεις» βρίθει δὲ ὄντως ἡ νῆσος τοιούτων. Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Εὐξείνου, διατηρήσασα τὴν ὀνομασίαν της ὡς *Ἰλάν*

Digitized by Google

Ἀντασσοὶ καὶ *Φιδονῆσοι*. Ἡ ἄλλως *Ἀχιλλέως* νῆσος (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα**, ἢ καὶ **Ὀφίουσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς *Κύθνου*, ὡς Στέφανος ὁ Βυζάντιος (Meinecke 392,2). Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δέκα τριῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν τῆς *Λιβύης*, ὡς Στέφανος ὁ Βυζάντιος (415,5 Meinecke). Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος παρὰ τὴν Κρήτην, ἀναφερομένη μόνον παρὰ Πλινίῳ (4, 20 § 61). Ἴσως πρόκειται περὶ τῆς συγχρόνου *Γαυδοπούλας* (πλάτ. 34° 55′ ½ Β., μηκ. 24° 00′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia western portion) τῆς εἰς 5 μίλλ. ΒΔ. τῆς Γαύδου, ὡς φρονεῖ ὁ C. Müller (Graec. geograph. Minores, Διδότου Ι, 508). Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Μυσίας παραποτάμιος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τύρα, εἰς 140 σταδίους ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς του. Ἀπαντᾷ καὶ ὡς **Ὀφύουσα**. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ὀβριδιοπόλ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν τριῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν τῆς *Τήνου*.

— **Ὀφιοῦσσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Βαλεαρικοῦ πελάγους, μία τῶν *Πιτυουσῶν*. Ὁ Πλίνιος ὀνομάζει αὐτὴν Columbraria, ὅπερ ἀποτελεῖ μετάφρασιν τῆς ἑλληνικῆς τοιαύτης. Εἶναι ἡ σύγχρονος νησὶς *Φορμεντέρα* (πλάτ. 38° 40′ Β, μηκ. 1°35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formantera), οὖσα νοτίως ἀμέσως τῆς Ἴβιθας. Σ. Ε. Λ.

Ὀφιοῦσσαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων (Ophiusae) προσκειμένων, κατὰ τοὺς Λατίνους γεωγράφους, τῇ δυτικῇ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἀκτῇ, κατέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Aruium (βλ. λ. *Ἀρούιον*). Πρόκειται περὶ τῶν νήσων ἢ τῶν πρὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βίγκο ἢ πρὸ τοῦ Ρία Ἀρόζα. Σ. Ε. Λ.

Ὀφιοῦχος (Ophiuchus) *[Ἀστρον.]*. Ἰσημερινὸς ἀστερισμὸς ἀποτελούμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀστέρας ἀμυδροτέρους τοῦ 3ου μεγέθους. Κεῖται νοτίως τοῦ Ἡρακλέους καὶ βορείως τοῦ Σκορπίου, ἔχει δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς τὰ δύο τμήματα τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὄφεως (τὴν Κεφαλὴν καὶ τὴν Οὐράν), μεθ' οὗ κατά τινας ἀποτελεῖ ἕνα ἀστερισμόν, ἐκτεινόμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βοώτου καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀετοῦ καὶ τοῦ Τοξότου.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ὁ Ὀφιοῦχος παριστᾷ τὸν Ἀσκληπιόν, ὁ ὁποῖος θανατωθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς κατετάχθη ὑπὸ τούτου μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν πρὸς παρηγορίαν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ ὄφις, τὸν ὁποῖον εἰκονίζεται κρατῶν, ἀποτελεῖ τὸ σύμβολον τῆς θεραπευτικῆς ἱκανότητος τῶν φαρμάκων. Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, ὁ ἀστερισμὸς οὗτος παριστᾷ τὸν Λαοκόοντα, τὸν ὁποῖον κατέπνιξαν οἱ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξελθόντες ὄφεις πρὸς τιμωρίαν του, διότι ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ τὸν δόλον, ὅστις ἐκρύπτετο εἰς τὸν Δούρειον ἵππον.

Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ Ὀφιούχου κυριώτεροι εἶναι: ὁ α Ὀφιούχου, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομά του *Ρὰς Ἀλχάγκ*. Οὗτος εἶναι περίπου δευτέρου μεγέθους (2,14) καὶ κεῖται εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀφιούχου. Οἱ β καὶ κ Ὀφιούχου, οἱ ὁποῖοι κεῖνται ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ καὶ εἶναι περίπου 3ου μεγέθους, καὶ οἱ ὑπ' ἀριθμοὺς 67 καὶ 70, οἵτινες εἶναι διπλοῖ, προσιτοὶ εἰς μικρὰ τηλεσκόπια. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ 6 Ὀφιούχου καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. αὐτοῦ ἀπαντᾷ ὡραῖον ἀστρικὸν σμῆνος ἐξ ἀστέρων 8ου μεγέθους. Ἕτερον ὅμοιον εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ ἀστέρος τούτου καὶ τοῦ ε Ὀφιούχου (Μ 12). Ἐντὸς τοῦ Ὀφιούχου ἐνεφανίσθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι νέοι ἀστέρες. Ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦ 123 π.Χ., ὁ τοῦ 1230 μ.Χ. καὶ ὁ τοῦ 1604 μ. Χ. ὑπερέβησαν εἰς λαμπρότητα τὸ πρῶτον μέγεθος, ὁ τοῦ 1848 ἔφθασε τὸ 4ον μέγεθος, ὁ τοῦ 1917, ὅστις κατά τινας κατατάσσεται εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Σκορπίου, δὲν ὑπερέβη τὸ 6,5, καὶ ὁ τοῦ 1919 ἦτο ὁρατὸς διὰ μικροῦ τηλεσκοπίου, μὴ ἀνελθὼν πέραν τοῦ 7,5 μεγέθους (εἰκόνα βλ. ἐν λ. *Ὄφις*). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ὀφιοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις ὄφεις, ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὄφεων ὡς τροφῆς.

ὀφιοφάγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ τρώγων ὄφεις, ὁ χρησιμοποιῶν τοὺς ὄφεις ὡς τροφήν.

Ὀφίρ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀνατολῆς (βλ. λ. *Ὀφείρ*).

— **Ὀφίρ**, ἢ *Πασαμὰν* *[Γεωγρ.]*. Ἐνεργὸν ἡφαίστειον ἐν Σουμάτρᾳ (ἐπαρχία Κάτω Πανταγκέρ), παρὰ τὸ μέσον τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς νήσου, ὕψους 2.912 μ.

ὄφις, —εως (ὁ)· τὸ ἄνευ ἄκρων ἑρπετόν, κοιν. *φίδι*: «ὄφις ἰοβόλος,—ἀνιοβόλος» ‖ ὡς βλαπτικὸν καὶ ἀπεχθὲς ἑρπετόν: φρ. «θερμαίνω τὸν ὄφιν» περιθάλπω, εὐεργετῶ ἀχάριστον ἄνθρωπον.

— *[Ζωολ.]* Βλ. *ὀφίδια*.

—*[Ἀποκρυφ.]* Παρὰ τοῖς μύσταις ὁ ὄφις ὑπῆρξε πάντοτε τὸ σύμβολον τῆς λογικῆς καὶ τῆς φρονήσεως, τοῦ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχοντος ἐνστίκτου, τὸ ὁποῖον ὠθεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἀνωτέρας γνώσεως. Ὁ εἰς τὴν Γένεσιν (Γ, 1) ἀναφερόμενος ὄφις «ὁ φρονιμώτερος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς», ὅστις παρεκίνησε τὴν Εὔαν ὅπως παραβῇ τὴν θείαν ἐντολήν, δοκιμάζουσα τὸν καρπὸν τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, ἐξεικονίζει τὸ ἰδιαίτερον αὐτὸ ἔνστικτον, ἀπείρως εὐγενέστερον καὶ λεπτότερον τοῦ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὸ ὁποῖον διεγείρει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀνάγκην ὅπως διὰ τῆς γνώσεως ὑψωθῇ εἰς τὴν κλίμακα τῶν ὄντων καὶ ἀτενίσῃ πρὸς ἀνωτέρους πνευματικοὺς ὁρίζοντας. Τὸ μυστικὸν αὐτὸ κίνητρον εἶναι ὁ συντελεστὴς πάσης προόδου, πασῶν τῶν κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἐπί τε τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ πεδίου, αἵτινες διευρύνουν τὴν σφαῖραν τῆς δράσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων. Τοῦτο ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὸν λόγον, δι' ὃν ὁ ὄφις ἐτύγχανεν, ὡς σύμβολον, ἐξαιρετικοῦ σεβασμοῦ παρὰ τοῖς μύσταις, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου οἱ ἀρχαῖοι θεοκράται ἐθεώρουν αὐτὸν ἐπικατάρατον, ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν ἀνυπακοὴν καὶ τὴν ἀπείθειαν εἰς τὰ θεῖα κελεύσματα. Πράγματι δὲ ἅπαντες οἱ μύσται ἐπίστευον καὶ ἐπρέσβευον ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἱερώτερον τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων παρορμήσεων, αἵτινες ἄγουσι τοὺς ἀνθρώπους βαθμηδὸν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελείωσιν καὶ τὴν προσέγγισιν μετὰ τῶν θεῶν, θεωρουμένων ὡς τῶν ἐνσυνειδήτων ὀντοτήτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιφορτισμέναι νὰ δημιουργήσουν τὴν τάξιν ἐκ τοῦ χάους καὶ νὰ κυβερνήσουν ἱεραρχικῶς τὸν κόσμον. Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὁ ὄφις Ἀμούντα συμβολίζει τὸν ἀτέρμονα ποταμὸν τῆς παγκοσμίου ζωῆς, τοῦ ὁποίου τὸ ρεῦμα παρασύρει τὰς ἀτομικότητας μέχρις ὅτου ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των ἐνούμεναι μετὰ τοῦ Βράχμα. Η. Π. Γ.

— **ὄφεων δέρματα**. Τὰ δέρματα τῶν ὄφεων δέρονται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ παραμένῃ ὁ φυσικὸς αὐτῶν χρωματισμὸς καὶ ἡ ὄψις, χρησιμοποιοῦνται δ' εὐρύτατα ἐν τῇ κατασκευῇ λεπτῶν γυναικείων ὑποδημάτων, ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων εἰδῶν πολυτελείας. Αἱ μέθοδοι κατεργασίας παραμένουν εἰσέτι μυστικαί, οὐχ ἧττον ὅμως ὁ ἀκόλουθος τρόπος δίδει ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ ὀφιοδέρματα, εἴτε ξηρά, εἴτε ξηράλατα, μαλακύνονται κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ συνήθους τρόπου μαλακύνσεως κοινῶν δερμάτων, ἐκπλύνονται καὶ τίθενται ἀκολούθως εἰς διάλυμα ἀσβέστου ἐπὶ τέσσαρας ἕως πέντε ἡμέρας, ὥστε τὰ ἐξωτερικὰ λέπια ν' ἀφαιροῦνται εὐκόλως. Ἐκπλύνονται εἶτα καλῶς, ἐντίθενται εἰς ἐκχύλισμα κόπρου τῶν κυνῶν (θερμοκρασίας 30°Κ.) ἢ τεχνητοῦ μικροβιακοῦ παρασκευάσματος (ὀροπόν), ἐκπλύνονται καὶ ἀφήνονται εἶτα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐντὸς λουτροῦ ἐκ χλωριούχου νατρίου καὶ στυπτηρίας δι' ἀργιλλίου. Μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ δέψις δι' ἀραιοῦ διαλύματος 5 % φυτικῆς τινος δεψικῆς ὕλης, ἥτις καὶ πυκνοῦται ἑκάστην ἡμέραν μέχρι τοῦ τελικοῦ 10 %. Ἡ δέψις αὕτη διαρκεῖ 6—14 ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ πάχους τῶν ὀφιοδερμάτων. Ἀκολούθως λιπαίνονται καὶ ξηραίνονται, ἐντίθενται εἰς ὑγρὰ πριονίδια ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, μαλακύνονται διὰ τῆς τραβηκτικῆς μηχανῆς καὶ τανύονται ἐπὶ πλαισίων πρὸς παντελῆ ξήρανσιν. Μετὰ τὴν ξήρανσιν ἀφαιροῦνται ἅπασαι αἱ προεξοχαὶ τοῦ ὑποδέρματος διὰ τῆς χρήσεως τοῦ σμυριδοτροχοῦ καὶ στιλβώνονται τελικῶς διὰ τῆς στιλβωτικῆς μηχανῆς. Ι. Γ. Μ.

— **ὄφεων δήγματα** *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *δῆγμα*.

«Ὄφις». Δύο σατιρικὰ φύλλα ἐν Ζακύνθῳ, ὧν τὸ ἓν ἱδρύθη τῷ 1873, τὸ δ' ἕτερον τῷ 1880. Π. Ν. Π.

— **ὄφις φαραώ**. Ἐκλήθη κοινῶς ὁ θειοκυανικὸς ὑδράργυρος, διότι κατὰ τὴν θέρμανσιν διογκοῦται ὑπερμέτρως, ἀναπτυσσόμενος ὑπὸ συνεστραμμένην μορφὴν ὄφεως (βλ. καὶ λ. *θειοκυανικὸν ὀξύ*). Σ. Γ.

Ὄφις (Serpens) *[Ἀστρον.]*. Ἰσημερινὸς ἀστερισμός, ὅστις ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς τμῆμα τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ὀφιούχου, ὑπὸ τινων ὅμως λαμβάνεται ὡς ἰδιαίτερος ἀστερισμός, ἀποτελούμενος ἐκ δύο τμημάτων, ὧν τὸ ἓν κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ Ὀφιούχου καὶ ὀνομάζεται *Κεφαλὴ τοῦ Ὄφεως* (Caput Serpentis), τὸ δὲ ἄλλο πρὸς ἀνατολὰς καὶ καλεῖται *Οὐρὰ τοῦ Ὄφεως* (Cauda Serpentis). Ἡ Κεφαλὴ τοῦ Ὄφεως εὑρίσκεται πρὸς νότον τοῦ Βορείου Στεφάνου καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ζυγοῦ, συνορεύει δὲ πρὸς ἀνατολὰς μὲν μετὰ τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ὀφιούχου καὶ τοῦ Σκορπίου, πρὸς δυσμὰς δὲ μετὰ τοῦ Βοώτου καὶ τῆς Παρθένου. Ἀξιολογώτεροι ἀστέρες τοῦ τμήματος τούτου εἶναι ὁ 6 καὶ ὁ δ, ἀμφότεροι περίπου 4ου μεγέθους, οἵτινες διὰ μικροῦ τηλεσκοπίου ἀναλύονται εἰς διπλοῦς. Ἐγγὺς τῶν ἀστέρων τούτων ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου διακρίνεται πλῆθος ἄλλων ἀμυδρῶν. Ἡ Οὐρὰ τοῦ Ὄφεως, περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ Ὀφιούχου καὶ τοῦ Ἀετοῦ, ἀποτελεῖται ἐξ ἀστέρων ἀμυδροτέρων τοῦ 4ου περίπου μεγέθους. Ἐξ αὐτῶν κυριώτεροι εἶναι ὁ θ καὶ ν, ἀμφότεροι διπλοῖ. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος περιέχει καὶ δύο ἄξια λόγου ἀστρικὰ σμήνη, ὧν τὸ πρῶτον ἐν τῇ Κεφαλῇ (Μ5) εἶναι κυκλικοῦ περίπου σχήματος καὶ

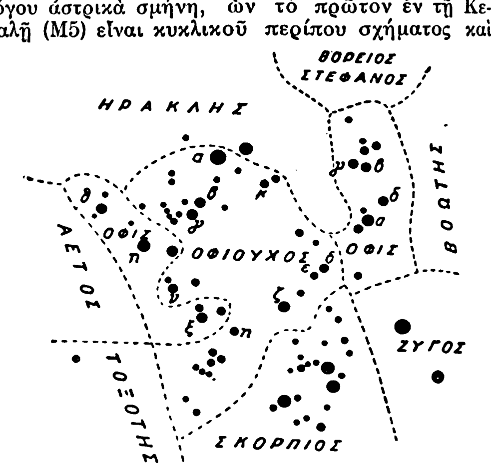

Οἱ ἀστερισμοὶ τοῦ Ὄφεως καὶ τοῦ Ὀφιούχου.

περιλαμβάνει ἀρκετοὺς μεταβλητοὺς ἀστέρας, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ Οὐρᾷ φέρεται εἰς τοὺς καταλόγους ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 4410 ἢ 6633. Σ. Π.

Ὄφις *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τοῦ Πόντου ἐν Τουρκίᾳ, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἀποτελοῦσα σήμερον ὑποδιοίκησιν τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος. Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην ὑπάγονται 54 ἐν ὅλῳ χωρία. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ὄφεως, *Ὀφλῆδες* καλούμενοι, ἀνήρχοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς 75.000, εἶναι δὲ ὅλοι Ἕλληνες τὴν καταγωγήν, ὀλίγοι μὲν Χριστιανοὶ τὸ θρήσκευμα, οἱ περισσότεροι δὲ Μουσουλμᾶνοι. Ἡ ἐξωμοσία τῶν Ὀφλήδων συνέβη μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὅτε διὰ δευτέραν φορὰν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως ἐκηρύχθη ἀπηνὴς διωγμὸς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Μὴ δυνάμενοι οὗτοι νὰ ὑποφέρουν τὰς καταπιέσεις τῶν Τούρκων καὶ τῶν γειτόνων Λαζῶν, πρὸ πολλοῦ καὶ τούτων ἐξισλαμισθέντων, συνεκρότησαν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κλήρου καὶ μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἄλλοι μὲν ἀπεφάσισαν νὰ δεχθοῦν τὸν Μωαμεθανισμόν, ἄλλοι δὲ ἐμβάντες εἰς τὰ πλοῖα κατέφυγον εἰς τὴν Μολδαυΐαν, τὴν Κριμαίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ρωσίας. Τὸ σύνθημα τῆς ἐξωμοσίας λέγεται ὅτι ἔδωσε πρῶτος ὁ ἐπίσκοπος Ὄφεως Ἀλέξανδρος, ὅστις ἔχων ἀφορμὰς παραπόνων ἐναντίον τοῦ προϊσταμένου του μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ἠσπάσθη τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, μετονομασθεὶς Σκεντὲρ πασᾶς. Λέγεται δὲ ὅτι ἔγινε καὶ διοικητὴς Τραπεζοῦντος καὶ ἔπεισε πολὺ τοὺς Χριστιανούς. Οἱ Μουσουλμᾶνοι Ὀφλῆδες ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰ χωρία αὐτῶν φέρουν ἑλληνικὰ ὀνόματα, καθὼς *Ἀληθινός*, *Γοργορᾶ*, *Κοντοῦ*, *Μεσοχώρι*, *Ξένος*, *Ὄκαινα*, *Παλαχώρι*, *Σαράχω*, *Ὑψηλή* (ὅθεν ἡ οἰκογένεια τῶν Ὑψηλαντῶν), *Φωτεινός*, *Χαλάϊσσα*, *Χωλοῦ*. Τὴν ἑλληνικὴν των καταγωγὴν μαρτυροῦν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἐπώνυμα πολλῶν, καθὼς *Ἀντώνογλου*, *Γιάνογλου*, *Γοργόρογλου*, *Παπάζογλου*, *Φώτογλου* κλπ. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν συνείδησιν τῆς καταγωγῆς των καὶ φυλάττουν μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν πολλὰ ἀντικείμενα τῆς χριστιανικῆς λατρείας, ὡς ἱερὰ προγονικὰ κειμήλια, οἷον θυμιατήρια, ἱερὰ ἄμφια, σκεύη καὶ βιβλία ἐκκλησιαστικὰ κττ., τὰ ὁποῖα δὲν στέργουν νὰ στερηθοῦν ἀντὶ οὐδενὸς ἀνταλλάγματος. Ἄλλαι ἀποδείξεις τῆς χριστιανικῆς καταγωγῆς των εἶναι τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ ἡ νέα θρησκεία. Οὕτω λ. χ. διανέμουν κόλλυβα οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος, θέτουν ἐπὶ τοῦ νεοσκαφοῦς τάφου πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τὴν σκαπάνην καὶ τὸ πτύον εἰς σχῆμα σταυροῦ, καθὼς συνηθίζουν καὶ οἱ Χριστιανοί, προσήρχοντο αἱ γυναῖκές των τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν διὰ νὰ λάβουν καὶ αὐταὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλα. Οἱ Ὀφλῆδες ἐν γένει, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους ὁμοθρήσκους των, εἶναι ἠπιώτεροι καὶ ἡμερώτεροι, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν φιλομάθειάν των καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν, διὰ τοῦτο δὲ οἱ πλεῖστοι χοτζάδες τῶν μερῶν ἐκείνων προέρχονται ἐκ τοῦ Ὄφεως.

Καθαρῶς χριστιανικὰ χωρία ἐν Ὄφει ἦσαν τὰ ἑξῆς: *Κρηνίτα* (κάτ. 350), *Κουρίτι* (125), *Χάλτι* (100), *Ζουρέλ* (250), *Γίγα* (200), *Ζησινὸ* (50), *Κλίτο* (50) καὶ *Ἀαζοῦ* (50). Ταῦτα σήμερον κατέχονται ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ Χριστιανοὶ ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει οἱ Ρῶσοι κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν ἀπεχώρησεν ὁ ρωσικὸς στρατὸς οὐ μόνον ἐκ τοῦ Ὄφεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὅλου τοῦ Πόντου. Παρηκολούθησαν δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Ρωσίαν ἐκ φόβου ἐκδικήσεως τοῦ ἐπερχομένου τουρκικοῦ στρατοῦ. Βραδύτερον ὑπήχθησαν εἰς τὴν γενικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, δυνάμει τῆς μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ὑπογραφείσης συμβάσεως τῷ 1923. Ἡ περιφέρεια

Digitized by Google

τοῦ Ὄφεως παράγει ἀραβόσιτον, φασιόλους, λεπτοκάρυα, κάνναβιν, μέλι, βούτυρον καὶ ἄλλα κτηνοτροφικὰ εἴδη. Εἰς τὴν χώραν ταύτην εὑρίσκεται καὶ λευκόφαιος πέτρα εἰς ὁλοκλήρους βράχους, οἱ ὁποῖοι κόπτονται καὶ διασπείρονται εἰς τοὺς ἀγροὺς εἰς μικρὰ τεμάχια, χρησιμεύουν δὲ ὡς ἄριστον λίπασμα, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενον ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου παρατηρούμεναι αἱ πέτραι φαίνονται ὅτι σύγκεινται ἀπὸ θαλάσσια ὀστρακόδερμα. Πιθανὸν ἡ γῆ τοῦ Ὄφεως, οὖσα ἄλλοτε ὕφαλος, ἐξήρθη ἕνεκα λόγων γεωλογικῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Α. Α. Π.

—**Ὄφις, ἢ Ὀφιοῦς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐπίσημος τοῦ Πολεμωνιακοῦ Πόντου, ἀνατολικῶς τῆς Τραπεζοῦντος «ἐν ᾧ σάλος ἐστὶ σύμμετρος ναυσίν. Οὗτος ὁ Ὀφιοῦς ποταμὸς διορίζει τὴν Κόλχων χώραν ἀπὸ τῆς Θιαννικῆς. Ἀπὸ οὖν Ὀφιοῦντος ποταμοῦ τὰ δύο ἔθνη ἐστὶ τῶν Πόντων· τὰ δὲ ἐχόμενα βαρβάρων διαφόρων ἐστὶν ἐθνῶν». Μεταξὺ δὲ τοῦ Ὀφιοῦντος καὶ τοῦ πρὸς Α. αὐτοῦ ῥέοντος Ἀρχάβιος «πρῶτον ᾤκουν ἔθνος οἱ λεγόμενοι Ἐχχειριεῖς, νῦν δὲ οἰκοῦσι Μαχελῶνες καὶ Ἡνίοχοι» (*Ἀνωνύμ*. Περίπλ. Εὐξείνου 38 καὶ 42). Ἐν τῷ περίπλῳ δὲ τούτῳ δὲν διεσώθη ἡ γεωγραφικὴ ὑφήγησις τῶν ἀπ' Ὀφιοῦντος ἕως τῆς λίμνης τῆς Μαιώτιδος. Ἐν τῷ «Περίπλῳ» τοῦ Ἀρριανοῦ (§ 8) φέρεται ὡς *Ὄφις*, παρὰ Πτολεμαίῳ (Ε', στ', 6) ὡς *Ὀπιοῦς*, ἴσως ἐκ παραδρομῆς, ἡ *Πιτυοῦσσα*, κατὰ Στράβωνα (ΙΑ', 496) *Πιτιοῦς ὁ μέγας*, ἐν τῷ Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ ὡς Opiunte καὶ ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Ραβέννης ὡς Offeunte. Τανῦν ὁ μὲν ποταμὸς ὀνομάζεται *Σουλανλοῦ-Σοῦ*, ὁ δὲ ὅρμος ἐν ᾧ ἐκβάλλει *Φίδγι* ἢ *Ὄφ*. Σ. Ε. Λ.

—**Ὄφις** *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Ὁ περιρρέων τὴν ἀρχαίαν Μαντίνειαν τῆς Ἀρκαδίας μικρὸς ποταμός, ὀνομασθεὶς οὕτως, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Παυσ*. Η, 8. 4), ἀπὸ τοῦ ὄφεως, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁποίου ἡ Ἀντινόη, ἡ σύζυγος τοῦ Κηφέως, μετῴκισε τοὺς Μαντινεῖς εἰς τὸν χῶρον τῆς Μαντινείας τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι γνωστὸς ὁ ποταμὸς Ὄφις ἐκ τοῦ στρατηγήματος τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἀγησιπόλιδος, ὅστις, μεταστρέψας τὸν ῥοῦν αὐτοῦ κατὰ τὸν 385 π. Χ. πρὸς τὰ ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἐκτισμένα τείχη τῆς πόλεως, ἐπέτυχε νὰ κρημνισθοῦν ταῦτα μετὰ τὴν διάλυσιν εἰς χῶμα τῶν πλίνθων καὶ νὰ γίνῃ οὕτω κύριος τῆς πόλεως. ΚΑΨ.

Ὀφιτεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φωκίδος, ἀπέχουσα τῆς Ἐλατείας 180 σταδίους, ὀνομαζομένη προηγουμένως *Ἀμφίκλεια*. Α. Θ. Σ.

Ὀφῖται (οἱ). Μεταξὺ τῶν ποικιλωνύμων συστημάτων τῶν *Γνωστικῶν*, σημαντικοὶ εἶναι οἱ *Ὀφῖται* ἢ *Ὀφιανοί*, κρᾶμα ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ αἵρεσις στρεφομένη περὶ τὸν *ὄφιν*, τὸ μὲν ἀγαθοποιόν, τὸ δὲ κακοποιόν, ἔχει διαφόρους διαμορφώσεις, ὡς τοὺς κυρίους *Ὀφίτας* ἢ *Ναασσηνοὺς* (ἐκ τοῦ *Νάας*=ὄφις), τοὺς *Περατικούς*, ἰσχυριζομένους ὅτι νικῶσι καὶ περῶσι τὴν φθοράν, τοὺς *Σηθιανοὺς* καὶ τοὺς *Καϊνίτας*. Ἕνεκα τῆς ποικίλης αὐτῶν διαμορφώσεως, οἱ ἀρχαῖοι οἱ γράψαντες περὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν διαφωνοῦσιν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι. Κατὰ τὸν Ὠριγένη, ἵνα προσελκύσωσιν οὗτοι ὀπαδούς, μετεχειρίζοντο διαφόρους τύπους προσευχῆς, εἶχον διάγραμμα διαφόρων συμβολικῶν σχημάτων καὶ ζῴων, καὶ λατρεύοντες τὸν ὄφιν, διετήρουν τοιοῦτον ζῶντα ἐντὸς κιβωτίου καὶ περιέλειχον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Εὐχαριστίας. Οἱ Ὀφῖται ἀναφαίνονται μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξέδωκε (530) κατ' αὐτῶν διάταγμα. † Η. Φ. Β.

ὀφίτης (ὁ), ἢ ***ὀφείτης***, ὁ καὶ ***σερπεντίνης*** (Serpentin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὡς ὀρυκτὸν ἀποτελεῖ ἔνυδρον πυριτικὸν μαγνήσιον, ὁ χημικὸς τύπος τοῦ ὁποίου εἶναι $H_4Mg_3Si_2O_9$. Ἀπαντᾷ συνήθως μὲν εἰς στιφρὰ συσσωματώματα, ἐνίοτε ὅμως καὶ εἰς φυλλώδη ἢ ἰνώδη, παρουσιάζει δὲ θραυσμὸν κογχώδη ἢ σκληθρώδη, σκληρότητα 3—4, εἰδικὸν βάρος 2,5—2,7 καὶ χρῶμα συνήθως πράσινον, ἀλλὰ καὶ κιτρινόφαιον ἕως ὑπόμαυρον· ὁ ὀφίτης περιλαμβάνει εἰδικώτερον δύο ὀρυκτολογικὰ εἴδη, τὸ *χρυσότιλον* (Chrysotil) καὶ τὸν *ἀντιγορίτην* (Antigorit). Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ τὸν ἰνώδη ὀφίτην, παρουσιάζει ὀπτικῶς ῥομβικὴν συμμετρίαν, παραλλαγαὶ δὲ αὐτοῦ εἶναι ὁ *εὐγενὴς ὀφίτης*, ὁ *κοινὸς* καὶ ὁ *ἰνώδης ὀφίτης* ἢ *ἀμίαντος*, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουν τὰ ὀρυκτὰ *βοβενίτης* (Bowenit), *βαλτιμορίτης* (Baltimorit) καὶ *βορχαουσερίτης* (Vorhauserit). Ὁ ἀντιγορίτης ἀφ' ἑτέρου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν φυλλώδη ὀφίτην, παρουσιάζει μονοκλινῆ συμμετρίαν, περιλαμβάνει δὲ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ὀρυκτὰ *μαρμόλιθον* (Marmolith) καὶ *θερμοφυλλίτην* (Thermophyllit). Ὁ ὀφείτης εἶναι δευτερογενὲς ὀρυκτόν, προερχόμενον ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ ὀλιβίνου καὶ τῶν ὀρυκτῶν τῆς ὁμάδος τῶν πυροξένων καὶ τῆς ἀμφιβόλου. Ἡ ἀλλοίωσις τῶν ὀρυκτῶν τούτων πρὸς ὀφίτην ὀνομάζεται *ὀφιτίωσις*. Ἀποτελεῖ οὐσιῶδες συστατικὸν τῶν ὁμωνύμων πετρωμάτων. Ὡς πέτρωμα, καλούμενον καὶ *ὀφιόλιθος*, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων, ἀπαντᾷ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στιφρὸν μὲ χρῶμα πράσινον ἕως μαυροπράσινον. Τὰ οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι ὁ ἀντιγορίτης καὶ τὸ χρυσότιλον, περιέχει ὅμως καὶ μαγνητίτην, χρωμίτην, πικοτίτην καὶ πλεόναστον ὡς ἐπουσιώδη συστατικά· ὁ ὀφίτης εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως τῶν γάββρων καὶ τῶν περιδοτιτῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἐμφανίζει πολλάκις καὶ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τοῦ ἀρχικοῦ πετρώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψεν, ἤτοι ὀλιβίνην, βρονζίτην, διαλλαγῆ, διοψίδιον καὶ κεροστίλβην. Εἶναι συνηθέστατον πέτρωμα ἁπαντῶν πολλαχοῦ, ἰδίως δὲ ἐντὸς τῶν μεσοζωϊκῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων, εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα παρουσιάζει καὶ οἰκονομικὴν σημασίαν, διότι ἐγκλείει κοιτάσματα χρωμίτου (Τσαγκλῆ, Ἀρδουάν, Δομοκὸς Θεσσαλίας) καὶ μαγνησίτου (κεντρικὴ Εὔβοια). Ὡς ἀμίαντος παρατηρεῖται εἰς τὰς ἐμφανίσεις τῆς Καισαριανῆς εἰς τὸν Ὑμηττόν. Γ. Β.

ὀφιτικὸς *ἱστὸς* (ophitische Struktur) *[Πετρογρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ὁ ἱστός, τὸν ὁποῖον ἐμφανίζουν τὰ διαβασικὰ πετρώματα. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἱστοῦ τούτου εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν τοῦ πετρώματος οἱ ἄστριοι, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ἰδιόμορφοι, συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλους, τὸν δὲ ἐνδιάμεσον χῶρον κατέχουν οἱ αὐγῖται, οἱ ὁποῖοι καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀλλοτριόμορφοι. Γ. Β.

Ὀφιώδης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης), νοτίως τοῦ *Ἀκαθάρτου κόλπου* (βλ. λ.).

—**Ὀφιώδης** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς (Μαρόκκου), νοτίως τῆς Γανναρίας ἄκρας (*Πτολεμ*. Δ. στ, 5). Κατὰ τὸν Müller εἶναι ὁ Galinas τῆς Σιέρρα Λεῶνε, πλὴν ἡ ταυτότης αὕτη εἶναι λίαν ἀμφισβητήσιμος. Σ. Ε. Λ.

—**Ὀφιώδης** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς «Λιβύης τῆς Ἐντὸς» (*Πτολεμ*. Δ, στ, 5), ἐκβάλλων νοτίως τῆς Γανναρίας ἄκρας (Cap Agula) καὶ βορείως τῆς πόλεως Βάγαζα (Assa). Εἶναι ὁ σύγχρονος Wadi Sidi Abou el Fedail (πλάτ. 29°43' Β., μῆκ. 9°58' Δυτ., χαρτ. ἀγγλ. 1229: Cape Ghiz to Carnet head). Σ. Ε. Λ.

Ὀφίων *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν ἀρχαιοτάτων Γιγάντων, σύζυγος τῆς Ὠκεανίδος Εὐρυνόμης, βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ πρὸ τοῦ Κρόνου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐκδιωχθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὸν Τάρταρον ἢ τὸν Ὠκεανόν. —2) Ὁ ἰσχυρότερος κατὰ τὴν δύναμιν πάντων τῶν Γιγάντων, τὸν ὁποῖον κατεπλάκωσεν ὁ Ζεύς, ἐκσφενδονίσας κατ' αὐτοῦ τὸ ἀκρωτήριον Ὀφιόνιον. —3) Πατὴρ τοῦ Κενταύρου Ἀμύκου, ὅστις καὶ *Ὀφιονείδης* ἐκαλεῖτο. Α. Θ. Σ.

Ὀφλᾶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν λόφων, ἐφ' ὧν ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἱερουσαλήμ. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὑπὸ διαφόρους τύπους, *Ὀφλᾶς*, *Ὀπέλ*, *Χὰ-Ὀφέλ*, *Ὄπλα*, *Ὠφάλ*, *Ὀφοάλ*, *Ὀφὲλ* καὶ *Φλᾶ*. Σημαίνει ὕψωμα, ὄγκον, προεξοχήν. Κεῖται εἰς τὸ Λ. μέρος τῆς πόλεως καὶ ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς ἀνατολικὴ προέκτασις τοῦ ὄρους Σιών. Ὁ Ἰώσηπος ὁρίζει τὸν Ὀφλᾶν πρὸς Λ. μεταξὺ τοῦ Σιλωὰμ καὶ τοῦ Ἱεροῦ. Ἐπὶ τοῦ Ὀφλᾶ διέμενον οἱ Ναθινεὶμ διὰ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ναοῦ. Ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν διεπιστώθη ὅτι ἐνταῦθα ὑφίστατο ἡ πρωταρχικὴ πόλις τῶν Ἰεβουσαίων, ἣν ἐκυρίευσεν ὁ Δαυΐδ, καὶ κατὰ συνέπειαν αὕτη εἶναι ἡ ἀρχικὴ Σιών, ἥτις βραδύτερον μετηνέχθη ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ λόφου τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐν τῷ Ὀφλᾷ ἐτάφησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων μετὰ πολλῶν θησαυρῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀρχαιολόγοι προβαίνουσιν ἑκάστοτε εἰς δαπανηρὰς ἀνασκαφὰς πρὸς ἀνεύρεσιν τούτων. Σήμερον τὸ πλεῖστον τοῦ λόφου μένει ἀκατοίκητον, ἐκτὸς ὀλιγίστων οἰκιῶν. † Ι. Τ.

ὄφλημα (τό)· ἀρχ., τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον καταδικάζεταί τις νὰ πληρώσῃ.

Ὄφλιμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΒ, 556) πρὸς δυσμὰς τῆς χώρας Φαναροίας, ἐν τῷ σημερινῷ σαντζακίῳ Ἀμασείας τοῦ νομοῦ Σεβαστείας. Α. Θ. Σ.

Ὄφλωνες (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 5, 10) μετὰ τῶν Ταναϊτῶν, «παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ». Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Πιθανὸν νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ Πλινίου (VI, 7, 2) ἀναφερομένους *Ὀφαρίτας*, κατοικοῦντας πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου τὴν μεταξὺ Μαιώτιδος λίμνης καὶ Κεραυνίων ὀρέων χώραν, διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ὀφάρου (Fars) ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

Ὄφμαν (Hoffman)· βλ. λ. *Χόφμαν*.

Ὄφμαν, *Χαρίλαος*. Υἱὸς Γερμανοῦ φιλέλληνος ἐκ τῶν κατελθόντων μετὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1842 καὶ καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸν στρατὸν προήχθη ταχέως εἰς ἀξιωματικόν. Τῷ 1866, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως, ἀνθυπασπιστὴς ὤν, κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὸν τότε ταγματάρχην Ἰωάννην Ζυμβρακάκην καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐν ταῖς δυτικαῖς ἐπαρχίαις τῆς νήσου πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐπανελθὼν εἶτα εἰς τὰς τάξεις του προήχθη εἰς ἀνωτέρους βαθμοὺς καὶ συμμετέσχεν ὡς διοικητὴς τάγματος εἰς τὰς συνοριακὰς συμπλοκὰς τοῦ 1886 καὶ εἶτα, ὡς συνταγματάρχης, εἰς τὸν πόλεμον 1897. Ἀπεστρατεύθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου τῷ 1898 καὶ μετά τινα ἔτη ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Ν. ΚΛ.

Ὄφνετ (Ofnet) *[Γεωγρ.—Ἀνθρωπολ.]*. Περιοχή, παρὰ τὴν Νόρντλιγκεν τῆς Βαυαρίας, γνωστὴ ἔκ τινος σπηλαίου σημαντικῆς προϊστορικῆς ἀξίας. Ἐν τῷ σπηλαίῳ Ὄφνετ, ἐξερευνηθέντι ὑπὸ τοῦ Schmidt, ἀνεκαλύφθησαν, πλὴν πολλῶν λιθικῶν ἐργαλείων παλαιότερον (1912), ἐντὸς δύο λάκκων ἀβαθῶν καὶ ἐντὸς στρώματος μεσολιθικοῦ, Ἀζιλιαίας ἢ Ταρντενουασίου δηλαδὴ ἐποχῆς, ὑπερκειμένου μάλιστα ἑτέρου παλαιολιθικοῦ τοιούτου (Μαγδαληναίου), δύο σωροὶ κρανίων ἀνθρωπίνων, ἄνευ ἄλλου τινὸς τμήματος σκελετῶν (πλὴν αὐχενικῶν τινων σπονδύλων), καταστραφέντων διὰ πυρᾶς (κεκαυμένα ἴχνη).

Τὰ *κρανία Ὄφνετ*, ἅτινα δεικνύουν ταφήν, ἔκειντο μέ τινα κανονικότητα τοποθετήσεως, μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς δυσμάς, καὶ περιεβάλλοντο ὑπὸ ἐρυθρᾶς ὤχρας. Ὁ μείζων λάκκος περιεῖχεν 27 καὶ ὁ μικρότερος 6, ἐκ τούτων δὲ διετηρήθησαν ἢ ἀνασυνετάχθησαν 20. Ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ 4 ἦσαν ἀνδρικά, 9 γυναικεῖα καὶ 20 παιδικά, ἀγνώστου φύλου. Τὰ γυναικεῖα καὶ παιδικὰ ἦσαν ἐστολισμένα μὲ ὀδόντας ἐλάφου καὶ κογχύλια διάτρητα. Γενικῶς, τὰ κρανία Ὄφνετ ἀνήκουν εἰς τὸν νεώτερον τύπον τοῦ ἀνθρώπου, τὸν νέον (παλαιοντολογικὸν ἢ σύγχρονον), τὸν Homo sapiens (ἔμφρονα). Ἡ σημασία ὅμως τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης εἶναι μεγάλη, διότι διὰ πρώτην φορὰν συναντῶμεν τὴν βραχυκεφαλίαν (μέχρις 86.7 κρ. δείκτης), εἰς ὁμάδα κρανίων μεγάλην, δεδομένου ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τούτων γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῶν παλαιοντολογικῶν κρανίων εἶναι ἡ δολιχοκεφαλία. Τὰ κρανία Ὄφνετ ἐπεχείρησάν τινες νὰ ταξιθετήσωσιν εἰς διαφόρους ὁμάδας τῶν συγχρόνων Εὐρωπαίων καὶ δὴ τὰ βραχυκέφαλα, ὡς πρόδρομα τῶν παλαιοτέρων βραχυκεφάλων φυλῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, αἵτινες ἐσχημάτισαν τὴν *Ἀλπίνην* φυλήν. Ἐμφανιζόμενα εἴτε ὡς ἀκραῖα ἴχνη μογγολικῆς ἐπεκτάσεως ἐξ Ἀσίας, ἀλλοιωθέντα βαθμηδόν, πλὴν τῶν Λαππόνων, εἴτε ὡς αὐτόχθονα ἐξ ἀγνώστων αἰτίων διαπλασθέντα, τὰ δολιχοκέφαλα, διάφορα τῶν παλαιολιθικῶν τύπων ἐν πολλοῖς, συνδέονται ὑπό τινων πρὸς τὰς μεγάλας δολιχοκεφάλους ὁμάδας τῆς συγχρόνου φυλετικῆς διακρίσεως, π. χ. τὴν Μεσογειακὴν φυλήν. Πάντως καὶ τὰ κρανία ταῦτα, μετά τινων ἄλλων (βραχυκεφάλων): Φουρφόοζ, Γκρενέλλ, Μὰς-Νταζίλ, Κλισὺ κλπ., περιλαμβανόμενα ὁμοῦ εἰς κοινὴν ὁμάδα, *φυλὴν Φουρφόοζ* καλουμένην καὶ τοποθετουμένην κατὰ τὸ πέρας τοῦ παλαιολιθικοῦ ἢ τὴν μεταβατικὴν περίοδον, παριστοῦν, ὅπως καὶ ὁ ἕτερος τύπος τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ παλαιολιθικοῦ *Κρὸ-Μανιόν*, τὰς προδρόμους φυλὰς πολλῶν τῶν μεταγενεστέρων νεολιθικῶν τοιούτων καὶ ἑπομένως καὶ τῶν συγχρόνων. Ὡς γνωστόν, ἡ σύνδεσις καὶ ἡ γενεαλογικὴ κατάταξις τῶν διαφόρων ἀποκαλυπτομένων, εὐαρίθμων ἄλλως τε, ὁμάδων σκελετῶν ἢ ἔτι μᾶλλον τῶν μονήρων σκελετῶν ἢ κρανίων, τῶν παλαιολιθικῶν καὶ νεολιθικῶν χρόνων, ἀποτελεῖ ἓν τῶν δυσχερεστέρων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐρεύνης. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

ὄφονος (ὁ) (Ophonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, κατὰ τὸ πλεῖστον νυκτοβίων, ὧν αἱ προνύμφαι ζοῦν ἐν τῷ ἐδάφει. Τὸ εἶδος *ὄφονος ὁ τριχωτὸς* (Ophonus pubescens) καταστρέφει ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ν. Εὐρώπῃ τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει σπόρους σιτηρῶν, δασικῶν φυτῶν, λαχανικῶν μὲ μεγάλας ζημίας. Ἐνίοτε εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας καὶ προσβάλλει τὸ ἄλευρον κτλ. Ε. Τ. Ε.

Ὀφρὰ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ὄνομα δύο ἐν Παλαιστίνῃ πόλεων, καλουμένων ὡσαύτως *Ἐφραθὰ* (βλ. λ.), *Ἐφρὰ* καὶ *Ἰοφερά*.

ὀφρυάζω· ἀρχ., νεύω διὰ τῶν ὀφρύων· || συσπῶ ἢ ἀνασπῶ τὰς ὀφρῦς, φαίνομαι ὑπερήφανος, ὑπερόπτης.

Ὀφρύν(ε)ιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Τρῳάδι, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου ΒΑ. τοῦ Ροιτείου (νῦν Παλαιόκαστρο). Σῴζονται αὐτῆς ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα τῶν ἐτῶν 350—300 π. Χ., φέροντα ἔμπροσθεν κεφαλὴν τοῦ Ἕκτορος μετὰ κράνους λοφοφόρου κατ' ἐνώπιον, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΟΦΡΥΝΕΩΝ. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ κωμόπολις *Ἐρένκιοϊ*, ἐν τῷ σαντζακίῳ τῆς Βίγας. Α. Θ. Σ.

—**Ὀφρύνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζουσα προβολὴ τῆς Τρῳαδικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου,

Digitized by Google

μεταξὺ Δαρδάνου καὶ Ροιτείου προέχουσα (*Στράβ.* ΙΓ, 595). Ἡ ταυτότης τοῦ Ὀφρυνίου εἰκάζεται πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Ἄσπρα χώματα* τοῦ χωρίου Ἐρένκιοϊ, παρὰ τὸ Κεφὲζ μπουρνοῦ (πλάτ. 40°6'½ Β., μήκ. 26°23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles). Σ. Ε. Λ.

ὄφρυον (τὸ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Κεφαλομετρικὸν σημεῖον νοητόν, ὀλίγον ὑπεράνω συνήθως τοῦ κλασσικοῦ μεσοφρύου, κείμενον κατὰ τὴν διασταύρωσιν γραμμῆς ἑνούσης τὰ ἀνώτατα σημεῖα τῶν δύο ὀφρύων μετὰ τῆς γραμμῆς τοῦ μέσου ὀβελιαίου ἐπιπέδου τῆς κεφαλῆς. Πολλάκις συμπίπτει τὸ σημεῖον τοῦτο μετὰ τοῦ μεσοφρύου. Ἐπὶ τοῦ κρανίου (ἄνευ μαλακῶν μορίων), τὸ ὄφρυον εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς συνδεούσης τὰ δύο μετωποκροτάφια, ἤτοι τῆς ἐλαχίστης μετωπικῆς διαμέτρου, ἥτις εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ὑπερόφρυον γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ζῶντος. Ἀπὸ τοῦ ὀφρύου λαμβάνονται διάφορα μήκη τῆς κρανιακῆς κάψης (ἀντὶ τοῦ μεσοφρύου) πρὸς τὸ ὀπισθοκράνιον, ἢ τὸ ἴνιον, ἢ τὸ λάβδα. Ἐπίσης, ἡ διὰ τοῦ ὀφρύου γραμμὴ (ἡ ὑπερόφρυος τῶν Γάλλων) ἐλαμβάνετο πρότερον ὡς χωριστικὴ γραμμὴ κάψης καὶ προσώπου. Σήμερον χρησιμοποιεῖται τὸ ὑπερινίον πρὸς τοῦτο. Γενικῶς τὸ ὄφρυον ἔχει δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῇ κρανιομετρίᾳ. Ι. Γ. Κ.

ὀφρύς, —ύος (ἡ), καὶ **ὀφρῦς**· τὸ ὑπὲρ τοὺς ὀφθαλμοὺς τριχωτὸν δέρμα, κοιν. *φρύδι*: συσπῶ, ἢ ἀνασπῶ τὰς ὀφρῦς» καὶ «ἐπαίρω τὰς ὀφρῦς» ὑπερηφανεύομαι, **ἀλαζονεύομαι**, «ἔχει τὴν ὀφρῦν ἐπηρμένην» **εἶναι ὑπερήφανος** ‖ μεταφ., τὸ κράσπεδον οἱουδήποτε ὑψώματος ‖ ἡ ὄχθη ἢ τὸ χεῖλος ποταμοῦ, τάφρου κ. τ. τ.

—*[Ἀνατομ.]* Αἱ **ὀφρύες** εἶναι δύο τριχωτὰ μυοδερμικὰ ὀγκώματα, τοξοειδῆ, κείμενα ὑπεράνω τῶν ἄνω βλεφάρων κατὰ μῆκος τοῦ ὑπερκογχίου χείλους τοῦ μετωπιαίου ὀστοῦ, χωριζόμενα δ' ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ μεσοφρύου. Ἑκατέρα ὀφρὺς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐπιπολῆς πρὸς τὸ βάθος: 1) Ἐκ τοῦ τριχωτοῦ δέρματος, πυκνοῦ ὄντος ἐνταῦθα, ἐξ οὗ ἐκφύονται αἱ τῶν ὀφρύων τρίχες, αἵτινες διευθύνονται πρὸς τὰ κάτω. 2) Ἐκ δύο μυϊκῶν στιβάδων, ἀποτελουμένων ἐκ δεσμίδων τοῦ μετωπιαίου, τοῦ σφιγκτῆρος τῶν βλεφάρων καὶ τοῦ ἐπισκηνίου μυός. 3) Ἐκ χαλαροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, δι' οὗ ἐπολισθαίνει ἡ ὀφρὺς ἐπὶ τοῦ περιοστέου. Τετραπλῆν ἔχουσιν αἱ ὀφρύες ἐνέργειαν: α') προασπίζουσιν ἐν μέρει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς βλαβερῶν ἐπιδράσεων· β') ἀπορροφοῦσι μέρος τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, μάλιστα τῶν ἄνωθεν ἐρχομένων καὶ συντελοῦσιν οὕτως εἰς τὴν εὐαρεστον ὅρασιν ἐν ἀπλέτῳ φωτί· γ') κωλύουσι τὴν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν κάθοδον τοῦ ἱδρῶτος τοῦ μετώπου· καὶ δ') συντελοῦσι πως εἰς τὴν τῆς φυσιογνωμίας ἔκφρασιν κατὰ τὴν ποικίλλουσαν θέσιν αὐτῶν (ἀνάσπασιν, σύσπασιν κλπ.). Ι. Π.

—*[Μιμ.]* Αἱ *ὀφρύες* τίθενται εἰς κίνησιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν μετωπικῶν μυῶν, ὁπότε προκαλοῦνται ἐπὶ τοῦ μετώπου ρυτίδες ὁριζόντιαι, καὶ τῶν ὀφρυακῶν, ὁπότε γίνονται ρυτίδες κάθετοι εἰς τὴν μεσοφρυακὴν χώραν. Αἱ κινήσεις αὗται εἶναι τόσον στενῶς συνδεδεμέναι μὲ τὰ προκαλοῦντα αἰσθήματα, ὥστε, ὅταν τὸ ἄτομον διατελῇ ὑπὸ τὸ κράτος δύο ἀντιθέτων αἰσθημάτων, ἐμφανίζονται συγχρόνως ρυτίδες κάθετοι καὶ ὁριζόντιαι. Ἡ διπλῆ διὰ τῶν ἀντιθέτων ρυτίδων ἐκδήλωσις ὑφίσταται ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερισχύει τὸ ἓν ἐκ τῶν αἰσθημάτων, ἅμα ὅμως ἐπικρατήσῃ, τότε αἱ σχετικαὶ ρυτίδες ἐξωτερικεύονται ἰσχυρότερον, ἐξαφανίζονται δὲ τελείως αἱ ρυτίδες τοῦ ἄλλου αἰσθήματος. Π. Α. Κ.

—*[Δερματολ.]* Καλεῖται *ὀφρὺς* τοξοειδὴς μυοδερματικὴ προεξοχὴ τοῦ ὑπερκογχίου χείλους τοῦ μετώπου, ἄνωθεν ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ ὁποία καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν πυκνῶν κλινουσῶν ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ ἔσω ἄκρα αὐτῆς καλεῖται *κεφαλή*, ἡ ἔξω *οὐρά*. Ἡ φυσιολογικὴ αὐτῆς χρησιμότης εἶναι νὰ προφυλάσσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος.

—*[Τοπογρ.]* Καλεῖται *ὀφρὺς* ἡ χαρακτηριστικὴ γραμμὴ ἑνὸς ὑψώματος ἡ διαχωρίζουσα τὴν ἀνωτέραν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ (πλάκα) ἀπὸ τὴν μέσην τοιαύτην (κορμόν). Ἡ ὀφρὺς εἶναι καλῶς χαρακτηρισμένη, ὅταν ὑπάρχῃ ἐπαισθητὴ διαφορὰ κλίσεως μεταξὺ τῆς πλακὸς καὶ τοῦ κορμοῦ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην βλέπει τις ἐκ τῆς ὀφρύος ταυτοχρόνως τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος καὶ τὰς

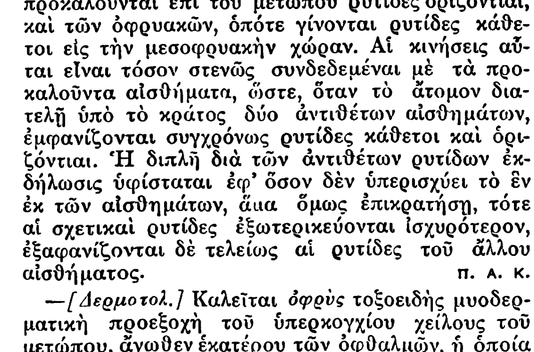

Ὀφρῦς.

πλευρὰς αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ κλίσις τῶν ἀνωτέρω ἐπιφανειῶν εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὀρθία μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος, ἐκλείπει ἡ ὀφρύς.

—*[Στρατιωτ.]* Καλεῖται *στρατιωτικὴ ὀφρὺς* ὑψώματος ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν σημείων ἐκείνων τῶν κλιτύων, ἀφ' ὧν ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν θέαν τοῦ παρατηρητοῦ ὅλον τὸ πρόσθεν ἔδαφος μέχρι τῶν ὑπωρειῶν. Εἰς ὑψώματα ἔχοντα ὁμοιόμορφον

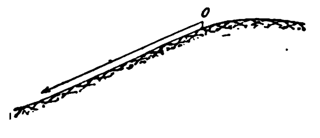

μέχρι τῆς κορυφῆς κλίσιν ἡ στρατιωτικὴ ὀφρὺς εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ἡ στρατιωτικὴ ὀφρὺς (Ο) λόγῳ τῆς καλῆς θέας, ἣν παρέχει, παρουσιάζει ἔμπροσθεν συνεχὲς πεδίον βολῆς διὰ τὴν θεριστικὴν βολὴν τῶν ὅπλων. Ἕνεκα τούτου ἐπ' αὐτῆς ἐγκαθίστανται τὰ διάφορα ὄργανα πυρός, ἰδιαιτέρως δὲ τὰ αὐτόματα ὅπλα, τὰ ὁποῖα οὕτω δύνανται νὰ ἀναπτύξωσιν ὅλην αὐτῶν τὴν ἀποτελεσματικότητα. Εἶναι ὅθεν πλεονεκτικὴ ἡ στρατιωτικὴ ὀφρὺς πρὸς ἐγκατάστασιν ἐπ' αὐτῆς τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων. Εἰδικῶς ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ καὶ δὴ ἐν τῇ ὀνοματολογίᾳ τῶν στοιχείων τοῦ χαρακώματος τῆς προπολεμικῆς παραδεκτῆς κατατομῆς, *ὀφρὺς ἐσωτερική*, ἢ *ὀφρὺς τοῦ πυρός*, ἢ *ὑπερασπίστρια* (Α) ἐλέγετο ἡ τομὴ τῆς ἐσωτερικῆς κλιτύος ΑΔ μετὰ τοῦ προσκλινοῦς ΑΒ, ὀφρὺς ἐξωτερικὴ (Β) ἐλέγετο ἡ τομὴ τοῦ προσκλινοῦς μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς κλιτύος ΒΕ καὶ ὀφρὺς τοῦ προχώματος (Γ) ἐλέγετο τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ πρὸ τῆς τάφρου προχώματος ΓΖ. Σήμερον ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ ἔχει μεταβληθῆ ἡ κατατομὴ τῶν χαρακωμάτων ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον. Ἡ τάφρος μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῆς προχώματος ἔχουσι καταργηθῆ ὡς ἐπίσης καὶ τὸ πλεῖστον τῶν εὐθειῶν γραμμῶν, καθ' ἃς ἐγένοντο αἱ διάφοροι ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι. Τὸ προσκλινὲς μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς κλιτύος ἀποτελοῦσιν ἑνιαίαν κλίσιν τοῦ προπετάσματος, οὕτινος τὸ ἀνώτερον σημεῖον, ἐξέχον 30—40 ἑκ. ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται τὰ ὅπλα κατὰ τὴν βολήν, ἀποτελεῖ τὴν ὀφρὺν τοῦ πυρὸς ἢ ὑπερασπίστριαν. Ζ. Ν.

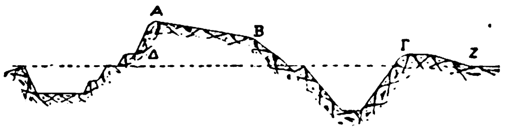

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὀφρὺς* (κοιν. *φρύδι* ἢ *καθούρι* καὶ *σκαθούρι*) νέφος βαθυτεφρόχρουν σχήματος ὡς τὸ ὄνομά του, ἐμφανιζόμενον ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ἐν καιρῷ προμηνύοντι λαίλαπα (μπόραν). Ἡ διάβασις του συνοδεύεται ὑπὸ προσκαίρου αὐξήσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀνέμου καὶ ὑπὸ ὑετοῦ ἢ καὶ ὄμβρου. Σ. Ε. Λ.

—*[Ὠκεαν.]* Καλεῖται *ὀφρὺς* ἡ γραμμὴ καθ' ἣν περατοῦται πρὸς τὰ ἄνω ἡ χαίτη ἑκάστου κύματος καὶ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος· κατ' ἐπιστημονικώτερον ὁρισμόν, ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν μεγίστων τῶν τροχοειδῶν καμπύλων τῶν ἀποτελουσῶν τὰς καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ διατομάς. Σ.Ε.Λ.

ὀφρὺς (ἡ) (Ophrys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ποώδη φυτὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα, ἀπαντῶντα καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι ἡ *ὀφρὺς ἡ μέλισσα* (Ophrys apifera), κοινῶς καλουμένη *σερνικοβότανο*, ἡ *ὀφρὺς ὁ οἶστρος* (Ophrys oestrifera), κοινῶς *πουλάκι τῆς Λαμπρῆς* ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ *ὀφρὺς ἡ τενθρηδὼν* (Ophrys tenthredinifera), κοινῶς *κόρη* καὶ *μέλισσα* ἐν Κύπρῳ καλουμένη. Δ. Ν. Π.

Ὀφρὺς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἀναπεπταμένος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κάσου (πλάτ. 35°25' Β., μήκ. 26° 57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Skarpanto) ἀμέσως πρὸς Α. τῶν ἀκρωτηρίων Ἀϊ-Γεώργης, βορείας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Παρ' αὐτὸν ἡ κωμόπολις *Κάσος* καὶ τὰ χωρία *Ἁγία Μαρίνα*, *Ἀρβανιτοχώρι*, *Κάστρο* καὶ *Παναγία Θεοτόκος*. Σ. Ε. Λ.

ὄφσετ (τό), ἢ **ὄφφσετ** (offset)· τυπογραφικὸν πιεστήριον ἰδίου τύπου (βλ. λ. *τυπογραφία*).

Ὄρτσε Πόλιε (Ovče-Polje) *[Γεωγρ.]*. Ὑψίπεδον τῆς Νοτιοσλαυΐας νοτίως τῆς γραμμῆς Σκοπίων—Ἐγρὶ Παλάνκας, μεταξὺ τῶν παραποτάμων τοῦ Βαρδάρη Πτσίνια ἀπὸ ΒΔ. καὶ Μπρεγκαλνίτσα ἀπὸ ΝΑ. Ἔχει μέσον ὕψος 800 μ., μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 40—50 χλμ. καὶ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. 25—30. Σύγκειται ἐξ εὐρειῶν χαραδρῶν καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Π. Ν. Π.

Ὄφφενμπαχ (Offenbach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Ἔσσῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μάιν. Κάτ. 79.362. Σχεδὸν συνέχεται μετὰ τῆς Φραγκφούρτης. Εἶναι ποτάμιος λιμὴν σημαντικῆς ἐμπορικῆς κινήσεως. Ἔχει πάρκον, μουσεῖον ἐθνολογικὸν καὶ ἕτερον διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν δερμάτων, λιθιοῦχον πηγήν, βιβλιοθήκην καὶ ἀνωτέρας ἐμπορικὰς καὶ τεχνικὰς σχολάς. Εἶναι τὸ κυριώτατον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς Ἔσσης καὶ παράγει ἰδίως δερμάτινα καὶ μετάλλινα εἴδη, μηχανάς, ὀχήματα, σάπωνα, ἀρώματα, χημικὰ προϊόντα κ. λ. π. Θ. Κ.

Ὄφφενμπαχ (Offenbach), *Ἰάκωβος*. Γερμανὸς συνθέτης τοῦ ἐλαφροῦ θεάτρου (1819—1880). Υἱὸς τοῦ Ἰσραηλίτου κάντωρος τῆς ἐν Κολωνίᾳ συναγωγῆς *Ἰούδα Ὄφφενμπαχ*, ἐσπούδασεν ἐν τῷ ᾠδείῳ τῶν Παρισίων βιολοντσέλλον. Ἡ φήμη του ἤρχισεν ἐξαπλουμένη ἀφ' ἧς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπὸ τοῦ 1849 ἦτο διευθυντὴς ὀρχήστρας, τὴν πρώτην μονόπρακτον ὀπερέτταν του «Chanson de Fortunio». Τῷ 1855 ὁ Ὄφφενμπαχ ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου «Bouffes parisiens», ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου εἶδον τὸ φῶς τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἔργων του. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν τὸ μονόπρακτον κωμικὸν μελόδραμα «Πεπίτο» («Pepito 1853), αἱ ὀπερέτται: «66» (1856), «Λευκὴ νὺξ» (La Nuit blanche 1855), «Μπατα-κλὰν» (1855), «Μικρὰ θαύματα» (Petits prodiges, 1857), «Μπρουσκῖνο» (1857), «Ὁ Ὀρφεὺς εἰς τὸν Ἅδην» (Orphée aux Enfers»). Ἡ τελευταία, ἀναβιβασθεῖσα τῷ 1858, ἐσημείωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐθεωρήθη σταθμὸς ἐν τῷ ἐλαφρῷ μουσικῷ θεάτρῳ. Μοναδικὴν ἐπίσης ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἡ ὀπερέττα «Ὡραία Ἑλένη» (1864), παρῳδία ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Αἰνειάδος, ἥτις ἀρχικῶς ἐσκανδάλισε τοὺς ἀρχαιολάτρας. Ἐκ τῆς ἀπειραρίθμου τέλος σειρᾶς τῶν ἐλαφρῶν ἔργων τοῦ Ὄφφενμπαχ διακρίνονται αἱ ὀπερέτται: «Κυανοπώγων» (1866), «Ἡ Παρισινὴ ζωή» (1866), «Ἡ Μεγάλη Δούκισσα τοῦ Γέρολστάϊν» (1867), «Μαντὰμ Φαβάρ» (1879). Ὁ Ὄφφενμπαχ ἀπεκλήθη ὁ βασιλεὺς τῆς ὀπερέττας, μολονότι τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο εἶχε διανοίξει ἤδη ὁ Ἑρβέ. Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἔργων του ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν εὔκολον μελῳδίαν του καὶ τὰς συχνὰς πνευματώδεις μουσικὰς σκηνάς· πάντως ἡ μουσική του παραμένει ὡς ἐκδήλωσις τέχνης ἀρκετὰ ἐπιπολαίας, ἐνίοτε δὲ καὶ χονδροειδοῦς. Ὁ Ὄφφενμπαχ περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὰς δυνάμεις του εἰς τὸ σοβαρώτερον εἶδος τοῦ κωμικοῦ - μελοδράματος. Ἡ πρώτη ἀπόπειρα διὰ τοῦ «Μπαρκούφ» (1860) ἀπέτυχε, ὅταν δὲ τέλος ἐπαίζοντο τὰ «Παραμύθια τοῦ Ὄφφμαν» (1881), τὸ μόνον ἄξιον λόγου κωμικὸν μελόδραμα τοῦ Ὄφφενμπαχ, οὗτος δὲν ἔζη πλέον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνθέτου ἐπαίχθη ἡ ὀπερέττα «Madame Moucheron» (1881) καὶ τὸ μελόδραμα «Myriame et Daphne» (1907).

Ἰάκωβος Ὄφφενμπαχ.

Ὁ Ὄφφενμπαχ, ἂν καὶ Γερμανο-εβραῖος, ὀφείλει νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν Γάλλων συνθετῶν. Τόσον ἡ γενικὴ του μόρφωσις, ὅσον καὶ τὸ πνεῦμα ὑφ' ὃ ἔγραψε, εἶναι καθαρῶς γαλλικά, τὴν γαλλικὴν δὲ σκηνὴν ἐπροίκισε μὲ σειρὰν ἔργων, τὰ ὁποῖα, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀξιώσεις σοβαρᾶς τέχνης, ἐκυριάρχησαν τοῦ ἐλαφροῦ θεάτρου καθ' ὅλον τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ σήμερον ἀκόμη ἀκούονται εὐχαρίστως. Γ. Σ.

Ὄφφενμπουργκ (Offenburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βάδῃ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κίντζιγκ, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ. Κάτ. 16.613. Ἔχει μουσεῖον, ἐργαστήριον σιδηροδρομικῶν ἐπισκευῶν, καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων, εἰδῶν ἐκ σμάλτου, μηχανῶν, ψηκτρῶν, τσιμέντων. Διεξάγει ἐμπόριον οἴνου καὶ ζῴων. Θ. Κ.

ὀφφερτόριον (τὸ) (λατ. offertorium). Ὁ εὐχαριστήριος ὕμνος, ὁ ᾀδόμενος ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς παρουσιάζει τὰ τίμια δῶρα. Ἡ λειτουργία ἑκάστης ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἐκτὸς τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἔχει ἰδίους στίχους ὀφφερτορίου μετὰ γρηγοριανῆς μελῳδίας. Οὐχὶ σπανίως ὅμως εἰς τὸ γρηγοριανὸν μέλος ἐπισυνάπτεται καὶ πολυφωνικὸν μοτέττο. Πλήρη σειρὰν πενταφώνων ὀφφερτορίων ἔγραψεν ὁ Παλεστρίνα (1593). Γ. Σ.

ὀφφικιάλιος (ὁ), ἢ **ὀφφικιάλης**, ἢ **ὀφφικιοῦχος**. Ἐκαλεῖτο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ δι' *ὀφφικίου* (βλ. λ.) τετιμημένος ἄρχων.

ὀφφίκιον (τό). Οὕτως ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὰ ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα ἔφερον οἱ διάφοροι ἐκκλησιαστικοί, αὐλικοί, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἄρχοντες τῆς αὐτοκρατορίας, οἵτινες ἐκαλοῦντο *ὀφφικιάλιοι* ἢ *ὀφφικιοῦχοι* ἢ *ἀξιωματικοί*. Ἐκ τῶν ὀφφικίων τούτων ἄλλα μὲν ἦσαν ἁπλοῖ

Digitized by Google

τιμητικοὶ τίτλοι, ἄλλα δὲ ἐδήλουν τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν ἐξετέλουν οἱ φέροντες αὐτὰ ἄρχοντες, διὰ τοῦτο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔφερον δύο ὀφφίκια, π. χ. μάγιστρος καὶ στρατηγός, πατρίκιος καὶ στρατηγός, πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγός, πατρίκιος καὶ λογοθέτης κλ. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας πολλὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ὀφφικίων κατηργήθησαν ἢ ἐλησμονήθησαν ἐντελῶς ἢ παρέμειναν ὡς ἁπλοῖ τίτλοι ἄνευ τινὸς ὑπηρεσίας, ἀντιθέτως δὲ ἐδημιουργήθησαν νέα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχον εἰς τοὺς προγενεστέρους χρόνους. Ἐν τῇ «Βασιλείῳ Τάξει» τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Ι' αἰὼν) καὶ ἐν τῇ «Περὶ ὀφφικιαλίων» πραγματείᾳ τοῦ κουροπαλάτου Κωδηνοῦ (ΙΔ' αἰὼν) ἐκτίθεται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἡ ἱεραρχία τῶν διαφόρων ὀφφικίων, καθὼς καὶ ἡ ὑπηρεσία ἣν ἐξετέλουν καὶ ἡ στολὴ ἣν ἔφερον οἱ δι' αὐτῶν τετιμημένοι ἄρχοντες, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ τελεταὶ τῆς ἀναγορεύσεως αὐτῶν. Τὴν τάξιν τῶν βυζαντινῶν ὀφφικίων ἐμιμήθησαν ἐν πολλοῖς καὶ τὰ γειτονικὰ κράτη, ὧν αἱ αὐλαὶ ἐρρυθμίζοντο κατὰ μίμησιν τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰ συνοικέσια τῶν ἡγεμόνων των μὲ κόρας τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες συνοδεύοντο εἰς τὰς νέας πατρίδας των ὑπὸ πολυαρίθμου ἀκολουθίας, οὐ μόνον αὐλικῶν θεραπόντων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων λογίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, κληρικῶν καὶ πολιτικῶν. Ν. ΚΛς

Ὀφφικίων ***μέγαρον*** (Palazzo degli Uffici)· βλ. λ. *Οὐφφίτσι μέγαρον*.

Ὄφφμαν (Hoffman)· βλ. λ. *Χόφφμαν*.

ὀχ· πρόθ. Ἰδιωματ. καὶ παρὰ Σολωμ., ἀπό: «ποῦθε ἔρχεσαι;—ὀχ τὰ Γιάννενα», «ὀχ τὸ στόμα σου τί 'θελε βγεῖ;», «καὶ μοῦ βγῆκε ὀχ τὸ νοῦ μου» (*Σολωμ.* σελ. 164 καὶ 165), ἐκ τῆς προθέσεως *ἐκ*.

Ὀχαϊντίρ. Παλαιὸν ἀνάκτορον, περσικοῦ ρυθμοῦ, παρὰ τὰ Κέρβελα τοῦ Ἰράκ, κτισθὲν πιθανῶς κατὰ τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα καὶ χρησιμεῦον ὡς πύργος τῆς ἐρήμου. Χ. Δ.

Ὀχάϊο (Ohio) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὁριζομένη πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς Μίτσιγκαν καὶ τῆς λίμνης Ἤρη, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Πεννσυλβανίας καὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀχάϊο, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὀχάϊο καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς Ἰνδιάνας. Ἔχει ἔκτασιν 65.100 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 6.646.697 κατ. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λοφώδης μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν τοῦ ὄρους *Χόγκς Χὶλλ* (1550 ποδ.). Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Μπλάκ*, ὁ *Βερμίλιον*, ὁ *Μώμη* καὶ ὁ *Σαντάσκυ*, ὁ *Μέγας* καὶ *Μικρὸς Μαϊάμι*, καὶ ὁ *Ὀχάϊο*. Ἡ Ὀχάϊο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πολιτεία ἐν τῇ βορειοδυτικῇ χώρᾳ, περιελάμβανε δέ ποτε τὰς νῦν πολιτείας τῆς Ἰνδιάνας, Ἰλλινόϊς, Μίτσιγκαν καὶ Οὐΐσκόνσιν. Ἐξηρευνήθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἰδίως δὲ Γάλλων, οἵτινες καὶ πρῶτοι ἔλαβον κατοχὴν τῆς χώρας. Τῷ 1730 Ἄγγλοι ἔμποροι ἐκ Πεννσυλβανίας ἤρχισαν ἐπεκτεινόμενοι εἰς Ὀχάϊο, τῷ δὲ 1750 οἱ Γάλλοι ἐξεδίωξαν τοὺς Ἄγγλους καὶ κατέλαβον τὸ φρούριον, ὅπερ εἶχεν ἀνεγείρει ἡ ἑταιρεία Ὀχάϊο. Ἠκολούθησεν ὁ Ἑπταετὴς πόλεμος, μεθ' ὃν ἡ Ἀγγλία ἐγένετο κυρία ὅλης τῆς βορειοδυτικῆς χώρας, καὶ εἶτα ἡ συνωμοσία τοῦ Ποντιάκ. Οἱ Ἐρυθρόδερμοι ὑπετάγησαν τελικῶς τῷ 1764. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1786 συνεπήχθη ἡ δευτέρα ἑταιρεία Ὀχάϊο ἐν Βοστώνῃ, μὲ σκοπὸν τὴν ἵδρυσιν νέας πολιτείας μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ὀχάϊο καὶ τῆς λίμνης Ἤρη. Τῷ 1790 οἱ Ἐρυθρόδερμοι ἐπανεστάτησαν καὶ μόλις μετὰ τέσσαρα ἔτη, κατόπιν τῆς μάχης τῶν «Πεσμένων Δένδρων» (20 Αὐγ. 1794), ὑπετάγησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ὁριστικῶς δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ Μισσισιπῆ. Τὴν νίκην τῶν λευκῶν ἠκολούθησεν εἰσροὴ μεταναστῶν ἐκ Νέας Ἀγγλίας, Γερμανῶν, Ἰρλανδῶν καὶ Σκώτων ἐκ Πεννσυλβανίας. Ἡ ταχεῖα αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπέφερε τὴν εἴσοδον τοῦ Ὀχάϊο εἰς τὴν Ἕνωσιν (1803) καὶ ὡς πρωτεύουσα ὡρίσθη τῷ 1816 ἡ πόλις Κολόμβος. Ἡ πολιτεία ἔχει ἄριστα ὠργανωμένον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα. Ἐν αὐτῇ λειτουργοῦν ἐννέα πολιτικὰ πανεπιστήμια, ἐν Ἀθήναις, Ὄξφορντ, Κολόμβῳ, Οὐΐλμπερφορς (μαύρων), Ἄκρον, Σινσιννάτι, Κλήβλαντ, Νταίυτον καὶ Τολέντο καὶ τρία ἀνεξάρτητα. Ἡ Ὀχάϊο εἶναι χώρα εὐφορωτάτη εἰς ποικίλα προϊόντα, ἀραβόσιτον, σανόν, σῖτον, βρώμην, μῆλα, γεώμηλα, καπνόν, κριθήν, ροδάκινα καὶ ἄπια. Ἡ ὀρνιθοτροφία καὶ κτηνοτροφία εἶναι πηγαὶ μεγάλου πλούτου διὰ τὴν χώραν. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τοῦ Ὀχάϊο εἶναι γαιάνθραξ, πετρέλαιον καὶ γύψος. Ἡ πολιτεία ὅμως εἶναι πρὸ παντὸς βιομηχανική, ὑστεροῦσα μόνον τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τῆς Πεννσυλβανίας. Ἔρχεται πρώτη εἰς ἐργοστάσια μηχανημάτων, ἐλαστικῶν αὐτοκινήτων καὶ κεραμουργίας καὶ δευτέρα εἰς ἐργοστάσια σιδήρου, χάλυβος καὶ αὐτοκινήτων, εἰς τὴν πρώτην δὲ εἰς τυπογραφεῖα καὶ ἐκδοτικοὺς οἴκους, ἐργοστάσια χάρτου, ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων, χρωμάτων, ὑποδημάτων, ἀλεύρων, τυροῦ, βουτύρου καὶ συμπεπυκνωμένου γάλακτος, εἰδῶν ἀρτοποιίας καὶ διακοσμητικῶν σιδηρῶν εἰδῶν. Τὰ μεγαλύτερα βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι ἡ Ἄκρον, ἡ Σινσιννάτι, ἡ Κάντον, ἡ Τολέντο, ἡ Κολόμβος, ἡ Κλήβλαντ, ἡ Σπρίνγκφηλντ, ὧν τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ὑπερβαίνουν τὰ 60 % τῶν προϊόντων ὅλης τῆς πολιτείας. Ε. Σ.

—**Ὀχάϊο** (Ohio) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος τῶν παραποτάμων τοῦ Μισσισιπῆ ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, σχηματιζόμενος διὰ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἄλλεγκενυ καὶ Μονονγκαχιέλα παρὰ τὸ Πιττσβοῦργον. Εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ποταμῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς συγκοινωνίας, ἔχων πλάτος 1.000—1.500 ποδῶν, ἦτο δὲ ἡ μεγαλυτέρα λεωφόρος μεταξὺ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν πολιτειῶν μέχρι τῆς ὀρύξεως τῆς διώρυγος Ὀχάϊο—Ἤρη τῷ 1826 ἀπὸ Κλήβλαντ εἰς Πόρτσμουθ, μήκους 480 χλμ., καὶ τῆς διώρυγος Μαϊάμι —Ἤρη ἀπὸ Τολέντο καὶ Μίντλτον εἰς Σινσιννάτι. Κυριώτεροι τῶν παραποτάμων τοῦ Ὀχάϊο εἶναι ὁ Μάσκινγκαμ, ὁ Μαϊάμι, ὁ Ὀὥμπας ἐκ βορρᾶ, καὶ ὁ Μπιγκ Σάντυ, ὁ Γκρήν, ὁ Κεντάκυ, ὁ Κάμπερλαντ καὶ ὁ Τεννεσῆ ἐκ νότου. Ἕνεκα τοῦ χαμηλοῦ τῶν περὶ αὐτὸν χωρῶν ὁ Ὀχάϊο πλημμυρῶν προξενεῖ μεγίστας ζημίας, ἐκτεινόμενος εἰς τὸ δεκαπλάσιον τοῦ ἀρχικοῦ του πλάτους. Τὸ νότιον τμῆμα τῆς πολιτείας Ὀχάϊο ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ πλημμυρῶν, ὧν καταστρεπτικώτερα ἡ τοῦ 1884, ὅτε ὁ Ὀχάϊο ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 71 ποδῶν ὑπὲρ τὴν κανονικήν του ἐπιφάνειαν, καὶ ἡ τοῦ 1913. Ε. Σ.

ὀχάνη (ἡ), ἢ *ὄχανον* (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Σκυτίνη λαβὴ τῆς ἀρχαίας *ἀσπίδος* (βλ. λ.), ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τῶν Καρῶν (*Ἡρόδ.* Α' 171) καὶ ἀντικαταστήσασα τοὺς παλαιοὺς «τελαμῶνας» καὶ «κανόνας» κατὰ τὸν οἰακισμὸν τῆς ἀσπίδος. Τῆς ὀχάνης διέφερεν ὁ *πόρπαξ* κατὰ Πλούταρχον, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει τὰς δύο λέξεις ὡς ταυτοσήμους. Π. Ν. Π.

Ὀχαννές. Ἀρμενικὸν ὄνομα τοῦ *Ἰωάννης* (βλ. λ.).

— **Ὀχαννὲς χὰν Μασεχιάν.** Ἀρμένιος ποιητὴς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μεταφράσας εἰς τὴν ἀρμενικὴν τὸν Σαίξπηρ.

ὄχανον (τό)· βλ. λ. *ὀχάνη*.

Ὀχαράϊ. Ἰαπωνικὴ προσευχὴ τοῦ ἀρχαίου σιντοϊστικοῦ τυπικοῦ, ἀνήκουσα εἰς τοὺς ὕμνους τοὺς λεγομένους *Νορίτο* καὶ θεωρουμένη ὡς δεῖγμα ἐξόχου πεζοῦ λόγου. Εὕρηται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει παρὰ Aston (Littérature japonaise, Παρίσιοι 1921, σελ. 9 κ.ἑ.). Π. Ν. Π.

Ὀχάσι Ζοῦνζο. Ἰάπων σοφὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1816—1862). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θερμῶν ὑποστηρικτῶν τῆς μὴ ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐμπορίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μισοξένους ἐξεγέρσεις τοῦ 1862 καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν βασανιστηρίων πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του. Ἔγραψε «Χεκίζα-σδ-ρόν» (1857), ἐν ᾧ δριμύτατα πολεμεῖ τὰς ἠθικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἰδέας τῆς Εὐρώπης, καὶ «Γκένκο Κιριάκου» (1853), ἱστορίαν τῆς ἐν Ἰαπωνίᾳ ταταρικῆς εἰσβολῆς. Π. Ν. Π.

ὀχέα (ἡ)· ἀρχ., ἡ ὀπή, τὸ σπήλαιον, ἡ φωλεὰ τοῦ ὄφεος· ἄλλως *χειά, χέεια*.

ὀχεία (ἡ)· ἡ πρὸς ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους συνουσία τῶν ζῴων· κοινῶς *βάτε(υ)μα*.

— *[Ζωοτεχν.]* Βλ. λ. *ἐπίβασις*.

Ὄχεντρα *[Γεωγρ.]*. —1) Μικρασιατικὴ νησίς, προσκειμένη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Καραμανίας (πλάτ. 36°15' Β., μηκ. 29°27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagatch to Makri). Αὐτή τε καὶ ἡ προσκειμένη νησὶς *Βόλος* ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Ξεναγόρου νῆσοι* (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 245—246). —2) Ὕφαλος εἰς 1 μιλλ. ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς Νάξου, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τῶν ξένων ὑδατογράφων τῷ 1884 τῇ ὑποδείξει ἁλιέων εἰς οὓς ἦτο γνωστή (πλάτ. 36°55'05' Β., μηκ. 25°25'40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Ἐπικινδυνωδεστάτη, ὡς ἔχουσα βόλισμα 2¾ ὀργ. Σ. Ε. Λ.

ὄχερη (ἡ), καὶ *ἔχερη*· Ἰδιωματ., ἐξάρτημα τοῦ ἀρότρου, ἡ *ἐχέτλη* τῶν ἀρχαίων, ἤτοι τὸ ξύλον οὗ ἔχεται ὁ ἀρότης κατευθύνων τὸ ἄροτρον. ΕΡ. Μ.

ὀχετίσκος (ὁ). Μικρὸς ὀχετός, κατασκευαζόμενος εἰς τοὺς πυθμένας διαφόρων χώρων συγκεντρώσεως ὕδατος, πρὸς συλλογὴν καὶ ἀποχέτευσιν καὶ τῶν τελευταίων ποσοτήτων αὐτοῦ. Κατασκευάζονται ἀνοικτοί, ἐν εἴδει μικρῶν αὐλάκων, ὡς λ.χ. εἰς τὰς δεξαμενὰς καθαρισμοῦ πλοίων, ἢ κλειστοί, ὅπως εἰς τὰ διυλιστήρια ὕδατος τῶν πόλεων.

ὀχετογνώμων (ὁ). Μικρὸς ξύλινος ἢ σιδηροῦς χειροκίνητος καὶ ἐπίπεδος ρυθμιστὴς τῆς ἐκροῆς τοῦ ὕδατος ἐκ τῶν ἀγροτικῶν δεξαμενῶν καὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν διαφόρων ὀχετῶν καὶ αὐλάκων. Εἰς τὰς συνήθεις ἀρδεύσεις οἱ χωρικοὶ καὶ κηπουροὶ ἀντικαθιστῶσι τοὺς ὀχετογνώμονας διὰ προχείρων μικρῶν φραγμάτων ἐκ χώματος.

ὀχετὸς (ὁ) (conduit, busc, cloaque, égout κλπ.). Κατασκευὴ προωρισμένη νὰ καθοδηγήσῃ ὕδατα ἀπὸ σημείου τινὸς εἰς ἕτερον. Ὁ ὅρος ἐφαρμόζεται κυρίως προκειμένου περὶ κατασκευῶν κεκαλυμμένων ἄνωθεν καὶ προωρισμένων διὰ τὴν ἀποχέτευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, καθὼς καὶ τῶν ἀκαθάρτων τοιούτων τῶν οἰκιῶν.

Οἱ ὀχετοὶ ἐν γένει δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς ἀνοικτοὺς καὶ εἰς κλειστούς. *Ἀνοικτοὶ ὀχετοὶ* ἢ συνηθέστερον *ἀνοικτοὶ ἀγωγοὶ* εἶναι οἱ ἀκάλυπτοι ἄνωθεν, κατασκευαζόμενοι εἴτε ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους (τάφροι, αὔλακες, χάνδακες-tranchées rigoles κλπ.) προασπιζόμενοι ἐνίοτε δι' ἐπενδύσεως τῶν ὑπὸ τοῦ ὕδατος βρεχομένων καὶ διαβιβρωσκομένων παρειῶν διὰ ξύλων, ξηρολιθοδομῶν, λιθοδομῶν κλπ., εἴτε καὶ ἀλλαχοῦ (ὅπως λ. χ. οἱ *ὀχετίσκοι*, ἔνιαι ὑδατογέφυραι κλπ.). *Κλειστοὶ ἀγωγοὶ* εἶναι οἱ κεκαλυμμένοι ἄνωθεν, καὶ ἀναλόγως τοῦ τρόπου ἐπικαλύψεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς ὀχετοὺς *θολωτούς*, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐπικάλυψις γίνεται διὰ θόλου, εἰς ὀχετοὺς *πλακοσκεπεῖς* καὶ εἰς ὀχετοὺς *σωληνωτούς*, ἂν οὗτοι ὁμοιάζωσι μὲ σωλῆνας, ἀνεξαρτήτως τῆς διαμέτρου αὐτῶν.

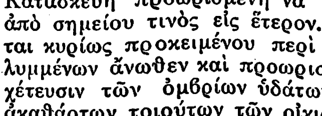

Τύπος ἀνοικτοῦ ὀχετοῦ ἐπενδεδυμένου.

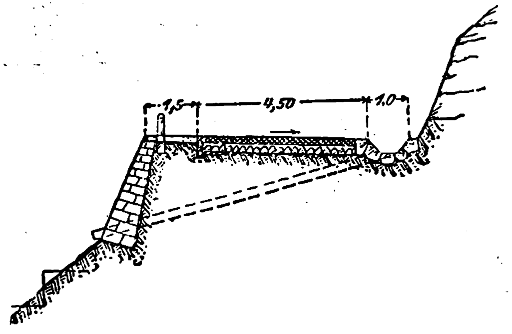

Διάταξις σωληνωτοῦ ὀχετοῦ ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν τάφρων.

Ἡ κίνησις τοῦ ὕδατος ἐντὸς τῶν κλειστῶν ἀγωγῶν δύναται νὰ γίνῃ εἴτε δι' ἐλευθέρας ροῆς εἴτε διὰ ροῆς ὑπὸ πίεσιν. Τὸ τελευταῖον δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς τοὺς ἀνοικτοὺς ὀχετούς, ὅπου ἡ κίνησις τοῦ ὕδατος γίνεται πάντοτε δι' ἐλευθέρας ροῆς.

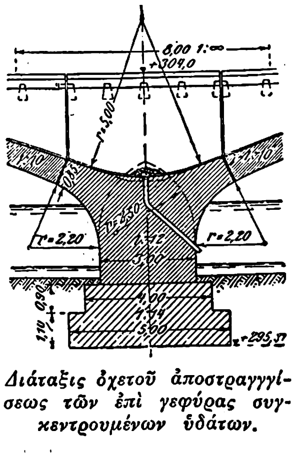

Διάταξις ὀχετοῦ ἀποσραγγίσεως τῶν ἐπὶ γεφύρας συγκεντρουμένων ὑδάτων.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχετῶν χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν πάντα τὰ δομικὰ ὑλικά. Δι' ὀχετοὺς προχείρου κατασκευῆς, ἐφαρμοζομένους κυρίως εἰς ἀποξηράνσεις, χρησιμοποιοῦνται πλάκες ἢ πλίνθοι τοποθετούμεναι ἐν σχήματι Π εἰς τὸν πυθμένα τάφρων πλευρουμένων εἶτα διὰ λίθων καὶ χώματος. Πολλάκις γίνεται χρῆσις πηλοσωλήνων καὶ σιμεντοσωλήνων, συνηθέστατα δὲ καὶ μεταλλικῶν σωλήνων (χυτοσιδηρῶν, σιδηρῶν, μολυβδίνων) προκειμένου κυρίως περὶ καθοδηγήσεως ποσίμων ὑδάτων. Σύνηθες ὑλικὸν κατασκευῆς των εἶναι ἡ λιθοδομὴ ἐκ κοινῆς τοιχοποιίας διὰ ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ἐνιαχοῦ δὲ τὸ σκυροκονίαμα, ὡπλισμένον ἢ μή.

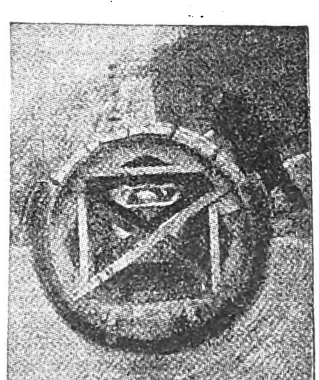

Σωληνωτὸς ὀχετὸς ὑπὸ κατασκευήν.

Κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχετῶν, ἰδίᾳ ἂν οὗτοι πρόκειται νὰ διοχετεύσωσιν ἀκάθαρτα ὕδατα καὶ διέρχωνται πλησίον ὑδαταγωγῶν σωλήνων, ἢ ἂν πρόκειται νὰ καθοδηγήσωσιν ὕδατα χρησιμοποιηθησόμενα πρὸς πόσιν κ. τ. τ., δέον νὰ ἐφίσταται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν ἐπίτευξιν καλῆς στεγανότητος αὐτῶν πρὸς πρόληψιν μολύνσεως τῶν καθαρῶν ὑδάτων τῶν δι' αὐτῶν ἢ παρ' αὐτοὺς διοχετευομένων. Ἐπίσης πρὸς πρόληψιν ζημιῶν, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ

Digitized by Google

ὀχετῶν ὑπὸ τὸ κατάστρωμα ὁδῶν, δέον νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἐπαρκοῦς ἀντοχῆς αὐτῶν.

Ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ προορισμοῦ τῶν ὀχετῶν, φέρουσιν οὗτοι πολλάκις ἰδιαίτερα ὀνόματα ἢ συνοδεύονται δι᾽ ἐπιθέτων δηλωτικῶν τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ. Οὕτω διακρίνονται: *Ὀχετοὶ ἀποστραγγιστικοὶ* (draines) σκοποῦντες τὴν ἀποξήρανσιν μιᾶς ὡρισμένης ἐκτάσεως ἐδάφους διὰ συλλογῆς καὶ ἀποχετεύσεως τῶν ὑδάτων τῆς ἐκτάσεως ταύτης (βλ. *ἀποστράγγισις*).

Ὀχετοὶ βόθριοι, σκοποῦντες εἰς τὴν ἀποχέτευσιν τῶν λυμάτων καὶ τὴν καθοδήγησιν αὐτῶν εἰς τὰς ὑπονόμους.

Ὀχετοὶ ἐκκενώσεως δεξαμενῶν. Οὗτοι κατασκευαζόμενοι χαμηλότερον τῆς κοιτοστρώσεως τῶν δεξαμενῶν, συλλέγουσι καὶ τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα

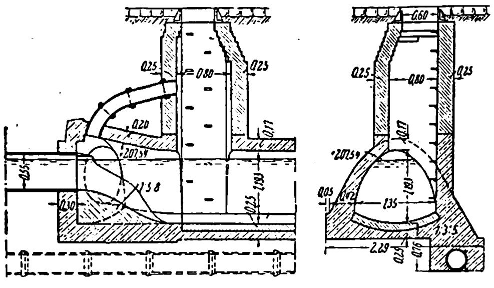

Διάταξις χωριστῶν ὀχετῶν ἀποχετεύσεως ἀκαθάρτων ὑδάτων ὑπὸ τὰς ὑπονόμους.

ὕδατος, καθοδηγοῦντες ταῦτα εἰς τὰ φρεάτια συγκεντρώσεως, ὁπόθεν θὰ γίνῃ ἡ ἄντλησις αὐτῶν, προκειμένου περὶ δεξαμενῶν ἐπισκευῆς καὶ καθαρισμοῦ πλοίων (βλ. *δεξαμενὴ [Ναυτ.]*).

Ὀχετοὶ πληρώσεως δεξαμενῶν. Κατασκευάζονται ἐντὸς τῶν πλαγιοτοίχων τῶν δεξαμενῶν καθαρισμοῦ πλοίων (βλ. *δεξαμεναὶ [Ναυτ.]*), τὸ ἐξωτερικὸν δὲ στόμιον αὐτῶν κατασκευάζεται ὑπὸ τὴν κατωτάτην στάθμην τῆς θαλάσσης, ἐνῷ τὸ ἐσωτερικὸν ἄκρον αὐτῶν ἐκβάλλει εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδου. Ἕκαστος τῶν ὀχετῶν τούτων διακόπτεται ὑπὸ φρέατος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετοῦνται δικλεῖδες καταρρακτώδεις (vannes) πρὸς διακοπὴν καὶ ἐπαναφορὰν τῆς συγκοινωνίας τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν δεξαμενῶν μετὰ τῆς θαλάσσης.

Ὀχετοὶ ἀποστραγγίσεως γεφυρῶν, σκοποῦντες τὴν ἀποχέτευσιν τῶν εἰς τὰς γεφύρας συγκεντρουμένων ὑδάτων τῆς βροχῆς.

Ὀχετοὶ ὑπὸ τὸ κατάστρωμα ὁδῶν, οἵτινες, φερόμενοι ἐνίοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα *γέφυραι*, κατασκευάζονται διὰ νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδά-

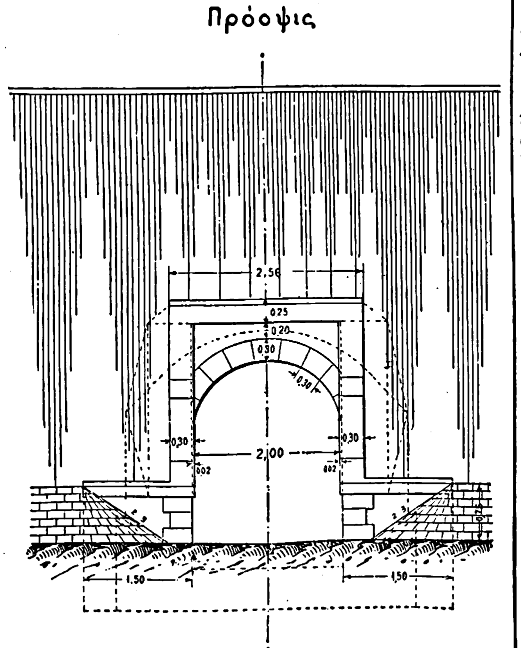

Πρόσοψις θολωτοῦ ὀχετοῦ ὁδοῦ.

των τῆς βροχῆς ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ἑτέραν. Τὰ ἀνοίγματα (πλάτη) τῶν ὀχετῶν τούτων φθάνουσι μέχρι 2 μ., ἄνω δὲ τοῦ ἀνοίγματος τούτου καλοῦνται *γεφύρια*.

Ὀχετοὶ ἐγκάρσιοι τῇ ὁδῷ. Εἶναι συνήθως σωληνωτοὶ ὀχετοί, κατασκευαζόμενοι καὶ οὗτοι ὑπὸ τὸ ὁδόστρωμα πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων ἐνίων τάφρων.

Ὀχετίσκοι, σωλῆνες, ὑπόνομοι κ. τ. λ.· βλ. τὰς λ.

Α. Α. Κ.

ὀχεύς, —*εως* (ὁ)· ὁ συνέχων, ὁ συγκρατῶν τι: «ὀχεὺς περικεφαλαίας».

—*[Ἀρχ.]* Ὁ ὁμηρικὸς *ὀχεύς*, ὁ ἄλλως (Ἰλιάδ. Ω 453) γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ἐπιβλής*, ἦτο μακρά, παχυτάτη καὶ στερεὰ δοκός, εἰσερχομένη ἑκατέρωθεν εἰς δύο ὀπάς, μίαν ἐπὶ ἑκατέρου τῶν παραστατῶν τῆς θύρας καὶ ἐμποδίζουσα οὕτω τὸ ἄνοιγμα αὐτῆς. Ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἀποτελῆται, διὰ τὸ εὐκολώτερον τῆς καθημερινῆς χρήσεως, ἐκ δύο ξύλων («ὀχῆες ἐπημοιβοί»), στερεουμένων ἑκάστου κατὰ τὴν ὀπὴν τῆς μιᾶς παραστάδος καὶ συναπτομένων πρὸς ἄλληλα διὰ σφηνὸς («κληῖδος») κατὰ τὸ μέσον τῆς θύρας (Ἰλιάδ. Μ 455). Ὁ ὀχεὺς ἠδύνατο νὰ αἴρεται καὶ ἔξωθεν διὰ λωρίου ἢ διὰ μεταλλίνου ἀγκίστρου, ἀμφοτέρων καλουμένων «κληΐδων» καὶ ἀποτελούντων τὸν πρόδρομον τῆς κλειδός. Οἱ ὀχεῖς ἦσαν ἐνίοτε κολοσσιαῖοι, ἀπαιτοῦντες καὶ δύναμιν τριῶν ἀνδρῶν ὅπως ἀρθοῦν, ἴχνη δὲ τοιούτων ἀνευρίσκουν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὰ λείψανα τῆς Τροίας, Τίρυνθος, ἐν Μυκήναις (θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως), εἰς τὸ ἡρῷον τοῦ Γκιόλμπαση κ. ἄ.

Π. Ν. Π.

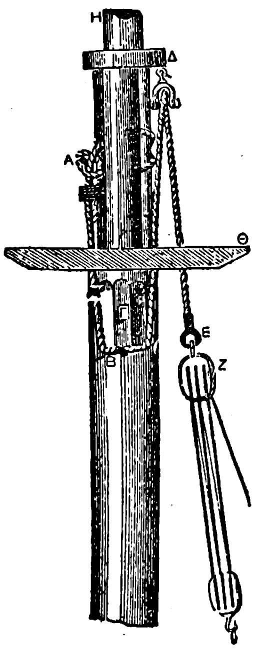

Διάβασις τοῦ ὀχέως ἐπιστηλίου δόλωνος.

Α=Πρῶτον ἄκρον τοῦ ὀχέως. Β=Μέσον τοῦ ὀχέως ἐν τῇ γλυφῇ τῆς ἕδρας. Γ=Ἕδρα τοῦ ἐπιστηλίου. Δ=Στηλόκρανον. Ε=Ψελλιωτὸν ἄκρον τοῦ ὀχέως. Ζ=Ἄνω τρόχιλος συσπάστου. Η=Ἐπιστήλιον δόλωνος. Θ=Θωράκιον τοῦ ἱστοῦ.]

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ὀχεὺς* (κοιν. *μπότσος τοῦ τσιμπουκιοῦ*) ἰσχυρὸν σχοινίον ἴσης ἀντοχῆς πρὸς τὴν *ἀνάγουσαν* (βλ. λ.). Τὸ ἓν ἄκρον του δένεται περὶ τὸν λαιμὸν τῆς στήλης, τὸ μέσον του εἰσάγεται εἰς γλυφὴν ὑπὸ τὴν ἕδραν τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δόλωνος ὑπάρχουσαν, τὸ δὲ ἄλλο ἄκρον του, ἀφοῦ διέλθῃ διὰ τροχίλου ὑπὸ τὸ στηλόκρανον εὑρισκομένου, ἀπολήγει εἰς ψέλλιον, ἐν ᾧ ἀγκυρίζεται ἄνω τρόχιλος συσπάστου. Ἐφ᾽ ὅσον τὸ ἐπιστήλιον μετεωρίζεται, εἴτε πρὸς ἀναγωγὴν εἴτε πρὸς καταγωγήν, ὁ ὀχεὺς διατηρεῖται πάντοτε τεταμένος, «συναγόμενος ἐξ ἀπολαβῆς» (φέρμα χέρι-παρὰ-χέρι), χρησιμεύων δὲ οὕτω πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πτώσεως τοῦ ἐπιστηλίου ἐν ᾗ περιπτώσει θραυσθῇ ἡ ἀνάγουσα.

Σ. Ε. Λ.

ὀχεύω· ἐπὶ ἀρρένων ζῴων, ἐπιβαίνω πρὸς σαρκικὴν μεῖξιν, κοιν. *βατεύω*· || παθ. *ὀχεύομαι*· ἐπὶ τῶν θηλέων, δέχομαι τὸ ἄρρεν πρὸς σαρκικὴν μεῖξιν.

Ὄχη *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἔσχατον τῶν νοτιοανατολικῶν ὀρέων τῆς Εὐβοίας (κοιν. βουνὰ τῆς Καρύστου), ὑψούμενον εἰς τὰς κορυφὰς *Ἅγ. Ἠλίας* (ὕψ. 1398 μ.) καὶ *Ἰούδας* (ὕψ. 1370 μ.) καὶ τελευτῶν εἰς τὸ νοτιώτατον τῆς νήσου ἀκρωτήριον *Γεραιστὸν* καὶ τὸν τρικυμιώδη *Καφηρέα*. Συνίσταται ἐκ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ μαρμάρων, τῶν ὁποίων φαίνονται ἀρχαῖα λατομεῖα παρὰ τὴν Κάρυστον. Τὸ ὄρος φέρει ἀρκετὰς πηγὰς ὑδάτων, ἐκ τῶν μεγάλων δ᾽ ἄλλοτε δασῶν ἐκ καστανεῶν μικρὸν μόνον τοιοῦτο διασῴζεται ΝΑ. τῆς ὑψίστης κορυφῆς. Ἀμέσως ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγ. Ἠλία ἀρχαῖον οἰκοδόμημα (κοιν. Δρακόσπιτο). Τοῦτο ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ναὸς ἱδρυμένος ὑπὸ τῶν Δρυόπων καὶ ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἥραν (διαμέτρου 12,70×7,70), σήμερον ὅμως θεωρεῖται μᾶλλον ὡς καταφύγιον, οὐχὶ ἀρχαιότερον τοῦ ΣΤ´ αἰῶνος π. Χ., τῶν προωρισμένων ὅπως ἐπιβλέπωσιν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀνάπτωσι τὰς πρὸς συνεννόησιν πυράς.

Ι. Σ. Σ.

ὄχημα (τό)· τὸ ἐφ᾽ οὗ ὀχούμεθα, ἅμαξα, ἰδίᾳ σιδηροδρόμων καὶ τροχιοδρόμων: «πολυτελὲς ὄχημα», «ὄχημα ἰατρικόν, — ἀποσκευῶν, — τροφῶν», «ὄχημα Α´, — Β´ θέσεως».

—*[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ὄχημα* πᾶν μέσον μεταφορᾶς ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων ἐν τῇ ξηρᾷ, κινούμενον διὰ ζωϊκῆς δυνάμεως ἢ μηχανῆς. Τοιαῦτα εἶναι τὰ διάφορα εἴδη τῶν *ἁμαξῶν, αὐτοκινήτων, κάρρων, ἑλκύθρων, ἁρμάτων* κττ. (βλ. τὰς λ.). Γενικῶς τὸ ὄχημα ἀποτελεῖται ἐκ κιβωτίου φερομένου ἐπὶ τροχοφόρου ἄξονος ἢ συστήματος ἀξόνων, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ τοῦ κιβωτίου διαρρύθμισις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χρήσεως, δι᾽ ἣν προορίζεται. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς κινήσεως αὐτῶν, τὰ ὀχήματα διαιροῦνται εἰς χειροκίνητα, ἱππήλατα, ἀτμήλατα, βενζινοκίνητα, ἠλεκτροκίνητα κττ., σειρὰ δὲ ὀχημάτων ἐπὶ σιδηροτροχιᾶς, συρομένων ὑπὸ μηχανῆς, ἀποτελεῖ τὴν ἁμαξοστοιχίαν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀποτελοῦν εἰδικὴν κατηγορίαν, τὴν τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ τὴν τῶν τροχιοδρομικῶν ὀχημάτων.

—*[Σιδηρ.]* Τὰ σιδηροδρομικὰ ὀχήματα διαφέρουσι τῶν λοιπῶν κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι τὸ κιβώτιον αὐτῶν εὑρίσκεται τοποθετημένον πάντοτε ἄνωθεν τῶν τροχῶν. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι διαφοραὶ ὀλιγώτερον φανεραί, δηλαδὴ εἰς μίαν κοινὴν ἅμαξαν οἱ ἄξονες εἶναι ἐλεύθεροι διευθύνσεως ὁ εἷς πρὸς τὸν ἕτερον, ἐνῷ εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς οἱ ἄξονες εἶναι συνδεδεμένοι στερεῶς μετὰ τῶν τροχῶν. Εἰς τὰς κοινὰς ἁμάξας οἱ τροχοὶ περιστρέφονται πέριξ τῶν ἀξόνων, ἐνῷ εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁ ἄξων μετὰ τῶν τροχῶν περιστρέφονται ὁμοῦ, καθότι ἀποτελεῖ ἓν σῶμα μετ᾽ αὐτῶν. Τὸ σιδηροδρομικὸν ὄχημα συνίσταται ἐκ τοῦ κιβωτίου καὶ τῶν τροχῶν. Τὸ κιβώτιον εἶναι λίαν διαφορετικὸν ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ του, δηλαδὴ ἐὰν πρόκειται περὶ ἁμάξης ἐπιβατῶν ἢ σκευοφόρου ἢ περὶ ἁμάξης ἐμπορευμάτων, ἑδράζεται ὅμως πάντοτε ἐπὶ ἑνὸς πλαισίου μετὰ τοῦ ὁποίου τὸ κιβώτιον συνδέεται. Τὸ πλαίσιον συνίσταται ἐκ σιδηρῶν δοκῶν ὀχήματος Ι ἢ [κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, ὡς ἐπίσης καὶ διαγωνίως. Τὸ πλαίσιον τοῦτο εἶναι βάσις κοινὴ εἰς πᾶν ὄχημα, δύναται δὲ νὰ δεχθῇ πᾶν εἶδος κιβωτίου. Τὸ πλαίσιον ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀξόνων διὰ μέσου τριβέως καὶ ἐλατηρίου αἰωρήσεως. Ὁ τριβεὺς μεταδίδει τὸ βάρος τοῦ ὀχήματος εἰς τὸν ἄξονα, ἐφ᾽ οὗ ἐρείδεται (ἐπὶ τῆς χνόης, δηλαδὴ τοῦ μέρους τοῦ ἄξονος τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡς πρὸς τὸν τροχόν). Διὰ τὴν μεγίστην ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν στρέφεται ἡ χνόη ἐντὸς τοῦ τριβέως, ἀνάγκη νὰ εἰσαγάγωμεν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ τριβέως οὐσίαν λιπαράν, ἥτις περικλείεται ἐντὸς κιβωτίου, ὅπερ καλεῖται λιποκιβώτιον. Τὸ λιποκιβώτιον τοῦτο περικλείει τὸν τριβέα καὶ τὴν χνόην. Ἕτερον ὄργανον εἶναι αἱ προφυλακτήριοι πλάκες τοῦ λιποκιβωτίου καὶ τριβέως. Αἱ προφυλακτήριοι πλάκες χρησιμεύουσι διὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν λιποκιβωτίων, ἅτινα δέον νὰ δύνανται νὰ μετατοπίζωνται κατὰ διάστημα κατὰ τὴν κατακόρυφον. Ἡ ζεῦξις δέον νὰ καταρτισθῇ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐλάσεως καὶ τὴν τῆς κρούσεως. Ὄργανα ἐλάσεως καλοῦνται αἱ ῥάβδοι ζεύξεως, αἱ δὲ συγκρούσεως, συγκρουστῆρες. Τὰ ὄργανα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἐνεργῶσιν ἐκ τοῦ ἑνὸς ὀχήματος εἰς τὸ ἕτερον ἀποτόμως· διὰ τοῦτο φέρουσιν ἐλατήρια καλούμενα ἐλατήρια ἐλάσεως καὶ ἐλατήρια συγκρούσεως. Οὕτω τὰ διάφορα μέρη ἑνὸς ὀχήματος εἶναι: ἄξονες, τροχοί,

Σιδηροδρομικαὶ ἅμαξαι ἐπὶ φορείων.

πλαίσιον, ἐλατήρια αἰωρήσεως, τριβεῖς, λιποκιβώτια, προφυλακτήριοι πλάκες, συγκρουστῆρες, ῥάβδοι ζεύξεως, ῥάβδοι συγκρούσεως, ἐλατήρια ἐλάσεως καὶ συγκρούσεως καὶ κιβώτιον. Τὰ ὀχήματα κατατάσσονται, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ κιβωτίου: εἰς ὀχήματα ἐπιβατικά, εἰς ταχυδρομικὰ καὶ σκευοφόρους, εἰς ὀχήματα ἐμπορευμάτων (κλειστὰ ἢ ἀκάλυπτα) καὶ εἰς ὀχήματα διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν γραμμῶν.

Ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει διάφοροι τύποι ὀχημάτων ἐπιβατῶν, οἵτινες δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο κυρίως τύπους: Εἰς τὸν πρῶτον αἱ ἅμαξαι διαιροῦνται εἰς ἀριθμόν τινα διαμερισμάτων, χωριζομένων ἀπ᾽ ἀλλήλων δι᾽ ἐγκαρσίων χωρισμάτων· οἱ ἐπιβάται ἀνέρχονται διὰ θυρῶν τοποθετημένων ἐπὶ τῶν κατὰ μῆκος πλευρῶν. Εἰς τὸν δεύτερον τύπον αἱ ἅμαξαι εἶναι λίαν ἐπιμήκεις, ἡ δὲ κυκλοφορία γίνεται δι᾽ ἑνὸς κατὰ μῆκος διαδρόμου. Τοῦ τύπου τούτου γίνεται ἀποκλειστικὴ

Digitized by Google

χρῆσις εἰς τοὺς σιδηροδρόμους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὡς καὶ εἰς τὸ πλεῖστον τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Αἱ ἅμαξαι τοῦ τύπου τούτου τοποθετοῦνται ἐπὶ δύο φορείων ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτελουμένων ἐκ δύο παραλλήλων ἀξόνων. Ἕκαστον φορεῖον περιστρέφεται πέριξ ἑνὸς καθέτου ἄξονος προσηλωμένου ἐπὶ τοῦ πλαισίου. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἅμαξαν νὰ ἐγγράφεται ἄνευ δυσχερείας εἰς καμπύλας μικρῶν ἀκτίνων. Τὸ κυριώτερον πλεονέκτημα τῶν ἁμαξῶν μὲ κεχωρισμένα διαμερίσματα εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ὅσον τὸ δυνατὸν πλήρως τῆς ἐπιφανείας τῆς ἁμάξης καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ περιορισμὸς εἰς τὸ ἐλάχιστον τοῦ νεκροῦ βάρους κατ' ἐπιβάτην. Ἀφ' ἑτέρου τὰ πλεονεκτήματα τοῦ τύπου μὲ φορεῖα εἶναι ἡ εὐχέρεια ἐλέγχου, εὐκολία ἱδρύσεως W.C., νιπτήρων καὶ ἑστιατορίων· ἐπίσης εὐκολία φωτισμοῦ θερμάνσεως καὶ ἀερισμοῦ. Τὰ μειονεκτήματα εἶναι ἀνισότης φορτώσεως, ὡς καὶ δυσκολίαι χειρισμοῦ εἰς τοὺς σταθμοὺς καὶ ἰδίως αὔξησις τοῦ νεκροῦ βάρους κατ' ἄτομον, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ μήκους τῶν συρμῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μειονέκτημα εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ αἰσθητότερον, ὁπόταν ὁ συρμὸς εἶναι πλήρης καὶ παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ προστεθῇ μία μακρὰ καὶ βαρεῖα ἅμαξα, περιλαμβάνουσα μέγαν ἀριθμὸν θέσεων ἀνωφελῶν, ὅπερ ἐπαυξάνει σπουδαίως τὰ ἔξοδα ἐλάσεως.

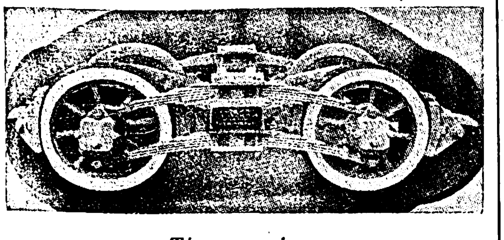

Τύπος φορείου.

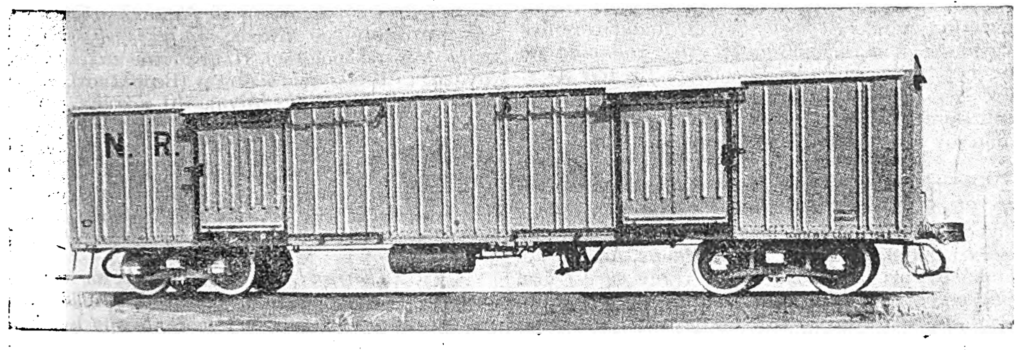

Φορτάμαξα ἐμπορευμάτων.

Τὰ ἐπιβατικὰ ὀχήματα τῶν σιδηροδρόμων διαιροῦνται συνήθως εἰς α', β' καὶ γ' θέσεως, διαφέροντα κατὰ τὴν πολυτέλειαν τῆς διακοσμήσεως καὶ τὴν ἄνεσιν, ἣν παρέχουσι τοῖς ἐπιβάταις. Εἰς τὰς μεγάλας ὅμως ἁμαξοστοιχίας καὶ κυρίως εἰς ἐκείνας αἵτινες διέρχονται τὰ σύνορα διαφόρων κρατῶν προστίθενται ὀχήματα-ἑστιατόρια (βαγκὸν-ρεστωράν), κλινάμαξαι (βαγκὸν-λὶ) κλπ. Τὰ ὀχήματα ταῦτα ὑπάγονται εἰς ὡρισμένους διεθνεῖς κανονισμούς, φέροντα ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μῆκος αὐτῶν πλευρᾶς χαρακτηριστικὰ τῆς θέσεως καὶ τοῦ εἴδους αὐτῶν σύμβολα, ὡς: A=ἅμαξα πρώτης θέσεως, B=ἅμαξα δευτέρας θέσεως καὶ C=ἅμαξα τρίτης θέσεως. AB=ἅμαξα πρώτης καὶ δευτέρας θέσεως, ABC=ἅμαξα πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης θέσεως, BC=ἅμαξα δευτέρας καὶ τρίτης θέσεως, WL=κλινάμαξα, WR=ὄχημα-ἑστιατόριον, Salon=ἅμαξα-αἴθουσα, Post=ταχυδρομεῖον, C Post=ἅμαξα τρίτης θέσεως μετὰ διαμερίσματος ταχυδρομείου, Pw=σκευοφόρος, CPw=ἅμαξα τρίτης θέσεως καὶ σκευοφόρος, Pw-Post=σκευοφόρος-ταχυδρομεῖον. Ἐπίσης ἀναγράφεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξόνων, τῆς ἁμάξης, ἤ, προκειμένου περὶ φορτηγῶν ἁμαξῶν, τὸ ἀπόβαρον αὐτῶν. Αἱ κλινάμαξαι καὶ τὰ ὀχήματα-ἑστιατόρια εἶναι πρώτης καὶ δευτέρας θέσεως. Αἱ δύο τελευταῖαι κατηγορίαι ἐπιβατικῶν ὀχημάτων τῆς Εὐρώπης, πλὴν τῶν τῆς Γερμανίας, ἀνήκουσιν εἰς τὴν «Διεθνῆ ἑταιρείαν τῶν κλιναμαξῶν» («Compagnie Internationale des Wagons-Lits»). Ι. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

Ἕτερος τύπος φορταμάξης ἐμπορευμάτων.

— *[Ἐθιμοτ.]* Ἡ τάξις τῶν θέσεων ἐν τῷ ἱππηλάτῳ ὀχήματι εἶναι ἡ ἑξῆς: α') ἡ δεξιὰ τοῦ βάθους, β') ἡ ἀριστερὰ τοῦ βάθους, γ') ἡ ἀπέναντι τῆς β', δ') ἡ ἀπέναντι τῆς πρώτης. Αἱ κυρίαι καταλαμβάνουσι τὰς θέσεις τοῦ βάθους. Κύριος καλῶν ἄλλους εἰς τὸ ὄχημά του καταλαμβάνει τὴν χειροτέραν θέσιν, ἐκτὸς ἂν εἶναι πολὺ ἡλικιωμένος ἢ ἐκ τῶν ἐπισήμων ἢ οἱ κεκλημένοι εἶναι πρόσωπα πολὺ νεαρά. Ἐὰν ἡ καλὴ θέσις τοῦ ὀχήματος εὑρίσκεται παρὰ τὸ πεζοδρόμιον, ὁ κύριος συνοδεύων κυρίαν δύναται νὰ ἐπιβῇ πρῶτος καὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν διὰ τῆς χειρός, ἄλλως προτιμότερον εἶναι νὰ κάμῃ τὸν γῦρον τοῦ ὀχήματος καὶ ν' ἀνέλθῃ διὰ τῆς ἄλλης θυρίδος. Κατερχομένην τοῦ ὀχήματος τὴν βοηθεῖ πάντοτε διὰ τῆς χειρὸς καὶ κανονικώτερον διὰ τοῦ βραχίονος. Εἶναι ἀπρεπὲς νὰ συνομιλῶμεν ἐποχούμενοι μὴ γνωρίμους οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου. Ἢ κατερχόμεθα τοῦ ὀχήματος ἢ καλοῦμεν καὶ τοὺς γνωρίμους νὰ ἐπιβῶσιν αὐτοῦ. Αἱ θέσεις ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ εἶναι περίπου ἰσότιμοι. Ἐὰν δύο εἶναι οἱ ἐπιβαίνοντες αὐτοκινήτου, χωρὶς σωφέρ, σύζυγοι ἢ μὴ καὶ ὁ εἷς ἀπὸ αὐτοὺς ὁδηγῇ, ὁ ἕτερος καταλαμβάνει τὴν παρὰ τὸν ὁδηγοῦντα θέσιν καὶ ὄχι μίαν τῶν θέσεων τοῦ βάθους. Ἐντὸς κλειστοῦ αὐτοκινήτου οἱ κύριοι εἶναι προτιμότερον νὰ μένουν ἀσκεπεῖς. Τ. Δ.

— *[Πυροβολ.]* *Ὄχημα* καλεῖται ἐν τῷ πυροβολικῷ τὸ ἐφόλκαιον (δυνάμενον νὰ εἶναι πυροβόλον) συνηνωμένον μετὰ τοῦ προολκαίου, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆται τετράτροχον ὄχημα ἑλκόμενον ὑπὸ ὁμοζυγίας ἵππων. Ν. Θ. Κ.

— **ὀχήματα ἠλεκτρικὰ** *[Ἠλεκτροτεχν.]*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὰ ὀχήματα.*

Ὀχήσιος *[Μυθολ.]*. Αἰτωλός, πατὴρ τοῦ Περίφαντος, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἄρεως κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. ε, 843). Α. Θ. Σ.

Ὄχησμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὄγχησμος.*

ὄχθη (ἡ). Τὰ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων τῶν θαλασσῶν, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων ἐξέχοντα τμήματα ξηρᾶς. Συνηθέστερον τὸ χεῖλος τῶν ἀποτόμως κλινουσῶν πλευρῶν τῶν κοιτῶν τῶν ποταμῶν. Εἰς ἕκαστον ποταμὸν διακρίνονται δύο ὄχθαι: ἡ *δεξιά*, ἡ εὑρισκομένη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ παρατηροῦντος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἡ *ἀριστερά*, ἡ εὑρισκομένη πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ παρατηρητοῦ τούτου. Τὸ ὕψος τῆς ὄχθης ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων δύναται νὰ μὴ παραμένῃ πάντοτε τὸ αὐτό, οὔτε καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς της, οὔτε ἐν σχέσει πρὸς τὸ χεῖλος τῆς ἔναντι ὄχθης. Ἡ ἐν γένει μορφολογία τῶν ὀχθῶν ποταμοῦ τινος ἢ λίμνης εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως διαφόρων παραγόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγάλην σπουδαιότητα ἔχουσιν ἡ πετρογραφικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῶν ὀχθῶν, ἡ στρωματογραφικὴ διάταξίς του, ἡ κλίσις τῆς κοίτης, ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ροῦ ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Γ. Κ. Γ.

— *[Νομ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 15 τοῦ περὶ διακρίσεως τῶν κτημάτων νόμου τῆς 21 Ἰουνίου 1837 «ὄχθαι καὶ αἰγιαλοὶ εἶναι ἡ περιστοιχοῦσα τὴν θάλασσαν ἢ τοὺς ποταμοὺς γῆ, καθ' ὅσον μέρος βρέχεται ἀπὸ τὰς μεγίστας, πλὴν συνήθεις ἀναβάσεις τῶν ὑδάτων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους πλημμύρας» (βλ. λ. *αἰγιαλός, αἰγιαλῖτις ζώνη*). Μ. Μ. Κ.

Ὄχθη Ὑψηλὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀπορρὼξ ἀκτὴ τῶν βορείων τῆς Ἀλουΐωνος νήσου Πρεττανικῆς (*Πτολεμ.* Β, γ, 5) ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ ὠκεανοῦ. Εἶνα ἡ σύγχρονος Dunrobin Castle (*Schrader* Atl. Géogr. Moderne 20: G, d) τοῦ σκωτικοῦ κόλπου Murray Firth. Σ. Ε. Λ.

Ὄχθια *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀετορράχης (πρώην Ζουλατίκων) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 178. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραχασάνι.* —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 286.

Ὀχθονιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὀκτονιά.*

ὄχθος (ὁ), κοιν. *ὄχτος*· ὕψωμα γῆς, μικρὸς λόφος.

ὄχι· μόρ. ἀρνητ., οὐχί, ἀναφέρεται πάντοτε εἰς ὄνομα ἢ ἐπίρρημα, εἰς δὲ τὸ ρῆμα μόνον ὡς ἀρνητικὴ ἀπάντησις: «θέλεις χρήματα;—ὄχι (δὲν θέλω)», «θὰ πᾶς ταξίδι;—ὄχι (δὲν θὰ πάω)», «ἠμπορεῖς νὰ μὲ βοηθήσῃς;—ὄχι (δὲν ἠμπορῶ)», «ὄχι κρασί», «ὄχι αὔριον ἀλλὰ σήμερον», «ὄχι πολλά», «ὄχι ἔτσι, ἀλλοιῶς».

ὀχιὰ (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ἐχίδνης* (βλ. λ.).

Ὀχιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γερολιμένος τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 156.

— **Ὀχιᾶς** ***κάστρον*** *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν μεσαιωνικὸν φρούριον κείμενον ἐν Ἠλείᾳ εἰς τὴν ὁδὸν μεταξὺ τῶν χωρίων Κακοτάρι καὶ Βερβενὴ τοῦ δήμου Λαμπείας. Περὶ τὸ φρούριον τοῦτο ὑπάρχουσιν ἠρειπωμέναι οἰκίαι εἰς μέγαν ἀριθμόν, λείψανα μεσαιωνικοῦ συνοικισμοῦ. Π. Π. Κ.

Ὁ' Χίγγινς (O'Higgins), ***Βερνάρδος.*** Ἰρλανδὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνήρ, δράσας ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ (1776—1842). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ καὶ τῷ 1810 διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Χιλῇ, πολεμήσας κατὰ τῶν βασιλικῶν ὑπὸ τὸν Μαρτίνεθ ντὲ Ρόζας. Τῷ 1813 ἀντικατέστησε τὸν Καρρέρα ὡς διοικητὴς τῶν ἐθνικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ ἡ ἀντιζηλία τοῦ Καρρέρα ἐπέφερε τὴν ἧτταν τῶν πατριωτῶν ἐν Ρανκαγούα (1814). Ὁ Ο' Χίγγινς ἔφυγε μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκεῖθεν τῶν Ἄνδεων, ὅπου ὁ Σὰν Μαρτὶν ἡτοίμαζε στρατὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περοῦ. Τῷ 1817 οἱ δύο στρατηγοὶ κατενίκησαν τὰ βασιλικὰ στρατεύματα καὶ ὁ Ο' Χίγγινς διωρίσθη κυβερνήτης τῆς Χιλῆς. Τῷ 1822 ἀνέλαβε δικτατωρικὴν ἐξουσίαν, στάσεις ὅμως καὶ ταραχαὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῇ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Περοῦ, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ε. Σ.

Ὄχιμος *[Μυθολ.]*. Ὁ πρεσβύτερος τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Ρόδου, γεννήσας ἐκ τῆς νύμφης Ἡγητορίας τὴν Κυδίππην, τὴν μετὰ ταῦτα ὀνομασθεῖσαν Κυρβίαν (*Διοδ. Σικελ.* V, 57). Α. Θ. Σ.

Ὄχιο (Ohio) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία καὶ ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς (βλ. λ. *Ὀχάϊο*).

ὀχλαγωγία (ἡ)· συνάθροισις τοῦ ὄχλου στασιαστικὴ καὶ θορυβώδης· || συνεκδ., ταραχή, θόρυβος.

ὀχλαγωγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀχλαγωγίαν, δημαγωγικός, στασιαστικός: «ὀχλαγωγικὴ ἀντιπολίτευσις».—Ἐπίρρ. ***ὀχλαγωγικῶς.***

ὀχλεύς, *—έως* (ὁ). Σιδηρᾶ ράβδος χρησιμοποιουμένη ὡς μοχλὸς διὰ τὴν μετακίνησιν βαρῶν ἢ ἀπόσπασιν λίθων ἐκ λιθοστρώτου. *Ὀχλεὺς ἠλεξαιρέτης* εἶναι μοχλὸς (λοστὸς) φέρων κατὰ τὸ ἓν αὐτοῦ ἄκρον, τὸ καὶ πεπλατυσμένον, ἐγκοπήν, εἰς ἣν περᾶται ἡ κεφαλὴ τοῦ πρὸς ἐξαίρεσιν ἥλου, τῆς πρὸς ἐξαγωγὴν αὐτοῦ δυνάμεως ἐφαρμοζομένης εἰς τὸ ἕτερον τοῦ μοχλοῦ ἄκρον.

ὀχλαγωγὸς (ὁ), ὁ συνάγων τὸν ὄχλον πρὸς ἐπανάστασιν ἢ ἀνατροπήν.

ὀχληρός, *—ά, —όν*· ὁ πλήρης ὄχλου, ὁ παρέχων ὄχλον, ἐνόχλησιν, ἐνοχλητικός, δυσάρεστος: «ὀχληρὸς ἄνθρωπος, —γείτων», «ὀχληρὰ ἐπίσκεψις».—Ἐπίρρ. ***ὀχληρῶς.***

ὀχληρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ὀχληρός, ἐνοχλητικότης.

ὄχλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνόχλησις, ἡ πρόσκλησις πρὸς ἐκτέλεσιν ὀφειλομένης πράξεως.

— *[Νομ.]* *Ὄχλησιν* καλοῦμεν τὴν πρόσκλησιν τοῦ ἐξ οἱασδήποτε ἐνοχῆς ὀφειλέτου ἐκ μέρους τοῦ πιστωτοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὀφειλομένης παρ' αὐτοῦ παροχῆς· ὁ ὑπαιτίως μὴ ἐκτελῶν τὴν παροχὴν ὀφειλέτης τελεῖ ἐν *ὑπερημερίᾳ* (βλ. λ.), ἐπερχομένων ἐξ αὐτῆς ἐπιζημίων δι' αὐτὸν συνεπειῶν, καθ' ὃ εὐθυνόμενον πέραν τῆς ὀφειλομένης παροχῆς καὶ κατὰ τὸ διαφέρον, εἰς ἀνόρθωσιν τουτέστι τῆς

Digitized by Google

ἐκ τῆς ὑπερημερίας ἐπελθούσης εἰς τὸν πιστωτὴν ζημίας. Ἡ ὑπερημερία αὕτη δὲν ἐπέρχεται κατὰ κανόνα ἢ κατόπιν ὀχλήσεως. Διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ὄχλησις, πρέπει νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ ἱκανοῦ πρὸς δικαιοπραξίαν πιστωτοῦ ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου τούτου πρὸς τὸν ἱκανὸν πρὸς δικαιοπραξίαν ὀφειλέτην ἢ τὸν τούτου ἀντιπρόσωπον καὶ νὰ ζητῆται δι' αὐτῆς ὅ,τι ἀκριβῶς ὀφείλεται, ὅπου καὶ ὅταν ὀφείλεται, χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται νὰ γίνῃ καὶ ὄχλησις ἐν τῷ τόπῳ καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐν ᾧ ὀφείλεται ἡ παροχή. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲν ἀπαιτεῖται ὄχλησις, ἐπερχομένης τῆς ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου μετὰ τῶν ἐπιζημίων συνεπειῶν αὐτῆς καὶ ἄνευ ὀχλήσεως: α) ὅταν ἡ ὀφειλὴ ἔχει γεννηθῆ ἐξ ἀδικήματος, ἐκ κλοπῆς λ. χ. ἢ φθορᾶς ἀλλοτρίας ἰδιοκτησίας· β) ὅταν ἐξ ὑπαρχῆς ἔχῃ ὁρισθῆ ρητὴ ἡμέρα καταβολῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ ὀφειλέτης ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ τὴν παροχὴν ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας, οὐχὶ δὲ καὶ ὅταν ἡ προθεσμία ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ἁπλῶς κωλύματος τοῦ πιστωτοῦ ὅπως ζητήσῃ τὴν παροχὴν πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας (ὅτε ἀπαιτεῖται ὄχλησις)· γ) ὅταν εἶναι ἀδύνατος ἡ ὄχλησις ὑπαιτιότητι τοῦ ὀφειλέτου ἢ οὗτος ἀποφεύγῃ αὐτὴν (ὅπερ δέον μερίμνῃ τοῦ πιστωτοῦ νὰ βεβαιωθῇ ἐπισήμως). Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

ὀχλοβοή (ἡ)· ἡ ἐκ τῆς συρροῆς τοῦ ὄχλου προερχομένη βοή, θόρυβος, βοή.

ὀχλοκρατία (ἡ)· παρεκτροπὴ τῆς δημοκρατίας, πολίτευμα καθ' ὃ κυβερνᾷ ὁ ὄχλος.

— *[Δημ. Δίκ.]* Ἡ ὀχλοκρατία δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς καθιερωμένους τύπους τῶν πολιτευμάτων, ἀλλ' εἰς τὰς παρεκβάσεις αὐτῶν. Τὸν ὅρον ἐχρησιμοποίησεν ἰδίως ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. 3, 5) πρὸς δήλωσιν τῆς παρεκβάσεως τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τρεῖς εἶναι οἱ συνήθεις τύποι τῶν πολιτευμάτων: ἡ *μοναρχία*, ἡ *ἀριστοκρατία*, καὶ ἡ *δημοκρατία*. Τὰ πολιτεύματα ταῦτα τότε μόνον εἶναι ὀρθά, ὅταν ἀποβλέπουν εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, τοὐναντίον δέ, ὅταν ἀποβλέπουν εἰς τὸ συμφέρον τοῦ κυβερνῶντος προσώπου ἢ τῆς κυβερνώσης τάξεως, δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν πολιτεύματα, ἀλλ' εἶναι παρεκβάσεις αὐτῶν. Μία τῶν τοιούτων παρεκβάσεων εἶναι καὶ ἡ ὀχλοκρατία, καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις ἀνήκει εἰς τὸ πολὺ πλῆθος, τοῦτο ὅμως δὲν κυβερνᾷ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀπόρων. Τοιαύτη κατάστασις παρουσιάσθη ἐν Ἀθήναις, καθ' ἣν ἐποχὴν «ἁπάντων αὐτὸς αὑτὸν πεποίηκεν ὁ δῆμος κύριον, καὶ πάντα διοικεῖται ψηφίσμασι καὶ δικαστηρίοις, ἐν οἷς ὁ δῆμός ἐστιν ὁ κρατῶν» (*Ἀριστ.* Ἀθην. Πολιτ. 41). Ἦτο αὕτη ἀκριβῶς ἡ διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν ἐποχή, καθ' ἣν εἶχον συρρεύσει εἰς Ἀθήνας οἱ κάτοικοι τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καταληφθείσης καὶ ἐρημωθείσης Ἀττικῆς, οἱ ὁποῖοι, μολονότι ἀμόρφωτοι, μετεῖχον ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ ἐρρύθμιζον τὴν πολιτικὴν κατάστασιν συμφώνως πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ὄχι συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς τοιαύτης καταστάσεως συνέβαλον τὰ μέγιστα οἱ δημαγωγοί, οἱ ὁποῖοι, ἄριστοι χειρισταὶ τοῦ λόγου ὄντες, ἐξύμνουν τὴν ἀχαλίνωτον λαϊκὴν κυριαρχίαν, παρὰ τὰς ἐπιταγὰς τῶν ὑπαρχόντων νόμων. Ἡ λέξις ὀχλοκρατία χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ παρεμφερῆ ἔννοιαν ἐν τῇ πολιτείᾳ, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ ἐν ταῖς συνελεύσεσιν, ὅταν οἱ πολλοί, ἀπειθάρχητοι καὶ παραβλέποντες τοὺς καθωρισμένους τύπους, ἐπιβάλλουν τὰς θελήσεις των ἐπὶ τῆς ὁλότητος. Χ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ὀχλοκρατικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, ὁ τῆς ὀχλοκρατίας: «ὀχλοκρατικὸν πολίτευμα».—Ἐπίρρ. **ὀχλοκρατικῶς**.

ὀχλοκρατοῦμαι (—έομαι)· κυβερνῶμαι ὀχλοκρατικῶς: «ὀχλοκρατουμένη πόλις» || παρασύρομαι ὑπὸ τοῦ ὄχλου.

ὄχλος (ὁ)· ὁ πολύς, ὁ χύδην λαός, ὁ συρφετός, τὸ ὑπὸ τῶν παθῶν, ἀπερισκέπτως, παρασυρόμενον πλῆθος.

— *[Ἐγκυκλ.]* Γενικώτερον *ὄχλος* καλεῖται μὲ χειροτερευτικὴν πάντοτε σημασίαν ἄθροισμα ἀτόμων οἱωνδήποτε, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, επαγγέλματος ἢ φύλου καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν συμπτώσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας συνετελέσθη. Εἰδικώτερον καὶ ὑπὸ ψυχολογικὴν ἄποψιν ὁ ὄχλος δύναται νὰ νοηθῇ ἄθροισμα ἀτόμων, ἀνομοιογενῶν πολλάκις κατὰ τὸν βίον, τὸ φῦλον, τὸν χαρακτῆρα, τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ τελούντων ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ψυχολογικῶν ἐλατηρίων κοινῆς δι' ὅλα δραστικότητος, καὶ δρώντων ὡς ἐκ τούτου ὁμαδικῶς. Βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰς ὄχλον ὁμαδοποιήσεως τῶν ἀτόμων εἶναι ἡ ἐξαφάνισις τῆς προσωπικότητός των καὶ ἡ ἑνότης τῆς κατευθύνσεως τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν των. Ἄνευ αὐτῶν, ὁσονδήποτε ἄθροισμα ἀτόμων ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ δὲν ἀποτελεῖ ὄχλον. Ἡ εἰς ὄχλον μεταμόρφωσις ἀτόμων προικίζει ταῦτα μὲ εἶδος ὁμαδικῆς ψυχῆς, ἥτις ἐμπνέει εἰς αὐτὰ αἰσθήματα, σκέψεις καὶ ἐνεργείας ἐντελῶς διαφόρου μορφῆς τῶν ἀτομικῶν. Τὸ κατ' ὄχλον ἄτομον διαφέρει ριζικῶς τοῦ κατ' ἰδίαν ἀτόμου, ὅπως καὶ οἱ ὄχλοι εἶναί τι τελείως διάφορον, ὑπὸ ἔποψιν δυναμικότητος, ἠθικῆς, νοημοσύνης, ἡρωϊσμοῦ, ἐγκληματικότητος κτλ. ἀπὸ τὸ ποσοτικὸν ἄθροισμα τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων, τὰ ὁποῖα τοὺς ἀποτελοῦν. Τὸ κατ' ὄχλον ἄτομον χάνει τὴν συνειδητὴν προσωπικότητά του, ὑπερισχυούσης τῆς ἀσυνειδήτου, προσανατολίζεται διὰ τῆς ὑποβολῆς καὶ τῆς μολύνσεως τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν πρὸς ὡρισμένην καὶ ἑνιαίαν ὁμαδικοῦ ἐνδιαφέροντος κατεύθυνσιν καὶ τείνει νὰ μεταβάλλῃ πᾶσαν ὑποβαλλομένην αὐτῷ ἰδέαν εἰς πρᾶξιν. Ὁ ὄχλος ἔχει μεγάλην εὐπιστίαν καὶ ὑπερβολικὴν αἰσθηματικότητα, στερεῖται δὲ προνοητικότητος καὶ ὀρθολογισμοῦ. Εἰς τοῦτο ὀφείλονται αἱ μεγάλαι βιαιότητες, εἰς ἃς προβαίνει εἰς στιγμὰς ἀναβρασμοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνθουσιασμοὶ καὶ οἱ ἡρωϊσμοί του. Τὸ διανοητικὸν ἐπίπεδόν του εἶναι πολλάκις κατώτερον τοῦ τῶν μεμονωμένων ἀτόμων, ἐνῷ τὸ ἠθικὸν καὶ συναισθηματικόν του φθάνει συχνὰ εἰς ἐκπληκτικὰ ὕψη. Ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὸν θάνατον, ὁ ἡρωϊσμός, ἡ αὐταπάρνησις, ὁ ἀλτρουϊσμὸς καὶ ὅλα τὰ μεγάλα καὶ εὐγενῆ συναισθήματα, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος, γεννῶνται αἰφνιδίως καὶ ἐμφανίζονται ἰσχυρότατα παρὰ τῷ δρῶντι ὄχλῳ, ὅστις εἶναι πάντοτε ὁ φορεὺς καὶ ὁ ἐκτελεστὴς τῶν ἰδεωδῶν ἑκάστης κρισίμου περιόδου. Θ. Π.

ὀχλοστρατία (ἡ)· οἱ ἀπειθαρχοῦντες στρατιῶται (κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. soldatesque).

ὀχλῶ (—έω)· κάμνω δικαστικὴν ὄχλησιν, ἐπιτάσσω δι' ἐπισήμου πράξεως.

ὄχνη (ἡ) (Ochna) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας φυομένας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 25 εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ἡ *ὄχνη ἡ πολυανθὴς* (Ochna multiflora), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Π. Ν. Π.

Ὄχνη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Κολωνοῦ καὶ τῆς Ταναγρας, ἥτις ἐρασθεῖσα τὸν ἐξάδελφόν της Εὔνοστον, ἀλλ' ἀδιαφορήσαντα πρὸς αὐτήν, διέβαλεν εἰς τοὺς ἀδελφούς της Ἔχεμον, Λέοντα καὶ Βουκόλον ὅτι προσέβαλε τὴν τιμήν της. Οὗτοι ἐφόνευσαν τὸν Εὔνοστον, ἡ δὲ Ὄχνη, μετανοήσασα διὰ τὴν πρᾶξίν της, ηὐτοκτόνησε ριφθεῖσα ἀπό τινος βράχου. Α. Θ. Σ.

Ὀχοζίας *[Βιβλ.]*. Βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα, υἱὸς τοῦ Ἰωρὰμ καὶ τῆς Γοθολίας, ἥτις ἦγε καὶ ἔφερεν αὐτόν. Συμμαχήσας μετὰ τοῦ θείου του Ἰωράμ, βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ, ἐφονεύθη (842) ὑπὸ τοῦ ἐναντίον ἐκείνου στασιάσαντος Ἰοὺ μετὰ βασιλείαν ἑνὸς ἔτους (Δ' Βασ. θ', Β' Παραλ. κβ' 1—9). Π. Ι. Μ.

Ὀχόντ. Ὄρος τῆς Ἀραβίας πρὸς Δ. καὶ ἐγγὺς τῆς Μεδίνης, παρὰ τὸ ὁποῖον ἡττήθη τῷ 625 ὁ Μωάμεθ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Μέκκας. Χ. Δ.

ὄχος (ὁ) *[Στρατ.]*. Μικρὸν ὄχημα ἄνευ πλευρῶν, χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ στρατιωτικῇ γεφυροποιΐᾳ πρὸς μεταφορὰν γεφυρωτικοῦ ὑλικοῦ. Ν. Θ. Κ.

Ὄχος *[Γεωγρ.]*. Σπήλαιον τῆς Μοραβίας, ἐν ᾧ τῷ 1906 εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Rzehak τμῆμα κάτω γνάθου ἀνθρώπου, ἐντὸς στρώματος πλειστοκαίνου, μετὰ ὀστῶν ζῴων παλαιοντολογικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν παγετωδῶν περιόδων. Ὑπὸ τῶν πλείστων κατατάσσεται ἡ *γνάθος Ὄχος*, ἀπὸ στρωματογραφικῆς ἀπόψεως, εἰς τὴν παλαιο-παλαιολιθικὴν περίοδον γενικῶς, ἀδιαφόρως βαθμῖδος. Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ὅμως, κυρίως δὲ ἐκ τῆς πιθανότητος ὅτι δὲν ἐστερεῖτο γενειακῆς προβολῆς, ἡ νεαντερταλοειδὴς μορφολογία της διαμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν, δύναται δὲ πιθανώτερον ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν νεο-παλαιολιθικήν. Ι. Γ. Κ.

ὄχου· ἐπιφών., βλ. λ. *ὤχ*.

Ὀχοτσκικὴ θάλασσα *[Γεωγρ.]*. Θάλασσα τοῦ βορείου Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἐν Ἀσίᾳ, ἄλλως καλουμένη καὶ *Τουνγκουσικὴ* ἢ *Λαμουτικὴ θάλασσα*. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1.530.000 τ. χλμ. (τὸ ἥμισυ τῆς Μεσογείου) καὶ μέγιστον βάθος 3.370 μ., ὁρίζεται δὲ ὑπὸ τῆς Σιβηρίας (κόλπον Πενσίνα πρὸς ΒΔ., κόλπος Οὔντα πρὸς ΝΔ.), ἀποτελούσης πρὸς Δ. τὸν μυχὸν τῆς θαλάσσης, τῆς χερσονήσου Καμτσιάτκας σχηματιζούσης τὸ ΒΑ. κέρας, τῆς νήσου Σαχαλίνης σχηματιζούσης τὸ ΝΑ. κέρας καὶ τῶν νήσων Ἰεσσὼ καὶ Κουρίλων κλειουσῶν ἐν ἁλύσει τὸ πρὸς Α. ἄνοιγμα τῆς θαλάσσης ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ πρὸς Α. ἀνοικτοῦ ὠκεανοῦ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν Κουρίλων πορθμῶν, μετὰ δὲ τῆς πρὸς Ν. Ἰαπωνικῆς θαλάσσης διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Λαπερούζ, ἑνοῦντος τὸν κόλπον τῆς Σαχαλίνης (Β.) μετὰ τοῦ Ταταρικοῦ πελάγους (Ν.). Κύριοι ἐκβάλλοντες ποταμοί: οἱ *Οὔντα*, *Ὀχότα*, *Τουνγκούρ*, *Ἀμούρ*, κ. ἄ. Νῆσοι: αἱ *Σαντάρα*, ὁ *Ἅγιος Ἰωνᾶς*, κ.τ.λ. Ἡ Ὀχοτσκικὴ θάλασσα ἔχει ὕδατα ψυχρά, συχνάζεται ὑπὸ ὁμιχλῶν, ἀπὸ Νοεμβρίου μέχρις Ἀπριλίου, πήγνυται κατὰ τὰς ἀκτάς της, εἶναι δὲ πλουσία εἰς φαλαίνας, μαλάκια καὶ φύκη. Κύριον λιμένα ἔχει τὸν *Ὀχότσκ* (κάτ. 674) ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ *Ὀχότα* (μῆκος 425 χλμ.), καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον εἰδῶν ἁλιείας καὶ ἰδίως φαλαινῶν. Π. Ν. Π.

ὀχοῦμαι (—έομαι)· φέρομαι ἐπὶ ὀχήματος, συνήθ. *ἐποχοῦμαι*.

Ὄχρ (Ohr) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. λ. *Ἔγκερ*).

Ὄχρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἠδωνίδος ἐν Μακεδονίᾳ, κειμένη πρὸς Α. τῆς νῦν Δράμας, ὅπου τὸ νῦν χωρίον Χωριστὴ (πρώην Τσατάλτζα), ἔνθα σῴζονται πολλὰ ἐρείπια καὶ ἀνευρέθησαν ἐπιγραφαί. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἐδέχθη Ρωμαίους ἀποίκους καὶ ἐξήρτᾶτο ἀπὸ τῶν Φιλίππων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο *Χωριστὴ* ἢ *Χωριστική*. Σήμερον καλεῖται Χωριστή, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦσα 3.200 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Ὀχρὶς *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Μακεδονίας (βλ. λ. *Ἀχρίδος λίμνη*).

ὄχτος (ὁ)· δημοτ., ἀντὶ *ὄχθος* (βλ λ.).

ὀχτρὸς (ὁ)· βλ. λ. *ἐχθρός*.

Ὄχτερβελτ (Ochtervelt, Ochtervilt), *Ἰάκωβος*. Ὁλλανδὸς ζωγράφος ἀποθανὼν τῷ 1710, γνωστὸς καὶ ὡς *Ἰωάννης Ἀχτερβελτ* (Achtervelt, Uchtervelt). Κατὰ τὰ ἔτη 1665—1672 ἀνῆκεν εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ροττερδάμης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1674 ἐγκατεστάθη εἰς Ἀμστελλόδαμον διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ πίνακος «Τὸ λεπροκομεῖον» (μουσεῖον Ἀμστελλοδάμου). Πλὴν τούτου κατέλιπε τοὺς πίνακας: «Ἡ τελευταία διαθήκη» (Βερολῖνον), «Ἡ κυρία μὲ τὸ βιολί» (Κοπεγχάγη), «Ὁ εὐγενὴς ἱππότης» (Δρέσδη), «Κυρία στὸ ψάρεμα» (Χάγη), «Ἡ γυναῖκα μὲ τὸν σκύλο» (Δρέσδη) κ. ἄ. ἀποκείμενα εἰς τὸ Ἐρμιτὰζ τοῦ Λένινγκραντ, εἰς Βρυξέλλας, Κολωνίαν, Καρλσρούην κ. ἄ. Τὸ ἔργον τοῦ Ὄχτερβελτ διακρίνεται διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως τῶν προσώπων. Π. Ν. Π.

Ὄχτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τραπεζοῦντος τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πυξίτου (Δαφνοπόταμος), κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 50 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

ὀχτώ· δημοτ., ἀντὶ *ὀκτὼ* (βλ. λ.).

— *[Ναυτ.]* Βλ. λ. *ἀκρόδεσμος*.

— **ὀχτω—**· οὕτω ἐν τῇ δημοτικῇ τὰ ἀπὸ τοῦ *ὀκτω—* ἀρχόμενα τῆς καθαρευούσης: *ὀχτώβρης*, *ὀχτωήχι*.

Ὀχτωνιὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ὀκτωνιά*.

— **Ὀχτωνιᾶς κόλπος** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κοῖλα*.

ὀχυρὸν (τό). Ἀμυντικὴ διάταξις περιλαμβάνουσα στοιχεῖα ὀχυρώσεως καταλαμβάνοντα ἐδαφικὴν περιοχὴν μᾶλλον ἐκτεταμένην ἢ τὰ ὀχυρώματα. Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ περίκλειστον σύνολον, δυνάμενον νὰ ἀντιστῇ κατὰ ἐχθρικῆς προσβολῆς προερχομένης ἀπὸ οἱασδήποτε κατευθύνσεως, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ αὐχένος. Τὰ στοιχεῖα αὐτῆς κατασκευαζόμενα καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης εἶναι ἀνθεκτικώτατα, δυνάμενα νὰ ὑποστῶσι συστηματικὸν βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ τῶν μεγαλυτέρων διαμετρημάτων.

Τὰ ὀχυρὰ διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ὅλης ἀμύνης μιᾶς ὠχυρωμένης θέσεως, ἐγκαθιστάμενα ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλληλα ἔμπροσθεν αὐτῆς πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἀκτῖνος ἐνεργείας της καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ, ὁπότε καλοῦνται καὶ *ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ* τῆς θέσεως, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐγκαθίστανται διὰ τὴν προστασίαν ἢ τὴν ἀπαγόρευσιν συγκοινωνίας τινός, καλούμενα *μεμονωμένα ὀχυρά*.

Ὠχυρωμένη γερμανικὴ ὁμάς.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀχυρὰ καλοῦνται κυρίως *ὀχυρὰ ἀνασχέσεως* ἢ *ἐρύματα* (βλ. λ. *ἔρυμα*). Εἰς τὰ μεμονωμένα ὀχυρὰ ὑπάγονται καὶ τὰ *ὀχυρὰ συνδέ-*

Digitized by Google

σμου, ἐγκαθιστάμενα ἕκαστον ἐπὶ μιᾶς συγκοινωνίας ἐκτεταμένης τινὸς περιοχῆς, ἀποτελούσης ἀμυντικὸν προπέτασμα, καὶ διαφέροντα τῶν ὀχυρῶν ἀνασχέσεως κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς ἀλληλοϋποστηρίξεώς των διὰ πυροβολικοῦ λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως (βλ. λ. *ὀχυρωτική*).

Πρῶτος ὁ μαρκήσιος Μονταλαμπέρ, Γάλλος ὀχυρωτικός, παρεδέχθη τὰ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ περιβόλου τῶν ὠχυρωμένων θέσεων

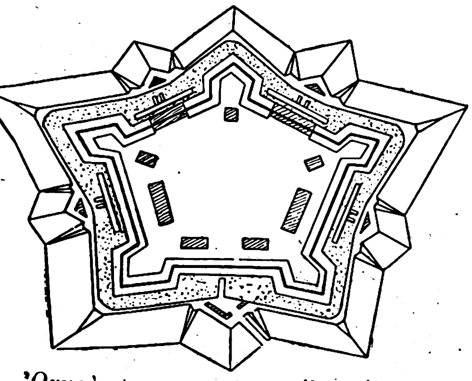

Ὀχυρὸν προμαχωνικῆς χαράξεως (ὀχυρᾶς θέσεως Παρισίων).

καὶ πρὸς προστασίαν τῶν κεντρικῶν πόλεων ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ βομβαρδισμοῦ. Ταῦτα τίθενται ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπὶ τῆς γραμμῆς αὐτῶν, ἀποτελούσης τὴν κυρίαν γραμμὴν τῆς ἀμύνης, διεξάγεται κυρίως ὁ ἀγών.

Τὰ ὀχυρὰ ταῦτα ἐν ἀρχῇ ἀπετέλουν ὀγκώδεις ἐξάρσεις ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, παρουσιάζοντα καταφανέστατον στόχον εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἡ ἔξαρσις αὕτη ἠλαττοῦτο βαθμιαίως, ἐφόσον ἡ ἰσχὺς τοῦ πυροβολικοῦ ηὐξάνετο. Τὰ ὀλίγον πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κατασκευασθέντα ὀχυρὰ ἦσαν ἔργα ἀφανῆ

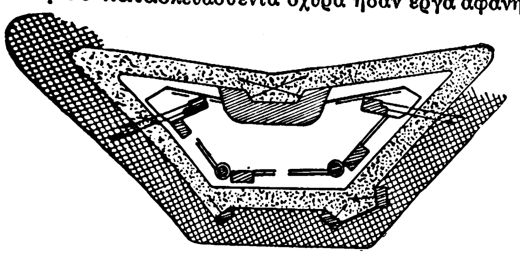

Προπολεμικὸν ὀχυρὸν πολυγωνικῆς χαράξεως.

σχεδὸν ἐν τῷ συνόλῳ των. Τούτων τὰ ἐνεργητικὰ στοιχεῖα ὑπερεῖχον τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοσοῦτον μόνον, ὅσον ἀπῃτεῖτο διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐν αὐτοῖς ὀργάνου καὶ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Τὰ ὀχυρὰ ἦσαν κατὰ πρῶτον προμαχωνικῆς χαράξεως, ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ χάραξίς των εἶναι πολυγωνικὴ μετὰ περιωρισμένου ἀριθμοῦ πλευρῶν. Ἐν ἀρχῇ τὰ στοιχεῖα τῶν ὀχυρῶν ἔχουσι μικρὰν προστασίαν, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ τότε ἐν χρήσει πυροβολικοῦ, αἱ δὲ μεταξὺ τῶν ὀργάνων συγκοινωνίαι εἶναι ἀκάλυπτοι.

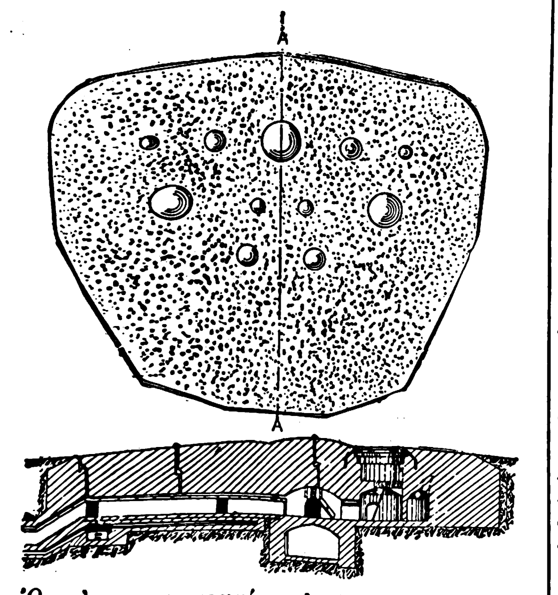

*Ὀχυρὸν συγκεντρωμένων ὀργάνων τύπου ταγματάρχου **Mougin** μετὰ τῆς τομῆς του.*

Βραδύτερον τὰ ὄργανα ἤρχισαν νὰ προστατεύωνται ἀπὸ ἀνθεκτικὰς ἐπικαλύψεις ἐκ λιθοδομῆς καὶ γαιῶν, εἶτα δὲ ἐκ σκυροδέματος ὡπλισμένου καὶ μὴ καὶ ἀπὸ θωρακίσεις. Αἱ συγκοινωνίαι μεταξὺ τῶν ὀργάνων εἶναι ἀπαραιτήτως ὑπόγειοι.

Τὴν τελευταίαν ἐκδήλωσιν ἀνθεκτικωτάτου ὀχυροῦ ἀποτελεῖ ἡ παρὰ τοῦ Γάλλου ταγματάρχου Mougin προταθεῖσα καὶ μὴ πραγματοποιηθεῖσα λύσις τῆς κατασκευῆς ὀχυρῶν μικρᾶς σχετικῶς ἐπιφανείας ἐξ ἑνιαίας μάζης σκυροδέματος, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἦσαν κεχωρισμένα τὰ διάφορα ὄργανα (βλ.λ. *ὀχυρωτική*). Τὰ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ τῶν γαλλικῶν ὠχυρωμένων θέσεων εἶναι σχετικῶς περιωρισμένης ἐκτάσεως ἐδαφικῆς μὲ κυρίαν ἀποστολὴν τὴν πλαγιοφύλαξιν τῶν διακένων μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ὁπλισμὸς αὐτῶν ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ πυροβολικὸν πλαγιοφυλάξεων, προστατευόμενον ἐντὸς ὀρυγμῶν ἢ ὑπὸ τεθωρακισμένους ἐκλειπτικοὺς καὶ περιστροφικοὺς πυργίσκους.

Τὰ γερμανικὰ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ (festen), τὰ κληθέντα καὶ *ὠχυρωμέναι ὁμάδες*, καταλαμβάνουσιν εὐρεῖαν ἐδαφικὴν ἔκτασιν μὲ τὰ ὄργανά των διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα αὐτοῖς νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν μεγαλυτέραν των ἀπόδοσιν. Ἡ κυρία των ἀποστολὴ δὲν εἶναι ἡ πλαγιοφύλαξις τῶν διακένων, ἀλλὰ ὁ μακρὰν ἀγὼν διὰ πυροβολικοῦ. Τὸ πυροβολικὸν τοῦτο ὅθεν ἀποτελεῖ τὸ κύριον ὄργανον τῶν γερμανικῶν ὀχυρῶν, ἐγκατεστημένον εἰς ἰσχυρότατα τεθωρακισμένα πυροβολεῖα ἐκ τριῶν ἢ καὶ πλειόνων πυροβόλων.

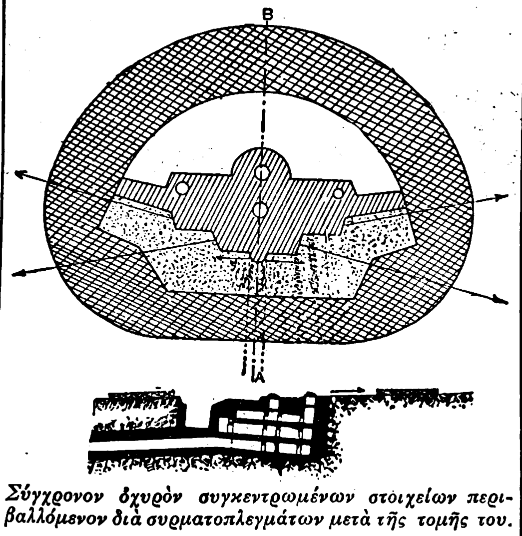

Σύγχρονον ὀχυρὸν συγκεντρωμένων στοιχείων περιβαλλόμενον διὰ συρματοπλεγμάτων μετὰ τῆς τομῆς του.

Συμφώνως πρὸς τὰς μεταπολεμικὰς ἀρχὰς τὰς διεπούσας τὴν μόνιμον ὀχυρωτικήν, καθ' ἃς αἱ μετ' ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν θέσεις ἔχουσι καταργηθῆ, ἐφαρμοζομένων τῶν ἐπιμήκων τοποθεσιῶν κατὰ τὴν μορφὴν τῶν σταθεροποιηθέντων μετώπων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὰ νεώτερα ὀχυρὰ ἀποτελοῦσι τὰ ἰσχυρὰ σημεῖα ἢ κέντρα ἀντιστάσεως, τουτέστι τὸν σκελετὸν τῶν τοποθεσιῶν τούτων. Τὰ διάφορα προτεινόμενα συστήματα διαφέρουσι κυρίως κατὰ τὴν θέσιν τῶν ὀχυρῶν ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν τοποθεσίαν (ἐπ' αὐτῆς, ἔμπροσθεν, ὄπισθεν), ἢ κατὰ τὴν μείζονα ἐλάσσονα συγκέντρωσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ ὀργάνων (ὀχυρὰ συγκεντρωμένων καὶ διεσπαρμένων ὀργάνων βλ. λ. *ὀχυρωτική*). Ζ. ΝΟΜΠΕΛΗΣ

—**ὀχυρὸν ἀνασχέσεως** *['Ὀχυρωτ.]*· βλ. λ. *ἔρυμα*.

Ὀχυρὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου τοῦ νομοῦ Δράμας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.016. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λίσσ*. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας ὁμωνύμου λόφου εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος τοῦ Ζυρνόβου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Ἡ περιφέρεια παράγει καπνόν, δημητριακὰ καὶ ὄσπρια. Μετὰ τοῦ Κάτω Νευροκοπίου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (χλμ. 5). Δ. Ε. Μ.

—**Ὀχυρὸν** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Προσκυνητῶν τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 77.

ὀχυρός, —*ά*, —*όν*· ἀσφαλής, ἀπρόσβλητος, ὀχυρός: «ὀχυρὰ θέσις», «ὀχυρὸς λιμήν» || ***ὀχυρὸν*** (τό)· ὡς οὐσ., ὠχυρωμένος τόπος.—Ἐπίρρ. ***ὀχυρῶς***.

ὀχυρῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι ὀχυρόν, ἐξασφαλίζω τόπον δι' ὀχυρωματικῶν ἔργων: «ὀχυρῶ λιμένα, — πόλιν» || παθ. *ὀχυροῦμαι*· ἐξασφαλίζομαι ἀπὸ ἐπιθέσεως, ἀπὸ προσβολῆς || μεταφ., ἐξασφαλίζομαι, καθίσταμαι παραμόνιμον, *κατοχυροῦμαι*.

ὀχύρωμα, —*ατος* (τό). Γενικῶς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὀχυρώσεως, τὸ ἔργον ἢ καὶ πᾶσα ἀμυντικὴ διάταξις ἐνέχουσα τὴν ἔννοιαν τῆς συγκεντρώσεως τῶν στοιχείων αὐτῆς ἐν περιωρισμένῃ ἐδαφικῇ περιοχῇ καὶ ἐπιτρέπουσα εἰς τὸν κατέχοντα αὐτὴν τὴν πλεονεκτικωτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ὅπλων του κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἐὰν τὰ ἔργα καταλαμβάνωσι μεγάλην ἐδαφικὴν ἔκτασιν, εἶναι περίκλειστα, κατασκευάζονται καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, εἶναι δὲ ἀνθεκτικώτατα καὶ ἰσχυρότατα, τότε λέγονται *ὀχυρὰ* (forts). Εἰδικώτερον *ὀχυρώματα* καλοῦνται τὰ δευτερεύοντα ἔργα τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς, τὰ **ἐνδιάμεσα** μεταξὺ δύο κυρίως ὀχυρῶν, τὰ κατασκευαζόμενα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μεταξὺ τούτων κενῶν πρὸς ἀμοιβαίαν ἐνίσχυσιν καὶ πλαγιοφύλαξιν. Ἐγκαθίστανται ἐπὶ σημαινόντων σημείων τοῦ ἐδάφους. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην, καίτοι εἶναι ἔργα τῆς μονίμου ὠχυρώσεως, ἐν τούτοις εἶναι μικροτέρας ἐκτάσεως καὶ ἀμυντικῆς ἰσχύος πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλων δαπανῶν. Οὕτω τὰ δευτερεύοντα ταῦτα ἔργα ἢ ὀχυρώματα μετὰ τῶν κυρίως ὀχυρῶν ἀποτελοῦσι μίαν ὠχυρωμένην ζώνην, τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀντιστάσεως περὶ τὴν ὀχυρὰν θέσιν.

Ὁμοίως *ὀχυρώματα* ἐκαλοῦντο τὰ ἔργα τὰ ἐγκαθιστάμενα κατὰ ἐδαφικὰς περιοχὰς καὶ ἀπαρτιζόμενα ἐκ διαφόρων στοιχείων ἡμιμονίμου ὀχυρώσεως, δηλαδὴ χαρακωμάτων, κωλυμάτων, σκεπάστρων, συγκοινωνιῶν κτλ., συνήθως δὲ καὶ ἐξ ἁπλοῦ χαρακώματος προπολεμικῆς κατατομῆς, χαρακώματα δηλαδὴ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τάφρου. Τὰ ὀχυρώματα ταῦτα, ἀναλόγως τῆς χαράξεως αὐτῶν, διῃροῦντο εἰς 3 μεγάλας κατηγορίας: τὰ ἄφρακτα ὀχυρώματα, τὰ περίφρακτα καὶ τὰ ἡμίφρακτα.

Τὰ *ἄφρακτα ὀχυρώματα* δὲν δίδουσι πυρὰ πρὸς τὰ ὀπίσω, δηλαδὴ πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀμύνης, ἔχοντα οὕτω αὐχένα ἀνοικτόν. Κατασκευάζονται οὕτω ὅταν δὲν ὑπάρχῃ διαθέσιμος χρόνος, ἢ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ φόβος νὰ προσβληθῶσιν ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, προκειμένου π.χ. νὰ παρεμποδισθῇ ἡ διάβασις ὁδοῦ τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ εἶναι ἀπρόσιτα. Λόγῳ ἐλλείψεως ἀμυντικοῦ καταρτισμοῦ εἰς τὸν αὐχένα αὐτῶν, καταλαμβανόμενα πρὸς στιγμὴν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀνακαταλαμβάνονται εὐκόλως ὑπὸ τῆς ἀμύνης. Κυριώτερα τῶν ὀχυρωμάτων τούτων εἶναι τὰ φερόμενα ὑπὸ τὰ ὀνόματα *διατομή, σφήν, μηνίσκος, ἡμιπεριβολή, κεραοειδὲς ἔργον, στεμματοειδὲς ἔργον, βέλος, ψαλὶς* κ.τ.λ.

Τὰ *περίφρακτα ὀχυρώματα* ἔχουσι κλειστὸν αὐχένα ἐνισχυμένον δι' ἀμυντικοῦ καταρτισμοῦ, ἵνα δύνανται νὰ ἀνθίστανται εἰς προσβολὰς ἐκ τῶν νώτων. Ἐγκαθίστανται ἐπὶ μεμονωμένων σημείων, δυνάμενα ἑπομένως νὰ προσβληθῶσι πανταχόθεν. Ἔχουσιν ἰσχυροτέραν ὀργάνωσιν ἐπὶ τῇ προόψει ὅτι οἱ φρουραί των θέλουσιν ἐγκαταλειφθῆ ἐπί τινα χρόνον μόναι εἰς τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις. Ὅταν ὁ καταλαμβανόμενος παρ' αὐτῶν χῶρος εἶναι περιωρισμένος τὰ ὀχυρώματα ταῦτα καλοῦνται *περιβολαὶ* (βλ. λ.), ἐνῷ *ἡμιπεριβολαὶ* καλοῦνται ἀντίστοιχα ἔργα κατά τι μικροτέρας ἐκτάσεως καὶ ἀνοικτοῦ αὐχένος.

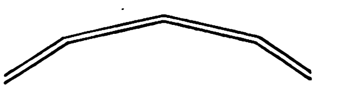

Ἄφρακτον ὀχύρωμα.

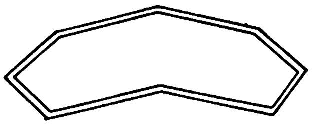

Περίφρακτον ὀχύρωμα.

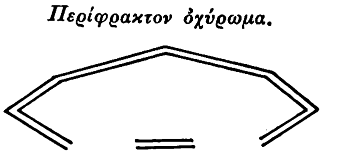

Ἡμίφρακτον ὀχύρωμα.

Τὰ *ἡμίφρακτα ὀχυρώματα* εἶναι τῆς αὐτῆς μὲ τὰ ἄφρακτα χαράξεως, πλὴν ὁ αὐχὴν αὐτῶν ἔχει ἀμυντικόν τινα καταρτισμόν, προφυλασσόμενος ἀπὸ πάσης προσβολῆς διὰ χαρακώματος μετὰ χαμηλοῦ προπετάσματος καὶ ἀμυντικῶν ἐπιβοηθημάτων δυναμένων νὰ ἀναχαιτίσωσι τὸν προσβάλλοντα χωρὶς νὰ παρέχωσιν αὐτῷ προκαλύμματα κατὰ τῶν πυρῶν τῆς ἀμύνης.

Τὰ ὀχυρώματα τῶν ἀνωτέρω τριῶν κατηγοριῶν οὐδεμίαν ἔχουσι σήμερον ἐφαρμογὴν ἐν τῇ ὀχυρώσει. Ζ. ΝΟΜΠΕΛΗΣ

Ὀχύρωμα *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀκρόπολις τῆς Ἰαλυσοῦ ἐν Ρόδῳ, κειμένη κατὰ τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς νήσου, ΝΔ. τῆς πόλεως Ρόδου (*Στράβ.* ΧΙ, 655). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται εἰς τὴν νῦν *Φιλέρημον*. Α. Θ. Σ.

ὀχύρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ὀχυρώνειν ὡς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν ἔργων τῶν ἐκτελεσθέντων συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας τῆς ὀχυρωτικῆς τέχνης. Ζ. Ν.

ὀχυρωτικὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτω ὁ κλάδος τῆς στρατιωτικῆς τέχνης ὁ ἐξετάζων τὸ σύνολον τῶν ἔργων καὶ τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεώς των, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπαυξηθῇ ἡ ἀμυντικὴ ἱκανότης τῶν κατεχόντων αὐτὰ στρατευμάτων, ἰδίως ἐναντίον πολυαριθμοτέρου ἢ ἰσχυροτέρου ἐχθροῦ. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἀποσκοπεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν προστασίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ὅπλων τῶν ἀμυνομένων. Ἡ ὀχυρωτικὴ δὲν περιλαμβάνει ὡρισμένους καὶ ἀμεταβλήτους κανόνας, ἀλλὰ συμβιβάζει συνεχῶς πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα, μὴ ἔχοντα μέτρον κοινὸν καὶ τῶν ὁποίων κατὰ συνέπειαν ἡ σύγκρισις εἶναι ζήτημα κρίσεως καὶ πείρας. Ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὴν ὀχυρωτικήν, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὰ ἔργα αὐτῆς εἰς τρεῖς

Digitized by Google

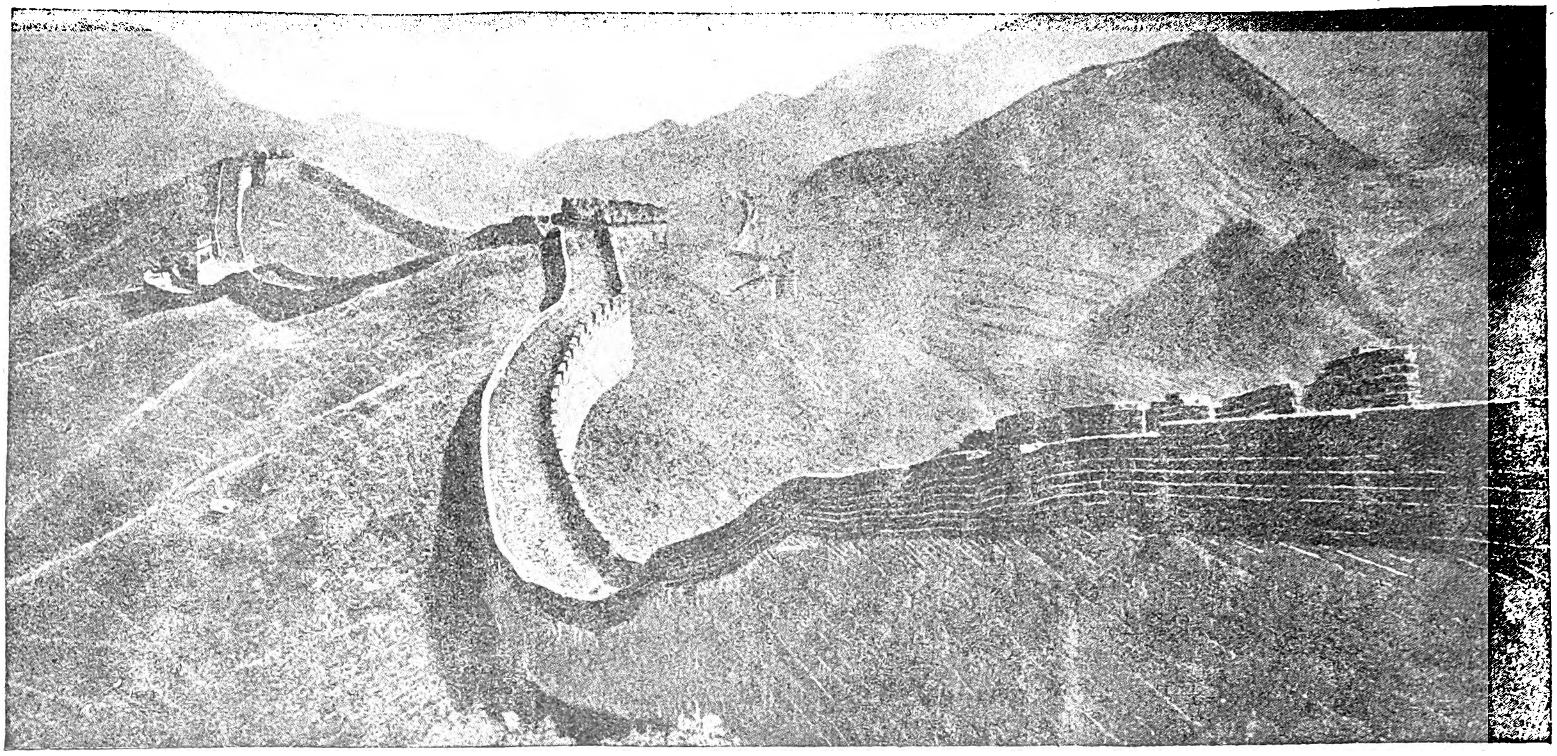

Ἄποψις τῶν Σινικῶν τειχῶν.

μεγάλας κατηγορίας: 1) Εἰς τὰ ἔργα τῆς *ὀχυρωτικῆς* τῆς κατασκευαζομένης κατὰ μῆκος τῶν συνόρων ἢ πολὺ ἐσωτερικώτερον τούτων κατ' ἐπιμήκεις γραμμὰς σχεδὸν παραλλήλους, προσδιδούσας εἰς τὴν ἄμυναν βάθος μέγα, ἐξικνούμενον ἐνίοτε μέχρις αὐτῆς τῆς πρωτευούσης ἢ καὶ πέραν ταύτης. Τὰ ἔργα ταῦτα, γινόμενα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς προελάσεως τῶν ἐπιγείων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἀνάγονται εἰς τὴν κυρίως ὀχυρωτικήν. 2) Εἰς τὰ ἔργα τῆς *ἐπακτίου ὀχυρωτικῆς* ἢ τῆς ἀμύνης τῶν ἀκτῶν καὶ 3) Εἰς τὰ ἔργα τῆς κατὰ τῶν ἐναερίων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ ὀχυρωτικῆς ἢ *ἀντιαεροπορικῆς* ἀμύνης (βλ. λ.), τὰ γινόμενα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μορφῆς τῶν ὀχυρωτέων ἐδαφῶν διαιροῦμεν τὴν ὀχυρωτικὴν εἰς τοιαύτην ἐφαρμοζομένην ἐπὶ *πεδινῶν ἐδαφῶν* καὶ τοιαύτην ἐφαρμοζομένην ἐπὶ *ὀρεινῶν ἐδαφῶν*. Ὁπωσδήποτε αἱ ἀρχαὶ τῆς ὀχυρωτικῆς παραμένουσιν αἱ αὐταὶ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις—ἀλλάσσουσι μόνον τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα τῆς ὀχυρώσεως. Ἀπὸ ἀπόψεως ὑλικῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὰ ἔργα, ἀντοχῆς τῶν ἔργων, διαθεσίμου χρόνου καὶ χρημάτων, ἡ ὀχυρωτικὴ ἄλλοτε διῃρεῖτο εἰς δύο μεγάλους κλάδους: α) τὴν *τειχιστικὴν* ἢ *μόνιμον ὀχυρωτικὴν* καὶ β) τὴν *χαρακωτικὴν* ἢ *πρόσκαιρον ὀχυρωτικήν*, τὴν τελευταίαν ταύτην περιλαμβάνουσαν: 1) τὴν *πρόχειρον* ἢ *ταχύσκαπτον χαρακωτικὴν* ἢ *πραγματικὴν ὀχύρωσιν τοῦ πεδίου μάχης*, 2) τὴν *χαρακωτικὴν θέσεως*, χρησιμοποιουμένην ὅταν διατίθηται πλειότερος τῶν 2 ἡμερῶν χρόνος διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ 3) τὴν *ἡμιτειχιστικὴν* ἢ *ἡμιμόνιμον* καλουμένην, χρησιμεύουσαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μονίμων ἔργων. Αἱ διάφοροι ὑποδιαιρέσεις τῆς ὀχυρωτικῆς εἶναι γνωσταὶ γενικώτερον ὡς *μόνιμος*, *ἡμιμόνιμος* καὶ *πρόσκαιρος*. Ἐκ τούτων ἡ μόνιμος ὀχυρωτικὴ περιλαμβάνει τὰ ἔργα τὰ ἐκτελούμενα διὰ λόγους προνοίας ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐνισχυθῶσι μονίμως τοποθεσίαι σπουδαῖον καὶ σημαίνοντα μέλλουσαι νὰ διαδραματίσωσι ρόλον ἐν πολέμῳ. Τὰ ἔργα ταῦτα δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι καὶ διὰ πολιτῶν καὶ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀνθέξωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον, τόσον εἰς τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου, ὅσον καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ ὁπλισμοῦ. Ἡ ἡμιμόνιμος ὀχυρωτικὴ περιλαμβάνει ἔργα ἐκτελούμενα κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν, ἢ ὀλίγον πρὸ ταύτης, πρὸς ἐνίσχυσιν τοποθεσιῶν σημαντικῶν ἐν ὡρισμένῃ χρονικῇ περιόδῳ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐξετελοῦντο πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μονίμων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἔργων τῆς ἡμιμονίμου ὀχυρωτικῆς δύνανται νὰ καταλεχθῶσιν, ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν τῶν ἔργων, καὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι ὀχυρώσεις τῆς Θεσσαλίας (1909—1912) καὶ Μακεδονίας (1915—1916). Σήμερον ἡ ὑποδιαίρεσις αὕτη ἔχει καταργηθῆ. Τὰ ἀντιστοίχου ἰσχύος ἔργα περιλαμβάνονται σήμερον εἰς τὴν πρόσκαιρον ὀχυρωτικὴν ἢ ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους, τῆς ὁποίας τὰ ἔργα, ὅταν πρόκειται περὶ στασιμότητος εἰς τὰ σταθεροποιούμενα μέτωπα καὶ ὅταν διατίθενται ἄφθονα καὶ ἰσχυρὰ μέσα, προσομοιάζουσιν ἐνίοτε καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς. Ἡ πρόσκαιρος ὀχυρωτικὴ καλεῖται σήμερον *ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους*. **Τὰ ἔργα ταύτης** γίνονται ἐν καιρῷ πολέμου, ἐν ἀμέσῳ ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐγγὺς αὐτοῦ, ἢ καὶ μακρὰν τοῦ ἐχθροῦ ὀργανουμένων τοποθεσιῶν ὄπισθεν τοῦ μετώπου.

Α) ***Ἐξέλιξις τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς.*** Μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐγεννήθη συγχρόνως παρ' ἀνθρώποις καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς προφυλάξεως τῶν ἀποκτηθέντων ἀγαθῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν. Οὕτω ἐγεννήθη ἐν ἀρχῇ ἡ τέχνη τῆς ὀχυρώσεως. Ἡ ἐξασφάλισις τῶν κοινῶν ἀγαθῶν κατωρθοῦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διττῶς, εἴτε διὰ τῆς κτίσεως τῶν κατῳκημένων τόπων εἰς ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα ὀχυρὰ μέρη (ὄρη, ἀκρωτήρια), εἴτε δι' ἀνεγέρσεως ὠχυρωμένων περιοχῶν. Ἡ τέχνη τῆς ὀχυρώσεως εἰς ὅλας τὰς χώρας ἦτο ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων χρόνων, πλὴν τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς ἤλλασσον ἀναγκαίως μὲ τὰς προόδους τῆς πολεμικῆς τέχνης. Κατ' ἀρχὰς αἱ ὀχυρώσεις συνίσταντο εἰς τὴν κατασκευὴν περιβόλων διὰ χωματισμῶν, φρακτῶν, πασσάλων, ξύλων, βραδύτερον δὲ διὰ λιθοδομῆς. Τῶν περιβόλων προηγεῖτο συνήθως τάφρος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖα, ἔνυδρος ἢ ἄνυδρος. Ἡ ὀφρὺς τοῦ πυρὸς εὑρίσκετο εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ προκαλύμματος, ἀποτελοῦντος συγχρόνως προκάλυμμα καὶ κώλυμα. Ἐνιαχοῦ ὑπῆρχον περίβολοι ὁμοκέντρως διατεταγμένοι, ὡς καὶ ἰδιαίτερος πυρὴν εἰς τὸ κέντρον διὰ τὴν μέχρις ἐσχάτων ἄμυναν.

Ὀχυρωτικὴ ἀρχαιοτέρων λαῶν. Χαρακτηριστικὰ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν περιβόλων καὶ τὸ μέγα πλάτος τῶν προκαλυμμάτων. Οἱ Αἰγύπτιοι παλαιότερον ἐχρησιμοποίουν χωμάτινα προκαλύμματα καὶ τοιαῦτα ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Τὰ σπουδαιότερα ὀχυρωτικὰ ἔργα ἐν Αἰγύπτῳ κατεσκευάσθησαν παρὰ τοῦ Σεσώστριος, ἀποτελοῦντα μακρὰ τείχη μήκους 180 μιλλίων μεταξὺ Πηλουσίου καὶ Ἡλιουπόλεως.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι φαίνεται ὅτι εἶχον ἱκανὰς γνώσεις τειχιστικῆς καὶ τῆς ἀλληλενδέτου πρὸς αὐτὴν πολιορκητικῆς τέχνης, ἀπ' αὐτῶν δὲ παραλαβόντες οἱ Ἑβραῖοι τὰς γνώσεις ταύτας τὰς ἐτελειοποίησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν διαφόρων πόλεων ἐν τῇ γῇ Χαναάν.

Οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ, ὠχύρωσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ πολλῆς τέχνης, κατασκευάσαντες προπετάσματα μετὰ πύργων καὶ γωνιῶν πρὸς ἐκτόξευσιν τῶν βελῶν. Εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον ὅτι ἡ Ἱεριχὼ περιεβάλλετο ἐκ δύο παραλλήλων τειχῶν. Ταῦτα ἀπεκάλυψεν εἰς νεωτέρας ἀνασκαφὰς ἡ σκαπάνη τῶν Γερμανῶν καὶ ἐσχάτως Ἄγγλων ἀρχαιολόγων. Ὁμοίως ἰσχυρὰ τείχη ἔκτιζον οἱ Χαλδαῖοι, ὡς ἀπεκάλυψαν αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ τῶν Ἀμερικανῶν εἰς τὴν πόλιν Οὔρ. Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὀνομαστοὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο οἱ Σῖναι. Τὰ μέχρι σήμερον σωζόμενα ἐρείπια τῶν μακρῶν Σινικῶν τειχῶν ἀποδεικνύουσι τοῦτο περιτράνως.

Γιγάντεια τείχη ὕψους 100 μέτρων ἀνήγειραν οἱ Βαβυλώνιοι. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ τείχη τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς Νινευή, ἅτινα θαυμασίως περιγράφουν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Διόδωρος. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῶν τειχῶν τῆς Βαβυλῶνος ἠδύνατο νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως ἅρμα τεσσάρων ἵππων. Τὰ τείχη ἐκτίζοντο ἐξ ὀπτοπλίνθων μὲ κολλητικὴν ὕλην τὴν θερμὴν ἄσφαλτον. Τὸ σύστημα ὀχυρώσεως τῆς Βαβυλῶνος περιελάμβανε τείχη κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου ὡς καὶ ἄλλα καθέτως πρὸς τὰ πρῶτα. Οὕτω ἡ πόλις διῃρεῖτο εἰς περιοχὰς περιβαλλομένας πανταχόθεν δι' ἰδιαιτέρων τειχῶν. Οἱ Μῆδοι ὠχύρωσαν τὴν παλαιὰν πρωτεύουσάν των, τὰ Ἐκβάτανα, δι' ἑπτὰ τειχῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑπερεῖχε τοῦ προηγουμένου. Οἱ Πέρσαι ὠχύρωσαν τὴν Περσέπολιν διὰ σειρᾶς τριῶν τειχῶν.

Ὀχυρωτικὴ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ὀχύρωσιν διαφαίνονται οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες τῆς ὀχυρωτικῆς τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν, δηλαδὴ ἐκτεταμένοι περίβολοι καὶ μεγάλου εὔρους τείχη· πλὴν οἱ χαρακτῆρες οὗτοι εἶναι μᾶλλον τελειοποιημένοι, αἱ διαστάσεις εἶναι μικρότεραι, ἡ ἄμυνα μᾶλλον μεμελετημένη καὶ ἐν μέρει ὑπάρχει προσαρμογὴ πρὸς τὸ ἔδαφος. Οἱ Ἕλληνες ἐφήρμοσαν ἐν μεγάλῃ κλίμακι τοὺς πύργους. Ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν εἶναι τόσον σύνηθης, ὥστε αἱ λέξεις πύργος καὶ πύργωμα νὰ εἶναι συνώνυμοι πρὸς τὸ τεῖχος. Οἱ πύργοι οὗτοι εἶναι καὶ τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς προφυλάξεως, ἐφ' ἧς βασίζεται καὶ ἡ νεωτέρα ὀχυρωτική. Οἱ πύργοι ἐξέχουσι τῶν περιβόλων, ὥστε ἀπειλοῦσι τὰ πλευρὰ τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ παρουσιάζουσι μείζονα ἀντίστασιν εἰς τὰς κρούσεις τῶν κριῶν κατὰ τὰς πολιορκίας. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ τειχιστικὴ δὲν ἦτο μόνον ἀλληλένδετος πρὸς τὴν κτίσιν τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς ὡς ἰδιαιτέρας τέχνης ἦσαν χαρακτηριστικὰ τῶν καλλιτεχνικῶν ἰδιοτήτων τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φυλῶν. Οὕτω οἱ Σπαρτιᾶται, οἱ κατ' ἐξοχὴν Δωριεῖς, οὔτε ἀκροπόλεις εἶχον, οὔτε τέχνην, οὔτε ποίησιν, κατέστρεψαν δὲ τὸν Μυκηναϊκὸν πολιτισμόν, οὗτινος μία τῶν σημαντικωτέρων μαρτυριῶν εἶναι καὶ τὰ μέχρι σήμερον σωζόμενα ἐρείπια τειχῶν. Τῆς τειχιστικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔχομεν ἄπειρα μνημεῖα, ἅπαντα σχεδὸν ἐκ λιθοδομῆς. Σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὰ τοῦ τείχους τῶν Ἐλευθερῶν παρὰ τὰς Ν. ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος, παρὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θήβας ἁμαξιτὸν ὁδόν. Ὁμοίως τὰ τῶν τειχῶν τῆς ἀρκαδικῆς Φιγαλείας πολυγωνικῶν πλαγιοβαλλομένων διὰ στρογγύλων πύργων, τὰ τοῦ ἀρχαίου ἐλλειψοειδοῦς τείχους τῆς Μαντινείας, πλαγιοβαλλομένου δι' 120 πύργων, τὰ τῶν τειχῶν

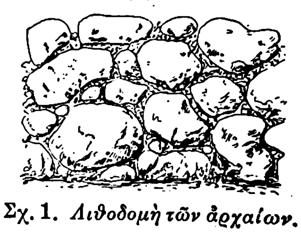

Σχ. 1. *Λιθοδομὴ τῶν ἀρχαίων.*

Σχ. 2. *Λιθοδομὴ τῶν ἀρχαίων.*

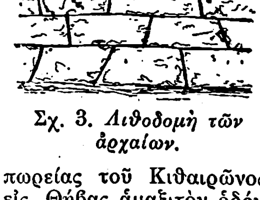

Σχ. 3. *Λιθοδομὴ τῶν ἀρχαίων.*

Digitized by Google

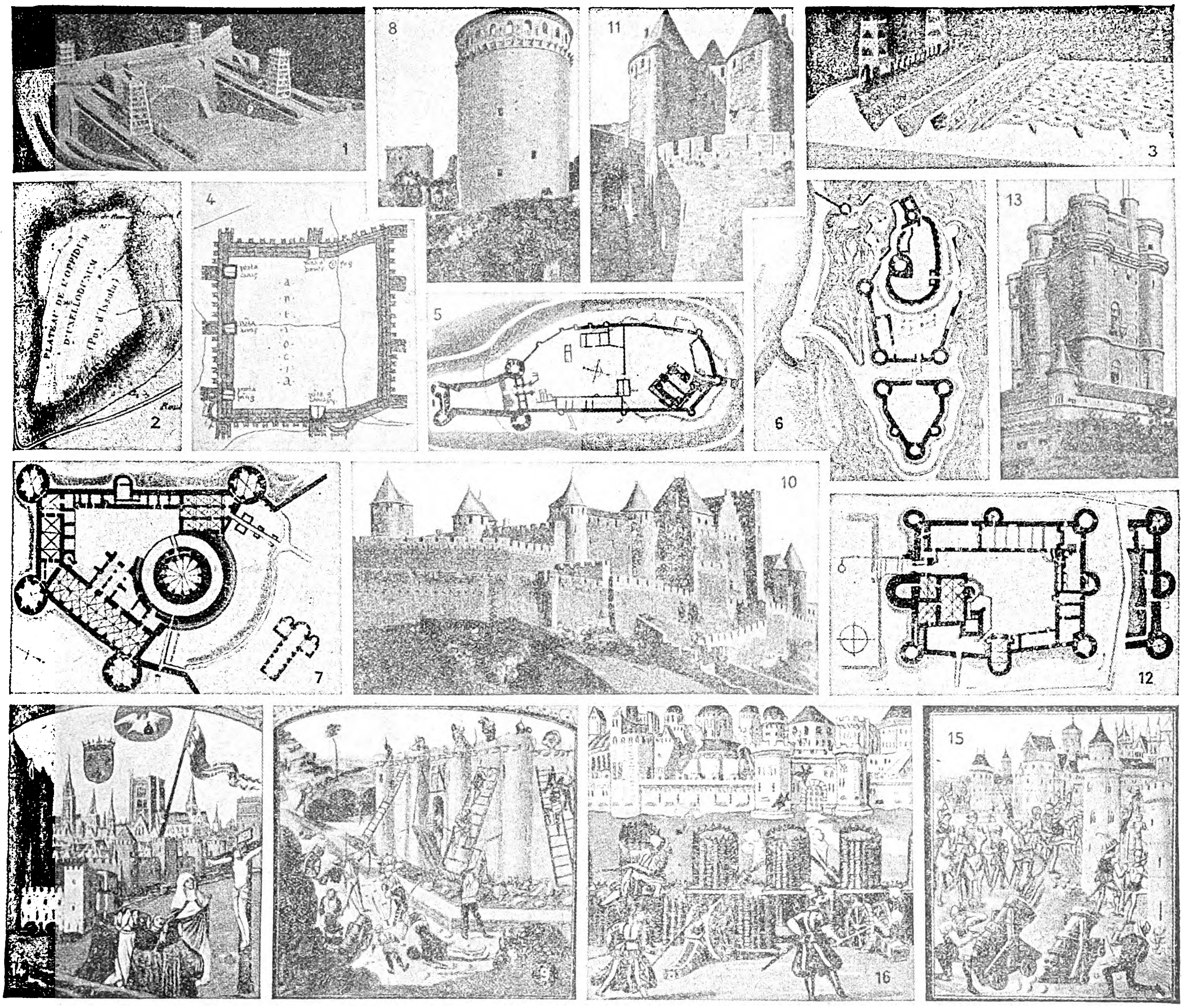

1) Ρωμαϊκαὶ ὀχυρώσεις (τμῆμα περιχαρακώματος πρὸ τοῦ Ἀβαρικοῦ)· 2) Ρωμαϊκὴ πόλις ὠχυρωμένη (oppidum Uxellodunum)· 3) Ὀχυρωματικὰ ἔργα τοῦ στρατοῦ τοῦ Καίσαρος πρὸ τῆς Ἀλεσίας (τμῆμα τοῦ περιχαρακώματος)· 4) Σχέδιον ἀρχαίας ὠχυρωμένης πόλεως (ἡ Ἀντιόχεια, κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα), εὑρισκόμενον ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων· 5) Σχέδιον φεουδαλικοῦ πύργου τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος (Ἀρκ)· 6) Σχέδιον φεουδαλικοῦ πύργου τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος (Σατὼ-Γκαιγιάρ)· 7) Σχέδιον φεουδαλικοῦ πύργου τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος (Κουσύ)· 8) Ὁ πύργος τοῦ Κουσὺ κατὰ τὸ 1914, πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν· 9) Ἐπίθεσις κατὰ φρουρίου διὰ κλιμάκων κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα (τὰ τείχη τοῦ πύργου τῆς Βρέστης, καταληφθείσης τῷ 1342 ὑπὸ τοῦ κόμιτος τοῦ Μονφόρ)· 10) Ἡ πόλις Καρκασσὸν (ΙΒ΄ — ΙΔ΄ αἰών)· 11) Πύργος τῆς πόλεως Καρκασσόν· 12) Ὠχυρωμένος πύργος τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος (Πιερρεφόν)· 13) Ἀκρόπυργος τῶν Βιγκεννῶν (ΙΔ΄ αἰών)· 14) Τὰ ὀχυρώματα τῶν Παρισίων κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, χαλκογραφία ληφθεῖσα ἐκ χειρογράφου εὑρισκομένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ βίος τοῦ Καρόλου τῆς Ὀρλεάνης»· 15) Ὀχυρώματα πόλεως τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος (βομβαρδισμὸς τῶν τειχῶν)· 16) Πολιορκία πόλεως (ἐπίθεσις κατὰ τῶν τειχῶν διὰ τῶν διεσταυρωμένων πυρῶν προστατευομένων πυροβόλων, δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος).

τῶν Πλαταιῶν καὶ τῶν τῆς Τίρυνθος, κολοσσιαίων κατασκευῶν πλάτους μέχρι 17 μ. 50 μετὰ ἐσωτερικῶν στοῶν, τῶν λεγομένων συρίγγων. Ὁμοίως τὰ τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης, τῆς Ἀλιφείρας, τῆς Ἀλέας, τοῦ Σαμικοῦ, τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἄργους. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκτὸς τῶν πόλεων ὠχύρωνον καὶ διαβάσεις ἢ τμήματα συνόρων δι᾿ ἐπιμήκων τειχῶν (Ἰσθμός, Χερσόνησος κλπ.). Τὰ τείχη ἐκτίζοντο διὰ λιθοδομῆς, ἐνίοτε δι᾿ ὀπτοπλινθοδομῆς καὶ ἄλλοτε διὰ συστήματος μικτοῦ. Ἡ τειχοδομικὴ ἦτο κατ᾿ ἀρχὰς κυκλώπειος (τείχη τοῦ Ἄργους). Ἐξ αὐτῆς προῆλθε βραδύτερον ἡ πολυγωνικὴ τειχοδομία (τείχη τῆς Μαντινείας), ἐνῷ ἐκ τῆς πλινθοδομικῆς προῆλθεν ἡ ἰσοδομικὴ τειχοδομία (τείχη τῶν Μυκηνῶν).

Εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ὀχυρώσεις δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐφαρμοζομένας τὰς ἀρχὰς τῆς ἀμυντικῆς τέχνης ὅλων τῶν αἰώνων. Ἡ τελευταίως παρὰ τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ Mauceri ἀνακαλυφθεῖσα ἀκρόπολις τῆς Εὐρύκλου μὲ τὸ κύριον καὶ τὰ ἄλλα προκεχωρημένα ἔργα της, τὰς διαδοχικὰς τάφρους, τοὺς πύργους, τὰς στοὰς μὲ τὰ φρέατα καὶ τὰς κλίμακάς των, ἀποτελεῖ τρανὴν ἀπόδειξιν τούτου.

Ὀχυρωτικὴ τῶν Ρωμαίων. Γενικῶς τῶν Ρωμαίων διδάσκαλοι εἰς τὴν τειχοδομικὴν ὑπῆρξαν οἱ Ἐτροῦσκοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἐτροῦσκοι ἐθεώρουν ἱεροὺς τοὺς περιβόλους τῶν πόλεων καὶ ἡ ἀνέγερσις αὐτῶν ἐγίνετο μὲ ἱεροτελεστίας, τῶν ὁποίων τὴν περιγραφὴν κατὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης περιέγραψεν ὁ Πλούταρχος. Ἡ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ περιλαμβάνει ἀφθονίαν ὀχυρωτικῶν κατασκευῶν, ὧν ἰδέαν δίδουσι τὰ ἐρείπια τοῦ Αὐρηλιανοῦ τείχους ἐν Ρώμῃ. Τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἔργα τῆς ὀχυρωτικῆς δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν ἀφ᾿ ἑνὸς εἰς τὴν ἐτρουσκο-ρωμαϊκὴν ὀχυρωτικήν, ἀναπτυχθεῖσαν πρὸς τὴν Β. Ἰταλίαν, καὶ ἀφ᾿ ἑτέρου εἰς τὴν ἑλληνο-ρωμαϊκήν, ἀναπτυχθεῖσαν πρὸς τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Αἱ ὀχυρωτικαὶ ἐργασίαι τῶν Ρωμαίων ἐπληθύνθησαν ἰδίως περὶ τὸ τέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς περιόδου, ὅτε ἀρχομένης τῆς παρακμῆς οἱ γειτονικοὶ λαοὶ ἀρχίζουν νὰ ἐξεγείρωνται κατὰ τῆς Ρώμης. Οἱ ρωμαϊκοὶ περίβολοι κατὰ τὸν Βιτρούβιον ἀπετελοῦντο ἐκ διπλῶν τειχῶν ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνεσωρεύετο ἐπίχωμα ἐκ γαιῶν καὶ λίθων καλῶς τυπαινομένων. Ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τούτου ἀποτελεῖ τὸν περιφερικὸν δρόμον τοῦ περιβόλου. Ἐκτὸς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ὑπαρχόντων, ἐρείπια ρωμαϊκῶν τειχῶν διασῴζονται πολλὰ ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Γαλλίᾳ.

Ὀχυρωτικὴ Βυζαντινῶν. Αὕτη ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν συνέχειαν τῆς ὀχυρωτικῆς τῶν Ρωμαίων. Ἡ σημασία ἣν ἀπέδιδον οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς δημιουργίας ὑπ᾿ αὐτῶν ἰδιαιτέρων ὑπηρεσιῶν τῶν φρουρίων.

Αἱ σπουδαιότεραι ὀχυρωτικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Ταύτας ἐν τοῖς περὶ κτισμάτων βιβλίοις αὐτοῦ περιγράφει ὁ Προκόπιος.

Οἱ βυζαντινοὶ περίβολοι περιλαμβάνουσι κυρίως τριπλῆν σειρὰν ἀμύνης, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸ τεῖχος, πλάτ. 2 μ. 30 καὶ ὕψους 9 μ. 20, ἀπὸ τὸ προτείχισμα εἰς μικρὰν πρὸ τοῦ τείχους ἀπόστασιν, χρησιμεῦον διὰ τὴν ὄπισθεν αὐτοῦ προφύλαξιν τῶν ἐκ τῆς ὑπαίθρου καταφευγόντων ἐκεῖ κατὰ τὰς πολιορκίας κατοίκων μετὰ τῶν ζῴων των, καὶ τὴν τάφρον, βαθεῖαν καὶ συνήθως ἔνυδρον, πρὸ τοῦ προτειχίσματος. Τὸ τεῖχος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κυρίως ἄμυναν, περιλαμβάνει πολυαρίθμους πύργους τριωρόφους, τετραγωνικοὺς ἢ καὶ ἡμικυκλικούς. Οἱ ἀκραῖοι πύργοι εἶναι ὀγκωδέστεροι τῶν ἄλλων. Οἱ πύργοι ἐνίοτε εἶναι ἀπομεμονωμένοι τοῦ λοιποῦ τείχους, ὁπότε λέγονται πυργοκάστελλα, εἴδη δηλαδὴ μεσαιωνικῶν ἀκροπύργων. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βυζαντινῶν ὠχυρωμένων πόλεων εἶναι πλῆρες πάσης φύσεως κατασκευῶν στρατιωτικῶν, στρατώνων, στάβλων, ἀποθηκῶν, μύλων, πιεστηρίων πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν καρπῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκκλησιῶν. Εἰς τὰς βυζαντινὰς ὀχυρώσεις βλέπομεν κατὰ βάθος ἄμυναν, πλαγιοφύλαξιν, οἰκονομίαν δυνάμεων, προσαρμογὴν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ πείσμονα μέχρις ἐσχάτων ἄμυναν. Ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων τῶν βυζαντινῶν τειχῶν κυριώτερα εἶναι τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Νικαίας καὶ τὰ τῆς Ἀντιοχείας, ὧν τὰ ὑψηλὰ τείχη μὲ τοὺς τριωρόφους τετραγωνικούς των πύργους καὶ τὸν ἀκρόπυργον αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὰ ἀξιολογώτερα μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τειχιστικῆς.

Ὀχυρωτικὴ παλαιοτέρων εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἡ ὀχυρωτικὴ τῶν Κελτῶν καὶ Γερμανῶν, δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Οἱ Γαλάται ἔκτιζον τὰ τείχη τῶν πόλεών των διὰ διαδοχικῶν στρώσεων ἐκ κορμῶν δένδρων, γαιῶν καὶ λίθων, παρουσιάζοντα οὕτως ἐλαστικότητα κατὰ τῶν κρούσεων τῶν κριῶν, τῶν πολιορκητικῶν μηχανημάτων καὶ ἀποφευγομένων συγχρόνως τῶν πυρκαϊῶν. Ἐξ ὅλων τῶν κατὰ τῆς Γαλατίας

Digitized by Google

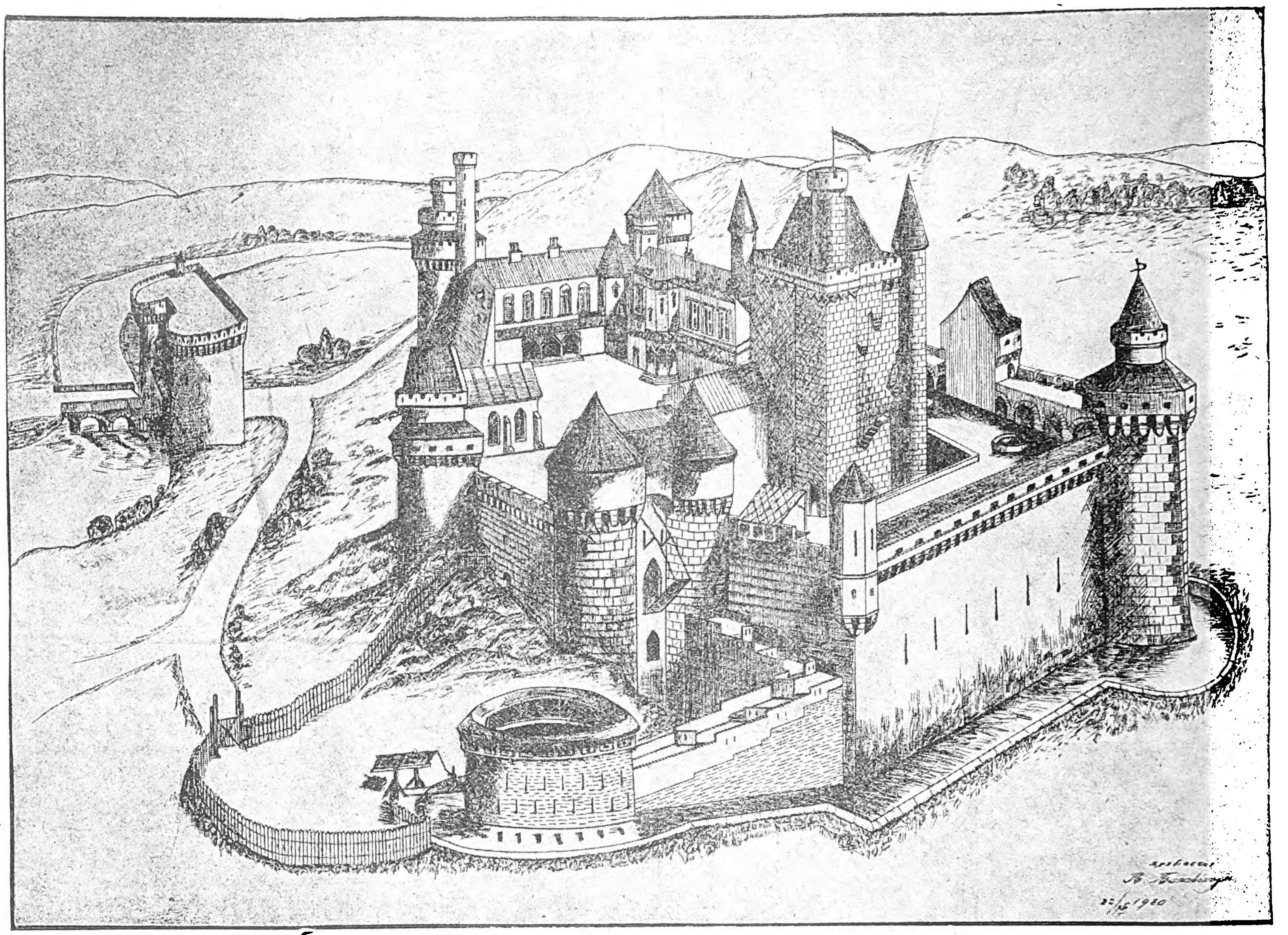

Σχ. 5. *'Ωχυρωμένος πύργος τοῦ μεσαίωνος.*

ἐπιδραμόντων λαῶν οἱ Βησιγότθοι περισσότερον προσεταιρίσθησαν καὶ ἐμιμήθησαν τὴν στρατιωτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν Ρωμαίων. Ἀξιόλογα λείψανα τῆς τειχιστικῆς τῶν Βησιγότθων εἶναι τὰ μέχρι σήμερον θαυμασίως σῳζόμενα τείχη τῆς γαλλικῆς πόλεως Carcassone, παρὰ τὰ Πυρηναῖα. Τὰς ὀχυρώσεις τῶν Γερμανῶν ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζουσιν αἱ ἐκ ξύλου ἐπάλξεις τῶν τειχῶν καὶ τὰ ξύ-

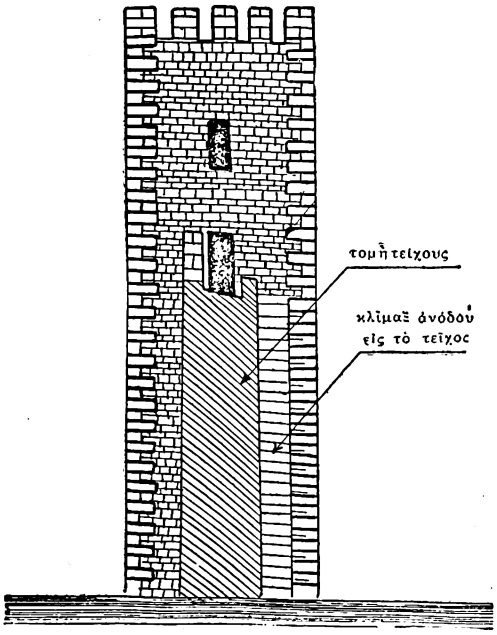

Σχ. 4. *Βυζαντινὸς πύργος.*

λινα ἰκριώματα τὰ ἐγειρόμενα πρὸ τῶν τειχῶν πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν βλητικῶν μηχανημάτων.

Μεσαιωνικοὶ φεουδαλικοὶ χρόνοι. Δὲν ὀχυροῦνται αἱ πόλεις ἢ τὰ σύνορα τῶν κρατῶν, ἀλλ' αἱ διαμοναὶ διαφόρων φεουδαρχῶν. Αἱ ὀχυρώσεις αὗται, οἱ λεγόμενοι ὠχυρωμένοι πύργοι (chateaux forts), δὲν ἐκτίζοντο μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῆς ἀκολουθίας των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν. Μεμονωμένοι ἐξωτερικοὶ πύργοι ἐπέτεινον τὴν ἀμυντικὴν ἱκανότητα τοῦ ἔργου, ἐσωτερικοὶ δὲ τοιοῦτοι ἀπετέλουν τοὺς ἀκροπύργους ἢ τὰ καταφύγια τῆς ἀμύνης, ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων σημείων τῆς περιοχῆς. Οἱ ὠχυρωμένοι πύργοι περιελάμβανον μεγάλην ποικιλίαν λεπτομερειακῶν ὀργανώσεων, ἤτοι ἀνελκυομένων γεφυρῶν, καταχυστρῶν, πύργων πλαγιοφυλάξεως καὶ παρατηρητικῶν σκοπιῶν, ἐπάλξεων, περιφερικῶν δρόμων, δρυφράκτων, περιφερικῆς τάφρου ἐνύδρου καὶ δικτύου ὑπογείων στοῶν. Ὁμοίως ὑπῆρχον κλίμακες, ἀποθῆκαι καὶ δεξαμεναὶ διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Ἀκόμη καὶ ἡ θρησκευτικὴ προσήλωσις τῆς ἐποχῆς ἱκανοποιεῖτο διὰ τῆς ἀνεγέρσεως παρεκκλησίων ἐντὸς τῶν πύργων.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐπιζητεῖται ὁ συν-

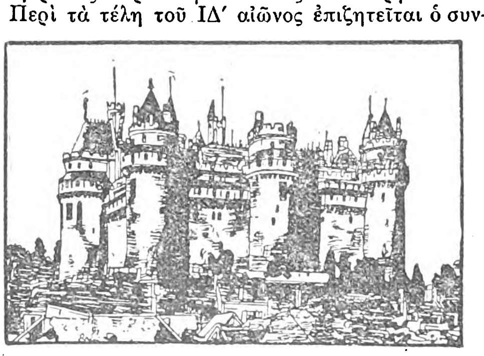

Σχ. 6. *Πύργος τῆς 'Αναγεννήσεως.*

δυασμὸς τῆς ἀνέσεως τῆς διαμονῆς μετὰ τῆς ἰσχύος τῆς ὀχυρώσεως καὶ τέλος τὸ σύστημα τῶν ὠχυρωμένων πύργων παρακμάζει, ἀντικαθιστάμενον διὰ τοῦ συστήματος τῶν λεγομένων «Πύργων τῆς Ἀναγεννήσεως», ὧν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν αἰσθητικῶν κυρίως συνθηκῶν.

Οἱ Φράγκοι, ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν πλήρει ἀκμῇ τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος, ὠχύρωνον τὰς διαμονάς των καὶ τὰς πόλεις αἵτινες ἐτύγχανον εἰς τὸν κλῆρόν των. Ἡ τάσις τῶν πολυπληθῶν ὀχυρώσεων, ἀναγκαίας συνεπείας τοῦ ἐν τῇ Δύσει ἐπικρατοῦντος πολεμικοῦ μένους, μετεφυτεύθη καὶ ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σταυροφόρων, τῶν Ἑνετῶν, Γενουαίων, Καταλανῶν, Λομβαρδῶν, Γάλλων κλπ. Ὀχυρώσεις ἐγένοντο καὶ παρὰ τῶν ἰθαγενῶν Ἑλλήνων καὶ παρὰ τῶν ξένων ἐπιδρομέων. Ὁ ὀχυρωτικὸς ὀργασμὸς ὑπῆρξε τοιοῦτος, ὥστε καὶ φόροι ἀκόμη ἐπεβάλλοντο πρὸς τοῦτο. Τῶν φόρων τούτων δὲν ἀπηλλάσσετο οὐδὲ ἡ τόσον ἰσχύουσα καὶ τόσον ἐκτιμωμένη τότε ἐκκλησία. Ὁμοίως διόδια εἰδικὰ ἐπληρώνοντο ὑπὲρ τῶν ὀχυρωτικῶν ἔργων. Τὰ ἔργα ταῦτα δὲν παρουσίαζον τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ μεγάλα πάχη τῶν ρωμαϊκῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν ὀχυρώσεων, ἀλλ' ἦσαν πάχους καὶ ἐκτάσεως περιωρισμένης. Ταῦτα σπανίως ἀποτελοῦσιν εὐρεῖς περιβόλους πόλεων. Συνηθέστερον εἶναι ἐκτισμένα, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος, εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα, ἐνίοτε ἐπὶ ἀποκρήμνων βράχων, χαρακτηριζόμενα δι' ἁπλότητος ἐν τῇ ἐκτελέσει. Ἐλάχιστοι πύργοι, συνηθέστερον ἐλλείποντες παντελῶς, ἐπάλξεις καὶ τυφεκῆθραι ἀποτελοῦσι τὸ ἅπαντον τῆς τεχνικῆς αὐτῶν κατασκευῆς. Εἶναι χαράξεως πολυγωνικῆς, ἐκ λιθοδομῆς. Λείψανα αὐτῶν σῴζονται εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοιαῦτα φρούρια ἐν Πελοποννήσῳ εἶναι τὸ τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, Μονεμβασίας, Καρυταίνης, Ἀνδραβίδας, τῶν Βερβένων, Πατρῶν, Ναυπλίου, Πασσαβᾶ καὶ τὸ τοῦ Ζόγκλου, τὸ ἐπονομασθὲν βραδύτερον Ναυαρῖνον. Ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι εἶνε τὸ τῶν Σαλώνων, τῆς Λεβαδείας, τοῦ Ζητουνίου. Ἐν ταῖς νήσοις τὰ περισσότερα φρούρια ἦσαν ἑνετικά, ἰδίως ἐν Κερκύρᾳ (τὸ παλαιὸν φρούριον), Κύπρῳ, Κρήτῃ Χίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὴν περίοδον ταύτην, κατὰ κατάλογον σῳζόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἑνετίας, ἅπασαι αἱ νῆσοι εἶχον φρούρια, λόγῳ δὲ ἀνυπαρξίας ἀσφαλείας καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ μοναὶ ὠχυροῦντο, ἱδρυόμεναι εἰς ἀπόκεντρα μέρη καὶ περιβαλλόμεναι δι' ὑψηλῶν τειχῶν προστατευόντων τὰ μοναστηριακὰ κτήρια.

Ἡ ὀχυρωτικὴ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ πυροβολικόν, ἀνακαλυφθὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἐχρειάσθη περὶ τοὺς δύο ἀκόμη αἰῶνας διὰ νὰ ἔχῃ ποιάν τινα ἀποτελεσματικότητα. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ νέα ὀχύρωσις ὠφέλησε μᾶλλον τὴν ἄμυναν ἢ τὴν ἐπίθεσιν, διότι τὰ πυροβόλα ἦσαν δύσχρηστα καὶ βαρέα μηχανήματα, τὰ δὲ βαλλόμενα κατὰ τῶν τειχῶν λίθινα βλήματα συνετρίβοντο ἐπ' αὐτῶν χωρὶς νὰ προξενῶσι σημαντικὰς καταστροφάς. Τὸ πυροβολικὸν καθίσταται κάπως εὐκινητότερον εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τὸ δὲ χρησιμοποιούμενον σφαιρικὸν μεταλλικὸν βλῆμα ἤνοιγε ρήγματα εἰς τὰ τείχη. Τότε

Digitized by Google

ἡ ἐπίδρασίς του ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐμφανίσει τῶν στρατευμάτων τῶν συνοδευομένων ὑπὸ τοῦ νέου ὅπλου τὰ φρούρια παρεδίδοντο. Ἀπόδειξιν τούτου δίδει ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καρόλου τοῦ Η' ἐν Ἰταλίᾳ (1493), ὁπότε ἅπασαι αἱ ὠχυρωμέναι κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα πόλεις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸ νέον ὅπλον. Οὕτω ἐπέρχεται ἡ πρώτη κρίσιμος περίοδος τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς, ὑφισταμένης ἐκ τούτου βαθείας τροποποιήσεις. Ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα συνθλιπτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ νέου ὅπλου, συντελεῖται ἡ ἀναγέννησις τῆς ὀχυρωτικῆς συγχρόνως μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἐν τῇ τέχνῃ. Πρὸς μείωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πυροβολικοῦ ἐν ἀρχῇ ἐδίδοντο μεγαλύτερα πάχη εἰς τὰ τείχη, πλὴν καὶ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὸν καὶ μία ριζικὴ μεταβολὴ ἔδει πλέον νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὴν τέχνην τῆς ὀχυρώσεως.

Ἀναγέννησις. Οἱ Ἰταλοὶ στρατιωτικοὶ μηχανικοὶ ἐξήσκησαν σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὀχυρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, ἱδρύσαντες τὴν ἰταλικὴν λεγομένην σχολὴν ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ. Στρατιωτικοὶ μηχανικοὶ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ὀχυρωτικὴν ἦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι Ἰταλοὶ ζωγράφοι Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, Μιχαὴλ-Ἄγγελος καὶ ἄλλοι, προσπαθοῦντες νὰ δώσωσιν εἰς τὰ ἔργα τῆς ὀχυρωτικῆς τὴν καταλληλοτέραν καὶ ἀνθεκτικωτέραν των μορφήν. Ἐκ τῶν στρατιωτικῶν τούτων μηχανικῶν ἀξιολογώτεροι ἦσαν οἱ Σαμμικκέλι, θεῖος καὶ ἀνεψιός, ἐργασθέντες ἐπὶ πολὺ εἰς ὀχυρώσεις καὶ ἐν Κερκύρᾳ, Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ.

Αἱ μελέται ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν ἐπενεχθησομένων εἰς τὴν ὀχύρωσιν τροποποιήσεων ἐσυνεχίζοντο, καταλήξασαι εἰς δύο λύσεις, τὴν ἐνίσχυσιν δηλαδὴ τῶν περιβόλων, ἐφαρμοζομένης ἐνισχυμένης διατομῆς, προσομοιαζούσης πρὸς τὴν τῶν περιβόλων τῶν ρωμαϊκῶν τειχῶν, ἢ τὴν τροποποίησιν τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους χαράξεως τῶν ἔργων. Ἐκ τῶν δύο τούτων λύσεων ἐπεκράτησεν ἡ δευτέρα.

Προμαχωνικὴ χάραξις. Τὰ δύο σπουδαιότερα στοιχεῖα τῆς ὀχυρώσεως ἦσαν τὸ *προπέτασμα* καὶ τὸ *κώλυμα*, δηλαδὴ τὰ τείχη καὶ ἡ τάφρος, αἵτινες ἦσαν καὶ αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς χαράξεως. Ἡ τάφρος ἀπετέλει νεκρὰν γωνίαν μὴ βαλλομένην παρὰ τοῦ ἀμυνομένου, θὰ ἔδει λοιπὸν ἡ τάφρος νὰ πλαγιοβάλληται διὰ πυρῶν. Τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο διὰ δύο λύσεων, εἴτε δι' εἰδικῶν ὀργάνων (γοργυρῶν χαμηλῶν), εὑρισκομένων εἰς τὰ ἄκρα τῶν τάφρων, εἴτε ἐκ τμημάτων τῆς ὑπερασπιστηρίας χαρασσομένων καθέτως πρὸς τὴν τάφρον. Εἰς τὴν πρώτην λύσιν ἡ χάραξις τῆς ὑπερασπιστηρίας εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς χαράξεως τῆς τάφρου καὶ ἀπο-

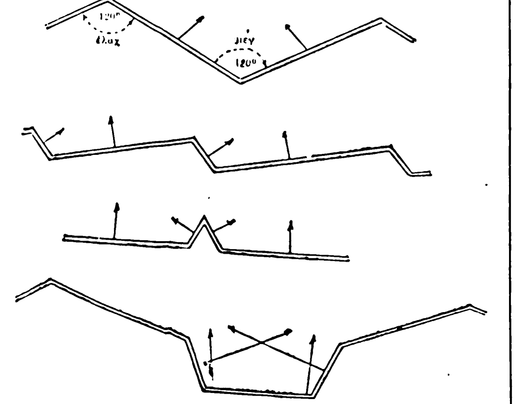

Σχ. 7. *Προμαχωνικὴ χάραξις.*

τελεῖ τὴν βραδύτερον γενομένην παραδεκτὴν πολυγωνικὴν χάραξιν τῶν ἔργων, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν λύσιν αἱ δύο χαράξεις εἶναι ἀλληλένδετοι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ διάφοροι χαράξεις ἀποτελοῦσι τεθλασμένας γραμμάς, γνωστὰς ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ψαλιδωτῶν, πριονοειδῶν, ὀδοντωτῶν καὶ προμαχωνικῶν χαράξεων.

Ἐκ τῶν χαράξεων τούτων τελειοτέρα ὡς πρὸς τὴν καλὴν πλαγιοφύλαξιν εἶναι ἡ προμαχωνική, ἥτις διὰ τοῦτο ἐπικρατήσασα ἐφηρμόσθη εἰς ὅλα τὰ ἔργα τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς τῆς περιόδου ταύτης. Οὕτως ἡ ἐμφάνισις τοῦ πυροβολικοῦ εἶχε τελικῶς ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραδοχὴν τῆς προμαχωνικῆς χαράξεως. Αὕτη, ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν χαρακτηριστικὴν γραμμὴν ἁπάντων τῶν ὀχυρῶν ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, κατέχει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ χάραξις αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν προμαχωνικῶν μετώπων, ἕκαστον τῶν ὁποίων συνίσταται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ πέντε συνεχομένων ὀφρύων πυρός, ἐξ ὧν (σχ. 8) αἱ τρεῖς, ΑΒ, ΓΔ καὶ Β'Α' παρέχουσι μετωπικὰ πυρά, αἱ δὲ ἄλλαι δύο πλαγιοβάλλουσι τὰς τάφρους.

Ἡ πολυγωνικὴ ἐξέχουσα ΔΒ'Α'ΕΖ καλεῖται προμαχών, ἡ δὲ μεταξὺ τῶν προμαχώνων πλευρὰ ΓΔ καλεῖται μεταπύργιον. Οἱ προμαχωνικοὶ περίβολοι ἐτροποποιήθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν ὑπὸ πλήθους στρατιωτικῶν μηχανικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ὁ Βωμπάν.

Οἱ προμαχωνικοὶ περίβολοι διῃροῦντο εἰς τομεῖς ἀσφαλείας καὶ τοιούτους πολιορκίας. Οἱ δεύτεροι οὗτοι διῃροῦντο πάλιν εἰς τομεῖς ἐπιθέσεως, ὅπου ἡ ἐπίθεσις ἦτο μᾶλλον πιθανή, καὶ εἰς τομεῖς πιθανῆς ἐπιθέσεως, ὅπου ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις ἦτο ὀλιγώτερον πιθανή. Οὕτω ἀναλόγως τῶν πιθανοτήτων ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ οἱ διάφοροι τομεῖς ἦσαν καλύτερον καὶ ἰσχυρότερον ὠργανωμένοι (σχ. 8 καὶ 9). Ἕκαστος περίβολος προμαχωνικῆς χαράξεως ἀπο-

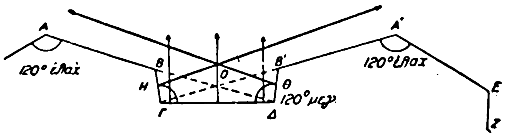

Σχ. 8. *Προμαχωνικὸν μέτωπον.*

τελεῖται ἀπὸ διαδοχικὰς γραμμὰς ἀμύνης. Οὕτω περιλαμβάνει κυρίως περίβολον, ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ ἐσωτερικὰ τοιαῦτα. Ὁ περίβολος ἀπετέλει τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀμύνης. Τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα, ἀποσκοποῦντα εἰς τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἀντιπάλου ὅπως ἀποκαλύψῃ ταχέως τὸν τομέα τῆς ἐπιθέσεώς του, ἦσαν κυρίως ἡ μήνη, ἡ περιτάφριος ἢ κεκαλυμμένη ὁδός, ἡ ψαλίς, τὸ κερατοειδὲς ἄκρον, τὸ προμετώπιον τοῦ προμαχῶνος, οἱ μηνίσκοι κτλ. Ἐσωτερικὰ ἔργα ἦσαν τὰ προχώματα, οἱ ἐπιπρομαχῶνες ἢ ἐπιτειχίσματα καὶ αἱ ἀκροπόλεις ἢ καταφύγια. Εἰς τὰς ὀργανώσεις ταύτας τὸ πεζικὸν ἐτάσσετο ἐπὶ τῆς

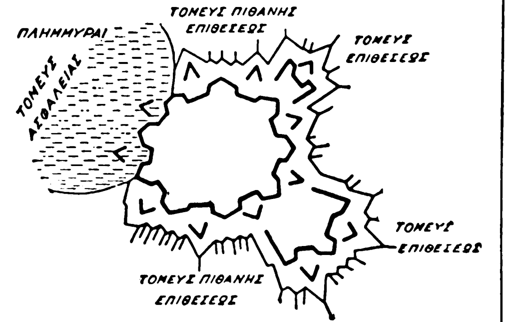

Σχ. 9. *Ὀργάνωσις προμαχωνικοῦ περιβόλου.*

περιταφρίου ὁδοῦ, ἐνῷ τὸ πυροβολικὸν ἐτάσσετο ἐπὶ τοῦ κυρίως περιβόλου καὶ δὴ ἐπὶ τῶν προμαχώνων.

Πολυγωνικὴ χάραξις. Λόγῳ τῆς πλαγιοφυλάξεως τῶν τάφρων δι' ὀργάνων εὑρισκομένων ἐντὸς αὐτῶν ἡ χάραξις τῆς ὀφρύος τοῦ πυρὸς εἶναι ἀνεξάρτητος, μὴ ἐπιδεχομένη περιορισμοὺς καὶ συνεπῶς δύναται νὰ ἑλιχθῇ κατὰ πολυγωνικὴν γραμμὴν ἀκολουθοῦσαν τὰς πλευρὰς τοῦ ὀχυρωτέου πολυγώνου. Τὰ πλαγιοβάλλοντα τὰς τάφρους ὄργανα λέγονται κευθμοί, οἵτινες δύνανται νὰ εἶναι ἁπλοῖ ἢ διπλοῖ, ἐφόσον βάλλουσι πρὸς μίαν ἢ πρὸς δύο διευθύνσεις. Οἱ κευθμοὶ εὑρίσκονται ἐν προεξοχῇ ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ. Ἄλλα ὄργανα πλαγιοφυλάξεως τῶν τάφρων, εἰσαχθέντα εἰς τὰς ὀχυρώσεις μετὰ τὸ 1885, οἱ κλωβοί, διαφέρουσι τῶν κευθμῶν κατὰ τὸ ὅτι εὑρίσκονται ἐν ἐσοχῇ ἐντὸς τῶν ἀντικρήμνων. Εἰς τὴν πολυγωνικὴν χάραξιν ἔχομεν θεριστικὰ πυρὰ ἐντὸς τῶν τάφρων, καλυτέραν προστασίαν τῶν ὀργάνων καὶ ἀποτελεσματικωτέραν χρησιμοποίησιν τῶν δύο ὅπλων, πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ.

Ὀχυρωτικὴ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ βεληνεκὲς τῶν ὅπλων τοῦ πεζικοῦ, τῶν ἀρκεβουζίων καὶ μουσκέτων εἶναι 100—150 μ., τῶν δὲ πυροβόλων 400 — 500 μ. Κυριαρχεῖ ἡ προμαχωνικὴ χάραξις (σχ. 10, 11, 12) μὲ τάφρους 35—40 μ. πλάτους. Ἡ ἐφαρμογή της ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀκολουθεῖ διαφόρους σχολάς, ὧν ὀνομαστότεραι εἶναι ἡ ἰταλική, ἡ γερμανικὴ

Σχ. 10. *Περίβολος προμαχωνικῆς χαράξεως.*

μὲ ἐκπρόσωπον τὸν Ρίμπλερ, παραστάντα καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1683), ἡ ὁλλανδικὴ σχολὴ καὶ τελευταία ἡ γαλλικὴ σχολή, ἧς αἱ χαράξεις εἶναι γνωσταὶ ὡς χαράξεις τοῦ Βωμπάν, τοῦ κυριωτέρου αὐτῆς ἐκπροσώπου. Οὗτος ὑπῆρξε θιασώτης τῆς ἐντατικῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ὀχυρωτικῆς εἰς τοὺς πολέμους. Τὰς χαράξεις τοῦ Βωμπάν, προσηρμοσμένας πρὸς τὸ ἔδαφος, χαρακτηρίζει ἁπλότης καὶ εὐθυκρισία. Οἱ διάδοχοι τοῦ Βωμπάν ἀντὶ νὰ μελετήσωσι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οὗτος προσήρμοζε τὴν

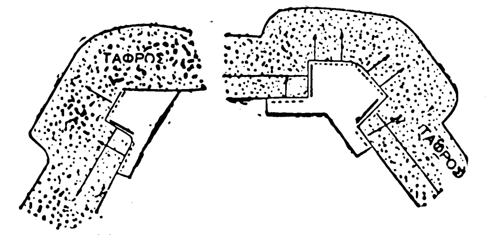

Σχ. 11. *Ἁπλοῦς καὶ διπλοῦς κευθμός.*

ὀχύρωσιν πρὸς τὸ ἔδαφος, τοὐναντίον ἐπεδόθησαν εἰς καταμετρήσεις τῶν ἔργων του καὶ εἰς ἀναγωγὴν τούτων εἰς τρία συστήματα. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον εἶναι ἁπλοῦν. Εἰς τὸ δεύτερον σύστημα ὁ περίβολος γίνεται διπλοῦς, ἐξωτερικὸς καὶ ἐσωτερικός, περίβολος μάχης καὶ περίβολος ἀσφαλείας, δηλαδὴ περίβολος διὰ τὸν μακρὰν καὶ διὰ τὸν

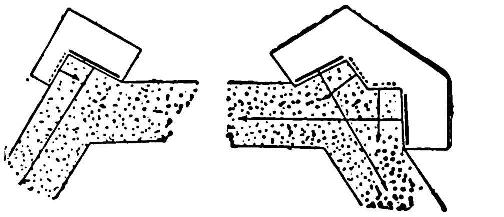

Σχ. 12. *Ἁπλοῦς καὶ διπλοῦς κλωβός.*

ἐγγὺς ἀγῶνα. Εἰς τὸ τρίτον σύστημα διακρίνεται μόνον βελτίωσις τῶν λεπτομερειῶν τοῦ δευτέρου συστήματος.

Ἡ ὀχυρωτικὴ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφαίνονται ὡς διάδοχοι τοῦ Βωμπὰν ἐν Γαλλίᾳ δύο ὀχυρωτικοί, ὁ Κορμονταὶν (Cormontaigne) καὶ ὁ μαρκήσιος Μονταλαμπὲρ (Montalembert). Ὁ πρῶτος εἶναι ὀπαδὸς τῆς προμαχωνικῆς χαράξεως κατὰ τελείως γεωμετρικοὺς τύπους, ἄνευ προσαρμογῆς πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ μὲ ἐλάττωσιν τοῦ ὕψους ὅλων τῶν ὀφρύων πυρός, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὀχύρωσις τῆς ἐποχῆς του ἀπεκλήθη ὀχύρωσις θεριστική. Παρεδέχετο ἐνίσχυσιν τῶν ἐξωτερικῶν ἔργων καὶ δημιουργίαν διαδοχικῶν ὀρυγμάτων. Τὸ σύστημα τούτου ἐκλήθη καὶ σύστημα τῆς σχολῆς τῆς Μεζιέρ.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ βεληνεκὲς τοῦ πυροβολικοῦ φθάνει τὰ 900 μ. Αἱ ἰδέαι τοῦ μαρκησίου Μονταλαμπὲρ ἔφερον πραγματικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἐν ἰσχύϊ ὀχυρωτικὰς ἀρχάς. Οὗτος εἶχεν ὡς δόγμα ὅτι τὸ πυροβολικὸν εἶναι τὸ πᾶν ἐν ταῖς πολιορκίαις καὶ συνεπῶς ἤθελε χρησιμοποίησιν πολυαρίθμου πυροβολικοῦ ἐν τοῖς ἔργοις. Τὸ καὶ σπουδαιότερον, ὁ Μονταλαμπὲρ κατεφέρθη κατὰ τῆς προμαχωνικῆς χαράξεως, παραδεχθεὶς τὴν *πολυγωνικὴν* τοιαύτην, ἥτις δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰμὴ ἡ συνέχισις τῶν πρὸ ἐφαρμογῆς τῆς προμαχωνικῆς χαράξεως λύσεων ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Ὁ Μονταλαμπὲρ κατέστη ἐν τέλει ὀνομαστὸς διὰ τοῦ νέου συστήματός του ἐν τῇ ὀχυρώσει, καθ' ὅ, λόγῳ τῶν μακρῶν βεληνεκῶν καὶ ἐπειδὴ οἱ περίβολοι δὲν ἐκάλυπτον καλῶς τὰς πόλεις, ἐπρότεινε τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ἐξωτερικοῦ περιβόλου, δηλαδὴ μιᾶς προωθημένης ζώνης μικρῶν ὀχυρῶν, ἐφ' ἧς θὰ ἐξήγετο ἡ κυρία ἄμυνα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ Μονταλαμπέρ, τεθεῖσα εἰς ἐφαρμογὴν πολὺ βραδύτερον, ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς ὀχυρώσεως ὅλων τῶν σημαντικῶν πόλεων καὶ κέντρων συγκοινωνιῶν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Αἱ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὀχυρωθεῖσαι πόλεις ὠνομάσθησαν *ὀχυραὶ*

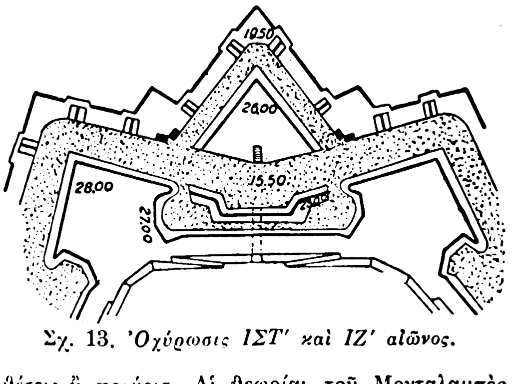

Σχ. 13. *Ὀχύρωσις ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος.*

θέσεις ἢ φρούρια. Αἱ θεωρίαι τοῦ Μονταλαμπὲρ ἐφηρμόσθησαν ἐνωρίτατα ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐν Βελγίῳ ἀπὸ τοῦ 1850 καὶ τελευταῖον ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸ 1871.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως

Digitized by Google

καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης αὐτοκρατορίας ἐν Γαλλίᾳ. λόγῳ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῶν διεξαγομένων ἀγώνων, δὲν παίζει ῥόλον καθαρῶς ἀμυντικόν, ἀλλὰ χρησιμεύει ὡς βοηθητικὸν ἔρεισμα τῶν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατευμάτων. Ἡ ὀργάνωσις τῶν πόλεων δὲν ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κατ' ἰδίαν ἀξίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου ῥόλου, ὃν ἡ πόλις θὰ διεδραμάτιζε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ῥόλοι οὗτοι ἦσαν τρεῖς καὶ ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς ῥόλους τούτους αἱ πόλεις ὠργανοῦντο ὡς ὀχυραὶ πόλεις ἑλιγμῶν, ὀχυραὶ πόλεις ἐφοδιασμοῦ καὶ ὀχυραὶ πόλεις καταφυγίων διὰ τὴν ὑποδοχὴν καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν ἡττηθέντων στρατευμάτων. Γενικῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αἱ ὀχυρωτικαὶ ἐργασίαι δὲν εἶναι σπουδαῖαι, πλὴν ὁ ἀνώτερος ἠθικὸς παράγων, ὁ ἐμπνέων τούς τε ἐπιτιθεμένους καὶ τοὺς ἀμυνομένους στρατούς, ἀντισταθμίζει πλήρως τὸν ἐν ὑποδεεστέρᾳ μοίρᾳ εὑρισκόμενον ὑλικὸν παράγοντα. Αἱ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀμύνης τῶν ὀχυρῶν ἐκτίθενται εἰς τὸ περίφημον ἔργον «Περὶ τῆς ἀμύνης τῶν φρουρίων», ὅπερ κατ' ἐντολὴν τοῦ Ναπολέοντος συνέγραψεν ὁ στρατηγὸς Λάζαρος Καρνώ, ὁ ἐπικληθεὶς καὶ ὀργανωτὴς τῆς νίκης καὶ μέγας συγχρόνως ὀργανωτὴς τοῦ ὅπλου τοῦ μηχανικοῦ. Ὁ Καρνώ, ὅπως καὶ ὁ Μονταλαμπέρ, κατεφέρετο κατὰ τῶν με ονεκτημάτων τῆς προμαχωνικῆς χαράξεως, ἐπεζήτει εἰς τὰ ἔργα πλείονα στέγαστρα καὶ γοργύρας καὶ εὐκόλους ἐξόδους ἐκ τῶν ὀχυρῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀντεπιθέσεων.

Ἡ ὀχυρωτικὴ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ναπολέοντος ἀπέδειξαν τὴν ἀνάγκην μεγαλυτέρου βάθους εἰς τὰς ὀργανώσεις, ἵνα αἱ πόλεις δυνηθῶσι νὰ ἀποφύγωσι τὸν βομβαρδισμόν, δοθέντος ὅτι τὸ βεληνεκὲς τῆς ἐποχῆς ἦτο διὰ μὲν τὸ πυροβολικὸν 2.000 μ., διὰ δὲ τὸ πεζικὸν 600 μ. Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ βάθους τούτου τίθενται ἐν ἐφαρμογῇ αἱ ἰδέαι τοῦ Μονταλαμπὲρ περὶ δημιουργίας περὶ τὰς πόλεις ἐ ωτερικοῦ περιβόλου ἐξ ὀχυρῶν. Οὕτω δημιουργοῦνται τὸ πρῶτον τὰ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ καὶ ἡ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τῶν πόλεων λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς *ὀχυρᾶς θέσεως* ἢ *φρουρίου*. Τὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν εἶναι ἐν ἀρχῇ 3 000 μ. καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως 2.000 μέτρα περίπου. Τὰ ὀχυρὰ ταῦτα ἐν ἀρχῇ ἐθεωροῦντο ἰσχυρὰ πυροβολεῖα, ὅπου ἐγκαθίστατο ἀκάλυπτον τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ἀμύνης. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ στρατηγοῦ Ρονιὰ (Rogniat) αἱ ὀχυραὶ θέσεις, διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὸν προορισμόν των, ἔπρεπε νὰ

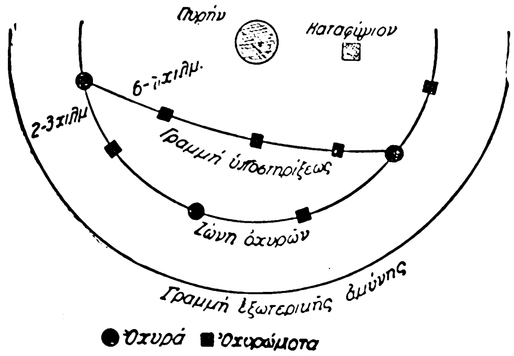

Σχ. 15. *Ὀχύρωσις ὀχυρᾶς θέσεως μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ αὐλακωτοῦ πυροβόλου.*

περιβάλλωνται ἀπὸ εὐρὺ περικεχαρακωμένον στρατόπεδον συγκείμενον ἐκ τεσσάρων μικρῶν ὀχυρῶν, διατεταγμένων ἐν τετραπλεύρῳ καὶ εἰς ἀπόστασιν 4.000—6.000 μ. ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ στρατεύματα ἐγκλειόμενα ἐν τοῖς στρατοπέδοις θὰ εἶχον τὴν ἐλευθερίαν ἐξόδου καὶ ἐπανόδου ἐν αὐτοῖς. Αἱ ἀτυχεῖς αὗται ἰδέαι βραδύτερον ἐπληρώθησαν ἀκριβὰ ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871.

Τὸ αὐλακωτὸν πυροβόλον, ἀναφανὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν πόλεμον ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1859, ἔβαλλεν εἰς ἀποστάσεις πέντε περίπου χιλιομέτρων καὶ συνεπῶς εἰς τὰς ὀχυρὰς θέσεις αἱ πόλεις δὲν ἐξησφαλίζοντο πλέον ἀπὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ διὰ τῆς λίαν ἐγγὺς αὐτῶν ζώνης τῶν ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν. Τὸ νέον πυροβόλον, ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν σιδηροδρόμων, ἐπιφέρει βαθείας τροποποιήσεις εἰς τὴν καθόλου πολεμικὴν τέχνην καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ὀχυρωτικήν. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ νέου πυροβόλου ἐμελετήθησαν διὰ πειραμάτων γενομένων ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν ὑλικῶν τῆς ὀχυρώσεως εἰς τὸ ὀχυρὸν τοῦ Λιεντὸ (Liédot) τῷ 1863.

Κατόπιν τῶν πειραμάτων τούτων ἐγένοντο βελτιώσεις καὶ τροποποιήσεις εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τῶν ὀχυρῶν, ἐνισχύθησαν αἱ ἐπικαλύψεις, ἡ ζώνη τῶν ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν μετετέθη ἐξωτερικώτερον, ὥστε νὰ θέτῃ ἐκτὸς ἀκτῖνος βολῆς τὴν πόλιν καὶ ἡ ὅλη ἄμυνα ἐνισχύθῃ δι' ἀφθόνου πυροβολικοῦ. Ἐν τέλει ἐγένετο παραδεκτὴ πανταχοῦ ἡ πολυγωνικὴ χάραξις. Ὁ Γαλλο-γερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870—1871 ἐπεβεβαίωσε τὰ πειράματα τοῦ ὀχυροῦ τοῦ Λιεντό, ἀποδείξας συγχρόνως τὴν χρεοκοπίαν τῶν περικεχαρακωμένων στρατοπέδων. Αἱ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον γενόμεναι ἐν Γαλλίᾳ ὀχυρώσεις χαρακτηρίζονται διὰ τῆς κατὰ βάθος ἀμύνης καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῶν μέσων εἰς ὡρισμένα σημεῖα, τὰ ὀχυρά, ἐγκαθιστάμενα εἰς ἱκανὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν διὰ λόγους οἰκονομίας. Τὰ ὀχυρὰ εἶναι μεγάλα πυροβολεῖα, μεγάλαι θέσεις πυροβολικοῦ ἐγκεκλεισμένου μετὰ τοῦ ἐκ πεζικοῦ στηρίγματός του.

Τὰ διάκενα μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν δὲν περιλαμβάνουσιν ἔργα μονίμου ὀχυρώσεως, ἅτινα εἶναι συγκεντρωμένα μόνον εἰς τὰ ὀχυρά. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὀχύρωσις αὕτη ἐκλήθη συγκεντρωμένη. Τὸ ἐν χρήσει λοιπὸν σύστημα ὀχυρώσεως τῆς ἐποχῆς εἶναι αἱ ὀχυραὶ θέσεις, ὀργανούμεναι κατὰ βάθος ἐπὶ πλειόνων διαδοχικῶν γραμμῶν, ἑκάστης ὑποστηριζομένης ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ἑπομένης της. Οὕτως ὑπῆρχεν ἐξωτερικὴ γραμμὴ ἀμύνης, κυρία γραμμὴ ἢ ζώνη τῶν ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν, γραμμὴ ὑποστηρίξεως συγκροτουμένη μετὰ τὴν διάσπασιν εἰς τομέα τινὰ τῆς κυρίας γραμμῆς, κεντρικὸν πυρῆνα ἢ περίβολον περὶ τὴν πόλιν καὶ ἐνδεχομένως ἓν τελευταῖον καταφύγιον. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν γραμμῶν ἦτο ἡ τῶν ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν, ὅπου διεξήγετο κυρίως καὶ ἡ ἄμυνα (σχ. 15). Τὰ σημαντικώτερα σημεῖα τῆς γραμμῆς ταύτης ἦσαν τὰ ὀχυρά. Ταῦτα ἦσαν διαφόρων μορφῶν: 1) Μετ' ἐπιπρομαχῶνος ἢ ὑψηλῶν θέσεων πυροβολικοῦ, ὅπου ἡ ὀφρὺς τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ εὑρίσκετο ὄπισθεν καὶ ὑψηλότερον τῆς τοῦ πεζικοῦ. 2) Μετὰ κεντρικοῦ συγκροτήματος ἢ χαμηλῶν θέσεων πυροβολικοῦ, ὁπότε συνέβαινε τὸ ἀντίστροφον· καὶ 3) Μεθ' ἑνιαίας ὑπερασπιστρίας ἢ ὀφρύος πυρός. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αἱ πρόοδοι τοῦ πυροβολικοῦ εἶναι ῥαγδαῖαι, τῆς ἰσχύος αὐτοῦ αὐξανομένης ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν προόδων εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1885 ἐμφάνισις τῆς τορπιλλοειδοῦς ὀβίδος, τῆς περιεχούσης ἰσχυρὸν ῥηκτικὸν γέμισμα. Οὕτω τὰ ὑλικὰ μέσα τῆς ὀχυρώσεως δὲν εὑρίσκονται πλέον εἰς τὸ ὕψος τῶν μέσων τῆς ἐπιθέσεως. Τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ἔχουσι γηράσει ἤδη καὶ ἀπαιτεῖται ἀνανέωσις τούτων. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ νέου πυροβολικοῦ ἐμελετήθησαν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ γενόμενα πειράματα εἰς τὸ ὀχυρὸν τοῦ Μαλμαιζὸν μεταξὺ Soissons καὶ Reims. Ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων ἡ τοιχοποιία κατεδικάζετο πλέον εἰς τὰ ἔργα τῆς μονίμου ὀχυρώσεως καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐνεφανίζετο ὡς ἐνδεδειγμένη ἡ χρῆσις τοῦ σκυροδέματος ἢ τῶν θωρακίσεων. Τὰ ὀχυρὰ τῆς ἐποχῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν προορισμόν των. Δύο συστήματα ἔλυον τὸ ζήτημα, ἢ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ ἐντὸς τῶν ὀχυρῶν καὶ νὰ προφυλαχθῇ ὑπὸ ἀνθεκτικὰ ὑλικὰ καὶ δὴ θωρακίσεις, ἢ νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν ὀχυρῶν καὶ νὰ ταχθῇ εἰς τὰ διάκενα, τιθέμενον ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἀγῶνος πρὸς τὸ πυροβολικὸν τῆς ἐπιθέσεως. Οἱ ὀπαδοὶ τῶν δύο λύσεων διεξάγουσι δεινὴν πολεμικήν, διαρκέσασαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τῆς μιᾶς, τῆς λεγομένης λύσεως τῆς συγκεντρωμένης ὀχυρώσεως, κυριώτερος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ Βέλγος Μπριαλμόν, τῆς δ' ἄλλης, τῆς λύσεως τῆς διεσπαρμένης ὀχυρώσεως, ὁ Γάλλος στρατηγὸς Λαγκλουᾶ.

Κατὰ τὸν Μπριαλμὸν ἅπαντα τὰ ὄργανα τῆς ἀμύνης πρέπει νὰ εἶναι συγκεντρωμένα ἐντὸς τοῦ ὀχυροῦ καὶ νὰ προστατεύωνται ὑπὸ ἀνθεκτικὰς ἐπικαλύψεις. Τὸ πυροβολικὸν δὲν πρέπει νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὰ διάκενα τῶν ὀχυρῶν, διότι ὑπόκειται εἰς πλείστους κινδύνους ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ὀχυρώσεως ἐφηρμόσθη κυρίως ἐν Βελγίῳ καὶ εἰς κράτη διαθέτοντα ὀλιγάριθμον στρατὸν ἢ ἀσθενεῖς οἰκονομικοὺς πόρους (Δανία, Ρουμανία). Οὕτω ἐδημιουργήθησαν αἱ ὀχυραὶ θέσεις τῆς Λιέγης, τῆς Ναμύρ, τῆς Ἀμβέρσης καὶ τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ σύστημα τῆς διεσπαρμένης ὀχυρώσεως ἐφηρμόσθη ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ κυρίως. Κατὰ τοῦτο τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τάσσεται ἐκτὸς τῶν ὀχυρῶν εἰς τὰ διάκενα, ὀργανούμενα ἰσχυρῶς διὰ θέσεων πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ καὶ διὰ δημιουργίας συγκοινωνιῶν πάσης φύσεως ἐν αὐτοῖς.

Τὰ νέα ὀχυρὰ ἀλλάσσουσι ῥόλον, ἀποτελοῦντα σημεῖα στηρίγματος μὲ προορισμὸν νὰ πλαγιοβάλλωσι τὴν εἰς τὰ διάκενα γραμμὴν τοῦ πεζικοῦ. Οὕτως ἔχομεν τὰ ὀχυρὰ καὶ μεταξὺ τούτων γραμμὴν πυροβολικοῦ, ἔμπροσθεν τῆς ὁποίας ὑπῆρχε γραμμὴ πεζικοῦ διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ πυροβολικοῦ τούτου. Ἡ κατὰ βάθος ὀργάνωσις τῶν ὀχυρῶν θέσεων περιλαμβάνει, ὡς καὶ πρότερον, προκεχωρημένας τοποθεσίας, κυρίαν ζώνην ἀμύνης, τοποθεσίαν ὑποστηρίξεως, κεντρικὸν πυρῆνα καὶ καταφύγιον. Αἱ ὀχυραὶ θέσεις ἀποτελοῦσι τὰ ἀκραῖα στηρίγματα τῶν λεγομένων ἀμυντικῶν προπετασμάτων, ἐκτεινομένων ἐπὶ μεγάλων μετώπων καὶ ἀποτελουμένων ἐξ ἐνδιαμέσων μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν θέσεων ὀχυρῶν συνδέσμων, φρασσόντων τὰς διαφόρους ὁδικὰς καὶ σιδηροδρομικὰς συγκοινωνίας. Ἐνῷ ἐν Γαλλίᾳ αἱ διάφοροι ὀχυρώσεις προσομοιάζουσι πρὸς ἀλλήλας κατασκευαζόμεναι κατὰ ὡρισμένον τύπον (ἀμυντικὰ προπετάσματα Βερντὲν—Τούλ, Ἐπινάλ—Μπελφόρ, ὀχυραὶ θέσεις Βερντέν, Τούλ, Μπελφὸρ κλπ.), τοὐναντίον ἐν Γερμανίᾳ αἱ ὀχυρώσεις παρουσιάζουσι διαφόρους μορφάς, προσαρμοζόμεναι πλήρως πρὸς τὸ ἔδαφος. Οὕτω εἰς Τιονβὶλ ἡ ὀχύρωσις περιλαμβάνει τρεῖς ὀχυρὰς ὁμάδας, καταλαμβανούσας τὰς τρεῖς κορυφὰς τριγώνου. Ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Στρασβούργου ἡ ὀχύρωσις καταλαμβάνει ἐκτεταμένην περιοχήν, ἀποτελοῦσαν τὴν τοποθεσίαν ἀνασχέσεως Mutzig—Molsheim. Ἐν τέλει ἡ ὀχύρωσις τοῦ Μὲτς ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν γαλλικῶν ὀχυρῶν θέσεων κατὰ τὴν διάταξιν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τῶν ὀχυρῶν, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῇ κυρίᾳ ζώνῃ τῆς ἀμύνης, ὑπάρχουσιν ὀχυραὶ ὁμάδες (festen, βλ. λ. *ὀχυρόν*).

Ἡ ὀχυρὰ θέσις τοῦ Μέτς, δι' ἣν συνολικῶς ἐδαπανήθησαν παρὰ τῶν Γερμανῶν 250 ἑκατομμύρια χρυσᾶ φράγκα, ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἀνθεκτικωτάτης ὀχυρώσεως. Ἰδίως οἱ Γερμανοὶ ἀποδεικνύονται ὑπέροχοι ἐν ταῖς τεχνικαῖς λεπτομερείαις τῶν ἔργων των. Οὕτω παρατηρητήρια, ὑπόγειοι συγκοινωνίαι λίαν ἐκτεταμέναι, τηλεφωνικὰ κέντρα, σκέπαστρα, δεξαμεναί, στρατῶνες, πολυτελῆ ἀποχωρητήρια, κλίβανοι ἠλεκτρικοί, ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος λειτουργοῦντα διὰ βαρέων ἐλαίων, προσδίδουσιν ὄψιν ἀρτιωτάτων τεχνικῶν κατασκευῶν μεθ' ὅλων τῶν εὐκολιῶν καὶ τῶν ἀνέσεων διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς διαβίωσιν τῶν στρατευμάτων τῆς ἀμύνης. Ἐκτὸς τῆς ὀχυρώσεως τῶν θέσεων, ἥτις ἑκάστοτε ποικίλλει, καὶ αὐταὶ αἱ ὀχυραὶ ὁμάδες, τὰ ἔργα τὰ ἀποτελοῦντα τὸν σκελετὸν τῆς κυρίας ζώνης τῶν θέσεων, παρουσιάζουσι μεγάλην ποικιλίαν μορφῶν. Ἕκαστον ἔργον ἔχει ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, προσδιδόμενα αὐτῷ ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἐδάφους. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλαι ὀχυραὶ θέσεις ἔφρασσον τὰς διαβάσεις τοῦ Ρήνου. Ἡ διαφορὰ τῆς γερμανικῆς διεσπαρμένης ὀχυρώσεως ἀπὸ τῆς γαλλικῆς εἶναι ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ θωρακίσεις (πυργίσκοι) διὰ τὴν προστασίαν τοῦ πυροβολικοῦ εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα, ἐγκατασταθέντων τεθωρακισμένων πυροβολείων καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν ὁμάδων διάκενα. Ἐν Ρωσίᾳ ἡ ἰδία διεσπαρμένη ὀχύρωσις ἐχρησιμοποιήθη ἄνευ θωρακίσεων, λόγῳ ἐλλείψεως σιδηροβιομηχανίας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Κυριώτεραι ὀχυραὶ θέσεις ἐν Ρωσίᾳ ἦσαν τὸ Νόβο-Γεωργιέβσκ, Κόβνο, Γκρόντνο, Μπρέστ-Λιτὸφσκ κτλ. Ἐν Αὐστρίᾳ ἐγένοντο ὀχυρώσεις μεικτοῦ συστήματος. Κυριωτέρα ὀχυρὰ θέσις ἦτο ἡ τοῦ Πρζεμύζλ, σπουδαῖον διαδραματίσασα ῥόλον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συστημάτων προὐτάθησαν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἄλλα συστήματα, μὴ τεθέντα ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ἐφαρμογῇ. Οὕτω ὁ Γάλλος ταγματάρχης Mougin ἐφαντάσθη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ ὀχυρὰ τῆς κυρίας γραμμῆς ἀμύνης δι' ἄλλων ἐξ ἑνιαίας μάζης σκυροδέματος (βλ. λ. *ὀχυρόν*). Ὄπισθεν τῶν ὀχυρῶν ἐφαντάζετο κυκλοτερῆ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν διὰ τοὺς ἀνεφοδιασμοὺς καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς κίνησιν τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τῆς θέσεως. Ὁ Πρῶσσος ἀντισυνταγματάρχης Schuman παραδέχεται τὴν ὀργάνωσιν τῶν τοποθεσιῶν διὰ πλειόνων γραμμῶν ἐκ μικρῶν τεθωρακισμένων ἔργων (πυργίσκων). Ὁ Ρῶσος συνταγματάρχης Welitscko παραδέχεται ὀχυρὰς θέσεις ἀπὸ ἔργα κατ' ἀποστάσεις 2500 μ. ἀπ' ἀλλήλων, συνδεόμενα διὰ συνεχῶν χαρακωμάτων, ὄπισθεν τῶν ὁποίων θὰ ὑπάρχῃ προκεκαλυμμένη σιδηροδρομικὴ γραμμή. Γενικῶς ὅλα τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη προσδίδουσιν εἰς τὰ ἔργα των τὴν μορφὴν ὀχυρῶν θέσεων, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων τῆς χρησιμοποιήσεως ὀχυρῶν ἀνασχέσεως. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ὠχυρώθη καὶ ἡ Ἀδριανούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ κυρία γραμμὴ τῆς ἀμύνης αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἐκ προκεχωρημένων ἔργων, ὀχυρωμάτων κατασκευασθέντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμιμονίμου ὀχυρώσεως καὶ εἰς μικροτέραν ἀπὸ τῆς κυρίως πόλεως ἀπόστασιν. Ὁμοίως ἡ θέσις τῶν Ἰωαννίνων ἀπετελέσθη ἀπὸ προκεχωρημένα ἔργα ἁπλουστέρας ἀκόμη μορφῆς, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν εἰς ὀρεινὰ ἐδάφη ὀργανώσεων. Ἡ ἐν Ἑλλάδι γενομένη ὀχύρωσις τῆς γραμμῆς Λαρίσης, ἡ ἀρξαμένη κατὰ τὰ ἔτη 1908—1909, ἐκτεινομένη ἀπὸ Ντοβρούτσι μέχρι Κορακόπετρας, ἀπετέλει ἐπιμήκη τοποθεσίαν, συνισταμένην εἰς περιβολὰς λόχων ἢ ταγμάτων ἀλληλοϋποστηριζομένας, δηλαδὴ ἔργα ἀνήκοντα εἰς ἡμιμόνιμον ὀχύρωσιν καὶ μὴ παρουσιάζοντα τοὺς χαρακτῆρας ἀντοχῆς τῶν μονίμων ἔργων τῶν κρατῶν τῆς Δύσεως. Εἰς τὴν ἡμιμόνιμον ὀχύρωσιν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀνάγονται καὶ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ κατασκευασθέντα ὀχυρὰ ἀνασχέσεως κατὰ τὰ ἔτη 1915—1916, τὰ ὑπαγόμενα εἰς σύστημα ὀχυρώσεως ἐν ὀρεινῷ ἐδάφει.

Ὀχύρωσις ὀρεινῶν ἐδαφῶν. Ἐὰν εἰς τὰ πεδινὰ ἐδάφη ἡ μόνιμος ὀχύρωσις εἶναι χρήσιμος πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἀντιπάλου, εἰς τὰ ὀρεινὰ εἶναι ἔτι χρησιμωτέρα, λόγῳ τῶν φυσικῶν δυσκολιῶν τῆς προελάσεως τοῦ ἀντιπάλου. Συνεπῶς ἡ ἄμυνα ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς σοβαρὰ πλεονεκτήματα. Εἰς τὰ ὀρεινὰ ἐδάφη αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς ὀχυρωτικῆς, δηλαδὴ ἡ οἰκονομία τῶν δυνάμεων, ἐπιτυγχάνεται καλύτερον. Ἡ

Digitized by Google

μόνιμος ὀχύρωσις εἰς τὰ ὀρεινὰ ἐδάφη χρησιμεύει: 1) Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προκαλύψεως (φυλάκια, παρατήγματα, συγκοινωνίαι). 2) Πρὸς ἔμφραξιν ὁδῶν (ὀχυρὰ ἀνασχέσεως, ἐρύματα)· καὶ 3) Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἑλιγμῶν τῶν στρατευμάτων (ὀχύρωσις ὑποστηρίξεως καὶ ἑλιγμοῦ). Κυριώτερον ρόλον παίζει ἡ ὀχύρωσις ἀνασχέσεως διὰ τοῦ κυρίου ὀργάνου της, τοῦ πυροβολικοῦ. Εἰς μίαν πλήρη ὀργάνωσιν ἀνασχέσεως διακρίνονται τὰ ὀχυρὰ ἢ ἔργα ἀνασχέσεως, τὰ ἔργα προστασίας αὐτῶν, ἐγκαθιστάμενα εἰς ὑψηλοτέρας καὶ δεσποζούσας θέσεις, καὶ τὰ ἔργα ἢ φυλάκια παρατηρήσεως, ἐγκαθιστάμενα εἰς ἔτι ὑψηλοτέρας θέσεις.

Εἰς κύρια κέντρα, πρὸς τὰ ὁποῖα φέρουσι διάφοροι συγκοινωνίαι, ἀντὶ ἁπλῶν ὀχυρῶν δημιουργοῦνται τοποθεσίαι ἀνασχέσεως, περιλαμβάνουσαι

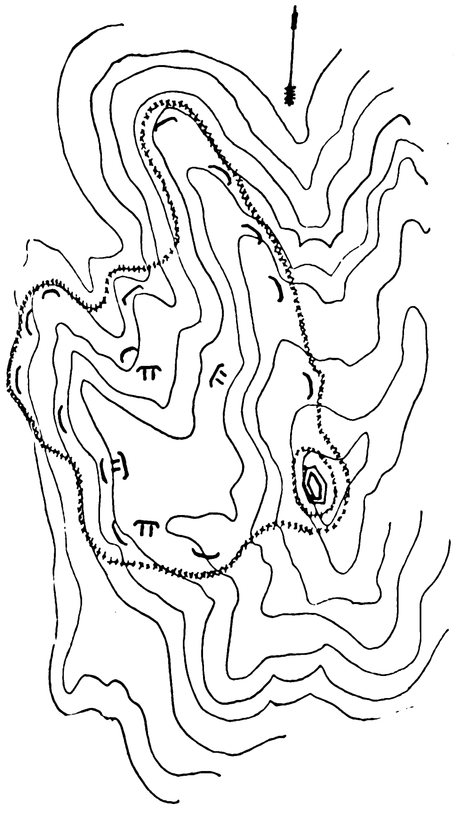

Σχ. 16. *Ὀχυρὸν ἀνασχέσεως (Ροῦπελ).*

κυρίαν ζώνην ἀμύνης ἐξ ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν ἀνασχέσεως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ὀχυρῶν θέσεων ἐν πεδινῷ ἐδάφει. Εἰς τὰς τοποθεσίας ταύτας διακρίνονται ὁμοίως κεντρικὸς πυρὴν καὶ προκεχωρημέναι θέσεις. Εἰς μίαν ὀργάνωσιν ἀνασχέσεως ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν διαθεσίμων χρηματικῶν πόρων οἱ ρόλοι ἐπιτηρήσεως, προστασίας καὶ ἀνασχέσεως δυνατὸν νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς δύο μόνον ἔργα ἀντὶ τριῶν, ἢ καὶ εἰς ἓν μόνον, ὡς συνέβη εἰς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἔργα ἀνασχέσεως. Τὰ ὀχυρώματα ταῦτα ἐνισχυμένης ἡμιμονίμου μᾶλλον ὀχυρώσεως περιελάμβανον ὄργανα διεσπαρμένα ἐπὶ μεγάλης σχετικῶς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, προσομοιάζοντα ὡς πρὸς τοῦτο τὰς γερμανικὰς ὠχυρωμένας ὁμάδας. Ἐπὶ λίαν ὑψηλῶν καὶ χιονοσκεπῶν ὀρέων τὰς ὀργανώσεις χαρακτηρίζουσι πολλὰ σπηλαιοειδῆ σκέπαστρα καὶ ἐναέριοι συγκοινωνίαι. Ἀποτελοῦνται αἱ ὀργανώσεις αὗται ἐκ μικρῶν σημείων στηρίγματος μὲ στοιχειῶδες συρματόπλεγμα, χαράκωμα, ὑπογείους συγκοινωνίας καὶ σκέπαστρα ἐντὸς τῶν βράχων, τῶν πάγων ἢ τῶν χιόνων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐξέλιξις τῶν ἔργων τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

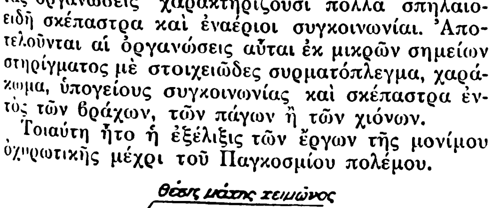

Σχ. 17. *Ὀργανώσεις εἰς χιονοσκεπῆ ὄρη.*

Ρόλος τῶν ἔργων τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Κατὰ τοῦτον ἐσημειώθη ἐξέλιξις μεγάλη εἰς τὰ μέσα καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐπιθέσεως, χαρακτηριζομένη διὰ τῶν κατωτέρω κυριωτέρων στοιχείων· ηὐξήθη ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ εὐκινησία τοῦ πυροβολικοῦ, ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἡ ἀεροπορία, μετετράπη ὁ ὁπλισμὸς τοῦ πεζικοῦ, γενομένης ἐν μεγάλῃ κλίμακι παραδοχῆς τῶν αὐτομάτων ὅπλων, ἀνεπτύχθησαν τὰ μέσα συνδέσμου ὡς καὶ αἱ δι' αὐτοκινήτων μεταφοραὶ καὶ ἐν τέλει ἐνεφανίσθησαν τὰ ἅρματα μάχης.

Αἱ μόνιμοι ὀχυρώσεις, τόσον ἐν Βελγίῳ, ὅσον καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἔπεσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου συνεπείᾳ τῶν δι' ἀφθόνου πυροβολικοῦ αἰφνιδιαστικῶν σχεδὸν προσβολῶν τῶν Γερμανῶν. Τοῦτο ἔδωσεν ἐν ἀρχῇ ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ ὅτι αἱ μόνιμοι ὀχυρώσεις οὐδεμίαν εἶχον ἀποτελεσματικότητα καὶ ὅτι συνεπῶς ἔδει νὰ καταργηθῶσι πρὸς ἐξοικονόμησιν προσωπικοῦ καὶ ὑλικοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἑλισσομένων στρατευμάτων. Ἡ σκέψις αὕτη ἐκέρδισεν ἔδαφος καὶ παρ' αὐτῇ ἀκόμη τῇ ἀνωτέρᾳ γαλλικῇ στρατιωτικῇ διοικήσει, ἥτις οὕτω διέταξε τὸν παροπλισμὸν τῶν ὀχυρῶν. Ἐνομίσθη ὅτι αἱ μόνιμοι ὀχυρώσεις ἀπέβαινον μᾶλλον πρόξενοι ζημιῶν ἢ ὠφελείας καὶ οὕτω κατεδικάζοντο τελεσιδίκως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πρώτων ἐντυπώσεων τῆς γερμανικῆς προελάσεως. Πλὴν ἀφορμὴ τῆς πτώσεως αὐτῶν δὲν ἦτο ἡ παντελὴς χρεοκοπία τῶν μονίμων ὀχυρώσεων πρὸ τῶν μέσων καὶ τῶν μεθόδων τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ σύστημα τῆς ὀχυρώσεως (ὠχυρωμέναι θέσεις) καὶ τὸ πεπαλαιωμένον τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν παραδοθέντων ὀχυρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κακὴ τούτων χρησιμοποίησις ἐν τῷ καθόλου ἀγῶνι. Οὕτως εἰς τὰ ὀχυρά, ἐπὶ τῆς ζώνης τῶν ὁποίων ἔντονος ἐσυνεχίσθη ὁ ἀγὼν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου (ὠχυρωμένη θέσις τοῦ Βερντέν), ἐγένοντο ἔργα ἀναδιοργανώσεως βάσει τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας. Ἐδημιουργήθησαν πλεῖσται ὑπόγειοι στοαί, ἠνοίχθησαν φρέατα ὑδρεύσεως, κατεσκευάσθησαν πυροβολεῖα, ἵνα ἡ ἄμυνα τῶν ὀχυρῶν καταστῇ περισσότερον ἔντονος καὶ ἐνεργητική, ὡς καὶ κυρίαν ὑπόγειον στοὰν ἐξερχομένην μακρὰν πρὸς τὸ ὀπίσω καὶ χρησιμεύουσαν ὡς εἴσοδον τοῦ ὀχυροῦ. Τέλος ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν τὰ συστήματα τοῦ ἀερισμοῦ καὶ τῆς κατὰ τῶν ἀερίων προστασίας.

Παρόμοια ἔργα ἐξετέλεσαν καὶ οἱ Γερμανοὶ εἰς τὰ παρ' αὐτῶν καταληφθέντα ὀχυρὰ τοῦ Βελγίου, ὥστε χρείας τυχούσης νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀντεπεξέλθωσιν ἐναντίον τῶν ἐξειλιγμένων μέσων καὶ μεθόδων τῆς ἐπιθέσεως. Πλὴν ἡ λεπτομερεστέρα μελέτη τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ πρὸς ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἐπὶ τῶν τάσεων καὶ τῶν κατευθύνσεων, αἵτινες θὰ ἔδει νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν σύγχρονον μόνιμον ὀχυρωτικήν. Κυρίως ἐξητάσθη ἡ ἀντοχὴ τῶν διαφόρων ὑλικῶν εἰς τοὺς βομβαρδισμούς. Ἐντὸς τῶν γαιῶν τὰ βλήματα τῶν μεγαλυτέρων διαμετρημάτων (420 χιλ.) εἰσέδυον περὶ τὰ 10 μ. Συνεπῶς, ἐὰν τὰ διάφορα ὄργανα καλύπτωνται ὑπὸ στρώματος γαιῶν, πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς βάθη μεγαλύτερα τῶν 10—12 μέτρων. Ἐξωτερικῶς αἱ διαρρήξεις τῶν βλημάτων ἀνέτρεπον τοὺς χωματισμοὺς καὶ ἐσχημάτιζον πεδία χοανῶν μὲ ἀλληλοδιαδεχομένους λάκκους καὶ ἐξάρσεις. Ἐπὶ τῶν πεδίων τούτων ἐδημιουργοῦντο ἄβλητοι ζῶναι, διὰ τὰς ὁποίας ἐχρειάζοντο ὅπλα ἐπισκηπτικῆς τροχιᾶς. Ὁ ἐπισκηπτικῆς τροχιᾶς ὁπλισμὸς θὰ ἔδει συνεπῶς νὰ εἰσαχθῇ ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τὰς ὀχυρώσεις. Αἱ κοιναὶ λιθοδομαὶ κατεστρέφοντο· θὰ ἔπρεπε συνεπῶς νὰ καταργηθῶσιν ἀντικαθιστάμεναι διὰ σκυροδέματος εἰδικοῦ ἢ ὡπλισμένου, δι' ὧν θὰ κατεσκευάζοντο οἱ κατακόρυφοι τοῖχοι καὶ αἱ ἐπικαλύψεις τῶν ἔργων, προτιμωμένου τοῦ ὡπλισμένου διὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ τὰς ἐπικαλύψεις, καὶ τοῦ εἰδικοῦ (ἀναλογίας 400 χλγμ. τσιμέντου) διὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους, τὰς θεμελιώσεις καὶ τὰ δάπεδα. Εἰς τὰς προπολεμικὰς κατασκευάς, ὅπου ἐχρησιμοποιήθη τὸ σκυρόδεμα, παρετηρήθη ὅτι τὸ μὲν εἰδικὸν ἀντέσχεν εἰς πάχη 2.50 μ., τὸ δὲ ὡπλισμένον εἰς πάχη 1.75 μ. καὶ ἄνω. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τούτων, λαμβανομένου καὶ περιθωρίου τινὸς ἀσφαλείας διὰ μέλλουσαν ἐνίσχυσιν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ αὔξησιν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον χρησιμοποιηθέντων διαμετρημάτων, ἐγένετο πλέον παραδεκτὸν ὅτι τὸ χρησιμοποιηθησόμενον διὰ τὰ ὄργανα τῶν μελλουσῶν ὀχυρώσεων σκυρόδεμα θὰ ἔδει νὰ ἔχῃ πάχη ἀνώτερα τῶν 2.50 μ. καὶ 1.75 μ. δι' ἕκαστον εἶδος. Ὁμοίως διὰ λεπτομερῶν παρατηρήσεων, πειραμάτων καὶ μελετῶν καθωρίσθη καὶ ἡ διάταξις τῶν σιδήρων εἰς τὸ ὡπλισμένον σκυρόδεμα. Αἱ θωρακίσεις, τῶν ὁποίων τὰ πάχη ἔφθανον μέχρι 30 ἑκ. χάλυβος, ἀπεδείχθησαν ἀποτελεσματικαί.

Οἱ κραδασμοὶ οἱ ἐπιφερόμενοι ἐκ τῶν διαρρήξεων εἶχον καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα, ὑλικὰ καὶ φυσιολογικά. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνδρες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναπαύωνται κατὰ τοὺς βομβαρδισμοὺς εἰς βαθέα σκέπαστρα ἐντὸς τῆς γῆς, ἡ μᾶζα τῶν καλυπτόντων ὑλικῶν καὶ δὴ τοῦ σκυροδέματος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μεγαλυτέρα πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν κραδασμῶν, παρεμβαλλομένης μάλιστα καὶ στρώσεως ἐλαστικῶν ὑλικῶν, π.χ. ἄμμου κλπ. Παρετηρήθη ἐπίσης ὅτι ἡ πνοὴ τῆς διαρρήξεως τῶν βλημάτων ἐντὸς κεκλεισμένων χώρων ἀνέπτυσσε τεραστίαν δύναμιν, φονεύουσα ἄνδρας καὶ καταστρέφουσα καὶ μεταλλικὰς ἀκόμη θύρας. Ἐκ τούτου ἐγένετο φανερὰ ἡ ἀνάγκη παρεμβολῆς διαχωρισμάτων εἰς τοὺς διαδρόμους πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς πνοῆς.

Τὰ τοξικὰ ἀέρια, τόσον τὰ τῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ τῶν ὀχυρῶν, ὅσον καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐξαποστελλόμενα, θὰ ἔδει νὰ διαθέτωσιν ἔντονον τεχνητὸν ἀερισμὸν ἐσωτερικῶς μετὰ λήψεως τοῦ ἀέρος ἐκ μακρῶν περιοχῶν μὴ μεμολυσμένων, ὡς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα καὶ μικρότερα ἐξωτερικὰ ἀνοίγματα διὰ τὴν καλυτέραν στεγανότητα τῶν ὀχυρῶν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ μεμολυσμένα ἀέρια.

Τὰ διδάγματα τῆς πείρας τοῦ πολέμου ὡς πρὸς τὴν ὀχυρωτικὴν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἀφορώσας τὸ τακτικὸν καὶ τὸ τεχνικὸν μέρος. Ὡς πρὸς τὸ τακτικὸν μέρος ἀπεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχείας τῶν πυρῶν καὶ τοῦ κωλύματος βάθους διὰ κλιμακωτῆς διατάξεως, ἀλληλεπιθέσεως πυρῶν πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, θεριστικῆς καὶ ἐπισκηπτικῆς βολῆς, καλοῦ δικτύου συνδέσμων, καταστροφῶν γινομένων εἰς εὐρεῖαν κλίμακα. Ἀπεδείχθη τέλος ἡ ἀνάγκη τῆς διασπορᾶς διὰ τὴν προστασίαν ἀπὸ τῶν βομβαρδισμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς συγκεντρώσεως συγχρόνως τῶν ὀργάνων διὰ τὴν εὐκολωτέραν καὶ καλυτέραν ἐξάσκησιν τῆς διοικήσεως. Ὡς πρὸς τὸ τεχνικὸν μέρος κατεδείχθη ἡ ἀνάγκη μεγάλων μαζῶν σκυροδέματος, ὁμοιογενείας καὶ καλῆς ποιότητος αὐτοῦ, καλῶν καὶ ἰσχυρῶν θεμελιώσεων, ὑπογείων σκεπάστρων καὶ συγκοινωνιῶν, προστασίας κατὰ τῶν ἀερίων, ἐσωτερικῆς βῆμα πρὸς βῆμα πεισμονος ἀμύνης, προστασίας ἁπάντων τῶν ὀργάνων καὶ ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐφαρμογῆς τῆς τεχνητῆς ἀποκρύψεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω διδαγμάτων δέον νὰ κατασκευασθῶσι τὰ στοιχεῖα τῶν μονίμων ὀχυρώσεων τοῦ μέλλοντος. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἢ τὰ ὄργανα τῶν ὀχυρῶν θὰ εἶναι τὰ πολυβολεῖα, πυροβολεῖα (γοργύραι καὶ πυργίσκοι τεθωρακισμένοι), σκέπαστρα ἐνεργητικὰ καὶ παθητικὰ διαφόρου προορισμοῦ, παρατηρητήρια, προβολεῖς, συγκοινωνίαι ὑπόγειοι, διαβιβάσεις, ἐμπόδια (τάφροι καὶ συρματοπλέγματα ἐνισχυμένα), ὕδρευσις, ἠλεκτροφωτισμός, μηχανικὴ κίνησις διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων, ἀερισμὸς καὶ προστασία κατὰ τῶν ἀερίων ὡς καὶ ἔργα τεχνητῆς ἀποκρύψεως.

Τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων θέλει γίνει συνδυασμὸς πρὸς καταρτισμὸν ἑνὸς ἀμυντικοῦ συνόλου, μιᾶς ὠχυρωμένης τοποθεσίας. Ἡ ὠχυρωμένη τοποθεσία, περιλαμβάνουσα ὄργανα μεγάλης ἀντοχῆς, μονιμότητος καὶ μακρᾶς διαρκείας, εἶναι ὁ τύπος τῶν ὀχυρώσεων τοῦ μέλλοντος, εἰς ὃν κατέληξαν λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὸν πόλεμον τῶν τοποθεσιῶν τῶν σταθεροποιηθέντων μετώπων, ὡς ταῦτα ἐξειλίχθησαν κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Κατὰ τὰς συγχρόνους τάσεις τὰ μεμονωμένα ὀχυρά, ἀνασχέσεως ἢ συνδέσμου, καὶ αἱ ὀχυραὶ θέσεις ἢ φρούρια εἶναι καταδεδικασμένα. Αἱ τοποθεσίαι πρέπει νὰ στηρίζωσι τὰ πλευρά των εἰς ἰσχυρὰ φυσικὰ κωλύματα, μεγάλους ποταμούς, λίμνας, θάλασσαν, δύσβατα ὄρη κλπ., διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν προορισμόν των.

Αἱ ὠχυρωμέναι αὗται τοποθεσίαι θὰ ἀποτελῶνται ἀπὸ συνδυασμὸν τῶν διαφόρων ὀργάνων. Ἀναλόγως τοῦ συνδυασμοῦ τούτου αἱ τοποθεσίαι τῆς συγχρόνου μονίμου ὀχυρώσεως διακρίνονται εἰς τρία συστήματα: 1) Τὸ σύστημα τῆς ὀχυρώσεως μετὰ πλήρους διασπορᾶς τῶν στοιχείων ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου τῆς τοποθεσίας, παρουσιάζον καλὴν προσαρμογὴν πρὸς τὸ ἔδαφος, προστασίαν τῶν ὀργάνων διὰ τῆς διασπορᾶς καὶ ἀπόκρυψιν τοῦ τρόπου κατοχῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ἔχον καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς μεγάλης δαπάνης κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ἔργων, βαρείας δουλείας ἐφ' ὁλοκλήρων περιοχῶν ἀφαιρουμένων ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν, δυσχερείας εἰς τὴν ἐγκαστάστασιν τῶν στρατευμάτων ἀμύνης καὶ κακὴν διοίκησιν. 2) Σύστημα διάφορον ἐντελῶς τούτου εἶναι τὸ τῶν συγκεντρωμένων στοιχείων, δηλαδὴ ὀχυρῶν μικρῶν διατεταγμένων κατ' ἀποστάσεις 1—3 χλμ. καθ' ὅλον τὸ μέτωπον τῆς τοποθεσίας πρὸς πλαγιοφύλαξιν τῶν διακένων καὶ κατοχὴν τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο, ἀντὶ νὰ ἐπιζητηθῇ ἡ προστασία ἐν τῇ διασπορᾷ, ἐπιζητεῖται ἐν τῇ συγκεντρώσει καὶ τῇ μεγίστῃ ἀντοχῇ τῶν τεχνικῶν μέσων (θωρακίσεις, σκυρόδεμα ὡπλισμένον εἰς μεγάλα πάχη, βράχος).

Τὰ ὀχυρὰ ταῦτα, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ἔργα τῆς νεωτέρας μονίμου ὀχυρώσεως, θὰ προστατεύωνται δι' ἐπικαλύψεων μεγάλου πάχους (2 μ. καὶ πλέον) ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος, θὰ ἔχωσιν εἴσοδον διὰ μακρᾶς ὑπογείου στοᾶς καταληγούσης εἰς ἀρκετὰς ἑκατοντάδας μέτρων πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ θὰ ἔχωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα ἀνοίγματα διὰ τὴν ἐν ἀνάγκῃ ἐπίτευξιν καλυτέρας στεγανότητος κατὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς ἀεροχημικῆς ἐπιθέσεως (βλ. σχ. ἐν λ. *ὀχυρόν*). Τὸ σύστημα τῆς ὀχυρώσεως μετὰ συγκεντρωμένων στοιχείων παρουσιάζει τὰ πλεονεκτήματα ὅτι εἶναι οἰκονομικώτερον καὶ ἐπηρεάζει ὀλιγώτερον τὴν γεωργικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας, παρέχει οἰκονομίαν προσωπικοῦ, τελείαν προστασίαν κατὰ τῶν αἰφνιδιασμῶν καὶ εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μηχανικῆς κινήσεως ἐν τοῖς ὀχυροῖς πρὸς λειτουργίαν τῶν διαφόρων ὀργάνων αὐτῶν (σκόπευσις, πυροβόλησις, ἀνυψωτῆρες, ἀνεμιστῆρες, φωτισμὸς κλπ.). Ἀφ' ἑτέρου τὸ σύστημα μειονεκτεῖ ὡς πρὸς τὴν εἰς τὸ ἔδαφος προσαρμο-

Digitized by Google

γήν, μὴ ἐφαρμοζόμενον εἰμὴ εἰς πεδινὰ ἐδάφη καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγκέντρωσιν τῶν ἐχθρικῶν πυρῶν λόγῳ τῶν μεγάλων διαστάσεων τῶν ὀχυρῶν καὶ τῆς ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἐξάρσεώς των. Ὁμοίως ἔχει ὅλα τὰ μειονεκτήματα μιᾶς συγκεντρωμένης ὀχυρώσεως καὶ κυρίως διότι ἡ ἀπώλεια καὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν διανοίγει μέγα κενὸν ἐν τῷ ἀμυντικῷ μετώπῳ. Τὸ 3ον σύστημα συνδυάζει τὰ ἀντίστοιχα πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα τῶν δύο συστημάτων, συγκεντρωμένου καὶ διεσπαρμένου. Οὕτω περιλαμβαίνει κέντρα ἀντιστάσεως, δηλαδὴ ἔργα οὐχὶ τελείως συγκεντρωμένων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπικάλυψιν ὀργάνων, ἀλλὰ μᾶλλον διεσπαρμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς ἔκτασιν σχετικῶς μεγάλην καὶ προσομοιάζοντα τὰ γερμανικὰ ὀχυρὰ festen τῆς προπολεμικῆς περιόδου. Συνδυάζει τὴν συγκεντρωμένην ὀχύρωσιν, ὡς περιλαμβάνον κατ' ἀποστάσεις ἔργα μὲ ἐνδιάμεσα κενά, καὶ τὴν διεσπαρμένην, ὡς διαθέτον τὰ ὄργανα τῶν ἔργων τούτων ἐν διασπορᾷ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὰ τρία συστήματα χαρακτηρίζονται οὕτως ἐκ τῶν ἔργων τῆς μονίμου ὀχυρώσεως μόνον, τῶν ἀποτελούντων τρόπον τινὰ τὸν σκελετὸν τῆς τοποθεσίας. Διὰ τῶν ἔργων ὅμως τούτων ἡ τοποθεσία δὲν εἶναι πλήρως ὠργανωμένη. Θὰ συμπληρωθῇ δι' ἔργων ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους γινομένην κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ ἐν τάχει συμφώνως πρὸς τὰ προϋπάρχοντα σχέδια, ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ ἀποτελεσθῇ ἓν σύνολον, μία τοποθεσία προσομοιάζουσα πρὸς τὰς τοποθεσίας τῶν σταθεροποιηθέντων μετώπων κατὰ τὸν Παγκόμιον πόλεμον. Τὰ συμπληρωματικὰ ταῦτα ἔργα τῆς ἐπιστρατεύσεως θὰ συνίστανται κυρίως εἰς διάφορα σκέπαστρα ἐνεργητικὰ καὶ παθητικά, χαρακώματα, κεχωσμένας συγκοινωνίας καὶ συρματοπλέγματα. Τὰ ἀναγκαῖα ὑλικὰ εἰς μεγίστας ποσότητας θὰ διατίθενται ἐπὶ τόπου διὰ κινητῶν ὄρχων ὑλικοῦ.

Ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν τῶν χειριζομένων τὰ διάφορα ὄργανα καὶ τῶν ἀπαραιτήτων φρουρῶν, αἵτινες θὰ εἶναι μόνιμοι, ἡ ὀργάνωσις θὰ καταλαμβάνηται ἐν τῷ συνόλῳ της παρὰ τῶν στρατευμάτων ἐκστρατείας (μεραρχιῶν κλπ.), ἅτινα ἀναλόγως τῆς στρατηγικῆς καταστάσεως θὰ καταλαμ-

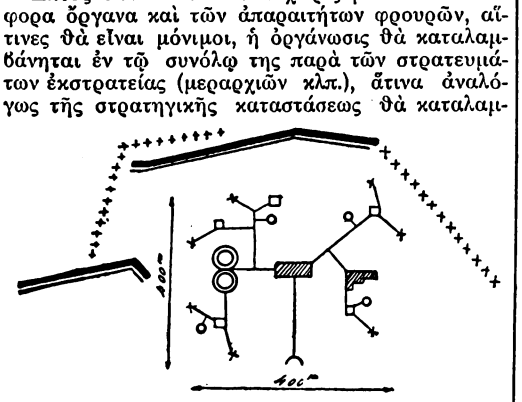

Σχ. 18. *Κέντρον ἀντιστάσεως ἢ ὀχυρὸν διεσπαρμένων ὀργάνων κατὰ τὸν συνταγματάρχην Τρικώ.*

βάνωσι ταύτην ἢ θὰ ἐλίσσωνται πέραν αὐτῆς. Τὸ εἰς τὰ μόνιμα ἔργα πυροβολικὸν θὰ ἐκτελῇ πυρὰ πλαγιοφυλάξεως εἰς τὰ ἐνδιάμεσα τῶν ὀχυρῶν ἢ θὰ χρησιμοποιῆται διὰ τὴν ἄμεσον ἀσφάλειαν τῶν ἔργων.

Τὸ κυρίως πυροβολικὸν τῆς τοποθεσίας, ὅπερ θὰ ἀνήκῃ ὀργανικῶς ἢ μὴ εἰς τὰς μονάδας, εἴτε ἐλαφρόν, εἴτε βαρὺ εἶναι τοῦτο, θὰ τάσσηται ἀκάλυπτον ὄπισθεν τῆς τοποθεσίας, χρησιμοποιοῦν τὰ πλεονεκτήματα τῆς εὐκινησίας, καλύψεως καὶ διασπορᾶς, ἀλλάσσον θέσεις προπαρεσκευασμένας καὶ κινούμενον ἐπὶ ἑτοίμων ὁδῶν, ἐπ' αὐτοκινήτων καὶ ἐπὶ σιδηροδρομικῶν ἀκόμη γραμμῶν. Διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τῶν στρατευμάτων, διὰ τοὺς ἐφοδιασμοὺς καὶ τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκκενώσεις, διὰ τὴν ἐν γένει τέλος διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων κολοσσιαίων μέσων, θὰ ἀπαιτηθῇ μία ὀργάνωσις πρὸς τὰ ὀπίσω, τῆς ὁποίας ὁ σκελετὸς θὰ γίνῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰρήνης, συνιστάμενος κυρίως εἰς συγκοινωνίας καὶ ἀποθῆκας, καὶ ἥτις καλεῖται ὀργάνωσις τῶν μετόπισθεν. Ἐκτὸς τῆς ὀργανώσεως ταύτης καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κατὰ βάθος ἀμύνης θὰ ὑπάρχῃ ἔμπροσθεν τῆς τοποθεσίας μία ἄλλη προωθημένη, ἐκτελοῦσα τὸν προορισμὸν τῆς τοποθεσίας τῶν προφυλακῶν. Ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ κέρδος χρόνου. Πλεονεκτικῶς ἡ τοποθεσία αὕτη δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ἐκτεταμένων καταστροφῶν, πλημμυρῶν καὶ διευθετήσεως τῶν φυσικῶν ἐμποδίων.

Αἱ περιγραφεῖσαι ὀχυραὶ τοποθεσίαι, ἐκτεινόμεναι ἐπὶ μετώπου τοὐλάχιστον 60 χιλιομέτρων μὲ ἠγκιστρωμένα ἰσχυρῶς ἐπὶ φυσικῶν ἐμποδίων πλευρά, εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὸν αὐχένα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκλήθησαν ἀνοικταὶ ὠχυρωμέναι περιοχαί. Αὗται προτιμῶνται σήμερον τῶν μεμονωμένων ὀχυρῶν, τῶν ὀχυρῶν θέσεων καὶ τῶν συνεχῶν μονίμων τοποθεσιῶν, τῶν τελευταίων τούτων ἐχουσῶν τὴν αὐτὴν ὀργάνωσιν, ἀλλ' ἐκτεινομένων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν συνόρων τῶν κρατῶν καὶ συνεπῶς λίαν δαπανηρῶν. Ἡ δαπάνη διὰ τὴν ὀργάνωσιν μονίμων τοποθεσιῶν σήμερον ὑπολογίζεται εἰς ποσὸν κυμαινόμενον ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τῆς τοποθεσίας μεταξὺ 40 καὶ 100 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἀνὰ χιλιόμετρον μετώπου.

Ὅλοι οἱ σύγχρονοι ὀχυρωτικοὶ συμφωνοῦσι σήμερον ἐπὶ τῆς προτιμητέας λύσεως τῶν μονίμων τοποθεσιῶν. Αἱ διαφοραὶ γνωμῶν συνίστανται εἰς τὸ σύστημα τῆς ὀργανώσεως τοῦ σκελετοῦ τῶν μονίμων ἔργων (συγκεντρωμένα ἢ διεσπαρμένα ὄργανα ὀχυρώσεως) καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῆς θέσεως τῶν ὀχυρῶν (ἐν τῇ περιπτώσει τῆς συγκεντρωμένης ὀχυρώσεως) ὡς πρὸς τὴν παρὰ τῶν στρατευμάτων ἐκστρατείας καταληφθησομένην τοποθεσίαν, ἐφ' ἧς θὰ γίνωσιν αἱ πρόχειροι κατὰ τὴν κινητοποίησιν καὶ τὴν ἐπιστράτευσιν ὀργανώσεις. Ἐὰν δηλαδὴ τὰ συγκεντρωμένων ὀργάνων ἢ μονολιθικὰ ὀχυρὰ θὰ εὑρίσκωνται ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς τοποθεσίας ἀντιστάσεως, ὅπως νομίζουσί τινες, ὄπισθεν αὐτῆς, ὅπως ὑπεστήριζεν ὁ στρατηγὸς Νορμάν, ἢ πρὸ αὐτῆς, ὅπως παραδέχεται ἐν Γαλλίᾳ ὁ στρατηγὸς Chauvineau συμφώνως τῇ ἀρχῇ ὅτι τὸ σκυρόδεμα, δηλαδὴ τὸ ὑλικόν, πρέπει νὰ προτάσσηται, προφυλάττον τοὺς μαχητὰς παριστανομένους ὄπισθεν σχεδὸν ὡς θεατὰς ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τοῦ ὑλικοῦ καὶ οὐχὶ οἱ μαχηταί, τὸ πολύτιμον ἔμψυχον ὑλικόν, νὰ φθείρωνται πρὸς προφύλαξιν τοῦ ὑλικοῦ.

Μία ὀργάνωσις συνόρων δὲν δύναται φυσικῶς νὰ ἀκολουθήσῃ ὡρισμένον σύστημα καὶ νὰ ὑπαχθῇ ἀπολύτως εἰς τοὺς κανόνας αὐτοῦ καὶ τοὺς τύπους. Αὕτη θὰ ποικίλλῃ ἀναλόγως ἑκάστης περιπτώσεως, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐκτάσεως τῶν συνόρων καὶ τῆς χαράξεως αὐτῶν.

Β') ***Ἐξέλιξις τῆς προσκαίρου ὀχυρωτικῆς.*** Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐδάφους. Κυριώτερον στοιχεῖον ἦτο τὸ κώλυμα, φυσικὸν ἢ τεχνητόν. Τοῦτο ἐχρησίμευεν ἢ εἰς τὴν κάλυψιν τμήματος τοῦ μετώπου ἢ εἰς παρεμπόδισιν τῆς προόδου τοῦ ἐχθροῦ. Ἐφαρμογὰς τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους ἔκαμνον οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰ ὠχυρωμένα στρατόπεδά των καὶ εἰς τὰς γραμμὰς ἀποκλεισμοῦ. Οὐδέποτε οἱ Ρωμαῖοι ἔδιδον μάχην ἐὰν δὲν εἶχον προπαρασκευάσει ὄπισθεν αὐτῶν ὠχυρωμένον στρατόπεδον, διὰ νὰ καταφύγωσιν ἐν αὐτῷ ἐν περιπτώσει ἥττης.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποίουν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους. Τρανὴ ἀπόδειξις τὰ ἀναφερόμενα παρ' Ὁμήρῳ περὶ ἀνορύξεως τάφρου περὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἐν Τροίᾳ. Τάφρους, προκαλύμματα ἐκ γαιῶν καὶ διαφόρους φράκτας ἐχρησιμοποίουν καὶ ἔτι ἀρχαιότεροι λαοὶ (Αἰγύπτιοι, Πέρσαι, Χαλδαῖοι κτλ.). Μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οὐδεμία σπουδαία μεταβολὴ συντελεῖται ἐν τῷ τρόπῳ τῆς τακτικῆς τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους. Ἡ κυρία δρᾶσις παραμένει εἰς τὴν κροῦσιν. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος αἱ πρόοδοι τοῦ πυροβολικοῦ δίδουσιν εἰς τὸ πῦρ ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Πλὴν ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ προκαλύμματος δὲν γίνεται ἀμέσως πρὸς προστασίαν ἀπὸ τοῦ πυρός, ἀλλ' εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κωλύματος, τούτου παραμένοντος ἔτι τοῦ σπουδαιοτέρου στοιχείου τῆς ὀργανώσεως. Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς προστασίαν ἀπὸ τῶν πυρῶν. Ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐποχῆς ἐφαρμόζονται καὶ αἱ συνεχεῖς ὠργανωμέναι γραμμαί, ἐνῷ πρότερον ἡ ὀχύρωσις ἐγίνετο εἰς ὡρισμένα δεσπόζοντα σημεῖα, ἀποτελοῦντα τρόπον τινὰ σημεῖα στηρίγματος (ἐποχὴ τοῦ Vauban). Ἡ μάχη τότε ἐδίδετο ἐπὶ θέσεων ἐκ τῶν προτέρων προπαρασκευασθεισῶν. Τὰ κράτη παρεσκεύαζον συνεχῶς γραμμὰς πρὸς ἄμυναν τῶν συνόρων των.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς αὐτοκρατορίας νέον σύστημα πολέμου εἰσάγεται, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῶν ἑλιγμῶν καὶ τῆς μεγάλης ἠθικῆς δυνάμεως τῶν μαχητῶν. Κύρια σημεῖα ἀμύνης τότε εἶναι τὰ χωριά, τὰ δάση καὶ πάσης φύσεως κωλύματα στοιχειωδῶς ὀργανούμενα. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἐκ τῶν προτέρων ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν, οὐδεὶς περισσότερον τοῦ Ναπολέοντος ἔκαμε μείζονα χρῆσιν τῆς ὀχυρώσεως εἰς ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ἀγῶνος, ὡς βοηθητικῆς τῶν ἑλιγμῶν του. Μεγάλη χρῆσις ὀργανώσεων γίνεται κατὰ τὸν Ἀνθενωτικὸν πόλεμον τῶν Ἀμερικανῶν (1861—1865). Διὰ πρώτην φορὰν ἀναφαίνεται τὸ ὄρυγμα μάχης, ἀποτελοῦν σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους. Τὸ κώλυμα ἀρχίζει νὰ χάνῃ τὴν σημασίαν του τότε. Τῷ 1865 ὁ στρατάρχης Mac Mahon ἐν Γαλλίᾳ ἐκτελεῖ διάφορα πειράματα ἐπὶ τῶν κατατομῶν τῶν ὀρυγμάτων μάχης, ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Châlons. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 — 1871 γίνεται μεγάλη χρῆσις ὀρυγμάτων κυρίως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν· διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀπώλειαι τούτων εἶναι πολὺ μικραὶ σχετικῶς μὲ τὰς γαλλικάς. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878) καὶ κυρίως αἱ μάχαι τῆς Πλεύνας παρουσιάζουσι τὴν σπουδαιότητα τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους. Ἡ συνεχὴς καὶ ἔμμονος χρῆσις ἔργων ἐκστρατείας ὑπὸ τῶν Μπόερς κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Τρανσβάαλ (1899—1902) παρατείνει τὸν πόλεμον ἐπὶ μακρόν. Τὸ προκάλυμμα γίνεται τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον καὶ ἡ ἐνεργητική του ἀξία ἀποτελεῖ τὴν οὐσιωδεστέραν ἰδιότητά του. Ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος (1904—1905) σπουδαίως ἐξύψωσε τὴν ἀξίαν τῆς ὀργανώσεως, ἰδίως διὰ τῶν πολλῶν ἔργων τῶν Ἰαπώνων, οἵτινες μετὰ πᾶσαν ἐπίθεσιν ὠχυροῦντο στερεῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑποβοηθοῦντες τὴν περαιτέρω προέλασίν των. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 αἱ γραμμαὶ τῆς Τσατάλτζας ἐσταμάτησαν τὴν ὁρμὴν τῶν Βουλγάρων.

Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Οἱ κανονισμοὶ τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν κρατῶν παραδέχονται τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς ἑνιαίας τοποθεσίας. Ἐν ἀνάγκῃ μόνον παραδέχονται διαδοχικὰς γραμμὰς διὰ τὴν καθήλωσιν τοῦ προελάσαντος τυχὸν καὶ καταλαβόντος τὴν πρώτην γραμμὴν ἐχθροῦ. Τὸ κυριαρχοῦν τότε δόγμα τῆς ἐπιθέσεως καὶ ὁ φόβος τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου φέρουσι παραμέλησιν τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους λόγῳ κακῆς τῶν πραγμάτων σταθμίσεως, προελθούσης ἐκ πορίσματος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918). Τὰ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἄφθονα μέσα τοῦ πυρὸς φέρουσιν ὡς ἀντίδοτον τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους. Ἡ μὴ ἐξοικείωσις τῶν Γάλλων, λόγῳ τῶν τότε ἰσχυόντων δογμάτων, εἰς τὰ ἔργα ὀργανώσεως ὑπῆρξεν εἷς τῶν λόγων τῶν ἀναγκασάντων αὐτοὺς νὰ φθάσωσιν ὑποχωροῦντες μέχρι σχεδὸν τῶν Παρισίων, ἐνῷ οἱ Γερμανοὶ ἦσαν μᾶλλον ἐξοικειωμένοι εἰς τὰ ἔργα ταῦτα.

Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1914 παραδέχονται στοιχεῖα χαρακωμάτων ἐγκατεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πλαγιοφύλαξιν τῶν διακένων διὰ πολυβόλων καὶ διάκενα διὰ τὴν ἔξοδον τῶν ἀντεπιθέσεων. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1914 ἡ ἀνάγκη ἐπιτηρήσεως τῶν διακένων, ὡς καὶ ἠθικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν συνεχὲς χαράκωμα. Ἐνομίσθη δὲ ὅτι καὶ ἡ κατάληψις τούτου ἔπρεπε νὰ ᾖ συνεχής. Ἀπὸ τότε ἄρχεται καὶ ἡ συστηματικὴ χρησιμοποίησις τῶν ὀρυγμάτων συγκοινωνίας. Ἐπίσης ἡ ἐνίσχυσις τῶν σκεπάστρων, καθισταμένων ἀνθεκτικωτέρων, κατὰ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν 210 χιλ. τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1915 ἀρχίζει ἡ ὀργάνωσις κατὰ βάθος. Ἡ κυρία προφύλαξις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κατὰ βάθος διασπορᾶς ἐπὶ διαφόρων γραμμῶν: 1) Κυρίας γραμμῆς. 2) Γραμμῆς ὑποστηρίξεως συνεχοῦς ἐπίσης 100—200 μ. ὄπισθεν, δι' ἐνίσχυσιν τῆς πρώτης καὶ ἐξόρμησιν τῶν ἀντεπιθέσεων. 3) Δευτέρας γραμμῆς μᾶλλον ἀσυνεχοῦς, 400—800 μ. ὄπισθεν, ἀποτελούσης τὴν γραμμὴν καλύψεως τοῦ πυροβολικοῦ. Αἱ μάχαι τοῦ 1915 ἐφανέρωσαν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐντατικῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ. Συνέπεια τούτου ἦτο ἡ παραδοχὴ βαθέων σκεπάστρων, ἡ χρῆσις τοῦ σκυροδέματος, ἡ ἀναμονὴ τῶν ἀνδρῶν εἰς σκέπαστρα καὶ οὐχὶ ἐν τῷ χαρακώματι, μέχρις ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἀπόκρυψις τῶν ὀργάνων τῆς ἀμύνης, ἡ οἰκονομία τῶν δυνάμεων δι' ὀργανώσεως ἰσχυρῶν κέντρων ἀντιστάσεως καὶ σημείων στηρίγματος. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1915 ἡ ὀργάνωσις βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς θέσεως καὶ τῆς προπαρασκευῆς τῶν ἀντεπιθέσεων. Παρίσταται ἀνάγκη συνεπῶς δημιουργίας σκελετοῦ ἰσχυρῶν σημείων μετὰ διακένων καὶ συνεχοῦς γραμμῆς πυρῶν μετωπικῶν καὶ πλευρικῶν ἐκ τῶν σημείων στηρίγματος, δηλαδὴ ὁμάδων ἀλληλοενισχυομένων καὶ περιβαλλομένων ὑπὸ κωλύματος. Ὁμοίως διπλασιάζεται ἡ κυρία γραμμή, 40—50 μέτρα ὄπισθεν, διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἀντεπιθέσεων. Κατὰ τὰς μεγάλας μάχας Verdun καὶ Somme τῷ 1916 τὰ σημεῖα στηρίγματος ἐγένοντο πραγματικαὶ βληματοδόχοι. Εὔκολος ὅθεν ἦτο ἡ διείσδυσις διὰ τῶν διακένων, ὅπου ταῦτα ἀφίεντο μεγάλα, καὶ εὔκολος καθίστατο ἐπίσης ἡ φωτογράφησις αὐτῶν ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ἀποτελέσματα τῶν διδαγμάτων τῶν μαχῶν τούτων ἔχομεν: α') Κλιμάκωσιν τῶν μέσων ἀμύνης. β') Πραγματικὴν ἄμυναν ἐπὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς, τῆς πρότερον γραμμῆς ὑποστηρίξεως. γ') Ἀπόκρυψιν τῶν ἔργων ἀμύνης καὶ μεγάλην χρῆσιν ὑπογείων συγκοινωνιῶν. δ') Στέγασιν καλυτέραν τῶν ἀνδρῶν καὶ χρῆσιν σκυροδέματος ὡπλισμένου καὶ μή.

Κυριωτέρα ἐφαρμογὴ τῶν διδαγμάτων ἀπὸ τῆς γερμανικῆς πλευρᾶς εἶναι ἡ ἰσχυροτάτη ὀργάνωσις τῆς γραμμῆς Χίνδεμπουργ, συνισταμένη εἰς τὴν παρασκευὴν τριῶν καὶ ἐνιαχοῦ τεσσάρων τοποθεσιῶν, ἀπεχουσῶν 15 χιλιόμετρα μεταξὺ Λίλλης καὶ ποταμοῦ Οὐάζ. Ὁμοίως μεταξὺ τούτων ὠργανώθησαν πλεῖσται ἐνδιάμεσοι τοποθεσίαι. Ἑκάστη τοποθεσία περιελάμβανε τοὐλάχιστον 2 γραμμάς. Τῷ 1917 παρατηρεῖται ἀποτυχία τῶν μικρῶν μερικῶν ἐπιθέσεων, συνεπῶς παρίσταται ἀνάγκη ταχείας ἐπὶ ἐκτάσεως μεγάλης προελάσεως τῶν στρατευμάτων μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὅλων τῶν ἐφοδίων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐμφανίζονται ὁμοίως τὰ ἅρματα μάχης. Χαρακτηριστικὰ τῆς ὀργανώσεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι γραμμαὶ ἐν ἀντικλιτύϊ, ἰσχυρὰ σκέπαστρα, ἀνάπτυξις ὀρυγμάτων συγκοινωνίας καὶ παραλλήλων, ἀπόκρυψις, αὔξησις συρματοπλεγμάτων, ὄργανα τοῦ πυρὸς ἐκτὸς τῶν ὀρυγμάτων ἀλλὰ ἀποκεχρυμμένα. Ἡ τοποθεσία περιλαμβάνει: 1) Παράλληλον ἐπιτηρήσεως. 2) Κυ-

Digitized by Google

ρίαν παράλληλον (βάσις τῆς ὀργανώσεως) καλύπτουσαν τὰ παρατηρητήριά μας. 3 Παράλληλον ὑποστηρίξεως 200 μ. ὄπισθεν πρὸς κάλυψιν τῶν ἐνισχύσεων καὶ ὅπως ἐν ἀνάγκῃ γίνῃ κυρία παράλληλος· καὶ 4) Παράλληλον καταφυγίων ἐξασφαλίζουσαν τὸ πυροβολικόν.

Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν κατάληψιν αἱ ὀργανώσεις περιελάμβανον ὁμάδας μάχης, πλείονες ὁμάδες ἀπετέλουν σημεῖα στηρίγματος καὶ πλείονα σημεῖα στηρίγματος ἀπετέλουν κέντρα ἀντιστάσεως. Αἱ διαδοχικαὶ τοποθεσίαι ἀπεῖχον κατὰ 6—8 χιλιόμετρα ὄπισθεν. Τῷ 1918 καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως παραδέχονται σύστημα τριῶν τοποθεσιῶν, καλύψεως ἢ προφυλακῶν, ἀντιστάσεως καὶ φραγμοῦ ἢ ἀνασχέσεως.

Γ') ***Πολιορκητικὰ ἔργα.*** Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν ἔργων τῶν ἐκτελουμένων παρὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου στρατοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως ὀχυρᾶς τινος θέσεως. Παρὰ τῶν πολιορκητῶν ἐκτελοῦνται ἔργα ὀχυρωτικῆς ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἐκτελούμενα παρὰ τῶν πολιορκουμένων διὰ τὴν ἄμυνάν των. Ἄλλοτε, εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, οἱ πολιορκηταὶ προσεπάθουν νὰ καταλάβωσι τὰς παρ' αὐτῶν πολιορκουμένας πόλεις διεισδύοντες ἐντὸς αὐτῶν εἴτε ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν διὰ κλιμάκων, εἴτε διὰ ρηγμάτων γινομένων διὰ διαφόρων πολιορκητικῶν μηχανημάτων εἰς τὰ τείχη. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἐτελειοποίησαν καὶ προήγαγον κατὰ πολὺ τὴν πολιορκητικὴν τέχνην, πολιορκοῦντες τὰς πόλεις ἀνήγειρον ὑψηλὰ ἐπιχώματα πέριξ αὐτῶν πρὸς ἐπικράτησιν καὶ κατοχὴν δεσποζόντων σημείων ἐν σχέσει μὲ τὰς ἐπάλξεις καὶ πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἐξόδων τῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν περίοδον τῆς περισχέσεως τοῦ φρουρίου. Κατὰ τὰς πολιορκίας ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐχρησιμοποιεῖτο ὁμοίως καὶ ἡ μέθοδος τῆς δι' ὑπογείων στοῶν διανοίξεως ρηγμάτων εἰς τὰ τείχη. Ὁ Πολύβιος ἀναφέρει τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεθόδου ταύτης κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς Πάλης ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ τῶν Θηβῶν. Ὁμοίως κατὰ τὸν Καίσαρα οἱ Γαλάται ἐχρησιμοποίουν θαυμασίως τὰς ὑπογείους στοὰς πρὸς καταχρήμνισιν καὶ ἐξουδετέρωσιν τῶν ρωμαϊκῶν ἐπιχωμάτων καὶ λοιπῶν πολιορκητικῶν ἔργων. Γενικῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα ἀναφέρονται πλεῖσται πολιορκίαι, καθ' ἃς ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ ὑπόγειοι ἐκσκαφαί. Ἰδιαιτέρως ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος μεταξὺ τοῦ στρατοῦ του διετήρει ἴδιον σῶμα τοιούτων ὑπονομοποιῶν. Τὰ πολιορκητικὰ ταῦτα ἔργα ἔλαβον μεγίστην ἀνάπτυξιν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς πυρίτιδος, ὁπότε ὅλαι αἱ ὀργανώσεις καὶ αἱ μέθοδοι τῆς διὰ τούτων διεξαγωγῆς τῶν πολιορκιῶν ἀποτελοῦσι τὸν λεγόμενον πόλεμον ὑπονόμων.

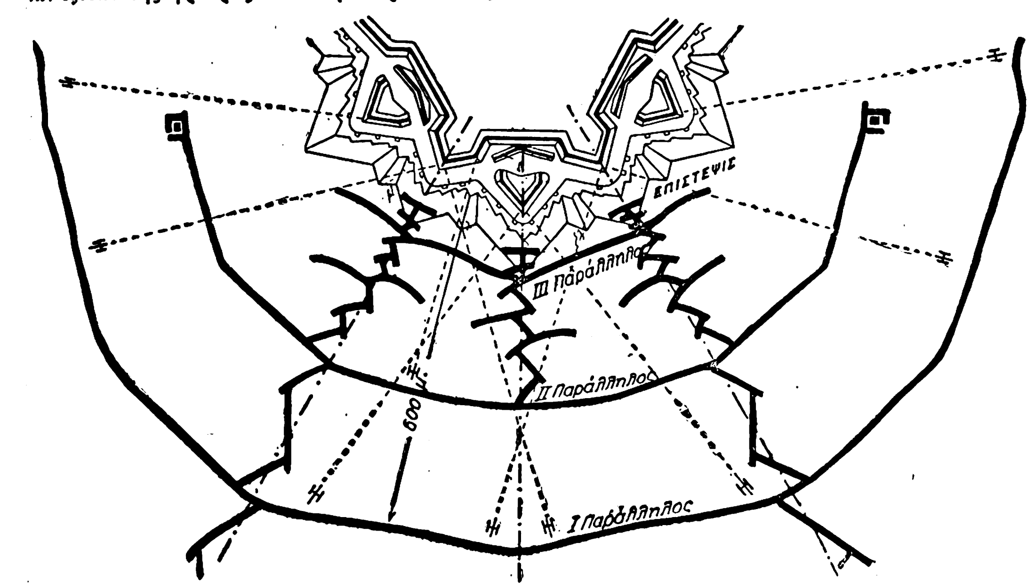

Σχ. 19. *Σύστημα τοῦ Βωμπὰν διὰ τὴν πολιορκίαν θέσεως.*

Γενικῶς ἡ ἅλωσις τῶν ὀχυρῶν θέσεων δύναται νὰ γίνῃ ἢ διὰ μέσων τακτικῆς πολιορκίας, ἢ συντρεχουσῶν διαφόρων εὐνοϊκῶν περιστάσεων δι' αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως, δι' ἐντόνου τοιαύτης εἰς ὡρισμένον τομέα, διὰ βομβαρδισμοῦ ἢ δι' ἀποκλεισμοῦ δυναμένου νὰ ἐπιφέρῃ τὴν παράδοσιν ἐλλείψει τροφίμων καὶ ἐφοδίων. Ἔργα ὀχυρώσεως ὑπὸ τῶν ἐπιτιθεμένων γίνονται κατὰ τὰς τακτικὰς πολιορκίας, ὁπότε ἐπιζητεῖται ἡ μεθοδικὴ καὶ προοδευτικὴ φθορὰ τῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τῆς ἀμύνης. Ἡ τακτικὴ πολιορκία περιλαμβάνει δύο φάσεις, τὴν τῆς προπαρασκευῆς, καθ' ἣν ἐπιδιώκεται ἡ διακοπὴ πάσης συγκοινωνίας τῶν πολιορκουμένων πρὸς ἐνίσχυσιν ἢ ἐφοδιασμὸν αὐτῶν, καὶ τὴν φάσιν τῆς ἐκτελέσεως, περιλαμβάνουσαν τὴν μεθοδικὴν κατάληψιν τῶν ἐχθρικῶν ὀργανώσεων (δρᾶσις πυροβολικοῦ, προσπελάσεις, ἔφοδοι, ὀργάνωσις τοῦ κατακτηθέντος ἐδάφους). Ὁ Βωμπὰν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἐσυστηματοποίησε τὰς μεθόδους πολιορκίας καὶ ἔθεσε τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, ὅπως ἐσυστηματοποίησεν ἀντιστοίχως καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἀμύνης. Ἡ μέθοδος πολιορκίας τοῦ Βωμπὰν περιλαμβάνει διαφόρους φάσεις. Πρώτη φάσις εἶναι ἡ δημιουργία στρατοῦ πολιορκίας μετὰ τοῦ ἀναγκαίου αὐτῷ εἰδικοῦ ὑλικοῦ. Δευτέρα φάσις εἶναι ἡ περίσχεσις, γινομένη αἰφνιδιαστικῶς, οὕτως ὥστε νὰ ἀποκοπῇ ἀμέσως πᾶσα μετὰ τῶν ἔξω ἐπικοινωνία τῆς φρουρᾶς. Ἡ τρίτη φάσις περιλαμβάνει τὴν ἐγκατάστασιν τῶν στρατευμάτων πολιορκίας ἐκτὸς βολῆς πυροβολικοῦ ἐπὶ δύο γραμμῶν, ὧν ἡ μία, ἡ περιταφρωτικὴ γραμμή, ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἔξω, ὀργανοῦται δι' ἀντιμετώπισιν ἔξωθεν ἐνισχύσεων πρὸς τὴν φρουράν, ἡ δ' ἄλλη, ἡ γραμμὴ περιχαρακώσεως, ἐστραμμένη πρὸς τὴν πόλιν, ὀργανοῦται πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξόδων τῆς φρουρᾶς. Ἡ τετάρτη φάσις περιλαμβάνει τὴν διὰ διαφόρων μέσων ἀναγνώρισιν τοῦ σημείου ἐπιθέσεως τῆς πόλεως, ὅπερ θὰ εἶναι τὸ ἀσθενέστερον ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς ἢ τεχνητῆς ὀχυρώσεως, καταλήψεως, πόρων κλπ. Ἡ πέμπτη φάσις περιλαμβάνει τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων προσπελάσεως, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων τασσόμενον τὸ πυροβολικὸν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ τοῦ ἀντιπάλου. Κατὰ τὴν ἕκτην φάσιν δημιουργεῖται τὸ ρῆγμα διὰ πυροβολικοῦ, τασσομένου προκεκαλυμμένως ὄπισθεν τῆς ἐπιστέψεως τῆς κεκαλυμμένης ὁδοῦ. Ἡ ἑβδόμη φάσις περιλαμβάνει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐφόδου, γινομένην μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ρήγματος. Τὰ ἔργα τῆς προσπελάσεως εἶναι ἔργα τῆς ὀχυρωτικῆς. Ταῦτα ἤρχιζον ἀπὸ τῆς πρώτης ὀργανουμένης πρὸς τὸ φρούριον γραμμῆς, τῆς γραμμῆς περιχαρακώσεως. Ἦσαν ὀρύγματα συγκοινωνίας, ὀρυσσόμενα πρὸς τὰς μᾶλλον εὐνοϊκὰς διὰ τὴν ἐπίθεσιν ζώνας καὶ συνδεόμενα κατ' ἀποστάσεις διὰ παραλλήλων γενικῶς τριῶν τὸν ἀριθμόν, ἀποτελουσῶν ὁρμητήρια. Οὕτω συνετελεῖτο προοδευτικῶς ἡ κατοχὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ πρώτη παράλληλος ἀπεῖχε περὶ τὰ 600 μ. τῆς πόλεως, ὅσον δηλαδὴ ἦτο καὶ τὸ βεληνεκὲς τοῦ τότε ἐν χρήσει πυροβολικοῦ. Ὄπισθεν ταύτης ἐτάσσετο τὸ πυροβολικὸν πολιορκίας. Πυροβόλα τινὰ ἐτάσσοντο καὶ πρὸ τῆς δευτέρας παραλλήλου, ὅπως εὑρίσκωνται ἐγγύτερον τῶν ἀντικειμενικῶν των σκοπῶν. Ὁ Βωμπὰν ἔτασσε τὸ πυροβολικόν του εἰς τρόπον, ὥστε τοῦτο νὰ πλευροκοπῇ τὰ μέτωπα τῆς ἐχθρικῆς ὀχυρώσεως. Πρὸ τῆς 3ης παραλλήλου κατεσκευάζοντο διάφορα ἔργα, συγκείμενα κυρίως ἀπὸ ὑψηλὰ προπετάσματα πρὸς ἐπικράτησιν ἐπὶ τῆς κεκαλυμμένης ὁδοῦ τοῦ ἀμυνομένου. Τελευταῖον τοιοῦτον ἔργον εἶναι ἡ ἐπίστεψις τῆς κεκαλυμμένης ὁδοῦ, ἀποτελοῦσα παράλληλον δεσπόζουσαν αὐτῆς. Ὁ Καρνὸ εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του περὶ διεξαγωγῆς τῆς ἀμύνης τῶν φρουρίων συνοψίζει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑποδεικνυομένην μέθοδον εἰς τὸ ὅτι οἱ πολιορκούμενοι πρέπει νὰ δρῶσιν ἀντιστρόφως πρὸς τὸν πολιορκητήν, δηλαδὴ νὰ ἀμύνωνται διὰ πείσμονος κατὰ πόδας ἀγῶνος ἐναντίον τῶν ἐντόνων αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ διεξάγωσιν ἐντόνους ἀντεπιθέσεις κατὰ τὰς τακτικὰς προοδευτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ηὐλακισμένου πυροβολικοῦ ὁ πολιορκούμενος πόλεμος προσελάμβανε μεγίστην σημασίαν. Ἡ περίσχεσις εἶναι ἀναγκαιοτάτη. Ἡ πολιορκία χαρακτηρίζεται κυρίως διὰ τοῦ ἐκ τοῦ μακρὰν ἀγῶνος τοῦ πυροβολικοῦ.

Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ κανονισμοὶ παρεδέχοντο γενικῶς τακτικὴν πολιορκίαν, περιλαμβάνουσαν περίσχεσιν, ἐγκατάστασιν ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ πολιορκίας, πορείας προσπελάσεως τοῦ πεζικοῦ μετὰ ὀργανώσεως ἀμέσου τῶν διαδοχικῶς καταλαμβανομένων θέσεων καὶ τέλος τὴν τελικὴν ἔφοδον, μὲ ἐπανάληψιν τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ἐναντίον τῆς γραμμῆς ὑποστηρίξεως καὶ τοῦ κεντρικοῦ πυρῆνος. Αἱ μέθοδοι τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς τοῦ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ ἀγῶνος.

Αἱ σύγχρονοι μέθοδοι πολιορκίας ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν τακτικὴν τῆς κατὰ τῶν ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν ἐπιθέσεως. Προβλέπεται συγκέντρωσις ἀφθόνου βαρέος πυροβολικοῦ καὶ πυρομαχικῶν εἰς μεγάλας ποσότητας, ἀποκοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν, ἀναγνώρισις τῶν ἐχθρικῶν θέσεων καὶ βαθμιαία περίσχεσις διὰ διακεκομμένων γραμμῶν, δημιουργουμένων δι' ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους ὡς καὶ σχηματισμοῦ ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀντεπιθέσεων. Ἐπὶ πλέον ἀνάπτυξις τοῦ δικτύου τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν διαβιβάσεων. Ἐν συμπεράσματι δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἅπαντα τὰ ἔργα τῆς ὀχυρωτικῆς τὰ γινόμενα κατὰ τὰς πολιορκίας ἐκ μέρους τῶν ἐπιτιθεμένων εἶναι ἔργα ὀργανώσεως τοῦ ἐδάφους, ὧν ἡ ἐξέλιξις ἐξετέθη ἀνωτέρω. Μόνον κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Βωμπὰν ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ μεθοδικὴ συστηματοποίησις τῶν ἔργων δύναται νὰ ἀποτελέσῃ εἰδικὸν θέμα μελέτης τοῦ συστήματος ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὀχυρωτικῆς. Ζ. ΝΟΜΠΕΛΗΣ

ὀχυρωτικός, —ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀχύρωσιν, ὁ τῆς ὀχυρώσεως, ὁ χρησιμεύων πρὸς ὀχύρωσιν: «ὀχυρωτικὸν τῆς πόλεως, —τοῦ λιμένος». —Ἐπίρρ. *ὀχυρωτικῶς*.

Ὤφ (Ops) *[Μυθολ.]*. Παλαιοτάτη ρωμαϊκὴ θεότης, σαβινικῆς προελεύσεως, προσωποποίησις τῆς ἰδέας τῆς ἀφθονίας καὶ εὐημερίας καὶ εἰδικώτερον τῆς γονιμότητος τῆς γῆς. Ταυτισθεῖσα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μὲ τὴν Ρέαν, ἐθεωρήθη σύζυγος τοῦ Κρόνου καὶ μήτηρ τῆς Κυβέλης, ἰδίᾳ ὅμως συνεδέθη πρωΐμως μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Ἱππείου Ποσειδῶνος (Consus). Ἐπεκαλεῖτο συνήθως *Ὢψ Μήτηρ, Πλουτοφόρος, Κωνσία, Βασίλισσα* κ. ἄ. (Ops mater, Opulenta, Opifera, Consiva, Opeconsiva), πρὸς τιμὴν της δὲ ἤγοντο δύο ἑορταί: τὰ *Ὀπάλια* (Opalia) κατὰ τὴν χειμερινὴν σποράν (19 Δεκεμβρίου) καὶ τὰ *Ὀπικωνσίβια* (Opiconsivia) κατὰ τὸν θερισμὸν (25 Αὐγούστου). Ἀμφοτέρων τῶν ἑορτῶν προηγοῦντο κατὰ τετραήμερον τὰ *Κωνσουάλια* (Consualia). Ναοὶ αὐτῆς ἐν Ρώμῃ ὑπῆρχον τρεῖς: ὁ παλαιότερος ἔκειτο ἐν Ρηγίᾳ (sacramentum Opis Consivae), εἰς ὃν ἡ εἴσοδος ἐπετρέπετο μόνον εἰς τὰς Ἑστιάδας καὶ τὸν μέγαν ποντίφικα, ὁ δεύτερος ἱδρύθη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὁ τρίτος, λαμπρότερος πάντων, ὑπῆρχεν ἤδη τῷ 184 π. Χ. ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. Π. Ν. Π.

ὀψάριον (τό)· ὄψον, προσφάγι, ἰδίᾳ ὁ ἰχθύς, ὅθεν τὸ δημοτ. *ψάρι*.

ὀψάρτυμα (τό)· τροφὴ παρεσκευασμένη μετὰ καρυκευμάτων, ἄλλως καὶ *ὀψοποίημα*.

ὀψαρτυσία (ἡ)· ἡ μαγειρικὴ τέχνη ἢ βιβλίον περὶ μαγειρικῆς.

ὀψαρτυτής (ὁ)· ὁ μάγειρος, παρ' ἀρχαίοις, ὁ ἔμπειρος περὶ τὴν παρασκευὴν ὀψαρτυμάτων, ἄλλως καὶ *ὀψοποιὸς* καὶ *ὀψοδαίδαλος*.

ὀψαρτυτικὰ (τά). Τίτλος ποικίλων περὶ μαγειρικῆς ἀρχαίων ἑλληνικῶν συγγραφῶν μὴ διασωθεισῶν. Ἐξ αὐτῶν περιφανέστεραι ἦσαν αἱ «Ὀψαρτυτικαὶ γλῶσσαι» Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ψευδαριστοφανείου (*Ἀθήν*. Δειπν. Θ' 387 δ), λεξικογραφικὴ συναγωγὴ καὶ ἑρμηνεία τῶν μαγειρικῶν ὅρων, καὶ ὁ «Ὀψαρτυτικὸς» τοῦ Ἐπαινέτου (*Ἀθήν*. Δειπν. ΙΔ' 662 δ). Τῶν ποικίλων αὐτῶν συγγραφῶν συμπίλημα θεωρεῖται ἡ «De opsoniis et condimentis sive arte coquinaria» τοῦ Ἀπικίου. Π. Ν. Π.

ὀψέ· ἐπίρρ., ἀργά, εἰς ὥραν προκεχωρημένην, τὴν ἑσπέραν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πρωΐαν, ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων: «τῆς ἡμέρας ὀψὲ ἦν» (*Ξενοφ.*)· ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. *ἐψὲ* ἢ *ἐψὲς* καὶ τὸ σύνθετον *ἀπόψε*.

ὀψέποτε· ἐπίρρ., ἀντὶ *ὀψέ ποτε*, κάποτε εἰς τὸ μέλλον: «ἂν ὀψέποτε παρουσιασθῇ ἀνάγκη» (ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης ὡς συνδέσμου, δηλαδὴ ἄνευ τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως συνδέσμου *ἂν* ἢ *ὅταν*, εἶναι σόλοικος).

Ὀψηγιὰς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Νέφη Ἀμαρίου καὶ ἔχον 138 κατ. (1928). ΕΡ. Μ.

ὀψία (ἡ)· θηλ. τοῦ *ὄψιος*, ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὥρα* ἢ *δείλη*: «οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ»· βλ. *ὄψιος*.

ὀψιαίτερος καὶ *ὀψιαίτατος*· βλ. *ὄψιος*.

ὀψιανθὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὀψὲ ἀνθῶν, ἀντίθ. *πρωϊανθής*.

ὀψιανὸς *λίθος*· βλ. λ. *ὀψιδιανός*.

Digitized by Google

ὀψιγαμία (ἡ)· τέλεσις γάμου εἰς προχωρημένην ἡλικίαν.

ὀψιγαμίου *δίκη*· ἀρχ., κατηγορία κατ' ἀνθρώπου συνάψαντος γάμον εἰς προχωρημένην ἡλικίαν.

ὀψίγαμος (ὁ, ἡ)· ὁ συνάψας γάμον εἰς προχωρημένην ἡλικίαν.

ὀψιγενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὀψὲ γενόμενος· || ἐπὶ τέκνων, τὸ γεννηθὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός.

—**ὀψιγενεῖς *κληρονόμοι*.** Καλοῦνται οὕτως οἱ κατιόντες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν μὲν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης οἰκεῖοι (sui) τοῦ διαθέτου κληρονόμοι, ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ πατρικὴν ἐξουσίαν τελοῦντες, κατέστησαν ὅμως τοιοῦτοι μετ' αὐτήν, ἢ θὰ καθίσταντο τοιοῦτοι, ἂν ὁ διαθέτης ἐπέζη. Οἱ ὀψιγενεῖς ἔχουσι καὶ οὗτοι δικαίωμα νομίμου μοίρας. Ἀλλὰ δέον νὰ ἦσαν τοὐλάχιστον συνειλημμένοι ἐν τῷ χρόνῳ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου. Εἶναι δὲ δυνατὸν οὐ μόνον μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς διαθήκης, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου νὰ καταστῇ τις αὐτῷ ἀναγκαῖος κληρονόμος καὶ δὴ ἄλλως ἢ διὰ γεννήσεως. Τοιοῦτόν τι δύναται νὰ συμβῇ δι' ἀναγνωρίσεως ἢ νομιμοποιήσεως μετὰ θάνατον τοῦ πατρός. Ἐπὶ τοιούτου καὶ παντὸς ἄλλου ὀψιγενοῦς ἰσχύουσιν αἱ περὶ τῶν λοιπῶν κατιόντων διατάξεις, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ τῆς νεαρᾶς 115 Ἰουστινιανοῦ, καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ ἀποκλήρωσιν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραβιάσεως αὐτῶν. Διότι ἡ νεαρὰ ὁμιλεῖ ἀδιακρίτως περὶ πάντων τῶν κατιόντων (παίδων). Ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ ὀψιγενὴς ἀδελφὸς ὡς ἀναγκαῖος κληρονόμος.

Μ. Μ. ΚΑΤΙΝΑΚΗΣ

ὀψίγονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀψὲ γενόμενος, *ὀψιγενής*.

ὀψιδιανὸς *λίθος* (Obsidian) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Συνίσταται ἀπὸ ὑαλώδη μᾶζαν μὲ χρῶμα τεφρὸν ἢ τεφρόμαυρον ἕως μαῦρον, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει παντελὴς σχεδὸν ἔλλειψις φαινοκρυστάλλων, καθόσον ὡς τοιοῦτοι ἐμφανίζονται σπανίως μόνον κρύσταλλοι χαλαζίου. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα τοῦ πετρώματος ἄλλοτε μὲν παρουσιάζεται καθαρὰ ὑαλώδης, ἄλλοτε δὲ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρης ἀπὸ μικρολίθους, τροχίτας καὶ σφαιρολίθους, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς αὐτὸ χαρακτηριστικὴν ὄψιν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὸν Καύκασον, τὸ Μεξικὸν καὶ ἀλλαχοῦ ὁμοῦ μετὰ τοῦ λιπαρίτου, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἐμφανίζεται εἰς τὰς νήσους Θήραν καὶ Μῆλον. Ὁ ὀψιδιανός, λόγῳ τῆς μεγάλης του σκληρότητος καὶ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ θραύεται εἰς τεμάχια μὲ ὀξείας ἀκμάς, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχὴν πρὸς κατασκευὴν διαφόρων κοπτερῶν ἐργαλείων καὶ ὅπλων, ἐξυπηρετήσας τοιουτοτρόπως σημαντικὰ τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου.

Γ. Β.

ὀψικεύω· (παρὰ Βυζαντ.) συνοδεύω τινὰ ἐν πομπῇ· παθ. *ὀψικεύομαι*· συνοδεύομαι ὑπὸ πομπῆς τινος χάριν τιμῆς ἢ καὶ ἀσφαλείας: «ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων».

Ν. ΚΛΣ

Ὀψικιανὸς *Φιλόθεος* (*ἅγιος*)· βλ. *Φιλόθεος ὁ Ὀψικιανός*.

ὀψίκιον (τὸ) *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πᾶσα συνοδεία ἀκολουθοῦσά τινα τιμῆς ἕνεκεν ἢ καὶ λόγῳ ἀσφαλείας (βλ. λ. *ὀψικεύω*). Εἰδικῶς ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ ἐλέγετο ὀψίκιον τὸ στρατιωτικὸν τμῆμα τὸ προπορευόμενον τῆς βασιλικῆς πομπῆς «ἐπ' εὐταξίᾳ καὶ τιμῇ». Κατὰ τὰς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ μακρὰς πορείας τοῦ βασιλέως τὸ ὀψίκιον ἐπεφορτίζετο οὐ μόνον τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τοῦ προχείρου τακτοποίησιν τῆς ὁδοῦ (ἵνα ἀπροσκόπτως πορεύηται ὁ βασιλεύς), καθὼς καὶ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ κατὰ τοὺς διαφόρους σταθμούς. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἓν τμῆμα τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἦτο εἰδικῶς ἐπιφορτισμένον τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ ἐλέγετο *ὀψίκιον*, ἐστάθμευε δὲ συνήθως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Προύσης, ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ διοικητικὴ ἐκείνη περιφέρεια, τὸ θέμα, ἐκλήθη *Ὀψίκιον*.

Ν. ΚΛΣ

Ὀψίκιον *[Βυζαντ.]*. Θέμα (μεγάλη διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας), περιλαμβάνον τὰς πόλεις Νίκαιαν (ἕδραν τοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ μητροπολίτου), Προῦσαν, Κοτύαιον, Δορύλαιον, Μίδαιον, Ἀπάμειαν, Μύρλειαν, Λάμψακον, Πάριον, Κύζικον, Ἄβυδον κλπ. Ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος τούτου, ἔν τε τῇ «Βασιλείῳ τάξει» καὶ τῇ «Περὶ θεμάτων» πραγματείᾳ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀναφέρεται μὲ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ οὐχὶ τὸν τοῦ στρατηγοῦ, ὅπως οἱ διοικηταὶ τῶν ἄλλων θεμάτων.

Ν. ΚΛΣ

ὀψιμάδα (ἡ)· κοιν. *ψιμάδα*, θηλ. τοῦ *ὀψιμάδι*, θῆλυ ἐρίφιον ἢ ἀρνίον γεννηθὲν βραδύτερον τοῦ συνήθους, πρβ. *ψιμάρι*.

ὀψιμάθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀψιμαθοῦς, ἡ ὀψέ, ἀργὰ ἀποκτηθεῖσα μάθησις ἢ παίδευσις.

ὀψιμαθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὀψὲ μαθὼν γράμματα, ὁ εἰς προχωρημένην ἡλικίαν μαθητεύσας καὶ ἐκπαιδευθείς.—Ἐπίρρ. ***ὀψιμαθῶς***.

ὀψιμιὰ (ἡ)· δημοτ., οἱ ὀψὲ σπειρόμενοι δημητριακοὶ καρποί, οἷον ὁ ἀραβόσιτος καὶ τὰ ὄσπρια: «τὸ χωράφι 'στὸν κάμπο θὰ τὸ σπείρω ὀψιμιά».

ὄψιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὀψὲ λαμβάνων ὑπόστασιν: «οἱ ὄψιμοι δημοκρατικοὶ» εἰρωνικῶς, οἱονεὶ οἱ καθυστερήσαντες· || δημοτ. *ἔψιμος— η,— ο*· ἐπὶ τῶν καρπῶν κ.τ.τ. ὁ ὀψὲ ὡριμάζων: «τὰ σταφύλια φέτος εἶναι ἔψιμα»· || *ἔψιμα* (τά)· τὰ ὀψὲ σπειρόμενα, *ὀψιμιά*.—Ἐπίρρ. ***ὀψίμως***.

Ὄψιμος. Πυθαγόρειός τις φιλόσοφος ἐκ Ρηγίου.

Α. Θ. Σ.

ὀψιμότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ὀψίμου.

Ὀψίνα (Opchina) *[Γεωγρ.]*. Λόφος ἀποτελῶν γνώρισμα διὰ τοὺς προσπλέοντας εἰς Τεργέστην, ἔνδον τῆς Μπάρκολλα καὶ τοῦ Μιραμάρε. Ἐπὶ τῶν κλιτύων του εἶναι ἐκτισμένον γραφικὸν χωρίον, θέρετρον τῶν Τεργεσταίων.

Σ. Ε. Λ.

ὀψιομετρία (ἡ) (Optométrie). Μέθοδος τῆς ἐξετάσεως τῆς ὀπτικῆς ὀξύτητος καὶ τῆς διαθλάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, στηριζομένη εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐξεταζομένου. Ἡ ὀψιομετρία γίνεται: 1ον) Διὰ πινάκων περιεχόντων γράμματα ἢ σημεῖα διαφόρου διαδοχικῶς μεγέθους, ἀλλὰ τοιουτοτρόπως καθωρισμένα, ὥστε παρατηρητὴς εὑρισκόμενος εἰς ἀπόστασιν 5 μέτρων νὰ βλέπῃ τὰ δύο ἀπώτατα σημεῖα τοῦ γράμματος ἢ τοῦ σημείου ὑπὸ γωνίαν 5′ ἢ πολλαπλάσια αὐτῆς. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ὀψιομετρικῆς ἐξετάσεως ἐξακολουθεῖ ἀποτελῶν τὴν μόνην σχεδὸν ἐν χρήσει ὑποκειμενικὴν μέθοδον ἐξετάσεως τῆς διαθλάσεως, ἥτις, παρ' ὅλας τὰς νεωτέρας ἐφευρέσεις μεθόδων ἀντικειμενικῆς ἐξετάσεως, ἔχει ἐν τέλει τὸν πρωτεύοντα λόγον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὑάλων. 2ον) Δι' ἰδίων ὀργάνων, τῶν ὀψιομέτρων (ἢ ὀπτομέτρων, optomètres), στηριζομένων ἐπὶ διαφόρων ἀρχῶν, πλὴν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀχρηστευθέντων.

Β. Α.

ὀψιόμετρον (τό), ἢ ***ὀπτόμετρον*** (optomètre). Ὄργανον ἄλλοτε λίαν ἐν χρήσει πρὸς ὑποκειμενικὸν καθορισμὸν τῆς διαθλάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὑπάρχουν πλεῖστα εἴδη ὀψιομέτρων, στηριζόμενα ἐπὶ διαφόρων ἀρχῶν καὶ φέροντα ἕκαστον τὸ ὄνομα τοῦ ἐφευρέτου των, πλὴν ὅλα ἔχοντα κοινὸν τὸ ἐλάττωμα, ὅτι κατὰ τὴν δι' αὐτῶν ἐξέτασιν ἡ προσαρμογὴ τιθεμένη ἐν ἐνεργείᾳ ἀλλοιώνει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξετάσεως. Τοιαῦτα εἶναι τὸ ὀψιόμετρον τοῦ Landelt, τοῦ Badel (πίναξ Suellen καὶ κυρτὸς φακός), τὸ τοῦ Suellen (στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ Γαλιλαίου), ἄλλα διάφορα ὀπτόμετρα στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ πειράματος τοῦ Scheiner κλπ.

Β. ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ

ὀψιὸν (ἡ). Γαλλικὴ λέξις (option=προτίμησις, αἵρεσις), καθιερωθεῖσα ὡς διεθνὴς ὅρος σημαίνων: α) *Ἐμπορικῶς:* Παρεχομένην ἁπλῶς τρίτῳ τινὶ εὐχέρειαν, ὅπως ἐντὸς καθοριζομένης προθεσμίας ἀποδεχθῇ ἢ οὐ προτεινομένην συναλλαγήν. Τὴν εὐχέρειαν ταύτην ἐπιζητοῦσι κυρίως οἱ προσωρινῶς στερούμενοι ταμειακῶν μέσων καὶ οἱ ἀποβλέποντες εἰς τὴν διενέργειαν τῆς συναλλαγῆς ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι κατὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας θὰ ὑπάρξωσιν ὡρισμέναι εὐνοϊκαὶ δι' αὐτοὺς συνθῆκαι. β) *Χρηματιστηριακῶς:* 1) Δικαίωμα παρεχόμενον εἰς τὸν ἕτερον τῶν συμβαλλομένων, ὅπως ἐπὶ καταβολῇ ὡρισμένου ἐκ τῶν προτέρων ποσοῦ εἴτε ὑπαναχωρήσῃ τῆς συναλλαγῆς, εἴτε αὐξήσῃ τὸ ἐν τῇ συμβάσει ποσὸν τῶν ἐμπορευμάτων (ἢ ἀξιῶν) εἴτε κατασταθῇ κατὰ βούλησιν πωλητὴς ἢ ἀγοραστής. Αἱ συναλλαγαὶ αὗται, κυρίως κερδοσκοπικαί, περιληπτικῶς καλούμεναι ἀγοραπωλησίαι ἐπὶ αἱρέσει (ventes à option), διακρίνονται, ἀναλόγως, εἰς ἀγοραπωλησίας ἐπὶ δώρῳ (ventes à prime), ἀγοραπωλησίας ἐπὶ διπλῷ δώρῳ (ventes à double prime), ἀγοραπωλησίας ἐπὶ ἐξουσιαστικῇ αἱρέσει (ventes à faculté), ἀγοραπωλησίας ἐπὶ διαδοχικῇ μεταβιβάσει (ventes à filière). 2) Εὐχέρειαν παρεχομένην τρίτῳ τινί, ὅπως ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας καὶ ἐπὶ καθωρισμένῃ ἐκ τῶν προτέρων τιμῇ τοποθετήσῃ ἢ ἀγοράσῃ αὐτὸς οὗτος ποσὸν τίτλων ἐκδιδομένων εἰς ἐγγραφήν. γ) *Συναλλαγματικῶς:* Δικαίωμα παρεχόμενον εἰς κάτοχον χρηματογράφου διατυπωμένου εἰς διάφορα νομίσματα, ὅπως ἐκλέξῃ διὰ τὴν πληρωμήν του τὸ συμφέρον αὐτῷ ἐκ τῶν νομισμάτων τούτων (αἱ ὁμολογίαι τοῦ ἐθνικοῦ δανείου 500 ἑκατομμυρίων 1914 παρέχουσι τοιαύτην ὀψιόν).

Ι. Α. Β.

ὄψιος, —*α,* —*ον*· ὁ ὀψὲ λαμβάνων ὑπόστασιν, ὄψιμος, ἀντίθ. *πρώιος*: «ὄψιος ἀφίκετο» || «δείλη ὀψία» ὁ πρὸς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου χρόνος τῆς ἡμέρας, ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν «δείλην πρωίαν», τὴν ἀρχομένην εὐθὺς μετὰ τὴν μεσημβρίαν· || παραθ. *ὀψιαίτερος, —α, —ον* — *ὀψιαίτατος, —η, —ον*: «ὀψιαίτατος ἀφικνεῖται», «οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι».

ὀψίπλουτος (ὁ, ἡ)· ὁ ὀψὲ πλουτήσας, νεόπλουτος.

Ὀψίρινα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐθνικὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

ὄψις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ὁρᾶν*, τὸ νὰ ἴδῃ τις: «εἰς ὄψιν πατρὸς» διὰ νὰ ἴδῃ τὸν πατέρα του· ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην μόνον εἰς φράσεις: «τὸν γνωρίζω μόνον ἐξ ὄψεως», «ἐκ πρώτης ὄψεως» ὅπως φαίνεται διὰ πρώτην φοράν, ἐκ πρώτης παρατηρήσεως κυριολ. καὶ μεταφ. || «λαμβάνω —, ἔχω ὑπ' ὄψιν», ἄλλως «— πρὸ ὀφθαλμῶν» προσέχω εἴς τι, θεωρῶ ὡς δεδομένον (ἡ κατὰ δοτικὴν χρῆσις *ὑπ' ὄψει* εἶναι ἐσφαλμένη)· || «συναλλαγματικὴ πληρωτέα ἐν ὄψει», ἤτοι «ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει»· || *ὄψεις* (αἱ)· οἱ ὀφθαλμοί: «ἡ πρᾶξις ἔγινε ὑπὸ τὰς ὄψεις μας», «διαπράττονται ἐγκλήματα ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς ἀστυνομίας»· || τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, δημ. *ὄψη*: «χάλασε—, κιτρίνισε ἡ ὄψη του», «δὲν ἔχει ὄψη» εἶναι ὠχρός· ὁμοίως ἐπὶ τοῦ ἄρτου καὶ ἐν γένει τῶν ψηνομένων εἰς τὸν φοῦρνον: «τὸ ψωμὶ —, ὁ μπακλαβᾶς δὲν ἔκαμε ὄψη»· || πᾶν ὅ,τι κατ' ἐξοχὴν φαίνεται: «ἡ ὄψη τοῦ σπιτιοῦ» ἡ πρόσοψις, «ἡ ὄψη τοῦ ὑφάσματος» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *ἀνάποδη*: «αὐτὸ τὸ ὕφασμα δὲν ἔχει ὄψη κι' ἀνάποδη» ἢ «—ὄψη, — ἀνάποδη»· || «ἡ ὄψις τοῦ τόπου, — τῆς πόλεως, — τῆς χώρας» ὡς ἐμφανίζεται ὁ τόπος κ. τ. λ. εἰς τὰ ὄμματά μας: «ἡ πόλις μας ἤλλαξε ὄψιν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη»· || «αἱ ὄψεις τοῦ ζητήματος» ἄλλως *ἀπόψεις*.

—*[Ἐμπορ. Δίκ.]* Αἱ συναλλαγματικαὶ (καὶ τὰ πρὸς ταύτας ἐξομοιούμενα ἐμπορικὰ γραμμάτια) ἐκδίδονται πληρωτέαι καὶ ἐν ὄψει ἢ καὶ μετὰ ἡμέρας, μῆνας, ἢ συνηθείας ἀπὸ τῆς ὄψεως. Αἱ ἐν ὄψει συναλλαγματικαὶ πληρώνονται ἅμα ἐμφανισθῶσι. Τὴν ἐμφάνισιν ὅμως ταύτην ὁ κομιστὴς τῆς συναλλαγματικῆς δὲν δύναται ν' ἀναβάλῃ ἐπ' ἀόριστον, ἀλλὰ συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 159 (160) τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὀφείλει, ἐφόσον ἡ συναλλαγματικὴ εἶναι ἐκδεδομένη καὶ πληρωτέα εἰς τὴν ἤπειρον καὶ τὰς νήσους τῆς Εὐρώπης, νὰ ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν (ἢ τὴν ἀποδοχὴν διὰ τὰς συναλλαγματικὰς τὰς πληρωτέας εἰς προθεσμίαν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως, ὡς κατωτέρω) ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς, ἄλλως χάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγωγῆς κατὰ τῶν ὀπισθογράφων καὶ κατὰ τὸν ἐκδότην αὐτοῦ, ἂν οὗτος εἶχε κάμει πρόβλεψιν. Αἱ προθεσμίαι αὗται αὐξάνονται ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως εἰς 8 μῆνας, 1 ἔτος, 2 ἔτη κατὰ τὰς ἐν τῷ ἄρθρῳ 159 (160) διακρίσεις, διπλασιαζόμεναι πᾶσαι, πλὴν τῆς ἑξαμήνου, ἐν καιρῷ θαλασσίου πολέμου. Αἱ περὶ ἐμφανίσεως διατάξεις δὲν βλάπτουν τὰς ἐναντίας συνομολογίας, αἵτινες ἤθελον γίνει μεταξὺ τοῦ λήπτου, τοῦ ἐκδότου καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ὀπισθογράφων, συνεπῶς αἱ ὡς ἄνω προθεσμίαι δύνανται, διὰ συνομολογίας τῶν μερῶν, νὰ συντμηθῶσι, νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ νὰ καταργηθῶσιν ἔτι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην.

Κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα αἱ ἐν ὄψει συναλλαγματικαὶ δὲν εἶναι δεκτικαὶ ἀποδοχῆς. Πάντως τῶν ἐν ὄψει συναλλαγματικῶν διὰ σεβαστὰ τοὐλάχιστον ποσὰ σπανία γίνεται σήμερον χρῆσις λόγῳ τῶν μειονεκτημάτων ἅτινα παρουσιάζουσιν αὗται, δεδομένου ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη παραμένουσιν ἐπὶ μακρὸν ἐν ἀβεβαιότητι, ἐκτιθέμενα εἰς τοὺς κινδύνους τῆς ἀναξιοχρεότητος τῶν ὀφειλετῶν, ὁ δὲ πληρωτὴς ἐνδέχεται νὰ καταληφθῇ ἀπαράσκευος διὰ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ κομιστοῦ ἐμφανίσεως. Ἐξ ἀντιθέτου αἱ συναλλαγματικαὶ αἱ πληρωτέαι μετὰ ἡμέρας, μῆνας, συνηθείας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως, συμβιβάζουσαι κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα, χρησιμοποιοῦνται εὐρύτερον. Ὁ κομιστὴς τῶν συναλλαγματικῶν τούτων ὀφείλει ἐντὸς τῶν προθεσμιῶν, τῶν καθοριζομένων διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐν ὄψει συναλλαγματικῶν, νὰ ζητήσῃ τὴν ἀποδοχὴν ἢ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τοῦ διαμαρτυρικοῦ τὴν ἄρνησιν τῆς ἀποδοχῆς, ἄλλως ἐκπίπτει τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀπισθογράφων καὶ κατὰ τοῦ ἐκδότου, ἂν οὗτος εἶχε πρόβλεψιν. Κατὰ τὴν μᾶλλον ὑποστηριζομένην γνώμην, δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποδοχή, ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ ἁπλῆ θεώρησις, ἵνα κινηθῇ ἡ προθεσμία τῆς συναλλαγματικῆς. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀποδοχὴ ἢ καὶ ἡ ἁπλῆ θεώρησις τῆς συναλλαγματικῆς ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ἐξεδόθη, δέον ἀπαραιτήτως νὰ ὦσι χρονολογημέναι, ἵνα οὕτως ἄρξηται ἡ προθεσμία τῆς πληρωμῆς, καθόσον ἄλλως ἡ ἔλλειψις τῆς χρονολογίας δὲν παραβλάπτει μὲν τὸ κῦρος τῆς ἀποδοχῆς, καθίστησιν ὅμως τὴν συναλλαγματικὴν πληρωτέαν κατὰ τὴν ὁριζομένην ἐν αὐτῇ προθεσμίαν, λογιζομένην ὅμως οὐχὶ πλέον ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως, ἥτις δὲν βεβαιοῦται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῆς συναλλαγματικῆς. Οὕτως ἐκ τοῦ νόμου μετατρέπεται ἡ προθεσμία ἀπὸ τῆς ὄψεως εἰς προθεσμίαν ἀπὸ τῆς χρονολογίας. Ἡ ὑπό τινων ὑποστηριχθεῖσα γνώμη ὅτι ἐν ἐλλείψει χρονολογίας ὁ κομιστὴς δύναται ν' ἀποδείξῃ παντὶ μέσῳ τὴν ἀληθινὴν χρονολογίαν τῆς ἀποδοχῆς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ, ὡς ἀντικειμένη εἰς τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν αἱ ἐλλείψεις τῆς συναλλαγματικῆς δὲν ἀναπληροῦνται δι' ἀποδείξεων. Δεδομένου ὅτι ὁ πληρωτὴς δι-

Digitized by Google

καιοῦται νὰ κρατήση, τὴν συναλλαγματικὴν πρὸς ἀποδοχὴν ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, ἡ ἀποδοχὴ δέον νὰ χρονολογῆται διὰ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν παρουσιάζεται ἡ συναλλαγματικὴ καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἡμέρας τῆς ἀποδοχῆς. I. A. B.

–*[Γεωλογ.]* Καλεῖται *ὄψις* (Fazies) τὸ σύνολον τῶν πετρογραφικῶν καὶ παλαιοντολογικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων ἑνὸς στρώματος (γεωλογικοῦ ἀποθέματος) ἢ μιᾶς ἀλληλουχίας πετρωμάτων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θαλάσσης ἢ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λίμνης ἢ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου καὶ σήμερον ἀποτίθενται καὶ σχηματίζονται στρώματα πετρωμάτων, δὲν ἐπικρατοῦν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης ἢ τῆς λίμνης αἱ αὐταὶ συνθῆκαι περιβάλλοντος (ὑπάρχουν δηλαδὴ διαφοραὶ βάθους ἀποθέσεως, διαφοραὶ τῶν ζώντων ὀργανισμῶν κ.τ.λ.). Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι μεταξὺ τῶν σημερινῶν θαλασσίων ἢ λιμναίων ἢ ἄλλων ἀποθεμάτων εὑρίσκονται μερικά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀναλλοίωτον τὴν πετρογραφικήν των σύστασιν εἰς μεγάλην ἔκτασιν (π. χ. ἡ ἰλὺς γλοβιγερινῶν, ἡ ἐρυθρὰ ἄργιλλος βαθειῶν θαλασσῶν) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἄλλα (π. χ. τὰ ἐντὸς ἀβαθῶν θαλασσῶν ἀποτεθέντα), τῶν ὁποίων ἡ σύστασις ἀλλάσσει κατὰ μικρὰ διαστήματα, οὕτως ὥστε αὐτὰ συχνὰ καὶ ταχέως μεταπίπτουν καὶ καθίστανται ἀπὸ ἀσβεστολιθικὰ εἰς ἀργιλλώδη, ἀμμώδη ἢ πυριτικὰ ἀποθέματα. Αὐταί, αἱ οὕτω πως προκύπτουσαι ἀλλοιώσεις εἰς τὴν πετρογραφικὴν σύστασιν, αἱ ὁποῖαι συχνὰ ἐπίσης συνοδεύονται καὶ ὑπὸ ἀλλοιώσεων τῆς ἐν αὐτοῖς ἐγκλειομένης ἀπολιθωμένης πανίδος, χαρακτηρίζουν καὶ καθορίζουν τὴν γεωλογικὴν ὄψιν. Ἡ γεωλογικὴ συνεπῶς ὄψις δηλοῖ τὰ διαφορετικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πετρωμάτων συγχρόνως ἀποτεθέντων, ἤ, ὡς ὡρίσθη, τὸ σύνολον τῶν πετρογραφικῶν καὶ παλαιοντολογικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων ἑνὸς ἀποθέματος (στρώματος) ἢ ἀλληλουχίας τινὸς στρωμάτων.

Ἀποθέματα ὁμήλικα τῆς αὐτῆς ὄψεως καλοῦνται *ἰσο-οψικά,* τοιαῦτα δὲ διαφορετικῆς ὄψεως *ἑτεροψικά.*

Συνήθως διακρίνονται τρεῖς κύριαι ὄψεις: ἡ *ἡφαιστεία,* ἡ *ἠπειρωτικὴ* ἢ *χερσαία,* καὶ ἡ *θαλασσία* ὄψις. Περαιτέρω εἰς τὰ καθ' ἕκαστα ἡ ἠπειρωτικὴ ἢ χερσαία φάσις παρουσιάζει διαφορὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου διακρίνονται αὐτῆς: ἡ *αἰολικὴ* ὄψις (λαίς, μεταφερόμεναι ἄμμοι), ἡ *παγετώδης* (σωροὶ ἢ λιθῶνες), ἡ *ἐλούβιος* (πολλαὶ ἄργιλλοι), ἡ *ποταμία* (ἀποθέματα τῶν Δέλτα), ἡ *λιμναία* (ὀρυκτοὶ ἄνθρακες, τραβερτίνης), ἡ *λιμνοθαλασσία* (κοιτάσματα γύψου καὶ ἅλατος), ἡ *ποταμιο-παγετώδης,* καὶ ἄλλαι.

Διαφορὰς ἐπίσης παρουσιάζει καὶ ἡ θαλασσία ὄψις, τῆς ὁποίας διεκρίνοντο μέχρι τοῦδε ἡ *παράκτιος,* ἡ *πελάγιος* καὶ ἡ *ἀβυσσική.* Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ προκύπτουν ἀναλόγως τοῦ βάθους καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀποστάσεως, ὅπου σχηματίζεται ἓν ἀπόθεμα. Ἐξ αὐτῶν τῶν συνθηκῶν ἐξαρτῶνται κυρίως τόσον ἡ πετρογραφική, ὅσον καὶ ἡ παλαιοντολογικὴ σύστασις τοῦ ἀποθέματος. Τὰ ἀποθέματα τὰ σχηματιζόμενα ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν ἔχουν σύστασιν ἐκ χονδροειδῶν, κροκαλο-αμμωδῶν ὑλικῶν, ἐνῷ, ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασις καὶ τὸ βάθος, ἐπὶ τοσοῦτον σχηματίζονται ἀποθέματα ἐκ λεπτοτέρων ὑλικῶν καὶ δὴ κατ' ἀρχὰς λεπταὶ ἄμμοι, ἔπειτα ἀσβεστολιθικὴ ἰλὺς καὶ ἐν τέλει εἰς μέγιστον βάθος ἀποτίθεται καθαρὰ ἰλὺς ἀργίλλου συνεπείᾳ τῆς διαλύσεως τῆς εἰς ἀσβεστόλιθον περιεκτικότητος τῆς ἰλύος ὑπὸ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἐκ τῆς πετρογραφικῆς συστάσεως ἀποθέματός τινος δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι συμπεράσματα περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐσχηματίσθη τοῦτο. Ἐκτὸς ὅμως τῆς πετρογραφικῆς συστάσεως βοηθοῦν πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλα ἀκόμη χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα.

Τὰ ἀποθέματα τῆς παρακτίου ὄψεως χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ἐπικρατούσης ἀμμώδους συστάσεώς των, τῆς κεκλιμένης ἢ λοξῆς ἐπιστρώσεώς των, τῶν εἰς αὐτὰ παρατηρουμένων κυματαυλάκων, ἰχνῶν ἑρπυσμοῦ διαφόρων ζῴων, ρωγμῶν γεννωμένων κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ἀποθεμάτων, τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένων διατρήτων κροκαλῶν. Τὰ ἐντὸς τῶν ἀποθεμάτων τούτων ὑπάρχοντα ἀπολιθώματα εἶναι παχυόστρακα, συχνὰ ἀπεστρογγυλωμένα καὶ τεθραυσμένα. Οὐχὶ σπανίως συναντῶνται ἐντὸς αὐτῶν καὶ λείψανα χερσαίων ζῴων καὶ φυτῶν, προσκομισθέντα ἐκ τῆς ἀκτῆς καὶ προσχωθέντα ἐντὸς αὐτῶν. Εἰς τὰ ἀποθέματα παρακτίου ὄψεως ἀνήκουν ὅλαι αἱ τράπεζαι ὀστρέων ὅλων τῶν διαπλάσεων, οἱ ἱππουριτοφόροι καὶ οἱ φέροντες νηρινέας καὶ ἄλλοι παρόμοιοι ἀσβεστόλιθοι, οἱ κοραλλιογενεῖς ἀσβεστόλιθοι, ὡς καὶ οἱ φέροντες ἀσβεστολιθικὰ φύκη, βρυόζῳα καὶ λοιποὶ ὑφαλώδεις ἀσβεστόλιθοι (ὑφαλικὴ ὄψις). Ἐνταῦθα κατατάσσονται καὶ τὰ ὀστεοπαγῆ ἢ ὀστεολατυποπαγοειδῆ πετρώματα διαφόρων ὁριζόντων, τὰ συνιστάμενα ἐξ ὀδοντιδίων καὶ λεπίων ἰχθύων, ὑπολειμμάτων ὀστράκων καὶ λειψάνων ὀστῶν σαυροειδῶν. Ἐπίσης καὶ τὰ ἀποθέματα τῆς ὄψεως ἀβαθοῦς θαλάσσης εἶναι κυρίως ἀμμώδη, ἀλλὰ μὲ λεπτότερα κοκκία καὶ καλῶς διαμορφωμένην στρῶσιν, περιέχουν δὲ ἀπολιθώματα μὲ λεπτότερα ὄστρακα καὶ γενικῶς καλύτερον διατηρούμενα. Ἐνταῦθα ἀνήκουν πολλοὶ θαλάσσιοι ψαμμῖται, ὡς π. χ. οἱ ψαμμῖται τοῦ μολάσσου καὶ τοῦ φλύσχου τῶν Ἄλπεων καὶ τῆς Ἑλλάδος, πολλοὶ χαλαζῖται, αἱ γλαυκονιτοῦχοι πράσιναι ἄμμοι τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὸν E. Haug καὶ ἄλλους Γάλλους γεωλόγους, τὰ ἀποθέματα ἀβαθῶν θαλασσῶν, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς δύο προηγουμένας ὄψεις καὶ ἀποτεθέντα εἰς βάθη 0—200 μ., ὀνομάζονται *νηριτικά.* Τὰ εἰς μεῖζον, τουτέστι ἀπὸ 200 μ. μέχρι 1000 μ., βάθος ἀποτεθέντα ἰζήματα κατετάσσοντο πρότερον εἰς τὰ ἀποθέματα τῆς καλουμένης πελαγίου ὄψεως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὅρος πελάγιος δὲν εἶναι ἐπιτυχής, καθ' ὅσον δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὅ,τι οἱ ὠκεανογράφοι χαρακτηρίζουν ὡς πελάγιον, ἐκρίθη καταλληλότερος διὰ τὴν ὄψιν ταύτην ὁ ὅρος ὄψις *βαθύαλος* (βλ. λ.). Σπάνια πανταχοῦ εἶναι τὰ ἀποθέματα ὄψεως *ἀβυσσικῆς* (ἢ βαθείας θαλάσσης), τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πετρογραφικὴ καὶ παλαιοντολογικὴ σύστασίς των μόλις ἐλάχιστα ἀλλάσσει ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεώς των, δεύτερον δὲ καὶ ἰδιαιτέρως ἐπίσης ἐκ τῆς μεγάλης λεπτότητος τῶν κοκκίων τῶν ὑλικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστανται, καὶ τῆς πτωχείας των εἰς ἀσβεστόλιθον. Ἐνταῦθα κατατάσσονται πολλαὶ μάργαι μὲ ἀκτινόζῳα τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως, ἄργιλλοι καὶ σχιστόλιθοι, φέροντες ἀκτινόζῳα τοῦ μεσοζωϊκοῦ τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον χωρῶν κ. ἄ.

Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι εἴς τινα ἀλληλουχίαν στρωμάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ συμβῇ καὶ νὰ παρατηρῆται ἀλλαγὴ ὄψεων, τόσον κατὰ τὴν ὁριζόντιον, ὅσον καὶ κατὰ τὴν κατακόρυφον διεύθυνσιν. Εἰς τὰ διάφορα μάλιστα ὑπερκείμενα στρώματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀλληλουχίας στρωμάτων εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρῶνται πολλάκις μικρότεραι ἐναλλαγαὶ ὄψεων, ἐκδηλούμεναι εἰς τὴν περιγραφικὴν ὑφὴν καὶ τὰ ἀπολιθώματα τῶν στρωμάτων τούτων. Γ. Κ. Γ.

— *[Τεχν.]* Προκειμένου νὰ κατασκευασθῇ οἱονδήποτε ἔργον, εἶναι ἀπαραίτητον, πρὸς καθοδήγησιν τόσον τῶν μελετητῶν ὅσον καὶ τῶν κατασκευαστῶν νὰ σχεδιασθῇ τοῦτο. Ἡ σχεδίασις γίνεται διὰ τῆς παραστάσεως ἐπὶ τοῦ χάρτου διαφόρων τομῶν τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν ἔργου, καθὼς καὶ διαφόρων *ὄψεων* αὐτοῦ. Ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς μελετωμένης ἑκάστοτε ὄψεως δίδεται εἰς ταύτην χαρακτηριστικόν τι ὄνομα. Οὕτω διακρίνομεν τὴν *προσθίαν ὄψιν* ἢ *πρόοψιν,* τὴν *ὀπισθίαν ὄψιν,* τὴν *ἄνω ὄψιν* ἢ *ἄνοψιν,* τὰς *προοπτικὰς ὄψεις* κλπ. Τὸ εἶδος τοῦ ὑπὸ μελέτην ἔργου καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ σχεδίου θὰ μᾶς ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς σχεδιαστέας ὄψεως· οὕτω λ. χ. ἓν πάτωμα θὰ σχεδιασθῇ ἐν κατόψει, ἐνῷ μία ὀροφὴ ἐν ἀνόψει.

— *[Ἀρχιτ.]* Ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως, ἐνδιαφέρει ὅπως πᾶσαι αἱ κατασκευαὶ παρουσιάζωσιν ὡραίας καὶ ἁρμονικὰς *ὄψεις,* καὶ διὰ τοῦτο ἓν τῶν κυρίων μελημάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι τὸ νὰ προσδώσῃ αὕτη τὴν καταλληλοτέραν εἰς τὸ κατασκευαζόμενον ἑκάστοτε οἰκοδόμημα ὄψιν. Ἡ διάφορος ἀντίληψις τοῦ ὡραίου ἀπὸ τόπου εἰς τόπον (πολλάκις καὶ ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον) καὶ ἡ μεταβολὴ ἐνίοτε τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, διὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἔδωσαν ἀφορμὴν γενέσεως τῶν διαφόρων *ρυθμῶν* τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὡραιοτέρα γενικὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τῶν οἰκοδομημάτων. Ἐν τῇ μερικωτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς ὄψεως (parement) ἐπιδιώκεται διὰ πολλῶν μέσων καὶ παντοίων τρόπων ἡ ἐπίτευξις τῆς ἁρμονικωτέρας ἐμφανίσεως τῶν διαφόρων κατασκευῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν. Οὕτως εἰς κοινὰς λιθοδομὰς ἡ ἐπεξεργασία γίνεται δι' ἁρμολογήματος εἰς τὰς ὁρατὰς ἐπιφανείας αὐτῶν, τὰ διάφορα πατώματα λειαίνονται καὶ στιλβοῦνται ἢ κατασκευάζονται δι' ὡραίων πινάκων (παρκέ), οἱ τοῖχοι χρωματίζονται καταλλήλως ἢ ἐπενδύονται διὰ χάρτου, ξύλου ἢ μαρμαρίνων πλακῶν (ὀρθομαρμάρωσις), λευκῶν ἢ χρωματιστῶν, λειανθεισῶν κλπ. Α. Α. Κ.

— **ὄψις τοῦ *Ἄτσινσον*** (Facies d' Hutchinson). Οὕτω καλεῖται ἡ ὄψις τοῦ προσώπου παρὰ τοῖς ἀρρώστοις τοῖς προσβεβλημένοις ἐξ ὀφθαλμοπληγίας· χαρακτηρίζεται δ' αὕτη ὑπὸ ἀκινησίας τῶν βολβῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς πτώσεως τῶν βλεφάρων, ἅτινα ὁ πάσχων προσπαθεῖ νὰ ἀνυψώσῃ συστέλλων τὸν μετωπιαῖον μῦν. Μ. Ν. Κ.

— **ὄψις *μιτροειδικὴ*** (Facies mitral). Ἡ ἰδιάζουσα ὄψις τῶν πασχόντων ἐκ στενώσεως τῆς μιτροειδοῦς βαλβῖδος τῆς καρδίας· παρίσταται δ' οὕτω: πρόσωπον βαθύχρουν, διαυλακούμενον ὑπὸ μικρῶν φλεβίων, χείλη τοῦ στόματος εὐχερῶς καθιστάμενα ἰόχροα καὶ συχνότης ἀκμῶν ἢ ἰόνθων ἐπὶ τοῦ προσώπου. Μ. Ν. Κ.

ὄψις, *—ιδος* (ὁ) *[Βυζ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ ὅμηρος. Ἦτο δὲ συνηθεστάτη ἡ χρῆσις τῶν ὁμήρων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν πολέμῳ. Αἱ συνθῆκαι μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐξησφαλίζοντο δι' ὅρκων, ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ὀψίδων, ἤτοι ὁμήρων. Ὁμοίως καὶ ἐν πολέμῳ ἡ τήρησις τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἀνελάμβανον ἑκάστοτε ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ ἐμπόλεμοι, ἐξησφαλίζετο δι' ὁμήρων. Ν. ΚΛΣ

Ὀψίτης. Ἡγεμὼν τῶν Ἀβασγῶν τοῦ Καυκάσου, ὅστις συμμαχήσας μετὰ τῶν Περσῶν ἠνάγκασε τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ πέμψῃ τῷ 560 στρατεύματα ἐναντίον του ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βέσσαν καὶ Ἰωάννην Γούζην. Ὁ τελευταῖος, προσβαλὼν τὸν Ὀψίτην ἐν τῇ ὀχυρωτάτῃ φάραγγι τῆς Τραχέας, ἐπέτυχε διὰ τολμηροτάτου ἑλιγμοῦ νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ τὰς θέσεις τῶν Ἀβασγῶν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν. Ὁ Ὀψίτης μόλις ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν, καταφυγὼν μετὰ ὀλίγων ὀπαδῶν του παρὰ τοῖς ἐν τῷ βορείῳ Καυκάσῳ ἐγκατεστημένοις Οὔννοις. Ν. ΚΛΣ

ὀψιφανὴς (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ ὀψὲ φανείς, νεοφανής.

ὀψοδαίδαλος (ὁ)· βλ. *ὀψαρτυτής.*

ὀψοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῶν ὄψων, τὸ ὀψοφυλάκιον.

ὀψοκομιστὴς (ὁ)· ὁ κομιστὴς τῶν ὄψων, ἀχθοφόρος μεταφέρων τὰ ὀψώνια ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν οἰκίαν.

ὀψολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ὄψων, περὶ τῶν φαγητῶν πραγματεία, μαγειρική.

ὀψολόγιον (τό)· ὁ κατάλογος τῶν φαγητῶν ξενοδοχείου ἢ γεύματος, κοιν. *λίστα.*

ὀψομανὴς (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ἡ πέρα τοῦ δέοντος ζήτησις φαγητῶν καλῶν, ὁ τρεφόμενος μὲ ἐκλεκτὰ φαγητά, ὀψοφάγος, ἰδιωματ. *καλοπαθητής.*

ὀψομανία (ἡ). Οὕτω καθορίζεται παθολογικὴ κατάστασις, συνισταμένη εἰς νοσηρὰν ἐπιθυμίαν βρώσεως ὡρισμένου ἐδέσματος· ἀπαντᾷ δὲ συχνάκις εἰς τὰς ἐγκύους γυναῖκας καὶ εἶναι φαινόμενον ψυχολογικὸν μᾶλλον. Μ. Ν. Κ.

ὄψον (τό)· βλ. *ἔδεσμα.*

ὀψονία (ἡ). Ὅρος γνωστὸς μόνον ἀπὸ τοῦ Πλινίου, δι' οὗ ἐχαρακτηρίζετο τὸ ποσὸν τοῦ θησαυροῦ πόλεώς τινος, τὸ παρεχόμενον εἰς ἀθλητὴν καταγόμενον ἐξ αὐτῆς, νικήσαντα ἐν εἰσελαστικῷ ἀγῶνι (βλ. λ. *ἀθλητισμός,* τόμ. β', σ. 307 α).

ὀψονόμος (ὁ)· ἀρχ., ὁ ἐπιστατῶν εἰς τὴν διατίμησιν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν τροφίμων (ὄψων) ἐν γένει (ἀξίωμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ ἀγορανόμου παρ' ἡμῖν).

ὀψοποίημα (τό)· βλ. *ὀψάρτυμα.*

ὀψοποιία (ἡ)· βλ. *ὀψαρτυτικά.*

ὀψοφαγία (ἡ)· οὕτω καλεῖται ἡ διάθεσις ἀτόμων τινῶν τοῦ τρώγειν μόνον τὸ ὄψον (προσφάγιον) ἄνευ τοῦ ἀναλόγου ἄρτου, ὡς συμβαίνει συνήθως κατὰ τὴν πόσιν οἴνου ἢ οἰνοπνευματώδους ποτοῦ· εἶναι δὲ μᾶλλον φαινόμενον ψυχικόν. Μ. Ν. Κ.

ὀψοφάγος (ὁ, ἡ)· ἄλλως *ὀψομανὴς* (βλ λ.).

—**Ὀψοφάγος.** Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἠλείοις.

ὀψοφυλάκιον (τό)· τὸ μέρος ἢ τὸ κατασκεύασμα ὅπου φυλάσσονται τὰ ὄψα, οἷον ἑρμάριον, κάλαθος, ψυγεῖον, φανάρι κ. τ. τ.

ὀψωνήτρια (ἡ) (γαλλ. la poste-aux-choux, ἀγγλ. provision boat) *[Ναυτ.].* Ὑπηρετικὸν ἐφόλκιον, δι' οὗ διαπορθμεύονται οἱ μάγειροι, οἱ ἐσχαρεῖς καὶ οἱ ὀψωνισταὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων πρὸς προμήθειαν τῶν τροφίμων τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἐπιτελῶν καὶ δι' οὗ μεταφέρονται τὰ εἴδη ταῦτα. Σ. Ε. Λ.

ὀψωνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀψωνίνην.

— **ὀψωνικὸς δείκτης** *[Μικροβιολ.]*· βλ. λ. *δείκτης φαγοκυτταρικός.*

ὀψωνῖναι (αἱ). Ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος τῶν τε ὑγιῶν καὶ τῶν ἐχόντων φυσικὴν ἢ τεχνητὴν ἀνοσίαν ἀτόμων περιέχει οὐσίας τινάς, τὰς ὁποίας οἱ ἀνακαλύψαντες αὐτὰς Wright καὶ Douglas ὠνόμασαν *ὀψωνίνας.* Τῶν οὐσιῶν τούτων αἱ μὲν εὑρισκόμεναι εἰς τὰ ὑγιᾶ ἄτομα ὠνομάσθησαν *φυσιολογικαὶ*

Digitized by Google

ὀψωνῖναι, αἱ δὲ εὑρισκόμεναι εἰς τὰ ἄνοσα ἄτομα, *ἄνοσοι ὀψωνῖναι* ἢ *μικροβιοτροπῖναι*. Αἱ πρῶται δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὴν θερμοκρασίαν, καταστρεφόμεναι διὰ τῆς θερμάνσεως ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς 60 βαθμούς, ὡς καὶ διὰ τοῦ χρόνου, αἱ δεύτεραι εἶναι θερμοανθεκτικώτεραι καὶ εὑρίσκονται εἰς τοὺς θεραπευτικοὺς ὀρούς, ἰδίᾳ τοὺς ἀντιπνευμονικούς, στρεπτοκοκκικούς, τυφικούς, χολερικούς. Αἱ ὀψωνῖναι εἶναι εἰδικαὶ δι' ἑκάστην μόλυνσιν, αὐξανόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι εἰς τὰς διαφόρους λοιμώδεις νόσους ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν. Τὴν αὐξομείωσιν ταύτην τῶν ὀψωνινῶν παρατηρήσας ὁ Wright, κατώρθωσε νὰ τὴν καταστήσῃ ἐμφανῆ, καθορίσας μέθοδον, ἥτις δύναται νὰ δώσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν βαθμὸν τῆς ἀνοσίας τῶν προσβεβλημένων ἀτόμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν πρόγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν.

Προσδιορισμὸς τῆς ὀψωνικῆς δυνάμεως. Εἰς λεπτὸν σιφώνιον εἰσάγομεν δι' ἀναρροφήσεως μικρὰν ποσότητα τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὀροῦ, ἴσην ποσότητα ἐναιωρήματος μικροβίων, ὧν θέλομεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν δύναμιν, ὡς καὶ ἴσην ποσότητα λευκοκυττάρων· ἀντὶ ὅμως τῶν τελευταίων τούτων δυνάμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν αἷμα ὑγιοῦς. Εἶτα ἐξάγοντες ἅπαν τὸ περιεχόμενον τοῦ σωληναρίου ἐπὶ καθαρᾶς ἀντικειμενοφόρου πλακός, ἀναμειγνύομεν καλῶς, εἰσάγομεν καὶ πάλιν τὸ μεῖγμα ἐντὸς τοῦ σιφωνίου, κλείομεν τὸ ἄκρον αὐτοῦ διὰ τήξεως καὶ τοποθετοῦμεν ἐπὶ 20—30 λεπτὰ εἰς κλίβανον 37 βαθμῶν. Τὸ αὐτὸ πράττομεν καὶ δι' ὀροῦ ὑγιοῦς ἀτόμου. Εἶτα ἐξ ἑκάστου μείγματος ἑτοιμάζομεν παρασκευάσματα, ἅτινα ἀφοῦ χρωματίσωμεν παρατηροῦμεν διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Ἀριθμοῦμεν 100 λευκοκύτταρα ἐκ τῶν περιεχόντων ἀπὸ 2—8 μικρόβια, ὡς καὶ τὰ μικρόβια ἅτινα περιέχονται ἐντὸς αὐτῶν, καὶ διαιροῦντες τὸ ποσὸν τῶν μικροβίων διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκοκυττάρων εὑρίσκομεν ἀριθμόν τινα, ὅστις ὀνομάζεται *φαγοκυτταρικὸς δείκτης*. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὸν δείκτην τοῦτον τοῦ πάσχοντος διὰ τοῦ δείκτου τοῦ ὑγιοῦς θὰ ἔχωμεν ὡς πηλίκον τὸν *ὀψωνικὸν δείκτην* (βλ. λ. *ἐμβολιοθεραπευτική*). Ὁ ὀψωνικὸς δείκτης τότε μόνον ἔχει ἀξίαν, ὅταν ἐπαναληφθῇ πολλάκις καὶ σχηματισθῇ διάγραμμα ἐκ πολλῶν τοιούτων δεικτῶν. Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὁ Wright πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐμβολιοθεραπείας.

N. A. M.

ὀψώνιον (τό)· τὰ καθ' ἡμέραν ἀγοραζόμενα πρὸς διατροφήν, κοιν. *ψώνιο* (*ὀψώνια* ὑπὸ τῶν μεταγεν. συγγραφέων λέγονται τὰ παρεχόμενα χρήματα εἰς τοὺς Ρωμαίους στρατιώτας καὶ ἀξιωματικοὺς χάριν προμηθείας τῶν ἀναγκαίων τροφῶν).

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Ο

Digitized by Google

Π

Π. Εἶναι τὸ δέκατον ἕκτον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ ἀλφαβήτου, προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ pe (δεκάτου ἑβδόμου γράμματος τοῦ οἰκείου ἀλφαβήτου), δηλοῦντος τὸ στόμα.

—*[Παλαιογραφ.]* Τὸ φοινικικὸν pe ἐγράφετο ὡς ⅃, ⅃ κ.τ.λ., τὸ δὲ ἑλληνικὸν ὑπὸ ποικίλας κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους μορφάς, ἤτοι: Γ ἐν Ἀμοργῷ (ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Νάξῳ, Ἀττικῇ (Ζ' αἰ. π. Χ.), Χαλκίδι καὶ Ἐρετρίᾳ, Λακωνικῇ, Ν. Ἰταλίᾳ, Π ἐν Ἀμοργῷ, C ἐν Κρήτῃ, Γ ἐν Ἀττικῇ, Χίῳ, Ἀβδήροις, Ἐφέσῳ, Σάμῳ, Ἀμοργῷ, Σαμοθράκῃ, Μιλήτῳ, Κυζίκῳ, Ἁλικαρνασσῷ, Καλύμνῳ, Ρόδῳ, Μήλῳ, Νάξῳ, Μεγάροις, Σελινοῦντι, Κορίνθῳ κ.ἀ., Γ δὲ ἐν Ρόδῳ, Ἀνακτορίῳ, Ἀμβρακίᾳ, Κύμῃ, Βοιωτίᾳ, Τάραντι, Ἀρκαδίᾳ, Ἤλιδι κ. ἀ., Γ παρ' Ὀπουντίοις Λοκροῖς κ.οὕ.κ. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὸ τῶν Χαλκιδέων κτλ. Γ (ὅπως φέρεται καὶ παρ' αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς) ἐξειλίχθη εἰς τὴν γνωστὴν καὶ ὁριστικὴν μορφήν του P. Παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ πῖ ἐγράφετο ὑπὸ ποικιλωτάτας (κατὰ τὸν μεγαλογράμματον καὶ τὸν μικρογράμματον ρυθμὸν) μορφάς, ἤτοι: Π, Γ, π, ת, ϖ, ϖ, ϖ, ת, π, ϖ, ϖ, ϖ, Π, π, ת κλπ. κλπ. Ἐν τῇ Δ. Εὐρώπῃ ἐγράφετο ὡς P, P, P, P, P, P μὲν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὡς P; P, p, p, p, p, p δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους. Κατὰ τὴν γοτθικὴν γραφὴν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς μορφὰς P, P, P, P, p, P, P, P. Παρ' ἡμῖν τέλος γράφεται Π, Π, Π, Π, Π, ϖ, π, π, π, ϖ.

—*[Γλωσσολογ.]* Τὸ ἑλληνικὸν πῖ προῆλθε κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ἐξ ἰαπετικοῦ p ἢ ἐξ ἰαπετικοῦ ὑπερωϊχοχειλικοῦ, ἔμεινε δὲ συνήθως ἀμετάβλητον: ἰνδ. pitar—λατ. pater—*πατὴρ* (καὶ νεοελλ. *πατέρας*), ἰνδ. sarpati—λατ. serpo—*ἕρπω*, ἰνδ. svapnas—*ὕπνος* κλ. κλ., ἰνδ. sacate—λατ. sequor—*ἕπομαι*, ἀβεστ. kaena—*ποινή*, linquo—*λείπω*, λατ. colere—*πόλος*, (περι)*πλομένων* (ἐνιαυτῶν, παρ' Ὁμήρῳ) κλ. Φυσιολογικῶς ἐξεταζόμενος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγος εἶναι διχειλικὸς κλειστὸς καὶ ἀκαριαῖος. Ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλους φθόγγους ὑπέστη—καὶ ἐντὸς λέξεως καὶ ἐν τῇ συνεκφορᾷ—πολλὰς καὶ ποικίλας μεταβολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὰς σπουδαιοτέρας. Οὕτω τὸ Π πρὸ μὲν τοῦ Μ ἀφωμοιώθη πρὸς αὐτό: (βλέπ-ω) *βλέμ-μα*, (ὄπωπ-α) *ὄμ-μα*, (κλεπ-) *κλέμ-μα*, *κε-κλεμμένος* κλ., διαλεκτικῶς δὲ ἀφωμοιώθη τὸ Π καὶ πρὸς ἑπόμενον Τ, ὡς λ. χ. ἐν Κρήτῃ: *ἑπτὰ—ἑττά*, *γέγραπται—ἔγραττα*ι, προβλ. καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ: (πτολίαρχοι) *ττολίαρχοι*, *ἀρχιττολιαρχέντος* (=ἀρχιπτολιαρχοῦντος) κλ., *ἀπ(ὸ) τᾶς=ἀττᾶς* (=ἀπὸ τῆς), *ἐπ(ὶ) τοῖ—ἐττοῖ*, παρ' Ὁμήρῳ δὲ κλ. καὶ πρὸς ἑπόμενον *β*: (ὑπ(ο)βάλλω) *ὑββάλλω* κλ. Πρὸ ἑπομένου Δ ἐτράπη τὸ Π εἰς τὸ ἀντίστοιχον ἠχηρὸν χειλικόν, δηλ. τὸ Β: (*κλέπδην) *κλέβ-δην* κλ. καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τοῦ Β προῆλθεν ἄηχον διχειλικὸν Π ἑπομένων τῶν ὡσαύτως ἀήχων Σ, Τ: (τρίβ-ω) *ἔτριπ-σα* ἢ *ἔτριψα*, *τριπ-τός*, (θλίβ-ω) *ἔθλιπ-σα* ἢ *ἔθλιψα*, *θλιπ-τικὸς* κ.οὕ.κ. Ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγος ἀφωμοιώθη ἐνίοτε πρὸς τὸ σύμφωνον τῆς ἑπομένης συλλαβῆς: *pi-bo—**bi-bo***, *penque—*pinque—*quinque* κλ. Ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἀρκτικὸν Π κατόπιν ληκτικοῦ Ν (τρεπομένου εἰς ἔνρινον χειλικὸν Μ) γίνεται ἠχηρὸν b: *τὸν Πειραιᾶ=τὸμ bειραιᾶ*, *τὸν παιδεύω=τὸμ bαιδεύω*, *τὸν Πέτρο=τὸμ bέτρο*, *τὸν περνῶ=τὸμ bερνῶ* κλ. Εἰς ξένας τέλος λέξεις πολιτογραφηθείσας ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης τὸ Π ἐναλλάσσεται πολλάκις εἰς τὰ χειλικὰ *β* καὶ *φ*: *Νιόπη* καὶ *Νιόβη*, *πρύτανις* καὶ *βρύτανις*, *Κυφάρισσος* καὶ *Κυπάρισσος*, *Μηκύπερνα* καὶ *Μηκύβερνα*, *Ἀμπρακία* καὶ *Ἀμβρακία* κ.οὕ.κ. Εἰς τὴν Ν. Ἑλληνικὴν ὁμιλουμένην τὸ Π ἐν τῷ συμπλέγματι ΠΤ ἐτράπη κανονικῶς εἰς Φ: *πτωχὸς—φτωχός*, *κλέπτης—κλέφτης*, *ράπτω—ράφτω*, *σκάφτω*, *σκύφτω* κλ. κλ., ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως εἰλημμένων λέξεων, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ΠΤ μένει—τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος—ἀμετάβλητον: *πτῶμα*, *πτωμαΐνη*, *περίπτωσις*, *σύμπτωσις*, *πτωχοκομεῖο(ν)*, *πτώχευσις* κλ. κλ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Βραχυγρ.]* Τὸ *π* (*Π*) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς καὶ συμβολικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ὡς ἀριθμητικὸν σύμβολον εἰς μὲν τὸ ἰωνικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα, τονούμενον ἄνωθεν (π'), ἰσοδυνάμει μὲ τὸν ἀριθμὸν ὀγδοήκοντα καὶ τὸ τακτικὸν (ὀγδοηκοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (ὀγδοηκοντάκις), τονούμενον δὲ κάτωθεν (,π), μὲ τὸν ἀριθμὸν ὀγδοήκοντα χιλιάδες καὶ τὸ τακτικὸν (ὀγδοηκοντάκις χιλιοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (ὀγδοηκοντάκις χιλιάκις), εἰς δὲ τὸ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ χρησιμοποιούμενον ἀριθμητικὸν σύστημα μὲ τὸ 5. Οὕτω Π=5, Π ἄνωθεν Δ (|Δ|)=50, |Η|=500, |Χ|=5.000, |Μ|=50.000. Ἐν Ρώμῃ τὸ λατινικὸν p (P) ἐσήμαινε κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἑρμηνείαν 400, μετὰ γραμμῆς δὲ ἄνωθεν $\overline{\mathrm{P}}$ 400.000. Εἰς τὰς ἐκδόσεις τῆς «Ἰλιάδος» καὶ τῆς «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου σημαίνει τὴν δεκάτην ἕκτην ραψῳδίαν, διότι εἰς τὴν ἀρίθμησίν των ἐλήφθη ἡ σειρὰ ἁπλῶς τοῦ ὁριστικοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Εἰδικώτερον ἐπεκράτησεν ὅπως εἰς τὰς παραπομπὰς διὰ μὲν τοῦ Π (κεφαλαῖον) σημαίνηται ἡ δεκάτη ἕκτη ραψῳδία τῆς «Ἰλιάδος», διὰ δὲ τοῦ π (μικρὸν) ἡ αὐτὴ τῆς «Ὀδυσσείας». Εἰς τὰ ἀρχαῖα σχόλια διὰ τοῦ γράμματος Π ἐσήμαινον τά: πάντες (οἱ ἑρμηνευταὶ ἢ οἱ ἐκδόται) ἢ πάντα (τὰ ἀντίγραφα). Ὡς μαθηματικὸν σύμβολον τὸ π δηλοῖ τὴν σχέσιν τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον. Βραχυγραφικῶς τίθεται π. ἀντὶ τοῦ πρό: π. χ.=πρὸ Χριστοῦ, π. μ. =πρὸ μεσημβρίας, ἢ ἀντὶ τοῦ: παραδείγματος: π. χ.=παραδείγματος χάριν. Κατ' ἐπίτμησιν τὸ Π. πρὸ ἐπωνύμου δηλοῖ ἓν τῶν ἀπὸ Π. ἀρχομένων βαπτιστικῶν ὀνομάτων: Πέτρος, Παῦλος, Παντελῆς κλπ., εἰς ἔργα ζωγραφικῆς p τίθεται ἀντὶ τοῦ pinxit=ἔγραψε, καὶ εἰς λατινικὰς ἐπιγραφὰς ἀνευρίσκεται ὡς ἀρχικὸν πλείστων λέξεων: populus, pontifex, praetor, provincia κλπ.

—*[Μαθημ.]* Διὰ τοῦ *π* παρίσταται ὁ λόγος τῆς περιφερείας οἱουδήποτε κύκλου πρὸς τὴν διάμετρον αὐτοῦ. Ἔχει καθιερωθῇ ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων ὅλων τῶν ἐθνῶν ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου διὰ τοῦ γράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου π, γραφομένου οὕτω εἰς οἱονδήποτε μαθηματικὸν σύγγραμμα ξενόγλωσσον, πρὸς τιμὴν τῶν Ἑλλήνων γεωμετρῶν τῆς ἀρχαιότητος, οἵτινες ἠσχολήθησαν περὶ τὴν μέτρησιν τοῦ κύκλου, εὑρόντες ὅτι ὁ λόγος τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρόν της εἶναι σταθερός. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Κύκλου μέτρησις» ἔδειξεν ὅτι ὁ π περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν $3\frac{10}{71}$ καὶ $3\frac{1}{7}$, μετεχειρίζετο δὲ εἰς τοὺς λογισμοὺς τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν $3\frac{1}{7}=\frac{22}{7}$ ὡς τιμὴν προσεγγίζουσαν τὸν π. Ἀρχαιότεροι τῶν Ἑλλήνων ἀνατολικοὶ λαοὶ ὑπελάμβανον τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἴσον πρὸς 3. Μετὰ τὸν Ἀρχιμήδην ὁ Μέτιος εὗρε τὸν ἀριθμὸν $\frac{355}{113}$ ὡς μᾶλλον προσεγγίζοντα τὸν π· μεταγενεστέρως δὲ διάφοροι μαθηματικοὶ ἔδωκαν τιμὰς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεγγιζούσας τὸν ἀσύμμετρον τοῦτον ἀριθμὸν καὶ σήμερον εἶναι γνωστὸς οὗτος, ὑπὸ δεκαδικὴν γραφήν, μὲ ὑπερπεντακόσια ἀκριβῆ ψηφία: ὁ Ἀρχιμήδης ἔδωκεν ἀκριβῆ 2 ψηφία δεκαδικά, οἱ Ἰνδοὶ ἀστρονόμοι 3, ὁ Μέτιος 8, ὁ Viète 11, ὁ Romanus 16, ὁ Ludolf van Ceulen (τῷ 1610) 35, ὁ Sharps 73, ὁ Lagny (τῷ 1719) 127, ὁ Vega 140, ὁ Richter (τῷ 1853) 333, ὁ Rutherford (τῷ 1855) 440 καὶ ὁ Sangks (τῷ 1855) 530.

Ἡ τιμὴ τοῦ π μὲ 40 ἀκριβῆ δεκαδικὰ ψηφία εἶναι: π = 3,14159 26535 89793 23846 26433 83279 50288 41971.

Εἰς τοὺς στοιχειώδεις ὑπολογισμοὺς μεταχειρίζονται συνήθως τὴν τιμὴν 3,14, ἢ καὶ ὀλίγα τινὰ ἀκόμη ψηφία, ἀρκοῦσι δὲ διὰ τὰς συνήθεις προσεγγίσεις τῶν λογαριασμῶν. Εἴς τινας γλώσσας ὑπάρχουσι ρητὰ διευκολύνοντα εἰς τὴν ἀπομνημόνευσιν τῶν ψηφίων τοῦ π. Οἱ πρῶτοι στίχοι ἑνὸς γαλλικοῦ μνημονικοῦ τετραστίχου εἶναι οἱ ἑξῆς: «Que j'aime à faire apprendre un nombre utile aux sages». Ἑκάστη τῶν λέξεων τοῦ ρητοῦ τούτου ἔχει τόσα γράμματα ὅσον εἶναι τὸ ἀντίστοιχον δεκαδικὸν ψηφίον τῆς τιμῆς τοῦ π. Οὕτω ἐκ τοῦ πλήθους τῶν γραμμάτων τῶν ἄνω λέξεων σχηματίζομεν τὸν ἀριθμὸν 3,1415926535, τιμὴν ἀρκετὰ προσεγγίζουσαν τῷ π. Καὶ παρ' ἡμῖν, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, κατεσκευάσθη τὸ ἑξῆς μνημονικὸν τετράστιχον:

> Ἀεὶ ὁ Θεὸς ὁ μέγας γεωμετρεῖ
> τὸ κύκλου μῆκος ἵνα ὁρίσῃ διαμέτρῳ
> παρήγαγεν ἀριθμὸν ἀπέραντον
> καὶ ὃν φεῦ! οὐδέποτε ὅλον θνητοὶ θὰ εὕρωσι,

ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ἐφ' ἧς καὶ τὸ γαλλικόν, ἀρχῆς. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ τετράστιχα ταῦτα μᾶλλον ὡς παίγνια φιλολογικὰ ἔχουσιν ἀξίαν, διότι διὰ τοὺς συνήθεις λογαριασμοὺς εἶναι εὐμνημόνευτος ἡ 3,14 τιμὴ τοῦ π, ἂν δὲ παραστῇ ἀνάγκη περισσοτέρων ψηφίων, τότε ἀνατρέχει τις εἰς πίνακας, καθόσον ἡ παράλειψις λέξεώς τινος ἢ γράμματος τοῦ ἀπὸ μνήμης γνωστοῦ τετραστίχου συνεπιφέρει ἀλλοίωσιν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀριθμοῦ. Κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ἀρχιμήδους ὁ π δίδεται ὡς ὅριον ἀπειροπληθῶν ριζικῶν δευτέρου βαθμοῦ, ἤτοι εἶναι:

$$\pi = \text{ὅρ}\; 2^{K}\sqrt{-2\sqrt{2+\sqrt{2+\sqrt{2+\cdots}}}}$$

ἔνθα Κ θετικὸς ἀκέραιος ἀριθμός, δηλῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ριζικῶν. Ὁ φίλος τοῦ Νεύτωνος λόρδος Brouncker ἔδωκε τὸν ἑξῆς τύπον:

$$\pi = \cfrac{4}{1+\cfrac{1}{2+\cfrac{9}{2+\cfrac{25}{2+\cdots}}}}$$

ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας τῶν συνεχῶν κλασμάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πλειάδος τῶν μεγάλων μαθηματικῶν Νεύτωνος, Λεϊβνιτίου, Εὐλήρου, Μπερνουγὶ ἐδόθη ὁ τύπος

$$\frac{\pi}{4} = 1-\frac{1}{2}+\frac{1}{3}-\frac{1}{4}+\frac{1}{5}-\cdots$$

ὡς ἓν (ἐκ τῶν πολλῶν) ἄθροισμα μιᾶς σειρᾶς μὴ συγκλινούσης ἀπολύτως (ἡμισυγκλινούσης), ἧς τὸ ἄθροισμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τάξεως τῶν ὅρων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρέθη καὶ ἡ περίφημος σχέσις:

$$e^{\pi i} = -1$$

ἥτις εἶναι περίεργος, καθότι συνδέει ἀριθμητικὰς ἐννοίας προκυψάσας ἀπὸ διαφόρους τελείως λογιστικὰς ἀνάγκας. Οὕτω ὁ e προέκυψεν ἀπὸ ἐρεύνας πρὸς ἁπλοποίησιν τῶν πράξεων διὰ τῶν λογαρίθμων· ὁ π ἀπὸ τὴν μέτρησιν τοῦ κύκλου· ὁ i διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς λύσεως τῆς δευτεροβαθμίου — καὶ ἀνωτέρου βαθμοῦ — ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως καὶ ἡ ἀρνητικὴ μονὰς —1 διὰ τὴν ἐκτέλεσιν πάν-

Digitized by Google

τοτε τῆς ἀφαιρέσεως (καὶ ὅταν ὁ μειωτέος εἶναι μικρότερος τοῦ ἀφαιρετέου).

Ἀπὸ τὸ ἀνάπτυγμα τῆς συναρτήσεως τοξεφx, κατὰ τὰς ἀκεραίας δυνάμεις τῆς x, εὑρίσκομεν τὴν τιμὴν

$$\pi=16\left[\frac{1}{5}-\frac{1}{3}\left(\frac{1}{5}\right)^3+\frac{1}{5}\,\frac{1}{5}^5-\frac{1}{7}\,\frac{1}{5}^7+\dots\right]-4\left[\frac{1}{239}-\dots\right]$$

ἀπὸ δὲ τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ τοξημx ἔχομεν:

$$\pi=2\left[\frac{1}{1}+\frac{1}{2}\cdot\frac{1}{3}+\frac{1.3}{2.4}\,\frac{1}{5}+\dots+\frac{1.3.5\dots(2\nu-1)}{2.4.6\dots 2\nu}\,\frac{1}{2\nu+1}+\dots\right].$$

Τέλος ἀναφέρομεν τὸν τύπον τοῦ Ἄγγλου μαθηματικοῦ Wallis, ὅστις ἔδωκε τὸν π ὡς ὅριον γινομένου ἀπείρων, τὸ πλῆθος, παραγόντων:

$$\frac{\pi}{2}=\text{ὅρ}\left(\frac{2}{1}\cdot\frac{2}{3}\right)\left(\frac{4}{3}\cdot\frac{4}{5}\right)\left(\frac{6}{5}\cdot\frac{6}{7}\right)\dots\left(\frac{2\nu}{2\nu-1}\cdot\frac{2\nu}{2\nu+1}\right)\dots$$

Ὁ ἀριθμὸς π δὲν εἶναι μόνον ἁπλῶς ἀσύμμετρος, ἀλλ' εἶναι ὑπερβατικός, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Γερμανὸς μαθηματικὸς Lindemann, τῷ 1882, ἀπαλλάξας οὕτω τοὺς ἐπιστήμονας ἀπὸ τῆς ματαιοπονίας τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου διὰ τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου (βλ *τετραγωνισμός*). Ν. Γ.

— *[Ἀρχ. Μουσ.]* Ἐν τῇ ἀλφαβητικῇ παρασημαντικῇ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὸ κεφαλαῖον τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου στοιχεῖον Π, προτασσόμενον ἑτέρου τοῦ αὐτοῦ ἀλφαβήτου κεφαλαίου στοιχείου, εὕρηται παρ' Ἀλυπίῳ κατὰ τρεῖς τρόπους:

Α') Πῖ ἀνεστραμμένον καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον. Ἐδείκνυε τὰς ἑξῆς τονιαίας θέσεις: α') τὸν προσλαμβανόμενον (Δι τῆς ὑπάτης· sol_1) ἐν τῷ ὑποαιολίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος· β') τὴν ὑπάτην ὑπάτων (Δι τῆς ὑπάτης· sol_1) ἐν τῷ ὑποϊαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος καὶ γ') τὴν χρωματικὴν λιχανὸν ὑπάτων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_1 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑποδωρίῳ τρόπῳ. Β') Πῖ γραμμὴν ἔχον καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον γραμμὴν ἔχον διὰ μέσου. Ἐδείκνυε: α') τὴν χρωματικὴν λιχανὸν μέσων (Νη τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· do_2 ὕφεσις) ἐν τῷ λυδίῳ τρόπῳ. Γ') Πῖ καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον. Ἐδείκνυε τὰς ἑξῆς τονιαίας θέσεις: α') τὸν παράμεσον (Κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ ὑποαιολίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος· β') τὴν ὑπάτην μέσων (Κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ ὑπερδωρίῳ τρόπον κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος· γ') τὴν ἐναρμόνιον λιχανὸν μέσων (Κε τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· la_2 ὕφεσις) ἐν τῷ αἰολίῳ τρόπῳ· δ') τὴν ἐναρμόνιον λιχανὸν ὑπάτων (Κε τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· la_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπεραιολίῳ τρόπῳ· ε') τὸν μέσων διάτονον (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ φρυγίῳ τρόπῳ· στ') τὸν συνημμένων διάτονον (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ ὑποφρυγίῳ τρόπῳ· ζ') τὸν ὑπάτων διάτονον (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ ὑπερφρυγίῳ τρόπῳ· η') τὴν μέσην (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ δωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος· θ') τὴν νήτην συνημμένων (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ ὑποδωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος· ι') τὸν διεζευγμένων διάτονον (Ζω τῆς μέσης· si_2) ἐν τῷ ὑποδωρίῳ τρόπῳ· ια') τὴν χρωματικὴν λιχανὸν μέσων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ αἰολίῳ τρόπῳ· ιβ') τὴν χρωματικὴν παρανήτην συνημμένων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2) ὕφεσις) ἐν τῷ ὑποαιολίῳ τρόπῳ· ιγ') τὴν χρωματικὴν λιχανὸν ὑπάτων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπεραιολίῳ τρόπῳ· ιδ') τὴν χρωματικὴν παρανήτην διεζευγμένων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑποϊαστίῳ τρόπῳ· ιε') τὴν ἐναρμόνιον λιχανὸν μέσων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ λυδίῳ τρόπῳ· ιστ') τὴν ἐναρμόνιον παρανήτην συνημμένων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπολυδίῳ τρόπῳ· ιζ') τὴν ἐναρμόνιον λιχανὸν ὑπάτων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπερλυδίῳ τρόπῳ· ιη') τὴν ἐναρμόνιον παρανήτην διεζευγμένων (Ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑποφρυγίῳ τρόπῳ· ιθ') τὴν χρωματικὴν παρανήτην συνημμένων (Νη τῆς νήτης ἐν ὑφέσει· do_3 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπολυδίῳ τρόπῳ· κ') τὴν χρωματικὴν λιχανὸν ὑπάτων (Νη τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· do_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπερλυδίῳ τρόπῳ καὶ κα') τὴν χρωματικὴν παρανήτην διεζευγμένων (Νη τῆς νήτης ἐν ὑφέσει· do_3 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑποφρυγίῳ τρόπῳ.

Αἱ ἀνωτέρω τονιαῖαι θέσεις τῆς παρυπάτης, ὑπάτων καὶ μέσων, τῆς τρίτης, συνημμένων, διεζευγμένων καὶ ὑπερβολαίων, ἦσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς ἔν τε τῷ διατόνῳ καὶ χρωματικῷ γένει· ἐν τῷ ἐναρμονίῳ ὅμως ἦσαν βαρύτεραι κατὰ δίεσιν τεταρτημοριαίαν ἀντιστοίχων διατόνων καὶ χρωματικῶν. Οἱ δύο λιχανοί, ὑπάτων καὶ μέσων, καὶ αἱ τρεῖς παρανῆται, συνημμένων, διεζευγμένων καὶ ὑπερβολαίων, ἦσαν ἐν τῷ χρωματικῷ γένει βαρύτεραι τῶν ἀντιστοίχων διατόνων κατὰ λεῖμμα ($=^{256}/_{243}$), ἐν δὲ τῷ ἐναρμονίῳ, τῶν μὲν διατόνων κατὰ ἐπόγδοον τόνον ($=^9/_8$), τῶν δὲ χρωματικῶν κατ' ἀποτομὴν ἐπογδόου τόνου ($=^{2187}/_{2048}$).

— *[Βυζ. Μουσ.]* Ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου Πα. Γραφόμενον διὰ μικροῦ γράμματος, χρησιμεύει ὡς συστατικὸν στοιχεῖον τῶν μαρτυριῶν τοῦ φθόγγου τούτου (βαρέος τε καὶ ὀξέος), τῶν ἀνηκουσῶν καὶ εἰς τὰ τρία γένη καὶ συστήματα (διατονικόν, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον· διαπασῶν, τροχόν, τριφωνίαν). Ν. Α. Χ.

— *[Μουσ.]* Τὸ ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν π λατινικὸν ψηφίον p ἐν τῇ μουσικῇ συντομογραφίᾳ προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως *πιάνο* (piano)= *σιγά, γλυκά.* Δύο *pp=πιανίσσιμο*, δηλαδὴ πολὺ σιγά· *pf=poco* ἢ *pui forte*, δηλαδὴ ὀλίγον ἢ περισσότερον δυνατά. Κεφαλαῖον λατινικὸν P σημαίνει ἐνίοτε ποδόπληκτρον (pédale ἢ καὶ ἁπλῶς ped.). Γ. Σ.

Πx *[Βυζ. Μουσ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ μονοσυλλάβων μουσικῶν φθόγγων, χρησιμεύων διὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ νέου νῦν ἐν χρήσει γραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ὁ φθόγγος οὗτος, κατέχων τὴν δευτέραν βαθμῖδα ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ φθόγγου Νη πρωτοτύπῳ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι, ἧς χρῆσιν ποιοῦνται ἥ τε βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ δημώδης ἑλληνικὴ μουσική, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν λιχανὸν ὑπάτων, τὸν καὶ ὑπάτων διάτονον καλούμενον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, φθεγγόμενον διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου τω ἢ πρὸς τὸν φθόγγον re_2 τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἐν τῇ μουσικῇ κλίμακι τῶν τριῶν διδασκάλων, ἧς οἱ φθόγγοι παρήχθησαν ἐκ τῶν ἑπτὰ πρώτων γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, ὁ φθόγγος Πα κατεῖχε τὴν πρώτην βαθμῖδα. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὁ φθόγγος Πα δὲν ὑπῆρχεν, ἀντιστοιχεῖ δὲ ἐν μὲν ἀναβάσει πρὸς τὸν πολυσύλλαβον μουσικὸν φθόγγον Ἄννανες, ἐν δὲ καταβάσει πρὸς τὸν Ἀνέανες. Ν. Α. Χ.

Πᾶ *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Νομὸς φαραωνικὸς τῆς Μέσης Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, οὗτινος πρωτεύουσα ἦτο ἡ Χαμπονοῦ, ἡ ἐξελληνισθεῖσα Ἵππωνον.

Πάαλτσοβ (Paalzow), ***Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς φυσικός, γεννηθεὶς τῷ 1823 ἐν Ράτενοβ (Rathenow) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1908 ἐν Βερολίνῳ, ὅπου ἦτο, ἀπὸ τοῦ 1873, καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ ὀπτικὰ ζητήματα, ὡς καὶ μὲ τὰς ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις, τὴν μαγνήτισιν κ.τ.λ.

Πάαρλ (Paarl) *[Γεωγρ.]*. —1) Διαμέρισμα τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου, διασχιζόμενον ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ντράκενστάϊν. Ἔχει ἔκτασιν 1.600 τ.χλμ. καὶ 30.000 κατ., κυρίως Μπόερς. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζουν οἱ ποταμοὶ Λίττλ-Μπέργκ-Ρίβερ καὶ Γκρὴτ-Μπέργκ-Ρίβερ, οἵτινες ἑνούμενοι χύνονται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι γόνιμον, ἀκμάζει δὲ ἐν αὐτῷ ἰδίως ἡ ἀμπελουργία. —2) Πόλις τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου, κειμένη ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Ντράκενστάϊν, εἰς ἀπόστασιν 57 χλμ. ΒΑ. τοῦ Καίητ-Τάουν. Κάτ. 11.018. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ὁλλανδικὴ ἀποικία. Παρέχει τὴν ὄψιν κηπουπόλεως, ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 12 χλμ. καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ κήπων καὶ ἀλσῶν. Μ. Δ. Β.

Πάχς (Paasch), ***Ἀδέλα.*** Γερμανὶς σύγχρονος γλύπτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1868. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1899 ἤρχισεν ἐκθέτουσα ἔργα της εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις τοῦ Βερολίνου, τῆς Δρέσδης, τῆς Δαρμστάττης, τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων καὶ ἀλλαχοῦ. Μεταξὺ τῶν ἔργων της γνωσταὶ εἶναι αἱ προτομαὶ τοῦ Βερνάρδου Ντέρνμπουργκ, τοῦ Ροβέρτου Ὀλσχάουζεν κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάας** (Paasch), ***Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς ναυτικὸς (1835—1904). Τῷ 1873 διωρίσθη ἐν Ἀμβέρσῃ ἐπιθεωρητὴς τοῦ γερμανικοῦ Λόϋδ, ἔγραψε δὲ εἰκονογραφημένον διὰ τοὺς ναυτικοὺς τεχνικὸν ἀγγλογαλλογερμανικὸν λεξικὸν (1855), τὸ ὁποῖον, ἄριστον καθ' ἑαυτό, ὑπῆρξε πολύτιμον διὰ τὴν ἐποχήν. Θ. Κ.

Πάασε (Paasche). —1) ***Ἑρμάννος.*** Γερμανὸς πολιτικὸς (1851—1925), καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν Ἄχεν, ἀπὸ τοῦ 1879, καὶ ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τοῦ Βερολίνου (Σαρλόττεμπουργκ) ἀπὸ τοῦ 1897. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὑπῆρξε βουλευτὴς τοῦ κόμματος τῶν ἐθνικοφιλελευθέρων καὶ ἔπειτα ἀρχηγὸς αὐτοῦ καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ράϊχσταγ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως (1918), ὅτε συνέπραξε μετὰ τοῦ γερμανικοῦ λαϊκοῦ κόμματος. Ἔγραψε: «Μελέτας ἐπὶ τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος» (1878), «Μεταβολαὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ» (1890), «Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον τῆς σακχάρεως» (1891), «Πολιτισμὸς καὶ σκίτσα ταξιδιωτικὰ ἐκ τῆς βορείου καὶ κεντρικῆς Ἀμερικῆς» (1894).

—2) ***Χάνς.*** Γερμανὸς εἰρηνιστὴς (1881 — 1920). Παραιτηθεὶς τῷ 1909 τῶν τάξεων τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ, εἰργάσθη μετὰ φανατισμοῦ ὑπὲρ τῶν εἰρηνικῶν σκοπῶν, ἱδρύσας μετὰ τοῦ Popert τὸ εἰρηνιστικὸν περιοδικὸν «Προφυλακὴ» (1912—1916). Διὰ τὰς ἰδέας του ταύτας ἐφυλακίσθη ἐπὶ μακρόν, μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχὴν ἀνεμίχθη εἰς τὸ ἐκραγὲν κομμουνιστικὸν κίνημα, γενόμενος καὶ μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐφονεύθη κατά τινα σύγκρουσιν μετὰ κυβερνητικῶν ὀργάνων. Ἐξέδωκε τὰς «Ἀναμνήσεις τοῦ Μὰξ Κίρς, τῆς Λεγεῶνος τῶν Ξένων» καὶ ἔγραψε: «Κυνηγετικαὶ καὶ πολεμικαὶ περιπέτειαι ἐν Ἀν. Ἀφρικῇ». (1907, γ' ἔκδ. 1926). Θ. Κ

Πaασόνεν (Paasonen), ***Χαΐκκι.*** Σύγχρονος Φινλανδὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1865. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἑλσιγκφορς, διετέλεσεν ἐπιθεωρητὴς σχολείων καὶ τῷ 1904 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς οὐγγροφιννικῆς φιλολογίας. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Περὶ τῆς βορείου λαϊκῆς φιλολογίας» (1891—1894), «Αἱ τουρκικαὶ λέξεις ἐν τῇ βορείῳ φιλολογίᾳ», «Ταταρικὰ ᾄσματα» (1901) «Περὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Τσερεμισσῶν», «Σουηδικο-φινλανδικὸν λεξικόν». Γ. Ι. Β

παβὰν (Pavane). Ἱσπανικὸς χορὸς βραδὺς καὶ σοβαρός, ὁ ὁποῖος ἐχορεύετο μὲ ὕφος κάπως ἀγέρωχον καὶ ματαιόδοξον. Ἕκαστος βηματισμὸς τῆς παβὰν ἐξετελεῖτο εἰς ἓν μουσικὸν μέτρον ἐκ $^2/_4$ ἢ 4 χρόνων ἀπὸ ἓν ἢ πλειότερα ζεύγη. Οἱ ἀποτελοῦντες ἕκαστον ζεῦγος ἐκρατοῦντο ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ ἀτενίζοντες ἀλλήλους ἐκορδώνοντο καὶ ἐκαμάρωναν. Καθὼς ἔφερον τὴν ἐπίσημον ἱσπανικὴν στολήν, οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ξίφη καὶ τὴν μπέρταν, αἱ γυναῖκες μὲ διπλῆν φούσταν, τὴν δευτέραν σχιστὴν ἐμπρός, ἐμιμοῦντο τὸ παγώνι, αὐταὶ μὲν ἀνασηκώνουσαι τὴν σχιστὴν φούσταν διὰ τῶν δύο χειρῶν, οἱ δὲ ἄνδρες κάμπτοντες τοὺς βραχίονας ὑπὸ τὴν μπέρταν. Εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ μακρόν, εἰσήχθη ἡ παβὰν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἀπεκαλεῖτο δὲ «μεγάλος χορός», διότι ἦτο μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐχορεύετο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἡγεμόνας, πρίγκιπας καὶ μεγιστᾶνας. Τῆς παβὰν ὑπῆρξαν πάμπολλαι παραλλαγαί, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ μιμήσεις ὄχι καλαίσθητοι. Τ. Δ.

παβδίτης (ὁ) (Pawdit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενές. Ἐμφανίζεται λεπτοκοκκῶδες καὶ ὁλοκρυσταλλικόν, ἔχει χρῶμα τεφρὸν καὶ συνίσταται ἀπὸ πλαγιόκλαστον (ὀλιγόκλαστον ἕως βυτωβνίτην), κεροστίλβην, βιοτίτην καὶ ὀλίγον χαλαζίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν Nicolai-Pawda τῶν Οὐραλίων ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν οὐραλιτικὸν γάββρον χαλαζιοῦχον. Γ. Β.

Παβὲ ντὲ Κουρτέϊγ (Pavet de Courteille), ***Ἄβελ-Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Γάλλος ἀνατολιστής, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1889. Ἀποφοιτήσας τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἀνέλαβε τῷ 1855 τὴν διδασκαλίαν τῆς τουρκικῆς ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας. Τῷ 1872 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἰδίᾳ τουρκικὴν γλῶσσαν (διάλεκτοι οὐζμπὲκ καὶ οὐϊγκούρ, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι: «Dictionnaire turc oriental», «État présent de l'empire ottoman, d'après les documents officiels» (1876 μετὰ τοῦ Ubicini) κλπ. Μετέφρασεν ἐπίσης εἰς τὴν γαλλικὴν τὰς «Συμβουλὰς τοῦ Ναμπὶ ἐφέντη πρὸς τὸν υἱόν του Ἀμποὺλ Καΐρ» (1857), τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μοχὰτς» τοῦ Κεμὰλ πασᾶ Ζαντέ, τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ σουλτάνου Μπαμπὲρ» κατακτητοῦ τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τοῦ Μεγάλου Μογγόλου κλπ. καὶ ἐξέδωκε μετὰ μεταφράσεως τὸ «Miradj Nameh» (1822) καὶ τὸ «Tezkereh-i-evlia» (1890).

Παβὶ (Pavie), ***Αὔγουστος-Ἰωάννης-Μαρία.*** Γάλλος ἐξερευνητὴς καὶ διπλωμάτης (1847—1925). Διετέλεσεν ὑπάλληλος ἐν Ἰνδοκίνᾳ (1868), ὅπου ἐπεδόθη εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Τῷ 1885 ἐξέδωκε τὸν πρώτην χάρτην τῆς Καμβόδζης, τῷ 1887 ἀνέλαβε τὴν χάραξιν τῶν συνόρων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μεκόνγκ, μελετήσας ἀπὸ τοῦ 1890 τὸν ροῦν αὐτοῦ καὶ τὴν Ἀνναμιτικὴν ὀροσειράν. Τῷ 1892 ἐγένετο γενικὸς πρόξενος εἰς Μπὰνγκ-Κὸκ τοῦ Σιάμ, εἶτα μετέσχε τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Μεκόνγκ καὶ ἀνέλαβε τὴν χάραξιν τῶν γαλλοκινεζικῶν συνόρων. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἀποικιακῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔγραψεν: «Ἐκδρομαὶ καὶ ἀναγνωρίσεις» (1885), «Ἀποστολὴ Παβὶ ἐν Ἰνδοκίνᾳ, 1879—1895» (12 τόμ. καὶ ἄτλας, 1898—1903), «Λαϊκὰ παραμύθια τῆς Καμβόδζης καὶ τοῦ Σιάμ» (1903) κ.ἄ. Π. Ν. Π.

Παβία (Pavia) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν νομῶν τοῦ Μιλάνου, τῆς Πάρμας, τῆς Πλακεντίας, τῆς Γενούης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἔχει ἔκτασιν 2.965 τ. χλμ. καὶ 475.529 κατ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ εἶναι πεδινὸν καὶ μόνον πρὸς τὸ νότιον τμῆμα ὀρεινόν, μετὰ διακλαδώσεως ἀνηκούσης εἰς τὰ Ἀπέννινα τῆς Λιγυρίας καὶ ἐχούσης ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὴν Ἀντόλα (1.599 μ.) καὶ τὸ Μόντε Πενίτσε (1.482 μ.). Τὸ βόρειον τμῆμα, ἀρδευόμε-

Digitized by Google

νον καλῶς ὑπὸ τοῦ Πάδου καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Ἀγκόνια, Τερντόππιο, Τικίνου καὶ Ὀλόνα καὶ διασχιζόμενον ὑπὸ σημαντικῶν διωρύγων, ἀποτελεῖ εὐφορωτάτην πεδιάδα, ἐντατικῶς καλλιεργουμένην. Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ὄρυζα, ἀραβόσιτος, σῖτος, κάστανα καὶ ἔλαιον. Ὁ νομὸς ἔχει ἐπίσης ἀκμαίαν βιομηχανίαν μετάξης, βάμβακος καὶ τυροῦ.—2) Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 50.240. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. Ν. τοῦ Μιλάνου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τικίνου ἢ Τιτσίνο καὶ τῆς διώρυγος τῆς Παβίας, δι' ἧς συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Μιλάνου, ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι καὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον πέντε γραμμῶν (Μιλάνου, Γενούης, Βερτσέλι, Ἀλεξανδρείας καὶ Μαντούης). Εἶναι πόλις γεωργικὴ καὶ βιομηχανική, διεξάγουσα σημαντικὸν ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἔχουσα βιομηχανίαν τεχνητῆς μετάξης, σιδηρουργίαν, βυρσοδεψίαν, χημικῶν προϊόντων κτλ. Εἶναι πόλις παλαιά, μὲ στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, περιβαλλομένη εἰσέτι ὑπὸ τείχους μετὰ ἐννέα πυλῶν. Ἐπὶ τοῦ Τικίνου ὑπάρχει χαρακτηριστικὴ κεκαλυμμένη γέφυρα μήκους 216 μ., κτισθεῖσα τῷ 1353. Πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πόλεως ὑπάρχει ὡραῖον γοτθικὸν φρούριον, κτισθὲν κατὰ τὰ ἔτη 1360—1369 ὑπὸ τοῦ Βισκόντι καὶ χρησιμοποιούμενον σήμερον ὡς στρατών. Τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα τῆς πόλεως, πλὴν τῶν μνημείων τοῦ πάπα Πίου Ε', τοῦ Βόλτα, τοῦ Γαριβάλδη καὶ τῆς Ἰταλίας, εἶναι οἱ παλαιοὶ ναοί της καὶ τὸ πανεπιστήμιον. Ἡ μητρόπολις εἶναι ναὸς σχήματος ἑλληνικοῦ σταυροῦ, κτισθεὶς τῷ 1486—1885, τῇ συμμετοχῇ πολλῶν ἀρχιτεκτόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μπραμάντε, καὶ περιέχει μεταξὺ ἄλλων τὸν τάφον τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ἱδρυθὲν τῷ 1361 καὶ θεωρούμενον ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἔχει βιβλιοθήκην μὲ 328.450 τόμους καὶ 1.100 χειρόγραφα καὶ περίφημον ἀνατομεῖον. Ὑπάρχει ὡσαύτως ἐν Παβίᾳ ἀστεροσκοπεῖον, ἀρχιτεκτονικὴ σχολή, κτηνιατρικὴ σχολή, βοτανικὸς κῆπος καὶ διάφορα ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα. Εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. πρὸς Β. τῆς πόλεως εὑρίσκεται καὶ ἡ ὀνομαστὴ μονὴ τῶν Καρθουσιανῶν (La Certosa di Pavia), ἀποτελοῦσα ἕνα τῶν πολυτιμοτέρων καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν τῆς Ἰταλίας καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1396 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γαλεάτσου Βισκόντι. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν μοναστηρίων ἐν Ἰταλίᾳ, τῷ 1866, ἀνεκηρύχθη ἐθνικὸν μνημεῖον καὶ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐπισκέψεως πολλῶν περιηγητῶν.

—[Ἱστορ.] Ἡ ἵδρυσις τὰς Παβίας ἀνάγεται περὶ τὸ 600 π. Χ. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐλέγετο *Τικῖνον* (Ticinum) καὶ ἦτο πόλις ἀνθηροτάτη. Ὁ Καῖσαρ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὴν Παπίαν φυλήν, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ σημερινόν της ὄνομα. Τῷ 271 ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς ἐνίκησε παρ' αὐτὴν τοὺς Ἀλαμαννούς. Τῷ 452 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα, τῷ 476 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ὀδοάκρου, τῷ 489 ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου, ὁ ὁποῖος τὴν ὠχύρωσε καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ ἀνάκτορον. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀκμῆς, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῶν Λομβαρδῶν Ἀλβοΐνος, κυριεύσας αὐτὴν μετὰ τριετῆ πολιορκίαν, τῷ 572, τὴν κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλείου τῶν Λομβαρδῶν, τῷ 774, παρέμεινεν ὡς μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ βασιλεῖς αὐτῆς μετέβαινον διὰ να στεφθοῦν. Λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως ἐκυριεύθη ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου καὶ ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, οἵτινες τὴν κατέστρεψαν τελείως τῷ 924. Τῷ 1004 κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ τῷ 1027 κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Κονράδου Β'. Ἀνακηρυχθεῖσα βραδύτερον εἰς δημοκρατίαν, ἐπολέμησεν ἐπανειλημμένως κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα κατὰ τοῦ Μιλάνου, ἀλλὰ μαστιζομένη ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῶν Γιβελίνων καὶ τῶν Γουέλφων περιῆλθε κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εἰς τὴν οἰκογένειαν Μπεκαρία καὶ τέλος τῷ 1359 εἰς τοὺς Βισκόντι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης κατελύθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Παβίας, ἡ ὁποία προσηρτήθη εἰς τὸ Μιλάνον. Ἔκτοτε ἡ Παβία ἀκολουθεῖ τὰς τύχας τοῦ Μιλάνου. Τῷ 1524 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α', ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν περίφημον μάχην τῆς Παβίας, τῆς 24 Φεβρουαρίου 1525, συνελήφθη ἐν αὐτῇ αἰχμάλωτος. Μετὰ δύο ἔτη ὁ Γάλλος στρατάρχης Λωτρέκ, ἐκδικούμενος τὴν ἀποτυχίαν ταύτην τῶν γαλλικῶν ὅπλων, κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐλεηλάτησεν ἐπὶ οκταήμερον. Βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τῷ 1714 εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τῷ 1796, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, ἐπαναστάτησε κατ' αὐτοῦ, εὑρισκομένου εἰς τὸ Μιλᾶνον, ἕνεκα δὲ τούτου βραδύτερον ἐλεηλατήθη καὶ ἐκάη ὑπ' αὐτοῦ. Τῷ 1814 περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Αὐστριακούς, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπαναστάτησε τῷ 1848, τῷ δὲ 1859 ἀπηλευθερώθη ὁριστικῶς, προσαρτηθεῖσα εἰς τὸ Πεδεμόντιον. Μ. Δ. Β.

—[Στρατ. Ἱστορ.] Ἡ Παβία ἦτο ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος περιτετειχισμένη δι' ἰσχυρῶν ὑψηλοτάτων τειχῶν, συνεπῶς ἀπετέλει ὀχυρὰν πόλιν τῆς παλαιᾶς ἐννοίας. Περὶ αὐτήν, ὡς ἐκ τούτου, διεξήχθησαν ἀγῶνες, εἷς ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀγὼν τῆς Παβίας»· τοιοῦτοι δ' εἶναι: Ὁ διεξαχθεὶς μεταξὺ Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1525, καθ' ὃν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκος Γ', ἡγούμενος τοῦ ἱππικοῦ, ἡττήθη, πεσὼν δ' ἐκ τοῦ ἵππου του συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ ἱσπανικῶν στρατευμάτων καὶ μετεφέρθη εἰς Μαδρίτην. Ἡ Παβία κατελήφθη τότε ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Ὁ διεξαχθεὶς ἀγὼν ὑπὸ τῶν Γάλλων τοῦ στρατηγοῦ Βοναπάρτου (τάγματος γρεναδιέρων, 300 ἱππέων, 6 πυροβόλων) ἐναντίον τῶν ἀντιταχθέντων ἐνόπλων χωρικῶν τῆς Παβίας (περὶ τὰς 7.000) τὴν 28ην Μαΐου 1796, καθ' ὅν, μετὰ βομβαρδισμὸν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ ἐναντίον τῆς Παβίας καὶ διάρρηξιν τῶν πυλῶν διὰ πελέκεως ὑπὸ τῶν γρεναδιέρων, κατέλαβεν ὁ Βοναπάρτης τὴν Παβίαν καὶ κατέστειλεν αὐθωρεὶ τὴν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ὑποκινηθεῖσαν ἐπανάστασιν καὶ ἀντίστασιν. Κατὰ τὸν Ἰταλικὸν πόλεμον 1859, καίτοι ἡ Παβία, καθ' ὃ εὑρισκομένη ἐπὶ τοῦ Τεσσίνο, ἦτο τότε παραμεθόριος, ἐν τούτοις οὐδεὶς ἀγὼν διεξήχθη περὶ αὐτήν, καθ' ὅσον τὰ τεθέντα ὑπὸ συζήτησιν σχέδια παρ' ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων, ὡς ἡ προσπέρασις τῶν Αὐστριακῶν πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πάδου παρὰ τὴν Παβίαν, ἐξ ἀντιθέτου δ' ἡ ἐπίθεσις τῶν Γάλλων διὰ Παβίας κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Αὐστριακῶν, δὲν ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Παβίας, *Ἀνδρέας* (Andrea Pavia di Candia). Κρὴς ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ζήσας καὶ ἐργασθεὶς κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐν τῇ Ἐθνικῇ πινακοθήκῃ Ἀθηνῶν φορητὴ ἐπὶ ξύλου εἰκών, παριστῶσα τὴν Σταύρωσιν, ἐξ ἧς καταφαίνεται ἀξιόλογος καλλιτέχνης. ΕΡ. Μ.

Παβιγιὸν σοῦ Μπουὰ (Pavillons-sous-Bois) [*Γεωγρ.*]. Προάστειον τῶν Παρισίων, κείμενον ΒΑ. τῆς πόλεως καὶ πλησίον τῆς διώρυγος τοῦ Οὔρκ. Κάτ. 11.000. Π. Π. Κ.

Πάβιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατοικῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παραπαμισαδῶν, ΒΑ. τῆς Ἀραχωσίας, ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παραπανίσου (νῦν Ἰνδοκούχ), Β. περίπου τοῦ σημερινοῦ Ἀφγανιστάν. Α. Θ. Σ.

πάγα (ἡ)· ἰδιωματ., πληρωμή, ἀμοιβὴ (ἰταλ. paga).

Παγαὶ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεγαρίδος (βλ. λ. *Πηγαί*).

παγαία (ἡ). Βραχεῖα κώπη πρὸς πτύον ὁμοιάζουσα, μὴ στηριζομένη ἐπὶ σκαλμοῦ, ἀλλὰ βαπτιζομένη ἐν τῷ ὕδατι καθέτως παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ σκάφους· ἡ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπινοηθεῖσα κώπη, ἥτις καὶ νῦν εἰς τὰς πιρόγας τῶν ἀγρίων ἀπαντᾷ (βλ. λ. *ναυτικόν*). Γ. Ν. Ν.

παγαίνω δημοτ., ἕτερος τύπος τοῦ *πηγαίνω* (βλ. λ.).

Πάγκαλα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παράλιος πόλις τῆς βορείου παραλίας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (νῦν θάλασσα τοῦ Ὀμάν), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὠρειτῶν (νῦν Βελουχιστάν), ἀπέχουσα κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Ἰνδικ. 23) 200 στάδια πρὸς δυσμὰς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀραβίου ποταμοῦ (νῦν Πουραλλή). Ἐνταῦθα προσωρμίσθη ὁ ὑπὸ τὸν Νέαρχον, ἐξ Ἰνδιῶν ἐπιστρέφων, στόλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τῷ 325 π.Χ. Α. Θ. Σ.

παγάνα (ἡ), *ἡ ὁμαδικὴ θήρα*. Καλεῖται οὕτως ὁ κυνηγετικὸς τρόπος, καθ' ὃν πολλοὶ κυνηγοί, ὁμάδα ἀποτελοῦντες, ἀναζητοῦσι τὰ διάφορα θηράματα. Ἡ ὁμαδικὴ θήρα ἢ συνδυάζεται μὲ τὸν κυνηγετικὸν τρόπον τῆς *ἀνιχνεύσεως* (ὅτε πάντες οἱ κυνηγοὶ τῆς ὁμάδος ἀναζητοῦσι, τῇ βοηθείᾳ τῶν κυνῶν, τὰ κρυπτόμενα θηράματα, εἴτε πτηνὰ εἴτε ἄγρια ζῷα, τηροῦντες τάξιν τινὰ ἐν τῇ κινήσει των ὡς πρὸς τε τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ τὴν κατεύθυνσίν των πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων κατὰ τὴν πυροβόλησιν καὶ χάριν τῆς ἐπισταμένης ἐξερευνήσεως τοῦ ἐδάφους), ἢ συνδυάζεται μὲ τὸν κυνηγετικὸν τρόπον τῆς *ἐνέδρας* προκειμένου περὶ θήρας ἀγρίμων μόνον, ὅτε οἱ κυνηγοὶ κατατέμνονται εἰς δύο ὁμάδας, ὧν ἡ μία ἀποτελεῖ τοὺς ἐξωθοῦντας τὰ θηράματα εἰς ἐξόρμησιν ἐκ τῆς κρύπτης των, ἡ δὲ ἄλλη τοὺς κυρίως κυνηγούς, οἱ ὁποῖοι κρυπτόμενοι εἰς ὡρισμένας θέσεις ἀσκοῦσι τὴν ἐνέδραν. Οἱ τῆς πρώτης ὁμάδος λέγονται *παγανιστάδες* ἢ *παγανισταί*, οἱ δὲ τῆς δευτέρας *ντουφέκια, καρτέρια* ἢ *καραούλια*, ὅπερ δηλοῖ καὶ τὴν θέσιν καὶ τὸν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἐνεδρεύοντα κυνηγόν. Οἱ ἐνεδρεύοντες τοποθετοῦνται εἰς τὰς πιθανὰς ἐξόδους τῶν ἐξελαυνομένων ἐκ τοῦ δάσους θηραμάτων, ὅταν δὲ ἡ δασώδης ἔκτασις κεῖται ἐπὶ πλαγιᾶς ἢ κατωφερείας ὄρους, ὡς θέσεις ἐνέδρας κατάλληλοι εἶναι αἱ ὑπερκείμεναι ἐπὶ τοῦ ἀνωφεροῦς μέρους τῆς δασώδους ἐκτάσεως καὶ ἐφ' ὧν πάντοτε αἱ λεγόμεναι λάκκες ἢ ξανοίγματα (βλ. λ. *λάκκες*) εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ δάσους παρὰ τὰ μονοπάτια πρὸς ἐνθάρρυνσιν τοῦ ἐξερχομένου ἐκ τοῦ δάσους θηράματος νὰ διέλθῃ διά τινος αὐτῶν, διότι ἂν οἱ κυνηγοὶ ἐνεδρεύουσι πολὺ πλησίον τοῦ τέρματος τοῦ δάσους, τὰ ἀγρίμια δύνανται ν' ἀντιληφθῶσι, προερχόμενα πρὸς τὴν ἔξοδον, αὐτοὺς καὶ νὰ εἰσέλθωσι πάλιν εἰς τὸ δάσος.

Ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων προΐσταται εἷς ἀρχηγός, ὁ δεξιώτερος καὶ ἐμπειρότερος τῶν παγανιστῶν, γνωρίζων οὐ μόνον τὸ ἔδαφος καὶ τὸ εἶδος τῶν κρυπτομένων εἰς τὸ δάσος θηραμάτων καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰς ἐξόρμησιν ἐκ τῆς κρύπτης ἐξελάσεως, ἀλλὰ καὶ κεκτημένος κῦρος καὶ ἐπιβολὴν μεταξὺ τόσον τῶν παγανιστῶν ὅσον καὶ τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν, εἰς οὗ τὰ κελεύματα καὶ τὰς ὁδηγίας πάντες ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται ἀπαραβάτως. Ὁ ἀρχηγὸς ὁρίζει τὰς θέσεις τῶν τε ἐνεδρευόντων καὶ τῶν παγανιστῶν καὶ κανονίζει καὶ διευθύνει τὴν κίνησιν τῶν δευτέρων, ἥτις δύναται να εἶναι εὐθεῖα ἢ ἡμικυκλική, ἐξαρτωμένη ἐκ τε τῆς ὑφῆς τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐκτάσεως τῆς περιοχῆς καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμάδα παγανιστῶν, μὴ δυναμένων νὰ ὑπερβῶσι μετὰ τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμάδα τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν τὰ δέκα ἄτομα κατὰ τὰς περὶ τούτου κειμένας ἐν Ἑλλάδι διατάξεις τοῦ περὶ θήρας νόμου. Ἡ ὁμὰς τῶν παγανιστῶν δύναται νὰ εἶναι ἔνοπλος καὶ νὰ βοηθῆται ὑπὸ καταλλήλων ἀνιχνευτικῶν κυνῶν, μὴ ἀπομακρυνομένων πολὺ τῶν παγανιστῶν, ἀλλὰ χρῆσιν τῶν ὅπλων της ποιεῖται ἐὰν καὶ ὅπως ἤθελε κανονίσει ὁ ἀρχηγὸς πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων ἢ καὶ πρόωρον ἐξόρμησιν τῶν θηραμάτων ἢ καὶ ἐκδίωξιν πρὸς ἐναντίαν ἢ ὅπου εἶναι αἱ θέσεις τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν κατεύθυνσιν. Ἡ κίνησις τῆς ὁμάδος τῶν παγανιστῶν, ὡς καὶ ἡ προσοχὴ τῶν ἐνεδρευόντων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ διὰ συνθηματικοῦ πυροβολισμοῦ ἢ διὰ συριγμάτος ἢ δι' οἱουδήποτε ἄλλου συνθήματος, καθοριζομένου ἐκ τῶν προτέρων. Οἱ παγανισταὶ κινοῦνται πρὸς τὰς ὑποδεικνυόμενα, ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ κατευθύνσεις μὲ φωνὰς καὶ θορύβους καὶ κτυπήματα εἰς τὰς λόχμας καὶ πυκνὰς συστάδας, ἐσθ' ὅτε καὶ μὲ πυροβολισμοὺς εἰς τὸν ἀέρα πρὸς ἐξαναγκασμὸν εἰς ἐξόρμησιν ἐκ τῆς κρύπτης τῶν ἀγριμίων, ἰδίως τῶν ἀγριοχοίρων, οἵτινες εἰς τοὺς ἠρέμους θορύβους λουφάζουν καὶ δὲν ἐξορμοῦν εὐκόλως. Ἡ σειρὰ συνήθως τῶν συνεπείᾳ θορύβου τῶν παγανιστῶν ἐξορμώντων ἀγριμίων εἶναι ἐκ τῶν πρώτων οἱ λύκοι, οἱ λαγωοί, αἱ ἀλώπεκες, οἱ θῶες, αἱ δορκάδες, αἱ ἔλαφοι καὶ τελευταῖον πάντων οἱ ἀγριόχοιροι.

Διὰ τὰ εὐκόλως ἐξορμῶντα, ὡς εἶναι τὰ ἀνωτέρω πλὴν τῶν ἀγριοχοίρων, αἱ φωναὶ καὶ οἱ θόρυβοι τῶν παγανιστῶν δέον να μὴ εἶναι ὑπεράγαν ἔντονοι, ἀλλὰ ἤρεμοι καὶ μᾶλλον ἐξαφνικαί, διότι ἄλλως πονηρὰ ὄντα ἢ λουφάζουν εἰς τὰς κρύπτας των καὶ δὲν ἐξορμῶσιν, ἀλλ' ἀφήνουσι τοὺς παγανιστὰς νὰ προέλθωσι πρῶτον καὶ ἐξορμῶσιν ὄπισθέν των μετὰ ταῦτα, ἤ, καὶ ἂν ἐξορμήσωσι, τρέχουσι καὶ διέρχονται μὲ δαιμονιώδη ταχύτητα πρὸ τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν, ὥστε οἱ ἐνεδρεύοντες δὲν προφθάνουσι κἂν νὰ σκοπεύσωσι καὶ πυροβολήσωσιν αὐτά, ἐξαφανιζόμενα. Οἱ παγανισταὶ ἐντείνουσι τὴν φωνὴν καὶ τὸν θόρυβον μόνον ὅταν προσεγγίζωσι πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, ἵνα ἐφιστῶσι τὴν προσοχήν των εἰς αὐτοὺς πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχήματος ἐκ τοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν των τυχὸν πυροβολισμοῦ. Τὰ ἐνδύματα τῶν παγανιστῶν δέον νὰ εἶναι ζωηρῶν χρωμάτων, τοὐναντίον τὰ τῶν ἐνεδρευόντων ἀμαυροῦ χρώματος, ἵνα τὰ ἀγρίμια πρὸ τῶν πρώτων ἐξαφνίζωνται καὶ ἵνα μὴ ἐν τῇ φυγῇ των διακρίνωσι τοὺς δευτέρους εὐκόλως. Ἡ πρόσληψις τῶν παγανιστῶν γίνεται ἢ ἐπὶ μισθῷ ἢ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ φονευόμενα θηράματα. Οἱ ἐνεδρεύοντες κυνηγοί, ἀφοῦ καταλάβωσι τὰς καταλλήλους θέσεις, γνωστὰς ἐκ τῶν προτέρων μεταξύ των πρὸς ἀσφάλειάν των, ὀφείλουσι νὰ μὴ ὁμιλῶσι, νὰ μὴ καπνίζωσι, νὰ μὴ κινῶνται ἢ μετακινῶνται ἢ ὁπωσδήποτε θορυβῶσι καὶ προδίδωσι τὴν παρουσίαν των, διότι ἀντιλαμβάνονται αὐτοὺς τὰ ἀγρίμια καὶ ἐκτρέπονται. Οἱ ἐνεδρεύοντες δέον καὶ ὦσι ψύχραιμοι καὶ νὰ σκοπεύωσιν ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὰ καίρια μέρη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ θηράματα εἶναι μεγάλα καὶ ἀντέχωσιν εἰς τὴν βολήν, ὡς εἶναι οἱ ἀγριόχοιροι, οἱ λύκοι κττ.· δέον νὰ ἔχωσι τὴν ἀπαιτουμένην ἑτοιμότητα καὶ εὐστροφίαν τῆς ἀμύνης, καθ' ἣν περίπτωσιν λύκος ἢ ἀγριόχοιρός τις τραυματισθεὶς ἤθελεν ἐπιτεθῆ κατά τινος αὐτῶν, ὅτε προφυλάσσεται τῆς ὁρμητικῆς φορᾶς τοῦ ἀγριοχοίρου διὰ κινήσεως πρὸς τὰ πλάγια ἢ διὰ πρηνηδὸν πτώσεως πρὸς ἀποφυγὴν τῶν εἰς τὰ καίρια τοῦ σώματός του μέρη κτυπημάτων τοῦ ἀγριοχοίρου διὰ τῶν χαυλιοδόντων.

Ὅταν οἱ παγανισταὶ εἶναι ὀλίγοι, μεγάλη δὲ ἡ ἐρευνητέα ἔκτασις, τότε γίνεται χρῆσις τοῦ ἑξῆς τεχνάσματος πρὸς ἀποτροπὴν διαφυγῆς τοῦ θηράματος. Ἐπὶ σχοινίου προσαρτῶνται πτερὰ ἢ λωρίδες ὑφάσματος ζωηρῶν χρωμάτων ἢ καὶ λωρίδες χάρτου ἐγχρώμου, ὅπερ τεινόμενον εἰς τὰς ὑπολελειμμένας ἄλλας ἐξόδους διαφυγῆς τῶν ἀγριμίων κατ' ἀποστάσεις προσδένεται εἴτε εἰς εἰδικοὺς πασσάλους

Digitized by Google

εἴτε εἰς δένδρα. Τὸ μῆκος τῶν λωρίδων δέον νὰ εἶναι τὸ ὀλιγώτερον 0,50 μ., τὸ δὲ πλάτος 0,08—0,10 μ., τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος τοῦ σχοινίου ἀνάλογον πρὸς τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ θηράματα: διὰ τὰς δορκάδας ἢ ἐλάφους ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἐνῷ διὰ τὰ λοιπὰ θηράματα δέον αἱ λωρίδες νὰ ἐφάπτωνται τοῦ ἐδάφους. Πρὸ αὐτοῦ τοῦ φοβήτρου ἐξικνούμενα τὰ ἄγρια πτοοῦνται καὶ ἐξαναγκάζονται νὰ διέρχωνται ἐξ ὧν μερῶν δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα κωλύματα, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν. Ἡ τοιαύτη ὁμαδικὴ θήρα δὲν πρέπει νὰ διεξάγηται συχνάκις εἰς τὴν ἰδίαν περιοχήν, διότι ἢ οὕτως ἐξοντοῦνται τὰ ἐν αὐτῇ διαιτώμενα θηράματα ἢ πτοούμενα ἐγκαταλείπουσι τὴν ἐκεῖ διαμονήν των.

Ἡ ὁμαδικὴ θήρα, ὑπὸ τὴν δευτέραν μορφήν, ἀπαιτεῖ ἔκτακτον ψυχικὸν σθένος, ἰσχυρὰν θέλησιν, σκοπευτικὴν ἱκανότητα καὶ ψυχραιμίαν, διανοητικὴν εὐστροφίαν καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν ὑπομονήν. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἀντοχῆς τῶν ἀγριμίων γίνεται χρῆσις τῶν γομώσεων μὲ σφαίρας ἢ σφαιρίδια (κοιν. κομμάτια), προκειμένου περὶ ἀγριοχοίρων, λύκων καὶ τῶν ἰσοδυνάμων μὲ τὰ τοιαῦτα, μὲ σκάγια δὲ διὰ τὰς ἀλώπεκας ἢ λαγωοὺς ἢ τὰ ἰσομεγέθη μὲ ταῦτα. Ἐνδείκνυται πρὸς τοῦτο κατάλληλον στερεὸν ὅπλον ἀκάπνου πυρίτιδος, ἐπαναληπτικὸν αὐτόματον, ὡς ἡ καραβίνα Browning ἢ Remington ἢ ἐν ἐλλείψει τοιαύτης τὸ δίκαννον, τὸ ὀλιγώτερον. Ὁ τοιοῦτος κυνηγὸς ἐκτὸς τοῦ ὅπλου του δέον νὰ φέρῃ καὶ μίαν κυνηγετικὴν μάχαιραν καὶ περίστροφον δι' ἔκτακτόν τινα περίστασιν, ἥτις ἀπροβλέπτως ἤθελε τυχὸν παρουσιασθῇ. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

παγανὰ (τά). Ἄλλη ὀνομασία τῶν *καλλικαντζάρων* (βλ. λ.). Σχετίζεται προφανῶς πρὸς τὴν λέξιν *παγανισμὸς* (=εἰδωλολατρεία), ἥτις ἐδημιουργήθη κατὰ τοὺς πρωτοχριστιανικοὺς χρόνους ἐκ τοῦ pagani (=χωρικοὶ) πρὸς δήλωσιν τῆς παλαιᾶς θρησκείας, ἧς τὰ τελευταῖα στηρίγματα ὑπῆρξαν οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοί.

Παγανᾶς, *Νικόλαος*. Ἕλλην ἐκκλησιαστικὸς μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Πλωμαρίῳ τῆς Λέσβου τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1907. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐχρημάτισε μέχρι τοῦ θανάτου του διευθυντὴς τοῦ ληξιαρχείου τῶν Πατριαρχείων. Ἐξέδωκε: «Γραμματικὴν τῆς μουσικῆς γλώσσης» (1894), «Μουσικὴν παιδαγωγίαν» (1897) καὶ «Μουσικὸν κόσμον» (1901). Αἱ θεωρητικαὶ δοξασίαι τοῦ Παγανᾶ ἀνεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ μαθηματικοῦ Ἀνδρέου Σπαθάρη, τὰ δὲ μαθήματα δὲν ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ν. Α. Χ.

Παγανέα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκουταρίου τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 99.

—**Παγανέα**, ἢ *Παγανιὰ [Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου (πλάτ. 36° 38′30″ Β., μῆκ. 22° 33′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulf of Lakonikos), ἀπολήγουσα εἰς φερώνυμον ἄκραν, ἣν παρεκτείνει ὕφαλος φερώνυμος καὶ αὐτή. Χωρίζει ἀμφιδύμως τοὺς ὅρμους Βαθὺ καὶ Σκουτάρι, τὸν πρῶτον πρὸς Β. αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς Β. πλευρᾶς της τὸ ἀκρωτήριον Κρεμυδάρα, ἐν δὲ τῇ νοτίᾳ της δύο καλοὶ λιμενίσκοι δι' ἁλιευτικὰ πλοῖα. Σ. Ε. Λ.

Παγάνης. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Μιχαὴλ Γ′ (842—867). Διατελῶν διοικητὴς τοῦ θέματος Ὀψικίου, τῷ 866, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος προσέλαβεν ὡς συμβασιλέα αὐτοῦ τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, ἐστασίασε κατὰ τούτου καὶ ἐνέπρησε τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ κτήματα τῶν αὐλικῶν. Ἐγκαταλειφθείς, ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ χειμῶνος, ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς ἐξόρυξιν ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν, εἰς κοπὴν τῆς ῥινὸς καὶ εἰς ἐξορίαν. Ν. ΚΑΣ

Παγανιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς φυσικὸς λιμὴν τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης, ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Ἠπείρου, 5 μίλ. Α.ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλος (πλάτ. 39° 40′ Β., μῆκ. 20° 06′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu). Σχηματίζεται ὑπὸ φερωνύμου χερσονησίδος, 80 μέτρ. ὕψους, χωρούσης ἐν ἀρχῇ καθέτως καὶ εἶτα παραλλήλως τῇ ἀκτῇ. Συχνάζεται ὁ λιμὴν ὑπὸ κερκούρων (κοττέρων) ψυχαγωγίας, δι' ὧν διαπορθμεύονται, Ἄγγλοι ἰδίως, κυνηγοὶ πρὸς κυνήγιον ἀγριοχοίρων. Σ. Ε. Λ.

παγανίζω· δημοτ., κυνηγῶ μετ' ἄλλων καθ' ὡρισμένον σύστημα καλούμενον *παγάνα* (βλ. λ.) ἢ *παγανιά*.

παγανισμός. Καλεῖται οὕτω ἡ εἰδωλολατρεία, ἀφ' ὅτου μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τοῦ Χριστιανισμοῦ περιωρίσθη εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν, ὅπου τρόπον τινὰ ἐλάνθανε βιοῦσα, ἄνευ δυνάμεως καὶ ἐστερημένη πάσης ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου. Μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰδωλολατρείας οἱ μὲν ἄμεσοι διάδοχοι αὐτοῦ ἔδειξαν ἀνοχὴν μόνον πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς κατεδίωξαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς καὶ ἐφήρμοσαν κατ' αὐτῶν πιεστικὰ καὶ περιοριστικὰ μέτρα. Ἡ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν μετάστασις ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἔγκλημα, τὰ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν ἐκαίοντο, αἱ περιουσίαι τῶν ἐθνικῶν ναῶν ἐδημεύοντο, οἱ ἱερεῖς ἀφῃρέθησαν τὰς προνομίας αὐτῶν, μοναχοὶ δὲ περιερχόμενοι τὰς ἐπαρχίας ἐκήρυττον κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἵδρυον χριστιανικὰς ἐκκλησίας εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Τὸ τελευταῖον πλῆγμα κατ' αὐτῆς κατήνεγκεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς καταργήσεως τῶν σχολῶν τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων. Συνεπείᾳ τῶν μέτρων τούτων ὁ ἐθνισμὸς περιορίζεται εἰς τὰ χωρία, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *παγανισμός*, καταγελᾶται ὡς θρησκεία τῶν χωρικῶν καὶ δὲν ὑφίσταται πλέον ἐπισήμως. Τὰ τελευταῖα λείψανα αὐτοῦ ἀπαντῶμεν μέχρι τοῦ Θ′ αἰῶνος ἐν Μάνῃ, ὅπου ὑπῆρχε πολιτικὴ τις ἀνεξαρτησία, ἐπιτρέπουσα τὴν ἄσκησιν τῆς πατρίου θρησκείας, ἔτι δὲ μέχρι Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου ἐν Σικελίᾳ, Σαρδηνίᾳ καὶ Κορσικῇ. Παρὰ τὴν κατὰ παράδοσιν σημασίαν ταύτην τοῦ ὅρου *παγανισμὸς* προεβλήθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἄλλη ἑρμηνεία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Th. Zahn, γενομένη δεκτὴ καὶ ὑπὸ τοῦ A. Harnack. Κατὰ τοὺς δύο τούτους διασήμους θεολόγους τὸν ὅρον pagani ἀπαντῶμεν πολὺ πρὸ τοῦ περιορισμοῦ ἐκείνου τῶν ἐθνικῶν εἰς τὰ χωρία. Δέον ἄρα νὰ ἔχῃ ἄλλην σημασίαν ἡ λέξις. Ταύτην καθορίζουσι τῇ βοηθείᾳ τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, παρ' οἷς ὁ ὅρος paganus σημαίνει τὸν πολίτην ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸν στρατιώτην. Ἐντεῦθεν συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ λέξις ἴσα δύναται πρὸς τὸ sacramentum ignorantes, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες ὡς στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ ἔχουσιν ὁμόσει τὸν ὅρκον εἰς αὐτὸν καὶ μετέχουσι τῶν μυστηρίων αὐτοῦ. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ θεωροῦνται ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Παύλου ὡς ἀποτελοῦντες τὴν militiam Christi, στρατευόμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ἄλλως τε καὶ οἱ ὀπαδοὶ ἄλλων θρησκειῶν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ αὐτῶν. Ν. Λ.

παγανιστὴς (ὁ)· βλ. λ. *διώκτης* καὶ *παγάνα*.

πάγανο (τό). Λέγεται οὕτως ἐν Μεσολογγίῳ τὸ ἀβαθὲς μέρος τῆς λιμνοθαλάσσης. Χ. Γ. Ε.

Παγανός. Ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομασία τοῦ Βουλγάρου βασιλέως *Βαϊανοῦ* (βλ. λ.).

Παγασαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαία τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Πελασγιώτιδος. Ἔκειντο κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τοῦ ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθέντος *Παγασιτικοῦ κόλπου*, ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας περίπου ὥρας τοῦ σημερινοῦ Βόλου (πρὸς Ν.), καὶ εἶχον ὀνομασθῆ Παγασαί, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Στρ.* C. 436), ἢ ἀπὸ τῆς ναυπηγίας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῆς Ἀργοῦς, ἢ ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ πηγῶν. Ὁ χῶρος τῶν Παγασῶν εἶχε κατοικηθῆ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ ἀνευρεθέντες ἐκεῖ μυκηναϊκοὶ καὶ γεωμετρικοὶ τάφοι, ἡ πόλις ὅμως Παγασαὶ μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀφ' ὅτου ἐτειχίσθη αὕτη ὑπὸ τῶν Φεραίων (περὶ τὸ 500 π.Χ.), τῆς πόλεως τῶν ὁποίων ὑπῆρξε τὸ ἐπίνειον. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων αἱ Παγασαὶ ἤρχισαν νὰ ἀκμάζουν, διότι εἶχον καταστῆ ὁ ἐξαγωγικὸς λιμὴν συμπάσης τῆς Θεσσαλίας. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 352 π.Χ. ἧτταν τοῦ Ὀνομάρχου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β′, αἱ Παγασαί, ὡς καὶ ἡ δεσπόζουσα τοῦ κόλπου χερσόνησος τῆς Μαγνησίας, περιῆλθον εἰς τοὺς Μακεδόνας βασιλεῖς. Ὅτε ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, κατὰ τὸ 294—293 π. Χ., ἡ πόλις Δημητριάς, εἰς τὴν ὁποίαν συνῳκίσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Νηλείας, τῶν Παγασῶν, τοῦ Ὀρμενίου, τοῦ Ῥιζοῦντος, τῆς Σηπιάδος, τῆς Ὀλιζῶνος, τῆς Βοίβης καὶ τῆς Ἰωλκοῦ (*Στρ.*, ἔνθ' ἀνωτ.), αἱ Παγασαὶ ὄχι μόνον δὲν ἔπαυσαν κατοικούμεναι, ὡς ἐμαρτύρησαν τὰ ἐπὶ τοῦ χώρου ταύτης διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐλθόντα εἰς φῶς πλούσια εὑρήματα (ὑπερχίλιαι μαρμάριναι στῆλαι μὲ ποικιλοχρώμους γραπτὰς παραστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων γραφικωτέρα εἶναι ἡ τῆς Ἡδίστης μὲ τέσσαρα βάθη), ἀλλ' ἦσαν καὶ ἐν ἀκμῇ, μάλιστα μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Ε′ καταστροφὴν τῆς ἀντιζήλου της πόλεως, τῶν Θηβῶν. Καταστροφὴ φαίνεται ὅτι θὰ ὑπέστη, ὡς μακεδονικὸν κέντρον, κατὰ τοὺς μεταξὺ Ῥώμης καὶ Μακεδονίας κατὰ τὸν Β′ π. Χ. αἰῶνα πολέμους, δὲν ἦσαν ὅμως τοιαῦται, ὥστε ἡ πόλις νὰ παύσῃ κατοικουμένη, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐρείπια τῶν μνημείων της, τῶν τε αὐτοκρατορικῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν. Περὶ τῶν Παγασῶν οὐδεμία ὑπάρχει πληροφορία ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀπεκαλύφθησαν ἴχνη τῶν ἰσοδομικῶν τειχῶν αὐτῆς εἰς μεγάλην ἔκτασιν, τῆς ἀγορᾶς καὶ ἄλλων τινῶν μνημείων (ναοῦ, στοᾶς) τῆς Δ′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἴχνη ὑδραγωγείου τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ ναῶν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. ΚΑΨ.

Παγασαῖος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπικληθέντος οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῶν Παγασῶν ναοῦ του (*Ἀπολ. Ῥοδ.* Α′ 238). Παρὰ Δημοσθένει ἐπικαλεῖται ὁ αὐτὸς θεὸς *Παγασίτης*. *Παγασαῖος* ἐκαλεῖτο ἐπίσης ὁ Ἰάσων καὶ ὁ κόλπος (ὅστις καὶ *Παγασίτης*, καὶ *Παγασιτικὸς* καὶ *Παγασικὸς* ἐκαλεῖτο) τοῦ Βόλου, ὡς *Παγασαία* ἐκαλεῖτο ἡ Ἄλκηστις καὶ ἡ Ἀργὼ (ἡ ναῦς τῶν Ἀργοναυτῶν). ΚΑΨ.

παγασητικός, —*ή*, —*όν*· ἢ ὀρθότ. *παγασιτικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς Παγασάς, ὁ τῶν Παγασῶν: «Παγασητικὸς κόλπος».

Παγασητικὸς *κόλπος* *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἐπισημοτέρων κόλπων τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τοῦ μυχοῦ του ἐποντοπόρησε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν πλοῖον, ἡ μυθολογουμένη «Ἀργώ». *Παγασιτικὸς* κατὰ Στράβωνα (Ζ′, 330, 32 Teubner) καὶ *Πελασγικὸς* κατὰ Πτολεμαῖον (Γ′, 13, 17 Nobbe), «κόλπος ὁ ἐπὶ Παγασέων φέρων» καθ' Ἡρόδοτον (7, 193), *Παγασίτης* κατὰ Δημοσθένη (139, 26), Pagasicus κατὰ Πλίνιον (4, 73), Pagasaeus κατὰ Πομπώνιον Μέλαν (2, 7, 8) καὶ Demetriacus sinus κατὰ Λίβιον (28, 5), διηνοίγετο μεταξὺ Φθιώτιδος Πελασγιώτιδος καὶ χερσονήσου Μαγνήτων, τῶν ἀκτῶν του κατανεμομένων εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πρωτεσιλάου ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πύρρα καὶ μέχρις Ἀντρῶνος, τοῦ Εὐμήλου ἐκεῖθεν μέχρι Μηθώνης, ταν. Καλῶν Νερῶν, καὶ τοῦ Φιλοκτήτου νοτίως αὐτῆς (*Στράβ.* Θ′, 436) κατὰ τὴν ὁμηρικὴν περιγραφήν. Νῦν λέγεται κόλπος τοῦ *Βόλου*. Τὸ στόμιόν του, εὗρος 3 μιλ., διανοίγεται μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἀκρωτηρίων Κλιμὸς (ΝΔ. κέρας: πλάτ. 39°05′00″ Β., μῆκ. 23°00′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channel) καὶ Καβούλια, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Ὁ Σκύλαξ, λογίζων τὸ πλάτος αὐτὸ 5 σταδίων, θεωρεῖ ὡς στόμιον τὸ μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἀκρωτηρίων Κλιμὸς καὶ νῆσον Παλαιὸ Τρίκκερι ἄνοιγμα. Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς του 78 ὡς ἔγγιστα μιλλίων, τὸ μέγιστον βάθος του 56 ὀργ. εἰς 8 μίλλ. ΝΑ. τοῦ Βόλου, τὸ εὗρος του 17 μιλλ. ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ἁλμυροῦ ἕως τοῦ ὅρμου Καλάμι νοτίως τῆς Ἀφήσου, καὶ ἡ εἴσδυσίς του ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ στομίου του ἕως τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου 16 μίλλ., τοῦ Σκύλακος ὁρίζοντος ταύτην (Περίπλ. 64) ἴσην πρὸς *προαριστίδιον πλοῦν* (βλ. λ.). Ἡ ἀκτογραφία του, ἀπὸ τοῦ ΝΔ. κέρατος καὶ ἐφεξῆς, ἔχει ὧδε: Ὅρμοι *Νηές*, *Νέα Μιζέλλα*, *Σούρπη* (ἀρχ. *Ἅλος*), ὅπου τὸ πρὸ τῆς Βερολινείου γραμμῆς θαλάσσιον σύνορον, ὁ ἐλάσσων κόλπος τοῦ Ἁλμυροῦ ἐν ᾧ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Ἀμφρύσσου* καὶ τοῦ *Κουαρίου* (*Στράβ.* Θ, 435), ἀκρωτήριον *Μολᾶ Καντῆρ Μνῆμα* καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Ἀγκίστρι*, ἔχον πρὸ αὐτοῦ ζεῦγος σκοπέλων τοῦ *Ἅι Νικόλα*: «ἄκρα Πύρρα καὶ δύο νησία πλησίον, ὧν τὸ μὲν Πύρρα, τὸ δὲ Δευκαλίων καλεῖται· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἡ Φθιῶτις πως τελευτᾷ» (*Στράβ.* αὐτόθ.). Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ παραλία τῶν ποτὲ χωρῶν τοῦ Εὐμήλου, ἧς ἡ σύγχρονος γεωγραφία: ἀκρωτήριον *Σέσκλο*, καθ' ὃ ὁ λιμὴν τῶν ποτὲ Φερῶν αἱ *Παγασαί* τοῦ κόλπου ἀνάδοχος, ἐκβολὴ τοῦ ποταμίου *Μπουρμπουλήθρα* (ἀρχ. Βρύχων; τοῦ *Δικαιάρχου*), ὅρμος *Γκορίτζα* (ἀρχ. *Δημητριάς*) ἐκβολὴ τοῦ *Ἀναύρου*, *Ἀγριά*, ὅρμοι *Πλατανιᾶς*, *Γαντζέου* (ἀγνώστου ἀρχαίας ταυτότητος· ἴσως μία τις αὐτῶν ὁ *Ῥιζοῦς*), *Καλὰ Νερὰ* (ἀρχ. *Μηθώνη*), *Ἀφήσου*, *Καλάμι*, *Χόρτου*, *Μηλίνας*, *Βαθούδι* (ἀρχ. *Ὀλιζὼν*), *Βαρέλια*, *Τρίκκερι* (ἀρχ. *Αἰάντιον*, *Πτολεμ.* ὡς ἄνω). Νῆσοι ἐν τῷ κόλπῳ εἰσὶν *Ἀλατᾶς* κατὰ τὸν ΝΔ. μυχόν, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου, ὀνομάζοντος αὐτὴν «Τισαίαν δολιχὴν ἄκρην», δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποταμῆ τῆς στερεᾶς, διαβρωθέντος τοῦ συνδέοντος αὐτὴν ἰσθμοῦ, τὰ *Παλαιὰ Τρίκκερι* (ἀρχ. *Κικύνηθος*), ἀποτελοῦσαι τὴν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι πλευρὰν τοῦ στομίου, καὶ ἕτεραί τινες βραχονησίδες, ὀλίγαι καὶ ἄσημοι. Σ. Ε. Λ.

Παγασικὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ *Παγασητικοῦ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Παγασίτης *κόλπος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ *Παγασητικοῦ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Παγγαῖον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, τουρκιστὶ ἀποκαλούμενον *Πουρνὰρ νταγ*. Εἶναι μεμονωμένος ὀρεινὸς ὄγκος, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς λίμνης Τ′ Ἀχινοῦ καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος, τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτη (Ἀγγίστα), τῶν τεναγῶν τῶν Φιλίππων, τοῦ ὄρους Συμβόλου, ἔχον μῆκος ἀπὸ βορειοανατολῶν πρὸς νοτιοδυσμὰς περὶ τὰ 40 χλμ., πλάτος δὲ περὶ τὰ 20 μὲ κορυφογραμμὴν διήκουσαν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους διὰ Βίγκλας (850), Πιλὰφ τεπὲ (1872), Ἀσσὰρ (905) 851, 750, Λακοβίκια. Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον παρακωλύει τὰς ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίας τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Στρυμόνος μετὰ τῆς Καβάλλας καὶ τῆς πεδιάδος Δράμας, δι' αὐτὸ αἱ συγκοινωνίαι αὗται διέρχονται ἢ βορείως τοῦ Παγγαίου, ὡς ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ νοτίως αὐτοῦ, ὡς ἡ ἄλλοτε ἁμαξιτός, σήμερον δὲ μᾶλλον ἡμιονικὴ διὰ Τσάγεζι—Μουστένι—Πράβι πρὸς Καβάλλαν (ἡ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς

Digitized by Google

Ἐγνατία ὁδός). Δι' ὃ ἡ μεγάλη στρατηγικὴ σημασία τοῦ Παγγαίου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ κατέχων τοῦτο ἐπικρατεῖ ἁπασῶν τῶν διαβάσεων, δυνάμενος ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ παρακωλύσῃ τὰς παντὸς εἴδους μεταφοράς, καὶ δὴ διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἀποτελούσης σήμερον τὸ κύριον μέσον συγκοινωνίας ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀντιστρόφως, ἅτε ταύτης διατελούσης ὑπὸ τὸ ἄμεσον πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ κατέχοντος τὸ Παγγαῖον. **Ν. Θ. Κ.**

—*[Ἀρχ.]* Τὸ *Παγγαῖον* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἐξεμεταλλεύοντο οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς καὶ ἰδίως ὁ Φίλιππος ὁ Β'. Νῦν τὰ μεταλλεῖα ἐξηντλήθησαν, τὰ ἴχνη δὲ τῶν ἐργασιῶν οὐδαμοῦ ἀνευρέθησαν. Περίφημον ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διονύσου, ὑπηρετούμενον ὑπὸ Σατρῶν ἱερέων, οἵτινες ἔθυον λευκοὺς ἵππους εἰς ἀνάμνησιν τῶν λευκῶν ἵππων τοῦ μυθολογικοῦ ἥρωος Ρήσου. Τὸ μαντεῖον ὑπετέθη ὅτι ἔκειτο εἴς τι σπήλαιον καλούμενον νῦν «Ἀσκητότρυπα». Κατὰ γενομένας ὅμως ἐκεῖ τῷ 1930 μεμονωμένας ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου St. Casson ἀνευρέθησαν λείψανα μόνον νεολιθικὰ καὶ ρωμαϊκά. **Χ. Ι. Μ.**

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, τὸ *Παγγαῖον* ἐνεῖχεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, λόγῳ τῆς δημιουργηθείσης ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1912 στρατιωτικῆς καταστάσεως, ἕνεκα τῆς διαθέσεως τῶν Βουλγάρων, μετὰ τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας νικηφόρον ἀποβάντα ὑπὲρ τῶν συμμάχων Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων πόλεμον, ὅπως καταλάβωσι δολίως τὴν Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, τὸ Παγγαῖον κατελήφθη σχεδὸν ἀμαχητὶ ὑπὸ ἀσθενῶν τινων τμημάτων τῶν Ἑλλήνων προσκόπων, διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου δεκαημέρου τοῦ Ὀκτωβρίου 1912, καθ' ὅσον τουρκικὰ στρατεύματα ἐλάχιστα ὑπῆρχον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην. Μολονότι δὲ τὸ Παγγαῖον εἶχε καταληφθῆ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κυριωτέρων χωρίων (Πράβι, Ροδολεῖβος, Κιούπκιοϊ), ἐν τούτοις οἱ Βούλγαροι εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1912 ἤρχισαν ἐπιβουλευόμενοι αὐτὸ καὶ ἐπιζητοῦντες τὴν ἐν αὐτῷ διείσδυσιν διὰ τῆς καταλήψεως διαφόρων χωρίων, καίτοι ταῦτα κατείχοντο ὑπὸ τῶν συμμάχων Ἑλλήνων. Τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον δὲν ἠδύνατο κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον 1912 νὰ διαθέσῃ δυνάμεις εἰς τὸ Παγγαῖον, καθ' ὅσον ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διεξῆγε τότε τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ὀστρόβου καὶ εὐθὺς ἀμέσως τὰς τῆς Κορυτσᾶς, διὸ ἑλληνικὸν στράτευμα (δύο λόχοι) ἀπεστάλη εἰς Παγγαῖον τὸ πρῶτον περὶ τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1912, ὅπερ κατέλαβεν ἅπασαν τὴν μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀγγίτου περιοχήν, καθὼς καὶ τὴν μέχρι Παλαιοχώρι—Βοσταντζιλὶ — Τόβλιανη — Ἐλευθεράς, μὴ δυνηθὲν ὅμως νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κατοχήν του μέχρι Πράβι, καθ' ὅσον τοῦτο κατείχετο ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Τότε μόνον ἀντελήφθησαν οἱ Βούλγαροι ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον δὲν ἦτο διατεθειμένον ν' ἀνεχθῇ βουλγαρικὴν ἐπιβουλήν, διὸ ἤρχισαν ἔκτοτε δρῶντες κάπως ἐμφανέστερον, μὴ ἀποφεύγοντες πλέον τὸ νὰ δεικνύωσι διαρκῶς τὴν δυσμένειάν των καὶ νὰ ἐφαρμόζωσιν, ὅπου ἠδύναντο, τὴν βίαν, μέχρις οὗ, κατὰ Μάρτιον 1913, ἠναγκάσθη τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον νὰ ἐνισχύσῃ τὸ εἰς Παγγαῖον ἑλληνικὸν στράτευμα διὰ μείζονος πεζικῆς δυνάμεως καὶ δι' ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἐν Παγγαίῳ κατάστασις ἔβαινεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπιδεινουμένη, ἕως ὅτου ἡ ἐπελθοῦσα ἅλωσις τῶν Ἰωαννίνων κατέστησε διαθέσιμον τὸν ἑλληνικὸν στρατόν· διὸ ἀπὸ Ἀπριλίου 1913 ἐτάχθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παγγαίου ὁλόκληρος ἡ 7η ἑλληνικὴ μεραρχία (εἴς τινα ὅμως χωρία ἐξηκολούθησαν παραμένοντα καὶ βουλγαρικὰ στρατεύματα), ἡ δὲ 1η ἑλληνικὴ μεραρχία ἐτάχθη εἰς τὸ Τσάγεζι, ἕτοιμος ὅπως ἐν πάσῃ στιγμῇ ὑποστηρίξῃ τὴν 7ην μεραρχίαν (ἀμφότεραι αἱ μεραρχίαι αὗται ἀπετέλεσαν τμῆμα στρατιᾶς). Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (Ἀπρίλιος 1913) τὸ βουλγαρικὸν στρατηγεῖον εἶχεν ἀρχίσει μεταφέρον σιδηροδρομικῶς σοβαρὰς δυνάμεις ἐκ Τσατάλτζας καὶ Ἀδριανουπόλεως πρὸς τὴν περιοχὴν Κιλκὶς—Δοϊράνη, ἡ δὲ μεταφορὰ αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ μυστικῶς, ὡς εἶχε πάντα λόγον νὰ θέλῃ ἡ παύσασα οὐσιαστικῶς νὰ εἶναι σύμμαχος Βουλγαρία, καθ' ὅσον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εὑρίσκετο ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον βολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ, δι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν καταβάλλοντες ἰσχυρὰς προσπαθείας, προσλαμβανούσας ἐνίοτε τὸν τύπον τελείων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀπομακρύνωσι τοὺς Ἕλληνας ἐκ τοῦ Παγγαίου. Τοιούτους εἴδους συμπλοκαὶ ἔλαβον χώραν τὰς 22αν καὶ 23ην Ἀπριλίου περὶ τὸ Παλαιοχώρι, τὰς 25ην καὶ 26ην ἰδίου μηνὸς περὶ τὴν γέφυραν Βούλτσιστας, τὴν 26ην ἰδίου μηνὸς παρὰ τὰς Ἐλευθεράς. Κατὰ τὸ χρονικὸν ὅμως διάστημα 6—10 Μαΐου διεξήχθησαν συμπλοκαὶ προσλαβοῦσαι τὴν μορφὴν πλήρους μάχης (ἀφ' ἑνὸς ἡ 7η ἑλληνικὴ μεραρχία, ἀπαρτιζομένη ἐξ 7 ταγμάτων, 2 μοιρῶν πεδινοῦ πυροβολικοῦ, 1 μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ βουλγαρικὴ ταξιαρχία Σερρῶν, ἀπαρτιζομένη ἐξ 8 ταγμάτων, 1 μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, καὶ βουλγαρικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 4 ταγμάτων, 1 μοίρας πεδινοῦ πυροβολικοῦ) εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ τῶν χωρίων Κοτσάκι καὶ Βούλτσιστα, προκληθεῖσα ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταστήσωσι φυλάκιον παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀγγίτη γέφυραν τοῦ Βούλτσιστα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ διακόψωσι πάσῃ θυσίᾳ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν ἑλληνικῶν φυλακίων τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἀγγίτη μετὰ τῶν τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Παγγαίου. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἤρχισαν στρεφόμενοι τὴν 9ην Μαΐου κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξαναγκασθέντων μάλιστα νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Ροδολεῖβος, ἅτε δεχθέντων τὴν συγκεντρικὴν ἐπίθεσιν τῶν κατὰ πολὺ ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς Βουλγάρων καὶ ὑποστάντων μικρόν τι ρῆγμα. Ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τῆς 7ης ἑλληνικῆς μεραρχίας διὰ τὴν περὶ τὸ Ροδολεῖβος μεταφορὰν ἁπασῶν τῶν διαθεσίμων μονάδων ἀπέβησαν ἄκαρποι, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνισχύσεις μετεκλήθησαν τμηματικῶς. Πληροφορηθεὶς ὅμως πρὸς τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης τὰ τῆς δυσμενοῦς τροπῆς ὁ διοικητὴς τοῦ τμήματος στρατιᾶς ἔσπευσεν αὐθωρεὶ ἐπὶ τόπου μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν 1ης μεραρχίας καὶ ἔλαβεν ἅπαντα τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως ἀποσοβήσῃ πᾶσαν περαιτέρω ὑποχώρησιν. Ἐνῷ ὅμως οἱ πρὸς βορειοδυσμὰς ἀγῶνες εἶχον καταπαύσει, ἤρχισαν ἀπὸ τῆς 10ης Μαΐου διεξαγόμενοι ἕτεροι πρὸς ἀνατολάς, καθ' ὅσον οἱ Βούλγαροι ἐπεζήτησαν, καὶ ἔν τινι μέτρῳ κατώρθωσαν, νὰ διεισδύσωσι μέχρι Τόβλιανης, ἀπειλοῦντες μάλιστα τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος Ἐλευθερῶν. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ Βούλγαροι ἦσαν προκλητικώτατοι, ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως Μαΐου 1913 ἤρχισαν ἐξαίφνης παρουσιαζόμενοι διαλλακτικοί, τοῦτο δέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, λόγῳ τοῦ ὅτι εὑρίσκοντο εἰς τὸ στάδιον τῆς στρατηγικῆς συγκεντρώσεως, καὶ συνεπῶς ἐφοβήθησαν μήπως, ἐκ τῆς μεγάλης των προκλητικότητος, ἐξωθήσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἐφεκτικῆς στάσεως. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως (21ης Μαΐου 1913), ἡ 7η ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπεχώρησεν ἐντεῦθεν τῆς γραμμῆς ταύτης καὶ ἐτάχθη μὲ τὸν ὄγκον της νοτιοδυτικῶς τοῦ Παγγαίου, ἀφήσασα ἐν αὐτῷ δύο προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα εἰς Μουστένι καὶ εἰς Ἀμφίπολιν. Κατὰ τὴν γενικὴν αἰφνιδιαστικὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν τῆς νυκτὸς 16—17 Ἰουνίου 1913, τὰ ἐν τῷ Παγγαίῳ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ντελώφ βουλγαρικὰ στρατεύματα (11η μεραρχία καὶ ταξιαρχία Σερρῶν) ἐπορεύθησαν διὰ τριῶν φαλάγγων, τῆς μὲν πρὸς Ἐλευθερὰς ἀποβλεπούσης εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ λιμένος τούτου, καθ' οὗ ἔβαλον διὰ πυροβολικοῦ, τῶν δ' ἑτέρων δύο ἐχουσῶν συγκεντρικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Τσάγεζι, δηλαδὴ πρὸς τὸ μοναδικὸν σημεῖον προσπεράσεως τῶν ἐπὶ τοῦ Παγγαίου Ἑλλήνων, καὶ τότε ἀπώθησαν ἐντὸς τῆς νυκτὸς ταύτης τὰ ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα, ἐξαναγκασθέντα νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀρχικῶς πρὸς Τσάγεζι καὶ εἶτα πρὸς δυσμὰς τῆς λίμνης καὶ τοῦ Στρυμόνος, καθ' ὅσον οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν προχωροῦντες καὶ πρὸς τὴν περιοχὴν Νιγρίτας. Τοιουτοτρόπως, τὴν πρωΐαν τῆς 17ης Ἰουνίου ὁλόκληρον τὸ Παγγαῖον εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων. Μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν μάχην τῆς *Νιγρίτας* (βλ. λ.), τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν τὸ Παγγαῖον, ὑποχωρήσαντα πρὸς βορρᾶν, καὶ τότε τμῆμα Ἑλλήνων προσκόπων ἀνέλαβε τὴν πλήρη ἐκκαθάρισιν τοῦ Παγγαίου ἐκ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἀγγίτη.

Β) Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, οἱ ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ Στρυμόνος (Βαλκανικὸν θέατρον) Ἄγγλοι κατεῖχον μικράν τινα ἔκτασιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, παρὰ τὸ Τσάγεζι, χρησιμεύουσαν ὡς προγεφύρωμα. Κατὰ τὴν γερμανοβουλγαρικὴν ἐπίθεσιν τῆς 18ης Αὐγούστου 1916, ἐνῷ οἱ Ἀγγλογάλλοι ἀπωθήθησαν ἐφ' ὅλου σχεδὸν τοῦ μετώπου, εἰς τὸ προγεφύρωμα τοῦ Στρυμόνος συνεκρατήθησαν. Κατὰ τὴν ἀγγλογαλλικὴν ὅμως ἀντεπίθεσιν τοῦ φθινοπώρου 1916 ἀσήμαντος μόνον προχώρησις ἐπῆλθε πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Στρυμόνος, συνεπῶς τὸ Παγγαῖον ἐξηκολούθησε παραμένον ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν κατοχὴν μέχρι τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως τοῦ φθινοπώρου 1918, ὁπότε, πρὸς τὸ τέλος Σεπτεμβρίου 1918, ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τοῦ Παγγαίου περιῆλθεν ὑπὸ τὴν συμμαχικὴν κατοχήν, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς περιοχῆς ταύτης ὑπὸ τῆς 13ης ἑλληνικῆς μεραρχίας. **Ν. Θ. Κ.**

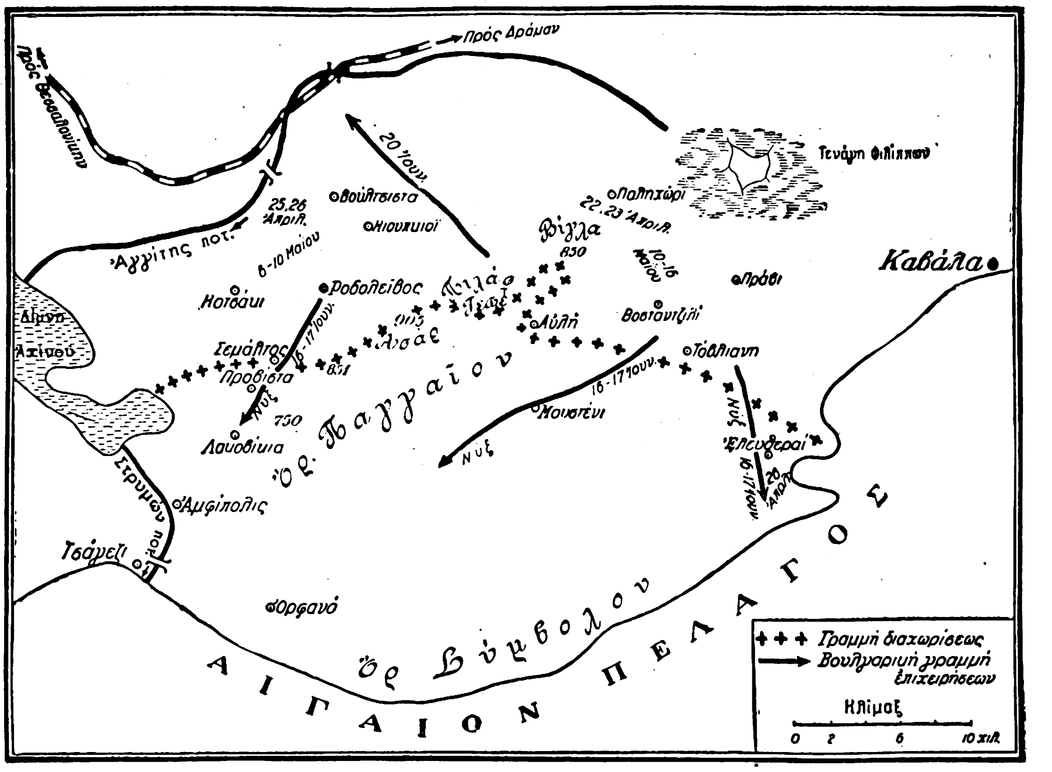

Ἀγῶνες Παγγαίου Ἀπρίλιος—Ἰούνιος 1913.

— **Παγγαίου ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]* Μία τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Καβάλλας. καταλαμβάνουσα τὸ ΝΔ. μέρος αὐτοῦ. Κάτ. (1928) 26.015 (ἄρρενες 13.407, θήλεις 12.608). Πρότερον ἐκαλεῖτο ἐπαρχία *Πραβίου*. Περιλαμβάνει τὰς κοινότητας *Ἀκροποτάμου, Ἀντιφιλίππων, Αὐλῆς, Γεωργιανῆς, Δωματίων, Ἐλευθερουπόλεως, Ἐλευθερῶν, Καρυάνης, Κηπιῶν, Λακκοβικίων, Μεσιᾶς, Μεσορόπης, Μουσθένης, Μυρτοφύτου, Νέας Ἡρακλείτσης, Νέας Περάμου, Νικήσιανης, Ὀρφανίου, Παλαιοχωρίου, Πλατανοτόπου, Ποδοχωρίου καὶ Σιδηροχωρίου.* **Δ. Ε. Μ.**

— **Παγγαίου χερσόνησος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἥτις δίδεται εἰς τὴν προβολὴν καθ' ἣν ἀποσβέννυνται τὸ Παγγαῖον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἥτις χωρίζει ἀμφιδύμως τοὺς κόλπους τοῦ Ὀρφανοῦ πρὸς δυσμὰς καὶ τῆς Καβάλλας πρὸς ἀνατολάς. Νοτιωτάτη της ἐσχατιὰ τὸ ἀκρωτήριον. *Κάβο Δεύτερος* (πλάτ. 40° 43' Β., μηκ. 24° 03' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos islands). **Σ. Ε. Λ.**

παγγένεσις (ἡ), ἡ *παγγενεσία* (ἡ). Θεωρία τοῦ Κ. Δαρβίνου περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν κληρονομοῦνται ἐπίκτητοι ἰδιότητες. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, αἱ μεταβολαί, αἵτινες ἐπιγίγνονται εἰς τὰ διάφορα ὄργανα διὰ τῆς κτήσεως νέων ἰδιοτήτων, ἐπιδροῦν ἀναλόγως ἐπὶ μικροτάτων σπερματίων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς ὅλον τὸ σῶμα καὶ διὰ τοῦ αἵματος φθάνουν εἰς τοὺς γεννητικοὺς ἀδένας. Ἐκεῖθεν διὰ τῆς συλλήψεως μεταφέρονται τὰ σπερμάτια ταῦτα εἰς τὸ ἔμβρυον, συναποκομίζοντα καὶ τὰς μεταβολάς, ἃς ὑπέστησαν ἐν τῷ σώματι τῶν γεννητόρων ἐκ τῆς προσκτήσεως νέων ἰδιοτήτων, καὶ μεταδίδουσι ταύτας εἰς τὰ τέκνα.

Digitized by Google

παγγερμανισμὸς (ὁ). Ὁ ὅρος οὗτος (pangermanisme, Pangermanismus) ὑπὸ μὲν τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως σημασίαν δηλοῖ τὴν τάσιν πρὸς συνένωσιν ὅλων τῶν ἐκ καταγωγῆς Γερμανῶν, τάσιν ὅμως ἥτις οὐδέποτε ἐξεδηλώθη ἐπισήμως εἰς τὴν παγκόσμιον πολιτικήν, ὑπὸ δὲ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν ἀποδίδει ὅ,τι γερμανιστὶ ἐννοεῖται διὰ τῆς λέξεως «Alldeutschtum» (=ἑνότης τῶν Γερμανῶν). Ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν ἐγένετο εὐρύτατα χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου τόσον ἐν Γαλλίᾳ, ὅσον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, πρὸς δήλωσιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρατηρηθείσης κατ' ἐπανάληψιν ἐν Αὐστρίᾳ τάσεως πρὸς συνένωσιν μετὰ τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην πάλιν καὶ σήμερον γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως παγγερμανισμὸς ἐξ ἀφορμῆς τῶν γενομένων προσπαθειῶν ὅπως ἡ Αὐστρία προσχωρήσῃ εἰς τὴν Γερμανικὴν ὁμοσπονδίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ch. Hudler*, «Le pangermanisme» (Paris 1915).—*G. Weil*, «Le pangermanisme en Autruche» (Paris 1904).—*H. Loiseau*, «Le pangermanisme, ce qu'il fut-ce qu'il est» (Paris 1921). Η. Γ. Κ.

Παγγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κούνου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 95.

παγεμὸς (ὁ), καὶ ***πηγεμός***· δημοτ., μετάβασις, ἀντίθ. *ἐρχομός*.

Παγερὴ *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀν. Θρᾴκῃ χωρίον Πασᾶ-γερῆ τῆς ὑποδιοικήσεως καὶ τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τοῦ 1922 εἶχε 426 κατοίκους.

παγερός, *—ά, —όν*· ὁ προκαλῶν πάγον, ψυχρός: «παγερὸς βορρᾶς».

Παγὲς *[Γεωγρ.]*. Ἀρμενικὴ ὀνομασία τῆς τουρκικῆς πόλεως *Βιτλὶς* (βλ. λ.).

παγετὸς (ὁ)· μέγα ψῦχος, πτῶσις τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας ὑπὸ τὸ μηδέν, κοιν. *παγωνιά*.

—*[Μετεωρολ.] Παγετὸς* καλεῖται ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος μέχρι τοῦ 0^{0} Κελσίου ἢ καὶ κάτωθεν τοῦ σημείου τούτου καὶ ἡ ἐξ αἰτίας ταύτης μετατροπὴ τοῦ ὕδατος εἰς πάγον. Ὁ παγετὸς (gelée, frost) δύναται νὰ εἶναι διαβατικὸς καὶ τοπικὸς ἢ συνεχὴς νύκτα καὶ ἡμέραν ἄνωθεν μεγάλης ἐκτάσεως ἢ περιοχῆς. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ παγετοῦ, δὲν ἐννοοῦμεν τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι σταθερῶς κατωτέρα τοῦ μηδενός, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. Δὲν πρέπει νὰ γίνηται σύγχυσις μεταξὺ πάχνης καὶ παγετοῦ, διότι ἡ ἡμέρα πάχνης δὲν εἶναι ἀναγκαίως, οὐδὲ συνήθως, ἡμέρα παγετοῦ. Ἡ πάχνη παράγεται πολλάκις χωρὶς ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος νὰ κατέλθῃ μέχρι τοῦ μηδενός. Θ. Θ. Φ.

—*[Φυτοπαθ.]* Οἱ *παγετοὶ* ἔχουν διάφορον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτῶν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους των καὶ τῆς ἐντάσεως καὶ διαρκείας τοῦ παγετοῦ. Ἐκ φύσεως ὑπάρχουν εἴδη φυτῶν ἀνθεκτικὰ εἰς τὰς χαμηλὰς θερμοκρασίας, ἐνῷ ἕτερα εἶναι λίαν εὐαίσθητα. Ἐπίσης τὰ φυτὰ τῶν θερμῶν χωρῶν μεταφερόμενα εἰς ψυχρὰς χώρας ταχέως ἀποθνήσκουν. Κατὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ οἱ παγετοὶ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν φυτῶν δι' ἀφυδατώσεως τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων, ὀφειλομένης εἰς ἐξώσμωσιν. Τὸ ἐκ τῶν κυττάρων ἐξερχόμενον ὕδωρ συγκεντροῦται εἰς τὰ μεσοκυττάρια διαστήματα, ὅπου πηγνύμενον σχίζει τοὺς ἱστούς. Ἐὰν μετὰ τὸν παγετὸν ἐπακολουθήσῃ ἀπότομος ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας, αἱ ζημίαι εἶναι σοβαρώτεραι. Τὰ ἐτήσια φυτὰ συνήθως καταστρέφονται ὑπὸ τῶν παγετῶν, τὰ ἀειθαλῆ χάνουν τὸ φύλλωμά των, οἱ τρυφεροὶ βλαστοί των ἀποξηραίνονται, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ ἀπεξυλωμένοι κλάδοι ἀποθνήσκουν, οἱ κορμοὶ καὶ χονδροὶ κλάδοι σχίζονται κλπ. Οἱ παγετοὶ ὅταν συμβοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βλαστήσεως τῶν ἀμπέλων προξενοῦν ἐπ' αὐτῶν σοβαρὰς ζημίας. Ε. Τ. Ε.

παγετώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ποιῶν παγετόν, ψυχρός: «παγετώδης ἄνεμος, — νύξ».

παγετών, *—ῶνος* (ὁ)· συσσωρευμένος πάγος εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἄλλως *παγὼν* (βλ. λ.).

—*[Γεωλογ.] Παγετὼν* (Gletscher, glacier) καλεῖται πᾶσα οἱαδήποτε μᾶζα πάγου, προερχομένη ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας διὰ πτώσεως στερεῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων, ἀδιαφόρως ἂν ἡ μᾶζα αὕτη εἶναι μικρὰ συλλογὴ πάγου ἐντὸς τῶν κοιλωμάτων τῶν *κογχῶν* (βλ. λ.) ἢ εἶναι ποταμοειδῶς ἐκτεταμένη καὶ κινουμένη διὰ μέσου τῶν κοιλάδων τῶν ὑψηλῶν ὀρέων μᾶζα πάγου ἢ εἶναι αἱ μεγάλαι, ὑπεράνω ἐκτεταμένων χωρῶν ἐκτεινόμεναι, μᾶζαι τῶν γροιλανδικῶν ἢ ἀνταρκτικῶν ἐνδοχωρικῶν πάγων.

Ὅλοι οἱ ὡς ἀνωτέρω ὁριζόμενοι παγετῶνες, παρ' ὅλην τὴν ἐκτάκτως διαφορετικὴν ἐξωτερικήν των διαμόρφωσιν, δεικνύουν τελείαν συμφωνίαν εἰς τὰς φυσικάς των ἰδιότητας, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται εἰς τὸν ἐσώτερόν των ἱστόν, εἰς τὰ φαινόμενα κινήσεώς των, εἰς τὸν τρόπον διατάξεως καὶ διανομῆς τῶν συνιστώντων αὐτοὺς κρυσταλλικῶν κόκκων πάγου καὶ εἰς τὴν γεωλογικήν των ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου, ἐφ' οὗ ἐρείδονται ἢ κινοῦνται. Δὲν κατατάσσονται εἰς τοὺς παγετῶνας αἱ ὑπὲρ τὸν Βόρειον πόλον ἐκτεινόμεναι μᾶζαι θαλασσίου πάγου, καθὼς καὶ γενικῶς πᾶσα ἄλλη μᾶζα ὑδροπάγου, πάγου δηλαδὴ προερχομένου ἐκ πήξεως ὕδατος εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Αἴτια σχηματισμοῦ παγετώνων. Παγετῶνες δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν εἰς τὰς περιοχὰς ἐκείνας, αἱ

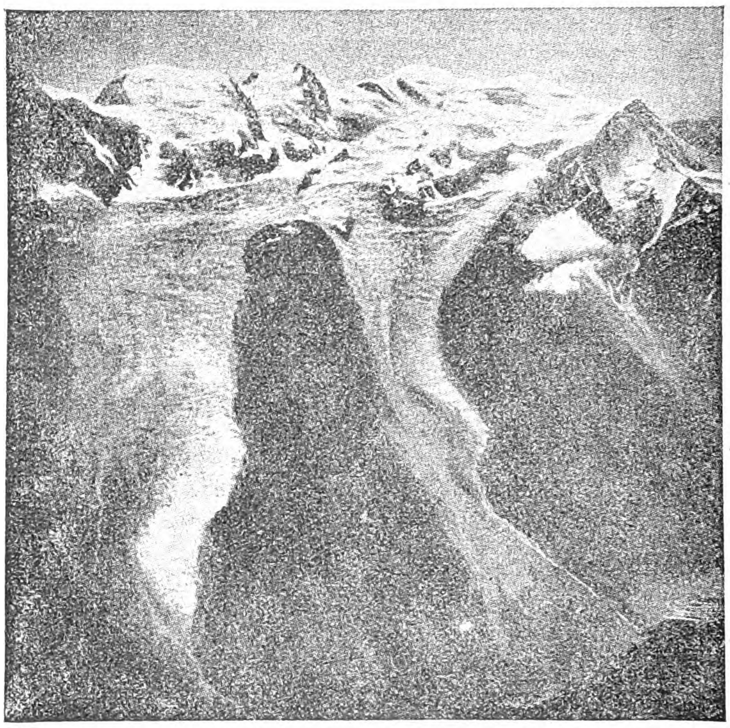

Παγετὼν παρὰ τὸ Chamonix, ὁρώμενος ἐκ τοῦ Flegère.

ὁποῖαι μὲ τὰς ὑψίστας κορυφάς των κεῖνται ὑπεράνω τοῦ πραγματικοῦ ὁρίου αἰωνίας χιόνος, εἰς ἐκείνας δηλαδή, εἰς τὰς ὁποίας ἡ κατὰ τὸ θέρος γινομένη τῆξις πάγων δὲν ἀρκεῖ νὰ τήξῃ ὅλην τὴν ποσότητα τῶν καταπεσουσῶν μαζῶν χιόνος. Πρὸς τούτοις αἰτία καὶ ἀφορμὴ ἀρχῆς γενέσεως παγετώνων δύναται νὰ εἶναι ἡ αὔξησις τῆς ποσότητος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ὑπὸ ἀμεταβλήτους συνθήκας θερμοκρασίας, ἢ κατάπτωσις τῆς θερμοκρασίας ὑπὸ ἀμεταβλήτους ποσότητας ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων. Ἐπειδή, ἀφ' ἑτέρου αἱ κλιματικαὶ συνθῆκαι ὡρισμένων περιοχῶν ὑπόκεινται εἰς μόνιμον, ἂν καὶ βαθμηδὸν μόνον γινομένην, μεταβολήν, δέον νὰ μεταβάλλωνται καὶ τὰ χρονικὰ διαστήματα σχηματισμοῦ καὶ ἐξαπλώσεως παγετώνων εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς. Καὶ αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐκδηλοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰς μακρὰς περιόδους *παγετώνων* (βλ. λ.), κατὰ τὰς ὁποίας οἱ παγετῶνες σχηματίζονται ἢ ἐπεκτείνονται πολὺ καὶ ἐκλείπουν μετὰ ταῦτα ἢ περιορίζονται, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὰς βραχυχρονίους περιόδους τῶν διακυμάνσεων τῶν παγετώνων, καθ' ἃς συμβαίνει αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τοῦ ὄγκου των ἢ προέλασις καὶ ὀπισθοχώρησις τῶν ἄκρων των.

Πρόβλημα, πολὺ συζητηθέν, παραμένει ἀκόμη τὸ θέμα, ποία ἐκ τῶν δύο προαναφερθεισῶν αἰτιῶν εἶναι ἡ κυριωτέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα, ἡ αὔξησις δηλαδὴ τῆς ποσότητος τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ἢ ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας ἢ καὶ ἀμφότεραι ἀπὸ κοινοῦ.

Τροφοδότησις τῶν παγετώνων. Ἡ εἰς πάγον τροφοδότησις τῶν παγετώνων εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τῶν μορφολογικῶν συνθηκῶν τοῦ ὑπεδάφους καὶ τῶν κλιματικῶν ὅρων. Ἐκτὸς τῶν συνήθων στερεῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων, τὰ ὁποῖα πρὸ παντὸς συναθροίζονται εἰς τὰς λεκάνας τὰς προφυλαγμένας ἀπὸ ἀνέμους, προστίθεται ὡς οὐσιώδης παράγων τροφοδοτήσεως τῶν παγετώνων, εἰς περιοχὰς ἀλπικοῦ χαρακτῆρος, εἰς τὰς ὁποίας ἀπόκρημνοι κλιτύες ὑπέρκεινται τῶν λεκανῶν συλλογῆς τοῦ πάγου, καὶ ἡ κατακρήμνισις τῶν *χιονοχειμάρρων* ἢ *χιονορραγιῶν* (Lavinen). Εἰς τὸ ὄρος, π. χ., Ἡλίας (Mt. Elias) τῆς Ἀλάσκας, συνεπείᾳ τῶν σεισμῶν τοῦ 1899 κατεκρημνίσθησαν χιονοχείμαρροι, οἱ ὁποῖοι ἐπανέθεσαν εἰς ζωηρὰν κίνησιν τεραστίας μάζας παγετώνων, αἱ ὁποῖαι εἶχον περιέλθει εἰς ἀκινησίαν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πληθυνομένων διαρκῶς μαζῶν πάγου, ὁ παγετὼν περιπίπτει εἰς κίνησιν πρὸς τὰ κατάντη, εὐθὺς ὡς καταστῇ δυνατὸν τοῦτο. Οὕτως ὁ παγετὼν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς κοκκιοχιόνος ἢ περιοχῆς τῆς τροφοδοσίας του φθάνει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς διαλύσεώς του ἢ τῆς κατατήξεώς του (Auflösungs, ἢ Zehr-gebiet) καὶ προχωρεῖ μέχρι πολὺ χαμηλῶν περιοχῶν, ἐνίοτε πολὺ κατωτέρω καὶ τοῦ ὁρίου τῶν δένδρων, ὡς π. χ. εἰς τὰς Ἄλπεις μέχρι 1100 μ., εἰς τὸν Καύκασον μέχρι 1620 μ., εἰς τὴν Βόρ. Νορβηγίαν καὶ Ἀλάσκαν μέχρι θαλάσσης, εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν μέχρι τῆς περιοχῆς τῶν ὑποτροπικῶν δενδροπτερίδων. Εἰς τοὺς παγετῶνας, ὅπου ἡ συλλογὴ κοκκιοχιόνος (Firn) καὶ ἡ τροφοδότησις τῶν παγετώνων γίνεται εἰς κοιλώματα χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀκρωρειῶν, διακρίνουν δύο κύρια τμήματα ἑκάστου παγετῶνος, τὰς συλλεκτηρίους δηλαδὴ σκάφας ἢ λεκάνας κοκκιοχιόνος καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀναπτυσσομένας πρὸς τὰ κατάντη γλώσσας παγετώνων.

Ἱστὸς τοῦ πάγου τῶν παγετώνων. Ἡ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας καταπίπτουσα χιὼν καὶ τραχεῖα πάχνη διὰ συνολικῆς κατόπιν κρυσταλλώσεως καὶ συνενώσεως τῶν χιονονιφάδων εἰς μεγαλύτερα ἀπεστρογγυλωμένα κρυστάλλια μετατρέπονται εἰς κοκκώδη κοκκιοχιόνα, τῆς ὁποίας τὰ κοκκία εἶναι ἀσύνδετα μεταξύ των. Τὸ ἐκ τῆς μερικῆς ὅμως ἐπιφανειακῆς τήξεως χιόνος καὶ κοκκιοχιόνος προκύπτον ὕδωρ κατέρχεται διὰ τῶν κοκκίων τῆς κοκκιοχιόνος εἰς τὰ βαθύτερα, διαποτίζον τὴν μᾶζαν αὐτῆς, καὶ ἐκεῖ ἀναπηγνυόμενον συνενώνει —δίκην σιμέντου— ὅλα τὰ κοκκία τῆς κοκκιοχιόνος εἰς συμπαγῆ μᾶζαν κοκκιοπάγου (Firneis). Ὁ κοκκιόπαγος οὗτος χαρακτηρίζεται διὰ τῆς μεγάλης περιεκτικότητός του εἰς ἐγκλείσματα ἀέρος καὶ φαίνεται ὡς ἐκ τούτου λευκός.

Διὰ συνολικῆς περαιτέρω κρυσταλλώσεως, ἡ ὁποία συντελεῖται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὑπερκειμένων μαζῶν τοῦ κοκκιοπάγου, ἐξαφανίζεται καὶ τὸ ἐκ πάγου σιμέντον καὶ ὁ κοκκιόπαγος μεταβάλλεται εἰς τὸν ὁλοκρυσταλλικὸν κοκκώδη πάγον τῶν παγετώνων, ἄλλως κρυσταλλιόπαγον (Gletschereis) καλούμενον. Τὰ κοκκία τοῦ πάγου τούτου διαρκῶς μεγεθύνονται καὶ μάλιστα μεγαλύτερα κοκκία αὐξάνονται καὶ πληθύνονται δαπάναις τῶν μεταξὺ αὐτῶν κειμένων μικροτέρων. Οὕτω πως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τροφοδοσίας τοῦ παγετῶνος συναντῶνται κοκκία μεγέθους πίσου, ἐνῷ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ παγετῶνος εὑρίσκονται κοκκία μεγέθους πυγμῆς.

Τὸ χρῶμα τοῦ κρυσταλλιοπάγου τῶν παγετώνων εἶναι πρασινοκύανον. Ἐπειδὴ εἰς τὴν περιοχὴν τροφοδοσίας τῶν παγετώνων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πτῶσις χιόνος λαμβάνει χώραν οὐχὶ συνεχῶς, ἀλλ' ἐκ περιτροπῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὰς περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν πίπτει χιών, ἡ ἐπιφάνεια τῶν προηγουμένως πεσουσῶν χιόνων καλύπτεται συχνὰ μὲ κονιορτὸν καὶ ἀποκτᾷ ὡς ἐκ τούτου σκοτεινότερον χρῶμα, ἐμφανίζει ἐν τέλει ὁ κρυσταλλιόπαγος στρῶσιν, προερχομένην ἀπὸ ἐναλλαγὴν σκληροτέρων, πτωχοτέρων εἰς φυσαλ-

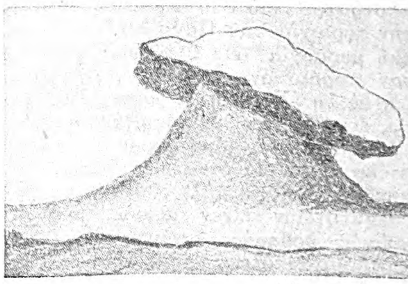

Παγωνοτράπεζα.

λίδας ἀέρος καὶ συγχρόνως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκοτεινοτέρων στρωμάτων πάγου καὶ ἄλλων λευκῶν, πλουσίων εἰς φυσαλλίδας ἀέρος καὶ μαλακωτέρων στρωμάτων.

Πρὸς τὰ κατάντη τοῦ παγετῶνος ἡ στρῶσίς του ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξαφανίζεται, ἐμφανίζεται δὲ σαφέστερον ἡ ταινίωσις ἢ ὁ κυανοφυλλώδης ἱστὸς τοῦ πάγου. Αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς συχνὰ ἐπαναλαμβανομένης ἐναλλαγῆς πολὺ κεκλιμένων σκληροτέρων κυανῶν καὶ μαλακωτέρων λευκῶν στρωμάτων πάγου.

Κίνησις τῶν παγετώνων. Εἶναι γενικῶς γνωστὸν ὅτι ὁ πάγος τῶν παγετώνων δὲν εὑρίσκεται ἐν

Digitized by Google

ἠρεμίᾳ, ἀλλὰ διαρκῶς κινεῖται. Ἡ ταχύτης τῆς κινήσεως αὐξάνει ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ παγετῶνος πρὸς τὴν μέσην γραμμὴν αὐτοῦ. Ἡ γραμμὴ ἐν τούτοις τῆς μεγίστης ταχύτητος εἰς ἕνα παγετῶνα δὲν συμπίπτει ἀκριβῶς μὲ τὴν μέσην γραμμήν του, ἀλλ' ἀποκλίνει ὁτὲ πρὸς τὴν μίαν καὶ ὁτὲ πρὸς τὴν ἄλλην πλευράν. Ἐπίσης ἡ ταχύτης αὐξάνει ἐκ τῶν βαθυτάτων στρωμάτων τοῦ παγετῶνος πρὸς τὰ ὑψηλότερα.

Ἡ κίνησις εἶναι ἀδιάκοπος ἂν καὶ οὐχὶ ὁμοιόμορφος. Γίνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος, συνεπῶς πρὸς τὰ κατάντη ἑκάστης κοιλάδος, καὶ αὐξάνει σὺν τῇ μάζῃ τοῦ παγετῶνος καὶ τῇ κλίσει τοῦ ἐδάφους. Οἱ μεγαλύτεροι παγετῶνες τῶν Ἄλπεων δεικνύουν μεγίστας ταχύτητας 30—180 μ. ἐτησίως. Εἰς τὰ Ἱμαλάϊα καθωρίσθησαν ταχύτητες 700—1.300 μ., ἐνῷ ὁ γροιλανδικὸς ἐνδοχωρικὸς πάγος δεικνύει ταχύτητας μέχρις 7 χλμ. ἐτησίως.

Ὁ πάγος δὲν κινεῖται εἰς τὸν παγετῶνα, ὅπως ἓν στερεὸν τεμάχιον πετρώματος ἐπὶ κεκλιμένου ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν προωθοῦνται τὰ μεμονωμένα τμηματίδια πάγου, μετατιθέμενα ἀμοιβαίως. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κινήσεως ὁμοιάζει τελείως πρὸς τὴν κίνησιν ὑγροῦ σώματος, εἶναι δηλαδὴ ροή, ἂν καὶ πολὺ βραδεῖα.

Τὴν κίνησιν τῶν παγετώνων πιστοποιεῖ καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν πιπτόντων θραυσμάτων πετρωμάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων πιπτόντων ἐντὸς ρωγμῶν τῶν παγετώνων. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα μεταφέρονται μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν παγετώνων καὶ ἐκεῖ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν τῆξιν τῶν παγετώνων. Εἰς στενὴν σχέσιν μὲ τὴν κίνησιν τῶν παγετώνων εὑρίσκεται καὶ ὁ σχηματισμὸς ρωγμῶν ἐν αὐτοῖς. Σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς παγετῶνας ὑπάρχουν ρωγμαί, συχνὰ δ' εἰς τοιοῦτον ἀριθμόν, ὥστε ὁ παγετὼν κατατεμαχίζεται ὑπ' αὐτῶν εἰς λαβύρινθον τεμαχῶν, σκοπέλων, πυραμίδων, ὀβελίσκων καὶ ἀκωκῶν. Διακρίνονται ἀκραῖαι, ἐπιμήκεις καὶ ἐγκάρσιαι ρωγμαί. Ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἀπολύτου κινήσεως ἑκάστου παγετῶνος ἔχομεν καὶ τὰς σχετικὰς κινήσεις αὐτοῦ, μετακινήσεις δηλαδὴ τῶν ἐξωτερικῶν του πλευρικῶν ἄκρων ἢ τοῦ μετώπου αὐτοῦ (μεταβολὰς συνεπῶς τοῦ ὅλου ὄγκου τοῦ παγετῶνος), τὰς διακυμάνσεις ἄλλως καλουμένας. Αἱ τοιαῦται κινήσεις ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς καταπιπτούσης χιόνος καὶ τῆς ποσότητος τοῦ τηκομένου πάγου εἰς τὰ χαμηλότερα τμήματα τοῦ παγετῶνος. Ἀναλόγως τούτων παρατηρεῖται προέλασις ἢ ὀπισθοχώρησις τοῦ μετώπου τοῦ παγετῶνος, ὡς καὶ ἐπέκτασις ἢ ἐλάττωσις τοῦ πλάτους αὐτοῦ.

Παγετῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ τροφοδοσία εἰς πάγον καὶ ἡ τῆξίς των εὑρίσκονται ἐν ἰσοζυγίῳ, δὲν παρουσιάζουν τὰς ἀνωτέρω διακυμάνσεις καὶ καλοῦνται στάσιμοι. Διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς κινήσεως τῶν παγετώνων ἔχουν προταθῆ πολλαὶ θεωρίαι, οὐδεμία ὅμως τούτων θεωρεῖται ὡς λύουσα τελείως τὸ πρόβλημα. Ἡ θερμοκρασία τοῦ πάγου τῶν παγετώνων εὑρίσκεται γενικῶς κατά τι κάτω τοῦ 0°Κ. καὶ ἐλαττοῦται σταθερῶς πρὸς τὰ βαθύτερα τοῦ παγετῶνος. Εἰς βάθος 40 μ. ἡ θερμοκρασία θὰ φθάνῃ τὸ 0,03°Κ. Ὅπως καθώρισεν ὁ H. Hess, ἡ συνολικὴ ὑπὸ παγετώνων καλυπτομένη ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀνέρχεται εἰς 15,2 ἑκατομ. τ. χλμ. (δηλαδὴ τὰ 3/100 τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς γῆς ἢ τὸ 1/10 τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς ξηρᾶς). Τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς ὅλης ὑπὸ παγετώνων καλυπτομένης ἐκτάσεως τῆς γῆς ἀναλογεῖ εἰς τὰς πολικὰς περιοχάς, ἐνῷ εἰς τὰς ὑπὸ παγετώνων καλυπτομένας περιοχὰς τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῶν εὐκράτων ζωνῶν μόλις ἀντιστοιχεῖ τὸ 0,5% τῆς ὅλης παγωμένης ἐκτάσεως.

Κύριαι μορφαὶ παγετώνων. Διακρίνονται κυρίως δύο κύριαι μορφαὶ παγετώνων: α) τὰ σχετικῶς βραχέα, ὀλίγον παχέα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποκρήμνως κλίνοντα γλωσσοειδῆ ρεύματα, δηλαδὴ οἱ καθ' αὑτὸ παγετῶνες, καὶ β) αἱ μεγάλαι, πολὺ παχεῖαι, ὀλίγον ὅμως κεκλιμέναι, συχνὰ ἐκτεινόμεναι ὑπὲρ μεγάλας ἐπιφανείας τραπεζόμορφοι μᾶζαι, ὁ ἐνδοχωρικὸς καλούμενος πάγος.

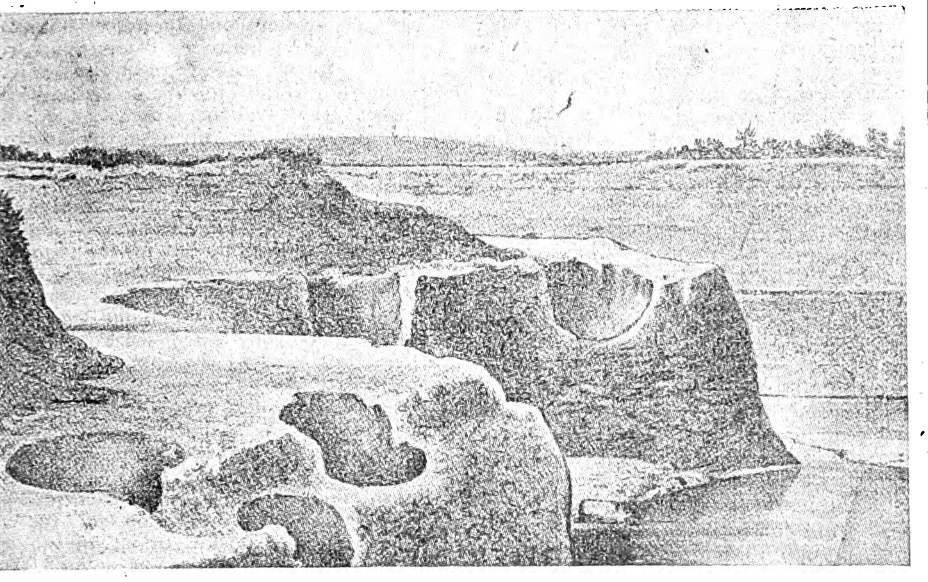

Παγωνοχύτραι εἰς πλειστοκαινικὰς μάργας τοῦ Westerweyhe παρὰ τὸ Ulzen.

Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν καθ' αὑτὸ παγετώνων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ρευμάτων. Ἄλλοτε εἶναι μακροὶ καὶ στενοί, ἄλλοτε δὲ εὐρεῖς. Πληροῦσι τὰς κοιλάδας καθ' ὅλον τὸ πλάτος των καὶ μέχρι σημαντικοῦ, συχνὰ πολὺ ὑπὲρ τὰ 100 μ., ὕψους, παρακολουθοῦν ὅλας τὰς στροφὰς καὶ τὰς καμπὰς τῶν κοιλάδων, εἰς τὰ στενὰ μέρη συσφιγγόμενοι καὶ διευρυνόμενοι εἰς τὰ πλατέα. Τοιοῦτοι παγετῶνες ρέοντες ἐντὸς κοιλάδων καὶ συχνὰ φθάνοντες πολὺ κάτω τοῦ ὁρίου τῆς αἰωνίας χιόνος καλοῦνται *κοιλαδοπαγετῶνες*.

Ἂν ὁ παγετὼν συναντήσῃ ἀπόκρημνον βαθμῖδα τῆς κοιλάδος, κατακρημνίζεται ἐκεῖ συνεχῶς, δίκην καταρράκτου, σχηματίζεται δ' οὕτω καταρράκτης παγετῶνος. Εἰς τὰς θέσεις αὐτὰς τὸ ἓν τεμάχιον πάγου μετὰ τὸ ἄλλο πίπτουν εἰς τὸ βάθος, σχηματίζουν ἐκεῖ σωρὸν τεμαχῶν πάγου, τὰ ὁποῖα ὅμως εὐθὺς ἀμέσως πάλιν συνενοῦνται εἰς ἑνιαίαν μᾶζαν, ἐξακολουθοῦσαν πάλιν τὴν πρὸς τὰ κατάντη κίνησιν. Οὐχὶ σπανίως συνενοῦνται δύο ἢ περισσότεροι παγετῶνες εἰς ἕνα ἐκεῖ ὅπου δύο κοιλάδες συνενοῦνται εἰς μίαν. Πολλοὶ παγετῶνες ἔχουν τοὺς *παραπαγετῶνάς* των, ὅπως οἱ ποταμοὶ τοὺς παραποτάμους των.

Ἡ ἐπιφάνεια τῶν παγετώνων εἶναι ἐν μέρει συνεχὴς καὶ ἐπίπεδος, οὕτως ὥστε δύναταί τις νὰ διαβῇ αὐτὴν ἀνέτως. Πολλῶν ὅμως παγετώνων ἡ μᾶζα διασχίζεται ὑπὸ ρηγμάτων, καὶ τότε ἡ διάβασις εἶναι δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος ἢ καὶ ἀδύνατος.

Μικροὶ παγετῶνες, παραμένοντες κυρίως μόνον εἰς ὑψηλὰς περιοχάς, ἐντὸς δηλαδὴ τῆς αἰωνίας χιόνος καὶ δὴ εἰς τὰ ἀνώτερα μέρη τῶν τοιχωμάτων τῶν κοιλάδων ἐντὸς πολὺ ἀποκρήμνων στενῶν αὐλάκων, καλοῦνται *κρεμαστοὶ παγετῶνες*.

Συνεπείᾳ τῆς θερμάνσεως τῶν παγετώνων ὑπὸ τοῦ ἡλίου, θερμοῦ ἀέρος ἢ συνεπείᾳ πτώσεως βροχῶν γίνεται πάντοτε—ἐντονωτέρα κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν—τῆξις ἐπιφανειακὴ τοῦ παγετῶνος, *ἀποκόμισις* (Ablation) καλουμένη. Συνεπείᾳ αὐτῆς ἡ ἐπιφάνεια τῶν παγετώνων φέρει πολυάριθμα αὐλάκια ἢ τυπικὰ μικρὰ ρυάκια. Τὰ ἐπιφανειακὰ ὕδατα τήξεως, πολλάκις εὑρίσκοντα ρήγματα ἐν τῇ μάζῃ τῶν παγετώνων, κατακρημνίζονται ἐν αὐτοῖς καὶ σχηματίζουν τοὺς *παγωνομύλους*, κατὰ κανόνα μόνον 10—30 μ. βαθεῖς (σπανίως βαθυτέρους). Πολλάκις λίθοι εὑρισκόμενοι ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλάδος, ὑποκάτω δηλαδὴ τοῦ παγετῶνος, τίθενται εἰς περιστροφικὴν κίνησιν ὑπὸ τῶν ἐντὸς τοῦ παγετῶνος καταρρεόντων ὑδάτων καὶ γεννῶσι, διὰ διαβρώσεως τῆς κοίτης, *παγωνοχύτρας*, ἀναλόγους πρὸς τὰς χύτρας γιγάντων. Παγωνοχύτραι συναντῶνται συνηθέστατα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὁπόθεν ἀπεσύρθησαν οἱ παγετῶνες ἢ καὶ εἰς πολλὰς χώρας εὑρίσκονται παλαιαὶ παγωνοχύτραι, σχηματισθεῖσαι κατὰ τὴν παλαιοτέραν περίοδον παγετώνων τῆς γῆς.

Μεγάλοι ὄγκοι ἐπίπεδοι πετρωμάτων, εὑρισκόμενοι πολλάκις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν παγετώνων, προστατεύουν τὰ ἀμέσως κάτωθι αὐτῶν κείμενα τμήματα πάγου ἀπὸ τὴν τῆξιν, ἐνῷ γύρωθεν αὐτῶν ὁ πάγος τήκεται καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ παγετῶνος ταπεινοῦται. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι γεννῶνται οὕτω στῦλοι πάγου, προεξέχοντες ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ παγετῶνος καὶ φέροντες ἐπ' αὐτῶν τὸν ὄγκον τοῦ πετρώματος, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *τράπεζαι παγετώνων* ἢ *παγωνοτράπεζαι*. Ἀντιθέτως, μικρὰ θραύσματα καὶ κοκκία πετρωμάτων, κείμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν παγετώνων, προσλαμβάνουν συνεπείᾳ τοῦ σκοτεινοτέρου των χρώματος περισσοτέραν θερμότητα ἢ ὁ πέριξ αὐτῶν πάγος, καὶ τούτου ἕνεκα, τήκοντα ταχύτερον τὸν ὑποκάτω αὐτῶν κείμενον πάγον, βυθίζονται μὲ τὸν καιρὸν κατακορύφως ἐντὸς τοῦ παγετῶνος.

Συνεχὴς τῆξις πάγου γίνεται καὶ εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῶν παγετώνων, συνεπείᾳ τῆς ὑπεράνω τοῦ 0° εὑρισκομένης θερμοκρασίας τοῦ ὑπεδάφους. Ὡς ἐκ τούτου σχηματίζονται καὶ ρυάκια ὕδατος ὑποκάτω τοῦ παγετῶνος. Συνεπείᾳ ὅλων τούτων ὡς καὶ τῶν ὑδάτων τῶν παγωνομύλων γίνεται διαρκὴς ἀερισμὸς διὰ μέσου τῆς μάζης τῶν παγετώνων, ἡ ὁποία προκαλεῖ καὶ ἐσωτερικὴν τῆξιν.

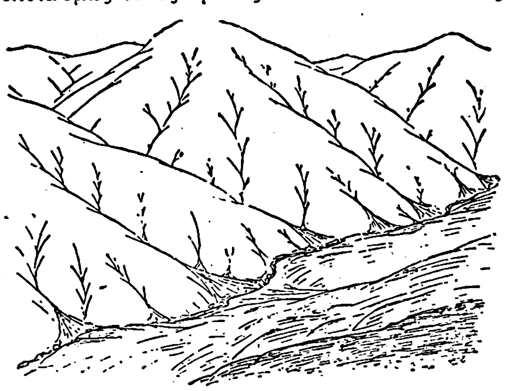

1

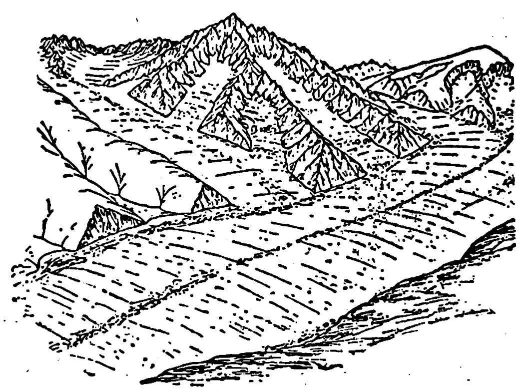

2

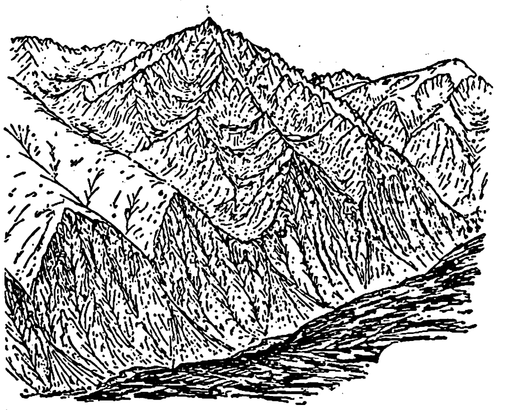

3

Μεταβολὴ συνήθους κοιλάδος (1) σχηματισθείσης διὰ διαβρώσεως ὑπὸ ποταμοῦ τινος, εἰς πολὺ βαθεῖαν κοιλάδα μὲ ὑπερκειμένας κρεμαστὰς κοιλάδας (3) τῇ ἐνεργείᾳ παγετῶνος (2).

Ὅλα τὰ ἐκ τῆς τήξεως πάγου παγετῶνός τινος προκύπτοντα ὕδατα ἐκφεύγουν ἐκ τοῦ κατωτέρου ἄκρου τοῦ παγετῶνος ὡς ἰσχυρὸς *παγωνορρύαξ*. Οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζονται τοιοῦτοι ρύακες, συχνὰ σχηματίζοντες ὁρμητικοὺς ποταμούς, ἐκ θολοειδοῦς κοιλώματος, εὑρισκομένου εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ παγετῶνος. Τὰ τοιαῦτα κοιλώματα καλοῦνται *παγωνοπύλαι*. Ἄμεσος συνέπεια τῆς κινήσεως τῶν παγετώνων εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῶν *λιθώνων* (βλ. λ.), ἄλλως *παγολιθάκων* ἢ *σωρῶν* καλουμένων.

Διαβρωτικὴ καὶ ἀποκομιστικὴ ἐνέργεια τῶν παγετώνων. Συνεπείᾳ τῆς κινήσεως τῶν παγετώνων ὁ βραχώδης πυθμήν, ὡς καὶ τὰ πλευρικὰ τοιχώματα τῶν κοιλάδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κινοῦνται, διαβιβρώσκονται ὑπ' αὐτῶν καὶ ὑφίστανται λείανσιν καὶ ἀποκαθαρισμὸν ἀπὸ παντὸς θραύσματος πετρωμάτων. Τὰ τεμάχια πετρωμάτων (κορημάτων) τῶν βασικῶν λιθώνων, συρόμενα ἐπὶ τῆς κοίτης καὶ τῶν τοίχων, προκαλοῦσι χαραγὰς ἐπ' αὐτῶν, ὁ

Digitized by Google

ὅλος δὲ πυθμὴν τῆς κοιλάδος λειαίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶς. Πανταχοῦ ὅπου εἰς τὰς Ἄλπεις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, συνεπείᾳ ὀπισθοχωρήσεως τῶν ἄκρων παγετώνων, ἀπεκαλύφθησαν ἐκτάσεις, κεκαλυμμέναι ἄλλοτε ὑπὸ παγετώνων, παρετηρήθησαν ἐπ' αὐτῶν τοιαῦται λεῖαι ἐπιφάνειαι, τορνεύματα (παγωνοτορνεύματα καλούμενα, Gletscherschlifte) καὶ χαραγαὶ (Gletscherschrammen). Καθ' ὅμοιον τρόπον ὅλαι αἱ ὑπὸ μορφὴν σκοπέλων ἢ νήσων προεξοχαὶ τοῦ βραχώδους πυθμένος, ὑπὲρ τὸν ὁποῖον κινεῖται ὁ παγετών, λειαίνονται καὶ μεταβάλλονται εἰς τοὺς καλουμένους *στρογγύλους ὕβους* τοῦ ἐδάφους (Rundbuckel, Rundhöcker, roches moutonnées). Τοιοῦτοι ὕβοι εἶναι γνωστοὶ εἰς τὰς Ἄλπεις, τὴν Σκανδιναυΐαν καὶ ἀλλαχοῦ.

Συνέπεια ἐπίσης τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν κινουμένων παγετώνων εἶναι καὶ ἡ διαμόρφωσις καὶ ἀλλοίωσις τῶν κοιλάδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων καταρρέουν. Οὕτω, κατά τινας ἐρευνητάς, τὰ φιὸρδ τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου—λόγῳ τοῦ πλάτους των, τοῦ ἀποκρήμνου τῶν πλευρῶν των καὶ τῆς U-ειδοῦς μορφῆς των—δέον νὰ θεωρῶνται ὡς γεννηθέντα διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας παγετώνων. Ἐπίσης, ἐνῷ αἱ ὑπὸ τῆς διαβρώσεως τῶν ὑδάτων γεννώμεναι κοιλάδες παρουσιάζουν εἰς τὰ ἀνώτερα τμήματά των τὴν χαρακτηριστικὴν V-ειδῆ διατομήν, αἱ κοιλάδες, δι' ὧν διέρχονται ἢ διῆλθον παγετῶνες, ἔχουν U-ειδῆ μορφὴν ἢ μορφὴν τρὸγ (Trog). Ὁ πυθμήν των δηλαδὴ εἶναι ἐπίπεδος ὁμαλός, εὐρὺς σχετικῶς, καὶ αἱ πλευραί των εἶναι ἀπόκρημνοι μέχρι κατακόρυφοι. Ἐπίσης, ἐπειδὴ ἡ διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας ἐκβάθυνσις μιᾶς κοιλάδος, διαρρεομένης ὑπὸ μεγάλου τινὸς κυρίου παγετῶνος, προχωρεῖ ταχύτερον τῆς ἐκβαθύνσεως τῆς συντελουμένης εἰς τὰς πλευρικὰς μικροτέρας συμβαλλούσας πρὸς αὐτὴν κοιλάδας, τὰς καταλαμβανομένας ὑπὸ μικροτέρων παραπαγετώνων, διὰ τοῦτο οἱ πυθμένες τῶν πλευρικῶν κοιλάδων δὲν κατέρχονται ὅσον καὶ ὁ πυθμὴν τῆς κυρίας κοιλάδος, ἀλλὰ μένουν βαθμηδὸν καὶ συνεχῶς ὑψηλότερον αὐτοῦ καὶ ἐν τέλει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλάδος τοῦ κυρίου παγετῶνος γίνονται ἀπόκρημνοι τοῖχοι, βαθμηδὸν καθιστάμενοι ὑψηλότεροι. Τοιαῦται πλευρικαὶ κοιλάδες, ἐκβάλλουσαι πρὸς τὴν κυρίαν κοιλάδα εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερον τοῦ πυθμένος της κείμενα καὶ ἀποκρήμνως καταπίπτουσαι πρὸς αὐτήν, καλοῦνται *κρεμασταὶ κοιλάδες*. Εἰς τὰς κοιλάδας τὰς ὑπὸ παγετώνων διαμεμορφωμένας παρουσιάζονται λόγῳ ἰδιαζούσης διαβρωτικῆς ἐνεργείας καὶ βραχώδεις σύρται (Felsriegel) ἐγκαρσίως πρὸς τοὺς ἄξονας τῶν κοιλάδων διήκοντες, ὡς καὶ βραχώδεις ὕβοι ἐλευθέρως προεξέχοντες ὑπὲρ τὸν πυθμένα τῶν κοιλάδων. Εἰς τὰς περιοχὰς τέλος τῶν σημερινῶν παγετώνων ἢ τῶν ἄλλοτέ ποτε ὑπαρξάντων συναντῶνται καὶ αἱ κόγχαι, ὡς καὶ αἱ κογχικαὶ λίμναι (Karseen) ἢ λίμναι βραχωδῶν λεκανῶν (Felsbeckenseen), κεκλεισμένα δηλαδή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλήρη ὕδατος, λεκανοειδῆ κοιλώματα ἐντὸς στερεοῦ πετρώματος.

Τύποι παγετώνων. Διακρίνονται τρεῖς κύριοι τύποι: 1) Ὁ *ἀλπικός,* εἰς τὸν ὁποῖον κατατάσσονται οἱ παγετῶνες τῶν Ἄλπεων, τῶν ὀρέων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Νέας Ζηλανδίας. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι ὁ χωρισμὸς τῶν λεκανῶν τροφοδοσίας δύο γειτονικῶν παγετώνων δι' ὀξειῶν ῥάχεων, ἡ λεκανοειδὴς μορφὴ τῶν λεκανῶν τροφοδοσίας των καὶ ἡ ἐπιμήκης γλωσσοειδὴς μορφὴ τοῦ κινουμένου παγετῶνος. 2) Ὁ *νορβηγικὸς* ἢ *ἀλάσκιος*, εἰς τὸν ὁποῖον κατατάσσονται οἱ παγετῶνες τῆς Νορβηγίας, Σπιτζβέργης, Νέας Ζέμλιας, Ἀλάσκας, οἱ γροιλανδικοὶ ἀκραῖοι παγετῶνες καὶ ἄλλοι. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ τύπου τούτου εἶναι ὅτι πολλοὶ παγετῶνες ἔχουν μίαν ἑνιαίαν κοινὴν λεκάνην τροφοδοσίας, συχνὰ πολὺ μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ἐπιπέδου ὁμαλῆς τραπεζοειδοῦς μορφῆς, ἐκ τῆς ὁποίας κατέρχονται οἱ καθ' ἕκαστα παγετῶνες πρὸς τὰς διαφόρους πλευρὰς εἰς τὰς κοιλάδας, ὡς βραχέα εὐρέα ῥεύματα. 3) Ὁ *γροιλανδικὸς* τύπος ἢ τύπος τοῦ *ἐνδοχωρικοῦ πάγου*.

Ἐξάπλωσις τῶν σημερινῶν παγετώνων. Αἱ Ἄλπεις εἶναι ἐκ τῶν παγετωνοβριθεστέρων ὀρέων τῆς γῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παγετώνων των φθάνει τοὺς 2.000 περίπου, συνολικῆς ἐπιφανειακῆς ἐκτάσεως 3.800 τ. χλμ. Ὁ μέγιστος ὅλων παγετὼν τοῦ Ἀλὲτς ἔχει μῆκος 26,5 χλμ., πλάτος 2 χλμ. καὶ ἐπιφάνειαν 115 τ. χλμ. Οὐδεὶς τῶν παγετώνων τῶν Ἄλπεων φθάνει κατωτέρω τῶν 1.100 μ.

Οἱ μέγιστοι τῶν παγετώνων εὑρίσκονται εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, Ἱμαλάϊα (οὐχὶ σπανίως μήκους 25—60 χλμ.), Τιὲν-σάν, Καρακορούμ, εἰς τὸν Καύκασον (οἱ μεγαλύτεροι φθάνουν ἐδῶ μέχρι μήκους 14 χλμ. καὶ μέχρι 1.400 μ. ὕψους). Πολὺ παγετωνοβριθεῖς εἶναι αἱ Ἄλπεις τῆς Νέας Ζηλανδίας (μῆκος παγετώνων μέχρι 30 χλμ.), αἱ δυτικαὶ κλιτύες τῆς Νοτίου Χιλῆς παρὰ τὴν Γῆν τοῦ Πυρός. Αἱ Ἄνδεις τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, παρὰ τὸ ὕψος των, ἔχουν ὀλίγους καὶ ἀσημάντους παγετῶνας. Εἰς τὴν τροπικὴν ζώνην ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ παγετῶνες τῶν γιγαντιαίων ἡφαιστείων τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς (Κιλιμάντζαρον, Κένια, Ρουνσόρο). Πολυαρίθμους παγετῶνας ἔχουν εἰς τὰς χώρας τῶν μεγάλων γεωγραφικῶν πλατῶν ἡ Σκανδιναυΐα (συνολικῆς ἐκτάσεως 5000 τ. χλμ.), ἡ Ἰσλανδία (τὸ $^1/_5$ σχεδὸν τῆς νήσου κατέχεται ὑπὸ παγετώνων), ἡ Σπιτζβέργη, ἡ Νέα Ζέμλια, ὡς καὶ ἡ χώρα τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ.

Ἡ παράκτιος ζώνη τῆς Γροιλανδίας ἔχει πολλοὺς καθ' αὑτὸ παγετῶνας, ἡ δ' Ἀλάσκα ἔχει πολυαρίθμους καὶ μεγάλους παγετῶνας, τοὺς μεγίστους ὅλης τῆς Β. Ἀμερικῆς (μόνον ὁ παγετὼν τοῦ Μαλασπίνα ἔχει μῆκος 100 χλμ., πλάτος 50—60 χλμ. καὶ ἔκτασιν σχεδὸν 5.000 τ. χλμ., μεγαλυτέραν δηλαδὴ τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας ὅλων τῶν παγετώνων τῶν Ἄλπεων τῆς Εὐρώπης). Ἡ Σιέρρα Νεβάδα, τὰ Βραχώδη ὄρη καὶ τὰ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη τῆς Βορείου Ἀμερικῆς φέρουν, συνεπείᾳ τοῦ ξηροῦ των κλίματος, ἀσημάντους μόνον παγετῶνας.

Ἐνδοχωρικὸς πάγος. Οὗτος παρουσιάζεται εἰς τὴν περιοχὴν τῶν δύο πόλων. 1) Περιοχὴ τοῦ Βορείου πόλου: Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην παρουσιάζεται ἐξαιρετικῶς λαμπρὰ ἡ μορφὴ αὐτὴ τοῦ ἐκ πάγου καλύμματος ἐν Γροιλανδίᾳ. Ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γιγαντιαίας ταύτης ξηρᾶς, ἐχούσης ἔκτασιν 1 $^1/_2$ ἑκατομ. τ. χλμ., ἐπικαλύπτεται ἀπὸ συνεχές, πάχους 1000 μ., κάλυμμα πάγου, τὸ ὁποῖον, ἐπικαλύπτον βουνὰ καὶ κοιλάδας, κινεῖται ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς τροφοδοσίας του πλευρικῶς πρὸς τὴν περιφέρειαν. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἀτελειώτου αὐτῆς παγοερήμου συνίσταται ἐντελῶς ἐκ ξηρᾶς χιόνος. Ἐλλείπουν οἱ ἐπιφανειακοὶ λιθῶνες, μόνον δ' ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς συναντῶνται πλευρικοὶ λιθῶνες, παχύτεροι δ' εἶναι οἱ βασικοὶ λιθῶνες. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἐπιπλέουσαι μᾶζαι πάγου, ὡς ἡ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀνατολικῆς Γροιλανδίας (κόλπον τοῦ Jökel) παρατηρηθεῖσα, ἡ ὁποία κινεῖται διαρκῶς πρὸς Α. 2) Περιοχὴ Νοτίου πόλου. Ἡ ἤπειρος Ἀνταρκτίς, ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὴν περιοχὴν ταύτην, εὑρίσκεται πλήρως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς αἰωνίας χιόνος. Τὸ κάλυμμα πάγου καταλαμβάνει ἔκτασιν 11 $^1/_2$—13 τ. χλμ. καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι τὸ μέγιστον σύγχρονον παράδειγμα σχηματισμοῦ ἐνδοχωρικοῦ πάγου. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ὑπάρχουν καὶ παγετῶνες αἰχμαλωτισθέντες—οὕτως εἰπεῖν—ὑπὸ τοῦ ἐνδοχωρικοῦ πάγου καὶ καταστάντες ὡς ἐκ τούτου ἀκίνητοι νεκροὶ (παγετὼν τοῦ Φερρὰρ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς τῆς Βικτωρίας). Μεγαλοπρεπέστερον εἶναι τὸ μέγα φράγμα πάγων τὸ παρουσιαζόμενον εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Ρὸς καὶ παρακολουθούμενον ἀπὸ τοῦ ἡφαιστείου Τρόμος (Terror) καὶ πρὸς Α. καὶ Δ. αὐτοῦ ἐπὶ 30 σχεδὸν μοίρας γεωγραφικοῦ μήκους. Εἶναι ἄβαξ πάγου ἀποκρήμνως πρὸς τὴν θάλασσαν κατερχόμενος.

Ὄρη πάγου. Προϊόντα τῶν παγετώνων, καὶ δὴ ἀποκεκομμένα των ἄκρα, εἶναι καὶ τὰ πλέοντα ὄρη πάγου ἢ παγόβουνα (βλ. *ἄϊσμπεργκ*).

Γενικὴ γεωλογικὴ σημασία τῶν παγετώνων. Οἱ παγετῶνες θεωροῦνται ὡς λίαν δραστικοὶ καὶ ἰσχυροὶ γεωλογικοὶ παράγοντες, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια συντελεῖ εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ὄψεως τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ ἐνέργειά των, ἀσθενεστέρα τῆς γεωλογικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος, συνίσταται εἰς τὴν διάβρωσιν, καταστροφὴν καὶ φθορὰν προϋπαρξάντων πετρωμάτων, μεταφορὰν ὑλικῶν καὶ σχηματισμὸν νέων ἀποθεμάτων δι' ἀποθέσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν μεταφερομένων ὑλικῶν. Γ. Κ. Γ.

—*[Ἀνθρωπολ.]* Ἡ σημασία τῆς ἐπεκτάσεως τῶν *παγετώνων* ἐπὶ μεγίστου τμήματος τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἔτι, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πλειοκαίνου ἤδη, κυρίως δὲ κατὰ τὸ παλαιοτεταρτογενὲς καὶ τὸ πλειστόκαινον, διὰ τὴν μελέτην τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγίστη. Ἡ μελέτη τῆς περιόδου ἢ τῶν περιόδων τῶν παγετωδῶν βοηθεῖ εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς προϊστορίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους, τῶν μεταναστεύσεων αὐτοῦ καὶ τῶν σημείων, εἰς ἃ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ (ἐργολογικὰ) ὑπολείμματα αὐτοῦ. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν τοιαύτην βοήθειαν παρέσχεν ἡ μελέτη τῆς τελευταίας τῶν παγετώνων τῆς Εὐρώπης ὑποχωρήσεως, δεδομένου ὅτι κατὰ τοὺς πλείστους τὸ φαινόμενον τῶν παγετώνων ἐπανελήφθη τέσσαρας ἢ καὶ πλείονας φορὰς (φάσεις παγετώδεις, φάσεις μεσοπαγετώδεις), ἀναλόγως τῆς ἐξεταζομένης χώρας.

Καὶ ἐντὸς μὲν τῶν λιθώνων αὐτῶν, κατὰ τὰ κράσπεδα τοῦ ἀποσυρθέντος παγετῶνος, δὲν εὑρίσκομεν ἴχνη ζῴων, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἀνθρώπου. Ἔτι μᾶλλον ἀζωϊκὰ εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παγετώνων. Ἔχομεν ὅμως ὡρισμένας προσχώσεις τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰς καλουμένας *διλουβίους*, εἰς ἃς προστίθενται στιβάδες τοῦ πηλοῦ ἢ τοῦ ἀσβεστούχου πηλοῦ, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος ἢ τῶν ἀνέμων, ὅπου εὑρίσκομεν τὰ ἴχνη τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ τῶν συντρόφων των ζῴων. Ἕνεκα τῶν γηΐνων μεταβολῶν εἴχομεν μεταβολὰς τοῦ κλίματος καὶ συνεπείᾳ τούτων μεταβολὰς τῆς χλωρίδος καὶ πανίδος, ὁτὲ μὲν ἀποσυρομένης ταύτης πρὸς νότον, ὁτὲ δὲ ἐπανερχομένης. Κατὰ τὰς μεσοπαγετώδεις περιόδους τὸ κλῖμα ἐγίνετο γλυκύτερον καὶ ἡ ζωὴ ἀνεπτύσσετο εὐκολώτερον καὶ εἰς μείζονα ἔκτασιν. Ἴχνη ἐργασίας ἀνθρωπείου ὄντος εὑρίσκομεν ἀπὸ τῆς δευτέρας παγετώδους (Mindel) καὶ δευτέρας μεσοπαγετώδους (Mindel - Riss) περιόδου.

Ἡ χελλαία βαθμὶς (ἱπποπόταμος, μέρκειος ρινόκερως) δηλοῖ ἤπιον κλῖμα πάντως. Ἡ δ' ἀχίλλειος ψυχρότερον (μαμμούθ, τάρανδος), καθὼς καὶ ἡ μουστιαία, τῆς ὁποίας τὸ νεώτερον τμῆμα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν τρίτην μεσοπαγετώδη (Riss-Würm) μὲ τὸ ἠπιώτερον κλῖμα (παλαιὸς ἐλέφας, ρινόκερως μέρκειος). Ἡ ὠρινιάκιος βαθμὶς καὶ ἡ σολουτραία βαθμὶς πίπτει εἰς τὴν τετάρτην παγετώδη καὶ ἡ μαγδαληναία εἰς τὴν μεταπαγετώδη ἀμέσως περίοδον, ψυχροτάτην (τάρανδος).

Ὁ ἄνθρωπος ἠκολούθησε, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν καὶ τοῦ τελευταίου παγετῶνος (μικρᾶς πέμπτης ἐπεκτάσεως), τὰ ζῷα καὶ δὴ τὸν τάρανδον, εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς ἀγγλικὰς νήσους, καὶ δι' ἀνυψωθείσης τότε γεφύρας, εἰς τὴν Σκανδιναυΐαν, (καμπίνειος βαθμίς), ἀποχωρισθεῖσαν πάλιν βραδύτερον (ἐποχὴ τοῦ Κουέκκενμαίντιγγεν). Τὸ κλῖμα ἐγένετο εὔκρατον, πολλῶν ζῴων ἀποσυρθέντων βαθμηδὸν καὶ δὴ εἴτε πρὸς τὰ βόρεια ἢ καὶ τοὐναντίον, ἢ ἐκλιπόντων, νέα δάση ἐσχηματίσθησαν, αἱ δὲ σχηματιζόμεναι προσχώσεις ἀλλούβιοι περικλείουν τὰ ἴχνη τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου πλέον. Εἰς τὴν Ἀμερικήν, κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ πλειστοκαίνου, οἱ παγετῶνες ἐκάλυπτον, ἀπὸ τοῦ Λαμπραντὸρ καὶ τῆς Ἀλάσκας, ὁλόκληρον τὸ βόρειον τμῆμα ταύτης μέχρι τοῦ 37° πλάτους καὶ εἰς πάχος μέχρι καὶ 3.000 μέτρων. Ἑπομένως, ἂν καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι καὶ εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἔζησε κατὰ περιόδους ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, σύγχρονος τοῦ μαστόδοντος καὶ τῶν νεωτέρων ἐλεφάντων καὶ τῆς ἄλλης πολικῆς πανίδος (ἀνεύρεσις λιθίνων ἀντικειμένων μὲ ἐργασίαν ἀνθρώπου, Κάνσας, Τρέντον, Φλώριντα κ.τ.λ.), τὸ ζήτημα τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐνεφάνισεν ἀκόμη τὴν κλεῖδα τῆς ἐπιλύσεως αὐτοῦ, ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν ἃς παρέχει ἡ παγετώδης περίοδος. Ι. Γ. Κ.

—παγετώνων περίοδοι, ἢ παγετώδεις — (Eiszeiten) *[Γεωλογ.]*. Τὰ χρονικὰ διαστήματα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων μεγάλα τμήματα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὅπου σήμερον παγετῶνες, ἢ ἐλλείπουν ἐντελῶς ἢ εἶναι περιωρισμένης ἐκτάσεως, ἐκαλύφθησαν ἀπὸ παγετῶνας. Τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ὑπάρξεως ἢ διελεύσεως παγετώνων εἰς προϊστορικὰς ἐποχὰς ἐπὶ χωρῶν, μικροτέρων ἐπιφανειῶν γῆς ἢ καὶ κοιλάδων, στερουμένων σήμερον παγετώνων, εἶναι ἡ ἀνεύρεσις λείων ἐπιφανειῶν, τορνευμάτων καὶ χαραγῶν ἐπὶ τῶν πυθμένων καὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν κοιλάδων, ὕβων ἐδάφους: παχέων σωρῶν κορημάτων, ἐκτεινομένων κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῆς κοιλάδος ἢ ἐγκαρσίως πρὸς αὐτόν: παγωνοχυτρῶν, κογχῶν καὶ ὄγκων βράχων μεταφερθέντων μακρὰν τῆς ἀρχικῆς των θέσεως.

Ὡς αἴτια τῶν προϊστορικῶν ἐξαπλώσεων παγετώνων θεωροῦνται κοσμικά τινα καὶ γήϊνα φαινόμενα. Ἐκ τῶν κοσμικῶν φαινομένων σπουδαιότερα θεωροῦνται: 1) Αἱ διακυμάνσεις τῆς λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς, κυμαινόμεναι μεταξὺ 21 $^1/_2$ ° καὶ 27 $^1/_2$ °. 2) Ἡ μετάπτωσις τῶν ἰσημερινῶν σημείων, τὸ φαινόμενον δηλαδὴ κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἄξων τῆς γῆς περιγράφει διπλοῦν κῶνον ἐν διαστήματι 26.000 ἐτῶν. Ἕνεκα τούτου παράγονται ἀλλοιώσεις τῶν θερμομετρικῶν συνθηκῶν, καθόσον ὁ χειμὼν τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου κεῖται ὁτὲ μὲν εἰς τὸ περιήλιον, ὁτὲ δὲ (μετὰ 13.000 ἔτη) εἰς τὸ ἀφήλιον. 3) Ἀλλοιώσεις τῆς ἐκκεντρικότητος, δηλαδὴ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὴν ἐλλειπτικὴν μορφὴν τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς. 4) Περιοδικότητες εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἡλιακῶν κηλίδων. 5) Ἀπορρόφησις τῶν ἡλιακῶν φωτεινῶν καὶ θερμαντικῶν ἀκτίνων κατὰ τὴν διέλευσιν κοσμικῆς νεφέλης διὰ τοῦ ἡλίου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου προκαλεῖται ἀπόψυξις ἐπὶ τῶν πλανητῶν.

Ἐκ τῶν δυνατῶν γηΐνων αἰτίων θεωροῦνται σπουδαιότερα: 1) Πρὸ παντὸς μεγάλαι μετακινήσεις τοῦ ἄξονος τῆς γῆς, συνεπῶς μεταθέσεις τῶν πόλων. Τὸ δυνατὸν τοῦ τοιούτου φαινομένου ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι, κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, καλῶς ἐξειλιγμέναι πλούσιαι χλωρίδες δένδρων ἠδυνήθησαν νὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς τὴν ἄμεσον γειτονίαν τοῦ σημερινοῦ Βορείου πόλου (π. χ. εἰς τὴν Σπιτζβέργην), γεγονὸς τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀποκλειόμενον ὑπὸ τὰς ἡλιακὰς συνθήκας μιᾶς περιπολικῆς περιοχῆς ἀκόμη καὶ ὑπὸ οὐσιωδῶς εὐνοϊκωτέρους κλιματικοὺς παράγοντας. 2) Μεταβολαὶ εἰς τὴν διανομὴν ξηρῶν καὶ θαλασσῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπέρχονται σημαντικαὶ μεταβολαὶ τόσον τῶν συνθηκῶν ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ὅσον καὶ τῶν θαλασσίων ῥευμάτων, καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ τοπικοῦ κλίματος μεγαλυτέρων χερσαίων ἐκτάσεων. 3) Ἡ ἐναλλασσομένη περιεκτικότης τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς διοξείδιον ἄνθρακος, προκαλουμένη συνεπείᾳ ἰσχυ-

Digitized by Google

ρῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αὔξησις τοῦ διοξειδίου ἄνθρακος αὐξάνει τὴν θερμαντικὴν ἀπορροφητικότητα τοῦ ἀέρος. Ὡς καθαρῶς τοπικοὶ παράγοντες θεωροῦνται ἐπίσης καὶ τεκτονικά τινα φαινόμενα, αἱ ἐξάρσεις καὶ συνιζήσεις ὡρισμένων περιοχῶν.

Αἱ νεώτεραι γεωλογικαὶ ἔρευναι παρέσχον ἀσφαλῆ ἴχνη τῆς ἀρχαιοτέρας ὅλων τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ἐξαπλώσεων παγετώνων κατὰ τὴν προκάμβριον περίοδον εἰς τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Ν. Ἀφρικήν. Νεωτέρων ἐξαπλώσεων παγετώνων ἴχνη καθωρίσθησαν κατὰ τὴν κατωτέραν κάμβριον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Κίναν, κατὰ τὴν κατωτέραν δεβόνιον εἰς τὴν Καπλάνδην, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος (περμολιθανθρακοφόρον περίοδον) εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον τῆς γῆς (Νότιον Ἀφρικήν, Ἰνδίας, Αὐστραλίαν). Ἐπίσης ἀμφίβολα ἴχνη καθωρίσθησαν καὶ εἰς ἄλλας περιόδους. Σπουδαιοτάτη ὅμως γεωλογικῶς ἐξάπλωσις παγετώνων ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τεταρτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος γενομένη.

Κατὰ τὴν πλειστοκαινικὴν ἢ διλουβιακὴν καλουμένην περίοδον ταύτην παγετώνων (diluviale Eiszeit) τόσον ὁ παλαιὸς κόσμος ὅσον καὶ ὁ νέος ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τεραστίων μαζῶν ἐνδοχωρικοῦ πάγου. Οὕτως εἰς τὰς Ἄλπεις τῆς Εὐρώπης οὐ μόνον ὅλαι αἱ μεγάλαι κοιλάδες τοῦ Ἄαρ, τοῦ Ρήνου, τοῦ Ροδανοῦ κ.λ.π. ἐκαλύφθησαν τελείως ὑπὸ πάγου, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ προχώρα τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ Ἰούρα καὶ ἔτι περαιτέρω πρὸς τὴν Σουαβίαν καὶ Βαναρίαν ἐκαλύφθη ὑπὸ συνεχοῦς, πολλῶν μέτρων πάχους, καλύμματος πάγου. Ἐπίσης πρὸς Ν. τῶν Ἄλπεων παγετῶνες εἰσῆλθον πολὺ βαθέως ἐντὸς τοῦ λομβαρδικοῦ βαθυπέδου, ὡς οἱ πολυάριθμοι λιθῶνες καταδεικνύουν. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον πολλὰ χαμηλότερα ὄρη τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ὡς π. χ. ὁ Μέλας Δρυμός, τὰ Βόσγια καὶ Γιγάντεια ὄρη, τὸ Χάρτς, κ.λ.π., ἡ Σκωτία, ἡ Ἰρλανδία, τὸ γαλλικὸν κεντρικὸν πυρηνῶδες ὄρος καὶ ἄλλαι ἀκόμη περιοχαί, σήμερον τελείως ἐλεύθεραι παγετώνων, ἐκαλύφθησαν ὑπὸ παχέων καλυμμάτων πάγου. Τὸ βορειογερμανικὸν βαθύπεδον μετὰ τῶν γειτονικῶν του περιοχῶν, τοῦ βορειοδυτικοῦ δηλαδὴ καὶ βορείου τμήματος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, ἐκαλύφθησαν ὑπὸ κλειστοῦ μανδύου ἐκ πάγου, ὁ ὁποῖος ὑπὸ μορφὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ σημερινοῦ γροιλανδικοῦ ἐνδοχωρικοῦ πάγου ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Νορβηγίας μὲ πάχος 1.000 μ. περίπου μέχρι τῶν κρασπέδων τῶν γερμανικῶν ὀρέων μεσαίου ὕψους, ὡς καὶ πολὺ πέραν τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Μόσχας.

Ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ ἐπίσης ἐκαλύφθη κατὰ τὴν διλουβιακὴν περίοδον παγετώνων ὑπὸ μεγάλων μαζῶν παγετώνων καὶ δὴ εἰς πολὺ μεγαλυτέραν κλίμακα ἢ ἡ Εὐρώπη. Ἐπίσης δ' εἰς μικροτέραν κλίμακα ἡ Κεντρικὴ καὶ Νότιος Ἀμερική, αἱ Ἄλπεις τῆς Νέας Ζηλανδίας, ἡ ἰσημερινὴ Ἀφρικὴ καὶ ἄλλαι περιοχαί.

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι εἰς τοὺς θερμοτέρους τόπους ἡ περίοδος τῶν παγετώνων ἐξεδηλώθη περισσότερον ὡς ἐποχὴ βροχῶν ἰσχυρῶν. Καὶ αἱ ὑψηλαὶ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος (Βαρνοῦς, Βόρας, Ὄλυμπος, Παρνασσός, Γκιώνα, Βαρδούσια, Ὠλονός, Χελμός, Κυλλήνη, Ταΰγετος) ἐκαλύπτοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὸ παγετώνων, τῶν ὁποίων ἡ τῆξις ἐγίνετο εἰς ὑψόμετρα 1.900 μέχρι 2.100 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἐπίσης καθωρίσθη ὅτι τὸ ὅριον τῆς αἰωνίας χιόνος εὑρίσκετο τότε εἰς τὰς Ἄλπεις 1.200—1.300 μ. χαμηλότερον τοῦ σημερινοῦ, εἰς τὰ Πυρηναῖα 1.100, εἰς τὴν Μεγάλην Λεκάνην τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τὰς Ἄλπεις τῆς Αὐστραλίας 1.000 καὶ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας καὶ τὸ Τιὲν-σὰν 500—600 μ.

Αἱ γεωλογικαὶ ἔρευναι κατέληξαν ἐν τέλει εἰς τὸ πόρισμα ὅτι ἡ διλουβιακὴ περίοδος παγετώνων δὲν ἦτο μία ἑνιαία, συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος περίοδος ψύχους καὶ παγετοῦ, ἀλλ' ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ὑπῆρξαν ἀλλεπάλληλοι ἐποχαί, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ψῦχος καθίστατο δριμύτερον καὶ ἐγίνοντο μεγάλαι προελάσεις καὶ ἐξαπλώσεις παγετώνων, μεταξὺ δὲ τῶν ἐποχῶν τούτων ἐμεσολάβουν ἐποχαὶ ἐπαναθερμάνσεως καὶ ὀπισθοδρομήσεως τῶν παγετώνων, αἱ *μεσοπαγετώδεις ἐποχαί*. Διακρίνουν δύο τοιαύτας μεσοπαγετώδεις ἐποχὰς διὰ τὴν Βόρειον Γερμανίαν καὶ τρεῖς διὰ τὰς Ἄλπεις. Κατ' αὐτὰς αἱ ἀπελευθερούμεναι τῶν πάγων περιοχαὶ κατελαμβάνοντο καὶ κατῳκοῦντο ὑπὸ θερμοφίλου πανίδος καὶ χλωρίδος. Τοὐναντίον, μὲ τὴν κάθοδον τῶν παγετώνων ὁ ζωϊκὸς κόσμος ἠναγκάζετο νὰ μεταναστεύῃ πρὸς νότον, ἐνῷ συγχρόνως ἄλλα ζῷα τῶν πολικῶν χωρῶν κατήρχοντο ἀπὸ βορρᾶ. Ἐπίσης κατεδείχθη ὅτι ἡ διλουβιακὴ ἐξάπλωσις παγετώνων προσέβαλε ταυτοχρόνως ὅλην τὴν γῆν.

Τὴν σχέσιν τῶν διαφόρων ἐποχῶν πρὸς τὰς ἀντιστοίχους των γεωλογικὰς περιόδους, ὑποπεριόδους, ἐποχὰς καὶ ἡλικίας, ὡς καὶ σειρὰς καὶ βαθμῖδας στρωμάτων δεικνύει ὁ ἑπόμενος πίναξ:

Καινοζωϊκὸς αἰών	Τεταρτογενὴς περίοδος	Ὁλόκαινος (ἀλλούβιος) ὑποπερίοδος	Σύγχρονα ἀποθέματα	Ἐποχὴ σιδήρου » ὀρειχάλκου » χαλκοῦ Νεολιθικὴ
		Πλειστόκαινος (διλούβιος) ὑποπερίοδος		Παλαιολιθική: Ἐποχὴ μεταβατικὴ ἢ Ἀζίλιος » Μαγδαλένιος » Σολούτριος » Ὠριγνάσιος » Μουστιέριος } Βούρμιος 3η περίοδος παγετώνων » Ἀχελλαῖα » Χελλαία » Ρίσσιος 2α περίοδος παγετώνων
		Παλαιοτεταρτογενὴς ὑποπερίοδος		Κρομέριος Μινδέλιος } 1η περίοδος παγετώνων (Σικέλιος) Πραίστιος Βιλλαφράγκιος (Καλάβριος)

Γ. Κ. Γ.

Παγιαμλὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης, ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Πλαγιὰ* (βλ. λ.).

Παγιαμλῆ-ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης, ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Πατερμὰ* (βλ. λ.).

παγιασὸν (τό)· πλέγμα ψιάθης ἢ βούρλων πρὸς καθαρισμὸν τῶν ποδῶν ἢ πρὸς ἄλλην χρῆσιν· || ψιάθινο καπέλλο.

παγίδα (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *παγίδι* (βλ. λ.).

Παγίδας, *Νεόφυτος*. Λόγιος κληρικὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποθανὼν τῷ 1893. Ὑπῆρξεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐφημέριος τῆς ἐν Πετρουπόλει ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἦτο καλὸς κάτοχος τῆς ρωσικῆς γλώσσης καὶ θεολογίας. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ τὰ ἑξῆς ἔργα τῶν διασήμων Ρώσων θεολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: Φιλαρέτου, μητροπολίτου Τσερνίκωβ, τρίτομον «Πατρολογίαν» καὶ Μακαρίου «Ἐγχειρίδιον δογματικῆς» (1883) καὶ τὸ περὶ τῆς «Θεότητος τοῦ Χριστοῦ». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Παγίδας συνέγραψεν ἴδιον σύγγραμμα περὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Δ. Ι. Κ.

παγίδευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παγιδεύειν, ἡ διὰ παγίδος σύλληψις.

παγιδεύω· στήνω παγίδα, κάμνω τινὰ νὰ ἐμπέσῃ εἰς παγίδα, συλλαμβάνω διὰ παγίδος· || ἐξαπατῶ.

παγίδι (τό), καὶ ***παΐδι*** δημοτ., πλευρὸν σκελετοῦ ἀνθρώπου ἢ ζῴου: «τοῦ 'σπασε τὰ παΐδια 'ς τὸ ξύλο».

Παγὶὲ (Payer), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος βοτανικὸς (1818—1860). Ἐδίδαξε τὴν βοτανικήν, φυτικὴν ὀργανογραφίαν, γεωλογίαν καὶ μεταλλειολογίαν εἰς Σορβόννην κ. ἀ. καὶ διετέλεσεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Λαμαρτίνου, βουλευτὴς (1848) καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (1854). Ἔγραψε: «Πραγματεία περὶ τῆς ὀργανογενέσεως τοῦ ἄνθους» (1854—1859, τόμ. 2), «Στοιχεῖα βοτανικῆς» (1857), «Κρυπτογαμικὴ βοτανική» (1850) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Παγιερὸν (Pailleron), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος λογοτέχνης ἐκ Παρισίων (1834—1899). Ἦτο κατ' ἀρχὰς δικηγόρος, ἐνεφανίσθη δὲ τὸ πρῶτον ὡς λογοτέχνης τῷ 1860 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Ὀντεὸν» διὰ τοῦ ἐμμέτρου μονοπράκτου «Ὁ παράσιτος». Μετὰ τριετίαν, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Φραγκίσκου Μπυλόζ, ἐγένετο εἷς τῶν ἰδιοκτητῶν τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων», ἔκτοτε δὲ ἔδωσε μακρὰν σειρὰν θεατρικῶν ἔργων, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Le second mouvement» (1868), «Les faux menages» (ἀναβιβασθὲν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας» 1869), «Ἡ Ἑλένη» (1872), «L'age ingrat» (1878), «L'étincelle» (1879), «Pendant le bal» (1881), ἡ πνευματωδεστάτη σάτιρα «Le monde où l'on s'amuse», ἥτις ἀνεβιβάσθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», θεωρεῖται δὲ ὡς τὸ ἄριστον πάντων (1881), «La souris» (1887), «Les Cabotins» (1894) κλπ. Ὁ Παγιερὸν ὑπῆρξεν ἐπιδέξιος δραματουργὸς καὶ δηκτικώτατος σατιρικός, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν λεπτὴν φαντασίαν καὶ τὴν φυσικότητα τῶν διαλόγων του. Τῷ 1882 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Χ. Δ.

παγιόλο (τό)· βλ. *πανιόλο*.

πάγιος, *—α, —ον*· ὁ οἱονεὶ πεπηγώς, σταθερός, ἀμετάβλητος: «πάγιον εἰσόδημα»· || «πάγιον δάνειον» δάνειον μακροπρόθεσμον ἢ προερχόμενον ἐκ συμπτύξεως παλαιοτέρων δανείων διαφόρων ἐπιτοκίων.

παγιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παγίου, τὸ νὰ εἶναι τι πάγιον, σταθερόν, ἀμετακίνητον.

παγίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ δι' οὗ συλλαμβάνεται θήραμά τι ἐξαπατώμενον· || «παγὶς μυῶν» κοιν. *ποντικοπαγίδα*· || μετφ., δόλος, ἀπάτη: «τοῦ ἔστησε παγίδα», «ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα».

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *παγὶς* πᾶν μηχάνημα χρησιμεῦον εἰς τὴν δι' ἐξαπατήσεως σύλληψιν ζῴων. Παγίδων ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου δι' ὃ προορίζονται, συνηθέστερος δὲ εἶναι ὁ τοῦ κλωβοῦ, εὑρίσκων ἐφαρμογὴν εἰς τὴν σύλληψιν μεγάλης κατηγορίας τετραπόδων καὶ πτηνῶν. Γνωστοτέρα παγὶς εἶναι ἡ ἐν ταῖς οἰκίαις πρὸς σύλληψιν τῶν μυῶν χρησιμο-

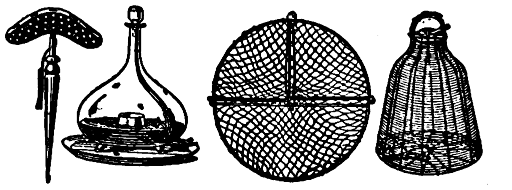

Διάφορα εἴδη παγίδων.

[1—Καθρέπτης διὰ πτηνά. 2—Φιάλη διὰ τὰς μυίας. 3—Ἐκ δικτύου διὰ μικρὰ πτηνά. 4—Συρματίνη.]

ποιουμένη, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ κλωβοῦ ξυλίνου ἢ συρματίνου. Ὁ ξύλινος κλωβὸς ἔχει τὴν μίαν πλευρὰν κινητήν, κλείουσαν ἰσχυρῶς δι' ἐλατηρίου, συνδεδεμένην δὲ πρὸς ἄγκιστρον ἐφ' οὗ ἀγκιστροῦται τὸ πρὸς προσέλκυσιν τοῦ ζῴου δόλωμα. Τὸ ζῷον μετακινοῦν τὸ ἄγκιστρον ἀπαγκιστροῖ τὴν πλευράν, ἥτις κλείουσα τὸ φυλακίζει. Οἱ συρμάτινοι κλωβοὶ φέρουσι κολουροκωνικὴν ὀπὴν ἐκ συρμάτων, ἧς ἡ εὐρεῖα βάσις εἶναι πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε τὸ ζῷον λόγῳ τῆς ἐλαστικότητος τῶν συρμάτων εὐκόλως εἰσέρχεται, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἐξέλθῃ. Διὰ μεγαλύτερα τετράποδα καὶ πτηνὰ χρησιμοποιοῦνται τὸ *δόκανον*, ἡ *ἰξόβεργα* καὶ τὰ *δίκτυα* (βλ. τὰς λ.), διὰ μεγάλα δὲ ζῷα καὶ θηρία μεγάλοι κλωβοὶ ἐν εἴδει δωματίου, βρόχοι διαφόρων τύπων, ἐξηρτημένοι ἀπὸ δένδρων ἢ ἄλλης στερεᾶς βάσεως, μεγάλοι λάκκοι κεκαλυμμένοι ὑπὸ χόρτων, διὰ δὲ τὴν σύλληψιν ἐντόμων (μυιῶν) αἱ μυιοπαγίδες, ἀποτελούμεναι ἐκ φιάλης φερούσης κολουροκωνικὴν ὀπὴν ἐπὶ τοῦ πυθμένος καὶ ποσότητά τινα ὕδατος. Αἱ μυῖαι προσελκυόμεναι διὰ σακχάρεως ἢ ἄλλης οὐσίας εἰσέρχονται εἰς τὴν φιάλην καὶ μὴ εὑρίσκουσαι τὴν ἔξοδον παραμένουσιν ἐντὸς πνιγόμεναι. Διὰ τὴν σύλληψιν τῶν μυιῶν χρησιμοποιοῦνται καὶ φύλλα χάρτου ἠλειμμένα διὰ κολλώδους οὐσίας.

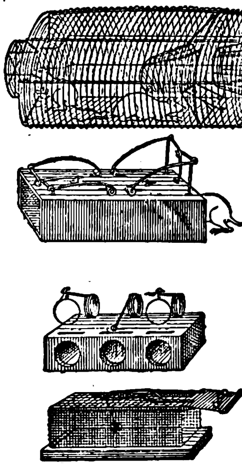

Μυοπαγίδες.

— *[Στρατ.]* Ἡ *παγὶς* εἶναι τέχνασμα ἐπινοούμενον παρ' ἑνὸς τῶν πολεμίων πρὸς ἐνέργειαν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου κυρίως διὰ προκαλουμένης ἐκρήξεως. Εἰς τὰ ἀμυντικὰ μέτωπα αἱ παγίδες συνίστανται εἰς τὴν ἔκρηξιν χειροβομβίδων, προκαλουμένην κατὰ τὴν δι' ὡρισμένων σημείων πρὸ τῶν συρματοπλεγμάτων ἀνύποπτον διέλευσιν μεμονωμένων ἀνδρῶν ἢ περιπόλων τοῦ ἀντιπάλου, ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ ἔκρηξις τῶν βομβίδων ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς ἀσφαλιστικῆς αὐτῶν περόνης, προσδεομένης διὰ τοῦ δακτυλίου της εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄκρον σχοινίου, σπάγγου ἢ λεπτοῦ σύρματος, οὕτινος τὸ ἕτερον ἄκρον προσδένεται εἰς σταθερὸν σημεῖον. Αἱ παγίδες αὗται τοποθετοῦνται εἰς ὑποχρεωτικὰς διαβάσεις ἢ εἰς σημεῖα, ὅθεν πιθανὸν διερχόμενος ὁ ἐχθρὸς θὰ συμπαρασύρῃ τὸ σχοινίον καὶ θὰ προκαλέσῃ τὴν ἔκρηξιν. Αἱ παγίδες συνίστανται ὁμοίως εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐναπόθεσιν ἀντικειμένων τινῶν (ὡρολογίων, κερμάτων κλπ.), ἅτινα ἀνασυρόμενα ἐπιφέρουσι τὴν ἔκρηξιν εἰς ἀποκεκρυμμένα μηχανήματα λειτουργοῦντα δι' εὐφυοῦς τινος συστήματος. Ὡς παγίδες δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ὑπονομίσκων. Ζ. Ν.

— *[Ὁπλομ.]* *Παγὶς* εἶναι κίνησις οἱαδήποτε, ἰδίως ἐμπείρου ξιφιστοῦ, ἵνα διὰ ταύτης παρακι-

Digitized by Google

νήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του νὰ ἐπιτεθῇ, ἕτοιμος νὰ ἀποκρούσῃ τοῦτον καὶ τὸν ἀντιξιφίσῃ. Ἵνα ἐπιτύχῃ ἡ παγίς, ἀπαιτεῖται μεγίστη ὀξυδέρκεια καὶ πεῖρα τοῦ παγιδεύοντος, ἵνα μὴ διὰ τῆς τυχὸν ταχύτητος τοῦ ἀντιπάλου του πέσῃ ὁ ἴδιος εἰς ἣν στήνει παγίδα. Διὸ δέον ὁ παγιδεύων νὰ προμελετήσῃ καλῶς καὶ νὰ ὑπολογίσῃ ἁπάσας τὰς κινήσεις, τὰς δυναμένας νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς παγίδος, ἣν στήνει. Αἱ συνηθέστεραι παγίδες εἰσί: α΄) νὰ δίδῃ τις ἀφυλαξίαν τινά, ὅπως προκαλέσῃ τὸν ἀντίπαλόν του νὰ ξιφίσῃ, ὅτε ἀμέσως ἀποκρούει καὶ ἀντιξιφίζει· β΄) νὰ ἐκτελῇ βραδέως προσποιήσεις τινάς, ἵνα προκαλέσῃ ἀναστολὴν τοῦ ἀντιπάλου του, ἣν ἀποκρούει καὶ ἀντιξιφίζει· γ΄) νὰ ἐντείνῃ αἰφνιδίως τὴν χεῖρα ἵνα προκαλέσῃ οἱανδήποτε προσβολὴν κατὰ τοῦ ξίφους του, ἣν σφάλλει καὶ ἀντιξιφίζει, γενικῶς δὲ πᾶσα κίνησις προκαλοῦσα ἀναμενομένην ἐπίθεσιν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ σφάλλῃ ταύτην καὶ νὰ ἀντιξιφίσῃ. Τ. Ι. Κ.

Παγὶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 153. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Μαστιχοχωρίων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

παγιῶ (—όω)· καθιστῶ τι πάγιον, σταθερόν: «ἐπαγιώθη ἡ θέσις του, — ἡ κατάστασίς του».

παγίωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παγιοῦν· || «παγίωσις δανείων» σύμπτυξις πολλῶν δανείων μὲ διάφορα ἐπιτόκια εἰς ἕν.

— *[Ἐμπορ.]* Τὰ κεφάλαια διαιροῦνται εἰς *κυκλοφοροῦντα*, τὰ χρησιμοποιούμενα ἐφ' ἅπαξ καὶ ἐξαφανιζόμενα ἐν αὐτῇ τῇ παραγωγικῇ πράξει, ὡς ὁ σπειρόμενος σῖτος, τὸ χρησιμοποιούμενον λίπασμα, καὶ εἰς *πάγια* (fixes), τὰ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς πλείονας πράξεις παραγωγῆς, ἀπὸ τῶν ἐργαλείων τῶν μᾶλλον εὐθραύστων, ὡς ἡ βελόνη ἢ ὁ σάκκος, μέχρι τῶν μᾶλλον διαρκῶν, ὡς ἡ σῆραγξ ἢ ἡ διῶρυξ, τὰ ὁποῖα ὅμως δύνανται νὰ διατηρηθῶσι διαρκῶς ἀνακαινιζόμενα. Οἰκονομολόγοι τινὲς διακρίνουσιν ἄλλως τὸ πάγιον κεφάλαιον ἀπὸ τοῦ κυκλοφοροῦντος, θεωροῦντες πάγιον μὲν τὸ καταβαλλόμενον ἐν ἐπιχειρήσει παραγωγῆς, κυκλοφοροῦν δὲ τὸ παρέχον κέρδη μόνον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ οὕτως ὁ καιόμενος ἐν τῇ μηχανῇ ἄνθραξ θὰ εἶναι πάγιον κεφάλαιον, ἂν καὶ ἐξαφανιζόμενον ἐν τῇ παραγωγῇ.

Παγίωσις (consolidation) τῶν τελωνειακῶν τελῶν σημαίνει ὑποχρέωσιν κράτους νὰ μὴ μεταβάλῃ ταῦτα διαρκούσης ἐμπορικῆς συμβάσεως μετ' ἄλλου κράτους. Τοιαύτην ὑποχρέωσιν ἀνέλαβον πολλὰ κράτη δι' ὡρισμένα εἴδη, εἰσαγόμενα εἰς αὐτὰ ἐξ ἄλλης χώρας, πρὸς ἣν διὰ συμβάσεως συνεδέθησαν ἐπ' ἀνταλλάγματι, ὡς ἡ παραχώρησις ἠλαττωμένων δασμῶν ἐπὶ εἰδῶν παραγομένων εἰς τὰ κράτη ταῦτα καὶ ἐξαγομένων εἰς τὴν ἄλλην χώραν. Ἡ παγίωσις δὲν καταργεῖ τὸ δικαίωμα τῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως.

Παγίωσις δανείου συνίσταται εἰς τὴν μεταβολὴν δημοσίου χρέους, ἐντὸς βραχείας προθεσμίας ἀπαιτητοῦ, εἰς χρέος ἐπὶ διηνεκεῖ τόκῳ ἢ πάγιον, χωρίς ποτε νὰ εἶναι ἀπαιτητὸν τὸ κεφάλαιον. Εἰς τὸ μέτρον τῆς παγιώσεως προσφεύγουν συνήθως κράτη, ὁσάκις ἡ ἐξόγκωσις τοῦ καλουμένου κυμαινομένου χρέους (dette flottante), οἷον τὸ ὑπὸ τύπον ἐντόκων γραμματίων (bons de trésor), βραχυπροθέσμου, περιάγει αὐτὰ εἰς στενοχωρίαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ὑποχρέωσίν των, γίνεται δὲ τοῦτο διὰ μετατροπῆς (conversion), ἥτις δυνατὸν ν' ἀνακουφίζῃ τὰ κράτη ἐκ δυσβαστάκτου βάρους τοκοχρεολυσίας, ἐκ τῆς ἀμέσου ὑποχρεώσεως ἀποδόσεως τοῦ κεφαλαίου, καὶ διευκολύνει τὴν βραδύτερον, ἐν ἐποχῇ βελτιώσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐξαγορὰν τῶν παγίων χρεογράφων, ὁλικῶς ἢ μερικῶς, ἀναλόγως πρὸς τὰς περιστάσεις, διὰ τῶν πλεονασμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ εἰς τὰς τιμὰς τοῦ χρηματιστηρίου, συνήθως κατωτέρας τῆς τιμῆς τῆς ἐκδόσεως (τοῦ ἀρτίου). Ἀντὶ τούτου, τὸ κράτος δύναται νὰ ἱδρύσῃ ταμεῖον χρεολυσίας (caisse d'amortissement), προικίζον αὐτὸ δι' εἰδικῶν πόρων, ἵνα δι' αὐτῶν ἐξαγοράζῃ τὰ χρεόγραφα. Ἀντὶ ὅμως νὰ τὰ ἐξαφανίζῃ, δύναται νὰ τὰ διατηρῇ, ἵνα εἰσπράττῃ τὰ τοκομερίδια αὐτῶν καὶ χρησιμοποιῇ τὰς εἰσπράξεις των πρὸς ἀγορὰν ἄλλων χρεογράφων. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἐνέχει τὸν κίνδυνον ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐπιθέτει χεῖρα ἐπὶ τῶν ἀποθεματικῶν τοῦ ταμείου, ὁσάκις ἔχει ἀνάγκας, ὡς συνέβη ἄλλοτε ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ 1926 συνεστήθη ἐν Γαλλίᾳ τοιοῦτον ταμεῖον, δι' ἀποφάσεως συνταγματικῆς ὑπὸ τῶν δύο βουλῶν ἐπίτηδες συνελθουσῶν, πρὸς ἐπισημοτέραν διαπίστωσιν τοῦ γεγονότος, καὶ συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς δημοσίας πίστεως, διὰ τῆς ἐξοφλήσεως καὶ παγιώσεως τῶν ἐντόκων γραμματίων ἐθνικῆς ἀμύνης κλπ. Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

Παγκάκης, *Ἐλευθέριος (ἢ Τζιώτης)*. Ταξίαρχος, καταγόμενος ἐκ Κέας. Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Δημητρίου*, ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Νικ. Κριεζώτου, καὶ διεκρίθη εἰς τὰς μάχας τῶν Στύρων Εὐβοίας, τοῦ Γραμμιᾶ Καρύστου, τοῦ Βατησίου καὶ Λυκορρεύματος Μαρμαρίου, τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, τῆς Ἀμπλιανης, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Σαλώνων, τῶν Λιοσίων Ἀττικῆς, τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τῆς Πέτρας (1829).

Παγκάλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη τῆς Ἀμοργοῦ ὀνομασία, ἣν διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος (86, 10).

Παγκαλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον της Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μυριοφύτου τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο Ταταρλῆ καὶ εἶχε (1920) 111 κατοίκους.

Παγκάλια, ἢ **Πανκάλεια** *[Γεωγρ.]*. Πεδίον ἐν τῷ βιλαετίῳ τοῦ Ἰκονίου (Μικρᾶς Ἀσίας), ἐκτεινόμενον νοτίως τοῦ ὄρους Διδύμου (τουρκ. Γκιουνγιουσοῦ ντάγ) καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου, εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ. περίπου νοτίως τῆς πόλεως Σιβρὶ-Χισάρ. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἐνίκησε τῷ 979 ὁ στρατηγὸς Βάρδας Φωκᾶς τὸν στασιάσαντα στρατηγὸν Βάρδαν Σκληρὸν καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς Ἄραβας τῆς Βαγδάτης. Ν. ΚΛΣ

Παγκάλια *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας (βλ. λ. *Μαγγάλια*).

παγκαλισμὸς (ὁ) (pancalisme). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Baldwin καὶ δηλῶν τὴν ἀντίληψιν, καθ' ἣν τὸ μὲν ὡραῖον εἶναι ὁ κατηγορικὸς κανών, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται ὅλοι οἱ ἄλλοι, τὸ δὲ πραγματικὸν (πραγματικότης) τὸ σύνολον ἐκείνου, ὅπερ δύναται νὰ ὀργανωθῇ ὑπὸ αἰσθητικὴν μορφήν.

παγκαλόμορφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων παγκάλην μορφήν, ὡραιότατος.

πάγκαλος (ὁ, ἡ), καὶ —η, —ον· ὡραιότατος, κάλλιστος: «πάγκαλος κόρη», «βιβλίον πάγκαλον».—Ἐπίρ. *παγκάλως*.

Πάγκαλος. Ὄνομα σημαινούσης οἰκογενείας τῆς νήσου Κέας, ἑλκούσης πιθανώτατα τὴν καταγωγὴν ἐκ Βενετίας. Τῷ 1768 ἀναφέρεται ζῶν ἐν Κέᾳ ὁ *Νικόλαος Πάγκαλος*, ἄρχων τῆς νήσου καὶ τοῦ φρουρίου αὐτῆς. Ἀναφέρεται ἐπίσης, ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ὁ ἄρχων λογοθέτης *Ἰάκωβος Πάγκαλος*, ἐν ἔτει δὲ 1820 ὁ *Ἰωάννης Πάγκαλος*, ἀνὴρ ἐλλόγιμος. Ἐν ἔτει 1790 ἀναφέρεται ὁ *Ν. Πάγκαλος*, ὑπογράψας τὴν πρὸς τὴν Αἰκατερίνην Β΄ αἴτησιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ παρουσιασθεὶς εἰς αὐτήν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ Πάγκαλοι ἀντεπροσώπευον ἐν Κέᾳ τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1785 καὶ κατόπιν μέχρι τοῦ 1787 πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Κέᾳ ἦτο ὁ *Νικόλαος Πάγκαλος*, βαρατάριος δὲ καὶ δραγουμάνος τῆς Νεαπόλεως ὁ *Γεώργιος Πάγκαλος*, ὁ ὁποῖος ἦτο συγχρόνως καὶ βοεβόδας τῆς νήσου. Ταυτοχρόνως πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὁ ἐξάδελφος τούτων *Ἰωσὴφ Πάγκαλος* καὶ πρόξενος τῆς Βενετίας ἄλλος ἐκ τῆς ἰδίας οἰκογενείας. *Πάγκαλος* ὠνομάζετο καὶ ὁ ἐν ἔτει 1811 πρόξενος τῆς Δανίας, καθ' ὃν χρόνον ἐπεσκέφθη τὴν Κέαν ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος Peter Oluf Brönsted. Ὁ ἐν ἔτει 1818 ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας *Πάγκαλος*, ὅστις εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐν Πίσῃ, εἶχεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ καγκελλάριον, ὅστις πιθανώτατα ἦτο ἐκ τῆς ἰδίας οἰκογενείας τῶν Παγκάλων καὶ διετέλει προξενικὸς πράκτωρ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Π. Π.

—**Πάγκαλος, Γεώργιος.** Ἕλλην ἐκ Κρήτης μικροβιολόγος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1891. Διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 1912, διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς παιδιατρικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1917), καὶ μετὰ διετεῖς εἰδικὰς σπουδὰς μικροβιολογίας ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ Βέρνης (1918—1920) ἐγκατέστη τῷ 1920 ἐν Ἀθήναις, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἐπιμελητὴς τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» (1920—1924), εἶτα δὲ ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς πολυκλινικῆς Ἀθηνῶν (1922—1924). Ἤδη διατελεῖ προϊστάμενος τοῦ τμήματος ἐρευνῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἰνστιτούτου Παστέρ, ἀπεσπασμένος ἐκ τῆς ὑγειονομικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν. Ἔγραψε: «Συμβολὴ εἰς τὴν πειραματικὴν παθολογίαν τῆς ὀζαίνης» (1926), «Συμβολὴ εἰς τὴν ἐργαστηριακὴν διαγνωστικὴν τοῦ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου» («Κλινική» 1925), «L'action antitoxique de la bile sur les cultures typhiques» (1927), «Ἡ ἀμοιβαδικὴ δυσεντερία ἐν Ἑλλάδι» (1928), «Μικροβιακὴ χλωρὶς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικός» (1922) καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γ. Ἰωαννίδου «Κλινικὴ μικροσκοπία καὶ βιολογία» (τόμ. 2, 1926—1928). Ο. Ρ.

— **Πάγκαλος, Θεόδωρος.** Ἕλλην στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1878 ἐν Σαλαμῖνι. Περατώσας τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς Ἀθήνας, εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, συμπληρώσας εἶτα τὰς σπουδάς του εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τοῦ Πολέμου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδὶ (1909) ἐπρωτοστάτησε, διατελέσας μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913), φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τῆς 6ης μεραρχίας. Μετὰ τὴν ἐκ Γαλλίας ἐπάνοδόν του (1914), φέρων τὸν βαθμὸν ταγματάρχου, ἐτοποθετήθη ἐπιτελάρχης τῆς τότε ἐν Κερκύρᾳ 8ης μεραρχίας, τῷ δὲ 1915 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πολεμικῆς τέχνης παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων. Τῷ 1916 προσεχώρησεν εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ προαχθεὶς τότε εἰς ἀντισυνταγματάρχην ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ 9ου συντάγματος Κρητῶν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἐτοποθετήθη προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918, ὁπότε, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ἐτοποθετήθη ἀρχηγὸς πεζικοῦ τῆς 1ης μεραρχίας, τῆς τεταγμένης τότε εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Στρυμόνος. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1918 — Νοεμβρίου 1920, προαχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ὑποστράτηγον, διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ γενικοῦ στρατηγείου ἐν Μακε-

Θεόδωρος Πάγκαλος.

δονίᾳ ἀρχικῶς, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατόπιν. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀποστρατευθεὶς ἐγκατεστάθη ἐν Ἐλευσῖνι καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922, εἰς ἣν ἐπρωτοστάτησε, κηρύξας πρῶτος αὐτὸς τὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἀθήναις. Ἐτοποθετήθη τότε διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ συγχρόνως πρόεδρος τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ὑπευθύνων τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Τὸν Νοέμβριον 1922 διετέλεσεν, ἐπὶ κυβερνήσεως Στυλ. Γονατᾶ, ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, τὴν δὲ 12 Δεκεμβρίου 1922, παραιτηθείς, ἐτοποθετήθη ἀρχιστράτηγος τῆς τότε συγκροτηθείσης στρατιᾶς τοῦ Ἕβρου, ἣν ἀναδιωργάνωσε, παρατάξας ἀξιόμαχον δύναμιν, συντελέσασαν εἰς τὴν σύναψιν τῆς ἐν Λωζάννῃ ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας ἐκλογὰς τοῦ 1923 ἐξελέγη πληρεξούσιος Θεσσαλονίκης καὶ συνέπραξε μετὰ τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος Παπαναστασίου, ἀναλαβὼν τὴν 12 Μαρτίου 1924 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐννόμου τάξεως καὶ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Παραιτηθείσης τῆς κυβερνήσεως Παπαναστασίου διεδέχθη ταύτην ἡ κυβέρνησις Σοφούλη καὶ ταύτην ἡ κυβέρνησις Μιχαλακοπούλου τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1924. Τῷ 1925 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, τὴν δὲ 26 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους διὰ στρατιωτικοῦ πραξικοπήματος ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν Μιχαλακοπούλου καὶ ἐσχημάτισε τοιαύτην συνεργασθεὶς μετὰ τῆς Συνελεύσεως, ἣν ὅμως μετά τινα χρόνον διέλυσε πραξικοπηματικῶς χωρὶς νὰ προβῇ εἰς τὴν προκήρυξιν νέων ἐκλογῶν. Τὴν 4 Ἰανουαρίου 1926, συγκεντρώσας τὴν φρουρὰν Ἀθηνῶν εἰς γεῦμα, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν δικτάτορα. Ἡ δημιουργηθεῖσα ἔκνομος κατάστασις προεκάλεσε τὴν παραίτησιν τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Παύλου Κουντουριώτου. Ὁ Πάγκαλος προέβη εἰς τὴν προκήρυξιν προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἐκθέσας ἰδίαν ὑποψηφιότητα καὶ ἐκλεγεὶς τοιοῦτος τὴν 4 Ἀπριλίου 1926. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, διετήρησε μέχρι τῆς 4 Ἰουλίου, ὅτε ἀνέθεσε τὰ καθήκοντα τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν ναύαρχον Ἀλ. Χατζηκυριάκον. Τὴν 19 Ἰουλίου 1926 ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Ἀθανάσιον Εὐταξίαν, ἀλλὰ τὴν 7 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐνῷ οὗτος παρεθέριζεν εἰς Σπέτσας, ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Ἀθήναις καὶ φεύγων ἐπὶ μικροῦ ἀτμοπλοίου

Digitized by Google

συνελήφθη καὶ ἐγκαθείρχθη εἰς τὰς ἐν Κρήτῃ φυλακὰς Ἰτζεδίν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς 10 Ἰουλίου 1928. Τὸ συσταθὲν ἀνώτατον ἀνακριτικὸν συμβούλιον ἐξ ἀρεοπαγιτῶν καὶ ἐφετῶν ἐγνωμοδότησε περὶ παραπομπῆς αὐτοῦ ἐνώπιον εἰδικοῦ δικαστηρίου, ἀλλὰ δημοσιευθέντος διατάγματος ἀμνηστίας ἀπηλλάγη τῶν ἀδικημάτων πολιτικῆς φύσεως καὶ παρεπέμφθη δι' ἀδικήματα τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου, καταδικασθεὶς δι' ἓν ἐξ αὐτῶν. Κατηγορηθεὶς ἐκ νέου ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος παρεπέμφθη εἰς δίκην, ἥτις ἐκκρεμεῖ. Συνέγραψε «Μαθήματα πολεμικῆς τέχνης» (1916) καὶ διαφόρους μονογραφίας. Θ. Β.

—Πάγκαλος, *Σωφρόνιος*. Ἐπίσκοπος Κυθήρων. Κρὴς τὴν πατρίδα, διετέλεσε τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1632 διδάσκαλος ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων. Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Κυθήρων τῷ 1637, συνέταξε δὲ τὴν ἀκολουθίαν εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης γενόμενον θαῦμα, ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1744 καὶ 1789, κατόπιν δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1811 καὶ 1865, ἐν Σμύρνῃ τῷ 1847, ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1849 καὶ 1896, ἐν Ἀθήναις τῷ 1865, 1879, 1894 καὶ 1909, καὶ ἐν Πειραιεῖ τῷ 1882. Ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ἱεροσολύμων σῴζεται καὶ χειρόγραφος αὐτοῦ «Λόγος εἰς τὴν ταφὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ». Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ οἱ κάτοικοι τῶν Κυθήρων παρεπονέθησαν ὅτι ἐχειροτονοῦντο πάντοτε ἐπίσκοποι τῆς νήσου των ὄχι ἰθαγενεῖς, ἀλλὰ ξένοι. Ὅθεν προεκλήθη ψήφισμα τῆς βενετικῆς γερουσίας ὅτι οὐδεὶς ἐφεξῆς θὰ γίνεται ἐπίσκοπος Κυθήρων, ἐὰν μὴ εἶναι γηγενής. Ἔκτοτε ὅσοι διεδέχθησαν τὸν Πάγκαλον ἦσαν Κυθήριοι. Δ. Π. Π.

Παγκαλοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀστέρι, Σταυρωμένος, Χαμαλεῦρι* καὶ ἡ μονὴ *Ἀρσάνι*. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ 186 κατ. ΕΡ. Μ.

Παγκανία. Ὄνομα παλαιοῦ σερβικοῦ πριγκιπάτου, ὅπερ σλαυϊστὶ καλεῖται *Πογκάνια* (βλ. λ.).

Παγκανίνι (Paganini), ***Νικόλαος***. Ὁ διασημότερος τῶν δεξιοτεχνῶν τοῦ βιολίου, γεννηθεὶς ἐν Γενούῃ τῷ 1782 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νικαίᾳ τῷ 1840. Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ἐμπόρου, ἀλλὰ λάτρου τῆς μουσικῆς, ὅστις εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὸν νεαρὸν Παγκανίνι, μόλις τότε ἑξαετῆ, εἰς ἄσημόν τινα διδάσκαλον τῆς Γενούης, εἶτα δὲ εἰς τὸν Κόστα, καὶ ἐν τέλει εἰς τὸν Ἀλὲξ. Ρόλλα τῆς Πάρμας διὰ τὸ βιολίον καὶ εἰς τὸν Γκιρέττι διὰ τὴν σύνθεσιν. Νεώτατος ἀκόμη ἔγραφε τεμάχια διὰ βιολίον, περιέχοντα καταπληκτικὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας αὐτὸς μόνος ἠδύνατο νὰ ὑπερνικήσῃ. Γενικῶς ὁ Παγκανίνι οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν αὐστηρὰν πειθαρχίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ βιολίου καὶ ὑπῆρξε μᾶλλον αὐτοδίδακτος καὶ δημιουργὸς ἰδίων κανόνων. Δεκαεξαετὴς κατέπλησσε τὸ κοινὸν διὰ τῆς μοναδικῆς του δεξιοτεχνίας. Κατόπιν ἀρκετῶν ταξιδίων ὁ Παγκανίνι ἐγκατεστάθη τῷ 1805 ἐν Λούκκᾳ ὡς κορυφαῖος βιολιστὴς καὶ καθηγητὴς τοῦ πρίγκιπος Μπατσιόκκι. Τῷ 1808, παραιτηθεὶς τῆς ἐν Λούκκᾳ θέσεώς του, ἤρχισε πλάνητα βίον, διατρέχων τὸν κόσμον καὶ προκαλῶν τὸν θαυμασμόν. Ὁ Παγκανίνι ἦτο μοναδικῆς φιλαργυρίας, διὸ καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ἡ πρὸς τὸν Μπερλιὸζ γενναιόδωρος προσφορά του ἐξ 20.000 φράγκων (1838). Συνεσώρευσεν ἄπειρα πλούτη διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, χωρίς, παρὰ ταῦτα, νὰ μειωθῇ ἡ ἀπληστία του. Τῷ 1828 μετέβη εἰς Βιέννην, ἔνθα ὠνομάσθη, τιμῆς ἕνεκεν, δεξιοτέχνης τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, εἶτα δὲ διέσχισεν ἐν θριάμβῳ τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰρλανδίαν κλπ. διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Παρισίοις (1833). Ἡ ὑγεία του ὅμως εἶχε πρὸ καιροῦ ὑποσκαφῆ, ἡ δὲ φθίσις τοῦ λάρυγγος, ἥτις τὸν εἶχε καταστήσει σχεδὸν ἄφωνον, τὸν ὡδήγησεν εἰς τὸν τάφον ἐν Νικαίᾳ, ἔνθα εἶχε μεταβῆ πρὸς ἀλλαγὴν ἀέρος. Ὁ Παγκανίνι εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀοιδὸν *Ἀντωνίαν Μπιάνκι*, ἐξ ἧς εἶχεν ἀποκτήσει ἕνα μόνον υἱόν, τὸν *Ἀχιλλέα*. Ὁ Παγκανίνι συνεκέντρου ἐν τῷ προσώπῳ του ἰδιότητας τὰς ὁποίας μόνον μεμονωμένας ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς καλλιτέχναις. Ὡς πρὸς τὴν δεξιοτεχνίαν οὐδεὶς ποτὲ τὸν ὑπερέβη· ἡ χρῆσις τῶν διπλῶν καὶ τριπλῶν χορδῶν ἦτο δι' αὐτὸν τὸ ἁπλούστερον τῶν πραγμάτων, ἀκόμη καὶ διὰ τὰς δυσκολωτέρας τῶν συγχορδιῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἦχός του ἦτο μοναδικῆς ὡραιότητος, οἱ ἁρμονικοί του φθόγγοι ἀφθάστου ἀκριβείας, τὸ στακκάτο του θαυμαστόν, ἡ μουσικότης του ὑπέροχος. Ὑπεβοηθεῖτο δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικῶς μεγάλην διάπλασιν τῆς χειρός του καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερφυσικὴν εὐκαμψίαν τῶν δακτύλων του. Ἐκτὸς ὡρισμένων τεμαχίων, ἀμφισβητησίμου γνησιότητος, ὁ Παγκανίνι συνέθεσεν: 24 καπρίτσια διὰ βιολίον μόνον, 12 σονάτας διὰ βιολίον καὶ κιθάραν, 3 μεγάλα κουαρτέττα διὰ βιολίον, βιόλαν, κιθάραν καὶ βιολοντσέλλον, ἓν κοντσέρτο διὰ βιολίον εἰς μι ὑφ., ἕτερον εἰς σι ἔλασ., «Le Streghe» (παραλλαγαὶ ἐπὶ θέματος τοῦ Μαΰρ), «Τὸ καρναβάλι τῆς Βενετίας», «Moto perpetuo», παραλλαγαὶ ἐπὶ τοῦ θέματος «Non piu mesta» κλπ. Γ. Σ.

Νικόλαος Παγκανίνι.

Παγκάρης, *Γεώργιος Ν*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1897. Εἰσελθὼν εἰς τὴν σχολὴν ναυτικῶν δοκίμων τῷ 1912, ἐξῆλθε τῷ 1916 μὲ τὸν βαθμὸν σημαιοφόρου, προήχθη δὲ εἰς πλωτάρχην τῷ 1925, ὑπηρετήσας ὡς κυβερνήτης τῆς «Ἀρεθούσης», διὰ τὴν δρᾶσιν τῆς ὁποίας ἐν τῷ κόλπῳ Νικομηδείας ἔτυχε τῆς ἀπονομῆς τοῦ πολεμικοῦ σταυροῦ, τοῦ ἀτμομυοδρόμωνος «Ἀλφειοῦ» (μικρασιατικὰ παράλια), τοῦ μεταγωγικοῦ «Εὔξεινος» καὶ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Σμύρνη». Διετέλεσε διοικητὴς τῆς σχολῆς πυροβολικοῦ, διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ ναυστάθμου καὶ καθηγητὴς τῆς σχολῆς ναυτικοῦ πυροβολικοῦ, μέλος δὲ κατ' ἐπανάληψιν εἰδικῶν ἀποστολῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Συγγραφεὺς διαφόρων μονογραφιῶν καὶ ὑπηρεσιακῶν βιβλίων, ἀφορώντων τὴν ναυτικὴν πυροβολικὴν καὶ συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Σ. Ε. Λ.

παγκάριον (τὸ) (ἐκ τοῦ *πάγκος* = χρηματικὴ τράπεζα). Τὸ παρὰ τὴν κεντρικὴν πύλην ἑκάστου ναοῦ ἔνδον ἐγκατεστημένον ταμεῖον αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ διενεργεῖται ἥ τε πώλησις τοῦ κηροῦ καὶ ἡ καταμέτρησις τῶν εἰς χρῆμα εἰσφορῶν τῶν πιστῶν. Λόγῳ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ὀρθούμενον ἐν εἴδει τραπεζικῆς θυρίδος, περικλείει χῶρον ἱκανόν, ἐν τῷ ὁποίῳ παραμένουσι κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἐκκλησιασμοῦ οἱ ἐπίτροποι ἢ οἱ βοηθοὶ αὐτῶν, φέρει δ' ἐπάνωθεν κατάλληλα χωρίσματα περιλαμβάνοντα τὰ κηρία κατὰ μεγέθη διάφορα, καθὼς καὶ τὸν δίσκον ἢ τὸ στόμιον τοῦ κυτίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ρίπτεται ὑπὸ τῶν πιστῶν τὸ ἀντίτιμον τοῦ κηρίου. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παγκαρίου, διερρυθμισμένον εἰς ἑρμάριον, χρησιμεύει πρὸς ἐναποθήκευσιν προχείρου τινὸς παρακαταθήκης κηροῦ καὶ πρὸς φύλαξιν τῶν λογιστικῶν βιβλίων τοῦ ναοῦ ἢ καὶ τῶν ἡμερησίων εἰσπράξεών του. Π. Ν. Τ.

παγκάρπιον (τό). Νεώτερος ὅρος πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀρχαίου κοσμήματος τῆς *γιρλάντας* (guirlande), ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐκ καρπῶν, ἐνίοτε δὲ ἐκ καρπῶν καὶ ἀνθέων. Τὸ κόσμημα τοῦτο, ἀπαντῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἐπικρατεῖ ἰδίως κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον. Συνήθως δι' αὐτοῦ ἐκοσμοῦντο βωμοὶ καὶ σαρκοφάγοι, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα. Καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν καὶ ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων τὸ παγκάρπιον, ἐξαρτώμενον ἑκατέρωθεν ἐκ βουκράνων ἢ ἄλλων μορφῶν ἀνθρώπων ἢ ζῴων, ὡς Γοργόνων, Νηρηΐδων, Ἐρώτων, ἱπποκάμπων, ἀετῶν κτλ. γεγλυμμένων ἐπὶ τῶν ἄνω γωνιῶν τοῦ μνημείου, διαγράφει ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ἡμικύκλιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγράφετο συνήθως καὶ ἡ ἐπιγραφή. Τὸ κόσμημα τοῦτο, ἀρχίσαν ἀπὸ τῆς σοβαρᾶς καὶ σχεδὸν σχηματικῆς μορφῆς, ἐξελίχθη εἰς ἔντονον νατουραλιστικὴν μορφήν, ὅπως παρουσιάζουσι τοῦτο αἱ παραστάσεις του ἐπὶ τῶν ὡραιοτέρων μνημείων τῆς αὐγουστείου περιόδου. Β.Δ.Θ.

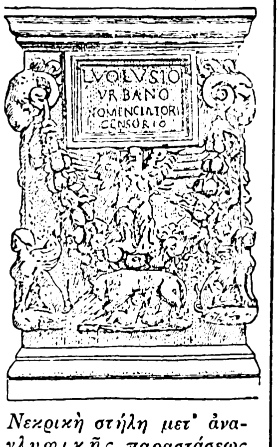

Νεκρικὴ στήλη μετ' ἀναγλυφικῆς παραστάσεως παγκαρπίου.

Παγκάστη. Περικαλλὴς ἑταίρα ἐκ Λαρίσης, εὐνοουμένη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὴν ὁποίαν λαβὼν ὡς πρότυπον ὁ Ἀπελλῆς ἀπεικόνισε τὴν Ἀφροδίτην. Λέγεται μάλιστα ὅτι τόσον ἠγάπησεν αὐτήν, ὥστε ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἐδώρησεν εἰς αὐτόν, ὅστις καὶ τὴν ἐνυμφεύθη (*Αἰλ.* Ποικ. ἱστορ. XII, 34). Παρὰ τῷ Λουκιανῷ φέρεται *Πακάτη*. Ὁμώνυμον τρίπρακτον δρᾶμα ἐποίησεν ὁ Δημήτριος Κορομηλᾶς, διδαχθὲν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1878. Α. Θ. Σ.

Πάγκελ (Pagel), ***Ἰούλιος - Λεοπόλδος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1851 ἐν Pollvow καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1912. Ἐγκαταστὰς τῷ 1876 ἐν Βερολίνῳ διετέλεσεν αὐτόθι ἀπὸ τοῦ 1902 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς. Βαθὺς γνώστης τῶν ζητημάτων τοῦ κλάδου του καὶ λίαν καρποφόρος συγγραφεύς, ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς» (1908), ἐπανεκδοθεῖσαν τῷ 1917 ὑπὸ τοῦ Sudhoff, «Βιογραφικὸν λεξικὸν τῶν διαπρεπῶν ἰατρῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1901), καὶ ἐξέδωκεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Neuburger τρίτομον σύγγραμμα τῆς «Ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς» (1901—1905). Ο. Ρ.

παγκλαστῖτις, —ιδος (ἡ). Ἐκρηκτικὴ ὕλη ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1881 ὑπὸ τοῦ Turpin. Ἀποτελεῖται ἐκ νιτροβενζολίου καὶ τετροξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὰς βόμβας τῶν ἀεροπλάνων. Ἔχει δρᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν νιτρογλυκερίνην. Σ. Γ.

Πάγκμο-Ρὶ *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα τριῶν λόφων ἐν Θιβὲτ (βλ. λ. *Βούδα-Λᾶ*).

Πάγκο (Pago) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη Ἀδριατικὴ νῆσος ἐν τῷ διαύλῳ τοῦ Κουαρνερόλλο, ἐπιμήκης 32 μιλ. μετ' ἐλαχίστου εὔρους 5 μιλ. Εἶναι μία τῆς συστάδος τῶν νήσων τοῦ *Κουαρνέρο* (ἀρχ. Μεντωρίδες, ἢ Ἀψυρτίδες), ἔχουσα ὡς καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου, ὅτε ὠνομάζετο *Σκαρδῶνα* (Β, ιζ, 13), δύο κυρίας πόλεις, τὴν *Πάγκο* (Pago: πλάτ. 44° 42′ Β′, μῆκ. 14° 44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero), πιθανῶς ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἄρβας, καὶ τὸ *Πόρτο Κοσσιὸν* (Port Cossion: πλάτ. 44° 23′ Β., μῆκ. 15° 05′ Ἀν.), πιθανῶς ταυτιζόμενον πρὸς τὸ ἀρχαῖον Κόλλεντον. Σ. Ε. Λ.

Παγκόζι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Σάμου (πλάτ. 37° 48′ Β., μῆκ. 26° 42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3346: Paspargo to Samos), ΒΔ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιά, 12 μίλ. δυτικῶς τοῦ λιμένος Βαθύ. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου, φωτισθέντος τῷ 1930 δι' αὐτομάτου φάρου διὰ φωτὸς Νταλὲν φωτίζοντος, ἀποφεύγεται χωρῶν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λιμένος Καρλόβασι ὁ μέγας ἐξωτερικὸς κυματοθραύστης. Σ. Ε. Λ.

πάγκοινος (ἡ, ὁ),—ον (τό)· ἐντελῶς κοινός, κοινότατος: «τὸ τηλέφωνον κατέστη πάγκοινον».—Ἐπίρρ. *παγκοίνως*.

Πάγκολο (Pagolo), ***φρὰ Βαρθολομαῖος ντὺ Σὰν-Μάρκο*** ἢ ***Βάτσιο ντέλλα Πόρτα***. Διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Φαττορίνο* καὶ *Ἰλ Φράτε*, γεννηθεὶς τῷ 1472 εἰς τὸ Σαβινιάνο, παρὰ τὴν Φλωρεντίαν, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1517 εἰς τὴν μονὴν Ἁγίου Μάρκου, ἐν Φλωρεντίᾳ. Μαθητὴς τοῦ Φλωρεντινοῦ ζωγράφου Ροζέλλι, ὑπέστη κυρίως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι. Χάρις καὶ λεπτὴ διαίσθησις τοῦ κάλλους χαρακτηρίζουν τὰ πρῶτά του ἔργα. Τὰ τελευταῖα διακρίνονται διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ χρωματισμοῦ, τὴν ἔντασιν τοῦ φωτὸς καὶ κυρίως διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς συνθέσεως. Τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Παναγία» (καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Πράτο), «Παναγία μετὰ τῶν ἁγίων» (καθεδρικὸς ναὸς τῆς Λούκκας), «Ὑπαπαντή» (κρατικὸν μουσεῖον τῆς Βιέννης), «Μνηστεία τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» (Λοῦβρον), «Παναγία μετὰ τοῦ βρέφους» (ἡμιτελές), «Δευτέρα Παρουσία» (Φλωρεντία, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Μαριόττο Ἀλμπερτινέλλι), «Ἅγιος Μᾶρκος», «Ἅγιος Σεβαστιανὸς» κ. ἄ. Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

πάγκος (ὁ)· ἄλλως *μπάγκος* (βλ.λ.).

παγκόσμιος (ὁ, ἡ), καὶ —α, —ον· ὁ παντὸς τοῦ κόσμου, ὁ κοινὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς: «παγκόσμιος πόλεμος», «παγκόσμιον ρεκόρ»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον τοῦ ἀπείρου, εἰς ἅπαν τὸ στερέωμα: «παγκόσμιος ἕλξις».

—παγκόσμιος *ἐκπαιδευτής* *[Θεοσοφ.]*. Ἕκαστον μέλος τῆς λευκῆς ἢ ἀποκρύφου ἱεραρχίας ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐκπλήρωσιν μιᾶς ὡρισμένης ἀποστολῆς, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν. Τὸ ἀνώτερον ἐκεῖνο ὄν, τοῦ ὁποίου φροντὶς εἶναι ἡ πνευματικὴ κατεύθυνσις τῆς ἀνθρωπότητος, ὀνομάζεται παγκόσμιος ἐκπαιδευτής. Εἰς ὡρισμένας κρισίμους περιόδους τῆς ἐξελίξεως, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας φυλῆς ἢ ὑποφυλῆς, ὁ παγκόσμιος ἐκπαιδευτὴς ἐνσαρκοῦται ἢ ἐκδηλοῦται, συνήθως δι' ἑνὸς τῶν μαθητῶν του, εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον. Τοιαῦται ἐνσαρκώσεις ἢ ἐκδηλώσεις τοῦ ἐκπαιδευτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, ὁ Βούδας, ὁ Χριστός, ὁ Σρὶ Κρισνᾶς καὶ ἄλλοι. Π. Π. Χ.

—παγκόσμιος ἕλξις *[Ἀστρον.]*. Ἡ ἕλξις, ἡ ὁποία ἀσκεῖται ἀμοιβαίως μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος διατυπωθέντα νόμον εἶναι ἀνάλογος μὲν τοῦ γινομένου τῶν μαζῶν τῶν ἑλκομένων σωμάτων, ἀντιστρόφως δὲ ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς μεταξὺ των ἀποστάσεως (βλ. *Νεύτων*). Σ. Π.

—παγκόσμιος *οἰκονομία* (Weltwirtschaft, Économie mondiale). Αἱ διὰ τῆς προϊούσης ἀναπτύξεως τῶν μέσων ἐπικοινωνίας πολλαπλασιαζόμεναι ἀνταλλακτικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν οἰκονομιῶν διαφόρων κρατῶν θέτουν βαθμηδὸν τὰς βάσεις ὁσημέραι εὐρυνομένης διεθνοῦς συσσωματώσεως ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου. Ὡς ἐκ τῆς ἀνίσου κατανομῆς τοῦ γεωργικοῦ καὶ ἰδίως τοῦ μεταλλευτικοῦ πλούτου καὶ τῶν ποικιλωσάνων φυσικῶν καὶ κλι-

Digitized by Google

ματολογικῶν συνθηκῶν, εὐνοουσῶν ἰδιαιτέρως ὁτὲ μὲν τὸν ἕνα ὁτὲ δὲ τὸν ἕτερον κλάδον παραγωγῆς, καὶ τῆς ἐν γένει διαμορφώσεως τῶν παραγόντων τοῦ διεθνοῦς καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἐπεκτείνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, σὺν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῇ συμβαδιζούσῃ ἀνάγκῃ ἱκανοποιήσεως διαρκῶς πολυσχιδεστέρων οἰκονομικῶν χρειῶν τοῦ ἀτόμου, ὁ κύκλος τῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγῶν ἑκάστης ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἡ διὰ τῆς τοιουτοτρόπως πραγματοποιουμένης ἀνταλλαγῆς προϊόντων ἐπιτυγχανομένη προσέγγισις, καίτοι μὴ φέρουσα τὸν χαρακτῆρα ὀργανικῆς ἑνότητος, οἵα ἡ συνδέουσα τὰ κατ' ἰδίαν μέλη τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως ἑκάστου ἐκ τῶν ἐθνῶν, παράγει οὐχ ἧττον στενοὺς δεσμοὺς ἀλληλεξαρτήσεως μεταξὺ τῶν κρατῶν. Οἱ δεσμοὶ οὗτοι ἐκδηλοῦνται ἰδίως ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰ ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας ἀμοιβαίως προκύπτοντα ὀφέλη, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένην δέσμευσιν ἐν τῇ ἀσκήσει ὡρισμένων μέτρων οἰκονομικῆς πολιτικῆς κατὰ τῶν συμφερόντων ξένων κρατῶν στρεφομένων, αἱ δυσμενεῖς συνέπειαι τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς στενῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπικοινωνίας, ταχέως θὰ ἐκδηλωθῶσι καὶ εἰς βάρος τοῦ ἀσκοῦντος ταῦτα κρράτους. Α. Α. Τ.

—**Παγκόσμιος *πόλεμος*.** Οὕτω φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ πόλεμος ὁ διεξαχθεὶς κατὰ τὸ ἀπὸ 1ης Αὐγούστου 1914 μέχρι 11ης Νοεμβρίου 1918 διάστημα, μεταξὺ τῶν «Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν» τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν συμμάχων των ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν «Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως» καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμμαχησάντων ἢ ἁπλῶς συνεργαζομένων κρατῶν ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος, ἀρξάμενος εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ αὐστροουγγρικὰ σύνορα, ἐπεξετάθη βαθμηδὸν κατὰ ξηρὰν εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν καὶ τὰς ἐν Ἀφρικῇ, Ἀσίᾳ καὶ Μαλαισίᾳ γερμανικὰς κτήσεις, παραλλήλως δὲ εἰς πάσας τὰς θαλάσσας, μετέσχον δὲ εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν «Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν» ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία καὶ ὑπὲρ τῶν «Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως», ὡς σύμμαχοι ἢ συνεργαζόμενοι, κατὰ σειρὰν τῷ 1914 ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ἰαπωνία, τῷ 1915 ἡ Ἰταλία, τῷ 1916 ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Χετζάζη καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς προσωρινῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ κυβερνήσεως, τῷ 1917 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὁ Παναμᾶς, ἡ Κοῦβα, ἡ Βολιβία, ἡ Λιβερία, ἡ Κίνα, τὸ Σιάμ, τὸ ἐπίσημον κράτος τῆς Ἑλλάδος, τὸ Περοῦ, ἡ Οὐρουγουάη, ἡ Βραζιλία καὶ ἡ δημοκρατία τοῦ Ἰσημερινοῦ, καὶ τῷ 1918 ἡ Γουατεμάλα, ἡ Νικαράγουα, ἡ Κόστα-Ρίκα, ἡ Ὁνδούρα καὶ ἡ Ἀϊτῆ. Συγγραφεῖς τινες ἀντὶ τοῦ ὅρου *Παγκόσμιος πόλεμος* χρησιμοποιοῦσι τὸν ὅρον *Μέγας πόλεμος* λόγῳ τοῦ πρωτοφανοῦς ἀριθμοῦ τῶν συμμετασχόντων μαχητῶν.

ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὰ αἴτια τοῦ Παγκοσμίου πολέμου δέον νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν καθόλου οἰκονομίαν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐξερράγη οὗτος καὶ εἰς τὰ κοινωνικοπολιτικὰ προβλήματα αὐτῆς. Μετὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀνακάλυψιν πάντων τῶν τμημάτων τῆς γῆς ἐγεννήθη τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς αὐτῶν μεταξὺ τῶν οἰκονομικοστρατιωτικῶς ἰσχυρῶν πολιτειῶν. Ὅλη ἡ προϊστορία τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶναι ἱστορία ἀνταγωνισμοῦ οἰκονομικοπολιτικῶν ὁμάδων πρὸς ἀλλήλας, διὰ τὴν ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν καὶ αὔξησιν τῶν σφαιρῶν ἐπιρροῆς. Κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης εἶχεν ἡ Ἀγγλία. Τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου της συνοδεύει ἡ ὑπεροχὴ τῶν βιομηχανικῶν της προϊόντων καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἡ ἐκ τοῦ πρωΐμως ἀναπτυχθέντος φιλελευθερισμοῦ της (κοινοβουλευτισμός, ἐλευθερία ἐμπορίου κ.λπ.). Ἡ ἀνασύστασις τῆς γαλλικῆς ἰσχύος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρξεν ἐφήμερος, θρυμματισθεῖσα τραγικῶς κατὰ τὸ 1870. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἤρχισε νὰ παρακολουθῇ μετ' ἀνησυχίας τὴν ρωσικὴν ἐπέκτασιν ἐν Ἀσίᾳ, τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς μέχρι τῶν Ἰμαλαΐων καὶ τὴν ἐξασκουμένην ὑπ' αὐτῆς πίεσιν ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπίσης ἐφείλκυσε τὴν ἀγγλικὴν προσοχὴν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Ἄγγλοι ἐθεώρησαν ἀρκετὴν ἄμυναν τῆς βιομηχανίας των τὴν ὑποχρέωσιν τὴν ὁποίαν ἐπέβαλον εἰς τὰ γερμανικὰ προϊόντα, τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἢ τὰς χώρας τῆς ἐπιρροῆς της, νὰ φέρωσι τὴν σήμανσιν «Made in Germany» (κατασκευασθὲν ἐν Γερμανίᾳ). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος διεκήρυξε «τὸ μέλλον ἡμῶν εὑρίσκεται ἐν τῇ θαλάσσῃ», ἡ Ἀγγλία κατενόησεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ σοβαρώτερον ἀγῶνα πρὸς διατήρησιν τῆς κεκτημένης ἐν παντὶ θέσεώς της. Ἡ ἐκ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 προελθοῦσα Γερμανικὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζετο ὡς ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος εἰς τοὺς βιομηχανικοὺς ἀγῶνας, λόγῳ τῆς σιδηρᾶς ἐθνικῆς πειθαρχίας, τῆς τελείας ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν ἀφθόνων καὶ ἀνεκμεταλλεύτων εἰσέτι εἰς εὐρεῖαν κλίμακα πηγῶν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς πλούτου. Μέχρι τοῦ 1890 ἡ Ἀγγλία κατώρθωνε νὰ διατηρῇ τὰ πρωτεῖα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἀρχίζει νὰ πραγματοποιῇ ἀλλεπαλλήλους νίκας. Ἡ μεταλλουργία ἀπετέλει τὸν κυριώτερον κλάδον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθει ἡ Ἀγγλία νὰ κατέχῃ τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Γερμανία ἄρχεται νὰ τὴν συναγωνίζεται καὶ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον ἐπιτυχῶς. Ἤδη τὰ χημικὰ γερμανικὰ προϊόντα εἶχον ἀρχίσει νὰ συναγωνίζωνται νικηφόρως τὰ ἀγγλικά, τὰ δὲ γερμανικὰ ὑφάσματα, εἰς τὰς μακρινὰς ἰδίως ἀγοράς, ἀντικαθίστων ὁλονὲν τὰ μάλλινα καὶ τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα τοῦ Ὑορκσάϊρ καὶ τοῦ Λάνκασάϊρ. Ἐπίσης τὰ γερμανικὰ ἀνθρακωρυχεῖα ἀρχίζουν νὰ τροφοδοτοῦν μέγα μέρος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς. Συγχρόνως, διὰ μεθοδικῆς καὶ καλῶς μελετημένης τακτικῆς, ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἀρχίζει νὰ ἐξαπλοῦται καὶ εἰς τὰς ἀποικίας, ὁ δὲ ἐμπορικός της στόλος, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυρῶν πολεμικῶν μονάδων, διατρέχει πάσας τὰς θαλάσσας, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀγγλικὴ σημαία, καὶ κατορθώνει νὰ κυριαρχήσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ λιμένας καταναλώσεως ἐκεῖ ὅπου οἱ Ἄγγλοι δὲν εἶχον εἰσέτι διεισδύσει. Ἐπειδὴ ἡ γερμανικὴ βιομηχανία, ὡς νεωτέρα, ἐχρησιμοποίει νεωτέρας καὶ συνεπῶς τελειοτέρας ἐγκαταστάσεις, καθὼς καὶ ἐπιστημονικωτέρας μεθόδους, τὰ δὲ προϊόντα αὐτῆς ἦσαν εὐθηνότερα, κατώρθωσαν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ΄, ὄχι μόνον νὰ συναγωνίζωνται εἰς πλείστας ἀγορὰς τὰ ἀγγλικά, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτοπίζουν ταῦτα εἰς πολλάς, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας κατέναντι τῆς Ἀγγλίας ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῆς στάσεως τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἀπετέλεσε τὴν κυριωτέραν αἰτίαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, διαχωρίσασα, πολὺ πρὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ, τὰ διάφορα κράτη εἰς δύο σαφῶς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων στρατόπεδα, ἀναλόγως τῶν συμφερόντων των. Τὰ πλεῖστα τῶν συμφερόντων τούτων τῶν διαφόρων κρατῶν ὑπῆρξαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορίας των καὶ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταγωνισμὸς κατέστη τρόπον τινὰ μοιραῖος καὶ ἀναγκαῖος. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ κράτος τὸ κατέχον τὸ μεγαλύτερον τμῆμα ἑνὸς μεγάλου ποταμοῦ, ὅπως ὁ Ρῆνος ἢ ὁ Δούναβις, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιῇ αὐτὸν πλήρως, ἂν δὲν κατέχῃ καὶ τὰς ἐκβολάς του, τὰς ὁποίας φυσικὸν εἶναι νὰ προσπαθῇ νὰ τὰς καταλάβῃ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Γερμανία προσεπάθει νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ τῆς Ὁλλανδίας καὶ ἡ Αὐστρία ἐπὶ τοῦ Κάτω Δουνάβεως. Συγχρόνως ὅμως πρὸς τὴν φυσικὴν ἀντίστασιν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Ρουμανίας ὑπῆρχον καὶ τὰ ἀντίθετα συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία προετίμα νὰ ἔχῃ κατέναντι τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν ἀκτῶν της δύο κράτη ἀσθενῆ, ὡς εἶναι τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὁλλανδία, ἀντὶ μιᾶς μεγάλης δυνάμεως, ὡς εἶναι ἡ Γερμανία ἢ ἡ Γαλλία. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ Ρωσία ἔτεινε χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς Σλαύους τῶν Βαλκανίων καὶ προετίμα νὰ κυριαρχῇ εἰς τὸ δέλτα τοῦ Δουνάβεως, πρᾶγμα ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ, ἐὰν ἐγκαθίστατο ἐκεῖ ἡ Αὐστρία. Διὰ τὸν ἴδιον ἐπίσης λόγον εἶχε δημιουργηθῆ σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γερμανίας διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σκαγαράκη καὶ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας διὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βοσπόρου, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο ταῦτα στενὰ ἦσαν αἱ κλεῖδες τῶν δύο κλειστῶν θαλασσῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ἡ Ρωσία εἶχε τὰς διεξόδους της: τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἕτερον πεδίον σφοδροῦ καὶ μοιραίου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα περιβρέχει, ὑπῆρξε καὶ ἡ Μεσόγειος, σπουδαιοτάτη ὁδὸς τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐν ᾗ ἡ διάνοιξις τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ περιέπλεξεν ἔτι μᾶλλον τὴν κατάστασιν, δημιουργήσασα ἐξαρτήσεις καὶ κινδύνους τῶν συγκοινωνιῶν τῶν ἀποικιῶν τῶν διαφόρων δυνάμεων ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας.

Εἰς πάντα ταῦτα δέον νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ τοπικὰ αἴτια ἑνὸς ἑκάστου τῶν μετασχόντων εἰς τὸν πόλεμον κρατῶν, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διὰ λόγους δημογραφικοὺς ἀνάγκη ἐπεκτάσεως, ὁ ὁλονὲν ἀναπτυσσόμενος ἀπολυτρωτισμός, ἡ ἐκ κοινωνικῶν ἀναγκῶν δημιουργηθεῖσα ἐσωτερικὴ πίεσις πρὸς νέας κοινωνικὰς διαρρυθμίσεις καὶ ἡ ἐκ τῆς πιέσεως ταύτης παρουσιασθεῖσα ἀνάγκη παροχῆς διεξόδου εἰς πόλεμον μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς διὰ τούτου ἱκανοποιήσεως ἢ καταστολῆς τῆς ἐν λόγῳ πιέσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν προσωπικὸν παράγοντα τῶν κυβερνητῶν τῶν διαφόρων κρατῶν, ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν οὗτοι ὑπῆρξε κατὰ πολὺ κατώτερος τῆς ἀρχικῶς ἀποδοθείσης εἰς αὐτὸν σημασίας.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηνάγκαζε τὰ διάφορα κράτη νὰ τελοῦν ἐν ἀκηρύκτῳ πρὸς ἄλληλα πολέμῳ καὶ νὰ αὐξάνουν ὁλονὲν τοὺς ἐξοπλισμούς των. Ὅσον δέ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν τῶν προηγηθέντων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου γεγονότων, πλησιάζομεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς κηρύξεως αὐτοῦ, τόσον φανερωτέρα ἀποβαίνει ἡ ὀξεῖα ἀντίθεσις τῶν συμφερόντων καὶ φιλοδοξιῶν τῶν διαφόρων δυνάμεων, ἥτις θὰ ἔφερεν, ἀργὰ ἢ σύντομα, εἰς ρῆξιν πανευρωπαϊκήν, παρουσιαζομένης τυχὸν καταλλήλου ἀφορμῆς.

Πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ ὀλεθρίου τούτου πολέμου προηγήθησαν, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν κοινωνικοοικονομικῶν συνθηκῶν, διάφοροι διπλωματικαὶ ζυμώσεις: Ἡ κυριωτέρα τούτων ὑπῆρξεν ἡ σύμπηξις τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας, ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν σύμπηξιν τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως. Πρὸ τούτων, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Φραγκφούρτης τῆς 30 Μαΐου 1871, διὰ τῆς ὁποίας ἐτίθετο τέρμα εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον καὶ ἀφῃροῦντο ἀπὸ τῆς Γαλλίας ἡ Ἀλσατία καὶ μέρος τῆς Λωρραίνης, «διηυθετεῖτο» τὸ ζήτημα τοῦ Ρήνου καὶ ἀνεγνωρίζετο ἡ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἡ Ρωσία εἶχε διαφυλάξει τὰ νῶτα τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία, τῆς ὁποίας ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον δὲν ἐγνώριζον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄλλον ἀνταγωνιστὴν σοβαρώτερον τῆς Γαλλίας, εἶχε δειχθῆ ἐπίσης εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν Γερμανίαν. Ἡ Ρωσία ὅμως, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς στάσεώς της ἐκείνης, ἤλπιζεν ἐπὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Γερμανίας εἰς τὰ πρὸς ἐπέκτασιν σχέδιά της, τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης κυριαρχία τῆς ἐπιρροῆς της ἐπὶ τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τοῦ προγράμματος τούτου ἀπῄτει τὴν καταστροφὴν τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ρωσίας ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Βίσμαρκ ἔκρινε φρόνιμον ν' ἀντιδράσῃ μᾶλλον εἰς τὴν σλαυϊκὴν ἐξάπλωσιν, ἀντὶ νὰ τὴν εὐνοήσῃ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τὴν Αὐστρίαν, μετὰ τῆς ὁποίας συνῆψε τῷ 1879 συμμαχίαν, ἐν ᾗ καθωρίζετο ὅτι, εἰς περίπτωσιν ρωσικῆς ἐπιθέσεως, ἡ δύναμις ἥτις θὰ ὑφίστατο πρώτη τὴν ἐπίθεσιν ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ τῆς βοηθείας τῆς ἑτέρας. Μετὰ τὸν νικηφόρον πόλεμον τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσόδου τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Βίσμαρκ, ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου τῷ 1878, κατώρθωσε, διὰ τῆς ἐπιτηδείας στάσεώς του μεταξὺ Ρωσίας καὶ Μεγάλης Βρεττανίας, νὰ ἐπιτύχῃ μέσας λύσεις, μὴ ἱκανοποιούσας πλήρως καὶ τὰ δύο μέρη, πρὸς μεγάλην ζημίαν τῶν Ρώσων, οἵτινες, καίτοι εἶχον ἐξασφαλίσει ἱκανά τινα ὠφελήματα, ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν ἀκύρωσιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Γερμανὸς καγκελλάριος κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ ἐκ νέου πρὸς τὸ μέρος του τὴν Ρωσίαν, ὑπογράψας μετ' αὐτῆς συνθήκην συμμαχίας, ἐν ᾗ ὑπέσχετο ἡ Ρωσία νὰ τηρήσῃ εὐνοϊκὴν οὐδετερότητα εἰς περίπτωσιν πολέμου μεταξὺ Γερμανίας καὶ ἄλλης δυνάμεως. Κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχήν, συνεπείᾳ τῆς καταλήψεως τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἡ Ἰταλία προσεχώρει εἰς τὴν αὐστρογερμανικὴν συμμαχίαν, ἡ ὁποία μετεβάλλετο οὕτω εἰς Τριπλῆν. Τὰ γεγονότα ὅμως τῆς Βουλγαρίας (1885) μετέβαλον τὴν μέχρι τότε ἐπικρατοῦσαν κατάστασιν. Εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην συνέβαλε καὶ ἡ δολοφονία τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Β΄ καὶ ἡ ἀνάρρησις εἰς τὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου Γ΄, μὴ εὐνοϊκῶς διατεθειμένου πρὸς τὴν Γερμανίαν. Τὴν δυσμένειαν ταύτην τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορος ἐπεδείνωνε καὶ ἡ ἀπροκάλυπτος ἐχθρότης τῆς τσαρίνας, γόνου τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Δανίας, ἥτις οὐδέποτε ἐσυγχώρησε τὴν προσάρτησιν ὑπὸ τῆς Πρωσσίας τῶν μεσημβρινῶν δανικῶν δουκάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορος καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐνοχοποιεῖτο ἡ Γερμανία εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐπανάστασιν. Καίτοι δὲ ὁ Βίσμαρκ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ τὴν πλαστότητα τῶν ἐγγράφων ἐκείνων, ἐν τούτοις αἱ σχέσεις μεταξὺ Πετρουπόλεως καὶ Βερολίνου εἶχον ψυχρανθῆ εἰς μέγαν βαθμόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γαλλία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγχωρήσῃ ποτὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὸν ἀκρωτηριασμὸν τοῦ 1870, ἐπωφελήθη ἀμέσως τῆς γερμανορρωσικῆς ψυχρότητος, ὅπως ἐπιδιώξῃ προσέγγισιν καὶ διπλωματικὴν συνεννόησιν μετὰ τῆς Ρωσίας. Ὁ Βίσμαρκ, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν προσέγγισιν ταύτην, κατώρθωσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς γαλλικὰς βλέψεις διὰ τῆς διπλωματικῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς Μαδρίτης, ὅπου, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γερμανίας, ἡ Γαλλία ἐπεβλήθη εἰς βάρος τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὑπεστήριζε τὰς ἱσπανικὰς βλέψεις εἰς τὸ Μαρόκον καὶ τὰς ἄλλας ἀποικίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ψυχρότητα, ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διατηρῇ τὰς σχέσεις της ὁμαλὰς πρὸς τὴν μεγάλην τευτονικὴν δύναμιν, ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ ἀγγλορρωσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Βίσμαρκ, ἐπωφελούμενος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου καὶ ἐν πολλοῖς ὑποδαυλίζων αὐτόν, κατώρθωνε νὰ διατηρῇ ἁρμονικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, θεωρῶν τὴν ἁρμονικὴν μετ' αὐτῶν συμβίωσιν ὡς θεμελιώδη ἀρχὴ

Digitized by Google

τῆς πολιτικῆς του. Ἡ κατάστασις περιεπλάκη συνεπείᾳ τῶν πρώτων ἀποικιακῶν συγκρούσεων, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ Βερολίνου (1885), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Γερμανὸς καγκελλάριος ἐπέδειξε νέαν μεγάλην εὐστροφίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπό τινος ἡ Γερμανία, μᾶλλον συνεπείᾳ πιέσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἢ διὰ τῆς θελήσεως τοῦ Βίσμαρκ, εἶχεν ἀρχίσει νὰ δημιουργῇ καὶ ἀποικιακὸν κράτος, διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Καμερούν, ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ περιεπλάκη εἰς νέα προβλήματα, εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ναυτικῆς ἰσχύος καὶ τῆς πιθανῆς συγκρούσεως πρὸς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ αἰσθάνεται τὸν κίνδυνον τοῦ ἀναμενομένου βιομηχανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπῆλθε καὶ ἡ πτῶσις τοῦ Βίσμαρκ, ὃν διεδέχθη ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β' εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς, καίτοι τὴν εὐθύνην ταύτης εἶχον ἀλληλοδιαδόχως διάφοροι καγκελλάριοι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῆς ἀμοιβαίας ἐπισκέψεως τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς τὰς γαλλικὰς καὶ τὰς ρωσικὰς ἀκτὰς (1893) μέχρι τοῦ Ἀγγλοβοερικοῦ πολέμου, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο περισσότερον ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἦτο ἡ συμμαχία Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἕνεκα δὲ τούτου προσεπάθει νὰ συγκρατῇ τὴν μὲν Ρωσίαν θέτουσα εἰς ταύτην ἀντιμέτωπον τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν δὲ Γαλλίαν διὰ τῆς διατηρήσεως μετὰ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας φιλικῶν καὶ σχεδὸν ἐγκαρδίων σχέσεων. Μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὅμως τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Ντελκασσέ, ἡ γαλλικὴ πολιτική, παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς γερμανικῆς ὅπως τὴν συγκρατήσῃ δι' ὑποχωρήσεων εἰς τὴν Μοζαμβίκην, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἔναντι τῆς ὁποίας προέβη εἰς σοβαρὰς ὑποχωρήσεις εἰς τὸν Νεῖλον. Ἕνεκα τούτου ἡ Ἀγγλία ἤρχισεν ὁλονὲν ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἀγγλοβοερικὸν πόλεμον εἶχεν ἐκδηλώσει σαφεῖς συμπαθείας πρὸς τοὺς Μπόερς. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν ὑπὸ τῆς Γαλλίας τῆς προτάσεως τῆς Γερμανίας πρὸς κοινὴν ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν Μπόερς ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἐγκάρδιος συνεννόησις ἐτελειοποιήθη πλέον. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ διπλωματικὴ ἐνίσχυσις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συζητουμένων ἐκκρεμῶν διαφορῶν εἰς τὸ Μαρόκον, τὴν Ἀφρικὴν τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τὴν Σαχάραν μετὰ τῆς Ἱσπανίας (1904). Αἱ ὑπογραφεῖσαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνθῆκαι ἀπετέλεσαν τὸν θρίαμβον τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς εἰς βάρος τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐπεχείρησε, τὸν Μάρτιον τοῦ ἑπομένου ἔτους, νὰ προκαλέσῃ ἀντίδρασίν τινα, διὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β' εἰς τὴν Ταγγέρην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Μαρόκου, ὃν ὁ κάϊζερ ἀπεκάλεσε «μονάρχην ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον», ἐνῷ συγχρόνως ἐδήλωνεν ὅτι ἀπεδοκίμαζε τὰς συνθήκας, αἵτινες εἶχον ὑπογραφῇ τὸ προηγούμενον ἔτος. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν, συνεπείᾳ τῆς σαφῶς ἐχθρικῆς πολιτικῆς τοῦ Ντελκασσὲ ἔναντι τῆς Γερμανίας, ὁ Γουλιέλμος Β' ἠξίωσεν ἀπὸ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Ἡ ἀξίωσις αὕτη προεκάλεσεν ἐπικίνδυνον ἔντασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπηκολούθησαν διαπραγματεύσεις πρὸς σύγκλησιν πανευρωπαϊκῆς διασκέψεως πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπου ἀποφυγῆς τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος διεφαίνετο ἐπικείμενος καὶ διὰ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἦτο εἰσέτι τελείως προπαρεσκευασμένος. Οὕτω συνῆλθε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1906 εἰς τὴν Ἀλγεθίραν τῆς Ἱσπανίας ἡ διεθνὴς ἐκείνη διάσκεψις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ ὑπέστη νέαν ἧτταν, ὑποχρεωθεῖσα ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ὑφισταμένας συνθήκας τοῦ Μαρόκου καὶ καθ' ἣν παρουσιάσθη σχεδὸν ἀπομεμονωμένη, ἐπειδὴ μόνον ἡ Αὐστροουγγαρία ἐφάνη πιστὴ καὶ ἄνευ ὅρων σύμμαχος, ἐνῷ ἡ Ἰταλία ἐπέδειξεν ἤδη ὑπονοίας ἀπιστίας, ἡ δὲ Ρωσία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐφάνησαν συμπαθῶς διακείμεναι πρὸς τὴν Ἐγκάρδιον Συνεννόησιν. Διὰ τῆς διασκέψεως ταύτης ὁ πόλεμος ἀπεφεύχθη προσωρινῶς, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐματαιώθη ὁλοσχερῶς. Τοὐναντίον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἠδύνατο πλέον νὰ θεωρηθῇ ἀναπόφευκτος, ἐὰν δὲ δὲν ἐξερράγη κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Καζαμπλάνκαν, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1907, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπεσχέθησαν νὰ ἐνεργήσουν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῆς Ἀλγεθίρας. Τὸ πρῶτον μέτρον, ὅπερ ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ ἡ Γερμανία πρὸς ἄμυνάν της, μετὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀπομονώσεώς της, ὑπῆρξεν ἡ αὔξησις τοῦ στόλου της, τοῦ ὁποίου τὰ θωρηκτὰ ἀπὸ 38 ἀπεφασίσθη ν' ἀναβιβασθοῦν εἰς 45, μὲ ἀνάλογον αὔξησιν τῶν μικροτέρων μονάδων. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ψηφισθὲν τῷ 1906, ὑπελογίσθη ὅτι θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ μέχρι τοῦ 1917. Τὸ μέτρον τοῦτο προεκάλεσε ζωηρὰν ἐξέγερσιν ἐν Ἀγγλίᾳ. Συγχρόνως ὅμως καὶ εἰς τὰς δύο χώρας ἐδημιουργήθησαν ἰσχυρὰ φιλειρηνικὰ ρεύματα, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Βερολῖνον, κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κατευνάσεως τῆς ὀξύτητος, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ προσέγγισις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τῆς διαλύσεως τῶν παρεξηγήσεων, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ ἡ σχεδιαζομένη συνεννόησις αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου της εἰς τὴν Τσουσίμα εἶχε παύσει νὰ εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποβῇ χρήσιμος φίλος. Πρὸς ἀπόσπασιν τῆς φιλίας της ἡ Ἀγγλία εἶχε κατορθώσει νὰ πιέσῃ τὴν Ἰαπωνίαν ὅπως δεχθῇ ὅρους μετριοπαθεῖς κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τοῦ Πόρτσμουθ, διὰ τῆς ὁποίας ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον τοῦ 1905. Τὴν 30 Ἀπριλίου 1907 ὅμως ἡ Γερμανία ἐδήλωσεν ὅτι ἀρνεῖται νὰ συζητήσῃ εἰς τὴν Χάγην τὸ ζήτημα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ἕνεκα δὲ τούτου αἱ συμπάθειαι τῶν Ἄγγλων φιλελευθέρων πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἤρχισαν νὰ ψυχραίνωνται, ὅταν δὲ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐψήφισε νέας πιστώσεις διὰ τὸ ναυτικόν της, ἡ Ἀγγλία ἀπήντησεν ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ γερμανικοῦ στόλου τὴν ὑπεχρέωνε ν' αὐξήσῃ καὶ τὸν ἰδικόν της. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1907 ἔλαβε χώραν ἐν Ρεβάλ, διὰ τῆς προσωπικῆς μεταβάσεως τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου, ἡ ἀγγλορρωσικὴ συμφωνία. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκφώνησιν εἰς τὸ Στρασβοῦργον τὴν 30 Αὐγούστου 1908 ἑνὸς σφόδρα φιλοπολέμου λόγου, ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος Β' ἐφάνη διατεθειμένος νὰ δεχθῇ τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δεχθῇ ἡ Ἀγγλία νὰ μὴ μετάσχῃ οἱασδήποτε ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους. Ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του, ἀντιπροτείνας τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐξοπλισμῶν, ἀποικιακὰ ἀνταλλάγματα καὶ οἰκονομικοὺς διακανονισμούς, χωρὶς νὰ κάμνῃ λόγον περὶ ἐγγυήσεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ γερμανικοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιπροτάσεων τούτων ἤρχισαν νέαι μυστικαὶ διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἡ γερμανικὴ πολιτικὴ διεξῆγε μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ δεσμοὶ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν διπλῆν συμμαχίαν ἦσαν ἐν τῇ πραγματικότητι ἀσθενεῖς καὶ εὔθραυστοι. Ἡ πεποίθησις αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ὀδυνηρὰ πλάνη, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποπέσει καὶ ὁ νέος πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας εἰς τὸ Λονδῖνον, Λιχνόφσκι, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν διετήρησεν αὐτὸν ὁ λόρδος Γκρέϋ μέχρι τῆς 3 Αὐγούστου 1914, ἡμέρας καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας.

Ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, τὰ δύο μεγάλα ζητήματα εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκδηλωθῇ ὀξύτερον ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Γερμανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀφ' ἑτέρου, ἦσαν τὸ ζήτημα τῶν ἀσιατικῶν σιδηροδρόμων (κυριαρχία τῆς Ἀνατολῆς) καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Μαρόκου. Καὶ τὰ δύο ταῦτα ζητήματα ἀποτελοῦν συμπλήρωμα τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ναυτικῆς κυριαρχίας, διότι δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τρία ἢ τέσσαρα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα σημειώνουν τοὺς κυριωτέρους σταθμοὺς ἢ λιμένας τῶν μεγάλων ὑπερωκεανίων ὁδῶν: Κωνσταντινούπολις, Σουέζ, Ταγγέρη, Γιβραλτάρ. Μεγάλα γερμανικὰ κεφάλαια εἶχον διατεθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ διασχίσῃ διαγωνίως τὸν παλαιὸν κόσμον, ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀκολουθῶν τὴν ἀποκληθεῖσαν γραμμὴν τῶν πέντε Β: Βρέμη — Βουδαπέστη — Βελιγράδιον — Βαγδάτη — Βασόρα. Ὁ ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου τούτου ἐπρόκειτο νὰ εἶναι τὸ Κοβέϊτ, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἐπρόλαβε καὶ ἐδημιούργησε τὴν πόλιν ταύτην ἀνεξάρτητον σουλτανᾶτον ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ὑπὸ τὴν ἰδικήν της προστασίαν, κατασκευάσασα δὲ κατόπιν καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Κοβέϊτ — Βασόρα, κατώρθωσε νὰ κατέχῃ αὐτὴ τὴν πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον διέξοδον τοῦ σιδηροδρόμου. Τὴν κολοσσιαίαν ὅμως ταύτην σιδηροδρομικὴν ὁδὸν ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ καταστήσῃ ἄχρηστον εἰς τὰ γερμανικὰ συμφέροντα ἡ κυριαρχία τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Βαλκανικήν. Πρὸς ἀποφυγὴν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου αἱ Κεντρικαὶ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ προλάβουν τὰ γεγονότα διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Φερδινάνδου τῆς Βουλγαρίας εἰς τσάρον καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πλήρους καὶ τελείας ἀνεξαρτησίας του. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐξηρέθισε σφόδρα τὴν Ρωσίαν καὶ περιέπλεξεν ἔτι μᾶλλον τὴν κατάστασιν, λίαν ἤδη ἐπισφαλῆ λόγῳ τῶν γεγονότων τοῦ Μαρόκου, ὅπου μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τῆς Καζαμπλάνκας ἔλαβον χώραν καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ νέα γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Καγιὼ ἔδειξε τάσεις συνεννοήσεως πρὸς τὴν Γερμανίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Ἐγκαρδίου Συνεννοήσεως. Τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀπόβασιν ἱσπανικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Λαρὰς καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ γερμανικοῦ πολεμικοῦ «Πάνθηρ» εἰς τὸ Ἀγκαντίρ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔθετεν ἐπὶ τάπητος καὶ πάλιν ὁλόκληρον τὸ μαροκινὸν ζήτημα. Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου ἡ Ἐγκάρδιος Συνεννόησις συνεσφίγχθη ἔτι περισσότερον, διότι, παραιτηθέντος μετ' ὀλίγον τοῦ Καγιώ, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν νέα γαλλικὴ κυβέρνησις, κεκηρυγμένη ὑπὲρ τῆς συμμαχίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν πάσῃ θυσίᾳ καὶ ἔχουσα παρὰ τὸ πλευρόν της τὴν πλειοψηφίαν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ἐξαφθέντος ἐκ τῆς προκλητικῆς στάσεως τῆς Γερμανίας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν Εὐρώπῃ, ὁπότε, ὀλίγον μετὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγκαντὶρ καὶ τὴν συνεπείᾳ τούτου νέαν ἐπέκτασιν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸ Μαρόκον μετ' ἀνταλλαγμάτων τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀφρικήν, ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ κατέλαβε τὴν Τριπολίτιδα, τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξερράγη καὶ ὁ πρῶτος Βαλκανικὸς πόλεμος μεταξὺ Βουλγαρίας, Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἀφ' ἑνός, τῶν ὁποίων τὰ στρατεύματα εἶχον ἐκπαιδευθῇ καὶ ἐξοπλισθῇ ὑπὸ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου, συμμάχου τῆς Γερμανίας καὶ τῆς ὁποίας τὰ στρατεύματα εἶχον ἐκπαιδευθῇ ὑπὸ Γερμανῶν ἀξιωματικῶν. Ἡ τουρκικὴ ἧττα ἐκρίθη ὑπὸ πολλῶν ὡς ὁ πρόλογος ἢ ὁ προάγγελος γενικωτέρου πολέμου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο λίαν προσεχής. Πράγματι, εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον μεταξὺ Ἑλλάδος, Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Μαυροβουνίου ἀφ' ἑνὸς καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου, ἡ Γαλλία ἀπεφάσισε νὰ αὐξήσῃ τὸν ἐν εἰρήνῃ στρατόν της διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ χρόνου τῆς θητείας ἀπὸ δύο ἔτη εἰς τρία. Ἐπίσης ηὔξησε τὸν ἐν εἰρήνῃ στρατόν της καὶ ἡ Γερμανία, περισυλλέξασα ἓν δισεκατομμύριον μάρκα κατόπιν πατριωτικῆς ἐκκλήσεως πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξόδων τοῦ στρατοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ρωσία προέβαινε σιωπηρῶς εἰς τὴν κινητοποίησιν τοῦ στρατοῦ της, συγκεντρώνουσα διαρκῶς εἰς τὰ πολωνικὰ σύνορα στρατεύματα προερχόμενα ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας, καὶ ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ ὁποία ἤδη ἀπὸ τοῦ 1906 εἶχε συγκεντρώσει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου της εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἤρχισε νὰ ἐνισχύῃ σημαντικῶς τὰς ἀνατολικὰς βάσεις τῶν ἀκτῶν της, ἐνῷ καὶ τὰ ἄλλα κράτη προέβαινον εἰς παρομοίας προπαρασκευάς, ἕκαστον ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του καὶ τῶν προβλέψεών του. Οἱ καλῶς πληροφορημένοι κύκλοι προέβλεπον ὡς ἀναπόφευκτον τὸν πόλεμον διὰ τὸ ἔτος 1915 ἢ τὸ βραδύτερον διὰ τὸ 1916, ὑπολογίζοντες ὅτι τὰ κυριώτερα κράτη ἐκ τῶν μελλόντων νὰ ἐμπλακῶσι θὰ εἶχον συμπληρώσει τὰς προπαρασκευάς των μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὁπότε ἔλαβε χώραν ἀπρόοπτον γεγονός, ὅπερ ἐπέσπευσε τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως καὶ ἐσκόρπισε καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον τὴν τρομακτικὴν ἐκείνην πολεμικὴν θύελλαν, τὴν ὁποίαν ἐφοβήθησαν καὶ τῆς ὁποίας προσεπάθησαν ματαίως νὰ περιστείλουν τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες τὴν ἐπίστευσαν ὡς τὸ μοναδικὸν φάρμακον ἄλλων κακῶν. **Μ.Δ.Β.**

ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὡς ἀφορμὴ εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐχρησίμευσεν ἡ τὴν 28 Ἰουνίου 1914 γενομένη δολοφονία ἐν Σεραγέβῳ παρὰ δύο Σέρβων τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ αὐστροουγγρικῆς ὑπηκοότητος, τοῦ διαδόχου τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου Φραγκίσκου Φερδινάνδου τοῦ Ἄουξμπουργκ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἡ δολοφονία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τετάρτη κατὰ σειρὰν δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατ' ἀνωτέρων ὀργάνων τοῦ αὐστριακοῦ κράτους (τὴν 16 Ἰουνίου 1910 κατὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς Βοσνίας, τὴν 8 Ἰουνίου 1912 καὶ τὴν 18 Αὐγούστου 1913 κατὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ἄγκραμ). Ἡ πολιτικὴ ἀντίθεσις, ἥτις ἐχώριζε τὰ δύο κράτη, Αὐστρίαν καὶ Σερβίαν, ἤρχισεν οὕτω νὰ ἐκδηλοῦται δι' ἔργων ἐγκληματικῶν, ἅτινα κατεδήλουν τὸ μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν μῖσος, εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ὁποίου συνέτειναν κατὰ πρῶτον λόγον καὶ πλεῖσται πολιτικῆς φύσεως ὀργανώσεις, ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἐθνικιστὰς Σέρβους. Οὕτως, ἡ δολοφονία τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας παρέσχε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν εἰς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, ὅπως ἐπωφεληθῇ αὐτῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ «διευθετήσεως τῶν μετὰ τῆς Σερβίας λογαριασμῶν», ὅπως ἔλεγεν ὁ Αὐστριακὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Μπέρχτολδ εἰς τὸν Οὔγγρον πρωθυπουργὸν Τίστζα. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο φαίνεται ὅτι ὡδηγήθη ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις εἰς τὰς παρ' αὐτῆς ληφθείσας ἀποφάσεις.

Τὴν 7 Ἰουλίου 1914 τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Βιέννης ἀπεφάσισε ν' ἀξιώσῃ παρὰ τῆς Σερβίας τὴν ἐκπλήρωσιν ὅρων, οἵτινες κατ' ἀρχὴν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν ἀποδεκτοί, καὶ συμπληρωματικῶς, διὰ τὴν περίπτωσιν ἀρνήσεως τῆς Σερβίας νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτούς, τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου μετὰ μερικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Τὴν 19 ἰδίου μηνὸς συνετάχθη τελικῶς τὸ κείμενον τῆς πρὸς τὴν Σερβίαν διακοινώσεως, ἐν ᾗ περιείχοντο οἱ ὅροι· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθανεν εἰς Βιέννην τηλεγράφημα τοῦ Σέρβου πρωθυπουργοῦ Πάσιτς, εἰς τὸ ὁποῖον ο[illegible]

Digitized by Google

τος ἐβεβαίου ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι θὰ δικασθῶσιν ὡς ἐμπρέπει, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἐγνώριζεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν ἀνεκταὶ αἰτιάσεις «στρεφόμεναι κατ' αὐτῆς τῆς τιμῆς τῆς Σερβίας καὶ τὰς ὁποίας οὐδὲν κράτος, σεβόμενον καὶ θέλον νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριαρχίαν του, δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ». Τὴν 23 Ἰουλίου ἐπιδίδεται παρὰ τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας εἰς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ἡ αὐστροουγγρικὴ διακοίνωσις· ὁ αὐτὸς δὲ πρεσβευτὴς ἐλάμβανε ταυτοχρόνως τὴν ἐντολὴν παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὅπως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ ἐν τῇ διακοινώσει διαλαμβανόμενοι ὅροι δὲν ἤθελον γίνει ἀποδεκτοὶ παρὰ τῆς Σερβίας, διακόψῃ εὐθὺς τὰς διπλωματικὰς σχέσεις.

Ἐν ἀρχῇ τῆς εἰρημένης διακοινώσεως ἡ κυβέρνησις τῆς Βιέννης ὑπενθύμιζε τὰς ἀπὸ 31 Μαρτίου 1909 δοθείσας ὑποσχέσεις παρὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βελιγραδίου ὅτι παραιτεῖται πάσης βλέψεως αὐτῆς ἐπὶ τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, αἵτινες προσηρτήθησαν εἰς τὴν Δυαδικὴν μοναρχίαν, καὶ ὅτι θὰ διατελῇ εἰς τὸ μέλλον μετ' αὐτῆς εἰς σχέσεις τοιαύτας, οἵας ἀπαιτεῖ «ἡ καλὴ γειτονία»· ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν αὐτὴν διακοίνωσιν ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς ὁλονὲν ἐπικινδύνου καθισταμένης «μεγαλοσερβικῆς» κινήσεως εἰς τὰ σύνορα τοῦ αὐστροουγγρικοῦ κράτους, ἥτις ἀπέβαινε τόσον ἐπικίνδυνος δι' αὐτό, ὥστε νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ διαδόχου καὶ τῆς συζύγου του, ἥτις προητοιμάσθη, ὡς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων διεπιστώθη, εἰς Βελιγράδιον παρ' ἀξιωματικῶν καὶ δημοσίων ὑπαλλήλων, οἵτινες εἶναι μέλη τῆς ὀργανώσεως «Narodna Odbrana». Διὰ ταῦτα ἡ Αὐστροουγγαρία ἀπῄτει ὅπως ἡ σερβικὴ κυβέρνησις ἀποδοκιμάσῃ ἐπισήμως τὴν κατὰ τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας στρεφομένην προπαγάνδαν, διὰ δηλώσεως τῆς ὁποίας τὸ κείμενον περιείχετο ἐν τῇ διακοινώσει, δημοσιευομένης εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως καὶ κοινοποιουμένης εἰς τὸν στρατὸν ὑπὸ τύπον ἡμερησίας διαταγῆς. Ἐπὶ τούτοις, ἡ Αὐστροουγγαρία ἠξίου ὅπως: α') Ἀπαγορευθοῦν τὰ διάφορα ἀντιαυστροουγγρικὰ δημοσιεύματα β') Διαλυθῇ ἡ «Narodna Odbrana» καὶ ὅλαι αἱ παρόμοιαι ὀργανώσεις, ἀπαγορευομένης τῆς ἀνασυστάσεως αὐτῶν. γ') Κατασταλῇ ἡ εἰς τὰ σχολεῖα διενεργουμένη ἀντιαυστροουγγρικὴ προπαγάνδα. δ') Ἀπολυθοῦν τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ οἱ εἰς τὴν προπαγάνδαν συμμετέχοντες ἀξιωματικοί, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, καὶ γνωστοποιηθοῦν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης τὰ ὀνόματα αὐτῶν. ε') Συμμετάσχουν ὄργανα τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας εἰς τὴν καταστολὴν τῆς κατ' αὐτῆς στρεφομένης σερβικῆς κινήσεως. στ') Διωχθοῦν δικαστικῶς οἱ συμμετασχόντες ὁπωσδήποτε εἰς τὴν δολοφονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Σεραγέβου καὶ συμμετάσχουν τῶν σχετικῶν ἀνακρίσεων αὐστροουγγρικοὶ ὑπάλληλοι. ζ') Συλληφθοῦν οἱ δολοφόνοι. η') Ληφθοῦν μέτρα ἀνάλογα κατὰ τῆς συμμετοχῆς Σέρβων ὑπαλλήλων εἰς τὸ διενεργούμενον λαθρεμπόριον ὅπλων, ἀπολυθοῦν δὲ καὶ τιμωρηθοῦν οἱ ἐνεργήσαντες δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἐκεῖθεν τῶν συνόρων τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν δολοφονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Σεραγέβου. θ') Δικαιολογηθοῦν αἱ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δολοφονίας γενόμεναι παρ' ἀνωτέρων Σέρβων δημοσίων ὑπαλλήλων ἀντιαυστροουγγρικαὶ δηλώσεις καὶ ι') Γνωστοποιηθοῦν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὡς ἄνω ἀπαιτήσεων. Ἡ ἀπάντησις ὡρίζετο ὅτι ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἐντὸς 48 ὡρῶν. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἐπισυνήπτετο συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς ἃ κατέληξεν ἡ δικαστικὴ ἀνάκρισις ἐπὶ τῆς ἐνεργηθείσης δολοφονίας.

Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ πρόθεσις τῆς κυβερνήσεως τῆς Βιέννης, διατυπούσης εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Σερβίας τοὺς ἀνωτέρω ὅρους, καταφαίνεται ἐναργῶς καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ 5 Ἰουλίου ἰδιοχείρου ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἀπευθυνομένης εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετίθεντο αἱ ἀπόψεις τῆς βαλκανικῆς πολιτικῆς τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας περὶ σμικρύνσεως τῶν ὁρίων τῆς Σερβίας, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Βουλγαρίας, δι' ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἵνα παύσῃ οὕτω ἡ Σερβία ν' ἀποτελῇ «πολιτικὸν δυναμικὸν παράγοντα ἐν τοῖς Βαλκανίοις», καὶ περὶ ἀπομονώσεως αὐτῆς διὰ τοῦ συνασπισμοῦ εἰς «Βαλκανικὴν Ἕνωσιν» τῆς Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὑπὸ τὴν «κηδεμονίαν» τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας (Γερμανίας—Αὐστροουγγαρίας—Ἰταλίας), ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως «μὴ παραμείνῃ ἀτιμώρητος ἡ ἐν Βελιγραδίῳ ἑστία τῆς ἐγκληματικῆς δράσεως». Ἡ κυβέρνησις τοῦ Βερολίνου ἐνόμιζεν ὅτι ἡ κατὰ τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας στρεφομένη πανσλαυϊκὴ κίνησις ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος εἰς αὐτὴν τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν, διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἀπὸ 6 Ἰουλίου γερμανικὴν ἀπάντησιν ἐτονίζετο μεταξὺ ἄλλων ρητῶς τοῦτο καὶ προσετίθετο ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας «συμφώνως πρὸς τὰς συμμαχικάς του ὑποχρεώσεις καὶ τὴν παλαιάν του φιλίαν, θὰ εὑρεθῇ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Αὐστροουγγαρίας». Παρὰ ταῦτα ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν γερμανικὴν ἀπάντησιν ἐδηλοῦτο σαφῶς ὅτι εἰς τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τῶν δύο χωρῶν (Αὐστροουγγαρίας καὶ Γερμανίας) ἡ Σερβία «δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ θέσιν, καθόσον ταῦτα ἐξέρχονται τῆς ἁρμοδιότητός της». Διὰ τοῦτο καὶ παρηγγέλλετο ὁ ἐν Βιέννῃ Γερμανὸς πρέσβυς τὴν 11 Ἰουλίου νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Αὐστροουγγαρίας ὅτι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ διετυποῦντο εἰς τὸ Βελιγράδιον, δὲν ἠδύνατο ἡ Γερμανία νὰ συμπράξῃ. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐφρόνει ὅτι πρόκειται περὶ ὑποθέσεως ἐνδιαφερούσης μόνον τὰς δύο ἐπικρατείας, ὁ «ἐντοπισμὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν σοβαρὰν προσπάθειαν τῶν Δυνάμεων. Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως ταχέως ἐντοπισθῇ ἡ ἔρις, καθόσον πᾶσα ἀνάμιξις οἱασδήποτε ἄλλης Δυνάμεως, λόγῳ τῶν διαφόρων συμμαχικῶν δεσμῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀπροβλέπτους συνεπείας»· οὕτω παρηγγέλλοντο τὴν 21 Ἰουλίου νὰ δηλώσουν οἱ Γερμανοὶ πρέσβεις, οἱ διαπεπιστευμένοι παρὰ ταῖς κυβερνήσεσι τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων καὶ τῆς Πετρουπόλεως, ὅπερ ἔπραξαν οὗτοι τὴν 24ην ἰδίου μηνός. Τὸ διάβημα αὐτὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ἐδικαιολογεῖτο ἀπὸ τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς δολοφονίας τοῦ Σεραγέβου.

Ἤδη, τὴν 18 Ἰουλίου ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας Σαζόνωφ ἐδήλωσεν εἰς τὸν Γερμανὸν πρέσβυν Pourtalès καὶ τὸν πρέσβυν τῆς Αὐστροουγγαρίας Szapary, ὅτι ἡ Ρωσία δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορος μὲ τὴν ἐνδεχομένην μείωσιν τοῦ γοήτρου τῆς Σερβίας, συνεπείᾳ οἱουδήποτε διαβήματος ἐκ μέρους ἄλλης Δυνάμεως, ἐπειδὴ πιστεύει ὅτι ἡ σερβικὴ κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος διὰ τὰ γεγονότα τοῦ Σεραγέβου. Τὴν 20 Ἰουλίου δὲ ὁ Γάλλος πρέσβυς Paléologue, ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν, ἐγνώριζεν εἰς τὸν τσάρον ὅτι ἐπίκειται εὐρωπαϊκὸς πόλεμος (*Paléologue* ἐν τῇ «Revue des deux mondes», 15-1-1921 σ. 232), ζητῶν νὰ προετοιμάσῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν τοῦ Πουανκαρέ, ἥτις ἔλαβε χώραν τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Τὴν ἑπομένην, εἰς τὴν ἐπίσημον δεξίωσιν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Πετρουπόλεως, ὁ Πουανκαρέ, εἰς σχετικὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἐξεφράζετο τόσον περὶ τοῦ εὐχεροῦς τῆς διευθετήσεως τῆς αὐστροουγγρικῆς-σερβικῆς ὑποθέσεως, ὅσον καὶ περὶ τῆς δυνατότητος ἡ ὑπόθεσις αὕτη νὰ προκαλέσῃ περιπλοκάς, ἐπειδὴ «ἡ Σερβία ἔχει ἰσχυρὸν φίλον παρὰ τῷ ρωσικῷ λαῷ, ἡ δὲ Ρωσία ἔχει φίλον τὴν Γαλλίαν». Εἰς δὲ τὸν Ἄγγλον πρέσβυν ἐν Πετρουπόλει Buchanan ἐγνώριζεν ὁ Πουανκαρὲ ὅτι ὁ τσάρος ἐπείγεται ὅπως ἡ Ἀγγλία ἀντιληφθῇ τὴν ἀνάγκην «τῆς μεταβολῆς» τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως εἰς Τριπλῆν Συμμαχίαν (Ἀγγλίας - Ρωσίας - Γαλλίας). Τὴν 23ην Ἰουλίου ἐπεδίδετο, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ἡ διακοίνωσις τῆς Αὐστρουγγαρίας. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐγνωστοποιεῖτο ἀμέσως εἰς τὸν ἐν Βελιγραδίῳ πρέσβυν τῆς Ρωσίας, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι αἱ διατυπούμεναι ἐν τῇ διακοινώσει ἀξιώσεις δὲν δύνανται νὰ γίνουν ἀποδεκταί, καὶ τὴν παράκλησιν ὅπως ἡ Ρωσία βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν. Διὰ τὴν τοιαύτην περίπτωσιν φαίνεται ὅτι εἶχον ἤδη ληφθῇ ἀποφάσεις ἐν Πετρουπόλει, διότι ὁ συνοδεύσας τὸν Πουανκαρὲ Γάλλος πρωθυπουργὸς Βιβιανὶ ἐκ τοῦ πλοίου δι' οὗ ἐπέστρεφεν εἰς Γαλλίαν ἐτηλεγράφει εἰς Παρισίους ὅτι ἡ Σερβία πρέπει ν' ἀποδεχθῇ ἐκείνους τοὺς ὅρους, οἵτινες δὲν θίγουσι τὴν ἀνεξαρτησίαν της αὐτὴν καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία, Ρωσία καὶ Γαλλία θὰ ἐξήταζον ἂν ἦτο δυνατὸν ἡ ἀνάκρισις κατὰ τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας νὰ ἐνεργηθῇ παρὰ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς· ὁ δὲ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τὰ αὐτὰ ἐτηλεγράφει εἰς Βελιγράδιον. Ὅτε δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (24 Ἰουλίου) ὁ Γερμανὸς πρέσβυς ἐν Πετρουπόλει ἐγνώριζεν εἰς τὸν Ρῶσον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κυβερνήσεώς του ὅπως «ἐντοπισθῇ» ἡ αὐστροουγγρο-σερβικὴ διαφορά, ὁ Σαζόνωφ ἀντετάχθη καὶ ἠξίωσεν ὅπως ἡ ἀνάκρισις γίνῃ παρὰ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἄποψις αὕτη δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογήν, διότι ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Γκρέϋ ρητῶς καὶ σαφῶς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀποδέχεται ταύτην. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Ρῶσος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν Γάλλον καὶ Ἄγγλον πρέσβυν καὶ ἀνεκοίνωσε (κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ τελευταίου) «ὅτι τὸ διάβημα τῆς Αὐστρίας ἀποκαλύπτει καθαρὰ ὅτι ὁ πόλεμος ἐπίκειται.... καὶ ὅτι οὐδέποτε αὕτη ἤθελε προβῇ εἰς αὐτό, ἂν προηγουμένως δὲν εἶχεν ἐρωτήσει τὴν Γερμανίαν». Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σαζόνωφ ἐχαρακτήρισε τὰς αὐστροουγγρικὰς ἀξιώσεις ὡς ἀπαραδέκτους καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ Ἄγγλος βασιλεὺς «δὲν ἤθελεν ἀμελήσει νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸν ἀλληλένδετον μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ Γαλλίαν». Ὁ συμμετασχὼν δὲ εἰς τὴν συζήτησιν Γάλλος πρέσβυς ἐξήγησεν ἔπειτα εἰς τὸν Ἄγγλον συνάδελφόν του ὅτι ἡ Γαλλία «ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐκπληρώσῃ ἁπάσας τὰς ὑποχρεώσεις της, αἵτινες ἀπορρέουσι δι' αὐτὴν ἐκ τῆς μετὰ τῆς Ρωσίας συμμαχίας της καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι ἐνεργῶς θὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Ρωσίαν εἰς ὅλας τὰς διπλωματικὰς ἐνεργείας της». Εἰς παρατήρησιν τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως ὅτι «ἡ Ἀγγλία οὐδόλως ἐνδιαφέρεται ἀμέσως πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ὅτι πόλεμος χάριν αὐτῆς οὐδόλως θὰ ἐπεδοκιμάζετο παρὰ τῆς δημοσίας ἀγγλικῆς γνώμης», ὁ Σαζόνωφ ἐγενίκευσε τὸ ζήτημα, ἰσχυριζόμενος ὅτι «ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ γενικὸν τῆς Εὐρώπης ζήτημα, οὗτινος τμῆμα μόνον ἀποτελεῖ ἡ σερβικὴ ὑπόθεσις καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ μὴ συμμετάσχῃ εἰς τὴν λύσιν τῶν προβαλλομένων προβλημάτων». Εἰς ἐρώτησιν δὲ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως ἂν (ὅσον καὶ ἂν ἀποδοκιμάζεται ἐνδεχομένη στρατιωτικὴ ἐπέμβασις τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς τὴν Σερβίαν), εἰς περίπτωσιν κηρύξεως πολέμου μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας, προτίθεται ἡ Ρωσία νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, «καὶ ἐάν, ἐν πάσῃ περιπτώσει, πρέπει νὰ κηρυχθῇ ἐπιστράτευσις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ», ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς ἀπήντησεν ὅτι κατὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας (24 Ἰουλίου) πρόκειται ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ νὰ ληφθῇ περὶ τούτου ἀπόφασις, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπικυρώσῃ νέα τοιαύτη, λαμβανομένη αὔριον παρουσίᾳ καὶ τοῦ τσάρου. Γνωρίζων τὰ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην διαμειφθέντα ὁ Ἄγγλος πρέσβυς εἰς τὴν κυβέρνησίν του, προσέθετεν ὅτι «μοὶ φαίνεται ὅτι καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἀρνηθῶμεν νὰ συμπράξωμεν, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία εἶναι ἀποφασισμέναι νὰ προχωρήσουν». Καὶ διὰ τὸν Σέρβον ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν δὲν ἐπρόκειτο περὶ διαφορᾶς τινος μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας, ἀλλὰ περὶ «πανευρωπαϊκοῦ ζητήματος», ὅπως ἔλεγεν οὗτος εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Γερμανίας.

Πολεμικαὶ προπαρασκευαί. Συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα πρὸς τὸν Ἄγγλον πρέσβυν παρὰ τοῦ Σαζόνωφ, τὸ ἀπόγευμα τῆς 24 Ἰουλίου τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφάσιζε τὴν ἐπιστράτευσιν ἰσχυρῶν ρωσικῶν δυνάμεων, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς συγκαταθέσεως τοῦ τσάρου. Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας Πάσιτς, γνωρίζων εἰς τὸν Ἕλληνα ἐν Βελιγραδίῳ πρεσβευτὴν τὰς ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς Ρωσίας, ἀνεκοίνου ἀφ' ἑνὸς εἰς αὐτὸν ὅτι «τὸ Μαυροβούνιον συντάσσεται τῇ Σερβίᾳ... καὶ ὅτι ἡ Ρουμανία προβαίνει εἰς διαβήματα πρὸς διευθέτησιν τῆς καταστάσεως καὶ ἀποφυγὴν τοῦ Αὐστροσερβικοῦ πολέμου, θὰ λάβῃ δὲ βραδύτερον ἀπόφασιν ἐν περιπτώσει Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠρώτα ἂν ἡ Σερβία «δύναται νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ ἐνόπλου βοηθείας ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος: α) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Σερβία προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. β) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Σερβία προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας» (Διπλ. ἔγγραφα, 1913—1917 Νο 12). Τὴν αὐτὴν ἡμέραν διετάσσετο ἡ ἐπάνοδος τῶν εἰς τὸ Μαρόκον γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ ἐλαμβάνοντο τὰ δέοντα μέτρα πρὸς κήρυξιν γενικῆς ἐπιστρατεύσεως.

Τὴν ἑπομένην, 25 Ἰουλίου, ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, διὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως Μπεχεντώρφ, ἐγνώριζεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων θ' ἀπέβαινε δυσχερής, ὤφειλε νὰ συνταχθῇ μὲ τὸ μέρος τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας «πρὸς διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας». Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τσάρου, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐνέκρινε τὴν ἐπιστράτευσιν 13 στρατιωτικῶν σωμάτων κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τὴν ἐνέργειαν κρυφίως πολεμικῶν προπαρασκευῶν εἰς τὰ γερμανικὰ σύνορα· ταυτοχρόνως ἐλαμβάνετο ἡ ἀπόφασις ὅπως ἡ Ρωσία ἐπιτεθῇ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ «Αὐστρία ἤθελεν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας». Ἐπὶ πλέον ἐν Ρωσίᾳ διετάσσετο ἡ ἐνέργεια προβιβασμῶν τῶν εἰς τὰς πολεμικὰς σχολὰς φοιτώντων εἰς ἀξιωματικοὺς καὶ ἀνεκαλοῦντο διάφοροι στρατιωτικαὶ δυνάμεις εἰς τὰς ἕδρας των. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐλαμβάνοντο ἀνάλογα μέτρα: ἀνεκαλοῦντο οἱ ἀδειοῦχοι καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἀνακαλουμένου ἐκ Μαρόκου στρατοῦ ὡρίζετο εἰς 9 φορὰς μεγαλύτερος τοῦ ὅσον εἶχεν ὑπολογισθῆ ἐν περιπτώσει Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπληροῦντο αἱ θέσεις ἀρχηγῶν τοῦ κινητοποιηθέντος στόλου καὶ διετάσσετο ἡ χορήγησις ὑλικοῦ πολέμου εἰς ὡρισμένας μονάδας τοῦ στόλου. Ἐν Γερμανίᾳ διετάσσετο ὁ εἰς τοὺς νορβηγικοὺς λιμένας ναυλοχῶν στόλος τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης νὰ εἶναι ἕτοιμος ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς βάσεις του. Ἐν Σερβίᾳ δὲ τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς σερβικῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν αὐστροουγγρικὴν διακοίνωσιν ἐξεδίδετο τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ἡ σερβικὴ ἀπάντησις. Ἡ σερβικὴ κυβέρνησις εἶχε ζητήσει νὰ παραταθῇ ἡ προθεσμία τῶν 48 ὡρῶν· τῆς αἰτήσεως ὅμως ταύτης μὴ γενομένης ἀποδεκτῆς παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Βιέννης, ἡ σερβικὴ ἀπάντησις ἐπεδόθη τὴν 6 μ.μ. τῆς 25 Ἰουλίου. Δι' αὐτῆς ἡ σερβικὴ κυβέρνησις ἠρνεῖτο πᾶσαν εὐθύνην διὰ τὴν διενεργουμένην «μεγαλοσερβικὴν προπαγάνδαν»,

Digitized by Google

ἐδήλου ὅμως ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν συνενόχων τῆς δολοφονίας τοῦ Σεραγέβου καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὴν δήλωσιν μὲ μικράς τινας τροποποιήσεις τοῦ κειμένου. Ἐπὶ πλέον ἐδήλου ὅτι α) θὰ τροποποιήσῃ τὸν περὶ τύπου νόμον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ περιορισμὸς δημοσιευμάτων στρεφομένων κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας. β) Θὰ διαλύσῃ τὰς ἀντιαυστροουγγρικὰς ὀργανώσεις (χωρὶς καὶ νὰ δηλοῖ ὅτι θ' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπανασύστασιν αὐτῶν). γ) Θὰ καταστείλῃ τὴν εἰς τὰ σχολεῖα διενεργουμένην ἀντιαυστροουγγρικὴν προπαγάνδαν. δ) Θὰ ἀπολύσῃ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαλλήλους ἐκείνους, ὧν ἡ συμμετοχὴ ὁπωσδήποτε εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Σεραγέβου ἤθελε δικαστικῶς ἀποδειχθῆ. ε) Θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν συμμετοχὴν αὐστροουγγρικῶν ὀργάνων διὰ τὴν καταστολὴν τῆς μεγαλοσερβικῆς κινήσεως ἐντὸς τῶν παρὰ τοῦ διεθνοῦς δικαίου καθοριζομένων ὁρίων καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς σερβικῆς ποινικῆς δικονομίας. στ) Θὰ ἐνεργήσῃ δικαστικὴν ἀνάκρισιν διὰ τοὺς συνενόχους τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας, ἄνευ συμμετοχῆς ὅμως ὀργάνων τῆς Αὐστροουγγαρίας. ζ) Θὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σέρβους ὑπαλλήλους, οἵτινες ἐπρομήθευσαν τὰ ὅπλα, καὶ θὰ λάβῃ μέτρα κατὰ τοῦ λαθρεμπορίου τῶν ὅπλων. η) Θὰ παράσχουν ἐξηγήσεις οἱ προβάντες εἰς ἀντιαυστροουγγρικὰς ἐκδηλώσεις ἀνώτεροι Σέρβοι ὑπάλληλοι καὶ θ) Θὰ γνωστοποιῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης τὰ λαμβανόμενα μέτρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὡς ἄνω ἀξιώσεων αὐτῆς. Ἡ ἀπαντητικὴ διακοίνωσις τῆς Σερβίας κατέληγε μὲ τὴν πρότασιν ὅπως, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αὕτη δὲν ἤθελε θεωρηθῆ ἐπαρκής, ὑποβληθῇ ἡ διαφορὰ εἰς τὸ διοικητικὸν δικαστήριον τῆς Χάγης, ἢ εἰς τὰς μεγάλας Δυνάμεις. Ἡ ἀπάντησις αὕτη, μὴ θεωρηθεῖσα ἱκανοποιητική, προεκάλεσε τὴν ῥῆξιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας ἐκ μέρους τῆς πρώτης διὰ δηλώσεως τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ πρεσβευτοῦ αὐτῆς, καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ($9^1/_2$ μ. μ.) διετάσσετο μερικὴ ἐπιστράτευσις τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ.

Ἡ στάσις τῆς Ἀγγλίας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν διακόπτονται αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας λόρδος Γκρέϋ, διὰ τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σαζνόωφ, ὅπως ἡ Ἀγγλία, Ρωσία καὶ Γαλλία συμβουλεύσουν τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ὅπως ἐκφράσῃ τὴν λύπην της ἐπειδὴ Σέρβοι ὑπάλληλοι συμμετέσχον εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Σεραγέβου καὶ ἐπιδείξῃ πᾶσαν διάθεσιν συμβιβαστικῆς λύσεως τῆς διαφορᾶς, ἐφόσον τοῦτο ἐπέτρεπον τὰ συμφέροντά της· ἀλλὰ τόσον ὁ Ρῶσος ὑπουργός, ὅσον καὶ ὁ Γάλλος πρέσβυς, ἐθεώρησαν ὅτι ἦτο πλέον πολὺ ἀργά. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Γκρέϋ ἦτο συνεπὴς πρὸς τὴν ἤδη παρ' αὐτοῦ, μέσῳ τοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως, γενομένην δήλωσιν ὅτι πιθανὸν ἡ Σερβία νὰ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Σεραγέβου καὶ ὅτι χάριν τῆς «ἐντοπίσεως» τῆς διαφορᾶς θὰ ἐπεβάλλετο ἡ ρωσοαυστριακὴ συνεννόησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἐπὶ τούτοις, τόσον κατὰ τὴν 24 ὅσον καὶ κατὰ τὴν 25 Ἰουλίου ὁ Γκρέϋ ἐγνώριζεν εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ Γερμανὸν πρεσβευτὴν ὅτι τόσον διὰ τὸ ὀξὺ ὕφος τῆς αὐστροουγγρικῆς διακοινώσεως, ὅσον καὶ διὰ τὴν μικρὰν προθεσμίαν ἥτις ἐδίδετο πρὸς ἀπάντησιν, ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν κατάλληλα διαβήματα παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Πετρουπόλεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ μετριασμοῦ τῆς ἐντυπώσεως καὶ τῶν ἐκ ταύτης συνεπειῶν καὶ προέβαινεν εἰς τὴν πρότασιν περὶ μεσολαβήσεως τῶν μὴ ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας) ἐν Βιέννῃ καὶ Πετρουπόλει, ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθανεν εἰς Λονδῖνον ἡ δήλωσις τῆς κυβερνήσεως τῆς Βιέννης ὅτι δὲν σκοπεῖται ἡ ἄμεσος στρατιωτικὴ ἐπέμβασις εἰς Σερβίαν. Τὴν ἐπομένην (26 Ἰουλίου) ὅμως ὁ Γκρέϋ, ἀναθεωρῶν τὴν πρότασίν του, προέτεινε τὴν σύγκλησιν διασκέψεως ἐν Λονδίνῳ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων μὴ ἀμέσως ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων πρὸς διευθέτησιν τῆς μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας διαφορᾶς. Ἀλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην ἀπέρριψεν ἡ Γερμανία τὴν ἐπομένην (27 Ἰουλίου), ἰσχυριζομένη ὅτι οὕτω πως θὰ παρῃτεῖτο τῆς ἀρχῆς της, τῆς μὴ ἐπεμβάσεως δηλαδὴ εἰς τὴν αὐστροουγγρο-σερβικὴν διαφοράν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ διάσκεψις θὰ εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς διαιτησίας ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ διαφορᾶς, ὅπερ δὲν ἐδέχετο ἡ Αὐστρία. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Γκρέϋ προέβαινεν εἰς τὴν νέαν ταύτην πρότασιν, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος εἰς συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρίγκιπος Ἐρρίκου τῆς Πρωσσίας ἐδήλου ὅτι οὐδενὸς θ' ἀμελήσῃ ἡ Ἀγγλία ὅπως ἐντοπίσῃ τὴν μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας διαφορὰν καὶ ὅτι θὰ πράξῃ τὸ πᾶν ὅπως παραμείνῃ οὐδετέρα. Ἐν τούτοις τὴν 27 Ἰουλίου ὁ Γκρέϋ διεβεβαίου τὴν Ρωσίαν ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶναι πρόθυμος νὰ τὴν συντρέξῃ διπλωματικῶς, ὁ δὲ Νίκολσον ἐδήλωνεν εἰς τὸν Γερμανὸν πρέσβυν ὅτι δὲν θὰ παραμείνῃ οὐδετέρα ἐν περιπτώσει πολέμου μεταξὺ Αὐστροουγγουρίας, Ρωσίας, Γερμανίας καὶ Γαλλίας.

Ἡ στάσις τῆς Γερμανίας. Τὴν 27 Ἰουλίου ὁ Γκρέϋ προέτεινεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν Γερμανίαν ὅπως αὕτη μεσολαβήσῃ παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ σερβικὴ ἀπάντησις θεωρηθῇ «ἱκανοποιητικὴ ἢ ὡς βάσις διαπραγματεύσεων», τὴν πρότασιν δὲ ταύτην ἀπεδέχθη ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, παραιτηθεῖσα οὕτω τῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἐπεμβάσεως εἰς τὴν μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας διαφοράν. Ἐπὶ πλέον ἡ Γερμανία ἐπανέλαβε τὴν παλαιὰν πρότασιν τοῦ Γκρέϋ, δηλώσασα ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ μεσολαβήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων τριῶν μὴ ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων παρὰ τῇ ρωσικῇ κυβερνήσει καὶ τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης. Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Γερμανίας φαίνεται συνεπὴς πρὸς τὴν διαφωνίαν ἣν ἐξεδήλωσεν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς σερβικῆς διακοινώσεως εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη αὐτό. Ἀλλὰ καὶ προηγουμένως, τὴν 11 Ἰουλίου, ἡ Γερμανία ἐγνώριζε διὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβεως εἰς τὴν αὐστροουγγρικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ Γερμανία οὐδόλως θὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς πρὸς τὴν Σερβίαν διακοινώσεως, τὴν δὲ 24 Ἰουλίου ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας φὸν Γιάγκοφ ἐγνώριζεν εἰς τὰς κυβερνήσεις Λονδίνου, Παρισίων καὶ Πετρουπόλεως ὅτι ἡ Γερμανία οὐδόλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Βιέννης ἐπὶ τὴν διατύπωσιν τῆς πρὸς τὴν Σερβίαν διακοινώσεως.

Ἡ στάσις τῆς Ἰταλίας. Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ αὐστροουγγρικὴ διακοίνωσις ἔτυχε τῆς ἀποδοκιμασίας τόσον τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ὅσον καὶ τῶν στρατιωτικῶν κύκλων, ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται διατὶ ἡ κυβέρνησις τῆς Ρώμης ἐδήλωσε, τὴν 24 Ἰουλίου, ὅτι διατηρεῖ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν ὡς πρὸς τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν θ' ἀκολουθήσῃ. Τὴν ἐπομένην ὅμως ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ αὐτῆς ἐγνώριζεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης ὅτι ἡ Ἰταλία ἐπὶ τῆς μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Σερβίας διαφορᾶς θέλει διατηρήσει «φιλικὴν στάσιν», ἐπιφυλάσσεται ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν καταλήψεως σερβικῶν ἐδαφῶν παρὰ τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ νὰ ζητήσῃ ἀνταλλάγματα καὶ ἔχει δι' ἐλπίδος ὅτι προηγουμένως θὰ διεξαχθοῦν σχετικαὶ συνεννοήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἀλλὰ τὴν 26 ὡς καὶ τὴν 28 Ἰουλίου ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις εἰς τοὺς ἐν Ρώμῃ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀνεκοίνου ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ ὅτι ἡ Ἰταλία εἶναι ἀποφασισμένη, ἐν πάσῃ περιπτώσει, νὰ διατηρήσῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας στενὴν ἐπαφήν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς εὐρωπαϊκῆς κρίσεως.

Κήρυξις τοῦ κατὰ τῆς Σερβίας πολέμου. Ἡ κυβέρνησις τῆς Βιέννης, ἀπορρίψασα τὴν περὶ συγκλήσεως διασκέψεως τῶν τεσσάρων μὴ ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων πρότασιν, ἐκήρυξε τὴν 28 Ἰουλίου τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐδικαιολόγησε τὴν ἄρνησίν της ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν μεσολαβήσει τῶν Δυνάμεων ἔναρξιν διαπραγματεύσεων μεταξὺ Βιέννης καὶ Βελιγραδίου, ἐδήλου ὅμως ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συνεχισθοῦν αἱ μετὰ τῆς Πετρουπόλεως συνεννοήσεις. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐδήλωσε καὶ ὁ Μπέρχτολδ πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ Ρῶσσον πρεσβευτὴν καὶ ὁ ἐν Πετρουπόλει πρέσβυς τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς τὸν Σαζόνωφ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐν ἀγνοίᾳ, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν πάλιν ἡμέραν ἡ σερβικὴ κυβέρνησις ἐδήλου εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης ὅτι εἶναι πρόθυμος ν' ἀποδεχθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς Αὐστροουγγαρίας. Ἀλλ' ὁ Σαζόνωφ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἡμέραν ἐτηλεγράφει εἰς Λονδῖνον καὶ Παρισίους ὅτι «δεδομένου ὅτι ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ἀποβαίνουν ἄσκοποι αἱ μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας συνεννοήσεις μου», παρεκάλει δὲ ὅπως ἡ Ἀγγλία ἐπεμβαίνουσα ἀναστείλῃ πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Σερβίας Εἰς σχετικὰς δὲ παραστάσεις τοῦ Ἰταλοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβεως ὅτι δυνάμει τῆς συμμαχίας ἔδει νὰ εἰδοποιηθῇ πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου περὶ αὐτοῦ ἡ Ἰταλία, ὁ Μπέρχτολδ ἐβεβαίου ὅτι ἡ Δυαδικὴ μοναρχία δὲν ἔχει κατακτητικοὺς κατὰ τῆς Σερβίας σκοπούς. Διὰ τηλεγραφήματός του τῆς αὐτῆς (28 Ἰουλίου) ἡμερομηνίας πρὸς τὰς κυβερνήσεις Λονδίνου, Παρισίων καὶ Πετρουπόλεως, ὁ Ρῶσος ἐν Βιέννῃ πρεσβευτής, ἀναφερόμενος εἰς τὴν μετὰ τοῦ Μπέρχτολδ συνέντευξίν του τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐγνώριζεν ὅτι ἡ προσωπική του ἐντύπωσις εἶναι ὅτι ἡ Αὐστροουγγαρία ἐπιδιώκει ἁπλῶς νὰ δώσῃ μάθημα εἰς τὴν Σερβίαν, «ἐλπίζουσα, βοηθείᾳ τῆς Γερμανίας καὶ μὲ τὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προσπάθειαν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, εἰς τὸν ἐντοπισμὸν τῆς διαφορᾶς». Ὑπὸ τὸ αὐτὸ δὲ πνεῦμα ἐτηλεγράφει δύο ἡμέρας προηγουμένως ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν κυβέρνησίν του, τονίζων ὅτι, ὡς ἐκ τῶν ὅλων γεγονότων συνάγεται, ἡ Αὐστροουγγαρία ἐπιθυμεῖ νὰ κερδίσῃ ἐξέχουσαν διπλωματικὴν νίκην, «χωρὶς νὰ ἐπιθυμῇ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν πόλεμον, ἂν καὶ δὲν πρόκειται πρὸ αὐτοῦ νὰ ὑποχωρήσῃ». Τὴν ἑσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ κυβέρνησις τοῦ Βερολίνου τηλεγραφικῶς ἐγνώριζεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης ὅτι ὀφείλει νὰ δηλώσῃ καὶ πάλιν ἐπισήμως ἐν Πετρουπόλει ὅτι τὰ ληφθέντα στρατιωτικὰ μέτρα δὲν ἀποβλέπουν εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὸ νὰ ἀναγκάσουν «τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐκπληρώσῃ πάσας τὰς ἀπαιτήσεις καὶ νὰ δώσῃ ἀρκούσας διὰ τὸ μέλλον ἐγγυήσεις». Κατὰ τὴν αὐτὴν πάλιν ἡμέραν ὁ Μπέτμαν Χόλλβεκ ἐτηλεγράφει εἰς τὰς κυβερνήσεις τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ Πετρουπόλεως, ὅτι ἡ Γερμανία, παρὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, δὲν θὰ παύσῃ νὰ φροντίζῃ ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ μεταξὺ Πετρουπόλεως καὶ Βιέννης συνεννόησις, ἂν καὶ—προσέθετεν ὁ Μπέτμαν Χόλλβεκ—αἱ στρατιωτικαὶ παρασκευαὶ τῆς Ρωσίας δυσχεραίνουν τὰ πράγματα, ἐπειδὴ (ὅσον καὶ ἂν ἐκ τοῦ λόγου τούτου δὲν προβαίνῃ ἡ Γερμανία εἰς παρομοίας ἐνεργείας) ἐνδεχομένη ἐπίθεσις τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας θὰ ἠνάγκαζε τὴν Γερμανίαν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ρωσίας, ὅπως ἐκπληρώσῃ συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις. Τὴν αὐτὴν τέλος ἡμέραν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ἀπευθυνόμενος προσωπικῶς εἰς τὸν τσάρον, παρεκάλει αὐτὸν νὰ ὑποβοηθήσῃ τὰς προσπαθείας τῆς Γερμανίας ὅπως ἐπιτευχθῇ συνεννόησις μεταξὺ Βιέννης καὶ Πετρουπόλεως. Ὁ τσάρος ἀπαντῶν αὐθημερὸν παρεκάλει ὅπως ὁ Κάϊζερ μεσολαβήσῃ καὶ ἀνασταλοῦν αἱ κατὰ τῆς Σερβίας ἐχθροπραξίαι, ἐπειδή, προσέθετεν ὁ τσάρος, «προβλέπω ὅτι σύντομα θὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν ἐπ' ἐμοῦ ἀσκουμένην πίεσιν καὶ θ' ἀναγκασθῶ νὰ λάβω μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ ὁδηγήσουν εἰς πόλεμον».

Τὴν αὐτὴν 28 Ἰουλίου ὁ Σαζόνωφ, ἐκ συμφώνου μὲ τὸν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργόν, ἀπεφάσιζε νὰ εἰσηγηθῇ εἰς τὸν τσάρον τὴν κήρυξιν γενικῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ κατὰ τῆς Γερμανίας· καὶ τὰ σχετικὰ διατάγματα ὑπεγράφοντο τὴν ἐπομένην παρὰ τοῦ τσάρου, ἂν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (29 Ἰουλίου) ὁ Σαζόνωφ ἐτηλεγράφει πρὸς τοὺς Ρώσους πρέσβεις ἐν Λονδίνῳ, Παρισίοις κλπ. ὅτι «μέχρι τῆς πρωΐας σήμερον οὐδεμία εἴδησις ἔφθασε πληροφοροῦσα ὅτι τὰ αὐστροουγγρικὰ στρατεύματα διέβησαν τὰ σερβικὰ σύνορα». Ἀλλὰ τὸ διάταγμα τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἀνακαλεῖται καὶ ἀντικαθίσταται διὰ διατάγματος μερικῆς ἐπιστρατεύσεως τὴν ἐπομένην 30 Ἰουλίου, κατόπιν νέου προσωπικοῦ τηλεγραφήματος τοῦ Κάϊζερ πρὸς τὸν τσάρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφιστᾶτο ἡ προσοχὴ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως. Τὴν προηγουμένην εἰς ἀπάντησιν τῶν φιλικῶν παραστάσεων ἐκ μέρους τοῦ Γερμανοῦ ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως, ἀναφορικῶς πρὸς τὰ λαμβανόμενα στρατιωτικὰ μέτρα εἰς τὰ ρωσογερμανικὰ σύνορα, ἐπειδὴ συνεπείᾳ αὐτῶν θὰ ἐδημιουργεῖτο ἡ ἀνάγκη καὶ διὰ τὴν Γερμανίαν νὰ λάβῃ παρόμοια μέτρα, ὁ Σαζόνωφ ἔδιδε καθησυχαστικὰς πληροφορίας ὅτι ἡ ρωσικὴ ἐπιστράτευσις προεκλήθη ἐκ τῆς πολιτικῆς τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας καὶ τῆς μερικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ. Ἐνῷ δὲ ἀπὸ τῆς 28 καὶ κατὰ τὴν 29 Ἰουλίου ἐν Πετρουπόλει μεταξὺ Σαζόνωφ καὶ Szapary καὶ ἐν Βιέννῃ μεταξὺ Μπέρχτολδ καὶ τοῦ Ρώσου πρέσβεως διεξήγοντο συνεννοήσεις, ὁ Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν δὶς τηλεγραφικῶς διεμαρτύρετο διὰ τὴν «κατηγορηματικὴν ἀπόρριψιν» ἐκ μέρους τῆς Αὐστροουγγαρίας τῶν περὶ συνεννοήσεων προτάσεων. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, ἐπεμβαίνουσα δραστηριώτερον, ἐδήλου διὰ τοῦ Μπέτμαν Χόλλβεκ εἰς τὴν μὲν Πετρούπολιν (τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Ἰουλίου) ὅτι «εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ διάβημα τῆς Γερμανίας ἤθελεν ἀποτύχει ἐν Βιέννῃ, ἀναμένεται ὅτι ἡ Ρωσία δὲν ἤθελε προβῆ εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῆς Αὐστρίας», προηγουμένως δὲ εἰς Βιέννην ὅτι «ἄρνησις ὅπως διεξαχθοῦν συνεννοήσεις μετὰ τῆς Πετρουπόλεως θὰ ἦτο μέγιστον σφάλμα... Εἴμεθα μὲν πρόθυμοι νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰς συμμαχικάς μας ὑποχρεώσεις, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅπως συμπαρασυρθῶμεν ἀπὸ τὴν Βιέννην ἐπιπολαίως, καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ συμβουλαί μας, εἰς μίαν παγκόσμιον πυρκαϊάν».

Ἡ ἐπιστράτευσις τῶν Δυνάμεων. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 29 Ἰουλίου ἔφθανον εἰς Βερολῖνον δύο νέαι προτάσεις τοῦ Γκρέϋ. Ἡ πρώτη ἦτο ἡ εἰς Ρώμην τὴν 28ην γενομένη δήλωσις τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως ὅτι ἀποδέχεται τὰς αὐστριακὰς ἀξιώσεις· τὴν δήλωσιν ταύτην εὐθὺς ἐκοινοποίησεν ἡ κυβέρνησις τοῦ Βερολίνου εἰς τὴν Βιέννην. Ἡ δευτέρα ἀφεώρα εἰς τὸ ὅτι «ὡς βάσις τῆς μεσολαβήσεως τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἔδει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ κατάληψις τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἄλλων θέσεων ἐκπληροῖ τοὺς ὅρους τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας». Ἡ δευτέρα αὕτη πρότασις, γενομένη δεκτὴ παρὰ τῆς Γερμανίας, ἐκοινοποιήθη εὐθὺς εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βιέννης, ἣν προέτρεπε ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν, καθόσον «ἡ εὐθύνη διὰ τὰς ἄλλας ἐπακολουθησομένας συνεπείας θὰ εἶναι διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἡμᾶς ὑπερβολικὰ βαρεῖα». Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, συνεπείᾳ πολλῶν πληροφοριῶν ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ προετοιμασίαι συνε-

Digitized by Google

Digitized by Google

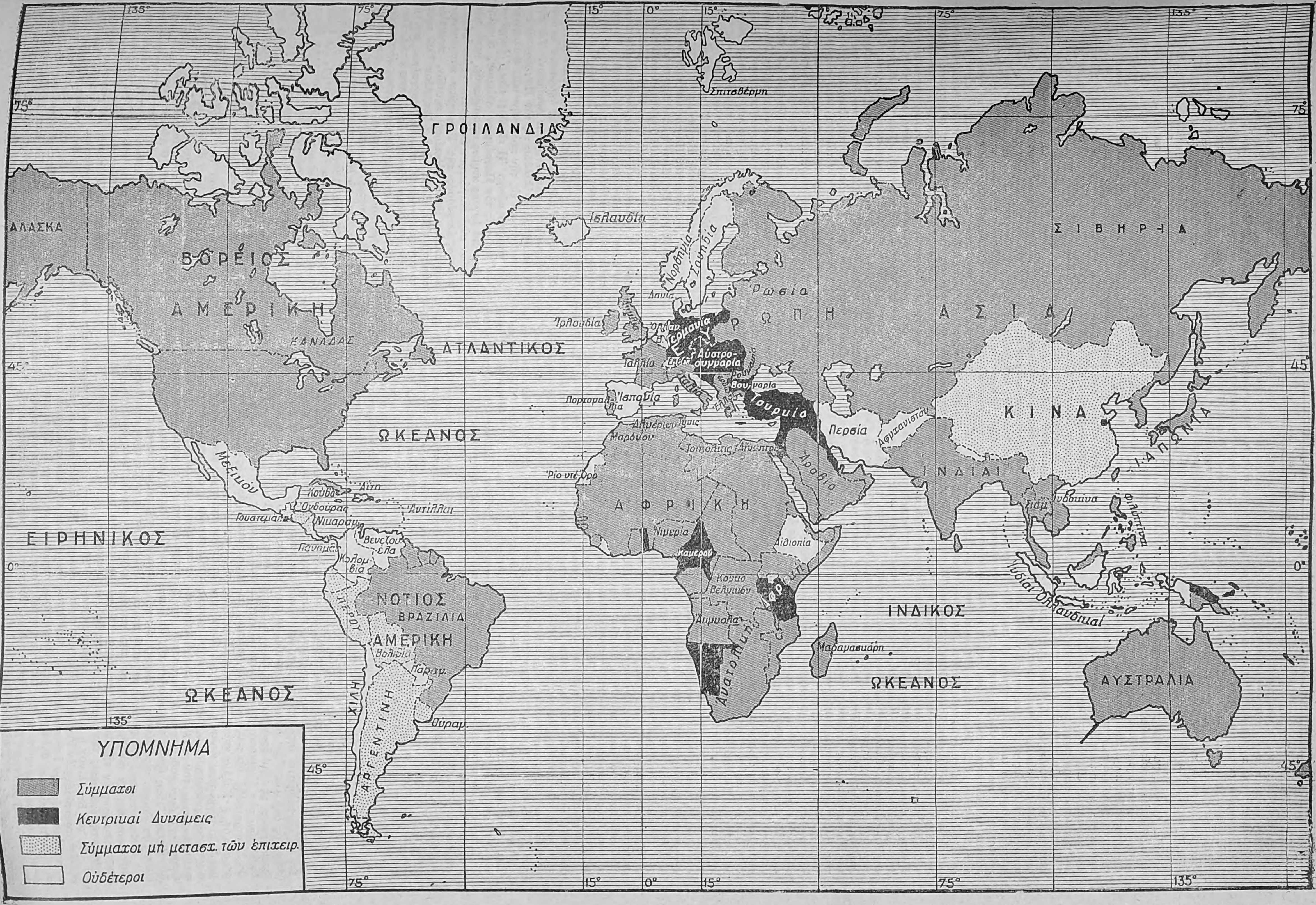

Digitized by Google

χίζονται ἐν Γαλλίᾳ, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ της ἐγνώριζεν ὅτι ἡ κατὰ συνέχειαν λῆψις τοιούτων μέτρων θ' ἀναγκάσῃ καὶ αὐτὴν νὰ προβῇ εἰς ἀναλόγους ἐνεργείας: «Θ' ἀναγκασθῶμεν νὰ σημάνωμεν «κίνδυνον πολέμου», πρᾶγμα βεβαίως μὴ σημαῖνον ἐπιστράτευσιν... ἀλλὰ πάντως μέλλον νὰ δημιουργήσῃ ἐκτράχυνσιν». Καὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 29 Ἰουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κάϊζερ συγκληθὲν ὑπουργικὸν συμβούλιον, αἱ προτάσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου περὶ λήψεως ἀναλόγων μέτρων πρὸς τὰς πολεμικὰς προετοιμασίας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας δὲν ἐνεκρίθησαν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀπεφασίσθη ἡ ἐνίσχυσις τῶν παρὰ τὰ ρωσογερμανικὰ σύνορα στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ἡ κατακράτησις τοῦ πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ Σερβίαν διευθυνομένου πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐν Πετρουπόλει γενομένου παρὰ τῆς Γερμανίας διαβήματος, ὁ Σαζόνωφ ἐγνώριζε τὴν αὐτὴν ἡμέραν (29 Ἰουλίου) εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Ρωσία δὲν δύναται νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τῆς Γερμανίας, «δὲν ὑπολείπεται εἰς ἡμᾶς ἄλλο τι ἢ νὰ ἐπιταχύνωμεν τοὺς ἐξοπλισμούς μας καὶ νὰ ὑπολογίζωμεν μὲ τὴν πιθανότητα τοῦ ἀναποφεύκτου πολέμου». Τὴν ἑπομένην (30 Ἰουλίου) ὁ Σαζόνωφ, ἀφοῦ ἐδήλου εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει Γερμανὸν πρέσβυν ὅτι δὲν θεωρεῖ «ἀρκετὴν» τὴν δήλωσιν τῆς Αὐστροουγγαρίας ὅτι δὲν θὰ θίξῃ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ σερβικοῦ κράτους, ἐδήλωσεν, εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν, ὅτι «ἐὰν ἡ Αὐστροουγγαρία ἀναγνωρίζῃ ὅτι ἡ σερβικὴ ὑπόθεσις ἀπέβη εὐρωπαϊκὸν ζήτημα καὶ δηλώσῃ ὅτι εἶναι πρόθυμος ν' ἀπαλείψῃ ἀπὸ τὴν διακοίνωσιν τοὺς ὅρους οἵτινες θίγουσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ρωσία ὑποχρεοῦται ν' ἀναστείλῃ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐξοπλισμούς της». Πρὶν ἢ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις δώσῃ ἀπάντησιν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀξίωσις τῆς Ρωσίας δὲν θὰ γίνῃ παρὰ τῆς Δυαδικῆς κυβερνήσεως ἀποδεκτή, ὁ Σαζόνωφ «ὑπὸ ἐχεμύθειαν» ἀνεκοίνου εἰς Παρισίους ὅτι μέχρις οὗ ληφθῇ ἐκ Βερολίνου «πλήρης ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις τῆς Αὐστροουγγαρίας, θὰ συνεχίσωμεν τοὺς ἐξοπλισμούς μας». Ὁ ἐν Λονδίνῳ Γάλλος πρέσβυς παρηγγέλλετο τὴν αὐτὴν ἡμέραν (30 Ἰουλίου) νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Γκρέϋ περὶ τῆς «κοινῆς στάσεως» Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, συμφώνως μὲ τὴν συμφωνίαν των ὁσάκις ἐμφανίζεται ζήτημα προκαλοῦν εὐρωπαϊκὴν κρίσιν, ἐγνωστοποιεῖτο δὲ εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ Ρωσία εἶναι σκόπιμον ν' ἀποφύγῃ νὰ λάβῃ μέτρα, τὰ ὁποῖα «θὰ ἐχρησίμευον εἰς τὴν Γερμανίαν ὡς πρόφασις ὅπως προβῇ εἰς γενικὴν ἢ μερικὴν ἐπιστράτευσιν τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων». Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ ὅπως μειωθῇ ἡ ἐκ τῶν ἐξοπλισμῶν τῆς Ρωσίας ἐντύπωσις, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ὁ Ρῶσος ἐν Παρισίοις πρέσβυς ἐτηλεγράφει αὐθημερὸν εἰς τὸν Σαζόνωφ ὅτι «δυνάμεθα νὰ δηλώσωμεν ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης εἴμεθα πρόθυμοι νὰ ἐπιβραδύνωμεν τὰς προετοιμασίας τῆς ἐπιστρατεύσεως, ὅτι ὅμως δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ τοῦτο νὰ συνεχίσωμεν τὰς προετοιμασίας μας καὶ μάλιστα νὰ πολλαπλασιάσωμεν αὐτάς». Τὴν νύκτα δὲ (11 μ.μ.) τῆς 30 Ἰουλίου ἔφθανε τηλεγράφημα τοῦ Γάλλου ἐν Πετρουπόλει πρέσβεως εἰς Παρισίους, δι' οὗ ἐγνωστοποιεῖτο ἡ κήρυξις ἐν Ρωσίᾳ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως.

Κήρυξις τοῦ πολέμου. Ἡ συνάντησις τοῦ Γκρέϋ μετὰ τοῦ Γάλλου ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως ἐγένετο τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν παρηγγέλθη ὁ δεύτερος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως καθορισθῇ ἡ «κοινὴ στάσις» τῶν δύο Δυνάμεων, τὴν δὲ ἑπομένην (31 Ἰουλίου) ὁ Γκρέϋ ἐγνώριζεν εἰς τὸν Γερμανὸν πρεσβευτὴν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ «πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ πεισθῇ ἡ Ρωσία νὰ ἀναστείλῃ τοὺς ἐξοπλισμούς, ἐφόσον ἡ Αὐστροουγγαρία δὲν καθορίζει μέχρι τίνος σημείου θὰ προχωρήσουν ἐν Σερβίᾳ τὰ στρατεύματά της» (σημειωτέον ὅτι ὁ αὐστριακὸς στρατὸς εἶχεν ὁρισθῆ νὰ ὑπερβῇ τὰ σερβικὰ σύνορα τὴν 9 Αὐγούστου). Ἐπὶ πλέον ὁ Γκρέϋ διεβεβαίου τὸν Γερμανὸν πρέσβυν ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἐπιστρατευθῇ ἐὰν καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιστρατευθῇ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία. Πλὴν ὅμως τὴν 2, 15 (ἀγγλικὴν) ὥραν μ. μ. τῆς 1 Αὐγούστου ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐξέδιδε διαταγὴν γενικῆς κινητοποιήσεως τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου· ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ διετάσσετο τὴν 3 Αὐγούστου. Ἤδη ὅμως, τὴν πρωΐαν τῆς 31 Ἰουλίου, εἶχε φθάσει εἰς Βιέννην ἡ εἴδησις τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν 12ην μεσημβρινὴν ἐδόθη ἡ διαταγὴ τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως ἐν τῇ Δυαδικῇ μοναρχίᾳ. Ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαταγῆς ταύτης ἔφθανε καὶ εἰς τὸ Βερολῖνον ἡ εἴδησις περὶ τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ εἴδησις αὕτη δὲν προεκάλεσε μὲν τὴν ἔκδοσιν διαταγῆς περὶ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀλλὰ τὴν λῆψιν ἄλλων στρατιωτικῆς φύσεως μέτρων, τὰ ὁποῖα τηλεγραφικῶς ἐδικαιολόγει ὁ Μπέτμαν Χόλλβεκ ἐν Λονδίνῳ. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 31 Ἰουλίου πρὸς τὴν 1 Αὐγούστου ὁ ἐν Πετρουπόλει Γερμανὸς πρέσβυς, ἐντολῇ τῆς κυβερνήσεώς του, ἠξίου ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρωσίας τὴν ἀναστολὴν τῶν στρατιωτικῶν προετοιμασιῶν, ἀπειλῶν ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ Γερμανίᾳ θὰ ἀναγκασθῇ νὰ ἐνεργήσῃ ἀναλόγως. Ὁ Σαζόνωφ ἀπαντῶν ἀνεφέρθη εἰς τὸ ἀπὸ 31 Ἰουλίου τηλεγράφημα τοῦ τσάρου πρὸς τὸν κάϊζερ, δι' οὗ ἐδίδετο εἰς τὸν δεύτερον ἡ ὑπόσχεσις ὅτι διαρκουσῶν τῶν μετὰ τῆς Αὐστρίας συνεννοήσεων οὐδεμία πολεμικὴ ἐνέργεια ἤθελε σημειωθῆ παρὰ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαζόνωφ δὲν ἐδέχετο ν' ἀνασταλοῦν αἱ πολεμικαὶ προετοιμασίαι, τρὶς ἐρωτηθεὶς καὶ τρὶς ἀρνηθείς, ὁ Γερμανὸς πρέσβυς τοῦ ἐπέδωκε τὴν δήλωσιν περὶ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ ρωσικὸς στρατὸς διέβη τὰ γερμανικὰ σύνορα. Τὴν 3.40′ μ. μ. (γαλλ. ὥρα, 4.40′ γερμ. ὥρα) τῆς ἑπομένης (1 Αὐγούστου) ἐν Γαλλίᾳ ἐδημοσιεύετο τὸ διάταγμα περὶ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τὴν 5 μ.μ. (γερμ. ὥρα) διετάσσετο γενικὴ ἐπιστράτευσις καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Μίαν ὥραν δὲ βραδύτερον ἔφθανεν εἰς Βερολῖνον ἡ ἀπάντησις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖον εἶχε θέσει ὁ Γερμανὸς ἐν Παρισίοις πρέσβυς εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν περὶ τῆς στάσεως τῆς Γαλλίας ἐν περιπτώσει γερμανορρωσικῆς συρράξεως, ἀξιῶν ἀπάντησιν ἐντὸς 18 ὡρῶν, ἥτις εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ἡ Γαλλία θὰ πράξῃ ὅτι ἐπιβάλλουν εἰς αὐτὴν τὰ συμφέροντά της». Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ εἰς Βερολῖνον ἡ εἴδησις αὕτη, τηλεγράφημα τοῦ Γκρέϋ ἀνήγγειλεν ὅτι «ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Γερμανία δὲν προσβάλῃ τὴν Γαλλίαν, ἡ Ἀγγλία θὰ παραμείνῃ οὐδετέρα καὶ θὰ ἐγγυηθῇ, ὅπως ἡ Γαλλία τηρήσῃ παθητικὴν στάσιν». Ὅτε δὲ τὴν νύκτα τῆς 1 πρὸς τὴν 2 Αὐγούστου ἀνηγγέλλετο ἡ κήρυξις τοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμου παρὰ τῆς Γερμανίας εἰς Παρισίους, ὁ Πουανκαρὲ ἔσπευδε νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Πετρουπόλεως ὅτι τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ τηρήσουν τὰς συμμαχικάς των ὑποχρεώσεις, διετύπωνε δὲ τὴν γνώμην ὅτι εἶναι προτιμότερον καὶ σκοπιμώτερον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς συμπληρώσεως τῶν στρατιωτικῶν προετοιμασιῶν ἡ Γαλλία ν' ἀναμείνῃ τὴν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας κήρυξιν τοῦ πολέμου.

Ἡ παραβίασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων τούτων τελευταίων ἡμερῶν (30 Ἰουλίου μέχρι 2 Αὐγούστου), ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν ἔπαυσε ποικιλοτρόπως νὰ ἀσκῇ πᾶσαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου ὅπως ἀναγνωρίσῃ αὕτη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλληλεγγύης μὲ τὰς συμμάχους αὐτῆς Δυνάμεις (Γαλλίαν καὶ Ρωσίαν)· οὕτω ἐπέτυχεν ἡ Γαλλία ὅπως τὴν 2 Αὐγούστου τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τῆς Ἀγγλίας ἀποφασίσῃ τὴν προστασίαν τῶν βορείων γαλλικῶν παραλίων καὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου. Γνωρίζων τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ Γκρέϋ εἰς τὸν Γάλλον ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν, ἀνεκοίνου εἰς αὐτὸν ὅτι ἐνδεχομένη παράβασις τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου θ' ἀπετέλει casus belli διὰ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (8 μ. μ. τῆς 2 Αὐγούστου) ἡ κυβέρνησις τοῦ Βελγίου ἐλάμβανε τελεσίγραφον παρὰ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, δι' οὗ ἐζήτει αὕτη νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν γερμανικὸν στρατὸν νὰ διαβῇ διὰ τοῦ Βελγίου, ἀποζημιουμένου διὰ πᾶσαν ζημίαν· ἡ σχετικὴ ἀπάντησις ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἐντὸς 12 ὡρῶν. Τὴν ἑπομένην (3 Αὐγούστου) ἑσπέραν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας ἀπεφάσιζε ν' ἀξιώσῃ παρὰ τῆς Γερμανίας ν' ἀποσύρῃ τὸ πρὸς τὸ Βέλγιον ἀπευθυνθὲν τελεσίγραφον καὶ νὰ σεβασθῇ τὴν οὐδετερότητα αὐτοῦ. Τὴν ἑσπέραν τῆς 4 Αὐγούστου ὁ Ἄγγλος ἐν Βερολίνῳ πρέσβυς προέβαινε, κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεώς του, εἰς διάβημα παρὰ τῇ γερμανικῇ κυβερνήσει, ἀξιῶν παρ' αὐτῆς ν' ἀνακαλέσῃ τὸ τελεσίγραφον ἐντὸς 5 ὡρῶν. Τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως μὴ ἀποδεχθείσης τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῆς Ἀγγλίας, ἐκηρύχθη τὴν νύκτα τῆς 4 πρὸς τὴν 5 Αὐγούστου ὁ πόλεμος μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας. Τὴν 4 Αὐγούστου ἐκηρύχθη καὶ ἐκ μέρους τοῦ Βελγίου—τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐπιστρατευθῆ ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου—ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Γερμανίας, ἀφοῦ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, μὴ λαμβάνων ἀπάντησιν εὐνοϊκὴν εἰς τὸ τελεσίγραφον, ἐδήλωσεν ὅτι ἡ κυβέρνησίς του εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παραβιάσῃ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Γερμανὸς ἀρχικαγκελλάριος Μπέτμαν Χόλλβεκ ἐδήλου ἐνώπιον τοῦ Ράϊχσταγ ἐξ ἀφορμῆς τῆς παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος ἐν Βελγίου ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη «ἀντιβαίνει εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου... Τὸ ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον οὕτω πως διαπράττομεν, θὰ τὸ ἐπανορθώσωμεν».

Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἄλλων Δυνάμεων εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ *Ἰταλία*, παρὰ τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις της, δὲν συνέπραξεν ἀμέσως μετὰ τῶν συμμάχων της. Τὴν 1 Αὐγούστου τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφάσιζε νὰ τηρήσῃ ἐπιφυλακτικότητα ὡς πρὸς τὴν ἀνάμιξιν τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐν Ρώμῃ πρέσβυς τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐγνώριζεν εἰς τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν ὅτι, κατὰ τὰς ληφθείσας ἐν Βιέννῃ ἀποφάσεις, ἡ Ἰταλία δικαιοῦται νὰ λάβῃ ἐδαφικὰ ἀνταλλάγματα, ἐφόσον ἤθελεν ἐκπληρώσει τὰς συμμαχικάς της ὑποχρεώσεις. Ταυτοχρόνως περίπου καὶ αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ ἤρξαντο συνεννοήσεων μετὰ τῆς Ρώμης περὶ συμπράξεως τῆς Ἰταλίας μετ' αὐτῶν· ἡ Ἰταλία, ἰσχυριζομένη κατ' ἀρχὰς ὅτι αἱ αὐστροουγγρικαὶ προτάσεις δὲν εἶναι σαφεῖς, ὡς μὴ καθορίζουσαι ἐπακριβῶς ποῖα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅλα τὰ ἐδάφη τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ περιέλθουν εἰς αὐτήν, συνέχιζε τὰς μετὰ τῶν Παρισίων καὶ Λονδίνου ἰδίας διαπραγματεύσεις, καὶ τὴν 24 Μαΐου τοῦ ἑπομένου ἔτους ἐχαρακτήριζεν ὡς μὴ ὑφισταμένην τὴν μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας συμμαχίαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προηγηθῆ, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1914, συμφωνία ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ ἐπικειμένου πολέμου ὡς ἔδει δυνάμει τῆς σχετικῆς συνθήκης, τὴν ἑπομένην δὲ (25 Μαΐου) ἐκήρυττε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τὴν 26 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας.

Ἡ *Ρουμανία*, ἀκολουθήσασα ἐν ἀρχῇ ἐπιφυλακτικὴν στάσιν, προέβαινε τὴν 26 καὶ 29 Ἰουλίου ἐν τούτοις εἰς διαβήματα παρὰ τῇ κυβερνήσει τοῦ Βερολίνου, παρακαλοῦσα ὅπως εἰδοποιηθῇ ἐγκαίρως, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἐπέκειτο πόλεμος, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς συμμαχικάς της ὑποχρεώσεις. Τὴν 2 Αὐγούστου ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ Γερμανὸς πρέσβυς, κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεώς του, ἐγνώριζεν εἰς τὴν ρουμανικὴν αὐλὴν ὅτι ἐπέστη ὁ χρόνος τῆς συμπράξεως τῆς Ρουμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ συμπράξῃ, οὕτω δὲ ἡ Ρουμανία, παραμείνασα οὐδετέρα μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἠκολούθησε κατόπιν τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλίας, κηρύξασα τὴν 27 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας. Ἡ Γερμανία ἀπήντησε τὴν 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κηρύττουσα κατὰ τῆς Ρουμανίας τὸν πόλεμον.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου συμμετέσχεν αὐτοῦ καὶ ἡ *Ἰαπωνία*. Τὴν 17 Αὐγούστου ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἠξίωσε παρὰ τῆς Γερμανίας ὡρισμένας ἐδαφικὰς παραχωρήσεις εἰς Kiautschous, τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ὅμως ἀρνηθείσης νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, ἡ Ἰαπωνία ἐκήρυξε τὴν 23 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας.

Ἐνῷ ἀρχομένου τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχεν ἀπορριφθῇ ἐν Βερολίνῳ ἡ ἰδέα τῆς γερμανοτουρκικῆς συμμαχίας, ἐπανῆλθε βραδύτερον πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἡ γερμανικὴ πολιτική, οὕτω δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 ἡ *Τουρκία* συμμετέσχε τοῦ πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων. Ταύτην ἠκολούθησε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ *Βουλγαρία*, ἀφοῦ προηγουμένως, διὰ τῆς ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1915 συμβάσεως, διηυθέτησεν ὅλας τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας συνοριακὰς διαφοράς, κηρύξασα τὸν κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον καὶ ἐπισήμως δηλώσασα ὅτι συντάσσεται μετὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων. Τὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς *Ἑλλάδος* εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀνήκουν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ἡ εἴσοδος τῶν *Ἡνωμένων Πολιτειῶν* εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, προκληθεῖσα διὰ λόγους κυρίως οἰκονομικούς, μετὰ τῶν ὁποίων οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπέδρασεν ὁ ὑποβρύχιος πόλεμος ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας κατ' ἐμπορικῶν πλοίων ἰδίως οὐδετέρων κρατῶν, συνετελέσθη τῷ 1917. Εἰς τὸ ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1917 πρὸς τὸ κογκρέσσον ἀπευθυνόμενον διάγγελμά του, ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων ἐβεβαίου ὅτι ὁ παρὰ τῆς Γερμανίας διεξαγόμενος κατὰ τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ὑποβρύχιος πόλεμος ἀποτελεῖ ἀπειλὴν κατ' αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πόλεμον ἐναντίον ὅλων τῶν λαῶν. Ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ προέτεινε καὶ τὸ κογκρέσσον ἐδέχθη ὅπως αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παύσωσι διατελοῦσαι ἐν οὐδετερότητι. Ὁ Οὐΐλσων τὴν 6 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐβεβαίου τὴν ὕπαρξιν ἐμπολέμου καταστάσεως μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γερμανίας· τὴν 11 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐθεώρει ὅτι ὑφίσταται ἐμπόλεμος κατάστασις καὶ μετὰ τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, συνεπείᾳ ἐνεργείας ἐκ μέρους αὐτῆς ἐχθρικῶν πράξεων κατὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Ἡ ἱστορικὴ σειρὰ τῆς κηρύξεως πολέμου ἐκ μέρους τῶν διαφόρων ἄλλων κρατῶν κατὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐν ἔτει 1914: τὴν 5 Αὐγούστου τοῦ Μαυροβουνίου κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας, τὴν 6 Αὐγούστου τῆς Σερβίας κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας κατὰ τῆς Ρωσίας, τὴν 12 Αὐγούστου τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς ἰδίας, τὴν 22 τῆς Αὐστροουγγαρίας κατὰ τοῦ Βελγίου. Ἐν ἔτει 1915: τὴν 20 Αὐγούστου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὴν 15 Ὀκτωβρίου τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐν ἔτει 1916: τὴν 9 Μαρτίου τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Πορτογαλίας καὶ τὴν 1 Σεπτεμβρίου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Ρουμανίας. Ἐν ἔτει 1917: τὴν 7 Ἀπριλίου τοῦ Παναμᾶ κατὰ τῆς Γερμανίας, τὴν 27 Ἰουλίου τοῦ Σιὰμ κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς

Digitized by Google

Αὐστροουγγαρίας, τὴν 14 Αὐγούστου τῆς Κίνας κατὰ τῶν αὐτῶν Δυνάμεων, τὴν 26 τῆς Βραζιλίας ἐπίσης, τὴν 10 Δεκεμβρίου τοῦ Παναμᾶ κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τὴν 16 ἰδίου μηνὸς τῆς Κούβας κατὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων. Ἐν ἔτει 1918: τὴν 30 Ἀπριλίου τῆς Γουατεμάλας, τὴν 8 Μαΐου τῆς Νικαραγούης, τὴν 8 Ἰουλίου τῆς Κοσταρίκας, τὴν 19 ἰδίου μηνὸς τῆς Ὀνδούρας καὶ τὴν 12 Αὐγούστου τῆς Ἀϊτῆς κατὰ τῆς Γερμανίας.

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ

Ἐπιστράτευσις. Λόγῳ τῆς μακροχρονίου παρατάσεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ ἐν ἑκάστῳ κράτει ἐπιστράτευσις δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἀρχικῶς κηρυχθεῖσαν, ἀλλὰ παρετάθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, μὲ ὁλονὲν αὐξουσαν ἔντασιν, ἐκ τῆς ἐνεργείας δὲ ταύτης προέκυψε τὸ μεταπολεμικὸν ἀξίωμα: «Ἡ μείζων ἀπόδοσις δὲν σημειοῦται κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ὡς συνέβαινε μέχρι τῆς χθές, ἀλλὰ περὶ τὸ πέρας αὐτοῦ». Αἱ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, γενόμεναι ἐπιστρατεύσεις ἐχρησίμευσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἑκάστοτε δημιουργουμένων κολοσσιαίων κενῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν ὀργάνωσιν νέων μονάδων.

Γαλλία. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 1ην Αὐγούστου 1914, ἐπεστρατεύθησαν εὐθὺς ἀμέσως 3.780.000 ἄνδρες (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κληρωτῶν), ἐξ ὧν 2.100.000 ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, περὶ τὰς 700.000 τὸν στρατὸν τῶν ὀχυρῶν περιοχῶν (φρουρίων), οἱ δὲ λοιποὶ παρέμειναν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπετέλεσεν 83 μεραρχίας (εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ συγκροτηθεῖσαι κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν ἐφεδρικαὶ μεραρχίαι), δι' ὧν συνεκροτήθησαν 21 σώματα στρατοῦ, πρὸς δὲ 10 μεραρχίαι ἱππικοῦ. Αἱ μονάδες αὗται ἀπετέλεσαν 5 στρατιάς: 1ην ὑπὸ τὸν Ντυμπάϊγ, 2αν ὑπὸ τὸν Καστελνώ, 3ην ὑπὸ τὸν Ρυφὲ (Ruffey), 4ην ὑπὸ τὸν Λάγγλ ντὲ Καρύ, 5ην ὑπὸ τὸν Λανρεζάκ, καὶ ἓν σῶμα ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Σορντὲ (Sordet)· τὸ σύνολον δ' ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ζὸφρ (Joffre) ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν Πὼ (Pau). Ἡ ὅλη ἐπιστρατευθεῖσα μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου δύναμις ἀνῆλθεν εἰς 8.000.000 ἄνδρας (κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἔτους 1927), δι' ἧς συνεκροτήθησαν διαδοχικῶς ἐν ὅλῳ 11 στρατιαί. Τὸ γαλλικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Λεμπέλ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1916 ὡπλίσθη διὰ τοῦ ὁπλοπολυβόλου, τοῦ ἀποτελέσαντος ἔκτοτε τὸν βασικὸν ὁπλισμὸν τοῦ πεζικοῦ· τὸ ἱππικὸν διὰ σπάθης καὶ καραβίνας, ὀλίγιστα δὲ συντάγματα δραγόνων διὰ λόγχης· τὸ πυροβολικὸν διὰ τοῦ ταχυβόλου τῶν 75 χιλ., κατὰ πολὺ ἀνωτέρου τοῦ γερμανικοῦ, πρὸς δ' ἐν ἀρχῇ δι' ὀλιγίστων βαρέων πυροβόλων (ἐν ἀναλογίᾳ 0,07 ἀνὰ χιλίους πεζούς), αὐξηθέντων ὅμως καταπληκτικῶς σὺν τῷ χρόνῳ μέχρις οὗ, τῷ 1918, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν 5 βαρέων πυροβόλων ἀνὰ χιλίους πεζούς.

Ἀγγλία. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἔναρξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ στρατοῦ τῆς τὴν 5ην Αὐγούστου 1914 (ἡ Ἀγγλία ἐπεστράτευσε πρῶτον τὸν στόλον της), ὑπῆρχε πολὺ μικρὰ δύναμις στρατοῦ, καθ' ὅσον ἕως τότε ἴσχυεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ σύστημα τῆς ἐθελουσίας στρατεύσεως, δι' ὃ διετίθεντο μόνον 180.000 ἄνδρες, ἐξ ὧν ἀπεστάλησαν εἰς Γαλλίαν περὶ τὰς 80.000, συγκροτήσαντες τότε στρατιὰν ἐκ δύο καὶ κατόπιν ἐκ τριῶν σωμάτων στρατοῦ (πολὺ ἰσχυρᾶς δυνάμεως)· καὶ ἐκ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατάρχου Φρὲντς (French). Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ δύναμις τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ηὔξησε καταπληκτικῶς, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Κίτσενερ, καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἐν ἔτει 1916 θεσπισθείσης γενικῆς στρατολογίας. Ἡ ὅλη ἐπιστρατευθεῖσα μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου δύναμις τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἀνῆλθεν εἰς 6.000.000 ἄνδρας, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 5 στρατιαί. Τὸ ἀγγλικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Lee Enfield, τὸ ἱππικὸν διὰ σπάθης καὶ καραβίνας, συντάγματά τινα δὲ διὰ λόγχης, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου τῶν 76 καὶ τῶν 83 χιλ. καὶ ἀφθόνων βαρέων πυροβόλων.

Βέλγιον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βελγίου κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 31ην Ἰουλίου 1914, ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰς 180.000 ἄνδρες (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κληρωτῶν), ἐξ ὧν 120.000 ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, συγκροτηθέντα εἰς 6 μεραρχίας καὶ 1 ἱππικοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως Ἀλβέρτου, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Σελλιὲ ντὲ Μορανβίλ, καὶ 60.000 ἀπετέλεσαν τὰ στρατεύματα τῶν φρουρίων, Ἀμβέρσης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γκίζ, Λιέγης ὑπὸ τὸν Λεμάν, καὶ Ναμύρ. Ἡ δύναμις τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ δὲν ηὔξησε διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, λόγῳ τῆς διαρκοῦς κατοχῆς του ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τὸ βελγικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάουζερ, τὸ ἱππικὸν διὰ καραβίνας καὶ σπάθης, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου τῶν 75 χιλ. καὶ διὰ τοῦ θαυμασίου βαρέος πυροβόλου τῶν 210 χιλ.

Ρωσία. Ἡ Ρωσία, μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον κατὰ τῆς Ἰαπωνίας, εὑρίσκετο τῷ 1914 εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τὴν 31ην Ἰουλίου 1914, ἐπεστράτευσε περὶ τὰ 3.000.000 ἄνδρας, ἐξ ὧν 2.500.000 ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν ἐπιχειρήσεων, συγκροτηθέντα εἰς 94 μεραρχίας, αἵτινες ἀπετέλεσαν 38 σώματα στρατοῦ, καὶ εἰς 39 μεραρχίας ἱππικοῦ. Αἱ μονάδες αὗται συνεκροτήθησαν εἰς 8 στρατιάς: 1ην ὑπὸ τὸν Ρέννενκαμπφ, 2αν ὑπὸ τὸν Σαμψόνωφ, 3ην ὑπὸ τὸν Ρούσκυ, 4ην ὑπὸ τὸν Ἔβερτ, 5ην ὑπὸ τὸν Πλέχβε, 8ην ὑπὸ τὸν Ἰβάνωφ (τῶν 6ης καὶ 7ης οἱ διοικηταὶ ἤλλαξαν ἐπανειλημμένως)· τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου Νικολάϊεβιτς, ἀπὸ δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τσάρου Νικολάου, προσλαβόντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Ἀλέξεφ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεστρατεύθησαν διαδοχικῶς περὶ τὰ 15.000.000 ἄνδρες, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 14 στρατιαί. Τὸ ρωσικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μόσινερ, τὸ ἱππικὸν διὰ καραβίνας καὶ σπάθης, μέρος δὲ διὰ λόγχης, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου τῶν 75 χιλ., ἀλλὰ δι' ἀνεπαρκεστάτου ἀριθμοῦ βαρέων πυροβόλων καὶ γενικῶς δι' ἀνεπαρκεστάτων πυρομαχικῶν· ἡ σπάνις αὕτη ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ καθίσταται προβληματικὴ ἡ περαιτέρω ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου, ἐὰν δὲν ἤρχετο ἐπίκουρος ἡ Ἰαπωνία, ἀπὸ τοῦ τέλους 1915, χορηγήσασα ἀρκετὸν βαρὺ πυροβολικὸν καὶ ἄφθονα πυρομαχικά.

Ἰταλία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τὴν 22αν Μαΐου 1915 ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰ 2.500.000 ἄνδρες, ἐξ ὧν συνεκροτήθησαν 12 μόνον σώματα στρατοῦ, ἀνεξάρτητοί τινες μεραρχίαι καὶ τινα τάγματα ἀλπινιστῶν (οἱ ἐπίλοιποι ἄνδρες παρέμειναν ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ ἐσωτερικόν). Διὰ τῶν μονάδων τούτων συνεκροτήθησαν 4 στρατιαί: 1η ὑπὸ τὸν Μπρουσσάτι, 2α ὑπὸ τὸν Φρουγιόνε, 3η ὑπὸ τὸν δοῦκα τῆς Ἀόστης, 4η ὑπὸ τὸν Νάβα· τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Καντόρνα, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Πόρρο. Ἡ Ἰταλία ἐπεστράτευσε διαδοχικῶς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου περὶ τὰ 5.500.000 ἄνδρας. Τὸ ἰταλικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάνλιχερ - Καρκάνο, τὸ ἱππικὸν δι' ἀραβίδος καὶ σπάθης, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου τῶν 75 χιλ., κατὰ τὸ πλεῖστον Κρούπ καὶ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον γαλλικοῦ συστήματος, πρὸς δὲ ἀρκετῶν βαρέων πυροβόλων.

Σερβία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 25ην Ἰουλίου 1914, ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰς 450.000 ἄνδρες (αὐξηθέντες εἰς 500.000 μέχρι τέλους Αὐγούστου 1914), ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ στρατὸς τῶν ἐπιχειρήσεων ἐκ 300.000 ἀνδρῶν, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 10 μεραρχίαι καὶ 1 μεραρχία ἱππικοῦ, ἀποτελέσασαι 4 στρατιάς: 1ην ὑπὸ τὸν Μπόγιοβιτς, 2αν ὑπὸ τὸν Στεφάνοβιτς, 3ην ὑπὸ τὸν Γιούριτς, στρατιὰν Οὐζίτσε ὑπὸ τὸν Μπογιάνοβιτς· τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ διαδόχου Ἀλεξάνδρου, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατάρχην Πούτνικ. Τὸ σερβικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάουζερ, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου Σνάϊδερ τῶν 75 χιλ.

Μαυροβούνιον. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 5ην Αὐγούστου 1914, ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰς 50.000 ἄνδρες, συγκροτηθέντες εἰς 4 μεραρχίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Νικολάου. Ὁ μαυροβουνιωτικὸς στρατὸς ἔδρασεν ἐξ ὁλοκλήρου μετὰ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ.

Ρουμανία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 27ην Αὐγούστου 1916, ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰς 700.000 ἄνδρες, ἐξ ὧν 500.000 ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν ἐπιχειρήσεων ἐξ 23 μεραρχιῶν (ἡ δύναμις τῆς ρουμανικῆς μεραρχίας ἦτο πολὺ μεγάλη, ἅτε ἀποτελουμένη ἀπὸ 6 συνταγμάτα πεζικοῦ), αἵτινες συνεκρότησαν 5 σώματα στρατοῦ, ἐκ 2 μεραρχιῶν ἱππικοῦ καὶ ἐκ 4 ταξιαρχιῶν ἱππικοῦ. Αἱ μονάδες αὗται συνεκροτήθησαν εἰς 3 στρατιάς: 1ην ὑπὸ τὸν Ἀβερέσκο, 2αν ὑπὸ τὸν Κοάντα, 3ην ὑπὸ τὸν Κοστέκου, καὶ εἰς ἓν ἀπόσπασμα στρατιᾶς, καὶ εἰς ἐφεδρείαν ἐκ 4 μεραρχιῶν, παραμείνασαν ἐν Βουκουρεστίῳ· τὸ σύνολον δ' ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Ἰλλιέσκο. Τὸ ρουμανικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάνλιχερ, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου τῶν 75 χιλ. Κρούπ, ἀλλ' ἄνευ βαρέων πυροβόλων. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς εἶχε μεγάλην ἔλλειψιν πυρομαχικῶν, αἱ δ' ὑποσχέσεις τῆς Ἀντάντ ὅπως τὸν ἀνεφοδιάσῃ παρέμειναν ἀνεκτέλεστοι, διότι ἡ Ρωσία ἀντέδρασεν εἰς τὴν δι' Ἀρχαγγέλου μεταφορὰν πολεμεφοδίων.

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 5ην Ἀπριλίου 1917, διετίθετο μόνον στρατὸς ἐκ 200.000 ἀνδρῶν καὶ ἐθνοφυλακὴ ἐξ 150.000, καθ' ὅσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἴσχυε τὸ σύστημα τῆς ἐθελοντικῆς στρατεύσεως. Ἐπιτελεῖα, στρατολογικαὶ περιοχαί, ἐπιμελητεία, ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία δὲν ὑπῆρχον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, συνεπῶς ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ ἤρχισεν ἐκ τοῦ μηδενός. Διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου 1917 ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατολογίας καὶ διὰ τῆς μετὰ θέρμης ἐκτελέσεως ἁπάντων τῶν ἀπαιτουμένων μέτρων, ἤρχισεν ὀργανούμενος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ στρατὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (ὁ συνήθως φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀμερικανικὸς στρατός*), τυχὼν τῶν πρώτων διδαγμάτων ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος αὐτόθι ὑπὸ τῆς Γαλλίας στρατάρχου Ζόφρ, εἰς ἣν ὅμως ὀργάνωσιν παρενεβάλλετο ὡς μεγίστη δυσκολία ἡ ἀνυπαρξία τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἀριθμοῦ στελεχῶν. Παρὰ πάντα ταῦτα, ἐπετεύχθη ὥστε μέχρι τοῦ φθινοπώρου 1918 νὰ ἐπιστρατευθῶσι περὶ τὰ 4.000.000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 2.000.000 μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν. Διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων συνεκροτήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον 42 μεραρχίαι, ἀποτελέσασαι σώματα στρατοῦ. Αἱ μεγάλαι ἀμερικανικαὶ μονάδες (μεραρχία, σῶμα στρατοῦ) συνεκροτήθησαν κατὰ ἴδιον ὅλως σύστημα, ἦσαν δὲ πολὺ μεγάλης ἀριθμητικῆς δυνάμεως· ἑκάστη μεραρχία ἀπετελεῖτο ἐκ 3 ταξιαρχιῶν (6 συνταγμάτων πεζικοῦ), ἐκ μιᾶς ταξιαρχίας πυροβολικοῦ (3 συνταγμάτων) κτλ., ἤτοι ἐν συνόλῳ ἐξ 28.000 ἀνδρῶν, τὸ δὲ σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 6 μεραρχίας, ἐξ ὧν 4 ἐμπόλεμοι, 1 ἀντικαταστάσεως καὶ 1 ἔμπεδος, ἐκ ταξιαρχίας πυροβολικοῦ, ἐκ 2 συνταγμάτων ἱππικοῦ κτλ. ἤτοι ἐν συνόλῳ ἐξ 130.000 ἀνδρῶν. Συνεκροτήθησαν δ' αἱ μονάδες αὗται τόσον ἰσχυραί, ἵνα δύνανται νὰ παρέχωσι τὴν ἀπαιτουμένην παρατεταμένην ἀντοχήν, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη τῆς ἑκάστοτε ἐνισχύσεώς των πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐπερχομένων κενῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πηγὴ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 5.500 χιλιομέτρων θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰς μεγαλυτέρας ὅμως δυσκολίας παρουσίασεν ὄχι τόσον ἡ ἐπιστράτευσις καὶ ἡ ὀργάνωσις τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἰς Εὐρώπην, λόγῳ τῶν δυσκολιῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀπαιτουμένης χωρητικότητος πλοίων (tonnage), ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ γερμανικοῦ ὑποβρυχιακοῦ πολέμου· ὡς ἐκ τούτου αἱ μεταφοραὶ ἐξετελοῦντο ἐν ἀρχῇ πολὺ βραδέως, εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουνίου 1917, ὅποτε ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ πρώτη ἀμερικανικὴ μεραρχία, μέχρι μὲν τοῦ τέλους τοῦ ἰδίου ἔτους εἶχον μεταφερθῇ περὶ τὰς 145.000 ἄνδρες, μέχρι δὲ τοῦ Ἀπριλίου 1918 περὶ τὰς 300.000· ἡ μεγάλη ἀπόδοσις κατὰ τὰς μεταφορὰς ἐσημειώθη ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1918, ὁπότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν ἅπαντα τὰ διαθέσιμα πλοῖα τῆς πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐπεστράτευσαν διαδοχικῶς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου 4.000.000 ἀνδρῶν, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 3 στρατιαὶ ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Πέρσινγκ (Pershing). Ὁ στρατὸς οὗτος δὲν εἶχεν ὡρισμένον εἶδος ὁπλισμοῦ, διότι ἡ πολεμικὴ του βιομηχανία δὲν ἦτο προηγμένη μέχρι τῆς ἀνοίξεως 1917. Δι' ὃ εἶχεν, ἐκτὸς μικροῦ τινος ἀριθμοῦ τυφεκίων συστήματος ἀμερικανικοῦ Springfield, τυφέκια ἀγγλικὰ συστήματος Enfield, ἐκτὸς δ' ἐλαχίστου ἀριθμοῦ ἀμερικανικῶν πυροβόλων, πλῆθος συστημάτων ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν.

Ἑλλάς. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας τὴν 23ην Νοεμβρίου (ν. ἡμ.) 1916, συνεκροτήθη ἐν Μακεδονίᾳ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ στρατὸς τῆς *Ἐθνικῆς Ἀμύνης* ἐκ τριῶν μεραρχιῶν: τῆς τῶν Σερρῶν μέχρι τέλους 1916, τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Κρήτης μέχρι τῆς ἀνοίξεως 1917· αἱ δύο τελευταῖαι ἀπετέλεσαν τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἐμμανουὴλ Ζυμπρακάκην σῶμα στρατοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν στράτευμα τὸ στρατολογηθὲν ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο ἓν τάγμα πεζικοῦ, ἐνταχθὲν τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου 1916 μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ τομέως τοῦ Στρυμόνος. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης εἰς Ἀθήνας τὴν 27ην Ἰουνίου (ν. ἡ.) 1917 καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας καὶ Γερμανίας ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, ἐπεστρατεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου περὶ τὰς 250.000 ἄνδρες, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 11 μεραρχίαι, ἀποτελέσασαι 3 σώματα στρατοῦ: 1ον ὑπὸ τὸν Παρασκευόπουλον, 2ον ὑπὸ τὸν Μηλιώτην Κομνηνόν, σῶμα στρατοῦ ἐθνικῆς ἀμύνης ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Ζυμπρακάκην· τὸ σύνολον δ' ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ὡπλισμένος, ἐκτὸς τοῦ συνήθους ὁπλισμοῦ του (τυφέκιον Μάνλιχερ, πυροβόλον Σνάϊδερ), καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων συστημάτων παραχωρηθέντων ὑπὸ τῆς Ἀντάντ (τυφεκίων Λεμπέλ, πυροβόλων γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν).

Πορτογαλλία. Μετὰ τὴν ἀπὸ 9ης Μαρτίου 1916 κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐπεστρατεύθησαν δύο μεραρχίαι ἐκ 3 ταξιαρχιῶν ἑκάστη.

Γερμανία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 1ην Αὐγούστου 1914 (προηγουμένως εἶχον γίνει ὅλα τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως

διὰ τῆς διαταγῆς «κατάστασις ἀπειλῆς πολέμου», ἐκδοθείσης τὴν 31ην Ἰουλίου 1914), ἐπεστρατεύθησαν 3.300.000 ἄνδρες (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κληρωτῶν), ἐξ ὧν 2.000.000 ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς θεάτροις, γαλλικῷ (δυτικῷ) καὶ ρωσικῷ (ἀνατολικῷ), 800.000 τὸν στρατὸν τῶν ὀχυρῶν περιοχῶν (φρουρίων), οἱ δὲ λοιποὶ παρέμειναν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ὁ στρατὸς τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπετελέσθη εὐθὺς ἀμέσως ἐξ 123 μεραρχιῶν, αἵτινες συνεκρότησαν 46 σώματα στρατοῦ, καὶ ἐξ 11 μεραρχιῶν ἱππικοῦ. Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν συγκροτηθεῖσαι ἐφεδρικαὶ μονάδες, περὶ ὧν διετέλουν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τό τε γαλλικὸν καὶ τὸ ρωσικὸν ἐπιτελεῖον. Συνεκροτήθησαν τότε 8 στρατιαί: 1η ὑπὸ τὸν Κλοὺκ (Klück), 2α ὑπὸ τὸν Μπύλωφ (Bülow), 3η ὑπὸ τὸν Χάουζεν (Hausen), 4η ὑπὸ τὸν πρίγκιπα τῆς Βυρτεμβέργης, 5η ὑπὸ τὸν Κρόνπριντζ, 6η ὑπὸ τὸν διάδοχον Ροῦπρεχτ τῆς Βαυαρίας, 7η ὑπὸ τὸν Χέρινγκεν (Heeringen), 8η ὑπὸ τὸν Πρίτβιτς (Pritwich)· δύο ἀποσπάσματα στρατιῶν, τὸ μὲν τῆς Ἀλσατίας ὑπὸ τὸν Νταϊμλινγκ (Deimling), τὸ δὲ τοῦ Μόσα ὑπὸ τὸν Ἔμμιχ· τέσσαρα σώματα ἱππικοῦ: 1ον ὑπὸ τὸν Ριχτόφφεν (Richtoffen), 2ον ὑπὸ τὸν Μάρβιτζ (Marwitz), 3ον ὑπὸ τὸν Φρομμέλ, 4ον ὑπὸ τὸν Χόλλεν. Τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β΄, ἔχοντος ἀρχηγὸν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου (πραγματικὸν ἀρχιστράτηγον, κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύοντα), τὸν στρατηγὸν Ἰωάν. Μόλτκε.

Ἡ ἀνωτάτη γερμανικὴ διοίκησις ἐφέρετο ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνωτάτη διεύθυνσις τοῦ στρατοῦ (Oberste Heeres Leitung), μετατραπεῖσα κατόπιν εἰς Ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ πολέμου (Oberste Kriegs Leitung), ἀφ' ἧς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ὅλων τῶν στρατευμάτων τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεστρατεύθησαν περὶ τὰ 13.000.000 ἀνδρῶν, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 19 στρατιαί. Τὸ γερμανικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάουζερ, τὸ ἱππικὸν δι' ἀραβίδος καὶ σπάθης καί τινες μονάδες διὰ λόγχης, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλου Κρούπ 77 χιλ. κατὰ πολὺ ὑποδεεστέρου ποιοτικῶς τοῦ γαλλικοῦ τῶν 75 χιλ., καὶ διὰ βαρέων πυροβόλων, ἀνωτέρων ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τῶν γαλλικῶν, ἐν ἀριθμητικῇ δ' ἀναλογίᾳ 2,3 ἐπὶ χιλίων πεζῶν, αὐξηθείσῃ περὶ τὸ πέρας τοῦ πολέμου εἰς 6 ἐπὶ χιλίων πεζῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ μακρὸν τῶν 30,5 ἑκ., ὁ ὅλμος τῶν 42 ἑκ. ὁ ὑφιστάμενος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου (αὐστριακῆς προελεύσεως τοῦ ἐφευρέτου Rausenberger), τὸ ὑπερτηλεβόλον τῶν 21 ἑκ., τὸ κατασκευασθὲν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου (τὸ κοινῶς γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βέρθα*).

Αὐστροουγγαρία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 28ην Ἰουλίου 1914 (ἀπὸ τῆς 25ης Ἰουλίου εἶχεν ἀρχίσει μερική τις ἐπιστράτευσις), ἐπεστρατεύθησαν 2.500.000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 1.500.000 ἀπετέλεσαν στρατὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, συγκροτηθέντα εἰς 48 μεραρχίας, αἵτινες ἀπετέλεσαν 16 σώματα στρατοῦ, πρὸς δὲ εἰς 11 μεραρχίας ἱππικοῦ. Αἱ μονάδες αὗται συνεκρότησαν 6 στρατιάς: 1ην ὑπὸ τὸν Ντάνγκλ, 2αν ὑπὸ τὸν Μπὲχμ Ἔρμολυ, 3ην ὑπὸ τὸν Μπούντερμαν, 4ην ὑπὸ τὸν Ἀούφφενμπεργκ, 5ην ὑπὸ τὸν Ρίτερ Φράνκ, 6ην ὑπὸ τὸν Ποτιορέκ, καὶ τμῆμα στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Κοῦμερ· τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἀρχιδουκὸς Φραγκίσκου Φερδινάνδου, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Κονρὰδ φὸν Ἔτζεντορφ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεστρατεύθησαν διαδοχικῶς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου περὶ τὰ 9.000.000 ἀνδρῶν, δι' ὧν συνεκροτήθησαν 14 στρατιαί. Τὸ αὐστριακὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίου Μάνλιχερ, τὸ πυροβολικὸν δι' αὐστριακοῦ ταχυβόλου τῶν 76,5 χιλ. καὶ δι' ἰσχυροτάτων καὶ ἀφθόνων βαρέων πυροβόλων.

Τουρκία. Μετὰ τὰς δύο ἐπιστρατεύσεις, μερικὴν τὴν 26ην Αὐγούστου 1914 καὶ γενικὴν τὴν 3ην Νοεμβρίου 1914, ἐπεστρατεύθησαν 500.000 ἄνδρες, ὀργανωθέντες εἰς 13 σώματα στρατοῦ. Τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἐνβὲρ πασᾶ. Τὸ τουρκικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίων Μάουζερ καὶ Μαρτίνι, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλων Κρούπ, ἔχον ὅμως μεγάλην ἔλλειψιν βαρέων πυροβόλων καὶ μεγίστην ἔλλειψιν πυρομαχικῶν.

Βουλγαρία. Κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1915, ἐπεστρατεύθησαν 300.000 ἄνδρες συγκροτήσαντες 11 μεραρχίας, δι' ὧν ἀπετελέσθησαν τρεῖς στρατιαί: 1η ὑπὸ τὸν Μπογιατζῆεφ, 2α ὑπὸ τὸν Θεοδωρώφ, 3η ὑπὸ τὸν Πετρώφ· τὸ σύνολον ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ζεκώφ, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Λουκώφ. Τὸ βουλγαρικὸν πεζικὸν ἦτο ὡπλισμένον διὰ τυφεκίων Μάνλιχερ, τὸ πυροβολικὸν διὰ ταχυβόλων Σναϊδερ καὶ Κρούπ τῶν 75 χιλ.

Στρατηγικὰ σχέδια τῶν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1914 ἀρξαμένων τοῦ πολέμου κρατῶν. *Γερμανία*. Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἐπρόκειτο νὰ διεξαγάγῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διμέτωπον πόλεμον, καὶ δι' αὐτὸ εἶχε δύο σχέδια ἐπιχειρήσεων, τὸ μὲν κατὰ τῆς Γαλλίας μέλλον νὰ ἐξελιχθῇ ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ (δυτικῷ), τὸ δὲ κατὰ τῆς Ρωσίας, μέλλον νὰ ἐξελιχθῇ ἐν τῷ ρωσικῷ θεάτρῳ (ἀνατολικῷ).

1. Τὸ ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἐφαρμοσθὲν κατ' Αὔγουστον 1914 γερμανικὸν σχέδιον ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἑξῆς δύο θεμελιωδῶν βάσεων. Ἐπειδὴ ἡ Γερμανία ἐγνώριζε καλῶς τὴν ὕπαρξιν συμμαχίας μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἐσκέφθη ὅτι συγχρονισμένη ἐπίθεσις κατ' ἀμφοτέρων ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ, λόγῳ ἀριθμητικῆς ἀνεπαρκείας, ἐνῷ τοὐναντίον διαδοχικὴ τοιαύτη, ἀρχῆς γινομένης δι' ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Γαλλίας, θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ λαμπρὰ ἀποτελέσματα, καθ' ὅσον οἱ πάντες ἐπρέσβευον ὅτι ἡ ρωσικὴ ἐπιστράτευσις θὰ ἐβράδυνεν ἀρκετὰ (τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν συνέβη), καὶ συνεπῶς θὰ παρείχετο ὁ χρόνος ὥστε νὰ ἐκτετεσθῇ ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπίθεσις, ὅταν ἡ Γαλλία θὰ εἶχεν ἤδη ἐξουδετερωθῆ (τοῦτο ἐθεώρουν οἱ Γερμανοὶ ζήτημα 4—5 ἑβδομάδων)· ἐπεζητήθη δηλαδὴ ἐφαρμογὴ ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐσωτερικῶν γραμμῶν, δυνάμενον ἄλλως τε νὰ ἐφαρμοσθῇ θαυμασίως, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς κεντρικῆς θέσεως τῆς Γερμανίας ἐν σχέσει πρὸς Γαλλίαν καὶ Ρωσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τοῦ πυκνοῦ καὶ καταλλήλως διερρυθμισμένου γερμανικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἐπὶ τοιαύτης βάσεως κατεστρώθη τὸ σχέδιον τῆς κεραυνοβόλου ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Γαλλίας διὰ τῆς πλειονότητος τῶν στρατευμάτων, ἐκλεγέντων μάλιστα τῶν καλυτέρας ποιότητος, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐπετηρεῖτο ἡ Ρωσία δι' ὀλίγων στρατευμάτων, καὶ δὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐφεδρικῶν, καὶ διά τινων αὐστριακῶν στρατευμάτων. Ἡ δ' ἑτέρα βάσις ἦτο ὅτι, διὰ νὰ ἀποβῇ ἡ κατὰ τῆς Γαλλίας ἐπίθεσις κεραυνοβόλος, δὲν ἐπετρέπετο οὔτε κἂν σκέψις νὰ γίνῃ περὶ προελάσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, ὡς δηλαδὴ ἐγένετο κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, καθ' ὅσον ἡ μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον κατάστασις ἦτο ἐντελῶς διάφορος· ἦτο, ἄλλως τε, γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς ἀνατολικῆς γαλλικῆς μεθορίου πᾶσα γερμανικὴ προέλασις διὰ τῆς περιοχῆς ταύτης, ἂν μὴ ἀνεκόπτετο ὁριστικῶς, πάντως ὅμως θὰ ἐπεβραδύνετο ὑπερμέτρως, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς πλήρη ἀποτυχίαν, διότι ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἐπεραιοῦτο ἡ ρωσικὴ ἐπιστράτευσις καὶ συνεπῶς θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀπειλὴ τῆς Γερμανίας ἐξ ἀνατολῶν. Ἡ δι' Ἑλβετίας προέλασις, ἐνῷ θὰ παρουσίαζε δυσκολίας μεγάλας, λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ καὶ δυσκόλου ἑλβετικοῦ ἐδάφους, ἐξ ἄλλου θὰ ἔφερε τὸν γερμανικὸν στρατὸν πρὸς κατεύθυνσιν ἐντελῶς ἔκκεντρον, καθ' ὅσον, μετὰ τὴν προσπέρασιν τῆς γαλλοελβετικῆς μεθορίου, ἡ περαιτέρω ἐξόρμησις πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γαλλίας θὰ ἐξετελεῖτο ἐκ τοῦ ὀροπεδίου Ἰούρα, εὑρισκομένου πολὺ μακρὰν τῆς καρδίας τῆς Γαλλίας· συνεπῶς, ἕως ὅτου ἐπέλθωσιν ἄμεσα ἀποτελέσματα, θὰ ἐπεστρατεύετο ἡ Ρωσία. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ στρατιωτικοῦ τούτου λόγου, ὑπῆρχε καὶ πολιτικὸς λόγος τοῦ νὰ σεβασθῇ ἡ Γερμανία τὴν Ἑλβετίαν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ μόνη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐνοϊκὴ προέλασις ἦτο ἡ διὰ Λουξεμβούργου καὶ Βελγίου, καθ' ὅσον θὰ ἐφέρετο ὁ γερμανικὸς στρατὸς πρὸς τὰς εὐρείας λεωφόρους τῶν κοιλάδων τοῦ Μόσα (Meuse), τοῦ Σάμπρ καὶ τοῦ Οὐάζ. Τοιουτοτρόπως, μετὰ τὴν ἀπώθησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Καμπανίας πρὸς τὸν Μάρνην καὶ Σηκουάναν καὶ τὴν ἀποκοπὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Παρισίων, θὰ ἐπηκολούθει πολιορκία τῶν Παρισίων καὶ ἀπώθησις τοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν γαλλοελβετικὴν μεθόριον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν βελγικὴν ὀχύρωσιν, τὴν διήκουσαν κατὰ μῆκος τῆς κυρίας γραμμῆς προελάσεως, τῆς διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Μόσα καὶ τῆς τοῦ Σάμπρ, δηλαδὴ τὰ βελγικὰ φρούρια Λιέγης καὶ Ναμύρ, δὲν ἐθεώρησαν οἱ Γερμανοὶ ὡς κώλυμα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἤλπιζον πάντοτε ὅτι τὸ Βέλγιον δὲν θὰ ἀπηγόρευε τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους του διάβασιν τῶν Γερμανῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμισαν ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τοῦ Βελγίου, ἡ πρὸ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐν λόγῳ βελγικῶν φρουρίων πρόταξις προκαλύμματος (rideau, masque) θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἵνα μὴ παρακωλυθῇ ἡ ἀπρόσκοπτος καὶ ταχεῖα γερμανικὴ διὰ τοῦ Βελγίου προέλασις. Ἡ δὲ παρὰ τὰ γαλλοβελγικὰ σύνορα γαλλικὴ ὀχύρωσις ἀλλαχοῦ μὲν ἦτο ἐντελῶς παρημελημένη, ὡς π. χ. εἰς τὰ ὀχυρὰ Λονγβὺ καὶ Μεζιέρ, ἀλλαχοῦ δὲ ἀτελεστάτη, ὡς π. χ. εἰς τὸ φρούριον Μωμπὲζ καὶ εἰς τὸ περικεχαρακωμένον στρατόπεδον τῆς Λίλλης. Ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τῶν βορειοανατολῶν ὑπερκεράσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἶναι πολὺ παλαιά, ἀνερχομένη μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ στρατάρχου Μόλτκε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐνῷ ἐν ἀρχῇ ὁ ἑλιγμὸς ἦτο στενότατος, μὴ ἐπεκτεινόμενος βορειότερον τῶν γερμανολουξεμβουργικῶν συνόρων, ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σχλίφφεν (Schlieffen) ἀναλήψεως τῆς ἀρχηγίας τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου (1891) ὁ ἑλιγμὸς οὗτος ἤρχισεν ὁλονὲν εὐρυνόμενος καὶ ἐπεκτεινόμενος μέχρι τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τέλος μέχρι τοῦ Βελγίου, φθάσας εἰς τὸ ὕψος τῆς Αἲξ λὰ Σαπέλ. Ἀλλ' εὐρύνων τόσον πολὺ ὁ Σχλίφφεν τὸν ἑλιγμόν, συνεκέντρωνε μεγάλας γερμανικὰς δυνάμεις πρὸς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως, ἰδίως πρὸς τὴν περιστρεφομένην πτέρυγα, συγκροτῶν ταύτην ἐκ 18 σωμάτων στρατοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλύψῃ ἰσχυρῶς τὸ δεξιὸν πλευρόν. Ὁ ἐν ἔτει 1905 διαδεχθεὶς τὸν Σχλίφφεν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατηγὸς Ἰωάννης Μόλτκε (ὁ φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μόλτκε ὁ νεώτερος*), ἐτήρησε μὲν τὴν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ εὐρέος διὰ Βελγίου ὑπερκερωτικοῦ ἑλιγμοῦ, ἀλλ' ἐμείωσεν ἀρκετὰ τὰς δυνάμεις τοῦ δεξιοῦ, ἵνα ἐνισχύσῃ τὰς ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Λωρραίνῃ ἐναντίον τοῦ δεξιοῦ τῶν Γάλλων γερμανικὰς δυνάμεις, καθ' ὅσον ἀπὸ τοῦ 1910 τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον εἶχε πληροφορίας περὶ πιθανῆς ἐπιθέσεως τῶν Γάλλων διὰ τοῦ δεξιοῦ των πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης. Πάντως, τὸ κατὰ τῆς Γαλλίας γερμανικὸν σχέδιον τοῦ 1914 ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἐπιθετικόν.

2. Τὸ ἐναντίον τῆς Ρωσίας ἐφαρμοσθὲν κατ' Αὔγουστον 1914 γερμανικὸν σχέδιον προέβλεπε συνεργασίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Γερμανίαν, τὸ σχέδιον τοῦτο ἐβασίζετο εἰς ἄμυναν ἐπὶ τῆς πρωσσορρωσικῆς μεθορίου, διὰ τοῦτο δὲ ἡ διατεθεῖσα ἐπὶ ταύτης γερμανικὴ δύναμις ἦτο πολὺ μικρά, καθ' ὅσον ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας γερμανικὴ ἐπίθεσις θὰ ἐξετελεῖτο μετὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς Γαλλίας, ἤτοι τὸν Σεπτέμβριον 1914 (κατὰ τὰς πεπλανημένας γερμανικὰς ἀντιλήψεις τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς).

Γαλλία. Τὸ ἐφαρμοσθὲν κατ' Αὔγουστον 1914 γαλλικὸν σχέδιον (τὸ ὑπ' ἀριθμ. 17 τοῦ 1913, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1875) ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς θεμελιώδους βάσεως ὅτι παραβίασις τοῦ Βελγίου δὲν θὰ ἐγίνετο, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1910 τὸ γαλλικὸν ἐπιτελεῖον εἶχεν ἀορίστους τινὰς πληροφορίας περὶ γερμανικῆς διὰ Βελγίου προελάσεως· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἐγίνετο τοιαύτη, πάντως δὲν θὰ ἦτο μεγάλης εὐρύτητος, μὴ ὑπερβαίνουσα δηλαδὴ τὴν ἐπὶ τῆς γαλλοβελγικῆς μεθορίου Μεζιέρ. Διὰ τοῦ σχεδίου τούτου προεβλέπετο συγκεντρικὴ ἐπίθεσις πρὸς Λωρραίνην, διὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν δυνάμεων, πρὸς δύο κατευθύνσεις: νοτίαν διὰ Τοὺλ πρὸς τὰ κάτω Βόσγια, βορείαν διὰ Βερντὲν πρὸς Τιονβίλ, ἀποφευγομένης ὅμως τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Μέτς, πρὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἐτάσσετο προκάλυμμα· ἡ ἐπίθεσις αὕτη δὲν θὰ παρεβίαζεν οὔτε Βέλγιον οὔτε Λουξεμβοῦργον. Περὶ ἐπιχειρήσεων διὰ τῆς βορειοτέρας περιοχῆς δὲν ἐσκέφθησαν οἱ Γάλλοι, διότι πάντοτε ἐπλανῶντο φανταζόμενοι ὅτι παραβίασις τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνῃ. Ἐπειδὴ ὅμως, κατά τινας ἀορίστους πληροφορίας, ἦτο πιθανὴ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ παραβίασις τοῦ Βελγίου, οἱ Γάλλοι ἔταξαν μικράς τινας μονάδας πρὸς τὰ γαλλοβελγικὰ σύνορα, ἐν εἴδει ἐπιτηρητικοῦ ἀποσπάσματος, χωρὶς νὰ λάβωσι δραστικώτερα μέτρα, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ παράσχωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι, ἀφοῦ οἱ Γάλλοι ἤρξαντο χειρῶν ἀδίκων, δύνανται καὶ οὗτοι νὰ λάβωσιν ἀνάλογα μέτρα. Οἱ Γάλλοι, ἄλλωστε, εἶχον ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν ἔτει 1913 δήλωσιν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γερμανίας στρατηγοῦ φὸν Χέρινγκεν (Heeringen), καθ' ἣν «ἡ Γερμανία θὰ σεβασθῇ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, ἐφ' ὅσον σεβασθῶσι ταύτην καὶ οἱ ἀντίπαλοί της»· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤλπιζον ὅτι τὰ βελγικὰ φρούρια τῆς κοιλάδος τοῦ Μόσα (Λιέγης καὶ Ναμὺρ) θὰ ἠδύναντο νὰ συγκρατήσωσι τὴν γερμανικὴν προέλασιν μέχρις οὗ ἐπιτύχωσιν οἱ Γάλλοι ὁριστικὰ ἀποτελέσματα ἐν Λωρραίνῃ, ὁπότε θὰ ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσι μέγα μέρος τῶν δυνάμεών των πρὸς τὴν γαλλοβελγικὴν μεθόριον. Διὰ πᾶν ὅμως ἐνδεχόμενον, π. χ. ταχεῖαν κατάρρευσιν τῶν βελγικῶν φρουρίων καὶ συνεπῶς ταχεῖαν προέλασιν τῶν Γερμανῶν, ἢ ἀδυναμίαν ἐγκαίρου μεταφορᾶς στρατευμάτων πρὸς τὴν γαλλοβελγικὴν μεθόριον, ἀπεφάσισαν νὰ τάξωσι μίαν στρατιὰν εἰς κεντρικήν τινα θέσιν, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ σπεύσῃ αὕτη πρὸς βορρᾶν, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο εὐθὺς ἅμα ἐπληροφορήθησαν οἱ Γάλλοι περὶ τῆς παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Συνεπῶς, τὸ γαλλικὸν σχέδιον τοῦ 1914 δὲν ἦτο τόσον ὁριστικόν, ὅσον τὸ τῶν Γερμανῶν, διότι ἦτο μὲν ἐπιθετικόν, ἀλλὰ πάντως ἐνεῖχε τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιμετωπίσεως ἀπροόπτων καὶ τὴν ἀναμονὴν πρὸς διακανονισμὸν τῆς περαιτέρω δράσεως ἀναλόγως τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν δημιουργηθησομένης καταστάσεως· δὲν ἐνεῖχε δηλαδὴ πλήρη πρωτοβουλίαν, ἀλλ' ἄφινε κάπως ταύτην εἰς τοὺς Γερμανούς. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἦτο πολὺ ἐλαστικόν, συνεπῶς δυνάμενον νὰ προσαρμοσθῇ ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως, ὡς σαφῶς ἀπεδείχθη τοῦτο διὰ τῆς καταλλήλου προσαρμογῆς του πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν κατάστασιν μετὰ τὴν παραβίασιν τοῦ Βελγίου.

Βέλγιον. Τὸ κατ' Αὔγουστον 1914, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν παραβίασιν τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους, ἰσχῦσαν βελγικὸν σχέδιον ἦτο καθαρῶς ἀμυντικόν. Συμφώνως πρὸς αὐτό, ὁ βελγικὸς στρατὸς ὤφειλε νὰ δράσῃ ἐν εἴδει στρατηγικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς

Digitized by Google

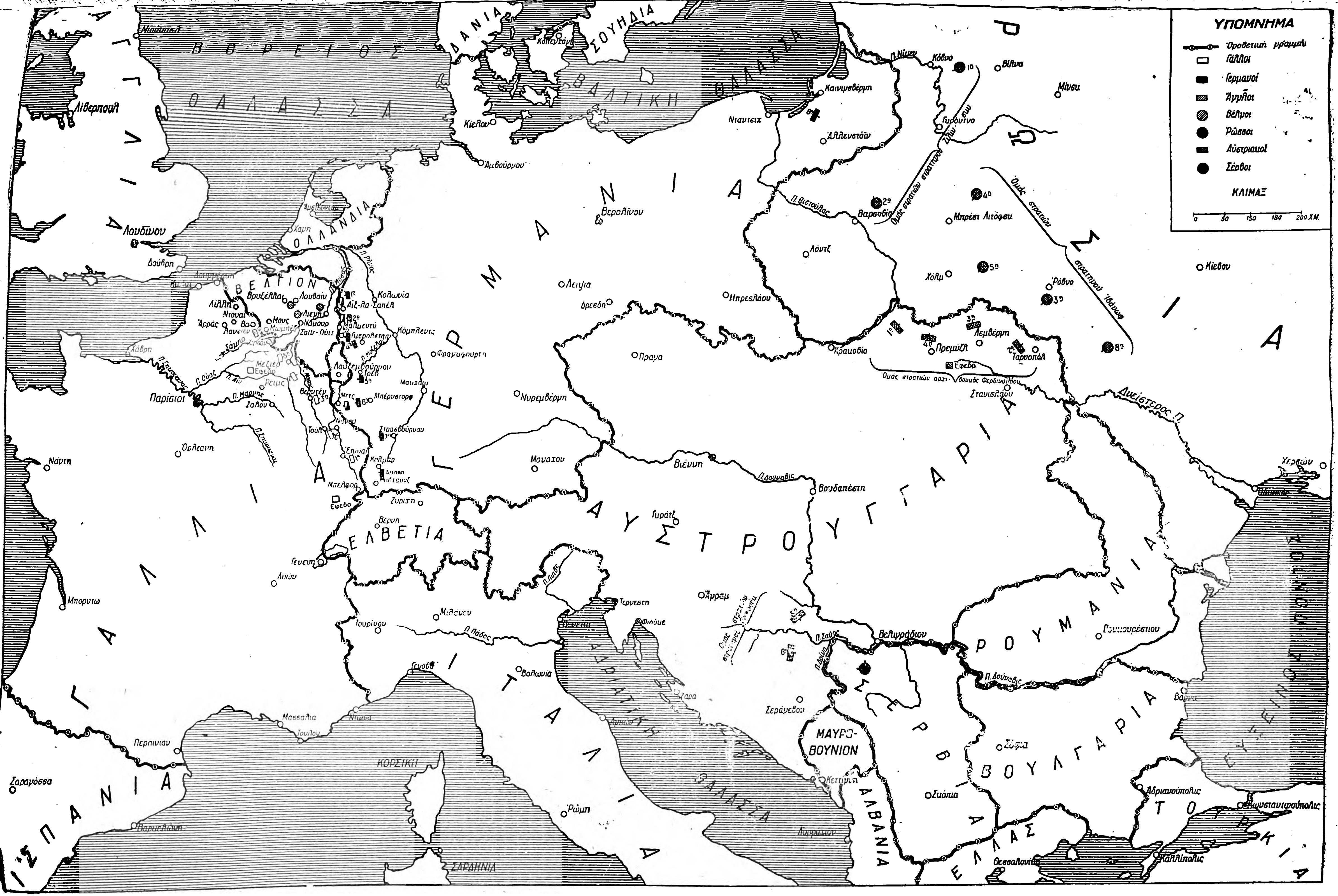

Digitized by Google

τοῦ γαλλοαγγλικοῦ στρατοῦ, γινομένης εὐρυτάτης χρησιμοποιήσεως τῶν ἐπὶ τῆς κυρίας λεωφόρου (τῆς κοιλάδος τοῦ Μόσα) φρουρίων Λιέγης καὶ Ναμύρ, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιβραδυνθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἡ γερμανικὴ προέλασις, συγχρόνως δὲ προκαλύψεως τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῆς Ἀμβέρσης.

Ἀγγλία. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐφήρμοσεν ἰδικόν της σχέδιον, καθ' ὅσον ἡ δρᾶσις τοῦ στρατοῦ της ἐνηρμονίσθη πρὸς τὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Αὐστρία. Τὸ κατ' Αὔγουστον 1914 ἰσχῦσαν αὐστριακὸν σχέδιον προέβλεπε συνεργασίαν μετὰ τῆς Γερμανίας. Κυριαρχοῦσα βάσις αὐτοῦ ἦτο ἡ διὰ τοῦ ὄγκου τῶν αὐστριακῶν δυνάμεων κεραυνοβόλος ἐπίθεσις κατὰ τῆς Σερβίας, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξουδετερωθῇ αὕτη τὸ ταχύτερον, διὰ δὲ τῶν ὑπολειπομένων δυνάμεων ἡ ἀνάληψις προελάσεως πρὸς Πολωνίαν, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν διαταραχθῇ ἡ ρωσικὴ ἐπιστράτευσις τῶν δυτικῶν ρωσικῶν περιοχῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐθεωρεῖτο τότε ὡς δυνατὸν λόγῳ τῆς πεπλανημένης γνώμης περὶ βραδείας ρωσικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα προσβληθῇ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν παντὸς ρωσικοῦ στρατεύματος ἀποπειρωμένου εἰσβολὴν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν.

Ρωσία. Τὸ κατ' Αὔγουστον 1914 ἰσχῦσαν ρωσικὸν σχέδιον ἔθετεν ἐν πρώτῃ μοίρᾳ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γαλλίας. Πρὸς τοῦτο προεβλέπετο ταχυτάτη ἐπίθεσις, δι' ἁπασῶν τῶν δυνάμεων αἵτινες ἤθελον τὸ πρῶτον ἐπιστρατευθῇ καὶ συγκεντρωθῇ, ἐναντίον τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξαναγκασθῇ ἡ Γερμανία ν' ἀποσύρῃ δυνάμεις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου (τοῦ δυτικοῦ). Ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, τῆς ὑπολογισθείσης πάντοτε ὡς συμμάχου τῆς Γερμανίας, προεβλέπετο ἐπίθεσις βραδύτερον, ἥτις θὰ διηυθύνετο πρὸς Γαλικίαν, καθ' ὅσον ἡ πρὸς αὐτὴν ἐπιχείρησις παρουσίαζε πολλὰς ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ἡ διὰ Πολωνίας ἐπίθεσις ἀπεκλείετο, διότι, λόγῳ τῆς χαράξεως τῆς πρωσσορρωσικῆς μεθορίου, τὸ ρωσικὸν ἔδαφος ἐσχημάτιζεν ἐξέχουσαν ἐντὸς τοῦ πρωσσικοῦ, συνεπῶς διὰ πᾶσαν ἐκ Πολωνίας ἐξορμῶσαν ρωσικὴν ἐπίθεσιν θ' ἀπῃτοῦντο πολὺ μεγάλαι δυνάμεις διὰ τὴν προστασίαν ἀμφοτέρων τῶν ρωσικῶν πλευρῶν, δεδομένου ὅτι ταῦτα θὰ ἠπειλοῦντο, εἰς μὲν τὸ δεξιὸν ὑπὸ γερμανικῆς ἐπιθέσεως προερχομένης ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν ὑπὸ αὐστριακῆς ἐπιθέσεως προερχομένης ἐκ τῆς Γαλικίας.

Σερβία. Τὸ κατ' Αὔγουστον 1914 ἰσχῦσαν σερβικὸν σχέδιον, μετὰ τὴν ἀπότομον αὐστριακὴν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπίθεσιν, ἦτο καθαρῶς ἀμυντικόν. Ἐπειδὴ δ' οὔτε τὸ ποσὸν τῶν κατ' αὐτῆς διατεθεισῶν αὐστριακῶν δυνάμεων ἦτο γνωστόν, οὔτε ἡ πιθανὴ κατεύθυνσις τῆς προσβολῆς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ αὐστροσερβικὴ μεθόριος ἦτο πολὺ ἐκτεταμένη καὶ μὴ δίδουσα λαβὴν εἰς ὡρισμένας μόνον διαβάσεις, ἅτε ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ποταμῶν Δρίνα, Σαύου καὶ Δουνάβεως, δι' αὐτὸ τὸ ἀμυντικὸν σχέδιον τῆς Σερβίας ἐστηρίζετο ἐπὶ ἐπιτηρήσεως ἁπάσης τῆς μεθορίου ταύτης καὶ ἐπὶ προσωρινῆς ἀναμονῆς, μέχρι διευκρινίσεως τῆς καταστάσεως, ἐν κεντρικῇ θέσει, ἐξ ἧς νὰ ἠδύνατο ὁ σερβικὸς στρατὸς ν' ἀχθῇ ταχέως εἴτε πρὸς τὸ βόρειον μέτωπον, τὸ τοῦ Δουνάβεως, εἴτε πρὸς τὸ δυτικόν, τὸ τοῦ Δρίνα.

Στρατηγικαὶ συγκεντρώσεις τοῦ Αὐγούστου 1914. Αἱ κατ' Αὔγουστον 1914 συντελεσθεῖσαι συγκεντρώσεις τῶν ἐμπολέμων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων στρατηγικῶν σχεδίων ἐμφαίνονται εἰς τὸ σχ. 1. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐν τῷ σχήματι τούτῳ ἐμφαινομένη συγκέντρωσις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἤρχισεν ἐκτελουμένη ἀπὸ τῆς 2ας Αὐγούστου, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπεδόθη εἰς τὸ Βέλγιον τὸ τελεσίγραφον τῆς Γερμανίας, δι' οὗ ἀπῃτεῖτο ἡ διὰ τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους διάβασις τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. Μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἐξηκολούθει ἰσχῦον σχέδιον συγκεντρώσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μὴ παραβιάσεως τοῦ Βελγίου. Προεβλέπετο, ὡς ἐκ τούτου, συγκέντρωσις ἐπὶ μόνου τοῦ χώρου τοῦ μεταξὺ ἑλβετικῶν συνόρων καὶ τῆς Μεζιὲρ (παρὰ τὰ βελγικὰ σύνορα), μὲ τὰς στρατιὰς 1ην κατὰ τὸν μεταξὺ Μπελφὸρ καὶ Λυνεβὶλ χῶρον, 2αν περὶ τὸ Νανσύ, 3ην περὶ τὸ Βερντέν, 5ην κατὰ τὸν μεταξὺ Στεναὶ—Σεδὰν—Μεζιὲρ χῶρον, τὴν δὲ 4ην ἐν δευτέρᾳ γραμμῇ, περὶ τὸ Μπὰρ λὲ Ντύκ, ἑτοίμον νὰ παρεντεθῇ ὅπου ἤθελε παραστῇ ἀνάγκη. Ἅμα δὲ τὴν 2αν Αὐγούστου ἐπληροφορήθη ἡ Γαλλία περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν παραβιάσεως τοῦ Βελγίου, διετάχθη ἀμέσως ἡ ἐπέκτασις τῆς 2ας στρατιᾶς μέχρι Βερντέν, τῆς 3ης μέχρι Στεναί, τῆς 5ης, ἐνισχυθείσης διὰ τῆς ἐσπευσμένης μεταφορᾶς δύο σωμάτων στρατοῦ ἐκ τῆς 2ας στρατιᾶς, κατὰ μῆκος τῶν γαλλοβελγικῶν συνόρων μέχρι τοῦ ὀχυροῦ Χιρσόν, καὶ συγχρόνως ἡ παρένταξις τῆς 4ης στρατιᾶς κατὰ τὸν μεταξὺ 3ης καὶ 5ης χῶρον. Ἀπὸ τῆς 10ης Αὐγούστου ἤρχισαν ἀποβιβαζόμενα τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα εἰς Καλαὶ καὶ Βουλόνην, καὶ ἐκεῖθεν συγκεντρούμενα βορειοδυτικώτερον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ 1914. *Γαλλοβελγικὸν θέατρον.* Αἱ ἐπιχειρήσεις ἤρχισαν διὰ τῆς πρὸς τὸ Βέλγιον γερμανικῆς προελάσεως. Εὐθὺς ἅμα τῇ ὑπὸ τοῦ Βελγίου ἀπορρίψει τοῦ γερμανικοῦ τελεσιγράφου τῆς 2ας Αὐγούστου 1914, τὸ γερμανικὸν γενικὸν στρατηγεῖον συνεκρότησεν ἀπόσπασμα ἐξ 6 μεικτῶν ταξιαρχιῶν, ἐκ τοῦ σώματος ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Μάρβιτζ καὶ ἐξ ἀρκετοῦ βαρέος πυροβολικοῦ· αἱ μονάδες αὗται ἐλήφθησαν ἐκ τῶν στρατιῶν 1ης καὶ 2ας, τὸ δ' ἀπόσπασμα, ἀποκληθὲν στρατιὰ τοῦ Μόσα καὶ ταχθὲν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἔμμιχ (Emmich), διετάχθη νὰ προελάσῃ ἐσπευσμένως πρὸς τὸ Βέλγιον καὶ νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μόσα διαδοχικῶν φρουρίων. Ἡ στρατιὰ αὕτη, ἀφοῦ παρεβίασε, τὴν 4ην Αὐγούστου 1914, τὸ βελγικὸν ἔδαφος, προήλασε κατόπιν πρὸς τὸ φρούριον τῆς Λιέγης, καθ' οὗ τὴν 5ην Αὐγούστου ἐπεζήτησε νὰ ἐκτελέσῃ περίσχεσιν ἀπὸ τῶν κατευθύνσεων βορρᾶ καὶ νότου. Ἐπηκολούθησε τότε ἀγών, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα πολιορκία τῆς Λιέγης, παραταθεὶς μέχρι τῆς 17ης Αὐγούστου, καθ' ἣν κατελήφθη τὸ φρούριον τοῦτο ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (βλ.λ. *Λιέγη*). Διελύθη κατόπιν ἡ προσωρινὴ αὕτη γερμανικὴ στρατιὰ τοῦ Μόσα, αἱ δὲ στρατιαὶ 1η καὶ 2α προήλασαν εἰς τὸ Βέλγιον ὑπὸ τὴν ἑνιαίαν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Μπύλωβ, ἀποτελοῦσαι τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ

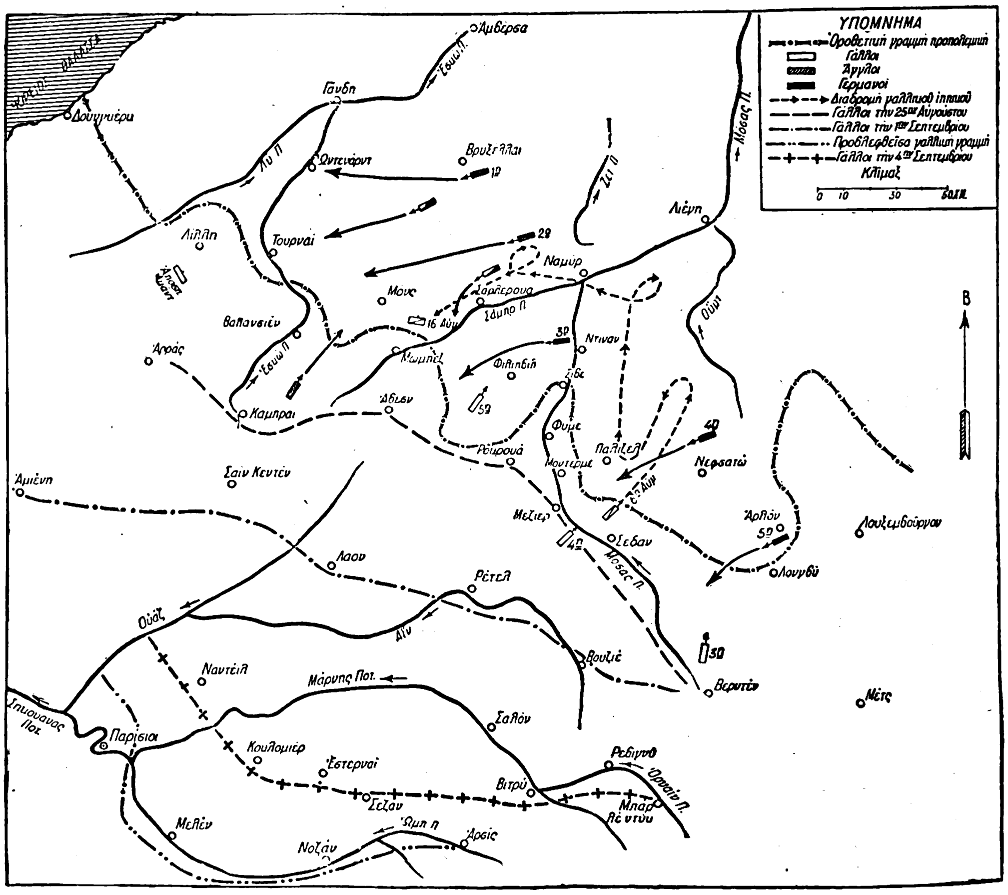

Σχ. 2. Γαλλογερμανικαὶ ἐπιχειρήσεις 6 Αὐγούστου—4 Σεπτεμβρίου 1914.

γερμανικοῦ ἐλιγμοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως αἱ γερμανικαὶ ἱππικαὶ δυνάμεις εἶχον ἤδη προσπεράσει ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μόσα, καὶ τὸ μὲν ἱππικὸν τοῦ Μάρβιτζ εἶχε προχωρήσει διὰ Βιζὲ καὶ Λουβαὶν πρὸς Audernade, τὸ δὲ τοῦ Ριχτόφφεν διὰ Huy καὶ Ναμὺρ πρὸς Μόνς, ἐπιζητοῦντα τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ μεταξὺ Βρυξελλῶν καὶ Λουβαὶν συγκεντρωθέντος κυρίου ὄγκου τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως τῷ ἀποκόψωσι τὰς μετὰ τῶν Βρυξελλῶν καὶ Ἀμβέρσης γραμμὰς συγκοινωνιῶν. Εὑρεθεὶς ὁ μικρὸς βελγικὸς στρατὸς ὑπὸ τοιαύτην ἀπειλὴν καὶ συγχρόνως ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς προελαυνούσης 1ης γερμανικῆς στρατιᾶς, χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ προσεχῆ τὴν ὑποστήριξιν ὑπὸ τῶν συμμάχων του Γάλλων καὶ Ἄγγλων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν 18ην Αὐγούστου πρὸς τὸ φρούριον τῆς Ἀμβέρσης, διὰ τὴν περίσχεσιν τοῦ ὁποίου ἀπέστειλαν οἱ Γερμανοὶ δύο σώματα στρατοῦ. Τὴν 20ὴν Αὐγούστου κατελήφθησαν αἱ Βρυξέλλαι ἀμαχητί. Τὴν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Ναμὺρ ἐπίθεσιν ἀνέλαβον τμήματα τῆς 2ας γερμανικῆς στρατιᾶς, ἅτινα ἐκύκλωσαν τοῦτο, καὶ τότε ἐπῆλθεν ἀγών, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα πολιορκία τῆς Ναμύρ, παραταθεὶς μέχρι τῆς 23ης Αὐγούστου, ὁπότε κατέλαβον οἱ Γερμανοὶ καὶ τὸ φρούριον τοῦτο (βλ. λ. *Ναμύρ*).

Μολονότι τὸ βελγικὸν ἔδαφος εἶχε παραβιασθῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τῆς 4ης Αὐγούστου, ἐν τούτοις ἡ Γαλλία διέταξε τὴν πρὸς τὸ Βέλγιον προέλασιν τοῦ στρατοῦ της μόλις τὴν 6ην Αὐγούστου, ὁπότε ἐξεπέμφθη τὸ σῶμα ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Σορντέ, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκτελέσῃ ἔρευναν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐκτελοῦντος τὸν ὑπερκερωτικὸν ἐλιγμόν. Ἀλλὰ τὸ ἱππικὸν τοῦτο, προχωρῆσαν εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Μόσα καὶ Ourthe περιοχήν, προσέκρουσε πανταχοῦ πρὸ ἰσχυροῦ προπετάσματος γερμανικοῦ ἱππικοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου πᾶσα προσπέρασις ἦτο ἀδύνατος· δι' ὅ, μετὰ δεκαήμερον ἄσκοπον πορείαν, ἐμφαινομένην εἰς τὸ σχ. 2, δι' ἐδάφους ἑλώδους καὶ πολὺ δυσκόλου, ἠναγκάσθη νὰ φθάσῃ εἰς Μωμπὲζ (16 Αὐγούστου), χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ παράπαν τὴν ἀποστολήν του, συνεπῶς χωρὶς νὰ δώσῃ τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας περὶ τῶν κατευθύνσεων τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ τῶν προσδιδουσῶν τὴν εὐρύτητα τοῦ ὑπερκερωτικοῦ ἐλιγμοῦ· διετάχθη τότε νὰ προκαλύψῃ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Αἱ ἕτεραι γερμανικαὶ στρατιαὶ προήλαυνον, ἡ μὲν 3η διὰ Ντινὰν (βλ.λ.), ἔνθα συνήφθη ἀγὼν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 15—18 Αὐγούστου, αἱ δὲ 4η καὶ 5η διὰ Λουξεμβούργου, οὐδεμίαν ἄμυναν ἀντιτάξαντος. Μολονότι ὁ γερμανικὸς στρατὸς εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐντὸς τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Λουξεμβούργου, ἐν τούτοις δὲν εἶχε δώσει δείγματα τῶν προθέσεών του, ἐξ ὧν, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐξηρτᾶτο ἡ εὐρύτης τοῦ ὑπερκερωτικοῦ ἐλιγμοῦ, ἣν οἱ Γάλλοι ἐξηκολούθουν θεωροῦντες ὡς μᾶλλον στενήν, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς πεπλανημένης γνώμης των ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν γερμανικῶν σωμάτων στρατοῦ (ἠγνόουν τελείως τὴν συγκρότησιν μεγάλου ἀριθμοῦ ἐφεδρικῶν μονάδων)· συνέβαινε δὲ τοῦτο ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν, διότι ἡ μὲν δεξιὰ ὑπερκερωτικὴ πτέρυξ δὲν εἶχεν ὑπερβῆ τὸν Ζὲτ (Gette) καὶ τὸν βελγικὸν Μόσαν, τὸ δὲ κέντρον καὶ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ, αἱ μέλλουσαι νὰ διανύσωσι πολὺ μικροτέραν διαδρομήν, παρέμενον προκεκαλυμμέναι ἐντὸς τῆς δασώδους περιοχῆς τῶν βελγικῶν Ἀρδεννῶν καὶ ἐντὸς τοῦ Λουξεμβούργου. Μόνον δὲ ἀπὸ τῆς 18ης Αὐγούστου ἤρχισεν ἡ πρὸς δυσμὰς προέλασις τῶν γερμανικῶν στρατιῶν πρὸς τὰς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως αἱ μὲν στρατιαὶ τοῦ ἄκρου δεξιοῦ (1η καὶ 2α) ὑπερκεράσωσι τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων καὶ ἀπωθήσωσιν αὐτοὺς πρὸς νοτιοανατολάς, ἡ στρατιὰ τοῦ κέντρου (4η) νὰ κατευθυνθῇ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Οὐὰζ βορείως τῶν Παρισίων, πλαγιοφυλασσομένη πρὸς τὸ δεξιὸν πλευρόν της ὑπὸ τῆς 3ης στρατιᾶς, ἡ δὲ στρατιὰ τοῦ ἀριστεροῦ (5η) ἐν ἀρχῇ ν' ἀποτελέσῃ τὸν ἄξονα στροφῆς τῶν ἑτέρων γερμανικῶν στρατιῶν, μετὰ δὲ τὴν περάτωσιν τοῦ ὑπερκερωτικοῦ ἐλιγμοῦ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ δεξιοῦ γαλλικοῦ πλευροῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Βερντέν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐπιχειρήσεις εἶχον ἤδη ἀρχίσει, ἐν μὲν τῇ Ἀλσατίᾳ ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγούστου, καθ' ἣν διεξήχθη ὁ ἀγὼν τοῦ Altkirch, μετὰ τὸν ὁποῖον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ Μυλχάουζ τὴν 8ην Αὐγούστου, προσωρινῶς μόνον, διότι μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἐν

Digitized by Google

δὲ τῇ Λωρραίνῃ ἀπὸ τῆς 14ης Αὐγούστου, ἀφ' ἧς ἤρξαντο τῆς ἐπιθέσεως οἱ Γάλλοι (1η καὶ 2α στρατιαὶ) ἐναντίον τῶν Γερμανῶν (6ης καὶ 7ης στρατιῶν), μὲ τὸν σκοπὸν τῆς προσελκύσεως ὅσον τὸ δυνατὸν μειζόνων γερμανικῶν δυνάμεων πρὸς τὸν μεταξὺ Ρήνου καὶ Μοζέλλα χῶρον, θεωρούμενον παρὰ τῶν Γάλλων ὡς ἀπρόσβλητον, λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν φρουρίων Μπελφόρ, Ἐπινάλ, Τούλ, Βερντέν. Κατὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ἀντεπετέθησαν ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου οἱ Γερμανοί, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶσι νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τοὺς σκοπούς των, καθ' ὅσον ἀνεκόπησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων τὴν 25 Αὐγούστου (βλ.λ. *Λωρραίνη*). Μεθ' ὅλους ὅμως τοὺς ἀγῶνας τούτους, ἡ στρατηγικὴ κατάστασις τῶν Γάλλων ἐξηκολούθει παραμένουσα ἀκαθόριστος, καθ' ὅσον τὸ γαλλικὸν σχέδιον δὲν ἐνεῖχε πλήρη πρωτοβουλίαν, ἀλλ' ἄφηνε ταύτην εἰς τοὺς Γερμανούς, ἡ μειονεκτικότης δ' αὕτη ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ Γάλλοι εὑρέθησαν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ περὶ τῆς εὐρύτητος τοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ ἔρευνα τοῦ διὰ τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους διελθόντος γαλλικοῦ ἱππικοῦ (σώματος στρατηγοῦ Σορντὲ) οὐδεμίαν ἀπολύτως πληροφορίαν προσεκόμισεν. Ἡ γαλλικὴ στρατηγικὴ κατάστασις ἤρχισε διαμορφουμένη ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου, ἀφ' ἧς δηλαδὴ ἡμέρας κατεδείχθη ἡ εὐρύτης τοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ (ἡ πρώτη ἔνδειξις ἐδόθη τὴν 18 Αὐγούστου)· ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποκρούσεως πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ γαλλικοῦ πλευροῦ ὑπὸ τῶν πρὸς δυσμὰς προελαυνουσῶν γερμανικῶν φαλάγγων, διετάχθη τότε ἡ ἐπίθεσις, διὰ μὲν τῆς 5ης στρατιᾶς, ἐνισχυθείσης δι' ἑνὸς σώματος στρατοῦ μεταφερθέντος ἐκ τῆς 2ας στρατιᾶς καὶ προχωρησάσης εἰς τὴν μεταξὺ Σάμπρ καὶ Μόσα περιοχήν, ἐναντίον τῶν ἐξορμώντων ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Σάμπρ γερμανικῶν στρατευμάτων, διὰ δὲ τῶν στρατιῶν 3ης καὶ 4ης, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ κέντρον τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, ἐναντίον τῶν ἐκ Λουξεμβούργου ἐξορμώντων, τῆς 3ης ἐχούσης ἐπὶ πλέον τὴν ἀποστολὴν νὰ πλαγιοφυλάττῃ τὴν 4ην, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν κύριον ὄγκον τῆς ἐπιθέσεως (6 σώματα στρατοῦ). Ἵνα δὲ μὴ ἀπειλῆται τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς 3ης στρατιᾶς ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Μέτς, συνεκροτήθη στρατιὰ ἔκ τινων ἐφεδρικῶν μονάδων, ἀποκληθεῖσα στρατιὰ τῆς Λωρραίνης καὶ ταχθεῖσα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μωνουρύ, ἔχουσα δ' ἀποστολὴν νὰ διακατέχῃ τὰ ὑψώματα τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Μόσα, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Hauts de Meuse, καὶ συγχρόνως νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν περίσχεσιν τοῦ Μέτς. Πρὸς προκάλυψιν δὲ τῶν Ἄγγλων συνεκεντρώθησαν περὶ τὴν Λίλλην γαλλικαί τινες ἐφεδρικαὶ μονάδες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀμάντ (Amade). Λόγῳ ὅμως τῆς ὑπερμέτρου ἀπομακρύνσεως τῆς 5ης στρατιᾶς, τῆς προχωρούσης πρὸς τὸν Σάμπρ, ὁ μεταξὺ 4ης καὶ 5ης στρατιῶν σύνδεσμος ἦτο λίαν ἐξησθενημένος, ἅτε ἐκτελούμενος ὑπὸ μιᾶς μόνον μεραρχίας καθ' ὅλον τὸ μεταξὺ Monthermé — Fumay διάστημα τῶν 20 χιλιομέτρων. Ὁ Ζόφρ ἔλαβε τὰς ἀποφάσεις ταύτας τὴν 20 Αὐγούστου, διότι, ἐκκινήσας ἐκ τῆς πεπλανημένης ἀντιλήψεως ὅτι ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ σωμάτων στρατοῦ, ἐνόμισεν ὅτι, διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἡ δεξιὰ ὑπερκερωτικὴ πτέρυξ, θὰ ἦτο μοιραίως ἀσθενὲς τὸ κέντρον, καὶ δι' αὐτὸ ἐθεώρησεν ὅτι διὰ τῶν στρατιῶν 4ης καὶ 5ης θὰ εἶχε τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸ κέντρον, ὁπότε θὰ ἠπείλει διὰ διαρρήξεως τὸ γερμανικὸν μέτωπον. Ἀλλ' αἱ γαλλικαὶ αὗται ὑποθέσεις ἀπεῖχον κατὰ πολὺ ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, καθ' ὅσον οἱ Γερμανοὶ διέθετον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ ἀριθμὸν σωμάτων στρατοῦ πολὺ ἀνώτερον (διπλάσιον περίπου) τοῦ ὑπὸ τῶν Γάλλων ὑπολογιζομένου. Κατὰ τὴν 20 Αὐγούστου, ἤτοι τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς γερμανικῆς προελάσεως, εἶχε πλέον καταδειχθῆ σαφῶς ἡ εὐρύτης τοῦ ὑπερκερωτικοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ καὶ ἡ ἐμφανὴς κατεύθυνσις τοῦ δεξιοῦ τῶν Γερμανῶν πρὸς νοτιοδυσμάς. Ἀξιοσημείωτον ὅμως εἶναι ὅτι οὐδὲ μέχρι τῆς 20 Αὐγούστου εἶχον ἀντιληφθῆ σαφῶς οἱ Γάλλοι τὴν δύναμιν τοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξηκολούθουν φρονοῦντες ὅτι διὰ τῶν Ἄγγλων καὶ διὰ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἀμάντ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τοῦ γερμανικοῦ ἑλιγμοῦ. Περὶ δράσεως μετὰ τῶν Βέλγων δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ σκέψις, ἅτε τούτων εὑρισκομένων τότε περὶ τὴν Ἀμβέρσαν. Αἱ θέσεις τῶν Γαλλοάγγλων καὶ τῶν Γερμανῶν, μὲ τὰς σχετικὰς κατευθύνσεις τῶν μονάδων των, ἐμφαίνονται εἰς τὸ σχ. 2. Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἑκατέρωθεν προελάσεως μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ἐπιθέσεως, ἐπηκολούθησε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 20—28 Αὐγούστου σειρὰ μαχῶν, φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐπιχειρήσεις τῶν συνόρων», ὧν κυριώτεραι εἶναι: 1) Ἡ μάχη τῶν Ἀρδεννῶν (21—28 Αὐγούστου), οὖσα χαρακτηριστικὴ μάχη ἐκ συναντήσεως ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ τῶν 4ης καὶ 5ης γερμανικῶν στρατιῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν 3ης καὶ 4ης, καθ' ἣν, ἀφοῦ ὑπέστησαν τὴν 21 Αὐγούστου τὰ γαλλικὰ στρατεύματα πλήρη αἰφνιδιασμὸν καὶ ἀνεκόπησαν ἐν τῇ προχωρήσει των ἀπὸ τῆς 22 Αὐγούστου, ἐξηναγκάσθησαν νὰ περιπέσωσιν εἰς ἄμυναν ἀρχικῶς καὶ εἰς ὑποχώρησιν κατόπιν, κατορθώσαντα μόνον νὰ μείνωσι κύρια τῆς κοιλάδος τοῦ ἄνω Μόσα καί, ἀπὸ γενικωτέρας στρατηγικῆς ἀπόψεως, νὰ παράσχωσι χρόνον εἰς τὸν Γάλλον ἀρχιστράτηγον, ὅπως ἐκτελέσῃ ἠρέμως τὴν ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ (βλ.λ. *Ἀρδένναι*). 2) Ἡ μάχη τοῦ Σαρλερουὰ (21—24 Αὐγούστου) μεταξὺ τῆς 2ας γερμανικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς 5ης γαλλικῆς, προκαταληφθείσης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐξηναγκάσθη ἡ γαλλικὴ αὕτη στρατιὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως πρὸς νότον τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Αὐγούστου, καθ' ὅσον ἠπειλήθη σοβαρῶς ὑπὸ κυκλώσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οἱ πρὸς τὸ ἀριστερόν της Ἄγγλοι, ἡττηθέντες εἰς *Μόνς*, εἶχον ἤδη ὑποχωρήσει, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς πρὸς τὸ δεξιόν της 4ης γαλλικῆς στρατιᾶς εἶχε διακοπῆ σχεδὸν πλήρως, ἅτε τοῦ κενοῦ διευρυνθέντος κατὰ πολύ. Ἐπειδή, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς 5ης γαλλικῆς στρατιᾶς, ἡ θέσις τῆς 4ης καθίστατο κρίσιμος, διετάχθη καὶ αὕτη νὰ ὑποχωρήσῃ, παρακολουθοῦσα τὴν γενικὴν πρὸς νότον κίνησιν τοῦ ὅλου γαλλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὰς νίκας ταύτας τῶν Γερμανῶν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν συνόρων, ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γαλλοάγγλοι εἰς ὑποχώρησιν ἐξ ὅλου τοῦ βορείου μετώπου, καὶ τοιουτοτρόπως εὑρέθησαν οὗτοι τὴν 25 Αὐγούστου εἰς τὴν ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένην γραμμήν. Συνεπείᾳ τῶν γεγονότων τούτων ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετέφερε τὴν 28 Αὐγούστου τὴν ἕδραν της εἰς Μπορντώ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ πέρατος τῆς μάχης τοῦ Μάρνη, δι' ἧς ἀπηλευθερώθησαν οἱ Παρίσιοι. Ἡ ὑποχώρησις ὅμως τῶν Γαλλοάγγλων δὲν ἐσταμάτησε μέχρι τῆς γραμμῆς ταύτης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς 26 Αὐγούστου ἐξηκολούθησε καὶ νοτιώτερον, ἐκτελεσθεῖσα, κατὰ μὲν τοὺς Γάλλους, τῇ οἰκείᾳ βουλήσει τοῦ Ζόφρ καὶ κατόπιν ἀποφάσεως ληφθείσης ὑπ' αὐτοῦ οἰκειοθελῶς τὴν νύκτα 25—26 Αὐγούστου (ἐπίσημος ἔκθεσις Ζόφρ), κατὰ δὲ τοὺς Γερμανοὺς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς γερμανικῆς καταδιώξεως (ἐπίσημος ἔκθεσις Κρόνπριντζ)· ἔμελλε δὲ νὰ φθάσῃ ἕως τὴν 1 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαινομένης διὰ τὴν ἡμέραν ταύτην γραμμῆς, χρησιμοποιουμένης τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς Βερντὲν ὡς ἄξονος στροφῆς, μεθ' ὃ θ' ἀνελαμβάνετο, ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου, γαλλικὴ ἐπίθεσις μετωπικὴ καὶ συγχρόνως κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Μπαπὼμ—Ἀρράς, διὰ τῆς συγκροτηθείσης τότε 6ης στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Μωνουρύ, συγκεντρωθείσης περὶ τὴν Ἀμιένην καὶ προκαλυφθείσης πρὸς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν της ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος Ἀμάντ καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Σορντέ. Ὁπωσδήποτε ἡ ὑποχώρησις τῶν Γαλλοάγγλων συνετελέσθη ἀφοῦ ἐδόθησαν ἀρκεταὶ μάχαι, ὡς π. χ. τῆς *Γκὶζ* (29ην Αὐγούστου), τοῦ *Μόσα* (27—29 Αὐγούστου) κ. ἄ., αἵτινες ναὶ μὲν ἐπεβράδυνον κατά τι τὴν γερμανικὴν προέλασιν καὶ συνεπῶς παρέσχον χρόνον πρὸς ἀνετωτέραν ὑποχώρησιν, ἀλλ' οὐδόλως παρημπόδισαν τὴν ἐπικίνδυνον διεύρυνσιν τοῦ μεταξὺ 4ης καὶ 5ης γαλλικῶν στρατιῶν κενοῦ, ὅπερ ἔφθασε περὶ τὰ 40 χιλιόμετρα· πρὸς πωμάτισιν τοῦ κενοῦ τούτου συνεκροτήθη τὴν 29 Αὐγούστου ἀπόσπασμα στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Φὸς (ἡ κατόπιν 9η στρατιά). Ἅμα ὅμως, τὴν 1 Σεπτεμβρίου, ἔφθασαν οἱ Γάλλοι εἰς τὸ ὕψος τῆς μνησθείσης γραμμῆς, ἡ ἕως ἐκεῖ ὑποχώρησις δὲν ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ Ζόφρ ἐπαρκής, ἀλλ' ἐχαρακτηρίσθη ὡς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ὑποχωρήσεως· διετάχθη τότε ἡ ἀπὸ τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐξακολούθησις τῆς ὑποχωρήσεως, ἀποτελοῦσα τὸ δεύτερον στάδιον· σχετικῶς δὲ πρὸς ταῦτα ὁ Ζόφρ ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκθέσει του γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου διέταξα τὰς στρατιὰς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὑποχώρησιν μέχρι γραμμῆς στηριζομένης ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα (5η στρατιά), ἐπὶ τοῦ Aube (στρατιὰ Φός), ἐπὶ τοῦ Ὀρναὶν (4 στρατιά), εἰς περιοχὴν Μπὰρ λὲ Ντὺκ (3η στρατιά). Τὸ ὅριον τοῦτο θεωρητέον ὡς ἀκρότατον, χωρὶς νὰ σημαίνῃ ὅτι τὰ στρατεύματα πρέπει ὑποχρεωτικῶς νὰ φθάσωσι μέχρις αὐτοῦ. Τὸ 2ον τοῦτο στάδιον τῆς ὑποχωρήσεως ἐξετελέσθη, ἵνα ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις εἰς τὰ στρατεύματα καὶ ἐπέλθῃ ἡ συμπλήρωσις τῶν κενῶν». Ἐνῷ δ' οὕτως ἐξειλίσσοντο τὰ γεγονότα καὶ ὁ γερμανικὸς στρατὸς προήλαυνε πρὸς τὰς ἐν τῷ σχ. 2 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις, ἐξαίφνης, πρὶν ἢ ὁ γαλλοαγγλικὸς στρατὸς φθάσῃ μέχρι τῶν ποταμῶν Σηκουάνα καὶ Ὢμπ (Aube), δηλαδὴ μέχρι τοῦ βάθους τοῦ ὑπὸ τῶν σχετικῶν διαταγῶν θεωρηθέντος ὡς ἀκροτάτου ὁρίου ὑποχωρήσεως, ἤρχισεν ἡ 1η γερμανικὴ στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ φὸν Κλοὺκ διαπράττουσα, ἀπὸ τῆς 2 Σεπτεμβρίου, τὸ σφάλμα τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πρὸς νοτιοδυσμὰς (ΒΔ. τῶν Παρισίων) κατευθύνσεως καὶ τῆς λήψεως τοιαύτης πρὸς τὸν ποταμὸν Οὖρκ, ἤτοι ΝΑ. τῶν Παρισίων, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀπωθήσῃ τοὺς Γάλλους πρὸς νοτιοανατολὰς καὶ ἀποκόψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Παρισίων. Ὁ Κλοὺκ ὑπέπεσεν εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο, καθόσον, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς γνώμας αἵτινες ἐπεκράτουν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὰς ἀνωτάτας γερμανικὰς διοικήσεις, ἐθεώρησεν ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ὑπὸ τοιαύτην ἠθικὴν κατάπτωσιν, ὥστε θὰ ἤρκει ἁπλῆ ἀπώθησις, ἵνα περιέλθῃ εἰς πλήρη ἐξουδετέρωσιν· τὰ πράγματα ὅμως δὲν εἶχον οὕτω, καθόσον, διὰ τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς κατευθύνσεως, ἐξετέλεσεν ἡ 1η γερμανικὴ στρατιὰ πλευρικὴν πορείαν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ τὴν νεοσχηματισθεῖσαν τότε 6ην γαλλικὴν στρατιάν, καὶ ἐξέθεσε τοιουτοτρόπως τὸ δεξιὸν πλευρόν της· ἀλλ' ὁ Κλοὺκ τοὺς μὲν Ἄγγλους ἐθεώρησεν ὡς ἀμελητέους, τὴν δ' ὕπαρξιν τῆς 6ης γαλλικῆς στρατιᾶς ἠγνόει τελείως, καθόσον ἐπρόκειτο περὶ νεοσχηματισθείσης κατὰ τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς ἐκείνας. Ὑπέπεσε δ' ὁ Κλοὺκ εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο, καίτοι ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἡ ὑπερκερωτικὴ πτέρυξ, ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀποτελουμένη ἐκ πολὺ ὀλιγωτέρων δυνάμεων ἀπὸ τὰς προβλεφθείσας ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἰδέας τοῦ διὰ τοῦ Βελγίου ἑλιγμοῦ, στρατηγοῦ Σχλίφφεν, ἐξησθένησεν ἔτι περισσότερον ἀπὸ τῆς 25 Αὐγούστου, ὁπότε ὁ ἐπιτελάρχης Μόλτκε ἔλαβε τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ μεταφέρῃ δύο σώματα στρατοῦ ἐκ τῆς ὑπερκερωτικῆς πτέρυγος εἰς τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ ἀνατολικοῦ θεάτρου στρατηγοῦ Λούντεντορφ, ἀναφέροντος ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν.

Ἐνῷ δὲ ἡ γαλλικὴ ὑποχώρησις ἐξηκολούθει, ἐπληροφορήθη ὁ Ζόφρ τὴν ἑσπέραν τῆς 3 Σεπτεμβρίου περὶ τῆς ἀπὸ τῆς 2 Σεπτεμβρίου ἀλλαγῆς κατευθύνσεως τῆς 1ης γερμανικῆς στρατιᾶς, καὶ τότε ἐπελήφθη ἀμέσως τῆς εὐνοϊκῆς ταύτης διὰ τοὺς Γάλλους εὐκαιρίας, ἅτε ἔχοντας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μέτωπον κοῖλον ἐν σχέσει πρὸς τὸ γερμανικὸν καὶ συγχρόνως περιβάλλον ἐξ ὁλοκλήρου τὸ δεξιὸν γερμανικὸν πλευρόν, δηλαδὴ δυνάμενον νὰ ὑπερκεράσῃ· πρὸς τοῦτο διέταξεν ὅπως τὴν 4 Σεπτεμβρίου ἀνακοπῇ ἡ περαιτέρω ὑποχώρησις (περὶ τῆς γραμμῆς εἰς ἣν εὑρέθη ὁ γαλλικὸς στρατὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην βλ. σχ. 2), τὴν 5 Σεπτεμβρίου ληφθῶσιν ἅπασαι αἱ προπαρασκευαστικαὶ διατάξεις, ἀπὸ δὲ τῆς 6 ἀρχίσῃ ἡ ἐπίθεσις, δι' ἧς ἐπῆλθεν ἡ πρώτη μάχη τοῦ *Μάρνη* (βλ. λ.), διαρκέσασα ἀπὸ τῆς 5—12 Σεπτεμβρίου. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην, καθ' ἣν ἐθραύσθη (κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κρόνπριντζ) ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, ἀντικατεστάθη ὁ ἐπιτελάρχης Μόλτκε διὰ τοῦ στρατηγοῦ Φαλκενχάϋν (Falkenhayn), οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐγκατεστάθησαν τότε ἀμυντικῶς ἐπὶ τοῦ Αἲν· πᾶσα ὅμως ἀπόπειρα τῶν Γάλλων κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 13—21 Σεπτεμβρίου (1η μάχη τοῦ Αἲν), ὅπως τοὺς ἀπωθήσωσιν, ἀπέβη ἄκαρπος. Κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἐποχὴν ἐπεζήτησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ ὑπερκεράσωσι τὸ Βερντὲν ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου, χωρὶς νὰ ἐπιτύχωσι τούτου, κατώρθωσαν ὅμως νὰ γίνωσι κύριοι τοῦ Σαὶν Μιχιέλ (20—25 Σεπτεμβρίου) καὶ τοιουτοτρόπως νὰ σχηματίσωσι τὸν γνωστὸν θύλακον τοῦ Σαὶν Μιχιέλ, τὸν ἐπὶ τετραετίαν ὁλόκληρον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποστερήσαντα τοὺς Γάλλους τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τοὺλ—Βερντέν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀποτελέσαντα διαρκῆ ἀπειλὴν κατὰ τοῦ δεξιοῦ γαλλικοῦ πλευροῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις τῶν ἀντιπάλων ἐπὶ ὠργανωμένων ἀμυντικῶν τοποθεσιῶν· οἱ Γερμανοὶ ἐπεζήτησαν, διὰ τῆς ὁλονὲν ἐπεκτάσεως τοῦ δεξιοῦ των, νὰ ὑπερκεράσωσι τὸ ἀριστερὸν γαλλικὸν πλευρόν, ἀλλ' εἰς τὴν τάσιν ταύτην ἀνταπεκρίθησαν οἱ Γαλλοάγγλοι διὰ τῆς ἰδίας ἐπεκτάσεως τοῦ ἀριστεροῦ των, ἐπιζητοῦντες τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ τῶν Γερμανῶν, τῶν ἑκατέρωθεν ἀπαιτουμένων δυνάμεων ἀποσπασθεισῶν παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Λωρραίνης. Ὡς ἐκ τούτου ἐπῆλθεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἕως τὴν 20 Ὀκτωβρίου, ἐπέκτασις τῶν ἀντιπάλων μετώπων μέχρι τῆς Βορείου θαλάσσης, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα δρόμος πρὸς τὴν θάλασσαν (course à la mer). Κατὰ τὴν διαδοχικὴν ἄφιξιν ἀντιπάλων μονάδων πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν περιοχήν, ἐπῆλθον διάφοροι μάχαι μέχρι τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ἑκάστοτε ἐπεκτεινομένων μετώπων, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ἀφικνούμεναι μονάδες δὲν ἐπεζήτουν μόνον τὴν ματαίωσιν τῆς ἀντιπάλου προσπαθείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ ἀντιπάλου. Αἱ κυριώτεραι τῶν μαχῶν τούτων εἶναι αἱ τῆς Πικαρδίας (20—30 Σεπτεμβρίου) καὶ τῆς Φλάνδρας (μέσα Ὀκτωβρίου ἕως μέσα Νοεμβρίου), τῆς ἀποκληθείσης δρόμος πρὸς τὸ Καλαί, καθόσον δι' αὐτῆς ἐπεζητήθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ κατάληψις τῆς Δουνγκέρκης, τῆς Βουλόνης, τοῦ Καλαί, συνεπῶς ἡ ἀπομόνωσις τῆς Ἀγγλίας· τοῦτο ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, λόγῳ τῆς ἐκτελεσθείσης ὑπὸ τῶν Βέλγων μεγάλης τεχνητῆς πλημμύρας ἀπὸ Νιευπὸρ μέχρι Ντιξμοὺντ (27 Ὀκτωβρίου). Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθε γεγονὸς ἀρκετὰ σοβαρὸν εἰς βάρος τῆς Ἀντάντ· ἡ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου πολιορκουμένη Ἀμβέρσα ἐπρόκειτο νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὡς ἐκ τούτου ὁ βελγικὸς στρατὸς ἐξεκένωσε τὸ φρούριον τοῦτο τὴν νύκτα 7—8 Ὀκτωβρίου καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Ὀστάνδην, προκαλυφθεὶς ὑπὸ ἀγγλικοῦ στρατεύματος ἀποβιβασθέντος εἰς τὸν λιμένα τοῦτον, διότι ἡ Ἀγγλία ἐφοβεῖτο τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμ-

Digitized by Google

βέρσης ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἅτε δυναμένης νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ναυτικὸν ὁρμητήριον κατ' αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς 11 Ὀκτωβρίου ὁ βελγικὸς στρατὸς μετεφέρθη εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ὑζὲρ καὶ τῆς πόλεως Ὕπρ περιοχήν, ὁπότε τοῦ λοιποῦ συνέδρασε μετὰ τῶν Ἄγγλων, μεταφερθέντων εἰς Φλάνδραν τῇ αἰτήσει των, ἵνα εὑρίσκωνται ἐγγύτερον τῶν ναυτικῶν βάσεών των Καλαὶ καὶ Βουλόνης. Ἡ Ἀμβέρσα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀμαχητὶ τὴν 9 Ὀκτωβρίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνέλαβεν ὁ Φὸς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐναρμονίσεως τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν συμμαχικῶν στρατῶν (γαλλικοῦ, ἀγγλικοῦ, βελγικοῦ), τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ Οὐὰζ καὶ θαλάσσης. Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ κοινὸν ἀρχιστράτηγον ἅπαντες οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ριφθῇ. Τοιουτοτρόπως, λήγοντος τοῦ 1914, οἱ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, ὅπερ ἀπεκλήθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης *δυτικὸν θέατρον*, ἀντίπαλοι εἶχον ταχθῇ ἐπὶ ἀμυντικῶς ὠργανωμένων τοποθεσιῶν, διηκουσῶν ἀπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης μέχρι τῶν ἐλβετικῶν συνόρων, ἤτοι ἐπὶ μήκους 800 περίπου χιλιομέτρων σταθεροποιημένου συνεχοῦς μετώπου· ἔκτοτε ἐξηκολούθησεν, ἐπὶ ὁλόκληρον τριετίαν, διεξαγόμενος πόλεμος διὰ νέου πολεμικοῦ τρόπου, τοῦ τῆς στασιμότητος, κοινῶς γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγῶνος χαρακωμάτων.

Σερβικὸν θέατρον. Εὐθὺς ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, τὸ αὐστριακὸν πυροβολικὸν ἐβομβάρδισε τὸ Βελιγράδιον, αἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως ἤρχισαν μόλις τὴν 12 Αὐγούστου, ὁπότε ὁ Ποτιορέκ, φοβούμενος μήπως οἱ Σέρβοι προσπεράσωσι τὸν Δρίνα καὶ ἐπιζητήσωσιν ἐξέγερσιν ἐν Βοσνίᾳ, διέταξε προχώρησιν διὰ τῶν στρατιῶν 5ης καὶ 6ης ἐναντίον τοῦ κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν Σαύου καὶ Δρίνα μετώπου Σαμπὰτς—Λιομποβία (ἀναπτύξεως 160 περίπου χιλιομέτρων). Οἱ Σέρβοι δι' ἐσπευσμένων πορειῶν ἔσπευσαν καὶ ἐτάχθησαν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου Τσέρ, ἐπικρατοῦντος τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰαδὰρ (παραποτάμου τοῦ Δρίνα), καὶ τότε ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ *Τσὲρ* ἢ *Ἰαδάρ*, ἡ φερομένη συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα *1η μάχη τοῦ Δρίνα* (16—24 Αὐγούστου), καθ' ἣν ἀπώθησαν οἱ Σέρβοι τοὺς Αὐστριακούς. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην, παρεσκεύασεν ὁ Αὐστριακὸς ἀρχηγὸς νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας, ἀποκληθεῖσαν μάλιστα ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐπιχείρησιν τιμωρίας, καὶ τότε ἐπηκολούθησεν ἡ *2α μάχη τοῦ Δρίνα* (10—24 Σεπτεμβρίου), ἥτις δὲν ἔδωσεν ὁριστικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤρχισαν σπανίζοντα τὰ πυρομαχικὰ ἐν Σερβίᾳ, συγχρόνως δ' ἠπειλεῖτο ὑπερκέρασις τῶν Σέρβων ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου, ἀπεφάσισεν ὁ διάδοχος Ἀλέξανδρος νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ ταχθῇ ἐπὶ ἀμυντικῶν θέσεων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κολουμπάρα, ὁπότε ἐπηκολούθησεν ἡ *μάχη τοῦ Κολουμπάρα* (17—30 Νοεμβρίου), ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Αὐστριακῶν, ἐξαναγκασάντων τοὺς Σέρβους νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸ ὀροπέδιον Ροῦδνικ καὶ καταλαβόντων ἀμαχητὶ τὸ *Βελιγράδιον* (βλ. λ.) τὴν 2 Δεκεμβρίου. Ἀπὸ τῆς 3 ὅμως Δεκεμβρίου, ἀνεφοδιασθέντες οἱ Σέρβοι διὰ πυρομαχικῶν, ἀνέλαβον ἀντεπίθεσιν, καὶ τότε ἐπηκολούθησεν ἡ *μάχη τοῦ Ροῦδνικ* (3—9 Δεκεμβρίου), ἀπολήξασα εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν Σέρβων, ἀπωθησάντων τοὺς Αὐστριακοὺς πέραν τῶν σερβικῶν συνόρων καὶ ἀνακαταλαβόντων τὸ Βελιγράδιον τὴν 15 Δεκεμβρίου.

Θέατρον ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Τὴν 15 Αὐγούστου αἱ δύο κατὰ τῆς Πρωσσίας προωρισμέναι ρωσικαὶ στρατιαί, 1η καὶ 2α, προήλασαν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν καὶ κατώρθωσαν κατὰ τὸ μέχρι τῆς 20 Αὐγούστου χρονικὸν διάστημα νὰ καταλάβωσιν ἀρκετὸν μέρος τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας· ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάστασις ἤρχισε ν' ἀποβαίνῃ κρισιμωτάτη, ἀντικατεστάθη ἐσπευσμένως ὁ διοικητὴς τῆς 8ης γερμανικῆς στρατιᾶς στρατηγὸς Πρίτβιτς διὰ τοῦ στρατηγοῦ Χίντεμπουργ, παρ' ᾧ ἐτάχθη ὡς ἐπιτελάρχης ὁ στρατηγὸς Λούντεντορφ, ὁπότε, διὰ τῶν εὐνοϊκῶν ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν μαχῶν τῆς *Τάννενμπεργκ* (26—29 Αὐγούστου), καὶ τῶν *Μαζουριανῶν λιμνῶν* (5—14 Σεπτεμβρίου) ἐπετεύχθη ἡ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀνακατάληψις ὁλοκλήρου τῆς πρὸς στιγμὴν ἀπολεσθείσης περιοχῆς τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Τὸ σύνολον τῶν μαχῶν τούτων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιχειρήσεις ἀνατολικῆς Πρωσσίας* (15 Αὐγούστου—15 Σεπτεμβρίου). Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἀπετέλεσαν στρατηγικὸν αἰφνιδιασμὸν κατὰ τῶν Γερμανῶν, οἵτινες δὲν ἀνέμενον τόσον ταχεῖαν τὴν ρωσικὴν ἐπιστράτευσιν, συνεπῶς καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν ρωσικῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον συνεκέντρωσαν μόνον μίαν στρατιάν. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἤλπισεν ὁ μέγας δοὺξ Νικολάϊεβιτς εἰς ὁριστικὴν ἧτταν τῶν Γερμανῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ, καθ' ὅσον διέθετε περὶ τὰς 500.000 ἄνδρας (1ην καὶ 2αν ρωσικὰς στρατιὰς) ἐναντίον τῶν 200.000 τῆς 8ης γερμανικῆς στρατιᾶς, καὶ πράγματι θὰ ἐπήρχετο τὸ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπιζητούμενον, ἂν μὴ ἐνήργει δραστηρίως κατ' ἐσωτερικὰς γραμμὰς ὁ Χίντεμπουργ καὶ ἂν δὲν ἐκαινοτόμει ὁ στρατηγὸς οὗτος, καταρρίπτων τὸ ἕως τότε ἰσχῦον ἀξίωμα ὅτι διὰ τῶν ἑλῶν δὲν ἐκτελοῦνται στρατηγικοὶ ἑλιγμοί. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ στρατηγικοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ἐπέτυχον προσέτι οἱ Ρῶσοι ν' ἀπαλλάξωσι τὸ γαλλικὸν θέατρον (τὸ δυτικὸν) ἀπὸ δύο γερμανικῶν σωμάτων στρατοῦ, μεταφερθέντων ἐπειγόντως, περὶ τὸ τέλος Αὐγούστου, εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον, ἵνα ἀποσοβήσωσι τὴν ρωσικὴν κατοχὴν τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Συγγραφεῖς τινες ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἂν δὲν ἐξησθένει ἡ δεξιὰ γερμανικὴ πτέρυξ ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ, συνεπείᾳ τῆς μεταφορᾶς δύο σωμάτων στρατοῦ ἐκ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου εἰς τὸ ἀνατολικόν, ἡ ἔκβασις τῆς μάχης τοῦ Μάρνη ἴσως θὰ ἦτο πολὺ διάφορος.

Θέατρα Γαλικίας καὶ Πολωνίας. Τὴν 25 Αὐγούστου ἤρχισαν οἱ Αὐστριακοὶ προελαύνοντες εἰς τὴν Πολωνίαν διὰ τῶν στρατιῶν των 1ης καὶ 4ης, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι πέραν τοῦ ὕψους τῆς γραμμῆς Ὄπολε—Grombeschow (περιοχὴ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βιστούλα καὶ Μπούγκ), καθόσον ἀνεκόπησαν ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατιῶν 4ης καὶ 5ης. Πρὸς ἀντιπερισπασμόν, προήλασαν εὐθὺς ἀμέσως οἱ Ρῶσοι πρὸς Γαλικίαν διὰ τῶν στρατιῶν των 3ης καὶ 8ης, ὁπότε ἐπηκολούθησαν ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 26 Αὐγούστου—μέσα Σεπτεμβρίου, ἀπολήξασαι εὐνοϊκώτατα ὑπὲρ τῶν Ρώσων, οἵτινες κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Αὐστριακοὺς ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Γαλικίας καὶ νὰ πολιορκήσωσι τὸ φρούριον Πρεμύσζλ, συγχρόνως δ' ἐξηνάγκασαν τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἐκ τῆς Πολωνίας. Οἱ Ρῶσοι τότε προσεπέρασαν τὰ Καρπάθια καὶ ἤρχισαν προελαύνοντες διὰ τοῦ ἱππικοῦ των πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν, αἱ ἐπιχειρήσεις δ' αὗται ἀποτελοῦσι τὴν 1ην μάχην τῆς *Γαλικίας* (βλ. λ.). Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάστασις ἤρχισε ν' ἀποβαίνῃ λίαν κρίσιμος διὰ τὴν Αὐστρίαν, οἱ Γερμανοὶ ἐπεζήτησαν νὰ ἐπιτύχωσιν ἀντίρροπόν τι ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ, καὶ πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ συνεκρότησαν τὴν 9ην στρατιάν, ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τῆς ὁμάδος στρατιῶν (8ης καὶ 9ης) εἰς τὸν Χίντεμπουργ, ὅστις ἀμέσως κατέστρωσε τὸ σχέδιον προελάσεως πρὸς Πολωνίαν, μὲ κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν Βαρσοβίαν, ἀποτελοῦσαν μετὰ τοῦ Novo Georgeweck καὶ τοῦ Ἰβανγορὸντ σειρὰν φρουρίων κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Βιστούλα, προασπιζόντων τὴν Πολωνίαν ἀπὸ γερμανικῆς εἰσβολῆς. Κατὰ τὸ χρονικὸν τότε διάστημα 13 Ὀκτωβρίου—5 Δεκεμβρίου (ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Χίντεμπουργ διωρίσθη ἀρχιστράτηγος ἁπάντων τῶν εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον γερμανοαυστριακῶν στρατευμάτων) διεξήχθησαν ἐπιχειρήσεις ἐν Πολωνίᾳ, φερόμεναι ὑπὸ το ὄνομα *1η καὶ 2α μάχη τῆς Βαρσοβίας* (βλ. λ.), μετὰ τὰς ὁποίας ἡ κατάστασις παρέμεινεν ἀμφίρροπος. Τοιουτοτρόπως, λήγοντος τοῦ 1914, αἱ εἰς τὸ ρωσικὸν θέατρον (ἀνατολικὸν) ἐπιχειρήσεις εἶχον ἐκφυλισθῇ, δι' ὃ οἱ ἑκατέρωθεν ἀντίπαλοι ἐπεζήτησαν, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ ἐμπολέμων, τὴν ἐπέκτασιν τῶν μετώπων των, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποκλείηται πᾶς κίνδυνος ὑπερκεράσεως, καὶ τὴν ἐπὶ ἀμυντικῶν θέσεων ἐγκατάστασίν των· οὕτως, οἱ ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ θεάτρου, τοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀποκληθέντος *ἀνατολικοῦ*, ἀντίπαλοι ἐτάχθησαν ἐπὶ ἀμυντικῶς ὠργανωμένων τοποθεσιῶν, διηκουσῶν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νιέμεν μέχρι τῶν ρουμανικῶν συνόρων, ἤτοι ἐπὶ μήκους 1200 περίπου χιλιομέτρων σταθεροποιημένου μετώπου, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀσυνεχοῦς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπῆλθεν ἡ εἰς τὸν πόλεμον ἔξοδος τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς 3ης Νοεμβρίου 1914 ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν.

1915. *Δυτικὸν θέατρον.* Ἀρχομένου τοῦ 1915, οἱ ἀντίπαλοι εὑρέθησαν ἐντὸς ὠχυρωμένων τοποθεσιῶν, ἀποτελουσῶν συνεχῆ ἑκατέρωθεν χαράκωσιν εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν, μὴ ἐπιτρέπουσαν ἑλιγμοὺς καὶ διεξαγωγὴν μαχῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου. Οἱ ἀντίπαλοι ἐξεῦρον νέον πολεμικὸν τρόπον, τὴν στασιμότητα, ἄγνωστον ἕως τότε αὐτοῖς, δεδομένου ὅτι ἅπαντες οἱ στρατοὶ εἶχον ἐκπαιδευθῇ καὶ παρασκευασθῇ διὰ πόλεμον κινήσεων καὶ ἑλιγμῶν, ἀπαιτοῦντα νέας μαχητικὰς μεθόδους καὶ ἀρχάς, προσέτι ἐφευρέσεις καὶ κατασκευὰς νεοφανοῦς πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Τότε ἀντελήφθησαν ἅπαντες, ἰδιαίτατα δ' οἱ Ἄγγλοι, ὅτι ἡ διάρκεια τοῦ πολέμου θὰ ἦτο λίαν μακρά, συνεπῶς ἡ φθορὰ τοῦ τε ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ μεγίστη. Μολονότι οἱ ἀντίπαλοι διέβλεπον καλῶς τὰς δυσκολίας, ἐν τούτοις ἐξετέλεσαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀποπείρας πρὸς διάρρηξιν τοῦ ἀντιπάλου μετώπου, ἵνα τοιουτοτρόπως μεταφέρωσι τὸν πόλεμον ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐνῷ κατὰ τὴν μετέπειτα ἐποχὴν οἱ ἀντίπαλοι εἶχον ἐξοικειωθῇ εἰς τὸν πολεμικὸν τοῦτον τρόπον (τὴν στασιμότητα) καὶ τὸν ἐπεζήτησαν μάλιστα ἐπί τινα χρόνον, πρὸς κέρδος χρόνου (ἐπὶ τῇ ἀναμονῇ οἱ μὲν Γερμανοὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, οἱ δὲ σύμμαχοι τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἀφίξεως τῶν ἀμερικανικῶν στρατευμάτων), τοὐναντίον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915 οἱ πάντες ἐπεζήτησαν ὅπως πάσῃ θυσίᾳ ἀπαλλαγῶσι τοῦ κλοιοῦ τῶν χαρακωμάτων καὶ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτοῖς τρόπον τοῦ πολέμου κινήσεων καὶ ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσωσιν. Ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν ἀποπειρῶν τούτων αἱ σοβαρώτεραι ἦσαν αἱ κάτωθι. Ἐκ μέρους τῶν Γάλλων, αἱ ἀποβλέπουσαι εἴτε εἰς τὴν διάρρηξιν τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, εἴτε εἰς τὴν προσέλκυσιν γερμανικῶν στρατευμάτων πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶς πιεζομένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ρώσων, ὡς ἡ ἐκτελεσθεῖσα κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τέλος Δεκεμβρίου 1914—μέσα Ἰανουαρίου 1915 ὑπὸ τῆς 4ης γαλλικῆς στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ γερμανικοῦ μετώπου τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῶν γερμανικῶν στρατιῶν 3ης καὶ 5ης, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν 1ην μάχην τῆς *Καμπανίας* (βλ. λ.), ἥτις κατώρθωσε μόνον τὸν σχηματισμὸν ἀσημάντου τινὸς θυλάκου ἐντὸς τοῦ γερμανικοῦ μετώπου· ἡ ἐκτελεσθεῖσα εἰς Σουασσὸν ἀπὸ τῆς 8—15 Ἰανουαρίου ὑπὸ τῆς 6ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ντυμπουά, ἐπὶ τῷ σκοπῷ προσπεράσεως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Αἲν, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν 2αν μάχην τοῦ *Αἲν*· ἡ ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῆς 4ης γαλλικῆς στρατιᾶς κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 16 Φεβρουαρίου—17 Μαρτίου, ὡς συνέχεια τρόπον τινὰ τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου διακοπείσης, δι' ὃ ἀποτελοῦσα τὴν 2αν μάχην τῆς *Καμπανίας*, ἥτις εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν· ἡ ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῆς 1ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ρὸκ (Roques) πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ θυλάκου Σαὶν Μιχιέλ, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν μάχην τῆς *Οουέβρ*, ἀποτυχοῦσα δὲ πλήρως· ἡ ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ τῆς 10ης γαλλικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ὑρμπὰλ κατὰ Μάϊον—Ἰούνιον εἰς Ἀρτουά, ἀποτελοῦσα τὴν 1ην μάχην τῆς *Ἀρτουὰ* (βλ. λ.), καθ' ἣν ἐπετεύχθη μὲν ἡ ἐξάλειψις μικροῦ τινος θυλάκου ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ μετώπου τοῦ βορείως τῆς Ἀρράς, οὐχὶ ὅμως καὶ διάρρηξις τοῦ γερμανικοῦ μετώπου. Αἱ ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν ἀπόπειραι ἦσαν: ἡ ἐκτελεσθεῖσα τὴν 22 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς 4ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ὕπρ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καταλήψεως τῆς *ἐξεχούσης* (saillant) *τῆς Ὕπρ*. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην, ἀποτελοῦσαν τὴν 2αν μάχην τῆς *Ὕπρ* (βλ. λ.), ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν χρῆσις ἀερίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν· καὶ ἐπετεύχθη μὲν ἡ κατάληψις τῆς ἐν λόγῳ ἐξεχούσης, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ διάρρηξις τοῦ γαλλικοῦ μετώπου.

Ἀπὸ τοῦ θέρους 1915 ἤρχισε καταφαινομένη παρὰ τοῖς ἀντιπάλοις συνασπισμοῖς ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἑνιαίας, ἂν μὴ ἀρχιστρατηγίας, πάντως ὅμως κατευθύνσεως ἐπὶ τῶν σχεδίων ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ ἐναρμονισμοῦ τῆς γενικῆς συμμαχικῆς δράσεως. Παρὰ μὲν τῷ συνασπισμῷ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν τοῦτο ἐξετελέσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπὸ Νοεμβρίου 1914 ἔξοδον τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον, ὁπότε ἤρχισαν δημιουργούμενα νέα θέατρα πολέμου, εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰς τὸν Καύκασον, καὶ δὴ ἄνευ πολλῆς δυσκολίας, ἅτε οὔσης ἤδη ἀνεγνωρισμένης τῆς ἡγεμονίας τῆς Γερμανίας ἀπέναντι τῶν λοιπῶν συμμάχων. Παρὰ τοῖς Συμμάχοις ὅμως τὰ πράγματα δὲν εἶχον οὕτω, διότι, ἐνῷ τὸ μεῖζον βάρος τοῦ πολέμου ἔφερε μέχρις ὥρας ἡ Γαλλία, ἐν τούτοις ἡ ἡγεμονία ἐπὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναγνωρισθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως, μετὰ τὴν κατὰ Μάϊον 1915 ἔξοδον τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ, τὸ δυτικὸν θέατρον ἐπεξετείνετο πρὸς νότον, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ συντονισθῇ ἡ δρᾶσις τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν συμμαχικῶν στρατῶν, καὶ τοῦτο, διότι ἐπεβάλλετο νὰ δράσῃ ἐπειγόντως κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ προσελκύσῃ αὐστριακὰς δυνάμεις καὶ οὕτω πως ἐλαφρύνῃ τὸν δεινῶς τότε πιεζόμενον ὑπὸ τῶν Γερμανοαυστριακῶν ρωσικὸν στρατόν. Οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ ἐν Σαντιγὺ συνδιάσκεψις, λαβοῦσα χώραν τὴν 7 Ἰουλίου, καθ' ἣν ἐλήφθησαν ἀποφάσεις περὶ συνδεδυασμένης σοβαρᾶς συμμαχικῆς δράσεως εἴς τε τὸ δυτικὸν θέατρον, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα (ἰταλικόν, σερβικὸν κτλ.) ἡ τοιαύτη δ' ἐνέργεια καθίστατο ἐφικτὴ λόγῳ τῆς ὀργανώσεως νέων γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν μονάδων καὶ τῆς κατασκευῆς ἐπαρκοῦς ὑλικοῦ. Τὸ θέρος τοῦ 1915 ἀποτελεῖ, ὡς ἐκ τούτου, χαρακτηριστικὸν σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, καθόσον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισεν ἡ ἐντατικὴ προσπάθεια τῶν Συμμάχων πρὸς διάρρηξιν τοῦ μετώπου τῶν Γερμανῶν, ἐπιζητούντων τὴν δι' ὀλίγων δυνάμεων συγκράτησίν των ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ἵνα διὰ τοῦ μείζονος αὐτῶν μέρους ἐπιφέρωσι κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν τὸ καίριον κτύπημα κατὰ τῶν Ρώσων ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1915 ἡ παράταξις τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον ἦτο ἡ ἐν τῷ σχ. 3 ἐμφαινομένη, δηλαδὴ μὲ τὰς στρατιὰς λογιζομένας ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νοτιοανατολάς: Τῶν μὲν Συμμάχων, ἡ βελγικὴ τοῦ στρατηγοῦ Οὐΐλμαν (Wielmans) κατέχουσα μέτωπον 30 χιλιομέτρων, ἡ 2α ἀγγλικὴ τοῦ Σμὶθ Ντόριαν καὶ ἡ 1η ἀγγλικὴ τοῦ Ντοῦγκλας Χαίϋνγκ, τεταγμέναι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Φρέντς καὶ κατέχουσαι μέτωπον 60 χιλιομέτρων, κατόπιν κατὰ

Digitized by Google

σειρὰν αἱ γαλλικαὶ στρατιαί, κατέχουσαι ἐν τῷ συνόλῳ μέτωπον 700 χιλιομέτρων, 10η τοῦ Ὑρμπάλ, 2α τοῦ Πεταίν, 6η τοῦ Ντυμπουά, 5η τοῦ Φρανσαὶ ντ' Ἐσπερέ, 4η τοῦ Λὰνγκλ ντὲ Καρύ, 3η τοῦ Σαρράϊγ, 1η τοῦ Ρόκ, ἀπόσπασμα τοῦ Ὑμπέρ, 7η τοῦ Μωντουΐ (Maudhuy)· τὸ σύνολον δὲ τῶν συμμαχικῶν τούτων στρατῶν κατενεμήθη εἰς τρεῖς ὁμάδας στρατιῶν, τὴν τοῦ βορρᾶ ὑπὸ τὸν Φός, τὴν τοῦ κέντρου ὑπὸ τὸν Καστελνώ, τὴν τῶν ἀνατολῶν ὑπὸ τὸν Ντυμπάϊγ· ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου 1915 ἐπῆλθε μικρά τις μεταβολή, καθόσον ἡ νεοαφιχθεῖσα 3η ἀγγλικὴ στρατιὰ τοῦ Μπάϋνγκ ἀντικατέστησεν ἐν τῇ παρατάξει τὴν 2αν γαλλικὴν στρατιάν, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ γαλλικὴ αὕτη στρατιὰ μετὰ 36 γαλλικῶν ἐφεδρικῶν μεραρχιῶν καὶ 600 βαρέων πυροβόλων ἀπετέλεσε τὴν γενικὴν ἐφεδρείαν τῶν Συμμάχων. Τῶν δὲ Γερμανῶν αἱ στρατιαί: 4η τοῦ πρίγκιπος τῆς Βυρτεμβέργης, 6η τοῦ διαδόχου τῆς Βαυαρίας, 2α τοῦ Μπύλωβ, 1η τοῦ Κλούκ, 7η τοῦ Χέρινγκεν, 3η τοῦ Ἔϊνεμ, 5η τοῦ Κρόνπριντζ, καὶ τ' ἀποσπάσματα τοῦ Στράντζ, τοῦ Φαλκενχάουζεν, τοῦ Γκαέντε, μὲ πολὺ ἠλαττωμένας ὅμως δυνάμεις, διότι σώματά τινα ἀπεσύρθησαν ἐκ τῶν στρατιῶν τούτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ ρωσικὸν θέατρον (ἀνατολικόν). Συμφώνως πρὸς τὰς ἐν Σαντιγὺ ἀποφάσεις, ὠργανώθησαν ὑπὸ τῶν Συμμάχων δύο ἐπιθέσεις, ἐκτελεσθεῖσαι κατὰ τὴν περίοδον Σεπτεμβρίου—Ὀκτωβρίου ἐπὶ τῶν συνεχομένων μετώπων Ἀρτουὰ καὶ Καμπανίας· ἡ μὲν εἰς *Ἀρτουά*, ἀποτελέσασα τὴν 2αν αὐτῆς μάχην, ἥτις εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξε, καθόσον, λόγῳ τοῦ μακροχρονίου προκαταρκτικοῦ βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ πυροβολικοῦ, παρεσχέθη ὁ χρόνος εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ μεταφέρωσι δυνάμεις ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον· ἡ δὲ εἰς *Καμπάνιαν*, ἀποτελέσασα τὴν 3ην αὐτῆς μάχην, μίαν τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, καθ' ἣν κατώρθωσαν μὲν οἱ Γάλλοι νὰ καταλάβωσι τὴν πρώτην ἀμυντικὴν γραμμὴν τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ χωρὶς οὐσιαστικώτερα ἀποτελέσματα, μεθ' ὅλην τὴν φοβερὰν αἱματοχυσίαν (100.000 Γάλλοι, 140.000 Γερμανοί)· ὡς ἐκ τούτου ἡ μάχη αὕτη καταλογίζεται ὑφ' ὅλων τῶν συγγραφέων ὡς ἀποτυχία τῶν Γάλλων. Ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν σοβαραὶ ἐπιχειρήσεις δὲν ἀνελήφθησαν διαρκοῦντος τοῦ 1915· ἡ μόνη δὲ σημαίνουσα ἦτο ἡ ἐκτελεσθεῖσα ἀνεπιτυχῶς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς *Ἀργκὸν* ὑπὸ τῆς 5ης γερμανικῆς στρατιᾶς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ καταλήψεως τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τοῦ Βερντέν. Τὰ ἐν Καμπανίᾳ συναχθέντα διδάγματα ἀπετέλεσαν τὰς βάσεις τῶν νέων πολεμικῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων, καθὼς καὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ὀργανώσεως τῶν νέων ὑπηρεσιῶν, τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν κατασκευὴν ὑλικῶν καὶ ἰδιαιτέρως πυρομαχικῶν, δηλαδὴ τῆς ὀργανώσεως ἥτις ἀπεκλήθη ἔκτοτε βιομηχανικὴ ἐπιστράτευσις· ἡ καταστροφὴ τῆς ἀντιπάλου ἀμυντικῆς ὀργανώσεως ἦτο δυσκολωτάτη, ἂν μὴ ἴσως ἀδύνατος, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ μακρὸς χρόνος καὶ τὰ ἀφειδῶς παρεχόμενα ὑλικὰ μετέβαλον τὴν ἀρχικὴν ἑκατέρωθεν ὀχύρωσιν τοῦ πεδίου μάχης εἰς μόνιμον σχεδὸν τοιαύτην. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἦτο ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ λῆξις τοῦ πολέμου ἀνεβάλλετο δι' ἀπώτερον κατὰ πολὺ μέλλον (ὁ Κίτσενερ μάλιστα φέρεται εἰπών: «ἀφοῦ ὁ πόλεμος δὲν ἦτο τριῶν ἑβδομάδων, θὰ εἶναι ἀφεύκτως τριῶν ἐτῶν»), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι διὰ τὴν ὁπωσδήποτε ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ἀπῃτεῖτο ἀριθμὸς πυρομαχικῶν ἰλιγγιωδῶς ἀνώτερος τοῦ ἕως τότε παραδεκτοῦ ἀνωτέρου ὁρίου. Ἐπὶ πλέον ἀπῃτεῖτο ἡ κατασκευὴ νεοφανοῦς ὑλικοῦ, ὡς π. χ. ὁπλοπολυβόλου, ἅρματος κτλ., συγχρόνως δὲ καὶ ἡ ἑκάστοτε ἀντικατάστασις τῶν λόγῳ τῆς μακροχρονίου χρήσεως καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐντάσεως φθειρομένων διαφόρων ὑλικῶν, π. χ. πυροβόλων (τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαφρῶν γαλλικῶν πυροβόλων ἀντικατεστάθησαν τρὶς διαρκοῦντος τοῦ πολέμου)· τοιαύτη ἀντικατάστασις οὐδέποτε εἶχε συμβῆ κατὰ τοὺς ἕως τότε πολέμους διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπιστράτευσις μόνον ἐν Γερμανίᾳ προεβλέπετο ἤδη ἔν τινι μέτρῳ ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς, δι' ὃ ὑπῆρχε στοιχειώδης τις ὀργάνωσις δι' αὐτήν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ διὰ τὸν πόλεμον παρασκευὴ ἀπῄτησεν ἐργασίαν ἐντατικωτέραν, καθόσον ἐπρόκειτο ὄχι μόνον περὶ ὀργανώσεως βιομηχανικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ ριζικῆς μετατροπῆς τοῦ συστήματος ἐπιστρατεύσεως τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ ἐθελοντικοῦ συστήματος εἰς ὑποχρεωτικὴν στρατολογίαν· τοῦτο ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὸν στρατάρχην Κίτσενερ, ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ὅστις ἐδημιούργησε τὸν νεότευκτον ἀγγλικὸν στρατόν.

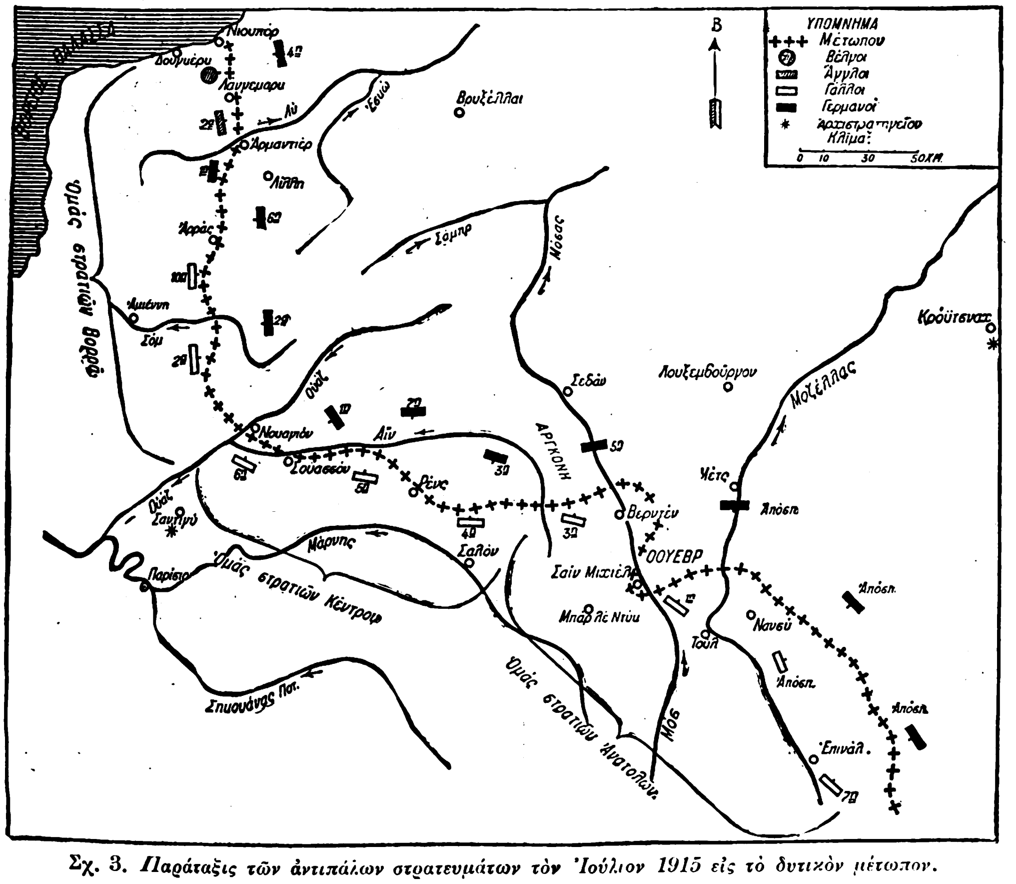

Σχ. 3. *Παράταξις τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων τὸν Ἰούλιον 1915 εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον.*

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1915 ἤρχισε νὰ καταφαίνηται ὅτι ὁ ἁπλοῦς συντονισμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Συμμάχων δὲν ἦτο ἐπαρκής, καὶ δι' αὐτὸ ἐρρίφθη τότε ἡ ἰδέα τῆς ἑνιαίας διευθύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, τῆς Γαλλίας ἐχούσης τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου· κατὰ τὴν γαλλοαγγλικὴν δὲ σύσκεψιν τοῦ Καλαὶ (4 Δεκεμβρίου 1915) καθωρίσθη τὸ σύστημα τῶν συνδιασκέψεων (conférences) τῶν ἀρχιστρατήγων τῶν διαφόρων συμμάχων στρατῶν, τῆς πρώτης συνελθούσης εἰς Σαντιγὺ μετὰ διήμερον. Ἡ Γαλλία ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Ζὸφρ ἦτο τοῦ λοιποῦ ἀρχιστράτηγος τῶν εἰς πάντα τὰ θέατρα τοῦ πολέμου γαλλικῶν στρατευμάτων, διώρισε δὲ παρ' αὐτῷ τὸν στρατηγὸν Καστελνὼ ὡς βοηθὸν τοῦ ἀρχιστρατήγου, φέροντα τὸν τίτλον «Major général des armées françaises». Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀπεσύρθη τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ὁ στρατάρχης Φρέντς, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ντοῦγκλας Χαίηγκ.

Ἀνατολικὸν θέατρον. Διαρκοῦντος τοῦ 1915, οἱ Γερμανοὶ ἐνέτεινον τὰς προσπαθείας των εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον, διὰ δύο λόγους: 1) Διότι, εὑρεθέντες πρὸ τοῦ φυσικῶς ἀδυνάτου τῆς ὑπερκεράσεως τῶν πλευρῶν τοῦ δυτικοῦ θεάτρου καὶ συγχρόνως κατιδόντες τὸ δύσκολον τῆς διαρρήξεως τοῦ μετώπου, ἐσκέφθησαν ν' ἀλλάξωσι τὸ βασικόν των σχέδιον καὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον, δηλαδὴ ἀναμονὴν ἐν στρατηγικῇ ἀμυντικῇ καταστάσει εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον καὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἐρρωμένην ἐπίθεσιν εἰς τὸ ἀνατολικόν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐκμηδενίσεως τῶν Ρώσων καὶ μετὰ ταῦτα ἀναλήψεως σοβαρῶν ἐπιχειρήσεων δι' ἰσχυροτάτων δυνάμεων εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον πρὸς ἐπίτευξιν διαρρήξεως αὐτοῦ. 2) Διότι ἔπρεπε νὰ ὑποβοηθήσωσι τοὺς συμμάχους των Αὐστριακοὺς (ἐπιτακτικὴ αἴτησις τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτελάρχου Ἔτζεντορφ), δεινῶς πιεζομένους ὑπὸ τῶν Ρώσων, δεδομένου ὅτι ἡ μὲν Γαλικία εἶχε καταληφθῆ ὑπ' αὐτῶν καὶ τὸ φρούριον Πρεμύσζλ ἐπολιορκεῖτο, ἡ δ' Οὐγγαρία ἠπειλεῖτο δι' ἀμέσου ρωσικῆς εἰσβολῆς. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ νέου σχεδίου ἐνισχύθη ὁ ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ γερμανικὸς στρατὸς διά τινων μονάδων μεταφερθεισῶν ἐκ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου καὶ διὰ πολλῶν μονάγων νεοσυγκροτηθεισῶν. Συγχρόνως διωρίσθη ὁ Χίντεμπουργ ἀρχιστράτηγος ὁλοκλήρου τοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας γερμανοαυστριακοῦ στρατοῦ, προαχθεὶς ἐν ταὐτῷ εἰς στρατάρχην. Κατεστρώθη σχέδιον ἐπιθέσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ διὰ τῶν γερμανικῶν στρατιῶν 10ης καὶ 8ης, αἵτινες θὰ ἔδρων διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Νιέμεν καὶ εἶτα διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ κάτω Ναρὲβ πρὸς Βαρσοβίαν, ὁπότε, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς πρωτευούσης ταύτης τῆς Πολωνίας, θὰ ἐπετυγχάνετο διείσδυσις ἐντὸς τοῦ δεξιοῦ ρωσικοῦ πλευροῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῶν Καρπαθίων, δι' ὁλοκλήρου τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἐνισχυομένου ὑπὸ γερμανικῆς στρατιᾶς, ἀποκληθείσης νοτίας. Οὕτω διεξήχθη κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 20—28 Φεβρουαρίου ἡ *4η μάχη τῆς Βαρσοβίας*, καθ' ἣν ἐξετελέσθη καὶ ἡ χειμερινὴ *μάχη τῶν Μαζουριανῶν λιμνῶν*, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ὑποχώρησις τῶν Ρώσων καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς 10ης ρωσικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Σίεβερς εἰς *Ἀουγούστοβο*, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσωσιν οἱ Γερμανοὶ νὰ καταλάβωσι τὴν Βαρσοβίαν. Οἱ ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ἀγῶνες ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου—ἀρχῶν Μαΐου, οἱ φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη Καρπαθίων*, δι' οὐδένα τῶν ἀντιπάλων ἔσχον ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα. Μετὰ τὴν κατὰ Μάρτιον κατάληψιν ὑπὸ τῶν Ρώσων τοῦ φρουρίου Πρεμύσζλ (πολιορκηθέντος ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1914), ἐπηκολούθησαν τρεῖς μεγάλαι αὐστρογερμανικαὶ ἐπιθέσεις· ἡ μὲν πρὸς Γαλικίαν (Μάϊος—Σεπτέμβριος), ἀποτελοῦσα τὴν *2αν μάχην τῆς Γαλικίας*, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Ρῶσοι, ἐξαναγκασθέντες νὰ ἐγκαταλείψωσι διαδοχικῶς τὴν Πρεμύσζλ, τὴν Λεμβέργην καὶ τὴν Ταρνοπόλ, δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν πρὸ ἔτους καταληφθεῖσαν Γαλικίαν· ἡ πρὸς Πολωνίαν (Ἰούνιος—Αὔγουστος), ὁπότε κατελήφθη ἡ Βαρσοβία τὴν 5 Αὐγούστου, καὶ εὐθὺς ἀμέσως κατόπιν ὁλόκληρος ἡ Πολωνία· ἡ δὲ πρὸς Κουρλάνδην (Ἀπρίλιος — Σεπτέμβριος), φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *περισπασμὸς* (diversion) *ἐν Κουρλάνδῃ*, ἀποσκοποῦσα δὲ τὴν διὰ καταλλήλων ἑλιγμῶν κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τῶν Ρώσων καὶ ἀποκοπὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, ὁπότε θὰ κατωρθοῦτο ἡ ἀποκοπὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἐν Πολωνίᾳ δρῶντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐπίθεσις ὅμως αὕτη κατέληξε μὲν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Κουρλάνδης, ἀλλὰ κατέστη ἀδύνατος ἡ προσπέρασις τῶν Γερμανῶν πέραν τοῦ Ντβίνα. Τοιουτοτρόπως, λήγοντος τοῦ 1915, οἱ Ρῶσοι εἶχον ἀπολέσει τὴν Κουρλάνδην, τὴν Λιθουανίαν, τὴν Πολωνίαν, τὴν Γαλικίαν μετὰ τεσσάρων ἐν αὐταῖς φρουρίων, καὶ ἀπωθηθῆ μέχρι τοῦ μετώπου ἀπὸ τῆς Ρίγας διὰ Ντβίνσκ καὶ τῶν ἑλῶν τοῦ Πριπὲτ μέχρι τῶν ρουμανικῶν συνόρων. Ἀποτέλεσμα τῆς σοβαρᾶς ταύτης γερμανοαυστριακῆς προελάσεως ἦτο ἡ κατάληψις ρωσικοῦ ἐδάφους εἰς βάθος 500 περίπου χιλιομέτρων καὶ ὁ πλήρης ἀποκλεισμὸς τῆς Ρωσίας ἀπὸ πάσης ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν λοιπῶν συμμάχων της, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ὁ ἀνεφοδιασμός της νὰ ἐκτελῆται μέσῳ τῆς Βορείου θαλάσσης διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Ἀρχαγγέλου (συγκοινωνία εἰς ἄκρον ἐπισφαλὴς ἐν καιρῷ χειμῶνος, λόγῳ τῶν πάγων)· ἐν τούτοις δὲν ἐπετεύχθη καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, καθόσον οὗτος ὑπεχώρει πάντοτε ἐγκαίρως, ἀποφεύγων ἐπιμελῶς τὴν ὑπερκέρασιν, συνεπῶς στρατηγικὸν ἀποτέλεσμα ἐκ μέρους τῶν Γερμανοαυστριακῶν δὲν ἐπῆλθεν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐπιχειρήσεις ἀπέβησαν κατὰ τῶν Ρώσων, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ὁ τσάρος Νικόλαος, προσλαβὼν ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιεφ, τοῦ τέως ἀρχιστρατήγου μεγάλου δουκὸς Νικολάου ἀναλαβόντος τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Καυκάσου. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς μέγα μέρος τῶν γερμανικῶν δυνάμεων μετεφέρθη εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, ὁ δὲ Μάκενσεν προήχθη εἰς στρατάρχην καὶ ἀπεστάλη εἰς Οὐγγαρίαν, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν κατὰ τῶν Σέρβων μεγάλην ἐπίθεσιν.

Τουρκικὰ θέατρα. 1ον) Εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ Νοέμβριον 1914 ἔξοδον τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον ἐσκέφθη ἡ Ἀντὰντ ὅτι τὸ μόνον μέσον ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν Τουρκίαν ἦτο τὸ νὰ ἐπιφέρῃ ἀποφασιστικὸν κτύπημα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων,

Digitized by Google

ὁπότε θὰ συνεπήρχετο καὶ τὸ εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς Συμμάχους ὄφελος νὰ διανοιχθῇ γραμμὴ συγκοινωνίας μετὰ τῆς Ρωσίας, ἥτις ἦτο ἀποκεκλεισμένη καὶ τελείως ἀπομεμονωμένη ἀπὸ τῶν λοιπῶν συμμάχων της. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἤρχισαν ἐπιχειροῦντες ἐν Εὐρώπῃ. ἀλλ' ἐν Ἀσίᾳ, καθόσον δὲν ἐπεζήτουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδαφικὰ κέρδη, ἀλλ' ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῆς Ἀντάντ, ἀποσκοποῦντα τὴν προσέλκυσιν ρωσικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ θέατρον τοῦ Καυκάσου, ἵνα ἀνακουφίσωσι τοὺς ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ ἀγωνιζομένους Γερμανούς, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπέτυχον, ἅτε τῶν Ρώσων ἐνισχυσάντων ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου 1914 τὸν ἐν Καυκάσῳ στρατόν των· ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀντὰντ οὐδὲν ἐνήργησεν ἀμέσως. Ἅμα ὅμως, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915, ἐζήτησεν ἡ Ρωσία παρὰ τῶν συμμάχων της τὴν ἐκτέλεσιν ἀντιπερισπασμοῦ τινος κατὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀνακοπῇ ἡ περαιτέρω ἐνίσχυσις τοῦ τουρνὰ προκαλύψωσι διὰ τῆς παρατάξεώς των ἐν ἀμυντικῇ θέσει ἀνατολικῶς τῆς πόλεως ταύτης. Καθ' ὅλον δὲ τὸ ὑπόλοιπον ἔτος διεξήχθησαν μόνον τοπικοί τινες ἀγῶνες ἄνευ γενικωτέρας σημασίας (βλ. λ. *Ἀρμενία καὶ Καυκασία*).

3) Αἱ ἐκ Παλαιστίνης πρὸς τὴν διώρυγα Σουὲζ τουρκικαὶ ἐπιχειρήσεις τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915, ἀποσκοποῦσαι τὴν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Γερμανῶν κατοχὴν τῆς διώρυγος καὶ κατόπιν ὁλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν κλεῖδα τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀγούσης, ἀπέτυχον πλήρως (βλ. λ. *Αἴγυπτος [Στρατηγ.]*).

4) Ἐπειδή, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ Ἀγγλία ἐπεδίωκε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πλήρη διακατοχὴν τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ἀποτελούσης τότε μέρος τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἀνέλαβεν ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τῆς Βαγδάτης καὶ κατόπιν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἀκρο-

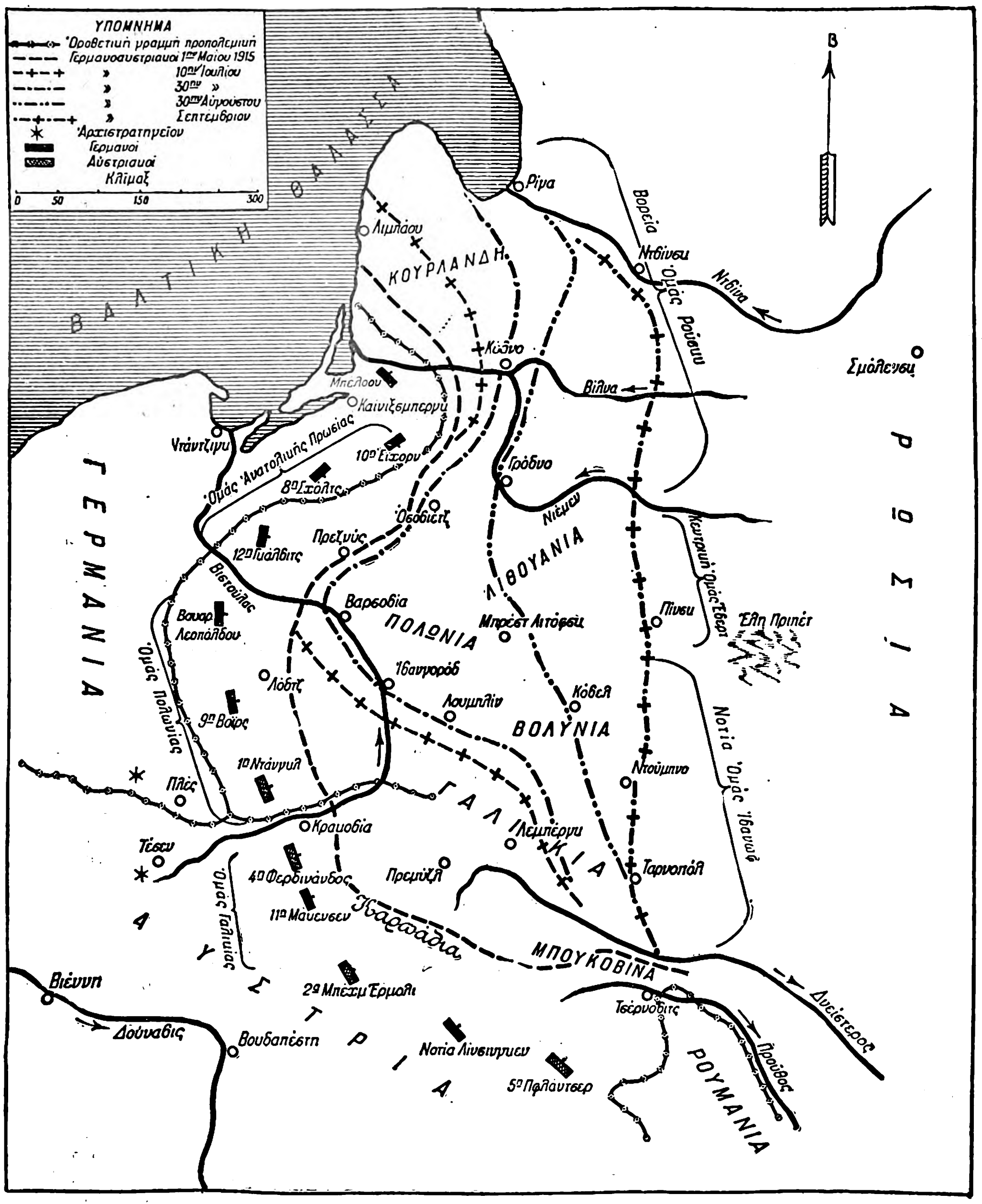

Σχ. 4. *Ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον τῷ 1915.*

κικοῦ στρατοῦ τῆς Ἀρμενίας, τοῦ ἐπιτεθέντος κατὰ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τοῦ Καυκάσου, ἀπεφασίσθη ἡ ἐκβίασις τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων, ἵνα τοιουτοτρόπως διὰ τῆς Προποντίδος ἀπειληθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ κατόπιν διὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐπέλθῃ ἐπαφὴ τῶν Ἀγγλογάλλων μετὰ τῶν Ρώσων. Ἀλλὰ τὴν ἐπαφὴν ταύτην οἱ Γερμανοὶ ἤθελον νὰ παρακωλύσωσι πάσῃ θυσίᾳ, διότι ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἀπομόνωσις ἦτο τὸ μόνον μέσον μαρασμοῦ τῆς Ρωσίας. Οὕτως ἤρχισεν ἡ διεξαγωγὴ ἐπιχειρήσεων ἡ φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων* (Φεβρουάριος 1915— Ἰανουάριος 1916)· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπετεύχθη ὑπὸ τῆς Ἀντὰντ ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης (ἐπαφῆς μετὰ τῶν Ρώσων), ἀπεφασίσθη τὸ τέλος τοῦ 1915 ἡ ὁριστικὴ ἐγκατάλειψις αὐτῆς καί, συνεπῶς, ἡ ἐκκένωσις τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως (βλ. λ. *Δαρδανέλλια*).

2) Αἱ ἐν τῷ θεάτρῳ Ἀρμενίας καὶ Καυκασίας ἐπιχειρήσεις ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μεγάλην ἧτταν τῶν Τούρκων εἰς *Σαρυκαμὺς* τὸν Ἰανουάριον καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ὑποχώρησιν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἐρζερούμ, ἣν μόλις κατώρθωσαν τάτου ὁρίου τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν τότε σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης. Βεβαίως, ἡ ἀποκοπὴ τῆς Τουρκίας, συνεπῶς καὶ τῆς Γερμανίας, ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῆς Βαγδάτης, ἦτο πλέον ἡ ἐπιβεβλημένη, καθόσον ἦτο ὁ μόνος τρόπος ἐξασφαλίσεως ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῆς γραμμῆς τῶν Ἰνδιῶν. Προκειμένου λοιπὸν περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς γραμμῆς ταύτης, καθὼς καὶ πάσης ἀπὸ ξηρᾶς ἀπειλῆς κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἡ Ἀγγλία ἐξέλεξεν ὡς τρόπον ἐνεργείας τὸν τῆς ἀπωθήσεως τῶν Τούρκων ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν, κατόπιν προελάσεως τῶν Ἄγγλων ἐξ Αἰγύπτου, Παλαιστίνης καὶ Συρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐκ Μεσοποταμίας ἀφ' ἑτέρου. Ὑπάρχουσί τινες διατεινόμενοι ὅτι ὁ ἀκολουθηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τρόπος ἐνεργείας δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος, καθόσον, κατ' αὐτούς, ὁ ἐνδεδειγμένος τρόπος ἐνεργείας τῆς Ἀγγλίας θὰ ἦτο τὸ νὰ ἐπιζητηθῇ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 1915 ἡ ἀποκοπὴ τῆς Τουρκίας ἀπό τε τῆς γραμμῆς τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διὰ τῆς ἀποβάσεως τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀλεξανδρέτταν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς προελάσεως πρὸς ἀνατολάς, παραλλήλως πάντοτε τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Ταύρου. Τὸ ὅτι τοιαύτη ἐνέργεια θὰ ἐπέφερεν ἄμεσα ἀποτελέσματα κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Γερμανίας εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀναμφίβολον ὅτι τοιαύτη ἐπιχείρησις δὲν θὰ διέφυγε βεβαίως τὴν προσοχὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐν γένει τῆς Ἀντάντ. Διὰ νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ λοιπὸν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, σημαίνει ὅτι λόγοι σοβαροὶ ἀπηγόρευσαν τὴν ἐφαρμογήν της. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1915 ἀπωθήθησαν οἱ ὑπὸ τὸν Νουρεδδὶν πασᾶν Τοῦρκοι μέχρι τοῦ ὕψους τῆς Κοὺτ ἐλ Ἀμάρα, ὁπότε ἐπηκολούθησε, κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡ ἐν αὐτῇ πολιορκία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατεύματος τοῦ στρατηγοῦ Τάουσεντ (βλ. λ. *Μεσοποταμία [Στρατ. Ἱστορ.]*).

Ἰταλικὸν θέατρον. Μετὰ τὴν κατὰ Μάϊον 1915 ἔξοδον τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντὰντ ἐναντίον τῆς Αὐστρίας μόνον (ἐναντίον τῆς Γερμανίας ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τὸν Αὔγουστον 1916), ἐδημιουργήθη νέον θέατρον πολέμου, τὸ ἰταλικόν, τὸ ἐκτεινόμενον ἑκατέρωθεν τῆς προπολεμικῆς ἰταλοαυστριακῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, πλημμελῶς διὰ τὴν Ἰταλίαν κεχαραγμένης, λόγῳ τοῦ ὅτι ὄχι μόνον ἀπεστέρει ταύτην ἁπάντων τῶν σημαινόντων σημείων, ἀλλ' ἐπὶ πλέον εἶχεν ἐντὸς τῶν σπλάγχνων της τὴν ἐξέχουσαν τοῦ Τρεντῖνο, δεσπόζουσαν τῶν ἐκ Τυρόλου εἰς Ἰταλίαν καὶ τἀνάπαλιν γραμμῶν ἐπιχειρήσεων, δηλαδὴ τῶν διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Κιέζε, τοῦ Ἄντιτζε (Ἀδίγη) καὶ τοῦ Μπρέντα ἀγουσῶν ὁδεύσεων. Συμφώνως τοῖς προπολεμικοῖς ἰταλικοῖς σχεδίοις, ἡ Ἰταλία προὐτίθετο νὰ διεξαγάγῃ ἀμυντικὰς μόνον ἐπιχειρήσεις, καθόσον ἡ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ δυσμενεστάτη ὁροθετικὴ γραμμὴ δὲν ἐπέτρεπον εἰς αὐτήν, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, ἀνάληψιν ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων· ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον εὑρέθη αὕτη πρὸ γενικῆς στρατηγικῆς καταστάσεως λίαν εὐνοϊκῆς δι' αὐτήν, καθόσον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπησχολημένος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Γαλικίας (2αν μάχην τῆς Γαλικίας), ἡ Ἰταλία ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν. Τὸ Τρεντῖνο καὶ ἡ Τεργέστη ἀπετέλεσαν τοὺς πρώτους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῶν Ἰταλῶν, καθόσον ἦσαν αἱ περιοχαὶ αἱ παραχωρηθεῖσαι αὐτῇ ὑπὸ τῆς Ἀντὰντ κατὰ τὴν μυστικὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 26 Ἀπριλίου 1915, κατόπιν τῆς ὁποίας ἐξῆλθεν ἡ Ἰταλία εἰς τὸν πόλεμον. Συνεπείᾳ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἡ στρατηγικὴ συγκέντρωσις τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐγένετο ὡς εἰς τὸ σχ. 5 ἐμφαίνεται, δηλαδὴ μὲ τὰς στρατιὰς λογιζομένας ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς: 1ην τοῦ Μπρουσάτι μὲ ἐντολὴν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Τρεντῖνο, 4ην τοῦ Νάβα διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ βορείου μετώπου, 2αν τοῦ Φρουγκόνι καὶ 3ην τοῦ δουκὸς τῆς Ἀόστης διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ Ἰζόντσο, ἀποτελοῦσαν τὴν κυριωτέραν ὅλων, διότι ἦτο προκαταρκτικὴ τῆς πρὸς Τεργέστην τοιαύτης. Τὸ αὐστριακὸν ἀρχιστρατηγεῖον (στρατηγὸς Ἔτζεντορφ) εὑρέθη τὸν Μάϊον 1915 ἐν πλήρει στρατηγικῷ αἰφνιδιασμῷ, καθόσον, ἔχον ἀπησχολημένας τὰς δυνάμεις του εἰς Γαλικίαν, ἐδυσκολεύετο μεγάλως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προπολεμικοῦ του σχεδίου, τῆς συγκεντρώσεως δηλαδὴ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων βορείως τῶν Καρνικῶν Ἄλπεων, εἰς Καρινθίαν, καὶ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἰταλῶν μετὰ τὴν ἐκ τῶν ὀρέων τῆς ἀνατολικῆς μεθορίου ἔξοδόν των, λαμβανομένης πάντοτε ὡς βάσεως ὅτι οἱ Ἰταλοὶ θὰ ἐλάμβανον ὡς πρῶτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν Βιέννην, προελαύνοντες ἐπὶ τῶν κατ' Ἀπρίλιον 1797 ἰχνῶν τοῦ στρατηγοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Ἐν τούτοις ὁ Αὐστριακὸς ἀρχιστράτηγος ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐν λόγῳ σχεδίου, ἔστω καὶ δι' ἀνεπαρκῶν ἐν ἀρχῇ δυνάμεων, ἀλλ' εὗρεν ἀντιφρονοῦν τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον (στρατηγὸν Φαλκενχάϋν), ὅπερ ἐφρόνει ὅτι, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο περὶ μονομετώπου αὐστροϊταλικοῦ πολέμου, ἀλλὰ κατὰ πολὺ γενικωτέρων συμφερόντων καὶ ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, θὰ ἦτο παράλογον ν' ἀδρανῇ ὄγκος τις αὐστριακοῦ στρατοῦ εἰς Καρινθίαν, ἀναμένων τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἰταλῶν μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τῶν ὀρέων, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἡ στιγμὴ αὕτη πολὺ πιθανὸν νὰ μὴ παρουσιάζετο, ἂν ὁ ἰταλικὸς στρατὸς δὲν ἀνελάμβανε τοιαύτης εὐρύτητος ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐπελθούσης συμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἀρχιστρατηγείων, συνεκεντρώθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν (περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου 1915) περὶ τὰς 450.000 Αὐστριακοὶ ἀπέναντι τῶν Ἰταλῶν, ἐπαρκεῖς πρὸς τήρησιν ἀμύνης ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ, ταχθέντες ὡς ἐν τῷ σχ. 5 ἐμφαίνεται, δηλαδὴ μὲ τὰς στρατιὰς λογιζομένας ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς: 1ην τοῦ Ντάνγκλ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πρὸς Τυρόλον ἰταλικῆς ἐπιθέσεως, 3ην τοῦ Ρὸρ (Rohr) διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν πάσης ἰταλικῆς προελάσεως πρὸς τὴν στενωπὸν Τάρβις, 4ην τοῦ Μπόρεβιτς (Boroevic) διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ μετώπου τοῦ Ἰζόντσο. Ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου ἤρχισαν οἱ Ἰταλοὶ τὴν ἐπίθεσιν, διαρκοῦντος δὲ τοῦ 1915 διεξήχθησαν μικραί τινες ἐπιχειρήσεις ἐν *Τρεντίνῳ* καὶ σοβαρώτεραι εἰς τὸ μέτωπον τοῦ *Ἰζόντσο* (βλ. τὰς λ.). Τοιουτοτρόπως, λήγοντος τοῦ 1915, οἱ Ἰταλοὶ εἶχον καταλάβει μικράν τινα περιοχὴν

Digitized by Google

πέρυξ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἐμφαινομένην εἰς τὸ σχ. 5, ἀλλ' ἄνευ γενικωτέρας στρατηγικῆς σημασίας, φθάσαντες ὁπωσδήποτε μέχρι τοῦ Ἰζόντσο, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶσι νὰ καταλάβωσι τότε τὴν Γκορίτζια καὶ τὸ Τολμῖνο. Ἡ ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως ἰταλικὴ συμβολὴ εἰς τὴν Ἀντάντ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὅτι ἐξηνάγκασε τοὺς Αὐστριακοὺς ν' ἀποσύρωσι σημαντικὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ θεάτρου καὶ συνεπῶς ἀνεκούφισε

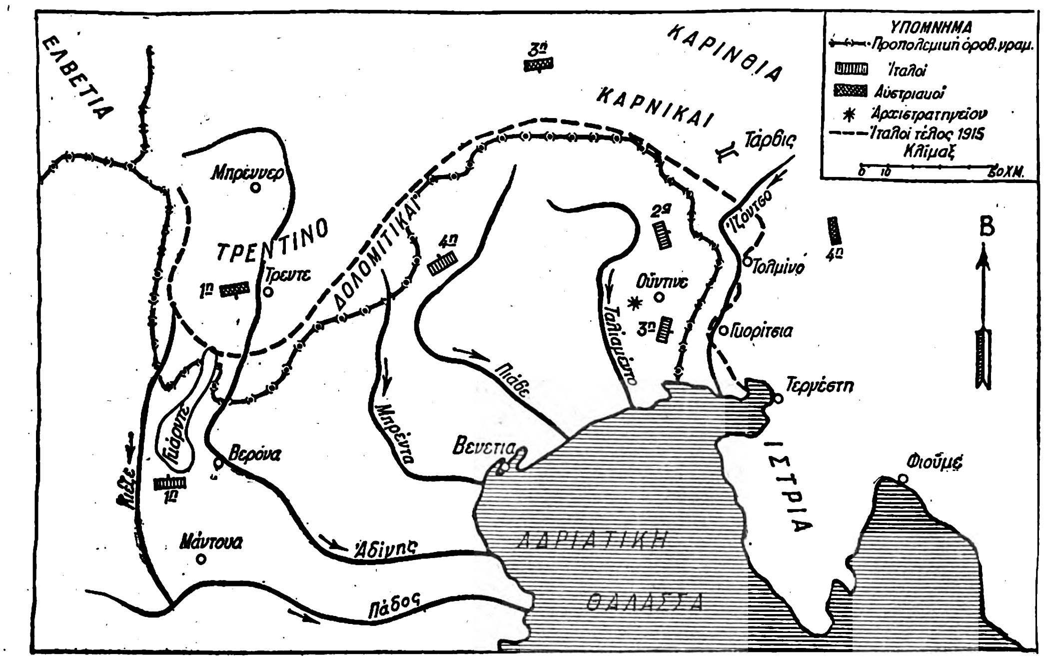

Σχ. 5. *Παράταξις τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων τὸν Ἰούνιον 1915 εἰς τὸ ἰταλικὸν θέατρον.*

τοὺς δεινῶς πιεζομένους ὑπὸ τῶν Γερμανοαυστριακῶν Ρώσους, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ ν' ἀποσοβήσῃ τὴν μεγάλην ρωσικὴν ἧτταν τοῦ 1915.

Σερβικὸν θέατρον. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1914 σερβικὴν νίκην κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἐπελήφθη ἡ Σερβία τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν εὐρυτέρας ἐπιστρατεύσεως καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ της, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται κάπως ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἀναμενομένης αὐστρογερμανικῆς ἐπιθέσεως. Οὕτω κατώρθωσε, μέχρι τοῦ θέρους 1915, νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὰς 450.000 ἀνδρῶν. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τῶν εὐαρίθμων τούτων δυνάμεων ἦτο ἀδύνατος ἡ προκάλυψις ὁλοκλήρου τοῦ ἀπειλουμένου σερβικοῦ μετώπου, δηλαδὴ τῆς ἔναντι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς ἔναντι τῆς Βουλγαρίας μεθορίου, ἐχούσης ἐν ὅλῳ μετωπικὴν ἀνάπτυξιν περὶ τὰ 1.100 χλμ., τὸ σερβικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἐθεώρησεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς βορείας σερβικῆς μεθορίου (Δρίνα—Σαύου—Δουνάβεως), ἐχούσης μετωπικὴν ἀνάπτυξιν περὶ τὰ 500 χιλιόμετρα, μολονότι καὶ τοῦτο ἦτο ἀνώτερον τῶν δυνάμεών του· ἐπαφέθη δὲ διὰ τὴν τυχὸν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν, ἂν καὶ τὸ θέρος τοῦ 1915 ἡ Βουλγαρία παρέμεινεν ἀκόμη ἐν τῇ οὐδετερότητι, εἰς τὸν ἀντιπερισπασμὸν ὃν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ βουλγαρικοῦ πλευροῦ ὁ κατὰ τὰς σερβικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θεωρούμενος ὡς σύμμαχος ἑλληνικὸς στρατός. Μετὰ τὴν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ἔξοδον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν (συμφώνως τῇ γερμανοαυστριακοβουλγαρικῇ συνθήκῃ, τῇ ὑπογραφείσῃ ἐν τῷ εἰς Πλὲς γερμανικῷ ἀρχιστρατηγείῳ τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1915), τὸ σερβικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτεθῇ ἐπειγόντως ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιστρατεύσεώς της, ἀλλὰ παρημποδίσθη ὑπὸ τῆς Ἀντάντ, ὑποσχεθείσης αὐτῇ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ τῶν ἀνταντικῶν στρατευμάτων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μελλόντων ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σερβικὸν στρατηγεῖον ἔκρινεν ὅτι ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἔρεισμα ἐπὶ τοῦ εἰς Μακεδονίαν ἀποβιβασθησομένου γαλλοαγγλικοῦ στρατοῦ, παρετάχθη μὲν ἵνα δύναται ν' ἀμυνθῇ κατὰ πάσης ἀπὸ βορρᾶ καὶ βορειοδυσμῶν ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν Αὐστρογερμανῶν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἵνα ἀποκρούσῃ πᾶσαν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων, μέχρις οὗ προφθάσωσι νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν οἱ σύμμαχοι. Τὸ δὲ σχέδιον τῶν Σέρβων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἄμυνα καὶ ἐν ἀνάγκῃ διαδοχικὴ ὑποχώρησις, μὲ γενικὴν πάντοτε κατεύθυνσιν πρὸς νοτιοανατολάς, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικὸν στρατόν, χρησιμεύοντα οἱονεὶ ὡς στράτευμα ἀναστροφῆς (repli), ὁπότε ὁ σερβικὸς στρατὸς καὶ ἔρεισμα θὰ εὕρισκεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ συγχρόνως θὰ ἐπετύγχανε τὴν μετ' αὐτοῦ συνένωσιν, καίτοι ἀπέχοντος ἀπὸ τῶν Σέρβων περὶ τὰ 900 χιλιόμετρα.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 οἱ Σέρβοι, πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκ βορρᾶ κινδύνου καὶ κατόπιν ἐντατικῆς ἐπιστρατεύσεως, παρέταξαν τὸν στρατὸν αὐτῶν, πρὸς ἐξουδετέρωσιν ἀποφάσεων τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως. Οὕτω παρέταξαν τοὺς Μαυροβουνίους καὶ τὴν 1ην στρατιὰν μὲ μέτωπον πρὸς τοὺς ποταμοὺς Δρίνα καὶ Σαῦον, τὴν 3ην μὲ μέτωπον πρὸς τὸν Δούναβιν, τὴν στρατιὰν Τιμὸκ καὶ τὴν 2αν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἔταξαν δὲ ἀπόσπασμα ἐξ ἀριθμοῦ τινος ταγμάτων παρὰ τὰ Σκόπια, ἵνα τηρήσωσιν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἀνταντικοῦ στρατοῦ.

Ἡ δύναμις τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰς 200.000 ἀνδρῶν. Οἱ Κεντρικοί, μετὰ τὴν κατὰ τῶν Ρώσων νίκην, κατὰ τὸ 1915, συνεκέντρωσαν κατὰ Σεπτέμβριον μεγάλην στρατιὰν ἐκ 550.000 ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μάκενσεν, κατὰ τῆς Σερβίας, ἵνα θέσωσι ταύτην ἐκποδών. Ὁ στρατὸς οὗτος παρετάχθη ὡς ἀκολούθως: ἡ 3η αὐστριακὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν φὸν Κέβες, 2 αὐστριακὰ σώματα στρατοῦ καὶ 1 γερμανικὸν (τὸ ὅλον 7 μεραρχίαι) εἰς τὴν παρὰ τὴν γωνίαν Σαύου καὶ Δουνάβεως Συρμίαν, ἡ 2α γερμανικὴ στρατιὰ μὲ τρία σώματα στρατοῦ (ἐν ὅλῳ 7 μεραρχίαι) εἰς τὸ Βανᾶτον βορείως τῆς Σεμένδριας ὑπὸ τὸν φὸν Γκάλβιτς, ἡ 1η βουλγαρικὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν Μπογιάτζηεφ, ἐκ δύο μεραρχιῶν, μεταξὺ Βιδινὲς καὶ Τσαριβρόδ, καὶ ἑτέρα στρατιὰ ἐκ μιᾶς βουλγαρικῆς ὁμάδος εἰς Κιουστεντίλ, Ἄνω Τσουμαγιὰν καὶ Στρώμνιτσαν. Ἡ 3η βουλγαρικὴ στρατιὰ καὶ μέρος τῆς 4ης διετέθη πρὸς τὴν Ρουμανίαν. Κύριος σκοπὸς τῆς ἐνεργείας τῶν Αὐστρογερμανῶν ἦτο ἡ κατατρόπωσις τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ παρεμπόδισις τῶν ἀνταντικῶν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Σέρβων. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου οἱ Κεντρικοὶ παρέταξαν τὸν στρατὸν αὐτῶν ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 6. Ὁ Μάκενσεν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Κεντρικῶν τὴν 16 Σεπτεμβρίου, συγκεντρώσας ἀμέσως ἰσχυρὰν δύναμιν βαρέος πυροβολικοῦ, ἱκανοῦ νὰ βάλλῃ ἐκ μακρινῶν ἀποστάσεων τὴν σερβικὴν παράταξιν, οὕτω δὲ οἱ Σέρβοι, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνταποκριθῶσιν ὡς ἐκ τοῦ κατωτέρας ὁλκῆς πυροβολικοῦ των εἰς τὸ φονικὸν αὐτοῦ πῦρ, θὰ ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀπομακρύνωνται ὑποχωροῦντες πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν.

Σχ. 6. *Ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ σερβικὸν θέατρον τὸ φθινόπωρον τοῦ 1915.*

Τὴν ἐπίθεσιν ταύτην ὁ Μάκενσεν συνεδύασε μὲ ἄλλην ἐνέργειαν, δι' ἧς ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, μὴ σφοδρῶς πιεζομένη ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ καὶ ἐπιθέσεως ἰσχυρᾶς τοῦ ἀντιπάλου, ἐκινεῖτο βραδέως πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐνῷ ἡ δεξιὰ πτέρυξ, ἰσχυρῶς πιεζομένη, ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρῇ ταχύτερον καὶ βαθύτερον. Οὕτως ὑπεχρέου τὴν σερβικὴν παράταξιν νὰ στρέφῃ περὶ ἄξονα τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς πτέρυγα. Ταυτοχρόνως ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις τῶν Βουλγάρων ἠπείλει διαρκῶς καὶ διαδοχικῶς τὰ νῶτα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ὅστις ὑποχωρῶν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ προσβολήν, εὑρίσκετο διαρκῶς ἀπειλούμενος πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπὸ ἄλλων βουλγαρικῶν στρατευμάτων, εὑρισκομένων νοτιώτερον τῶν προηγουμένων. Τοῦτο δ' ἐπέτυχον κυρίως χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ βοεβόδα Πούτνικ, θέλοντος νὰ διατηρῇ ἔδαφικὰς ὠφελείας καὶ συγχρόνως νὰ ἐπιτυγχάνῃ κέρδος χρόνου, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀφίξεως ἀνταντικῶν ἐνισχύσεων, μὴ λαμβάνοντος δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀπόφασιν τῆς ὑποχωρήσεως ὁλοκλήρου τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ πρὸς νότον, ὅτε θὰ ἐματαίου τὴν πρόθεσιν τοῦ Μάκενσεν νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δυσμάς, ἀντὶ νὰ διευθύνεται πρὸς νότον, ὁπότε θὰ ἐφέρετο πρὸς συνένωσιν μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀγγλογάλλων.

Ὁ διὰ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ βομβαρδισμὸς κατὰ τῶν Σέρβων ἤρχισε τὴν 5 Ὀκτωβρίου, ἐνῷ ἡ ἐπίθεσις τοῦ στρατοῦ ἤρχισεν ὑπὸ μὲν τῶν στρατιῶν Κέβες καὶ Γκάλβιτς τὴν 6 Ὀκτωβρίου, ὑπὸ δὲ τῆς 1ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς τὴν 11 Ὀκτωβρίου. Ἡ στρατιὰ τοῦ Κέβες, ἐπιτεθεῖσα διὰ δύο σωμάτων στρατοῦ, μετὰ τριήμερον ἀγῶνα διέβη τὸν ποταμὸν καὶ κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον (9—10 Ὀκτωβρίου), τὸ δὲ 3ον σῶμα ἐπροχώρησε πέραν τῆς περιοχῆς τῆς Μάτσαβα, ὅπου ἐσταμάτησεν. Ὁ Πούτνικ παρεσύρθη ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τοῦ Μάκενσεν καὶ ἐσταμάτησε τὴν κίνησιν τοῦ ἀριστεροῦ του, ἐνῷ συνεκέντρου τὸ δεξιὸν αὐτοῦ εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ Κρούσεβατς καὶ Βελιγραδίου, δυτικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ 1η βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐπετίθετο κατὰ τὴν διεύθυνσιν Τσαριβρὸδ-Ζαγιετσάρ, ἀπειλοῦσα τὸ Πιρότ. Οὕτω τὴν 16 Ὀκτωβρίου οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Βράνγιε. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπὸ τὸν Θεοδωρὼφ 2α βουλγαρικὴ στρατιὰ κατέλαβε τὴν 21 Ὀκτωβρίου τὰ Σκόπια. Οἱ Σέρβοι ἀπὸ τῆς 1 Νοεμβρίου κατέλαβον τὴν γραμμὴν Λεσκοβάτς—Νίσσης—Κραγιούγεβατς—Τσατσὰκ καὶ προσεπάθησαν νὰ συγκρατήσουν τοὺς Βουλγάρους εἰς Βέλα Παλάνκα.

Οἱ Γερμανοαυστριακοί, μεθοδικῶς ἐνεργοῦντες, ἠνάγκασαν τοὺς Σέρβους νὰ στραφῶσι πρὸς δυσμάς, καταλαβόντες τὴν μὲν 1 Νοεμβρίου τὸ Κραγιούγεβατς, τὴν δὲ 9 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν Νίσσαν. Οὕτως οἱ Σέρβοι ἀπεμακρύνοντο τῶν ἐπερχομένων Ἀγγλογάλλων. προχωρησάντων μέχρι τῆς γραμμῆς Καβαδὰρ—Κριβολὰκ—λίμνη Δοϊράνης. Ὁ Θεοδωρὼφ προχωρήσας ἐκ Βράνγιε πρὸς Πριστίναν καὶ ἐκ Σκοπίων πρὸς Κατσανὶκ ἀπώθησε τὰς δυνάμεις τοῦ Σαράϊγ μέχρι τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι κατέπαυσαν τὴν περαιτέρω καταδίωξιν. Οἱ Γερμανοαυστριακοὶ ἐπροχώρουν κατὰ τῶν Σέρβων, καὶ ὁ μὲν Κέβες ἐπορεύετο διὰ Νοβιπαζὰρ καὶ Μιτροβίτσα πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἴβάρ, ὁ Γκάλβιτς διὰ Κουρσούμλιγε καὶ ἡ 1η βουλγαρικὴ στρατιὰ ἀπὸ τὸ Λεσκοβάτς. Ὁ Πούτνικ προσπαθῶν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν Ἀγγλογάλλων ἐπεχείρησε διὰ τριῶν μεραρχιῶν ἐπίθεσιν πρὸς τὴν διεύθυνσιν Στρώμνιτσα—Κριβολὰκ—κάτω ροῦς Τσέρνες, ἀποκρουσθεῖσαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Τὰς λοιπὰς 5 μεραρχίας τὰς συνεκέντρωσε παρὰ τὴν Πριστίναν, δυτικῶς τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἐκεῖ ἠγωνίσθη μετὰ πείσματος τὰς 20—25 Νοεμβρίου, πανταχόθεν ὅμως προσβαλλόμενος καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τῆς 1ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς ἐκ τοῦ δεξιοῦ αὐτοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δυσμάς, μὴ ἔχων ἄλλην διεύθυνσιν ὑποχωρήσεως πλὴν τῆς διὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἐγκαταλείψας δὲ ἕνεκα τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους ὁλόκληρον τὸ τροχαῖον αὐτοῦ πυροβολικόν, εἰσῆλθε μετὰ τοῦ βασιλέως Πέτρου εἰς Ἀλβανίαν. Οἱ Κεντρικοὶ κατεδίωξαν τὸν φεύγοντα σερβικὸν στρατὸν διὰ Ἰπέκ, Διακοβίτσα καὶ Πρισρένης μέχρι τῆς 1 Δεκεμβρίου. Ὁ σερβικὸς στρατὸς διὰ τῶν ὀρέων τῆς Ἀλβανίας ἐν μέσῳ δριμυτάτου χειμῶνος, μεγάλων στερήσεων καὶ ἀφαντάστων ταλαιπωριῶν, ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀδριατικῆς, ὁπόθεν, δι' ἑλληνικῶν πλοίων, μετεφέρθη εἰς Κέρκυραν, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀνασυνταγμόν. Μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης καὶ τοῦ Δυρραχίου, οἱ Σέρβοι ἀπώλεσαν περὶ τὰς 55.000 ἀνδρῶν. Οὕτως ὁ Μάκενσεν, πλὴν τῆς κατατροπώσεως τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ἠμπόδισε διὰ τῆς ἐπιδεξίας αὐτοῦ κινήσεως νὰ συνενωθῇ οὗτος μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ.

Ὁ Μάκενσεν μετασχηματίσας καταλλήλως τὴν σύνθεσιν τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατιῶν, κατεδίωξε τοὺς Μαυροβουνίους καὶ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ

Digitized by Google

ἀπομεινάσας σερβικὰς δυνάμεις. Ἡ στρατιὰ τοῦ Κέβες προήλασε διὰ Πλέβγιε καὶ Ἰπὲκ κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ στρατιὰ τοῦ Μπογιατζῆεφ διὰ Διάκοβας καὶ Πρισρένης ἑκατέρωθεν τοῦ ἀλβανικοῦ Δρίνου καὶ ἡ στρατιὰ Γκάλβιτς μετὰ τῆς 2ας βουλγαρικῆς πρὸς νότον, ἵνα καταλάβῃ τὸ Μοναστήριον. Ὁ Κέβες ἐξεδίωξε τοὺς Μαυροβουνίους πέραν τοῦ ποταμοῦ Λὶμ καταλαβὼν τὸ Ἰπέκ. Ὁ Μπογιατζῆεφ κατέλαβε τὴν Διάκοβαν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Μάκενσεν εἶναι ὑποδειγματικὴ καὶ πᾶς στρατιωτικὸς ὀφείλει νὰ τὴν μελετήσῃ ἵνα ἐννοήσῃ πόσον ὠφέλιμος καὶ ἀπαραίτητος εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς μετωπικῆς ἐπιθέσεως μετὰ τῶν ἀπειλῶν κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Βαλκανικὸν θέατρον. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν συμμάχων, ἡ Ἀντὰντ ἀντελήφθη ὅτι ἔπρεπε νὰ σπεύσῃ νὰ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν σύμμαχόν της Σερβίαν, καθόσον προέβλεπεν ἀσφαλῆ τὴν ἧτταν· μὴ διαθέτουσα ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπαρκεῖς δυνάμεις, ἠρκέσθη ν' ἀποστείλῃ ἐκ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως εἰς Θεσσαλονίκην μίαν γαλλικὴν μεραρχίαν, ἧς ἡ ἀπόβασις ἤρξατο τὴν 5 Ὀκτωβρίου (ν. ἡ.), καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ βαλκανικὸν θέατρον. Μετ' ὀλίγον ἀπεστάλησαν μία ἀγγλικὴ μεραρχία ἐκ Καλλιπόλεως καὶ μία γαλλικὴ ἐκ Γαλλίας, αἵτινες μετὰ τῆς προηγουμένης ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ μέλλοντος νὰ συγκεντρωθῇ ἐν τῇ Βαλκανικῇ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀπεκλήθη Στρατιὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐτάχθη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Σαρράϊγ, τέως διοικητοῦ τῆς ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ 3ης γαλλικῆς στρατιᾶς. Ἡ στρατιὰ αὕτη τῆς Ἀνατολῆς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1915 ἐκ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ζόφρ, ἀναλαβόντος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν εἰς ἅπαντα τὰ θέατρα ἐπιχειρούντων γαλλικῶν στρατευμάτων. Περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου ἐπεζήτησεν ὁ Σαρράϊγ νὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς Σέρβους, ἀποστέλλων πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἀξιοῦ τὰ ἕως τότε ὀλίγα ἀποβιβασθέντα συμμαχικὰ στρατεύματα, ἅτινα, παρὰ τοὺς συναφθέντας ἀγῶνας, φερομένους ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιχειρήσεις *Ἀξιοῦ* (βλ. λ.), οὐδὲν κατώρθωσαν, διὸ ὑπεχώρησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου εἰς Θεσσαλονίκην. Πρὸς στιγμὴν ἐγένετο σκέψις παρὰ τοῖς Συμμάχοις νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ βαλκανικὸν θέατρον, ἀνακαλουμένων τῶν ἐν αὐτῷ γαλλοαγγλικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ Ζόφρ καὶ τοῦ εἰς Θεσσαλονίκην σταλέντος Καστελνώ, κατόπιν δὲ καὶ τοῦ ἐν Σαντιγὺ συμβουλίου (Δεκέμβριος 1915) ἀπεφασίσθη ἡ διατήρησις τοῦ θεάτρου τούτου.

Γενικὴ ἐπισκόπησις. Διαρκοῦντος τοῦ 1915, εἰς τὸ μὲν δυτικὸν θέατρον οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον συνέβη, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη ἧττα τῶν Ρώσων. Ἐκ τῆς ἐξόδου τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον ἐδημιουργήθησαν νέα θέατρα πολέμου ἐν μὲν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τὸ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως, αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ ὁποίου εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, ἐν δὲ τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ τὸ τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Μεσοποταμίας, αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ὁποίων ἀπέβησαν κατὰ τῶν Τούρκων, εἰς μὲν τὸ πρῶτον θέατρον ὑπὸ τῶν Ρώσων, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἐκ τῆς ἐξόδου τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον ἐδημιουργήθη ἰταλικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον προσείλκυσεν αὐστριακὰς δυνάμεις ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ ἀγωνιζομένων Ρώσων. Ἐκ τῆς ἐξόδου τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν πόλεμον νέον θέατρον δὲν ἐδημιουργήθη, καθόσον οἱ Βούλγαροι ἔδρασαν ὁμοῦ μετὰ τῶν Αὐστρογερμανῶν εἰς τὸ σερβικὸν θέατρον, εἰς ὃ ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη καταστροφὴ τοῦ σερβομαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἐξ ὁλοκλήρου κατάληψις τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

1916. *Δυτικὸν θέατρον.* Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1916, βλέποντες οἱ Κεντρικοὶ σύμμαχοι ὅτι, καίτοι ἦσαν εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ θέατρα νικηταί, ἐμειονέκτουν ἐν τούτοις ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων των, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ πάσης θαλασσίας ἐπικοινωνίας, συνεπῶς μετ' οὐ πολὺ θ' ἀπεστεροῦντο τῶν σχετικῶν πόρων διά τε τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν ὑλικοῦ, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀφρική, ὁ Καναδᾶς, ἡ Αὐστραλία καὶ ἄλλαι χῶραι παρεῖχον ἀφειδῶς τὸ ἔμψυχόν των ὑλικόν, αἱ δ' Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐφοδιάζουν ἀφθόνως διὰ πολεμικοῦ ὑλικοῦ τοὺς Συμμάχους, ἠθέλησαν νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς ἓν τῶν πολεμικῶν θεάτρων ἀποφασιστικόν τι ἀποτέλεσμα, δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῶν ἀντιπάλων των. Ἠγέρθησαν τότε πολλαὶ συζητήσεις εἰς τὸ ἐν Κρούτσνὰχ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον, καθόσον ὁ μὲν Αὐστριακὸς ἐπιτελάρχης Ἔτζεντορφ προέτεινε καὶ μάλιστα ἐπέμεινε ζωηρῶς ὅπως τὸ ἐν λόγῳ κτύπημα ἐπενεχθῇ ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ, καθόσον ἐφρόνει ὅτι θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου πλήρης ἐξουδετέρωσις τῆς Ἰταλίας, ὁ Χίντεμπουργ καὶ ὁ Λούντεντορφ εἶχον τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι μόνον ἐπίθεσις ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν, καθόσον θὰ ἔθετεν ἐκποδὼν ὁλόκληρον τὸν ρωσικὸν ὄγκον, ὁ δὲ Φαλκενχάϋν καὶ ὁ Κρόνπριντζ ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι τὸ ἐνδεδειγμένον θέατρον ἦτο τὸ δυτικόν, καθόσον ἡ Γαλλία ἀπετέλει τὸν κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπόν, συνεπῶς ὁ κλονισμός της θὰ παρέσυρεν εἰς ἄμεσον πτῶσιν καὶ τὰς ἄλλας συμμαχικὰς χώρας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν γνώμην τῶν δύο τούτων τελευταίων προσεχώρησεν ἐκθύμως καὶ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ, ἀπεφασίσθη ὁριστικῶς ἡ εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον συγκέντρωσις ἁπασῶν τῶν προσπαθειῶν καὶ ἡ εἰς αὐτὸ δραστικὴ ἐπίθεσις ὑπὸ γερμανικῶν μόνον στρατευμάτων. Κατόπιν τούτου ἀπέμεινεν ἡ ἐκλογὴ τοῦ μετώπου, καθ' οὗ θὰ κατηυθύνετο ἡ κυρία ἐπίθεσις ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ. Ὡς τοιοῦτον ἐξελέγη τὸ τοῦ Βερντὲν διὰ πολλοὺς λόγους, ὧν οἱ κυριώτεροι ἦσαν: 1) ὅτι ἀπετέλει τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς ὅλης γαλλικῆς ὀχυρώσεως, 2) ὅτι ρωγμὴ γινομένη ἐν τῷ μετώπῳ τούτῳ θὰ συνεπέφερε τὴν κατάρρευσιν ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τοῦ Μόσα, ὁπότε θὰ ἦτο δυνατὴ νέα ἀπόπειρα διὰ τὴν πρὸς Παρισίους προέλασιν, τὴν ἀνακοπεῖσαν κατὰ τὴν πρώτην μάχην τοῦ Μάρνη (Σεπτέμβριον 1914), 3) ὅτι ἀπετέλει ἐξέχουσαν δυναμένην νὰ προσβληθῇ ἐκ δύο κατευθύνσεων, ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν, 4) ὅτι λόγῳ τοῦ ποταμοῦ Μόσα, διασχίζοντος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν ὀχυρὰν περιοχὴν Βερντέν, ἐδυσχεραίνετο μεγάλως ἡ γαλλικὴ ἄμυνα. Ἵνα περισπάσωσι δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ἀντιπάλων των, ἐξετέλεσαν εἰκονικὰς ἐπιδεικτικὰς ἐπιθέσεις πρὸς τὰ μέτωπα Καμπανίας (4 Ἰανουαρίου καὶ 12 Φεβρουαρίου), Νιουπὸρ (28 Ἰανουαρίου), Ἀρρὰς (23—30 Ἰανουαρίου, 8—21 Φεβρουαρίου) καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1916 ἀπεφάσισαν οἱ Σύμμαχοι νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιθέσεις εἰς τὰ θέατρα δυτικόν, ἀνατολικὸν καὶ ἰταλικόν, ἂν μὴ τελείως συγχρονισμένας, πάντως ὅμως κατ' ἐποχὰς ἐγγυτάτας ἀλλήλων, ἵνα τοιουτοτρόπως μὴ παρέχηται ὁ χρόνος εἰς τοὺς Κεντρικοὺς συμμάχους πρὸς μεταφορὰν δυνάμεων ἐκ τοῦ ἑνὸς θεάτρου εἰς τὸ ἄλλο. Κατὰ τὴν 2αν συνδιάσκεψιν τοῦ Σαντιγὺ (14 Φεβρουαρίου 1916) ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ ἐπίθεσις ἐκτελεσθῇ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σὸμ τὸν Ἰούλιον, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ παρασχεθῇ χρόνος πρὸς κατάλληλον ὀργάνωσιν, ἥτις, συμφώνως πρὸς τ' ἀποφασισθέντα, συνίστατο εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν διοικητῶν στρατιῶν, ἐπιτευχθησόμενον διὰ τῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον ἐλαττώσεως τῶν ἐν πρώτῃ γραμμῇ δυνάμεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλης παρακαταθήκης (stock) πυρομαχικῶν καὶ παντοειδοῦς ὑλικοῦ· ταῦτα δὲ πάντα θὰ ἐγίνοντο ἐφόσον οἱ Κεντρικοὶ σύμμαχοι δὲν θὰ προσέβαλλον τοὺς Ρώσους, διότι τότε θ' ἀνελαμβάνετο ἐνωρίτερον ἡ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ ἐπίθεσις· μὴ προσβληθέντων ὅμως τῶν Ρώσων ὑπὸ τῶν Κεντρικῶν, ἡ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σὸμ ἐπίθεσις τῶν ἀνταντικῶν ἐξετελέσθη κατὰ τὴν προαποφασισθεῖσαν ἐποχὴν (θέρος 1916). Τὴν 20 Φεβρουαρίου ἤρχισαν οἱ Γερμανοὶ τὴν ἐναντίον τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τοῦ Βερντὲν ἐπίθεσιν διὰ στρατευμάτων ταχθέντων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Κρόνπριντζ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα Φεβρουάριος—Δεκέμβριος διεξήχθησαν πέντε μάχαι, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα 1η, 2α κτλ. μάχη τοῦ *Βερντὲν* (βλ. λ.), καθ' ἃς οἱ μὲν Γάλλοι ἀντέστησαν σθεναρῶς, μὴ θελήσαντες μάλιστα νὰ ζητήσωσιν ἀγγλικὴν ἐνίσχυσιν, καίτοι δυνάμενοι νὰ πράξωσι τοῦτο, συμφώνως τῇ προσφάτῳ τότε συμφωνίᾳ τοῦ Σαντιγύ, ἵνα διατηρήσῃ ὁ γαλλικὸς στρατὸς τὴν τιμὴν ὅτι ἀπέκρουσεν αὐτὸς μόνος τὴν προέλασιν τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν κυρίαν ἀρτηρίαν Βερντὲν — Σαλὸν — Παρίσιοι, οἱ δὲ Γερμανοὶ δὲν ἐπέτυχον τοῦ ποθουμένου, δηλαδὴ τὴν διάνοιξιν τῆς διὰ Βερντὲν πρὸς Σαλὸν—Παρισίους ἀγούσης· περὶ τὸ τέλος 1916 ἐξεφυλίσθη ὁ ἀγὼν ἐν τῷ μετώπῳ τούτῳ, κυρίως διότι ἡ ἀπὸ Ἰουλίου ἀρξαμένη ἀγγλογαλλικὴ ἐπίθεσις εἰς τὸν Σὸμ ἐξηνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς ν' ἀποσύρωσι δυνάμεις ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Βερντέν, ἵνα στείλωσι ταύτας εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Σόμ. Τοιουτοτρόπως, τὸ μοναδικὸν κέρδος τῶν Γερμανῶν ἦτο ἡ ἐδαφικὴ κατάληψις ὀλίγων μόνον χιλιομέτρων (περὶ τὰ 3—5), διότι τὸ μέχρι τέλους Ἰουλίου καταληφθὲν ὑπ' αὐτῶν ἔδαφος (περὶ τὰ 10—12 χλμ.) κατὰ τὰς τέσσαρας πρώτας μάχας (20 Φεβρουαρίου—τέλος Ἰουλίου) ἀπωλέσθη κατὰ τὸ πλεῖστον διαρκούσης τῆς 5ης μάχης (Αὔγουστος—Δεκέμβριος). Οἱ Σύμμαχοι ἤρχισαν ἐπιτιθέμενοι εἰς τὸν Σομ τὸν Ἰούλιον, ἀλλὰ μὲ σχέδιον κάπως παρηλλαγμένον, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι γαλλικαὶ δυνάμεις ἦσαν κατά τι ὀλιγώτεραι τῶν προϋπολογισθεισῶν, καθόσον οἱ Γάλλοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ τροφοδοτῶσι καὶ τὸ μέτωπον τοῦ Βερντέν. Ἀντὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ οἵ τε Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σὸμ πρὸς ἀνατολὰς (οἱ Ἄγγλοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, δηλαδὴ βορείως τοῦ Σόμ, οἱ Γάλλοι ἱππαστὶ ἐπὶ τοῦ Σόμ), μὲ τὸν σκοπὸν τῆς διαρρήξεως τοῦ γερμανικοῦ μετώπου καὶ κατόπιν τῆς ἀπειλῆς τῶν γερμανικῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν (πρὸς Βαλανσιὲ καὶ Καμπραί), ἀπεφασίσθη ὅπως ἐκτελεσθῇ μὲν ἡ ἐπίθεσις αὕτη, ἀλλ' ἐπὶ μετώπου πλέον περιωρισμένου καὶ μὲ σκοπὸν ἀπασχολήσεως (κατατριβῆς) μᾶλλον τῶν Γερμανῶν· πρὸς τοῦτο οἱ μὲν Ἄγγλοι θὰ διεξῆγον τὴν κυρίαν ἐπίθεσιν, οἱ δὲ Γάλλοι θὰ παρέμενον πάντοτε ἱππαστὶ ἐπὶ τοῦ Σὸμ καὶ θὰ ὑπεστήριζον ἁπλῶς τὴν ἐν λόγῳ ἀγγλικὴν ἐπίθεσιν. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους διεξήχθησαν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου—Νοεμβρίου τέσσαρες μάχαι, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα 1η, 2α κτλ. *μάχη τοῦ Σόμ*, καθ' ἃς ἠδυνήθησαν μὲν οἱ Ἀγγλογάλλοι ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Γερμανοὺς καὶ νὰ προχωρήσωσι πρὸς ἀνατολάς, δὲν ἐπέτυχον ὅμως τὴν κατάληψιν τῶν δύο κυρίων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, τῆς Περὸν καὶ τῆς Μπαπώμ· περὶ διαρρήξεως δὲ τοῦ γερμανικοῦ μετώπου οὔτε κἂν λόγος ἠδύνατο νὰ γίνῃ. Τοιουτοτρόπως δὲν ἐπῆλθε μὲν διάρρηξις τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, τὸ δ' ἐδαφικὸν κέρδος τῶν συμμάχων ἦτο μόνον 10 χιλιομέτρων, διανοῖξαν μικρόν τινα θύλακον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Κὸμπλ (Combles), οὐχ ἧττον ὅμως ἐπετεύχθη μοιραίως τὸ εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς Συμμάχους ἀποτέλεσμα τῆς ἐλαφρύνσεως τοῦ μετώπου τοῦ Βερντὲν ἀπὸ τῆς σφοδρᾶς γερμανικῆς πιέσεως, διότι ὁ σκοπὸς τῆς μάχης τοῦ Σὸμ δὲν ἦτο ἡ ἐλάφρυνσις τοῦ μετώπου τοῦ Βερντὲν (βλ. λ. *Σόμ*). Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ μόνον ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐπῆλθεν ἑκατέρωθεν φθορὰ (usure) δυνάμεων ἀφάνταστος, καθόσον κατ' ἀμφοτέρας τὰς μάχας ταύτας (Βερντὲν καὶ Σὸμ) ἀπωλέσθησαν ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ἐξ ἑκάστου τῶν ἀντιπάλων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπῆλθον οὐσιώδεις μεταβολαὶ εἰς τὰς διοικήσεις ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων, ἕνεκα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τοῦ ἐπιδιωχθέντος ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ. Ἡ μὴ διάνοιξις τῆς πρὸς Παρισίους ὁδοῦ ἐμείωσε τὴν ἐπὶ τὸν ἐπιτελάρχην Φαλκενχάϋν ἐμπιστοσύνην τῶν Γερμανῶν, δι' ὃ τὴν 29 Αὐγούστου 1916 ἀντικατεστάθη οὗτος διὰ τοῦ στρατάρχου Χίντεμπουργ, διορισθέντος γενικοῦ ἐπιτελάρχου, δηλαδὴ ἀρχιστρατήγου, κατὰ τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἰσχύοντα, τῶν εἰς ἅπαντα τὰ εὐρωπαϊκὰ θέατρα πολέμου γερμανικῶν στρατευμάτων, ἔχοντος δὲ παρ' αὐτῷ ὡς βοηθόν, καὶ τρόπον τινὶ συνυπεύθυνον, συνεπείᾳ διαταγῆς τοῦ κάϊζερ, τὸν στρατηγὸν Λούντεντορφ, λαβόντα τότε τὸν τίτλον τοῦ πρώτου ἀρχηγοῦ τοῦ στρατηγείου (Enster generalquartiermeister). Τὸ γενικὸν στρατηγεῖον τοῦ Χίντεμπουργ ἐγκατεστάθη τότε εἰς Σαρλεβίλ. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ὁ στρατιωτικὸς κόσμος τῆς Γαλλίας ἤρχισε καταφερόμενος κατὰ τοῦ Ζόφρ, συντελούσης ἐννοεῖται καὶ τῆς ἐναντίον αὐτοῦ ἀντιδράσεως πολιτικῶν τινων προσώπων τῆς χώρας, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Σὸμ δὲν ἐπέφερον τὰ ὑπὸ τοῦ Ζόφρ προϋποσχεθέντα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ὁ Ζόφρ εἶχε δηλώσει κατ' Ἰούνιον τοῦ 1916 ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Σὸμ θὰ ἐπέφερον ἀσφαλῶς τὴν λύσιν τοῦ πολέμου, ἅτε τῶν Γερμανῶν ὄντων ἀπησχολημένων σοβαρῶς εἰς Βερντέν. Τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1916 ἀντικατεστάθη οὗτος ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Νιβέλ, προαχθεὶς συγχρόνως εἰς στρατάρχην καὶ διορισθεὶς μέλος τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συσταθέντος διὰ πρώτην φορὰν διασυμμαχικοῦ συμβουλίου, ἑδρεύοντος ἐν Παρισίοις. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς 9 Μαρτίου 1916 ἡ Πορτογαλία, ἀλλ' αἱ ὑπ' αὐτῆς ὀργανωθεῖσαι δύο μεραρχίαι μετεφέρθησαν εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον (ἐν τῷ ἀγγλικῷ τομεῖ) μόλις ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1917. Λήγοντος τοῦ 1916 ἤρχισεν ἐκδηλουμένη παρὰ ταῖς χώραις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν σχετικὴ κόπωσις καὶ ἀπογοήτευσις, προερχόμεναι ἐκ τῶν, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, πολλῶν στερήσεων καὶ κακουχιῶν. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπεδείνωσαν αἱ κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Ἰωσὴφ (2 Νοεμβρίου 1916) ἀναφυεῖσαι ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι. Ὡς ἐκ τούτου ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Κεντρικῶν συμμάχων, τὸν Δεκέμβριον 1916, ἡ ὑποβολὴ πρὸς τὴν Ἀντὰντ προτάσεων περὶ καταπαύσεως τοῦ πολέμου, ἀλλ' αὗται ἀπερρίφθησαν ἀσυζητητί.

Ἀνατολικὸν θέατρον. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ τὸ θέρος 1915 μεγάλην ρωσικὴν ἧτταν, ἤρχισαν οἱ Ρῶσοι ἀναδιοργανοῦντες καὶ ἐπαυξάνοντες τὸν στρατόν των, συγχρόνως δ' ἱδρύοντες νέα ἐργοστάσια πρὸς κατασκευὴν πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ κατασκευάζοντες νέας σιδηροδρομικὰς γραμμάς: πρὸς Κόλα, διὰ τὰς ἐξ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας μεταφοράς, ἀποφευγομένου τοῦ λιμένος τοῦ Ἀρχαγγέλου, ὅστις κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον ἀπεκλείετο ὑπὸ τῶν πάγων, καὶ πρὸς τὴν λίμνην Βαϊκάλην, διὰ τὰς ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Ἰαπωνίας μεταφοράς. Τοιουτοτρόπως, τὴν ἄνοιξιν 1916, εὑρέθη ὁ ρωσικὸς στρατὸς (200 μεραρχίαι, 40 μεραρχίαι ἱππικοῦ) συγκεντρωμένος κατὰ μῆκος τοῦ ρωσικοῦ μετώπου (ἐκτάσεως 1200 χιλιομέτρων περίπου) καὶ κατανεμημένος εἰς τρεῖς ὁμάδας στρατιῶν: τοῦ βορρᾶ ἀπὸ Ρίγας μέχρις ἑλῶν Πριπέτ, ὑπὸ τὸν Κουροπάτκιν, τοῦ κέντρου τεταγμένην εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἑλῶν Πριπέτ, καὶ τὴν τοῦ Πίνσκ ὑπὸ τὸν Ἔβερτ καὶ τοῦ νότου, τεταγμένην νοτίως τῶν

Digitized by Google

ἑλῶν ὑπὸ τὸν Μπρουσίλωφ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Αὐστρογερμανοὶ εἶχον ἀποσύρει πολλὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ ρωσικοῦ θεάτρου, ἵνα ἐνισχύσωσιν ἰσχυρῶς τὸ δυτικὸν θέατρον διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερντέν, καὶ τὸ ἰταλικὸν διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Τρεντῖνο. Οὕτως ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ αἱ ἀπομείνασαι αὐστρογερμανικαὶ δυνάμεις ἀνήρχοντο εἰς 125 μεραρχίας περίπου, ἄνευ πολλοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, καὶ 20 μεραρχίας ἱππικοῦ, κατανεμημένας εἰς τὰς ὁμάδα στρατιῶν: τοῦ βορρᾶ, βορείως τῶν ἑλῶν τοῦ Πριπέτ ὑπὸ τὸν Χίντεμπουργ, δύο τοῦ κέντρου, τὴν μὲν ἀπέναντι τῶν ἑλῶν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον τῆς Βαυαρίας τὴν δὲ ἀπέναντι τοῦ Ντοῦμπνο ὑπὸ τὸν Λίνσιγγεν, καὶ τοῦ νότου ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Φερδινάνδον τῆς Αὐστρίας. Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Σαντιγύ, εἶχε καθορισθῆ ὅπως σοβαρὰ ρωσικὴ ἐπίθεσις συγχρονισθῇ πρὸς τὴν ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ ἐπίθεσιν τῶν Συμμάχων εἰς Σόμ, ἤτοι ν' ἀναληφθῇ τὴν 1 Ἰουλίου 1916. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τοῦ Μαΐου εἶχεν ἄρχισει ἡ ἐπίθεσις τῶν Αὐστριακῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ (εἰς Τρεντῖνο), συνεστήθη πρὸς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις διασυμμαχικοῦ συμβουλίου ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπίθεσίν της, ἵνα ἐλαφρύνῃ τοὺς πιεζομένους Ἰταλούς. Καὶ τότε, ἀντὶ τῆς 1ης Ἰουλίου, ἐξεπέμφθη τὴν 4ην Ἰουνίου ἡ μεγάλη ρωσικὴ ἐπίθεσις, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπίθεσις τοῦ Μπρουσίλωφ καὶ ἀποτελοῦσα τὴν *3ην μάχην τῆς Γαλικίας*. Ἡ μάχη αὕτη, παραταθεῖσα μέχρι Σεπτεμβρίου 1916, ἔσχε σοβαρὰ ἀποτελέσματα· ἀπωθήθησαν οἱ Αὐστρογερμανοὶ (οἱ Γερμανοὶ ἦλθον εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Αὐστριακῶν ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουνίου ἵνα, κατὰ τὴν ἔκφρασίν του Χίντεμπουργ, «ριφθῶσιν εἰς τὴν κάμινον τῆς Γαλικίας»), αἱ ἀπώλειαι τῶν Αὐστριακῶν ἀνῆλθον εἰς ἓν ἑκατομμύριον, συνελήφθησαν 400.000 αἰχμάλωτοι καὶ ἐκυριεύθησαν 600 πυροβόλα, καὶ ἐπὶ πλέον ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς ἡ κατὰ τῶν Ἰταλῶν πίεσις καὶ συνεπῶς ἡ μάχη αὕτη εἶχε μεγάλην στρατηγικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὅλης διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου (βλ. λ. *Γαλικία*). Κατὰ τὸν Ἰούνιον ἐξετελέσθη ρωσικὴ ἐπίθεσις καὶ εἰς τὸν βόρειον τομέα ὑπὸ τῆς ὁμάδος τοῦ Κουροπάτκιν ἐναντίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ κόμβου Βαρανόβιτσι· ἐξετελέσθη ὅμως χλιαρῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶχε στρατηγικὸν ἀποτέλεσμα γενικωτέρας σημασίας. Συνεπείᾳ τῆς ἀποτυχίας ταύτης ἀντικατεστάθη ὁ Κουροπάτκιν ἐν τῇ διοικήσει τῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ρούσκυ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπεστάλη παρὰ τῷ ρωσικῷ ἀρχιστρατηγείῳ ὡς σύνδεσμος τοῦ διασυμμαχικοῦ συμβουλίου ὁ στρατηγὸς Καστελνώ.

Ἰταλικὸν θέατρον. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1916 ἡ Ἰταλία ἐπεδόθη εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ὑλικῶν της, δεδομένου ὅτι εἶχε μεγάλην ἔλλειψιν πυρομαχικῶν. Διαρκούσης τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως εἰς Βερντέν, ἐζητήθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὅπως δράσῃ ὁ ἰταλικὸς στρατὸς πρὸς παρεμπόδισιν τυχὸν μεταφορᾶς αὐστριακοῦ στρατοῦ εἰς Βερντέν. Συνεπείᾳ τῆς ἀνάγκης ταύτης ὁ Ἰταλὸς ἀρχιστράτηγος Καντόρνα ἐξετέλεσεν ἐπίδειξίν τινα ἀπὸ τῆς 11—29 Μαρτίου πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ Ἰζόντσο. Μολονότι τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἤθελεν ὅπως τὸ σύνολον τοῦ αὐστρογερμανικοῦ στρατοῦ ριφθῇ ἐναντίον τοῦ Βερντέν, ἐν τούτοις οἱ Αὐστριακοὶ δὲν συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ἀλλ' ἠθέλησαν ἐπὶ πλέον ν' ἀποδειξωσιν ὅτι ἠδύναντο μόνοι των νὰ κατορθώσωσι σοβαρόν τι. Πρὸς τοῦτο συνεκέντρωσαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Τρεντῖνο περὶ τὰς 300.000 ἄνδρας ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Εὐγένιον καὶ ἀνέλαβον ἀπὸ τῆς 15 Μαΐου ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ μέτωπον τοῦτο, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξελάσεως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου καὶ τῆς ἀποκοπῆς τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων τῆς περιοχῆς ταύτης ἀπὸ τῶν τῆς Βενετίας εἰς τὴν ἐνέργειάν του ταύτην τὸ αὐστριακὸν στρατηγεῖον ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς γνωστῆς σκέψεως τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτελάρχου Κονρὰδ Ἔτζεντορφ, ὅτι ἡ κυρία κατὰ τῆς Ἰταλίας εἰσβολὴ ἔδει νὰ ἐγίνετο ἐκ Τρεντῖνο. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας ἐπετεύχθη μὲν ἐν ἀρχῇ ἡ ἀπώθησις τῶν Ἰταλῶν καὶ ὁ σχηματισμὸς θυλάκου ἐντὸς τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου μέχρις Ἄζιαγκο καὶ Ἀρσιέρο, δὲν ἐπῆλθεν ὅμως τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ ἡ ἔξοδος τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου, διότι ὁ Καντόρνα κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ νέαν στρατιὰν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐφεδρειῶν, δι' ἧς ἐπέτυχε τὴν ἀνακοπὴν τῆς περαιτέρω διευρύνσεως τοῦ σχηματισθέντος θυλάκου. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ της στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισε σοβαρῶς ἀπειλουμένη ἡ Ἰταλία, τὸ διασυμμαχικὸν συμβούλιον ἐζήτησεν ὅπως ἐπισπευσθῇ ἡ ρωσικὴ ἐπίθεσις, καὶ τότε ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 4 Ἰουνίου ἡ ἐπίθεσις Μπρουσίλωφ, ἐξαναγκάσασα τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ μεταφέρωσι πολλὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου τοῦ Τρεντῖνο εἰς τὸ τῆς Γαλικίας. Οὕτως ἠδυνήθησαν οἱ Ἰταλοὶ νὰ σμικρύνωσι τὸ βάθος τοῦ θυλάκου καὶ ν' ἀνακαταλάβωσι μέχρι τέλους Ἰουνίου τὸ Ἀρσιέρο καὶ τὸ Ἄζιαγκο, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς Αὐστριακοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ μέτωπον τῆς 15 Μαΐου (βλ. λ. *Τρεντῖνο*). Μετὰ τὴν τοιαύτην εὐνοϊκὴν κάπως ἔκβασιν ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν, ἠθέλησεν ὁ Καντόρνα, ἐπωφελούμενος πάντοτε τῆς ἐν Γαλικίᾳ σοβαρᾶς ἀπασχολήσεως τῶν Αὐστριακῶν, νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ἀποφασισθὲν ἐν Σαντιγὺ σχέδιον τῆς πρὸς Τεργέστην προελάσεως, πρὸς τοῦτο δὲ ἀνέλαβεν ὁ ἰταλικὸς στρατὸς ἐπίθεσιν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ἰζόντσο (Ἰούλιος—Νοέμβριος). Κατὰ τὴν προέλασιν ταύτην ὁ ἰταλικὸς στρατὸς κατώρθωσε μὲν νὰ προχωρήσῃ πρὸς ἀνατολάς, καταλαβὼν μάλιστα τὴν Γκορίτζια τὴν 9 Αὐγούστου καὶ μέρος τοῦ ὀροπεδίου Κάρσο (τακτικαὶ ἐπιτυχίαι), ἀλλ' εὑρέθη ἐνώπιον πολλῶν στρατηγικῶν μειονεκτημάτων, π. χ. ὅτι ὁ Ἰζόντσο εὑρίσκετο ἐγγύτατα τῶν νώτων αὐτοῦ, ἀποτελῶν τοιουτοτρόπως σοβαρὸν κώλυμα ἐν περιπτώσει ἰταλικοῦ ἀτυχήματος, ὅτι αἱ γέφυραι τοῦ ποταμοῦ τούτου διετέλουν ὑπὸ τὴν διαρκῆ ἀπειλὴν τοῦ βαρέος αὐστριακοῦ πυροβολικοῦ (βλ. λ. *Ἰζόντσο*, *Κάρσο*). Ἐνθαρρυνθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἰταλία ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν Γερμανῶν νὰ διασπάσωσι τὸ Βερντέν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας τὴν 28 Αὐγούστου 1916.

Σέρβοι. Τὰ κατὰ τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1915 εὑρεθέντα εἰς τὴν Ἀδριατικὴν παραλίαν λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ (150.000 ἄνδρες) μετεφέρθησαν, τῇ φροντίδι τῆς Γαλλίας, εἰς Κέρκυραν ἀπὸ τῶν μέσων Ἰανουαρίου — τέλους Φεβρουαρίου 1916, ἐκεῖ δ' οἱ ἐναπομείναντες (πλεῖστοι ἀπέθανον εἰς Κέρκυραν) ἀναδιωργανώθησαν ὑπὸ γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μοντεζίγ, καὶ ἀπετέλεσαν στρατὸν ἐξ 100.000 ἀνδρῶν, ὀργανωθέντα εἰς 6 μεραρχίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπόγιοβιτς. Ὁ στρατὸς οὗτος μετεφέρθη εἰς τὸ βαλκανικὸν θέατρον ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου—Μαΐου 1916.

Βαλκανικὸν θέατρον. Ἀπὸ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1915, καὶ κατόπιν τῶν σχετικῶν διαταγῶν τοῦ Ζόφρ πρὸς τὸν Σαρράϊγ, σταλεισῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν Σαντιγὺ ἀποφάσεων περὶ διατηρήσεως τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου, ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις τοῦ μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνος εὐρέος περικεχαρακωμένου στρατοπέδου (βλ. λ. *Θεσσαλονίκη*) καὶ συγχρόνως ἡ ἐνίσχυσις τῆς στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς δι' ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1916 ἡ μὲν ὀχύρωσις εἶχε περατωθῆ, ἡ δὲ δύναμις τοῦ ἐν τῷ βαλκανικῷ θεάτρῳ συμμαχικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀνέλθει εἰς 300.000 ἄνδρας, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀναδιοργανωθέντος σερβικοῦ στρατοῦ. ὅστις μετεφέρθη τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1916 ἐκ Κερκύρας εἰς Θεσσαλονίκην. Διαρκοῦντος τοῦ θέρους, ὠργανώθη ἡ συμμαχικὴ αὕτη στρατιά, ἀνελθοῦσα εἰς 350.000 μετὰ 700 πεδινῶν καὶ 300 βαρέων πυροβόλων, ἅτε ἐνισχυθεῖσα διὰ μιᾶς ἰταλικῆς μεραρχίας ὑπὸ τὸν Πετίτι Ροσέτο καὶ μιᾶς ρωσικῆς ταξιαρχίας ὑπὸ τὸν Ντίτριχς, στερουμένη ὅμως ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐν γένει ὀρεινῶν σχηματισμῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐδάφεσι τῆς Βαλκανικῆς δρᾶσιν. Συγχρόνως προητοίμασε τὰς βάσεις ἐξορμήσεως ἐπὶ τῇ προβλέψει πάντοτε ἀναλήψεως γενικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Γερμανοβουλγάρων. Περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου οἱ Ἄγγλοι (100.000 εἰς δύο σώματα στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μίλν, ἀντικαταστήσαντα ἀπὸ Μαΐου 1916 τὸν στρατηγὸν Μαχὸν) κατεῖχον τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως (τὸν Στρυμόνα), οἱ Ἰταλοὶ τὴν περιοχὴν ἀπὸ Στρυμόνος μέχρι Δοϊράνης, οἱ Γάλλοι (120.000 εἰς 6 μεραρχίας ὑπὸ τὸν Κορντονιέ) ἀπὸ Δοϊράνης μέχρι Μαγιαδάκ, οἱ Σέρβοι (100.000 εἰς 6 μεραρχίας ὑπὸ τὸν Μπόγιοβιτς) τὴν μεταξὺ Ὀστρόβου καὶ Καϊμακτσαλὰν περιοχήν, ἐπεκτείναντες κατόπιν διὰ τινων τμημάτων τὸ μέτωπον μέχρι Κορυτσᾶς, οἱ Ρῶσοι (μία ταξιαρχία) νοτίως τοῦ Ὀστρόβου ὡς ἐφεδρεία. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ συμμαχικὴ αὕτη στρατιὰ ἐνεῖχε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ μεγάλα μειονεκτήματα ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ μὴ ἑνιαίου τῆς διοικήσεως, διότι οἱ Ἄγγλοι δὲν ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Σαρράϊγ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ Σαρράϊγ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ζόφρ. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γαλλοάγγλων νοτίως τῆς ἑλληνικῆς μεθορίου τὸν Δεκέμβριον 1915, ἤρχισαν οἱ Γερμανοβούλγαροι (300.000 ἄνδρες μετὰ 1.000 πεδινῶν καὶ 260 βαρέων πυροβόλων ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ φὸν Μπέλωβ) κατανέμοντες τὰ στρατεύματά των καὶ ὀργανοῦντες ἀμυντικὸν μέτωπον ἐπὶ καταλλήλων θέσεων ἐγγύτατα τῆς ἑλληνικῆς μεθορίου, ἀλλὰ βορείως πάντως ταύτης· τὴν 1ην βουλγαρικὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Μπογιατζῆεφ παρὰ τὸ Μοναστήριον καὶ Περλεπέν, τὴν 11ην γερμανικὴν στρατιὰν τοῦ Γκάλβιτς, ἔχουσαν καὶ τὰς βουλγαρικὰς μεραρχίας τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, εἰς τὴν περιοχὴν Γευγελῆς - Δοϊράνης, τὴν 2αν βουλγαρικὴν στρατιὰν τοῦ Θεοδωρὼφ εἰς τὴν περιοχὴν Πετρίτσι-Μελένικο. Ἐπὶ πλέον ἔκριναν ὅτι τοῖς ἐπεβάλλετο ἡ κατάληψις τῆς στενωποῦ Ρούπελ, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξασφαλισθῇ τὸ ἄκρον ἀριστερόν των, δι' ὃ τὴν 26 Μαΐου 1916 (ν. ἡ.) κατέλαβον τὴν στενωπὸν ταύτην καὶ τὸ παρ' αὐτὴν ὀχυρὸν ἀνασχέσεως (βλ. λ. *Ρούπελ*)· οἱ Σύμμαχοι, θεωρήσαντες τὴν γερμανοβουλγαρικὴν ἐνέργειαν ὡς στρεφομένην ἐπιθετικῶς κατ' αὐτῶν, ἐνίσχυσαν τὸ δεξιὸν των δι' ἀγγλικῶν δυνάμεων. Τὸ θέρος 1916 διέταξεν ὁ Ζόφρ τὸν Σαρράϊγ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν τῷ βαλκανικῷ θεάτρῳ Γερμανοβουλγάρων, ἵνα τοιουτοτρόπως, συγκρατηθῶσι γερμανικαὶ δυνάμεις καὶ μὴ μεταφερθῶσιν εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπασχοληθῶσιν οἱ Βούλγαροι, ἵνα μὴ παρεμβάλωσι δυσκολίας εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ συγκέντρωσιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μελλούσης νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον Ρουμανίας. Ὁ Σαρράϊγ, προβὰς εἰς τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευάς, ἤρχισεν ἐκτελῶν τὴν διαταγὴν ταύτην, ἐπιτεθεὶς τὴν 9 Αὐγούστου κατὰ τοῦ μετώπου Ἀξιὸς—Δοϊράνη, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταλάβῃ προκαταρκτικῶς καταλλήλους τινὰς θέσεις, μελλούσας νὰ τῷ διευκολύνωσι τὴν κατόπιν ἐξόρμησιν. Ἀλλ' ἡ ἐπίθεσις αὕτη, περιορισθεῖσα εἰς βομβαρδισμὸν μόνον ἄνευ ἐντατικῆς προσπαθείας τοῦ πεζικοῦ, εἰς οὐδὲν ἀπέληξε, μέχρις οὗ, τὴν 18 Αὐγούστου, κατέπαυσεν ἐντελῶς. Ἡ συμμαχικὴ αὕτη ἐπίθεσις δὲν εἶχεν ἄμεσα ἐπὶ τόπου ἀποτελέσματα, οὐχ ἧττον ἔσχεν ὡς ἔμμεσον ἀποτέλεσμα τὸ ὅτι οἱ Γερμανοβούλγαροι, ἀνησυχήσαντες ἐκ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης καὶ θεωρήσαντες αὐτὴν ὡς προοίμιον γενικωτέρας τοιαύτης, ἐπεζήτησαν νὰ προκαταλάβωσι τοὺς Συμμάχους. Τὴν 18 Αὐγούστου 1916 ἐπετέθησαν διὰ μὲν τῆς 1ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς πρὸς Φλώριναν (τὸ Μοναστήριον εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν κατοχὴν ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1915), ὁπότε ἀπωθήθησαν οἱ Σύμμαχοι μέχρι Σόροβιτς, διὰ δὲ τῆς 2ας βουλγαρικῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, εἰς ἣν δὲν εὑρίσκετο συμμαχικὸς στρατὸς (μέτωπον δὲν εἶχεν ὀργανωθῆ ἐν αὐτῇ), καὶ οὕτως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κατελήφθη αὕτη ὁλόκληρος μέχρι τέλους Αὐγούστου 1916· τὸ ἐκεῖ 4ον ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ, ἀπομονωθὲν ἀπὸ πάσης φύσεως ἐπικοινωνιῶν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, μετεφέρθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς Γκαίρλιτς τῆς Γερμανίας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς ἀνοίξεως 1919, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα. Εὐθὺς ἀμέσως ἐπηκολούθησε, τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1916, συμμαχικὴ ἀντεπίθεσις πρὸς ἀμφότερα τὰ πλευρὰ τῆς παρατάξεως, καθ' ὃν χρόνον ἐν τῷ κέντρῳ ἐξετελεῖτο ἁπλοῦς ἀγὼν ἀπασχολήσεως. Ἡ ἀντεπίθεσις

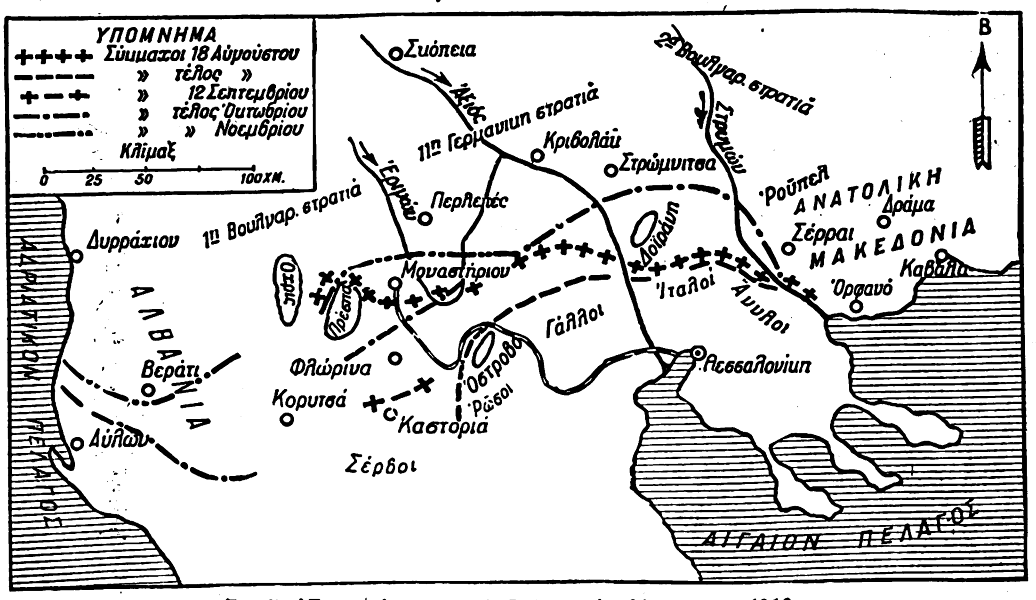

Σχ. 7. *Ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ Βαλκανικὸν θέατρον τῷ 1916.*

Digitized by Google

αὕτη πρὸς μὲν τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν (τοῦ Στρυμόνος) ἐπέφερεν ἐλαφρὰν ἀπώθησιν τῶν Βουλγάρων πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, πρὸς δὲ τὴν δυτικὴν (Ὀστρόβου) ἔσχε λαμπρὰ ἀποτελέσματα, καθόσον ἀπώθησε τάχιστα τοὺς Βουλγάρους. Τὴν 18 Σεπτεμβρίου κατελήφθη ἡ Φλώρινα ὑπὸ τῶν Συμμάχων, μετὰ δίμηνον δ' ἀγῶνα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Ἐριγῶνος κατελήφθη τὸ Μοναστήριον ὑπὸ σερβικῶν στρατευμάτων, τὴν 19 Νοεμβρίου 1916, χωρὶς ὅμως νὰ γίνῃ ἀπόπειρα προχωρήσεως πρὸς βορρᾶν, καθόσον, αἱ μὲν καταληφθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων θέσεις περὶ τὸν Περλεπὲν ἦσαν λίαν ἰσχυραί, ἡ δ' ἐποχὴ τοῦ ἔτους ἦτο ἀρκετὰ προκεχωρημένη. Οἱ ἀντίπαλοι ὠργανώθησαν ἀμυντικῶς ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ παρέμενον ἔκτοτε ἐν στασιμότητι. Λήγοντος τοῦ 1916, οἱ Σύμμαχοι εἶχον ἐπιτύχει τὸν σύνδεσμον μετὰ τῶν εἰς Ἀλβανίαν (Αὐλῶνα) ἀποβιβασθέντων ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου Ἰταλῶν, καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρχε συνεχὲς μέτωπον ἀπὸ Ἀδριατικῆς θαλάσσης (Αὐλῶνος) μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους (ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος), μὲ μικρὸν ὅμως πάντοτε διάκενον εἰς τὴν περὶ τὴν Κορυτσὰν περιοχήν, μὴ καταληφθεῖσαν ἕως τότε ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Αἱ διαδοχικαὶ θέσεις τῶν ἀντιπάλων ἐμφαίνονται εἰς τὸ σχ. 7. Ἡ ἀπὸ 9ης Σεπτεμβρίου (π. ἡ.) 1916 σχηματισθεῖσα ἐν Θεσσαλονίκῃ προσωρινὴ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤρχισεν ὀργανοῦσα στρατεύματα, ἀποκληθέντα «στρατὸς τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης», ἅτινα ἀπὸ τοῦ τέλους 1916, ἀποστελλόμενα ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ μέτωπον τοῦ θεάτρου τούτου καὶ ἐντασσόμενα ἐντὸς τῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν μονάδων, ἐνίσχυσαν κατά τι τὴν στρατιὰν τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν εἶχον ὅμως ὡρισμένον τομέα, οὐδὲ διετέλουν ὑπὸ ἑνιαίαν ἑλληνικὴν διοίκησιν.

Ρουμανικὸν θέατρον. Ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Συμμάχων τὴν 27 Αὐγούστου 1916, ἐδημιουργήθη καὶ νέον θέατρον, τὸ ρουμανικόν. Ἡ Ρουμανία ἐξῆλθεν ὑπὲρ τῶν Συμμάχων εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων στρατιωτικῶν ὑποσχέσεων ὑπογραφεισῶν τὴν 17 Αὐγούστου 1916, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας: 1) ἡ Ρωσία ὑπεχρεοῦτο ν' ἀποστείλῃ εἰς Δοβρουτσὰν δύο μεραρχίας καὶ μίαν μεραρχίαν ἱππικοῦ, ὅπως μετὰ τῶν ἐκεῖ ρουμανικῶν στρατευμάτων ἀντιμετωπισθῇ ἡ κατὰ τῆς περιοχῆς ταύτης πιθανὴ βουλγαρικὴ ἐπίθεσις· 2) ἡ στρατιὰ τῆς Ἀνατολῆς ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκτελέσῃ σοβαρὰν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου 8 τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ρουμανικῆς δράσεως, ἵνα καθηλωθῶσιν αἱ ἐν τῇ Βαλκανικῇ γερμανοβουλγαρικαὶ δυνάμεις καὶ μὴ δυνηθῶσι νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν νώτων τῶν Ρουμάνων. Εἰς ἀντάλλαγμα δ' ὑπεχρεοῦτο ὁ ρουμανικὸς στρατὸς νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν διὰ Τρανσυλβανίας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Βουδαπέστης, καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε τὰ νῶτά του νὰ ὦσι τελείως ἐξησφαλισμένα. Πρὸς ἐκπλήρωσιν δὲ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης συνεκεντρώθη ὁ ρουμανικὸς στρατὸς εἰς τὸ τρανσυλβανικὸν μέτωπον, ἐπεκταθεὶς μέχρι τῶν Καρπαθίων· 1η στρατιὰ τοῦ Ἀβερέσκο δυτικῶς, 2α τοῦ Κοάντα ἀνατολικῶς, 3η τοῦ Κοστέκου ἐπὶ τῶν Καρπαθίων, διατελοῦσα διὰ τοῦ δεξιοῦ της ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν ἐν Μπουκοβίνᾳ Ρώσων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ μέτωπον τοῦ Δουνάβεως ἀφῆκε μικρά τινα μόνον προκαλυπτικὰ ἀποσπάσματα, καθόσον πρὸς τὸ μέτωπον τοῦτο οὐδένα διέβλεπε κίνδυνον, λόγῳ τῆς ἀντατικῆς ὑποσχέσεως περὶ δράσεως τῆς στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐνῷ ὅμως ἡ Ρουμανία ἐτήρησε πιστῶς τὴν ὑποχρέωσίν της, εἰσβαλοῦσα εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς 28 Αὐγούστου διὰ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν, τοὐναντίον οἱ Σύμμαχοι δὲν ἐξεπλήρωσαν τὰς ὑποχρεώσεις των, λόγῳ ἀδυναμιῶν ἐπιβληθεισῶν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, καθόσον ἡ μὲν στρατιὰ τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν εἰμὴ ἀπὸ τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1916, ἤτοι μετὰ 16 ὅλας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ρουμανικῆς προελάσεως, συνεπῶς 24 ἡμέρας βραδύτερον τῆς ὑποσχεθείσης (ἡ ἐπίθεσις τῆς στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς ὤφειλε ν' ἀρχίσῃ 8 ἡμέρας πρὸ τῆς ρουμανικῆς ἐπιθέσεως), ἡ δὲ Ρωσία ἐβράδυνεν ὑπερμέτρως ν' ἀποστείλῃ τὰς ὑποσχεθείσας ἐνισχύσεις, εἰς τρόπον ὥστε καθ' ἣν ἐποχὴν κατελαμβάνετο ἡ νότιος Δοβρουτσὰ (Σεπτέμβριος 1916) εἶχε φθάσει εἰς αὐτὴν μόνον ἡ ρωσικὴ μεραρχία ἱππικοῦ· ἐπὶ πλέον δὲ τὰ ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας σταλέντα πρὸς τὴν Ρουμανίαν πυρομαχικὰ κατεκρατήθησαν ἀσκόπως ὑπὸ τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀρχαγγέλου (τοῦ μόνου, δι' οὗ ἦτο τότε δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας μετὰ τῆς Ρουμανίας), φθάσαντα παρακαίρως εἰς τὸν τόπον προορισμοῦ. Τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἔκρινεν ὅτι ἔπρεπε πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἐξουδετερωθῇ τάχιστα ἡ Ρουμανία, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποσοβηθῇ πᾶς κίνδυνος ἀποκοπῆς τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας, συνεπῶς καὶ τῆς Ἀσίας, συγκοινωνιῶν, καθόσον εἰς τὸν ἤδη ὑφιστάμενον κίνδυνον τοιαύτης ἀποκοπῆς ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου (ἐκ τῆς στρατιᾶς τῆς Ἀνατολῆς) προσετίθετο ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ βορρᾶ (ἐκ τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ.) Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ἀνετέθη εἰς τὸν Μάκενσεν, ὀνομασθέντα ἀπὸ τοῦ τέλους Αὐγούστου 1916 γενικὸν ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν τοῖς Βαλκανίοις συμμαχικῶν στρατῶν. Ὁ Μάκενσεν κατέστρωσε τότε βασικὸν σχέδιον, συμφώνως τῷ ὁποίῳ θὰ ἐξετελεῖτο συγχρονισμένη ἐπίθεσις ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ νότου ἐναντίον τῆς Βλαχίας (δυτικῆς περιοχῆς τῆς Ρουμανίας), μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὁποίας θὰ ἐπηκολούθει γενικὴ προέλασις πρὸς Βουκουρέστιον. Ὁ Μάκενσεν ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην ἀφ' ἧς στιγμῆς εἶδεν ὅτι ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἐτράπη ὁλόκληρος πρὸς βορρᾶν, ἵνα ἀναλάβῃ τὰς πρὸς Τρανσυλβανίαν παρατόλμους ἐπιχειρήσεις, τὸ δὲ παραδουνάβιον μέτωπον (τὸ νότιον) ἀπεγυμνοῦτο ἐντελῶς. Τὸ σχέδιον τοῦτο φέρεται ὑπό τινων συγγραφέων ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἑλιγμὸς τοῦ Μάκενσεν».

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἡ κατὰ τῆς Ρουμανίας γενομένη τὸν Σεπτέμβριον συγκέντρωσις εἶχεν ὡς ἑξῆς: Τῶν Κεντρικῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ: 1) Αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν φὸν Ἄρτς ἐξ 7 μεραρχιῶν καὶ 2 ἱππικοῦ, μία βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐκ 5 μεραρχιῶν καὶ 1 ἱππικοῦ. 2) Ἐννέα γερμανοαυστριακαὶ στρατιαὶ τοῦ στρατηγοῦ Φαλκενχάϋν ἐκ 16 μεραρχιῶν καὶ 6 μεραρχιῶν ἱππικοῦ, μία τουρκικὴ στρατιὰ ἐκ 3 μεραρχιῶν. Ἐν Βουλγαρίᾳ: Ἐκ τῆς ὁμάδος στρατιῶν ὑπὸ τὸν Μάκενσεν ὁμὰς στρατιῶν τοῦ Δουνάβεως κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, ἀποτελουμένη ἐκ μιᾶς γερμανικῆς στρατιᾶς, ἐκ μιᾶς μεραρχίας πεζικοῦ καὶ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἐκ μιᾶς βουλγαρικῆς ἐκ 5 μεραρχιῶν καὶ μιᾶς ἱππικοῦ καὶ ἐκ μιᾶς τουρκικῆς ἐκ 5 μεραρχιῶν. Ἡ 3η βουλγαρικὴ στρατιὰ παρετάχθη εἰς τὰ παράλια. Ἡ ἀποκτηθεῖσα ἐκ τῶν διαφόρων τομέων γερμανικὴ δύναμις ἀνήρχετο εἰς 200.000 ἄνδρας. Ὁ τομεὺς ἀπὸ Καρπαθίων μέχρι Δουνάβεως, νότιος κληθείς, ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Αἱ 7 γερμανικαὶ μεραρχίαι συνέκειντο ἐξ 9 ταγμάτων πεζικοῦ, ἐχόντων δύναμιν τὰ $^2/_3$ τῆς ἐμπολέμου συνθέσεως. Τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἡ συγκέντρωσις εἶχεν ὡς ἑξῆς: Πρὸς βορρᾶν: 1) Ἔναντι τοῦ μετώπου Τρανσυλβανίας ἡ 1η στρατιά. 2) Παρὰ τὴν διάβασιν Πρεδεβὰλ ἡ 2α στρατιά 3) Παρὰ τὰς διαβάσεις Ὀϊτὸζ καὶ Τέλγιες ἡ στρατιὰ τοῦ βορρᾶ. Πρὸς νότον: Μία στρατιὰ εἰς Δοβρουτσὰν ἐκ δύο ρουμανικῶν μεραρχιῶν, δύο ρωσικῶν καὶ δύο σερβοκροατικῶν καὶ ἐκ μιᾶς μεραρχίας ρωσικοῦ ἱππικοῦ. Κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως δύο μεραρχίαι μετὰ ἱππικοῦ καὶ μιᾶς μεραρχίας ρωσικοῦ ἱππικοῦ. Εἰς Βουκουρέστιον ἐφεδρεία ἐκ τεσσάρων μεραρχιῶν ἐν σχηματισμῷ. Αἱ ρουμανικαὶ μεραρχίαι συνέκειντο ἐξ 20 ταγμάτων πεζικοῦ πλήρους πολεμικῆς συνθέσεως. Ἡ ὁλικὴ μαχητικὴ δύναμις τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἀνήρχετο εἰς 750.000 ἄνδρας. Ἡ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος κατάληψις τῆς Σερβίας καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν συνόρων τῆς Ρουμανίας ἐπέτρεψεν εἰς τὸν στρατηγὸν Μάκενσεν νὰ συλλάβῃ τὸ πράγματι μεγαλοφυὲς σχέδιον ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἐκ βορρᾶ καὶ νότου. Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦτο παρέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ ἤρξατο τῶν ἐπιθέσεων ἐκ Δοβρουτσᾶς. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 27 Αὐγούστου προήλασε διὰ τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς καί τινων γερμανικῶν καὶ τουρκικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τόντσεφ κατὰ τῆς γραμμῆς Δοβρὶτς—Τουρτουκάν. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου κατέλαβε τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως προγεφύρωμα τοῦ Τουρτουκὰν καὶ ᾐχμαλώτισε δύο ρουμανικὰς μεραρχίας καὶ 100 πυροβόλα. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου προελαύνων κατέλαβε τὴν Σιλίστριαν καὶ οὕτω ἐκύκλωσε τὰ ἐν Δόβριτς ρουμανικά, ρωσικὰ καὶ σερβικὰ στρατεύματα. Τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἠνάγκασε τοὺς Ρουμάνους εἰς ὑποχώρησιν, οἵτινες μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν ἔφθασαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ράσοβο—Τούζλα, ὅπου ὠργανώθησαν ἀμυντικῶς πρὸς προστασίαν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὸ Βουκουρέστιον μὲ τὴν Κωνστάντσαν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς γραμμῆς ταύτης ἐπετέθη τὴν 19 Σεπτεμβρίου ὁ Μάκενσεν, τὴν δὲ 21 ἰδίου διέσπασε τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα αὐτῆς, καταλαβὼν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Τσερναβόδα—Κωνστάντσης. Κατόπιν τῶν ἀτυχιῶν τούτων οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν ἐγκατέλειψαν τὴν Δοβρουτσᾶν καὶ παρετάχθησαν παρὰ τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως ἐπὶ της γραμμῆς Ὄστροβ—Βαβαδάγ. Ἀπέναντι αὐτῶν ὁ Μάκενσεν παρέταξε τὴν ἀνατολικὴν ὁμάδα τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νεζέρωφ, τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν, ἀπαλλαγεὶς τῶν ἐν Δοβρουτσᾷ Ρουμάνων, εἶχεν ἑτοίμην ὅπως δράσῃ πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως.

Οἱ Ρουμᾶνοι ἤρχισαν τὴν προέλασιν αὐτῶν διασπάσαντες τὴν ἀντίστασιν τῶν συνοριακῶν τμημάτων τῆς Τρανσυλβανίας, τὴν δὲ 2 Σεπτεμβρίου εἰσέβαλον εἰς αὐτὴν καὶ κατέλαβον διὰ τῆς βορείου στρατιᾶς τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν Ἄλτ καὶ Μάρος, διὰ τῆς δευτέρας στρατιᾶς τὴν περιοχὴν Ρὲπς καὶ Φογήρας καὶ διὰ τῆς πρώτης τὴν νότιον γραμμὴν Ἕρμαννσταδ—Πετροσένυ. Ὁ Φάλκενχαϋν ἐπετέθη διὰ τῶν στρατιῶν αὐτοῦ 9ης καὶ 1ης κατὰ τῆς 1ης ρουμανικῆς στρατιᾶς, κυρίως δὲ διὰ τῆς νοτίας ὁμάδος τοῦ Κράφτ, ἐνισχυθείσης δι' αὐστριακῶν ὀρεινῶν τμημάτων, ἐπέτυχεν ἐκ νότου τὴν κύκλωσιν αὐτῆς διὰ τῆς διαβάσεως Ρότερ-Τοὺρμ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ ἐκ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν διὰ τῶν ὁμάδων τοῦ στρατηγοῦ Στάαβ καὶ Σμέττοβ καὶ τὴν κατέστρεψε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν 26—28 Σεπτεμβρίου. Κατόπιν, ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου—4 Ὀκτωβρίου, διὰ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς στρατιᾶς του, ὁ Φάλκενχαϋν διέσπασε τὴν γραμμὴν Φογήρας καὶ Ρὲπς καὶ τὴν 5 Ὀκτωβρίου μετὰ μάχην ἀπώθησε τὴν 2αν ρουμανικὴν στρατιὰν εἰς τὸ δάσος Γαϊστὲρ καὶ τὴν 7 Ὀκτωβρίου κατέλαβε τὴν Κρόνσταδ. Ταυτοχρόνως, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου, ἡ στρατιὰ Ἄρτς ἐπετέθη κατὰ τῶν μέχρι τῶν πηγῶν Ἄλτ καὶ Μάρο προχωρησάντων Ρουμάνων καὶ ἔρριψε τούτους, περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου, πρὸς τὰς διαβάσεις τῶν Καρπαθίων. Οὕτω, μετὰ βαρυτάτας ἀπωλείας, οἱ Ρουμᾶνοι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ διαβῶσι τὰ σύνορα, καταλαβόντες, χάρις εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀριθμητικὴν δύναμιν, πάσας τὰς συνοριακὰς διαβάσεις τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Καρπαθίων, ἀπὸ τῆς τοῦ Βουλκὰν μέχρι τῆς διαβάσεως Τέλγιες. Αἱ στρατιαὶ τοῦ Φάλκενχαϋν μὴ δυνάμεναι διὰ τῶν ὀλιγαριθμοτέρων αὐτῶν δυνάμεων νὰ ἐκβιάσωσι κατὰ μέτωπον τὰς διαβάσεις ταύτας, ἀνέκοψαν τὴν ἐπίθεσίν των.

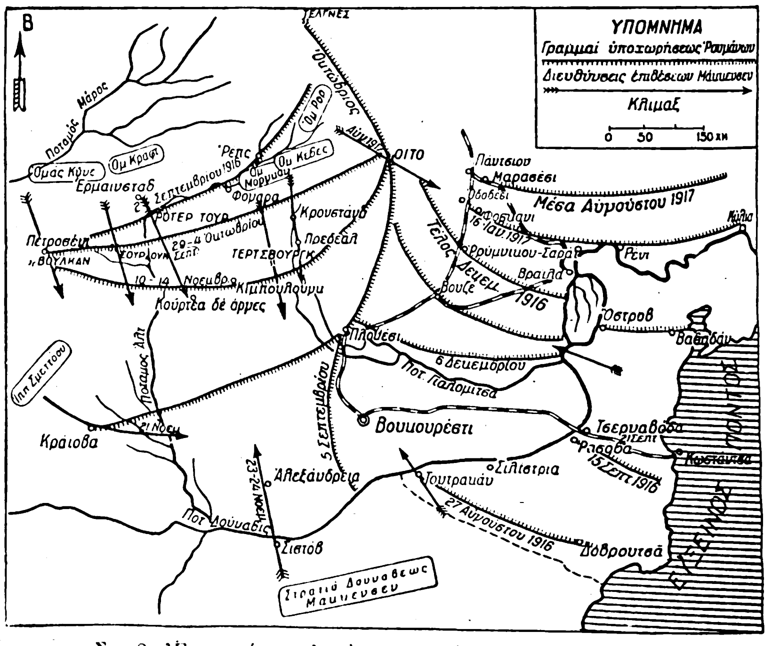

Σχ. 8. *Ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ ρουμανικὸν θέατρον τῷ 1916.*

Ὁ Μάκενσεν ἐσχημάτισεν ἀπὸ τὴν στρατιὰν τοῦ Φάλκενχαϋν τέσσαρας ὁμάδας, ἃς ἐτοποθέτησεν οὕτως, ὥστε διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς γραμμῆς τοῦ Δουνάβεως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ κατὰ μῆκος τῶν συνόρων παραταχθέντος ρουμανικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν διαβάσεων τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Καρπαθίων. Αἱ τέσσαρες σχηματισθεῖσαι ὁμάδες διετέθησαν ὡς ἀκολούθως: ἡ ὁμὰς Κύνε διὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν διαβάσεων Βουλκὰν καὶ Σουρδοὺκ πρὸς τὴν διάβασιν Ταργοῦ—Γιοῦ, ἡ ὁμὰς Κράφτ εἰς τὴν διάβασιν Ρότερ—Τούρμ, πρὸς ἐπίθεσιν ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ἄλτ, ἡ ὁμὰς Μόργεν εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Τερστβοὺργ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ Κέμπουλουνγ, καὶ ἡ ὁμὰς Στάαβ εἰς τὴν διάβασιν Πραδεὰλ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Πλουέσι. Προὐτίθετο δέ, ἐφ' ὅσον αἱ διαβάσεις αὗται ἐξεπορθοῦντο, νὰ ἀπειλήσῃ τὸν ρουμανικὸν στρατὸν δι' ἐπιθέσεων κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ, ἐπιχειρῶν διὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δουνάβεως σχετικὰς διαδοχικὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ἐφήρμοσε δηλαδὴ σχέδιον παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἐφαρμοσθὲν τὸ προηγούμενον ἔτος κατὰ τῶν Σέρβων. Αἱ ὁμάδες Κύνε καὶ Κράφτ ἐπετέθησαν διὰ τῶν βραχωδῶν χιονο-

Digitized by Google

σκεπῶν διαβάσεων καὶ συνέτριψαν ἀπὸ 10—14 Νοεμβρίου τὴν ἀντίστασιν τῶν Ρουμάνων εἰς τὰς τρεῖς ὀρεινὰς ταύτας διαβάσεις. Κατόπιν τούτου ἡ ὁμὰς Κύνε ἐπετέθη κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς 1ης ρουμανικῆς στρατιᾶς παρὰ τὸ Ταργοῦ—Γιοῦ καὶ μετὰ ἀποφασιστικὴν μάχην, κατὰ τὴν 17 Νοεμβρίου, ἠνάγκασε ταύτην νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Κραϊόβα. Ἡ δευτέρα ὁμὰς Κράφτ, εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς πρώτης ἐνεργοῦσα, ἐξεβίασε καὶ αὐτὴ τὰς διαβάσεις τῶν Ἄλπεων, καταδιώξασα τὴν 25 Νοεμβρίου τὰ ρουμανικὰ στρατεύματα μέχρι τῆς γραμμῆς Καρτέα δ' Ἄργες-Ρουμνῖκον. Τὸ σῶμα ἱππικοῦ Σμέττοβ, τὸ ὁποῖον ἠκολουθεῖτο ὑπὸ τῆς ὁμάδος Κύνε, διηυθύνθη πρὸς τὴν Κραϊόβα καὶ διέβη τὴν 21 Νοεμβρίου τὸν ποταμὸν Ἄλτ. Ἡ στρατιὰ τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τὸν Μάκενσεν, ἐγκαίρως ἐπεμβᾶσα, διῆλθε τὴν νύκτα τῆς 23—24 Νοεμβρίου τὸν ποταμὸν παρὰ τὸ Σιστὸβ καὶ συνηντήθη διὰ τῶν περιπόλων αὐτῆς μετὰ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Σμέττοβ. Ἡ τὸν Δούναβιν διαβᾶσα στρατιὰ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κός, συγκειμένη ἐκ μιᾶς γερμανικῆς μεραρχίας, δύο βουλγαρικῶν καὶ μιᾶς τουρκικῆς, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βλαχίαν. Μετὰ τὴν τακτικὴν ἕνωσιν τῶν στρατιῶν Φάλκενχαῢν καὶ Μάκενσεν, τὴν ὅλην διεύθυνσιν τοῦ κατὰ Ρουμανίας στρατοῦ ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως ὁ Μάκενσεν. Διὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν κυκλώσεων ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ μέτωπον, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 8. Ἡ ρουμανικὴ διοίκησις, βλέπουσα τὸ ἐπικίνδυνον τῆς καταστάσεως, ἐξ ἧς ἠπειλεῖτο καὶ αὐτὴ ἡ πρωτεύουσα, συνεκέντρωσε πᾶσαν διαθέσιμον δύναμιν πρὸ αὐτῆς. Ἡ πρωτεύουσα ἠπειλεῖτο ἀκόμη ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τῆς Δουβρουτσᾶς, ἥτις προήλαυνεν ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς ΒΔ. διεύθυνσιν. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου αὐτοῦ ἀπεφάσισε τὴν ἀπόκρουσιν τῆς στρατιᾶς Φάλκενχαῢν καὶ τὴν κύκλωσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Δουνάβεως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἤρχισε τὴν 1 Δεκεμβρίου καὶ ἐφαίνετο ἐπιτυγχάνουσα, διότι ἀπεκόπη ἡ γερμανικὴ μεραρχία ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς στρατιᾶς Δουνάβεως. Ἀλλὰ δι' ἐγκαίρου ἐπεμβάσεως τῆς τουρκικῆς μεραρχίας καὶ τῆς ὁμάδος Κύνε ἐπῆλθε κατὰ τὴν 1—5 Δεκεμβρίου ἡ μάχη Ἀργέσου (Ἀρτζές), καὶ οὕτω ἐθραύσθη ἡ ρουμανικὴ ἐπίθεσις. Κατόπιν δέ, δι' ἐπιτυχοῦς κυκλώσεως τῆς ρουμανικῆς παρατάξεως ὑπὸ τοῦ Μάκενσεν, οἱ Ρουμᾶνοι τὴν 6 Δεκεμβρίου ἐγκατέλειψαν τὸ Βουκουρέστι καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς ΒΔ., παραταχθέντες εἰς τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν τοῦ ποταμοῦ Γιαλομίτσα. Ἡ καταδίωξις αὐτὴ ἠνάγκασε τοὺς Ρουμάνους νὰ ἐγκαταλείψωσι καὶ τὴν γραμμὴν ταύτην. Ἔφθασεν ὅμως εἰς τοὺς Ρουμάνους σπουδαία ρωσικὴ ἐνίσχυσις, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν ἀπόκρουσιν ἐπιθέσεως γενομένης κατὰ τῆς δευτέρας ρουμανικῆς γραμμῆς ἀμύνης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βουζέου. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπῆλθεν ἡ ἐκ τῶν ὀρέων προχώρησις τῆς ὁμάδος Μόργεν τῆς 9ης στρατιᾶς, ἥτις διέσπασε τὴν δευτέραν ταύτην γραμμὴν ἀμύνης τῶν Ρουμάνων, οἵτινες περὶ τὸ τέλος Δεκεμβρίου ὑπεχώρησαν καὶ κατέλαβον νέαν γραμμὴν ἀμύνης ἑκατέρωθεν τοῦ Ρουμνίκου Σαράτ. Οἱ ἐπιτεθέντες κατέλαβον καὶ τὴν γραμμὴν ταύτην, ἡ δ' ἐπίθεσις εἰς Δουβρουτσὰν τῆς 3ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς ἠνάγκασε τὸν ρουμανικὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν γραμμὴν Ρενὶ—Κίλια ἐπὶ ρωσικοῦ πλέον ἐδάφους. Οἱ Ρουμᾶνοι ἕνεκα διευθετήσεως τῆς ἀμυντικῆς αὐτῶν γραμμῆς ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸ τῆς γραμμῆς Σερὲτ - Πούτνα. Ταυτοχρόνως ἡ στρατιὰ τοῦ Δουνάβεως κατέλαβε τὴν 31 Δεκεμβρίου τὸ προγεφύρωμα Βραΐλας καὶ ἦλθεν εἰς τακτικὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐν Δουβρουτσᾷ βουλγαρικῆς στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Νεζερώφ, ἥτις εἶχε φθάσει μέχρι Σουλινὰ σχεδόν.

Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Τουρκικὰ θέατρα. 1) Ἀρμενία καὶ Καυκασία. Τὰ κύρια πολεμικὰ γεγονότα ἐν τοῖς θεάτροις τούτοις, διαρκοῦντος τοῦ 1916, ἦσαν ἡ ὑπὸ τῶν Ρώσων κατάληψις τῆς Ἐρζερούμ (16 Φεβρουαρίου) καὶ τῆς Ἐρτζιντζιάν (25 Ἰουλίου). Περὶ τῶν γενομένων ἐπιχειρήσεων βλ. λ. *Ἀρμενία καὶ Καυκασία [Στρατ. Ἱστορ.].*

2) *Μεσοποταμία.* Ἡ μόνη χαρακτηριστικὴ δρᾶσις ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ἦτο ἡ κατ' Ἀπρίλιον παράδοσις τοῦ ὑπὸ τὸν Τάουσεντ ἀγγλικοῦ στρατεύματος, πολιορκουμένου ἀπὸ Νοεμβρίου 1915 ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Κοὺτ ἐλ Ἀμάρα (βλ. λ. *Μεσοποταμία*).

3) *Αἴγυπτος.* Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρησαν τὴν περίστασιν κατάλληλον πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἣν καὶ ἀνέλαβον τὸν Αὔγουστον 1916 διὰ 20.000 Τουρκογερμανῶν. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία, ἐγκαίρως πληροφορηθεῖσα τὰ τεκταινόμενα, ἔπεμψε στράτευμα 10.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μυρ[illegible]αίυ. Τὸ στράτευμα τοῦτο ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπωθήθη, ἡττηθὲν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ρόμανι τὴν 4 Αὐγούστου, ἀλλὰ κατόπιν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐνισχυθέν, ἀπεμάκρυνε τοὺς Τούρκους ἐξ Αἰγύπτου, προχωρῆσαν κατὰ Νοέμβριον μέχρις 130 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τοῦ Πὸρτ - Σάϊδ, καὶ καταλαβὸν τὴν Ἐλ Ἀρὶσλ (21 Δεκεμβρίου).

Καμερούν· βλ. λ.

Γενικὴ ἐπισκόπησις. Διαρκοῦντος τοῦ 1916, οὐδὲν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, καίτοι ἑκατέρωθεν ὑπῆρχον βάσιμοι ἐλπίδες ἐπὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, διὰ μὲν τῆς μάχης τοῦ Βερντὲν ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν, διὰ δὲ τῆς τοῦ Σὸμ ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως θέατρον καὶ εἰς τὸ ρουμανικὸν ἐπῆλθον γεγονότα μεγάλης σημασίας, ἐπιδράσαντα σοβαρῶς ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν συνασπισμῶν, διότι οἱ μὲν ἀνταντικοὶ σύμμαχοι ἐξῆλθον νικηταὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Γαλικίας (ἐπίθεσιν Μπρουσίλωφ), οἱ δὲ κεντρικοὶ σύμμαχοι ἐπήνεγκον τὴν φοβερὰν ἧτταν τῆς Ρουμανίας, ἤτοι τὴν τελείαν διάλυσιν δευτέρου κράτους, δεδομένου ὅτι τὸ προηγούμενον ἔτος (1915) εἶχον ἐξουδετερώσει τὴν Σερβίαν. Καὶ ἡ μὲν νίκη τῶν Συμμάχων ἐν Ρωσίᾳ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποτροπὴν μεγάλης ἥττης τῶν Ἰταλῶν, ἡ δὲ νίκη τῶν Κεντρικῶν εἶχεν ὡς ἀποτελέσματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πλήρη ἐξουδετέρωσιν ἑνὸς κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διατήρησιν τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας, συνεπῶς καὶ τῆς Ἀσίας, πλήρους ἐπικοινωνίας.

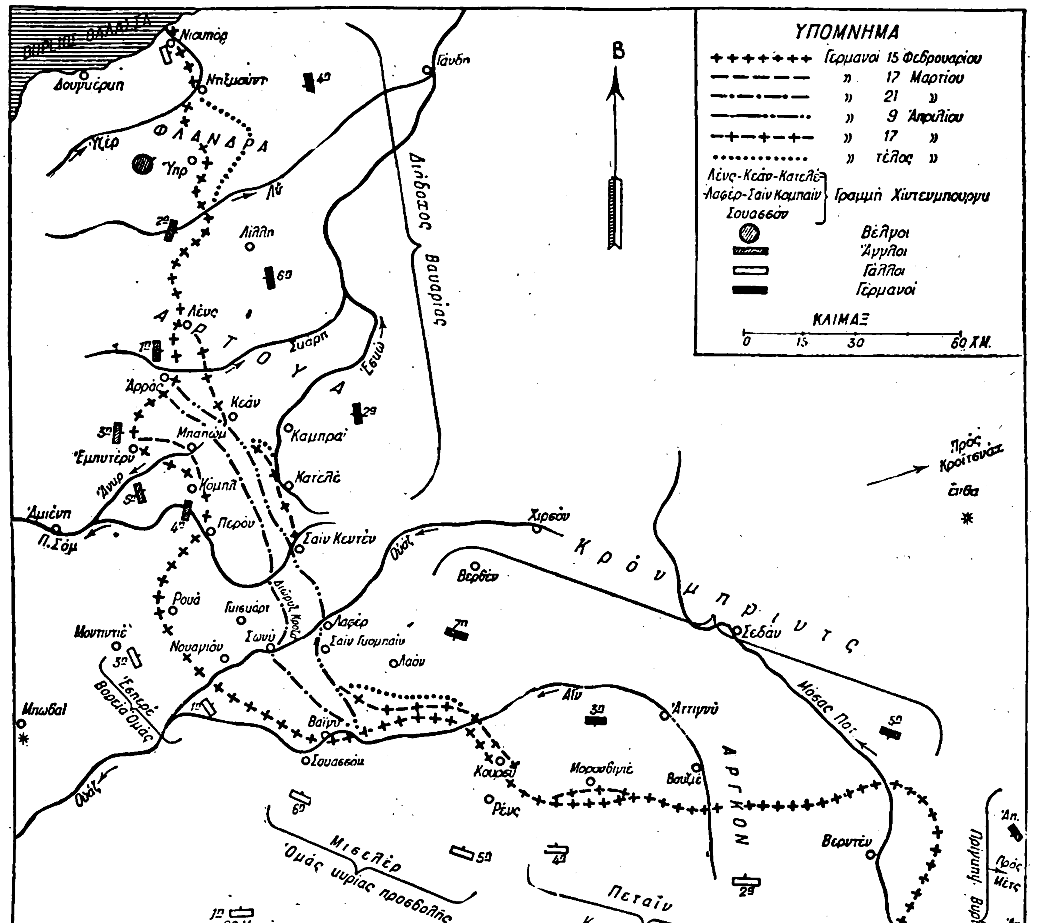

Σχ. 9. *Ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον τῷ 1917.*

1917. Δυτικὸν θέατρον. Ἀφ' ἧς ἦτο ἀκόμη ἀρχιστράτηγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὁ Ζόφρ, εἶχεν ἀποφασισθῆ, κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Σαντιγὺ τῆς 15 καὶ 16 Νοεμβρίου 1916, ὅπως ἀρχομένου τοῦ 1917 ἐκτελεσθῇ συγχρονισμένη ἐπίθεσις ἐπὶ τῶν μετώπων ἁπάντων τῶν θεάτρων, ὅλως δ' ἰδιαιτέρως κατὰ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐμποδίσωσι τοὺς Κεντρικοὺς ἀπὸ τοῦ ν' ἀναλάβωσι πρῶτοι ἐπίθεσιν, ὥστε νὰ μὴ ἐπαναληφθῇ ὅ,τι συνέβη τῷ 1916 εἰς Βερντέν· εἰδικῶς ἡ εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον ἐπίθεσις θὰ ἐξετελεῖτο δι' ἁπασῶν τῶν διαθεσίμων δυνάμεων ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπιτευχθῇ διάρρηξις τοῦ μετώπου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σόμ. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος Νιβὲλ ἀπεδέχθη μὲν κατ' ἀρχὴν τὴν ἰδέαν τῆς ἐκτελέσεως σοβαρᾶς ἐπιθέσεως πρὸς ἐπίτευξιν διαρρήξεως, ἀλλὰ μεταβεβλημένην οὐσιωδῶς ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως· ὁ Νιβὲλ ἐφρόνει: 1) ὅτι ἐπίτευξις ρήγματος θὰ ἦτο δυνατή, ἐὰν ἐπετυγχάνετο δι' ἑνὸς μόνον ἀποφασιστικοῦ κτυπήματος διαρκείας 24 ἕως 48 τὸ πολὺ ὡρῶν· 2) ὅτι ἡ κυρία ἐπίθεσις ἔπρεπε νὰ παύσῃ ἐκτελουμένη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σόμ, νὰ στραφῇ δὲ εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Αἲν καὶ τῆς Ἀρτουά· 3) ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς διαρρήξεως ἔπρεπε νὰ γίνῃ δι' ὄγκου στρατευμάτων ἐντελῶς ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διάρρηξιν, καὶ δὴ ἀποτελουμένου ἐκ γαλλικῶν μόνον στρατευμάτων. Πρὸς ἐκτέλεσιν λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω μετετράπη ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατανομή, τὰ δὲ συμμαχικὰ στρατεύματα (περὶ τὰ 3.000.000 ἄνδρες) εὑρέθησαν κατὰ Φεβρουάριον κατανεμημένα ὡς ἐν τῷ σχ. 9 ἐμφαίνεται. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἅπαντες οἱ Σύμμαχοι εἶχον κατανοήσει καλῶς ὅτι ἐπεβάλλετο πάσῃ θυσίᾳ τὸ ἑνιαῖον τῆς διοικήσεως, συνῆλθε τὰς 26 καὶ 27 Φεβρουαρίου συνδιάσκεψις εἰς Καλαί, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ἡ ἀνάθεσις τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὸ ἔτος 1917 εἰς τὸν Γάλλον ἀρχιστράτηγον Νιβέλ. Οἱ Ἄγγλοι διετύπωσαν τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι ὁ στρατὸς των δὲν θὰ ἦτο ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Γάλλον ἀρχιστράτηγον, ἀλλ' ἁπλῶς θὰ ἐξετέλει τὰς διαταγάς του προκειμένου περὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων. Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ὅπως ἡ ἔναρξις τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως γίνῃ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου. Οἱ Γερμανοὶ ἐγνώριζον ἤδη, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1917, ὅτι πάντως θὰ ἐδέχοντο συμμαχικὴν ἐπίθεσιν (ἡ πληροφορία αὐτὴ προήρχετο ἐκ γαλλικῆς διαταγῆς, εὑρεθείσης ἐπὶ αἰχμαλωτισθέντος κατὰ Φεβρουάριον 1917 Γάλλου ἀξιωματικοῦ, καθ' ἃ γράφει ὁ Λούντεντορφ), ἀλλὰ παρέμενον ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τοῦ θεάτρου εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐξεδηλοῦτο αὐτή· ἐθεώρουν μάλιστα τὴν εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον ἀπειλὴν ὡς σοβαρωτέραν, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ρώσων.

Digitized by Google

Οἱ Γερμανοί, ὡς ἐκ τούτου, ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνωσι προσωρινῶς ἐν ἀμύνῃ. Τοιαύτη ὅμως ἐνέργεια ἀπῄτει τὴν ὕπαρξιν ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν, ἵνα καθίσταται δυνατὴ ὄχι μόνον ἡ ἀντιμετώπισις συμμαχικῆς ἐπιθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐναντίον αὐτῆς ἀνάληψις ἐν καιρῷ ἀντεπιθέσεως· ἐπειδὴ ὅμως ὁ σχηματισμὸς ἐφεδρειῶν ἐκ μονάδων ἀποστελλομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἦτο ἀνέφικτος ὑπὸ τὰς τότε γερμανικὰς συνθήκας, ἀπεφασίσθη ὅπως καταρτισθῶσιν αὗται ἐκ τῶν μονάδων, αἵτινες ἔμελλον νὰ καταστῶσι διαθέσιμοι εὐθὺς ὡς ἐσμικρύνετο τὸ γερμανικὸν μέτωπον. Βεβαίως τοιαύτη ἐνέργεια δὲν ἦτο εὐχάριστος διὰ τοὺς Γερμανούς, ὡς ἐνέχουσα κατὰ βάσιν τὴν ἔννοιαν τῆς μειονεκτικότητος ἀπέναντι τῶν Συμμάχων. Σχετικῶς πρὸς ταῦτα ὁ μὲν Χίντεμπουργ γράφει: «ἡ ἀποχώρησίς μας! ἀλλ' ἦτο λαμπρὰ ἐπιτυχία», ὁ δὲ Λούντεντορφ: «ἡ ἀποχώρησίς μας αὕτη ἦτο συνέπεια σοβαρᾶς ἀποφάσεως». Ὡς κατάλληλος τοποθεσία, πρὸς σμίκρυνσιν τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, ἐκρίθη ἡ διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς χορδῆς τοῦ ἕως τότε τοξοειδοῦς μετώπου Ἀρρὰς — Κόμπλ — Ρουὰ —Σουασσόν, δηλαδὴ ἡ διερχομένη κατὰ 20 ἕως 40 περίπου χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τοῦ τόξου τούτου, ἡ ἐκ Λὲνς διὰ Κεὰν—Κατελὲ—Σαὶν Κεντὲν—Λαφὲρ πρὸς Σοιασσόν, κατὰ 50 περίπου χιλιόμετρα συντομωτέρα τῆς τοξοειδοῦς. Ἡ ἐν λόγῳ τοποθεσία ὑπεκλήθη τότε ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν *τοποθεσία Σίεγφριντ* (Siegfried), ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων *τοποθεσία Χίντεμπουργ*, ὑφ' ἣν ὀνομασίαν παρέμεινεν ἔκτοτε γενικῶς γνωστή. Ἡ τοποθεσία αὕτη, ἧς τὸ βάθος ἦτο περὶ τὰ 8—10 χλμ., περιελάμβανε διαφόρους ἐδαφικὰς διαμορφώσεις, ἤτοι χωρία, δάση, ποταμούς, ἕλη κλπ., καὶ εἶχε προσέτι ἀμυντικὴν ἰσχὺν καὶ λαμπρὰ παρατηρητήρια, ἐπικρατοῦντα ἐφ' ὅλου τοῦ πρὸς δυσμὰς ἐδάφους, ἐπιπροσθέτως δὲ ἦτο ὠχυρωμένη θαυμασίως, διὰ πολλαπλῶν γραμμῶν χαρακωμάτων καὶ διὰ πολλῶν τεχνικῶν μέσων, γενομένων ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1916—Φεβρουαρίου 1917. Τοιουτοτρόπως ἐπετεύχθη ὁ σχηματισμὸς μεγάλης ἐφεδρείας ἐκ 45 μεραρχιῶν. Τὸν Φεβρουάριον 1917 τὰ γερμανικὰ στρατεύματα (περὶ τὸ 1.500.000 ἄνδρες, ἤτοι ἐν μεγάλῃ ἀριθμητικῇ μειονότητι ἀπέναντι τῶν Συμμάχων, ἐπιταθείσῃ ἔτι περισσότερον μέχρις Ἀπριλίου 1917) ἦσαν κατανεμημένα ὡς ἐν τῷ σχ. 9 ἐμφαίνεται. Ἡ πρὸς τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργ ἀποχώρησις τῶν Γερμανῶν, ἡ ἐν τοῖς πολεμικοῖς σχεδίοις των ἀναγραφεῖσα ὑπὸ τὸ συμβολικὸν ὄνομα *Ἄλμπεριχ*, ληφθὲν ἐκ τῆς γερμανικῆς μυθολογίας (συμβολικὰ ὀνόματα ἐδίδοντο συνήθως ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πρὸς τήρησιν τῆς μυστικότητος), ἤρχισε τὴν 16 Μαρτίου 1917, ἐκτελουμένη διὰ διαδοχικῶν ἁλμάτων, ἐμφαινομένων εἰς τὸ σχ. 9. Πρὸς τοῦτο κατεστρέφοντο ἅπαντα τὰ ἐν τῷ μεταξὺ εὑρισκόμενα χωρία, ἵνα, συμφώνως ταῖς ἀρχαῖς περὶ ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, μὴ ὑπάρχωσιν ἐνδιάμεσα σημεῖα δυνάμενα εἴτε νὰ προκαλύψωσι τὴν προχώρησιν τῶν Συμμάχων, εἴτε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις ἐξορμήσεως αὐτῶν· ἐπὶ πλέον δὲ κατεστρέφοντο καὶ πάντα τὰ μέσα συγκοινωνίας. Ταῦτα πάντα συνετελέσθησαν χωρὶς νὰ ἐνοχληθῶσι τὸ παράπαν αἱ ἐνέργειαι αὗται ὑπὸ τῶν Συμμάχων, καθότι ἐθεώρησαν τὴν γερμανικὴν ἀποχώρησιν (ἀναστροφήν, repli) ὡς τέχνασμα ἀποσκοποῦν νὰ συμπαρασύρῃ τοὺς Συμμάχους ἐκτὸς τῶν χαρακωμάτων, δηλαδὴ εἰς ἀγῶνα ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου. Καὶ οἱ μὲν Γερμανοὶ θεωροῦσι τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐκτελεσθεῖσαν ἀποκλειστικῶς οἰκείᾳ αὐτῶν βουλήσει, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐξοικονομήσεως ἐφεδρειῶν, ἐνῷ οἱ Γάλλοι τονίζουσιν ὅτι ναὶ μὲν δὲν ἐπεβλήθη αὕτη εἰς τοὺς Γερμανοὺς δι' ἀγῶνος, ὁπότε θὰ ἦτο ὑποχώρησις, ἀλλὰ πάντως τοῖς ἐπεβλήθη ἐμμέσως, ὡς συνέπεια τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου μετὰ τὰς μάχας τοῦ Σὸμ τῷ 1916. Πρὸς τὴν γαλλικὴν ταύτην γνώμην δὲν ἀντίκεινται τὰ ὑπὸ τοῦ Χίντεμπουργ γραφόμενα: «Ἀφοῦ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ βελτιώσωμεν δι' ἐπιθέσεως τὸ μέτωπόν μας, ὡς τοῦτο διεμορφώθη κατὰ τὰς μάχας τοῦ Σόμ, ἔπρεπε νὰ ὑποστῶμεν τὰς συνεπείας ἀποχωροῦντες (ἀναστρεφόμενοι) πρὸς τὰ ὀπίσω» («Aus meinem Leben» 1920). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἐπῆλθον τρία σοβαρὰ γεγονότα: 1) Ἡ ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀπόφασις περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου, ὅστις ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 9 Ἰανουαρίου 1917 τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἀρχιναυάρχου Τίρπιτζ καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ ἀρχιστρατήγου Χίντεμπουργ· ὁ τελευταῖος μάλιστα γράφει: «Ὁ ὑποβρύχιος πόλεμος μᾶς ἐφάνη ὡς πολεμικὸν μέσον ὁριστικῆς ἐπικρατήσεως· ἀπετέλει δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917 τὸ μοναδικὸν ἀπομεῖναν ἡμῖν μέσον πρὸς νικηφόρον περάτωσιν τοῦ πολέμου». Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἔξοδον τῆς Ἀμερικῆς ὑπὲρ τῶν Συμμάχων, ἐκρίθη ὅτι δὲν ἀπετέλει ἀποχρῶντα λόγον ὑπὲρ τῆς μὴ ἐκτελέσεως, καθόσον παρεπείσθησαν τότε οἱ πάντες ὑπὸ τοῦ Τίρπιτζ, διαβεβαιώσαντος ὅτι ἐντὸς 6 μηνῶν ἡ μὲν Ἀγγλία θὰ εἶχε περιέλθει εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὥστε νὰ ζητήσῃ μονομερῆ εἰρήνην, ἡ δ' Ἀμερικὴ δὲν θὰ εἶχεν ἐμπορικὸν στόλον ἐπαρκῆ ἵνα μεταφέρῃ τὸν ἀμερικανικὸν στρατὸν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ἀλλ', ὡς ἐν τῇ πράξει κατεδείχθη, τὸ πολεμικὸν τοῦτο μέσον πόρρω ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ ν' ἀποδώσῃ τοιούτους καρπούς. 2) Ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1917 ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις ἐν Ρωσίᾳ, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄμεσα. 3) Ἡ ἔξοδος τῆς Ἀμερικῆς (Ἡνωμένων Πολιτειῶν) εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Συμμάχων τὴν 5 Ἀπριλίου 1917, ἀποδώσασα ὅμως πλήρη τ' ἀποτελέσματά της μόνον ἀπὸ τοῦ θέρους 1918. Μετὰ τὴν ἔξοδον ταύτην ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ κηρυχθῶσιν ἐμπόλεμοι πρὸς τὴν Γερμανίαν ἡ Κοῦβα, ἡ Κίνα, τὸ Σιάμ, ἡ Βραζιλία καὶ αἱ πλεῖσται τῶν νοτιοαμερικανικῶν δημοκρατιῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γερμανῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Χίντεμπουργ, τὸ βασικὸν σχέδιον τοῦ Νιβέλ, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ἐθεωρεῖτο ἐφαρμόσιμον, δεδομένου ὅτι μέτωπον εἰς τὸν Αἲν (τὸ ὑπὸ τοῦ Νιβὲλ ἐκλεγὲν ὡς σημεῖον διαρρήξεως) ἐξηκολούθει ὑφιστάμενον· εἶχεν ὅμως ἀνάγκην μετατροπῶν τινων, διότι καὶ διὰ τοὺς Συμμάχους τὸ μέτωπον ἐσμικρύνθη, καὶ συνεπῶς καὶ οὗτοι ἠδύναντο νὰ ἐπαυξήσωσι τὰς ἐφεδρείας των (ἡ 1η γαλλικὴ στρατιὰ μετεφέρθη ὡς ἐφεδρεία παρὰ τὴν 10ην), πρὸς δὲ μέτωπά τινα κατέστησαν δευτερευούσης σημασίας. Κατόπιν τούτων ἀπεφάσισεν ὁ Νιβὲλ νὰ ἐκτελέσῃ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου τὰς κάτωθι κυρίας ἐπιθέσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ διαρρήξεως τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, διαβεβαιώσας τοὺς Συμμάχους ὅτι διὰ τῶν ἐπιθέσεων τούτων θὰ ἐπήρχετο ἡ ὁριστικὴ συμμαχικὴ νίκη. Αἱ ἐπιθέσεις αὗται ἐγένοντο διὰ μὲν τοῦ κυρίου ἀγγλικοῦ ὄγκου εἰς Ἀρτουὰ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Κεὰν — Καμπραί· διὰ δὲ τῆς γαλλικῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ Μισελὲρ εἰς τὸν Αἲν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Βερβὲν—Χιρσόν, ὑποστηριζομένης δεξιὰ (ἀνατολικῶς) ὑπὸ τῆς 4ης στρατιᾶς, λαμβανούσης κατεύθυνσιν πρὸς Ἀττινὺ —Βουζιέ. Μολονότι δ' ἠγέρθησαν ὑπό τινων ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοιούτων ἐπιχειρήσεων, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργ, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν συγκρότησιν ἰσχυρῶν γερμανικῶν ἐφεδρειῶν, καὶ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπιτρεπούσης τὴν μεταφορὰν γερμανικῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ θεάτρου εἰς τὸ δυτικόν, ἐνεκρίθη ἐν τέλει ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Κομπιένης (6 Ἀπριλίου). Διεξήχθησαν οὕτως ἀπὸ μὲν τῆς 9 Ἀπριλίου—5 Μαΐου ἀγῶνες εἰς Ἀρτουὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀποτελοῦντες τὴν *3ην μάχην τῆς Ἀρτουά*, οἵτινες ὄχι μόνον δὲν ἀπέδωσαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπήνεγκον καὶ μεγίστην φθορὰν εἰς τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα, ἀπὸ δὲ τῆς 16 Ἀπριλίου—5 Μαΐου ἀγῶνες εἰς τὸν Αἲν, ἀποτελοῦντες τὴν *2αν μάχην τοῦ Αἲν* μὲ συνέχειαν ἀγῶνος πρὸς ἀνατολὰς εἰς Μορονβιλλιὲ (17 Ἀπριλίου—20 Μαΐου), ἀποτελοῦντος τὴν *4ην μάχην τῆς Καμπανίας*· οἱ ἀγῶνες οὗτοι εἶχον μὲν ἐπιτυχίας τινὰς καὶ ἐπήνεγκον μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Γερμανοὺς (ἐκτὸς τῶν ἀπωλειῶν, ἐπὶ πλέον 50.000 αἰχμάλωτοι καὶ 450 πυροβόλα), ἀλλὰ πόρρω ἀπεῖχον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιφέρωσιν ὁριστικὰ ἀποτελέσματα, ἤτοι τὴν διάρρηξιν τοῦ γερμανικοῦ μετώπου. Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων εἶναι χαρακτηριστικαὶ αἱ ἑξῆς γνῶμαι: «Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθὲς ὅτι, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν, τ' ἀποτελέσματα ἐφάνησαν μέτρια, καὶ ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις εἴς τε τὸ μέτωπον καὶ τὰ μετόπισθεν ὑπῆρξε γενικὴ καὶ βαθεῖα» («Histoire pour les écoles militaires françaises» τόμ. 3, 1924)· «Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἡ μάχη ἐφάνη ὡς πλήρης ἧττα τῶν ἀντιπάλων μας. Ἡ πικροτέρα ἀπογοήτευσις κατέλαβε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα καὶ τὴν διοίκησίν των, κατόπιν τῆς αἱματηρᾶς ταύτης ἀποτυχίας» (Hintenburg, «Aus meinem Leben», 1920). Ὁ Νιβὲλ διαψευσθεὶς εἰς τὰς νικηφόρους προβλέψεις του ἐπέσυρε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξέγερσιν τῆς τε γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, πεισθέντων ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν στρατηγικοῦ σχεδίου λίαν ριψοκινδύνου. Ἡ ἐξέγερσις αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄμεσον ἀντικατάστασίν του ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Πεταὶν ἀπὸ τῆς 17 Μαΐου 1917.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἐκδηλωθῇ στασιαστικά τινα κινήματα ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ, συνοδευόμενα ὑπὸ λιποταξιῶν καὶ αὐτοτραυματισμῶν, ἐπελθόντα κατόπιν τοῦ συγχρωτισμοῦ μετὰ ρωσικῶν στρατευμάτων, ἅτινα δὲν ἦσαν μὲν ἐρυθρά, ἀλλὰ πάντως εἶχον ἐπαναστατικὴν νοοτροπίαν· τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀφίκοντο μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν εἰς Γαλλίαν, ἵνα συμμετάσχωσι τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος (μία ρωσικὴ ταξιαρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Lohvitsky, ἀποβιβασθεῖσα εἰς Μασσαλίαν τὸ τέλος Ἀπριλίου 1917). Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος Πεταὶν ἔκρινεν ὅτι δὲν ὤφειλε νὰ ἐξωθήσῃ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰς νέους ἀγῶνας πρὶν ἢ ἀποκατασταθῇ πλήρως τὸ ἠθικόν των καὶ περατωθῶσιν αἱ ὑπὸ κατασκευὴν μεγάλαι ποσότητες πυροβόλων, ἰδίως βαρέων, καὶ ἁρμάτων· δι' ὃ διέταξε τὰ στρατεύματα νὰ περιορίζωνται εἰς τοπικοὺς μόνον ἀγῶνας (ἐπίθεσις μὲ περιωρισμένους ἀντικειμενικοὺς σκοπούς, κατὰ τὴν τότε καθιερωθεῖσαν ἔκφρασιν), καὶ εἰς ἁπλῆν κατατριβὴν καὶ ἀπασχόλησιν τῶν Γερμανῶν. Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τῆς παθητικῆς στάσεως τῶν Συμμάχων, ἤτοι κατὰ τὸ θέρος 1917, οἱ Γερμανοὶ ἐξετέλεσαν συνεχεῖς τοπικὰς ἐπιθέσεις πρὸς ἀνάκτησιν τῶν κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἔτους τούτου ἀπολεσθέντων ἐπικαίρων σημείων (ἐπικρατούντων ὑψωμάτων, παρατηρητηρίων κτλ.), ἰδίᾳ εἰς Μορονβιλλιέ, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, μεθ' ὅλην τὴν χρησιμοποίησιν τῶν νεοσυγκροτηθέντων ἀποσπασμάτων ἐφόδου (Strosstruppen). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ θέρους ἤρχισεν ὁ Πεταὶν σκεπτόμενος περὶ ἐπιθέσεων, ἀποβλεπουσῶν εἰς βελτίωσιν τῶν θέσεων τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου καὶ ἀνάκτησιν τῆς πρωτοβουλίας τῶν περαιτέρω συμμαχικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐξετελέσθησαν οὕτως: ἀπὸ 20 Αὐγούστου —10 Σεπτεμβρίου ἀγὼν εἰς Βερντέν, ἀποτελῶν τὴν *6ην μάχην τοῦ Βερντέν*, καθ' ὃν οἱ Σύμμαχοι ἀπώθησαν ἀρκετὰ τοὺς Γερμανούς, βελτιώσαντες κατὰ πολὺ τὸ μέτωπόν των· ἀπὸ τῆς 23—26 Ὀκτωβρίου ἡ *μάχη τοῦ Μαλμαιζὸν* (ὀχυρὸν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου Σεμὲν ντὲ Ντάμ), καθ' ἣν ἀπωθήθησαν οἱ Γερμανοί, ἐξαναγκασθέντες νὰ ἐκκενώσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ὀροπέδιον Σεμὲν ντὲ Ντάμ· ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου—30 Ὀκτωβρίου ἀγὼν ἐν Φλάνδρᾳ, ἀποτελῶν τὴν 2αν μάχην τῆς *Φλάνδρας* (βλ. λ.) καὶ ἀποσκοπῶν τὴν διὰ Βρυξελλῶν προχώρησιν πρὸς Ὀστάνδην ἵνα, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, ἀποστερηθῶσιν οἱ Γερμανοὶ σπουδαίας βάσεως ὑποβρυχίων ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ.

Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἔσχον οἱ Σύμμαχοι μεγάλας ἐπιτυχίας, ἰδίως εἰς τὴν γνωστὴν ἐξέχουσαν τοῦ Ὕπρ, ἐξ ἧς ἀπωθήθησαν οἱ Γερμανοί, ἐξαναγκασθέντες νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν ἑλώδη περιοχὴν τῆς πεδιάδος. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 20 Νοεμβρίου—6 Δεκεμβρίου συνήφθη ἡ μάχη τῆς *Καμπραὶ* (βλ. λ.) εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα ἀπολήξασα· κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀπώθησαν οἱ Ἄγγλοι τοὺς Γερμανούς, ἀλλὰ κατόπιν ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ οὕτως ἀπέμεινεν αὐτοῖς ἐλάχιστον ἐδαφικὸν κέρδος. Πάντως, κατὰ τὰς συμμαχικὰς ταύτας ἐπιθέσεις ἐδοκιμάσθησαν πολὺ οἱ Γερμανοὶ καὶ διέτρεξαν πρὸς στιγμὴν μέγαν κίνδυνον πιθανῆς ὑπερκεράσεως πρὸς τὸ δεξιὸν πλευρόν των (εἰς Φλάνδραν) καὶ πιθανῆς διαρρήξεως τοῦ μετώπου των (εἰς Καμπραί)· αὐτὸς ὁ ἀρχιστράτηγος Χίντεμπουργ γράφει: «Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1917 τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διετρέξαμεν εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον». Γεγονότα καθαρῶς στρατιωτικῆς σημασίας ἄξια λόγου λαβόντα χώραν κατὰ τὸ 1917 ἦσαν: 1) Ἡ ἀπὸ τέλους Ἰουνίου ἀρξαμένη ἀποβίβασις ἀμερικανικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους (διὰ τῶν λιμένων Σαὶν Ναζαίρ, Μπορντώ, Βρέστης), εἰς ἀριθμὸν ὅμως ἐν ἀρχῇ ἀνεπαρκῆ ὅπως ἀποτελεσθῇ στρατιὰ δυναμένη ν' ἀναλάβῃ ὡρισμένον τομέα, μολονότι ρητὸς ὅρος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον ἦτο ὁ τῆς δράσεως τῶν ἀμερικανικῶν στρατευμάτων ἐν ἰδίῳ τομεῖ, οὐχὶ δὲ καταμεμημένων καὶ ἐντεταγμένων κατὰ μικρὰ τμήματα εἰς διαφόρους τομεῖς. Κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου 1917 οἱ ἕως τότε ἀποβιβασθέντες Ἀμερικανοὶ ἀπετέλεσαν στρατιὰν ὑπὸ τὸν Πέρσινγκ (Pershing), ἥτις ἐτάχθη ὡς ἐφεδρεία εἰς τὸν τομέα τῆς Λωρραίνης, ἤρεμον τελείως κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, συνεπῶς δυνάμενον νὰ ἀποτελέσῃ σχολεῖον ἐκπαιδεύσεως διὰ τὰ ἀπειροπόλεμα ἀμερικανικὰ στρατεύματα. Ὡς ἐκ τούτου, διαρκοῦντος τοῦ 1917 δὲν συμμετέσχον οἱ Ἀμερικανοὶ εἰς σοβαρὰς ἐπιχειρήσεις. 2) Τὸ συγκροτηθέν, κατόπιν τῆς ἐν Ραπάλλο συνδιασκέψεως τῆς 6 Νοεμβρίου 1917, διασυμμαχικὸν πολεμικὸν συμβούλιον (Comité de guerre interallié). Τὸ συμβούλιον τοῦτο, ὅπερ ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Φός, τοῦ Ἄγγλου Οὐΐλσων καὶ τοῦ Ἰταλοῦ Καντόρνα, συνεδριάζον εἰς Βερσαλλίας, θὰ ἐξησφάλιζε πλήρως τὸν συντονισμὸν τῶν συμμαχικῶν προσπαθειῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐσημείωσε μέγα βῆμα πρὸς τὸ μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπιτευχθὲν ἑνιαῖον τῆς διοικήσεως τῶν συμμαχικῶν στρατῶν. 3) Ἡ ἀποτυχία τῶν ἀποπειρῶν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐπίτευξιν εἰρήνης καὶ ἡ ἀπόρριψις τῆς παρεμβάσεως τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΕ' (1 Αὐγούστου 1917)

Ἀνατολικὸν θέατρον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917 ἐπῆλθε σοβαρὰ διαταραχὴ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, καθόσον ἡ ἀπὸ καιροῦ κυοφορουμένη ρωσικὴ ἐπανάστασις ἐσημείωσε τὰς πρώτας ἐμπραγμάτους ἐκδηλώσεις της, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων παρῃτήθη ὁ τσάρος Νικόλαος τὸν Μάρτιον 917. Οὐχ ἧττον κατωρθώθη τότε, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κερένσκυ, νὰ συγκρατηθῶσιν ὁπωσοῦν οἱ στρατιῶται εἰς τὰς τάξεις των. Ἐν Αὐστρίᾳ ἡ εἰς τὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ἐπήνεγκε μετατροπάς τινας εἰς τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν διοίκησιν, ὧν κυριώτεραι ἦσαν ἡ ὑπὸ τοῦ Καρόλου αὐτοπρόσωπος ἀνάληψις τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ ἀπὸ Φεβρουαρίου 1917 καὶ ἡ ἀνάθεσις τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου εἰς τὸν στρατηγὸν Ἄρτς φὸν Στράουσσενμπουργκ, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Κόνραδ φὸν Ἔτζεντορφ, ἀναλαβόντος τὴν διοίκησιν ὁμάδος στρατιῶν ἐν Τυρόλῳ.

Οἱ διευθύνοντες τότε τὴν Ρωσίαν ἐπαναστάται, φρονοῦντες ὅτι, ἅμα ὡς ἀνελάμβανεν ὁ στρατὸς

Digitized by Google

ἐπιχειρήσεις τινὰς θὰ συνεκρατεῖτο πειθαρχικῶς, διέταξαν ἐπίθεσιν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Γαλικίας ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν. Αὕτη ἀπετέλεσε τὴν *4ην μάχην τῆς Γαλικίας* (Ἰούλιος—Αὔγουστος), καθ' ἣν, μετὰ ἐνίσχυσιν τῶν Αὐστριακῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἐπῆλθεν ἡ ἐξ ὁλοκλήρου ἀπώθησις τῶν Ρώσων ἐκ τῆς Γαλικίας καὶ τῆς Μπουκοβίνας, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα «πανωλεθρία τῆς Γαλικίας»· αὕτη, ἂν καὶ εἶχεν ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα διὰ τοὺς Συμμάχους, ἐν τούτοις ὑπεβοήθησεν ἀρκετὰ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα, καθόσον προσείλκυσεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν θέατρον γερμανικάς τινας μεραρχίας, συνεπῶς ἐλάφρυνε κατά τι τοὺς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐπιτιθεμένους ἐν Φλάνδρᾳ Συμμάχους. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ρωσικῆς ἥττης ἀνέλαβον οἱ Γερμανοὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου ἐπίθεσιν κατὰ τῆς *Ρίγας* (βλ. λ.) διὰ τῆς 8ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Χούτιερ, καθόσον διὰ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ταύτης ἠπειλεῖτο ἀμέσως ἡ πρὸς Πετρούπολιν ἄγουσα· ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἀπέληξεν εἰς τὴν ταχυτάτην κατάληψιν τῆς Ρίγας (3 Σεπτεμβρίου). Μετὰ τὴν ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου, ἀπὸ Βαλτικῆς μέχρι Μπουκοβίνας, ἀπώθησιν τῶν Ρώσων πρὸς ἀνατολάς, ἐπηκολούθησε πλήρης ἀναρχία ἐν Ρωσίᾳ, μέχρις οὗ τὴν 12 Νοεμβρίου ἐπεκράτησαν ὁ Λένιν καὶ ὁ Τρότσκυ, οἵτινες διώρισαν ἀρχιστράτηγον ἀνθυπασπιστήν τινα ὀνομαζόμενον Κριλένγκο καὶ εὐθὺς ἀμέσως ὑπέβαλον πρὸς τὴν Γερμανίαν προτάσεις ἀνακωχῆς, γενομένας αὐθωρεὶ ἀποδεκτάς. Μετά τινας δὲ ἡμέρας συνήφθη ἡ ἀνακωχὴ τῆς Μπρὲστ-Λιτόφσκ (15 Δεκεμβρίου 1917), συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἐτερματίζετο ὁριστικῶς ὁ μετὰ τῆς Ρωσίας πόλεμος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Γερμανία ἤθελε πλήρη ἐξασφάλισιν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς ταύτης, ἐξηκολούθησε, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν αὐτῆς, ἡ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσίας προέλασις τῶν αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων, καταληφθείσης σὺν τῷ χρόνῳ ἁπάσης τῆς μέχρι τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης περιοχῆς, ὁπότε ἡ ὁριστικὴ συνθήκη εἰρήνης τῆς 3 Μαρτίου 1918 ἔθεσε πέρας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ἡ Ρουμανία, εὑρεθεῖσα τότε τελείως ἀπομεμονωμένη, ἠναγκάσθη νὰ προσχωρήσῃ καὶ αὕτη εἰς τὴν ἀνακωχὴν τῆς Μπρὲστ-Λιτόφσκ, ὁπότε τὰ ἀπὸ Δεκεμβρίου 1916 παραμείναντα παρὰ τὸν ποταμὸν Σερὲθ λείψανα τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ ἠχρηστεύθησαν πάσης περαιτέρω δράσεως· τὴν ὁριστικὴν δ' ἐν Ρουμανίᾳ κατάστασιν καθώρισεν ἡ ἐπακολουθήσασα συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 7 Μαΐου 1918. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ τέλους 1917, ἀνατολικὸν θέατρον δὲν ὑφίστατο πλέον, τὸ δὲ μεῖζον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ γερμανικῶν στρατευμάτων μετεφέρθη σιδηροδρομικῶς εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον (40 μεραρχίαι) ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1917—Μαρτίου 1918.

Ἰταλικὸν θέατρον. Πρὸ τῆς συμμαχικῆς δράσεως ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ πολλαὶ γνῶμαι ἀντηλλάγησαν· τινὲς ὑπεστήριξαν, εἰς τὴν συνελθοῦσαν τὸν Ἰανουάριον 1917 συνδιάσκεψιν ἐν Ρώμῃ, ὅτι ἡ λύσις θὰ ἐπήρχετο διὰ τῆς ἥττης τῶν Αὐστρογερμανῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ, δι' ὃ πρὸς στιγμὴν ἐγένετο σκέψις περὶ συγκεντρώσεως μεγάλων συμμαχικῶν ὄγκων ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ, ἵνα ἐν αὐτῷ δοθῇ ἡ κυρία μάχη, ἀλλ' ἡ σκέψις αὕτη ἐγκατελείφθη τάχιστα, καθόσον ἡ πλειονότης ἀπεφάνθη ὅτι ἡ κρίσις ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ μόνον ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ. Κατόπιν τούτου ἀπεφασίσθη ὅπως, μετὰ ἐνίσχυσιν δι' ἀγγλικοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, ἐκτελεσθῇ ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ ἐπίθεσις συγχρονισμένη μετὰ τῶν τοῦ Αἲν καὶ τῆς Ἀρτουὰ (Ἀπρίλιος)· ὁ τοιοῦτος ὅμως συγχρονισμὸς δὲν ἐπετεύχθη, καθ' ὅσον ὁ Ἰταλὸς ἀρχιστράτηγος Καντόρνα ἀφ' ἑνὸς εὕρισκεν ὅτι τὸν Ἀπρίλιον ἦτο πολὺ ἐνωρὶς δι' ἐπιχειρήσεις ἐπὶ ὀρεινῶν περιοχῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐθεώρει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔπρεπε νὰ παραμείνῃ ἐν ἀναμονῇ, καθόσον ὑπῆρχον πληροφορίαι περὶ αὐστριακῆς προσβολῆς ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ Τρεντῖνο. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἤρξατο τῶν ἐπιχειρήσεων μόλις περὶ τὰ μέσα Μαΐου. Οὕτω διεξήχθησαν ἀπὸ τῶν μέσων Μαΐου—μέσων Σεπτεμβρίου ἐπιχειρήσεις ἐν Ἰζόντσο, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα *3η ἐπιχείρησις τοῦ Ἰζόντσο*, καθ' ἣν οἱ Ἰταλοί, προχωρήσαντες πρὸς ἀνατολάς, μετὰ μάχας δοθείσας κυρίως εἰς *Κάρσο* (βλ. λ.), ἔφθασαν τὸν Σεπτέμβριον μέχρι τοῦ ἀκροτάτου ὁρίου τῆς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰζόντσο κατοχῆς. Ἀλλά, κατὰ τὴν εὐθὺς ἀμέσως ἐπακολουθήσασαν αὐστρογερμανικὴν ἐπίθεσιν, φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῆς πεδιάδος τῆς Βενετίας* (24 Ὀκτωβρίου—10 Νοεμβρίου), καθ' ἣν ἐπῆλθεν ἡ φοβερὰ ἧττα τῶν Ἰταλῶν εἰς Καπορέττο (24 Ὀκτωβρίου), ἀπωθήθησαν οἱ Ἰταλοὶ βιαίως πρὸς νοτιοδυσμάς, μέχρις οὗ τὴν 10 Νοεμβρίου ἔφθασαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (δυτικῆς) ὄχθης τοῦ Πιάβε, ἔνθα κατώρθωσαν νὰ συγκρατηθῶσι, χάρις εἰς τὴν ἀδράνειαν τῶν Αὐστριακῶν, μὴ καταδιωξάντων μέχρις ἐξοντώσεως τοὺς Ἰταλούς, καὶ χάρις εἰς τὰς ἐσπευσμένως ἀποσταλείσας ἐκ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου συμμαχικὰς ἐνισχύσεις, ἐκ μιᾶς γαλλικῆς στρατιᾶς καὶ ἐκ μιᾶς ἀγγλικῆς. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην τῶν Ἰταλῶν ἀπεστάλησαν εἰς Ρώμην οἱ στρατηγοὶ Φὸς καὶ Ρόμπερτσον, ἵνα ἀντιληφθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἰταλικὴν κατάστασιν, ἣν εὗρον μὲν ἀξιοθρήνητον, δεδομένου ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἀπώλεσαν 130.000 νεκροὺς καὶ τραυματίας, 330.000 αἰχμαλώτους καὶ 3.000 πυροβόλα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀνεπανόρθωτον, καθόσον ὁ ἰταλικὸς στρατὸς δὲν εἶχεν ἐξουδετερωθῇ ὁλοτελῶς. Ὡς ἄμεσα ἐπακόλουθα ἐπῆλθον, ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιστρατήγου Καντόρνα διὰ τοῦ στρατηγοῦ Ντιὰζ (Ντίατς), ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Ραπάλλο τῆς 6 Νοεμβρίου 1917, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ἡ συγκρότησις διασυμμαχικοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ παραχώρησις εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλογάλλων μεγάλης ποσότητος πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ἰδίᾳ πυροβόλων καὶ πυρομαχικῶν.

Βαλκανικὸν θέατρον. Διαρκοῦντος τοῦ 1917, εἰς τὸ βαλκανικὸν θέατρον διεξήχθησαν τοπικῆς μόνον σημασίας ἐπιχειρήσεις, ἀποσκοποῦσαι ἑκατέρωθεν εἰς τὴν κατάληψιν διαφόρων ἐπικαίρων σημείων, ὡς ἐπίσης ἐπιδρομαὶ (coup de main) καὶ βομβαρδισμοὶ πυροβολικοῦ, ἰδίως περὶ τὸν ἀγκῶνα τοῦ Ἐριγῶνος. Κατὰ Φεβρουάριον κατελήφθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ συμμαχικῶν στρατευμάτων ἡ περὶ τὴν Κορυτσὰν περιοχή, ἥτις, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, δὲν εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Φερρέρο, τῶν καταλαβόντων ἀπὸ τοῦ 1916 τὴν Ἀλβανίαν· συνεπῶς, μόνον ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1917 τὸ βαλκανικὸν μέτωπον εἶχε καταστῇ συνεχὲς ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης (Αὐλῶνος) μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους (ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος). Ἀλλ' ἡ κατάληψις αὕτη δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιχείρησις, διότι ἐγένετο ἄνευ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῶν Γερμανοβουλγάρων. Πολὺ δ' ὀλιγώτερον δὲν δύνανται νὰ κληθῶσιν ἐπιχειρήσεις αἱ ὀλίγον βραδύτερον (ἄνοιξιν 1717) ἐπακολουθήσασαι καταλήψεις τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ὑπὸ συμμαχικῶν στρατευμάτων. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦτο ἐνισχύθησαν τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ ἑλληνικῶν, ἀρχικῶς μὲν διὰ τῶν μεραρχιῶν Σερρῶν, Ἀρχιπελάγους, Κρήτης, κατόπιν δ' ἀπὸ τῆς ἑνώσεως τοῦ κράτους (Ἰούνιος 1917) καὶ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Γερμανίας καὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων αὐτῆς (Ἰούνιος καὶ Ἰούλιος 1917) ὑπὸ πολλῶν ἄλλων μεραρχιῶν, συγκροτηθεισῶν διὰ τῶν βαθμηδὸν ἐπιστρατευθέντων Ἑλλήνων καὶ διὰ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀγγλογάλλων παραχωρηθέντων ὑλικῶν. Τὸν Μάϊον 1917 ἀντικατεστάθη ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Γερμανοβουλγάρων Μπέλωβ διὰ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Σόλτζ, τὸν δὲ Δεκέμβριον 1917 ἀντικατεστάθη ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμάχων Σαρράϊγ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Γκιγιωμὰ (Guillaumat).

Τουρκικὰ θέατρα. 1) Ἀρμενία καὶ Καυκασία. Διαρκοῦντος τοῦ 1917, δὲν ἐξετελέσθησαν ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ σημαίνουσαι ἐπιχειρήσεις, καθόσον πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τῶν Τούρκων πρὸς ἀνακατάληψιν σημαινόντων τινῶν σημείων ἀπεκρούσθησαν ἀμέσως ὑπὸ τῶν Ρώσων.

2) *Μεσοποταμία*. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον κατὰ μὲν τὸν Φεβρουάριον τὴν Κοὺτ ἐλ Ἀμάρα, ἣν κατέστη ἀδύνατον ν' ἀνακαταλάβωσ ν οἱ Τοῦρκοι, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ Ἐμβὲρ καὶ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Φάλκενχαϋν.

3) *Παλαιστίνη*. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1917 ἤρχισε δημιουργούμενον πολεμικὸν θέατρον ἐν Παλαιστίνῃ, διότι ὁ ἀγγλικὸς στρατός, ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Τουρκογερμανοὺς ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου καὶ προσεπέρασε κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἔφθασε τὸν Δεκέμβριον 1916 εἰς Ἐλ Ἀρὶσχ (σύνορα Παλαιστίνης)· ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1917 ἤρξατο προελαύνων ἐντὸς τῆς Παλαιστίνης, ἧς τὴν ἄμυναν εἶχεν ἀναλάβει τουρκογερμανικὸν στράτευμα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Φάλκενχαϋν. Ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ στρατηγὸς Μυρραιῦ ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Ἄλλενμπυ, ὅστις ἐντὸς τοῦ 1917 κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Γάζαν (7 Νοεμβρίου), τὴν Ἰόππην (17 Νοεμβρίου), ἀποκόψας τοιουτοτρόπως τὰς μετὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίας τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τέλος ἀμαχητὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ (9 Δεκεμβρίου), εἰς ἣν εἰσῆλθεν ἐπισήμως μετὰ διήμερον ὁ Ἄλλενμπυ μετὰ τῶν διοικητῶν τῶν ἀποσπασμάτων γαλλικοῦ καὶ ἰταλικοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως οἵ τε διοικηταὶ οὗτοι, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ ἔφιππα στρατεύματα, ἀφίππευσαν, ἵνα εἰσέλθωσι πεζῇ εἰς τὴν ἱερὰν τοῦ Χριστιανισμοῦ πόλιν, εἰς ἔνδειξιν βαθείας εὐλαβείας, ὡς εἶχε πράξει πρὸ ἐννέα ὁλοκλήρων αἰώνων ὁ ἀρχηγὸς τῆς 1ης Σταυροφορίας (1058) Γοδεφρεῖδος ντὲ Μπουγιόν. Ἡ ὑπὸ τῶν Συμμάχων κατάληψις τῆς Παλαιστίνης ἦτο ὑψίστης σημασίας, διότι ἐξησφαλίσθη πλήρως ἡ Αἴγυπτος, κατεπνίγη ἀφ' ἑαυτῆς ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κυοφορουμένη ἐπανάστασις ἐν Ἀραβίᾳ, καὶ τέλος διότι ἀπωθήθησαν πρὸς βορρᾶν τὰ γερμανοτουρκικὰ στρατεύματα. Συνεπῶς, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἀπεμακρύνθησαν τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀπὸ τῆς πρὸς στιγμὴν ἀπειληθείσης γραμμῆς τῶν Ἰνδιῶν.

Γενικὴ ἐπισκόπησις. Διαρκοῦντος τοῦ 1917 ἐπεζητήθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἡ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ διάρρηξις τοῦ μετώπου, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν ἐπετεύχθη. Γεγονὸς ὅμως χαρακτηριστικὸν ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ὑπῆρξεν ἡ ἀποχώρησις (ἀναστροφὴ) τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργ, ἥτις δὲν ἦτο συνέπεια τῆς συμμαχικῆς πρὸς διάρρηξιν ἐπιθέσεως εἰς τὴν Ἀρτουὰ καὶ τὸν Αἲν, καθόσον ἡ ἀποχώρησις ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐν λόγῳ συμμαχικῶν ἐπιθέσεων. Κατὰ τὰς μετέπειτα ὅμως συμμαχικὰς ἐπιθέσεις εἰς Φλάνδραν καὶ εἰς Καμπραὶ οἱ Γερμανοὶ διέτρεξαν πρὸς στιγμὴν μέγαν κίνδυνον. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ὅτε ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ ἐπῆλθεν ἡ ὁριστικὴ λύσις διὰ τῆς καταρρεύσεως τοῦ ρωσικοῦ μετώπου καὶ τῆς ἀνακωχῆς τῆς Μπρὲστ Λιτόφσκ, δι' ἧς ἐξουδετερώθη, μετὰ τὴν Σερβίαν τῷ 1915 καὶ τὴν Ρουμανίαν τῷ 1916, τρίτον ἤδη συμμαχικὸν κράτος, ἡ Ρωσία, ἐν δὲ τῷ ἰταλικῷ ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη ἧττα τῶν Ἰταλῶν, σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποχώρησιν αὐτῶν ἐκ τοῦ Ἰζόντσο εἰς τὸν Πιάβε. Ὡς μικρὸν ἀντίρροπον τῶν συμμαχικῶν τούτων ἀτυχημάτων ἐπῆλθον αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Συμμάχων (τῶν Ἄγγλων) εἰς Μεσοποταμίαν καὶ ἰδίως εἰς Παλαιστίνην, ἐξασφαλίσασαι πλήρως τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ νεκρώσασαι πᾶσαν ἀραβικὴν ἐξέγερσιν. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, καίτοι ἀπὸ τοῦ τέλους 1917 εἶχεν ἀρχίσει ἐκδηλουμένη παρὰ τῷ γερμανικῷ λαῷ ποιά τις ἀπογοήτευσις, ἐν τούτοις τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ ἦτο ἀκμαιότατον, διότι ἡ στρατηγικὴ κατάστασις τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν εὑρίσκετο τότε εἰς ἐξαιρετικῶς ἀρίστην κατάστασιν.

1918. *Δυτικὸν θέατρον*. Αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1917 εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ ἰταλικὸν θέατρον ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθῇ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 στρατηγικὴ κατάστασις φαινομενικῶς ἤρεμος, διότι οὐδέτερος τῶν ἀντιπάλων ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀναλάβῃ ἀγῶνα· οἱ Κεντρικοὶ σύμμαχοι, ἂν καὶ ἐσκόπουν νὰ πράξωσι τοῦτο καὶ μάλιστα ἠπείγοντο νὰ προλάβωσι τὰς ὁσημέραι ὀγκουμένας ἀμερικανικὰς ἐνισχύσεις, ἦσαν ὑποχρεωμένοι προηγουμένως νὰ τερματίσουν ὁριστικῶς τὰς ἐν Ρωσίᾳ διαπραγματεύσεις των, μεθ' ὃ νὰ μεταφέρωσιν ἐσπευσμένως τὰ στρατεύματά των ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου εἰς τὸ δυτικόν· ἐξ ἄλλου οἱ Ἀνταντικοὶ σύμμαχοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀναλάβωσι σοβαρὸν ἀγῶνα πρὸ τῆς μεταφορᾶς εἰς Εὐρώπην μεγάλων δυνάμεων ἀμερικανικοῦ στρατοῦ. Τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918 χαρακτηρίζει ἡ σπουδὴ τῶν Γερμανῶν ὅπως συνάψωσιν ὁριστικὰς συνθήκας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διεξαχθεισῶν ἤδη προκαταρκτικῶν συνεννοήσεων καὶ τῶν συναφθεισῶν ἀνακωχῶν τοῦ τέλους 1917· ὑπεγράφησαν τότε ἡ συνθήκη τῆς Οὐκρανίας τὴν 9 Φεβρουαρίου 1918, ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου τὴν 7 Μαρτίου 1918 ἀποκληθεῖσαι, ἡ μέν, συνθήκη τοῦ σίτου, ἡ δέ, συνθήκη τοῦ πετρελαίου, πρὸς δ' ἡ συνθήκη τῆς Μπρὲστ - Λιτόφσκ τὴν 3 Μαρτίου 1918.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918 τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ δυτικὸν θέατρον, καθόσον ἐφρόνει ὅτι μόνον διὰ σοβαρᾶς ἐν αὐτῷ δράσεως, δυναμένης νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἕνα τοὐλάχιστον τῶν συμμαχικῶν στρατῶν, γαλλικὸν ἢ ἀγγλικόν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου. Πάντως, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐσταθμίσθη πολὺ ἐν τῷ γερμανικῷ ἀρχιστρατηγείῳ, ὁ δὲ Χίντεμπουργ σχετικῶς γράφει: «Καίτοι ἡ δύναμις τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων μᾶς ἦτο εὐνοϊκή, ἐν τούτοις δὲν ἦτο δι' ἡμᾶς οὔτε ἁπλοῦν οὔτε εὔκολον τὸ νὰ λάβωμεν τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιθέσεως ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ. Συνεζητήσαμεν ἐὰν θὰ μᾶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἄρωμεν μίαν μεγάλην ἐπιτυχίαν». Ἐφρόνει δὲ ταῦτα, διότι ἤρχισε τότε νὰ δημιουργῆται ἡ ἀμφιβολία ὅτι ὁ ὑποβρύχιος πόλεμος δὲν ἀπέδιδε πλήρη τ' ἀποτελέσματα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρχιναυάρχου Τίρπιτζ προβλεφθέντα, καὶ συνεπῶς ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφερθῇ εἰς Εὐρώπην, ὁ δὲ γερμανικὸς στρατός, ἀναλαμβάνων ἐπίθεσιν, θὰ περιήρχετο ἴσως εἰς δύσκολον θέσιν. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόφασις περὶ ἐπιθέσεως ἐλήφθη, διότι ἐκρίθη ὅτι ἡ περαιτέρω παραμονὴ τῶν Γερμανῶν ἐν ἀμύνῃ ἀπέβαινεν εἰς βάρος των, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ γερμανικὸς ὑποβρύχιος πόλεμος δὲν παρεκώλυε τὰς ἀμερικανικὰς μεταφοράς. Ἐκ τῶν γραφομένων δὲ τοῦ Χίντεμπουργ συνάγεται ὅτι ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δυσφορία τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ εἶχεν ἐπιδράσει ἀρκετὰ ἐπὶ τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως: «Ἀνέμενον ἐκ τῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἀποτελέσματα μεγαλύτερα καὶ εὐρύτερα. Ἤλπιζον ὅτι αἱ πρῶταί μας νῖκαι θ' ἀνύψωνον τὸ ἠθικὸν τοῦ λαοῦ μας, θὰ τὸν ἀπέσπων ἀπὸ τῶν παραπόνων του περὶ τοῦ ἀσκόπου τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος καὶ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τοῦ τερματισμοῦ τοῦ πολέμου. Ἐνόμιζον ὅτι ἤρκει νὰ σύρωμεν τὸ ξίφος, ἵνα συμπαρασυρθῶσιν ἅπασαι αἱ γερμανικαὶ καρδίαι. Πάντοτε οὕτω πως συνέβη. Διατὶ σήμερον θὰ συμβῇ διαφοροτρόπως; Προσέτι ἐφανταζόμην ὅτι ἡ μεγάλη ἐπίδρασις, ἣν θὰ εἶχον αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, θὰ ἐξήγειρε τὸ τόσον καταπεσὸν πολεμικὸν φρόνημα τῆς Αὐστροουγγαρίας, θ' ἀφύπνιζε τὰς πολιτικὰς καὶ ἐθνικὰς ἐλπίδας τῆς Βουλγαρίας, καὶ θὰ ἐνίσχυε τὴν

Digitized by Google

πρὸς τήρησιν τῶν ἐδαφῶν ἐπιθυμίαν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἀπομεμακρυσμένης Τουρκίας». Πρὸς ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιθέσεως ἔπρεπε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εἰς τομέα τινὰ τοῦ δυτικοῦ μετώπου πλήρης διάρρηξις τῶν ἀμυντικῶν συμμαχικῶν ὀργανώσεων καθ' ὅλον τὸ βάθος των, διότι οὕτω θὰ μετεφέρετο ὁ περαιτέρω ἀγὼν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου. Ἠγέρθη συνεπῶς συζήτησις πρὸς ποῖον τομέα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκπεμφθῇ ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις, ἵνα πρὸς αὐτὴν συντονισθῶσιν ἅπασαι αἱ γερμανικαὶ προσπάθειαι, καθόσον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε καλῶς κατανοηθῇ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὅτι ἐπίθεσις διὰ προχείρων καὶ συνήθων μέσων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ διάρρηξιν τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων, αἵτινες διήκον ἐπὶ μεγάλου βάθους (ἐνιαχοῦ μέχρι 30 χιλιομέτρων). Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης ἡ κατάστρωσις τοῦ σχεδίου ἦτο ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ Λούντεντορφ, διὸ τὸ καταρτισθὲν σχέδιον φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα «σχέδιον τοῦ Λούντεντορφ». Οἱ τομεῖς, καθ' ὧν ἠδύνατο νὰ ἐκπεμφθῇ ἐπίθεσις ἦσαν τρεῖς: ὁ τῆς περιοχῆς Ὑπρ—Ἀρρᾶς, ὁ τῆς Ἀρρᾶς—Σαὶν Κεντὲν—Λὰ Φέρ, καὶ ὁ εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ὄχθας τοῦ Μόσα πρὸς Βερντέν· ἐξ αὐτῶν προεκρίθη ὁ δεύτερος, δηλαδὴ ἡ κεντρικὴ περιοχή, καθόσον ὁ μὲν Ὑπρ—Ἀρρᾶς παρουσίαζε μὲν τὸ πλεονέκτημα τῆς προσεγγίσεως κατόπιν πρὸς Καλαὶ καὶ Βουλόνην, ἀλλ' εἶχε τὸ μέγα μειονέκτημα ὅτι τὸ ἔδαφός του δὲν ἦτο χρησιμοποιήσιμον πρὸ τοῦ Ἀπριλίου (τὸ ἔδαφος τῆς παραθαλασσίας Φλάνδρας εἶναι ἐν καιρῷ χειμῶνος τελματῶδες), ὁ δὲ τοῦ Βερντέν, ἀφ' ἑνὸς παρεῖχεν ἔδαφος πολὺ δύσκολον καὶ ἀκατάλληλον δι' ἑλιγμούς, ἀφ' ἑτέρου θὰ παρουσίαζε, λόγῳ τῆς σοβαρᾶς γαλλικῆς ὀχυρώσεως τῆς ὅλης Καμπανίας, μεγάλας δυσκολίας, ὧν πικρὰν πεῖραν εἶχεν ἤδη λάβει ὁ Κρόνπριντς. Τοὐναντίον, ὁ τομεὺς Ἀρρᾶς—Σαὶν Κεντὲν—Λὰ Φὲρ (Πικαρδία) ἀφ' ἑνὸς μὲν παρουσίαζε μετωπικὴν ἀνάπτυξιν 70 μόνον χιλιομέτρων καὶ ἔδαφος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὔκολον δι' ἐπιχειρήσεις, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπέτρεπε τὴν προέλασιν πρὸς Σαὶν Κεντὲν—Ἀμιένην, ἔνθα τὸ σημεῖον ἐπαφῆς Γάλλων καὶ Ἄγγλων, ὅπερ, κατὰ τοὺς Γερμανούς, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ ν' ἀποτελῇ εὐπαθὲς σημεῖον, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνυπαρξίας ἑνιαίας ἀνωτέρας διοικήσεως παρὰ τοῖς Συμμάχοις. Ἵνα καταδειχθῇ δὲ ἡ σπουδαία στρατηγικὴ σημασία τῆς Ἀμιένης, παραθέτομεν τὰ ὑπὸ τοῦ Χίντεμπουργ γραφόμενα: «Εἰς Ἀμιένην συγκεντροῦνται αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ αἱ συνενοῦσαι τὰς βορείους περιοχὰς μετὰ τοῦ κέντρου τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζονται διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σόμ, καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν κύριον στρατηγικὸν χῶρον τῶν Ἄγγλων. Ἡ Ἀμιένη λοιπὸν ἔχει ὑψίστην στρατηγικὴν σημασίαν. Ἐὰν καταλάβωμεν τὴν πόλιν ταύτην, ἢ ἂν τοὐλάχιστον τὴν τηρῶμεν ὑπὸ τὸ ἄμεσον πῦρ τῶν πυροβόλων μας, τὸ ἐχθρικὸν θέατρον θὰ διχασθῇ. Ἡ τακτικὴ διάρρηξις θὰ μετατραπῇ εἰς στρατηγικὴν διάρρηξιν, ὁπότε οἱ μὲν Ἄγγλοι θὰ ριφθῶσι πρὸς τὸ ἓν μέρος, οἱ δὲ Γάλλοι πρὸς τὸ ἕτερον. Ἴσως ἡ ἐπιτυχία αὕτη νὰ συνεπιφέρῃ τὴν διάσπασιν τῶν διπλωματικοστρατηγικῶν συμφερόντων τῶν δύο κρατῶν. Λοιπὸν ἐμπρὸς μὲ κατεύθυνσιν τὴν Ἀμιένην». Τῆς διαρρήξεως δ' ἐπιτυγχανομένης πλήρως καθ' ὅλον τὸ βάθος τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων, ἡ κατόπιν ἐνέργεια θ' ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δι' ἀγῶνος ἑλιγμῶν ἀπώθησιν τῶν μὲν Ἄγγλων πρὸς τὴν θάλασσαν, τῶν δὲ Γάλλων πρὸς νοτιοανατολὰς τῶν Παρισίων, ὁπότε θὰ διηνοίγετο ἀμέσως ἡ πρὸς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ἄγουσα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μακροχρόνιος στασιμότης (ἀγῶνες χαρακωμάτων κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν) εἶχεν ἐπιφέρει ποιάν τινα λήθην εἰς τὰς μεθόδους τοῦ καθ' αὐτὸ πολέμου, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἑλιγμῶν τοῦ ἀνοικτοῦ πεδίου, ἐξεδόθησαν «ὁδηγίαι ἐπὶ τῆς ἐπιθετικῆς μάχης», φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁδηγίαι Λούντεντορφ τοῦ 1918», ἐν αἷς σαφῶς καθώριζεν ὁ Γερμανὸς ἐπιτελάρχης ὅτι «τὸ ἐπιζητητέον πρὸ παντὸς εἶναι ἡ ἐπιτυχία ἐπὶ τοῦ τακτικοῦ πεδίου, καθόσον, ἄνευ τακτικῶν ἐπιτυχιῶν, δὲν πρέπει ν' ἀσχολούμεθα μὲ στρατηγικοὺς συνδυασμούς· στρατηγική τις, μὴ ἐπιζητοῦσα τὴν τακτικὴν ἐπιτυχίαν, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν». Διὰ τῶν ὁδηγιῶν αὐτῶν ἐθεσπίζετο: 1) περιορισμὸς τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς προπαρασκευῆς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνηται ὁ αἰφνιδιασμός· 2) χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ ἀραιοτάτης μαχητικῆς γραμμῆς (ἀκροβολιστῶν), τονιζομένου ὅτι καὶ ἀπὸ ταύτης παρέχονται ἰσχυρότατα πυρά, λόγῳ τῶν πολυβόλων, τῶν πυροβόλων συνοδείας καὶ τῆς χαμηλῶς ἱπταμένης ἀεροπορίας· 3) ἐκμετάλλευσις πάσης κατὰ βάθος ἐπιτυχίας, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιτυγχάνηται ἡ ταχεῖα διείσδυσις ἐντὸς τῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἀντιπάλου. Οἱ Γερμανοὶ ἠπείγοντο νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐπίθεσιν ταύτην, ἀλλὰ λόγοι τεχνικοὶ (προπαρασκευή, μεταφορὰ ἀνδρῶν καὶ ὑλικῶν κτλ.) δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἄμεσον ἔναρξιν. Εὐθὺς ὡς αἱ μεταφοραὶ καὶ αἱ συγκεντρώσεις ἔφθασαν εἰς τὸ τέρμα των, καθωρίσθη ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως ἡ 21 Μαρτίου 1918 καὶ συγχρόνως ἐδόθη εἰς τὴν ἐπίθεσιν ταύτην τὸ συμβολικὸν ὄνομα *Μιχαὴλ* (Mickael). Τὴν 20 Μαρτίου ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἦτο κατανεμημένος ὡς ἐν τῷ σχ. 10 ἐμφαίνεται. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἀπεφασίσθη νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς τὸν τομέα Ἀρρᾶς—Σαὶν Κεντὲν—Λὰ Φὲρ διὰ τριῶν γερμανικῶν στρατιῶν, τῆς 17ης τοῦ Μπέλωβ, τῆς 2ας τοῦ Μάρβιτζ, ἀμφοτέρων ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ὁμάδα στρατιῶν τοῦ διαδόχου τῆς Βαυαρίας, καὶ τῆς 18ης τοῦ Χούτιερ, ἀνηκούσης εἰς τὴν ὁμάδα στρατιῶν τοῦ Κρόνπριντς, ἤτοι ἐν συνόλῳ διὰ 193 μεραρχιῶν. Διὰ νὰ μὴ καταστῇ ὅμως ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἡ γερμανικὴ αὕτη συγκέντρωσις, αἱ ἐν ἐφεδρείᾳ μονάδες (80 μεραρχίαι), καθὼς καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν παρέμειναν ὄπισθεν τοῦ μετώπου καὶ ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Μωμπὲζ—Χιρσὸν—Μεζιέρ, μετατοπιζόμεναι ἐγγύτερον τοῦ μετώπου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐφόσον προσήγγιζεν ἡ 21 Μαρτίου. Μετεφέρθησαν προσέτι τὰ διὰ πρώτην φορὰν μέλλοντα νὰ δράσωσι τρία γερμανικὰ ὑπερτηλεβόλα (τὰ μακρὰ τῶν 21 ἑκατ., τὰ ἀποκαλούμενα *Βέρθα*), ἅτινα ἐτάχθησαν τελείως προκεκαλυμμένα, ἀπὸ πάσης ἐναερίου παρατηρήσεως, εἰς τὸν μεταξὺ Λαὸν—Λὰ Φὲρ χῶρον. Συγχρόνως τὸ ἀρχιστρατηγεῖον ἀφῆκε τὸ Κροϊτσνὰχ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Σπᾶ, ἵνα εὑρίσκηται ἐγγύτερον τοῦ μετώπου, τὸ δὲ τμῆμα τῶν ἐπιχειρήσεων ἐτάχθη προκεχωρημένως εἰς τὸ Ἀβὲν (Avesne). Περὶ τῶν προθέσεων καὶ τῶν σχεδίων τῶν Γερμανῶν ἦσαν γενικῶς ἐνήμεροι οἱ Γάλλοι, συνεπῶς ἐγνώριζον καλῶς ὅτι ἐπέκειτο γερμανικὴ ἐπίθεσις εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, ἠγνόουν ὅμως πότε θὰ ἐξετελεῖτο αὕτη. Ἐπειδὴ οἱ Σύμμαχοι προέβλεπον ὅτι, μέχρι τῆς ὁλοκληρωτικῆς μεταφορᾶς εἰς Εὐρώπην τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ, θὰ εὑρίσκοντο εἰς ἀριθμητικὴν μειονότητα ἀπέναντι τῶν Γερμανῶν, δεδομένου ὅτι ἡ διαμορφωθεῖσα περὶ τὸ τέλος τοῦ 1917 γενικὴ στρατηγικὴ κατάστασις ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὴν μεταφορὰν ἀρκετῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ ἰταλικοῦ θεάτρου, ἀπεφάσισαν, μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Ἀμερικανῶν, νὰ διεξαγάγωσιν ἄμυναν, καθ' ἣν ν' ἀποκρούωσι πάσας τὰς γερμανικὰς ἐπιθέσεις, ἐπιφέροντες συγχρόνως εἰς τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα φθοράν. Μετὰ δὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴν μεταφορὰν τῶν Ἀμερικανῶν ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Γερμανῶν μὲ μεγάλας τότε ἐλπίδας ἐπιτυχίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ θὰ ἦτο ὑπὲρ τῶν Συμμάχων, ἀλλὰ θὰ εὑρίσκοντο οὗτοι μὲ στρατεύματα ἄθικτα (τ' ἀμερικανικά), καθ' ὃν χρόνον ἅπασαι σχεδὸν αἱ γερμανικαὶ μονάδες θὰ εἶχον ὑποστῇ σχετικὴν φθοράν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918 ἐπεδόθησαν οἱ Σύμμαχοι εἰς ἀμυντικὴν παρασκευὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ δύναται ν' ἀνθέξῃ τὸ μέτωπον εἰς τὴν γερμανικὴν κροῦσιν. Τὰ μέτρα ταῦτα συνίσταντο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς: 1) Εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ εὐρυτέρου μετώπου, ὁπότε θὰ ἠδύναντο νὰ παραμείνωσι διαθέσιμοι μείζονες γαλλικαὶ δυνάμεις· τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, καθ' ὅσον ἡ 5η ἀγγλικὴ στρατιὰ ἀντικατέστησε τὴν 3ην γαλλικήν, ταχθεῖσαν εἰς ἐφεδρείαν. 2) Εἰς τὸν σχηματισμὸν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειόνων ἐφεδρειῶν, δυναμένων ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τροφοδοτῶσι τὸν ἀγῶνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἑλίσσωνται πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἐπιτιθεμένων Γερμανῶν, καθόσον ἐθεσπίσθη ὅτι ἡ ἀμυντικὴ μάχη θὰ διεξήγετο ἐφαρμοζομένης εὐρέως τῆς τακτικῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων· δι' ὃ ἐτηρήθησαν εἰς τὸ μέτωπον μόνον αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι μεραρχίαι, ἅπασαι δ' αἱ λοιπαὶ ἀπεσύρθησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ συνεκρότησαν ἐφεδρείας. Τὸ ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐφεδρειῶν συνεκροτήθησαν καὶ ἐφεδρεῖαι πυροβολικοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐνεῖχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἐπανῆλθε περίπου ἐν ἰσχύϊ ὁ παλαιὸς θεσμὸς τῆς ἐφεδρείας τοῦ πυροβολικοῦ, ὅστις εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ πεντηκονταετίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἡ παλαιὰ ἐφεδρεία τοῦ πυροβολικοῦ ὠργανοῦτο κατὰ σῶμα στρατοῦ, ἐνῷ ἡ τοῦ 1918 ὠργανώθη κατὰ ὁμάδα στρατιῶν ἢ κατὰ στρατιάν.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σύμμαχοι προέβλεπον ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις θὰ ἦτο ἰσχυροτάτη, ἐθεσπίσθη τρόπος διεξαγωγῆς ἀμυντικῆς ἐνεργείας, μέχρι τῆς ὁλοκληρωτικῆς μεταφορᾶς τῶν Ἀμερικανῶν, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁδηγίαι τοῦ Πεταὶν τοῦ 1918».

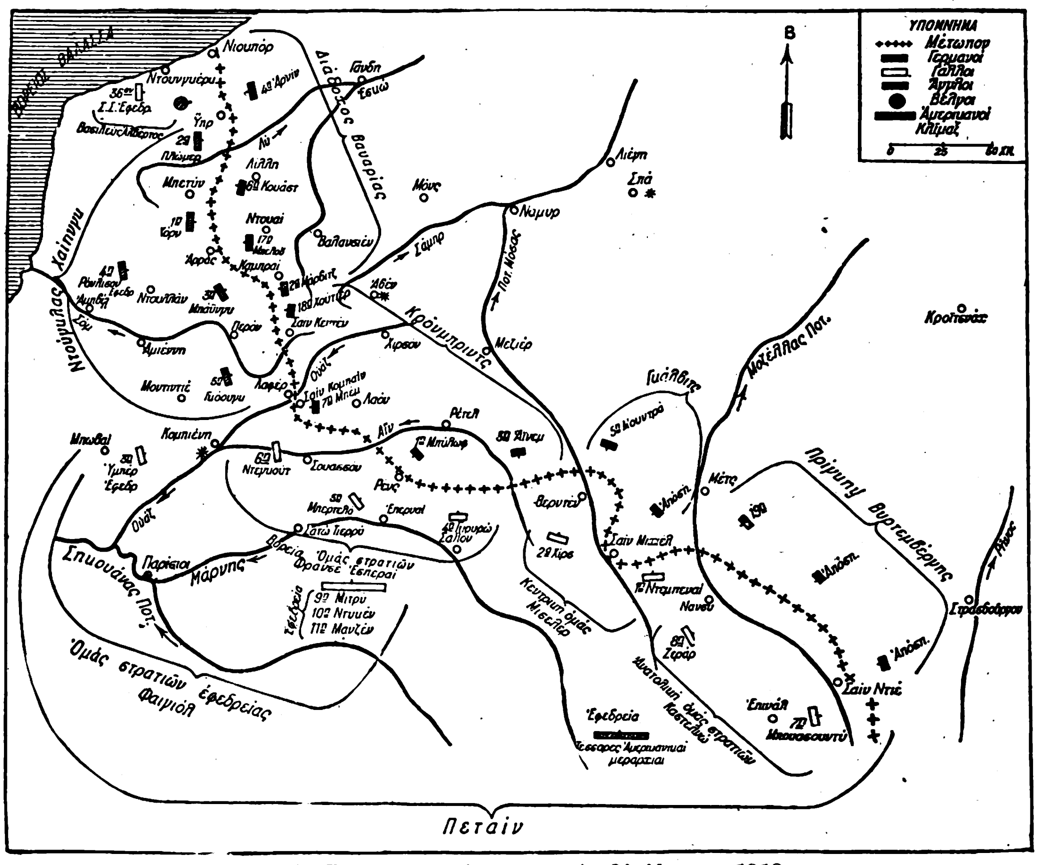

Σχ. 10. *Συγκέντρωσις ἀντιπάλων τὴν 20 Μαρτίου 1918.*

Τοῦ τρόπου τούτου ἐνεργείας θεμελιώδης ἀρχὴ ἦτο: «Τήρησις τῶν πρώτων τοποθεσιῶν (ἀσφαλείας) κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ θραύηται ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐπιβραδύνηται καὶ νὰ ἐξαρθροῦται ἡ πρώτη ὁρμὴ τοῦ ἀντιπάλου· οὐχ ἧττον νὰ μὴ χρησιμοποιῶνται διὰ τὴν ἄμυναν τῶν πρώτων τοποθεσιῶν εἰμὴ αἱ ἀπολύτως ἀναγκαῖαι δυνάμεις· ὁ δὲ κύριος ὄγκος νὰ παραμένῃ εἰς τὰς δευτέρας τοποθεσίας (ἀντιστάσεις) καὶ εἰς τὰς ἐγκαρσίους τοποθεσίας (ἀνορτῆρας), ἐφ' ὧν ἐγκαίρως θ' ἀναστρέφωνται αἱ μονάδες τῶν πρώτων τοποθεσιῶν καὶ ἐφ' ὧν θὰ δίδεται ἡ ὁριστικὴ μάχη». Τό τε γαλλικὸν καὶ τὸ ἀγγλικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἐτηροῦντο τελείως ἐνήμερα (ἐκ κατασκοπείας, ἐξ ἐναερίου ἐρεύνης, ἐξ αἰχμαλώτων κ.τ.λ.) περὶ τῆς μεταφορᾶς καὶ συγκεντρώσεως τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠδύναντο νὰ ρυθμίζωσι καταλλήλως τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέσιν τῶν ἐφεδρειῶν των.

Παρέμενεν ὅμως ἕως τότε δύσλυτον παρὰ τοῖς Συμμάχοις τὸ ζήτημα τῆς ἑνιαίας διοικήσεως, καθόσον, παρ' ὅλα τὰ ληφθέντα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέτρα (διασυμμαχικὸν πολεμικὸν συμβούλιον Βερσαλλιῶν), ἑνιαία διοίκησις ὑπὸ τὴν καθαρὰν σημασίαν τῆς ἀρχ στρατηγίας δὲν ὑπῆρχε. Τὸ κατὰ Ἰανουάριον 1918 ληφθὲν μέτρον τῆς ἐν ἀνάγκῃ χρησιμοποιήσεως παντὸς συμμαχικοῦ στρατεύματος ἐντὸς τῶν ἀγγλικῶν τομέων καὶ ἀντιστρόφως δὲν ἐθεωρήθη ἐπαρκές. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ὡριμάσει πλέον παρ' ἅπασι τοῖς συμμαχικοῖς στρατοῖς ἡ ἰδέα ὅτι μεγάλως θὰ συνέβαλλεν εἰς τὴν ἄμυναν κατὰ τῆς ἐπιμένης γερμανικῆς ἐπιθέσεως ὄχι τόσον ἡ δύναμις τοῦ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ τῶν Συμμάχων, ὅσον ἡ ὕπαρξις ἑνιαίας διοικήσεως, καὶ δὴ ἡ ἀξία τοῦ γενικοῦ τούτου ἀρχιστρατήγου, ἐγένετο ἀποδεκτόν, ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰανουαρίου 1918, ὑπὸ τοῦ διασυμμαχικοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, ὅπως ὁ Φὼς ὀνομασθῇ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τούτου,

Digitized by Google

δυνάμενος ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ νὰ ἐξασκήσῃ προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Συμμάχων. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη δὲν ἔλυεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ζήτημα, καθόσον ἡ ἀρχιστρατηγία δὲν ἦτο πλήρης, ἀλλὰ διεβλέπετο ἀπὸ τῆς ἀποκλειστικῆς ἀπόψεως τῆς ἐν ἀνάγκῃ χρησιμοποιήσεως συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐν οἱῳδήποτε τομεῖ. Συνεπῶς, ὁ ὑπὸ τοιούτους περιωρισμένους ὅρους ἀρχιστράτηγος δὲν ἠδύνατο νὰ κανονίσῃ προκαταβολικῶς τὴν ἐνέργειαν διὰ τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ μόνον νὰ παρέμβῃ ἐκ τῶν ὑστέρων πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀτυχῶν γεγονότων. Τὴν 20 Μαρτίου ὁ συμμαχικὸς στρατὸς (172 μεραρχίαι) ἦτο κατανεμημένος, ὡς εἰς τὸ σχ. 10 ἐμφαίνεται, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ὑπάρχῃ κατάλληλος κατανομὴ τοῦ ὅλου μετώπου ἀναλόγως τῆς δυνάμεως ἑνὸς ἑκάστου συμμαχικοῦ στρατοῦ, δηλαδὴ εἶχον μέτωπον: αἱ 12 βελγικαὶ μεραρχίαι 35 χιλιομέτρων, αἱ 61 ἀγγλικαὶ (ἐξ ὧν αἱ δύο ἦσαν πορτογαλικαὶ) 200 χιλιομέτρων, αἱ 99 γαλλικαὶ 530 χιλιομέτρων. Ἐκ τῶν 172 δ' ἐν συνόλῳ μεραρχιῶν τούτων αἱ 61 συνεκρότησαν τὰς ἐφεδρείας (3 βελγικαί, 19 ἀγγλικαί, 39 γαλλικαί). Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ στρατηγὸς Πεταὶν προωθήθη ἐκ Μπωβαὶ εἰς Κομπιένην. Οἱ Σύμμαχοι ὑστέρουν ἀριθμητικῶς τῶν Γερμανῶν κατὰ 21 μεραρχίας· σημειωτέον δ' ὅτι αἱ μεραρχίαι τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, ἐκτὸς τοῦ ἀγγλικοῦ, ἦσαν περίπου ἰσοδύναμοι.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὴν 21 Μαρτίου 1918 ἐξώρμησεν ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσις, ἀποτελέσασα τὴν ἀπαρχὴν τῆς μεγάλης μάχης, ἥτις διήρκεσε 235 ἡμέρας (21 Μαρτίου—11 Νοεμβρίου 1918) καὶ διεξήχθη ὑπὸ 6 περίπου ἑκατομμυρίων ἀνδρῶν, ἀντιμετωπισθέντων ἐπὶ μετώπου 400 περίπου χιλιομέτρων. Ἡ ἐν λόγῳ μεγάλη μάχη χωρίζεται εἰς τὰς κάτωθι στρατηγικὰς φάσεις: 1) Τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀνοίξεως 1918 (21 Μαρτίου—15 Ἰουνίου), τὴν φερομένην ὑπὸ μὲν τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μάχη τῆς Γαλλίας», ὑπὸ δὲ τῶν Γερμανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μάχη τοῦ κάϊζερ», λόγῳ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν 21 Μαρτίου παρηκολούθησε τὴν μάχην ταύτην αὐτοπροσώπως ὁ Κάϊζερ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς Σαὶν Κεντέν. 2) Τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν γαλλικὴν ἀντεπίθεσιν τοῦ Ἰουλίου 1918. 3) Τὴν συμμαχικὴν ἐπίθεσιν τοῦ φθινοπώρου 1918 (8 Αὐγούστου—11 Νοεμβρίου).

Πρώτη φάσις. Τὴν 21 Μαρτίου ἐξεπέμφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ ἐπίθεσις Μιχαέλ, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν *2αν μάχην τῆς Πικαρδίας*. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην διηνοίχθη εὐρύτατος θύλακος ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ μετώπου, φερόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα θύλακος τῆς *Μοντιντιὲ* (βλ. λ.), ἔχων βάθος 60 περίπου χιλιομέτρων καὶ ἐπιτρέψας οὕτως εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ προσεγγίσωσι κατὰ πολὺ τὴν μεγάλην σιδηροδρομικὴν ἀρτηρίαν Ἀμιέννης—Παρισιων· δὲν ἐπῆλθον ὅμως τὰ προσδοκώμενα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀποτελέσματα, διότι δὲν ἐπετεύχθη ἡ σκοπουμένη διάρρηξις τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου, καθόσον τὸ ἐπελθὸν ρῆγμα μετὰ τὴν πανικόβλητον φυγὴν τῆς 5ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς (σημεῖον ἐπαφῆς Ἄγγλων καὶ Γάλλων) ἐφράχθη τάχιστα χάρις εἰς τὴν ταχίστην ἐπέμβασιν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Γάλλων Πεταίν, ἐνεργήσαντος ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, καὶ τὴν ταχίστην μεταφορὰν γαλλικῶν στρατευμάτων πρὸς τὸ κινδυνεῦσαν σημεῖον τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου (ἡ ὑπηρεσία τῶν γαλλικῶν μεταφορῶν ἐθαυμάσθη τότε ὑφ' ὅλου τοῦ κόσμου). Διαρκούσης τῆς μάχης ταύτης, οἱ Παρίσιοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐβομβαρδίζοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας, ἀφ' ἑτέρου δέ, τὴν 23 Μαρτίου, ἐβλήθησαν διὰ τῶν γερμανικῶν ὑπερτηλεβόλων ἀπὸ θέσεων βορειοδυτικῶς τῆς Λαόν, ἤτοι ἐξ ἀποστάσεως 120 ὁλοκλήρων χιλιομέτρων· ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Παρίσιοι εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ τακτικοῦ πεδίου μάχης. Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐπετεύχθη τότε ἡ διάρρηξις τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου δὲν ἐσήμαινεν ὅτι πᾶς κίνδυνος ἀπεφεύχθη ὁριστικῶς, διότι, ἵνα ἀνακοπῇ ἡ γερμανικὴ προέλασις, ἐχρησιμοποιήθησαν 44 μεραρχίαι, ἤτοι τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ συμμαχικῶν μεραρχιῶν (61). Πάντως ἡ μάχη αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς μεγίστη τακτικὴ νίκη τῶν Γερμανῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ στρατηγικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐπειδὴ ἤδη ὁ ἄμεσος κίνδυνος κατεφάνη εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς Ἄγγλων καὶ Γάλλων, τὸ ζήτημα τῆς ἑνιαίας διοικήσεως ἀνεκινήθη καὶ πάλιν ἐπιτακτικῶς, καθόσον οἱ δύο ἀρχιστράτηγοι, Ντοῦγκλας Χαίηγκ καὶ Πεταὶν ἦτο ἀδύνατον νὰ συνεννοηθῶσιν· ὁ μὲν Ἄγγλος, ἔχων ὡς ἀπώτερον σκοπὸν τὴν προκάλυψιν τοῦ Καλαί, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ δυνηθῇ νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐπιβίβασίν του ἐπὶ τῶν πλοίων, δὲν ἐφαίνετο πρόθυμος νὰ προκαλύψῃ τὴν Ἀμιέννην, ὁ δὲ Γάλλος μετὰ δυσφορίας ἔβλεπε τὴν ὁλονὲν ἐπιμήκυνσιν τοῦ γαλλικοῦ μετώπου πρὸς βορρᾶν, ἐπιβεβλημένην μὲν ἵνα προκαλυφθῇ ἡ Ἀμιέννη, ἀλλ' ἐπιφέρουσαν λέπτυνσιν τοῦ μετώπου, συνεπῶς κίνδυνον διαρρήξεως εἰς τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τοῦ βάθους τοῦ θυλάκου τῆς Μοντιντιέ. Συνεπείᾳ τῆς καταστάσεως ταύτης συνεκλήθη τὴν 26 Μαρτίου πολεμικὸν συμβούλιον εἰς Ντουλλὰν (Doullens), εἰς ὃ ἀπεφασίσθη ὅπως ἐπιφορτισθῇ ὁ Φὸς τὴν ἐναρμόνισιν (coordination) τῆς δράσεως τῶν συμμαχικῶν στρατῶν ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει οὖσα κρίσιμος, εἰς τὰ πολεμικὰ συμβούλια τὰ συγκληθέντα εἰς Μπωβαί, τὴν μὲν 3 Ἀπριλίου διωρίσθη ὁ Φὸς διευθυντὴς τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, τὴν 14 δὲ Ἀπριλίου ἀρχιστράτηγος τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, ἕως οὗ, τέλος, εἰς τὸ ἐν Ἀμπβὶλ (Abbeville) συγκροτηθὲν συμβούλιον τὴν 2 Μαΐου ὠνομάσθη γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν συμμαχικῶν στρατῶν. Δεδομένου ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918 τὸ βασικὸν σχέδιον τῶν Συμμάχων ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως μεγάλων ἐφεδρειῶν, ὁ Φός, εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὡς πρῶτόν του μέλημα ἔθεσε τὴν ἀνασυγκρότησιν ἐφεδρειῶν. Τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον, μὴ ἐπιτυχὸν διὰ τῆς ἐπιθέσεως Μιχαὲλ τὸ στρατηγικὸν ἀποτέλεσμα τῆς διαρρήξεως τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Σαὶν Κεντὲν-Ἀμιέννη, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ διὰ τῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ διαδόχου τῆς Βαυαρίας πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Λύ, καθόσον ἤλπιζε τὴν κατάληψιν τῆς χαρακτηριστικῆς λοφοσειρᾶς τῆς Φλάνδρας, ἐξ ἧς θὰ ἐπήρχετο ἡ ἐγκατάλειψις ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῶν θέσεων τοῦ Ὑζὲρ καὶ ἡ κύκλωσις τῶν Βέλγων ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ νότου, ὁπότε πλέον θὰ διηνοίγετο ἐλευθέρα ἡ πρὸς Καλαὶ ὅδευσις. Συνεπείᾳ τούτου διεξήχθη ἀπὸ τῆς 9—18 Ἀπριλίου ἡ *μάχη τοῦ Λύ*, ἀποτελοῦσα τὴν 3ην *μάχην τῆς Φλάνδρας*, χωρὶς ὅμως ν' ἀποφέρῃ εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὸ ἐπιδιωκόμενον. Τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον, βλέπον ὅτι πρὸς βορρᾶν οὐδὲν τὸ ὁριστικὸν ἐπήρχετο, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν σκέψιν νέας ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἀμιέννης, πρὸς ὃν σκοπὸν ἔγινε καὶ ἡ ἐπίθεσις Μιχαέλ. Πρὸς τοῦτο διεξήχθη ἀπὸ τῆς 18 — 26 Ἀπριλίου νέα ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἀμιέννης, μὴ ἐπιτυχοῦσα μὲν τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλ' ἐπιτρέψασα τὴν προχώρησιν τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ διατελῇ ὁ σιδηροδρομικὸς οὗτος κόμβος ὑπὸ τὰ ἄμεσα πυρὰ τῶν γερμανικῶν πυροβόλων. Ἐπωφελούμενον τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον τοῦ πλεονεκτήματος ὅτι ὁ ὄγκος τῶν γερμανικῶν ἐφεδρειῶν εὑρίσκετο ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Χιρσὸν—Μεζιέρ, δηλαδὴ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου Ρὲνς—Μοντιντιὲ—Λίλλη, καὶ ὅτι συνεπῶς ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς, ἢ πρὸς Φλάνδραν ἢ πρὸς Πικαρδίαν ἢ πρὸς Καμπανίαν, ἐσκέφθη ὅπως ἐπιτεθῇ διὰ τῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ Κρόνπριντζ πρὸς τ ν κοιλάδα τοῦ Αἴν, ἔνθα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχον οἱ Σύμμαχοι πολλὰς δυνάμεις, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος παρουσίαζε μεγάλας δυσκολίας. Πρὸς στ[illegible] ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῇ ἐνίσχυσις παρὰ τῶ[illegible]ῶν ἀλλὰ ταχέως ἐγκατελείφθη ἡ ἰδέα αὕτη [illegible] τῆς μετριωτάτης ἐπιθετικῆς ἀξίας τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Διεξήχθη τότε ἀπὸ τῆς 27 Μαΐου—8 Ἰουνίου γερμανικὴ ἐπίθεσις πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Αἴν, φερομένη ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη Σουασσὸν—Ρένς*, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων *3η μάχη τοῦ Αἴν*. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην δὲν ἐπετεύχθη μὲν ἡ πολυπόθητος εἰς τοὺς Γερμανοὺς διάρρηξις τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου, κατωρθώθη ὅμως ὁ σχηματισμὸς εὐρυτάτου θυλάκου ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῆς Γαλλίας, τοῦ γνωστοῦ *θυλάκου Σατὼ Τιερρύ*, ὅστις ἐπέτρεψε τὴν προσέγγισιν τῶν Γερμανῶν ἐγγὺς τῶν Παρισίων (κατὰ εἰκοσάδα χιλιομέτρων ἐγγύτερον ἀπὸ τοῦ θυλάκου Μοντιντιέ), καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ διακοπὴ τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας Παρισίων Σαλὸν—Βερντέν. Ἡ διακοπὴ αὕτη, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς δυσκόλου συγκοινωνίας ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων—Ἀμιέννης—Καλαὶ (ἡ Ἀμιέννη δὲν κατείχετο μὲν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ διετέλει ὑπὸ τὰ πυρὰ τῶν πυροβόλων των), παρεκώλυε τὰς μεταφορὰς τῶν ἐφεδρειῶν, ἤτοι παρέλυε τὸν βασικὸν τρόπον τῆς ἀμυντικῆς ἐνεργείας τῶν Συμμάχων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ σιδηροδρομικὸς ἀνεφοδιασμὸς τῶν ἐντὸς τοῦ θυλάκου Σατὼ Τιερρὺ γερμανικῶν στρατευμάτων ἐδυσκολεύετο μεγάλως, τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἐπεζήτησε τὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Κομπιένης εὐθυγράμ-

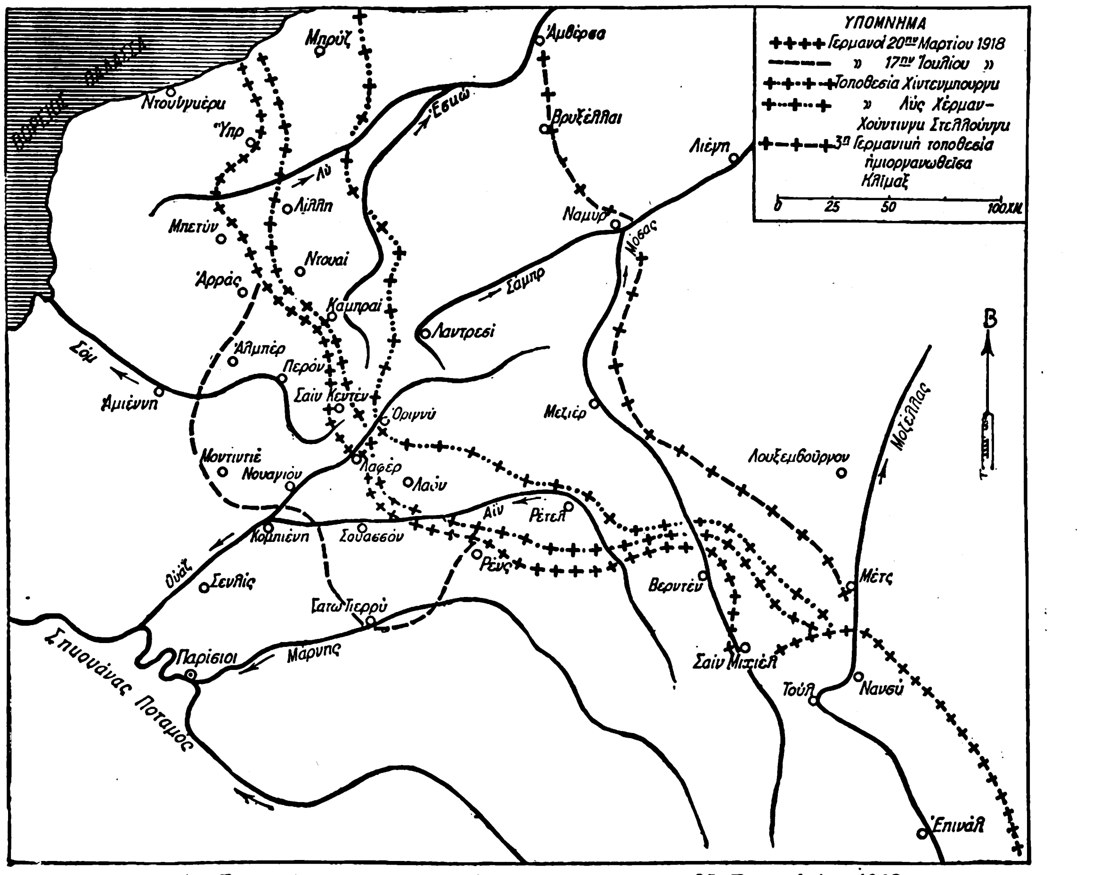

Σχ. 11. *Ἐπιχειρήσεις τοῦ δυτικοῦ θεάτρου 21 Μαρτίου—25 Σεπτεμβρίου 1918.*

μισιν τοῦ θυλάκου τούτου, δηλαδὴ τὴν συνένωσιν τῶν θυλάκων Σατὼ Τιερρὺ καὶ Μοντιντιὲ εἰς ἕνα εὐρύτατον θύλακον· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δοθεῖσα ἀπὸ τῆς 9—12 Ἰουνίου μάχη τοῦ *Μὰτς* (βλ. λ.) δὲν ἐπέτυχε τοῦτο. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔληξεν ἡ 1η φάσις τῆς μεγάλης μάχης, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀνοίξεως 1918. Οἱ Γερμανοὶ ἔσχον μὲν μεγάλας τακτικὰς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον τὴν διάρρηξιν τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου, ἐπὶ πλέον δὲ τὰς τακτικὰς ταύτας ἐπιτυχίας ἀπέκτησαν μὲ ἀφαντάστους θυσίας ἐμψύχου ὑλικοῦ, δυσαναλόγου πρὸς τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα· «Οἱ ἀγῶνες τῆς ἀνοίξεως 918 εἶχον ἐπιφέρει εἰς τὰς τάξεις μας νέας βαρείας ἀπωλείας, ἃς δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀναπληρώσωμεν» (Χίντεμπουργ). Πάντως ἡ στρατηγικὴ ὑπεροχὴ τῶν Γερμανῶν ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξόχως πλεονεκτική. Ἐξ ἀντιθέτου, οἱ Σύμμαχοι κατώρθωσαν μὲν ν' ἀποτρέψωσι τὴν διάρρηξιν τοῦ μετώπου των, οὐχ ἧττον ὅμως «εἶχον ὑποστῆ τοιαύτην φθορὰν ἐμψύχου ὑλικοῦ, ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐτέθη τὸ ζήτημα ἂν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσι μέχρι τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἀφίξεως τῶν Ἀμερικανῶν» (Histoire pour les écoles militaires françaises, τόμ. 3, σελ. 291)· αἱ μοναδικαὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τέσσαρες ἀμερικανικαὶ μεραρχίαι ἐχρησιμοποιήθησαν μέν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δύνανται ν' ἀναπληρώσωσι τὰ κενά. Τὸ οὐσιῶδες δ' ἦτο ὅτι ὁ βασικὸς τρόπος ἀμύνης τῶν Συμμάχων, διὰ τοῦ ἑλιγμοῦ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ μεραρχιῶν, ἤρχισε νὰ τίθηται ἐν ἀμφιβόλῳ.

Δευτέρα φάσις. Τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον ἔστρεψεν ἤδη τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Καμπανίαν, ἵνα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην δώσῃ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀποκληθεῖσαν μάχην διὰ τὴν εἰρήνην. Ἐξέλεξε δὲ τὴν Καμπανίαν, διότι ἐθεώρησε τὸν χῶρον τοῦτον ὡς τὸν ἀσθενέστερον, λόγῳ τοῦ ὅτι

Digitized by Google

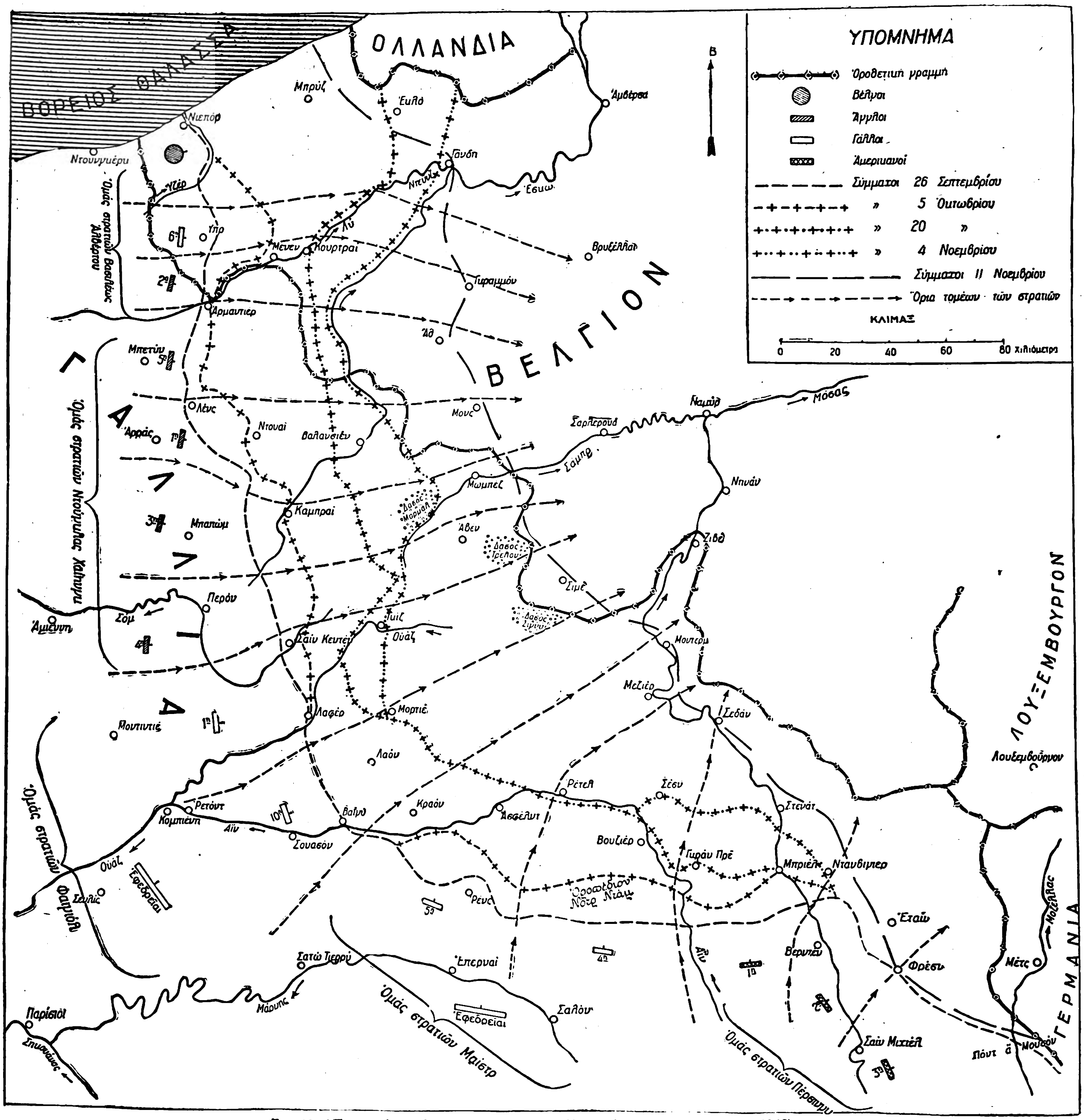

Σχ. 12. *Ἐπιχειρήσεις δυτικοῦ θεάτρου (26 Σεπτεμβρίου—11 Νοεμβρίου 1918).*

αἱ συμμαχικαὶ ἐφεδρεῖαι εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συγκεντρωμέναι δυτικώτερον, μεταξὺ Οὐὰζ καὶ Σατὼ Τιερρύ, προκαλύπτουσαι τοὺς Παρισίους. Εἶχεν ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅπως, ἐν περιπτώσει ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως ἐν Καμπανίᾳ, ἀναλάβῃ ἀμέσως νέαν ἐπίθεσιν εἰς Φλάνδραν, ἣν πάντοτε ἐθεώρει ὡς τὸ καταλληλότερον σημεῖον (βασικὴ σκέψις τῶν Γερμανῶν ἦτο ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν Ἄγγλων). Τοιουτοτρόπως, τὴν 15 Ἰουλίου ἐπετέθησαν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καμπανίας, ἡ ἐπίθεσις ὅμως αὕτη διετηρήθη μόνον μέχρι τῆς 17 Ἰουλίου, καθόσον ἀπὸ τῆς 18 Ἰουλίου ἤρξαντο ἀντεπιτιθέμενοι οἱ Σύμμαχοι, ἀνακόψαντες τοῦ λοιποῦ πᾶσαν προχώρησιν τῶν Γερμανῶν. Ἡ προχώρησις τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸ διάστημα 21 Μαρτίου — 17 Ἰουλίου, καθὸ ἦσαν ἐπιτιθέμενοι, ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 11. Ἡ ἀντεπίθεσις τῶν Συμμάχων ἐπῆλθε τότε ραγδαία, διεξαχθεῖσα ἀπὸ 18 Ἰουλίου — 4 Αὐγούστου, αἱ δὲ γενόμεναι ἐπιχειρήσεις φέρονται ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῆς Ρένς*, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα 2α *μάχη* τοῦ *Μάρνη* (βλ. λ.). Ἡ μάχη αὕτη ἀπέληξεν ὑπὲρ τῶν Συμμάχων, διότι: 1) Ἐξηλείφθη ἐξ ὁλοκλήρου ὁ θύλακος Σατὼ Τιερρὺ καὶ οὕτως ἀνεκτήθη ἀφ' ἑνὸς ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σαλὸν—Παρίσιοι, ἀπηλλάγη δ' ἀφ' ἑτέρου ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα τῆς ἀμέσου ἀπειλῆς. 2) Ἐνῷ ἡ στρατηγικὴ πρωτοβουλία εὑρίσκετο πρὸς τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου — Ἰουλίου 1918, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μετέπεσεν ὁριστικῶς πρὸς τὸ μέρος τῶν Συμμάχων. Ἕνεκα τῆς συμμαχικῆς ταύτης νίκης προήχθη τὴν 6 Αὐγούστου ὁ ἀρχιστράτηγος Φὸς εἰς στρατάρχην.

Τρίτη φάσις. Τὸν Αὔγουστον 1918 τὰ ἀμερικανικὰ στρατεύματα εἶχον ἤδη κατακλύσει τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, καὶ τότε, χάρις εἰς τὴν ὑπερεπάρκειαν τῶν δυναμένων νὰ συγκροτηθῶσι συμμαχικῶν ἐφεδρειῶν, ἐθεώρησεν ὁ Φὸς ὡς κατάλληλον τὴν στιγμήν, ἵνα ἀναλάβωσι πλέον οἱ Σύμμαχοι τὴν ἐπίθεσιν. Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ Φός, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «σχέδιον τῆς 24ης Ἰουλίου 1918», θὰ ἐξετελοῦντο ἐν ἀρχῇ τοπικαὶ ἐπιθέσεις δι' ἰσχυροτάτων κρούσεων κατὰ διαφόρων σημείων τοῦ μετώπου, εἴτε συγχρονισμένως εἴτε μή, μὲ πρώτους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τὴν ἐξάλειψιν τῶν θυλάκων Μοντιντιὲ καὶ Σαὶν Μιχιέλ, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἐξάρθρωσις τοῦ γερμανικοῦ μετώπου, ὁπότε θ' ἀνελαμβάνετο γενικὴ συγχρονισμένη ἐπίθεσις καθ' ὅλου τοῦ μετώπου τοῦ δυτικοῦ θεάτρου. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη θὰ ὑπεβοηθεῖτο ὑπὸ ἰταλικῆς τοιαύτης, ἐκτελουμένης ἐν καιρῷ ἐναντίον τῶν εἰς τὸν Πιάβε Αὐστριακῶν, ἵνα τοιουτοτρόπως παρακωλυθῇ πᾶσα μεταφορὰ αὐστριακῶν δυνάμεων εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον. Καθ' ὅλας τὰς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1915 μέχρις Αὐγούστου 1918 ἐκτελεσθείσας ἐπιθέσεις ὑφ' ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων, ὡς βασικὸν σχέδιον ἐτίθετο πάντοτε ἡ διάρρηξις τοῦ μετώπου εἰς ἓν καὶ μόνον σημεῖον, καθ' οἷον δηλαδὴ τρόπον ἐξετελεῖτο ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀπὸ τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς ἕως τότε αὐτὸς ὁ Χίντεμπουργ, ὡς καὶ ὁ Λούντεντορφ, οὕτω πως ἐσκέπτοντο καὶ τὴν ἄνοιξιν ἀκόμη τοῦ 1918, δηλαδὴ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχον ἤδη λάβει σκληρὰν πεῖραν τῆς ἀποτυχίας τῶν τοιούτου εἴδους ἐπιχειρήσεων. Τὸ νὰ ἐπιζητηθῶσι πλείονες κρούσεις, ἵνα τοιουτοτρόπως διασαλευθῇ καὶ ἐξαρθρωθῇ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῆς ἰσχυροτάτης ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, πρὶν ἡ ἀναληφθῇ γενικὴ ἐπίθεσις, ἦτο σχέδιον διὰ πρώτην φορὰν συλληφθὲν ὑπὸ τοῦ Φὸς τὸ θέρος 1918, τῇ εἰσηγήσει, ὡς λέγεται, τοῦ ἀρχιστρατήγου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ Πεταίν. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο θὰ ἦτο τελείως ἀνεφάρμοστον, ἂν δὲν διέθετεν ὁ Φὸς ἀνεξάντλητον πηγὴν ἐφεδρειῶν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ. Ἡ 3η αὕτη φάσις, δηλαδὴ ἡ συμμαχικὴ ἐπίθεσις 8 Αὐγούστου—11 Νοεμβρίου, χωρίζεται εἰς δύο περιόδους: α') τῶν τοπικῶν ἐπιθέσεων (8 Αὐγούστου — 25 Σεπτεμβρίου), καὶ β') τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως (26 Σεπτεμβρίου — 11 Νοεμβρίου).

α' περίοδος. Ἡ 8 Αὐγούστου ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν σταθμὸν ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἤρ-

Digitized by Google

χισαν ἐκπεμπόμεναι ἀθρόως αἱ συμμαχικαὶ στρατηγικαὶ ἐπιθέσεις. Ἀπαρχὴ ἐγένετο διὰ τῆς *μάχης τῆς Μοντιντιέ* (8—15 Αὐγούστου), καθ' ἣν ἐξηλείφθη ὁ θύλακος Μοντιντιέ, καὶ συνεπῶς ἀποκατεστάθη ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία Παρισίων—Ἀμιέννης· ἡ μάχη αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς *3ης μάχης τῆς Πικαρδίας* (8—30 Αὐγούστου). Καθ' ὃν ὅμως χρόνον διεξήγετο ἡ μάχη αὕτη, ἐξετελοῦντο συγχρόνως (18—30 Αὐγούστου) συμμαχικαὶ ἐπιθέσεις, νοτίως μὲν εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Οὐάζ καὶ Αἶν περιοχήν, βορείως δ' εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀρράς, ἀποκαλούμεναι ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπιθέσεις τῶν πτερύγων. Ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ταύτης τῆς Πικαρδίας μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν πτερύγων ἦτο ἡ ἐξάλειψις τῶν πλείστων θυλάκων τῶν ὑπαρχόντων ἐντὸς τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου καὶ ἡ ἀπώθησις τῶν Γερμανῶν μέχρι τοῦ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀντιστοιχοῦντος τμήματος τῆς γραμμῆς Χίντεμπουργ (Σίγκφριδ κατὰ Γερμανούς). Ἀπὸ 8—25 Σεπτεμβρίου διεξήχθησαν ἀγῶνες, ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τὸ Σαὶν Μιχιέλ, ἐπιτευχθείσης τότε τῆς ἐξαλείψεως τοῦ ὁμωνύμου θυλάκου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ μετώπου, ἐπιτευχθείσης τῆς πλήρους ἀπωθήσεως τῶν Γερμανῶν καὶ πρὸς τὰ ὑπολειπόμενα τμήματα τῆς γραμμῆς Χίντεμπουργ. Ἡ τοποθεσία Χίντεμπουργ ἀπετέλει τὴν 1ην γραμμὴν ἀμύνης τῶν Γερμανῶν, ὄπισθεν δὲ ταύτης (ἀνατολικώτερον) εἶχεν ὀργανωθῆ ἑτέρα τοποθεσία, ἀποκληθεῖσα *τοποθεσία Λὺς Χέρμαν—Χούντινγκ Στελλοὺνγκ* καὶ ἀποτελοῦσα τὴν 2αν γραμμὴν ἀμύνης. Κατὰ τὴν λῆξιν τῆς περιόδου ταύτης τῆς 3ης φάσεως, ἡ ἐξασθένησις τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων ἤρχισε νὰ γίνηται σαφῶς ἀντιληπτή. Πᾶσα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐνίσχυσις καθίστατο πλέον ἀδύνατος, ἐξαντληθείσης ἤδη καὶ τῆς τελευταίας ἰκμάδος τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ, μονάδες δέ τινες ἔφθασαν νὰ ἔχωσι τὸ τρίτον τῆς πραγματικῆς των δυνάμεως· παρέστη, ὡς ἐκ τούτου, ἀνάγκη διαλύσεως μονάδων τινῶν, ἵνα ἐνισχυθῶσιν αἱ ὑπόλοιποι. Ἐνῷ δ' ὑπῆρχον γερμανικαὶ μεραρχίαι ἐν ὅλῳ 238 κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως (21 Μαρτίου), ἐξ ὧν 197 εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, αὐξηθεῖσαι κατὰ Μάϊον εἰς 240 ἐν ὅλῳ, ἐξ ὧν 208 εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, τὴν 25 Σεπτεμβρίου ὑπῆρχον μόνον 217 ἐν ὅλῳ γερμανικαὶ μεραρχίαι, ἐξ ὧν 186 μόνον εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον. Ἐξ ἀντιθέτου, ὁ συμμαχικὸς στρατὸς εὑρίσκετο εἰς ἀρίστην κατάστασιν ἀπὸ ἀριθμητικῆς ἀπόψεως, ἅτε ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ, αὐξήσαντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν δύναμιν τοῦ ὅλου συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς 205 μεραρχίας, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἀπετέλουν ὁμάδας ἐφεδρειῶν.

β' περίοδος. Ἀπὸ τῆς 26 Σεπτεμβρίου ἤρχισεν ἡ γενικὴ ἐπίθεσις τῶν Συμμάχων ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, ἐκτελεσθεῖσα διὰ τριῶν συγχρονισθεισῶν (26 Σεπτεμβρίου—13 Ὀκτωβρίου) συγκλινουσῶν ἐπιθέσεων (ἐπιχειρήσεις γραμμῆς Χίντεμπουργ) πρὸς Φλάνδραν, πρὸς Καμπρεζὶ καὶ πρὸς Καμπανίαν, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ διάσπασις τῆς ἰσχυροτάτης τοποθεσίας Χίντεμπουργ καὶ ἡ ὑποχώρησις τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν 2αν τοποθεσίαν, τοῦ Λὺς Χέρμαν—Χούντινγκ Στελλούνγκ, ὁπότε οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν ὀργανοῦντες ἀνατολικώτερον τρίτην τοποθεσίαν, ἀπὸ Ἀμβέρσης διὰ Ναμὺρ κατὰ μῆκος τοῦ Μόσα πρὸς Μὲτζ (βλ. σχ. 11). Ἡ γενικὴ στρατιωτικὴ κατάστασις τῶν Γερμανῶν ἤρχισε πλέον ὁλονὲν ἐπιδεινουμένη, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις ἐν Γερμανίᾳ ἦτο λίαν δυσάρεστος, ἅτε τοῦ λαοῦ ἀπαυδήσαντος ἐκ τῶν στερήσεων τοῦ τετραετοῦς ἀποκλεισμοῦ. Τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Γερμανίας αἴτησις ἀνακωχῆς πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἀμερικῆς Οὐΐλσων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ πρό τινος χρόνου τεθέντων 14 ὅρων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐτέθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὡς προκαταρκτικὸς ὅρος πάσης περαιτέρω συνεννοήσεως ἡ προκαταβολικὴ ἐκκένωσις τῶν παρ' αὐτῶν κατεχομένων ξένων ἐδαφῶν, ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ἀσυζητητὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τῆς 20 Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἡ συμμαχικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς γερμανικῆς τοποθεσίας Λὺς Χέρμαν—Χούντινγκ Στελλοὺνγκ (ἐπιχειρήσεις γραμμῆς Χέρμαν). Μέχρι τῆς 5 Νοεμβρίου εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ πλήρης διάρρηξις τῶν γερμανικῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Οὐάζ, καθ' ὅλον δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα 5—11 Νοεμβρίου ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων ὁρμητικωτάτη καταδίωξις. Ἐν τῷ μεταξύ, τὴν 26 Ὀκτωβρίου, παρῃτήθη ὁ στρατηγὸς Λούντεντορφ καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ στρατηγοῦ Γκραῖνερ (Gröner). Τὴν 5 Νοεμβρίου ἐξερράγη ἐν Γερμανίᾳ ἐπανάστασις, τὴν δ' ἑπομένην γερμανικὸν ῥαδιοτηλεγράφημα ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεχώρησαν ἐκ Βερολίνου πρὸς τὸ δυτικὸν θέατρον πληρεξούσιοι διὰ τὴν ἀνακωχήν, ὁ βουλευτὴς Erzberger, ὁ στρατηγὸς Winterfeld, ὁ πρεσβευτὴς Oberndorff καὶ ὁ πλοίαρχος Vanselow. Τὴν 20ὴν ὥραν τῆς 7 Νοεμβρίου παρουσιάσθησαν οὗτοι πρὸ τῶν προφυλακῶν τοῦ 31ου σώματος στρατοῦ τῆς 1ης στρατιᾶς τοῦ Ντεμπεναί, γενόμενοι δεκτοὶ τὴν 9ην ὥραν τῆς ἑπομένης εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ χωρίου Rethondes (8 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς Κομπιένης) ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Φός, ἔχοντος παρ' αὐτῷ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Wemyss. Ἐπεδόθησαν τότε τοῖς Γερμανοῖς ἀντιπροσώποις οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τῆς 4 Νοεμβρίου εἶχον συνταχθῆ ὑπὸ τοῦ Φός, καὶ προθεσμία 72 ὡρῶν ὅπως ἀπαντήσωσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φὸς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἶχεν ἀνακόψει τὴν καταδίωξιν, μέχρις οὗ, τὴν 5ην ὥραν τῆς 11 Νοεμβρίου, ὑπέγραψαν οἱ Γερμανοὶ πληρεξούσιοι τὴν ἀνακωχήν, ἧς οἱ ὅροι ἦσαν κυρίως ὅροι συνθηκολογήσεως τῶν Γερμανῶν· τὴν 11ην ὥραν τῆς ἰδίας ἡμέρας διεκόπησαν αἱ ἐπιχειρήσεις, καὶ τοιουτοτρόπως ἔληξεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ ἀπὸ τῆς 26 Σεπτεμβρίου — 11 Νοεμβρίου διαδοχικὴ προχώρησις τῶν συμμάχων, καθὼς καὶ ἡ γραμμὴ μέχρι τῆς ὁποίας εἶχον φθάσει τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακωχῆς (11 Νοεμβρίου) ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 12. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φὸς εἶχεν ὀργανώσει σοβαρὰν ἐπίθεσιν ἐκ Λωρραίνης, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῆς 31 Ὀκτωβρίου μεταφέρων συμμαχικὰς μεραρχίας πρὸς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἐκ τῆς ὁποίας τὴν 14 Νοεμβρίου ἐπρόκειτο νὰ ἐξορμήσῃ συμμαχικὴ ἐπίθεσις ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν 8ης τοῦ Ζεράρ, 10ης τοῦ Μανζὲν καὶ 2ας ἀμερικανικῆς τοῦ Μπυλλάρ, ἀποτελουσῶν ὁμάδα στρατιῶν ὑπὸ τὸν Καστελνώ, μὲ ἄξονα κατευθύνσεως πρὸς Μαγεντίαν. Εὑρεθέντες οἱ Γερμανοὶ πρὸ νέας ἀπειλῆς εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ δυτικοῦ θεάτρου, ἀπεφάσισαν τὴν 11 Νοεμβρίου ὅπως ὑποχωρήσωσιν, ἐκκενοῦντες συγχρόνως τὸ Μέτζ. Σχετικῶς ὁ Χίντεμπουργ γράφει: «Ἀπὸ τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου, ἡ κατάρρευσις γενικεύεται......Ἡ δύναμις τῶν μονάδων μας ὁλονὲν μειοῦται. Τὰ κενὰ τοῦ μετώπου μας καθίστανται διαρκῶς μείζονα. Μόνον ἐὰν εἴχομεν γερμανικάς τινας μεραρχίας ἀθίκτους, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δράσωμεν ἀκόμη ἐπιτυχῶς. Μάταιαι εὐχαί, μάταιαι ἐλπίδες. Καταρρέομεν, διότι ὁ λαός μας καταρρέει. Δὲν δύναται πλέον νὰ μᾶς ἀποστείλῃ ἐνισχύσεις ἀκμαίας καὶ ἀνθηράς, διότι αἱ δυνάμεις του ἐξηντλήθησαν».

Ἰταλικὸν θέατρον. Οἱ Γερμανοὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1918 εἰς τὸ δυτικὸν θέατρον, ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιζητήσωσιν ἀντιπερισπασμὸν τῶν συμμάχων πρὸς τὸ ἰταλικὸν θέατρον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μεταφορᾶς συμμαχικῶν δυνάμεων εἰς τὸ θέατρον τοῦτο, ἵνα διὰ τῆς ἐλαφρύνσεως τοῦ δυτικοῦ θεάτρου ἐπιτευχθῇ, ἴσως, ἡ λύσις ἐν αὐτῷ. Ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ φαίνεται κυριαρχοῦσα ἡ ἰδέα τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1917 ἀρχηγοῦ τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου Κονρὰντ Ἔτζεντορφ, ἤδη δὲ διοικητοῦ τῶν αὐστριακῶν στρατιῶν τοῦ Τυρόλου. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος εἶχεν ἀνέκαθεν τὴν γνώμην: 1) ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρου ἀγῶνος θὰ ἐπήρχετο διὰ τῆς ἐξουδετερώσεως τῆς Ἰταλίας, καὶ 2) ὅτι ἡ ἧττα τῆς Ἰταλίας θὰ ἐπήρχετο διὰ τῆς διαρρήξεως τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου ἐκ τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τοῦ Τρεντῖνο. Διό, κατόπιν συμμαχικοῦ συμβουλίου, λαβόντος χώραν ἐν Σπᾶ τὴν 12 Μαΐου 1918, ἀπεφασίσθη ὅπως ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου ἐκτελεσθῇ ἐπίθεσις εἰς τὸ ἰταλικὸν θέατρον ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες θὰ μετέφερον εἰς τὸ θέατρον τοῦτο τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ θεάτρῳ δυνάμεών των. Ὄντως, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 15 — 23 Ἰουνίου, διεξήχθησαν δύο μάχαι, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ μέν, *μάχη τοῦ Τρεντῖνο*, ἡ δέ, *1η μάχη τοῦ Πιάβε*, καθ' ἃς οὐδεὶς συμμαχικὸς ἀντιπερισπασμὸς ἐπετεύχθη, καθ' ὅσον ἡ μὲν 11 αὐστριακὴ στρατιὰ ἀνεκόπη τάχιστα ἐν τῇ ἀποπείρᾳ τῆς προσπεράσεως τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν Ἄζιαγκο καὶ Ἀρσιέρο, αἱ δὲ λοιπαί, καίτοι εἴς τινα σημεῖα προσεπέρασαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πιάβε, ἐξηναγκάσθησαν τὴν νύκτα 22—23 Ἰουνίου νὰ ἐπανέλθωσι καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς θέσεις ἐξορμήσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ χάνῃ καὶ τὴν ὀλίγην ἀξίαν, ἣν μέχρις ὥρας εἶχε. Συμφώνως τῷ σχεδίῳ τοῦ Φὸς (24 Ἰουλίου 1918), προεβλέπετο δρᾶσις ἐν τῷ ἰταλικῷ θεάτρῳ ἐκτελεσθησομένη ἐν καιρῷ, περὶ ἧς εἶχε μείνει σύμφωνος καὶ ὁ Ἰταλὸς ἀρχιστράτηγος Ντιὰζ κατὰ τὸ συμμαχικὸν συμβούλιον ἐν Σενλίς. Μολονότι ὅμως ἐπανειλημμένως προσεκλήθη ὁ Ντιὰζ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην, ἰδίως περὶ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου 1918, ἐν τούτοις διαρκῶς ἀνέβαλεν, ἰσχυριζόμενος ὅτι θὰ προβῇ εἰς ταύτην μόλις πεισθῇ ὅτι θὰ εἶχεν ἀναμφισβήτητον ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὑλικοῦ ἀπέναντι τῶν Αὐστριακῶν, καὶ τοῦτο διότι ἀνέμενε προηγουμένως τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Ντιὰζ ἐσήμαινεν ὅτι ὁ ἰταλικὸς στρατός, ἀντὶ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸν κύριον συμμαχικὸν ἀγῶνα ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ, ἀνέμενε τὴν διασάλευσιν τοῦ δυτικοῦ μετώπου, ἵνα, ἐπωφελούμενος ταύτης, ἀπωθήσῃ τοὺς Αὐστριακούς. Ὄντως, ἐνῷ ἀπεφάσισεν ὁ Ντιὰζ νὰ ἐπιτεθῇ τὴν 10 Ὀκτωβρίου, ἐν τούτοις ἀνέβαλε καὶ πάλιν, προβαλὼν ὡς λόγον τὴν κακοκαιρίαν καὶ τὰς συνεχεῖς βροχάς, καὶ μόλις τὴν 24 Ὀκτωβρίου ἐπετέθη, ὁπότε ἡ λύσις εἶχεν ἤδη δοθῆ ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ. Πάντως διεξήχθη μάχη, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *2 μάχη τοῦ Πιάβε*, καθ' ἥν, μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὸ Βιττόριο Βενέτο (29 Ὀκτωβρίου), ἐπηκολούθησε καταδίωξις αὐτῶν. Ἀπαυδήσαντες οἱ Αὐστριακοὶ καὶ ὑποκύψαντες εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἀπηρνήθησαν τὰς συμμαχικὰς πρὸς τὴν Γερμανίας ὑποχρεώσεις καὶ ἐζήτησαν τὴν 3 Νοεμβρίου μονομερῆ ἀνακωχήν, ὑπογραφεῖσαν αὐθημερὸν εἰς Πάδουαν, ἅτε τῶν Αὐστριακῶν ἀποδεχθέντων ἀσυζητητὶ ὅλους τοὺς ὅρους τῶν Ἰταλῶν.

Βαλκανικὸν θέατρον. Τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1918 ἐπιχειρήσεις γενικῆς φύσεως δὲν διεξήχθησαν, καθόσον οὔτε συμμαχικαὶ δυνάμεις ἐπαρκεῖς ὑπῆρχον, οὔτε ὑλικὰ μέσα ἄφθονα, καὶ ἐπὶ πλέον ἔλειπον αἱ ὁδοὶ συγκοινωνίας, δι' ὧν θὰ μετεφέροντο τὰ πυρομαχικὰ καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικόν. Κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁ νέος ἀρχιστράτηγος Γκυγιωμὰ ἐπεδόθη εἰς τὴν συγκρότησιν στρατοῦ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, ἄλλως ἦτο ἀδύνατος πᾶσα ἐπίθεσις ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων, τῶν Γερμανοβουλγάρων τεταγμένων ἐπὶ δυσπροσίτων ὀροσειρῶν καὶ ἐχόντων ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν διαρκῶς τελειοποιουμένην ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου ἔτους (ἀπὸ Δεκεμβρίου 1916), ὁπότε ἤρχισεν ἡ στασιμότης ἐν τῷ βαλκανικῷ θεάτρῳ. Ἐξετελέσθησαν ὅμως ὑπὸ τῶν Συμμάχων διάφοροι ἐπιθετικαὶ ἐπιχειρήσεις, πρὸς καθορισμὸν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων καὶ τῶν ἐν γένει διατάξεων αὐτῶν, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι ἦσαν: ἡ εἰς Ἀλβανίαν ἐκτελεσθεῖσα τὸν Ἀπρίλιον ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων καὶ σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν προχώρησιν τοῦ μετώπου κατὰ εἰκοσάδα χιλιομέτρων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Δεβόλη· ἡ εἰς Σκρᾶ δὶ Λέγεν τὴν 17 Μαΐου (π. ἡ.), ἧς συμμετέσχεν εὐρέως καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑπὸ τῶν Συμμάχων ταχίστην κατάληψιν τοῦ παρὰ τὴν Γευγελῆν ὑψώματος τούτου (βλ. λ. *Σκρᾶ*), ἀποτελοῦντος σπουδαῖον παρατηρητήριον τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ ἐπικρατοῦντος ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ συμμαχικοῦ μετώπου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γκυγιωμὰ κατήρτισε σχέδιον ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου, ὅπερ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν τὸν Ἰούνιον ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ Γάλλος στρατηγὸς Φρανσὲ ντ' Ἐσπεραὶ (Franchet d'Esperey) ἀπεδέχθη ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς καί, συμπληρώσας καταλλήλως, τὸ ἐφήρμοσε τὸ φθινόπωρον 1918. Συμφώνως τῷ σχεδίῳ τούτῳ, δὲν ἠκολουθήθη ὁ ἕως τότε τρόπος ἐνεργείας, δηλαδὴ ὁ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἑκάστοτε ἀκραίων τμημάτων τοῦ μετώπου, ἅτινα μόνα παρεῖχον μέσα συγκοινωνίας κατάλληλα δι' ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεων σοβαρῶν, ἀλλ' ἐξελέγη ὡς σημεῖον διαρρήξεως τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ μετώπου, ἤτοι ἡ ὀρεινὴ περιοχὴ Σοκὸλ—Ντομπροπόλιε—Βέτρενικ. Ἡ περιοχὴ αὕτη, μολονότι παρουσίαζε πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσπέλασιν, καθόσον ἐπρόκειτο περὶ ὀροσειρᾶς ὑψομέτρου 1800 περίπου μέτρων, ἰσχυρότατα ὠργανωμένης τεχνητῶς (τὰ πλεῖστα τῶν ὀχυρῶν ἦσαν ἐσκαμμένα ἐντὸς τοῦ βράχου), παρεῖχεν ἐν τούτοις τὰ ἑξῆς μεγάλα πλεονεκτήματα: 1) ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν διάρρηξιν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἐδάφους ἄγοντος εὐθέως πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἀξιοῦ (Βελεσσὰ—Σκόπια), ἀποτελοῦσαν τὴν ἀφετηρίαν τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς ἐπιμήκους περιοχῆς τῶν χωρῶν τῶν Κεντρικῶν συμμάχων (Γερμανίας, Αὐστρίας, Βουλγαρίας, Τουρκίας) καὶ τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου· 2) ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν διάρρηξιν ὑπερεκάμπτετο ἡ στενωπὸς Δεμὶρ Καποῦ, καὶ συνεπῶς ἐξηναγκάζοντο οἱ Βούλγαροι νὰ ἐκκενώσουν ἀμέσως τὴν περιοχὴν τοῦ κάτω Ἀξιοῦ· 3) ὅτι ὁ διχαζόμενος γερμανοβουλγαρικὸς στρατὸς δὲν θὰ ἠδύνατο διὰ τῶν ἑκατέρωθεν τμημάτων νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πλευρῶν τοῦ πρὸς βορρᾶν προελαύνοντος συμμαχικοῦ στρατοῦ, καθόσον τὰ μέσα συγκοινωνίας σπανίζουσιν ἐν τῇ ὀρεινῇ ταύτῃ περιοχῇ. Ἀπῃτεῖτο ὅμως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου τούτου ἡ μυστικότης κατὰ τὸν χρόνον τῆς προπαρασκευῆς καὶ ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἐνέργεια κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτελέσεως, ἵνα μὴ δοθῇ καιρὸς εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους νὰ ὀργανώσωσι τὰ μέσα τῆς ἀντεπιθέσεως. Σχέδιον τοιαύτης ἐνεργείας, μὲ βάσιν πάντοτε τὴν ἐπίθεσιν πρὸς τὸ κεντρικὸν τμῆμα τοῦ μετώπου, ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἦτο ἀκόμη ἀρχιστράτηγος τῆς στρατιᾶς Ἀνατολῆς ὁ Γκυγιωμά, ἀλλὰ δὲν ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις, λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς ἐμψύχου ὑλικοῦ. Τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν ἤρχισεν ἀναπληροῦσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ Ἑλλάς, συνεπῶς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προσήνεγκεν εἰς τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου ὅ,τι ὁ ἀμερικανικὸς στρατὸς εἰς τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα τοῦ δυτικοῦ θεάτρου. Τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα εὑρίσκοντο τεταγμένα ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 13. Ἐκτὸς τοῦ 1ου ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ (1η, 2α, 13η μεραρχίαι), διατελοῦντος ὑπὸ ἑνιαίαν ἑλληνικὴν διοίκησιν, αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ μεραρχίαι ἦσαν κατανεμημέναι ὡς ἑξῆς: μεραρχίαι Σερρῶν καὶ Κρήτης ἐντεταγμέναι εἰς τὴν ἀγγλικὴν στρατιάν, μεραρχία Ἀρχιπελάγους καὶ ἡ

Digitized by Google

4η ἐντεταγμέναι εἰς τὴν γαλλικὴν στρατιὰν τοῦ Ἀνσέλμ, 3η εἰς τὴν γαλλικὴν στρατιὰν τοῦ Ἀνρὺ (Henrys), δύο δὲ μεραρχίαι παρέμενον ὡς ἐφεδρεία, ἡ μὲν 9η εἰς Φλώριναν, ἡ δὲ 14η εἰς Νάρες· ἡ 8η παρέμεινεν εἰς Ἤπειρον. Ἡ νοτιοδυτικῶς τῆς λίμνης Πρέσπα μεμονωμένη γαλλικὴ μεραρχία ἐχρησίμευεν ὡς συνδετικὸν τμῆμα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικῶν στρατῶν μετὰ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἰταλικῶν. Ἡ 11η γερμανικὴ στρατιὰ

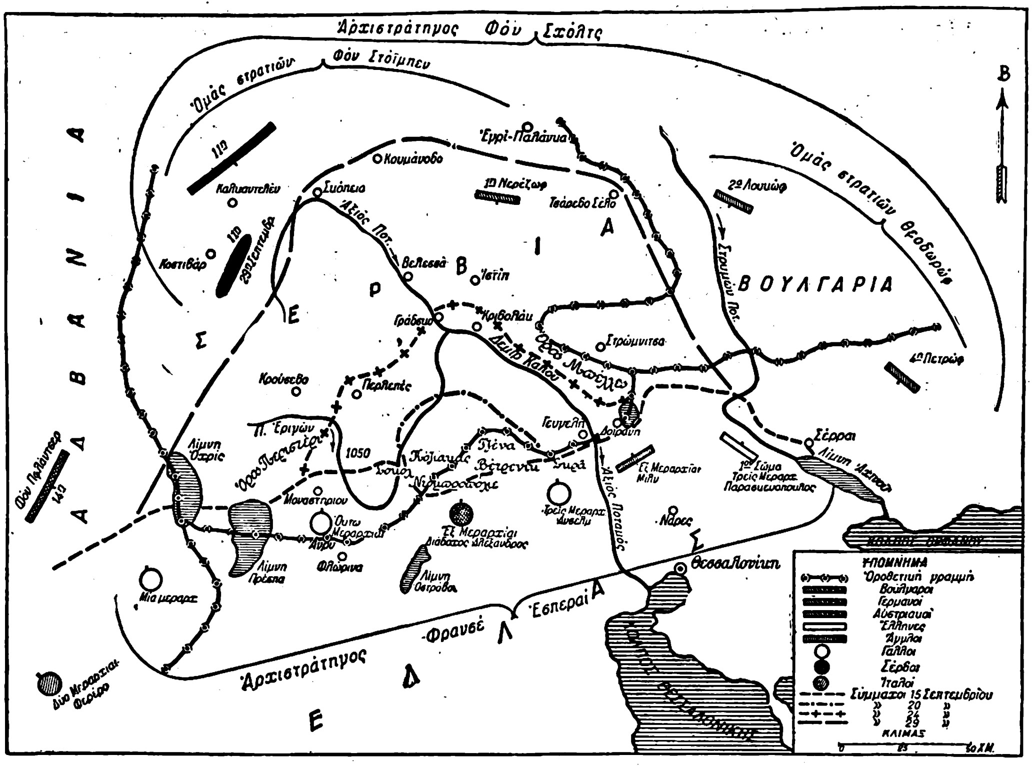

Σχ. 13. *Ἐπιχειρήσεις βαλκανικοῦ θεάτρου 15—29 Σεπτεμβρίου 1918.*

ἐφέρετο μὲν ὡς γερμανική, διότι ἡ διοίκησις, τὰ ἐπιτελεῖα, τὰ πολυβόλα καὶ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ πυροβολικοῦ ἦσαν γερμανικά, τὸ πεζικὸν ὅμως ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου βουλγαρικόν. Τὸ ἐν Βερσαλλίαις διασυμμαχικὸν συμβούλιον, τῇ παρεμβάσει τοῦ ἐν Γαλλίᾳ τότε εὑρισκομένου στρατηγοῦ Γκιγιωμά, ἔδωσε τὴν συγκατάθεσίν του διὰ τὴν γενικὴν κατὰ τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου ἐπίθεσιν τὴν 11 Σεπτεμβρίου· ἡ ἔναρξις ὅμως τῆς ἐκτελέσεως διετάχθη ὑπὸ τοῦ Φρανσὲ ντ' Ἑσπεραὶ διὰ τὴν 15 Σεπτεμβρίου. Ἡ συμμαχικὴ αὕτη ἐπίθεσις χωρίζεται εἰς δύο φάσεις: 1) τῆς διαρρήξεως τοῦ μετώπου, καὶ 2) τῆς ὑπὸ τύπον καταδιώξεως ἐκμεταλλεύσεως τῆς πρώτης ἐπιτυχίας.

1η φάσις. Τὴν διάρρηξιν τοῦ μετώπου πρὸς τὴν περιοχὴν Σοκὸλ—Ντομπροπόλιε—Βέτρενικ ἐξετέλεσεν ὁ σερβικὸς στρατὸς (6 μεραρχίαι, κατανεμημέναι εἰς δύο στρατιάς), ἐνισχυθεὶς ὑπὸ δύο γαλλικῶν μεραρχιῶν καὶ πολλοῦ βαρέος γαλλικοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ στρατὸς οὗτος ὑπεστηρίχθη, δεξιὰ (ἀνατολικῶς) μὲν ὑπὸ τῆς ὁμάδος τοῦ Ἀνσέλμ, ἐπιτεθείσης κατὰ τοῦ ὑψώματος Τζένα, ἀριστερὰ (δυτικῶς) δὲ ὑπὸ τῆς ὁμάδος Ἀνρύ, ἐπιτεθείσης κατὰ τοῦ ὑψομέτρου 1050. Αἱ δύο τελευταῖαι ὁμάδες (Ἀνσὲλμ καὶ Ἐνρὺ) εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ διευρύνωσιν ὅσον δύνανται περισσότερον τὸ ὑπὸ τῶν Σέρβων παραχθησόμενον ῥῆγμα. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἡ μὲν ἀγγλικὴ ὁμὰς θὰ προὐχώρει πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ κάτω Ἀξιοῦ καὶ τὴν Δοϊράνην, τὸ δὲ 1ον ἑλληνικὸν σῶμα θὰ προεκάλυπτε τὸ δεξιὸν τῆς ὅλης συμμαχικῆς παρατάξεως, τασσόμενον κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ κάτω Στρυμόνος καὶ παρακωλῦον πᾶσαν ἀπόπειραν ἀπειλῆς τοῦ δεξιοῦ συμμαχικοῦ πλευροῦ ὑπὸ τῆς 2 βουλγαρικῆς στρατιᾶς καὶ ἴσως ἔν τινι μέτρῳ καὶ ὑπὸ τῆς 4ης. Τὴν 5ην ὥραν τῆς 15 Σεπτεμβρίου ἐξώρμησεν ἡ συμμαχικὴ ἐπίθεσις, καὶ μετὰ τριήμερον ἀγῶνα ἐπετεύχθη ῥῆγμα πλάτους 30 χιλιομέτρων καὶ βάθους περὶ τὰ 15.

2α φάσις Μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς διαρρήξεως ἐπεβάλλετο ταχίστη ἀνάληψις τῆς καταδιώξεως, ἵνα προληφθῇ ἡ ἄφιξις γερμανικῶν ἐνισχύσεων λαμβανομένων ἐκ τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ γερμανικοῦ στρατοῦ. Τοιουτοτρόπως ἐπετεύχθη ἀρχικῶς ἡ ἀπώθησις τῆς 11ης στρατιᾶς πρὸς δυσμὰς καὶ εἶτα ἡ κύκλωσις αὐτῆς, πρὸς δὲ ἡ ἀπώθησις τῆς 1ης, 2ας καὶ 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀπόπειρα ἀπωθήσεως τῶν βουλγαρικῶν τούτων στρατιῶν πρὸς νοτιοανατολάς, καὶ συνεπῶς κύκλωσις αὐτῶν, ἀπῄτει τὴν ἐνέργειαν εὐρυτάτου συμμαχικοῦ ἑλιγμοῦ, περὶ οὗ οὔτε σκέψις κἂν ἠδύνατο νὰ γίνῃ, διότι θὰ ἠπειλεῖτο ἀναμφισβητήτως τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῶν ἐκτελούντων τοῦτον ὑπὸ τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς. Ἡ διαδοχικὴ προχώρησις τῶν Συμμάχων ἀπὸ 15—29 Σεπτεμβρίου ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 13. Ἐνῷ ὅμως τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενον μέτωπον εἶχε καταρρεύσει ἐξ ὁλοκλήρου, οἱ δὲ Βούλγαροι ἔφευγον πανικόβλητοι πρὸς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, ἡ 11η γερμανικὴ στρατιὰ ἐξηκολούθει τηροῦσα, τῇ ἐπιμονῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου Σχόλτς, μέχρι τῆς 23 Σεπτεμβρίου, δηλαδὴ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ Σέρβοι εἶχον φθάσει εἰς τὸ Γράδσκο, τὰς βορείως τοῦ Μοναστηρίου θέσεις της, ἐλπίζουσα πάντοτε εἰς τὴν ἄφιξιν γερμανικῶν ἐνισχύσεων. Ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀνρὺ προὐχώρησεν ἐσπευσμένως πρὸς Περλεπέν. ἔχουσα τὴν 3ην ἑλληνικὴν μεραρχίαν τοῦ στρατηγοῦ Τρικούπη μᾶλλον προκεχωρημένην, δι' ὃ ἀπειλήσασαν ἀμέσως τὸ πλευρὸν τῆς 11ης γερμανικῆς στρατιᾶς, ἡ δὲ γαλλικὴ ταξιαρχία ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Ζουϊνὼ Γαμβέτα προὐχώρησε πρὸς Σκόπια, ἀποκόψασα πᾶσαν γραμμὴν ὑποχωρήσεως τῆς γερμανικῆς ταύτης στρατιᾶς. Τοιουτοτρόπως, τὴν 29 Σεπτεμβρίου, ἡ 11η γερμανικὴ στρατιὰ εἶχεν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ὑπερκερασθῆ (βλ. σχ. 13), ὁπότε ἐξηναγκάσθη νὰ παραδοθῇ αὐθημερὸν μετὰ 77.000 ἀνδρῶν, 500 πυρο-

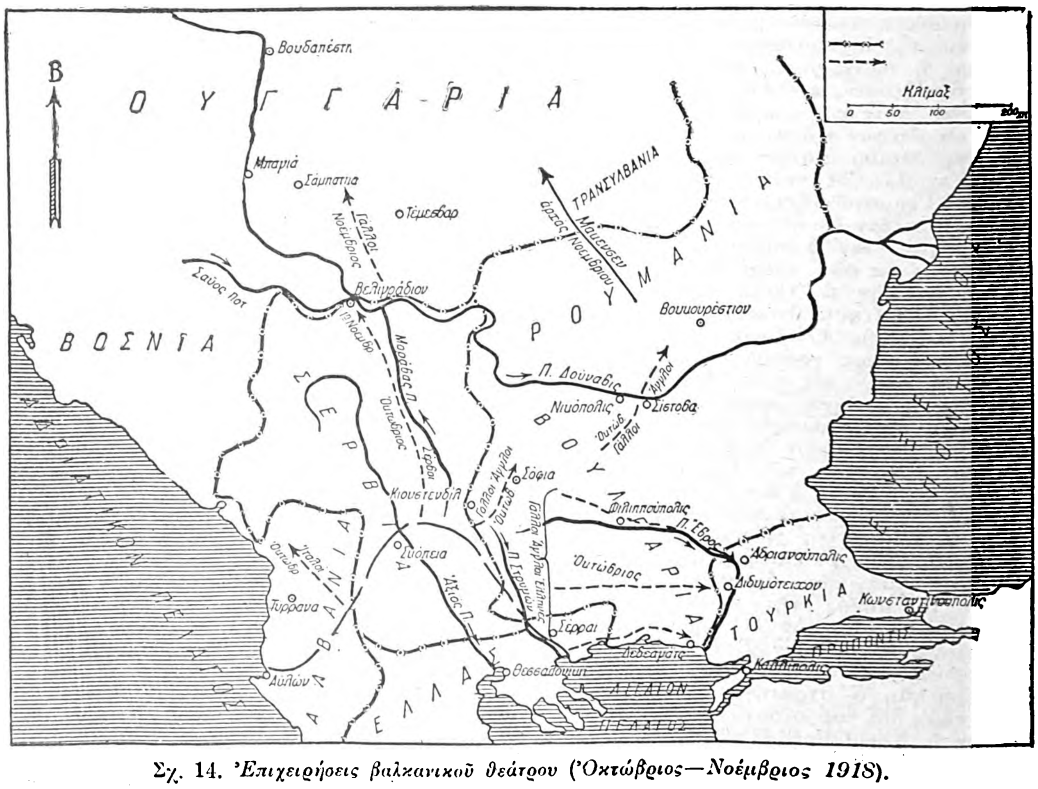

Σχ. 14. *Ἐπιχειρήσεις βαλκανικοῦ θεάτρου (Ὀκτώβριος—Νοέμβριος 1918).*

βόλων, 10.000 ἵππων καὶ μεγίστου ἀριθμοῦ ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν. Εὑρεθέντες οἱ Βούλγαροι στρατιῶται πρὸ τοιαύτης καταστάσεως, ἠρνήθησαν νὰ συνεχίσωσι περαιτέρω τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' ἀποχωρισθῇ ἡ Βουλγαρία τῆς συμμάχου της Γερμανίας καὶ νὰ ζητήσῃ μεμονωμένως ἀνακωχήν. Τὴν 25 Σεπτεμβρίου ἐζητήθη τεσσαρακονταοκτάωρος ἀνακωχή, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ προσέλθωσιν οἱ πληρεξούσιοι, ἀλλ' ὁ Φρανσὲ ντ' Ἑσπεραὶ ἀπήντησεν ὅτι εὐχαρίστως δέχεται τοὺς πληρεξουσίους. χωρὶς ὅμως ν' ἀνακόψῃ τὰς ἐπιχειρήσεις. Τὴν ἑσπέραν τῆς 28 Σεπτεμβρίου ἀφίκοντο εἰς Θεσσαλονίκην, ὡς πληρεξούσιοι διὰ τὴν ἀνακωχήν, ὁ ὑπουργὸς Λιάπτσεφ, ὁ στρατηγὸς Λουκὼφ καὶ ὁ πρεσβευτὴς Ράδεφ, τὴν ἑπομένην δ' ἐγένοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Φρανσὲ ντ' Ἑσπεραὶ καὶ αὐθωρεὶ ὑπέγραψαν ἀσυζητητὶ ἅπαντας τοὺς ὅρους τῶν Συμμάχων. Σχετικῶς πρὸς τὴν βουλγαρικὴν κατάρρευσιν ἀφιεροῖ ὁ Χίντεμπουργ ὁλόκληρον κεφάλαιον ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ του, γράφων μεταξὺ ἄλλων ὅτι καὶ κατὰ τὰς σκληρὰς ἐκείνας στιγμὰς (κατάληψις τοῦ Γράδσκο ὑπὸ τῶν Συμμάχων τὴν 23 Σεπτεμβρίου), τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον εἶχε συντάξει σχέδιον ἀμύνης, γενόμενον ἀποδεκτὸν ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐπιτελείου, ὅπερ συνίστατο εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ κέντρου πρὸς τὰ βουλγαρικὰ μεθόρια διὰ τῆς ἐκτελέσεως μικρᾶς περιστροφῆς του περὶ πόλον τὸ ἀριστερόν, καὶ εἰς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ δεξιοῦ (γερμανικὴ στρατιὰ καὶ 1η βουλγαρική) πρὸς Σκόπια, ἔνθα ν' ἀντιστῇ ἐρρωμένως μέχρις ἀφίξεως τῶν μεταφερομένων ἤδη γερμανικῶν καὶ αὐστριακῶν μεραρχιῶν, ὁπότε θὰ ἠδύνατο ν' ἀναληφθῇ καὶ ἀντεπίθεσις κατὰ τῶν Συμμάχων· ἡ προτεινομένη ὅμως αὕτη ἐπιχείρησις θὰ ἦτο δυνατὴ ἐφόσον ἡ γραμμὴ τῶν Σκοπίων ἀντεῖχε. Συνεπῶς, κατὰ τὸν Χίντεμπουργ, «ἡ Βουλγαρία θὰ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ θεωρήσῃ, ἢ μᾶλλον νὰ μὴ θέλῃ νὰ θεωρήσῃ, τὸν πόλεμον ὡς ἀπολεσθέντα». Προσθέτει δ' ὁ Γερμανὸς στρατάρχης: «Οἱ Βούλγαροι παραπονοῦνται ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἀρκεταὶ γερμανικαὶ δυνάμεις εἰς τὸ βουλγαρικὸν θέατρον. Ἀλλ' εἰς τί θὰ ἐχρησίμευον γερμανικά τινα τάγματα ἐπὶ πλέον, ἀπέναντι τῆς γενικῆς ταύτης καταρρεύσεως; Οἱ Βούλγαροι δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι καὶ αἱ γερμανικαὶ δυνάμεις ἔχουσι πεπερασμένον ὅριον, ἐνῷ αἱ βουλγαρικαὶ δυνάμεις ἀπέχουσι πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχωσιν ἐξαντληθῇ. Μόνον ἡ θέλησις τῶν Βουλγάρων νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον ἐξηντλήθη». Οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων φρονοῦσιν ὅτι, ἂν ἡ βουλγαρικὴ κατάρρευσις ἐπήρχετο ἐνωρίτερον, ἡ διάρκεια τοῦ Παγκοσμίου πολέμου θὰ ἐσυντομεύετο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, κατά τινα ἔτη. Ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἐπετεύχθη τῷ 1915, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων, ἐπιτυγχανόμενον εἰς τὸ βαλκανικὸν θέατρον τῷ 1916 ἢ τῷ 1917, θὰ συνετέλει εἰς τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου, διότι ἡ Γερμανία θὰ εὑρίσκετο ἔκτοτε ἀπομεμονωμένη ἀπὸ τῆς Τουρκίας, συνεπῶς καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσίας· ἐπὶ πλέον δὲ θὰ εἶχε τὸ ἀριστερὸν πλευρόν της (ἐν συνόλῳ ἐκλαμβανομένη μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας) ἀνοικτὸν καὶ δυνάμενον νὰ ὑποστῇ σοβαρὰν ἐπίθεσιν ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ἀκολουθούντων τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Δουνάβεως, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου.

Ὁ πόλεμος ὅμως δὲν εἶχε τελειώσει ἐν τοῖς Βαλκανίοις, διότι ἀπέμενεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀλβανίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρουμανίας, ἥτις ἔπρεπε τάχιστα νὰ γίνῃ, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν θ' ἀφικνοῦντο γερμανοαυστριακαὶ ἐνισχύ-

Digitized by Google

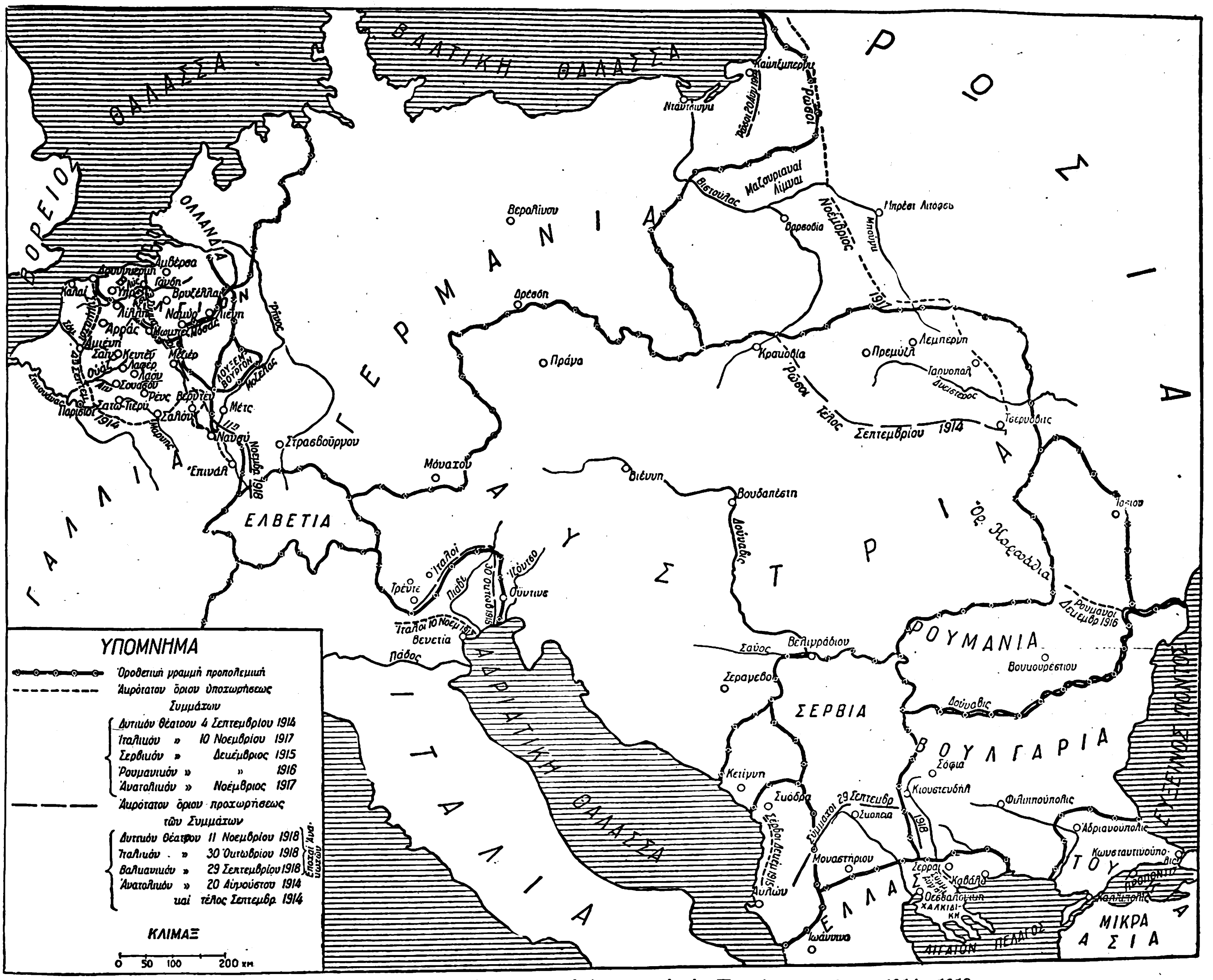

Σχ. 15. *Γενικὸν διάγραμμα τῶν εὐρωπαϊκῶν θεάτρων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918.*

σεις, λαμβανόμεναι ἐκ τῶν νεκρῶν θεάτρων ρωσικοῦ καὶ ρουμανικοῦ, ἴσως δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐν πλήρει δράσει ἰταλικοῦ καὶ δυτικοῦ. Τότε μόνον κατενόησε τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ὁποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ βουλγαρικὴ παρέμβασις ὑπὲρ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ὡς καὶ τὸ βαλκανικὸν ἐν γένει θέατρον, καθόσον μέχρις ὥρας, εἴτε διότι ἐξελάμβανεν ἀπαραβίαστον καὶ ἀπόρθητον τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, εἴτε διότι ἐθεώρει τοῦτο ἀμελητέον, τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἔθεσε πάντοτε τοῦτο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ.

Αἱ περαιτέρω ἐπιχειρήσεις τῆς Βαλκανικῆς διεξήχθησαν πρὸς τὰς κάτωθι χώρας.

Ἀλβανία. Ἡ προχώρησις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς Σκόπια ἀπεκάλυψε τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ αὐστριακῶν στρατευμάτων, ἐξαναγκασθέντων εἰς ὑποχώρησιν πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κίνησίν των ταύτην ἀπεκόπησαν τελείως ἀπὸ παντὸς συνδέσμου μετὰ τῶν ἐν Σερβίᾳ αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων, δι' ὃ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν αἰχμάλωτα· τοιουτοτρόπως ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ Σύμμαχοι (Ἰταλοὶ) ἦσαν κάτοχοι ὁλοκλήρου τῆς Ἀλβανίας.

Σερβία. Ἡ πρὸς Σερβίαν προχώρησις ἀνετέθη εἰς τὴν 1ην σερβικὴν στρατιάν, ἀκολουθήσασαν τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Μοράβα καὶ ὑποστηριχθεῖσαν δεξιὰ (ἀνατολικῶς) ὑπὸ γαλλικῶν μονάδων, αἵτινες ἔσπευσαν ταχέως (διὰ σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν ἐφόσον ἦτο τοῦτο δυνατὸν) πρὸς τὸν κάτω Δούναβιν, ἵνα ἀποκόψωσι τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν Γερμανοαυστριακῶν τῆς Σερβίας μετὰ τῶν Γερμανῶν τῆς Ρουμανίας. Τὸ γαλλικὸν τοῦτο στράτευμα, φθάσαν πρὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, συνήντησεν ἐφοδιοπομπὴν ἐκ ποταμοπλοίων ἀνερχομένην τὸν ποταμόν, ἣν συνέλαβεν, ἡ ἐνέργεια δ' αὕτη κατέδειξε τὴν πρώτην διακοπὴν ἐπικοινωνίας τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν μετὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ Σέρβοι, ὑποβοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Γάλλων, κατέλαβον ἅπασαν τὴν Σερβίαν, καὶ τέλος, τὴν 1 Νοεμβρίου, τὸ Βελιγράδιον.

Βουλγαρία. Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς βουλγαρικῆς ἀνακωχῆς προήλασαν, περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Βουλγαρίαν, μέσῳ τοῦ Κιουστενδήλ, καὶ τάχιστα εἰσῆλθον εἰς Σόφιαν.

Ρουμανία. Καθ' ὃν χρόνον ἐξετελοῦντο αἱ πρὸς Σερβίαν προελάσεις, συνεκροτήθη περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου ἀπόσπασμα ἐκ μιᾶς γαλλικῆς μεραρχίας καὶ μιᾶς ἀγγλικῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μπερτελὸ (μετακληθέντος ἐκ τοῦ δυτικοῦ θεάτρου), ἀποκληθὲν στρατιὰ τοῦ Δουνάβεως. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐνετάλη νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ρουμανίαν, προσπερῶν τὸν Δούναβιν εἰς Νικόπολιν καὶ Σίστοβα, ἵνα ἀπελευθερώσῃ τὴν χώραν ταύτην ἐκ τοῦ κατέχοντος αὐτὴν γερμανικοῦ στρατεύματος τοῦ Μάκενσεν. Ὁ Γερμανὸς στρατάρχης δὲν ἠθέλησε ν' ἀμυνθῇ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, καίτοι διαθέτων περὶ τὰς 15 μεραρχίας, καθόσον ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ὑπογραφῆ ἡ γερμανικὴ ἀνακωχὴ τῆς 11 Νοεμβρίου, ἀλλ' ὑπεχώρησε διὰ Τρανσυλβανίας πρὸς Οὐγγαρίαν. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐντὸς τοῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους, ἐπεστράτευσεν ἡ Ρουμανία προχείρως πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο καὶ διέταξε τὸν στρατόν της τοῦτον νὰ σπεύσῃ νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τοῦ Μπερτελό.

Οὐγγαρία. Ὁ Φρανσὲ ντ' Ἐσπεραί, ἵνα ἀνακόψῃ τὴν εἴσοδον τοῦ Μάκενσεν εἰς Οὐγγαρίαν, συνεκρότησεν ἀπόσπασμα ἐκ δύο γαλλικῶν μεραρχιῶν, ἀποκληθὲν ἀπόσπασμα τῆς Οὐγγαρίας, ὅπερ ἐνετάλη νὰ προσπεράσῃ τὸν Δούναβιν εἰς Βελιγράδιον καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν. Πληροφορηθεῖσα τοῦτο ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις, ἀνέλαβε νὰ κρατήσῃ ὑπ' εὐθύνην της τὸν Μάκενσεν, συμφώνως ἄλλως τε τοῖς ὅροις τῆς συναφθείσης γερμανικῆς ἀνακωχῆς τῆς 11 Νοεμβρίου, τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο τὸ τέλος Νοεμβρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἶχον φθάσει μέχρι τοῦ ὕψους Μπαγιά—Σάμπατκα—Τέμεσβαρ, δηλαδὴ περὶ τὰ 150 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Βουδαπέστης.

Τουρκικὰ θέατρα. Ἀρμενία. Ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις ἐν Ἀρμενίᾳ παρέμεινε στάσιμος, μέχρις οὗ ἡ ἐπελθοῦσα ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία ἐν Ρωσίᾳ, ἧς συνέπεια ἦσαν ἡ ἀνακωχὴ τῆς Μπρέστ-Λιτόφσκ τῆς 15 Δεκεμβρίου 1917 καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα συνθήκη τῆς 3 Μαρτίου 1918, ἐπήνεγκε τὴν πλήρη χαλάρωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν τῆς ρωσικῆς κατοχῆς ἐν Ἀρμενίᾳ.

Μεσοποταμία. Διαρκοῦντος τοῦ 1918, προήλασαν οἱ Ἄγγλοι βορείως τῆς Βαγδάτης, ἵνα καταλάβωσι τὴν Μοσούλην. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 κατώρθωσαν νὰ ἐξαναγκάσωσιν εἰς παράδοσιν τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἐν Μεσοποταμίᾳ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ καταλάβωσιν ἀμαχητὶ τὴν Μοσούλην τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1918.

Παλαιστίνη. Καθ' ὃν χρόνον ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ συμμαχικὴ ἐπίθεσις εἰς τὸ βαλκανικὸν θέατρον, ἀπεφασίσθη ὅπως ἐκτελεσθῇ συγχρονισμένη ἐπίθεσις καὶ εἰς Παλαιστίνην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ὄντως, διὰ καταλλήλου ὑπερκερωτικοῦ ἑλιγμοῦ, κατώρθωσεν ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Ἄλλενμπυ ν' ἀποκόψῃ ἁπάσας τὰς πρὸς Συρίαν γραμμὰς ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸ τέλος Σεπεμβρίου 1918 ἅπαντα τὸν ἐν Παλαιστίνῃ τουρκικὸν στρατὸν (50.000 ἄνδρας καὶ 300 πυροβόλα).

Συρία. Μετὰ τὴν πλήρη ἐξουδετέρωσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Παλαιστίνης, προυχώρησαν οἱ Ἄγγλοι πρὸς τὴν Συρίαν καὶ κατέλαβον ἀμέσως τὴν Δαμασκόν, καθ' ὃν χρόνον γαλλικὸς στόλος κατελάμβανε τὴν Βηρυτόν, μεθ' ὃ προυχώρησαν πρὸς βορρᾶν, φθάσαντες τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1918 εἰς Χαλέπιον. Ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ταύτης ἐνεῖχε τὴν σημασίαν ὄχι μόνον τῆς κατοχῆς ὁλοκλήρου τῆς Συρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς ἀρτηρίας Κωνσταντινουπόλεως - Βαγδάτης, ἥτις διέρχεται διὰ τοῦ Χαλεπίου, ἐκ τοῦ ὁποίου διακλαδοῦται καὶ ἡ πρὸς Χετζάζην γραμμή.

Θράκη. Περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1918 συνεκροτήθη συμμαχικὸν ἀπόσπασμα ἐκ μιᾶς γαλλικῆς μεραρχίας, τριῶν ἀγγλικῶν καὶ τριῶν ἑλληνικῶν, ὡς καὶ μιᾶς ἰταλικῆς ταξιαρχίας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Μίλν, ἀποκληθὲν «ἀνατολικὸν ἀπόσπασμα τῶν συμμαχικῶν στρατῶν Θεσσαλονίκης». Τοῦτο ἐνετάλη νὰ προχωρήσῃ διὰ Θράκης πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐξαναγκάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ συνθηκολογήσῃ. Πρὸς τοῦτο ἐπορεύθη διὰ τριῶν φαλάγγων, τῆς μὲν σιδηροδρομικῶς ἐκ Σόφιας διὰ Φιλιππουπόλεως πρὸς Ἀδριανούπολιν, τῆς δὲ ὁδικῶς διὰ δυτικῆς Θράκης πρὸς Διδυμότειχον, τῆς δὲ τρίτης ὁδικῶς κατὰ μῆκος τῆς παραλίας· καὶ αἱ τρεῖς φάλαγγες εἶχον ὡς πρῶτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν κατάληψιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ βραχίονος Δεδεαγάτς—Ἀδριανουπόλεως, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀπομονωθῇ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη, μεθ' ὃ

Digitized by Google

ν' ἀναληφθῇ ἐπίθεσις πρὸς τὴν χερσόνησον Καλλιπόλεως, ἵνα καταληφθῶσι τὰ Δαρδανέλλια ἐκ τῶν νώτων, ὁπότε ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἔπιπτε μετ' ὀλίγον ἀφ' ἑαυτῆς. Ἅμα τῇ ἀφίξει τῶν διαφόρων φαλάγγων τοῦ ἀποσπάσματος τούτου περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου πρὸ τοῦ Ἕβρου, ἀνηγγέλθη ὅτι ἡ Τουρκία, εὑρεθεῖσα, πρὸ τῆς μεγάλης ἥττης τῶν στρατευμάτων της εἰς Παλαιστίνην καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Συρίας, ἀπεχωρίσθη καὶ αὕτη τῆς συμμάχου της Γερμανίας καὶ συνῆψεν ἀνακωχὴν ὑπογραφεῖσαν ἐν Μούδρῳ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1918 μετὰ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Κάλθορπ (Calthorpe), τῇ μεσολαβήσει τοῦ αἰχμαλώτου Ἄγγλου στρατηγοῦ Τάουσεντ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μονομερῆ ἀνακωχὴν τῆς Τουρκίας, ὁ Χίντεμπουργ δικαιολογεῖ κάπως ταύτην γράφων: «Ἡ κατάρρευσις τῆς Βουλγαρίας ἀπεστέρησε τὴν Τουρκίαν τῆς προστασίας, ἥτις ἕως τότε ἐξησφάλιζεν αὐτὴν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ περιοχῇ. Συνεπῶς, ἡ Κωνσταντινούπολις εὑρέθη ἄνευ ἀμύνης ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν δυσμῶν, καθ' ὅσον αἱ τοποθεσίαι τῆς Τσατάλτζας δὲν ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σοβαρὸν ἀμυντικὸν ἔργον».

Γενικὸν διάγραμμα ἁπάντων τῶν εὐρωπαϊκῶν θεάτρων πολέμου μετὰ τῶν θέσεων, εἰς ἃς εὑρέθησαν οἱ ἀντίπαλοι κατὰ τὴν σύναψιν τῶν ἀνακωχῶν, βλ. εἰς σχ. 15.

Ἀπώλειαι. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, δημοσιευθεῖσαν τὸν Ἰούλιον 1927 ἐν Γενεύῃ, ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐπιστρατευθέντων εἰς πάσας τὰς χώρας ἀνῆλθεν εἰς 70 ἑκατομμύρια ἀνδρῶν. Ὁ κάτωθι πίναξ ἐμφαίνει τοὺς φονευθέντας, ἐξαφανισθέντας καὶ καταστάντας ἀναπήρους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Χῶραι	*Φονευθέντες καὶ ἐξαφανισθέντες*	*Ἀνάπηροι*
Γερμανία	2 000 000	1.700.000
Γαλλία	1.400 000	1.500.000
Αὐστρία	1.500 000	—
Ρωσία	1.700 000	775 000
Ἀγγλία	740 000	900.000
Ἰταλία	750.000	800.000
Ἀμερική	68.000	157.000

Ἀεροπορικὴ δρᾶσις. Ἡ κυρία δρᾶσις, εἰς ἣν περιεστράφη ἡ στρατιωτικὴ ἀεροπλοΐα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, συνίστατο ἐν τοῖς ἑξῆς:

1) *Ἔρευνα.* Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ ἀεροπορία περιωρίζετο εἰς στρατηγικὴν ἔρευναν. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1914 στασιμότητα, ἡ ἔρευνα αὕτη ἀπώλεσε τὴν σημασίαν της, καθ' ὅσον οἱ ἀντίπαλοι εὑρίσκοντο ἀντιμέτωποι καὶ ἀπέχοντες ἀλλήλων μονίμως κατὰ ἑκατοντάδα συνήθως μέτρων, πᾶσα δὲ προσπάθεια ἔτεινεν ἑκατέρωθεν εἰς τὴν διάρρηξιν τῆς ἀντιπάλου ἀμυντικῆς ὀργανώσεως. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὅμως διάρρηξις, ἀπῃτεῖτο σαφὴς γνῶσις τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐχθρικῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, δι' ὃ ἡ δρᾶσις τῆς ἀεροπορίας ἤρχισε μεταπίπτουσα ἀπὸ τῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἐγγὺς ἀναγνώρισιν, ἐκτελουμένην διὰ λήψεως ἐναερίων φωτογραφιῶν.

2) *Βομβαρδισμός.* Ἡ πρόθεσις τῆς ἐκτελέσεως βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας ἐναντίον πόλεων, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἐγκαταστάσεων ἐχθρικῶν στρατευμάτων, ἀποθηκῶν κτλ., εὑρισκομένων πέραν τοῦ βεληνεκοῦς τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ, ἐγεννήθη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς στασιμότητος (Δεκέμβριος 1914), ἀλλὰ τὰ τότε ἀεροπλοϊκὰ ὄργανα ἐστεροῦντο τῶν πρὸς τοῦτο μέσων, ἤτοι ἀναλόγου ἀριθμοῦ πυρομαχικῶν καὶ μηχανημάτων ἐκπομπῆς βομβῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ ἀεροπλοϊκὴ βιομηχανία παρέσχε τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλα μηχανήματα. Ἡ πρώτη ἀεροπορικὴ δρᾶσις προῆλθεν ἐκ τῆς γερμανικῆς ἀεροπορίας, ἥτις ἐβομβάρδισεν ἀνεπιτυχῶς τοὺς Παρισίους τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1914. Σοβαρὰ δρᾶσις βομβαρδισμοῦ δι' ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων ἐσημειώθη διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν γερμανικὸν βομβαρδισμὸν τοῦ Καλαὶ (18 Μαρτίου 1915) καὶ κατὰ τὸν γαλλικὸν βομβαρδισμὸν τῆς Καρλσρούης (15 Ἰουνίου). Ἕτεροι χαρακτηριστικοὶ βομβαρδισμοί, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ἦσαν: οἱ γαλλικοὶ κατὰ τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν τῆς Pechelbronn τὴν 30 Ἰουλίου, 1915, ὁ κατὰ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν Ναντιλουά, Μπριέλ, Στεναί, διαρκούσης τῆς μάχης τοῦ Βερντὲν τῷ 1916· οἱ γερμανικοὶ κατὰ τῆς Νανσὺ τὴν 24 Δεκεμβρίου 1914 καὶ τὴν 30 Ἰανουαρίου 1915, κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Δεκέμβριον 1915· ὁ αὐστριακὸς κατὰ τῆς Οὔντινε (ἕδρας τοῦ ἰταλικοῦ ἀρχιστρατηγείου) τὸν Ἰούνιον 1916· ὁ ἀγγλικὸς κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως τὴν νύκτα 2—3 Σεπτεμβρίου 1917. Ὅλως δὲ ἰδιαιτέρας σημασίας ἦσαν οἱ γερμανικοὶ βομβαρδισμοὶ κατὰ τοῦ Λονδίνου, οἱ ἐκτελεσθέντες ἐπανειλημμένως τῷ 1916 καὶ 1917, ἐξ ὧν καταστρεπτικώτερος ἦτο ὁ τῆς 7 Ἰουλίου 1917, καὶ κατὰ τῶν Παρισίων τῷ 1918, ἐξ ὧν κυριώτερος ἦτο ὁ τῆς 11 Μαρτίου 1918 ἐκτελεσθεὶς διὰ 70 ἀεροπλάνων.

3) *Ἐναέριοι ἀγῶνες.* Τοιούτου εἴδους ἀγῶνες διὰ πρώτην φορὰν ἐξετελέσθησαν, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

4) *Συμμετοχὴ εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα.* Ἐπιτυχὴς δρᾶσις ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων διὰ τοῦ πυρὸς κατ' ἐπιγείων στόχων ἐσημειώθη διὰ πρώτην φορὰν ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἀρτουὰ τὸν Ἀπρίλιον 1917, καὶ τῆς Καμπραὶ τὸ φθινόπωρον 1917. Χαρακτηριστικαὶ τοιαῦται δράσεις ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων ἦσαν: ἡ ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ὑποστήριξις διὰ τῶν πυρῶν τῆς ὑποχωρήσεως τῶν Ἰταλῶν τὸν Νοέμβριον 1917, κατὰ τὴν μάχην τῆς πεδιάδος Βενετίας· ἡ τῶν γερμανικῶν κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀνοίξεως 1918· ἡ τῶν γαλλικῶν, ἀποτελοῦσα τὴν θαυμασιωτέραν ὅλων, καθ' ἣν τὴν 21 Μαρτίου 1918 περὶ τὰ 60 ἀεροπλάνα ἐπωμάτισαν διὰ τοῦ πυρός των τὸ ἐπελθὸν κενὸν ἐν τῇ συμμαχικῇ ἐπιγείῳ παρατάξει, μετὰ τὴν φυγὴν τῆς 5ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς, κατορθώσαντα νὰ συγκρατήσωσι τὴν γερμανικὴν λαίλαπα μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ἐσπευσμένως μεταφερομένων αὐτοκινητικῶς γαλλικῶν στρατευμάτων. Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι, κατὰ τὰς τοιαύτας δράσεις, τὰ ἀεροπλοϊκὰ ὄργανα κατήρχοντο εἰς πολὺ χαμηλὰ ὕψη, ὡς π. χ. τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα κατὰ τὴν μάχην τῆς Καμπραί, ὁπότε κατῆλθον μέχρις ὕψους 100 ἕως 50 μέτρων, δυνηθέντα μάλιστα νὰ χρησιμοποιήσωσι καὶ συνήθεις χειροβομβίδας.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Ἕνεκεν τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τῶν στόλων τῆς Ἀντὰντ ἔναντι τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἐλάχισται τὸν ἀριθμὸν ἐγένοντο κατὰ θάλασσαν συγκρούσεις, ἐξ ὧν καὶ πασῶν τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένων μέχρι σήμερον μεγαλυτέρα ὑπῆρξεν ἡ ναυμαχία τῆς Ἰουτλάνδης, ἥτις ὅμως δὲν ἔσχεν ἀποφασιστικὸν ἀποτέλεσμα. Μολαταῦτα τυγχάνει ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐξησφάλισεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμμαχικῶν μεταφορῶν καὶ συνεπῶς τοῦ εἰς ἄνδρας καὶ ὑλικὸν ἀνεφοδιασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Αἱ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιχειρήσεις κατὰ θάλασσαν τῶν ἐμπολέμων ἔχουσι συντόμως ὡς ἕπεται:

Ναυτικὰ σύμφωνα τοῦ 1913. Ἡ συνεχὴς αὔξησις τοῦ γερμανικοῦ στόλου, σοβαρὰς ἐμπνέουσα ἀνησυχίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἤγαγεν εἰς τὴν πρωτοβουλίᾳ τοῦ Sir Edward Grey συνεννόησιν τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ ναυαρχείου, περὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912, πρὸς κατάστρωσιν σχεδίου μελλοντικῆς συνεργασίας τῶν δύο στόλων, χωρὶς ἐν τούτοις αἱ μεταξὺ τῶν δύο ναυαρχείων συνεννοήσεις νὰ λάβωσι τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπισήμου ὑποχρεώσεως, παρὰ μόνον ἂν συμμαχία συνήπτετο μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων.

Τῶν αὐστρογερμανικῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων ἀποτελουσῶν δύο διακεκομμένους καὶ ἄνευ συνδέσμου στόλους, ἤτοι τὸν γερμανικὸν ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ καὶ τὸν αὐστροϊταλικὸν ἐν τῇ Μεσογείῳ, συνεφωνήθη κατ' ἀρχὴν ὅπως ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Βορείου θαλάσσης. Ἡ συνεργασία τῶν ἀγγλογαλλικῶν δυνάμεων εἰς τὰς ἄλλας θαλάσσας καθωρίσθη διὰ τριῶν συμφώνων, περὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον 1913, ἀφορώντων τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Καλαί, τὴν Δυτικὴν Μάγχην καὶ τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἡ μὲν ἄμυνα τοῦ πορθμοῦ τοῦ Καλαὶ θὰ συνετελεῖτο δι' ἀγγλικῶν στολίσκων τορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων, ἐχόντων βάσιν τὴν Δούβρην, καί τινων γαλλικῶν τορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων μὲ βάσιν τὸ Καλαί, Δουγκέρκην καὶ Βουλώνην· ἡ δὲ ἄμυνα τῆς Δυτικῆς Μάγχης θ' ἀνελαμβάνετο ὑπὸ μιᾶς μοίρας γαλλικῶν εὐδρόμων, τεσσάρων τοιούτων ἀγγλικῶν καὶ στολίσκου γαλλικῶν τορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων. Τῆς Βορείου θαλάσσης οὔσης τοῦ κυρίου θεάτρου τοῦ πολέμου, ἡ Ἀγγλία διετήρει τὴν ἐλευθερίαν τῆς συγκεντρώσεως εἰς αὐτὴν τῶν δυνάμεων ἃς ἤθελε κρίνει ἀναγκαίας, μὴ ἀφιεμένων εἰς τὴν Μεσόγειον δυνάμεων ἀγγλικῶν μονίμως καθωρισμένων, συμφωνηθέντος ὅπως ὁ μὲν γαλλικὸς στόλος ἐπιφορτισθῇ μὲ τὰς ἐν τῇ Δυτικῇ Μεσογείῳ ἐπιχειρήσεις, ὁ δ' ἀγγλικὸς μὲ τὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ τοιαύτας, τῶν δυνάμεων τῶν δύο ἐθνῶν ὑποστηριζομένων ἀμοιβαίως. Ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ ὑπεγράφη σύμφωνον, τῇ 27 Ἰανουαρίου 1913, μεταξὺ τοῦ Γάλλου ναυάρχου de Kerrilis καὶ τοῦ Ἄγγλου τοιούτου Sir Arthur Winsloe, προβλέπον περὶ τῆς συγκεντρώσεως καὶ συνεργασίας τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν δύο ἐθνῶν, ἐπικυρωθὲν ὑπὸ τῶν ναυαρχείων τὸν Ἀπρίλιον 1913. Αἱ μεταξὺ γαλλικοῦ καὶ ρωσικοῦ ναυαρχείου συνεννοήσεις περιωρίσθησαν εἰς ἀνταλλαγὴν πληροφοριῶν, συμφωνηθέντος ὅπως ἐν περιπτώσει πολέμου ὁ ρωσικὸς στόλος, ὅστις εὑρίσκετο εἰς περίοδον ἀνακαινίσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως, περιορισθῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Βαλτικῆς.

Κινητοποίησις. 1) *Γερμανία καὶ Αὐστρία.* Ἡ πρόσφατος ἀνάμνησις τῆς ἐν Πὸρτ-Ἀρθοὺρ τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἰαπώνων κατὰ τῶν Ρώσων (8 Φεβρουαρίου 1904) ἐκράτει εἰς ἄκραν νευρικότητα πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τὰ ναυαρχεῖα τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων. Ὄντως ὁ ἱστορικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ Corbett γράφει: «..... Ἡ κυριαρχοῦσα ἀντίληψις ἦτο ὅτι οἱ Γερμανοὶ προὐτίθεντο πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου νὰ καταγάγωσι κατὰ θάλασσαν ἀποφασιστικὸν κτύπημα, ὡς οἱ Ἰάπωνες ἐσκέφθησαν νὰ καταγάγωσιν ἐν Πὸρτ-Ἀρθούρ». Ἐξ ἄλλου ἐν Γερμανίᾳ, ἀπὸ τῆς 22 Ἰουλίου, παραμονῆς τῆς ἐπιδόσεως τοῦ αὐστριακοῦ τελεσιγράφου πρὸς τὴν Σερβίαν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ ἔγραφε πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν «... Ἐὰν ὑπολογίζεται ὡς ἄμεσος ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, δέον τότε ν' ἀναμείνωμεν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου· ἕνεκα τῆς ἀριθμητικῆς μειονεκτικότητός του ὁ στόλος μας ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ εἶναι τόσον ἐκτεθειμένος». Τῷ ὄντι ὁ γερμανικὸς στόλος, συνοδεύων τὸν αὐτοκράτορα, εὑρίσκετο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὰς νορβηγικὰς ἀκτάς.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ναύαρχος Von Ingenohl, λαβὼν γνῶσιν τῇ 25 Ἰουλίου τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελεσιγράφου, προὐκάλεσε διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος περὶ ἀμέσου ἐπανόδου τοῦ στόλου, ἐπαναπλεύσαντος οὕτω τούτου εἰς τὰς βάσεις του τὴν 27 Ἰουλίου. Τῇ 29 διετάχθη ἡ λῆψις «τῶν μέτρων ἀσφαλείας» καὶ τῇ 31 ἡ λῆψις μέτρων «πρὸς ἐνδεχόμενον πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας». Οὕτως ὁ γερμανικὸς στόλος τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης (τρεῖς μοῖραι ἐκ 13 ἐν ὅλῳ ντρέντνωτς, 8 προντρέντνωτς, τῆς ὁμάδος ἀνιχνεύσεως καὶ τῶν ἐλαφρῶν στολίσκων), συμπληρωθεὶς καὶ ἀνεφοδιασθεὶς πλήρως, συνεκεντρώθη τῇ 20ῇ ὥρᾳ τῆς 1 Αὐγούστου 1914 εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, κοινοποιηθείσης καὶ τῆς διαταγῆς τῆς γενικῆς κινητοποιήσεως. Ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν διὰ τὴν Βαλτικὴν προωρισμένων τριῶν μοιρῶν συνεπληροῦτο εἰς τοὺς λιμένας. Τὰ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν σκάφη εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου, τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κοινοποιηθείσης αὐτοῖς τῇ 3 Αὐγούστου.

Ἡ κινητοποίησις τοῦ αὐστριακοῦ στόλου περιωρίσθη εἰς τὴν συγκέντρωσιν ὁλοκλήρου τοῦ στόλου ἐν Πόλᾳ.

2) *Ἀγγλία.* Ἀπὸ τοῦ 1902, κατόπιν τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τοῦ γερμανικοῦ στόλου, τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον ἐπανῆλθεν εἰς τὰς παλαιάς του στρατηγικὰς ἀντιλήψεις, τουτέστι «συγκέντρωσιν ὅλων τῶν δυνάμεων εἰς τὰς μητροπολιτικὰς βάσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κυριαρχίας εἰς τὰ βρεττανικὰ ὕδατα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐμπορίου, ἔτι δὲ τὴν καθήλωσιν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων εἰς τὰς βάσεις των καὶ τὴν ἀποδίωξιν τούτων εἰς αὐτὰς ἐν περιπτώσει ἐξόδου των». Ἀπὸ τοῦ 1903 εἶχεν ἀποφασισθῆ, ὅπως ὡς κυρία βάσις χρησιμοποιηθῇ τὸ Rosyth, ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι τῆς προστασίας τοῦ ὅρμου τούτου ἤγαγον εἰς τὴν παραδοχὴν ὡς κυρίων βάσεων τῶν Scapa-Flow καὶ Cromarty. Ἡ πολεμικὴ ὀργάνωσις περιελάμβανε τρεῖς «μητροπολιτικοὺς στόλους». Τούτων ὁ 1ος, ὁ ἐπικληθεὶς καὶ «μέγας στόλος» (grand fleet), περιλαμβάνων τέσσαρας μοίρας ντρέντνωτς, μίαν μοῖραν εὐδρόμων μάχης (ντρέντνωτς καὶ αὐτῶν), δύο μοίρας εὐδρόμων, μίαν μοῖραν ἐλαφρῶν εὐδρόμων καὶ τορπιλλικοὺς στολίσκους, τηρούμενος συνεχῶς ἐξωπλισμένος καὶ ἕτοιμος δι' ἄμεσον δρᾶσιν, ἠδύνατο αὐτὸς καὶ μόνος νὰ κατισχύσῃ τοῦ γερμανικοῦ στόλου τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης. Ὁ 2ος στόλος, περιλαμβάνων δύο μοίρας θωρηκτῶν (προ-ντρέντνωτς), δύο μοίρας εὐδρόμων καὶ τορπιλλικοὺς στολίσκους καὶ ὅστις θ' ἀπετέλει τὸν στόλον τῆς Μάγχης, ἦτο ἀτελῶς ἐξωπλισμένος (μὲ τὰ $^{3}/_{5}$ τῆς ἐμπολέμου δυνάμεως). Ὁ 3ος στόλος, περιλαμβάνων τὰ ἐν ἐφεδρείᾳ εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας πλοῖα, θὰ ἐπεφορτίζετο μὲ δευτερευούσας ἀποστολάς· τούτου τὰ εὔδρομα, καθὼς καὶ τὰ τοῦ 2ου στόλου, θὰ ἐπεφορτίζοντο μὲ τὴν προστασίαν τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καταληγουσῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν. Ἡ ἐγγὺς ἄμυνα τῶν μητροπολιτικῶν ἀκτῶν, τῶν ἀνατολικῶν κυρίως τοιούτων, θὰ ἐξησφαλίζετο διὰ τῶν στολίσκων τῶν Douvres, Harwich, Hunber, Tyne καὶ Forth. Τὸ πλῆρες σχέδιον κινητοποιήσεως καὶ ἐπιστρατεύσεως, ἀπὸ τοῦ 1911 παρασκευαζόμενον, ἐπερατώθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1914, ἀποφασισθέντος κατὰ Μάρτιον τοῦ 1914 ὅπως ἀντὶ τῶν μεγάλων θερινῶν γυμνασίων γίνῃ περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου ἄσκησις πλήρους κινητοποιήσεως, καλουμένων καὶ τῶν ἐφεδρειῶν νὰ συγκεντρωθῶσιν. Ἡ ἄσκησις αὕτη, ἀρξαμένη τῇ 10 Ἰουλίου, ἐπερατώθη τῇ 23 ἰδίου, ἡ δ' ἀποστράτευσις, παρὰ τὴν θολότητα τοῦ πολεμικοῦ ὁρίζοντος, εἶχε διαταχθῆ, ὅτε τῇ 27ῃ ἐδόθη διαταγὴ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀποστράτευσις. Ὁ 2ος καὶ ὁ 3ος στόλος, ἀνακαλέσαντες τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ πληρώματα, συνεπλήρωσαν τὸν εἰς ὑλικὸν καὶ προσωπικὸν ἐφοδιασμόν των. Τῇ 28 ἡ αὐτὴ διαταγὴ ἐδόθη καὶ εἰς τοὺς στολίσκους. Τῇ 29 ὁ «μέγας στόλος» ἀπέπλευσε διὰ Scapa-Flow, τὸ δ' ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνεστάλη τὸ τηλεγράφημα «προειδοποιήσεως ἐνδεχομένου πολέμου». Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἅπαν τὸ ἐν ἀδείᾳ προσωπικὸν ἀνεκλήθη. Τῇ 1 Αὐγούστου τὸ ναυαρχεῖον εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ὅτι τὰ ἐμ-

Digitized by Google

πορικὰ βρεττανικὰ σκάφη ἐκρατήθησαν εἰς τοὺς γερμανικοὺς λιμένας «.... διότι ναυτικὰ γυμνάσια μεγάλης σπουδαιότητος θὰ ἐξετελοῦντο τὴν ἑπομένην». Μετὰ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ τηλεγραφήματος τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον ἐκοινοποίησε τὴν διαταγὴν τῆς γενικῆς κινητοποιήσεως, καὶ τὴν ἑπομένην νύκτα ἐπεστράτευσε τὰς ναυτικὰς ἐφεδρείας. Ἡ γενικὴ κινητοποίησις ἐπερατώθη τῇ 4ῃ ὥρᾳ τῆς 3 Αὐγούστου 1914, ἤδη δὲ ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος τῆς προηγουμένης ὁ Sir Edward Grey εἶχε διαβεβαιώσει τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας ὅτι «.... ἐὰν ὁ γερμανικὸς στόλος εἰσέπλεεν εἰς τὴν Μάγχην, ἢ διέπλεε τὴν Βόρειον θάλασαν ὅπως ἀναλάβῃ ἐχθρικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν ἢ τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου, ὁ ἀγγλικὸς στόλος θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν Γαλλίαν πᾶσαν δυνατὴν προστασίαν».

3) *Γαλλία*. Τὰ πρῶτα μέτρα κινητοποιήσεως ἐλήφθησαν τῇ 26 Ἰουλίου 1914, τουτέστιν ἀνάκλησις καὶ συμπλήρωσις προσωπικοῦ, διακοπὴ λειτουργίας τῶν ναυτικῶν σχολῶν, συγκέντρωσις τῶν πλοίων τῆς 2ας ἐλαφρᾶς μοίρας εἰς Χερβοῦργον καὶ τοῦ λοιποῦ στόλου εἰς Τουλῶνα πρὸς συμπλήρωσιν ἐφοδίων. Τῇ 27 διετάχθη ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐκπαιδευτικῶν μοιρῶν. Τῇ 28 κατέπλευσεν εἰς Δουγκέρκην ἡ ἐκ τῶν ντρέντνωτς «Jean Bart» καὶ «France» ἀποτελουμένη μοῖρα, ἧς ἐπιβαίνων ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας εἶχε μεταβῆ εἰς Ρωσίαν. Τῇ 29 διετάχθη ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐλαφρῶν στολίσκων καὶ τῶν βοηθητικῶν σκαφῶν. Ὁ στόλος ἐνισχύθη διὰ τοῦ ἐξοπλισμοῦ 4 παλαιῶν θωρηκτῶν, 2 εὐδρόμων καὶ τῶν μοιρῶν Μαρόκου καὶ Ἀνατολῆς. Ἡ 2α ἐλαφρὰ μοῖρα ἐνισχύθη ὑπὸ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μοίρας τοῦ ὠκεανοῦ. Τῇ 31 ἐπετάχθησαν τὰ ἁλιευτικὰ καὶ ὠργανώθη ἡ ἄμυνα τῶν λιμένων. Τῇ 1 Αὐγούστου ἐξεδόθη ἡ διαταγὴ γενικῆς κινητοποιήσεως ὁλοκλήρου τοῦ στόλου, καταπλεύσαντος εἰς Τουλῶνα. Τῇ 2 Αὐγούστου ὁλόκληρος ἡ 2α μοῖρα συνεκεντρώθη εἰς Χερβοῦργον. Διετάχθη ἡ ἐπίσπευσις τῆς ναυπηγήσεως τῶν ντρέντνωτς «Provence» καὶ «Paris» καὶ ἡ διακοπὴ ναυπηγήσεως τῶν 5 ντρέντνωτς τύπου «Normandie». Ἠγοράσθησαν προσέτι τὰ 4 ναυπηγούμενα διὰ τὴν Ἀργεντινὴν ἐν Γαλλίᾳ ἀντιτορπιλλικά. Ἐπετάχθησαν ἐπίσης τὰ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐν ταῖς ἀφρικανικαῖς κτήσεσι στρατευμάτων καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀμερικῇ ἐφέδρων προωρισμένα ἐμπορικὰ σκάφη.

Ἀγγλογαλλικὸν σύμφωνον τῆς 6 Αὐγούστου 1914. Ἡ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας διακηρυχθεῖσα τῇ 4 Αὐγούστου οὐδετερότης ἤγαγεν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς διαθέσεως τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀγγλογαλλικῶν ναυτικῶν δυνάμεων, διὰ συμφώνου ὑπογραφέντος τῇ 6 Αὐγούστου ἐν Λονδίνῳ μεταξὺ τοῦ πρώτου ναυτικοῦ λόρδου πρίγκιπος Λουδοβίκου τοῦ Βάττεμπεργ καὶ τοῦ πλοιάρχου Schwerer, ὑπαρχηγοῦ τοῦ γαλλικοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου. Διὰ τοῦ συμφώνου τούτου καθωρίζετο ὅτι: α) Ἐκτὸς τῆς Μάγχης, ἔνθα τὰ σύμφωνα τοῦ 1913 ἐτέθησαν ἐν ἰσχύϊ, καὶ τῆς Μεσογείου, ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων θ' ἀνήκῃ εἰς τὸ βρεττανικὸν ναυαρχεῖον. β) Εἰς τὴν Μεσόγειον ἡ διεύθυνσις τῶν ἐπιχειρήσεων θ' ἀνήκῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐφόσον τὰ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» δὲν καταστραφῶσιν ἢ αἰχμαλωτισθῶσιν, αἱ γαλλικαὶ καὶ ἀγγλικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις θὰ συνεργασθῶσι πρὸς τοῦτο, μεθ' ὃ 3 ἀγγλικὰ εὔδρομα μάχης καὶ 2—3 θωρηκτὰ θ' ἀνακληθῶσι πιθανῶς εἰς Ἀγγλίαν. γ) Τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν προστασίαν τοῦ συμμαχικοῦ ἐμπορίου εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον καὶ θὰ ἐξασκῇ αὐστηροτάτην ἐπαγρύπνησιν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὰς ἐξόδους τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ.

Αἱ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐπιχειρήσεις. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν αἱ ἐν τῇ Μεσογείῳ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἀγγλογάλλων, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γάλλου ναυάρχου Boué de Lapeyrère, ἀπετελοῦντο: α) Ἐκ σύμπαντος σχεδὸν τοῦ γαλλικοῦ στόλου (πλὴν τῆς 2ας ἐλαφρᾶς μοίρας, ἐχούσης βάσιν τὸ Χερβοῦργον), ἤτοι μιᾶς ἀνεξαρτήτου μοίρας ἐκ 2 θωρηκτῶν καὶ 1 εὐδρόμου, τῆς 1ης μοίρας ἐξ 6 θωρηκτῶν, τῆς 2ας μοίρας ἐκ 5 θωρηκτῶν, μιᾶς ἐφεδρικῆς μοίρας ἐκ 4 παλαιῶν θωρηκτῶν, δύο ἐλαφρῶν μοιρῶν ἐκ 3 εὐδρόμων ἑκάστης, 2 τορπιλλικῶν στολίσκων, 2 στολίσκων ὑποβρυχίων, 2 ναρκοβόλων, 1 ἀεροπλανοφόρου καὶ τῶν βοηθητικῶν καὶ ἁλιευτικῶν σκαφῶν. β) Ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ναυάρχου Sir Berkeley Milne ἀγγλικοῦ στόλου, συγκειμένου ἐκ 1 μοίρας περιλαμβανούσης 3 εὔδρομα μάχης, 1 μοίρας περιλαμβανούσης 4 τεθωρακισμένα εὔδρομα, ἐκ 4 ἐλαφρῶν εὐδρόμων καὶ 16 ἀντιτορπιλλικῶν. Τὴν ὡς ἄνω δύναμιν συνεπλήρουν βοηθητικὰ καὶ ἁλιευτικὰ σκάφη.

Αἱ ἐν τῇ Μεσογείῳ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἀπετελοῦντο ἐκ τῶν γερμανικῶν ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Souchon εὐδρόμου μάχης «Goeben» καὶ ἐλαφροῦ εὐδρόμου «Breslau» καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Haus αὐστριακοῦ στόλου, περιλαμβάνοντος 4 μοίρας ἐκ 3 θωρηκτῶν ἑκάστης, μιᾶς μοίρας ἐκ 3 τεθωρακισμένων καὶ 3 ἐλαφρῶν εὐδρόμων καὶ 2 στολίσκων τορπιλλικῶν· παλαιότερά τινα μικρὰ εὔδρομα, βοηθητικὰ καὶ ἁλιευτικά, συνεπλήρουν τὴν ὡς ἄνω δύναμιν. Πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν Αὐστριακῶν ἦσαν συγκεντρωμέναι εἰς Πόλαν, ἐκτὸς 3 παλαιῶν θωρηκτῶν εἰς Κάτταρον καὶ 4 παλαιῶν εὐδρόμων διατεθέντων διὰ τὴν ἄμυναν λιμένων τινῶν.

Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γαλλικοῦ στόλου κατωρθώθη ἡ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπωλείας μεταφορὰ τῶν στρατευμάτων Ἀλγερίας, Τύνιδος καὶ Μαρόκου. Ὁ γαλλικὸς στόλος ἐξησφάλισεν ἐπίσης τὸν πλήρη ἀποκλεισμὸν τοῦ αὐστριακοῦ καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ Μαυροβουνίου. Ἡ ὑπὸ τὸν Souchon ὅμως γερμανικὴ μοῖρα κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν ἀγγλογαλλικὸν κλοιὸν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς *Δαρδανέλλια* (βλ. λ. καὶ λ. *Γκαῖμπεν*) τοῦθ' ὅπερ ἐπέφερε τὴν ἀντικατάστασιν καὶ ἀποστρατείαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου Milne καὶ τοῦ εἰδικῶς ἐπιφορτισμένου τὴν καταδίωξιν καὶ ἀποκλεισμὸν τῆς γερμανικῆς μοίρας ὑποναυάρχου Troubridge, καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχηγίας ὑπὸ τοῦ ἀντιναυάρχου Carden.

Μετὰ τὸν εἴσπλουν τῆς γερμανικῆς μοίρας εἰς Δαρδανέλλια, τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀγορὰν τῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», καὶ τὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας ἔξοδον τῆς Τουρκίας, οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἀπέκλεισαν τὰ Λαρδανέλλια καὶ τῇ 3 Νοεμβρίου ἐβομβάρδισαν τὰ ἐξωτερικὰ φρούρια ἄνευ σπουδαίου ἀποτελέσματος (βλ. λ. *Δαρδανέλλια*). Ἐπίσης ἐξησφαλίσθη ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ καὶ ἐπιτηρητικαὶ περιπολίαι ἐγένοντο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ τὴν Ἐρυθράν.

Αἱ ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ καὶ Βαλτικῇ ἐπιχειρήσεις. Τὸ ἀγγλικὸν σχέδιον ἐπιχειρήσεων συνίστατο εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν εἰς τὰς βάσεις του τοῦ γερμανικοῦ στόλου, πολεμικοῦ τε καὶ ἐμπορικοῦ, τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ συμμαχικοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μεταφορῶν καὶ τὴν καταναυμάχησιν τοῦ γερμανικοῦ στόλου, ἐὰν οὗτος ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ ἐξέλθῃ τῶν βάσεών του. Τὸ γερμανικὸν ἐξ ἄλλου σχέδιον συνίστατο εἰς τὴν προσπάθειαν, ὅπως, διὰ τῆς εὐρείας χρησιμοποιήσεως ναρκῶν ἐπιθετικῶς, ἐπιδρομῶν δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐναντίον τῶν ἀποκλειουσῶν βρεττανικῶν δυνάμεων καὶ ἐπιθέσεως ὑποβρυχίων ἐναντίον τῶν βαρειῶν μονάδων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου παρὰ τὰς ἀγγλικὰς ἀκτάς, ἐπιτευχθῇ ἐξίσωσις τῶν δυνάμεων, ἵνα ἐν ἐκλεγομένῃ εὐνοϊκῇ περιστάσει ἐπιτεθῇ σύμπας ὁ γερμανικὸς στόλος ἐναντίον ἰσχυροῦ τμήματος τοῦ ἀγγλικοῦ. Ἡ ἀμοιβαία προσπάθεια ἐπιτεύξεως τῶν ὡς ἄνω σκοπῶν ἤγαγεν εἰς τὰς διαφόρους ἐπιδρομὰς τῶν γερμανικῶν στολίσκων ἐναντίον τῶν περιπολουσῶν δυνάμεων τῶν Ἄγγλων καὶ τέλος εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἑλγολάνδην ἐπιδρομὴν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῇ 28 Αὐγούστου (βλ. λ. *Ἑλγολάνδη*).

Ὁ ρωσικὸς στόλος τῆς Βαλτικῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Von Essen περιελάμβανε 4 θωρηκτά, 4 εὔδρομα, 2 τορπιλλικοὺς στολίσκους, 5 ναρκοβόλα καί τινα ὑποβρύχια, μὴ δυνάμενος ὅθεν ν' ἀναλάβῃ ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις, περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν τυχὸν προσέγγισιν γερμανικῶν σκαφῶν εἰς τὸν Φινλανδικὸν κόλπον καὶ νὰ ποντίσῃ πεδίον ἐκ 2200 ναρκῶν μεταξὺ τοῦ Perkala καὶ τῆς νήσου Nargon. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γερμανικοῦ στόλου τῆς Βαλτικῆς πρίγκιψ Ἑρρῖκος τῆς Πρωσσίας ἀπεπειράθη νὰ παρασύρῃ τὸν ρωσικὸν στόλον ἐκτὸς τῶν βάσεών του ὅπως ναυμαχήσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε.

Καταδρομικαὶ ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς μακρινὰς θαλάσσας. Αἱ καταδρομικαὶ δυνάμεις τῶν Γερμανῶν εἰς τὰς μακρινὰς θαλάσσας ἦσαν διανεμημέναι ὡς ἑξῆς: Εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἔδρων κεχωρισμένως τὰ ἐλαφρὰ εὔδρομα «Dresden» καὶ «Karlsruhe», καὶ τὰ βοηθητικὰ εὔδρομα «Cap Trafalgar», «Kronprinz Wilhelm» καὶ «Kaiser Wilhelm der grosse». Εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ἡ μοῖρα τοῦ ἀντιναυάρχου κόμιτος Von Spee, περιλαμβάνουσα τὰ τεθωρακισμένα εὔδρομα «Scharnhorst» καὶ «Gneisenau», τὰ ἐλαφρὰ εὔδρομα «Emden», «Leipzig» καὶ «Nurnberg» καὶ τὸ βοηθητικὸν εὔδρομον «Prinz Eitel Friedrich». Εἰς τὸν Ἰνδικὸν τὰ ἐλαφρὰ εὔδρομα «Koenigsberg» καὶ «Geier». Ἐναντίον τούτων εἶχον ἀντιταχθῆ ὑπὸ τῶν Ἀγγλογάλλων αἱ κάτωθι δυνάμεις, διῃρημέναι εἰς τὰς ἑξῆς ζώνας: 1) *Καναρίων - Πρασίνου ἀκρωτηρίου*. Ἡ 5η ἀγγλικὴ μοῖρα ἐξ 1 θωρηκτοῦ καὶ 4 τεθωρακισμένων εὐδρόμων. 2) *Μαδέρας - Πορτογαλίας*. Ἡ 9η ἀγγλικὴ μοῖρα ἐξ 1 θωρηκτοῦ καὶ 6 εὐδρόμων καὶ γαλλικὴ μοῖρα ἐκ 2 εὐδρόμων. 3) *Ἀγγλίας-Ἰρλανδίας*. Ἡ 11η ἀγγλικὴ μοῖρα ἐκ 5 ἐλαφρῶν εὐδρόμων. 4) *Δυτικῆς Ἀφρικῆς*. Ἡ ἐκ 3 εὐδρόμων ἀγγλικὴ μοῖρα τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. 5) *Νοτίου Ἀμερικῆς*. 2 ἀγγλικὰ εὔδρομα. 6) *Βορείου Ἀμερικῆς*. Ἡ 4η ἀγγλικὴ μοῖρα ἐκ 5 τεθωρακισμένων εὐδρόμων καὶ 2 γαλλικῶν εὐδρόμων. Εἰς τὰς σινικὰς θαλάσσας ἡ μοῖρα τοῦ ναυάρχου Jerram, περιλαμβάνουσα 1 θωρηκτὸν καὶ 3 εὔδρομα, ἡ γαλλικὴ τοῦ ναυάρχου Huguet, περιλαμβάνουσα 2 τεθωρακισμένα εὔδρομα, 2 ἀνιχνευτικὰ καὶ 2 κανονιοφόρους, ἡ ρωσικὴ ἐκ 2 εὐδρόμων καὶ ἀπὸ τῆς 23 Αὐγούστου ἡ ἰαπωνικὴ μοῖρα. Εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ἡ αὐστραλιανὴ μοῖρα ἐκ 5 εὐδρόμων, καὶ ἡ ζηλανδικὴ ἐκ τριῶν. Εἰς τὸν Ἰνδικὸν ἡ ἀγγλικὴ μοῖρα τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἐξ 1 θωρηκτοῦ καὶ 2 εὐδρόμων.

Ἡ δρᾶσις τῶν γερμανικῶν καταδρομικῶν δυνάμεων ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἕπεται: α') «Cap Trafalgar»: Διαφυγὸν ἐκ Montevideo τῇ 22 Αὐγούστου, ἐξωπλίσθη εἰς βοηθητικὸν εὔδρομον τῇ 28 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς κανονιοφόρου «Eber» (ἀποκλεισθείσης κατόπιν εἰς Bahia), καὶ πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς καταδρομὰς ἐβυθίσθη ἐν Trinidad ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ βοηθητικοῦ εὐδρόμου «Carmania» τῇ 14 Σεπτεμβρίου. β')«Kaiser Wilhelm der Grosse»: Ἐξοπλισθὲν εἰς βοηθητικὸν εὔδρομον ἐν Bremerhaven, τῇ 4 Αὐγούστου ἀποπλέει καὶ διαφυγὸν τὰς περιπολούσας ἀγγλικὰς δυνάμεις βυθίζει δύο ἀτμόπλοια (10.458 τόννων) παρὰ τὰς Καναρίους καὶ τῇ 26 Αὐγούστου ἐβυθίσθη ἐν τῷ ἀγκυροβολίῳ του Rio del Oro ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ εὐδρόμου «Highflyer». γ') «Kronprinz Wilhelm»: Ἀποπλεῦσαν ἐκ Ν. Ὑόρκης τῇ 2 Αὐγούστου, ἐξωπλίσθη εἰς βοηθητικὸν εὔδρομον ἐν τῷ πελάγει ὑπὸ τοῦ εὐδρόμου «Karlsruhe», τῇ 6 Αὐγούστου ἐβύθισε κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἓν ἀτμόπλοιον καὶ 4 ἱστιοφόρα (55.939 τόννων) καὶ τῇ 11 Ἀπριλίου 1915 ἀπεκλείσθη ἐν Newport-News. δ') «Dresden»: Ἐπανέπλευσεν εἰς Γερμανίαν ἀντικατασταθὲν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὑπὸ τῆς «Karlsruhe», ὁπότε τῇ 31 Ἰουλίου διετάχθη ν' ἀποδυθῇ εἰς τὸν καταδρομικὸν πόλεμον. Πλέει τότε πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας, ἀνθρακεύει τῇ 12—14 Αὐγούστου παρὰ τοὺς βράχους τοῦ Rocas, βυθίζει τῇ 15 Αὐγούστου ἓν ἀτμόπλοιον, τῇ 26 Αὐγούστου ἕτερον, καὶ τῇ 31 Αὐγούστου ἕως 2 Σεπτεμβρίου ἀνθρακεύει παρὰ τὴν ἀκτὴν Cayetano. Αἱ ζημίαι τῶν μηχανῶν του τοῦ ἐπιβάλλουν ἀπὸ τὰς 5—16 Σεπτεμβρίου ν' ἀγκυροβολήσῃ πρὸς ἐπισκευὴν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ὀράγγης, ἔνθα ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ συναντήσῃ τὸ «Leipzig» εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς· διαπλέει ὅθεν τὸν Μαγγελάνειον πορθμὸν τῇ 18 Σεπτεμβρίου, καταδιῶξαν ἀνεπιτυχῶς τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Ortega», καὶ ἐνσπεῖραν τὸν τρόμον καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου διακοπὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς περιοχὰς ἐκείνας, τῇ 2 Ὀκτωβρίου ἀγκυροβολεῖ εἰς τὰς νήσους Juan Fernandez καὶ τῇ 12 Ὀκτωβρίου ἑνοῦται μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Von Spee γερμανικῆς μοίρας. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Coronel, ἀποσταλὲν εἰς Βαλπαραῖσον πρὸς λῆψιν πληροφοριῶν, βυθίζει κατὰ τὸν πλοῦν ἀγγλικὸν ἀνθρακοφόρον τῇ 16 Νοεμβρίου. Κατὰ τὴν παρὰ τὰς νήσους Falkand ναυμαχίαν διέφυγε τὴν καταδίωξιν τῶν ἀγγλικῶν εὐδρόμων καὶ κάμψαν τὸ ἀκρωτήριον Χὸρν κρύπτεται εἰς τὰς διώρυγας τῆς Χιλῆς, τέλος δέ, τῇ 14 Μαρτίου 1915, βυθίζεται ὑπὸ τριῶν ἀγγλικῶν εὐδρόμων εἰς Juan Fernandez, βυθίσαν κατὰ τὴν περίοδον τῶν καταδρομῶν του τρία ἀτμόπλοια 11.266 τόννων. ε') «Karlsruhe»: Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου τὸ εὗρεν εἰς τὰς Β. ἀκτὰς τῆς Κούβας. Τῇ 6 Αὐγούστου, ἀφοῦ ἐξώπλισεν εἰς βοηθητικὸν εὔδρομον τὸ «Kronprinz Wilhelm», κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ τεθωρακισμένου εὐδρόμου «Suffolk» καὶ ὑπὸ τῶν εὐδρόμων «Bristol» καὶ «Berwich». Διαφυγὸν τὴν καταδίωξιν, ἔπλευσεν, ἐπειδὴ αἱ ἀγγλικαὶ δυνάμεις ἦσαν ἀσυγκρίτως ὑπέρτεραι, εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντιλλῶν, πρὸς τὴν ἄκραν San Roque, ἔνθα διέμεινε περιπολοῦν μέχρι τῆς 2 Σεπτεμβρίου, μεθ' ὃ ἠγκυροβόλησεν εἰς ἔρημον ἀκτὴν τῆς Βραζιλίας πρὸς ἐπισκευὴν τῶν μηχανῶν του. Ἀπὸ τῆς 2—23 Ὀκτωβρίου περιεπόλει 200 μίλλια βορείως τῶν νήσων Rocas καὶ Fernando-Noronha, ἔνθα ἐβύθισε 17 πλοῖα (76.000 τόννων). Πλέον πρὸς τὰς Ἀντίλλας ἐβυθίσθη ἐξ ἐσωτερικῆς ἐκρήξεως τῇ 4 Νοεμβρίου. στ') «Leipzig»: Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου εὑρίσκετο εἰς τὰς μεξικανικὰς ἀκτάς, ἐκεῖθεν ἔπλευσε πρὸς Ἅγιον Φραγκῖσκον, μεθ' ὃ ἐτράπη πρὸς νότον. Μεταξὺ τῶν νήσων Callapagos καὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐβύθισε δύο ἀτμόπλοια 10.305 τόννων. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κορονὲλ ἐβύθισεν ἕτερα δύο ἱστιοφόρα 6.300 τόννων, ἐβυθίσθη δὲ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Falkland. ζ') «Koenigsberg»: Ἀποπλεῦσαν ἐκ Dar-es-Salam τῇ 31 Ἰουλίου, περιεπόλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Aden μέχρι τῆς 13 Αὐγούστου, βυθίσαν ἓν μόνον ἀγγλικὸν πλοῖον. Κατόπιν ἔπλευσε πρὸς νότον, κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τῇ 20 Σεπτεμβρίου ἐβύθισεν ἐν Ζανζιβάρῃ τὸ παλαιὸν ἀγγλικὸν εὔδρομον «Πήγασος», ἀλλ' ἕνεκεν σοβαρῶν ζημιῶν εἰς τὰς μηχανάς του ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Rufigi. Ἐκεῖ ἀνεκαλύφθη τῇ 30 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ εὐδρόμου «Chatham», ὅπερ μετὰ τῶν εὐδρόμων «Weymouth» καὶ «Dartmouth» τὸ ἀπέκλειον μέχρι τῆς 10 Ὀκτωβρίου, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι ἐβύθισαν εἰς τὴν εἴσοδον ἀνθρακοφόρον, ἀποκλείσαντες τὸ γερμανικὸν εὔδρομον ὁριστικῶς ἐν τῷ ποταμῷ. Βραδύτερον (Ἰούλιος 1915) κατεστράφη βομβαρδισθὲν ὑπὸ τῶν καταπλευσάντων ἀγγλικῶν μονιτόρων. η') «Geier»: Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ

Digitized by Google

πολέμου ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα περιεπόλει, ἔπλευσε πρὸς τὸ Μαλαισιακὸν πέλαγος καὶ διαπιστῶσαν ὅτι αἱ γερμανικαὶ βάσεις τῆς Παπουασίας ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Αὐστραλιανῶν, μὴ ἔχον ἐπαρκῆ ταχύτητα καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας, ὡς ἐκ τῆς παλαιότητός του, κατέπλευσε τῇ 8 Νοεμβρίου εἰς Χονολολού, ἔνθα ἀφωπλίσθη. θ') «Emden»: Τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν μοῖραν τοῦ Von Spee, ἐξ ἧς, κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀπεσπάσθη τῇ 14 Αὐγούστου πρὸς ἐνέργειαν καταδρομῶν ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, εἰς ὃν ἔφθασε τῇ 28 Αὐγούστου. Τὴν περαιτέρω θρυλικὴν καταστᾶσαν δρᾶσίν του βλ. εἰς λ. *Ἔμδεν*. ι') «Μοῖρα τοῦ Von Spee»: Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ὁ Von Spee εὑρίσκετο εἰς Καρολίνας μὲ τὰ εὔδρομα «Schanhorst», «Gneisenau», «Nurnberg». Ἐπληροφόρησε τὸ γερμανικὸν ναυαρχεῖον ὅτι προὐτίθετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας καὶ εἴτε νὰ ἐνεργήσῃ καταδρομὰς ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, εἴτε νὰ προσπαθήσῃ κάμπτων τὸ ἀκρωτήριον Χὸρν νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Γερμανίαν. Ἔπλευσεν ὅθεν πρὸς τὰς νήσους Μαριάνας πρὸς ἀνεφοδιασμόν, ἔνθα καὶ ἔμαθε τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἀγγλικῆς μοίρας καὶ τὴν ἀπειλητικὴν στάσιν τῆς Ἰαπωνίας· ταῦτα τὸν ἔπεισαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Ἰνδικὸν καὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀπέπλευσε τῇ 13 Αὐγούστου, ἀποστείλας τὸ «Nurnberg» εἰς Χονολολού, ὅπως ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοῦ ναυαρχείου καὶ προπαρασκευάσῃ τὸν προσεχῆ ἀνεφοδιασμὸν τῆς ὑπ' αὐτὸν μοίρας εἰς τὰς χιλιανὰς ἀκτάς. Τὸ «Nurnberg» τὸν συνήντησε μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ κατέστρεψε τὰ τηλεγραφικὰ καλώδια τῶν νήσων Fanning καὶ Christmas. Ὁ Von Spee πλέει πρὸς τὰς Marchall (26—30 Αὐγούστου), ἐκεῖθεν πρὸς τὴν νῆσον Christmas (7—9 Σεπτεμβρίου), βεβαιοῦται περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Σαμόας ὑπὸ σώματος Νεοζηλανδῶν, βομβαρδίζει τῇ 22 Σεπτεμβρίου τὴν Papeete, προσεγγίζει εἰς τὰς Marquises (25 Σεπτεμβρίου—2 Ὀκτωβρίου) καὶ εἰς τὴν νῆσον Πάσχα (12 — 18 Ὀκτωβρίου), ἔνθα συνηνώθη μετὰ τῶν εὐδρόμων «Dresden» καὶ «Leipzig». Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Cradock ἀγγλικὴ μοῖρα ἔπλευσεν ἐκ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγγελάνου τῇ 28 Σεπτεμβρίου πρὸς δυσμάς. Τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ ὅθεν τῆς γερμανικῆς μοίρας ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἀπειλουμένου ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς μοίρας, ὁ Von Spee ἀπεφάσισε νὰ ναυμαχήσῃ πρὸς ταύτην πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας, ὅπερ καὶ ἐγένετο τῇ 1 Νοεμβρίου 1914 ἔξωθεν τῆς Κορονὲλ (βλ. λ. *Κορονὲλ ναυμαχία*). Μετὰ τὴν ἐν Κορονὲλ νίκην του ὁ Von Spee ἐξησφάλισε τὸν ἀνεφοδιασμόν του καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης ἐν τῷ ΝΑ. Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Τὸ γερμανικὸν ναυαρχεῖον τοῦ ἐτηλεγράφησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν καταδρομικὸν πόλεμον ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, καταστάντα ἤδη δυσχερέστατον, καὶ νὰ ἐπαναπλεύσῃ ἐὰν δυνηθῇ εἰς Γερμανίαν. Προπαρασκευάσας ὅθεν τὸν ἀνεφοδιασμόν του εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ἀπέπλευσεν ἐκ Βαλπαραίσου καὶ τῇ 2 Δεκεμβρίου κάμψας τὸ ἀκρωτήριον Χὸρν ἔπλεε πρὸς τὰς νήσους Φάλκλανδ, ὅπως καταστρέψῃ τὸν ἐν αὐταῖς σταθμὸν ἀσυρμάτου καὶ ναύσταθμον, καθόσον αἱ τελευταῖαι πληροφορίαι ἔφερον τὰς ἀγγλικὰς ναυτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν, τὰς δὲ νήσους Φάλκλανδ τελείως ἀπροστατεύτους. Ἀφ' ἑτέρου, μετὰ τὴν ἐν Κορονὲλ καταστροφὴν τῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Cradock ἀγγλικῆς μοίρας καὶ τὰς καταστρεπτικὰς καταδρομὰς τῶν «Emden» καὶ «Karlsruhe» καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς ἐν Ἀγγλίᾳ γνώμης, ὁ ναύαρχος Ficher, ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἀποστρατείας, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ πρώτου λόρδου τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου. Ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του ὁ ὁρμητικὸς Ficher ἔσπευσε νὰ λάβῃ δραστικώτατα μέτρα, διατάξας τὴν συγκέντρωσιν ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἐκπέμψας τὸν ἀντιναύαρχον Sturdee ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δύο εὐδρόμων μάχης «Inflexible» καὶ «Invincible» μὲ τὸν τίτλον ἀρχηγοῦ πασῶν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Ν. Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ καὶ τὴν διαταγὴν ὅπως ἔχων βάσιν τὰς νήσους Φάλκλανδ ἀνεύρῃ καὶ καταστρέψῃ τὴν γερμανικὴν μοῖραν. Οὕτως ὁ Sturdee τῇ 7 Δεκεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Φάλκλανδ ὅπως ἀνθρακεύσῃ, συγκεντρώσας (πλὴν τῶν 2 εὐδρόμων μάχης) τὰ τεθωρακισμένα εὔδρομα «Carnavon», «Kent», «Cornwall», τὰ ἐλαφρὰ τοιαῦτα «Bristol» καὶ «Glasgow», καὶ τὸ βοηθητικὸν εὔδρομον «Μακεδονία». Τῇ 8 Δεκεμβρίου ὁ Von Spee, φθάσας ἐν ὄψει τοῦ Port-Stanley, εἶδεν ἀπροσδοκήτως τὰς καταπληκτικῶς ὑπερεχούσας καὶ ἐκεῖ συγκεντρωθείσας ἀγγλικὰς δυνάμεις, ἃς προσεπάθησε ν' ἀποφύγῃ σῳζόμενος διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλ' ὁ Sturdee ἀπάρας ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς γερμανικῆς μοίρας ἐτέθη εἰς καταδίωξιν αὐτῆς καὶ πλησιάσας μετ' οὐ πολὺ ταύτην τὴν κατέστρεψε τελείως, βυθισθέντων τῶν «Scharnhorst», «Gneisenau», «Leipzig» καὶ «Nurnberg» καὶ πάντων τῶν πλοίων τῶν πρὸς ἀνεφοδιασμὸν συνοδευόντων τὴν μοῖραν, διασωθέντος μόνον τοῦ ἐλαφροῦ εὐδρόμου «Dresden» διὰ τῆς φυγῆς, καὶ τούτου βυθισθέντος βραδύτερον, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν (βλ. λ. *Φάλκλανδ ναυμαχία*). Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς γερμανικῆς μοίρας τὸ βρεττανικὸν ναυαρχεῖον ἀνεκάλεσεν εἰς Ἀγγλίαν τά τε εὔδρομα μάχης καὶ τὰ τεθωρακισμένα εὔδρομα.

Ἀποικιακαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἀπὸ τῆς 27 Αὐγούστου ἡ 2α ἰαπωνικὴ μοῖρα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς γερμανικῆς ἀποικίας τοῦ Tsing-Tao, ἣν στενῶς ἀπέκλεισεν, ἐνῷ 13 ἁλιευτικὰ καὶ 10 μεγάλαι ἀτμάκατοι ἡλίευον τὰς νάρκας μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Τῇ 14 Ὀκτωβρίου τμῆμα τῆς 2ας ἰαπωνικῆς μοίρας καὶ τὸ εὔδρομον «Triumph» ἐβομβάρδισαν τὰ φρούρια τοῦ Iltisberg καὶ Hui-Tschwen. Τῇ 17 Ὀκτωβρίου κατὰ τὴν νύκτα τὸ παλαιὸν γερμανικὸν τορπιλλοβόλον «S-90», τορπιλλίσαν ἐβύθισε τὸ ἰαπωνικὸν εὔδρομον «Takachiho». Τῇ 31 Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἰαπωνίας, γενικὸς βομβαρδισμὸς ἐξετελέσθη ὑφ' ὅλων τῶν ἀποκλειόντων σκαφῶν, ἐπαναληφθεὶς τῇ 4, 5 καὶ 6 Νοεμβρίου, τῇ δ' 7 Νοεμβρίου τὸ Tsing-Tao παρεδόθη.

Συνδεδυασμέναι ἀγγλογαλλικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις καὶ ἀποβατικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς 31 Αὐγούστου ἤρχισαν ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ γερμανικοῦ Καμερούν, περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ 1914 ὅλη ἡ παράκτιος ζώνη εἶχε καταληφθῆ.

Ἀποβατικὰ ἀγήματα. α) *Γαλλία*. Τὸ ναυτικὸν μετέσχεν ἐπίσης καὶ εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις. Οὕτω τῇ 2 Σεπτεμβρίου ἐπερατώθη ἡ συγκρότησις μιᾶς ναυτικῆς ταξιαρχίας ἐκ 2 συνταγμάτων, ἥτις ἐτέθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποναυάρχου Ronarc'h, ἐνταχθεῖσα εἰς σῶμα στρατοῦ. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μάρνη ἡ ναυτικὴ αὕτη ταξιαρχία κατηυθύνθη πρὸς τὴν Γάνδην, ὅπως καλύψῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ. Βραδύτερον ὑπεχώρησεν ἐπὶ τοῦ Yser καὶ τῇ 15 Ὀκτωβρίου εὑρίσκεται εἰς Διξμούνδην, ἔνθα ἐτάχθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Michel, διοικητοῦ τῆς 4ης βελγικῆς μεραρχίας. Μετέσχε τῆς ἡρωϊκῆς ἀμύνης τῆς Διξμούνδης κατὰ τῶν ὁρμητικῶν ἐπιθέσεων τῶν Γερμανῶν τὴν 16 καὶ 20 Ὀκτωβρίου. Τῇ 28 καὶ 30 Ὀκτωβρίου σφοδρὸς βομβαρδισμὸς τῶν Γερμανῶν τῇ προὐξένησε βαρυτάτας ἀπωλείας. Ἀπὸ τῆς 6 ἕως 9 Νοεμβρίου ὑφίσταται σφοδρὸν βομβαρδισμὸν καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν, ὑποχωρεῖ βῆμα πρὸς βῆμα, ἀνατινάσσουσα τὰς γεφύρας, ὑποστᾶσα κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἀπωλείας ἀνερχομένας εἰς 2.500 περίπου ἄνδρας. Τῇ 10 Νοεμβρίου, λαβοῦσα ἐνισχύσεις τινάς, συμμετέχει εἰς τὴν ἄμυναν ἐπὶ τοῦ Yser καὶ ἐμποδίζει τοὺς Γερμανοὺς νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν Διξμούνδην· μένει εἰς τὴν γραμμὴν μέχρι τῆς 16, ὁπότε ἀπεσύρθη εἰς Loo καὶ Lempernisse, ὅπως ἀνασυνταχθῇ. Τῇ 4 Δεκεμβρίου προσκολλήθη εἰς τὴν 42αν μεραρχίαν πεζικοῦ, λαβοῦσα μέρος εἰς τὴν προσβολὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Bixschoote. Τῇ 5 Δεκεμβρίου κατέλαβε τὰς γραμμὰς τῆς Steen-Straate, ἐπιτεθεῖσα δὲ τῇ 17 Δεκεμβρίου ἐπετέλεσε προχώρησίν τινα, ὑπέστη ὅμως βαρείας ἀπωλείας. Τῇ 28 Δεκεμβρίου, προσκολληθεῖσα εἰς τὸ 20ὸν σῶμα στρατοῦ, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν ζώνην τοῦ Linde. Ἐπὶ 6.000 ἀνδρῶν καὶ 150 ἀξιωματικῶν ἀπώλεσεν 90 ἀξιωματικοὺς καὶ πλέον τῶν 3.500 ἀνδρῶν.

Διάφοροι ἄλλοι σχηματισμοὶ ἐξ ἀνδρῶν τοῦ ναυτικοῦ ἔλαβον ἐπίσης μέρος εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις, ἰδίως τμήματα ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν πυροβολητῶν, ἅτινα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοιάρχου Amet διενεμήθησαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν φρουρίων τῶν Παρισίων καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μάρνη τῶν φρουρίων τῆς Toul, Nancy καὶ Verdun, ἔνθα ἐξώπλισαν 24 πυροβόλα τῶν 0.14 καὶ 0.16 τοῦ ναυτικοῦ. Ὁμοίως ἐξωπλίσθη καὶ στολίσκος ἐκ ρυμουλκῶν ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα πολλαχῶς χρησιμοποιηθείς.

β) *Ἀγγλία*. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρλεροᾶ τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον ἀπέστειλε 3.000 πεζοναύτας πρὸς ἀπόβασιν εἰς Ὀστάνδην τὴν 27 Αὐγούστου, ἀλλὰ τὴν 30ὴν ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν. Τῇ 8 Σεπτεμβρίου μία ναυτικὴ ταξιαρχία, ἀποβιβασθεῖσα εἰς Δουγκέρκην, κατηυθύνθη πρὸς Anvers, δύο ἄλλαι ἐπίσης ταξιαρχίαι ἡνώθησαν μετ' αὐτῆς τῇ 6 Ὀκτωβρίου, ἀποτελέσασαι τὴν ναυτικὴν μεραρχίαν, ἥτις τῇ 7 Ὀκτωβρίου ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ κατὰ μῆκος τῶν ὀλλανδικῶν συνόρων, τρία δὲ τάγματα αὐτῆς, διελθόντα τὸ ὀλλανδικὸν ἔδαφος, ἀφωπλίσθησαν· τὸ ὑπόλοιπον τῆς μεραρχίας ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Ὀστάνδην, ἔνθα ἐπεβιβάσθη ἐπιστρέψασα εἰς Ἀγγλίαν.

γ) *Γερμανία*. Ἡ ἄμυνα τῶν ἀκτῶν ἀνετέθη γενικῶς εἰς τὸ ναυτικόν, τῇ δὲ 9 Σεπτεμβρίου μία μεραρχία ναυτικοῦ ἐκ 3 συνταγμάτων, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Von Schroder, συγκεντρωθεῖσα ἐν Βρυξέλλαις, συνεπλάκη πρὸς τὸν βελγικὸν στρατὸν καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμβέρσης ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῆς βελγικῆς ἀκτῆς ἀπὸ Ὀστάνδης μέχρι Ζεεμπρούγκε, τῇ δὲ 15 Νοεμβρίου δευτέρα μεραρχία ναυτικοῦ ἡνώθη μετ' αὐτῆς. Ἐν γένει καὶ αἱ δύο μεραρχίαι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Φλάνδρᾳ.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1915. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησεν ὁ στενὸς ἀποκλεισμὸς τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ἐγένετο δὲ ἡ ἐπιχείρησις πρὸς διάβασιν τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἡ ἀπόβασις τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως (βλ. λ. *Δαρδανέλλια*). Διαδοχικαὶ ἐπιθέσεις τοῦ Τζεμὰλ πασᾶ κατὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἀπεκρούσθησαν ὁλοσχερῶς, σπουδαίως συμβαλόντος τοῦ πυροβολικοῦ δύο γαλλικῶν ἀκταιωρῶν καὶ ἑνὸς ἀγγλικοῦ εὐδρόμου.

Ἡ εἰς τὴν Μεσόγειον εἴσοδος τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων καὶ ἡ διαδοχικὴ τορπίλλισις τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ μάχης «Jean Bart» (σπουδαῖαι ἀβαρίαι) καὶ τοῦ γαλλικοῦ τεθωρακισμένου εὐδρόμου «Léon Gambetta» (βυθισθέν), ἐπέφερε μεταβολὴν εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων, χρησιμοποιούντων πλέον ἀντιτορπιλλικὰ καὶ ἐλαφρὰ ἐν γένει σκάφη ἀντὶ τῶν τεθωρακισμένων εὐδρόμων.

Ἡ εἴσοδος τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον, τῇ 26 Ἀπριλίου 1915, ἐπηύξησε σοβαρῶς τὰς κατὰ θάλασσαν δυνάμεις τῆς Ἀντάντ, τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀδριατικῆς γενομένου πλέον στενοῦ· ἐν τούτοις μοῖρα αὐστριακῶν εὐδρόμων καὶ ἀντιτορπιλλικῶν ἐβομβάρδισε τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης τῇ 5 Δεκεμβρίου, βυθίσασα 2 ἀτμόπλοια καὶ 6 ἱστιοφόρα, καὶ τὸν λιμένα τοῦ Δυρραχίου τῇ 6 Δεκεμβρίου, βυθίσασα 10 ἱστιοφόρα. Τῇ 29 Δεκεμβρίου μοῖρα ἐκ τοῦ μικροῦ αὐστριακοῦ εὐδρόμου «Ἑλγολάνδη» καὶ 5 ἀντιτορπιλλικῶν τύπου «Tatra» ἐβομβάρδισε τὸ Δυρράχιον, βυθίσασα ἓν ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιον καί τινα ἱστιοφόρα, βληθεῖσα ὅμως ὑπὸ πυροβολαρχιῶν τῆς ξηρᾶς ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της δὲ ἐδιώχθη ὑπὸ ἀγγλοϊταλικῶν ἐλαφρῶν δυνάμεων ὑποστᾶσα ἀρκετὰς ζημίας.

Εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἐπιδρομὴ σχεδιασθεῖσα ἐναντίον τῶν ἀγγλικῶν ἀκτῶν κατέληξε τὴν 23 Ἰανουαρίου εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ντόγγερμπανκ* (βλ. λ.).

Εἰς τὴν Βαλτικὴν ἐγένοντο ἀσήμαντοί τινες ἐπιχειρήσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὑποβρύχιος πόλεμος ἐνετάθη εἰς βαθμὸν ἀναγκάσαντα τοὺς Συμμάχους εἰς λῆψιν δραστηρίων μέτρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀλλεπαλλήλων τορπιλλισμῶν, ἰδίως ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἔνθα αἱ καιρικαὶ συνθῆκαι ηὐνόουν μεγάλως τὴν δρᾶσιν τῶν ὑποβρυχίων.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1916. Κατ' Ἰανουάριον ἐπερατώθη ἡ μεταφορὰ εἰς Κέρκυραν τοῦ ὑποχωρήσαντος σερβικοῦ στρατοῦ. Οἱ Σύμμαχοι κατέλαβον διαφόρους ἑλληνικὰς νήσους (Κεφαλληνίαν, Κέρκυραν, Μῆλον, Λέσβον κ. τ. λ.), χρησιμοποιήσαντες αὐτὰς ὡς βάσεις, ἀπεβίβασαν δὲ καὶ εἰς Πειραιᾶ καὶ Φάληρον ἀποβατικὸν ἄγημα ἐκ 2.900 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοιάρχου Pugliesi-Conti, ὅπως ἀπαιτήσωσι τὸν ἀφοπλισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἄγημα τοῦτο προσβληθὲν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ πλοῖά του. Τῇ 31 Μαΐου ὁ γερμανικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἀναλαβόντος τὴν ἀρχηγίαν ναυάρχου Scheer, ἐξῆλθε τῶν βάσεών του καὶ συναντηθεὶς μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ συνῆψε τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης κατὰ τοὺς Ἄγγλους καὶ Γάλλους, τοῦ Σκαγεράκη κατὰ τοὺς Γερμανοὺς (βλ. λ. *Ἰουτλάνδη*).

Ὁ γερμανικὸς στόλος ἐξῆλθε κατόπιν καὶ τῇ 19 Αὐγούστου μὲ τὴν πρόθεσιν βομβαρδισμοῦ τῆς Sunderland, ἀλλ' ἐγκαίρως συγκέντρωσις ἀγγλικῶν δυνάμεων ἠνάγκασε τοῦτον νὰ ἀναστρέψῃ πρὸς τὰς βάσεις του, μὴ ἐπιτευχθείσης συγκρούσεως τῶν δύο στόλων. Αὕτη ἦτο καὶ ἡ τελευταία ἔξοδος τοῦ γερμανικοῦ στόλου ἐν τῷ συνόλῳ του πρὸς διαμφισβήτησιν τῆς θαλασσοκρατίας δι' αἰφνιδιαστικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀκτῶν, τοῦ λοιποῦ περιορισθείσης τῆς Γερμανίας εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ ἄνευ περιορισμῶν ὑποβρυχίου πολέμου (βλ. λ. *ὑποβρύχιον* καὶ *ὑποβρύχιος πόλεμος*).

Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Καλαὶ καὶ τὴν Βαλτικὴν ἐγένοντο ἀσήμαντοί τινες γερμανικαὶ ἐπιδρομαί.

Ἐπίσης οἱ Γερμανοὶ ἐξαπέλυσαν ἐπὶ καταδρομὴν τὰ ἐξωπλισμένα ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια «Möwe», «Wolf» καὶ «Greif» καὶ τὸ πετρελαιοκίνητον ἱστιοφόρον «Seeadler» ἅτινα προὐξένησαν οὐκ ὀλίγας ζημίας εἰς τὸ συμμαχικὸν ἐμπόριον, βυθίσαντα συνολικῶς ὑπὲρ τοὺς 280.000 τόννους.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1917 καὶ 1918. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ὁ κατὰ θάλασσαν πόλεμος περιωρίσθη εἰς τὸν ἐντατικὸν ὑποβρύχιον πόλεμον ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν πάντων τῶν δυνατῶν ἀνθυποβρυχίων μέσων ἐκ μέρους τῆς Ἀντάντ, πρὸς ἣν προσῆλθε (6 Ἀπριλίου 1917) σύμμαχος ἰσχυρός, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, λόγῳ τῆς ὑλικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀρωγῆς, ἣν παρέσχον εἰς τοὺς Συμμάχους, λόγῳ τῆς ἐντατικῆς ναυπηγήσεως ἐμπορικῶν σκαφῶν καὶ πλήθους ἀνθυποβρυχίων τοιούτων, δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἡ ἧττα τῆς Γερμανίας ἤρχισε σαφῶς νὰ διαφαίνηται, τὸ δὲ βυθιζόμενον συμμαχικὸν tonnage, ἀφοῦ ἔφθασε κατ' Ἀπρίλιον 1917 τοὺς 875.000 τόννους, ἤρχισε σταθερῶς νὰ καταπίπτῃ.

Digitized by Google

Τῇ 22 Ἀπριλίου 1918 οἱ Ἄγγλοι, βυθίσαντες 3 παλαιὰ εὔδρομα, ἀπέκλεισαν τὸ *Ζεεμπρούγκε*, τῇ δ' 9 Μαΐου ἀπέκλεισαν τὴν *Ὀστάνδην* (βλ.λ.), ἀποκλείσαντες οὕτω τὰς δύο ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Φλάνδρας βάσεις τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Τέλος ἐπαναστάσεις ἀρχίσασαι μεταξὺ τῶν πληρωμάτων καὶ ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ ἤγαγον εἰς ἐξαναγκασμὸν τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ὅπως ζητήσωσιν ἀνακωχήν, παραδοθέντος τοῦ βαρέος γερμανικοῦ στόλου, ὅστις καὶ προσωρμίσθη εἰς Σκάπα-Φλόου, ἔνθα ἐβυθίσθη ὑπ' αὐτῶν τῶν Γερμανῶν, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων (βλ. λ. *Σκάπα-Φλόου*). Γ. Ν. Ν.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΔΙΑΡΚΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ πρώτη σπουδαία διπλωματικὴ πρᾶξις μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἦτο ἡ ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου 1914 συνθήκη τοῦ Λονδίνου μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, καθ' ἣν αἱ τρεῖς Δυνάμεις ἀνελάμβανον ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως οὐδεμία ἐξ αὐτῶν συνομολογήσῃ ἰδιαιτέρως εἰρήνην ἢ δεχθῇ περὶ εἰρήνης προτάσεις ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ τῶν ἄλλων· οὕτω πως ἐξηλείφθη ἡ ἐλπὶς τῆς Γερμανίας, ὅπως κατανικήσῃ τὴν Γαλλίαν καὶ ὑποχρεώσῃ αὐτὴν νὰ συνομολογήσῃ ἰδιαιτέρως εἰρήνην. Εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν ἔξοδον τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἡ Ἀγγλία ἀπαντᾷ διὰ τῆς ἱδρύσεως προτεκτοράτου ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου. Οἱ δύο ἀντίπαλοι συνασπισμοὶ μεγάλας καταβάλλουσι προσπαθείας ὅπως αὐξήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν συμμάχων των, ἢ τοὐλάχιστον ἐπιτύχωσι τὴν παραμονὴν ἐνίων κρατῶν ἐν αὐστηρᾷ οὐδετερότητι. Αἱ σχετικαὶ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι ἀνήκουσιν ὅμως κυρίως εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν ἱστορίαν τῶν κρατῶν, ἅτινα βραδύτερον ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν παγκόσμιον πυρκαϊάν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου παρέμειναν οὐδέτερα.

Τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ διπλωματία διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς προτάσεις εἰρήνης. Ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης ἐγένετο ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της τὴν 12 Δεκεμβρίου 1916 πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ πρὸς τὸν διπλωματικὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ πάπα, τοῦ ὁποίου ἡ συμβολὴ ἐθεωρεῖτο, κατὰ τὸ κείμενον τῶν προτάσεων, ὡς σπουδαιοτάτη διὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ κόσμου. Αἱ προτάσεις αὗται ἦσαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον συντεταγμέναι, ὥστε διεδήλουν σαφῶς ὅτι, ἂν αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις ἐπίστευον ἐπὶ τὴν νίκην τῶν ὅπλων των, οὐδέποτε θὰ ὑπέβαλλον τοιαύτας προτάσεις, ἀλλὰ ταυτοχρόνως αἱ προτάσεις αὗται, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, ἦσαν ἀτελέσταται, διότι δι' αὐτῶν οὐδὲν τὸ θετικὸν προετείνετο· ἀπεβλέπετο μᾶλλον νὰ κερδηθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις εἶχον τὴν πρωτοβουλίαν νὰ προτείνωσιν εἰρήνην. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ περὶ εἰρηνοποιήσεως διάβημα τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἦτο καταδικασμένον εἰς ἀποτυχίαν. Ἡ ταυτόσημος ἀπάντησις τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ τῆς 30 Δεκεμβρίου, ἀφοῦ ἐσημείωνεν ὅτι τὰ σύμμαχα κράτη ἀπεκδύονται πάσης εὐθύνης διὰ τὸν πόλεμον, ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἦτο ἀρίστη καὶ ἐτόνιζεν ὅτι ὡς ὅροι συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν ἡ ἀποκατάστασις τῶν παραβιασθέντων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δόγματος τῶν ἐθνικοτήτων καὶ τῆς ἐλευθέρας ὑπάρξεως τῶν μικρῶν κρατῶν, ἡ παροχὴ ἐγγυήσεων διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κόσμου μετὰ λεπτομερειακῶν ὅρων ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπανορθώσεις καὶ τὰς ἐγγυήσεις εἰς τὸ μέλλον ὑπὲρ τοῦ Βελγίου, τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος τοῦ ὁποίου ἡ ἀπάντησις τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ ἐκαυτηρίαζε δριμύτατα. Πρὶν ὅμως αἱ δυνάμεις τῆς Ἀντὰντ ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῆς Γερμανίας, ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων, τὴν 21 Δεκεμβρίου 1916, προέτεινεν εἰρήνην μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων, ἀποφεύγων νὰ θέσῃ συγκεκριμένας προτάσεις, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπιθυμῶν νὰ δημιουργήσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἔναρξιν διαπραγματεύσεων· εἰς τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Οὐΐλσωνος περιείχετο καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις εἰς ἀπάντησιν τὴν 26 τοῦ ἰδίου μηνὸς προέτειναν τὴν σύγκλησιν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Δυνάμεων εἰς οὐδέτερον ἔδαφος, ἐνῷ αἱ δυνάμεις τῆς Ἀντάντ, ἀποδεχόμεναι τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐζήτουν νὰ καταλογισθῇ ἡ εὐθύνη τοῦ πολέμου εἰς τὰς κεντρικὰς Δυνάμεις καὶ ἐπέμενον ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς καταβολῆς ἐπανορθώσεων καὶ τῆς παροχῆς ἐγγυήσεων διὰ τὸ μέλλον, ἐπὶ πλέον δὲ τῆς ἐπιστροφῆς ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἀδίκως καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν πληθυσμῶν των ἀπεσπάσθησαν τῶν κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα φυσικῶς ἀνῆκον. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν αἱ δυνάμεις τῆς Ἀντὰντ ἠξίουν ἀκόμη τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰταλῶν, τῶν Σλαύων, τῶν Ρουμάνων, τῶν Τσέχων καὶ τῶν Σλοβάκων ἀπὸ τῆς ξένης κυριαρχίας καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς Εὐρώπης. Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης, κατὰ τὰς ἀπόψεις τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ, δὲν ἔπρεπε ν' ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ status quo ante.

Αἱ προσπάθειαι ὅμως τοῦ Οὐΐλσων ὑπὲρ τῆς εἰρήνης δὲν ἔπαυσαν· τὴν 22 Ἰανουαρίου 1917 ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐζήτει νὰ πληροφορηθῇ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς θὰ ἐδέχετο ἡ Γερμανία νὰ συνάψῃ εἰρήνην. Ἡ γερμανικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Οὐΐλσων διελάμβανε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν καὶ τὴν ἐξίσωσιν τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν ἀποικιακῶν κτήσεων· καθόσον ἀφορᾷ δὲ τὸ Βέλγιον, ὡρίζετο ὅτι «ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους» πρέπει νὰ συντελεσθῇ ἡ «ἐπανόρθωσις» αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν περὶ εἰρήνης προσπαθειῶν, ἡ Γερμανία προέβη εἰς δραστηρίας πολεμικὰς ἐνεργείας καὶ ἤρχισε τὸν ὑποβρύχιον πόλεμον, τὴν ἔναρξιν τοῦ ὁποίου ὁ Γερμανὸς πρέσβυς ἐγνωστοποίει εἰς τὸν πρόεδρον Οὐΐλσων τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπέδιδε τὴν ὡς ἄνω γερμανικὴν ἀπάντησιν. Οὕτω πως ἐπῆλθε ρῆξις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν, μετ' οὐ πολὺ δὲ (6 Ἀπριλίου) καὶ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων καὶ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ ἐν Ρωσίᾳ ἐπανάστασις ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ ἐβελτίου τὴν δυσκολωτάτην θέσιν τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων, εἰς βάρος τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ. Αἱ ἐκ Ρωσίας νέαι ἐξαγγελλόμεναι ἰδέαι καὶ ἡ σοβαρότης τῆς θέσεως τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἐπέφερον μεταστροφὴν εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐν Ράϊχσταγ ἀντιπροσώπων του, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19 Ἰουλίου 1917, ἐλαμβάνετο ἡ ἀπόφασις τῆς συνομολογήσεως εἰρήνης ἄνευ ἐδαφικῶν προσαρτήσεων ἢ παροχῆς οἰκονομικῆς φύσεως ἀνταλλαγμάτων ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας. Ἡ περίστασις γενικῶς ἐφαίνετο εὐνοϊκὴ διὰ νέον διάβημα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Τὴν 3ην ἐπέτειον τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ πάπας προέβη εἰς προτάσεις εἰρήνης πρὸς ὅλας τὰς ἐμπολέμους Δυνάμεις· μεταξὺ τῶν ὅρων, καθ' οὓς θὰ συνωμολογεῖτο ἡ εἰρήνη, ἐτίθετο καὶ ὁ ὅρος τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ἡ προσφυγὴ εἰς διαιτητικὸν δικαστήριον διὰ πάσης φύσεως διεθνῆ διαφοράν, ἡ ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν, ἡ ἀμοιβαία παραίτησις ἀπὸ ἀξιώσεις ἐπανορθώσεων καὶ καταβολῆς πολεμικῶν ζημιῶν, ἡ ἐκκένωσις καὶ πλήρης ἀποκατάστασις τοῦ Βελγίου καὶ ἀναλόγως τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς κυριαρχίας ἀμφισβητουμένων χωρῶν συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ ἑκάστης αὐτῶν. Ἡ ἀπάντησις τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ εἰς τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ πάπα ὑπῆρξεν ἀφῃρημένη, οὐδεμία δὲ δέσμευσις ἢ ὑποχρέωσις ἐπήγαζεν ἐξ αὐτῆς. Ἡ τῆς Γερμανίας, χρονολογουμένη ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου 1917, ἀπέφευγε νὰ δώσῃ σαφῆ ἀπάντησιν ὡς πρὸς τὰ ζητήματα τοῦ Βελγίου καὶ ἐξηντλεῖτο ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ἀπολογίαν τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς κατὰ τῆς ἀποδιδομένης αὐτῇ κατηγορίας ὡς ὑπευθύνῳ τοῦ πολέμου. Οὕτω ἀπέτυχε καὶ ἡ νέα προσπάθεια ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

Ἕνα μῆνα βραδύτερον (10 Ὀκτωβρίου) τὸ ἐν Στοκχόλμῃ συνελθὸν διεθνὲς συνέδριον τῶν σοσιαλιστῶν, εἰς τὸ ὁποῖον συμμετέσχον καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῶν ἐμπολέμων κρατῶν, ἐξέδιδε διακήρυξιν διαλαμβάνουσαν τοὺς ὅρους τῆς μελλοντικῆς εἰρήνης: οὐδεμία προσάρτησις ἐδαφῶν, λύσις τῶν διεθνῶν χωρικῶν διαφορῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ὑποχρεωτικὴ διαιτησία, γενικὸς ἀφοπλισμός, ἔλεγχος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς παρὰ τῶν κοινοβουλίων. Ταυτοχρόνως, εἰς τὴν αὐτὴν διακήρυξιν διελαμβάνετο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Βελγίου, ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης διὰ δημοψηφίσματος, ἡ ἀποκατάστασις ἐλευθέρας Σερβίας, ἡ ἵδρυσις ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου Πολωνίας, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Φινλανδίας, ἡ ἵδρυσις τσεχικῆς ὁμοσπονδιακῆς πολιτείας, ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἰρλανδίας, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀρμενίας καὶ ἡ διεθνὴς λύσις τοῦ ζητήματος τοῦ Σουδάν. Σύμφωνος πρὸς τοὺς ὅρους τούτους ἦτο καὶ ἡ παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῶν συμβουλίων τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Ρωσίας ἐπιδοθεῖσα εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, πρότασις εἰρηνεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐπὶ πλέον, περιελαμβάνετο τὸ ζήτημα τῆς αὐτονομίας τῆς Λιθουανίας, ἡ ἀποκατάστασις τῆς Ρουμανίας, ἡ ἐπιστροφὴ τῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Γερμανίαν κλπ. Ἀλλὰ ἑβδομάδας τινὰς βραδύτερον οἱ Μπολσεβῖκοι ἀνέτρεπον τὴν ἀστικὴν δημοκρατίαν ἐν Ρωσίᾳ καὶ τὴν 8 Νοεμβρίου ὁ Λένιν ἀπηύθυνε πρὸς ὅλας τὰς κυβερνήσεις τῶν ἐμπολέμων Δυνάμεων πρότασιν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Παρὰ δὲ τὰς διαμαρτυρίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἡ μπολσεβικικὴ κυβέρνησις ἐδέχετο νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων, ἤρχισαν δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Μπρὲστ-Λιτόφσκ.

Διαρκουσῶν τῶν ὡς ἄνω διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης, ὁ Οὐΐλσων ἐξέθεσεν ἐνώπιον τοῦ κογκρέσσου τὰ 14 σημεῖα τῆς εἰρηνιστικῆς πολιτικῆς του (βλ. λ. *Οὐΐλσωνος* 14 σημεῖα), τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν σημασίαν τῶν ὁποίων ἀπέρριπτον, ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν παραδεχόμεναι αὐτάς, αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν τούτων ἐπέδρασαν τὰ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα τῆς μετὰ τῆς Ρωσίας συνθήκης εἰρήνης. Εἰς νέον διάγγελμά του πρὸς τὸ κογκρέσσον τῆς 11 Φεβρουαρίου 1918 ὁ Οὐΐλσων ἀπέκρουε τὸ σύστημα τῆς προσαρτήσεως χωρῶν παρα τῶν ἀντιπάλων καὶ συνηγόρει ὑπὲρ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς τύχης τῶν ἀμφισβητουμένων χωρῶν συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ πληθυσμοῦ των· τὴν δὲ 4 Ἰουλίου ἰδίου ἔτους εἰς λόγον του ἐνώπιον τοῦ κογκρέσσου ἐξέθετεν ἰδίως τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν κατὰ τρόπον λεπτομερέστερον, ταυτοχρόνως ὅμως ἐξεφράζετο καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξασθενήσεως παντὸς κράτους δυναμένου νὰ διαταράξῃ μελλοντικῶς τὴν εἰρήνην, ὑπονοῶν εἰδικῶς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς συμμάχους αὐτῆς Δυνάμεις. Ὁ τελευταῖος δὲ λόγος τοῦ Οὐΐλσων τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1918, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέθετε τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν ἔπρεπε νὰ βασισθῇ ἡ ἔναρξις τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων, ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον εἰρηνιστικὸν διάβημα αὐτοῦ, καθόσον μετ' οὐ πολὺ ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξάντλησις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Πράγματι τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1918 τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον εἰς συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κάϊζερ ἐβεβαίου ὅτι πᾶσα ἐλπὶς ὅπως ἐκβιασθοῦν διὰ τῶν ὅπλων αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντὰντ πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης ἐξέλιπεν. Ἕνα δὲ μῆνα ἀκριβῶς βραδύτερον (14 Ὀκτωβρίου) ἡ Αὐστροουγγαρία ἐξηντλημένη προέβη εἰς διάβημα πρὸς ὅλα τὰ ἐμπόλεμα κράτη, αἰτοῦσα τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης· ἡ Βουλγαρία, ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ Τουρκία, ἐξαντληθεῖσαι ἐπίσης εἰς τὰς μάχας τοῦ Βαλκανικοῦ μετώπου, κατέθετον τὰ ὅπλα. Οὕτω πως ἡ Γερμανία, ἀπομονωθεῖσα ἐκ τῶν συμμάχων της καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀλλαχοῦ μὲν ἀρξαμένων, ἀλλαχοῦ δὲ προετοιμαζομένων κινημάτων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας, ἀναγκάζεται τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς προκαταρκτικῆς εἰρήνης, οἱ ὅροι τῆς ὁποίας ὑπερέβαινον τὰ 14 σημεῖα τοῦ Οὐΐλσωνος, τὰ ὁποῖα εἶχε δεχθῆ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὡς βάσιν τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων εἰρήνης. Τῶν προκαταρκτικῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν ἐπηκολούθησεν ἡ συνομολόγησις τῶν ὁριστικῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν τῶν Βερσαλλιῶν, Ἁγίου Γερμανοῦ κλπ., περὶ τῶν ὁποίων βλέπε τὰ εἰδικὰ ἄρθρα. Η.Γ.Κ.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Α') ***Αἱ συνθῆκαι τῆς εἰρήνης.*** 1) *Αἱ συνδιασκέψεις*. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον ὡρίσθησαν οἱ Παρίσιοι ὡς ἕδρα τῶν συνδιασκέψεων πρὸς συζήτησιν, σύνταξιν καὶ ὑπογραφὴν τῶν συνθηκῶν τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης. Κατ' ἀρχὰς συνῆλθον ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Συμμάχων, πρωθυπουργοὶ τότε, Λόϋδ Τζώρτζ τῆς Ἀγγλίας, Κλεμανσὼ τῆς Γαλλίας καὶ Ὀρλάνδο τῆς Ἰταλίας, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθη καὶ ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς Οὐΐλσων, ἐπίτηδες ἐλθὼν ἐξ Ἀμερικῆς. Κατόπιν προσῆλθον καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μικροτέρων κρατῶν καὶ τέλος οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ἡττημένων. Κατὰ τὰς διασκέψεις, αἵτινες ἐπηκολούθησαν, τόσον μεταξὺ τῶν Συμμάχων, πρὸς καθορισμὸν τῶν ἀξιώσεων ἑνὸς ἑκάστου, ὅσον καὶ μετὰ τῶν ἀντιπάλων, ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων διεδραμάτισε τὸ πρωτεῦον πρόσωπον, λόγῳ τοῦ μεγάλου κύρους, τὸ ὁποῖον προσέδιδεν εἰς αὐτὸν ἡ βαρύτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς οἰκονομικοῦ παράγοντος καὶ τῆς τεραστίας φήμης καὶ δημοτικότητος τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, ἕνεκα τῶν περιφήμων «Δεκατεσσάρων σημείων» του περὶ εἰρήνης, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη ἐξαγγείλει ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1918. Αἱ διασκέψεις αὗται ὑπῆρξαν δυσχερέσταται καὶ πολλάκις δραματικώταται, διαρκέσασαι ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1918 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1919, ὁπότε ὑπεγράφη ἡ *συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν*. Βραδύτερον, διὰ τὴν ὑπογραφὴν καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν διαφόρων συμφωνιῶν, ἔλαβον χώραν καὶ ἄλλαι διασκέψεις εἰς Παρισίους, Λονδῖνον, Σπᾶ τοῦ Βελγίου, Σὰν Ρέμο, Γένουαν, Ρίγαν, Λωζάννην, Νίκαιαν, Βρυξέλλας κτλ. Τὸ σύστημα τῆς διὰ διασκέψεων ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν πρωθυπουργῶν καὶ τῶν εἰδικῶν ἀντιπροσώπων ἑκάστης χώρας, συναντωμένων ἑκάστοτε εἰς διαφόρους πόλεις, κατέστη, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, συνηθέστατον εἰς τὰς διεθνεῖς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἐγενικεύθη, χρησιμοποιηθὲν καὶ ἐξακολουθοῦν χρησιμοποιούμενον εἰς παντὸς εἴδους ζητήματα, οἰκονομικά, συγκοινωνιακά, ἐργατικὰ κτλ.

2) *Ἐδαφικαὶ μεταβολαί*. Τὸ τέλος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔλαβε χώραν εἰς τινα κράτη πρὸ

Digitized by Google

τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης, εἰς ἄλλα δὲ πολὺ μετ' αὐτήν, διότι εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἡ οἰκεία συνθήκη δὲν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ, οὔτε τηρηθῆ ὑπὸ τῶν κρατῶν, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι τὰς ὑπέγραψαν. Εἰς τὰς συνθήκας ταύτας ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σύμμαχοι καὶ Συμπράττουσαι Δυνάμεις» ἢ ἁπλῶς «Οἱ Σύμμαχοι» ὑπεδηλώθησαν ἡ Βρεττανικὴ Αὐτοκρατορία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία, καθὼς καὶ ἡ Ἁϊτή, τὸ Βέλγιον, ἡ Βολιβία, ἡ Βραζιλία, ἡ Γουατεμάλα, ἡ Ἑλλάς, ἡ δημοκρατία τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἡ Κίνα, ἡ Κούβα, ἡ Λιβερία, ὁ Παναμᾶς, τὸ Περού, ἡ Νικαράγουα, ἡ Ὀνδούρα, ἡ Οὐρουγουάη, ἡ Πολωνία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Σερβία, τὸ Σιάμ, ἡ Τσεχοσλοβακία καὶ ἡ Χετζάζη, ἤτοι 27 ἐν ὅλῳ κράτη, τὰ ὁποῖα ἔλαβον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν πόλεμον (ἐκτὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Χετζάζης, ἅτινα ἐγεννήθησαν ἐξ αὐτοῦ ἐν τῷ διεθνεῖ κόσμῳ). Εἰς τὰ ἀνωτέρω κράτη δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἀποχωρισθεῖσα κατόπιν ἐκ τῆς συμμαχίας Ρωσία καὶ τὸ Μαυροβούνιον. Ἡ ἀντίπαλος ὁμὰς τῶν κρατῶν, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῆς Αὐστρουγγαρίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας, ἀποκαλεῖται ἐνίοτε καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος «Κεντρικαὶ Δυνάμεις».

Ὁ κατωτέρω πίναξ παρέχει εἰκόνα τῶν ὑπογραφεισῶν συνθηκῶν:

Αἱ συνθῆκαι τῆς εἰρήνης.

Συνθῆκαι	*Ἡμερομηνία ὑπογραφῆς*	*Συμβαλλόμενοι*	*Περίληψις τῶν ἐδαφικῶν μεταβολῶν*
Βερσαλλιῶν	28 Ἰουνίου 1919	Σύμμαχοι καὶ Γερμανία	Παραχώρησις τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης εἰς τὴν Γαλλίαν· κατάληψις τοῦ Σάαρ καὶ τοῦ Ρήνου· παραχωρήσεις εἰς τὸ Βέλγιον· παραχωρήσεις εἰς τὴν Δανίαν· παραχωρήσεις εἰς τὴν Πολωνίαν· παραχώρησις τοῦ Μέμελ· δημιουργία τοῦ κράτους τοῦ Ντάντσιχ· παραχώρησις τῶν ἀποικιῶν.
Ἁγίου Γερμανοῦ	10 Σεπτεμβρίου 1919	Σύμμαχοι καὶ Αὐστρία Σύμμαχοι καὶ Τσεχοσλοβακία, Σύμμαχοι καὶ Νοτιοσλαυΐα	Καθορισμὸς τῶν αὐστροϊταλικῶν, αὐστροουγγρικῶν, αὐστρονοτιοσλαυϊκῶν, ρουμανονοτιοσλαυϊκῶν καὶ πολωνοτσεχοσλοβακικῶν συνόρων.
Νεγὺ	27 Νοεμβρίου 1919	Σύμμαχοι καὶ Βουλγαρία	Καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῆς Ρουμανίας, τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ τῆς Ἑλλάδος.
Παρισίων	9 Δεκεμβρίου 1919	Σύμμαχοι καὶ Ρουμανία	Προσχώρησις τῆς Ρουμανίας εἰς τὰς προηγηθείσας συνθήκας.
Τάρτου (Ντόρπατ)	20 Φεβρουαρίου 1920	Ἐσθονία καὶ Ρωσία	Καθορισμὸς τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.
»	20 Μαΐου 1920	Λεττονία καὶ Ρωσία	Καθορισμὸς τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.
Τριανὸν	4 Ἰουνίου 1920	Σύμμαχοι καὶ Οὐγγαρία	Καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς Οὐγγαρίας μετὰ τῆς Τσεχοσλοβακίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Νοτιοσλαυΐας.
»	12 Ἰουνίου 1920	Λιθουανία καὶ Ρωσία	Καθορισμὸς τῶν συνόρων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.
Σεβρῶν	10 Αὐγούστου 1920	Σύμμαχοι καὶ Τουρκία	Παραχώρησις εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Θράκης (βραδύτερον ἀκυρωθεῖσα) καὶ τῶν ἑλληνικῶν νήσων· γαλλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Μαρόκου· ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουδάν· ἀγγλικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Κύπρου· ἰταλικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Λιβύης, Ρόδου, Καστελλορίζου καὶ τῶν Δωδεκανήσων· ἀνεξαρτησία τῆς Ἀρμενίας, Μεσοποταμίας, Συρίας καὶ τοῦ Χετζάζ· αὐτονομία τοῦ Κουρδιστάν.
Ρίγας	12 Ὀκτωβρίου 1920	Πολωνία καὶ Ρωσία	Καθορισμὸς τῶν κοινῶν συνόρων.
Τάρτου	14 Ὀκτωβρίου 1920	Φινλανδία καὶ Ρωσία	Καθορισμὸς μέρους τῶν κοινῶν συνόρων.
Λωζάνης	19 Ἰουλίου 1923	Σύμμαχοι καὶ Τουρκία	Παραχώρησις εἰς τὴν Τουρκίαν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Ἴμβρου, τῆς Τενέδου καὶ τοῦ Ραμπὶτ καὶ ἀφοπλισμὸς τῶν Στενῶν.

Ἡ σημαντικωτέρα τῶν συνθηκῶν τούτων εἶναι ἡ τῶν Βερσαλλιῶν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθη ἡ Γερμανία εἰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις ἐν Εὐρώπῃ, ἀνερχομένας εἰς 70.539 τ. χλμ., μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς προσωρινῆς κατοχῆς τῶν περιοχῶν τοῦ Σάαρ καὶ τοῦ Ρήνου. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεγὺ ἡ Βουλγαρία ἐπανῆλθεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1914, μὲ μικράς τινας μόνον μεταβολάς. Ἡ Τουρκία, ἥτις βραδύτερον ἀνέκτησε τὰ ἀπολεσθέντα ἐν Εὐρώπῃ, ἀπώλεσεν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Μεσοποταμίαν (550.000 τ. χλμ.). Τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἐξῆλθον ἀπὸ τὸν πόλεμον μετ' ἐδαφικῶν αὐξήσεων ὑπῆρξαν, πλὴν τῶν νεωστὶ ἱδρυθέντων, τὸ Βέλγιον, ἡ Δανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἰταλία, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Νοτιοσλαυΐα. Ἡ Ἀγγλία κατέλαβεν ἐν Ἀσίᾳ τὴν Παλαιστίνην (25.000 τ. χλμ.), τὴν Ὑπεριορδανίαν, ἧς ἡ ἔκτασις δὲν ἔχει καθορισθῆ εἰσέτι ὁριστικῶς, καὶ τὸ Ἰρὰκ (360.000 τ. χλμ.), ἐν Ἀφρικῇ τὴν Γερμανικὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, νῦν Ταγκανίκα (945.000 τ. χλμ.), τὴν Γερμανικὴν Νοτιοδυτικὴν Ἀφρικὴν (835.000 τ. χλμ.), μέρος τοῦ Καμεροὺν (80.000 τ. χλμ.) καὶ μέρος τῆς Τογκολάνδης (30.000 τ. χλμ.) καὶ ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ τὴν Γερμανικὴν Νέαν Γουϊνέαν, μὲ τὰς παρακειμένας νήσους πρὸς Ν. τοῦ Ἰσημερινοῦ, Γερμανικὴν Σαμόα καὶ Ναουροὺ (ἐν συνόλῳ 240.000 τ. χλμ.). Ἡ Γαλλία, πλὴν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης ἐν Εὐρώπῃ, ἔλαβεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὴν Συρίαν (155.000 τ. χλμ.) καὶ ἐν Ἀφρικῇ μέρος τοῦ Καμεροὺν καὶ τοῦ Τόγκο (ἐν ὅλῳ 765.000 τ. χλμ.). Τὸ Βέλγιον ἔλαβεν ἐν Ἀφρικῇ τὰ δύο διαμερίσματα τῆς Ρουάντα καὶ τοῦ Οὐρούντι ἐν τῇ Γερμανικῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ (55.000 τ. χλμ.). Ἡ Πορτογαλία ἔλαβεν ὀλίγα μόνον τ. χλμ. ἔδαφος ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ροβούμα ἐκ τῆς Γερμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Ἡ Ἰαπωνία ἔλαβε τὰς γερμανικὰς κτήσεις ἐν Ὠκεανίᾳ, τὰς κειμένας Β. τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἤτοι τὰς νήσους Μαριάνας, τὰς Καρολίνας καὶ τὰς Παλάος, καθὼς καὶ τὰς Μάρσαλ. Κατὰ ταῦτα, αἱ ἀποικίαι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ηὔξησαν κατὰ 2.500.000 τ. χλμ. καὶ τῆς Γαλλίας κατὰ 1.000.000 τ. χλμ. περίπου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ Μεγάλη Βρεττανία κατώρθωσε νὰ ἑνώσῃ τὴν Αἴγυπτον, διὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας, μετὰ τῶν Ἰνδιῶν, καὶ τὴν Μεσόγειον, διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν προσκτηθεισῶν νέων ἀποικιῶν ἐν Ἀφρικῇ, μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Β') ***Ἐπαναστάσεις καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαί.*** Μεταξὺ τῶν ἀμέσων συνεπειῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶναι καὶ αἱ ἐπαναστάσεις αἱ προκληθεῖσαι εἰς τὰς διαφόρους ἐμπολέμους χώρας καὶ αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν δικτατωριῶν, εἰς τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων, εἰς τὴν ἀλλαγὴν καθεστώτων καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νέων πολιτικοκοινωνικῶν καταστάσεων, αἵτινες μετέβαλον ἐν πολλοῖς βασικῶς τὴν ὄψιν τῆς προπολεμικῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς Εὐρώπης. Ἡ πρώτη τῶν ἐπαναστάσεων τούτων εἶναι ἡ ἐκραγεῖσα ἐν Ἑλλάδι τῷ 1916, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Νέα ἐπανάστασις, ἐκραγεῖσα τῷ 1922, προεκάλεσε δευτέραν ἐξορίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπανέλθει ἐν τῷ μεταξύ, συνεπείᾳ τῶν ἐκλογῶν τοῦ Νοεμβρίου 1920, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ διαδόχου του βασιλέως Γεωργίου. Μετὰ τὴν ἀντεπανάστασιν τοῦ 1923 καὶ τὸ δημοψήφισμα τοῦ 1924 κατελύθη ἐν Ἑλλάδι ἡ βασιλεία καὶ ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία.

Μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐξερράγη, τῷ 1917, καὶ ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Ρωμανώφ, εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος, εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Μπρέστ-Λιτόφσκ μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας καὶ εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἐμφυλίους συγκρούσεις, αἵτινες ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνετάραξαν τὴν χώραν, μέχρι τῆς ἑδραιώσεως τῆς νέας πολιτειακῆς καταστάσεως.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 ἔλαβε χώραν ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β' καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, τὴν κατάλυσιν τῆς μοναρχίας καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας.

Τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1918 ἐξερράγη ἐπίσης ἐπανάστασις καὶ ἐν τῇ Αὐστροουγγρικῇ μοναρχίᾳ, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας, εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἐν Αὐστρίᾳ, εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν κατ' ἀρχὰς ἐν Οὐγγαρίᾳ, σοβιετικῶν δικτατωριῶν κατόπιν καὶ μεσοβασιλείας βραδύτερον ὑπὸ τὸν ἀντιβασιλέα ναύαρχον Χόρτυ.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ὑπεχρεώθη, κατόπιν στρατιωτικῆς καὶ λαϊκῆς ἐπαναστάσεως ἐν Σόφιᾳ, εἰς παραίτησιν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ διαδόχου υἱοῦ του Βόριδος. Κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης καὶ τῆς διασπάσεως τοῦ μετώπου των, οἱ Βούλγαροι ἐζήτησαν τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, πρῶτοι ἐξ ὅλων τοῦ ἐμπολέμων.

Τῷ 1919 ἐξερράγη καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἐπανάστασις ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὅστις σχηματίσας κυβέρνησιν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἀνακηρυχθεὶς δικτάκτωρ καὶ ἐπικρατήσας καθ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Συμμάχων κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ μόνης τῆς Ἑλλάδος κατόπιν, ἐξελθὼν δὲ νικητὴς κατώρθωσε νὰ ἀκυρώσῃ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν διὰ τῆς ὑπογραφῆς νέας τοιαύτης ἐν Λωζάννῃ τῷ 1923. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεθρόνισε τὸν σουλτᾶνον καὶ ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, ἧς τὴν προεδρίαν κατέλαβε δικτατορικῶς.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ

Ἔξοδα κλπ. Αἱ ἀμερικανικαὶ στατιστικαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθησαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἔρευναι περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἐξόδων τῆς παγκοσμίου συρράξεως, ποικίλλουν. Τοῦτο, διότι αἱ κυρίως πολεμικαὶ δαπάναι εἶναι δύσκολον νὰ χωρισθοῦν ἐπακριβῶς ἀπὸ τὰς μεταπολεμικάς, οἷαι αἱ δαπάναι ἀποστρατεύσεως, συντάξεις, πολεμικαὶ ἀποζημιώσεις κ.τ.λ. Εἰς τὰς στατιστικὰς ταύτας δὲν ὑπελογίσθησαν αἱ ἀπώλειαι εἰς ἀνθρώπους, διὰ τῆς μεθόδου τῆς κεφαλαιοποιήσεως, οὔτε αἱ ἀρνητικαὶ ἀπώλειαι εἰς γεννήσεις. Κατὰ πρώτους ὑπολογισμούς, τοὺς ὁποίους ἔκαμε ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἰλλινόϊς Bogart, ἐπὶ τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων δαπανῶν τοῦ πολέμου, ἔχομεν

	(εἰς ἑκατ. χρ. φράγκων)
Α' Ἐμμέσους δαπάνας:	
α) Κεφαλαιοποιημένη ἀξία ἀνθρωπίνης ζωῆς....................	1.318.111
β) Ἀπώλεια περιουσίας	439.422
Σύνολον	1.757.533
Β' Ἀμέσους δαπάνας, ἤτοι:	
Καθαρῶς πολεμικὰς τοιαύτας	
α) Σύμμαχοι	653.834
β) Κεντρικαὶ δυνάμεις	315.343
Σύνολον καθαρῶν πολεμικῶν δαπανῶν	969.177

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ Bogart ἐξηλέγχθη ὡς ἐσφαλμένη, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐγράφη περὶ τὰ μέσα τοῦ 1919, ἐνῷ καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦτο ἐγίνοντο ἀκόμη πολεμικαὶ δαπάναι, διατήρησις στρατοῦ ἐπὶ ποδὸς κλπ. Τῷ 1920 ὁ Seligman ὑπελόγιζε τὰς ἀνωτέρω δαπάνας κατὰ 200 καὶ πλέον δισεκατομμύρια χρυσῶν φράγκων ὑπερτέρας. Ἐξ ἄλλου ὁ Bogart δὲν εἶχεν ὑπολογίσει τὰς πολεμικὰς δαπάνας τῶν οὐδετέρων κρατῶν (ὀχυρώσεις καὶ ἐπιστρατεύσεις). Ὁ καθηγητὴς Α. Ἀνδρεάδης ὑπελόγιζεν ὅτι αἱ ἀνωτέρω παρουσιαζόμεναι δαπάναι ἦσαν κατὰ 50 % περίπου κατώτεραι τῆς πραγματικότητος. Κατ' ἄλλην ἀμερικανικὴν στατιστικήν, τὰ ἔξοδα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνῆλθον εἰς 223.500 ἑκατομμύρια δολλαρίων, κατανεμόμενα ὡς ἑξῆς:

Σύμμαχοι	140.100	ἑκατομ. δολ. ἤτοι	63 %
Κεντρικαὶ δυνάμεις	83.400	» » »	37 %

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀριθμῶν τούτων ἡ κατὰ κεφαλὴν ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ πάντων τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα μετέσχον τῆς παγκοσμίου συρράξεως, ἀνῆλθεν εἰς 135 δολλάρια κατὰ μέσον ὅρον, τὸ δὲ ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῶν κρατῶν τούτων, ὅστις ἐδαπανήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὑπελογίσθη εἰς 15% περίπου. [Διὰ τὰς πολεμικὰς δαπάνας τῆς Ἑλλάδος βλ. λ. *Ἑλλάς*.]

Αἱ γενικαὶ οἰκονομικαὶ συνέπειαι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξαν, διὰ τὴν Εὐρώπην κυρίως, μία ἀληθὴς ἐπανάστασις, τῆς ὁποίας ὁ ἀντίκτυπος ἐγένετο ἀμέσως αἰσθητὸς εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ἡ Γερμανία ἀπώλεσεν 70.500 τ. χλμ. εἰς ἔδαφος, μὲ 6 ½ περίπου ἑκατομμύρια πληθυσμόν. Αἱ εἰς πλοῦτον ὅμως ἀπώλειαι αὐτῆς εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτεραι, διότι εἰς τὰ ἀποσχισθέντα ἐδάφη ὑπῆρχον ἀνθοῦσαι βιομηχανίαι, πλουσιώτατα μεταλλεῖα σιδήρου, ποτάσσης, γαιανθρακωρυχεῖα κλπ. Ὅλαι αἱ ἀποικίαι αὐτῆς κατενεμήθησαν μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Τὰ 90 % περίπου τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου παρεδόθησαν εἰς τοὺς συμμάχους. Ἡ Αὐστροουγγρικὴ μοναρχία, ἥτις ἀπὸ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως ἦτο ἓν ἀληθὲς μωσαϊκόν, ἀπετέλει ἐν τούτοις μίαν ἰσχυρὰν οἰκονομικὴν μονάδα, ἡ δὲ κατάτμησις αὐτῆς, ἐὰν ἦτο δικαία ἀπὸ ἀπόψεως δικαίου τῶν ἐθνοτήτων, ὑπῆρξε διὰ τὴν Εὐρώπην βαρὺ τραῦμα ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὴν ἵδρυσιν τῶν βαλτικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα, καίτοι ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς Ρωσίας ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀπετέλεσαν νέας οἰκονομικὰς μονάδας καὶ ὕψωσαν τελωνειακὰ τείχη. Γενικῶς, ἐνῷ πρὸ τοῦ πολέμου δὲν ὑπῆρχον ἐν Εὐρώπῃ παρὰ 26 κράτη, σήμερον ὑπάρχουν 36 κράτη μὲ 27 τελωνειακὰ συστήματα καὶ 10.000 χιλιόμετρα νέων τελωνειακῶν φραγμῶν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τεσσάρων ἐτῶν τῆς παγκοσμίου συρράξεως, οἱ κινητοποιηθέντες πληθυσμοὶ ὄχι μόνον δὲν συνέβαλον εἰς τὴν δημιουρ-

Digitized by Google

γίαν πλούτου, ἀλλὰ καὶ ἔπραξαν τὸ πᾶν διὰ νὰ καταστρέψουν τὰ ὑπὸ τῶν προηγουμένων γενεῶν συσσωρευθέντα ἀγαθά. Ὁ κανονικὸς ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἤτοι ἡ ἀπόσβεσις καὶ ἡ ἀναδημιουργία τῶν ἠχρηστευμένων βιομηχανιῶν, εἶχε σταματήσει ἐντελῶς, ἡ παραγωγὴ ἀντικειμένων εὐρείας καταναλώσεως εἶχεν ἐλαττωθῆ ἐπαισθητῶς, ὅλαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῶν βιομηχανιῶν ἐστρέφοντο πρὸς τὴν παραγωγὴν ὑλῶν καὶ ἀντικειμένων ἀπαραιτήτων πρὸς συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ ἐμπόλεμα κράτη, ἡ κατανάλωσις ὅλων τῶν ὑπαρχόντων ἀποθεμάτων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ὕψωσις τῶν τιμῶν ἔδωκαν τὴν ὤθησιν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ἐν γένει, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς γεωργικῆς τοιαύτης, εἰς ὅλα τὰ ἐξωευρωπαϊκὰ κράτη. Ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1929 ἡ καλλιεργηθεῖσα ἐπιφάνεια δημητριακῶν τοῦ Καναδᾶ, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἀργεντινῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας ηὔξησε κατὰ 14.200.000 ἑκτάρια. Ὅλαι αἱ βιομηχανίαι τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ κυρίως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ηὔξησαν μεγάλως τὴν παραγωγήν των, νέαι βιομηχανίαι ἱδρύθησαν καὶ ἅπασαι αἱ ἀγοραὶ τοῦ κόσμου ἤρχισαν νὰ κατακτῶνται ὑπὸ τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν χωρῶν. Αἱ μέθοδοι τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως ἢ ἐκλογικεύσεως (rationalisation) ἐφηρμόσθησαν ἐν εὐρείᾳ κλίμακι. Οὕτω, ὅταν μετὰ τὴν ἀνακωχὴν (Νοέμβριος 1918) ἐδέησε νὰ ἀνοικοδομηθοῦν αἱ βιομηχανίαι τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας ἢ νὰ ἀναδιοργανωθοῦν αἱ βιομηχανίαι τῆς Γερμανίας, αἵτινες εἶχον ἀχρηστευθῆ σχεδὸν λόγῳ τῆς ἐντατικῆς χρήσεως, αἱ μέθοδοι τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως ἔλαβον πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ταχυτέραν καὶ εὐρυτέραν βιομηχανικὴν παραγωγήν, ἥτις δημιουργεῖ τὴν ὑπερπαραγωγήν. Τὰ μετὰ τὸν πόλεμον διαθέσιμα κεφάλαια ἐπροτίμησαν νὰ ἐπενδυθῶσιν εἰς βιομηχανίας ἐκλογικευθείσας, ἀποφερούσας περισσότερον, τοιουτοτρόπως δὲ ἐγεννήθη μία ἄνισος κατανομὴ τῶν κεφαλαίων καὶ μαρασμὸς τῶν παλαιοτέρων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁδηγῶν πρὸς τὴν ἀνεργίαν. Αἱ τεχνικαὶ πρόοδοι, αἵτινες ἐσημειώθησαν ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, ἐπέτειναν τὴν ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν συνεπειῶν τῆς παγκοσμίου συρράξεως τείνουσαν νὰ δημιουργηθῇ παγκόσμιον οἰκονομικὴν κρίσιν. Αἱ μέθοδοι, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων πρὸς οἰκονομικὴν τροφοδότησιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπῆρξαν δι' ὅλας τὰς χώρας καταστρεπτικαί. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀλληλοσφαγῆς, ἅπασαι αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι προσεπάθησαν νὰ αὐξήσουν τὰ εἰς χρυσὸν ἀποθέματά των. Οὕτω, ἐνῷ εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ 1914 τὰ ἀποθέματα τοῦ συνόλου τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἀνήρχοντο εἰς 24 $^1/_2$ δισεκατομμύρια χρυρῶν φράγκων, τῷ 1930 ἔφθανον τὰ 55 περίπου δισεκατομμύρια. Μετὰ τὸν πόλεμον τὸ μεγαλύτερον ἀπόθεμα χρυσοῦ συνεκεντρώθη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν πιστωταὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ χρυσὸς ἐν Εὐρώπῃ συνέρρευσε κυρίως ἐν Γαλλίᾳ, γενικῶς δὲ παρατηρεῖται μία κακὴ κατανομὴ τοῦ πολυτίμου μετάλλου ἐν τῷ κόσμῳ, ἥτις ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ παρακωλύει τοὺς διεθνεῖς διακανονισμούς. Ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας καὶ αἱ τράπεζαι τῶν «Φέντεραλ Ρεζὲρβ» ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις κατεῖχον τῷ 1931 τὰ 65 % τοῦ παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ.

Συγκέντρωσις τοῦ χρυσοῦ ἐν ταῖς ἐκδοτικαῖς τραπέζαις.

Χῶραι	1913	1928
	Ἑκατομ. Δολλαρ.	Ἑκατομ. Δολλαρ.
Εὐρώπη, ἐκτὸς τῆς Ρωσίας	4.498	4.321
Ρωσία	1.041	92
Βόρειος Ἀμερικὴ	2.086	4.332
Ν. Ἀμερική, Κοῦβα καὶ Μεξικὸν	487	1.111
Ἀσία (πλὴν τῆς Κίνας καὶ τοῦ ἀποθησαυρισμένου χρυσοῦ τῶν Ἰνδιῶν)	363	753
Ἀφρικὴ	71	85
Ὠκεανία	227	255
Σύνολον	8.773	10.949

Ἡ προνομιοῦχος θέσις, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἡ Εὐρώπη πρὸ τοῦ πολέμου, ὡς ἀποκλειστικὸς σχεδὸν προμηθευτὴς κατειργασμένων βιομηχανικῶν εἰδῶν εἰς τὰς ἐξωευρωπαϊκὰς ἀγοράς, τείνει νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ Νέου Κόσμου, ὅστις κατέχει τὰ μεγαλύτερα ἀποθέματα πρώτων ὑλῶν καὶ τελειοποιεῖ διαρκῶς τὰς ἐγκαταστάσεις του τῆς βιομηχανικῆς κατεργασίας αὐτῶν. Ὑπάρχει μετὰ τὸν πόλεμον μία τάσις ἀναντίρρητος μετατοπίσεως τοῦ οἰκονομικοῦ κέντρου τοῦ κόσμου ἐκ τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀμερικήν. Τὰ ἐμπορικὰ ἰσοζύγια τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν παρουσιάζουν τὸ σκέλος τῆς παθητικότητος διαρκῶς αὐξανόμενον, ἐνῷ, μέχρι τοῦ 1930, αἱ ἐκεῖθεν τοῦ ὠκεανοῦ χῶραι ἔχουν ἰσοζύγιον σταθερῶς ἐνεργητικόν. Ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1927 τὸ σύνολον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου ηὔξησε κατὰ 18 %. Κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα, τὸ σύνολον τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ηὔξησε κατὰ 51 %. Ἡ μερὶς τῆς Εὐρώπης εἰς τὸν παγκόσμιον ἐξαγωγὴν ὑπεχώρησεν ἀπὸ 55,2 %, τῷ 1913, εἰς 46 % τῷ 1927. Αἱ βρεττανικαὶ ἐξαγωγαί, αἵτινες ἦσαν ὁ καθρέπτης τῆς εὐρωπαϊκῆς εὐημερίας, ἠλαττώθησαν, ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1927, κατὰ 21 %.

Ὁ προστατευτισμὸς ἐγενικεύθη μετὰ τὸν πόλεμον, παρεμποδίζων τὴν ἀνάπτυξιν συναλλαγῶν. Εἰς πλείστας χώρας καὶ κυρίως εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην ἱδρύθησαν βιομηχανίαι ἄνευ οἰκονομικῆς βάσεως, ἤτοι καταλλήλου τεχνικοῦ προσωπικοῦ, πρώτων ὑλῶν, καυσίμου ὕλης καὶ ἀγορῶν καταναλώσεως. Ἡ Κίνα, ἡ Ἰαπωνία, αἱ Ἰνδίαι καὶ ὁ Καναδᾶς ἀνέπτυξαν ἰδίας βιομηχανίας καὶ προσπαθοῦν νὰ καταστοῦν βιομηχανικῶς αὐτάρκεις. Ἡ Αὐστραλία καὶ αἱ νοτιοαμερικανικαὶ δημοκρατίαι τείνουν νὰ ἐξελιχθοῦν βιομηχανικῶς καὶ ὅταν ἔχουν ἀνάγκην βιομηχανικῶν εἰδῶν ἀπευθύνονται κυρίως πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἡ Ρωσία, ἀποσπασθεῖσα τῆς Εὐρώπης, καταβάλλει μεγίστας προσπαθείας ὅπως ἐκβιομηχανισθῇ. Αἱ νομισματικαὶ διαταραχαὶ καὶ ἡ πτῶσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν εὐρωπαϊκῶν νομισματικῶν μονάδων ἐπέτρεψεν εἰς τὸ δολλάριον ν' ἀποβῇ διεθνὲς μέτρον τῶν ἀξιῶν, τεῖνον νὰ ὑποκαταστήσῃ, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς χρυσῆς βάσεως ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1931, τὴν ἀγγλικὴν λίραν. Ὁ χάρις εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πλουτισμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὤθησεν αὐτὰς εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης, διὰ τῆς ἀθρόας τοποθετήσεως κεφαλαίων. Οὕτω εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ἐνῷ τῷ 1912 τὸ σύνολον τῶν τοποθετημένων ἀμερικανικῶν κεφαλαίων ἀνήρχετο εἰς 174 ἑκατομμύρια δολλαρίων, τῷ 1928 ὑπερέβαινε τὰ 2.167 ἑκατομμύρια δολλαρίων.

Ἐπανορθώσεις. Συμφώνως μὲ τὸ ἄρθρον 19 τῆς ἀνακωχῆς, ἥτις ὑπεγράφη μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν πρώην Συμμάχων, τὴν 11ην Νοεμβρίου 1918 εἰς Rethondes, ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας ὅπως ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας τοῦ πολέμου καθωρίσθη ὡς ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς περαιτέρω διαπραγμάτευσιν. Ἡ Γερμανία, λέγει τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον, ἀναγνωρίζει ὅτι τὴν βαρύνουν αἱ ἐπανορθώσεις καὶ ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς δὲν θὰ δύναται νὰ ἐκποιήσῃ οὐδὲν ἐνεργητικόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο κατάλληλον πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν Συμμάχων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου. Δυνάμει ἄλλων διατάξεων τῆς ἀνακωχῆς τῆς 11ης Νοεμβρίου 1918, ἡ Γερμανία ἀπέδωσε τὰ ἀποθέματα τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης τοῦ Βελγίου, τὰς ἀξίας καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφαιρέσει ἐκ τῶν καταληφθεισῶν ἐπαρχιῶν, τὸν ρωσικὸν καὶ ρουμανικὸν χρυσόν, τὸν ὁποῖον εἶχε κατασχέσει κλπ. Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1919 συνῆλθεν ἐν Παρισίοις μία διασυμμαχικὴ ἐπιτροπή, ἵνα μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου. Οἱ νικηταὶ τοῦ Μεγάλου πολέμου ἀντελήφθησαν τότε ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ καθορίσουν τὸ σύνολον τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Ἐξ ἄλλου αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀντετάχθησαν ἀπολύτως εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Γερμανίας πληρωμὴν ὅλων τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Ἀληθῶς, ἡ συνήθεια ἦτο ὅπως οἱ ἡττημένοι πληρώνουν μίαν ἀποζημίωσιν πρὸς ὄφελος τῶν νικητῶν, ἵνα οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπανορθώσουν τὰς ζημίας των καὶ ἀνακτήσουν ὅσα ἐξώδευσαν εἰς πολεμικὰς δαπάνας. Ἡ ἀποζημίωσις μάλιστα αὕτη ἀπετέλει μερικὰς φορὰς καθαρὸν κέρδος, ἀκριβῶς ὅπως μία ἐδαφικὴ ἐπέκτασις. Ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην οἱ ἀριθμοί, οἵτινες ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν, ἦσαν πράγματι ἀστρονομικοί. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Λόϋδ Τζώρτζ ὑπελόγιζεν ὅτι μόνη ἡ Ἀγγλία θὰ ἐζήτει ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ὀκτὼ δισεκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας ἔλεγεν ὅτι ἡ Γερμανία ὤφειλε νὰ καταβάλῃ ἀμέσως 24 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων καὶ κατόπιν 8 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως. Ἡ Γερμανία προσεφέρετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ὑπ' αὐτῆς προξενηθείσης ζημίας διὰ τῆς χορηγήσεως πρώτων ὑλῶν καὶ ἐργατικῶν χειρῶν. Ὑπελόγιζε δὲ τὸ σύνολον τῶν ζημιῶν εἰς 30 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, τὴν 29ην Ἰουνίου 1919, ὑπεγράφετο ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, ἥτις περιέχει τὰς περὶ οἰκονομικῶν ὅρων διατάξεις εἰς τὰ μέρη VIII καὶ IX. Τὸ περίφημον ἄρθρον 231 τῆς συνθήκης ταύτης, τὸ ὁποῖον καθιεροῖ τὴν εὐθύνην τῆς Γερμανίας, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων, διότι αἱ ἐπανορθώσεις στηρίζονται ἐπὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἡττηθέντων. «Αἱ σύμμαχοι καὶ συνηνωμέναι κυβερνήσεις δηλοῦν καὶ ἡ Γερμανία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Γερμανία καὶ αἱ σύμμαχοι αὐτῆς εἶναι ὑπεύθυνοι διότι ἔγιναν πρόξενοι ὅλων τῶν ἀπωλειῶν καὶ ὅλων τῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ σύμμαχοι καὶ συνηνωμέναι δυνάμεις καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν, ἐν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου, ὅστις ταῖς ἐπεβλήθη διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της». Λόγῳ τῶν διαφωνιῶν τῶν πρώην συμμάχων μεταξύ των καὶ τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου, ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, ἐν τῷ ἄρθρῳ 233, ἐνεπιστεύετο τὸν καθορισμὸν τῶν ζημιῶν διὰ τὰς ὁποίας ἐζητεῖτο ἐπανόρθωσις εἰς μίαν διασυμμαχικὴν ἐπιτροπήν, τὴν «Ἐπιτροπὴν τῶν ἐπανορθώσεων». Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ὤφειλε νὰ μελετήσῃ τὰς αἰτήσεις τῶν νικητῶν καὶ ν' ἀκούσῃ ἐπίσης τὰς γνώμας τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως πρὶν ἢ λάβῃ μίαν ὁριστικὴν ἀπόφασιν. Τὰ συμπεράσματά της ὤφειλον νὰ κοινοποιηθοῦν εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸ τῆς 1ης Μαΐου 1921. Μόλις ὅμως ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της εὑρέθη ἐνώπιον ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν. Ἡ Γερμανία, μὴ δυναμένη νὰ καταβάλῃ τίποτε σχεδὸν εἰς χρῆμα, ἤρχισε τὰς εἰς εἶδος παροχὰς καὶ κυρίως ἄνθρακος. Ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν διαταραχῶν, καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἐτέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἕνα πρόβλημα ἐπανορθώσεων. Πλεῖσται διασκέψεις συνῆλθον χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε, εἰς δὲ μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν διάσκεψιν τοῦ Σπᾶ (Ἰούλιος 1920) καθωρίσθη ἡ ἀναλογία ἑκάστου τῶν πρώην συμμάχων ἐκ τῶν πληρωμῶν τῶν ἐπανορθώσεων. Ἰδοὺ ἡ ἀναλογία αὕτη: Γαλλία 52%, Ἀγγλία 22%, Ἰταλία 10%, Βέλγιον 8%, Νοτιοσλαυΐα 5%, Ρουμανία 1,10%, Ἰαπωνία 0,75%, Πορτογαλία 0,75% καὶ Ἑλλὰς 0,40%.

Λόγῳ νέων διαφωνιῶν τῶν πρώην συμμάχων καὶ τῆς Γερμανίας ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν ἐπανορθώσεων, τὰ στρατεύματα τῶν πρώην συμμάχων προέβαινον, τὴν 8ην Μαρτίου 1920, εἰς τὴν κατάληψιν τῶν γερμανικῶν πόλεων Dusseldorf, Duisburg καὶ Ruhrort. Ὅσον ἐπλησίαζεν ἡ 1η Μαΐου 1921, ἡμερομηνία κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων θὰ καθώριζε, συμφώνως μὲ τὸ ἄρθρον 233 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Γερμανίας, τόσον καὶ αἱ διαμάχαι της μὲ τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν ηὔξανον. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1921 ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, μέσῳ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Χάρδινγκ, προσεφέρθη νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς πρώην συμμάχους 50 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὡς λίαν ἀνεπαρκής. Εἰς τί ποσὸν ὅμως ἀνήρχοντο αἱ αἰτήσεις ἀποζημιώσεων τῶν πρώην συμμάχων; Ἂν καὶ ἡ εὐθύνη τῆς Γερμανίας διεκηρύχθη ἐπισήμως εἰς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, ἐν τούτοις οὐδεὶς ἐσκέπτετο νὰ ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν τῶν πολεμικῶν του δαπανῶν. Πράγματι τὸ ἄρθρον 232 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἀναγνωρίζει ὅτι οἱ πόροι τῆς Γερμανίας εἶναι ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἐξασφάλισιν μιᾶς πλήρους ἀποζημιώσεως ὅλων τῶν ἀπωλειῶν καὶ ζημιῶν. Ἀπαιτεῖ ἐν τούτοις τὴν ἐπανόρθωσιν ὅλων τῶν ζημιῶν, αἵτινες ἐπροξενήθησαν εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς ἑκάστης τῶν συμμάχων δυνάμεων. Τὸ σύνολον τῶν ἀπαιτήσεων πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων ἀνήρχετο εἰς 225 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Διὰ τῆς ἀπὸ 27ης Ἀπριλίου 1921 ἀποφάσεώς της ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων περιώριζε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἰς 132 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων, ὁρίζουσα τοιουτοτρόπως τὴν γερμανικὴν ὀφειλὴν εἰς τὸ ἀνωτέρω ποσόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον φυσικὰ θὰ ἀφῃροῦντο τὰ μέχρι τῆς ἡμερομηνίας ταύτης καταβληθέντα ποσά. Ἐπίσης θὰ ἀφῃροῦντο ἡ ἀξία τῆς περιουσίας τοῦ γερμανικοῦ κράτους, ἥτις εὑρίσκετο εἰς ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας, θὰ προσετίθετο δέ, ἐξ ἐναντίας, τὸ βελγικὸν χρέος πρὸς τοὺς συμμάχους, χρέος τὸ ὁποῖον, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ἐβάρυνε τὴν Γερμανίαν. Τὸ σύνολον τῶν ποσῶν, ἅτινα εἶχον καταβληθῆ κατὰ τὸν ἕνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον ὑπὸ τῆς Γερμανίας πρὸς τοὺς πρώην συμμάχους κατὰ τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην, ἀνήρχετο εἰς 5,1 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Σάαρ, τὰ ὁποῖα παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀντὶ 2,5 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Κατὰ τοὺς γερμανικοὺς ὅμως ὑπολογισμοὺς καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν ἡ Γερμανία εἶχε καταβάλει, διὰ τῶν εἰς εἶδος παροχῶν, 37 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Τὸ ποσὸν τῶν 132 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων εἶχεν ὁρισθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ πρὸς πληρωμὴν ἱκανότης τῆς Γερμανίας. Ἦτο ἁπλῶς ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἐπανορθώσεων, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ πληρώσῃ ἡ Γερμανία συμφώνως μὲ τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν. Τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τῶν συμμάχων ἀπεφάσισε, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1921, ὅπως ἡ πληρωμὴ τοῦ ποσοῦ τῶν 132 δισεκατομμυρίων γίνῃ διὰ σειρᾶς ἐτησίων δόσεων 2 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων σὺν 26 % ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν γερμανικῶν ἐξαγωγῶν ἀπὸ τῆς 1 Μαΐου 1921. Πρὸς τοῦτο, ἡ Γερμανία ὤφειλε νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, τρεῖς σειρὰς ὁμολογιῶν: μίαν σειρὰν Α, 12 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, μίαν σειρὰν Β, 38 δισεκατομμυρίων, καὶ μίαν σειρὰν Γ, 82 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων θὰ ἠδύνατο νὰ θέσῃ εἰς κυκλοφορίαν τὰς σειρὰς Α καὶ Β εἰς κάθε στιγμήν, τὴν δὲ σειρὰν Γ ὅταν θὰ ἐπείθετο ὅτι αἱ πληρωμαὶ τῆς Γερμανίας θὰ ἦσαν ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς

Digitized by Google

ὑπηρεσίας τοῦ τοκοχρεολυσίου τῆς σειρᾶς Γ. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ὁμολογίαι θὰ ἔφερον τόκον πρὸς 5 % καὶ 1 % χρεολύσιον, εἶχον δὲ διαδοχικῶς δικαίωμα πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης ὑποθήκης ἐπὶ τῶν πληρωμῶν καὶ τῶν ἐγγυήσεων τῆς Γερμανίας. Αἱ ἀποφάσεις αὗται εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «κατάστασις πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου» καὶ παραμένουν ὡς ὁ χάρτης τῶν ἐπανορθώσεων μέχρι τοῦ 1924, ὅτε ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ σχεδίου Ντώζ. Ἐκοινοποιήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τὴν μορφὴν οὐλτιμάτουμ καὶ ἐγένοντο ἀποδεκταὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1921.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, ἡ ὁποία ἀναγράφει μόνον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως, χωρὶς νὰ καθορίζῃ ἐν τῷ κειμένῳ τὸ ποσόν, ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγύ, τῆς 27ης Νοεμβρίου 1920, καθορίζει εἰς τὸ ἄρθρον 121 τὸ σύνολον τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ἡ Βουλγαρία: 2.250.000.000 χρυσᾶ φράγκα. Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἡ πληρωμὴ τοῦ ἀνωτέρου ποσοῦ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο δι' ἑξαμηνιαίων δόσεων ἀρχομένων τὴν 1ην Ἰουλίου 1920 καὶ ἐντὸς διαστήματος 37 ἐτῶν, ὑπολογιζομένου καὶ ἑνὸς ἐτησίου τόκου πρὸς 2 % ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1920. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἄρθρον 130 τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ δημιουργεῖ μίαν διασυμμαχικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις θὰ ἐξήταζε τὴν πρὸς πληρωμὴν ἱκανότητα τῆς Βουλγαρίας, αἱ ἀποφάσεις ὅμως τῆς ὁποίας θὰ ὑπέκειντο εἰς ἔγκρισιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, ἥτις ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ἥδρευεν εἰς Παρισίους. Ὁ καταμερισμὸς τῶν βουλγαρικῶν ἐπανορθώσεων μεταξὺ τῶν δικαιούχων κρατῶν ἐγένετο ἐπίσης κατὰ τὴν διάσκεψιν τοῦ Σπᾶ, ἥτις ἀπεφάσισε τὴν ἑξῆς διανομήν: Γαλλία 26 %, Ἀγγλία 11%, Ἰταλία 25%, Ἰαπωνία 0,375%, Βέλγιον 4%, Πορτογαλία 0,375 %, Νοτιοσλαυΐα, Ἑλλὰς καὶ Ρουμανία 33,25% ἐξ ὧν ἡ Ἑλλὰς 12,7 %. Τὸ πρωτόκολλον τῆς 21 Μαρτίου 1923 ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀδυναμίαν τῆς Βουλγαρίας πρὸς πληρωμὴν τῶν 2.250.000.000 χρυσῶν φράγκων καὶ διώρισε τὸ χρέος τῶν ἐπανορθώσεων εἰς δύο τμήματα: ἕνα τμῆμα Α, ἀξίας 550 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, πληρωτέον εἰς 60 δόσεις μὲ τόκον 5 %, καὶ ἕνα τμῆμα Β, ἀξίας 1700 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, ἄτοκον καὶ οὗτινος ἡ πληρωμὴ θὰ ἤρχιζε τὴν 1ην Ἀπριλίου 1953. Εἰς ἐγγύησιν τῆς πληρωμῆς τοῦ παγίου τμήματος Α ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν εἰδικῶς τὰς τελωνειακὰς προσόδους.

Αἱ οὐγγρικαὶ καὶ αὐστριακαὶ ἐπανορθώσεις δὲν καθωρίσθησαν ἐν τῷ κειμένῳ τῶν συνθηκῶν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, τῆς 10ης Σεπτεμβρίου 1919, καὶ τοῦ Τριανόν, τῆς 4ης Ἰουνίου 1920. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς Αὐστρίας πρὸς πληρωμὴν ἐπανορθώσεων περιέχεται εἰς τὸ τμῆμα VIII τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, τῆς δὲ Οὐγγαρίας εἰς τὸ τμῆμα VIII τῆς συνθήκης τοῦ Τριανόν. Τὸ ποσὸν τῶν ἐπανορθώσεων τούτων ὤφειλε νὰ καθορισθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, ἅπαξ δὲ καθορισθὲν θὰ κατεβάλλετο ἀπὸ τῆς 1ης Μαΐου 1921 καὶ εἰς διάστημα 30 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ὁ προσδιορισμὸς διὰ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐπανορθώσεων τούτων δὲν ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αὐστρίαν παρεχωρήθη γενικὸν χρεωστάσιον διαρκείας 20 ἐτῶν, εἰς δὲ τὴν Οὐγγαρίαν οὐδὲν ἐζητήθη μέχρι τοῦ 1924. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου κατηρτίσθη σχέδιον πληρωμῶν, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Οὐγγαρία θὰ κατέβαλλεν, εἰς διάστημα 20 ἐτῶν, 200 ἑκατομμύρια χρυσῶν κορωνῶν. Τὰ ποσοστὰ τῶν δυνάμεων διὰ τὰς ἐπανορθώσεις ταύτας ἦσαν τὰ ἴδια μὲ τὰ ποσοστὰ τῶν ἐπανορθώσεων τῆς Βουλγαρίας. Αἱ διατάξεις ὅμως τῶν συνθηκῶν τοῦ Νεϊγύ, τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Τριανὸν ὡς πρὸς τὰς ἐπανορθώσεις ἀποτελοῦν ἐλάχιστον τμῆμα τοῦ ὅλου προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων, ὡς τοῦτο διεμορφώθη ὑπὸ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς καταστάσεως τῶν πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἀποδοχὴν τῆς καταστάσεως τῶν πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου αἱ διασκέψεις πρὸς διαρρύθμισιν τῶν ἐπανορθώσεων ἐπανήρχισαν. Ὅσον ὁ καιρὸς ἐπροχώρει τόσον καθίστατο φανερώτερον ὅτι ἡ Γερμανία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὰ ὑπὸ τῶν πιστωτριῶν δυνάμεων αἰτούμενα ποσά. Ἤδη, ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1921, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐζήτει χρεοστάσιον. Ἀμέσως ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων μετεφέρθη εἰς τὸ Βερολῖνον, ὅπως παρακολουθῇ τὴν κατάστασιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1921 ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐδήλου ὅτι δὲν θὰ κατώρθωνε νὰ καταβάλῃ δι' ἐπανορθώσεις, ἐκτὸς τῶν εἰς εἶδος παροχῶν, πλέον τῶν 200 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, διὰ τὸ ἔτος 1922. Οἱ πρώην σύμμαχοι ἀπεδέχοντο, διὰ τὸ ἔτος τοῦτο, νὰ λάβουν μόνον 500 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Ὅλαι αἱ ἀπόπειραι πρὸς εὕρεσιν ἐξωτερικοῦ δανείου ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ἀπετύγχανον, τὸ δὲ μάρκον ἤρχιζε πῖπτον. Τὴν 4ην Ἀπριλίου 1922 ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων διώριζε μίαν ἐπιτροπὴν ἐμπειρογνωμόνων πρὸς ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως. Οἱ ἐμπειρογνώμονες αὐτοὶ ὑπεδείκνυον ὅτι ἡ Γερμανία ὤφειλε πρὸ παντὸς καὶ δι' ἰδίων της μέσων νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ μάρκον, ἐτόνιζε δὲ ὅτι πρὸ παντὸς τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων ὤφειλε νὰ ἐξετασθῇ μόνον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καὶ οὐχὶ ἀπὸ πολιτικῆς. Τὴν 12ην Ἰουλίου 1922 ἐζήτει νέον χρεοστάσιον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1924. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους τούτου σωρεία σχεδίων πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων εἶδε τὸ φῶς. Ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα καθίστατο βεβαιότερον ὅτι οὐδέποτε ἡ Γερμανία θὰ κατώρθωνε νὰ πληρώσῃ τὰ 132 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων τῆς καταστάσεως πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου. Πράγματι, θεωρητικῶς ὁ ἀνωτέρω ἀριθμός, ἐάν τις ὑπελόγιζε τοὺς τόκους καὶ τὸ χρεολύσιον τῶν ὁμολογιῶν Α, Β καὶ Γ, ἀπῄτει ἐτησίας καταβολὰς 8 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1923 μία νέα διάσκεψις συνήρχετο εἰς Παρισίους. Ὅλοι οἱ πρώην σύμμαχοι, πλὴν τοῦ Βελγίου, προέτειναν σχέδιον διακανονισμοῦ τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων. Ἡ Γαλλία προέτεινε, διὰ τοῦ Πουανκαρέ, τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἠρνήθη πᾶσαν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπανορθώσεων. Τὸ ἰταλικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη προταθῆ εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1922, ὑπὸ τοῦ Μουσολίνι, προέβλεπε μίαν ταυτόχρονον μείωσιν τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν. Συγχρόνως θὰ ἐχορηγεῖτο εἰς τὴν Γερμανίαν διετὲς χρεοστάσιον, ἥτις θὰ ἐπωφελεῖτο διὰ νὰ ἐκδώσῃ δάνειον 3 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, πρὸς σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματός της. Τὸ γερμανικὸν σχέδιον περιεῖχε πρότασιν περὶ ἀμέσου ἐκδόσεως ἑνὸς διεθνοῦς δανείου διὰ 20 τοὐλάχιστον δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἠκολουθεῖτο διὰ δύο νέων δανείων, πρὸς 5 δισεκατομμύρια ἑκάστου καὶ μελλόντων νὰ ἐκδοθοῦν τῷ 1927 καὶ τῷ 1931. Μέρος τοῦ πρώτου δανείου θὰ ἐχρησίμευε πρὸς σταθεροποίησιν τοῦ γερμανικοῦ νομίσματος. Τέλος ἡ Ἀγγλία προέτεινε, διὰ τοῦ Μπόναρ Λῶ, τὸν ταυτόχρονον διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τοῦ ζητήματος τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν. Ἡ Γερμανία θὰ ὠφελεῖτο ἑνὸς χρεοστασίου τετραετοῦς, κατόπιν δὲ θὰ ἐπλήρωνεν εἰς ἐτησίας δόσεις ποσὰ τῶν ὁποίων τὸ κεφάλαιον ὑπελογίζετο μεταξὺ τῶν 37 καὶ 39 ½ δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Ἡ πρότασις Μπόναρ Λῶ ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ἰταλίας, τὰ δὲ στρατεύματα τῶν δύο πρώτων δυνάμεων προέβαινον, τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1923, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς περιφερείας τῆς Ρούρ, ὅπως ἐξαναγκάσουν τὴν Γερμανίαν πρὸς πληρωμήν. Τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1923 ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων διεπίστωνεν ἐπισήμως τὴν ἔλλειψιν ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας· κατὰ συνέπειαν ἐπανέθετεν ἐν ἰσχύϊ τὴν κατάστασιν πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου τῆς 5ης Μαΐου 1921. Ἡ κατοχὴ τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν ἐπετάχυνε τὴν πτῶσιν τοῦ γερμανικοῦ νομίσματος. Οὕτω τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1923 τὸ μάρκον ἦτο εἰς τὰ 7.260 ἔναντι ἑνὸς δολλαρίου· τὴν 11ην Ἰανουαρίου ἔπιπτεν εἰς τὰ 10.450, τὴν δὲ 31ην τοῦ ἰδίου μηνὸς δὲν ἤξιζε πλέον παρὰ 49.000 ἔναντι ἑνὸς δολλαρίου. Ἡ Γερμανία ἀντέταξε παθητικὴν ἀντίστασιν, κατόπιν δὲ ἑνὸς δραματικοῦ γαλλο-γερμανικοῦ ἀγῶνος ἡ Γαλλία ἐξήρχετο νικήτρια. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1923 ἡ παθητικὴ ἀντίστασις ἐλάμβανε τέλος. Ἡ Γαλλία ὅμως δὲν εἶχε πλέον ἀπέναντι αὐτῆς παρὰ μίαν ὀφειλέτιδα ἠρειπωμένην βιομηχανικῶς καὶ οἰκονομικῶς. Τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1923 ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων, διαβλέπουσα ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθηθεῖσα πολιτική της δὲν ὡδήγησεν εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα, ὅτι ἡ γερμανικὴ οἰκονομία κατεβαραθρώνετο καὶ τὸ μάρκον ἐξηνεμίζετο (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1923 ἕνα δολλάριον ἔφθασε νὰ τιμᾶται 4,2 τρισεκατομ. μάρκα), ἀπεφάσιζε, κατόπιν συμφωνίας τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων, τὴν σύγκλησιν δύο ἐπιτροπῶν ἐμπειρογνωμόνων. Ἡ πρώτη συνέκειτο ἐκ τοῦ στρατηγοῦ Ντὼζ καὶ τοῦ Ὄουεν Γιοὺνγκ (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι), σὲρ Κίντερσλε καὶ σὲρ Ἰωσία Στὰμπ (Ἀγγλία), Παρμαντιὲ καὶ Ἀλλὶξ (Γαλλία), Πιρέλλι καὶ Φλόρα (Ἰταλία), Φρανκὶ καὶ Οὐτὰρ (Βέλγιον), καὶ ἀνέλαβε νὰ μελετήσῃ διὰ τίνος μέσου θὰ κατωρθοῦτο ἡ ἰσορρόπησις τοῦ γερμανικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ ὁριστικὴ σταθεροποίησις τοῦ μάρκου. Τὴν δευτέραν ἀπετέλουν οἱ Μὰκ Κέννα (Ἀγγλία), Ρόμπινσον (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι), Λωρὰν Ἀταλὲν (Γαλλία), Ἀλμπέρτι (Ἰταλία) καὶ Γιάνσεν (Βέλγιον), μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην τῶν λόγων τῆς φυγῆς τῶν γερμανικῶν κεφαλαίων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὰ μέσα τῆς παλινοστήσεως αὐτῶν. Ἡ σύγκλησις τῶν δύο τούτων ἐπιτροπῶν τῶν ἐμπειρογνωμόνων ἐσημείωνε μίαν νέαν ἐντελῶς περίοδον τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ 1924 πᾶσα οἰκονομικῆς φύσεως πρότασις εὕρισκε πολιτικὰς ἀντιδράσεις. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ροὺρ ἡ μὲν Γαλλία κατεῖδεν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς βίας δὲν ὠφελεῖ, ἡ δὲ Γερμανία ἠννόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ ὅλας τὰς δυνάμεις της πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν της καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ καλῇ τῇ πίστει. Ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχήν, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἀριστερῶν κυβερνήσεων, κατὰ τὸ 1924, ἐπέτρεψε τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων, τὸν δὲ Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους τούτου αἱ δύο ἐπιτροπαὶ τῶν ἐμπειρογνωμόνων ὑπέβαλον τὰ πορίσματά των. Ὡς βάσις τοῦ νέου διακανονισμοῦ τῶν ἐπανορθώσεων ἐλήφθη τὸ πόρισμα τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς τῶν ἐμπειρογνωμόνων, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιτροπὴ Ντώζ, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ προέδρου αὐτῆς, αἱ δὲ ἀποδείξεις τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης διὰ τὰς ἐπανορθώσεις ἀποτελοῦν τὸ *σχέδιον Ντώζ* (Dawes). Τὴν 16ην Ἀπριλίου 1924 ἡ Γερμανία ἀπεδέχετο τὸ σχέδιον τοῦτο, τὴν δὲ 16ην Ἰουλίου συνήρχοντο ἐν Λονδίνῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γερμανίας. Σημειωτέον ὅτι διὰ πρώτην φοράν, ἀπὸ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ἡ Γερμανία ἐλάμβανε μέρος ὡς ὀφειλέτις καὶ οὐχὶ ὡς ἡττημένη χώρα. Τὴν 30ὴν Αὐγούστου 1924 ὑπεγράφετο ὁριστικῶς τὸ πρωτόκολλον τῆς υἱοθετήσεως τοῦ σχεδίου Ντώζ. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1924 ἤρχισεν ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου, τὴν δὲ 31ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Πάρκερ Τζίλμπερτ (Parker Gilbert) ἀνελάμβανε καθήκοντα γενικοῦ πράκτορος τῶν πληρωμῶν τῶν ἐπανορθώσεων.

Σχέδιον Ντώζ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ σχεδίου Ντὼζ εἶναι ἡ διάκρισις τὴν ὁποίαν κάμνει μεταξὺ τῶν πληρωμῶν τῶν ἐπανορθώσεων ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς μεταβιβάσεως αὐτῶν (transfert). Αἱ πληρωμαὶ δὲν ὤφειλον κατ' οὐδένα λόγον νὰ διαταράξουν τὴν ἰσορροπίαν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὴν σταθερότητα τοῦ μάρκου. Κατὰ συνέπειαν, πρῶτον μέτρον: μερικὸν χρεοστάσιον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου Ντώζ, ὅπως τὸ βάρος τῶν ἐπανορθώσεων μὴ διαταράξῃ τὴν γερμανικὴν ἀνόρθωσιν. Δεύτερον μέτρον: ἡ ρήτρα τῶν μεταβιβάσεων (clause des transferts)· κατὰ τὴν ρήτραν ταύτην ἡ Γερμανία ἐθεωρεῖτο ὡς ἐκπληρώσασα τὰς ὑποχρεώσεις της τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν κατέβαλλεν εἰς μάρκα, εἰς τὸν γενικὸν πράκτορα τῶν ἐπανορθώσεων ἐν Βερολίνῳ, τὰ ποσὰ τῶν ἐπανορθώσεων τὰ ὁποῖα προέβλεπε τὸ σχέδιον. Ὁ γενικὸς πράκτωρ τῶν ἐπανορθώσεων δὲν ὤφειλε νὰ μεταβιβάσῃ τὰ ποσὰ ταῦτα εἰς τὰς πιστωτρίας κυβερνήσεις, παρὰ μόνον ὅταν ἐβεβαιώνετο ὅτι ἡ μεταβίβασις τῶν εἰς μάρκα πληρωθέντων ποσῶν εἰς τὰς πιστωτρίας κυβερνήσεις δὲν ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ οὐδένα κίνδυνον διὰ τὸ γερμανικὸν νόμισμα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου Ντὼζ ἡ ρήτρα τῶν μεταβιβάσεων δὲν ἔλαβε πρακτικὴν ἐφαρμογήν. Εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς ἐπιτροπῆς μεταβιβάσεων (Comité des transferts), ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γενικοῦ πράκτορος τῶν ἐπανορθώσεων, τὴν ἐπαύριον ἀκριβῶς τῆς γερμανικῆς νομισματικῆς κρίσεως, ἦτο ἡ κυριωτέρα ἐγγύησις τῆς καλῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου σχεδίου τῶν ἐπανορθώσεων καὶ ἀπετέλει θαυμάσιον ψυχολογικὸν παράγοντα ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σχεδίου Ντώζ. Διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ σταθεροποιήσῃ τελειωτικῶς τὸ νόμισμά της ἡ Γερμανία, ὤφειλε, συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον Ντώζ, νὰ ἱδρύσῃ μίαν νέαν ἐκδοτικὴν τράπεζαν. Πρὸς τοῦτο, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1924, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκεν ἓν δάνειον 800 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, πρὸς 7 % καὶ ἀποσβεστέον ἐντὸς εἰκοσιπενταετίας. Κατόπιν βαθείας ἐξετάσεως τῆς καταστάσεως τοῦ γερμανικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀφοῦ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Γερμανὸς φορολογούμενος δὲν ὤφειλε νὰ πληρώνῃ περισσότερα τῶν φορολογουμένων τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων, οἱ συντάκται τοῦ σχεδίου Ντὼζ καθώρισαν ὡς ἑξῆς τὰ ποσά, τὰ ὁποῖα ὤφειλε νὰ καταβάλλῃ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἕκαστον ἔτος:

1924—1925	1.000	ἑκατομμύρια	χρυσῶν	μάρκων
1925—1926	1.220	»	»	»
1926—1927	1.500	»	»	»
1927—1928	1.750	»	»	»
1928—1929 καὶ ἑπόμενα	2.500	»	»	»

Ἡ κανονικὴ δόσις, ἥτις θὰ ἤρχιζε τῷ 1928—1929, τῶν 2.500 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξήσῃ ἀπὸ τοῦ 1929—1930, ἐὰν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Γερμανίας ἐβελτιοῦτο. Ἡ βελτίωσις αὕτη θὰ ἐπιστοποιεῖτο ἀπὸ ἕνα σημεῖον εὐημερίας, ὁριζόμενον κατόπιν τοῦ ποσοῦ τῶν εἰσπράξεων τοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, τῶν σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν, τῆς καταναλώσεως ἄνθρακος, σακχάρεως, οἰνοπνεύματος, καπνοῦ, ξύλου καὶ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ διανομὴ τῶν ἐτησίων δόσεων τῶν ἐπανορθώσεων θὰ ἐγίνετο συμφώνως μὲ τὰς προμνημονευθείσας ἀναλογίας τοῦ Σπᾶ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θὰ ἐλάμβανον, κατὰ προτεραιότητα, δι' ἐπανορθώσεις 45 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως. Ἐπίσης ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἐξωτερικοῦ δανείου τοῦ 1924, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα δάνειον Ντώζ, ἀπέλαυε τῆς προτεραιότητος τῆς πληρωμῆς. Οἱ πόροι τῶν πο-

Digitized by Google

σῶν τοῦ σχεδίου Ντώζ, τῶν ὁποίων τὴν πληρωμὴν ἀνελάμβανεν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν μεταβιβάσεων, ἐξευρίσκοντο διὰ τεσσάρων μεθόδων. Πρῶτον, διὰ ποσῶν καταβαλλομένων ἕκαστον ἔτος ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς κανονικὰς δόσεις θ' ἀνήρχοντο εἰς 1.250 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων, ὑποκείμενα εἰς αὔξησιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σημείου τῆς εὐημερίας. Ἡ εἰσφορὰ αὕτη τοῦ προϋπολογισμοῦ ἦτο ἠγγυημένη ὑπὸ τῶν τελωνειακῶν εἰσπράξεων καὶ τῆς φορολογίας τοῦ ζύθου, τῆς σακχάρεως καὶ τοῦ καπνοῦ. Τὰ ἔσοδα ταῦτα ἐπεβλέποντο ὑπὸ ἑνὸς πράκτορος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Δεύτερον, διὰ φορολογίας ἐπὶ τῶν μεταφορῶν ἐκ 290 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Τρίτον, δι' εἰσφορᾶς τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας ἀνερχομένης εἰς 300 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ ὁμολογιῶν, δι' ἐνυποθήκου χρέους ἐπὶ πασῶν τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Γερμανίας, ἀξίας 5 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, πρὸς 5 % καὶ 1 % χρεολύσιον. Τέταρτον, δι' εἰσφορᾶς τῶν γερμανικῶν σιδηροδρόμων, βαρυνομένων δι' ἐνυποθήκου χρέους ἀξίας 11 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, πρὸς 5 % καὶ 1 % χρεολύσιον. Εἰδικὸς πράκτωρ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων ἐπέβλεπε τὰς εἰσπράξεις τῶν σιδηροδρόμων τῆς Γερμανίας καὶ ἐξησφάλιζε τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τοῦ τόκου καὶ τοῦ χρεολυσίου τῶν ὁμολογιῶν, ἤτοι 660 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως. Τοιουτοτρόπως τὸ σχέδιον Ντὼζ παρουσίαζε τὴν ἑξῆς εἰκόνα ὡς πρὸς τοὺς πόρους τῶν ἐτησίων δόσεων:

Ἐτήσιαι δόσεις εἰς ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων	*Ἐξωτερικὸν δάνειον*	*Εἰσφορὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ*	*Φόρος ἐπὶ τῶν μεταφ.*	*Εἰσφορὰ τῆς βιομηχανίας*	*Εἰσφορὰ τῶν σιδηροδρόμ.*	*Σύνολον*
Πρῶτον ἔτος: Σεπτέμβριος 1924—Αὔγουστος 1925	800	—	—	—	200	1 000
Δεύτερον » » 1925— » 1926	—	250	250	125	595	1 220
Τρίτον » » 1926— » 1927	—	410	290	250	550	1.500
Τέταρτον » » 1927— » 1928	—	500	290	300	660	1.750
Πέμπτον » » 1928— » 1929	—	1.250	290	300	660	2 500
καὶ ἐφεξῆς	—	1 250	290	300	660	2 500

Τὸ σχέδιον Ντὼζ ἐλειτούργησε κανονικῶς ἐπὶ πέντε ἀκριβῶς ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1924 μέχρι τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1929. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἡ ἐπιτροπὴ τῶν μεταβιβάσεων (Comité des transferts) δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προβῇ εἰς ἀπαγόρευσίν τινα τῶν μεταβιβάσεων. Ἀπεναντίας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος, ὑπῆρχε μία ὁλονὲν αὐξανομένη τάσις, ὅπως ἑκάστη ἐτησία δόσις μεταβιβάζεται εἰς τὰς πιστωτρίας δυνάμεις εἰς ξένα νομίσματα:

	Μεταβιβάσεις εἰς ξένα νομίσματα	*Πληρωμαὶ εἰς ῥάϊχσμαρκ*
Πρώτη ἐτησία δόσις	30,37 %	69,63 %
Δευτέρα » »	35,35 »	64.65 »
Τρίτη » »	49.45 »	50,55 »
Τετάρτη » »	54,23 »	45,77 »
Πέμπτη » »	57,85 »	42,15 »

Αἱ πληρωμαὶ εἰς ῥάϊχσμαρκ ἐγίνοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γερμανίας διὰ τὰς εἰς εἶδος παροχάς, καὶ μόνον αἱ πληρωμαὶ εἰς ξένα νομίσματα ἔδιδον λαβὴν εἰς τὰς μεταβιβάσεις. Συμφώνως μὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦ γενικοῦ πράκτορος τῶν ἐπανορθώσεων Πάρκερ Τζίλμπερτ, διὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου Ντώζ, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν μεταβιβάσεων ἠκολούθησε πολιτικὴν συσσωρεύσεως ξένων συναλλαγμάτων, ἀπαραιτήτων διὰ τὰς μεταβιβάσεις εἰς νομίσματα ξένα, ἐφόσον τὸ ἐπέτρεπεν ἡ κατάστασις τῆς ἀγορᾶς τῶν συναλλαγμάτων, χωρὶς κίνδυνον κλονισμοῦ τῆς σταθερότητος τοῦ γερμανικοῦ νομίσματος. Ἰδοὺ ὁ πίναξ τῶν γενομένων ἐν τῇ πραγματικότητι πληρωμῶν:

		Εἰς ἑκατομμύρια μάρκων χρυσῶν
Πρώτη ἐτησία δόσις	1924—1925	937
Δευτέρα » »	1925—1926	1.175
Τρίτη » »	1926—1927	1.382
Τετάρτη » »	1927—1928	1.750
Πέμπτη » »	1928—1929	2.452

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω καταβληθέντων ποσῶν καὶ τῶν ποσῶν τῶν ἀναλογουσῶν ἐτησίων δόσεων προέρχεται ἐκ τῶν περισσευμάτων, τὰ ὁποῖα μετεφέροντο ὡς ὑπόλοιπον τοῦ ἑπομένου ἔτους, καὶ λόγῳ κερδῶν ἀπὸ τόκους καὶ συναλλαγματικὰς διαφοράς. Ἡ Γερμανία ἐπλήρωσε τὰ ἀνωτέρω ποσὰ μετὰ σχετικῆς εὐκολίας καὶ χάρις εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα δάνεια τὰ ὁποῖα συνῆπτεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Πράγματι, ἐὰν λάβωμεν τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου, 1924—1928, ἔχομεν σύνολον πληρωθεισῶν ἐπανορθώσεων 5.244 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων. Ἀλλά, κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς διάστημα τῶν τεσσάρων ἐτῶν, ἡ Γερμανία συνῆπτεν ἐξωτερικὰ δάνεια ἐν συνόλῳ 6.458 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, καταμεριζόμενα ὡς ἑξῆς:

1924—1925	1.411 000 000	χρυσῶν μάρκων
1925—1926	1 908.000.000	» »
1926—1927	1 271.000 000	» »
1927—1928	1.868.000.000	» »

Κατὰ συνέπειαν, ὅταν τὸ σχέδιον Ντὼζ ἤρχισεν ἀπαιτοῦν τὴν πληρωμὴν τῆς κανονικῆς ἐτησίας δόσεως τῶν 2.500 ἑκατομμυρίων μάρκων, ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ μεγάλη ἕλξις τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἡ Γερμανία ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν κεφαλαίων καὶ κυρίως τῶν κεφαλαίων τοῦ νέου κόσμου δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐπ' ἄπειρον. Ἀφ' ἑτέρου, τὸ σχέδιον Ντὼζ δὲν καθώριζε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτησίων δόσεων, δηλαδὴ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῶν πληρωμῶν τῶν ἐπανορθώσεων. Θεωρητικῶς, ἐφόσον τὸ σχέδιον Ντὼζ δὲν καθώριζε τὸ μέγεθος τῶν γερμανικῶν ὑποχρεώσεων, αἱ ἐπανορθώσεις ἀνήρχοντο εἰς τὸν ἀριθμόν, τὸν ὁποῖον εἶχε καθορίσει ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων τὴν 27ην Ἀπριλίου 1921 καὶ υἱοθετήσει τὸ σχέδιον πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου, ἤτοι 132 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Οἱ συντάκται τοῦ σχεδίου Ντὼζ δὲν εἶχον λάβει ἐντολὴν νὰ καθορίσουν τὸ μέγεθος τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων. Κατὰ συνέπειαν, τὸ σχέδιον Ντὼζ ἔφερεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸ σπέρμα τῆς ἀναθεωρήσεώς του. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι συνέτρεχον ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς ἀναθεωρήσεως. Ὁ γενικὸς προσανατολισμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ ἡ εἴσοδος τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν κατοχὴν τῶν παραρρηνίων ἐδαφῶν ὑπὸ τῶν πρῴην συμμάχων, κατοχὴν ἥτις, συμφώνως μὲ τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, θὰ διήρκει μέχρι τοῦ 1935. Συμφώνως μὲ τὸ ἄρθρον 431 τῆς αὐτῆς συνθήκης ἡ κατοχὴ αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ τέλος ἐνωρίτερον ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Ἡ Γαλλία, ἐξ ἄλλου, δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ κινητοποιήσῃ μέρος τῶν γερμανικῶν ὀφειλῶν, οὔτε νὰ προέλθῃ εἰς μίαν ὁριστικὴν συνεννόησιν μὲ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν της, πρὶν ἢ καθορισθῇ ἐπακριβῶς τὸ σύνολον τῶν ὅσων θὰ ἐλάμβανεν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1927 ὁ γενικὸς πράκτωρ τῶν ἐπανορθώσεων Πάρκερ Τζίλμπερτ προανήγγελλε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ σχεδίου Ντὼζ καὶ προσέθετεν: «Ἐφόσον παρέρχεται ὁ χρόνος καὶ ἡ πρακτικὴ πεῖρα συσσωρεύεται, καθίσταται ὁλονὲν πλέον φανερὸν ὅτι οὔτε τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων, οὔτε τὰ ἄλλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐξαρτῶνται ἐκ τούτου, θὰ εὕρουν μίαν ὁριστικὴν λύσιν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία δὲν λαμβάνει μίαν ὡρισμένην ὑποχρέωσιν, ἄνευ ξένου ἐλέγχου, ὑπὸ ἰδίαν αὐτῆς εὐθύνην καὶ χωρὶς προστασίαν τῶν μεταβιβάσεων». Κατόπιν ἐπανειλημμένων συσκέψεων τοῦ γενικοῦ πράκτορος τῶν ἐπανορθώσεων μετὰ τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Βελγίου καὶ Ἰαπωνίας ἐξέδιδον ἐν Γενεύῃ, τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1918, ἀνακοινωθέν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξεδήλουν τὴν ἐπιθυμίαν των ἐπὶ τῆς ἀνάγκης «ἑνὸς τελείου καὶ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ προβλήματος καὶ τῆς συστάσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, μιᾶς ἐπιτροπῆς οἰκονομικῶν ἐμπειρογνωμόνων, ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῶν ἓξ κυβερνήσεων».

Κατόπιν νέων καὶ μακρῶν διαπραγματεύσεων, τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1929, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων διώριζε, κατόπιν συμφωνίας τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων, τοὺς ἐμπειρογνώμονας, τὴν δὲ 13ην Ἰανουαρίου 1929 ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Κοῦλιτζ, παρὰ τὴν ἀρχικὴν σκέψιν του, ἐδέχετο ὅπως διορισθῇ πρόεδρος τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνωμόνων Ἀμερικανός. Τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1929 ἤρχιζεν ἐν Παρισίοις ἡ διάσκεψις τῶν οἰκονομικῶν ἐμπειρογνωμόνων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀμερικανοῦ Ὄουεν Γιοὺνγκ (Owen Young), ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς ἑξῆς ἀντιπροσώπους: Βέλγιον: Φρανκὶ καὶ Γκούτ, Γαλλία: Μορὼ καὶ Παρμαντιέ, Γερμανία: Σὰχτ καὶ Φέγκλερ, ἀναπληρωθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Κάστλ, Ἀγγλία: σὲρ Ἰωσίας Στὰμπ καὶ λόρδος Ρέβελστοκ, ὅστις ἀπέθανε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διασκέψεως, ἀναπληρωθεὶς ὑπὸ τοῦ σὲρ Καρόλου Ἄντις, Ἰταλία: Πιρέλλι καὶ Σοῦβιτς, Ἰαπωνία: Κένγκο Μόρι καὶ Τακάσι Ἀόκι, Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι: Ὄουεν Γιοὺγκ καὶ Τζὼν Πιέρποντ Μόργκαν.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐμπειρογνώμονας, οἵτινες συνέταξαν τὸ σχέδιον Ντώζ, οἱ ἐμπειρογνώμονες αὐτοὶ εἶχον ἐντολὴν ὅπως διακανονίσουν ὁριστικῶς καὶ τελείως τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διασκέψεως ἔπρεπε νὰ ἀνακοινωθῇ συγχρόνως καὶ εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας κυβερνήσεις καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐπανορθώσεων. Οἱ ἐμπειρογνώμονες συνεσκέφθησαν ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους μῆνας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων πλειστάκις ἡ διάσκεψις ἐκινδύνευσε νὰ ναυαγήσῃ. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐχόντων λαμβάνειν παρὰ τῆς Γερμανίας Δυνάμεων ἐζήτουν, ὅπως αἱ ἐτήσιαι δόσεις τοῦ μέλλοντος σχεδίου ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὸ ποσὸν τῶν ἐτησίων δόσεων τοῦ σχεδίου Ντὼζ καὶ συγκεκριμένως ἐζήτουν 37 ἐτησίας δόσεις πρὸς 2.800 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων μὲ τόκον 5 % καὶ 22 ἄλλας, μετὰ τὰς 37, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐκάλυπτον ἀκριβῶς τὰ διασυμμαχικὰ χρέη. Ἐπηκολούθησαν γερμανικαὶ προτάσεις καὶ ἀντιπροτάσεις, τέλος δὲ ἐπῆλθε τελικὴ συνεννόησις κατόπιν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων, οἱ δὲ ἐμπειρογνώμονες παρουσίαζον, τὴν 7ην Ἰουνίου 1929, τὸ πόρισμα τῶν συσκέψεών των, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα σχέδιον Γιούγκ, ὡς «πόρισμα διὰ τὸν τέλειον καὶ ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῶν ἐπανορθώσεων». Ἀκολουθοῦντες κατὰ τοῦτο τοὺς ἐμπειρογνώμονας τοῦ σχεδίου Ντώζ, οἱ ἐμπειρογνώμονες τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ συνέστησαν εἰς τὰς κυβερνήσεις ὅπως θεωρήσουν τὸ πόρισμά των ὡς κάτι τὸ ἀδιαίρετον καὶ ἑνιαῖον, χρῇζον ἀποδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως ἀλλ' ὄχι καὶ τροποποιήσεων.

Διασυμμαχικὰ χρέη. Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ σχεδίου Γιούνγκ, τὸ ὁποῖον προσεπάθησε νὰ συνδέσῃ μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων τὸ ζήτημα τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὰ διασυμμαχικὰ χρέη. Τὰ χρέη ταῦτα ἤρχισαν δημιουργούμενα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς παγκοσμίου συρράξεως τῷ 1914, διὰ νὰ λάβουν τέλους τῷ 1920. Εἶναι δύσκολον νὰ εἴπῃ τις μετ' ἀκριβείας πῶς ἐχρηματοδοτήθησαν αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῶν πρώτων συμμάχων. Κατὰ τοὺς ἀμερικανικοὺς ὑπολογισμούς, τὸ σύνολον τῶν ἐξόδων τοῦ πολέμου ἀντεμετωπίσθη ὡς ἑξῆς: 6 % διὰ τῆς φορολογίας, 77,2 % δι' ἐσωτερικῶν δανείων, 14,5 % διὰ δανείων τῶν συμμαχικῶν κυβερνήσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ 2,3 % διὰ δανείων τῶν συμμαχικῶν κυβερνήσεων ἀπὸ οὐδέτερα κράτη. Γενικῶς τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἐγέννησαν τὰ διασυμμαχικὰ χρέη, ἐχρησιμοποιήθησαν ὄχι πρὸς ἐσωτερικὰς δαπάνας, ἀλλὰ πρὸς ἀπόκτησιν, ἐν τῇ δανειστρίᾳ χώρᾳ, στρατιωτικῶν εἰδῶν καὶ τροφίμων, εἴς τινας δὲ περιπτώσεις πρὸς σταθεροποίησιν νομισμάτων ἢ πληρωμῶν τόκων προπολεμικῶν ἐξωτερικῶν δανείων. Ὅλοι οἱ σύμμαχοι ἐδανείσθησαν ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἡ Ρωσία δὲ πρώτη ἐπεκαλέσθη τὴν χρηματικὴν βοήθειαν τῆς Γαλλίας. Πρὸς εὐχερεστέραν διάκρισιν, τὰ διασυμμαχικὰ χρέη δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς περιόδους.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἥτις ἀρχίζει μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ φθάνει μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1917, τὸν ῥόλον τοῦ χρηματοδότου παίζει κυρίως ἡ Ἀγγλία. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἀγγλία ἐδάνεισεν εἰς τὴν Ρωσίαν (μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1917) 483 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν 200 περίπου ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν. Ἀπὸ μέρους της ἡ Γαλλία ἐδάνεισεν, ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1917, κυρίως δὲ εἰς τὴν Ρωσίαν, 6.500 ἑκατομμύρια φράγκων. Ἡ Ἰταλία, μὴ εἰσελθοῦσα εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1915, ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν 153 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν. Διάφορα ἄλλα ποσά, μικροτέρας σπουδαιότητος, ἐδανείσθησαν εἰς τοὺς ἄλλους συμμάχους. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, ἡ Ἀγγλία ἐδανείσθη ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας σημαντικὸν ποσόν.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἀρχίζει μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κατὰ τῆς Γερμανίας —6 Ἀπριλίου 1917— καὶ τελειώνει μὲ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς —11 Νοεμβρίου 1918. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παρεῖχον εἰς τοὺς συμμάχους διάφορα δάνεια ἤδη πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον. Τὰ δάνεια ταῦτα παρείχοντο κυρίως ὑπὸ μορφὴν προμηθείας στρατιωτικῶν εἰδῶν καὶ τροφίμων. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πόλεμον, τὸ κογκρέσσον ἐψήφιζε τὰ «δάνεια τῆς ἐλευθερίας» (Liberty loan Act), διὰ τῶν ὁποίων παρείχοντο εἰς τοὺς συμμάχους τεράστιαι πιστώσεις: 3 δισεκατομμύρια δολλαρίων. Ταχέως ὅμως τὸ ὅριον τῶν 3 δισεκατομμυρίων δολλαρίων ἐκρίθη ὡς ἀνεπαρκές, τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ 1918 ἔφθανε τὰ 10 δισεκατομμύρια δολλαρίων. Αἱ πιστώσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πρὸς τοὺς συμμάχους ἀνῆλθον κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς 7 περίπου δισεκατομμύρια δολλαρίων, κατανεμόμενα ὡς ἑξῆς:

Μεγάλη Βρεττανία	3.696.000.000	$
Γαλλία	1.970.000.000	»
Ἰταλία	1.030.000.000	»
Βέλγιον	171.780.000	»
Ρωσία (προσ. κυβέρ. Ἀπρ. Νοέμ. 1917)	188.000.000	»

Τὸ ὑπόλοιπον διεμοιράζοντο τὰ λοιπὰ μικρὰ συμμαχικὰ κράτη. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἡ Ἀγγλία ἐξηκολούθησε χορηγοῦσα πιστώσεις εἰς τοὺς συμμάχους, συνόλου 550 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν κατὰ προσέγγισιν, διαμοιραζομένων ὡς ἑξῆς:

Γαλλία	250.000.000	£
Ἰταλία	220.000.000	»
Βέλγιον	60.000.000	»

Digitized by Google

Ἐπίσης ἡ Γαλλία ἐδάνειζε, κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον, περὶ τὰ 7 δισεκατομμύρια φράγκων εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ρωσίαν, τὸ Βέλγιον καὶ ἄλλα μικρὰ συμμαχικὰ κράτη.

κῶν χρεῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, παραθέτομεν κατωτέρω τὸν πίνακα τῶν ὀφειλετῶν κρατῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Συμφωνίαι χρεῶν πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἰς δολλάρια. Ἀριθμοὶ τῆς 15ης Νοεμβρίου 1927.

Χῶραι	Ἡμερομηνία συμφωνίας	Κεφάλαιον ἀρχικῶς ὀφειλόμενον	Σύνολον χρέους ὡς ἐπαγιοποιήθη
Ἀρμενία	—	11.959.917	16 627.153 (1)
Αὐστρία	—	24.055.708	34.159.106 (*)
Βέλγιον	18— 8—1925	379.087 200	417.780.000
Κοῦβα	—	10.000.000	ἐξοφληθὲν
Τσεχοσλοβακία	13—10—1925	91.879.671	115.000.000
Ἐσθονία	28—10—1925	13.999.145	13.830 000
Φινλανδία	1— 5—1923	8.281 926	9.000.000
Γαλλία	29— 4—1926	3.404 818.945	4.025.000 000
Μεγάλη Βρεττανία	19— 6—1923	4.277.000.000	4.600.000.000
Ἑλλάς	18— 1—1928	15.000.000	17.790.700
Οὑγγαρία	25— 4—1924	1.685 835	1.939.000
Ἰταλία	14—11—1925	1.648.034.000	2.042.000.000
Λεττονία	24— 9—1925	5.132.287	5.775.000
Λιβερία	—	26.000	ἐξοφληθὲν
Λιθουανία	22— 9—1924	4.981.628	6.030.000
Νικαράγουα	—	431.849	299.128 (1)
Πολωνία	14— 1—1924	159 666.972	178.560 000
Ρουμανία	4—12—1925	37.922.675	44.590.000
Ρωσία	—	192.601.297	280.197.301 (1)
Γιουγκοσλαβία	3— 5—1926	51.758.486	62.850 000
Σύνολον		10.338.323.597	11.472.596.524

(1) Κεφάλαιον καὶ τόκοι πληρωτέοι ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουνίου 1943, κατόπιν ἀδείας τοῦ κογκρέσσου (6—4—1932).
(*) Μὴ παγιοποιηθέντα. Κατάστασις τὴν 15ην Νοεμβρίου 1927.

Τρίτη περίοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 καὶ τελειώνει τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1920. Παρὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς, ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη ἀκόμη αἱ χορηγοῦσαι πιστώσεις κυβερνήσεις, καὶ κυρίως ἡ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐξηκολούθησαν τὰς πιστώσεις εἰς τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνάγκην εἴτε διὰ νὰ συνέλθουν οἰκονομικῶς, εἴτε διὰ νὰ ἀγοράσουν διάφορα εἴδη ἀπαραίτητα, εἴτε καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν αὐτὴν τὴν συντήρησίν των. Ἐὰν τώρα ἐξετάσωμεν τὸ σύνολον τῶν τριῶν τούτων περιόδων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1921, φθάνομεν εἰς τοὺς κατωτέρω ἀριθμοὺς κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ σχεδίου τοῦ Μπόναρ Λῶ, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὸν σύγχρονον διακανονισμὸν καὶ τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν καὶ τῶν ἐπανορθώσεων (Ἰανουάριος 1923).

Δανείστριαι χῶραι.

Ἡν. Πολιτεῖαι	11.861.010.000 $,	ἤτοι	42 %	τοῦ	συνόλου	
Μεγ. Βρεττανία	11.171.422.000	»	»	39.5 »	»	»
Γαλλία	3.463.744.000	»	»	12.3 »	»	»
Ρωσία Ἰταλία καὶ Καναδᾶς	1.764.914.000	»	»	6.2 »	»	»

Μεταξὺ τῶν κρατῶν τοῦ καταλόγου τούτου πέντε ἦσαν μὲ τὴν σειράν των ὀφειλέται διὰ ποσὰ χορηγηθέντα εἴτε ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἴτε τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο, ἑνὸς συνόλου ἀντιπροσωπεύοντος τὰ 87.35 % τῶν 28.261.000.000 δολλαρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέρχεται τὸ σύνολον τοῦ ὡς ἄνω καταλόγου τῶν δανειστριῶν χωρῶν.

Ὀφειλέτιδες χῶραι.

Μεγάλη Βρεττανία καὶ κτήσεις	7.213.153.000 $,	25.50 %
Γαλλία	7.020.616 000 »	24.80 »
Ρωσία	5 736.863.000 »	20.30 »
Ἰταλία	4.747 527.000 »	16.75 »
		87.35 »

Κατόπιν ἔρχεται τὸ Βέλγιον μὲ 1.215.560.000 $, ἤτοι 4.30 %, καὶ 19 ἄλλα κράτη διαμοιράζονται τὸ ὑπόλοιπον.

Τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἐκ τῶν παρατεθέντων ἀριθμῶν, εἶναι ὅτι αἱ κύριαι πιστώτριαι δυνάμεις εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι πρῶτον καὶ κατόπιν ἡ Ἀγγλία. Κατὰ συνέπειαν πᾶς διακανονισμὸς τοῦ προβλήματος τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς χώρας. Ἡ καλυτέρα λύσις τοῦ προβλήματος τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν θὰ ἦτο ἡ ἀμοιβαία διαγραφή των. Ἀλλὰ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ σύμμαχοι παρημέλησαν τὴν λύσιν του καὶ ἔστρεψαν κυρίως τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἵνα ἐπιτύχουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ἐπανορθώσεις. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἦτο ὑπὲρ τῆς διαγραφῆς τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν, ἤδη ἀπὸ τῆς διασκέψεως τῆς Hythe (Μάϊος καὶ Ἰούνιος 1920), ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἐφάνη ἐχθρικὴ πρὸς πᾶσαν κίνησιν ὑπὲρ τῆς διαγραφῆς, τὴν δὲ 9 Φεβρουαρίου 1922 τὸ κογκρέσσον ἐψήφιζε νόμον, ὅστις συνίστα τὴν ἐπιτροπὴν διὰ τὰ ἐξωτερικὰ χρέη (World War Foreign Debt Commission) πρὸς παγιοποίησιν τῶν χρεῶν τοῦ πολέμου. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, πιστὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαγραφῆς τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν, ἐδημοσίευε τὴν 1 Αὐγούστου 1922 διακοίνωσιν πρὸς τὰς ἄλλας κυβερνήσεις, τὴν περίφημον «ἀνακοίνωσιν Μπάλφουρ», ἥτις διεκήρυσσεν ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν θὰ ζητήσῃ οὐδέποτε παρὰ τῶν παλαιῶν της συμμάχων περισσότερα τῶν ὅσων θὰ ἔχῃ νὰ πληρώσῃ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τὴν 2 Μαΐου 1927 νέα ἀνακοίνωσις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐπεβεβαίωνε καὶ πάλιν τὴν ἐμμονὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἀνακοινώσεως Μπάλφουρ προκηρυχθεῖσαν ἀρχήν. Δεδομένου ὅτι σήμερον κάθε λύσις τοῦ ζητήματος τῶν διασυμμαχι-

Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1930 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἶχον λάβει παρὰ τῆς Εὐρώπης δι' ἐξόφλησιν κεφαλαίου καὶ διὰ τόκους 2.515.300.000 $. Εἰδικώτερον ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει διὰ πολεμικὰ χρέη τὰ ἑξῆς ποσά: Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας (συμφωνία τῆς 27ης Ἰανουαρίου 1928) διὰ κεφάλαιον καὶ τόκους 17.790.700 $. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν (συμφωνία τῆς 9ης Ἀπριλίου 1927) 21.441.450 £. Εἰς τὴν Γαλλίαν (συμφωνία τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1930) ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τὰς κατωτέρω ἐτησίας δόσεις εἰς φράγκα γαλλικὰ (περιεκτικότητος εἰς χρυσὸν ἴσης μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς γαλλικῆς σταθεροποιήσεως τῆς 25ης Ἰουνίου 1928 ὁριζομένην).

	Μερὶς Α	Μερὶς Β
Ἔτος 1929	252.372	144.761
» 1930	757.110	539.312
» 1931	1.009.482	736.588
Διὰ τὰ ἔτη 1932 ἕως 1936	1.261.851	933.864
» » » 1937 ἕως 1942	1.388.037	1.032.502
» » » 1943 ἕως 1946	1.656.760	1.242.558
» » » 1947 ἕως 1965	3.012.297	2.302.167
Διὰ τὸ ἔτος 1966	1.506.149	1.124.826

Ἡ πληρωμὴ ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χρεῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ πρὸς ἄλληλα διεκόπη δι' ἓν ἔτος, ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1931, δυνάμει τοῦ χρεοστασίου Χοῦβερ.

Διασκέψεις τῆς Χάγης. Ὅταν, τὴν 7ην Ἰουνίου 1929, οἱ ἐμπειρογνώμονες τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ ὑπέβαλλον τὸ πόρισμά των εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας κυβερνήσεις, ἀπεφασίσθη ὅπως συγκληθῇ μία διεθνὴς διάσκεψις ἐν Χάγῃ, ἵνα υἱοθετήσῃ τὸ προτεινόμενον σχέδιον. Ἡ σπουδαία αὐτὴ διεθνὴς διάσκεψις ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τὴν 6ην Αὐγούστου 1929. Ἐλάμβανον μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν λεγομένων προσκαλουσῶν δυνάμεων: Γερμανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας, Βελγίου καὶ Ἰαπωνίας καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν μὲ περιωρισμένα συμφέροντα: Ἑλλάδος, Πολωνίας, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Τσεχοσλοβακίας καὶ Νοτιοσλαυΐας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς ἁπλοῦ παρατηρητοῦ. Ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδριάσεως ἡ Ἀγγλία ἔλαβε στάσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὸ σχέδιον Γιοῦγκ, διότι, ὡς ὑπεστήριξεν ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος Σνόουντεν, αἱ ἀναλογοῦσαι ἐκ τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων μερίδες τῶν διαφόρων κρατῶν, καὶ εἰδικῶς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἦσαν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἀναλογίας, αἵτινες εἶχον καθιερωθῆ ὑπὸ τῆς διασκέψεως τοῦ Σπᾶ, τῷ 1920. Κατόπιν διαφόρων δραματικῶν φάσεων τῆς διασκέψεως τῆς Χάγης, αἱ ἄλλαι δυνάμεις ὑπεχώρησαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐπετεύχθη ὁριστικὴ συμφωνία διὰ τὴν κατ' ἀρχὴν υἱοθέτησιν τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ. Ἡ πρώτη αὐτὴ διάσκεψις τῆς Χάγης ἔλαβε τέλος τὴν 31ην Αὐγούστου 1929. Δὲν ἦτο δὲ παρὰ εἶδος προλόγου εἰς τὸ τεράστιον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνετέθη εἰς τὰς διαφόρους ἐπιτροπὰς ὀργανώσεως, αἵτινες ὤφειλον νὰ συνέλθουν, συμφώνως μὲ τὸ 5ον παράρτημα τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ καὶ τὸ τελειωτικὸν πρωτόκολλον τῆς πρώτης αὐτῆς διασκέψεως τῆς Χάγης. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ ἦσαν: 1) Ἐπιτροπὴ ὀργανώσεως τῆς ὑπὸ τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ προβλεπομένης Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. 2) Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν γερμανικῶν νόμων εἰς τὸ νέον σχέδιον τοῦ Γιοῦνγκ, ὑποδιαιρουμένη εἰς τρεῖς ὑποεπιτροπάς. 3) Ἐπιτροπὴ διὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν εἰς εἶδος παροχῶν. 4) Ἐπιτροπὴ διὰ τὸν τελειωτικὸν διακανονισμὸν τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων. 5) Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ παρελθόντος. 6) Ἐπιτροπὴ νομικῶν διὰ τὴν συναρμογὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀνωτέρω πέντε ἐπιτροπῶν εἰς τελειωτικὸν πρωτόκολλον.

Τὴν 3ην Ἰανουαρίου 1930 συνῆλθεν ἡ δευτέρα διάσκεψις τῆς Χάγης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσολαβοῦντος μεταξὺ τῶν δύο διασκέψεων τῆς Χάγης χρονικοῦ διαστήματος, αἱ ἀνωτέρω ἐπιτροπαὶ εἰργάσθησαν πυρετωδῶς, καὶ μόνον ἡ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ δυσχερέστατον ὄντως ἔργον της, συνεχίσασα αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν δευτέραν διάσκεψιν τῆς Χάγης. Πάντως καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιτροπὴ κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ μίαν λύσιν, ἥτις προσέκοπτε μόνον εἰς τὰς λεπτομερείας. Ἀλλὰ ἡ δευτέρα αὐτὴ διάσκεψις τῆς Χάγης δὲν εἶχε μόνον νὰ υἱοθετήσῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀνωτέρω ἐπιτροπῶν. Ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ διακανονίσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκενώσεως τῶν παραρρηνίων ἐδαφῶν, τὸ ζήτημα τῶν κυρώσεων διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπανορθώσεων, τὸ ζήτημα τῶν μάρκων τῆς κατοχῆς τοῦ Βελγίου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1930 ἡ δευτέρα διάσκεψις τῆς Χάγης ἐτερμάτιζε τὰς ἐργασίας. Εἰς τὴν διάσκεψιν αὐτὴν μετέσχον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἑξῆς δυνάμεων: Ἀγγλίας, Γερμανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Βελγίου, Ἰαπωνίας, Καναδᾶ, Αὐστραλίας, Νοτιοαφρικανικῆς ἑνώσεως, Νέας Ζηλανδίας, Ἰνδιῶν, Ἑλλάδος, Πολωνίας, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Νοτιοσλαυΐας καὶ Τσεχοσλοβακίας. Ἐπίσης προσκληθέντες ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας, Οὑγγαρίας καὶ Βουλγαρίας διὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων. Τὸ τέλος τῆς δευτέρας διασκέψεως τῆς Χάγης ἐσημείωνε τὸ τέρμα ἑνὸς τεραστίου ἔργου καὶ μιᾶς ἀξιοσημειώτου προσπαθείας πρὸς διακανονισμὸν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου γεννηθέντων οἰκονομικῶν ζητημάτων, προσπαθείας ἥτις ἤρχισε διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Γενεύης τῆς 28ης Σεπτεμβρίου 1928, ἐσυνεχίσθη διὰ τῆς ὑποβολῆς τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ, τὴν 7ην Ἰουνίου 1929, τῆς πρώτης διασκέψεως τῆς Χάγης καὶ τῆς ἀκαμάτου ἐργασίας τῶν διαφόρων προαναφερθεισῶν ἐπιτροπῶν. Ἡ τελικὴ πρᾶξις τῆς Χάγης, τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1930, ἐπικυρώνει τὰς ἐπιστολὰς τῆς 30ῆς Αὐγούστου 1929 διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν παραρρηνίων ἐδαφῶν, τὴν συμφωνίαν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας διὰ τὴν ἵδρυσιν μιᾶς ἐπιτροπῆς συμφιλιώσεως γαλλογερμανικῆς καὶ βελγογερμανικῆς, ἱδρυθεισῶν ὑπὸ τῶν συμφωνιῶν τοῦ Λοκάρνο, καὶ τὸ πρωτόκολλον τῆς Χάγης, τῆς 31ης Αὐγούστου 1929, ὡς καὶ τὰ παραρτήματα αὐτοῦ σχετικῶς μὲ τὴν υἱοθέτησιν τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ καὶ τὴν σύστασιν τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν ὀργανώσεως. Διακανονίζει, ἐξ ἄλλου, κατ' ἀρχὴν τὰς ἐπανορθώσεις τῆς Αὐστρίας, τῆς Οὑγγαρίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν γερμανοαμερικανικὴν συμφωνίαν τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1929 καὶ καταχωρεῖ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν σχετικῶς μὲ τὴν ἕδραν τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Ἀπὸ τῆς 3ης μέχρι τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1930, 22 συμφωνίαι ἢ πράξεις ὑπεγράφησαν εἰς τὴν Χάγην, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Συμφωνία ἐπὶ τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων. Εἶναι ἡ κυριωτέρα πρᾶξις τῆς διασκέψεως καὶ ἥτις καταγράφει τὴν τελειωτικὴν συμφωνίαν ἐπὶ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ, ὡς ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Γερμανίας πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐν τῷ σχεδίῳ Γιοῦνγκ καθοριζομένων ἐτησίων δόσεων. Προβλέπει τὴν κατάργησιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τὴν ἐκχώρησιν ὅλων τῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνωτέρω ἐπιτροπῆς, καθὼς καὶ διαφόρων ἄλλων μικροτέρων ὀργανισμῶν, εἰς τὴν ἱδρυομένην Τράπεζαν τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν, διὰ μιᾶς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐπιφορτισμένης νὰ λειτουργήσῃ κατὰ μεταβατικήν τινα περίοδον. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ μεταρρυθμίσῃ τοὺς νόμους αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης καὶ τῆς ἑταιρείας τῶν γερμανικῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ ν' ἀφιερώσῃ ὡρισμένας φορολογικὰς εἰσπράξεις διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐτησίων δόσεων τῶν ἐπανορθώσεων, συμφώνως μὲ τὰς ὑποδείξεις τῶν ἀποφάσεων τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν, ἐπικυρωθεισῶν ὑπὸ τῆς διασκέψεως. Τὰ προνόμια καὶ αἱ ἐξασφαλίσεις τοῦ δανείου Ντῶζ τοῦ 1924 διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ. Ὑπὸ ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις (περιεχομένας εἰς τὰ παραρτήματα 6, 7 καὶ 11 τῶν συμφωνιῶν τῆς Χάγης), αἱ πιστώτριαι δυνάμεις ἀναγνωρίζουν, συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον Γιοῦνγκ, ὅτι ἡ παρ' αὐτῶν ἀποδοχὴ τῆς ἐπισήμου ὑποσχέσεως τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ἀντικαθιστᾷ ὅλας τὰς προνομιούχους καὶ ὑπὸ ἔλεγχον ὑποχρεώσεις, αἵτινες προϋπῆρχον. Ἡ αὐτὴ συμφωνία προβλέπει ὅτι πᾶσα διαφορά, εἴτε μεταξὺ τῶν ὑπογραφουσῶν τὴν συμφωνίαν δυνάμεων, εἴτε μεταξὺ μιᾶς ἢ πολλῶν ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ἢ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου Γιοῦνγκ, θὰ παραπεμφθῇ, ὑπὸ ὡρισμένας ἐπιφυλάξεις καὶ δι' ὡρισμένας περιπτώσεις, ἐνώπιον ἑνὸς διαιτητικοῦ δικαστηρίου ἐκ πέντε μελῶν (διοριζομένων διὰ μίαν πενταετίαν), ἤτοι ἑνὸς Ἀμερικανοῦ προέδρου, δύο οὐδετέρων, ἑνὸς Γερμανοῦ καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν πιστωτριῶν δυνάμεων.

Digitized by Google

2ον) Συμφωνία ἐπὶ τῶν μὴ γερμανικῶν ἐπανορθώσεων, περιλαμβάνουσα: α) Μίαν συμφωνίαν μεταξὺ Αὐστρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Βελγίου, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῶν κτήσεων αὐτῆς, Γαλλίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας, Πολωνίας, Πορτογαλίας, Ρουμανίας, Τσεχοσλοβακίας καὶ Νοτιοσλαυίας ἀφ' ἑτέρου. β) Μίαν κοινὴν συμφωνίαν μεταξὺ Βουλγαρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ὅλων τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω δυνάμεων ἀφ' ἑτέρου. γ) Μίαν σειρὰν συμφωνιῶν μεταξὺ τῶν προαναφερθεισῶν δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Οὐγγαρίας ἀφ' ἑτέρου. δ) Μίαν συμφωνίαν μεταξὺ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας.

3ον) Σύμβασις μεταξὺ τῆς Ἑλβετίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Γερμανίας, Βελγίου, Μεγάλης Βρεττανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἰαπωνίας ἀφ' ἑτέρου, ἀφορῶσα τὴν Τράπεζαν Διεθνῶν Διακανονισμῶν.

4ον) Διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος τοῦ μεμοράντουμ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπισυνημμένον εἰς τὸ σχέδιον Γιοὺνγκ καὶ ἀφορᾷ τὰ διασυμμαχικὰ χρέη καὶ τὰ χρέη πολέμου καὶ ἀπελευθερώσεως.

5ον) Συμφωνία μεταξὺ τῶν πιστωτριῶν δυνάμεων, ἔχουσα σκοπὸν τὸν διακανονισμὸν τῶν διαφόρων ἐκκρεμουσῶν μεταξὺ τῶν πιστωτριῶν κυβερνήσεων ὑποθέσεων (διανομὴ τῶν μετοχῶν τῶν σιδηροδρόμων Βαγδάτης, κατανομὴ τῶν ἐξόδων τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐμπειρογνωμόνων κτλ.). Ἡ συμφωνία αὐτὴ προβλέπει τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν μεταξὺ τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων καὶ διασαφηνίζει τὴν ἐφαρμογὴν ὡρισμένων ὅρων τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ καὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Χάγης τῆς 31ης Αὐγούστου 1929.

6ον) Συμφωνία μεταξὺ τῶν πιστωτριῶν δυνάμεων ὡς πρὸς τὰ κτήματα τοῦ κράτους, ἅτινα παρεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, τὰ χρέη τῆς ἀπελευθερώσεως (κατανομὴ τῶν ἐτησίων δόσεων τῆς Τσεχοσλοβακίας) καὶ τὴν κατανομὴν τῶν μὴ γερμανικῶν ἐπανορθώσεων (νέα ποσοστὰ μεταβάλλοντα τὰς συμφωνίας τοῦ Σπᾶ τῆς 16ης Ἰουλίου 1920, διὰ τὴν κατανομὴν τῶν βουλγαρικῶν καὶ τῶν οὐγγρικῶν ἐτησίων δόσεων ὡρισμέναι ἱκανοποιήσεις δοθεῖσαι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἑλλάδος).

7ον) Συμφωνία ἀφορῶσα τὴν κινητοποίησιν (mobilisation) ἑνὸς μέρους τοῦ ἄνευ ὅρων τμήματος τῶν γερμανικῶν ἐτησίων δόσεων. Ἐν τῇ συμφωνίᾳ ταύτῃ ἡ Γερμανία ὑπόσχεται ὅπως μὴ προβῇ εἰς οὐδεμίαν ἔκδοσιν μακροπροθέσμου ἐξωτερικοῦ δανείου πρὸ τῆς παρελεύσεως ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Διὰ τῆς ὑπογραφῆς ὅλων τῶν ἀνωτέρω συμφωνιῶν εἰς τὴν Χάγην, τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων καὶ γενικῶς τῶν ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου γεννηθέντων διεθνῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων εἰσῆλθεν εἰς ἐντελῶς νέαν φάσιν.

Σχέδιον Γιοὺνγκ. Τὸ σχέδιον Γιοὺνγκ ἀντικατέστησε τὸ σχέδιον Ντὼζ ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1929, ἡμερομηνίαν τῆς ἐκπνεύσεως τοῦ σχεδίου Ντώζ. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ὡρίσθη ὡς ἡμερομηνία τῶν ἐτησίων πληρωμῶν ἡ 1η Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους, ὅπως συμπίπτῃ μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους ὅλων σχεδὸν τῶν πιστωτριῶν χωρῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ πρώτη δόσις τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ διήρκεσε μόνον ἑπτὰ μῆνας, ἤτοι ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1929 μέχρι τῆς 1ης Ἀπριλίου 1930. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σχέδιον Ντώζ, αἱ ἐτήσιαι δόσεις τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ δὲν εἶναι ἰσόποσοι, οὔτε καὶ ἀορίστου διαρκείας. Ποικίλλουν καὶ διαρκοῦν, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὸ πρῶτον ἑπτάμηνον, ἐπὶ 58 ὁλόκληρα ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1930 μέχρι τοῦ 1988. Ἡ ἀξία τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ, συμπεριλαμβανομένης τῆς ὑπηρεσίας τοῦ γερμανικοῦ ἐξωτερικοῦ δανείου τοῦ 1924 (δάνειον Ντὼζ) καὶ 863,1 ἑκατομμυρ. μάρκων τῆς μεταβατικῆς δόσεως (1η Σεπτεμβρίου 1929—1η Ἀπριλίου 1930), ἀνέρχεται μὲ ἕνα τόκον 4 ½ % καὶ κατὰ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1929 εἰς 32.960 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων διὰ τὰς 37 πρώτας ἐτησίας δόσεις καὶ 2.780 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων διὰ τὰς 22 τελευταίας, ἤτοι σύνολον 35.740 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Ἐὰν ὑπολογισθῇ τόκος 5 %, ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἀνέρχεται εἰς 38.820 ἑκατομμύρια χρυσῶν μάρκων. Αἱ 37 πρῶται ἐτήσιαι δόσεις τῆς Γερμανίας ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο μέρη. Ἓν μέρος ἄνευ ὅρων (fraction inconditionnelle) καὶ ἓν μέρος ὑπὸ ὅρους (fraction conditionnelle). Τὸ ἄνευ ὅρων μέρος ἑκάστης ἐτησίας δόσεως Γερμανίας, ἀνερχόμενον εἰς 660 ἑκατομμύρια μάρκων, ἀποτελεῖ ὁριστικὴν καὶ τελείως ἀμετάκλητον ὑποχρέωσιν πληρωμῆς εἰς ξένα συναλλάγματα. Τὸ ὑπὸ ὅρους μέρος ἑκάστης ἐτησίας δόσεως δύναται ν' ἀπολαύσῃ ἑνὸς διπλοῦ χρεοστασίου. Πρῶτον ἑνὸς χρεοστασίου μεταβιβάσεως (transfert) καὶ δεύτερον ἑνὸς χρεοστασίου πληρωμῆς (paiement). Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις δύναται, κατόπιν τριμήνου τοὐλάχιστον προειδοποιήσεως, νὰ διακόψῃ, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, τὴν μεταβίβασιν τοῦ ὑπὸ ὅρους τμήματος τῶν ἐτησίων δόσεων, διὰ περίοδον τὸ πολὺ δύο ἐτῶν. Ἡ μεταβίβασις τῶν ληγουσῶν πληρωμῶν κατὰ τὴν περίοδον τρίτου ἔτους δὲν δύναται νὰ ἀναβληθῇ πρὸ τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ καταβληθοῦν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀναβολῆς τῆς μεταβιβάσεως. Τοιουτοτρόπως τὸ χρεοστάσιον δὲν θὰ θίξῃ ποτὲ πλέον τῶν δύο ἐτῶν. Ἡ ἀναβολὴ τῆς μεταβιβάσεως ἀπαλλάσσει τὴν Γερμανίαν τῆς ὑποχρεώσεώς της νὰ μεταβάλλῃ εἰς ξένα συναλλάγματα τὸ ὑπὸ τῆς ἀναβολῆς ταύτης εὐεργετούμενον μέρος τῶν ἐτησίων δόσεων. Δὲν τὴν ἀπαλλάσσει ὅμως καὶ τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ἐξακολουθῇ τὴν πληρωμὴν των εἰς μάρκα. Μόνον μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἀναβολῆς τῆς μεταβιβάσεως ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις θὰ ἔχῃ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναβολῆς τῶν πληρωμῶν διὰ μίαν περίοδον ἑνὸς ἔτους καὶ μέχρι 50 % τῶν ἀπολαμβανόντων τῆς ἀναβολῆς τῆς μεταβιβάσεως ποσῶν. Ἡ ἀναλογία αὕτη τῶν 50 % δὲν δύναται νὰ αὐξηθῇ, παρὰ μόνον κατόπιν ρητῶν συστάσεων μιᾶς εἰδικῆς συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν ὑποχρεοῦται νὰ συγκαλέσῃ, ἀμέσως μόλις ἀναβολὴ τις μεταβιβάσεων ἀναγγελθῇ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως.

Ἐν συμπεράσματι: α) αἱ δύο ἀναβολαὶ δὲν δύνανται νὰ ἔχουν συγχρόνως διάρκειαν ἀνωτέραν τῶν δύο ἐτῶν πληρωμῶν. β) Ἡ ἀναβολὴ τῆς μεταβιβάσεως ἀφορᾷ, κατ' ἀρχήν, ὁλόκληρον τὸ ὑπὸ ὅρους μέρος τῶν ἐτησίων δόσεων τῶν ἐπανορθώσεων, ἐνῷ ἡ ἀναβολὴ τῆς πληρωμῆς δὲν ἀφορᾷ, κατ' ἀρχήν, παρὰ μόνον τὸ ἥμισυ. Ἡ εἰδικὴ συμβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ δύναται ἐπίσης νὰ συνέλθῃ, ἐὰν ἡ Γερμανία εἰδοποιήσῃ τὰς πιστωτρίας δυνάμεις καὶ τὴν Τράπεζαν τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν ὅτι τὸ συνάλλαγμα αὐτῆς καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωή της διατρέχουν κίνδυνον, λόγῳ τῆς μεταβιβάσεως, ὁλικῆς ἢ μερικῆς, τοῦ ὑπὸ ὅρους τμήματος τῶν ἐτησίων δόσεων. Ἡ συμβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ θὰ θέσῃ ὑπὸ ἐξέτασιν τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων καὶ τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν τὰ πορίσματα αὐτῆς, δὲν δύναται δὲ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἄνευ ὅρων ἐτησίας δόσεις, θὰ ἀποτελῆται δὲ ἀπὸ 7 κυρίως μέλη, διοριζόμενα τὸ καθὲν ἀπὸ τοὺς διοικητὰς τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Βελγίου, Ἰταλίας, Ἰαπωνίας καὶ μιᾶς τραπέζης τοῦ Φέντεραλ Ρεζὲρβ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ 4 μέλη διοριζόμενα διὰ κοινῆς παραδοχῆς.

Πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοῦ σχεδίου Ντὼζ παραχωρηθεῖσαι εἰς τὰς πιστωτρίας δυνάμεις ἐγγυήσεις, καθὼς καὶ τὰ δικαιώματα ἐλέγχου καὶ τὰ ἐνέχυρα, κατηργήθησαν. Ἡ ἑταιρεία τῶν γερμανικῶν σιδηροδρόμων ἀπηλλάγη τῆς ἐξ 11 δισεκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων ὑποθήκης της, ἀντ' αὐτῆς δὲ ὑποχρεοῦται νὰ πληρώνῃ φόρον μεταφορᾶς ἐτησίας ἀποδόσεως 600 ἑκατομμυρίων μάρκων. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων κατηργήθη, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Ἡ βιομηχανία ἀπηλλάγη ὁμοίως τοῦ ἐνυποθήκου χρέους της. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν μεταβιβάσεων ἐξηφανίσθη. Αἱ εἰς εἶδος ἐπανορθώσεις ἢ εἰς εἶδος παροχαὶ λαμβάνουν τέλος τῷ 1940 καὶ ἀνέρχονται εἰς τὰ ἑξῆς ποσά:

	Εἰς χιλιάδας μάρκων
Μεταβατικὴ περίοδος (1η Νοεμβρίου 1929—31 Μαρτίου 1930)..........	434.486
Πρῶτον ἔτος (1η Αὐγούστου 1930—31 Μαρτίου 1931)	739.587
Δεύτερον ἔτος..........................	663.838
Τρίτον »	610.493
Τέταρτον »	599.872
Πέμπτον »	550.032
Ἕκτον »	468.324
Ἕβδομον »	415 052
Ὄγδοον »	363.341
Ἔνατον »	309.810
Δέκατον »	95.161
Γενικὸν σύνολον	5.250.000

Ἐν συμπεράσματι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σχέδιον Ντώζ, αἱ ἐτήσιαι δόσεις τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο στοιχεῖα: τὴν εἰσφορὰν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τὴν εἰσφορὰν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ ἐξ 660 ἑκατομμυρίων μάρκων ἐτησία εἰσφορὰ τῶν σιδηροδρόμων ἐπὶ 37 ἔτη ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἄνευ ὅρων ἐτησίας δόσεως τῶν ἐπανορθώσεων, ἡ δὲ εἰσφορὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ποικίλλει καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ, δηλαδὴ ἐπὶ 59 ἔτη. Κατὰ τὰ 22 τελευταῖα ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1966 μέχρι τοῦ 1988, ἡ εἰσφορὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ θ' ἀποτελῇ τὸ μόνον στοιχεῖον τῶν ἐτησίων δόσεων. Οὐδεμία ὅμως πραγματικὴ ἐγγύησις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τοῦ σχεδίου Γιοὺνγκ ὑπὸ τῆς Γερμανίας. Τὸ πᾶν ἐπαφίεται εἰς τὴν καλὴν αὐτῆς θέλησιν καὶ πίστιν. Ὑπάρχουν τοὐλάχιστον κυρώσεις, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Γερμανία κακῇ τῇ πίστει ἀπαρνηθῇ τὰς ὑποχρεώσεις της; Εἰς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν (ἄρθρον 430 καὶ § 17 καὶ 18 τοῦ παραρτήματος ΙΙ τοῦ ὀγδόου μέρους) προεβλέπετο μία ὁλόκληρος σειρὰ μέτρων, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ

Κατάλογος τῶν γερμανικῶν ὑποχρεώσεων κατὰ τὸ σχέδιον Γιοὺνγκ.

Οἰκονομικὰ ἔτη (1)	Εἰς ἑκατομμύρια γαλλικῶν φράγκων						ἢ εἰς ἑκατομμ. μάρκων
	Γαλλία	Ἀγγλία	Ἰταλία	Βέλγιον	Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	Σύνολον εἰς φράγκα (2)	Σύνολον εἰς μάρκα
1929 — 1930	2.546	323	258	430	401	4.516	676,9
1930 — 1931	5.476	2.230	948	557	403	10.384	1.641,6
1931 — 1932	5.097	2.201	1 160	624	402	10.245	1.618,9
1932 — 1933	5.[illegible]49	2.216	1.193	644	402	10 568	1.672,1
1933 — 1934	5 329	2.765	1.170	610	361	10.970	1.744,9
1934 — 1935	5.726	2.737	1.177	625	361	11.351	1.807,5
1935 — 1936	5.854	2.705	1.187	668	361	11.509	1.833,5
1936 — 1937	6.105	2.664	1 199	711	361	11.793	1.880,3
1937 — 1938	6 273	2.752	1.207	697	348	12.020	1.919,3
1938 — 1939	6 399	2.718	1.217	698	348	12.131	1.938,1
1939 — 1940	6.611	2.690	1.241	711	361	12 420	1.983,4
1940 — 1941	7.174	2.779	1.286	712	361	13.105	2.096,1
1941 — 1942	7.121	2 774	1.356	753	402	13.259	2.114,6
1942 — 1943	7.244	2.712	1.371	754	402	13.364	2.131,9
1943 — 1944	7.240	2.674	1.385	755	402	13.341	2.128,2
1944 — 1945	7.239	2.739	1.401	753	402	13.422	2.141,4
1945 — 1946	7.240	2 669	1.418	754	402	13.399	2.137,7
1946 — 1947	7.224	2.629	1 432	755	402	13.373	2.133,4
1947 — 1948	7.206	2 673	1.441	755	402	13.468	2.149,1
1948 — 1949	7.206	2.670	1.455	755	402	14.437	2.143,9
1949 — 1950	7.591	2.673	1.508	818	463	14.086	2.240,7
1950 — 1951	7.830	2 678	1.581	819	463	14.349	2.283,1
1951 — 1952	7.591	2.682	1.659	819	463	14.247	2.267,1
1952 — 1953	7.590	2 684	1.676	819	462	14.265	2.270,1
1953 — 1954	7.589	2.709	1.693	819	463	14 308	2 277,2
1954 — 1955	7.589	2.758	1.710	819	463	14.376	2.288,5
1955 — 1956	7 589	2.701	1.735	819	463	14.347	2.283,7
1956 — 1957	7.589	2.643	1 757	820	463	14.314	2.278,1
1957 — 1958	7.774	2 478	1.779	820	463	14.360	2.285,7
1958 — 1959	7.921	2.494	1.804	820	463	14.554	2.317,4
1959 — 1960	7.773	2.482	1.823	820	463	14.413	2 294,5
1960 — 1961	7 771	2.469	1.890	819	465	14.473	2.304,3
1961 — 1962	7.771	2.505	1.955	818	463	14.581	2.322,2
1962 — 1963	7 771	2.435	1.975	820	463	14.532	2 314,1
1963 — 1964	7.770	2.493	1.993	818	463	14 608	2 326,5
1964 — 1965	7.770	2.470	2.012	820	463	14.605	2.326,0
1965 — 1966	7.88[illegible]	2.496	2.031	818	463	14.767	2 352,7
1966 — 1967	4.829	2.172	1.764	323	248	9 775	1.566,9
1967 — 1968	4.828	2.108	1.794	321	248	9.770	1.566,1
1968 — 1969	4.809	2 124	1.838	322	248	9.830	1.575,9
1969 — 1970	4.789	2.163	1.880	323	248	9.910	1.5[illegible]9,2
1970 — 1971	4.788	2.196	1.931	323	248	9.991	1.602,9
1971 — 1972	4.787	2.199	1.992	321	248	10.056	1.613,1
1972 — 1973	4.786	2.226	2.018	321	248	10.107	1.621,5
1973 — 1974	4.784	2.222	2.015	321	248	10.127	1.624,9
1974 — 1975	4.784	2 214	2.070	321	248	10.144	1 627,6
1975 — 1976	4.783	2.228	2.071	323	248	10.181	1.634,2
1976 — 1977	4.781	2 212	2.133	325	248	10.206	1.637,9
1977 — 1978	4.779	2.218	2.170	324	248	10 247	1 644,6
1978 — 1979	4.778	2 220	2.232	323	248	10.309	1.654,7
1979 — 1980	4.777	2.217	2.267	322	248	10 338	1.659,6
1980 — 1981	4.776	2 210	2.341	323	248	10.405	1.670,5
1981 — 1982	4 774	2.223	2.433	324	248	10.261	1.687,6
1982 — 1983	4.773	2.206	2.476	325	248	10.286	1.691,8
1983 — 1984	4.771	2.262	2.492	325	248	10.356	1.703,3
1984 — 1985	4 769	2.105	2.532	322	248	10.236	1.683,5
1985 — 1986	4.767	2.578 (3)	2.546	322	248	5.625	925,1
1986 — 1987	4 766	2.578 (3)	2.584	324	248	5 663	931,4
1987 — 1988	4.580	2.262 (3)	2.326	308	248	5.459	897,8

(1) Οἰκονομικὰ ἔτη ἀρχίζοντα τὴν 1ην Ἀπριλίου καὶ τελειώνοντα τὴν 31ην Μαρτίου.
(2) Περιλαμβανομένης τῆς Ρουμανίας, Νοτιοσλαβίας, Ἑλλάδος, Ἰαπωνίας καὶ Πολωνίας.
(3) Τὰ ποσὰ ταῦτα ἀναλογοῦν εἰς τὰ περισσεύματα τῶν πολεμικῶν χρεῶν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῶν πληρωμῶν τῶν πολεμικῶν χρεῶν κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη.

Digitized by Google

λάβουν αἱ πιστώτριαι δυνάμεις τῆς Γερμανίας, ἡ δὲ τελευταία αὐτὴ ἀνεγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέτρα ταῦτα ὡς νόμιμα. Τὸ κείμενον ὅμως αὐτὸ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν παρὰ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων κατηργήθη ὑπὸ τοῦ σχεδίου Γιούνγκ. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐφόσον παρουσιασθῇ ἀμφισβήτησίς τις ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν ἢ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὅρων του, ἁρμόδιον νὰ κρίνῃ εἶναι ἓν διαιτητικὸν δικαστήριον καὶ ἡ προαναφερθεῖσα συμβουλευτικὴ ἐπιτροπή. Ἐὰν ἡ Γερμανία ἐδείκνυε διαθέσεις ὅπως ἐσκεμμένως καταστρέψῃ τὸ σχέδιον Γιούνγκ, αἱ πιστώτριαι δυνάμεις θὰ ὑπέβαλλον εἰς τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον τῆς Χάγης, ἐπὶ σκοπῷ διαπιστώσεως, τὴν ἐρώτησιν ἐὰν ἡ Γερμανία ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν ἢ ὄχι ὅπως καταστρέψῃ τὸ σχέδιον Γιούνγκ. Ὡς πρὸς τὰς κυρώσεις, τὸ κείμενον τῶν συμφωνιῶν τῆς Χάγης δηλοῖ ὅτι ἡ ἢ αἱ πιστώτριαι δυνάμεις ἀνακτοῦν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Τί σημαίνει τοῦτο; Ἀσφαλῶς ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Γερμανία ἠρνεῖτο ἐκ προθέσεως τὴν ἐξακολούθησιν τῶν πληρωμῶν τῶν ἐπανορθώσεων, δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ διανοηθῇ τὴν κατοχὴν γερμανικῶν ἐδαφῶν, ὡς συνέβη τῷ 1923, διότι τοιοῦτόν τι θὰ ἐσήμαινε πόλεμον. Ὅταν τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον τῆς Χάγης ἐξέδιδε τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέμβῃ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ καταστατικοῦ της. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται παμψηφία τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας καὶ δὲν δύναταί τις νὰ γνωρίζῃ ἐὰν αἱ ἐνδιαφερόμεναι δυνάμεις θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς παμψηφίας ταύτης. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει παμψηφίας οὐδεὶς γνωρίζει ἐὰν τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα τυχὸν θὰ ἐλαμβάνοντο θὰ ἦσαν ἀποτελεσματικά. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ἐλευθερία ἐνεργείας δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ ὑποβολὴ τῆς διαφορᾶς εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Τελειωτικῶς τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως τῆς Γερμανίας καὶ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

Εἰδικῶς ἡ Ἑλλὰς δικαιοῦται ἐκ τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων τὰ ἑξῆς ποσά:

Ἔτη	*Μάρκα*	*Ἔτη*	*Μάρκα*
1931—1932	6.700 000	1938—1939	8.500.000
1932—1933	6.900.000	1939—1940	7.400.000
1933—1934	7.100 000	1940—1941	8.400.000
1934—1935	7.200.000	1941—1949	8 300 000
1935—1936	7 200.000	1949—1966	8.100 800
1936—1937	8.200.000	1966—1980	9.700.000
1937—1938	8.300 000		

Ἓν τελευταῖον ἐνδιαφέρον σημεῖον τοῦ σχεδίου Γιούνγκ εἶναι τὸ ἑξῆς: Οἱ συντάκται τοῦ σχεδίου εἶχον προσπαθήσει νὰ συνδέσουν τὴν πληρωμὴν τῶν ἐπανορθώσεων μὲ τὰ διασυμμαχικὰ χρέη. Ἀλλὰ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀντέδρασαν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ μάλιστα ἔσπευσαν, τὴν 28ην Δεκεμβρίου 1929, νὰ κλείσουν χωριστὴν συμφωνίαν μὲ τὴν Γερμανίαν, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐπανορθώσεων, αἵτινες τοὺς ἀναλογοῦν. Πράγματι ἡ γερμανοαμερικανικὴ αὐτὴ συμφωνία προβλέπει τὴν ἀπ' εὐθείας πληρωμὴν τῆς ἀμερικανικῆς μερίδος, χωρὶς ἡ δόσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν νὰ διέρχεται διὰ τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν, ὡς συμβαίνει διὰ τὰς ἐπανορθώσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνουν τὰ ἄλλα κράτη. **Παρὰ ταῦτα οἱ συντάκται τοῦ σχεδίου Γιούνγκ εἰς ἓν προσηρτημένον μεμοράντουμ ἀποδεικνύουν ποῖα θὰ εἶναι, ἀπὸ τὰς δόσεις τῶν ἐπανορθώσεων, τὰ ἀναγκαῖα ποσὰ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς πληρωμὰς τῶν πιστωτριῶν χωρῶν. Ἐν περιπτώσει ἐλαττώσεως τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν εἰς ὄφελος τῶν πιστωτῶν τῆς Γερμανίας κρατῶν, αἱ ἐτήσιαι δόσεις τῆς Γερμανίας θὰ ἠλαττοῦντο ὡς ἑξῆς: διὰ κάθε μείωσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐπετύγχανεν, ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς πληρωμάς της διὰ τὰ πολεμικὰ χρέη, μία οἱαδήποτε πιστώτρια δύναμις, ἡ Γερμανία θὰ ὠφελεῖτο: 1) Ὡς πρὸς τὰς 37 πρώτας δόσεις τῶν ἐπανορθώσεων κατὰ τὰ δύο τρίτα** κάθε μειώσεως, ὑπὸ τὴν μορφὴν μιᾶς μειώσεως τῶν ἑπομένων δόσεων. 2) Ὡς πρὸς τὰς 22 τελευταίας δόσεις, ὁλοκλήρου τοῦ ποσοῦ κάθε μειώσεως. Τοιουτοτρόπως ὑπάρχει εἰς τὸ σχέδιον Γιούνγκ εἷς σύνδεσμος de facto μεταξὺ τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν.

Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Τὸ σχέδιον Γιούνγκ προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων τοῦ σχεδίου Ντώζ, ἥτις κατηργήθη. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἐπανορθώσεων ἦτο ὀργανισμὸς πολιτικῆς φύσεως, ἐνῷ ἡ Τ. Δ. Δ. εἶναι ἐμπορικὸς ὀργανισμός, σκοπὸν ἔχων τὴν σύσφιγξιν τῆς διεθνοῦς ἀλληλεγγύης καὶ τὴν στενὴν συνεργασίαν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. **Δι' εἰδικοῦ συμβολαίου ἀνέλαβε νὰ δέχεται τὰς ἐτησίας δόσεις τῆς Γερμανίας ὡς αὗται καθορίζονται ἐν τῷ σχεδίῳ Γιούνγκ, καὶ νὰ διαμοιράζῃ εἰς τὰς πιστωτρίας** κυβερνήσεις. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις παρέδωσεν εἰς τὴν Τ.Δ.Δ. τὸ πιστοποιητικὸν τῆς ὀφειλῆς της, τὰ δὲ παλαιὰ πιστοποιητικὰ (ὁμολογίαι Α, Β καὶ Γ) ἐχάσαν τὴν ἡμέραν τῆς διαλύσεως τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Τὸ σχέδιον Γιούνγκ δὲν εἶχε κάμει παρὰ εἶδος σκιαγραφίας τῆς Τ. Δ. Δ. Τὸ ὁριστικὸν σχέδιον κατηρτίσθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1929 ἐν Baden-Baden ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Baden-Baden μετερρύθμισε τὸν μέλλοντα νὰ ἱδρυθῇ τραπεζικὸν ὀργανισμὸν ἀπὸ καθαρῶς τράπεζαν ἐπανορθώσεων εἰς ὀργανισμὸν διεθνοῦς οἰκονομικῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἠσχολεῖτο μὲ τὰς ἐπανορθώσεις παρὰ μόνον λόγῳ τῆς γενικῆς αὐτοῦ κινήσεως καὶ δυνάμει εἰδικοῦ συμβολαίου μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων. Ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἱδρύθη ὄχι ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, τῶν ὁποίων θὰ συνέσφιγγε τὴν συνεργασίαν. Τὰ συμβαλλόμενα μέρη τῆς ἀνεγνώρισαν τὴν νομικὴν προσωπικότητα, ἐξέλεξαν ὡς ἕδραν αὐτῆς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῆς ἑλβετικῆς κυβερνήσεως, καὶ τὴν 17ην Μαΐου 1930 ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἤρχιζε τὰς ἐργασίας της. Ἡ διάρκεια τῆς λειτουργίας τῆς τραπέζης δὲν καθορίζεται ἐν τῷ καταστατικῷ της. Τὸ κεφάλαιον τῆς τραπέζης, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε, συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον Γιούνγκ, νὰ ἀνέλθῃ εἰς 100 ἑκατομμύρια δολλαρίων, ὡρίσθη εἰς 500 ἑκατομμύρια ἑλβετικῶν φράγκων, τὰ ὁποῖα ἰσοῦνται μὲ 145.161.290 γραμμάρια χρυσοῦ. Τὸ κεφάλαιον ὑποδιαιρεῖται εἰς 200.000 ὀνομαστικὰς μετοχὰς 2.500 ἑλβετικῶν φράγκων ἑκάστης, ἐλευθερουμένας κατὰ 25 % εἰς τὴν ἐγγραφήν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον δύναται νὰ καταβληθῇ ἀργότερον, κατόπιν τριμήνου προειδοποιήσεως. Ἡ ἐγγύησις περὶ ὁλικῆς ἐγγραφῆς τῶν 500 ἑκατομμυρίων ὑπὸ τῶν πέντε ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῶν κρατῶν, ἅτινα μετέσχον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ καταστατικοῦ τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν (Γερμανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Βελγίου), καθὼς καὶ δύο τραπεζιτικῶν ὁμάδων, μιᾶς ἀμερικανικῆς καὶ μιᾶς ἰαπωνικῆς, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τράπεζαν Διεθνῶν Διακανονισμῶν νὰ ἀρχίσῃ λειτουργοῦσα μὲ περιωρισμένα κεφάλαια, ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰς ἐγγραφὰς τῶν ἀνωτέρω ἑπτὰ ὀργανισμῶν διὰ 112.000 μετοχὰς (16.000 κατὰ τράπεζαν ἢ ὁμάδα). Αἱ μετοχαὶ τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἀπολαμβάνουν ἴσων δικαιωμάτων ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν, ἀλλ' ἡ κατοχὴ αὐτῶν δὲν δίδει οὐδὲν δικαίωμα ψήφου ἢ ἀντιπροσωπεύσεως εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις. Αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι δύνανται νὰ ἐγγραφῶσιν εἴτε διατηροῦσαι εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν των τὰς ἀναλογούσας εἰς αὐτὰς μετοχὰς (ὅπως π. χ. ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας) εἴτε θέτουσαι αὐτὰς εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν, ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν μορφήν των, ἢ ὑπὸ μορφὴν πιστοποιητικῶν (ὅπως π. χ. ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας). Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον δύναται νὰ προβῇ εἰς αὔξησιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ κεφαλαίου τῆς Τραπέζης κατόπιν συγκαταθέσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων. Ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν μετοχῶν γίνεται κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα. Μέχρι σήμερον αἱ ἑξῆς ἐκδοτικαὶ τράπεζαι ἐνεγράφησαν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν:

Περίοδος 17ης Μαΐου 1930 μέχρι 31ης Ὀκτωβρίου 1931.

Μετοχαὶ (ἐλευθερωθεῖσαι κατὰ 25 %) ***ἐπιδικασθεῖσαι εἰς:***	***Ἀριθμὸς μετοχῶν***	***Ἡμερομηνία ἀποκτήσεως***
Τράπεζα τῆς Ἰταλίας, Ρώμη	16 000	20— 5—1930
Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας, Λονδῖνον	16 000	20— 5—1930
Τράπεζα τῆς Πολωνίας, Βαρσοβία	4.000	25— 6—1930
Τράπεζα τοῦ Ντάντσιγ, Ντάντσιγ	4.000	25— 6—1930
Τράπεζα τῆς Γαλλίας, Παρίσιοι	16.000	20— 5—1930
Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι	4.000	25— 6—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τοῦ Βελγίου, Βρυξέλλαι	16.000	20— 5—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Βουλγαρίας, Σόφια	4 000	25— 6—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ρουμανίας, Βουκουρέστιον	4.000	25— 6—1930
Τράπεζα τῆς Ὁλλανδίας, Ἄμστερνταμ	4 000	20— 5—1930
Τράπεζα τῆς Ἐσθονίας, Τάλλιν	100	31—10—1930
Τράπεζα τῆς Φινλανδίας, Ἑλσινγκφορς	4.000	25— 6—1930
Τράπεζα τῆς Λεττονίας, Ρίγα	500	30—12—1930
Τράπεζα τῆς Λιθουανίας, Κάουνας	500	31— 3—1931
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Οὐγγαρίας, Βουδαπέστη	4.000	25— 6—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Τσεχοσλοβακίας, Πράγα	4 000	25— 6—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Κοπενχάγης, Κοπενχάγη	4.000	25— 6—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Αὐστρίας, Βιέννη	4.000	25— 6—1930
Ράϊχσμπανκ, Βερολῖνον	16.000	20— 5—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλβετίας, Ζυρίχη	4.000	20— 5—1930
Σουηδικὴ Ρίκσμπανκ, Στοκχόλμη	4.000	20— 5—1930
Ὁμὰς 14 ἰαπωνικῶν Τραπεζῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς **Βιομηχανικῆς Τραπέζης τῆς Ἰαπωνίας**, Τόκιο	16.000	20— 5—1930
Ἀμερικανικὴ ὁμὰς (Τ. Π. Μόργκαν & Σια, Νέα Ὑόρκη, **First National Bank τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ First National Bank** τοῦ Σικάγου)	16.000	20— 5—1930
Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἀλβανίας, Ρώμη	500	Ἀπρίλ. 1931
Τράπεζα τῆς Νορβηγίας, Ὄλσο	4.000	Μάϊος 1931
Ἐθνικὴ Τράπεζα τοῦ Βασιλείου τῆς Γιουγκοσλαβίας, Βελιγράδιον	4.000	28— 6—1931
	173.600	

Ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν διοικεῖται, ὅπως κάθε ἀνώνυμος ἑταιρεία, ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου τελοῦντος ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων. Ἀλλ' ἐάν, κατ' ἀρχήν, αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ περὶ διοικήσεως τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν φαίνωνται διατηρούμεναι, ὁ εἰδικὸς χαρακτὴρ τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἐξηγεῖ τὴν ἐφαρμογὴν λύσεων τελείως καινοφανῶν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως. Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον εἶναι διεθνές, ὅπως ἡ Τράπεζα, καὶ περιλαμβάνει 16 μέλη, ἅτινα εἶναι οἱ διοικηταὶ τῶν κυριωτέρων ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, καὶ διάφοροι ἀντιπρόσωποι τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομίας. Εἰς αὐτοὺς προστίθενται 9 μέλη προτεινόμενα ὑπὸ τῶν ἄλλων χωρῶν, αἵτινες ἔχουν ἐγγραφῇ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς τραπέζης. Ὁ πρόεδρος ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου διὰ τρία ἔτη καὶ εἶναι ἐπανεκλέξιμος, διορίζει δὲ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ συμβουλίου ἕνα γενικὸν διευθυντήν. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχου ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ σύνθεσις δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετοχῶν. Τὰ δικαιώματα ἀντιπροσωπεύσεως καὶ ψήφου ἀσκοῦνται ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετοχῶν, αἵτινες ἀνήκουν εἰς ἑκάστην ἐκδοτικὴν τράπεζαν τῆς ἀντιπροσωπευομένης χώρας. Τοιουτοτρόπως ὑπάρχει μεγάλη ὁμοιότης συμφέροντων μεταξὺ τῆς γενικῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ ἀποφεύγονται αἱ διαφωνίαι. Ἡ λύσις αὕτη, ἥτις φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἐλάχιστα λαμβάνουσα ὑ π' ὄψιν τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων, υἱοθετήθη κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα ἵνα ἐξασφαλίζῃ εἰς τὴν Τράπεζαν Διεθνῶν Διακανονισμῶν μίαν πολιτικὴν σταθεράν. Ἄλλωστε ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν εἶναι ὀργανισμὸς γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, μὴ δυνάμενος νὰ συμφωνῇ πάντοτε μὲ τὰ ἄμεσα συμφέροντα τῶν κεφαλαιούχων, οἵτινες μετέσχον εἰς τὴν ἐγγραφὴν τῶν μετοχῶν. Πρὸς ἀντιστάθμισιν τοῦ μειονεκτήματος αὐτοῦ διὰ τὸν μέτοχον, τὸ καταστατικὸν τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἐξασφαλίζει μέρισμα τοὐλάχιστον 6 %. Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Διακανονισμῶν διαιροῦνται εἰς τρία διαμερίσματα: τράπεζα, σχέσεις μετὰ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν καὶ γενικὴ γραμματεία. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον ὄχι ἐσωτερικοῦ ἀλλὰ διεθνοῦς δικαίου, μὴ πληρώνουσα φόρους καὶ ἀπολαύουσα ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν της καὶ τὰ ὑπάρχοντά της ὁλοκληρωτικῆς ἀσυλίας. Τέλος ἡ Τράπεζα Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἀπολαύει εἰδικῆς δωσιδικίας ὡς πρὸς πᾶσαν διαφοράν, ἥτις θὰ ἀνεφύετο εἴτε μὲ τὰς κυβερνήσεις, αἵτινες ὑπέγραψαν τὸ σχέδιον Γιούνγκ, ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν ἢ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τούτου, εἴτε μὲ τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας, ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ καταστατικοῦ της, εἴτε μὲ τοὺς μετόχους της. Ὅλαι αὗται αἱ διαφοραί, αἵτινες τυχὸν θ' ἀνεφύοντο, ἐκδικάζονται κατὰ τὴν διαιτητικὴν διαδικασίαν ἐνώπιον ἑνὸς διεθνοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον καθορίζονται καὶ αἱ τελευταῖαι λεπτομέρειαι. Ἐὰν ὑπάρχῃ διαφωνία ὡς πρὸς τὴν ἁρμοδιότητα, ἀποφασίζει τὸ διαρκὲς δικαστήριον τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης τῆς Χάγης. Ὡς πρὸς τὰς ἐπανορθώσεις, δυνάμει εἰδικῆς συμφωνίας, ἡ Τ. Δ. Δ. δέχεται παρὰ τῆς Γερμανίας τὰς ἐτησίας δόσεις καὶ κατόπιν τὰς διαμοιράζει εἰς τὰς πιστωτρίας Δυνάμεις, ἢ, κατόπιν ἐντολῆς τῶν τελευταίων τούτων, τὰς μεταβιβάζει εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας διὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν. Δυνάμει εἰδικῶν συμφωνιῶν μὲ τὴν Οὐγγαρίαν, Τσεχοσλοβακίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἡ Τ. Δ. Δ. ἀνέλαβεν ἐπίσης νὰ παραλαμβάνῃ καὶ κατόπιν νὰ διαμοιράζῃ εἰς τὰς πιστωτρίας Δυνάμεις τὰς οὐγγρικάς, τσεχοσλοβακικὰς καὶ βουλγαρικὰς ἐτησίας δόσεις. Ἐπίσης, ἡ Τ.Δ.Δ. διαχειρίζεται τὰ ποσά, τὰ ὁποῖα πιστώνονται εἰς τὰς ἐχούσας λαμβάνειν δυνάμεις ὑπὸ τῆς Γερμανίας, διὰ τὰς εἰς εἶδος παροχάς. Ἐξέδωκε, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1930, γερμανικὸν ἐξωτερικὸν δάνειον πρὸς $5\frac{1}{2}$ % διὰ ποσὸν 300 ἑκατομμυρίων δολλαρίων (γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα δάνειον Γιούνγκ) καὶ ἠγγυημένον ὑπὸ τῶν ἄνευ ὅρων ἐτησίων δόσεων τῶν ἐπα-

Digitized by Google

νορθώσεων. Τὸ δάνειον τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν πρώτην πραγματοποίησιν τῆς ἐμπορικοποιήσεως (commercialisation) ἢ κινητοποιήσεως τῶν γερμανικῶν ὀφειλῶν καὶ διεμοιράσθη εἰς ἐννέα ἐθνικὰς μερίδας ὡς ἑξῆς: Γερμανία 100 ἑκατομμύρια δολλαρίων, Γαλλία 132.215.000, Βρεττανικὴ αὐτοκρατορία 50.000.000, Ἰταλία 13.105.000, Ἰαπωνία 2.060.000, Νοτιοσλαυΐα 1.872.000 καὶ Πορτογαλία 748.000. Ἡ Τ. Δ. Δ. ἀνέλαβεν ἐπίσης νὰ διαχειρίζεται τὰ διεθνῆ δάνεια, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξεδίδοντο διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων, καθὼς καὶ τὸ διεθνὲς αὐστριακὸν δάνειον τοῦ 1930 ἐκ ποσοῦ 60 ἑκατομμυρίων δολλαρίων.

Κυρίως ὅμως ἡ Τ.Δ.Δ. θὰ δείξῃ τὴν δραστηριότητά της ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνεργασίαν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν καὶ τὴν λύσιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων. Ἡ πιστωτική της δρᾶσις δεσμεύεται ὑπὸ διαφόρων διατάξεων τοῦ καταστατικοῦ, ὅπως π. χ. τῆς ἀπαγορεύσεως ἐκδόσεως χαρτονομίσματος, τῆς ἀποδοχῆς συναλλαγματικῶν, τοῦ ἀνοίγματος πιστώσεων διὰ λογαριασμὸν τῶν κυβερνήσεων κλπ. Δύναται οὐχ ἧττον ν' ἀγοράζῃ καὶ νὰ πωλῇ χρυσόν, εἴτε διὰ λογαριασμόν της, εἴτε διὰ λογαριασμὸν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, νὰ κάμνῃ πιστώσεις ἢ νὰ δανείζῃ ἔναντι χρυσοῦ εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας ἢ ἀκόμη ἔναντι ἀξιῶν πρώτης τάξεως. Δύναται ἐπίσης — καὶ ἐδῶ λαμβάνουν χώραν αἱ κυριώτεραι πράξεις— ν' ἀγοράζῃ καὶ νὰ πωλῇ ξένα συναλλάγματα, εἴτε διὰ λογαριασμόν της, εἴτε διὰ λογαριασμὸν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν. Ὁμοίως δύναται νὰ προεξοφλῇ εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας γραμμάτιά των ἢ νὰ ἀναπροεξοφλῇ γραμμάτια ἰδικά της εἰς τὰ ἐκδοτικὰ ἱδρύματα. Λόγῳ τῶν διαφόρων περιορισμῶν τοῦ καταστατικοῦ της καὶ λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῆς, ὡς τραπέζης καταθέσεων καὶ προεξοφλήσεων, ἡ Τ.Δ.Δ. δὲν δύναται νὰ ἀκινητοποιήσῃ διὰ μακρὰν προθεσμίαν τὰ κεφάλαια αὐτῆς καὶ τὰς καταθέσεις τὰς ὁποίας τῇ ἐμπιστεύονται. Ὁ ρόλος της εἰς τὰς πιστωτικὰς σχέσεις περιορίζεται κυρίως εἰς ρόλον καθοδηγήσεως. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της (Μάϊος τοῦ 1930) μέχρι τῆς κρίσεως, ἥτις ἐξεδηλώθη ὀξύτερον τὸν Ἰούνιον τοῦ 1931, οἱ πόροι τῆς τραπέζης ηὐξήθησαν κανονικῶς. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1931 ἤρχισαν πίπτοντες διαρκῶς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1931. Κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμάς, τὰς ὁποίας διῆλθεν ἡ Γερμανία τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ 1931, ἡ Τ.Δ.Δ. τὴν ἐβοήθησε σημαντικῶς, παρέχουσα εἰς αὐτὴν βραχυπροθέσμους πιστώσεις καὶ ἀνανεώνουσα τὰς ἤδη ὑπαρχούσας. Αἱ καταθέσεις τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν παρὰ τῇ Τ.Δ.Δ. ἐσημείωσαν τὴν ἑξῆς πορείαν (εἰς ἑλβετικὰ φράγκα):

31 Μαΐου 1930	26.952.652
31 Μαΐου 1931	1.696.445.247
31 Δεκεμβρίου 1931	599.092.688

Τὸ σύνολον τῶν πόρων τῆς Τ. Δ. Δ., συμφώνως μὲ τὰς δημοσιευομένας καταστάσεις της, ἐσημείωσε τὴν ἑξῆς πορείαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της (εἰς ἑλβετικὰ φράγκα):

31 Μαΐου 1930	302.699.677
30 Ἰουνίου 1930	1.085.720.801
30 Σεπτεμβρίου 1930	1.700.419 572
31 Δεκεμβρίου 1930	1.578.134.182
31 Μαρτίου 1931	1.901.148.912
31 Μαΐου 1931	2.125.975.827
31 Αὐγούστου 1931	1.605.844 796
31 Σεπτεμβρίου 1931	1.273.617 673
31 Δεκεμβρίου 1931	1.040.830.828

Ὁ τόκος τὸν ὁποῖον χορηγεῖ ἡ Τ. Δ. Δ. ἀνήρχετο διὰ τὸ ἔτος 1931 ἀπὸ 2 ἕως $2\,^1/_2$ %.

Ἀνατολικαὶ ἐπανορθώσεις. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπονοοῦνται αἱ ἐπανορθώσεις, τὰς ὁποίας ὀφείλουν ἡ Οὐγγαρία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Αὐστρία, δυνάμει τῶν συνθηκῶν τοῦ Τριανόν, τοῦ Νεϊγὺ καὶ τοῦ Σαὶν-Ζερμαίν. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἠσχολήθη διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων, περιλαβοῦσα ἐπίσης τὸ χρέος τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Τσεχοσλοβακίας, καὶ ἐξηκολούθησε συνεδριάζουσα καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς δευτέρας διασκέψεως τῆς Χάγης. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς δυσχερεστέρα τῆς τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων. Διὰ νὰ λάβῃ τις μίαν ἰδέαν, ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθῇ τὰς οὐγγρικὰς ἐπανορθώσεις καὶ μόνον. Ὁ διακανονισμὸς τῶν ὑποχρεώσεων της Οὐγγαρίας περιεπλέκετο μὲ τὸ ζήτημα τῶν ὑποχρεώσεων τῶν δημοσίων προπολεμικῶν χρεῶν, μὲ τὸ ζήτημα τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τῶν μικτῶν δικαστηρίων ἀποφάσεων καὶ μὲ τὸ περίφημον ζήτημα τῶν Οὔγγρων γαιοκτημόνων. Ὁ διακανονισμὸς τοῦ προβλήματος τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων ἐθεωρήθη τῷ 1929 ὡς ἀπαραίτητος, διότι: ἀφ' ἑνὸς μέν, ὅταν αἱ πιστώτριαι τῆς Γερμανίας Δυνάμεις ἱκανοποίησαν τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν πρώτην διάσκεψιν τῆς Χάγης, ἡ Ἰταλία ἐδήλωσεν ὅτι συμπληρώνει τὴν μερίδα τῆς Ἀγγλίας ἐκ τοῦ μεριδίου ἐπὶ τῶν τσεχοσλοβακικῶν δόσεων τοῦ χρέους ἀπελευθερώσεως, ἵνα μὴ δὲ ἡ διάσκεψις τῆς Χάγης ναυαγήσῃ, ἐχρειάζετο εἷς κατ' ἀρχὴν διακανονισμὸς τῶν τσεχοσλοβακικῶν ὑποχρεώσεων· ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἑλλάς, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Νοτιοσλαυΐα, θεωροῦσαι ἑαυτὰς ἠδικημένας ὑπὸ τῶν ποσοστῶν τοῦ σχεδίου Γιούνγκ, ἐδέχθησαν μὲν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐν λόγῳ σχεδίου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ταῖς δοθοῦν ἱκανοποιήσεις διὰ τοῦ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τοῦ προβλήματος τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων. Αἱ τελειωτικαὶ συμφωνίαι ὑπεγράφησαν ἐν Παρισίοις τὴν 28ην Ἀπριλίου 1930, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς:

I. Συμφωνία μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία, ἔναντι τῆς ἐγκαταλείψεως ὅλων τῶν ἀνταπαιτήσεων αὐτῆς, ἀπαλλάσσεται πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς πληρωμὴν ἐπανορθώσεων. Ὅλα τὰ προνόμια τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν περιουσιῶν κατηργήθησαν ὁριστικῶς.

II. Συμφωνία μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Τὸ σύνολον τοῦ χρέους τῆς Βουλγαρίας περιωρίσθη εἰς 37 ἐτησίας δόσεις 12 ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, πληρωτέων ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1930. Ὅλαι αἱ ἀνταπαιτήσεις τῆς Βουλγαρίας καὶ ὅλα τὰ προνόμια τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῆς διασυμμαχικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Σόφιας, τοῦ ἄρθρου 132 τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγύ, κατηργήθησαν ὁριστικῶς.

III. Συμφωνίαι μετὰ της Οὐγγαρίας. Αἱ ἐπανορθώσεις τῆς Οὐγγαρίας καθορίζονται ὡς ἑξῆς: ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ὑπόσχεται τὴν καταβολὴν εἰς τὴν Τράπεζαν τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν, ἀπὸ τοῦ 1930 μέχρι τοῦ 1943, 10.500.000 χρυσῶν κορωνῶν ἐτησίως καὶ κατὰ μέσον ὅρον. Ἀπὸ τοῦ 1944 μέχρι τοῦ 1966 13.500.000 χρυσῶν κορωνῶν ἐτησίως. Αἱ ἄλλαι συμφωνίαι, αἵτινες ὑπεγράφησαν ταυτοχρόνως, διακανονίζουν τὸ ζήτημα τῶν δημοσίων προπολεμικῶν χρεῶν, τὸ ζήτημα τῶν Οὔγγρων γαιοκτημόνων, τῆς συστάσεως ἑνὸς εἰδικοῦ ταμείου ἀποζημιώσεων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

IV. Συμφωνία μετὰ τῆς Τσεχοσλοβακίας. Πρὸς τελικὸν καὶ ὁριστικὸν διακανονισμὸν τοῦ χρέους της ἀπέναντι τῶν ἄλλων πιστωτριῶν Δυνάμεων τῶν ἐπανορθώσεων ἡ Τσεχοσλοβακία ὑπόσχεται νὰ καταβάλλῃ εἰς τὴν Τράπεζαν τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν 37 ἐτησίας δόσεις ἐκ 10.000.000 χρυσῶν κορωνῶν.

V. Συμφωνία μεταξὺ τῶν πιστωτριῶν χωρῶν. Τί λαμβάνει ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπανορθώσεων. Ἡ τελευταία αὐτὴ συμφωνία διὰ τὰς ἀνατολικὰς ἐπανορθώσεις διακανονίζει ὁριστικῶς καὶ κατὰ τὸν κατωτέρω τρόπον μεταξὺ τῶν πιστωτριῶν χωρῶν τὸ ζήτημα τῆς κατανομῆς τῶν ἐπανορθώσεων τούτων, καθὼς καὶ τῶν χρεῶν τῶν παραχωρηθέντων κτημάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ἀπελευθερώσεως. Τὰ χρέη τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῶν παραχωρηθέντων κτημάτων θεωροῦνται ὡς ἐξ ὁλοκλήρου καταβληθέντα. Ἡ ἐτησία δόσις τῶν 10 ἑκατομμυρίων χρυσῶν μάρκων, ἥτις κατεβλήθη ὑπὸ τῆς Τσεχοσλοβακίας, διαμοιράζεται ὡς ἑξῆς:

Γαλλία	3.187.854	χρυσᾶ	μάρκα
Μεγάλη Βρεττανία	1.384.519	»	»
Ἰταλία	3.146.632	»	»
Βέλγιον	418.816	»	»
Ἰαπωνία	51.920	»	»
Πορτογαλία	81.920	»	»
Ἑλλὰς	1.758.339	»	»

Αἱ οὐγγρικαὶ καὶ βουλγαρικαὶ πληρωμαὶ διαμοιράζονται κατὰ τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν:

Ἑλλὰς	76,73 %
Ρουμανία	1 %
Τσεχοσλοβακία	13 %
Νοτιοσλαυΐα	5 %

Τὸ ὑπόλοιπον διαμοιράζεται μεταξὺ τῶν ἄλλων πιστωτριῶν κυβερνήσεων συμφώνως μὲ τὸ ἄρθρον 2 τῆς συμφωνίας τοῦ Σπᾶ. Ἡ Ἑλλὰς λαμβάνει ἐπὶ πλέον διάφορα ὑπόλοιπα μὴ διαμοιρασθέντα, καθὼς καὶ 5 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων, πληρωθέντα ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας τὴν 1ην Ἀπριλίου 1930. Τὸ ὀνομαστικὸν κεφάλαιον τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπανορθώσεων ἀνήρχετο τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1930 εἰς τὰ ἑξῆς ποσά:

Σχέδιον Γιούνγκ	(58 ἐτ. δόσεις)	εἰς μάρκα χρ.	136.400.000
Βουλγαρικαὶ ἐπανορθώσεις	(38 » »)	» » »	106.277.000
Οὐγγρικαὶ ἐπανορθώσεις	(14 » »)	» » »	69.733.000
Τσεχοσλοβακικαὶ ἐπανορθώσεις	(36 » »)	» » »	27.317.000
Καθυστερούμεναι δόσεις Τσεχοσλοβ.		» » »	1.758.339
Σύνολον		μάρκα χρ.	341.485.339

ἢ 6.263.393.125 δραχμαί.

Χρεοστάσιον Χοῦβερ. Τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1931 ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Χοῦβερ προέτεινεν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης τὴν ἀναστολὴν πάσης πληρωμῆς ἐπανορθώσεων καὶ διασυμμαχικῶν χρεῶν ἐπὶ ἓν ἔτος, ἤτοι ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1931 μέχρι τῆς 1 Ἰουλίου 1932. Κατόπιν ἀντιρρήσεών τινων, κυρίως ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας, τὸ χρεοστάσιον ἐκηρύχθη ἐν ἰσχύϊ. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ προέδρου Χοῦβερ ὑπηγορεύθη ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως, τοῦ ἀντικτύπου αὐτῆς ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ κινδύνου διὰ τὰς ἀμερικανικὰς τραπέζας νὰ ἴδουν τὰς κολοσσιαίας αὐτῶν τοποθετήσεις ἐν Γερμανίᾳ ἐξανεμιζομένας. Ἡ ἐπίτασις τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ἰσχυρὰ πτῶσις τῶν τιμῶν, ἔκαμαν ὥστε, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1931, αἱ χρεωστικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Γερμανίας νὰ καταστοῦν βαρύταται καὶ ν' αὐξήσουν, ὑπολογιζόμεναι εἰς χρυσόν, κατὰ 40% περίπου. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, καὶ παρὰ τὸ χρεοστάσιον Χοῦβερ, ἡ Γερμανία εὑρέθη ἠναγκασμένη νὰ ζητήσῃ τὴν σύγκλησιν τῆς συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχεδίου Γιούνγκ. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνῆλθεν εἰς Βασιλείαν καὶ κατέθεσε τὸ πόρισμα αὐτῆς τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1931, διαπιστώσασα τὴν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πληρωμῆς τῶν ὑπὸ ὅρους ἐτησίων δόσεων. Ἡ ἐπιτροπὴ συνεπέρανεν ὅτι μόνον μία προσαρμογὴ τοῦ συνόλου τῶν διακυβερνητικῶν χρεῶν, δηλαδὴ καὶ τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν καὶ τῶν ἐπανορθώσεων, δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν ἀπελπιστικὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸ πόρισμα τῆς συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχεδίου Γιούνγκ, αἱ κυβερνήσεις τῶν κυρίως ἐνδιαφερομένων κρατῶν ἀπεφάσισαν τὴν σύγκλησιν μιᾶς διεθνοῦς οἰκονομικῆς διασκέψεως πρὸς λῆψιν τῶν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν περιστάσεων ὑπαγορευομένων νέων μέτρων ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπανορθώσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν κατάστασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ διάσκεψις αὕτη ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1932 ἐν Λωζάννῃ, ἀλλ' ἀνεβλήθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν διὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Κ. Π. ΚΑΡΑΝΙΚΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ βιβλία, ἅτινα ἐξεδόθησαν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Κατωτέρω παρέχομεν ἐκλογὴν τούτων, κατανεμημένων καὶ συγκεντρωμένων εἰς διαφόρους τομεῖς, πρὸς εὐκολωτέραν ἀνεύρεσίν των.

Α΄) *Αἴτια καὶ εὐθῦναι.*—*Général Palat*, «Les probabilités d'une guerre franco-allemande» (1913).—*J. W. Headlam*, «The History of Twelve Days» (1915).—*P. Albin*, «La guerre allemande. D'Agadir à Serajevo. 1911—1914» (Paris 1915).—*Julius Andrassy*, «Wer hat den Krieg verbrochen ?» (Leipzig, 1915).—*E. Brandenburg*, «Die Ursachen des Weltkrieges» (1915).—*Kurt Grelling*, «Anti-j'accuse» (Zurich, 1916).—*S. Hellmann*, «Deutschland und America» (1917).—*Prince K. Lichnowsky*, «My mission to London 1912—1914» (1918).—*Dr. N. Mühlon*, «Dr Mühlon's Diary 1914» (1918).—*Take Jonesco*, «Souvenirs» (Paris 1919).—*Jagow*, «Urarchen und Ausbruch des Weltkrieges» (1919).—Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Γερμανίας, «Deutschland schuldig ?» (1919)—*C. Oman*, «The Outbreak of the War of 1914—18, Based on official documents» (1919).—*J. Civray*, «L'avant-guerre comparée en Allemagne et en France» (Paris, 1919).—*K. Kautsky*, «Die deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch» (6 τόμ. 1919).—*G. Lowes Dickinson*, «Causes of international War» (1920).—*R. Poincaré*, «Les origines de la guerre» (1921).— *H. Asquith*, «The Genesis of the War» (1923).—*M. Edith Durham*, «The Serajevo Crime» (1925).—*Max Montgelas*, «The Case for the Central Powers» (1925).—*F. vou Musulin*, «Das Haus am Ballplatz» (1925).—*J. W. Headlam*, «The Outbreak of War. Foreign Office Documents» (1926).—*R. W. Setton-Watson*, «Serajevo» (1926).—Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Γερμανίας, «Die Grosse Politik der Europäichen Kabinette 1871—1914» (1926).—Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Μεγάλης Βρεττανίας, «British Documents on the Origins of the War 1898—1914» (5 τόμ. 1926 κλπ.).—*J. S. Ewart*, «Roots and Causes of the War 1914—1918» (1926).—*E. W. Dickes*, «Lord Grey and the World War» (1927).—*H. W. Wilson*, «War Guilt» 1928).

Β΄) *Πολιτικὴ καὶ διπλωματία.* Ἀγγλικὴ Κυανῆ Βίβλος, «Great Britain and the European crisis» (1914).—Ἀγγλικὴ Λευκὴ Βίβλος, «Correspondence respecting the european crisis» (1914).—*E. Bernstein*, «Dokumente zum Weltkrieg» (1914).— Γαλλικὴ Κιτρίνη Βίβλος, «Documents diplomatiqnes. La guerre européenne» (1914).—Ρωσικὴ Μηλινοειδὴς Βίβλος (1914).—*Tittoni*, «Italy's Foreign and Colonial» (1914).— *Barzelotti*, «La politiea Italiana» (1915).— *Beer*, «Regenbogenbuch. Die europäischen Kriegsverhandlungen», (1915).— *Delbrück*, «Die Motive und Ziele der russischen Politik» (1915).— *Hintze*, «Deutschland und der Weltkrieg (1916).—Ἰταλικὴ Πρασίνη Βίβλος (1916).—*Ruedorffer*, «Grundzüge der Weltpolitik» (1916).— Σερβικὴ Κυανῆ Βίβλος (1916).—*Carp*, «Die auswärtige Politik und Agrarreform» (1917).— Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος, «Διπλωματικὰ ἔγγραφα 1913—1917. Ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη συμμαχίας. Εἰσβολὴ Γερμανοβουλγάρων εἰς Μακεδονίαν» (καὶ συμπλήρωμα ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, 1917).—*L. v. Puyvelde*, «Le mouvement flamand et la guerre» (1918).—*Reventlow*, «Deutschlands auswärtige Politik 1888—1914» (1917).— *L. Rogers*, «America's case against Germany» (1917).— *G. V. Seldes*, «The United States and the War» (1917).—Αὐστριακὴ Ἐρυθρὰ Βίβλος (1918 καὶ 1919).— *Delbrück*, Krieg und Politik» (1918—1919).—*Max. Harden*, «Krieg und Frieden» (2 τόμοι 1918).—*J. B. Scott*, «Diplomatic correspondence between the U.S A. and Germany, 1914—1917» (1918).—Τοῦ αὐτοῦ «A servey of International relations between U. S. A. and Germany» (1918).— *Th. v. Bethmann-Hollweg*, «Betrachtungen zum Weltkrieg (1919-1921).—*K. Kautsky*, «Wie der Weltkrieg entstand» (1919).—Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Μεγάλης Βρεττανίας, «Collected diplomatic documents relating to the Outbreak of War» (1919).—*Mermeix*, «Fragments d'Histoire, 1914—1919» (6 τόμ. 1919 κ.τ.λ.). — *M. Montgelas - W. Schücking*, «Die deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch» (4 τόμ. 1919).—*Schwertfeger*, «Der geistige Kampf um die Verletzung der belgischen Neutralität» (1919).— *President Wilson's*, «Great Speeches and Other History-making Documents (1919).— *A. F. Pribram*, «The secret Treaties of Austro-Hungary, 1879—1914» (1920).—Stationery Office, Treaties of Peace: Between Allies and Germany (Versailles, 1919), Austria (St. Germain, 1919), Hungary (Trianon, 1920), Bulgaria (Neuilly, 1920). and Turkey (Sèvres, 1920 not ratified).—*Tempeley*, «History of the peace conference» (1920-1921).—*Briefe*, «Kaiser Wilhelms II an den Zaren» (1920).— *Karo*, «Die Verantwortung der Entente» (1921).— *Lansing*, «The peace negotiations» (1921).— *G. de Manteyer*, «Austria's Peace Offer, 1916—1917» (1921).— *Schwertfeger*, «Der Fehlspruch von Versailles» (1921).— *Maj. Gen. Sir F. Maurice*, «Intrigues of the War» (1922).— *R. Stannard Baker*, Woodrow Wilson and World Settlement» (3 τόμ. 1922).— Ἐπίσημα γερμανικὰ ἔγγραφα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἐκθέσεις τῆς 1ης καὶ 2ας γερμανικῆς ὑποεπιτροπῆς. Ἔναρξις τοῦ πολέμου (1923).— Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Ἰταλίας, «Intervenzione dell'Italia nei documenti segreti dell'Intesa» (Roma 1923).—*H. W. V. Temperley*, «A history of the Peace Conference of Paris» (6 τόμ. 1923).— *C. R*

Digitized by Google

Nowak, «The Collapse of Central Europe» (1924).—*S. Cosmin*, «L'Entente et la Grèce pendant la grande guerre» (1926).— *Lord Beaverbrook*, Politicians and the War» (1927).— *C. Bergmann*, «The history of reparation» (1927). — *G. P. Gooch*, «Recent revelations of European diplomacy» (1927).—*Πρίγκιπος Νικολάου τῆς Ἑλλάδος*, «Πολιτικὰ ἀπομνημονεύματα 1914—1917» (1928).—*J. Mavor*, «The Russian revolution» (1928).

Γ') *Ἱστορικά*.—The Annual Register (1914—1919).—*Brassey's*, «Naval Annual» (1914—1919).—*Civrieux*, «La Grande Guerre» (1914—1918).—*Lord Edward Gleichen*, «Chronology of the War» (1914—1919).—*Ἀλ. Μαζαράκη*, «Ὁ μέγας πόλεμος 1914—1918» (εἰς τὸ περιοδικὸν «Γενικὴ Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις»).—Whitaker's Almanac (1914—1919).—Der Weltkrieg (1914—1918).—*L. Cornet*, «1914—1915, Histoire de la Guerre» (1915—1922).—*Hanotaux*, «Histoire illustrée de la Guerre» (1915 κλπ.).—*Cornet*, «Histoire de la guerre» (1916).—*Guillot*, «Précis de la guerre» (1917 et 1918).—*Kjellen*, «Die Grossmächte der Gegenwart» (1916—1921).—*B. Palat*, «La Grande Guerre sur le front occidental» (1917 κλπ.).—«*The Times*», «Documentary History of the War» (11 τόμ. 1917).—Der Grosse Krieg in Einzeldarstellungen (τοῦ Γερμανικοῦ ἐπιτελείου 1918 κλπ.).—*S. Serbesco*, «La Roumanie et la guerre» (1918).—Canada, Ministry of Overseas Military Forces. Report 1918 (1919).—*Helmolt*, «Ein Vierteljahrhundert Weltgeschichte» (1919).—Final Report of Gen. *J. Pershing* (1919).—*S. R.* «Chronologie de la guerre» (1919).—*Cherfils*, «La Guerre de la délivrance» (1920—1922).—*Sir A. Currie*, «Canadian corps operations during 1918» (1920).—*Lt.-Col. J. F. C. Fuller*, «Tanks in the Great War, 1914—1918» (1920).—*Giraud*, «Histoire de la Grande Guerre» (1920).—*Sir I. Monash*, «The Australian victories in France in 1918» (1920).—*Pollard*, «Short history of the Great War» (1920).—*H. Steele*. «The Canadians in France 1915—1918» (1920).—*S. Thomas*, «History of the American Expeditionary Force» (1920).—*G. Trevelyan*, «The War and the European Revolution in relation to History» (1920).—*Sir I. Willcocks*, With the Indians in France» (1920).—*I. Buchan*, «A history of the Great War» (1921).—*De Chambrun* et *De Marenches*, «L'armée américaine dans le conflit européen» (1921). —*Sir C. Lucas*, «The Empire at War» (1921). —*H. Ritter*. «Kritik des Weltkriegs» (1911).—*M Schwarte*, «Der Grosse Krieg 1914—1918» (1921—1924).—*L. Corda*, «La guerre mondiale 1914—1918» (1922).—*Dubois* et *Appuhn*, «Catalogue méthodique du fonds allemand de la Bibliothèque de la Guerre» (1922).—*Hierl*, «Der Weltkrieg in Umrissen» (1922).—*Jagow*, «Daten des Weltkrieges» (1922).—Reichsarchiv (γερμανικὴ ἐπίσημος ἱστορία τοῦ πολέμου, 1922 κλπ.).—*Repigton*. «La première guerre mondiale» (1922).—*W. S. Churchill*, «The World crisis» (1923—1929).—*A. Arz*, «Zur Geschichte des Grossen Krieges 1914—1918» (Ἀνατολικὸν μέτωπον 1924—).Les Armées Françaises dans la Grande Guerre» (Γαλλικὴ ἐπίσημος ἱστορία τοῦ πολέμου 1921).—«Cours d'histoire» pour les écoles militaires françaises (τόμ. 3ος 1924).—*H. Drew*, «The War Effort of New Zealand» (1924).—South Africa. Department of defence, The Union of S. Africa and the Great War (Ἐπίσημος Ἱστορία 1924).—«Vorgeschichte des Waffenstillstandes». (Ἐπίσημον γερμανικὸν δημοσίευμα, β' ἔκδοσις 1924)—.Official history of Australia in the War» (1925 κλπ.)—*E. Hurley*, «The Bridge to France» (1926).—*M. Larcher*, «La Guerre Turque dans la Guerre Mondiale» (1926)—*R. Van Overstraeten*, «Les principes de la Guerre» (1926).—*Sir A. Conan Doyle*, «British Campaigns in Europe» (1928).—*T. M. Johnson*, «Without Censor» (1928).—*Κοντογιάννη*, «Ἱστορία τοῦ μεγάλου πολέμου» (1928).—*Maj. Gen. Hunter Liggett A. E. F.* «Ten Years Ago» (1928).

Δ') *Στρατιωτικά*. 1) *Δυτικὸν μέτωπον*.—Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν Βελγίου, «La Campagne de l'Armée belge, juillet 31, 1914—jan. 1, 1915» (1915).—*Commandant Willy Breton*, «Pages d'histoire» (1915 κ.τ.λ.).— *Foch*, «Les principes de la Guerre» (1917).—*Field-Marshal Visct. French*, «The despatches of Lord French, 1914—1915» (1917).— *P. H. Courrière*, «Comment fut sauvé Paris» (1918).—*H. Dugard*, «La victoire de Verdun, Fev. 21, 1916 — Nov, 11, 1917» (1918). — *Gen. Feldmar. v. Bülow*, «Meid Bericht zur Marneschlacht» (1919).— Terms of Armistices concluded with Germany, Austro-Hungary and Turkey. Cmd. 53. (1919). — *Gen. E. v. Falkenhayn*, «General Headquarters, 1914—1916, and its critical decisions» (1919).— *Field - Marshal Visct. French*, «1914» (1919).— Sir D. «Haig's despatches 1915—1919» (1919).— *Emmanuel*, «Der Weltkrieg» (1920).—*Gen. Oberst.-A. v. Kluck*, «Der Marsch auf Paris und die Marne-Schlacht, 1914» (1920).—*J. Maercker*, «Vom Kaiserheer zur Reichwehr» (1921).— *Général Dupont*, «Le haut commandement allemand en 1914» (1922).— *Oberstlt. A. Niemann*, «Kaiser und Revolution» (1922).—Mémoires du *Maréchal Galliéni*, «Défence de Paris, 25 Août — 11 Sept. 1914» (1926).—*G. Grommaire*, «L'occupation allemande en France 1914—1918» (1926).— *Τοῦ Γερμανοῦ πρώην Διαδόχου*, «Der Marne - Feldzug, 1914» (1927).— *Gen. Hirschauer* et *Klein*, «Paris en état de défense 1914» (1928).— *Commt. L. Koeltz*, «La bataille de France 21 Mars — 5 Avril 1918» (1928).— *Gen. v. Kuhl*, «Entstehung, Durchführung und Zusammenbruch der Offensive von 1918» (1928).

2) *Αὐστροϊταλικὸν μέτωπον*.—Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν Ἰταλίας, Ἀνωτάτη Στρατιωτικὴ Διοίκησις, «Rapporto sulla bataglia di Vittorio Veneto» (1919).— *Gen. Capello*, «Note di Guerra» (1920).—*Gen. Maj. H. Kerchnawe*, «Der Zusammenbruch der oesterreichischungarischen Wehrmacht in 1918» (1921).—*Gen. L. Cadorna*, «La guerra alla fronte Italiana, etc. 1915—Nov. 1917» (2 τόμ. 1921).—*Gen.-Lt. A. von Cramon*, «Quatre ans au G. Q. G. austro-hongrois» (1922). — *Gen. Baron Arz*, «Zur Geschichte des Grossen Krieg» (1924).— *Capt. A. Tosti*, «La guerra Italo-Austriaca 1915—1918» (ἐπίσημος ἔκθεσις 1925).—Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν Ἰταλίας, «L'Esercito Italiano nella grande guerra 1915—1918» (1927).—Reichsarchiv, Einzeldarstellungen, «Durchbruch am Isonzo» (1927).

3) *Ρωσικὸν μέτωπον*.— *Serge Raffalovitch*, «Pages d'histoire. L'histoire de la révolution russe, 1905—1917» (1917). —*Gen. B. Gourko*, «Russia in 1914—1917» (1918).—*Maj.-Gen. Sir A. Knox*, «With the Russian Army, 1914—1917» (1921). —*Capt. R. S. G. Watkin - Williams*, «Under the Black Ensign» (1922).— *Gen. M. Hoffmann*, «The War of Lost Opportunities» (1924).

4) *Βαλκανικὸν μέτωπον*.—*G. Gordon-Smith*, «Through the Serbian campaign and retreat» (1916).—*G. W. Price*, «The story of the Salonica Army» (1917).— *C. Price*, «Serbia's Part in the War» (1918).— *St. M. Sturdza*, «Avec l'armée roumaine 1916—1918» (1918).— *H. C. Owen*, «Salonica and after» (1919).—*G. Gordon-Smith*, «From Serbia to Jugoslavia, 1914—1918» (1920).— *Gen. Sarrail*, «Mon Commandement en Orient, Salonique, 1916—1918» (1920).—Reichsarchiv Einzeldarstellungen, «Der Endkampf in Macedonien» (1921 καὶ 1925).—*L. Villari*, «The Macedonian Campaign» (1922).— *Lt.-Col. Hon. H. D. Napier*, «Experiences of a Military attaché in the Balkans» (1924).

5) *Δαρδανέλλια καὶ Καλλίπολις*.—*P.F. Schuler*, «Australia in Arms» (1916).—*H. Stuermer*, «Two War Years in Constantinople» (1917).—The Final Report of the Dardanelles Commission (1919).—*Gen. Sir I. Hamilton*, «A Gallipoli Diary» (2 τόμ.1920).—*Gen O. Liman v. Sanders*, «Fünf Jahre Turkei» (1922).—*J. Masefield*, «Gallipoli» (1923).—Ἱστορικὸν τμῆμα τουρκικοῦ ἐπιτελείου, «Campagne des Dardanelles» (γαλλικὴ μετάφρασις, 1924).—*E. Ashmead - Bartlett*, «The Uncensored Dardanelles» (1927).—Reichsarchiv Einzeldarstellungen, «Dardanellen 1915» (1927).—*Gen. Kannengiesser*, «Gallipoli» (1928).

6) *Αἴγυπτος καὶ Παλαιστίνη*.—*Lt.-Gen. Sir M. Mc Munn* and *Captain C. Fells*, «Military Operations» (1917—1928).—*E. Dane*, «British Campaigns in the Nearer East, 1914—1918» (1919).—Bnnd der Asien Kämpfer, «Zwischen Kaukasus und Sinai» (1921 κλπ.).—*Maj.-Gen. Sir M. Bowman-Mainfold*, «An outline of the Egyptian and Palestine Campaigns 1914—1918» (1922).—*Lt.-Col. G. E. Badcock*, «History of the Transport, Services, Egyptian Expeditionary Force» (1925).—Reichsarchiv Einzeldarstellungen, «Yilderim» (1925).

7) *Ἄλλα μέτωπα*.—*H. C. O'Neill*, «The War in Africa etc.» (1918).—*E. Dave*, «British Campaigns in Africa etc.» (1919).—*Maj.-Gen. Sir C. V. F. Townshend*, «My Campaign in Mesopotamia» (1920).—*Maj. - Gen. L. C. Dunsterville*, «The adventures of Dunsterforce. Persia and Baku» (1921).—*Maj.-Gen. von Gleich*, «Vom Balkan nach Bagdad» (1922).—*Lt. - Col. H. von Kiesling*, «Mit Feldmarschall von der Goltz Pascha in Mesopotamien und Persien» (1922).—*Brig.-Gen F. J. Moberly*, «Mesopotamia Campaign, 1914—1918» (Ἐπίσημον, 4 τόμ. 1923 κλπ.).—*A. Rawlinson*, «The Defense of London» 1915—1918» (1923).—*H. von Oelhafen*, «Der Feldzug in Südwest» (1924).—«Les campagnes coloniales Belges 1914—1918» (ἐπίσημον, 2 τόμ. 1927 κλπ.).—

Ε') *Ναυτικά*.—*Dick*, «Das Kreuzergeschwader» (1917).—*Lord Fisher*, «Memories» (1919).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Records» (1919).—*J. R. Smith*, «Influence of the Great War upon shipping» (1919).—*Wedel*, «Quatre années de guerre sous-marine» (1919).— Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου, «Battle of Jutland» (1920).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Narative of the Battle of Jutland» (1924).—*Sir I. S. Corbett*, «History of the Great War. Naval Operation». Official (3 τόμ. 1920—1921).—*Dartige du Fournet*, «Souvenirs de guerre» (1920).—*C. E. Fayle*, «Seaborne Trade Official» (3 τόμ. 1920 κλπ.).—*Jellicoe*, «The Grand Fleet 1914—1916» (1919).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «The Crisis of the Naval War» (1920).—*Scheer*, «Deutschlands Hochseeflotte im Weltkrieg» (1920).—*A. Hurd*, «The merchand navy» (1921).—*Firle*, «Der Krieg in der Ostsee» (1921).—*Manfroni*, «Storia della Marina Italiana durante la guerra mondiale» (1923).—Γερμανίας Marine Archiv Der Krieg zur See 1914—1918» (1924).—Admiral *Gordon Cambell*, «My Mystery Ships» (1928).—*Franz Joseph*, Prince of Hohenzollern, «Emden» (1928).— *Sir H. Newbolt*, «History of the Great War. Naval Operations. Official (τόμ. τέταρτος 1928).

ΣΤ') *Ἀεροπορία*.—*Maj. W. A. Bishop*, «Winged Warfare» (1918).—*Sir W. A. Raleigh*, «The War in the Air. Official» 1ος τόμ. 1922).—*Middleten*, «The Great War in the Air» (1920).—*Hæppner*, «Deutschlands Krieg in der Luft» (1921).—*Morris*, The German Air-raids on Great Britain 1914—1918« (1925).—*H. A. Jones*, «The War in the Air. Official» (2ος τόμος 1928).—*Lehman* «The Zeppelins» (ἀγγλ. μετάφρασις 1928).

Ζ') *Ἀπώλειαι καὶ ἰατρική*.—Red Cross, «Reports by the Red Cross and Order of St John on work during the War» (1921).—*Patersen*, «Losses of Life caused by War» (1923).—*Macpherson*, «History of the Great War. Medical Services and Diseases in the Great War» (1924).—*Blenkinsop and Rainey*, «Official History of the Veterinary Services» (1925).

M. Δ. Β.

Η') *Οἰκονομικά*.—*Α. Ἀνδρεάδου*, «Εἰσαγωγικὰ μαθήματα» (Ἀθῆναι 1924).—*Κ. Βαρβαρέσσου*, «Ἡ σημασία τῶν οἰκονομικῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν» (Ἀθῆναι 1923). —*Π. Δερτιλῆ*, «Τὸ πρόβλημα τῶν βουλγαρικῶν ἐπανορθώσεων» (Ἀθῆναι 1930).— *Κ. Καρανίκα*, «Ἡ διεθνὴς Τράπεζα καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις» (Ἀθῆναι 1932).— *Auld George*, «The Dawes plan and the new economics» (London 1924). — *Bergmann Karl*, «The history of reparations» (London 1927).—*Delattre Augustin*, «La liquidation financière de la guerre» (Paris 1929).— *Keynes John Meynard*, «A revision of the treaty» (London 1922).— *Fisk H. E.*, «The inter-Ally Debts» (New York 1924).—*Karanikas Constantin*, «La Banque des Réglements internationaux» (Paris 1931).—*Krug Paul*, «La Banque des Réglements internationaux» (Paris 1932).—*Mendès France*, «La Banque Internationale» (Paris 1930).—*Pepy André*, «Le plan Young» (Paris 1929).—*Salin Edgard*, «Das Reparations problem» (London 1928). —Γενικὴ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων εἰς Weltwirtsch. Archiv τόμος 22 (σελ. 123) καὶ 23 (σελ. 25). Ἐπίσης εἰς International Conciliation τεύχη No 193, 199, 204, 209, 215, 237. καὶ εἰς εἰδικοὺς τόμους τῆς «Europe Nouvelle» (Paris).— Γενικὴ βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν εἰς *Karanikas Constantin* «La Banque des Réglements Internationaux» (σελ. 31). Ἐπίσης βλ. εἰδικῶς διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, «Reports of the Secretary to the United States Treasury»· διὰ τὴν Ἀγγλίαν «Finance Accounts to the United Kingdom»· διὰ τὴν Γαλλίαν, «Rapports annuels sur le Budget»· γενικῶς δὲ εἰς τοὺς εἰδικοὺς τόμους τῆς «Europe Nouvelle».— Σχέδιον Ντώζ (γαλλιστὶ εἰς «Europe Nouvelle»).—Σχέδιον Γιοὺνκ (γαλλιστὶ εἰς «Europe Nouvelle». —Γενικὴν βιβλιογραφίαν ἐπὶ τῶν προτάσεων καὶ τῶν δοκουμέντων ὅσον ἀφορᾷ τὰ διακυβερνητικὰ χρέη καὶ τὴν διεθνῆ Τράπεζαν βλέπε εἰς τὰ προμνημονευθέντα ἔργα τῶν *Mendès-France, Karanikas C.* καὶ *Krug P.*— Μονογραφίαι κυρίως εἰς τὰς ἑξῆς ἐπιθεωρήσεις: «Economist», «Revue d'Économie Politique», «Revue Économique Internationale», «L'Europe Nouvelle», «L'Esprit International» «Chase Economic Bulletin», «Foreign Affairs», «International Conciliation», «American Economic Review», «Weltwirtschaft Archiv» καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν βλ. τὴν ἐπιθεώρησιν «Ἐργασία».

K. Π. K.

Θ') «*Χάρται*.—Nelson's Map-book of the World-Wide War» (1917).—*The Times*, «War Atlas» (1917).—General *Staff*, Catalogue of Maps of the Theaters of War etc.» (1918).—*G. Philip* and *Son*, «The World's Battlefronts at a glance» (1918).—War Atlas, «Atlas of Chronology of the War. Small.» (1920).—*H. J. Fleure*, «The Treaty Settlement of Europe. Geographic and ethnographic» (1921).—*I. Bowman*, «The New World: Problems in Political Geography U. S. A.» (1922).

Ι') *Ἀπομνημονεύματα*.—*J. W. Gerard*, «My Four years in Germany» (1917).—*Morgenthau*, «Secrets of the Bosphorous» (1918).—*v. Hindenburg*, «Aus meinem Leben» (1919).—*Ludendorff*, «Meine Kriegserinnerungen» (1919).—*v. Tirpitz*, «Meine Erinnerungen» (1919).—Sir *G. Arthur*, «Life of Lord Kitchener» (3 τόμοι 1920).—Mémoires du Général *Gallieni* 1920).—*Iswolsky*, «Memoirs» (London 1920).—Γερμανοῦ πρώην Διαδόχου, «Ἀπομνημονεύματα» (1912).—Sir *G. Buchanan*, «My mission to Russia etc.» (2 τόμοι 1923).—*M. Paléologue*, «Memoires d'un ambassadeur» (1923—1925) —*Conrad v. Hötzendorf*, «Aus meiner Dienstzeit 1906—1918» (1924).—*R. Poincaré*, «Neuf années de souvenirs» (1924 κλπ.).—*Suchomlinow*, «Erinnerungen» (1924).—Printz *Max v. Baden*, «Erinnerungen» (1925) —*A. F. Kerensky*, «The catastrophe» (1926).—Lord *Oxford* and *Asquith*, «Memories and Reflections 1852—1927» (1928).

ΙΑ') *Διάφορα*.— *E. B. Osborn*, «The Muse in Arms. Anthology» (1917).— Sir *Cook*, «The Presse in War Time» (1920).— *Everitt*, «British secret Service during the Great War» (1920).— *Hammond*, «British Labour Conditions and Legislation during the War» (1920).—*Ludendorff*, «Tirpitz, Falkenhayn» (1920).—*Pierre Gilliard*, «Le tragique destin de Nicolas II et de sa famille» (1921).—*Novak*, «Der Sturz der Mittelmachte» (1921).— *Gooch*, «History of Modern Europe» (1923).— *Hauslian* und *Bergendorff*, «Der chemische Krieg» (1924).— *Volkmann*, «Der Marxismus und das deutsche Heer im Weltkrieg» (1924).—*Staabs*, «Aufmarsch nach zwei Fronten» (1925).—*Henry*, «Le ravitaillement de la Belgique pendant l'occupation allemande» (1926).—*Lasswell*, «Propaganda technique in the World War» (1926).

M. Δ. Β.

— **Παγκόσμιος *ταχυδρομικὴ ἕνωσις*·** βλ. λ. *Ταχυδρομικὴ* ἕνωσις.

Παγκράτης. —1) Λυρικὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ., πολλὰ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ ὁποίου συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ. —2) Διδακτικὸς ποιητὴς τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου, συγγράψας ποίημα πραγματευόμενον περὶ ἁλιείας καὶ ἐπιγραφόμενον «Ἁλιευτικά». —3) Ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ διακριθεὶς Ἀλεξανδρινὸς ποιητής, ὁ καὶ εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς τοῦτον εἶχεν ἀνατεθῆ τὸ Μουσεῖον. Β. Λ. Κ.

παγκρατιάζω. Ἀγωνίζομαι ἀγῶνα παγκρατίου, ἤτοι παλαίω ἅμα καὶ πυγμαχῶ. Σ. Γ. Σ.

παγκρατιαστὴς (ὁ). Ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος ἀγῶνα παγκρατίου. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οὐκ ὀλίγοι ἐγένοντο περίφημοι παγκρατιασταί. Ἐκ τούτων ὁ ἐκ Συρακουσῶν Λύγδαμις, φημισθεὶς διὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του, ἐνίκησεν, ὅτε τὸ πρῶτον ἐτελέσθη τὸ ἀγώνισμα τοῦτο ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις, τῇ 33ῃ ὀλυμπιάδι (648 π. Χ.). Ὁ δ' ἐκ Σκοτούσσης τῆς Θεσσαλίας Πουλυδάμας λέγεται ὅτι ἐφόνευσε λέοντα ἐντελῶς ἄοπλος, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ τοῦ Δαρείου ἐμονομάχησε πρὸς τρεῖς συγχρόνως Πέρσας, ἐκ τῶν καλουμένων ἀθανάτων, οὓς ἐφόνευσεν ὡπλισμένους, ἄοπλος αὐτός. Ἀναφέρονται προσέτι ὡς διάσημοι παγκρατιασταὶ ὁ συμπολίτης τοῦ Πουλυδάμαντος Πρόμαχος, ὁ Θηβαῖος Κλειτόμαχος, ὁ Θάσιος Θεαγένης, ὁ Ἠλεῖος Κάπρος, ὁ Ρόδιος Ἀριστομένης, ὁ Μάγνης Πρωτοφάνης, ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στράτων κλπ. Σ. Γ. Σ.

παγκράτιον (τὸ) [*Ἀθλητ.*]. Ἀγώνισμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, συνδυάζον τὰς τραχυτέρας ἐκφάνσεις τῆς τε πυγμῆς καὶ τῆς πάλης. Ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀθλητικῆς, ἅτε συνενοῦν τήν τε ρώμην καὶ τὴν τέχνην. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους δὲν ἐτελεῖτο. Ὁ Θησεὺς ἐθεωρεῖτο ἐφευρέτης αὐτοῦ, ὅστις, ὡς ἐπίστευον, παγκρατιαστικῶς ἠγωνίσθη πρὸς τὸν Μινώταυρον (*Σχολ. Πινδ.* Νεμ. Γ' 27). Τὸ παγκράτιον, κατ' Ἀριστοτέλη, κατέστη ἔντεχνον ὑπὸ Λευκάρου τοῦ Ἀκαρνᾶνος. Εἰσαχθὲν ὡς ἀγώνισμα εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῇ 33ῃ ὀλυμπιάδι, ἐπηκολούθει μετὰ τὴν πυγμήν, ὡς τελευταῖον θέαμα τῆς τρίτης τῶν ἀγώνων ἡμέρας. Οἱ παγκρατιασταὶ δὲν εἶχον τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς περιδεδεμένον δι' ἱμάντων ὡς οἱ πύκται, ἵνα ἔχωσιν ὅλως ἐλευθέρας τὰς χεῖρας, κατέφερον δὲ συνήθως τὰς πληγὰς δι' ὀρθίων τῶν δακτύλων καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πυγμῆς. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὀδόντων καὶ τῶν ὀνύχων ἀπηγορεύετο. Μόνον εἰς τὴν Σπάρτην ἐπετρέποντο καὶ ταῦτα, ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τοὺς ἀγῶνας οὐδέποτε ἠγωνίζοντο παγκράτιον, κατὰ νόμον τοῦ Λυκούργου (*Φιλοστρ.* Ἀρραχ.). Καὶ ὅμως τὰ θλιβερώτατα ἀποτελέσματα τῆς πυγμαχίας παρουσιάζοντο κυρίως ἐν τῷ παγκρατίῳ· καὶ ἡ πάλη δ' ἐν τῷ συνθέτῳ τούτῳ ἀγωνίσματι δὲν περιωρίζετο εἰς τὸν τριαγμόν, ἤτοι τὸ καταβάλλειν τρὶς τὸν ἀντίπαλον κατὰ γῆς, ἀλλ' ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν τριπλῆν κατάρριψιν διὰ τῆς λεγομένης κυλίσεως. Οὕτως οἱ παγκρατιασταὶ ἐπάλαιον καὶ ἐπύκτευον καὶ κατὰ γῆς μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἕτερος τῶν ἀντιπάλων, κεκμηκὼς ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος, ἐξηντλημένος, ἠκρωτηριασμένος, αἱμάσσων, ἀπηγόρευεν, ἤτοι ὡμολόγει τὴν ἰδίαν ἧτταν διὰ κινήσεως τῆς χειρός. Ὁ κατὰ γῆς ἀγὼν ἐκαλεῖτο κάτω παγκράτιον, ἐνῷ ὁ μὲ ὀρθίους τοὺς ἀγωνιστὰς ἐκαλεῖτο ἄνω ἢ ὀρθοστάδην παγκράτιον. Ἐνίοτε ὅμως ὁ ἡττηθεὶς ἢ δὲν προελάμβανε ν' ἀπαγορεύσῃ ἢ δὲν ἔπραττε τοῦτο ἐκ φιλοτιμίας, ὡς ὁ Ἀρραχίων, ὅστις ἀκούσας τῆς φωνῆς τοῦ γυμναστοῦ του Ἐρυξία, εἰπόντος «Καλὸν ἐντάφιον τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ μὴ ἀπειπεῖν», προὐτίμησε ν' ἀποθάνῃ στραγγαλισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του. Διὸ τὸ παγκράτιον ἦτο ἐπικίνδυνον ἀγώνισμα. Ἀκόμη δὲ κινδυνωδέστερον καθίστατο διὰ τὸν ἀγωνιστήν, ὅστις θὰ ἔπιπτε πρηνής, καθόσον ὁ ἀντίπαλος, ἐπιπίπτων ἄνωθέν του, συνεπίεζε διὰ τῶν σκελῶν τὸν κορμὸν αὐτοῦ, ἔχων ἐλευθέρας τὰς χεῖρας ἵνα πλήττῃ ἢ τραχηλίζῃ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ὁ πίπτων προσεπάθει πάντοτε νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ τέχνασμα τοῦ ὑπτιασμοῦ, ὁπότε καὶ ἡ ἄμυνά του θὰ ἦτο εὐχερεστέρα καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἄκρων μᾶλλον ἀποτελεσματική. Περιώνυμος εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ τεχνάσματος τούτου ἐγένετο ὁ Θηβαῖος παγκρατιαστὴς Μέλισσος, ὃν ὁ Πίνδαρος παρομοιάζει πρὸς ἀλώπεκα, ἥτις ὑπτιαζομένη ἀνακόπτει τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀετοῦ (Ἴσθμιον. Γ' 76). Κατὰ τὸν Φιλόστρατον δέ, ὁ Κύλιξ ἐτελειοποίησε τὸ τέχνασμα τοῦτο, συνδυάσας αὐτὸ πρὸς τὸ πτερνίζειν, ὅπερ, ὡς φαίνεται

Digitized by Google

συνίστατο εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πτέρνης πρὸς καταφορὰν πληγμάτων κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Σ. Γ. Σ.

παγκράτιον (τὸ) (Pagratium) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, βολβορρίζους, ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Καναρίων νήσων, ὡς καὶ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Ἐκ τῶν 12 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι τὸ *παγκράτιον τὸ παράλιον* (Pagratium maritimum), γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *κρίνο τῆς θάλασσας* καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ὡς *κρίνο τοῦ Φαλήρου*, διότι πρὸ ἐτῶν ηὐδοκίμει καὶ ἀνευρίσκετο παρὰ τὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς τοῦ Φαλήρου. Τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ τὰ μεγάλα, λευκὰ καὶ ἀρωματώδη ἄνθη του. Δ.Ν.Π.

Παγκράτιον.

Παγκράτι(ον) *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ Α.ΝΑ. ἄκρον αὐτῶν, πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ. Ἀντιστοιχεῖ γεωγραφικῶς πρὸς τὸν ἀρχαῖον δῆμον *Ἄγρας* (*Παυσαν.* Α, 19). Τὴν ὀνομασίαν ἔλαβε, φαίνεται, ἡ συνοικία ἔκ τινος μοναχοῦ Παγκρατίου, ζήσαντος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας εἴς τι ἐκ τῶν κατὰ τὴν περιοχὴν ἐκείνην εὑρισκομένων ἐκκλησιδίων. Σήμερον ἡ συνοικία Παγκρατίου εἶναι μία ἀπὸ τὰς πολυανθρωποτέρας καὶ τὰς ὑψηλοτέρας μὲ ἀναπεπταμένον ὁρίζοντα συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν. Δ. Λ.

—**Παγκράτιον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 757. Α. Ι. Ο.

—**Παγκράτι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 198. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Παγκράτιος, *ἅγιος*. Ἐπίσκοπος Ταυρομενίας τῆς ἐν Σικελίᾳ, ζήσας κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν θερμότητα τοῦ ζήλου του καὶ τὴν δύναμιν τοῦ κηρύγματός του. Ἀντιοχεὺς τὴν πατρίδα, ἀπὸ παίδων Χριστιανός, διένειμε τοῖς πτωχοῖς τὴν μεγάλην του περιουσίαν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, σταλεὶς εἰς Σικελίαν πρὸς κήρυγμα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Ὑπέστη μαρτυρικὸν ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν τῆς Ταυρομενίας θάνατον καὶ ἑορτάζεται τὴν 9ην Ἰουλίου, συνεορταζόμενος καὶ τὴν 9ην Φεβρουαρίου μετὰ τῶν Μαρκέλλου, ἐπισκόπου Σικελίας, τοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ Φιλαγρίου, ἐπισκόπου Κύπρου.

—**Παγκράτιος.** Ἅγιος τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (Δ' μ. Χ. αἰὼν) καὶ ἑορταζόμενος ὑπὸ ταύτης τὴν 12 Μαΐου. Δ. Ι. Κ.

—**Παγκράτιος.** Ἡγεμὼν τῶν Ἀβασγῶν, διαδεχθεὶς τῷ 1030 τὸν πατέρα αὐτοῦ Γεώργιον. Εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ κυρίως ἀπὸ τὴν νίκην Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τῶν Ἀβασγῶν, τῷ 1029, κατὰ τὴν ὁποίαν παρεδόθη οὗτος ὡς ὅμηρος εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐλήν. Ἀργότερον συνεζεύχθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Ἑλένην. Ὡς ἡγεμὼν τῶν Ἀβασγῶν τυγχάνει γνωστὸς ἀπὸ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἰβηρίας. Β. Λ. Κ.

—**Παγκράτιος *Καρνάκης*.** Ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου, ἐκλεγεὶς ἐπὶ τῆς δευτέρας πατριαρχίας τοῦ Νεοφύτου Ζ' (Αὔγουστος 1799 — 30 Αὐγούστου 1810). Ἀπέθανε τῷ 1810. Τ. Ε. Ε.

πάγκρεας *[Ἀνατομ.]*. Καταλεγόμενον εἰς τοὺς κυψελοειδεῖς ἀδένας τὸ πάγκρεας, ἐπίμηκες ὄν, κεῖται ὄπισθεν τοῦ στομάχου καὶ ἔμπροσθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἰσοϋψῶς τῷ 1ῳ ἢ μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ 2ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, φερόμενον ἐγκαρσίως ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὑποχονδρίου ἐπὶ τὸ ἀριστερόν. Ἔχει μῆκος μὲν περὶ τὰ 15 ἑκ., εὐογκώτερον ὂν κατὰ τὸ δεξιὸν ἢ κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος, πλάτος δὲ 3—5 ἑκ., πάχος 2—3 ἑκ. καὶ βάρος μέχρις 70 γραμ. Διακρίνομεν δὲ τὴν *κεφαλὴν* ἢ τὸ *δεξιὸν ἄκρον*, τὸ *σῶμα* ἢ τὸ *μέσον* καὶ τὴν *οὐρὰν* ἢ τὸ *ἀριστερὸν ἄκρον*. Καὶ ἡ μὲν *κεφαλή*, ῥέπουσα ἐπὶ τὰ κάτω, περιλαμβάνεται ἐντὸς τῆς δωδεκαδακτυλικῆς ἀγκύλης, ἀφορίζεται δ' ἀπὸ τοῦ σώματος δι' ἐλαφρᾶς περισφίγξεως, τοῦ *αὐχένος* ἢ τοῦ *ἰσθμοῦ*, ὅστις ἐπὶ τὰ κάτω διανοίγεται εἰς αὔλακα, τὴν *ἐντομὴν τοῦ παγκρέατος*, ὑποδεχομένην τὰ ἄνω μεσεντέρια ἀγγεῖα, χωροῦσαν δ' ἐπὶ τὰ ἄνω ὄπισθεν εἰς κάθετον αὔλακα, ὑποδεχομένην τὴν πυλαίαν φλέβα. Ἀπὸ τῆς κάτω μοίρας ἡ κεφαλὴ τοῦ παγκρέατος ἐκπέμπει προσεκβολὴν ἀγκιστροειδῆ, διήκουσαν πρὸς τ' ἀριστερὰ ὄπισθεν τῶν ἄνω μεσεντερίων ἀγγείων, τὴν *ἀγκιστροειδῆ ἀπόφυσιν* ἢ τὸ *ἄγκιστρον*. Τὸ δὲ *σῶμα*, τρίγωνον πρισματικὸν ὄν, ἐμφανίζει τρεῖς ἐπιφανείας χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ τριῶν χειλέων, κεῖται δὲ 8 ἑκ. ὕπερθεν τοῦ ὀμφαλοῦ. Ἡ δὲ *οὐρά*, ὑψηλότερον τῆς κεφαλῆς κειμένη, εἶναι ὁτὲ μὲν λεπτὴ καὶ μακρά, ὁτὲ δὲ βραχεῖα καὶ παχεῖα, καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ σπληνός, ὄπισθεν τῶν πυλῶν αὐτοῦ.

Τὸ πάγκρεας ἔχει δύο ἐκφορητικοὺς πόρους, ἐκβάλλοντας δι' ἰδίων στομίων εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον, ἤτοι τὸν *μείζονα* ἢ τὸν *κύριον* (=τοῦ Wirsung), ὅστις ἀθροίζεται ἐξ ὅλης τῆς οὐσίας τοῦ παγκρέατος, καὶ τὸν *ἐλάσσονα* ἢ *ἐπικουρικὸν* (=τοῦ Santorini), ὅστις ἀθροίζεται μόνον ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἀμφότεροι δὲ διαστέλλονται διὰ τῆς λευκῆς αὐτῶν χροιᾶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς οὐσίας τοῦ παγκρέατος, ἐρυθροφαίου οὔσης. Καὶ ὁ μὲν *μείζων πόρος*, ἔχων αὐλὸν ὅσον περίπου τὸ εὖρος καλαμίσκου χηνείου πτεροῦ, διελαύνει τὸ πάγκρεας κατὰ τὸν ἐπιμήκη αὐτοῦ ἄξονα, ἐγγυτέρω τῆς ὀπισθίας ἢ τῆς προσθίας ἐπιφανείας, μέχρι τῆς κεφαλῆς, παρ' ᾗ συνάπτεται μετὰ τοῦ χοληδόχου πόρου καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ, διατιτραίνων λοξῶς τὴν κατιοῦσαν μοῖραν τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἐκβάλλει εἰς τὸν βλεννογόνον αὐτοῦ ἐν θηλοειδεῖ φύματι (=φῦμα τοῦ Vater)· ἐκβάλλει δὲ ἢ δι' ἰδίου στομίου ἀμέσως κάτωθεν τοῦ στομίου τοῦ χοληδόχου πόρου ἢ διὰ κοινοῦ μετὰ τούτου στομίου. Τὸ στόμιον δὲ τοῦτο ἔξωθεν μὲν περιβάλλεται κυκλοτερῶς ὑπὸ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, τοῦ *σφιγκτῆρος τοῦ παγκρεατικοῦ πόρου*, ἔσωθεν δὲ φέρει πτυχὰς ἢ βαλβῖδας, δι' ὧν παρεμποδίζεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ. Ὁ δ' *ἐλάσσων πόρος* διελαύνει τὴν ἄνω μοῖραν τῆς κεφαλῆς τοῦ παγκρέατος, ἔχων μῆκος μὲν 5—6 ἑκ., αὐλὸν δὲ 2—3 χιλ., καὶ διὰ δύο στομίων ἐκβάλλει, διὰ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ, εἰς τὸν μέγαν πόρον τοῦ παγκρέατος, διὰ δὲ τοῦ δεξιοῦ, εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐν ὑποστρογγύλῳ φύματι (=φῦμα τοῦ Santorini), κειμένῳ 2—3 ἑκ. ὕπερθεν τοῦ φύματος τοῦ Vater.

Ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν τὸ πάγκρεας ἐμφανίζει δύο διαφόρους μοίρας, στενῶς πρὸς ἀλλήλας συνυφασμένας, ἤτοι τὴν *ἐξωκρινῆ* καὶ τὴν *ἐνδοκρινῆ* (=τὰ νησίδια τοῦ Langerhans). Καὶ ἡ μὲν *ἐξωκρινὴς μοῖρα* (τὸ ἰδίως πάγκρεας), παρεμφερὴς τὴν ὑφὴν πρὸς σιαλογόνον ἀδένα, οὗ διαφέρει ὅτι στερεῖται σιαλικῶν σωληναρίων, σύγκειται ἐξ ἀδενοκυψελῶν καὶ ἐξ ἐκφορητικῶν πόρων. Καὶ αἱ μὲν ἀδενοκυψέλαι εἶναι προμήκεις ἢ σφαιροειδεῖς ἢ σωληνοειδεῖς, ἀποτελούμεναι ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ἐκ βασικοῦ ὑμένος, ἐξ ἀδενικοῦ ἐπιθηλίου καὶ ἐξ ἐκκριτικῆς κοιλότητος. Οἱ δ' ἐκφορητικοὶ πόροι εἶναι· 1) οἱ δύο κοινοὶ πόροι, ἤτοι ὁ *μείζων* καὶ ὁ *ἐλάσσων*· 2) οἱ *μεσολόβιοι πόροι*· καὶ 3) τὰ *ἐμβόλιμα σωληνάρια*, ὧν ἕκαστον τελευτᾷ εἰς μίαν ἀδενοκυψέλην. Ἐκχέει δ' ἡ ἐξωκρινὴς μοῖρα εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον τὸ ἔκκριμα αὐτῆς, ὅπερ μεταβάλλει τὸ ἄμυλον εἰς σάκχαρον, τὰς δὲ λιπαρὰς οὐσίας γαλακτοποιεῖ καὶ ἀποσυνθέτει, τὰ δὲ λευκώματα μετατρέπει εἰς πεπτάς, συμπληροῦν οὕτω τὴν ἐνέργειαν τοῦ στομαχικοῦ καὶ τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ. Ἡ δ' *ἐνδοκρινὴς μοῖρα* (τὸ *ἐνδοκρινὲς πάγκρεας* ἢ τὰ νησίδια τοῦ Langerhans) ἐκχέει τὸ ἔκκριμα αὐτῆς εἰς τὰ περικλύζοντα ταύτην αἱμοφόρα τριχοειδῆ. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ παγκρέατος ἐπὶ τὴν γένεσιν τοῦ σακχαρώδους διαβήτου. Ἐκ τοῦ γεγονότος δ' ὅτι ἡ ἐξαίρεσις τοῦ παγκρέατος ἢ αἱ βλάβαι αὐτοῦ ἐπάγονται σακχαρουρίαν (διαβήτης παγκρεατικός), συνήγαγον ὅτι τὸ ἐνδόκριμα τοῦ παγκρέατος ἐνεργεῖ καταστρέφον ἢ ἐλαττοῦν τὸ ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς ὀργάνοις γλυκογόνον. Ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν τοῦ ἐνδοκρινοῦς παγκρέατος ἢ τῶν νησιδίων τοῦ Langerhans (βλ. *νησίδια* τοῦ Langerhans).

Αἱ *ἀρτηρίαι* τοῦ παγκρέατος εἶναι ἀποβλαστήματα τῆς σπληνικῆς, τῆς ἡπατικῆς καὶ τῆς ἄνω μεσεντερίου ἀρτηρίας. Αἱ δὲ *φλέβες* ἐκβάλλουσιν αἱ μὲν εἰς τὴν σπληνικὴν φλέβα, αἱ δ' εἰς τὰς μεσεντερίους, ἔνιαι δ' ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν πυλαίαν φλέβα. Τὰ δὲ *λεμφαγγεῖα* ἐκβάλλουσι τὰ μὲν εἰς τὰ κατὰ μῆκος τῆς σπληνικῆς ἀρτηρίας γάγγλια, τὰ δὲ εἰς τὰ γάγγλια πέριξ τῆς μεσεντερίου ἀρτηρίας, εἰς τὰ τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ εἰς τὰ τῶν πυλῶν τοῦ σπληνός. Τὰ *νεῦρα* ἐκπηγάζουσιν ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ (ἡλιακοῦ) πλέγματος. Ι. Π.

—*[Φυσιολ.]* Τὸ *πάγκρεας* ὑπάγεται εἰς τοὺς ἀδένας τῆς ἔξω καὶ ἔσω ἐκκρίσεως, τουτέστιν ἔχει διπλῆν ἀδενικὴν λειτουργίαν. Οἱ V. Mering καὶ Minkowski τῷ 1889 ἀνεκάλυψαν ὅτι, ἐὰν ἔκ τινος ζῴου ἐξαιρεθῇ τὸ πάγκρεας, ἐπέρχεται βαρὺς σακχαρώδης διαβήτης. Ἡ ἐμφάνισις τῶν σακχάρων ἐν τῷ οὔρῳ ἐπέρχεται οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν, ἀλλὰ μετά τινας ὥρας, τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξαιρέσεως, τὸ σάκχαρον δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρις 20%. Συνάμα παρατηρεῖται πολυουρία, πολυφαγία καὶ πολυδιψία μετ' ἀπισχνάνσεως τοῦ ἀτόμου. Ὁ τοιοῦτος σακχαρώδης διαβήτης καλεῖται βαρύς, διότι ἡ σακχαρουρία ἐξακολουθεῖ, καὶ ὅταν ὁ ὀργανισμὸς δὲν προσλαμβάνῃ ὑδατάνθρακας, ἀλλὰ μόνον λευκώματα καὶ λίπη. Ἡ παρουσία ἄρα τοῦ σακχάρου ἐν τοῖς οὔροις προέρχεται ἐκ τοῦ λευκώματος καὶ ἐκ τοῦ λίπους· κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐλαφρὸν διαβήτην, ὅστις παύει ἐὰν τὸ ἄτομον δὲν προσλαμβάνῃ τροφὴν ἐξ ὑδατανθράκων.

Ἡ σακχαρουρία αὕτη, ἥτις ἐμφανίζεται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ παγκρέατος, δὲν ὀφείλεται οὔτε εἰς βλάβην τῶν παρακειμένων ὀργάνων κατὰ τὴν ἐγχείρησιν, οὔτε εἰς τὸ ὅτι τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν δὲν ἐκχέεται εἰς τὸ ἔντερον, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ παγκρέατος. Διότι ἐὰν ὑπολειφθῇ τεμάχιον αὐτοῦ, ἢ μεταμοσχευθῇ εἰς ἕτερον μέρος τοῦ σώματος διαβήτης δὲν ἐμφανίζεται.

Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης τῶν ὑδατανθράκων ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀλλοιοῦται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ παγκρέατος καὶ τὸ σάκχαρον οὔτε εἰς γλυκογόνον ἢ λίπος μεταβάλλεται οὔτε εἰς τοὺς ἱστοὺς ὀξειδοῦται. Ἑπομένως τοῦτο συλλέγεται ἐν τῷ αἵματι καὶ ὅταν ὑπερβῇ τὸ ὅριον τῆς πυκνότητος αὐτοῦ, ὅτε ἔχομεν τὴν καλουμένην ὑπεργλυκαιμίαν, ἀπεκκρίνεται ὑπὸ τῶν νεφρῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὑδατάνθρακες δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῷ ὀργανισμῷ κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ παγκρέατος, τὰ ζῷα, ὧν ἀφῃρέθη τὸ πάγκρεας, καταναλίσκουσι τὸ λεύκωμα τῶν ὀργάνων αὐτῶν καὶ καθίστανται λίαν ἰσχνά, ἂν καὶ χορηγεῖται εἰς αὐτὰ ἄφθονος τροφή. Προσέτι δὲ σχηματίζονται ἐκ τῶν πιμελικῶν ὀξέων ὀξόνη καὶ β ὀξυβουτυρικὸν ὀξύ, ἅτινα ἀνευρίσκονται ἐν τῷ οὔρῳ καὶ εἶναι λίαν δηλητηριώδη.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι αἱ διαταρα-

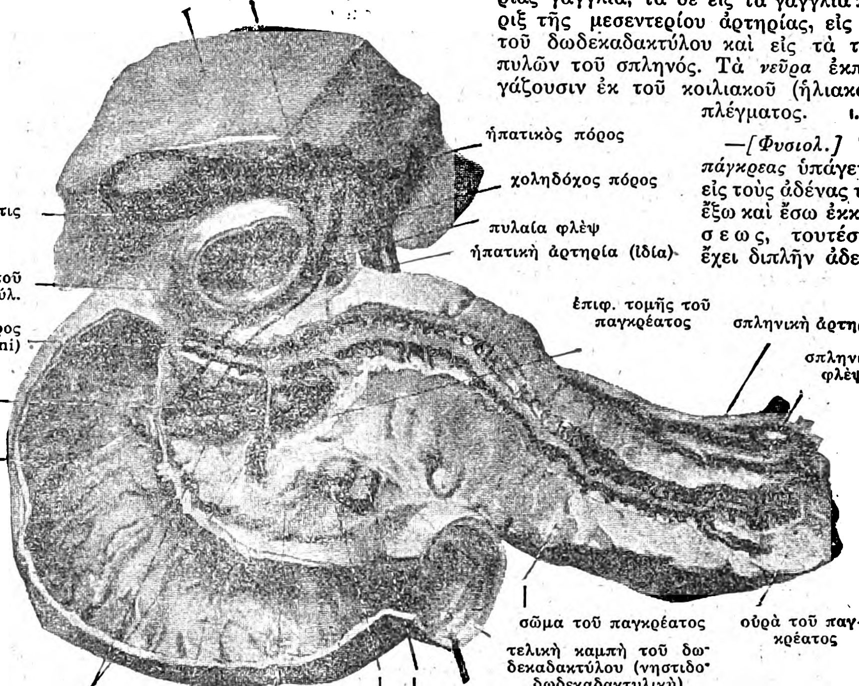

Ἐκφορητικοὶ πόροι τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ παγκρέατος, ἐκ τῶν ἔμπροσθεν (Spalteholtz).

Digitized by Google

καὶ αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν παῦσιν τῆς ἐκκρίσεως ὁρμόνης τοῦ παγκρέατος, ἥτις ἀπάγεται ἐξ αὐτοῦ διὰ τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων. Τὰ ἀνατομικὰ δὲ στοιχεῖα, ἅτινα παράγουσι τὴν ἔσω ἔκκρισιν καὶ ἑπομένως τὴν ὁρμόνην, εἶναι τὰ νησίδια τοῦ Langerhans. Τούτων ἀνευρίσκονται παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις ἐπὶ διαβητικῶν ἀνθρώπων. Ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Benting, Best καὶ Mac-Leod ὁρμόνη τοῦ παγκρέατος, ἥτις παρήχθη ἐκ τῶν κυττάρων τῶν νησιδίων τοῦ Langerhans καὶ ἐκλήθη *ἰνσουλίνη*. Ι. Ν. Μ.

—*[Κτην.]* Τὸ *πάγκρεας* εἰς τὰ ζῷα κεῖται κάτωθεν ἀκριβῶς τῆς ὀσφυακῆς χώρας, ὄπισθεν τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ στομάχου. Εἰς τοὺς βοῦς κεῖται μὲν ὑπὸ τὴν ὀσφυακὴν χώραν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μεσεντερικὴν τοιαύτην, ὅπως καὶ εἰς τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας. Εἰς τὸν κύνα δὲ καὶ τὴν γαλῆν ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες.

Τὸ πάγκρεας ἔχει δύο ἐκφορητικοὺς πόρους, ἕνα κοινὸν (*κοινὸς παγκρεατικὸς* ἢ *οὐϊρσουγγιανὸς πόρος*) καὶ ἕνα ἐπικουρικὸν ἢ ἄζυγον. Τὰ οὐσιωδέστερα συστατικὰ τοῦ παγκρέατος εἶναι τὸ λεύκωμα, ἡ παγκρεατίνη καὶ ἑτέρα ζυμωτικὴ οὐσία διαλύουσα τὸ λίπος. Ἐκτὸς δ' αὐτῶν τὸ πάγκρεας ἐμπεριέχει καὶ ἅλατα. Τὸ πάγκρεας ἐκκρίνει ὑγρόν, ἱκανόν, κατὰ τὸν Bernard, νὰ διαλύῃ τὰς λιπαρὰς οὐσίας καὶ νὰ τὰς καθιστᾷ καταλλήλους πρὸς ἀπορρόφησιν. Δ. Π.

— **πάγκρεας τοῦ Ἀσσέλι** *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτω σωρὸς λεμφικῶν γαγγλίων ἐν τῇ ῥίζῃ τοῦ μεσεντερίου καὶ ἐγγὺς τοῦ δωδεκαδακτύλου· ἀπαντᾷ κυρίως ἐπὶ τῶν σαρκοβόρων ζῴων. Ι. Π.

— **πάγκρεας τοῦ Βίνσλοβ** (Winslow) *[Ἀνατομ.]*. Προσεκβολὴ τῆς κάτω μοίρας τῆς κεφαλῆς τοῦ παγκρέατος ἀγκιστροειδής, ἥτις ἐνίοτε ἀπαντᾷ τελείως ἀποκεχωρισμένη τοῦ λοιποῦ παγκρέατος (βλ. καὶ *πάγκρεας*). Ι. Π.

παγκρεατικὸν ὑγρόν. Ἔκκριμα τῶν ἐκκριτικῶν κυττάρων τῆς ἐξωκρινοῦς μοίρας τοῦ παγκρέατος, χυνόμενον δι' ἐκφορητικοῦ πόρου εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον. Εἶναι ὑγρὸν διαυγές, ἄχρουν, ἄοσμον, ἀντιδράσεως ἀλκαλικῆς καὶ γεύσεως ἁλατώδους. Τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν περιέχει ὀργανικὰς οὐσίας, ὡς λευκίνην, λίπος, κυρίως ὅμως λευκώματα ἐν ἀφθονίᾳ, ἐξ οὗ ἡ πῆξις αὐτοῦ εἰς μᾶζαν συμπαγῆ κατὰ τὴν θέρμανσιν αὐτοῦ. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐκκρινομένου παγκρεατικοῦ ὑγροῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένον, κατὰ τὸν Glässner ὅμως ἀνέρχεται τοῦτο εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἰς 500—800 κ. ἑκ. Τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν εἶναι τὸ σπουδαιότατον τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν, διότι περιέχει ἔνζυμα, ἅτινα ἐπιδρῶσιν ἐφ' ὅλων τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν. Τὰ ἔνζυμα ταῦτα εἶναι ὁ ἀμυλολύτης, ὁ λευκωματολύτης, ὁ λιπολύτης καὶ ἡ πυτία. Ὁ ἀμυλολύτης, ἢ ἄλλως καὶ παγκρεατικὴ πτυαλίνη καλούμενος, ἐπιδρᾷ ὅπως καὶ ἡ πτυαλίνη τοῦ σιάλου ἐπὶ τὸ ἄμυλον καὶ μεταβάλλει αὐτὸ εἰς διαλυτὸν ἄμυλον τῆς δεξιτερίνης, εἰς βυνοσάκχαρον καὶ τέλος εἰς σταφυλοσάκχαρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ ἄλλων δισακχαριδῶν, ὡς τοῦ γαλακτοσακχάρου καὶ τοῦ καλαμοσακχάρου, παραδέχονται ὅτι τοῦτο ἐμπεριέχει καὶ ἄλλα ἔνζυμα, ἤτοι τὴν βυνοσακχαράσην, τὴν γαλακτοσακχαράσην καὶ τὴν καλαμοσακχαράσην.

Ὁ λευκωματολύτης ἢ θρυψίνη δρᾷ ἐν ἀλκαλικῇ ἀντιδράσει ἐπὶ τὰ ἀλκαλιλευκώματα καὶ ἀποσχίζει αὐτὰ εἰς λευκωματώδη, πεπτά, πολυπεπτώδη καὶ τέλος εἰς τὰ ἀμινοξέα· ἑπομένως ἡ ἐνέργεια αὐτῆς εἶναι δραστικωτέρα τῆς πεψίνης, ἥτις ἀποσχίζει τὰ ὀξεολευκώματα μέχρι τῶν πεπτῶν. Ἡ θρυψίνη εὑρίσκεται ὡς θρυψινογόνος οὐσία. Ὁ λιπολύτης τοῦ παγκρέατος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ οὐδέτερα λίπη καὶ ἀποσχίζει αὐτὰ εἰς γλυκερίνην καὶ λιπαρὰ ὀξέα· καὶ ἡ μὲν γλυκερίνη διαλύεται ἐν τῷ ὕδατι καὶ καθίσταται εὐαπομύζητος, τὰ δὲ λιπαρὰ ὀξέα ἑνοῦνται μετὰ τῶν ἀλκαλίων τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, τῆς χολῆς καὶ τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ καὶ σχηματίζουσι σάπωνας, οἵτινες εἶναι εὐδιάλυτοι καὶ εὐαπομύζητοι. Τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν συντελεῖ προσέτι καὶ εἰς τὴν γαλακτωματοποίησιν τοῦ λίπους. Τὸ παγκρεατικὸν ὑγρὸν περιέχει καὶ πυτίαν, ἥτις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ γάλα καὶ πηγνύει αὐτό.

Ἡ ἔκκρισις τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ προκαλεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ νεύρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ οὐσιῶν, αἵτινες διὰ τοῦ αἵματος ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὰ ἀδενικὰ κύτταρα τοῦ παγκρέατος. Τὰ ἐκκριτικὰ νεῦρα τοῦ παγκρέατος εἶναι τὰ πνευμονογαστρικά, ὁ ἐρεθισμὸς δ' αὐτῶν ἐπιφέρει ἄφθονον ἔκκρισιν τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ. Ἡ ὑπὸ τῶν νεύρων προκαλουμένη ἔκκρισις τούτου εἶναι βραχείας διαρκείας, μεγάλη ὅμως ποσότης παγκρεατικοῦ ὑγροῦ ἐκκρίνεται ὅταν αἱ τροφαὶ ἐκ τοῦ στομάχου φθάσωσιν εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον, λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τούτου τῶν ὀξίνων ὑγρῶν. Ὁ μηχανισμὸς τῆς τοιαύτης ἐκκρίσεως ἑρμηνεύεται ὡς ἑξῆς: Τὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα τοῦ βλεννογόνου τοῦ δωδεκαδακτύλου παράγουσιν οὐσίαν τινά, προεκκριματίνην καλουμένην, ἥτις τῇ δράσει τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ μεταβάλλεται εἰς οὐσίαν δραστικήν, τὴν ἐκκριματίνην, αὕτη δὲ ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀπορροφουμένη διεγείρει τὰ ἀδενικὰ κύτταρα τοῦ παγκρέατος ἀπ' εὐθείας, καὶ προκαλεῖ τὴν ἔκκρισιν τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ. Ι. Ν. Μ.

παγκρεατίνη (ἡ) (Pankreatinum) *[Φαρμακ. Χημ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτω γενικῶς τὰ σκευάσματα τὰ παρασκευαζόμενα ἐκ τῶν ἀδένων τοῦ παγκρέατος τῶν προσφάτως σφαγέντων ζῴων (βοῶν ἢ χοίρων). Τὰ σκευάσματα ταῦτα παρουσιάζουν τὰς δράσεις τῶν ἐνζύμων τοῦ παγκρέατος. Ἡ παρασκευὴ τῆς παγκρεατίνης γίνεται διὰ πολτοποιήσεως καὶ τριβῆς εἶτα αὐτῆς μεθ' ὕδατος κορεσθέντος διὰ χλωροφορμίου πρὸς παρεμπόδισιν τῆς σήψεως. Μετὰ 12ωρον στειροῦται τὸ ὑγρὸν δι' ὀθονίου καὶ τὸ διήθημα ἐξατμίζεται ἐν κενῷ μέχρι ξηροῦ. Εἶναι κόνις κιτρινωπή, διαλυτὴ τελείως εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἀραιὸν οἰνόπνευμα, διαλύουσα τὰ λευκώματα καὶ ἐν οὐδετέρῳ καὶ ἀλκαλικῷ περιβάλλοντι. Συστατικὰ τῆς παγκρεατίνης εἶναι: διάφορα ἔνζυμα καὶ κυρίως ἡ θρυψίνη, δι' ἧς μετατρέπονται αἱ λευκωματοειδεῖς οὐσίαι εἰς πεπτόνας, μίαν διαστάσην, δι' ἧς σακχαροποιοῦνται αἱ ἀμυλοῦχοι οὐσίαι καὶ μίαν λιπάσην, δι' ἧς γαλακτωματοποιοῦνται αἱ λιπαραὶ οὐσίαι· θεωρεῖται δηλαδὴ ἡ παγκρεατίνη ὡς μῖγμα θρυψίνης, ἀμυλοψίνης καὶ στεαψίνης. Ὁ ἔλεγχος τῆς παγκρεατίνης, ἥτις σημειωτέον εἶναι λίαν εὐαλλοίωτον σῶμα, μὴ ἀντέχον εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 45°, γίνεται ὡς πρὸς τὴν πεπτικὴν καὶ τὴν σακχαροποιητικὴν ἱκανότητά της. Ἡ παγκρεατίνη ἀναγράφεται ὡς φάρμακον διευκολῦνον τὴν πέψιν, χορηγουμένη ὑπὸ τὴν μορφὴν καταποτίων. Ἐπίσης δίδεται καὶ εἰς ὑποκλυσμοὺς διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν δι' ὑποκλυσμῶν εἰσαγομένων λεπτοτάτων τεμαχίων κρέατος. Κ. Γ. Μ.

παγκρεατῖτις, —*ιδος* (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ φλεγμονὴ τοῦ παγκρέατος. Ταύτης διακρίνομεν δύο μορφάς, τὴν *ὀξεῖαν* καὶ τὴν *χρονίαν*. Αἱ ὀξεῖαι παγκρεατίτιδες-αἱ πρωτοπαθεῖς, εἶναι σπάνιαι, διακρίνονται δὲ εἰς τὴν *ὀξεῖαν αἱμορραγικὴν παγκρεατίτιδα* καὶ εἰς τὴν *πυώδη παγκρεατίτιδα*. Ἡ ὀξεῖα αἱμορραγικὴ παγκρεατῖτις ἀποτελεῖ νόσον σπανίαν, ἀπαντᾷ συνήθως ἀπὸ τοῦ 30 μέχρι τοῦ 50 ἔτους τῆς ἡλικίας, καὶ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ παχυσάρκων, ἐπὶ πασχόντων ἐκ χολολιθιάσεως καὶ σπανιώτερον ἐκ μολυσματικῶν νόσων, τύφου, ἱλαρᾶς, πυαιμίας, εὐλογίας κττ. Ἐκδηλοῦται δι' ἐντονωτάτων πόνων κατὰ τὸ ἐπιγάστριον, δι' ἐμέτων, μετεωρισμοῦ τῆς κοιλίας καὶ φαινομένων ἐντερικῆς ἀποφράξεως, ἐλλείψεως ἐξόδου ἀερίων καὶ κοπράνων, σφυγμοῦ μικροῦ, ἄνευ ὑψηλῆς θερμοκρασίας συνήθως. Εἰς τὰ φαινόμενα ταῦτα προστίθεται ὀλίγον ἀργότερον ταχίστη καὶ μεγάλη καταβολὴ τῶν δυνάμεων, μετὰ κυανώσεως, δυσπνοίας καὶ σημαντικῆς αὐξήσεως τοῦ σακχάρου ἐν τοῖς οὔροις καὶ τῷ αἵματι. Ἡ πρόγνωσις τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶναι βαρυτάτη, διὸ ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς διάνοιξιν τοῦ φλεγμαίνοντος ὀργάνου καὶ παροχέτευσιν πρὸς τὰ ἐκτὸς τῶν προϊόντων τῆς φλεγμονῆς Ἡ πυώδης παγκρεατῖτις ὀφείλεται εἰς τὴν εἴσοδον τῶν πυογόνων μικροβίων ἐκ παρακειμένης πυώδους ἑστίας (διατιτραῖνον ἕλκος στομάχου) ἢ εἰς μεταφορὰν τούτων διὰ τοῦ αἵματος κατὰ τὰς πυαιμικὰς παθήσεις ἢ τέλος εἰς εἴσδυσιν μικροβίων ἐκ τοῦ ἐντέρου διὰ τοῦ πόρου τοῦ Wirsung. Ἡ διαπύησις ὁτὲ μὲν συνίσταται εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀποστηματίων μικρῶν, πολυαρίθμων, ὁτὲ δὲ εἶναι διάχυτος, ὁπότε τὸ πάγκρεας καθίσταται μαλθακὸν καὶ σπογγῶδες.

Ἡ χρονία παγκρεατῖτις ἢ εἶναι ἀπότοκος ὀξείας μορφῆς ἢ ἀναπτύσσεται αὐτοτελῶς, ὀφειλομένη συνήθως εἰς χολολιθιάσεις καὶ δὴ εἰς ἀπόφραξιν τοῦ χοληδόχου πόρου, τῆς μολύνσεως ἐπερχομένης διὰ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων ἢ διὰ τοῦ παγκρεατικοῦ πόρου. Ἕλκη τοῦ στομάχου ἢ τοῦ δωδεκαδακτύλου διατιτραίνοντα δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι τοπικὰς ἢ μερικὰς φλεγμονὰς τοῦ παγκρέατος. Αἱ χρόνιαι παγκρεατίτιδες, ἐπιφέρουσαι σκλήρυνσιν τοῦ παγκρέατος, ἐκδηλοῦνται διὰ πόνων τοῦ ἐπιγαστρίου, ἀντανακλωμένων ὄπισθεν πρὸς τὴν ὀσφυϊκὴν χώραν, δι' ἐμέτων ἐνίοτε καὶ δι' ἐλαφροῦ ἰκτέρου, διὰ κενώσεων διαρροϊκῶν λίαν κακόσμων (στεατόρροια—ὑποστεατόλυσις) καὶ διὰ προϊούσης ἐξαντλήσεως καὶ καταβολῆς τῶν δυνάμεων. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀπὸ τῆς χοληδόχου κύστεως φαινομένων: ἐπὶ ὑπάρξεως ἰκτέρου μηχανικῆς αἰτίας ἐνδείκνυται εἴτε ἡ διασωλήνωσις τοῦ ἡπατικοῦ πόρου πρὸς τὰ ἐκτός, εἴτε ἡ ἀναστόμωσις τῆς χοληδόχου πρὸς τὸ δωδεκαδάκτυλον. Ὡς εἰδικαὶ παγκρεατίτιδες ἀναφέρονται ἡ φυματιώδης καὶ ἡ εἰς τὴν συφίλιδα ὀφειλομένη. Ι. ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

παγκρεατοσπληνικὸς ***σύνδεσμος*** *[Ἀνατομ.]*. Πτυχὴ τοῦ περιτοναίου, ἥτις συνάπτει τὴν οὐρὰν τοῦ παγκρέατος μετὰ τοῦ σπληνός. Ι. Π.

παγκρεόνη (ἡ) (Pankreon) *[Φαρμακοτ.]*. Λαμβάνεται διὰ καθιζήσεως διαλύματος ἐν καθαρῷ ὕδατι ἢ ἐν τοιούτῳ περιέχοντι χλωριοῦχον νάτριον, ὀποῦ παγκρέατος ἢ παγκρεατίνης διὰ δεψικοῦ ὀξέος. Τὸ σχηματιζόμενον ἵζημα μετὰ τὴν πλύσιν καὶ ξήρανσιν ἀποτελεῖ φαιὰν κόνιν, ὀξίνου γεύσεως, σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, περιέχουσαν 10 % ταννίνης. Ἡ παγκρεόνη χορηγεῖται ἐπὶ παθήσεων τοῦ παγκρέατος καὶ ἐπὶ διαταραχῶν τῆς πέψεως. Ἐν τῷ στομάχῳ δὲν διαλύεται, διαλύεται ὅμως εὐχερῶς εἰς τὸ ἀλκαλικὸν περιβάλλον τοῦ ἐντέρου. Διὰ τὰ νεογνὰ χορηγεῖται ἡ παγκρεόνη μετὰ σακχάρου. Κ. Γ. Μ.

Παγκρέων. Υἱὸς Λέοντος τοῦ Βυζαντίου, περιπατητικὸς φιλόσοφος. ΚΑΨ.

παγόβουνον (τό)· βουνὸν ἐκ πάγου, τεράστιον τεμάχιον παγετῶνος, ἀποσπασθὲν ἀπὸ τῶν πολικῶν πάγων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἄϊσμπεργκ*.

παγόδα (ἡ)· (λ. ἰνδ.) ναὸς εἰδώλων συνήθης εἰς τοὺς Κινέζους, τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ Σιάμ· ‖ οἰκοδόμημα ἀφιερωμένον εἰς ἱεράν τινα χρῆσιν (κατοικία ἱερέων, ξενὼν κλπ.)· ‖ εἴδωλον λατρευόμενον εἰς ἰνδικὸν ἢ κινεζικὸν ναόν· ‖ μικρὸν κινεζικὸν εἰδώλιον ἐκ πορσελλάνης· ‖ νόμισμα χρυσοῦν ἐν Ἰνδίαις ποικιλλούσης ἀξίας· ‖ χειρὶς ῥόμπας, πλατυνομένη ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τῆς πυγμῆς.

— *[Ἐγκυκλ.]* Αἱ παγόδαι εἶναι ναοὶ ἢ ἱερὰ ἀφιερωμένα εἰς θεότητά τινα καὶ ποικίλλοντα κατα τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ὄγκον. Συνήθως ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων θεμελιωδῶν μερῶν: ἐκ τοῦ ἱεροῦ (βιμάνα), ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος καταλήγοντος εἰς πυραμίδα πολυόροφον· ἐκ τῶν μανταπάς, προθαλάμων, ἐκ τῶν γκοπούρας, πυραμιδοειδῶν πυλῶν, καὶ ἐκ τῶν τσούλτρι, ὑποστύλων στοῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαρχουσῶν παγοδῶν εἶναι μέ-

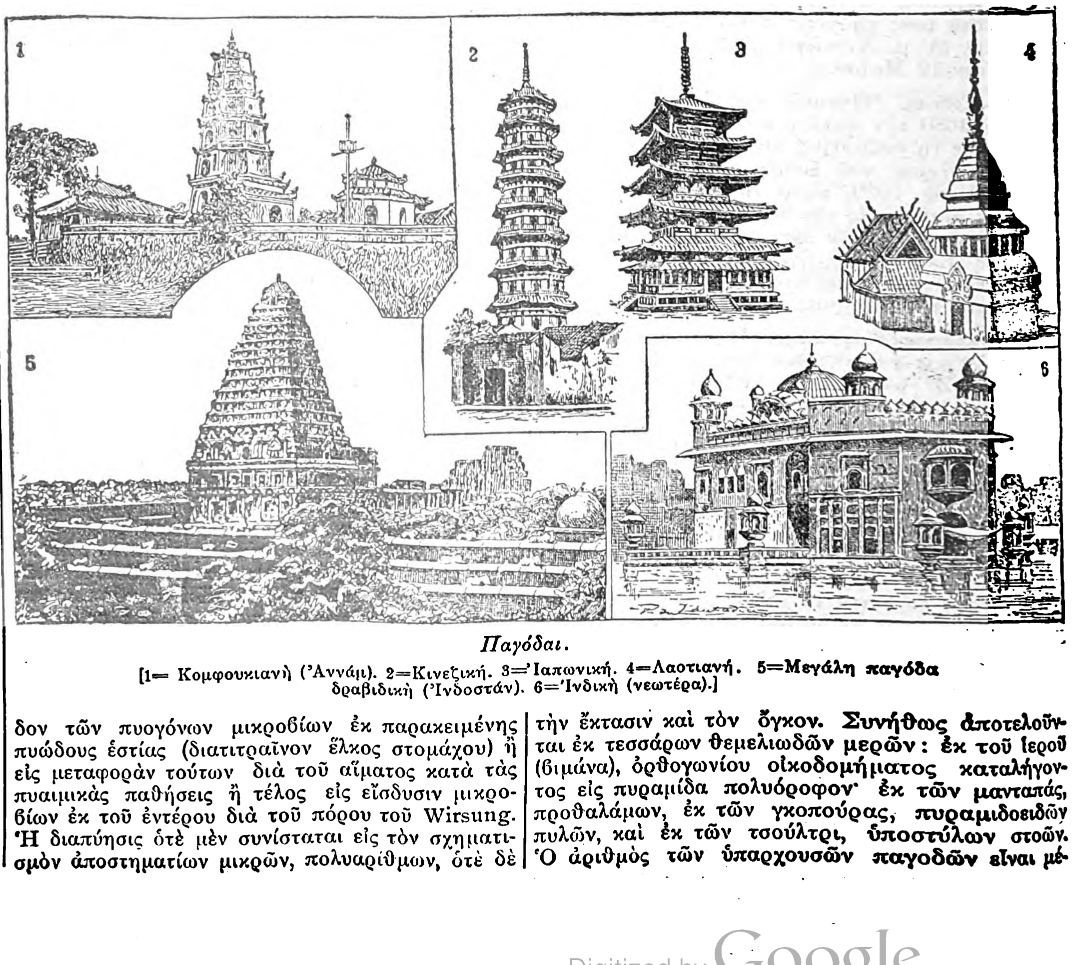

Παγόδαι.

[1= Κομφουκιανὴ (Ἀννάμ). 2=Κινεζική. 3=Ἰαπωνική. 4=Λαοτιανή. 5=Μεγάλη παγόδα δραβιδικὴ (Ἰνδοστάν). 6=Ἰνδικὴ (νεωτέρα).]

Digitized by Google

γας. Αἱ σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν Ἰνδίαις καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐν Κίνᾳ, Κεϋλάνῃ, Ἰαπωνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ παγόδα τοῦ Tanjore ἐν Ἰνδίαις, ἀφιερωμένη εἰς τὸν Σίβαν, ἔχει ὕψος 61 μέτρων· ὅλοι οἱ ὄροφοι αὐτῆς εἶναι κεκοσμημένοι μὲ ἀνάγλυφα ἢ ἀγάλματα. Ἡ βάσις της ἔχει μῆκος 40 μέτρων, περιλαμβάνει δὲ μίαν τεραστίαν αἴθουσαν φωτιζομένην ὑπὸ μιᾶς μόνον λυχνίας ἀνηρτημένης ἀπὸ τῆς ὀροφῆς. Ἡ παγόδα αὐτὴ ἐπιστέφεται ὑπὸ θόλου ἀπολήγοντος εἰς ὀξύ. Ἀξιόλογοι εἶναι ὡσαύτως αἱ παγόδαι τοῦ Νεπάλ. Ὁ πρῶτος ὄροφός των εἰς τὴν βάσιν καταλήγει εἰς ἡμισφαιρικὸν θόλον καὶ περιλαμβάνει τὸ κυρίως ἱερόν. Ὑπεράνω τοῦ θόλου καὶ εἰς τὸ κέντρον εἶναι τοποθετημένον ἐπὶ στήλης τὸ θεῖον βλέμμα, ἀποτελούμενον ἐκ δύο μεγάλων ἠνεωγμένων ὀφθαλμῶν, γλυπτῶν ἢ γραπτῶν, χωριζομένων συνήθως ὑπὸ ὑποτυπώδους ρινός, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζεται οὕτω παράδοξον ὁμοίωμα ἀνθρωπίνου προσώπου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑψοῦται κωνοειδὲς κατασκεύασμα ἐκ 13 βαθμίδων. Μερικαὶ παγόδαι ἀποτελοῦν ὁλοκλήρους πόλεις καὶ περιλαμβάνουν πολυαρίθμους κατοίκους. Ἐν Κίνᾳ σπουδαιότεραι παγόδαι ἦσαν ἡ τοῦ Σὰν-Τσέου καὶ ἡ τοῦ Νανκίν, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα πύργος ἐκ πορσελλάνης καὶ ἀνάγουσα τὴν ἀρχήν της εἰς τὸν Γ´ μ. Χ. αἰῶνα. θ. π.

παγοδίτης (ὁ), ἢ ***ἀγαλματόλιθος*** (Pagodit, Agalmatolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν, πολυπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ καολινίτου. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ πυροφυλλίτου εἰς στιφρὰ συσσωματώματα μὲ θραυσμὸν ἀνώμαλον, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς κοίτας ἐντὸς κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων ἢ ἐπὶ μεταλλοφόρων φλεβῶν, εἰς τὴν Σαξωνίαν, τὴν Κίναν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν. γ. β.

παγοδρομία (ἡ) *[Ἀθλητ.]*. Σύνολον χειμερινῶν παιδιῶν καὶ ἀθλημάτων, ἐκτελουμένων ἐν ὑπαίθρῳ, ἐπὶ τῶν χιόνων καὶ τῶν πάγων, ὑπὸ τῶν βορείων κυρίως λαῶν. Αἱ παιδιαὶ καὶ τὰ ἀθλήματα ταῦτα, ἀποτελοῦντα ἀσκήσεις ἰσορροπίας, διττῶς εἶναι ὠφέλιμα· τὸ μέν, διότι ἐνεργοῦν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς συναρμογῆς τῶν κινήσεων, τὸ δέ, διότι διὰ τοῦ ψύχους τῆς ἀτμοσφαίρας διεγείρουν ἐξόχως τὸ μυϊκὸν σύστημα. Τινὰ τούτων χρησιμεύουν πολλάκις μᾶλλον ὡς μέσα μετακινήσεως καὶ μεταφορᾶς ἢ ὡς ἀγωνίσματα. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς παγοδρομίας εἶναι: 1) Ἡ ἁπλῆ διὰ παγοπεδίλων παγοδρομία ἢ *πεδιλοδρομία* (patinage), ἀνάλογος πρὸς τὸ skating, ἐν ᾧ τὰ παγοπέδιλα ἀντικαθίστανται διὰ τροχοπεδίλων. Ἡ ἄσκησις αὐτή, οὖσα ἰσορροπίας ἄσκησις, ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς μεγάλην εὐκαμψίαν τῆς ταρσοκνημικῆς διαρθρώσεως. 2) Ἡ *ἐπὶ τοῦ πάγου ἱστιοπλοΐα* (yachting), συνηθεστάτη ἄσκησις ἐν Σουηδίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Καναδᾷ καὶ Ἡν. Πολιτείαις. Κατὰ ταύτην εἰδικὰ πλοῖα, ἐκ δοκῶν, στηριζόμενα ἐπὶ παγοπεδίλων καὶ φέροντα τριγωνικὰ ὀρθογώνια ἱστία, ὀλισθαίνουν ἐπὶ τῶν πάγων τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνέμου καὶ κινοῦνται μετὰ ταχύτητος ὑπερβαινούσης ἐνίοτε τὰ 100 χιλιόμετρα καθ' ὥραν. Τὸ ἄθλημα τοῦτο εἶναι βιαιότατον, ἀπαιτοῦν μεγάλην εὐκινησίαν καὶ μεγάλην δύναμιν, ὡς καὶ ἐξαιρετικὴν διανοητικὴν ἔντασιν. Αἱ πτώσεις εἶναι πολλάκις ἐπικίνδυνοι. Διὸ μόνον ἀθληταί, ἐπαρκῶς ἠσκημένοι, ἀποδύονται εἰς τοῦτο. 3) Τὸ *σκὶ* (ski), ἤτοι διολίσθησις ἐπὶ χιόνων διὰ παγοπεδίλων ξυλίνων, μήκους 2—2,50 μέτρων καὶ πλάτους ὅσον τὸ τοῦ ποδός. Τὰ παγοπέδιλα ταῦτα κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν ἄκρον ἀνακάμπτονται εἰς ράμφος, ἵνα ἀποφεύγηται ἡ εἴσδυσις αὐτῶν εἰς τὰς χιόνας. Διὰ τούτων οἱ ἀσκούμενοι τρέχουσιν ἢ ἐκτελοῦν ἅλματα εἰς μῆκος καὶ βάθος, μὲ ἐπίδοσιν ὑπερβαίνουσαν τὰ 45 μέτρα. Τὰ πέδιλα, διὰ τὴν εὐστάθειαν, πρέπει μετακινούμενα νὰ τηροῦνται παράλληλα μηδέποτε δὲ νὰ σχηματίζουν γωνίαν. Αἱ πτώσεις δὲν εἶναι ἐπικίνδυνοι, ἐφόσον τὸ ἐλαστικὸν στρῶμα τῆς χιόνος μειώνει τὰς προσκρούσεις. Τὸ σκί, ὡς μέσον μεταφορᾶς, παρέχει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ὀρεινῶν μερῶν, εἰς τοὺς ἐργάτας τῶν μεταλλείων, εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς ταχυδρόμους κ. λ. π. Διὸ καὶ ἡ ἄσκησις αὐτοῦ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἔτι ἡλικίας εἰς τὰ βόρεια κλίματα. 4) Ἡ *ἑλκηθροδρομία* (tobogganing), συνισταμένη εἰς κατολίσθησιν ἐπὶ κατωφεροῦς παγοστίβου διὰ μικρῶν ἑλκήθρων, ἐφ' ὧν ἐπιβαίνουν ἓν ἢ πλείονα ἄτομα (βλ. *ἕλκηθρον*). Μετὰ τῶν παγοδρομιῶν, ἐπὶ τῶν πάγων καὶ τῶν χιόνων, δύνανται νὰ ὀργανωθῶσι καὶ ἄλλαι παιδιαί, ἐκτελούμεναι ἐπὶ ξηροῦ ἐδάφους ἢ χλόης, ὡς λ. χ. τὸ χόκεϋ. Τὰ τοιαῦτα ἀθλήματα συγκεντροῦσι πολὺν κόσμον πρὸς τέλεσιν τοπικῶν ἢ διεθνῶν ἀγώνων. Οἱ ἀσκούμενοι εἰς παγοδρομικὰ ἀθλήματα φέρουν μαλλίνην εὐρύχωρον περιβολήν, ἵνα μὴ παρεμποδίζωνται αἱ κινήσεις τῶν μελῶν αὐτῶν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

παγοδρομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παγοδρομίαν: «παγοδρομικοὶ ἀγῶνες».

παγοδρόμιον (τὸ) (Patinoire). Χῶρος περιωρισμένος, κεκαλυμμένος ὑπὸ πάγου, εἰς ὃν εἰσερχόμενοι οἱ φέροντες εἰδικὰ πέδιλα ὀλισθαίνουν πρὸς ἄσκησιν ἢ πρὸς τέρψιν. σ. γ. σ.

παγοδρόμος (ὁ, ἡ) (Patineur). Ὁ ὀλισθαίνων ἐπὶ τοῦ πάγου διὰ παγοπεδίλων, ὁ παγοδρομῶν, ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν παγοδρομίαν. Ὁ παγοδρόμος ἀσκούμενος πρέπει νὰ κλίνῃ τὸν κορμὸν ὀλίγον πρὸς τὰ πρόσω, νὰ τηρῇ τὰ γόνατα ἐν ἐλαφρᾷ κάμψει καὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν μικρὸν ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἔξω. Ὀφείλει προσέτι ν' ἀποφεύγῃ τὰς πρὸς τὰ ὀπίσω πτώσεις. Σπανίως αἱ πτώσεις εἶναι σοβαραί, ἐφόσον τις δὲν ἐπιδίδεται εἰς παράτολμα καὶ ἀκροβατικὰ γυμνάσματα. σ. γ. σ.

παγοδρομῶ (*—έω*)· τρέχω φέρων παγοπέδιλα καὶ ὀλισθαίνων ἐπὶ τοῦ πάγου, ἀσκοῦμαι εἰς τὴν παγοδρομίαν.

παγοθραύστης (ὁ)· πλοῖον προωρισμένον νὰ θραύῃ τοὺς πάγους παγωμένης θαλάσσης κατὰ τὸ θέρος, ἄλλως *παγοθραυστικὸν πλοῖον*· || τὸ ἐπὶ μέρους ὄργανον τὸ χρησιμεῦον πρὸς θραῦσιν τῶν πάγων.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *παγοθραύστης* ἢ *παγοθραυστικὸν πλοῖον* τὸ πλοῖον τὸ χρησιμοποιούμενον πρὸς διάνοιξιν πλωΐμου πόρου ἐπὶ παγοφράγματος σχηματισθέντος ἐκ τῆς πήξεως τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὰ τοιαύτου εἴδους πλοῖα εναυπηγήθησαν ἀφ' ἧς ἡ ἕλιξ ἀντικατέστησε τοὺ τροχοὺς εἰς τὰ ἀτμόπλοια. Ἡ ἕλιξ τῶν παγοθραυστῶν εἶναι προφυλαγμένη, ἡ δὲ ἀνθεκτικῶς κατασκευαζομένη πρῶρά των (στεῖρα) διαρρηγνύει τὸ παγόφραγμα διὰ τῆς πρὸς τὰ πρόσω κινήσεως, ἐπενεργοῦντος καὶ τοῦ βάρους τοῦ σκάφους. Πρὸς διάνοιξιν πόρου τὸ πάχος τοῦ παγοφράγματος δέον νὰ μὴ εἶναι μέγα. Παγοθραυστικὰ πλοῖα ὑπάρχουσι σχεδὸν εἰς πάντας τοὺς λιμένας καὶ ἐκβολὰς ποταμῶν ὑποκειμένων εἰς πῆξιν κατὰ τὸν χειμῶνα. Γ. Ν. Ν.

παγοθραυστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος εἰς θραῦσιν τῶν πάγων: «παγοθραυστικὸν πλοῖον».

— **παγοθραυστικὸν** (τό)· βλ. *παγοθραύστης*.

Πάγοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κερκύρας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 629. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βατωνιὲς* καὶ *Πρινῆλας*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τέσσαρας γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

παγοκρύσταλλοι (οἱ) *[Μετεωρολ.]*. Κρύσταλλοι ἐκ πάγου παρατηρούμενοι ἐπὶ ψυχροῦ καὶ αἰθρίου καιροῦ καὶ οἵτινες δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἅλω. Ἐκ παγοκρυστάλλων ἀποτελοῦνται καὶ οἱ θύσανοι καὶ τὰ θυσανοστρώματα. Θ. Θ. Φ.

παγολίθαξ (ὁ)· οὕτως ἀπεδόθη ὁ *λιθών* (βλ. λ.).

Παγονέρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου (Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 341 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Ἀχλαδιὲς* (π. *Μπλάτσεν*), *Ἀχλαδομηλιὲς* (π. *Δεμπρετζίκ*), *Κατάχλωρον* (π. *Ρακίστα*), *Λιβαδάκι* (π. *Λειβάδιστα*), *Μικροκλεισοῦρα* (π. *Λακάβιστα*) καὶ *Πέρασμα* (π. *Ἰστρὰντ*) 1.138. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ ἓξ δημοτικὰ σχολεῖα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερέσοβον*.

παγοπέδιλον (τὸ) (γαλλ. patin). Εἰδικὸν πέδιλον (κοιν. *πατίνι*), ὅπερ προσδένουσιν οἱ παγοδρομοῦντες δι' ἱμάντων ἐπὶ τοῦ πέλματος τοῦ ὑποδήματος. Τὸ πέδιλον τοῦτο, ἀποτελούμενον ἐκ χαλυβδίνου ἐλάσματος, φέρει κάτωθεν κατακόρυφον μετάλλινον ὀλισθητῆρα, ὅστις, παρέχων ἐπιφάνειαν τριβῆς λίαν περιωρισμένην, διευκολύνει σημαντικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ πάγου ὀλίσθησιν. Ὑπάρχει ποικιλία παγοπεδίλων. Τινὰ τούτων, χρησιμοποιούμενα εἰς τὸ σκί, εἶναι ξύλινα καὶ ἱκανῶς ἐπιμήκη (2—2,50 μ.), ἔχοντα τὸ πρόσθιον ἄκρον κεκαμμένον πρὸς τὰ ἄνω καὶ αἰχμηρὸν ὡς ράμφος. Τὰ παγοπέδιλα δέον διὰ τῶν ἱμάντων νὰ ὑποστηρίζουν τὴν ἀστραγαλοκνημιαίαν ἄρθρωσιν, ὑποβαλλομένην εἰς μεγάλην ἐργασίαν κατὰ τὴν παγοδρομικὴν ἄσκησιν. Σ. Γ. Σ.

παγόπληκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παθὼν ἐκ παγοπληξίας, ὁ ὑποστὰς βλάβην ἐκ τοῦ πάγου ἢ ἐξ ἐπιδράσεως λίαν ταπεινῆς θερμοκρασίας.

παγοπληξία (ἡ). Μείζων βαθμὸς κρυοπαγήματος, χαρακτηριζόμενος διὰ γενικῶν βαρέων συμπτωμάτων καὶ ἐπερχόμενος ἐξ ἐπιδράσεως λίαν ταπεινῆς θερμοκρασίας, ἰδίως ἐπὶ ἀνθρώπων φερόντων ἐλαφρὰ ἐνδύματα ἢ ἐπὶ τῶν σωματικῶς ἀδυνάτων καὶ τῶν ἀλκοολικῶν. Διακρίνεται εἰς *καθολικὴν* καὶ εἰς *μερικήν*. Κατὰ τὴν καθολικὴν παγοπληξίαν ὁ ὀργανισμὸς ὑφίσταται οὐ μόνον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δριμέος ψύχους, οὗ ἡ ἐνέργεια ἐπαυξάνεται διὰ τῶν ἀνέμων, τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς χιόνος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν στερήσεων καὶ τοῦ καμάτου. Κυριώτατα συμπτώματα αὐτῆς εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ ψύχους, ἡ πελιδνότης τοῦ προσώπου, τὸ ἀπλανὲς τοῦ βλέμματος, ἡ ἐξασθένησις καὶ ἡ δυσκαμψία τῶν μυῶν, ἡ αἱμωδία τῶν ἄκρων, ἡ κεφαλαλγία, ἡ περὶ τὴν ὁμιλίαν δυσχέρεια, ἡ ὑπνηλία καὶ τέλος τὰ παραληρήματα καὶ οἱ σπασμοί. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐξ ἀσφυξίας, ἕνεκα τῆς καταργήσεως τῆς λειτουργίας τοῦ δέρματος καὶ τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῆς κεντρικῆς θερμοκρασίας, ἥτις ἐπιφέρει γενικὴν παράλυσιν τοῦ νευρικοῦ καὶ μυϊκοῦ συστήματος. Προληπτικῶς, ὁ αἰσθανόμενος ὅτι καταλαμβάνεται ὑπὸ παγοπληξίας, ἵν' ἀποφύγῃ ταύτην, δέον ν' ἀντιδράσῃ μεγάλως κατὰ τοῦ ὕπνου, νὰ ἐλαττώσῃ τὸ βάδισμα καὶ νὰ ποιήσῃ ὡς οἷόν τ' ἐλάσσονα χρῆσιν οἰνοπνεύματος. Θεραπευτικῶς δι' αἱ βοήθειαι προσφέρονται ἀμέσως. Ὁ παθὼν ἐκδύεται καὶ ἐντρίβεται καθ' ὅλον τὸ σῶμα διὰ χιόνος ἢ διὰ ξηρᾶς καὶ ψυχρᾶς σινδόνος καὶ εἶτα διὰ φλανέλλας. Ἐκτίθεται βαθμιαίως κατόπιν εἰς ἠπιωτέραν θερμοκρασίαν καὶ λαμβάνει ἔγχυμα τείου ἢ καφὲ μετὰ σταγόνων κονιάκ. Ἐπὶ βαρυτέρων μορφῶν τίθενται σιναπισμοὶ ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ τῶν κνημῶν, ἐπὶ δ' ἀσφυξίας ἐκτελεῖται ἡ τεχνητὴ ἀναπνοή. Κατὰ δὲ τὴν μερικὴν παγοπληξίαν, ἡ βλαβερὰ τῆς ταπεινῆς θερμοκρασίας ἐπίδρασις ἐκδηλοῦται κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, ὡς τὴν ρῖνα, τὰ ὦτα, τὰς χεῖρας καὶ ἰδίως τοὺς πόδας, ὑπὸ τὴν μορφὴν *χειμέτλων* ἢ *κρυοπαγημάτων*. Σ. Γ. Σ.

παγόπλοιον (τὸ) (yacht à glace). Εἶδος ἑλκήθρου προωθουμένου ἐπὶ τοῦ πάγου διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου ἐπὶ ἱστίου, ἔχοντος δὲ σχῆμα μικρᾶς λέμβου (Α) φερούσης ὀλισθητῆρας ἀντὶ τρόπιδος, ἢ καὶ ἰδιότυπον σχῆμα ἐν εἴδει σταυροῦ Β), εἰς τὰ ἄκρα τῶν κεράτων τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν παγοπέδιλα, εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς κεραίας, πρόβολος μὲν εἰς τὸ πρόσθιον, θάλαμος δὲ εἰς τὸ ὀπίσθιον, ὅπου καὶ εἰδικὸν πηδάλιον (Γ). Ἀποτελοῦν μέσον φιλάθλου ψυχαγωγίας καὶ ἀγωνισμάτων, λίαν διαδεδομένον, ἰδίως τὰ τοῦ δευτέρου τύπου (Β), εἰς ἃς χώρας τὰ πηγνύμενα ὕδατα παρέχουν ἔδαφος ἀναλόγων σπόρ, καὶ δὴ εἰς Καναδᾶν, Ἡνωμένας Πολιτείας, Ὁλλανδίαν, Δανίαν καὶ Σκανδιναυΐαν. Ἐξαρτίζονται ὡς οἱ κέρκουροι, πρὸς οὓς ὁμοιάζουσιν ἐξ ἀπόπτου θεώμενα, διὰ λατινίου καὶ ἀρτέμονος, τρέχοντα ἐξ ἴσου εὐκόλως καὶ οὐριοδρομοῦντα καὶ κατὰ τὴν ἐγγυτάτην· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὑφίστανται τὴν πίεσιν ἀμφότερα τὰ παγοπέδιλα τῶν κεράτων καὶ τὸ πηδάλιον, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐγγυτάτην μόνον τὸ πηδάλιον καὶ τὸ ὑπήνεμον παγοπέδιλον, τοῦ προσηνέμου μετεωριζομένου. Διὰ τῶν τοιούτων παγοπλοίων, δυναμένων νὰ ἀναστρέψωσι καὶ ἀνάπρωρα, γίνονται ἀγωνίσματα καὶ δρόμοι ταχύτητος καὶ πρὸς ἐπίδειξιν χειριστικῆς δεξιότητος. Σ. Ε. Λ.

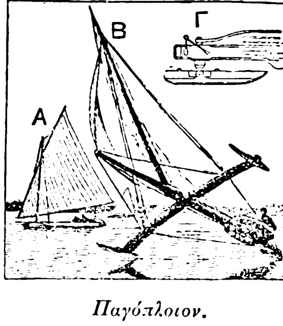

Παγόπλοιον.

παγοποιεῖον (τό). Μηχανικὴ ἐγκατάστασις παραγωγῆς πάγου. Ἡ ψῦξις τοῦ ὕδατος πρὸς παραγωγὴν τοῦ πάγου γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ κατὰ τὴν ταχεῖαν ἐξάτμισιν διαφόρων ὑγροποιημένων ἀερίων, ὡς ἀμμωνίας, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος κλπ., παραγομένου ψύχους (βλ. *πάγος*). Σ. Γ.

παγοποιητικαὶ ***μηχαναί***. Μηχαναὶ χρησιμοποιούμεναι πρὸς παραγωγὴν ψύξεως, χρησιμευούσης διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ὕδατος εἰς *πάγον* (βλ.λ.).

πάγος (ὁ). Στερεοποιηθὲν διὰ ψύξεως ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ ψυχόμενον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0° λαμβάνει τὴν στερεὰν μορφήν, ἤτοι μετατρέπεται εἰς πάγον. Ὁ πάγος ἔχει εἰδ. βάρος 0,916 καὶ διὰ τοῦτο ἐπιπλέει τοῦ ὕδατος καταλαμβάνων συνεπῶς μεγαλύτερον τούτου ὄγκον, κατὰ τὸ $^{1}/_{9}$ περίπου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ὕδωρ πηγνύμενον εἰς κλειστὸν χῶρον ἀσκεῖ κολοσσιαίαν δύναμιν καὶ τοιουτοτρόπως βλέπομεν κατὰ τὸν χειμῶνα ὁλοκλήρους βράχους διαρρηγνυομένους ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὅπερ εἰσελθὸν διὰ ρωγμῶν ἐστερεοποιήθη ἀκολούθως λόγῳ ψύξεως. Ὁ πάγος εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, λαμβάνον τὴν μορφὴν ὡραίων βελονῶν τεμνομένων ὑπὸ γωνίαν 60°, ὅταν ἡ ψῦξις γίνεται ἠρέμα καὶ βραδέως. Σ. Γ.

—*[Μετεωρολ.]* Ὁ *πάγος* εἶναι μεγάλης σημασίας ἀπὸ μετεωρολογικῆς ἀπόψεως, λόγῳ τοῦ μεγάλου ποσοῦ τῆς ἀπορροφουμένης θερμότητος κατὰ τὴν τῆξιν αὐτοῦ (80 θερμίδες δι' ἓν ἕκαστον τηκόμενον γραμμάριον). Οὕτω μᾶζα πάγου ἀντιπροσωπεύει ἰσχυρὸν δοχεῖον ψύχους. Τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ ἀπαιτεῖται ἵνα τήξῃ ἓν παγόβουνον 20 μιλλίων μήκους, πλάτους 5 μιλλίων καὶ πάχους 600 ἀγγλ. ποδῶν, θὰ ἦτο ἱκανὸν νὰ ἀνυψώσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος, π.χ., ὁλο-

Digitized by Google

κλήρων τῶν Βρεττανικῶν νήσων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι ὕψους 1 χιλιομέτρου (3.281 ποδῶν) μέχρι καὶ ἄνω τῶν 40° C. Ὅταν σχηματίζεται πάγος ἐπί τινος λίμνης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ψυχροῦ καιροῦ, τὸ ψυχόμενον ὕδωρ τῆς ἐπιφανείας ἀντικαθίσταται συνεχῶς ὑπὸ θερμοῦ ὕδατος ἐκ τῶν κάτω μέχρις ὅτου ὁλόκληρος ἡ μᾶζα φθάσῃ τὴν θερμοκρασίαν 277° A (ἀπολύτων μονάδων) ἢ 39° F ἢ 40° C., ἥτις εἶναι ἡ θερμοκρασία καθ' ἣν τὸ ὕδωρ ἔχει τὴν μεγαλυτέραν πυκνότητα. Ἡ ἐπιφάνεια δύναται τότε νὰ ψυχθῇ μέχρι τοῦ σημείου πήξεως, ὁπότε ἄρχεται καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ πάγου. Ὁ σχηματισμὸς πάγου εἰς τοὺς ποταμοὺς εἶναι ζήτημα ἀρκετὰ πολύπλοκον, ὅπως καὶ ἐν γένει εἰς τὰ κινούμενα ὕδατα· πάντως ἡ πῆξις εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῶν ποταμῶν ἐκείνων, εἰς οὓς ἡ ψῦξις εἶναι ἰσχυροτέρα.

Αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας τὸ ὕδωρ πήγνυται διαφέρουσιν ἀναλόγως, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ γλυκέων ὑδάτων στασίμων (ὅπως τὸ ὕδωρ τῶν λιμνῶν καὶ ἑλῶν), περὶ γλυκέων ὑδάτων ῥεόντων (ὅπως τὸ ὕδωρ τῶν ρυακίων καὶ τῶν ποταμῶν) ἢ περὶ ὑδάτων ἁλμυρῶν (ὅπως τὸ τῆς θαλάσσης). Τὸ πάχος τοῦ σχηματιζομένου πάγου αὐξάνει κατ' ἀρχάς, ἀρκετὰ ταχέως, εἶτα βραδύτερον, καὶ σπανίως, τοὐλάχιστον διὰ τὰ μέσα πλάτη, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς πλέον δριμεῖς χειμῶνας, εἶναι ἀνώτερον τῶν 0,40 μ.

Τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, ὅπερ περιέχει ἅλατα, δύναται νὰ ἔχῃ θερμοκρασίαν σημαντικῶς κατωτέραν τοῦ μηδενὸς πρὸ τῆς πήξεως αὐτοῦ. Ὅταν ἡ θάλασσα πήγνυται, οἱ κρύσταλλοι δὲν περιέχουσιν ἅλατα, ἀλλὰ δὲν δύνανται παρὰ δυσκόλως νὰ διαχωρισθῶσι τῆς ἅλμης, ἥτις εἶναι μεμιγμένη. Τὸ ὕδωρ ἑπομένως, ὅπερ λαμβάνεται ἐκ τῆς τήξεως τοῦ πάγου τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἁλμυρόν. Ἐνίοτε παρατηροῦνται ὅτι ὡρισμένα τμήματα σχηματίζουσι προεκβολάς, ὅταν, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ σχηματισμοῦ, ὁ πάγος ὑπέστη ἰσχυρὰς πιέσεις, αἵτινες δύνανται νὰ ἀποτελοῦνται ἐκ καθαροῦ ὕδατος. Ἡ εὐλυγισία, ἣν παρουσιάζει ὁ πάγος, ὃν σχηματίζει τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, εἶναι ἐκπληκτικὴ καὶ ὀφείλεται εἰς τὰς στιβάδας τῆς ἅλμης, αἵτινες χωρίζουσι τοὺς κρυστάλλους εἰς τρόπον, ὥστε μέχρις ἑνὸς ἀρκετὰ ἰσχυροῦ πάχους ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πάγου δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν κίνησιν τῶν κυμάτων χωρὶς νὰ θραυσθῇ· ὅταν ὅμως τὸ πάχος καταστῇ ἀρκετὰ ἰσχυρόν, τὸ φαινόμενον παύει καὶ ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν κυμάτων ὁ πάγος θραύεται εἰς τεμάχια. Αἱ μεγάλαι μᾶζαι πάγου τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῶν θαλασσῶν τῆς Γροιλλανδίας ἔχουν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης. Οὕτω π. χ. τὴν πλέον σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν Βρεττανικῶν νήσων ἔχει ὁ σχηματισμὸς πάγου κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, ὁπότε ἐπακολουθεῖ ἐν γένει θυελλώδης καιρὸς κατὰ τὸ ἑπόμενον φθινόπωρον καὶ χειμῶνα. Θ. Θ. Φ.

—*[Βιομ. Χημ.]* Ὁ φυσικὸς πάγος τῶν ὀρέων, λιμνῶν κλπ., εἶναι διὰ πολλὰς βιομηχανικὰς χρήσεις κατάλληλος, δι' ὡρισμένους ὅμως σκοπούς, λόγῳ κυρίως τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιεκτικότητος εἰς βακτήρια, εἶναι ἀκατάλληλος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ὁ ἀπαραίτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων πάγος κατασκευάζεται τεχνητῶς ἐξ ἀπεσταγμένου ἢ ὁπωσδήποτε καθαροῦ ὕδατος ποσίμου. Ἡ παρασκευὴ τοῦ πάγου ἐπιτελεῖται διὰ ψύξεως τοῦ ὕδατος διὰ παγοποιητικῶν μηχανῶν, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον βασίζονται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ κατὰ τὴν ταχεῖαν ἐξάτμισιν ὑγροποιημένων ἀερίων, ὡς ἀμμωνίας ἢ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἢ θειώδους ὀξέος κλπ., παραγομένου ψύχους. Διὰ τῆς ταχείας ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροποιημένου ἀερίου παράγεται ψῦχος, δι' οὗ ψύχεται διάλυμα χλωριούχου νατρίου ἢ χλωριούχου ἀσβεστίου, τοῦ ὁποίου ὁ βαθμὸς πήξεως κεῖται χαμηλότερον τοῦ 0° λόγῳ τοῦ διαλελυμένου ἅλατος. Τὸ ψυχρὸν τοῦτο ἁλατοῦχον διάλυμα κυκλοφορεῖ περαιτέρω, ψῦχον ἐξωτερικῶς λευκοσιδηρᾶ δοχεῖα περιέχοντα καθαρὸν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον τοιουτοτρόπως μετατρέπεται εἰς στήλας πάγου. Τὸ ἐξατμισθὲν ἀέριον συλλέγεται ἐκ νέου καὶ συμπιέζεται δι' ἀντλίας ἐντὸς ἄλλου δοχείου, περὶ τὸ ὁποῖον κυκλοφορεῖ ψυχρὸν ὕδωρ. Ἐκεῖ τὸ ἀέριον διὰ τῆς πιέσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ψύξεως ἀφ' ἑτέρου ὑγροποιεῖται ἐκ νέου καὶ δύναται πάλιν νὰ χρησιμοποιηθῇ. Ἐπὶ καλῶς λειτουργουσῶν παγοποιητικῶν μηχανῶν αἱ ἀπώλειαι εἶναι ἐλάχισται καὶ δυνάμεθα διὰ σχετικῶς μικρᾶς ποσότητος ὑγροποιημένου ἀερίου νὰ παραγάγωμεν μεγάλας ποσότητας πάγου, καταναλίσκοντες κυρίως μόνον ἐνέργειαν μηχανικὴν πρὸς συμπίεσιν καὶ ὑγροποίησιν τοῦ ἐξαεριζομένου ὑγροποιηθέντος ἀερίου. Ὁ πάγος χρησιμοποιεῖται εἰς πολλὰς βιομηχανίας, ὡς τὴν ζυθοποιίαν, τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων, τὴν βαφικήν, τὰ ἐργοστάσια παραφφίνης, περαιτέρω εἰς τὰ νοσοκομεῖα, πρὸς διατήρησιν τροφίμων, εὐφραντικῶν κλπ. Σ. Γ.

—*[Ἰατρ.]* Ἐν ὥρᾳ θέρους, καὶ ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ὁ πάγος χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάψυξιν τροφῶν τινων ἢ τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ποτῶν καὶ πρὸς παρασκευὴν τοῦ παγωτοῦ. Ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀπαιτεῖ περίσκεψίν τινα, καθόσον ἐπὶ πεπτικοῦ συστήματος εὐπαθοῦς δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀντιδραστικῶς ἐντόνους ὑπεραιμίας καὶ φλεγμονὰς (ἀμυγδαλίτιδας, γαστρίτιδας, ἐντερίτιδας κλπ.) ὡς ἐκ τῆς ἀποτόμου ψύξεως. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ὕδωρ, ἐξ οὗ παρασκευάζεται ὁ πάγος, δὲν εἶναι ἀπεστειρωμένον, δὲν πρέπει οὗτος νὰ τίθεται ἐντὸς τῶν ποτῶν μηδὲ νὰ χρησιμοποιῆται ἐσωτερικῶς, καθόσον ὑφίσταται κίνδυνος μεταδόσεως εἰς τὸν πίνοντα παθογόνων μικροβίων (τύφου, δυσεντερίας, χολέρας), τὰ ὁποῖα ἐνδεχομένως τὸ ὕδωρ περιεῖχε καὶ τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν καὶ ἐν τῷ πάγῳ ἀπρόσβλητα. Ὁ ἐξ ἀκαθάρτου ὕδατος πάγος χρησιμοποιεῖται μόνον ἐξωτερικῶς καὶ εἰς ψυγεῖα, ἐν οἷς ψύχεται τὸ πόσιμον ὕδωρ καὶ τὰ τρόφιμα ἡμῶν, χωρὶς νὰ ἔρχωνται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ. Ἡ ἄμεσος ἐπαφὴ τῶν τροφίμων (κρέατος κλπ.) πρὸς τὸν ἀκάθαρτον πάγον, οὐ μόνον μολύνει αὐτά, ἀλλὰ πολλάκις καταστρέφει καὶ τὸ ἄρωμα ἢ τὴν γεῦσιν αὐτῶν. Ὁ πάγος ἐν τῇ θεραπευτικῇ εὑρίσκει διαφόρους ἐνδείξεις χρήσεως. Ἐπὶ ἀκατασχέτων ἐμέτων, ἐπὶ λυγκός, ἐπὶ αἱματεμεσιῶν χορηγεῖται εἰς μικρὰ τεμάχια, ἅτινα ὁ πάσχων καταπίνει ἀκέραια. Ὁμοίως ἐπὶ αἱμορραγιῶν τοῦ λάρυγγος ἢ τῶν πνευμόνων ὡς αἱμοστατικός. Ὡς ἀντιφλογιστικὸς καὶ πραϋντικὸς τίθεται κατὰ τεμάχια ἐν ἀδιαβρόχῳ κύστει, ἥτις ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (ἐν περιπτώσει μηνιγγίτιδος, συμφορήσεως ἢ ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας κλπ.), ἢ ἐπὶ τοῦ θώρακος (ἐν περιπτώσει αἱμοπτυσίας ἢ ταχυκαρδίας ἐξ ὑπερπυρεξίας κλπ.), ἢ τέλος ἐπὶ τῆς κοιλίας (ἐν περιπτώσει τύφου, σκωληκοειδίτιδος, περιτονίτιδος ὀξείας, ἐντερορραγίας, περιμητρικῶν φλεγμονῶν, αἱματεμεσιῶν, ἐμέτων κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ὡς δροσιστικὸς χορηγεῖται ὑπὸ μορφὴν κατεψυγμένων ροφημάτων (ὕδατος ἁπλοῦ ἢ σακχαρούχου ἢ μετ' ὀποῦ λεμονίου, πορτοκαλλίου κλπ. ἢ γάλακτος). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Πάγος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη τῆς Κορίνθου ὀνομασία, ἣν διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος (300, 20) προφανῶς λόγῳ τοῦ ὀρθοπάγου τοῦ Ἀκροκορίνθου. Σ. Ε. Λ.

— **Πάγος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1918) 154 καὶ μετὰ τῶν εἰς αὐτὸ ὑπαγομένων χωρίων *Ἀγρός*, *Ἐπισκοπεῖον (π. Σταυρός)*, *Κατάφια Βέλλας*, *Μάλλια*, *Μεσαριά*, *Περικοπὴ* καὶ *Σπανοῦ* 607. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ν. Φ.

— **Πάγος** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἀρχαίας προφανῶς προελεύσεως, βουνοῦ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου, δεσπόζοντος τῆς Σμύρνης, κατὰ τὴν ΝΑ. αὐτῆς ἐσχατιάν, καὶ ἀποτελοῦντος τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀκρώρειαν τοῦ βουνοῦ Κουκλουτζᾶ. Τὸ ὑψίπεδόν του περιβάλλεται ὑπὸ τείχους, εἰς τὴν Ν.Α. πλευρὰν τοῦ ὁποίου τετράγωνος ἀκρόπολις (*Κάστρο* ἢ *Κουλὲς τοῦ Πάγου*: ὑψόμ. 608 ποδ., πλάτ. 38° 24′ 50″ Β., μῆκ. 27° 09′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour)· ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο ἀπόληξιν τείχους, ὅπερ ἀνηγέρθη τῷ 1736. Ἐντὸς τοῦ τείχους τοῦ ὑψιπέδου καὶ εἰς ἑξηκοντάδα μέτρων ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως ὁ παλαιότατος καθεδρικὸς ναΐσκος τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Πάγου παραθέουν ὁ ὑποτιθέμενος Μέλης μὲ τὴν ὡραίαν του γέφυραν τῶν Καραβανιῶν, ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Νταραγὰτς—Ἀϊδινίου, τὸ παλαιὸν ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως, κατασκευασθὲν τῷ 1674 ὑπὸ τοῦ βεζύρου Ἀχμέτ, καί τι ἀπωτέρω τὰ θαυμάσια ὑδραυλικὰ ἔργα τοῦ Χαλκὰρ-Μπουνάρ. Σ. Ε. Λ.

πάγουρας (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων (βλ. λ. *πάγουρος*).

παγούρι (τό). Τὸ φορητὸν *ὑδροδοχεῖον* (βλ. λ.).

παγούρι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ μαλακοστράκου *πάγουρος* (βλ. λ.).

Παγούρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἀπέχον 18 περίπου χλμ. τῆς Κομοτινῆς. Εἶναι ἕδρα κοινότητος περιλαμβανούσης τὰ χωρία *Ἀρωγὴ* (πρῴην *Σαρῆ-Γιάρ*), *Γλυφάδα* (*Νουκσατλῆ*), *Μέση* (*Μεσὲ-Ἀλῆ*), *Μητρικὰ* (*Ἀνὰ-κιοϊ*), *Ἀπολλωνία*, *Πόρπη* (*Ὀρτὰ-Κιουλοὺ*) καὶ *Φαράριον* (*Φενέρ*). Εἶναι τὸ πρῴν *Μπαγιατλῆ* καὶ ἀριθμεῖ 306 κατ. Α. Θ. Σ.

παγουρίδαι (οἱ) (Paguridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων*, περιλαμβάνουσα ζῷα θαλάσσια, μετρίου ἢ καὶ μικροῦ μεγέθους, μὲ στέρνον σχεδὸν γραμμωτόν, προσθίους πόδας διδακτύλους καὶ βραχυτάτους τοὺς δακτύλους τῶν δύο τελευταίων ζευγῶν τῶν ποδῶν. Σχεδὸν πάντα τὰ γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι κοιλίαν μαλακὴν καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ μεμβράνης, ἥτις προστατεύει ταύτην. Ζῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *πάγουρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

πάγουρος (ὁ) (Pagurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *παγουριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 150 εἴδη, εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πάγουρος ὁ ἐρημίτης*, ὁ συνήθως καλούμενος *βερνάρδος ὁ ἐρημίτης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Πάγουρος.

Παγοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μελανθίου τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 89. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δουρδανλῆ*.

Πάγραι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Συρίᾳ Πιερίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 14, 11), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κιλικίας, ἢ κατὰ Στράβωνα (XVI, 751) «χωρίον ἐρυμνὸν κατὰ τὴν ὑπέρθεσιν τοῦ Ἀμανοῦ» (νῦν ὀροσειρὰ Ἄλμα-ντάγ). Ὑπὸ τῶν «Ὁδοιπορικῶν» καλεῖται Pangrios ἢ Pagaris, κειμένη εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁδοῦ. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ χωρίον Bagras ἢ Boghrâs. Α. Θ. Σ.

— **Πάγραι** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, βορείως τῆς Παλαιᾶς Ἀχαΐας (νῦν Τσιαποῦσκα) καὶ νοτίως τοῦ Ἱεροῦ λιμένος (νῦν Σοτζοὺκ ἢ Νοβορωσίσκ) (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 28). Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (Περίπλ. § 74) τὴν ὀνομάζει Τορικόν, «πόλιν Ἑλληνίδα καὶ λιμένα». Εἶναι ἡ 8 μίλλ. ΝΑ. τῆς Νοβορωσίσκ πόλις καὶ λιμὴν (πλάτ. 44°33′ Β., μῆκ. 30°04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch) *Γελεντζίκ*. Σ. Ε. Λ.

Παγράσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δύο παράλιοι πόλεις τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, ἀναφερόμεναι ὑπὸ Πτολεμαίου. —1) Ἐν τῷ Περουμελικῷ κόλπῳ (κόλπῳ τοῦ Σιὰμ) κατὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Χρυσῆς χερσονήσου (τῆς Μαλάκκας) καὶ ἐν τῇ «χώρᾳ τῶν Ληστῶν» (Z, 6,5). —2) Ἐν τῷ Μεγάλῳ Κόλπῳ (τοῦ Τογκίνου) παρὰ ποταμόν, ὃν ὀνομάζει Δόριον (Z, 6,6). Ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων ἡ θέσις, κειμένων κατὰ Πτολεμαῖον εἰς 165° μήκους ἀπὸ Μακάρων, δηλαδὴ εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς τότε γνωστῆς Οἰκουμένης Πέρατα, εἶναι ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Παγρατίδαι. Ἀρμενικὴ δυναστεία (βλ. λ. *Βαγρατίδαι*).

πάγρος (ὁ) (Pagrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη σπάρων ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πάγρος ὁ κοινὸς* (Pagrus vulgaris), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 0,65 μ. περίπου καὶ ἔχει σῶμα ὑψηλόν, ἐκ τῶν πλαγίων πεπλατυσμένον, ρύγχος βραχύ, σιαγόνας μὲ πολυπληθεῖς ὀδόντας, ἐξ ὧν οἱ γόμφιοι εἶναι μικροί, ἀπεστρογγυλωμένοι καὶ εἰς διπλῆν σειρὰν εἰς ἑκατέραν σιαγόνα διατεταγμένοι, στόμα βαθέως ἐσχισμένον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ράχιν κυρτήν, ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον καὶ χαμηλόν, οὐραῖον πλατὺ καὶ βαθέως δισχιδές, ἑδραῖον μετρίως μακρὸν καὶ χαμηλόν, κοιλιακὰ μικρὰ καὶ σχεδὸν τετραγωνικὰ καὶ στηθιαῖα μεγάλα καὶ ἀκανονίστως τριγωνικά. Τὸ βάρος του φθάνει τὰ 5 κιλὰ καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι ἐρυθροαργυρώδης κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ φαιοαργυρώδης κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ κατὰ τὸ ἔαρ ἀνέρχεται πρὸς τοὺς ποταμούς. Κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται εἰς τὰς θαλάσσας, ὅπου καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς μεγάλα βάθη. Ἁλιεύεται διὰ τὸ κρέας του. Δ. Ν. Π.

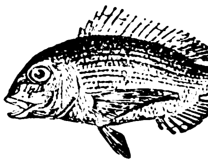

Πάγρος ὁ κοινός.

Παγυρῖται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν μετὰ τῶν Ἀόρσων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 5,10) πρὸς Ν. τῶν Ἀγαθύρσων περὶ τὰ νῦν Καρπάθια. Εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς *Ἐπαγυρίτας* τοῦ Πλινίου (VI, 5,2) κατοικοῦντες κατὰ τὰ Β. παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ οὐχὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅπως ἐσφαλμένως τοποθετεῖ αὐτοὺς ὁ Πτολεμαῖος. Α. Θ. Σ.

Παγχαΐα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῶν νοτίων τῆς Ἀραβίας, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ Εὐημέρου τοῦ ἐκ Μεσσήνης, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (B, 104. Z, 299), θεωρῶν τὰ περὶ αὐτῆς λήρους καὶ τὴν νῆσον ἀνύπαρκτον. Ὁ Διόδωρος (E, 41—46 καὶ ἀποσπ. σελ. 633) διέσωσεν ἄρτιόν πως ἀπόσπα-

Digitized by Google

σμα τῆς σχετικῆς τοῦ Εὐημέρου ἀφηγήσεως. Κατὰ ταύτην ᾤκεῖτο ἡ νῆσος ὑπὸ κράματος Ἰνδῶν, Κρητῶν καὶ Σκυθῶν, οἵτινες Παγχαιοί, ὡς ἐκαλοῦντο συλλήβδην, ἀπετέλουν ἓν εἶδος κομμουνιστικῆς δημοκρατίας, στερούμενοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ἔχειν ἴδιον κτῆμα, ἀλλὰ λαμβάνοντες ἐκ τῶν προϊόντων τῆς νήσου καὶ τῶν προσόδων τῆς πολιτείας τὸ ἀναλογοῦν ἑκάστῳ μέρος, ἐπὶ τῇ βάσει ἀναλογιῶν, ἃς ἐκανόνιζον οἱ ἱερεῖς, οἵτινες διεχειρίζοντο ταῦτα. Τρεῖς δὲ ἦσαν τῶν πολιτῶν αἱ τάξεις: οἱ ἱερεῖς μετὰ τῶν τεχνιτῶν, οἱ γεωργοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ οἱ ποιμένες. Τρεῖς δικασταὶ ἐνιαυσίου θητείας ἐξεδίκαζον τὰς ὑποθέσεις, τῷ συμβουλίῳ τῶν ἱερέων ὑπαγομένης τῆς ἐκδικάσεως ἐγκλημάτων συνεπαγομένων ποινὴν θανάτου. Ἔβριθε δὲ ἡ νῆσος θηρίων καὶ εἶχεν ἀσελγῆ βλάστησιν ἀρωματοφόρων ἰδίᾳ καὶ μυροφόρων φυτῶν. Ἡ πρωτεύουσά της *Πάναρα* εἶχε ναὸν τοῦ Διὸς περίλαμπρον. Οἱ γεωγράφοι διίστανται ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν ἢ μὴ τῆς νήσου ταύτης, τοῦ Μέλα φανταζομένου ὅτι οἱ Παγχαιοὶ ᾤκουν ἐπὶ τῆς ἠπείρου καὶ οὐχὶ ἐν τῇ νήσῳ· ἐκ δὲ τῶν δεχομένων τῆς νήσου τὸ πραγματικόν, διίστανται εἰς τὰς ἀναζητήσεις τῆς ταυτότητός των. Ὁ πολὺς Γκοσλὲν (*Gosselin*: Recherches sur les Isles Meridion., de l' Arabie ἐν «Recueil de l'Academ. Inscr. et Bel. Lettres» τόμ. 44) ἐκθέτει τὰ ἐπιχειρήματα, ἐφ' ὧν ἀληθοφανῶς βασίζει τὴν πρὸς τὴν νῆσον Masira (πλάτ. 20° ¼ Β., μήκ. 59° Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 10c: North East of Arabia καὶ ναυτολ. ὁδ. Red Sea and Gulf of Aden Pilot 1929 σελ. 491) ταυτότητα τῆς Παγχαΐας. Σ. Ε. Λ.

πάγω καὶ **πάω**· ἀντὶ ὑπάγω, βλ. *πηγαίνω*.

πάγωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *παγώνω*, πῆξις ἕνεκα ψύξεως: «τὸ πάγωμα τοῦ νεροῦ, — τοῦ λαδιοῦ» || καθόλου, ψῦξις.

παγωμένος, —η, —ο· παθ. μετχ. τοῦ *παγώνω*, πεπηγώς, κατεψυγμένος || λίαν ψυχρός: «νερὸ —, γάλα παγωμένο», «παγωμένη μπύρα», ἄλλως «— τοῦ πάγου».

—Παγωμέναι θάλασσαι. Αἱ καλύπτουσαι ἀμφοτέρας τὰς πολικὰς ἢ περιπολικὰς χώρας θαλάσσιαι ἐκτάσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ταπεινῆς θερμοκρασίας, εἶναι παγωμένη. Διακρίνουσι: τὴν περὶ τὸν Βόρειον πόλον *Βόρειον παγωμένην* ἢ *Ἀρκτικὴν θάλασσαν*, καὶ τὴν περὶ τὸν Νότιον πόλον *Νότιον παγωμένην* ἢ *Ἀνταρκτικὴν θάλασσαν*. Ἡ ἔκτασις τῶν παγωμένων θαλασσῶν εἶναι διάφορος κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἑκάστοτε ὑψηλοτέρας ἢ ταπεινοτέρας θερμοκρασίας. Τὸ ἐμβαδὸν τῶν δύο Παγωμένων θαλασσῶν δὲν εἶναι τὸ αὐτό, τόσον ἕνεκα τῆς παρενθέσεως μεγαλυτέρων ἢ μικροτέρων ἐκτάσεων πολικῆς ξηρᾶς, ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς διαφόρου θερμοκρασίας, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ἐπὶ ὁμοίου γεωγραφικοῦ πλάτους εἰς ἑκάστην τῶν πολικῶν χωρῶν (βλ. λ. *ἀνταρκτικὴ* καὶ *ὠκεανός*). Γ.Κ.Γ.

Παγωμένος, Ἰωάννης. Κρὴς ζωγράφος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Πλεῖσται τοιχογραφίαι αὐτοῦ σῴζονται εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τοὺς Κομητάδες Σφακίων, φέρουσαι χρονολογίαν 1314, αἱ τῆς Παναγίας παρὰ τὸν Ἀλίκαμπον Ἀποκορώνου (1316), αἱ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἀνύδροις Σελίνου (1323), αἱ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Μάζᾳ Ἀποκορώνου (1326) καὶ αἱ Ἁγίου Μιχαὴλ ἐν Καβαλλαριανὰ παρὰ τὸν Κάνδανον Σελίνου (1328). Αἱ τελευταῖαι αὗται εἶναι αἱ ἀνώτεραι καὶ αἱ πλέον ἐνδιαφέρουσαι ἐκ πάντων τῶν γνωστῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐν τῇ Παναγίᾳ τῶν Σκαφιδίων, παρὰ τὸ Προδρόμι Σελίνου, εὑρηται ἐπιγραφὴ χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1347 καὶ φέρουσα τὸ ὄνομα ζωγράφου Ἰωάννου, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι αὐτὸς ὁ Παγωμένος, ἐξ οὗ δεικνύεται ὅτι οὗτος ἐξήσκει τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ πλέον. ΕΡ. Μ.

— Παγωμένος, *Μιχαὴλ* καὶ *Νικόλαος*. Ἐκ Κορώνης τῆς Μεσσηνίας, ἀρχηγοὶ «στρατιωτῶν», δηλαδὴ στρατιωτικῶν σωμάτων συγκειμένων ἐξ Ἑλλήνων πολεμιστῶν καταφυγόντων εἰς Ἰταλίαν καὶ ἄλλα τῆς Εὐρώπης κράτη μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ Παγωμένοι, ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν ἐνετικὸν στρατὸν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, διέπρεψαν εἰς διαφόρους πολέμους κατὰ τῶν Γάλλων καὶ λοιπῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑνετίας, ἥτις ἀμείβουσα τὰς ὑπηρεσίας των ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς ἰσοβίους συντάξεις. Ν. ΚΛΣ

παγών, —ῶνος (ὁ)· μεγάλη ἔκτασις πάγων ἐπὶ τῶν πολικῶν χωρῶν ἢ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, κατολισθαίνουσα πρὸς τὰ χαμηλότερα ἐδάφη ἐν εἴδει στερεοῦ ποταμοῦ (βλ. *παγετών*).

Παγών, *Γεώργιος* Θ. Ἕλλην γυμναστής, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1806. Ἐγένετο ὁ πρῶτος Ἕλλην διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, σπουδάσας εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ δημοσίαν σχολὴν πρὸς μόρφωσιν γυμναστῶν. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1836, τῷ ἀνετέθη ἡ διδασκαλία τῆς γυμναστικῆς εἰς τὸ βασιλικὸν διδασκαλεῖον τῆς Αἰγίνης. Συνέγραψε: «Περίληψιν τῆς γυμναστικῆς» (1837) καὶ «Ἐπιτομὴν ἐκ τῆς περιλήψεως τῆς γυμναστικῆς» (1855). Μ. Ι. Μ.

Παγώνδας *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιώτερον χωρίον τῆς Σάμου, ἐκτισμένον ἀμφιθεατρικῶς εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Μπουρνιᾶ. Κάτ. 2.436 (1928). Εἶναι τὸ ὡραιότερον χωρίον τῆς Σάμου, ἔχον τρεῖς θαυμασίους ναοὺς καὶ τὴν πρώτην πλατεῖαν ὅλης τῆς νήσου. Ν. Ι. Ζ.

Παγώνδας. Θηβαῖος βοιωτάρχης τῷ 424 π. Χ., υἱὸς τοῦ Αἰολάδου. Οὗτος (*Θουκ.* 4, 91), βοιωταρχῶν μετὰ τοῦ Ἀριανθίδου τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔχων τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ὅλου στρατεύματος τῶν Βοιωτῶν, ἔπεισε τὸ στράτευμα διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς νὰ ἀγωνισθῇ ἐν Δηλίῳ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ νικήσουν· πράγματι συνεκρούσθησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους. Ν. Ι. Ζ.

— Παγώνδας. Ὁ πρῶτος νικητὴς τῶν κατὰ τὸ 680 π. Χ. εἰσαχθεισῶν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἁρματοδρομιῶν τελείων ἵππων (*Παυσ.* V, 8, 7). Ν. Ι. Ζ.

Παγώνη, *βουνὸ τοῦ* — *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Αἰγίνης, οὗ ἡ κλιτὺς σβέννυται εἰς τὴν Β. ὄχθην τοῦ χειμάρρου τῆς Σκοτεινῆς (ἀρχ. Ἀσωπὸς) καὶ φερώνυμον χωρίον μικρόν. Σ. Ε. Λ.

παγόνι (τό) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ταώς* (βλ. λ.).

παγωνιὰ (ἡ)· δημ., ὁ παγετός.

Παγώνια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 149 καὶ μετὰ τοῦ εἰς αὐτὴν ὑπαγομένου χωρίου *Μαρκάτες* 271. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο δασικοὺς συνεταιρισμούς. Ν. Φ.

Παγωνιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατ. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτ. (1920) 179. Πρὸ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Δόν-κιοΐ*. Ν. Φ.

παγώνω· δημοτ., κάμνω τι νὰ παγώσῃ, νὰ πήξῃ || ψύχω, καταψύχω: «παγώνω τὸ νερό, — τὸ γάλα»· συνήθ. ἀμετβ. πήγνυμαι ὑπὸ τοῦ ψύχους, πήζω: «πάγωσε τὸ νερό, — τὸ λάδι, — τὸ γάλα» || ψύχομαι, καταψύχομαι, αἰσθάνομαι σφοδρὸν ψῦχος: «πάγωσαν τὰ χέρια μου, — τὰ πόδια μου» || μένω κατάπληκτος, ἐνεός: «ὅταν τὸν εἶδα 'ς αὐτὰ τὰ χάλια, πάγωσα» || μεταβ., κάμνω τινὰ νὰ ἀπογοητευθῇ, νὰ στενοχωρηθῇ: «πάψε, γιατὶ μᾶς πάγωσες μὲ τὰ λόγια σου».

παγωτὸν (τό). Παρασκεύασμα τῆς ζαχαροπλαστικῆς λαμβανόμενον διὰ τεχνητῆς πήξεως (ψύξεως διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος) κατεργασθέντων μιγμάτων ἐκ γάλακτος, σακχάρεως, ᾠῶν, φυτικῶν ὀπῶν ἢ τεχνητῶν ἀρωμάτων, ἀρτυμάτων καὶ λοιπῶν ἀναλόγων ὑλῶν. Εἰς τὰ παγωτὰ διὰ λόγους ὑγείας ἀπαγορεύεται προσθήκη μέσων συντηρήσεως, τεχνητῶν γλυκαντικῶν ὑλῶν καὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ὑγείαν χρωμάτων. Σ. Γ.

Πάδαγρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χειμαρρώδης ποταμὸς τῆς βορείου παραλίας τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἐν τῇ χώρᾳ Μεσημβρίᾳ τῆς Περσίας (νῦν Μπουσίρ), ἐκβάλλων κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Περίπλ. Ἐρυθρ. Θαλ. 39) μεταξὺ τῆς διώρυγος «ᾗ ὄνομα ἦν Ἡράτεμις (νῦν Khoh Koweir) καὶ τοῦ ὅρμου τῆς Ταόκης (νῦν Hor Gaseir). Τοῦτον παραπλεύσας ὁ ὑπὸ τὸν Νέαρχον ἐξ Ἰνδιῶν ἐπιστρέφων στόλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τῷ 324 π. Χ., ἔφθασεν εἰς τὸν ποταμὸν Γράνιν (νῦν Saphur, ὁ Rio Rodon τῶν Πορτογάλων θαλασσοπόρων). Α. Θ. Σ.

Παδαῖοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἰνδικὸς νομαδικὸς λαός, κατοικῶν εἰς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἰνδοῦ. Ἦσαν ἄγριοι καὶ τραχεῖς τὰ ἤθη «κρεῶν ἔδεσται ὠμῶν», τρώγοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς των ἀσθενοῦντας καὶ τοὺς γέροντας. Ἕνεκα τούτου «οὐ πολλοί τινες αὐτῶν (ἐς γῆρας) ἀπικνέονται» (*Ἡρόδ.* III, 99). Α. Θ. Σ.

πάδδα (ἡ) (Padda) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνοῤῥάμφων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρυζοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *πάδδα ἡ ὀρυζοφάγος* (Padda oryzophaga), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Σενεγάλης, ἥτις ἔχει σῶμα εὔρωστον καὶ μετρίου μήκους, κεφαλὴν χονδρήν, ῥάμφος χονδρὸν καὶ κωνικὸν καὶ χρῶμα ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς τεφρὸν μὲ τὴν κεφαλὴν μελανὴν καὶ τὴν κοιλίαν ἐρυθροτεφράν. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ διατηρεῖται πολλὰ ἔτη ἐν τῷ κλωβίῳ. Δ. Ν. Π.

Πάδδα ἡ ὀρυζοφάγος.

Παδελάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βρυσῶν τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 184.

Πάδες *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 344. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Βογκόπετρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Πάδη *[Γεωγρ.]*. Μακρὸν ὄρος τῆς Θεσσαλίας, ἀνῆκον εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῶν Χασίων καὶ συνεχόμενον πρὸς Α. μετὰ τῆς Ὀξυᾶς. Ἀμφότερα τὰ ὄρη ταῦτα συνίστανται ἐκ κρυσταλλικῶν σχιστολίθων, ἐφ' ὧν ἐκτείνεται πυκνὴ δασικὴ βλάστησις. Ἐπὶ πεδινῆς τῆς Πάδης ῥάχεως κεῖται τὸ χωρίον *Κονισκὸς* (Β.Α. τῶν Μετεώρων) καὶ ἀπ' αὐτῆς πηγάζει ὁ ποταμὸς *Τρικκαληνὸς* (*Ληθαῖος*), φέρων ἐνταῦθα τὸ ὄνομα *Γαῦρος*. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ φθάνει τὰ 1.197 μ. Ι. Σ. Σ.

παδίνη (Padina) (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυκῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Παδισάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Θρᾴκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Παδισάχ· βλ. λ. *Πατισάχ*.

Παδοβάνης, *Μᾶρκος-Ἱερώνυμος*. Λόγιος Κερκυραῖος (1784—1858), ἐξ ἀρχαιοτάτης καὶ εὐγενοῦς τῆς Κερκύρας οἰκογενείας, ἀναγραφομένης ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τοῦ 1490. Ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Νικολάου, ποιητοῦ καὶ φιλολόγου, ἐσπούδασε κατόπιν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας φιλολογίαν, μαθηματικὰ καὶ μηχανικήν, καὶ κατόπιν ἐν Λισσαβῶνι, παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τῆς ὁποίας ἔλαβε δίπλωμα φιλολογίας. Κάτοχος πολλῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἵδρυσε, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Κέρκυραν (1810), ἴδιον σχολεῖον ξένων γλωσσῶν (1810). Ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας διωρίσθη συντάκτης τῆς «Ἰονίου Ἐφημερίδος» καὶ κατόπιν ἐπόπτης τῶν σχολείων Λευκάδος, Ἰθάκης καὶ Κερκύρας καὶ κατὰ τὸ 1845 ἀρχειοφύλαξ καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἐδημοσίευσε: «Γραμματικὴ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης» (1817 καὶ 1824), «Δοκίμιον τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἀγγλίας» (1826), «Δοκίμιον νεωτέρας ἱστορίας τῆς Ἀγγλίας» (1827), διάφορα ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα ἰταλιστὶ καὶ λατινιστί. Ἀφῆκε δὲ καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα ποιητικὰ καὶ πεζὰ ἔργα. Π. Θ. Σ.

Παδοβᾶς, *Στέφανος*. Ἕλλην νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1807—1872). Σπουδάσας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ νομικά, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Πάδουαν καὶ Παρισίους. Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου ἐπί τινα χρόνον, εἶτα διωρίσθη δικαστὴς καὶ κατόπιν εἰσαγγελεύς. Κατὰ τὴν ἀρξαμένην ἑνωτικὴν κίνησιν ἐν Ἑπτανήσῳ παρητήθη τῆς δημοσίας θέσεως καὶ ἐπολέμησε τὰς προταθείσας ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος μεταρρυθμίσεις. Ἐτάχθη μετὰ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπέκρουσε δημοσιογραφικῶς πᾶσαν ἰδέαν μεταβολῆς τῆς Ἰονίου πολιτείας εἰς ἀγγλικὴν ἀποικίαν. Ἐξελέγη βουλευτὴς κατὰ τὴν δωδεκάτην περίοδον τῆς Ἰονίου βουλῆς, ἀνεδείχθη εἷς τῶν εὐγλωττοτέρων ῥητόρων αὐτῆς. Ἐπανεκλεγεὶς εἰς τὴν ΙΓ' βουλήν, ἐξελέγη πρόεδρος αὐτῆς καὶ εἰσήγαγε τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως, δι' οὗ ἐτερματίσθη ἡ ἀγγλικὴ προστασία ἐπὶ τῶν νήσων καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ ἕνωσις των μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Θ. Β.

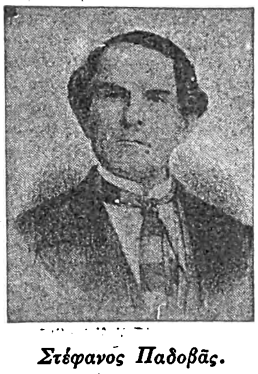

Στέφανος Παδοβᾶς.

Πάδος, ἡ **Πὸ** (Po) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας, ὁ μέγιστος τῆς χώρας, διαβρέχων ὁλόκληρον τὸ βόρειον τμῆμα αὐτῆς, ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ δίδων τὸ ὄνομά του εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα, ἥτις πλαισιουμένη ἀπὸ τὰ τρία μέρη ὑπὸ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Ἀπεννίνων ἐκτείνεται μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Πηγάζει ἐκ τῶν Κοττίων Ἄλπεων, παρὰ τὰ δυτικὰ πρὸς τὴν Γαλλίαν σύνορα, καὶ σχηματίζεται ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ ὄρους Μόντε Βίζο εἰς ὕψος 2.041 μ. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 675 χλμ., τὸ δὲ ὑδατοπέ-

Digitized by Google

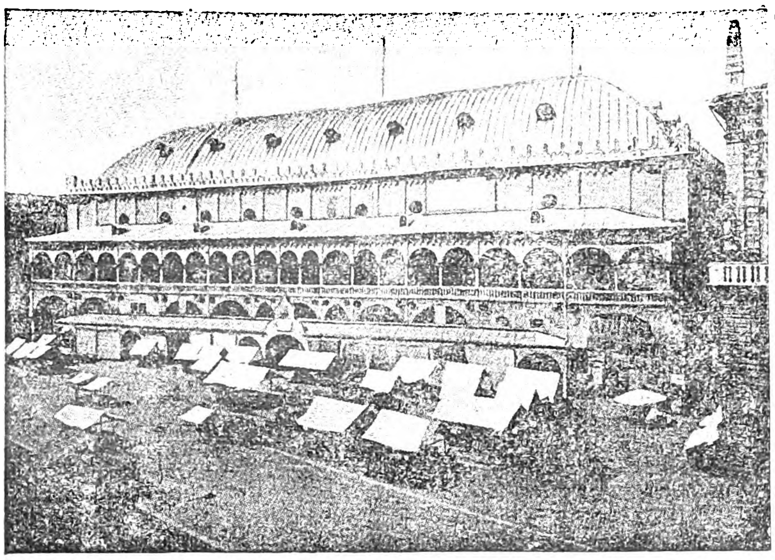

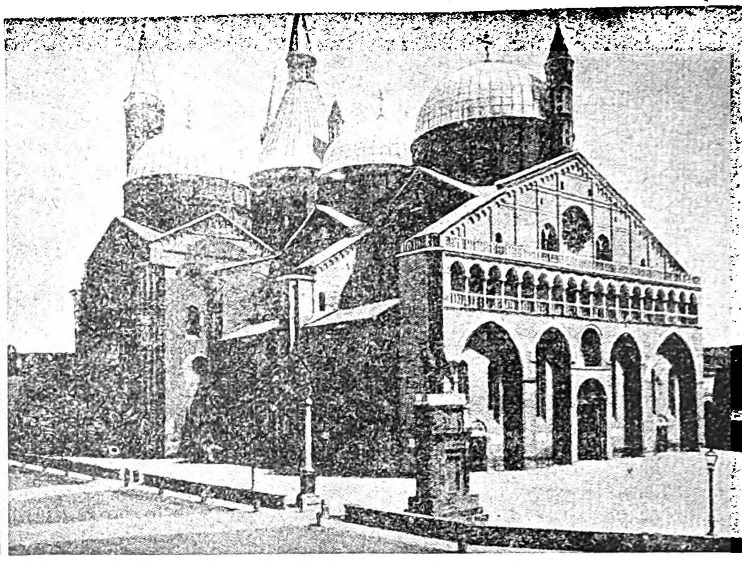

Παδούη : 1) *Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. 2) Τὸ δικαστικὸν μέγαρον.*

διόν του καταλαμβάνει ἔκτασιν 74.907 χλμ., ἤτοι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἄνω Ἰταλίαν. Τὸ πλάτος του ποικίλλει, αὐξάνον ἀπὸ τῶν πηγῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς καὶ ἀνερχόμενον εἰς 160 μ. ἐν Τουρίνῳ, εἰς 900 μ. ἐν Κρεμόνᾳ καὶ εἰς 1.300 μ. ἐν Γκουαστάλλᾳ, μεθ' ἣν ἐλαττοῦται. Αἱ ὄχθαι αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Πλακεντίας προστατεύονται κατὰ τῶν πλημμυρῶν διὰ φραγμάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων χρονολογοῦνται ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἡ μεγαλυτέρα ναυσιπλοΐα διεξάγεται μεταξὺ Πλακεντίας καὶ Γκουαστάλλα. Ἡ διὰ μεγάλων ὅμως ἀτμοπλοίων συγκοινωνία εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος, ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων νησίδων, αἵτινες σχηματίζονται ἐντὸς τῆς κοίτης του. Ὁ Πάδος χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικήν, διὰ μεγάλου δέλτα, ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Φικαρόλο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς βραχίονας, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι: πρὸς τὸ νότιον τμῆμα ὁ *Πὸ ντὶ Πριμάρο* καὶ ὁ *Πὸ ντὶ Βολάνο*, οἵτινες περιβάλλουν τὴν μεγάλην λιμνοθάλασσαν τοῦ Κομάκκιο· πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα ὁ *Πὸ ντὶ Γκόρο* καὶ ὁ *Πὸ ντέλλα Μαέστρα*, ὁ μεγαλύτερος ὅλων· βορειότερον ὁ βραχίων *Πὸ ντὶ Λεβάντε*, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς Λευκῆς διώρυγος ἑνοῦται πρὸς τὸν Ἀδίγην ποταμόν. Τὸ δέλτα τοῦ Πάδου ὑπολογίζεται ὅτι αὐξάνει λόγῳ τῶν προσχώσεων ἐντὸς τῆς θαλάσσης κατὰ 30 μ. ἐτησίως. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πόλις τοῦ Ἀδρία, ἧς ἡ θέσις εὕρηται σήμερον, λόγῳ τῶν προσχώσεων, 20 χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας. Εἶναι κολοσσιαία ἡ ποσότης τῆς ἰλύος, ἡ ὁποία κατέρχεται μετὰ τῶν ὑδάτων του εἰς τὴν θάλασσαν, καταχώνουσα ὁλονὲν περισσότερον τὰς λιμνοθαλάσσας τοῦ Κομάκκιο καὶ τῆς Βενετίας. Ὁ Πάδος δέχεται πολυαρίθμους παραποτάμους, οἵτινες εἶναι σχεδὸν πάντες οἱ ποταμοὶ οἱ κατερχόμενοι ἐκ τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Ἀπεννίνων. Ἐκ τούτων οἱ κυριώτεροι εἶναι ἐκ δεξιῶν ὁ *Τάναρο*, ὁ *Σκρίβια*, ὁ *Σταφόρα*, ὁ *Τιντόνε*, ὁ *Τρέμπια*, ὁ *Νοῦρε*, ὁ *Ἄρντα*, ὁ *Τάρο*, ὁ *Πάρμα*, ὁ *Ἔντσα*, ὁ *Κροστόλο*, ὁ *Στέκκια*, ὁ *Πανάρο* καὶ ὁ *Ρένο*· καὶ ἐξ ἀριστερῶν ὁ *Ντόρα Ριπάρια*, ὁ *Στούρα*, ὁ *Ὄρκο*, ὁ *Ντόρα Μπάλτεα*, ὁ *Σέζια*, ὁ *Ἀγκόνια*, ὁ *Τιτσίνο*, ὁ *Ὀλόνα*, ὁ *Λάμπρο*, ὁ *Ἄντα*, ὁ *Ὄλιο* ὁ *Σάρκα*, ὁ ὁποῖος σχηματίζει τὴν λίμνην τῆς Γκάρντα, ἐξ ἧς ἐξέρχεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μίντσιο* κτλ. Οἱ ἐκ τῶν Ἀπεννίνων πηγάζοντες παραπόταμοι εἶναι βραχύτεροι, ἔχουν ροῦν ἀπότομον, τὰ δὲ ὕδατα αὐτῶν δὲν εἶναι συνεχῆ οὔτε ἄφθονα, ἐνῷ οἱ ἐξ ἀριστερῶν εἶναι μεγαλύτεροι, ἔχουν ἄφθονα ὕδατα καὶ χρησιμεύουν μεγάλως πρὸς ἄρδευσιν καὶ εἰς τὰς συγκοινωνίας. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πάδου εὑρίσκονται πολλαὶ μεγάλαι πόλεις τῆς Β. Ἰταλίας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι τὸ Τουρῖνον, ἡ Πλακεντία, ἡ Κρεμόνα, ἡ Φερράρα κτλ. Ὁ Πάδος ἀποτελεῖ ἀληθῆ θησαυρὸν διὰ τὴν Β. Ἰταλίαν, τῆς ὁποίας εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου, καθότι παρέχει διὰ τῶν ὑδάτων του καὶ τῶν ὑδάτων τῶν παραποτάμων του ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἀρδεύσεως εἰς τὴν γεωργίαν, ἥτις, ὡς ἐκ τούτου, εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Πάδου. Ἐπίσης ἀποτελεῖ εὐρύτατον δίκτυον συγκοινωνιῶν, συμπληρούμενον διὰ πολυαρίθμων διωρύγων, συγκρινομένων διὰ τὴν τελειότητά των καὶ τὴν ἀφθονίαν των πρὸς τὰς τῆς Ὁλλανδίας. Ἐκ τῶν διωρύγων τούτων, ἡ συνδέουσα τὸ Μιλᾶνον μετὰ τοῦ Πάδου, κατασκευασθεῖσα κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, θεωρεῖται τὸ ἀρχαιότερον σῳζόμενον παρόμοιον ἔργον ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ *Μαρτεζάνα* κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι καὶ ἡ τοῦ *Καβούρ*, ἡ ἑνοῦσα τὸ Μιλᾶνον μετὰ τοῦ Τουρίνου, πλάτους 50 μ., θεωρεῖται, μετὰ τῆς διώρυγος τοῦ Γάγγου τῶν Ἰνδιῶν, ἓν τῶν δύο μεγαλυτέρων καὶ τελειοτέρων ἔργων τοῦ εἴδους των κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Τὰ πρῶτα ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα τοῦ Πάδου χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐτρούσκων. Βραδύτερον ὅμως τὰ ἔργα ταῦτα κατεστράφησαν, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα εἶχον σχεδὸν ἐξαφανισθῆ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγένετο αἰτία μεγίστων καταστροφῶν. Τὰ νεώτερα ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα κατεσκευάσθησαν κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ συνεπληρώθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἐπεκταθέντα, ἰδίως κατὰ τὸν κάτω ροῦν τοῦ ποταμοῦ, καὶ εἰς τοὺς πλείστους παραποτάμους του, εἰς περιοχὴν 1.600 τ. χλμ. Τῷ 1872 ὁλόκληρος ἡ περιοχή, ἀπὸ τοῦ παραποτάμου Σέκκια μέχρι τῆς θαλάσσης (3.000 τ. χλμ.), κατεκλύσθη ἐκ τῆς πλημμύρας τοῦ Πάδου ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὁ ποταμὸς οὗτος ἐκαλεῖτο Padus, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ *Ἠριδανός*. Μ. Δ. Β.

Πάδουα, ἡ ***Παδούη*** (Padova) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Βενέτῳ, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τοῦ νομοῦ Βενετίας, Τρεβίζο, Ροβίγκο, Βερόνας καὶ Βικεντίας. Ἔχει ἔκτασιν 2.141 τ. χλμ. καὶ 588.043 κατοίκους. Ἔχει ἔδαφος πεδινὸν καὶ εὐφορώτατον, ἄριστα ἀρδευόμενον ὑπὸ τῶν ποταμῶν Μπρέντα, Μπακκιλιόνε καὶ Ἀδίγη καὶ ὑπὸ τῶν διωρύγων Γκορτζόνε, Ποντελόνγκο, Μονσελίτσε ἢ Μπαττάλια καὶ Κάνιολα. Τὸ κλῖμα εἶναι γλυκὺ καὶ καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργειαν σιτηρῶν, τῆς ἀμπέλου καὶ ὀπωρῶν. Ἔχει ἐπίσης ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν καὶ βιομηχανίαν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Τὰ ὑψώματα τοῦ Ἐουγκάνεο, τὰ μόνα ἅτινα σχηματίζονται ἐν τῷ ἐδάφει του, εἶναι πλουσιώτατα εἰς λατομεῖα μαρμάρων καὶ λίθων καὶ εἰς ἰαματικὰ μεταλλικὰ ὕδατα. Διασχίζεται ὑπὸ πυκνοτάτου σιδηροδρομικοῦ δικτύου, διαιρεῖται εἰς 10 ἐπαρχίας καὶ εἰς 126 δήμους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις.

— 2) Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἐπαρχίας. Κάτ. 125.159. Κεῖται ἐν εὐφορωτάτῃ πεδιάδι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπακκιλιόνε, ὅστις ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐπικοινωνεῖ διὰ διωρύγων μετὰ τοῦ ποταμοῦ Μπρέντα καὶ τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κιότζια. Εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 37 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Βενετίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καταπτώσεως τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα, εἶχεν ἀποβῆ ἡ ἀκμαιοτέρα καὶ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ Βενέτου, ἔτι δὲ καὶ σήμερον εἶναι τοιαύτη λόγῳ τοῦ διαρκῶς αὐξάνοντος πληθυσμοῦ της, ὅστις τῷ 1881 ἀνήρχετο εἰς 47.300 καὶ τῷ 1921 ἀνῆλθεν εἰς 88.443, τῶν μεγάλων τραπεζικῶν καταστημάτων της καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου της, καθὼς καὶ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ἥτις καθιστᾷ αὐτὴν σπουδαῖον κέντρον συγκοινωνιῶν καὶ κόμβον τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μὲ τὴν Βολωνίαν πρὸς Ν., μὲ τὸ Μιλᾶνον πρὸς Δ., μὲ τὸ Μπελλοῦνο πρὸς Β. καὶ μὲ τὴν Βενετίαν πρὸς Α. Πολὺ ὅμως πρὸ τῆς οἰκονομικῆς της ἀναπτύξεως ἦτο τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῆς περιοχῆς, χάρις εἰς τὸ περίφημον πανεπιστήμιόν της, θεωρούμενον ὡς ἓν τῶν παλαιοτέρων τῆς Ἰταλίας, ἱδρυθὲν τῷ 1222 καὶ συγκεντρῶνον ἄλλοτε, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, περὶ τὰς 6.000 φοιτητῶν, οἵτινες σήμερον ἀνέρχονται εἰς 3 χιλιάδας περίπου. Περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τείχους σχήματος ἐλλείψεως, οὗτινος τμῆμα μετὰ ἑπτὰ πυλῶν σῴζεται ἔτι καὶ νῦν καὶ ἔχει στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, πλαισιουμένας ὑπὸ λίαν χαρακτηριστικῶν στοῶν (portici). Ἔχει πολλὰ ἐνδιαφέροντα παλαιὰ ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ κτήρια καὶ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ μέγαρον τοῦ πανεπιστημίου, μετὰ ὡραίων στοῶν κατασκευασθεισῶν τῷ 1552 ὑπὸ τοῦ Σανσοβῖνο, τὸ ἱστορικὸν καφενεῖον Πεντρόκκι, ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς Ἁγίας Ἰουστίνης (1516—1532), ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τεράστιον οἰκοδόμημα ἀφιερωμένον εἰς τὸν πολιοῦχον τῆς Παδούης, μήκους 115 μ., πλάτους 55 καὶ ὕψους 38, θεμελιωθὲν τῷ 1231, συμπληρωθὲν τῷ 1575 καὶ ἀνακαινισθὲν τῷ 1749, ἀξιοσημείωτον διὰ τὸν συνδυασμὸν τοῦ γοτθικοῦ καὶ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, καὶ περιλαμβάνον θαυμάσιον παρεκκλήσιον περικλεῖον τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου· ἡ σχολὴ τοῦ ἁγίου, μέγαρον προσηρτημένον εἰς τὸν ναὸν καὶ περιέχον 17 νωπογραφίας τοῦ Τιτσιανοῦ, τὸ δημοτικὸν μουσεῖον, τὸ ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ κοντοττιέρου Γκατταμελάτα, ὀφειλόμενον εἰς τὸν Ντονατέλλο, ὁ ναὸς τῶν Ἐρεμιτάνι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μὲ νωπογραφίας τοῦ Μαντένια καὶ τῶν συγχρόνων του τῆς σχολῆς τοῦ Σκουαρτσιόνε, αἵτινες θεωροῦνται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀριστουργημάτων τῆς Β. Ἰταλίας, ὁ ναὸς τῆς Μαντόννα ντελλ' Ἀρένα (1303) μὲ θαυμασίας νωπογραφίας τοῦ Τζιόττο, ἡ μητρόπολις ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως ἐπὶ σχεδίου τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τὸ δημαρχεῖον, τὸ Σαλόνε ἢ δικαστικὸν μέγαρον (1172—1219), μετὰ τεραστίας αἰθούσης 83 μ. μήκους καὶ 28 μ. πλάτους κτλ. Ἔχει ἐπίσης πανεπιστημιακὴν βιβλιοθήκην μετὰ 314.000 τόμων, 2.468 χειρογράφων καὶ 45.300 φυλλαδίων, βιβλιοθήκην τοῦ μουσείου μετὰ 200 000 τόμων, 2.000 χειρογράφων καὶ μεγάλου ἀρχείου, Ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν, σχολὴν μηχανικῶν, ἀστεροσκοπεῖον καὶ βοτανικὸν κῆπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῆς Εὐρώπης, ἱδρυθεὶς τῷ 1545. Ἡ Πάδουα ἔχει καὶ βιομηχανίαν ὑφασμάτων, ὑάλου καὶ μουσικῶν ὀργάνων.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ *Πάδουα*, καλουμένη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Patavium καὶ παλαιόθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Πατάβιον*, *Παταύϊον* καὶ *Πατάουϊον*, εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Β. Ἰταλίας. Ἱδρυθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Τρωὸς Ἀντήνορος, περιῆλθε κατόπιν, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, εἰς τὴν ἐτρουσκικὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Βορρᾶ καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Ἑνετούς. Ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ περὶ τὰς 20.000 ἀνδρῶν ἐν πολέμῳ, κατὰ δὲ τὸ 302 π.Χ. ἀπέκρουσεν ἐπίθεσιν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους. Κατὰ τὸ 215 ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους, πλουτήσασα δὲ διὰ τοῦ ἐμπορίου της, ἀπέβη ταχέως ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Β. Ἰταλίας. Περὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς ἀναφέρει λεπτομερείας καὶ ὁ Τίτος Λίβιος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ τῷ 59 π. Χ. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων ἐδῃώθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου (413), ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα (452) καὶ ὑπὸ τοῦ Τοτίλα καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πρὸς Α. ταύτης λιμνοθάλασσαν τῆς Βενετίας, ἐπὶ τῆς νησῖδος τοῦ Ριάλτο. Ἀνοικοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ, ἐπολέμησε κατὰ τῶν Λογγοβάρδων, οἵτινες κατέλαβον αὐτὴν τῷ 610. Καταληφθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, ἀπέκτησε δημοτικὴν αὐτονομίαν ἐπὶ Ὄθωνος Α'. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν χρόνους διῳκεῖτο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Γιβελίνων ἀρχόντων, κατὰ δὲ τὸν ΙΓ' αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τοὺς Γουέλφους. Μετὰ πολλοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας μεταξὺ διαφόρων ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν καὶ πολέμους πρὸς τὰς πέριξ πόλεις, προσηρτήθη περὶ τὸ 1500 εἰς τὴν Βενετίαν, χάρις δὲ εἰς τὴν ἀντίστασιν τὴν ὁποίαν ἀντέταξεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν, ἐσώθη τῷ 1509 ἡ δημοκρατία τῆς Βενετίας ἀπὸ βεβαίαν κατάληψιν. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν κατελήφθη τῷ 1797 ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες παρεχώρησαν αὐτήν, διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Καμποφόρμιο, εἰς τὴν Αὐστρίαν. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Πρεσβούργου ἐπεστράφη τῷ 1805 εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ τῷ 1814, διὰ τῆς εἰρήνης τῶν Παρισίων, παρεχωρήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τῷ

Digitized by Google

1848 ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, τέλος δὲ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης τῷ 1866 προσηρτήθη ὁριστικῶς εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας. Τὴν 2 Νοεμβρίου 1918 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἀντάντ ἀνακωχή, δι' ἧς ἡ Αὐστρία κατέθετε τὰ ὅπλα καὶ ἐτερμάτιζε τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ Πατάβιον, ἐν τῷ ὁποίῳ διέμενον καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, ἤκμασε καὶ ὡς ἑλληνικὸν πνευματικὸν κέντρον. Ἐν αὐτῷ εἶχεν ἱδρυθῆ καὶ ἑλληνικὴ σχολὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κύπριον» ὑπὸ τοῦ ἐκ Κύπρου Πέτρου Γαρφάνου, ἥτις, διατηρήσασα πάντοτε τὸν ἐθνικόν της χαρακτῆρα, ἤνθησε μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐν αὐτῇ ἐπίσης ὁ ἐκ Βερροίας Ἕλλην καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Παταβίου Ἰωάννης Κωττούνιος ἵδρυσε καὶ ἑλληνικὸν οἰκοτροφεῖον, ὡς ἑλληνικὸν πανεπιστημιακὸν παράρτημα, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κωττουνιανὸν ἑλληνομουσεῖον». Καὶ σήμερον ἔτι φοιτοῦν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης ἱκανοὶ Ἕλληνες φοιτηταί, ὧν τέσσαρες ἑκάστοτε ὡς ὑπότροφοι τοῦ κωττουνιανοῦ κληροδοτήματος. Μ. Δ. Β.

Παδυανδὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Πυδυανδός*.

Πάεθ (Paez), ***Ἰωσήφ***. Πολιτικὸς καὶ ἐθνικὸς ἥρως τῆς Βενεζουέλας (1790—1873). Τέκνον Ἰνδῶν γονέων, διετέλεσε ποιμὴν κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν, κατόπιν δὲ κατετάχθη, τῷ 1810, εἰς τὸ ἱσπανικὸν ἐθελοντικὸν ἱππικόν, ἐξ οὗ ἀπεμακρύνθη μετὰ διετίαν φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου. Γενικευθείσης τότε τῆς κατὰ τῶν Ἱσπανῶν ἐπαναστάσεως ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κολομβίας (εἰς ἣν περιελαμβάνετο καὶ ἡ Βενεζουέλα), συνεπολέμησε μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τοσαύτης ἀνδρείας καὶ ὑπεροχῆς εἰς πολεμικὴν ἀρετήν, ὥστε τῷ 1815 ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας τοῦ Καράμπολο (1821) καὶ τοῦ Πουέρτο Καμπέλλο (1823), αἵτινες ἐξησφάλισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κολομβίας, παρέμεινε, διωρισμένος ἤδη ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους (1822), πρόεδρος τῆς Βενεζουέλας, ἀποσπασθείσης τελικῶς τῷ 1829 ἀπὸ τῆς Κολομβίας. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος, πρόεδρος τῆς νέας δημοκρατίας (1830—1835), ἐπανεκλεγεὶς τῷ 1839—1842. Τῷ 1846 ἐγένετο δικτάτωρ, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντος καὶ ἐκλεγέντος προέδρου Μονάγκος. Ἀνακληθεὶς τῷ 1858 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βασιγκτῶνι. Ἐκλεγεὶς ἐκ νέου πρόεδρος μετὰ δικτατορικῆς ἐξουσίας (1861), ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῷ 1863. Ἔγραψεν «Αὐτοβιογραφίαν» (1867—1869). Θ. Κ.

Πάερ (Paër), ***Φερδινάνδος***. Ἰταλὸς συνθέτης (1771—1839). Μετὰ βραχείας σπουδὰς ἐν Πάρμῃ, ἀνεβίβασεν ἐν Βενετίᾳ τὸ πρῶτον του μελόδραμα «Κίρκη» (1791), τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ εὔθυμον μελόδραμα «L'astuzia amorosa ἢ La locanda de' vagabondi», ἐν τῷ ὁποίῳ διαφαίνεται ὁ εὔθυμος χαρακτὴρ τῆς μουσικῆς του, καὶ τῷ 1793 τὸ κωμικὸν μελόδραμα «I pretendenti burlati», ὅπερ τάχιστα διεδόθη ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὁλόκληρον καὶ ἐπεβλήθη χάρις εἰς τὴν πλουσίαν μελῳδικότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ὕφους του. Διορισθεὶς διευθυντὴς ὀρχήστρας ἐν Βενετίᾳ, ἔγραψεν αὐτόθι ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πλεῖστα μελοδράματα, ἐν οἷς: «I molinari», «I Due sordi», «L'intriga amorosa», «La Sonnambula» κ. ἄ. Ἐν Φλωρεντίᾳ ἔδωκε τὸν «Ἰδομενέα» καὶ τὸν «Orfana riconosciuta», ἐν Μιλάνῳ τά: «L'oro fa tutto», «Tamerlano», «La Rossana» κ. ἄ. Εἰκοσὰς μελοδραμάτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην ταύτην περίοδον, καθ' ἣν ὁ Πάερ ἀκολουθεῖ τὰ πρότυπα τοῦ Γκουλιέλμι καὶ τοῦ Τσιμαρόζα. Τῷ 1797 ὅμως, κληθεὶς εἰς Βιέννην καὶ ἀκούσας τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μόζαρτ, ἀλλάσσει ὕφος, πλουτίζει τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ἐνορχήστρωσίν του καὶ γράφει τὰ μελοδράματα: «I Fuorusciti da Firenze», «Ginevra degli Almeri», «Achille», «Camilla» (1799) καὶ «Sargino» (1803), ἅτινα εἶχον ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐκ Βιέννης ἐγκατεστάθη ἐν Δρέσδῃ ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας, ἔνθα καὶ ἔγραψε τὸ μελόδραμα: «Λεονώρα, ἢ ὁ συζυγικὸς ἔρως», ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ «Φιντέλιο» τοῦ Μπετόβεν, εἶτα δὲ (1806) ἠκολούθησε τὸν Ναπολέοντα εἰς Βαρσοβίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα διέρρευσεν ἡ τελευταία περίοδος τῆς ζωῆς του. Διευθυντὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀρχήστρας καὶ ἀπὸ τοῦ 1812 διάδοχος τοῦ Σποντίνι ἐν τῇ διευθύνσει τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος τῶν Παρισίων, ὁ Πάερ ἐκράτησε τὰ σκῆπτρα τῆς μουσικῆς ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ροσσίνι. Τὸ καλύτερον ἔργον τῆς περιόδου ταύτης εἶναι τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Ὁ μουσικοδιδάσκαλος» (Il Maestro di Capella). Ὁ Πάερ, ἂν καὶ παρεμερίσθη ἐπί τινα

Φερδινάνδος Πάερ.

χρόνον ὑπὸ τοῦ Ροσσίνι, ἐξηκολούθει ἐν τούτοις τιμώμενος ἐν Παρισίοις, ἔνθα, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ μελοδράματος, ὠνομάσθη τῷ 1831 μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῷ 1832 μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς. Τὰ 43 ἐν τούτοις μελοδράματά του ταχέως ἐλησμονήθησαν. Ἔγραψε προσέτι τὰ ὀρατόρια: «Il San Sepolcro», «Il Trionfo della Chiesa», «La Passione di Gesu-Christo», μοτέττα, καντάτας, μελῳδίας, διῳδίας, μίαν συμφωνίαν κ. ἄ. Γ. Σ.

Πάες (Paes), ***Σιδώνιος***. Πορτογάλος πολιτικὸς (1872—1918). Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Κοΐμπρα, τοῦ ὁποίου ἐγένετο κατόπιν καθηγητής. Ἀνήκων εἰς τὰς τάξεις τῶν μετριοπαθῶν δημοκρατικῶν, συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1910 δι' ἧς ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία ἐν Πορτογαλίᾳ, καὶ ἐξελέγη τῷ 1911 γερουσιαστής, γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων ἔργων καὶ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῷ 1913 πρεσβευτὴς εἰς τὸ Βερολῖνον. Ἐπανελθὼν μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Πορτογαλίαν, διωργάνωσε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917 ἐπανάστασιν, δι' ἧς ἀνέτρεψε τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας Βερναρδῖνον Ματσάντο καὶ ἐγένετο προσωρινὸς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, ἐκλεγεὶς βραδύτερον, τὴν 28 Ἀπριλίου 1918, πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Προσπαθήσας νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ καταπνίξῃ διάφορα ἐπαναστατικὰ κινήματα, ἐγένετο ἀντικείμενον ἐπανειλημμένων δολοφονικῶν ἀποπειρῶν καὶ τέλος ἐδολοφονήθη τὴν 14 Δεκεμβρίου 1918. Μ. Δ. Β.

Πάε-Χόϊ (εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σαμογετῶν=Πετρώδη ὄρη) *[Γεωγρ.]*. Λοφοσειρὰ τῆς ΒΑ. εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας (μέσου ὕψους 200 μ.), βαίνο σα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τῆς θαλάσσης τοῦ Καρά, ἀποτελοῦσα δὲ προέκτασιν πρὸς ΒΔ. τῶν Οὐραλίων, ἀφ' ὧν χωρίζεται δι' εὐρείας βαλτώδους πεδιάδος. Κυριώτεραι κορυφαί της εἶναι αἱ: *Βοζάϊ-πάϊ, Πέησε-πάϊ* κλπ., φθάνουσαι μέχρις ὕψους 300—350 μ. Χ. Δ.

Παζάλαι *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς δυτικῆς ἄκρας τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Γάγγου, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ὀξυμάγιδος, καὶ τῶν Ἀποκόπων ὀρέων (νῦν Aravalli). Εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς *Πασσάλας* τοῦ Πλινίου καὶ Πτολεμαίου. Α. Θ. Σ.

Πάζαουρεκ (Pazaurek), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς τεχνοκρίτης, γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Πράγᾳ. Τῷ 1892 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ βορειοβοημικοῦ μουσείου τοῦ Ράϊχενμπεργκ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1905 διατελεῖ διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῆς Στουττγάρτης. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ὑελουργίας, ταπητουργίας κ.τ.λ. Γ. Θ. Κ.

Παζαράκι *[Γεωγρ.]*. —1) ***Μεγάλο*** —. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 438 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Κεμερλὲρ* 777. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. —2) ***Μικρὸ*** —. Χωρίον τῆς κοινότητος Μαυραχάδων τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 73.

Παζαράκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 262. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

παζάρεμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *παζαρεύω*: «ἀφῆστε τὰ παζαρέματα καὶ πέστε μας μιὰ ὡρισμένη τιμή».

παζαρεύω· δημοτ., κάμνω παζάρια, πωλῶ ἢ ἀγοράζω προσπαθῶν νὰ ἐπιτύχω τὴν δυνατὴν καλυτέραν τιμήν, τὴν μικροτέραν ὡς πρὸς τὴν ἀγοράν, τὴν μεγαλυτέραν ὡς πρὸς τὴν πώλησιν: «δὲ μ' ἀρέσει νὰ παζαρεύω, δίνω μιὰ τιμὴ καὶ καλή».

παζαρήσιος,—α,—ο· δημοτ., ὁ πωλούμενος εἰς τὰ παζάρια, εἰς τὰς λαϊκὰς ἀγοράς.

παζάρι (τό)· δημοτ., ἡ καθ' ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος συνάθροισις πωλητῶν ἐγχωρίων προϊόντων πρὸς ὁμαδικωτέραν πώλησιν αὐτῶν: «τὰ φώνια μου τὰ κάμνω κάθε παζάρι» ‖ παροιμ. «τί θέλει ἡ ἀλεποῦ 'ς τὸ παζάρι» ὅτι δὲν μεταβαίνει τις ἐκεῖ ὅπου δὲν ταιριάζει ‖ ἡ καθ' ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους λαϊκὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀγορὰ εἰς διάφορα μέρη τῆς ὑπαίθρου, *ἐμποροπανήγυρις* ‖ διαπραγματεύσις πρὸς ἐπιτυχίαν καλυτέρας τιμῆς, παζάρεμα: «μὴ μοῦ κάμνετε παζάρια, ἔχομε ὡρισμένας τιμάς» (λ. τουρκ. bazar).

—*[Ἐγκυκλ.]* *Παζάρια* καλοῦνται ἐν Τουρκίᾳ αἱ δημόσιαι ἀγοραί, θέσεις ἢ κτήρια, καθὼς καὶ αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀγοραπωλησίας. Ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἡ ὀνομασία μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων· οὕτω καὶ ἡ παλαιὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀγορὰ ἐκαλεῖτο παζάρι, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ ἔμποροι *παζαρῖται*. Τὰ παζάρια τῶν τουρκικῶν καὶ τουρκοκρατουμένων πόλεων ἐλάμβανον καὶ πρόσθετον ὀνομασίαν ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὰ πωλουμένου εἴδους (π. χ. *μπαλοὺκ-παζὰρ*=ἰχθυαγορά). Ἡ ἔννοια φέρεται ταυτόσημος πρὸς τὴν τοῦ *τσαρσί*, ἂν καὶ φαίνεται διαφέρουσα κατὰ τὸ ὅτι τὸ δεύτερον προϋποθέτει καὶ κτηριακῶς ὠργανωμένην ἀγοράν. Σημαντικὰ εἶναι ἐπίσης τὰ ἐν Τουρκίᾳ γινόμενα ἑβδομαδιαίως εἰς ἕκαστον τόπον παζάρια, ἔθιμον ἰσχῦον καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἃ οἱ χωρικοὶ συρρέουσιν εἰς τὴν κεντρικὴν τῆς περιφερείας των κώμην πωλοῦντες τὰ προϊόντα των. Τὰ παζάρια ταῦτα λαμβάνουσι τὴν μορφὴν μικρᾶς ἐμποροπανηγύρεως (βλ. λ. *πανήγυρις*), ὁμοιάζουσι δὲ πρὸς τὰς ἤδη θεσπισθείσας *λαϊκὰς ἀγορὰς* (βλ. λ.), διαφέρουνται αὐτῶν κυρίως κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς ὀργανώσεως. Ἐν τῇ Δύσει διὰ τοῦ ὅρου *μπαζὰρ* νοοῦσι τὴν στοὰν ἢ τὸ κατάστημα, εἰς ὃ πωλοῦνται ἅπαντα τὰ εἴδη τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου. Ν. Φ.

Παζὰρ-Ἰμὰμ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀρτίσκου (Ἐλευθερῶν) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ, ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Ἀμάδες*. Κάτ. (1920) 267.

παζαρῖται (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως οἱ ἀστοὶ (ἔμποροι), ἀποτελοῦντες μετὰ τῶν εἰς τὸ Ἀρχοντολόγιον ἀνηκόντων ἀριστοκρατῶν τοὺς *Γκαγκαραίους*.

Παζάρκιοϊ, ἡ ***Μπαζάρκιοϊ*** (Basar keui ἢ Bazarkeui) *[Γεωγρ.]*. —1) Κωμόπολις τῆς Τουρκίας (*Χὰν Μπαζάρκιοϊ* ἐπιλεγομένη), κειμένη ἐπὶ τὴν χερσόνησον τῶν Δαρδανελλίων ἐπὶ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ (Χὰν τσάϊ). Δι' αὐτῆς διήρχετο τὸ ὅριον τῆς περὶ τὰ Δαρδανέλλια ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐδαφικῆς ζώνης, ἣν ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου (Ὀκτώβριος 1918) εἶχον καταλάβει οἱ Ἄγγλοι, ἐκκενώσαντες εἶτα αὐτήν, κατ' Ὀκτώβριον 1923, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης. Ἡ ἀγγλικὴ ζώνη κατοχῆς ἐξετείνετο τότε μέχρι τῶν: Καρὰ Μπίγας — Μπίγας — Μπιγιοὺκ Τεπέκιοϊ—Μπαϊραμὶτς—Ἐζινὲ—Τροίας. Εἰς τὸ Χὰν Παζάρκιοϊ τῇ 28 Ἀπριλίου 1921 ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα ἐξ 90 ἀνδρῶν τοῦ 3ου συντάγματος μετόπισθεν, ἀσχολούμενον μὲ τὴν τήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας, ὑπέστη πλήρη αἰφνιδιαστικὴν ἐπιβολὴν ὑπὸ τουρκικῶν συμμοριῶν ἀτάκτων, ἅτε μὴ ληφθέντων ὑπ' αὐτοῦ τῶν προσηκόντων μέτρων ἀσφαλείας. Τὸ τρίτον τῆς δυνάμεως τοῦ ἀποσπάσματος κατεκρεουργήθη ὑπὸ Τσέτηδων, ἐνῷ ἡ λοιπὴ δύναμις αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς Μπίγαν.

—2) Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς Κίου, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ Κίου—Γιάλοβας, παρὰ τὴν Ἀσκανίαν λίμνην, ἀπέχουσα περὶ τὰ 4 χλμ. τῆς δυτικῆς ἀκτῆς αὐτῆς. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ὠνομάζετο *Βασιλινόπολις*. Ἐν αὐτῇ διεξάγεται ἀρκούντως ζωηρὸν ἐμπόριον, ἀποτελεῖ δὲ συγχρόνως καὶ τὸ κυριώτερον γεωργικὸν κέντρον τῆς περιοχῆς. Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατελήφθη τὸ Παζάρκιοϊ, τὸν Ἰούλιον 1920, ὑπὸ τῆς μεραρχίας Σμύρνης, ἡ δὲ περὶ αὐτὸ τοποθεσία κατόπιν ἀπετέλεσε κέντρον ἀντιστάσεως, διατηρηθεῖσα ἔκτοτε τῆς κατοχῆς μέχρι τῆς 26ης Αὐγούστου 1922, ὁπότε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεχώρησεν ἐκεῖθεν. Περὶ τὸ Παζάρκιοϊ συνήφθησαν πολλάκις σφοδραὶ μάχαι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους. Τῇ 24 Αὐγούστου 1922 ἐπιτεθέντες οἱ Τοῦρκοι ἐξετόπισαν τὰς δυνάμεις τοῦ 47ου συντάγματος πεζικοῦ, αἵτινες ὅμως, ἐνισχυθεῖσαι διὰ τῶν συνταγμάτων 55ου καὶ 16ου καὶ διὰ πυροβολικοῦ καὶ ἀντεπιτεθεῖσαι, βοηθοῦντος καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐνεργοῦντος ἐκ τοῦ Κιανοῦ κόλπου, ἀνακατέλαβον τὰς ἀπολεσθείσας θέσεις καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους. Κατόπιν ὅμως ἐξεκενώθη πάλιν τὸ Παζάρκιοϊ ὑπὸ τῶν εἰρημένων δυνάμεων τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, ἐκκενωθέντος, λόγῳ τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ διαπεραιωθέντος εἰς Ἀνατολικὴν Θρᾴκην (5 Σεπτεμβρίου 1922). Ν. ΣΣ

Παζαρλὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀδριανῆς (τέως Ἐδιρνετζὶκ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 415. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Ἀγοράν*.

Παζαρλὴ *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μελάνθιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δίκορφον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

—**Παζαρλὴ** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῷ νομῷ Καλλιπόλεως, τὸ ἑλληνικὸν *Ἄναπλος* (βλ. λ.). —2) Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης ἐν τῷ νομῷ Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τὸ ἑλληνικὸν *Πισσάριον* (βλ. λ.).

παζαρλίκι (τό)· *παζάρεμα* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Παζαροῦδα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀπολλωνία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Παζαρσοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Πουλαντζὰκ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πατλαμᾶ, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 50 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Παζαρτζίκ, ἢ *Μπαζαρτζὶκ* (Basardjik ἢ Bazarjik) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Προύσης πρὸς Ἐσκὶ Σεχὶρ (Δορύλαιον) ἁμαξιτοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Καράκιοϊ. Εἶναι γεωργικὴ πόλις, ἧς ἡ περιοχὴ παράγει δημητριακοὺς καρπούς, οἶνον καὶ κηπουρικά, συγκεντροῦσα καὶ ἅπαν τὸ ἐμπόριον τῆς εὐφόρου περιοχῆς. Κεῖται ἐγγὺς καὶ ἀνατολικῶς τῆς ὀρεινῆς διαβάσεως Νασὶφ Πασᾶ, ἣν τὴν 25 Δεκεμβρίου 1920 εἶχον καταλάβει αἱ τουρκικαὶ μεραρχίαι 24η πεζικοῦ καὶ 1η ἱππικοῦ, ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τῆς πρὸς Κοβαλίτσαν—Ἲν Ἐϋνοῦ προελάσεως τῆς ἑλληνικῆς μεραρχίας Ἀρχιπελάγους. Τὴν ἰδίαν διάβασιν εἶχε καταλάβει ἡ μεραρχία Ἀρχιπελάγους, ὅπως κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους τῇ 30 Δεκεμβρίου 1920, παρακολουθοῦντος αὐτὴν κατὰ τὴν πρὸς Προῦσαν ἀναστροφήν της. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου 1921 τοῦ Γ' ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ πρὸς Ἐσκὶ Σεχίρ, διῆλθεν ἡ 7η μεραρχία διὰ τοῦ Παζαρτζίκ, ὅπερ ἐχρησίμευσε τότε καὶ ὡς σταθμὸς διοικήσεως τοῦ σώματος στρατοῦ. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις Ἰουνίου—Ἰουλίου 1921 διὰ τοῦ Παζαρτζὶκ διῆλθεν ἡ 3η ἑλληνικὴ μεραρχία τοῦ βορείου συγκροτήματος, κατὰ δὲ τὸν Αὔγουστον 1922 ὑπεχώρησε δι' αὐτοῦ τὸ μεῖζον μέρος τῶν δυνάμεων τοῦ εἰρημένου σώματος στρατοῦ, κινουμένου ἀπὸ τοῦ Δορυλαίου πρὸς Προῦσαν. Ν. ΣΣ

Παζβάνογλους· βλ. λ. *Πασβάνογλους*.

Παζέ, νόσος τοῦ — (Paget) *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *δυσκερατίασις*.

Πάζεβαλκ (Pasewalk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Ὕκερ (Uecker), ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βερολίνου—Στράλζουντ. Ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς μηχανῶν, πούρων κτλ. Κάτ. (1925) 12.000. Γ. Θ. Κ.

Παζεβκανοῦ. Φαραὼ τῆς ΚΑ' δυναστείας, ἀδελφὸς τοῦ Μὲν-χεπὲρ-ρᾶ, ἀρχιερέως τοῦ Ἄμμωνος, καὶ υἱὸς τοῦ Παινετὲμ Α'. Ἐβασίλευσεν εἰς Τάνιν, εἰς ἣν ἔκτισε τεῖχος, τοῦ ὁποίου αἱ πλίνθοι φέρουν τὸ ὀνοματόσημόν του. Γ. Λ. Α.

Πάζινγκ (Pasing) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Μονάχου. Κάτ. 12.000. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν ὀπτικῶν ὀργάνων, γεωργικῶν μηχανημάτων, χάρτου, παιγνιδίων κτλ. Γ. Θ. Κ.

παζίτης (ὁ) (Pazit) *['Ορυκτολ.]*. Θειοαρσενικώδης ἕνωσις τοῦ χαλκοῦ. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ἀρσενοπυρίτου, πλουσιωτέραν κατά τι εἰς ἀρσενικόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν La Paz τῆς Βολιβίας. Γ. Β.

Πάζμανυ (Pazmany), ***Πέτρος***. Οὔγγρος κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1570 — 1637). Ἰησουΐτης, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκρὰτς (1595—1607), ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Γκρὰν τῷ 1616, καρδινάλιος ἀπὸ τοῦ 1629, ὑπερεμάχησεν ἀποτελεσματικῶς τῆς καθολικῆς πίστεως ἐναντίον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μεταρρυθμίσεως. Ὑπῆρξεν ὑπέροχος ἱεροκήρυξ, ὡς συγγραφεὺς δὲ θεωρεῖται ὁ δημιουργὸς τῆς νεωτέρας οὐγγρικῆς φιλολογικῆς γλώσσης καὶ τῆς καθολικῆς θεολογικῆς λογοτεχνίας, ἰδίως διὰ τῶν ἔργων του: «Ὁδηγὸς πρὸς τὴν θείαν ἀλήθειαν» (1606) καὶ «Κηρύγματα» (1636). Διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἵδρυσε τῷ 1623 τὴν ἐξ αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν ἱερατικὴν σχολὴν τῆς Βιέννης. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ ἱδρυτὴς τοῦ φερωνύμου πανεπιστημίου τοῦ Τυρνάου (1635), μεταφερθέντος τῷ 1784 εἰς Πέστην. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς 15 τόμους τῷ 1894—1905, ὑπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βουδαπέστης. Θ. Κ.

Παζὸλ (Pajol), ***Κλαύδιος***. Γάλλος στρατηγὸς (1772—1844). Διεκρίθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν συμμάχων ἐναντίον τῶν Γάλλων (1814). Κατὰ τὸ 1830 ἐξησφάλισε τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καταδιώξας τὸν Κάρολον Ι' εἰς Rambouillet. Π. Π. Κ.

Παζοῦ (Pajou), ***Αὐγουστῖνος***. Γάλλος γλύπτης (1730—1809). Τῷ 1748 ἔτυχε τοῦ πρώτου μεγάλου βραβείου Ρώμης, ἀπελθὼν δ' εἰς Ἰταλίαν παρέμεινεν αὐτόθι ἐπὶ δώδεκα συναπτὰ ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων συνεπλήρωσε τὴν καλλιτεχνικήν του κατάρτισιν, ἐνῷ συνάμα ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ὁ Παζοὺ ὑπῆρξε καλλιτέχνης παραγωγικώτατος, ἀλλ' ἐστερημένος ἰσχυροῦ καὶ πρωτοτύπου ταλάντου. Ἐφημίσθη ἐν τούτοις πολὺ κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ κατηριθμήθη μεταξὺ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς τέχνης. Τῷ 1760 ἐγένετο μέλος τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν, βραδύτερον δὲ ὠνομάσθη διευθυντὴς τῶν βασιλικῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν καὶ μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐξεπόνησε πληθὺν διακοσμητικῶν ἀναγλύφων, μαρμαρίνων καὶ ὀρειχαλκίνων εἰδωλίων, ἀνδριάντων, προτομῶν, πλαστικῶν συμπλεγμάτων καὶ ποικίλων ἄλλων ἔργων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται τὸ ἀέτωμα τῆς αὐλῆς τῶν ἀνακτόρων, μερικὰ ἀνάγλυφα διὰ τὸ Palais-Bourbon καὶ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ὀρλεάνης, τὸ ἐν Λένινγκραντ ἀποκείμενον σύμπλεγμα: «Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ παρασημοφοροῦσα τὴν πριγκίπισσαν τῆς Ἔσσης», ἡ ἐν Λούβρῳ ἀποκειμένη «Ψυχή», αἱ «Ναϊάδες», τῆς ἐν Παρισίοις «Κρήνης τῶν Ἀθῴων» καὶ οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ντεκάρτ, τοῦ Τυρένν, τοῦ Πασκὰλ καὶ τοῦ Μπυφφόν. Ι. Μ. Π.

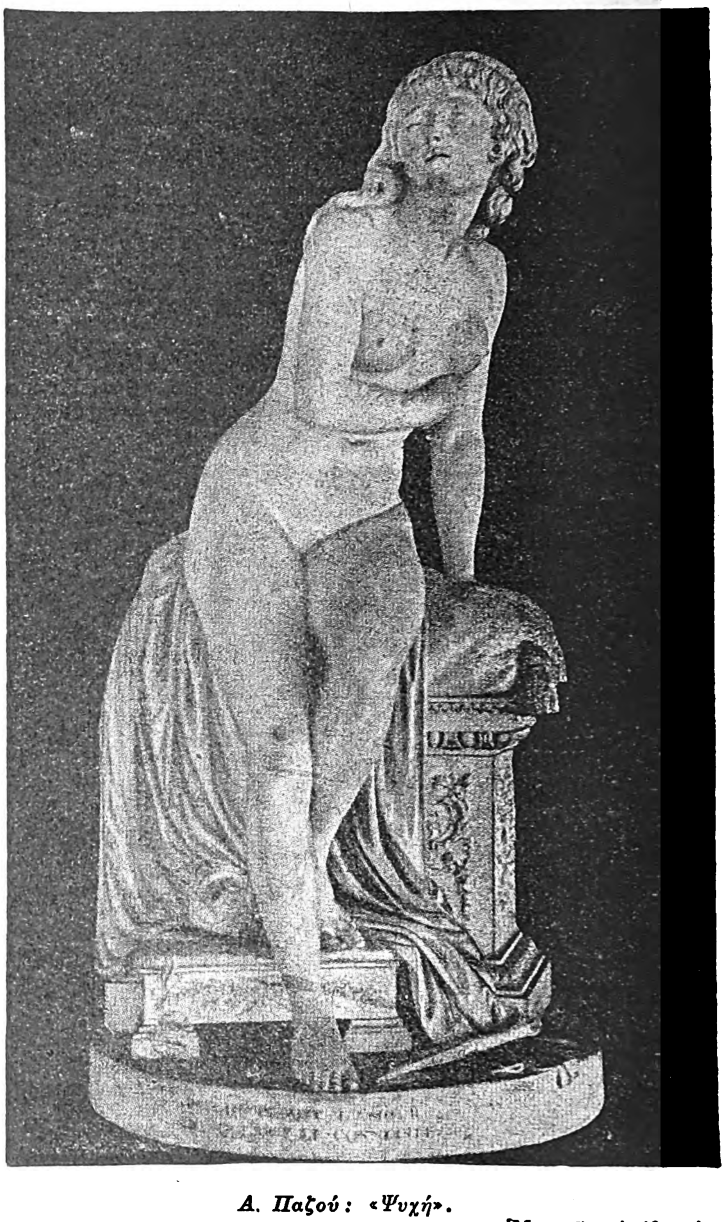

Α. Παζού: «Ψυχή».

[Μουσεῖον Λούβρου.]

—**Παζοὺ** (Pajou), ***Ἰάκωβος-Αὐγουστῖνος-Κατερίν***. Γάλλος ζωγράφος (1766—1828), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐξέθηκεν ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1822 πολυάριθμα ἔργα, εἰργασμένα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων: «Ὁ Ναπολέων παρέχων εἰς τὴν δεσποινίδα ντὲ Σαὶν-Σιμὸν τὴν χάριν τοῦ πατρός της», «Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ρηγούλου διὰ τὴν Καρχηδόνα», «Ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ Desaix» κ.ἄ. Ι. Μ. Π.

Παζπὲν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μούζερα δερεσί, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 40 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

παζσβεργίτης (ὁ) (Pajsbergit) *['Ορυκτολ.]*· βλ. λ. *ροδονίτης*.

παθαίνω· μόνον ἐνεστ. ἀντὶ τοῦ *πάσχω*, ἀόρ. *ἔπαθον*· πάσχω, ὑποφέρω, ὑφίσταμαι κακά: «ἀπὸ τὸ κεφάλι του τὰ παθαίνει», «κάθε φορὰ ποῦ κάμνει τὸν ἔξυπνο, τὴν παθαίνει σὰν ἀγράμματος»· ‖ παθ. *παθαίνομαι*. αἰσθάνομαι ζωηρὰν συγκίνησιν, ἐξάπτομαι, γίνομαι ἔξαλλος: «μὲ τὴν παραμικρὴ ἀποτυχία παθαίνεται».

παθανθὲς (τὸ) (Passiflora) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παθανθιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 120 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους πλεῖστα εἶναι ἀναρριχητικά, ἕτερα κοσμητικὰ καί τινα χρήσιμα διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπόν των. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς: *Παθανθὲς τὸ κυανοῦν* (Passiflora caerulea), γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρολόγι* ἢ *τακελέκι*. Εἶναι θάμνος ἀναρριχητικός, ἰθαγενὴς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενος πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀντέχει καὶ εἰς μικρὰν θερμοκρασίαν καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ μοσχευμάτων. *Παθανθὲς τὸ ἐδώδιμον* (Passiflora edulis) καὶ *παθανθὲς τὸ τετράγωνον* (Passiflora quadrangularis), ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, σπανίως καλλιεργούμενα καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς των. Δ. Ν. Π.

Παθανθὲς τὸ κυανοῦν.

[Α=ἄνθος· Β=καρπός.]

παθεμπειρισμὸς (ὁ). Οὕτω καλεῖ ὁ H. Gomperz τὴν προσεγγίζουσαν πρὸς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Mach καὶ τοῦ Avenarius δοξασίαν αὐτοῦ, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ ἔννοιαι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προερχόμεναι ἐκ στοιχείων ἐντὸς τῆς ἐμπειρίας ὑπαρχόντων (συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐμπειρικῆς ἐμμονῆς, Immanenz)· πρέπει δηλαδὴ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς παραγόμεναι ἐκ τῶν ἐμπειριῶν. Τῇ βοηθείᾳ δὲ τῆς εἰς μόνην τὴν ἐσωτερικὴν παρατήρησιν (Introspektion) συνισταμένης παθεμπειρικῆς μεθόδου αὐτοῦ προσπαθεῖ ὁ Gomperz ν' ἀναγάγῃ τὰς ἐννοίας εἰς συναισθήματα.

[*H. Gomperz*, Weltanschanungslehre, τόμ. Α' 1905, Β' 1908.] Σ. Ν. Λ.

πάθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ πάσχειν, τὸ νὰ πάσχῃ τις, νόσος, ἀσθένεια: «πάθησις ὀξεῖα,—χρονία», «πάθησις τοῦ στομάχου,—τῶν νεφρῶν»· ‖ γραμμ. «παθήσεις φωνηέντων, — συμφώνων» μεταβολαί, ἄλλως *πάθη*.

— *['Ιατρ.]* Βλ. λ. *νόσος*.

παθητικὸν (τὸ) *[Λογιστ.]*. Τὸ σύνολον τῶν ὑποχρεώσεων οἱασδήποτε ἐπιχειρήσεως. Δεδομένου δ' ὅτι πᾶσα ἐπιχείρησις θεωρεῖται ὅτι ἀποκτᾷ ἰδίαν προσωπικότητα, ἐντελῶς κεχωρισμένην τῆς τῶν χρηματοδοτῶν-ἰδιοκτητῶν, τὸ παθητικὸν διακρίνεται εἰς *πραγματικὸν* καὶ *πλασματικόν*. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ πρὸς τρίτα πρόσωπα χρέη τῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ δ' ἀποτελοῦντα τοῦτο στοιχεῖα συγκεντρώνονται συνήθως ὑπὸ τὰς γενικὰς ὀνομασίας (γενικοὺς λογαριασμούς): «διάφοροι πιστωταί», «γραμμάτια πληρωτέα», «καταθέσεις διάφοροι». Τὸ δεύτερον περιλαμβάνει τὰς πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας τῆς ἐπιχειρήσεως ὀφειλάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ ἀντίκρυσμα τῶν ἐν τῷ ἐνεργητικῷ ἐγγραφεισῶν πράξεων διὰ τῆς καταβολῆς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐπιχειρήσεως εἰσφορῶν καὶ συνοψίζονται συνήθως ὑπὸ τὰς ὁμάδας: «κεφάλαιον», «ἀποθεματικά», «κέρδη καὶ ζημίαι» (ἐφόσον, ἐννοεῖται, πρόκειται περὶ κερδῶν, ἅτινα ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἐπαυξάνουν οὕτω τὴν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν πίστωσίν των), «κρατήσεις δι' ἀποσβέσεις», δι' ὧν πρόκειται νὰ μειωθῇ ἡ ἀξία τῶν ἐν τῷ ἐνεργητικῷ ἀναγεγραμμένων, «ἀκινήτων», «ἐξόδων ἐγκαταστάσεως» ἢ «ἐπισφαλῶν ἀπαιτήσεων». Τὸ πραγματικὸν παθητικὸν εἴθισται νὰ διακρίνηται: α') εἰς βραχυπροθέσμως ἀπαιτητόν, περιλαμβάνον τὰ τρέχοντα χρέη (ὀφειλόμενα εἰς προμηθευτάς, γραμ-

Digitized by Google

μάτια τριμήνου τὸ πολὺ λήξεως, καταθέσεις ὄψεως)· β') εἰς μακροπροθέσμως ἀπαιτητόν, περιλαμβάνον τὰ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν παρεχόμενα ἀνοίγματα πιστώσεων, τὰ πληρωτέα μετὰ τρίμηνον τοὐλάχιστον γραμμάτια, τὰ ἐνυπόθηκα δάνεια, τὰς ἐκδιδομένας ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ὁμολογίας. Τὸ παθητικὸν ἐν τῷ συνόλῳ του, ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω ἀναφερθείσας συγκεντρωτικὰς ὁμάδας ἢ ἄλλας παρεμφερεῖς μὲν ἀλλὰ πάντοτε ἀρκετὰ εὐκρινεῖς καὶ λεπτομερεῖς, ἀναγράφεται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος παντὸς ἰσολογισμοῦ, πᾶσα δὲ ἀλλοίωσις αὐτοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ βλάβης τῶν δανειστῶν τῆς ἐπιχειρήσεως διώκεται κατὰ τοὺς κειμένους νόμους. Ι. Α. Β.

παθητικός, *—ή, —όν*· ὁ παθαινόμενος, αἰσθηματικός, συναισθηματικός: «παθητικὸ τραγούδι»· || ὁ πάσχων, ὁ δεχόμενος ἐνέργειαν ὑπ' ἄλλου ἐπιφερομένην, ἀντίθ. *ἐνεργητικός*· || γραμμ. *παθητικὸν ῥῆμα* ἢ *ῥῆμα παθητικῆς διαθέσεως*· δι' οὗ σημαίνεται ὅτι τὸ ὑποκείμενον πάσχει, τῆς ἐνεργείας ἐκφραζομένης διὰ ποιητικοῦ αἰτίου· || *παθητικὴ φωνὴ* τοῦ ῥήματος· ὅταν τὸ ῥῆμα λήγῃ εἰς τὸ πρῶτον ἑνικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὁριστικῆς εἰς *—μαι*, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως αὐτοῦ· || *παθητικὸν* (τό)· ὡς οὐσιαστ., τὸ σύνολον τῶν ὑποχρεώσεων προσώπου τινὸς ἢ ὀργανώσεως, ἀντίθ. *ἐνεργητικόν*.

— παθητικὰ ῥήματα *[Γραμμ.]*. Καλοῦνται *παθητικὰ* ἢ *παθητικῆς διαθέσεως* ῥήματα (λατ. verba passiva) τὰ ῥήματα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ὅτι τὸ ὑποκείμενον αὐτῶν πάσχει τι ὑπό τινος: «αἱ πόλεις ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἠρημώθησαν», «τὸ στρατόπεδον κατεκαύθη ὑπὸ τῶν Συρακοσίων» κλ. Ἡ παθητικὴ διάθεσις ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μέσης διαθέσεως καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀμέσως, ἤτοι ἐξ ἑαυτοῦ πάσχειν (ὅπερ δηλοῦται διὰ τῶν *μέσων* λεγομένων ῥημάτων) δὲν ἦτο δύσκολον νὰ προκύψῃ καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἐμμέσως ἤτοι ὑπ' ἄλλου τινὸς πάσχειν, ὅπερ δηλοῦν τὰ παθητικὰ ῥήματα. Ἐκ τῆς σχέσεως δὲ ταύτης τῶν παθητικῶν πρὸς τὰ μέσα ῥήματα ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τύποι τῶν πρώτων εἶναι κατὰ μέγα μέρος οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς τύπους τῶν μέσων ῥημάτων. Οἱ ἰδιαίτεροι τῶν παθητικῶν ῥημάτων τύποι καὶ χρόνοι, ἤτοι ὁ παθητικὸς ἀόριστος καὶ ὁ παθητικὸς μέλλων, ἀνεπτύχθησαν βραδύτερον (μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἰαπετικάς, ἢ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκὰς λεγομένας γλώσσας). Καὶ ἐκ τούτων πάλιν ὑστερογενέστερος εἶναι ὁ παθητικὸς μέλλων, ἀναπτυχθεὶς κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνους. Ἐκτὸς τῶν μέσης φωνῆς ἢ παθητικοῦ τύπου ῥημάτων (*παιδεύομαι, τιμῶμαι, τύπτομαι κλ.* ὑπό τινος) καὶ διάφορα ἐνεργητικῆς φωνῆς ῥήματα ἐπεῖχον θέσιν παθητικῶν ῥημάτων, ὅπως λ. χ. *φεύγω* ὑπό τινος (παθητ. τοῦ: *διώκω τινά*), *εὖ πάσχω* ὑπό τινος (παθητ. τοῦ: *εὖ ποιῶ τινα*) = εὐεργετοῦμαι ὑπό τινος, *εὖ ἀκούω* ὑπό τινος (παθητ. τοῦ: *εὖ λέγω τινά*) = ἐπαινοῦμαι ὑπό τινος, *ἀποθνήσκω* ὑπό τινος (ὡς παθητικὸν τοῦ: *ἀποκτείνω τινά*) = φονεύομαι ὑπό τινος, (*ἐκ*)*πίπτω* (ὡς παθητικὸν τοῦ *ἐκβάλλω*): «ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα οἱ ἐκπεπτωκότες Ροδίων ὑπὸ τοῦ δήμου» = οἱ ἐξωρισμένοι ὑπὸ τοῦ δήμου, *αἰτίαν ἔχω* ἢ *ἐν αἰτίᾳ εἰμὶ ὑπό τινος* = κατηγοροῦμαι ὑπό τινος, *αἰδοῦς* ἢ *θεραπείας κ. λ. τυγχάνω* ὑπό τινος (πρβλ. καὶ τὰ νεοελληνικά: *δὲν ἔχει ζήτηση* ἢ *δὲν ἔχει γιατρειά, παρηγοριὰ κ. λ.* «μπαίνουν καὶ βγαίνουν οἱ γιατροὶ καὶ γιατρειὰ δὲν ἔχει» δημ. ᾆσμ.) καὶ λατ. *fio* (ὡς παθητικὸν τοῦ facio) καὶ σύνθετα: *calefio, arefio* (ὧν ἐνεργητικὰ ἦσαν τά: calefacio, arefacio), *pereo, veneo* (ὧν ἐνεργητικὰ τά: perdo, vendo) κ.λ. κ.λ. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ὁμιλουμένην ἡ παθητικὴ διάθεσις ὑπεχώρησε κατὰ πολύ, δι' ὃ καὶ ἡ χρῆσις παθητικῶν ῥημάτων εἶναι τὰ μάλιστα περιωρισμένη. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— παθητικὴ ἀντίστασις *[Μηχανολ.]*· βλ. λ. *ἀντίστασις*.

— παθητικὴ κατάστασις *[Χημ.]*· *βλ. παθητικότης*.

— παθητικὸν νεῦρον, ἢ **τροχιλιακὸν** *[Ἀνατομ.]*. Νεῦρον τῆς 4ης ἐγκεφαλικῆς συζυγίας, τὸ λεπτότατον πάντων τῶν ἐγκεφαλικῶν νεύρων. Ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἰσοϋψῶς τῷ ὀπισθίῳ διδυμίῳ κατασκηνοῦντος ὁμωνύμου πυρῆνος αὐτοῦ καὶ ἀναδύεται ἐν τῇ ῥαχιαίᾳ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἰσθμοῦ ἑκατέρωθεν τοῦ χαλινοῦ τοῦ προσθίου μυελίνου ἱστίου. Διατιτραῖνον τὴν σκληρὰν μήνιγγα πορεύεται εἶτα κατὰ μῆκος τοῦ σηραγγώδους κόλπου καὶ διὰ τοῦ ὑπερκογχίου σχίσματος εἰσδυόμενον εἰς τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον ἐννευροῖ τὸν ἄνω λοξὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ μῦν, ὃν ἀμιγὲς κινητικόν. Ι. Π.

— παθητικῶς (ἰταλ. appassionato) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος σημαίνων ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ὀφείλει νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα παθητικόν, ἐκφραστικὸν καὶ φλογερόν, ἐπὶ ἀγωγῆς μᾶλλον μεστῆς ζωῆς. Γ. Σ.

παθητικότης, *—ητος* (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω (ἢ *παθητικὴ κατάστασις*) ἡ ἰδιότης μετάλλων τινῶν, ὡς τοῦ ἀργιλλίου, σιδήρου, κασσιτέρου κλπ., νὰ καλύπτωνται ἐξωτερικῶς δι' ἀοράτου ἐνίοτε λεπτοῦ στρώματος ὀξειδίου τοῦ ἀντιστοίχου μετάλλου καὶ νὰ καθίστανται οὕτω ἀπρόσβλητα ὑπὸ τῶν ὀξέων. Οὕτω τὸ ἀργίλλιον ἀπὸ τῆς παρασκευῆς του διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτου στρώματος ὀξειδίου ἢ ὑποξειδίου, τὸ ὁποῖον τὸ φυλάσσει ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐν τῷ ἀέρι ὀξειδώσεως. Ἂν ἀφαιρέσωμεν τὸ στρῶμα τοῦτο τοῦ ὀξειδίου δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ ἀργιλλίου ἐπί τινας στιγμὰς ἐντὸς ἀραιοῦ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου, τότε τὸ ἀργίλλιον ὀξειδοῦται ζωηρῶς ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἀποσυνθέτει τὸ ὕδωρ ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ ἀναπτύσσον ὑδρογόνον.

Περαιτέρω ὁ σίδηρος λ.χ. δὲν προσβάλλεται διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ὑπὸ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, ἐνῷ τὸ ἀραιὸν νιτρικὸν ὀξὺ τὸν διαλύει. Ἀκριβῶς δὲ λόγῳ τῆς παθητικότητος αὐτῆς τοῦ σιδήρου εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἐντὸς σιδηρῶν δοχείων παρασκευὴ ἐκ νίτρου καὶ θειικοῦ ὀξέος τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

Παθιακιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μούλετε τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. (1928) 48. ΕΡ. Μ.

παθιάρης (ὁ)· δημοτ., ὁ ἐπισφαλοῦς ὑγείας, ὁ πολλάκις ἀσθενῶν, εὐπρόσβλητος.

παθιασμένος, *—η, —ο*· ὁ πάσχων ἐκ νοσήματος χρονίου· || φυματικός.

Παθμητικόν, ἢ ***Παθμιτικὸν στόμα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν ἑπτὰ στομίων τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου μεταξὺ «Διώλκου ψευδοστόμου» καὶ Μενδησίου στόματος (*Πτολεμ* Δ, ε, 10, Nobbe), διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέρρεεν εἰς τὴν Μεσόγειον ἡ κοινὴ κοίτη τοῦ Βουβαστικοῦ καὶ τοῦ Βουσιρικοῦ ποταμοῦ, σχηματίζουσα μετὰ τοῦ Παθμητικοῦ στόματος τὸ «μικρὸν Δέλτα» (αὐτ. 40), Pathmeticum κατὰ Πλίνιον καὶ Μέλαν, *Φατνιτικὸν* κατὰ Σκύλακα, *Φατμιτικὸν* κατὰ Διόδωρον καὶ *Ζοΐς* κατὰ Στέφανον, εἶναι τὸ σύγχρονον στόμα τῆς *Δαμιέττης* (Damietta mouth: πλάτ. 31° 32′ Β., μῆκ. 31° 51′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2630: Alexandria to Port Said). Σ. Ε. Λ.

παθογένεια (ἡ). Ὁ ὅρος δι' οὗ δηλοῦται ἡ μελέτη τοῦ μηχανισμοῦ, καθ' ὃν τὰ διάφορα παθογόνα αἴτια πραγματοποιοῦν τὰς ποικίλας νοσηρὰς ἐκδηλώσεις. Π. χ. τὸ αἴτιον τοῦ τετάνου εἶναι ὁ βάκιλλος τοῦ Nicolaier, ἀλλὰ τὸ μικρόβιον τοῦτο προκαλεῖ τὴν νόσον διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραγωγῆς οὐσίας διαλυτῆς, τῆς τετανικῆς τοξίνης, ἥτις ἀπορροφουμένη καὶ διὰ τῆς κυκλοφορίας μεταφερομένη μέχρι τοῦ νευρικοῦ συστήματος δρᾷ ἐπ' αὐτὸ καὶ οὕτω πραγματοποιεῖ τὰς νοσηρὰς ἐκδηλώσεις τοῦ τετάνου. Ἡ μελέτη τοῦ μηχανισμοῦ τούτου ἀποτελεῖ τὴν παθογένειαν τοῦ τετάνου. Α. Π.

παθογνωμονικός, *—ή, —όν*. Ὁ χαρακτηρίζων εἰδικῶς νόσον τινά. *Σημεῖον* ἢ *σύμπτωμα παθογνωμονικὸν* εἶναι τὸ καθορίζον, τὸ χαρακτηρίζον εἰδικῶς τὴν πάθησιν. Ὡς τοιοῦτον λ. χ. θεωρεῖται διὰ τὴν σκωληκοειδίτιδα τὸ ἐπώδυνον αἴσθημα, ὅπερ προκαλεῖται εἰς τὸν ἄρρωστον διὰ προσπιέσεως κατὰ τὸ σημεῖον τοῦ Mac Burney. Σ. Γ. Σ.

παθογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δημιουργῶν πάθησιν, νοσογόνος.

— παθογόνα μικρόβια. *Παθογόνα* ἢ *λοιμογόνα* ἢ *παρασιτικὰ* καλοῦνται τὰ μικρόβια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ πολλαπλασιαζόμενα δύνανται νὰ προκαλέσωσι ποικίλας ἐλαφρὰς ἢ βαρείας βλάβας, δηλαδὴ νόσον. Ν. Α. Μ.

— παθογόνος *δρᾶσις τῶν μικροβίων*. Τὰ παθογόνα μικρόβια ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ χρησιμοποιῶσι τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων ὡς θρεπτικὸν ὑπόστρωμα, πολλαπλασιαζόμενα δὲ νὰ προκαλῶσι διαφόρους βλάβας ἐνίοτε θανατηφόρους. Ἡ ἁπλῆ ἐπικάθισις παθογόνων μικροβίων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ἢ ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς καὶ ἡ εἴσδυσις αὐτῶν εἰς κοιλότητας ἢ τραύματα, προκαλεῖ τὴν *μόλυνσιν* αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως πολλαπλασιασθῶσι καὶ εἰσελθόντα ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ προκαλέσωσι νοσηρὰν κατάστασιν, λέγομεν τότε ὅτι παρήχθη *λοίμωξις*, τὴν δὲ νόσον ἥτις προεκλήθη καλοῦμεν *λοιμώδη* ἢ *λοιμικήν*. Τὰ παθογόνα μικρόβια εἶναι δυνατὸν νὰ παραγάγωσι τὴν λοίμωξιν εἴτε πολλαπλασιαζόμενα ἐν τῇ θέσει τῆς εἰσόδου αὐτῶν, εἴτε διασπειρόμενα ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ δρᾶσις αὐτῶν δύναται νὰ εἶναι ἢ μόνον τοπική, ἐκδηλουμένη ὡς φλεγμονὴ ἁπλῆ, ἢ ἐπιπεπλεγμένη μετὰ πυωδῶν καὶ ἄλλων εἰδικῶν ἐπεξεργασιῶν, ἢ καὶ ὡς γενική, ἐκδηλουμένη ὑπὸ τὴν μορφὴν πυρετοῦ καὶ ἐκδηλώσεων ἀναλόγων πρὸς τὴν ὁδὸν ἣν ἠκολούθησεν ἢ τὸ ὄργανον ὅπερ προσέβαλεν. Ἐὰν ἡ τοπικὴ δρᾶσις ἐλλείπῃ, ἡ μόλυνσις καλεῖται *κρυψιγενής*. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, καθ' ἣν οἱ παθογόνοι μικροοργανισμοὶ διεσπάρησαν ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἡ δρᾶσις αὐτῶν θὰ ἐκδηλωθῇ δι' ἀλλοιώσεων τοῦ αἵματος (ἀναιμία, λευκοπενία, ὑπερλευκοκυττάρωσις) δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γενικῆς θρέψεως, δι' ἀλλοιώσεως τῶν ἀγγείων καὶ σπλάγχνων, διὰ συμπτωμάτων ἀπὸ τοῦ μυϊκοῦ καὶ νευρικοῦ συστήματος καὶ διὰ πυρετοῦ, ὅστις εἶναι δυνατὸν ἐνίοτε νὰ λείπῃ. Ἡ διασπορὰ τῶν παθογόνων μικροβίων ἐν τῷ ὀργανισμῷ δύναται νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τρόπους. Οἱ συνηθέστεροι τούτων εἶναι ὁ δι' ἐπεκτάσεως ἀπὸ ἱστοῦ εἰς ἱστὸν (νόσοι τῶν πνευμόνων, γονοκοκκικαὶ παθήσεις, ἐρυσίπελας, φυματίασις κ.τ.λ.), ὁ διὰ μεταστάσεως (σταφυλοκοκκιάσεις, στρεπτοκοκκιάσεις, λύσσα, ληθαργικὴ ἐγκεφαλῖτις κ.τ.λ.) καὶ ὁ δι' ὁμοιομεροῦς διασπορᾶς, καθ' ὃν προκαλοῦνται αἱ *μικροβιαιμίαι* (βλ. λ.).

Οἱ περιγραφέντες ἀνωτέρω τρόποι τῆς διασπορᾶς τῶν παθογόνων μικροβίων ἐν τῷ ὀργανισμῷ δὲν πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς σαφῶς καθωρισμένοι, καθότι εἶναι δυνατὸν νὰ συνδυασθῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ νὰ προκαλέσωσι λοιμώξεις ποικιλωτάτας.

Τὰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἰσελθόντα παθογόνα μικρόβια δρῶσι διὰ τῶν διαφόρων χημικῶν οὐσιῶν, ἃς περιέχει τὸ πρωτόπλασμα αὐτῶν (βακτηριοπρωτεῖναι) καὶ διὰ τῶν δηλητηρίων, ἅτινα ἐκκρίνουσι (ἐξωτοξῖναι, ἐνδοτοξῖναι καὶ πτωματῖναι).

Τὰ διάφορα δὲ ἀποτελέσματα τῆς δράσεως τῶν μικροβίων τούτων, ὡς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκκρινομένων οὐσιῶν, ἐξαρτῶνται ἐκ διαφόρων ὅρων ἀγνώστων, ὀφειλομένων ἄλλων μὲν εἰς αὐτὰ τὰ μικρόβια, ἄλλων δὲ εἰς τὸν προσβληθέντα ὑπ' αὐτῶν ὀργανισμόν. Πάντως ἡ παθογόνος δρᾶσις τῶν μικροβίων ἔχει μεγάλην σχέσιν πρὸς τὸ ποσὸν τῶν μικροβίων τῶν εἰσελθόντων ἐν τῷ ὀργανισμῷ, πρὸς τὴν ὁδὸν ἣν ἠκολούθησε, πρὸς τὴν ἀντίστασιν ἣν εὗρεν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ, πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ προσβληθέντος ὀργάνου καὶ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς λοιμογόνου καὶ τοξικῆς δυνάμεως τῶν μικροβίων. Ν. Α. Μ.

παθογραφία (ἡ) *[Φυτοπαθ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μελέτη τῶν ἀποτελεσμάτων, ἤτοι τοῦ συνόλου τῶν ἀλλοιώσεων τῶν προξενουμένων ἀπὸ οἱανδήποτε φυτονόσον ἐπὶ τῶν φυτῶν. Ε. Τ. Ε.

παθοδοντία (ἡ). Ὅρος ἀπό τινος εἰσαχθεὶς ἐν τῇ ὀδοντιατρικῇ, δι' οὗ σημαίνεται ὁ κλάδος τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τῶν ὀδόντων. Εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν ἐν χρήσει ὅρον *παθολογία καὶ θεραπευτική*, διακρίνεται δὲ ἀπὸ τοῦ ὅρου *περιοδοντία*. Ὁ ὅρος παθοδοντία ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως Ottolengui. Ν. Γ. Π.

παθολογία (ἡ). Κλάδος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἔχων ὡς ἀντικείμενον τὴν μελέτην τῶν νόσων. Εἰδικώτερον, διὰ τοῦ ὅρου *παθολογία* νοοῦμεν τὴν μελέτην τῶν ἐσωτερικῶν νοσημάτων κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *χειρουργικήν*, ἀσχολουμένην μὲ τὰς ἐξωτερικὰς παθήσεις.

Ἡ παθολογία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλους κλάδους: 1) Τὴν *γενικὴν παθολογίαν*, ἥτις πραγματεύεται τὰς γενικὰς ἐννοίας καὶ ἐπεξεργασίας καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται ἡ *μικροβιολογία*, ἡ *παθολογικὴ ἀνατομία* καὶ ἡ *παθολογικὴ φυσιολογία*. 2) Τὴν *εἰδικὴν παθολογίαν*, ἥτις μελετᾷ τὰς καθ' ἕκαστον παθήσεις καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν *εἰδικὴν νοσολογίαν*, ἔχουσαν ὡς ἀντικείμενον τὴν μελέτην τῶν ἐσωτερικῶν νόσων, καὶ τὴν *χειρουργικὴν* ἢ *ἐξωτερικὴν παθολογίαν*, ἥτις ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν μελέτην τῶν χειρουργικῶν παθήσεων.

Ἡ καθ' ἑαυτὸ παθολογία σήμερον ἔχει ὑποδιαιρεθῆ εἰς πολλοὺς δευτερεύοντας κλάδους, ἀναλόγως τοῦ συστήματος μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται, ἤτοι εἰς τὴν *νευρολογίαν* καὶ *ψυχιατρικήν*, *δερματολογίαν* καὶ *συφιλιγραφίαν*, *φυματιολογίαν*, *γαστροεντερολογίαν*, *καρδιολογίαν*, *ὑδρολογίαν*, *ἀκτινολογίαν* καὶ *φυσικοθεραπείαν* καὶ *παιδιατρικήν*. Α. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

παθολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παθολογίαν, ὁ τῆς παθολογίας: «παθολογικὴ μελέτη»· || ὁ προερχόμενος ἐκ πάθους, ἐκ νοσήματος, ἀντίθ. *φυσιολογικός*: «παθολογικὴ κατάστασις». —Ἐπίρρ. ***παθολογικῶς***.

— παθολογικὴ *ἀνατομία*. Νέος καὶ σπουδαιότατος κλάδος τῆς ἰατρικῆς, ὅστις ἐξετάζει τὰς διαφόρους ἀνατομικὰς καὶ μορφικὰς ἀλλοιώσεις τῶν κυττάρων, ἱστῶν καὶ ὀργάνων τοῦ σώματος κατὰ τὰς διαφόρους νόσους ἐν σχέσει πρὸς τὰ προκαλοῦντα ταύτας αἴτια (βλ. καὶ λ. *ἀνατομία*). Ι. Κ. Κ.

παθολόγος (ὁ, ἡ)· ἰατρὸς ἀσχολούμενος γενικῶς εἰς τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν νοσημάτων, ἰδίᾳ τῶν ἐσωτερικῶν· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸν *χειρουργόν*, τὸν *μαιευτῆρα*, τὸν *ὀφθαλμολόγον* κλπ.

πάθος, *—ους* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πάσχειν, πᾶσα τοῦ ὀργανισμοῦ πάθησις, νόσος χρονία, δυσίατος: «ἔχει πάθος», ἄλλως «εἶναι παθιασμένος»· || ἀφροδίσιον νόσημα, μόνον πληθ.: «ἐπῆρε πάθη», «εἶναι γεμᾶτος πάθη»· || καθόλου, πάθημα, συμφορά, περιπέτεια: «τὰ πάθη μου τελειωμὸ δὲν ἔχουν»· || ἰδίᾳ ἡ σύλληψις καὶ σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος: «τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ», «τὰ ἅγια πάθη», «ἡ ἑβδομὰς τῶν παθῶν»· || ψυχικὴ ὁρμή: «ἀγαπᾷ—, μισεῖ μὲ πάθος»· || σφοδρὸν μῖσος: «ἔχει πάθος ἐναντίον μου», «τὸν ἐτύφλωσε τὸ πάθος του»· || ἀκρασία πρός τι, ὁρμὴ ἀκράτητος, ἀκατανίκητος ἐπιθυμία: «ἔχει πάθος

Digitized by Google

τὴν χαρτοπαιξίαν»· || θέρμη τῆς ψυχῆς, συναισθηματικὴ ἐκδήλωσις: «ὁμιλεῖ—, τραγουδεῖ μὲ πάθος», «ἡ φωνή της ἔχει πάθος».

—*[Ψυχολογ.]* *Πάθος* λέγεται ἡ συνεχὴς ἐπὶ τῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπικράτησις ἐπιθυμίας εἴτε κλίσεώς τινος. Ὁ κατεχόμενος ὑπὸ πάθους τινὸς σκέπτεται μόνον πῶς θὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας του, καταβάλλει ὅλας του τὰς δυνάμεις, θυσιάζει δι' αὐτὸ τὴν εὐτυχίαν του· ὅσον περισσότερον ἀπολαύει τοῦ ποθουμένου, τόσον περισσότερον αὐξάνει ἡ ἐπιθυμία του δι' αὐτό· τὸ πάθος κυριαρχεῖ τοῦ ἀνθρώπου καὶ φονεύει κάθε ἄλλο ἐνδιαφέρον. Τοιαῦτα εἶναι τὰ πάθη τῆς μέθης, λαιμαργίας, φιληδονίας, χαρτοπαιξίας, φιλαργυρίας, ζηλοτυπίας, φθόνου κ. ἄ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ τὰ *εὐγενῆ* λεγόμενα πάθη, προερχόμενα ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῆς πατρίδος, θρησκείας, ἐλευθερίας κ. ἄ., διὰ τῶν ὁποίων κατωρθώθησαν μεγάλα ἔργα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ εἶναι ἐπικίνδυνα εἰς τὴν ἠθικήν, διότι δύνανται νὰ καταπνίξουν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως καὶ νὰ παρασύρουν εἰς παραφόρους πράξεις.

Ὅπως ψυχολογικῶς δὲν ὑπάρχει μεταξὺ συναισθημάτων καὶ ἀψιθυμιῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν συναίσθημα εἶναι ὀλιγοχρόνιος κατάστασις τῆς ψυχῆς ἀνταποκρινομένη εἴς τι αἴσθημα, ἡ δὲ ἀψιθυμία σύνολον ἀλληλοδιαδόχων συναισθημάτων, διακρινόμενον ἀπὸ τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων ψυχικῶν καταστάσεων, οὕτω κατὰ τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους δὲν ὑπάρχει ψυχολογικῶς καμμία οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξὺ ἀψιθυμιῶν καὶ παθῶν· τὸ ὅτι ἐκεῖναι μὲν ἐμφανίζονται καὶ παρέρχονται ταχέως καὶ βλάπτουν μᾶλλον τὸ σῶμα, ταῦτα δὲ κυριαρχοῦν τῆς βουλήσεως καὶ ὑποσκάπτουν τὴν ἠθικήν, εἶναι διαφοραὶ τὸ μὲν ἔχουσαι ἁπλῶς πρακτικὴν σημασίαν, τὸ δὲ ἀναφερόμεναι εἰς ἰδιότητας ἀποτελούσας τὰ γνωρίσματα τῶν ἀψιθυμιῶν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σώματος.

Τὰ πάθη, ὡς καὶ αἱ κλίσεις, προέρχονται ἀπὸ παραστάσεις συνδεομένας μὲ πολὺ εὐχάριστα συναισθήματα· ταῦτα παρακινοῦσι πρὸς ἐπανάληψιν τοῦ αἰσθήματος τοῦ προκαλοῦντος τὴν εὐχαρίστησιν· ὅσον δὲ συχνότερον ἐπαναλαμβάνεται αὐτό, τόσον ζωηροτέρα ἀποβαίνει ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐχαριστήσεως. Πρὸς τὴν παράστασιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ριζοῦται ἡ ἐπιθυμία, συνδέονται καὶ ἄλλαι, θεωρούμεαι ὡς μέσα πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς· ἡ οὕτω σχηματισθεῖσα ὁμὰς ἐνισχύεται κατὰ μικρὸν ἀπὸ τὰς λοιπὰς μεμονωμένας παραστάσεις καὶ ὑποτάσσει πᾶσαν ἄλλην ἐπιθυμίαν· οὕτως ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ *κλίσις* (βλ. καὶ λ.) καταντᾷ πάθος. Ἀλλ' ἐπιθυμία τις δύναται νὰ καταντήσῃ πάθος καὶ ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως αὐτῆς. Ἡ μὴ πλήρωσις προκαλεῖ δυσαρέσκειαν, ἥτις αὐξάνει ἐκ τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἐξωθεῖ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐμποδίων μετ' ἀσυνήθους σφοδρότητος.

Καὶ ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν παθῶν· ζωηροὶ καὶ ρωμαλέοι ἄνδρες εἶναι ἐκτεθειμένοι περισσότερον εἰς τὰ πάθη τῆς φιλοδοξίας καὶ ἐκδικήσεως, οἱ νέοι εἰς φιληδονίαν, οἱ γέροντες εἰς φιλαργυρίαν. Οἱ ἀπαίδευτοι, στερούμενοι ἰσχυρῶν ἀφομοιωτικῶν κύκλων παραστάσεων, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐμποδίζουν ὅπως μοναδικὸς ἰσχυρὸς κύκλος ἀποβοῦν αἱ μὲ ὡρισμένην ἐπιθυμίαν συνδεόμεναι παραστάσεις, κυριεύονται εὐκολώτερον ἀπὸ πάθη. Καὶ ἡ μονομερὴς μόρφωσις συντελεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν, τὸ μὲν μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν διάγνωσιν τῆς ἀληθοῦς φύσεώς των, τὸ δὲ εὐκολύνουσα τὴν εὕρεσιν μέσων πρὸς ἱκανοποίησίν των. Ἀλλὰ πρὸ πάντων συντελεῖ ἡ ἔλλειψις ἠθικῆς ἀγωγῆς. Ὅπου δὲν ἐπικρατεῖ ἡ τάσις πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὅλαι αἱ θύραι πρὸς εἰσδοχὴν τοῦ πάθους εἶναι ἀνοικταί.

Ἔργον τῆς ἀγωγῆς, προκειμένου περὶ παθῶν, εἶναι πρωτίστως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν γένεσιν αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ νὰ γεννηθοῦν κακαὶ κλίσεις. Ἡ συνήθεια νὰ πίνουν οἱ νέοι οἰνοπνευματώδη ποτά, νὰ παίζουν τὰ παιδία τυχηρὰ παιγνίδια κατὰ τὰς ἑορτὰς ἢ νὰ τρώγουν διαρκῶς γλυκίσματα, δύναται νὰ ἔχῃ κακὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἀνάγνωσις διεγερτικῶν μυθιστορημάτων, ἡ παρακολούθησις δελεαστικῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ ἀνάρμοστοι συναναστροφαὶ πρέπει ν' ἀποφεύγωνται. Ὅταν παρατηρηθοῦν κακαὶ ἐπιθυμίαι ἢ κλίσεις, πρέπει νὰ καταπολεμῶνται. Εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις πρέπει νὰ τρέπεται ἡ ἐνεργητικότης τοῦ παιδίου εἰς ἀσχολίας καὶ μελέτας ὠφελίμους, εἰς εὐχαρίστους χειροτεχνικὰς ἐργασίας, εἰς ἐκδρομὰς κλπ. Ἐργασία καὶ παιδιαὶ πρέπει καταλλήλως νὰ ἐναλλάσσωνται, ἀναπόφευκτοι δὲ ἐπιθυμίαι ἐν μέτρῳ νὰ ἱκανοποιῶνται. Αἱ παλαιαὶ συνήθειαι δι' ἐξαναγκασμοῦ δὲν ἀποβάλλονται.

Ἐπειδὴ τὰ πάθη ριζώνονται βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ τοῦτο δυσκόλως θεραπεύονται. Ἵνα θεραπευθῇ τις ἀπὸ πάθους, πρέπει νὰ ἀποφευχθῇ ὅ,τι προκαλεῖ τὴν ἀνάμνησίν του ἢ παρακινεῖ πρὸς αὐτό, νὰ ἀλλάξῃ ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, νὰ τραπῇ ἡ προσοχὴ εἰς ἄλλα πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ προκαλοῦντα μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν, ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀλλάξῃ ὁ πάσχων περιβάλλον. Τὸ νὰ τρέψωμεν αὐτὸν εἰς ἄλλο πάθος δὲν εἶναι θεραπεία. Μόνον μεγάλα ἐνδιαφέροντα καὶ ἠθικὸς κύκλος παραστάσεων δύνανται νὰ θεραπεύσουν ἀπὸ μικροπρεπῆ πάθη. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπάθειαν πλησιάζομεν μᾶλλον διὰ τῆς ἀποφυγῆς ἀπὸ τῶν παθῶν ἢ διὰ τῆς θεραπείας αὐτῶν. Π. Α. Β.

—*[Τέχνη]* Ἡ ἔκφρασις τοῦ *πάθους* ἐν τῇ τέχνῃ δὲν ἐμφανίζεται καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν, καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἀνάγκη τῆς αἰσθητικῆς ἀποκρυσταλλώσεως τῶν παθητικῶν στάσεων, κινήσεων καὶ χειρονομιῶν, τοῦ πάθους ἐν γένει ἐκδηλουμένου εἰς ποικιλίαν διαβαθμίσεων, ἀπὸ τῆς ἐξάλλου ἡδονῆς μέχρι τῆς κατασπαραττούσης ὀδύνης, προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν ἰδιαιτέρας νοοτροπίας καὶ ἰδιάζοντος ὕφους πολιτισμοῦ. Τοιουτοτρόπως εἰς ὁλόκληρον τὴν αἰγυπτιακὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην (ἀρχαϊκὴν καὶ κλασσικήν), μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος, δὲν ἐμφανίζεται τὸ πάθος. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ζωγράφου Παρρασίου καὶ ἐντεῦθεν ἡ τέχνη καθίσταται ἐμφανῶς παθητική. Ὁ γλύπτης Σκόπας κατέστη περίφημος διὰ τὴν βαθεῖαν ἔκφρασιν ἄλγους, περισυλλογῆς, ὀδύνης καὶ θλίψεως, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν εἰς τὰ ἔργα του. Ὑπῆρξε μοναδικὸς διερμηνεὺς τοῦ σιγηλοῦ πάθους καὶ τῆς συγκεκρατημένης ἀγωνίας. Παρ' αὐτὸν ὁ Πραξιτέλης ἀπέδωκε μετ' ἐξόχου ἐπιτυχίας τὸ θῆλυ κάλλος, τὴν ἡδυπάθειαν καὶ τὴν ἐρωτικὴν ὁρμήν. Ὁ δὲ μέγας ζωγράφος τῆς ἰωνικῆς σχολῆς Τιμάνθης, τρίτος οὗτος μετὰ τὸν Παρράσιον καὶ τὸν Ζεῦξιν ἐκπρόσωπος τῆς σχολῆς ταύτης, ἐθεωρήθη ἀνυπέρβλητος εἰς τὴν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξέφραζε τὰ μεγάλα ἄλγη, τὰ σφοδρὰ πάθη καὶ τὰς ἰσχυρὰς συγκινήσεις. Ἀπόδειξις τούτου λαμπρὰ εἶναι ὁ ἐν πομπηϊανῷ ἀντιγράφῳ διασωθεὶς πίναξ αὐτοῦ, ὁ εἰκονίζων τὴν «Θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας».

Ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν τέχνη τοῦ πάθους. Ἀποδίδει τὴν βίαν, τὴν βάρβαρον ὠμότητα, τὴν πολεμικὴν ὁρμήν, τὴν λύσσαν τῶν μαχῶν καὶ τὴν μανίαν τῆς μέχρις ἐσχάτων πάλης. Ὁμοίως διαπρέπει εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους, ὡς ἀποδεικνύουσιν ὁ «Θνῄσκων Γαλάτης» τοῦ Καπιτωλίνου μουσείου τῆς Ρώμης, ὁ «Αὐτοκτονῶν ἀφοῦ ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του Γαλάτης» (μουσεῖον Θερμῶν Ρώμης), ἡ «Πληγωμένη Ἀμαζὼν» (θαυμάσιον ἔργον τῆς σχολῆς τῆς Περγάμου) καὶ τὸ περιλάλητον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ ἀποκείμενον σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος τῶν Ροδίων καλλιτεχνῶν Ἀγησάνδρου, Πολυδώρου καὶ Ἀθηνοδώρου.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πάθους ἐν τῇ τέχνῃ, πραγματοποιουμένην διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Μιχαὴλ-Ἀγγέλου. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ αἰῶνας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπεκράτησε τὸ πάθος, ἰδίᾳ δ' ἐν τοῖς ρυθμοῖς μπαρὸκ καὶ ροκοκό. Τὴν σημασίαν, ἣν τὸ πάθος κέκτηται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ρυθμῶν τούτων, θαυμασίως ἐκφράζει ἡ περίφημος «Ἁγία Θηρεσία» τοῦ Μπερνίνι. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὸ πάθος εἰκονίζεται ἰδίᾳ εἰς τὰ ἔργα τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς, κατὰ δὲ τὸν Κ' εὑρίσκει τὴν προσήκουσαν ἔκφρασίν του εἰς τὸν ἐξπρεσσιονισμόν. Ἐκ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν τεχνῶν ἡ ἐκδηλότερον ὑπηρετοῦσα τὸ πάθος εἶναι ἡ ἱσπανικὴ γλυπτική. Ι. Μ. Π.

—*[Μουσ.]* Καλεῖται *πάθος* εἶδος συνθέσεως, τύπου ὀρατορίου, βασιζομένης ἐπὶ τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια. Τὸ πάθος ἐδημιουργήθη ἀρχικῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ δραματικοῦ στοιχείου τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ παρουσιαζομένου παρὰ τοῖς καθολικοῖς ὑπὸ τύπον μουσικοῦ (ἀντιφωνικοῦ) διαλόγου. Οἱ μουσικοὶ οὗτοι διάλογοι ἐλάμβανον χώραν κατὰ τὰ ἑωθινὰ ἀναγνώσματα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ ἐψάλλοντο πολλάκις παρὰ τόσων ψαλτῶν ὅσα ἦσαν τὰ πρόσωπα, εἰς ἃ ἀνεφέρετο τὸ Εὐαγγέλιον. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ «Δρᾶμα τοῦ Πάθους» διὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν καὶ τὸ «Δρᾶμα τῶν Χριστουγέννων» διὰ τὴν ὁμώνυμον ἑορτήν, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν ἐδημιουργήθησαν τὰ *μυστήρια* (βλ. λ.), ἅτινα ἀπετέλεσαν ἰδίας παραστάσεις ἔξω τῆς λειτουργίας ἢ τῆς ἀκολουθίας ἐν γένει. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολυφωνίας τὸ πάθος ἠκολούθησε τὸν ἀντιστικτικὸν τύπον τῆς συνθέσεως, χρώμενον ἐν τούτοις καὶ τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους, ἰδίως διὰ τὰ ἀπαγγελτικὰ μέρη. Ἡ μορφὴ αὐτὴ διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ρετσιτατίβου. Ἀλλὰ τὸ πάθος ἔλαβε νέον τύπον ἀφ' ἧς ἀπετέλεσε κύριον στοιχεῖον τῆς Ἐκκλησίας τῶν διαμαρτυρομένων, ἀποκτῆσαν, χάρις εἰς τὸν Τζέζιους (Gesius), πολυφωνικὸν πρόλογον καὶ ἐπίλογον, ὃν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Σύτς. Εἰς τὸν Σεμπαστινιάνι ὀφείλεται ἡ παρεμβολὴ τῶν *χορικῶν* (choral), τῶν ψαλλομένων ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς ὁμηγύρεως τῶν πιστῶν συνοδείᾳ ὀργάνων. Ὁ ὁριστικὸς καὶ μεγαλοπρεπὴς τύπος τοῦ πάθους ὀφείλεται τέλος εἰς τὸν Σεβ. Μπάχ, ὅστις χρησιμοποιεῖ εὐρέως ἐν αὐτῷ τὰ ρετσιτατίβα, τὰς μονῳδίας καὶ τὰς χορῳδίας, συνοδείᾳ ὀρχήστρας. Εἰς τὸν μουσουργὸν τοῦτον ὀφείλονται τὰ δύο ὑψιπετέστερα μουσικὰ μνημεῖα τοῦ εἴδους τούτου: τὸ «Πάθος κατὰ Ματθαῖον» καὶ τὸ «Πάθος κατὰ Ἰωάννην».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Spitta*, «Die Passionmusiken von J. S. Bach und Ch. Schutz» (1893), ὡς καὶ J. S. Bach (1873—1880).—*O. Kade*, «Die älteren Passionskompositionen bis 1631» (1891—1894). Γ. Σ.

—*[Ρητορ.]* Διὰ τῶν ***παθῶν*** ἐπιδιώκει ὁ ρήτωρ νὰ συγκινήσῃ τὸν ἀκροατήν. Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ περὶ ἕκαστον πάθος τρία τινά, π. χ. περὶ ὀργῆς πῶς διακείμενοι ὀργιζόμεθα, κατὰ τίνων ὀργιζόμεθα καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ὀργιζόμεθα. Ἐξετάζει οὕτω τὴν ὀργήν, τὴν πραΰνσιν, τὴν φιλίαν, τὴν ἔχθραν καὶ τὸ μῖσος, τὸν φόβον, τὸ θάρρος, τὴν αἰσχύνην καὶ ἀναισχυντίαν, τὴν χάριν, τὸν ἔλεον, τὴν νέμεσιν, τὸν φθόνον καὶ τὸν ζῆλον. Ὁ δὲ Κικέρων διαλαμβάνει περὶ εὐνοίας, μίσους, ὀργῆς, φθόνου, ἐλέους, ἐλπίδος, χαρᾶς, φόβου καὶ λύπης. Κατὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν τὰ πάθη εἶναι ψυχὴ καὶ ζωὴ τῆς ρητορείας. Πρέπει δὲ νὰ κινῶνται ταῦτα εἰς ὑποθέσεις δεκτικὰς παθῶν καὶ ἀφοῦ οἱ ἀκροαταὶ προδιετέθησαν δεόντως ἵνα συγκινηθῶσιν ἢ δὲν εἶναι ἄλλως προκατειλημμένοι· ὁ Κικέρων σχετικῶς λέγει: ἐξετάζω πρῶτον τὴν ὑπόθεσιν ἐὰν ἐπιδέχεται τοιαύτας μεγάλας κινήσεις· διότι δὲν πρέπει νὰ ρίπτωνται οἱ κεραυνοὶ τῆς ρητορείας εἰς ἀσημάντους ὑποθέσεις ἢ ὅταν οἱ ἀκροαταὶ εἶναι τόσον προκατειλημμένοι, ὥστε ἀδύνατον νὰ καμφθῶσι (De orat. II, 21, 205), Κινοῦνται δὲ τὰ πάθη, ἐὰν πρῶτον αὐτὸς ὁ ρήτωρ ἀληθῶς συγκινῆται «τὸ μέγα μυστήριον τοῦ κινεῖν ἄλλους εἰς πάθη εἶναι τὸ νὰ συγκινήσῃ τις ἑαυτὸν» (Κοϊντιλιανός). Ἐπὶ πλέον ὁ ρήτωρ πρέπει κατὰ βάθος νὰ γνωρίζῃ τὰς διαθέσεις τῶν ἀκροατῶν, ὧν τὰ πάθη πειρᾶται νὰ κινήσῃ· διότι ἄλλως οὐ μόνον δὲν παράγει πάθος, ἀλλ' ἐπιφέρει ἐνίοτε καὶ ψυχρότητα. Αἱ δὲ ἰδιάζουσαι δεξιότητες τοῦ ρήτορος πρὸς τὸ κινεῖν τὰ πάθη εἶναι: α) εὐαισθησία, ἵνα αὐτὸς οὗτος παθαίνεται, β) φαντασία, ἵνα εἰς τοὺς ἀκροατὰς παριστάνῃ ζωηρῶς τὸ αἰσθανόμενον, γ) κρίσις ἢ διακριτικόν, ἵνα εὐκαίρως μεταχειρίζηται τὰ παρὰ τῶν δύο ἄλλων ἰδιοτήτων χορηγούμενα. Ἡ γλῶσσα τῶν παθῶν οὔτε πολὺ ἀφῃρημένη εἶναι, οὔτε πολὺ κεκοσμημένη, οὔτε ὑπὲρ τὸ δέον γνωμολογική, οὐδὲ πομπώδης καὶ ἐπιδεικτική, δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ εἶναι γλῶσσα ἀταράχου καὶ σκεπτομένου· διότι ὁ παθαινόμενος δὲν σκέπτεται, ἀλλ' αἰσθάνεται, ἤτοι συγκινεῖται. Εἰς τὰ προοίμια γίνεται κίνησίς τις τῶν παθῶν ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου, ὅπου ὁ ρήτωρ ἀναφέρει τι λυπηρόν, ἢ ὀργῆς ἢ ἄλλου τινὸς πάθους διεγερτικόν· κυρίως ὅμως εἰς τοὺς ἐπιλόγους ἐπιφυλάσσεται ὅλη ἡ παθητικὴ δύναμις. Διότι εὑρίσκουσα καὶ τὸ πνεῦμα καταπεπεισμένον καὶ τὴν καρδίαν προδιατεθειμένην, ἀναφλέγει τὰ πάθη, ἐκβάλλει ἀπὸ τὸ μέσον πᾶν ἐναντίον καὶ φέρει τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν. Ι. Φ. Δ.

—**πάθη μελῳδίας** *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ τὰ πάθη ἦσαν, κατὰ Βακχεῖον τὸν Γέροντα, τέσσαρα: *ἄνεσις*, *ἐπίτασις*, *μονὴ* καὶ *στάσις*. Καὶ ἄνεσις μὲν ἐκαλεῖτο κίνησις μελῶν ἀπὸ τοῦ ὀξυτέρου φθόγγου ἐπὶ τὸ βαρύτερον, ἐπίτασις κίνησις μελῶν ἀπὸ τοῦ βαρυτέρου φθόγγου ἐπὶ τὸ ὀξύτερον, μονὴ ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μουσικοῦ φθόγγου μελῳδία πλειόνων τοῦ ἑνὸς χρόνων καὶ στάσις ἡ ὕπαρξις ἐμμελοῦς τινος φθόγγου. Ν. Α Χ.

—**Πάθη *Σωτῆρος***. Οὕτω λέγονται κυρίως ὅσα κατὰ τὰ Εὐαγγέλια ἔπαθεν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὰς τελευταίας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡμέρας. Ἡ ἀνάμνησις δὲ τῶν παθῶν αὐτοῦ, ἅτινα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ λέγονται «ἅγια» καὶ «σεπτὰ» καὶ «ἄχραντα πάθη», τελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἀπὸ τῆς Μεγάλης Δευτέρας, ἥτις κατὰ τὸν ὑμνογράφον «λαμπροφορεῖ τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου τὰς ἀπαρχάς», μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅτε ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ κατ' ἐξοχὴν δ' ὅμως ἡμέρα τῶν ἁγίων παθῶν εἶναι ἡ Μεγάλη Παρασκευή, ἡ ἡμέρα τῆς κορυφώσεως τῶν παθημάτων τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Π. Ι. Μ.

παθὸς (ὁ)· ὁ παθών, ὁ ἐξ ἰδίου παθήματος γινώσκων τι: παροιμ. «ὁ παθὸς μαθὸς» ὅτι πρέπει νὰ πάθῃ τις πρῶτον, ἵνα οὕτω συνετισθῇ, πρβλ. ἀρχ. «παθὼν δέ τοι νήπιος ἔγνω»· || «ὁ παθὸς γιατρὸς» ὅτι ὁ παθὼν νόσημά τι καὶ ἰαθεὶς δύναται νὰ θεραπεύσῃ ἄλλους τὸ αὐτὸ νόσημα παθόντας (ἐκ τῆς μετχ. *παθὼν—παθὼς—**παθός***).

παθοφοβία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *νοσοφοβία*.

Παιανία *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἀττικῆς (πρώην *Λιοπεσι*), κειμένη κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ἐν τοῖς Μεσογείοις, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν—Λαυρείου (23 χλμ. ἀπ' Ἀθηνῶν) καὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ τῶν Μεσογείων (17 χλμ.). Ἀποτελεῖ κοινότητα (κάτ. 3.605) κατέχουσαν μεγάλην ἀγροτικὴν περιφέρειαν, ἐξ ἧς ἐτησίως παράγονται κατὰ μέσον ὅρον 2 ½ ἑκατομμύρια ὀκάδες οἴνου, 70 χιλ. ὀκάδες ἐλαίου, 800 χιλ. ὀκάδες σίτου καὶ κριθῆς, προσέτι δὲ καὶ

Digitized by Google

ὀλίγη ρητίνη. Ἡ κοινότης κέκτηται 2 ἁλωνιστικὰς μηχανάς, 4 ἐλαιουργεῖα (ὧν δύο ἠλεκτροκίνητα), βυρσοδεψεῖον καὶ ἀλευρόμυλον. Φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ὑδρεύεται διὰ φρεάτων. Ἔχει δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἡμιγυμνάσιον. Τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἀττικῆς δήμου Παιανίας (τῆς πατρίδος τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους), ὁ ὁποῖος διῃρεῖτο εἰς «καθύπερθεν» καὶ «ὑπένερθεν». 500 μέτρα ΝΑ. τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὅπου τὸ ναΐδιον Ἅγιος Ἀθανάσιος, δείκνυται τὸ κατὰ χώραν ἀρχαῖον ἱερὸν τῶν Παιανιέων. Ι. Σ. Σ.

παιάν, —*ᾶνος* (ὁ). Θρησκευτικὸν ᾆσμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, *παιὰν* ὑπὸ τῶν Δωριέων, *παιὼν* ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἰώνων ἐν γένει, καὶ *παιήων* ὑπὸ τῶν ἐπικῶν ποιητῶν καλούμενον. Προῆλθε, πιθανώτατα, ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως ἰὴ παιάν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ ᾄσματος τούτου ἦτο *ἰηπαιήων*, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὸν ὁμηρικὸν (λεγόμενον) πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνον ὡς ἐπίθετον τοῦ θεοῦ τούτου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου καὶ ᾖδετο ἐν ἀρχῇ ὁ παιάν. Περὶ τῆς προελεύσεως (ἐτυμολογίας) τῆς λέξεως ἢ ἐπιφωνήσεως ἰηπαιὰν ἢ ἰηπαιὼν ἐξηνέχθησαν πολλαὶ γνῶμαι, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι τρεῖς, αἱ ἑξῆς: α') ἐκ τῶν λέξεων ἵε παῖ, ἤτοι παῖε (κτύπα) παῖ, ἐνθαρρυντικῆς ἐπιφωνήσεως τῆς Λητοῦς πρὸς τὸν υἱόν της Ἀπόλλωνα, ὅτε ἐπάλαιε μὲ τὸν Πύθωνα, β') ἐκ τῶν λέξεων ἵε ἐπ' αἰάϜονα, ἤτοι πορεύου πρὸς τὸν θεραπεύσοντα (Ἀπόλλωνα) καὶ γ') ἐκ τῶν λέξεων ἰὴ παιών, ἐπιφωνήσεως πρὸς τὸν θεὸν τῆς ἰατρικῆς Παιήωνα, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Ἀπόλλων. Ἡ τρίτη ἑρμηνεία τῆς προελεύσεως τῆς λέξεως φαίνεται καὶ ἡ πιθανωτέρα (κατὰ τὸν Usener —Götternamen 153— ἡ λέξις προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν λέξιν pavjavâu, σημαίνουσαν τὸν ἐξαγνίζοντα). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ᾖδετο ὁ παιὰν ὑπὸ ἀοιδῶν ὀρχουμένων (*Ὁμ.* Ἰλ. Α 473—Χ. 391) πρὸς τιμὴν μόνον, ὡς προελέχθη, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ ἀλεξικάκου θεοῦ, πρὸς κατάπαυσιν λοιμῶν καὶ νόσων, βραδύτερον δὲ πρὸς τιμὴν καὶ ἄλλων θεῶν, ἀλεξικάκων ἐπίσης, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Διονύσου, τοῦ Ἡλίου, τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις καὶ Παιωνία ἐπεκαλεῖτο. τοῦ Πανός, τοῦ Διὸς Σωτῆρος καὶ Δωδωναίου, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἄλλων, ἦτο δηλαδὴ ὁ παιὰν μία δέησις, μία προσευχή, ἓν αἴτημα πρὸς τὸν θεόν, τὸ ὁποῖον δὲν περιωρίζετο βραδύτερον μόνον εἰς τὴν ἀπόκρουσιν νόσου, ἀλλ' ἐπεδίωκε καὶ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ διὰ μίαν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν (παιᾶνες ᾖδοντο κατὰ τὴν ἀναχώρησιν στρατῶν καὶ στόλων, ὡς κατὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων, *Θουκ.* VI. 32). Ἀπὸ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ παιᾶνος προῆλθε καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ἐκδήλωσιν εἴτε τῆς χαρᾶς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἢ νίκην (παιᾶνα ἔψαλαν οἱ Ἀχαιοὶ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἕκτορος Ἰλ. Χ 391), εἴτε τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν προστάτην θεόν. Οὕτω προέκυψαν δύο εἴδη παιάνων, τὸ παλαιότερον, ὅτε ὁ παιὰν ᾖδετο ὑπὸ ἀοιδῶν ὀρχουμένων, καὶ τὸ νεώτερον, ὅτε ὁ παιὰν ᾖδετο ὡς ἐπιτραπέζιος προσευχὴ κατὰ τὴν σπονδὴν ὑπὸ πάντων τῶν συνδαιτυμόνων πρὸς τὸν ἦχον αὐλοῦ καὶ ἄνευ ὀρχηστικῶν κινήσεων. Μαρτυρίας χρήσεως ἀποτροπαίου παιᾶνος ἔχομεν ἐν «Ἰλιάδι» (Α 472—473), ὅτε ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν ᾄδουσιν οἱ Ἀχαιοὶ παιᾶνα διὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Ἀπόλλωνα, ἐν «Οἰδίποδι Τυράννῳ» (στ. 4), ὅτε ἀντηχεῖ ἡ πόλις τῶν Θηβῶν ἐκ τῶν ᾀδομένων παιάνων καὶ ἄλλα. Ἐκ τῆς ἱστορίας εἶναι γνωστὸν ὅτι δι' ἀποτροπαίων παιάνων, οἵτινες ἦσαν καὶ ἔργα τῆς ποιητικῆς του ἐμπνεύσεως, ἐκάθηρεν ἐκ τοῦ λοιμοῦ ὁ Κρὴς Θαλήτας τὴν Σπάρτην καὶ ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἐπεδίωκε τὴν ἠθικὴν κάθαρσιν μὲ τὸ ᾆσμα παιάνων τοῦ Θαλήτα ὑπὸ τοὺς ἤχους λύρας. Ἐκ τῆς δημιουργίας δύο εἰδῶν παιάνων καὶ ἐκ τῆς συνηθείας ποιητῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ὕμνων νὰ προσθέτουν εἰς τὸ τέλος τὴν ἐπῳδὴν ἰὴ παιάν, ἐπήρχετο ἐνίοτε σύγχυσις τούτων πρὸς τὰ προσῴδια, τὰ ὑπορχήματα καὶ τὰς κιθαρῳδίας. Παιᾶνας καὶ τῶν δύο εἰδῶν, ἐποίησαν πολλοὶ καὶ ὑπέροχοι ποιηταὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ὁ Κρὴς Θαλήτας, ὅστις εἶναι καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῶν λατρευτικῶν παιάνων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Πίνδαρος, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Ἀλκμάν, ὁ Βακχυλίδης, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς—ὑπέροχος ἦτο ὁ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ—, ὁ Τύννιχος, ὁ Ἀρίφρων καὶ ἄλλοι). Προῆλθε δὲ τὸ πλῆθος τῶν παιάνων ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς χρήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου ᾄσματος εἰς τὴν λατρείαν καὶ ἐξύμνησιν πάντων σχεδὸν τῶν θεῶν καὶ ἡρώων καὶ ἀκόμη καὶ τῶν πλείστων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων ἰδίως (Πτολεμαίου Σωτῆρος, Κρατέρου, Ἀντιγόνου καὶ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου Πολιορκητοῦ (*Ἀθην.* XV,696 e) ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοτέρων, ὡς τοῦ Λυσάνδρου, καὶ ἄλλων). Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς χρήσεως τῶν παιάνων δὲν προέκυψε μόνον τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ποικιλία τούτων, ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ ποικίλα ὀνόματα αὐτῶν (ἐμβατήριος, ἐπινίκιος, συμποσιακός, γαμήλιος κ. ο. κ.) Σχεδὸν εἰς πᾶσαν θυσίαν ἢ σπονδὴν ἐψάλλετο καὶ παιὰν καὶ ἀπηγορευμένος ἦτο μόνον εἰς τὰς πενθίμους τελετάς. Ἐκ τῶν ποικίλων τούτων παιάνων σπουδαιοτέραν σημασίαν εἶχον οἱ πολεμικοί, οἵτινες, ἐνῷ ἐν ἀρχῇ ᾖδοντο κατὰ τὴν ἀναχώρησιν στρατευμάτων καὶ τὸν ἀπόπλουν στόλων, βραδύτερον ᾖδοντο πρὸ τῆς μάχης εὐθὺς ὡς ἐφαίνοντο καλὰ τὰ ἱερά, προεξάρχοντος τοῦ παιᾶνος τοῦ βασιλέως ἢ στρατηγοῦ, καὶ κατ' αὐτὴν καὶ μετ' αὐτήν. Ἐλέγετο μάλιστα ὅτι ὁ παιανισμὸς (τὸ ᾆσμα τοῦ παιᾶνος διαρκούσης τῆς μάχης) ἦτο ἀρχαιότατος, ἀφοῦ παιᾶνας ἔψαλλον αἱ Νύμφαι τοῦ Κωρυκείου ἄντρου καὶ οἱ κάτοικοι τῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅτε ἐπάλαιε κατὰ τοῦ δράκοντος Πύθωνος καὶ παιᾶνα νὰ ᾄδουν συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀπόλλων, ὅτε ἐμάχοντο κατὰ τῶν Ἀμαζόνων· ὁ Ὅμηρος ὅμως μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ σιωπῶντες ἐβάδιζον εἰς μάχην (Ἰλ. Γ 1—Δ 127), ὅπερ εἶναι ἔνδειξις ὅτι ὁ παιανισμὸς ἦτο συνήθεια μεταγενεστέρων τῆς ποιήσεως τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν χρόνων. Οἱ ἐμβατήριοι παιᾶνες, ὄντες ἐν μεγάλῃ χρήσει ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ἐνίσχυον τὸ ἠθικὸν τῶν μαχομένων Λακεδαιμονίων καὶ ηὔξανον τὴν ὁρμητικότητα αὐτῶν. Φυσικὸν ἐπακολούθημα τούτων ἦσαν οἱ ἐπινίκιοι παιᾶνες ἢ ἐπιπαιανισμοὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ (*Στρ.* C. 422) οἵτινες ἐψάλλοντο εἴτε κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε κριθῆ ἡ τύχη τῆς μάχης (*Ἡροδ.* V. 1), εἴτε ὅτε ἠγείρετο τὸ τρόπαιον (*Ξεν.* Ἑλλ. VII. 2. 15), εἴτε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν νικητῶν εἰς τὸ στρατόπεδόν των ἢ τὴν πόλιν των. Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην χορὸς γυμνῶν ἐφήβων ἔψαλε τὸν παιᾶνα ἐν Ἀθήναις προεξάρχοντος τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις ἔπαιζε λύραν. Οἱ συμποσιακοὶ καὶ γαμήλιοι παιᾶνες προεκλήθησαν ἐκ τῆς συνηθείας τῆς σπονδῆς κατά τε τοὺς γάμους και τὰ συμπόσια.

Κοιτὶς τοῦ παιᾶνος, ὡς ᾄσματος λατρευτικοῦ τεχνικοῦ, ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ἐκ τῆς ὁποίας διὰ μὲν τοῦ Θαλήτα εἰσήχθη εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ δὲ τῶν ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Δελφούς, ἔνθα ἐψάλλετο κατὰ πᾶσαν θυσίαν ἢ τελετὴν (Θεοφάνια, Θεοξένια, Πύθια, Σωτήρια, Σεπτήριον), γινομένην κατὰ τοὺς ἐννέα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἀφιερωμένους μῆνας τοῦ ἔτους (ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔαρος μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος). Ἐκ τῶν δελφικῶν παιάνων ἐφημίζοντο οἱ τοῦ Πινδάρου καὶ ὑπὲρ τούτους ἀκόμη ὁ τοῦ Χαλκιδέως ποιητοῦ Τυννίχου, «εὕρημά τι Μοισᾶν» (*Πλάτ.* Ἴων 534 d). Ἀπὸ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος διεδόθη ἡ χρῆσις τοῦ παιᾶνος εἰς τὰ ἄλλα ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ἐν Δήλῳ, ἔνθα ἐψάλλετο ὑπὸ γυναικῶν (πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων εἶχε γράψει παιᾶνα καὶ ὁ σοφὸς Σωκράτης), τὸ ἐν Θήβαις τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος, ἔνθα ἐψάλλετο ὑπὸ ἐφήβων, καὶ ἀκόμη τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Παλατίνου Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τούτων δὲ εἰς τὰ ἱερὰ ἄλλων θεῶν καὶ ἰδίως τοῦ Βάκχου, ὅστις καὶ συνεχέετο καὶ ἐταυτίζετο ἐνίοτε πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Εἰς τοὺς παιᾶνας ὅμως τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ἡρώων, τῶν συγγενῶν συνήθως πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐγίνετο μνεία πάντοτε καὶ τοῦ θεοῦ τούτου. Παιᾶνές τινες διεσώθησαν κεχαραγμένοι ἐπὶ μαρμαρίνων στηλῶν, ὡς ὁ τοῦ Κορινθίου Ἀριστονόου ἐπὶ μαρμάρου τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, ὁ τοῦ Ἀρίφρονος τοῦ Σικυωνίου καὶ ἄλλοι τινὲς ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς Ἐπιδαύρου, εἷς εἰς μίαν στήλην τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαΐδος καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Γενικοὶ χαρακτῆρες τοῦ παιᾶνος ἦσαν οἱ ἑξῆς: ὁ εὔθυμος τόνος αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κατηφῆ τοῦ θρήνου, ἀλλὰ καὶ ἡ τάξις καὶ ἠρεμία μὲ τὴν ὁποίαν ἐμέλπετο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐνθουσιαστικὸν καὶ παράφορον τοῦ διθυράμβου. Εἰς τὴν σύνθεσίν του διεκρίνοντο ἡ ἐπιφώνησις, τὸ διηγηματικὸν ἢ τὸ περιγραφικὸν μέρος καὶ ἡ δέησις. Εἰς τὴν μετρικὴν ἀρχιτεκτονικήν του εἶχε ποικιλίαν, διότι ἦτο μὲν κύριον μέτρον τῶν παιάνων ὁ παίων —◡◡◡, ὅστις ἐκ τοῦ παιᾶνος ἔλαβε τὸ ὄνομά του, εἶχον γραφῆ ὅμως παιᾶνες καὶ μὲ ποικίλα ἄλλα μέτρα. Ἐκ τῶν παιάνων ἄλλοι ἦσαν συντεθειμένοι ἐκ στροφῶν καὶ ἀντιστροφῶν καὶ ἄλλοι ἦσαν ἐλευθέρας συνθέσεως καὶ ἄνευ στροφῶν. Ἡ ἐπιφώνησις (ἐφύμνιον παιωνικόν, ἐπῳδός), πολύμορφος οὖσα (ἰὴ παιάν—ἰὲ παιάν—ἰὼ παιάν—ἰὴ ἰὴ παιὰν —ἰὴ ἰὲ παιάν—ὦ ἰὲ παιὰν κ.ο.κ.), δὲν εἶχε πάντοτε τὴν αὐτὴν θέσιν (εἰς τὸ τέλος συνήθως), πολλάκις μάλιστα ἔλειπεν εἰς τοὺς μεγάλους παιᾶνας. Ἡ μελοποιία τοῦ παιᾶνος ἦτο δωρικὴ συνήθως (τῶν αἰολικῶν παιάνων ἦτο αἰολική). Ἦτο δὲ οὗτος ᾆσμα χορικόν, ᾀδόμενον σεμνῶς ὑπὸ χοροῦ μεγαλοπρεπῶς καὶ μετ' ἐμμελείας κινουμένου (*Ἀθην.* XIV 628a), ἐξ ἀνδρῶν ἀποτελουμένου (μόνον ἐν Δήλῳ ἀπετελεῖτο ἐκ γυναικῶν καὶ ἐν Ῥώμῃ—οἱ τοῦ Ὁρατίου—ἦτο μικτός), ᾖδετο ὅμως καὶ καθημένων τῶν ἀοιδῶν (ὡς ὁ συμποσιακὸς παιάν). Τὸν παιᾶνα συνώδευε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους μὲν χρόνους ἡ λύρα ἢ ἡ κιθάρα, ὅτε καὶ ὁ ἐξάρχων τοῦ χοροῦ ἔπαιζε τὸ μουσικὸν ὄργανον, βραδύτερον δὲ ὁ αὐλός. Εἰς τὸν στρατιωτικὸν παιᾶνα ἐγίνετο χρῆσις σάλπιγγος. Παιὰν ἐπεκαλεῖτο καὶ ὁ Ζεὺς (παρὰ Ῥοδίοις), ὁ Πάν, ὁ Διόνυσος, ὁ Ἀσκληπιὸς καὶ ὁ Ἥλιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schwalbe*, Ueber di Bedeutung des Päansals Gesang im apollonischen Cultus (Progr. Magdeburg 1847), *Th. Reinch*, Paean (ἐν «Diction. des antiqu. graeq. et rom.» τοῦ *Darenberg—Saglio*). *A.* et *M. Croiset*, Histoire de la litter. graeq.—*W. Christ*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

παιανίζω· ἀρχ., ψάλλω τὸν παιᾶνα, ὕμνον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα· || νεώτ. ἐπὶ μουσικῆς, παίζω: «ἡ μουσικὴ παιανίζει δὶς τῆς ἑβδομάδος».

Παιάνιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις μικρὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀχελώου πρὸς Β. τῶν Οἰνιαδῶν, ἰσχυρὰ καὶ πυκνῶς κατῳκημένη. Ταύτην κατέστρεψεν ὁ Φίλιππος Γ', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.

παϊβάντι (τὸ) (ἐκ τοῦ περσικοῦ *παϊ-μπέντ*)· ὑπόδημα, πέδιλον.

Παίβυ (Pavy), ***Φρειδερῖκος-Οὐΐλλιαμ.*** Ἄγγλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1830. Ἐγένετο μέλος τοῦ βασιλικοῦ ἰατρικοῦ κολλεγίου καὶ τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας (1860—1863), ὑφηγητὴς τῆς φυσιολογίας, συγκριτικῆς ἀνατομικῆς καὶ ἰατρικῆς καὶ σύμβουλος ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου Guy. Ἔγραψε: «On the nature and treatment of diabetes», «A treatize on the function of digestion, its disorders and their treatment» (1867) κλπ. Ο. Ρ.

Πάϊγεννε (Päijänne) [*Γεωγρ.*]. Λίμνη τῆς Φινλανδίας (βλ. λ. *Παϊιγαιννε*).

παιγνιδιάρης (ὁ), θηλ. —*άρα*, οὐδ. —*ικο*· ὁ ἀγαπῶν τὰ παιγνίδια, ὁ ἀρεσκόμενος νὰ παίζῃ, παιγνιώδης: «μιὰ παιγνιδιάρα!», «παιγνιδιάρικο σκυλλί, — γατί».

παιγνίδιον (τό), κοιν. *παιγνίδι*· ἐνέργεια, πρᾶξις πρὸς διασκέδασιν, παιδιά: «ὁ νοῦς του εἶναι 'ς τὰ παιγνίδια», «ἀγαπᾷ τὰ παιγνίδια»· || «τυχερὰ παιγνίδια» ἐκεῖνα, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ νικητὴς ἀναδεικνύεται διὰ τῆς τύχης μᾶλλον παρὰ διὰ τῆς δεξιότητος· || πρᾶξις πρὸς ἐμπαιγμὸν ἢ ἀστεϊσμόν: «τοῦ 'παιξαν ἕνα νόστιμο παιγνίδι»· || ἄθυρμα τῶν παιδίων: «τοῦ 'φερε λογιῶν λογιῶν παιγνίδια»· || λαϊκὰ μουσικὰ ὄργανα, ἰδίᾳ βιολὶ καὶ λαοῦτο: «θὰ πάρωμε καὶ τὰ παιγνίδια», «φάβα χωρὶς κρεμμύδια, γάμος χωρὶς παιγνίδια».

Παίγνιο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Αὐλὼν βαθὺς καὶ εἰσδύων, πλὴν στενὸς πολύ, κατὰ τὸ μέσον (πλάτ. 39° 19' 00'' Β., μῆκ. 24° 03' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos group) τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου Πελαγονήσι. Ἀτενίζων πρὸς Δ., ἀποτελεῖ ὑπουλότατον ἀγκυροβόλιον, ὅπερ πολὺ ἀποφεύγουν τὰ ἁλιευτικά, ἀλλὰ καὶ φωλεὰν λαθρεμπόρων. Σ. Ε. Λ.

παίγνιον (τό), κοιν. *παιγνίδι(ον)*, *παιχνίδι*· ἐλευθέρα ἐνασχόλησις πρὸς τέρψιν κτλ., ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν: «δός του παιγνίδια καὶ πάρ' του τὴν ψυχή»· || ἰδιαιτέρως, ἡ χαρτοπαιξία καὶ ἡ ἐν γένει μετὰ τῶν τυχηρῶν παιγνίων ἔμμονος ἐνασχόλησις: «ὁ νοῦς του κόλλησε στὸ παιγνίδι καὶ ρήμαξε τὸ σπίτι του»· || ἐπινόημα, φάρσα εἰς βάρος προσώπου τινός: «τοῦ ἔστρωσα ἕνα παιγνίδι ποῦ θὰ τὸ θυμᾶται γιὰ πάντα»· || ὄργανον χρησιμοποιούμενον εἰς τὰ παιδικὰ παίγνια, τὸ ἄλλως *ἄθυρμα*: «ἁγιοβασιλειάτικα παιγνίδια»· || κοινὴ ὀνομασία τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου: «γλέντι μὲ παιγνίδια», ἐξ οὗ «παιγνιδιάτορας» ὁ μουσικός· || ὁ ἄβουλος ἄνθρωπος ὡς ἕρμαιον τῶν περιστάσεων, ὡς καὶ πᾶν ἀκυβέρνητον ἀντικείμενον: «κατάντησε παιγνίδι τῶν φίλων του», «τὸ πλοῖον ἔγινε παίγνιον τῶν κυμάτων».

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὡς *παίγνιον* (ἀγγλ. game, play, γαλλ. jeu, γερμ. Spiel· ἰσπ. juego· ἰταλ. giocso· ἐσπερ. Ludo) χαρακτηρίζεται πᾶσα ἐλευθέρα ἐνασχόλησις τῶν φυσικῶν ἢ διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου (ζῴου ἢ ἀνθρώπου) πρὸς ἀνάπαυσιν, τέρψιν κττ., διακρινομένη τῆς ἐργασίας κατὰ τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα αὐτήν. Κοινὸν εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρας διανοητικότητος ζῷα, πάντας τοὺς λαοὺς καὶ τὰς ἀνθρωπίνας φυλάς, τὸ παίγνιον ἀπησχόλησε πάντοτε, καὶ ἰδίως ἐπ' ἐσχάτων, ἰδίους τομεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς λαογραφίας, τῆς ψυχολογίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀνέκαθεν δὲ διημφισβητήθη ἡ καταγωγή του καὶ ὁ βιολογικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ. Ἡ συστηματικὴ ταξινόμησις τῶν παιγνίων ἐπίσης ἀποβαίνει δυσχερής, ἐξαρτᾶται δὲ πάντοτε ἐκ τῆς βάσεως, ἣν λαμβάνει ὁ ἐρευνητής. Οὕτω ἐξετάζοντες τὴν ἡλικίαν τῶν παιζόντων διακρίνομεν *παιδικὰ παίγνια* καὶ *παίγνια ἐνηλίκων*· ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν ἀριθμὸν τῶν παικτῶν διακρίνομεν *ἀτομικὰ παίγνια* καὶ *ὁμαδικὰ παίγνια*, ἄλλως δὲ ἐρευνῶντες δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν: *φυσικὰ παίγνια*, δυσκόλως διακρινόμενα τῶν ἀγώνων καὶ συναφῶν γυμναστικῶν παιδιῶν, καὶ *διανοητικὰ παίγνια*, ὡς τὰ χαρτοπαίγνια καὶ τὰ παίγνια τοῦ ἄβακος (σκάκι, λοῦντο, ντάμα, κττ.), τὰ αἰνίγματα οἱ γρῖφοι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς συναναστροφαῖς παιγνίων· *παίγνια τυχηρὰ* (ὡς τὰ λαχεῖα, οἱ κύβοι, ἡ ῥουλέττα) καὶ *τεχνικὰ παίγνια* (ὡς τὸ σκάκι)· *παίγνια ἀναψυχῆς* καὶ *παίγνια κερδοσκοπικά*· *παίγνια ἀνόργανα*, ὡς πλεῖσται παιδι-

Digitized by Google

καὶ παιδιαί, καὶ *ἐνόργανα παίγνια*, ἐν οἷς γίνεται χρῆσις ἀθυρμάτων, παιγνιοχάρτων, πεσσῶν κτλ. Αἱ ἀνωτέρω διακρίσεις εἶναι ἀπειράριθμοι, ἕκαστον δὲ παίγνιον δύναται νὰ ἔχῃ πλείστους διασταυρουμένους χαρακτῆρας, ὁμοιοειδεῖς ἢ ἀνομοιοειδεῖς. Οὕτω παίγνιόν τι (π.χ. τὰ πλεῖστα τῶν χαρτοπαιγνίων) εἶναι μεικτόν, ταυτοχρόνως δηλαδὴ τυχηρὸν καὶ τεχνικόν, ἄλλο πάλιν (ὡς αἱ πλεῖσται τῶν σφαιρίσεων) εἶναι ταυτοχρόνως παίγνιον ρώμης καὶ δεξιότητος περὶ τοὺς συνδυασμοὺς κ.οὕ.κ. —π.

—*[Ψυχολ.]* Τὸ *παίγνιον* εἶναι στενότατα συνδεδεμένον μὲ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον γνώρισμα, πληροῦν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν αὐτήν. Τοῦτο ἄλλωστε δεικνύει καὶ ἡ λέξις παίγνιον, παιδιά, ἥτις σημαίνει πρᾶξιν ἰδίαν εἰς τὸν παῖδα. Συνίσταται δὲ τὸ παίγνιον ἀπὸ ὁμάδας ἐνεργειῶν, αἵτινες, καίτοι διαφέρουν ἀλλήλων, ἔχουν ἰδιότητας οὐσιώδεις, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἀπὸ τῆς σοβαρᾶς ἐργασίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ παίγνιον ὡς αὐθόρμητος καὶ ἐλευθέρα ἐνασχόλησις, ἥτις δὲν ἐπιδιώκει σκοπὸν κείμενον ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ τελεῖται χάριν αὐτῆς καὶ παρακολουθεῖται ἀπὸ εὐάρεστα συναισθήματα. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, ὡς καὶ κάθε ἐμπειρικὸς τοιοῦτος, εἶναι ἀτελής, διότι περιέχει πολλὰ γνωρίσματα ἀπατηλά. Οὕτως ἡ ἐλευθερία εἶναι μόνον φαινομενική, διότι ὁ παῖς παίζει ὠθούμενος ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης. Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ ὅτι τὸ παίγνιον δὲν ἐπιδιώκει σκοπούς, διότι δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκονται ὕψιστοι σκοποί, ἀδιάφορον ἂν ὁ παίζων δὲν ἔχῃ συνείδησιν αὐτῶν. Τέλος ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς δὲν ἐξετάζει τὸ διατὶ παίζει ὁ παῖς, τὴν σκοπιμότητα δηλονότι τοῦ παιγνίου καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ. Πρὸς διαλεύκανσιν τῆς φύσεως καὶ τῆς βιολογικῆς σημασίας τοῦ παιγνίου μόλις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐστράφη ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἐπιφανεῖς δὲ ψυχολόγοι, βιολόγοι, φυσιολόγοι ἐπεζήτησαν νὰ τὸ ἑρμηνεύσουν καὶ πολλαὶ διετυπώθησαν περὶ αὐτοῦ θεωρίαι. Οὕτω ὁ Schaller καὶ ὁ Lazarus διεμόρφωσαν τὴν θεωρίαν τῆς ἀναψυχῆς, καθ' ἣν ὅταν τὸ ἄτομον καταπονηθῇ ζητεῖ ἀνάπαυσιν, ἂν μὲν πολὺ εἰς τὸν ὕπνον, ἂν δ' ὀλίγον εἰς εὐάρεστον ἐνασχόλησιν, τὸ παίγνιον. Ὁ Schiller ἀφ' ἑτέρου θεωρεῖ τὸ παίγνιον ὡς ἀποτέλεσμα πλεοναζούσης ἐνεργείας, ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὸ παῖζον πρόσωπον. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν τοῦ Schiller ἐσυστηματοποίησεν ὁ Spencer. Κατ' αὐτὸν τὰ ἀνώτερα ζῷα πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν εὐχερέστερον τῶν ἐχόντων κατώτερον ὀργανισμόν, ἑπομένως αἱ πλεονάζουσαι αὐτῶν ἐνέργειαι ἀνέρχονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ εὑρίσκουν διέξοδον εἰς διαφόρους κινήσεις καὶ πράξεις κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὀργάνων αὐτῶν. Ὁ Haeckel καὶ ὁ Stanley Hall θεωροῦν τὰ παίγνια ὡς στοιχεῖα πράξεων παρῳχημένων γενεῶν, κληρονομικῶς μεταδοθεισῶν εἰς τὸ ἄτομον (θεωρία τοῦ ἀταβισμοῦ). Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτήν, διὰ τοῦ παιγνίου ἐκδηλοῦνται πρωτόγονα ἔνστικτα, ἄτινα ἐνυπάρχουν εἰς τὸν παίζοντα καὶ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ἀφανίζονται ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ.

Διὰ τῶν μνημονευθεισῶν ὅμως θεωριῶν δὲν ἑρμηνεύεται ἡ ὑφὴ ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν παιγνίων, διότι τὸ παιδίον δὲν παίζει μόνον ὅταν εἶναι ἀκούραστον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς κοπώσεως. Ἐπίσης δὲν παίζει μόνον ὅταν ἔχῃ περίσσειαν ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλλείπῃ τοιαύτη ἀπ' αὐτοῦ. Ὡσαύτως διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τὰ ἔνστικτα δὲν ἀφανίζονται, ἀλλὰ τοὐναντίον κρατύνονται.

Ἡ περισσότερον ἱκανοποιοῦσα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ψυχολόγου Karl Groos διατυπωθεῖσα θεωρία τῆς αὐτοαγωγῆς. Οὗτος ἠρεύνησε τὸ παίγνιον βιολογικῶς, ἀνατρέχων δὲ εἰς τὰ τελούμενα ἐπὶ ζῴων παρετήρησεν ὅτι ὅλα τὰ ζῷα δὲν παίζουν ὁμοιομόρφως. Ἐπίσης διεπίστωσεν, ὅτι τὰ παίγνια ἑκάστου ζῴου εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰς κατόπιν σοβαρὰς βιωτικὰς ἐνασχολήσεις αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τούτων διεμόρφωσε τὴν θεωρίαν, ὅτι τὸ παίγνιον ἀποτελεῖ μέσον θαυματουργὸν πρὸς ἐξέλιξιν τῶν εἰς ἕκαστον ζῷον,—καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον κατὰ μείζονα λόγον—ὑπαρχουσῶν λειτουργιῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν τὸ παίγνιον ἔχει μεγίστην σημασίαν, ὡς ἐπιδιῶκον σκοποὺς ἀποτερους, ἀναφερομένους εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ ἀτόμου. Ἡ θεωρία αὕτη κυριαρχεῖ σήμερον.

Ἄλλαι θεωρίαι, συμπληρωτικαὶ ταύτης, εἶναι αἱ τοῦ Claparède καὶ τοῦ Lange. Κατὰ τὸν πρῶτον, διὰ τοῦ παιγνίου δὲν ἐξελίσσονται μόνον αἱ λειτουργίαι ἀλλὰ καὶ τὰ ὄργανα, δεδομένου ὅτι δι' αὐτοῦ τίθενται καὶ ταῦτα εἰς κίνησιν. Καὶ ὁ Lange, ἀποδεχόμενος τὴν θεωρίαν τοῦ Groos, συμπληροῖ αὐτὴν ὡς ἑξῆς: Διὰ τοῦ παιγνίου τὸ ἄτομον θέτει εἰς κίνησιν ἐνεργείας, διὰ τὰς ὁποίας δὲν τοῦ παρέχει εὐκαιρίας ὁ καθ' ἡμέραν βίος καὶ αἱ ἐνασχολήσεις του, οὕτω δὲ δι' αὐτοῦ ἀναπληροῦται ἡ μονομέρεια, τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην ἔχει τὸ ἄτομον ἕνεκα τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας.

Κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν θεωρίαν, ἕκαστον παίγνιον εἶναι τὸ προάγγελμα τῆς λειτουργίας ὡρισμένης δεξιότητος, τὴν ὁποίαν θέτει εἰς ἐνέργειαν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξελίξῃ. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν παίζει ὁ παῖς ὁμοιομόρφως κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν ἐσωτερικὸν παράγοντα τῶν παιγνίων κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Τὴν ποικιλίαν τῶν παιδικῶν παιγνίων κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπιχείρησαν νὰ ταξινομήσουν, ἔχουν δὲ προταθῆ ποικίλα εἴδη διαιρέσεων, χωρὶς ὅμως οὐδεμία ἐξ αὐτῶν νὰ τύχῃ τελείας ἀποδοχῆς. Οὕτω δύνανται ταῦτα νὰ διακριθοῦν εἰς παίγνια *κατὰ μόνας* καὶ *καθ' ὁμάδας*, τελούμενα *μετ' ὀργάνων* ἢ *ἄνευ ὀργάνων*. Ἑκάτερα τούτων ὑποδιαροῦνται εἰς *σωματικά*, ὡς ἀπασχολοῦντα τὸ σῶμα, καὶ εἰς *νοητικά*, ὡς ἀναφερόμενα εἰς τὰς νοητικὰς δεξιότητας. Καὶ τὰ μὲν σωματικὰ ὑποδιαιροῦνται εἰς *αἰσθητικὰ* (ἀκουστικά, ὀπτικὰ κτλ.) καὶ εἰς *κινητικά*, τὰ δὲ νοητικὰ εἰς παίγνια *προσοχῆς*, *φαντασίας*, *κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως*, *συναισθηματικά*, *βουλητικά*. Ἐπίσης τὰ παίγνια ἀναλόγως τῆς πορείας αὐτῶν δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς *συνθετικὰ* καὶ εἰς *ἀναλυτικά*. Ἄλλαι κατηγορίαι παιγνίων εἶναι τὰ *ἀγωνιστικὰ—σωματικὰ* καὶ *διανοητικά—*, τὰ *κοινωνικά*, τὰ *οἰκογενειακά*, τὰ *μιμήσεως* κ. ἄ.

Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἐλέχθησαν περὶ τῆς βιολογικῆς σημασίας τοῦ παιγνίου καταφαίνεται καὶ ἡ ὑψίστη παιδαγωγικὴ σημασία αὐτοῦ. Ἀληθῶς τὸ παίγνιον θεωρεῖται σήμερον ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων μέσων τῆς ἀγωγῆς. Ἐν πρώτοις ἔχει μεγάλην σημασίαν τὸ παίγνιον διὰ τὴν σωματικὴν ἀγωγήν, ἤτοι διὰ τὴν ἔρρυθμον ἀνάπτυξιν τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ. Διὰ τοῦ παιγνίου δηλαδὴ προφυλάσσεται τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς κοπώσεως, τονώνεται τὸ νευρικὸν σύστημα, ἀποκτᾷ ὁ παῖς κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ διαμορφοῦνται τὰ διάφορα ὄργανά του. Καὶ ἐπὶ τὴν διανοητικὴν τοῦ παιδὸς ἀνάπτυξιν ἀσκεῖ μεγάλην ῥοπὴν τὸ παίγνιον, προσέτι δὲ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀγωγὴ μεγάλας ἐκ τούτου πορίζεται ὠφελείας. Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι τὸ παίγνιον εἶναι ἓν τῶν ἀρίστων μέσων, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ διδάσκαλος κατορθοῖ νὰ διαγινώσκῃ τὰς ἰδιορρυθμίας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἕνεκα τούτων θεωρεῖται σήμερον ἀναγκαῖον, ὅπως τὸ παίγνιον κατέχῃ εὐρύτατον χῶρον εἰς τὴν ἀγωγὴν τῆς νέας γενεᾶς, πλὴν δὲ τούτου προβάλλεται ἡ ἀπαίτησις, ὅπως καὶ ἡ ὅλη εἰς τὸ σχολεῖον τελουμένη ἐργασία προσλαμβάνῃ μορφὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ παίζοντος μαθητοῦ. τ. στρ.

Ἀρχαῖα καὶ νεώτερα παίγνια τῶν Ἑλληνοπαίδων. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πηγῶν διὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ παίγνια εἶναι τὸ «Ὀνομαστικὸν» τοῦ Πολυδεύκους (Θ' 94—129), ἀσφαλῶς ἀντλήσαντος ἀπὸ τοῦ ἐπίσης σημαντικοῦ, ἀλλ' ἀπολεσθέντος ἔργου, τοῦ Σουητωνίου «Περὶ τῶν παρ' Ἕλλησι παιδιῶν» τοῦ τελευταίου ἀποσπάσματα διέσωσαν ὁ Σουΐδας, Τζέτζης, Εὐστάθιος κ. ἄ. Κεφαλαιώδεις προσέτι πηγαὶ εἶναι αἱ διασωθεῖσαι παραστάσεις, ἰδίως δὲ αἱ ἀγγειογραφίαι. Τὰ παιδικὰ παίγνια τῶν Βυζαντινῶν σχεδὸν οὐδόλως ἔχουν μελετηθῆ, περὶ δὲ τῶν συγχρόνων μόνον σποραδικαὶ συλλογαὶ ἐγένοντο καὶ μία ὁλοκληρωτικὴ πραγματεία, τοῦ Δ. Λουκοπούλου.

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν σωματικὴν ἄσκησιν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰσχύος καὶ τῶν δεξιοτήτων γνωστότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα παίγνια τῶν ἀρχαίων: *ἀκινητίνδα*, *ἀποδιδρασκίνδα* (τὸ νῦν κρυφτούλι), *ἀσκωλιασμὸς* (ἀσκί, μπουκάλα), *δενδροβατεῖν*, *ἐγκοτύλη*, ἧς ἀνάλογα ἡ *ἐγκρικάδεια*, *ἐφεδρισμὸς* ἢ *ἱππὰς* (καβάλλες), *ἑλκυστίνδα*, ἧς ἀνάλογοι ἡ *διελκυστίνδα* καὶ *σκαπέρδα*, *ἐμποδίζειν ἰσχάδας*, *ἐποστρακισμὸς* (κουταλάκια, πεταλίδες), *ἱμαντελιγμὸς* (λουρί), *κυνδαλισμὸς* (καζίκια, μπηχτιές), *λαβύρινθος*, *σχοινοφιλίνδα* (μανδηλάκι), *τροχὸν μιμεῖσθαι* (εἶδος χειροβασίας), *χαλκῆ μυῖα* ἢ *μυΐνδα* (τυφλόμυγα), *χυτρίνδα*, διάφορα παίγνια σφαιρισμοῦ (τόπι) ὡς ἡ *ἀπόρραξις*, *ἐπίσκυρος* κ. ἄ., διάφορα παίγνια σκοπεύσεως διὰ βώλων, καρύων κτλ., ὡς, ἡ *ἐφετίνδα*, *τρόπα*, *ὤμιλλα*, *ἐς βοθύν* κ. ἄ. Κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴ παιδιὰ ἦτο ὁ *λαχμὸς* ἢ *δακτύλων ἐπάλλαξις* (μόρρα), πολυσύνθετα δὲ μιμητικὰ παίγνια ἡ *μάχη* (πόλεμος, σεφέρι), ἧς παραλλαγαὶ ἡ *μηλομαχία* κ. ἄ., ἔτι δὲ ἡ *βασιλίνδα*. Ἐκ τῶν τυχηρῶν παιγνίων τῶν παίδων μνημονευτέα ὁ *ἀρτιασμὸς* (μονὰ-ζυγά), τοῦ ὁποίου παραλλαγὴ ἡ *ποσίνδα*, οἱ *ἀστράγαλοι* (κότσια), τὸ *καρυατίζειν*, ἡ *ὀστρακίνδα* (κορώνα - γράμματα), ἧς παραλλαγὴ ἡ *στρεπτίνδα*, κ. ἄ. Ἐκ τῶν περιπαικτικῶν καὶ ἄλλων εὐτραπέλων παιγνίων ἦσαν ἡ *ἄμυστις*, τὰ *κελεύσματα*, ἡ *κυνητίνδα* (φίλημα), τὸ *πλαταγώνιον* (χτυπαριές, τράκες), ὁ *ῥαθαπυγισμὸς* (κωλιές), τὸ *σκιμαλίζειν* (μούντζωμα), ἡ *τρυγοδίφησις* κ. ἄ., ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἡ *αἰώρα* (κούνια), τὸ *κάλαμον ἐπιβαίνειν* (ἀλογάκι), *πέταυρον* (ξυλογαϊδάρα, τσακλακοῦτα), *μηλολόνθη* (μπουμπουνάρης), *φρυγίνδα*, *χαλιχελώνη*, *χαλκισμὸς* κ. τ. λ. Τέλος εἰς παραστάσεις ἐξεικονίζεται τὸ σημερινὸν σχοινάκι καὶ ὁ χαρταετός.

Ἐκ τῶν νεοελληνικῶν παιδικῶν παιγνίων, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, κοινότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Σωματικῆς ἐξασκήσεως: ἡ *ἀμολυσιὰ* ἢ *ἀμπόλιζα*, ἡ *ἀμπάριζα* ἢ *σκλαβάκια*, ὁ *διασκελισμός*, τὸ *κουτσό*, *κυνηγητό*, *τσιλίκι*, κ.ἄ. Ἐκ τῶν πνευματικῶν παιδιῶν ἡ *κολοκυθιὰ* κ. ἄ., κοινότατον δὲ ἐκ τῶν μιμητικῶν παιγνίων αἱ *κουμπάρες*. Ἐκ τῶν παιδιῶν τῶν μικροτέρων παιδίων γνωστότεραι εἶναι ἡ *ἀκριβίτσα - βίτσα* (ἢ *ἀντριβὴ - ντριβίτσα*), τὸ *γύρω-γύρω ὅλοι*, τὸ *τσίμπι - τσίμπι τὸν ἀϊτὸ* κ. ἄ., ἐκ δὲ τῶν εὐτραπέλων τὸ *δαχτυλίδι*, ἡ *βοῦρτσα*, ἡ *σκοῦπα*, τὸ *μπίζ*, οἱ *κεφτέδες* κ.τ.λ. π. ν. π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γενικὰ βοηθήματα: Bühler K*, Die geistige Entwinklung d. Kind (δ' ἐκδ. 1921).—*Groos K.*, Die Spiele der Menschen (Ἰένα 1899).—*Τοῦ ἰδίου*, Das Spiel (1922).—*Hachet-Souplet*, De l'animal à l'enfant (Παρίσιοι 1913).—*Hartland E. S.-Margoliouth G.*, Games (ἐν *Ebert*, Encycl. of Religions and Ethies ΣΤ' 1913. σελ. 166—175).—*Hetzer H.*, Das volkstümliche Kinderspiel (1927).—*Künssberg*, Rechtsbrauch und Kinderspiel (1920).—*Loewe H.*, Die juwische Spiele (1930).

Ἀρχαῖα παίγνια: Becq de Fouquières, Les jeux des anciens (Παρίσιοι 1869, β ἔκδοσις 1873).—*Bulengerus V. S.*, De ludis privatis ae domesticis veterum (1627).—*Fränkel*, Die schönsten Lustspiele d. Griechen u. Römern (Χάλλη 1898).—*Glasberger*, Erziehung und Unterricht im klass. Altertum, I. Die Knabespiele (1864).—*Hug*, Spiel (ἐν *Pauly-Wissowa*, Realcycl. 1929 σελ. 1762—1774).—*Ohlert*, Rätsel-Und Gesellschaftspiele der alten Griechen (Βερολῖνον 1886, β' ἐκδ. 1912).—*Παπασλιώτης Κ. Γ.*, Λόγος περὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι παιγνίων (Ἀθῆναι 1854).—*Richter*, Die Spiele d. Griechen u. Römern (Λειψία 1888).—*Van Hoorn*, De vita atque cultu puerorum monumentis antiquis explanatio (Ἀμστελλόδαμον 1909).

Νεοελληνικὰ παίγνια: Ἀθανασούλα Εὐδ., Γύρω-γύρω ὅλοι. Λαϊκὰ παιχνίδια καὶ τραγούδια γιὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ (Ἀθῆναι 1927).—*Βαρζώκα Κ.*, Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος ἀρχαῖα ζῶντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Α' Ἤπειρος, δ' παίγνια (ἐν «Ζωγραφείῳ Ἀγῶνι» Α' 1891, σελ. 16—18).—*Ἰατρίδου Κλ.*, Ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Ἀνατολῇ. Παιδιαὶ ἐν Βουρδουρίῳ τῆς Πισιδίας (ἐν «Ξενοφάνους», τόμ. Δ' 1906, σελ. 68—79, 362—374, 432—464, 503—510. Σημαντικὴ συλλογὴ 69 κυρίων καὶ πολλῶν παραλλαγῶν παιδιῶν, συγκριτικῶς καὶ μετὰ τῆς τουρκοφώνου ὁρολογίας).—*Κακριδῆ Ι. Θ.*, Ἑλληνικὰ παιγνίδια (ἐν «Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος» 1925, σελ. 160—179).—*Κανδηλώρου Τ.*, Ἀρκαδικὴ Ἐπετηρὶς (Β' 1907, σελ. 225—273).—*Λουκοπούλου Δ.*, Ποιὰ παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα' περιγραφὰς ἑλληνικῶν παιγνιδιῶν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆναι 1926. ἐν τῇ σειρᾷ τῆς «Παιδαγωγικῆς Βιβλιοθήκης»).—*Μανασσείδου Σ.*, Διάλεκτος Αἴνου, Ἴμβρου, Τενέδου' Δ', Παιδιαὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων (ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν «Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ συλλόγου» Η' 1874, σελ. 550—579).—*Παγούνη Ι. Κ.*, Παιδιαὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (αὐτόθι, ΙΕ' 1884, σελ. 129—141).

Παίγνια ἀνατολικῶν κ. ἄ. λαῶν: Damn, Spiele d. Indonesier u. Südseevölker (1922 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας).—*Davis*, Indian games (1886).—*Culin*, Corean games with notes of the corresponding games of China and Japan (Φιλαδέλφεια 1895).—*Falkener E.*, Games ancient and oriental (Λονδῖνον 1892).—*Weule K.*, Éthnologie des Sports (1926).—*Tylor*, Primitive culture (Λονδῖνον 1903, δ' ἐκδ.).—Πλουσία ἐπίσης ὕλη εἰς τὰ διεθνῆ λαογραφικὰ καὶ ἀνθρωπολογικὰ περιοδικά.

Παίγνια ζῴων: Groos K., Die Spiele der Tiere (β' ἐκδ. 1907).—*Schröder Ch.*, Insektenpsychologie (1918). π. ν. π.

—*[Αἰσθητ.] Παίγνιον* ὠνομάσθη ὑπὸ φιλοσόφων καὶ αἰσθητικῶν ἡ τέχνη, ἀκριβέστερον δὲ ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια, δι' ἧς προκαλεῖται παρὰ τῷ καλλιτέχνῃ ἢ τῷ ποιητῇ ἡ δημιουργία τοῦ καλλιτεχνήματος ἢ τοῦ ποιήματος καὶ ἡ ἀντίστοιχος ψυχικὴ ἐνέργεια, ἡ περιλαμβάνουσα τὰ ἐκ τοῦ καλλιτεχνήματος ἢ τοῦ ποιήματος γεννώμενα παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ, ἢ τῷ ἀκροατῇ, ἢ τῷ θεατῇ συναισθήματα. Ἡ αἰσθητικὴ αὕτη θεωρία ἕλκει ἐκ Γερμανίας τὴν καταγωγήν, διετυπώθη ὅμως καλύτερον ἐν τῇ ἀγγλικῇ σχολῇ καὶ υἱοθετήθη ὑπὸ ἐνίων Γάλλων αἰσθητικῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην «ἡ πηγὴ τῆς τέχνης εὑρίσκεται ἐν τῇ περισσείᾳ τῆς ζωῆς, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ πολυτέλειαν καὶ ἡ τέχνη εἶναι μορφὴ παιγνίου» (βλ. *Th. Mustoxidi*: Histoire de l'Esthétique Française, σελ. 202). Ἡ πρώτη μορφὴ τῆς θεωρίας τοῦ παιγνίου εἶναι μεταφυσική, ἐξεφράσθη δ' ὑπὸ τῆς γερμανικῆς σχολῆς, μάλιστα δὲ τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Σίλλερ. Κατὰ τὸν Κάρολον Ρενουβιέ, ὅστις συνώψισε τὴν μεταφυσικὴν ταύτην μορφὴν τῆς αἰσθητικῆς, ὡς ἐμφανίζεται αὕτη παρὰ τῷ Σίλλερ, ἐν τῷ περιφήμῳ του βιβλίῳ περὶ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκό, ὡς ποιητοῦ (Παρίσιοι 1893), ἐξ εἶναι αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι αἱ ἀπαρτίζουσαι ταύτην: α) τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἐκ τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὑποκειμένου, β') τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ εἶναι κατ' οὐσίαν ἀφιλοκερδές, γ') δὲν περιέχει ἀναγκαιότητα, τὸ δ' οἰκουμενικὸν στοιχεῖον τοῦ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν μεταξὺ ὁμοίως προικισθέντων ὑπὸ τῆς φύσεως πνευμάτων ὑφισταμένην ἁρμονίαν, δ') ἐφ' ὅσον αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἀποβλέπουν ἐνέργειαι τείνουν πρὸς ὡρισμένους σκοπούς, οἱ σκοποὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον τὸ καλόν, εἶναι καθαρῶς τυπικοὶ καὶ συνίστανται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν εὐαρέστησιν, ἣν προκαλεῖ τὸ καλόν, εἰς τὴν διατήρησιν καὶ εἰς τὸ παίγνιον τῶν παραστάσεων, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει, ε') τὸ παίγνιον τοῦτο τῶν παραστάσεων, ὅταν μεταβαίνῃ ἀπὸ τῆς θεωρήσεως εἰς τὴν ἐνέργειαν ἢ τὴν ἐλευθέραν δημιουργίαν, ὁδηγεῖ εἰς τὴν τέχνην, ἥτις ἀποτελεῖ εἶδος τι μιμήσεως ἢ ἀναπαραγωγῆς ἀφιλοκερδοῦς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου τυπικῆς. Ἡ μεταμόρφωσις αὕτη τῆς πραγματικότητος, ὑψουμένης μέχρι τοῦ καλοῦ διὰ μέσου τῆς τέχνης, εἶναι τοιαύτη, ὥστε λαμβάνοντες ὡς παρά-

Digitized by Google

δειγμα μίαν εἰκόνα καὶ ἓν τοπίον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ καλὸν ἐν τῇ φύσει δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὸν καλλιτέχνην ἀντικείμενον ἔξωθεν δεδομένον, πρὸ πάσης ἰδέας τοῦ πίνακος ὡς ἐσωτερικῆς παραστάσεως, ἀλλ' ὅτι εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ πίναξ ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἥτις δι' αὐτοῦ καθορίζεται δι' εἰδικῆς μεθόδου, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖ τὴν προμνημονευθεῖσαν παράστασιν· στ') τὸ καλὸν καὶ ἡ τέχνη δὲν διαφέρουν ἀπ' ἀλλήλων εἰμὴ καθ' ὃ διαφέρει ἡ θεώρησις τοῦ ἔργου ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ ἔργου, οὐχὶ νεκροῦ, τελειωθέντος ἤδη, ἀλλ' ἐν τῷ γίγνεσθαι ὄντος. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀποτελεῖ τὸ *παίγνιον τοῦ καλοῦ*. Πᾶς θεωρητὴς εἶναι δυνάμει καλλιτέχνης, πᾶς καλλιτέχνης εἶναι ἄνθρωπος παίζων μὲ τὰς παραστάσεις ἃς ἀναπαράγει καὶ συνδυάζει ποικιλοτρόπως, ἄνευ συμφέροντος ἢ θελγήτρου ἔξω τούτων κειμένου. Ὁ ἄνθρωπος καθίσταται τελείως ἄνθρωπος ἐκεῖ, ἔνθα παίζει. Κατὰ συνέπειαν ἡ τέχνη τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον (*Σίλλερ*: Ἐπιστολαὶ περὶ τῆς αἰσθητικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου). Ἡ ἀγγλικὴ σχολὴ ἔδωκεν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ παιγνίου τὴν φυσιολογικήν της μορφήν, στηρίξασα ταύτην ἐπὶ βιολογικῶν, ψυχολογικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἔτι δεδομένων. Ὁ Σπένσερ (Principles of Psychology, τόμος II) ἔδωκε μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν θεωρίαν αὐτήν, χάρις εἰς τὴν θετικὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης του. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ παίγνιον τῶν ζῴων καὶ τῶν παίδων, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης. Κατ' αὐτὸν ἡ τέχνη εἶναι εὐάρεστος κατανάλωσις πλεοναζούσης δραστηριότητος ἢ καὶ πρόσκτησις ἔτι δυνάμεως· ὁ παῖς τοῦ παιγνίου ἀναπτύσσει τὰς μελλούσας ἱκανότητάς του, ὁ δ' ἐνήλικος ἐπαναλαμβάνει τὰς προσκεκτημένας ἤδη ἱκανότητάς του. Περαιτέρω ἀνέπτυξε τὴν ἄποψιν ταύτην τοῦ Σπένσερ ὁ Γκράντ Ἄλλεν. Ἐκ τῶν λοιπῶν Γερμανῶν καὶ Ἄγγλων φιλοσόφων ὁλοκληρωτικῶς ἢ μονομερῶς προσῳκειώθησαν ἢ ἀνέπτυξαν τὴν θεωρίαν τοῦ παιγνίου ἰδίᾳ ὁ Σοπεγχάουερ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ συγγράμματός του «Ὁ κόσμος ὡς βούλησις καὶ ὡς παράστασις», ὁ Χιοὺμ καὶ J. Sully.

Ὁ Κάρολος Ρενουβιέ, ὁ Θ. Ριμπὼ καὶ ὁ Ἠλ. Ραμπιὲ ἐξέθηκαν τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν Γαλλίᾳ. Ὑπὸ νέαν ὅμως μορφὴν παρουσίασε ταύτην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ Κάρολος Λαλό. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς θεωρίας τοῦ παιγνίου, τρίτη κατὰ σειράν, καλεῖται *κοινωνιολογική*. Ὁ Κάρολος Λαλὸ δέχεται ὅτι ἡ τέχνη πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς πολυτελείας καὶ δὲν εἶναι εἰμὴ πειθαρχημένη πολυτέλεια· ἀποτελεῖ δὲ ἰδιότυπον κοινωνικὴν λειτουργίαν, ἥτις, ὡς ταυτιζομένη πρὸς τὸ παίγνιον, διακρίνεται ἀπὸ πάσης ἄλλης, χρησίμου, πεζῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου. Τρία ἴδια στοιχεῖα διακρίνονται ἐν τῇ τέχνῃ: ἡ πολυτέλεια, ἡ πειθαρχία της πολυτελείας καὶ ἡ ἐνσυνείδητος ἀπάτη. Κατὰ ταῦτα ἡ τέχνη χρησιμεύει ὡς «ἀσφαλιστικὴ δικλεὶς» εἰς τὴν ὑπερπλεονάζουσαν ζωτικότητα τῆς κοινωνίας, ἥτις ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἐκδηλωθῇ κατὰ τρόπον αἰσχρὸν ἢ κτηνώδη, ὁ δὲ καλλιτέχνης ἀσκεῖ σπουδαίαν κοινωνικὴν ἀποστολήν, ἥτις δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ζῇ εἰς τὸ περιθώριον τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[*Ὑγιειν.*] Τὸ *παίγνιον*, ἀπὸ ὑγιεινῆς ἐπόψεως, ἵνα μὴ εἶναι βλαβερὸν εἰς τὰ παιδία, ὀφείλει νὰ πληροῖ διαφόρους ὅρους, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑπόμενοι: 1ον) πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδίου, ἤτοι νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ καταπονῇ τὸ παιδίον σωματικῶς ἢ πνευματικῶς· 2ον) νὰ μὴ εἶναι αἰχμηρὸν οὐδὲ νὰ τέμνῃ καὶ μάλιστα τὸ διδόμενον εἰς παιδία μικρᾶς ἡλικίας· 3ον) νὰ εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ὕλης μὴ δηλητηριώδους, 4ον) νὰ εἶναι χρωματισμένον διὰ βαφῆς ἀνεξιτήλου, ἀναλλοιώτου καὶ οὐδόλως βλαβερᾶς, ὡς ἐκ τῆς συνηθείας ἣν ἔχουσι τὰ παιδία ὅπως θέτωσι τὰ πάντα εἰς τὸ στόμα αὐτῶν· 4ον) νὰ μὴ ἔχῃ χρησιμοποιηθῇ παρ' ἄλλων, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἔχῃ ἀπολυμανθῇ καὶ 5ον) μεθ' ἑκάστην χρησιμοποίησιν (ἰδίᾳ τῶν κατεσκευασμένων ἐκ μετάλλων: μολύβδου, χαλκοῦ κττ.) νὰ πλύνωνται καλῶς αἱ χεῖρες τῶν παιδίων, ἵνα μὴ τὰ ὀξείδια τῶν μετάλλων, ἅτινα εἶναι λίαν δηλητηριώδη, εἰσαγόμενα εἰς τὸν ὀργανισμὸν βλάψωσι τὴν ὑγείαν τῶν παιδίων.

Ν. Α. Μ.

—[*Ἀστ. Δίκ.*] Τὸ *παίγνιον* κατὰ τὰς περιπτώσεις τοῦ νόμου κολάζεται (νόμος 2916/1922 «Περὶ λειτουργίας τυχηρῶν καὶ μὴ παιγνίων κλπ.», ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη). Ἡ περὶ τούτου σύμβασις, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εἶναι ἄκυρος, μὴ προστατευομένη δι' ἀγωγῆς, τὸ δὲ καταβληθὲν ἀναζητεῖται διὰ τῆς condictio sine causa. Ἀλλὰ καὶ ἀτιμώρητον ὑπὸ τοῦ νόμου ἂν μένῃ, ὁσάκις τὸ παίγνιον ἀποβλέπει εἰς κέρδος (καὶ δὴ μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ γίνηται λόγος περὶ ἐνδίκου προστασίας του) λογίζεται ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ συνεπῶς ἄκυρον. Τὸ καταβληθὲν παρομοίως ἀναζητεῖται.

Ἀλλ' ἡ περὶ στοιχήματος σύμβασις θεωρεῖται ἔγκυρος, προστατευομένη διὰ τῆς actio praescriptio verbis. Τὸ ἔργον συνεπῶς τῆς διακρίσεως μεταξὺ παιγνίου καὶ στοιχήματος ἔχει κεφαλαιώδη σημασίαν, ἐνίοτε ὅμως ἀποβαίνει δυσχερὲς λόγῳ τῆς ὁμοιότητος καὶ ὑπάρχει φόβος συγχύσεως. Ὁ δικαστὴς κρίνων πρέπει ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον οἱ συμβαλλόμενοι προέθεντο καὶ τὸν ὁποῖον θὰ διαγνώσῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς οὐσίας. Δὲν θὰ χαρακτηρίσῃ λ. χ. στοίχημα τὸ ἀποβλέπον κυρίως ὄχι εἰς τὴν διάλυσιν διαφόρου γνώμης, ἀλλ' εἰς τὸ κέρδος. Σχετικὸς εἶναι ὁ κανὼν ὅτι στοιχήματα παιγνίων εἶναι ἄκυρα.

Ἡ ἐκ παιγνίου ἀπαίτησις καὶ ἂν καλυφθῇ διὰ δανείου ἢ ὑποσχέσεως παραμένει ἄκυρος, ἀποδεικνυομένης τῆς κατ' ἔνστασιν προταθείσης ἀθεμίτου αἰτίας, ἡ δ' ἔκδοσις σχετικοῦ ἐγγράφου δὲν δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἀνανέωσις ἢ ἀναγνώρισις, διότι ἡ ἐξ ἀρχῆς ἄκυρος ἀπαίτησις οὔτε ἀνανεοῦται οὔτε ἀναγνωρίζεται ἐγκύρως. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπάρχοντος ἐγγράφου ἐπιτρέπονται καὶ μάρτυρες πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σχετικῆς ἐνστάσεως, διότι ὁ ἐνιστάμενος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀντέγγραφον ἐκ μέρους τοῦ δολιευομένου τὸν νόμον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι ἡ νομικὴ ἐξασφάλισις τῆς κεκαλυμμένης αἰτίας καὶ οὐχὶ ἡ διὰ τοῦ ἀντεγγράφου ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀπειλουμένη καταρράκωσις τοῦ εἰς χεῖράς του ἐγγράφου.

Συνεζητήθη πολὺ τὸ ζήτημα ἂν τὸ παρὰ τρίτου χάριν τοῦ παιγνίου γενόμενον δάνειον εἶναι ἄκυρον, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη ὅτι δὲν ὑπάρχει διάταξις τοῦ νόμου ἀπαγγέλλουσα ἀθέμιτον τὴν μεταξὺ δανείζοντος καὶ παίζοντος σύμβασιν, ὡς τὴν μεταξὺ παιζόντων τοιαύτην. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ διασταλῇ ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ὁ δανείζων εἶναι συμπαίκτης, ἐκέρδισε δὲ τὸ δανεισθὲν ποσὸν εἰς τὸ παίγνιον παρὰ τοῦ δανεισθέντος, ὅτε ἐπὶ τῆς ἐκ δανείου ἀπαιτήσεως χωρεῖ συμψηφισμὸς ἐκ τῆς ἀντιστοίχου ἀπαιτήσεως, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ δανειστὴς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος.

Θ. Ι. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

— [*Ποιν. Δίκ.*] Τὸ *παίγνιον* εἶναι ἀντικείμενον τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἐφόσον ἀποβλέπει εἰς περιουσιακὸν ὄφελος, κριτέον κατὰ τὰς κοινωνικὰς ἀντιλήψεις. Κατὰ τοῦτο ἡ περὶ κέρδους ἢ ζημίας ἔκβασις ἐξαρτᾶται οὐσιωδῶς ἐκ τῆς τύχης, διὸ καὶ τυχηρὸν ἀποκαλεῖται. Ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 683 τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐτιμωροῦντο εἰς βαθμὸν πταίσματος οἱ μετερχόμενοι ἀπηγορευμένα τυχηρὰ παίγνια, ἀλλὰ διὰ τοῦ νόμου 2916 τοῦ 1922 (ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 14—12—23) ἡ πρᾶξις τιμωρεῖται εἰς βαθμὸν πλημμελήματος. Ὁ νόμος οὗτος κατατάσσει τὰ παίγνια εἰς τυχηρά, τεχνικὰ καὶ μικτά. Καὶ τυχηρὰ μὲν ἀποκαλεῖ: 1) τὰ ἐφ' ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς τύχης· 2) πᾶν τεχνικὸν ἢ μικτόν, παραλλασσόμενον κατὰ τρόπον ὥστε, κατὰ τὴν διενέργειαν αὐτοῦ, νὰ γίνηται χρῆσις τῶν μέσων, ἅτινα κρατοῦσι κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα διὰ τὰ τυχηρὰ καὶ διὰ τῆς καταθέσεως κεντρικοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου (πάγκας)· 3) πᾶν παίγνιον, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποίου ὠφελεῖται ὁ ἰδιοκτήτης ἢ ὁ διευθυντὴς τοῦ κέντρου, ἔνθα τοῦτο διεξάγεται, καὶ 4) ἐκεῖνα, εἰς ἃ πρόσωπα μὴ πραγματικῶς συμμετέχοντα αὐτῶν, κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα, οὐχ ἧττον ἐξαρτῶσιν ἐκ τῆς ἐκβάσεώς των ὄφελος, διακυβεύοντα πρὸς τοῦτο χρηματικὰς ἢ ἄλλας ἀξίας ἢ στοιχηματίζοντα ἐπὶ τῆς ἐκβάσεώς των. Ὡς *τυχηρὰ* παίγνια ἐχαρακτηρίσθησαν τά: 1) μπακαρᾶς μὲ δύο ταμπλώ, 2) μπακαρᾶς, 3) φαραώ, 4) λασκενές, 5) trente et quarante, 6) ρουλέτα, 7) petits chevaux, 8) τόμπολα, 9) λόττος (μπαλάκια), 10) σβούρα (καὶ τὰ παρεμφερῆ τοῖς δύο τελευταίοις, διενεργουμένοις συνήθως παρὰ πλανοδίων), 11) boule, 12) πασέτα, 13) ζάρια, 14) πόκα, 15) φράμπουλα ἢ φραμπουὰζ καὶ 16) εἴκοσιν ἕνα. *Τεχνικὰ* δὲ τὰ ἐφ' ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς τεχνικῆς δεξιότητος τοῦ παίκτου. Τοιαῦτα εἶναι τά: 1) μπρὶτζ καὶ γουΐστ, 2) πρέφα, 3) μπεζίκι, 4) πικέτο, 5) σκαμπίλι, 6) τριόμφο, 7) κοντσίνα, 8) σόλιο, 9) τριτσέτο, 10) ντόμινο, 11) τάβλι, 12) ζατρίκιον, 13) ντάμα καὶ πάντα τὰ ὁμοιοειδῆ καὶ 14) mayong. Καὶ *μικτὰ* τὰ ἐφ' ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται κατὰ μείζονα λόγον ἐκ τῆς τύχης καὶ ἐν μέρει μόνον ἐκ τῆς τεχνικῆς δεξιότητος τοῦ παίκτου. Τοιαῦτα εἶναι τά: 1) πόκερ, 2) μάους, 3) ἐκαρτέ, 4) τριάκοντα ἓν καὶ τὰ τούτῳ ὁμοιοειδῆ καὶ 5) ραμί.

Ἐκ τῶν τυχηρῶν παιγνιδίων, τῶν μὲν boule, πασέτας καὶ ζαριῶν ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ διενέργεια ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τῶν δὲ λοιπῶν ἐπιτρέπεται μόνον εἰς εἰδικὰς λέσχας, εὑρισκομένας εἰς τόπους ἀπέχοντας εἴκοσι τοὐλάχιστον χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἐγκεκριμένου σχεδίου τῆς πόλεως. Τῶν τεχνικῶν καὶ μικτῶν παιγνίων ἡ διενέργεια ἐπιτρέπεται ἐλευθέρως, πλὴν διὰ τὰ δημόσια κέντρα ἀπαιτεῖται ἄδεια τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς καὶ καταβολὴ τέλους.

Σ. Α. ΧΥΤΗΡΗΣ

— **παίγνια ἐκκλησιαστικά**. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἐνεφανίσθη ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει ἡ παρῳδία αὐτῆς, καθ' ἣν ὑπὸ μορφὴν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων συνετάσσοντο διάφορα ποιήματα. Ὁ πρῶτος γνωστὸς συγγραφεὺς τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν παιγνίων εἶναι ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὅστις ὑπὸ τύπον ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος, ἔχοντος ἀκροστιχίδα «Μέθυσον Ἰάκωβον εὐρύθμως ᾄδω. Κώνστας. Ἦχος πλάγιος δ' Ἁρματηλάτην» παρῳδεῖ τὸν μοναχὸν Ἰάκωβον, τὸν ποιήσαντα χλευαστικὸν κατ' αὐτοῦ ἐπίγραμμα (*Σάθα* Μεσ. βιβλ. 6, 1, 77 ἑ.). Ἐπίσης πολὺ διαδεδομένα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν διδακτικὰ ποιήματα ὑπὸ μορφὴν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Οὕτω στιχηρὰ περὶ νεφῶν, βροχῆς, μετεώρων καὶ κανὼν περὶ τῶν διαφόρων ἡλικιῶν διεσώθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου (*Pitra* Anal. sacra I, σ. 441 ἑ.), ὕμνοι δὲ περὶ γραμματικῶν καὶ ἄλλων σχολικῶν ἀντικειμένων συνεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Νικήτα Σερρῶν, τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, τοῦ Ἱεροθέου μοναχοῦ καὶ ἄλλων. Πόσον εἶχε καταπέσει τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως ταύτης ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς διασωθείσης ὑπὸ μορφὴν ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος διατριβῆς «Περὶ οὔρων» καὶ τῆς «Ἀκολουθίας τοῦ σπανοῦ», ἥτις εἶναι παρῳδία τῆς ὅλης λειτουργίας.

Κ. Ι. Δ.

— **παίγνια ὁμηρικά**· βλ. λ. *ὁμηρικοὶ* ὕμνοι.

— **παίγνια παιδικὰ** (τά). Τὰ ὄργανα τὰ ἀποκλειστικῶς ἢ συνήθως χρησιμοποιούμενα εἰς τὰς παιδιὰς τῶν παίδων, ἄλλως *ἀθύρματα* καὶ κοινῶς *παιγνίδια* (λατιν. joculum, ἀγγλ. toy, γαλλ. jouet, γερμ. Spielzeug, Spielwar ἢ Spielwerk, ἱσπ. juguete, ἰταλ. trastullo, ἐσπερ. ludillo).

—[*Τεχν.*] Τὰ *παιδικὰ παίγνια* ἀρχικῶς ἦσαν κατασκευάσματα ἢ ἐπινοήσεις αὐτῶν τούτων τῶν παιδίων ἢ προϊόντα τῆς ἐργασίας τῶν γονέων των, ἡ βιοτεχνικὴ ὅμως αὕτη μορφή των, βαθμηδὸν ἐκλείπουσα, ἔδωκε θέσιν εἰς τὴν σύγχρονον ὠργανωμένην *ἀθυρματοποιίαν* (ἀγγλ. toy-industry, γαλλ. bimbeloterie, γερμ. Spielwarenindustrie, ἱσπ. jugueteria). Τὰ σύγχρονα ἀθύρματα εἶναι προϊόντα εἰδικῶν ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν, κατὰ τὰ πρότυπα ἐνίοτε ἐξεχόντων ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν καὶ ἀπασχολοῦν ἰδίους κλάδους πλείστων ἐπὶ μέρους βιομηχανιῶν (μεταλλοτεχνία, ξυλοτεχνία, χαρτοποιία κλπ.). Δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα σωματικὴ ἐξάσκησις τῶν παίδων καὶ ἡ μύησίς των εἰς τὰς ἀρχὰς πλείστων ἐπιστημῶν, διὸ ἡ ἀθυρματοποιία ἐπισύρει μεγάλως τὴν μέριμναν τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, λειτουργοῦν δὲ πρὸς τοῦτο εἰδικαὶ σχολαὶ καὶ μουσεῖα ἀθυρμάτων καὶ ὀργανοῦνται εἰδικαὶ ἐκθέσεις.

Πρῶται ὗλαι ἐν τῇ ἀθυρματοποιίᾳ χρησιμοποιοῦνται παντοῖαι (πεπιεσμένος χάρτης, ξύλον, ὕφασμα, δέρμα, μέταλλον κτλ.). Τὰ παιδικὰ παίγνια παριστοῦν συνήθως μορφὰς (κοῦκλαι, στρατιῶται, ἀθληταὶ κλπ.) ἢ σκηνὰς (ὅμιλοι ἐκδρομέων, παιζόντων παιδίων κ. ἄ.) τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ζῷα (ἵππους συνήθως) ἄφωνα, ὁμιλοῦντα ἢ ᾄδοντα, οἰκήματα (παιδικὰ φρούρια, αἴθουσαι, μαγειρεῖα, καταστήματα κ.οὕ.κ.), ὧν τελειοτέρα μορφὴ ἡ καλουμένη «Κιβωτὸς τοῦ Νῶε», συγκεντροῦσα πᾶν τὸ σχετικὸν μὲ τὴν καθημερινὴν ζωὴν (ζῷα, ἔπιπλα, σκεύη κτλ.), ἔπιπλα καὶ οἰκιακὰ σκεύη ἐν μικρογραφίᾳ, ἀπομιμήσεις μουσικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, μεταφορικὰ μέσα (ἁμαξάκια, τρίτροχα ποδήλατα) κ. ἄ. Ἐν τῇ ἁπλουστέρᾳ του μορφῇ τὸ ἄθυρμα τοῦ παιδὸς εἶναι ἀκατέργαστος ὕλη (ἄμμος, βῶλοι, ἀμάδες, ἱππάρια ἐκ κοινῆς ῥάβδου) ἢ εὐτελές τι ἀντικείμενον, ὡς οἱ κοινοὶ γῦροι (στεφάνια, τσέρκια), αἱ σφαῖραι (τόπια, μπαλόνια, μπίλλιες), οἱ βέμβικες (σβοῦρες) κλπ., ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρᾳ του μορφῇ ἀποτελεῖ τὸ καλούμενον *ἐπιστημονικὸν ἄθυρμα*. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἀθύρματα διακρίνονται εἰς τρεῖς βασικὰς κλάσεις: τὰ *αὐτόματα παίγνια* (αὐτοκίνητα, ἀτμομηχαναὶ κλπ.), ἐξοικειοῦντα τὸν παῖδα μὲ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, τὰ *ἀθύρματα ἐφαρμογῆς* (μεκανό, γραπτοὶ κύβοι κ. ἄ.), δι' ὧν ἐπιτυγχάνονται παρὰ τοῦ παιδὸς ἀρχιτεκτονικαί, μηχανικαὶ κ. ἄ. κατασκευαί, ἐπὶ τῇ βάσει συνοδευόντων αὐτὰ βιβλίων, καὶ αἱ *παιδικαὶ πασιέντσαι*, ὡς ἡ γεωγραφικὴ ρολίνα (ἑλβετικὴ ἐπινόησις) κ. ἄ., ἐξασκοῦσαι τὸν παῖδα εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἔρευναν.

Λόγῳ τῆς ἐσχάτως ἀποδοθείσης μεγάλης παιδαγωγικῆς σημασίας εἰς τὸ ἄθυρμα, ὑπάρχουν νῦν ἐν τῇ Δύσει εἰδικαὶ αἴθουσαι παιδικῶν παιγνίων πρὸς σωμασκίαν καὶ τέρψιν τοῦ παιδός, ἐν αἷς λειτουργοῦν, σὺν τοῖς ἄλλοις, παιδικαὶ ἁμαξοστοιχίαι, κύκλοι αἰωρουμένων ἵππων (ἀλογάκια), ἵπποι μηχανικοί, κ. ἄ. Ἐκ τῶν διακριθέντων διὰ τὰ ὑποδειγματικά των ἀθύρματα (μοντέλα) καλλιτεχνῶν καὶ τεχνιτῶν εἶναι ὁ Détaille (χαλύβδινοι στρατιῶται), Worlein (σκηναὶ καθημερινοῦ βίου), Frémiet, Sutter καὶ Πολοῦνιν (ἵπποι), Heymann (μικροσκοπικὰ ἔπιπλα) κ. ἄ. Ἐκ τῶν χωρῶν ὡς παραγωγὸς ἀθυρμάτων προεξέχει ἡ Γερμανία, μονοπωλιακῶς σχεδὸν κρατοῦσα τὰ ἀθύρματα μεταλλοτεχνίας, διακρινομένη διὰ τὴν ἐν σειρᾷ (en serie) βιομηχανικήν των παραγωγὴν καὶ ἐξάγουσα ἐτησίως (1927) 45.506 τόννους, ἀξίας 114,56 ἑκατ. χρυσῶν μάρκων. Λειτουργοῦν ἐν αὐτῇ δύο εἰδικαὶ σχολαὶ ἀθυρμάτων (Spielwarenindustrieschule) εἰς Ζάϊφεν (ξύλινα ἀθύρματα) καὶ Γκρυνχάϊνιχεν (χάρτινα) τῆς Σαξωνίας, σπουδαῖα δὲ κέντρα παραγωγῆς ἔχει τὸ Ζόννενμπεργκ καὶ Ὄλμπερναου,

Digitized by Google

Πίναξ ἐμφαίνων τὰς κυρίας ἐξαγωγικὰς παιγνίων χώρας καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι εἰσαγομένων παιγνίων.

[Ὁ πρῶτος ἑκάστης χώρας ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν ἀξίαν εἰς χιλιάδας δραχμῶν καὶ ὁ δεύτερος τὴν ἀναλογίαν αὐτῆς εἰς °/₀ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν συνολικῶς ἐν Ἑλλάδι εἰσαχθέντων παιγνίων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.]

Χῶραι	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Ἀγγλία	104	195	291	174	151	2[illegible]0
	5,0	3,5	3,5	3,0	2,0	1,5
Αὐστρία	86	168	21[illegible]	129	40[illegible]	315
	4,0	3,0	2,5	2,0	5,0	2,5
Γαλλία	307	83	2.116	1.947	1.805	1.563
	16,0	14,0	25,5	34,0	22,5	13,5
Γερμανία	1.103	2.970	4.609	2.530	4.317	6.491
	58,0	54,0	56,0	45,0	54,0	57,5
Ἡν. Πολιτεῖαι	34	141	194	42	49	549
	2,0	2,5	2,5	1,0	0,5	5,0
Ἰαπωνία	—	82	186	446	550	1.385
	—	1,[illegible]	2,5	8,0	7,0	12,5
Ἰταλία	206	[illegible]84	3[illegible]5	193	363	27
	11,5	5,0	4,5	3,0	4,0	2,5
Τσεχοσλοβακία	9	71	77	45	169	299
	0,5	1,5	1,0	1,0	2,0	2,0
Σύνολον ἀνωτέρω χωρῶν	1.849	4.694	8.056	5.506	7.813	11.010
	97,0	85,0	98 0	98,0	97,0	97,0

τῆς Σαξωνίας (κοῦκλαι), ἡ Νυρεμβέργη καὶ τὸ Φύρθ τῆς Βαυαρίας (λευκοσίδηρος), ἡ Στουττγάρδη καὶ ἡ Θουριγγία, ἐν ᾗ μεγάλως ἀκμάζει ἡ βιοτεχνικὴ ἀθυρματοποιία, ἐξάγουσα μεγάλας ποσότητας εἰς Ἀμερικὴν (Βόρειον καὶ Νότιον). Ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ ἔρχεται ἡ Γαλλία, ἔχουσα παραγωγικὰ κέντρα τὰ Βόσγια (ξύλον), τὴν Ἀλσατίαν καὶ τοὺς Παρισίους, ἔνθα ἡ βιομηχανία τῶν ρωπικῶν καὶ ἀθυρμάτων κατέχει ὅλον τὸ Γ' διαμέρισμα τῆς πόλεως. Ἀπὸ τοῦ 1901 γίνεται ἐν Παρισίοις καὶ εἰδικὸς διαγωνισμὸς (concours Lépine) ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας τῶν μικροτεχνιτῶν καὶ εὑρεσιτεχνῶν» (Société des petits fabricants et inventeurs de Paris). Ἐν Τυρόλῳ (ὅπου ἀκμάζει ἡ ξυλοτεχνία) 25 °/₀ τῶν κατοίκων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀθυρματοποιίαν, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν χωρῶν διακρίνονται τὸ Βέλγιον (μέχρι τοῦ 1848 ἔχον μονοπωλιακῶς τὴν παραγωγὴν παιδικῶν ὅπλων), ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἱσπανία (Βαλέντσια, Βαρκελώνη, Μαδρίτη, Μπιλμπάο), ἡ Κίνα καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία.

Ἐν Ἑλλάδι μόλις λειτουργοῦν 4 μικρὰ ἐργοστάσια (Ἀθῆναι). Πλὴν αὐτῶν σημαντικὴν παραγωγὴν ἀθυρμάτων ἔχουν ἐπαγγελματικαί τινες σχολαὶ [περὶ ὧν βλ. *Ἑλλὰς* (Ἐκπαίδευσις)].

Κυρίως ἡ ἑλληνικὴ ἀγορὰ τροφοδοτεῖται ἐκ Γερμανίας (1928: κατὰ 57,5 °/₀ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων ἀθυρμάτων), ἥτις εἰσάγει τὰ 89 °/₀ τῶν παιδικῶν μουσικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, τὰ 84 °/₀ τῶν μεταλλικῶν ἀθυρμάτων, τὰ 66 °/₀ τῶν ξυλίνων, τὰ 64 °/₀ τῶν ἐκ χάρτου, τὰ 58 °/₀ τῶν πλαγγόνων καὶ τὰ 32 °/₀ τῶν ὑπολοίπων παιγνίων. Ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ ὡς εἰσαγωγεὺς ἀκολουθεῖ ἡ Γαλλία εἰς πάντα τὰ εἴδη, πλὴν τῶν μουσικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν Γερμανίαν εἰσάγουν ἡ Ἀγγλία καὶ Ἰταλία, καὶ τῶν ἐκ δέρματος, καουτσοὺκ καὶ κυταρινοειδοῦς ἀθυρμάτων, ὧν τὰ 24 °/₀ εἶναι ἰαπωνικά. Ὁ ἐκ παιδικῶν παιγνίων ἐτησίως εἰσπραττόμενος εἰσαγωγικὸς δασμὸς ἀνέρχεται εἰς (1928) 2.993.584 δραχμάς.

— *[Ἱστορ.]* Οὐδεὶς λαὸς ὑπῆρξε, τοῦ ὁποίου νὰ ἐλλείπουν δείγματα ἀθυρματοποιίας. Ἐν τῷ ἑλληνορωμαϊκῷ κόσμῳ ἐδίδοντο εἰς τὰ παιδία ἀθύρματα ἅμα τῇ γεννήσει των (ὀπτήρια), κατὰ τὴν βάπτισιν, ἀνὰ πᾶσαν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως (γενέθλιοι δόσεις), κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους (ἐπινομίδες, strenæ), ἐν ὡρισμένῃ τῶν Κρονιάδων ἡμερῶν καλουμένῃ sigillaria, κατὰ τὴν μύησιν τοῦ παιδὸς ἐν ὡρισμένῃ λατρείᾳ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας εὐκαιρίας παρὰ τῶν γονέων καὶ τῶν φίλων. Ἴδια τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἦσαν τὰ *γνωρίσματα, ἐπίσημα* ἢ *σπάργανα* (crepundia) παντοῖα ἀθύρματα, περίαπτα καὶ κοσμήματα ἐπικρεμάμενα εἰς τὸ βρέφος, καὶ αἱ *πλαταγῶνες, πλαταγαὶ* ἢ *σεῖστρα* (crepitaculum, sistrum)· αἱ τελευταῖαι, ὧν ἡ ἐπινόησις ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀρχύταν (ἀρχύτειος πλαταγή), ἦσαν κύκλοι μὲ κωδωνίσκους, ἀγγεῖα ἢ κοῦφα εἰδώλια πλήρη κροτούντων ψήφων, κ.τ.τ., διεσώθησαν δὲ αὐτῶν πλεῖστα δείγματα (γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ ἐν Ὀλβίᾳ, κλπ.). Οἱ ἴδιοι οἱ παῖδες κατεσκεύαζον ἀργιλλίνους οἰκίσκους, ἁμάξας (*ἁμαξίδες*, plostella), ξύλινα πλοιάρια, μικροσκοπικὰ ἔπιπλα, ζῷα ἐκ δενδροφλοιῶν κ. ἄ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀθυρμάτων ἐν χρήσει ἦσαν ὁ *ρόμβος* (εἶδος σημερινοῦ διαβόλου), ὁ *κρίκος* ἢ *τροχὸς* (trochus), δι' οὗ ἐπαίζετο ἡ κρικηλασία, ὁ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου γνωστὸς *κῶνος* (ἢ *βέμβιξ, στρόβιλος, στρόμβος*, turbo, turben), ἡ *σφαῖρα* (pila), αἱ ξύλιναι, πήλιναι ἢ ἐκ κηροῦ *νύμφαι* (ἢ *κόραι, πλαγγόνες, δάγυνα*, pupae), ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο οἱ κοροπλάθοι (sigillarii), ὁμοιώματα ζῴων κτλ. Ἀνωτέρας μορφῆς ἦσαν τὰ *νευρόσπαστα*, τὰ ὀστεϊνα γράμματα, τὰ ὑπὸ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ καὶ ἁγίου Ἱερωνύμου ἀναφερόμενα ὡς μορφωτικὸν παίγνιον (ludus et eruditio infantiae) κ. ἄ. Τέλος εἰς τὰ ἀθύρματα τῶν ἀρχαίων τινὲς κατατάσσουν καὶ τοὺς φαγεντιανοὺς οἰκίσκους τῆς Κνωσοῦ.

Διὰ τῆς ἑκάστοτε προσαρμογῆς τῶν βασικῶν αὐ-

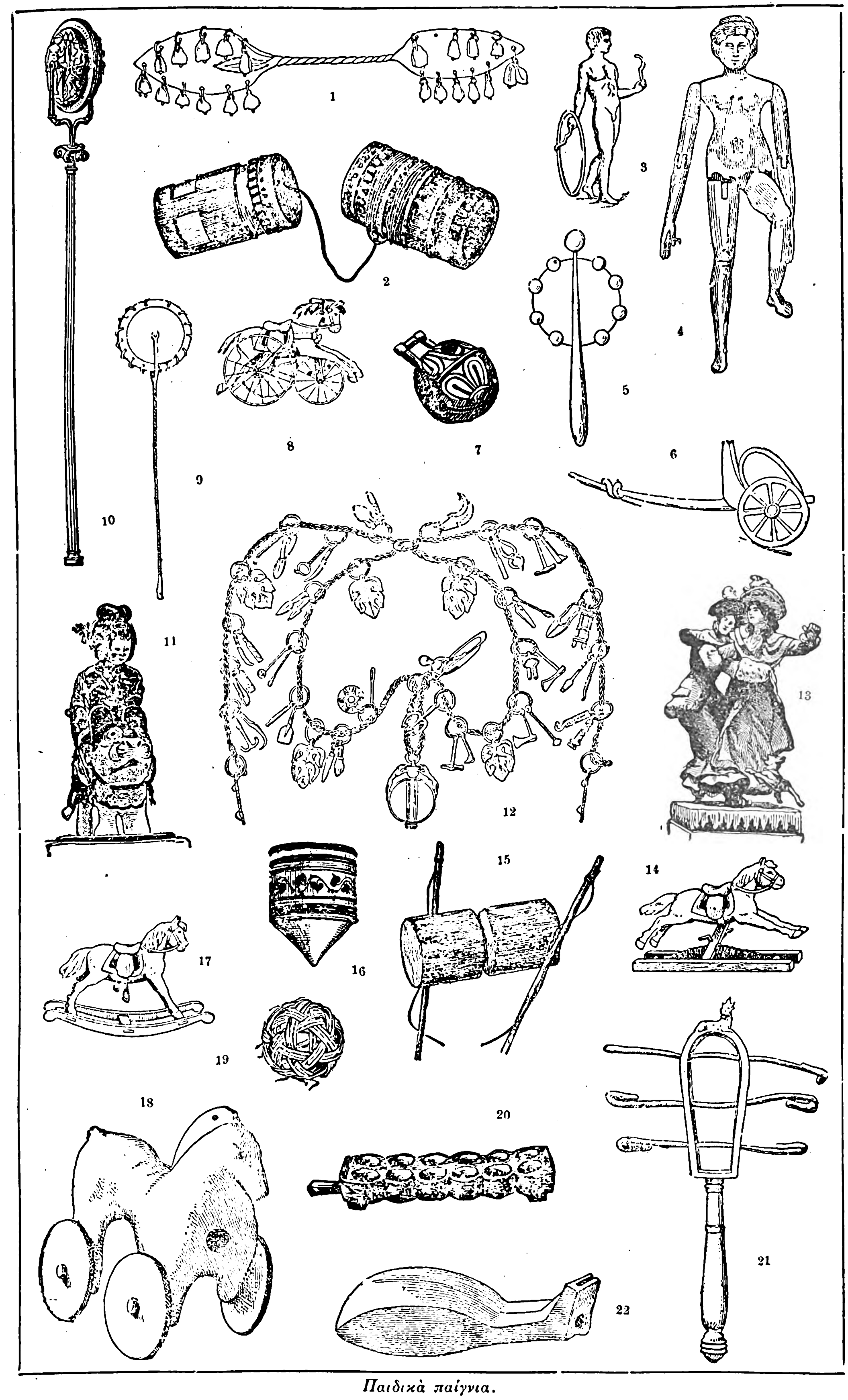

Παιδικὰ παίγνια.

[1=Βρόνζινοι κωδωνίσκοι ρωμαϊκοί, tintinabulum (εὕρημα κατακομβῶν Ρώμης).—2=Τηλέφωνον παιδικὸν ἐν γερμανικῇ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ.—3=Κρικηλασία (κατὰ παράστασιν ἀρχαίου δακτυλιολίθου).—4=Πλαγγὼν δρυΐνη ρωμαϊκὴ μετ' ἀρθρώσεων ὕψους 0,30 μ. (εὕρημα Ρώμης).—5=Ρωμαϊκὴ πλαταγὴ (εὕρημα Πομπηΐας).—6=Βρονζίνη ἅμαξις (εὕρημα Πομπηΐας).—7=Κωδωνίσκος τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου.—8=Σύγχρονος μηχανικὸς ἵππος.—9=Βρονζίνη ἐτρουσκικὴ πλαταγὴ (εὕρημα Βούλκων).—10=Κορινθιακὸς ἀνάγλυφος στρόφαλος (μουσεῖον Λούβρου).—11=Ἰαπωνικὴ πλαγγὼν (πρότυπον F. Régamey).—12=Βρεφικὰ ἐπίσημα (μουσεῖον Βιέννης)—13=Πεδιλοδρόμοι (πρότυπον τοῦ Coutan).—14=Σύγχρονος ἵππος ὑγιεινῆς.—15=Διάβολος Νέας Γουϊνέας.—16=Ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κῶνος πήλινος μετὰ γραπτῶν παραστάσεων.—17=Σύγχρονος ταλαντευόμενος ἵππος.—18=Πήλινον ἑλληνικὸν τροχήλατον ἱππάριον ὕψους 0,26 μ. (εὕρημα Μυρρίνης).—19=Παιδικὴ σφαῖρα τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βόρνεο.—20=Ἄβαξ παιδικῶν παιγνίων τῶν ἰθαγενῶν ἐν Φιλιππίναις.—21=Σεῖστρον ἀρχαῖον (εὕρημα γαλλικῆς Νίμης).—22=Παλαιοχριστιανικὴ παιδικὴ συρίκτρα.]

Πίναξ τῆς εἰσαγωγῆς παιδικῶν παιγνίων ἐν Ἑλλάδι τῷ 1923—1931 κατὰ ποσὸν (εἰς χιλιόγραμμα).

[Ἡ κατηγορία «παίγνια ξύλινα» ἀπὸ τοῦ 1926 περιλαμβάνει καὶ τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς, πορσελλάνης καὶ ὑέλου· ἡ κατηγορία «λοιπὰ παίγνια» περικλείει καψύλια, κροτιδοφόρους ταινίας, παίγνια ἐκ καουτσούκ, δέρματος, κυτταρινοειδοῦς καὶ πάσης μὴ εἰδικῶς κατανομαζομένης ὕλης]. [Κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Γενικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.]

Ἔτη	Σύνολον		Πλαγγόνες		Ἀπομιμήσεις μουσικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων		Παίγνια ξύλινα		Παίγνια μετάλλινα		Παίγνια χάρτινα		Λοιπὰ παίγνια	
	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία
1923	18 419	1.901.171	685	99.837	—	—	6.624	606 705	9 560	930.577	1.550	264.055	—	—
1924	52.160	5 550 453	2.387	493.495	—	—	16.733	1 689 593	24.771	2.780.55[illegible]	8 269	536.810	—	—
1925	60.011	8.215.466	2.095	585 605	—	—	15 407	1 940.875	36.955	5 146.681	5.654	542.305	—	—
1926	32 980	5.589 631	3.597	531.380	760	111.850	2 646	315.175	14.443	1.908.635	1 345	127.660	10.389	2.594.931
1927	54 106	7.977.938	3.827	1.154.6 5	2.252	233.350	2 796	312 251	23 354	2.451 704	1.582	1.9 690	15.295	3 645.328
1928	76 689	11.293.4 0	5 402	1 326.010	11.138	1 064.380	11 224	933.835	4.553	2 749 065	4 496	4 2.060	19.[illegible]76	4.808 100
1929	93.737	13 143.823	8.362	2.6[illegible]1.200	10.918	1.026 600	7.913	711.200	38 730	3 430.665	3 447	367.595	24.367	1.99 .563
1930	90.995	11.949.575	8.147	2.075 410	10.332	1.120 300	8.323	843.200	37 607	3 063.059	3.966	408.810	22.620	4.438.796
1931	87.548	12.123.536	10.251	2.786.560	8.189	786.902	8.357	732.900	36.822	2.992.472	4.001	402.035	19 928	4.422.667

Digitized by Google

τῶν μορφῶν τοῦ ἀθύρματος ἐδημιουργήθησαν διαρκῶς νέοι τύποι. Ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦσαν τοῦ συρμοῦ οἱ μικροσκοπικοὶ σταυροφόροι, εἰς τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου Θ΄ (ΙΓ΄ αἰὼν) ἀνάγεται ὁ πρῶτος γνωστὸς μολύβδινος στρατιώτης. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν κατεσκευάσθησαν ἱππάρια μὲ πλουσίαν ἐξάρτυσιν, μαχόμενα στρατεύματα, μικροσκοπικὰ τηλεβόλα κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἤρξατο ἡ μεγάλη πρόοδος τοῦ ἀθύρματος. Τότε κατεσκευάσθησαν οἱ πρῶτοι ταλαντευόμενοι ἵπποι καὶ ἐπενόησεν ὁ Ἰωάν. Χάουπτ (ἐν Νυρεμβέργῃ) τὰ δι' ἐλατηρίου κινούμενα παιδικὰ ὀχήματα καὶ διεδόθησαν αἱ μετ' ἀρθρώσεων πλαγγόνες. Κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἐμορφώθη ὁ σύγχρονος τύπος τοῦ μολυβδίνου στρατιώτου (ὑπὸ Ἰωάννου-Γεωργίου Χίλπερτ) ἐν Νυρεμβέργῃ, ὁπόθεν κατὰ χιλιάδας ἐξήχθησαν καὶ τὰ μολύβδινα πλοιάρια. Ἐν Ἐρφούρτῃ ἐπενοήθη ὁ μηχανικὸς σιδηρόδρομος καὶ διεδόθησαν ἐν Γαλλίᾳ αἱ μικροσκοπικαὶ χάρτιναι λαιμητόμοι (κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Τομαζὲν) καὶ αἱ ξύλιναι Βαστίλλαι. Ὁ ΙΘ΄ αἰὼν χαρακτηρίζεται διὰ τὴν μεγάλην πρόοδον τῆς ἀθυρματοποιίας ὡς βιομηχανίας καὶ τὴν προσαρμογήν της εἰς τὰς ἑκάστοτε προόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἀντικατεστάθη ριζικῶς παρὰ τοῦ Γεωργίου Παρὰν ὁ τρόπος τῆς κινήσεως τῶν παιδικῶν ὀχημάτων, ἐπενοήθη (1822) ὁ τρίπους ἵππος-ποδήλατον (βελοσιμάν), εἰσήχθη ἡ τηλεγραφία (1863 ὑπὸ Λουαζῶ) καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐν τῇ ἀθυρματοποιίᾳ καὶ ἐπενοήθη (1886 ὑπὸ Manning) ὁ ἵππος ὑγιεινῆς, κινούμενος μὲ δύο ἐξ ἀντιθέτου λειτουργοῦντα ἐλατήρια. Ὁ Κ΄ αἰὼν χαρακτηρίζεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀποδόσεως τοῦ πραγματικοῦ ἀντικειμένου ἐν τῷ μικροσκοπικῷ ἀθύρματι καὶ τὴν ἀνύψωσίν του εἰς ἀληθὲς ὄργανον ἀγωγῆς· εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν ὀφείλονται ἡ ἐπινόησις τῶν σπουδαιοτάτων αὐτομάτων, ἡ ἐφεύρεσις τοῦ μεκανό, ἡ ἵδρυσις τῶν παιδικῶν αὐτοκινητοδρομίων (τὸ πρῶτον ἐν Σαντιάγῳ τῆς Κούβας τῷ 1925 καὶ ἐν Ἀθήναις ὑποτυπωδῶς καὶ ἐπὶ βραχὺ τῷ 1930), κτλ. Οὐδόλως ὑστέρησαν εἰς τὰ παιδικὰ παίγνια καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Οἱ Κινέζοι ἀπὸ παλαιᾶς ἐποχῆς ἐγνώριζον τὴν παιδικὴν πασιέντσαν, ὁ δὲ χαρταετός, καίτοι γνωστὸς παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἐν τῇ Δύσει εἰσήχθη μόλις τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα ἐξ Ἀνατολῆς. Τέλος τὰ παιδικὰ ἀθύρματα τῶν κατὰ φύσιν βιούντων λαῶν, πλούσια καὶ ἐφευρετικώτατα, ὑπῆρξαν βασικὸν ὑλικὸν τῶν ἐπιστημόνων τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν κοινωνιολογικὴν ἑρμηνείαν τοῦ παιδικοῦ παιγνίου.

Ἅπαντες οἱ ἐπιστήμονες ἐξευρίσκουν ἑνότητα εἰς τὰ παίγνια πάντων τῶν λαῶν καὶ τὴν χρῆσίν των, διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὴν καταγωγήν των. Κατά τινας εἶναι κατάλοιπα πρωτογόνου λατρείας καὶ ὑπῆρξαν ὄργανα μαντείας καὶ δεισιδαιμόνων τελετῶν. Πράγματι δέ, παρ' Ἕλλησι, δύσκολος ἀποβαίνει ἡ διάκρισις τοῦ ἀναθηματικοῦ εἰδωλίου καὶ τῆς πλαγγόνος, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐμάντευον διὰ τοῦ κώνου καὶ τῶν κύβων (ὡς καὶ νῦν οἱ Νέγροι) καὶ ὅτι ἀπέδιδον (ὡς καὶ νῦν οἵ τε πολιτισμένοι καὶ οἱ ἄγριοι λαοὶ) θαυματουργοὺς καὶ ἀλεξικάκους ἰδιότητας εἰς τὰ κρέμβαλα τοῦ βρέφους. Ἀνάλογοι παρατηρήσεις ἐγένοντο καὶ διὰ τὸν χαρταετόν· ἡ ἀναπέτασίς του ἐν Ὠκεανίᾳ προσλαμβάνει τελετουργικὴν μορφήν, συνοδευομένη ὑπὸ καθιερωμένων ᾀσμάτων, ἐν Κορέᾳ δὲ χρησιμοποιεῖται ὡς ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος. Ἄλλη πάλιν ἐκ τῶν κρατουσῶν θεωριῶν λογίζει τὰ ἀθύρματα ὡς ὑπολείμματα ἀχρηστευθέντων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει ἐργαλείων τοῦ πρακτικοῦ βίου. Π.Ν.Π.

—παίγνια *ποιητικὰ* καὶ ***στιχουργικά***· βλ. *στιχουργικὰ παίγνια*.

—παίγνια *τυχηρά*. Τὰ παίγνια διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: τυχηρά, τεχνικὰ καὶ ἡμιτεχνικὰ ἢ ἄλλως μεικτά. Εἰς τὰ *τυχηρὰ* παίγνια τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τῆς τύχης. Οἱ παίζοντες οὐδαμῶς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Τύπος τοιούτου παιγνίου εἶναι τὸ τοῦ ριπτομένου εἰς περιστροφικὴν κίνησιν νομίσματος, τὸ κοινῶς λεγόμενον **«κορώνα ἢ γράμματα»**. Βεβαίως ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀρχικὴ θέσις τοῦ νομίσματος, ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ ἔντασις τῆς ἐφαρμοζομένης δυνάμεως, ὡς καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος καὶ πάντα τὰ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ σώματος τοῦ νομίσματος ἐπιδρῶντα αἴτια, θὰ ἦτο γνωστὸν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τῶν προτέρων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ αἴτια ταῦτα καὶ οἱ συναφεῖς ὑπολογισμοί, λόγῳ τῆς λεπτότητος, πληθύος καὶ διαρκοῦς μεταβλητότητός των διαφεύγουσι τὰς ἀνθρωπίνους ἱκανότητας, διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται λόγῳ τῆς τύχης καὶ μόνον. Τὰ συνήθη τυχηρὰ παίγνια εἶναι τά: κορώνα ἢ γράμματα, οἱ κύβοι, ἡ ρουλέττα, τὸ κόκκινο ἢ μαῦρο, τὸ trente et quarante κλπ. Εἰς τὰ *τεχνικὰ* παίγνια ἡ τύχη οὐδόλως ἐπεμβαίνει, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τῆς δεξιότητος τῶν παιζόντων. Τύπος τοιούτου παιγνίου εἶναι τὸ ζατρίκιον (σκάκι) καὶ ἡ ντάμα. Εἰς τὰ *ἡμιτεχνικὰ* παίγνια τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται, κατὰ βαθμὸν διαφέροντα κατὰ παίγνιον, καὶ ἐκ τῆς τύχης καὶ ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ἤτοι τῆς δεξιότητος τοῦ παίζοντος. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι οἱ παῖκται εἶναι δύο καὶ ὅτι ἐξ ἑνὸς παιγνίου τῶν 52 παιγνιοχάρτων λαμβάνει ἕκαστος τῶν παιζόντων 7 παιγνιόχαρτα εἰς ἑκάστην παρτίδα, εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῶσι 6 000 000 000 000 000 διαφέρουσαι ἀλλήλων παρτίδες. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι τόσον μέγας, ὥστε ἂν ὑποτεθῇ ὅτι παίζεται συνεχῶς ἀνὰ 1 πρῶτον λεπτὸν μία παρτὶς καὶ ὅτι ἑκάστη παιζομένη παρτὶς διαφέρει τῆς ἄλλης, θὰ ἀπαιτηθῶσιν 100 ἑκατομμύρια αἰώνων, ἵνα ἐξαντληθῶσι πάντες οἱ ἀνωτέρω δυνατοὶ συνδυασμοὶ παρτίδων. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὁ ἰλιγγιώδης ἀριθμὸς τῶν διαφόρων συνδυασμῶν, οἵτινες δύνανται νὰ προκύψωσιν ἐκ παιγνίου παιγνιοχάρτων καὶ συνεπῶς τὸ ἀδύνατον διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐκμαθήσεως τῶν συνδυασμῶν ἑνὸς ἡμιτεχνικοῦ παιγνίου. Πλὴν οἱ συνδυασμοὶ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς κατηγορίας, οὕτως ὥστε ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς νὰ ἐκμανθάνηται τὸ παίγνιον καί, χωρὶς νὰ ἀποκλείηται ἡ ἐπίδρασις τῆς τύχης, ὁ παίκτης διὰ τῆς πείρας του, τῆς εὐφυΐας του, τῆς διαισθήσεώς του, νὰ κανονίζῃ τὰς λεπτομερείας ἑκάστης κατηγορίας συνδυασμοῦ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παιγνιοχάρτων ἅτινα βλέπει, νὰ παίζῃ κατὰ μεγάλην πιθανότητα, ὡς ἂν ἐγνώριζε τὸν συνδυασμὸν ἑκάστης παρτίδος. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ τάξις τῶν παιγνιοχάρτων εἶναι ἐξ ἀρχῆς γνωστὴ καὶ ὅτι ὑπολογίζεται ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεώς των κατὰ τὴν ἀνάμιξιν, βεβαίως ἡ τελικὴ θέσις τῶν παιγνιοχάρτων θὰ εἶναι γνωστή, πλὴν τοιοῦτος ὑπολογισμὸς εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀνέφικτος καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὅτι ἐκ τῆς τύχης καὶ μόνον ἐξαρτᾶται ὁ συνδυασμὸς τῶν παιγνιοχάρτων ἑκάστης παρτίδος. Ἐν συμπεράσματι εἰς τὰ ἐν προκειμένῳ παίγνια τὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς τύχης καὶ ἐκ τῆς δεξιότητος τῶν παιζόντων, δι' ὃ καὶ ταῦτα καλοῦνται ἡμιτεχνικά. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὰ πλεῖστα τῶν διὰ παιχνιοχάρτων παίγνια, τὸ ντόμινο κλπ. Ὁ νόμος πολλάκις κατατάσσει εἰς τὰ καθαρῶς τυχηρὰ παίγνια καὶ τὰ παίγνια ἐκεῖνα, εἰς ἃ ὁ ὑπολογισμός, ἤτοι ἡ δεξιότης τοῦ παίζοντος, εἶναι μικρὸς (π. χ. τὸ εἴκοσι ἕνα, τὸν μπακαρᾶν) καὶ ἐκεῖνα ὧν ἡ ἐκμάθησις εἶναι εὔκολος ἐνῷ τὰ ποσά, ἅτινα δύνανται νὰ παιχθῶσι, μεγάλα (π. χ. τὸ πόκερ), καὶ τοῦτο διὰ λόγους κοινωνικῆς σκοπιμότητος.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ νόμος 2916 τοῦ 1922 διαιρεῖ τὰ παίγνια εἰς τυχηρά, τεχνικὰ καὶ μικτά. Τὰ τεχνικὰ καὶ μικτὰ ἐπιτρέπει ἐλευθέρως, ἀπαγορεύει δὲ τὰ τυχηρά, ἐκτὸς ὅταν ταῦτα παίζωνται κατόπιν κρατικῆς ἀδείας εἰς εἰδικὰς λέσχας, εἰς λουτροπόλεις ἢ τόπους παραθερισμοῦ καὶ ἀναψυχῆς, ἀπέχοντας 20 τοὐλάχιστον χιλιόμετρα τοῦ ἐγκεκριμένου σχεδίου τῆς πόλεως.

Δίκαιον τυχηρὸν παίγνιον εἶναι ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἡ καταβολὴ τοῦ παίζοντος εἶναι ἴση πρὸς τὴν μαθηματικὴν ἐλπίδα, ἤτοι πρὸς τὸ γινόμενον τῆς πιθανότητος τοῦ νὰ κερδίσῃ ἐπὶ τὸ ἐλπιζόμενον κέρδος· π.χ. ἐὰν εἰς λαχεῖόν τι ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ 100 ἀριθμοὶ καὶ κληροῦται εἷς κερδίζων 5.000 δρχ., ἡ δικαία τιμὴ ἑκάστου ἀριθμοῦ εἶναι $\frac{1}{100}\times 5000=$ 50 δρχ. Τοῦτο μαθηματικώτερον ἐκφράζεται καὶ ἄλλως: Εἰς τὸ δίκαιον παίγνιον τὸ ἄθροισμα τῆς θετικῆς μαθηματικῆς ἐλπίδος, ἤτοι τῆς τοῦ καθαροῦ κέρδους, καὶ τῆς ἀρνητικῆς τοιαύτης, ἤτοι τῆς μαθηματικῆς ἐλπίδος τῆς καθαρᾶς ζημίας, δέον νὰ εἶναι μηδέν.

Παίγνιόν τι εἶναι ἄδικον, ἤτοι μειονεκτικόν, ὅταν ἡ καταβολὴ τοῦ παίζοντος εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μαθηματικῆς ἐλπίδος, ἢ ἄλλως, ὅταν τὸ ἄθροισμα τῆς θετικῆς καὶ ἀρνητικῆς μαθηματικῆς ἐλπίδος εἶναι ἀρνητικόν, πλεονεκτικὸν δὲ ἀντιστρόφως· π.χ. εἰς τὴν ρουλέτταν ὁ παίζων 1 δρχ. εἰς ἕνα ἀριθμὸν ἔχει πιθανότητα $\frac{1}{37}$ νὰ λάβῃ τὴν ἰδικήν του καὶ 35 ἑτέρας δραχμάς. Συνεπῶς ἡ μαθηματική του ἐλπὶς εἶναι $\frac{1}{37}\times 36=\frac{36}{37}$, ἤτοι μικροτέρα τῆς 1 δρχ., ἄρα τὸ παίγνιον εἶναι ἄδικον. Ἢ καὶ ἄλλως: ἡ θετικὴ μαθηματικὴ ἐλπὶς εἶναι $\frac{1}{37}\times 35$ καὶ ἡ ἀρνητικὴ τοιαύτη $\frac{36}{37}\times 1$, τὸ δ' ἄθροισμά των $\frac{35}{37}-\frac{36}{37}=\frac{1}{37}$, ἤτοι ἀρνητική, ἄρα τὸ παίγνιον εἶναι διὰ τὸν παίκτην ἄδικον, μειονεκτικὸν καὶ τοὐναντίον πλεονεκτικὸν διὰ τὸν μπάγκον κατὰ $\frac{1}{37}$, ἤτοι κατὰ 2,70% ἐφ' ἑκάστης καταβολῆς εἰς ἑκάστην παρτίδα.

Ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως εἶναι δύσκολον νὰ ὑπάρξῃ ἀπολύτως δίκαιον τυχηρὸν παίγνιον, καθόσον ἐν τοῖς πράγμασι δὲν ἀρκεῖ τὸ ἄθροισμα τῆς θετικῆς μαθηματικῆς ἐλπίδος νὰ εἶναι μηδέν, ἀλλὰ δέον νὰ ὑπάρχῃ καὶ τελεία ἐξίσωσις τῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς εὑρίσκονται οἱ παίζοντες. Ἐὰν π. χ. ἑκατομμυριοῦχος καὶ πτωχὸς βιοπαλαιστὴς παίξωσι κορώνα ἢ γράμματα 50 δρχ., ἀπὸ μαθηματικῆς ἀπόψεως τὸ παίγνιον εἶναι δίκαιον, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπὸ ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀπόψεως, διότι ὁ μὲν βιοπαλαιστὴς χάνων 50 δρ. χάνει τὰ μέσα συντηρήσεώς του διὰ μίαν καὶ πλέον ἡμέραν, ἐνῷ ὁ ἑκατομμυριοῦχος, ἂν χάσῃ, δὲν θὰ αἰσθανθῇ κἂν τὴν ἀπώλειαν τῶν 50 δρ. Τὸ παίγνιον δὲν θὰ ἦτο ἐπίσης δίκαιον καὶ ἂν οἱ δύο παίζοντες ἦσαν βιοπαλαισταὶ ἐξ ἴσου πτωχοί, ἀλλ' ὁ μὲν εἷς ἄγαμος καὶ ἄφροντις, ὁ δ' ἕτερος ἔχων νὰ διαθρέψῃ πολυμελῆ οἰκογένειαν. Ἐπειδὴ οὕτω δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ μέτρον κρίσεως, ἐκράτησεν ὅπως θεωρῆται δίκαιον παίγνιον τὸ πληροῦν τοὺς ἄνω τεθέντας ὅρους ἀπὸ μαθηματικῆς ἀπόψεως.

Εἶναι δυνατὸν παίγνιον δίκαιον νὰ εἶναι παράλογον καὶ παίγνιον μειονεκτικὸν λογικόν. Ἐὰν π.χ. ὑποτεθῇ ὅτι κατέχει τις περιουσίαν ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ ὅτι παίζει ταύτην ἐφάπαξ κορώνα ἢ γράμματα, θὰ θεωρηθῇ ὡς παράφρων, καίτοι τὸ παίγνιον εἶναι ἀπολύτως δίκαιον, ἐνῷ οὐδεὶς θὰ κατηγορήσῃ ὡς ἄφρονα τὸν ἀγοράζοντα ἓν λαχεῖον ἢ τὸν παίζοντα εἰς τὴν ρουλέτταν ἐν ὅλῳ 100 δρχ., καίτοι ταῦτα εἶναι παίγνια ἄδικα. Αἱ παντὸς εἴδους ἀσφάλειαι εἶναι διὰ τὸν ἀσφαλιζόμενον παίγνιον μειονεκτικὸν καὶ διὰ τὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας πλεονεκτικόν, καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει λειτουργία μεγαλυτέρας κοινωνικῆς χρησιμότητος τῆς τῶν ἀσφαλειῶν.

Παίγνιόν τι δίκαιον εἰς ἑκάστην παρτίδα εἶναι δίκαιον καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του. Ἐπίσης παίγνιόν τι μειονεκτικὸν εἰς ἑκάστην παρτίδα, εἶναι μειονεκτικὸν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ συνδυασμός, ὅστις νὰ καταστήσῃ τοῦτο πλεονεκτικόν. Καὶ τὸ ἀντίστροφον τούτου ἰσχύει. Ἔστω ἤδη ὅτι ὁ Α κατέχων α δρ. παίζει μετὰ τοῦ Β κατέχοντος β δρ. δίκαιον παίγνιον, ὅτι τὸ παίγνιον συνεχίζεται μέχρις ὅτου ὁ ἕτερος τούτων κερδίσῃ ἅπαντα τὰ χρήματα τοῦ ἄλλου καὶ ὅτι εἰς ἑκάστην παρτίδα παίζεται 1 δρχ. Ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ πιθανότης τοῦ νὰ κερδίσῃ ὁ Α τὰ χρήματα τοῦ Β εἶναι π, τότε ἡ πιθανότης τοῦ νὰ χάσῃ ὁ Α τὰ χρήματά του, ἤτοι νὰ κερδίσῃ ὁ Β, θὰ εἶναι $1-\pi$. Ἡ θετικὴ μαθηματικὴ ἐλπὶς διὰ τὸν Α ἔσται $\pi\beta$ καὶ ἡ ἀρνητικὴ $(1-\pi)\alpha$. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παίγνιον εἶναι δίκαιον, θὰ ἔχωμεν: $\pi\beta-(1-\pi)\alpha=0$. Λύοντες ταύτην λαμβάνομεν $\pi=\frac{\alpha}{\alpha+\beta}$ καὶ $1-\pi=\frac{\beta}{\alpha+\beta}$. Τοῦτο λέγει ὅτι ἡ πιθανότης κέρδους δι' ἕκαστον τῶν παικτῶν εἶναι ἀνάλογος τοῦ ποσοῦ τῶν χρημάτων, ἅτινα διαθέτει. Συνεπῶς, ἐφόσον τὸ παίγνιον συνεχίζεται, ὁ πλουσιώτερος θὰ κερδίσῃ τὰ χρήματα τοῦ ἑτέρου. Φαίνεται ἐντεῦθεν τὸ ἄνω λεχθὲν ὅτι, πλὴν τῶν ἄλλων, ἀναγκαῖος ὅρος τοῦ δικαίου παιγνίου εἶναι ἡ ἰσότης τῆς περιουσίας τῶν παιζόντων. Ἐὰν ἤδη ὑποτεθῇ ὅτι παίκτης τις, ὅστις πάντως κατέχει ὡρισμένην περιουσίαν, ἔστω α, παίζει διαρκῶς ἔναντι παντὸς παρουσιαζομένου ἀντιπάλου, ἤτοι ἔναντι τοῦ κοινοῦ, ὅπερ ἔχει περιουσίαν ἄπειρον, ἡ πιθανότης τοῦ νὰ κερδίσῃ γίνεται μηδέν, ἤτοι $\frac{\alpha}{\alpha+\infty}=0$. Συνεπῶς ὁ διαρκῶς παίζων ἀσφαλῶς θὰ καταστραφῇ, καὶ ἐὰν τὸ παίγνιον εἶναι δίκαιον, διότι ἐὰν τὸ παίγνιον εἶναι μειονεκτικόν, τότε ἡ καταστροφὴ εἶναι καὶ βεβαία καὶ ταχεῖα. Τοὐναντίον ἐὰν τὸ παίγνιον εἶναι καὶ ἐλάχιστα πλεονεκτικὸν διὰ τὸν παίζοντα, ὡς συμβαίνει πάντοτε διὰ τοὺς οἴκους τυχηρῶν παιγνίων, ἡ πιθανότης κέρδους ἀποβαίνει βεβαιότης, ἀρκεῖ τὸ παίγνιον νὰ συνεχίζηται ἐπὶ μακρὸν καὶ εἰς ἑκάστην παρτίδα νὰ παίζηται μικρὸν ποσόν, ἵνα μή, λόγῳ ἐξαιρετικῆς δυσμενείας τῆς τύχης, ἀπροόπτως χαθῶσι τὰ κεφάλαια εἰς μίαν ἢ ὀλίγας παρτίδας καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ συνέχεια τοῦ παιγνίου. Ἐὰν π. χ. εἰς παίγνιόν τι ἔχῃ τις 51 ὑπὲρ καὶ 49 κατά, κατέχῃ δὲ 500 δρχ. καὶ παίζῃ εἰς ἑκάστην παρτίδα 1 δρχ., ἡ πιθανότης τοῦ νὰ καταστραφῇ εἶναι, λόγῳ τοῦ μικροῦ πλεονεκτήματος, ἐλαχίστη καὶ ἴση πρὸς $\frac{1}{500.000.000}$. Ἡ διάρκεια ὅθεν τοῦ παιγνίου εἶναι διὰ τοὺς παίζοντας δίκαιον ἢ μειονεκτικὸν παίγνιον ἡ ἐπιφέρουσα τὴν καταστροφήν. Ὁ θέλων νὰ παίξῃ ποσόν τι καί, κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, νὰ σηκώσῃ τὸν μπάγκον, δέον νὰ παίξῃ ἐφ' ἅπαξ τὸ κεφάλαιον τοῦ μπάγκου. Τότε ἔχει τὴν μεγαλυτέραν πιθανότητα κέρδους καὶ εἰς τὰ μᾶλλον μειονεκτικὰ παίγνια. Ὅσον τὸ παίγνιον τολμηρότερον, τόσον πλεονεκτικώτερον διὰ τὸν παίκτην ἀποβαίνει.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὅταν παίγνιόν τι εἰς ἑκάστην παρτίδα εἶναι μειονεκτικόν, εἶναι καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του μειονεκτικόν, οὐδενὸς συνδυασμοῦ δυναμένου νὰ τὸ μετατρέψῃ εἰς πλεονεκτικόν. Παρὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει παίκτης ἐκ τῶν παιζόντων τυχηρὰ παίγνια, ὅστις νὰ μὴ προσεπάθησε νὰ ἐφεύρῃ συνδυασμόν, ἐξ οὗ νὰ ἀποσύρῃ βέβαια κέρδη. Εἶναι μάταιον νὰ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς τοιούτους ἐφευρέτας διὰ μαθηματικοῦ ἢ ἄλλου συλλογισμοῦ τὸ ἐσφαλμένον τῶν ὑπολογισμῶν των. Τοὐναντίον, τὴν μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐφευρέσεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀπογοήτευσιν ἐπακολουθεῖ νέα ἐφεύρεσις, μετὰ μείζονος πεισμοσύνης θεωρουμένη ὡς ἀσφαλής, μέχρι τῆς

Digitized by Google

καὶ διὰ ταύτην ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου.

Ἐξ ὅλων τῶν συνδυασμῶν, οὓς ἡ φαντασία τῶν παικτῶν ἐφευρίσκει διὰ κέρδος ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, δύο κατηγοριῶν εἶναι οἱ βάσιμοι: οἱ βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ συστηματικοῦ λάθους τοῦ μηχανήματος τοῦ παιγνίου καὶ οἱ βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ διαδοχικοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς καταβολῆς. Ἐφόσον διὰ τὸ παίγνιον χρησιμοποιεῖται μηχάνημα κατασκευασθὲν παρ' ἀνθρώπων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τοῦτο θεωρητικῶς τέλειον, ἀλλὰ πάντως θὰ παρουσιάζῃ μικρόν τι μὲν ἀλλὰ συστηματικὸν λάθος, ὅπερ δέον ὁ παίκτης νὰ ἐξεύρῃ καὶ ἐκμεταλλευθῇ. Π. χ. εἶναι δυνατὸν μηχάνημά τι ρουλέττας ἐκ κατασκευῆς νὰ εὐνοῇ ἀριθμούς τινας. Ἐὰν διὰ μακρᾶς παρατηρήσεως ὁ παίκτης ἐξεύρῃ τούτους καὶ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἀτέλειαν ταύτην τοῦ μηχανήματος, τὸ παίγνιον μετατρέπεται δι' αὐτὸν εἰς πλεονεκτικὸν καὶ διὰ μικρῶν καταβολῶν ἐν μακρῷ θὰ ἐπέλθῃ τὸ κέρδος. Τὸ πρᾶγμα εἶναι γνωστὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς οἴκοις τυχηρῶν παιγνίων γίνεται ἐπιμελὴς ἔλεγχος τῶν μηχανημάτων, μεταβολὴ τῆς θέσεως τούτων, συχνὴ ἀντικατάστασίς των κ.τ.τ. Οἱ ἕτεροι συνδυασμοὶ βασίζονται ἐπὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς καταβολῆς. Π. χ. ὁ παίκτης παίζει κατὰ πρῶτον 1 δραχμὴν καὶ ἂν κερδίσῃ ἐπαναλαμβάνει τὴν 1 δραχμήν, ἂν χάσῃ παίζει 2 δραχμάς, ἂν ἐκ νέου χάσῃ παίζει 4 δραχμὰς κ.ο.κ. Ἢ ἀρχίζει ἀπὸ ποσοῦ τινος, ἔστω 10 δραχμῶν, ἂν κερδίσῃ παίζει 20, ἂν ἐκ νέου κερδίσῃ παίζει 40 κ.ο.κ. Ἢ ἀρχίζει ἔστω ἀπὸ 10 δραχμάς, ἂν κερδίσῃ παίζει 15, ἂν ἐκ νέου κερδίσῃ παίζει 20 κ.ο.κ. Τέλος παίζει κατά τινα τοιοῦτον τρόπον πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἀρχικῆς καταβολῆς, ἵνα, ἂν κερδίσῃ συνεχῶς ἀριθμόν τινα παρτίδων, ἀποσύρῃ μεγάλα κέρδη. Ἐφόσον τὸ παίγνιον εἶναι μειονεκτικὸν εἰς ἑκάστην παρτίδα καὶ ὁ συνδυασμὸς οὗτος εἶναι ἐν τῷ συνόλῳ του μειονεκτικός. Ὁ πρῶτος τρόπος ἀφ' ἑνὸς ἀπαιτεῖ ὑπομονήν, ἣν οἱ παῖκται οὐδέποτε ἔχουσι, καὶ ἀφ' ἑτέρου διαθέσιμα κεφάλαια μεγάλα, ἀφοῦ, ἂν ἀρχίσῃ τις ἐκ καταβολῆς 25 δραχμῶν καὶ χάσῃ δεκάκις κατὰ συνέχειαν, δέον κατὰ τὴν 11ην παρτίδα νὰ παίξῃ 25.600 δραχμάς, ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς ἀρχικὰς 25, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει χάσει ἑτέρας 25.575. Οἱ λοιποὶ τρόποι ἀπαιτοῦσιν ὅπως ἐκ τῶν προτέρων καθορισθῇ ὡρισμένος ἀριθμὸς παρτίδων, διότι ἡ ἐπ' ἄπειρον συνέχισις ἄγει εἰς ἀσφαλῆ καταστροφήν. Τέλος, πάντες οἱ τοιοῦτοι τρόποι προϋποθέτουσι τὴν ὕπαρξιν ἀντιπάλου παίζοντος διαρκῶς καὶ δεχομένου οἱαδήποτε ποσὰ κατατιθέμενα παρὰ τοῦ παίκτου, ἐνῷ οἱ οἶκοι τυχηρῶν παιγνίων, γνωρίζοντες τοῦτο, πάντοτε ὁρίζουσι μέγιστον ἀνώτατον ὅριον ἐφάπαξ καταβολῆς τοιοῦτον, ὥστε οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀριθμὸν παρτίδων νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἄνω συνδυασμῶν.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν τυχηρῶν παιγνίων εἶναι ὅτι ταῦτα ἀπαιτοῦσι μικρὰ μηχανήματα ἢ τεχνικὰ μέσα, ὅτι αἱ παρτίδες διαρκοῦσιν ἐλάχιστον, ἤτοι ὅτι εἶναι ταχεῖα, ὅτι ἡ ἐκμάθησις τοῦ τρόπου τοῦ παίζειν εἰς ταῦτα εἶναι εὐκολωτάτη, ὅτι βασίζονται ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ παικτῶν παιζόντων διαρκῶς καὶ ἐντὸς ὡρισμένου δεκτοῦ ἀνωτάτου ὁρίου καταβολῆς.

Δέον νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα ὅτι, γενικώτερον, τὸ διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἀρχικῆς καταβολῆς σύστημα παιγνίου, τὸ κοινῶς λεγόμενον «ὅλα γιὰ ὅλα», εἶναι τὸ μόνον σύστημα, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὁποίου, εἴτε ἐν τῷ ἐμπορίῳ, εἴτε ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, εἴτε ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, γίνονται αἱ μεγάλαι περιουσίαι. Καὶ βεβαίως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τούτου πολλοὶ καταστρέφονται ἀποτόμως, ἀλλὰ πάντως διὰ τοῦ συστήματος τούτου καὶ μόνου συνεστήθησαν αἱ μεγάλαι περιουσίαι, συστήματος προϋποθέτοντος συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἐξαιρετικὴν εὔνοιαν τῆς τύχης.

Ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῶν τυχηρῶν παιγνίων, σπουδαία καὶ δύσκολος, ἐγέννησε τὸν λογισμὸν τῶν πιθανοτήτων, σπουδαιότατον κλάδον τῶν σημερινῶν μαθηματικῶν, ἐρευνηθέντα παρὰ τῶν μεγαλυτέρων μαθηματικῶν τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, οὗτινος ἡ μεγαλυτέρας κοινωνικῆς ὠφελείας πρακτικὴ ἐφαρμογὴ εἶναι αἱ παντὸς εἴδους ἀσφάλειαι. Διὰ τῆς θεωρητικῆς σπουδῆς τῶν παιγνίων καταδεικνύονται οἱ ἐκ τούτων κίνδυνοι καὶ ὑπολογίζονται οἱ ὅροι ἑκάστου παιγνίου, οἵτινες πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ λογισμοῦ τῶν πιθανοτήτων καθωρίζοντο διὰ μακρᾶς πείρας.

Εἰς τὰ σύγχρονα κράτη τὰ παντὸς εἴδους τυχηρὰ παίγνια, λαχεῖα, λαχειοφόρα δάνεια κλπ., κατὰ κανόνα ἀπαγορεύονται, ἢ ἐπιτρέπονται ὑπὸ ὅρους. Οὕτω τὰ τυχηρὰ παίγνια ἐπιτρέπονται εἰς ὡρισμένους χώρους καὶ ὑπὸ ὅρους, τὰ λαχεῖα καὶ λαχειοφόρα δάνεια ἐπιτρέπονται κατόπιν νόμου. Εἰς ἅπαντα ὅμως τὰ κράτη ἐπιτρέπεται ἡ λειτουργία τῶν χρηματιστηρίων, ὡς πληρούντων οἰκονομικὴν ἀνάγκην. Τὸ ἐπισημότερον κέντρον τυχηρῶν παιγνίων εἶναι σήμερον τὸ ἀνεξάρτητον Μονaco. Τὸ ν' ἀπαγορευθῇ θεωρητικῶς ἀπολύτως τὸ παίγνιον εἶναι οὐτοπία, ἀφοῦ πᾶσα οἰκονομική, ἐμπορική, βιομηχανικὴ πρᾶξις, βασιζομένη εἰς πρόβλεψιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος, βασίζεται ἐπὶ τῆς τύχης, συνεπῶς εἶναι εἶδος τυχηροῦ παιγνίου καὶ διὰ ποσὰ πολλαπλάσια τῶν εἰς τοὺς οἴκους τῶν τυχηρῶν παιγνίων παιζομένων.

Τὰ παντὸς εἴδους παίγνια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας δράσεως, ἣν αἰσθάνεται κατὰ τὸ παίγνιον, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ταῦτα δὲν γίνονται ἀναγκαστικῶς καὶ ἐκ σκοπιμότητος. Ἐκ τούτων τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ δυσκολώτερα τῶν ἡμιτεχνικῶν ἑλκύουσι τοὺς ἰσχυροτέρους διανοητικῶς καὶ ψυχικῶς, τοὺς θέλοντας νὰ δράσωσιν ἐπί τινας στιγμὰς ἐπὶ πεδίου εἰς ὃ δὲν εἰσέρχεται ἕτερός τις παράγων ἢ μόνοι ἡ δεξιότης των, ἢ ἡ δεξιότης των καὶ ἐν μικρῷ τινι βαθμῷ ἡ τύχη. Ὁ παίζων παρτίδα ζατρικίου ἢ σφαιριστηρίου ἔχει τὴν ἀπόλαυσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου ἐξαρτᾶται τὸ ἐπιτυχὲς ἀποτέλεσμα καὶ ἐξ οὐδενὸς ἑτέρου νόμου ἢ ἄλλης ἐπεμβάσεως. Ὁ παίζων μίαν παρτίδα bridge εὐχαριστεῖται καὶ λησμονεῖ τὰς βιωτικὰς μερίμνας ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τοὺς διαφόρους συνδυασμοὺς τοῦ παιγνίου, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ὑπερβάλῃ εἰς δεξιότητα τοὺς συμπαίκτας του. Τὰ τυχηρὰ παίγνια ἑλκύουσι τοὺς μὴ θέλοντας ἢ μὴ δυναμένους νὰ καταβάλωσι πνευματικὸν κόπον, συνεπῶς τὸ πολὺ κοινόν. Εἰς ταῦτα, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται ἐκ τῆς τυφλῆς τύχης καὶ μόνον, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεμβάσεως ἄλλης αἰτίας, τὰ ἀπρόοπτα καὶ ἀνυπολόγιστα τοῦ παιγνίου, ἡ ἐπέλευσις ἀντιθέτων τῶν ἐλπιζομένων ἀποτελεσμάτων, ἡ πρὸ τοῦ παιγνίου ἐξίσωσις ἰσχυρῶν καὶ ἀδυνάτων, εὐφυῶν καὶ μή, εὐγενῶν καὶ δούλων, ἡ στήριξις φανταστικῶν ἐλπίδων, ἀκόπου, ἀποτόμου καὶ ἰδεώδους βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ παίζοντος, ἐνέχουσι διὰ τὸν ἄνθρωπον θέλγητρον, παρέχουσιν εἰς τοῦτον συγκινήσεις καθιστῶσας τὸ παίζειν εἰς τυχηρὰ παίγνια πάθος ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων καὶ καταστρεπτικωτέρων.

Τὸ κοινὸν δὲν δύναται νὰ κάμῃ τοὺς ἄνω ἐκτεθέντας ὑπολογισμούς, ἵνα ἴδῃ ὅτι ἡ καταστροφὴ ἐκ τοῦ παίζειν εἶναι ἀσφαλής. Γνωρίζει βεβαίως ὅτι ὑπάρχει μικρόν τι πλεονέκτημα ὑπὲρ τῶν κατόχων τῶν οἴκων τυχηρῶν παιγνίων, πλὴν παραβλέπει τοῦτο. Δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ ὑπολογίσῃ ὅτι, καὶ ἂν τὸ παίγνιον εἶναι ἀπολύτως δίκαιον, ὅτε ἐν μακρῷ χρόνῳ θεωρητικῶς ἔδει οὔτε νὰ χάσῃ οὔτε νὰ κερδίσῃ, τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ παῖκται εἰς στιγμὴν κέρδους δαπανῶσιν ἀσκόπως τὰ κερδηθέντα, ἐπιφέρει ἀσφαλῶς ἐν μακρῷ χρόνῳ τὴν δαπάνην τῶν παιζομένων κεφαλαίων, ἄρα τὴν καταστροφήν. Οὔτε ἐπίσης νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ διατηροῦντες οἴκους τυχηρῶν παιγνίων διαθέτουσι κεφάλαια, κάμνουσιν ἐπιχείρησιν ἀπαιτοῦσαν πολυτελῆ ἔξοδα, ἐξ ἧς ἐννοοῦσι ν' ἀποσύρωσιν ἀσφαλῆ καὶ μεγάλα κέρδη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τούτων ἔχουσιν ἐπάγγελμα τὸ παίζειν, συνεπῶς ὅτι εἶναι ψυχραιμοι καὶ δεξιοὶ παῖκται, ἐκμεταλλευόμενοι μεθοδικῶς τὸ ἐκ τοῦ παιγνίου πλεονέκτημα καὶ πάντας τοὺς δυνατοὺς συνδυασμούς, ταῦτα δὲ ὅταν πρόκειται περὶ οἴκων, εἰς οὓς δὲν εἰσέρχεται ἡ κατὰ τὸ παίγνιον κλοπή, ἥτις δὲν εἶναι καὶ ἀσυνήθης.

Τὸ πάθος τοῦ παίζειν τυχηρὰ παίγνια ἐλαττοῖ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὴν ὑπομονητικὴν ἐργασίαν διὰ τὴν καλυτέραν αὔριον, ἐθίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ νὰ μὴ ἐκτιμᾷ τὸ χρῆμα, εἰς τὴν ὀκνηρίαν, τὴν σπατάλην, τὴν ἄτακτον ζωήν, φθείρει τὴν ὑγείαν καί, ὅταν τὰ μέσα τῆς συνεχίσεως τοῦ παιγνίου ἐκλείψωσιν, ὠθεῖ τοῦτον εἰς τὸν ἠθικὸν ἐξευτελισμὸν καὶ πολλάκις εἰς τὴν κλοπήν, τὸ ἔγκλημα ἢ τὴν αὐτοκτονίαν. Εἰς τὰ τυχηρὰ παίγνια ἀναφαίνεται ὁ ἀνθρώπινος χαρακτὴρ καὶ αἱ ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι. Ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς ἀδυναμίας του νὰ στρέψῃ τὴν τυφλὴν τύχην πρὸς ἑαυτὸν καθίσταται δεισιδαίμων καὶ προληπτικός, ἀποδίδει τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης εἰς τὰ πρόσωπα ἅτινα παρακάθηνται ἢ ἅτινα συνήντησε προηγουμένως, εἰς τὸ κάθισμα ὅπερ χρησιμοποιεῖ κτλ.

Παρὰ τ' ἀνωτέρω, ὁ ἀριθμὸς τῶν παιζόντων, εἴτε εἰς τυχηρὰ παίγνια, εἴτε εἰς τὸ χρηματιστήριον, εἴτε εἰς ἄλλας μορφὰς παιγνίου, αὐξάνει ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνίᾳ καθ' ἑκάστην, δυσαναλόγως πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ αὔξουσα πολυτέλεια ζωῆς, τὸ ὑψωμένον ἐπίπεδον εὐμαρείας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τάσις πρὸς τὴν κτῆσιν μεγάλων καὶ ἀποτόμων κερδῶν δι' ὀλίγης ἐργασίας, ὠθεῖ σήμερον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ τυχηρὰ παίγνια. Τὸ κράτος δέον ν' ἀπαγορεύῃ πᾶσαν μορφὴν τυχηροῦ παιγνίου καὶ αὐτὰ τὰ λαχεῖα καὶ λαχειοφόρα δάνεια, ὡς καὶ τὰς ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ πράξεις κυβείας. Ἐφόσον δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκλείσῃ τις τὰς ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας, δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ ἐπιτετραμμένον τὸ παίζειν τυχηρὰ παίγνια μέχρι σημείου, ὥστε ὁ παίζων νὰ δύναται, διὰ τῶν χρημάτων ἅτινα θὰ χάσῃ, νὰ πληρώσῃ τὴν τέρψιν, ἣν τοῦ παρέχει τὸ παίζειν, χωρὶς τὸ ἀντίτιμον τῆς τέρψεως ταύτης νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ὑλικῆς, ἠθικῆς ἢ σωματικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, ἤτοι χωρὶς νὰ τὸν κάμῃ νὰ μετανοήσῃ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—*παίγνιον πολεμικὸν* (Kriegsspiel). Ἄσκησις στελεχῶν διεξαγομένη ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὴν ἄσκησιν ταύτην οἱ συμμετέχοντες ἀξιωματικοὶ ὑποχρεοῦνται, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δημιουργουμένης ἑκάστοτε καταστάσεως, νὰ λαμβάνωσιν ἀποφάσεις, νὰ διατυπῶσι ταύτας εἰς διαταγὰς καὶ διεξάγωσι τὸν ἀγῶνα ἢ ἐν γένει τὴν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν ἐναντίον ἐχθροῦ, τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦσι τὰς προθέσεις καὶ γνωρίζουσι περὶ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ ἐν γένει καταστάσεως τόσα μόνον, ὅσα καὶ ἐν πολέμῳ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωσιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ἡ μεγάλη σπουδαιότης τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν στελεχῶν. Τὸ πολεμικὸν παίγνιον καὶ τὰ τακτικὰ θέματα, ὅπως καὶ αἱ ἀσκήσεις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μετὰ στρατεύματος ἢ μετὰ μόνον στελεχῶν, εἶναι τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἀσκοῦνται οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διαφόρων κανονισμῶν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς πολεμικῆς τέχνης ἐπὶ συγκεκριμένων ἑκάστοτε περιπτώσεων.

Τὸ πολεμικὸν παίγνιον ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ ἐκ τοῦ ζατρικίου (σκάκι), ἐξ οὗ προῆλθε βραδύτερον τὸ πολεμικὸν ζατρίκιον (Kriegsschachspiel) κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ μαθηματικὰ ἐθεωροῦντο ὡς μία τῶν σπουδαιοτέρων βάσεων τῆς πολεμικῆς τέχνης, οὕτω καὶ εἰς τὸ πολεμικὸν ζατρίκιον, μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους ὑπολογισμούς του, ἀνεγνωρίζετο μεγάλη σπουδαιότης διὰ τὴν ἐξάσκησιν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολεμικοῦ ζατρικίου περιωρίζετο ἐπὶ τῆς μεγεθυνθείσης ἢ τροποποιηθείσης πινακίδος τοῦ ζατρικίου, ἡ ἐκ τοῦ παιγνίου τούτου ὠφέλεια διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιζόντων εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν. Πρῶτος ὁ Venturini, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μετέθεσε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ παιγνίου τούτου ἀπὸ τὴν πινακίδα τοῦ ζατρικίου εἰς τὸν χάρτην καὶ εἰς τὰ ὑπὸ μεγάλην κλίμακα σχέδια (Plan), καὶ κατέστησεν οὕτω τὴν ἄσκησιν ταύτην ἐπιδεκτικὴν ἀναπτύξεως ὑπὸ τακτικὴν ἔποψιν. Τὸν Venturini ἠκολούθησε κατὰ τὸ 1824 ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ Reisswitz, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως ὀφείλεται ἡ τιμὴ τῆς γενικῆς διαδόσεως τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Reisswitz, πλεῖστοι ἠσχολήθησαν μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος μὲ τὴν ἄσκησιν ταύτην καὶ πολλαὶ σχετικαὶ πραγματεῖαι ἐδημοσιεύθησαν. Κατ' ἀρχὰς ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου ἠκολούθει αὐστηρῶς ὡρισμένους κανόνας καὶ ὡρισμένον σύστημα καὶ ἐγίνετο χρῆσις κατ' αὐτὴν ὡρισμένων ὀργάνων. Κυρίως ὁ τότε συνταγματάρχης τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ Verdy du Vernois εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις κατήργησε τοὺς δυσκάμπτους τούτους περιορισμοὺς καὶ εἰσήγαγε τὴν ἐλευθέραν διεύθυνσιν τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς, καὶ ἔθεσεν οὕτω τὰς βάσεις τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ μορφήν.

Τὸ πολεμικὸν παίγνιον τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς διακρίνεται, ἀναλόγως μὲν τοῦ εἴδους τῆς ἀσκήσεως, εἰς πολεμικὸν παίγνιον τακτικόν, στρατηγικόν, ἐφοδιασμοῦ καὶ διατροφῆς, ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τέλος πολεμικὸν παίγνιον ἐπιθέσεως καὶ ἀμύνης φρουρίων, ἀναλόγως δὲ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ διακρίνεται εἰς πολεμικὸν παίγνιον ἁπλῆς καὶ εἰς τοιοῦτον διπλῆς ἐνεργείας. Εἰς τὸ πολεμικὸν παίγνιον διπλῆς ἐνεργείας οἱ ἀσκούμενοι ἀξιωματικοὶ διαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας παριστώσας τοὺς δύο ἀντιπάλους στρατούς, διακρινομένους μεταξύ των συνήθως διὰ τῶν δύο χρωμάτων, τοῦ κυανοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ. Ἡ μία τουτέστιν ὁμὰς παριστᾷ τὸν κυανοῦν στρατόν, ἡ δὲ ἑτέρα τὸν ἐχθρικὸν πρὸς αὐτὸν ἐρυθρὸν στρατόν. Εἰς τὸ πολεμικὸν παίγνιον τῆς ἁπλῆς ἐνεργείας ἅπαντες οἱ ἀσκούμενοι ἀξιωματικοὶ ἀποτελοῦσι μίαν μόνον ὁμάδα, παριστῶσαν τὸν ἕνα τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, π. χ. τὸν κυανοῦν, τὴν δὲ παριστῶσαν τὸν ἀντίπαλον ἐρυθρὸν στρατὸν ὁμάδα ἀντικαθιστᾷ ὁ ἴδιος ὁ διευθυντὴς τῆς ἀσκήσεως, ὅστις παρέχει πληροφορίας περὶ τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ καὶ διαμορφώνει τὴν ἑκάστοτε πολεμικὴν αὐτοῦ κατάστασιν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιχειρήσεως παρὰ τοῦ κυανοῦ στρατοῦ νὰ λαμβάνῃ τὴν πλέον ἐνδιαφέρουσαν καὶ τὴν μᾶλλον διδακτικὴν μορφήν.

Τὸ τακτικὸν πολεμικὸν παίγνιον ἦτο τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ πολεμικοῦ ζατρικίου ἀναπτυχθὲν πολεμικὸν παίγνιον. Τοῦτο διεξάγεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπιτελικοῦ χάρτου 1 : 75000 ἢ 1 : 100000 καὶ ἑτέρου χάρτου ἢ σχεδίου (Plan) μεγάλης κλίμακος 1 : 10000 ἕως 1 : 12000, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ στρατεύματα παρίστανται διὰ πεσσῶν ἀναλόγου μήκους. Ὁ διευθυντής, συνήθως δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ὡρισμένης διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου, διανέμει εἰς τοὺς συμμετέχοντας εἰς τοῦτο ἀξιωματικούς, προκειμένου μὲν περὶ πολεμικοῦ παιγνίου ἁπλῆς ἐνεργείας, εἰς πάντας ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τοῦ αὐτοῦ γενικοῦ θέμα-

Digitized by Google

τος τῆς ἀσκήσεως, προκειμένου δὲ περὶ πολεμικοῦ παιγνίου διπλῆς ἐνεργείας, εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἑκάστης ὁμάδος ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τοῦ οἰκείου πρὸς τὴν ὁμάδα των θέματος, καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν προηγουμένην τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀσκήσεως ἡμέραν ἐγγράφως τὴν κατὰ τὴν κρίσιν των ἁρμόζουσαν λύσιν εἰς τὸ δοθὲν θέμα. Ἐν τῇ ἐγγράφῳ ταύτῃ λύσει ἀναγράφει ἕκαστος ἀξιωματικὸς κατὰ πρῶτον πῶς κρίνει τὴν πολεμικὴν κατάστασιν τοῦ τε φιλίου καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τίνα μέτρα, ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης, δέον νὰ ληφθῶσι, καὶ εἶτα ἀναγράφει διαδοχικῶς καὶ κατὰ λέξιν τὰς ἀναφοράς, τὰς ὁποίας θὰ ὑποβάλῃ, καὶ τὰς διαταγάς, τὰς ὁποίας θὰ ἐκδώσῃ, καὶ τὰ λοιπὰ ἐν γένει μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ λάβῃ. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἀσκήσεως μελετᾷ τὰς διαφόρους λύσεις καὶ ἐκλέγει ἐκ τούτων μίαν μὲν προκειμένου περὶ πολεμικοῦ παιγνίου ἁπλῆς ἐνεργείας, καὶ δύο, ἀνὰ μίαν ἐξ ἑκάστης ὁμάδος, προκειμένου περὶ πολεμικοῦ παιγνίου διπλῆς ἐνεργείας, τοὺς δὲ συντάκτας αὐτῶν ὁρίζει ὡς ἀρχηγοὺς τοῦ οἰκείου στρατοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα καθορίζει εἰς ἕκαστον τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν τὴν μονάδα τοῦ στρατοῦ τῆς ὁμάδος του, τὴν ὁποίαν θὰ διοικήσῃ, ἢ τὴν εἰδικὴν ὑπηρεσίαν —ἀρχηγὸς ἐπιτελείου, σύνδεσμος κτλ.—τὴν ὁποίαν θὰ ἐκτελέσῃ. Δέον ἐνταῦθα νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ ἐκλεγόμενοι ὡς ἀρχηγοὶ δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν καὶ οἱ δώσαντες τὰς ὀρθοτέρας λύσεις εἰς τὸ δοθὲν αὐτοῖς θέμα. Ὁ διευθυντὴς δέον νὰ ἀποβλέπῃ πρὸ παντὸς νὰ διεξαχθῇ ἡ ἄσκησις κατὰ τὸν μᾶλλον ἐνδιαφέροντα καὶ διδακτικὸν τρόπον. Πρὸς τοῦτο δὲ εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητον ἡ λύσις, ἤ, προκειμένου περὶ πολεμικοῦ παιγνίου διπλῆς ἐνεργείας, αἱ δύο λύσεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ διεξαχθῇ ἡ ἄσκησις, νὰ εἶναι αἱ καλύτεραι. Πολλάκις ὁ διευθυντὴς ἐκλέγει ἐπίτηδες λύσεις ἐσφαλμένας, ὅπως ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀσκήσεως καταδειχθῶσι τὰ δυσμενῆ ἐκ τῶν λύσεων τούτων ἀποτελέσματα καὶ καταστῇ οὕτως ἡ ἄσκησις ἔτι μᾶλλον διδακτική. Μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν ὡρισμένην διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀσκήσεως ὥραν συγκεντροῦνται οἱ ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν πρὸς τοῦτο ὡρισμένην αἴθουσαν, ἔνθα ὁ βοηθὸς τοῦ διευθυντοῦ ἀξιωματικὸς ἔχει ἤδη προετοιμάσει ἐπὶ μιᾶς καταλλήλου τραπέζης τὸ τμῆμα τοῦ χάρτου μεγάλης κλίμακος (τοῦ σχεδίου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ διεξαχθῇ ἡ ἄσκησις. Ὁ διευθυντὴς τῆς ἀσκήσεως παραδίδει τότε εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὁμάδος, ἤ, προκειμένου περὶ πολεμικοῦ παιγνίου διπλῆς ἐνεργείας, εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν δύο ἀντιπάλων ὁμάδων, ὀνομαστικὸν κατάλογον δεικνύοντα τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς ἕκαστον ἀξιωματικὸν τῆς ὁμάδος ὑπηρεσίαν. Μετὰ ταῦτα, προκειμένου περὶ πολεμικοῦ παιγνίου διπλῆς ἐνεργείας, ἀποχωρεῖ ἡ μία τῶν δύο ὁμάδων εἰς παρακειμένην αἴθουσαν καὶ ἄρχεται ἡ ἄσκησις μὲ τὴν ἑτέραν ὁμάδα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαταγῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὁμάδος ἐκδίδονται παρὰ τῶν διοικητῶν τῶν διαφόρων μονάδων καὶ ὑπηρεσιῶν αἱ σχετικαὶ διαταγαί, καὶ διαμορφοῦται οὕτως, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκδοθεισῶν διαταγῶν καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ πρώτη κατάστασις, ἡ ὁποία παρίσταται ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ τοῦ διευθυντοῦ διὰ πεσσῶν ἐπὶ τοῦ σχεδίου. Εἶτα ἀποχωρεῖ ἡ ὁμὰς αὕτη καὶ καλεῖται ἡ ἑτέρα ὁμάς, τῆς ὁποίας διαμορφοῦται ἐπίσης κατ' ἀνάλογον τρόπον ἡ πρώτη κατάστασις, καὶ τοιουτοτρόπως, καλουμένων διαδοχικῶς τῶν δύο ὁμάδων, προχωρεῖ ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαμορφουμένων διαδοχικῶν καταστάσεων τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν. Ὁ διευθυντὴς ἀνακοινοῖ περὶ τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ μόνον ὅ,τι καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐν πολέμῳ θὰ ἦτο γνωστόν, καὶ παριστᾷ διὰ πεσσῶν ἐκεῖνα μόνον τὰ τμήματα αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ θέσις καὶ ἡ ὕπαρξις καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ ἦσαν γνωσταὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀσκήσεως καλεῖ ὁ διευθυντὴς εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀσκήσεως ἀμφοτέρας τὰς ὁμάδας, ἀποκαλύπτει τὸν χάρτην καὶ προβαίνει εἰς τὴν κριτικὴν τῆς ἀσκήσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς διεξαγωγὴ τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ τῆς ἱκανότητος καὶ ἐπιδεξιότητος τοῦ διευθυντοῦ. Κατὰ τὸν γερμανικὸν κανονισμόν: «ἐπιτηδεία διεύθυνσις παρὰ προσώπου ἔχοντος ἰδιαιτέραν πρὸς τοῦτο ἱκανότητα, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ του καὶ τῆς ἀρχαιότητός του, εἶναι ὅρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολεμικοῦ παιγνίου». Κατ' ἀνάλογον τρόπον διεξάγονται καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τῶν πολεμικῶν παιγνίων. Εἰς τὸ στρατηγικὸν πολεμικὸν παίγνιον, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ διεξάγονται αἱ στρατηγικαὶ ἐπιχειρήσεις, γίνεται χρῆσις μόνον τῶν ἐπιτελικῶν χαρτῶν 1:75000 ἢ 1:100000 ἢ καὶ μικροτέρας κλίμακος. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον γίνεται οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῶν πολεμικῶν παιγνίων. Δ. ΣΚΑΡΠΑΛΕΖΟΣ

— **παιγνίων καὶ *παιγνιοχάρτων φορολογία*.** Ὁ νόμος τῆς 14/26 Αὐγούστου 1836 περὶ χαρτοσήμου (ἄρθρ. 19) καὶ οἱ μεταγενέστεροι αὐτοῦ εἶχον ἐπιβάλει χαρτόσημον ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων, ἀλλ' εἰσαχθέντος διὰ τοῦ νόμου ,ΑΡΞΖ΄ τῆς 22 Μαρτίου 1884 τοῦ μονοπωλίου τῶν παιγνιοχάρτων, πᾶσαι αἱ περὶ φορολογίας τῶν παιγνιοχάρτων διατάξεις κατηργήθησαν (ἄρθρ. 11). Διὰ τοῦ νόμου ,ΒΦΙΘ΄ τοῦ 1898 τὸ ἔσοδον τοῦ μονοπωλίου τούτου κατέστη ὑπέγγυον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους. Ἡ μὲν προμήθεια τῶν παιγνιοχάρτων γίνεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ δὲ πώλησις αὐτῶν διὰ τῆς ἑταιρείας διαχειρίσεως τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους ὑπεγγύων προσόδων. Ἡ τιμὴ πωλήσεως τῶν παιγνιοχάρτων ὁρίζεται διὰ διατάγματος (νόμος 762 τοῦ 1917 καὶ μεταγενέστερα διατάγματα). Ἡ τιμὴ πωλήσεως ἔχει ὁρισθῇ διὰ διατάγματος τῆς 4 Ἰουνίου 1927 εἰς δραχμὰς 25.50 κατὰ δεσμίδα τῶν 52 φύλλων (κοινῶν), εἰς δραχμὰς 18.50 κατὰ δεσμίδα τῶν 32 φύλλων (κοινῶν), εἰς δραχμὰς 30.50 κατὰ δεσμίδα τῶν 32 ἢ τῶν 52 φύλλων πολυτελείας. Ἐκ τοῦ μονοπωλίου τούτου εἰσεπράχθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1926 δραχ. 12.217.845, 1927 δραχ. 13.356.498, 1928 δραχ. 14.538.868, 1929 δραχ. 12.977.788 καὶ 1930 δραχ. 12.349.794.

Ὁ νόμος 2916 τοῦ 1922 «Περὶ λειτουργίας τυχηρῶν καὶ μὴ παιγνίων καὶ φορολογίας αὐτῶν» ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα ἐποπτείας καὶ φορολογίας, ἕνεκα τῆς ἀναπτυχθείσης τάσεως περὶ τὴν ἄσκησιν αὐτῶν, ἐξεδόθησαν δὲ περὶ τῆς ἐκτελέσεώς του πολλὰ μεταγενέστερα νομοθετήματα. Ὁ νόμος οὗτος βασίζεται ἐπὶ τῆς διακρίσεως τῶν παιγνίων εἰς τυχηρά, τεχνικὰ καὶ μικτά, εἴτε διὰ παιγνιοχάρτων, εἴτε διὰ πεσσῶν ἐνεργοῦνται (νόμος 2916, ἄρθρ. 1 καὶ Β.Δ. 20 Νοεμβρίου 1922 περὶ κατατάξεως τυχηρῶν καὶ μὴ παιγνίων). Ὅπως παίζωνται εἰς κατάστημα τεχνικὰ καὶ μικτὰ παίγνια, ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἄδεια λειτουργίας των, χορηγουμένη ὑπὸ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ κατατάξεως τοῦ κέντρου (καταστήματος) εἰς μίαν τῶν τριῶν τάξεων (πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης) καταβάλλεται τὸ τέλος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάλογον τῆς κατηγορίας τῶν παιγνίων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν ἑπόμενον πίνακα.

Κατηγορίαι πόλεων ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ	*Τέλος τεχνικῶν παιγνίων (μπρὶτς καὶ γουίστ, πρέφα, μπεζίκι, πικέτο, σκαμπίλι, τριόμφο, κοντσίνα, ντόμινο, τάβλι, ζατρίκιον, ντάμα)* — *Τάξις Κέντρων*					*Τέλος μικτῶν παιγνίων*
	Α΄	*Β΄*	*Γ΄*	*Δ΄*	*Ε΄*	
60.001 κάτοικοι καὶ ἄνω	2.000	1.200	700	300	100	Τὸ δεκαπλάσιον τῶν ἔναντι κατὰ τάξιν τελῶν
15.001—60.000 κάτοικοι καὶ ἀνεγνωρισμέναι λουτροπόλεις καὶ τόποι θερινῆς καὶ χειμερινῆς διαμονῆς		1.200	700	300	100	
4 001—15.000 κάτοικοι			700	800	100	
1.001—4.000 κάτοικοι				300	100	Τὸ ἑπταπλάσιον
Ἔλαττον τῶν 1.001 κατοίκων					100	Τὸ διπλάσιον

Εἰσεπράχθησαν ἐκ τέλους ἀδείας λειτουργίας τῶν κέντρων τούτων κατὰ τὸ 1929—1930 δραχμαὶ 3.241.280 καὶ κατὰ τὸ 1930—1931 δραχμαὶ 3.763.709.

Ὁ νόμος 2916 προβλέπει προσέτι περὶ εἰδικῶν λεσχῶν τυχηρῶν παιγνιδίων, τῶν λεγομένων *καζίνων*, τῶν ὁποίων διὰ μεταγενεστέρων νόμων ἐλήφθη πρόνοια νὰ περιορισθῇ ἡ σύστασις. Τοιαύτη λέσχη λειτουργεῖ ἐν Λουτρακίῳ τῆς Κορινθίας, τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς ἔσοδον προωρίσθη ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ Αὐτονόμου Ὀργανισμοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν σεισμοπαθῶν τῶν ἐπαρχίας Κορίνθου, κατὰ τὸν νόμον 3717 τοῦ 1928 (ἄρθρ. 2 καὶ 1). Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

Περσικὰ παιγνιόχαρτα τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος ἐξεικονίζοντα σκηνὰς ἐκ τοῦ αὐλικοῦ βίου.

παιγνιόχαρτα (τά)· ὀρθογώνια τεμάχια χάρτου, ἔχοντα δύο ὄψεις, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων εἶναι ἐντετυπωμένη ἔγχρωμος εἰκὼν ἢ ἄθροισμα ἐγχρώμων σχημάτων (ποικίλλοντα κατὰ παιγνιόχαρτον), ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας σταθεραὶ γραφικαὶ παραστάσεις καὶ χρησιμοποιούμενα εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον.

— *[Παιγν.]* Ἡ πλήρης καὶ βασικὴ δέσμη τῶν εὐρωπαϊκῶν παιγνιοχάρτων (κοιν. ἡ *τράπουλα*, τὰ *χαρτιά*) ἀποτελεῖται ἐκ 52 ἐπιμήκων ὀρθογωνίων χονδρῶν χαρτίων (κοιν. *τραπουλόχαρτα*, *φύλλα*) διαιρουμένων εἰς τέσσαρας κυρίως σειρὰς καὶ φερόντων ἐπὶ τῆς προσόψεως ἀνάλογον διακριτικὸν σῆμα (χρῶμα): ἐρυθρὰν καρδίαν (*κοῦπα*), ἐρυθρὸν τετράγωνον (*καρρώ*), μαύρην αἰχμὴν δόρατος (μπαστούνι) ἢ μαῦρον τρίφυλλον (*σπαθί*). Ἑκάστη σειρὰ περιέχει ἀνὰ 13 παιγνιόχαρτα, ὧν 10 ἐξεικονίζουν ἐπὶ τῆς προσόψεως κατὰ σειρὰν ἅπαξ, δίς, τρὶς κτλ. τὸ σῆμα τοῦ χρώματος εἰς ὃ ἀνήκουν καὶ καλοῦνται *ἄσσος*, *δυάρι τριάρι* καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, τῆς κούπας, τοῦ μπαστουνιοῦ κτλ. Τὰ ὑπόλοιπα 3 παιγνιόχαρτα ἑκάστης σειρᾶς ἐξεικονίζουν ἀνὰ ἓν πρόσωπον (*φιγούρα*), τὰ ἑξῆς: α) γέροντα πωγωνοφόρον ἐστεμμένον (ἢ φέροντα πῖλον) κρατοῦντα σπάθην ἢ πέλεκυν, δόρυ, λύραν κτλ. καὶ καλούμενον *ρῆγας* (ἢ *βασιλιᾶς, παπᾶς*), β) γυναῖκα διαδηματοφόρον (ἢ πεπλοφόρον, ἐστεμμένην, ταινιοφόρον), κρατοῦσαν ἄνθος ἢ ἔχουσαν τὰς χεῖρας ἀνοικτὰς ἢ ἐπὶ τῶν ὀσφύων καὶ καλουμένην *ντάμα* (ἢ *βασίλισσα, κόρη, κορίτσι*) καὶ γ) ἄνδρα ἀσκεπῆ (ἢ φέροντα πῖλον μετὰ ἢ ἄνευ πτεροῦ), ἔχοντα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν ὀσφύων ἢ κρατοῦντα σπάθην, θυρεόν, πέλεκυν κτλ. καὶ καλούμενον *φάντης* (ἢ *βαλές, παιδί, θαλαμηπόλος*). Εἰς τὴν ἱσπανικὴν καὶ ἰταλικὴν δέσμην ἀντὶ τῆς ντάμας εἰκονίζεται ἱππεύς, εἰς δὲ τὴν γερμανικὴν ἀντὶ τῆς ντάμας καὶ τοῦ φάντη, ἀνώτερος καὶ κατώτερος ἀξιωματικός. Εἰς τὴν ἄνω δεξιὰν καὶ κάτω ἀριστερὰν γωνίαν, διὰ τὴν εὔκολον ἀναγνώρισιν ἑκάστου παιγνιοχάρτου (*φυλλάρισμα*), εἰκονίζεται ἐνίοτε, ἐν μικροτέρῳ σχήματι, τὸ σῆμα τοῦ χρώματος καὶ ἄνωθεν τούτου τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον τοῦ ἄσσου (A) καὶ τῶν προσώπων (B, K, R—K, Q, D—Θ, K,V,S,F) καὶ οἱ ἀριθμοὶ 2,3,4 κ. οὕ. κ. τῶν λοιπῶν παιγνιοχάρτων.

Σινικὰ ἐπιμήκη ὀρθογώνια παιγνιόχαρτα.

Ἐν Ἰνδίαις ὑπάρχει δέσμη 96 παιγνιοχάρτων, διαιρουμένη εἰς 8 σειρὰς διακρινομένας διὰ ἰδίων σημάτων (στέμμα, σελήνη, σπάθη, κτλ.), ὧν ἑκάστη περιέχει 12 φύλλα, ἤτοι δέκα ἠριθμημένα, ὡς ἐν Εὐρώπῃ, καὶ δύο πρόσωπα, τὸν βασιλέα καὶ τὸν βεζύρην. Ἀνάλογοι δέσμαι ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ ἀνωτέρω πλήρης δέσμη, *κοντσίνα* ἐν Ἑλλάδι καλουμένη (ἐκ τοῦ συνηθεστέρου δι' αὐτῆς παιζομένου παιγνίου), συνήθως ἔχει καὶ 53ον παιγνιόχαρτον, ἐφ' οὗ ἄνευ χρώματος εἰκονίζεται ἱππεὺς (τζόκερ, joker), ἀρλεκῖνος, Ἑρμῆς κτλ. Διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς πλήρους δέσμης ἐπιτυγχάνονται αἱ ἑξῆς: ἡ δέσμη τῶν 48 παιγνιοχάρτων (δι' ἀφαιρέσεως τῶν δεκαριῶν), χρησιμοποιουμένη εἰς τὸ ρεβερσὶ κ.ἄ. παίγνια, ἡ δέσμη τῶν 40 (ἐλλείπουν τὰ 8, 9 καὶ 10) διὰ τὸ L'hombre κ. ἄ., τῶν 36 (ἐλλείπουν τὰ 3,4,5,6), χρησιμοποιουμένη ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Σιλεσίᾳ, τῶν 34 (σχηματιζομένη διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ 6 τῆς κούπας καὶ τινων καρρῶν ἀπὸ τῆς δέσμης τῶν 40), χρησιμοποιουμένη εἰς τὸ παίγνιον τρὶ κ. ἄ., τῶν 32 (ἐλλείπουν τὰ 2,3,4,5,6), καλουμένη ἐν Ἑλλάδι πρέφα ἢ πικέτο (ἀπὸ τῶν παιγνίων) καὶ τῶν 28 (ἐλλείπουν τὰ 2,3,4,5,6 καὶ 7) διὰ τὸ μπρελὰν κ. ἄ. Ἀντιθέτως, διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀνωτέρω δεσμῶν σχηματί-

Digitized by Google

Παιγνιόχαρτα ἑλληνικὰ ἐκτυπωθέντα ἐν Οὐγγαρίᾳ τῷ 1829 παρὰ φιλελλήνων, τὰ μόνα διασωζόμενα ἐκ τῆς δέσμης, ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. Κατὰ στήλας : α) Ρῆγες : Καποδίστριας, Μαυροκορδᾶτος, Ὑψηλάντης (ΙΨΙΛΑΝΤΗΣ), *Κουντουριώτης* (ΚΟΝΔΟΥΡΙΟΤΗΣ). — *β) οἱ βαλέδες : Μιαούλης, Μπότσαρης* (ΜΠΟΤΖΑΡΗΣ), *Κανάρης, Κολοκοτρώνης* (ΚΟΛΟΚΟΤΡΟΝΗΣ). — *γ) αἱ βασίλισσαι : Ἑλλάς, Ἀθηνᾶ, Καρτερία.*

[Φωτογρ. «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

ζονται αἱ ὀγκώδεις δέσμαι τῶν παιγνίων τοῦ μπακαρᾶ, ραμὶ κ. ἄ. παιγνίων (διὰ διπλασιασμοῦ, τριπλασιασμοῦ κτλ. τῆς κοντσίνας), τοῦ μπεζικίου (διὰ τοῦ τετραπλασιασμοῦ κτλ. τῆς πρέφας), τοῦ κομήτου (διὰ διπλασιασμοῦ τοῦ ρεβερσὶ) κτλ.

Τὰ διὰ τῶν παιγνιοχάρτων γνωστότερα παιζόμενα παίγνια, ἰδίως ἐν Ἑλλάδι, εἶναι τὰ ἑξῆς : *γιάς, ἐκαρτέ, ἑξηνταέξ, κομήτης, κοντσίνα* (ἢ *πάστρα*), *κοὺμ-κάν, κοῦπες, λασκενές, μάους, μαῦρο* ἢ *ἄσπρο, μπάτσικα, μπακαρᾶς* (ἢ *σεμὲν-ντὲ-φέρ*), *μπεζίκι, μπρίτζ, ντόμινο, οὐΐστ, παπᾶς, πασιέντσες, πασέτα, πικέτο, πλακάκια, πόκα, πόκερ, πρέφα, ραμί, ρεβερσί, σκαμπίλι, σκάτ, ταρόκ, τζογολί, τρί, τριανταένα* (ἢ *εἰκοσιένα*). *φαραὼ* κ. ἄ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ ἐπινόησις τῶν *παιγνιοχάρτων* ἀσφαλῶς δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Τὸ παλαιότερόν των ἐν Εὐρώπῃ ὄνομα *ναΐμπ* (ἐξ οὗ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ: naipes) εἶναι ἀραβικὸν καὶ σημαίνει ἐν γένει τὸν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἀντικαταστάτην (τοποτηρητήν, ἀντιβασιλέα, βεζύρην). Παρὰ τῶν Ἀράβων εἰσήχθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Κατά τινα παράδοσιν, ἐνισχυομένην ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀνευρίσκονται μέγισται ἀναλογίαι μεταξὺ τῆς ἰνδικῆς καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς δέσμης, ἐπενοήθησαν ὑπὸ τῶν βραχμάνων καὶ ἀρχικῶς ἦσαν, ὅπως καὶ τὸ ζατρίκιον, ἀλληγορικὴ ἀναπαράστασις πολέμου. Ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν ἐπινόησίν των εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ διαβλέπουν εἰς τὰ πρῶτα παιγνιόχαρτα θρησκευτικὰς ἀλληγορίας, εἰς δὲ τὸ σινικὸν λεξικὸν Τσὶνγκτσζὲ-τοὺνγκ (τοῦ 1678 μ. Χ.) ἀποδίδεται ἡ ἐμφάνισίς των εἰς τὸν αὐτοκράτορα Σέουν-Χὸ (1120 π. Χ.) πρὸς τέρψιν τῶν παλλακῶν του. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ θεωρήσαντες εὐρωπαϊκὴν τὴν καταγωγὴν τῶν παιγνιοχάρτων, ἐπινοηθέντων δῆθεν ἐν Γαλλίᾳ (ὑπὸ τοῦ Ζακμὲν Γκρινγκοννὲρ ἐπὶ Καρόλου ΣΤ′), Ἱσπανίᾳ (ὑπό τινος Βιλὰ ἢ Βιλάν), Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ κ. ἄ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ παιγνιόχαρτα ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἤδη ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, ὅτι ἦσαν ἄγνωστα ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος καὶ ὅτι εἶχον πλέον κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα καταστῆ ἐν αὐτῇ μεγάλη κοινωνικὴ πληγή. Ἡ πρώτη των μνεία γίνεται ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου τῷ 1376 ἀναφέρονται ὡς νέον παίγνιον. Ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1379 ἀναφέρονται εἰς λογαριασμοὺς τῆς αὐλῆς τῆς Βραβάντης καὶ τῷ 1392 εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ Καρόλου ΣΤ′, ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1377 εἰς πραγματείαν τοῦ Ἰωάννου Ραΐνφελντεν καὶ τῷ 1384 εἰς χειρόγραφον τῆς Νυρεμβέργης, ἐν Ἱσπανίᾳ τῷ 1371 εἰς καταλωνικὰς πηγὰς (λεξικὸν Ἰακώβου March ἐν λ. naip), κατὰ τὰ ἀμέσως δὲ ἑπόμενα ἔτη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος εἶχον καταστῆ προσφιλὴς ἐνασχόλησις τῶν Ἀζτέκων τοῦ Μεξικοῦ, μεταδοθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν.

Ἀρχικῶς ἡ δέσμη ἀπετελεῖτο ἐκ παιγνιοχάρτων φερόντων ἀριθμοὺς μόνον καί τινας ἐμβληματικὰς εἰκόνας (1393), τὰ δι᾽ αὐτῶν δὲ ἐπιτυγχανόμενα παίγνια, ἀπαιτοῦντα ὑπολογισμοὺς ἀρκούντως ἐξασκοῦντας τὸν νοῦν, συνιστῶντο τὰ μάλιστα εἰς τὰ μικρὰ παιδία. Τάχιστα ἡ δέσμη κατέστη πραγματικὸν εἰκονογραφημένον ἐγκυκλοπαιδικὸν λεύκωμα, περιέχουσα εἰκόνας ἐκ τοῦ βίου τῶν ζῴων, παραστάσεις θεῶν, κ.τ.λ. Ἤδη τῷ 1400 ὁ Φίλιππος Βισκόντι, παῖς ἔτι ὤν, ἐπεδίδετο μανιωδῶς εἰς τὰ παίγνια ταῦτα. Τὰς πρώτας ὠργανωμένας δέσμας καὶ παίγνια ἐπενόησαν ἐν Εὐρώπῃ οἱ Ἰταλοί, ἀποκαλέσαντες αὐτὰς *ταρόκκι* (tarocchi), παλαιοτέρα δὲ αὐτῶν (ΙΕ′ τὸ πολὺ αἰῶνος) εἶναι ἡ ὀνομαζομένη *ταρόκκο τῆς Ἑνετίας* (tarocco de Venezia), ἀποτελουμένη ἐκ μιᾶς γενικῆς σειρᾶς παιγνιοχάρτων διακρινομένων δι᾽ ἑνὸς συμβόλου εἰς 5 ἐπὶ μέρους σειράς, ὧν ἑκάστη περιέκλειε 10 ἠριθμημένα (ἀπὸ τοῦ 1 ἕως τοῦ 10) παιγνιόχαρτα καὶ 4 πρόσωπα (βασιλέα, βασίλισσαν, ἱππέα καὶ ἱπποκόμον)· καὶ εἰς ἑτέραν γενικὴν σειρὰν 22 παιγνιοχάρτων (ἀναλόγων πρὸς τὰ σημερινὰ ἀτού), ὀνομαζομένων *ταρρόκι* ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἢ *θριάμβων* (trionfi), *μυστικῶν* (arcani), *ἐπικρατούντων* (attuti) κ. ἄ., ἐξεικονιζόντων ποικιλίαν παραστάσεων καὶ ἐχόντων ἀξίαν ἀνωτέραν τῶν ἄλλων παιγνιοχάρτων τῆς δέσμης. Ἐκ τῶν λοιπῶν δεσμῶν γνωστότεραι εἶναι τὸ *ταρόκκο τοῦ Μπαλντίνι* (tarocco de Baldini) τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος μὲ 50 παιγνιόχαρτα, ἐξεικονίζοντα τὰς ἀρετάς, τὰς ἐπιστήμας, τὰς μούσας κ. ἄ. καὶ διακρινόμενα εἰς 5 σειρὰς διὰ τῶν ψηφίων A—D, τὸ *ταροκκίνο τῆς Βολωνίας* (tarocchino de Bolognia) μὲ 62 παιγνιόχαρτα, ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Φραγκίσκου Fibbia τῆς Πίσης καὶ τὸ καλούμενον *παίγνιον τῆς Φλωρεντίας* (minchiate de Firenze) τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος μὲ 97 παιγνιόχαρτα (41 ἀτού, ὧν 35 ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Μπαλντίνι), διακρινόμενα τότε πρῶτον, ὡς νῦν, εἰς 4 μόνον σειρὰς καὶ διὰ τῶν σημερινῶν χρωμάτων (coppi, spade, danari, bastoni), συμβολιζόντων, κατά τινας, τὸν κλῆρον, τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς ἀστοὺς καὶ τὸν λαόν. Τὰ ἰταλικὰ χρώματα ὑπέστησαν παρὰ τῶν Γάλλων τροποποίησιν ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα : *καρδία* (coeur) ἀντὶ τῆς κούπας, *τρίφυλλον* (trèfle) ἀντὶ τοῦ σπαθιοῦ, *τετράγωνον* (carreau) ἀντὶ τοῦ δηναρίου καὶ *αἰχμὴ* (pique) ἀντὶ τοῦ μπαστουνίου. Ἐπίσης ἐτροποποιήθησαν καὶ κατὰ τὸ σχῆμα. Τὰ ἑλληνικὰ χρώματα ἔχουν ὡς πρὸς τὸ σχῆμα γαλλικὴν τὴν καταγωγήν· ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα, διετήρησαν τὰ ἰταλικά, πλὴν τοῦ δηναρίου (παραμένοντος μόνον ἐν Ἰονίοις νήσοις καὶ Πελοποννήσῳ) ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθη τὸ καρρώ. Ὁ σήμερον ἐπικρατῶν τύπος τῶν προσώπων (φιγουρῶν) καὶ αὐτὸς ὑπέστη μακρὰν ἐξέλιξιν, ἔχων ἰταλικὴν τὴν καταγωγήν. Ἐν Ἱσπανίᾳ σχεδὸν οὐδόλως μετεβλήθη, ἐν Γερμανίᾳ καθιερώθη περὶ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα καὶ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ′, ὅτε ὡρίσθησαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων : Δαυΐδ, Ἀλέξανδρος, Καῖσαρ καὶ Καρλομάγνος (διὰ τοὺς βασιλεῖς), Παλλάς, Ἀργεία, Ραχὴλ καὶ Ἰουδεὶθ (διὰ τὰς βασιλίσσας), Ἕκτωρ, Λανσελό, Ὀζιὲ καὶ Λαΐρ (διὰ τοὺς θαλαμηπόλους). Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις κατήργησε πρὸς στιγμὴν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς αὐτοὺς τύπους καὶ ἔφερε σειρὰν ἐξεικονίζουσαν συμβολικῶς δι᾽ ἕκαστον τῶν χρωμάτων : τὴν δύναμιν, ἀδελφότητα καὶ ἀσφάλειαν, τὴν εὐημερίαν, αἰδῶ καὶ δι-

Digitized by Google

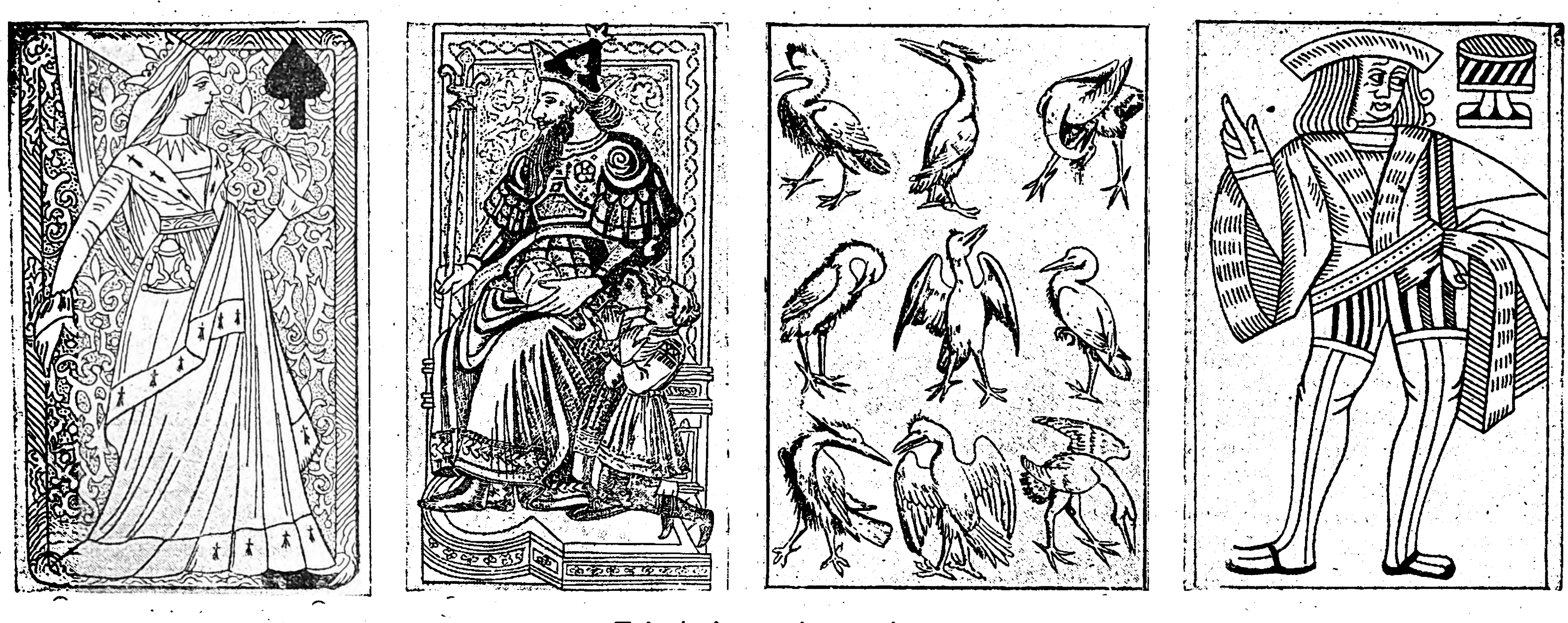

Παλαιὰ εὐρωπαϊκὰ παιγνιόχαρτα.

Ντάμα ζωγραφιστῆς γαλλικῆς δέσμης τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος (συλλογὴ Le Carpentier).— Ρήγας τῆς γαλλικῆς δέσμης τῆς ἀποκαλουμένης «*Καρόλου ΣΤ΄*» (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων).— Ἐννεάρι γερμανικῆς δέσμης τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἐξεικονιζούσης κινούμενα πτηνά (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων).—Βαλὲς κοῦπα ἰσπανικῆς δέσμης τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος (Βαρκελώνη, συλλογὴ Babra).

Εὐρωπαϊκὰ παιγνιόχαρτα.

Ντάμα γαλλικῆς δέσμης ἐκ Λυῶνος τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος (Βιέννη, συλλογὴ Wiener).— Ρήγας κορρὼ (δηνάριον) πολωνικῆς δέσμης ἐκ Βαρσοβίας τοῦ ΙΗ΄— ΙΘ΄ αἰῶνος (συλλογὴ Marteau). — Γαλλικὸν ταρὸκ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος ἐξεικονίζον τὸν «Ἀστέρα» (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων). — Γαλλικὸν παιγνιόχαρτον ἐκ Διμὸζ ἰσπανικῆς τεχνοτροπίας (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων).—Παιγνιόχαρτον γαλλικὸν «*Φανταιζὶ τῆς Β΄ αὐτοκρατορίας*» (συλλογὴ D' Allemagne).

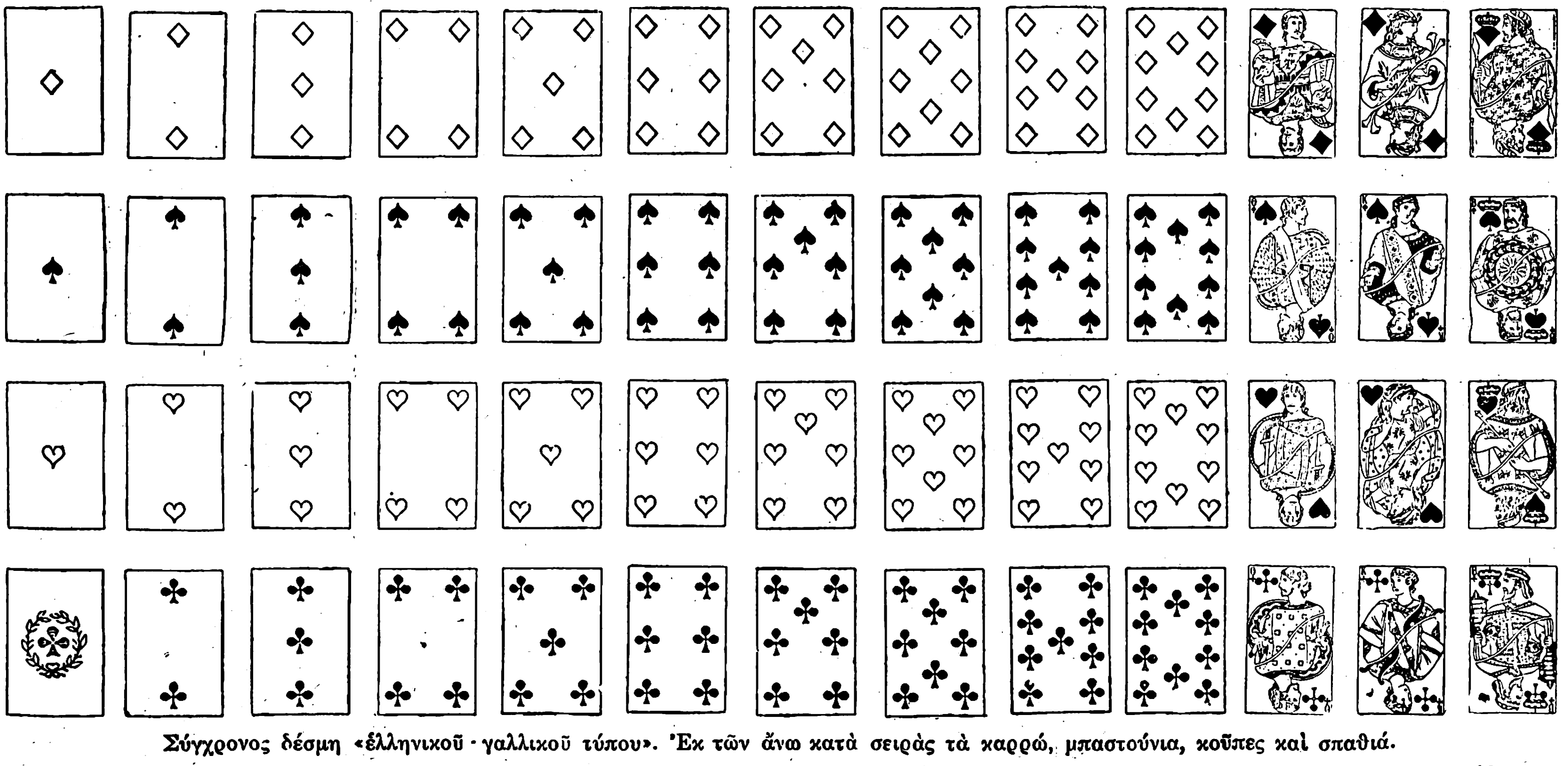

Σύγχρονος δέσμη «ἑλληνικοῦ - γαλλικοῦ τύπου». Ἐκ τῶν ἄνω κατὰ σειρὰς τὰ καρρώ, μπαστούνια, κοῦπες καὶ σπαθιά.

Digitized by Google

καιοσύνην, τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν, τὸ φῶς καὶ τὴν ἰσχύν, τὸν πλοῦτον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ θάρρος.

Ἡ ταχίστη διάδοσις τῶν παιγνιοχάρτων καὶ ἡ χρῆσίς των ὡς κερδοσκοπικοῦ καὶ μαντικοῦ μέσου (βλ. *χαρτομαντεία, χαρτοπαίγνιον*) ἐπροκάλεσεν, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἀπαγορευτικὰς διατάξεις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (1377 Σιένα, 1397 Παρίσιοι), τῆς ἰουδαϊκῆς ἐκκλησίας (1416 συναγωγαὶ Βολωνίας, Φόρλι, Κρακοβίας· 1623 σύνοδος Μπρέστ-Λιτόφσκ) καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (1382 δημοτ. συμβούλιον Βαρκελώνης). Ἡ διάδοσίς των ἐπέσυρεν ἔτι καὶ τὴν φορολογικὴν προσοχὴν τῶν κρατῶν· ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1581, ἐν Καταλωνίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος κ.οὕ.κ., ἐπεβλήθησαν μεγάλα τέλη εἰς τὴν κατασκευήν, εἰσαγωγὴν καὶ κατανάλωσιν τῶν παιγνιοχάρτων.

Τὸ παιγνιόχαρτον ἐχρησιμοποιήθη ἐνωρίτατα καὶ διὰ σκοποὺς διδακτικούς, προπαγανδιστικοὺς κ. ἄ. Εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐγένοντο διὰ τῆς δέσμης περίφημοι συνδυασμοὶ καὶ παίγνια (tours de cartes), ὁ Θωμᾶς Murner (1509) ἐξέθηκεν ἐν σχήματι δέσμης παιγνιοχάρτων σύστημα ὁλόκληρον λογικῆς καὶ ὁ Βαπτιστὴς Pendelton (1651) ἐπενόησε παιγνιόχαρτα διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, ὧν ἀνάλογα τὰ γερμανικὰ (ΙΖ΄ αἰών) διὰ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Πλεῖστοι ἐπίσης γεωγράφοι, ὡς οἱ De Val (1669 — 1677), Poilly καὶ Mitoire (1763) ἐχρησιμοποίησαν τὴν δέσμην διὰ τὴν διάδοσιν τῆς γεωγραφίας. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον ἀπόκεινται περίφημα παιγνιόχαρτα ἐκθέτοντα τὴν μουσικὴν χορῶν κ. ἄ. ἢ ἐξεικονίζοντα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ἐραλδικὰς παραστάσεις, σατιρίζοντα πολιτικοὺς κ.τ.λ. Ἐκ τῶν νεωτέρων παιγνιοχάρτων τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι καὶ τὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, ἐξεικονίζοντα ἀντιθρησκευτικὰς παραστάσεις, ὧν ἀνάλογα τὰ παλαιότερα ἀντιπαπικὰ παιγνιόχαρτα.

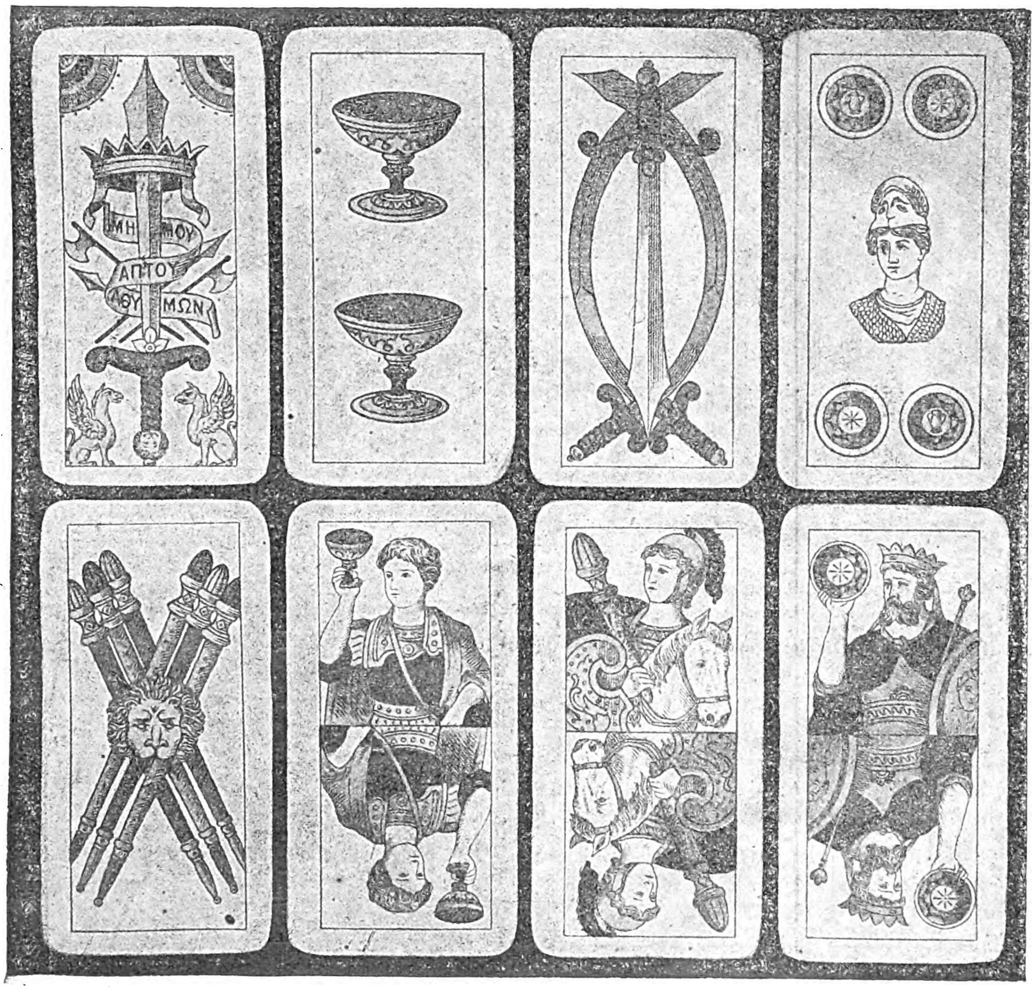

Ἑλληνικὰ παιγνιόχαρτα ἑνετικοῦ τύπου κυκλοφοροῦντα ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις καὶ Πελοποννήσῳ. Ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ : ἄσσος σπαθί, δύο κοῦπα, τρίο σπαθί, τέσσαρα καρρὼ (ἰταλ. ντανάρι). Ἐν τῇ κάτω σειρᾷ : ἓξ μπαστούνι, φάντης κοῦπα, ἱππεὺς (καβάλλο) μπαστούνι, ρήγας καρρώ.

[Φωτογρ. «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

— *[Γραφ. Τέχν.]* Ἡ ἐξέλιξις τῆς κατασκευῆς τῶν παιγνιοχάρτων συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς προόδου τῶν γραφικῶν τεχνῶν ἐν γένει. Τὰ πρῶτα παιγνιόχαρτα ἐζωγραφίζοντο διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ χάρτου, περγαμηνῆς, δέρματος, λεπτῶν φύλλων ὀστοῦ κ.ἄ., καὶ ἦσαν πανάκριβα, ἀπρόσιτα διὰ τοὺς πολλούς. Τὰ ὑπὸ τοῦ Γκριγκοννὲρ κατασκευασθέντα διὰ τὸν Κάρολον ΣΤ΄, «χρυσᾶ καὶ μετὰ πολλῶν ἐμβλημάτων» (à or et à plusieurs devises) ἐστοίχιζον 50 παρισινὰ σολδία. Ἔργα ἐπιφανῶν καλλιτεχνῶν εἶχον ἐμφάνισιν οἵαν αἱ μικρογραφίαι τῶν μεσαιωνικῶν κωδίκων, ἐνίοτε δὲ ἀνῆκον καὶ εἰς ὡρισμένας καλλιτεχνικὰς σχολάς. Τινὲς δέχονται ὅτι ἡ ἐπινόησις τῆς ξυλογραφίας ὀφείλεται εἰς τοὺς κατασκευαστὰς παιγνιοχάρτων, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἔκτοτε εὐρύτατα διεδόθη ἡ κατασκευή των καὶ ἐδημιουργήθησαν μεγάλα κέντρα παραγωγῆς ἐν Γερμανίᾳ (Οὔλμη, Νυρεμβέργη, Ἄουγκσμπουργ), ἡ ὁποία συνηγωνίζετο τόσον τὰ ἰταλικά, ὥστε ἡ ἑνετικὴ γερουσία ἀπηγόρευσε παντελῶς (1441) τὴν εἰσαγωγὴν γερμανικῶν παιγνιοχάρτων. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χαλκογραφίας κατέστη προσφορωτέρα ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων. Διέπρεψαν τότε ὁ Ἰωσὴφ Μάριος Μιτέλλι κ.ἄ., περίφημος δὲ κατέστη ὁ ἀνώνυμος «καλλιτέχνης τῶν παιγνιοχάρτων» (1466), τοῦ ὁποίου τὰ διασῳζόμενα παιγνιόχαρτα (Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη Παρισίων) θεωροῦνται ὑψίστης τέχνης. Νῦν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς χαρτοποιίας τὰ παιγνιόχαρτα κατασκευάζονται δι᾽ ἁπλῆς ἐπικολλήσεως τριῶν φύλλων, ὧν τὰ δύο (ἔντυπα) ἀποτελοῦν τὰς δύο ὄψεις τοῦ παιγνιοχάρτου, αἱ ὁποῖαι κολλῶνται ἐπὶ χονδροῦ χαρτονίου (ἀποτελοῦντος τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παιγνιοχάρτου). Ἐκ τῶν κυριωτέρων κέντρων κατασκευῆς εἶναι ἡ Οὔλμη, ἡ Κολωνία, ἡ Βιέννη, ἡ Φλωρεντία, τὸ Βιτέρμπο, ἡ Γένουα, οἱ Παρίσιοι, ἡ Τεργέστη κ. ἄ. Εἰς πρώτην μοῖραν ἔρχεται ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ παραγωγὴ παιγνιοχάρτων· ἡ τελευταία ἐξάγει κολοσσιαίας ποσότητας εἰς τὰς ἀποικίας, μέχρι τινὸς εἰς Ἑλλάδα, ἔτι δὲ εἰς Αἴγυπτον, Βέλγιον, Βραζιλίαν, Ἰταλίαν, Οὐρουγουάην, Ρουμανίαν, Τουρκίαν κτλ. Συνήθως τὰ ἔντυπα μέρη τοῦ παιγνιοχάρτου (ἐμπροσθόφυλλον καὶ ὀπισθόφυλλον) προμηθεύει εἰς τοὺς βιομηχάνους τὸ κράτος, ἀπαγορεῦον κατὰ κανόνα τὴν εἰσαγωγὴν ἢ δι᾽ ὡρισμένα εἴδη ἐπιβάλλον βαρύτατα εἰσαγωγικὰ τέλη. Τῶν βιομηχανικῶν καὶ εἰσαγωγικῶν τελῶν συνήθως ἐξαιροῦνται τὰ *παιδικὰ παιγνιόχαρτα*, μικροτέρων διαστάσεων (50×36 χλστμ., κτλ.).

Ἐκ τῶν παλαιοτέρων παιγνιοχάρτων περιζήτητα εἶναι τὰ στρογγύλα ἰνδικὰ (παριστῶντα πολεμιστάς), τὰ ἐπιμήκη καὶ στενὰ ἰαπωνικὰ καὶ σινικὰ (μὲ φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς διακόσμους), τὰ στρογγύλα ἑλβετικὰ ἢ γερμανικὰ (Κολωνίας) τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος, τὰ μεγάλα καὶ πλούσια εἰς διάκοσμον γερμανικὰ παιγνιόχαρτα (διαστάσεων 12×19 ἑκατοστμ.), κ.ἄ. Ὁ ἐρασιτεχνικὸς καταρτισμὸς συλλογῶν ἔχει μεγάλως ἀναπτυχθῆ, ἐνδιαφέρουσαι δὲ αὐτῶν εἶναι αἱ ἀποκείμεναι εἰς Παρισίους (Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, μουσεῖον Καρναβαλέ), Ρουάνην (Βιβλιοθήκη), Λονδῖνον (Βρεττανικὸν μουσεῖον), Στουτγάρδην (βιβλιοθήκη), Ἀλτενβοῦργον τῆς Θουριγγίας (μουσεῖον «Skatheimat»), Βρυξέλλας (μουσεῖον τῆς πεντηκονταετηρίδος), Βαρκελώνην, Βιέννην (Ἀμβροσιανὴ συλλογή), Ρώμην (μουσεῖον Ἀναγεννήσεως), Ἑνετίαν (μουσεῖον Κορρέρ), Τουρῖνον (βιβλιοθήκη), Πέργαμον (ἀκαδημία Καρράρα) κ.ἄ.

Τὰ ἑλληνικὰ παιγνιόχαρτα. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἑλληνικῶν παιγνιοχάρτων δέον νὰ λογισθοῦν τὰ ὑπὸ φιλελλήνων ἐν Οὐγγαρίᾳ κατασκευασθέντα (1829), ὧν διασῴζονται ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ μουσείῳ 11 πρόσωπα (φιγοῦρες) ἐξεικονίζοντα τὸν Ὑψηλάντην, Κανάρην καὶ τὴν Καρτερίαν (μπαστούνια), τὸν Καποδίστριαν, Μιαούλην καὶ τὴν Ἑλλάδα (κοῦπες), τὸν Μαυροκορδᾶτον, Μπότσαρην καὶ τὴν Ἀθηνᾶν (καρρώ), τὸν Κουντουριώτην καὶ Κολοκοτρώνην (σπαθιά). Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς καὶ τῶν παιγνιοχάρτων εἰς τὰ εἴδη τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου (1884), ἐν Ἑλλάδι ἐχρησιμοποιοῦντο παντοίου τύπου παιγνιόχαρτα, ἐκ τῆς ξένης εἰσαγόμενα καὶ ἀπὸ τοῦ 1836 διατελοῦντα ὑπὸ εἰσαγωγικὸν δασμόν. Ἀπὸ τοῦ 1884 ἤρξατο ἡ κατασκευή των ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Ἀσπιώτη» (τῆς εἶτα «Ἀσπιώτης—Ἔλκα»), ἀναλαμβανούσης κατὰ περιόδους τὴν διὰ συμβάσεως προμήθειαν εἰς τὸ δημόσιον ὡρισμένων ποσοτήτων παιγνιοχάρτων. Ὁ τύπος αὐτῶν (κατὰ τὸ γαλλικὸν πρότυπον), καθοριζόμενος ὑπὸ τῶν ἐργαστηρίων τῆς ἀνωτέρω ἑταιρείας, ἐγκρινόμενος ὑπὸ τοῦ δημοσίου καὶ ἐλαφρῶς τροποποιούμενος ἑκάστοτε, ἐξειλίχθη εἰς τὸν ὑφιστάμενον ἑλληνικὸν τύπον κοινῶν παιγνιοχάρτων, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πρόσωπα χρωματίζονται διὰ μέλανος, πορτοκαλλόχρου, βυσσινόχρου, βαθυπρασίνου καὶ κυανοῦ χρώματος. Ὁ τύπος οὗτος, ἑνιαῖος δι᾽ ἅπασαν τὴν χώραν, διακρίνεται (μόνον κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως διακοσμητικὴν παράστασιν) εἰς δύο ἐπὶ μέρους τύπους : Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ Νέων Χωρῶν. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1929, ὅτε ἔπαυσεν ἡ διὰ συμβάσεως προμήθεια τῶν παιγνιοχάρτων καὶ προεκηρύχθη ὁ πρῶτος διεθνὴς διαγωνισμός, ἐδημιουργήθη κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ ἐν Βιέννῃ οἴκου Piatnik καὶ νέος τύπος, ὁ τῶν ἑλληνικῶν παιγνιοχάρτων πολυτελείας, ἀνέλαβε δὲ ὁ οἶκος οὗτος τὴν προμήθειαν παιγνιοχάρτων ποσότητος καταναλωθησομένης περίπου μέχρι τοῦ 1934· καὶ ὁ νέος αὐτὸς τύπος διακρίνεται εἰς δύο ἐπὶ μέρους τύπους διὰ τῆς παραστάσεως τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν (βλ. πίνακα), ἀνέρχεται αὕτη διὰ τὴν τριετίαν 1927—1929 (μέσος ἐτήσιος ὅρος: 766.000 δεσμίδες) εἰς 1 δεσμίδα ἀνὰ 8,1 κατοίκους τῆς χώρας. Τὰ κοινὰ παιγνιόχαρτα, ἄλλοτε ἐκτελούμενα τυπογραφικῶς δι᾽ ἐκμαγείων καὶ νῦν λιθογραφικῶς δι᾽ ἐπιπέδων λιθογραφικῶν μηχανημάτων ἢ ταχυπιεστηρίων ὄφφσετ, ἀπετελοῦντο μέχρι τοῦ 1911 ἐκ τριῶν ἐπικολλωμένων φύλλων, τοῦ διαμέσου (χρώματος φαιοῦ), τοῦ ὀπισθοφύλλου καὶ τοῦ ἐμπροσθοφύλλου, νῦν δὲ ἐξ ἑνιαίου χαρτονίου, ἐφ᾽ οὗ γίνεται ἡ ἐκτύπωσις. Ἔχουν διαστάσεις 56×88 χλστμ. καὶ χάρτην βάρους 360—365 γρμ. κατὰ τετρ. μ., διακρινόμενα οὕτως ἀπὸ τῶν πολυτελῶν, ὄντων στερεωτέρων, παχυτέρων (χάρτης 400—405 γρμ. κατὰ τ. μ.), μεγαλυτέρων (διαστάσεις 64×89 χλστμ.) καὶ ἐχόντων ἐπιχρύσους τὰς γωνίας. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐκτελεσθέντων ἐν Ἑλλάδι παιγνιοχάρτων ἐνδιαφέροντες

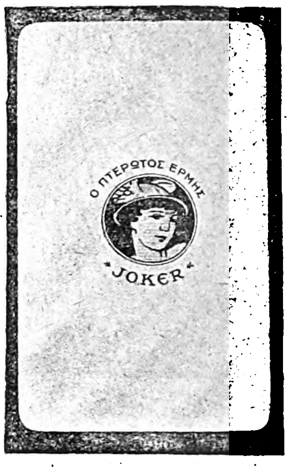

Τζόκερ τῆς ἑλληνικῆς δέσμης παιγνιοχάρτων.

[Φωτογρ. Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

Πίναξ τῶν ἐν Ἑλλάδι καταναλισκομένων παιγνιοχάρτων.

Ἔτη	*Ποσότης (χιλιάδες δεσμίδων)*	*Ἀξία (χιλιάδες δραχμῶν)*
1900—1913 (Παλαιαὶ Χῶραι)	6.399	5.117
1914	488	482
1915	449	450
19 6	826	800
1917	511	105
1918	278	529
1919	394	840
1920	599	1.534
1921	895	2 500
1922	725	3 614
1923	399	7.[illegible]20
1924	571	11.147
1925	677	13 896
1926	670	15.110
1927	737	17.825
1928	785	19.618
1929	778	18.901

Digitized by Google

εἶναι ὁ ἐνετικὸς τύπος, κυκλοφορῶν ἔτι (ἐκ παλαιῶν στὸκ) εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἐν μέρει εἰς Πελοπόννησον, ὡς καὶ ἕτερος ἀρχαιοπρεπὴς τύπος μὲ ἀρχαΐζούσας φιγούρας.

— *[Νομ.]* Βλ. *παιγνίων* καὶ παιγνιοχάρτων φορολογία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cato O.* Die beliebtesten Kartenspiele (1921—1923, τόμ. 2).—*D'Allemagne H. R.*, Les cartes à jouer du XIV au XX siècle (Παρίσιοι, 2 τόμ. 1906).—*Döring C.*, Skat, Bridge und andere Kartenspiele (δ' ἔκδ. 1928).—*Horr N. T.*, A bibliography of card games and of the history of playing cards (Κλήβλαντ 1892).—*Jessel F.*, Bibliography of works on playing cards and gaming (Λονδῖνον 1905).—*Lensi A.*, Bibliographia italiana di giuochi di carte (Φλωρεντία 1892).—*Sohreiber Ch.*, Playing cards of various ages and countries (Λονδῖνον 1892, 3 τόμ.).— *Stabenow*, Ausgewählte Kartenspiele (1925).— *Van Rensselaer J. K.*, Prophetical. educational and playing cards (Φιλαδέλφεια 1912).— *Willschire W. H.*, A descriptive catalogue ot playing and other cards in the British Museum (Λονδῖνον 1876). Π. Ν. Π.

παιγνιώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἀγαπῶν νὰ παίζῃ, εὐτράπελος, ἀστεῖος, ἀντίθ. *σοβαρός*: «παιγνιώδης χαρακτήρ»· || *παιγνιῶδες* (τό)· ὡς οὐσ.: «τὸ παιγνιῶδες τῆς ψυχῆς». —Ἐπίρρ. ***παιγνιωδῶς***.

παῖδα (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *παγίδα* ἢ *παγίδι*.

παίδα (ἡ)· δημοτ., παιδεμός, βάσανο. ταλαιπωρία: «τὴν παίδα ποῦ μοῦ κάμνει ὁ ἀφέντης μου δὲν λέγεται», παροιμ. «τὰ παιδιὰ εἶναι παίδα» ὅτι ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων εἶναι πλήρης κόπων καὶ ταλαιπωριῶν (ἐκ τοῦ *παιδεύω* ἀναδρομικῶς).

Παίδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (πλάτ. 40° 18′½ Β., μῆκ. 24° 11′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), ὁ ἀσφαλέστερος τῆς ἀκτῆς ταύτης ἕως τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ. Διανοίγεται βορείως φερωνύμου ἀκρωτηρίου, 5 μίλλ. Β. τοῦ ὅρμου τῶν Ἰβήρων καὶ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου. Σ. Ε. Λ.

παιδαγωγεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ ἵδρυμα ὅπου παιδαγωγοῦνται οἱ παῖδες, σχολεῖον παίδων.

παιδαγώγησις, —*εως* (ἡ)· ἡ καθοδήγησις, ἡ ἀνατροφὴ παιδός, ἡ προσπάθεια ὅπως ὁ παῖς προαγάγῃ τὰς ἐμφύτους ἀρετάς του καὶ ἀφανίσῃ τὰς ἐμφύτους κακίας.

παιδαγωγία (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία τοῦ παιδαγωγοῦ· || παιδαγώγησις.

παιδαγωγική (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν προσήκουσαν ἀνατροφὴν τῶν παίδων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ πρόοδος καὶ τὸ μέλλον ἑκάστου λαοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς φύσει ἐνυπαρχούσης εἰς αὐτὸν δραστηριότητος, τῆς ὁρμῆς πρὸς ἐργασίαν καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς γνώσεως. Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς στηρίζεται καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοτέλεια καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐργατικότης τῶν λαῶν κατευθύνεται τὸ μὲν πρὸς τὴν ἀπόκτησιν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ πλούτου ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ τέχνῃ. Διὸ ἔργον τῆς πολιτείας εἶναι νὰ φροντίζῃ ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε νὰ κατευθύνῃ σκοπίμως πᾶσάν του ἐνέργειαν εἰς τὸ νὰ ἐξαρθῇ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ζῷα εἰς ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα πεδία δράσεως. Ἡ παιδαγωγικὴ σκοπὸν ἔχει νὰ δείξῃ εἰς τὴν πολιτείαν τοὺς ἀσφαλεστέρους τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ κατορθωθῇ ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὑγεία, ἡ μόρφωσις καὶ ἠθικοποίησις τῆς νέας γενεᾶς· συγχρόνως δὲ ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἀναλάβουν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀνηλίκων τὰ καταλληλότερα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν ν' ἀναπτύξουν ἕκαστον ἄτομον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμόν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οὕτω λοιπὸν ἡ παιδαγωγική, κανονίζουσα τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας πρὸς ἀσφαλῆ καὶ συστηματικὴν καθοδήγησιν τῆς νεότητος, εἶναι ἐπιστήμη: α) καθορίζουσα τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ β) ἐξετάζουσα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλα μέσα. Ὥστε ἡ παιδαγωγικὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὰς καθαρῶς θεωρητικὰς ἐπιστήμας· δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ψιλὴν θεωρητικὴν ἔρευναν τῶν ζητημάτων τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἀγωγήν, ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἢ μή, ἀλλὰ δεικνύει εἰς τὴν ἀγωγὴν τοὺς τρόπους, καθ' οὓς αὕτη ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς διαφόρους εἰδικοὺς αὐτῆς σκοποὺς εἰς ἑκάστην περίπτωσιν. Κατὰ ταῦτα ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη, πρῶτον μὲν ὁρίζουσα τὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς καὶ ἀληθείας τῆς ἐπιστήμης, ἔπειτα δὲ διδάσκουσα τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν θεωρητικῶς ἐξευρεθέντων σκοπῶν.

Ἡ παιδαγωγική, ἂν καὶ εἶναι αὐτοτελὴς ἐπιστήμη, ποικιλοτρόπως συνδέεται πρὸς πολλὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Ἐξετάζουσα κυρίως τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ὁ ἐνήλικος ἐπὶ τῶν παιδίων, ἔχει ἀνάγκην πρῶτον νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν παῖδα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἄνευ τῆς γνώσεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀνεύρῃ τὰ κατάλληλα ἑκάστοτε μέσα ἀγωγῆς· τὴν γνῶσιν δὲ ταύτην παρέχει ἡ *παιδολογία*, ἥτις περιλαμβάνει τὴν σωματολογίαν, τὴν φυσιολογίαν, τὴν ὑγιεινήν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ψυχοπαθολογίαν τοῦ παιδίου. Ἐκ τῆς σωματολογίας τοῦ παιδίου ἡ παιδαγωγικὴ μανθάνει: α′) κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδίου καὶ ἡ ἐξέλιξις ἑκάστου ἐκ τῶν ὀργάνων του· β′) ποῖος εἶναι ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου, αἱ διαφοραὶ τῶν ὀργάνων του ἀπὸ τῶν τοῦ ἐνηλίκου, ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν καὶ ἡ κόπωσις, οἱ κίνδυνοι τῆς ὑγείας του καὶ οἱ ὅροι τῆς κανονικῆς του ἀναπτύξεως· γ′) ποῖαι εἶναι αἱ σωματικαὶ ἀνωμαλίαι τῶν ἀσθενικῶν παιδίων καὶ ἐν γένει ἡ σωματική των κατάστασις. Αἱ ἔρευναι δὲ καὶ αἱ γνώσεις αὗται περὶ τοῦ παιδίου ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρίαν πάσης ἐνεργείας τῆς παιδαγωγικῆς, ὥστε αἱ ἀπαιτήσεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὴν ἀνατομικὴν καὶ φυσιολογικὴν αὐτῶν κατάστασιν.

Ἐξ ὅλων τῶν κλάδων τῆς παιδολογίας ἡ παιδαγωγικὴ ἔχει στενοτέραν συνάφειαν πρὸς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδός· τοῦτο δὲ εἶναι εὐνόητον, ἀφοῦ ἡ μὲν ἀγωγὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἰδίως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου, ἡ δὲ παιδαγωγικὴ λαμβάνει κυρίως ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχικὴν τοῦ παιδίου κατάστασιν. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σχέσις αὐτῶν, ὥστε, ὡς λέγει ὁ Μόϋμαν, οὐδεὶς σχεδὸν κλάδος τῆς παιδαγωγικῆς ὑπάρχει, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης τῆς ψυχικῆς καταστάσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ παιδός. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῆς ψυχολογίας καθόλου εἶναι ἀπαραίτητος· θεωρία ἀγωγῆς εἶναι νοητὴ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι γίνονται καθ' ὡρισμένους σταθεροὺς νόμους. Οἱ νόμοι π. χ. καθ' οὓς αἱ παραστάσεις ποικιλοτρόπως συνάπτονται ἐν τῇ συνειδήσει μας καὶ ἐμφανίζουν διαφορώτατα φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου εἶναι φυσικοὶ νόμοι. Ἡ γνῶσις δὲ αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς καθορισμὸν τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἐπιδράσωμεν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν φαινομένων τούτων. Ὅσον δὲ σαφέστερον ἡ ψυχολογία ἐπισκοπεῖ τὸ σύνολον τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ὅσον ἀκριβέστερον καθορίζονται τὰ καθ' ἕκαστον ψυχικὰ φαινόμενα, τόσον ἀσφαλέστερον ἀνευρίσκει ἡ παιδαγωγικὴ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της. Ὥστε ἡ πρόοδος τῆς παιδαγωγικῆς ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν πρόοδον τῆς ψυχολογίας. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ μονομερὴς σπουδὴ τῆς γενικῆς ψυχολογίας δὲν ἀρκεῖ, διότι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τοῦ παιδὸς διαφέρουν τῶν ὁμοίων φαινομένων τοῦ ἐνηλίκου ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν· χρειάζεται λοιπὸν καὶ ἡ μελέτη τῆς παιδικῆς ψυχολογίας.

Ἀλλὰ τὴν παιδαγωγικὴν δὲν ἐνδιαφέρει μόνον ἡ ψυχολογία τοῦ ἔχοντος κανονικὴν τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασιν παιδίου, ἀλλὰ καὶ ἡ παθολογικὴ ψυχολογία τῶν παιδίων, δηλαδὴ ἡ ψυχολογία τῶν μὴ ὑγιῶν πνευματικῶς. Διότι ἡ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει καὶ τὰ μέσα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐλλιπῶν πνευματικῶς (ἠλιθίων καὶ εὐήθων), τῶν ἀνισορρόπων, τῶν νευρικῶν καὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων ψυχικῶν ἀσθενειῶν κατεχομένων παιδίων, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ταῦτα ἔχουν ἀνάγκην μεγαλυτέρας συστηματικῆς καθοδηγήσεως καὶ παιδαγωγικῆς ἐπιδράσεως. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ μελέτη τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ μᾶς καθιστᾷ ἱκανωτέρους εἰς τὴν κατανόησιν διαφόρων κανονικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς παιδολογίας, ἡ παιδαγωγικὴ συνδέεται καὶ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διδάσκεται ποῖοι εἶναι οἱ σκοποὶ τοῦ βίου, ποῖος ὁ ὕψιστος τοῦ ἀνθρώπου προορισμός, ποία εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀγωγῆς καὶ ποῖαι εἶναι αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῇ ἡ ὀργάνωσις τῶν σχολείων. Προσέτι δὲ συνδέεται μὲ τὴν ἠθικήν, ἥτις ἐρευνᾷ τοὺς κανόνας, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ρυθμίζεται ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, καὶ μᾶς παρέχει τὰ πρότυπα, πρὸς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσαρμοσθῇ ἡ βούλησις ἑκάστου· πρὸς καθορισμὸν λοιπὸν τοῦ ἰδεώδους, καθ' ὃ πρέπει νὰ διαπλασθῇ ἡ νέα γενεά, ἡ παιδαγωγικὴ λαμβάνει μὲν ὑπ' ὄψει τὴν φύσιν τοῦ παιδίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιζητήσῃ ἀνεφάρμοστα, καὶ τὰς πραγματικάς του ἀνάγκας, ἀλλὰ σπουδαίως βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἠθικήν. Πρὸς πλήρη δὲ καθορισμὸν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀπαιτήσεις καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς καλολογίας.

Ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγωγὴ στηρίζεται ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον ἔχει καθ' ἑαυτὸν ἀξίαν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ὂν κοινωνικόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μέρος μεγαλυτέρου συνόλου, μεθ' οὗ πολυειδῶς συνδέεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μορφώνῃ τοὺς νέους, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀποβοῦν μέλη τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ ἐξυψώνῃ αὐτοὺς μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ περιβάλλοντος. Προσέτι πρέπει νὰ καλλιεργῇ παρ' αὐτοῖς τὰς ἰδιότητας ἐκείνας, αἵτινες ἐπιβάλλονται ἐκ τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν ὅριων, ὅπως εἶναι π. χ. ἡ αὐτοτέλεια ἐν τῇ διανοήσει καὶ τῇ δράσει· προσέτι πρέπει νὰ προάγῃ τὰς ἰδιαζούσας εἰς ἕκαστον ἔθνος ἀρετὰς καὶ νὰ περιορίζῃ κακίας, αἵτινες εἰς διαφόρους κοινωνίας εἰδικῶς ἐμφανίζονται. Οὕτω δὲ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιδρᾷ ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ φρονήματος. Προσέτι ἡ παιδαγωγικὴ ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις: α′) ἐν τῇ ἱδρύσει τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν σχολείων, ὥστε ταῦτα νὰ ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας ἑκάστου τόπου· β) εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων· γ′) εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας· δ′) εἰς τὴν καθ' ὅλου διαρρύθμισιν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διαβιώσεως καὶ ἐργασίας. Κατὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἡ παιδαγωγική, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως ἑκάστης κοινωνίας, στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως τῆς κοινωνίας, τῶν βάσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας, τῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους αὕτη ἐπιδιώκει κλ., σχετίζεται πολυειδῶς μὲ τὴν κοινωνιολογίαν.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς βιολογικὰς ἐπιστήμας συνδέεται ἡ παιδαγωγική. Ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζουσα, καθ' ὅσον ἐνδιαφέρει αὐτήν, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδός, ἔχει τὰς αὐτὰς μεθόδους ἐρεύνης μὲ τὴν βιολογίαν καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς γενετικῆς ἐπισκοπήσεως τῶν ζητημάτων· ἡ βιολογικὴ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως ἐκτείνεται εἰς πᾶσαν νεωτέραν παιδαγωγικὴν ἔρευναν· τὰ πορίσματα τῆς βιολογίας περὶ τῆς κληρονομικότητος, τῆς προσαρμογῆς, τῆς περιοδικῆς καὶ ἀκανονίστου αὐξήσεως κλ., πολυειδῶς ἀπέβησαν χρήσιμα εἰς τὴν παιδαγωγικήν.

Προσέτι δὲ σχετίζεται ἡ παιδαγωγικὴ πρὸς τὴν λογικήν. Αὕτη, διδάσκουσα τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς νόμους τῆς ὀρθῆς διανοήσεως, τὰς κρίσεις, συλλογισμούς, ἐπαγωγὴν καὶ ἀπαγωγήν, βοηθεῖ τὸ τμῆμα τῆς παιδαγωγικῆς, ὅπερ καλεῖται διδακτική, τὸ ὁποῖον ἐρευνᾷ διὰ ποίων μέσων ἡ διδασκαλία, ἀποτεινομένη εἰς τὴν διανόησιν, δύναται νὰ ἐμβάλῃ ἀληθεῖς γνώσεις καὶ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐπιστήμην· ἰδίως ὅμως βοηθεῖ τὴν διδακτικὴν τὸ δεύτερον μέρος τῆς λογικῆς, ἡ μεθολογία, ἥτις διδάσκει τὰς μεθόδους τῆς ἐκθέσεως, διατάξεως καὶ ἐπεξεργασίας τῶν ἐξ ἑκάστου μαθήματος γνώσεων. Τέλος ἡ παιδαγωγικὴ σχετίζεται πρὸς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες παρέχουν εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας, ὡς εἶναι ἡ φιλολογία, ἡ ἱστορία, γεωγραφία, φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι. Τὴν ὕλην ταύτην ἡ παιδαγωγικὴ ἐπεξεργάζεται κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ χρησιμοποιεῖ διὰ μεθόδων καταλλήλων, ὥστε νὰ ἀποβοῦν κτῆμα τῶν μαθητῶν καὶ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των.

Διαίρεσις τῆς παιδαγωγικῆς. Ἐκ τῶν λεχθέντων καταφαίνεται πλέον ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ὅρια τῆς παιδαγωγικῆς· πρὸς πληρεστέραν δ' αὐτῶν ἐπισκόπησιν θὰ συντελέσῃ ἡ ἐξέτασις των κλάδων καὶ μερῶν τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτὴ διαιρεῖται εἰς ἱστορικὴν καὶ συστηματικὴν παιδαγωγικήν.

Α′. Ἡ ἱστορικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει τὴν ἀγωγὴν κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους καὶ τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους αὕτη ἐξελίχθη· παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτῶν μέχρι σημέρον. Εἰδικώτερον δὲ ἐρευνᾷ: α) τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τοὺς διαφόρους λαούς· β) διατί ἐτίθετο ὁ σκοπὸς οὗτος· ποῖαι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι καὶ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ἐδικαιολόγουν ἢ ἐπέβαλλον τὸν σκοπὸν τοῦτον· γ) ποῖοι ἠσχολήθησαν εἰς παιδαγωγικὰ ζητήματα καὶ κατὰ πόσον ἕκαστος συνετέλεσε πρὸς λύσιν αὐτῶν· δ) διὰ ποίων μέσων ἐπεζητεῖτο ἑκάστοτε ἡ πραγματοποίησις τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς· δηλαδὴ ποῖα σχολεῖα ἐλειτούργουν, ποῖα τὰ προγράμματα αὐτῶν καὶ διδακτικὰ βιβλία, ποῖαι ἦσαν αἱ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας, ποία ἡ μόρφωσις τῶν διδασκάλων, πῶς ἦσαν τὰ σχολικὰ κτήρια κλ.· ε) ποῖα ἀπὸ τὰ προταθέντα μέτρα δὲν ἐφηρμόσθησαν καὶ διατί, καὶ ποῖα ἐφηρμόσθησαν· πῶς δὲ ταῦτα ἐφηρμόσθησαν καὶ ποῖα ἀποτελέσματα ἔφερον.

Β′. Ἡ συστηματικὴ παιδαγωγική, στηριζομένη ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς σωματολογίας τοῦ παιδός, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς βιολογίας, ἐπιζητεῖ νὰ συστηματοποιήσῃ τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ κανόνων, οἵτινες εἶναι ἀναγκαῖοι πρὸς ὀρθὴν ἀγωγὴν καὶ ὀργάνωσιν ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας· ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς θεωρητικὴν καὶ εἰς πρακτικὴν παιδαγωγικήν.

Ἡ θεωρητικὴ παιδαγωγικὴ ἐρευνᾷ τὴν ἔννοιαν, τὴν φύσιν καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀγωγῆς, προσέτι δὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς, τὸν σκοπὸν καὶ τὰ μέσα. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται τελολογία, ἐξετάζει τὸ τέλος ἤτοι τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, δηλαδὴ ὁποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἰδεώδης τύπος, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιζητεῖ ὁ παιδαγωγικὸς νὰ διαμορφώσῃ τὸ ἦθος, νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα τῶν νέων καὶ

Digitized by Google

νὰ διαπλάσῃ τέλειον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν χαρακτῆρα. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος αὐτῆς ἐξετάζεται ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἀγωγή, εἰς τὸ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτῆρός των· ἐρευνῶνται οἱ φραγμοί, οἱ ὁποῖοι παρεμποδίζουν τὴν ἀπεριόριστον αὐτῆς δύναμιν, καὶ ποῖοι ἐκ τούτων προέρχονται ἀπὸ τὰς κληρονομικὰς καὶ ἐν γένει ψυχικὰς προδιαθέσεις καὶ ποῖοι ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον, ἤτοι τὸ κλίμα, τὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ὄψιν τῆς χώρας καὶ ποῖοι ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον, ἤτοι ἀπὸ τὴν κοινωνίαν καθόλου, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν συναναστροφήν. Ὅταν δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁρισθοῦν ἡ δύναμις τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὁρίζονται συγχρόνως καὶ ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ὅρια τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι μέχρι ποίου σημείου εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἰδεώδους τύπου, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει αὕτη. Τρίτον μέρος τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς εἶναι ἡ μεθοδολογία, ἤτοι ἡ διδασκαλία περὶ τῶν μέσων τῆς ἀγωγῆς. Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἡ παιδαγωγικὴ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ εἶναι δύο εἰδῶν: διδασκαλία καὶ καθοδήγησις. Ἐνῷ κατὰ τὴν καθοδήγησιν ὁ παιδαγωγὸς ἐνεργεῖ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ παιδευομένου, κατὰ τὴν διδασκαλίαν παρεμβάλλεται μεταξὺ αὐτῶν τρίτον τι, τὸ διδασκόμενον ἀντικείμενον. Καὶ κατὰ μὲν τὴν διδασκαλίαν κυρίως ἐπιβάλλεται ἡ σημασία καὶ ἡ δύναμις τῶν μορφωτικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἔχει ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, κατὰ δὲ τὴν καθοδήγησιν ἡ δύναμις τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδεύοντος· οἱ δύο οὗτοι παράγοντες πρέπει καταλλήλως ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐπενεργοῦν διὰ νὰ μορφώσουν τὸν παῖδα.

Καὶ ἡ μὲν καθοδήγησις, γινομένη διὰ συμβουλῶν, διαταγῶν, καταλλήλων συνηθειῶν, ἐπιπλήξεων καὶ ἐνίοτε ποινῶν ἢ διὰ διαφόρων ἑλκυστικῶν μέσων, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον, τοῦ παραδείγματος τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἐθισμοῦ αὐτῶν πρὸς ὀρθὴν αὐτοδιοίκησιν, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἐξωτερικῶν ἢ ἐμμέσων ἀρετῶν, ὡς εἶναι ἡ σταθερότης, ἡ τάξις καὶ ἡ ἐπιμέλεια, ἢ ἐσωτερικῶν ἀρετῶν ἢ ἀμέσων, ὅπως εἶναι ἡ τιμιότης, ἡ ἀγάπη, ἡ εὐγνωμοσύνη. Ἡ δὲ διδασκαλία δὲν ἔχει κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν γνώσεων, ὡς πολλοὶ ἐσφαλμένως νομίζουν, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἱκανοτήτων, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βουλήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως καὶ ἰδίως τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Κατὰ ταῦτα ἡ παιδαγωγικὴ μεθοδολογία περιλαμβάνει δύο μέρη: α') Τὴν ὁδηγητικήν, ἥτις πραγματεύεται πῶς πρέπει νὰ ἐπενεργήσῃ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ παιδίου ὁ παιδαγωγός, διὰ νὰ τὸ μορφώσῃ· ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς παιδονομίαν, ἥτις ἐξετάζει τὰ μέρη, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐμβάλωμεν εἰς τὰ παιδία ἐξωτερικὰς ἀρετάς, καὶ εἰς τὴν κυρίως ἀγωγήν, ἡ ὁποία ἐξετάζει πῶς θὰ ἀναπτύξωμεν εἰς τὰ παιδία τὰς ἀμέσους ἀρετάς. β') Τὴν διδακτικήν, ἥτις πραγματεύεται πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ διδασκαλία, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν της· ὑποδιαιρεῖται δὲ αὕτη εἰς γενικὴν διδακτικήν, ἡ ὁποία ἐξετάζει τὰς γενικὰς ἀρχάς, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας θὰ γίνεται ἡ διδασκαλία ὅλων τῶν μαθημάτων, καὶ εἰς εἰδικὴν διδακτικήν, ἡ ὁποία ἀναπτύσσει λεπτομερῶς πῶς εἰς ἓν ἕκαστον τῶν μαθημάτων θὰ ἐφαρμόζωνται αἱ γενικαὶ αὗται ἀρχαί, καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ γίνεται ἡ διδασκαλία καὶ ὅλη ἡ διδακτικὴ ἐργασία.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀνεπτύχθη καὶ ἕτερος κλάδος τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς, ἡ λεγομένη θεραπευτικὴ παιδαγωγική. Ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ἀμέσως προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὅλα τὰ παιδία δὲν ἔχουν ἀνεπτυγμένας πλήρως οὐδ' ἐξ ἴσου τὰς πνευματικάς των δυνάμεις, ἀλλ' ἄλλα μὲν εἶναι εὐφυέστερα, ἄλλα ἀφυῆ, πολλὰ ἕνεκα νευροπαθείας ἢ ἄλλων νόσων παρουσιάζουν ἀνωμαλίας πνευματικάς, καθώρισθη ἀκριβέστερον διὰ τῶν προόδων τῆς παιδικῆς ψυχολογίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ψυχοπαθολογίας, τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας καὶ πειραματικῆς παιδαγωγικῆς. Καὶ πρῶτον μὲν παρετηρήθη ὅτι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ εὐήθη καὶ τὰ ἀνώμαλα παιδία, ἰδίως εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, τὰ ὁποῖα δὲν γίνονται εὐκόλως ἀντιληπτὰ ἀπὸ τοὺς ἀδαεῖς· δεύτερον ἐκ τῆς μελέτης τῶν παθήσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν καταλλήλων δι' αὐτὰ παιδευτικῶν μέσων διεπιστώθη ὅτι ἡ διαπαιδαγώγησις αὐτῶν ὄχι μόνον πρέπει νὰ εἶναι κατάλληλος πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀτελείας ἢ εὐηθείας καὶ διάφορος δι' ἕκαστον εἶδος τῶν ἀνωμάλων παιδίων, ἀλλὰ καὶ δυσκολωτάτη, ἐπιβάλλουσα ἰδίας μεθόδους. Τοιοῦτο σύστημα θεραπευτικῆς ἀγωγῆς διεμόρφωσεν ἡ σχολὴ τοῦ Βιενναίου νευρολόγου Ἀλφρέδου Ἄδλερ. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως παρετηρήθη ὅτι ὄχι μόνον τὰ παιδία αὐτὰ δὲν δύνανται οὔτε νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν, οὔτε νὰ παρακολουθήσουν τὰ μαθήματα εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, ὅπου διδάσκονται τὰ ἄρτια καὶ ὑγιῆ πνευματικῶς παιδία, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν κοινῶν σχολείων βλάπτονται αὐτὰ καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ γίνονται μέγιστον ἐμπόδιον εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὁλότητος τῶν ὑγιῶν πνευματικῶς παιδίων, διὰ τοῦτο ἐκρίθη πανταχοῦ ἀναγκαῖον νὰ γίνουν ἰδιαίτερα μορφωτικὰ δι' αὐτὰ τὰ παιδία ἱδρύματα.

Ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ πραγματεύεται τὴν ἀπηκριβωμένην ἐξέτασιν τῶν πρακτικῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐπιτελεῖται ἡ ἀγωγή. Ἐπιζητεῖ νὰ καθορίσῃ καὶ δικαιολογήσῃ τοὺς κοινοὺς νόμους, τοὺς διέποντας τὴν μόρφωσιν ὡρισμένων ὁμάδων. Καταδεικνύει πῶς τὰ ποικίλα μέσα τῆς ἀγωγῆς λαμβάνουν ὡρισμένην διαμόρφωσιν. Ἡ διαμόρφωσις δὲ αὐτὴ μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῶν προσώπων καὶ εὑρίσκεται εἰς στενὴν συνάφειαν μὲ τὰ κύρια κέντρα τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας: τὴν οἰκογένειαν, κοινότητα, πολιτείαν καὶ ἐκκλησίαν. Ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ ἔχει ὡς θέμα νὰ καταδείξῃ τὰς σχέσεις, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν παραγόντων τούτων καὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν σχολείων. Ἐπισκοπεῖ τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐν τῷ συνόλῳ του, καταδεικνύει τὰ μέρη αὐτοῦ, τοὺς διαφόρους σκοπούς, τὰ ὅρια καὶ τὴν διοργάνωσιν ἑκάστου μέρους. Οὕτως ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει: α') τοὺς παράγοντας τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τὴν πολιτείαν, ἐκκλησίαν, οἰκογένειαν καὶ κοινότητα· β') τὴν διοίκησιν καὶ ἐποπτείαν τῶν σχολείων· γ') τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴν διευθέτησιν τῶν διδακτηρίων. δ') τὰ φυσικὰ χαρίσματα, τὴν γενικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων, τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν καὶ τὴν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ε') τὰς μορφὰς τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τὴν κατ' οἶκον καὶ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγήν, ἥτις γίνεται εἰς δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ σχολεῖα. Τὰ σχολεῖα (τὰ ὁποῖα διακρίνονται εἰς σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ἢ εἶναι μεικτά), ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ αὐτῶν, διαιροῦνται πρῶτον εἰς σχολεῖα γενικῆς ἢ ἐγκυκλίου μορφώσεως, δεύτερον εἰς ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα καὶ τρίτον εἰς θεραπευτικά. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα περιλαμβάνουν τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν τὰ κλασσικὰ καὶ τὰ πρακτικὰ γυμνάσια καὶ τὰ ἄλλα χαμοῦ ὑπάρχοντα ἀνώτερα πραγματικὰ σχολεῖα. Εἰς δὲ τὰ δεύτερα ἀνήκουν τὰ διδασκαλεῖα, αἱ ἐμπορικαὶ σχολαί, αἱ γεωργικαί, αἱ δασικαί, αἱ σχολαὶ καλῶν τεχνῶν, αἱ βιοτεχνικαί, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαί, τὸ πολυτεχνεῖον καὶ τὸ πανεπιστήμιον. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολείων ὑποδιαιροῦνται εἰς ἀνώτερα καὶ κατώτερα, ὡς αἱ ἐμπορικαί, γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι σχολαί, τινὰ δὲ εἶναι μόνον ἀνώτερα, ὡς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸ πολυτεχνεῖον. Εἰς τὰ τρίτα ἀνήκουν τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παιδαγωγοῦνται δυσήνια, ἀνισόρροπα ἢ ἔχοντα ἐλαφρὰς ἀνωμαλίας παιδία· τὰ ὑπάρχοντα ἐντὸς εἰδικῶν θεραπευτηρίων σχολεῖα ἐπιληπτικῶν· τὰ σχολεῖα τῶν εὐήθων, τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ εἶναι ἀρκετά. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἔχοντες ἐλαφρὸν βαθμὸν διανοητικῆς καθυστερήσεως φοιτοῦν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ εἰς βοηθητικὰς τάξεις ἐν τοῖς κοινοῖς σχολείοις, τὰ δὲ ἐντελῶς ἠλίθια παιδία δὲν δύνανται νὰ φοιτήσουν εἰς σχολεῖα, ἀλλ' εἰς εἰδικὰ ἱδρύματα, ὅπου μανθάνουν ἁπλᾶ πράγματα, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ βίος ἀξίαν τινὰ δι' αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἠθικῶς ἐλαττωματικὰ παιδία ἀποστέλλονται εἰς εἰδικὰ ἱδρύματα. Παρὰ ταῦτα πρέπει νὰ καταλέξωμεν τὰ σχολεῖα βαρυκόων, κωφαλάλων, τυφλῶν καὶ ἀναπήρων. Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— **Παιδαγωγικὴ ἀκαδημία.** — 1) Ἐν Πρωσσίᾳ παιδαγωγικὸν ἵδρυμα προωρισμένον πρὸς μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Τῆς αὐτῆς περίπου μορφῆς ἱδρύματα ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας φέρουσι τὸ ὄνομα «παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα». Ἡ καθίδρυσις τῶν τοιούτων ἱδρυμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπό τινων ἐτῶν ἐκδηλωθεῖσαν ἀνάγκην τῆς ἀκαδημαϊκῆς μορφώσεως καὶ τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐξεπαιδεύοντο εἰς ἑξατάξια διδασκαλεῖα. Οὕτω τῷ 1903 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου τῆς Σαξωνίας ὀργανοῦται πρὸς μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων τῆς χώρας κύκλος ἀκαδημαϊκῶν μαθημάτων θερινῶν. Τῷ 1910 ἡ ἐν τοῖς διδασκαλείοις φοίτησις γίνεται ἑπταετής. Ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καταρτισμοῦ τῶν διδασκάλων ἤρξατο πραγματοποιουμένη μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ ἄρθρον 143 τοῦ Συντάγματος τῆς Βαϊμάρης, καθορίζει ὅπως ἡ μόρφωσις τῶν δημοδιδασκάλων συντελῆται συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς, αἵτινες διέπουσι τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν. Οὕτω ἀπὸ τοῦ 1921 ἄρχεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἡ κατάργησις τῶν διδασκαλείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ψήφισις νόμων προσαρμοζόντων τὴν μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς σχετικῆς παραγράφου τοῦ Συντάγματος τῆς ἐπικρατείας. Πρώτη ψηφίσασα σχετικὸν νόμον ὑπῆρξεν ἡ Θουριγγία (1922). Ταύτην ἠκολούθησαν ἡ Σαξωνία, ἡ Ἔσση, ἡ Ἀνχάλτη, τὸ Μεκλεμβοῦργον - Σβέριν, τὸ Ἀμβοῦργον, τὸ Ὀλδεμβοῦργον, τῷ δὲ 1927 ἡ Βρουνσβίκη καὶ ἡ Βρέμη. Τὰ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἱδρυθέντα «παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα», ἐν οἷς καθιερώθη τριετὴς φοίτησις, εὑρίσκονται εἰς στενὴν σύνδεσιν μετὰ τῶν πανεπιστημίων ἢ ἀνωτάτων τεχνικῶν σχολῶν. Ἕτερος εἶναι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ἡ Πρωσσία διὰ τῆς ἱδρύσεως «παιδαγωγικῶν ἀκαδημιῶν». Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἦσαν ἀνεξάρτητα καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς φοίτησις ἐθεσπίσθη διετής. Αἱ πρῶται παιδαγωγικαὶ ἀκαδημίαι ἱδρύθησαν τῷ 1926 ἐν Ἔλμπινγκ καὶ Βόννῃ, τῷ 1927 ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ Κιέλῳ, τῷ δὲ 1929 ἠκολούθησαν τὸ Ἀννόβερον, τὸ Μπρέσλαου, τὸ Βερολῖνον καὶ ἡ Ἐρφούρτη. Ἐν ὅλῳ προβλέπεται ἡ ἵδρυσις 30 ἱδρυμάτων τοῦ τύπου τούτου ἐν Πρωσσίᾳ. Τόσον εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας, ὅσον εἰς τὰ παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα ἐκπαιδεύονται ἐπίσης καὶ διδάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἰχνογραφίας. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ὑστερεῖ ἡ νότιος Γερμανία ἥτις παραμένει πιστὴ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ 1911 καὶ 1912.

—2) Ἵδρυμα παιδαγωγικὸν συσταθὲν τῷ 1920 καὶ λειτουργῆσαν ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1926 ἐν Ἀθήναις. Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀκαδημία ἐνομοθετήθη τῷ 1920, ὁρισθέντος καὶ τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἔμελλε νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῇ, ἐκλήθησαν δὲ καὶ οἱ μέλλοντες νὰ μετεκπαιδευθῶσιν ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 ἐματαίωσε τὴν λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος, ἥτις κατέστη ἐκ νέου ἐφικτὴ τῷ 1924. Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀκαδημία σκοπὸν εἶχε νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἐκλεκτοτέρους ἐκ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑποδεικνυομένους ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τριάκοντα κατ' ἔτος, διετῆ μετεκπαίδευσιν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ μαθήματα καὶ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν μετὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων διεξαγομένων εἰς τὰ φροντιστήρια, τὸ ψυχολογικὸν ἐργαστήριον τῆς ἀκαδημίας καὶ τὸ Μαράσλειον διδασκαλεῖον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς παιδαγωγικῆς. Ἡ διεύθυνσις καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἱδρύματος ἀνετέθη εἰς τὸν Δ. Γληνόν. Ἡ δρᾶσις τῆς Παιδαγωγικῆς ἀκαδημίας ἀνεστάλη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1926 λόγῳ τῆς πολεμικῆς τῆς ἀσκηθείσης τότε κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Γληνοῦ*, Ἐναρκτήριος λόγος εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν («Ἐργασία» Β' 1924 — 1925 καὶ εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον). Ι. Ι. Ι.

— *παιδαγωγικὴ κοινωνική*· βλ. *κοινωνικὴ παιδαγωγική*.

— **«Παιδαγωγικὸν σχολεῖον»** (τό). Μηνιαῖον παιδαγωγικὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1883 ὑπὸ Μιλτ. Βρατσάνου.

παιδαγωγικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παιδαγωγίαν, ὁ τῆς παιδαγωγίας: «παιδαγωγικὸς κανών» || ὁ ἔχων φύσιν, ἔμφυτον ἱκανότητα πρὸς τὸ γενέσθαι παιδαγωγόν: «παιδαγωγικὴ ψυχή,—φύσις» || *παιδαγωγικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ., βλ. λ.

παιδαγωγός (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως μικρῶν παιδίων· || καθόλου, ἐπιτηρητής, διδάσκαλος παίδων· | συνεκδ. ὁ κατ' ἐξοχὴν μορφωτής, ὁ κυριώτερος συντελεστὴς τῆς μορφώσεώς τινος: «ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης ὑπῆρξε παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος» || ὁ ἀσκῶν τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην.

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς των τὰ παιδία διήρχοντο εἰς τὴν σκιὰν τοῦ γυναικωνίτου, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρός, παρὰ δὲ τοῖς εὐπόροις τῆς τροφοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ὅμως ἔτους τῆς ἡλικίας των τὰ ἄρρενα παρεδίδοντο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ *παιδαγωγοῦ*, εἰς ὃν καὶ ἀνετίθετο ἡ φροντὶς τῆς ἐπιβλέψεώς των μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἢ καὶ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Κύριον ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ ἦτο νὰ συνοδεύῃ τὸν νεαρόν του κύριον εἰς τὰς καθημερινάς του ἐξόδους καὶ δὴ κατὰ τὰς μεταβάσεις του εἰς τὸν γραμματιστήν, τὸν κιθαριστήν, τὸν παιδοτρίβην, εἰς τὰς δημοσίας τελετὰς κτλ., βαστάζων αὐτὸς τὰς σχολικάς του ἀποσκευάς, τὰ βιβλία, τὰς πινακίδας, τὴν λύραν του. Καθ' ὁδὸν ὁ παιδαγωγὸς ἐπηγρύπνει ὅπως ὁ μαθητής του τηρῇ στάσιν εὐπρεπῆ, βαδίζῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὰ κάτω, παραχωρῇ τὴν θέσιν του εἰς τοὺς γεροντοτέρους. Γενικώτερον ὅμως ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ ἦτο νὰ ἐμφυτεύῃ εἰς τὸν παῖδα τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς: εἴθιζεν αὐτὸν νὰ τηρῇ σιγήν, νὰ μὴ γελᾷ κατὰ τρόπον θορυβώδη, νὰ διευθετῇ καλῶς τὰς πτυχάς τοῦ μανδύου του, νὰ κάθηται κατὰ τρόπον κόσμιον, νὰ μὴ ἀκουμβᾷ τὸν πώγωνα ἐπὶ τῆς χειρός του, νὰ μὴ λαμβάνῃ, οὔτε νὰ ζητῇ τίποτε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἢ τοῦ δείπνου, νὰ μὴ τρώγῃ λαιμάργως κ.τ.τ. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὁ παιδαγωγὸς εἶχε καὶ ἄλλην ὑψηλοτέραν ἀποστολήν. Ἐπηγρύπνει ἐπὶ τῶν ἠθῶν τοῦ μαθητοῦ του καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν κακὴν καὶ ἐπικίνδυνον συναναστροφήν. Πρὸς ἐπίτευξιν πάντων τούτων ὁ παιδαγωγὸς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς τιμωρίας τοῦ μαθητοῦ, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τῆς σωματικῆς, τῆς ὁποίας συχνότατα ἐποιεῖτο κατάχρησιν. Εὔγλωττοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι οἱ χαρακτηρισμοὶ ἀρχαίων συγγραφέων, ἀποκαλούντων

Digitized by Google

τὸν Ἀθηναῖον ἰδίως παιδαγωγὸν «τρομερὸν» καὶ «τυραννοῦντα».

Ἐν τούτοις ἡ ἐκλογὴ τῶν παιδαγωγῶν, ἥτις λόγῳ τῆς λεπτότητος καὶ τοῦ δυσχεροῦς τῆς ἀποστολῆς των θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται μεταξὺ πολιτῶν συγκεντρούντων ἁπάσας τὰς ἐγγυήσεις καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀμέμπτου ἠθικῆς περιωπῆς, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, συνετελεῖτο κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀπροσάρμοστον πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου, δι' ὃ οὗτοι προωρίζοντο. Οὕτω οἱ παιδαγωγοὶ ἐστρατολογοῦντο κατὰ κανόνα μεταξὺ τῶν δούλων, συνηθέστατα δὲ ἐκείνων οἵτινες λόγῳ γήρατος ἢ ἀναπηρίας ἀπέβαινον ἀνίκανοι διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν. Ἐναντίον τῆς οἰκτρᾶς αὐτῆς καταστάσεως ἤγειρον φωνὴν διαμαρτυρίας ὁ Πλάτων καὶ βραδύτερον ὁ Πλούταρχος. Ὁ τελευταῖος μάλιστα, δριμύτερος τοῦ πρώτου, ἀναφωνεῖ: «Ὅ,τι ἂν εὕρωσιν ἀνδράποδον, οἰνόπληκτον καὶ λίχνον, πρὸς πᾶσαν πραγματείαν ἄχρηστον, τούτῳ φέροντες ὑποβάλλουσιν υἱούς». Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς ἐνεπιστεύθη τὸν κηδεμονευόμενόν του Ἀλκιβιάδην εἰς τὸν Θρᾷκα δοῦλον Ζώπυρον, ὅστις, λόγῳ τοῦ προβεβηκότος τῆς ἡλικίας του, ἀπέβη ἀνίκανος πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν. Ὁ Πλάτων, ψέγων διὰ τοῦτο τὸν Περικλῆ, ἀντιπαρατάσσει πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου τοὺς τέσσαρας παιδαγωγοὺς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ὤφειλε νὰ εἶναι ὁ σοφώτατος, ὁ δεύτερος ὁ δικαιότατος, ὁ τρίτος ὁ σωφρονέστατος καὶ ὁ τελευταῖος ὁ ἀνδρειότατος πάντων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην ἡ προσφυγὴ εἰς τοὺς παιδαγωγοὺς ἐγένετο κυρίως περὶ τὰ τέλη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, ἀφ' ἧς δηλαδὴ ἐποχῆς ἡ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπέβη οὐσιῶδες συστατικὸν τῆς μορφώσεως τῶν νέων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἐπίβλεψις τῶν παιδίων ἀνετίθετο εἰς συγγενεῖς, εἰς γέροντα δοῦλον ἢ ἀπελεύθερον, ὅστις ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν ὡς μέντωρ. Οἱ πρῶτοι παιδαγωγοὶ ἐς Ῥώμῃ ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, εἶχον δὲ τὰ αὐτὰ ὡς οἱ ἐν Ἑλλάδι καθήκοντα. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἡ λέξις παιδαγωγὸς ἔλαβε τὴν σημασίαν διευθυντῆς παιδαγωγείου.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι τὸ ὄνομα παιδαγωγὸς ἐδόθη ἀρχικῶς εἰς γυναῖκας, ἰδίως ξένας, αἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὴν φροντίδα τῶν τέκνων εὐπόρων οἰκογενειῶν, συνοδεύουσιν αὐτὰ εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὸ σχολεῖον, διδάσκουσιν εἰς αὐτὰ ξένην τινὰ γλῶσσαν καὶ ἐπιμελοῦνται ἐν γένει τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν. Βραδύτερον ὁ ὅρος ἀνετέθη εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀγωγῆς ἀσχολουμένους καὶ κυρίως τοὺς καθηγητὰς τῶν παιδαγωγικῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις ἢ τοῖς διδασκαλείοις. Ι. Ι. Ι.

— **«Παιδαγωγὸς»** (ὁ). Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: 1) Παιδαγωγικὸν φύλλον ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1886. — 2) Μηνιαῖον καὶ εἶτα δεκαπενθήμερον ἐκπαιδευτικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1921, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χ. Κυριακάτου. Ἦτο συνέχισις τοῦ παλαιοτέρου «Ἐκπαιδευτικοῦ ἐρευνητοῦ». — 3) Ἐκπαιδευτικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1839 ὑπὸ Ἠλ. Χριστοφορίδου.

παιδαγωγῶ (—έω)· εἶμαι παιδαγωγός, ἐπιμελοῦμαι τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως παίδων· συνεκδ., μορφώνω, ἐκπαιδεύω, προάγω: «ἡ γνῶσις τῆς φύσεως παιδαγωγεῖ».

παιδάκι (τό), ἡ *παγιδάκι*· παγίδι || συνήθ., μερὶς κρέατος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ σφαγίου: «μιὰ μερίδα παϊδάκια».

παιδάριον (τό)· μικρὸν παιδίον || σκωπτικῶς, ἀφελής, ἄνους: «ἄφησέ τον, αὐτὸς εἶναι παιδάριον».

Παιδάριτος (ὀρθότ. ***Πεδάριτος***). Λακεδαιμόνιος υἱὸς τοῦ Λέοντος. Ἐστάλη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἁρμοστὴς εἰς τὴν Χίον καθ' ὃν χρόνον ἐπολιορκεῖτο αὕτη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐπέτυχε δὲ ν' ἀπαλλάξῃ ταύτην τῆς πολιορκίας (*Θουκ.* VIII. 33, *Ἰσοκρ.* Ἀρχ. 53). ΚΑΨ.

παιδαριώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ἁρμόζων εἰς παιδάριον, ὁ μὴ ἔχων σοβαρότητα, δημοτ. *παιδιακήσιος*, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *παιδικός*: «διήγημα παιδικὸν καὶ ὄχι παιδαριῶδες», καὶ πρὸς τὸ *ἀνδρικός*: «σκέψις παιδαριώδης καὶ ὄχι ἀνδρική». — Ἐπίρρ. *παιδαριωδῶς*.

παιδαριωδία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παιδαριώδους, λόγος, σκέψις, πρᾶξις ἁρμόζουσα εἰς παιδάρια: «ἀφήσατε τὰς παιδαριωδίας».

παιδεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδεύειν, ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευσις παίδων, ἐν γένει τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου: «ἔστι δέ που (ἡ παιδεία) ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δὲ ἐπὶ ψυχῇ γυμναστική» (*Πλάτ.*)· || συνεκδ., αὐτὴ ἡ μόρφωσις: «ἄνθρωπος μεγάλης παιδείας»· || «ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας» τὸ ἐπιμελούμενον τῆς μορφώσεως τῶν πολιτῶν (βλ. λ. *ἀγωγή*, *ἐκπαίδευσις*, *κλασσικὴ ἐκπαίδευσις*, *παιδαγωγική*).

Παιδεμένον [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φλεσσίας* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

παιδεμὸς (ὁ)· δημ., ταλαιπωρία, βάσανο, ἄλλως *παΐδα*: «παιδεμὸ μεγάλο τραβάει μὲ τὰ παιδιά της».

παιδεραστία (ἡ)· ὁ ἔρως πρὸς παῖδας· ἰδίᾳ ὁ παρὰ φύσιν ἔρως ἀνδρὸς πρὸς ἄρρενα ἀνήλικον· γενικώτερον ἡ μεταξὺ ἀρρένων παρὰ φύσιν μεῖξις, ἡ ὁμοφυλοφιλία.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἡ *παιδεραστία*, εἰς ἣν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν ὅλοι οἱ βαθμοὶ τῆς συναισθηματικῆς εὐαρεστήσεως ἐκ τῆς μετὰ ἄρρενος ἀναστροφῆς ὁμοφύλου, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ πρόσωπόν τι μέχρι τοῦ ἰσχυροτάτου σαρκικοῦ ἔρωτος, ἀποτελοῦσα διαστροφὴν τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, ἀπαντᾷ εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαούς, εἰς τινας δ' ἐξ αὐτῶν ὄχι μόνον δὲν ἀπεκρούετο ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως, ὅπως συμβαίνει σήμερον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐθεωρεῖτο ὡς χρησιμώτατος θεσμὸς διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητός των. Οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Τυρρηνοί, οἱ Κέλται, οἱ Ἰάπωνες, οἱ Κινέζοι ἐκαλλιέργησαν μὲ ἰδιαιτέραν φροντίδα τὴν διαστροφὴν ταύτην, χωρὶς κανένα ἐνδοιασμὸν καὶ καμμίαν προσπάθειαν ἀποκρύψεως. Ἐν γένει δὲ ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπεδίδοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν παιδεραστίαν διὰ λόγους περιβάλλοντος καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν. Κατὰ κανόνα, τόσον εἰς τὰς ἀρχαίας ὅσον καὶ εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται περισσότερον ἡ παιδεραστία, ὅπου, λόγῳ τῶν ἐπικρατουσῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀντιλήψεων καὶ εἰδικῶν συνθηκῶν, εἶναι δυσκολωτέρα ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ θήλεος φύλου. Οὕτω οἱ λαοί, παρ' οἷς ἡ γυνὴ εὑρίσκεται εἰς καθεστὼς δουλείας, ἢ (λόγῳ τῆς βασικῆς των ἐνασχολήσεως) μακρὰν τῶν ἀνδρῶν (ποιμενικοί, πολεμικοὶ κλπ. λαοί), ὑπόκεινται εὐκολώτερον εἰς τὴν διαστροφὴν ταύτην. Φρικτὴ παρέμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ ἀνάμνησις τῶν Σοδόμων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, βυθισθέντες εἰς τὴν πλέον μυσαρὰν ὁμοφυλοφιλίαν, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸ θεῖον τῆς ὀργῆς τοῦ Ἰεχωβά, κατὰ τὴν Π. Διαθήκην (Γενεσ. ιθ', 1—5, Κριτ. ιθ' 22). Γενικῶς ἡ Π. Διαθήκη δὲν παραλείπει καμμίαν εὐκαιρίαν στιγματισμοῦ τῆς παιδεραστίας, ἡ ὁποία, φαίνεται, εἶχε λάβει μεγάλας διαστάσεις παρ' Ἑβραίοις. «Καὶ μετὰ ἄρσενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναικείαν, βδέλυγμα γάρ ἐστι» (Λευϊτ. ιη' 22). «Καὶ ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ ἄρσενος κοίτην γυναικός, βδέλυγμα ἐποίησαν ἀμφότεροι, θανάτῳ θανατούσθωσαν, ἔνοχοί εἰσιν» (Λευϊτ. κ', 13).

Παρ' Ἕλλησιν ἡ παιδεραστία ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν μεταξὺ ὅλων τῶν τάξεων, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς φυσικὸν πάθος, ὠφέλιμον διὰ τε τοὺς ἐρῶντας καὶ τοὺς ἐρωμένους, καὶ δὲν ἀπεκρούετο ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐξύμνησαν τὸν ἔρωτα τοῦτον, εἰς ὃν ὑπέκυψαν κατὰ τὴν νεότητά των οἱ διασημότεροι ἄνδρες τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Πλάτων πολλαχοῦ τῶν διαλόγων του, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν «Φαῖδρον» καὶ τὸ «Συμπόσιον», ὑπεραμύνεται τῆς παιδεραστίας ὡς παράγοντος ἀγωγῆς καὶ δημιουργίας τελείου ἀνθρώπου. «Εἰ μηχανή τις γένοιτο ὥστε πόλιν γενέσθαι ἢ στρατόπεδον ἐραστῶν τε καὶ παιδικῶν οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἄμεινον οἰκήσειαν τὴν ἑαυτῶν ἢ ἀπεχόμενοι πάντων τῶν αἰσχρῶν καὶ φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους· καὶ μαχόμενοι γ' ἂν μετ' ἀλλήλων οἱ τοιοῦτοι νικῷεν ἂν ὀλίγοι ὄντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πάντας ἀνθρώπους» (*Πλάτ.* Συμπ. 178 D). Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν φύλων μεγαλυτέραν διάδοσιν τῆς παιδεραστίας παρουσίασαν οἱ Δωριεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ πολεμικώτεροι. Οἱ Δωριεῖς κατερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὰ τρωϊκά, φαίνεται ὅτι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐκ βορρᾶ τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ τὸ διετήρησαν μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Κρήτῃ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ πρὸ τῆς καθόδου καὶ μετ' αὐτὴν ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῶν Δωριέων ἦτο καθαρῶς στρατιωτική. Αἱ δωρικαὶ πόλεις ἦσαν μόνιμα στρατόπεδα, τὸ μοναδικὸν δ' ἐπάγγελμα τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ ἦτο ὁ πόλεμος. Ἡ μακρὰ στρατιωτικὴ θητεία, εἰς ἣν ὑπέκειντο οἱ Δωριεῖς, καὶ ἡ συνεχὴς ἐνασχόλησις καὶ διατριβὴ μετ' ὁμοφύλων, μακρὰν τῶν γυναικῶν, ἀπετέλεσαν πρόσφορον ἔδαφος ἐμφανίσεως τῆς παιδεραστικῆς διαστροφῆς. Ἡ παιδεραστία παρ' αὐτοῖς, περιλαμβάνουσα καὶ τὴν σωματικὴν ἀπόλαυσιν, ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς πολεμικῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων. Ἐθεωρεῖτο αἶσχος διὰ τὸν παῖδα, ὁ ὁποῖος οὐδένα εἶχεν εἰσπνήλαν (φιλήτορα, ἐραστήν), καθὼς καὶ διὰ τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος οὐδένα εἶχεν ἀΐταν (κλεινόν, ἐρώμενον). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παιδεραστία παρ' Ἕλλησιν ἐξέπεσεν ἀπὸ θεσμοῦ εἰς ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν, ὡς τοιαύτην δὲ μόνον τὴν ἐγνώρισαν οἱ Ῥωμαῖοι τῆς παρακμῆς, ἐπιδοθέντες εἰς αὐτὴν παραφόρως. Ὁ μέγας Καῖσαρ «omnium mulierum vir et omnium virorum mulier» ἀπεκαλεῖτο (*Suet.* J. Caes. 52). Τοιαύτην εὗρον τὴν παιδεραστίαν ὁ Χριστιανισμός, τὴν κατεπολέμησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν ἐστιγμάτισεν ὡς μιαρὰν καὶ εἰδωλολατρικὴν πρᾶξιν. «Παρέδωκεν αὐτοὺς (τοὺς ἐθνικοὺς) ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες» (*Παύλ.* Πρὸς Ρωμ. Α', 26). «Οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε πλεονέκται οὔτε κλέπται οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι (*Παύλ.* Πρὸς Κοριν. Α', στ. 9).

Σήμερον ἡ παιδεραστία ἀπαντᾷ, ἐν ἥσσονι βέβαια κλίμακι ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ ἰσλαμικῷ κόσμῳ, ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἐν Κίνᾳ, ὅπου εἶναι καὶ ἀνεκτή. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, μὴ ἀνεχομένων κατὰ κανόνα τὴν διαστροφὴν ταύτην ἐν τῷ συνόλῳ των, ἄλλοι τὴν καταδιώκουν δι' εἰδικοῦ ἄρθρου τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, ἄλλοι δὲ τὴν ἀφήνουν ἀτιμώρητον πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου. Ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ παρατηρεῖται διαφορὰ ἐπιδόσεως κατὰ ἐπαγγέλματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ἐν μέρει καὶ τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῆς παιδεραστίας. Θ. Π.

— [*Ποιν. Δίκ.*] Βλ. λ. *ἠθῶν* βλάβη.

— [*Κανον. Δίκ.*] Βλ. λ. *ἠθῶν* πλημμελήματα.

παιδέρως (ὁ) (Paederus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους, ἐν Εὐρώπῃ κυρίως ἀπαντῶντας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *παιδέρως ὁ μακρόπτερος* (Paederus macropterus), ὅστις ἔχει σῶμα μᾶλλον λεπτόν, κεφαλὴν μεγάλην, κεραίας ἰσχυράς, πολυαρθρωτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προσακτρίδας βραχυτάτας, θώρακα βραχὺν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ πόδας ἀρκετὰ μακρούς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιόπεφρος. Δ. Ν. Π.

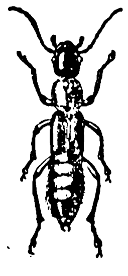

Παιδέρως ὁ μακρόπτερος.

— **παιδέρως** (ὁ) (Paederota) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *παιδέρως ὁ κνιδόφυλλος* (Paederota urticaefolia) καὶ *παιδέρως ὁ βοναρότειος* (Paederota Bonarotii), καλλιεργούμενα ἀμφότερα πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

παίδευσις, —εως (ἡ)· τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις, ἀγωγή, παιδεία, ἐκπαίδευσις.

παιδεύω· ἐπιμελοῦμαι τῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεώς τινος, ἀνατρέφω, διδάσκω, ἐκπαιδεύω· || δημοτ., γυμνάζω, ἐπὶ ὑποζυγίων καὶ ἰδίᾳ βοῶν «εἶναι μικρὸ τὸ βόδι καὶ τὸ παιδεύει», «παιδεμένο βόδι»· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ταλαιπωρῶ, βασανίζω: «παιδεύει τὰ παιδιά του 'ς τὴ δουλειά», «παιδεύτηκα ὅλη μέρα νὰ πλένω», «ὅπως μὲ παιδεύεις νὰ σὲ παιδέψῃ ὁ Θεός»· || «παιδεύω τὸ φοῦρνο» ἐπὶ νεοκτίστου κλιβάνου, ὅταν καίεται διὰ πρώτην φοράν.

παΐδι (τό)· *παγίδι* (βλ. λ.).

παιδὶ (τό)· δημοτ., τέκνον εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ: «ἔχω πέντε παιδιά, τρία ἀγόρια καὶ δύο κορίτσια», «δὲν ἔχει παιδιά, εἶναι ἄτεκνος»· || ὁ μικρὸς τὴν ἡλικίαν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα: «παιδιὰ ἤμασταν καὶ γηράσαμε»· || ἐνιαχοῦ, τὸ ἄρρεν τέκνον: «ἔχει τρία παιδιὰ καὶ δύο τσούπες»· || φρ. «παιδὶ ἀπὸ μάννας κόρφο» καλοαναθρεμμένο· || «παιδὶ τοῦ δρόμου» ἀπαιδαγώγητον, χειράφετον· || «παιδὶ τοῦ πατέρα του,—τῆς μάννας του» ὅταν ὁμοιάζῃ καθολοκληρίαν, ἰδίᾳ ψυχικῶς πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα· || «βρὲ παιδί» ἢ «βρὲ παιδιά» προσηγορία οἰκειότητος πρὸς οἱουσδήποτε: «τί λέτε, βρὲ παιδιά, εἶναι καιρὸς νὰ φύγωμε;».

«Παιδί» (τό). Ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον κατὰ δίμηνον ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1930 ὑπὸ τῆς γενικῆς ἑταιρείας πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Παιδί, ἢ ***Πέδι*** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σύμης (πλάτ. 36° 37' Β., μηκ. 27° 54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) $^3/_4$ μιλλ. νοτίως τοῦ ὅρμου τῆς πόλεως Σύμη. Λείψανα κυκλωπείων τειχῶν καὶ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

— **Παιδὶ** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Ἀλοννήσου (πλάτ. 39° 07' 25" Β., μηκ. 23° 51' 05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos group), ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου *Νότος*. Φερώνυμος ὕφορμος καὶ πρὸ αὐτοῦ νησίον *Παιδίνα*. Σ. Ε. Λ.

παιδιακήσιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ ἁρμόζων εἰς παιδιά, παιδαριώδης: «παιδιακήσια καμώματα»· || παιδικός: «ἀκούω φωνὲς παιδιακήσιες».

Digitized by Google

παιδιαρίζω· φέρομαι ὡς παιδάριον, κάμνω σὰν παιδί: «ἔγινε κοτζὰ ἄντρας καὶ παιδιαρίζει».

παιδιάρισμα (τό)· παιδαριώδης πρᾶξις ἢ λόγος.

παιδιάστικος, *—η,—ο*· δημοτ., ἄλλως *παιδιακήσιος* (βλ. λ.).

παιδιάτικος, *—η, —ο*· δημοτ., παιδικός: «παιδιάτικα ροῦχα, — παπούτσα».

παιδιατρικὴ (ἡ). Ἐπιστήμη, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ὑγιείας καὶ ἡ θεραπεία τῶν νόσων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἰατρικῆς ἀπεσχίσθη εἰς ἴδιον κλάδον ἀφ' ὅτου ὠργανώθησαν τὰ παιδικὰ νοσοκομεῖα· ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων ὑπῆρξε τὸ τῶν ἀρρώστων παιδίων, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1802. Κυρίως ὅμως ἡ παιδιατρικὴ ἤρχισε νὰ εἰσέρχηται εἰς νέον στάδιον προόδου ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε πλέον ἤρχισε νὰ λαμβάνηται ἰδιαιτέρα μέριμνα διὰ τὴν μελέτην τῆς νοσολογίας τῶν παίδων καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν βρεφῶν. Ἡ παιδοκομία, εἰδικὸς κλάδος τῆς παιδιατρικῆς, ἀνεφάνη ὡς νέα ἐπιστήμη, τῆς ὁποίας ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἀπεριόριστος ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποτελέσματά της. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ παιδιατρικὴ ἐξησκεῖτο ὁμοῦ μετὰ τῆς γενικῆς παθολογίας. Περιγραφαὶ παιδικῶν νόσων καὶ διατροφῆς ἀκόμη βρεφῶν ἀναφέρονται βεβαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων συγγραφέων. Ὁ κατὰ τὴν Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Σωρανὸς ὁ Ἐφέσιος εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Περὶ γυναικείων παθῶν» δίδει ἀξιολόγους συμβουλὰς περὶ διατροφῆς τῶν βρεφῶν· ἀνάλογον περιγραφὴν εὑρίσκει τις καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ εἰς τὸ ἔργον του «Ὑγιεινῆς λόγος». Ἐπίσης εἰς τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς εὑρίσκονται περιγραφαὶ διαφόρων λοιμωδῶν νόσων, ἀλλ' αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελεῖς καὶ δὲν ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠσχολοῦντο εἰδικῶς εἰς τὰς παιδικὰς νόσους. Κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας ἐξακολουθοῦν μελέται τινὲς ἀφορῶσαι κυρίως τὰ ἐξανθηματικὰ νοσήματα τῶν παίδων (βλ. λ. *ἱλαρά, ὀστρακιά*), ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἐλαχίστη συγκρινομένη μὲ τὴν κολοσσιαίαν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα. Μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τῆς παιδιατρικῆς, δέον νὰ ἀναφέρῃ τις τούς: Barthez, Trousseau, Roger, Bouchut, Bergeron, Grancher, Marfan, Comby, Hutinel ἐν Γαλλίᾳ, Gerhardt, Henoch, Heubner, Finkelstein ἐν Γερμανίᾳ, Widerhofer, Epstein, Monti, Escherich ἐν Αὐστρίᾳ, West, Barlow, Ashby ἐν Ἀγγλίᾳ, Concetti, Mya, Fede ἐν Ἰταλίᾳ, Rachfuss, Filatow, Troitzky ἐν Ρωσίᾳ κτλ.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1839 γίνεται ἤδη κίνησις ὑπὲρ τῆς μελέτης τῶν παιδικῶν νόσων, κηρυχθέντος διαγωνισμοῦ ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἑταιρείᾳ «περὶ παίδων διαρροίας κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῶν». Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ἐκ Κερκύρας ἰατρὸς Μακρυγιάννης ἀνεκοίνωσε διατριβὴν περὶ καθοδηγήσεως τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων. Ἔκτοτε ἀνεκοινώθησαν κατὰ περιόδους διάφοροι περιπτώσεις ἀφορῶσαι τὰς νόσους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, κατὰ δὲ τὸ 1862 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἕδρα παιδιατρικῆς, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὡς ἔκτακτος καθηγητής, ὁ ἐκ Ψαρῶν Ἀντώνιος Βιτσάρης (ὑφηγητὴς τῶν νόσων τῶν παίδων ἀπὸ τοῦ 1855), ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῷ 1864. Τοῦτον διεδέχθη τῷ 1881 ὁ Ἀναστάσιος Ζίννης καὶ μετ' αὐτὸν κατέλαβον τὴν ἕδραν ταύτην τῷ 1906 ὁ Χρῆστος Μαλανδρῖνος καὶ τῷ 1929 ὁ Γεώργιος Μακκᾶς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παιδιατρικὴ ἐπιστήμη ἔλαβε καὶ παρ' ἡμῖν μεγάλην ἀνάπτυξιν· τῷ 1900 ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον παιδικὸν νοσοκομεῖον, ἀργότερον ὠργανώθησαν ποικίλοι βρεφοκομικοὶ σταθμοὶ καὶ παιδικὰ ἰατρεῖα καὶ ἐδημοσιεύθησαν παρ' Ἑλλήνων παιδιάτρων πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐργασίαι. Κατ' Ἰούλιον δὲ 1931 συνεστήθη ἐν Ἀθήναις ἡ «Ἑλληνικὴ Παιδιατρικὴ Ἑταιρεία».

Σ. Β.

παιδικισμὸς (ὁ). Καλεῖται ἡ διατήρησις ἐπὶ ἐνηλίκων ἀτόμων χαρακτήρων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπό τε φυσικῆς καὶ ψυχικῆς ἀπόψεως. Ἡ συνδρομὴ αὕτη ὀφείλεται εἰς διαταραχὰς τῶν ἀδένων τῶν ἔσω ἐκκρίσεων, ὡς καὶ εἰς λοιμώξεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, οἱ δὲ προσβαλλόμενοι ἐξ αὐτῆς, παρὰ τὴν προκεχωρημένην ἡλικίαν των, ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχωσιν ἐμφάνισιν παιδίου. Αἱ ἀλλοιώσεις τῶν ἐκκρίσεων τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ τῆς ὑποφύσεως ἰδίως, ἐξ ἀνεπαρκείας αὐτῶν, προκαλοῦσι κυρίως τὸν παιδικισμόν, πρὸ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας. Τὰ ὑπὸ παιδικισμοῦ προσβαλλόμενα παιδία ἔχουσιν ἀνάστημα μικρότερον τοῦ φυσιολογικοῦ, εἶναι ἀπαθῆ, ἀδέξια καὶ καθυστερημένης ἀντιλήψεως. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἐμφανίζουσι στοιχειώδη ἀνάπτυξιν· τὸ πέος εἶναι μικρόν, ὡς καὶ οἱ ὄρχεις. Ὁ δυσκρασικὸς παιδικισμὸς ὀφείλεται εἰς τοξικὰς αἰτίας ἢ χρονίας λοιμώξεις, φυματίασιν, σύφιλιν, χρονίαν ἑλονοσίαν κτλ., ἐπερχομένας κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν· αἱ αἰτίαι αὗται ἔχουσιν ἔμμονον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀδένων τῶν ἔσω ἐκκρίσεων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ παιδικισμοῦ.

Ἀναδρομικὸς παιδικισμός. Ἡ μορφὴ αὕτη παρατηρεῖται ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἄρρενος, περὶ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, χαρακτηρίζεται δὲ διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς γεννητικῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων χαρακτήρων τοῦ γένους ἐπὶ ἀτόμου τελείως κατὰ φύσιν ἔχοντος πρότερον. Ἡ θεραπεία τοῦ παιδικισμοῦ εἶναι προβληματική. Συνιστᾶται ἡ πολυαδενικὴ ὀποθεραπεία ἐπὶ μακρόν, ὡς καὶ ἡ διὰ παντοίων μέσων τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ.

Μ. Ν. ΒΛΑΣΤΟΣ

παιδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς παῖδας: «παιδικὴ ἡλικία».

—παιδικὰ δικαστήρια. Κατὰ μίμησιν ξένων νομοθεσιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ κυρίως τοῦ πολωνικοῦ προσχεδίου τοῦ 1921 καὶ τοῦ βελγικοῦ νόμου τοῦ 1912 περὶ προστασίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἐψηφίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη καὶ παρ' ἡμῖν ὁ νόμος 5098 ἀπὸ 7 Ἰουλίου 1931 «περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων», ὅστις θέλει ἰσχύσει ἀπὸ τῆς 13 Ἰουλίου 1932. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων ὑπάγονται οἱ κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως τῆς κολασίμου πράξεως μὴ συμπληρώσαντες τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας των, οἱ κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν ἀνήλικοι, οἵτινες οὐδεμίαν κολάσιμον πρᾶξιν ἐτέλεσαν ἀλλ' ἐπαιτοῦν συνήθως ἢ ἐπιδίδονται εἰς ἀλητείαν, ἢ διάγουν ἄνευ εἰδικῆς τινος ἀσχολίας βίον πλάνητα ἢ ἀνήθικον, ἢ ἐκζητοῦν βιοπορισμὸν διὰ τυχηρῶν παιγνίων ἢ ἄλλων ἀσχολιῶν, ἐξ ὧν κινδυνεύουν νὰ ἐξολισθήσουν εἰς ἀλητείαν ἢ ἐγκληματικότητα, αἱ κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν νεάνιδες, αἵτινες ἐπιδίδονται εἰς τὴν πορνείαν. Ἐπίσης εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ὑπάγονται ἀνήλικοι κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, «ὧν ἡ διαγωγὴ εἶναι κακή», ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀπαιτεῖται ἄδεια τῶν γονέων, καὶ τὰ πρόσωπα, ἅτινα, ἔχοντα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐποπτείας τοῦ ἀνηλίκου, ἀμελοῦν ἢ δὲν τὸν ἐπιβλέπουν καὶ ἀφήνουν αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ κολάσιμον πρᾶξιν ἢ νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὴν πορνείαν, ἐπαιτείαν ἢ ἀλητείαν. Οἱ ἀνήλικοι, οἵτινες ἐξετέλεσαν κολάσιμον πρᾶξιν χωρὶς νὰ ἔχουν εἰσέτι συμπληρώσει τὸ δωδέκατον ἔτος, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες συνεπλήρωσαν μὲν τὸ δωδέκατον ἔτος, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δέκατον ἕκτον, ἐτέλεσαν δὲ τὴν κολάσιμον πρᾶξιν «ἄνευ διακρίσεως», δὲν ὑπέχουν ποινικὴν εὐθύνην, τουτέστιν εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπιβάλλεται ποινή. Ἐφαρμόζει ὅμως τὸ δικαστήριον κατ' αὐτῶν «μέτρα ἀναμορφωτικά», ἤτοι τὸ δικαστήριον δύναται: νὰ ἐπιπλήξῃ τὸν ἀνήλικον τοῦτον ἢ νὰ τὸν ἀποδώσῃ εἰς τοὺς γονεῖς, ἐπιτρόπους ἢ κηδεμόνας, ἢ νὰ τὸν ἐμπιστευθῇ εἰς πρόσωπον ἔντιμον ἢ εἰς ἑταιρείαν προστατευτικὴν τῶν ἀνηλίκων ἢ εἰς ἵδρυμα παρόμοιον, ἐπὶ χρόνον καθοριζόμενον ἐν τῇ ἀποφάσει, ἢ νὰ τοποθετήσῃ τοῦτον εἰς κατάλληλον κρατικόν, δημοτικόν, κοινοτικὸν ἢ ἰδιωτικὸν κατάστημα. Τὰ αὐτὰ ἀναμορφωτικὰ μέτρα δύναται νὰ λάβῃ τὸ δικαστήριον καὶ κατὰ τῶν ἀνηλίκων, οἵτινες ἐμνημονεύθησαν ἐν ἀρχῇ καὶ οἵτινες οὐδεμίαν κολάσιμον πρᾶξιν ἐτέλεσαν. Τὸ δικαστήριον τῶν ἀνηλίκων δύναται πάντοτε νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ληφθέντα ἀναμορφωτικὰ μέτρα ἢ νὰ ἀντικαταστήσῃ ταῦτα δι' ἄλλων. Τὰ ἀναμορφωτικὰ μέτρα παύουν αὐτοδικαίως ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Ὁ ἀνήλικος, ἔχων συμπεπληρωμένον τὸ δωδέκατον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος, ἐκτελέσας δὲ κολάσιμον πρᾶξιν «μετὰ διακρίσεως», καταδικάζεται εἰς περιορισμὸν ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Τὸ δικαστήριον ὁρίζει ἐν τῇ ἀποφάσει τὸ ἐλάχιστον καὶ τὸ μέγιστον ὅριον τῆς διαμονῆς τοῦ ἀνηλίκου εἰς τὸ κατάστημα (sentence indeterminée). Ἡ ἀπόλυσις μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἀνωτάτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος ἢ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ἀπολύῃ τὸν ἀνήλικον «ὑπὸ ὅρον», πρὸ τῆς λήξεως τοῦ διὰ τῆς ἀποφάσεως ὁρισθέντος κατωτάτου ὁρίου (libération conditionelle). Ὁ ὑπὸ ὅρον ἀπολυθεὶς ἀνήλικος τίθεται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικοῦ ἐπιμελητοῦ ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἡ ὑπὸ ὅρον ἀπόλυσις δύναται νὰ ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Τὸ δικαστήριον δύναται ἐπίσης, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀπόσχῃ τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀνηλίκου εἰς σωφρονιστικὸν κατάστημα. Οἱ ἀνήλικοι, οἵτινες κατὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐτοποθετήθησαν εἰς κρατικὸν κατάστημα ἢ ἐξῆλθον τούτου, εἶναι μὲν ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἐπιβλέπονται (liberté surveillée). Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιβλέψεως ὁρίζεται παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ δὲν δύναται νὰ παραταθῇ πέραν τῆς ἐνηλικιώσεως. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐπιβλέψεως καὶ προστασίας τῶν ἀνηλίκων καὶ ἐκτελέσεως ἐν γένει τῶν διαταγῶν τοῦ δικαστηρίου, ὁ δικαστὴς τῶν ἀνηλίκων ἐξασφαλίζει κατ' ἔτος τὴν συνεργασίαν ὡρισμένου ἀριθμοῦ προσώπων καὶ τῶν δύο φύλων, καλουμένων ἐπιμελητῶν, οἵτινες ἐκλέγονται παρ' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων τῶν προτεινομένων παρὰ τῶν προστατευτικῶν ἑταιρειῶν τῶν ἀνηλίκων ἢ ἄλλων σωματείων, ἅτινα ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἢ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἢ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, κατ' οἰκείαν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Τὸ δικαίωμα τοῦ κατηγορεῖν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν. Πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀνηλίκων ὁρίζονται δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ γνώμην τοῦ οἰκείου πρωτοδικείου, διὰ τρία ἔτη, εἷς ἢ πλείονες δικασταί, ὡς καὶ εἷς ἢ πλείονες ἀναπληρωταὶ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πρωτοδικείου. Ἕκαστος τῶν δικαστῶν, οὕτως ὑποδεικνυόμενος, φέρει τὸν τίτλον τοῦ δικαστοῦ τῶν ἀνηλίκων. Οὗτος ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐρεύνης πάσης μὲν ἀξιοποίνου πράξεως ὑπαγομένης εἰς τὴν ἁρμοδιότητά του τῇ παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως, πάσης δὲ μὴ ἀξιοποίνου πράξεως καὶ οἴκοθεν. Τακτικὴ ἀνάκρισις ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀνηλίκων δὲν γίνεται. Ἡ προεισαγωγικὴ ἀνάκρισις διεξάγεται ἢ διευθύνεται παρὰ τοῦ δικαστοῦ τῶν ἀνηλίκων. Ἀντὶ προφυλακίσεως ὁ δικαστὴς διατάσσει τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀνηλίκου ὑπὸ τὴν ὑπεύθυνον ἐποπτείαν τῶν γονέων ἢ τοῦ ἐπιτρόπου ἢ ἑτέρου προσώπου ἀξίου ἐμπιστοσύνης σὺν τῇ ἐπιβλέψει ἑνὸς ἐπιμελητοῦ. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀπολύτου ἀνάγκης διατάσσει τὴν φυλάκισιν ἐν παιδικῷ σταθμῷ. Περατωθείσης τῆς ἀνακρίσεως ὁ δικαστὴς τῶν ἀνηλίκων, μετὰ πρότασιν τοῦ εἰσαγγελέως, ὁρίζει τὴν δικάσιμον ἢ ἐκδίδει ἀπόφασιν, δι' ἧς ἐγκαταλείπεται ἡ δίωξις. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἂν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν εἰσαγγελικὴν πρότασιν, δύναται νὰ ἀνακόψῃ ὁ εἰσαγγ[illegible]εύς. Πολιτικὴ ἀγωγὴ εἶναι ἀπαράδεκτος ἐνώπι[illegible]ν τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνηλίκων. Οἱ γονεῖς τοῦ ἀνηλίκου καὶ ἐν γένει τὰ πρόσωπα, ὑπὸ τὴν [illegible]έλειαν τῶν ὁποίων τελεῖ οὗτος, εἰδοποιοῦνται π[illegible]ρας τῆς δίκης, παριστάμενα δὲ κατ[illegible] τὸ δικαίωμα νὰ δώσουν διασαφήσει[illegible] κάμουν προτάσεις. Τὸ δικαστήριον τῶν ἀνηλίκων συνεδριάζει κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. [illegible]πόφασις ὅμως ἀπαγγέλλεται δημοσίᾳ. Ἐὰν ἐλ[illegible]φθησαν κατὰ τοῦ ἀνηλίκου σωφρονιστικὰ μέτρα, δύναται ὁ ἐνήλικος ἢ οἱ γονεῖς του, ἐπίτροποι, κηδεμόνες, ὡς καὶ ὁ συνήγορος νὰ ἀσκήσῃ ἔφεσιν ἐντὸς δύο ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως. Ἡ ἔφεσις δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν. Χωρεῖ ἐπίσης καὶ ἀναίρεσις ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀπαγορεύεται ἡ δημοσίευσις πρακτικῶν δίκης ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων, ἐπὶ ποινῇ προστίμου 500—5.000 δρχ. Τὸ κράτος ἱδρύει τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν ἀναμορφωτικῶν σχολείων καὶ σωφρονιστικῶν καταστημάτων διὰ τοὺς ἀνηλίκους. Πλὴν τοῦ κράτους δύνανται νὰ ἱδρύσωσιν ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα καὶ ἄλλαι ἑταιρεῖαι ἢ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, μετὰ προη[illegible]ουμένην συγκατάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύ[illegible]. Παρ' ἑκάστῳ δικαστηρίῳ ἀνηλίκων ἱδρύεται [illegible]αιδικὸς σταθμός. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δημοσίων ἀναμορφωτικῶν σχολείων, τῶν σωφρονιστικῶν καταστημάτων καὶ τῶν παιδικῶν σταθμ[illegible] τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἀναγράφει ἐν τῷ π[illegible]οϋπολογισμῷ αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις. Εἰς τὴν ἕδραν ἑκάστου πρωτοδικείου ἱδρύονται μία ἢ πλείονες ἑταιρεῖαι προστασίας τῶν ἀνηλίκων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τῆς συνδεδυασμένης ἐνεργείας τῶν διαφόρων ἑταιρειῶν ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις συμβούλιον προστασίας τῶν ἀνηλίκων.

Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— παιδικὰ καταφύγια ἢ ***ἄσυλα***· βλ. *παιδίου προστασία*.

—παιδικαὶ ἐξοχαὶ *[Ὑγιειν.]*· βλ. λ. *ἐξοχὴ* (τ. ΙΑ', σ. 278 γ').

— «Παιδικὴ *Ζωή*». Δεκαπενθήμερον παιδικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Νοεμβρίου 1927 ὑπὸ Ἄννας Τριανταφυλλίδου καὶ Μαρίας Μομφερράτου.

— παιδικὴ ἡλικία. Καλεῖται τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ νέος ἄνθρωπος εἶναι ἀτελὴς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Τὸ νήπιον, ὅταν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, εἶναι πολὺ ἀσθενές· τὸ σῶμά του λειτουργεῖ ἐλλιπέστατα, ἡ δὲ ψυχὴ διόλου· ἀλλὰ καὶ μετὰ πάροδον ἀρκετῶν ἐτῶν εἶναι τόσον ἀτελὲς τὸ παιδίον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὸ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν ζωὴν ἄνευ ξένης προστασίας. Αἱ ἀτέλειαι ὅμως αὗται δὲν εἶναι τὰ μόνα γνωρίσματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐὰν τὸ παιδίον εἶναι ἀτελές, ἔχει ὅμως ἐντός του τὴν τάσιν ὅπως τελειοποιηθῇ μιμούμενον τοὺς ἐνηλίκους· ἐὰν ἀγνοῇ τὰ πάντα, ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθῃ καὶ ἔχει μεγάλην δύναμιν νὰ εἰσδέχεται τὰς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου γνώσεις· ἐὰν εἶναι ἀδύνατον, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν. Ἀλλ' ἡ βραδύτης μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσονται αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις τοῦ παιδίου εἶναι τόση, ὥστε, ἕως ὅτου κατορθώσῃ νὰ προσλάβῃ τὸν τύπον τελείου ἀνθρώπου, παρέρχεται τὸ τρίτον περίπου τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς του. Διαρκεῖ δὲ τόσον ἡ παιδικὴ ἡλικία, διότι, κατὰ τὴν συγκριτικὴν βιολογίαν, ὅσον ἀτελέστερον εἶναι τὸ ζῷον, τόσον ἀρτιώτερον γεννᾶται, καὶ ὅσον

Digitized by Google

τελειότερον εἶναι, τόσον ἀτελέστεραι εἶναι κατὰ τὴν γέννησίν του αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ του λειτουργίαι. Ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι τῶν μὲν ἀτελεστέρων ζῴων ἡ σωματικὴ διάπλασις εἶναι ἁπλῆ καὶ αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι ἀτελέσταται· διὰ τοῦτο αὗται δὲν ἔχουν ἀνάγκην μακρᾶς περιόδου ἀναπτύξεως· ἐπειδὴ δὲ εἰς ὅλα τὰ ζῷα αἱ ἔχουσαι ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν διατήρησιν ἐν τῇ ζωῇ λειτουργίαι ἐνωρίτατα ἀναφαίνονται, διὰ τοῦτο αἱ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐξ ἐνστίκτου κινήσεις παρουσιάζονται εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν, χωρὶς κατόπιν νὰ περιορίζωνται ἐξ ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὡς τὸ τελειότατον τῶν ὄντων, ἔχει λεπτότατα σωματικὰ ὄργανα καὶ πλείστας ὅσας ψυχικὰς προδιαθέσεις πρὸς ἐπιτέλεσιν πολυπλόκων πνευματικῶν λειτουργιῶν· διὰ τοῦτο πάντα ταῦτα δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον ἀνεπτυγμένα· τοὐναντίον φέρει αὐτὰ ἀσθενέστατα καὶ χρειάζεται μακρότερον χρόνον πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ὅμως ἐξ ἀρχῆς ἔχει ἱκανὰς λειτουργίας τελείας, π. χ. τῆς θρέψεως, καὶ τὸ ἔνστικτον αὐτοῦ ἐνεργεῖ ἅμα τῇ γεννήσει.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ σώματος τοῦ παιδίου δὲν εἶναι κανονικὴ καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, οὐδ' ὁμοιόμορφος εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ ὄργανα· οὕτω π. χ. τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ νηπίου εἶναι τετραπλάσιον τοῦ μήκους τῆς κεφαλῆς, ἐν ᾧ τὸ τοῦ ἐνηλίκου εἶναι ἑπταπλάσιον ἢ ὀκταπλάσιον· αἱ ἀναλογίαι τοῦ κρανίου πρὸς τὸ πρόσωπον εἶναι ἀνομοιόταται κατὰ τὰ διάφορα ἔτη τοῦ βίου· εἰς μὲν τὸ νεογνὸν εἶναι 8 : 1, εἰς δὲ τὸν ἐνήλικον 2,5 : 1· τὸ μῆκος τῶν κάτω ἄκρων τοῦ νεογνοῦ εἶναι τὸ 1/8 τοῦ σώματος, ἐν[illegible] τοῦ ἐνηλίκου τὸ ἥμισυ. Ἐὰν ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀνεπτύσσοντο ὁμοιομόρφως, θὰ παρήγοντο τέρατα· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν τελείαν διάπλασιν ἀποκτᾷ διπλάσιον μῆκος τοῦ ἀρχικοῦ, ὁ [illegible]λάσιον, ὁ βραχίων τετραπλάσιον, τὰ [illegible] πενταπλάσιον. Ἄλλων πάλιν ὀργάνων [illegible] ἀρχῇ εἶναι πολὺ ταχεῖα καὶ τελειώνει ἐνωρ[illegible] π. χ. τοῦ ἐγκεφάλου τὸ βάρος κατὰ τὸν ὄγδο[ον] μῆνα τῆς γεννήσεως εἶναι διπλάσιον τοῦ ἀρχικ[οῦ], κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τριπλάσιον καὶ ἐν τέλει ἀποβαίνει μόνον 3 1/2 φορὰς μεγαλύτερον. Ἄλλων ὀργάνων, ὡς τῆς καρδίας, ἡ αὔξησις ἐπιταχύνεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ παύει κατὰ τὴν ἐνηλικίωσιν· ὁ στόμαχος ἔχει κατ' ἀρχὰς χῶρον μόλις 30 κυβικῶν ἑκατοστομέτρων, ἐνῷ εἰς τὸν ἐνήλικον 1200. Καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος αὐξάνει ἀκανονίστως· κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεως διπλασιάζεται, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τριπλασιάζεται, κατὰ τὸ τρίτον τετραπλασιάζεται καὶ κατὰ τὸ ἕκτον πενταπλασιάζεται. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος γίνεται ἀνώτερον τοῦ ἀρχικοῦ κατὰ 3 1/4, τὸ βάρος εἰκοσαπλασιάζεται. Ὄχι δὲ μόνον τὸ μέγεθος τῶν ὀργάνων ἀλλὰ καὶ ἡ σύστασίς των ὑφίσταται μεταβολάς· τὰ ὀστᾶ τῶν μὲν ἀνηλίκων περιέχουν περισσότερον χόνδρον καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εὔκαμπτα, ἐνῷ τῶν ἐνηλίκων περισσοτέραν ὀστεΐνην ἄσβεστον καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εὔθραυστα. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν παρουσιάζονται πλεῖσται ἰδιορρυθμίαι· γενικῶς αἱ περισσότεραι τούτων γίνονται ταχύτερον εἰς τοὺς παῖδας. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις εἶναι γενικῶς μετάβασις ἀπὸ ἀπροσδιορίστων τάσεων εἰς ὡρισμένας ἱκανότητας. Κατ' ἀρχὰς ὅλαι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι εἶναι ἀκαθόριστοι· κατὰ μικρὸν ὅμως διαμορφοῦνται ὡς νὰ ἦτο καθωρισμένη ἐκ τῶν προτέρων ἡ δι' ἑκάστην βαθμίδα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀνάπτυξις ὡρισμένων λειτουργιῶν. Καὶ κατὰ μὲν τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας ὑπερτερεῖ ἡ ἀνάπτυξις τῶν αἰσθήσεων· τὸ παιδίον εἶναι σχεδὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν· ἐν τούτοις εἶναι ἀσύνετον, διότι στερεῖται ἐμπειρίας, ἀσταθές, διότι δὲν ἔχει κανονικῶς σχηματισμένον κύκλον παραστάσεων, ἰσχυρογνῶμον, διότι δὲν ἔχει κριτήριον τῶν πράξεών του. Ἔχει ἀνικανότητα πρὸς διανοητικὴν ἐργασίαν. Ἐνῷ θέλει νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ τοὺς ἐνηλίκους, θέλει πάντοτε νὰ βλέπῃ, νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ κινῆται. Εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ νὰ ἐκδηλοῦται σαφῶς ἡ αὐτοσυνειδησία, ἀρχίζει ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως περὶ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ παιδίον δὲν δέχεται μόνον παθητικῶς, ἀλλ' ἀρχίζει νὰ ἀναπαράγῃ, νὰ συγκρίνῃ, νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ μιμῆται. Ἡ φαντασία του ἐκδηλοῦται σαφέστερον εἰς τὰ παιγνίδια καὶ εἰς τὴν ἀγάπην εἰς τὰ παραμύθια. Ἡ ἀσυνεσία του ὑποχωρεῖ κατ' ὀλίγον εἰς τὸν στοχασμὸν καὶ τὴν προνοητικότητα· ἡ ἀστάθειά του περιορίζεται καὶ θέλει ἤδη ἐπ' ὀλίγον νὰ προσέχῃ καὶ νὰ ἀσχολῆται εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Συναισθάνεται τὸν ψόγον καὶ τὸν ἔπαινον. Μὲ τὸ τέλος τοῦ ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας τὸ παιδίον φθάνει εἰς τὴν τρίτην βαθμῖδα τῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται ἡ ἔναρξις τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς· ἀκριβεῖς δὲ στατιστικαὶ κατέδειξαν ὅτι ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων τοῦ παιδίου εἶναι ἀρκετὰ περιωρισμένος, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις καὶ ἡ ἐποπτεία ἀντικατεστάθησαν ἐν τῷ παιδίῳ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ διανόησίς του ἐπηρεάζεται· δεικνύει δὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνωτέρους του. Ἡ τετάρτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως περιλαμβάνει κανονικῶς τὸ ἔνατον καὶ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ παιδίον ἀποκτᾷ ἤδη ἀριθμόν τινα σταθερῶν ἐννοιῶν τόπου καὶ χρόνου. Ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν δύναμιν προσοχῆς καὶ ἐκ τούτου σαφεστέρας παραστάσεις. Ἐπικρατεῖ ἤδη παρ' αὐτῷ ἡ μηχανικὴ μνήμη, ὥστε ἀποβαίνει κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς βαθμίδος αὐτῆς. Αὐξάνει τὸ αὐτοσυναίσθημα καὶ ἡ τάσις πρὸς αὐτοτέλειαν· διὸ δὲν εἶναι τόσον ἐπιθυμητὴ ἡ συναναστροφὴ μὲ ἐνήλικας. Ἡ πέμπτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως δὲν διαρκεῖ ὡρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, ὡς αἱ προηγούμεναι. Κατὰ ταύτην ἰδίως ἀναφαίνεται ἡ κατὰ τοὺς νόμους τῆς ψυχολογίας κανονικὴ σύνδεσις καὶ ἀνάλυσις τῶν παραστάσεων· τοῦτο ὅμως εἶναι νόησις· ἐκ τῆς νοήσεως δὲ διακρίνεται ὁ σχηματισμὸς ἐννοιῶν, ὄχι ὅμως λογικῶν, ἀλλὰ ψυχολογικῶν, δηλαδὴ περιεχουσῶν τὰ εἰς ἕκαστον παιδίον γνωστὰ ἀμετάβλητα γνωρίσματα. Ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδίου ἀποβαίνει μᾶλλον συνειδητή, ἐπιζητεῖ νὰ τιμᾶται μεταξὺ τῶν ὁμηλίκων· ἡ βούλησις ἀποβαίνει ἰσχυροτέρα. Ἡ ἕκτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως κυρίως ἐκδηλοῦται κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ διανοητικὴ δύναμις ἀποβαίνει ἰσχυροτέρα καὶ ἐπικρατεστέρα, ὥστε ἐπηρεάζει καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν φαντασίαν, ἥτις ἀποβαίνει ἤδη συνδυαστική· ἡ βούλησις ἀρχίζει νὰ κατευθύνῃ τὴν ἐνέργειαν. Ἀρχίζει ἤδη τὸ παιδίον νὰ σκέπτεται τὸ μέλλον του καὶ νὰ προπαρασκευάζεται δι' αὐτό.

Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— **«Παιδικὴ *Χαρά*»**. Παιδικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1921 ὑπὸ Α. Ι. Ράλλη.

— **παιδικὴ *ψυχολογία* ἢ *ψυχολογία τοῦ παιδός***. Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἐξετάζει τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μέχρι τέλους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἤτοι κατὰ τὰ 16—18 πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας· ἀποτελεῖ δ' αὕτη τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς παιδολογίας. Πρέπει ὅμως νὰ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ἡ ψυχολογία γενικῶς τῆς παιδικῆς ἡλικίας, περιλαμβάνουσα τὴν ἐξέτασιν τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως, ὅπως αὕτη κατὰ τὸν ἐπικρατέστερον τρόπον κανονικῶς ἐπιτελεῖται, καὶ ἡ ψυχολογία ἑνὸς ἑκάστου παιδίου, περιλαμβάνουσα τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως καὶ καταστάσεως καὶ τὰς διαφορὰς του ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων. Πρῶτον ἔργον τῆς παιδικῆς ψυχολογίας εἶναι ἡ ἀθροίσῃ γεγονότα ἀναντίρρητα περὶ τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ παιδίου καθ' ἕκαστον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Σπουδαίαν δὲ σημασίαν ἔχει ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως ἑκάστου ψυχικοῦ φαινομένου καὶ ἡ ἀκολουθία, καθ' ἣν ἀναπτύσσονται αἱ ψυχικαὶ ἱκανότητες. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ψυχολογία τοῦ παιδός, ὡς συγκριτικὴ ἐπιστήμη, ἐξετάζει τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἡλικιῶν καὶ τῶν διαφόρων παίδων διαφοράς, ὡς ἑρμηνευτικὴ δὲ ἐπιζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πολύπλοκον ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἐνηλίκου διὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων φαινομένων τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ ἐξελικτικὴ αὕτη ψυχολογία διὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος (ψυχολογίας τῶν λαῶν) προέβη εἰς συγκριτικὰς μελέτας μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς ἐξελίξεως (ὀντογονίας) καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ὅλης φυλῆς (φυλογονίας).

Ἡ τοῦ παιδὸς ψυχολογία εἶναι νεωτάτη ἐπιστήμη. Τὰς πρώτας θεμελιώδεις περὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἐρεύνας ὀφείλομεν εἰς ἰατρούς. Ἐπιστημονικὰς βάσεις ἀπέκτησεν αὕτη, ὅτε ἡ ψυχολογία ἦλθεν εἰς στενοτέραν ἐπαφὴν μὲ τὴν φυσιολογίαν καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀνυψώθη δὲ εἰς πραγματικὴν ἐπιστήμην, ὅτε ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται εἰς αὐτὴν καὶ ἰατροὶ καὶ φυσιολόγοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διὰ παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων ἀκριβῆ ἔρευναν τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῆς ἀλληλακολουθίας καὶ ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἐφόσον δὲ κατενοεῖτο περισσότερον ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας καὶ εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀγωγὴν νὰ γνωρίζεται ἡ ψυχολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδὸς διὰ παρατηρήσεως καὶ πειραματικῆς ἐρεύνης, ἤρχισαν καὶ οἱ παιδαγωγικοὶ νὰ μελετῶσι καὶ ἐπιζητῶσι τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῆς παιδικῆς ψυχολογίας. Εἰς τὸν κύκλον δὲ τῆς ἐρεύνης της περιέλαβεν αὕτη καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, ἐρευνῶσα τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς νοήσεως καὶ τοῦ λόγου τῶν παιδίων καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας, οὕτω δὲ ἡ ἐπιστήμη ἤρχισε νὰ προβαίνῃ ἀπὸ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν γενικῶν νόμων καὶ τύπων τῶν ψυχικῶν φαινομένων εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀτομικῶν αὐτῶν διαφορῶν, νὰ διαγιγνώσκωνται αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι κλπ. καὶ ἐμορφώθη νέος κλάδος τῆς ψυχολογίας, ἡ *διαφορικὴ ψυχολογία*. Διὰ τῆς κατὰ μικρὸν δὲ συνδέσεως τῆς ἐξελικτικῆς καὶ τῆς διαφορικῆς ψυχολογίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς ψυχοπαθολογίας, ἐμορφώθη ἡ παιδικὴ ψυχολογία. Ὅσον δὲ περισσότερον ἡ νέα ἐπιστήμη, ἡ *ψυχανάλυσις*, ἠσχολεῖτο μὲ τὰ φαινόμενα τῆς πρωΐμου παιδικῆς ἡλικίας, τόσον περισσότερον ἐξετείνετο τὸ πεδίον τῆς ἐρεύνης τῆς παιδικῆς ψυχολογίας. Διὰ τῆς παιδικῆς ψυχολογίας τὰ πλεῖστα τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων σαφῶς διεκρίθησαν καὶ ἐγνώσθησαν, ἐξηρευνήθη ἀκριβέστερον ἡ αἰτιώδης σχέσις καὶ ἀκολουθία τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ κατωρθώθη νὰ μάθωμεν τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα ἑκάστου ἐξ αὐτῶν· οὕτω δὲ συνετέλεσεν αὕτη σπουδαίως εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γενικῆς ψυχολογίας. Ἀλλ' ἡ παιδικὴ ψυχολογία, ἀποτελεῖ σπουδαίαν βάσιν τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχιατρικῆς. Ἐν τῇ μελέτῃ δὲ τῆς ἐξελίξεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἡ παιδικὴ ψυχολογία ἐξηκρίβωσε τὰ ἑξῆς γνωρίσματα καὶ νόμους αὐτῶν: α') Αἱ διάφοροι ψυχικαὶ ἱκανότητες δὲν ἐμφανίζονται συγχρόνως, ἀλλ' ἀλληλοδιαδόχως· ὅσον δὲ ἀναγκαιοτέρα εἶναι ἱκανότης τις πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀτόμου, τόσον ἐνωρίτερον ἐμφανίζεται. Κατὰ δὲ τὸ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας ὁ παῖς κατέχει μὲν ὅλας τὰς ἱκανότητας τῶν ἐνηλίκων, ἀλλ' ἀσθενεστέρας καὶ ἀτελεστέρας. β') Αἱ διάφοροι ἱκανότητες ἄλλοτε μὲν αὐξάνουν ταχύτερον εἰς τὸν παῖδα, ἄλλοτε δὲ βραδύτερον, ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους καὶ ὡρισμένων ἐτῶν τῆς ἡλικίας· ὑπάρχουν ὅμως καὶ πνευματικαὶ λειτουργίαι, π. χ. ἰδιότητες τῆς μνήμης, τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀντιλήψεως, αἵτινες εἶναι ἰσχυρότεραι εἰς τὸν παῖδα παρὰ εἰς τὸν ἐνήλικα. Συνήθως δέ, κατὰ τὴν περίοδον τῆς γοργῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, συμπίπτει στασιμότης ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων καὶ ἀδράνεια αὐτῶν. γ') Πολλάκις ἱκανότης τις, ἥτις κατεῖχε κατωτέραν θέσιν ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ τοῦ παιδός, ἐνισχύεται ἀποτόμως τόσον, ὥστε κανονίζει τὴν πνευματικὴν του κατεύθυνσιν καὶ ἐνέργειαν· μετὰ πάροδον δὲ χρόνου τινὸς αὕτη ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἄλλης. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ψυχικὸς βίος τοῦ παιδὸς δεικνύει σειρὰν μεταμορφώσεων· ἐκ τούτου διῄρεσαν τὸν ψυχικὸν βίον τοῦ παιδίου εἰς διαφόρους περιόδους, οἷον τῆς ἀρχομένης γλωσσικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀρχομένης ἀντιλήψεως, τῆς φαντασίας, τῆς μηχανικῆς μνήμης, τῆς διανοήσεως. ε') Αἱ πλεῖσται τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν γίνονται κατ' ἀρχὰς ἄνευ συμμετοχῆς τῆς συνειδήσεως τῶν παίδων, κατ' ὀλίγον δὲ ἀποβαίνουσι συνειδηταί, ἀλλ' οὐχὶ ὅσον εἰς τοὺς ἐνήλικας· ἡ διαφορὰ αὕτη πολλάκις παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων καὶ τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων καὶ λαῶν. στ') Σπουδαίαν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων λειτουργιῶν συνάφεια· αὕτη δὲ εἶναι ἢ θετική, ὅταν ἡ ἰσχὺς τῆς μιᾶς ἐπιφέρῃ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἄλλης καὶ ἡ ἐξασθένησις τῆς μιᾶς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἄλλης· ἢ ἀρνητική, ὅταν ἡ ἐνίσχυσις τῆς μιᾶς ἐπιφέρῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἄλλης καὶ ἀντιστρόφως· π. χ. μεταξὺ συναισθημάτων καὶ φαντασίας ὑπάρχει θετικὴ συνάφεια, μεταξὺ μνήμης καὶ διανοήσεως ἀρνητική. Παράγοντες δὲ τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ κληρονομικότης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐνυπαρχουσῶν ἐν τῇ φύσει τοῦ παιδίου προδιαθέσεων, καὶ ἡ προσαρμογή, ἤτοι αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι, πρὸς τὰς ὁποίας ἐξ ἀρχῆς τοῦ βίου προσαρμόζεται τὸ παιδίον· ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐπιζητεῖ νὰ ἐπενεργήσῃ καταλλήλως ἡ ἀγωγή.

Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— **παιδικὸν *γλαύκωμα*** (glaucome infantile) [*Ὀφθαλμ.*]· βλ. λ. *μεγαλοφθαλμία*.

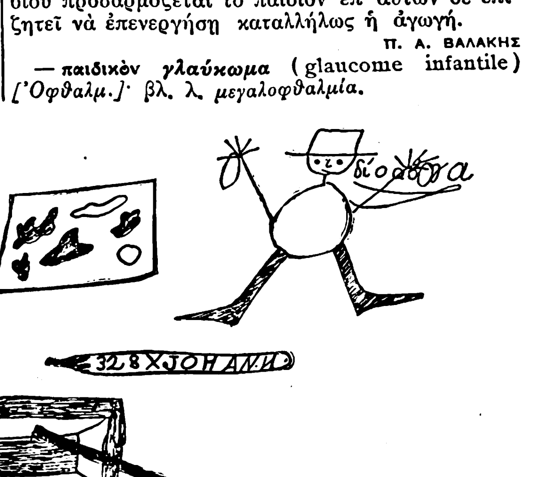

Νεκρὰ φύσις.

[Σχέδιον παιδίου 5 ἐτῶν.]

— **παιδικὸν *σχέδιον***. Λέγεται τὸ σχέδιον τὸ ἰδιάζον εἰς τὸ γραφικὸν αἴσθημα τῶν παίδων. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ παιδικοῦ σχεδίου εἶναι ἡ πλήρης ἀπόδοσις τῶν λεπτομερειῶν, τὸ θάρρος ὅπερ χαρακτηρίζει ὅλους τοὺς πρωτογόνους τεχνίτας νὰ διαχω-

Digitized by Google

ρίζουν ἀπὸ τὴν φύσιν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα τοῖς χρησιμεύουν, καὶ νὰ ἀνασυνθέτουν ἕκαστον χωριστὰ μὲ ἰδιάζοντα τρόπον. Αἱ συνθέσεις των

Τὸ Πάσχα.

[Σχέδιον παιδίου 9 ἐτῶν ἐκ χωρίου.]

ἔχουν ὅλα τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῆς πρωτογόνου τέχνης, ἡ προοπτική των εἶναι τελείως συμβατική, βλέπουν μὲ περισσοτέραν δύναμιν τὰ ζῷα καὶ γενικῶς τὴν φύσιν καὶ δυσκολώτερον τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν δὲ ἀντικείμενον κρύβουν ὄπισθεν ἄλλου καὶ φοβοῦνται τὸ κενόν. Μεταχειρίζονται τὸ χρῶμα ἐντόνως καὶ σπανίως τὸ ἀναμιγνύουν. Τὸ σχέδιον διὰ τὸ παιδίον εἶναι τὸ μέσον ὅπως γνωρίσῃ καλύτερον τὴν πέριξ του ζωὴν καὶ τὴν ἀγαπήσῃ. Α. Κ. Α.

— **παιδικὸς *κῆπος*·** βλ. λ. *νηπιαγωγεῖον*.

— **«Παιδικὸς *Κόσμος*»**. Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1918 ὑπὸ Σ. Γ. Βλαστοῦ.

παιδικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι παιδικόν: «ἡ παιδικότης τοῦ διηγήματος».

Παιδίνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. ***Παιδί***.

παιδιόθεν· ἐπίρρ., ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, ἐκ παίδων.

παιδιομετρία (ἡ)· βλ. λ. ***παιδομετρία***.

παιδίον (τό)· μικρὸς παῖς, ***παιδί***.

— *[Ἰατρ.] Παιδίον* καλεῖται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἤτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς *ἥβης* (βλ. λ.), μέχρι δηλαδὴ τοῦ 12ου ἢ 14ου ἔτους. Συνήθως ἡ περίοδος αὕτη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους, τὴν τῆς πρώτης παιδικῆς ἢ βρεφικῆς ἡλικίας (βλ. *νεογνόν*, *βρέφος*), ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 24ου ἢ 30οῦ μηνός, τὴν τῆς δευτέρας παιδικῆς ἡλικίας (ἐσφαλμένως κληθείσης *νηπιακῆς*, ἐφ' ὅσον νήπιον καὶ βρέφος ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν), ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς δευτέρας, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους, καὶ τὴν τῆς τρίτης ἢ μεγάλης παιδικῆς ἡλικίας, ἀπὸ τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους μέχρι τοῦ 12ου ἢ 14ου.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ παιδίου εἶναι ἡ συνεχὴς αὔξησις τοῦ σώματος αὐτοῦ (βλ. *αὐξησεολογία*, *αὔξησις*)· εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει καὶ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν καὶ ἀκολουθεῖ καὶ πέραν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀλλ' ἡ ἐνδομήτριος ζωὴ ἀποτελεῖ κυρίως τὴν περίοδον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ δὲ τὴν ἐφηβικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν ἡ αὔξησις δὲν εἶναι τόσον μεγάλη συγκριτικῶς μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται τὸ παιδίον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς αὐξήσεως, ἡ ὁποία διαφέρει ἀναλόγως τῆς φυλῆς ἢ καὶ τῆς οἰκογενείας ἑκάστου ἀτόμου, βασίζεται κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος· δύνανται ὅμως νὰ ἐπιδράσουν ἐπ' αὐτῆς καὶ ἰδιαίτεραι συνθῆκαι, προερχόμεναι ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς τοῦ παιδίου, καθόσον εἶναι πλέον ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν στοιχείων εἰς τὴν τροφὴν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διαταραχὰς εἰς τὴν αὔξησιν. Ἡ τροφὴ τοῦ παιδίου, ἐκτὸς τῆς ἐπαρκοῦς ποσότητος λευκώματος, ὑδατανθράκων, λίπους καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν, πρέπει βεβαίως νὰ περιέχῃ καὶ τὰς ἀπαραιτήτους βιταμίνας, διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῶν δύναται νὰ ἔχῃ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς αὐξήσεως. Ἐξ ἄλλου τὸ παιδίον, ἐπειδὴ ἀναπτύσσεται συνεχῶς, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀφομοιώσῃ μεγαλυτέραν ποσότητα τροφῆς. Τὰ πειράματα τοῦ Parrot καὶ τοῦ Albert Robin ἀπέδειξαν ὅτι τὸ νεογνὸν ἀπορροφεῖ κατὰ χιλιόγραμμον βάρους περισσότερον ὀξυγόνον καὶ διπλάσιον ἄζωτον ἀπὸ τὸν ἐνήλικον, ἐνῷ ἀπεκκρίνει πολὺ ὀλιγωτέραν οὐρίαν, κρατεῖ δηλαδὴ μέγα μέρος τοῦ ἀζώτου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς αὐξήσεως. Ἐπίσης, ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεταλλικὰς οὐσίας, τὸ βρέφος ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας ποσότητος αὐτῶν καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ τὰς εὕρῃ εἰς τὴν τροφήν του· οὐσίαι τινὲς μάλιστα, ὡς ὁ σίδηρος, ὁ φωσφόρος, τὸ ἀσβέστιον, εἶναι ἀπαραίτητοι. Οἱ ὑδατάνθρακες καὶ τὰ λίπη χρειάζονται κυρίως διὰ τὴν θερμοπαραγωγήν, ἐμποδίζουν δὲ καὶ τὴν ταχεῖαν κατανάλωσιν τοῦ λευκώματος. Πρὸς τούτοις ὁ ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου ἀπορροφεῖ μεγαλυτέραν ποσότητα ὕδατος, διότι οἱ νεαροὶ ἱστοὶ ἔχουν ἀνάγκην περισσοτέρου ὕδατος διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἡ ἀπορρόφησις αὕτη τοῦ ὕδατος εἶναι ταχυτέρα κατὰ τὴν βρεφικὴν ἢ κατὰ τὴν μεγάλην παιδικὴν ἡλικίαν. Ὅλη ὅμως ἡ τροφὴ δὲν χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὴν αὔξησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καῦσιν, ἥτις εἶναι ἐντονωτέρα ὅσον τὸ παιδίον εἶναι μικρότερον τὴν ἡλικίαν. Πολλὰ παιδία δὲν τρέφονται ἐπαρκῶς, διότι δὲν ἔχουν ὄρεξιν· δὲν τρώγουν ἀπὸ ὅλα, θέλουν νὰ φάγουν μόνον ὡρισμένα ἐδέσματα τῆς ἀρεσκείας των. Ὅταν ὁ ὑποσιτισμὸς οὗτος καταντᾷ ἀρκετὰ σημαντικός, θὰ παρατηρηθῇ καὶ ἀργοπορία εἰς τὴν αὔξησιν. Ἐὰν πάλιν ἡ ποσότης, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τὸ παιδίον, δὲν εἶναι πολὺ κατωτέρα ἐκείνης, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην, τοῦτο θὰ αὐξήσῃ μὲν ἀλλὰ θὰ μείνῃ ἰσχνὸν καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀντοχήν, ὅταν ἀρρωστήσῃ, θὰ ἀπειλῆται δηλαδὴ κυρίως ἀπὸ φυματίασιν, ἡ ὁποία κάμνει μεγάλας προόδους ἐκεῖ ὅπου ἡ θρέψις εἶναι ἀνεπαρκής. Ὑπάρχουν ἐπίσης παιδία, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπεριόριστον ὄρεξιν, καταβροχθίζουν περισσοτέραν τροφὴν ἀπὸ ὅσην δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν διὰ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν των, διὸ καὶ καθίστανται ὑπὲρ τὸ δέον εὔτραφῆ. Διὰ τὰς δύο κατηγορίας τῶν παιδίων τούτων χρειάζεται νὰ διακανονίσῃ τις τὴν τροφὴν ποσοτικῶς. Διὰ τὸν διακανονισμὸν δὲ τοῦτον συνήθως βασίζεταί τις ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος καὶ χορηγεῖ ὡρισμένον ἀριθμὸν θερμίδων κατὰ χιλιόγραμμον βάρους, ἀλλά, κατὰ τὸν Pirquet, ὁ τρόπος οὗτος τοῦ κανονισμοῦ τῆς τροφῆς δὲν εἶναι ὀρθός, διότι τότε τὰ ἰσχνὰ παιδία θὰ τραφοῦν ἀνεπαρκῶς, διὸ καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας τῶν βλεννογόνων, διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἀπορρόφησις τῆς τροφῆς, τῆς ἐσωτερικῆς δηλαδὴ ἐπιφανείας τοῦ λεπτοῦ καὶ τοῦ παχέος ἐντέρου. Τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ὁ Pirquet καταλογίζει κατὰ μῆκος μὲν ἴσην πρὸς τὸ ὕψος τοῦ κορμοῦ πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ 10, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ πλάτος ἴσην πρὸς τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ὕψους τοῦ κορμοῦ. Ὡς φυσιολογικὴ μονὰς θρέψεως λαμβάνεται ἡ θρεπτικὴ ἀξία ἑνὸς γραμμαρίου γυναικείου γάλακτος, τὴν ὁποίαν ὁ Pirquet ὠνόμασε νὲμ (nem ἐκ τοῦ Nahrung-Einheit-Milch) καὶ ἀναλόγως πρὸς αὐτὴν κανονίζεται καὶ ἡ ἀξία τῶν ἄλλων τροφῶν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διατροφῆς ἔδωκεν ἀρκετὰ καλὰ ἀποτελέσματα. Ἐφόσον ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τροφῆς διαρρύθμισιν τοῦ Pirquet, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ κανονίζῃ ποσοτικῶς τὴν τροφὴν ὄχι μόνον ἀναλόγως τοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ παιδίον, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς μὲ τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν ἡλικίαν του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ τροφὴ τοῦ παιδίου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐπαρκής, ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τοὺς κλιματικοὺς ὅρους ἑκάστου τόπου καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ περιέχῃ περισσότερον λίπος εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα καὶ περισσοτέρους ὑδατάνθρακας εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς τὰ μέρη μας θὰ ἀποφεύγηται, ὅσον τὸ δυνατόν, πᾶσα τροφὴ δυναμένη νὰ προκαλέσῃ σήψεις. Εἶναι δὲ προτιμότερον νὰ τρέφωνται τὰ παιδία μὲ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου των, διότι ταῦτα εἶναι πάντοτε νωπότερα.

Μετὰ τὰ πρῶτα ἄλευρα (βλ. *γαλουχία*, *ἀπογαλακτισμός*), τὸ παιδίον εἰς ἡλικίαν 8—10 μηνῶν θὰ λάβῃ τὰ πρῶτα ροφήματα (σοῦπες ἀπὸ χόρτα μὲ διάφορα ἀλευρώδη, πάστες, ταπιόκα, βρόμην κτλ.), συνάμα δὲ ἄρτον ὑπὸ μορφὴν μπισκότων, τὰ ὁποῖα εὐκολύνουν τὸ μάσημα καὶ προκαλοῦν σιέλωσιν. Ὁ ἄρτος θὰ ἀντικαταστήσῃ ἀργότερον τὰ μπισκότα καὶ τότε θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαλειφθῇ ἐπ' αὐτοῦ ὀλίγον βούτυρον ἢ μαρμελάδα. Ὁ πιτυροῦχος ἄρτος θεωρεῖται θρεπτικώτερος, ἐπειδὴ συνάμα περιέχει περισσοτέρας βιταμίνας, ἐν τούτοις, κατά τινας συγγραφεῖς, ὁ λευκὸς ἄρτος εἶναι προτιμότερος τοῦ πιτυρούχου μέχρις ἡλικίας 3 περίπου ἐτῶν, διότι τὸ λεγόμενον μαῦρο ψωμὶ δύναται νὰ ἐρεθίσῃ τὸ ἔντερον ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ περιεχομένων πιτύρων. Μετὰ τὸν ἄρτον ἔρχεται ὅλη ἡ σειρὰ τῶν διαφόρων ἀμυλούχων (ποικίλα ἀλευρώδη, γεώμηλα κτλ.), τὰ ὁποῖα ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ μετασχηματίζονται εἰς σάκχαρον, ὡς καὶ ἀρκετὴ ποσότης κοινοῦ σακχάρου, ἥτις προσφέρεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Τὸ λίπος καὶ οἱ ὑδατάνθρακες εἶναι ἡ πραγματικὴ καύσιμος ὕλη διὰ τὸν ὀργανισμόν. Κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ μερὶς λίπους, ἥτις εἶναι ἀναγκαία δι' ἕκαστον παιδίον, ὁρίζεται συνήθως πρὸς 3 γραμμάρια κατὰ χιλιόγραμμον βάρους, ἡ δὲ μερὶς ὑδατανθράκων πρὸς 7 γραμμάρια. Τὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα εἶναι χρησιμώτατα διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ αἵματος καὶ τῶν διαφόρων ἱστῶν, χορηγοῦνται ἀθρόως διὰ τῶν χορταρικῶν (πλούσια εἰς ἅλατα εἶναι ἰδίως τὰ καρόττα, τὸ σπανάκι, τὰ μαρούλια, τὰ πράσα κτλ.)· ὑπάρχει μάλιστα τάσις σήμερον νὰ δίδωνται εἰς τὰ παιδία ἀρκετὰ ἐνωρίς, κατὰ τὸν 6ον καὶ 7ον μῆνα· ἐν τούτοις εἰς τὰ θερμὰ σχετικῶς κλίματα, ὡς εἶναι τὸ ἰδικόν μας, ἴσως εἶναι προτιμότερον νὰ ἀναβάλλεται κάπως ἡ πρώϊμος αὕτη χορήγησις χορταρικῶν. Τὰ ὀπωρικὰ εἶναι καλύτερον νὰ προσφέρωνται ὡς εἶναι καὶ ὄχι μετὰ βράσιν (ἐν εἴδει δηλαδὴ κομπόστας), διότι νωπὰ διατηροῦν ὅλας αὐτῶν τὰς βιταμίνας· εἰς τὰ πολὺ μικρὰ παιδία δύναται νὰ δώσῃ τις χυμὸν ὀπωρῶν, οἷος εἶναι ὁ χυμὸς πορτοκαλλίου, ὅστις εἶναι πλουσιώτατος εἰς βιταμίνην C. Τὰ ὀπωρικὰ περιέχουν ἐπίσης, ἐν συνδυασμῷ μετὰ κιτρικοῦ, ταρταρικοῦ ὀξέος κτλ., καὶ διάφορα μεταλλικὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀνεφέρομεν προηγουμένως, εἶναι λίαν ὠφέλιμα. Τὰ πολὺ συμπαγῆ ὀπωρικά, ὡς εἶναι τὸ μῆλον, θὰ δοθοῦν εἰς τὸ παιδίον μετὰ τὸν 18ον μῆνα, ὅταν δηλαδὴ τὸ παιδίον κατορθώνῃ νὰ τὰ μασήσῃ καλῶς· νὰ προτιμῶνται δὲ πάντοτε τὰ ὀπωρικὰ τοῦ τόπου, τὰ ὁποῖα ὡριμάζουν εἰς τὸ δένδρον. Ἡ βανάνα εἶναι θρεπτικωτάτη, ἐν τούτοις δὲν ἔχει τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἐγχωρίων ὀπωρικῶν, ἐφόσον ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τοῦτο, πιθανώτατα, διότι κόπτεται ἄωρος καὶ ὡριμάζει διαρκούσης τῆς μεταφορᾶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Εἴς τινα παιδία αὕτη προκαλεῖ δερματικὰς ἐκδηλώσεις. Τὰ ᾠὰ τὸ καλύτερον εἶναι νὰ δίδωνται μετὰ τὸν 12ον μῆνα, εἰς τὴν ἀρχὴν μέρος τοῦ κρόκου διὰ νὰ δοκιμάσῃ τις τὴν ἀνεκτικότητα τοῦ παιδίου, ἔπειτα ὁλόκληρος ὁ κρόκος καὶ μετὰ τὸν 15ον μῆνα ὁλόκληρον τὸ ᾠόν. Ἐφόσον δὲ τὸ παιδίον λαμβάνει διαφόρους ἄλλας τροφάς, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τρέφηται μὲ μεγάλην ποσότητα ᾠῶν, ὡς γίνεται πολλάκις· ἀρκοῦν συνήθως 3—4 ᾠὰ τὴν ἑβδομάδα. Μετὰ τὸν 13ον μῆνα δύναται νὰ προσθέσῃ τις καὶ ἄλλας ζωϊκὰς ὕλας εἰς τὴν τροφὴν τοῦ παιδίου· ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν ἔχει τονωτικωτάτην ἐνέργειαν, διότι περιέχει ὅλα τὰ αἱμοποιητικὰ στοιχεῖα. Ἐπίσης δύνανται νὰ δοθοῦν μετὰ προσοχῆς διάφορα ὄργανα, ὡς εἶναι τὸ ἧπαρ, ὁ ἐγκέφαλος ἀμνοῦ κτλ. Ὅσον ἡ τροφὴ γίνεται πλέον οὐσιαστική, τόσον ἐλαττώνεται καὶ ἡ ποσότης αὐτῆς εἰς ὄγκον. Τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρώτη τροφὴ τοῦ παιδίου, ἀντικαθίσταται βαθμηδὸν δι' ἄλλης τροφῆς καὶ ἐλαττοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γευμάτων, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη τοῦ πρώτου

Digitized by Google

ἑξαμήνου τοῦ 2ου ἔτους, τὰ γεύματα γίνονται μόνον τέσσαρα τὴν ἡμέραν. Οὐδέποτε θὰ προσφέρεται γάλα μεταξὺ τῶν γευμάτων. Ἐπίσης καλὸν εἶναι νὰ καταργῆται τὸ ἐλαφρὸν γεῦμα τῆς 10ης π.μ., διότι ἄλλως τὸ παιδίον δὲν τρώγει μὲ ὄρεξιν εἰς τὸ κύριον γεῦμα τῆς μεσημβρίας. Τὸ παιδίον πρέπει νὰ τρώγῃ μόνον κατὰ τὰς ὁρισθείσας ὥρας διὰ τὰ γεύματά του, δὲν πρέπει δὲ νὰ λαμβάνῃ τίποτε μεταξὺ τῶν γευμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κρέας, ἡ ἡλικία κατὰ τὴν ὁποίαν δέον νὰ χορηγηθῇ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ὀδοντοφυΐαν τοῦ παιδίου. Εἶναι δὲ λογικὸν νὰ χορηγῆται βαθμιαίως μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κυνοδόντων· συνήθως δίδεται κατὰ πρῶτον τὸ κρέας τῆς ὄρνιθος ἢ ἰχθύος, εἶτα τὸ τοῦ μόσχου καὶ ἀργότερον τὸ βόειον. Πάντως τὰ κρέατα τῶν πολὺ νεαρῶν ζῴων δὲν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προτιμῶνται, ὡς ἐνομίζετο ἄλλοτε. Εὐπεπτότερα πολλάκις εἶναι τὰ σχηματισμένα κρέατα, ὡς εἶναι τὸ βόειον κρέας. Τινὲς διατείνονται ὅτι τὸ παιδίον δὲν ἔχει ἀνάγκην κρέατος πρὶν συμπληρώσῃ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἄλλοι προτιμοῦν νὰ ἀναμείνουν μέχρι τοῦ 6ου ἢ καὶ 7ου ἔτους διὰ νὰ προσθέσουν κρέας εἰς τὴν τροφήν του. Αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι βεβαίως ὑπερβολικαί, διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλὰ παιδία συνηθίζουν εἰς τὴν φυτοφαγίαν, ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν εἶναι ἐπαρκὴς διὰ νὰ ζητήσῃ τις νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σύστημα τοῦτο εἰς ὅλα γενικῶς τὰ παιδία. Διὰ νὰ ἀπορρίψῃ τις τροφήν τινα, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ τροφὴ αὕτη εἶναι πραγματικῶς βλαβερά, εἰ δ' ἄλλως θὰ στερήσῃ παραλόγως τὸ παιδίον ὡρισμένων στοιχείων, τῶν ὁποίων ὁ συνδυασμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι χρησιμώτατος. Ὅταν μία ὡρισμένη τροφὴ εἶναι ἀνεκτὴ ἀπὸ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ παιδίου καὶ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πείρας ὅτι ἡ τροφὴ αὕτη δὲν ἐπιφέρει βλάβην καὶ εἶναι θρεπτική, δὲν ὑπάρχει λόγος διὰ νὰ καταργηθῇ. Οἱ συμβουλεύοντες τὴν φυτοφαγίαν, διισχυρίζονται ὅτι τὰ διὰ χόρτων τρεφόμενα παιδία ἔχουν μᾶλλον εὔστροφον, γλυκύτερον καὶ πλέον ἰσορροπημένον χαρακτῆρα, ὡς καὶ μεγαλυτέραν ἀντοχὴν πρὸς τὴν κόπωσιν. Εἰς αὐτοὺς ὅμως οἱ κρεοφάγοι ἀπαντοῦν ὅτι τὰ ἰδικά των παιδία εἶναι ζωηρότερα, ἔχουν μεγαλυτέραν ἀντίληψιν καὶ ὅτι ἡ ἀντοχή των πρὸς τὴν κόπωσιν δὲν εἶναι ὀλιγωτέρα, ὅταν συγχρόνως τρέφωνται καὶ μὲ ἀρκετοὺς ὑδατάνθρακας. Ἴσως ἡ χορτοφαγία νὰ εἶναι κατάλληλος δι' ὡρισμένους ὀργανισμοὺς εἰς ὥριμον πλέον ἡλικίαν. Ὅταν τὸ παιδίον πλησιάζῃ τὸ δεύτερον ἔτος, εἶναι μᾶλλον κέρδος νὰ εἰσαγάγῃ τις τὸ κρέας εἰς τὴν τροφήν του, ἀρκεῖ νὰ μὴ γίνεται κατάχρησις αὐτοῦ, διότι οἱ κίνδυνοι τοῦ κρέατος προέρχονται ἀπὸ τὴν κατάχρησιν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν χρῆσιν. Κατὰ κανόνα οὐδέποτε πρέπει νὰ δίδῃ τις εἰς τὸ αὐτὸ γεῦμα ᾠόν, κρέας καὶ ἰχθῦς· τὸ παιδίον θὰ λαμβάνῃ μίαν τροφὴν ἐξ αὐτῶν, ἓν εἶδος δηλαδὴ ζωϊκοῦ λευκώματος, ὁμοῦ μετά τινος ἀλευρώδους παρασκευάσματος ἢ χόρτου. Ἐπὶ ἀρκετὰ μάλιστα ἔτη εἶναι προτιμότερον νὰ λαμβάνῃ τὸ παιδίον φυτικὰς μόνον οὐσίας κατὰ τὸ ἑσπερινὸν γεῦμα. Πάντως διὰ τὴν διατροφὴν ἑκάστου παιδίου χρειάζεται εἰδικὴ παρακολούθησις καὶ ἰδιαιτέρα μελέτη.

Εἰς τὸ παιδίον ἡ αὔξησις δὲν ἐξελίσσεται μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἐὰν ζητήσῃ νὰ μελετήσῃ τις ἱστολογικῶς τὰ διάφορα ὄργανα εἰς ὡρισμένην τινὰ ἡλικίαν, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι δὲν εὑρίσκονται ὅλα εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως. Κύτταρά τινα, ὡς τὰ ἐνδοθηλιακὰ κύτταρα τοῦ πνεύμονος, φθάνουν ταχέως, σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου, εἰς τὴν τελειότητα, ἐνῷ ἄλλα κύτταρα παραμένουν ἐπὶ πολὺ ἀμετάβλητα. Ἡ ἀνισότης δὲ αὕτη τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος ἐξηγεῖ χαρακτηριστικά τινα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς τὰ μικρὰ παιδία κατὰ τὰς νοσηρὰς καταστάσεις. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἶναι ἡμιτελής, πάντως ὅμως μᾶλλον προκεχωρημένη τῆς τοῦ ἐγκεφάλου, ὅστις ἐπιδρᾷ ἐλάχιστα ἐπὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ δὲν μετριάζει τὰς ἀντανακλαστικὰς ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐντονώταται καὶ ἀκανόνιστοι. Πολλαὶ νοσηραὶ καταστάσεις ἀντιπροσωπεύουν ἀντανακλαστικὰς πράξεις, δι' ὃ καὶ ἐκδηλοῦνται ἐντόνως καὶ ἀποτόμως καὶ διαρκοῦν βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Οὕτω εἰς τὸ βρέφος δὲν εἶναι σπάνιον νὰ παρατηρήσῃ τις ὑψηλὸν πυρετόν, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ταχέως ὑποθερμία. Συνολικῶς τὸ παιδίον ἐμφανίζει εἰδικὰς νοσηρὰς καταστάσεις καὶ κατὰ πρῶτον λόγον, ἐκτὸς τῶν ἐκ γενετῆς παθήσεων, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, τὰς πεπτικὰς διαταραχάς, αἵτινες ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀπήχησιν ἐπὶ τοῦ νεαροῦ ὀργανισμοῦ τοῦ παιδίου, ὡς καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προερχομένας διαφόρους διαβαθμίσεις τῆς ἀθρεψίας. Ἔπειτα παρατηροῦνται συνηθέστερον εἰς τὰ παιδία τὰ διάφορα ἐξανθηματικὰ νοσήματα, ἡ διφθερῖτις, ὁ κοκκύτης, ἡ ἐπιδημικὴ παρωτιδῖτις, ἡ βρογχοπνευμονία, αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τοῦ φάρυγγος, ἡ χορεία, ἡ ὀξεῖα ὀστεομυελῖτις κτλ., ἐπίσης βλέπει τις παρ' αὐτοῖς τὰς νόσους τῶν ἐνηλίκων, ἀλλ' ἐνίοτε μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὡς συμβαίνει μὲ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὴν πνευμονίαν, τὸν ὀξὺν ρευματισμόν, τὰς καρδιοπαθείας, τὴν φυματίασιν κτλ.

Σ. ΒΕΡΑΣ

—*[Τέχνη]* Ἡ παγκόσμιος τέχνη ἀπησχολήθη εὐρύτατα μὲ τὸ *παιδίον*. Αἱ ποικιλίαι τῶν ἐκφράσεων, τὰς ὁποίας ἐπιδέχεται τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ἡ ἰδιάζουσα εἰς τοῦτο χάρις, συνετέλεσαν, ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν καλλιτεχνῶν ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ παιδίου. Ἐνταῦθα θ' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν διαμνημόνευσιν τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἔργων, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν γενικὸν τύπον τοῦ παιδίου, ἀφοῦ παρατηρήσωμεν ὅτι συχνάκις ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἀναπαρέστησε τὸ παιδίον ὡς Ἐρωτιδέα ἢ νεαρὸν Βάκχον, ἡ δὲ χριστιανικὴ τέχνη ὡς ἄγγελον. Ἐκ τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες μεθ' ὅλως ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἐξειργάσθησαν ἀπεικονίσεις παιδίων, εἶναι ὁ Μουρίλλιο, ὅστις κατέλιπε πλουσίαν σειρὰν θαυμασίων ἀπεικονίσεων τῶν λαϊκῶν παιδίων τῆς Σεβίλλης εἰς χαρακτηριστικὰς σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Ἀντώνιος Βὰν Ντάϊκ, τοῦ ὁποίου ἐξαιρέτως τιμῶνται αἱ προσωπογραφίαι παιδίων ἀριστοκρατικῶν ἢ βασιλικῶν γενῶν, πλήρεις ἁβρότητος, χάριτος καὶ λεπτοῦ θελγήτρου, ὁ Ρέϋνολτς, ὅστις κατέλιπεν ἐπίσης προσωπογραφίας εὐγενῶν παιδικῶν προσώπων τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, καὶ ὁ Λουδοβῖκος Ρίχτερ, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ζωγράφους τῶν παιδίων. Ἐκ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, μὲ ἰδιάζουσαν στοργὴν καὶ ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν ἀπέδωκε παιδικὰς σκηνὰς ὁ Γ. Ἰακωβίδης. Μεταξὺ τῶν μεμονωμένων ἔργων, ὅσα ἐπιτυχῶς ἀποδίδουν παιδικὰς φυσιογνωμίας, τάσσονται τὰ ἀκόλουθα: «*Παιδία ᾄδοντα*» τοῦ Φρὰντς Χάλς, «*Ὁ Ζέφυρος (ὑπὸ μορφὴν παιδίου) λικνιζόμενος ἄνωθεν τῶν ὑδάτων*» τοῦ Προυντών, ἡ «*Cantoria*» τοῦ ντέλλα Ρόμπια, «*Τὸ γαλάζιο παιδί*» τοῦ Γκαίνσμπορω, «*Τὸ παιδὶ ποῦ θηλάζει*» τοῦ Ἰάπωνος Οὐταμάρο, ἡ «*Εἰκὼν βρέφους*» τῆς πινακοθήκης τοῦ Ἄουξμπουργ, ἀγνώστου Ἰταλοῦ ζωγράφου, «*Ἡ προσωπογραφία παιδίου*» τῆς σχολῆς τοῦ Πάολο Βερονέζε (πινακοθήκη Δρέσδης), «*Ὁ Ἰνφάντης Βαλτάσαρ Κάρλος*» τοῦ Βελάσκεθ, ἡ «*Κεφαλὴ παιδίου*» τοῦ Ρούμπενς (πινακοθήκη Λιχτενστάϊν, ἐν Βιέννῃ), «*Ὁ πρίγκιψ Ἐδουάρδος ΣΤ'*» τοῦ Χὰνς Χολμπάϊν τοῦ νεωτέρου (ἐν Ἀννοβέρῳ), «*Μαγδαληνή, ἡ κόρη τοῦ Λουθήρου*» τοῦ Λουκᾶ Κράναχ τοῦ πρεσβυτέρου, «*Τὸ παιδίον μὲ τὸν παπαγάλον*» τοῦ Ραβενστάϊν κλπ.

Ι.Μ.Π.

— παιδία ἀνώμαλα *[Παιδιατρ.]*. Τὰ διανοητικῶς ἀσθενεστέρα ἢ *καθυστερημένα* (βλ. λ.). Διαιροῦνται συνήθως εἰς νευροπαθῆ, ψυχοπαθῆ ἢ ὀλιγοφρενικά. Αἱ διανοητικαὶ ὅμως ἀνωμαλίαι εἶναι ἀπειράριθμοι, δι' ὃ καὶ ταξινομοῦνται ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν διαφόρων περιγραψάντων αὐτὰς ἰατρῶν.

Εἰς τὰ *νευροπαθῆ* παιδία ἀνάγονται ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν συνάμα νευρικὰς διαταραχάς, οἷα εἶναι τὰ πάσχοντα ἐκ χορείας, ὑστερισμοῦ, ἐπιληψίας κτλ. Εἰς δὲ τὰ *ψυχοπαθῆ* αἱ ἀνωμαλίαι εἶναι πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως, δι' ὃ καὶ τὰ παιδία ταῦτα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς, κυρίως ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀσταθῆ, μὴ δυνάμενα νὰ προσηλώσουν τὴν προσοχήν των μήτε διὰ νὰ ἀκούσουν μήτε διὰ νὰ ἀπαντήσουν ἢ καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίαν. Ταῦτα εἶναι περισσότερον ἀνώμαλα ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτῆρα ἢ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάνοιαν, δι' ὃ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εὐερέθιστα, ἀνυπότακτα καὶ δὲν ἐπιδέχονται παρατηρήσεις. Ἄλλα πάλιν ἐμφανίζουν κενὰ εἰς τὴν ἀντίληψίν των· οὕτω, ἐνῷ παιδίον τι εἶναι ἐπιμελέστατον καὶ φαίνεται νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα τοῦ καλοῦ μαθητοῦ, παραδόξως τὸ βλέπει τις νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κάμνῃ ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ εἰς τὰς ἁπλουστέρας ἀκόμη λέξεις, ἄλλο δὲ παιδίον δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ πολλαπλασιασμόν, ἐνῷ εἶναι ἄριστος μαθητὴς ὅσον ἀφορᾷ τὰς φιλολογικὰς μελέτας. Παρατηροῦνται ἐπίσης παιδία ἔχοντα ἐμμόνους ἰδέας, ἀμφιβολίας, περιέργους φόβους καὶ ποικίλας μανίας. Ἠθικῶς δὲ ἀνώμαλα εἶναι ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐλλείπει τὸ αἴσθημα τῆς στοργῆς (πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν ἀπόλαυσιν ὅταν βλέπουν τοὺς γονεῖς των νὰ ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας των), τὰ συνεχῶς ψευδόμενα μὲ πραγματικῶς ἐπικίνδυνον εὐχέρειαν (τὰ κατὰ Dupré πάσχοντα ἐκ μυθομανίας) καὶ τὰ ἐμφανίζοντα φαινόμενα σαδισμοῦ (αἰσθανόμενα π.χ. εὐχαρίστησιν νὰ ἐκδάρουν μικρὰ ζῷα ζῶντα) καὶ γενικῶς ψυχικὰς ἀνωμαλίας γεννητικῆς φύσεως. Τὰ παιδία ταῦτα τρέπονται πολλάκις πρὸς τὴν ἀλητείαν, τὴν ἐπαιτείαν, τὴν πορνείαν, τὴν κλοπὴν καὶ ἐν γένει πρὸς τὸ ἔγκλημα.

Τὰ *ὀλιγοφρενικά*, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς παθήσεώς των, ὑποδιαιροῦνται εἰς πάσχοντας ἐξ ἰδιωτείας, εἰς ἠλιθίους καὶ εἰς διανοητικῶς ἀδυνάτους ἢ καθυστερημένους. Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπόλυτος, δι' ὃ καὶ ἴσως εἶναι προτιμότερον νὰ χωρίζωνται τὰ παιδία ταῦτα, ἀπὸ θεραπευτικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως, εἰς τὰ ἐπιδεκτικὰ σχετικῆς τινος μορφώσεως καὶ εἰς τὰ μὴ ἐπιδεκτικὰ τοιαύτης. Ἀλλὰ καὶ ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀκριβής, διότι ὁ καθορισμὸς τῶν ἐπιδεκτικῶν καὶ τῶν ἀνεπιδέκτων μορφώσεως εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής. Ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ ἱκανῶν ἀναπτύξεως καὶ μὴ ἱκανῶν τοιούτων (bildungsfähig καὶ bildungsunfähig) εἶναι, κατὰ τὸν Ziehen, ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένη, διότι δὲν ὑπάρχουν ἀνώμαλα παιδία, τῶν ὁποίων ἡ κατάστασις νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ βελτιωθῇ, ἐφόσον βεβαίως βελτίωσις δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται μόνον ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν τὸ παιδίον ἀποκτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ ἐπιτηδειότης πρός τινα χειροτεχνικὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας πολλάκις κατορθοῦται νὰ καταστέλλωνται τὰ κακὰ ἔνστικτα καὶ αἱ ζῳώδεις τάσεις ἑνὸς ἠλιθίου.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωμάλων παιδίων ρέπουν πρὸς τὸν αὐνανισμόν. Ἐμφανίζουν δὲ πολλάκις διάφορα στίγματα ἐκφυλισμοῦ καὶ σωματικὰς διαταραχάς: παραμορφώσεις τοῦ κρανίου, ἀσυμμετρίαν τοῦ προσώπου, ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις, ὑπερτροφίαν τῶν ἀμυγδαλῶν, ἀνεύρυνσιν τοῦ στομάχου, ἐντεροκολίτιδα κ.τ.λ. Εἰς ἄλλα πάλιν τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἰδίως ἡ ὅρασις, λειτουργοῦν ἀτελῶς.

Ἡ θεραπευτικὴ τῶν παιδίων τούτων πρέπει νὰ εἶναι ἰατροπαιδαγωγική, νὰ θεραπεύῃ δηλαδὴ ἑκάστοτε τὰς ἐμφανιζομένας ὀργανικὰς παθήσεις καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἄρρωστον εἰς εἰδικὸν σύστημα διαπαιδαγωγήσεως, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται ἐγκαίρως, διότι τὰ διανοητικῶς ἀνώμαλα παιδία τείνουν πρὸς τὴν παραφροσύνην.

Σ. Β.

— παιδία καθυστερημένα *[Παιδαγωγ.]*· βλ. λ. *καθυστερημένα παιδία*.

—παιδίου προστασία *['Εγκυκλ.]*. Ἡ κοινωνικὴ προστασία τοῦ παιδίου ἤρχισε κυρίως νὰ ὀργανοῦται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· εἰς τοὺς ἀρχαίους λαοὺς ἡ προστασία αὕτη δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἀντιλήψεων, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο πολλάκις ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ἑκάστης χώρας. Οὕτως οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάμβανον ἰδιαιτέραν φροντίδα διὰ τὰ παιδία, διότι ἐπίστευον ὅτι ταῦτα ἐξησφάλιζον εἰς αὐτοὺς τὴν αἰωνιότητα διὰ τῆς ἐπικηδείου λειτουργίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ πρωτοστατήσουν. Ὁ υἱὸς ἐσυνέχιζε τὸν πατέρα, ὅταν κατώρθωνε νὰ τὸν διαδεχθῇ καταλαμβάνων ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν, ὡς καὶ ὅλα του τὰ ἀξιώματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀχαιμενιδῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀντήμειβε κατ' ἔτος τοὺς ὑπηκόους του ἐκείνους, οἵτινες εἶχον τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν υἱῶν. Εἰς τοὺς Ἑβραίους τὰ παιδία ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸν πατέρα, ὅστις εἶχε δικαίωμα νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας των καὶ νὰ τὰ τιμωρῇ, ὁσάκις ἔσφαλλον, οὐχὶ ὅμως διὰ θανάτου· τὰ παιδία ὤφειλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γονεῖς των, δι' ὃ καὶ ἀμέσως, μετὰ τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἔρχεται ἡ δευτέρα ἐντολή: «*Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου*». Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ προστασία τοῦ παιδίου ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς εὐγονικῆς καὶ τῆς καλλιπαιδίας· εἰς τὴν Σπάρτην ἐφηρμόζοντο νόμοι αὐστηρότατοι, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπιλογὴ καὶ διαμόρφωσις ὑγιῶν καὶ ρωμαλέων παιδίων· τὰ ἀδύναντα παιδία ἐθυσιάζοντο, δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν τόσον αὐστηροί, εἶχον ὅμως οἱ γονεῖς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ βρέφους. Εἰς τὴν Ρώμην τὸ παιδίον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ πατρὸς (patria potestas), ὅστις εἶχε δικαίωμα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ζωῆς του. Ὁ νόμος ἤρχισε κάπως νὰ μεταβάλλεται ἀφ' ὅτου ἐπεβλήθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου· τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως δὲν εἶχεν ὅμως ἀκόμη καταργηθῇ. Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἐκθέτουν τὰ παιδία εἰς τὸ προαύλιον τῶν ἐκκλησιῶν εἰσήχθη κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα· τὰ παιδία ταῦτα περιεθάλποντο ἐντὸς ἀσύλων ὁμοῦ μετὰ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀρρώστων. Τῷ 1537 ἱδρύθη ἐν Παρισίοις τὸ πρῶτον γαλλικὸν ὀρφανοτροφεῖον· κατὰ δὲ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Βικέντιος ντὲ Πὼλ διωργάνωσε τὸ πρῶτον ἵδρυμα τῶν ἐκθέτων (Oeuvre des Enfants trouvés). Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἡ κυρία de Fougeret, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν παιδίων, ἵδρυσεν ἑταιρείαν τινὰ προστασίας τῆς μητρότητος, ἥτις διένεμε βοηθήματα εἰς τὰς ἐγκύους γυναῖκας καὶ περιέθαλπεν αὐτάς. Πολὺ ἀργότερον, τῷ 1865, ἱδρύθη ἐν Παρισίοις ὑπό τινων ἰατρῶν ἑταιρεία πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ πρώτη ὅμως κρατικὴ ἐπέμβασις πρὸς προστασίαν τοῦ παιδίου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1874, ὅτε ἐψηφίσθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος τοῦ Roussel, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται εἰς πᾶσαν γυναῖκα νὰ γίνῃ ἀποκλειστικὴ τροφὸς ἄλλου παιδίου, ἐφόσον τὸ ἰδικόν της τέκνον δὲν ἔχει συμπληρώσει τὸν 7ον μῆνα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1917, διὰ τοῦ νόμου τοῦ Strauss, ἑκάστη βιομηχανικὴ ἢ ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ περισσοτέρας τῶν 100 γυναικῶν, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἱδρύσῃ δωμάτια θηλασμοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες, διακόπτουσαι κατὰ τρίωρον ἐπὶ 20 λεπτὰ τὴν ἐργασίαν των, νὰ δύνανται νὰ προσέρχωνται διὰ νὰ θηλάζουν τὰ τέκνα των. Ἀνάλογοι νόμοι ἐψηφίσθησαν ἀργότερον ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ (1922), ἐν Πολωνίᾳ (1924), ἐν Γερμανίᾳ (1927)

Digitized by Google

καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (1929). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν ἔπαυσεν ἐργαζομένη ὑπὲρ τοῦ παιδίου· τῷ 1890 ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἰατρεῖον βρεφῶν (Consultation des nourrissons) ἐν Νανσὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῷ 1894 ἐν Fecamp ὁ πρῶτος βρεφοκομικὸς σταθμός, ὅστις διένεμε καὶ γάλα εἰς τὰς πτωχὰς μητέρας, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Goutte-de-lait. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ παιδίου, ὁ πρῶτος νόμος, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκανόνιζε κάπως, ἐπεκυρώθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1802. Ἔπειτα ἀπὸ ἀρκετὰ ἔτη, τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀργανωθῇ ἐν Βερολίνῳ τῷ 1890, δὲν κατώρθωσε νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὸ νὰ ὁρισθοῦν ὡς κατώτερον ὅριον ἡλικίας τὰ 12 ἔτη διὰ τὰ ἐργαζόμενα παιδία εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1919 εἰς τὸ διεθνὲς συνέδριον ἐργασίας τῆς Οὐασιγκτῶνος ὡρίσθη ἐπὶ τέλους τὸ 14ον ἔτος, ὡς τὸ κατώτερον ὅριον ἡλικίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπεται εἰς τὸ παιδίον νὰ ἐργασθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἔκτοτε διάφοροι νόμοι προστατευτικοὶ ἐψηφίσθησαν εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Εἴς τινα κράτη ὅλη ἡ ὑπηρεσία προστασίας τοῦ παιδίου ἔχει συγκεντρωθῇ εἰς μίαν κεντρικὴν ὀργάνωσιν μὲ περιφερικὰς διακλαδώσεις. Τελειότατον δὲ ἀνάλογον σύστημα λειτουργεῖ ἐν Γερμανίᾳ μὲ τὸ ἵδρυμα προστασίας τῆς νεότητος (Jugendamt). Ἡ μεγάλη ὅμως κίνησις ὑπὲρ τοῦ παιδίου εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἄρχεται κυρίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισε νὰ ὀργανοῦται ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου 1920 εἰς τὴν Γενεύην, ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς αἰθούσης τοῦ «Ἀθηναίου», ἔνθα τῷ 1863 εἶχεν ἱδρυθῆ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρός, ἱδρύθη καὶ τὸ σωματεῖον τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν περίθαλψιν τοῦ παιδίου. Κατὰ δὲ τὸ 1923 ἡ γενομένη ἐργασία εἶχε φθάσει εἰς σημεῖον ὥστε ἀπὸ τὴν ἀποκτηθεῖσαν πεῖραν νὰ ἐξέρχωνται ἤδη ὡρισμένα συμπεράσματα καὶ ὡρισμέναι γενικαὶ ἀρχαί. Ἡ Englantyne Jebb, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἔργου, διετύπωσε τὰς ἀρχὰς ταύτας εἰς τὰ ἀκόλουθα πέντε ἄρθρα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην δήλωσιν τῆς Γενεύης: α') Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὸ παιδίον τὰ μέσα νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν του. β') Πρέπει νὰ θρέψωμεν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον πεινᾷ, καὶ νὰ νοσηλεύσωμεν τὸ ἄρρωστον. Πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὀπισθοδρομήσει, καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον. Πρέπει νὰ περισυλλέξωμεν καὶ νὰ βοηθήσωμεν τὸ ὀρφανὸν καὶ τὸ ἀπροστάτευτον. γ') Πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ βοηθήσωμεν τὸ παιδίον εἰς τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις. δ') Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὸ παιδίον τὰ μέσα νὰ κερδήσῃ τὸν ἄρτον του καὶ νὰ τὸ προστατεύσωμεν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν. ε') Πρέπει νὰ ἀνατρέφωμεν τὸ παιδίον μὲ τὸ αἴσθημα ὅτι ὀφείλει νὰ διαθέτῃ τὰς καλυτέρας του ἰδιότητας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀδελφῶν του.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ προστασία τοῦ παιδίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως κατὰ μέγιστον μέρος ἐπιχορηγεῖ τὸ κράτος. Τὰ κυριώτερα βρεφοκομικὰ ἱδρύματα εἶναι: τὸ δημοτικὸν βρεφοκομεῖον Ἀθηνῶν, τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ βρεφοκομεῖον «ὁ ἅγιος Στυλιανός», τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ «Ἄσυλον τοῦ παιδιοῦ», τὸ ἐν Κερκύρᾳ «Μαράσλειον ἐκθετοτροφεῖον», τὸ «Βέγειον βρεφοκομεῖον Ἀργοστολίου», τὸ ἐν Πάτραις δημοτικὸν βρεφοκομεῖον, τὸ ἄσυλον ἐκθέτων Ἑρμουπόλεως καὶ τὸ «Ἄσυλον παιδιοῦ Βόλου». Ὡς πρὸς τὴν ἰατρικὴν δὲ περίθαλψιν ὑπάρχει τὸ «Νοσοκομεῖον παίδων», ἀντιπροσωπεῦον σήμερον τὴν παιδιατρικὴν κλινικὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πρωτοστατεῖ εἰς τὴν ἀνοικτὴν λεγομένην μέριμναν ὑπὲρ τοῦ παιδίου εἶναι τὸ «Πατριωτικὸν ἵδρυμα περιθάλψεως», δημιούργημα τῶν δυσκόλων κοινωνικῶν περιστάσεων τοῦ 1915, τὸ ὁποῖον δυνάμει τοῦ νόμου 4062 τῆς 5 Μαρτίου 1929 μετεβλήθη ἀποκλειστικῶς εἰς ἵδρυμα προστασίας τοῦ παιδίου. Εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ὀφείλεται καὶ ἡ κατὰ Μάϊον 1926 ἱδρυθεῖσα «Γενικὴ ἑταιρεία πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας», ἥτις κυρίως ἀποβλέπει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἠθικὴν καλυτέρευσιν τῆς ζωῆς τοῦ παιδίου καὶ ἡ ὁποία ἐκδίδει πρὸς μορφωτικὸν σκοπὸν τὸ περιοδικὸν «Τὸ παιδί». Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἱδρύσεως τῶν παιδικῶν δικαστηρίων. Νομοθετικῶς ἡ προστασία τοῦ παιδίου διέπεται κυρίως ὑπὸ τοῦ νόμου 4061, συμπληρωθέντος τῇ 14 Μαρτίου 1930 ὑπὸ τοῦ νόμου 4736. Διὰ τοῦ νόμου τούτου συνεστήθη τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον προστασίας μητρότητος καὶ παιδικῶν ἡλικιῶν, λειτουργοῦν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἑκάστοτε ὑπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς· ἐπίσης φέρεται ἀνάλογος διάταξις πρὸς τὴν τοῦ νόμου Roussel, καθ' ἣν: «οὐδεμία γυνὴ δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ μακρὰν τοῦ τέκνου αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἔχῃ πιστοποιητικὸν τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, δι' οὗ νὰ βεβαιοῦται ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῆς γαλουχηθὲν καὶ ζῶν τέκνον της συνεπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν τριῶν τοὐλάχιστον μηνῶν ἢ ὅτι τὸ γεννηθὲν ἀπεβίωσεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου». Σ. ΒΕΡΑΣ

«Παιδιόφραστος ***διήγησις περὶ τῶν τετραπόδων ζῴων*»**. Δημῶδες ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν ποίημα (βλ. λ. «*Διήγησις* παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζῴων»).

παιδισμὸς (ὁ)· βλ. *παιδικισμός*.

παιδοδιδάσκαλος (ὁ). Ἰδιαιτέρα ὀνομασία τοῦ παιδαγωγοῦ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Βυζαντινοῖς. Ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ ὅρος *παιδοδιδασκαλία*.

παιδοδοντία (ἡ), ἢ ***παιδιοδοντία***. Κλάδος τῆς ὀδοντιατρικῆς, ἀσχολούμενος περὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀδόντων τῶν παίδων. Οἱ ὀδόντες τῶν παίδων, ἀνατέλλοντες ἀπὸ τοῦ 7ου μετεμβρυϊκοῦ περίπου μηνός, ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς νόσους εἰς ἃς καὶ οἱ ὀδόντες τῶν μεγαλυτέρας ἡλικίας ἀτόμων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀποστολὴ τῆς παιδοδοντίας εἶναι: α') Ἡ ἐπιμέλεια καὶ θεραπεία τῶν νεογιλῶν ὀδόντων τῶν παίδων, ὅπως οὗτοι διατηρηθῶσιν ἐν ὑγιεῖ καταστάσει μέχρις ὅτου φυσιολογικῶς ἀποπέσωσι καὶ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῶν μονίμων ὀδόντων. β') Ἡ πρόληψις πάσης βλάβης εἰς τοὺς πρώτους γομφίους ὀδόντας καὶ ἡ ἔγκαιρος, ἐν περιπτώσει βλάβης αὐτῶν, διόρθωσις τῆς προξενηθείσης βλάβης. γ') Ἡ ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς τῶν μονίμων ὀδόντων τῶν παίδων, οἵτινες ἀνατέλλουσι κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα. Συνεπῶς, ἐφόσον οἱ ὀδόντες τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας ἔχουσι τερηδονισθῆ, ἀνέτειλαν δ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὀδόντες τῆς δευτέρας ὀδοντοφυΐας, ἑπόμενον εἶναι οἱ τελευταῖοι οὗτοι νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ προσβληθῶσι. Τὸ τοιοῦτον καλεῖται ἡ παιδοδοντία νὰ προλάβῃ καὶ θεραπεύσῃ. Ν. Γ. Π.

παιδοκομάω· ἰδιωματ., ἔχω μικρὰ παιδιά, ἀπασχολοῦμαι μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν μικρῶν μου παιδιῶν: «παιδοκομάω ἡ κακομοίρα καὶ δὲν ἀδειάζω»· ‖ ἐξακολουθῶ νὰ τεκνοποιῶ: «γήρασε κι' ἀκόμα παιδοκομάει».

παιδοκομία (ἡ) *[Ἐγκυκλ.]*. Ἡ τέχνη τοῦ νὰ ἀνατρέφῃ τις παιδία καὶ νὰ τὰ καθιστᾷ ὑγιῆ. Ἡ παιδοκομία περιλαμβάνει κυρίως τρεῖς περιόδους ἐφαρμογῆς: α) τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου, τὰς συνθήκας δηλαδὴ ὑγιεινῆς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὀφείλουν νὰ εὑρίσκωνται οἱ μέλλοντες σύζυγοι, β) τὴν ἐνδομήτριον ἢ τὰς συνθήκας ὑγιεινῆς ἐγκύου γυναικός, καὶ γ) τὴν μετὰ τὴν γέννησιν. Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι καθαρῶς εὐγονική, ἀφορᾷ τὴν ἐπιλογὴν τῶν μελλόντων γονέων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ δημιουργήσουν ὑγιὲς τέκνον πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν καὶ ἀπὸ σωματικῆς καὶ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Τὸ ἰδεῶδες εἶναι βεβαίως ἀπραγματοποίητον, πρέπει ὅμως ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ προσπαθῇ τις νὰ τὸ πλησιάσῃ, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ παιδίον μὲ σοβαρὰ κληρονομικὰ στίγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἠθικῆς του καταστάσεως. Αἱ διάφοροι μολυσματικαὶ καὶ τοξικαὶ νόσοι θὰ ἔχουν πάντοτε βλαβερὰν ἀπήχησιν ἐπὶ τοῦ παιδίου. Πρώτη βαρυτάτη νόσος, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται αἱ πλεῖσται συγγενεῖς παθήσεις καὶ κακοσχηματισμοί, εἶναι ἡ σύφιλις· εἰς αὐτὴν ὀφείλονται αἱ περισσότεραι ἐκτρώσεις καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν θανάτων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς. Ἐπίσης ἡ φυματίασις προξενεῖ ἀπειράριθμα θύματα καὶ ἐν μέρει ὁ ἀλκοολισμός. Ἡ δευτέρα περίοδος ἀφορᾷ τὴν ὑγιεινὴν τῆς μητρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμοσύνης, διότι ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας τῆς μητρὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξαρτᾶται ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ ὑγεία τοῦ μέλλοντος βρέφους, ἐφόσον ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μητρός του θὰ λάβῃ τὸ ἔμβρυον ὅλα τὰ ὑλικά, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην διὰ τὴν θρέψιν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν του. Ὀφείλει λοιπὸν ἡ μέλλουσα μήτηρ νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ βλάψῃ τὴν ὑγείαν της. Πρέπει νὰ φροντίζῃ νὰ ζῇ ἐντὸς ὑγιεινοῦ περιβάλλοντος, νὰ ἀναπνέῃ καθαρὸν ἀέρα καὶ νὰ τρέφεται ὅπως πρέπει. Ἡ τρίτη πλέον περίοδος ἀφορᾷ τὴν ὑγιεινὴν τοῦ νεογνοῦ καὶ τοῦ βρέφους. Σ. Β.

παιδοκτονία (ἡ)· ὁ ὑπὸ τῆς μητρὸς φόνος τοῦ ἑαυτῆς τέκνου ἐν ἡλικίᾳ μέχρις 24 ὡρῶν, συνήθως ἐπὶ κλεψιγαμίας.

— *[Νομ.]* Βλ. λ. *ἀνθρωποκτονία* καὶ *βρεφοκτονία*.

παιδοκτόνος (ὁ, ἡ)· συνήθως μήτηρ συλλαβοῦσα ἐκ κλεψιγαμίας καὶ φονεύουσα τὸ ἑαυτῆς τέκνον ἅμα τῷ τοκετῷ, πρὸ τῆς παρόδου 24 ὡρῶν· ‖ καθόλου, ὁ φονεύσας τὸ ἑαυτοῦ τέκνον.

παιδολογία, ἢ ***ἐπιστήμη τοῦ παιδός***. Τὸ σύνολον τῶν γνώσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν παῖδα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ παιδολογία δι' εἰδικῶν μεθόδων ἐξετάζει καὶ ἀναλύει τὴν σωματικήν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ παιδός. Ἀφ' ὅτου διεπιστώθη ὅτι ὁ παῖς δὲν ὁμοιάζει τὸν ἐν τελείᾳ ἀναπτύξει ἄνθρωπον, διαφέρων αὐτοῦ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἐντελῶς διαφορετικὰς ἰδέας καὶ δεξιότητας, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλονται καὶ ἐξελίσσονται, ἐπεβλήθη ἡ ἐξέτασις ὄχι μόνον τῆς σωματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῶν παιδίων ἐν συνόλῳ καὶ ἑκάστου αὐτῶν χωριστὰ διὰ μετρήσεων, στατιστικῶν καὶ πειραμάτων. Τῷ 1896 ὁ Ἀμερικανὸς Κρίσμαν ἐχρησιμοποίησε πρῶτος τὸν ὅρον *παιδολογία*, ὁ δὲ Τσίεν ὑπέδειξε τὴν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὕτη πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἔκτοτε δὲ διεμορφώθη καὶ ἐσυστηματοποιήθη διὰ πλείστων ἐρευνῶν, ὥστε ἀνεπτύχθη εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην καὶ θεωρεῖται νῦν ὡς ἡ κυριωτέρα τῶν ἐπιστημῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ παιδαγωγική, ἥτις καθοδηγεῖται ὑπ' αὐτῆς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς μεθοδολογίας καὶ ἀκόμη εἰς πολλὰ ζητήματα τῆς σχολικῆς ὀργανώσεως. Κατὰ ταῦτα, ἔργον τῆς παιδολογίας εἶναι πρῶτον ἡ σωματικὴ ἐξέτασις τοῦ παιδίου, ἤτοι ποῖα εἶναι τὰ διάφορα μέρη καὶ ὄργανα τοῦ σώματός του, πῶς ἀναπτύσσεται καὶ διαπλάσσεται ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, ποῖος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς δεξιότητος αὐτῶν εἰς ἕκαστον παῖδα, ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ὑγιεινὴ τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς διανοίας εἰς ἑκάστην περίοδον ἀναπτύξεως. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἐξετασθῇ ἡ ἀνατομία, φυσιολογία καὶ ὑγιεινὴ τοῦ σώματος, ἐξετάζονται οἱ ὑγιεινοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδίου εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὸ σχολεῖον. Κατόπιν ἡ παιδολογία ἐξετάζει τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς αἰσθήσεως τῶν παίδων, τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιληπτικότητος ἑκάστης αἰσθήσεως καὶ τὴν κόπωσιν αὐτῶν. Ἐξετάζει διὰ ποικίλων πειραματικῶν μεθόδων τὸν βαθμὸν τῆς νοημοσύνης, τὴν δύναμιν τῆς προσοχῆς, τὸ ποιὸν τῆς μνήμης καὶ φαντασίας καὶ τὸν βαθμὸν καὶ τὰ αἴτια τῆς πνευματικῆς κοπώσεως· διὰ τῆς παιδολογικῆς ψυχομετρικῆς προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὸν ἀτομικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀκριβοῦς διανοητικῆς δυνάμεως ἑκάστου παιδίου. Ὁ καθορισμὸς δὲ οὗτος θὰ ὁδηγήσῃ τοὺς κηδεμόνας εἰς τὸ νὰ κανονίσουν μέχρι ποίου σημείου θὰ προαχθῇ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἑκάστου παιδίου εἰς τὸ σχολεῖον καὶ κατὰ ποῖον τρόπον. Ἡ ἀπηκριβωμένη γνῶσις τῆς ὑπάρξεως εἰδικῆς ἱκανότητος θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἁρμοζούσης εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ παιδίου ἐπιστήμης ἢ τοῦ καταλλήλου βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος, οὕτω δὲ θὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις ἐκ τυχαίων γεγονότων. Ἡ παιδολογία συνεπῶς διαιρεῖται εἰς *καθαρὰν* ἢ *θεωρητικὴν* καὶ *ἐφηρμοσμένην*. Καὶ ἡ μὲν καθαρὰ παιδολογία περιλαμβάνει: α') τὴν *σωματολογίαν* μετὰ τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδικῆς ψυχιατρικῆς, καὶ β') τὴν *παιδικὴν ψυχολογίαν*. Ἡ δ' ἐφηρμοσμένη παιδολογία παρέχει μὲν τὴν ἀναγκαίαν βάσιν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν πρὸς διακανονισμὸν πλείστων ζητημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀγωγῆς, ἐξυπηρετεῖ δὲ καὶ ἄλλας ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας, ὡς τὴν νομικὴν καὶ ἰατρικήν. Καὶ τὴν μὲν παιδαγωγικὴν ἐξυπηρετεῖ διὰ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς, καθορίζουσα τὸν βαθμὸν καὶ τοὺς ὅρους τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἱκανότητος καὶ ἀντοχῆς, τὴν παιδαγωγικὴν ἰατρικὴν διὰ τῆς παιδικῆς ὑγιεινῆς, κλινικῆς καὶ παιδικῆς ψυχιατρικῆς, τὴν παιδικὴν ἰατροδικαστικὴν διὰ τῆς παιδικῆς ἐγκληματολογίας, καὶ τὴν κοινωνιολογίαν διὰ τῆς καταδείξεως τῆς στενῆς ἐξαρτήσεως τῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν ὅρων τοῦ βίου. Π.Α.Β.

«Παιδολογία». Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν τῆς βιολογίας καὶ ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ παιδίου, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1920 ὑπὸ Κ. Λ. Χαριτάκη ὡς ὄργανον τῆς «Ἑλληνικῆς Παιδολογικῆς Ἑταιρείας».

παιδομάζωμα (τό). Τὸ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰσαχθὲν σύστημα τῆς στρατολογίας Χριστιανοπαίδων διὰ τὸ σῶμα τῶν *ἀτζὲμ - ὀγλὰν* καὶ τῶν *γενιτσάρων*. Τὴν ἀνάγκην τοῦ καταρτισμοῦ στρατοῦ ἐκ Χριστιανῶν ἀνεγνώρισαν οἱ ἐπὶ τοῦ Ὀρχάν, τοῦ δευτέρου ἡγεμόνος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, ἀναλαβόντες τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου μικροῦ τουρκικοῦ κράτους. Διεπιστώθη τότε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι οἱ εἰς τὸν νομαδικὸν βίον εἰθισμένοι Τουρκομᾶνοι δὲν ἦσαν κατάλληλοι ὡς στρατιῶται τακτικοῦ στρατοῦ, οὔτε ἠδύναντο νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ στρατοδίκης τοῦ Μπιλετζὶκ (τῶν Βελοκόμων) Καρὰ Χαλὶλ Τζεντερελῆς, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἀνοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ Χριστιανόπαιδας, οὐχὶ τόσον ἐκ φανατισμοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὡς κοινῶς νομίζεται, ὅσον ἐκ στρατιωτικῆς ἀνάγκης. Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, οὗτινος ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ἀπετελέσθη ἐκ 1000 Ἑλληνοπαίδων, οἱ ὁποῖοι ἡρπάγησαν διὰ τῆς βίας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν των ὑπὸ εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ὁρισθέντων Τούρκων ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Ὀρχὰν καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὸν Ἰσλαμισμόν. Ὅπως προσελκυσθῶσι καὶ

Digitized by Google

ἄλλοι Χριστιανόπαιδες εἰς τὸ νέον σῶμα (*Γενὶ -τσερί*), ἐπεδαψιλεύοντο εἰς τοὺς μικροὺς νεοσυλλέκτους πολλαὶ περιποιήσεις καὶ ἐξησφαλίζετο ταχεῖα προαγωγή. Ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α', διαδόχου τοῦ Ὀρχάν, ἡ στρατολογία Χριστιανῶν ἐσυστηματοποιήθη, ἐπιβληθέντος μέτρου, καθ' ὅ, συμφώνως πρὸς διάταξιν τοῦ Κορανίου περὶ παραχωρήσεως τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῆς πολεμικῆς λείας εἰς τὸν ἡγεμόνα (χαλίφην), τὸ $^1/_5$ τῶν αἰχμαλώτων παρεδίδετο εἰς τὸν σουλτάνον, ὅπως χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸν στρατὸν ἢ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σαραγίου. Τὸ μέτρον ἐφηρμόσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως (1362) προτάσει τοῦ ἐκ Καραμανίας ἱερονομολόγου Καρᾶ-Ρουστὲμ καὶ ἐφηρμόσθη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Καρᾶ-Χαλίλ. Ἔκτοτε δὲν παρήρχετο ἐκστρατεία χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὁ ἀνθρώπινος οὗτος στρατιωτικὸς φόρος διὰ τὸν στρατόν. Ἰδιαιτέρα φροντὶς κατεβάλλετο διὰ τὴν ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη στρατιωτικὴν ἐκγύμνασιν τῶν νεαρῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἀνῆλθεν ἐπὶ Μουρὰτ Β' εἰς 6—10.000 ἀνδρῶν. Οἱ νεοσύλλεκτοι οὗτοι ἀπεστέλλοντο κατ' ἀρχὰς εἰς Ἀνατολὴν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης, ἐκγυμναζόμενοι ὑπὸ Τούρκων διδασκάλων, κατόπιν δὲ ὑπηρέτουν καὶ ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς Καλλιπόλεως, ὡς ἀφηγεῖται καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης. Ἐκ τοιούτων νεαρῶν αἰχμαλώτων ἐσχηματίσθη ἀρχικῶς τὸ εἰς τὴν σουλτανικὴν αὐλὴν ὑπηρετοῦν σῶμα τῶν *ἀτζὲμ-ὀγλάν*, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰταλοὶ ἱστορικοὶ ὀνομάζουν *γενιτσαρίσκους* (giannizzerotti). Δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσαχθῆ τότε τὸ σύστημα τῆς εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους βιαίας στρατολογίας Χριστιανοπαίδων, τοῦ κυρίως λεγομένου παιδομαζώματος (τουρκ. *ντουσμέ*, duchmé). Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐν τῇ «*Ἱστορίᾳ τῶν Ἀγαρηνῶν βασιλέων*, ἤγουν τῶν Ὀτομανῶν», οὐδὲν τοιοῦτο ἀναφέρει, γράφων μόνον περὶ Μουρὰτ τοῦ Β': «*παῖδας λαβὼν αἰχμαλώτους ὅσους ἂν τύχῃ ἀνδραποδισάμενος...*». Οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς πότε ἤρχισε τὸ παιδομάζωμα, τὸ ὁποῖον ἀπέβη ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ὡς ἐκ τῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατόπιν συχνῶν πολέμων εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ πληρωθοῦν διὰ τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῶν αἰχμαλώτων. Πάντως φαίνεται ὅτι ἐπὶ Μωάμεθ Β' τοῦ Πορθητοῦ τὸ παιδομάζωμα εἶχεν ἐφαρμοσθῆ ἐπανειλημμένως. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τοῦτο δὲν ἐξήρκεσε, τὰ κενὰ τῶν ταγμάτων τῶν γενιτσάρων συνεπληρώθησαν δι' 7.000 ἀνδρῶν ληφθέντων ἐκ τοῦ σώματος τῶν σουλτανικῶν κυνηγεσίων, ἤτοι τῶν ἱερακαρίων καὶ τῶν κυνοτρόφων ἐξ οὗ καὶ βραδύτερον πολλὰ συντάγματα γενιτσάρων ὠνομάσθησαν *σεκμπὰν* (=κυνοτρόφοι).

Συστηματικῶς ἤρχισε τὸ παιδομάζωμα ἀπὸ Σελὶμ τοῦ Α' (1512—1520) καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Α', ἐκτελούμενον ὡς ἑξῆς. Ἀνὰ πέντε ἔτη ἀρχικῶς, κατόπιν ὅμως καὶ ἀνὰ 4, 3 καὶ 2, τέλος δὲ καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἢ ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη, διετάσσετο ἡ βιαία στρατολογία Χριστιανοπαίδων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, κυρίως ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀλβανίᾳ, κατόπιν δὲ καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐκ τῆς τοιαύτης φορολογίας τοῦ αἵματος εἶχον ἀπαλλαχθῆ ὡρισμέναι πόλεις, ὡς π. χ. ὁ Γαλατᾶς - Κωνσταντινουπόλεως, δυνάμει τῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν συναφθείσης συνθήκης μετὰ Μωάμεθ τοῦ Β', ἡ Ρόδος, δυνάμει τῆς μετὰ τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Β' (1522) συνθηκολογήσεως, ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἐπὶ πολυσυχνάστων ὁδῶν, διότι ταῦτα ὑφίσταντο ἄλλας ἀναγκαστικὰς φορολογίας καὶ εἰσφοράς. Ἡ στρατολογία ἐγίνετο ὡς ἑξῆς. Εἰς ἑκάστην πόλιν καὶ εἰς τὰ χωρία ἐνεφανίζετο εἷς λοχαγὸς τῶν γενιτσάρων ἢ εἰδικὸς πρὸς τοῦτο ὑπάλληλος, ὁ *χαρατσιζῆς* (*χαρατσιέρης*, ἰταλ. carazzaro), συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ φέρων σουλτανικὸν φερμάνιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέροντο ὅλα τὰ χωρία τῆς οἰκείας περιφερείας καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἑκάστου αὐτῶν στρατολογητέων παιδιῶν. Ὁ καδῆς (ἱεροδίκης) ἢ ὁ πρωτόγερος τοῦ χωρίου ἦτο ὑπόχρεως νὰ ἔχῃ ἕτοιμα τὰ μητρῷα τον, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐγγεγραμμέναι ὅλαι αἱ οἰκογένειαι τῶν φορολογουμένων. Τῇ συμπράξει αὐτοῦ ἐξηναγκάζοντο οἱ οἰκογενειάρχαι νὰ δηλώσωσι τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ἀρρένων τέκνων των καὶ νὰ παρουσιάσωσιν αὐτὰ ἀμέσως, ὅπως ἐκλεγῶσι μεταξὺ αὐτῶν τὰ ὡραιότερα καὶ εὐρωστότερα. Οἱ ἀποκρύπτοντες τὰ τέκνα των ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηρὰς ποινὰς καὶ εἰς φρικτὰ βασανιστήρια, ὡς ἐπιβεβαιοῦσι καὶ σύγχρονοι Εὐρωπαῖοι χρονογράφοι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλαμβάνετο τὸ ἓν πέμπτον τῶν χριστιανοπαίδων καὶ μόνον ἓν παιδίον ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας, κατόπιν ὅμως ἐστρατολογοῦντο ὅσα ἐχρειάζοντο καὶ πολλάκις δύο καὶ τρία συγχρόνως ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ μονογενῆ. Ἀρχικῶς τὰ στρατολογούμενα παιδιὰ ἦσαν 6 — 7 ἐτῶν, κατόπιν ὅμως ἐλαμβάνοντο καὶ 10 μέχρι 15 ἐτῶν. Ὅλοι οἱ σύγχρονοι Εὐρωπαῖοι χρονογράφοι, οἱ Βενετοὶ καὶ ὁ Γερμανὸς Gerlach ἐπιβεβαιοῦσι περὶ τῆς ἀπεριγράπτου ὠμότητος τῶν στρατολόγων, οἵτινες συχνάκις συνεδύαζον τὸ ἔργον των μὲ ἄλλα ἐπαίσχυντα μέσα καὶ μὲ ἀργυρολογίαν τοῦ χειρίστου εἴδους. Οὐχὶ μόνον ἐλάμβανον παρὰ τῶν πλουσίων κολοσσιαῖα χρηματικὰ ποσά, ὅπως ἐξαιρέσωσι τὰ τέκνα των, ἀλλὰ καὶ ἀπῆγον πολὺ περισσότερα παιδία παρ' ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὸν στρατὸν καὶ ἐπώλουν τὰ πλεονάζοντα ὡς δούλους διὰ λογαριασμόν των. Ὡς ἐκ τούτου αἱ θέσεις τῶν στρατολόγων τούτων ἦσαν περιζήτητοι, προσφερόμεναι εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, ὅστις ἐπλουτίζε ταχέως. Πολλοὶ πατέρες ἐθυσίαζον ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν των ὅπως λυτρώσωσι τὰ τέκνα των. Οἱ πτωχότεροι ἐνύμφευον τὰ παιδία των ἀπὸ τοῦ 10ου, 9ου καὶ 8ου ἀκόμη ἔτους, διότι ἀρχικῶς, κατὰ τὸν νόμον, οἱ ἔγγαμοι ἀπηλλάσσοντο. Βραδύτερον ὅμως ἀπήγοντο καὶ εἰκοσαετεῖς ἢ καὶ εἰκοσιτεταετεῖς οἰκογενειάρχαι. Πολλοὶ δὲν εὕρισκον ἄλλο μέσον σωτηρίας παρὰ τὴν ἐξωμοσίαν. Ἀλλ' αἱ ἐξισλαμίσεις αὗται ἔλαβον τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε ἐδέησε νὰ ἀπαγορευθῶσιν, ἐκ φόβου μήπως δὲν ὑπολειφθῶσι Χριστιανοὶ ὅπως ὑποβάλλωνται εἰς τὸν φόρον τοῦ αἵματος. Ἄλλοι ἔφευγον εἰς ξένας χώρας, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο δυνατὸν μόνον εἰς τὰς παραμεθορίους καὶ θαλασσίας περιοχάς. Ἐκ τούτου ἠρημώθησαν καὶ ἔμειναν χέρσοι πολλαὶ περιοχαὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Συχνάκις ἀνεφύοντο σοβαραὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βενετίας, λόγῳ τῆς περισυλλογῆς τοιούτων φυγάδων. Ὅπου ἡ φυγὴ δὲν ἦτο δυνατή, οἱ Χριστιανοὶ ἐπανεστάτουν, ὡς συνέβη ἐπανειλημμένως ἐν Ἑλλάδι, Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ. Μετὰ τὴν εἰς τὰ χωρία στρατολογίαν οἱ Χριστιανόπαιδες περιετέμνοντο καὶ μετεφέροντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ γενιτσὰρ-ἀγᾶς παρουσίαζεν αὐτοὺς εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅπως γίνῃ ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὡραιοτέρων καὶ εὐφυεστέρων, κατὰ προτίμησιν τῶν ἐξ Εὐρώπης, διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν του ἢ διὰ τὴν τῶν δεζυρῶν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀτζὲμ-ὀγλάν, ὁπόθεν παρεδίδοντο εἰς τεχνίτας ἢ γεωργοὺς ὅπως ἐκμάθωσιν, ἐκτὸς τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἓν χειρωνακτικὸν ἐπάγγελμα ἢ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Οἱ ἐπαγγελματίαι καὶ οἱ γεωργοὶ ἐπλήρωνον εἰς τὸν ἀγᾶδες τῶν γενιτσάρων 25 ἄσπρα ἢ καὶ περισσότερα δι' ἕκαστον μαθητευόμενον, τοῦ ὁποίου ἐξεμεταλλεύοντο τὴν ἐργασίαν. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη ἤρχετο πάλιν ὁ ἀγᾶς, ὅστις ἐκράτει ἀκριβὲς μητρῷον καὶ περισυνέλεγεν ὅσους ἐκ τῶν μαθητευομένων τούτων ἐχρειάζετο ὁ στρατὸς ἢ ἄλλη ὑπηρεσία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἀγᾶ αὐθαιρέτως, πολλὰ παιδιὰ ἔμενον πέντε καὶ ἓξ ἔτη μαθητευόμενοι τοῦ ἐπαγγελματίου ἢ τοῦ χωρικοῦ, ὑφιστάμενα ἀπεριγράπτους κακουχίας, οὕτως ὥστε ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ ἐθεωρεῖτο λύτρωσις, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἐξησφαλισμένος μισθὸς 1—3 ἄσπρων καθ' ἡμέραν καὶ ταχεῖα προαγωγή. Βαθμιαίως τὸ παιδομάζωμα, ἐπεκταθὲν καὶ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι παρεπονοῦντο, διότι πλεῖστοι Χριστιανόπαιδες μεταφερόμενοι κατ' ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνήρχοντο κατόπιν εἰς τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα, ἐνῷ τὰ ἰδικά των τέκνα δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν καὶ ἐγίνοντο ὑπήκοοι τῶν ἐξωμοτῶν. Κατήντησε δὲ Τοῦρκοι νὰ δίδουν τὰ παιδία των εἰς Χριστιανούς, ὅπως παραδοθῶσιν ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς γενιτσαρικοὺς στρατολόγους ὡς ἰδικά των. Οὕτως εἰσεχώρησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ Τοῦρκοι εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, τὸ ὁποῖον ἐξεφυλίσθη ἐπὶ τέλους εἰς ἀπειθάρχητον ἄθροισμα ἀτιθάσων στασιαστῶν, ἀντιδρώντων κατὰ πάσης μεταρρυθμιστικῆς προσπαθείας, μέχρις ὅτου ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β' κατήργησε καὶ ἐξωλόθρευσεν αὐτὸ τῷ 1826. Τὸ κυρίως ὅμως παιδομάζωμα εἶχε παύσει ἀπὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν Κιοπρουλήδων, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

παιδομετρία (ἡ). Πρακτικὸς κλάδος τῆς παιδολογίας καὶ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς. Ἀσχολεῖται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς μετρήσεις (ἀνατομικάς) μετρήσεις τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ὡς εἶναι ἡ καταμέτρησις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σώματος τοῦ παιδὸς καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς βάρος καὶ μῆκος, ἡ μέτρησις τῆς θωρακικῆς εὐρύτητος καὶ ἀναπνευστικῆς χωρητικότητος (θωρακομετρία), ὁ καθορισμὸς τῶν κεφαλικῶν διαμέτρων (κεφαλομετρία)· δεύτερον, εἰς φυσιολογικὰς μετρήσεις ἀποσκοπούσας τὴν ἔρευναν λειτουργιῶν ἢ τῆς πρὸς ἐνέργειαν ἱκανότητος τῶν ὀργάνων, ὡς εἶναι αἱ μετρήσεις τῆς δυνάμεως τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων, αἱ μετρήσεις τῆς δυνάμεως καὶ ἀντοχῆς τῶν μυῶν, αἱ μετρήσεις τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, τῆς συχνότητος τῶν σφυγμῶν, τῶν ἀναπνοῶν κλπ. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ ὄργανα, ὡς κεφαλόμετρα, στηθόμετρα, θωρακογράφοι, πνευμογράφοι, δυναμόμετρα, αἰσθησιόμετρα, ἐργογράφοι κλπ. Προσέτι δὲ ἐν τῇ παιδομετρίᾳ γίνονται μετρήσεις διαφόρων νοητικῶν ἐκδηλώσεων δι' ἰδίου τύπου διαγνωστικῶν πειραμάτων, ἐρωτήσεων, ἐξετάσεων καὶ δοκιμῶν. Ἡ παιδομετρία, συνεπῶς, διαιρεῖται εἰς *σωματομετρίαν* καὶ *ψυχομετρίαν*. Ὁ μετὰ τὴν τοιαύτην σωματικὴν μέτρησιν ἢ τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ καὶ ἐντάσεως ψυχικῆς τινος ἐνεργείας προελθὼν ἀριθμὸς συγκρίνεται πρὸς τὸ κανονικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον καθωρίσθη διὰ προηγουμένων πολυπληθῶν πειραμάτων. Κατόπιν δὲ τῆς γινομένης συγκρίσεως ἐξάγονται ὡρισμένα συμπεράσματα περὶ τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως κλπ. ὡρισμένων ἀτόμων ἢ καὶ ὁμάδων αὐτῶν. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔργον τῆς παιδομετρίας. Τὰ συμπεράσματα δὲ αὐτῆς χρησιμοποιεῖ ἡ παιδολογία πρὸς καθορισμὸν τοῦ κανονικοῦ σωματικοῦ τύπου, τῆς πορείας τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως, τῶν ἐπιδράσεων ἐκ κληρονομικότητος, τοῦ περιβάλλοντος κλπ. ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως· προσέτι δὲ χρησιμοποιεῖ ταῦτα καὶ ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ ἁρμόζοντα παιδονομικὰ μέτρα καὶ τὰς διδακτικὰς μεθόδους εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ψυχικὴν ἰδιοσυστασίαν ἑκάστου παιδίου ἢ καὶ ὁμάδων τοιούτων, εἴτε ἐχουσῶν τὰς αὐτὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἰδιότητας, εἴτε τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, γένος κλπ.

Π. Α. Β.

παιδομορφισμός (ὁ)· βλ. *παιδικισμός*.

παιδονόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιβλέπων τοὺς παῖδας ἔξω τοῦ οἴκου, ὁ ἐπιμελούμενος τῆς εὐταξίας τῶν παίδων ἐν ταῖς ὁδοῖς || ἀρχ., ὁ ἐποπτεύων τὴν διαγωγὴν τῶν παίδων καὶ ἐπιμελούμενος τῆς παιδεύσεως αὐτῶν.

—*[Ἀρχ.]* Ἐν Σπάρτῃ ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου εἶχε καταστήσει τὸν *παιδονόμον* ἀρχηγὸν τῆς σπαρτιατικῆς νεολαίας. Ἐξελέγετο οὗτος ἐκ τῶν εὐγενεστέρων τὴν καταγωγὴν Σπαρτιατῶν, τῶν δυναμένων νὰ ἀξιώσουν τὰ ἀνώτατα ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀξιώματα, καὶ εἶχεν ὡς μόνον ἔργον τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων, βοηθούμενος ὑπὸ μαστιγοφόρων, λαμβανομένων ἐκ τῶν ἐφήβων (ἡβώντων). Ἐν τῇ παρὰ τὸν Μαίανδρον Μαγνησίᾳ καὶ ἐν τῇ Σμύρνῃ ὑπῆρχον πολλοὶ παιδονόμοι. Ἂν καὶ ἐτιμᾶτο ὅμως πολὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ παιδονόμου, ἦτο τοῦτο κατώτερον τῶν ἀξιωμάτων τοῦ *γυμνασιάρχου*, ὡς ἐν Μιλήτῳ, καὶ τοῦ *ἐφηβάρχου*, ὡς ἐν Κυζίκῳ· εἰς τινας ὅμως πόλεις (εἰς τὴν Ἔριζαν τῆς Καρίας) εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς των τοὺς διδασκάλους τῶν παίδων (τοὺς παιδευτάς) εἴς τε τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ γυμναστήριον. Εἰς τὴν πόλιν Ἴασον (τῆς Καρίας) τὰ ἔργα τοῦ παιδονόμου ἦσαν πολλὰ καὶ ποικίλα: οὕτως ἐπεμελεῖτο οὗτος τῆς τε ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τῶν παίδων, διηύθυνεν ἀγῶνας, ἀπένεμε βραβεῖα καὶ ὠργάνωνε θεωρίας. Εἰς τὴν Στρατονίκειαν ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πανημερίου Διὸς καὶ τῆς Ἑκάτης, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν παιδοφυλάκων ὡδήγει εἰς τὸ βουλευτήριον τριάκοντα εὐγενεῖς νέους, λευκὰ ἐνδεδυμένους καὶ ἐστεφανωμένους διὰ κλάδων ἐλαίας, διὰ νὰ ψάλλουν τὸν πρὸς τιμὴν τῶν δύο θεοτήτων ὕμνον. Εἰς τὴν Τέων ὁ παιδονόμος, ὅστις ἦτο ὑπερτεσσαρακοντούτης, κατένεμε τοὺς μαθητάς, κατὰ τὴν ἡλικίαν των, εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τοῦ σχολείου, ἐπηγρύπνει ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς των, ἔλυε τὰς μεταξὺ τῶν διδασκάλων διαφορὰς διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν εἰς ἑκάστην τάξιν, καὶ ἐπεμελεῖτο ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν κορασίων. Ὡς δὲ ἐποίκιλλον τὰ ἔργα τοῦ παιδονόμου κατὰ πόλεις, οὕτως ἐποίκιλλον καὶ κατὰ ἐποχάς, αὐξανόμενα ἢ ἐλαττούμενα. Πάντοτε ὅμως τὸ οὐσιῶδες καὶ κύριον ἔργον τῶν παιδονόμων ἦτο ἡ εὐταξία τῶν παίδων· διὰ τοῦτο καὶ παιδονάκτες ἐκαλοῦντο. Μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν δὲν γίνεται μνεία παιδονόμων, γίνεται ὅμως μνεία σωφρονιστῶν ἐφήβων, οἵτινες ἀσκοῦσιν ἔργα διὰ τοὺς ἐφήβους παραπλήσια πρὸς τὰ τῶν παιδονόμων ἄλλων πόλεων διὰ τοὺς παῖδας.

ΚΑΨ.

—*[Νομοθ.]* *Παιδονόμος* εἶναι ὁ ἐντεταλμένος μὲ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρακολούθησιν τῆς διαγωγῆς τῶν μαθητῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τούτων δὲν διορίζεται εἰδικὸν προσωπικόν, ἀλλ' ἀνετέθησαν ταῦτα, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 204 τῆς 26 Ἰανουαρίου 1856 ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, εἰς τοὺς *ἐπιστάτας* τῶν σχολείων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ καταγγέλλουν εἰς τοὺς προϊσταμένους των διευθυντὰς πᾶσαν ἐπιλήψιμον συμπεριφορὰν τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐνάσκησις τοιούτων σοβαρῶν καθηκόντων ὑπὸ κατωτέρου προσωπικοῦ ἐθεωρήθη ἤδη παιδαγωγικῶς ἐπικίνδυνος, δι' ὃ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ὑπουργικὴ ἀπόφασις δὲν ἐφαρμόζεται σήμερον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Γ. ΜΠΣ

παιδοποίησις, *—εως* (ἡ)· γέννησις παίδων, παιδοποιία.

παιδοποιία (ἡ)· γέννησις παίδων, τὸ νὰ γεννῶνται παιδιά || ἀρχ., εἰσποίησις παιδός, υἱοθεσία.

παιδοποιῶ (*—έω*)· ἐπὶ γυναικός, γεννῶ, κάμνω παιδιά, τεκνοποιῶ.

παιδόπουλο (τό)· δημοτ., μικρὸς παῖς, παιδάκι: «*εἶναι χαριτωμένο παιδόπουλο*».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐκαλοῦντο *παιδόπουλα* παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὰ ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ ὑπηρετοῦντα παιδιά. Ταῦτα ἐξελέγοντο συνήθως μεταξὺ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, προσελαμβάνοντο ὅμως καὶ

Digitized by Google

πολλὰ ἐξ οἰκογενειῶν κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ὑπηρεσία τῶν παιδοπούλων ἦτο ποικίλη, διότι ἐβοήθουν τοὺς διαφόρους αὐλικοὺς ἄρχοντας ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, τῆς τε καθημερινῆς καὶ τῆς ἐν ταῖς διαφόροις αὐλικαῖς τελεταῖς. Παιδόπουλα ἐβοήθουν τοὺς «ἐπὶ τῆς τραπέζης» ἄρχοντας, τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ λοιποὺς βεστιαρίτας ἄρχοντας, ἄλλα ὑπηρέτουν παρὰ τῷ πραιποσίτῳ, ἄλλα παρὰ τῷ παρακοιμωμένῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἄρχουσιν, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, κλπ. Πλὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων τὰ παιδόπουλα ἦσαν οἱ καθημερινοὶ σύντροφοι τῶν νεαρῶν βασιλοπαίδων, μετὰ τῶν ὁποίων συνέπαιζον καὶ συνδιεσκέδαζον, ἐκ τούτου δὲ ἀνεπτύσσετο πολλάκις τοιαύτη εὔνοια ἐκ μέρους τῶν παίδων τοῦ βασιλέως πρὸς τὰ παιδόπουλα, ὥστε συνηθέστατα πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατελάμβανον σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὑψηλότερα ἐν τῇ αὐλῇ καὶ τῇ πολιτείᾳ ἐν γένει ἀξιώματα.

Εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων τὰ παιδόπουλα ἐξετέλουν τὰ ἴδια καθήκοντα, ὡς καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ἦσαν δὲ γνωστὰ ὡς pueri aulici. Ἐν τῇ Δύσει ὁ θεσμὸς τῶν pages ἐμφανίζεται ἐπὶ Λουδοβίκου Θ΄ καὶ λήγει μὲ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀργότερον, ὁ Ναπολέων Α΄ ἐπαναφέρει τὸν θεσμὸν τοῦτον, ὃν διετήρησαν καὶ οἱ βασιλεῖς Λουδοβῖκος ΙΗ΄ καὶ Κάρολος Ι΄, μεθ᾽ οὓς ἐκλίπει ὁριστικῶς. Ν. ΚΛΣ—Β. Λ. Κ.

παιδοτρίβης (ὁ)· ἀρχ., ὁ διδάσκων τοὺς παῖδας τὴν πάλην καὶ τὰ ἄλλα γυμνάσματα, γυμναστής.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *παιδοτρίβης* ὁ ἐν τῇ παλαίστρᾳ ἀσκῶν τοὺς παῖδας καὶ ἐφήβους. Ἦτο οὗτος ὁ ἐμπειρικὸς ὁδηγὸς τῶν παίδων εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ σώματος καὶ πρῶτος τεχνίτης τῶν ἀσκήσεων τούτων, ἄμοιρος ὅμως τῶν ἐκ τῆς ἀνατομίας, φυσιολογίας καὶ ὑγιεινῆς εἰδικῶν γνώσεων. Μνεία παιδοτριβῶν γίνεται εἰς τοὺς μύθους διαφόρων ἡρώων (Ἡρακλέους, Θησέως)· πάντως προϋπῆρξαν τοῦ Σόλωνος. Ἦσαν δὲ συνήθως οὗτοι διευθυνταὶ ἰδιοκτήτων παλαιστρῶν (ὠνομάζοντο οὕτω, διότι ἡ κυριωτέρα ἄσκησις εἰς τὰ γυμναστήρια ταῦτα ἡ πάλη. Τὴν λέξιν παλαίειν ἀντὶ τοῦ διδάσκειν μεταχειρίζεται παρὰ Πλάτωνι ὁ Σωκράτης διὰ τὸν παιδοτρίβην), ἐντὸς τῶν ὁποίων κατῴκουν καὶ αἵτινες ἦσαν γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα ἑκάστου, ὑποκείμενοι μόνον εἰς ὡρισμένας διατάξεις τῶν νόμων τῆς πολιτείας (π. χ. δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν ἀνοικτὰς τὰς παλαίστρας των οὔτε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, οὔτε μετὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ). Ἕκαστος παιδοτρίβης ἦτο, συνήθως, καὶ ὁ μοναδικὸς διδάσκαλος καὶ τῶν πέντε ἀσκήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πεντάθλου (δρόμου, ἅλματος, πάλης, δισκοβολίας καὶ ἀκοντισμοῦ), εἰς τὰς ὁποίας ἠδύνατο κατ᾽ ἀρέσκειαν νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς πυγμῆς, τὴν ξιφασκίαν, τὸν χορόν, τὴν τοξοβολίαν καὶ ἄλλας ἀκόμη ἀσκήσεις. Ὁσάκις οἱ μαθηταί του ἦσαν τόσον πολλοί, ὥστε νὰ μὴ ἐπαρκῇ μόνος διὰ τὴν ἄσκησιν πάντων, προσελάμβανε καὶ βοηθούς, οἵτινες ἐνίοτε ἦσαν εἰδικοὶ δι᾽ ἑκάστην ἄσκησιν (ὁπλομάχοι, τοξόται, ἀκοντισταί), ὡς καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν (ἀλείπτας, παλαιστροφύλακα). Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἰδιωτικῶν παλαιστρῶν ὑπῆρχον καὶ παλαῖστραι τοῦ κράτους, τῶν ὁποίων οἱ παιδοτρίβαι ἦσαν δημόσιοι λειτουργοί. Δι᾽ ὡρισμένας ἀσκήσεις (τοξοβολίαν, ἀκοντισμὸν) ὡδήγουν οἱ ἰδιῶται παιδοτρίβαι τοὺς μαθητάς των, ἐλλείψει μέσων, εἰς τὰ γυμνάσια (δημόσια γυμναστήρια). Ὁσάκις δὲ παιδοτρίβου τινὸς ὁ μαθητὴς ἐπρόκειτο νὰ μετάσχῃ ἀγῶνός τινος πάλης, τὴν μάλαξιν τοῦ σώματος τούτου (ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ τὸ ἐπαγγελματικὸν ὄνομα παιδοτρίβης) καὶ τὴν δι᾽ ἐλαίου ἐπάλειψιν ἔκαμνεν ὁ ἴδιος ὁ παιδοτρίβης. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ π.Χ. αἰῶνος οἱ εὐφυέστεροι τῶν παιδοτριβῶν κατενόησαν ὅτι ὑπῆρχε σχέσις μεταξὺ τῶν ἀσκήσεων τῆς παλαίστρας καὶ τῆς ὑγιεινῆς καὶ οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἰατρικὴ καὶ θεραπευτικὴ γυμναστική, δημιουργηθεῖσα κατὰ τὸν Πλάτωνα (Πρωταγ. 316 d—Πολιτ. 406 a καὶ ἀλλαχοῦ) ὑπὸ τῶν παιδοτριβῶν - ἰατρῶν τῆς σχολῆς τοῦ Τάραντος (Ἴκκου τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις πρῶτος ἔδωσε σημασίαν εἰς τὴν δίαιταν) καὶ Ἡροδίκου τοῦ Σηλυμβριανοῦ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν διεκρίνοντο εὐκρινῶς οἱ ἰατροὶ τῶν γυμναστῶν καὶ οὗτοι τῶν παιδοτριβῶν (*Πλάτ.* Γοργ. 504 a καὶ 452 b, Πρωταγ. 313 d,-*Ἰσοκρ.* Ἀντιδ. 181), ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως καθώρισεν ὅτι ἡ μὲν γυμναστικὴ θεμελιοῦται ἐπὶ ἀρχῶν, ἡ δὲ παιδοτριβικὴ εἶναι διδασκαλία πρακτική. Ὅταν δηλαδὴ ὁ παιδοτρίβης ἀπὸ πρακτικοῦ ὁδηγοῦ τῶν παίδων εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις ἐξειλίχθη διὰ τοῦ χρόνου καὶ εἰς θεωρητικὸν διδάσκαλον, ἐπῆλθε καὶ ἡ διαίρεσις τῶν παιδοτριβῶν εἰς θεωρητικούς, οἵτινες μετωνομάσθησαν *γυμνασταί*, καὶ πρακτικούς, οἵτινες διετήρησαν τὸ παλαιότερον ὄνομα *παιδοτρίβαι*.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἀρχαίων ἀγγειογραφιῶν προκύπτει ὅτι ὁ παιδοτρίβης κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἔργου του ἦτο ἐνδεδυμένος μακρὸν ἱμάτιον (πορφυροῦν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λουκιανοῦ) καὶ ὅτι ἐκράτει ῥάβδον, διὰ νὰ σημειώνῃ τὰς θέσεις, τιμωρῇ τοὺς σφαλλομένους, κεντρίζῃ τοὺς ὀκνηροὺς κ.οὕ.κ. Οἱ παιδοτρίβαι, τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ ἀνεκηρύσσοντο νικηταὶ εἰς διαφόρους δημοσίους ἀγῶνας, ἠξιοῦντο πολλῶν τιμῶν ὑπό τε τούτων καὶ τῶν γονέων των. Ὁ Παυσανίας (IV. 3. 6) κάμνει μνείαν ὀλυμπιονίκου (τοῦ ἐξ Αἰγείρας Κρατίνου), ὅστις μετὰ τοῦ ἰδικοῦ του ἀνδριάντος ἔστησε καὶ τὸν τοῦ παιδοτρίβου του, ἀδείᾳ τῶν Ἠλείων, εἰς τὴν ἱερὰν Ἄλτιν. Οἱ δημόσιοι παιδοτρίβαι ὑπηρέτουν εἰς τὰ κρατικὰ τῆς ἐφηβείας γυμναστήρια, ὄντες ὑφιστάμενοι τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐφηβείας (ἐν Ἀθήναις τοῦ κοσμητοῦ, ἐν Δήλῳ καὶ Τέῳ τοῦ γυμνασιάρχου κ.οὕ.κ.), ἦσαν ἔμμισθοι καὶ πολλάκις ἰσόβιοι. Εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις κρατικὰ γυμναστήρια ἠσκοῦντο μόνον οἱ ἐλεύθεροι παῖδες ὑπὸ παιδοτριβῶν, οἵτινες πολλάκις ἦσαν λίαν σεβαστὰ πρόσωπα (εἰς τὸν Ἀβάσκαντον, παιδοτρίβην ἀπὸ τοῦ 138—172 μ. Χ., ἀνήγειρεν ἡ πόλις ἀνδριάντα). ΚΑΨ.

παιδοτριβική (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ παιδοτρίβου, ἡ ἐμπειρία εἰς τὸ γυμνάζειν τοὺς παῖδας.

παιδοτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων, ὁ ἐκτρέφων παῖδας.

παιδούλα (ἡ)· μικρὰ τὴν ἡλικίαν κόρη, κοράσιον, παιδίσκη, ἄλλως *κορούλα*.

παιδοφονία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ παιδοφόνου, φόνος παιδίων.

παιδοφύλαξ, —*ακος* (ὁ)· ὁ φύλαξ τῶν παίδων, ὁ ἐπιμελούμενος τῆς εὐταξίας τῶν παίδων.

Παϊδοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πεμονίων Ἀποκορώνου Κρήτης. Κάτ. (1928) 241. Μετὰ τοῦ παρακειμένου *Νεροχωρίου*, τῆς αὐτῆς κοινότητος, συνεκφέρονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ *Παϊδονερόχωρα*. Ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Βάμου ἀπέχει 9 χλμτρ. Ε. Γ.

Παϊὲν (Payen), ***Ἀνσέλμος***. Γάλλος χημικὸς (1795—1871). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην διαφόρων τροφίμων καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους ἐργασίας ἐπ᾽ αὐτῶν, ὡς λ.χ.: «Μελέται περὶ τῶν γεωμήλων» (1826), «Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ζύθου» (1829), κ.λ.π. Σ. Γ.

παίζει *[Ναυτ.]*. Ἀπροσώπως καὶ ἐπὶ ἱστίου. Ὅρος σημαίνων ὅτι τὸ ἱστίον, μὴ δεχόμενον τὸν ἄνεμον οὔτε ἀπὸ τῆς πρωραίας οὔτε ἀπὸ τῆς πρυμναίας ἐπιφανείας του, ἀλλὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀμφοτέρων τῶν πλαγίων λωμάτων του, δὲν κολποῦται ἀλλὰ πλαταγίζει. «Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις εἴτε διὰ τροπῆς τοῦ ἀνέμου, εἴτε διά τινος στροφῆς τοῦ πλοίου, εἴτε λόγῳ παρολακίσεως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἱστίου διασχίζει τὸν ἄνεμον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπίτηδες κερουλκῆται τὸ ἱστίον σβεστὰ» (*Παλάσκα* «Λεξ. Γαλλ. Ἑλλ. Ναυτ. ὅρων» εἰς λ. Fasseyer). Σ. Ε. Λ.

Παΐζης, *Ἀβραὰμ* ἢ ***Ἀβράμιος***. Ἱερεὺς ἐξ Ἰθάκης, ὅστις, μεταβὰς εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαυΐας, ἐχρημάτισεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς καὶ κῆρυξ τοῦ θείου λόγου. Λ.Χ.Ζ.

Παϊζιέλλο, ἢ ***Παεζιέλλο*** (Paisiello, Paesiello), ***Ἰωάννης***. Διάσημος Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Τάραντι τῷ 1741 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεαπόλει τῷ 1816. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς συνθέτης λειτουργιῶν, ψαλμῶν, ὀρατορίων κτλ. Προσήγγισε τὸ θέατρον δι᾽ ἰντερμεδίου τινός, παιχθέντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ᾠδείου τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀποκαλύψαντος πραγματικὸν δραματικὸν τάλαντον. Ὀλίγον κατόπιν ὁ Παϊζιέλλο ἐκαλεῖτο εἰς Βολωνίαν, ἔνθα ἔγραψε τὰ κωμικὰ μελοδράματα «La Pupilla» καὶ «Il Mondo a rovescio», σχόντα μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπηκολούθησαν τὸ κωμικὸν μελόδραμα «La Madama umorista» καὶ τὰ μελοδράματα, «Δημήτριος» καὶ «Ἀρταξέρξης» διὰ τὴν Μοδέναν (1765), «Le Virtuose ridicole», «Il Negligente», «I Bagni di Albano» διὰ τὴν Πάρμαν, «Il Ciarlone», «L'Amore in ballo» καὶ «La Pescatrice» διὰ τὴν Βενετίαν, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «La finta contessa», «Marchese Tulipano» καὶ ἰδίως «L'Idolo cinese», διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Παϊζιέλλο ἐτέθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν δραματικῶν συνθετῶν. Τῷ 1776 ὁ Παϊζιέλλο ἐκλήθη ἐν Πετρουπόλει, παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, ὡς συνθέτης τῆς αὐλῆς. Κατὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ μέχρι τοῦ 1784 παραμονήν του ἔγραψε σειρὰν μελοδραμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Lucinda ed Armidor» (1777), «La Serva padrona», «Ninetta» (1777), «I filosofi imaginari», «La finta amante», «Achille a Scyrus», «Alcide al bivio», «La finta ciarlatana» καὶ ἰδίως «Ὁ Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης», ἔργον στεφθὲν ὑπὸ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ παρέμενε τὸ ἀριστούργημά του, ἐὰν δὲν ἐπεσκιάζετο παρὰ τοῦ ὁμωνύμου μελοδράματος τοῦ Ροσσίνι. Ἐπανελθὼν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Παϊζιέλλο ὠνομάσθη μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Νεαπόλεως, ἔνθα ἔδωκε τὰ μελοδράματα: «La Molinara», «I Zingari in fiera» (1789) καὶ ἰδίως τὴν «Νίναν τρελλὴν γιὰ ἔρωτα», ἔργον ὑπέροχον, αἰωνίας νεότητος, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ἀληθινὸν ἐνθουσιασμὸν ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἐπαίχθη. Ὡς ὁ διασημότερος συνθέτης τῆς Ἰταλίας, ὁ Παϊζιέλλο ἐκαλεῖτο τῷ 1802 ἐν Παρισίοις παρὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ψυχρὰ ὅμως ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ἐκεῖσε τὸ μελόδραμά του «Περσεφόνη», τὸν παρώτρυνε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν Νεαπόλει ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τοῦ Ἰωσὴφ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Μυρά. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ λησμονημένος ἀπέθανεν ἐν μεγίστῃ πενίᾳ. Ἡ κηδεία του ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐξαιρετικὰς ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους τοῦ πλήθους. Ὁ Παϊζιέλλο θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τοῦ συγχρόνου ἰταλικοῦ μελοδράματος, τοῦ ὁποίου ὁ Ροσσίνι ἀνεκαίνισε μόνον τὴν μορφήν, ἡ δὲ «Νίνα» του παραμένει ἔργον κλασσικόν, ἀληθὴς σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σκηνικῆς μουσικῆς. Ἡ ὑπόλοιπος παραγωγὴ τοῦ Ἰταλοῦ συνθέτου περιλαμβάνει: 2 ρέκβιεμ, 8 μεγάλας λειτουργίας μετ᾽ ὀρχήστρας, 30 μικράς, ἓν πάθος, ἓν Te Deum, ἓν Miserere, 12 συμφωνίας, 6 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, 6 κουαρτέττα καὶ πλεῖστα ἄλλα τεμάχια ὀργανικῆς μουσικῆς. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Ἰωάννης Παϊζιέλλο.

πεζογελῶ (—*άω*)· παίζω καὶ γελῶ, εἶμαι εὔθυμος: ᾆσμ. «παιζογελῶντα ἀνέβαινε, κλαίοντα κατεβαίνει»· || ἐμπαίζω, κατειρωνεύομαι: «ἐμέθυσε καὶ τὸν παιζογελοῦν τὰ παιδιά».

Πάϊζυ (Pizey), ***Κόλλινς-Πράϊς***. Βρεττανὸς ὑποπλοίαρχος τῆς ἀεροπορίας, ὁ πρῶτος συγκροτήσας, διοργανώσας καὶ διοικήσας τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἀεροπορικὸν σῶμα. Κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1913 ὡς μέλος τῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κὰρρ βρεττανικῆς ἀποστολῆς, λαβὼν δὲ βαθμὸν Ἕλληνος ἀντιπλοιάρχου, ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ναυτικῆς ἀεροπορίας, ἱδρύσας εἰς τὸ Παλαιὸν Φάληρον ἀεροδρόμιον, ἐν δὲ τῷ ἀχρησιμοποιήτῳ παραμένοντι ἐνυδρείῳ, τῷ δαπάναις τοῦ Γρ. Μαρασλῆ ἀνεγερθέντι, ἐργοστάσιον ἀεροπορικῶν ἐπισκευῶν. Ἀπέθανε 32ετὴς τῷ 1915 ἐν Αἰδηψῷ. Σ. Ε. Λ.

παίζω· ἀόρ. *ἔπαιξα*· πράττω, ἐνεργῶ τι πρὸς τέρψιν, διασκεδάζω: «τὰ παιδιὰ παίζουν 'στὴν αὐλή»· || μὲ ἀντικείμενον τὴν παιδιάν: «παίζουν τὸν κρυφτούλη, —τὸν ἀβγατιστή,—τὶς καβάλλες κ.τ.τ.», «παίζει χαρτιά,—τάβλι,—μπιλιάρδο κττ.»· || μὲ ἀντικείμενον τὸ ἐπίμαχον ἢ τὸ ἔπαθλον: «τί θὰ παίξωμε; — τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδρομῆς», «ἔπαιξε τὴν περιουσία του 'ς τὰ χαρτιά, — 'ς τὸ χρηματιστήριον»· || ἀπολύτως *παίζω*· χαρτοπαικτῶ: «αὐτὸς παίζει», «ἄλλοτε ἔπαιζε, τώρα δὲν παίζει»· || ἐπὶ μουσικοῦ ὀργάνου: «παίζω βιολί, —φλάουτο,—πιάνο»· || μὲ ἀντικείμενον τὴν μουσικὴν σύνθεσιν: «ἡ μουσικὴ ἔπαιξε τὴν Τραβιάτα,—τὸ Ριγολέτο,—τὸν ἐθνικὸν ὕμνον κττ.»· || ἐπὶ ἠθοποιῶν, ὑποδύομαι πρόσωπον: «παίζει τὸν ρόλον τοῦ Ἀμλέτου», «παίζει ρόλον νεανίου,—μαγείρου,—ὑπηρέτου»· || ἐπὶ θιάσου: «ἀπόψε δὲν θὰ παίξῃ ὁ θίασος»· || μετφ. «παίζω ρόλον» ὑποκρίνομαι πρόσωπον: «δὲν ἠξεύρω τί ρόλον παίζει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος»· || ἐπὶ ἔρωτος: «ὁ δεῖνα παίζει (ἢ τὰ παίζει) μὲ μιὰ γειτονοπούλα του»· || μεταχειρίζομαί τινα κατὰ βούλησιν, ὡς ἄθυρμα: «αὐτὴ τὸν παίζει 'ς τὰ δάκτυλα τὸν ἄντρα της»· || φρ. «τοῦ τὴν παίζω», ἐξαπατῶ: «καλὰ μοῦ τὴν ἔπαιξε»· || ἀστεΐζομαι, ἀντίθ. *σοβαρεύομαι, σπουδάζω*: «πρόσεξε καλά, διότι ἐγὼ δὲν παίζω», «παίζεις ἢ σοβαρεύεσαι;»· || φρ. «ὄχι παίζομε» τὴν ὁποίαν ἐπιλέγει τις πρὸς τὸν οἱονεὶ ἐκπληττόμενον ἢ δυσπιστοῦντα, ἄλλως «τί θαρρεῖς, παίζομε;»· || φρ. «παίζει τὸ μάτι του» εἶναι εὐκίνητον, ἀντιλαμβάνεται τὰ περὶ αὐτόν· || «παίζει τὸ πανní,—ἡ σημαία» κυματίζει· || «παίζει τὸ πόδι μου 'ς τὸ παπούτσι» ὅταν εἶναι λίαν εὐρύχωρον· || «παίζω καὶ γελῶ» διάγω ἐν εὐθυμίᾳ· || «αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲν εἶναι παῖξε γέλασε» εἶναι δύσκολος· || «μᾶς παίζει τὸν παπᾶ» μᾶς ἐξαπατᾷ, ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς χαρτοπαιξίας· || παροιμ. «παίζει ὁ λύκος μὲ τ᾽ ἀρνί» ἐπὶ ἀνίσου πάλης. Β. Φ.

Παίηζλη (Paisley) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ρένφρουσερ παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Οὐάϊτ Κὰρ μετὰ τοῦ Κλάϋντ. Κάτ. (1930) 86.441. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται τὰ ἐργοστάσια κλωστῶν «κὼτς» (Coats). Ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων, χημικῶν προϊόντων, σάπωνος. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1700 ἦτο σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον, γνωστὴ ὡς τόπος παραγωγῆς τῶν περιφήμων «σαλίων Παίηζλη».

Παίηζλη (Paisley), ***Κλαύδιος - Χάμιλτον***· βλ. *Χάμιλτον* οἰκογένεια.

Παίηλη (Paley), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Πήτερμπορω τῷ 1743 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1805. Τῷ 1763 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Καϊ-

Digitized by Google

μπριτζ. Ἐξέδωκε: «Μαρτυρίαι Χριστιανισμοῦ», «Ἀρχαὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς φιλοσοφίας» (1785), «Φυσικὴ θεολογία» (1802) κλπ.

— **Παίηλη** (Paley), *Φρειδερῖκος-Ἀπθορπ.* Ἄγγλος φιλόλογος, ἔγγονος τοῦ Γουλιέλμου, γεννηθεὶς ἐν Ὑόρκῃ τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπόσκομ τῷ 1888. Τῷ 1874 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κενσιγκτον, ἐν Λονδίνῳ. Ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων τὸν Αἰσχύλον μετὰ λατινικῶν σχολίων (1844—1847), τὸν Εὐριπίδην (2α ἔκδ. 1872), τὸν Ἡσίοδον (2α ἔκδ. 1883), τὴν Ἰλιάδα (2α ἔκδ. 1884), τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους, τὴν Ἠλέκτραν, τὰς Τραχινίας, τὸν Αἴαντα (1880) μετ' ἀγγλικῶν σχολίων, τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους (3η ἔκδ. 1896) καὶ τὸν Θεόκριτον (1868).

Παίην (Paine), *Θωμᾶς.* Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Νόρφοκ τῷ 1737 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1809. Υἱὸς πτωχοῦ γεωργοῦ, ἐδοκίμασεν ἀλληλοδιαδόχως διάφορα ἐπαγγέλματα. Τῷ 1774 μετηνάστευσεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας πόλεμον, ἐπιστρέψας δὲ τῷ 1787 εἰς Ἀγγλίαν ἐδημοσίευσε: «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰς «Σκέψεις ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ Μπέρκ, δι' ὃ διωχθεὶς κατέφυγε τῷ 1792 εἰς Γαλλίαν. Ἐκεῖ, ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ροβεσπιέρρου, διέφυγε τὴν λαιμητόμον χάρις εἰς τὴν ἀμερικανικὴν του ὑπηκοότητα. Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του εἶναι «Ἡ ἐποχὴ τοῦ λόγου» (1795).

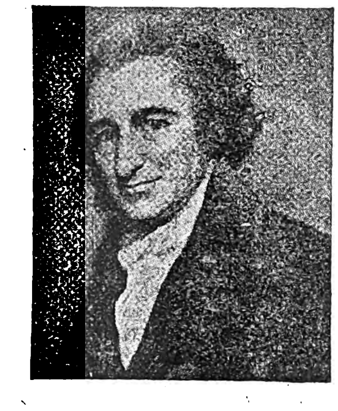

Θωμᾶς Παίην.

—**Παίην** (Payn), *Ἰάκωβος.* Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1898. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἤτον καὶ Καίμπριτζ. Ἀπὸ τοῦ 1854—1874 ἐξέδωκε τὸ «Περιοδικὸν Τσαῖμπερς», ἀπὸ δὲ τοῦ 1882—1896 τὸ «Περιοδικὸν Κόρνχιλλ». Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: «Τί τῆς κόστισε» (1877), «Πιὸ πηχτὸ ἀπὸ τὸ νερό» (1883), «Ἡ φλυαρία τῆς πόλεως» (1885). **Ε. Σ.**

— **Παίην** (Pain), *Μπάρρη-Ἔρικ-Ὄντελλ.* Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καίμπριτζ καὶ ταχέως διεκρίθη ὡς εὐθυμογράφος καὶ διηγηματογράφος. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: «Ἡ γαλανοσύνη τοῦ Οὐρανίου» (1894), «Ἔλιζα» (1900), «Η Βιλελμίνα στὸ Λονδῖνον» (1906), «Ἀθῷαι διασκεδάσεις» (1918). Τῷ 1916 ἐξεδόθη συλλογὴ διηγημάτων του. Συνέγραψε «Τὸ διήγημα» (1915), λογοτεχνικὴν μελέτην ἀρίστην εἰς τὸ εἶδός της. **Ε. Σ.**

— **Παίην** (Payne), *Οὔμφρυ.* Ἄγγλος ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1902 καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Ἀπὸ τοῦ 1924, γενόμενος ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφὰς τῆς Κνωσοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1929, διορισθεὶς διευθυντὴς τῆς αὐτῆς σχολῆς, διεξάγει ἐπιτυχῶς τὰς ἀνασκαφὰς ἐν Πέρα Χώρᾳ. Ὁ Παίην ἀσχολεῖται ἰδίως εἰς τὴν ἀγγειολογίαν, σημαντικαὶ δὲ εἶναι αἱ μέχρι τοῦδε σχετικαὶ πραγματεῖαι, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλία καὶ ἐν τοῖς εἰδικοῖς περιοδικοῖς τοῦ Annals of the British School at Athens καὶ τοῦ Journal of Hellenic Studies. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Corpus Vasorum», Oxford II, «Early Greek Vases from Knossos», «On the Thermos Metopes», «Necrocorinthia, a study of Corinthian Art in the archaic Period» (εἰς βιβλίον). **Β. Δ. Θ.**

— **Παίην** (Payne), *Πέτρος.* Ἄγγλος ἀναμορφωτὴς γαλλικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1380, καὶ ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ τῷ 1455. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του ἐν Ὀξφόρδῃ υἱοθέτησε τὰς δοξασίας τοῦ Λόλλαρντ. Τῷ 1414 ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ὀξφόρδην ἕνεκα τῶν διενέξεών του μετὰ τοῦ Θωμᾶ Νέττερ, τοῦ Καρμηλίτου ὑπερασπιστοῦ τῆς καθολικῆς διδαχῆς. Ἐλθὼν εἰς Βοημίαν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς Πράγας. Συλληφθεὶς τῷ 1439 ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἀπελύθη διὰ τῆς καταβολῆς μεγάλων λύτρων. Ὁ Παίην εἶναι γνωστὸς καὶ ὡς *Κλέρκ* ἐν Ὀξφόρδῃ, ὡς *Πέτρος Ἄγγλος* ἐν Βοημίᾳ, ὡς *Φρέϋνγκ* (Freyng) καὶ ὡς *Χόου* (Hough) ἐκ τῆς γενεθλίου του πόλεως.

— **Παίην** (Paine), *Ροβέρτος-Τρήτ.* Ἀμερικανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1731 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1814. Ἦτο εἷς τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀνεξαρτησίας.

Παίηντερ (Paynter ἢ Painter). Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1540 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1594. Τὸ πρῶτον σύγγραμμά του, «Τὸ παλάτι τῆς ἡδονῆς», συλλογὴ 60 διηγημάτων, ἐξεδόθη τῷ 1566, τῷ δὲ 1567 ἐξεδόθη δευτέρα συλλογὴ ἐκ 34 διηγημάτων. Ὁ Παίηντερ ἐδανείσθη θέματα παρὰ τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Α. Γελλίου, τοῦ Λιβίου, τοῦ Τακίτου, τοῦ Κοΐντου Κουρτίου καὶ πλείστων ἄλλων μεταγενεστέρων συγγραφέων, αὐτὸς δὲ ἐγένετο πηγή, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν θέματα ὁ Σαίξπηρ, ὁ Σέρλη καὶ ἄλλοι.

Παίητερ (Pater), *Οὐῶλτερ-Ὁράτιος.* Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ αἰσθητικὸς φιλόσοφος, ὀλλανδικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Σάτουελλ, πλησίον τοῦ Λονδίνου, τῷ 1839, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1894. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τοῦ Κήμπλ, ὁ Παίητερ ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς θεολογικὰς μελέτας, ἀποφασίσας, μάλιστα, ν' ἀναλάβῃ καὶ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Κατόπιν ὅμως, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὰς θεωρίας τοῦ Μαρτινὼ καὶ γοητευθεὶς ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Ράσκιν καὶ τῶν προρραφαηλιτῶν, ἐνετοπίσθη εἰς τὰς αἰσθητικὰς ἀναζητήσεις του, ἀκολουθήσας τὸν φυσικὸν δρόμον τῶν ἰδιαιτέρων κλίσεών του. Κατὰ τὸ 1866 ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, ἐπίσης δὲ εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ἐγκατασταθεὶς κατόπιν εἰς Ὀξφόρδην, ὅπου παρέδιδε μαθήματα ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἐπακολούθημα τοῦ εἰς Ἰταλίαν ταξιδίου του ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις, τῷ 1873, σειρᾶς μελετῶν, στρεφομένων περὶ διαφόρους Ἰταλοὺς καλλιτέχνας τῆς Ἀναγεννήσεως, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἡ Ἀναγέννησις: Μελέται τέχνης καὶ ποιήσεως». Εἰς τὰς μικράς, αὐτοτελεῖς καὶ διαλογικὰς αὐτὰς μελέτας, ὁ Παίητερ ζητεῖ ὀλιγώτερον νὰ τοποθετήσῃ ἕκαστον καλλιτέχνην εἰς τὸ περιβάλλον του καὶ τὴν ἐποχήν του, ὅσον ν' ἀναλύσῃ ὅ,τι ὑπάρχει, ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ, τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ ἀτομικόν. Εἶναι ὑπέρμαχος τῆς θεωρίας ὅτι ὁ κριτικὸς ὀφείλει ν' ἀτενίζῃ πρὸς τ' ἀντικείμενα, εἴτε ἔργα τέχνης εἶναι ταῦτα, εἴτε σχήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, ὡς πρὸς συντελεστὰς ὡρισμένων εὐαρέστων ἐντυπώσεων, κατ' ἐξοχὴν διανοητικῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι εἴδους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἰδιαιτέρου ἢ μοναδικοῦ. Τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν δέχεται ἐξ αὐτῶν, προσπαθεῖ νὰ τὴν ἑρμηνεύσῃ, ἀναλύων αὐτήν, εἰ δυνατόν, εἰς τὰ στοιχεῖά της καὶ τὰ συστατικά της. Διὰ τὸν κριτικόν, τόσον τὰ ἔργα τέχνης, ὅσον καὶ αἱ διάφοροι προσωπικότητες, αἱ ὁποῖαι τὸν ἑλκύουν, εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὸ βιβλίον, λόγῳ τῆς ἰδιότητός των νὰ συγκινοῦν καὶ νὰ προκαλοῦν ὡρισμένας διανοητικὰς τέρψεις, ἀντιπροσωπεύουν θετικὰς ἀξίας, ὅπως ἕνας οἶνος ἐκλεκτός, ἕνα σπάνιον ἄνθος ἢ ἕνας πολύτιμος λίθος. Καὶ ἀποστολὴ τοῦ κριτικοῦ εἶναι νὰ διακρίνῃ, ν' ἀναλύῃ καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀποκλειστικῆς των γοητείας. Τὸ βιβλίον αὐτὸ τῆς «Ἀναγεννήσεως» ἀποκαλύπτει ἤδη τὴν ἀκριβολόγον χάριτα τοῦ ὕφους του, προσέτι δὲ καὶ τὴν ἀντίληψιν του τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ἐκφράσῃ τελειότερον εἰς τὸ δεύτερόν του ἔργον, τὸν «Μάριον τὸν Ἐπικούρειον», ἐκδοθέντα τῷ 1885 εἰς δύο τόμους, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀπολογία τοῦ ἡδονισμοῦ ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ μορφῇ. Ἐν τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀκαθορίστῳ ροῇ, μεταβολῇ καὶ ἀλληλοδιαδοχῇ πραγμάτων καὶ γεγονότων, σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλος, εἰμὴ τὸ νὰ γεύεταί τις, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, καὶ ὅσον ἔνεστι πληρέστερον, τὴν φευγαλέαν ὡραιότητα τοῦ κόσμου. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπάρχει πάντοτε εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν ἕνας τόνος, ἕνα χρῶμα, ἕνας τρόπος πάθους εἴτε διεγέρσεως διανοητικῆς, ἀκατανικήτως συναρπαστικὸς δι' ἡμᾶς—καὶ μόνον τὴν στιγμὴν ἐκείνην—, τοῦ ὁποίου ὀφείλομεν νὰ ἐπωφελούμεθα, διὰ κανένα ἄλλον πρακτικὸν σκοπόν, εἰμὴ τὸν ἰδιόν μας πλουτισμὸν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀτομικῆς εὐαισθησίας μας. Μὲ τὸν λεπτὸν αὐτὸν διλεττάντισμόν, ὁ Παίητερ ἐμψυχώνει τὸν ἥρωά του, ἕνα ἐγκεφαλικὸν ἡδονιστήν, τοποθετῶν αὐτὸν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης. Ὁ «Μάριος ὁ Ἐπικούρειος» ἀποτελεῖ μίαν σειρὰν λογοτεχνικῶν λεπτουργημάτων τῆς πλέον ἀρτίας μορφῆς μᾶλλον παρὰ μυθιστόρημα μὲ τὴν συνήθη ἔκδοχὴν τῆς λέξεως. Ὀλίγον πρὸ τοῦ «Μαρίου», τῷ 1885, ὁ Παίητερ ἐδημοσίευσεν ἐπίσης μίαν σειρὰν διαλέξεών του, δοθεισῶν ἐν Μπέρμιγχαμ, τῷ 1875, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δήμητρα καὶ Περσεφόνη». Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Παίητερ ἐγκατέλιπε τὴν Ὀξφόρδην καὶ μέχρι τοῦ 1893 ἔζησεν ἐν Λονδίνῳ, ὅπου ἐπεδόθη εἰς κριτικὰς μελέτας, δημοσιευθείσας εἰς τὰ περιοδικὰ «Ἀθηναῖον», «Πὼλλ Μὼλλ» καὶ «Φύλαξ». Τῷ 1887 ὁ Παίτερ ἐξέδωκε τὰ «Φανταστικὰ πορτραῖτα» του, ἀναγλύφους, δηλαδή, εἰκόνας φανταστικῶν ἱστορικῶν προσώπων. Τῷ 1889 ἐξέδωκε τὰς «Παρατηρήσεις» του («Appreciations») καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1891 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Βιβλιοφίλῳ» («Bookman») κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ «Πορτραίτου τοῦ Ντόριαν Γκρέϋ» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ. Τέλος, τῷ 1893, εἶδε τὸ φῶς τὸ φιλοσοφικὸν του ἔργον «Πλάτων καὶ πλατωνισμός». Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξηγμένον ἐκ τῶν προγενεστέρων φιλολογικῶν του παραδόσεων καὶ τοῦ ὁποίου ἡ λογοτεχνικὴ ὡραιότης καὶ ἀξία εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὁ Παίητερ, πιστὸς εἰς τὰς μεθόδους του, προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται ἡ κατ' ἐξοχὴν προσωπικὴ γοητεία τοῦ Πλάτωνος καὶ ν' ἀνεύρῃ ἀπὸ ποίας ὡρισμένας διανοητικὰς εὐαισθησίας καὶ ἠθικὰς βαθυτέρας ὁρμήσεις ἐκπορεύεται ὁ ἐπιλεγόμενος «πλατωνισμός». Τῷ 1894 τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γλασκώβης ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον διδάκτορος τῆς νομικῆς. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Παίητερ ἀπέθνησκεν ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας, ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπου εἶχεν ἀπὸ ἔτους ἐπιστρέψει. Μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1895, ἐξεδόθησαν προσέτι δύο τόμοι ἔργων του, αἱ «Ἑλληνικαὶ μελέται» καὶ «Διάφοροι μελέται καὶ δοκίμια». Τῶν ἔργων του μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὰς περισσοτέρας γλώσσας, ὑπάρχει δὲ μετάφρασις τῆς «Ἀναγεννήσεως» του καὶ τῶν «Φανταστικῶν πορτραίτων» του καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ὁ Παίητερ διακρίνεται, μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν τῆς ἐποχῆς του, διὰ τὴν αὐστηρὰν προσήλωσίν του εἰς τὸ δόγμα τῆς «τέχνης διὰ τὴν τέχνην», καὶ διὰ τὴν ἐξύμνησιν τῆς ἡδονῆς, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ πᾶν ἔργον τέχνης. Ἐκεῖνο, ἰδίως, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸ αἰσθητικὸν πιστεύω τοῦ Παίητερ εἶναι ἡ ἀπουσία πάσης ἠθικολογίας. Τὸ ὡραῖον, διὰ τὸν Παίητερ, ὑφίσταται αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐνέχει ἀξίαν χάρις εἰς αὐτὴν τουταύτην τὴν ἰδιότητα ὡς ὡραίου, ἀσχέτως, ἐντελῶς, τῆς χρησιμότητος ἢ τῆς ὠφελιμότητος αὐτοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Παίητερ διίσταται ριζικῶς τοῦ Ράσκιν καὶ τοῦ Μόρρις, οἱ ὁποῖοι ἔκριναν τὸ ὡραῖον ἀπὸ μόνης τῆς κοινωφελοῦς αὐτῶν ἀπόψεως. Παρὰ τὴν ἀπόρριψιν, ἐν τούτοις, ἐν τῷ ὡραίῳ καὶ τῇ τέχνῃ παντὸς ἄλλου στοιχείου, πλὴν τῆς εὐγενοῦς καὶ βαθείας τέρψεως τοῦ πνεύματος καὶ τῶν αἰσθήσεων, εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Παίητερ διαφαίνεται καὶ διαλάμπει ἡ πεποίθησις, ἔστω καὶ μὴ συγκεκριμένως ὁμολογουμένη, ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἡδονὴ ἐμπνέει ἡμῖν, ἐμμέσως, τὴν ἠθικήν, ἐν γένει, ἁρμονίαν καὶ ὑπαγορεύει, ἑπομένως, τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἀνωτέρων ἠθικῶν κανόνων. Τὰς αἰσθητικὰς καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Παίητερ περὶ ζωῆς καὶ τέχνης ἐξετίμα καὶ ἠσπάζετο ἰδιαιτέρως ὁ σύγχρονός του καὶ νεώτερός του Ἄγγλος ποιητὴς Ὄσκαρ Οὐάϊλντ, ὁ ὁποῖος καὶ φαίνεται ἐπηρεασθείς, μέχρις ἑνὸς σημείου, ἐξ ἐκείνων. **Ν. Λ. Λ.**

Παίθανα (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Μία τῶν ἐμπορικωτάτων πόλεων τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, ἐν Δαχιναβάδει (νῦν Dekkan) ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Μασόλου ἢ Γοάρεως ποταμοῦ (νῦν Godavery), ἀπέχουσα κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Περίπλ. Ἐρυθρ. θαλ. 51) εἴκοσιν ἡμερῶν δρόμον πρὸς Ν. τῶν Βαρυγάζων (νῦν Μπροάτς, Broach). Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Païtana τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν πρὸς Α. τῆς Βομβάης. **Α. Θ. Σ.**

Παιίγαινε (Paeijaenne=Ἱερὰ λίμνη) *[Γεωγρ.].* Λίμνη τῆς Φινλανδίας, εἰς τὴν νότιον χώραν, ἡ τρίτη τὸ μέγεθος (μετὰ τὰς Ἐναρέ καὶ Σαϊμά), κειμένη εἰς ὕψος 78 μ. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν μικρῶν συνεχομένων λιμνῶν καὶ ἔχει μῆκος 170 χλμ. περίπου, μέγιστον πλάτος 25 χλμ., μέγιστον βάθος 93 μ., ἐμβαδὸν 1112 τ. χλμ., ἐξ ὧν περὶ τὰ 200 τ. χλμ. καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λίμνῃ νήσων, ὧν μεγαλυτέρα ἡ Κιλλοσάμι. Ἐκρέει διὰ τοῦ ποταμοῦ Κύμμενε εἰς τὸν Φινλανδικὸν κόλπον. **Θ. Κ.**

Παΐκ (Pike) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μανιτόμπα. Πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Μανιτόμπα καὶ ρέει πρὸς τὰ ΒΔ. σχηματίζων πολυαρίθμους καταρράκτας, μετὰ δὲ ροῦν 205 χλμ., χύνεται εἰς ἕνα τῶν βραχιόνων, οἵτινες σχηματίζουν τὸν ποταμὸν Νέλσον, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς λίμνης Οὐΐννιπεγκ. **Μ. Δ. Β.**

Παΐκ (Pike), *Ἀλβέρτος.* Ἀμερικανὸς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1809 καὶ ἀποθανὼν ἐν Οὐασιγκτῶνι τῷ 1891. Μυηθεὶς εἰς τὸν ἐλευθεροτεκτονισμὸν τῷ 1850 καὶ ἐκλεγεὶς μέγας ταξιάρχης (Grand Commander) τοῦ τάγματος τῷ 1859, ἀφιερώθη ὁλοψύχως μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκωτικοῦ λεγομένου τεκτονισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐν Ἀμερικῇ ἀναμορφωτής. Ἐγκύψας εἰς τὴν ἀνατολικὴν φιλολογίαν καὶ γλωσσολογίαν, εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν καὶ ἑβραϊκὴν φιλοσοφίαν, τὸν ἀρχαῖον συμβολισμὸν καὶ τὴν μυστηριολογίαν, προέβη θαρραλέως εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν τυπικῶν (rituals) τῶν 32 βαθμῶν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου σκωτικοῦ δόγματος τοῦ ἐλευθεροτεκτονισμοῦ, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, τὰς παραδόσεις τῶν σταυροφοριῶν, τὰς τελετὰς τῶν ἱπποτῶν καὶ ἰδίως τὰς παλαιὰς ἀλληγορίας τὰς βασιζομένας εἰς συμβάντα ἐξιστορούμενα εἰς τὰ ἑβραϊκὰ καὶ χριστιανικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ καὶ ἐξηγμένας ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα

Digitized by Google

μυστήρια τῆς Αἰγύπτου, τῆς Περσίας, τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Δρυΐδῶν καὶ τῶν Ἐσσαίων. Ἐκ τοῦ ἀπεράντου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Πάϊκ ἠρανίσθη ἐκ πλήθους πηγῶν καὶ ἐπεξειργάσθη πρὸς ἀνασύνταξιν τῶν τυπικῶν, συνετέθη παρὰ τοῦ ἰδίου τὸ «Morals and Dogma» (τεκτονικὴ ἠθικὴ καὶ διδασκαλία), ἐκτενὲς κατηχητικὸν τεκτονικὸν σύγγραμμα, ἠθικοθρησκειολογικόν, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1872 καὶ ἀποσκοποῦν νὰ καταστήσῃ τὸν ἀναγνώστην ἱκανὸν ὅπως κατανοήσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς τεκτονικῆς ἠθικῆς καὶ φιλοσοφίας. Η. Π. Γ.

—Πάϊκ (Pike), ***Ζαβουλὼν-Μογγκόμερυ.*** Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1779—1813). Δεκαπενταετὴς κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, εἰκοσαετὴς δὲ προῦβιβάσθη εἰς ὑπολοχαγόν. Τῷ 1805 ὁ πρόεδρος Τζέφφερσον διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν ἀποστολῆς πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς περιφερείας τοῦ Ἄνω Μισσισσιπῆ. Τῇ συνοδείᾳ 20 στρατιωτῶν ὁ Πάϊκ ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου μέχρι τῆς κομιτείας Μόρισσον, ἐκεῖθεν δὲ ἐπροχώρησε πεζῇ μέχρι τῶν λιμνῶν Κὰςς καὶ κατέλαβε τὴν χώραν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐπιστρέψας τῷ 1806 ἀπεστάλη πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς χώρας νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου μέχρι τῶν πηγῶν τῶν ποταμῶν Ἀρκάνσας καὶ Ρέντ. Τῷ 1812 προήχθη εἰς συνταγματάρχην, ἐφονεύθη δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ὑόρκης (νῦν Τορόντο). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων πολύτιμον ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐξερευνήσεών του ὑπὸ τὸν τίτλον «Account of an Fxpedition to the sources of the Mississippi and through the Westerne Parts of Luisiana... and a tour through the interior Parts of New Spain» (1810), ἥτις μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ἐξεδόθη ἐπανειλημμένως.

Πάϊκον *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας, ὑψούμενον πρὸς Β. τῆς πεδιάδος τῶν Γιαννιτσῶν καὶ διαχωρίζον τὰ ὕδατα τοῦ Ἀξιοῦ (πρὸς Α.) ἀπὸ τὰ τοῦ Μογλενίτικου (πρὸς Δ.). Σύγκειται ἐξ ἀθροίσματος κορυφῶν, ὧν πολλαὶ ὑπερβαίνουν τὸ ὕψος τῶν 1.200 μ. (ὑψίστη τὸ Πόγλετι 1.650 μ.). Ἔχει πολλὰς δασικὰς ἐκτάσεις δρυῶν καὶ ἐλάτων ὡς καὶ πολλὰς θέσεις διὰ λιβάδια. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ κεῖνται πολλὰ χωρία ἀνήκοντα εἰς τὰς ἐπαρχίας Παιονίας, Γιαννιτσῶν καὶ Ἀλμωπίας (νομοῦ Πέλλης). Ι. Σ. Σ.

Πάϊκος, *Ἀνδρόνικος.* Πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς τῷ 1776 ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ πλουσιωτάτης οἰκογενείας. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Ἐκραγέντος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος μετέσχεν αὐτοῦ, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ὑλικῶς δὲ ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ πολεμεφοδίων, ἅτινα ἐξ ἰδίων ἀγοράσας καὶ ναυλώσας πλοῖον μετέφερεν εἰς Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Εἰς Ἑλλάδα ἐπιστρέψας ἀνεμείχθη εἰς τὰ δημόσια πράγματα, πολλάκις χρηματίσας ὑπουργὸς ἐπὶ Ὄθωνος καὶ δὴ κατὰ τὴν ταραχώδη περίοδον τῆς κατοχῆς (1854). Ἀποχωρήσας τοῦ ὑπουργείου διωρίσθη εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, μετὰ δὲ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ, καίπερ πολλάκις κληθείς, δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἔζησεν ἐν Ἀθήναις ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ 1880, ὅτε ἀπεβίωσε.

Ἀνδρόνικος Πάϊκος.

παίκτης (ὁ), θηλ. *παίκτρια*· ὁ παίζων οἱονδήποτε παιγνίδιον: «παίκτης τοῦ βόλλεϋ, —τοῦ τέννις» ‖ ὁ ἐμμανῶς ἢ συστηματικῶς παίζων τυχηρὰ παιγνίδια, χαρτοπαίκτης.

παικτὶς (ἡ), ἡ ***πηκτὶς*** *[Ἀρχ.].* Ἀρχαῖον μουσικὸν ἔγχορδον ὄργανον. Ἦτο λυδικῆς καταγωγῆς καὶ εἰσήχθη, ὡς λέγεται, ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῆς Σαπφοῦς. Ὡς καὶ ἡ μάγαδις, ἔφερε πολλὰς χορδὰς διατεθειμένας ἀνὰ ζεύγη, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ταυτόχρονος συνήχησις τῆς ὀγδόης. Ἡ πηκτὶς ἦτο γενικῶς εὐμέγεθες ὄργανον, ἀποδίδον ἤχους τῆς ὀξείας μᾶλλον περιοχῆς, διὰ χορδῶν δονουμένων δι' εἰδικοῦ πλήκτρου. Γ. Σ.

παικτός, *—ή, —όν*· ὁ μεθ' οὗ δυναταί τις νὰ παίξῃ· μόνον ἐν τῇ φράσει «παίζει ἐν οὐ παικτοῖς», παίζει εἰς σοβαρὰς καὶ ἐπικινδύνους περιστάσεις.

Παίλμαν (Poelmann), ***Ροβέρτος φὸν—.*** Γερμανὸς ἱστορικὸς (1852—1914), διατελέσας καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἐρλάγγης καὶ τοῦ Μονάχου. Ἔγραψεν: «Ὁ ὑπερπληθυσμὸς τῶν ἀρχαίων πόλεων ἐν σχέσει μὲ τὴν καθολικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀστεοπολιτισμοῦ» (1884), «Ἐπιτομὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας» (4η ἔκδ. 1909), «Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ λαός του» (1899), «Ἡ ἀρχαιότης καὶ ὁ σημερινὸς κόσμος» (1911, 2 τ.), «Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου σοσιαλισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ» (1893—1901, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἴρτελ (1925) εἰς 2 τ., ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ»). Θ. Κ.

Παὶν (Pain), ***Ὀλιβιέρος.*** Γάλλος δημοσιογράφος (1845—1885). Συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Le mot d' ordre» καὶ «L' affranchi» καὶ ἕνεκα τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεώς του εἰς τὴν Κομμούναν ἐξωρίσθη εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν, ὁπόθεν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τοῦ Ροσφόρ. Μετὰ βραχεῖαν παραμονὴν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τῷ 1878 ὡς πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς διαφόρων ἐφημερίδων, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν, μετὰ τὴν ἀμνηστίαν, τῷ 1879, συνειργάσθη εἰς τὸν «L' Intransigent». Ρέπων ὅμως πρὸς τὴν περιπετειώδη ζωὴν μετέβη τῷ 1884 εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ κατορθώσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μαχδί, ᾐχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐθανατώθη. Μ. Δ. Β.

Πάϊν Μπλαφφ (Pine Bluff) *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν Ἀρκάνσας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς νοτίου ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1832. Ἔχει κλωστοϋφαντουργεῖα, χυτήρια καὶ ἐργοστάσια ἐπίπλων. Κάτ. 22.000.

Πάϊνε (Peine) *[Γεωγρ.].* Γερμανικὴ πόλις ἐν Ἀννοβέρῳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπράουνσβάϊγκ-Ἀννόβερον. Κάτ. 17.000. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν μηχανῶν, ἐπίπλων, ἐδωδίμων κτλ. Γ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

παίνεμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ ἐπαινῇ τις, ἔπαινος, ἐγκώμιον: «τὰ παινέματα τῆς νύφης, — τοῦ γαμπροῦ» ᾄσματα ᾀδόμενα κατὰ τὸν γάμον εἰς ἔπαινον τῶν ἀρετῶν τῶν νεονύμφων.

παινεσιάρης (ὁ)· ὁ ἐπαινῶν ἑαυτόν, κομπαστής, ἄλλως *καυχησιάρης.*

παινεύω, καὶ *παινῶ*· ἀόρ. ἐ)παίνεσα, παθ. μετχ. *παινεμένος*· ἐπαινῶ, ἐγκωμιάζω: ᾆσμ. «Ἀρβανίτες παινεμένοι | ποῦ 'ν' Ἀλῆ πασᾶς, χαημένοι».

Παινλεβὲ (Painlevé), ***Παῦλος.*** Γάλλος μαθηματικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Παρισίοις. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν τῇ «École Normale Supérieure» τῶν Παρισίων καὶ ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1892 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μηχανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λίλλης, τῷ δὲ 1895 ἐξελέγη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Σορβόννῃ τῶν Παρισίων. Τῷ 1890 ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ πρῶτον βραβεῖον τῶν ἐπιστημῶν, βραβεύσασα αὐτὸν ἐκ νέου τῷ 1894 καὶ 1896. Τῷ 1900 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας ἐγένετο κατόπιν ἰσόβιος γραμματεύς, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Εἶναι ἐπίσης μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Βολωνίας, τῆς Στοκχόλμης, τῆς Οὐψάλης καὶ τῶν Λυγκέων τῆς Ρώμης. Ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑποθέσεως τοῦ Δρέϋφους, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔγραψε διάφορα ἄρθρα, καὶ τῷ 1906 ἐξελέγη κατὰ πρῶτον βουλευτὴς Παρισίων καὶ ἀνεξάρτητος σοσιαλιστής, ἐπιδείξας ἐν τῇ βουλῇ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὰ στρατιωτικά, τὰ ναυτικὰ καὶ τὰ ἀεροπορικὰ ζητήματα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτικῇ ἦτο ἀσήμαντος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Μπριάν, τὴν 29ην Ὀκτωβρίου 1915, προσέλαβεν αὐτόν, ἐν τῇ τότε ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθείσῃ κυβερνήσει, ὡς ὑπουργὸν τῆς Παιδείας καὶ τῶν ἐφευρέσεων, ὁ Παινλεβὲ ἤρχισε νὰ διαδραματίζῃ ἕν τῶν σημαντικωτέρων προσώπων ἐν τῇ συγχρόνῳ γαλλικῇ πολιτικῇ. Λόγῳ διαφωνιῶν πρὸς τὸν Μπριάν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου, παρῃτήθη τῇ 12ην Δεκεμβρίου 1916, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1917 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Ριμπὼ καὶ προέβη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Νιβὲλ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Πεταὶν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἀρχηγίᾳ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

Παῦλος Παινλεβέ.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ριμπὼ ὁ Παινλεβὲ ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1917, ἐν ᾗ διετήρησε καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Τὴν 19 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, θεωρῶν ἀνεπαρκῆ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς πλειοψηφίαν κατὰ γενομένην ψηφοφορίαν, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' ἀνεσχημάτισε καὶ πάλιν τὴν κυβέρνησίν του, ἀντικαταστήσας ἐν αὐτῇ τὸν Ριμπὼ διὰ τοῦ Μπαρτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετά τινας ἡμέρας, συνεπείᾳ τῆς ἰταλικῆς καταστροφῆς εἰς τὸ Καπορέττο, μετέβη εἰς τὸ Ραπάλλο, παρὰ τὴν Γένουαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου συνηντήθη μετὰ τῶν τότε πρωθυπουργῶν Λόϋδ Τζώρτζ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀρλάντο τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην, χάρις εἰς τὴν ἰδίαν του ἐπιμονήν, συνεστήθη ἐν Βερσαλλίαις τὸ ἀνώτατον στρατιωτικὸν συμμαχικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γάλλου ἐν αὐτῷ ἀντιπροσώπου στρατηγοῦ Φώς. Τὴν 13 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατόπιν ἀρνήσεως τῆς βουλῆς ὅπως δεχθῇ πρότασιν αὐτοῦ περὶ ἀναβολῆς τῆς συζητήσεως ζητημάτων ἀφορώντων «ἡττοπαθεῖς» ἐνεργείας, ὁ Παινλεβὲ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Κλεμανσώ. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν ἐκ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς σκηνῆς, ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, σχηματίσας μετὰ τοῦ Ἑρριὼ τὸ περίφημον καρτὲλ τῆς ἀριστερᾶς (cartel des gauches), ὅπερ ἐξῆλθε νικηφόρον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 11 Μαΐου 1924. Συνεπείᾳ τῶν ἐκλογῶν τούτων, οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ὁμάδος τῶν πολιτικῶν κομμάτων τοῦ καρτὲλ ἐγένοντο ὁ μὲν Ἑρριὼ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς βουλῆς. Κατόπιν τούτου ἡ νέα κυβέρνησις, μετὰ τῶν κομμάτων τῆς ἀριστερᾶς, τὰ ὁποῖα εἶχε πολεμήσει ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας Μιλλεράν, ὠργάνωσαν εἶδος ὑπουργικῆς ἀπεργίας, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ Μιλλερὰν εἰς παραίτησιν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐκλογὴν νέου προέδρου τῆς δημοκρατίας, ὁ Παινλεβὲ ἐξέθεσεν ὑποψηφιότητα, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ντουμέργκ. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925, κατόπιν ἐξαναγκασμοῦ τοῦ Ἑρριὼ εἰς παραίτησιν, συνεπείᾳ καταψηφίσεως τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ μέτρων ὑπὸ τῆς γερουσίας, ὁ Παινλεβὲ ἀντικατέστησεν αὐτόν, σχηματίσας καὶ πάλιν κυβέρνησιν, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ προσλαβὼν τὸν Καγιὼ ὡς ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, πρὸς λῆψιν δραστηρίων καὶ γενναίων μέτρων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς δεινῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἐξ ἧς ἐμαστίζετο ἀπό τινος ἡ Γαλλία. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1925 ὁ Παινλεβὲ μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς τὸ Μαρόκον πρὸς ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῆς δημιουργηθείσης δυσκόλου καταστάσεως συνεπείᾳ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Ἄμπτ-ἐλ-Κρὶμ καὶ κατόπιν ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν στρατάρχην Πεταὶν πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἀντεπιθέσεως. Κατὰ τὸν Ἰούλιον διεξήγαγε σφοδρὰς συζητήσεις ἐν τῇ βουλῇ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, λόγῳ τῆς ἀρνήσεως τῶν σοσιαλιστῶν ὅπως δεχθοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Καγιὼ προτεινόμενα οἰκονομικὰ μέτρα, τὸν δὲ Ὀκτώβριον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ὑποστήριξιν μερίδος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τοῦ Καγιὼ καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν 21 Νοεμβρίου ὅμως τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ μέτρα κατεψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπριάν, ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, διατηρήσας τοῦτο καὶ κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μπριὰν ἀνασχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου τὸν Μάρτιον τοῦ 1926.

Διετέλεσεν ἐπίσης ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Πουανκαρὲ σχηματισθείσας κατόπιν δύο κυβερνήσεις, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1926 καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1928. Ὁ Παινλεβὲ θεωρεῖται ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων συγχρόνων μαθηματικῶν, συγγράψας σπουδαίας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ἀφορώσας τὴν θεωρίαν τῶν ὁμάδων, τὴν ἀναλυτικὴν ἔκφρασιν τῶν πραγματικῶν καὶ ἀναλυτικῶν συναρτήσεων, ὡς καὶ τὴν θεωρίαν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Leçons sur le frottement» (1895), «Leçons sur la théorie analytique des équations différentielles» (1897), «Leçons sur l'intégration des équations de la mécanique», «Mécanique» ἐν τῷ ἔργῳ «De la méthode dans les sciences» (1909), «L'aviation» μετὰ τῶν E. Borel καὶ Ch. Maurain (1913), «Πῶς διώρισα τὸν Φὼς καὶ τὸν Πεταὶν» (1924), κ. τ. λ. Πλεῖσται ἐργασίαι δημοσιεύσεις ἐπίσης εἰς τὰ «Comptes rendus de l'Académie des Sciences» καὶ ἐν τῷ «Bulletin de la Société Mathématique de France». Μ. Δ. Β.

παΐντὸς (λ. τουρκ. = παῦσις, λῆξις)· τὸ τέλος ἢ τὸ διάλειμμα τῆς ἐργασίας τῶν κτιστῶν καὶ ἄλλων ἐργατῶν. Εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἷς τῶν ἐργατῶν, τεταγμένος ἐπὶ τούτῳ, φωνάζει τὴν ἑσπέραν «παΐντὸς!», ὡς σύνθημα πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐργασίας. Ν. Μ.

Digitized by Google

Παιξὰνς (Paixhans), *Ἐρρῖκος - Ἰωσήφ.* Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Μὲτς (1783—1854), ἐφευρέτης ὀβιδοβόλου φέροντος τὸ ὄνομά του. Προεῖδε τὴν ἀνάγκην θωρακίσεως τῶν πολεμικῶν σκαφῶν. γράψας περισπούδαστον διὰ τὴν ἐποχήν του μελέτην ἐπιγραφομένην «La nouvelle force maritime» (1822). Γ. Ν. Ν.

παίξιμο (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ παίζειν: «τὸ παίξιμο τοῦ παιγνιδιοῦ, —τοῦ βιολιοῦ,—τοῦ ρόλου κ. τ. λ.».

Παίονες (οἱ) *['Αρχ.].* Λαὸς πιθανῶς θρᾳκικῆς ἐθνότητος, ἐγκατασταθεὶς εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Μακεδονίᾳ, ἔχων κέντρα ἰδίως τὰς χώρας τὰς κατὰ τὸν Β. Στρυμόνα, Ἀξιὸν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐριγόνος, παραποτάμου τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀρχαία παράδοσις, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ἀναφέρει ὅτι ὁ Παίων, υἱὸς τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ Ἐπειοῦ, ἦλθεν ἐκ τῆς Ἤλιδος εἰς τὴν ὑπὲρ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν χώραν, ἔνθα ἔδωσε τὸ ὄνομά του. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοποθετοῦν καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη τοὺς Παίονας. Οὐχ ἧττον, ἐξ ἄλλων ἀρχαίων πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι οἱ Παίονες εἶχον τεραστίως ἐξαπλωθῆ καὶ κατεῖχον, πρὸ τῆς μακεδονικῆς ἐπιβολῆς, ἅπασαν σχεδὸν τὴν χώραν τὴν κατόπιν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονία. Ἡ Πιερία, ἡ Πελαγονία καὶ ἡ Ὀρεστὶς κατῳκοῦντο πρότερον ὑπὸ Παιόνων. Ὡσαύτως οἱ κατὰ τὴν Ἐορδαίαν καὶ Ἀλμωπίαν οἰκοῦντες ἦσαν παιονικὰ φῦλα. Ἡ Ἠμαθία, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ Μακεδόνος ἥρωος, ἐκαλεῖτο πρὶν Παιονία. Πρὸς Α. τοῦ Ἀξιοῦ οἱ Παίονες κατεῖχον τὴν Ἀμφαξῖτιν, Μυγδονίαν, Κρηστωνίαν καὶ Βισαλτίαν, ὡς καὶ ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ἀπὸ τῶν πηγῶν του (τῆς χώρας τῶν Ἀγριάνων) μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Καὶ ἡ πρὸς Α. τοῦ Στρυμόνος χώρα ἦτο παιονικὴ μέχρι τοῦ ὄρους τῆς Ροδόπης ἔνθα οἱ Παίονες Ἠδωνοὶ συνώρευον πρὸς τοὺς Βεσσοὺς τῆς Θρᾴκης. Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐξάπλωσις τῶν Παιόνων ἐν τῇ ἀκμῇ των· χαρακτηριστικὸν ταύτης εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι εὑρέθησαν νομίσματά των μέχρι τῶν χωρῶν τοῦ Τίγρητος, τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Ὀρόντου. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ μακεδονικοῦ κράτους οἱ Παίονες ἤρχισαν νὰ περιορίζωνται. Κατ' ἀρχὰς ἐξετοπίσθησαν ἐκ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας πρὸς Α., ἐπὶ δὲ Φιλίππου τοῦ Β' ἐνετοπίσθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὸν μέσον Ἀξιὸν καὶ περὶ τὴν Ἀμφαξῖτιν καλουμένην χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, τὴν «Παιονίην τὴν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι πεπολισμένην» τοῦ Ἡροδότου, ἥτις ἐξηκολούθει νὰ ἀκμάζῃ, ἔχουσα εἰς τὴν κατοχήν της πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐν τέλει οἱ Παίονες ὑπετάγησαν ἐντελῶς κατὰ τὸ 284 π.Χ. εἰς τοὺς Μακεδόνας. Χ. Ι. Μ.

Παιονία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία χώρα τῆς Μακεδονίας κατοικουμένη ὑπὸ τῶν *Παιόνων* (βλ.λ.). Κατ' ἀρχαιοτάτους χρόνους, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ μακεδονικοῦ κράτους καὶ πρὸ τῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ, ἡ Παιονία ἐξετείνετο καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἀργότερον ὅμως περιωρίσθη εἰς τὰς κατὰ τὸν μέσον Ἀξιὸν χώρας (τὴν Ἀμφαξῖτιν Παιονίαν) καὶ τὰς κατὰ τὸν Στρυμόνα (Παιονία ἡ ἐπὶ τῷ Στρυμόνι). Ἐν τέλει ὑπετάγη εἰς τοὺς Μακεδόνας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. Πόλεις τῆς Παιονίας πρὸς Δ. τοῦ Ἀξιοῦ ἦσαν: οἱ Στόβοι (κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἐριγόνος καὶ Ἀξιοῦ, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Γκράτσκο, ἔνθα εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια), ἡ Βυλάζωρος, ἡ Ἀβυδὼν καὶ ἄλλαι. Πρὸς Α. τοῦ Ἀξιοῦ ἦσαν τὸ Ἀἰστραῖον (ἴσως παρὰ τὴν σημερινὴν Στρώμνιτσαν), ἡ Δόβηρος (πιθανῶς ἡ νῦν Δοϊράνη), ἡ Ταυρίανα καὶ ἡ Τρανούπαρα. Τῆς κατὰ τὸν Στρυμόνα Παιονίας σπουδαιοτέρα πόλις ἦτο ἡ Σῖρις (ἔπειτα Σέρραι). Χ. Ι. Μ.

— Παιονίας ἐπαρχία *[Γεωγρ.].* Μία τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, καταλαμβάνουσα τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος αὐτοῦ. Κάτ. (1928) 20.046. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γουμενίτσης.* Ἔχει 14 κοινότητας, τὰς *Ἁγίου Πέτρου, Ἀξιουπόλεως, Γοργώπης, Γουμενίσσης, Γρίβα, Εἰδομένης, Εὐρώπου, Κάρπης, Καστανερῆς, Λειβαδίων, Πενταλόφου, Πλαγίων, Ριζιῶν* καὶ *Φανοῦ.* Δ. Ε. Μ.

Παιονίδαι (οἱ). Γένος ἐκ Πύλου τῆς Μεσσηνίας, τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι ἔφθανον μέχρι τῶν ὁμηρικῶν βασιλέων. Μαζὶ μὲ ἄλλα γένη, τοὺς Μεδοντίδας καὶ Ἀλκμεωνίδας, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤνείχοντο τὸν ζυγόν των κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι τότε δὲν εἶχον ὑπαχθῆ ὑπὸ τοὺς Δωριεῖς ἀκόμη, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν τυχόντες φιλοξένου ὑποδοχῆς. Ἐκ τῶν γενῶν τούτων τῆς Πύλου προῆλθον πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ Σόλων, ὁ Πεισίστρατος, ὁ Κλεισθένης, ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτων κ. ἄ. Χ. Ι. Μ.

παιονίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.].* Συνθετικὸν χρῶμα τῆς πίσσης, λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως τῆς κιτρίνης κοραλλίνης μετ' ἀμμωνίας εἰς 140—150°. Ἀποτελεῖ σκοτεινοερυθρόφαια τεμάχια ἀσθενοῦς μεταλλικῆς λάμψεως. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *ἐρυθρὰ κοραλλίνη,* ἀποτελεῖ δὲ συστατικὸν τῆς χρωστικῆς *κοραλλίνη* ἢ *χρυσίνη* (βλ. λ.). Σ. Γ.

παιονόλη (ἡ) (Paeonol) *[Φαρμακογ.].* Κόνις κρυσταλλική, λευκή, τηκομένη εἰς 49°. Λίαν ἀρωματικῆς ὀσμῆς, ἡ παιονόλη περιέχεται εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς παιονίας. Κ. Γ. Μ.

Παιόπλαι (οἱ) *['Αρχ.].* Φυλὴ τῶν Παιόνων ἐν Μακεδονίᾳ, μνημονευομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Κατῴκουν πιθανῶς τὴν πρὸς Δ. τοῦ Στρυμόνος χώραν, παρὰ τὴν Κερκινῖτιν λίμνην. Πρὸς Α. εἶχον ὁμόρους τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος Σιροπαίονας, συγγενεῖς τὴν καταγωγήν. Φαίνεται ὅτι πρότερον ἦσαν ἐγκατεστημένοι κατὰ τὴν Πελαγονίαν, περὶ τὴν Πρέσπαν, ὅθεν ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων νὰ φύγουν.

παιπάλη (ἡ)· τὸ λεπτότατον τοῦ ἀλεύρου, κοιν. *πασπάλη.*

Παίπια *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρησίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Παΐπους (Peipus, ρωσ. *Τσοῦντσκος Ὄζερο*) *[Γεωγρ.].* Λίμνη, κατὰ τὰ σύνορα Ρωσίας καὶ Ἐσθονίας, συνδεομένη ΝΔ. μετὰ τῆς λίμνης Πρεσκάουερ, μήκους 143 χλμ., πλάτους 50 χλμ., βάθους 18 μ. καὶ ἐμβαδοῦ 3.583 τ. χλμ. Δέχεται τοὺς ποταμοὺς Welekaya, καὶ Ἔμπαχ καὶ ἐκρέει διὰ τοῦ ποταμοῦ Λαρόβα εἰς τὸν Φινλανδικὸν κόλπον. Ἐν τῇ λίμνῃ νῆσοί τινες, ἐξ ὧν κατῳκημέναι ἡ Πιίρι, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἐσθονίαν, καὶ ἡ Ταμπάλσκυ ἀνήκουσα εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1918 ἡ λίμνη ἐσημείου τὸ τέρμα τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Θ. Κ.

Παϊπουτλῆ *Κέρας [Γεωγρ.].* Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τριπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 15 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε.Ι.Χ.

Παΐρεσκ (Peiresc), ***Νικόλαος-Κλαύδιος-Φαμπρὶ ντὲ***—. Διακεκριμένος Γάλλος σοφὸς καὶ ἀρχαιοδίφης τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1580—1637). Περιηγηθεὶς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν, κατήρτισε πλουσίαν συλλογὴν βιβλίων, χειρογράφων, ἀναπαραστάσεων ἀρχαίων μνημείων, καταστήσας οὕτω τὸν ἐν Αἲξ τῆς Γαλλίας οἶκον αὐτοῦ σπουδαιότατον μουσεῖον διὰ τοὺς σπουδαστάς. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐδημοσιεύθησαν, πλὴν ἐπιστολῶν τινων. Β. Δ. Θ.

Παιρισάδης, ***Παρισάδης,*** καὶ ***Παρυσάδης.*** Σκύθης βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Σάτυρον τὸν Α' (349—310 π. Χ.). Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (ΧΧ, 24) ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὅστις, διαφυγὼν τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐμήλου σφαγήν, διεσώθη ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν

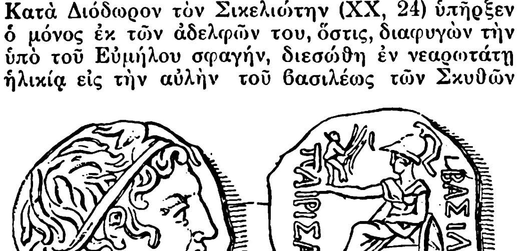

Χρυσοῦν νόμισμα Παιρισάδου.

Ἀγάρου. Ἐκυβέρνησε πατρικῶς, ὑπὸ δὲ τοῦ λαοῦ του ἐτιμᾶτο ὡς θεός. Ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἐπιτρέψας ἐλευθέραν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σίτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Δημοσθένης (Πρὸς Φορμ. 35—36). Τοῦ Παιρισάδου σῴζονται χρυσοῖ στατῆρες, βαρβάρου ὁπωσδήποτε τεχνοτροπίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΑΙΡΙΣΑΔΟΥ (*Head-Σβορῶνου,* Ἱστορ. τῶν νομισμ., τόμ. Β, σελ. 13). Α. Θ. Σ.

Παίρνου (Pärnu) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἐσθονίας (βλ. λ. *Πέρναου*).

παίρνω, ἀόρ. *ἐ)πῆρα—ἐ)πάρθηκα,* προστ. *πᾶρε,* παθ. μετχ. *παρμένος·* δημοτ., λαμβάνω, σηκώνω ἐκ τοῦ ἐδάφους: «πῆρα μιὰ πέτρα ἀπὸ κάτω», «τὸ πῆρα ἀπὸ τὸ τραπέζι, — ἀπὸ τὸ γραφεῖο»· || καθόλου, λαμβάνω: «τί μισθὸ παίρνεις;», «παίρνει ὅ,τι τοῦ δώσουν», «πῆρε προῖκα»· || λαμβάνω πρὸς ἐδωδὴν καὶ ἰδίᾳ πρὸς πόσιν: «ἐπῆρα ἕνα μεζέ», «καθῆστε νὰ πάρετε ἕνα γλυκό», «ἐπῆρε τὸ γιατρικό του»· || λαμβάνω δι' ἀγορᾶς: «ἐπῆρα ἕνα καπέλλο, — ἕνα ζευγάρι παπούτσια»· || λαμβάνω σύζυγον: «πιὰ κοπέλλα θὰ τὸν πάρῃ», «ἐπῆρε ἕνα καλὸ κορίτσι»· || ὁμοίως «παίρνω ἄντρα,—γυναῖκα»: «χαρὰ 'ς τὸν ἄντρα ποῦ πῆρε», «πῆρε γυναῖκα ὅπως τὴν ἤθελε»· || ὁλληλοπαθῶς: «εἶναι συγγενεῖς καὶ δὲν παίρνονται»· || προσλαμβάνω: «θὰ σὲ πάρω μαζί μου 'ς τὸ ταξίδι», «ἐπῆρα ὑπηρέτην, — ὑπάλληλον», παροιμ. «πᾶρε τὸν τρελλὸ 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῇ κι' ἀπὸ χρόνου»· || ἐπὶ ἀγγείων, περιλαμβάνω, χωρῶ: «τὸ βαρέλλι ἐπῆρε πεντακόσιες ὀκάδες κρασί», «φέρε ἕνα μπουκαλάκι νὰ παίρνῃ πενῆντα δράμια»· || συνεκδ. «δὲ μᾶς παίρνει τὸ σπίτι, εἶναι μικρό», «δὲ μᾶς παίρνει ἡ ὥρα» δὲν μᾶς φθάνει ὁ καιρός· || φρ. «παίρνω δρόμο» βαδίζω ταχέως, φεύγω γρήγορα, ἀπομακρύνομαι: «μόλις τὸ ἄκουσε πῆρε δρόμο»· || «δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφίνει» ἐν παραμυθίοις ἐπὶ ἀνθρώπου πορευομένου μακρὰν ὁδόν· || διατρέχω, διανύω: «τὸ αὐτοκίνητο παίρνει ὀγδοῆντα χιλιόμετρα τὴν ὥρα»· || «ἀπὸ δῶ 'στὴ Θήβα τὸ παίρνει γιὰ μιὰ ὥρα» διατρέχει τὴν ἀπόστασιν· || «παίρνω ἀνήφορο,—κατήφορο» βαδίζω· || μετφ. «πῆρε τὸν κατήφορο» καταπίπτει ραγδαίως· || ἔχω δεκτικότητα, δέχομαι, οἰκειοῦμαί τι: «ὅ,τι ἰδῇ, ὅ,τι ἀκούσῃ τὸ παίρνει», «ἄκουσε ἕνα νέο τραγούδι καὶ τὸ πῆρε ἀμέσως», «δὲν τὰ παίρνει τὰ γράμματα, εἶναι βαρυκέφαλος», «δὲν παίρνει ἀπὸ τέτοια» δὲν ἐχεται, δὲν ἐννοεῖ τὰ τοιαῦτα, «δὲν παίρνει ἀπὸ ἀστεῖα»· || «τὸ ψάρι πῆρε μυρωδιά, ἀρχίζει νὰ χαλᾷ»· || «παίρνω μυρωδιά» ὀσμίζομαι, ἀντιλαμβάνομαι, ἀνακαλύπτω οἱονεὶ διὰ τῆς ὀσφρήσεως: «τὸν πῆρε μυρωδιὰ τί ἄνθρωπος εἶναι»· || «παίρνω εἴδηση» ἀντιλαμβάνομαι, μανθάνω: «ἀργὰ πῆρε εἴδηση τί τοῦ σκαρώνουν»· || ἐπὶ μεταδοτικῆς νόσου, μολύνομαι: «πῆρε πάθη, —ἀρρώστια»· || «τὸν ἐπῆρε τὸ μάτι μου» τὸν εἶδα γιὰ μιὰ στιγμή, οἷον διερχόμενον, «τὸ πῆρε τ' ἀφτί μου» τὸ ἄκουσα· || «ὅσο παίρνει τὸ μάτι σου» ἄλλως «ὅσο φθάνει τὸ μάτι σου»· || «τὸν πῆρε τὸ ποτάμι» τὸν παρέσυρε· || «τὸν παίρνω ἀπάνω μου» τὸν ἀναλαμβάνω ὑπεύθυνος· || «τὸν παίρνω 'ς τὸ λαιμό μου» τὸν παρασύρω εἰς τὴν δυστυχίαν· || «παίρνω φωτιά» ἀνάπτω, καίομαι: «πῆρε φωτιὰ τὸ σπίτι, — τὸ κατάστημα», «πῆρε φωτιὰ τὸ τουφέκι» ἐξεπυρσοκρότησε· καὶ μετφ. ὀργίζομαι, ἐξάπτομαι: «μὲ τὸ παραμικρὸ παίρνει φωτιά»· || «παίρνω ἀπάνω μου» ἀναλαμβάνω, παχύνομαι· || «τὸ παίρνω ἀπάνω μου» ἐπαίρομαι, ἀλαζονεύομαι· || «παίρνω λόγια» μεταδίδω ξένα μυστικά, τὰ ὁποῖα ἐπιτηδείως μαθαίνω: «μὴν ὁμιλῇς μπροστά του γιατὶ παίρνει λόγια»· || «παίρνω ἀπὸ λόγια» δέχομαι συμβουλάς: «ἄδικα τοῦ τὰ λές, αὐτὸς δὲν παίρνει ἀπὸ λόγια»· || «τὸ παίρνω κατάκαρδα» ἢ «—ἐπὶ πόνου» θεωρῶ τὴν φιλοτιμίαν μου προσβληθεῖσαν· || «μοῦ πῆρε τὸ κεφάλι, — τὸ μυαλό, —τὸ νοῦ» μὲ ἐζάλισε: «μοῦ πῆραν τὸ κεφάλι τὰ παιδιὰ μὲ τὶς φωνές τους»· || «παίρνω 'ς τὰ σοβαρά, — 'ς τ' ἀλήθεια, — 'ς τ' ἀστεῖα, — ἀνάποδα», «μὴν τὸ πάρῃς 'ς τὰ σοβαρά, ἀστεῖα σοῦ τὸ 'πα»· || «πῆρε τὰ μάτια του κι' ἔφυγε» οἱονεὶ ἐγκαταλείπων ὁριστικῶς τὸν τόπον του· || «πῆρε βοριάς, —μπάτης» ἤρχισε νὰ πνέῃ βορρᾶς, μπάτης· || «τὸν πῆρε ἡ πέτρα, — ἡ σφαῖρα, — τὸ μαχαίρι, — ἡ ρόδα, — ὁ τροχὸς κλπ.» τὸν ἐκτύπησεν ἡ πέτρα κλπ.: «τὸν πῆρε ἡ πέτρα 'ς τὸ κεφάλι», «ἔκοβε ψωμὶ καὶ τοῦ πῆρε τὸ μαχαίρι τὸ δάκτυλο»· || «δίνει καὶ παίρνει» ἐνεργεῖ δραστηρίως, εὐδοκιμεῖ· || «μᾶς πῆρε ἡ νύχτα» ἀρχίζει νὰ νυχτώνῃ, «μᾶς πῆρε ἡ μέρα» ἀρχίζει νὰ ξημερώνῃ. Β. Φ.

Παΐς (Pais), *Ἕκτωρ.* Ἰταλὸς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν μουσείων τοῦ Σάσσαρι καὶ τοῦ Κάλιαρι τῆς Σικελίας, καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Παλέρμου, τῆς Πίζης, τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Οὐϊσκόνσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ρώμης. Εἶναι μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν Λυγκέων καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Δύο ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῆς Σαρδηνίας», «Ἡ Σαρδηνία πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας» (1881), «Περὶ δύο ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν Σαρδηνίᾳ» (1894), «Corporis inscriptorum latinarum supplementa italica» (1884), «Περὶ τῆς ἱστοριογραφίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας παρ' Ἕλλησι» (1889), «Ἱστορία τῆς Σικελίας καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» (1894), «Ἱστορία τῆς Ρώμης» (1898—1899), «Ἱστορία τῆς Πίζης» (1890—1894), «Ἀρχαία Ἰταλία» (ἀγγλιστὶ 1907), «Ἱστορικαὶ μελέται» (1908—1912), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας» (1925) κτλ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρώμης» τοῦ Μόμμσεν. Μ. Δ. Β.

παῖς, —δὸς (ὁ, ἡ)· υἱὸς ἢ θυγάτηρ μικρᾶς ἡλικίας, παιδίον· || «ἐκ παίδων» ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, παιδιόθεν· || «γραμματικῶν παῖδες» γραμματικοί, «ζωγράφων παῖδες» ζωγράφοι (ἀρχ.)· || ἀρχ., ὑπηρέτης ἢ ὑπηρέτρια οἱασδήποτε ἡλικίας, καθὰ περίπου σήμερον *παιδί,* γαλλ. garçon.

— παῖδες *βασιλικοί.* Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀνατρεφόμενοι εἰς τὴν αὐλὴν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας υἱοὶ τῶν εὐγενῶν μακεδονικῶν οἴκων ἀπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β' καὶ ἑξῆς. Διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐπεδίωξεν ὁ Φίλιππος νὰ συνδέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς εὐγενεῖς τῆς χώρας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς διὰ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τοῦ βασιλείου του. Χάριν τῶν βασιλικῶν παίδων ἐγίνοντο παντὸς εἴδους διαλέξεις ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φιλίππου ὑπὸ ἀνθρώπων εἰδικῆς μορφώσεως, οἵτινες ἐμύουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἐκ τῶν βασιλικῶν παίδων, οἵτινες, ἐν ὅσῳ ἦσαν ἔφηβοι, ἠκολούθουν τὸν βασιλέα δασάκις ἐγίνετο ἐκστρατεία λαμβάνοντες θέσιν παρὰ τοὺς ὑπασπιστάς του, προήρχοντο, ὅτε ἄνδρες γινόμενοι μετέβαινον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἑταίρων, οἱ

Digitized by Google

ἀξιωματικοὶ καὶ ἡγεμόνες τῶν διαφόρων σωμάτων τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ καὶ οἱ ἀποστελλόμενοι ὡς πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεφανίζοντο οὗτοι μὴ ὑστεροῦντες τῶν πολιτῶν αὐτῶν εἰς μόρφωσιν καὶ λεπτότητα τρόπων. ΚΑΨ.

— **παῖδες, οἱ ἐν *Ἐφέσῳ*** —. Οὗτοι, ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἔζησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου ἐν Ἐφέσῳ καὶ ὠνομάζοντο: *Μαξιμιλιανός*, *Ἐξακουστοδιανός*, *Ἰάμβλιχος*, *Μαρτιανός*, *Διονύσιος*, *Ἀντωνῖνος* καὶ *Κωνσταντῖνος*. Φεύγοντες δὲ τὸν τρομερὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, ἦλθον εἰς ἔρημόν τινα τόπον ἔξω τῆς Ἐφέσου, ὅπου ἐκρύβησαν ἐντὸς σπηλαίου, ἀναμένοντες τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ· μόνον εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἰάμβλιχος, κατήρχετο τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν μετὰ μυρίων προφυλάξεων καὶ ἠγόραζε τρόφιμα διὰ τοὺς κρυπτομένους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς παρήρχετο καὶ ὁ διωγμὸς σφοδρότερος ἐμαίνετο, οἱ παῖδες παρεκάλεσαν τὸν Θεὸν νὰ παραλάβῃ τὰς ψυχάς των ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πρωΐαν δὲν ἠγέρθησαν, ἀλλ' ἐκοιμήθησαν ἀναστάντες διά τινας ἡμέρας μετὰ ἑκατὸν ἐνενήκοντα τέσσαρα ἔτη, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. Τὰ δ' ἱερὰ λείψανα τῶν ἑπτὰ τούτων παίδων παρέμειναν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐκείνου, ὅπερ ἀπέβη ἔκτοτε περίφημον τῶν Χριστιανῶν προσκύνημα. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἄγει τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 4ην Αὐγούστου.

— **παῖδες *μάρτυρες***. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, πλεῖστοι ἀναφέρονται εἰς τὰ μαρτυρολόγια τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἑορταζόμενοι, ὧν σημειοῦμεν τοὺς σπουδαιοτέρους: *Παῖδες μάρτυρες 40* (μνήμη 18 Ὀκτωβρίου), *παῖδες μάρτυρες 2* (Ὀκτωβρίου 23), ἕτεροι *παῖδες 2* (Φεβρουαρίου 1), *παῖδες μάρτυρες τρεῖς, οἱ σὺν Βαβύλᾳ* τῷ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας (Σεπτεμβρίου 4) κ.ἄ. ἄγνωστον πότε μαρτυρήσαντες. Ἐπίσης οἱ κατὰ τὸν Μαξιμιλιάνειον διωγμὸν μαρτυρήσαντες ἐν Νικομηδείᾳ *ὀγδοήκοντα τέσσαρες παῖδες* μετὰ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν Βαβύλα (μνήμη Σεπτεμβρίου 4). Τούτων μόνον δύο, τῶν θαρραλεωτέρων, ἡ παράδοσις περιέσωσε τὰ ὀνόματα, τοῦ *Ἀμμωνίου* καὶ τοῦ *Δονάτου*. Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης τιμᾷ (μνήμη Δεκεμβρίου 17 καὶ τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως) καὶ τοὺς *τρεῖς παῖδας* τῆς Π. Δ. *Ἀνανίαν*, *Ἀζαρίαν*, *Μισαήλ*, τοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορος ριφθέντας εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός, ἀλλ' ἀσινεῖς διατηρηθέντας. Δ. Ι. Κ.

—**παιδὸς *ψυχολογία*·** βλ. λ. *παιδικὴ* ψυχολογία.

Παίδων *σπήλαιον* *[Ἀνθρωπολ.]*. Ἓν τῶν ἐν *Γκριμάλντι* (βλ. λ.) ἀνακαλυφθέντων προϊστορικῶν σπηλαίων.

παισανίτης (ὁ) (Paisanit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενές. Συνίσταται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν λεπτοκοκκώδη ἕως στιφράν, χρώματος συνήθως ἀνοικτοπρασίνου ἕως λευκοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνονται ὑπὸ μορφὴν φαινοκρυστάλλων ἄστριος καὶ χαλαζίας, καθὼς καὶ ἀμφίβολος εἰς μικρὰ κυανᾶ στίγματα. Ὁ ἄστριος ἀνήκει εἰς τὸ νατριοῦχον ὀρθόκλαστον, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐνυπάρχει καὶ ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ἐλαιολιθικοῦ συηνίτου ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὸ Paisano-Pass καὶ παρὰ τὸ Mosquez Cañon τοῦ δυτικοῦ Τεξάς. Γ. Β.

Παισηνοὶ *[Ἀρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Μυσίᾳ παρὰ τὴν Προποντίδα πόλεως *Παισοῦ* (βλ. λ.), μετοικήσαντες βραδύτερον εἰς τὴν Λάμψακον (*Στράβ.* XIII, 589). Α. Θ. Σ.

παισία (ἡ) (Paesia) *[Βοτ.]*. Γένος πτερίδων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ.Ν.Π.

Παΐσιος. Μοναχὸς λόγιος τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος κα θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Δράμας καὶ Ζιχνῶν. Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος**. Ἰθακήσιος λόγιος μοναχός, πιθανὸν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν *Παῦλον Καραβίαν* τὸν εἶτα *Παΐσιον* ἱερομόναχον (βλ. κατ.), μετονομασθέντα ὅτε τὸ μοναχικὸν περιεβλήθη ἱμάτιον. Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**. Ἱερομόναχος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Οὗτος, πρότερον *Παῦλος Καραβίας* ὀνομαζόμενος, ἐγένετο μαθητὴς τῆς Πατμιάδος σχολῆς καὶ τῆς ἐν Ἄρτῃ· κατήγετο δ' ἐξ Ἰθάκης. Ἐδίδαξεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1729—1740 λίαν εὐδοκίμως καὶ τῷ 1740 ἐκλήθη εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς Καισαριανῆς. Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος *Δημάρος***. Λόγιος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τῷ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ. Μοναχὸς καρεὶς ἀπῆλθε παρὰ τῷ συγγενεῖ του μητροπολίτῃ Βυδίνης, ὁπόθεν ἐκλήθη διδάσκαλος εἰς Σιάτισταν (1761—1767) καὶ εἶτα εἰς Ἰωάννινα (1767—1775). Ἡ μεγάλη Ἐκκλησία διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ προήγαγεν εἰς ἐπίσκοπον Παραμυθίας καὶ Βουθρωτοῦ. Ἔγραψε περιγραφὴν τῆς εἰκόνος καὶ τῶν θαυμάτων τῆς θεοτόκου Χρυσοβίτζης κτλ. (Νέος Ἑλληνομνήμων ΣΤ' 56 ἑξ.). Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**, πατριάρχης ***Ἱεροσολύμων***. Ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1646, φέρων κατὰ κόσμον τὸ ὄνομα *Παναγιώτης*, ἐπωνυμούμενος δὲ *Λαμπάρδης*. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ του περιώνυμον σχολήν. Νεαρώτατος ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τὸν ἐκεῖ θεῖόν του Θεοφάνην, παραδόντα αὐτὸν εἰς τὸν τότε πατριαρχεύοντα ἐν Ἱεροσολύμοις Σωφρόνιον, παρ' ᾧ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρέτησεν. Ἐλθὼν εἰς νόμιμον ἡλικίαν ἐκάρη ὑπὸ τοῦ Σωφρονίνου μοναχός, μετονομασθεὶς *Παΐσιος*, ἀπελθὼν δ' εἶτα εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου διῆγεν ἐκεῖ ἀσκητεύων ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν συνεχεῖ σπουδῇ καὶ μελέτῃ, ὅτε ὁ πατριάρχης Θεοφάνης ὁ Β', καλέσας αὐτόν, διώρισεν ἡγούμενον τῆς ἐν Ἰασίῳ μονῆς τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομαζομένης Μπορνόσκη. Διδάσκων εὐδοκίμως μετεκλήθη εἰς τὴν ἡγουμενείαν τῆς ἀπέναντι τοῦ Ἰασίου μονῆς τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ Γαλατᾶ, μεθ' ὃ ἀναγορευθεὶς πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Τῷ 1648 ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν πρὸς τὸν τσάρον Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς, ὅστις παρέσχεν εἰς αὐτὸν γενναῖα βασιλικὰ δωρήματα ὑπὲρ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων προσκυνημάτων. Μετὰ περιοδείαν εἰς Ἀδριανούπολιν, Φιλιππούπολιν, Σόφιαν, Βελιγράδιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Βέρροιαν ἐπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὁπόθεν ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ καὶ αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1656, ἔνθα ἐπέτυχε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ νέον χάτι-σερὶφ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ἐν Ἱεροσολύμοις προνομιῶν. Συκοφαντηθεὶς ὅμως ὡς κατασκευάσας ἀδαμαντοκόλλητον μίτραν, ἣν ἐσκόπει νὰ δωρήσῃ εἰς τὸν Ρῶσον τσάρον, καὶ ὡς ἐπιβουλευόμενος τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπεβλήθη εἰς ἀφάνταστα μαρτύρια, μικροῦ δὲ δεῖν καὶ ἀπηγχονίζετο. Μετὰ μικρὰν ἀνακούφισιν ὁ Παΐσιος ἐπιλαμβάνεται ἐκ νέου τῶν ἀποστολικῶν του ὁδοιποριῶν, μεθ' ἃς ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν διηυθύνθη ἐκεῖθεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Πολλὰ δὲ τότε τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων ἐπεσκεύασε καὶ ἐκ θεμελίων ἀνεκαίνισεν, ἐν οἷς καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ἀνήγειρε δὲ πλὴν ἄλλων καὶ τὴν ἐν Ἰόππῃ μέχρι σήμερον σῳζομένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἀπέθανε τῷ 1661 [Πρβλ. *Κυρίλλου Ἀθανασιάδου*, «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Παΐσιον, πατριάρχην Ἱεροσολύμων».] Δ. Π. Π.

— **Παΐσιος**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται δύο οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι: —1) Ὁ *Α'*, ὅστις, πρότερον μητροπολίτης Λαρίσης τυγχάνων μέχρι τοῦ 1651, ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατ' Ἰούλιον τοῦ 1652 καὶ ἐπατριάρχευσε μέχρις Ἰουλίου 1653, ὅτε παραιτηθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νῆσον Χάλκην, ἐξ ἧς καλεῖται τὸ δεύτερον, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1654, πατριαρχεύσας μέχρι τῆς 8 Αὐγούστου 1655. Παραιτηθεὶς ἔλαβε πρὸς ζωάρκειαν προεδρικῶς τὸ μὲν πρῶτον τὴν μητρόπολιν Κυζίκου τῷ 1657, εἶτα δὲ τὴν τῆς Ἐφέσου, ὅτε καὶ προσήρτησε τὴν ἐξαρχίαν Φιλαδελφείας. —2) Ὁ *Β'*. Οὗτος μητροπολίτης ὢν Νικομηδείας (1720—1726) ἐξελέγη πατριάρχης τῇ 20 Νοεμβρίου 1726. Ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1733, ὅτε, κατηγορηθεὶς ὡς μὴ ἐκτελέσας τὰ ὑπεσχημένα, κατεσπάσθη τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἀνῆλθε τὸ δεύτερον τῷ 1740—1743 ὅτε παυθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1744 καλεῖται τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον, πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1748. Ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ μονὴν τῆς Καμαριωτίσσης, ὁπόθεν προσεκλήθη τὸ τέταρτον νὰ δεχθῇ τὴν πατριαρχίαν τὸν Μάϊον τοῦ 1751. Ἐπατριάρχευσε δὲ μέχρι τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1752 καὶ ἐπαύθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Αὐξεντίου. Ὁ Παΐσιος, ἀπελθὼν εἰς τὴν μονὴν τῆς Καμαριωτίσσης, ἀπέθανε κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1756. [Πρβλ. *Μ. Γεδεὼν* πατριαρχικοὶ πίνακες, σ. 581 ἑξ.] Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κρήτης***. Τιτουλάριος ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀναφερόμενος ὑπὸ Le Quien καὶ Fl. Cornelius. ΕΡ. Μ.

— **Παΐσιος** *(Κίρμπας)*, ἐπίσκοπος ***Λάμπης*** καὶ ***Σφακίων*** *(Κρήτης)*. Ἐγεννήθη ἐν Περγάμῳ τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1808. Εὐμοιρῶν παιδείας καὶ ἐπὶ εὐσεβείᾳ διακρινόμενος, ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐκκλησίας. Διετέλεσε σχολάρχης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1852—1863, ὁπότε ἐχειροτονήθη (22 Μαΐου 1863) ἐπίσκοπος Λάμπης, λαβὼν τὸν τίτλον Λάμπης καὶ Σφακίων. Διακυβερνήσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἀπεβίωσε τῇ 8 Φεβρουαρίου 1883, ταφεὶς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Ἀσωμάτων Ἀμαρίου. † Ρ. Α. Τ.

— **Παΐσιος *Λιγαρίδης***· βλ. λ. *Λιγαρίδης* Παΐσιος.

— **Παΐσιος**, ὁ ***Μικρὸς*** ἐπιλεγόμενος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐσπούδασεν αὐτόθι παρὰ τῷ σχολάρχῃ Βησσαρίωνι, Μακρῇ, οὗ ἔγραψε καὶ τὴν βιογραφίαν ἐμμέτρως, αἰνίγματα, περὶ τῆς πήξεως τῆς λίμνης Ἰωαννίνων καὶ πλείστας ἄλλας πραγματείας, ἐκδοθείσας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1778. Θεωρεῖται ἐκ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος *Ξηροποταμινός***. Ἀρχιμανδρίτης, Θετταλομάγνης τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς τῷ 1790. Ἀναδειχθεὶς μουσικὸς καὶ διατρίβων ἐν τῇ ἐν Ρουμανίᾳ μονῇ Πλουβουΐτα, ἐπεχείρησεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ δύο ἄλλων μουσικῶν, νὰ μελοποιήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα διὰ τῆς ἀλφαβητικῆς παρασημαντικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δείγματα τῆς τοιαύτης ἐργασίας του, ἐξ ἑπτὰ φυλλαδίων, ἀπόκεινται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Ξηροποτάμου. Ἀπεβίωσε τῷ 1853. Ν. Α. Χ.

— **Παΐσιος, *πάτερ*** — (*Ὀτὲτς Παΐσι*). Βούλγαρος ἱερομόναχος, ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῶν Βουλγάρων. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1720 καὶ νέος μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, πλησίον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Λαυρεντίου, ἡγουμένου τῆς μονῆς Χιλιανδαρίου. Ἀναστρεφόμενος ἐνταῦθα Ἕλληνας, Σέρβους καὶ Ρώσους μορφωμένους μοναχούς, ταχέως προήχθη εἰς μόρφωσιν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ μελετηρότητά του. Ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν ἣν τῷ ἐνεποίησεν ὁ Σέρβος ἀρχιμανδρίτης καὶ ἱστορικὸς Ἰωάν. Ράϊτς, ἀπεφάσισε νὰ τὸν μιμηθῇ καὶ νὰ συγγράψῃ καὶ αὐτὸς ἱστορίαν τῶν ὁμοεθνῶν του. Πρὸς τοῦτο περιῆλθε τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸ Βανᾶτον—Νέμσκα ζέμια, μετέβη καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν συνάγων ὑλικὸν καὶ συμβουλευόμενος τὰς πηγάς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου, ἔνθα ἐπεράτωσε (1762) τὴν ἱστορίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία σλαβενοβουλγαρικὴ τοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων, τῶν τσάρων καὶ τῶν ἁγίων». Μετὰ τοῦτο μετέβη εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ἱστορίας του εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του. Πότε καὶ ποῦ ἀπέθανεν ὁ Παΐσιος εἶναι ἄγνωστον. Τὸ ἔργον του, παρὰ τὴν μικρὰν ἱστορικήν του ἀξίαν (ἐστηρίχθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς προφορικὰς διηγήσεις καὶ παραδόσεις), ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν ἀναγέννησιν. Τὸ αὐτόγραφον τῆς ἱστορίας τοῦ Παϊσίου εὑρέθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ζωγράφου τῷ 1907 καὶ ἐξεδόθη τῷ 1914. Ἀπὸ τοῦ Παϊσίου χρονολογεῖται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας. Τ. Β.

— **Παΐσιος** (*Καμπάνης*), μητροπολίτης ***Ρόδου***. Ἐγεννήθη ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐξελέγη δὲ μητροπολίτης Ρόδου τὴν 18 Ἀπριλίου 1829. Μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῇ, διὸ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος καθῄρεσεν αὐτόν, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξέδωκεν ἀφορισμὸν ἐναντίον του καὶ διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ μεταφοράν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐγκαίρως ὅμως πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Παΐσιος, κατέφυγεν εἰς Ἄνδρον τῷ 1836, μετὰ διετῆ δὲ περίπου ἐν Κορθίῳ διαμονὴν ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσε. [Πρβλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β', σ. 369.] Δ. Π. Π.

—**Παΐσιος**, ἐπίσκοπος ***Σταγῶν*** (*Καλαμπάκας*). Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Κλινοβοῦ τῆς Θεσσαλίας, ὅπου ἐγεννήθη κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐδιδάχθη ἐν τῇ σχολῇ Τρικκάλων καὶ εἶτα ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ. Τῷ 1800 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος καὶ τοιοῦτος διετέλεσε μέχρι τοῦ 1813. Τῷ 1809 ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Δ' διώρισεν αὐτὸν ἐπιστάτην τῆς σχολῆς ταύτης καὶ τῷ 1816 προήχθη εἰς μητροπολίτην Σηλυβρίας, ὁπόθεν μετετέθη εἰς τὸν θρόνον Φιλιππουπόλεως 1817, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1822. Ὁ Παΐσιος ἵδρυσε σχολὴν ἐν Σταγοῖς καὶ ἐν Μετεώροις καὶ ὑπεστήριξε τὰ γράμματα ἔν τε Σηλυβρίᾳ καὶ Ἐπιβάταις, κατέλιπε δὲ μνημεῖα τῆς παιδείας αὐτοῦ, οἷον στίχους καὶ πλείστας ἐπιστολὰς περὶ παιδείας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα κλπ. [Πρβλ. *Μ. Γεδεών*, «Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας» (σ. 185—187), «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» (1888 ἀριθμ. 1—5).] Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος** (*Πρικαῖος*), μητροπολίτης ***Σωζοαγαθοπόλεως*** (1813—1821). Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1813 εἰς Μένητες τῆς Ἄνδρου καὶ τὸ πατρωνυμικὸν αὐτοῦ ἦτο *Πρικαῖος* ἢ *Νέρης*, ἐξάδελφος τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Κατηχήθη εἰς τοὺς Φιλικούς, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, θεωρηθεὶς ὕποπτος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔπεσε θῦμα αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. [Πρβλ. *Τ. Ε. Εὐαγγελίδου*, «Ἡ σχολὴ Σωζοπόλεως» ἐν «Θρᾳκικοῖς» Ἀθ. 1913, σ. 29, 50, 51, 78 καὶ πολλαχοῦ.] Τ. Ε. Ε.

Παισὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη παράλιος πόλις τῆς Μυσίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς Προποντίδος, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (XIII, 589), μεταξὺ Λαμψάκου (νῦν Λαψακὴ) καὶ Παρίου (Γιουριτζὺ ἢ Μπὸζ-Μπουρνοὺ) ἐπὶ ὁμωνύμου ποταμοῦ (νῦν Μπαϊρὰμ-Ντερέ). Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Μιλησίων περὶ τὸ 646—645 π. Χ., κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Δαυρίσου, στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου, τῷ 500 π.Χ.

Digitized by Google

μετὰ τῶν πόλεων: Δαρδάνου, Ἀβύδου, Περκώτης καὶ Παρίου. Βραδύτερον οἱ κάτοικοί της Παισηνοὶ μετῴκησαν εἰς τὴν Λάμψακον, ὥστε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἦτο ἤδη ἔρημος (*Στράβ.* XIII, 589). Ἡ θέσις αὐτῆς ταυτίζεται πρὸς τὰ σύγχρονα τσιφλίκια *Χατζῆ-Ὀμὲρ* καὶ *Ἀλῆ Ἐφέντη*, 6 περίπου χλμ. ἀπέχοντα τῆς κωμοπόλεως Τσιαρδάκ. Α. Θ. Σ.

Παῖσσνεκ (Pössneck) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις ἐν Θουριγγίᾳ. Κάτ. περὶ τὰς 15.000. Ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, δημαρχεῖον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μουσεῖον καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ἐπίπλων, χρωμάτων, ὑάλου κτλ.

Παιστανὸς ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, διανοιγόμενος ἐν τῷ ἔθνει τῶν Πικέντων. Εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν «Ποσειδωνιάτην κόλπον, ὃς νῦν Παιστανὸς καλεῖται» (*Στράβ.* Ε, 251 Teubner) ἀπὸ τῆς πόλεως Παιστοῦ, ἥτις ἀρχαιότερον ἐκαλεῖτο Ποσειδωνία. Paestanus sinus τῶν Λατίνων (*Πλιν.* 3,71 καὶ 85), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων promont. Minervae (ἀρχ. ἑλλ. Ἀθήναιον, νῦν Campanella) καὶ prom. Enipeum (ἀρχ. Ἐνιπεὺς κατὰ Λυκόφρονα 722· νῦν Punta Licosia) καὶ βρέχων μέρος τῶν ἀκτῶν τῆς Λουκανίας καὶ τῆς Καμπανίας εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος τοῦ *Σαλέρνο*. Σ. Ε. Λ.

Παιστός, καὶ ***Παῖστον*** (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λευκανίᾳ, ἄλλως *Ποσειδωνία* (βλ. λ.).

Παϊτακαρὰν *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς ἀρχαίας Ἀρμενίας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ποταμῶν Κύρου καὶ Ἀράξου σχηματιζομένην γωνίαν.

παϊτάκης (ὁ), καὶ θηλ. *παϊτάκα* (λ. περσ.)· ὁ ἔχων τοξοειδεῖς κνήμας, ῥαιβός, στραβοπόδης, στραβοκάνης. Ἡ λέξις ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. *Παϊτὰκ* λέγεται παρὰ τοῖς Τούρκοις ὁ πεσσὸς τοῦ ζατρικίου. Ν. Μ.

Παῖτερ (Pater), ***Βάλτερος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (βλ. λ. *Παίητερ*).

Παίτερσον (Paterson) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Πάτερσον*.

Παῖτζετ (Paget), *σὲρ* ***Ἰάκωβος-Μπάρτ***. Ἄγγλος παθολόγος καὶ χειρουργὸς (1814—1899). Διετέλεσεν ἀντιπρύτανις τοῦ λονδινείου πανεπιστημίου. Μεταξὺ τῶν ἐρευνῶν του καταλέγονται ἰδίως αἱ ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, τῆς ὑπερτροφίας καὶ ἀτροφίας, τῆς λιπώδους ἐκφυλίσεως τῶν μικρῶν ἐγκεφαλικῶν ἀγγείων, τῶν φλεγμονῶν καὶ ὄγκων, τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων κτλ. Συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφεῖσαν ὑπερτροφικὴν παραμορφωτικὴν ὀστεΐτιδα καὶ μὲ τὴν ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ περιγραφεῖσαν, ἀκαθόριστον ἔτι, εἰδικὴν νόσον τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ, ἀρχομένην δι' ἐκζεματώδους τινὸς μορφῆς, συνεχιζομένην δι' ἐμφανίσεως ἐξελκώσεως καὶ καταλήγουσαν συχνάκις διὰ τῆς ἀναπτύξεως καρκίνου τοῦ μαστοῦ. Ο. Ρ.

Παῖτοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, κατοικῶν τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Παιτικήν, περὶ τὸν κάτω ῥοῦν τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ. Ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, συνεξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος (*Ἡροδ.* VII, 110), ἀργότερον δὲ ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσε, τῷ 334 π. Χ., κατὰ τῶν Περσῶν (*Ἀρρ.* Ἀναβ. Α, 11, 4). Α. Θ. Σ.

Παῖτον (Paton), *σὲρ* ***Ἰωσὴφ-Νόελ***. Σκῶτος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Τὰ θέματά του ἦσαν κατὰ προτίμησιν ἀλληγορικά, μυθικὰ καὶ θρησκευτικά. Κατέγινε καὶ εἰς τὴν γλυπτικήν, φιλοτεχνήσας ἔργα μᾶλλον ἀξιόλογα διὰ τὴν μορφὴν ἢ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Τῷ 1867 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου. Ἐκ τῶν πινάκων του ἀξιολογώτεροι εἶναι: «Ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἡδονῆς» (1855), «Mors Janua Vitae» (1866) καὶ «In Die Malo» (1882). Ε. Σ.

— **Παῖτον** (Paton), ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1857 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921. Διδάκτωρ φιλολογίας ἐκ τοῦ πανεπιστημίου Aberdeen, κατῆλθεν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διατρίψας πολὺ ἐν Δωδεκανήσῳ ἀπησχολήθη ἰδίως μὲ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν νήσων καὶ μὲ τὰς ἀρχαιότητας τῆς Καρίας καὶ Λυκίας, ἔνθα διενήργησε καὶ ἀνασκαφάς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «The Inscriptions of Cos» (London 1891) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ E. L. Hicks καὶ «Inscriptiones Lesbi, Nesi, Tenedi» (ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Inscriptiones Insulurum Maris Aegaei). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλεῖστα ἄρθρα εἰς τὰ εἰδικὰ περιοδικὰ «Annuals of the British School at Athens» καὶ «Journal of Hellenic Studies» σχετικῶς μὲ τὰς ἀρχαιολογικάς του ἐρεύνας εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, μετέφρασε δὲ καὶ ἐξέδωκεν ἀγγλιστὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν. Β. Δ. Θ.

Παὶχ (Poech), ***Ροδόλφος***. Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος καὶ ἐθνολόγος (1870—1921). Ἐταξίδευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὸς ἐπιστημονικὰς μελέτας, εἰς Νέαν Γουϊνέαν, Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον Καλαχάρι (Ν. Ἀφρική). Τῷ 1913 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ πολέμου ἠσχολήθη εἰς ἀνθρωπολογικὰς μελέτας ἐν τοῖς στρατοπέδοις τῶν αἰχμαλώτων. Ἔγραψεν: «Ἡ πανώλης» (1914, εἰς τὸ «Ἐγχειρίδιον τῶν νόσων τοῦ τροπικοῦ», ὑπὸ *Μπάνσε*), «Μελέται ἐπὶ ἰθαγενῶν ἐν Ν. Οὐαλλίᾳ καὶ ἐπὶ αὐστραλιανῶν κρανίων» (1918). Θ. Κ.

παιχνίδι (τό)· δημοτ., ἀντὶ *παιγνίδιον* (βλ. λ.).

παιχνιδιάρης (ὁ)· δημοτ., ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ παιγνίδια, παιγνιώδης.

παίων, *—ονος* (ὁ) *[Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Ἀσύνθετος ῥυθμικὸς πούς, συγκείμενος ἐκ πέντε πρώτων χρόνων ἐν λόγῳ ἡμιολίῳ, ἔχων δηλαδὴ τὴν μὲν θέσιν τρίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν δίσημον, κειμένην συνήθως μὲν κατόπιν τῆς θέσεως (—∪ | ∪∪), κατ' ἐξαίρεσιν δὲ πρὸ αὐτῆς (— | ∪∪∪), καὶ ἀνήκων εἰς τὸ παιωνικὸν ἢ ἡμιόλιον γένος. Τὸ κύριον μετρικὸν σχῆμα τοῦ ποδὸς τούτου σύγκειται ἐκ δύο λυομένων μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας. Καὶ ὅταν μὲν ἡ βραχεῖα εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν —'∪ ἢ —∪—'), ὁ ποὺς καλεῖται *κρητικός*, ἔτι δὲ *ἀμφίμακρος* καὶ *παίων διάγυιος*, ὅταν δὲ προηγῆται τῶν μακρῶν (∪—'—), ὁ ποὺς λέγεται *βακχεῖος* (πρότερον *ἀντιβάκχειος*), καὶ τέλος ὅταν ἕπεται τῶν μακρῶν (—'—∪) ὀνομάζεται *παλιμβάκχειος*, παλαιότερον δὲ *βακχεῖος*. Ἐκ τούτων τῶν τριῶν κυρίων σχημάτων τοῦ πεντασήμου παιωνικοῦ ποδὸς σχηματίζονται, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, τρία εἴδη μέτρων παιωνικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ κρητικὸν (ἢ παιωνικὸν μετὰ εἰδικωτέρας σημασίας), ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον ὡς τὸ ἀρχικὸν σχῆμα, τὸ βακχειακὸν καὶ τὸ παλιμβακχειακόν. Πλὴν τοῦ ποδικοῦ σχήματος, τοῦ ἐκ δύο μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας συγκειμένου, μνημονεύουσιν οἱ ἀρχαῖοι μετρικοὶ καὶ τὰ ἑπόμενα τέσσαρα ποδικὰ σχήματα, ἅτινα ἔχουσι μίαν μόνην μακρὰν καὶ καλοῦνται κατὰ τὴν θέσιν, ἣν αὕτη κατέχει, οὕτω: παίων πρῶτος —'∪∪∪, παίων δεύτερος ∪—∪∪, παίων τρίτος ∪∪—∪, παίων τέταρτος ∪∪∪—'. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος παίων παράγεται ἐκ τῆς λύσεως τῆς δευτέρας τοῦ κρητικοῦ μακρᾶς εἰς δύο βραχείας, ὁ δὲ τέταρτος ἐκ τῆς λύσεως τῆς πρώτης μακρᾶς. Ἀμφότερα τὰ ῥυθμικὰ ταῦτα σχήματα, καίτοι δευτερεύοντα, εἰσὶν ἐν χρήσει, ὡς καὶ ὁ καλούμενος ὄρθιος ἢ πεντάβραχυς, ὅστις παραγόμενος ἐκ τῆς λύσεως ἀμφοτέρων τῶν μακρῶν ἔχει πέντε βραχείας (∪'∪∪∪∪), σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν τούτων σχημάτων δὲν ἐσχηματίζοντο ἴδια εἴδη μέτρων. Ὁ δεύτερος ὅμως καὶ ὁ τρίτος παίων, σπάνιοι ὄντες, εὑρίσκονται ἐνίοτε μόνον ὡς λύσεις τοῦ βακχείου καὶ τοῦ παλιμβακχείου. Οἱ νεώτεροι ὅμως μετρικοὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ κρητικὸς παρήχθη ἐκ τοῦ πρώτου παίωνος διὰ συναιρέσεως τῶν δύο βραχειῶν τῆς ἄρσεως.

Τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ χρῆσις κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρχηστικοῖς ᾄσμασι, τοῖς καλουμένοις ὑπορχήμασι. Συμφώνως δὲ τῷ κεκινημένῳ ἤθει τῶν ὑπορχημάτων, ὁ παιωνικὸς ῥυθμὸς ἦτο ἐνθουσιαστικώτερος, ἐμφαίνων μείζονα τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων κίνησιν καὶ θερμότητα. Καὶ ἐκ μὲν τῆς χρήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος Παιᾶνος, ἐκλήθη *παίων*, ἐκ δὲ τῆς ἀρχαιοτάτης τοῦ ὑπορχήματος κοιτίδος, τῆς Κρήτης, *κρητικός*. Εἶδος τοῦ ὑπορχήματος ὡς γένους λαμβανομένου ἦτο καὶ ἡ πυρρίχη, ἀναπτυχθεῖσα ὡσαύτως ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν ᾗ χρῆσις ἐγένετο τῶν παιώνων, τῶν ὁποίων ἡ εὕρεσις ἀνάγεται εἰς τοὺς πυρριχιστὰς Κουρῆτας καὶ Κορύβαντας. Ἐκ τῆς Κρήτης λέγουσιν ὅτι μετήνεγκε τὸν παιωνικὸν ῥυθμὸν εἰς Σπάρτην ὁ Θαλήτας, ὅστις φέρεται καὶ ὡς ποιητὴς παιωνικῶν ὑπορχημάτων καὶ εὑρετὴς παιώνων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, πλὴν τοῦ Θαλήτα, ἐθεράπευσαν τὸ ὑπόρχημα Ξενόδαμος ὁ Κυθήριος καὶ ὁ Ἀλκμάν. Καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις ἐποιήσατο μετρίαν χρῆσιν τῶν παιώνων, ἐκ ταύτης δὲ παρέλαβε τούτους ἡ κωμῳδία, ποιησαμένη συχνὴν χρῆσιν ἐν χορικοῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν μονῳδικοῖς ᾄσμασιν. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ σπανίως εὕρηνται ᾄσματα ἐν παιωνικῷ ῥυθμῷ (οἷον ἐν *Αἰσχ.* Ἱκετ. 419 κ. ἐφ., *Εὐρ.* Ὀρεστ. 1415 κ. ἐφ.).

Κατὰ τὴν σημειογραφίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ὁ τῆς ἀρχαίας παιωνικὸς (πεντάσημος) ποὺς θ' ἀπεδίδετο ἀναλόγως τῆς ταχυτέρας ἢ βραδυτέρας χρονικῆς ἀγωγῆς, καθ' ἣν ἐξηγγέλλετο τὸ ἀρχαῖον ποίημα διὰ τῶν μέτρων $^{5}/_{16}$ ἢ $^{5}/_{8}$ ἢ $^{5}/_{4}$ τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Ἐν ταύτῃ ὅμως σπανιώτατα γίνεται χρῆσις τοῦ τοιούτου ῥυθμοῦ, παρασημαινομένου ὡς συνθέτου ἐκ δύο ποδῶν ($^{3}/_{4} + {}^{2}/_{4} = {}^{5}/_{4}$) ἢ τἀνάπαλιν ($^{2}/_{4} + {}^{3}/_{4} = {}^{5}/_{4}$).

Ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ μουσικῇ ὁ παιωνικὸς ποὺς ἀπαντᾷ ὑπὸ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ῥυθμικὰ σχήματα. Καὶ εἰς μὲν τὰ πελοποννησιακὰ καὶ ἠπειρωτικὰ δημώδη, λόγῳ τῆς σχετικῶς βραδείας ἀγωγῆς, καθ' ἣν ᾄδονται, ἀποδίδεται διὰ τοῦ μέτρου τῶν $^{5}/_{4}$ τῆς νεωτέρας παρασημαντικῆς, εἰς δὲ τὰ τῆς Κύπρου, Πόντου κλπ., ἅτινα ᾄδονται ἐν τελείᾳ χρονικῇ ἀγωγῇ, διὰ τοῦ τῶν $^{5}/_{8}$. Ν.Α.Χ.

— ***παίων ἐπιβατὸς*** *[Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Ῥυθμικὸς ποὺς δεκάσημος, συγκείμενος ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν, προκυπτουσῶν ἐκ τῆς συναιρέσεως πασῶν τῶν βραχειῶν συλλαβῶν δύο παρακειμένων παιωνικῶν (πεντασήμων) ποδῶν εἰς ἕνα σύνθετον πόδα ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν συνεστῶτα καὶ ἀπαρτιζόμενον ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ὁ ῥυθμικὸς οὗτος ποὺς εἶναι σύνθετος ἐκ δύο ἀσυνθέτων ποδῶν, ἑνὸς τετρασήμου, ἔχοντος τὸ τοῦ σπονδείου μετρικὸν σχῆμα, καὶ ἑνὸς ἑξασήμου, ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος. Ἀμφότεροι οἱ πόδες οὗτοι ἐν τῇ συνθέσει τηροῦσιν ἑκάτερος τὰ δύο αὐτῶν ῥυθμικὰ σημεῖα, ὁ μὲν τὴν δίσημον θέσιν καὶ ἄρσιν, ὁ δὲ τὴν τετράσημον μὲν θέσιν, τὴν δίσημον δὲ ἄρσιν. Ἕνεκα τούτου σῴζων ὁ σύνθετος οὗτος ποὺς ἀμφοτέρων τῶν ἐξ ὧν σύγκειται ποδῶν τὰ τέσσαρα σημεῖα (κινήσεις), ἤτοι δύο θέσεις καὶ δύο ἄρσεις, διαφέρει πάντων τῶν ἄλλων συνθέτων. Διότι ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι σύνθετοι, οἱ ἐκ δύο ἀσυνθέτων συγκείμενοι, ἔχουσι δύο μόνον σημεῖα, μίαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν, οὗτος ἔχει δύο θέσεις καὶ δύο ἄρσεις καὶ παράγει, διὰ τῆς ἐν ἑκάστῃ κινήσει συμπτύξεως τῶν δύο χρόνων εἰς ἕνα, ἄκουσμα πεντασήμου ῥυθμοῦ. Συνεπῶς ἐκ τῆς ὡς ἄνω ῥυθμικῆς διαιρέσεως (4 + 6) προκύπτει ὁ τοῦ ἡμιολίου (4 : 6 = 2 : 3) λόγος, κατατάσσεται δὲ ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὸ παιωνικὸν ἢ ἡμιόλιον γένος.

Περὶ τοῦ ἤθους τοῦ ῥυθμοῦ τούτου Ἀριστείδης ὁ Κοϊντιλιανὸς (σελ. 98) λέγει τὰ ἑξῆς: «Τοὺς δὲ ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους ἐνθουσιαστικωτέρους εἶναι συμβέβηκε. Τούτων δὲ ὁ ἐπιβατὸς κεκίνηται μᾶλλον, συνταράττων μὲν τῇ διπλῇ θέσει τὴν ψυχήν, εἰς ὕψος δὲ τῷ μεγέθει τῆς ἄρσεως τὴν διάνοιαν ἐξεγείρων». Παρατηρητέον ὅτι ἐν τῷ ῥυθμῷ τούτῳ πολλάκις τὰ ῥυθμικὰ σχήματα, τοῦ τε τετρασήμου καὶ ἑξασήμου, εἰσὶ διάφορα τῶν ἄνωθι ἐκτεθέντων, συνιστάμενα ὁτὲ μὲν ἐκ τετρασήμου δακτύλου ἢ ἀναπαίστου, ὁτὲ δὲ ἐξ ἑξασήμων, ἰωνικῶν πάντοτε, ἐχόντων λελυμένας ἄλλοτε μὲν τὰς θέσεις, ἄλλοτε δὲ τὴν ἄρσιν. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, εὑρισκόμενος καὶ εἰς δημώδη πελοποννησιακὰ ᾄσματα, οἷον τά: «Τοὺτ' ἦταν ποὺ λέγανε», «Σ' ὅσους γάμους κι' ἂν ἐπῆγα» «Κόρη μαλαματένια μου», ἀποδίδεται διὰ τοῦ μέτρου τῶν $^{5}/_{2}$ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, συμπτυσσομένων τῶν δέκα τετάρτων ἑκάστου μέτρου εἰς πέντε δεύτερα, οὕτως ὥστε τὸ μὲν ἐκ $^{4}/_{4}$ πρῶτον μέρος νὰ ἔχῃ τύπον διμεροῦς δευτέρων ($= {}^{2}/_{2}$), τὸ δὲ ἐξ $^{6}/_{4}$ δεύτερον, τύπον τριμεροῦς δευτέρων ($= {}^{3}/_{2}$). Ν. Α. Χ.

Παίων, *—ονος* (ὁ). Κάτοικος τῆς Παιονίας, χώρας ἀρχαίας τῆς Μακεδονίας (βλ. λ. Παίονες).

Παίων *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἐπειοῦ, τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τῆς Εὐρυκύδας. Οὗτος ὅτε ἡττήθη μετὰ τοῦ Αἰτωλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπειοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα δρόμου, τοῦ ὁποίου ἔπαθλον εἶχεν ὁρίσει ὁ πατήρ των τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας ἐν Ἤλιδι, βαρέως φέρων τὴν ἧτταν ἔφυγε μακρὰν τῆς πατρίδος του εἰς τὴν ὑπεράνω τοῦ Ἀξιοῦ χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Παιονία (*Παυσ.* V.1.5). —2) Υἱὸς τοῦ Ἀντιλόχου καὶ ἔγγονος τοῦ Νέστορος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νηλέως. Ἀπὸ τούτου καταφυγόντος μετὰ τῶν υἱῶν του καὶ τῶν ἄλλων Νηλειδῶν, πλὴν τοῦ Πεισιστράτου, εἰς τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων, ἐλέγετο ὅτι κατήγετο τὸ ἀριστοκρατικὸν γένος τῶν Παιονιδῶν, ὅπερ κατῴκει εἰς τὸν ὁμώνυμον (τῶν Παιωνιδῶν) δῆμον τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπετέλει μετὰ τοῦ γένους τῶν Μεδοντιδῶν καὶ τοῦ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν τοὺς ἐν Ἀθήναις Νηλείδας. ΚΑΨ.

— **Παίων** ***Ἀμαθούσιος***. Κύπριος μυθογράφος καὶ ἱστορικός, συγγράψας ἱστορίαν τῆς πόλεως Ἀμαθοῦντος (*Πλουτάρχ.* Θησ. 20).

Παιὼν (*Παιήων, Παιὰν*) *[Μυθολ.]*. —1) Ὁ ἰατρὸς τῶν θεῶν (*Παιήων* παρ' Ὁμήρῳ καλούμενος), ὅλως διάφορος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα δὲν μνημονεύεται ὡς ἰατρός. Ἐθεράπευε τοὺς τραυματιζομένους θεοὺς «πάσσων ὀδυνήφατα (παυσίπονα) φάρμακα», ἅτινα παρήγοντο ἐν Αἰγύπτῳ. Οὕτως ἐθεράπευσε τὸν Πλούτωνα (Ἅδην), τραυματισθέντα ἐν Πύλῳ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους (*Ὁμηρ.* Ἰλ. Ε 397), τὸν Ἄρην, τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Διομήδους (*Ὁμηρ.* Ἰλ. Ε 899) καὶ ἄλλους. Τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν φήμην τούτου ἐσφετερίσθη εἰς τοὺς μεθομηρικοὺς χρόνους ὁ ταυτισθεὶς πρὸς αὐτὸν Ἀπόλλων.

—2) Ἐπίθετον τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Παιὼν* καὶ *Παιὰν* ἐν Ὠρωπῷ τῆς Ἀττικῆς (*Παυσ.* I. 34.3) μετὰ τοῦ Διὸς καὶ Ἡρακλέους ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ μεγάλου ἐκεῖ βωμοῦ.

—3) Ἐπίθετον καὶ πολλῶν ἄλλων θεῶν, ὡς τοῦ Ἡλίου, τοῦ Διονύσου, τοῦ Πανός, τοῦ Ἀσκληπιοῦ (κυρίως), τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τοὺς ὀρφικοὺς ἰδίως ὕμνους, ὅτε ἡ λέξις παιήων καὶ παιὼν εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν λέξιν σωτήρ. ΚΑΨ.

Digitized by Google

Παιωνία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγείας, μὲ τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Ἄγαλμα τῆς Παιωνίας Ἀθηνᾶς εἶχε στηθῆ ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐν Ἀκροπόλει. Ἐπίσης καὶ ἔν τινι στοᾷ, ἐκτεινομένῃ ἀπὸ τοῦ Διπύλου, μαζὶ μὲ τὰ τοῦ Διός, Μνημοσύνης καὶ τῶν Μουσῶν (κατὰ Παυσανίαν).

παιωνία (ἡ) (Paeonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν* ἢ *βατραχιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς ἢ καὶ θάμνους ἀπαντῶντας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, γνωστότερα, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ ἑξῆς: *παιωνία ἡ κρητικὴ* (Paeonia cretica, κοιν. *πηγουνιά*), *παιωνία ἡ κοραλλιόχρους* (Paeonia corallina, κοιν. *λυγουνιά, ἀλουπόχορτο, ἀρκοψατσὶ καὶ ψατσί*), *παιωνία ἡ ρούσειος* (Paeonia Russii) καὶ *παιωνία ἡ φαρμακευτικὴ* (Paeonia officinalis, κοιν. *μᾶκος, σονέττο*). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σιβηρίας εἶναι τὰ ἑξῆς: *παιωνία ἡ λεπτόφυλλος* (Paeonia tenuifolia), *παιωνία ἡ λευκανθὴς* (Paeonia albiflora), ἀμφότεραι καλλιεργούμεναι ὑπὸ πλείστας ποικιλίας πρὸς κόσμον. Ἰθαγενὴς τῆς Κίνας εἶναι ἡ *παιωνία ἡ δενδρώδης* (Paeonia moutan), ἐπίσης ὡς κοσμητικὸν φυτὸν καλλιεργούμενον. Δ. Ν. Π.

Παιωνία.

—*[Φαρμακογ.]* Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ τούτου θεραπευτικῶς παρουσιάζει ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν ἡ *παιωνία ἡ φαρμακευτικὴ* (Paeonia officinalis), φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς, Εὐρώπης καὶ Κίνας. Τοῦ φυτοῦ τούτου αἱ ρίζαι περιέχουν ταννίνην, παιονόλην, πιθανὸν δὲ καὶ γλυκοζίνην τινὰ ἡνωμένον μετὰ ὑδροκυανίου. Εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφονται ὡς φάρμακον στυπτικὸν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, ὡς ἀντισπασμωδικὸν καὶ ἀντιεπιληπτικόν. Τὰ ἄνθη τῆς φαρμακευτικῆς παιωνίας ἀναγράφονται ὡς φάρμακον εὐστόμαχον. Κ. Γ. Μ.

παιωνικὰ *μέτρα [Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Τὰ κῶλα τοῦ παιωνικοῦ ρυθμικοῦ γένους ἔχουσι μέγεθος δεκάσημον, πεντεκαιδεκάσημον καὶ πεντεκαιεικοσάσημον, τουτέστιν εἶναι διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι· αἱ δὲ τετραποδίαι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν ρυθμικὸν κῶλον, ἀλλ' ἐπάναγκες νὰ διαιρῶνται εἰς δύο διποδίας. Πάντων τῶν κώλων συνηθεστάτη εἶναι ἡ διποδία: α') κρητική: —́⏑— | —́⏑—· β') βακχειακή: ⏑—́— | ⏑—́—· γ) παλιμβακχειακή: ⏑̲—⏑ | ——⏒. Ἡ τελευταία συνήθως λαμβάνεται ὡς κρητικὴ μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως. Τὰ ἐκ κρητικῶν ποδῶν καταληκτικὰ κῶλα καταλήγουσιν εἰς πεντάσημον σπονδεῖον ἢ τροχαῖον διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον, ὁ δὲ ρυθμὸς ἀνεπληροῦτο ἢ διὰ τονῆς, δηλαδὴ διὰ παρεκτάσεως τῆς προτελευταίας μακρᾶς (—́—) ἢ διὰ προσθήκης δισήμου λείμματος (παύσεως) ἐν τέλει (—⏑⩘). Ὅταν ὅμως ὁ καταληκτικὸς ποὺς κεῖται ἐν ἀρχῇ τοῦ κώλου, τότε ἔχει πάντοτε τὸ τοῦ σπονδείου σχῆμα μετὰ τονῆς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος χρόνου.

└──́—, —́⏑⏑, ⏑—́⏑⏑, ⏑—́⏑—

Ἐκ τῶν διποδιῶν συχνάκις ἀπαρτίζονται διὰ ρυθμικῆς συναφείας τετράμετρα, ἅτινα ἐνίοτε κεῖνται καὶ καταληκτικά, χρησιμεύοντα ὡς κατακλεὶς συστήματός τινος

⏑⏑́⏑ —, —́⏑⏑⏑, —́⏑⏑⏑, —́— Λ

Τὰ συνηθέστατα ὅμως τῶν κρητικῶν μέτρων εἶναι τὸ ἀκατάληκτον τετράμετρον, ὅπερ ὑποληπτέον ὡς ἐκ δύο διμέτρων ἢ διποδιῶν συγκείμενον, δι' ὃ καὶ τέμνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κώλων. Τοῦτο μετεχειρίσαντο οἱ κωμικοὶ καὶ κατὰ στίχον, οἷον ὁ Ἀριστοφάνης (ἐν Ἀχαρν. 976 καὶ ἑξῆς):

αὐτόματα πάντ' ἀγαθὰ | τῷδέ γε πορίζεται
οὐδέποτ' ἐγὼ πόλεμον | οἴκαδ' ὑποδέξομαι.

—́⏑⏑⏑ | —́⏑⏑⏑ ‖ —́⏑⏑⏑ | —́⏑—

Συχνάκις συζεύγνυνται κρητικὰ κῶλα, καὶ μάλιστα δίμετρα, εἰς μίαν ὑπέρμετρον περίοδον, καταλήγουσαν ὁτὲ μὲν εἰς κῶλον ἀκατάληκτον ὁτὲ δὲ εἰς καταληκτικόν, τὰ καλούμενα κρητικὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων. Τοιοῦτον δὲ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (ιγ' 43 W) μνημονευόμενον παιωνικὸν τοῦ Ἀλκμᾶνος ἑξάμετρον, ἐκ μόνων κρητικῶν συγκείμενον καὶ ὂν καταληκτικόν:

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ | ἔστι, μάργος δ' Ἔρως | οἷα παῖς παίσ-δει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαί | νων, ἃ μή μοι θίγῃς | τῷ κυπαιρίσκῳ.

Τῆς κωμῳδίας ἴδια εἶναι τὰ τροχοπαιωνικὰ μέτρα, ἐν οἷς τροχαϊκὰ καὶ παιωνικὰ κῶλα συντίθενται εἰς μίαν περίοδον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ τροχοπαιωνικὸν τετράμετρον, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ στίχον ἐπαναλαμβάνει (ἐν Λισιστρ. στ. 1014 καὶ ἑξῆς):

—́ ⏑ — ⏒ —́ ⏑ — ⏒ | —́ ⏑ ⏑ ⏑ —́ ⏑ ⏑̲
οὐ δὲν ἔ στι θη ρί ον γυ ναι κὸς ἀ μα χώ τε ρον
οὐ δὲ πῦρ οὐδ' ὧδ' ἀ ναι δὴς οὐ δε μί α πάρ δα λις

Ἄλλοτε προηγοῦνται μὲν τὰ κρητικὰ κῶλα, ἐπιφέρεται δὲ τροχαϊκὸν (ὡς ἐν *Ἀριστοφ.* Εἰρήν. στ. 351—353):

ἀλλ' ἁπαλὸν ἄν μ' ἴδοις
— ⏑⏑⏑ — ⏑ └──
καὶ πολὺ νεώτερον ἀ-
— ⏑⏑⏑ — ⏑ — ⏑
παλλαγέντα πραγμάτων
— ⏑ — ⏑ — ⏑ └──

Αἱ παιωνικαὶ στροφαὶ σπανίως μὲν συντίθενται ἐκ καθαρῶν κρητικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἀναμίγνυνται μετὰ τῶν κρητικῶν κώλων καὶ τροχαϊκά. Πολλάκις μία μόνον ἢ καὶ πλείονες περίοδοι ἀπαρτίζονται ἐκ κρητικῶν, αἱ δὲ ἄλλαι εἶναι τροχαϊκαί. Τὰ μετρικὰ στοιχεῖα τῶν στροφῶν τούτων εἶναι τὸ κρητικὸν δίμετρον, ὁτὲ μὲν ἀκατάληκτον, ὁτὲ δὲ καταληκτικόν, καὶ τὸ τρίμετρον· εἶτα τὸ τροχαϊκὸν δίμετρον μετ' ἀλόγων ἄρσεων. Καὶ ἡ μὲν τομὴ μεταξὺ τῶν κώλων εἶναι μὲν συχνή, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπαραίτητος. Τὴν δὲ λύσιν ὁ μὲν κρητικὸς ἐπιδέχεται ἐπὶ τῆς δευτέρας μακρᾶς, οἱ δὲ τροχαῖοι ἀποφεύγουσιν αὐτήν.

Ὁμοίως ἐν παιωνικοῖς μέτροις εἶναι γεγραμμένοι καὶ δύο ἐπὶ λίθων κεχαραγμένοι ὕμνοι εἰς Ἀπόλλωνα, ἐν οἷς φέρονται ἐπιγεγραμμένα καὶ τὰ μουσικὰ αὐτῶν σημεῖα καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνευρέθησαν τῷ 1893 μ.Χ. ἐν Δελφοῖς καὶ ἐξεδόθησαν ἀκριβέστερον ἐν «Musici scriptores Graeci» ὑπὸ Car. Janus. Τὰ βακχειακὰ μέτρα, σπάνια ὄντα, εὕρηνται ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐν χωρίοις, ἐν οἷς ἐν καιρῷ θλίψεως, ἐκπλήξεως, θαυμασμοῦ ἐκφέρονται πρὸς τὸ θεῖον ἱκετευτικαὶ προσφωνήσεις ἢ μετὰ τρόπου ἐπιφωνηματικοῦ γίνονται ἐρωτήσεις πλήρεις ἀδημονίας καὶ πάθους. Τούτων συχνότατον εἶναι τὸ δίμετρον, μετ' αὐτὸ δὲ τὸ τετράμετρον, σπανιώτατα δὲ τὸ τρίμετρον καὶ τὸ πεντάμετρον. Ἐκ βακχείων μετ' ἰάμβων συντεθειμένων ἀποτελεῖται ὁ δόχμιος, τουτέστι πλάγιος, ρυθμός. Ν. Α. Χ.

—**παιωνικὸν** *γένος [Ἀρχ. Μετρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ τρίτον ρυθμικὸν γένος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς, ἐν ᾧ πέντε πρῶτοι χρόνοι συντιθέμενοι ἐσχημάτιζον· ἕνα πεντάσημον ρυθμικὸν πόδα, *παίωνα* καλούμενον, οὗτινος ἡ τρίσημος θέσις πρὸς τὴν δίσημον ἄρσιν εἶχε τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ὡς: 3 : 2 ἢ $1^1/_2$: 1, διὸ τὸ γένος τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ *ἡμιόλιον*. Τὸ ρυθμικὸν μέγεθος τοῦ γένους τούτου, ἀρχόμενον ἀπὸ πεντασήμου, ἐξικνεῖτο μέχρι πεντεκαιεικοσασήμου. Δηλονότι τὰ κῶλα αὐτοῦ ἦσαν διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι, ἤτοι εἶχον μέγεθος δεκάσημον, πεντεκαιδεκάσημον καὶ πεντεκαιεικοσάσημον. Αἱ τετραποδίαι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, δὲν ἀπετέλουν ἓν κῶλον, ἀλλ' ἦτο ἐπάναγκες νὰ διαιρῶνται εἰς δύο διποδίας. Πάντων τῶν κώλων συνηθεστάτη ἦτο ἡ διποδία: α') κρητικὴ —́⏑— | —́⏑—, β') βακχειακὴ ⏑—́— | ⏑—́—, γ') παλιμβακχειακὴ ⏑̲—⏑ | ——⏒. Ἡ τελευταία ἐλαμβάνετο συνήθως ὡς κρητικὴ μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως, λογιζομένη ὡς συλλαβὴ ἀδιάφορος. Ν. Α. Χ.

Παιώνιος. —1) Ἀρχαῖος γλύπτης, καταγόμενος ἐκ Μένδης τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Κατέστη διάσημος ἐξ ἑνὸς ἀγάλματος εὑρεθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῆς γνωστῆς Νίκης, ἀφιερωθείσης ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων τῆς Ναυπάκτου εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, κατόπιν τῆς νίκης αὐτῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐν Σφακτηρίᾳ. Τὴν βάσιν τοῦ ἀγάλματος ὁ Παιώνιος ἐπέγραψε, πληροφορῶν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργός του, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν χαλκῶν ἐπιχρύσων Νικῶν, αἵτινες εἶχον στηθῆ ὡς ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Ἡ Νίκη τῶν Μεσσηνίων ἦτο ἐστημένη ἐπὶ τριγωνικῆς στήλης, ὕψους 9 μ., εἰκονίζεται δὲ πετῶσα καὶ κατερχομένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κλίνουσα ὀλίγον πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ κρατοῦσα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ ἱμάτιον, ὅπερ κολποῦται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὡς ἱστίον. Ἅπτεται ἐλαφρῶς διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἐπὶ ἀμόρφου σώματος ἐκ λίθου, ὅθεν ἀριστερὰ προβάλλει κεφαλὴ ἀετοῦ. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ πρόθεσις τοῦ καλλιτέχνου ἦτο νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς πτητικῆς κινήσεως καὶ τοῦ μετεώρου τῆς θεᾶς. Τοῦτο δὲ ἐπεδίωξε μὲ τολμηρόν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὕλην, τρόπον καὶ τὸ ἐπέτυχε διὰ τῆς παραστάσεως ἀνοικτῶν τῶν πτερύγων, διὰ τῆς μερικῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν, διὰ τοῦ ἀνεμίσματος τοῦ ἱματίου πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ τῆς κλίσεως τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλπ. Ἡ παρεμβολὴ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κυανοῦ (ἄλλοτε) λιθίνου ἀετοῦ, συγχυζομένου πρὸς τὸ κυανοῦν «φόντο» τῆς ἀτμοσφαίρας θὰ ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ αἰθερίου. Καὶ ἡ ἐκλογὴ ἔτι τῆς ραδινῆς καὶ ἄνευ προοπτικοῦ ὄγκου τριγωνικῆς στήλης θὰ συνέβαλλε πολὺ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἰδέας τοῦ καλλιτέχνου. Καταφανὴς ἐπίσης εἶναι ἡ πρόθεσις τῆς δηλώσεως τοῦ σώματος: ὁ χιτών, ἀφήνων γυμνὸν τὸν ἀριστερὸν μαστὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν σκέλος, προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, οὗτινος ἐπιδεικνύει κατὰ θαυμασίως πλαστικὸν τρόπον τὰ μέλη καὶ τὰ πέρατα. Ὁμοίαν Νίκην, ἧς εὑρέθη μόνον ἡ βάσις, ἀφιέρωσαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Δελφῶν. Ἐπίδρασιν μεγάλην εἶχεν ἡ τέχνη τοῦ Παιωνίου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καθὼς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἰδίᾳ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν γλυπτῶν τοῦ ἐν Ξάνθῳ τῆς Λυκίας μνημείου τῶν Νηρηΐδων.

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι ὁ Παιώνιος ἔκαμε καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα (τὰ γλυπτὰ) τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι ὁ Παιώνιος θὰ ἦτο πολὺ νέος ὅτε κατεσκευάζοντο τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ τῷ ἀνατεθῇ τόσον σπουδαῖον ἔργον. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐμνημόνευε τὰ ἔργα του ταῦτα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς βάσεως τῆς Νίκης, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ἔργα πολὺ μικροτέρας σημασίας, ὅπως εἶναι τὰ ἀκρωτήρια τοῦ ἰδίου ναοῦ.

—2) Ἀρχιτέκτων ἐξ Ἐφέσου, ὅστις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δημητρίου ἐπεράτωσε (περὶ τὸ 450 π. Χ.) τὸν μέγαν ἰωνικὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνέγερσις εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν Χερσίφρονος καὶ Μεταγένους. Εἰς τὸν ἴδιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δάφνιδος τοῦ Μιλησίου, ἀνετέθη ἡ κατασκευὴ τοῦ μεγάλου διπτέρου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις τῆς Μιλήτου. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐσχεδιάσθη τόσον μέγα καὶ τόσον πολυτελές, ὥστε ποτὲ δὲν ἐπερατώθη, δι' ἔλλειψιν χρημάτων, ἂν καὶ ἡ ἐργασία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ αἰῶνας. Χ. Ι. Μ.

Πὰκ (Paque), ***Μαρία - Ἰωσὴφ - Λέων - Ντεζιρέ.*** Βέλγος κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1867. Διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον καθηγητὴς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Λιέγης καὶ βραδύτερον ἐν Σόφιᾳ, Ἀθήναις καὶ Λισσαβῶνι, ἔνθα ἐδίδαξε κλειδοκύμβαλον, ὄργανον καὶ ἀνώτερα θεωρητικὰ μαθήματα. Τέλος ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν, παρήγαγε πλεῖστα λεπτὰ ἔργα μουσικῆς δωματίου, συμφωνίας, τὸ μελόδραμα «Vaïna» κ. ἄ. Γ. Σ.

Πακαράϊμα (Pacaraima) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς Βραζιλίας καὶ Βενεζουέλας καὶ προεκτεινομένη πρὸς Α. ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Γουυάνης. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν δευτερευουσῶν ὀροσειρῶν χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ σειρᾶς δεξιῶν παραποτάμων τοῦ Ὀρενόκου καὶ ἐχουσῶν γενικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῆς ὅλης ὀροσειρᾶς εἶναι τὸ ὄρος *Ροροΐμα* (2665 μ.), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου συναντῶνται τὰ σύνορα Βραζιλίας, Βενεζουέλας καὶ Βρεττανικῆς Γουυάνης. Χ. Δ.

Πακάτη· βλ. *Παγκάστη*.

Πακάτοι (οἱ) (δηλ. ἔνσπονδοι) *[Βυζ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ διάφοροι βάρβαροι λαοὶ οἱ συμβαλλόμενοι μετὰ τοῦ Βυζαντίου διὰ *πάκτου*, δηλαδὴ διὰ συνθήκης. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν φιλίαν τῶν γειτόνων βαρβάρων λαῶν, τῶν διαιτωμένων ἐν Εὐρώπῃ μὲν κατὰ μῆκος τῶν βορείων συνόρων (πέραν τοῦ Δουνάβεως κλπ.), ἐν Ἀσίᾳ δὲ κατὰ τὸν Καύκασον, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰς περὶ τὴν Συρίαν ἐρήμους, καὶ ἐν Ἀφρικῇ περὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἐν Λιβύῃ καὶ Μαυριτανίᾳ βυζαντινὰς κτήσεις, συνῆπτε μετ' αὐτῶν «πάκτα», δηλαδὴ συνθήκας, δυνάμει τῶν ὁποίων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐχορήγει αὐτοῖς ὡρισμένα χρηματικὰ ποσὰ ἐτησίως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῖς ἐπέτρεπε νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως χάριν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος.

Εἰς ἀντάλλαγμα οἱ οὕτω συμβαλλόμενοι βάρβαροι λαοὶ (*πακάτοι*) ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη, ἀλλὰ καὶ νὰ προστατεύωσιν αὐτὰ κατὰ πάσης ἐκ μέρους τῶν ἄλλων γειτόνων βαρβάρων ἐπιδρομῆς. Ν. ΚΛΣ

Πακᾶτος (Pacatus). Λατινικὴ ὀνομασία τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ γραμματικοῦ *Εἰρηναίου* (βλ. λ.).

Πακιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 975. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Πακελὲν (Paquelin). Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1836. Ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφερούσας ἐρεύνας ἐπὶ τῆς βιολογικῆς χημείας, ἀφορώσας τὴν χημι-

Digitized by Google

κὴν **σύστασιν τῶν ἐρυθρῶν** αἱμοσφαιρίων καὶ τοῦ σιδήρου τοῦ αἵματος, καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς προελεύσεως καὶ φυσιολογικῆς ἐνεργείας τῶν φωσφατούχων (1873—1878). Ἐξ ἄλλου ἐδημιούργησε σειρὰν θαυμασίων ἐργαλείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσαν θέσιν κατέλαβεν ὁ *θερμοκαυτήρ* του. Διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ἰατρικοῦ βήματος» (1872) καὶ ἐπιστημονικὸς συντάκτης τοῦ «Ἐλευθέρου Λόγου» (1892). Ο. Ρ.

πακετάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πακετάρω*: «τὸ πακετάρισμα τῶν ἐμπορευμάτων».

πακεταρισμένος, *—η*, *—ο*· ὁ συνεσκευασμένος εἰς δέμα, εἰς πακέτο: «ἐμπορεύματα πακεταρισμένα».

πακετάρω· συσκευάζω εἰς πακέτο, εἰς δέμα: «πακετάρω τὰ ψώνια» (γαλλ. paqueter).

πακέτο (τό)· πολλὰ ὁμοῦ πράγματα συνεσκευασμένα, περιτυλιγμένα: «ἕνα πακέτο ψώνια»· || κυτίον καπνοῦ ἢ σιγάρων, ἄλλως *κάσσα* (ἀγγλ. packet).

—πακέτο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων ταχυδρομικὸν πλοῖον δεχόμενον καὶ ἐπιβάτας, καὶ δὴ τὸ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀτμοπλοίων ἱστιοφόρον τοιοῦτον (βλ. λ. *ἐπιβατικόν*). Σ. Ε. Λ.

Πακὶ *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ βορείου Σαρωνικοῦ, προσκείμενον τῇ ἀκτῇ τῆς Μεγαρίδος (πλάτ. $37^{\circ}57'45''$ Β., μῆκ. $23^{\circ}22'05''$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) εἰς $1\frac{1}{8}$ μιλλ. Α.ΝΑ. τῶν ἀπορρώγων τῆς Κακῆς Σκάλας (Σκιρρωνίδων Πετρῶν). Εἰς $\frac{1}{2}$ μίλ. βορείως μικροτέρα νησίς, τὸ *Πακιακιὸ* ἢ *Πακιάκι*. Σ. Ε. Λ.

Πακιακιὸ *[Γεωγρ.]*, καὶ *Πακιάκι* (βλ. λ. *Πακί*).

Πακιαρόττι (Pachiarotti), ***Γάσπαρος***. Διάσημος εὐνοῦχος ἀοιδὸς τῆς Ἰταλίας (1744—1821). Δεκαεξαετὴς ἤρχισε τὸ στάδιόν του, ᾄδων ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν κυριωτέρων ἰταλικῶν θεάτρων γυναικείους ρόλους. Τῷ 1770 ἦτο ἤδη ὀνομαστὸς καὶ ἔκτοτε ἧρε συνεχῶς θριάμβους ἐν Βενετίᾳ, Νεαπόλει, Βολωνίᾳ, Μιλάνῳ κλπ. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἐκ τῶν πλέον εὐνοουμένων ἀοιδῶν τοῦ Λονδίνου, τὸ ὁποῖον ἐπανειλημμένως ἐπεσκέφθη. Ἦτο κάτοχος ἐξαιρετικῶς ὡραίας καὶ ἐκφραστικῆς φωνῆς, διεκρίνετο δ' ἐπίσης καὶ διὰ τὴν γενικὴν μουσικήν του μόρφωσιν. Γ. Σ.

πακινιανὰ *σωμάτια* *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐν τῷ ὑποδορίῳ κυρίως ἱστῷ τελικαὶ ἀπολήξεις τῶν νεύρων τοῦ δέρματος. Σμικρότατα ὄντα (μῆκος=1—4 χλ., πλάτος=1—2 χλ.) ἔχουσι σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν μερῶν, τῆς νευρικῆς ἰνὸς καὶ τοῦ ἔσω καὶ ἔξω ἐλύτρου. Ἀπαντῶσι δ' οὐ μόνον ἐν τῷ δέρματι, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (περὶ τὰς ἀρθρώσεις καὶ τένοντας, ἐν τῷ περιοστέῳ, τῷ παγκρέατι, τῷ περιτοναίῳ κλπ.). Ἄγνωστος ἔτι ἡ εἰδικὴ λειτουργία αὐτῶν. Ι. Π.

Πακῖνο (Pachino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῶν Συρακουσσῶν. Κάτ. 15.676. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως τῶν Συρακουσσῶν, παρὰ τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς νήσου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὅπου ἔχει καλὸν λιμένα, γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὡς «Pachini portus». Σῴζεται παλαιὸν τεῖχος, ὅπερ περιέβαλλε τὴν πόλιν, καὶ ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν θύννων καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον οἴνων, ἐλαιῶν καὶ σύκων. Μ. Δ. Β.

Πάκκαλα (Pakkala), ***Τέουβο***. Φινλανδὸς συγγραφεὺς (1862—1925). Ἔγραψε μυθιστορήματα, ἰδίᾳ δὲ παραμύθια καὶ διηγήματα διὰ παιδία, μετὰ λεπτῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. Ἐπίσης τὰ θεατρικὰ αὐτοῦ ἔργα καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων τοῦ φινλανδικοῦ θεάτρου. Θ. Κ.

Πακκανάρι (Paccanari), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς κληρικός, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὸ θρησκευτικὸν τάγμα «Ὀρατόριο ντὲλ πάντρε Καραβίτα». Βραδύτερον συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως θρησκευτικῆς ὁμάδος πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ διαλελυμένου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ὁμάς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1793 ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύλλογος τῆς πίστεως», συνεχωνεύθη τῷ 1799 μὲ τὴν ἐν Βελγίῳ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουσαν «Ἑταιρείαν τῆς ἱερᾶς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ», ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τάγμα τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ» καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πακκανάρι. Τῷ 1803 ὅμως διελύθη κατόπιν διενέξεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν μεταξὺ τῶν μελῶν του, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πακκαναρισταί», ὁ δὲ Πακκανάρι συλληφθεὶς καὶ καταδικασθεὶς ὡς ἀνισόρροπος ἀπέθανεν ἐν ἀφανείᾳ. Μ. Δ. Β.

Πακκὰρ (Paccard), ***Ἀλέξιος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων καὶ ἀρχαιολόγος (1813—1867). Τῷ 1841 ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν ἰταλικὴν πρωτεύουσαν ὡς ὑπότροφος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Τελειοποιήσας αὐτόθι τὰς σπουδάς του, ἐξέθεσε, μεταξὺ ἄλλων, σχέδιον πολυχρώμου ἀναστηλώσεως τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ ἐξετιμήθη πολύ. Ταξιδεύσας κατόπιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος χάριν μελετῶν, ἀνεστήλωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ Πανδρόσειον, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Γαλλίαν διωρίσθη ἀρχιτέκτων τοῦ Ραμπουγιὲ καὶ τοῦ Φονταινεμπλὼ καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν. Μ. Δ. Β.

Πάκκαρντ (Packard), ***Ἀλφαῖος-Σπρίνγκ***. Βορειοαμερικανὸς φυσιοδίφης (1839—1905). Διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας τῆς φυσικῆς ἱστορίας» τῆς Βοστώνης, τῷ 1871 διωρίσθη ἐντομολόγος τῆς πολιτείας τῆς Μασσαχουσέττης, τῷ 1877 μέλος τῆς ἐντομολογικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῷ 1878 καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πρόβιντεντς. Ἀπὸ τοῦ 1886 διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «American naturalist», ἔγραψε δὲ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τὰ γαιανθρακοφόρα αὐτῆς κοιτάσματα κτλ. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ζῳολογία» (1883), «Ἐγχειρίον ἐντομολογίας» (1898), «Λαμάρκ, ὁ ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως» (1901), κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Πακκιόνι (Pacchioni), ***Ἀντώνιος***. Διάσημος Ἰταλὸς ἀνατόμος (1665—1726). Ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῆς ὑφῆς τῆς σκληρᾶς μήνιγγος ὡς καὶ τῆς περιγραφῆς ὑπ' αὐτοῦ λευκοφαίων ἢ ἐρυθρωπῶν ἐπαρμάτων ἢ ἀδένων ἀνευρισκομένων εἴς τινα σημεῖα τῶν ἐγκεφαλικῶν μηνίγγων ὡς καὶ κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἄνω ἐπιμήκους κόλπου, καὶ κληθέντων ἔκτοτε ἐκ τοῦ ὀνόματός του *πακκιονείων σωματίων*. Ἔγραψε: «Dissertatio epistolaris de glandulis conglobatis durae meningis humanae etc.» (1705) καὶ πλῆθος ἄλλων ἔργων καὶ διατριβῶν. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Ρώμῃ τῷ 1721. Ο. Ρ.

Πάκκιος ***Ἀντίοχος***· βλ. *Ἀντίοχος ὁ ἰατρός*.

Πακνακᾶς, ***Μιχαήλ***. Ἀθηναῖος προύχων, ἐκ τῶν μέγα δυναμένων ἐν τῇ πόλει κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ (1769—1774), θεωρηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ μετὰ ματαίας προσπαθείας ὅπως ἀλλαξοπιστήσῃ, ἵνα χαρισθῇ αὐτῷ ἡ ζωή, ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1771. Τ. Ε. Ε.

Πακονιανὸς (Paconianus), ***Σίξτιος***· βλ. *Πακωνιανός*.

Πάκορος Α'. Βασιλεὺς τῶν Πάρθων ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, διαδεχθεὶς ζῶντα ἔτι τὸν πατέρα του Ὀρώδην τὸν Α' (51—38 π.Χ.). Ἔτυχεν ἀρίστης μορφώσεως καὶ ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ὑπῆρξεν ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων. Ὅτε δὲ ὁ πατήρ του συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ὀκταβίου κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, εἰσέβαλε κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν Συρίαν. Τέλος, ἐνικήθη κατὰ κράτος τῷ 38 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Π. Οὐενδιδίου Βάσσου, στρατηγοῦ τοῦ Ἀντωνίου, φονευθεὶς κατὰ τὴν μάχην.

— Πάκορος Β'. Ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Βολογέσου τοῦ Α', ἐπιλεγόμενος *Φιρούς*. Διεδέχθη τὸν ἐπ' ὀλίγον βασιλεύσαντα υἱόν του Ἀρτάβανον περὶ τὸ 91 μ.Χ. Ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Δεκεβάλου, βασιλέως τῶν Δακῶν, φανατικοῦ ἐχθροῦ αὐτῶν. Μολονότι δὲ διεφώνησε πρὸς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Τιριδάτην, βασιλέα τῆς Ἀρμενίας, ἐν τούτοις ὑπεστήριξεν αὐτόν, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι τὸν προσέβαλον καὶ ἐξεδίωξαν ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἀπέθανε περὶ τὸ 108 μ.Χ. Σῴζονται καὶ τῶν δύο τούτων βασιλέων νομίσματα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ ΠΑΚΟΡΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ. Α. Θ. Σ.

Πακούβιος, ἢ ***Πακουούϊος*** (Pacuvius), ***Μᾶρκος***. Ρωμαῖος τραγικὸς ποιητὴς ἐκ Βρινδησίου (220—130 π. Χ.). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ποιητοῦ Ἐννίου, ἐγεννήθη δὲ εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, κατόπιν τῶν προσπαθειῶν τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Ναιβίου, αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος εἰσεχώρουν εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἀκροάσεις. Ἐκ τῶν ἀρίστων τραγικῶν ποιητῶν, ἔγραψε κυρίως τραγῳδίας μὲ ἑλληνικὰς ὑποθέσεις («Ἀντιόπη», «Τεῦκρος», «Ἑρμιόνη», «Ἕκτωρ», «Μήδεια», «Ἴλιον», «Ἀταλάντη», «Χρύσης», «Νίπτρα», «Τήλεφος» κ. ἄ., καὶ πολλὰς σατίρας. Μία μόνον ἐκ τῶν τραγῳδιῶν του ἐμπνέεται ἀπὸ ὑπόθεσιν καθαρῶς ρωμαϊκὴν (=πραιτέξτα), ὁ «Παῦλος», ἔχουσα ὡς θέμα τὴν νίκην τῆς Πύδνας. Ὁ Πακούβιος μετὰ τοῦ Ναιβίου καὶ τοῦ Ἐννίου ἀποτελεῖ τὴν τριάδα τῶν Ρωμαίων τραγικῶν, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν Κικέρωνα, ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς τρεῖς τραγικοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γλῶσσα τοῦ Πακουβίου εἶναι κάπως ἐξεζητημένη. Ἐκ τῶν ἔργων του μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Ὁ Κικέρων ἀναφέρει συχνάκις χωρία ἐξ αὐτῶν. Ὁ Πακούβιος ἀναφέρεται καὶ ὡς ζωγράφος ὑπὸ τοῦ Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Ribbeck*, Fragmenta scaenicae romanorum poesis (1897). — *L. Müller*, De Pacuvii fabulis (1889). — *W. S Teuffel*, Caecilius, Statius, Pacuvius, Attius, Afranius (1858). Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

— Πακούβιος - *Καβάβιος*. Ρωμαῖος συγκλητικὸς ἐκ Καπύης, παρακινήσας τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἧτταν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων (216 π. Χ.) ὅπως κηρυχθῶσιν ὑπὲρ τοῦ Ἀννίβα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφιλοξένησεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Πακοὺε *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Νέας Ἠπείρου (Βόρειος Ἤπειρος), ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Πακούρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς «ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς» ἐν τῷ Γαγγιτικῷ κόλπῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῆς Μαισωλίας, ΝΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μανάδα (*Πτολ.* Ζ, α, 16). Φέρεται καὶ ὡς *Παλούρα*. Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Πακουριανὸς (ἢ ***Πακουριάνος***), ***Ἀπάσιος***. Βυζαντινὸς μάγιστρος, καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς ἰβηρικῆς οἰκογενείας καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ περιφήμου *Γρηγορίου Πακουριανοῦ*, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀποθανών, κατέλιπεν ὁλόκληρον τὴν ἔγγειον περιουσίαν αὐτοῦ. Διετέλεσε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διοικητὴς τῆς Ἀντιοχείας. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἐκτεταμένα κτήματα ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν οἷς καὶ τὸ χωρίον Πριλόγκιον ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης. Δ. Α. Ζ.

— Πακουριανός, *Γρηγόριος* Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγκαταλείψας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ παραπλανηθεὶς ἐπὶ μακρὸν ἀνὰ τὴν Γεωργίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων κατ' ἀρχὰς ὡς δοὺξ Θεοδοσιουπόλεως (τοῦ σημερινοῦ Ἐρζερούμ), βραδύτερον δὲ ὡς διοικητὴς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σμολένων. Ἀναμειχθεὶς εἰς τὰς περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου μηχανορραφίας καὶ ὑποστηρίξας τοὺς Κομνηνούς, ἐγένετο ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Α' μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Πετσενέγκων ἐκστρατείας. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «ἀνὴρ δὲ οὗτος μικρὸς ἦν τὸ δέμας, κατὰ τὸν ποιητήν, πλὴν ἀλλὰ μαχητής, γένους λαμπροῦ ἐξ Ἀρμενίων ὁρμώμενος» (Β, 4). Ἐφονεύθη εἰς τὰ στενὰ τῆς Βελιατόβης, μαχόμενος κατὰ τῶν Πετσενέγκων (1086). Ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων γαιοκτημόνων τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Πλὴν τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν κτημάτων του, ἦτο κύριος ἐκτεταμένων γαιῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς καὶ τῶν κάστρων Πετριτζὸς καὶ Βάνιστα, τῶν χωρίων Στενήμαχος καὶ Καισαρούπολις, ὑποστατικῶν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Μοσυνουπόλει κ.τ.λ. Εἶναι ὅμως κυρίως γνωστὸς ὡς ἱδρυτὴς τοῦ περιφήμου μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μπάτσκοβο, ἐν Βουλγαρίᾳ.

—Πακουριανοῦ, *Τυπικὸν* —. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γενικῶς γνωστὸν τὸ πολύτιμον τυπικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ *Γρηγόριος Πακουριανὸς* καθώρισε τὸν τύπον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης μονῆς τῆς Θεοτόκου Πετριτζονιτίσσης, παρὰ τὸ χωρίον Μπάτσκόβο, ἐν Βουλγαρίᾳ, οὐχὶ δὲ μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως. Ὡς καὶ πάντα τὰ τοῦ εἴδους τούτου κείμενα, τὸ τυπικὸν τοῦ Πακουριανοῦ, τὸ ὁποῖον συνετάχθη τῷ 1083, ἀποτελεῖ ἀρίστην πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ μοναστηριακοῦ βίου τῆς ἐποχῆς. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ κείμενον τοῦτο, διότι διαφωτίζει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς καὶ μᾶς γνωρίζει λεπτομερείας τινὰς περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον, ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς διετήρησε τὴν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἀγάπην, ρητῶς καθορίσας ὅτι τὸ μοναστήριον προωρίζετο μόνον διὰ τοὺς Ἴβηρας μοναχοὺς καὶ ἀπαγορεύσας τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὸ τῶν Βυζαντινῶν (Ρωμαίων). «Παρεγγυῶμαι δέ, λέγει, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ μονῇ καὶ βεβαιωτάτῳ δόγματι παριστῶ, μηδέποτε ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ταύτῃ ἁγίᾳ μονῇ Ρωμαῖον πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ταχθῆναι, εἰ μὴ μόνον νοτάριόν τινα...» (L. Petit, σελ. 44). Τὸ «Τυπικὸν τοῦ Πακουριανοῦ» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ διασκευῇ ὑπὸ τοῦ Γ. Μουσαίου (Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης, Ἰεναία διατριβή, ἐν Λιψίᾳ 1888). Τὸ πρωτότυπον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ L. Petit: Typicon de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Pétritzos (Bačkovo) en Bulgarie, ἐν ἐπιμέτρῳ τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» τῆς Πετρουπόλεως (τόμ. ΙΑ', 1904). Δ. Α. Ζ.

Digitized by Google

πακουρίνα (ἡ) (Pacourina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *πακουρίνα ἡ ἐδώδιμος* (Pacourina edulis), πόα τῆς Ἀργεντινῆς μὲ καυλὸν κυλινδρικόν, φύλλα ἐναλλασσόμενα, φοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, ἄνθη πορφυρᾶ κατὰ κεφαλίδας σφαιροειδεῖς διατεταγμένα καὶ καρπὸν ἀχαίνιον. Τὰ φύλλα της καὶ οἱ τρυφεροὶ βλαστοί της εἶναι ἐδώδιμοι. Φθάνει εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου. Δ. Ν. Π.

Πακούριος *ὁ Περανίου*. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α΄ (527—565), διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν καταλαβόντων τὴν Ἰταλίαν Γότθων. Ν. ΚΛΣ

Πακρατουνῆ. Ἀρμενικὴ δυναστεία (βλ. λ. *Βαγρατίδαι*).

Πακρουροῦ. Βασιλίσκος τοῦ Ἀνατολικοῦ Δέλτα (680 π. Χ.), ὑποταγεὶς εἰς τὸν Ἀσαρχαδδόν. Συνωμοτήσας ἔπειτα καὶ συλληφθεὶς μετ' ἄλλων βασιλίσκων ἐστάλη εἰς Νινευὴ ἁλυσίδετος. Βραδύτερον ἀποκατέστη ὡς ὑποτελὴς εἰς τὴν πόλιν Πισουπτί. Γ. Λ. Α.

Πὰκς (Paks) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Οὐγγαρίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τόλνα. Κάτ. 12.000. Εἶναι σταθμὸς τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ποταμοπλοΐας, παράγει δὲ οἶνον καὶ σιτηρά. Γ. Θ. Κ.

Πακτία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαίων τῆς *Πάρου* ὀνομασιῶν. Σ. Ε. Λ.

πάκτον (τό)· μεσαιων., συνθήκη, σύμφωνον: «διὰ *παραβασίας τῶν συγκειμένων πάκτων*», «*ὁ χαγᾶνος μεθ' ἡμῶν πάκτα πεποιηκώς*» || «*ἐτήσιον πάκτον*» ἐτήσιον μίσθωμα (λατ. pactum)· || *πάκτα* (τά)· οἱ φόροι γενικῶς, τοὺς ὁποίους κατέβαλλεν ἑκάστη τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὸ Βυζάντιον (βλ. καὶ λ. *πακάτοι*).

Πακτύαι (Pactyae insulae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον ὀνομασία (5, 35) τετρανήσου συστάδος προσκειμένης ταῖς νοτίαις ἀκταῖς τῆς Λυκίας καὶ ἀποτελουμένης ἐκ τῶν νήσων Λασίας, Μάκριδος, Μεγίστης καὶ Νυμφαΐδος. Εἶναι αἱ πρὸ τοῦ Καστελλορίζου νῆσοι (*Ξεναγόρου νῆσοι*). Σ. Ε. Λ.

Πάκτυες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς ἰνδικὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατοικῶν πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Ἀραχωσίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν. Ἡ χώρα αὐτῶν *Πακτυϊκή*, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν, ἀπετέλει μετὰ τῆς Ἀρμενίας καὶ μέρους τοῦ Πόντου μίαν τῶν σατραπειῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, καταβάλλουσα ἐτήσιον φόρον 400 ταλάντων. Συνεξεστράτευσαν μετὰ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ἀρταΰντην τὸν Ἰθαμίτρεω, ἐνδεδυμένοι δέρματα αἰγῶν καὶ ὡπλισμένοι δι' ἐπιχωρίων τόξων καὶ ἐγχειριδίων. Α. Θ. Σ.

Πακτύη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἱδρυθεῖσα, κατὰ τὸν Σκύμνον, ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου. Ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ὅριον τῆς χερσονήσου, ἀπ' αὐτῆς δὲ ἤρχιζε τὸ ὀχυρὸν τεῖχος, ὅπερ κατέληγεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου Καρδίαν. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἔκτισεν ὁ Μιλτιάδης τῷ 560 π. Χ., ἵνα προστατεύσῃ τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν θρᾳκικῶν λαῶν, ἰδίως δὲ τῶν γειτόνων αὐτῆς Ἀψινθίων. Ἐνταῦθα παρέμεινεν ὁ Ἀλκιβιάδης τῷ 408 π. Χ., ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀφῄρεσαν ἐκ νέου τὴν ἀρχηγίαν, ἀναθέσαντες αὐτὴν εἰς τὸν Κόνωνα. Ὀχυρώσας δὲ τρία φρούρια: τὸν *Ὄρνον*, *Βισάνθην* καὶ *Νέον Τεῖχος*, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θρᾴκης. Ἡ Πακτύη κατεστράφη τῷ 309 π. Χ. μετὰ τῆς Καρδίας ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, βασιλέως τῆς Θρᾴκης, πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης Λυσιμαχείας. Κατὰ τὸν Μελέτιον, τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἐκαλοῦντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (τέλη ΙΗ΄ αἰῶνος) *Παλαιὰ Πάτινο*, ἦτο δὲ παλαιότερον ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως καὶ κατόπιν μητροπολίτου. Α. Θ. Σ.

Πακτύης. Ἐπιφανὴς Λυδός, εἰς τὸν ὁποῖον Κῦρος ὁ Μέγας ἐνεπιστεύθη, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κροίσου, τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἵνα μετακομίσῃ αὐτοὺς εἰς Ἐκβάτανα. Οὗτος ὅμως, στασιάσας καὶ στρατολογήσας ἀρκετὸν στράτευμα, ἐπολιόρκει τὸν Τάβαλον, σατράπην τοῦ Κύρου, ἐν Σάρδεσι. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Μαζάρη, στρατηγοῦ τοῦ Κύρου, φοβηθεὶς ἔφυγεν εἰς Κύμην, ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην καὶ τέλος εἰς Χίον, ὅπου κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς. Οἱ Χῖοι ὅμως, δωροδοκηθέντες, τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς Πέρσας. Α. Θ. Σ.

Πακτύης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Ἰωνίᾳ, ἐκτεινόμενον πρὸς Δ. τῆς Μεσωγίδος καὶ ὑπὲρ τὴν Μαγνησίαν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πηγάζει, κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΔ, 647), ὁ Ληθαῖος, παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου. Ἀποσπώμενον ἀπὸ τῆς Μεσωγίδος (Κεστενὲ-ντάγ) καί τινος δυτικοῦ κλάδου αὐτῆς, πλησιάζει πρὸς τὴν Μυκάλην καὶ σχηματίζει δύο ἄλλα δευτερεύοντα ὄρη, τὸν *Πρηῶνα* καὶ *Θώρακα* (Γκιουμούς-ντάγ, ὕψους 900 μ.). Α. Θ. Σ.

Πακτυϊκὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Πάκτυες*.

πακτῶ (—όω)· ἀρχ. κλείω καλῶς, στερεώνω, σφηνώνω: «*πακτῶσαι θύρας*, — *μοχλοῖς τὰ προπύλαια*» || στουπώνω, φράττω: «*ὅσα τετρημένα ἐνεβύσαμεν ῥακίοισι κἀπακτώσαμεν*» (*Ἡροδ.*)· ἐκ τοῦ *πακτός*,—*πηκτός*.

—**πακτῶ** (—όω) καὶ **πακτώνω**· μεσαιων. συμφωνῶ· || μισθῶ, ἐκμισθῶ· || παθ. μετχ. δημοτ. *παχτωμένος*· ἐκμεμισθωμένος, ἐνοικιασμένος (ἐκ τοῦ *πάκτον*—pactum).

Πακτωλὸς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λυδίας, ὅστις πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λυδίας πρὸς τὴν Καρίαν ὄρους Τμώλου χύνεται εἰς τὸν Ἕρμον ποταμόν, παραρρέων τὴν ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς χώρας ταύτης, τὰς Σάρδεις. Τὴν φήμην του ὤφειλεν ὁ Πακτωλὸς εἰς τὰ ψήγματα χρυσοῦ ἅτινα ἐκύλιεν εἰς τὰ ὕδατά του, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάσθη *χρυσορρόας* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὤφειλον, κυρίως, τὸν μέγαν πλοῦτον των οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Πακτωλὸς ἔγινε χρυσορρόας ἀφ' ὅτου ἐνίφθη εἰς αὐτὸν ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Φρυγῶν *Μίδας*, ὅστις διεκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ ἐκ πείνης, διότι ὅ,τι ἤγγιζεν ἐγίνετο χρυσός. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ὁ Πακτωλὸς εἶχε παύσει νὰ κυλίῃ εἰς τὰ ὕδατά του ψήγματα χρυσοῦ, διότι εἶχον ἐξαντληθῆ, φαίνεται, τὰ χρυσοφόρα στρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων παρέσυρε ταῦτα, δὲν εἶχεν ἀπολέσει ὅμως ἀκόμη τὴν φήμην του, ἀφοῦ ὁ ἕνα αἰῶνα σχεδὸν μεταγενέστερός του (50 μ. Χ.) Ρωμαῖος σατιρικὸς Juvenalis, εἰς τὴν 14ην σάτιράν του, σκώπτει ἕνα φιλοχρήματον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπληστίαν, ὡς γράφει, οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ Τάγου καὶ Πακτωλοῦ κυλιομένη χρυσῆ ἄμμος θὰ ἠδύνατο νὰ κορέσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα θαυμαστὰ ἐλέγοντο περὶ τοῦ Πακτωλοῦ: ἓν τῶν φυομένων εἰς τὰς ὄχθας του φυτῶν, ἐμβαπτιζόμενον εἰς ἀνάλυσιν χρυσοῦ, ἐγίνετο χρυσοῦν, ὡρισμένου δὲ εἴδους λίθοι τῆς κοίτης του τοποθετούμενοι πρὸ θησαυροφυλακίου ἀπεμάκρυνον τοὺς κλέπτας, διότι πατούμενοι ὑπὸ τούτων ἐξέπεμπον ἦχον σάλπιγγος. Ὁ Πακτωλὸς διὰ τῆς μεταφορικῆς σημασίας τοῦ ὀνόματός του ἐπλούτισεν ἀκόμη καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως· οὕτω λέγεται «*ὁ Πακτωλὸς ῥέει εἰς τὸν οἶκόν του*» περὶ τοῦ πλουτοῦντος καὶ «*ὁ Πακτωλὸς ἔπαυσε νὰ ῥέῃ εἰς τοὺς ἀγρούς του*» περὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία ἤρχισε νὰ ἐλαττώνεται. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι γνωστὸς ὁ Πακτωλὸς διὰ τὴν κατὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἕρμου περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου (395 π. Χ.). Σήμερον ὁ Πακτωλός, *Σὰρτ-τσάϊ* ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενος, εἶναι ἄσημον ρυάκιον τοῦ Ἕρμου (Γκεντὶζ-τσάϊ). ΚΑΨ.

πάκτωμα (τό), καὶ *πάκτωσις*, —*εως* (ἡ)· μεσαιων. μίσθωσις, ἐκμίσθωσις, possessionum elocatio (βλ. *πακτῶ*).

— **πάκτωμα** *[Ναυτ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ναυτικοῦ ὀνοματολογίου ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ ναυτικοῦ, ὡς ἀντίστοιχος τοῦ κοινοῦ *καλαφάτισμα*. Ἐξετοπίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου ὅρου *διάναξις*. Σ. Ε. Λ.

πάκτων, —*ωνος*. Εἶδος ἀρχαίου πλοιαρίου ἐλαφροῦ, οὗ τὰ ἐξ ξύλου, ἢ μετὰ ἐπενδύσεως ἐκ δέρματος, τεμάχια ἠδύναντο ν' ἀποσυντίθενται μετὰ τὴν νεώλκησίν του πρὸς περαιτέρω διὰ ξηρᾶς μεταφοράν, καὶ νὰ ἐπανασυντίθενται προκειμένης καθολικῆς του. Ὁ Στράβων δὲν παρέχει λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς του. Σ. Ε. Λ.

— *[Γεφυροπ.]* Καλεῖται *πάκτων* λέμβος εἰδικῆς κατασκευῆς μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἀποτελοῦσα μέρος τῶν γεφυροσκευῶν καὶ χρησιμεύουσα ὡς πλωτὸν βάθρον τῶν λεμβοζεύκτων γεφυρῶν ἢ διαβαθρῶν ἢ καὶ ὡς μέσον διαπεραιώσεως τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν ἐχθρικὴν ὄχθην κατὰ τὰς βιαίας διαβάσεις τῶν ποταμῶν. Ἄλλοτε οἱ πάκτωνες κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου παρουσιάζοντος τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀντοχῆς εἰς τὰς κρούσεις, τῆς ἀθορύβου μεταφορᾶς καὶ τῆς εὐκόλου ἐμφράξεως τῶν ὀπῶν τῶν γινομένων ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βολίδων. Σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πάκτωνες εἶναι μεταλλικοί, κατασκευαζόμενοι ἐκ γαλβανισμένης λαμαρίνης πάχους 1,5—2 χιλιοστῶν. Τὸ μῆκος τῶν πακτώνων τούτων εἶναι 7—9 μέτρων, τὸ πλάτος 1,50—1,90 καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν 0,75—1 μ.· ἡ ἄντωσις κυμαίνεται μεταξὺ 6 καὶ 10 τόννων, τὸ δὲ βάρος εἶναι 300—600 χλγ. Ὁ πυθμὴν τῶν πακτώνων καλύπτεται δι' ὑποστρώματος ἐκ πήχεων, σταθεροῦ ἢ κινητοῦ. Τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν τοιχωμάτων εἶναι ξύλινον καὶ ἀποτελεῖ τοὺς τράφηκας (κουπαστές). Ἐπὶ τῶν τραφήκων ὑπάρχουσι τέσσαρες σκαλμοὶ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν κωπῶν. Ἡ πλεῦσις γίνεται καὶ διὰ προωστήρων ἐγκαθισταμένων εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πάκτωνος. Ὡς πηδάλιον χρησιμοποιεῖται κώπη ἐγκαθισταμένη ἐπὶ σκαλμοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν πρύμνην. Οἱ μεταλλικοὶ πάκτωνες εἶναι ἁπλοῖ (μονομερεῖς) ἢ σύνθετοι (διμερεῖς) καὶ σπανιώτερον τριμερεῖς). Τὰ τμήματα τῶν συνθέτων πακτώνων λέγονται *πακτωνομόρια* καὶ εἶναι πρωραῖα ἢ πρυμναῖα. Τὸ μέγα μειονέκτημα τῶν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου χρησιμοποιηθέντων πακτώνων εἶναι ὅτι παρουσιάζουσι μέγαν ὄγκον καὶ συνεπῶς μεγίστας δυσχερείας διὰ τὴν φόρτωσιν καὶ μεταφορὰν αὐτῶν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ μειονεκτήματος τούτου μεταπολεμικῶς ἐμελετήθησαν συστήματα πτυσσομένων πακτώνων, εἴτε ἐκ ξύλου, εἴτε καὶ ἁπλούστερα ἐκ καουτσούκ. Οἱ ξύλινοι πτυσσόμενοι πάκτωνες ἤρχισαν νὰ γίνωνται παραδεκτοὶ κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἕκαστον ὄχημα δύναται νὰ φέρῃ τρεῖς τοιούτους πάκτωνας ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὑλικῶν ἑνὸς πλήρους ζεύγματος. Συνεπτυγμένοι οἱ πάκτωνες οὗτοι ἔχουσι σχῆμα ἐλλειψοειδές. Οἱ ἐκ καουτσοὺκ πάκτωνες, οἵτινες φορτώνονται ἐπὶ κτηνῶν, ἔχουσιν εἰσαχθῆ εἰς τὸν γερμανικὸν στρατὸν καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς πλωτὰ βάθρα ἐλαφρῶν γεφυρῶν ἢ διαβαθρῶν. Ζ. Ν.

Ὁλομερὴς μεταλλικὸς πάκτων γεφυροσκευῆς ἐν τομῇ καὶ κατόψει.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *πάκτων* (κοιν. *σάλι τοῦ καθαρισμοῦ* ἢ *πάχτωνας*) εἶδος **λέμβου**, σχεδίας μᾶλλον, τετραγωνικῆς, ἄνευ **τρόπιδος**, ἐπίπεδον δὲ πυθμένα ἐχούσης μεθ' ὑπερεχουσῶν πλευρῶν γύρωθεν. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς διανάξεις (καλαφατίσματα) τῶν παρὰ τὴν ἴσαλον μερῶν τῆς γάστρας, δι' ὃ καὶ σκωπτικῶς **ἀποκαλοῦν** αὐτὴν οἱ ναῦται «*φαλαινίδα τοῦ καλαφάτη*», **καθὼς** καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν ἢ τὴν βαφὴν **αὐτῶν**. Ἀνακρεμᾶται σὺν τῇ παύσει τῆς ἐργασίας. Σ. Ε. Λ.

πάκτωσις (ἡ). Ἡ ἐργασία **τῆς** τοποθετήσεως τῶν χωροσταθμικῶν ἀφετηριῶν **ἐπὶ** σταθερῶν οἰκοδομημάτων (οἰκιῶν, τεχνικῶν **ἔργων** ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ κτλ.) ἢ ἐπὶ εἰδικῶν τσιμεντοδομώσεων (βάθρων ἐκ beton). Ἡ πάκτωσις **τῶν** χωροσταθμικῶν ἀφετηριῶν ἐκτελεῖται **τοποθετουμένων** τῶν ἀφετηριῶν εἴτε ὁριζοντίως εἴτε **κατακορύφως**· πρὸς τοῦτο ἀνοίγεται ὀπὴ εἰς τὴν **ὁρισθεῖσαν** θέσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ στερεοῦται **ἡ ἀφετηρία** ἐν αὐτῇ διὰ γύψου ἢ τσιμέντου, ἀφιεμένης **μόνον** τῆς κεφαλῆς **τῆς ἀφετηρίας** (4—5 **ἑκατοστ.**) ἐκτὸς τῆς ὀπῆς. Ἡ χωροστάθμησις **ἐν τοιαύτῃ** περιπτώσει δέον νὰ ἐκτελεσθῇ **τοὐλάχιστον μετὰ** 15 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πακτώσεως, **ἵνα** προληφθῇ οὕτως ἡ τυχὸν μετατόπισις **τῆς ἀφετηρίας**. Κ. Α.

Πάκυρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. ***Καρκινίτης*** (*ποταμός*).

πάκφονγκ (τὸ) (Packfong). **Κρᾶμα λίαν** προσομοίας συστάσεως **πρὸς τὸν** *νεάργυρον* **ἢ** *ἀρζαντώ*. Τὸ ὄνομα ἕλκει ἐκ Κίνας, ὁπόθεν τὸ **πρῶτον** τὸ κρᾶμα τοῦτο ἦλθεν εἰς **Εὐρώπην**. **Χρησιμοποιεῖται** κυρίως δι' ἐπιτραπέζια εἴδη. Σ. Γ.

παχχιόνεια, ἢ ***ἀραχνοειδῆ σωμάτια*** *[Ἀνατομ.]*. Ταῦτα παριστῶσι κορυνοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τῆς ἀραχνοειδοῦς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου, ἔχοντα μέγεθος σιταρίου ἢ κέγχρου. **Ἀπαντῶσι** μονήρη ἢ ἀθρόα καὶ τὰ μὲν σκηνοῦσιν **ἐν** βοθρίοις τῆς σκληρᾶς μήνιγγος καὶ τοῦ **ὀστοῦ**, ἄλλα δέ, προωθοῦντα τὴν σκληρὰν μήνιγγα, **εἰσέχουσιν** εἰς τὰ ἐντὸς τῶν φλεβικῶν κόλπων. **Συνήθης ἕδρα** αὐτῶν εἶναι ἑκατέρωθεν τοῦ ὀβελιαίου κόλπου, **ἀλλὰ καὶ** κατὰ μήκος τῶν ἐγκαρσίων κόλπων **καὶ ἐν** ἄλλαις θέσεσι. Χρησιμεύουσι δὲ **πρὸς** ἀποχέτευσιν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ **εἰς τὰς** φλέβας. Ι. Π.

— **παχχιώνειοι** ***βόθροι*** ἢ ***ἐντυπώματα*** *[Ἀνατομ.]*. Μικροὶ βόθροι, ἄλλοτε ἄλλου **τὸν ἀριθμὸν** καὶ διάφορον βάθος ἔχοντες, **ἐπὶ τῆς** ἔσω ἐπιφανείας τοῦ κρανιακοῦ θόλου, **παρὰ τὴν** μέσην γραμμήν, ὑποδεχόμενοι **τὰ** ὁμώνυμα **σωμάτια**. Ι. Π.

Πακωνία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. **Νῆσος** περὶ τὴν Σικελίαν (***Πτολ.*** **Γ, δ, 17), μία τῶν** ***Αἰγάδων***, ἀμφισβητουμένης ὅμως **ταυτότητος**, **πολλῶν** θεωρούντων τοιαύτην ὡς τὴν *σύγχρονον* Buccina, τὴν ἄλλως Levanzo (πλάτ. 38° 00″ Β., μήκ. 13° 20′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 189: Trappani to Marsalla), ἣν ὅμως ἄλλοι **ταυτίζουν πρὸς τὴν** ***Φορβαντίαν*** **τῶν** ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Πακωνιανὸς ***Σίξτιος*** (Sextius Paconianus). Ρωμαῖος ποιητὴς **καὶ** γραμματικὸς **ἐκ** Βικεντίας, ἀκμάσας κατὰ τοὺς **αὐτοκρατορικοὺς** χρόνους. Ἦτο δοῦλος ἀπελεύθερος **καὶ διετέλεσε** πραίτωρ, ὄργανον τοῦ Σηϊανοῦ. **Μετὰ τὸν** θάνατον τοῦ τελευταίου ἐφυλακίσθη **ἐπὶ μακρὸν ὡς** δολοπλοκῶν

Digitized by Google

κατὰ τοῦ Καλλιγούλα καὶ ἐστραγγαλίσθη ἐν τῇ φυλακῇ (32 μ. Χ.). Ὑπῆρξε, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἰουβενάλη, διδάσκαλος τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, κατέλιπε δὲ συγγραφὴν «Περὶ βαρῶν καὶ μέτρων» (De ponderibus et mensuribus) καί τινας δακτυλικοὺς ἑξαμέτρους μὲ ἐξεζητημένας παρηχήσεις, ἀναφερομένους εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ἐπίσης ἔγραψεν ἐν τῇ φυλακῇ ἀπολεσθέντας ὑβριστικοὺς στίχους κατὰ τοῦ Τιβερίου. Π.Ν.Π.

πάλα (ἡ)· μάχαιρα πλατεῖα· || (στρατ.) ἐν τῇ κοινῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ ἡ πολὺ κεκυρτωμένη (καμπυλωμένη) σπάθη τῶν ἀξιωματικῶν.

παλάβα (ἡ) (Palava) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸ Περοὺ καὶ τὴν Χιλήν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παλάβα ἡ εὐειδὴς* (Palava gracilis), ἰθαγενὴς τοῦ Περού, καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ.Ν.Π.

Παλάβαν (Palawan) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Φιλιππίνων νήσων. Κεῖται ΒΔ. τῆς Βόρνεο, εἶναι ἐπιμήκης μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. καὶ ἔχει ἔκτασιν 11.665 τ. χλμ. Κάτ. 12.000. Εἶναι δασώδης, πολύυδρος, γόνιμος, ἀλλὰ ἀνθυγιεινή. Παράγει ἀραβόσιτον καὶ μοσχοκάρυα. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Πουέρτο Πρινσέσα*. Γ. Ι. Β.

Παλαβίτσια *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κρυονερίου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 19.

Παλαβιτσίνι. Εὐγενὴς οἶκος ἐν Πάρμᾳ καὶ Ἑλλάδι (βλ. *Παλλαβιτσίνης*).

Παλαβογιάννης, Θεοφάνης. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ναυπάκτου (βλ. λ. *Θεοφάνης Παλαβογιάννης*).

παλαβομάρα (ἡ)· ὀρθοτ. *παλαβωμάρα* (βλ.λ.).

παλαβός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ πράττων ἀνοήτους πράξεις, ἀσύνετος, τολμηρός: «παλαβὸς ἄνθρωπος, ὅ,τι τοῦ 'ρθῇ κάμνει» || παράφρων, ἄλλως *τρελλός*: «σὰν παλαβὸς κάμνει».

παλάβρα (ἡ)· δημοτ., μεγαλαυχία, καυχησιολογία, κομπορρημοσύνη (ἰσπαν. palavra=λέξις).

παλάβρας (ὁ)· δημοτ., ὁ πάσχων ἀπὸ παλάβραν, μεγάλαυχος, κομπορρήμων.

παλαβωμάρα (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ παλαβοῦ, τρέλλα, ἀνοησία, ἀσυνεσία: «τί παλαβωμάρα τὸν ἔπιασε»· || πρᾶξις ἀνόητος, ἀσύνετος: «δὲν ἀφίνει τὶς παλαβωμάρες».

παλαβώνω· δημοτ., κάμνω τινὰ νὰ παλαβώσῃ, τρελλαίνω, ξετρελλαίνω: «τὸν ἐπαλάβωσε ἡ γκρίνια, —ἡ πεῖνα»· || ἀμεταβ., γίνομαι παλαβός, παθαίνω ἔκστασιν φρενῶν: «παλάβωσα ἀπὸ τὸν πόνο».

παλάγκο (τό)· δημωδ. ναυτ., τὸ σύσπαστον· «παλάγκο μὲ οὐρά» ἔνουρον σύσπαστον, «παλάγκο μὲ γάντζο», κορακωτὸν σύσπαστον, «παλάγκο μὲ ποδάρι» ἐπαγόμενον σύσπαστον, «παλάγκο τοῦ καπονιοῦ» ἐπωτίδιον σύσπαστον, «παλάγκο τῆς ράντας» κερκόπους, «παλάγκο τοῦ πεσκαδούρου» μασχαλιστήρ. Σ. Ε. Λ.

παλαγονίτης (ὁ) (Palagonit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἔχει χρῶμα συνήθως κιτρινόφαιον ἕως μαῦρον, συνίσταται δὲ ἀπὸ βασαλτικὸν τόφφον. Θρανόμενος ἐμφανίζει ἐντὸς τῆς μάζης αὐτοῦ κόκκους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑαλώδη βασαλτικὴν οὐσίαν καὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀρχικὴν σποδὸν καὶ τὰ λιθάρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη τὸ πέτρωμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Palagonia τῆς Σικελίας, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ, περαιτέρω δὲ εἰς τὴν Ἰάβαν, εἰς τὰς ἀνατολικὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

Παλαζλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλλάδιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Παλάθιο Βαλντὲς (Palacio Valdés), **Ἀρμάνδος**. Ἱσπανὸς μυθιστοριογράφος καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1853. Τὸ πρῶτόν του ἔργον «Ὁ κύριος Ὀκτάβιος» (1881), ἐν ᾧ καταδεικνύεται ἡ ἀσυνήθης δύναμις παρατηρητικότητος τοῦ Παλάθιο καὶ τὸ μετὰ τοῦτο ἔργον του «Μάρθα καὶ Μαρία», ἐν τῷ ὁποίῳ ζωγραφίζει τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος καὶ τῶν γηίνων παθῶν, ἀνέδειξαν τὸν Παλάθιο Βαλντὲς μεταξὺ τῶν πρώτης τάξεως συγχρόνων Ἱσπανῶν μυθιστοριογράφων. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ Πίστις» (1892, τὸ ἀριστούργημά του), «Ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἁγίου Σουλπικίου» (1889), «Ὁ σπόγγος» (1890), «Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ δόκτορος Ἀγγελίκο» (1911), «Τὸ μυθιστόρημα ἑνὸς μυθιστοριογράφου» (1921), «Ἡ θυγάτηρ τῆς Ναταλίας» (1923). Γ. Ι. Β.

πάλαι· ἐπίρρ. εἰς παλαιὰν ἐποχήν: «πάλαι ποτέ» || μετὰ τοῦ ἄρθρου τό: «τὸ πάλαι», «τὸ πάλαι οἱ ἄνθρωποι ἐμάχοντο διὰ τόξων καὶ ἀκοντίων» || πρότερον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *νῦν*: «πάλαι μὲν πένης, νῦν δὲ πλούσιος».

πάλαι τρίτη *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Οὕτω ἐκαλεῖτο, κατὰ Φιλόλαον τὸν Πυθαγόρειον, παρὰ Νικομάχῳ τῷ Γερασηνῷ (Θ' 5), ἡ ἐν τῇ ὀκταχόρδῳ κλίμακι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς παραμέση (Ζω τῆς νήτης· Si_2), ἥτις ἀπεῖχε τῆς πάλαι νήτης (Βου τῆς νήτης· mi_3) κατὰ ἓν τετράχορδον ἐπὶ τὸ βαρὺ (= $^4/_3$). Ἡ τονιαία αὕτη θέσις ἐκλήθη, ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ τοῦ Τερπάνδρου κλίμακι, ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν μουσικῶν, μετὰ τὴν παρένθεσιν τῆς ἐν ὀκταχόρδῳ κλίμακι νέας τρίτης (διεζευγμένων) (Νη τῆς νήτης· do_3), πρὸς διάκρισιν, πάλαι τρίτη, εὑρίσκετο δὲ αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς, ἐφ' οὗ καὶ ἡ παραμέση καὶ ἀπεῖχε τῆς πάλαι παρανήτης (Πα τῆς νήτης· re_3) κατὰ τριημιτόνιον ἀσύνθετον (=$^{32}/_{27}$) ἐπὶ τὸ βαρύ. Ἐκ τοῦ διαστήματος τούτου ἔλαβεν, ἐν τῇ ὀκταχόρδῳ κλίμακι, ὁ μὲν παρεντεθεὶς τόνος, δηλαδὴ ἡ νέα τρίτη, διάστημα ἐπογδόου τόνου (= $^9/_8$), τὸ δὲ ὑπολειφθὲν ἡμιτόνιον ἢ λεῖμμα (= $^{256}/_{243}$) συνεψηφίσθη εἰς τὸν μετὰ τὴν μέσην (Κε τῆς μέσης· la_2) προστεθέντα διαζευκτικὸν ἐπόγδοον τόνον, ἤτοι τὴν παραμέσην, ὅταν μετὰ τὸ τετράχορδον μέσων συνήπτετο τὸ τῶν διεζευγμένων.

Πάλαι νήτη ἐκλήθη ὁ βαρύτερος φθόγγος τοῦ τετραχόρδου τῶν ὑπερβολαίων, ὅπερ προσετέθη κατὰ συναφὴν εἰς τὸν φθόγγον τοῦτον, ὅστις βραδύτερον ἐκλήθη *νήτη διεζευγμένων* (Βου τῆς νήτης· mi_3) καὶ ἦτο ὁ ὀξύτερος φθόγγος τοῦ τετραχόρδου διεζευγμένων. Ν. Α. Χ.

παλαιά· ἐπίρρ., εἰς παλαιὰν ἐποχήν, πάλαι: «παλαιὰ δὲν ἐγίνοντο αὐτά».

— **Παλαιά, ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία**. Ἀρχαία ἐκκλησία ἐν Ἀντιοχείᾳ (βλ. λ. τ. Δ', σ. 897α).

— **Παλαιὰ Διαθήκη** (βλ. λ. *Ἁγία* Γραφὴ καὶ *Διαθήκη*).

Παλαιὰ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς Αἰολίδος παρὰ τὰ Ἄστυρα καὶ τὴν λιμνοθάλασσαν Σάπραν, ἀπέχον τοῦ ἄντρου ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ἡ Ἀνδειρηνὴ μήτηρ τῶν θεῶν 130 στάδια. Συνεκοινώνει δὲ τὸ ἄντρον ὑποχθονίως πρὸς τὴν Παλαιάν· «ἔδειξε δὲ τὴν ὑπονομὴν χίμαρος (τράγος), ἐμπεσὼν εἰς τὸ στόμα καὶ ἀνευρεθεὶς τῇ ὑστεραίᾳ κατὰ Ἄνδειρα ὑπὸ ποιμένος κατὰ τύχην ἐπὶ θυσίαν ἥκοντος» (*Στράβ.* ΙΓ, 614). Καὶ τὸ μὲν ἄντρον Ἀνδείρων πιστεύεται ταυτιζόμενον πρὸς τὸν συνοικισμὸν Ἁγιάσματα (πλάτ. 39°13'15" Β., μῆκ. 26°27'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the gulfs of Adramyti and Chandarli), ἀλλὰ διὰ τὴν *Παλαιὰν* οὐδεμία ταυτότης εἰκάζεται. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος τῆς Κύπρου πολίχνη, περὶ ἧς μόνος ὁ Στράβων ὁμιλεῖ (ΙΔ, 683). Ὁ Müller (χάρτ. 26: Cyprus insula εἰς Graec. geogr. Minor. τόμ. 3) τὴν ὑποθέτει ἀμέσως πρὸς Β. (πλάτ. 34°50' Β., μῆκ. 33°37'½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus) τοῦ ἀκρωτηρίου Κίτι καὶ νοτίως τοῦ Λάρνακος. Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Ἀλῶνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, καλούμενον πρότερον *Λόβρον* (βλ. λ.).

Παλαιὰ Ἀχαΐα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Παλαιᾶς Λαζικῆς καὶ Παγρῶν (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 28) «Φασὶ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰάσονος στρατιᾶς τοὺς Φθιώτας Ἀχαιοὺς τὴν ἐνθάδε Ἀχαΐαν οἰκῆσαι» (*Στράβ.* ΙΑ 496). Ὁ Πτολεμαῖος (Ε, ϑ, 8) τὴν τοποθετεῖ μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ψύχρου (νῦν Ψάδ) καὶ τοῦ Κερκέτιδος κόλπου (νῦν Τσιαπτσοῦκο), εἶναι δὲ ὁ σύγχρονος λιμὴν *Ντζουμπά* (πλάτ. 44° 19' Β., μῆκ. 38° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch strait). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Γιαννιτσοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 300. Κεῖται ἐπὶ τῆς Ὄθρυος, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Τρέφει 2.000 αἰγοπρόβατα. Δ.Ε.Μ.

Παλαιὰ Καλιφορνία *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καλιφορνία* Παλαιὰ ἢ Κάτω.

Παλαιὰ Καϋμένη *[Γεωγρ.]*· βλ. *Σαντορίνη*.

Παλαιὰ κώμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Λακωνικῆς, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῶν Ἀκριῶν, πόλεως παραλίας, εἰς Γερόνθρας (παρ' αὐτὰς) ἀγούσης ὁδοῦ (*Παυσ.* III 22, 6). ΚΑΨ.

Παλαιὰ Λαζικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα καὶ ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ Ἡρακλείου (Adler) καὶ Παλαιᾶς Ἀχαΐας (Chapsucho) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λαζῶν (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 28.) Εἶναι ὁ Κερκέτιδος κόλπος τοῦ Πτολεμαίου (Ε, ϑ, 9), τὸ σύγχρονον *Νεμπουσκάγια* (πλάτ. 44° 19' Β., μῆκ. 38°43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch). Σ. Ε. Λ.

παλαιαμούτελα (ἡ) (Paleamutela) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοσιιδῶν ἑτεροδόντων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τὸ κράσπεδον τοῦ κλείθρου τοῦ ὀστράκου τῶν ζῴων τούτων ἦτο κεκαλυμμένον μὲ πολυάριθμα ἀκανόνιστα ἐγκάρσια ὀδοντίδια καὶ ῥαβδώσεις. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Συνώνυμον: *ὀλιγόδους*. Γ. Κ. Γ.

Παλαιάμυνδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Παράλιος πόλις Μικρασιατικὴ ἐν Καρίᾳ, ἀρχαιοτάτη, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἑκαταίου (ὡς διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος 462,4), ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι ἦτο ὅλως ἄλλη ἢ ἡ Μύνδος. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

παλαιανοδόντα (ἡ) (Palaeanodonta) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοσιιδῶν ἑτεροδόντων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Παλαιὰ-Πάτινα *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς θέσεως τῆς ἐπεχούσης τὴν τῆς ἀρχαίας Πακτύης τῆς Προποντίδος (*Μελετίου* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807 Β 58). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Πάφος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον ὀνομασία τῆς *Παλαιπάφου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Παλαιαπιδιά, ἡ *Δραμπάλα* *[Γεωγρ.]*. Πρόβουνος τοῦ ὄρους Καπροβούνι, ἀνήκοντος εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῶν θεσσαλικῶν Ἀγράφων. Ὑψοῦται πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Καρδίτσης, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἀπιδιά, μέχρι 524 μ. Ι. Σ. Σ.

Παλαιὰ Πόλις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησίον προσκείμενον τῇ παραλίᾳ τῆς Ἱσπανίας κατὰ τὴν Κελτικὴν μεθόριόν της, τὸ ὁποῖον κατῴκουν Ἐμπορῖται ἢ κατ' ἄλλους Ρόδιοι ἄποικοι, πρὶν οὗτοι διαπεραιωθέντες εἰς τὴν ἐγγὺς τῷ νησίῳ ἤπειρον ἀποικήσωσι τὴν Ρόδον (*Στράβ.* Γ 160). Εἶναι ἡ σύγχρονος Isla Arenella (πλάτ. 42° 16' Β., μῆκ. 3° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1615: Rosas bay—Porto Cadaqués). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ-Ρούματα *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (816 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτου. Εἶναι εὔφορος εἰς οἶνον, ἔλαιον, κάστανα καὶ τυροκομικὰ προϊόντα καὶ ἔχει 470 κατ. Ἐντεῦθεν συνῳκίσθησαν τὰ *Νέα Ρούματα* Κυδωνίας. Οἱ λοιποὶ συνοικισμοὶ τῆς κοινότητος εἶναι: *Ἀρχοντικὰ* (119 κάτ.), πατρὶς τῆς οἰκογενείας Ρενιέρη, τῆς ὁποίας τὰ μέγαρα κεῖνται εἰς ἐρείπια, *Δαρατσιανὰ* (29 κάτ.), *Ἐπάνω-Κεφάλι* (39 κάτ.), *Κεχρὲς* (15 κάτ.), *Ναδιανὰ* (38 κάτ.), *Παντελιανὰ* (27 κάτ.) καὶ *Πλατανὲς* (79 κάτ.). Ε. Γ.

Παλαιὰ Σμύρνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἥτις ἐδόθη εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Αἰολέων ἐκ Κύμης ἱδρυθεῖσαν ἐν τῷ Α.ΒΑ. μυχῷ τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου πόλιν, ἐφ' ἧς, 400 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλυάττου τῆς Λυδίας καταστροφήν της (627 π. Χ.), ἀνηγέρθη 20 στάδια νοτιώτερον περὶ τὸν βουνὸν *Πάγος* ἡ σύγχρονος Σμύρνη, κατόπιν τοῦ ὀνείρου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ χρησμοῦ τοῦ μαντείου τῆς Κλάρου (*Παυσαν.* Ζ, ε, 1). Καὶ ἡ μὲν τοποθεσία της ἦτο πρὸ τῶν νοτίων τοῦ Σιπύλου προπόδων, ὧν τοὺς λόφους ἐπιστέφουσιν ἀρχαῖα λείψανα, ὁ δὲ λιμὴν της βορείως τῆς Σκάλας Μπουρνόβα, μεταξὺ (πλάτ. 38° 28'⅛ Β., μῆκ. 27° 09'¾ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour) Μπαϊρακλῆ καὶ Ἁγίας Τριάδος. Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Τρίκκερα *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου (ὑψόμ. 424: πλάτ. 39°09'40" Β., μῆκ. 23°06'05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels), ἣν ᾤκουν οἱ Τρικκεριῶται πρὶν μετοικήσουν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Μαγνησίας φεύγοντες τοὺς πειρατάς, ἀπέχουσα δὲ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς Ἀλογόπυργος, τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, ½ μίλλ. Εἰς τὴν ΒΔ. ἀκτὴν της ὅρμοι ἀμφίδυμοι Παρδαλὸς καὶ Παλαιὸ Τρίκκερι, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς λοιμοκαθαρτήριον. Εἰς τὴν κορυφὴν της μονύδριον. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων *Κικύνηθος νῆσος*. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ Τρίκκερα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὁμωνύμου νησῖδος, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Τρίκκερι τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 117.

Παλαιὰ Φαράκλα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κεραμίας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 94.

Παλαιὰ Χώρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυκίας, ἄλλως *Παλαιὸν Τεῖχος*.

— **Παλαιὰ Χώρα** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγίνης παλαιά, ἐπισκοποῦσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Οἴας*. Ἀνηγέρθη κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, ὑπὸ ὅσων Αἰγινητῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀπομακρυνθῶσι

Digitized by Google

τῆς νήσου των, «κατανταησάσης κοινοῦ καταφυγίου πειρατῶν», ὡς τονίζει ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινάτος. Τὸ ὀχυρὸν τῆς τοποθεσίας της ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προστατεύσῃ ἀπὸ τὴν, ἀπότοκον τοῦ πολέμου τῆς Ἐνετίας κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπιδρομὴν τοῦ Βαρβαρόσσα δι' ἑβδομήκοντα γαλερῶν καὶ τριάκοντα γαλιωτῶν, ἐρημώσαντος καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1537. Ἐπανελθόντων βραδύτερον ἀπογόνων τῶν φυγάδων εἰς τὴν νῆσον, συγχρόνως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τὸν ἐποικισμὸν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἀπὸ Τροιζῆνος Ἀλβανῶν, ἡ Παλαιὰ Χώρα κατῳκήθη καὶ πάλιν. Ἐκδηλωθείσης ἀπὸ τοῦ 1800 τάσεως πρὸς ἀνέγερσιν τῆς νέας πρωτευούσης τῆς νήσου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἡ Παλαιὰ Χώρα ἤρξατο βαθμηδὸν ἐρημουμένη, κατὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρωτευούσης τοῦ ἀναγεννηθέντος κράτους εἰς τὴν νέαν πόλιν, ἡ Παλαιὰ Χώρα ἠρημώθη ἐντελῶς. Σῴζονται ἄριστα διατηρούμεναι πλεῖσται οἰκίαι καὶ ἐκκλησίαι ἔρημοι. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ Χώρα** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῆς κοινότητος *Ἁγία* Κυριακὴ (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας.

παλαιακόδους (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *μικροσύωψ* (βλ. λ.).

Παλαίβυβλος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Φοινίκης, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τοῦ Λύκου, πλησίον τοῦ ὄρους Κλῖμαξ (*Στράβ.* ΙΣΤ, β, 19. *Plin.* 5, 78). Παραδόξως ὁ Πτολεμαῖος (Ε, ιε, 21) τὴν ἀναφέρει μεσογείαν. Ἐν τῷ «Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ» σημειοῦται ὡς Balbyblos καὶ ἐν τῷ Ἱεροσολυμικῷ ὁδοιπορικῷ ὡς Palaebyblus. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Γιουνὲ* ἢ *Τζιουνὲ* (Junèh: (πλάτ. 34°01' Β., μῆκ. 35°87' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras en Nakura), ἢ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νὰρ Ἰμπραὴμ καὶ Νὰρ ἐλ Κέλμπ. Σ. Ε. Λ.

Παλαιγάμβριον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰολίδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, παρὰ τὴν Πέργαμον, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δαρείου μετὰ τῶν πόλεων Μυρίνης καὶ Γρυνείου εἰς τὸν Ἐρετριέα Γογγύλον, «ὅτι μόνος Ἐρετριέων ἐμήδισεν». Ὀλίγα ὅμως ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 399 π. Χ., προσεχώρησαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Θίμβρωνα. Α. Θ. Σ.

Παλαιγάργαρος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τρῳάδος ἐπὶ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, Αἰολίς, ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἴδης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου, ὡς διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος (198, 21). Πιθανοφανῶς ὠνομάζετο πρότερον *Γάργαρα* καὶ ἀφ' ἧς ἀνῳκοδομήθη ἡ τὴν θέσιν της ἐπισχοῦσα νεωτέρα ταυτώνυμος πόλις μετωνομάσθη ἡ θέσις *Παλαιγάργαρος*. Σ. Ε. Λ.

παλαιζωϊκὸς *αἰών*· βλ. λ. *παλαιοζωϊκὸς* αἰών.

Παλαίκαστρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Λασηθίου (βλ. λ. *Παλαιόκαστρον*).

Παλαίκυθρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας καὶ τῷ διαμερίσματι Κυθρέας, ἔχον περὶ τοὺς 800 κατοίκους, ἐξ ὧν 175 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες Χριστιανοὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν σιτοκαλλιέργειαν. Εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ σημερινοῦ Παλαικύθρου ἔκειτο πιθανώτατα ἡ ἀρχαιοτάτη κυπριακὴ πόλις *Χύτροι* ἢ *Κύθροι*, ἐξ ἧς καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου. Α. Κ. Α.

Παλαικώμη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.382 καὶ μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων χωρίων *Ἀμφίπολις* (Νεοχώριον) καὶ *Νέα Φυλὴ* 1.858. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Προβίστα*.

Παλαίλιμνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλονύχτη τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, μὲ 105 κατοίκους (1928). Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων καὶ εἶχε περὶ τοὺς 200 κατοίκους. Ε. Γ.

Παλαιλώνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Κεφαλᾶ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, μὲ 107 κατοίκους (1928). Τὸ συγκρότημα τῶν 7 χωρίων, εἰς ὃ περιλαμβάνεται, φέρει τὸ ὄνομα *Κεφαλάδες*. Ε. Γ.

Παλαιμάρεια (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Κάτω Αἰγύπτου (Δέλτα), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 5, 15), ἐν τῷ νομῷ Μαρεώτου, ἐπί τινος χερσονήσου τῆς μεσημβρινῆς ὄχθης τῆς Μαρεώτιδος λίμνης, περὶ τὰ 20 χλμ. ΝΔ. τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἶναι ἡ *Μάρεα* ἢ *Μάρεια* τοῦ Ἡροδότου καὶ ἄλλων, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἥτις, παρακμάσασα, ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου μικρὰ καὶ ἄσημος κώμη. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων καλεῖται *Μαριούτ*. Σήμερον εἶναι σωρὸς ἐρειπίων, ὅπου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεκαλύφθησαν ἐρείπια ὀχυρωματικῶν καὶ λιμενικῶν ἔργων, ναῶν κτλ. Α. Θ. Σ.

παλαίμαχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παλαιὸς μαχητής, γέρων στρατιώτης.

Παλαιμοίρι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παλιομοίρι*.

Παλαιμόνιος, καὶ *Παλαιμόνιον* *[Μυθολ.]*· βλ. *Παλαίμων*.

Παλαίμων *[Μυθολ.]*. —1) Θαλασσία θεότης λατρευομένη ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ. Ὁ Παλαίμων ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Ἰνοῦς Μελικέρτης, γενόμενος θαλάσσιος θεὸς καὶ μετονομασθεὶς εἰς Παλαίμονα, ὅτε ἐκρημνίσθη ἐκ τῆς Μολουρίδος πέτρας (παρὰ τὰς Σκιρωνίδας πέτρας) εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μετὰ τῆς μητρός του (καταδιωκομένης ὑπὸ τοῦ συζύγου της Ἀθάμαντος), ἥτις ἔγινεν ἡ θαλασσία θεὰ καὶ μετωνομάσθη εἰς Λευκοθέαν. Πρὸς τιμὴν τούτου ἵδρυσε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰσθμίων ὁ Σίσυφος μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ πτώματός του ὡς Μελικέρτου (τὸ ὁποῖον εἶχε μετακομίσει εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἰσθμοῦ δελφίν) καὶ ὥρισε νὰ γίνεται θυσία μαύρων ταύρων. Ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Ποσειδῶνος εὑρίσκετο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Παλαίμονος μετ' ἀγάλματός του ἐν αὐτῷ καὶ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λευκοθέας. Ἄλλο ἄγαλμα αὐτοῦ παιδὸς ὀρθοῦ ἐπὶ δελφῖνος ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος συμπλέγματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιερώσει ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς (ἀπετελεῖτο ἐκ τεθρίππου μὲ τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀμφιτρίτην ἐπ' αὐτοῦ, δύο Τρίτωνας καὶ τὸν Παλαίμονα ἐπὶ δελφῖνος, παρ' αὐτό, καὶ ἐκ τοῦ βάθρου τοῦ ἅρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀπεικονισθῆ ἡ Θάλασσα κρατοῦσα τὴν Ἀφροδίτην καὶ Νηρηΐδες). Παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰσθμῷ ναὸν τοῦ Παλαίμονος ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ἱερὸν αὐτοῦ, τὸ καλούμενον Ἄδυτον, εἰς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν (*Παυσ.* 11. 2. 1) εἶχε κρυφθῆ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον κατερχόμενοι δι' ὑπογείου καθόδου ἐτιμωροῦντο οἱ ἐπίορκοι. Ἄγαλμα τοῦ Παλαίμονος, ὡς καὶ τῆς Λευκοθέας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Λέχαιον ὁδοῦ. Τὴν εἰκόνα τοῦ Παλαίμονος καὶ τοῦ Παλαιμονίου (τοῦ ἱεροῦ του) ἔφερον καὶ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Κορίνθου. Ὁ ταυτισμὸς τοῦ Παλαίμονος πρὸς τὸν Μελικέρτην, ὅστις πιστεύεται ὅτι εἶναι ὁ φοινικικὸς θεὸς Μελκάρθ, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ὁ Παλαίμων εἶναι ὁ προρρηθεὶς φοινικικὸς θεὸς ἐξηλληνισμένος. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις ὑπῆρχε θαλάσσιος θεός, προστάτης τῶν ναυτιλλομένων καὶ σωτὴρ τῶν ναυαγούντων, τῶν αὐτῶν μὲ τὸν Παλαίμονα ἰδιοτήτων, ὁ Portumnus, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἐν Ρώμῃ ἡ ἑορτὴ τῶν Πορτουμναλίων κατὰ μῆνα Αὔγουστον.

—2) Υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου ἢ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐκ τῆς πόλεως τῆς Αἰτωλίας Ὠλένου, ἢ τοῦ Λέρνου. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ἦτο κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον χωλὸς κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πόδας. Φέρεται καὶ ὡς *Παλαιμόνιος*. ΚΑΨ.

— **Παλαίμων** (Palaemon), ***Κόϊντος-Ρήμμιος-Φάννιος***, ἢ ***Φλαβῖνος***. Ρωμαῖος γραμματικὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Βικεντίας (Vicentinus), ἀκμάσας κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἦτο ἀπελεύθερος, ἀλαζών, μεγαλομανὴς καὶ ἀνήθικος, εἶχε τεράστιαν μνήμην καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐπιφανέστερος διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς τοῦ Τιβερίου. Δεινὸς εἰς τὴν χρῆσιν σπανίων μέτρων καὶ στιχουργιῶν, ἐπεδίωκε τὴν ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, ἐκπροσωπῶν τὰς ἐκζήλους καλλιτεχνικὰς διαθέσεις τῆς ἐποχῆς του. Ἔγραψε «Τέχνη γραμματικὴ» (Ars grammatica) κ.ἄ. Π. Ν. Π.

παλαιο—, καὶ **παλαι—**· πρῶτον συνθετικὸν μέρος συνθέτων, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον συνθετικὸν προσδιορίζεται μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *παλαιός*: *παλαιγενὴς* καὶ *παλαίγονος* (ὁ πάλαι γεννηθείς), *παλαίθετος* (ὁ πάλαι ἀποτεθείς, ὁ πρὸ πολλοῦ φυλασσόμενος), *παλαιόδουλος* (ὁ ἀπὸ πολλοῦ δοῦλος), *παλαιόρριζος* (ὁ παλαιὰς ῥίζας ἔχων), *παλαιότροπος* (ὁ παλαιῶν τρόπων), *παλαιόφρων* (παλαιὰ φρονῶν, φρόνιμος), *παλαίφατος* (ὁ ἐκ παλαιοῦ λεχθείς, προφητευθείς), *παλαίχθων* (ὁ παλαιόθεν ἐντόπιος) κτλ.

Παλαιὸ (Porto Paleo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐνετικοὺς χάρτας ὀνομασία τῆς Παλαιᾶς Μονεμβασίας. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 37°05' Β., μῆκ. 27°15' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos Channel), χερσονησίζον καὶ ἀποτελοῦν τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ λιμένος Γκουμισλού. Ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν ἐπιστέφουσαν αὐτὸ ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας Μύνδου. Σ. Ε. Λ.

παλαιοακτολογία (ἡ) (Paläoaktologie). Κλάδος τῆς *παλαιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῆς διαδρομῆς τῶν γραμμῶν τῶν ἀκτῶν κατὰ τὸ προϊστορικὸν γεωλογικὸν παρελθὸν τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

παλαιοανθρωπογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς *παλαιοβιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῶν σχέσεων τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν γῆν. Ἐρευνᾷ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ γεωγραφικὸν περιβάλλον (ἔδαφος καὶ κλῖμα) ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Γ. Κ. Γ.

παλαιοανθρωπολογία. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν *παλαιοντολογία τοῦ ἀνθρώπου*. Μελετᾷ τὰ ἀνθρώπεια ὄντα, ὧν τὰ ἴχνη εὑρίσκονται, ἀπολιθωμένα συνήθως, ἐντὸς στρωμάτων τῶν γεωλογικῶν χρόνων. Ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ὅλης *παλαιοντολογίας*. Ι. Γ. Κ.

παλαιοάνθρωπος ***Ἀϊδελβέργιος***. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Ἀϊδελβεργίου ἀνθρώπου*, τύπου στηριχθέντος ἐπὶ μιᾶς γνάθου εὑρεθείσης ἐντὸς κατωτάτου πλειστοκαίνου στρώματος παρὰ τὸ χωρίον Μάουερ τῆς Ἀϊδελβέργης. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Bonarelli (Palæanthropus Heidelbergensis). Κατὰ τὸν Schwalbe, οὐδὲν ἐμποδίζει τὴν προσέγγισιν τούτου πρὸς τὸν πιθηκάνθρωπον. Ἐνῷ ὅμως ἐκεῖνος ἐσβέσθη ἴσως ἐν τῇ μακρινῇ κοιτίδι του, ὁ παλαιοάνθρωπος δυνατὸν νὰ συνεχίζεται εἰς τὸν τύπον τοῦ νεαντερταλίου. Ι. Γ. Κ.

παλαιοαρκτικὴ *ζώνη* *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *ζῳογεωγραφία*.

παλαιοαρχαιολογία (ἡ). Συμβατικὸς ὅρος, μὴ χρησιμοποιούμενος σήμερον, πρὸς δήλωσιν τῆς ἀντ' αὐτοῦ ἐν χρήσει νῦν *προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας*, ἤτοι τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἐξετάζει τὰ ἔργα τέχνης ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἀσφαλῶς ἱστορικῶν χρόνων. Β. Δ. Θ.

Παλαιοβαρβάσαινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἠλείας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 377. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

παλαιοβάτραχος (ὁ) (Palæobatrachus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀνούρων ἀμφιβίων*. Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα καὶ τοῦ εἴδους *παλαιο*-

Παλαιοβάτραχος grandipes ἐκ μειοκαίνων στρωμάτων τοῦ Orsberg εἰς τὰ Siebengebirge.

βάτραχος ὁ μεγάλπους (Palaiob. grandipes) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Siebengebirge (Orsberg) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

παλαιοβιβλιοπωλεῖον (τό)· κατάστημα (βιβλιοπωλεῖον), ἔνθα πωλοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταχειρισμένα βιβλία σύγχρονα ἢ παλαιὰ μὴ ἐπανεκδοθέντα ἢ παλαιαὶ ἐκδόσεις βιβλίων.

παλαιοβιβλιοπώλης, —ου (ὁ)· ἔμπορος (βιβλιοπώλης) πωλῶν παλαιὰ βιβλία (βλ. *παλαιοβιβλιοπωλεῖον*).

παλαιοβιογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς παλαιοβιολογίας, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῶν προϊστορικῶν ὀργανισμῶν, οἵτινες ἔζησαν ἐπ' αὐτῆς, ἰδίᾳ τὴν διανομὴν τούτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τοὺς διαφόρους γεωλογικοὺς αἰῶνας, περιόδους, ἐποχὰς κτλ., ὡς καὶ τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης διανομῆς. Ἡ παλαιοβιογεωγραφία ὑποδιαιρεῖται εἰς *παλαιοφυτογεωγραφίαν*, *παλαιοζῳογεωγραφίαν* καὶ *παλαιοανθρωπογεωγραφίαν*. Γ. Κ. Γ.

παλαιοβιολογία (ἡ). Κλάδος τῆς βιολογίας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἀρχήν, τὴν ἐξέλιξιν καὶ συντήρησιν τῆς ζωῆς τῶν προϊστορικῶν ἐνζῴων ὄντων, παντὸς δηλαδὴ ὅπερ ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὸ γεωλογικὸν παρελθὸν αὐτῆς. Εἰδικώτερον, ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ καὶ καθορίσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν ἀπολιθωμένων ὀργανισμῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων των. Ἡ παλαιοβιολογία θεωρεῖται ὑπό τινων καὶ ὡς κλάδος τῆς παλαιοντολογίας. Γ. Κ. Γ.

παλαιοβοτανικὴ (ἡ) (Paläobotanik, Paläophytologie, Phytopaläontologie, Pflanzenpaläontolo-

Digitized by Google

gie). Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὸν προϊστορικὸν φυτικὸν κόσμον τῶν παρελθουσῶν γεωλογικῶν περιόδων καὶ ἐποχῶν. Ἡ παλαιοβοτανικὴ λεπτομερέστερον ἐρευνᾷ τὴν μορφολογίαν τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν, τὸν προσδιορισμὸν τῆς γεωλογικῆς των ἡλικίας καὶ τὴν σύστασιν τῶν χλωρίδων τῶν διαφόρων γεωλογικῶν περιόδων καὶ ἐποχῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανα φυτῶν ἦσαν ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστὰ καὶ πιθανῶς τινες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φυσικῶν ἐγνώριζον ἤδη τινὰ ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη μετὰ τοῦτον, ἐθεωρήθησαν τὰ ἀπολιθωμένα φυτικὰ λείψανα ὡς παίγνια τῆς φύσεως (lusus naturae) συμφώνως πρὸς τὴν γενικῶς τότε ἐπικρατήσασαν τοιαύτην ἀντίληψιν, ἥτις κατερρίφθη κατόπιν ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, τοῦ Φρακάστρο καὶ τοῦ Παλισσύ. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν συχνότεραι περιγραφαὶ ἀποτυπωμάτων φυτῶν, ἀπολιθωμένων λειψάνων ξύλων, κ.τ.λ. Τῷ 1707 ὁ Scheuchzer ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον «Herbarium diluvianum», μετὰ ταῦτα δ' ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦ 1820 περίπου καὶ ἄλλαι τινὲς μελέται ὑπὸ τῶν Volkmann, Mylius, Knorr καὶ Walch, Λινναίου, Schlotheim καὶ τοῦ κόμιτος Caspar von Sternberg.

Ὡς πατὴρ ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς παλαιοβοτανικῆς θεωρεῖται ὁ A. Brogniart, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς ταξινομήσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1822—1838. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Brogniart καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιοβοτανολόγων αὐξάνεται. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ Göppert, W. Ph. Schimper καὶ A. Schenk, ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Lindley καὶ Hutton δημοσιεύουν σημαντικὰς μελέτας παλαιοβοτανικάς. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους παλαιοβοτανολόγοι διαπρεπεῖς ἀνεδείχθησαν οἱ Solms-Laubach, Zeiller (Παρίσιοι), ὁ Nathhorst (Στοκχόλμη), ὁ Potonié (Βερολῖνον) καὶ οἱ Scott, Seward καὶ Kidston ἐν Ἀγγλίᾳ.

Εἶδος καὶ διατήρησις τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν. Ἡ μελέτη τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν μόνον ἐν μικρῷ τμήματι δύναται νὰ γίνῃ, ὅπως ἡ τῶν ζώντων. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν κακὴν διατήρησιν τῶν ἀπολιθωμάτων, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι κατατεμαχισμένα καὶ διεσκορπισμένα, καὶ εἰς τὸν δύσκολον ἀποχωρισμόν των ἀπὸ τὸ περικλεῖον αὐτὰ πέτρωμα, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν μορφὴν τῆς διατηρήσεώς των. Ἡ ἀλλοίωσις τῶν φυτῶν καὶ ἡ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολή των εἰς ἀπολιθώματα εἶναι λίαν διάφορος. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξωτερικῶς διατηροῦνται ἀκόμη πολὺ ὅμοια πρὸς τὸ ἐν ζωῇ ἀντικείμενον, ἐνίοτε ὅμως ἔχουν ἀλλοιωθῆ τόσον—ἐξωτερικῶς τοὐλάχιστον—ὥστε ἔχουν καταστῆ ἀγνώριστα. Ἡ συνηθεστάτη μορφὴ διατηρήσεως εἶναι ἡ τῆς ἀποτυπώσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κανόνα διὰ τὰ λεπτότερα φυτικὰ τμήματα, καὶ κυρίως τὰ φύλλα. Τὰ ἀποτυπώματα ταῦτα γεννῶνται διὰ περικλείσεως τῶν καταπιπτόντων φυτικῶν τμημάτων εἰς ἰλυῶδες ἢ λεπτοαμμῶδες ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἀργότερον σκληρύνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς στρωσιγενὲς πέτρωμα. Καθ' ὅμοιον τρόπον γεννῶνται καὶ τὰ «ἐγκλείσματα φυτικῶν λειψάνων ἐντὸς ἠλέκτρου», ὅπου ἡ ἀπολιθωθεῖσα φυτικὴ ῥητίνη περιέκλεισεν ἔντομα ἢ φυτικὰ τμήματα. Ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν πρόκειται περὶ ἐγκλεισμάτων, διότι τὰ ἐγκλεισθέντα ἀντικείμενα, παρ' ὅλην τὴν στιφρότητα τοῦ ἠλέκτρου, ἔχουν ἀποσυντεθῆ καὶ καταστραφῆ τελείως, διετηρήθησαν δὲ μόνον τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἀντικειμένων μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας των. Ἄλλο εἶδος διατηρήσεως εἶναι ἡ τῆς διανθρακώσεώς των, τῆς μετατροπῆς δηλαδὴ τῶν φυτικῶν λειψάνων εἰς ὀρυκτὸν ἄνθρακα (λιγνίτην, λιθάνθρακα, ἀνθρακίτην κτλ.) καὶ ἡ τῆς ἀνθρακώσεώς των, καθ' ἣν τὰ φυτικὰ λείψανα ἔχουν μεταβληθῆ τελείως εἰς ἄνθρακα. Ἐκτάκτως σπουδαῖος τρόπος διατηρήσεως εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπολίθωσίς των. Αὕτη συντελεῖται διὰ διεισδύσεως βραδείας ὀρυκτῆς τινος ὕλης ἐντὸς τοῦ φυτικοῦ τμήματος, δι' ἀντικαταστάσεως τῶν ἀποσηπομένων κυτταρικῶν τοιχωμάτων ὑπ' αὐτῆς καὶ πληρώσεως τῶν κοιλωμάτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διατηροῦνται πολυάριθμοι, συχνάκις λίαν λεπταί, ἀνατομικαὶ λεπτομέρειαι, αἵτινες δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὅπως καὶ εἰς ζῶντα σήμερον φυτά. Ὡς ὀρυκτὴ ὕλη παρουσιάζεται συνήθως πυριτικὸν ὀξὺ ὑπὸ μορφὴν χαλαζίου ἢ ὀπαλλίου, περαιτέρω δὲ ἀσβεστόλιθος δολομίτης, σφαιροσιδηρίτης, καὶ σπανίως φωσφορικὸν ἀσβέστιον, γύψος, βαρύτης, σιδηροπυρίτης.

Τέλος ἄξια παρατηρήσεως εἶναι καὶ τὰ *ψευδοαπολιθώματα*, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον κεφάλαιον τῆς παλαιοβοτανικῆς. Ταῦτα εἶναι κατασκευάσματα, ἐξωτερικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅμοια πρὸς φυτά, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐγεννήθησαν διὰ μηχανικῆς, χημικῆς ἢ καὶ ἄλλης τινὸς ὁδοῦ καὶ ὑπό τινων ἐρευνητῶν ἐξελαμβάνοντο ὡς φυτὰ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Τοιαῦτα εἶναι οἱ λεγόμενοι δενδρῖται, κονδυλώδη συγκρίματα ὀρυκτῆς τινος ὕλης, ἴχνη ῥοῆς ὑδάτων, ἴχνη ἑρπυσμοῦ, σκωλήκων ἢ ἄλλων ἑρπόντων ζῴων κτλ.

Συμμετοχὴ τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τὰ φυτογενῆ πετρώματα ἔχουν μεγάλην σημασίαν μεταξὺ τῶν στρωσιγενῶν πετρωμάτων. Εἶναι γνωστὰ τὰ φυτογενῆ κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων, ὡς καὶ γραφιτῶν τινων. Φυτικὰ λείψανα συμμετέσχον ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν γένεσιν πισσασφαλτούχων πετρωμάτων. Μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχουν τὰ φυτὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φέρουν κελύφη ἀσβεστολιθικὰ (ἀσβεστοφύκη π. χ.) ἢ πυριτικὰ (διάτομα κτλ.) καὶ τὰ ὁποῖα, ζῶντα κατὰ μυριάδας, γίνονται ἀφορμὴ μετὰ τὸν θάνατόν των διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῶν κελυφῶν των εἰς τὸν δι' αὐτῶν σχηματισμὸν ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων ἢ πυριτικῶν τοιούτων (π. χ. πυριτικοῦ ἢ καὶ ὀρεινοῦ ἀλεύρου, τριπολιανῆς γῆς, γῆς διατόμων κτλ.). Γ. Κ. Γ.

παλαιοβοτανολόγος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν *παλαιοβοτανικὴν* (βλ. λ.).

Παλαιοβράχα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.076. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Παλαιογαρδίκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κριτσινίου τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 55.

παλαιογενὴς *ὑποδιάπλασις* (Palaeogen, Alttertiär) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τριτογενὴς διάπλασις τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Ἡ ὑποδιάπλασις αὕτη χαρακτηρίζεται καλῶς διὰ τῆς ἀπολιθωμένης πανίδος, τὴν ὁποίαν τὰ στρώματά της περικλείουν. Ἐκ τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων παρουσιάζονται λίαν ἐξηπλωμένα καὶ σχηματίζοντα διὰ τῶν κελυφῶν των πετρώματα, μεγάλα πολυθάλαμα γένη, ὅπως ὁ *νουμμουλίτης*, ἡ *ὀρθοφραγμίνη*, ἡ *ἀλβεολίνη*, ὁ *ὀρβιτοειδὴς* κλπ. Ἐπίσης παρουσιάζονται *ἐχῖνοι* καὶ *μαλάκια* εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰδῶν, ἀποτελοῦντα μετὰ τῶν τρηματοκόγχων σπουδαῖα χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα. Ἐπίσης οἱ ἰχθύες παρουσιάζουν μέγαν ἀριθμὸν χαρακτηριστικῶν μορφῶν καὶ πρὸ παντὸς τὰ θηλαστικά, φέροντα ἀκόμη πρωτογενῆ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀναπτύσσονται εἰς σειρὰν τάξεων καὶ οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι χαρακτηριστικῶς περιορίζονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς παλαιογενοῦς ὑποδιαπλάσεως. Οὕτω π. χ. παρουσιάζονται οἱ *ζευγλόδοντες*, οἱ *τιλλόδοντες*, τὰ *γανόδοντα* (νωδά), τὰ πλεῖστα *κρεόδοντα* (πρῶτα σαρκοφάγα), τὰ *ἀμβλύποδα* καὶ τὰ *κονδύλαρθρα* (πελματοβάμονα ὑπληφόρα), οἱ *παχυλεμουρίδαι* καὶ οἱ *ἀναπτόμορφοι* (ἡμιπίθηκοι).

Ἡ παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας ὑποδιαπλάσεις, αἵτινες κατὰ σειράν, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας, εἶναι αἱ ἑξῆς: *παλαιοηώκαινον, ἠώκαινον, ὀλιγόκαινον* (βλ. τὰς λ.).

Ἡ ὑποδιαίρεσις αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῶν πανίδων, τῆς σειρᾶς καὶ ἀλληλουχίας τῶν (ἀποθεμάτων) στρωμάτων καὶ τῶν προελάσεων ἢ ἐπικλύσεων τῶν τότε θαλασσῶν, κατεδείχθη δ' ὅτι ἀντιστοιχεῖ ἀρκετὰ καλῶς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν *νουμμουλιτῶν*. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Γάλλος γεωλόγος Haug ὠνόμασε τὴν παλαιοηώκαινον ὑποδιάπλασιν *ἠωνουμμουλιτικήν*, τὴν ἠώκαινον *μεσονουμμουλιτικὴν* καὶ τὴν ὀλιγόκαινον *νεονουμμουλιτικήν*.

Διὰ τὴν κατανομὴν τῶν στρωμάτων χερσαίας καταγωγῆς τὰ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ ἰδίως εὑρεθέντα ἀπολιθωμένα θηλαστικὰ ζῷα παρέσχον πολὺ καλὴν κλίμακα. Γ. Κ. Γ.

— **παλαιογενὴς *ὑποπερίοδος*.** Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τριτογενὴς περίοδος τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθη ἡ *παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις* στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας ὑποπεριόδους: τὴν *παλαιοηώκαινον* ἢ *ἠωνουμμουλιτικήν*, τὴν *ἠώκαινον* ἢ *μεσονουμμουλιτικὴν* καὶ τὴν *ὀλιγόκαινον* ἢ *νεονουμμουλιτικήν*. Γ. Κ. Γ.

παλαιογεωγραφία (ἡ) (Paläogeographie). Ἡ γεωγραφία τῶν παρελθουσῶν γεωλογικῶν περιόδων ἀπὸ τῆς τελειωτικῆς στερεοποιήσεως τοῦ γηΐνου φλοιοῦ μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη τὸ πρῶτον, κατὰ τὸ ἔτος 1881, ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου R. Etheridge, προέδρου τῆς ἐν Λονδίνῳ γεωλογικῆς ἑταιρείας, ἐπεκράτησε δ' ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου «Δοκιμίου παλαιογεωγραφίας» τοῦ Canus (Παρίσιοι 1896).

Πεδίον, κλάδοι καὶ μέθοδοι ἐρεύνης. Τὸ πεδίον ἐρεύνης τῆς παλαιογεωγραφίας ἀρχίζει ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ γήϊνος στερεὸς φλοιὸς ἔπαυσε νὰ διαρρηγνύεται ἀπὸ ἐκρήξεις μεγάλης ἐκτάσεως, αὐξανούσας τὸ πάχος αὐτοῦ, ἡ δὲ λιθόσφαιρα καὶ ἡ ὑδρόσφαιρα καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα εὑρέθησαν πλέον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν δυνάμεων καὶ συνθηκῶν ὁμοίων ἐν ταῖς κυρίαις των γενικαῖς γραμμαῖς πρὸς τὰς σημερινάς.

Λεπτομερεῖς παλαιογεωγραφικαὶ γνώσεις ἐλλείπουσι διὰ τὰς ἀρχαιοτάτας περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὕδωρ (ἀνυδρικὴ περίοδος) ἢ διὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀρχεγόνου θερμοῦ ὠκεανοῦ, ὡς καὶ διὰ τὸν ἀρχαϊκὸν αἰῶνα, οὔτε θὰ καταστῇ δὲ δυνατὸν νὰ ἀποκτηθῶσιν αὗται. Παρὰ ταῦτα τὸ πεδίον τῆς παλαιογεωγραφίας εἶναι λίαν εὐρύ, καθόσον προσπαθεῖ νὰ διευκρινίσῃ τὴν κατάστασιν τῆς γῆς οὐχὶ μόνον κατὰ τὰς παρελθούσας γεωλογικὰς περιόδους, ἀλλὰ καὶ τὰς μικροτέρας των ὑποδιαιρέσεις, τὰς ἐποχὰς δηλαδὴ καὶ τὰς γεωλογικὰς ἡλικίας. Οὕτω π. χ. ὁ B Schuchert ἐπεζήτησε νὰ συντάξῃ παλαιογραφικοὺς χάρτας, κεχωρισμένως δι' ἕνα ἕκαστον τῶν 18 ὁριζόντων τῆς σιλουρίου περιόδου διὰ τὴν Β. Ἀμερικήν.

Διανομὴ χέρσου καὶ θαλάσσης. Δι' ἕκαστον τμῆμα τοῦ παρελθόντος γεωλογικοῦ χρόνου ἡ παλαιογεωγραφία ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν διανομὴν χέρσου καὶ θαλάσσης κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἡ ἐργασία δ' αὕτη θεωρεῖται πολλάκις ὡς μοναδικὴ ἐνασχόλησίς της. Ἐκτὸς δὲ τοῦ καθορισμοῦ τῶν μεγάλων γραμμῶν τῆς διανομῆς χέρσου καὶ θαλάσσης, ἐπιζητεῖται καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς διαδρομῆς τῶν ἀκτῶν εἰς τὰς καθ' ἕκαστα χώρας. Πρὸς διευκρίνισιν τῶν ζητημάτων τούτων ἡ παλαιογεωγραφία χρησιμοποιεῖ δύο μεθόδους, αἱ ὁποῖαι ἀλληλοσυμπληροῦνται, τὴν *γεωλογικὴν* καὶ τὴν *βιογεωγραφικήν*. Ἡ γεωλογικὴ μέθοδος ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς δύο ὑπομεθόδους, τὴν *πετρογραφικὴν* καὶ τὴν *παλαιοντολογικήν*. Διὰ τῆς πρώτης ἡ σύστασις καὶ τὸ εἶδος τῶν πετρωμάτων παρέχουν πληροφορίας περὶ τῆς ὑπάρξεως ξηρᾶς ἢ θαλάσσης εἰς τὸ Α ἢ Β σημεῖον τῆς γῆς, περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τούτων κλπ. Οὕτω π. χ. ἐξ ἐμφανίσεως τοῦ πετρώματος λαὶς συμπεραίνομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως ξηρᾶς. Πετρώματα ὡς ἡ ἀνυδρῖτις καὶ ὁ ὑδρομιγὴς γύψος, τὸ ὀρυκτὸν ἅλας κλπ. ἔχουν σχηματισθῆ ἐγγὺς πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ἀκτῆς. Ἐπικράτησις ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων χαρακτηρίζει τὴν ἄλλοτε ὕπαρξιν θαλασσῶν εὐρείας ἐκτάσεως. Ἡ παλαιοντολογικὴ ὑπομέθοδος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν μετάβασιν πρὸς τὴν βιογεωγραφικὴν μέθοδον, προσπαθεῖ νὰ διευκρινίσῃ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀπολιθωμένων χλωρίδων καὶ πανίδων τὰς γεωλογικὰς ὄψεις σχηματισμοῦ τῶν πετρωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείονται. Οὕτω π. χ. ὕπαρξις ἀπολιθωμένων κεφαλοπόδων, πτεροπόδων, ἐχινοδέρμων κλπ. ἐντὸς πετρωμάτων προδίδει ὅτι ταῦτα εἶναι θαλασσίας ὄψεως, ἐσχηματίσθησαν δηλαδὴ ἐν θαλασσίᾳ λεκάνῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπεκράτουν αἱ Α ἢ Β συνθῆκαι. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων μεθόδων στηρίζεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν πλείστων παλαιογεωγραφικῶν χαρτῶν· οὗτοι ὅμως πρέπει νὰ συμπληρῶνται διὰ τῆς βιογεωγραφικῆς μεθόδου. Αὕτη στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς διανομῆς καὶ ἐξαπλώσεως τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων καὶ ὀλιγώτερον ἐπὶ τῆς τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν, καθόσον ἐλλείπουν ἐκ τούτων ἀσφαλῆ λείψανα καὶ διότι τὰ φυτὰ εἰς τὴν ἐξάπλωσίν των ἐπηρεάζονται ὑπερβολικῶς ἀπὸ οἰκολογικοὺς παράγοντας.

Παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς γῆς. Διὰ τῶν ἐρευνῶν, τὰς ὁποίας ἡ παλαιογεωγραφία ἐκτελεῖ κατὰ τὰς ἀνωτέρω μεθόδους, καταλήγει εἰς τὸ νὰ κατασκευάσῃ τοὺς παλαιογεωγραφικοὺς χάρτας ὅλης τῆς γῆς δι' ἑκάστην γεωλογικὴν περίοδον. Ἐπειδὴ δὲ διαρκῶς συμπληροῦνται αἱ γεωλογικαί, παλαιοντολογικαὶ καὶ παλαιοβιογεωγραφικαὶ ἔρευναι τῶν διαφόρων χωρῶν, οἱ παλαιογεωγράφοι ἤρχισαν προβαίνοντες καὶ εἰς τὴν σύνταξιν παλαιογεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ διὰ τὰς γεωλογικὰς ἐποχὰς ἢ καὶ ἡλικίας. Οἱ χάρται οὗτοι παρέχουσι κυρίως γενικὴν εἰκόνα τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστης περιόδου ἢ ἐποχῆς, πολὺ δ' ὀλιγώτερον παριστῶσι τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς γηΐνης ἐπιφανείας εἰς ὡρισμένον καὶ στενῶς περιωρισμένον χρονικὸν σημεῖον τῆς προϊστορίας τῆς γῆς.

Παλαιογεωγραφικοὶ χάρται χωρῶν. Ἐνῷ οἱ παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς γῆς περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν μεγάλων γραμμῶν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς γῆς, οἱ χάρται μικροτέρων περιοχῶν δύνανται νὰ δώσωσι μείζονας λεπτομερείας καὶ νὰ παραστήσωσι τὴν πραγματικὴν διαδρομὴν τῶν γραμμῶν παραλίων. Προσπαθοῦσι δηλαδὴ νὰ παρέχωσιν οὐχὶ μόνον γενικὴν ἐπισκόπησιν, ἀλλὰ πραγματικῶς ὅσῳ τὸ δυνατὸν πιστὴν εἰκόνα τῆς διανομῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Τοιοῦτοι χάρται κατεσκευάσθησαν ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Willis καὶ ἀργότερον τοῦ Schuchert. Ὅμοιοι χάρται τῆς Εὐρώπης, εἰς πολὺ μικρότερον ὅμως ἀριθμόν, εὑρίσκονται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Lapparent, ὡς καὶ εἰδικοὶ παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς Γαλλίας. Παλαιογεωγραφικὰ σχεδιογραφήματα διὰ τὴν Εὔβοιαν ἐπεχείρησε νὰ παράσχῃ ὁ γεωλόγος Δεπρά.

Παλαιορογραφία. Θέμα τῆς παλαιογεωγραφίας εἶναι καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ κατακορύφου διαμελισμοῦ τῆς χέρσου κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους. Ὁ κλάδος, ὁ ἐρευνῶν τὸ θέμα τοῦτο, κληθεὶς *παλαιορογραφία*, ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν διαδρομὴν τῶν ἀρχαίων ὀροσειρῶν καὶ γενικῶς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς

Digitized by Google

γῆς (τῆς χέρσου καὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν καὶ τῶν πυθμένων τῶν διαφόρων ἑκάστοτε θαλασσῶν) κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τοῦ γεωλογικοῦ παρελθόντος της.

Παλαιοϋδρογραφία. Μὲ τὴν ἔρευναν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς γῆς εἰς παρελθούσας γεωλογικὰς περιόδους συνδέεται καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν παλαιῶν ροῶν ποταμῶν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς *παλαιοϋδρογραφίας.* Φυσικῷ τῷ λόγῳ ὁ καθορισμὸς τόσον τοῦ καθέτου διαμελισμοῦ τῆς χέρσου ὅσον καὶ τῶν παλαιῶν ροῶν ποταμῶν εἶναι εὐκολώτερος καὶ ἐπιτυχέστερος διὰ τὰς νεωτέρας γεωλογικὰς περιόδους, ἐνῷ τὰ συμπεράσματα καθίστανται ἐπὶ τοσοῦτον ἀβεβαιότερα καὶ ἐπισφαλῆ, ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Ἡ παλαιοϋδρογραφία προσπαθεῖ ἐπίσης νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν καὶ ἔκτασιν παλαιῶν λιμνῶν, τὰ βάθη τῶν θαλασσίων λεκανῶν, τὴν διαδρομὴν τῶν θαλασσίων ρευμάτων, τὴν περιεκτικότητα εἰς ἅλας καὶ τὴν θερμοκρασίαν τῶν ὑδάτων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους κλπ.

Παλαιοκλιματολογία. Ὁ κλάδος οὗτος ἀσχολεῖται μὲ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν μετεωρολογικὴν καὶ κλιματικὴν κατάστασιν τῆς γῆς εἰς παρῳχημένας γεωλογικὰς περιόδους.

Παλαιοβιογεωγραφία. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τῆς γεωγραφικῆς διανομῆς, τῶν κέντρων ἐξελίξεως καὶ τῶν γραμμῶν ἐξαπλώσεως τῶν ἐνζώων ὀργανισμῶν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς προϊστορίας τῆς γῆς καὶ συμπληρώνει τὸν κύκλον ἐρευνῶν τῆς παλαιοβιογεωγραφίας. γ. κ. γ.

Παλαιογραμβοῦσα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γραμβοῦσα.*

παλαιογραφία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ περιλαμβάνει καὶ τὴν *ἐπιγραφικήν,* ἐν εἰδικωτέρᾳ δὲ ἐννοίᾳ διαφέρει αὐτῆς, διότι τῆς μὲν ἐπιγραφικῆς ὑποκείμενον εἶναι ἡ ἐπὶ σκληρᾶς ὕλης (μαρμάρου, λίθου, μετάλλων) γραφή, ἢ ἡ χαραχθεῖσα ἐπί τινος ὕλης, ἐνῷ ἡ παλαιογραφία ἐρευνᾷ τὴν γραφὴν ἐπὶ μαλακῆς ὕλης (παπύρου, περγαμηνῆς, χάρτου), ἢ ἀκριβέστερον τὴν δι' ἄλλου μέσου (ὑγροῦ κλπ.) ἐπιτεθεῖσαν ἐπί τινος ὕλης. Πλὴν τῆς ἐπιγραφικῆς (καὶ τῆς *νομισματικῆς*), στενωτάτην ἔχει σχέσιν ἡ παλαιογραφία πρὸς τὴν *διπλωματικὴν* καὶ τὴν *ἀρχειονομίαν·* ἀλλ' αἱ ἐπιστῆμαι αὗται λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των περισσότερον τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ εἶδος τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ἔρευνάν των ἐγγράφων διὰ τὴν μεθοδολογικήν των κατάταξιν, ἐνῷ τῆς παλαιογραφίας ἡ ἔρευνα περιορίζεται μόνον εἰς τὸν τρόπον τῆς γραφῆς. Ἡ παλαιογραφία εἶναι ἐπιστήμη βοηθητικὴ τόσον τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας (κώδικες ἀρχαίων συγγραφέων, ἀποκατάστασις κειμένου), ὅσον καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν. Διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα μέρη: τὸ *γενικόν,* ἤτοι τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς γραφὴν ἀναγκαίων (γραφικαὶ ὗλαι, ὄργανα καὶ ὑγρά, σχήματα χειρογράφων: «Buchwesen»), καὶ τὸ *εἰδικόν,* ἤτοι τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς ταύτης τῆς γραφῆς, τῆς ἐξελίξεώς της καὶ τῆς μορφῆς της κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους. Εἰς τὸ δεύτερον αὐτὸ μέρος γίνεται κατ' ἀνάγκην διάκρισις τῶν διαφόρων ἀλφαβήτων (ἑλληνική, λατινική, σλαβικὴ παλαιογραφία κ. ο. κ.).

Γενικὸν μέρος. ***Ὗλαι ἐφ' ὧν ἔγραφον.*** Πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ παπύρου, πολλῶν ὑλῶν ἐγίνετο χρῆσις πρὸς γραφήν. Ἐκ τῶν μετάλλων ἐχρησιμοποιήθησαν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, περισσότερον ὅμως ὁ μόλυβδος (κατάδεσμοι, γοητεῖαι, ἐπῳδαί) καὶ ὁ χαλκὸς (στρατιωτικὰ διπλώματα τῶν Ρωμαίων). Αἱ ἐπὶ τῶν πηλίνων ἀγγείων γραπταὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι ὑποκείμενον τῆς παλαιογραφίας, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ἐγχάρακτοι ἐνδιαφέρουν τὸν ἐπιγραφικόν. Πλὴν τῶν ἀγγείων, ὡς γραφικαὶ ὗλαι ἐχρησιμοποιήθησαν πλίνθοι (ἰδίως ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ Ἀσσυρίᾳ) καὶ ὄστρακα (θραύσματα ἀγγείων) κυρίως ἀντὶ προχείρων μαθητικῶν τετραδίων (πρβλ. καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ὀστρακισμόν). Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκοδομημάτων ἐχρησιμοποιοῦντο συχνὰ καὶ ἔξωθεν πρὸς ἐγχάραξιν ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς πρὸς ἀναγραφὴν διὰ χρώματος καταλόγων κ. ἄ. Τῆς παλαιογραφίας ὑποκείμενον ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἐπιπόλαια ἐπὶ τοίχων χαράγματα (grafitti —ἐντοίχια— ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπιμελῶς χαρασσομένας ἐπιγραφὰς) καὶ αἱ σκωπτικαὶ ἢ ἄλλου εἴδους ἐπὶ τῶν τοίχων γραφαί.

Ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου ὡς ὗλαι γραφῆς ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιὸς τῶν δένδρων εἰδικῶς κατειργασμένος (liber παρὰ Λατίνοις, ὄνομα ἐπικρατῆσαν καὶ διὰ τὸ βιβλίον καθ' ὅλου), περισσότερον ὅμως τὸ ξύλον, εἴτε ἁπλοῦν, εἴτε ἀλειμμένον μὲ κηρὸν ἢ ἄλλην ὕλην. Μικρὰ πινακίδια ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ μαθητικὰ γυμνάσματα, μεγαλύτερα δι' ἀναγραφὴν ἐπισήμων πράξεων, ὁπότε ἠλείφοντο διὰ λευκῆς ὕλης («λεύκωμα»), συνηθεστέρα ὅμως χρῆσις τοῦ ξύλου ἐγίνετο εἰς τὰς κεκηρωμένας πινακίδας ἢ *δέλτους* (βλ.λ.), ἤτοι πλάκας ἐκ ξύλου, ἐφ' ὧν ἐπηλείφετο κηρός. Εἶναι δὲ αἱ πινακίδες αὗται ἡ συνηθεστέρα ὕλη πρὸς γραφὴν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, χρησιμοποιού-

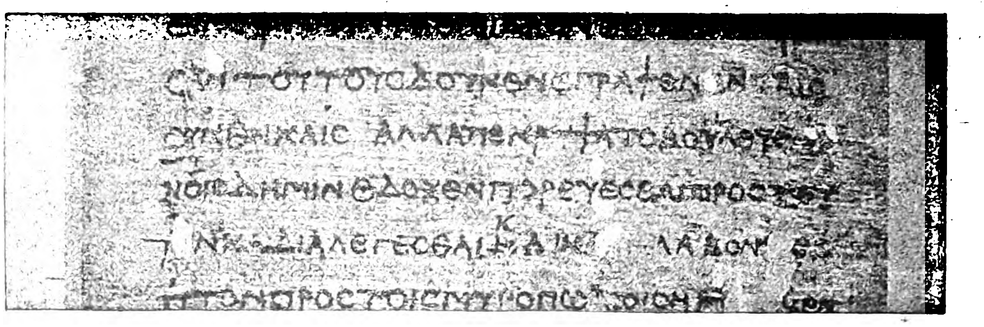

1

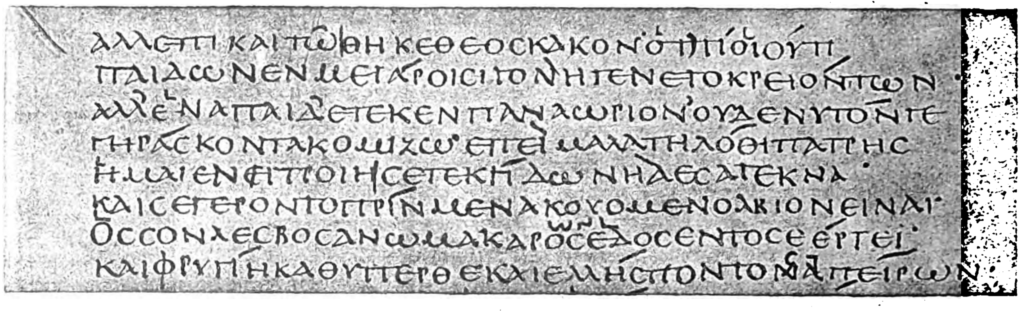

2

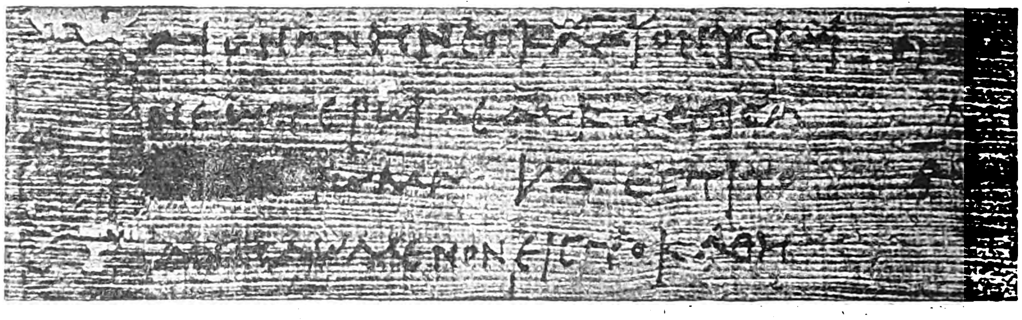

3

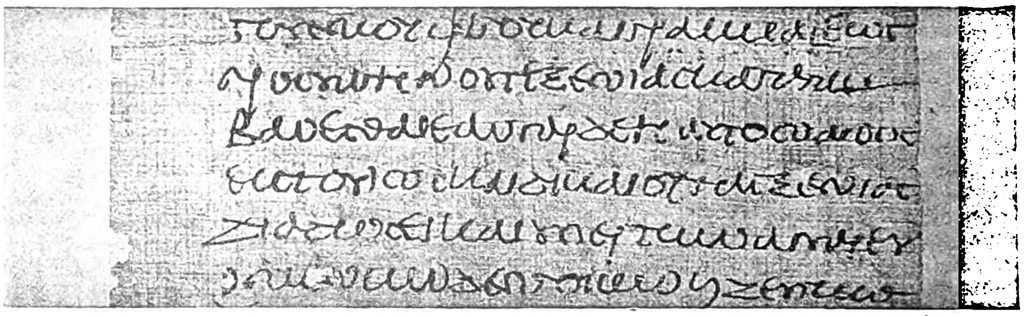

4

5

6

Φιλολογικὴ γραφὴ παπύρων: 1) Πτολεμαϊκὴ (Β' αἰ. π. Χ.) Λόγος Ὑπερείδου κατ' Ἀθηνογένους § 11. «εἰλήφει πάντα ὁ Μίδας, νεοσύλλογοι δ' ἦ | σαν, τούτους δ' οὐκ ἐνέγραψεν ἐν ταῖς | συνθήκαις ἀλλ' ἀπεκρύψατο. βουλευ.ο-μέ] | νοις δ' ἡμῖν ἔδοξεν πορεύεσθαι πρὸς τοῦ | τ[ο]ν καὶ διαλέγεσθαι, καὶ κα[τα]λαβόν[τ]ες | αὐτὸν πρὸς τοῖς μυροπω[λ]ίοις ἠ[ρωτῶ]μεν» [Schubart Palaeographie σ. 108]

2) Ρωμαϊκὴ (Β' αἰ. μ. Χ.). Ἰλιὰς Bankesiana (Ω 538—545). «ἀλλ' ἐπὶ καὶ τῷ θῆκε θεὸς κακὸν ὅττι οἱ οὔτι—καὶ Φρυγίη καθύπερθε καὶ Ἑλλήσποντον [διορθ.:-ος] ἀπείρων» [Τόνοι καὶ πνεύματα ὑπὸ χειρὸς μεταγενεστέρας.] [Wattenbach, Schrifttafeln 1]

Επισεσυρμένη παπύρων: 3) Πτολεμαϊκὴ (Γ' αἰ. π. Χ.) Πάπυρος Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 2159. Σημείωσις καθημερινῶν ἐξόδων. «ἀφ' ὧν ἀνήνεγκα Διονυσίῳ | νεωτέρῳ δεδωκὼς εἰς ἀ | νήλωμα. V [=ἔτους] Δ [=4ου]. ἐστὶ τὸ | ἀνηλωμένον εἰς τὸ καθ' ἡ[μέραν]».

4) Ρωμαϊκὴ (ἔτους 19 μ. Χ.) Διάταγμα τοῦ Γερμανικοῦ (ἐν Βερολίνῳ). «τοῦ ἐμοῦ φίλου καὶ γραμματέως | προσταγὴν οὔτε ξενίας καταλαμ | βάνεσθαι· ἐὰν γὰρ δέῃ αὐτὸς Βαίβιος | ἐκ τοῦ ἴσου καὶ δικαίου τὰς ξενίας | διαδώσει, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγγαρευ | ομένων δὲ πλοίων ἢ ζευγῶν . . .»

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς: 5) Βατικανὸς κῶδιξ Ἁγίας Γραφῆς (Δ' αἰών). Βασιλειῶν Α' 15, 25—26. «καὶ ἔλαβεν πάντας τοὺς | θησαυροὺς οἴκου Κυ [=Κυρίου]—καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὰ | εἰς Ἱερουσαλὴμ τὰ πά(ν) | τα ἃ ἔλαβεν ὅπλα τὰ χρυ[σᾶ].» [Ἕκαστον φύλλον τοῦ κώδικος εἶναι γραμμένον εἰς τρεῖς στήλας (σελίδας). Παραπλεύρως μέρος τῆς δευτέρας στήλης.] [Cavalieri—Lietzmann, Specimina 1]

6) Σιναϊτικὸς κῶδιξ Ἁγίας Γραφῆς (ἀρχαὶ Ε' αἰῶνος). Κατὰ Λουκᾶν 24, 23—25. «ἑωρακέναι, οἳ λέ | γουσιν αὐτὸν ζῆν. | Καὶ ἀπῆλθόν τινες | τῶν σὺν ἡμῖν ἐ | πὶ τὸ μνημῖον κ(αὶ) εὗρον οὕτως κα | θὼς καὶ αἱ γυναῖ[κες]» [Ὁ Σιναϊτικὸς κῶδιξ ἀφαιρεθεὶς ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ ὑπὸ τοῦ Tischendorf περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπόκειται νῦν ἐν Πετρουπόλει. Τεμάχια τινὰ ὕστερον εὑρεθέντα, ἐν Λιψίᾳ.] [Wattenbach, Schrifttafeln 5]

Digitized by Google

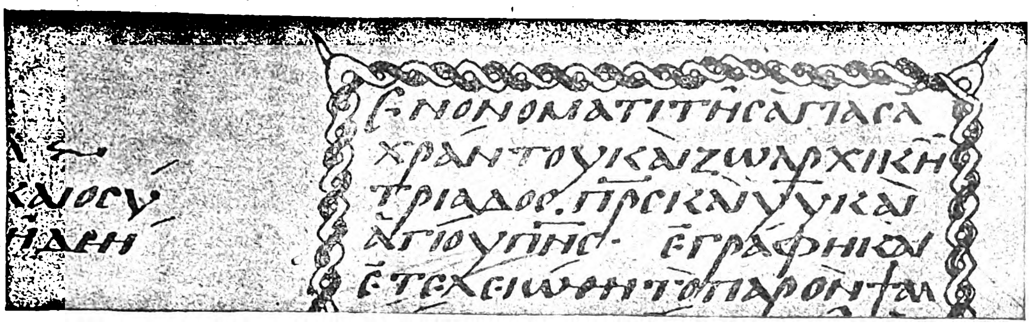

7

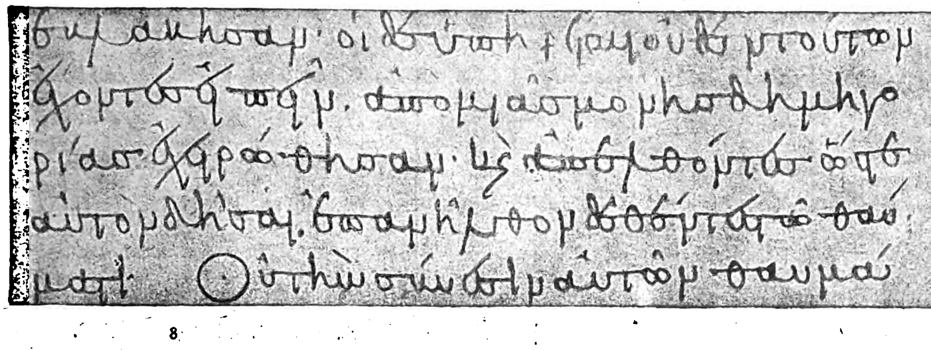

8

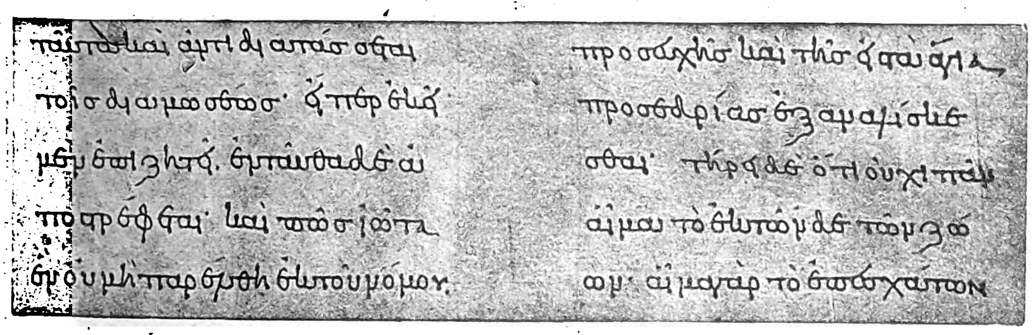

9

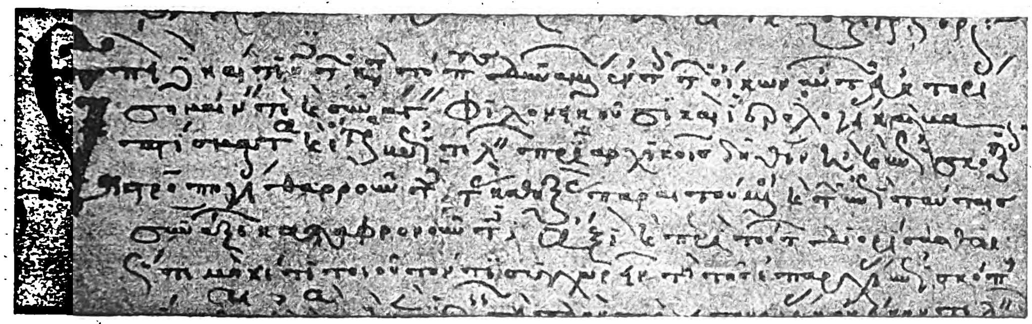

10

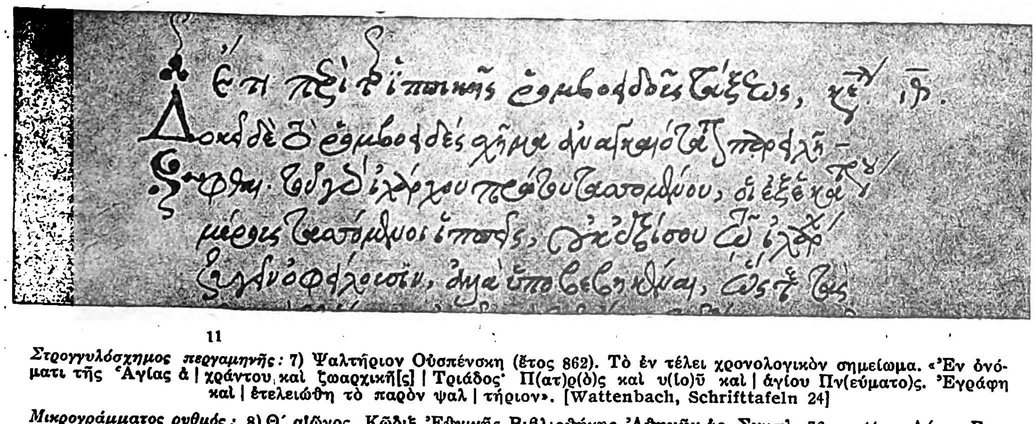

11

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς: 7) Ψαλτήριον Οὐσπένσκη (ἔτος 862). Τὸ ἐν τέλει χρονολογικὸν σημείωμα. «Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας ἀ | χράντου καὶ ζωαρχική[ς] | Τριάδος· Π(ατ)ρ(ὸ)ς καὶ υ(ἱο)ῦ καὶ | ἁγίου Πν(εύματο)ς. Ἐγράφη καὶ | ἐτελειώθη τὸ παρὸν ψαλ | τήριον». [Wattenbach, Schrifttafeln 24]

Μικρογράμματος ρυθμός: 8) Θ΄ αἰῶνος. Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. Συμπλ. 76, φ. 44v.—Λόγοι Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. «ἐβλάβησαν. οἱ δὲ ὑπηρέται οὐδὲν τούτων | ἔχοντες εἰπεῖν, ἀπὸ μιᾶς μόνης δημηγο | ρίας ἐχειρώθησαν. καὶ ἀπελθόντες ὥστε | αὐτὸν δῆσαι, ἐπανῆλθον δεθέντες τῷ θαύ | ματι. Οὐ τὴν σύνεσιν αὐτῶν θαυμά[σας]».

9) Ι΄ αἰῶνος (ἔτους 914). Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, ἀρ. Συμπλ. 641, φ. 140r. Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Προφήτην Ἠσαΐαν. «ταῦτα καὶ ἀντιδιατάσσεται | τοῖς διὰ Μωσέως. εἴπερ ἐκεῖ | μὲν ἐπιζητεῖ, ἐνταῦθα δὲ ἀ | ποστρέφεται. καὶ πῶς ἰῶτα | ἓν οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκ τοῦ νόμου»—«προσευχῆς καὶ τῆς εἰς τὰ ἅγια | προσεδρίας ἐξαναλίσκε | σθαι. τήρει δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶν | αἷμα τὸ ἐκ τῶνδε τῶν ζῴ|ων, αἷμα γὰρ τὸ ἐπ' ἐσχάτων».

10) ΙΓ΄ αἰῶνος. Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1377 (βομβύκινος), φ. 323v. Νομικὴ συγγραφή. (Ἐν τῷ ἀποσπάσματι ἀρχὴ Συνοδικοῦ Σημειώματος· αἱ ἐπιτμήσεις σημειοῦνται ἐντὸς παρενθέσεως). «Ἐπεὶ (δὲ) καί τιν(ες) τ(ῶν) κ(α)τ(ὰ) τόπους δυναμ(έν)(ων) ἐν τ(οῖς) τ(ῶν) οἴκων αὐτ(ῶν) εὐκτηρί(οις) | σημαίν(ειν) τε (καὶ) συνάγ(ειν) φιλονεικοῦσι καὶ ἱερολογί(ας) καὶ βα | πτίσματα (καὶ) ἕτ(ε)ρα ἐπιτελ(εῖν) π(ατ)ριαρχικοῖς δῆθεν ἢ (καὶ) ἐπισκοπ(ικ)(οῖς) | στ(αυ)ροπηγί(οις) θαρροῦντ(ες), τ(ὰς) καθολ(ικ)(ὰς) παραιτούμ(εν)οι (καὶ) τ(ῶν) ἐπὶ ταύταις | συνάξε(ων) καταφρονοῦντ(ες), ἄξι(ον) (καὶ) περὶ τούτ(ων) διορίσασθαι, | (ὥσ)τε μηκέτι τοιοῦτόν τι συγχωρεῖν τ(οὺς) τῆς ἐπαρχί(ας) ἐπισκόπ(ους).

11) ΙΣΤ΄ αἰῶνος (1564) Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων Ms. grec 2523 f. 15v. Αἰλιανοῦ Στρατηγικά. Χεὶρ Ἀγγέλου Βεργικίου. «Ἔτι περὶ τ(ῆς) ἱππικῆς ῥομβοειδοῦς τάξεως, κε(φά)λ. ιθ΄. | Δοκεῖ δὲ τὸ ῥομβοειδὲς σχῆμα ἀναγκαιότατ(ον) παρειλῆ | φθαι· τοῦ γ(ὰρ) ἰλάρχου πρώτου τασσομένου, οἱ ἐξ ἑκατ(έ)ρου | μέρους τασσόμενοι ἱππεῖς, οὐκ ἐξ ἴσου τῷ ἰλάρχ(ῳ) | ζυγεῖν ὀφείλουσιν, ἀλλὰ ὑποβεβηκέναι, ὥστε τὰς...» [Omont, Fac-similés des mss. grecs des XVe et XVIe siècles 2]

μεναι κυρίως μὲν διὰ πρόχειρα σημειώματα μαθητικά, ἐμπορικά, ἐπιστολὰς κ. ἄ., ἀλλὰ καὶ δι' ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ διὰ γραφὴν ἀκόμη φιλολογικῶν κειμένων.

Ἁπάσας ὅμως τὰς πρὸς γραφὴν ταύτας ὕλας ἠχρήστευσαν ὁ πάπυρος, ἡ περγαμηνὴ καὶ ὁ χάρτης. Ὁ *πάπυρος* παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου φύεται τὸ ὁμώνυμον φυτόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζεται. Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον αὐτὸν ἀσφαλῶς ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἐγενικεύθη ὅμως ἡ χρῆσίς του ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου· ἡ μεγίστη ἀκμὴ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου πίπτει εἰς τοὺς τρεῖς πρὸ καὶ τοὺς τρεῖς μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ στελέχους τοῦ φυτοῦ κοπτομένου εἰς ταινίας, διὰ τῶν ὁποίων, κολλωμένων πρὸς ἀλλήλας, ἀπετελεῖτο μία στρῶσις, ἐφ' ἧς ἐκολλᾶτο καθέτως ἄλλη στρῶσις κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Πρὸς γραφὴν βραχέος κειμένου ἐχρησιμοποιεῖτο ἓν τοιοῦτον φύλλον· ἂν τὸ κείμενον ἦτο μακρότερον, συνήπτοντο πολλὰ φύλλα τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐκαλεῖτο *πρωτόκολλον*, τὸ δὲ τελευταῖον *ἐσχατοκόλλιον*· οὕτω ἀπετελεῖτο ὁ *κύλινδρος* ἢ *βίβλος* (βλ. λ. *κύλινδρος*). Ὁ πάπυρος ὅμως καὶ εὔθρυπτος ἦτο καὶ μόνον ἐν Αἰγύπτῳ παρεσκευάζετο, διὰ τοῦτο κατίσχυσεν αὐτοῦ ἐν τέλει ἡ *περγαμηνή*. Εἰς δέρματα ζῴων (διφθέρας) ἔγραφον καὶ ἄλλοτε, ἤδη ὅμως τὸ δέρμα ἐτύγχανε τοιαύτης ἐπεξεργασίας, ὥστε ἐγίνετο λεῖον καὶ λεπτὸν καὶ ἐπέτρεπε τὴν γραφὴν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Ἂν ἀληθεύῃ ἡ παλαιὰ παράδοσις, ἡ ἐπινόησις τῆς περγαμηνῆς ὀφείλεται εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Περγάμου Εὐμένην τὸν Β΄ (197—159 π. Χ.), ὁ χρόνος ὅμως τῆς ὁριστικῆς ἐπικρατήσεώς της τίθεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ περγαμηνὴ ἔμεινεν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ ΙΔ΄ καὶ τοῦ ΙΕ΄ εἰσέτι αἰῶνος. Ἡ νέα ὕλη πρὸς γραφὴν εἶχε καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπέτρεπε τὸ τσάκισμα τοῦ φύλλου καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ *κώδικος* (βλ.λ.), ἤτοι τοῦ σχῆμα σημερινοῦ βιβλίου ἔχοντος χειρογράφου· ὥστε μετὰ τῆς περγαμηνῆς εἰσήχθη καὶ τὸ ἀναμφιβόλως πλέον εὐμεταχείριστον σχῆμα τοῦ κώδικος, ἐκτοπίσαν τὸν κύλινδρον. Τὸ σχετικὸν πάχος τῆς περγαμηνῆς ἐπέτρεπε τὴν ἀπόξεσιν τῆς πρώτης γραφῆς καὶ τὴν ἐκ νέου γραφὴν τοῦ κώδικος Οἱ τοιοῦτοι κώδικες καλοῦνται *παλίμψηστοι* (πάλιν ψάω=ἀποξέω), ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ κυρίως διὰ λόγους οἰκονομίας.

Τὴν περγαμηνὴν ἀντικατέστησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ *χάρτης*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο σημαντικῶς εὐθηνότερος (τὸ ὄνομα ἐδίδετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν πρὸς γραφὴν παρασκευασθέντα πάπυρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ φυτόν, ἐγένετο δὲ χρῆσις αὐτοῦ καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς περγαμηνῆς). Ὁ χάρτης εἶναι ἐπινόησις κινεζική· κατεσκευάζετο ἀπὸ φυτικὰς οὐσίας ἀποχωριζομένας εἰς λεπτοτάτας ἶνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐσχηματίζετο χυλός, ὅστις ἁπλούμενος ἀπετέλει τὸ φύλλον. Ἀπὸ τῆς Κίνας διεδόθη διὰ τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τῆς Σαμαρκάνδης εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Βυζάντιον, διὰ δὲ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀράβων τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν Δύσιν. Ἀνατολικὰ χειρόγραφα ἐπὶ χάρτου ἔχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος. Εἰς τὸ Βυζάντιον ὅμως, πρὸς ἀπαρτισμὸν κωδίκων δὲν ἐγένετο χρῆσις χάρτου πρὸ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ἐν εὐρεῖ δὲ μέτρῳ μόνον ἀπὸ τοῦ ΙΔ΄. Ὁ πρώϊμος αὐτὸς χάρτης εἶναι παχύτερος τοῦ συνήθους, ὑποκίτρινος καὶ στιλπνός, καλεῖται δὲ *βομβύκινος* ἢ ἀκριβέστερον *βαμβύκινος* (ἀπὸ Βαμβύκης πόλεως τῆς Συρίας). Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος ἄρχεται ἡ χρῆσις τῶν λεγομένων ὑδαρῶν σημείων (filigranes), σὺν τῇ παρόδῳ δὲ τοῦ χρόνου ἡ κατεργασία τοῦ χάρτου ὁλονὲν τελειοποιεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας (βλ. καὶ λ. *πάπυρος*, *περγαμηνή*, *χάρτης*).

Γραφικὰ ὄργανα καὶ ὑγρά. Ἐκ τῶν ὀργάνων πρὸς γραφὴν τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀρχαιότερον εἶναι ὁ *στῦλος* (stilus), μετάλλινον ὄργανον μὲ ὀξεῖαν αἰχμὴν πρὸς χάραξιν τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῶν κεκηρωμένων πινακίδων· τὸ ὄπισθεν μέρος αὐτοῦ ἠμβλύνετο καὶ ἐχρησίμευε πρὸς ἀπάλειψιν τῶν γεγραμμένων διὰ νέαν γραφὴν (stilum vertere= ἀπαλείφειν τὰ γεγραμμένα). Ἐπὶ τοῦ παπύρου ἔγραφον διὰ τοῦ *καλάμου*, ὀξυνομένου κατὰ τὸ ἄκρον. Ὁ κάλαμος ταχέως ἠμβλύνετο, ἐχρειάζετο δὲ ὁ γραφεὺς ἱκανὸν ἀριθμὸν τοιούτων, οἱ ὁποῖοι ἐτίθεντο εἰς τὴν καλαμοθήκην (theca calamaria. ἐπειδὴ ἐντὸς τῆς θήκης ὑπῆρχε συχνὰ καὶ μελανοδοχεῖον, ἐκλήθη τοῦτο παρ' ἡμῖν καλαμάρι(ον)· καὶ ἰταλιστὶ calamaio). Συχνὴ ἦτο καὶ ἡ χρῆσις *μεταλλίνων γραφίδων* ὀξυνομένων κατὰ τὸ ἄκρον καὶ διχαζομένων, ἀκριβῶς ὅπως αἱ σύγχρονοι.

Διὰ τὴν περγαμηνὴν ἐγίνετο συχνοτέρα χρῆσις τῆς ἐκ πτεροῦ *γραφίδος* (penna)· τὸ πτερὸν ὠξύνετο καὶ ἐδιχάζετο ὡς καὶ εἰς τὰς μεταλλικάς. Ἡ πρώτη μνεία τῆς γραφίδος εἶναι σχετικῶς μεταγενεστέρα· ἀναμφιβόλως ὅμως θὰ ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ μακροῦ. Τὸ *μελανοδοχεῖον* (ἢ μελανδοχεῖον) ἦτο ἁπλοῦν δοχεῖον περιέχον τὴν μελάνην. Συχνὰ εὑρέθησαν μελανοδοχεῖα πολυτελῆ, ἄλλα δὲ διπλᾶ, προφανῶς δι' ἐναπόθεσιν μαύρης καὶ ἐρυθρᾶς μελάνης. Πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς γραφῆς ἀπὸ μὲν τοῦ

Digitized by Google

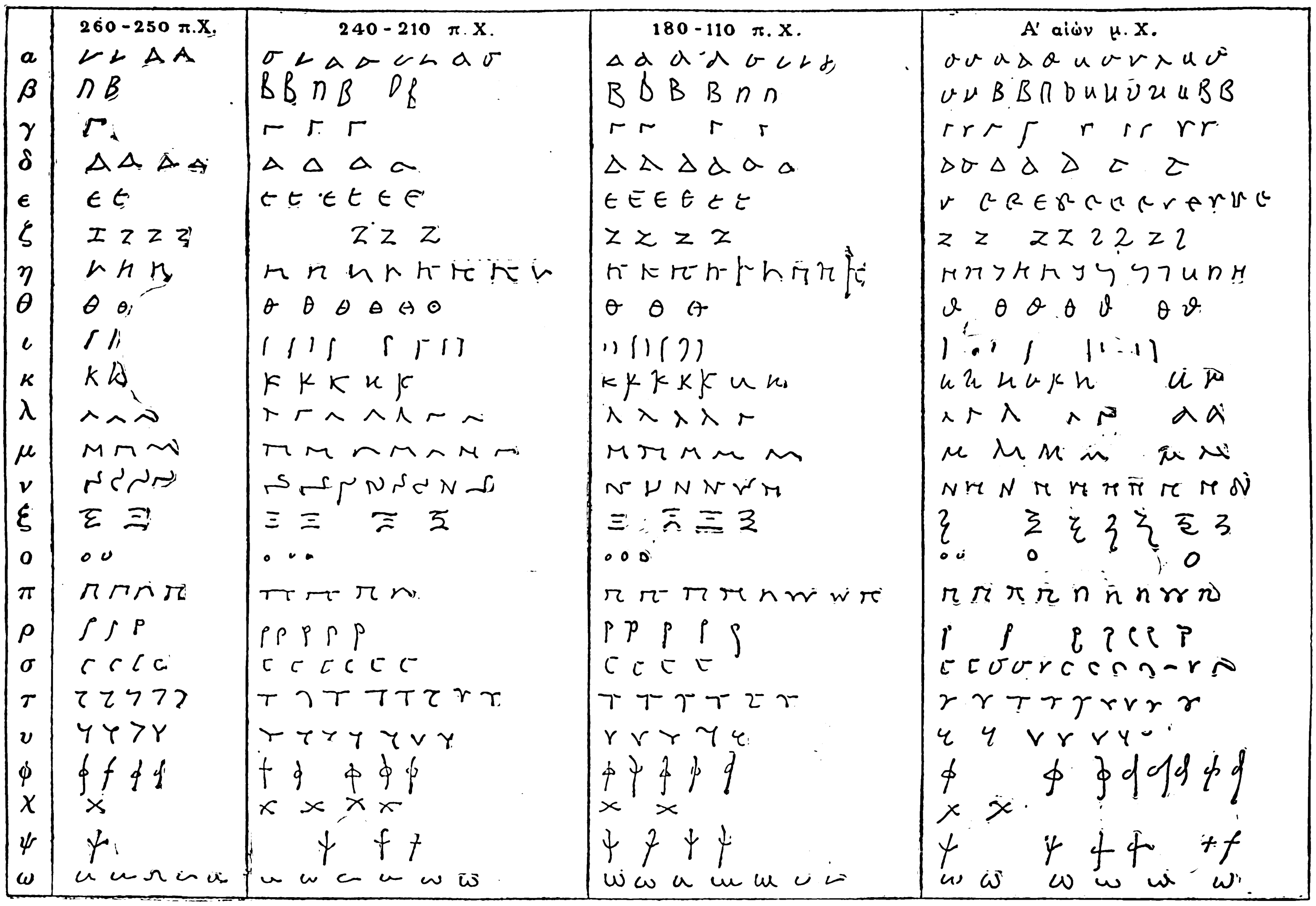

Ἀλφάβητοι τῆς ἐπισεσυρμένης γραφῆς τῶν παπύρων, ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ.—Ζ' μ. Χ. αἰῶνος. (Πτολε

παπύρου ἐχρησιμοποιεῖτο *σπόγγος*, ἀπὸ δὲ τῆς περγαμηνῆς τὸ *γλύφανον* (rasorium). Γλύφανον ὁμοίως ἡ *σμίλη* ἐκαλεῖτο τὸ μαχαιρίδιον πρὸς ὄξυνσιν τῆς γραφίδος. Ἡ *κίσηρις* (ἐλαφρόπετρα) ἐχρησιμοποιεῖτο εἴτε πρὸς λείανσιν τοῦ παπύρου ἢ τῆς περγαμηνῆς, εἴτε πρὸς ὄξυνσιν τοῦ καλάμου. Ἰδιαιτέρων ὀργάνων ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὴν χαράκωσιν τῆς γραφικῆς ὕλης. Ὁ *κυκλοτερὴς μόλιβδος* ἦτο κύκλος ἐκ μολύβδου πρὸς χαράκωσιν κυρίως τοῦ παπύρου. Διὰ τὴν περγαμηνὴν ἐχρησιμοποίουν τὸν *διαβήτην*, διὰ τὴν μέτρησιν κανονικῶν ἀπὸ γραμμῆς εἰς γραμμὴν ἀποστάσεων, καὶ τὸν *κανόνα*, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου ἐχάρασσον τὰς γραμμάς. Ἐχαράσσοντο δὲ ὄχι μόνον αἱ γραμμαὶ ἐφ' ὧν ἔγραφον, ἀλλὰ καὶ κάθετοι, περιορίζουσαι τὸν πρὸς γραφὴν χῶρον. Σημειωτέον ὅτι ἡ μικρογράμματος γραφὴ δὲν γράφεται *ἐπὶ* τῶν γραμμῶν, ὡς ἡ σημερινή, ἀλλὰ *ὑπὸ* ταύτας. Μόνον εἰς τὸν μεγαλογράμματον ρυθμὸν ἡ γραφὴ εἶναι ἐπὶ τῶν γραμμῶν καὶ εἴς τινας ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων κωδίκων μικρογραμμάτου ρυθμοῦ (Θ' καὶ Ι' αἰῶνος).

Τὸ *μέλαν* (μελάνη, μελάνι) ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν τὸ κατ' ἐξοχὴν γραφικὸν ὑγρὸν παρ' ἀρχαίοις, Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις. Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου διάφοροι ὑπῆρξαν καὶ οἱ τρόποι παρασκευῆς. Ο ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον μελάνην ἀπὸ καπνιὰν μὲ ἀνάμιξιν κόμμεως, ἀργότερον δὲ ἀπὸ τὸ ὑγρὸν τῆς σουπιᾶς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχρησιμοποιεῖτο μῖγμα ἀποτελούμενον ἀπὸ κηκίδιον (Galläpfel) καὶ θειικὸν σίδηρον (βιτριόλιον) κατὰ διαφόρους ἀναλογίας καὶ μίξεις, περὶ τῶν ὁποίων μᾶς ὁμιλοῦν αἱ πολυπληθεῖς διασωθεῖσαι σχετικαὶ συνταγαί. Ἡ μελάνη τῶν παπύρων ἔχει ὡραῖον μέλαν χρῶμα, θαυμαστὴν δὲ ἀντοχήν· τῶν βυζαντινῶν κωδίκων ἡ μελάνη ἔχει χρῶμα ὑπόφαιον (κιρρὸν) μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔπειτα μέλαν, ἀργότερα δὲ ξανθόν. Ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων συνηθέστερον πρὸς γραφὴν ἦτο τὸ *ἐρυθρὸν* (μελάνιον κόκκινον, minium), χρησιμοποιούμενον ἰδίως εἰς τὰ νεώτερα (ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος) χειρόγραφα διὰ τὰ ἀρχικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας. Διάφορον φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ *κιννάβαρι* (πορφυροῦν χρῶμα), διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκλειστικῶς ὑπέγραφεν ὁ αὐτοκράτωρ· εἰς ἰδιαίτερον ἄρχοντα ἦτο ἐμπεπιστευμένη ἡ φύλαξίς του, ὀνομαζόμενον «ἐπὶ τοῦ κανικλείου». Διὰ πολυτελέστερα χειρόγραφα μετεχειρίζοντο οἱ Βυζαντινοὶ καὶ τὸν χρυσὸν διὰ τὰ ἀρχικὰ καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας. Σπανιώτατοι εἶναι κώδικες καθ' ὁλοκληρίαν γεγραμμένοι δι' ἐρυθροῦ ἢ χρυσοῦ χρώματος. (Βλ. καὶ λ. *βιβλιοδεσία*.)

Εἰδικὸν μέρος. *Ἑλληνικὴ παλαιογραφία.* Τῆς ἑλληνικῆς παλαιογραφίας τὰ πρὸς τὰ ἄνω ὅρια, τὰ ὁποῖα μόλις ἔφθανον ἄλλοτε τοὺς πρώτους μ. Χ. χρόνους, ηὐρύνθησαν διὰ τῶν ἀφθόνων εὑρημάτων τῶν παπύρων, ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, κατὰ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας. Οἱ ἀρχαιότεροι πάπυροι δύνανται μετ' ἀσφαλείας ν' ἀναχθοῦν εἰς τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον, δύο καὶ ἐπέκεινα χιλιετηρίδων, ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ διῆλθε πλεῖστα στάδια ἐξελίξεως, ἡ ἐξέτασις ἀκριβῶς τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὑποκείμενον τῆς παλαιογραφίας. Τὰ δύο ἀκραῖα ὅρια ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀλφάβητον τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν (καὶ δὴ τοῦ ἐπικρατήσαντος ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀττικοῦ ἀλφαβήτου), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σημερινὴ γραφή, ἥτις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἐξέλιξις ἐκείνου. Ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ διακρίνομεν ἀμέσως δύο διαφορετικὰ κατὰ βάσιν συστήματα γραφῆς : τὸν *μεγαλογράμματον* ρυθμὸν (majuscule, Majuskel) καὶ τὸν *μικρογράμματον* (minuscule, Minuskel)· τοῦ πρώτου τὰ γράμματα εἶναι ἅπαντα ἰσοϋψῆ καὶ περιορίζονται μεταξὺ δύο παραλλήλων γραμμῶν· τοῦ δευτέρου ὡρισμένα γράμματα ἐξέχουν πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω, περιορίζονται δὲ ἐντὸς τεσσάρων γραμμῶν (πρβ. τὰ κεφαλαῖα καὶ τὰ μικρὰ τῆς συγχρόνου γραφῆς). Τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ διακρίνομεν ἐπίσης δύο εἴδη : τὰ κεφαλαῖα γράμματα (capitales) καὶ τὰ στρογγυλόσχημα (onciales, Uncialschrift). Κεφαλαῖα εἶναι τὰ γωνιώδη γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν (Ε Σ), στρογγυλόσχημα δὲ ἀπέβησαν ταῦτα εὐθὺς ὡς ἐγράφησαν ἐπὶ μαλακῆς ὕλης (Є C).

Εἴδη ἑλληνικῆς γραφῆς. Τὰ ἀρχαιότερα δείγματα ἑλληνικῆς γραφῆς (ἐξαιρουμένων τῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων) εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν παπύρων. Τὰ πλούσια εὑρήματα τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπέτρεψαν νὰ μελετηθῇ ἡ γραφὴ αὕτη ἐπιμελῶς. Διεκρίθησαν δὲ ἐξ ἀρχῆς δύο εἴδη αὐτῆς : ἡ ἐπιμελεστέρα πρὸς ἀντιγραφὴν βιβλίων καὶ ἄλλων χρησιμεύουσα, καὶ ἡ ἀμελεστέρα καὶ ταχυτέρα διὰ τὰς καθημερινὰς πράξεις, συμβόλαια κλπ. Καὶ ἐγένετο διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς διάκρισις μεταξὺ φιλολογικῆς ἢ γραφῆς τῶν βιβλίων καὶ μὴ φιλολογικῆς ἢ γραφῆς τῶν καθημερινῶν ὑποθέσεων (Geschäftsschrift), προετιμήθησαν ὅμως ἀργότερον οἱ καθαρῶς παλαιογραφικοὶ ὅροι τῆς *στρογγυλοσχήμου* (onciale, Unciale), καὶ *ἐπισεσυρμένης* (cursive) γραφῆς τῶν παπύρων. Ἡ στρογγυλόσχημος τῶν παπύρων διαρκεῖ κατὰ τὴν πτολεμαϊκὴν (Γ'—Α' αἰὼν π. Χ.) καὶ τὴν ρωμαϊκὴν (Α'—Γ' αἰὼν μ. Χ.) περίοδον, παύει δὲ ἀργότερον, ἀντικατασταθέντος τοῦ παπύρου ὑπὸ τῆς περγαμηνῆς διὰ τὰ φιλολογικὰ ἔργα. Ἡ ἐπισεσυρμένη ὑφίσταται παραλλήλως πρὸς τὴν στρογγυλόσχημον κατὰ τὴν πτολεμαϊκὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν (Δ'—ΣΤ' αἰὼν) καὶ τὴν ἀραβικὴν (Ζ' καὶ Η'). Τὴν στρογγυλόσχημον τῶν παπύρων διαδέχεται ἡ στρογγυλόσχημος τῶν περγαμηνῶν κωδίκων (ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος), ἀπὸ δὲ τοῦ Θ' αἰῶνος διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἐσχάτην φάσιν τῆς ἐπισεσυρμένης ἡ μικρογράμματος γραφή, ἥτις ἐν διαρκεῖ ἐξελίξει ἐξικνεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἂν δηλαδὴ σχηματικῶς θέλωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀλληλουχίαν τῶν εἰδῶν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον σχῆμα.

Ἀλφάβητος ἐπιγραφῶν

στρογγυλόσχημος παπύρων
πτολεμαϊκὴ
ρωμαϊκὴ

ἐπισεσυρμένη παπύρων
πτολεμαϊκὴ
ρωμαϊκὴ
βυζαντινὴ

στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς

μικρογράμματος Θ'-ΙΕ' αἰῶνος

τυπογραφία—νεοελληνικὴ γραφὴ

[Οἱ ἑλληνικοὶ ὅροι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου. Τὸ ὅρον onciale, unciale ἀπέδιδον ἄλλοτε διὰ τοῦ ὅρου οὐγκιαῖα γράμματα ἢ ὀξύρυγχος χαρακτήρ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, φαίνεται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν δι' ὀξυνθέντος καλάμου γραφήν, ἤτοι μᾶλλον τὴν ἐπισεσυρμένην.]

Στρογγυλόσχημος παπύρων. Τὸ ἀρχαιότερον ἴσως δεῖγμα ἐπὶ παπύρου (περὶ τὸ 300 π. Χ.) εἶναι περίεργον ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς φιλολογικὸν ἔργον, ἀλλ' εἰς ἀρὰν γυναικός τινος Ἀρτεμισίας. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐπίσης φιλολογικοὺς παπύρους ἀνήκουν τ' ἀποσπάσματα τῶν «Περσῶν» τοῦ Τιμοθέου, ἀποσπάσματα τοῦ Εὐριπίδου κ. ἄ. Ὁ χαρακτὴρ τῆς παλαιοτέρας (πτολεμαϊκῆς) γραφῆς τῶν παπύρων δὲν ἀφίσταται πολὺ ἀπὸ τὸν τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ Ε καὶ Σ εἶναι ἀκόμη γωνιώδη καὶ τὰ γράμματα δύνανται νὰ ἐγγραφοῦν εἰς κανονικὸν τετράγωνον. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ γράμματα κυρτοῦνται, τὸ C (Σ) ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὸ Є, βαθμηδὸν δὲ καθίστανται ἐπιμήκη καὶ στενώτερα (ὀρθογώνια). Ἡ νεωτέρα (ρωμαϊκὴ) ἔχει ἔκδηλον στρογγυλόσχημον χαρακτῆρα καὶ πλησιάζει πρὸς τὴν πρώτην στρογγυλόσχημον τῶν περ-

Digitized by Google

μαϊκή, ρωμαϊκή, βυζαντινὴ περίοδος). [Θόμψων - Λάμπρου, *Ἐγχειρίδιον Παλαιογραφίας, πίναξ 2.*]

γαμηνῶν κωδίκων (Βατικανός, Δ' αἰών). Αὐτὴ δ' ἀκριβῶς ἡ γραφὴ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ τῶν ἐπιγραφῶν ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦν τὰ δύο ἄκρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξελίσσεται ἡ φιλολογικὴ γραφὴ τῶν παπύρων, ἀφισταμένη τοῦ ἑνὸς καὶ πλησιάζουσα πρὸς τὸ ἄλλο. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ δείγματα ἐπικλινοῦς πρὸς τὰ δεξιὰ γραφῆς, ἥτις ἀρχίσασα λίαν ἐνωρὶς συμβαδίζει ἐν τῇ ἐξελίξει μετὰ τῆς ὀρθίας.

Ἐπισεσυρμένη παπύρων. Πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γραφῆς ἔχει ἡ ἐπισεσυρμένη. Ἐνῷ ἡ στρογγυλόσχημος φιλολογικὴ εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της συντηρητική, ἡ ἐπισεσυρμένη, τὴν ὁποίαν ἡ ταχύτης καὶ ἡ εὐκολία ἐνδιαφέρει περισσότερον τῆς εὐκρινείας καὶ τῆς ὡραιότητος, δὲν διστάζει νὰ ἀλλάσσῃ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰ παραδεδεγμένα σχήματα τῶν γραμμάτων. Ἡ ἐπιπολαιότης λοιπὸν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἀντίθεσιν τῆς ἐπισεσυρμένης πρὸς τὴν φιλολογικὴν γραφήν· τὰ γράμματα δὲν γράφονται χωριστά, ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ συνάπτονται πρὸς ἄλληλα, δημιουργοῦνται δ' οὕτω νέοι συνδυασμοὶ καὶ νέα σχήματα. Εὑρίσκει δὲ οὕτω ἐλευθερίαν ἡ προσωπικότης τοῦ γράφοντος, ἥτις ἦτο δεσμευμένη μὲ τὴν αὐστηρότητα τῆς στρογγυλοσχήμου ἢ τῶν ἐπιγραφῶν.

Τὰ πρῶτα δείγματα τῆς πτολεμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης εἶναι ἀρκούντως εὐανάγνωστα καὶ διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν ἐλευθεριότητά των. Τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. ἡ γραφὴ εἶναι περισσότερον ἐπιμεμελημένη καὶ κανονική· τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκλήθη ἡ κλασσικὴ ἐποχὴ τῆς πτολεμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης. Τοῦ Α' αἰῶνος ἔχομεν παραδόξως ὀλίγιστα δείγματα.

Ἡ ἀμέσως ἔπειτα ἀρχομένη ρωμαϊκὴ περίοδος διακρίνεται διὰ τὸν ἐπισεσυρμένον της χαρακτῆρα: ἡ γραφὴ καθίσταται στρογγυλοτέρα, στενωτέρα, καὶ μᾶλλον πυκνογραμμένη· καὶ τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων ἀποβαίνει μικρότερον, συχνότατα δὲ εἶναι τὰ συμπλέγματα. Ἡ ἀκμὴ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης πίπτει εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, καθισταμένη ἀργότερον ἐξαιρετικὰ δυσανάγνωστος. Ἡ πτολεμαϊκὴ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἐπισεσυρμένη διατηροῦν τὸν μεγαλογράμματον ρυθμόν. Εἰς τὸ τέλος ὅμως τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου, λόγῳ τῆς ἀπαχρειώσεως τῆς γραφῆς, ἥτις καθίστατο ἀδιάγνωστος, ἤρχισαν αἱ κεραῖαι ὡρισμένων γραμμάτων, πρὸς μείζονα διάκρισιν, νὰ προβάλλωνται ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὰ ἄλλα γράμματα. Οὕτως εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ἐπισεσυρμένη καθίσταται μικρογράμματος (Minuskelcursive) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεγαλογράμματον παλαιοτέραν (Majuskelcursive). Διακρίνεται δὲ ἡ γραφὴ τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ ἐπισεσυρμένη γραφὴ ἔχει τοῦτο τὸ σημαντικόν, ὅτι ἀπ' αὐτῆς ἐδημιουργήθη, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς μικρογραμμάτου, ἡ σημερινὴ γραφή. (Βλ. πίνακα.)

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ στρογγυλόσχημος γραφὴ τῶν περγαμηνῶν κωδίκων ἐξειλίχθη παραλλήλως πρὸς τὴν φιλολογικὴν τῶν παπύρων. Ἤδη τὸν Β' καὶ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα συναντῶμεν ἀποσπάσματα φιλολογικῶν ἔργων ἐπὶ περγαμηνῆς («Κρῆτες» τοῦ Εὐριπίδου, ἀποσπάσματα Δημοσθένους), τῶν ὁποίων ἡ γραφὴ οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τὴν σύγχρονον τῶν παπύρων. Κώδικα ὅμως ὁλόκληρον ἐπὶ περγαμηνῆς δὲν ἔχομεν πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος. Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι κώδικες τῆς Γραφῆς· ἡ ἐξάπλωσις καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέδρασαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν περγαμηνῶν κωδίκων. Ὁ ἀρχαιότερος κῶδιξ τῆς Γραφῆς εἶναι ὁ Βατικανὸς (Δ' αἰών). Τὰ γράμματα εἶναι ἁπλᾶ καὶ ἐγγράφονται εἰς τετράγωνον. Ὀλίγον μεταγενέστερος εἶναι ὁ Σιναϊτικὸς κῶδιξ (ἀρχαὶ Ε' αἰῶνος). Ἡ γραφὴ ἐλευθεριάζει κάπως, ἐμφανὴς δὲ εἶναι εἰς τὰ γράμματα ἡ ἀντίθεσις παχειῶν καὶ λεπτῶν γραμμῶν. Κάλλιστον δεῖγμα τῆς γραφῆς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος παρέχει ὁ περίφημος Βιενναῖος κῶδιξ τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁπωσδήποτε καθωρισμένος ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγράφη. Ἡ γραφὴ καθίσταται πλατυτέρα καὶ ἡ ἀντίθεσις παχειῶν καὶ λεπτῶν γραμμῶν ἔντονος. Ἐμφανίζονται διὰ πρώτην φορὰν αἱ λίαν χαρακτηριστικαὶ παχεῖαι στιγμαὶ ἢ κορυφαί. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑστέρου στρογγυλοσχήμου ρυθμοῦ, τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ κλίσιν του καὶ τὸν ᾠοειδῆ καὶ γωνιώδη χαρακτῆρά του ποῦ τὸν κάμνει νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὴν γοτθικὴν γραφήν. Πρόωρον παράδειγμα τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι ἡ μαθηματικὴ συγγραφὴ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μιλάνου, καὶ κυρίως τὸ Ψαλτήριον τοῦ Οὐσπένσκη, τὸ πρῶτον χρονολογημένον χειρόγραφον τοιούτου ρυθμοῦ (ἔτος 862). Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (Θ' αἰὼν) γίνεται ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων ἀπὸ τὸν Μεθόδιον καὶ τὸν Κύριλλον, τὸ σλαυϊκὸν ἀλφάβητον ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν μορφὴν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ διετήρησε τὸν ἴδιον χαρακτῆρα (κυριλλικὸν ἀλφάβητον). Ἡ στρογγυλόσχημος γραφὴ τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἐξηκολούθησε χρησιμοποιουμένη, ὀρθία ἢ κυρτή, καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μικρογραμμάτου εἰς λειτουργικὰ κείμενα μέχρι καὶ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Ἰδιότυπον μορφὴν στρογγυλοσχήμου γραφῆς ἀποτελεῖ ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν, εἰς κώδικας μικρογραμμάτου ρυθμοῦ, γράφονται τὰ σχόλια ἢ αἱ ἑρμηνευτικαὶ «σειραὶ» ἐν τῇ ὤᾳ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ κειμένου (Kleinunciale). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῆς στρογγυλοσχήμου ἐγένετο χρῆσις διὰ τοὺς τίτλους καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐμορφώθη λίαν ἐπιτετηδευμένον ἴδιον εἶδος κεφαλαίων ἐπιγραφῶν (Überschriftsmajuskeln).

Μικρογράμματος ρυθμός. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, μία ἐπανάστασις εἰς τὸν τρόπον γραφῆς τῶν φιλολογικῶν κειμένων. Τὸ ἀρχαιότερον χρονολογούμενον χειρόγραφον μικρογραμμάτου ρυθμοῦ (Τετραευάγγελον Οὐσπένσκη) ἐγράφη τὸ ἔτος 835, ἡ εἰσαγωγὴ ἄρα τοῦ νέου ρυθμοῦ ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἡ τελευταία ἐξέλιξις τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ καθίστα τὴν γραφὴν δυσχερῆ καὶ κοπιώδη· ἡ συνήθης ἀφ' ἑτέρου ἐπισεσυρμένη τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ ἔπακρον διαφοροποιημένη καὶ πρόχειρος, δὲν ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν στρογγυλόσχημον εἰς τὴν γραφὴν φιλολογικῶν κειμένων. Ἡ μικρογράμματος τοῦ Θ' αἰῶνος εἶναι «τυποποίησις» (standartisation) τῆς ἐπισεσυρμένης, διακρινομένη, ἀντιθέτως πρὸς ἐκείνην, διὰ τὴν καλλιγραφικότητα καὶ τὴν ἐπιμέλειάν της. Δὲν εἶναι δὲ τυχαία ἡ σύμπτωσις τοῦ χρόνου τῆς μεταβολῆς αὐτῆς τῆς γραφῆς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐν Βυζαντίῳ ἀναγεννήσεως, τὴν ἐποχὴν τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ἀρέθα, ἐκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον πλεῖστοι κώδικες, τινὲς τῶν ὁποίων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Διαιρεῖται ἡ μικρογράμματος γραφὴ ἁδρομερῶς εἰς τέσσαρας ἐποχάς: τὴν παλαιάν, τὴν μεσαίαν, τὴν νέαν καὶ τὴν νεωτάτην (codices vetustissimi, vetusti, recentiores, novelli). Ἡ πρώτη διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους περίπου τοῦ Ι' αἰῶνος, ἡ δευτέρα μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' καὶ ἡ τρίτη μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνῷ ἡ τελευταία περιλαμβάνει τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ παλαιὰ αὕτη μεθοδολογικὴ διαίρεσις δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων εἰς τοὺς καταλόγους, διότι τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ σπουδὴ τῶν φερόντων χρονολογίαν χειρογράφων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογῶμεν μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν κατὰ αἰῶνας. Οἱ παλαιότατοι κώδικες τοῦ Θ' αἰῶνος διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν ἀμιγῆ των ἐπισεσυρμένην γραφήν. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ

Digitized by Google

εἰσέρχωνται μορφαὶ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς, ἐκ τῶν πρώτων τὰ Π, Κ, Τ, ἀργότερον δὲ τὸ Β, Ε, Ψ κ. ἄ. Οὕτω δεῖγμα μεγάλης ἀρχαιότητος εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἀμιγοῦς ἐπισεσυρμένου ἀλφαβήτου. Ἐπίσης σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ λόγῳ πλέον τῆς εὐρείας διαδόσεως τῶν χειρογράφων, ἡ γραφὴ παύει νὰ ἔχῃ τὸν ἐξαιρετικῶς καλλιγραφικὸν καὶ κομψὸν χαρακτῆρα τοῦ Θ΄ καὶ ἰδίως τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα τὰ γράμματα γίνονται μεγαλύτερα καὶ παχύτερα. Οὕτω τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα, μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης περιόδου, ἡ γραφὴ λαμβάνει τελείως διαφορετικὸν χαρακτῆρα. Χάνει τὴν αὐστηρότητα τῶν παλαιοτέρων κωδίκων, τὰ γράμματα ἄλλα εἶναι δυσαναλόγως μικρὰ καὶ ἄλλα δυσαναλόγως μεγάλα, ἀρέσκεται δ᾽ ὁ βιβλιογράφος εἰς μεγαλυτέραν ἐλευθεριότητα καὶ εἰς συχνὴν χρῆσιν τῶν ἐπιτμήσεων. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν ὅτι τὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα διατηροῦν τὴν αὐστηρότητα τοῦ ρυθμοῦ καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸν τρόπον τῶν παρελθόντων αἰώνων. Κομψοτέρα γίνεται ἡ γραφὴ τὸν ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄ αἰῶνα, κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀναγέννησιν.

Τὴν κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον ἐξέλιξιν τῆς γραφῆς δὲν ἐξετάζει πλέον ἡ παλαιογραφία. Εἶναι ὅμως λίαν σημαντική, διότι ἐκ τῆς ἐξελίξεως ταύτης προῆλθεν ἡ σύγχρονος ἡμῶν γραφὴ καὶ οἱ τύποι τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων.

Ταχυγραφία. Ἰδιαίτερον ὅλως κεφάλαιον ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς ἀποτελεῖ ἡ ἱστορία τῆς ταχυγραφίας (ἢ στενογραφίας). Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκαμον ἤδη χρῆσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀνεπτύχθη εἰς ὁλόκληρον σύστημα, ἐσώθησαν δὲ καὶ κώδικες ὁλόκληροι κατ᾽ αὐτὸ γεγραμμένοι, οἱ ὁποῖοι κατωρθώθη ν᾽ ἀναγνωσθοῦν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐρευνητῶν.

Βραχυγραφίαι καὶ ἐπιτμήσεις. Ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ταχυγραφίαν ἔχουν αἱ συνηθέσταται εἰς τὰ ἑλληνικὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα βραχυγραφίαι. Πρώτη βραχυγραφία ὑπῆρξε βεβαίως ἡ δήλωσις μιᾶς λέξεως διὰ τοῦ ἀρχικοῦ της γράμματος (ἰδίως εἰς τὰ λατινικά). Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν χρόνων ἐδήλουν τὰς συνήθεις λέξεις τῆς λατρείας διὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου γράμματος: ΘC (Θεὸς) $\overline{\text{XC}}$ (Χριστὸς) καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκ παραλλήλου ἐδήλωνον βραχυγραφικῶς τὸ τέλος τῶν λέξεων καὶ ἰδίως τὸ τελικὸν Ν δι᾽ ὁριζοντίας κεραίας. Αἱ βραχυγραφίαι αὗται διετηρήθησαν καὶ εἰς τὴν μικρογράμματον γραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως κυρίως ἀνεπτύχθη σύστημα ἐπιτμήσεων καὶ συντομογραφιῶν, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο κατὰ κανόνα μεγάλη χρῆσις. Ὡρισμένα συμβατικὰ σημεῖα, ἀπορρεύσαντα, πιθανώτατα, ἐκ τῶν ταχυγραφικῶν σημείων, ὑπεδήλουν τὰς συνηθεστέρας καταλήξεις (ας, αν, ες, εις, ης καὶ οὕτω καθεξῆς), ἐνῷ ἄλλα ἐπίσης σύμβολα ἀντεπροσώπευον τὰς περισσότερον χρησιμοποιουμένας λέξεις (καί, ἐστίν, ὅτι κ. ἄ.). Τινὲς τῶν ἐπιτμήσεων αὐτῶν διετηρήθησαν μέχρι καὶ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος.

Στίξις, τόνοι καὶ πνεύματα. Οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφον, ὡς γνωστόν, χωρὶς νὰ διακρίνωσιν ἀπ᾽ ἀλλήλων τὰς λέξεις· τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτησε καὶ εἰς τοὺς παπύρους καὶ εἰς τὴν στρογγυλόσχημον γραφὴν τῶν περγαμηνῶν κωδίκων. Ἤδη ὅμως, εἰς τὰ τελευταῖα χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καὶ εἰς τὰ πρῶτα τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ, γίνεται κάποια προσπάθεια διακρίσεως τῶν λέξεων· συχνὰ ὅμως ἑνώνεται τὸ ὄνομα πρὸς τὸ ἄρθρον ἢ τὴν ἀντωνυμίαν. Περισσοτέρα σημασία ἐδίδετο διὰ τὴν διάκρισιν νέας παραγράφου (ἤδη εἰς τοὺς παπύρους) διὰ προεκβολῆς εἰς τὴν ᾤαν τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ ἑπομένου στίχου.

Σύστημα στίξεως δὲν εἶχον ἀναπτύξει οἱ ἀρχαῖοι, μολονότι εὑρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς διπλαῖ καὶ τριπλαῖ στιγμαὶ (: ⁝). Εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Βυζαντίου ἐσυστηματοποιήθη ἡ στίξις, δὲν ἐγίνετο ὅμως συνήθης χρῆσις αὐτῆς. Τὸ κόμμα ἤρχισαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ μεταχειρίζωνται μετὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα, ἐχρησιμοποίουν δὲ ἄνω στιγμὴν ἐκεῖ ὅπου θέτομεν ἡμεῖς τελείαν. Τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι εἶναι ὁμοίως εὕρημα τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ἵνα ὑποδηλώσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν κατὰ τὴν ἐποχήν του προσῳδίαν, ἐτελειοποιήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου. Ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ δασεῖα, δι᾽ ἣν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἥμισυ τοῦ λατινικοῦ δασέος (Η : ⊢), ἐνῷ ἀργότερον διὰ τὴν ψιλὴν ἐχρησιμοποιήθη τὸ δεξιὸν ἥμισυ (⊣). Τὰ σχήματα ταῦτα ἁπλοποιοῦνται ἤδη κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον (⌋ ⌊), ἀλλ᾽ ἐπανακτοῦν τὴν πρώτην των μορφὴν εἰς τοὺς παλαιοτάτους μικρογραμμάτους κώδικας, διὰ νὰ λάβουν ἀργότερον τὴν γωνιώδη μορφὴν καὶ εἶτα (ΙΓ΄ αἰών;) τὴν σημερινήν των καμπύλην.

Βιβλιογράφοι. Χρονολογημένοι κώδικες. Ἡ ἀκριβὴς εἰς αἰῶνας κατάταξις τῶν κωδίκων μικρογραμμάτου ρυθμοῦ ἐβοηθήθη ἀπὸ τοὺς χρονολογημένους κώδικας. Ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος (ἢ βιβλιογράφος) συχνά, ἀπὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος, ἔκρινε σκόπιμον νὰ ὑποσημειώσῃ τὸ ἔτος τῆς περατώσεως τοῦ κώδικος καὶ τὸ ἴδιον ὄνομα. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρονολόγουν, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ κτίσεως κόσμου, εὐκόλως ὅμως δυνάμεθα ν᾽ ἀναγάγωμεν τὰ ἔτη αὐτὰ εἰς τὰ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἀφαιροῦντες 5508 (καὶ 5509 διὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον—Δεκέμβριον, διότι τὸ βυζαντινὸν ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου: ἔτος ͵ϛχξγ΄=6663=Σεπτ.—Δεκ. 1154 καὶ Ἰαν.—Αὔγ. 1155). Κατὰ κανόνα, παρὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἔτους, σημειοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος, κύκλου 15 ἐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῶν ὀνομάτων τῶν βιβλιογράφων εἶναι σημαντική. συνεκεντρώθησαν δὲ τὰ γνωστὰ ὀνόματα ὑπὸ τῆς Marie Vogel καὶ τοῦ Victor Gardthausen.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ ἐπιστήμη τῆς παλαιογραφίας ἐδημιουργήθη, ὡς εἰκός, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶναι ὁ βενεδικτῖνος μοναχὸς *Βερνάρδος Montfaucon* (1655—1741). Τὸ ἔργον του Palaeographia graeca (Παρίσιοι 1708) καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι χρήσιμον. Τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ὀλίγοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παλαιογραφίαν, ἥτις ἀναπτύσσεται τὸν ΙΘ καὶ Κ΄ αἰῶνα ἰδίως λόγῳ τῶν πλουσίων εὑρημάτων τῶν παπύρων. Κύριον ἔργον: *V. Gardthausen*, Griechische Palaeographie [2] τ. 1ος: Das Buchwesen im Altertum und im byz. Mittelalter (Leipzig 1911) καὶ τ. 2ος: Die Schrift, Unterschriften und Chronologie im Alt. u. byz. Mitt. (Leipzig 1913). Ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη ἔκδοσις (1879) εἶναι χρήσιμος. Ἄριστον βοήθημα: *Ἐδουάρδου Θόμψωνος*, Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας, μετ. *Σπ. Π. Λάμπρου*, Ἀθῆναι 1903 (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ μετὰ σημαντικῶν προσθηκῶν τοῦ μεταφραστοῦ) (τρίτη ἔκδοσις τοῦ πρωτοτύπου: Oxford 1912). Βοηθητικὸν κυρίως διὰ τοὺς παπύρους: *W. Schubart*, Griechische Palaeographie (München 1925 ἐν *Müller* Handbuch). Ἡ πρώτη παλαιογραφία τῶν παπύρων: *F. G. Kenyon*, The Palaeography of Greek Papyri (Oxford 1899) εἶναι πλέον πεπαλαιωμένον. Σημαντικῶς ὑποβοηθητικαὶ ἐκδόσεις πανομοιοτύπων, ἰδίως χρονολογημένων, ὑπὸ *Wattenbach*, *Wattenbach-Velsen*, *H. Omont*, *Wilcken*, Palaeographical Society καὶ New P. S. κ. ἄ. Σύντομον καὶ πρόχειρον: *Cavalieri-Lietzmann*, Specimina codicum graecorum vaticanorum (Bonn [1]1910. [2]1930). Τὸ ἑλληνικὸν «Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς παλαιογραφίας τοῦ *Κ. Σακελλαροπούλου* (Μελίτη 1873) εἶναι περισσότερον ἐγχειρίδιον ἐπιγραφικῆς. —*Marie Vogel* und *V. Gardthausen*, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance (Leipsig 1909 ἐν «Beihefte zum Zentralblatt für Bibliothekswesen» XXXIII).

Λ. Ν. Π.

Λατινικὴ παλαιογραφία. Ἡ λατινικὴ γραφὴ ἐν τῇ ἐξελίξει της ἠκολούθησεν ἀνάλογον πορείαν πρὸς τὴν ἑλληνικήν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὰ φιλολογικὰ κείμενα τοῦ *μεγαλογραμμάτου* ρυθμοῦ. Τὰ γράμματα εἶναι κεφαλαῖα, διακρίνονται δὲ εἰς τετράγωνα καὶ ἀγροικικὰ (ὀλιγώτερον ἐπιμεμελημένα), ἅτινα ἐγράφοντο μέχρι τοῦ Δ΄ καὶ Ε΄ μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν κεφαλαίων, καὶ δὴ τῶν τετραγώνων, ἐξειλίχθη ὁ *στρογγυλόσχημος* ρυθμός, οὗ ἡ ἀκμὴ πίπτει εἰς τὸν Ε΄—Η΄ αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πάλιν ἀπέρρευσεν ὁ *μιξοστρογγυλόσχημος* ἀπὸ τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος. Παρὰ τὴν φιλολογικήν, ἦτο ἐν χρήσει ἡ *ἐπισεσυρμένη* γραφή, δείγματα τῆς ὁποίας ἔχομεν ἄφθονα εἰς ἐντοίχια (grafitti) τῆς Πομπηΐας καὶ εἰς κεκηρωμένας πινακίδας τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων. Διαφορετικοῦ τύπου εἶναι ἡ ἐπισεσυρμένη τῶν παπύρων.

Ἐκ τῆς ἐπισεσυρμένης προῆλθεν (ἀπὸ τοῦ ΣΤ΄ —Ζ΄ αἰῶνος) ὁ *μικρογράμματος* ρυθμός, τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰς διαφόρους χώρας διάφοροι τύποι: ἐν Ἰταλίᾳ (κυρίως τῇ νοτίῳ) ἡ *λογγοβαρδικὴ* γραφὴ (Θ΄—ΙΓ΄ αἰών), ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ *οὐσιγοτθικὴ* (Η΄—ΙΒ΄ αἰών), ἐν δὲ Γαλλίᾳ ἡ *μεροβιγγιακὴ* (ἀπὸ τοῦ Ζ΄ αἰῶνος). Περὶ τὸ 800 ἐγένετο εἰς τὴν γραφὴν αὐτὴν σημαντικὴ μεταρρύθμισις (ἡ ἐπὶ τῶν Καρολιδῶν μεταρρύθμισις). Τελείως διαφορετικὸν τύπον ἀνέπτυξεν ἡ *ἰρλανδικὴ* γραφή, ἐξελιχθεῖσα ἀπ᾽ εὐθείας ἀπὸ τῆς παλαιοτέρας μιξοστρογγυλοσχήμου.

Ἀπὸ τῆς μετερρυθμισμένης καρολιδείου ἐξειλίχθη ἀπὸ τοῦ Θ΄—ΙΕ΄ αἰῶνος ἡ γραφὴ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἤδη δὲ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα διακρίνονται ἐπιχώριοι διαφοραί. Τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα χαρακτηρίζουν τὰ μεγάλα γράμματα, τὰ συμπεπιεσμένα κατὰ τὰ πλάγια, ἀπὸ τότε δὲ ἄρχονται ἀναφαινόμεναι αἱ τριχοειδεῖς γραμμαί, αἱ τόσον χαρακτηριστικαὶ εἰς τὰ λατινικὰ μεσαιωνικὰ χειρόγραφα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ψιλογραφία τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΔ΄ ἀρχίζει βαθμιαία ἔκπτωσις τῆς γραφῆς, καθισταμένη περισσότερον ἐμφανὴς τὸν ΙΕ΄. —Ω.

παλαιοδικτυόπτερα (τὰ) (Palaeodictyoptera) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποκλάσιν τῶν *πτερυγογενῶν ἐντόμων ἀρθροπόδων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μεγάλην κεφαλὴν μετὰ μασητικῶν στοματικῶν μορίων καὶ ἁπλῶν κεραιῶν. Αἱ πτέρυγες εἰς τὸν μεσοθώρακα καὶ τὸν μεταθώρακα ἦσαν περίπου ὁμοιομεγέθεις καὶ ὁμοειδεῖς, μὲ πολὺ ἀρχέγονον δικτύωμα νεύρων. Ὁ προθώραξ ἔφερεν ἐνίοτε μικρὰς πτέρυγας. Ἡ κοιλία των ἦτο λιγνὴ καὶ τὰ ἄρθρα αὐτῆς συχνάκις πλευρικῶς πεπλατυσμένα. Ἡ μεταμόρφωσίς των ἦτο ἀτελής. Τὰ λείψανα τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σημαντικῶς μεγάλων παναρχαίων τούτων πτερωτῶν εὑρίσκονται μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζῳϊκοῦ. Ἦσαν πιθανῶς ζῷα ἀμφιβιωτικά, κατεῖχον δὲ καὶ ὁμοειδεῖς βαδιστικοὺς πόδας. Αἱ πτέρυγές των ἦσαν κινηταὶ μόνον κατὰ τὴν κατακόρυφον διεύθυνσιν, δὲν ἠδύναντο νὰ συσταλῶσιν, ἀλλὰ παρέμενον ἀνοικταὶ καὶ κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἐντόμων τούτων. Ἐμφανίζονται οὕτω πως τὰ παλαιοδικτυόπτερα ὡς τὰ πλέον πρωτόγονα ἐξ ὅλων τῶν ἐντόμων καὶ κατὰ τὸν Handlirsch εἶναι ἡ ὁμὰς ἐξ ἧς κατάγονται ὅλα τὰ πτερυγογενῆ ἔντομα. Ἡ τάξις τῶν παλαιοδικτυοπτέρων περιλαμβάνει σειρὰν ὁλόκληρον οἰκογενειῶν: τοὺς *δικτυονευρίδας*, *λιθομαντίδας*, *ὁμοιοπτέριδας*, *βραϋεριίδας*, *σπιλαπτερίδας*, *πτερονιίδας* κ. ἄ. Γ. Κ. Γ.

Παλαιόδοξοι (οἱ). Οὕτως ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς οἱ ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀποσχισθέντες ἕνεκα ἰδίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῆς Ρωσίας Νίκωνος γενομένης κατὰ τὸ 1666 ἀναθεωρήσεως καὶ διορθώσεως τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν βιβλίων. Οὗτοι, θεωροῦντες τὴν διόρθωσιν τούτων ὡς νεωτερισμόν, παραβλάπτοντα τὴν καθαρότητα τῆς ἀρχαίας πίστεως, ἀπεσχίσθησαν τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς *Σταροβέρισους* (=παλαιοδόξους), ἐνῷ ὑπὸ τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐκλήθησαν *Ρασκόλνικοι* (=σχισματικοί). Ἐνῷ δὲ κατ᾽ ἀρχὰς μεταξὺ τῶν παλαιοδόξων καὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχον διαφοραὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν λατρείαν, κατ᾽ ὀλίγον εἰσήγαγον οἱ παλαιόδοξοι διδασκαλίας γνωστικοῦ, μυστικοῦ καὶ πνευματιστικοῦ χαρακτῆρος καὶ διηρέθησαν εἰς διαφόρους αἱρέσεις. Κ. Ι. Δ.

παλαιοεθνολογία. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν *προϊστορικὴ ἀρχαιολογία* ἢ *προϊστορία*, προταθεὶς τῷ 1865 ἐν Spezia εἰς τὸ «Διεθνὲς συνέδριον ἀνθρωπολογίας καὶ προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας». Δηλοῖ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν διαφορωτάτων ψυχικῶν ἐκδηλώσεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως αὐτοῦ) κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Εὕρηται κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἐθνολογίαν, ἀφορῶσαν τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν πολιτισμῶν τῶν συγχρόνων φυλῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς ἱστορίας.

Ἡ παλαιοεθνολογικὴ μελέτη βασίζεται ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ὑπολειμμάτων, ἐργασίας, κατοικίας, τροφῆς, τέχνης, ἐνδυμασίας, στολισμοῦ, λατρείας, ταφῆς κλπ. Ἡ παλαιοεθνολογία καὶ ἡ ἐθνολογία ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ***παλαιοανθρωπολογίαν*** καὶ *ἀνθρωπολογίαν*, αἵτινες πραγματεύονται τὴν σωματικὴν ἐξέλιξιν. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

παλαιοζωϊκὸς *αἰὼν* (Paläozoische Area) *[Γεωλογ.]*. Ὁ τέταρτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μεγάλων αἰώνων τοῦ γεωλογικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐσχηματίσθη τὸ *παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα* στρωμάτων τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ ὄψις τῆς γῆς, ὡς καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἠπείρων καὶ τῶν θαλασσῶν ἦσαν ἐντελῶς διάφοροι τῶν ἀντιστοίχων σημερινῶν. Ὁ ὀργανικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἦτο ἄφθονος, περιλαμβάνων πλῆθος εἰδῶν καὶ ἀτόμων. Ὁ κόσμος οὗτος παρουσιάζει τὰς ἀρχαιοτάτας, καλῶς χαρακτηριζομένας, καὶ ἐν μέρει ὑπεράνω ὅλης τῆς γῆς ἐξηπλωμένας χλωρίδας καὶ πανίδας. Αὗται κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους καὶ ἐποχὰς τοῦ αἰῶνος ἤλλασσον καὶ διέφερον μεταξύ των. Ἐν τούτοις δύναται γενικῶς νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ παλαιοζωϊκὴ χλωρὶς παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ σημαντικῶς τὰ κρυπτόγαμα φυτὰ καὶ δὴ ἰδιαιτέρως γιγάντεια λεπιδόφυτα (λεπιδόδενδρα, σιγιλλαρίαι), τὰ ὁποῖα συντροφεύονται κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος ἀπὸ κωνοφόρα καὶ κυκαδοειδῆ, ἐνῷ ἀγγειόσπερμα καὶ φυλλώδη δένδρα ἐλλείπουν ἀκόμη τελείως. Ἡ παλαιοζωϊκὴ πανὶς διατηρεῖ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρά της διὰ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν κρινοειδῶν, τῶν τετρακοραλλίων καὶ τῶν τραπεζοειδῶν κοραλλίων, διὰ πλήθους ἰδιοτρόπου ὀργανισμοῦ βραγχιοπόδων, διὰ τῶν ναυτιλοειδῶν καὶ τῶν γωνιατιτῶν ἐκ τῶν κεφαλοπόδων, διὰ τῶν τριλοβιτῶν καὶ τῶν εὐρυπτεριδῶν (τὰ ὁποῖα ἔζησαν μόνον κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον), τῶν πλακοδέρμων καὶ ἑτεροκέρκων γανοειδῶν ἰχθύων καὶ διὰ τῶν στεγοκεφάλων ἀμφιβίων, τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐποχὰς τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐπίσης καί τινα ἑρπετά. Πτηνὰ καὶ θηλαστικὰ ἐλλείπουν ἀκόμη τελείως. Ὁ παλαιοζωϊκὸς αἰὼν ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους, τὴν *κάμβριον*, *σιλούριον*, *δεβόνιον*, ***λιθανθρακοφόρον*** καὶ *πέρμιον*. Γ.Κ.Γ.

—***παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων*** (Paläozoische Formationsgruppe) *[Γεωλογ.]*. Τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἄθροισμα στρωμάτων τῆς γῆς ὑποδιαιρεῖται συνήθως εἰς 5 διαπλάσεις στρωμάτων: τὴν *κάμβριον*, τὴν *σιλούριον*, τὴν *δεβόνιον*, τὴν *λιθανθρακοφόρον* καὶ τὴν *πέρμιον ἢ δυαδικήν*. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ ὑποδιαιροῦσι τὴν σιλούριον διάπλασιν εἰς τὴν *ὀρδοβίσιον* καὶ τὴν *γοτλάνδιον* (ἢ *καθ᾽ αὑτὸ σιλούριον*). Ἐπίσης εἰς τὰ νεώτερα ἀμερικανικὰ διδακτικὰ βιβλία αἱ δύο κύριαι ὑποδιαπλάσεις τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως, ἡ *κατωτέρα* καὶ ἡ *ἀνωτέρα*, περιγράφονται ὡς ἰδιαίτεραι διαπλάσεις ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μισσισιπιάνιος* καὶ *πεννσυλβάνιος*. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιοζωϊκῶν διαπλάσεων ἀνέρχεται εἰς ἑπτά, ἡ διαίρεσις δ᾽ αὕτη εὑρίσκεται εἰς ὁμοφωνίαν πρὸς τὰς σήμερον κρατούσας ἀντιλή-

Digitized by Google

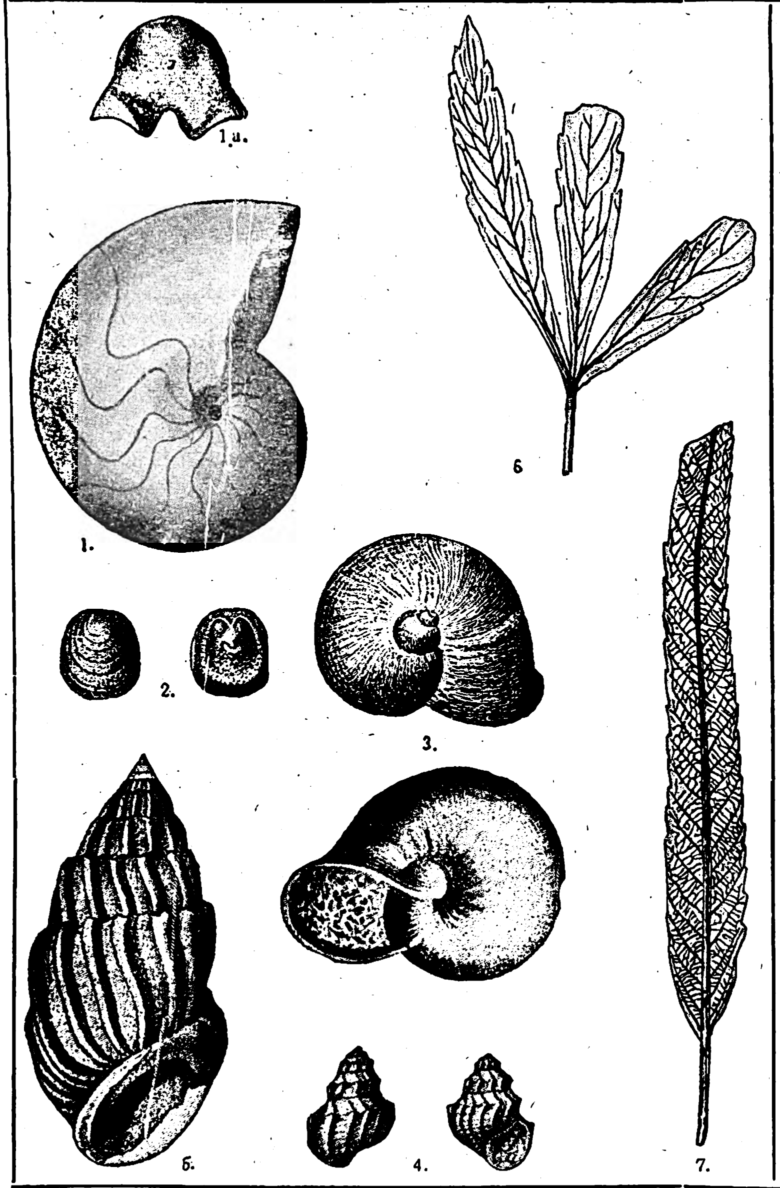

Ἀπολιθώματα τῆς παλαιοηωκαίνου.

[1=Ναυτίλος (ἑρκόγλωσσα) danicus, (1a=τοίχωμα διαχωριστικόν), 2=Κρανία tuberculata, 3=λύχνος Matheroni, 4=πυργουλίφερα gradata, 5=στομάτοψις crassicosta. 6=δεβαλκέα aquisgranensis, 7=δρυόφυλλον curticellense.]

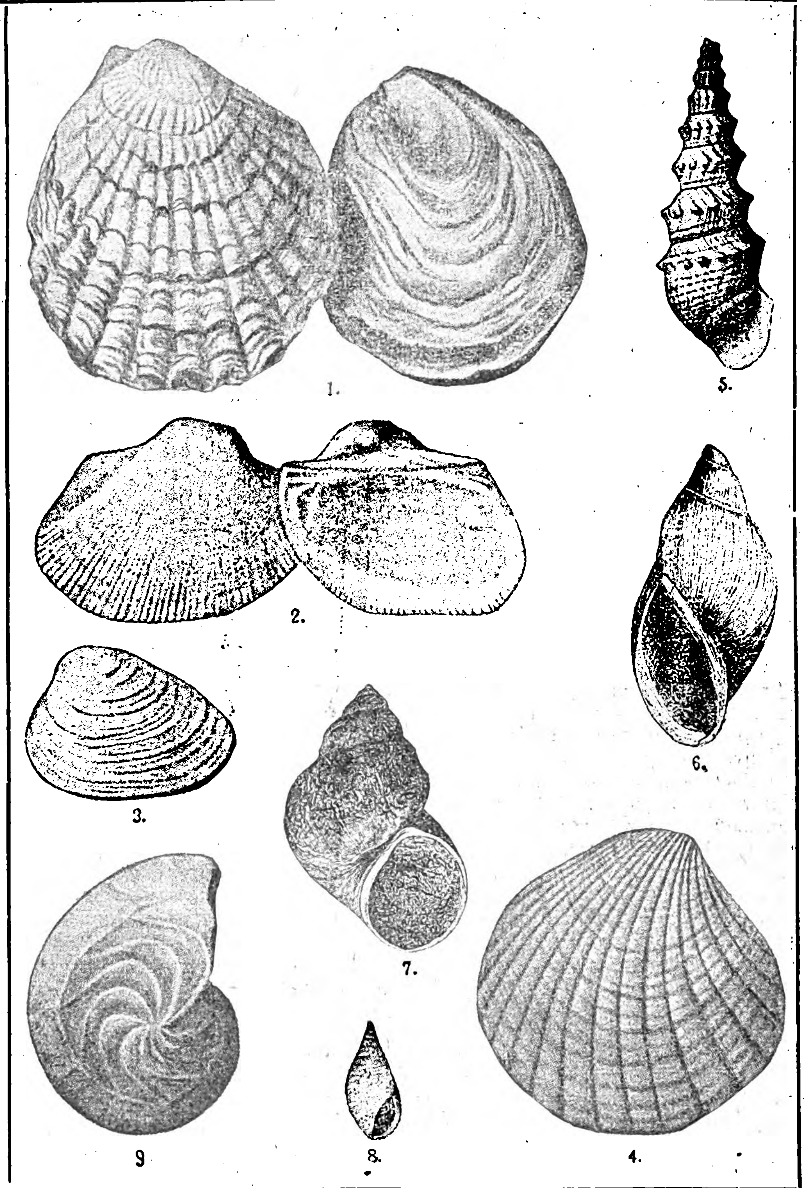

Ἀπολιθώματα τῆς παλαιοηωκαίνου.

[1=ὄστρεον bellovacina, 2=κουκουλλαία erassatina, 3=κυρίνη cuneiformis, 4=βενερικαρδία pectuncularis, 5=μελανατρία inquinata, 6=φῦσα gigantea, 7=βιβιπάρος aspersus, 8=μελάνοψις buccinoides, 9=ναυτίλος (ἀτουρία) ziczac.]

ψεις περὶ τῆς ἐκτάκτως μεγάλης διαρκείας τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς αἰῶνας. Ἐν τῷ συνόλῳ των αἱ παλαιοζωϊκαὶ διαπλάσεις παριστῶσι παχεῖαν σειρὰν στρωμάτων πάχους πολλῶν χιλιάδων χιλιομέτρων. Τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων συνίσταται κυρίως ἐκ γραουβάκων, γραουβακικῶν ψαμμιτῶν καὶ σχιστολίθων καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν συνοδείᾳ μετὰ στεγαστήρων σχιστολίθων ἢ καὶ φυλλιτῶν ἔχουν πολὺ μεγάλην ἐξάπλωσιν. Ἄλλα πετρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος εἶναι ποικίλοι ψαμμῖται, χαλαζῖται καὶ κροκαλοπαγῆ, πυριτικοὶ σχιστόλιθοι, ἀκονιστήρες σχιστόλιθοι καὶ διάφοροι ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι. Ἐκτὸς τούτων συναντῶνται καὶ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, γρανῖται, συηνῖται, διορῖται, διαβάσαι, χαλαζιακοὶ πορφυρῖται, πορφυρῖται καὶ μελαφύραι καὶ ἄλλα ὀλιγώτερον ἐξηπλωμένα ἔχυτα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα μετὰ τῶν τόφφων των. Σχετικῶς πρὸς τὰς συνθήκας στρώσεώς των παρατηρεῖται ὅτι τὰ παλαιοζωϊκὰ στρώματα εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Εὐρώπην ὡς καὶ εἰς τὰς πλείστας ἔξω τῆς Εὐρώπης περιοχὰς ἐξαπλώσεώς των εἶναι ἰσχυρῶς ἠνωρθωμένα, ἐπτυχωμένα καὶ διασχίζονται ἀπὸ πολυαρίθμους μεταπτώσεις καὶ ἐπωθήσεις. Τοὐναντίον, εἰς τὰ βόρεια καὶ βορειοανατολικὰ τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἄλλας τινὰς περιοχὰς διεφύλαξαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἀρχικὴν των ὁριζοντίαν στρῶσιν εἰς εὐρείας ἐκτάσεις μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς οὐδεμίαν ὅμως ἄλλην περιοχὴν τῆς γῆς εὑρίσκεται ὁμοία τελεία καὶ ἀπολιθωματοβριθὴς ἀνάπτυξις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος ὅσον εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὅπου ἡ ἐξ ἀρχαϊκῶν καὶ προτεροζωϊκῶν πετρωμάτων κατεσκευασμένη καναδικὴ ἀσπίς, ἢ τὸν πυρῆνα τῆς χερσονήσου σχηματίζουσα, περιβάλλεται καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς ὑπὸ δακτυλίου, σχετικῶς ὀλίγον διατεταραγμένων, παλαιοζωϊκῶν ἀποθεμάτων. Πανταχοῦ ὅπου εἶναι ἀνεπτυγμένα παλαιοζωϊκὰ στρώματα, ταῦτα εἶναι ἐπεστρωμένα καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων των, πάντοτε ἰσχυρῶς ἀποκεκομισμένων, ἀρχαιοτέρων (ἀλγκωγκίων ἢ ἀρχαϊκῶν) ἀποθεμάτων, μὲ ἀσύμφωνον ἐπίστρωσιν. Ἡ ἐπιφάνεια ἀποκομίσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν τὰ ὑποκείμενα τῶν παλαιοζωϊκῶν ἀρχαιότερα στρώματα, φανερώνει ὅτι, πρὶν ἀποτεθῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ παλαιοζωϊκά, ἐμεσολάβησε μακρὰ χρονικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἀλγκώγκια ἢ ἀρχαϊκὰ πετρώματα ἀπετέλουν χέρσον καὶ ὑπέστησαν ἀποκόμισιν. Ἡ περίοδος αὕτη ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν γεωλόγων *ἐπιπροτεροζωϊκή*. Ὅμοιον φαινόμενον ἔλαβε χώραν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον καὶ διήρκεσε μέχρι καὶ τῆς περμίου. Τὸ δεύτερον τοῦτο φαινόμενον ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Dana ἀππαλαχικὴ ἀνατροπὴ (Appalachische Revolution). Τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων καλεῖται ὑπό τινων καὶ *πρωτογενές*. Στρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρίσκονται καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Αἰγάλεων τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα, Εὔβοιαν, Ὕδραν, Ἀμοργόν, Ἀνάφην καὶ Χίον, εἰς τὴν Ὄθρυν, τὴν Λακωνίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω. Γ. Κ. Γ.

παλαιοζωογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς παλαιοβιογεωγραφίας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τῶν αἰτίων τῆς διασπορᾶς τῶν προϊστορικῶν ζῴων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ γεωλογικὸν παρελθὸν αὐτῆς. Γ. Κ. Γ.

παλαιοζωολογία· βλ. λ. *ζῳολογία*.

παλαιοζωολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλαιοζῳολογίαν.

παλαιοζωολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν παλαιοζῳολογίαν.

Παλαιοημερολογῖται (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν παρ' ἡμῖν οἱ μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τοῦ ἰουλιανοῦ διὰ τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου (ἀπὸ τῆς 10 Μαρτίου τοῦ 1924, ἥτις ἐλογίσθη ὡς 23 Μαρτίου), ἄνευ μετακινήσεως τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἑορτῶν, ἐμμένοντες εἰς τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Ἡ ἀντίδρασις παρ' ἡμῖν κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ὡς ἐκκλησιαστικοῦ τοιούτου ἦτο κατ' ἀρχὰς σημαντική, πάντως ὅμως μικροτέρας ἐκείνης, ἥτις ἐξεδηλώθη εἰς ἄλλας χώρας, καὶ αὐτὰς τὰς διαμαρτυρομένας, κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, ἀμβλύνεται δ' αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἐπαισθητῶς. Κ. Ι. Δ.

παλαιοηώκαινος *ὑποδιάπλασις* (Paleozän) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν μικροτέρων ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς σειρὰς (ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας): *μόντιον, θανέτιον* καὶ *σπαρνάκιον* ἢ *λονδίνιον*. Μὲ τὴν μόντιον σειρὰν ἀρχίζει νὰ ἀποτίθηται τὸ καινοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων. Στρώματα τῆς παλαιοηωκαίνου διαπλάσεως εὑρίσκονται εἰς τὸ βόρειον καὶ νότιον Γαλλίαν (Παρισινὴ λεκάνη καὶ ἀλλαχοῦ), νότιον Ἀγγλίαν (λονδίνιος λεκάνη) Βέλγιον, Δανίαν Πομμερανίαν, Σλέσβιγ - Ὁλστάϊν, Ἀνατολικὴν Ρωσίαν, Πυρηναῖα καὶ Ἰβηρικὴν χερσόνησον, Ἰστρίαν Δαλματίαν, Οὐγγαρίαν, Ἀφρικὴν (Αἴγυπτον, Λιβύην, Τύνιδα, Κονγκό), Ἀσίαν (Βελουτσιστάν, νοτίους Ἰνδίας), Ἀμερικήν. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔχουν εἰσέτι διακριθῆ ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν κατωτέρων καινοζωϊκῶν στρωμάτων παλαιοηωκαινικὰ τοιαῦτα, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει τελείως εἰσέτι μελετηθῆ ἡ ἀπολιθωμένη πανίσκη τῶν στρωμάτων τούτων. Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις ὀνομάζεται καὶ *ἠωνουμμουλιτικὴ* ἢ *βασικὴ ἠώκαινος* (Éonummulitique, Basal Eocene). Γ. Κ. Γ.

— **παλαιοηώκαινος** *ὑποπερίοδος* (Paleozän) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν μικροτέρων ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιογενὴς ὑποπερίοδος τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Κατὰ τὴν ὑποπερίοδον ταύτην ἐσχηματίσθη ἡ *παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις* στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Κατὰ τὴν παλαιοηώκαινον ὑποπερίοδον ἡ χλωρίς—καλῶς μελετηθεῖσα ἰδίᾳ ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ Gelinden, Sézanne καὶ Sheppey (λονδίνιος λεκάνη)—δεικνύει μεγάλας συγγενείας πρὸς

Digitized by Google

τὴν χλωρίδα τῆς προηγουμένης ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου, καταδεικνυομένας ἐκ τῆς παρουσίας καὶ εἰς τὰς δύο χλωρίδας κοινῶν εἰδῶν τῶν γενῶν *δρυόφυλλον* καὶ *δεβαλκέα*. Ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος ὑποτροπικῶν μορφῶν μὲ μορφὰς εὐκράτων τόπων. Ἰδιαιτέρως ἐξηπλωμένα ἦσαν εἴδη *δρυός, δαφνίδαι, (δάφνη ἢ λαύρα, κιννάμωμον, σασσαφρᾶς κ. ἄ.)* καὶ *πτέριδες* τῶν γενῶν *ὀσμούνδα, ἀλσόφιλος, χρυσούδιον*, κλπ. Συνολικῶς ἡ παλαιηώκαινος χλωρὶς δεικνύει κλῖμα, τὸ ὁποῖον ἦτο βεβαίως θερμόν, ἀλλὰ σημαντικῶς ὀλιγώτερον θερμὸν καὶ ξηρὸν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς μετὰ ταῦτα ἠωκαίνου περιόδου. Ἡ παλαιοηώκαινος πανίσκη παρουσιάζει ἰδιάζοντα χαρακτηριστικά. Ἡ ἐκ μαλακίων πανίσκη εἶναι ὀλιγώτερον γνωστὴ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν μετέπειτα ὑποπεριόδων τῆς τριτογενοῦς. Ἰδιαιτέρως ἰσχύει τοῦτο διὰ τὴν θαλασσίαν πανίσκην μαλακίων. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, μετὰ τὴν ταχεῖαν ἀνάδυσιν τῶν ἠπείρων κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς κρητιδικῆς περιόδου, ἐπηκολούθησαν κατὰ τὴν παλαιοηώκαινον ὑποπερίοδον πολυάριθμοι ἀσθενέστεραι κινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, συνέπεια τῶν ὁποίων ἦτο μόνιμος ἀγὼν μεταξὺ θαλάσσης καὶ ξηρῶν. Τούτου ἕνεκα τὰ ἀποθέματα τῆς παλαιοηωκαίνου ὑποπεριόδου εἰς τὰς κυρίας περιοχὰς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι καθαρῶς θαλάσσια, ἀλλὰ συνίστανται ἀπὸ ἐπανειλημμένως ἐναλλασσόμενα στρώματα θαλασσίων, ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων. Εἰς τὴν Εὐρώπην διεκρίνοντο δύο κύριαι περιοχαὶ ἀποθέσεως πετρωμάτων, ἡ *βόρειος* καὶ ἡ *νότιος*. Ἡ πρώτη τούτων ἀνήκει εἰς τὴν ἀγγλογαλλικὴν λεκάνην, ἡ ὁποία κατελάμβανε τὴν περιοχὴν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἀπετέλει πλευρικὸν κόλπον θαλάσσης, συνεχομένης πρὸς Β. μετὰ τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἐκτεινομένης πρὸς Α. ὑπὲρ τὰς Κάτω Χώρας, πρὸς τὴν Δανίαν καὶ τὸ Σλέσβιχ-Ὁλστάϊν, ὁπόθεν πιθανῶς ἔφθανεν ὑπὲρ τὴν Πολωνίαν μέχρι τῆς Νοτίου Ρωσίας. Ἡ νότιος περιοχή, τοὐναντίον, ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὴν μεσόγειον περιοχὴν τῆς Νοτίου Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀφρικῆς καὶ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων τῆς Τηθύος θαλάσσης, τῆς μεγάλης δηλαδὴ ἐπιμήκους θαλάσσης, ἡ ὁποία ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων παλαιοζωϊκῶν χρόνων ὡς μόνιμος θάλασσα τῆς γῆς. Μόνον εἰς τὴν νότιον αὐτὴν περιοχὴν παρουσιάζονται ἤδη *νουμμουλῖται*. Οἱ γίγαντες οὗτοι μεταξὺ τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων ἀποκτῶσιν αἰφνιδίως ἐντελῶς τεραστίαν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παλαιογενοῦς ὑποπεριόδου, οὕτως ὥστε συχνάκις σχηματίζουν διὰ τῶν ἀπολιθωθέντων κελυφῶν των σειρὰς πετρωμάτων (νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι). Ἡ νότιος θάλασσα οὐδένα σύνδεσμον εἶχε μὲ τὴν ἀγγλογαλλικὴν λεκάνην. Τούτου ἕνεκα πολλὰ γένη μαλακίων, ὡς π.χ. ἡ *κυπρίνα* (μὲ εἴδη της scutellaris, arctica), ἡ *ἀστάρτη*, ἡ *θρακία*, ὁ *ἄξινος* κ.ἄ., ζῷα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι χαρακτηριστικαὶ μορφαὶ τῶν ψυχρῶν βορείων θαλασσῶν τοῦ ἡμισφαιρίου μας, ἔζων μόνον ἐντὸς τῆς ἀγγλογαλλικῆς λεκάνης. Ἐπίσης ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου νουμμουλῖται καὶ ἀλβεολῖναι, ὡς καὶ κοράλλια ὑφάλων, μορφαὶ δηλαδὴ ἀφθονοῦσαι εἰς τὴν νότιον περιοχήν, ἐλλείπουν τελείως ἐκ τῆς βορείου περιοχῆς. Μόνον κατὰ τὴν ἀνωτέραν παλαιοηώκαινον ἐποχὴν παρατηρεῖται ἐμφάνισις θερμοτέρων ἀπὸ νότου ἐρχομένων ρευμάτων καὶ συγχρόνως ἐξάπλωσις τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου τῶν εὐκράτων καὶ θερμοτέρων θαλασσῶν πρὸς Β. Ὁ ἐκ θηλαστικῶν ζωϊκὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀρκετὰ ἄφθονος. Κατέστη γνωστὸς ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ Cernay παρὰ τοὺς Reims, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁμήλικα πρὸς τὰ στρώματα τοῦ Puerco τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὰ περικλείοντα ἀφθονωτέραν καὶ πλουσιωτέραν πανίσκην.

Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποπερίοδος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐποχὰς (κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων): τὴν *μόντιον*, τὴν *θανέτιον* καὶ τὴν *σπαρνάκιον* ἢ *λονδίνιον*. Γ. Κ. Γ.

παλαιόθεν· ἐπίρρ., ἐκ παλαιοῦ καιροῦ, ἀρχαιόθεν.

παλαιοθηριῖναι (οἱ) (Palæotheriinæ) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ἄκρα τῶν ζῴων τούτων ἦσαν σχετικῶς βραχέα καὶ παχέα. Οἱ ἐμπρόσθιοι καὶ ὀπίσθιοι πόδες ἦσαν τριδάκτυλοι. Οἱ πλευρικοὶ δάκτυλοι ὀλίγον μόνον ἀσθενέστεροι τοῦ μεσαίου. Κυριώτερον γένος τῆς ὑποοικογενείας ταύτης εἶναι τὸ *παλαιοθήριον*. Ἀπολιθωμένα λείψανα παλαιοθηριινῶν εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

παλαιοθήριον (τὸ) (Palæotherium) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *παλαιοθηριινῶν ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ἄκρα τριδάκτυλα καὶ κρανίον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ταπείρου. Τὸ μέγεθος τῶν ζῴων τοῦ πλουσίου τούτου εἰς εἴδη γένους κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ μεγέθους χοίρου (ὡς εἰς τὸ *παλαιοθήριον curtum*) καὶ ρινοκέρωτος (ὡς εἰς τὸ *παλαιοθήριον τὸ μέγα*). Τὰ πλεῖστα εἴδη εἶχον τὰς διαστάσεις ταπείρου. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐντὸς τῶν στρω-

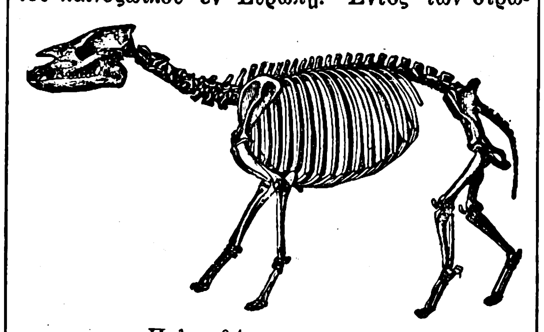

Παλαιοθήριον magnum.
[Ἐκ τῶν ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Μονμάρτρης παρὰ τοὺς Παρισίους.]

μάτων τῆς γύψου τῆς Παρισινῆς λεκάνης εὑρέθησαν ὁλόκληροι σκελετοί, ἐντὸς δὲ τῶν λιγνιτῶν τοῦ Débruge (Vaucluse) πολυάριθμα συμπεπιεσμένα ὀστᾶ καὶ κρανία. Γ. Κ. Γ.

παλαιοκαθολικός, —ή, —όν· Χριστιανὸς καθολικὸς μὴ ἀναγνωρίζων τὸ ἀναμάρτητον τοῦ πάπα, ὁ ἐμμένων εἰς τὸ δόγμα τοῦ παλαιοῦ καθολικισμοῦ.

— *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Αἱ ἀποφάσεις τῆς κατὰ τὸ 1869 συγκροτηθείσης συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, καὶ δὴ ἡ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, προὐκάλεσαν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ μάλιστα τὴν Γερμανίαν σοβαρὰν ἀντίδρασιν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1873 ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν *παλαιοκαθολικῶν*, τῶν καλεσάντων ἑαυτοὺς οὕτω, ὡς διατηρησάντων τὴν ἀρχαίαν καθολικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ διαστραφεῖσαν. Ἤδη τῷ 1870 ὁ καθηγητὴς Μιχέλης μετὰ τῶν θεολόγων Δέλιγγερ καὶ Φρίδριχ ἐν Μονάχῳ, τοῦ Βέμπερ καὶ Βόλτσερ ἐν Πρεσλαυΐᾳ, τοῦ Κνὼτ ἐν Βόννῃ καὶ τοῦ Σοῦλτε ἐν Πράγᾳ ἀπεκήρυξαν ἐν Νυρεμβέργῃ τὴν σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ, τὸ αὐτὸ δ' ἔπραξαν μετ' ὀλίγον 44 καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸ πρῶτον τῷ 1871 συνεκροτήθη συνέδριον αὐτῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σοῦλτε ἐν Μονάχῳ. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ προετάθη ὑπὸ τοῦ Σοῦλτε ἡ διοργάνωσις τῶν παλαιοκαθολικῶν εἰς ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, ἡ πρότασις δ' αὕτη, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Δέλιγγερ, ἐγένετο δεκτή. Τὸ δεύτερον συνέδριον τῶν παλαιοκαθολικῶν συνεκροτήθη τῷ 1872 ἐν Κολωνίᾳ, τὸ δὲ τρίτον τῷ 1874 ἐν Κωνσταντίᾳ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνεκρίθη καὶ τὸ καταστατικὸν τῆς ἀρτιπαγοῦς Ἐκκλησίας. Οὕτω ἱδρύθη ἡ παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐν Γερμανίᾳ, ἥτις κατὰ τὸ 1900 ἠρίθμει 50 χιλιάδες ὀπαδῶν μετὰ 54 κληρικῶν. Ἡ διδασκαλία τῆς νέας Ἐκκλησίας διετυπώθη ἰδίᾳ ἐν τῇ καθολικῇ δογματικῇ τοῦ Μιχέλη, τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1881. Καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τῷ 1872 συνέστη κοινότης παλαιοκαθολικῶν, ἥτις τῷ 1900 ἠρίθμει 17.361 ὀπαδοὺς μετὰ 14 κληρικῶν, ὡς καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἥτις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἠρίθμει 7.980 ὀπαδοὺς μετὰ 30 ἱερέων. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα ἀντίδρασις κατ' ἀρχὰς ἦτο μεγάλη, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μισὼ καὶ ἔπειτα, κατὰ τὸ 1879, τὸν Ὑάκινθον Λουΐζον. Κυρίως ὅμως διεδόθη ὁ παλαιοκαθολικισμὸς ἐν Ἑλβετίᾳ, καὶ δὴ τῇ γερμανικῇ, ἐν ᾗ ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ἠρίθμει 70 χιλιάδας ὀπαδῶν μετὰ 72 κληρικῶν. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν παλαιοκαθολικῶν, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς παρεῖχε πλείστας ἐλπίδας εὐδοκιμήσεως καὶ προόδου, ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ καταπίπτῃ, πολλῶν τῶν παλαιοκαθολικῶν προσχωρησάντων εἰς τὴν δυτικὴν ἢ τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐν τοῖς συνεδρίοις αὐτῶν ἐζήτησαν, ἐκτὸς τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑαυτῶν διδασκαλίας καὶ τῆς διοργανώσεως τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας, τὴν ἕνωσιν ἑαυτῶν μετὰ τῶν ἀγγλικανῶν καὶ μάλιστα τῶν ὀρθοδόξων. Ἤδη τῷ 1872 ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Κολωνίας προσεκλήθησαν ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος καὶ ὁ τότε διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου σχολῆς Σωκράτης Κολιάτσος, οἵτινες ὅμως ἠρνήθησαν νὰ μεταβῶσι. Τοὐναντίον εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βόννης (τῷ 1875) προσκληθέντες μετέβησαν, ἐκτὸς τῶν Ρώσων, ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀναστασιάδης ἐκ μέρους τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος μετὰ τῶν καθηγητῶν τῆς θεολογίας Νικολάου Δαμαλᾶ καὶ Ζήκου Ρώση ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Λυκέρνης τῷ 1892, ἐκτὸς τῶν Ρώσων, παρέστη καὶ ὁ πρώην Πατρῶν Νικηφόρος Καλογερᾶς. Αἱ ἀπόπειραι αὗται πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο εὐοδούμεναι, ἐναυάγησαν ἔπειτα, ἕνεκα τῶν διαμαρτυρομένων στοιχείων, ἅτινα κατ' ὀλίγον προσέλαβεν ἡ Ἐκκλησία τῶν παλαιοκαθολικῶν. Πρὸ ὀλίγου μερὶς παλαιοκαθολικῶν ἡνώθη ἐξωτερικῶς μετὰ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρισθείσης ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἐλευθέρας κοινωνίας τῶν μυστηρίων αὐτῶν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν. Κ. Ι. Δ.

παλαιόκαινος (Paleozän) *[Γεωλ.]*· βλ. *παλαιοηώκαινος*.

Παλαιόκαπας. Ὄνομα παλαιᾶς εὐγενοῦς οἰκογενείας ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Κρήτης, τὰ κάτωθι μέλη τῆς ὁποίας διεκρίθησαν:

—*Γεράσιμος*· βλ. *Γεώργιος*.

—*Γεώργιος*, κόμις Παλαιόκαπας, ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κισάμου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διετέλεσε (1544) ἔφορος τοῦ Παταβικοῦ γυμνασίου. Ἐπανελθὼν εἰς Κρήτην ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς *Γεράσιμος*. Διετέλεσεν ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγκαράθου καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐχειροτονήθη ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κισάμου διὰ τὴν ἐξέχουσαν αὐτοῦ παιδείαν καὶ τὰς πρὸς τὴν ἑνετικὴν διοίκησιν ὑπηρεσίας του. Διέθεσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Κισάμου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως αὕτη πέμπῃ κατ' ἔτος 24 Ἕλληνας, ἐξ ὧν 16 Κρῆτες, εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1590) παρεμβᾶσα ἡ ἑνετικὴ δημοκρατία διέταξε νὰ στέλλωνται 12 μόνον νέοι, πρῶτον μὲν εἰς Ρώμην, εἶτα δὲ εἰς Πατάβιον πρὸ ἐκπαίδευσιν. † Ρ. Α. Τ.—Ε. Γ.

—*Ἰωάννης*, κόμις Παλαιόκαπας, λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διδάκτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς δικαίοις ἐν Παταβίῳ.

—*Κωνσταντῖνος*. Ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ δύο ἐνυπογράφων εἰκόνων, εὑρισκομένων ἐν τῇ μονῇ Γωνιᾶς τῆς Κρήτης, αἵτινες παριστῶσιν ἡ μὲν τὴν σταύρωσιν, ἡ δὲ τὸν ἅγιον Νικόλαον.

—*Κωνσταντῖνος* (1630), γνωστὸς καὶ ὡς *Παχώμιος* μοναχός. Διέπρεψεν ἐν Παταβίῳ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν τοῖς γράμμασι καὶ διεκρίθη ὡς καλλιγράφος. Εἰργάσθη μετὰ τοῦ Ἀγγέλου Βεργωνίου ὡς καλλιγράφος τῆς ἐν τῇ Ἐννεακρούνῳ (Fontainebleau) βασιλικῆς βιβλιοθήκης, κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α'. Πλεῖστοι καλλιτεχνικοὶ κώδικες ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες εὑρηνται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Παρισίων καὶ τῆς Λυῶνος. Τούτου ἀναφέρεται καί τις συλλογὴ ἀνεκδότων.

—*Παχώμιος*· βλ. *Κωνσταντῖνος*.

—*Τσελεπῆς*. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου, διαπρέψας ἐν Παταβίῳ. ΕΡ.Μ.

Παλαιοκάστελλα *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ τοποθεσία ἐπαρχίας Ἀποκορώνου νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀλμυροῦ ξηρᾶς, νοτιοδυτικῶς τοῦ κόλπου καὶ πλησίον ψαμμώδους νησιδίου. Ἐνταῦθα ἦτο ἱδρυμένον ἑνετικὸν φρούριον (Ἅγιος Γεώργιος), τὸ ὁποῖον, διατηρηθὲν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ κατηδαφίσθη τῷ 1821. Ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Ἀμφίμαλλαν*. Ε. Γ.

Παλαιοκαστρίτσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 39'30" Β., μηκ. 19°43'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), σχηματίζουσα τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ αὐλῶνος Ἅγιος Σπυρίδων. Ὁ ἰσθμὸς της ὀνομάζεται Ἁϊ Πέτρα, ἐπ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχουν οἰκίσκοι τινὲς καὶ μονύδριον, *Παλαιοκαστρίτσα* καλούμενον. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιοκαστρίτσα**. Μονὴ εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς νήσου Κερκύρας ἐπὶ ἀποκρήμνου ἀκρωτηρίου μεταξὺ δύο κολπίσκων, ἀπέχουσα τῆς πόλεως περὶ τὰ 25 χλμ. Ἔχει ἕνα μόνον ναὸν καὶ πέριξ κελλία καὶ ἄλλα οἰκήματα, χρησιμεύοντα διὰ τοὺς ξένους καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς μονῆς. Ὁ ναὸς κοσμεῖται δι' εἰκόνων ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων, τῶν ἐτῶν 1401, 1600 καὶ ἐφεξῆς. Ἐκτίσθη τῷ 1227 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Εὐθυμίου Μήδα καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1469 τῇ συνδρομῇ 36 χωρίων, τῶν ἀποτελούντων τότε τὰς ἐπαρχίας Κρατσάλου, Κάτω Γύρου καὶ Μέσης. Π. Θ. Ι.

Παλαιὸ-Κάστρο *[Γεωγρ.]*. Νῆσος ὑπάρξασα ἐν τῇ Κωπαΐδι πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῆς, νοτιοανατολικὸν (δεξιᾷ οἱονεὶ τῷ εἰσπλέοντι) κέρας τοῦ κολπίσκου τῆς Τοπόλιας ἢ Κεφαλάρι, κατέναντι τῆς χερσονησίδος Τοπόλια (ΒΔ. κέρας). Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν της διήρχετο ἡ διῶρυξ τῶν Μινυῶν, δι' ὃ καὶ *Καταβόθρες* ἡ ἄκρα αὕτη ὠνομάζετο. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῆς βορείου παραλίας τῆς Μυκόνου (πλάτ. 37°27' 15" Β., μηκ. 25°23' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos) κατὰ τὴν τοποθεσίαν Φτελιά, ἐπιστεφόμενος ὑπὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Κατὰ τοὺς

Digitized by Google

Piacenza, Coronelli καὶ Pasli van Krienen, ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν μεσαίωνα *Darga*, μεταγενέστεραι δὲ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν ὅτι εἶχεν ἀνεγερθῇ ἐπὶ ἀρχαίας πόλεως ἐχούσης ὡς λιμένα τὸν νῦν *Πάνορμον* καὶ ὀνομαζομένης πιθανῶς *Μελίτη*. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῆς παραλίου τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ, παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου Παντελέμονας (πλάτ. 38°30′ Β., μῆκ. 21°05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Dragamesti and approaches) ἐπιστεφόμενος ὑπὸ ἐρειπίων ἀρχαίου φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θάσου (βλ. λ. *Κάστρο, Παλαιὸ —*).

Παλαιόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἀνατολικώτερον χωρίον τῆς Σάμου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Κάτ. 1.233 (1928), ἀσχολούμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Βαθὺ 3/4 τῆς ὥρας καὶ ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ ἐρείπια τείχους κυκλωπείου, πιθανῶς τῆς ἀρχαίας πόλεως Λευκοθέας. Ἐπίνειον αὐτοῦ πρὸς τὴν Μυκάλην εἶναι ἡ Μουλαϊμπραήμ, παρὰ τὸ ἀρχαῖον ἀκρωτήριον Ποσείδιον. Εὑρίσκονται ἐκεῖ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπακταίου Ποσειδῶνος καὶ βάσις κίονος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδένετο ἡ φράσσουσα τὸν ἑπταστάδιον πορθμὸν ἅλυσις. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1912 ἐγένετο μάχη μεταξὺ Τούρκων καὶ Σαμίων, καθ' ἣν ἔπεσαν μὲν πολλοὶ Τοῦρκοι, ἀλλὰ κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Σάμον. Ν. Ι. Ζ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 567. Κεῖται ΒΑ. τοῦ Τυμφρηστοῦ ἐπὶ τοῦ δασώδους λόφου Ἅγιος Ἠλίας (ὑψόμ. 620 μ.) καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῆς καὶ φρεάτων. Παράγει ὀλίγα δημητριακὰ καὶ ἐκτρέφει αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Λαμίας συνδέεται μέχρι Ἁγίου Γεωργίου διὰ βατῆς ὁδοῦ (2 1/2 ὥρ.) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτοῦ (χλμ. 49). Τὸ χωρίον ὠνομάσθη Παλαιόκαστρον ἐκ τοῦ πρὸς Ν. αὐτοῦ ἐρειπωμένου ἀρχαίου πύργου. Δ. Ε. Μ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, κοινῶς *Παλαίκαστρο*, ἐπὶ ὑψηλῆς παραλιακῆς τοποθεσίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (528 κάτ., 1928), μὲ 268 κατ., εἰς ἣν ἀνήκουν τὰ χωρία *Ἀγκαθεᾶς* (109 κ.), *Μονὴ Τοπλοῦ* (33), *Μετόχια Τοπλοῦ* (77), *Ἀγροτικοὶ συνοικισμοὶ* (29) καὶ *Μερτίδια* (12). Ὑπεράνω τοῦ Παλαιοκάστρου κεῖται ὁ κωνικὸς λόφος Καστρί, εἰς τοὺς πρόποδας καὶ τὰς κλιτῦς τοῦ ὁποίου ἀνασκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ Ἄγγλων ἀρχαιολόγων ἀπὸ τοῦ 1902 καὶ ἑξῆς ἀπεκάλυψαν ἐρείπια μινωϊκῆς καὶ ὑστερομινωϊκῆς πόλεως, νεκροταφεῖον πρωτοφανὲς καμαραϊκῶν χρόνων μὲ πλῆθος σκελετῶν καὶ ἀγγείων καὶ μικρὸν κτιστὸν θολωτὸν τάφον. Τὰ πάμπολλα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἐκεῖ καὶ πέριξ, ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου, εἶναι δὲ πήλινα ἀγγεῖα, ὧν τινα ἀξιολογώτατα, διακόσμητα μὲ ναυτικὰς παραστάσεις, ποτήρια, λύχνοι, σκεύη, ἐργαλεῖα ὀστεϊνα, μῆτραι ἐκ σχιστολίθου, ἐλεφάντινα εἰδώλια, χρυσᾶ κοσμήματα, σφραγῖδες, μάχαιραι, αἰχμαὶ δοράτων, περόναι, ἄγκιστρα κλπ. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μελανθίου (πρ. *Λούτιτζα Μαχαλάδων*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 25. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀχμετλῆ*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 322 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Δαφνερὸν* (πρ. *Βάϊπες*) 460. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Βλασίου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 175. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Μαγούλας τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 270. —5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 147. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βράστοβον*.—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Σκοτούσης (πρ. *Πρόσνικ*) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 462. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοῦλα*. —7) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιδωρικίου τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 30. —8) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 300. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιατζίκ*. —9) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μητρόπολις* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. —10) Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κύρρος* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλαμίου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ὀνομαζόμενον καὶ *Οἰκονομικά*. Κεῖται ἐπὶ ἀποτόμου λόφου, ὕπερθεν τοῦ φρουρίου Ἰτζεδδίν. Διὰ τὴν ἐγγύτητα πρὸς τὸν λιμένα Σούδας συνεκροτήθη ὑπ' αὐτὸ μάχη κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων τῷ 1822 (παρὰ τὸν ποταμὸν Κοιλιάριν) καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1878. Ἐνταῦθα ἔκειντο τὰ ἀρχαῖα *Ἄπτερα*. Ε. Γ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς Μ. Ἀσίας (βλ. λ. *Ἐσκῆ-Χισάρ*).

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὸν Ἅγιον-Μάμαντα Μυλοποτάμου Κρήτης, ὅπου τῷ 1825 πολιορκηθέντες 39 Γραμβουσανοὶ ὑπὸ Τούρκων, ἐντὸς ναΐσκου, ἐξώρμησαν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ φονεύσαντες περὶ τοὺς 40 ἐσώθησαν, ἀποβαλόντες τέσσαρας ἄνδρας. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*.—1) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς Μικρασιατικῆς *Πιτάνης* τῆς Αἰολίδος (*Μελετ.* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807, Β, 157). 2) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας ἥτις ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ *Θρονίου* τοῦ Β. Εὐβοϊκοῦ. Ὁ Μελέτιος εἶχεν εὕρει κατὰ χώραν ἐπιγραφάς, ἃς καὶ ἀναφέρει (αὐτόθ. Β, 325). Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν κορυφῶν τοῦ ἐν Ἄνδρῳ ὄρους Γερακώνων, τὰ πέριξ τῆς ὁποίας χωρία συγκροτοῦσι τὴν ὁμώνυμον κοινότητα τῆς περιφερείας Κορθίου, ἧς ἕδρα εἶναι τὸ Γιαννισαῖον (κάτ. 131). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης, ἀποτελούσης στενὸν καὶ ἐπίμηκες ὀροπέδιον, εὕρηνται τὰ ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου καλουμένου καὶ *Ἐπάνω Κάστρου*, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ τοιούτου τῆς πόλεως Ἄνδρου, καλουμένου κοινῶς *Κάτω Κάστρου*. Πλὴν τοῦ Γιαννισαίου εἰς τὴν κοινότητα Παλαιοκάστρου ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἔξω Βουνὶ* (κάτ. 81), *Μέσα Βουνὶ* (κάτ. 176), *Ἐπισκοπειὸ* (κάτ. 180) καὶ *Λαρδιὰ* (κάτ. 140). Δ. Ε. Μ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ λόφος ὁ ἐγειρόμενος κατὰ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ΝΑ. ἐσχατιὰν τῆς Θετταλομαγνησίας (ὑψόμ. 365 ποδ., πλατ. 39°11′30″ Β., μῆκ. 23°22′10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), οὕτω ὀνομαζόμενος ἀπὸ τῶν ἐπιστεφόντων αὐτὸν ἐρειπίων βυζαντινοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῆς βορείας παραλίου τοῦ Εὐβοϊκοῦ, βορείως τῶν Λεχωνίων (πλάτ. 39°20′ Β., μῆκ. 23°03′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), ἐπιστεφόμενος ὑπὸ ἐρειπίων βυζαντινοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χαρακτηριστικὸς μαστοειδὴς λόφος τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ρόδου (πλάτ. 35°57′00″ Β., μῆκ. 27°50′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) εἰς τοὺς ΝΑ. πρόποδας τοῦ ὄρους Κορακιὰ καὶ 2 χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ μεγαλοχωρίου Καταβιά. Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Μαλεβιζίου Κρήτης, κάτωθεν τῆς Ρωγδιᾶς, ὅπου εἰκάζεται ὑπό τινων ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας *Ἀπολλωνίας*. Παρὰ τὸν ὅρμον σῴζονται ἐρείπια φρουρίου. Ἐνταῦθα ἠγκυροβόλουν Ἑνετοὶ καὶ Τοῦρκοι, ἀπεβιβάσθη δὲ τὸν Μάϊον τοῦ 1667 ὁ πορθητὴς τοῦ Ἡρακλείου Κιουπρουλῆς καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος. Ἐνταῦθα ἐπίσης κατέπλευσε καὶ ὁ στόλος Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας τῷ 1830 καὶ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Κρῆτας τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζων αἰγιαλὸς τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Κρήτης κατὰ τὸν ΝΔ. μυχὸν τοῦ κόλπου Γκράντες (πλάτ. 35° 12′10″ Β., μῆκ. 20°17′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2356 b: Candia eastern portion). Σῴζει λείψανα μινωϊκῆς πόλεως, πέριξ ἐρυθρόχρου λόφου, ὃν ἐπιστέφει ἠρειπωμένη ἀκρόπολις. Πιστεύεται ταυτότης πρὸς τὸ *Γράμμιον* τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Σ.Ε.Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζων αἰγιαλὸς τὰς Β. πλευρᾶς τῆς Κρήτης καὶ ἀπολήγων εἰς ἄκραν (πλάτ. 35°28′ Β., μῆκ. 24°10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia eastern portion) ἐπιστεφομένην ὑπὸ ἐρειπίων ἀρχαίου φρουρίου καὶ διατηροῦσαν ἔτι λείψανα ἀρχαίων βραχιόνων λιμένος, πιθανῶς τῆς Ἀπτέρας. Ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ. καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Σούδας κέρας. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῶν Ἀντικυθήρων, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τοῦ Ποταμοῦ (πλάτ. 35°53′ Β., μῆκ. 23°12 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia). Ἐπιστέφεται ὑπὸ ἐρειπίων μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 38° 32′ Β., μῆκ. 25° 35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island), ἡ ΝΔ. τῆς νήσου ἄκρα. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀνατιναχθὲν φρούριον. Ἀπὸ τοῦ 1923 ναυτικὸς φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησὶς ἀκρωτηριάζουσα τοῦ νοτίου τμήματος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Καρπάθου (πλάτ. 35°28′30″ Β., μῆκ. 27°08′00″ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kasso islands), σχηματίζουσα πρὸς Β. της τὸν ὅρμον Ἀρκάσα. Εἰς τὸν ἰσθμόν της ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Τρῳάδος (πλάτ. 39°55′ Β., μῆκ. 26°09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1599: Eski Stamboul to Kumkalé), ἐπιστεφόμενον ὑπὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου καὶ σχηματίζον τὸ ὡραῖον καὶ εὐρὺ ἀγκυροβόλιον Μπεσίκια. Ἀντικρύζει τὴν Τένεδον. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον, *Ἐπάνω*** — *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (370 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ Πολυρρηνία, μὲ 260 κατ. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία *Γαλουβᾶς* (68 κ.) καὶ *Γρηγοριανὰ* (42 κ.). Ε. Γ.

— **Παλαιόκαστρον, *Κάτω*** — *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα κοινότητος (465 κάτ., 1928), τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 83 κατ. Εἰς ταύτην ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία *Καλλεργιανὰ* (191 κάτ.), *Μαριδιανὰ* (111), *Βεσιανὰ* (39), *Παππαδιανὰ* (23) καὶ *Προβιδιανὰ* (18). Ε. Γ.

— **Παλαιοκάστρου *μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Γυναικεία μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Ἄνω Μεριᾶς τῆς νήσου Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἔχουσα 11 μοναχάς.

Παλαιοκάτουνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 480. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

— **Παλαιοκάτουνον** *[Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κροκύλιον* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος.

Παλαιοκερασιὰ *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 497. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερνοβίτι*.

Παλαιόκηπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς νήσου Λέσβου (ἐπαρχία Μυτιλήνης) κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Γέρας. Κάτ. (1928) 2.073. Συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ τῆς Μυτιλήνης, ἔχει ταχυδρομεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει ἔλαιον, καπνόν, σιτηρὰ καὶ κηπευτικὰ προϊόντα. Π. Ν. Π.

— **Παλαιοκήπου *ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Λέσβου ἐν τῷ ΝΔ. μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Γέρας (πλάτ. 39° 04′ 20″ Β., μῆκ. 26° 29′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni islands, with the Gulf of Adramy and Chandarli), ἐπίνειον τῶν χωρίων Μεσαγρός, Σκόπελος, Πλακάδο καὶ Παλαιοκήπου, εὑρισκομένου 2 χλμ. ΝΔ. Σ. Ε. Λ.

παλαιοκλιματολογία (ἡ) (Paläoklimatologie) *[Παλαιογεωγρ.]*. Κλάδος τῆς παλαιογεωγραφίας ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἔρευναν τῶν κλιμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεκράτουν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους καὶ ἐποχάς, ἐν ἑνὶ λόγῳ μὲ τὴν μετεωρολογικὴν καὶ κλιματικὴν κατάστασιν τῆς γῆς κατὰ τὰς περιόδους καὶ ἐποχὰς ταύτας. Διὰ τὴν ἔρευναν τῶν θεμάτων της ἡ παλαιοκλιματολογία χρησιμοποιεῖ ἐμμέσους παρατηρήσεις ἐπὶ ἀριθμοῦ τινος γεωλογικο-γεωγραφικῶν φαινομένων ἢ ἐπὶ τῶν καταστάσεων ἐξαπλώσεως ἀπολιθωμένων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι συνδεδεμέναι μὲ ὡρισμένας καταστάσεις κλίματος καὶ ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγοὶ διὰ τὴν κρίσιν τῶν καταστάσεων κλίματος παρελθουσῶν ἐποχῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἐργασίας καὶ ἐρεύνης παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας, καθόσον ἀκόμη καὶ διὰ τὴν σήμερον δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ κρίνῃ τις ποία ποιότης κλίματος, θερμοκρασία ἢ ποσότης ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ἢ ἄλλο τι εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ἐνεργοῦν καὶ δρῶν στοιχεῖον τοῦ κλίματος, ὡς ἐπίσης εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ κατὰ πόσον δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὡς ἐπηρεάζοντες τὸ κλῖμα καὶ ἄλλοι συναγωνιζόμενοι οὐχὶ κλιματικοὶ παράγοντες.

Πάντως ἡ παλαιοκλιματολογία χρησιμοποιεῖ κλιματικά τινα κριτήρια, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ὡρισμένα παλαιοκλιματικὰ συμπεράσματα ἢ τοὐλάχιστον νὰ μορφώνῃ ὑποθέσεις, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύστασιν καὶ τὴν γένεσιν τῶν προϊστορικῶν κλιμάτων.

Τὰ κυριώτερα παλαιοκλιματικὰ κριτήρια στηρίζονται: α) Ἐπὶ παλαιοντολογικοῦ βιολογικοῦ ὑποβάθρου. Οὕτω π. χ. ἡ ἐμφάνισις εἰς διάπλασίν τινα τῶν Α ἢ Β ἀπολιθωμένων ζῴων, ἅτινα (ἢ τὰ ἴδια γένη ἢ συγγενῆ γένη) σήμερον ζῶσιν ὑπὸ ὡρισμένας κλιματικὰς συνθήκας, ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν περιοχὴν ἐμφανίσεως τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων ἢ καὶ ἐπὶ μεγαλυτέρων ἐκτάσεων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς διαπλάσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρέθησαν τὰ ἀπολιθώματα ταῦτα. **Χα-**

Digitized by Google

ρακτηριστικά τινα γνωρίσματα—ἰδίως εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα καὶ εἰς τὰ ζῷα—ἐμφανιζόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων κλιματικῶν συνθηκῶν ἢ ἐμφανιζόμενα εἰς ζῷα ζῶντα ὑφ' ὅμοιον κλῖμα, δύνανται ἐπίσης, ἀνευρισκόμενα καὶ εἰς ἀπολιθωμένα φυτὰ καὶ ζῷα, νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κλίματος τοῦ τόπου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων τούτων. β') Ἐπὶ γεωλογικο-γεωγραφικοῦ ὑποβάθρου. Τοιαῦτα παλαιοκλιματικὰ κριτήρια εἶναι αἱ περίοδοι παγετώνων, ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων (ἀπαιτῶν κλῖμα ὑγρόν, διευκολῦνον τὴν ἀνάπτυξιν φυτῶν) καὶ ὁ σχηματισμὸς πετρωμάτων τινῶν (π. χ. βωξιτῶν, λατεριτῶν, ἐρυθρῶν ψαμμιτῶν κ.λ.) ἀπαιτούντων ὡρισμένας κλιματικὰς συνθήκας διὰ νὰ σχηματισθῶσιν (ὁ βωξίτης π. χ. εἶναι τυπικὸν προϊὸν ἀποσαθρώσεως τροπικοῦ κλίματος). Ἡ παλαιοκλιματολογία—λόγῳ τῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὰς μελέτας τῶν θεμάτων της—διά τινας μόνον, ἐντελῶς γενικὰς ἢ ἐντελῶς εἰδικάς, περιπτώσεις ἔχει καθορίσει ἄχρι τοῦδε σαφεῖς γνώσεις καὶ ἀντιλήψεις. Εἰς τὰς περισσοτέρας ὅμως περιπτώσεις, ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς λεπτομερεστέρους καθορισμούς, ἔχει διατυπώσει θεωρίας καὶ γνώμας προσωρινοῦ χαρακτῆρος, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται εἰς ἀλλαγὰς ριζικὰς ἢ μερικὰς σὺν τῇ προόδῳ καὶ τῇ τελειοποιήσει τῶν ἐρευνῶν.

Γ. Κ. Γ.

Παλαιοκνίδη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κνίδης (τ. Κοπρίβης) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 40. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παλαιοκόπριβα*.

Παλαιοκόπρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀηδονιῶν (τ. Στηζαχίου) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 59.

Παλαιοκόπριβα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλαιοκνίδη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

παλαιοκρητιδικὴ *ὑποδιάπλασις* (*ὑποπερίοδος*) (Unterkreide) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποδιαπλάσεων (ὑποπεριόδων), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ κρητιδικὴ διάπλασις (περίοδος) τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων (αἰῶνος) τῆς γῆς. Καλεῖται καὶ *κατωτέρα κρητιδική*. Γ.Κ.Γ.

παλαιοκύων (ὁ) (Palæocyon) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυνιδῶν σαρκοβόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς σπηλαίων ὀστεοφόρων τῆς Βραζιλίας. Γ. Κ. Γ.

Παλαιοκώμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Σερρῶν (βλ. λ. *Παλαικώμη*).

Παλαιοκωστέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ξηροχωρίου (π. Ρενεσίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 55.

Παλαιολαυρίτης, *Ἰωάννης* βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ* Παλαιολαυρίτης (τ. ΙΓ' σ. 371 β').

παλαιολιθικὴ *ἐποχή*. Τὸ σύνολον σειρᾶς βαθμίδων πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔζησε περίπου κατὰ τὸ πλειστόκαινον τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος μέχρι τοῦ τέρματος αὐτοῦ. Τὰ ἴχνη τῶν ἀνθρώπων τούτων ἀνευρέθησαν πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τῆς ὅλης *λιθικῆς ἐποχῆς*, τῆς προϊστορικῆς περιόδου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς ὅλης μακροτάτης ἐποχῆς τοῦ λίθου, ὡς ὠνομάσθη, ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου μέσου ζωῆς, ἡ περίοδος τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἣν οὗτος εὑρίσκετο εἰς τὴν κατωτάτην βαθμῖδα τῆς ἀναπτύξεώς του, ἐξελισσόμενος βραδέως, τὴν μείζονα σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ παρουσιάζει ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, κατὰ τὰς διαφόρους βαθμῖδας τῆς ὁποίας παρακολουθοῦμεν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν ὁμοῦ μετὰ τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως, ἣν ἐπίσης διὰ τῶν παλαιοντολογικῶν ἰχνῶν τῶν σκελετῶν ἀντιλαμβανόμεθα, ἰδίᾳ ἐκ τῆς κολοσσιαίας διαφορᾶς μεταξὺ τῶν σκελετῶν τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου τμήματος τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῆς παλαιοπαλαιολιθικῆς καὶ τῆς νεοπαλαιολιθικῆς. Γεωλογικῶς καταλαμβάνει τὸ πλεῖστον τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος. Ἀρχομένη ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος, καταλαμβάνει τὸ παλαιοτεταρτογενὲς καὶ τὸ πλειστόκαινον, μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ διλουβίου, δηλαδὴ τοῦ πέρατος τῶν γεωλογικῶν χρόνων καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς συγχρόνου περιόδου, ἤτοι μέχρι τοῦ ὁλοκαίνου ἢ ἀλλουβίου, καθ' ὃ ἔχομεν τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν καὶ τὴν τῶν μετάλλων. Συμπίπτει δὲ καὶ μὲ τὸ κυριώτερον τμῆμα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παγετώνων, κατά τινας μὲν ἀπὸ τῆς 6', κατὰ τοὺς πλείστους δὲ ἀπὸ τῆς γ' μεσοπαγετώδους περιόδου καὶ τὴν μεταπαγετώδη περίοδον. Ἀκολουθεῖ δὲ τέλος τὴν ἠωλιθικὴν ἐποχήν, συμπίπτουσαν πρὸς τὸν τριτογενῆ αἰῶνα, ἧς οὔτε τὴν ὕπαρξιν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ἀκόμη, ὑποθέτομεν ὅμως ὡς πιθανὴν λίαν, οὔτε τὴν διάρκειαν δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ ὑπολογίσωμεν ἐντὸς τῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν τοῦ τριτογενοῦς. Ἡ διάρκεια τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς πάντως ἦτο μακρά, μακροτέρα δὲ τῶν μεταγενεστέρων λιθικῶν περιόδων, αἵτινες ταχέως ἤνθησαν καὶ παρῆλθον, ἐμφανισθέντων τῶν μετάλλων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐπὶ μακρότατον χρόνον μονοτόνως ἐν κατωτέρῳ πολιτισμῷ, μόλις ἀναπτύξῃ κέρδος τι ἐν τῷ πολιτισμῷ, τὸ κέρδος τοῦτο τὸν ὠθεῖ εἰς ταχυτέραν ἀνάπτυξιν. Καὶ ἡ ταχύτης αὕτη εἶναι μείζων ὅσον ἐρχόμεθα εἰς νεωτέρους χρόνους. Τοιαύτην μονότονον ζωὴν διῆγεν οὗτος κατὰ τὰς κατωτάτας βαθμῖδας, ἐπὶ δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν.

Μετρουμένη εἰς μονάδας χρόνου, ὑπολογίζεται ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἄλλοτε ἄλλως. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικὸν δεδομένης τῆς δυσχερείας τοιούτου ὑπολογισμοῦ, ὡς ἐκ τῶν ἀσθενῶν στηριγμάτων, ἅτινα ἔχομεν, καὶ δὴ ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς τελευταίας τῶν παγετώνων ἐπεκτάσεως. Ταυτίζεται τὸ ζήτημα τοῦτο ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀρχῆς τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος καθόλου, μεθ' ἧς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς παλαιολιθικῆς συνδέεται, τῆς λήξεως ταύτης οὔσης σχετικῶς σαφοῦς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευταίας δεκαχιλιετηρίδος π. Χ. Καί τινες μὲν ὑπελόγισαν τὴν διάρκειαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος εἴς τινας μόνον δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν ἢ ὀλίγας ἑκατοντάδας, ἄλλοι δὲ νομίζουν ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο εἶναι πολὺ μακρότερον. Ὁ Mortillet θέτει τὴν ἀρχὴν τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς πρὸ 240 χιλιάδων περίπου ἐτῶν, ἄλλοι δὲ ἄλλως. Πάντως, κατὰ τὸν Boule, αἱ πρῶται βαθμῖδες μάλιστα δεικνύουν γεωλογικὰς μεταβολὰς μεγίστης διαρκείας. Ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, ὅπως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Mortillet, ὠνομάσθη ἀρχικῶς καὶ *ἐποχὴ τοῦ λαξευτοῦ λίθου*, καθ' ὃν δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη εἰμὴ δι' ἀδρῶν καὶ βραδύτερον λεπτομερεστέρων κρούσεων νὰ διορθώνῃ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ θραύσματος τοῦ λίθου καὶ νὰ τὸ διαμορφώνῃ ὁπωσδήποτε καταλλήλως διὰ τὴν χρῆσιν εἰς ἣν τὸ προώριζεν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ λαξευτοῦ λίθου ἀντιτίθεται πρὸς τὴν τοῦ λελεασμένου λίθου, δηλαδὴ τὴν νεολιθικήν. Αὕτη ἦτο ἀδρῶς ἡ μεγάλη διάκρισις τῶν δύο μεγάλων τούτων ἐποχῶν. Σήμερον ὅμως οἱ ὅροι οὗτοι δὲν εἶναι τόσον κατάλληλοι καὶ διότι ἡ κατεργασία τῶν λιθίνων ἀντικειμένων δὲν ἀποτελεῖ μόνη καὶ τὴν διάκρισιν τῶν δύο ἐποχῶν, ὑπαρχόντων πλείστων ἄλλων στοιχείων βιώσεως καὶ ἔργου, ἐφ' ὧν βασίζεται ἡ πράγματι ὑπάρχουσα διαφορὰ μεταξὺ τῶν παλαιολιθικῶν καὶ νεολιθικῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κυρίως διότι εὑρίσκομεν καὶ κατὰ τὴν μεσολιθικὴν ἐποχήν, ἀλλ' ἔν τινι μέτρῳ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν βαθμῖδα τῆς παλαιολιθικῆς, λέανσίν τινα τοῦ λίθου, ἐνῷ ἔχομεν ἀφ' ἑτέρου ἀπειρίαν λαξευτῶν κατὰ τὴν νεολιθικήν. Τὴν ὅλην ταύτην μακρὰν παλαιολιθικὴν περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διαιροῦμεν εἰς βαθμῖδας, ἀναλόγως τοῦ στρώματος τοῦ γεωλογικοῦ καὶ τῆς τέχνης ἣν εὑρίσκομεν (βλ. *ἐποχή*). Ἔχομεν οὕτω μετὰ πρόδρομόν τι στάδιον, ἢ προχελλαίαν βαθμῖδα, κατὰ τὸ κατώτερον πλειστόκαινον, τὴν *χελλαίαν* βαθμῖδα ἐκ τῆς περιοχῆς Chelles τῆς λεκάνης τοῦ Μάρνη, εἶτα τὴν *ἀχίλιον*, ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Somme Saint-Acheul, τὴν *μουστιαίαν*, ἐκ τοῦ σπηλαίου Le Moustier ἐπὶ τοῦ Végère τῆς Ν. Γαλλίας, τὴν *ὠρινιάκιον*, ἐκ τοῦ ἐν Garonne σπηλαίου Aurignac, τὴν *σολουτραίαν*, ἐκ τοῦ μέρους τῆς ἀνατολικῆς Γαλλίας Solutré καὶ τέλος τὴν *μαγδαληναίαν*, ἐξ ἄλλου σπηλαίου παρὰ τὸν Vézère, La Madeleine, ἁπάντων ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους, ὅπου καὶ τὸ πρῶτον ἀνευρέθησαν τὰ ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς μεγάλην ἀφθονίαν. Καὶ αἱ μὲν τρεῖς πρῶται βαθμῖδες μετὰ τοῦ προχελλαίου σταδίου διακρίνονται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, προϊστορικῶς καὶ παλαιοντολογικῶς, εἰς ἓν πρῶτον τμῆμα τοῦ παλαιολιθικοῦ, τὴν καλουμένην παλαιοπαλαιολιθικὴν ἐποχήν, αἱ δὲ τρεῖς τελευταῖαι εἰς τὴν *νεοπαλαιολιθικήν*. Ἐσχάτως διακρίνομεν τοὺς μουστιαίους χρόνους καὶ ὡς ἰδιαιτέραν *μεσοπαλαιολιθικὴν* ἐποχήν. Τέλος, ἡ μετάβασις τοῦ παλαιολιθικοῦ εἰς τὸ νεολιθικόν, δηλαδὴ τῶν γεωλογικῶν χρόνων εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον, γίνεται δι' ἑνὸς χάσματος, ὅπερ τείνει νὰ πληρώσῃ ἡ ἐπιστήμη σήμερον καὶ ὅπερ καλοῦμεν ἰδιαιτέρως *μεσολιθικὴν ἐποχήν*. Πολὺ μέρος ταύτης περιλαμβάνεται εἰς τὴν παλαιολιθικὴν περίοδον, ἀπὸ τεχνικῆς ἐπόψεως, ἂν καὶ ὁλοκαίνου γεωλογικῆς τοιαύτης. Τοῦτο καλοῦμεν καὶ *ἐπιπαλαιολιθικὴν ἐποχήν*.

Γενικῶς, βλέπομεν κατ' αὐτὰς (πλὴν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου) τὴν βαθμιαίαν πρόοδον τῆς τέχνης του, δηλαδὴ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικότητός του ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς νεώτερα στρώματα. Ἀπὸ τοῦ ἀδρῶς ἢ καὶ οὐδόλως ἐπεξειργασμένου προχελλαίου λίθου, ἀμόρφου ἢ ᾠοειδοῦς, ἢ τοῦ ἀμυγδαλοσχήμου τῆς χελλαίας ἐποχῆς, φθάνομεν μέχρι τῆς θαυμασίας ἐπεξεργασίας τοῦ λίθου κατὰ τὴν σολουτραίαν καὶ τῆς διαφορωτάτης χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ εἰς μικρολιθικὰ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα τῆς μαγδαληναίας. Ἀναπτύσσεται τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον του, εἰς τὸ νεώτερον παλαιολιθικόν, μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ μάλιστα. Πάντως, εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος βραδέως ἀνεπτύσσετο κατὰ τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν καὶ ἐπὶ δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν, ἂν μὴ ἑκατοντάδας, ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὰς ἀντιξόους περιστάσεις μὲ τὰ στοιχειώδη σχετικῶς ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἅτινα καλοῦμεν παλαιολιθικά.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Παλαιὸ Λιμάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς λιμὴν φυσικὸς κατὰ τὰ ΒΑ. τῆς Λέσβου (πλάτ. 39°19'10" Β., μῆκ. 26°25'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the Gulfs of Adramyti and Chandarli), ἔχων πρὸ καὶ ΝΑ. αὐτοῦ τὴν συστάδα τῶν νησίδων Τοκμάκια. Σ. Ε. Λ.

Παλαιολόγοι. Μία τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, δράσασα ἐπὶ πεντακόσια ἔτη ἐν Βυζαντίῳ, ἔνθα ἀνέδειξε μακρὰν σειρὰν βασιλέων, στρατηγῶν καὶ λοιπῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Κωνσταντιγουπόλεως καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὁπότε, διασπαρεῖσα πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀνέδειξεν ἐπίσης πλείστους διακεκριμένους ἄνδρας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Πρῶτος ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρεται ὁ *Νικηφόρος Παλαιολόγος*, στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Δ' τοῦ Διογένους (1068—1071) καὶ τῶν διαδεξαμένων τοῦτον Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071—1078), Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (1078—1081) καὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Μετὰ τὸν Νικηφόρον ἀναφέρεται μία συνεχὴς σειρὰ ἐνδόξων στρατηγῶν, οἱ ἑξῆς: *Γεώργιος*, *Θωμᾶς*, *Μιχαήλ*, *Γεώργιος*, *Νικηφόρος*, *Ἀνδρόνικος*, *Γεώργιος* καὶ *Ἀλέξιος* Παλαιολόγοι. Οὗτοι ἀναφέρονται μέχρι τοῦ 1204, ὅτε ἡλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῆς 4ης Σταυροφορίας. Τότε, μεταξὺ τῶν ἀρχόντων, οἵτινες κατέφυγον εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος τῆς Νικαίας, ἀναφέρεται καὶ ὁ στρατηγὸς *Νικηφόρος Παλαιολόγος* καὶ μετ' αὐτὸν νέα σειρὰ ἐπιφανῶν στρατηγῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ *Μιχαὴλ Η'*, ὁ θεμελιωτὴς τῆς μακρᾶς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Μετὰ τοῦτον, βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 1059 μέχρι τοῦ 1282, ἐβασίλευσαν οἱ ἑξῆς Παλαιολόγοι: *Ἀνδρόνικος Β'* (1282—1328), ἔχων ὡς συμβασιλέα τὸν υἱόν του *Μιχαὴλ Θ'* (1295—1320), *Ἀνδρόνικος Γ'* (1328—1341), *Ἰωάννης Ε'* (1341—1391), *Ἀνδρόνικος Δ'*, ἁρπάσας ἐν τῷ μεταξὺ τὸν θρόνον καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1376—1379, *Μανουὴλ Β'* (1391—1425), *Ἰωάννης Ζ'* (1425—1448) καὶ *Κωνσταντῖνος ΙΑ'* (1448—1453). Πλὴν τούτων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' *Θεόδωρος Παλαιολόγος* ἐγένετο ἐν Ἰταλίᾳ ὁ θεμελιωτὴς ἰδίας δυναστείας, ἥτις ἡγεμόνευσεν ἐν τῇ μαρκιωνείᾳ τοῦ Μομφερράτου ἀπὸ τοῦ 1305 μέχρι τοῦ 1534.

Ἄλλα μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων διετέλεσαν δεσπόται ἐν Πελοποννήσῳ. Πρῶτος τούτων ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ε' *Θεόδωρος Α'* (1383—1407) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Θεόδωρος Β'* (1407—1443), ὁ *Κωνσταντῖνος* (1428—1448), ὅστις καὶ ἐβασίλευσε κατόπιν, ὁ *Θωμᾶς* (1429—1460) καὶ ὁ *Δημήτριος* (1448—1460). Ἀφ' ἑτέρου πλεῖσται κόραι τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, νυμφευθεῖσαι ξένους ἡγεμόνας, ἀνῆλθον εἰς διαφόρους θρόνους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Μία θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ἡ *Εἰρήνη*, ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννην Γ' Ἀσάν, ἄλλη αὐτοῦ θυγάτηρ, ἡ *Εὐδοκία*, ἐγένετο βασίλισσα τῆς Τραπεζοῦντος, νυμφευθεῖσα τῷ 1282 τὸν ἐκεῖ βασιλέα Ἰωάννην Β' Κομνηνόν, ἄλλη αὐτοῦ θυγάτηρ (νόθος), ἡ *Εὐφροσύνη*, ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Τατάρων Νογᾶν, καὶ τέλος ἄλλη (νόθος ἐπίσης), ἡ *Μαρία*, ἐγένετο σύζυγος ἑτέρου ἡγεμόνος τῶν Τατάρων, τοῦ Ἀπαγᾶ. Μία ἀνεψιὰ τοῦ ἰδίου βασιλέως Μιχαὴλ Η' (θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου) ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σμίλτζον, ἄλλη δὲ ἀνεψιά του, ἡ *Μαρία* (θυγάτηρ τῆς ἀδελφῆς του Εἰρήνης ἢ Εὐλογίας), τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον Ἀσάν. Ἡ *Σιμωνίς*, θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον ΣΤ' (1275—1321), τὸν δὲ Στέφανον Ζ' (1321—1339) τῆς Σερβίας ἐνυμφεύθη ἡ *Μαρία*, θυγάτηρ τοῦ καίσαρος Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἐγγόνου τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η'. Τῆς Μαρίας ταύτης ὁ υἱὸς *Συμεών*, ὅστις ἐγένετο τῷ 1346 δυνάστης τῆς Ἠπείρου, ὑπεγράφετο «Παλαιολόγος βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμαίων» (δηλ. τῶν Ἑλλήνων), ἔκτοτε δὲ οἱ Σέρβοι δυνάσται τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἐπωνομάζοντο *Παλαιολόγοι*. Ἡ *Θεοδώρα*, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Θ', ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σφενδόσθλαυον καὶ εἶτα τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων ὡσαύτως Μιχαὴλ Σισμάν, ἡ δὲ *Ἑλένη*, θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ Δημητρίου Παλαιολόγου (ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου ΙΑ'), ἐγένετο σύζυγος τοῦ Μωάμεθ Β', τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τέλος δὲ ἡ *Ζωὴ* ἢ *Σοφία*, θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ (ἀδελφοῦ ἐπίσης τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ'), ἐνυμφεύθη τῷ 1472 τὸν τσάρον

Digitized by Google

τῆς Ρωσίας Ἰβὰν Γ' (1462—1505), ἔκτοτε δὲ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας ἔλαβον ὡς ἔμβλημα τοῦ θρόνου των τὸν δικέφαλον ἀετὸν τοῦ Βυζαντίου (ἡ θυγάτηρ τῆς Ζωῆς-Σοφίας καὶ τοῦ Ἰβὰν Γ' *Ἑλένη* ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Ἀλέξανδρον Jagellon). Ἄλλη θυγάτηρ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἡ *Ἑλένη*, ἐνυμφεύθη τὸν τελευταῖον ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Λάζαρον, ἐκ τῶν θυγατέρων δὲ αὐτῆς μία μὲν ἐγένετο σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Σκεντέρμπεη, ἄλλη δὲ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λευκάδος Λεονάρδου Γ' Τόκκου.

Οἱ Παλαιολόγοι ὅμως συνεδέθησαν, καὶ πρὶν καὶ ἀφοῦ ἐβασίλευσαν, μετὰ πλείστων ἡγεμονικῶν οἴκων διὰ τῶν γάμων αὐτῶν μετὰ κορῶν τῶν οἴκων ἐκείνων. Εἷς τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ὁ στρατηγὸς *Ἀλέξιος Παλαιολόγος*, ἔλαβε σύζυγον τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1203). Ἕτερος πρόγονος τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ὁ στρατηγὸς *Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος*, ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Θεοδώρου Α' Λασκάρεως (1204—1222), αὐτὸς δὲ ἀκόμη ὁ Μιχαὴλ Η', ὅτε ἦτο ἀκόμη ἁπλοῦς στρατηγός, ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν, ἀνεψιὰν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Γ' Δούκα ἢ Βατάτζη (1222—1254). Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Η', ὁ βασιλεὺς *Ἀνδρόνικος Β'*, συνεζεύχθη εἰς πρῶτον μὲν γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου Δ' Ἄνναν, εἰς δεύτερον δὲ τὴν Ἰολάνδαν ἢ Εἰρήνην θυγατέρα τοῦ Μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου Γουλιέλμου Ζ' (1253—1292). Ὁ βασιλεὺς *Μιχαὴλ Θ'* (υἱὸς καὶ συμβασιλεὺς τοῦ Ἀνδρονίκου Β'), ἐνυμφεύθη τὴν Ξένην ἢ Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀρμενίας Λέοντος ΣΤ' (1270—1289). Ὁ *Ἀνδρόνικος Γ'* ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαίου, ὁ δὲ *Ἀνδρόνικος Δ'* τὴν Μαρίαν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου, ὁ *Μανουὴλ Β'* τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίνου Δράγος ἢ Δραγάση, Σέρβου δυνάστου τῆς περὶ τὸν Ἀξιὸν Μακεδονίας, ἐν τέλει δὲ ὁ *Κωνσταντῖνος ΙΑ'* ἔλαβεν εἰς πρῶτον μὲν γάμον τὴν Θεοδώραν, ἀνεψιὰν τοῦ δεσπότου τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Καρόλου Α' Τόκκου, εἰς δεύτερον δὲ τὴν Αἰκατερίνην, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου Δορίνου Κατελούζου (1441—1449). Ἀλλ' ὁ βασιλικὸς κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, ὁ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ 1259, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Μιχαὴλ Η', εἶναι ὁ εἷς κλάδος μόνον τῆς ἀπὸ τριῶν αἰώνων πρὶν ἀκμασάσης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων. Ἐκ τῶν κλάδων ἐκείνων, τῶν μὴ βασιλευσάντων, προῆλθον πλεῖστοι ὡσαύτως διακεκριμένοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὴ ἡ μεγάλη δρᾶσις, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ γενεαλογία. Ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κλάδου ὁμοίως, προέκυψαν, λόγῳ τῶν συνοικεσίων αὐτῶν, ποικίλοι κλάδοι, οἵτινες, πλὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Παλαιολόγων, φέρουσι καὶ διάφορα πρόσθετα ἐπώνυμα, π.χ. *Παλαιολόγοι-Δερμοκαῖται*, *Παλαιολόγοι-Μαμωνάδες*, *Παλαιολόγοι-Ἀσάναι*, *Παλαιολόγοι-Κατελοῦζοι*, *Παλαιολόγοι-Ἴαγροι*, *Παλαιολόγοι-Ἐξαμπλάκωνες*, *Παλαιολόγοι-Σγουρομάλλαι*, *Παλαιολόγοι-Γίδοι*, *Παλαιολόγοι-Μετοχῖται*, *Παλαιολόγοι-Βρυῶναι*.

Ἐκ τῆς αἰωνοβίου καὶ πολυκλάδου ἐκείνης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐξεπόρθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέκτησαν τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τότε πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἐκεῖναι διεσπάρησαν τῇδε κἀκεῖσε, καὶ ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐξισλαμίσθησαν, ἄλλαι κατέφυγον εἰς τὰς διαφόρους τῆς Εὐρώπης χώρας (Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν κλπ.) καὶ ἄλλαι διεσκορπίσθησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν νησιωτικὴν καὶ τὴν χέρσον Ἑλλάδα, ἄγνωστον ὅμως τυγχάνει πόσαι ἐξ αὐτῶν διετήρησαν τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῆς οἰκογενείας των. Πάντως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν, τὸ μὲν ἐκ φόβου, μὴ τολμῶσαι νὰ παρουσιάζωνται πρὸ τῶν κατακτητῶν των μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας, τὸ δὲ ἐκ τῆς συνηθείας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργοῦντο τὰ ἐπώνυμα τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας (δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἢ τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἢ τῆς πατρίδος, ἢ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, ἢ τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τοῦ πατρὸς κλπ.), ἀπέβαλον τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ προσέλαβον οἱονδήποτε ἄλλο. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας μεταξὺ τῶν ἐγκριτοτέρων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν καὶ οἱ Παλαιολόγοι. Μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη (1787—1792) κατελέγετο καὶ ὁ ἐκ Πάτμου Ἀναστάσιος Παλαιολόγος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔδρασεν ἐν Κρήτῃ καὶ ὁ ἐκ Λήμνου λόγιος Ἄγγελος Παλαιολόγος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἕτεροι ἀγωνισταὶ ἀναφέρονται φέροντες τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Στυλιανὸς Παλαιολόγος, ὁ μὲν κατελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ ἐκ Μυτιλήνης. Ἐν τέλει κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ συμμετέσχον 15 ἐν ὅλῳ ἀξιωματικοὶ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο, ὁ ὑποστράτηγος Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ 14 ἄλλοι προερχόμενοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Εὐβοίας, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Κερκύρας, πλὴν δὲ τούτων καὶ ἕτερος ἐκ Ρωσίας κατελθών, ὁ διαπρεπὴς ἰατρὸς καὶ παλαιοντολόγος Ἰωάννης Δραγάσης Παλαιολόγος, συμμετέσχεν εἰς τοὺς αὐτοὺς πολέμους, ἄγων πλῆρες χειρουργεῖον, τὸ ὁποῖον διωργάνωσεν ἰδίαις δαπάναις καὶ διηύθυνε προσωπικῶς ὁ ἴδιος μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Πλεῖσται ἄλλαι ἐπίσης οἰκογένειαι Παλαιολόγων σῴζονται σήμερον εἰς πλείστας ἄλλας ἐπαρχίας τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Τὸ βαθὺ σκότος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβύθισε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ δουλεία τοσούτων αἰώνων, ἡ ἐπικρατήσασα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀμάθεια καὶ ἡ παντελὴς καταστροφὴ τῶν παλαιῶν ἀρχείων καθιστῶσι σήμερον ἀδύνατον τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ νήματος τῆς καταγωγῆς μιᾶς ἑκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων, πάντως ὅμως ἡ διατήρησις τοσούτων οἰκογενειῶν, φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦτο, καθὼς καὶ τόσων ἄλλων φερουσῶν ἄλλα μεγάλα βυζαντινὰ ὀνόματα (Μελισσηνῶν, Κομνηνῶν, Καλλεργῶν, Φωκάδων, Συναδηνῶν, Σκληρῶν, Γαβαλάδων, Δαφνομίληδων, Καντακουζηνῶν, Δουκῶν, κλ. κλ.) ἀποτελοῦν τὸν ζωντανώτερον σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου.

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Παλαιολόγων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μέχρι σήμερον ἀναφέρονται ὡς ἐπιφανέστεροι κατὰ χρονολογικὴν σειράν, οἱ ἑξῆς:

—1) ***Νικηφόρος***. Στρατηγὸς καὶ «ὑπέρτιμος». Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Δ' Διογένους (1068—1071), μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν δὲ τούτου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071—1078) στρατηγὸς τοῦ θέματος Μεσοποταμίας καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ἐστασίασεν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Φράγκων μισθοφόρων Ρουσέλιος (Roussel de Bailleul), ἀπεστάλη εἰς Ἀλανίαν (Καυκάσου) πρὸς στρατολογίαν ἄλλων μισθοφόρων· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος ἑξακισχιλίους ἄνδρας, κατεδίωξεν ἐν Πόντῳ τοὺς στασιαστάς. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (τῷ 1078) ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ὡς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ 1081, ὅτε ὁ στασιάσας στρατηγὸς Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς τῆς πόλεως διὰ προδοσίας τῶν φρουρούντων τὰ τείχη μισθοφόρων Νεμίτζων. Ὁ στρατηγὸς Παλαιολόγος, καίτοι ἐγνώριζεν ὅτι μετὰ τῶν στασιαστῶν ἦτο καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος, παρεκάλεσε τὸν Νικηφόρον Γ' νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του τοὺς Βαράγγους σωματοφύλακας, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ θέλων νὰ χυθῇ ἀδελφικὸν αἷμα, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν γηραιὸν στρατηγὸν νὰ ἀνακοινώσῃ τοῦτο εἰς τοὺς στασιαστάς.

Ὁ Ἀλέξιος, ἀνελθὼν τότε εἰς τὸν θρόνον, ἐκράτησε πλησίον του τὸν πεπειραμένον στρατηγὸν καὶ παρέλαβεν αὐτὸν ὡς σύμβουλον κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον (θέρος 1081) ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς Ἀλβανίαν Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον. Δὲν ἐπωφελήθη ὅμως τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ καὶ ἐπιχειρήσας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Παλαιολόγου, παράκαιρον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πολιορκούντων τὸ Δυρράχιον πολεμίων, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ συντετριμμένου στρατοῦ του εἰς Μακεδονίαν. Κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην μάχην (τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1081) ὁ Παλαιολόγος, καίτοι προβεβηκὼς λίαν τὴν ἡλικίαν, ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἐφονεύθη ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ, ἵνα συγκρατήσῃ τὰ καμφθέντα ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ στρατεύματα.

—2) ***Γεώργιος***. Στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1078, ὑπηρετῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν δὲ τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Νικηφόρου ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου κατὰ τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπίσης στασιάσαντος στρατηγοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ, ἐν τέλει δέ, τῷ 1081, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν τῆς συζύγου του Εἰρήνης (θυγατρὸς τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἀνδρονίκου Δούκα), συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου Γ' στάσιν τῶν Κομνηνῶν καὶ συνετέλεσεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς, κατορθώσας πρῶτον νὰ πείσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Νεμίτζων μισθοφόρων Γίπραχτ νὰ τῷ ἀνοίξῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένην πύλην, εἶτα δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ βασιλικοῦ στόλου νὰ προσχωρήσωσι τοῖς στασιασταῖς, ἐπισπευσθείσης οὕτω τῆς παραιτήσεως τοῦ Νικηφόρου Γ' καὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ (1081—1118). Εὐθὺς κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τούτου στρατηγὸς Δυρραχίου καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπερήσπισε γενναίως τὸ φρούριον ἐκεῖνο κατὰ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον, προξενήσας διὰ τῶν τολμηρῶν ἐξόδων του πλείστας εἰς αὐτοὺς ἀπωλείας καὶ πυρπολήσας πολλὰς τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν των. Κατὰ τὰς συγκρούσεις ἐκείνας ἐτραυματίσθη κατ' ἐπανάληψιν καὶ σοβαρώτερον εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ βέλους. Οἱ ἰατροί, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξαγάγωσιν αὐτό, ἀπέκοψαν τὸν οιστὸν καὶ ἀφῆκαν τὴν σιδηρᾶν αἰχμὴν ἐντὸς τοῦ κροτάφου του. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ ἡρωϊκὸς Παλαιολόγος ἐξηκολούθησεν ὑπερασπιζόμενος τὸ Δυρράχιον μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ὅτε, ἐξελθὼν τοῦ φρουρίου κατὰ πρόσκλησιν τούτου, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην τῆς 19 Ὀκτωβρίου (1081), μεθ' ἣν ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ Ἀλεξίου εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συμμετέσχε τὸ ἐπιὸν ἔτος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν εἰς Δυτικὴν Μακεδονίαν κατελθόντων Νορμανδῶν, ἀνδραγαθήσας εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Καστορίας (1083). Ἐπιδεινωθέντος, ὡς φαίνεται, κατόπιν τοῦ τραύματός του, κατέστη ἀνίκανος πρὸς ἐκστρατείαν, δι' ὃ καὶ δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μακροὺς ἐναντίον τῶν Πατσινάκων, τῶν Κομάνων, τῶν Σέρβων, τῶν Τούρκων, τῶν Σταυροφόρων κλπ. πολέμους τοῦ Ἀλεξίου Α'.

—3) ***Θωμᾶς*** (ὁ *πρωτοσπαθάριος*). Ἀδελφὸς ἢ υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάν. Δούκαν ἐκστρατείαν πρὸς καταστολὴν τοῦ ἐν Κρήτῃ στασιάσαντος τῷ 1092 στρατηγοῦ Καρύκη, ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118).

— 4) ***Μιχαήλ***. Στρατηγὸς καὶ «σεβαστός». Ἦτο υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω στρατηγοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου καὶ νεώτατος συμμετέσχεν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143), ἐπὶ δὲ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ διωρίσθη στρατηγὸς Τριαδίτσης (Σόφιας τῆς Βουλγαρίας) καὶ τῷ 1147 διετάχθη νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς Σταυροφόρους τῆς Β' Σταυροφορίας, τοὺς κατερχομένους διὰ ξηρᾶς ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς Κορράδον Γ' τῆς Γερμανίας καὶ Λουδοβῖκον Ζ' τῆς Γαλλίας καὶ ἀφοῦ ὥρκισε τούτους ὅτι δὲν θέλουσι προξενήσει ζημίας εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας, δι' ὧν θὰ διήρχοντο, ἐπρομήθευσεν αὐτοῖς τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ διηυκόλυνε τὴν διὰ Βουλγαρίας πορείαν των. Τῷ 1153 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Α' εἰς Νότιον Ἰταλίαν καί, νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν, κατέλαβε τὰς ὀχυρὰς πόλεις Βεστίαν, Πεσχάραν, Βάρην, Τράνην, Γιβενάτζον, Μοντεπελόζον καὶ λοιπὰς ὑπερπεντήκοντα πόλεις καὶ ἐνέπνευσε διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν του μέγιστον τρόμον. Ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων του ἐκείνων ἀσθενήσας, ἀπέθανεν ἐν Βάρῃ περὶ τὸ 1155, τὴν δὲ ἀρχιστρατηγίαν ἀνέλαβεν ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας.

— 5) ***Γεώργιος***, ὁ ἑταιρειάρχης καὶ «σεβαστός». Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διατελῶν ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν «Ἑταιρειῶν» τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180), ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου εἰς Οὐγγαρίαν ἵνα διαπραγματευθῇ τὸ συνοικέσιον τοῦ Βελᾶ, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἰατζᾶ ἢ Γεϋσᾶ Β' (1141—1161), μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μανουὴλ Μαρίας, καὶ κανονίσας τὰ σχετικὰ ζητήματα (παραχωρήσεως χωρῶν τινων κ. λ.) συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Βελᾶν, ὅστις μετωνομάσθη τότε Ἀλέξιος καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Μανουὴλ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου.

— 6) ***Νικηφόρος***. Στρατηγὸς Τραπεζούντιος ἐπὶ Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ (1180—1183).

— 7) ***Ἀνδρόνικος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ (1183—1185), συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν καταλαβόντων (τὸν Αὔγουστον 1185) τὴν Θεσσαλονίκην στρατευμάτων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Β'.

— 8) ***Γεώργιος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου (1185—1195), ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τούτου ἐναντίον τῶν στασιασάντων Βλάχων τοῦ Αἵμου, κατὰ δὲ τὴν εἰς Κύψελα τῆς Θράκης στρατοπέδευσιν συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεθρονίσθη ὁ Ἰσαάκιος Β' Ἄγγελος (ἔαρ 1195) καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος.

— 9) ***Ἀλέξιος***. Στρατηγός. Ὑπηρετῶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1203) διεζεύχθη, διαταγῇ τούτου, τὴν σύζυγόν του καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα ἐκείνου Εἰρήνην, προορισθεὶς κατόπιν τοῦ γάμου τούτου διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἀποσταλεὶς εἶτα κατὰ τοῦ στασιάσαντος Ἰβαγκοῦ ἢ Ἀλεξίου, ἀρχηγοῦ τῶν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐγκατεστημένων Βλάχων, ἐνίκησεν ἐν ἀρχῇ τοὺς στασιαστὰς καὶ ἀνέκτησε τὰ ὑπὸ τούτων ἁλωθέντα κάστρα τοῦ Αἵμου, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν, ὑπέστη δεινὴν ἧτταν καὶ ὑπεχώρησεν, οἱ δὲ στασιασταὶ ἐπέδραμον εἰς τὴν Δυτ. Θράκην καὶ τὴν Ἀν. Μακεδονίαν μέχρι τῆς Ξάνθης καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν πενθερόν του, καταστείλας μίαν στάσιν ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἑτέραν σοβαρωτέραν ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ, ἔνθα ἐξηνάγκασε τὸν

Digitized by Google

ἀρχηγὸν αὐτῆς στρατηγὸν Ἰωάννην Σπυριδωνάκην νὰ καταφύγῃ εἰς Βουλγαρίαν. Ἀπέθανε νεώτατος, πρὸ τοῦ 1203, καταλιπὼν ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης Ἀγγελίνας γάμου του μίαν μόνην θυγατέρα, ἥτις κατόπιν ἐνυμφεύθη ἐν Νικαίᾳ τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Α′ Παλαιολόγον (βλ. κατατ. ἀριθ. 13 καὶ 14).

— 10) ***Ἀνδρόνικος.*** Στρατηγός. Καταφυγὼν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) εἰς Νίκαιαν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Θεοδώρου Α′ Λασκάρεως (1204—1222) κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ τότε ἐπίσης ἱδρυθέντος βασιλείου τῆς Τραπεζοῦντος, ἅτινα ὑπὸ τὸν Δαυῒδ Κομνηνὸν (ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Α′ Κομνηνοῦ) ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν τὰς χώρας, αἵτινες εἶχον ἤδη ὑπαχθῆ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας, καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσεν αὐτόν, ἐπανῆλθεν εἰς Νίκαιαν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Α′ Λασκάρεως, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου καὶ προωρίσθη διάδοχος αὐτοῦ. Συμμετέσχε κατόπιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρίκου καὶ ᾐχμαλωτίσθη εἰς *Λεντιανὰ* (βλ. λ.). Ἀπέθανε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ἡ δὲ χήρα αὐτοῦ Εἰρήνη ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Δούκαν ἢ Βατάτζην, ὅστις καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικαίας τὸν Θεόδωρον Α′ Λάσκαριν (βλ. λ. *Ἰωάννης Γ′*).

—11) ***Παλαιολόγος*** (ἀγνώστου ὀνόματος). Ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοδώρου Α′ Λασκάρεως (1204—1222) καὶ τοῦ Ἰωάννου Γ′ Βατάτζη (1222—1251). Εἶναι ὁ πάππος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η′ Παλαιολόγου (βλ. κατωτ. ἀριθ. 14).

—12) ***Μιχαήλ.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρέτει ὡς μέγας χαρτουλάριος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ′, ἀλλὰ γενόμενος ὕποπτος συνωμοσίας κατ' αὐτοῦ, καθῃρέθη καὶ ἐφυλακίσθη.

—13) ***Ἀνδρόνικος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἰωάννου Γ′ (1222—1254), συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν βασιλέα τοῦτον εἰς τὴν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἐκστρατείαν (1244—1246), καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνεκτήθησαν αἱ Σέρραι, τὸ Μελένικον καὶ πᾶσαι αἱ μέχρι τῶν Σκοπίων καὶ τῆς Στενημάχου χῶραι, ἃς κατεῖχον οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατελύθη τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ δεσποτᾶτον τῶν Ἀγγέλων καὶ προσηρτήθησαν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας πᾶσαι αἱ μέχρι τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ Ὀλύμπου χῶραι αὐτοῦ, ὧν ἡ διοίκησις ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, ὅστις μετά τινα ἔτη ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἕδρᾳ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 9) Ἀλεξίου Παλαιολόγου ἔσχε τρεῖς υἱούς: *Μιχαὴλ Η′*, *Ἰωάννην* καὶ *Κωνσταντῖνον*, τοὺς καλουμένους καὶ «διπλοπαλαιολόγους» (βλ. κατωτ. ἀρ. 14, 15 καὶ 16), καὶ δύο θυγατέρας: τὴν *Μαρίαν* ἢ *Μάρθαν* καὶ τὴν *Εἰρήνην* ἢ *Εὐλογίαν* (βλ. κατωτ. ἀριθ. 17 καὶ 18).

—14) ***Μιχαὴλ Η′.*** Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1259 — 1282), υἱὸς δὲ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1224. Εἰκοσαετὴς μόλις συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἐκστρατείας τῷ 1244--1246 καὶ ἐκτιμηθεὶς ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γ′ διωρίσθη (τῷ 1246) στρατηγὸς τῶν ἐν Σέρραις καὶ Μελενίκῳ στρατευμάτων, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη (τῷ 1252), διαβληθεὶς ὅτι προήρχετο εἰς προδοτικὰς συνεννοήσεις μετὰ του δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β′ Ἀγγέλου, καθῃρέθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν ἐξῆλθε μετὰ μακρόν, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πατριάρχου Μανουήλ, ἀφοῦ ὡρκίσθη ἐνώπιον τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων αἰωνίαν πίστιν εἰς τὸν Ἰωάννην Γ′ καὶ τοὺς διαδόχους του. Ἀναλαβὼν τότε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μεσοθυνίας (ἐν Βιθυνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας), ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κοντοστάβλου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν, θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἢ Βατάτζη (ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Γ′ Δούκα ἢ Βατάτζη) καὶ τῆς Εὐδοκίας (θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου). Ἦτο ἤδη ὁ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Θεοδώρου Β′ Λασκάρεως, ὥστε, ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἐξεστράτευσεν εἰς Μακεδονίαν, διώρισεν αὐτὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Τοῦτο καὶ ἡ εὐγενὴς καταγωγή του προεκάλεσαν τὸν φθόνον τῶν αὐλικῶν, οἵτινες, διὰ νὰ τὸν ἐξοντώσωσι, διέβαλον αὐτὸν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Γ′ ὅτι ἐμηχανορράφει ἵνα ἁρπάσῃ τὸν θρόνον. Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Μιχαὴλ καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως, ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του καὶ κατέφυγε παρὰ τοῖς Τούρκοις. Γενόμενος δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τούτου κατὰ τῶν Ταταρων, διοικῶν σῶμα Ἑλλήνων, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίθη ἐξόχως εἰς διαφόρους μάχας, ἀλλὰ συγχρόνως ἔγραφε πρὸς τοὺς φρουροῦντας τὰ σύνορα Ἕλληνας στρατηγοὺς δικαιολογῶν τὴν ἀπόδρασίν του καὶ συμβουλεύων αὐτοὺς νὰ παραμένωσι πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκόν των.

Ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος Β′, ταραχθεὶς σφόδρα ἐκ τῆς ἀποδράσεως τοῦ Μιχαήλ, ἔσπευσε νὰ διαβεβαιώσῃ αὐτὸν δι' ἐπιστολῶν του ὅτι οὐδὲν εἶχεν ἐναντίον του καὶ ὅτι ἠδύνατο ἀφόβως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του. Πεισθεὶς εἰς τοὺς ὅρκους τοῦ βασιλέως ὁ Μιχαήλ, ἐπανῆλθεν εἰς Νίκαιαν, ἀνέκτησε τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεστάλη (τῷ 1257) εἰς Μακεδονίαν ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β′, ὅστις, συμμαχήσας μετὰ τῶν Σέρβων, εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ χώρας τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Ἐκεῖ νέους ἤρατο θριάμβους ὁ Μιχαήλ, ἐνίκησε τοὺς πολεμίους καὶ ἐξησφάλισε τὰ ἐκεῖ ὅρια τοῦ βασιλείου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, διαβληθεὶς ἐκ νέου, συνελήφθη, διαταγῇ τοῦ βασιλέως, καὶ δέσμιος ὡδηγήθη εἰς Μαγνησίαν, ὅπου, ἀπολογηθείς, ἀφέθη πάλιν ἐλεύθερος. Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1258 ἀπέθανεν ὁ Θεόδωρος Β′, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν ὀκταετῆ υἱόν του Ἰωάννην Δ′, ἐπιτροπευόμενον ὑπὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Γεωργίου Μουζάλωνος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου. Ἰσχυρὰ μερὶς ἀρχόντων, δυσηρεστημένων κατὰ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Θεοδώρου Β′ καὶ φέρουσα βαρέως τὴν ἐνάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Μουζάλωνος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοντώσωσιν αὐτόν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτε ἐτελεῖτο τὸ μνημόσυνον τοῦ Θεοδώρου ἐν τῇ μονῇ τῶν Σωσάνδρων, ἐφόνευσαν τὸν Μουζάλωνα, ἀνεκήρυξαν ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου Ἰωάννου Δ′ τὸν στρατηγὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον καὶ τῷ ἀνέθεσαν τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Ὁ Μιχαὴλ ἀνηγορεύθη τότε μέγας δούξ, μετ' ὀλίγον δὲ δεσπότης καὶ βασιλοπάτωρ, ἐν τέλει δέ, τὸν Ἰανουάριον 1259 ἀνεκηρύχθη ἐν Μαγνησίᾳ βασιλεύς, ἐφόρεσε τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ ἀνυψώθη ἐπὶ ἀσπίδος βασταζομένης ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν μεγάλων ἀρχόντων τοῦ βασιλείου. Μετ' ὀλίγον ἐγένετο καὶ ἡ τῆς στέψεως τελετή, καθ' ἣν παρίστατο καὶ ὁ ἀνήλικος Ἰωάννης Δ′.

Πρῶτον ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Η′, ἅμ' ὡς ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἦτο ἡ ἐξασφάλισις αὐτῆς· καὶ πρὸς τοῦτο ἐνεπιστεύθη τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ὑπουργήματα εἰς τοὺς ἀδελφούς του καὶ τοὺς ἐμπιστοτέρους τῶν φίλων του· ἐκ τῶν λοιπῶν, τῶν ἀντιπολιτευθέντων, αὐτόν, ἄλλους μὲν προσηταιρίσθη διὰ ποικίλων παροχῶν, ἄλλους δὲ ἐτρομοκράτησε φυλακίζων καὶ καταδιώκων αὐτούς. Συγχρόνως ἐπελήφθη τῆς ἀσφαλείας τῆς αὐτοκρατορίας· ἐνίσχυσε τὰς φρουρὰς τῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς πρέσβεων ἐπεδίωξε νὰ συνάψῃ φιλικὰς μεθ' ὅλων τῶν γειτονικῶν καὶ τῶν ἀπωτέρων κρατῶν σχέσεις.

Τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας ἦτο τότε κράτος λίαν ἰσχυρόν, περιελάμβανε χώρας ἐκτεταμένας (Βορειοδυτικὴν Μικρασίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης), χρῆμα ἄφθονον ἦτο ἐναποτεθειμένον εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ Ἀστυτζίου, πρὸς δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦτο πολυάριθμος, καλῶς συντεταγμένος καὶ μὲ ἠθικὸν ἄριστον, κατόπιν τῶν τοσούτων ἐπιτυχῶν ἐκστρατειῶν τῶν τελευταίων βασιλέων Ἰωάννου Γ′ καὶ Θεοδώρου Β′. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν γειτόνων αὐτοῦ οὐδὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ, διότι οἱ μὲν Τοῦρκοι ἠπειλοῦντο διαρκῶς ὑπὸ τῶν Τοχάρων (Ταταρων), τὸ δὲ φραγκικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξασθενήσει, ὥστε δὲν ἀπετέλει ἄξιον λόγου παράγοντα. Ὁμοίως καὶ τὰ ἀνὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα φραγκικὰ κρατίδια. Ἕνα μόνον ἄξιον λόγου ἀντίπαλον εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ, τὸν φιλόδοξον δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β′ Ἄγγελον, ὅστις, ἐπερειδόμενος ἐπὶ τῆς συμμαχίας τῶν δύο ἐπὶ θυγατράσι γαμβρῶν του, δηλαδὴ τοῦ ῥηγὸς τῆς Σικελίας Μαμφρέδου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου, ἠπείλει διαρκῶς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ κτήσεις τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ συγχρόνως ἐφιλοδόξει νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Μιχαὴλ Η′, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ Β′ εἰρήνην, ἀπέστειλε πρέσβεις πρός τε αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν Μαμφρέδον καὶ τὸν Γουλιέλμον, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ συντόμως τὰς μετ' ἐκείνου διαφορὰς διὰ τῶν ὅπλων. Ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ οἱ στρατηγοὶ Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος καὶ Ἰωάννης Ραοὺλ κατετρόπωσαν ἐντὸς ὀλίγου τὸν Μιχαὴλ Β′, ᾐχμαλώτισαν τὸ ἄνθος τῶν Φράγκων συμμάχων του, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμον, καὶ ἐγένοντο κύριοι ἁπάσης τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, μέχρι τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Δυρραχίου.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ κυριωτέρου ἀντιπάλου του, ὁ Μιχαὴλ Η′ ἐπεδίωξε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ σκοποῦ, δηλαδὴ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τοῦτο προῆλθεν εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντος Ἀσέλ, ὅστις τῷ ὑπεσχέθη νὰ ἀνοίξῃ αὐτῷ μίαν πύλην ἐν ὥρᾳ νυκτός, ἵνα λάθρᾳ εἰσαγάγῃ τὰ στρατεύματά του ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος 1260, ὁ Μιχαὴλ Η′, ἀποβιβασθεὶς εἰς Θρᾴκην, ἐξεπόρθησε τὴν Σηλύβριαν καὶ εἶτα ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί, ἐν ἀναμονῇ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Ἀσέλ, προσεποιήθη ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Γαλατᾶ, ἐν τέλει δέ, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἠπατᾶτο ὑπὸ τοῦ Ἀσὲλ καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἄνευ στόλου ἐκπόρθησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνωμολόγησεν εἰρήνην ἑνὸς ἔτους μετὰ τῶν Λατίνων καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἵνα προπαρασκευασθῇ καὶ ἐπιδιώξῃ ἀσφαλέστερον τὸ ἐγχείρημα. Ἀλλ' ἡ κατασκευὴ στόλου ἀπῄτει, πρὸ παντός, μακρὸν χρόνον καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀπεφάσισε νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς ναυτικῆς Γενούης, ἀντιζήλου τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ἦσαν συγκυρίαρχοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ σχετικαὶ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι διεξήχθησαν μετὰ καταπληκτικῆς ὄντως ταχύτητος καὶ τὴν 13 Μαρτίου 1261 ὑπεγράφη ἐν Νυμφαίῳ (πλησίον τῆς Μαγνησίας) ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η′ καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Γενούης ἡ συνθήκη συμμαχίας ἐναντίον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλων καὶ Ἑνετῶν. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ἐκείνης οἱ μὲν Γενουαῖοι ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσωσι διὰ τοῦ στόλου των τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ Μιχαὴλ Η′ ὑπέσχετο, εἰς ἀντάλλαγμα, νὰ χορηγήσῃ τοῖς Γενουαίοις διάφορα ἐμπορικὰ καὶ λοιπὰ προνόμια.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἐκείνης, ὁ Μιχαὴλ Η′ ἔπεμψεν εἰς Θρᾴκην τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Μελισσηνὸν ἢ Στρατηγόπουλον μετ' ἀποσπάσματός τινος, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ περιφέρηται ἐκεῖ ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πλησιάζῃ δ' ἐνίοτε εἰς τὰ τείχη αὐτῆς πρὸς κατaπτόησιν τῶν Λατίνων. Συγχρόνως οἱ Γενουαῖοι παρεσκεύαζον τὸν στόλον των, ὅστις, περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1261, ἐξέπλευσεν ἐκ Γενούης διὰ Κωνσταντινούπολιν, χωρὶς ὅμως νὰ προλάβῃ νὰ χρησιμοποιηθῇ, διότι ὁ στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις διαμενόντων Ἑλλήνων στρατιωτικῶν, τῶν λεγομένων θεληματαρίων, καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπασχολήσεως τῶν Λατίνων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Δαφνουσίας, κατώρθωσε νὰ γίνῃ, σχεδὸν ἀναιμάκτως, κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τῆς 25—26 Ἰουλίου 1261 (βλ. λ. *Μελισσηνοί*).

Τὸ χαρμόσυνον τῆς ἁλώσεως ἄγγελμα ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ Η′ διαμένων ἐν Νυμφαίῳ, καὶ ἀμέσως ἔσπευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν τῶν Λατίνων. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Ἀχυράους (τὸ νῦν Μπαλοῦ-κεσέρ), ἕτεροι ἀπεσταλμένοι τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου ἐκόμισαν αὐτῷ τὰ βασιλικὰ σήματα τοῦ διαφυγόντος Λατίνου βασιλέως Βαλδουΐνου. Συγχρόνως ἐπληροφορεῖτο ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου ὅτι ἡ κατοχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο πλέον ἀσφαλής, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ μικρὸν τὴν ἐκεῖ μετάβασίν του, ἵνα προετοιμάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλοπρεπεστέραν τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Ἐν τέλει, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βασίλισσαν Θεοδώραν, τὸν διάδοχον Ἀνδρόνικον, τὴν μητέρα τῆς βασιλίσσης, ὁλόκληρον τὴν αὐλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν σύγκλητον, ἐπορεύθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαρίθμου στρατοῦ. Τὴν 14 Αὐγούστου 1261 ἔφθασε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὸ προάστειον Κοσμίδιον (πρὸς Β. τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου). Καλέσας τότε ἐκεῖ τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ἐπεφόρτισεν αὐτὸν νὰ συντάξῃ τὰς καταλλήλους διὰ τὴν τελετὴν τῆς εἰσόδου εὐχάς, καὶ τὴν ἐπομένην (15 Αὐγούστου) ἐξεκίνησεν ἐν πομπῇ ἵνα εἰσέλθῃ διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετά τινας ἡμέρας ὁ Μιχαὴλ Η′ ἐκάλεσεν ἐκ Νικαίας τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον καὶ ἐγκαθίδρυσεν αὐτὸν πανηγυρικῶς ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιουτοτρόπως συνετελέσθη ἡ ἐν Βυζαντίῳ ἀναστήλωσις τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου γεγονότος, ὁ Μιχαὴλ Η′ ἀνέγειρεν ἐπὶ κίονος τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὃν ἔστησε πρὸ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ὁποίου κεῖται νῦν τὸ τζαμὶ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Β′).

Πρώτιστον αὐτοῦ καθῆκον ὁ Μιχαὴλ Η′ ἐθεώρησε νὰ ἀμείψῃ τοὺς συντελέσαντας εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο γεγονὸς ἥρωας, δηλαδὴ τοὺς θεληματαρίους καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Μελισσηνὸν ἢ Στρατηγόπουλον. Εἰς τοὺς πρώτους παρεχώρησεν ἐκτεταμένας γαίας, εἰς τὸν δεύτερον ἀπένειμε τὰς ἀνωτάτας τῶν τιμῶν, ἐπιτρέψας αὐτῷ νὰ τελέσῃ θριάμβους διὰ τῆς πόλεως, καὶ διατάξας νὰ μνημονεύηται ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας τοῦ κράτους τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τὸ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου. Συγχρόνως ὁ Μιχαὴλ ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς. Ἐπεσκεύασε τὰ τείχη αὐτῆς, συνεκέντρωσεν ἱκανὰ στρατεύματα, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ πλῆθος μαχίμων Λακώνων μετὰ τῶν οἰκογε-

Digitized by Google

νειῶν των καὶ ἐναυπήγησε στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον κατέταξε καὶ τοὺς μαχιμωτάτους Γασμούλους (Ἑλληνο-λατίνους). Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ στρατιωτικὰ ταῦτα μέτρα ἐπεδίωξε νὰ κατοχυρώσῃ καὶ διπλωματικῶς τὴν αὐτοκρατορίαν του καὶ πρωτίστως νὰ μαλάξῃ τὴν ὀργὴν τοῦ πάπα, ὅστις, ἐξαγριωθεὶς διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠπείλει νέαν σταυροφορίαν, ἵνα ἀναστηλώσῃ αὐτήν. Διὰ νὰ προλάβῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον ὁ Μιχαὴλ Η', προσηνέχθη εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους (Ἐνετούς, Πισαίους, Γενουαίους κλπ.) καὶ συγχρόνως ἔπεμψε πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις κομίζοντας πλούσια δῶρα πρός τε τοῦτον καὶ τοὺς καρδιναλίους του. Ἑτέρους πρέσβεις ἔπεμψε πρὸς τοὺς Τοχάρους (Τατάρους) καὶ πρὸς τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου. Μετὰ τῶν Τούρκων διέκειτο φιλικῶς, διότι ἐξένιζε τὸν σουλτᾶνον αὐτῶν Ἀζετίν, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνεκράτει αὐτοὺς διὰ τῶν Τατάρων, μεθ' ὧν συνεδέθη στενότερον, πέμψας εἰς τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ὡς συζύγους δύο νόθους θυγατέρας του, τὴν Μαρίαν καὶ τὴν Εὐφροσύνην. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ Μιχαὴλ Η' ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐδίστασε νὰ διαπράξῃ φοβερώτατον κακούργημα. Φρονῶν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Β', ὁ παῖς Ἰωάννης Δ', ἀπετέλει μίαν διαρκῆ ἀπειλὴν κατ' αὐτοῦ, διέταξε νὰ τυφλωθῇ καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ ἐν Μ. Ἀσίᾳ φρούριον τῆς Δακιβίζης. Ἡ στυγερὰ αὐτὴ πρᾶξις προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἰδίως τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου, ὅστις δὲν ἐδίστασε καὶ ἀφορισμὸν νὰ ἀπαγγείλῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος· ἐδέησε δὲ νὰ ἀντικατασταθῶσι τρεῖς πατριάρχαι, ἵνα ἐπὶ τέλους ἀνακληθῇ ὁ ἀφορισμὸς ἐκεῖνος, τῷ 1267, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιχαὴλ Η' ἐπέτυχε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν αὐτοκρατορίαν του διὰ τῆς καταλήψεως μέρους τῆς Πελοποννήσου. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1259 αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Μακεδονίᾳ Γουλιέλμος Βιλλεαρδουΐνος ἐκρατεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1262, ὅτε ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξεχώρησε τῷ Μιχαὴλ Η' τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Μάνην. Ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ὁρμηθέντες βραδύτερον οἱ Βυζαντινοί, ἀνέκτησαν μετά τινα ἔτη ἅπασαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1262) ὁ Μιχαὴλ Η' ἐπεδίωξε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἐνετοὺς ἐκ Κρήτης καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν ἐκεῖ δύναμίν τινα καὶ ὑπεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Κρῆτας ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Χορτάτζας, Μελισσηνούς, Σκορδύλας κλπ. (1262—1265), ἐνῷ ὁ βυζαντινὸς στόλος κατελάμβανε νήσους τινὰς τῶν Κυκλάδων (Νάξον, Πάρον κλπ.) καί τινα σημεῖα τῆς Εὐβοίας (Ὠρεούς, Κάρυστον κλπ.).

Πλὴν τούτων, ὁ Μιχαὴλ Η' διεξήγαγε μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν δεσποτῶν Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, κατὰ τῶν Βουλγάρων, κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Λατίνων καὶ κατὰ τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς Ἀλβανίαν στρατευμάτων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κάτω Ἰταλίας Καρόλου Α' τοῦ Ἀνδεγαυϊκοῦ, ὅστις ἐφιλοδόξει νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ εἶχε συνάψει συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἐνετίας καὶ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Πελοποννήσου, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ὀρβιέτου (τοῦ 1282). Κατὰ τοῦ συνασπισμοῦ ἐκείνου ὁ Μιχαὴλ Η' ἀντεπεξῆλθε διὰ τῆς διπλωματίας του. Συνεννοήθη μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας καὶ τέλος διὰ τοῦ Ἰωάννου Προκίδα συνετέλεσεν εἰς τὴν φοβερὰν σφαγὴν τῶν ἐν Παλέρμῳ καὶ τῇ λοιπῇ Σικελίᾳ Γάλλων καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Καρόλου Α' (βλ. λ. *Προκίδας* Ἰωάννης καὶ *Σικελικοὶ* Ἑσπερινοί).

Περὶ διαφόρων πολέμων τοῦ Μιχαὴλ Η' βλ. κατωτ. (ἀριθ. 15 καὶ 16), καὶ τὰς λ. *Καντακουζηνὸς* Μιχαήλ, *Καβαλλάριος* Μιχαήλ, *Λικάριος*, *Μακρηνὸς* Ἰωάννης, *Ταρχανειῶται*, *Φιλανθρωπηνὸς* Ἀλέξιος καὶ *Φιλῆς* Ἀλέξιος.

Οἱ μακροὶ ἐκεῖνοι πόλεμοι ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις ἐξησθένησαν τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ φρουρὰς καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας, ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν, ἀπὸ τῆς ἔναντι τῆς Ῥόδου χώρας μέχρι τῆς Περγάμου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Πόντου Ἡρακλείας. Εἰς ἐπίμετρον ἡ αὐτοκρατορία ἠπειλεῖτο διαρκῶς ὑπὸ νέας ἐπιδρομῆς Σταυροφόρων. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Μιχαὴλ Η' ἓν μόνον ἀποτελεσματικὸν μέσον ἔβλεπε: τὴν μετὰ τοῦ πάπα συνδιαλλαγήν, εἰς τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο κατηνάλωσε τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς βασιλείας του. Εἴδομεν ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μιχαὴλ Η' ἐπεζήτησε συνεννόησιν μετὰ τοῦ πάπα καὶ πρὸς τοῦτο ἔπεμψε τότε πρέσβεις εἰς Ῥώμην, αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως ἤρξαντο κυρίως τῷ 1263 μετὰ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Δ', ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ μετὰ τοῦ Κλήμεντος Δ', καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐκλυδωνίζετο ὑπὸ δεινοῦ ἐμφυλίου ἀγῶνος, ἕνεκα τοῦ ἀφορισμοῦ ὃν ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἐξέδωκε κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Η'. Ὑπὸ τοιαύτας διατελοῦσα συνθήκας ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν μέχρι τοῦ 1273, ὅτε ὁ νέος πάπας Γρηγόριος Ι' ἀπεφάσισε νὰ ὑποβάλῃ τὸ ζήτημα εἰς σύνοδον, ἣν καὶ συνεκάλεσεν ἐν Λυῶνι τῆς Γαλλίας, ἔνθα προσεκλήθη ὅ τε Μιχαὴλ Η' καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ, ὅστις ὅμως ἦτο κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τῆς ἑνώσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ τολμῶν νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα κατὰ τοῦ πατριάρχου, κατεδίωξε τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, ἐξορίζων καὶ φυλακίζων αὐτοὺς καὶ δημεύων τὰς περιουσίας των, ἀπέστειλε δὲ εἰς τὴν ἐν Λυῶνι σύνοδον τὸν τέως πατριάρχην Γερμανόν, τὸν μητροπολίτην Νικαίας Θεοφάνη, τὸν μέγαν λογοθέτην Γ. Ἀκροπολίτην, τὸν προκαθήμενον τοῦ βεστιαρίου Πανάρετον καὶ τὸν μέγαν διερμηνευτὴν Βερροιώτην. Ἐκ πάντων τούτων ἔφθασαν εἰς Λυῶνα τὴν 24 Ἰουνίου οἱ δύο ἱεράρχαι καὶ ὁ Ἀκροπολίτης (τῶν λοιπῶν κωλυθέντων ἐκ τοῦ ἐπελθόντος κατὰ τὸν πλοῦν ναυαγίου), οἵτινες ἀπεδέχθησαν τὴν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προσθήκην τοῦ «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ» (filioque) καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάπα (βλ. λ. *Λυῶνος σύνοδοι*).

Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς πράξεως ἐκείνης ἐτελέσθη ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις Κωνσταντινουπόλεως λειτουργία, καθ' ἣν ἐμνημονεύθη ὁ πάπας Γρηγόριος ὡς «ἄκρος ἀρχιερεὺς τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικὸς πάπας». Ἀλλ' ἡ οὕτω συντελεσθεῖσα ἕνωσις προὐκάλεσεν ἀληθῆ θύελλαν παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ Ἕλλησιν. Ὁ πατριάρχης Ἰωσὴφ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βέκκου, ὁλόκληρος δὲ ὁ λαός, ὁ κλῆρος καὶ πάντες οἱ μοναχοί, πλὴν εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων, ὑπολαβόντες τὴν τοιαύτην ἕνωσιν ὡς ἀποστασίαν, διεμαρτυρήθησαν καταρώμενοι τὸν πατριάρχην Βέκκον ὡς προδότην τῆς πατρίου πίστεως καὶ ὑβρίζοντες τὸν αὐτοκράτορα, συγχρόνως δὲ ὁ δεσπότης Ἠπείρου Νικηφόρος καὶ ὁ τῶν Νέων Πατρῶν Ἰωάννης κατεδίκαζον ἐπὶ συνόδου τὸν Μιχαήλ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ πάπας ἀπῄτει νὰ παραδεχθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τοιουτοτρόπως ἐκορυφοῦτο ἡ ἐν Κωνσταττινουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις ἀντίδρασις, ἣν μάτην προσεπάθει νὰ καταβάλῃ διὰ σκληρῶν διωγμῶν ὁ Μιχαὴλ Η'.

Οὐδέποτε ἴσως βασιλεὺς εὑρέθη πρὸ δυσκολωτέρας θέσεως, καὶ ἀπέναντι τῶν ὑπηκόων του καὶ ἀπέναντι τῶν ξένων. Καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος κατηρῶντο αὐτὸν ὡς ἀπεμπολοῦντα τὰ πάτρια τοῖς Λατίνοις, ὁ πάπας ἀπέπεμπε τοὺς πρέσβεις τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἀφώριζεν αὐτόν, ὡς ἐπίορκον καὶ ἀθετοῦντα τὰ συμπεφωνημένα. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μιχαὴλ ἀπηγόρευε νὰ μνημονεύηται ὁ πάπας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξηκολούθει τοὺς διωγμοὺς κατὰ παντὸς ἀντιτασσομένου εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἡ ἐκ πάντων τούτων προκληθεῖσα παραλυσία τοῦ κράτους ἦτο τοιαύτη, ὥστε, ὅταν (τῷ 1282) ὁ δεσπότης Νέων Πατρῶν Ἰωάννης ἐκίνησε πάλιν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Μιχαὴλ Η' οὔτε καιρὸν εἶχεν οὔτε στρατὸν ἵνα ἐπέλθῃ ἐναντίον του, δι' ὃ καὶ ἐκάλεσε τοὺς Τοχάρους (Τατάρους) νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ ὀχληροῦ Ἰωάννου. Φθίνοντος τοῦ 1282 κατῆλθον οὗτοι εἰς Θράκην καὶ ὁ Μιχαὴλ Η' ἐξῆλθε πρὸς συνάντησιν αὐτῶν. Ἡ βασίλισσα, βλέπουσα αὐτὸν λίαν ἐξησθενημένον, ἠθέλησε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Μιχαὴλ Η' μετέβη ἔφιππος μέχρι Σηλυβρίας καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης εἰς Ραιδεστόν, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τῶν Τοχάρων, ἀμέσως δὲ ἀσθενήσας ἔπεσε κλινήρης καὶ μετά τινας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκεῖ, τὴν 11 Δεκεμβρίου 1282, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Β' (βλ. κατωτ.). Ἡ ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ Η' καταφορὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὔτε ἡ σύζυγός του οὔτε τὰ τέκνα του ἐτόλμησαν νὰ κηδεύσωσιν αὐτόν.

Ὁ Μιχαὴλ Η' ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Θεοδώρας ἔσχε τέσσαρας υἱούς: *Μανουήλ*, *Ἀνδρόνικον*, *Κωνσταντῖνον* καὶ *Θεόδωρον*, καὶ τρεῖς θυγατέρας: *Εἰρήνην*, *Εὐδοκίαν* καὶ *Ἄνναν*. Πλὴν τούτων ἐγέννησε καὶ δύο θυγατέρας νόθους, τὴν *Εὐφροσύνην* καὶ τὴν *Μαρίαν*.

—15) ***Ἰωάννης***. Στρατηγὸς καὶ δεσπότης. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὑπηρέτησεν ὡς στρατηγὸς ἐπὶ Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (1254—1258), μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου Η' (1259), ἀπεστάλη ὡς ἀρχιστράτηγος εἰς Μακεδονίαν, ὡς τοιοῦτος δέ, στρατεύσας κατὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Καστορίαν, Πελαγονίαν, Πρέσπαν, Ἀχρίδα κλπ. φρούρια. Τότε ὁ Μιχαὴλ Η' ἀνηγόρευσεν αὐτὸν σεβαστοκράτορα. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β', ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου καὶ λαβὼν ἑτέρας ἐνισχύσεις ἐκ Σικελίας παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος Μαμφρέδου, εἰσέβαλε πάλιν εἰς Μακεδονίαν ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς ἀπολεσθείσας χώρας. Ὁ Ἰωάννης, στρατεύσας πάλιν ἐναντίον τούτων, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου, διὰ συνεχῶν αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων, νὰ παραλύσῃ τὰς δυνάμεις των καὶ τέλος διὰ τῆς εἰς θέσιν *Βορίλα* λόγγος (βλ. λ.) κρισίμου μάχης συνέτριψεν ἐντελῶς αὐτὸν καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν ἡγεμόνα Γουλιέλμον Βιλλεαρδουΐνον μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ στρατοῦ του, οὓς ἔπεμψεν μετὰ πλουσίας λείας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην ἀνηγορεύθη δεσπότης καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεστάλη κατὰ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Τούρκων, μεθ' ὃ ἀπεστάλη πάλιν εἰς Μακεδονίαν καὶ τῷ 1275 ἐστράτευσε κατὰ τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν Ἰωάννου Α' Ἀγγέλου ἢ Λαπατρία καί, κατατροπώσας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης), ὅπου καὶ τὸν ἐπολιόρκησε. Προσβληθεὶς μετ' ὀλίγον αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐκ Θηβῶν καὶ Ἀθηνῶν Φράγκων, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ εἰς Θεσσαλίαν καὶ συντετριμμένος ἀφίκετο εἰς τὴν παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον Δρυμίαν, ἔνθα ἐναυλόχει ὁ ὑπὸ τὸν Φιλανθρωπηνὸν βυζαντινὸς στόλος. Πληροφορηθεὶς μετ' ὀλίγον τὸν εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον εἴσπλουν τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, ὁ Ἰωάννης ἔσπευσεν εἰς Δημητριάδα καὶ μετὰ ταχυτάτην ὁλονύκτιον πορείαν ἔφθασεν ἐκεῖ καθ' ὃν χρόνον συνεκροτεῖτο πεισματώδης μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Βυζαντινῶν ναυμαχία. Ἀντιληφθεὶς ὅτι ὁ βασιλικὸς στόλος ἐκάμπτετο καὶ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ὁλόκληρος, περισυνέλεξεν ὅσα εὗρεν ἐκεῖ πλοιάρια καὶ ἐπιβιβάσας τοὺς ἄνδρας του ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων καὶ συνετέλεσε διὰ τοῦ παραδειγματός του εἰς τὴν τελείαν νίκην. Ἐξ ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου 2—3 μόνον πλοῖα κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Μετὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ Ἰωάννης μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὅμως δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, κατόπιν τῆς πρὸ τῶν Νέων Πατρῶν ἥττης. Ἐν τέλει, ἀποβαλὼν πάντα τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἀξιώματός του, ἐνεφανίσθη πρὸ αὐτοῦ φέρων ἁπλουστάτην καὶ πενιχρὰν ἐνδυμασίαν. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἰωάννης ἔτυχε τότε τῆς συγγνώμης τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον ὡς συμμετασχὼν εἰς ἐκστρατείαν τινὰ ἢ εἰς τὰ κοινὰ ἐν γένει πράγματα, καὶ διῆλθεν ἐν πλήρει ἀφανείᾳ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου πριμικηρίου Κωνσταντίνου Ταρχανειώτου, ἐξ ἧς δὲν ἀπέκτησε τέκνα, ἔσχεν ὅμως μίαν νόθον θυγατέρα, ἣν ἐνύμφευσε μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἰβηρίας Δαυΐδ.

Εἰκὼν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐπὶ μεταλλίου.
[Ἔργον τοῦ Πιζανέλλο ἀποκείμενον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ βαρώνου Μ. Α. Λαζαρόνι.]

—16) ***Κωνσταντῖνος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η', ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη τῷ 1259 καῖσαρ καὶ στρατηγὸς καὶ ἀπεστάλη εἰς Παφλαγονίαν ὡς διοικητὴς τοῦ ἐκεῖ στρατουλάτου. Μετ' ὀλίγον συμμετέσχεν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς Μακεδονίαν, τῷ δὲ 1262 ἀπεστάλη εἰς Πελοπόννησον καὶ παρέλαβε τὰς ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου ἐκχωρηθείσας χώρας (Μονεμβασίαν, Σπάρτην καὶ Μάνην).

Σύζυγος αὐτοῦ ἡ θυγάτηρ τοῦ στρατηγοῦ Βρανᾶ, ἐξ ἧς ἐγέννησεν ἕνα υἱόν, τὸν *Μιχαὴλ* (βλ. κατωτ. 18) καὶ μίαν θυγατέρα, νυμφευθεῖσαν τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σμίλτζον.

—17) ***Μαρία*** (ἢ ***Μάρθα***). Ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου. Ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον

Digitized by Google

καιοσύνην, τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν, τὸ φῶς καὶ τὴν ἰσχύν, τὸν πλοῦτον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ θάρρος.

Ἡ ταχίστη διάδοσις τῶν παιγνιοχάρτων καὶ ἡ χρῆσίς των ὡς κερδοσκοπικοῦ καὶ μαντικοῦ μέσου (βλ. *χαρτομαντεία, χαρτοπαίγνιον*) ἐπροκάλεσεν, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ´ αἰῶνος, ἀπαγορευτικὰς διατάξεις τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (1377 Σιένα, 1397 Παρίσιοι), τῆς ἰουδαϊκῆς ἐκκλησίας (1416 συναγωγαὶ Βολωνίας, Φόρλι, Κρακοβίας· 1623 σύνοδος Μπρὲστ-Λιτὸφσκ) καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας (1382 δημοτ. συμβούλιον Βαρκελώνης). Ἡ διάδοσίς των ἐπέσυρεν ἔτι καὶ τὴν φορολογικὴν προσοχὴν τῶν κρατῶν· ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1581, ἐν Καταλωνίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος κ.οὕ.κ., ἐπεβλήθησαν μεγάλα τέλη εἰς τὴν κατασκευήν, εἰσαγωγὴν καὶ κατανάλωσιν τῶν παιγνιοχάρτων.

Τὸ παιγνιόχαρτον ἐχρησιμοποιήθη ἐνωρίτατα καὶ διὰ σκοποὺς διδακτικούς, προπαγανδιστικοὺς κ. ἄ. Εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐγένοντο διὰ τῆς δέσμης περίφημοι συνδυασμοὶ καὶ παίγνια (tours de cartes), ὁ Θωμᾶς Murner (1509) ἐξέθηκεν ἐν σχήματι δέσμης παιγνιοχάρτων σύστημα ὁλόκληρον λογικῆς καὶ ὁ Βαπτιστὴς Pendelton (1651) ἐπενόησε παιγνιόχαρτα διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, ὧν ἀνάλογα τὰ γερμανικὰ (ΙΖ´ αἰὼν) διὰ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Πλεῖστοι ἐπίσης γεωγράφοι, ὡς οἱ De Val (1669—1677), Poilly καὶ Mitoire (1763) ἐχρησιμοποίησαν τὴν δέσμην διὰ τὴν διάδοσιν τῆς γεωγραφίας. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον ἀπόκεινται περίφημα παιγνιόχαρτα ἐκθέτοντα τὴν μουσικὴν χορῶν κ. ἄ. ἢ ἐξεικονίζοντα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ἐραλδικὰς παραστάσεις, σατιρίζοντα πολιτικοὺς κ.τ.λ. Ἐκ τῶν νεωτέρων παιγνιοχάρτων τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι καὶ τὰ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας, ἐξεικονίζοντα ἀντιθρησκευτικὰς παραστάσεις, ὧν ἀνάλογα τὰ παλαιότερα ἀντιπαπικὰ παιγνιόχαρτα.

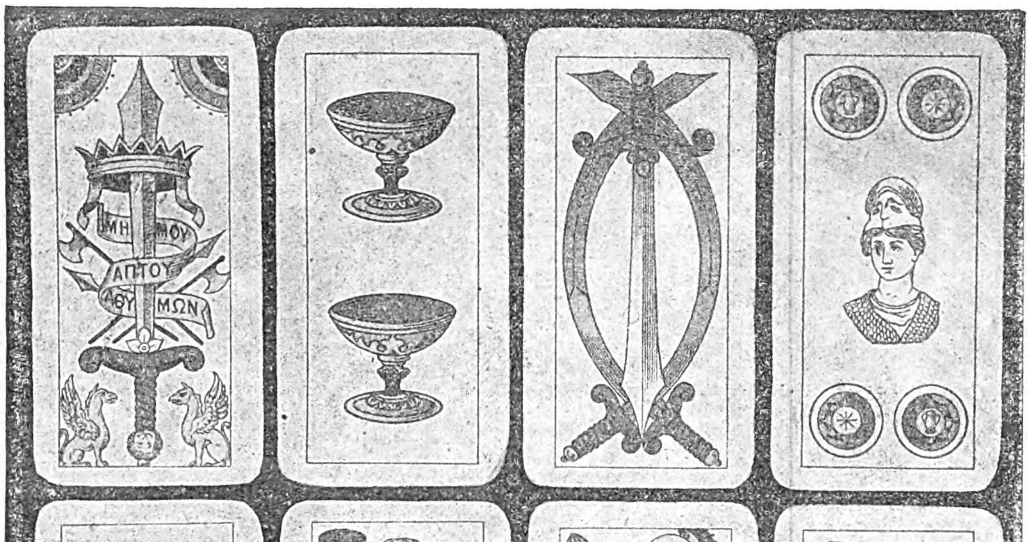

Ἑλληνικὰ παιγνιόχαρτα ἑνετικοῦ τύπου κυκλοφοροῦντα ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις καὶ Πελοποννήσῳ. Ἐν τῇ ἄνω σειρᾷ : ἄσσος σπαθί, δύο κοῦπα, τρίο σπαθί, τέσσαρα καρρὼ (ἰταλ. ντανάρι). Ἐν τῇ κάτω σειρᾷ : ἓξ μπαστοῦνι, φάντης κοῦπα, ἱππεὺς (καβάλλο) μπαστοῦνι, ρήγας καρρώ.

[Φωτογρ. «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

— *[Γραφ. Τέχν.]* Ἡ ἐξέλιξις τῆς κατασκευῆς τῶν παιγνιοχάρτων συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς προόδου τῶν γραφικῶν τεχνῶν ἐν γένει. Τὰ πρῶτα παιγνιόχαρτα ἐζωγραφίζοντο διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ χάρτου, περγαμηνῆς, δέρματος, λεπτῶν φύλλων ὀστοῦ κ.ἄ., καὶ ἦσαν πανάκριβα, ἀπρόσιτα διὰ τοὺς πολλούς. Τὰ ὑπὸ τοῦ Γκριγκοννὲρ κατασκευασθέντα διὰ τὸν Κάρολον ΣΤ´, «χρυσᾶ καὶ μετὰ πολλῶν ἐμβλημάτων» (à or et à plusieurs devises) ἐστοίχιζον 50 παρισινὰ σολδία. Ἔργα ἐπιφανῶν καλλιτεχνῶν εἶχον ἐμφάνισιν οἵαν αἱ μικρογραφίαι τῶν μεσαιωνικῶν κωδίκων, ἐνίοτε δὲ ἀνῆκον καὶ εἰς ὡρισμένας καλλιτεχνικὰς σχολάς. Τινὲς δέχονται ὅτι ἡ ἐπινόησις τῆς ξυλογραφίας ὀφείλεται εἰς τοὺς κατασκευαστὰς παιγνιοχάρτων, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἔκτοτε εὐρύτατα διεδόθη ἡ κατασκευή των καὶ ἐδημιουργήθησαν μεγάλα κέντρα παραγωγῆς ἐν Γερμανίᾳ (Οὔλμη, Νυρεμβέργη, Ἄουγκσμπουργ), ἡ ὁποία συνηγωνίζετο τόσον τὰ ἰταλικά, ὥστε ἡ ἑνετικὴ γερουσία ἀπηγόρευσε παντελῶς (1441) τὴν εἰσαγωγὴν γερμανικῶν παιγνιοχάρτων. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χαλκογραφίας κατέστη προσφορωτέρα ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων. Διέπρεψαν τότε ὁ Ἰωσὴφ Μάριος Μιτέλλι κ.ἄ., περίφημος δὲ κατέστη ὁ ἀνώνυμος «καλλιτέχνης τῶν παιγνιοχάρτων» (1466), τοῦ ὁποίου τὰ διασῳζόμενα παιγνιόχαρτα (Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη Παρισίων) θεωροῦνται ὑψίστης τέχνης. Νῦν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς χαρτοποιίας τὰ παιγνιόχαρτα κατασκευάζονται δι' ἁπλῆς ἐπικολλήσεως τριῶν φύλλων, ὧν τὰ δύο (ἔντυπα) ἀποτελοῦν τὰς δύο ὄψεις τοῦ παιγνιοχάρτου, αἱ ὁποῖαι κολλῶνται ἐπὶ χονδροῦ χαρτονίου (ἀποτελοῦντος τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παιγνιοχάρτου). Ἐκ τῶν κυριωτέρων κέντρων κατασκευῆς εἶναι ἡ Οὔλμη, ἡ Κολωνία, ἡ Βιέννη, ἡ Φλωρεντία, τὸ Βιτέρμπο, ἡ Γένουα, οἱ Παρίσιοι, ἡ Τεργέστη κ. ἄ. Εἰς πρώτην μοῖραν ἔρχεται ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ παραγωγὴ παιγνιοχάρτων· ἡ τελευταία ἐξάγει κολοσσιαίας ποσότητας εἰς τὰς ἀποικίας, μέχρι τινὸς εἰς Ἑλλάδα, ἔτι δὲ εἰς Αἴγυπτον, Βέλγιον, Βραζιλίαν, Ἰταλίαν, Οὐρουγουάην, Ρουμανίαν, Τουρκίαν κτλ. Συνήθως τὰ ἔντυπα μέρη τοῦ παιγνιοχάρτου (ἐμπροσθόφυλλον καὶ ὀπισθόφυλλον) προμηθεύει εἰς τοὺς βιομηχάνους τὸ κράτος, ἀπαγορεῦον κατὰ κανόνα τὴν εἰσαγωγὴν ἢ δι' ὡρισμένα εἴδη ἐπιβάλλον βαρύτατα εἰσαγωγικὰ τέλη. Τῶν βιομηχανικῶν καὶ εἰσαγωγικῶν τελῶν συνήθως ἐξαιροῦνται τὰ *παιδικὰ παιγνιόχαρτα*, μικροτέρων διαστάσεων (50×36 χλστμ., κτλ.).

Ἐκ τῶν παλαιοτέρων παιγνιοχάρτων περιζήτητα εἶναι τὰ στρογγύλα ἰνδικὰ (παριστῶντα πολεμιστάς), τὰ ἐπιμήκη καὶ στενὰ ἰαπωνικὰ καὶ σινικὰ (μὲ φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς διακόσμους), τὰ στρογγύλα ἑλβετικὰ ἢ γερμανικὰ (Κολωνίας) τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος, τὰ μεγάλα καὶ πλούσια εἰς διάκοσμον γερμανικὰ παιγνιόχαρτα (διαστάσεων 12×19 ἑκατοστμ.), κ.ἄ. Ὁ ἐρασιτεχνικὸς καταρτισμὸς συλλογῶν ἔχει μεγάλως ἀναπτυχθῆ, ἐνδιαφέρουσαι δὲ αὐτῶν εἶναι αἱ ἀποκείμεναι εἰς Παρισίους (Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, μουσεῖον Καρναβαλέ), Ρουάνην (Βιβλιοθήκη), Λονδῖνον (Βρεττανικὸν μουσεῖον), Στουτγάρδην (βιβλιοθήκη), Ἀλτενβοῦργον τῆς Θουριγγίας (μουσεῖον «Skatheimat»), Βρυξέλλας (μουσεῖον τῆς πεντηκονταετηρίδος), Βαρκελώνην, Βιένην (Ἀμβροσιανὴ συλλογή), Ρώμην (μουσεῖον Ἀναγεννήσεως), Ἑνετίαν (μουσεῖον Κορρέρ), Τουρῖνον (βιβλιοθήκη), Πέργαμον (ἀκαδημία Καρράρα) κ.ἄ.

Τὰ ἑλληνικὰ παιγνιόχαρτα. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἑλληνικῶν παιγνιοχάρτων δέον νὰ λογισθοῦν τὰ ὑπὸ φιλελλήνων ἐν Οὑγγαρίᾳ κατασκευασθέντα (1829), ὧν διασῴζονται ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ μουσείῳ 11 πρόσωπα (φιγοῦρες) ἐξεικονίζοντα τὸν Ὑψηλάντην, Κανάρην καὶ τὴν Καρτερίαν (μπαστούνια), τὸν Καποδίστριαν, Μιαούλην καὶ τὴν Ἑλλάδα (κοῦπες), τὸν Μαυροκορδᾶτον, Μπότσαρην καὶ τὴν Ἀθηνᾶν (καρρώ), τὸν Κουντουριώτην καὶ Κολοκοτρώνην (σπαθιά). Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς καὶ τῶν παιγνιοχάρτων εἰς τὰ εἴδη τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου (1884), ἐν Ἑλλάδι ἐχρησιμοποιοῦντο παντοίου τύπου παιγνιόχαρτα, ἐκ τῆς ξένης εἰσαγόμενα καὶ ἀπὸ τοῦ 1836 διατελοῦντα ὑπὸ εἰσαγωγικὸν δασμόν.

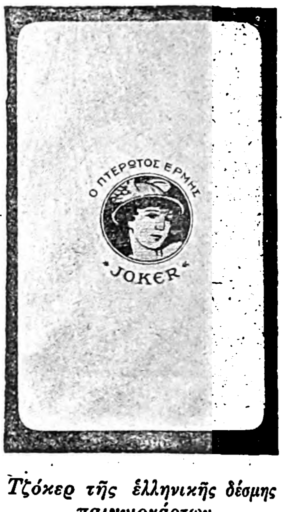

Τζόκερ τῆς ἑλληνικῆς δέσμης παιγνιοχάρτων.

[Φωτογρ. Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».]

Ἀπὸ τοῦ 1884 ἤρξατο ἡ κατασκευή των ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Ἀσπιώτη» (τῆς εἶτα «Ἀσπιώτης—Ἔλκα»), ἀναλαμβανούσης κατὰ περιόδους τὴν διὰ συμβάσεως προμήθειαν εἰς τὸ δημόσιον ὡρισμένων ποσοτήτων παιγνιοχάρτων. Ὁ τύπος αὐτῶν (κατὰ τὸ γαλλικὸν πρότυπον), καθοριζόμενος ὑπὸ τῶν ἐργαστηρίων τῆς ἀνωτέρω ἑταιρείας, ἐγκρινόμενος ὑπὸ τοῦ δημοσίου καὶ ἐλαφρῶς τροποποιούμενος ἑκάστοτε, ἐξειλίχθη εἰς τὸν ὑφιστάμενον ἑλληνικὸν τύπον κοινῶν παιγνιοχάρτων, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πρόσωπα χρωματίζονται διὰ μέλανος, πορτοκαλλόχρου, βυσσινόχρου, βαθυπρασίνου καὶ κυανοῦ χρώματος. Ὁ τύπος οὗτος, ἑνιαῖος δι' ἅπασαν τὴν χώραν, διακρίνεται (μόνον κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως διακοσμητικὴν παράστασιν) εἰς δύο ἐπὶ μέρους τύπους: Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ Νέων Χωρῶν. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1929, ὅτε ἔπαυσεν ἡ διὰ συμβάσεως προμήθεια τῶν παιγνιοχάρτων καὶ προεκηρύχθη ὁ πρῶτος διεθνὴς διαγωνισμός, ἐδημιουργήθη κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ ἐν Βιέννῃ οἴκου Piatnik καὶ νέος τύπος, ὁ τῶν ἑλληνικῶν παιγνιοχάρτων πολυτελείας, ἀνέλαβε δὲ ὁ οἶκος οὗτος τὴν προμήθειαν παιγνιοχάρτων ποσότητος καταναλωθησομένης περίπου μέχρι τοῦ 1934· καὶ ὁ νέος αὐτὸς τύπος διακρίνεται εἰς δύο ἐπὶ μέρους τύπους διὰ τῆς παραστάσεως τῆς ὀπισθίας ὄψεως. Ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν (βλ. πίνακα), ἀνέρχεται

Πίναξ τῶν ἐν Ἑλλάδι καταναλισκομένων παιγνιοχάρτων.

Ἔτη	Ποσότης (χιλιάδες δεσμίδων)	Ἀξία (χιλιάδες δραχμῶν)
1900—1913 (Παλαιαὶ Χῶραι)	6.399	5.117
1914	488	482
1915	449	450
1916	826	800
1917	511	505
1918	278	529
1919	394	540
1920	599	1.534
1921	895	2 500
1922	725	3 614
1923	399	7.520
1924	571	11.147
1925	677	13 896
1926	670	15.110
1927	737	17.825
1928	785	19.618
1929	778	18.901

αὕτη διὰ τὴν τριετίαν 1927—1929 (μέσος ἐτήσιος ὅρος: 766.000 δεσμίδες) εἰς 1 δεσμίδα ἀνὰ 8,1 κατοίκους τῆς χώρας. Τὰ κοινὰ παιγνιόχαρτα, ἄλλοτε ἐκτελούμενα τυπογραφικῶς δι' ἐκμαγείων καὶ νῦν λιθογραφικῶς δι' ἐπιπέδων λιθογραφικῶν μηχανημάτων ἢ ταχυπιεστηρίων ὄφφσετ, ἀπετελοῦντο μέχρι τοῦ 1911 ἐκ τριῶν ἐπικολλωμένων φύλλων, τοῦ διαμέσου (χρώματος φαιοῦ), τοῦ ὀπισθοφύλλου καὶ τοῦ ἐμπροσθοφύλλου, νῦν δὲ ἐξ ἑνιαίου χαρτονίου, ἐφ' οὗ γίνεται ἡ ἐκτύπωσις. Ἔχουν διαστάσεις 56×88 χλστμ. καὶ χάρτην βάρους 360—365 γρμ. κατὰ τετρ. μ., διακρινόμενα οὕτως ἀπὸ τῶν πολυτελῶν, ὄντων στερεωτέρων, παχυτέρων (χάρτης 400—405 γρμ. κατὰ τ. μ.), μεγαλυτέρων (διαστάσεις 64×89 χλστμ.) καὶ ἐχόντων ἐπιχρύσους τὰς γωνίας. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐκτελεσθέντων ἐν Ἑλλάδι παιγνιοχάρτων ἐνδιαφέροντες

Digitized by Google

εἶναι ὁ ἐνετικὸς τύπος, κυκλοφορῶν ἔτι (ἐκ παλαιῶν στὸκ) εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἐν μέρει εἰς Πελοπόννησον, ὡς καὶ ἕτερος ἀρχαιοπρεπὴς τύπος μὲ ἀρχαΐζούσας φιγούρας.

— *[Νομ.]* Βλ. *παιγνίων* καὶ παιγνιοχάρτων **φορολογία**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cato O.* Die beliebtesten Kartenspiele (1921—1923, τόμ. 2).—*D'Allemagne H. R.*, Les cartes à jouer du XIV au XX siècle (Παρίσιοι, 2 τόμ. 1906).—*Döring C.*, Skat, Bridge und andere Kartenspiele (δ' ἔκδ. 1928).—*Horr N. T.*, A bibliography of card games and of the history of playing cards (Κλήβλαντ 1892).—*Jessel F.*, Bibliography of works on playing cards and gaming (Λονδῖνον 1905).—*Lensi A.*, Bihliographia italiana di giuochi di carte (Φλωρεντία 1892).—*Sohreiber Ch.*, Playing cards of various ages and countries (Λονδῖνον 1892, 3 τόμ.).— *Stabenow*, Ausgewählte Kartenspiele (1925).— *Van Rensselaer J. K.*, Prophetical. educational and playing cards (Φιλαδέλφεια 1912).— *Willschire W. H.*, A descriptive catalogue of playing and other cards in the British Museum (Λονδῖνον 1876). Π. Ν. Π.

παιγνιώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἀγαπῶν νὰ παίζῃ, εὐτράπελος, ἀστεῖος, ἀντίθ. *σοβαρός*: «παιγνιώδης χαρακτήρ»· || *παιγνιῶδες* (τό)· ὡς οὐσ.: «τὸ παιγνιῶδες τῆς ψυχῆς». —Ἐπίρρ. ***παιγνιωδῶς***.

παῖδα (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *παγίδα* ἢ *παγίδι*.

παίδα (ἡ)· δημοτ., παιδεμός, βάσανο. ταλαιπωρία: «τὴν παίδα ποῦ μοῦ κάμνει ὁ ἀφέντης μου δὲν λέγεται», παροιμ. «τὰ παιδιὰ εἶναι παίδα» ὅτι ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων εἶναι πλήρης κόπων καὶ ταλαιπωριῶν (ἐκ τοῦ *παιδεύω* ἀναδρομικῶς).

Παίδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (πλάτ. 40° 18′½ Β., μῆκ. 24° 11′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), ὁ ἀσφαλέστερος τῆς ἀκτῆς ταύτης ἕως τοῦ κόλπου τῆς Ἱερισσοῦ. Διανοίγεται βορείως φερωνύμου ἀκρωτηρίου, 5 μίλλ. Β. τοῦ ὅρμου τῶν Ἰβήρων καὶ παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου. Σ. Ε. Λ.

παιδαγωγεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ ἵδρυμα ὅπου παιδαγωγοῦνται οἱ παῖδες, σχολεῖον παίδων.

παιδαγώγησις, —*εως* (ἡ)· ἡ καθοδήγησις, ἡ ἀνατροφὴ παιδός, ἡ προσπάθεια ὅπως ὁ παῖς προαγάγῃ τὰς ἐμφύτους ἀρετάς του καὶ ἀφανίσῃ τὰς ἐμφύτους κακίας.

παιδαγωγία (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία τοῦ παιδαγωγοῦ· || παιδαγώγησις.

παιδαγωγικὴ (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν προσήκουσαν ἀνατροφὴν τῶν παίδων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ πρόοδος καὶ τὸ μέλλον ἑκάστου λαοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς φύσει ἐνυπαρχούσης εἰς αὐτὸν δραστηριότητος, τῆς ὁρμῆς πρὸς ἐργασίαν καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς γνώσεως. Ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς στηρίζεται καὶ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοτέλεια καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐργατικότης τῶν λαῶν κατευθύνεται τὸ μὲν πρὸς τὴν ἀπόκτησιν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ πλούτου ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ τέχνῃ. Διὸ ἔργον τῆς πολιτείας εἶναι νὰ φροντίζῃ ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε νὰ κατευθύνῃ σκοπίμως πᾶσάν του ἐνέργειαν εἰς τὸ νὰ ἐξαρθῇ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ζῷα εἰς ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα πεδία δράσεως. Ἡ παιδαγωγικὴ σκοπὸν ἔχει νὰ δείξῃ εἰς τὴν πολιτείαν τοὺς ἀσφαλεστέρους τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ κατορθωθῇ ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ὑγεία, ἡ μόρφωσις καὶ ἠθικοποίησις τῆς νέας γενεᾶς· συγχρόνως δὲ ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἀναλάβουν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀνηλίκων τὰ καταλληλότερα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν ν' ἀναπτύξουν ἕκαστον ἄτομον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμόν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οὕτω λοιπὸν ἡ παιδαγωγική, κανονίζουσα τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας πρὸς ἀσφαλῆ καὶ συστηματικὴν καθοδήγησιν τῆς νεότητος, εἶναι ἐπιστήμη: α) καθορίζουσα τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ β) ἐξετάζουσα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλα μέσα. Ὥστε ἡ παιδαγωγικὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὰς καθαρῶς θεωρητικὰς ἐπιστήμας· δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ψιλὴν θεωρητικὴν ἔρευναν τῶν ζητημάτων τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἀγωγήν, ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἢ μή, ἀλλὰ δεικνύει εἰς τὴν ἀγωγὴν τοὺς τρόπους, καθ' οὓς αὕτη ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς διαφόρους εἰδικοὺς αὐτῆς σκοποὺς εἰς ἑκάστην περίπτωσιν. Κατὰ ταῦτα ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη, πρῶτον μὲν ὁρίζουσα τὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς καὶ ἀληθείας τῆς ἐπιστήμης, ἔπειτα δὲ διδάσκουσα τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν θεωρητικῶς ἐξευρεθέντων σκοπῶν.

Ἡ παιδαγωγική, ἂν καὶ εἶναι αὐτοτελὴς ἐπιστήμη, ποικιλοτρόπως συνδέεται πρὸς πολλὰς ἄλλας ἐπιστήμας. Ἐξετάζουσα κυρίως τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ὁ ἐνήλικος ἐπὶ τῶν παιδίων, ἔχει ἀνάγκην πρῶτον νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν παῖδα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἄνευ τῆς γνώσεως αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀνεύρῃ τὰ κατάλληλα ἑκάστοτε μέσα ἀγωγῆς· τὴν γνῶσιν δὲ ταύτην παρέχει ἡ *παιδολογία*, ἥτις περιλαμβάνει τὴν σωματολογίαν, τὴν φυσιολογίαν, τὴν ὑγιεινήν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ψυχοπαθολογίαν τοῦ παιδίου. Ἐκ τῆς σωματολογίας τοῦ παιδίου ἡ παιδαγωγικὴ μανθάνει: α′) κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδίου καὶ ἡ ἐξέλιξις ἑκάστου ἐκ τῶν ὀργάνων του· β′) ποῖος εἶναι ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου, αἱ διαφοραὶ τῶν ὀργάνων του ἀπὸ τῶν τοῦ ἐνηλίκου, ἡ ἀντοχὴ αὐτῶν καὶ ἡ κόπωσις, οἱ κίνδυνοι τῆς ὑγείας του καὶ οἱ ὅροι τῆς κανονικῆς του ἀναπτύξεως· γ′) ποῖαι εἶναι αἱ σωματικαὶ ἀνωμαλίαι τῶν ἀσθενικῶν παιδίων καὶ ἐν γένει ἡ σωματική των κατάστασις. Αἱ ἔρευναι δὲ καὶ αἱ γνώσεις αὗται περὶ τοῦ παιδίου ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρίαν πάσης ἐνεργείας τῆς παιδαγωγικῆς, ὥστε αἱ ἀπαιτήσεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὴν ἀνατομικὴν καὶ φυσιολογικὴν αὐτῶν κατάστασιν.

Ἐξ ὅλων τῶν κλάδων τῆς παιδολογίας ἡ παιδαγωγικὴ ἔχει στενοτέραν συνάφειαν πρὸς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδός· τοῦτο δὲ εἶναι εὐνόητον, ἀφοῦ ἡ μὲν ἀγωγὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἰδίως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου, ἡ δὲ παιδαγωγικὴ λαμβάνει κυρίως ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχικὴν τοῦ παιδίου κατάστασιν. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σχέσις αὐτῶν, ὥστε, ὡς λέγει ὁ Μόϋμαν, οὐδεὶς σχεδὸν κλάδος τῆς παιδαγωγικῆς ὑπάρχει, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης τῆς ψυχικῆς καταστάσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ παιδός. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῆς ψυχολογίας καθόλου εἶναι ἀπαραίτητος· θεωρία ἀγωγῆς εἶναι νοητὴ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι γίνονται καθ' ὡρισμένους σταθεροὺς νόμους. Οἱ νόμοι π. χ. καθ' οὓς αἱ παραστάσεις ποικιλοτρόπως συνάπτονται ἐν τῇ συνειδήσει μας καὶ ἐμφανίζουν διαφορώτατα φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου εἶναι φυσικοὶ νόμοι. Ἡ γνῶσις δὲ αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς καθορισμὸν τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἐπιδράσωμεν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν φαινομένων τούτων. Ὅσον δὲ σαφέστερον ἡ ψυχολογία ἐπισκοπεῖ τὸ σύνολον τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ ὅσον ἀκριβέστερον καθορίζονται τὰ καθ' ἕκαστον ψυχικὰ φαινόμενα, τόσον ἀσφαλέστερον ἀνευρίσκει ἡ παιδαγωγικὴ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν της. Ὥστε ἡ πρόοδος τῆς παιδαγωγικῆς ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν πρόοδον τῆς ψυχολογίας. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ μονομερὴς σπουδὴ τῆς γενικῆς ψυχολογίας δὲν ἀρκεῖ, διότι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τοῦ παιδὸς διαφέρουν τῶν ὁμοίων φαινομένων τοῦ ἐνηλίκου ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν· χρειάζεται λοιπὸν καὶ ἡ μελέτη τῆς παιδικῆς ψυχολογίας.

Ἀλλὰ τὴν παιδαγωγικὴν δὲν ἐνδιαφέρει μόνον ἡ ψυχολογία τοῦ ἔχοντος κανονικὴν τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασιν παιδίου, ἀλλὰ καὶ ἡ παθολογικὴ ψυχολογία τῶν παιδίων, δηλαδὴ ἡ ψυχολογία τῶν μὴ ὑγιῶν πνευματικῶς. Διότι ἡ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει καὶ τὰ μέσα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐλλιπῶν πνευματικῶς (ἠλιθίων καὶ εὐήθων), τῶν ἀνισορρόπων, τῶν νευρικῶν καὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων ψυχικῶν ἀσθενειῶν κατεχομένων παιδίων, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ταῦτα ἔχουν ἀνάγκην μεγαλυτέρας συστηματικῆς καθοδηγήσεως καὶ παιδαγωγικῆς ἐπιδράσεως. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ μελέτη τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ μᾶς καθιστᾷ ἱκανωτέρους εἰς τὴν κατανόησιν διαφόρων κανονικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς παιδολογίας, ἡ παιδαγωγικὴ συνδέεται καὶ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διδάσκεται ποῖοι εἶναι οἱ σκοποὶ τοῦ βίου, ποῖος ὁ ὕψιστος τοῦ ἀνθρώπου προορισμός, ποία εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀγωγῆς καὶ ποῖαι εἶναι αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῇ ἡ ὀργάνωσις τῶν σχολείων. Προσέτι δὲ συνδέεται μὲ τὴν ἠθικήν, ἥτις ἐρευνᾷ τοὺς κανόνας, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ρυθμίζεται ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, καὶ μᾶς παρέχει τὰ πρότυπα, πρὸς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσαρμοσθῇ ἡ βούλησις ἑκάστου· πρὸς καθορισμὸν λοιπὸν τοῦ ἰδεώδους, καθ' ὃ πρέπει νὰ διαπλασθῇ ἡ νέα γενεά, ἡ παιδαγωγικὴ λαμβάνει μὲν ὑπ' ὄψει τὴν φύσιν τοῦ παιδίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιζητήσῃ ἀνεφάρμοστα, καὶ τὰς πραγματικάς του ἀνάγκας, ἀλλὰ σπουδαίως βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἠθικήν. Πρὸς πλήρη δὲ καθορισμὸν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀπαιτήσεις καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς καλολογίας.

Ἀλλ' ἵνα ἡ ἀγωγὴ στηρίζεται ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον ἔχει καθ' ἑαυτὸν ἀξίαν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ὂν κοινωνικόν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μέρος μεγαλυτέρου συνόλου, μεθ' οὗ πολυειδῶς συνδέεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μορφώνῃ τοὺς νέους, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἀποβοῦν μέλη τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ ἐξυψώνῃ αὐτοὺς μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ περιβάλλοντος. Προσέτι πρέπει νὰ καλλιεργῇ παρ' αὐτοῖς τὰς ἰδιότητας ἐκείνας, αἵτινες ἐπιβάλλονται ἐκ τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν ὅριον, ὅπως εἶναι π. χ. ἡ αὐτοτέλεια ἐν τῇ διανοήσει καὶ τῇ δράσει· προσέτι πρέπει νὰ προάγῃ τὰς ἰδιαζούσας εἰς ἕκαστον ἔθνος ἀρετὰς καὶ νὰ περιορίζῃ κακίας, αἵτινες εἰς διαφόρους κοινωνίας εἰδικῶς ἐμφανίζονται. Οὕτω δὲ ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιδρᾷ ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ φρονήματος. Προσέτι ἡ παιδαγωγικὴ ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις: α′) ἐν τῇ ἱδρύσει τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν σχολείων, ὥστε ταῦτα νὰ ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας ἑκάστου τόπου· β) εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων· γ′) εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας· δ′) εἰς τὴν καθ' ὅλου διαρρύθμισιν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διαβιώσεως καὶ ἐργασίας. Κατὰ ταῦτα, ἀφοῦ ἡ παιδαγωγική, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως ἑκάστης κοινωνίας, στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως τῆς κοινωνίας, τῶν βάσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας, τῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους αὕτη ἐπιδιώκει κλ., σχετίζεται πολυειδῶς μὲ τὴν κοινωνιολογίαν.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς βιολογικὰς ἐπιστήμας συνδέεται ἡ παιδαγωγική. Ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζουσα, καθ' ὅσον ἐνδιαφέρει αὐτήν, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδός, ἔχει τὰς αὐτὰς μεθόδους ἐρεύνης μὲ τὴν βιολογίαν καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς γενετικῆς ἐπισκοπήσεως τῶν ζητημάτων· ἡ βιολογικὴ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως ἐκτείνεται εἰς πᾶσαν νεωτέραν παιδαγωγικὴν ἔρευναν· τὰ πορίσματα τῆς βιολογίας περὶ τῆς κληρονομικότητος, τῆς προσαρμογῆς, τῆς περιοδικῆς καὶ ἀκανονίστου αὐξήσεως κλ., πολυειδῶς ἀπέβησαν χρήσιμα εἰς τὴν παιδαγωγικήν.

Προσέτι δὲ σχετίζεται ἡ παιδαγωγικὴ πρὸς τὴν λογικήν. Αὕτη, διδάσκουσα τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς νόμους τῆς ὀρθῆς διανοήσεως, τὰς κρίσεις, συλλογισμούς, ἐπαγωγὴν καὶ ἀπαγωγήν, βοηθεῖ τὸ τμῆμα τῆς παιδαγωγικῆς, ὅπερ καλεῖται διδακτική, τὸ ὁποῖον ἐρευνᾷ διὰ ποίων μέσων ἡ διδασκαλία, ἀποτεινομένη εἰς τὴν διανόησιν, δύναται νὰ ἐμβάλῃ ἀληθεῖς γνώσεις καὶ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἐπιστήμην· ἰδίως ὅμως βοηθεῖ τὴν διδακτικὴν τὸ δεύτερον μέρος τῆς λογικῆς, ἡ μεθολογία, ἥτις διδάσκει τὰς μεθόδους τῆς ἐκθέσεως, διατάξεως καὶ ἐπεξεργασίας τῶν ἐξ ἑκάστου μαθήματος γνώσεων. Τέλος ἡ παιδαγωγικὴ σχετίζεται πρὸς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες παρέχουν εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην τῆς διδασκαλίας, ὡς εἶναι ἡ φιλολογία, ἡ ἱστορία, γεωγραφία, φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι. Τὴν ὕλην ταύτην ἡ παιδαγωγικὴ ἐπεξεργάζεται κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ χρησιμοποιεῖ διὰ μεθόδων καταλλήλων, ὥστε νὰ ἀποβοῦν κτῆμα τῶν μαθητῶν καὶ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των.

Διαίρεσις τῆς παιδαγωγικῆς. Ἐκ τῶν λεχθέντων καταφαίνεται πλέον ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ὅρια τῆς παιδαγωγικῆς· πρὸς πληρεστέραν δ' αὐτῶν ἐπισκόπησιν θὰ συντελέσῃ ἡ ἐξέτασις των κλάδων καὶ μερῶν τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτὴ διαιρεῖται εἰς ἱστορικὴν καὶ συστηματικὴν παιδαγωγικήν.

Α′. Ἡ ἱστορικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει τὴν ἀγωγὴν κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους καὶ τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους αὕτη ἐξελίχθη· παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτῶν μέχρι σημέρον. Εἰδικώτερον δὲ ἐρευνᾷ: α) τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τοὺς διαφόρους λαούς· β) διατὶ ἐτίθετο ὁ σκοπὸς οὗτος· ποῖαι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι καὶ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ἐδικαιολόγουν ἢ ἐπέβαλλον τὸν σκοπὸν τοῦτον· γ) ποῖοι ἠσχολήθησαν εἰς παιδαγωγικὰ ζητήματα καὶ κατὰ πόσον ἕκαστος συνετέλεσε πρὸς λύσιν αὐτῶν· δ) διὰ ποίων μέσων ἐπεζητεῖτο ἑκάστοτε ἡ πραγματοποίησις τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς· δηλαδὴ ποῖα σχολεῖα ἐλειτούργουν, ποῖα τὰ προγράμματα αὐτῶν καὶ διδακτικὰ βιβλία, ποῖαι ἦσαν αἱ μέθοδοι τῆς διδασκαλίας, ποία ἡ μόρφωσις τῶν διδασκάλων, πῶς ἦσαν τὰ σχολικὰ κτήρια κλ.· ε) ποῖα ἀπὸ τὰ προταθέντα μέτρα δὲν ἐφηρμόσθησαν καὶ διατί, καὶ ποῖα ἐφηρμόσθησαν· πῶς δὲ ταῦτα ἐφηρμόσθησαν καὶ ποῖα ἀποτελέσματα ἔφερον.

Β′. Ἡ συστηματικὴ παιδαγωγική, στηριζομένη ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς σωματολογίας τοῦ παιδός, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς βιολογίας, ἐπιζητεῖ νὰ συστηματοποιήσῃ τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ κανόνων, οἵτινες εἶναι ἀναγκαῖοι πρὸς ὀρθὴν ἀγωγὴν καὶ ὀργάνωσιν ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας· ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς θεωρητικὴν καὶ εἰς πρακτικὴν παιδαγωγικήν.

Ἡ θεωρητικὴ παιδαγωγικὴ ἐρευνᾷ τὴν ἔννοιαν, τὴν φύσιν καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀγωγῆς, προσέτι δὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς, τὸν σκοπὸν καὶ τὰ μέσα. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται τελολογία, ἐξετάζει τὸ τέλος ἤτοι τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, δηλαδὴ ὁποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἰδεώδης τύπος, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιζητεῖ ὁ παιδαγωγικὸς νὰ διαμορφώσῃ τὸ ἦθος, νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα τῶν νέων καὶ

Digitized by Google

νὰ διαπλάσῃ τέλειον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν χαρακτῆρα. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος αὐτῆς ἐξετάζεται ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἀγωγή, εἰς τὸ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτῆρός των· ἐρευνῶνται οἱ φραγμοί, οἱ ὁποῖοι παρεμποδίζουν τὴν ἀπεριόριστον αὐτῆς δύναμιν, καὶ ποῖοι ἐκ τούτων προέρχονται ἀπὸ τὰς κληρονομικὰς καὶ ἐν γένει ψυχικὰς προδιαθέσεις καὶ ποῖοι ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον, ἤτοι τὸ κλῖμα, τὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ὄψιν τῆς χώρας καὶ ποῖοι ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον, ἤτοι ἀπὸ τὴν κοινωνίαν καθόλου, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν συναναστροφήν. Ὅταν δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁρισθοῦν ἡ δύναμις τῆς ἀγωγῆς καὶ τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὁρίζονται συγχρόνως καὶ ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ὅρια τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι μέχρι ποίου σημείου εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἰδεώδους τύπου, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει αὕτη. Τρίτον μέρος τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς εἶναι ἡ μεθοδολογία, ἤτοι ἡ διδασκαλία περὶ τῶν μέσων τῆς ἀγωγῆς. Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἡ παιδαγωγικὴ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ εἶναι δύο εἰδῶν: διδασκαλία καὶ καθοδήγησις. Ἐνῷ κατὰ τὴν καθοδήγησιν ὁ παιδαγωγὸς ἐπενεργεῖ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ παιδευομένου, κατὰ τὴν διδασκαλίαν παρεμβάλλεται μεταξὺ αὐτῶν τρίτον τι, τὸ διδασκόμενον ἀντικείμενον. Καὶ κατὰ μὲν τὴν διδασκαλίαν κυρίως ἐπιβάλλεται ἡ σημασία καὶ ἡ δύναμις τῶν μορφωτικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἔχει ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, κατὰ δὲ τὴν καθοδήγησιν ἡ δύναμις τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδεύοντος· οἱ δύο οὗτοι παράγοντες πρέπει καταλλήλως ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐπενεργοῦν διὰ νὰ μορφώσουν τὸν παῖδα.

Καὶ ἡ μὲν καθοδήγησις, γινομένη διὰ συμβουλῶν, διαταγῶν, καταλλήλων συνηθειῶν, ἐπιπλήξεων καὶ ἐνίοτε ποινῶν ἢ διὰ διαφόρων ἑλκυστικῶν μέσων, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον, τοῦ παραδείγματος τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἐθισμοῦ αὐτῶν πρὸς ὀρθὴν αὐτοδιοίκησιν, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἐξωτερικῶν ἢ ἐμμέσων ἀρετῶν, ὡς εἶναι ἡ σταθερότης, ἡ τάξις καὶ ἡ ἐπιμέλεια, ἢ ἐσωτερικῶν ἀρετῶν ἢ ἀμέσων, ὅπως εἶναι ἡ τιμιότης, ἡ ἀγάπη, ἡ εὐγνωμοσύνη. Ἡ δὲ διδασκαλία δὲν ἔχει κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν γνώσεων, ὡς πολλοὶ ἐσφαλμένως νομίζουν, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἱκανοτήτων, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βουλήσεως, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως καὶ ἰδίως τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος.

Κατὰ ταῦτα ἡ παιδαγωγικὴ μεθοδολογία περιλαμβάνει δύο μέρη: α') Τὴν ὁδηγητικήν, ἥτις πραγματεύεται πῶς πρέπει νὰ ἐπενεργήσῃ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ παιδίου ὁ παιδαγωγός, διὰ νὰ τὸ μορφώσῃ· ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς παιδονομίαν, ἥτις ἐξετάζει τὰ μέρη, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐμβάλωμεν εἰς τὰ παιδία ἐξωτερικὰς ἀρετάς. καὶ εἰς τὴν κυρίως ἀγωγήν, ἡ ὁποία ἐξετάζει πῶς θὰ ἀναπτύξωμεν εἰς τὰ παιδία τὰς ἀμέσους ἀρετάς. β') Τὴν διδακτικήν, ἥτις πραγματεύεται πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ διδασκαλία, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν της· ὑποδιαιρεῖται δὲ αὕτη εἰς γενικὴν διδακτικήν, ἡ ὁποία ἐξετάζει τὰς γενικὰς ἀρχάς, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας θὰ γίνεται ἡ διασκαλία ὅλων τῶν μαθημάτων, καὶ εἰς εἰδικὴν διδακτικήν, ἡ ὁποία ἀναπτύσσει λεπτομερῶς πῶς εἰς ἓν ἕκαστον τῶν μαθημάτων θὰ ἐφαρμόζωνται αἱ γενικαὶ αὗται ἀρχαί, καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ γίνεται ἡ διδασκαλία καὶ ὅλη ἡ διδακτικὴ ἐργασία.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀνεπτύχθη καὶ ἕτερος κλάδος τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς, ἡ λεγομένη θεραπευτικὴ παιδαγωγική. Ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ἀμέσως προσπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὅλα τὰ παιδία δὲν ἔχουν ἀνεπτυγμένας πλήρως οὐδ' ἐξ ἴσου τὰς πνευματικάς των δυνάμεις, ἀλλ' ἄλλα μὲν εἶναι εὐφυέστερα, ἄλλα ἀφυῆ, πολλὰ ἕνεκα νευροπαθείας ἢ ἄλλων νόσων παρουσιάζουν ἀνωμαλίας πνευματικάς, καθωρίσθη ἀκριβέστερον διὰ τῶν προόδων τῆς παιδικῆς ψυχολογίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ψυχοπαθολογίας, τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας καὶ πειραματικῆς παιδαγωγικῆς. Καὶ πρῶτον μὲν παρετηρήθη ὅτι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ εὐήθη καὶ τὰ ἀνώμαλα παιδία, ἰδίως εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, τὰ ὁποῖα δὲν γίνονται εὐκόλως ἀντιληπτὰ ἀπὸ τοὺς ἀδαεῖς· δεύτερον ἐκ τῆς μελέτης τῶν παθήσεων αὐτῶν καὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν καταλλήλων δι' αὐτὰ παιδευτικῶν μέσων διεπιστώθη ὅτι ἡ διαπαιδαγώγησις αὐτῶν ὄχι μόνον πρέπει νὰ εἶναι κατάλληλος πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀτελείας ἢ εὐηθείας καὶ διάφορος δι' ἕκαστον εἶδος τῶν ἀνωμάλων παιδίων, ἀλλὰ καὶ δυσκολωτάτη, ἐπιβάλλουσα ἰδίας μεθόδους. Τοιοῦτο σύστημα θεραπευτικῆς ἀγωγῆς διεμόρφωσεν ἡ σχολὴ τοῦ Βιενναίου νευρολόγου Ἀλφρέδου Ἄδλερ. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως παρετηρήθη ὅτι ὄχι μόνον τὰ παιδία αὐτὰ δὲν δύνανται οὔτε νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν, οὔτε νὰ παρακολουθήσουν τὰ μαθήματα εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, ὅπου διδάσκονται τὰ ἄρτια καὶ ὑγιῆ πνευματικῶς παιδία, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν κοινῶν σχολείων βλάπτονται αὐτὰ καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ γίνονται μέγιστον ἐμπόδιον εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων αὐτῶν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὁλότητος τῶν ὑγιῶν πνευματικῶς παιδίων, διὰ τοῦτο ἐκρίθη πανταχοῦ ἀναγκαῖον νὰ γίνουν ἰδιαίτερα μορφωτικὰ δι' αὐτὰ τὰ παιδία ἱδρύματα.

Ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ πραγματεύεται τὴν ἀπηκριβωμένην ἐξέτασιν τῶν πρακτικῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐπιτελεῖται ἡ ἀγωγή. Ἐπιζητεῖ νὰ καθορίσῃ καὶ δικαιολογήσῃ τοὺς κοινοὺς νόμους, τοὺς διέποντας τὴν μόρφωσιν ὡρισμένων ὁμάδων. Καταδεικνύει πῶς τὰ ποικίλα μέσα τῆς ἀγωγῆς λαμβάνουν ὡρισμένην διαμόρφωσιν. Ἡ διαμόρφωσις δὲ αὐτὴ μεταβάλλεται ἀναλόγως τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῶν προσώπων καὶ εὑρίσκεται εἰς στενὴν συνάφειαν μὲ τὰ κύρια κέντρα τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας: τὴν οἰκογένειαν, κοινότητα, πολιτείαν καὶ ἐκκλησίαν. Ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ ἔχει ὡς θέμα νὰ καταδείξῃ τὰς σχέσεις, αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν παραγόντων τούτων καὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν σχολείων. Ἐπισκοπεῖ τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐν τῷ συνόλῳ του, καταδεικνύει τὰ μέρη αὐτοῦ, τοὺς διαφόρους σκοπούς, τὰ ὅρια καὶ τὴν διοργάνωσιν ἑκάστου μέρους. Οὕτως ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ ἐξετάζει: α') τοὺς παράγοντας τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τὴν πολιτείαν, ἐκκλησίαν, οἰκογένειαν καὶ κοινότητα· β') τὴν διοίκησιν καὶ ἐποπτείαν τῶν σχολείων· γ') τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴν διευθέτησιν τῶν διδακτηρίων. δ') τὰ φυσικὰ χαρίσματα, τὴν γενικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων, τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν καὶ τὴν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ε') τὰς μορφὰς τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι τὴν κατ' οἶκον καὶ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγήν, ἥτις γίνεται εἰς δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ σχολεῖα. Τὰ σχολεῖα (τὰ ὁποῖα διακρίνονται εἰς σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ἢ εἶναι μεικτά), ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ αὐτῶν, διαιροῦνται πρῶτον εἰς σχολεῖα γενικῆς ἢ ἐγκυκλίου μορφώσεως, δεύτερον εἰς ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα καὶ τρίτον εἰς θεραπευτικά. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα περιλαμβάνουν τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν τὰ κλασσικὰ καὶ τὰ πρακτικὰ γυμνάσια καὶ τὰ ἀλλαχοῦ ὑπάρχοντα ἀνώτερα πραγματικὰ σχολεῖα. Εἰς δὲ τὰ δεύτερα ἀνήκουν τὰ διδασκαλεῖα, αἱ ἐμπορικαὶ σχολαί, αἱ γεωργικαί, αἱ δασικαί, αἱ σχολαὶ καλῶν τεχνῶν, αἱ βιοτεχνικαί, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαί, τὸ πολυτεχνεῖον καὶ τὸ πανεπιστήμιον. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολείων ὑποδιαιροῦνται εἰς ἀνώτερα καὶ κατώτερα, ὡς αἱ ἐμπορικαί, γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι σχολαί, τινὰ δὲ εἶναι μόνον ἀνώτερα, ὡς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸ πολυτεχνεῖον. Εἰς τὰ τρίτα ἀνήκουν τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα παιδαγωγοῦνται δυσήνια, ἀνισόρροπα ἢ ἔχοντα ἐλαφρὰς ἀνωμαλίας παιδία· τὰ ὑπάρχοντα ἐντὸς εἰδικῶν θεραπευτηρίων σχολεῖα ἐπιληπτικῶν· τὰ σχολεῖα τῶν εὐήθων, τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ εἶναι ἀρκετά. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἔχοντες ἐλαφρὸν βαθμὸν διανοητικῆς καθυστερήσεως φοιτοῦν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ εἰς βοηθητικὰς τάξεις ἐν τοῖς κοινοῖς σχολείοις, τὰ δὲ ἐντελῶς ἠλίθια παιδία δὲν δύνανται νὰ φοιτήσουν εἰς σχολεῖο, ἀλλ' εἰς εἰδικὰ ἱδρύματα, ὅπου μανθάνουν ἁπλᾶ πράγματα, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ βίος ἀξίαν τινὰ δι' αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἠθικῶς ἐλαττωματικὰ παιδία ἀποστέλλονται εἰς εἰδικὰ ἱδρύματα. Παρὰ ταῦτα πρέπει νὰ καταλέξωμεν τὰ σχολεῖα βαρυκόων, κωφαλάλων, τυφλῶν καὶ ἀναπήρων. Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— **Παιδαγωγικὴ** ***ἀκαδημία***. — 1) Ἐν Πρωσσίᾳ παιδαγωγικὸν ἵδρυμα προωρισμένον πρὸς μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Τῆς αὐτῆς περίπου μορφῆς ἱδρύματα ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας φέρουσι τὸ ὄνομα «παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα». Ἡ καθιέρωσις τῶν τοιούτων ἱδρυμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐκδηλωθεῖσαν ἀνάγκην τῆς ἀκαδημαϊκῆς μορφώσεως καὶ τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐξεπαιδεύοντο εἰς ἑξατάξια διδασκαλεῖα. Οὕτω τῷ 1903 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου τῆς Σαξωνίας ὀργανοῦται πρὸς μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων τῆς χώρας κύκλος ἀκαδημαϊκῶν μαθημάτων θερινῶν. Τῷ 1910 ἡ ἐν τοῖς διδασκαλείοις φοίτησις γίνεται ἑπταετής. Ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καταρτισμοῦ τῶν διδασκάλων ἤρξατο πραγματοποιουμένη μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ ἄρθρον 143 τοῦ Συντάγματος τῆς Βαϊμάρης, καθορίζει ὅπως ἡ μόρφωσις τῶν δημοδιδασκάλων συντελῆται συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς, αἵτινες διέπουσι τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν. Οὕτω ἀπὸ τοῦ 1921 ἄρχεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἡ κατάργησις τῶν διδασκαλείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ψήφισις νόμων προσαρμοζόντων τὴν μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς σχετικῆς παραγράφου τοῦ Συντάγματος τῆς ἐπικρατείας. Πρώτη ψηφίσασα σχετικὸν νόμον ὑπῆρξεν ἡ Θουριγγία (1922). Ταύτην ἠκολούθησαν ἡ Σαξωνία, ἡ Ἔσση, ἡ Ἀνχάλτη, τὸ Μεκλεμβοῦργον - Σβέριν, τὸ Ἀμβοῦργον, τὸ Ὀλδεμβοῦργον, τῷ δὲ 1927 ἡ Βρουνσβίκη καὶ ἡ Βρέμη. Τὰ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἱδρυθέντα «παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα», ἐν οἷς καθιερώθη τριετὴς φοίτησις, εὑρίσκονται εἰς στενὴν σύνδεσιν μετὰ τῶν πανεπιστημίων ἢ ἀνωτάτων τεχνικῶν σχολῶν. Ἕτερος εἶναι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ἡ Πρωσσία διὰ τῆς ἱδρύσεως «παιδαγωγικῶν ἀκαδημιῶν». Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἦσαν ἀνεξάρτητα καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς φοίτησις ἐθεσπίσθη διετής. Αἱ πρῶται παιδαγωγικαὶ ἀκαδημίαι ἱδρύθησαν τῷ 1926 ἐν Ἔλμπινγκ καὶ Βόννῃ, τῷ 1927 ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ Κιέλῳ, τῷ δὲ 1929 ἠκολούθησαν τὸ Ἀννόβερον, τὸ Μπρέσλαου, τὸ Βερολῖνον καὶ ἡ Ἑρφούρτη. Ἐν ὅλῳ προβλέπεται ἡ ἵδρυσις 30 ἱδρυμάτων τοῦ τύπου τούτου ἐν Πρωσσίᾳ. Τόσον εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας, ὅσον εἰς τὰ παιδαγωγικὰ ἰνστιτοῦτα ἐκπαιδεύονται ἐπίσης καὶ διδάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἰχνογραφίας. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ὑστερεῖ ἡ νότιος Γερμανία ἥτις παραμένει πιστὴ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ 1911 καὶ 1912.

—2) Ἵδρυμα παιδαγωγικὸν συσταθὲν τῷ 1920 καὶ λειτουργῆσαν ἀπὸ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ 1926 ἐν Ἀθήναις. Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀκαδημία ἐνομοθετήθη τῷ 1920, ὁρισθέντος καὶ τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἔμελλε νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῇ, ἐκλήθησαν δὲ καὶ οἱ μέλλοντες νὰ μετεκπαιδευθῶσιν ἐν αὐτῇ. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 ἐματαίωσε τὴν λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος, ἥτις κατέστη ἐκ νέου ἐφικτὴ τῷ 1924. Ἡ Παιδαγωγικὴ ἀκαδημία σκοπὸν εἶχε νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς ἐκλεκτοτέρους ἐκ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑποδεικνυομένους ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τριάκοντα κατ' ἔτος, διετῆ μετεκπαίδευσιν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ μαθήματα καὶ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν μετὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων διεξαγομένων εἰς τὰ φροντιστήρια, τὸ ψυχολογικὸν ἐργαστήριον τῆς ἀκαδημίας καὶ τὸ Μαράσλειον διδασκαλεῖον διὰ τὰς ἐφαρμογὰς τῆς παιδαγωγικῆς. Ἡ διεύθυνσις καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἱδρύματος ἀνετέθη εἰς τὸν Δ. Γληνόν. Ἡ δρᾶσις τῆς Παιδαγωγικῆς ἀκαδημίας ἀνεστάλη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1926 λόγῳ τῆς πολεμικῆς τῆς ἀσκηθείσης τότε κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Γληνοῦ*, Ἐναρκτήριος λόγος εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν («Ἐργασία» Β' 1924 — 1925 καὶ εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον). Ι. Ι. Ι.

— ***παιδαγωγικὴ κοινωνική***· βλ. *κοινωνικὴ* παιδαγωγική.

— «**Παιδαγωγικὸν** ***σχολεῖον***» (τό). Μηνιαῖον παιδαγωγικὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1883 ὑπὸ Μιλτ. Βρατσάνου.

παιδαγωγικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παιδαγωγίαν, ὁ τῆς παιδαγωγίας: «παιδαγωγικὸς κανών»· || ὁ ἔχων φύσιν, ἔμφυτον ἱκανότητα πρὸς τὸ γενέσθαι παιδαγωγόν: «παιδαγωγικὴ ψυχή,—φύσις»· || *παιδαγωγικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ., βλ. λ.

παιδαγωγὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως μικρῶν παιδίων· || καθόλου, ἐπιτηρητής, διδάσκαλος παίδων· | συνεκδ. ὁ κατ' ἐξοχὴν μορφωτής, ὁ κυριώτερος συντελεστὴς τῆς μορφώσεώς τινος: «ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης ὑπῆρξε παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος»· || ὁ ἀσκῶν τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην.

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς των τὰ παιδία διήρχοντο εἰς τὴν σκιὰν τοῦ γυναικωνίτου, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρός, παρὰ δὲ τοῖς εὐπόροις τῆς τροφοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ὅμως ἔτους τῆς ἡλικίας των τὰ ἄρρενα παρεδίδοντο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ *παιδαγωγοῦ*, εἰς ὃν καὶ ἀνετίθετο ἡ φροντὶς τῆς ἐπιβλέψεώς των μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἢ καὶ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Κύριον ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ ἦτο νὰ συνοδεύῃ τὸν νεαρόν του κύριον εἰς τὰς καθημερινάς του ἐξόδους καὶ δὴ κατὰ τὰς μεταβάσεις του εἰς τὸν γραμματιστήν, τὸν κιθαριστήν, τὸν παιδοτρίβην, εἰς τὰς δημοσίας τελετὰς κτλ., βαστάζων αὐτὸς τὰς σχολικάς του ἀποσκευάς, τὰ βιβλία, τὰς πινακίδας, τὴν λύραν του. Καθ' ὁδὸν ὁ παιδαγωγὸς ἐπηγρύπνει ὅπως ὁ μαθητής του τηρῇ στάσιν εὐπρεπῆ, βαδίζῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὰ κάτω, παραχωρῇ τὴν θέσιν του εἰς τοὺς γεροντοτέρους. Γενικώτερον ὅμως ἔργον τοῦ παιδαγαγοῦ ἦτο νὰ ἐμφυτεύῃ εἰς τὸν παῖδα τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς: εἴθιζεν αὐτὸν νὰ τηρῇ σιγήν, νὰ μὴ γελᾷ κατὰ τρόπον θορυβώδη, νὰ διευθετῇ καλῶς τὰς πτυχὰς τοῦ μανδύου του, νὰ κάθηται κατὰ τρόπον κόσμιον, νὰ μὴ ἀκουμβᾷ τὸν πώγωνα ἐπὶ τῆς χειρός του, νὰ μὴ λαμβάνῃ, οὔτε νὰ ζητῇ τίποτε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἢ τοῦ δείπνου, νὰ μὴ τρώγῃ λαιμάργως κ.τ.τ. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὁ παιδαγωγὸς εἶχε καὶ ἄλλην ὑψηλοτέραν ἀποστολήν. Ἐπηγρύπνει ἐπὶ τῶν ἠθῶν τοῦ μαθητοῦ του καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν κακὴν καὶ ἐπικίνδυνον συναναστροφήν. Πρὸς ἐπίτευξιν πάντων τούτων ὁ παιδαγωγὸς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς τιμωρίας τοῦ μαθητοῦ, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τῆς σωματικῆς, τῆς ὁποίας συχνότατα ἐποιεῖτο κατάχρησιν. Εὔγλωττοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι οἱ χαρακτηρισμοὶ ἀρχαίων συγγραφέων, ἀποκαλούντων

Digitized by Google

τὸν Ἀθηναῖον ἰδίως παιδαγωγὸν «τρομερὸν» καὶ «τυραννοῦντα».

Ἐν τούτοις ἡ ἐκλογὴ τῶν παιδαγωγῶν, ἥτις λόγῳ τῆς λεπτότητος καὶ τοῦ δυσχεροῦς τῆς ἀποστολῆς των θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται μεταξὺ πολιτῶν συγκεντρούντων ἁπάσας τὰς ἐγγυήσεις καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀμέμπτου ἠθικῆς περιωπῆς, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, συνετελεῖτο κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀπροσάρμοστον πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου, δι' ὃ οὗτοι προωρίζοντο. Οὕτω οἱ παιδαγωγοὶ ἐστρατολογοῦντο κατὰ κανόνα μεταξὺ τῶν δούλων, συνηθέστατα δὲ ἐκείνων οἵτινες λόγῳ γήρατος ἢ ἀναπηρίας ἀπέβαινον ἀνίκανοι διὰ πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν. Ἐναντίον τῆς οἰκτρᾶς αὐτῆς καταστάσεως ἤγειρον φωνὴν διαμαρτυρίας ὁ Πλάτων καὶ βραδύτερον ὁ Πλούταρχος. Ὁ τελευταῖος μάλιστα, δριμύτερος τοῦ πρώτου, ἀναφωνεῖ: «Ὅ,τι ἂν εὕρωσιν ἀνδράποδον, οἰνόπληκτον καὶ λίχνον, πρὸς πᾶσαν πραγματείαν ἄχρηστον, τούτῳ φέροντες ὑποβάλλουσιν υἱοῖς». Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς ἐνεπιστεύθη τὸν κηδεμονευόμενόν του Ἀλκιβιάδην εἰς τὸν Θρᾷκα δοῦλον Ζώπυρον, ὅστις, λόγῳ τοῦ προβεβηκότος τῆς ἡλικίας του, ἀπέβη ἀνίκανος πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν. Ὁ Πλάτων, ψέγων διὰ τοῦτο τὸν Περικλῆ, ἀντιπαρατάσσει πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου τοὺς τέσσαρας παιδαγωγοὺς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ὤφειλε νὰ εἶναι ὁ σοφώτατος, ὁ δεύτερος ὁ δικαιότατος, ὁ τρίτος ὁ σωφρονέστατος καὶ ὁ τελευταῖος ὁ ἀνδρειότατος πάντων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην ἡ προσφυγὴ εἰς τοὺς παιδαγωγοὺς ἐγένετο κυρίως περὶ τὰ τέλη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, ἀφ' ἧς δηλαδὴ ἐποχῆς ἡ ἐκμάθησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπέβη οὐσιῶδες συστατικὸν τῆς μορφώσεως τῶν νέων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἐπίβλεψις τῶν παιδίων ἀνετίθετο εἰς συγγενεῖς, εἰς γέροντα δοῦλον ἢ ἀπελεύθερον, ὅστις ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν ὡς μέντωρ. Οἱ πρῶτοι παιδαγωγοὶ ἐς Ρώμῃ ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, εἶχον δὲ τὰ αὐτὰ ὡς οἱ ἐν Ἑλλάδι καθήκοντα. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας ἡ λέξις παιδαγωγὸς ἔλαβε τὴν σημασίαν διευθυντὴς παιδαγωγείου.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι τὸ ὄνομα παιδαγωγὸς ἐδόθη ἀρχικῶς εἰς γυναῖκας, ἰδίως ξένας, αἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὴν φροντίδα τῶν τέκνων εὐπόρων οἰκογενειῶν, συνοδεύουσιν αὐτὰ εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὸ σχολεῖον, διδάσκουσιν εἰς αὐτὰ ξένην τινὰ γλῶσσαν καὶ ἐπιμελοῦνται ἐν γένει τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν. Βραδύτερον ὁ ὅρος ἀνετέθη εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀγωγῆς ἀσχολουμένους καὶ κυρίως τοὺς καθηγητὰς τῶν παιδαγωγικῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις ἢ τοῖς διδασκαλείοις. Ι. Ι. Ι.

— **«Παιδαγωγὸς»** (ὁ). Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: 1) Παιδαγωγικὸν φύλλον ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1886. —2) Μηνιαῖον καὶ εἶτα δεκαπενθήμερον ἐκπαιδευτικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1921, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χ. Κυριακάτου. Ἦτο συνέχισις τοῦ παλαιοτέρου «Ἐκπαιδευτικοῦ ἐρευνητοῦ». —3) Ἐκπαιδευτικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1839 ὑπὸ Ἠλ. Χριστοφορίδου.

παιδαγωγῶ (*—έω*)· εἶμαι παιδαγωγός, ἐπιμελοῦμαι τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως παίδων· συνεκδ., μορφώνω, ἐκπαιδεύω, προάγω: «ἡ γνῶσις τῆς φύσεως παιδαγωγεῖ».

παϊδάκι (τό), ἢ *παγιδάκι*· παγίδι· || συνήθ., μερὶς κρέατος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ σφαγίου: «μιὰ μερίδα παϊδάκια».

παιδάριον (τό)· μικρὸν παιδίον· || σκωπτικῶς, ἀφελής, ἄνους: «ἄφησέ τον, αὐτὸς εἶναι παιδάριον».

Παιδάριτος (ὀρθότ. ***Πεδάριτος***). Λακεδαιμόνιος υἱὸς τοῦ Λέοντος. Ἐστάλη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἁρμοστὴς εἰς τὴν Χίον καθ' ὃν χρόνον ἐπολιορκεῖτο αὕτη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐπέτυχε δὲ ν' ἀπαλλάξῃ ταύτην τῆς πολιορκίας (*Θουκ.* VIII. 33, *Ἰσοκρ.* Ἀρχ. 53). ΚΑΨ.

παιδαριώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἁρμόζων εἰς παιδάριον, ὁ μὴ ἔχων σοβαρότητα, δημοτ. *παιδιακήσιος*, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *παιδικός*: «διήγημα παιδικὸν καὶ ὄχι παιδαριῶδες», καὶ πρὸς τὸ *ἀνδρικός*: «σκέψις παιδαριώδης καὶ ὄχι ἀνδρική». — Ἐπίρρ. ***παιδαριωδῶς***.

παιδαριωδία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παιδαριώδους, λόγος, σκέψις, πρᾶξις ἁρμόζουσα εἰς παιδάρια: «ἀφήσατε τὰς παιδαριωδίας».

παιδεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδεύειν, ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευσις παίδων, ἐν γένει τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου; «ἔστι δέ που (ἡ παιδεία) ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δὲ ἐπὶ ψυχῇ γυμναστική» (*Πλάτ.*)· || συνεκδ., αὐτὴ ἡ μόρφωσις: «ἄνθρωπος μεγάλης παιδείας»· || «ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας» τὸ ἐπιμελούμενον τῆς μορφώσεως τῶν πολιτῶν (βλ. λ. *ἀγωγή*, ***ἐκπαίδευσις***, ***κλασσικὴ*** ἐκπαίδευσις, *παιδαγωγική*).

Παιδεμένον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φλεσσίας* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

παιδεμὸς (ὁ)· δημ., ταλαιπωρία, βάσανο, ἄλλως *παίδα*: «παιδεμὸ μεγάλο τραβάει μὲ τὰ παιδιά της».

παιδεραστία (ἡ)· ὁ ἔρως πρὸς παῖδας· ἰδίᾳ ὁ παρὰ φύσιν ἔρως ἀνδρὸς πρὸς ἄρρενα ἀνήλικον· γενικώτερον ἡ μεταξὺ ἀρρένων παρὰ φύσιν μεῖξις, ἡ ὁμοφυλοφιλία.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *παιδεραστία*, εἰς ἣν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν ὅλοι οἱ βαθμοὶ τῆς συναισθηματικῆς εὐαρεστήσεως ἐκ τῆς μετὰ ἄρρενος ἀναστροφῆς ὁμοφύλου, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ πρόσωπόν τι μέχρι τοῦ ἰσχυροτάτου σαρκικοῦ ἔρωτος, ἀποτελοῦσα διαστροφὴν τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, ἀπαντᾷ εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαούς, εἴς τινας δ' ἐξ αὐτῶν ὄχι μόνον δὲν ἀπεκρούετο ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως, ὅπως συμβαίνει σήμερον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐθεωρεῖτο ὡς χρησιμώτατος θεσμὸς διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητός των. Οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Τυρρηνοί, οἱ Κέλται, οἱ Ἰάπωνες, οἱ Κινέζοι ἐκαλλιέργησαν μὲ ἰδιαιτέραν φροντίδα τὴν διαστροφὴν ταύτην, χωρὶς κανένα ἐνδοιασμὸν καὶ καμμίαν προσπάθειαν ἀποκρύψεως. Ἐν γένει δὲ ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπεδίδοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν παιδεραστίαν διὰ λόγους περιβάλλοντος καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν. Κατὰ κανόνα, τόσον εἰς τὰς ἀρχαίας ὅσον καὶ εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται περισσότερον ἡ παιδεραστία, ὅπου, λόγῳ τῶν ἐπικρατουσῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀντιλήψεων καὶ εἰδικῶν συνθηκῶν, εἶναι δυσκολωτέρα ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ θήλεος φύλου. Οὕτω οἱ λαοί, παρ' οἷς ἡ γυνὴ εὑρίσκεται εἰς καθεστὼς δουλείας, ἢ (λόγῳ τῆς βασικῆς των ἐνασχολήσεως) μακρὰν τῶν ἀνδρῶν (ποιμενικοί, πολεμικοὶ κλπ. λαοί), ὑπόκεινται εὐκολώτερον εἰς τὴν διαστροφὴν ταύτην. Φρικτὴ παρέμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ ἀνάμνησις τῶν Σοδόμων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, βυθισθέντες εἰς τὴν πλέον μυσαρὰν ὁμοφυλοφιλίαν, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸ θεῖον τῆς ὀργῆς τοῦ Ἰεχωβᾶ, κατὰ τὴν Π. Διαθήκην (Γενεσ. ιθ', 1—5, Κριτ. ιθ' 22). Γενικῶς ἡ Π. Διαθήκη δὲν παραλείπει καμμίαν εὐκαιρίαν στιγματισμοῦ τῆς παιδεραστίας, ἡ ὁποία, φαίνεται, εἶχε λάβει μεγάλας διαστάσεις παρ' Ἑβραίοις. «Καὶ μετὰ ἄρσενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναικείαν, βδέλυγμα γάρ ἐστι» (Λευϊτ. ιη' 22). «Καὶ ὃς ἂν κοιμηθῇ μετὰ ἄρσενος κοίτην γυναικός, βδέλυγμα ἐποίησαν ἀμφότεροι, θανάτῳ θανατούσθωσαν, ἔνοχοί εἰσιν» (Λευϊτ. κ', 13).

Παρ' Ἕλλησιν ἡ παιδεραστία ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν μεταξὺ ὅλων τῶν τάξεων, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς φυσικὸν πάθος, ὠφέλιμον διά τε τοὺς ἐρῶντας καὶ τοὺς ἐρωμένους, καὶ δὲν ἀπεκρούετο ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐξύμνησαν τὸν ἔρωτα τοῦτον, εἰς ὃν ὑπέκυψαν κατὰ τὴν νεότητά των οἱ διασημότεροι τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Πλάτων πολλαχοῦ τῶν διαλόγων του, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν «Φαῖδρον» καὶ τὸ «Συμπόσιον», ὑπεραμύνεται τῆς παιδεραστίας ὡς παράγοντος ἀγωγῆς καὶ δημιουργίας τελείου ἀνθρώπου. «Εἰ μηχανή τις γένοιτο ὥστε πόλιν γενέσθαι ἢ στρατόπεδον ἐραστῶν τε καὶ παιδικῶν οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἄμεινον οἰκήσειαν τὴν ἑαυτῶν ἢ ἀπεχόμενοι πάντων τῶν αἰσχρῶν καὶ φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους· καὶ μαχόμενοι γ' ἂν μετ' ἀλλήλων οἱ τοιοῦτοι νικῷεν ἂν ὀλίγοι ὄντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, πάντας ἀνθρώπους» (*Πλάτ.* Συμπ. 178 D). Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν φύλων μεγαλυτέραν διάδοσιν τῆς παιδεραστίας παρουσίασαν οἱ Δωριεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ πολεμικώτεροι. Οἱ Δωριεῖς κατερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὰ τρωϊκά, φαίνεται ὅτι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἐκ βορρᾶ τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ τὸ διετήρησαν μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Κρήτῃ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ πρὸ τῆς καθόδου καὶ μετ' αὐτὴν ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῶν Δωριέων ἦτο καθαρῶς στρατιωτική. Αἱ δωρικαὶ πόλεις ἦσαν μόνιμα στρατόπεδα, τὸ μοναδικὸν δ' ἐπάγγελμα τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ ἦτο ὁ πόλεμος. Ἡ μακρὰ στρατιωτικὴ θητεία, εἰς ἣν ὑπέκειντο οἱ Δωριεῖς, καὶ ἡ συνεχὴς ἐνασχόλησις καὶ διατριβὴ μετ' ὁμοφύλων, μακρὰν τῶν γυναικῶν, ἀπετέλεσαν πρόσφορον ἔδαφος ἐμφανίσεως τῆς παιδεραστικῆς διαστροφῆς. Ἡ παιδεραστία παρ' αὐτοῖς, περιλαμβάνουσα καὶ τὴν σωματικὴν ἀπόλαυσιν, ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς πολεμικῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων. Ἐθεωρεῖτο αἶσχος διὰ τὸν παῖδα, ὁ ὁποῖος οὐδένα εἶχεν εἰσπνήλαν (φιλήτορα, ἐραστήν), καθὼς καὶ διὰ τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος οὐδένα εἶχεν ἀΐταν (κλεινόν, ἐρώμενον). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παιδεραστία παρ' Ἕλλησιν ἐξέπεσεν ἀπὸ θεσμοῦ εἰς ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν, ὡς τοιαύτην δὲ μόνον τὴν ἐγνώρισαν οἱ Ρωμαῖοι τῆς παρακμῆς, ἐπιδοθέντες εἰς αὐτὴν παραφόρως. Ὁ μέγας Καῖσαρ «omnium mulierum vir et omnium virorum mulier» ἀπεκαλεῖτο (*Suet.* J. Caes. 52). Τοιαύτην εὑρὼν τὴν παιδεραστίαν ὁ Χριστιανισμός, τὴν κατεπολέμησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν ἐστιγμάτισεν ὡς μιαρὰν καὶ εἰδωλολατρικὴν πρᾶξιν. «Παρέδωκεν αὐτοὺς (τοὺς ἐθνικοὺς) ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες» (*Παύλ.* Πρὸς Ρωμ. Α', 26). «Οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε πλεονέκται οὔτε κλέπται οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι (*Παύλ.* Πρὸς Κορινθ. Α', στ. 9).

Σήμερον ἡ παιδεραστία ἀπαντᾷ, ἐν ἥσσονι βέβαια κλίμακι ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ ἰσλαμικῷ κόσμῳ, ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἐν Κίνᾳ, ὅπου εἶναι καὶ ἀνεκτή. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, μὴ ἀνεχομένων κατὰ κανόνα τὴν διαστροφὴν ταύτην ἐν τῷ συνόλῳ των, ἄλλοι τὴν καταδιώκουν δι' εἰδικοῦ ἄρθρου τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, ἄλλοι δὲ τὴν ἀφήνουν ἀτιμώρητον πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου. Ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ παρατηρεῖται διαφορὰ ἐπιδόσεως κατὰ ἐπαγγέλματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ἐν μέρει καὶ τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῆς παιδεραστίας. Θ. Π.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἠθῶν* βλάβη.

—*[Κανον. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἠθῶν* πλημμελήματα.

παιδέρως (ὁ) (Paederus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους, ἐν Εὐρώπῃ κυρίως ἀπαντῶντας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *παιδέρως ὁ μακρόπτερος* (Paederus macropterus), ὅστις ἔχει σῶμα μᾶλλον λεπτόν, κεφαλὴν μεγάλην, κεραίας ἰσχυράς, πολυαρθρωτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προσακτρίδας βραχυτάτας, θώρακα βραχὺν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ πόδας ἀρκετὰ μακρούς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιότεφρος. Δ. Ν. Π.

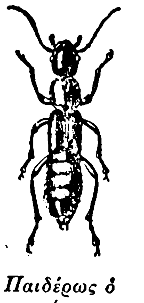

Παιδέρως ὁ μακρόπτερος.

— **παιδέρως** (ὁ) (Paederota) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *παιδέρως ὁ κνιδόφυλλος* (Paederota urticaefolia) καὶ *παιδέρως ὁ βοναρότειος* (Paederota Bonarotii), καλλιεργούμενα ἀμφότερα πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

παίδευσις, *—εως* (ἡ)· τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις, ἀγωγή, παιδεία, ἐκπαίδευσις.

παιδεύω· ἐπιμελοῦμαι τῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεώς τινος, ἀνατρέφω, διδάσκω, ἐκπαιδεύω· || δημοτ., γυμνάζω, ἐπὶ ὑποζυγίων καὶ ἰδίᾳ βοῶν «εἶναι μικρὸ τὸ βόϊδι καὶ τὸ παιδεύει», «παιδεμένο βόϊδι»· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ταλαιπωρῶ, βασανίζω: «παιδεύει τὰ παιδιά του 'ς τὴ δουλειά», «παιδεύτηκα ὅλη μέρα νὰ πλένω», «ὅπως μὲ παιδεύεις νὰ σὲ παιδέψῃ ὁ Θεός»· || «παιδεύω τὸ φοῦρνο» ἐπὶ νεοκτίστου κλιβάνου, ὅταν καίεται διὰ πρώτην φοράν.

παΐδι (τό)· *παγίδι* (βλ. λ.).

παιδὶ (τό)· δημοτ., τέκνον εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ: «ἔχω πέντε παιδιά, τρία ἀγώρια καὶ δύο κορίτσια», «δὲν ἔχει παιδιά, εἶναι ἄτεκνος»· || ὁ μικρὸς τὴν ἡλικίαν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα: «παιδιὰ ἤμασταν καὶ γηράσαμε»· || ἐνιαχοῦ, τὸ ἄρρεν τέκνον: «ἔχει τρία παιδιὰ καὶ δύο τσοῦπες»· || φρ. «παιδὶ ἀπὸ μάννας κόρφο» καλοαναθρεμμένο· || «παιδὶ τοῦ δρόμου» ἀπαιδαγώγητον, χειράφετον· || «παιδὶ τοῦ πατέρα του,—τῆς μάννας του» ὅταν ὁμοιάζῃ καθολοκληρίαν, ἰδίᾳ ψυχικῶς πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα· || «βρὲ παιδὶ» ἢ «βρὲ παιδιὰ» προσηγορία οἰκειότητος πρὸς οἱονδήποτε: «τί λέτε, βρὲ παιδιά, εἶναι καιρὸς νὰ φύγωμε;».

«Παιδὶ» (τό). Ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον κατὰ δίμηνον ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1930 ὑπὸ τῆς γενικῆς ἑταιρείας πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Παιδί, ἢ ***Πέδι*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σύμης (πλάτ. 36° 37′ Β., μῆκ. 27° 54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) $^{3}/_{4}$ μιλλ. νοτίως τοῦ ὅρμου τῆς πόλεως Σύμη. Λείψανα κυκλωπείων τειχῶν καὶ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

— **Παιδὶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Ἀλοννήσου (πλάτ. 39° 07′ 25″ Β., μῆκ. 23° 51′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos group), ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου *Νότος*. Φερώνυμος ὕφορμος καὶ πρὸ αὐτοῦ νησίον *Παιδίνα*. Σ. Ε. Λ.

παιδιακήσιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ ἁρμόζων εἰς παιδιά, παιδαριώδης: «παιδιακήσια καμώματα»· || παιδικός: «ἀκούω φωνὲς παιδιακήσιες».

Digitized by Google

παιδιαρίζω· φέρομαι ὡς παιδάριον, κάμνω σὰν παιδί: «ἔγινε κοτζὰ ἄντρας καὶ παιδιαρίζει».

παιδιάρισμα (τό)· παιδαριώδης πρᾶξις ἢ λόγος.

παιδιάστικος, —*η*,—*ο*· δημοτ., ἄλλως *παιδιακήσιος* (βλ. λ.).

παιδιάτικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., παιδικός: «παιδιάτικα ροῦχα, — παπούτσα».

παιδιατρική (ἡ). Ἐπιστήμη, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ὑγιείας καὶ ἡ θεραπεία τῶν νόσων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἰατρικῆς ἀπεσχίσθη εἰς ἴδιον κλάδον ἀφ' ὅτου ὠργανώθησαν τὰ παιδικὰ νοσοκομεῖα· ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων ὑπῆρξε τὸ τῶν ἀρρώστων παιδίων, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1802. Κυρίως ὅμως ἡ παιδιατρικὴ ἤρχισε νὰ εἰσέρχηται εἰς νέον στάδιον προόδου ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅτε πλέον ἤρχισε νὰ λαμβάνηται ἰδιαιτέρα μέριμνα διὰ τὴν μελέτην τῆς νοσολογίας τῶν παίδων καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν βρεφῶν. Ἡ παιδοκομία, εἰδικὸς κλάδος τῆς παιδιατρικῆς, ἀνεφάνη ὡς νέα ἐπιστήμη, τῆς ὁποίας ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἀπεριόριστος ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποτελέσματά της. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ παιδιατρικὴ ἐξησκεῖτο ὁμοῦ μετὰ τῆς γενικῆς παθολογίας. Περιγραφαὶ παιδικῶν νόσων καὶ διατροφῆς ἀκόμη βρεφῶν ἀναφέρονται βεβαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων συγγραφέων. Ὁ κατὰ τὴν Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Σωρανὸς ὁ Ἐφέσιος εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Περὶ γυναικείων παθῶν» δίδει ἀξιολόγους συμβουλὰς περὶ διατροφῆς τῶν βρεφῶν· ἀνάλογον περιγραφὴν εὑρίσκει τις καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ εἰς τὸ ἔργον του «Ὑγιεινῆς λόγος». Ἐπίσης εἰς τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς εὑρίσκονται περιγραφαὶ διαφόρων λοιμωδῶν νόσων, ἀλλ' αὗται εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελεῖς καὶ δὲν ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠσχολοῦντο εἰδικῶς εἰς τὰς παιδικὰς νόσους. Κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας ἐξακολουθοῦν μελέται τινὲς ἀφορῶσαι κυρίως τὰ ἐξανθηματικὰ νοσήματα τῶν παίδων (βλ. λ. *ἱλαρά, ὀστρακιά*), ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἐλαχίστη συγκρινομένη μὲ τὴν κολοσσιαίαν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα. Μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον τῆς παιδιατρικῆς, δέον νὰ ἀναφέρῃ τις τούς: Barthez, Trousseau, Roger, Bouchut, Bergeron, Grancher, Marfan, Comby, Hutinel ἐν Γαλλίᾳ, Gerhardt, Henoch, Heubner, Finkelstein ἐν Γερμανίᾳ, Widerhofer, Epstein, Monti, Escherich ἐν Αὐστρίᾳ, West, Barlow, Ashby ἐν Ἀγγλίᾳ, Concetti, Mya, Fede ἐν Ἰταλίᾳ, Rachfuss, Filatow, Troitzky ἐν Ρωσίᾳ κτλ.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1839 γίνεται ἤδη κίνησις ὑπὲρ τῆς μελέτης τῶν παιδικῶν νόσων, κηρυχθέντος διαγωνισμοῦ ἐν τῇ Ἰατρικῇ ἑταιρείᾳ «περὶ παίδων διαρροίας κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῶν». Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ἐκ Κερκύρας ἰατρὸς Μακρυγιάννης ἀνεκοίνωσε διατριβὴν περὶ καθοδηγήσεως τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων. Ἔκτοτε ἀνεκοινώθησαν κατὰ περιόδους διάφοροι περιπτώσεις ἀφορῶσαι τὰς νόσους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, κατὰ δὲ τὸ 1862 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἕδρα παιδιατρικῆς, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὡς ἔκτακτος καθηγητής, ὁ ἐκ Ψαρῶν Ἀντώνιος Βιτσάρης (ὑφηγητὴς τῶν νόσων τῶν παίδων ἀπὸ τοῦ 1855), ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῷ 1864. Τοῦτον διεδέχθη τῷ 1881 ὁ Ἀναστάσιος Ζίννης καὶ μετ' αὐτὸν κατέλαβον τὴν ἕδραν ταύτην τῷ 1906 ὁ Χρῆστος Μαλανδρῖνος καὶ τῷ 1929 ὁ Γεώργιος Μακκᾶς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παιδιατρικὴ ἐπιστήμη ἔλαβε καὶ παρ' ἡμῖν μεγάλην ἀνάπτυξιν· τῷ 1900 ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον παιδικὸν νοσοκομεῖον, ἀργότερον ὠργανώθησαν ποικίλοι βρεφοκομικοὶ σταθμοὶ καὶ παιδικὰ ἰατρεῖα καὶ ἐδημοσιεύθησαν παρ' Ἑλλήνων παιδιάτρων πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐργασίαι. Κατ' Ἰούλιον δὲ 1931 συνεστήθη ἐν Ἀθήναις ἡ «Ἑλληνικὴ Παιδιατρικὴ Ἑταιρεία».

Σ. Β.

παιδικισμὸς (ὁ). Καλεῖται ἡ διατήρησις ἐπὶ ἐνηλίκων ἀτόμων χαρακτήρων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀπό τε φυσικῆς καὶ ψυχικῆς ἀπόψεως. Ἡ συνδρομὴ αὕτη ὀφείλεται εἰς διαταραχὰς τῶν ἀδένων τῶν ἔσω ἐκκρίσεων, ὡς καὶ εἰς λοιμώξεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας, οἱ δὲ προσβαλλόμενοι ἐξ αὐτῆς, παρὰ τὴν προκεχωρημένην ἡλικίαν των, ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχωσιν ἐμφάνισιν παιδίου. Αἱ ἀλλοιώσεις τῶν ἐκκρίσεων τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ τῆς ὑποφύσεως ἰδίως, ἐξ ἀνεπαρκείας αὐτῶν, προκαλοῦσι κυρίως τὸν παιδικισμόν, πρὸ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας. Τὰ ὑπὸ παιδικισμοῦ προσβαλλόμενα παιδία ἔχουσιν ἀνάστημα μικρότερον τοῦ φυσιολογικοῦ, εἶναι ἀπαθῆ, ἀδέξια καὶ καθυστερημένης ἀντιλήψεως. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἐμφανίζουσι στοιχειώδη ἀνάπτυξιν· τὸ πέος εἶναι μικρόν, ὡς καὶ οἱ ὄρχεις. Ὁ δυσκρασικὸς παιδικισμὸς ὀφείλεται εἰς τοξικὰς αἰτίας ἢ χρονίας λοιμώξεις, φυματίασιν, σύφιλιν, χρονίαν ἑλονοσίαν κτλ., ἐπερχομένας κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν· αἱ αἰτίαι αὗται ἔχουσιν ἔμμονον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀδένων τῶν ἔσω ἐκκρίσεων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ παιδικισμοῦ.

Ἀναδρομικὸς παιδικισμός. Ἡ μορφὴ αὕτη παρατηρεῖται ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἄρρενος, περὶ τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, χαρακτηρίζεται δὲ διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς γεννητικῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων χαρακτήρων τοῦ γένους ἐπὶ ἀτόμου τελείως κατὰ φύσιν ἔχοντος πρότερον. Ἡ θεραπεία τοῦ παιδικισμοῦ εἶναι προβληματική. Συνιστᾶται ἡ πολυαδενικὴ ὀποθεραπεία ἐπὶ μακρόν, ὡς καὶ ἡ διὰ παντοίων μέσων τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ.

Μ. Ν. ΒΛΑΣΤΟΣ

παιδικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς παῖδας: «παιδικὴ ἡλικία».

—***παιδικὰ δικαστήρια***. Κατὰ μίμησιν ξένων νομοθεσιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ κυρίως τοῦ πολωνικοῦ προσχεδίου τοῦ 1921 καὶ τοῦ βελγικοῦ νόμου τοῦ 1912 περὶ προστασίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἐψηφίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη καὶ παρ' ἡμῖν ὁ νόμος 5098 ἀπὸ 7 Ἰουλίου 1931 «περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων», ὅστις θέλει ἰσχύσει ἀπὸ τῆς 13 Ἰουλίου 1932. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων ὑπάγονται οἱ κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως τῆς κολασίμου πράξεως μὴ συμπληρώσαντες τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας των, οἱ κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν ἀνήλικοι, οἵτινες οὐδεμίαν κολάσιμον πρᾶξιν ἐτέλεσαν ἀλλ' ἐπαιτοῦν συνήθως ἢ ἐπιδίδονται εἰς ἀλητείαν, ἢ διάγουν ἄνευ εἰδικῆς τινος ἀσχολίας βίον πλάνητα ἢ ἀνήθικον, ἢ ἐκζητοῦν βιοπορισμὸν διὰ τυχηρῶν παιγνίων ἢ ἄλλων ἀσχολιῶν, ἐξ ὧν κινδυνεύουν νὰ ἐξολισθήσουν εἰς ἀλητείαν ἢ ἐγκληματικότητα, αἱ κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν νεάνιδες, αἵτινες ἐπιδίδονται εἰς τὴν πορνείαν. Ἐπίσης εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ὑπάγονται ἀνήλικοι κάτω τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, «ὧν ἡ διαγωγὴ εἶναι κακή», ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀπαιτεῖται ἄδεια τῶν γονέων, καὶ τὰ πρόσωπα, ἅτινα, ἔχοντα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐποπτείας τοῦ ἀνηλίκου, ἀμελοῦν ἢ δὲν τὸν ἐπιβλέπουν καὶ ἀφήνουν αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ κολάσιμον πρᾶξιν ἢ νὰ ἐπιδίδεται εἰς τὴν πορνείαν, ἐπαιτείαν ἢ ἀλητείαν. Οἱ ἀνήλικοι, οἵτινες ἐξετέλεσαν κολάσιμον πρᾶξιν χωρὶς νὰ ἔχουν εἰσέτι συμπληρώσει τὸ δωδέκατον ἔτος, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες συνεπλήρωσαν μὲν τὸ δωδέκατον ἔτος, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δέκατον ἕκτον, ἐτέλεσαν δὲ τὴν κολάσιμον πρᾶξιν «ἄνευ διακρίσεως», δὲν ὑπέχουν ποινικὴν εὐθύνην, τουτέστιν εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπιβάλλεται ποινή. Ἐφαρμόζει ὅμως τὸ δικαστήριον κατ' αὐτῶν «μέτρα ἀναμορφωτικά», ἤτοι τὸ δικαστήριον δύναται: νὰ ἐπιπλήξῃ τὸν ἀνήλικον τοῦτον ἢ νὰ τὸν ἀποδώσῃ εἰς τοὺς γονεῖς, ἐπιτρόπους ἢ κηδεμόνας, ἢ νὰ τὸν ἐμπιστευθῇ εἰς πρόσωπον ἔντιμον ἢ εἰς ἑταιρείαν προστατευτικὴν τῶν ἀνηλίκων ἢ εἰς ἵδρυμα παρόμοιον, ἐπὶ χρόνον καθοριζόμενον ἐν τῇ ἀποφάσει, ἢ νὰ τοποθετήσῃ τοῦτον εἰς κατάλληλον κρατικόν, δημοτικόν, κοινοτικὸν ἢ ἰδιωτικὸν κατάστημα. Τὰ αὐτὰ ἀναμορφωτικὰ μέτρα δύναται νὰ λάβῃ τὸ δικαστήριον καὶ κατὰ τῶν ἀνηλίκων, οἵτινες ἐμνημονεύθησαν ἐν ἀρχῇ καὶ οἵτινες οὐδεμίαν κολάσιμον πρᾶξιν ἐτέλεσαν. Τὸ δικαστήριον τῶν ἀνηλίκων δύναται πάντοτε νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ληφθέντα ἀναμορφωτικὰ μέτρα ἢ νὰ ἀντικαταστήσῃ ταῦτα δι' ἄλλων. Τὰ ἀναμορφωτικὰ μέτρα παύουν αὐτοδικαίως ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Ὁ ἀνήλικος, ἔχων συμπεπληρωμένον τὸ δωδέκατον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος, ἐκτελέσας δὲ κολάσιμον πρᾶξιν «μετὰ διακρίσεως», καταδικάζεται εἰς περιορισμὸν ἐντὸς σωφρονιστικοῦ καταστήματος. Τὸ δικαστήριον ὁρίζει ἐν τῇ ἀποφάσει τὸ ἐλάχιστον καὶ τὸ μέγιστον ὅριον τῆς διαμονῆς τοῦ ἀνηλίκου εἰς τὸ κατάστημα (sentence indeterminée). Ἡ ἀπόλυσις μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἐλαχίστου ὁρίου καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἀνωτάτου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος ἢ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ἀπολύῃ τὸν ἀνήλικον «ὑπὸ ὅρον», πρὸ τῆς λήξεως τοῦ διὰ τῆς ἀποφάσεως ὁρισθέντος κατωτάτου ὁρίου (libération conditionelle). Ὁ ὑπὸ ὅρον ἀπολυθεὶς ἀνήλικος τίθεται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικοῦ ἐπιμελητοῦ ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἡ ὑπὸ ὅρον ἀπόλυσις δύναται νὰ ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Τὸ δικαστήριον δύναται ἐπίσης, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀπόσχῃ τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀνηλίκου εἰς σωφρονιστικὸν κατάστημα. Οἱ ἀνήλικοι, οἵτινες κατὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐτοποθετήθησαν εἰς κρατικὸν κατάστημα ἢ ἐξῆλθον τούτου, εἶναι μὲν ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἐπιβλέπονται (liberté surveillée). Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιβλέψεως ὁρίζεται παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ δὲν δύναται νὰ παραταθῇ πέραν τῆς ἐνηλικιώσεως. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἐπιβλέψεως καὶ προστασίας τῶν ἀνηλίκων καὶ ἐκτελέσεως ἐν γένει τῶν διαταγῶν τοῦ δικαστηρίου, ὁ δικαστὴς τῶν ἀνηλίκων ἐξασφαλίζει κατ' ἔτος τὴν συνεργασίαν ὡρισμένου ἀριθμοῦ προσώπων καὶ τῶν δύο φύλων, καλουμένων ἐπιμελητῶν, οἵτινες ἐκλέγονται παρ' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων τῶν προτεινομένων παρὰ τῶν προστατευτικῶν ἑταιρειῶν τῶν ἀνηλίκων ἢ ἄλλων σωματείων, ἅτινα ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἢ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἢ καὶ ἐκτὸς αὐτῶν, κατ' οἰκείαν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Τὸ δικαίωμα τοῦ κατηγορεῖν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν. Πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀνηλίκων ὁρίζονται δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ γνώμην τοῦ οἰκείου πρωτοδικείου, διὰ τρία ἔτη, εἷς ἢ πλείονες δικασταί, ὡς καὶ εἷς ἢ πλείονες ἀναπληρωταὶ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πρωτοδικείου. Ἕκαστος τῶν δικαστῶν, οὕτως ὑποδεικνυόμενος, φέρει τὸν τίτλον τοῦ δικαστοῦ τῶν ἀνηλίκων. Οὗτος ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐρεύνης πάσης μὲν ἀξιοποίνου πράξεως ὑπαγομένης εἰς τὴν ἁρμοδιότητά του τῇ παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως, πάσης δὲ μὴ ἀξιοποίνου πράξεως καὶ οἴκοθεν. Τακτικὴ ἀνάκρισις ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀνηλίκων δὲν γίνεται. Ἡ προεισαγωγικὴ ἀνάκρισις διεξάγεται ἢ διευθύνεται παρὰ τοῦ δικαστοῦ τῶν ἀνηλίκων. Ἀντὶ προφυλακίσεως ὁ δικαστὴς διατάσσει τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀνηλίκου ὑπὸ τὴν ὑπεύθυνον ἐποπτείαν τῶν γονέων ἢ τοῦ ἐπιτρόπου ἢ ἑτέρου προσώπου ἀξίου ἐμπιστοσύνης σὺν τῇ ἐπιβλέψει ἑνὸς ἐπιμελητοῦ. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀπολύτου ἀνάγκης διατάσσει τὴν φυλάκισιν ἐν παιδικῷ σταθμῷ. Περατωθείσης τῆς ἀνακρίσεως ὁ δικαστὴς τῶν ἀνηλίκων, μετὰ πρότασιν τοῦ εἰσαγγελέως, ὁρίζει τὴν δικάσιμον ἢ ἐκδίδει ἀπόφασιν, δι' ἧς ἐγκαταλείπεται ἡ δίωξις. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἂν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν εἰσαγγελικὴν πρότασιν, δύναται νὰ ἀνακόψῃ ὁ εἰσαγγ[illegible]εύς. Πολιτικὴ ἀγωγὴ εἶναι ἀπαράδεκτος ἐνώπι[illegible]ν τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνηλίκων. Οἱ γονεῖς τοῦ ἀνηλίκου καὶ ἐν γένει τὰ πρόσωπα, ὑπὸ τὴν [illegible]μέλειαν τῶν ὁποίων τελεῖ οὗτος, εἰδοποιοῦνται π[illegible] ρας τῆς δίκης, παριστάμενα δὲ κατ[illegible] τὸ δικαίωμα νὰ δώσουν διασαφήσει[illegible] κα[illegible]μουν προτάσεις. Τὸ δικαστήριον τῶν ἀνηλίκων συνεδριάζει κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. [illegible]πόφασις ὅμως ἀπαγγέλλεται δημοσίᾳ. Ἐὰν ἐλ[illegible]φθησαν κατὰ τοῦ ἀνηλίκου σωφρονιστικὰ μέτρα, δύναται ὁ ἐνήλικος ἢ οἱ γονεῖς του, ἐπίτροποι, κηδεμόνες, ὡς καὶ ὁ συνήγορος νὰ ἀσκήσῃ ἔφεσιν ἐντὸς δύο ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως. Ἡ ἔφεσις δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν. Χωρεῖ ἐπίσης καὶ ἀναίρεσις ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀπαγορεύεται ἡ δημοσίευσις πρακτικῶν δίκης ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἀνηλίκων, ἐπὶ ποινῇ προστίμου 500—5.000 δρχ. Τὸ κράτος ἱδρύει τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν ἀναμορφωτικῶν σχολείων καὶ σωφρονιστικῶν καταστημάτων διὰ τοὺς ἀνηλίκους. Πλὴν τοῦ κράτους δύνανται νὰ ἱδρύσωσιν ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα καὶ ἄλλαι ἑταιρεῖαι ἢ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, μετὰ προη[illegible]ουμένην συγκατάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύ[illegible]. Παρ' ἑκάστῳ δικαστηρίῳ ἀνηλίκων ἱδρύεται [illegible]αιδικὸς σταθμός. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δημοσίων ἀναμορφωτικῶν σχολείων, τῶν σωφρονιστικῶν καταστημάτων καὶ τῶν παιδικῶν σταθμῶν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἀναγράφει ἐν τῷ π[illegible]ϋπολογισμῷ αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις. Εἰς τὴν ἕδραν ἑκάστου πρωτοδικείου ἱδρύονται μία ἢ πλείονες ἑταιρεῖαι προστασίας τῶν ἀνηλίκων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τῆς συνδεδυασμένης ἐνεργείας τῶν διαφόρων ἑταιρειῶν ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις συμβούλιον προστασίας τῶν ἀνηλίκων.

Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—***παιδικὰ καταφύγια*** ἢ ***ἄσυλα***· βλ. *παιδίου προστασία*.

—***παιδικαὶ ἐξοχαὶ*** *[Ὑγιειν.]*· βλ. λ. *ἐξοχὴ* (τ. ΙΑ', σ. 278 γ').

— **«Παιδικὴ *Ζωή*»**. Δεκαπενθήμερον παιδικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Νοεμβρίου 1927 ὑπὸ Ἄννας Τριανταφυλλίδου καὶ Μαρίας Μομφερράτου.

— ***παιδικὴ ἡλικία***. Καλεῖται τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ νέος ἄνθρωπος εἶναι ἀτελὴς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Τὸ νήπιον, ὅταν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, εἶναι πολὺ ἀσθενές· τὸ σῶμά του λειτουργεῖ ἐλλιπέστατα, ἡ δὲ ψυχὴ διόλου· ἀλλὰ καὶ μετὰ πάροδον ἀρκετῶν ἐτῶν εἶναι τόσον ἀτελὲς τὸ παιδίον, ὥστε εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὸ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν ζωὴν ἄνευ ξένης προστασίας. Αἱ ἀτέλειαι ὅμως αὗται δὲν εἶναι τὰ μόνα γνωρίσματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐὰν τὸ παιδίον εἶναι ἀτελές, ἔχει ὅμως ἐντός του τὴν τάσιν ὅπως τελειοποιηθῇ μιμούμενον τοὺς ἐνηλίκους· ἐὰν ἀγνοῇ τὰ πάντα, ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθῃ καὶ ἔχει μεγάλην δύναμιν νὰ εἰσδέχεται τὰς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου γνώσεις· ἐὰν εἶναι ἀδύνατον, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν. Ἀλλ' ἡ βραδύτης μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσονται αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις τοῦ παιδίου εἶναι τόση, ὥστε, ἕως ὅτου κατορθώσῃ νὰ προσλάβῃ τὸν τύπον τελείου ἀνθρώπου, παρέρχεται τὸ τρίτον περίπου τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς του. Διαρκεῖ δὲ τόσον ἡ παιδικὴ ἡλικία, διότι, κατὰ τὴν συγκριτικὴν βιολογίαν, ὅσον ἀτελέστερον εἶναι τὸ ζῷον, τόσον ἀρτιώτερον γεννᾶται, καὶ ὅσον

Digitized by Google

τελειότερον εἶναι, τόσον ἀτελέστεραι εἶναι κατὰ τὴν γέννησίν του αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ του λειτουργίαι. Ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι τῶν μὲν ἀτελεστέρων ζῴων ἡ σωματικὴ διάπλασις εἶναι ἁπλῆ καὶ αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι ἀτελέσταται· διὰ τοῦτο αὗται δὲν ἔχουν ἀνάγκην μακρᾶς περιόδου ἀναπτύξεως· ἐπειδὴ δὲ εἰς ὅλα τὰ ζῷα αἱ ἔχουσαι ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν διατήρησιν ἐν τῇ ζωῇ λειτουργίαι ἐνωρίτατα ἀναφαίνονται, διὰ τοῦτο αἱ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐξ ἐνστίκτου κινήσεις παρουσιάζονται εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν, χωρὶς κατόπιν νὰ περιορίζωνται ἐξ ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὡς τὸ τελειότατον τῶν ὄντων, ἔχει λεπτότατα σωματικὰ ὄργανα καὶ πλείστας ὅσας ψυχικὰς προδιαθέσεις πρὸς ἐπιτέλεσιν πολυπλόκων πνευματικῶν λειτουργιῶν· διὰ τοῦτο πάντα ταῦτα δὲν δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον ἀνεπτυγμένα· τοὐναντίον φέρει αὐτὰ ἀσθενέστατα καὶ χρειάζεται μακρότερον χρόνον πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ὅμως ἐξ ἀρχῆς ἔχει ἱκανὰς λειτουργίας τελείας, π. χ. τῆς θρέψεως, καὶ τὸ ἔνστικτον αὐτοῦ ἐνεργεῖ ἅμα τῇ γεννήσει.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ σώματος τοῦ παιδίου δὲν εἶναι κανονικὴ καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, οὐδ' ὁμοιόμορφος εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ ὄργανα· οὕτω π. χ. τὸ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ νηπίου εἶναι τετραπλάσιον τοῦ μήκους τῆς κεφαλῆς, ἐν ᾧ τὸ τοῦ ἐνηλίκου εἶναι ἑπταπλάσιον ἢ ὀκταπλάσιον· αἱ ἀναλογίαι τοῦ κρανίου πρὸς τὸ πρόσωπον εἶναι ἀνομοιόταται κατὰ τὰ διάφορα ἔτη τοῦ βίου· εἰς μὲν τὸ νεογνὸν εἶναι 8 : 1, εἰς δὲ τὸν ἐνήλικον 2,5 : 1· τὸ μῆκος τῶν κάτω ἄκρων τοῦ νεογνοῦ εἶναι τὸ $^1/_8$ τοῦ σώματος, ἐν[illegible] τοῦ ἐνηλίκου τὸ ἥμισυ. Ἐὰν ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀνεπτύσσοντο ὁμοιομόρφως, θὰ παρήγοντο τέρατα· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν τελείαν διάπλασιν ἀποκτᾷ διπλάσιον μῆκος τοῦ ἀρχικοῦ, ὁ [illegible]πλάσιον, ὁ βραχίων τετραπλάσιον, τὰ [illegible] ἐποχῆς [illegible] πενταπλάσιον. Ἄλλων πάλιν ὀργάνων εἰς συν[illegible] ἀρχῇ εἶναι πολὺ ταχεῖα καὶ τελειώνει ἐνωρί[illegible] π. χ. τοῦ ἐγκεφάλου τὸ βάρος κατὰ τὸν ὄγδοον μῆνα τῆς γεννήσεως εἶναι διπλάσιον τοῦ ἀρχικ[illegible] κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τριπλάσιον καὶ ἐν τέλει ἀποβαίνει μόνον 3 $^1/_2$ φορὰς μεγαλύτερον. Ἄλλων ὀργάνων, ὡς τῆς καρδίας, ἡ αὔξησις ἐπιταχύνεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ παύει κατὰ τὴν ἐνηλικίωσιν· ὁ στόμαχος ἔχει κατ' ἀρχὰς χῶρον μόλις 30 κυβικῶν ἑκατοστομέτρων, ἐνῷ εἰς τὸν ἐνήλικον 1200. Καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος αὐξάνει ἀκανονίστως· κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεως διπλασιάζεται, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τριπλασιάζεται, κατὰ τὸ τρίτον τετραπλασιάζεται καὶ κατὰ τὸ ἕκτον πενταπλασιάζεται. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος γίνεται ἀνώτερον τοῦ ἀρχικοῦ κατὰ 3 $^1/_4$, τὸ βάρος εἰκοσαπλασιάζεται. Ὄχι δὲ μόνον τὸ μέγεθος τῶν ὀργάνων ἀλλὰ καὶ ἡ σύστασις των ὑφίσταται μεταβολάς· τὰ ὀστᾶ τῶν μὲν ἀνηλίκων περιέχουν περισσότερον χόνδρον καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εὔκαμπτα, ἐνῷ τῶν ἐνηλίκων περισσοτέραν ὀστεΐνην ἄσβεστον καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εὔθραυστα. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν παρουσιάζονται πλεῖσται ἰδιορρυθμίαι· γενικῶς αἱ περισσότεραι τούτων γίνονται ταχύτερον εἰς τοὺς παῖδας. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις εἶναι γενικῶς μετάβασις ἀπὸ ἀπροσδιορίστων τάσεων εἰς ὡρισμένας ἱκανότητας. Κατ' ἀρχὰς ὅλαι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι εἶναι ἀκαθόριστοι· κατὰ μικρὸν ὅμως διαμορφοῦνται ὡς νὰ ἦτο καθωρισμένη ἐκ τῶν προτέρων ἡ δι' ἑκάστην βαθμίδα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀνάπτυξις ὡρισμένων λειτουργιῶν. Καὶ κατὰ μὲν τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας ὑπερτερεῖ ἡ ἀνάπτυξις τῶν αἰσθήσεων· τὸ παιδίον εἶναι σχεδὸν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν· ἐν τούτοις εἶναι ἀσύνετον, διότι στερεῖται ἐμπειρίας, ἀσταθές, διότι δὲν ἔχει κανονικῶς σχηματισμένον κύκλον παραστάσεων, ἰσχυρογνώμον, διότι δὲν ἔχει κριτήριον τῶν πράξεών του. Ἔχει ἀνικανότητα πρὸς διανοητικὴν ἐργασίαν. Ἐνῷ θέλει νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ τοὺς ἐνήλικους, θέλει πάντοτε νὰ βλέπῃ, νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ κινῆται. Εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ νὰ ἐκδηλοῦται σαφῶς ἡ αὐτοσυνειδησία, ἀρχίζει ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως περὶ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ παιδίον δὲν δέχεται μόνον παθητικῶς, ἀλλ' ἀρχίζει νὰ ἀναπαράγῃ, νὰ συγκρίνῃ, νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ μιμῆται. Ἡ φαντασία του ἐκδηλοῦται σαφέστερον εἰς τὰ παιγνίδια καὶ εἰς τὴν ἀγάπην εἰς τὰ παραμύθια. Ἡ ἀσυνεσία του ὑποχωρεῖ κατ' ὀλίγον εἰς τὸν στοχασμὸν καὶ τὴν προνοητικότητα· ἡ ἀστάθειά του περιορίζεται καὶ θέλει ἤδη ἐπ' ὀλίγον νὰ προσέχῃ καὶ νὰ ἀσχολῆται εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Συναισθάνεται τὸν ψόγον καὶ τὸν ἔπαινον. Μὲ τὸ τέλος τοῦ ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας τὸ παιδίον φθάνει εἰς τὴν τρίτην βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλεται ἡ ἔναρξις τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς· ἀκριβεῖς δὲ στατιστικαὶ κατέδειξαν ὅτι ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων τοῦ παιδίου εἶναι ἀρκετὰ περιωρισμένος, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀκριβὴς παρατήρησις καὶ ἡ ἐποπτεία ἀντικατεστάθησαν ἐν τῷ παιδίῳ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ διανόησίς του ἐπηρεάζεται· δεικνύει δὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνωτέρους του. Ἡ τετάρτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως περιλαμβάνει κανονικῶς τὸ ἔνατον καὶ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ παιδίον ἀποκτᾷ ἤδη ἀριθμόν τινα σταθερῶν ἐννοιῶν τόπου καὶ χρόνου. Ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν δύναμιν προσοχῆς καὶ ἐκ τούτου σαφεστέρας παραστάσεις. Ἐπικρατεῖ ἤδη παρ' αὐτῷ ἡ μηχανικὴ μνήμη, ὥστε ἀποβαίνει κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς βαθμίδος αὐτῆς. Αὐξάνει τὸ αὐτοσυναίσθημα καὶ ἡ τάσις πρὸς αὐτοτέλειαν· διὸ δὲν εἶναι τόσον ἐπιθυμητὴ ἡ συναναστροφὴ μὲ ἐνήλικας. Ἡ πέμπτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως δὲν διαρκεῖ ὡρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, ὡς αἱ προηγούμεναι. Κατὰ ταύτην ἰδίως ἀναφαίνεται ἡ κατὰ τοὺς νόμους τῆς ψυχολογίας κανονικὴ σύνδεσις καὶ ἀνάπλασις τῶν παραστάσεων· τοῦτο ὅμως εἶναι νόησις· ἐκ τῆς νοήσεως δὲ διακρίνεται ὁ σχηματισμὸς ἐννοιῶν, ὄχι ὅμως λογικῶν, ἀλλὰ ψυχολογικῶν, δηλαδὴ περιεχουσῶν τὰ εἰς ἕκαστον παιδίον γνωστὰ ἀμετάβλητα γνωρίσματα. Ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδίου ἀποβαίνει μᾶλλον συνειδητή, ἐπιζητεῖ νὰ τιμᾶται μεταξὺ τῶν ὁμηλίκων· ἡ βούλησις ἀποβαίνει ἰσχυροτέρα. Ἡ ἕκτη βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως κυρίως ἐκδηλοῦται κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ διανοητικὴ δύναμις ἀποβαίνει ἰσχυροτέρα καὶ ἐπικρατεστέρα, ὥστε ἐπηρεάζει καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν φαντασίαν, ἥτις ἀποβαίνει ἤδη συνδυαστική· ἡ βούλησις ἀρχίζει νὰ κατευθύνῃ τὴν ἐνέργειαν. Ἀρχίζει ἤδη τὸ παιδίον νὰ σκέπτεται τὸ μέλλον του καὶ νὰ προπαρασκευάζεται δι' αὐτό.

Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— **«Παιδικὴ *Χαρά*»**. Παιδικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1921 ὑπὸ Α. Ι. Ῥάλλη.

— ***παιδικὴ ψυχολογία ἢ ψυχολογία τοῦ παιδός***. Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἐξετάζει τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μέχρι τέλους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἤτοι κατὰ τὰ 16—18 πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας· ἀποτελεῖ δ' αὕτη τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς παιδολογίας. Πρέπει ὅμως νὰ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ἡ ψυχολογία γενικῶς τῆς παιδικῆς ἡλικίας, περιλαμβάνουσα τὴν ἐξέτασιν τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως, ὅπως αὕτη κατὰ τὸν ἐπικρατέστερον τρόπον κανονικῶς ἐπιτελῆται, καὶ ἡ ψυχολογία ἑνὸς ἑκάστου παιδίου, περιλαμβάνουσα τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως καὶ καταστάσεως καὶ τὰς διαφορὰς του ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων. Πρῶτον ἔργον τῆς παιδικῆς ψυχολογίας εἶναι νὰ ἀθροίσῃ γεγονότα ἀναντίρρητα περὶ τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ παιδίου καθ' ἕκαστον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Σπουδαίαν δὲ σημασίαν ἔχει ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως ἑκάστου ψυχικοῦ φαινομένου καὶ ἡ ἀκολουθία, καθ' ἣν ἀναπτύσσονται αἱ ψυχικαὶ ἱκανότητες. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ψυχολογία τοῦ παιδός, ὡς συγκριτικὴ ἐπιστήμη, ἐξετάζει τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἡλικιῶν καὶ τῶν διαφόρων παίδων διαφοράς, ὡς ἑρμηνευτικὴ δὲ ἐπιζητεῖ νὰ ἐξήγησῃ τὴν πολύπλοκον ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ ἐνηλίκου διὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων φαινομένων τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ ἐξελικτικὴ αὕτη ψυχολογία διὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος (ψυχολογίας τῶν λαῶν) προέβη εἰς συγκριτικὰς μελέτας μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς ἐξελίξεως (ὀντογονίας) καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ὅλης φυλῆς (φυλογονίας).

Ἡ τοῦ παιδὸς ψυχολογία εἶναι νεωτάτη ἐπιστήμη. Τὰς πρώτας θεμελιώδεις περὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἐρεύνας ὀφείλομεν εἰς ἰατρούς. Ἐπιστημονικὰς βάσεις ἀπέκτησεν αὕτη, ὅτε ἡ ψυχολογία ἦλθεν εἰς στενοτέραν ἐπαφὴν μὲ τὴν φυσιολογίαν καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀνυψώθη δὲ εἰς πραγματικὴν ἐπιστήμην, ὅτε ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζεται εἰς αὐτὴν καὶ ἰατροὶ καὶ φυσιολόγοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διὰ παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων ἀκριβῆ ἔρευναν τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῆς ἀλληλακολουθίας καὶ ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἐφόσον δὲ κατενοεῖτο περισσότερον ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας καὶ εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀγωγὴν νὰ γνωρίζεται ἡ ψυχολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδὸς διὰ παρατηρήσεως καὶ πειραματικῆς ἐρεύνης, ἤρχισαν καὶ οἱ παιδαγωγικοὶ νὰ μελετῶσι καὶ ἐπιζητῶσι τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῆς παιδικῆς ψυχολογίας. Εἰς τὸν κύκλον δὲ τῆς ἐρεύνης τῆς περιέλαβεν αὕτη καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, ἐρευνῶσα τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς νοήσεως καὶ τοῦ λόγου τοῦ παιδίου καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισε καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας, οὕτω δὲ ἡ ἐπιστήμη ἤρχισε νὰ προβαίνῃ ἀπὸ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν γενικῶν νόμων καὶ τύπων τῶν ψυχικῶν φαινομένων εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀτομικῶν αὐτῶν διαφορῶν, νὰ διαγιγνώσκωνται αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι κλπ. καὶ ἐμορφώθη νέος κλάδος τῆς ψυχολογίας, ἡ *διαφορικὴ ψυχολογία*. Διὰ τῆς κατὰ μικρὸν δὲ συνδέσεως τῆς ἐξελικτικῆς καὶ τῆς διαφορικῆς ψυχολογίας, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς ψυχοπαθολογίας, ἐμορφώθη ἡ παιδικὴ ψυχολογία. Ὅσον δὲ περισσότερον ἡ νέα ἐπιστήμη, ἡ *ψυχανάλυσις*, ἠσχολεῖτο μὲ τὰ φαινόμενα τῆς πρωΐμου παιδικῆς ἡλικίας, τόσον περισσότερον ἐξετείνετο τὸ πεδίον τῆς ἐρεύνης τῆς παιδικῆς ψυχολογίας. Διὰ τῆς παιδικῆς ψυχολογίας τὰ πλεῖστα τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων σαφῶς διεκρίθησαν καὶ ἐγνώσθησαν, ἐξηρευνήθη ἀκριβέστερον ἡ αἰτιώδης σχέσις καὶ ἀκολουθία τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ κατωρθώθη νὰ μάθωμεν τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα ἑκάστου ἐξ αὐτῶν· οὕτω δὲ συνετέλεσεν αὕτη σπουδαίως εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γενικῆς ψυχολογίας. Ἀλλ' ἡ παιδικὴ ψυχολογία, ἀποτελεῖ σπουδαίαν βάσιν τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχιατρικῆς. Ἐν τῇ μελέτῃ δὲ τῆς ἐξελίξεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἡ παιδικὴ ψυχολογία ἐξηκρίβωσε τὰ ἑξῆς γνωρίσματα καὶ νόμους αὐτῶν: α') Αἱ διάφοροι ψυχικαὶ ἱκανότητες δὲν ἐμφανίζονται συγχρόνως, ἀλλ' ἀλληλοδιαδόχως· ὅσον δὲ ἀναγκαιοτέρα εἶναι ἱκανότης τις πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀτόμου, τόσον ἐνωρίτερον ἐμφανίζεται. Κατὰ δὲ τὸ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας ὁ παῖς κατέχει μὲν ὅλας τὰς ἱκανότητας τῶν ἐνηλίκων, ἀλλ' ἀσθενεστέρας καὶ ἀτελεστέρας. β') Αἱ διάφοροι ἱκανότητες ἄλλοτε μὲν αὐξάνουν ταχύτερον εἰς τὸν παῖδα, ἄλλοτε δὲ βραδύτερον, ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους καὶ ὡρισμένων ἐτῶν τῆς ἡλικίας· ὑπάρχουν ὅμως καὶ πνευματικαὶ λειτουργίαι, π. χ. ἰδιότητες τῆς μνήμης, τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀντιλήψεως, αἵτινες εἶναι ἰσχυρότεραι εἰς τὸν παῖδα παρὰ εἰς τὸν ἐνήλικα. Συνήθως δέ, κατὰ τὴν περίοδον τῆς γοργῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, συμπίπτει στασιμότης ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων καὶ ἀδράνεια αὐτῶν. γ') Πολλάκις ἱκανότης τις, ἥτις κατεῖχε κατωτέραν θέσιν ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ τοῦ παιδός, ἐνισχύεται ἀποτόμως τόσον, ὥστε κανονίζει τὴν πνευματικήν του κατεύθυνσιν καὶ ἐνέργειαν· μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς αὕτη ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἄλλης. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ψυχικὸς βίος τοῦ παιδὸς δεικνύει σειρὰν μεταμορφώσεων· ἐκ τούτου διήρεσαν τὸν ψυχικὸν βίον τοῦ παιδίου εἰς διαφόρους περιόδους, οἷον τῆς ἀρχομένης γλωσσικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀρχομένης ἀντιλήψεως, τῆς φαντασίας, τῆς μηχανικῆς μνήμης, τῆς διανοήσεως. ε') Αἱ πλεῖσται τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν γίνονται κατ' ἀρχὰς ἄνευ συμμετοχῆς τῆς συνειδήσεως τῶν παίδων, κατ' ὀλίγον δὲ ἀποβαίνουσι συνειδηταί, ἀλλ' οὐχὶ ὅσον εἰς τοὺς ἐνήλικας· ἡ διαφορὰ αὕτη πολλάκις παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων καὶ τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων καὶ λαῶν. στ') Σπουδαίαν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων λειτουργιῶν συνάφεια· αὕτη δὲ εἶναι ἡ θετική, ὅταν ἡ ἰσχὺς τῆς μιᾶς ἐπιφέρῃ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἄλλης καὶ ἡ ἐξασθένισις τῆς μιᾶς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἄλλης· ἡ ἀρνητική, ὅταν ἡ ἐνίσχυσις τῆς μιᾶς ἐπιφέρῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἄλλης καὶ ἀντιστρόφως· π. χ. μεταξὺ συναισθημάτων καὶ φαντασίας ὑπάρχει θετικὴ συνάφεια, μεταξὺ μνήμης καὶ διανοήσεως ἀρνητική. Παράγοντες δὲ τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ κληρονομικότης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐνυπαρχουσῶν ἐν τῇ φύσει τοῦ παιδίου προδιαθέσεων, καὶ ἡ προσαρμογή, ἤτοι αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι, πρὸς τὰς ὁποίας ἐξ ἀρχῆς τοῦ βίου προσαρμόζεται τὸ παιδίον· ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐπιζητεῖ νὰ ἐπενεργήσῃ καταλλήλως ἡ ἀγωγή.

Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— ***παιδικὸν γλαύκωμα*** (glaucome infantile) [*Ὀφθαλμ.*]· βλ. λ. *μεγαλοφθαλμία*.

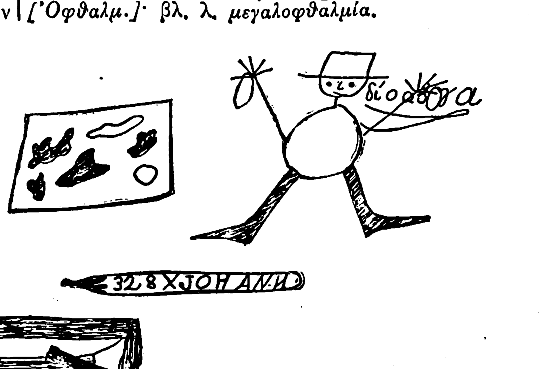

Νεκρὰ φύσις.

[Σχέδιον παιδίου 5 ἐτῶν.]

— ***παιδικὸν σχέδιον***. Λέγεται τὸ σχέδιον τὸ ἰδιάζον εἰς τὸ γραφικὸν αἴσθημα τῶν παίδων. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ παιδικοῦ σχεδίου εἶναι ἡ πλήρης ἀπόδοσις τῶν λεπτομερειῶν, τὸ θάρρος ὅπερ χαρακτηρίζει ὅλους τοὺς πρωτογόνους τεχνίτας νὰ διαχω-

Digitized by Google

ῥίζουν ἀπὸ τὴν φύσιν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα τοῖς χρησιμεύουν, καὶ νὰ ἀνασυνθέτουν ἕκαστον χωριστὰ μὲ ἰδιάζοντα τρόπον. Αἱ συνθέσεις των

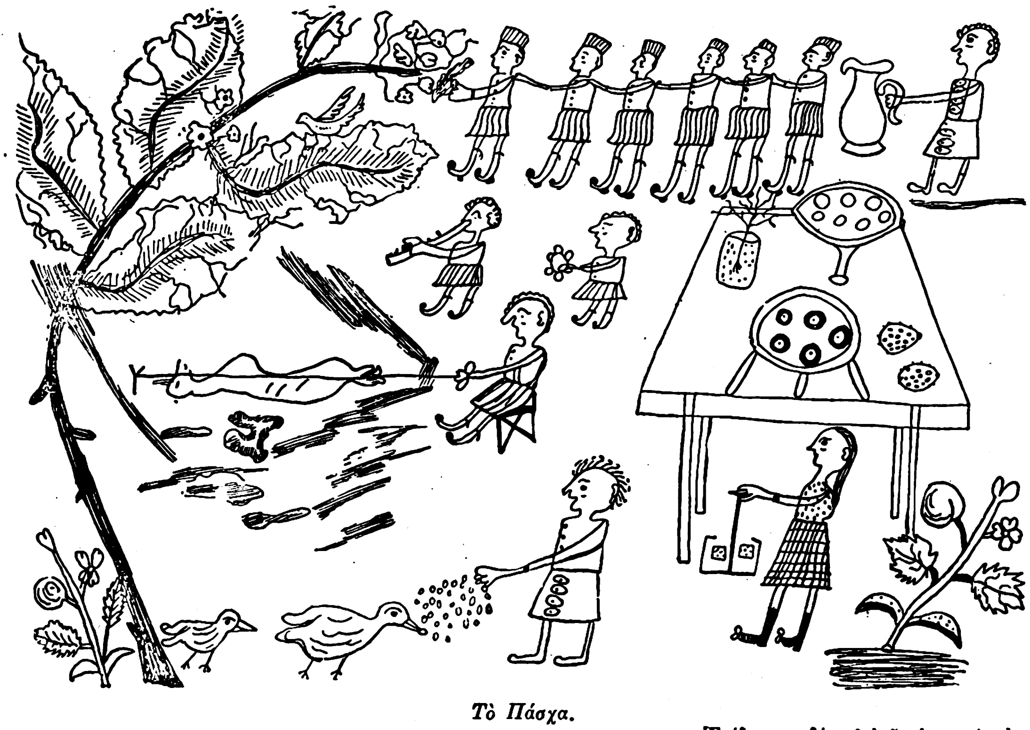

Τὸ Πάσχα.

[Σχέδιον παιδίου 9 ἐτῶν ἐκ χωρίου.]

ἔχουν ὅλα τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῆς πρωτογόνου τέχνης, ἡ προοπτική των εἶναι τελείως συμβατική, βλέπουν μὲ περισσοτέραν δύναμιν τὰ ζῷα καὶ γενικῶς τὴν φύσιν καὶ δυσκολώτερον τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν δὲ ἀντικείμενον κρύβουν ὄπισθεν ἄλλου καὶ φοβοῦνται τὸ κενόν. Μεταχειρίζονται τὸ χρῶμα ἐντόνως καὶ σπανίως τὸ ἀναμιγνύουν. Τὸ σχέδιον διὰ τὸ παιδίον εἶναι τὸ μέσον ὅπως γνωρίσῃ καλύτερον τὴν πέριξ του ζωὴν καὶ τὴν ἀγαπήσῃ. Α. Κ. Α.

— **παιδικὸς *κῆπος*·** βλ. λ. *νηπιαγωγεῖον*.

— **«Παιδικὸς *Κόσμος*».** Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1918 ὑπὸ Σ. Γ. Βλαστοῦ.

παιδικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι παιδικόν: «ἡ παιδικότης τοῦ διηγήματος».

Παιδίνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παιδί*.

παιδιόθεν· ἐπίρρ., ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, ἐκ παίδων.

παιδιομετρία (ἡ)· βλ. λ. ***παιδομετρία***.

παιδίον (τό)· μικρὸς παῖς, ***παιδί***.

— *[Ἰατρ.] Παιδίον* καλεῖται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἤτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς *ἥβης* (βλ. λ.), μέχρι δηλαδὴ τοῦ 12ου ἢ 14ου ἔτους. Συνήθως ἡ περίοδος αὕτη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους, τὴν τῆς πρώτης παιδικῆς ἢ βρεφικῆς ἡλικίας (βλ. *νεογνόν*, *βρέφος*), ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 24ου ἢ 30οῦ μηνός, τὴν τῆς δευτέρας παιδικῆς ἡλικίας (ἐσφαλμένως κληθείσης *νηπιακῆς*, ἐφ' ὅσον νήπιον καὶ βρέφος ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν), ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς δευτέρας, μέχρι δηλαδὴ τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους, καὶ τὴν τῆς τρίτης ἢ μεγάλης παιδικῆς ἡλικίας, ἀπὸ τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους μέχρι τοῦ 12ου ἢ 14ου.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ παιδίου εἶναι ἡ συνεχὴς αὔξησις τοῦ σώματος αὐτοῦ (βλ. *αὐξησεολογία*, *αὔξησις*)· εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει καὶ κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωὴν καὶ ἀκολουθεῖ καὶ πέραν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀλλ' ἡ ἐνδομήτριος ζωὴ ἀποτελεῖ κυρίως τὴν περίοδον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ δὲ τὴν ἐφηβικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν ἡ αὔξησις δὲν εἶναι τόσον μεγάλη συγκριτικῶς μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται τὸ παιδίον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς αὐξήσεως, ἡ ὁποία διαφέρει ἀναλόγως τῆς φυλῆς ἢ καὶ τῆς οἰκογενείας ἑκάστου ἀτόμου, βασίζεται κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος· δύνανται ὅμως νὰ ἐπιδράσουν ἐπ' αὐτῆς καὶ ἰδιαίτεραι συνθῆκαι, προερχόμεναι ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατροφῆς τοῦ παιδίου, καθόσον εἶναι πλέον ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν στοιχείων εἰς τὴν τροφὴν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διαταραχὰς εἰς τὴν αὔξησιν. Ἡ τροφὴ τοῦ παιδίου, ἐκτὸς τῆς ἐπαρκοῦς ποσότητος λευκώματος, ὑδατανθράκων, λίπους καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν, πρέπει βεβαίως νὰ περιέχῃ καὶ τὰς ἀπαραιτήτους βιταμίνας, διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῶν δύναται νὰ ἔχῃ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς αὐξήσεως. Ἐξ ἄλλου τὸ παιδίον, ἐπειδὴ ἀναπτύσσεται συνεχῶς, ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀφομοιώσῃ μεγαλυτέραν ποσότητα τροφῆς. Τὰ πειράματα τοῦ Parrot καὶ τοῦ Albert Robin ἀπέδειξαν ὅτι τὸ νεογνὸν ἀπορροφεῖ κατὰ χιλιόγραμμον βάρους περισσότερον ὀξυγόνον καὶ διπλάσιον ἄζωτον ἀπὸ τὸν ἐνήλικον, ἐνῷ ἀπεκκρίνει πολὺ ὀλιγωτέραν οὐρίαν, κρατεῖ δηλαδὴ μέγα μέρος τοῦ ἀζώτου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς αὐξήσεως. Ἐπίσης, ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεταλλικὰς οὐσίας, τὸ βρέφος ἔχει ἀνάγκην μεγαλυτέρας ποσότητος αὐτῶν καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ τὰς εὕρῃ εἰς τὴν τροφήν του· οὐσίαι τινὲς μάλιστα, ὡς ὁ σίδηρος, ὁ φωσφόρος, τὸ ἀσβέστιον, εἶναι ἀπαραίτητοι. Οἱ ὑδατάνθρακες καὶ τὰ λίπη χρειάζονται κυρίως διὰ τὴν θερμοπαραγωγήν, ἐμποδίζουν δὲ καὶ τὴν ταχεῖαν κατανάλωσιν τοῦ λευκώματος. Πρὸς τούτοις ὁ ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου ἀπορροφεῖ μεγαλυτέραν ποσότητα ὕδατος, διότι οἱ νεαροὶ ἱστοὶ ἔχουν ἀνάγκην περισσοτέρου ὕδατος διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἡ ἀπορρόφησις αὕτη τοῦ ὕδατος εἶναι ταχυτέρα κατὰ τὴν βρεφικὴν ἢ κατὰ τὴν μεγάλην παιδικὴν ἡλικίαν. Ὅλη ὅμως ἡ τροφὴ δὲν χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὴν αὔξησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καῦσιν, ἥτις εἶναι ἐντονωτέρα ὅσον τὸ παιδίον εἶναι μικρότερον τὴν ἡλικίαν. Πολλὰ παιδία δὲν τρέφονται ἐπαρκῶς, διότι δὲν ἔχουν ὄρεξιν· δὲν τρώγουν ἀπὸ ὅλα, θέλουν νὰ φάγουν μόνον ὡρισμένα ἐδέσματα τῆς ἀρεσκείας των. Ὅταν ὁ ὑποσιτισμὸς οὗτος καταντᾷ ἀρκετὰ σημαντικός, θὰ παρατηρηθῇ καὶ ἀργοπορία εἰς τὴν αὔξησιν. Ἐὰν πάλιν ἡ ποσότης, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τὸ παιδίον, δὲν εἶναι πολὺ κατωτέρα ἐκείνης, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην, τοῦτο θὰ αὐξήσῃ μὲν ἀλλὰ θὰ μείνῃ ἰσχνὸν καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀντοχήν, ὅταν ἀρρωστήσῃ, θὰ ἀπειλῆται δηλαδὴ κυρίως ἀπὸ φυματίασιν, ἡ ὁποία κάμνει μεγάλας προόδους ἐκεῖ ὅπου ἡ θρέψις εἶναι ἀνεπαρκής. Ὑπάρχουν ἐπίσης παιδία, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀπεριόριστον ὄρεξιν, καταβροχθίζουν περισσοτέραν τροφὴν ἀπὸ ὅσην δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν διὰ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν των, διὸ καὶ καθίστανται ὑπὲρ τὸ δέον εὐτραφῆ. Διὰ τὰς δύο κατηγορίας τῶν παιδίων τούτων χρειάζεται νὰ διακανονίσῃ τις τὴν τροφὴν ποσοτικῶς. Διὰ τὸν διακανονισμὸν δὲ τοῦτον συνήθως βασίζεταί τις ἐπὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος καὶ χορηγεῖ ὡρισμένον ἀριθμὸν θερμίδων κατὰ χιλιόγραμμον βάρους, ἀλλά, κατὰ τὸν Pirquet, ὁ τρόπος οὗτος τοῦ κανονισμοῦ τῆς τροφῆς δὲν εἶναι ὀρθός, διότι τότε τὰ ἰσχνὰ παιδία θὰ τραφοῦν ἀνεπαρκῶς, διὸ καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας τῶν βλεννογόνων, διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἀπορρόφησις τῆς τροφῆς, τῆς ἐσωτερικῆς δηλαδὴ ἐπιφανείας τοῦ λεπτοῦ καὶ τοῦ παχέος ἐντέρου. Τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ὁ Pirquet καταλογίζει κατὰ μῆκος μὲν ἴσην πρὸς τὸ ὕψος τοῦ κορμοῦ πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ 10, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ πλάτος ἴσην πρὸς τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ὕψους τοῦ κορμοῦ. Ὡς φυσιολογικὴ μονὰς θρέψεως λαμβάνεται ἡ θρεπτικὴ ἀξία ἑνὸς γραμμαρίου γυναικείου γάλακτος, τὴν ὁποίαν ὁ Pirquet ὠνόμασε νὲμ (nem ἐκ τοῦ Nahrung-Einheit-Milch) καὶ ἀναλόγως πρὸς αὐτὴν κανονίζεται καὶ ἡ ἀξία τῶν ἄλλων τροφῶν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διατροφῆς ἔδωκεν ἀρκετὰ καλὰ ἀποτελέσματα. Ἐφόσον ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τροφῆς διαρρύθμισιν τοῦ Pirquet, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ κανονίζῃ ποσοτικῶς τὴν τροφὴν ὄχι μόνον ἀναλόγως τοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ παιδίον, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς μὲ τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν ἡλικίαν του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ τροφὴ τοῦ παιδίου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐπαρκής, ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τοὺς κλιματικοὺς ὅρους ἑκάστου τόπου καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ περιέχῃ περισσότερον λίπος εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα καὶ περισσοτέρους ὑδατάνθρακας εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς τὰ μέρη μας θὰ ἀποφεύγηται, ὅσον τὸ δυνατόν, πᾶσα τροφὴ δυναμένη νὰ προκαλέσῃ σήψεις. Εἶναι δὲ προτιμότερον νὰ τρέφωνται τὰ παιδία μὲ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου των, διότι ταῦτα εἶναι πάντοτε νωπότερα.

Μετὰ τὰ πρῶτα ἄλευρα (βλ. *γαλουχία*, *ἀπογαλακτισμός*), τὸ παιδίον εἰς ἡλικίαν 8—10 μηνῶν θὰ λάβῃ τὰ πρῶτα ῥοφήματα (σοῦπες ἀπὸ χόρτα μὲ διάφορα ἀλευρώδη, πάστες, ταπιόκα, βρόμην κτλ.), συνάμα δὲ ἄρτον ὑπὸ μορφὴν μπισκότων, τὰ ὁποῖα εὐκολύνουν τὸ μάσημα καὶ προκαλοῦν σιέλωσιν. Ὁ ἄρτος θὰ ἀντικαταστήσῃ ἀργότερον τὰ μπισκότα καὶ τότε θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαλειφθῇ ἐπ' αὐτοῦ ὀλίγον βούτυρον ἢ μαρμελάδα. Ὁ πιτυροῦχος ἄρτος θεωρεῖται θρεπτικώτερος, ἐπειδὴ συνάμα περιέχει περισσοτέρας βιταμίνας, ἐν τούτοις, κατά τινας συγγραφεῖς, ὁ λευκὸς ἄρτος εἶναι προτιμότερος τοῦ πιτυρούχου μέχρις ἡλικίας 3 περίπου ἐτῶν, διότι τὸ λεγόμενον μαῦρο ψωμὶ δύναται νὰ ἐρεθίσῃ τὸ ἔντερον ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ περιεχομένων πιτύρων. Μετὰ τὸν ἄρτον ἔρχεται ὅλη ἡ σειρὰ τῶν διαφόρων ἀμυλούχων (ποικίλα ἀλευρώδη, γεώμηλα κτλ.), τὰ ὁποῖα ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ μετασχηματίζονται εἰς σάκχαρον, ὡς καὶ ἀρκετὴ ποσότης κοινοῦ σακχάρου, ἥτις προσφέρεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Τὸ λίπος καὶ οἱ ὑδατάνθρακες εἶναι ἡ πραγματικὴ καύσιμος ὕλη διὰ τὸν ὀργανισμόν. Κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ μερὶς λίπους, ἥτις εἶναι ἀναγκαία δι' ἕκαστον παιδίον, ὁρίζεται συνήθως πρὸς 3 γραμμάρια κατὰ χιλιόγραμμον βάρους, ἡ δὲ μερὶς ὑδατανθράκων πρὸς 7 γραμμάρια. Τὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα εἶναι χρησιμώτατα διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ αἵματος καὶ τῶν διαφόρων ἱστῶν, χορηγοῦνται ἀθρόως διὰ τῶν χορταρικῶν (πλούσια εἰς ἅλατα εἶναι ἰδίως τὰ καρόττα, τὸ σπανάκι, τὰ μαρούλια, τὰ πράσα κτλ.)· ὑπάρχει μάλιστα τάσις σήμερον νὰ δίδωνται εἰς τὰ παιδία ἀρκετὰ ἐνωρίς, κατὰ τὸν 6ον καὶ 7ον μῆνα· ἐν τούτοις εἰς τὰ θερμὰ σχετικῶς κλίματα, ὡς εἶναι τὸ ἰδικόν μας, ἴσως εἶναι προτιμότερον νὰ ἀναβάλλεται κάπως ἡ πρώϊμος αὕτη χορήγησις χορταρικῶν. Τὰ ὀπωρικὰ εἶναι καλύτερον νὰ προσφέρωνται ὡς εἶναι καὶ ὄχι μετὰ βράσιν (ἐν εἴδει δηλαδὴ κομπόστας), διότι νωπὰ διατηροῦν ὅλας αὐτῶν τὰς βιταμίνας· εἰς τὰ πολὺ μικρὰ παιδία δύναται νὰ δώσῃ τις χυμὸν ὀπωρῶν, οἷος εἶναι ὁ χυμὸς πορτοκαλλίου, ὅστις εἶναι πλουσιώτατος εἰς βιταμίνην C. Τὰ ὀπωρικὰ περιέχουν ἐπίσης, ἐν συνδυασμῷ μετὰ κιτρικοῦ, ταρταρικοῦ ὀξέος κτλ., καὶ διάφορα μεταλλικὰ ἅλατα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀνεφέρομεν προηγουμένως, εἶναι λίαν ὠφέλιμα. Τὰ πολὺ συμπαγῆ ὀπωρικά, ὡς εἶναι τὸ μῆλον, θὰ δοθοῦν εἰς τὸ παιδίον μετὰ τὸν 18ον μῆνα, ὅταν δηλαδὴ τὸ παιδίον κατορθώνῃ νὰ τὰ μασήσῃ καλῶς· νὰ προτιμῶνται δὲ πάντοτε τὰ ὀπωρικὰ τοῦ τόπου, τὰ ὁποῖα ὡριμάζουν εἰς τὸ δένδρον. Ἡ βανάνα εἶναι θρεπτικωτάτη, ἐν τούτοις δὲν ἔχει τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἐγχωρίων ὀπωρικῶν, ἐφόσον ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τοῦτο, πιθανώτατα, διότι κόπτεται ἄωρος καὶ ὡριμάζει διαρκούσης τῆς μεταφορᾶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Εἴς τινα παιδία αὕτη προκαλεῖ δερματικὰς ἐκδηλώσεις. Τὰ ᾠὰ τὸ καλύτερον εἶναι νὰ δίδωνται μετὰ τὸν 12ον μῆνα, εἰς τὴν ἀρχὴν μέρος τοῦ κρόκου διὰ νὰ δοκιμάσῃ τις τὴν ἀνεκτικότητα τοῦ παιδίου, ἔπειτα ὁλόκληρος ὁ κρόκος καὶ μετὰ τὸν 15ον μῆνα ὁλόκληρον τὸ ᾠόν. Ἐφόσον δὲ τὸ παιδίον λαμβάνει διαφόρους ἄλλας τροφάς, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τρέφηται μὲ μεγάλην ποσότητα ᾠῶν, ὡς γίνεται πολλάκις· ἀρκοῦν συνήθως 3—4 ᾠὰ τὴν ἑβδομάδα. Μετὰ τὸν 13ον μῆνα δύναται νὰ προσθέσῃ τις καὶ ἄλλας ζωϊκὰς ὕλας εἰς τὴν τροφὴν τοῦ παιδίου· ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν ἔχει τονωτικωτάτην ἐνέργειαν, διότι περιέχει ὅλα τὰ αἱμοποιητικὰ στοιχεῖα. Ἐπίσης δύνανται νὰ δοθοῦν μετὰ προσοχῆς διάφορα ὄργανα, ὡς εἶναι τὸ ἧπαρ, ὁ ἐγκέφαλος ἀμνοῦ κτλ. Ὅσον ἡ τροφὴ γίνεται πλέον οὐσιαστική, τόσον ἐλαττώνεται καὶ ἡ ποσότης αὐτῆς εἰς ὄγκον. Τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρώτη τροφὴ τοῦ παιδίου, ἀντικαθίσταται βαθμηδὸν δι' ἄλλης τροφῆς καὶ ἐλαττοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γευμάτων, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη τοῦ πρώτου

Digitized by Google

ἑξαμήνου τοῦ 2ου ἔτους, τὰ γεύματα γίνονται μόνον τέσσαρα τὴν ἡμέραν. Οὐδέποτε θὰ προσφέρεται γάλα μεταξὺ τῶν γευμάτων. Ἐπίσης καλὸν εἶναι νὰ καταργῆται τὸ ἐλαφρὸν γεῦμα τῆς 10ης π.μ., διότι ἄλλως τὸ παιδίον δὲν τρώγει μὲ ὄρεξιν εἰς τὸ κύριον γεῦμα τῆς μεσημβρίας. Τὸ παιδίον πρέπει νὰ τρώγῃ μόνον κατὰ τὰς ὁρισθείσας ὥρας διὰ τὰ γεύματά του, δὲν πρέπει δὲ νὰ λαμβάνῃ τίποτε μεταξὺ τῶν γευμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κρέας, ἡ ἡλικία κατὰ τὴν ὁποίαν δέον νὰ χορηγηθῇ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ὀδοντοφυΐαν τοῦ παιδίου. Εἶναι δὲ λογικὸν νὰ χορηγῆται βαθμιαίως μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κυνοδόντων· συνήθως δίδεται κατὰ πρῶτον τὸ κρέας τῆς ὄρνιθος ἢ ἰχθύος, εἶτα τὸ τοῦ μόσχου καὶ ἀργότερον τὸ βόειον. Πάντως τὰ κρέατα τῶν πολὺ νεαρῶν ζῴων δὲν εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προτιμῶνται, ὡς ἐνομίζετο ἄλλοτε. Εὐπεπτότερα πολλάκις εἶναι τὰ σχηματισμένα κρέατα, ὡς εἶναι τὸ βόειον κρέας. Τινὲς διατείνονται ὅτι τὸ παιδίον δὲν ἔχει ἀνάγκην κρέατος πρὶν συμπληρώσῃ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἄλλοι προτιμοῦν νὰ ἀναμείνουν μέχρι τοῦ 6ου ἢ καὶ 7ου ἔτους διὰ νὰ προσθέσουν κρέας εἰς τὴν τροφήν του. Αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι βεβαίως ὑπερβολικαί, διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλὰ παιδία συνηθίζουν εἰς τὴν φυτοφαγίαν, ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν εἶναι ἐπαρκὴς διὰ νὰ ζητήσῃ τις νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σύστημα τοῦτο εἰς ὅλα γενικῶς τὰ παιδία. Διὰ νὰ ἀπορρίψῃ τις τροφήν τινα, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ τροφὴ αὕτη εἶναι πραγματικῶς βλαβερά, εἰ δ' ἄλλως θὰ στερήσῃ παραλόγως τὸ παιδίον ὡρισμένων στοιχείων, τῶν ὁποίων ὁ συνδυασμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι χρησιμώτατος. Ὅταν μία ὡρισμένη τροφὴ εἶναι ἀνεκτὴ ἀπὸ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ παιδίου καὶ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πείρας ὅτι ἡ τροφὴ αὕτη δὲν ἐπιφέρει βλάβην καὶ εἶναι θρεπτική, δὲν ὑπάρχει λόγος διὰ νὰ καταργηθῇ. Οἱ συμβουλεύοντες τὴν φυτοφαγίαν, δισχυρίζονται ὅτι τὰ διὰ χόρτων τρεφόμενα παιδία ἔχουν μᾶλλον εὔστροφον, γλυκύτερον καὶ πλέον ἰσορροπημένον χαρακτῆρα, ὡς καὶ μεγαλυτέραν ἀντοχὴν πρὸς τὴν κόπωσιν. Εἰς αὐτοὺς ὅμως οἱ κρεοφάγοι ἀπαντοῦν ὅτι τὰ ἰδικά των παιδία εἶναι ζωηρότερα, ἔχουν μεγαλυτέραν ἀντίληψιν καὶ ὅτι ἡ ἀντοχή των πρὸς τὴν κόπωσιν δὲν εἶναι ὀλιγωτέρα, ὅταν συγχρόνως τρέφωνται καὶ μὲ ἀρκετοὺς ὑδατάνθρακας. Ἴσως ἡ χορτοφαγία νὰ εἶναι κατάλληλος δι' ὡρισμένους ὀργανισμοὺς εἰς ὥριμον πλέον ἡλικίαν. Ὅταν τὸ παιδίον πλησιάζῃ τὸ δεύτερον ἔτος, εἶναι μᾶλλον κέρδος νὰ εἰσαγάγῃ τις τὸ κρέας εἰς τὴν τροφήν του, ἀρκεῖ νὰ μὴ γίνεται κατάχρησις αὐτοῦ, διότι οἱ κίνδυνοι τοῦ κρέατος προέρχονται ἀπὸ τὴν κατάχρησιν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν χρῆσιν. Κατὰ κανόνα οὐδέποτε πρέπει νὰ δίδῃ τις εἰς τὸ αὐτὸ γεῦμα ᾠόν, κρέας καὶ ἰχθῦς· τὸ παιδίον θὰ λαμβάνῃ μίαν τροφὴν ἐξ αὐτῶν, ἓν εἶδος δηλαδὴ ζωϊκοῦ λευκώματος, ὁμοῦ μετά τινος ἀλευρώδους παρασκευάσματος ἢ χόρτου. Ἐπὶ ἀρκετὰ μάλιστα ἔτη εἶναι προτιμότερον νὰ λαμβάνῃ τὸ παιδίον φυτικὰς μόνον οὐσίας κατὰ τὸ ἑσπερινὸν γεῦμα. Πάντως διὰ τὴν διατροφὴν ἑκάστου παιδίου χρειάζεται εἰδικὴ παρακολούθησις καὶ ἰδιαιτέρα μελέτη.

Εἰς τὸ παιδίον ἡ αὔξησις δὲν ἐξελίσσεται μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἐὰν ζητήσῃ νὰ μελετήσῃ τις ἱστολογικῶς τὰ διάφορα ὄργανα εἰς ὡρισμένην τινὰ ἡλικίαν, θὰ παρατηρήσῃ ὅτι δὲν εὑρίσκονται ὅλα εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως. Κύτταρά τινα, ὡς τὰ ἐνδοθηλιακὰ κύτταρα τοῦ πνεύμονος, φθάνουν ταχέως, σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου, εἰς τὴν τελειότητα, ἐνῷ ἄλλα κύτταρα παραμένουν ἐπὶ πολὺ ἀμετάβλητα. Ἡ ἀνισότης δὲ αὕτη τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος ἐξηγεῖ χαρακτηριστικά τινα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς τὰ μικρὰ παιδία κατὰ τὰς νοσηρὰς καταστάσεις. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ζωῆς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἶναι ἡμιτελής, πάντως ὅμως μᾶλλον προκεχωρημένη τῆς τοῦ ἐγκεφάλου, ὅστις ἐπιδρᾷ ἐλάχιστα ἐπὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ δὲν μετριάζει τὰς ἀντανακλαστικὰς ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐντονώταται καὶ ἀκανόνιστοι. Πολλαὶ νοσηραὶ καταστάσεις ἀντιπροσωπεύουν ἀντανακλαστικὰς πράξεις, δι' ὃ καὶ ἐκδηλοῦνται ἐντόνως καὶ ἀποτόμως καὶ διαρκοῦν βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Οὕτω εἰς τὸ βρέφος δὲν εἶναι σπάνιον νὰ παρατηρήσῃ τις ὑψηλὸν πυρετόν, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ταχέως ὑποθερμία. Συνολικῶς τὸ παιδίον ἐμφανίζει εἰδικὰς νοσηρὰς καταστάσεις καὶ κατὰ πρῶτον λόγον, ἐκτὸς τῶν ἐκ γενετῆς παθήσεων, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, τὰς πεπτικὰς διαταραχάς, αἵτινες ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀπήχησιν ἐπὶ τοῦ νεαροῦ ὀργανισμοῦ τοῦ παιδίου, ὡς καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προερχομένας διαφόρους διαβαθμίσεις τῆς ἀθρεψίας. Ἔπειτα παρατηροῦνται συνηθέστερον εἰς τὰ παιδία τὰ διάφορα ἐξανθηματικὰ νοσήματα, ἡ διφθερῖτις, ὁ κοκκύτης, ἡ ἐπιδημικὴ παρωτιδῖτις, ἡ βρογχοπνευμονία, αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τοῦ φάρυγγος, ἡ χορεία, ἡ ὀξεῖα ὀστεομυελῖτις κτλ., ἐπίσης βλέπει τις παρ' αὐτοῖς τὰς νόσους τῶν ἐνηλίκων, ἀλλ' ἐνίοτε μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ὡς συμβαίνει μὲ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὴν πνευμονίαν, τὸν ὀξὺν ρευματισμόν, τὰς καρδιοπαθείας, τὴν φυματίασιν κτλ. Σ. ΒΕΡΑΣ

—*[Τέχνη]* Ἡ παγκόσμιος τέχνη ἀπησχολήθη εὐρύτατα μὲ τὸ *παιδίον*. Αἱ ποικιλίαι τῶν ἐκφράσεων, τὰς ὁποίας ἐπιδέχεται τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ἡ ἰδιάζουσα εἰς τοῦτο χάρις, συνετέλεσαν, ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν καλλιτεχνῶν ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ παιδίου. Ἐνταῦθα θ' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν διαμνημόνευσιν τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἔργων, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν γενικὸν τύπον τοῦ παιδίου, ἀφοῦ παρατηρήσωμεν ὅτι συχνάκις ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἀναπαρέστησε τὸ παιδίον ὡς Ἐρωτιδέα ἢ νεαρὸν Βάκχον, ἡ δὲ χριστιανικὴ τέχνη ὡς ἄγγελον. Ἐκ τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες μεθ' ὅλως ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἐξειργάσθησαν ἀπεικονίσεις παιδίων, εἶναι ὁ Μουρίλλιο, ὅστις κατέλιπε πλουσίαν σειρὰν θαυμασίων ἀπεικονίσεων τῶν λαϊκῶν παιδίων τῆς Σεβίλλης εἰς χαρακτηριστικὰς σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Ἀντώνιος Βὰν Ντάϊκ, τοῦ ὁποίου ἐξαιρέτως τιμῶνται αἱ προσωπογραφίαι παιδίων ἀριστοκρατικῶν ἢ βασιλικῶν γενῶν, πλήρεις ἀβρότητος, χάριτος καὶ λεπτοῦ θελγήτρου, ὁ Ρέϋνολτς, ὅστις κατέλιπεν ἐπίσης προσωπογραφίας εὐγενῶν παιδικῶν προσώπων τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, καὶ ὁ Λουδοβῖκος Ρίχτερ, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ζωγράφους τῶν παιδίων. Ἐκ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, μὲ ἰδιάζουσαν στοργὴν καὶ ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν ἀπέδωκε παιδικὰς σκηνὰς ὁ Γ. Ἰακωβίδης. Μεταξὺ τῶν μεμονωμένων ἔργων, ὅσα ἐπιτυχῶς ἀποδίδουν παιδικὰς φυσιογνωμίας, τάσσονται τὰ ἀκόλουθα : «Παιδία ᾄδοντα» τοῦ Φράντς Χάλς, «Ὁ Ζέφυρος (ὑπὸ μορφὴν παιδίου) λικνιζόμενος ἄνωθεν τῶν ὑδάτων» τοῦ Προυντών, ἡ «Cantoria» τοῦ ντέλλα Ρόμπια, «Τὸ γαλάζιο παιδὶ» τοῦ Γκαίνσμπορω, «Τὸ παιδὶ ποῦ θηλάζει» τοῦ Ἰάπωνος Οὐταμάρο, ἡ «Εἰκὼν βρέφους» τῆς πινακοθήκης τοῦ Ἄουξμπουργ, ἀγνώστου Ἰταλοῦ ζωγράφου, «Ἡ προσωπογραφία παιδίου» τῆς σχολῆς τοῦ Πάολο Βερονέζε (πινακοθήκη Δρέσδης), «Ὁ Ἰνφάντης Βαλτάσαρ Κάρλος» τοῦ Βελάσκεθ, ἡ «Κεφαλὴ παιδίου» τοῦ Ρούμπενς (πινακοθήκη Λιχτενστάϊν, ἐν Βιέννῃ), «Ὁ πρίγκιψ Ἐδουάρδος ΣΤ'» τοῦ Χὰνς Χολμπάϊν τοῦ νεωτέρου (ἐν Ἀννοβέρῳ), «Μαγδαληνή, ἡ κόρη τοῦ Λουθήρου» τοῦ Λουκᾶ Κράναχ τοῦ πρεσβυτέρου, «Τὸ παιδίον μὲ τὸν παπαγάλον» τοῦ Ραβενστάϊν κλπ. Ι.Μ.Π.

— παιδία ἀνώμαλα *[Παιδιατρ.]*. Τὰ διανοητικῶς ἀσθενεστέρα ἢ *καθυστερημένα* (βλ. λ.). Διαιροῦνται συνήθως εἰς νευροπαθῆ, ψυχοπαθῆ ἢ ὀλιγοφρενικά. Αἱ διανοητικαὶ ὅμως ἀνωμαλίαι εἶναι ἀπειράριθμοι, δι' ὃ καὶ ταξινομοῦνται ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν διαφόρων περιγραψάντων αὐτὰς ἰατρῶν.

Εἰς τὰ *νευροπαθῆ* παιδία ἀνάγονται ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν συνάμα νευρικὰς διαταραχάς, οἷα εἶναι τὰ πάσχοντα ἐκ χορείας, ὑστερισμοῦ, ἐπιληψίας κτλ. Εἰς δὲ τὰ *ψυχοπαθῆ* αἱ ἀνωμαλίαι εἶναι πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως, δι' ὃ καὶ τὰ παιδία ταῦτα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς, κυρίως ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀσταθῆ, μὴ δυνάμενα νὰ προσηλώσουν τὴν προσοχήν των μήτε διὰ νὰ ἀκούσουν μήτε διὰ νὰ ἀπαντήσουν ἢ καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίαν. Ταῦτα εἶναι περισσότερον ἀνώμαλα ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτῆρα ἢ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάνοιαν, δι' ὃ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι εὐερέθιστα, ἀνυπότακτα καὶ δὲν ἐπιδέχονται παρατηρήσεις. Ἄλλα πάλιν ἐμφανίζουν κενὰ εἰς τὴν ἀντίληψίν των· οὕτω, ἐνῷ παιδίον τι εἶναι ἐπιμελέστατον καὶ φαίνεται νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα τοῦ καλοῦ μαθητοῦ, παραδόξως τὸ βλέπει τις νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κάμνῃ ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ εἰς τὰς ἁπλουστέρας ἀκόμη λέξεις, ἄλλο δὲ παιδίον δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ πολλαπλασιασμόν, ἐνῷ εἶναι ἄριστος μαθητὴς ὅσον ἀφορᾷ τὰς φιλολογικὰς μελέτας. Παρατηροῦνται ἐπίσης παιδία ἔχοντα ἐμμόνους ἰδέας, ἀμφιβολίας, περιέργους φόβους καὶ ποικίλας μανίας. Ἠθικῶς δὲ ἀνώμαλα εἶναι ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐλλείπει τὸ αἴσθημα τῆς στοργῆς (πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν ἀπόλαυσιν ὅταν βλέπουν τοὺς γονεῖς των νὰ ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας των), τὰ συνεχῶς ψευδόμενα μὲ πραγματικῶς ἐπικίνδυνον εὐχέρειαν (τὰ κατὰ Dupré πάσχοντα ἐκ μυθομανίας) καὶ τὰ ἐμφανίζοντα φαινόμενα σαδισμοῦ (αἰσθανόμενα π.χ. εὐχαρίστησιν νὰ ἐκδάρουν μικρὰ ζῷα ζῶντα) καὶ γενικῶς ψυχικὰς ἀνωμαλίας γεννητικῆς φύσεως. Τὰ παιδία ταῦτα τρέπονται πολλάκις πρὸς τὴν ἀλητείαν, τὴν ἐπαιτείαν, τὴν πορνείαν, τὴν κλοπὴν καὶ ἐν γένει πρὸς τὸ ἔγκλημα.

Τὰ *ὀλιγοφρενικά*, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς παθήσεώς των, ὑποδιαιροῦνται εἰς πάσχοντας ἐξ ἰδιωτείας, εἰς ἠλιθίους καὶ εἰς διανοητικῶς ἀδυνάτους ἢ καθυστερημένους. Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπόλυτος, δι' ὃ καὶ ἴσως εἶναι προτιμότερον νὰ χωρίζωνται τὰ παιδία ταῦτα, ἀπὸ θεραπευτικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως, εἰς τὰ ἐπιδεκτικὰ σχετικῆς τινος μορφώσεως καὶ εἰς τὰ μὴ ἐπιδεκτικὰ τοιαύτης. Ἀλλὰ καὶ ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀκριβής, διότι ὁ καθορισμὸς τῶν ἐπιδεκτικῶν καὶ τῶν ἀνεπιδέκτων μορφώσεως εἶναι ἀρκετὰ δυσχερής. Ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ ἱκανῶν ἀναπτύξεως καὶ μὴ ἱκανῶν τοιούτων (bildungsfähig καὶ bildungsunfähig) εἶναι, κατὰ τὸν Ziehen, ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένη, διότι δὲν ὑπάρχουν ἀνώμαλα παιδία, τῶν ὁποίων ἡ κατάστασις νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ βελτιωθῇ, ἐφόσον βεβαίως βελτίωσις δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται μόνον ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν τὸ παιδίον ἀποκτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ ἐπιτηδειότης πρός τινα χειροτεχνικὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας πολλάκις κατορθοῦται νὰ καταστέλλωνται τὰ κακὰ ἔνστικτα καὶ αἱ ζῳώδεις τάσεις ἑνὸς ἠλιθίου.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωμάλων παιδίων ρέπουν πρὸς τὸν αὐνανισμόν. Ἐμφανίζουν δὲ πολλάκις διάφορα στίγματα ἐκφυλισμοῦ καὶ σωματικὰς διαταραχάς : παραμορφώσεις τοῦ κρανίου, ἀσυμμετρίαν τοῦ προσώπου, ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις, ὑπερτροφίαν τῶν ἀμυγδαλῶν, ἀνεύρυνσιν τοῦ στομάχου, ἐντεροκολίτιδα κ.τ.λ. Εἰς ἄλλα πάλιν τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἰδίως ἡ ὅρασις, λειτουργοῦν ἀτελῶς.

Ἡ θεραπευτικὴ τῶν παιδίων τούτων πρέπει νὰ εἶναι ἰατροπαιδαγωγική, νὰ θεραπεύῃ δηλαδὴ ἑκάστοτε τὰς ἐμφανιζομένας ὀργανικὰς παθήσεις καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἄρρωστον εἰς εἰδικὸν σύστημα διαπαιδαγωγήσεως, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται ἐγκαίρως, διότι τὰ διανοητικῶς ἀνώμαλα παιδία τείνουν πρὸς τὴν παραφροσύνην. Σ. Β.

— παιδία καθυστερημένα *[Παιδαγωγ.]*· βλ. λ. *καθυστερημένα παιδία*.

—παιδίου προστασία *[Ἐγκυκλ.]*. Ἡ κοινωνικὴ προστασία τοῦ παιδίου ἤρχισε κυρίως νὰ ὀργανοῦται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· εἰς τοὺς ἀρχαίους λαοὺς ἡ προστασία αὕτη δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἀντιλήψεων, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο πολλάκις ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ἑκάστης χώρας. Οὕτως οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάμβανον ἰδιαιτέραν φροντίδα διὰ τὰ παιδία, διότι ἐπίστευον ὅτι ταῦτα ἐξησφάλιζον εἰς αὐτοὺς τὴν αἰωνιότητα διὰ τῆς ἐπικηδείου λειτουργίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ πρωτοστατήσουν. Ὁ υἱὸς ἐσυνέχιζε τὸν πατέρα, ὅταν κατώρθωνε νὰ τὸν διαδεχθῇ καταλαμβάνων ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν, ὡς καὶ ὅλα του τὰ ἀξιώματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀχαιμενιδῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀντήμειβε κατ' ἔτος τοὺς ὑπηκόους του ἐκείνους, οἵτινες εἶχον τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν υἱῶν. Εἰς τοὺς Ἑβραίους τὰ παιδία ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸν πατέρα, ὅστις εἶχε δικαίωμα νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας των καὶ νὰ τὰ τιμωρῇ, ὁσάκις ἔσφαλλον, οὐχὶ ὅμως διὰ θανάτου· τὰ παιδία ὤφειλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γονεῖς των, δι' ὃ καὶ ἀμέσως, μετὰ τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἔρχεται ἡ δευτέρα ἐντολή : «Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου». Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ προστασία τοῦ παιδίου ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς εὐγονικῆς καὶ τῆς καλλιπαιδίας· εἰς τὴν Σπάρτην ἐφηρμόζοντο νόμοι αὐστηρότατοι, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπιλογὴ καὶ διαμόρφωσις ὑγιῶν καὶ ρωμαλέων παιδίων· τὰ ἀδύναντα παιδία ἐθυσιάζοντο, δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν τόσον αὐστηροί, εἶχον ὅμως οἱ γονεῖς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ βρέφους. Εἰς τὴν Ρώμην τὸ παιδίον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ πατρὸς (patria potestas), ὅστις εἶχε δικαίωμα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ζωῆς του. Ὁ νόμος ἤρχισε κάπως νὰ μεταβάλλεται ἀφ' ὅτου ἐπεβλήθη ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου· τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως δὲν εἶχεν ὅμως ἀκόμη καταργηθῇ. Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἐκθέτουν τὰ παιδία εἰς τὸ προαύλιον τῶν ἐκκλησιῶν εἰσήχθη κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα· τὰ παιδία ταῦτα περιεθάλποντο ἐντὸς ἀσύλων ὁμοῦ μετὰ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀρρώστων. Τῷ 1537 ἱδρύθη ἐν Παρισίοις τὸ πρῶτον γαλλικὸν ὀρφανοτροφεῖον· κατὰ δὲ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Βικέντιος ντὲ Πὼλ διωργάνωσε τὸ πρῶτον ἵδρυμα τῶν ἐκθέτων (Oeuvre des Enfants trouvés). Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἡ κυρία de Fougeret, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν παιδίων, ἵδρυσεν ἑταιρείαν τινὰ προστασίας τῆς μητρότητος, ἥτις διένεμε βοηθήματα εἰς τὰς ἐγκύους γυναῖκας καὶ περιέθαλπεν αὐτάς. Πολὺ ἀργότερον, τῷ 1865, ἱδρύθη ἐν Παρισίοις ὑπό τινων ἰατρῶν ἑταιρεία πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ πρώτη ὅμως κρατικὴ ἐπέμβασις πρὸς προστασίαν τοῦ παιδίου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1874, ὅτε ἐψηφίσθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος τοῦ Roussel, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται εἰς πᾶσαν γυναῖκα νὰ γίνῃ ἀποκλειστικὴ τροφὸς ἄλλου παιδίου, ἐφόσον τὸ ἰδικόν της τέκνον δὲν ἔχει συμπληρώσει τὸν 7ον μῆνα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1917, διὰ τοῦ νόμου τοῦ Strauss, ἑκάστη βιομηχανικὴ ἢ ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ περισσοτέρας τῶν 100 γυναικῶν, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἱδρύσῃ δωμάτια θηλασμοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες, διακόπτουσαι κατὰ τρίωρον ἐπὶ 20 λεπτὰ τὴν ἐργασίαν των, νὰ δύνανται νὰ προσέρχωνται διὰ νὰ θηλάζουν τὰ τέκνα των. Ἀνάλογοι νόμοι ἐψηφίσθησαν ἀργότερον ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ (1922), ἐν Πολωνίᾳ (1924), ἐν Γερμανίᾳ (1927)

Digitized by Google

καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (1929). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν ἔπαυσεν ἐργαζομένη ὑπὲρ τοῦ παιδίου· τῷ 1890 ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἰατρεῖον βρεφῶν (Consultation des nourrissons) ἐν Νανσὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῷ 1894 ἐν Fecamp ὁ πρῶτος βρεφοκομικὸς σταθμός, ὅστις διένεμε καὶ γάλα εἰς τὰς πτωχὰς μητέρας, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Goutte-de-lait. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ παιδίου, ὁ πρῶτος νόμος, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκανόνιζε κάπως, ἐπεκυρώθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1802. Ἔπειτα ἀπὸ ἀρκετὰ ἔτη, τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀργανωθῇ ἐν Βερολίνῳ τῷ 1890, δὲν κατώρθωσε νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὸ νὰ ὁρισθοῦν ὡς κατώτερον ὅριον ἡλικίας τὰ 12 ἔτη διὰ τὰ ἐργαζόμενα παιδία εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1919 εἰς τὸ διεθνὲς συνέδριον ἐργασίας τῆς Οὐασιγκτῶνος ὡρίσθη ἐπὶ τέλους τὸ 14ον ἔτος, ὡς τὸ κατώτερον ὅριον ἡλικίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπεται εἰς τὸ παιδίον νὰ ἐργασθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἔκτοτε διάφοροι νόμοι προστατευτικοὶ ἐψηφίσθησαν εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Εἴς τινα κράτη ὅλη ἡ ὑπηρεσία προστασίας τοῦ παιδίου ἔχει συγκεντρωθῇ εἰς μίαν κεντρικὴν ὀργάνωσιν μὲ περιφερικὰς διακλαδώσεις. Τελειότατον δὲ ἀνάλογον σύστημα λειτουργεῖ ἐν Γερμανίᾳ μὲ τὸ ἵδρυμα προστασίας τῆς νεότητος (Jugendamt). Ἡ μεγάλη ὅμως κίνησις ὑπὲρ τοῦ παιδίου εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἄρχεται κυρίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισε νὰ ὀργανοῦται ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου 1920 εἰς τὴν Γενεύην, ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς αἰθούσης τοῦ «Ἀθηναίου», ἔνθα τῷ 1863 εἶχεν ἱδρυθῇ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρός, ἱδρύθη καὶ τὸ σωματεῖον τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν περίθαλψιν τοῦ παιδίου. Κατὰ δὲ τὸ 1923 ἡ γενομένη ἐργασία εἶχε φθάσει εἰς σημεῖον ὥστε ἀπὸ τὴν ἀποκτηθεῖσαν πεῖραν νὰ ἐξέρχωνται ἤδη ὡρισμένα συμπεράσματα καὶ ὡρισμέναι γενικαὶ ἀρχαί. Ἡ Englantyne Jebb, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἔργου, διετύπωσε τὰς ἀρχὰς ταύτας εἰς τὰ ἀκόλουθα πέντε ἄρθρα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην δήλωσιν τῆς Γενεύης: α') Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὸ παιδίον τὰ μέσα νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν του. β') Πρέπει νὰ θρέψωμεν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον πεινᾷ, καὶ νὰ νοσηλεύσωμεν τὸ ἄρρωστον. Πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὀπισθοδρομήσει, καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον. Πρέπει νὰ περισυλλέξωμεν καὶ νὰ βοηθήσωμεν τὸ ὀρφανὸν καὶ τὸ ἀπροστάτευτον. γ') Πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ βοηθήσωμεν τὸ παιδίον εἰς τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις. δ') Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὸ παιδίον τὰ μέσα νὰ κερδήσῃ τὸν ἄρτον του καὶ νὰ τὸ προστατεύσωμεν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν. ε') Πρέπει νὰ ἀνατρέφωμεν τὸ παιδίον μὲ τὸ αἴσθημα ὅτι ὀφείλει νὰ διαθέτῃ τὰς καλυτέρας του ἰδιότητας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀδελφῶν του.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ προστασία τοῦ παιδίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως κατὰ μέγιστον μέρος ἐπιχορηγεῖ τὸ κράτος. Τὰ κυριώτερα βρεφοκομικὰ ἱδρύματα εἶναι: τὸ δημοτικὸν βρεφοκομεῖον Ἀθηνῶν, τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ βρεφοκομεῖον «ὁ ἅγιος Στυλιανός», τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ «Ἄσυλον τοῦ παιδιοῦ», τὸ ἐν Κερκύρᾳ «Μαράσλειον ἐκθετοτροφεῖον», τὸ «Βέγειον βρεφοκομεῖον Ἀργοστολίου», τὸ ἐν Πάτραις δημοτικὸν βρεφοκομεῖον, τὸ ἄσυλον ἐκθέτων Ἑρμουπόλεως καὶ τὸ «Ἄσυλον παιδιοῦ Βόλου». Ὡς πρὸς τὴν ἰατρικὴν δὲ περίθαλψιν ὑπάρχει τὸ «Νοσοκομεῖον παίδων», ἀντιπροσωπεῦον σήμερον τὴν παιδιατρικὴν κλινικὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πρωτοστατεῖ εἰς τὴν ἀνοικτὴν λεγομένην μέριμναν ὑπὲρ τοῦ παιδίου εἶναι τὸ «Πατριωτικὸν ἵδρυμα περιθάλψεως», δημιούργημα τῶν δυσκόλων κοινωνικῶν περιστάσεων τοῦ 1915, τὸ ὁποῖον δυνάμει τοῦ νόμου 4062 τῆς 5 Μαρτίου 1929 μετεβλήθη ἀποκλειστικῶς εἰς ἵδρυμα προστασίας τοῦ παιδίου. Εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ὀφείλεται καὶ ἡ κατὰ Μάϊον 1926 ἱδρυθεῖσα «Γενικὴ ἑταιρεία πρὸς προστασίαν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας», ἥτις κυρίως ἀποβλέπει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἠθικὴν καλυτέρευσιν τῆς ζωῆς τοῦ παιδίου καὶ ἡ ὁποία ἐκδίδει πρὸς μορφωτικὸν σκοπὸν τὸ περιοδικὸν «Τὸ παιδί». Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἱδρύσεως τῶν παιδικῶν δικαστηρίων. Νομοθετικῶς ἡ προστασία τοῦ παιδίου διέπεται κυρίως ὑπὸ τοῦ νόμου 4061, συμπληρωθέντος τῇ 14 Μαρτίου 1930 ὑπὸ τοῦ νόμου 4736. Διὰ τοῦ νόμου τούτου συνεστήθη τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον προστασίας μητρότητος καὶ παιδικῶν ἡλικιῶν, λειτουργοῦν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἑκάστοτε ὑπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς· ἐπίσης φέρεται ἀνάλογος διάταξις πρὸς τὴν τοῦ νόμου Roussel, καθ' ἣν: «οὐδεμία γυνὴ δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τῆς τροφοῦ μακρὰν τοῦ τέκνου αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἔχῃ πιστοποιητικὸν τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, δι' οὗ νὰ βεβαιοῦται ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῆς γαλουχηθὲν καὶ ζῶν τέκνον της συνεπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν τριῶν τουλάχιστον μηνῶν ἢ, ὅτι τὸ γεννηθὲν ἀπεβίωσεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου». Σ. ΒΕΡΑΣ

«Παιδιόφραστος ***διήγησις περὶ τῶν τετραπόδων ζώων»***. Δημῶδες ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν ποίημα (βλ. λ. «*Διήγησις παιδιόφραστος περὶ τῶν τετραπόδων ζώων*»).

παιδισμὸς (ὁ)· βλ. *παιδικισμός*.

παιδοδιδάσκαλος (ὁ). Ἰδιαιτέρα ὀνομασία τοῦ παιδαγωγοῦ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Βυζαντινοῖς. Ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ ὅρος *παιδοδιδασκαλία*.

παιδοδοντία (ἡ), ἢ ***παιδιοδοντία***. Κλάδος τῆς ὀδοντιατρικῆς, ἀσχολούμενος περὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀδόντων τῶν παίδων. Οἱ ὀδόντες τῶν παίδων, ἀνατέλλοντες ἀπὸ τοῦ 7ου μετεμβρυϊκοῦ περίπου μηνός, ὑπόκεινται εἰς τὰς αὐτὰς νόσους εἰς ἃς καὶ οἱ ὀδόντες τῶν μεγαλυτέρας ἡλικίας ἀτόμων. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀποστολὴ τῆς παιδοδοντίας εἶναι: α') Ἡ ἐπιμέλεια καὶ θεραπεία τῶν νεογιλῶν ὀδόντων τῶν παίδων, ὅπως οὗτοι διατηρηθῶσιν ἐν ὑγιεῖ καταστάσει μέχρις ὅτου φυσιολογικῶς ἀποπέσωσι καὶ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῶν μονίμων ὀδόντων. β') Ἡ πρόληψις πάσης βλάβης εἰς τοὺς πρώτους γομφίους ὀδόντας καὶ ἡ ἔγκαιρος, ἐν περιπτώσει βλάβης αὐτῶν, διόρθωσις τῆς προξενηθείσης βλάβης. γ') Ἡ ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς τῶν μονίμων ὀδόντων τῶν παίδων, οἵτινες ἀνατέλλουσι κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα. Συνεπῶς, ἐφόσον οἱ ὀδόντες τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας ἔχουσι τερηδονισθῆ, ἀνέτειλαν δ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ὀδόντες τῆς δευτέρας ὀδοντοφυΐας, ἑπόμενον εἶναι οἱ τελευταῖοι οὗτοι νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ προσβληθῶσι. Τὸ τοιοῦτον καλεῖται ἡ παιδοδοντία νὰ προλάβῃ καὶ θεραπεύσῃ. Ν. Γ. Π.

παιδοκομάω· ἰδιωματ., ἔχω μικρὰ παιδιά, ἀπασχολοῦμαι μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν μικρῶν μου παιδιῶν: «παιδοκομάω ἡ κακομοίρα καὶ δὲν ἀδειάζω»· || ἐξακολουθῶ νὰ τεκνοποιῶ: «γήρασε κι' ἀκόμα παιδοκομάει».

παιδοκομία (ἡ) *[Ἐγκυκλ.]*. Ἡ τέχνη τοῦ νὰ ἀνατρέφῃ τις παιδία καὶ νὰ τὰ καθιστᾷ ὑγιῆ. Ἡ παιδοκομία περιλαμβάνει κυρίως τρεῖς περιόδους ἐφαρμογῆς: α) τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου, τὰς συνθήκας δηλαδὴ ὑγιεινῆς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὀφείλουν νὰ εὑρίσκωνται οἱ μέλλοντες σύζυγοι, β) τὴν ἐνδομήτριον ἢ τὰς συνθήκας ὑγιεινῆς ἐγκύου γυναικός, καὶ γ) τὴν μετὰ τὴν γέννησιν. Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι καθαρῶς εὐγονική, ἀφορᾷ τὴν ἐπιλογὴν τῶν μελλόντων γονέων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ δημιουργήσουν ὑγιὲς τέκνον πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν καὶ ἀπὸ σωματικῆς καὶ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Τὸ ἰδεῶδες εἶναι βεβαίως ἀπραγματοποίητον, πρέπει ὅμως ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ προσπαθῇ τις νὰ τὸ πλησιάσῃ, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ παιδίον μὲ σοβαρὰ κληρονομικὰ στίγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἠθικῆς του καταστάσεως. Αἱ διάφοροι μολυσματικαὶ καὶ τοξικαὶ νόσοι θὰ ἔχουν πάντοτε βλαβερὰν ἀπήχησιν ἐπὶ τοῦ παιδίου. Πρώτη βαρυτάτη νόσος, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται αἱ πλεῖσται συγγενεῖς παθήσεις καὶ κακοσχηματισμοί, εἶναι ἡ σύφιλις· εἰς αὐτὴν ὀφείλονται αἱ περισσότεραι ἐκτρώσεις καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν θανάτων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ζωῆς. Ἐπίσης ἡ φυματίασις προξενεῖ ἀπειράριθμα θύματα καὶ ἐν μέρει ὁ ἀλκοολισμός. Ἡ δευτέρα περίοδος ἀφορᾷ τὴν ὑγιεινὴν τῆς μητρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμοσύνης, διότι ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας τῆς μητρὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξαρτᾶται ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ ὑγεία τοῦ μέλλοντος βρέφους, ἐφόσον ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μητρός του θὰ λάβῃ τὸ ἔμβρυον ὅλα τὰ ὑλικά, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην διὰ τὴν θρέψιν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν του. Ὀφείλει λοιπὸν ἡ μέλλουσα μήτηρ νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ βλάψῃ τὴν ὑγείαν της. Πρέπει νὰ φροντίζῃ νὰ ζῇ ἐντὸς ὑγιεινοῦ περιβάλλοντος, νὰ ἀναπνέῃ καθαρὸν ἀέρα καὶ νὰ τρέφεται ὅπως πρέπει. Ἡ τρίτη πλέον περίοδος ἀφορᾷ τὴν ὑγιεινὴν τοῦ νεογνοῦ καὶ τοῦ βρέφους. Σ. Β.

παιδοκτονία (ἡ)· ὁ ὑπὸ τῆς μητρὸς φόνος τοῦ ἑαυτῆς τέκνου ἐν ἡλικίᾳ μέχρις 24 ὡρῶν, συνήθως ἐπὶ κλεψιγαμίας.

— *[Νομ.]* Βλ. λ. *ἀνθρωποκτονία καὶ βρεφοκτονία*.

παιδοκτόνος (ὁ, ἡ)· συνήθως μήτηρ συλλαβοῦσα ἐκ κλεψιγαμίας καὶ φονεύουσα τὸ ἑαυτῆς τέκνον ἅμα τῷ τοκετῷ, πρὸ τῆς παρόδου 24 ὡρῶν· || καθόλου, ὁ φονεύσας τὸ ἑαυτοῦ τέκνον.

παιδολογία, ἡ ***ἐπιστήμη τοῦ παιδός***. Τὸ σύνολον τῶν γνώσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν παῖδα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἡ παιδολογία δι' εἰδικῶν μεθόδων ἐξετάζει καὶ ἀναλύει τὴν σωματικήν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ παιδός. Ἀφ' ὅτου διεπιστώθη ὅτι ὁ παῖς δὲν ὁμοιάζει τὸν ἐν τελείᾳ ἀναπτύξει ἄνθρωπον, διαφέρων αὐτοῦ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἐντελῶς διαφορετικὰς ἰδέας καὶ δεξιότητας, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλονται καὶ ἐξελίσσονται, ἐπεβλήθη ἡ ἐξέτασις ὄχι μόνον τῆς σωματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῶν παιδίων ἐν συνόλῳ καὶ ἑκάστου αὐτῶν χωριστὰ διὰ μετρήσεων, στατιστικῶν καὶ πειραμάτων. Τῷ 1896 ὁ Ἀμερικανὸς Κρίσμαν ἐχρησιμοποίησε πρῶτος τὸν ὅρον *παιδολογία*, ὁ δὲ Τσίεν ὑπέδειξε τὴν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὕτη πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ. Ἔκτοτε δὲ διεμορφώθη καὶ ἐσυστηματοποιήθη διὰ πλείστων ἐρευνῶν, ὥστε ἀνεπτύχθη εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην καὶ θεωρεῖται νῦν ὡς ἡ κυριωτέρα τῶν ἐπιστημῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ παιδαγωγική, ἥτις καθοδηγεῖται ὑπ' αὐτῆς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς μεθοδολογίας καὶ ἀκόμη εἰς πολλὰ ζητήματα τῆς σχολικῆς ὀργανώσεως. Κατὰ ταῦτα, ἔργον τῆς παιδολογίας εἶναι πρῶτον ἡ σωματικὴ ἐξέτασις τοῦ παιδίου, ἤτοι ποῖα εἶναι τὰ διάφορα μέρη καὶ ὄργανα τοῦ σώματός του, πῶς ἀναπτύσσεται καὶ διαπλάσσεται ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, ποῖος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς δεξιότητος αὐτῶν εἰς ἕκαστον παῖδα, ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ὑγιεινὴ τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς διανοίας εἰς ἑκάστην περίοδον ἀναπτύξεως. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἐξετασθῇ ἡ ἀνατομία, φυσιολογία καὶ ὑγιεινὴ τοῦ σώματος, ἐξετάζονται οἱ ὑγιεινοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλονται διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδίου εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὸ σχολεῖον. Κατόπιν ἡ παιδολογία ἐξετάζει τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς αἰσθήσεως τῶν παίδων, τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιληπτικότητος ἑκάστης αἰσθήσεως καὶ τὴν κόπωσιν αὐτῶν. Ἐξετάζει διὰ ποικίλων πειραματικῶν μεθόδων τὸν βαθμὸν τῆς νοημοσύνης, τὴν δύναμιν τῆς προσοχῆς, τὸ ποιὸν τῆς μνήμης καὶ φαντασίας καὶ τὸν βαθμὸν καὶ τὰ αἴτια τῆς πνευματικῆς κοπώσεως· διὰ τῆς παιδολογικῆς ψυχομετρικῆς προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὸν ἀτομικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀκριβοῦς διανοητικῆς δυνάμεως ἑκάστου παιδίου. Ὁ καθορισμὸς δὲ οὗτος θὰ ὁδηγήσῃ τοὺς κηδεμόνας εἰς τὸ νὰ κανονίσουν μέχρι ποίου σημείου θὰ προαχθῇ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἑκάστου παιδίου εἰς τὸ σχολεῖον καὶ κατὰ ποῖον τρόπον. Ἡ ἀπηκριβωμένη γνῶσις τῆς ὑπάρξεως εἰδικῆς ἱκανότητος θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἁρμοζούσης εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ παιδίου ἐπιστήμης ἢ τοῦ καταλλήλου βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος, οὕτω δὲ θὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις ἐκ τυχαίων γεγονότων. Ἡ παιδολογία συνεπῶς διαιρεῖται εἰς *καθαρὰν* ἢ *θεωρητικὴν* καὶ *ἐφηρμοσμένην*. Καὶ ἡ μὲν καθαρὰ παιδολογία περιλαμβάνει: α') τὴν *σωματολογίαν* μετὰ τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδικῆς ψυχιατρικῆς, καὶ β') τὴν *παιδικὴν ψυχολογίαν*. Ἡ δ' ἐφηρμοσμένη παιδολογία παρέχει μὲν τὴν ἀναγκαίαν βάσιν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν πρὸς διακανονισμὸν πλείστων ζητημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀγωγῆς, ἐξυπηρετεῖ δὲ καὶ ἄλλας ἐφηρμοσμένας ἐπιστήμας, ὡς τὴν νομικὴν καὶ ἰατρικήν. Καὶ τὴν μὲν παιδαγωγικὴν ἐξυπηρετεῖ διὰ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς, καθορίζουσα τὸν βαθμὸν καὶ τοὺς ὅρους τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἱκανότητος καὶ ἀντοχῆς, τὴν παιδαγωγικὴν ἰατρικὴν διὰ τῆς παιδικῆς ὑγιεινῆς, κλινικῆς καὶ παιδικῆς ψυχιατρικῆς, τὴν παιδικὴν ἰατροδικαστικὴν διὰ τῆς παιδικῆς ἐγκληματολογίας, καὶ τὴν κοινωνιολογίαν διὰ τῆς καταδείξεως τῆς στενῆς ἐξαρτήσεως τῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν ὅρων τοῦ βίου. Π.Α.Β.

«Παιδολογία». Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν τῆς βιολογίας καὶ ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ παιδίου, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1920 ὑπὸ Κ. Α. Χαριτάκη ὡς ὄργανον τῆς «Ἑλληνικῆς Παιδολογικῆς Ἑταιρείας».

παιδομάζωμα (τό). Τὸ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰσαχθὲν σύστημα τῆς στρατολογίας Χριστιανοπαίδων διὰ τὸ σῶμα τῶν *ἀτζὲμ - ὀγλὰν* καὶ τῶν *γενιτσάρων*. Τὴν ἀνάγκην τοῦ καταρτισμοῦ στρατοῦ ἐκ Χριστιανῶν ἀνεγνώρισαν οἱ ἐπὶ τοῦ Ὀρχάν, τοῦ δευτέρου ἡγεμόνος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, ἀναλαβόντες τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου μικροῦ τουρκικοῦ κράτους. Διεπιστώθη τότε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι οἱ εἰς τὸν νομαδικὸν βίον εἰθισμένοι Τουρκομᾶνοι δὲν ἦσαν κατάλληλοι ὡς στρατιῶται τακτικοῦ στρατοῦ, οὔτε ἠδύναντο νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ στρατοδίκης τοῦ Μπιλετζὶκ (τῶν Βελοκόμων) Καρὰ Χαλὶλ Τζεντερελῆς, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ἀνοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ Χριστιανόπαιδας, οὐχὶ τόσον ἐκ φανατισμοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὡς κοινῶς νομίζεται, ὅσον ἐκ στρατιωτικῆς ἀνάγκης. Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, οὗτινος ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ἀπετελέσθη ἐκ 1000 Ἑλληνοπαίδων, οἱ ὁποῖοι ἡρπάγησαν διὰ τῆς βίας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν των ὑπὸ εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ὁρισθέντων Τούρκων ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς τοῦ Ὀρχὰν καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὸν Ἰσλαμισμόν. Ὅπως προσελκυσθῶσι καὶ

Digitized by Google

ἄλλοι Χριστιανόπαιδες εἰς τὸ νέον σῶμα (*Γενὶ -τσερί*), ἐπεδαψιλεύοντο εἰς τοὺς μικροὺς νεοσυλλέκτους πολλαὶ περιποιήσεις καὶ ἐξησφαλίζετο ταχεῖα προαγωγή. Ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Α΄, διαδόχου τοῦ Ὀρχάν, ἡ στρατολογία Χριστιανῶν ἐσυστηματοποιήθη, ἐπιβληθέντος μέτρου, καθ' ὅ, συμφώνως πρὸς διάταξιν τοῦ Κορανίου περὶ παραχωρήσεως τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῆς πολεμικῆς λείας εἰς τὸν ἡγεμόνα (χαλίφην), τὸ $^1/_5$ τῶν αἰχμαλώτων παρεδίδετο εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅπως χρησιμοποιηθῇ εἰς τὸν στρατὸν ἢ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σαραγίου. Τὸ μέτρον ἐφηρμόσθη εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως (1362) προτάσει τοῦ ἐκ Καραμανίας ἱερονομολόγου Καρᾶ-Ρουστὲμ καὶ ἐφηρμόσθη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου Καρᾶ-Χαλίλ. Ἔκτοτε δὲν παρήρχετο ἐκστρατεία χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὁ ἀνθρώπινος οὗτος στρατιωτικὸς φόρος διὰ τὸν στρατόν. Ἰδιαιτέρα φροντὶς κατεβάλλετο διὰ τὴν ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη στρατιωτικὴν ἐκγύμνασιν τῶν νεαρῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἀνῆλθεν ἐπὶ Μουρὰτ Β΄ εἰς 6—10.000 ἀνδρῶν. Οἱ νεοσύλλεκτοι οὗτοι ἀπεστέλλοντο κατ' ἀρχὰς εἰς Ἀνατολὴν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης, ἐκγυμναζόμενοι ὑπὸ Τούρκων διδασκάλων, κατόπιν δὲ ὑπηρέτουν καὶ ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς Καλλιπόλεως, ὡς ἀφηγεῖται καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης. Ἐκ τοιούτων νεαρῶν αἰχμαλώτων ἐσχηματίσθη ἀρχικῶς τὸ εἰς τὴν σουλτανικὴν αὐλὴν ὑπηρετοῦν σῶμα τῶν *ἀτζὲμ-ὀγλάν*, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰταλοὶ ἱστορικοὶ ὀνομάζουν *γενιτσαρίσκους* (gianizzerotti). Δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσαχθῆ τότε τὸ σύστημα τῆς εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους βιαίας στρατολογίας Χριστιανοπαίδων, τοῦ κυρίως λεγομένου παιδομαζώματος (τουρκ. *ντουσμέ*, duchmé). Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐν τῇ «*Ἱστορίᾳ τῶν Ἀγαρηνῶν βασιλέων, ἤγουν τῶν Ὀτομανῶν*», οὐδὲν τοιοῦτο ἀναφέρει, γράφων μόνον περὶ Μουρὰτ τοῦ Β΄: «*παῖδας λαβὼν αἰχμαλώτους ὅσους ἂν τύχῃ ἀνδραποδισάμενος...*». Οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς πότε ἤρχισε τὸ παιδομάζωμα, τὸ ὁποῖον ἀπέβη ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ὡς ἐκ τῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατόπιν συχνῶν πολέμων εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ πληρωθοῦν διὰ τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῶν αἰχμαλώτων. Πάντως φαίνεται ὅτι ἐπὶ Μωάμεθ Β΄ τοῦ Πορθητοῦ τὸ παιδομάζωμα εἶχεν ἐφαρμοσθῆ ἐπανειλημμένως. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τοῦτο δὲν ἐξήρκεσε, τὰ κενὰ τῶν ταγμάτων τῶν γενιτσάρων συνεπληρώθησαν δι' 7.000 ἀνδρῶν ληφθέντων ἐκ τοῦ σώματος τῶν σουλτανικῶν κυνηγεσίων, ἤτοι τῶν ἱερακαρίων καὶ τῶν κυνοτρόφων ἐξ οὗ καὶ βραδύτερον πολλὰ συντάγματα γενιτσάρων ὠνομάσθησαν *σεκμπὰν* (=κυνοτρόφοι).

Συστηματικῶς ἤρχισε τὸ παιδομάζωμα ἀπὸ Σελὶμ τοῦ Α΄ (1512—1520) καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σουλεϋμὰν τοῦ Α΄, ἐκτελούμενον ὡς ἑξῆς. Ἀνὰ πέντε ἔτη ἀρχικῶς, κατόπιν ὅμως καὶ ἀνὰ 4, 3 καὶ 2, τέλος δὲ καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἢ ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη, διετάσσετο ἡ βιαία στρατολογία Χριστιανοπαίδων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, κυρίως ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀλβανίᾳ, κατόπιν δὲ καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἐκ τῆς τοιαύτης φορολογίας τοῦ αἵματος εἶχον ἀπαλλαχθῆ ὡρισμέναι πόλεις, ὡς π. χ. ὁ Γαλατᾶς-Κωνσταντινουπόλεως, δυνάμει τῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν συναφθείσης συνθήκης μετὰ Μωάμεθ τοῦ Β΄, ἡ Ῥόδος, δυνάμει τῆς μετὰ τοῦ Σουλεϋμὰν τοῦ Β΄ (1522) συνθηκολογήσεως, ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἐπὶ πολυσυχνάστων ὁδῶν, διότι ταῦτα ὑφίσταντο ἄλλας ἀναγκαστικὰς φορολογίας καὶ εἰσφοράς. Ἡ στρατολογία ἐγίνετο ὡς ἑξῆς. Εἰς ἑκάστην πόλιν καὶ εἰς τὰ χωρία ἐνεφανίζετο εἷς λοχαγὸς τῶν γενιτσάρων ἢ εἰδικὸς πρὸς τοῦτο ὑπάλληλος, ὁ χαρατσῆς (*χαρατσιέρης*, ἰταλ. carazzaro), συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ φέρων σουλτανικὸν φερμάνιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέροντο ὅλα τὰ χωρία τῆς οἰκείας περιφερείας καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἑκάστου αὐτῶν στρατολογητέων παιδίων. Ὁ καδῆς (ἱεροδίκης) ἢ ὁ πρωτογέρος τοῦ χωρίου ἦτο ὑπόχρεως νὰ ἔχῃ ἕτοιμα τὰ μητρῷα τοῦ χωρίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐγγεγραμμέναι ὅλαι αἱ οἰκογένειαι τῶν φορολογουμένων. Τῇ συμπράξει αὐτοῦ ἐξηναγκάζοντο οἱ οἰκογενειάρχαι νὰ δηλώσωσι τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ἀρρένων τέκνων των καὶ νὰ παρουσιάσωσιν αὐτὰ ἀμέσως, ὅπως ἐκλεγῶσι μεταξὺ αὐτῶν τὰ ὡραιότερα καὶ εὐρωστότερα. Οἱ ἀποκρύπτοντες τὰ τέκνα των ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηρὰς ποινὰς καὶ εἰς φρικτὰ βασανιστήρια, ὡς ἐπιβεβαιοῦσι καὶ σύγχρονοι Εὐρωπαῖοι χρονογράφοι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλαμβάνετο τὸ ἓν πέμπτον τῶν χριστιανοπαίδων καὶ μόνον ἓν παιδίον ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας, κατόπιν ὅμως ἐστρατολογοῦντο ὅσα ἐχρειάζοντο καὶ πολλάκις δύο καὶ τρία συγχρόνως ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ μονογενῆ. Ἀρχικῶς τὰ στρατολογούμενα παιδία ἦσαν 6 — 7 ἐτῶν, κατόπιν ὅμως ἐλαμβάνοντο καὶ 10 μέχρι 15 ἐτῶν. Ὅλοι οἱ σύγχρονοι Εὐρωπαῖοι χρονογράφοι, οἱ Βενετοὶ καὶ ὁ Γερμανὸς Gerlach ἐπιβεβαιοῦσι περὶ τῆς ἀπεριγράπτου ὠμότητος τῶν στρατολόγων, οἵτινες συχνάκις συνεδύαζον τὸ ἔργον των μὲ ἄλλα ἐπαίσχυντα μέσα καὶ μὲ ἀργυρολογίαν τοῦ χειρίστου εἴδους. Οὐχὶ μόνον ἐλάμβανον παρὰ τῶν πλουσίων κολοσσιαῖα χρηματικὰ ποσά, ὅπως ἐξαιρέσωσι τὰ τέκνα των, ἀλλὰ καὶ ἀπῄτουν πολὺ περισσότερα παιδία παρ' ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὸν στρατὸν καὶ ἐπώλουν τὰ πλεονάζοντα ὡς δούλους διὰ λογαριασμόν των. Ὡς ἐκ τούτου αἱ θέσεις τῶν στρατολόγων τούτων ἦσαν περιζήτητοι, προσφερόμεναι εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, ὅστις ἐπλούτιζε ταχέως. Πολλοὶ πατέρες ἐθυσίαζον ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν των ὅπως λυτρώσωσι τὰ τέκνα των. Οἱ πτωχότεροι ἐνύμφευον τὰ παιδία των ἀπὸ τοῦ 10ου, 9ου καὶ 8ου ἀκόμη ἔτους, διότι ἀρχικῶς, κατὰ τὸν νόμον, οἱ ἔγγαμοι ἀπηλλάσσοντο. Βραδύτερον ὅμως ἀπήγοντο καὶ εἰκοσαετεῖς ἢ καὶ εἰκοσιτετραετεῖς οἰκογενειάρχαι. Πολλοὶ δὲν εὕρισκον ἄλλο μέσον σωτηρίας παρὰ τὴν ἐξωμοσίαν. Ἀλλ' αἱ ἐξισλαμίσεις αὗται ἔλαβον τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε ἐδέησε νὰ ἀπαγορευθῶσιν, ἐκ φόβου μήπως δὲν ὑπολειφθῶσι Χριστιανοὶ ὅπως ὑποβάλλωνται εἰς τὸν φόρον τοῦ αἵματος. Ἄλλοι ἔφευγον εἰς ξένας χώρας, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο δυνατὸν μόνον εἰς τὰς παραμεθορίους καὶ θαλασσίας περιοχάς. Ἐκ τούτου ἠρημώθησαν καὶ ἔμειναν χέρσοι πολλαὶ περιοχαὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Συχνάκις ἀνεφύοντο σοβαραὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βενετίας, λόγῳ τῆς περισυλλογῆς τοιούτων φυγάδων. Ὅπου ἡ φυγὴ δὲν ἦτο δυνατή, οἱ Χριστιανοὶ ἐπανεστάτουν, ὡς συνέβη ἐπανειλημμένως ἐν Ἑλλάδι, Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ. Μετὰ τὴν εἰς τὰ χωρία στρατολογίαν οἱ Χριστιανόπαιδες περιετέμνοντο καὶ μετεφέροντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ γενιτσὰρ-ἀγᾶς παρουσίαζεν αὐτοὺς εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅπως γίνῃ ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὡραιοτέρων καὶ εὐφυεστέρων, κατὰ προτίμησιν τῶν ἐξ Εὐρώπης, διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν του ἢ διὰ τὴν τῶν δεζυρῶν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀτζὲμ-ὀγλάν, ὁπόθεν παρεδίδοντο εἰς τεχνίτας ἢ γεωργοὺς ὅπως ἐκμάθωσιν, ἐκτὸς τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἓν χειρωνακτικὸν ἐπάγγελμα ἢ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Οἱ ἐπαγγελματίαι καὶ οἱ γεωργοὶ ἐπλήρωνον εἰς τοὺς ἀγάδες τῶν γενιτσάρων 25 ἄσπρα ἢ καὶ περισσότερα δι' ἕκαστον μαθητευόμενον, τοῦ ὁποίου ἐξεμεταλλεύοντο τὴν ἐργασίαν. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη ἤρχετο πάλιν ὁ ἀγᾶς, ὅστις ἐκράτει ἀκριβὲς μητρῷον καὶ περισυνέλεγεν ὅσους ἐκ τῶν μαθητευομένων τούτων ἐχρειάζετο ὁ στρατὸς ἢ ἄλλη ὑπηρεσία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκλογὴ ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ ἀγᾶ αὐθαιρέτως, πολλὰ παιδία ἔμενον πέντε καὶ ἓξ ἔτη μαθητευόμενοι τοῦ ἐπαγγελματίου ἢ τοῦ χωρικοῦ, ὑφιστάμενα ἀπεριγράπτους κακουχίας, οὕτως ὥστε ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴ ἐθεωρεῖτο λύτρωσις, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἐξησφαλισμένος μισθὸς 1—3 ἄσπρων καθ' ἡμέραν καὶ ταχεῖα προαγωγή. Βαθμιαίως τὸ παιδομάζωμα, ἐπεκταθὲν καὶ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι παρεπονοῦντο, διότι πλεῖστοι Χριστιανόπαιδες μεταφερόμενοι κατ' ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνήρχοντο κατόπιν εἰς τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα, ἐνῷ τὰ ἰδικά των τέκνα δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν καὶ ἐγίνοντο ὑπήκοοι τῶν ἐξωμοτῶν. Κατήντησε δὲ Τοῦρκοι νὰ δίδουν τὰ παιδία των εἰς Χριστιανούς, ὅπως παραδοθῶσιν ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς γενιτσαρικοὺς στρατολόγους ὡς ἰδικά των. Οὕτως εἰσεχώρησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ Τοῦρκοι εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων, τὸ ὁποῖον ἐξεφυλίσθη ἐπὶ τέλους εἰς ἀπειθάρχητον ἄθροισμα ἀτιθάσων στασιαστῶν, ἀντιδρώντων κατὰ πάσης μεταρρυθμιστικῆς προσπαθείας, μέχρις ὅτου ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ ὁ Β΄ κατήργησε καὶ ἐξωλόθρευσεν αὐτὸ τῷ 1826. Τὸ κυρίως ὅμως παιδομάζωμα εἶχε παύσει ἀπὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν Κιοπρουλήδων, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

παιδομετρία (ἡ). Πρακτικὸς κλάδος τῆς παιδολογίας καὶ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς. Ἀσχολεῖται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς ποικίλας (ἀνατομικὰς) μετρήσεις τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ὡς εἶναι ἡ καταμέτρησις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σώματος τοῦ παιδὸς καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς βάρος καὶ μῆκος, ἡ μέτρησις τῆς θωρακικῆς εὐρύτητος καὶ ἀναπνευστικῆς χωρητικότητος (θωρακομετρία), ὁ καθορισμὸς τῶν κεφαλικῶν διαμέτρων (κεφαλομετρία)· δεύτερον, εἰς φυσιολογικὰς μετρήσεις ἀποσκοπούσας τὴν ἔρευναν λειτουργιῶν ἢ τῆς πρὸς ἐνέργειαν ἱκανότητος τῶν ὀργάνων, ὡς εἶναι αἱ μετρήσεις τῆς δυνάμεως τῶν διαφόρων αἰσθητηρίων, αἱ μετρήσεις τῆς δυνάμεως καὶ ἀντοχῆς τῶν μυῶν, αἱ μετρήσεις τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, τῆς συχνότητος τῶν σφυγμῶν, τῶν ἀναπνοῶν κλπ. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ ὄργανα, ὡς κεφαλόμετρα, στηθόμετρα, θωρακογράφοι, πνευμονογράφοι, δυναμόμετρα, αἰσθησιόμετρα, ἐργογράφοι κλπ. Προσέτι δὲ ἐν τῇ παιδομετρίᾳ γίνονται μετρήσεις διαφόρων νοητικῶν ἐκδηλώσεων δι' ἰδίου τύπου διαγνωστικῶν πειραμάτων, ἐρωτήσεων, ἐξετάσεων καὶ δοκιμῶν. Ἡ παιδομετρία, συνεπῶς, διαιρεῖται εἰς *σωματομετρίαν* καὶ *ψυχομετρίαν*. Ὁ μετὰ τὴν τοιαύτην σωματικὴν μέτρησιν ἢ τὸν καθορισμὸν τοῦ βαθμοῦ καὶ ἐντάσεως ψυχικῆς τινος ἐνεργείας προελθὼν ἀριθμὸς συγκρίνεται πρὸς τὸ κανονικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον καθωρίσθη διὰ προηγουμένων πολυπληθῶν πειραμάτων. Κατόπιν δὲ τῆς γινομένης συγκρίσεως ἐξάγονται ὡρισμένα συμπεράσματα περὶ τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως κλπ. ὡρισμένων ἀτόμων ἢ καὶ ὁμάδων αὐτῶν. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔργον τῆς παιδομετρίας. Τὰ συμπεράσματα δὲ αὐτῆς χρησιμοποιεῖ ἡ παιδολογία πρὸς καθορισμὸν τοῦ κανονικοῦ σωματικοῦ τύπου, τῆς πορείας τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως, τῶν ἐπιδράσεων ἐκ κληρονομικότητος, τοῦ περιβάλλοντος κλπ. ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως· προσέτι δὲ χρησιμοποιεῖ ταῦτα καὶ ἡ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ ἁρμόζοντα παιδονομικὰ μέτρα καὶ τὰς διδακτικὰς μεθόδους εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ψυχικὴν ἰδιοσυστασίαν ἑκάστου παιδίου ἢ καὶ ὁμάδων τοιούτων, εἴτε ἐχουσῶν τὰς αὐτὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἰδιότητας, εἴτε τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, γένος κλπ. Π. Α. Β.

παιδομορφισμὸς (ὁ)· βλ. *παιδικισμός*.

παιδονόμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιβλέπων τοὺς παῖδας ἔξω τοῦ οἴκου, ὁ ἐπιμελούμενος τῆς εὐταξίας τῶν παίδων ἐν ταῖς ὁδοῖς· || ἀρχ., ὁ ἐποπτεύων τὴν διαγωγὴν τῶν παίδων καὶ ἐπιμελούμενος τῆς παιδεύσεως αὐτῶν.

—[*Ἀρχ.*] Ἐν Σπάρτῃ ἡ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου εἶχε καταστήσει τὸν *παιδονόμον* ἀρχηγὸν τῆς σπαρτιατικῆς νεολαίας. Ἐξελέγετο οὗτος ἐκ τῶν εὐγενεστέρων τὴν καταγωγὴν Σπαρτιατῶν, τῶν δυναμένων νὰ ἀξιώσουν τὰ ἀνώτατα ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀξιώματα, καὶ εἶχεν ὡς μόνον ἔργον τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων, βοηθούμενος ὑπὸ μαστιγοφόρων, λαμβανομένων ἐκ τῶν ἐφήβων (ἡβώντων). Ἐν τῇ παρὰ τὸν Μαίανδρον Μαγνησίᾳ καὶ ἐν τῇ Σμύρνῃ ὑπῆρχον πολλοὶ παιδονόμοι. Ἂν καὶ ἐτιμᾶτο ὅμως πολὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ παιδονόμου, ἦτο τοῦτο κατώτερον τῶν ἀξιωμάτων τοῦ *γυμνασιάρχου*, ὡς ἐν Μιλήτῳ, καὶ τοῦ *ἐφηβάρχου*, ὡς ἐν Κυζίκῳ· εἴς τινας ὅμως πόλεις (εἰς τὴν Ἔριζαν τῆς Καρίας) εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς των τοὺς διδασκάλους τῶν παίδων (τοὺς παιδευτάς) εἴς τε τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ γυμναστήριον. Εἰς τὴν πόλιν Ἴασον (τῆς Καρίας) τὰ ἔργα τοῦ παιδονόμου ἦσαν πολλὰ καὶ ποικίλα : οὕτως ἐπεμελεῖτο οὗτος τῆς τε ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τῶν παίδων, διηύθυνεν ἀγῶνας, ἀπένεμε βραβεῖα καὶ ὠργάνωνε θεωρίας. Εἰς τὴν Στρατονίκειαν ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πανημερίου Διὸς καὶ τῆς Ἑκάτης, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν παιδοφυλάκων ὡδήγει εἰς τὸ βουλευτήριον τριάκοντα εὐγενεῖς νέους, λευκὰ ἐνδεδυμένους καὶ ἐστεφανωμένους διὰ κλάδων ἐλαίας, διὰ νὰ ψάλλουν τὸν πρὸς τιμὴν τῶν δύο θεοτήτων ὕμνον. Εἰς τὴν Τέων ὁ παιδονόμος, ὅστις ἦτο ὑπερτεσσαρακοντούτης, κατένεμε τοὺς μαθητάς, κατὰ τὴν ἡλικίαν των, εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τοῦ σχολείου, ἐπηγρύπνει ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς των, ἔλυε τὰς μεταξὺ τῶν διδασκάλων διαφορὰς διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν εἰς ἑκάστην τάξιν, καὶ ἐπεμελεῖτο ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν κορασίων. Ὡς δὲ ἐποίκιλλον τὰ ἔργα τοῦ παιδονόμου κατὰ πόλεις, οὕτως ἐποίκιλλον καὶ κατὰ ἐποχάς, αὐξανόμενα ἢ ἐλαττούμενα. Πάντοτε ὅμως τὸ οὐσιῶδες καὶ κύριον ἔργον τῶν παιδονόμων ἦτο ἡ εὐταξία τῶν παίδων· διὰ τοῦτο καὶ παιδώνακτες ἐκαλοῦντο. Μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἀθηνῶν δὲν γίνεται μνεία παιδονόμων, γίνεται ὅμως μνεία σωφρονιστῶν ἐφήβων, οἵτινες ἀσκοῦσιν ἔργα διὰ τοὺς ἐφήβους παραπλήσια πρὸς τὰ τῶν παιδονόμων ἄλλων πόλεων διὰ τοὺς παῖδας. ΚΑΨ.

—[*Νομοθ.*] *Παιδονόμος* εἶναι ὁ ἐντεταλμένος μὲ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ παρακολούθησιν τῆς διαγωγῆς τῶν μαθητῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τούτων δὲν διορίζεται εἰδικὸν προσωπικόν, ἀλλ' ἀνετέθησαν ταῦτα, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 204 τῆς 26 Ἰανουαρίου 1856 ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, εἰς τοὺς *ἐπιστάτας* τῶν σχολείων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ καταγγέλλουν εἰς τοὺς προϊσταμένους των διευθυντὰς πᾶσαν ἐπιλήψιμον συμπεριφορὰν τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐνάσκησις τοιούτων σοβαρῶν καθηκόντων ὑπὸ κατωτέρου προσωπικοῦ ἐθεωρήθη ἤδη παιδαγωγικῶς ἐπικίνδυνος, δι' ὃ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα ὑπουργικὴ ἀπόφασις δὲν ἐφαρμόζεται σήμερον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Γ. ΜΠΣ

παιδοποίησις, —*εως* (ἡ)· γέννησις παίδων, παιδοποιία.

παιδοποιία (ἡ)· γέννησις παίδων, τὸ νὰ γεννῶνται παιδιά· || ἀρχ., εἰσποίησις παιδός, υἱοθεσία.

παιδοποιῶ (—*έω*)· ἐπὶ γυναικός, γεννῶ, κάμνω παιδιά, τεκνοποιῶ.

παιδόπουλο (τό)· δημοτ., μικρὸς παῖς, παιδάκι : «*εἶναι χαριτωμένο παιδόπουλο*».

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἐκαλοῦντο *παιδόπουλα* παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὰ ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ ὑπηρετοῦντα παιδία. Ταῦτα ἐξελέγοντο συνήθως μεταξὺ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, προσελαμβάνοντο ὅμως καὶ

Digitized by Google

πολλὰ ἐξ οἰκογενειῶν κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ὑπηρεσία τῶν παιδοπούλων ἦτο ποικίλη, διότι ἐβοήθουν τοὺς διαφόρους αὐλικοὺς ἄρχοντας ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, τῆς τε καθημερινῆς καὶ τῆς ἐν ταῖς διαφόροις αὐλικαῖς τελεταῖς. Παιδόπουλα ἐβοήθουν τοὺς «ἐπὶ τῆς τραπέζης» ἄρχοντας, τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ λοιποὺς βεστιαρίτας ἄρχοντας, ἄλλα ὑπηρέτουν παρὰ τῷ πραιποσίτῳ, ἄλλα παρὰ τῷ παρακοιμωμένῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἄρχουσιν, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, κλπ. Πλὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων τὰ παιδόπουλα ἦσαν οἱ καθημερινοὶ σύντροφοι τῶν νεαρῶν βασιλοπαίδων, μετὰ τῶν ὁποίων συνέπαιζον καὶ συνδιεσκέδαζον, ἐκ τούτου δὲ ἀνεπτύσσετο πολλάκις τοιαύτη εὔνοια ἐκ μέρους τῶν παίδων τοῦ βασιλέως πρὸς τὰ παιδόπουλα, ὥστε συνηθέστατα πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατελάμβανον σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ὑψηλότερα ἐν τῇ αὐλῇ καὶ τῇ πολιτείᾳ ἐν γένει ἀξιώματα.

Εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Φράγκων αὐτοκρατόρων τὰ παιδόπουλα ἐξετέλουν τὰ ἴδια καθήκοντα, ὡς καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ἦσαν δὲ γνωστὰ ὡς pueri aulici. Ἐν τῇ Δύσει ὁ θεσμὸς τῶν pages ἐμφανίζεται ἐπὶ Λουδοβίκου Θ' καὶ λήγει μὲ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀργότερον, ὁ Ναπολέων Α' ἐπαναφέρει τὸν θεσμὸν τοῦτον, ὃν διετήρησαν καὶ οἱ βασιλεῖς Λουδοβῖκος ΙΗ' καὶ Κάρολος Ι', μεθ' οὓς ἐκλίπει ὁριστικῶς. Ν. ΚΛΣ—Β. Λ. Κ.

παιδοτρίβης (ὁ)· ἀρχ., ὁ διδάσκων τοὺς παῖδας τὴν πάλην καὶ τὰ ἄλλα γυμνάσματα, γυμναστής.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *παιδοτρίβης* ὁ ἐν τῇ παλαίστρᾳ ἀσκῶν τοὺς παῖδας καὶ ἐφήβους. Ἦτο οὗτος ὁ ἐμπειρικὸς ὁδηγὸς τῶν παίδων εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ σώματος καὶ πρῶτος τεχνίτης τῶν ἀσκήσεων τούτων, ἄμοιρος ὅμως τῶν ἐκ τῆς ἀνατομίας, φυσιολογίας καὶ ὑγιεινῆς εἰδικῶν γνώσεων. Μνεία παιδοτριβῶν γίνεται εἰς τοὺς μύθους διαφόρων ἡρώων (Ἡρακλέους, Θησέως)· πάντως προϋπῆρξαν τοῦ Σόλωνος. Ἦσαν δὲ συνήθως οὗτοι διευθυνταὶ ἰδιοκτήτων παλαιστρῶν (ὠνομάζοντο οὕτω, διότι ἡ κυριωτέρα ἄσκησις εἰς τὰ γυμναστήρια ταῦτα ἡ πάλη. Τὴν λέξιν παλαίειν ἀντὶ τοῦ διδάσκειν μεταχειρίζεται παρὰ Πλάτωνι ὁ Σωκράτης διὰ τὸν παιδοτρίβην), ἐντὸς τῶν ὁποίων κατῴκουν καὶ αἵτινες ἦσαν γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα ἑκάστου, ὑποκείμενοι μόνον εἰς ὡρισμένας διατάξεις τῶν νόμων τῆς πολιτείας (π. χ. δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν ἀνοικτὰς τὰς παλαίστρας των οὔτε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, οὔτε μετὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ). Ἕκαστος παιδοτρίβης ἦτο, συνήθως, καὶ ὁ μοναδικὸς διδάσκαλος καὶ τῶν πέντε ἀσκήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πεντάθλου (δρόμου, ἅλματος, πάλης, δισκοβολίας καὶ ἀκοντισμοῦ), εἰς τὰς ὁποίας ἠδύνατο κατ' ἀρέσκειαν νὰ προσθέτῃ καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς πυγμῆς, τὴν ξιφασκίαν, τὸν χορόν, τὴν τοξοβολίαν καὶ ἄλλας ἀκόμη ἀσκήσεις. Ὁσάκις οἱ μαθηταί του ἦσαν τόσον πολλοί, ὥστε νὰ μὴ ἐπαρκῇ μόνος διὰ τὴν ἄσκησιν πάντων, προσελάμβανε καὶ βοηθούς, οἵτινες ἐνίοτε ἦσαν εἰδικοὶ δι' ἑκάστην ἄσκησιν (ὁπλομάχοι, τοξόται, ἀκοντισταί), ὡς καὶ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν (ἀλείπτας, παλαιστροφύλακα). Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἰδιωτικῶν παλαιστρῶν ὑπῆρχον καὶ παλαῖστραι τοῦ κράτους, τῶν ὁποίων οἱ παιδοτρίβαι ἦσαν δημόσιοι λειτουργοί. Δι' ὡρισμένας ἀσκήσεις (τοξοβολίαν, ἀκοντισμὸν) ὡδήγουν οἱ ἰδιῶται παιδοτρίβαι τοὺς μαθητάς των, ἐλλείψει μέσων, εἰς τὰ γυμνάσια (δημόσια γυμναστήρια). Ὁσάκις δὲ παιδοτρίβου τινὸς ὁ μαθητὴς ἐπρόκειτο νὰ μετάσχῃ ἀγῶνός τινος πάλης, τὴν μάλαξιν τοῦ σώματος τούτου (ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ τὸ ἐπαγγελματικὸν ὄνομα παιδοτρίβης) καὶ τὴν δι' ἐλαίου ἐπάλειψιν ἔκαμνεν ὁ ἴδιος ὁ παιδοτρίβης. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος οἱ εὐφυέστεροι τῶν παιδοτριβῶν κατενόησαν ὅτι ὑπῆρχε σχέσις μεταξὺ τῶν ἀσκήσεων τῆς παλαίστρας καὶ τῆς ὑγιεινῆς καὶ οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἰατρικὴ καὶ θεραπευτικὴ γυμναστική, δημιουργηθεῖσα κατὰ τὸν Πλάτωνα (Πρωταγ. 316 d—Πολιτ. 406 a καὶ ἀλλαχοῦ) ὑπὸ τῶν παιδοτριβῶν - ἰατρῶν τῆς σχολῆς τοῦ Τάραντος (Ἴκκου τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις πρῶτος ἔδωσε σημασίαν εἰς τὴν δίαιταν) καὶ Ἡροδίκου τοῦ Σηλυμβριανοῦ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν διεκρίνοντο εὐκρινῶς οἱ ἰατροὶ τῶν γυμναστῶν καὶ οὗτοι τῶν παιδοτριβῶν (*Πλάτ.* Γοργ. 504 a καὶ 452 b, Πρωταγ. 313 d,-*Ἰσοκρ.* Ἀντιδ. 181), ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως καθώρισεν ὅτι ἡ μὲν γυμναστικὴ θεμελιοῦται ἐπὶ ἀρχῶν, ἡ δὲ παιδοτριβικὴ εἶναι διδασκαλία πρακτική. Ὅταν δηλαδὴ ὁ παιδοτρίβης ἀπὸ πρακτικοῦ ὁδηγοῦ τῶν παίδων εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις ἐξειλίχθη διὰ τοῦ χρόνου καὶ εἰς θεωρητικὸν διδάσκαλον, ἐπῆλθε καὶ ἡ διαίρεσις τῶν παιδοτριβῶν εἰς θεωρητικούς, οἵτινες μετωνομάσθησαν *γυμνασταί*, καὶ πρακτικούς, οἵτινες διετήρησαν τὸ παλαιότερον ὄνομα *παιδοτρίβαι*.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἀρχαίων ἀγγειογραφιῶν προκύπτει ὅτι ὁ παιδοτρίβης κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἔργου του ἦτο ἐνδεδυμένος μακρὸν ἱμάτιον (πορφυροῦν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λουκιανοῦ) καὶ ὅτι ἐκράτει ῥάβδον, διὰ νὰ σημειώνῃ τὰς θέσεις, τιμωρῇ τοὺς σφαλλομένους, κεντρίζῃ τοὺς ὀκνηροὺς κ.οὕ.κ. Οἱ παιδοτρίβαι, τῶν ὁποίων οἱ μαθηταὶ ἀνεκηρύσσοντο νικηταὶ εἰς διαφόρους δημοσίους ἀγῶνας, ἠξιοῦντο πολλῶν τιμῶν ὑπό τε τούτων καὶ τῶν γονέων των. Ὁ Παυσανίας (IV. 3. 6) κάμνει μνείαν ὀλυμπιονίκου (τοῦ ἐξ Αἰγείρας Κρατίνου), ὅστις μετὰ τοῦ ἰδικοῦ του ἀνδριάντος ἔστησε καὶ τὸν τοῦ παιδοτρίβου του, ἀδείᾳ τῶν Ἠλείων, εἰς τὴν ἱερὰν Ἄλτιν. Οἱ δημόσιοι παιδοτρίβαι ὑπηρέτουν εἰς τὰ κρατικὰ τῆς ἐφηβείας γυμναστήρια, ὄντες ὑφιστάμενοι τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐφηβείας (ἐν Ἀθήναις τοῦ κοσμητοῦ, ἐν Δήλῳ καὶ Τέῳ τοῦ γυμνασιάρχου κ.οὕ.κ.), ἦσαν ἔμμισθοι καὶ πολλάκις ἰσόβιοι. Εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις κρατικὰ γυμναστήρια ἠσκοῦντο μόνον οἱ ἐλεύθεροι παῖδες ὑπὸ παιδοτριβῶν, οἵτινες πολλάκις ἦσαν λίαν σεβαστὰ πρόσωπα (εἰς τὸν Ἀβάσκαντον, παιδοτρίβην ἀπὸ τοῦ 138—172 μ. Χ., ἀνήγειρεν ἡ πόλις ἀνδριάντα). ΚΑΨ.

παιδοτριβικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ παιδοτρίβου, ἡ ἐμπειρία εἰς τὸ γυμνάζειν τοὺς παῖδας.

παιδοτρόφος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέφων, ὁ ἐκτρέφων παῖδας.

παιδούλα (ἡ)· μικρὰ τὴν ἡλικίαν κόρη, κοράσιον, παιδίσκη, ἄλλως *κορούλα*.

παιδοφονία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ παιδοφόνου, φόνος παιδίων.

παιδοφύλαξ, *—ακος* (ὁ)· ὁ φύλαξ τῶν παίδων, ὁ ἐπιμελούμενος τῆς εὐταξίας τῶν παίδων.

Παϊδοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πεμονίων Ἀποκορώνου Κρήτης. Κάτ. (1928) 241. Μετὰ τοῦ παρακειμένου *Νεροχωρίου*, τῆς αὐτῆς κοινότητος, συνεκφέρονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ *Παϊδονερόχωρα*. Ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Βάμου ἀπέχει 9 χλμτρ. Ε. Γ.

Παϊὲν (Payen), ***Ἀνσέλμος***. Γάλλος χημικὸς (1795—1871). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην διαφόρων τροφίμων καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους ἐργασίας ἐπ' αὐτῶν, ὡς λ.χ.: «Μελέται περὶ τῶν γεωμήλων» (1826), «Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ζύθου» (1829), κ.λ.π. Σ. Γ.

παίζει *[Ναυτ.]*. Ἀπροσώπως καὶ ἐπὶ ἱστίου. Ὅρος σημαίνων ὅτι τὸ ἱστίον, μὴ δεχόμενον τὸν ἄνεμον οὔτε ἀπὸ τῆς πρωραίας οὔτε ἀπὸ τῆς πρυμναίας ἐπιφανείας του, ἀλλὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀμφοτέρων τῶν πλαγίων λωμάτων του, δὲν κολποῦται ἀλλὰ πλαταγίζει. «Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις εἴτε διὰ τροπῆς τοῦ ἀνέμου, εἴτε διά τινος στροφῆς τοῦ πλοίου, εἴτε λόγῳ παροιακίσεως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἱστίου διασχίζει τὸν ἄνεμον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπίτηδες κερουλκῆται τὸ ἱστίον σβεστά» (*Παλάσκα* «Λεξ. Γαλλ. Ἑλλ. Ναυτ. ὅρων» εἰς λ. Fasseyer). Σ. Ε. Λ.

Παΐζης, ***Ἀβραὰμ*** ἢ ***Ἀβράμιος***. Ἱερεὺς ἐξ Ἰθάκης, ὅστις, μεταβὰς εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαυΐας, ἐχρημάτισεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς καὶ κῆρυξ τοῦ θείου λόγου. Λ.Χ.Ζ.

Παϊζιέλλο, ἢ ***Παεζιέλλο*** (Paisiello, Paesiello), ***Ἰωάννης***. Διάσημος Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Τάραντι τῷ 1741 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νεαπόλει τῷ 1816. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς συνθέτης λειτουργιῶν, ψαλμῶν, ὁρατορίων κτλ. Προσήγγισε τὸ θέατρον δι' ἰντερμεδίου τινός, παιχθέντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ᾠδείου τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀποκαλύψαντος πραγματικὸν δραματικὸν τάλαντον. Ὀλίγον κατόπιν ὁ Παϊζιέλλο ἐκαλεῖτο εἰς Βολωνίαν, ἔνθα ἔγραψε τὰ κωμικὰ μελοδράματα «La Pupilla» καὶ «Il Mondo a rovescio», σχόντα μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπηκολούθησαν τὸ κωμικὸν μελόδραμα «La Madama umorista» καὶ τὰ μελοδράματα, «Δημήτριος» καὶ «Ἀρταξέρξης» διὰ τὴν Μοδέναν (1765), «Le Virtuose ridicole», «Il Negligente», «I Bagni di Albano» διὰ τὴν Πάρμαν, «Il Ciarlone», «L'Amore in ballo» καὶ «La Pescatrice» διὰ τὴν Βενετίαν, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «La finta contessa», «Marchese Tulipano» καὶ ἰδίως «L'Idolo cinese», διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Παϊζιέλλο ἐτέθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν δραματικῶν συνθετῶν. Τῷ 1776 ὁ Παϊζιέλλο ἐκλήθη ἐν Πετρουπόλει, παρὰ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης, ὡς συνθέτης τῆς αὐλῆς. Κατὰ τὴν ἐν Ῥωσίᾳ μέχρι τοῦ 1784 παραμονήν του ἔγραψε σειρὰν μελοδραμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Lucinda ed Armidor» (1777), «La Serva padrona», «Ninetta» (1777), «I filosofi imaginari», «La finta amante», «Achille a Scyrus», «Alcide al bivio», «La finta ciarlatana» καὶ ἰδίως «Ὁ Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης», ἔργον στεφθὲν ὑπὸ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας καὶ τὸ ὁποῖον θὰ παρέμενε τὸ ἀριστούργημά του, ἐὰν δὲν ἐπεσκιάζετο παρὰ τοῦ ὁμωνύμου μελοδράματος τοῦ Ροσσίνι. Ἐπανελθὼν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Παϊζιέλλο ὠνομάσθη μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Νεαπόλεως, ἔνθα ἔδωκε τὰ μελοδράματα: «La Molinara», «I Zingari in fiera» (1789) καὶ ἰδίως τὴν «Νίναν τρελλὴν γιὰ ἔρωτα», ἔργον ὑπέροχον, αἰωνίας νεότητος, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ἀληθινὸν ἐνθουσιασμὸν ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἐπαίχθη. Ὡς ὁ διασημότερος συνθέτης τῆς Ἰταλίας, ὁ Παϊζιέλλο ἐκαλεῖτο τῷ 1802 ἐν Παρισίοις παρὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ ψυχρὰ ὅμως ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ἐκεῖσε τὸ μελόδραμά του «Περσεφόνη», τὸν παρώτρυνε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν Νεαπόλει ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τοῦ Ἰωσὴφ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Μυρά. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ λησμονημένος ἀπέθανεν ἐν μεγίστῃ πενίᾳ. Ἡ κηδεία του ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐξαιρετικὰς ἐκδηλώσεις ἐκ μέρους τοῦ πλήθους. Ὁ Παϊζιέλλο θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τοῦ συγχρόνου ἰταλικοῦ μελοδράματος, τοῦ ὁποίου ὁ Ροσσίνι ἀνεκαίνισε μόνον τὴν μορφήν, ἡ δὲ «Νίνα» του παραμένει ἔργον κλασσικόν, ἀληθὴς σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σκηνικῆς μουσικῆς. Ἡ ὑπόλοιπος παραγωγὴ τοῦ Ἰταλοῦ συνθέτου περιλαμβάνει: 2 ρέκβιεμ, 3 μεγάλας λειτουργίας μετ' ὀρχήστρας, 30 μικράς, ἓν πάθος, ἓν Te Deum, ἓν Miserere, 12 συμφωνίας, 6 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, 6 κουαρτέττα καὶ πλεῖστα ἄλλα τεμάχια ὀργανικῆς μουσικῆς. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Ἰωάννης Παϊζιέλλο.

πεζογελῶ *(—άω)*· παίζω καὶ γελῶ, εἶμαι εὔθυμος: ᾆσμ. «παιζογελῶντα ἀνέβαινε, κλαίοντα κατεβαίνει»· || ἐμπαίζω, κατειρωνεύομαι: «ἐμέθυσε καὶ τὸν παιζογελοῦν τὰ παιδιά».

Πάϊζυ (Pizey), ***Κόλλινς-Πράϊς***. Βρεττανὸς ὑποπλοίαρχος τῆς ἀεροπορίας, ὁ πρῶτος συγκροτήσας, διοργανώσας καὶ διοικήσας τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἀεροπορικὸν σῶμα. Κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1913 ὡς μέλος τῆς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κὰρρ βρεττανικῆς ἀποστολῆς, λαβὼν δὲ βαθμὸν Ἕλληνος ἀντιπλοιάρχου, ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ναυτικῆς ἀεροπορίας, ἱδρύσας εἰς τὸ Παλαιὸν Φάληρον ἀεροδρόμιον, ἐν δὲ τῷ ἀχρησιμοποιήτῳ παραμένοντι ἐνυδρείῳ, τῷ δαπάναις τοῦ Γρ. Μαρασλῆ ἀνεγερθέντι, ἐργοστάσιον ἀεροπορικῶν ἐπισκευῶν. Ἀπέθανε 32ετὴς τῷ 1915 ἐν Αἰδηψῷ. Σ. Ε. Λ.

παίζω· ἀόρ. *ἔπαιξα*· πράττω, ἐνεργῶ τι πρὸς τέρψιν, διασκεδάζω: «τὰ παιδιὰ παίζουν 'στὴν αὐλή»· || μὲ ἀντικείμενον τὴν παιδιάν: «παίζουν τὸν κρυφτούλη, —τὸν ἀβγατιστή,—τὶς καβάλλες κ.τ.τ.», «παίζει χαρτιά,—τάβλι,—μπιλιάρδο κττ.»· || μὲ ἀντικείμενον τὸ ἐπίμαχον ἢ τὸ ἔπαθλον: «τί θὰ παίξωμε; — τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδρομῆς», «ἔπαιξε τὴν περιουσία του 'ς τὰ χαρτιά, — 'ς τὸ χρηματιστήριον»· || ἀπολύτως *παίζω*· χαρτοπαικτῶ: «αὐτὸς παίζει», «ἄλλοτε ἔπαιζε, τώρα δὲν παίζει»· || ἐπὶ μουσικοῦ ὀργάνου: «παίζω βιολί, —φλάουτο,—πιάνο»· || μὲ ἀντικείμενον τὴν μουσικὴν σύνθεσιν: «ἡ μουσικὴ ἔπαιξε τὴν Τραβιάτα,—τὸ Ριγολέτο,—τὸν ἐθνικὸν ὕμνον κττ.»· || ἐπὶ ἠθοποιῶν, ὑποδύομαι πρόσωπον: «παίζει τὸν ρόλον τοῦ Ἀμλέτου», «παίζει ρόλον νεανίου,—μαγείρου,—ὑπηρέτου»· || ἐπὶ θιάσου: «ἀπόψε δὲν θὰ παίξῃ ὁ θίασος»· || μετφ. «παίζω ρόλον» ὑποκρίνομαι πρόσωπον: «δὲν ἠξεύρω τί ρόλον παίζει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος»· || ἐπὶ ἔρωτος: «ὁ δεῖνα παίζει (ἢ τὰ παίζει) μὲ μιὰ γειτονοπούλα του»· || μεταχειρίζομαί τινα κατὰ βούλησιν, ὡς ἄθυρμα: «αὐτὴ τὸν παίζει 'ς τὰ δάκτυλα τὸν ἄντρα της»· || φρ. «τοῦ τὴν παίζω», ἐξαπατῶ: «καλὰ μοῦ τὴν ἔπαιξε»· || ἀστεΐζομαι, ἀντίθ. *σοβαρεύομαι, σπουδάζω*: «πρόσεξε καλά, διότι ἐγὼ δὲν παίζω», «παίζεις ἢ σοβαρεύεσαι;»· || φρ. «ὄχι παίζομε» τὴν ὁποίαν ἐπιλέγει τις πρὸς τὸν οἱονεὶ ἐκπληττόμενον ἢ δυσπιστοῦντα, ἄλλως «τί θαρρεῖς, παίζομε;»· || φρ. «παίζει τὸ μάτι του» εἶναι εὐκίνητον, ἀντιλαμβάνεται τὰ περὶ αὐτόν· || «παίζει τὸ πανί,—ἡ σημαία» κυματίζει· || «παίζει τὸ πόδι μου 'ς τὸ παπούτσι» ὅταν εἶναι λίαν εὐρύχωρον· || «παίζω καὶ γελῶ» διάγω ἐν εὐθυμίᾳ· || «αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲν εἶναι παῖξε γέλασε» εἶναι δύσκολος· || «μᾶς παίζει τὸν παπᾶ» μᾶς ἐξαπατᾷ, ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς χαρτοπαιξίας· || παροιμ. «παίζει ὁ λύκος μὲ τ' ἀρνί» ἐπὶ ἀνίσου πάλης. Β. Φ.

Παίηζλη (Paisley) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ρένφρουσερ παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Οὐάϊτ Κὰρ μετὰ τοῦ Κλάϋντ. Κάτ. (1930) 86.441. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται τὰ ἐργοστάσια κλωστῶν «κὼτς» (Coats). Ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων, χημικῶν προϊόντων, σάπωνος. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1700 ἦτο σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον, γνωστὴ ὡς τόπος παραγωγῆς τῶν περιφήμων «σαλίων Παίηζλη».

Παίηζλη (Paisley), ***Κλαύδιος - Χάμιλτον***· βλ. *Χάμιλτον* οἰκογένεια.

Παίηλη (Paley), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Πήτερμπορω τῷ 1743 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1805. Τῷ 1763 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ Χριστοῦ τοῦ Καϊ-

Digitized by Google

μπριτζ. Ἐξέδωκε: «Μαρτυρίαι Χριστιανισμοῦ», «Ἀρχαὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς φιλοσοφίας» (1785), «Φυσικὴ θεολογία» (1802) κλπ.

— **Παίηλη** (Paley), ***Φρειδερῖκος-Ἄπθορπ.*** Ἄγγλος φιλόλογος, ἔγγονος τοῦ Γουλιέλμου, γεννηθεὶς ἐν Ὑόρκῃ τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπόσκομ τῷ 1888. Τῷ 1874 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κενσινγκτον, ἐν Λονδίνῳ. Ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων τὸν Αἰσχύλον μετὰ λατινικῶν σχολίων (1844—1847), τὸν Εὐριπίδην (2α ἔκδ. 1872), τὸν Ἡσίοδον (2α ἔκδ. 1883), τὴν Ἰλιάδα (2α ἔκδ. 1884), τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους, τὴν Ἠλέκτραν, τὰς Τραχινίας, τὸν Αἴαντα (1880) μετ' ἀγγλικῶν σχολίων, τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους (3η ἔκδ. 1896) καὶ τὸν Θεόκριτον (1868).

Παίην (Paine), ***Θωμᾶς.*** Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Νόρφοκ τῷ 1737 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1809. Υἱὸς πτωχοῦ γεωργοῦ, ἐδοκίμασεν ἀλληλοδιαδόχως διάφορα ἐπαγγέλματα. Τῷ 1774 μετηνάστευσεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας πόλεμον, ἐπιστρέψας δὲ τῷ 1787 εἰς Ἀγγλίαν ἐδημοσίευσε: «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰς «Σκέψεις ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» τοῦ Μπέρκ, δι' ὃ διωχθεὶς κατέφυγε τῷ 1792 εἰς Γαλλίαν. Ἐκεῖ, ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ροβεσπιέρρου, διέφυγε τὴν λαιμητόμον χάρις εἰς τὴν ἀμερικανικήν του ὑπηκοότητα. Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του εἶναι «Ἡ ἐποχὴ τοῦ λόγου» (1795).

Θωμᾶς Παίην.

—**Παίην** (Payn), ***Ἰάκωβος.*** Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1898. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἤτον καὶ Καῖμπριτζ. Ἀπὸ τοῦ 1854—1874 ἐξέδωκε τὸ «Περιοδικὸν Τσαῖμπερς», ἀπὸ δὲ τοῦ 1882—1896 τὸ «Περιοδικὸν Κόρνχιλλ». Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: «Τί τῆς κόστισε» (1877), «Πεδὸ πηχτὸ ἀπὸ τὸ νερό» (1883), «Ἡ φλυαρία τῆς πόλεως» (1885). Ε. Σ.

— **Παίην** (Pain), ***Μπάρρη-Ἔρικ-Ὄντελλ.*** Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καῖμπριτζ καὶ ταχέως διεκρίθη ὡς εὐθυμογράφος καὶ διηγηματογράφος. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι: «Ἡ καλωσύνη τοῦ Οὐρανίου» (1894), «Ἐλίζα» (1900), «Η Βιλελμίνα στὸ Λονδῖνον» (1906), «Ἀθῶαι διασκεδάσεις» (1918). Τῷ 1916 ἐξεδόθη συλλογὴ διηγημάτων του. Συνέγραψε «Τὸ διήγημα» (1915), λογοτεχνικὴν μελέτην ἀρίστην εἰς τὸ εἶδός της. Ε. Σ.

— **Παίην** (Payne), ***Οὔμφρυ.*** Ἄγγλος ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1902 καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης. Ἀπὸ τοῦ 1924, γενόμενος ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφὰς τῆς Κνωσοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1929, διορισθεὶς διευθυντὴς τῆς αὐτῆς σχολῆς, διεξάγει ἐπιτυχῶς τὰς ἀνασκαφὰς ἐν Πέρα Χώρᾳ. Ὁ Παίην ἀσχολεῖται ἰδίως εἰς τὴν ἀγγειολογίαν, σημαντικαὶ δὲ εἶναι αἱ μέχρι τοῦδε σχετικαὶ πραγματεῖαι, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν εἰς βιβλία καὶ ἐν τοῖς εἰδικοῖς περιοδικοῖς τοῦ Annals of the British School at Athens καὶ τοῦ Journal of Hellenic Studies. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Corpus Vasorum», Oxford II, «Early Greek Vases from Knossos», «On the Thermos Metopes», «Necrocorinthia, a study of Corinthian Art in the archaic Period» (εἰς βιβλίον). Β. Δ. Θ.

— **Παίην** (Payne), ***Πέτρος.*** Ἄγγλος ἀναμορφωτὴς γαλλικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1380, καὶ ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ τῷ 1455. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του ἐν Ὀξφόρδῃ υἱοθέτησε τὰς δοξασίας τοῦ Λόλλαρντ. Τῷ 1414 ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ὀξφόρδην ἕνεκα τῶν διενέξεών του μετὰ τοῦ Θωμᾶ Νέττερ, τοῦ Καρμηλίτου ὑπερασπιστοῦ τῆς καθολικῆς διδαχῆς. Ἐλθὼν εἰς Βοημίαν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς Πράγας. Συλληφθεὶς τῷ 1439 ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἀπελύθη διὰ τῆς καταβολῆς μεγάλων λύτρων. Ὁ Παίην εἶναι γνωστὸς καὶ ὡς *Κλὲρκ* ἐν Ὀξφόρδῃ, ὡς *Πέτρος Ἄγγλος* ἐν Βοημίᾳ, ὡς *Φρεΰνγκ* (Freyng) καὶ ὡς *Χόου* (Hough) ἐκ τῆς γενεθλίου του πόλεως.

— **Παίην** (Paine), ***Ροβέρτος-Τρήτ.*** Ἀμερικανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1731 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1814. Ἦτο εἷς τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀνεξαρτησίας.

Παίηντερ (Paynter ἢ Painter). Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1540 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1594. Τὸ πρῶτον σύγγραμμά του, «Τὸ παλάτι τῆς ἡδονῆς», συλλογὴ 60 διηγημάτων, ἐξεδόθη τῷ 1566, τῷ δὲ 1567 ἐξεδόθη δευτέρα συλλογὴ ἐκ 34 διηγημάτων. Ὁ Παίηντερ ἐδανείσθη θέματα παρὰ τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Α. Γελλίου, τοῦ Λιβίου, τοῦ Τακίτου, τοῦ Κοΐντου Κουρτίου καὶ πλείστων ἄλλων μεταγενεστέρων συγγραφέων, αὐτὸς δὲ ἐγένετο πηγή, ἐξ ἧς ἠρύσθησαν θέματα ὁ Σαίκσπηρ, ὁ Σέρλη καὶ ἄλλοι.

Παίητερ (Pater), ***Οὐῶλτερ-Ὁράτιος.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ αἰσθητικὸς φιλόσοφος, ὁλλανδικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Σάτουελλ, πλησίον τοῦ Λονδίνου, τῷ 1839, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1894. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τοῦ Κήμπλ, ὁ Παίητερ ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς θεολογικὰς μελέτας, ἀποφασίσας, μάλιστα, ν' ἀναλάβῃ καὶ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα. Κατόπιν ὅμως, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὰς θεωρίας τοῦ Μαρτινὼ καὶ γοητευθεὶς ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Ράσκιν καὶ τῶν προρραφαηλιτῶν, ἐνετοπίσθη εἰς τὰς αἰσθητικὰς ἀναζητήσεις του, ἀκολουθήσας τὸν φυσικὸν δρόμον τῶν ἰδιαιτέρων κλίσεών του. Κατὰ τὸ 1866 ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, ἐπίσης δὲ εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ἐγκατασταθεὶς κατόπιν εἰς Ὀξφόρδην, ὅπου παρέδιδε μαθήματα ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἐπακολούθημα τοῦ εἰς Ἰταλίον ταξιδίου του ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις, τῷ 1873, σειρᾶς μελετῶν, στρεφομένων περὶ διαφόρους Ἰταλοὺς καλλιτέχνας τῆς Ἀναγενήσεως, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἡ Ἀναγέννησις: Μελέται τέχνης καὶ ποιήσεως». Εἰς τὰς μικράς, αὐτοτελεῖς καὶ διαλογικὰς αὐτὰς μελέτας, ὁ Παίητερ ζητεῖ ὀλιγώτερον νὰ τοποθετήσῃ ἕκαστον καλλιτέχνην εἰς τὸ περιβάλλον του καὶ τὴν ἐποχήν του, ὅσον ν' ἀναλύσῃ ὅ,τι ὑπάρχει, ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ, τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ ἀτομικόν. Εἶναι ὑπέρμαχος τῆς θεωρίας ὅτι ὁ κριτικὸς ὀφείλει ν' ἀτενίζῃ πρὸς τ' ἀντικείμενα, εἴτε ἔργα τέχνης εἶναι ταῦτα, εἴτε σχήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, ὡς πρὸς συντελεστὰς ὡρισμένων εὐαρέστων ἐντυπώσεων, κατ' ἐξοχὴν διανοητικῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι εἴδους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἰδιαιτέρου ἢ μοναδικοῦ. Τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν δέχεται ἐξ αὐτῶν, προσπαθεῖ νὰ τὴν ἑρμηνεύσῃ, ἀναλύων αὐτήν, εἰ δυνατόν, εἰς τὰ στοιχεῖά της καὶ τὰ συστατικά της. Διὰ τὸν κριτικόν, τόσον τὰ ἔργα τέχνης, ὅσον καὶ αἱ διάφοροι προσωπικότητες, αἱ ὁποῖαι τὸν ἑλκύουν, εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὸ βιβλίον, λόγῳ τῆς ἰδιότητός των νὰ συγκινοῦν καὶ νὰ προκαλοῦν ὡρισμένας διανοητικὰς τέρψεις, ἀντιπροσωπεύουν θετικὰς ἀξίας, ὅπως ἕνας οἶνος ἐκλεκτός, ἕνα σπάνιον ἄνθος ἢ ἕνας πολύτιμος λίθος. Καὶ ἀποστολὴ τοῦ κριτικοῦ εἶναι νὰ διακρίνῃ, ν' ἀναλύῃ καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀποκλειστικῆς των γοητείας. Τὸ βιβλίον αὐτὸ τῆς «Ἀναγεννήσεως» ἀποκαλύπτει ἤδη τὴν ἀκριβολόγον χάριτα τοῦ ὕφους του, προσέτι δὲ καὶ τὴν ἀντίληψίν του τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ἐκφράσῃ τελειότερον εἰς τὸ δεύτερόν του ἔργον, τὸν «Μάριον τὸν Ἐπικούρειον», ἐκδοθέντα τῷ 1885 εἰς δύο τόμους, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀπολογία τοῦ ἡδονισμοῦ ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ μορφῇ. Ἐν τῇ αἰωνίᾳ καὶ ἀκαθορίστῳ ροῇ, μεταβολῇ καὶ ἀλληλοδιαδοχῇ πραγμάτων καὶ γεγονότων, σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλος, εἰμὴ τὸ νὰ γεύεταί τις, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, καὶ ὅσον ἔνεστι πληρέστερον, τὴν φευγαλέαν ὡραιότητα τοῦ κόσμου. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπάρχει πάντοτε εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν ἕνας τόνος, ἕνα χρῶμα, ἕνας τρόπος πάθους εἴτε διεγέρσεως διανοητικῆς, ἀκατανικήτως συναρπαστικὸς δι' ἡμᾶς—καὶ μόνον τὴν στιγμὴν ἐκείνην—, τοῦ ὁποίου ὀφείλομεν νὰ ἐπωφελούμεθα, διὰ κανένα ἄλλον πρακτικὸν σκοπόν, εἰμὴ τὸν ἴδιόν μας πλουτισμὸν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀτομικῆς εὐαισθησίας μας. Μὲ τὸν λεπτὸν αὐτὸν διλεττantισμόν, ὁ Παίητερ ἐμψυχώνει τὸν ἥρωά του, ἕνα ἐγκεφαλικὸν ἡδονιστήν, τοποθετῶν αὐτὸν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης. Ὁ «Μάριος ὁ Ἐπικούρειος» ἀποτελεῖ μίαν σειρὰν λογοτεχνικῶν λεπτουργημάτων τῆς πλέον ἀρτίας μορφῆς μᾶλλον παρὰ μυθιστόρημα μὲ τὴν συνήθη ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Ὀλίγον πρὸ τοῦ «Μαρίου», τῷ 1885, ὁ Παίητερ ἐδημοσίευσεν ἐπίσης μίαν σειρὰν διαλέξεών του, δοθεισῶν ἐν Μπέρμιγχαμ, τῷ 1875, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δήμητρα καὶ Περσεφόνη». Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Παίητερ ἐγκατέλιπε τὴν Ὀξφόρδην καὶ μέχρι τοῦ 1893 ἔζησεν ἐν Λονδίνῳ, ὅπου ἐπεδόθη εἰς κριτικὰς μελέτας, δημοσιευθείσας εἰς τὰ περιοδικὰ «Ἀθήναιον», «Πὼλλ Μὼλλ» καὶ «Φύλαξ». Τῷ 1887 ὁ Παίτερ ἐξέδωκε τὰ «Φανταστικὰ πορτραῖτά» του, ἀναγλύφους, δηλαδή, εἰκόνας φανταστικῶν ἱστορικῶν προσώπων. Τῷ 1889 ἐξέδωκε τὰς «Παρατηρήσεις» του («Appreciations») καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1891 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Βιβλιοφίλῳ» («Bookman») κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ «Πορτραίτου τοῦ Ντόριαν Γκρέϋ» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ. Τέλος, τῷ 1893, εἶδε τὸ φῶς τὸ φιλοσοφικόν του ἔργον «Πλάτων καὶ πλατωνισμός». Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξηγμένον ἐκ τῶν προγενεστέρων φιλολογικῶν του παραδόσεων καὶ τοῦ ὁποίου ἡ λογοτεχνικὴ ὡραιότης καὶ ἀξία εἶναι κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὁ Παίητερ, πιστὸς εἰς τὰς μεθόδους του, προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται ἡ κατ' ἐξοχὴν προσωπικὴ γοητεία τοῦ Πλάτωνος καὶ ν' ἀνεύρῃ ἀπὸ ποίας ὡρισμένας διανοητικὰς εὐαισθησίας καὶ ἠθικὰς βαθυτέρας ὡριμότητας ἐκπορεύεται ὁ ἐπιλεγόμενος «πλατωνισμός». Τῷ 1894 τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γλασκώβης ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον διδάκτορος τῆς νομικῆς. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Παίητερ ἀπέθνησκεν ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας, ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπου εἶχεν ἀπὸ ἔτους ἐπιστρέψει. Μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1895, ἐξεδόθησαν προσέτι δύο τόμοι ἔργων του, αἱ «Ἑλληνικαὶ μελέται» καὶ «Διάφοροι μελέται καὶ δοκίμια». Τῶν ἔργων του μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὰς περισσοτέρας γλώσσας, ὑπάρχει δὲ μετάφρασις τῆς «Ἀναγεννήσεώς» του καὶ τῶν «Φανταστικῶν πορτραίτων» του καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ὁ Παίητερ διακρίνεται, μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν τῆς ἐποχῆς του, διὰ τὴν αὐστηρὰν προσήλωσίν του εἰς τὸ δόγμα τῆς «τέχνης διὰ τὴν τέχνην», καὶ διὰ τὴν ἐξύμνησιν τῆς ἡδονῆς, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ πᾶν ἔργον τέχνης. Ἐκεῖνο, ἰδίως, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸ αἰσθητικὸν πιστεύω τοῦ Παίητερ εἶναι ἡ ἀπουσία πάσης ἠθικολογίας. Τὸ ὡραῖον, διὰ τὸν Παίητερ, ὑφίσταται αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐνέχει ἀξίαν χάρις εἰς αὐτήν του ταύτην τὴν ἰδιότητα ὡς ὡραίου, ἀσχέτως, ἐντελῶς, τῆς χρησιμότητος ἢ τῆς ὠφελιμότητος αὐτοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ Παίητερ διίσταται ριζικῶς τοῦ Ράσκιν καὶ τοῦ Μόρρις, οἱ ὁποῖοι ἔκρινον τὸ ὡραῖον ἀπὸ μόνης τῆς κοινωφελοῦς αὐτῶν ἀπόψεως. Παρὰ τὴν ἀπόρριψιν, ἐν τούτοις, ἐν τῷ ὡραίῳ καὶ τῇ τέχνῃ παντὸς ἄλλου στοιχείου, πλὴν τῆς εὐγενοῦς καὶ βαθείας τέρψεως τοῦ πνεύματος καὶ τῶν αἰσθήσεων, εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Παίητερ διαφαίνεται καὶ διαλάμπει ἡ πεποίθησις, ἔστω καὶ μὴ συγκεκριμένως ὁμολογουμένη, ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἡδονὴ ἐμπνέει ἡμῖν, ἐμμέσως, τὴν ἠθικήν, ἐν γένει, ἁρμονίαν καὶ ὑπαγορεύει, ἑπομένως, τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἀνωτέρων ἠθικῶν κανόνων. Τὰς αἰσθητικὰς καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ Παίητερ περὶ ζωῆς καὶ τέχνης ἐξετίμα καὶ ἠσπάζετο ἰδιαιτέρως ὁ σύγχρονός του καὶ νεώτερός του Ἄγγλος ποιητὴς Ὄσκαρ Οὐάϊλντ, ὁ ὁποῖος καὶ φαίνεται ἐπηρεασθείς, μέχρις ἑνὸς σημείου, ἐξ ἐκείνων. Ν. Λ. Λ.

Παίθανα (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐμπορικωτάτων πόλεων τῆς μεσημβρινῆς χερσονήσου τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, ἐν Δαχιναβάδει (νῦν Dekkan) ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Μασόλου ἢ Γοάρεως ποταμοῦ (νῦν Godavery), ἀπέχουσα κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Περίπλ. Ἐρυθρ. θαλ. 51) εἴκοσιν ἡμερῶν δρόμον πρὸς Ν. τῶν Βαρυγάζων (νῦν Μπροάτς, Broach). Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Païtana τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν πρὸς Α. τῆς Βομβάης. Α. Θ. Σ.

Παιίγαινε (Paeijaenne=Ἱερὰ λίμνη) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Φινλανδίας, εἰς τὴν νότιον χώραν, ἡ τρίτη τὸ μέγεθος (μετὰ τὰς Ἐναρὲ καὶ Σαϊμά), κειμένη εἰς ὕψος 78 μ. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν μικρῶν συνεχομένων λιμνῶν καὶ ἔχει μῆκος 170 χλμ. περίπου, μέγιστον πλάτος 25 χλμ., μέγιστον βάθος 93 μ., ἐμβαδὸν 1112 τ. χλμ., ἐξ ὧν περὶ τὰ 200 τ. χλμ. καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λίμνῃ νήσων, ὧν μεγαλυτέρα ἡ Κιλλοσάμι. Ἐκρέει διὰ τοῦ ποταμοῦ Κύμμενε εἰς τὸν Φινλανδικὸν κόλπον. Θ. Κ.

Πάϊκ (Pike) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μανιτόμπα. Πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Μανιτόμπα καὶ ρέει πρὸς τὰ ΒΔ. σχηματίζων πολυαρίθμους καταρράκτας, μετὰ δὲ ροῦν 205 χλμ., χύνεται εἰς ἕνα τῶν βραχιόνων, οἵτινες σχηματίζουν τὸν ποταμὸν Νέλσον, πρὸς τὰ ΒΑ τῆς λίμνης Οὐΐννιπεγκ. Μ. Δ. Β.

Πάϊκ (Pike), ***Ἀλβέρτος.*** Ἀμερικανὸς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1809 καὶ ἀποθανὼν ἐν Οὐασιγκτῶνι τῷ 1891. Μυηθεὶς εἰς τὸν ἐλευθεροτεκτονισμὸν τῷ 1850 καὶ ἐκλεγεὶς μέγας ταξιάρχης (Grand Commander) τοῦ τάγματος τῷ 1859, ἀφιερώθη ὁλοψύχως μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκωτικοῦ λεγομένου τεκτονισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐν Ἀμερικῇ ἀναμορφωτής. Ἐγκύψας εἰς τὴν ἀνατολικὴν φιλολογίαν καὶ γλωσσολογίαν, εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν καὶ ἑβραϊκὴν φιλοσοφίαν, τὸν ἀρχαῖον συμβολισμὸν καὶ τὴν μυστηριολογίαν, προέβη θαρραλέως εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν τυπικῶν (rituals) τῶν 32 βαθμῶν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου σκωτικοῦ δόγματος τοῦ ἐλευθεροτεκτονισμοῦ, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, τὰς παραδόσεις τῶν σταυροφοριῶν, τὰς τελετὰς τῶν ἱπποτῶν καὶ ἰδίως τὰς παλαιὰς ἀλληγορίας τὰς βασιζομένας εἰς συμβάντα ἐξιστορούμενα εἰς τὰ ἑβραϊκὰ καὶ χριστιανικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ καὶ ἐξηγμένας ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα

Digitized by Google

μυστήρια τῆς Αἰγύπτου, τῆς Περσίας, τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Δρυΐδῶν καὶ τῶν Ἐσσαίων. Ἐκ τοῦ ἀπεράντου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Παΐκ ἠρανίσθη ἐκ πληθύος πηγῶν καὶ ἐπεξειργάσθη πρὸς ἀνασύνταξιν τῶν τυπικῶν, συνετέθη παρὰ τοῦ ἰδίου τὸ «Morals and Dogma» (τεκτονικὴ ἠθικὴ καὶ διδασκαλία), ἐκτενὲς κατηχητικὸν τεκτονικὸν σύγγραμμα, ἠθικοθρησκειολογικόν, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1872 καὶ ἀποσκοποῦν νὰ καταστήσῃ τὸν ἀναγνώστην ἱκανὸν ὅπως κατανοήσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς τεκτονικῆς ἠθικῆς καὶ φιλοσοφίας. Η. Π. Γ.

—**Παΐκ** (Pike), ***Ζαβουλὼν-Μονγκόμερυ.*** Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1779—1813). Δεκαπενταετὴς κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, εἰκοσαετὴς δὲ προὐβιβάσθη εἰς ὑπολοχαγόν. Τῷ 1805 ὁ πρόεδρος Τζέφφερσον διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν ἀποστολῆς πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς περιφερείας τοῦ Ἄνω Μισσισσιπῆ. Τῇ συνοδείᾳ 20 στρατιωτῶν ὁ Παΐκ ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου μέχρι τῆς κομιτείας Μόρισσον, ἐκεῖθεν δὲ ἐπροχώρησε πεζῇ μέχρι τῶν λιμνῶν Κὰςς καὶ κατέλαβε τὴν χώραν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐπιστρέψας τῷ 1806 ἀπεστάλη πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς χώρας νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου μέχρι τῶν πηγῶν τῶν ποταμῶν Ἀρκάνσας καὶ Ρέντ. Τῷ 1812 προήχθη εἰς συνταγματάρχην, ἐφονεύθη δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ὑόρκης (νῦν Τορόντο). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων πολύτιμον ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐξερευνήσεών του ὑπὸ τὸν τίτλον «Account of an Fxpedition to the sources of the Mississippi and through the Westerne Parts of Luisiana... and a tour through the interior Parts of New Spain» (1810), ἥτις μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ἐξεδόθη ἐπανειλημμένως.

Παΐκον *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας, ὑψούμενον πρὸς Β. τῆς πεδιάδος τῶν Γιαννιτσῶν καὶ διαχωρίζον τὰ ὕδατα τοῦ Ἀξιοῦ (πρὸς Α.) ἀπὸ τὰ τοῦ Μογλενίτικου (πρὸς Δ.). Σύγκειται ἐξ ἀθροίσματος κορυφῶν, ὧν πολλαὶ ὑπερβαίνουν τὸ ὕψος τῶν 1.200 μ. (ὑψίστη τὸ Πόγλετι 1.650 μ.). Ἔχει πολλὰς δασικὰς ἐκτάσεις δρυῶν καὶ ἐλάτων ὡς καὶ πολλὰς θέσεις διὰ λιβάδια. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ κεῖνται πολλὰ χωρία ἀνήκοντα εἰς τὰς ἐπαρχίας Παιονίας, Γιαννιτσῶν καὶ Ἀλμωπίας (νομοῦ Πέλλης). Ι. Σ. Σ.

Παΐκος, ***Ἀνδρόνικος.*** Πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς τῷ 1776 ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ πλουσιωτάτης οἰκογενείας. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Ἐκραγέντος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος μετέσχεν αὐτοῦ, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ὑλικῶς δὲ ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ πολεμεφοδίων, ἅτινα ἐξ ἰδίων ἀγοράσας καὶ ναυλώσας πλοῖον μετέφερεν εἰς Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Εἰς Ἑλλάδα ἐπιστρέψας ἀνεμείχθη εἰς τὰ δημόσια πράγματα, πολλάκις χρηματίσας ὑπουργὸς ἐπὶ Ὄθωνος καὶ δὴ κατὰ τὴν ταραχώδη περίοδον τῆς κατοχῆς (1854). Ἀποχωρήσας τοῦ ὑπουργείου διωρίσθη εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, μετὰ δὲ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ, καίπερ πολλάκις κληθείς, δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἔζησεν ἐν Ἀθήναις ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ 1880, ὅτε ἀπεβίωσε.

Ἀνδρόνικος Παΐκος.

παίκτης (ὁ), θηλ. *παίκτρια*· ὁ παίζων οἱονδήποτε παιγνίδιον: «παίκτης τοῦ βόλλεϋ, —τοῦ τέννις»· ‖ ὁ ἐμμανῶς ἢ συστηματικῶς παίζων τυχηρὰ παιγνίδια, χαρτοπαίκτης.

παικτίς (ἡ), ἢ ***πηκτίς*** *[Ἀρχ.].* Ἀρχαῖον μουσικὸν ἔγχορδον ὄργανον. Ἦτο λυδικῆς καταγωγῆς καὶ εἰσήχθη, ὡς λέγεται, ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῆς Σαπφοῦς. Ὡς καὶ ἡ μάγαδις, ἔφερε πολλὰς χορδὰς διατεθειμένας ἀνὰ ζεύγη, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ταυτόχρονος συνήχησις τῆς ὀγδόης. Ἡ πηκτὶς ἦτο γενικῶς εὐμέγεθες ὄργανον, ἀποδίδον ἦχους τῆς ὀξείας μᾶλλον περιοχῆς, διὰ χορδῶν δονουμένων δι' εἰδικοῦ πλήκτρου. Γ. Σ.

παικτός, *—ή, —όν*· ὁ μεθ' οὗ δυνατὰί τις νὰ παίξῃ· μόνον ἐν τῇ φράσει «παίζει ἐν οὐ παικτοῖς», παίζει εἰς σοβαρὰς καὶ ἐπικινδύνους περιστάσεις.

Παίλμαν (Poelmann), ***Ροβέρτος φόν—.*** Γερμανὸς ἱστορικὸς (1852—1914), διατελέσας καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἐρλάγγης καὶ τοῦ Μονάχου. Ἔγραψεν: «Ὁ ὑπερπληθυσμὸς τῶν ἀρχαίων πόλεων ἐν σχέσει μὲ τὴν καθολικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀστεοπολιτισμοῦ» (1884), «Ἐπιτομὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας» (4η ἔκδ. 1909), «Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ λαός του» (1899), «Ἡ ἀρχαιότης καὶ ὁ σημερινὸς κόσμος» (1911, 2 τ.), «Ἱστορία τοῦ ἀρχαίου σοσιαλισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ» (1893—1901, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἴρτελ (1925) εἰς 2 τ., ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ»). Θ. Κ.

Παὶν (Pain), ***Ὀλιβιέρος.*** Γάλλος δημοσιογράφος (1845—1885). Συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Le mot d'ordre» καὶ «L' affranchi» καὶ ἕνεκα τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεώς του εἰς τὴν Κομμούναν ἐξωρίσθη εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν, ὁπόθεν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τοῦ Ροσφόρ. Μετὰ βραχεῖαν παραμονὴν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τῷ 1878 ὡς πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς διαφόρων ἐφημερίδων, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν, μετὰ τὴν ἀμνηστίαν, τῷ 1879, συνειργάσθη εἰς τὸν «L' Intransigent». Ρέπων ὅμως πρὸς τὴν περιπετειώδη ζωὴν μετέβη τῷ 1884 εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ κατορθώσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μαχδί, ᾐχμαλωτίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐθανατώθη. Μ. Δ. Β.

Παΐν Μπλαφφ (Pine Bluff) *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν Ἀρκάνσας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς νοτίου ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1832. Ἔχει κλωστοϋφαντουργεῖα, χυτήρια καὶ ἐργοστάσια ἐπίπλων. Κάτ. 22.000.

Παΐνε (Peine) *[Γεωγρ.].* Γερμανικὴ πόλις ἐν Ἀννοβέρῳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπράουνσβάϊγκ-Ἀννόβερον. Κάτ. 17.000. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν μηχανῶν, ἐπίπλων, ἐδωδίμων κτλ. Γ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

παίνεμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ ἐπαινῇ τις, ἔπαινος, ἐγκώμιον: «τὰ παινέματα τῆς νύφης, — τοῦ γαμπροῦ» ᾄσματα ᾀδόμενα κατὰ τὸν γάμον εἰς ἔπαινον τῶν ἀρετῶν τῶν νεονύμφων.

παινεσιάρης (ὁ)· ὁ ἐπαινῶν ἑαυτόν, κομπαστής, ἄλλως *καυχησιάρης.*

παινεύω, καὶ *παινῶ*· ἀόρ. *ἐ)παίνεσα,* παθ. μετχ. *παινεμένος*· ἐπαινῶ, ἐγκωμιάζω: ᾆσμ. «Ἀρβανῖτες παινεμένοι | ποῦ 'ν' Ἀλῆ πασᾶς, καημένοι».

Παινλεβὲ (Painlevé), ***Παῦλος.*** Γάλλος μαθηματικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Παρισίοις. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν τῇ «École Normale Supérieure» τῶν Παρισίων καὶ ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1892 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μηχανικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λίλλης, τῷ δὲ 1895 ἐξελέγη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Σορβόννῃ τῶν Παρισίων. Τῷ 1890 ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ πρῶτον βραβεῖον τῶν ἐπιστημῶν, βραβεύσασα αὐτὸν ἐκ νέου τῷ 1894 καὶ 1896. Τῷ 1900 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας ἐγένετο κατόπιν ἰσόβιος γραμματεύς, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Εἶναι ἐπίσης μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Βολωνίας, τῆς Στοκχόλμης, τῆς Οὐψάλης καὶ τῶν Λυγκέων τῆς Ρώμης. Ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὑποθέσεως τοῦ Δρέϋφους, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔγραψε διάφορα ἄρθρα, καὶ τῷ 1906 ἐξελέγη κατὰ πρῶτον βουλευτὴς Παρισίων καὶ ἀνεξάρτητος σοσιαλιστής, ἐπιδείξας ἐν τῇ βουλῇ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὰ στρατιωτικά, τὰ ναυτικὰ καὶ τὰ ἀεροπορικὰ ζητήματα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτικῇ ἦτο ἀσήμαντος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Μπριάν, τὴν 29ην Ὀκτωβρίου 1915, προσέλαβεν αὐτόν, ἐν τῇ τότε ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθείσῃ κυβερνήσει, ὡς ὑπουργὸν τῆς Παιδείας καὶ τῶν ἐφευρέσεων, ὁ Παινλεβὲ ἤρχισε νὰ διαδραματίζῃ ἓν τῶν σημαντικωτέρων προσώπων ἐν τῇ συγχρόνῳ γαλλικῇ πολιτικῇ. Λόγῳ διαφωνιῶν πρὸς τὸν Μπριάν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου, παρῃτήθη τῇ 12ην Δεκεμβρίου 1916, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1917 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Ριμπὼ καὶ προέβη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Νιβὲλ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Πεταὶν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἀρχηγίᾳ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

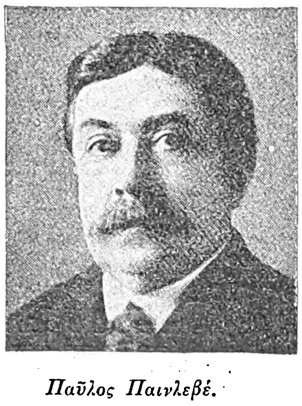

Παῦλος Παινλεβέ.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ριμπὼ ὁ Παινλεβὲ ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1917, ἐν ᾗ διετήρησε καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Τὴν 19 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, θεωρῶν ἀνεπαρκῆ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς πλειοψηφίαν κατὰ γενομένην ψηφοφορίαν, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' ἀνεσχημάτισε καὶ πάλιν τὴν κυβέρνησίν του, ἀντικαταστήσας ἐν αὐτῇ τὸν Ριμπὼ διὰ τοῦ Μπαρτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετά τινας ἡμέρας, συνεπείᾳ τῆς ἰταλικῆς καταστροφῆς εἰς τὸ Καπορέττο, μετέβη εἰς τὸ Ραπάλλο, παρὰ τὴν Γένουαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου συνηντήθη μετὰ τῶν τότε πρωθυπουργῶν Λόϋδ Τζώρτζ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀρλάντο τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην, χάρις εἰς τὴν ἰδικήν του ἐπιμονήν, συνεστήθη ἐν Βερσαλλίαις τὸ ἀνώτατον στρατιωτικὸν συμμαχικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γάλλου ἐν αὐτῷ ἀντιπροσώπου στρατηγοῦ Φός. Τὴν 13 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατόπιν ἀρνήσεως τῆς βουλῆς ὅπως δεχθῇ πρότασιν αὐτοῦ περὶ ἀναβολῆς τῆς συζητήσεως ζητημάτων ἀφορώντων «ἡττοπαθεῖς» ἐνεργείας, ὁ Παινλεβὲ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Κλεμανσώ. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν ἐκ τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς σκηνῆς, ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, σχηματίσας μετὰ τοῦ Ἑρριὼ τὸ περίφημον καρτὲλ τῆς ἀριστερᾶς (cartel des gauches), ὅπερ ἐξῆλθε νικηφόρον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 11 Μαΐου 1924. Συνεπείᾳ τῶν ἐκλογῶν τούτων, οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ὁμάδος τῶν πολιτικῶν κομμάτων τοῦ καρτὲλ ἐγένοντο ὁ μὲν Ἑρριὼ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς βουλῆς. Κατόπιν τούτου ἡ νέα κυβέρνησις, μετὰ τῶν κομμάτων τῆς ἀριστερᾶς, τὰ ὁποῖα εἶχε πολεμήσει ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας Μιλλεράν, ὠργάνωσαν εἶδος ὑπουργικῆς ἀπεργίας, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ Μιλλερὰν εἰς παραίτησιν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐκλογὴν νέου προέδρου τῆς δημοκρατίας, ὁ Παινλεβὲ ἐξέθεσεν ὑποψηφιότητα, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς, ἀλλ' ἀπέτυχεν, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ντουμέργκ. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925, κατόπιν ἐξαναγκασμοῦ τοῦ Ἑρριὼ εἰς παραίτησιν, συνεπείᾳ καταψηφίσεως τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ μέτρων ὑπὸ τῆς γερουσίας, ὁ Παινλεβὲ ἀντικατέστησεν αὐτόν, σχηματίσας καὶ πάλιν κυβέρνησιν, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ προσλαβὼν τὸν Καγιὼ ὡς ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, πρὸς λῆψιν δραστηρίων καὶ γενναίων μέτρων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς δεινῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἐξ ἧς ἐμαστίζετο ἀπό τινος ἡ Γαλλία. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1925 ὁ Παινλεβὲ μετέβη ἀεροπορικῶς εἰς τὸ Μαρόκον πρὸς ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῆς δημιουργηθείσης δυσκόλου καταστάσεως συνεπείᾳ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Ἀμπτ-ἐλ-Κρὶμ καὶ κατόπιν ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν στρατάρχην Πεταὶν πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἀντεπιθέσεως. Κατὰ τὸν Ἰούλιον διεξήγαγε σφοδρὰς συζητήσεις ἐν τῇ βουλῇ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, λόγῳ τῆς ἀρνήσεως τῶν σοσιαλιστῶν ὅπως δεχθοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Καγιὼ προτεινόμενα οἰκονομικὰ μέτρα, τὸν δὲ Ὀκτώβριον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ὑποστήριξιν μερίδος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τοῦ Καγιὼ καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τὴν 21 Νοεμβρίου ὅμως τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ μέτρα κατεψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπριάν, ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, διατηρήσας τοῦτο καὶ κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μπριὰν ἀνασχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου τὸν Μάρτιον τοῦ 1926.

Διετέλεσεν ἐπίσης ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Πουανκαρὲ σχηματισθείσας κατόπιν δύο κυβερνήσεις, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1926 καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1928. Ὁ Παινλεβὲ θεωρεῖται ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων συγχρόνων μαθηματικῶν, συγγράψας σπουδαῖας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ἀφορώσας τὴν θεωρίαν τῶν ὁμάδων, τὴν ἀναλυτικὴν ἔκφρασιν τῶν πραγματικῶν καὶ ἀναλυτικῶν συναρτήσεων, ὡς καὶ τὴν θεωρίαν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Leçons sur le frottement» (1895), «Leçons sur la théorie analytique des équations différentielles» (1897), «Leçons sur l'intégration des équations de la mécanique», «Mécanique» ἐν τῷ ἔργῳ «De la méthode dans les sciences» (1909), «L'aviation» μετὰ τῶν E. Borel καὶ Ch. Maurain (1913), «Πῶς διώρισα τὸν Φὸς καὶ τὸν Πεταὶν» (1924), κ. τ. λ. Πλεῖστας ἐργασίας ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς τὰ «Comptes rendus de l'Académie des Sciences» καὶ ἐν τῷ «Bulletin de la Société Mathématique de France». Μ. Δ. Β.

παΐντὸς (λ. τουρκ. = παῦσις, λῆξις)· τὸ τέλος ἢ τὸ διάλειμμα τῆς ἐργασίας τῶν κτιστῶν καὶ ἄλλων ἐργατῶν. Εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἰς τὸν ἐργάτων, τεταγμένος ἐπὶ τούτῳ, φωνάζει τὴν ἑσπέραν «παΐντὸς!», ὡς σύνθημα πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐργασίας. Ν. Μ.

Digitized by Google

Παιξὰνς (Paixhans), *Ἐρρῖκος - Ἰωσήφ.* Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Μὲτς (1783—1854), ἐφευρέτης ὀβιδοβόλου φέροντος τὸ ὄνομά του. Προεῖδε τὴν ἀνάγκην θωρακίσεως τῶν πολεμικῶν σκαφῶν. γράψας περισπούδαστον διὰ τὴν ἐποχήν του μελέτην ἐπιγραφομένην «La nouvelle force maritime» (1822). Γ. Ν. Ν.

παίξιμο (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ παίζειν: «τὸ παίξιμο τοῦ παιγνιδιοῦ, —τοῦ βιολιοῦ,—τοῦ ρόλου κ. τ. λ.».

Παίονες (οἱ) *[Ἀρχ.].* Λαὸς πιθανῶς θρακικῆς εὐθνότητος, ἐγκατασταθεὶς εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Μακεδονίᾳ, ἔχων κέντρα ἰδίως τὰς χώρας τὰς κατὰ τὸν Β. Στρυμόνα, Ἀξιὸν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐριγόνος, παραποτάμου τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀρχαία παράδοσις, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ἀναφέρει ὅτι ὁ Παίων, υἱὸς τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ Ἐπειοῦ, ἦλθεν ἐκ τῆς Ἤλιδος εἰς τὴν ὑπὲρ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν χώραν, ἔνθα ἔδωσε τὸ ὄνομά του. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοποθετοῦν καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη τοὺς Παίονας. Οὐχ ἧττον, ἐξ ἄλλων ἀρχαίων πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι οἱ Παίονες εἶχον τεραστίως ἐξαπλωθῆ καὶ κατεῖχον, πρὸ τῆς μακεδονικῆς ἐπιβολῆς, ἅπασαν σχεδὸν τὴν χώραν τὴν κατόπιν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονία. Ἡ Πιερία, ἡ Πελαγονία καὶ ἡ Ὀρεστὶς κατῳκοῦντο πρότερον ὑπὸ Παιόνων. Ὡσαύτως οἱ κατὰ τὴν Ἑορδαίαν καὶ Ἀλμωπίαν οἰκοῦντες ἦσαν παιονικὰ φῦλα. Ἡ Ἡμαθία, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ Μακεδόνος ἥρωος, ἐκαλεῖτο πρὶν Παιονία. Πρὸς Α. τοῦ Ἀξιοῦ οἱ Παίονες κατεῖχον τὴν Ἀμφαξῖτιν, Μυγδονίαν, Κρηστωνίαν καὶ Βισαλτίαν, ὡς καὶ ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ἀπὸ τῶν πηγῶν του (τῆς χώρας τῶν Ἀγριάνων) μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Καὶ ἡ πρὸς Α. τοῦ Στρυμόνος χώρα ἦτο παιονική μέχρι τοῦ ὄρους τῆς Ροδόπης ἔνθα οἱ Παίονες Ἠδωνοὶ συνώρευον πρὸς τοὺς Βεσσοὺς τῆς Θράκης. Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐξάπλωσις τῶν Παιόνων ἐν τῇ ἀκμῇ των χαρακτηριστικὸν ταύτης εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι εὑρέθησαν νομίσματά των μέχρι τῶν χωρῶν τοῦ Τίγρητος, τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Ὀρόντου. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ μακεδονικοῦ κράτους οἱ Παίονες ἤρχισαν νὰ περιορίζωνται. Κατ' ἀρχὰς ἐξετοπίσθησαν ἐκ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας πρὸς Α., ἐπὶ δὲ Φιλίππου τοῦ Β' ἐνετοπίσθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὸν μέσον Ἀξιὸν καὶ περὶ τὴν Ἀμφαξῖτιν καλουμένην χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, τὴν «Παιονίην τὴν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι πεπολισμένην» τοῦ Ἡροδότου, ἥτις ἐξηκολούθει νὰ ἀκμάζῃ, ἔχουσα εἰς τὴν κατοχήν της πλουσία μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, Ἐν τέλει οἱ Παίονες ὑπετάγησαν ἐντελῶς κατὰ τὸ 284 π.Χ. εἰς τοὺς Μακεδόνας. Χ. Ι. Μ.

Παιονία *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία χώρα τῆς Μακεδονίας κατοικουμένη ὑπὸ τῶν *Παιόνων* (βλ.λ.). Κατ' ἀρχαιοτάτους χρόνους, πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ μακεδονικοῦ κράτους καὶ πρὸ τῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ, ἡ Παιονία ἐξετείνετο καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἀργότερον ὅμως περιωρίσθη εἰς τὰς κατὰ τὸν μέσον Ἀξιὸν χώρας (τὴν Ἀμφαξῖτιν Παιονίαν) καὶ τὰς κατὰ τὸν Στρυμόνα (Παιονία ἡ ἐπὶ τῷ Στρυμόνι). Ἐν τέλει ὑπετάγη εἰς τοὺς Μακεδόνας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. Πόλεις τῆς Παιονίας πρὸς Δ. τοῦ Ἀξιοῦ ἦσαν: οἱ Στόβοι (κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἐριγόνος καὶ Ἀξιοῦ, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Γκράτσκο, ἔνθα εὑρέθησαν καὶ τὰ ἐρείπια), ἡ Βυλάζωρος, ἡ Ἀβυδὼν καὶ ἄλλαι. Πρὸς Α. τοῦ Ἀξιοῦ ἦσαν τὸ Ἀἰστράιον (ἴσως παρὰ τὴν σημερινὴν Στρώμνιτσαν), ἡ Δόβηρος (πιθανῶς ἡ νῦν Δοϊράνη), ἡ Ταυρίανα καὶ ἡ Τρανούπαρα. Τῆς κατὰ τὸν Στρυμόνα Παιονίας σπουδαιοτέρα πόλις ἦτο ἡ Σῖρις (ἔπειτα Σέρραι). Χ. Ι. Μ.

— Παιονίας ἐπαρχία *[Γεωγρ.].* Μία τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, καταλαμβάνουσα τὸ βορειοδυτικώτερον μέρος αὐτοῦ. Κάτ. (1928) 20.046. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γουμενίτσης.* Ἔχει 14 κοινότητας, τὰς *Ἁγίου Πέτρου, Ἀξιουπόλεως, Γοργόπης, Γουμενίσσης, Γρίβα, Εἰδομένης, Εὐρώπου, Κάρπης, Καστανερῆς, Λειβαδίων, Πενταλόφου, Πλαγίων, Ριζιῶν* καὶ *Φανοῦ.* Δ. Ε. Μ.

Παιονίδαι (οἱ). Γένος ἐκ Πύλου τῆς Μεσσηνίας, τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι ἔφθανον μέχρι τῶν ὁμηρικῶν βασιλέων. Μαζὶ μὲ ἄλλα γένη, τοὺς Μεδοντίδας καὶ Ἀλκμεωνίδας, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠνείχοντο τὸν ζυγὸν των κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι τότε δὲν εἶχον ὑπαχθῆ ὑπὸ τοὺς Δωριεῖς ἀκόμη, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν τυχόντες φιλοξένου ὑποδοχῆς. Ἐκ τῶν γενῶν τούτων τῆς Πύλου προῆλθον πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ Σόλων, ὁ Πεισίστρατος, ὁ Κλεισθένης, ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτων κ. ἄ. Χ. Ι. Μ.

παιονίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Συνθετικὸν χρῶμα τῆς πίσσης, λαμβανομένη διὰ θερμάνσεως τῆς κιτρίνης κοραλλίνης μετ' ἀμμωνίας εἰς 140—150°. Ἀποτελεῖ σκοτεινοερυθρόφαια τεμάχια ἀσθενοῦς μεταλλικῆς λάμψεως. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *ἐρυθρὰ κοραλλίνη,* ἀποτελεῖ δὲ συστατικὸν τῆς χρωστικῆς *κοραλλίνη* ἢ *χρυσίνη* (βλ. λ.). Σ. Γ.

παιονόλη (ἡ) (Paeonol) *[Φαρμακογ.].* Κόνις κρυσταλλική, λευκή, τηκομένη εἰς 49°. Λίαν ἀρωματικῆς ὀσμῆς, ἡ παιονόλη περιέχεται εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς παιονίας. Κ. Γ. Μ.

Παιόπλαι (οἱ) *[Ἀρχ.].* Φυλὴ τῶν Παιόνων ἐν Μακεδονίᾳ, μνημονευομένη μόνον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Κατῴκουν πιθανῶς τὴν πρὸς Δ. τοῦ Στρυμόνος χώραν, παρὰ τὴν Κερκινῖτιν λίμνην. Πρὸς Α. εἶχον ὁμόρους τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος Σιροπαίονας, συγγενεῖς τὴν καταγωγήν. Φαίνεται ὅτι πρότερον ἦσαν ἐγκατεστημένοι κατὰ τὴν Πελαγονίαν, περὶ τὴν Πρέσπαν, ὅθεν ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων νὰ φύγουν.

παιπάλη (ἡ)· τὸ λεπτότατον τοῦ ἀλεύρου, κοιν. *πασπάλη.*

Παίπια *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Μαυριτανίᾳ Καισαρησίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 7). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Παΐπους (Peipus, ρωσ. *Τσοῦντσκος Ὄζερο*) *[Γεωγρ.].* Λίμνη, κατὰ τὰ σύνορα Ρωσίας καὶ Ἐσθονίας, συνδεομένη ΝΔ. μετὰ τῆς λίμνης Πρεσκάουερ, μήκους 143 χλμ., πλάτους 50 χλμ., βάθους 18 μ. καὶ ἐμβαδοῦ 3.583 τ. χλμ. Δέχεται τοὺς ποταμοὺς Welekaya, καὶ Ἔμπαχ καὶ ἐκρέει διὰ τοῦ ποταμοῦ Λαρόβα εἰς τὸν Φινλανδικὸν κόλπον. Ἐν τῇ λίμνῃ νῆσοί τινες, ἐξ ὧν κατῳκημέναι ἡ Πιῦρι, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἐσθονίαν, καὶ ἡ Ταμπάλσκυ ἀνήκουσα εἰς τὴν Ρωσίαν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1918 ἡ λίμνη ἐσημείου τὸ τέρμα τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Θ. Κ.

Παΐπουτλῆ *Κέρας [Γεωγρ.].* Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τριπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 15 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ε.Ι.Χ.

Παΐρεσκ (Peiresc), ***Νικόλαος-Κλαύδιος-Φαμπρὶ ντὲ***—. Διακεκριμένος Γάλλος σοφὸς καὶ ἀρχαιοδίφης τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1580—1637). Περιηγηθεὶς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν, κατήρτισε πλουσίαν συλλογὴν βιβλίων, χειρογράφων, αναπαραστάσεων ἀρχαίων μνημείων, καταστήσας οὕτω τὴν ἐν Aix τῆς Γαλλίας οἰκίαν αὐτοῦ σπουδαιότατον μουσεῖον διὰ τοὺς σπουδαστάς. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐδημοσιεύθησαν, πλὴν ἐπιστολῶν τινων. Β. Δ. Θ.

Παιρισάδης, ***Παρισάδης,*** καὶ ***Παρυσάδης.*** Σκύθης βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Σάτυρον τὸν Α' (349—310 π. Χ.). Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (XX, 24) ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὅστις, διαφυγὼν τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐμήλου σφαγήν, διεσώθη ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν

Χρυσοῦν νόμισμα Παιρισάδου.

Ἀγάρου. Ἐκυβέρνησε πατρικῶς, ὑπὸ δὲ τοῦ λαοῦ του ἐτιμᾶτο ὡς θεός. Ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἐπιτρέψας ἐλευθέραν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σίτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Δημοσθένης (Πρὸς Φορμ. 35—36). Τοῦ Παιρισάδου σῴζονται χρυσοῖ στατῆρες, βαρβάρου ὁπωσδήποτε τεχνοτροπίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΑΙΡΙΣΑΔΟΥ (*Head-Σβορῶνου,* Ἱστορ. τῶν νομισμ., τόμ. Β, σελ. 13). Α. Θ. Σ.

Παίρνου (Pärnu) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἐσθονίας (βλ. λ. *Πέρναου*).

παίρνω, ἀόρ. *ἐ)πῆρα—ἐ)πάρθηκα,* προστ. *πάρε,* παθ. μετχ. *παρμένος·* δημοτ., λαμβάνω, σηκώνω ἐκ τοῦ ἐδάφους: «πῆρα μιὰ πέτρα ἀπὸ κάτω», «τὸ πῆρα ἀπὸ τὸ τραπέζι, — ἀπὸ τὸ γραφεῖο» ‖ καθόλου, λαμβάνω: «τί μισθὸ παίρνεις;», «παίρνει ὅ,τι τοῦ δώσουν», «πῆρε προῖκα» ‖ λαμβάνω πρὸς ἐδωδὴν καὶ ἰδίᾳ πρὸς πόσιν: «ἐπῆρα ἕνα μεζέ», «καθίστε νὰ πάρετε ἕνα γλυκό», «ἐπῆρε τὸ γιατρικό του» ‖ λαμβάνω δι' ἀγορᾶς: «ἐπῆρα ἕνα καπέλλο, — ἕνα ζευγάρι παπούτσια» ‖ λαμβάνω σύζυγον: «πιὰ κοπέλλα θὰ τὸν πάρῃ», «ἐπῆρε ἕνα καλὸ κορίτσι» ‖ ὁμοίως «παίρνω ἄντρα,—γυναῖκα»: «χαρὰ 'ς τὸν ἄντρα ποῦ πῆρε», «πῆρε γυναῖκα ὅπως τὴν ἤθελε» ‖ ἀλληλοπαθῶς: «εἶναι συγγενεῖς καὶ δὲν παίρνονται» ‖ προσλαμβάνω: «θὰ σὲ πάρω μαζί μου 'ς τὸ ταξίδι», «ἐπῆρα ὑπηρέτην, — ὑπάλληλον», παροιμ. «πᾶρε τὸν τρελλὸ 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῇ κι' ἀπὸ χρόνου» ‖ ἐπὶ ἀγγείων, περιλαμβάνω, χωρῶ: «τὸ βαρέλλι ἐπῆρε πεντακόσιες ὀκάδες κρασί», «φέρε ἕνα μπουκαλάκι νὰ παίρνῃ πενήντα δράμια» ‖ συνεκδ. «δὲ μᾶς παίρνει τὸ σπίτι, εἶναι μικρό», «δὲ μᾶς παίρνει ἡ ὥρα» δὲν μᾶς φθάνει ὁ καιρός ‖ φρ. «παίρνω δρόμο» βαδίζω ταχέως, φεύγω γρήγορα, ἀπομακρύνομαι: «μόλις τὸ ἄκουσε πῆρε δρόμο» ‖ «δρόμο παίρνει, δρόμο ἀφίνει» ἐν παραμυθίοις ἐπὶ ἀνθρώπου πορευομένου μακρὰν ὁδόν ‖ διατρέχω, διανύω: «τὸ αὐτοκίνητο παίρνει ὀγδόηντα χιλιόμετρα τὴν ὥρα» ‖ «ἀπὸ δῶ 'ς τὴ Θήβα τὸ παίρνει γιὰ μιὰ ὥρα» διατρέχει τὴν ἀπόστασιν ‖ «παίρνω ἀνήφορο,—κατήφορο» βαδίζω ‖ μετφ. «πῆρε τὸν κατήφορο» καταπίπτει ραγδαίως ‖ ἔχω δεκτικότητα, δέχομαι, οἰκειοῦμαί τι: «ὅ,τι ἰδῆ, ὅ,τι ἀκούσῃ τὸ παίρνει», «ἄκουσε ἕνα νέο τραγούδι καὶ τὸ πῆρε ἀμέσως», «δὲν τὰ παίρνει τὰ γράμματα, εἶναι βαρυκέφαλος», «δὲν παίρνει ἀπὸ τέτοια» δὲν δέχεται, δὲν ἐννοεῖ τὰ τοιαῦτα, «δὲν παίρνει ἀπὸ ἀστεῖα» ‖ «τὸ ψάρι πῆρε μυρωδιά, ἀρχίζει νὰ χαλᾷ» ‖ «παίρνω μυρωδιά» ὀσμίζομαι, ἀντιλαμβάνομαι, ἀνακαλύπτω οἱονεὶ διὰ τῆς ὀσφρήσεως: «τὸν πῆρε μυρωδιὰ τί ἄνθρωπος εἶναι» ‖ «παίρνω εἴδησῃ» ἀντιλαμβάνομαι, μανθάνω: «ἀργὰ πῆρε εἴδηση τί τοῦ σκαρώνουν» ‖ ἐπὶ μεταδοτικῆς νόσου, μολύνομαι: «πῆρε πάθη, —ἀρρώστια» ‖ «τὸν ἐπῆρε τὸ μάτι μου» τὸν εἶδα γιὰ μιὰ στιγμή, οἷον διερχόμενον, «τὸ πῆρε τ' αὐτί μου» τὸ ἄκουσα ‖ «ὅσο παίρνει τὸ μάτι σου» ἄλλως «ὅσο φθάνει τὸ μάτι σου» ‖ «τὸν πῆρε τὸ ποτάμι» τὸν παρέσυρε ‖ «τὸν παίρνω ἀπάνω μου» τὸν ἀναλαμβάνω ὑπευθύνως ‖ «τὸν παίρνω 'ς τὸ λαιμό μου» τὸν παρασύρω εἰς τὴν δυστυχίαν ‖ «παίρνω φωτιά» ἀνάπτω, καίομαι: «πῆρε φωτιὰ τὸ σπίτι, — τὸ κατάστημα», «πῆρε φωτιὰ τὸ τουφέκι» ἐξεπυρσοκρότησε· καὶ μετφ. ὀργίζομαι, ἐξάπτομαι: «μὲ τὸ παραμικρὸ παίρνει φωτιά» ‖ «παίρνω ἀπάνω μου» ἀναλαμβάνω, παχύνομαι ‖ «τὸ παίρνω ἀπάνω μου» ἐπαίρομαι, ἀλαζονεύομαι ‖ «παίρνω λόγια» μεταδίδω ξένα μυστικά, τὰ ὁποῖα ἐπιτηδείως μαθαίνω: «μὴν ὁμιλῆς μπροστὰ του γιατὶ παίρνει λόγια» ‖ «παίρνω ἀπὸ λόγια» δέχομαι συμβουλάς: «ἄδικα τοῦ τὰ λές, αὐτὸς δὲν παίρνει ἀπὸ λόγια» ‖ «τὸ παίρνω κατάκαρδα» ἢ «—ἐπὶ πόνου» θεωρῶ τὴν φιλοτιμίαν μου προσβληθεῖσαν ‖ «μοῦ πῆρε τὸ κεφάλι, — τὸ μυαλό, —τὸ νοῦ» μὲ ἐξάλισε: «μοῦ πῆραν τὸ κεφάλι τὰ παιδιὰ μὲ τὶς φωνές τους» ‖ «παίρνω 'ς τὰ σοβαρά, — 'ς τ' ἀλήθεια, — 'ς τ' ἀστεῖα, — ἀνάποδα», «μὴν τὸ πάρῃς 'ς τὰ σοβαρά, ἀστεῖα σοῦ τὸ 'πα» ‖ «πῆρε τὰ μάτια του κι' ἔφυγε» οἱονεὶ ἐγκαταλείπων ὁριστικῶς τὸν τόπον του ‖ «πῆρε βοριᾶς, —μπάτης» ἤρχισε νὰ πνέῃ βορρᾶς, μπάτης ‖ «τὸν πῆρε ἡ πέτρα, — ἡ σφαῖρα, — τὸ μαχαίρι, — ἡ ρόδα, — ὁ τροχὸς κλπ.» τὸν ἐκτύπησεν ἡ πέτρα κλπ.: «τὸν πῆρε ἡ πέτρα 'ς τὸ κεφάλι», «ἔκοβε ψωμὶ καὶ τοῦ πῆρε τὸ μαχαίρι τὸ δάκτυλο» ‖ «δίνει καὶ παίρνει» ἐνεργεῖ δραστηρίως, εὐδοκιμεῖ ‖ «μᾶς πῆρε ἡ νύχτα» ἀρχίζει νὰ νυχτώνῃ, «μᾶς πῆρε ἡ μέρα» ἀρχίζει νὰ ξημερώνῃ. Β. Φ.

Παΐς (Pais), ***Ἕκτωρ.*** Ἰταλὸς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν μουσείων τοῦ Σάσσαρι καὶ τοῦ Κάλιαρι τῆς Σικελίας, καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Παλέρμου, τῆς Πίζης, τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Οὐίσκονσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ρώμης. Εἶναι μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν Λυγκέων καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Δύο ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῆς Σαρδηνίας», «Ἡ Σαρδηνία πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας» (1881), «Περὶ δύο ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν ἐν Σαρδηνίᾳ» (1894), «Corporis inscriptorum latinarum supplementa italica» (1884), «Περὶ τῆς ἱστοριογραφίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας παρ' Ἕλλησι» (1889), «Ἱστορία τῆς Σικελίας καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» (1894), «Ἱστορία τῆς Ρώμης» (1898—1899), «Ἱστορία τῆς Πίζης» (1890—1894), «Ἀρχαία Ἰταλία» (ἀγγλιστὶ 1907), «Ἱστορικαὶ μελέται» (1908—1912), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας» (1925) κτλ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρώμης» τοῦ Μόμμσεν. Μ. Δ. Β.

παῖς, —δὸς (ὁ, ἡ)· υἱὸς ἢ θυγάτηρ μικρᾶς ἡλικίας, παιδίον ‖ «ἐκ παίδων» ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, παιδιόθεν ‖ «γραμματικῶν παῖδες» γραμματικοί, «ζωγράφων παῖδες» ζωγράφοι (ἀρχ.) ‖ ἀρχ., ὑπηρέτης ἢ ὑπηρέτρια οἱασδήποτε ἡλικίας, καθὰ περίπου σήμερον *παιδί,* γαλλ. garçon.

— παῖδες βασιλικοί. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ἀνατρεφόμενοι εἰς τὴν αὐλὴν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας υἱοὶ τῶν εὐγενῶν μακεδονικῶν οἴκων ἀπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β' καὶ ἑξῆς. Διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐπεδίωξεν ὁ Φίλιππος νὰ συνδέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς εὐγενεῖς τῆς χώρας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς διὰ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τοῦ βασιλείου του. Χάριν τῶν βασιλικῶν παίδων ἐγίνοντο παντὸς εἴδους διαλέξεις ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φιλίππου ὑπὸ ἀνθρώπων εἰδικῆς μορφώσεως, οἵτινες ἐμύουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἐκ τῶν βασιλικῶν παίδων, οἵτινες, ἐν ἐν ὅσῳ ἦσαν ἔφηβοι, ἠκολούθουν τὸν βασιλέα ὁσάκις ἐγίνετο ἐκστρατεία λαμβάνοντες θέσιν παρὰ τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ, προήρχοντο, ὅτε ἄνδρες γινόμενοι μετέβαινον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἑταίρων, οἱ

Digitized by Google

ἀξιωματικοὶ καὶ ἡγεμόνες τῶν διαφόρων σωμάτων τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ καὶ οἱ ἀποστελλόμενοι ὡς πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεφανίζοντο οὗτοι μὴ ὑστεροῦντες τῶν πολιτῶν αὐτῶν εἰς μόρφωσιν καὶ λεπτότητα τρόπων. ΚΑΨ.

— **παῖδες, οἱ ἐν Ἐφέσῳ** —. Οὗτοι, ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἔζησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου ἐν Ἐφέσῳ καὶ ὠνομάζοντο: *Μαξιμιλιανός, Ἐξακουστοδιανός, Ἰάμβλιχος, Μαρτιανός, Διονύσιος, Ἀντωνῖνος* καὶ *Κωνσταντῖνος*. Φεύγοντες δὲ τὸν τρομερὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, ἦλθον εἰς ἔρημόν τινα τόπον ἔξω τῆς Ἐφέσου, ὅπου ἐκρύβησαν ἐντὸς σπηλαίου, ἀναμένοντες τὴν κατάπαυσιν τοῦ διωγμοῦ· μόνον εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἰάμβλιχος, κατήρχετο τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν μετὰ μυρίων προφυλάξεων καὶ ἠγόραζε τρόφιμα διὰ τοὺς κρυπτομένους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς παρήρχετο καὶ ὁ διωγμὸς σφοδρότερος ἐμαίνετο, οἱ παῖδες παρεκάλεσαν τὸν Θεὸν νὰ παραλάβῃ τὰς ψυχάς των ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πρωΐαν δὲν ἠγέρθησαν, ἀλλ' ἐκοιμήθησαν ἀναστάντες διά τινας ἡμέρας μετὰ ἑκατὸν ἐνενήκοντα τέσσαρα ἔτη, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. Τὰ δ' ἱερὰ λείψανα τῶν ἑπτὰ τούτων παίδων παρέμειναν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐκείνου, ὅπερ ἀπέβη ἔκτοτε περίφημον τῶν Χριστιανῶν προσκύνημα. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἄγει τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 4ην Αὐγούστου.

— **παῖδες μάρτυρες**. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, πλεῖστοι ἀναφέρονται εἰς τὰ μαρτυρολόγια τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἑορταζόμενοι, ὧν σημειοῦμεν τοὺς σπουδαιοτέρους: *Παῖδες μάρτυρες 40* (μνήμη 18 Ὀκτωβρίου), *παῖδες μάρτυρες 2* (Ὀκτωβρίου 23), ἕτεροι *παῖδες 2* (Φεβρουαρίου 1), *παῖδες μάρτυρες τρεῖς, οἱ σὺν Βαβύλᾳ* τῷ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας (Σεπτεμβρίου 4) κ.ἄ. ἄγνωστον πότε μαρτυρήσαντες. Ἐπίσης οἱ κατὰ τὸν Μαξιμιλιάνειον διωγμὸν μαρτυρήσαντες ἐν Νικομηδείᾳ *ὀγδοήκοντα τέσσαρες παῖδες* μετὰ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν Βαβύλα (μνήμη Σεπτεμβρίου 4). Τούτων μόνον δύο, τῶν θαρραλεωτέρων, ἡ παράδοσις περιέσωσε τὰ ὀνόματα, τοῦ *Ἀμμωνίου* καὶ τοῦ *Δονάτου*. Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης τιμᾷ (μνήμη Δεκεμβρίου 17 καὶ τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως) καὶ τοὺς *τρεῖς παῖδας* τῆς Π. Δ. *Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν, Μισαήλ*, τοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορος ῥιφθέντας εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός, ἀλλ' ἀσινεῖς διατηρηθέντας. Δ. Ι. Κ.

—**παιδὸς ψυχολογία**· βλ. λ. *παιδικὴ* ψυχολογία.

Παίδων σπήλαιον *[Ἀνθρωπολ.]*. Ἓν τῶν ἐν *Γκριμάλντι* (βλ. λ.) ἀνακαλυφθέντων προϊστορικῶν σπηλαίων.

παισανίτης (ὁ) (Paisanit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενές. Συνίσταται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν λεπτοκοκκώδη ἕως στιφράν, χρώματος συνήθως ἀνοικτοπρασίνου ἕως λευκοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνονται ὑπὸ μορφὴν φαινοκρυστάλλων ἄστριος καὶ χαλαζίας, καθὼς καὶ ἀμφίβολος εἰς μικρὰ κυανᾶ στίγματα. Ὁ ἄστριος ἀνήκει εἰς τὸ νατριοῦχον **ὀρθόκλαστον**, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐνυπάρχει καὶ ἐντὸς τῆς θεμελιώδους μάζης. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ἐλαιολιθικοῦ συηνίτου ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὸ Paisano-Pass καὶ παρὰ τὸ Mosquez Cañon τοῦ δυτικοῦ Τεξάς. Γ. Β.

Παισηνοί *[Ἀρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Μυσίᾳ παρὰ τὴν Προποντίδα πόλεως *Παισοῦ* (βλ. λ.), μετοικήσαντες βραδύτερον εἰς τὴν Λάμψακον (*Στράβ.* XIII, 589). Α. Θ. Σ.

παισία (ἡ) (Paesia) *[Βοτ.]*. Γένος πτερίδων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ.Ν.Π.

Παΐσιος. Μοναχὸς λόγιος τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος κα θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Δράμας καὶ Ζιχνῶν. Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος**. Ἰθακήσιος λόγιος μοναχός, πιθανὸν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν *Παῦλον Καραβίαν* τὸν εἶτα *Παΐσιον* ἱερομόναχον (βλ. κατ.), μετονομασθέντα ὅτε τὸ μοναχικὸν περιεβλήθη ἱμάτιον. Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**. Ἱερομόναχος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Οὗτος, πρότερον *Παῦλος Καραβίας* ὀνομαζόμενος, ἐγένετο μαθητὴς τῆς Πατμιάδος σχολῆς καὶ τῆς ἐν Ἄρτῃ· κατήγετο δ' ἐξ Ἰθάκης. Ἐδίδαξεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1729—1740 λίαν εὐδοκίμως καὶ τῷ 1740 ἐκλήθη εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς Καισαριανῆς. Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος *Δημάρος***. Λόγιος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη παρὰ τῷ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ. Μοναχὸς καρεὶς ἀπῆλθε παρὰ τῷ συγγενεῖ του μητροπολίτῃ Βυδίνης, ὁπόθεν ἐκλήθη διδάσκαλος εἰς Σιάτισταν (1761—1767) καὶ εἶτα εἰς Ἰωάννινα (1767—1775). Ἡ μεγάλη Ἐκκλησία διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ προήγαγεν εἰς ἐπίσκοπον Παραμυθίας καὶ Βουθρωτοῦ. Ἔγραψε περιγραφὴν τῆς εἰκόνος καὶ τῶν θαυμάτων τῆς θεοτόκου Χρυσοβίτζης κτλ. (Νέος Ἑλληνομνήμων ΣΤ' 56 ἑξ.). Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**, πατριάρχης ***Ἱεροσολύμων***. Ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1646, φέρων κατὰ κόσμον τὸ ὄνομα *Παναγιώτης*, ἐπωνυμούμενος δὲ *Λαμπάρδης*. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ του περιώνυμον σχολήν. Νεαρώτατος ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τὸν ἐκεῖ θεῖόν του Θεοφάνην, παραδόντα αὐτὸν εἰς τὸν τότε πατριαρχεύοντα ἐν Ἱεροσολύμοις Σωφρόνιον, παρ' ᾧ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρέτησεν. Ἐλθὼν εἰς νόμιμον ἡλικίαν ἐκάρη ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου μοναχός, μετονομασθεὶς *Παΐσιος*, ἀπελθὼν δ' εἶτα εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου διῆγεν ἐκεῖ ἀσκητεύων ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν συνεχεῖ σπουδῇ καὶ μελέτῃ, ὅτε ὁ πατριάρχης Θεοφάνης ὁ Β', καλέσας αὐτόν, διώρισεν ἡγούμενον τῆς ἐν Ἰασίῳ μονῆς τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομαζομένης Μπορνόσκη. Διδάσκων εὐδοκίμως μετεκλήθη εἰς τὴν ἡγουμενείαν τῆς ἀπέναντι τοῦ Ἰασίου μονῆς τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ Γαλατᾶ, μεθ' ὃ ἀναγορευθεὶς πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Τῷ 1648 ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν πρὸς τὸν τσάρον Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς, ὅστις παρέσχεν εἰς αὐτὸν γενναῖα βασιλικὰ δωρήματα ὑπὲρ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων προσκυνημάτων. Μετὰ περιοδείαν εἰς Ἀδριανούπολιν, Φιλιππούπολιν, Σόφιαν, Βελιγράδιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Βέρροιαν ἐπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὁπόθεν ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ καὶ αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1656, ἔνθα ἐπέτυχε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ νέον χάτι-σερίφ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ἐν Ἱεροσολύμοις προνομιῶν. Συκοφαντηθεὶς ὅμως ὡς κατασκευάσας ἀδαμαντοκόλλητον μίτραν, ἣν ἐσκόπει νὰ δωρήσῃ εἰς τὸν Ρῶσον τσάρον, καὶ ὡς ἐπιβουλευόμενος τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπεβλήθη εἰς ἀφάνταστα μαρτύρια, μικροῦ δὲ δεῖν καὶ ἀπηγχονίζετο. Μετὰ μικρὰν ἀνακούφισιν ὁ Παΐσιος ἐπιλαμβάνεται ἐκ νέου τῶν ἀποστολικῶν του ὁδοιποριῶν, μεθ' ἃς ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν διηυθύνθη ἐκεῖθεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Πολλὰ δὲ τότε τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων ἐπεσκεύασε καὶ ἐκ θεμελίων ἀνεκαίνισεν, ἐν οἷς καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ἀνήγειρε δὲ πλὴν ἄλλων καὶ τὴν ἐν Ἰόππῃ μέχρι σήμερον σῳζομένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἀπέθανε τῷ 1661 [Πρβλ. *Κυρίλλου Ἀθανασιάδου*, «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Παΐσιον, πατριάρχην Ἱεροσολύμων».] Δ. Π. Π.

— **Παΐσιος**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται δύο οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι: —1) Ὁ *Α'*, ὅστις, πρότερον μητροπολίτης Λαρίσης τυγχάνων μέχρι τοῦ 1651, ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατ' Ἰούλιον τοῦ 1652 καὶ ἐπατριάρχευσε μέχρις Ἰουλίου 1653, ὅτε παραιτηθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νῆσον Χάλκην, ἐξ ἧς καλεῖται τὸ δεύτερον, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1654, πατριαρχεύσας μέχρι τῆς 8 Αὐγούστου 1655. Παραιτηθεὶς ἔλαβε πρὸς ζωάρκειαν προεδρικῶς τὸ μὲν πρῶτον τὴν μητρόπολιν Κυζίκου τῷ 1657, εἶτα δὲ τὴν τῆς Ἐφέσου, ὅτε καὶ προσήρτησε τὴν ἐξαρχίαν Φιλαδελφείας. —2) Ὁ *Β'*. Οὗτος μητροπολίτης ὢν Νικομηδείας (1720—1726) ἐξελέγη πατριάρχης τῇ 20 Νοεμβρίου 1726. Ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1733, ὅτε, κατηγορηθεὶς ὡς μὴ ἐκτελέσας τὰ ὑπεσχημένα, κατεσπάσθη τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἀνῆλθε τὸ δεύτερον τῷ 1740—1743 ὅτε παυθεὶς ἀπῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1744 καλεῖται τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον, πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1748. Ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ μονὴν τῆς Καμαριωτίσσης, ὁπόθεν προσεκλήθη τὸ τέταρτον νὰ δεχθῇ τὴν πατριαρχίαν τὸν Μάϊον τοῦ 1751. Ἐπατριάρχευσε δὲ μέχρι τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1752 καὶ ἐπαύθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Αὐξεντίου. Ὁ Παΐσιος, ἀπελθὼν εἰς τὴν μονὴν τῆς Καμαριωτίσσης, ἀπέθανε κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1756. [Πρβλ. *Μ. Γεδεὼν* πατριαρχικοὶ πίνακες, σ. 581 ἑξ.] Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κρήτης***. Τιτουλάριος ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀναφερόμενος ὑπὸ Le Quien καὶ Fl. Cornelius. ΕΡ. Μ.

— **Παΐσιος** *(Κίρμπας)*, ἐπίσκοπος ***Λάμπης*** καὶ ***Σφακίων*** *(Κρήτης)*. Ἐγεννήθη ἐν Περγάμῳ τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1808. Εὐμοιρῶν παιδείας καὶ ἐπὶ εὐσεβείᾳ διακρινόμενος, ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐκκλησίας. Διετέλεσε σχολάρχης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1852—1863, ὁπότε ἐχειροτονήθη (22 Μαΐου 1863) ἐπίσκοπος Λάμπης, λαβὼν τὸν τίτλον Λάμπης καὶ Σφακίων. Διακυβερνήσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἀπεβίωσε τῇ 8 Φεβρουαρίου 1883, ταφεὶς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Ἀσωμάτων Ἀμαρίου. † Ρ. Α. Τ.

— **Παΐσιος *Λιγαρίδης***· βλ. λ. *Λιγαρίδης* Παΐσιος.

— **Παΐσιος**, ὁ ***Μικρὸς*** ἐπιλεγόμενος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐσπούδασεν αὐτόθι παρὰ τῷ σχολάρχῃ Βησσαρίωνι, Μακρῇ, οὗ ἔγραψε καὶ τὴν βιογραφίαν ἐμμέτρως, αἰνίγματα, περὶ τῆς πήξεως τῆς λίμνης Ἰωαννίνων καὶ πλείστας ἄλλας πραγματείας, ἐκδοθείσας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1778. Θεωρεῖται ἐκ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Τ. Ε. Ε.

— **Παΐσιος *Ξηροποταμινός***. Ἀρχιμανδρίτης, Θετταλομάγνης τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς τῷ 1790. Ἀναδειχθεὶς μουσικὸς καὶ διατρίβων ἐν τῇ ἐν Ρουμανίᾳ μονῇ Πλουβουΐτα, ἐπεχείρησεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ δύο ἄλλων μουσικῶν, νὰ μελοποιήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα διὰ τῆς ἀλφαβητικῆς παρασημαντικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δείγματα τῆς τοιαύτης ἐργασίας του, ἐξ ἑπτὰ φυλλαδίων, ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Ξηροποτάμου. Ἀπεβίωσε τῷ 1853. Ν. Α. Χ.

— **Παΐσιος, *πάτερ*** — (*Ὀτὲτς Παΐσιι*). Βούλγαρος ἱερομόναχος, ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῶν Βουλγάρων. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1720 καὶ νέος μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, πλησίον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Λαυρεντίου, ἡγουμένου τῆς μονῆς Χιλιανδαρίου. Ἀναστρεφόμενος ἐνταῦθα Ἕλληνας, Σέρβους καὶ Ρώσους μορφωμένους μοναχούς, ταχέως προήχθη εἰς μόρφωσιν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ μελετηρότητά του. Ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν ἣν τῷ ἐνεποίησεν ὁ Σέρβος ἀρχιμανδρίτης καὶ ἱστορικὸς Ἰωάν. Ράϊτς, ἀπεφάσισε νὰ τὸν μιμηθῇ καὶ νὰ συγγράψῃ καὶ αὐτὸς ἱστορίαν τῶν ὁμοεθνῶν του. Πρὸς τοῦτο περιῆλθε τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸ Βανᾶτον—Νέμσκα ζέμια, μετέβη καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν συνάγων ὑλικὸν καὶ συμβουλευόμενος τὰς πηγάς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ζωγράφου, ἔνθα ἐπεράτωσε (1762) τὴν ἱστορίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἱστορία σλαβενοβουλγαρικὴ τοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων, τῶν τσάρων καὶ τῶν ἁγίων». Μετὰ τοῦτο μετέβη εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ἱστορίας του εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του. Πότε καὶ ποῦ ἀπέθανεν ὁ Παΐσιος εἶναι ἄγνωστον. Τὸ ἔργον του, παρὰ τὴν μικρὰν ἱστορικήν του ἀξίαν (ἐστηρίχθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς προφορικὰς διηγήσεις καὶ παραδόσεις), ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν ἀναγέννησιν. Τὸ αὐτόγραφον τῆς ἱστορίας τοῦ Παϊσίου εὑρέθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ζωγράφου τῷ 1907 καὶ ἐξεδόθη τῷ 1914. Ἀπὸ τοῦ Παϊσίου χρονολογεῖται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας. Τ. Β.

— **Παΐσιος** (*Καμπάνης*), μητροπολίτης ***Ρόδου***. Ἐγεννήθη ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐξελέγη δὲ μητροπολίτης Ρόδου τὴν 18 Ἀπριλίου 1829. Μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῇ, διὸ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος καθῄρεσεν αὐτόν, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξέδωκεν ἀφορισμὸν ἐναντίον του καὶ διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ μεταφοράν του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐγκαίρως ὅμως πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Παΐσιος, κατέφυγεν εἰς Ἄνδρον τῷ 1836, μετὰ διετῆ δὲ περίπου ἐν Κορθίῳ διαμονὴν ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσε. [Πρβλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β', σ. 369.] Δ. Π. Π.

—**Παΐσιος**, ἐπίσκοπος ***Σταγῶν*** (*Καλαμπάκας*). Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Κλινοβοῦ τῆς Θεσσαλίας, ὅπου ἐγεννήθη κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐδιδάχθη ἐν τῇ σχολῇ Τρικκάλων καὶ εἶτα ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ. Τῷ 1800 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος καὶ τοιοῦτος διετέλεσε μέχρι τοῦ 1813. Τῷ 1809 ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Δ' διώρισεν αὐτὸν ἐπιστάτην τῆς σχολῆς ταύτης καὶ τῷ 1816 προήχθη εἰς μητροπολίτην Σηλυβρίας, ὁπόθεν μετετέθη εἰς τὸν θρόνον Φιλιππουπόλεως 1817, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1822. Ὁ Παΐσιος ἵδρυσε σχολὴν ἐν Σταγοῖς καὶ ἐν Μετεώροις καὶ ὑπεστήριξε τὰ γράμματα ἔν τε Σηλυβρίᾳ καὶ Ἐπιβάταις, κατέλιπε δὲ μνημεῖα τῆς παιδείας αὐτοῦ, οἷον στίχους καὶ πλείστας ἐπιστολὰς περὶ παιδείας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα κλπ. [Πρβλ. *Μ. Γεδεών*, «Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας» (σ. 185—187), «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» (1888 ἀριθμ. 1—5).] Τ. Ε. Ε.

—**Παΐσιος** (*Πρικαῖος*), μητροπολίτης ***Σωζοαγαθοπόλεως*** (1813—1821). Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1813 εἰς Μένητες τῆς Ἄνδρου καὶ τὸ πατρωνυμικὸν αὐτοῦ ἦτο *Πρικαῖος* ἢ *Νέρης*, ἐξάδελφος τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Κατηχήθη εἰς τοὺς Φιλικούς, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, θεωρηθεὶς ὕποπτος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔπεσε θῦμα αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. [Πρβλ. *Τ. Ε. Εὐαγγελίδου*, «Ἡ σχολὴ Σωζοπόλεως» ἐν «Θρᾳκικοῖς» Ἀθ. 1913, σ. 29, 50, 51, 78 καὶ πολλαχοῦ.] Τ. Ε. Ε.

Παισὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη παράλιος πόλις τῆς Μυσίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς Προποντίδος, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (XIII, 589), μεταξὺ Λαμψάκου (νῦν Λαψακὴ) καὶ Παρίου (Γιουριτζὺ ἢ Μπὸζ-Μπουρνοὺ) ἐπὶ ὁμωνύμου ποταμοῦ (νῦν Μπαϊρὰμ-Ντερέ). Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Μιλησίων περὶ τὸ 646—645 π. Χ., κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Δαυρίσου, στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου, τῷ 500 π.Χ.

Digitized by Google

μετὰ τῶν πόλεων: Δαρδάνου, Ἀβύδου, Περκώτης καὶ Παρίου. Βραδύτερον οἱ κάτοικοί της Παισηνοὶ μετῴκησαν εἰς τὴν Λάμψακον, ὥστε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἦτο ἤδη ἔρημος (*Στράβ.* XIII, 589). Ἡ θέσις αὐτῆς ταυτίζεται πρὸς τὰ σύγχρονα τσιφλίκια *Χατζῆ-Ὀμὲρ* καὶ *Ἀλῆ Ἐφέντη*, 6 περίπου χλμ. ἀπέχοντα τῆς κωμοπόλεως Τσιαρδάκ. Α. Θ. Σ.

Παΐσσνεκ (Pössneck) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις ἐν Θουριγγίᾳ. Κάτ. περὶ τὰς 15.000. Ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, δημαρχεῖον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μουσεῖον καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ἐπίπλων, χρωμάτων, ὑάλου κτλ.

Παιστανὸς κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, διανοιγόμενος ἐν τῷ ἔθνει τῶν Πικέντων. Εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν «Ποσειδωνιάτην κόλπον, ὃς νῦν Παιστανὸς καλεῖται» (*Στράβ.* Ε, 251 Teubner) ἀπὸ τῆς πόλεως Παιστοῦ, ἥτις ἀρχαιότερον ἐκαλεῖτο Ποσειδωνία. Paestanus sinus τῶν Λατίνων (*Πλιν.* 3,71 καὶ 85), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων promont. Minervae (ἀρχ. ἑλλ. Ἀθήναιον, νῦν Campanella) καὶ prom. Enipeum (ἀρχ. Ἐνιπεὺς κατὰ Λυκόφρονα 722· νῦν Punta Licosia) καὶ βρέχων μέρος τῶν ἀκτῶν τῆς Λουκανίας καὶ τῆς Καμπανίας εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος τοῦ *Σαλέρνο*. Σ. Ε. Λ.

Παιστός, καὶ ***Παῖστον*** (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λευκανίᾳ, ἄλλως *Ποσειδωνία* (βλ. λ.).

Παϊτακαρὰν *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς ἀρχαίας Ἀρμενίας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ποταμῶν Κύρου καὶ Ἀράξου σχηματιζομένην γωνίαν.

παϊτάκης (ὁ), καὶ θηλ. *παϊτάκα* (λ. περσ.)· ὁ ἔχων τοξοειδεῖς κνήμας, ῥαιβός, στραβοπόδης, στραβοκάνης. Ἡ λέξις ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. *Παϊτὰκ* λέγεται παρὰ τοῖς Τούρκοις ὁ πεσσὸς τοῦ ζατρικίου. Ν. Μ.

Παῖτερ (Pater), ***Βάλτερος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (βλ. λ. *Παίητερ*).

Παίτερσον (Paterson) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Πάτερσον*.

Παῖτζετ (Paget), *σὲρ* ***Ἰάκωβος-Μπάρτ***. Ἄγγλος παθολόγος καὶ χειρουργὸς (1814—1899). Διετέλεσεν ἀντιπρύτανις τοῦ λονδινείου πανεπιστημίου. Μεταξὺ τῶν ἐρευνῶν του καταλέγονται ἰδίως αἱ ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, τῆς ὑπερτροφίας καὶ ἀτροφίας, τῆς λιπώδους ἐκφυλίσεως τῶν μικρῶν ἐγκεφαλικῶν ἀγγείων, τῶν φλεγμονῶν καὶ ὄγκων, τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων κτλ. Συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφεῖσαν ὑπερτροφικὴν παραμορφωτικὴν ὀστεΐτιδα καὶ μὲ τὴν ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ περιγραφεῖσαν, ἀκαθόριστον ἔτι, εἰδικὴν νόσον τῆς θηλῆς τοῦ μαστοῦ, ἀρχομένην δι' ἐκζεματώδους τινὸς μορφῆς, συνεχιζομένην δι' ἐμφανίσεως ἐξελκώσεως καὶ καταλήγουσαν συχνάκις διὰ τῆς ἀναπτύξεως καρκίνου τοῦ μαστοῦ. Ο. Ρ.

Παῖτοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, κατοικῶν τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Παιτικήν, περὶ τὸν κάτω ῥοῦν τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ. Ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, συνεξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος (*Ἡροδ.* VII, 110), ἀργότερον δὲ ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσε, τῷ 334 π. Χ., κατὰ τῶν Περσῶν (*Ἀρρ.* Ἀναβ. Α, 11, 4). Α. Θ. Σ.

Παῖτον (Paton), *σὲρ* ***Ἰωσὴφ-Νόελ***. Σκῶτος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Τὰ θέματά του ἦσαν κατὰ προτίμησιν ἀλληγορικά, μυθικὰ καὶ θρησκευτικά. Κατέγινε καὶ εἰς τὴν γλυπτικήν, φιλοτεχνήσας ἔργα μᾶλλον ἀξιόλογα διὰ τὴν μορφὴν ἢ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Τῷ 1867 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου. Ἐκ τῶν πινάκων του ἀξιολογώτεροι εἶναι: «Ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἡδονῆς» (1855), «Mors Janua Vitae» (1866) καὶ «In Die Malo» (1882). Ε. Σ.

—**Παῖτον** (Paton), ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1857 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921. Διδάκτωρ φιλολογίας ἐκ τοῦ πανεπιστημίου Aberdeen, κατῆλθεν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διατρίψας πολὺ ἐν Δωδεκανήσῳ ἀπησχολήθη ἰδίως μὲ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν νήσων καὶ μὲ τὰς ἀρχαιότητας τῆς Καρίας καὶ Λυκίας, ἔνθα διενήργησε καὶ ἀνασκαφάς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «The Inscriptions of Cos» (London 1891) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ E. L. Hicks καὶ «Inscriptiones Lesbi, Nesi, Tenedi» (ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Inscriptiones Insulurum Maris Aegaei). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλεῖστα ἄρθρα εἰς τὰ εἰδικὰ περιοδικὰ «Annuals of the British School at Athens» καὶ «Journal of Hellenic Studies» σχετικῶς μὲ τὰς ἀρχαιολογικάς του ἐρεύνας εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, μετέφρασε δὲ καὶ ἐξέδωκεν ἀγγλιστὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν. Β. Δ. Θ.

Παὶχ (Poech), ***Ροδόλφος***. Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος καὶ ἐθνολόγος (1870—1921). Ἐταξίδευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὸς ἐπιστημονικὰς μελέτας, εἰς Νέαν Γουϊνέαν, Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον Καλαχάρι (Ν. Ἀφρική). Τῷ 1913 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ πολέμου ἠσχολήθη εἰς ἀνθρωπολογικὰς μελέτας ἐν τοῖς στρατοπέδοις τῶν αἰχμαλώτων. Ἔγραψεν: «Ἡ πανώλης» (1914, εἰς τὸ «Ἐγχειρίδιον τῶν νόσων τοῦ τροπικοῦ», ὑπὸ *Μπάνσε*), «Μελέται ἐπὶ ἰθαγενῶν ἐν Ν. Οὐαλλίᾳ καὶ ἐπὶ αὐστραλιανῶν κρανίων» (1918). Θ. Κ.

παιχνίδι (τό)· δημοτ., ἀντὶ *παιγνίδιον* (βλ. λ.).

παιχνιδιάρης (ὁ)· δημοτ., ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὰ παιγνίδια, παιγνιώδης.

παίων, *—ονος* (ὁ) *[Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Ἀσύνθετος ῥυθμικὸς πούς, συγκείμενος ἐκ πέντε πρώτων χρόνων ἐν λόγῳ ἡμιολίῳ, ἔχων δηλαδὴ τὴν μὲν θέσιν τρίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν δίσημον, κειμένην συνήθως μὲν κατόπιν τῆς θέσεως (—◡ | ◡◡), κατ' ἐξαίρεσιν δὲ πρὸ αὐτῆς (— | ◡◡◡), καὶ ἀνήκων εἰς τὸ παιωνικὸν ἢ ἡμιόλιον γένος. Τὸ κύριον μετρικὸν σχῆμα τοῦ ποδὸς τούτου σύγκειται ἐκ δύο λυομένων μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας. Καὶ ὅταν μὲν ἡ βραχεῖα εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν —'◡ ἢ —◡—'), ὁ ποὺς καλεῖται *κρητικός*, ἔτι δὲ *ἀμφίμακρος* καὶ *παίων διάγυιος*, ὅταν δὲ προηγῆται τῶν μακρῶν (◡—'—), ὁ ποὺς λέγεται *βακχεῖος* (πρότερον *ἀντιβάκχειος*), καὶ τέλος ὅταν ἕπεται τῶν μακρῶν (—'—◡) ὀνομάζεται *παλιμβάκχειος*, παλαιότερον δὲ *βακχεῖος*. Ἐκ τούτων τῶν τριῶν κυρίων σχημάτων τοῦ πεντασήμου παιωνικοῦ ποδὸς σχηματίζονται, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, τρία εἴδη μέτρων παιωνικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ κρητικὸν (ἢ παιωνικὸν μετὰ εἰδικωτέρας σημασίας), ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι ὑπελάμβανον ὡς τὸ ἀρχικὸν σχῆμα, τὸ βακχειακὸν καὶ τὸ παλιμβακχειακόν. Πλὴν τοῦ ποδικοῦ σχήματος, τοῦ ἐκ δύο μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας συγκειμένου, μνημονεύουσιν οἱ ἀρχαῖοι μετρικοὶ καὶ τὰ ἑπόμενα τέσσαρα ποδικὰ σχήματα, ἅτινα ἔχουσι μίαν μόνην μακρὰν καὶ καλοῦνται κατὰ τὴν θέσιν, ἣν αὕτη κατέχει, οὕτω: παίων πρῶτος —'◡◡◡, παίων δεύτερος ◡—◡◡, παίων τρίτος ◡◡—◡, παίων τέταρτος ◡◡◡—'. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος παίων παράγεται ἐκ τῆς λύσεως τῆς δευτέρας τοῦ κρητικοῦ μακρᾶς εἰς δύο βραχείας, ὁ δὲ τέταρτος ἐκ τῆς λύσεως τῆς πρώτης μακρᾶς. Ἀμφότερα τὰ ῥυθμικὰ ταῦτα σχήματα, καίτοι δευτερεύοντα, εἰσὶν ἐν χρήσει, ὡς καὶ ὁ καλούμενος ὄρθιος ἢ πεντάβραχυς, ὅστις παραγόμενος ἐκ τῆς λύσεως ἀμφοτέρων τῶν μακρῶν ἔχει πέντε βραχείας (◡'◡◡◡◡), σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν τούτων σχημάτων δὲν ἐσχηματίζοντο ἴδια εἴδη μέτρων. Ὁ δεύτερος ὅμως καὶ ὁ τρίτος παίων, σπάνιοι ὄντες, εὑρίσκονται ἐνίοτε μόνον ὡς λύσεις τοῦ βακχείου καὶ τοῦ παλιμβακχείου. Οἱ νεώτεροι ὅμως μετρικοὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ κρητικὸς παρήχθη ἐκ τοῦ πρώτου παίωνος διὰ συναιρέσεως τῶν δύο βραχειῶν τῆς ἄρσεως.

Τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ χρῆσις κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρχηστικοῖς ᾄσμασι, τοῖς καλουμένοις ὑπορχήμασι. Συμφώνως δὲ τῷ κεκινημένῳ ἤθει τῶν ὑπορχημάτων, ὁ παιωνικὸς ῥυθμὸς ἦτο ἐνθουσιαστικώτερος, ἐμφαίνων μείζονα τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων κίνησιν καὶ θερμότητα. Καὶ ἐκ μὲν τῆς χρήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος Παιᾶνος, ἐκλήθη *παίων*, ἐκ δὲ τῆς ἀρχαιοτάτης τοῦ ὑπορχήματος κοιτίδος, τῆς Κρήτης, *κρητικός*. Εἶδος τοῦ ὑπορχήματος ὡς γένους λαμβανομένου ἦτο καὶ ἡ πυρρίχη, ἀναπτυχθεῖσα ὡσαύτως ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν ᾗ χρῆσις ἐγένετο τῶν παιώνων, τῶν ὁποίων ἡ εὕρεσις ἀνάγεται εἰς τοὺς πυρριχιστὰς Κουρῆτας καὶ Κορύβαντας. Ἐκ τῆς Κρήτης λέγουσιν ὅτι μετήνεγκε τὸν παιωνικὸν ῥυθμὸν εἰς Σπάρτην ὁ Θαλήτας, ὅστις φέρεται καὶ ὡς ποιητὴς παιωνικῶν ὑπορχημάτων καὶ εὑρετὴς παιώνων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, πλὴν τοῦ Θαλήτα, ἐθεράπευσαν τὸ ὑπόρχημα Ξενόδαμος ὁ Κυθήριος καὶ ὁ Ἀλκμάν. Καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις ἐποιήσατο μετρίαν χρῆσιν τῶν παιώνων, ἐκ ταύτης δὲ παρέλαβε τούτους ἡ κωμῳδία, ποιησαμένη συχνὴν χρῆσιν ἐν χορικοῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν μονῳδικοῖς ᾄσμασιν. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ σπανίως εὕρηνται ᾄσματα ἐν παιωνικῷ ῥυθμῷ (οἷον ἐν *Αἰσχ.* Ἱκετ. 419 κ. ἐφ., *Εὐρ.* Ὀρεστ. 1415 κ. ἐφ.).

Κατὰ τὴν σημειογραφίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ὁ τῆς ἀρχαίας παιωνικὸς (πεντάσημος) ποὺς θ' ἀπεδίδετο ἀναλόγως τῆς ταχυτέρας ἢ βραδυτέρας χρονικῆς ἀγωγῆς, καθ' ἣν ἐξηγγέλλετο τὸ ἀρχαῖον ποίημα διὰ τῶν μέτρων $^5/_{16}$ ἢ $^5/_8$ ἢ $^5/_4$ τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Ἐν ταύτῃ ὅμως σπανιώτατα γίνεται χρῆσις τοῦ τοιούτου ῥυθμοῦ, παρασημαινομένου ὡς συνθέτου ἐκ δύο ποδῶν ($^3/_4+{}^2/_4={}^5/_4$) ἢ τἀνάπαλιν ($^2/_4+{}^3/_4={}^5/_4$).

Ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ μουσικῇ ὁ παιωνικὸς ποὺς ἀπαντᾷ ὑπὸ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ῥυθμικὰ σχήματα. Καὶ εἰς μὲν τὰ πελοποννησιακὰ καὶ ἠπειρωτικὰ δημώδη, λόγῳ τῆς σχετικῶς βραδείας ἀγωγῆς, καθ' ἣν ᾄδονται, ἀποδίδεται διὰ τοῦ μέτρου τῶν $^5/_4$ τῆς νεωτέρας παρασημαντικῆς, εἰς δὲ τὰ τῆς Κύπρου, Πόντου κλπ., ἅτινα ᾄδονται ἐν τελείᾳ χρονικῇ ἀγωγῇ, διὰ τοῦ τῶν $^5/_8$. Ν.Α.Χ.

— ***παίων ἐπιβατὸς*** *[Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Ρυθμικὸς ποὺς δεκάσημος, συγκείμενος ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν, προκυπτουσῶν ἐκ τῆς συναιρέσεως πασῶν τῶν βραχειῶν συλλαβῶν δύο παρακειμένων παιωνικῶν (πεντασήμων) ποδῶν εἰς ἕνα σύνθετον πόδα ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν συνεστῶτα καὶ ἀπαρτιζόμενον ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ὁ ῥυθμικὸς οὗτος ποὺς εἶναι σύνθετος ἐκ δύο ἀσυνθέτων ποδῶν, ἑνὸς τετρασήμου, ἔχοντος τὸ τοῦ σπονδείου μετρικὸν σχῆμα, καὶ ἑνὸς ἑξασήμου, ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος. Ἀμφότεροι οἱ πόδες οὗτοι ἐν τῇ συνθέσει τηροῦσιν ἑκάτερος τὰ δύο αὐτῶν ῥυθμικὰ σημεῖα, ὁ μὲν τὴν δίσημον θέσιν καὶ ἄρσιν, ὁ δὲ τὴν τετράσημον μὲν θέσιν, τὴν δίσημον δὲ ἄρσιν. Ἕνεκα τούτου σῴζων ὁ σύνθετος οὗτος ποὺς ἀμφοτέρων τῶν ἐξ ὧν σύγκειται ποδῶν τὰ τέσσαρα σημεῖα (κινήσεις), ἤτοι δύο θέσεις καὶ δύο ἄρσεις, διαφέρει πάντων τῶν ἄλλων συνθέτων. Διότι ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι σύνθετοι, οἱ ἐκ δύο ἀσυνθέτων συγκείμενοι, ἔχουσι δύο μόνον σημεῖα, μίαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν, οὗτος ἔχει δύο θέσεις καὶ δύο ἄρσεις καὶ παράγει, διὰ τῆς ἐν ἑκάστῃ κινήσει συμπτύξεως τῶν δύο χρόνων εἰς ἕνα, ἄκουσμα πεντασήμου ῥυθμοῦ. Συνεπῶς ἐκ τῆς ὡς ἄνω ῥυθμικῆς διαιρέσεως (4 + 6) προκύπτει ὁ τοῦ ἡμιολίου (4 : 6=2 : 3) λόγος, κατατάσσεται δὲ ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὸ παιωνικὸν ἢ ἡμιόλιον γένος.

Περὶ τοῦ ἤθους τοῦ ῥυθμοῦ τούτου Ἀριστείδης ὁ Κοϊντιλιανὸς (σελ. 98) λέγει τὰ ἑξῆς: «Τοὺς δὲ ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους ἐνθουσιαστικωτέρους εἶναι συμβέβηκε. Τούτων δὲ ὁ ἐπιβατὸς κεκίνηται μᾶλλον, συνταράττων μὲν τῇ διπλῇ θέσει τὴν ψυχήν, εἰς ὕψος δὲ τῷ μεγέθει τῆς ἄρσεως τὴν διάνοιαν ἐξεγείρων». Παρατηρητέον ὅτι ἐν τῷ ῥυθμῷ τούτῳ πολλάκις τὰ ῥυθμικὰ σχήματα, τοῦ τε τετρασήμου καὶ ἑξασήμου, εἰσὶ διάφορα τῶν ἄνωθι ἐκτεθέντων, συνιστάμενα ὁτὲ μὲν ἐκ τετρασήμου δακτύλου ἢ ἀναπαίστου, ὁτὲ δὲ ἐξ ἑξασήμων, ἰωνικῶν πάντοτε, ἐχόντων λελυμένας ἄλλοτε μὲν τὰς θέσεις, ἄλλοτε δὲ τὴν ἄρσιν. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, εὑρισκόμενος καὶ εἰς δημώδη πελοποννησιακὰ ᾄσματα, οἷον τά: «Τούτ' ἦταν ποῦ λέγανε», «Σ' ὅσους γάμους κι' ἂν ἐπῆγα» «Κόρη μαλαματένια μου», ἀποδίδεται διὰ τοῦ μέτρου τῶν $^5/_2$ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, συμπτυσσομένων τῶν δέκα τετάρτων ἑκάστου μέτρου εἰς πέντε δεύτερα, οὕτως ὥστε τὸ μὲν ἐκ $^4/_4$ πρῶτον μέρος νὰ ἔχῃ τύπον διμεροῦς δευτέρων ($={}^2/_2$), τὸ δὲ ἐξ $^6/_4$ δεύτερον, τύπον τριμεροῦς δευτέρων ($={}^3/_2$). Ν. Α. Χ.

Παίων, *—ονος* (ὁ). Κάτοικος τῆς Παιονίας, χώρας ἀρχαίας τῆς Μακεδονίας (βλ. λ. **Παίονες**).

Παίων *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἐπειοῦ, τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τῆς Εὐρυκύδας. Οὗτος ὅτε ἡττήθη μετὰ τοῦ Αἰτωλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπειοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα δρόμου, τοῦ ὁποίου ἔπαθλον εἶχεν ὁρίσει ὁ πατήρ των τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας ἐν Ἤλιδι, βαρέως φέρων τὴν ἧτταν ἔφυγε μακρὰν τῆς πατρίδος του εἰς τὴν ὑπεράνω τοῦ Ἀξιοῦ χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Παιονία (*Παυσ.* V.1.5). —2) Υἱὸς τοῦ Ἀντιλόχου καὶ ἔγγονος τοῦ Νέστορος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νηλέως. Ἀπὸ τούτου καταφυγόντος μετὰ τῶν υἱῶν του καὶ τῶν ἄλλων Νηλειδῶν, πλὴν τοῦ Πεισιστράτου, εἰς τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων, ἐλέγετο ὅτι κατήγετο τὸ ἀριστοκρατικὸν γένος τῶν Παιονιδῶν, ὅπερ κατῴκει εἰς τὸν ὁμώνυμον (τῶν Παιωνιδῶν) δῆμον τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπετέλει μετὰ τοῦ γένους τῶν Μεδοντιδῶν καὶ τοῦ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν τοὺς ἐν Ἀθήναις Νηλείδας. ΚΑΨ.

— **Παίων** ***Ἀμαθούσιος***. Κύπριος μυθογράφος καὶ ἱστορικός, συγγράψας ἱστορίαν τῆς πόλεως Ἀμαθοῦντος (*Πλουτάρχ.* Θησ. 20).

Παιὼν (*Παιήων, Παιὰν*) *[Μυθολ.]*. —1) Ὁ ἰατρὸς τῶν θεῶν (*Παιήων* παρ' Ὁμήρῳ καλούμενος), ὅλως διάφορος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα δὲν μνημονεύεται ὡς ἰατρός. Ἐθεράπευε τοὺς τραυματιζομένους θεοὺς «πάσσων ὀδυνήφατα (παυσίπονα) φάρμακα», ἅτινα παρήγοντο ἐν Αἰγύπτῳ. Οὕτως ἐθεράπευσε τὸν Πλούτωνα (Ἅδην), τραυματισθέντα ἐν Πύλῳ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους (*Ὁμηρ.* Ἰλ. Ε 397), τὸν Ἄρην, τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Διομήδους (*Ὁμηρ.* Ἰλ. Ε 899) καὶ ἄλλους. Τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν φήμην τούτου ἐσφετερίσθη εἰς τοὺς μεθομηρικοὺς χρόνους ὁ ταυτισθεὶς πρὸς αὐτὸν Ἀπόλλων.

—2) Ἐπίθετον τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Παιὼν* καὶ *Παιὰν* ἐν Ὠρωπῷ τῆς Ἀττικῆς (*Παυσ.* I. 34.3) μετὰ τοῦ Διὸς καὶ Ἡρακλέους ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ μεγάλου ἐκεῖ βωμοῦ.

—3) Ἐπίθετον καὶ πολλῶν ἄλλων θεῶν, ὡς τοῦ Ἡλίου, τοῦ Διονύσου, τοῦ Πανός, τοῦ Ἀσκληπιοῦ (κυρίως), τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τοὺς ὀρφικοὺς ἰδίως ὕμνους, ὅτε ἡ λέξις παιήων καὶ παιὼν εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν λέξιν σωτήρ. ΚΑΨ.

Digitized by Google

Παιωνία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγείας, μὲ τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Ἄγαλμα τῆς Παιωνίας Ἀθηνᾶς εἶχε στηθῆ ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐν Ἀκροπόλει. Ἐπίσης καὶ ἔν τινι στοᾷ, ἐκτεινομένῃ ἀπὸ τοῦ Διπύλου, μαζὶ μὲ τὰ τοῦ Διός, Μνημοσύνης καὶ τῶν Μουσῶν (κατὰ Παυσανίαν).

παιωνία (ἡ) (Paeonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχιοειδῶν* ἢ *βατραχιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς ἢ καὶ θάμνους απαντῶντας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, γνωστότερα, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ ἑξῆς: *παιωνία ἡ κρητικὴ* (Paeonia cretica, κοιν. *πηγουνιά*), *παιωνία ἡ κοραλλιόχρους* (Paeonia corallina, κοιν. *λυγουνιά, ἄλουπό-χορτο, ἀρκοψατσὶ* καὶ *ψατσί*), *παιωνία ἡ ρούσειος* (Paeonia Russii) καὶ *παιωνία ἡ φαρμακευτικὴ* (Paeonia officinalis, κοιν. *μάκος, σονέττο*). Πάντα τὰ ἀνώτερω εἴδη καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σιβηρίας εἶναι τὰ ἑξῆς: *παιωνία ἡ λεπτόφυλλος* (Paeonia tenuifolia), *παιωνία ἡ λευκανθής* (Paeonia albiflora), ἀμφότεραι καλλιεργούμεναι ὑπὸ πλείστας ποικιλίας πρὸς κόσμον. Ἰθαγενὴς τῆς Κίνας εἶναι ἡ *παιωνία ἡ δενδρώδης* (Paeonia moutan), ἐπίσης ὡς κοσμητικὸν φυτὸν καλλιεργούμενον. Δ. Ν. Π.

Παιωνία.

—*[Φαρμακογ.]* Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ τούτου θεραπευτικῶς παρουσιάζει ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν ἡ *παιωνία ἡ φαρμακευτικὴ* (Paeonia officinalis), φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς, Εὐρώπης καὶ Κίνας. Τοῦ φυτοῦ τούτου αἱ ῥίζαι περιέχουν ταννίνην, παιονόλην, πιθανὸν δὲ καὶ γλυκοζίνην τινὰ ἡνωμένον μετὰ ὑδροκυανίου. Εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφονται ὡς φάρμακον στυπτικὸν τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, ὡς ἀντισπασμωδικὸν καὶ ἀντιεπιληπτικόν. Τὰ ἄνθη τῆς φαρμακευτικῆς παιωνίας ἀναγράφονται ὡς φάρμακον εὐστόμαχον. Κ. Γ. Μ.

παιωνικὰ *μέτρα* *[Ἀρχ. Μετρ.—Μουσ.]*. Τὰ κῶλα τοῦ παιωνικοῦ ρυθμικοῦ γένους ἔχουσι μέγεθος δεκάσημον, πεντεκαιδεκάσημον καὶ πεντεκαιεικοσάσημον, τουτέστιν εἶναι διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι· αἱ δὲ τετραποδίαι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν ρυθμικὸν κῶλον, ἀλλ' ἐπάναγκες νὰ διαιρῶνται εἰς δύο διποδίας. Πάντων τῶν κώλων συνηθεστάτη εἶναι ἡ διποδία: α') κρητική: —′◡— | —′◡—· β') βακχειακή: ◡—′— | ◡—′—· γ) παλιμβακχειακή: ◡—◡ | ——◡. Ἡ τελευταία συνήθως λαμβάνεται ὡς κρητικὴ μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως. Τὰ ἐκ κρητικῶν ποδῶν καταληκτικὰ κῶλα καταλήγουσιν εἰς πεντάσημον σπονδεῖον ἢ τροχαῖον διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον, ὁ δὲ ρυθμὸς ἀνεπληροῦτο ἢ διὰ τονῆς, δηλαδὴ διὰ παρεκτάσεως τῆς προτελευταίας μακρᾶς (—′—) ἢ διὰ προσθήκης δισήμου λείμματος (παύσεως) ἐν τέλει (— ◡ ⊼). Ὅταν ὅμως ὁ καταληκτικὸς ποὺς κεῖται ἐν ἀρχῇ τοῦ κώλου, τότε ἔχει πάντοτε τὸ τοῦ σπονδείου σχῆμα μετὰ τονῆς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος χρόνου.

⊔′—, —′◡◡, ◡—′◡◡, ◡—′◡—

Ἐκ τῶν διποδιῶν συχνάκις ἀπαρτίζονται διὰ ρυθμικῆς συναφείας τετράμετρα, ἅτινα ἐνίοτε κεῖνται καὶ καταληκτικά, χρησιμεύοντα ὡς κατακλεὶς συστήματός τινος

◡◡′◡ —, —′◡◡◡, —′◡◡◡, —′— Λ

Τὰ συνηθέστατα ὅμως τῶν κρητικῶν μέτρων εἶναι τὸ ἀκατάληπτον τετράμετρον, ὅπερ ὑποληπτέον ὡς ἐκ δύο διμέτρων ἢ διποδιῶν συγκείμενον, δι' ὃ καὶ τέμνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κώλων. Τοῦτο μετεχειρίσαντο οἱ κωμικοὶ καὶ κατὰ στίχον, οἷον ὁ Ἀριστοφάνης (ἐν Ἀχαρν. 976 καὶ ἑξῆς):

αὐτόματα πάντ' ἀγαθὰ | τῳδέ γε πορίζεται
οὐδέποτ' ἐγὼ πόλεμον | οἴκαδ' ὑποδέξομαι.

—′◡◡◡ | —′◡◡◡ ‖ —′◡◡◡ | —′◡—

Συχνάκις συζεύγνυνται κρητικὰ κῶλα, καὶ μάλιστα δίμετρα, εἰς μίαν ὑπέρμετρον περίοδον, καταλήγουσαν ὁτὲ μὲν εἰς κῶλον ἀκατάληκτον ὁτὲ δὲ εἰς καταληκτικόν, τὰ καλούμενα κρητικὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων. Τοιοῦτον δὲ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (ιγ' 43 W) μνημονευόμενον παιωνικὸν τοῦ Ἀλκμᾶνος ἑξάμετρον, ἐκ μόνων κρητικῶν συγκείμενον καὶ ὂν καταληκτικόν:

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ | ἔστι, μάργος δ' Ἔρως | οἷα παῖς παίσ-δει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαί | νων, ἃ μή μοι θίγης | τῷ κυπαιρίσκῳ.

Τῆς κωμῳδίας ἴδια εἶναι τὰ τροχοπαιωνικὰ μέτρα, ἐν οἷς τροχαϊκὰ καὶ παιωνικὰ κῶλα συντίθενται εἰς μίαν περίοδον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ τροχοπαιωνικὸν τετράμετρον, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ στίχον ἐπαναλαμβάνει (ἐν Λισιστρ. στ. 1014 καὶ ἑξῆς):

—′ ◡ — ◡ —′ ◡ — ◡ | —′ ◡ ◡ ◡ —′ ◡ ◡
οὐ δὲν ἔ στι θη ρί ον γυ ναι κὸς ἀ μα χώ τε ρον
οὐ δὲ πῦρ οὐδ' ὧδ' ἀ ναι δὴς οὐ δε μί α πάρ δα λις

Ἄλλοτε προηγοῦνται μὲν τὰ κρητικὰ κῶλα, ἐπιφέρεται δὲ τροχαϊκὸν (ὡς ἐν *Ἀριστοφ.* Εἰρήν. στ. 351—353):

ἀλλ' ἁπαλὸν ἄν μ' ἴδοις
— ◡◡◡ — ◡ ⊔
καὶ πολὺ νεώτερον ἀ-
— ◡◡◡ — ◡ — ◡
παλλαγέντα πραγμάτων
— ◡ — ◡ — ◡ ⊔

Αἱ παιωνικαὶ στροφαὶ σπανίως μὲν συντίθενται ἐκ καθαρῶν κρητικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἀναμίγνυνται μετὰ τῶν κρητικῶν κώλων καὶ τροχαϊκά. Πολλάκις μία μόνον ἢ καὶ πλείονες περίοδοι ἀπαρτίζονται ἐκ κρητικῶν, αἱ δὲ ἄλλαι εἶναι τροχαϊκαί. Τὰ μετρικὰ στοιχεῖα τῶν στροφῶν τούτων εἶναι τὸ κρητικὸν δίμετρον, ὁτὲ μὲν ἀκατάληκτον, ὁτὲ δὲ καταληκτικόν, καὶ τὸ τρίμετρον· εἶτα τὸ τροχαϊκὸν δίμετρον μετ' ἀλόγων ἄρσεων. Καὶ ἡ μὲν τομὴ μεταξὺ τῶν κώλων εἶναι μὲν συχνή, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπαραίτητος. Τὴν δὲ λύσιν ὁ μὲν κρητικὸς ἐπιδέχεται ἐπὶ τῆς δευτέρας μακρᾶς, οἱ δὲ τροχαῖοι ἀποφεύγουσιν αὐτήν.

Ὁμοίως ἐν παιωνικοῖς μέτροις εἶναι γεγραμμένοι καὶ δύο ἐπὶ λίθων κεχαραγμένοι ὕμνοι εἰς Ἀπόλλωνα, ἐν οἷς φέρονται ἐπιγεγραμμένα καὶ τὰ μουσικὰ αὐτῶν σημεῖα καὶ οἱ ὁποῖοι ἀνευρέθησαν τῷ 1893 μ.Χ. ἐν Δελφοῖς καὶ ἐξεδόθησαν ἀκριβέστερον ἐν «Musici scriptores Graeci» ὑπὸ Car. Janus. Τὰ βακχειακὰ μέτρα, σπάνια ὄντα, εὑρηνται ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐν χωρίοις, ἐν οἷς ἐν καιρῷ θλίψεως, ἐκπλήξεως, θαυμασμοῦ ἐκφέρονται πρὸς τὸ θεῖον ἱκετευτικαὶ προσφωνήσεις ἢ μετὰ τρόπου ἐπιφωνηματικοῦ γίνονται ἐρωτήσεις πλήρεις ἀδημονίας καὶ πάθους. Τούτων συχνότατον εἶναι τὸ δίμετρον, μετ' αὐτὸ δὲ τὸ τετράμετρον, σπανιώτατα δὲ τὸ τρίμετρον καὶ τὸ πεντάμετρον. Ἐκ βακχείων μετ' ἰάμβων συντεθειμένον ἀποτελεῖται ὁ δόχμιος, τουτέστι πλάγιος, ρυθμός. Ν. Α. Χ.

—**παιωνικὸν** *γένος* *[Ἀρχ. Μετρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ τρίτον ρυθμικὸν γένος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετρικῆς, ἐν ᾧ πέντε πρῶτοι χρόνοι συντιθέμενοι ἐσχημάτιζον ἕνα πεντάσημον ρυθμικὸν πόδα, *παίωνα* καλούμενον, οὗτινος ἡ τρίσημος θέσις πρὸς τὴν δίσημον ἄρσιν εἶχε τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ὡς: 3 : 2 ἢ $1^1/_2$: 1, διὸ τὸ γένος τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ *ἡμιόλιον*. Τὸ ρυθμικὸν μέγεθος τοῦ γένους τούτου, ἀρχόμενον ἀπὸ πεντασήμου, ἐξικνεῖτο μέχρι πεντεκαιεικοσασήμου. Δηλονότι τὰ κῶλα αὐτοῦ ἦσαν διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι, ἤτοι εἶχον μέγεθος δεκάσημον, πεντεκαιδεκάσημον καὶ πεντεκαιεικοσάσημον. Αἱ τετραποδίαι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, δὲν ἀπετέλουν ἓν κῶλον, ἀλλ' ἦτο ἐπάναγκες νὰ διαιρῶνται εἰς δύο διποδίας. Πάντων τῶν κώλων συνηθεστάτη ἦτο ἡ διποδία: α') κρητική —′◡— | —′◡—, β') βακχειακὴ ◡—′— | ◡—′—, γ') παλιμβακχειακὴ ◡—◡ | ——◡. Ἡ τελευταία ἐλαμβάνετο συνήθως ὡς κρητικὴ μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως, λογιζομένης ὡς συλλαβὴ ἀδιάφορος. Ν. Α. Χ.

Παιώνιος. —1) Ἀρχαῖος γλύπτης, καταγόμενος ἐκ Μένδης τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Κατέστη διάσημος ἐξ ἑνὸς ἀγάλματος εὑρεθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῆς γνωστῆς Νίκης, ἀφιερωθείσης ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων τῆς Ναυπάκτου εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, κατόπιν τῆς νίκης αὐτῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐν Σφακτηρίᾳ. Τὴν βάσιν τοῦ ἀγάλματος ὁ Παιώνιος ἐπέγραψε, πληροφορῶν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργός του, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν χαλκῶν ἐπιχρύσων Νικῶν, αἵτινες εἶχον στηθῆ ὡς ἀκρωτήρια τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Ἡ Νίκη τῶν Μεσσηνίων ἦτο ἐστημένη ἐπὶ τριγωνικῆς στήλης, ὕψους 9 μ., εἰκονίζεται δὲ πετῶσα καὶ κατερχομένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κλίνουσα ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κρατοῦσα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ ἱμάτιον, ὅπερ κολποῦται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὡς ἱστίον. Ἅπτεται ἐλαφρῶς διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἐπὶ ἀμόρφου σώματος ἐκ λίθου, ὅθεν ἀριστερᾷ προβάλλει κεφαλὴ ἀετοῦ. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ πρόθεσις τοῦ καλλιτέχνου ἦτο νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς πτητικῆς κινήσεως καὶ τοῦ μετεώρου τῆς θεᾶς. Τοῦτο δὲ ἐπεδίωξε μὲ τολμηρόν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὕλην, τρόπον καὶ τὸ ἐπέτυχε διὰ τῆς παραστάσεως ἀνοικτῶν τῶν πτερύγων, διὰ τῆς μεγαλῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν, διὰ τοῦ ἀνεμίσματος τοῦ ἱματίου πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ τῆς κλίσεως τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλπ. Ἡ παρεμβολὴ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κυανοῦ (ἄλλοτε) λιθίνου ἀετοῦ, συγχυζομένου πρὸς τὸ κυανοῦν «φόντο» τῆς ἀτμοσφαίρας θὰ ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ αἰθερίου. Καὶ ἡ ἐκλογὴ ἔτι τῆς ραδινῆς καὶ ἄνευ προοπτικοῦ ὄγκου τριγωνικῆς στήλης θὰ συνέβαλλε πολὺ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἰδέας τοῦ καλλιτέχνου. Καταφανὴς ἐπίσης εἶναι ἡ πρόθεσις τῆς δηλώσεως τοῦ σώματος: ὁ χιτών, ἀφήνων γυμνὸν τὸν ἀριστερὸν μαστὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν σκέλος, προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, οὗτινος ἐπιδεικνύει κατὰ θαυμασίως πλαστικὸν τρόπον τὰ μέλη καὶ τὰ πέρατα. Ὁμοίαν Νίκην, ἧς εὑρέθη μόνον ἡ βάσις, ἀφιέρωσαν οἱ Μεσσήνιοι καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Δελφῶν. Ἐπίδρασιν μεγάλην εἶχεν ἡ τέχνη τοῦ Παιωνίου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καθὼς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἰδίᾳ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν γλυπτῶν τοῦ ἐν Ξάνθῳ τῆς Λυκίας μνημείου τῶν Νηρηίδων.

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι ὁ Παιώνιος ἔκαμε καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα (τὰ γλυπτὰ) τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι ὁ Παιώνιος θὰ ἦτο πολὺ νέος ὅτε κατεσκευάζοντο τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ τῷ ἀνατεθῇ τόσον σπουδαῖον ἔργον. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐμνημόνευε τὰ ἔργα του ταῦτα ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς βάσεως τῆς Νίκης, ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν ἔργα πολὺ μικροτέρας σημασίας, ὅπως εἶναι τὰ ἀκρωτήρια τοῦ ἰδίου ναοῦ.

—2) Ἀρχιτέκτων ἐξ Ἐφέσου, ὅστις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δημητρίου ἐπεράτωσε (περὶ τὸ 450 π. Χ.) τὸν μέγαν ἰωνικὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνέγερσις εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν Χερσίφρονος καὶ Μεταγένους. Εἰς τὸν ἴδιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δάφνιδος τοῦ Μιλησίου, ἀνετέθη ἡ κατασκευὴ τοῦ μεγάλου διπτέρου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις τῆς Μιλήτου. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐσχεδιάσθη τόσον μέγα καὶ τόσον πολυτελές, ὥστε ποτὲ δὲν ἐπερατώθη, δι' ἔλλειψιν χρημάτων, ἂν καὶ ἡ ἐργασία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ αἰῶνας. Χ. Ι. Μ.

Πὰκ (Paque), *Μαρία-Ἰωσὴφ-Λέων-Ντεζιρέ*. Βέλγος κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1867. Διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον καθηγητὴς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Λιέγης καὶ βραδύτερον ἐν Σόφιᾳ, Ἀθήναις καὶ Λισσαβῶνι, ἔνθα ἐδίδαξε κλειδοκύμβαλον, ὄργανον καὶ ἀνώτερα θεωρητικὰ μαθήματα. Τέλος ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σύνθεσιν, παρήγαγε πλεῖστα λεπτὰ ἔργα μουσικῆς δωματίου, συμφωνίας, τὸ μελόδραμα «Vaïna» κ. ἄ. Γ. Σ.

Πακαράϊμα (Pacaraima) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ν. Ἀμερικῆς, διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς Βραζιλίας καὶ Βενεζουέλας καὶ προεκτεινομένη πρὸς Α. ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Γουιάνης. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν δευτερευουσῶν ὀροσειρῶν χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ σειρᾶς δεξιῶν παραποτάμων τοῦ Ὀρενόκου καὶ ἐχουσῶν γενικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῆς ὅλης ὀροσειρᾶς εἶναι τὸ ὄρος *Ροροΐμα* (2665 μ.), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου συναντῶνται τὰ σύνορα Βραζιλίας, Βενεζουέλας καὶ Βρεττανικῆς Γουιάνης. Χ. Δ.

Πακάτη· βλ. *Παγκάστη.*

Πακάτοι (οἱ) (δηλ. ἔνσπονδοι) *[Βυζ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ διάφοροι βάρβαροι λαοὶ οἱ συμβαλλόμενοι μετὰ τοῦ Βυζαντίου διὰ *πάκτου*, δηλαδὴ διὰ συνθήκης. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν φιλίαν τῶν γειτόνων βαρβάρων λαῶν, τῶν διαιτωμένων ἐν Εὐρώπῃ μὲν κατὰ μῆκος τῶν βορείων συνόρων (πέραν τοῦ Δουνάβεως κλπ.), ἐν Ἀσίᾳ δὲ κατὰ τὸν Καύκασον, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰς περὶ τὴν Συρίαν ἐρήμους, καὶ ἐν Ἀφρικῇ περὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἐν Λιβύῃ καὶ Μαυριτανίᾳ βυζαντινὰς κτήσεις, συνήπτε μετ' αὐτῶν «πάκτα», δηλαδὴ συνθήκας, δυνάμει τῶν ὁποίων ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐχορήγει αὐτοῖς ὡρισμένα χρηματικὰ ποσὰ ἐτησίως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῖς ἐπέτρεπε νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως χάριν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος.

Εἰς ἀντάλλαγμα οἱ οὕτω συμβαλλόμενοι βάρβαροι λαοὶ (*πακᾶτοι*) ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐνοχλῶσι τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη, ἀλλὰ καὶ νὰ προστατεύωσιν αὐτὰ κατὰ πάσης ἐκ μέρους τῶν ἄλλων γειτόνων βαρβάρων ἐπιδρομῆς. Ν. ΚΑΣ

Πακᾶτος (Pacatus). Λατινικὴ ὀνομασία τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ γραμματικοῦ *Εἰρηναίου* (βλ. λ.).

Πακιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 975. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Πακελὲν (Paquelin). Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1836. Ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφερούσας ἐρεύνας ἐπὶ τῆς βιολογικῆς χημείας, ἀφορώσας τὴν χημι-

Digitized by Google

κὴν σύστασιν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τοῦ σιδήρου τοῦ αἵματος, καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς προελεύσεως καὶ φυσιολογικῆς ἐνεργείας τῶν φωσφατούχων (1873—1878). Ἐξ ἄλλου ἐδημιούργησε σειρὰν θαυμασίων ἐργαλείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσαν θέσιν κατέλαβεν ὁ *θερμοκαυτήρ* του. Διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ἰατρικοῦ βήματος» (1872) καὶ ἐπιστημονικὸς συντάκτης τοῦ «Ἐλευθέρου Λόγου» (1892). Ο. Ρ.

πακετάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πακετάρω*: «τὸ πακετάρισμα τῶν ἐμπορευμάτων».

πακεταρισμένος, —η, —ο· ὁ συνεσκευασμένος εἰς δέμα, εἰς πακέτο: «ἐμπορεύματα πακεταρισμένα».

πακετάρω· συσκευάζω εἰς πακέτο, εἰς δέμα: «πακετάρω τὰ ψώνια» (γαλλ. paqueter).

πακέτο (τό)· πολλὰ ὁμοῦ πράγματα συνεσκευασμένα, περιτυλιγμένα: «ἕνα πακέτο ψώνια»· ‖ κυτίον καπνοῦ ἢ σιγάρων, ἄλλως *κάσσα* (ἀγγλ. packet).

—**πακέτο** (τό) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων ταχυδρομικὸν πλοῖον δεχόμενον καὶ ἐπιβάτας, καὶ δὴ τὸ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀτμοπλοίων ἱστιοφόρον τοιοῦτον (βλ. λ. *ἐπιβατικόν*). Σ. Ε. Λ.

Πακὶ *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ βορείου Σαρωνικοῦ, προσκείμενον τῇ ἀκτῇ τῆς Μεγαρίδος (πλάτ. 37°57'45'' Β., μήκ. 23°22'05'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) εἰς 1¹/₂ μιλλ. Α.ΝΑ. τῶν ἀπορρώγων τῆς Κακῆς Σκάλας (Σκιρρωνίδων Πετρῶν). Εἰς ¹/₂ μίλ. βορείως μικροτέρα νησίς, τὸ *Πακιακιὸ* ἢ *Πακιάκι*. Σ. Ε. Λ.

Πακιακιὸ *[Γεωγρ.]*, καὶ *Πακιάκι* (βλ. λ. *Πακί*).

Πακιαρόττι (Pachiarotti), ***Γάσπαρος***. Διάσημος εὐνοῦχος ἀοιδὸς τῆς Ἰταλίας (1744—1821). Δεκαεξαετὴς ἤρχισε τὸ στάδιόν του, ᾄδων ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν κυριωτέρων ἰταλικῶν θεάτρων γυναικείους ῥόλους. Τῷ 1770 ἦτο ἤδη ὀνομαστὸς καὶ ἔκτοτε ἦρε συνεχῶς θριάμβους ἐν Βενετίᾳ, Νεαπόλει, Βολωνίᾳ, Μιλάνῳ κλπ. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἐκ τῶν πλέον εὐνοουμένων ἀοιδῶν τοῦ Λονδίνου, τὸ ὁποῖον ἐπανειλημμένως ἐπεσκέφθη. Ἦτο κάτοχος ἐξαιρετικῶς ὡραίας καὶ ἐκφραστικῆς φωνῆς, διεκρίνετο δ' ἐπίσης καὶ διὰ τὴν γενικὴν μουσικήν του μόρφωσιν. Γ. Σ.

πακινιανὰ *σωμάτια [Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐν τῷ ὑποδορίῳ κυρίως ἱστῷ τελικαὶ ἀπολήξεις τῶν νεύρων τοῦ δέρματος. Σμικρότατα ὄντα (μῆκος=1—4 χλ., πλάτος=1—2 χλ.) ἔχουσι σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν μερῶν, τῆς νευρικῆς ἰνὸς καὶ τοῦ ἔσω καὶ ἔξω ἐλύτρου. Ἀπαντῶσι δ' οὐ μόνον ἐν τῷ δέρματι, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (περὶ τὰς ἀρθρώσεις καὶ τένοντας, ἐν τῷ περιοστέῳ, τῷ παγκρεάτι, τῷ περιτοναίῳ κλπ.). Ἄγνωστος ἔτι ἡ εἰδικὴ λειτουργία αὐτῶν. Ι. Π.

Παχῖνο (Pachino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῶν Συρακουσῶν. Κάτ. 15.676. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως τῶν Συρακουσῶν, παρὰ τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς νήσου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ὅπου ἔχει καλὸν λιμένα, γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὡς «Pachini portus». Σῴζεται παλαιὸν τεῖχος, ὅπερ περιέβαλλε τὴν πόλιν, καὶ ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν θύννων καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον οἴνων, ἐλαιῶν καὶ σύκων. Μ. Δ. Β.

Πάκκαλα (Pakkala), ***Τέουβο***. Φινλανδὸς συγγραφεὺς (1862—1925). Ἔγραψε μυθιστορήματα, ἰδίᾳ δὲ παραμύθια καὶ διηγήματα διὰ παιδιά, μετὰ λεπτῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. Ἐπίσης τὰ θεατρικὰ αὐτοῦ ἔργα καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων τοῦ φινλανδικοῦ θεάτρου. Θ. Κ.

Πακκανάρι (Paccanari), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς κληρικός, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὸ θρησκευτικὸν τάγμα «Ὀρατόριο ντὲλ πάντρε Καραβίτα». Βραδύτερον συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως θρησκευτικῆς ὁμάδος πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ διαλελυμένου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ὁμάς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1793 ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύλλογος τῆς πίστεως», συνεχωνεύθη τῷ 1799 μὲ τὴν ἐν Βελγίῳ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουσαν «Ἑταιρείαν τῆς ἱερᾶς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ», ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τάγμα τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ» καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πακκανάρι. Τῷ 1803 ὅμως διελύθη κατόπιν διενέξεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν μεταξὺ τῶν μελῶν του, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πακκαναρισταί», ὁ δὲ Πακκανάρι συλληφθεὶς καὶ καταδικασθεὶς ὡς ἀνισόρροπος ἀπέθανεν ἐν ἀφανείᾳ. Μ. Δ. Β.

Πακκὰρ (Paccard), ***Ἀλέξιος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων καὶ ἀρχαιολόγος (1813—1867). Τῷ 1841 ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ῥώμης καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν ἰταλικὴν πρωτεύουσαν ὡς ὑπότροφος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Τελειοποιήσας αὐτόθι τὰς σπουδάς του, ἐξέθεσε, μεταξὺ ἄλλων, σχέδιον πολυχρώμου ἀναστηλώσεως τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ ἐξετιμήθη πολύ. Ταξιδεύσας κατόπιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος χάριν μελετῶν, ἀνεστήλωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ Πανδρόσειον, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Γαλλίαν διωρίσθη ἀρχιτέκτων τοῦ Ραμπουγιὲ καὶ τοῦ Φονταινεμπλὼ καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν. Μ. Δ. Β.

Πάκκαρντ (Packard), ***Ἀλφαῖος-Σπρίνγκ***. Βορειοαμερικανὸς φυσιοδίφης (1839—1905). Διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας τῆς φυσικῆς ἱστορίας» τῆς Βοστώνης, τῷ 1871 διωρίσθη ἐντομολόγος τῆς πολιτείας τῆς Μασσαχουσέττης, τῷ 1877 μέλος τῆς ἐντομολογικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῷ 1878 καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Προβιντενς. Ἀπὸ τοῦ 1886 διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «American naturalist», ἔγραψε δὲ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τὰ γαιανθρακοφόρα αὐτῆς κοιτάσματα κτλ. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ζῳολογία» (1883), «Ἐγχειρίδιον ἐντομολογίας» (1898), «Λαμάρκ, ὁ ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως» (1901), κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Παკκιόνι (Pacchioni), ***Ἀντώνιος***. Διάσημος Ἰταλὸς ἀνατόμος (1665—1726). Ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῆς ὑφῆς τῆς σκληρᾶς μήνιγγος ὡς καὶ τῆς περιγραφῆς ὑπ' αὐτοῦ λευκοφαίων ἢ ἐρυθρωπῶν ἐπαρμάτων ἢ ἀδένων ἀνευρισκομένων εἴς τινα σημεῖα τῶν ἐγκεφαλικῶν μηνίγγων ὡς καὶ κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἄνω ἐπιμήκους κόλπου, καὶ κληθέντων ἔκτοτε ἐκ τοῦ ὀνόματός του *πακκιονείων σωματίων*. Ἔγραψε: «Dissertatio epistolaris de glandulis conglobatis durae meningis humanae etc.» (1705) καὶ πλῆθος ἄλλων ἔργων καὶ διατριβῶν. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Ῥώμῃ τῷ 1721. Ο. Ρ.

Πάκκιος ***Ἀντίοχος***· βλ. *Ἀντίοχος ὁ ἰατρός*.

Πακνακᾶς, ***Μιχαήλ***. Ἀθηναῖος προύχων, ἐκ τῶν μέγα δυναμένων ἐν τῇ πόλει κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ (1769—1774), θεωρηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς συνεννοούμενος μετὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ μετὰ ματαίας προσπαθείας ὅπως ἀλλαξοπιστήσῃ, ἵνα χαρισθῇ αὐτῷ ἡ ζωή, ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1771. Τ. Ε. Ε.

Πακονιανὸς (Paconianus), ***Σέξτιος***· βλ. *Πακωνιανός*.

Πάκορος Α'. Βασιλεὺς τῶν Πάρθων ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, διαδεχθεὶς ζῶντα ἔτι τὸν πατέρα του Ὀρώδην τὸν Α' (51—38 π.Χ.). Ἔτυχεν ἀρίστης μορφώσεως καὶ ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ὑπῆρξεν ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων. Ὅτε δὲ ὁ πατήρ του συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ὀκταβίου κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, εἰσέβαλε κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν Συρίαν. Τέλος, ἐνικήθη κατὰ κράτος τῷ 38 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Π. Οὐενδιδίου Βάσσου, στρατηγοῦ τοῦ Ἀντωνίου, φονευθεὶς κατὰ τὴν μάχην.

— **Πάκορος Β'**. Ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Βολογέσου τοῦ Α', ἐπιλεγόμενος *Φιρούς*. Διεδέχθη τὸν ἐπ' ὀλίγον βασιλεύσαντα υἱόν του Ἀρτάβανον περὶ τὸ 91 μ.Χ. Ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Δεκεβάλου, βασιλέως τῶν Δακῶν, φανατικοῦ ἐχθροῦ αὐτῶν. Μολονότι δὲ διεφώνησε πρὸς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Τιριδάτην, βασιλέα τῆς Ἀρμενίας, ἐν τούτοις ὑπεστήριξεν αὐτόν, ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν προσέβαλον καὶ ἐξεδίωξαν ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἀπέθανε περὶ τὸ 108 μ.Χ. Σῴζονται καὶ τῶν δύο τούτων βασιλέων νομίσματα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ ΠΑΚΟΡΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ. Α. Θ. Σ.

Πακούβιος, ἢ *Πακουούιος* (Pacuvius), ***Μᾶρκος***. Ῥωμαῖος τραγικὸς ποιητὴς ἐκ Βρινδησίου (220—130 π. Χ.). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ποιητοῦ Ἐννίου, ἐγεννήθη δὲ εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, κατόπιν τῶν προσπαθειῶν τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Ναιβίου, αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος εἰσεχώρουν εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς ἀκροάσεις. Ἐκ τῶν ἀρίστων τραγικῶν ποιητῶν, ἔγραψε κυρίως τραγῳδίας μὲ ἑλληνικὰς ὑποθέσεις («Ἀντιόπη», «Τεῦκρος», «Ἑρμιόνη», «Ἕκτωρ», «Μήδεια», «Ἴλιον», «Ἀταλάντη», «Χρύσης», «Νίπτρα», «Τήλεφος» κ. ἄ., καὶ πολλὰς σατίρας. Μία μόνον ἐκ τῶν τραγῳδιῶν του ἐμπνέεται ἀπὸ ὑπόθεσιν καθαρῶς ῥωμαϊκήν (= πραιτέξτα), ὁ «Παῦλος», ἔχουσα ὡς θέμα τὴν νίκην τῆς Πύδνας. Ὁ Πακούβιος μετὰ τοῦ Ναιβίου καὶ τοῦ Ἐννίου ἀποτελεῖ τὴν τριάδα τῶν Ῥωμαίων τραγικῶν, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν Κικέρωνα, ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς τρεῖς τραγικοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γλῶσσα τοῦ Πακουβίου εἶναι κάπως ἐξεζητημένη. Ἐκ τῶν ἔργων του μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Ὁ Κικέρων ἀναφέρει συχνάκις χωρία ἐξ αὐτῶν. Ὁ Πακούβιος ἀναφέρεται καὶ ὡς ζωγράφος ὑπὸ τοῦ Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Ribbeck*, Fragmenta scaenicae romanorum poesis (1897). — *L. Müller*, De Pacuvii fabulis (1889). — *W. S. Teuffel*, Caecilius, Statius, Pacuvius, Attius, Afranius (1858). Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

— **Πακούβιος - *Καβάβιος***. Ῥωμαῖος συγκλητικὸς ἐκ Καπύης, παρακινήσας τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἧτταν τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων (216 π. Χ.) ὅπως κηρυχθῶσιν ὑπὲρ τοῦ Ἀννίβα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφιλοξένησεν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Πακοὺε *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Νέας Ἠπείρου (Βόρειος Ἤπειρος), ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Πακούρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς «ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς» ἐν τῷ Γαγγιτικῷ κόλπῳ καὶ τῇ χώρᾳ τῆς Μαισωλίας, ΝΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μανάδα (*Πτολ.* Ζ, α, 16). Φέρεται καὶ ὡς *Παλούρα*. Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Πακουριανὸς *(ἢ Πακουριάνος)*, ***Ἀπάσιος***. Βυζαντινὸς μάγιστρος, καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς ἰβηρικῆς οἰκογενείας καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ περιφήμου *Γρηγορίου Πακουριανοῦ*, εἰς τὸν ὁποῖον, ἀποθανών, κατέλιπεν ὁλόκληρον τὴν ἔγγειον περιουσίαν αὐτοῦ. Διετέλεσε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διοικητὴς τῆς Ἀντιοχείας. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἐκτεταμένα κτήματα ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν οἷς καὶ τὸ χωρίον Πριλόγκιον ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης. Δ. Α. Ζ.

— **Πακουριανός, *Γρηγόριος*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγκαταλείψας, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ παραπλανηθεὶς ἐπὶ μακρὸν ἀνὰ τὴν Γεωργίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων κατ' ἀρχὰς ὡς δοὺξ Θεοδοσιουπόλεως (τοῦ σημερινοῦ Ἐρζερούμ), βραδύτερον δὲ ὡς διοικητὴς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σμολένων. Ἀναμειχθεὶς εἰς τὰς περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου μηχανορραφίας καὶ ὑποστηρίξας τοὺς Κομνηνούς, ἐγένετο ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Α' μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Πετσενέγκων ἐκστρατείας. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «ἀνὴρ δὲ οὗτος μικρὸς ἦν τὸ δέμας, κατὰ τὸν ποιητήν, πλὴν ἀλλὰ μαχητής, γένους λαμπροῦ ἐξ Ἀρμενίων ὁρμώμενος» (Β, 4). Ἐφονεύθη εἰς τὰ στενὰ τῆς Βελιατόβης, μαχόμενος κατὰ τῶν Πετσενέγκων (1086). Ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων γαιοκτημόνων τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Πλὴν τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν κτημάτων του, ἦτο κύριος ἐκτεταμένων γαιῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς καὶ τῶν κάστρων Πετριτζὸς καὶ Βάνιστα, τῶν χωρίων Στενήμαχος καὶ Καισαρούπολις, ὑποστατικῶν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Μοσυνουπόλει κ.τ.λ. Εἶναι ὅμως κυρίως γνωστὸς ὡς ἱδρυτὴς τοῦ περιφήμου μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μπάτσκοβο, ἐν Βουλγαρίᾳ.

— **Πακουριανοῦ, *Τυπικὸν* —**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γενικῶς γνωστὸν τὸ πολύτιμον τυπικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ *Γρηγόριος Πακουριανὸς* καθώρισε τὸν τύπον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης μονῆς τῆς Θεοτόκου Πετριτζονιτίσσης, παρὰ τὸ χωρίον Μπάτσκοβο, ἐν Βουλγαρίᾳ, οὐχὶ δὲ μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως. Ὡς καὶ πάντα τὰ τοῦ εἴδους τούτου κείμενα, τὸ τυπικὸν τοῦ Πακουριανοῦ, τὸ ὁποῖον συνετάχθη τῷ 1083, ἀποτελεῖ ἀρίστην πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ μοναστηριακοῦ βίου τῆς ἐποχῆς. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ κείμενον τοῦτο, διότι διαφωτίζει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς καὶ μᾶς γνωρίζει λεπτομερείας τινὰς περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον, ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς διετήρησε τὴν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἀγάπην, ῥητῶς καθορίσας ὅτι τὸ μοναστήριον προωρίζετο μόνον διὰ τοὺς Ἴβηρας μοναχοὺς καὶ ἀπαγορεύσας τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὸ τῶν Βυζαντινῶν (Ῥωμαίων). «Παρεγγυῶμαι δέ, λέγει, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ μονῇ καὶ βεβαιωτάτῳ δόγματι παριστῶ, μηδέποτε ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ταύτῃ ἁγίᾳ μονῇ Ῥωμαῖον πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ταχθῆναι, εἰ μὴ μόνον νοτάριόν τινα...» (L. Petit, σελ. 44). Τὸ «Τυπικὸν τοῦ Πακουριανοῦ» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ διασκευῇ ὑπὸ τοῦ Γ. Μουσαίου (Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης, Ἰεναία διατριβή, ἐν Λειψίᾳ 1888). Τὸ πρωτότυπον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ L. Petit: Typicon de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Pétritzos (Bačkovo) en Bulgarie, ἐν ἐπιμέτρῳ τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» τῆς Πετρουπόλεως (τόμ. ΙΑ', 1904). Δ. Α. Ζ.

Digitized by Google

πακουρίνα (ἡ) (Pacourina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *πακουρίνα ἡ ἐδώδιμος* (Pacourina edulis), πόα τῆς Ἀργεντινῆς μὲ καυλὸν κυλινδρικόν, φύλλα ἐναλλασσόμενα, φοειδῆ ἢ ἐπιμήκη, ἄνθη πορφυρᾶ κατὰ κεφαλίδας σφαιροειδεῖς διατεταγμένα καὶ καρπὸν ἀχαίνιον. Τὰ φύλλα της καὶ οἱ τρυφεροὶ βλαστοί της εἶναι ἐδώδιμοι. Φθάνει εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου. Δ. Ν. Π.

Πακούριος *ὁ Περανίου*. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565), διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν καταλαβόντων τὴν Ἰταλίαν Γότθων. Ν. ΚΛΣ

Πακρατουνῆ. Ἀρμενικὴ δυναστεία (βλ. λ. *Βαγρατίδαι*).

Πακρουροῦ. Βασιλίσκος τοῦ Ἀνατολικοῦ Δέλτα (680 π. Χ.), ὑποταγεὶς εἰς τὸν Ἀσαρχαδδόν. Συνωμοτήσας ἔπειτα καὶ συλληφθεὶς μετ' ἄλλων βασιλίσκων ἐστάλη εἰς Νινευῆ ἁλυσίδετος. Βραδύτερον ἀποκατέστη ὡς ὑποτελὴς εἰς τὴν πόλιν Πισουπτί. Γ. Λ. Α.

Πὰκς (Paks) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Οὐγγαρίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τόλνα. Κάτ. 12.000. Εἶναι σταθμὸς τῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ποταμοπλοΐας, παράγει δὲ οἶνον καὶ σιτηρά. Γ. Θ. Κ.

Πακτία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαίων τῆς *Πάρου* ὀνομασιῶν. Σ. Ε. Λ.

πάκτον (τό)· μεσαιων., συνθήκη, σύμφωνον: «διὰ παραβασίας τῶν συγκειμένων πάκτων», «ὁ χαγᾶνος μεθ' ἡμῶν πάκτα πεποιηκώς» || «ἐτήσιον πάκτον» ἐτήσιον μίσθωμα (λατ. pactum)· || *πάκτα* (τά)· οἱ φόροι γενικῶς, τοὺς ὁποίους κατέβαλλεν ἑκάστη τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὸ Βυζάντιον (βλ. καὶ λ. *πακάτοι*).

Πακτύαι (Pactyae insulae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον ὀνομασία (5, 35) τετρανήσου συστάδος προσκειμένης ταῖς νοτίαις ἀκταῖς τῆς Λυκίας καὶ ἀποτελουμένης ἐκ τῶν νήσων Λασίας, Μάκριδος, Μεγίστης καὶ Νυμφαΐδος. Εἶναι αἱ πρὸ τοῦ Καστελλορίζου νῆσοι (*Ξεναγόρου* νῆσοι). Σ. Ε. Λ.

Πάκτυες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς ἰνδικὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατοικῶν πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Ἀραχωσίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν. Ἡ χώρα αὐτῶν *Πακτυϊκή*, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν, ἀπετέλει μετὰ τῆς Ἀρμενίας καὶ μέρους τοῦ Πόντου μίαν τῶν σατραπειῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, καταβάλλουσα ἐτήσιον φόρον 400 ταλάντων. Συνεξεστράτευσαν μετὰ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ἀρταΰντην τὸν Ἰθαμίτρεω, ἐνδεδυμένοι δέρματα αἰγῶν καὶ ὡπλισμένοι δι' ἐπιχωρίων τόξων καὶ ἐγχειριδίων. Α. Θ. Σ.

Πακτύη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἱδρυθεῖσα, κατὰ τὸν Σκύμνον, ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου. Ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ὅριον τῆς χερσονήσου, ἀπ' αὐτῆς δὲ ἤρχιζε τὸ ὀχυρὸν τεῖχος, ὅπερ κατέληγεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου Καρδίαν. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἔκτισεν ὁ Μιλτιάδης τῷ 560 π. Χ., ἵνα προστατεύσῃ τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν θρᾳκικῶν λαῶν, ἰδίως δὲ τῶν γειτόνων αὐτῆς Ἀψινθίων. Ἐνταῦθα παρέμεινεν ὁ Ἀλκιβιάδης τῷ 408 π. Χ., ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀφῄρεσαν ἐκ νέου τὴν ἀρχηγίαν, ἀναθέσαντες αὐτὴν εἰς τὸν Κόνωνα. Ὀχυρώσας δὲ τρία φρούρια: τὸν *Ὄρνον*, *Βισάνθην* καὶ *Νέον Τεῖχος*, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θρᾴκης. Ἡ Πακτύη κατεστράφη τῷ 309 π. Χ. μετὰ τῆς Καρδίας ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, βασιλέως τῆς Θρᾴκης, πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης Λυσιμαχείας. Κατὰ τὸν Μελέτιον, τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἐκαλοῦντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του (τέλη ΙΗ' αἰῶνος) *Παλαιὰ Πάτινο*, ἦτο δὲ παλαιότερον ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως καὶ κατόπιν μητροπολίτου. Α. Θ. Σ.

Πακτύης. Ἐπιφανὴς Λυδός, εἰς τὸν ὁποῖον Κῦρος ὁ Μέγας ἐνεπιστεύθη, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κροίσου, τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, ἵνα μετακομίσῃ αὐτοὺς εἰς Ἐκβάτανα. Οὗτος ὅμως, στασιάσας καὶ στρατολογήσας ἀρκετὸν στράτευμα, ἐπολιόρκει τὸν Τάβαλον, σατράπην τοῦ Κύρου, ἐν Σάρδεσι. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Μαζάρη, στρατηγοῦ τοῦ Κύρου, φοβηθεὶς ἔφυγεν εἰς Κύμην, ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην καὶ τέλος εἰς Χίον, ὅπου κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς. Οἱ Χῖοι ὅμως, δωροδοκηθέντες, τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς Πέρσας. Α. Θ. Σ.

Πακτύης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Ἰωνίᾳ, ἐκτεινόμενον πρὸς Δ. τῆς Μεσωγίδος καὶ ὑπὲρ τὴν Μαγνησίαν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πηγάζει, κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΔ, 647), ὁ Ληθαῖος, παραπόταμος τοῦ Μαιάνδρου. Ἀποσπώμενον ἀπὸ τῆς Μεσωγίδος (Κεστενὲ-ντάγ) καί τινος δυτικοῦ κλάδου αὐτῆς, πλησιάζει πρὸς τὴν Μυκάλην καὶ σχηματίζει δύο ἄλλα δευτερεύοντα ὄρη, τὸν *Πρηῶνα* καὶ *Θώρακα* (Γκιουμούς-ντάγ, ὕψους 900 μ.). Α. Θ. Σ.

Πακτυϊκὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Πάκτυες*.

πακτῶ (—όω)· ἀρχ. κλείω καλῶς, στερεώνω, σφηνώνω: «πακτῶσαι θύρας, — μοχλοῖς τὰ προπύλαια» || στουπώνω, φράττω: «ὅσα τετρημένα ἐνεβύσαμεν ῥακίοισι κἀπακτώσαμεν» (*Ἡροδ.*)· ἐκ τοῦ *πακτός*,—*πηκτός*.

—**πακτῶ** (—όω) καὶ **πακτώνω**· μεσαιων. συμφωνῶ· || μισθῶ, ἐκμισθῶ· || παθ. μετχ. δημοτ. *παχτωμένος*· ἐκμεμισθωμένος, ἐνοικιασμένος (ἐκ τοῦ *πάκτον*—pactum).

Πακτωλὸς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λυδίας, ὅστις πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λυδίας πρὸς τὴν Καρίαν ὄρους Τμώλου χύνεται εἰς τὸν Ἕρμον ποταμόν, παραρρέων τὴν ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς χώρας ταύτης, τὰς Σάρδεις. Τὴν φήμην του ὤφειλεν ὁ Πακτωλὸς εἰς τὰ ψήγματα χρυσοῦ ἅτινα ἐκύλιεν εἰς τὰ ὕδατά του, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάσθη *χρυσορρόας* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὤφειλον, κυρίως, τὸν μέγαν πλοῦτον των οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Πακτωλὸς ἔγινε χρυσορρόας ἀφ' ὅτου ἐνίφθη εἰς αὐτὸν ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Φρυγῶν *Μίδας*, ὅστις διεκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ ἐκ πείνης, διότι ὅ,τι ἤγγιζεν ἐγίνετο χρυσός. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ὁ Πακτωλὸς εἶχε παύσει νὰ κυλίῃ εἰς τὰ ὕδατά του ψήγματα χρυσοῦ, διότι εἶχον ἐξαντληθῆ, φαίνεται, τὰ χρυσοφόρα στρώματα, ἐκ τῶν ὁποίων παρέσυρε ταῦτα, δὲν εἶχεν ἀπολέσει ὅμως ἀκόμη τὴν φήμην του, ἀφοῦ ὁ ἕνα αἰῶνα σχεδὸν μεταγενέστερός του (50 μ. Χ.) Ρωμαῖος σατιρικὸς Juvenalis, εἰς τὴν 14ην σάτιράν του, σκώπτει ἕνα φιλοχρήματον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπληστίαν, ὡς γράφει, οὔτε ἡ ὑπὸ τοῦ Τάγου καὶ Πακτωλοῦ κυλιομένη χρυσῆ ἄμμος θὰ ἠδύνατο νὰ κορέσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα θαυμαστὰ ἐλέγοντο περὶ τοῦ Πακτωλοῦ: ἓν τῶν φυομένων εἰς τὰς ὄχθας του φυτῶν, ἐμβαπτιζόμενον εἰς ἀνάλυσιν χρυσοῦ, ἐγίνετο χρυσοῦν, ὡρισμένου δὲ εἴδους λίθοι τῆς κοίτης του τοποθετούμενοι πρὸ θησαυροφυλακίου ἀπεμάκρυνον τοὺς κλέπτας, διότι πατούμενοι ὑπὸ τούτων ἐξέπεμπον ἦχον σάλπιγγος. Ὁ Πακτωλὸς διὰ τῆς μεταφορικῆς σημασίας τοῦ ὀνόματός του ἐπλούτισεν ἀκόμη καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως· οὕτω λέγεται «ὁ Πακτωλὸς ῥέει εἰς τὸν οἶκόν του» περὶ τοῦ πλουτοῦντος καὶ «ὁ Πακτωλὸς ἔπαυσε νὰ ῥέῃ εἰς τοὺς ἀγρούς του» περὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία ἤρχισε νὰ ἐλαττώνεται. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι γνωστὸς ὁ Πακτωλὸς διὰ τὴν κατὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἕρμου περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου (395 π. Χ.). Σήμερον ὁ Πακτωλός, *Σάρτ-τσάϊ* ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενος, εἶναι ἄσημον ρυάκιον τοῦ Ἕρμου (Γκεντὶζ-τσάϊ). ΚΑΨ.

πάκτωμα (τό), καὶ *πάκτωσις*, —*εως* (ἡ)· μεσαιων. μίσθωσις, ἐκμίσθωσις, possessionum elocatio (βλ. *πακτῶ*).

— **πάκτωμα** *[Ναυτ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ναυτικοῦ ὀνοματολογίου ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ ναυτικοῦ, ὡς ἀντίστοιχος τοῦ κοινοῦ *καλαφάτισμα*. Ἐξετοπίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου ὅρου *διάναξις*. Σ. Ε. Λ.

πάκτων, —*ωνος*. Εἶδος ἀρχαίου πλοιαρίου ἐλαφροῦ, οὗ τὰ ἐξ ξύλου, ἢ μετὰ ἐπενδύσεως ἐκ δέρματος, τεμάχια ἠδύναντο ν' ἀποσυντίθενται μετὰ τὴν νεώλκησίν του πρὸς περαιτέρω διὰ ξηρᾶς μεταφοράν, καὶ νὰ ἐπανασυντίθενται προκειμένης καθολκῆς τοῦ ὕδατος. Ὁ Στράβων δὲν παρέχει λεπτομερείας τῆς κατασκευῆς του. Σ. Ε. Λ.

— *[Γεφυροπ.]* Καλεῖται *πάκτων* λέμβος εἰδικῆς κατασκευῆς μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἀποτελοῦσα μέρος τῶν γεφυροσκευῶν καὶ χρησιμεύουσα ὡς πλωτὸν βάθρον τῶν λεμβοζεύκτων γεφυρῶν ἢ διαβαθρῶν ἢ καὶ ὡς μέσον διαπεραιώσεως τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν ἐχθρικὴν ὄχθην κατὰ τὰς βιαίας διαβάσεις τῶν ποταμῶν. Ἄλλοτε οἱ πάκτωνες κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου παρουσιάζοντος τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀντοχῆς εἰς τὰς κρούσεις, τῆς ἀθρόυ-

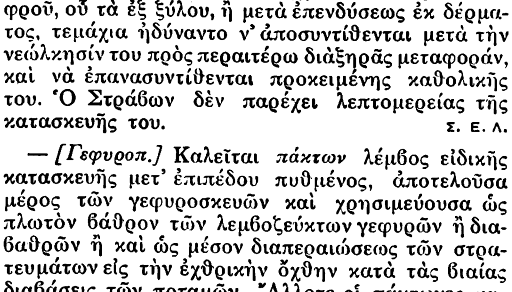

Ὁλομερὴς μεταλλικὸς πάκτων γεφυροσκευῆς ἐν τομῇ καὶ κατόψει.

βου μεταφορᾶς καὶ τῆς εὐκόλου ἐμφράξεως τῶν ὀπῶν τῶν γινομένων ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βολίδων. Σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πάκτωνες εἶναι μεταλλικοί, κατασκευαζόμενοι ἐκ γαλβανισμένης λαμαρίνης πάχους 1,5—2 χιλιοστῶν. Τὸ μῆκος τῶν πακτώνων τούτων εἶναι 7—9 μέτρων, τὸ πλάτος 1,50—1,90 καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν 0,75—1 μ.· ἡ ἀντωσις κυμαίνεται μεταξὺ 6 καὶ 10 τόννων, τὸ δὲ βάρος εἶναι 300—600 χλγ. Ὁ πυθμὴν τῶν πακτώνων καλύπτεται δι' ὑποστρώματος ἐκ πήχεων, σταθεροῦ ἢ κινητοῦ. Τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν τοιχωμάτων εἶναι ξύλινον καὶ ἀποτελεῖ τοὺς τράφηκας (κουπαστές). Ἐπὶ τῶν τραφήκων ὑπάρχουσι τέσσαρες σκαλμοὶ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν κωπῶν. Ἡ πλεῦσις γίνεται καὶ διὰ προωστήρων ἐγκαθισταμένων εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πάκτωνος. Ὡς πηδάλιον χρησιμοποιεῖται κώπη ἐγκαθισταμένη ἐπὶ σκαλμοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν πρύμνην. Οἱ μεταλλικοὶ πάκτωνες εἶναι ἁπλοῖ (μονομερεῖς) ἢ σύνθετοι (διμερεῖς καὶ σπανιώτερον τριμερεῖς). Τὰ τμήματα τῶν συνθέτων πακτώνων λέγονται *πακτωνομόρια* καὶ εἶναι πρωραῖα ἢ πρυμναῖα. Τὸ μέγα μειονέκτημα τῶν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου χρησιμοποιηθέντων πακτώνων εἶναι ὅτι παρουσιάζουσι μέγαν ὄγκον καὶ συνεπῶς μεγίστας δυσχερείας διὰ τὴν φόρτωσιν καὶ μεταφορὰν αὐτῶν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ μειονεκτήματος τούτου μεταπολεμικῶς ἐμελετήθησαν συστήματα πτυσσομένων πακτώνων, εἴτε ἐκ ξύλου, εἴτε καὶ ἁπλούστερα ἐκ καουτσούκ. Οἱ ξύλινοι πτυσσόμενοι πάκτωνες ἤρχισαν νὰ γίνωνται παραδεκτοὶ κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἕκαστον ὄχημα δύναται νὰ φέρῃ τρεῖς τοιούτους πάκτωνας ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὑλικῶν ἑνὸς πλήρους ζεύγματος. Συνεπτυγμένοι οἱ πάκτωνες οὗτοι ἔχουσι σχῆμα ἐλλειψοειδές. Οἱ ἐκ καουτσοὺκ πάκτωνες, οἵτινες φορτώνονται ἐπὶ κτηνῶν, ἔχουσιν εἰσαχθῆ εἰς τὸν γερμανικὸν στρατὸν καὶ χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς πλωτὰ βάθρα ἐλαφρῶν γεφυρῶν ἢ διαβαθρῶν. Ζ. Ν.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *πάκτων* (κοιν. *σάλι τοῦ καθαρισμοῦ* ἢ *πάχτωνας*) εἶδος λέμβου, σχεδίας μᾶλλον, τετραγωνικῆς, ἄνευ τρόπιδος, ἐπίπεδον δὲ πυθμένα ἐχούσης μεθ' ὑπερεχουσῶν πλευρῶν γύρωθεν. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς διανάξεις (καλαφατίσματα) τῶν παρὰ τὴν ἴσαλον μερῶν τῆς γάστρας, δι' ὃ καὶ σκωπτικῶς ἀποκαλοῦν αὐτὴν οἱ ναῦται «φαλαινίδα τοῦ καλαφάτη», καθὼς καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν ἢ τὴν βαφὴν αὐτῶν. Ἀνακρεμᾶται σὺν τῇ παύσει τῆς ἐργασίας. Σ. Ε. Λ.

πάκτωσις (ἡ). Ἡ ἐργασία τῆς τοποθετήσεως τῶν χωροσταθμικῶν ἀφετηριῶν ἐπὶ σταθερῶν οἰκοδομημάτων (οἰκιῶν, τεχνικῶν ἔργων ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ κτλ.) ἢ ἐπὶ εἰδικῶν τσιμεντοδομώσεων (βάθρων ἐκ beton). Ἡ πάκτωσις τῶν χωροσταθμικῶν ἀφετηριῶν ἐκτελεῖται τοποθετουμένων τῶν ἀφετηριῶν εἴτε ὁριζοντίως εἴτε κατακορύφως· πρὸς τοῦτο ἀνοίγεται ὀπὴ εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ στερεοῦται ἡ ἀφετηρία ἐν αὐτῇ διὰ γύψου ἢ τσιμέντου, ἀφιεμένης μόνον τῆς κεφαλῆς τῆς ἀφετηρίας (4—5 ἑκατοστ.) ἐκτὸς τῆς ὀπῆς. Ἡ χωροστάθμησις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ ἐκτελεσθῇ τοὐλάχιστον μετὰ 15 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πακτώσεως, ἵνα προληφθῇ οὕτως ἡ τυχὸν μετατόπισις τῆς ἀφετηρίας. Κ. Α.

Πάκυρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καρκινίτης* (ποταμός).

πάκφονγκ (τὸ) (Packfong). Κρᾶμα λίαν προσομοίας συστάσεως πρὸς τὸν *νεάργυρον* ἢ *ἀρζαντώ*. Τὸ ὄνομα ἕλκει ἐκ Κίνας, ὁπόθεν τὸ πρῶτον τὸ κρᾶμα τοῦτο ἦλθεν εἰς Εὐρώπην. Χρησιμοποιεῖται κυρίως δι' ἐπιτραπέζια εἴδη. Σ. Γ.

παχχιόνεια, ἢ *ἀραχνοειδῆ σωμάτια* *[Ἀνατομ.]*. Ταῦτα παριστῶσι κορυνοειδεῖς ἐκβλαστήσεις τῆς ἀραχνοειδοῦς μήνιγγος τοῦ ἐγκεφάλου, ἔχοντα μέγεθος σιταρίου ἢ κέγχρου. Ἀπαντῶσι μονήρη ἢ ἀθρόα· καὶ τὰ μὲν σκηνοῦσιν ἐν βοθρίοις τῆς σκληρᾶς μήνιγγος καὶ τοῦ ὀστοῦ, ἄλλα δέ, προωθοῦντα τὴν σκληρὰν μήνιγγα, εἰσέχουσιν εἰς τὰ ἐντὸς τῶν φλεβικῶν κόλπων. Συνήθης ἕδρα αὐτῶν εἶναι ἑκατέρωθεν τοῦ ὀβελιαίου κόλπου, ἀλλὰ καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἐγκαρσίων κόλπων καὶ ἐν ἄλλαις θέσεσι. Χρησιμεύουσι δὲ πρὸς ἀποχέτευσιν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ εἰς τὰς φλέβας. Ι. Π.

— **παχχιώνειοι** *βόθροι* ἢ *ἐντυπώματα* *[Ἀνατομ.]*. Μικροὶ βόθροι, ἄλλοτε ἄλλοι τὸν ἀριθμὸν καὶ διάφορον βάθος ἔχοντες, ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ κρανιακοῦ θόλου, παρὰ τὴν μέσην γραμμήν, ὑποδεχόμενοι τὰ ὁμώνυμα σωμάτια. Ι. Π.

Πακωνία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος περὶ τὴν Σικελίαν (*Πτολ.* Γ, δ, 17), μία τῶν Αἰγάδων, ἀμφισβητουμένης ὅμως ταυτότητος, πολλῶν θεωρούντων τοιαύτην ὡς τὴν σύγχρονον Buccina, τὴν ἄλλως Levanzo (πλάτ. 38° 00' Β., μήκ. 13° 20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 189: Trappani to Marsalla), ἣν ὅμως ἄλλοι ταυτίζουν πρὸς τὴν *Φορβαντίαν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Πακωνιανὸς *Σίξτιος* (Sextius Paconianus). Ρωμαῖος ποιητὴς καὶ γραμματικὸς ἐκ Βικεντίας, ἀκμάσας κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἦτο δοῦλος ἀπελεύθερος καὶ διετέλεσε πραίτωρ, ὄργανον τοῦ Σηϊανοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἐφυλακίσθη ἐπὶ μακρὸν ὡς δολοπλοκῶν

Digitized by Google

κατὰ τοῦ Καλλιγούλα καὶ ἐστραγγαλίσθη ἐν τῇ φυλακῇ (32 μ. Χ.). Ὑπῆρξε, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἰουβενάλη, διδάσκαλος τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, κατέλιπε δὲ συγγραφὴν «Περὶ βαρῶν καὶ μέτρων» (De ponderibus et mensuribus) καί τινας δακτυλικοὺς ἑξαμέτρους μὲ ἐξεζητημένας παρηχήσεις, ἀναφερομένους εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ἐπίσης ἔγραψεν ἐν τῇ φυλακῇ ἀπολεσθέντας ὑβριστικοὺς στίχους κατὰ τοῦ Τιβερίου. Π.Ν.Π.

πάλα (ἡ)· μάχαιρα πλατεῖα· || (στρατ.) ἐν τῇ κοινῇ στρατιωτικῇ φρασεολογίᾳ ἡ πολὺ κεκυρτωμένη (καμπυλωμένη) σπάθη τῶν ἀξιωματικῶν.

παλάβα (ἡ) (Palava) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸ Περοὺ καὶ τὴν Χιλήν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παλάβα ἡ εὐειδὴς* (Palava gracilis), ἰθαγενὴς τοῦ Περού, καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ.Ν.Π.

Παλάβαν (Palawan) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Φιλιππίνων νήσων. Κεῖται ΒΔ. τῆς Βόρνεο, εἶναι ἐπιμήκης μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. καὶ ἔχει ἔκτασιν 11.665 τ. χλμ. Κάτ. 12.000. Εἶναι δασώδης, πολύυδρος, γόνιμος, ἀλλὰ ἀνθυγιεινή. Παράγει ἀραβόσιτον καὶ μοσχοκάρυα. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Πουέρτο Πρινσέσα*. Γ. Ι. Β.

Παλαβίτσια *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κρυονερίου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 19.

Παλαβιτσίνι. Εὐγενὴς οἶκος ἐν Πάρμᾳ καὶ Ἑλλάδι (βλ. *Παλλαβιτσίνης*).

Παλαβογιάννης, *Θεοφάνης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ναυπάκτου (βλ. λ. *Θεοφάνης Παλαβογιάννης*).

παλαβομάρα (ἡ)· ὀρθοτ. *παλαβωμάρα* (βλ.λ.).

παλαβός, *—ή, —ό*· δημοτ., ὁ πράττων ἀνοήτους πράξεις, ἀσύνετος, τολμηρός: «παλαβὸς ἄνθρωπος, ὅ,τι τοῦ 'ρθῃ κάμνει»· || παράφρων, ἄλλως *τρελλός*: «σὰν παλαβὸς κάμνει».

παλάβρα (ἡ)· δημοτ., μεγαλαυχία, καυχησιολογία, κομπορρημοσύνη (ἰσπαν. palavra=λέξις).

παλάβρας (ὁ)· δημοτ., ὁ πάσχων ἀπὸ παλάβραν, μεγάλαυχος, κομπορρήμων.

παλαβωμάρα (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ παλαβοῦ, τρέλλα, ἀνοησία, ἀσυνεσία: «τί παλαβωμάρα τὸν ἔπιασε»· || πρᾶξις ἀνόητος, ἀσύνετος: «δὲν ἀφίνει τὶς παλαβωμάρες».

παλαβώνω· δημοτ., κάμνω τινὰ νὰ παλαβώσῃ, τρελλαίνω, ξετρελλαίνω: «τὸν ἐπαλάβωσε ἡ γκρίνια, —ἡ πεῖνα»· || ἀμεταβ., γίνομαι παλαβός, παθαίνω ἔκστασιν φρενῶν: «παλάβωσα ἀπὸ τὸν πόνο».

παλάγκο (τό)· δημωδ. ναυτ., τὸ σύσπαστον· «παλάγκο μὲ οὐρά» ἔνουρον σύσπαστον, «παλάγκο μὲ γάντζο», κορακωτὸν σύσπαστον, «παλάγκο μὲ ποδάρι» ἐπαγόμενον σύσπαστον, «παλάγκο τοῦ καπονιοῦ» ἐπωτίδιον σύσπαστον, «παλάγκο τῆς ράντας» κερκόπους, «παλάγκο τοῦ πεσκαδούρου» μασχαλιστήρ. Σ. Ε. Λ.

παλαγονίτης (ὁ) (Palagonit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἔχει χρῶμα συνήθως κιτρινόφαιον ἕως μαῦρον, συνίσταται δὲ ἀπὸ βασαλτικὸν τόφφον. Θραυόμενος ἐμφανίζει ἐντὸς τῆς μάζης αὐτοῦ κόκκους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑαλώδη βασαλτικὴν οὐσίαν καὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀρχικὴν σποδὸν καὶ τὰ λιθάρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη τὸ πέτρωμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Palagonia τῆς Σικελίας, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ, περαιτέρω δὲ εἰς τὴν Ἰάβαν, εἰς τὰς ἀνατολικὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

Παλαζλῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλλάδιον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Παλάθιο Βαλντὲς (Palacio Valdés), ***Ἀρμάνδος***. Ἰσπανὸς μυθιστοριογράφος καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1853. Τὸ πρῶτόν του ἔργον «Ὁ κύριος Ὀκτάβιος» (1881), ἐν ᾧ καταδεικνύεται ἡ ἀσυνήθης δύναμις παρατηρητικότητος τοῦ Παλάθιο καὶ τὸ μετὰ τοῦτο ἔργον του «Μάρθα καὶ Μαρία», ἐν τῷ ὁποίῳ ζωγραφίζει τὴν πάλην μεταξὺ τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος καὶ τῶν γηΐνων παθῶν, ἀνέδειξαν τὸν Παλάθιο Βαλντὲς μεταξὺ τῶν πρώτης τάξεως συγχρόνων Ἰσπανῶν μυθιστοριογράφων. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ Πίστις» (1892, τὸ ἀριστούργημά του), «Ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἁγίου Σουλπικίου» (1889), «Ὁ σπόγγος» (1890), «Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ δόκτορος Ἀγγέλικο» (1911), «Τὸ μυθιστόρημα ἑνὸς μυθιστοριογράφου» (1921), «Ἡ θυγάτηρ τῆς Ναταλίας» (1923). Γ. Ι. Β.

πάλαι· ἐπίρρ. εἰς παλαιὰν ἐποχήν: «πάλαι ποτέ»· || μετὰ τοῦ **ἄρθρου** *τό*: «τὸ πάλαι», «τὸ πάλαι οἱ ἄνθρωποι ἐμάχοντο διὰ τόξων καὶ ἀκοντίων»· || πρότερον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *νῦν*: «πάλαι μὲν πένης, νῦν δὲ πλούσιος».

πάλαι τρίτη *['Αρχ. Μουσ.]*. Οὕτω ἐκαλεῖτο, κατὰ Φιλόλαον τὸν Πυθαγόρειον, παρὰ Νικομάχῳ τῷ Γερασηνῷ (Θ' 5), ἡ ἐν τῇ ὀκταχόρδῳ κλίμακι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς παραμέση (Ζω τῆς νήτης· Si_2), ἥτις ἀπεῖχε τῆς πάλαι νήτης (Βου τῆς νήτης· mi_3) κατὰ ἓν τετράχορδον ἐπὶ τὸ βαρὺ ($= 4/3$). Ἡ τονιαία αὕτη θέσις ἐκλήθη, ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ τοῦ Τερπάνδου κλίμακι, ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν μουσικῶν, μετὰ τὴν παρένθεσιν τῆς ἐν ὀκταχόρδῳ κλίμακι νέας τρίτης (διεζευγμένων) (Νη τῆς νήτης· do_3), πρὸς διάκρισιν, πάλαι τρίτη, εὑρίσκετο δὲ αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς, ἐφ' οὗ καὶ ἡ παραμέση καὶ ἀπεῖχε τῆς πάλαι παρανήτης (Πα τῆς νήτης· re_3) κατὰ τριημιτόνιον ἀσύνθετον ($=^{32}/_{27}$) ἐπὶ τὸ βαρύ. Ἐκ τοῦ διαστήματος τούτου ἔλαβεν, ἐν τῇ ὀκταχόρδῳ κλίμακι, ὁ μὲν παρεντεθεὶς τόνος, δηλαδὴ ἡ νέα τρίτη, διάστημα ἐπογδόου τόνου ($= ^9/_8$), τὸ δὲ ὑπολειφθὲν ἡμιτόνιον ἢ λεῖμμα ($= ^{256}/_{243}$) συνεψηφίσθη εἰς τὸν μετὰ τὴν μέσην (Κε τῆς μέσης· la_2) προστεθέντα διαζευτικὸν ἐπόγδοον τόνον, ἤτοι τὴν παραμέσην, ὅταν μετὰ τὸ τετράχορδον μέσων συνήπτετο τὸ τῶν διεζευγμένων.

Πάλαι νήτη ἐκλήθη ὁ βαρύτερος φθόγγος τοῦ τετραχόρδου τῶν ὑπερβολαίων, ὅπερ προσετέθη κατὰ συναφὴν εἰς τὸν φθόγγον τοῦτον, ὅστις βραδύτερον ἐκλήθη *νήτη διεζευγμένων* (Βου τῆς νήτης· mi_3) καὶ ἦτο ὁ ὀξύτερος φθόγγος τοῦ τετραχόρδου διεζευγμένων. Ν. Α. Χ.

παλαιά· ἐπίρρ., εἰς παλαιὰν ἐποχήν, πάλαι: «παλαιὰ δὲν ἐγίνοντο αὐτά».

— **Παλαιά,** ἡ ***Ἀνατολικὴ ἐκκλησία***. Ἀρχαία ἐκκλησία ἐν Ἀντιοχείᾳ (βλ. λ. τ. Δ', σ. 897α).

— **Παλαιὰ *Διαθήκη*** (βλ. λ. *Ἁγία* Γραφὴ καὶ *Διαθήκη*).

Παλαιὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς Αἰολίδος παρὰ τὰ Ἄστυρα καὶ τὴν λιμνοθάλασσαν Σάπραν, ἀπέχον τοῦ ἄντρου ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ἡ Ἀνδειρηνὴ μήτηρ τῶν θεῶν 130 στάδια. Συνεκοινώνει δὲ τὸ ἄντρον ὑποχθονίως πρὸς τὴν Παλαιάν· «ἔδειξε δὲ τὴν ὑπονομὴν χίμαρος (τράγος), ἐμπεσὼν εἰς τὸ στόμα καὶ ἀνευρεθεὶς τῇ ὑστεραίᾳ κατὰ Ἄνδειρα ὑπὸ ποιμένος κατὰ τύχην ἐπὶ θυσίαν ἥκοντος» (*Στράβ.* ΙΓ, 614). Καὶ τὸ μὲν ἄντρον Ἀνδείρων πιστεύεται ταυτιζόμενον πρὸς τὸν συνοικισμὸν Ἁγιάσματα (πλάτ. 39°13'15" Β., μῆκ 26°27'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the gulfs of Adramyti and Chandarli), ἀλλὰ διὰ τὴν *Παλαιὰν* οὐδεμία ταυτότης εἰκάζεται. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος τῆς Κύπρου πολίχνη, περὶ ἧς μόνος ὁ Στράβων ὁμιλεῖ (ΙΔ, 683). Ὁ Müller (χάρτ. 26: Cyprus insula εἰς Graec. geogr. Minor. τόμ. 3) τὴν ὑποθέτει ἀμέσως πρὸς Β. (πλάτ. 34° 50' Β., μῆκ. 33° 37' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus) τοῦ ἀκρωτηρίου Κίτι καὶ νοτίως τοῦ Λάρνακος. Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Ἀλώνα *[Γεωγρ]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, καλούμενον πρότερον *Λόβρον* (βλ. λ.).

Παλαιὰ Ἀχαΐα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Παλαιᾶς Λαζικῆς καὶ Παγρῶν (*Ἀρριαν*. Περίπλ. Εὐξ. 28) «Φασὶ δὲ ἀπὸ τῆς Ἰάσονος στρατιᾶς τοὺς Φθιώτας Ἀχαιοὺς τὴν ἐνθάδε Ἀχαΐαν οἰκῆσαι» (*Στράβ.* ΙΑ 496). Ὁ Πτολεμαῖος (Ε, θ, 8) τὴν τοποθετεῖ μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ψύχρου (νῦν Ψὰδ) καὶ τοῦ Κερκέτιδος κόλπου (νῦν Τσιαπτσοῦκο), εἶναι δὲ ὁ σύγχρονος λιμὴν *Ντζουμπὰ* (πλάτ. 44° 19' Β., μῆκ. 38° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch strait). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Γιαννιτσοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 300. Κεῖται ἐπὶ τῆς Ὄθρυος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Τρέφει 2.000 αἰγοπρόβατα. Δ.Ε.Μ.

Παλαιὰ Καλιφορνία *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καλιφορνία* Παλαιὰ ἢ Κάτω.

Παλαιὰ Καϋμένη *[Γεωγρ.]*· βλ. *Σαντορίνη*.

Παλαιὰ κώμη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πολίχνη τῆς Λακωνικῆς, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῶν Ἀκριῶν, πόλεως παραλίας, εἰς Γερόνθρας (παρ' αὐτὰς) ἀγούσης ὁδοῦ (*Παυσ.* ΙΙΙ 22, 6). ΚΑΨ.

Παλαιὰ Λαζικὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα καὶ ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ Ἡρακλείου (Adler) καὶ Παλαιᾶς Ἀχαΐας (Chapsucho) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λαζῶν (*Ἀρριαν*. Περίπλ. Εὐξ. 28.) Εἶναι ὁ Κερκέτιδος κόλπος τοῦ Πτολεμαίου (Ε, θ, 9), τὸ σύγχρονον *Νεμπουσκάγια* (πλάτ. 44° 19' Β., μῆκ. 38°43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch). Σ. Ε. Λ.

παλαιαμούτελα (ἡ) (Paleamutela) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοσιιδῶν ἑτεροδόντων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Τὸ κράσπεδον τοῦ κλείθρου τοῦ ὀστράκου τῶν ζῴων τούτων ἦτο κεκαλυμμένον μὲ πολυάριθμα ἀκανόνιστα ἐγκάρσια ὀδοντίδια καὶ ραβδώσεις. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Συνώνυμον: *ὀλιγόδους*. Γ. Κ. Γ.

Παλαιάμυνδος *['Αρχ. Γεωγρ.]* Παράλιος πόλις Μικρασιατικὴ ἐν Καρίᾳ, ἀρχαιοτάτη, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἑκαταίου (ὡς διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος 462,4), ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι ἦτο ὅλως ἄλλη ἢ ἡ Μύνδος. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

παλαιανοδόντα (ἡ) (Palaeanodonta) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοσιιδῶν ἑτεροδόντων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Παλαιὰ-Πάτινα *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς θέσεως τῆς ἐπεχούσης τὴν τῆς ἀρχαίας Πακτύης τῆς Προποντίδος (*Μελετίου* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807 Β 58). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Πάφος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον ὀνομασία τῆς *Παλαιπάφου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Παλαιαπιδιά, ἡ ***Δραμπάλα*** *[Γεωγρ.]*. Πρόβουνος τοῦ ὄρους Καπροβούνι, ἀνήκοντος εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῶν θεσσαλικῶν Ἀγράφων. Ὑψοῦται πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Καρδίτσης, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἀπιδιά, μέχρι 524 μ. Ι. Σ. Σ.

Παλαιὰ Πόλις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νησίον προσκείμενον τῇ παραλίῳ τῆς Ἰσπανίας κατὰ τὴν Κελτικὴν μεθόριόν της, τὸ ὁποῖον κατῴκουν Ἐμπορῖται ἢ κατ' ἄλλους Ρόδιοι ἄποικοι, πρὶν οὗτοι διαπεραιωθέντες εἰς τὴν ἐγγὺς τῷ νησίῳ ἤπειρον ἀποικίσωσι τὴν Ρόδον (*Στράβ.* Γ 160). Εἶναι ἡ σύγχρονος Isla Arenella (πλάτ. 42° 16' Β., μῆκ. 3° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1615: Rosas bay—Porto Cadaqués). Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ-Ρούματα *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (816 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτου. Εἶναι εὔφορος εἰς οἶνον, ἔλαιον, κάστανα καὶ τυροκομικὰ προϊόντα καὶ ἔχει 470 κατ. Ἐντεῦθεν συνῳκίσθησαν τὰ *Νέα Ρούματα* Κυδωνίας. Οἱ λοιποὶ συνοικισμοὶ τῆς κοινότητος εἶναι: *Ἀρχοντικὰ* (119 κάτ.), πατρὶς τῆς οἰκογενείας Ρενιέρη, τῆς ὁποίας τὰ μέγαρα κεῖνται εἰς ἐρείπια, *Δαρατσιανὰ* (29 κάτ.), *Ἐπάνω-Κεφάλι* (39 κάτ.), *Κεχρὲς* (15 κάτ.), *Ναδιανὰ* (38 κάτ.), *Παντελιανὰ* (27 κάτ.) καὶ *Πλατανὲς* (79 κάτ.). Ε. Γ.

Παλαιὰ Σμύρνη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἥτις ἐδόθη εἰς τὴν ὑπὸ Αἰολέων ἐκ Κύμης ἱδρυθεῖσαν ἐν τῷ Α.ΒΑ. μυχῷ τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου πόλιν, ἐφ' ἧς, 400 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλυάττου τῆς Λυδίας καταστροφήν της (627 π. Χ.), ἀνηγέρθη 20 στάδια νοτιώτερον περὶ τὸν βουνὸν *Πάγος* ἡ σύγχρονος Σμύρνη, κατόπιν τοῦ ὀνείρου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ χρησμοῦ τοῦ μαντείου τῆς Κλάρου (*Παυσαν.* Ζ, ε, 1). Καὶ ἡ μὲν τοποθεσία της ἦτο πρὸ τῶν νοτίων τοῦ Σιπύλου προπόδων, ὧν τοὺς λόφους ἐπιστέφουσιν ἀρχαῖα λείψανα, ὁ δὲ λιμήν της βορείως τῆς Σκάλας Μπουρνόβα, μεταξὺ (πλάτ. 38° 28' 1/8 Β., μῆκ. 27° 09' 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour) Μπαϊρακλῆ καὶ Ἁγίας Τριάδος. Σ. Ε. Λ.

Παλαιὰ Τρίκκερα *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου (ὑψόμ. 424: πλάτ. 39°09'40" Β., μῆκ. 23°06'05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with Oreos and Talanta channels), ἣν ᾤκουν οἱ Τρικκεριῶται πρὶν μετοικήσουν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Μαγνησίας φεύγοντες τοὺς πειρατάς, ἀπέχουσα δὲ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς Ἀλογόπυργος, τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, 1/2 μίλλ. Εἰς τὴν ΒΔ. ἀκτήν της ὅρμοι ἀμφίδυμοι Παρδαλὸς καὶ Παλαιὸ Τρίκκερι, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς λοιμοκαθαρτήριον. Εἰς τὴν κορυφήν της μονύδριον. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων *Κικύνηθος νῆσος*. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ Τρίκκερα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὁμωνύμου νησῖδος, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Τρίκκερι τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 117.

Παλαιὰ Φαράκλα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κεράμιας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 94.

Παλαιὰ Χώρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυκίας, ἄλλως *Παλαιὸν Τεῖχος*.

— **Παλαιὰ Χώρα** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγίνης παλαιά, ἐπισχοῦσα τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Οἴας*. Ἀνηγέρθη κατὰ τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα, ὑπὸ ὅσων Αἰγινητῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀπομακρυνθῶσι

Digitized by Google

τῆς νήσου των, «κατανησάσης κοινοῦ καταφυγίου πειρατῶν», ὡς τονίζει ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος. Τὸ ὀχυρὸν τῆς τοποθεσίας της ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προστατεύσῃ ἀπὸ τήν, ἀπότοκον τοῦ πολέμου τῆς Ἑνετίας κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπιδρομὴν τοῦ Βαρβαρόσσα δι' ἑβδομήκοντα γαλερῶν καὶ τριάκοντα γαλιωτῶν, ἐρημώσαντος καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1537. Ἐπανελθόντων βραδύτερον ἀπογόνων τῶν φυγάδων εἰς τὴν νῆσον, συγχρόνως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τὸν ἐποικισμὸν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἀπὸ Τροιζῆνος Ἀλβανῶν, ἡ Παλαιὰ Χώρα κατῳκήθη καὶ πάλιν. Ἐκδηλωθείσης ἀπὸ τοῦ 1800 τάσεως πρὸς ἀνέγερσιν τῆς νέας πρωτευούσης τῆς νήσου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἡ Παλαιὰ Χώρα ἤρξατο βαθμηδὸν ἐρημουμένη, κατὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρωτευούσης τοῦ ἀναγεννηθέντος κράτους εἰς τὴν νέαν πόλιν, ἡ Παλαιὰ Χώρα ἠρημώθη ἐντελῶς. Σῴζονται ἄριστα διατηρούμεναι πλεῖσται οἰκίαι καὶ ἐκκλησίαι ἔρημοι. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιὰ Χώρα** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῆς κοινότητος *Ἁγία Κυριακὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας.

παλαιακόδους (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *μικροσύωψ* (βλ. λ.).

Παλαίβυβλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Φοινίκης, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τοῦ Λύκου, πλησίον τοῦ ὄρους Κλῖμαξ (*Στράβ.* ΙΣΤ, β, 19. *Plin.* 5, 78). Παραδόξως ὁ Πτολεμαῖος (Ε, ιε, 21) τὴν ἀναφέρει μεσογείαν. Ἐν τῷ «Πευτιγγεριανῷ χάρτῃ» σημειοῦται ὡς Balbyblos καὶ ἐν τῷ Ἱεροσολυμικῷ ὁδοιπορικῷ ὡς Palaebyblus. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Γιουνὲ* ἢ *Τζιουνὲ* (Junèh: (πλάτ. 34°01' Β., μῆκ. 35°37' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras en Nakura), ἡ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νὰρ Ἰμπραὴμ καὶ Νὰρ *ἐλ* Κέλμπ. Σ. Ε. Λ.

Παλαιγάμβριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰολίδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, παρὰ τὴν Πέργαμον, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δαρείου μετὰ τῶν πόλεων Μυρίνης καὶ Γρυνείου εἰς τὸν Ἐρετριέα Γογγύλον, «ὅτι μόνος Ἐρετριέων ἐμήδισεν». Ὀλίγα ὅμως ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 399 π. Χ., προσεχώρησαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Θίμβρωνα. Α. Θ. Σ.

Παλαιγάργαρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τρῳάδος ἐπὶ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, Αἰολίς, ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἴδης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου, ὡς διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος (198, 21). Πιθανοφανῶς ὠνομάζετο πρότερον *Γάργαρα* καὶ ἀφ' ἧς ἀνῳκοδομήθη ἡ τὴν θέσιν της ἐπισκοῦσα νεωτέρα ταυτώνυμος πόλις μετωνομάσθη ἡ θέσις *Παλαιγάργαρος*. Σ. Ε. Λ.

παλαιζωϊκὸς αἰών· βλ. λ. *παλαιοζωϊκὸς* αἰών.

Παλαίκαστρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Λασηθίου (βλ. λ. *Παλαιόκαστρον*).

Παλαίκυθρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας καὶ τῷ διαμερίσματι Κυθρέας, ἔχον περὶ τοὺς 800 κατοίκους, ἐξ ὧν 175 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες Χριστιανοὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν σιτοκαλλιέργειαν. Εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ σημερινοῦ Παλαικύθρου ἔκειτο πιθανώτατα ἡ ἀρχαιοτάτη κυπριακὴ πόλις *Χύτροι* ἢ *Κύθροι*, ἐξ ἧς καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου. Α. Κ. Α.

Παλαικώμη *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.382 καὶ μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων χωρίων *Ἀμφίπολις* (Νεοχώριον) καὶ *Νέα Φυλὴ* 1.858. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Προβίστα*.

Παλαίλιμνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλονύχτη τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, μὲ 105 κατοίκους (1928). Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Τούρκων καὶ εἶχε περὶ τοὺς 200 κατοίκους. Ε. Γ.

Παλαιλώνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Κεφαλᾶ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, μὲ 107 κατοίκους (1928). Τὸ συγκρότημα τῶν 7 χωρίων, εἰς ὃ περιλαμβάνεται, φέρει τὸ ὄνομα *Κεφαλᾶδες*. Ε. Γ.

Παλαιμάρεια (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Κάτω Αἰγύπτου (Δέλτα), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 5, 15), ἐν τῷ νομῷ Μαρεώτου, ἐπί τινος χερσονήσου τῆς μεσημβρινῆς ὄχθης τῆς Μαρεώτιδος λίμνης, περὶ τὰ 20 χλμ. ΝΔ. τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἶναι ἡ *Μάρεα* ἢ *Μάρεια* τοῦ Ἡροδότου καὶ ἄλλων, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἥτις, παρακμάσασα, ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου μικρὰ καὶ ἄσημος κώμη. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων καλεῖται *Μαριούτ*. Σήμερον εἶναι σωρὸς ἐρειπίων, ὅπου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεκαλύφθησαν ἐρείπια ὀχυρωματικῶν καὶ λιμενικῶν ἔργων, ναῶν κτλ. Α. Θ. Σ.

παλαίμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παλαιὸς μαχητής, γέρων στρατιώτης.

Παλαιμοίρι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παλιομοίρι*.

Παλαιμόνιος, καὶ ***Παλαιμόνιον*** *[Μυθολ.]*· βλ. *Παλαίμων*.

Παλαίμων *[Μυθολ.]*. —1) Θαλασσία θεότης λατρευομένη ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ. Ὁ Παλαίμων ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Ἰνοῦς Μελικέρτης, γενόμενος θαλάσσιος θεὸς καὶ μετονομασθεὶς εἰς Παλαίμονα, ὅτε ἐκρημνίσθη ἐκ τῆς Μολουρίδος πέτρας (παρὰ τὰς Σκιρωνίδας πέτρας) εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μετὰ τῆς μητρός του (καταδιωκομένης ὑπὸ τοῦ συζύγου της Ἀθάμαντος), ἥτις ἔγινεν ἡ θαλασσία θεὰ καὶ μετωνομάσθη εἰς Λευκοθέαν. Πρὸς τιμὴν τούτου ἵδρυσε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰσθμίων ὁ Σίσυφος μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ πτώματός του ὡς Μελικέρτου (τὸ ὁποῖον εἶχε μετακομίσει εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἰσθμοῦ δελφίν) καὶ ὥρισε νὰ γίνεται θυσία μαύρων ταύρων. Ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Ποσειδῶνος εὑρίσκετο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Παλαίμονος μετ' ἀγάλματός του ἐν αὐτῷ καὶ ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λευκοθέας. Ἄλλο ἄγαλμα αὐτοῦ παιδὸς ὀρθοῦ ἐπὶ δελφῖνος ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος συμπλέγματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιερώσει ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς (ἀπετελεῖτο ἐκ τεθρίππου μὲ τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀμφιτρίτην ἐπ' αὐτοῦ, δύο Τρίτωνας καὶ τὸν Παλαίμονα ἐπὶ δελφῖνος, παρ' αὐτό, καὶ ἐκ τοῦ βάθρου τοῦ ἅρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀπεικονισθῆ ἡ Θάλασσα κρατοῦσα τὴν Ἀφροδίτην καὶ Νηρηΐδες). Παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰσθμῷ ναὸν τοῦ Παλαίμονος ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ἱερὸν αὐτοῦ, τὸ καλούμενον Ἄδυτον, εἰς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν (*Παυσ.* 11. 2. 1) εἶχε κρυφθῆ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον κατερχόμενοι δι' ὑπογείου καθόδου ἐτιμωροῦντο οἱ ἐπίορκοι. Ἄγαλμα τοῦ Παλαίμονος, ὡς καὶ τῆς Λευκοθέας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Λέχαιον ὁδοῦ. Τὴν εἰκόνα τοῦ Παλαίμονος καὶ τοῦ Παλαιμονίου (τοῦ ἱεροῦ του) ἔφερον καὶ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Κορίνθου. Ὁ ταυτισμὸς τοῦ Παλαίμονος πρὸς τὸν Μελικέρτην, ὅστις πιστεύεται ὅτι εἶναι ὁ φοινικικὸς θεὸς Μελκάρθ, μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ὁ Παλαίμων εἶναι ὁ προρρηθεὶς φοινικικὸς θεὸς ἐξηλληνισμένος.

Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις ὑπῆρχε θαλάσσιος θεός, προστάτης τῶν ναυτιλλομένων καὶ σωτὴρ τῶν ναυαγούντων, τῶν αὐτῶν μὲ τὸν Παλαίμονα ἰδιοτήτων, ὁ Portumnus, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἐν Ρώμῃ ἡ ἑορτὴ τῶν Πορτουμναλίων κατὰ μῆνα Αὔγουστον.

—2) Υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου ἢ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐκ τῆς πόλεως τῆς Αἰτωλίας Ὠλένου, ἢ τοῦ Λέρνου. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ἦτο κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον χωλὸς κατ' ἀμφοτέρους τοὺς πόδας. Φέρεται καὶ ὡς *Παλαιμόνιος*. ΚΑΨ.

— **Παλαίμων** (Palaemon), ***Κόϊντος-Ρήμμιος-Φάννιος***, ἢ ***Φλαβῖνος***. Ρωμαῖος γραμματικὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Βικεντίας (Vicentinus), ἀκμάσας κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἦτο ἀπελεύθερος, ἀλαζών, μεγαλομανὴς καὶ ἀνήθικος, εἶχε τεραστίαν μνήμην καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐπιφανέστερος διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς τοῦ Τιβερίου. Δεινὸς εἰς τὴν χρῆσιν σπανίων μέτρων καὶ στιχουργῶν, ἐπεδίωκε τὴν ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, ἐκπροσωπῶν τὰς ἐκλύλους καλλιτεχνικὰς διαθέσεις τῆς ἐποχῆς του. Ἔγραψε «*Τέχνη γραμματική*» (Ars grammatica) κ.ἄ. Π. Ν. Π.

παλαιο—, καὶ ***παλαι—***· πρῶτον συνθετικὸν μέρος συνθέτων, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον συνθετικὸν προσδιορίζεται μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *παλαιός*: *παλαιγενὴς* καὶ *παλαίγονος* (ὁ πάλαι γεννηθείς), *παλαίθετος* (ὁ πάλαι ἀποτεθείς, ὁ πρὸ πολλοῦ φυλασσόμενος), *παλαιόδουλος* (ὁ ἀπὸ πολλοῦ δοῦλος), *παλαιόρριζος* (ὁ παλαιὰς ρίζας ἔχων), *παλαιότροπος* (ὁ παλαιῶν τρόπων), *παλαιόφρων* (παλαιὰ φρονῶν, φρόνιμος), *παλαίφατος* (ὁ ἐκ παλαιοῦ λεχθείς, προφητευθείς), *παλαίχθων* (ὁ παλαιόθεν ἐντόπιος) κτλ.

Παλαιὸ (Porto Paleo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐνετικοὺς χάρτας ὀνομασία τῆς Παλαιᾶς Μονεμβασίας. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 37°05' Β., μῆκ. 27°15' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos Channel), χερσονησίζον καὶ ἀποτελοῦν τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ λιμένος Γκουμισλού. Ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν εἰς τὴν ἐπιστέφουσαν αὐτὸ ἀκρόπολιν τῆς ἀρχαίας Μύνδου. Σ. Ε. Λ.

παλαιοακτολογία (ἡ) (Paläoaktologie). Κλάδος τῆς *παλαιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῆς διαδρομῆς τῶν γραμμῶν τῶν ἀκτῶν κατὰ τὸ προϊστορικὸν γεωλογικὸν παρελθὸν τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

παλαιοανθρωπογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς *παλαιοβιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῶν σχέσεων τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν γῆν. Ἐρευνᾷ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ γεωγραφικὸν περιβάλλον (ἔδαφος καὶ κλῖμα) ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων. Γ. Κ. Γ.

παλαιοανθρωπολογία. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν *παλαιοντολογία τοῦ ἀνθρώπου*. Μελετᾷ τὰ ἀνθρώπεια ὄντα, ὧν τὰ ἴχνη εὑρίσκονται, ἀπολιθωμένα συνήθως, ἐντὸς στρωμάτων τῶν γεωλογικῶν χρόνων. Ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ὅλης *παλαιοντολογίας*. Ι. Γ. Κ.

παλαιοάνθρωπος ***Ἀϊδελβέργιος***. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Ἀϊδελβεργίου ἀνθρώπου*, τύπου στηριχθέντος ἐπὶ μιᾶς γνάθου εὑρεθείσης ἐντὸς κατωτάτου πλειστοκαίνου στρώματος παρὰ τὸ χωρίον Μάουερ τῆς Ἀϊδελβέργης. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Bonarelli (Palæanthropus Heidelbergensis). Κατὰ τὸν Schwalbe, οὐδὲν ἐμποδίζει τὴν προσέγγισιν τούτου πρὸς τὸν πιθηκάνθρωπον. Ἐνῷ ὅμως ἐκεῖνος ἐσβέσθη ἴσως ἐν τῇ μακρινῇ κοιτίδι του, ὁ παλαιοάνθρωπος δυνατὸν νὰ συνεχίζεται εἰς τὸν τύπον τοῦ νεαντερταλίου. Ι. Γ. Κ.

παλαιοαρκτικὴ *ζώνη* *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *ζῳογεωγραφία*.

παλαιοαρχαιολογία (ἡ). Συμβατικὸς ὅρος, μὴ χρησιμοποιούμενος σήμερον, πρὸς δήλωσιν τῆς ἀντ' αὐτοῦ ἐν χρήσει νῦν *προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας*, ἤτοι τῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἐξετάζει τὰ ἔργα τέχνης ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἀσφαλῶς ἱστορικῶν χρόνων. Β. Δ. Θ.

Παλαιοβαρβάσαινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἠλείας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 377. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

παλαιοβάτραχος (ὁ) (Palæobatrachus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀνούρων ἀμφιβίων*. Λείψανα τοῦ γένους τούτου ἀπολιθωμένα καὶ τοῦ εἴδους *παλαιοβάτραχος ὁ μεγάπους* (Palaiob. grandipes) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου σειρᾶς τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Siebengebirge (Orsberg) καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Παλαιοβάτραχος grandipes ἐκ μειοκαίνων στρωμάτων τοῦ Orsberg εἰς τὰ Siebengebirge.

παλαιοβιβλιοπωλεῖον (τό)· κατάστημα (βιβλιοπωλεῖον), ἔνθα πωλοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταχειρισμένα βιβλία σύγχρονα ἢ παλαιὰ μὴ ἐπανεκδοθέντα ἢ παλαιαὶ ἐκδόσεις βιβλίων.

παλαιοβιβλιοπώλης, *—ου* (ὁ)· ἔμπορος (βιβλιοπώλης) πωλῶν παλαιὰ βιβλία (βλ. *παλαιοβιβλιοπωλεῖον*).

παλαιοβιογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς παλαιοβιολογίας, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῶν προϊστορικῶν ὀργανισμῶν, οἵτινες ἔζησαν ἐπ' αὐτῆς, ἰδίᾳ τὴν διανομὴν τούτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τοὺς διαφόρους γεωλογικοὺς αἰῶνας, περιόδους, ἐποχὰς κτλ., ὡς καὶ τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης διανομῆς. Ἡ παλαιοβιογεωγραφία ὑποδιαιρεῖται εἰς *παλαιοφυτογεωγραφίαν*, *παλαιοζῳογεωγραφίαν* καὶ *παλαιοανθρωπογεωγραφίαν*. Γ. Κ. Γ.

παλαιοβιολογία (ἡ). Κλάδος τῆς βιολογίας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἀρχήν, τὴν ἐξέλιξιν καὶ συντήρησιν τῆς ζωῆς τῶν προϊστορικῶν ἐνζῴων ὄντων, παντὸς δηλαδὴ ὅπερ ἔζησεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὸ γεωλογικὸν παρελθὸν αὐτῆς. Εἰδικώτερον, ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ καὶ καθορίσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν ἀπολιθωμένων ὀργανισμῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰς λειτουργίας τῶν ὀργάνων των. Ἡ παλαιοβιολογία θεωρεῖται ὑπό τινων καὶ ὡς κλάδος τῆς παλαιοντολογίας. Γ. Κ. Γ.

παλαιοβοτανικὴ (ἡ) (Paläobotanik, Paläophytologie, Phytopaläontologie, Pflanzenpaläontolo-

Digitized by Google

gie). Ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὸν προϊστορικὸν φυτικὸν κόσμον τῶν παρελθουσῶν γεωλογικῶν περιόδων καὶ ἐποχῶν. Ἡ παλαιοβοτανικὴ λεπτομερέστερον ἐρευνᾷ τὴν μορφολογίαν τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν, τὸν προσδιορισμὸν τῆς γεωλογικῆς των ἡλικίας καὶ τὴν σύστασιν τῶν χλωρίδων τῶν διαφόρων γεωλογικῶν περιόδων καὶ ἐποχῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανα φυτῶν ἦσαν ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστὰ καὶ πιθανῶς τινες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φυσικῶν ἐγνώριζον ἤδη τινὰ ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη μετὰ τοῦτον, ἐθεωρήθησαν τὰ ἀπολιθωμένα φυτικὰ λείψανα ὡς παίγνια τῆς φύσεως (lusus naturae) συμφώνως πρὸς τὴν γενικῶς τότε ἐπικρατήσασαν τοιαύτην ἀντίληψιν, ἥτις κατερρίφθη κατόπιν ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, τοῦ Φρακάστρο καὶ τοῦ Παλισσύ. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν συχνότεραι περιγραφαὶ ἀποτυπωμάτων φυτῶν, ἀπολιθωμένων λειψάνων ξύλων, κ.τ.λ. Τῷ 1707 ὁ Scheuchzer ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον «Herbarium diluvianum», μετὰ ταῦτα δ' ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦ 1820 περίπου καὶ ἄλλαι τινὲς μελέται ὑπὸ τῶν Volkmann, Mylius, Knorr καὶ Walch, Λινναίου, Schlotheim καὶ τοῦ κόμιτος Caspar von Sternberg.

Ὡς πατὴρ ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς παλαιοβοτανικῆς θεωρεῖται ὁ A. Brogniart, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς ταξινομήσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1822 — 1838. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Brogniart καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιοβοτανολόγων αὐξάνεται. Ἐν Γερμανίᾳ οἱ Göppert, W. Ph. Schimper καὶ A. Schenk, ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Lindley καὶ Hutton δημοσιεύουν σημαντικὰς μελέτας παλαιοβοτανικάς. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους παλαιοβοτανολόγοι διαπρεπεῖς ἀνεδείχθησαν οἱ Solms - Laubach, Zeiller (Παρίσιοι), ὁ Nathhorst (Στοκχόλμη), ὁ Potonié (Βερολῖνον) καὶ οἱ Scott, Seward καὶ Kidston ἐν Ἀγγλίᾳ.

Εἶδος καὶ διατήρησις τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν. Ἡ μελέτη τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν μόνον ἐν μικρῷ τμήματι δύναται νὰ γίνῃ, ὅπως ἡ τῶν ζώντων. Τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν κακὴν διατήρησιν τῶν ἀπολιθωμάτων, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι κατατεμαχισμένα καὶ διεσκορπισμένα, καὶ εἰς τὸν δύσκολον ἀποχωρισμόν των ἀπὸ τὸ περικλεῖον αὐτὰ πέτρωμα, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν μορφὴν τῆς διατηρήσεώς των. Ἡ ἀλλοίωσις τῶν φυτῶν καὶ ἡ σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολή των εἰς ἀπολιθώματα εἶναι λίαν διάφορος. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξωτερικῶς διατηροῦνται ἀκόμη πολὺ ὅμοια πρὸς τὸ ἐν ζωῇ ἀντικείμενον, ἐνίοτε ὅμως ἔχουν ἀλλοιωθῆ τόσον—ἐξωτερικῶς τοὐλάχιστον—ὥστε ἔχουν καταστῆ ἀγνώριστα. Ἡ συνηθεστάτη μορφὴ διατηρήσεως εἶναι ἡ τῆς ἀποτυπώσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κανόνα διὰ τὰ λεπτότερα φυτικὰ τμήματα, καὶ κυρίως τὰ φύλλα. Τὰ ἀποτυπώματα ταῦτα γεννῶνται διὰ περικλείσεως τῶν καταπιπτόντων φυτικῶν τμημάτων εἰς ἰλυῶδες ἢ λεπτοαμμῶδες ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἀργότερον σκληρύνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς στρωσιγενὲς πέτρωμα. Καθ' ὅμοιον τρόπον γεννῶνται καὶ τὰ «ἐγκλείσματα φυτικῶν λειψάνων ἐντὸς ἠλέκτρου», ὅπου ἡ ἀπολιθωθεῖσα φυτικὴ ῥητίνη περιέκλεισεν ἔντομα ἢ φυτικὰ τμήματα. Ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν πρόκειται περὶ ἐγκλεισμάτων, διότι τὰ ἐγκλεισθέντα ἀντικείμενα, παρ' ὅλην τὴν στιφρότητα τοῦ ἠλέκτρου, ἔχουν ἀποσυντεθῆ καὶ καταστραφῆ τελείως, διετηρήθησαν δὲ μόνον τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἀντικειμένων μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας των. Ἄλλο εἶδος διατηρήσεως εἶναι ἡ τῆς διανθρακώσεώς των, τῆς μετατροπῆς δηλαδὴ τῶν φυτικῶν λειψάνων εἰς ὀρυκτὸν ἄνθρακα (λιγνίτην, λιθάνθρακα, ἀνθρακίτην κτλ.) καὶ ἡ τῆς ἀνθρακώσεώς των, καθ' ἣν τὰ φυτικὰ λείψανα ἔχουν μεταβληθῆ τελείως εἰς ἄνθρακα. Ἐκτάκτως σπουδαῖος τρόπος διατηρήσεως εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπολίθωσίς των. Αὕτη συντελεῖται διὰ διεισδύσεως βραδείας ὀρυκτῆς τινος ὕλης ἐντὸς τοῦ φυτικοῦ τμήματος, δι' ἀντικαταστάσεως τῶν ἀποσηπομένων κυτταρικῶν τοιχωμάτων ὑπ' αὐτῆς καὶ πληρώσεως τῶν κοιλωμάτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διατηροῦνται πολυάριθμοι, συχνάκις λίαν λεπταί, ἀνατομικαὶ λεπτομέρειαι, αἵτινες δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὅπως καὶ εἰς ζῶντα σήμερον φυτά. Ὡς ὀρυκτὴ ὕλη παρουσιάζεται συνήθως πυριτικὸν ὀξὺ ὑπὸ μορφὴν χαλαζίου ἢ ὀπαλλίου, περαιτέρω δὲ ἀσβεστόλιθος δολομίτης, σφαιροσιδηρίτης, καὶ σπανίως φωσφορικὸν ἀσβέστιον, γύψος, βαρύτης, σιδηροπυρίτης.

Τέλος ἄξια παρατηρήσεως εἶναι καὶ τὰ *ψευδοαπολιθώματα*, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον κεφάλαιον τῆς παλαιοβοτανικῆς. Ταῦτα εἶναι κατασκευάσματα, ἐξωτερικῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅμοια πρὸς φυτά, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐγεννήθησαν διὰ μηχανικῆς, χημικῆς ἢ καὶ ἄλλης τινὸς ὁδοῦ καὶ ὑπό τινων ἐρευνητῶν ἐξελαμβάνοντο ὡς φυτὰ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Τοιαῦτα εἶναι οἱ λεγόμενοι δενδρῖται, κονδυλώδη συγκρίματα ὀρυκτῆς τινος ὕλης, ἴχνη ῥοῆς ὑδάτων, ἴχνη ἑρπυσμοῦ, σκωλήκων ἢ ἄλλων ἑρπόντων ζώων κτλ.

Συμμετοχὴ τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τὰ φυτογενῆ πετρώματα ἔχουν μεγάλην σημασίαν μεταξὺ τῶν στρωσιγενῶν πετρωμάτων. Εἶναι γνωστὰ τὰ φυτογενῆ κοιτάσματα τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων, ὡς καὶ γραφιτῶν τινων. Φυτικὰ λείψανα συμμετέσχον ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν γένεσιν πισσασφαλτούχων πετρωμάτων. Μεγαλυτέραν σημασίαν ἔχουν τὰ φυτὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φέρουν κελύφη ἀσβεστολιθικὰ (ἀσβεστοφύκη π. χ.) ἢ πυριτικὰ (διάτομα κτλ.) καὶ τὰ ὁποῖα, ζῶντα κατὰ μυριάδας, γίνονται ἀφορμὴ μετὰ τὸν θάνατόν των διὰ τῆς συσσωρεύσεως τῶν κελυφῶν των εἰς τὸν δι' αὐτῶν σχηματισμὸν ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων ἢ πυριτικῶν τοιούτων (π. χ. πυριτικοῦ ἢ καὶ ὀρεινοῦ ἀλεύρου, τριπολιανῆς γῆς, γῆς διατόμων κτλ.). Γ. Κ. Γ.

παλαιοβοτανολόγος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν *παλαιοβοτανικὴν* (βλ. λ.).

Παλαιοβράχα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.076. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Παλαιογαρδίκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κριτσινίου τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 55.

παλαιογενὴς *ὑποδιάπλασις* (Palaeogen, Alttertiär) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τριτογενὴς διάπλασις τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Ἡ ὑποδιάπλασις αὕτη χαρακτηρίζεται καλῶς διὰ τῆς ἀπολιθωμένης πανίδος, τὴν ὁποίαν τὰ στρώματά της περικλείουν. Ἐκ τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων παρουσιάζονται λίαν ἐξηπλωμένα καὶ σχηματίζοντα διὰ τῶν κελυφῶν των πετρώματα, μεγάλα πολυθάλαμα γένη, ὅπως ὁ *νουμμουλίτης*, ἡ *ὀρθοφραγμίνη*, ἡ *ἀλβεολίνη*, ὁ *ὀρβιτοειδὴς* κλπ. Ἐπίσης παρουσιάζονται *ἐχῖνοι* καὶ *μαλάκια* εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰδῶν, ἀποτελοῦντα μετὰ τῶν τρηματοκόγχων σπουδαῖα χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα. Ἐπίσης οἱ ἰχθύες παρουσιάζουν μέγαν ἀριθμὸν χαρακτηριστικῶν μορφῶν καὶ πρὸ παντὸς τὰ θηλαστικά, φέροντα ἀκόμη πρωτογενῆ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἀναπτύσσονται εἰς σειρὰν τάξεων καὶ οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι χαρακτηριστικῶς περιορίζονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς παλαιογενοῦς ὑποδιαπλάσεως. Οὕτω π. χ. παρουσιάζονται οἱ *ζευγλόδοντες*, οἱ *τιλλόδοντες*, τὰ *γανόδοντα* (νωδά), τὰ πλεῖστα *κρεόδοντα* (πρῶτα σαρκοφάγα), τὰ *ἀμβλύποδα* καὶ τὰ *κονδύλαρθρα* (πελματοβάμονα ὁπληφόρα), οἱ *παχυλεμουρίδαι* καὶ οἱ *ἀναπτόμορφοι* (ἡμιπίθηκοι).

Ἡ παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας ὑποδιαπλάσεις, αἵτινες κατὰ σειράν, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας, εἶναι αἱ ἑξῆς: *παλαιοηώκαινον*, *ἠώκαινον*, *ὀλιγόκαινον* (βλ. τὰς λ.).

Ἡ ὑποδιαίρεσις αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῶν πανίδων, τῆς σειρᾶς καὶ ἀλληλουχίας τῶν (ἀποθεμάτων) στρωμάτων καὶ τῶν προελάσεων ἢ ἐπικλύσεων τῶν τότε θαλασσῶν, κατεδείχθη δ' ὅτι ἀντιστοιχεῖ ἀρκετὰ καλῶς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν *νουμμουλιτῶν*. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Γάλλος γεωλόγος Haug ὠνόμασε τὴν παλαιοηώκαινον ὑποδιάπλασιν *ἠωνουμμουλιτικήν*, τὴν ἠώκαινον *μεσονουμμουλιτικὴν* καὶ τὴν ὀλιγόκαινον *νεονουμμουλιτικήν*.

Διὰ τὴν κατανομὴν τῶν στρωμάτων χερσαίας καταγωγῆς τὰ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ ἰδίως εὑρεθέντα ἀπολιθωμένα θηλαστικὰ ζῷα παρέσχον πολὺ καλὴν κλίμακα. Γ. Κ. Γ.

— **παλαιογενὴς *ὑποπερίοδος***. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τριτογενὴς περίοδος τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθη ἡ *παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις* στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μικροτέρας ὑποπεριόδους: τὴν *παλαιοηώκαινον* ἢ *ἠωνουμμουλιτικήν*, τὴν *ἠώκαινον* ἢ *μεσονουμμουλιτικὴν* καὶ τὴν *ὀλιγόκαινον* ἢ *νεονουμμουλιτικήν*. Γ. Κ. Γ.

παλαιογεωγραφία (ἡ) (Paläogeographie). Ἡ γεωγραφία τῶν παρελθουσῶν γεωλογικῶν περιόδων ἀπὸ τῆς τελειωτικῆς στερεοποιήσεως τοῦ γηΐνου φλοιοῦ μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη τὸ πρῶτον, κατὰ τὸ ἔτος 1881, ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου R. Etheridge, προέδρου τῆς ἐν Λονδίνῳ γεωλογικῆς ἑταιρείας, ἐπεκράτησε δ' ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου «*Δοκιμίου παλαιογεωγραφίας*» τοῦ Canus (Παρίσιοι 1896).

Πεδίον, κλάδοι καὶ μέθοδοι ἐρεύνης. Τὸ πεδίον ἐρεύνης τῆς παλαιογεωγραφίας ἀρχίζει ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ γήϊνος στερεὸς φλοιὸς ἔπαυσε νὰ διαρρηγνύεται ἀπὸ ἐκρήξεις μεγάλης ἐκτάσεως, αὐξανούσας τὸ πάχος αὐτοῦ, ἡ δὲ λιθόσφαιρα καὶ ἡ ὑδρόσφαιρα καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα εὑρέθησαν πλέον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν δυνάμεων καὶ συνθηκῶν ὁμοίων ἐν ταῖς κυρίαις των γενικαῖς γραμμαῖς πρὸς τὰς σημερινάς.

Λεπτομερεῖς παλαιογεωγραφικαὶ γνώσεις ἐλλείπουσι διὰ τὰς ἀρχαιοτάτας περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὕδωρ (ἀνυδρικὴ περίοδος) ἢ διὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀρχεγόνου θερμοῦ ὠκεανοῦ, ὡς καὶ διὰ τὸν ἀρχαϊκὸν αἰῶνα, οὔτε θὰ καταστῇ δὲ δυνατὸν νὰ ἀποκτηθῶσιν αὗται. Παρὰ ταῦτα τὸ πεδίον τῆς παλαιογεωγραφίας εἶναι λίαν εὐρύ, καθόσον προσπαθεῖ νὰ διευκρινίσῃ τὴν κατάστασιν τῆς γῆς οὐχὶ μόνον κατὰ τὰς παρελθούσας γεωλογικὰς περιόδους, ἀλλὰ καὶ τὰς μικροτέρας των ὑποδιαιρέσεις, τὰς ἐποχὰς δηλαδὴ καὶ τὰς γεωλογικὰς ἡλικίας. Οὕτω π. χ. ὁ B Schuchert ἐπεζήτησε νὰ συντάξῃ παλαιογραφικοὺς χάρτας, κεχωρισμένως δι' ἕνα ἕκαστον τῶν 18 ὁριζόντων τῆς σιλουρίου περιόδου διὰ τὴν Β. Ἀμερικήν.

Διανομὴ χέρσου καὶ θαλάσσης. Δι' ἕκαστον τμῆμα τοῦ παρελθόντος γεωλογικοῦ χρόνου ἡ παλαιογεωγραφία ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν διανομὴν χέρσου καὶ θαλάσσης κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἡ ἐργασία δ' αὕτη θεωρεῖται πολλάκις ὡς μοναδικὴ ἐνασχόλησίς της. Ἐκτὸς δὲ τοῦ καθορισμοῦ τῶν μεγάλων γραμμῶν τῆς διανομῆς χέρσου καὶ θαλάσσης, ἐπιζητεῖται καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς διαδρομῆς τῶν ἀκτῶν εἰς τὰς καθ' ἕκαστα χώρας. Πρὸς διευκρίνισιν τῶν ζητημάτων τούτων ἡ παλαιογεωγραφία χρησιμοποιεῖ δύο μεθόδους, αἱ ὁποῖαι ἀλληλοσυμπληροῦνται, τὴν *γεωλογικὴν* καὶ τὴν *βιογεωγραφικήν*. Ἡ γεωλογικὴ μέθοδος ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς δύο ὑπομεθόδους, τὴν *πετρογραφικὴν* καὶ τὴν *παλαιοντολογικήν*. Διὰ τῆς πρώτης ἡ σύστασις καὶ τὸ εἶδος τῶν πετρωμάτων παρέχουν πληροφορίας περὶ τῆς ὑπάρξεως ξηρᾶς ἢ θαλάσσης εἰς τὸ Α ἢ Β σημεῖον τῆς γῆς, περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τούτων κλπ. Οὕτω π. χ. ἐξ ἐμφανίσεως τοῦ πετρώματος λαὶς συμπεραίνομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως ξηρᾶς. Πετρώματα ὡς ἡ ἀνυδρῖτις καὶ ὁ ὑδρομιγὴς γύψος, τὸ ὀρυκτὸν ἅλας κλπ. ἔχουν σχηματισθῆ ἐγγὺς πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ἀκτῆς. Ἐπικράτησις ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων χαρακτηρίζει τὴν ἄλλοτε ὕπαρξιν θαλασσῶν εὐρείας ἐκτάσεως. Ἡ παλαιοντολογικὴ ὑπομέθοδος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν μετάβασιν πρὸς τὴν βιογεωγραφικὴν μέθοδον, προσπαθεῖ νὰ διευκρινίσῃ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀπολιθωμένων χλωρίδων καὶ πανίδων τὰς γεωλογικὰς ὄψεις σχηματισμοῦ τῶν πετρωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείονται. Οὕτω π. χ. ὕπαρξις ἀπολιθωμένων κεφαλοπόδων, πτεροπόδων, ἐχινοδέρμων κλπ. ἐντὸς πετρωμάτων προδίδει ὅτι ταῦτα εἶναι θαλασσίας ὄψεως, ἐσχηματίσθησαν δηλαδὴ ἐν θαλασσίᾳ λεκάνῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπεκράτουν αἱ Α ἢ Β συνθῆκαι. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων μεθόδων στηρίζεται καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν πλείστων παλαιογεωγραφικῶν χαρτῶν· οὗτοι ὅμως πρέπει νὰ συμπληρῶνται διὰ τῆς βιογεωγραφικῆς μεθόδου. Αὕτη στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς διανομῆς καὶ ἐξαπλώσεως τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων καὶ ὀλιγώτερον ἐπὶ τῆς τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν, καθόσον ἐλλείπουν ἐκ τούτων ἀσφαλῆ λείψανα καὶ διότι τὰ φυτὰ εἰς τὴν ἐξάπλωσίν των ἐπηρεάζονται ὑπερβολικῶς ἀπὸ οἰκολογικοὺς παράγοντας.

Παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς γῆς. Διὰ τῶν ἐρευνῶν, τὰς ὁποίας ἡ παλαιογεωγραφία ἐκτελεῖ κατὰ τὰς ἀνωτέρω μεθόδους, καταλήγει εἰς τὸ νὰ κατασκευάσῃ τοὺς παλαιογεωγραφικοὺς χάρτας ὅλης τῆς γῆς δι' ἑκάστην γεωλογικὴν περίοδον. Ἐπειδὴ δὲ διαρκῶς συμπληροῦνται αἱ γεωλογικαί, παλαιοντολογικαὶ καὶ παλαιοβιογεωγραφικαὶ ἔρευναι τῶν διαφόρων χωρῶν, οἱ παλαιογεωγράφοι ἤρχισαν προβαίνοντες καὶ εἰς τὴν σύνταξιν παλαιογεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ διὰ τὰς γεωλογικὰς ἐποχὰς ἢ καὶ ἡλικίας. Οἱ χάρται οὗτοι παρέχουσι κυρίως γενικὴν εἰκόνα τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστης περιόδου ἢ ἐποχῆς, πολὺ δ' ὀλιγώτερον παριστῶσι τὴν πραγματικὴν κατάστασιν τῆς γηΐνης ἐπιφανείας εἰς ὡρισμένον καὶ στενῶς περιωρισμένον χρονικὸν σημεῖον τῆς προϊστορίας τῆς γῆς.

Παλαιογεωγραφικοὶ χάρται χωρῶν. Ἐνῷ οἱ παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς γῆς περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν μεγάλων γραμμῶν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς γῆς, οἱ χάρται μικροτέρων περιοχῶν δύνανται νὰ δώσωσι μείζονας λεπτομερείας καὶ νὰ παραστήσωσι τὴν πραγματικὴν διαδρομὴν τῶν γραμμῶν παραλίων. Προσπαθοῦσι δηλαδὴ νὰ παρέχωσιν οὐχὶ μόνον γενικὴν ἐπισκόπησιν, ἀλλὰ πραγματικῶς ὅσῳ τὸ δυνατὸν πιστὴν εἰκόνα τῆς διανομῆς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Τοιοῦτοι χάρται κατεσκευάσθησαν ἰδιαιτέρως διὰ τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Willis καὶ ἀργότερον τοῦ Schuchert. Ὅμοιοι χάρται τῆς Εὐρώπης, εἰς πολὺ μικρότερον ὅμως ἀριθμόν, εὑρίσκονται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Lapparent, ὡς καὶ εἰδικοὶ παλαιογεωγραφικοὶ χάρται τῆς Γαλλίας. Παλαιογεωγραφικὰ σχεδιογραφήματα διὰ τὴν Εὔβοιαν ἐπεχείρησε νὰ παράσχῃ ὁ γεωλόγος Δεπρά.

Παλαιορογραφία. Θέμα τῆς παλαιογεωγραφίας εἶναι καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ κατακορύφου διαμελισμοῦ τῆς χέρσου κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους. Ὁ κλάδος, ὁ ἐρευνῶν τὸ θέμα τοῦτο, κληθεὶς *παλαιορογραφία*, ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν διαδρομὴν τῶν ἀρχαίων ὀροσειρῶν καὶ γενικῶς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς

Digitized by Google

γῆς (τῆς χέρσου καὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν καὶ τῶν πυθμένων τῶν διαφόρων ἑκάστοτε θαλασσῶν) κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τοῦ γεωλογικοῦ παρελθόντος της.

Παλαιοϋδρογραφία. Μὲ τὴν ἔρευναν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς γῆς εἰς παρελθούσας γεωλογικὰς περιόδους συνδέεται καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν παλαιῶν ροῶν ποταμῶν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς *παλαιοϋδρογραφίας*. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ὁ καθορισμὸς τόσον τοῦ καθέτου διαμελισμοῦ τῆς χέρσου ὅσον καὶ τῶν παλαιῶν ροῶν ποταμῶν εἶναι εὐκολώτερος καὶ ἐπιτυχέστερος διὰ τὰς νεωτέρας γεωλογικὰς περιόδους, ἐνῷ τὰ συμπεράσματα καθίστανται ἐπὶ τοσοῦτον ἀβεβαιότερα καὶ ἐπισφαλῆ, ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Ἡ παλαιοϋδρογραφία προσπαθεῖ ἐπίσης νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν καὶ ἔκτασιν παλαιῶν λιμνῶν, τὰ βάθη τῶν θαλασσίων λεκανῶν, τὴν διαδρομὴν τῶν θαλασσίων ρευμάτων, τὴν περιεκτικότητα εἰς ἅλας καὶ τὴν θερμοκρασίαν τῶν ὑδάτων κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους κλπ.

Παλαιοκλιματολογία. Ὁ κλάδος οὗτος ἀσχολεῖται μὲ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν μετεωρολογικὴν καὶ κλιματικὴν κατάστασιν τῆς γῆς εἰς παρῳχημένας γεωλογικὰς περιόδους.

Παλαιοβιογεωγραφία. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τῆς γεωγραφικῆς διανομῆς, τῶν κέντρων ἐξελίξεως καὶ τῶν γραμμῶν ἐξαπλώσεως τῶν ἐνζώων ὀργανισμῶν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς προϊστορίας τῆς γῆς καὶ συμπληρώνει τὸν κύκλον ἐρευνῶν τῆς παλαιοβιογεωγραφίας. γ. κ. γ.

Παλαιογραμβοῦσα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γραμβοῦσα.*

παλαιογραφία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ περιλαμβάνει καὶ τὴν *ἐπιγραφικήν*, ἐν εἰδικωτέρᾳ δὲ ἐννοίᾳ διαφέρει αὐτῆς, διότι τῆς μὲν ἐπιγραφικῆς ὑποκείμενον εἶναι ἡ ἐπὶ σκληρᾶς ὕλης (μαρμάρου, λίθου, μετάλλων) γραφή, ἢ ἡ χαραχθεῖσα ἐπί τινος ὕλης, ἐνῷ ἡ παλαιογραφία ἐρευνᾷ τὴν γραφὴν ἐπὶ μαλακῆς ὕλης (παπύρου, περγαμηνῆς, χάρτου), ἢ ἀκριβέστερον τὴν δι' ἄλλου μέσου (ὑγροῦ κλπ.) ἐπιτεθεῖσαν ἐπί τινος ὕλης. Πλὴν τῆς ἐπιγραφικῆς (καὶ τῆς *νομισματικῆς*), στενωτάτην ἔχει σχέσιν ἡ παλαιογραφία πρὸς τὴν *διπλωματικὴν* καὶ τὴν *ἀρχειονομίαν*· ἀλλ' αἱ ἐπιστῆμαι αὗται λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των περισσότερον τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ εἶδος τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν ἔρευνάν των ἐγγράφων διὰ τὴν μεθοδολογικήν των κατάταξιν, ἐνῷ τῆς παλαιογραφίας ἡ ἔρευνα περιορίζεται μόνον εἰς τὸν τρόπον τῆς γραφῆς. Ἡ παλαιογραφία εἶναι ἐπιστήμη βοηθητικὴ τόσον τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας (κώδικες ἀρχαίων συγγραφέων, ἀποκατάστασις κειμένου), ὅσον καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν. Διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα μέρη: τὸ *γενικόν*, ἤτοι τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς γραφὴν ἀναγκαίων (γραφικαὶ ὗλαι, ὄργανα καὶ ὑγρά, σχήματα χειρογράφων: «Buchwesen»), καὶ τὸ *εἰδικόν*, ἤτοι τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς ταύτης τῆς γραφῆς, τῆς ἐξελίξεώς της καὶ τῆς μορφῆς της κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους. Εἰς τὸ δεύτερον αὐτὸ μέρος γίνεται κατ' ἀνάγκην διάκρισις τῶν διαφόρων ἀλφαβήτων (ἑλληνική, λατινική, σλαβικὴ παλαιογραφία κ. ο. κ.).

Γενικὸν μέρος. Ὗλαι ἐφ' ὧν ἔγραφον. Πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ παπύρου, πολλῶν ὑλῶν ἐγίνετο χρῆσις πρὸς γραφήν. Ἐκ τῶν μετάλλων ἐχρησιμοποιήθησαν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, περισσότερον ὅμως ὁ μόλυβδος (κατάδεσμοι, γοητεῖαι, ἐπῳδαὶ) καὶ ὁ χαλκὸς (στρατιωτικὰ διπλώματα τῶν Ρωμαίων). Αἱ ἐπὶ τῶν πηλίνων ἀγγείων γραπταὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι ὑποκείμενον τῆς παλαιογραφίας, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ ἐγχάρακτοι ἐνδιαφέρουν τὸν ἐπιγραφικόν. Πλὴν τῶν ἀγγείων, ὡς γραφικαὶ ὗλαι ἐχρησιμοποιήθησαν πλίνθοι (ἰδίως ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ Ἀσσυρίᾳ) καὶ ὄστρακα (θραύσματα ἀγγείων) κυρίως ἀντὶ προχείρων μαθητικῶν τετραδίων (πρβλ. καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ὀστρακισμόν). Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκοδομημάτων ἐχρησιμοποιοῦντο συχνὰ καὶ ἔξωθεν πρὸς ἐγχάραξιν ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς πρὸς ἀναγραφὴν διὰ χρώματος καταλόγων κ. ἄ. Τῆς παλαιογραφίας ὑποκείμενον ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἐπιπόλαια ἐπὶ τοίχων χαράγματα (grafitti —ἐντοίχια— ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπιμελῶς χαρασσομένας ἐπιγραφὰς) καὶ αἱ σκωπτικαὶ ἢ ἄλλου εἴδους ἐπὶ τῶν τοίχων γραφαί.

Ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου ὡς ὗλαι γραφῆς ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιὸς τῶν δένδρων εἰδικῶς κατειργασμένος (liber παρὰ Λατίνοις, ὄνομα ἐπικρατῆσαν καὶ διὰ τὸ βιβλίον καθ' ὅλου), περισσότερον ὅμως τὸ ξύλον, εἴτε ἁπλοῦν, εἴτε ἀλειμμένον μὲ κηρὸν ἢ ἄλλην ὕλην. Μικρὰ πινακίδια ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ μαθητικὰ γυμνάσματα, μεγαλύτερα δι' ἀναγραφὴν ἐπισήμων πράξεων, ὁπότε ἠλείφοντο διὰ λευκῆς ὕλης («λεύκωμα»), συνηθεστέρα ὅμως χρῆσις τοῦ ξύλου ἐγίνετο εἰς τὰς κεκηρωμένας πινακίδας ἢ *δέλτους* (βλ.λ.), ἤτοι πλάκας ἐκ ξύλου, ἐφ' ὧν ἐπηλείφετο κηρός. Εἶναι δὲ αἱ πινακίδες αὗται ἡ συνηθεστέρα ὕλη πρὸς γραφὴν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, χρησιμοποιού-

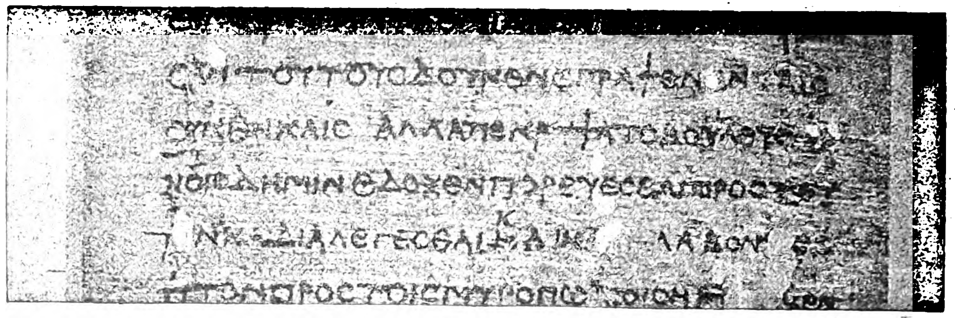

1

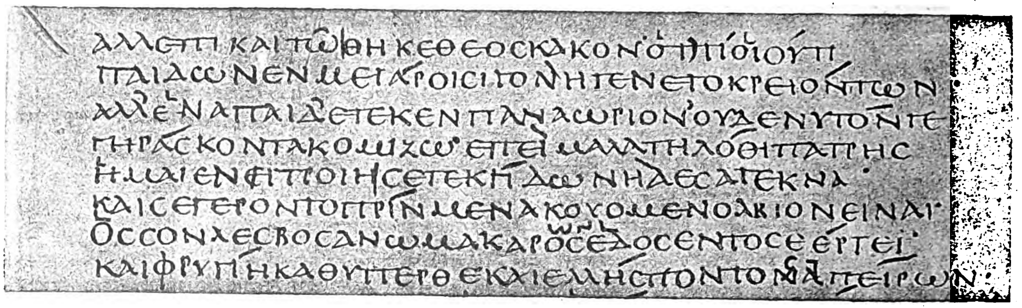

2

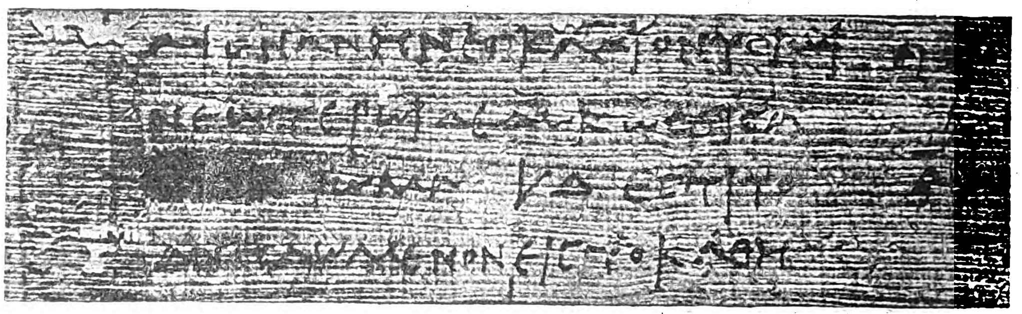

3

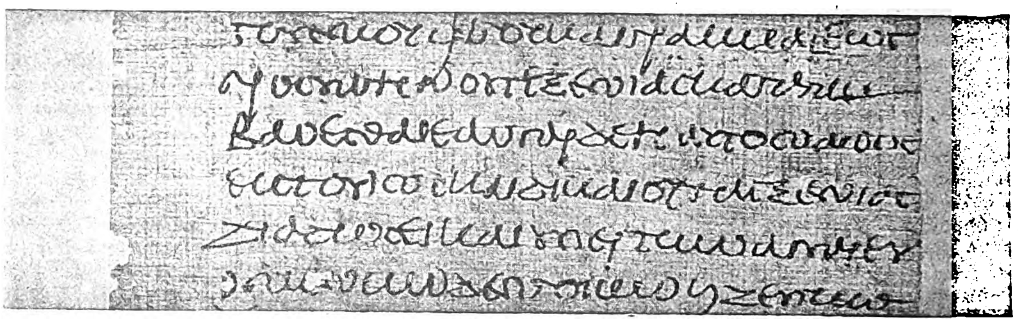

4

5

6

Φιλολογικὴ γραφὴ παπύρων: 1) Πτολεμαϊκὴ (Β' αἰ. π. Χ.) Λόγος Ὑπερείδου κατ' Ἀθηνογένους § 11. «εἰλήφει πάντα ὁ Μίδας, νεοσύλλογοι δ' ἤ | σαν, τούτους δ' οὐκ ἐνέγραψεν ἐν ταῖς | συνθήκαις ἀλλ' ἀπεκρύψατο. βουλευ.ομέ] | νοις δ' ἡμῖν ἔδοξεν πορεύεσθαι πρὸς τοῦ | τ[ο]ν καὶ διαλέγεσθαι, καὶ κα[τα]λαβόν[τ]ες | αὐτὸν πρὸς τοῖς μυροπω[λ]ίοις ἠ[ρωτῶ]μεν» [Schubart Palaeographie σ. 108]

2) Ρωμαϊκὴ (Β' αἰ. μ. Χ.). Ἰλιὰς Bankesiana (Ω 538—545). «ἀλλ' ἐπὶ καὶ τῷ θῆκε θεὸς κακὸν ὅττι οἱ οὔτι—καὶ Φρυγίη καθύπερθε καὶ Ἑλλήσποντον [διορθ. :-ος] ἀπείρων» [Τόνοι καὶ πνεύματα ὑπὸ χειρὸς μεταγενεστέρας.] [Wattenbach, Schrifttafeln 1]

Ἐπισεσυρμένη παπύρων: 3) Πτολεμαϊκὴ (Γ' αἰ. π. Χ.) Πάπυρος Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 2159. Σημείωσις καθημερινῶν ἐξόδων. «ἀφ' ὧν ἀνήνεγκα Διονυσίῳ | νεωτέρῳ δεδωκὼς εἰς ἀ | νήλωμα. V [=ἔτους] Δ [=4ου]. ἐστὶ τὸ | ἀνηλωμένον εἰς τὸ καθ' ἡ[μέραν]».

4) Ρωμαϊκὴ (ἔτους 19 μ. Χ.) Διάταγμα τοῦ Γερμανικοῦ (ἐν Βερολίνῳ). «τοῦ ἐμοῦ φίλου καὶ γραμματέως | προσταγὴν οὔτε ξενίας καταλαμ | βάνεσθαι· ἐὰν γὰρ δέῃ αὐτὸς Βαίβιος | ἐκ τοῦ ἴσου καὶ δικαίου τὰς ξενίας | διαδώσει, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγγαρευ | ομένων δὲ πλοίων ἢ ζευγῶν . . .»

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς: 5) Βατικανὸς κῶδιξ Ἁγίας Γραφῆς (Δ' αἰών). Βασιλειῶν Α' 15, 25—26. «καὶ ἔλαβεν πάντας τοὺς | θησαυροὺς οἴκου Κυ [=Κυρίου]—καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὰ | εἰς Ἱερουσαλὴμ τὰ πά(ν) | τα ἃ ἔλαβεν ὅπλα τὰ χρυ[σᾶ].» [Ἕκαστον φύλλον τοῦ κώδικος εἶναι γραμμένον εἰς τρεῖς στήλας (σελίδας). Παραπλεύρως μέρος τῆς δευτέρας στήλης.] [Cavalieri—Lietzmann, Specimina 1]

6) Σιναϊτικὸς κῶδιξ Ἁγίας Γραφῆς (ἀρχαὶ Ε' αἰῶνος). Κατὰ Λουκᾶν 24, 23—25. «ἑωρακέναι, οἳ λέ | γουσιν αὐτὸν ζῆν. | Καὶ ἀπῆλθόν τινες | τῶν σὺν ἡμῖν ἐ | πὶ τὸ μνημεῖον κ(αὶ) εὗρον οὕτως κα | θὼς καὶ αἱ γυναῖ[κες]» [Ὁ Σιναϊτικὸς κῶδιξ ἀφαιρεθεὶς ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ ὑπὸ τοῦ Tischendorf περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπόκειται νῦν ἐν Πετρουπόλει. Τεμάχια τινὰ ὕστερον εὑρεθέντα, ἐν Λιψίᾳ.] [Wattenbach, Schrifttafeln 5]

Digitized by Google

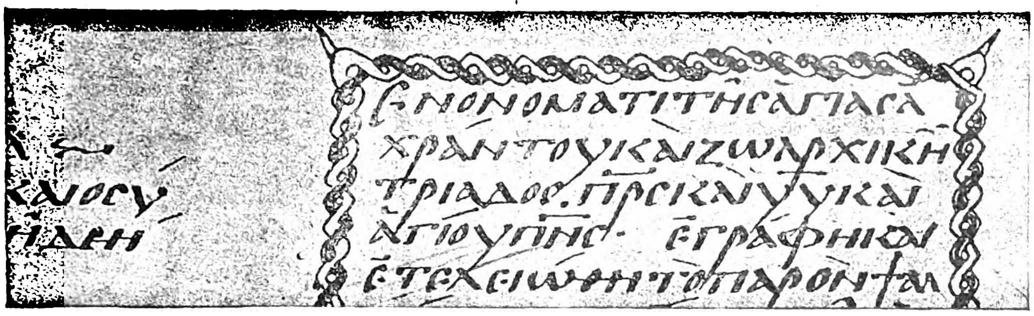

7

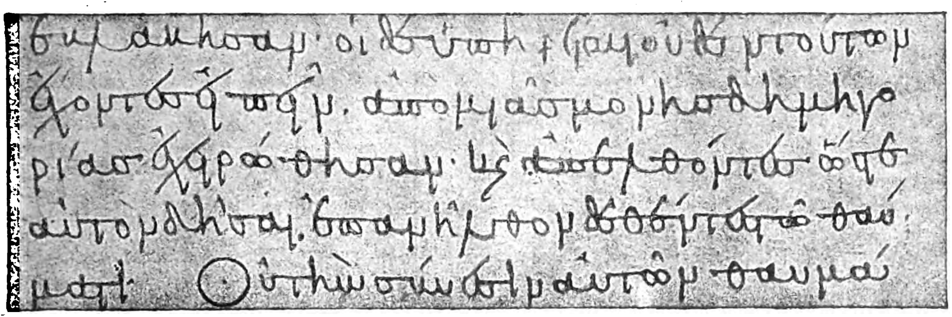

8

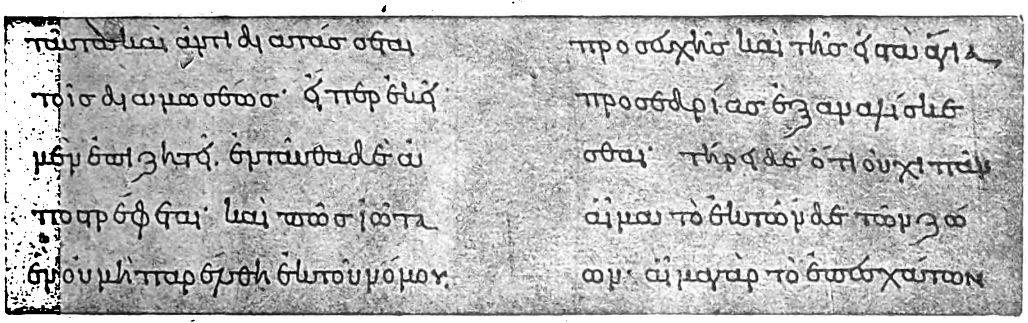

9

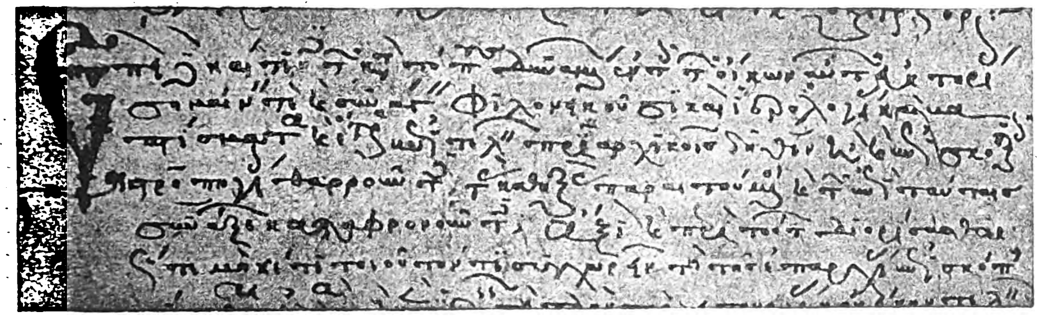

10

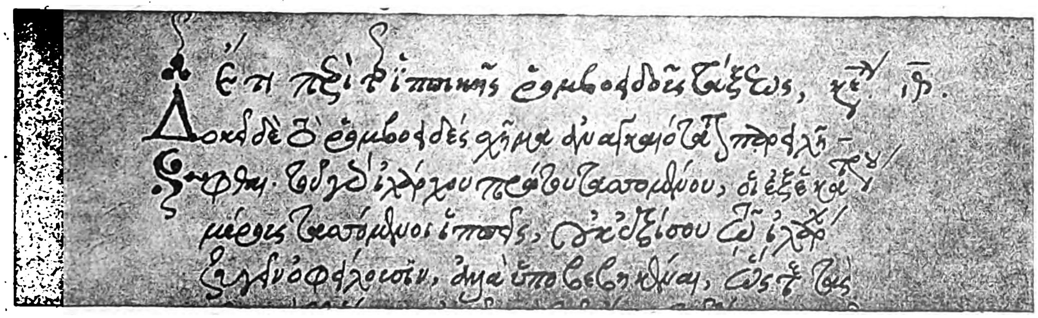

11

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς: 7) Ψαλτήριον Οὐσπένσκη (ἔτος 862). Τὸ ἐν τέλει χρονολογικὸν σημείωμα. «Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας ἀ | χράντου καὶ ζωαρχικῆ[ς] | Τριάδος· Π(ατ)ρ(ὸ)ς καὶ υ(ἱο)ῦ καὶ | ἁγίου Πν(εύματο)ς. Ἐγράφη καὶ | ἐτελειώθη τὸ παρὸν ψαλ | τήριον». [Wattenbach, Schrifttafeln 24]

Μικρογράμματος ρυθμός: 8) Θ´ αἰῶνος. Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. Συμπλ. 76, φ. 44v.—Λόγοι Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. «ἐβλάβησαν. οἱ δὲ ὑπηρέται οὐδὲν τούτων | ἔχοντες εἰπεῖν, ἀπὸ μιᾶς μόνης δημηγο | ρίας ἐχειρώθησαν. καὶ ἀπελθόντες ὥστε | αὐτὸν δῆσαι, ἐπανῆλθον δεθέντες τῷ θαύ | ματι. Οὐ τὴν σύνεσιν αὐτῶν θαυμά[σας]».

9) Ι´ αἰῶνος (ἔτους 914). Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, ἀρ. Συμπλ. 641, φ. 140r. Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν. «ταῦτα καὶ ἀντιδιατάσσεται | τοῖς διὰ Μωσέως. εἴπερ ἐκεῖ | μὲν ἐπιζητεῖ, ἐνταῦθα δὲ ἀ | ποστρέφεται. καὶ πῶς ἰῶτα | ἓν οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκ τοῦ νόμου»—«προσευχῆς καὶ τῆς εἰς τὰ ἅγια | προσεδρίας ἐξαναλίσκε | σθαι. τήρει δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶν | αἷμα τὸ ἐκ τῶνδε τῶν ζῴ|ων, αἷμα γὰρ τὸ ἐπ᾽ ἐσχάτων».

10) ΙΓ´ αἰῶνος. Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἀρ. 1377 (βομβύκινος), φ. 323v. Νομικὴ συγγραφή. (Ἐν τῷ ἀποσπάσματι ἀρχὴ Συνοδικοῦ Σημειώματος· αἱ ἐπιτιμήσεις σημειοῦνται ἐντὸς παρενθέσεως). «Ἐπεὶ (δὲ) καί τιν(ες) τ(ῶν) κ(α)τ(ὰ) τόπους δυναμ(έν)(ων) ἐν τ(οῖς) τ(ῶν) οἴκων αὐτ(ῶν) εὐκτηρί(οις) | σημαίν(ειν) τε (καὶ) συνάγ(ειν) φιλονεικοῦσι καὶ ἱερολογί(ας) καὶ βα | πτίσματα (καὶ) ἕτ(ε)ρα ἐπιτελ(εῖν) π(ατ)ριαρχικοῖς δῆθεν ἢ (καὶ) ἐπισκοπ(ικ)(οῖς) | στ(αυ)ροπηγί(οις) θαρροῦντ(ες), τ(ὰς) καθολ(ικ)(ὰς) παραιτούμ(εν)οι (καὶ) τ(ῶν) ἐπὶ ταύταις | συνάξε(ων) καταφρονοῦντ(ες), ἄξι(ον) (καὶ) περὶ τούτ(ων) διορίσασθαι, | (ὥσ)τε μηκέτι τοιοῦτόν τι συγχωρεῖν τ(οὺς) τῆς ἐπαρχί(ας) ἐπισκόπ(ους).

11) ΙΣΤ´ αἰῶνος (1564) Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων Ms. grec 2523 f. 15v. Αἰλιανοῦ Στρατηγικά. Χεὶρ Ἀγγέλου Βεργικίου. «Ἔτι περὶ τ(ῆς) ἱππικῆς ρομβοειδοῦς τάξεως, κε(φά)λ. ιθ´. | Δοκεῖ δὲ τὸ ρομβοειδὲς σχῆμα ἀναγκαιότατ(ον) παρειλῆ | φθαι· τοῦ γ(ὰρ) ἰλάρχου πρώτου τασσομένου, οἱ ἐξ ἑκατ(έ)ρου | μέρους τασσόμενοι ἱππεῖς, οὐκ ἐξ ἴσου τῷ ἰλάρχ(ῳ) | ζυγεῖν ὀφείλουσιν, ἀλλὰ ὑποβεβηκέναι, ὥστε τὰς . . .» [Omont, Fac-similés des mss. grecs des XVe et XVIe siècles 2]

μεναι κυρίως μὲν διὰ πρόχειρα σημειώματα μαθητικά, ἐμπορικά, ἐπιστολὰς κ. ἀ., ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ διὰ γραφὴν ἀκόμη φιλολογικῶν κειμένων.

Ἁπάσας ὅμως τὰς πρὸς γραφὴν ταύτας ὕλας ἠχρήστευσαν ὁ πάπυρος, ἡ περγαμηνὴ καὶ ὁ χάρτης. Ὁ *πάπυρος* παρεσκευάσθη τὸ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου φύεται τὸ ὁμώνυμον φυτόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζεται. Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον αὐτὸν ἀσφαλῶς ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἐγενικεύθη ὅμως ἡ χρῆσίς του ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου· ἡ μεγίστη ἀκμὴ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου πίπτει εἰς τοὺς τρεῖς πρὸ καὶ τοὺς τρεῖς μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Κατεσκευάζετο ἐκ τοῦ στελέχους τοῦ φυτοῦ κοπτομένου εἰς ταινίας, διὰ τῶν ὁποίων, κολλωμένων πρὸς ἀλλήλας, ἀπετελεῖτο μία στρῶσις, ἐφ᾽ ἧς ἐκολλᾶτο καθέτως ἄλλη στρῶσις κατ᾽ ὀρθὴν γωνίαν. Πρὸς γραφὴν βραχέος κειμένου ἐχρησιμοποιεῖτο ἓν τοιοῦτον φύλλον· ἂν τὸ κείμενον ἦτο μακρότερον, συνήπτοντο πολλὰ φύλλα τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐκαλεῖτο *πρωτόκολλον*, τὸ δὲ τελευταῖον *ἐσχατοκόλλιον*· οὕτω ἀπετελεῖτο ὁ *κύλινδρος* ἢ *βίβλος* (βλ. λ. *κύλινδρος*). Ὁ πάπυρος ὅμως καὶ εὔθρυπτος ἦτο καὶ μόνον ἐν Αἰγύπτῳ παρεσκευάζετο, διὰ τοῦτο κατίσχυσεν αὐτοῦ ἐν τέλει ἡ *περγαμηνή*. Εἰς δέρματα ζῴων (διφθέρας) ἔγραφον καὶ ἄλλοτε, ἤδη ὅμως τὸ δέρμα ἐτύγχανε τοιαύτης ἐπεξεργασίας, ὥστε ἐγίνετο λεῖον καὶ λεπτὸν καὶ ἐπέτρεπε τὴν γραφὴν ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Ἂν ἀληθεύῃ ἡ παλαιὰ παράδοσις, ἡ ἐπινόησις τῆς περγαμηνῆς ὀφείλεται εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Περγάμου Εὐμένην τὸν Β´ (197—159 π. Χ.), ὁ χρόνος ὅμως τῆς ὁριστικῆς ἐπικρατήσεώς της τίθεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ περγαμηνὴ ἔμεινεν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ ΙΔ´ καὶ τοῦ ΙΕ´ εἰσέτι αἰῶνος. Ἡ νέα ὕλη πρὸς γραφὴν εἶχε καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπέτρεπε τὸ τσάκισμα τοῦ φύλλου καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ *κώδικος* (βλ.λ.), ἤτοι τοῦ σχῆμα σημερινοῦ βιβλίου ἔχοντος χειρογράφου· ὥστε μετὰ τῆς περγαμηνῆς εἰσήχθη καὶ τὸ ἀναμφιβόλως πλέον εὐμεταχείριστον σχῆμα τοῦ κώδικος, ἐκτοπίσαν τὸν κύλινδρον. Τὸ σχετικὸν πάχος τῆς περγαμηνῆς ἐπέτρεπε τὴν ἀπόξεσιν τῆς πρώτης γραφῆς καὶ τὴν ἐκ νέου γραφὴν τοῦ κώδικος Οἱ τοιοῦτοι κώδικες καλοῦνται *παλίμψηστοι* (πάλιν ψάω=ἀποξέω), ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ κυρίως διὰ λόγους οἰκονομίας.

Τὴν περγαμηνὴν ἀντικατέστησεν ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ὁ *χάρτης*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο σημαντικῶς εὐθηνότερος (τὸ ὄνομα ἐδίδετο κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὸν πρὸς γραφὴν παρασκευασθέντα πάπυρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ φυτόν, ἐγένετο δὲ χρῆσις αὐτοῦ καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς περγαμηνῆς). Ὁ χάρτης εἶναι ἐπινόησις κινεζική· κατεσκευάζετο ἀπὸ φυτικὰς οὐσίας ἀποχωριζομένας εἰς λεπτοτάτας ἶνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐσχηματίζετο χυλός, ὅστις ἁπλούμενος ἀπετέλει τὸ φύλλον. Ἀπὸ τῆς Κίνας διεδόθη διὰ τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τῆς Σαμαρκάνδης εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Βυζάντιον, διὰ δὲ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἀράβων τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν Δύσιν. Ἀνατολικὰ χειρόγραφα ἐπὶ χάρτου ἔχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Θ´ αἰῶνος. Εἰς τὸ Βυζάντιον ὅμως, πρὸς ἀπαρτισμὸν κωδίκων δὲν ἐγένετο χρῆσις χάρτου πρὸ τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος, ἐν εὐρεῖ δὲ μέτρῳ μόνον ἀπὸ τοῦ ΙΔ´. Ὁ πρώϊμος αὐτὸς χάρτης εἶναι παχύτερος τοῦ συνήθους, ὑποκίτρινος καὶ στιλπνός, καλεῖται δὲ *βομβύκινος* ἢ ἀκριβέστερον *βαμβύκινος* (ἀπὸ Βαμβύκης πόλεως τῆς Συρίας). Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος ἄρχεται ἡ χρῆσις τῶν λεγομένων ὑδαρῶν σημείων (filigranes), σὺν τῇ παρόδῳ δὲ τοῦ χρόνου ἡ κατεργασία τοῦ χάρτου ὁλονὲν τελειοποιεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας (βλ. καὶ λ. *πάπυρος*, *περγαμηνή*, *χάρτης*).

Γραφικὰ ὄργανα καὶ ὑγρά. Ἐκ τῶν ὀργάνων πρὸς γραφὴν τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀρχαιότερον εἶναι ὁ *στῦλος* (stilus), μετάλλινον ὄργανον μὲ ὀξεῖαν αἰχμὴν πρὸς χάραξιν τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῶν κεκηρωμένων πινακίδων· τὸ ὄπισθεν μέρος αὐτοῦ ἠμβλύνετο καὶ ἐχρησίμευε πρὸς ἀπάλειψιν τῶν γεγραμμένων διὰ νέαν γραφὴν (stilum vertere=ἀπαλείφειν τὰ γεγραμμένα). Ἐπὶ τοῦ παπύρου ἔγραφον διὰ τοῦ *καλάμου*, ὀξυνομένου κατὰ τὸ ἄκρον. Ὁ κάλαμος ταχέως ἠμβλύνετο, ἐχρειάζετο δὲ ὁ γραφεὺς ἱκανὸν ἀριθμὸν τοιούτων, οἱ ὁποῖοι ἐτίθεντο εἰς τὴν καλαμοθήκην (theca calamaria. ἐπειδὴ ἐντὸς τῆς θήκης ὑπῆρχε συχνὰ καὶ μελανοδοχεῖον, ἐκλήθη τοῦτο παρ᾽ ἡμῖν καλαμάρι(ον)· καὶ ἰταλιστὶ calamaio). Συχνὴ ἦτο καὶ ἡ χρῆσις *μεταλλίνων γραφίδων* ὀξυνομένων κατὰ τὸ ἄκρον καὶ διχαζομένων, ἀκριβῶς ὅπως αἱ σύγχρονοι.

Διὰ τὴν περγαμηνὴν ἐγίνετο συχνοτέρα χρῆσις τῆς ἐκ πτεροῦ *γραφίδος* (penna)· τὸ πτερὸν ὠξύνετο καὶ ἐδιχάζετο ὡς καὶ εἰς τὰς μεταλλικάς. Ἡ πρώτη μνεία τῆς γραφίδος εἶναι σχετικῶς μεταγενεστέρα· ἀναμφιβόλως ὅμως θὰ ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ μακροῦ. Τὸ *μελανοδοχεῖον* (ἢ μελανδοχεῖον) ἦτο ἁπλοῦν δοχεῖον περιέχον τὴν μελάνην. Συχνὰ εὑρέθησαν μελανοδοχεῖα πολυτελῆ, ἄλλα δὲ διπλᾶ, προφανῶς δι᾽ ἐναπόθεσιν μαύρης καὶ ἐρυθρᾶς μελάνης. Πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς γραφῆς ἀπὸ μὲν τοῦ

Digitized by Google

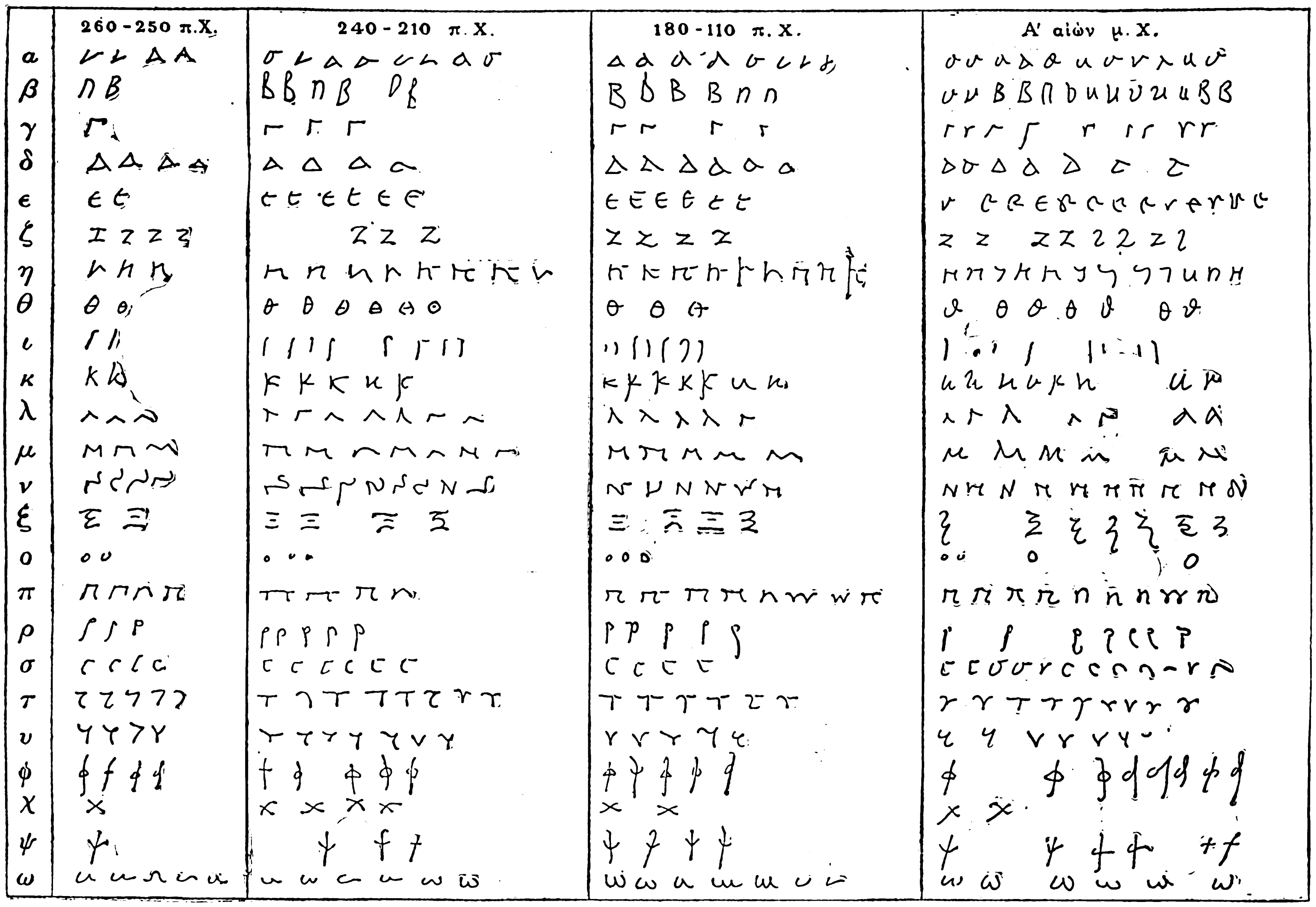

Ἀλφάβητοι τῆς ἐπισεσυρμένης γραφῆς τῶν παπύρων, ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ.—Ζ' μ. Χ. αἰῶνος. (Πτολε

παπύρου ἐχρησιμοποιεῖτο *σπόγγος*, ἀπὸ δὲ τῆς περγαμηνῆς τὸ *γλύφανον* (rasorium). Γλύφανον ὁμοίως ἢ *σμίλη* ἐκαλεῖτο τὸ μαχαιρίδιον πρὸς ὄξυνσιν τῆς γραφίδος. Ἡ *κίσηρις* (ἐλαφρόπετρα) ἐχρησιμοποιεῖτο εἴτε πρὸς λείανσιν τοῦ παπύρου ἢ τῆς περγαμηνῆς, εἴτε πρὸς ὄξυνσιν τοῦ καλάμου. Ἰδιαιτέρων ὀργάνων ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὴν χαράκωσιν τῆς γραφικῆς ὕλης. Ὁ *κυκλοτερὴς μόλιβδος* ἦτο κύκλος ἐκ μολύβδου πρὸς χαράκωσιν κυρίως τοῦ παπύρου. Διὰ τὴν περγαμηνὴν ἐχρησιμοποίουν τὸν *διαβήτην*, διὰ τὴν μέτρησιν κανονικῶν ἀπὸ γραμμῆς εἰς γραμμὴν ἀποστάσεων, καὶ τὸν *κανόνα*, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου ἐχάρασσον τὰς γραμμάς. Ἐχαράσσοντο δὲ ὄχι μόνον αἱ γραμμαὶ ἐφ' ὧν ἔγραφον, ἀλλὰ καὶ κάθετοι, περιορίζουσαι τὸν πρὸς γραφὴν χῶρον. Σημειωτέον ὅτι ἡ μικρογράμματος γραφὴ δὲν γράφεται *ἐπὶ* τῶν γραμμῶν, ὡς ἡ σημερινή, ἀλλὰ *ὑπὸ* ταύτας. Μόνον εἰς τὸν μεγαλογράμματον ρυθμὸν ἡ γραφὴ εἶναι ἐπὶ τῶν γραμμῶν καὶ εἴς τινας ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων κωδίκων μικρογραμμάτου ρυθμοῦ (Θ' καὶ Ι' αἰῶνος).

Τὸ *μέλαν* (μελάνη, μελάνι) ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν τὸ κατ' ἐξοχὴν γραφικὸν ὑγρὸν παρ' ἀρχαίοις, Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις. Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου διάφοροι ὑπῆρξαν καὶ οἱ τρόποι παρασκευῆς. Ο ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον μελάνην ἀπὸ καπνιὰν μὲ ἀνάμιξιν κόμμεως, ἀργότερον δὲ ἀπὸ τὸ ὑγρὸν τῆς σουπιᾶς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχρησιμοποιεῖτο μῖγμα ἀποτελούμενον ἀπὸ κηκίδιον (Galläpfel) καὶ θειικὸν σίδηρον (βιτριόλιον) κατὰ διαφόρους ἀναλογίας καὶ μίξεις, περὶ τῶν ὁποίων μᾶς ὁμιλοῦν αἱ πολυπληθεῖς διασωθεῖσαι σχετικαὶ συνταγαί. Ἡ μελάνη τῶν παπύρων ἔχει ὡραῖον μέλαν χρῶμα, θαυμαστὴν δὲ ἀντοχήν· τῶν βυζαντινῶν κωδίκων ἡ μελάνη ἔχει χρῶμα ὑπόφαιον (κιρρὸν) μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔπειτα μέλαν, ἀργότερα δὲ ξανθόν. Ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων συνηθέστερον πρὸς γραφὴν ἦτο τὸ *ἐρυθρὸν* (μελάνιον κόκκινον, minium), χρησιμοποιούμενον ἰδίως εἰς τὰ νεώτερα (ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος) χειρόγραφα διὰ τὰ ἀρχικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας. Διάφορον φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ *κιννάβαρι* (πορφυροῦν χρῶμα), διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκλειστικῶς ὑπέγραφεν ὁ αὐτοκράτωρ· εἰς ἰδιαίτερον ἄρχοντα ἦτο ἐμπεπιστευμένη ἡ φύλαξίς του, ὀνομαζόμενον «ἐπὶ τοῦ κανικλείου». Διὰ πολυτελέστερα χειρόγραφα μετεχειρίζοντο οἱ Βυζαντινοὶ καὶ τὸν χρυσὸν διὰ τὰ ἀρχικὰ καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας. Σπανιώτατοι εἶναι κώδικες καθ' ὁλοκληρίαν γεγραμμένοι δι' ἐρυθροῦ ἢ χρυσοῦ χρώματος. (Βλ. καὶ λ. *βιβλιοδεσία*.)

Εἰδικὸν μέρος. *Ἑλληνικὴ παλαιογραφία.* Τῆς ἑλληνικῆς παλαιογραφίας τὰ πρὸς τὰ ἄνω ὅρια, τὰ ὁποῖα μόλις ἔφθανον ἄλλοτε τοὺς πρώτους μ. Χ. χρόνους, ηὐρύνθησαν διὰ τῶν ἀφθόνων εὑρημάτων τῶν παπύρων, ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, κατὰ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας. Οἱ ἀρχαιότεροι πάπυροι δύνανται μετ' ἀσφαλείας ν' αναχθοῦν εἰς τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτὴν περίοδον, δύο καὶ ἐπέκεινα χιλιετηρίδων, ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ διῆλθε πλεῖστα στάδια ἐξελίξεως, ἡ ἐξέτασις ἀκριβῶς τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὑποκείμενον τῆς παλαιογραφίας. Τὰ δύο ἀκραῖα ὅρια ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀλφάβητον τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν (καὶ δὴ τοῦ ἐπικρατήσαντος ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀττικοῦ ἀλφαβήτου), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σημερινὴ γραφή, ἥτις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἐξέλιξις ἐκείνων. Ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ διακρίνομεν ἀμέσως δύο διαφορετικὰ κατὰ βάσιν συστήματα γραφῆς : τὸν *μεγαλογράμματον* ρυθμὸν (majuscule, Majuskel) καὶ τὸν *μικρογράμματον* (minuscule, Minuskel)· τοῦ πρώτου τὰ γράμματα εἶναι ἅπαντα ἰσοϋψῆ καὶ περιορίζονται μεταξὺ δύο παραλλήλων γραμμῶν· τοῦ δευτέρου ὡρισμένα γράμματα ἐξέχουν πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω, περιορίζονται δὲ ἐντὸς τεσσάρων γραμμῶν (πρβ. τὰ κεφαλαῖα καὶ τὰ μικρὰ τῆς συγχρόνου γραφῆς). Τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ διακρίνομεν ἐπίσης δύο εἴδη : τὰ κεφαλαῖα γράμματα (capitales) καὶ τὰ στρογγυλόσχημα (onciales, Uncialschrift). Κεφαλαῖα εἶναι τὰ γωνιώδη γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν (Ε Σ), στρογγυλόσχημα δὲ ἀπέβησαν ταῦτα εὐθὺς ὡς ἐγράφησαν ἐπὶ μαλακῆς ὕλης (Є C).

Εἴδη ἑλληνικῆς γραφῆς. Τὰ ἀρχαιότερα δείγματα ἑλληνικῆς γραφῆς (ἐξαιρουμένων τῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων) εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν παπύρων. Τὰ πλούσια εὑρήματα τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπέτρεψαν νὰ μελετηθῇ ἡ γραφὴ αὕτη ἐπιμελῶς. Διεκρίθησαν δὲ ἐξ ἀρχῆς δύο εἴδη αὐτῆς : ἡ ἐπιμελεστέρα πρὸς ἀντιγραφὴν βιβλίων καὶ ἄλλων χρησιμεύουσα, καὶ ἡ ἀμελεστέρα καὶ ταχυτέρα διὰ τὰς καθημερινὰς πράξεις, συμβόλαια κλπ. Καὶ ἐγένετο διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς διάκρισις μεταξὺ φιλολογικῆς ἢ γραφῆς τῶν βιβλίων καὶ μὴ φιλολογικῆς ἢ γραφῆς τῶν καθημερινῶν ὑποθέσεων (Geschäftsschrift), προετιμήθησαν ὅμως ἀργότερον οἱ καθαρῶς παλαιογραφικοὶ ὅροι τῆς *στρογγυλοσχήμου* (onciale, Unciale), καὶ *ἐπισεσυρμένης* (cursive) γραφῆς τῶν παπύρων. Ἡ στρογγυλόσχημος τῶν παπύρων διαρκεῖ κατὰ τὴν πτολεμαϊκὴν (Γ'—Α' αἰὼν π. Χ.) καὶ τὴν ρωμαϊκὴν (Α'—Γ' αἰὼν μ. Χ.) περίοδον, παύει δὲ ἀργότερον, ἀντικατασταθέντος τοῦ παπύρου ὑπὸ τῆς περγαμηνῆς διὰ τὰ φιλολογικὰ ἔργα. Ἡ ἐπισεσυρμένη ὑφίσταται παραλλήλως πρὸς τὴν στρογγυλόσχημον κατὰ τὴν πτολεμαϊκὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν (Δ'—ΣΤ' αἰὼν) καὶ τὴν ἀραβικὴν (Ζ' καὶ Η'). Τὴν στρογγυλόσχημον τῶν παπύρων διαδέχεται ἡ στρογγυλόσχημος τῶν περγαμηνῶν κωδίκων (ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος), ἀπὸ δὲ τοῦ Θ' αἰῶνος διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἐσχάτην φάσιν τῆς ἐπισεσυρμένης ἡ μικρογράμματος γραφή, ἥτις ἐν διαρκεῖ ἐξελίξει ἐξικνεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἂν δηλαδὴ σχηματικῶς θέλωμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀλληλουχίαν τῶν εἰδῶν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον σχῆμα.

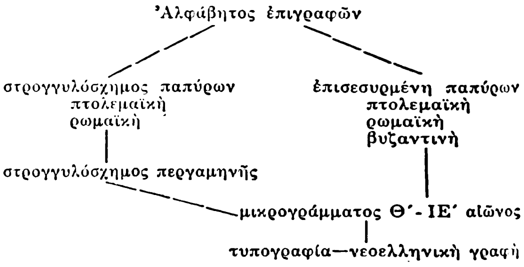

[Οἱ ἑλληνικοὶ ὅροι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου. Τὸ ὅρον onciale, unciale ἀπέδιδον ἄλλοτε διὰ τοῦ ὅρου οὐγκιαῖα γράμματα ἢ ὀξύρυγχος χαρακτήρ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, φαίνεται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν δι' ὀξυνθέντος καλάμου γραφήν, ἤτοι μᾶλλον τὴν ἐπισεσυρμένην.]

Στρογγυλόσχημος παπύρων. Τὸ ἀρχαιότερον ἴσως δεῖγμα ἐπὶ παπύρου (περὶ τὸ 300 π. Χ.) εἶναι περίεργον ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς φιλολογικὸν ἔργον, ἀλλ' εἰς ἀρὰν γυναικός τινος Ἀρτεμισίας. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐπίσης φιλολογικοὺς παπύρους ἀνήκουν τ' ἀποσπάσματα τῶν «Περσῶν» τοῦ Τιμοθέου, ἀποσπάσματα τοῦ Εὐριπίδου κ. ἄ. Ὁ χαρακτὴρ τῆς παλαιοτέρας (πτολεμαϊκῆς) γραφῆς τῶν παπύρων δὲν ἀφίσταται πολὺ ἀπὸ τὸν τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ Ε καὶ Σ εἶναι ἀκόμη γωνιώδη καὶ τὰ γράμματα δύνανται νὰ ἐγγραφοῦν εἰς κανονικὸν τετράγωνον. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ γράμματα κυρτοῦνται, τὸ C (Σ) ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὸ Є, βαθμηδὸν δὲ καθίστανται ἐπιμήκη καὶ στενώτερα (ὀρθογώνια). Ἡ νεωτέρα (ρωμαϊκὴ) ἔχει ἔκδηλον στρογγυλόσχημον χαρακτῆρα καὶ πλησιάζει πρὸς τὴν πρώτην στρογγυλόσχημον τῶν περ-

Digitized by Google

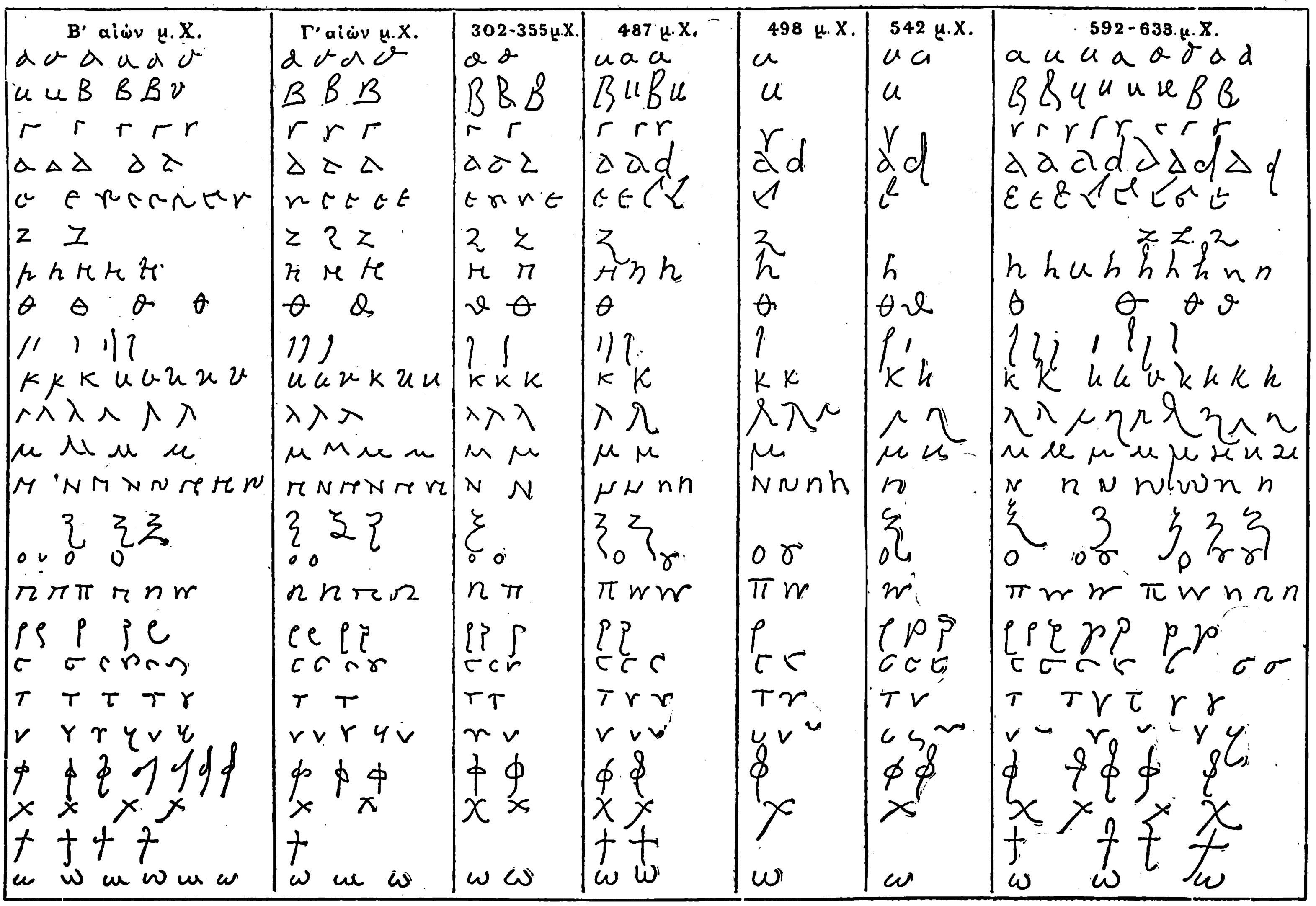

μαϊκή, ρωμαϊκή, βυζαντινὴ περίοδος). [Θόμψων - Λάμπρου, *'Εγχειρίδιον Παλαιογραφίας, πίναξ 2.*]

γαμηνῶν κωδίκων (Βατικανός, Δ' αἰών). Αὐτὴ δ' ἀκριβῶς ἡ γραφὴ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ τῶν ἐπιγραφῶν ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦν τὰ δύο ἄκρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξελίσσεται ἡ φιλολογικὴ γραφὴ τῶν παπύρων, ἀφισταμένη τοῦ ἑνὸς καὶ πλησιάζουσα πρὸς τὸ ἄλλο. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ δείγματα ἐπικλινοῦς πρὸς τὰ δεξιὰ γραφῆς, ἥτις ἀρχίσασα λίαν ἐνωρὶς συμβαδίζει ἐν τῇ ἐξελίξει μετὰ τῆς ὀρθίας.

'Επισεσυρμένη παπύρων. Πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γραφῆς ἔχει ἡ ἐπισεσυρμένη. 'Ενῷ ἡ στρογγυλόσχημος φιλολογικὴ εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της συντηρητική, ἡ ἐπισεσυρμένη, τὴν ὁποίαν ἡ ταχύτης καὶ ἡ εὐκολία ἐνδιαφέρει περισσότερον τῆς εὐκρινείας καὶ τῆς ὡραιότητος, δὲν διστάζει νὰ ἀλλάσσῃ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰ παραδεδεγμένα σχήματα τῶν γραμμάτων. 'Η ἐπιπολαιότης λοιπὸν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἀντίθεσιν τῆς ἐπισεσυρμένης πρὸς τὴν φιλολογικὴν γραφήν· τὰ γράμματα δὲν γράφονται χωριστά, ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ συνάπτονται πρὸς ἄλληλα, δημιουργοῦνται δ' οὕτω νέοι συνδυασμοὶ καὶ νέα σχήματα. Εὑρίσκει δὲ οὕτω ἐλευθερίαν ἡ προσωπικότης τοῦ γράφοντος, ἥτις ἦτο δεσμευμένη μὲ τὴν αὐστηρότητα τῆς στρογγυλοσχήμου ἢ τῶν ἐπιγραφῶν.

Τὰ πρῶτα δείγματα τῆς πτολεμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης εἶναι ἀρκούντως εὐανάγνωστα καὶ διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν ἐλευθεριότητά των. Τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. ἡ γραφὴ εἶναι περισσότερον ἐπιμεμελημένη καὶ κανονική· τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκλήθη ἡ κλασσικὴ ἐποχὴ τῆς πτολεμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης. Τοῦ Α' αἰῶνος ἔχομεν παραδόξως ὀλίγιστα δείγματα. Ἡ ἀμέσως ἔπειτα ἀρχομένη ρωμαϊκὴ περίοδος διακρίνεται διὰ τὸν ἐπισεσυρμένον της χαρακτῆρα: ἡ γραφὴ καθίσταται στρογγυλοτέρα, στενωτέρα, καὶ μᾶλλον πυκνογραμμένη· καὶ τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων ἀποβαίνει μικρότερον, συχνότατα δὲ εἶναι τὰ συμπλέγματα. Ἡ ἀκμὴ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπισεσυρμένης πίπτει εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, καθισταμένη ἀργότερον ἐξαιρετικὰ δυσανάγνωστος. Ἡ πτολεμαϊκὴ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἐπισεσυρμένη διατηροῦν τὸν μεγαλογράμματον ρυθμόν. Εἰς τὸ τέλος ὅμως τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου, λόγῳ τῆς ἀπαχρειώσεως τῆς γραφῆς, ἥτις καθίστατο ἀδιάγνωστος, ἤρχισαν αἱ κεραῖαι ὡρισμένων γραμμάτων, πρὸς μείζονα διάκρισιν, νὰ προβάλλωνται ὑπὲρ ἢ ὑπὸ τὰ ἄλλα γράμματα. Οὕτως εἰς τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ ἐπισεσυρμένη καθίσταται μικρογράμματος (Minuskelcursive) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεγαλογράμματον παλαιοτέραν (Majuskelcursive). Διακρίνεται δὲ ἡ γραφὴ τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ ἐπισεσυρμένη γραφὴ ἔχει τοῦτο τὸ σημαντικόν, ὅτι ἀπ' αὐτῆς ἐδημιουργήθη, διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς μικρογραμμάτου, ἡ σημερινὴ γραφή. (Βλ. πίνακα.)

Στρογγυλόσχημος περγαμηνῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ στρογγυλόσχημος γραφὴ τῶν περγαμηνῶν κωδίκων ἐξελίχθη παραλλήλως πρὸς τὴν φιλολογικὴν τῶν παπύρων. Ἤδη τὸν Β' καὶ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα συναντῶμεν ἀποσπάσματα φιλολογικῶν ἔργων ἐπὶ περγαμηνῆς («Κρῆτες» τοῦ Εὐριπίδου, ἀποσπάσματα Δημοσθένους), τῶν ὁποίων ἡ γραφὴ οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τὴν σύγχρονον τῶν παπύρων. Κώδικα ὅμως ὁλόκληρον ἐπὶ περγαμηνῆς δὲν ἔχομεν πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος. Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι κώδικες τῆς Γραφῆς· ἡ ἐξάπλωσις καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέδρασαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν περγαμηνῶν κωδίκων. Ὁ ἀρχαιότερος κῶδιξ τῆς Γραφῆς εἶναι ὁ Βατικανὸς (Δ' αἰών). Τὰ γράμματα εἶναι ἁπλᾶ καὶ ἐγγράφονται εἰς τετράγωνον. Ὀλίγον μεταγενέστερος εἶναι ὁ Σιναϊτικὸς κῶδιξ (ἀρχαὶ Ε' αἰῶνος). Ἡ γραφὴ ἐλευθεριάζει κάπως, ἐμφανὴς δὲ εἶναι εἰς τὰ γράμματα ἡ ἀντίθεσις παχειῶν καὶ λεπτῶν γραμμῶν. Κάλλιστον δεῖγμα τῆς γραφῆς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος παρέχει ὁ περίφημος Βιενναῖος κῶδιξ τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁπωσδήποτε καθωρισμένος ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγράφη. Ἡ γραφὴ καθίσταται πλατυτέρα καὶ ἡ ἀντίθεσις παχειῶν καὶ λεπτῶν γραμμῶν ἔντονος. Ἐμφανίζονται διὰ πρώτην φορὰν αἱ λίαν χαρακτηριστικαὶ παχεῖαι στιγμαὶ ἢ κορυφαί. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑστέρου στρογγυλοσχήμου ρυθμοῦ, τοῦ διακρινομένου διὰ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ κλίσιν του καὶ τὸν φοειδῆ καὶ γωνιώδη χαρακτῆρά του ποῦ τὸν κάμνει νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὴν γοτθικὴν γραφήν. Πρόωρον παράδειγμα τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι ἡ μαθηματικὴ συγγραφὴ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μιλάνου, καὶ κυρίως τὸ Ψαλτήριον τοῦ Οὐσπένσκη, τὸ πρῶτον χρονολογημένον χειρόγραφον τοιούτου ρυθμοῦ (ἔτος 862). Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (Θ' αἰών) γίνεται ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων ἀπὸ τὸν Μεθόδιον καὶ τὸν Κύριλλον, τὸ σλαυϊκὸν ἀλφάβητον ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν μορφὴν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ διετήρησε τὸν ἴδιον χαρακτῆρα (κυριλλικὸν ἀλφάβητον). Ἡ στρογγυλόσχημος γραφὴ τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἐξηκολούθησε χρησιμοποιουμένη, ὀρθία ἢ κυρτή, καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μικρογραμμάτου εἰς λειτουργικὰ κείμενα μέχρι καὶ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Ἰδιότυπον μορφὴν στρογγυλοσχήμου γραφῆς ἀποτελεῖ ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν, εἰς κώδικας μικρογραμμάτου ρυθμοῦ, γράφονται τὰ σχόλια ἢ αἱ ἑρμηνευτικαὶ «σειραὶ» ἐν τῇ ὤᾳ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ κειμένου (Kleinunciale). Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῆς στρογγυλοσχήμου ἐγένετο χρῆσις διὰ τοὺς τίτλους καὶ τὰς ἐπικεφαλίδας, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐμορφώθη λίαν ἐπιτετηδευμένον ἴδιον εἶδος κεφαλαίων ἐπιγραφῶν (Überschriftsmajuskeln).

Μικρογράμματος ρυθμός. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, μία ἐπανάστασις εἰς τὸν τρόπον γραφῆς τῶν φιλολογικῶν κειμένων. Τὸ ἀρχαιότερον χρονολογούμενον χειρόγραφον μικρογραμμάτου ρυθμοῦ (Τετραευάγγελον Οὐσπένσκη) ἐγράφη τὸ ἔτος 835, ἡ εἰσαγωγὴ ἄρα τοῦ νέου ρυθμοῦ ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἡ τελευταία ἐξέλιξις τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ καθίστα τὴν γραφὴν δυσχερῆ καὶ κοπιώδη· ἡ συνήθης ἀφ' ἑτέρου ἐπισεσυρμένη τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ ἔπακρον διαφοροποιημένη καὶ πρόχειρος, δὲν ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν στρογγυλόσχημον εἰς τὴν γραφὴν φιλολογικῶν κειμένων. Ἡ μικρογράμματος τοῦ Θ' αἰῶνος εἶναι «τυποποίησις» (standartisation) τῆς ἐπισεσυρμένης, διακρινομένη, ἀντιθέτως πρὸς ἐκείνην, διὰ τὴν καλλιγραφικότητα καὶ τὴν ἐπιμέλειάν της. Δὲν εἶναι δὲ τυχαία ἡ σύμπτωσις τοῦ χρόνου τῆς μεταβολῆς αὐτῆς τῆς γραφῆς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐν Βυζαντίῳ ἀναγεννήσεως, τὴν ἐποχὴν τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ἀρέθα, ἐκ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον πλεῖστοι κώδικες, τινὲς τῶν ὁποίων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Διαιρεῖται ἡ μικρογράμματος γραφὴ ἀδρομερῶς εἰς τέσσαρας ἐποχάς: τὴν παλαιάν, τὴν μεσαίαν, τὴν νέαν καὶ τὴν νεωτάτην (codices vetustissimi, vetusti, recentiores, novelli). Ἡ πρώτη διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους περίπου τοῦ Ι' αἰῶνος, ἡ δευτέρα μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' καὶ ἡ τρίτη μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνῷ ἡ τελευταία περιλαμβάνει τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ παλαιὰ αὐτὴ μεθοδολογικὴ διαίρεσις δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων εἰς τοὺς καταλόγους, διότι τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ σπουδὴ τῶν φερόντων χρονολογίαν χειρογράφων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογῶμεν μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν κατὰ αἰῶνας. Οἱ παλαιότατοι κώδικες τοῦ Θ' αἰῶνος διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν ἄμιγῆ των ἐπισεσυρμένην γραφήν. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ

Digitized by Google

εἰσέρχωνται μορφαὶ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς, ἐκ τῶν πρώτων τὰ Π, Κ, Τ, ἀργότερον δὲ τὸ Β, Ε, Ψ κ. ἄ. Οὕτω δεῖγμα μεγάλης ἀρχαιότητος εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἀμιγοῦς ἐπισεσυρμένου ἀλφαβήτου. Ἐπίσης σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ λόγῳ πλέον τῆς εὐρείας διαδόσεως τῶν χειρογράφων, ἡ γραφὴ παύει νὰ ἔχῃ τὸν ἐξαιρετικῶς καλλιγραφικὸν καὶ κομψὸν χαρακτῆρα τοῦ Θ´ καὶ ἰδίως τοῦ Ι´ αἰῶνος. Τὸν ΙΒ´ αἰῶνα τὰ γράμματα γίνονται μεγαλύτερα καὶ παχύτερα. Οὕτω τὸν ΙΓ´ αἰῶνα, μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης περιόδου, ἡ γραφὴ λαμβάνει τελείως διαφορετικὸν χαρακτῆρα. Χάνει τὴν αὐστηρότητα τῶν παλαιοτέρων κωδίκων, τὰ γράμματα ἄλλα εἶναι δυσαναλόγως μικρὰ καὶ ἄλλα δυσαναλόγως μεγάλα, ἀρέσκεται δ' ὁ βιβλιογράφος εἰς μεγαλυτέραν ἐλευθεριότητα καὶ εἰς συχνὴν χρῆσιν τῶν ἐπιτμήσεων. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν ὅτι τὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα διατηροῦν τὴν αὐστηρότητα τοῦ ρυθμοῦ καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸν τρόπον τῶν παρελθόντων αἰώνων. Κομψοτέρα γίνεται ἡ γραφὴ τὸν ΙΔ´ καὶ ΙΕ´ αἰῶνα, κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀναγέννησιν.

Τὴν κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον ἐξέλιξιν τῆς γραφῆς δὲν ἐξετάζει πλέον ἡ παλαιογραφία. Εἶναι ὅμως λίαν σημαντική, διότι ἐκ τῆς ἐξελίξεως ταύτης προῆλθεν ἡ σύγχρονος ἡμῶν γραφὴ καὶ οἱ τύποι τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων.

Ταχυγραφία. Ἰδιαίτερον ὅλως κεφάλαιον ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς ἀποτελεῖ ἡ ἱστορία τῆς ταχυγραφίας (ἢ στενογραφίας). Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκαμον ἤδη χρῆσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀνεπτύχθη εἰς ὁλόκληρον σύστημα, ἐσώθησαν δὲ καὶ κώδικες ὁλόκληροι κατ' αὐτὸ γεγραμμένοι, οἱ ὁποῖοι κατωρθώθη ν' ἀναγνωσθοῦν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐρευνητῶν.

Βραχυγραφίαι καὶ ἐπιτμήσεις. Ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ταχυγραφίαν ἔχουν αἱ συνηθέσταται εἰς τὰ ἑλληνικὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα βραχυγραφίαι. Πρώτη βραχυγραφία ὑπῆρξε βεβαίως ἡ δήλωσις μιᾶς λέξεως διὰ τοῦ ἀρχικοῦ της γράμματος (ἰδίως εἰς τὰ λατινικά). Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν χρόνων ἐδήλουν τὰς συνήθεις λέξεις τῆς λατρείας διὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου γράμματος: ΘC (Θεὸς) $\overline{\text{XC}}$ (Χριστὸς) καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκ παραλλήλου ἐδήλωνον βραχυγραφικῶς τὸ τέλος τῶν λέξεων καὶ ἰδίως τὸ τελικὸν Ν δι' ὁριζοντίας κεραίας. Αἱ βραχυγραφίαι αὗται διετηρήθησαν καὶ εἰς τὴν μικρογράμματον γραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως κυρίως ἀνεπτύχθη σύστημα ἐπιτμήσεων καὶ συντομογραφιῶν, τοῦ ὁποίου ἐγίνετο κατὰ κανόνα μεγάλη χρῆσις. Ὡρισμένα συμβατικὰ σημεῖα, ἀπορρεύσαντα, πιθανώτατα, ἐκ τῶν ταχυγραφικῶν σημείων, ὑπεδήλουν τὰς συνηθεστέρας καταλήξεις (ας, αν, ες, εις, ης καὶ οὕτω καθεξῆς), ἐνῷ ἄλλα ἐπίσης σύμβολα ἀντεπροσώπευον τὰς περισσότερον χρησιμοποιουμένας λέξεις (καί, ἐστίν, ὅτι κ. ἄ.). Τινὲς τῶν ἐπιτμήσεων αὐτῶν διετηρήθησαν μέχρι καὶ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος.

Στίξις, τόνοι καὶ πνεύματα. Οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφον, ὡς γνωστόν, χωρὶς νὰ διακρίνωσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰς λέξεις· τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτησε καὶ εἰς τοὺς παπύρους καὶ εἰς τὴν στρογγυλόσχημον γραφὴν τῶν περγαμηνῶν κωδίκων. Ἤδη ὅμως, εἰς τὰ τελευταῖα χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καὶ εἰς τὰ πρῶτα τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ, γίνεται κάποια προσπάθεια διακρίσεως τῶν λέξεων· συχνὰ ὅμως ἑνώνεται τὸ ὄνομα πρὸς τὸ ἄρθρον ἢ τὴν ἀντωνυμίαν. Περισσοτέρα σημασία ἐδίδετο διὰ τὴν διάκρισιν νέας παραγράφου (ἤδη εἰς τοὺς παπύρους) διὰ προεκβολῆς εἰς τὴν ᾤαν τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ ἑπομένου στίχου.

Σύστημα στίξεως δὲν εἶχον ἀναπτύξει οἱ ἀρχαῖοι, μολονότι εὑρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς διπλαῖ καὶ τριπλαῖ στιγμαὶ (: ⁝). Εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Βυζαντίου ἐσυστηματοποιήθη ἡ στίξις, δὲν ἐγίνετο ὅμως συνήθης χρῆσις αὐτῆς. Τὸ κόμμα ἤρχισαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ μεταχειρίζωνται μετὰ τὸν Ι´ αἰῶνα, ἐχρησιμοποίουν δὲ ἄνω στιγμὴν ἐκεῖ ὅπου θέτομεν ἡμεῖς τελείαν. Τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι εἶναι ὁμοίως εὕρημα τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ἵνα ὑποδηλώσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν κατὰ τὴν ἐποχήν του προσῳδίαν, ἐτελειοποιήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου. Ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ δασεῖα, δι' ἣν ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἥμισυ τοῦ λατινικοῦ δασέος (Η : ⊢), ἐνῷ ἀργότερον διὰ τὴν ψιλὴν ἐχρησιμοποιήθη τὸ δεξιὸν ἥμισυ (⊣). Τὰ σχήματα ταῦτα ἁπλοποιοῦνται ἤδη κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον (⌋ ∟), ἀλλ' ἐπανακτοῦν τὴν πρώτην των μορφὴν εἰς τοὺς παλαιοτάτους μικρογραμμάτους κώδικας, διὰ νὰ λάβουν ἀργότερον τὴν γωνιώδη μορφὴν καὶ εἶτα (ΙΓ´ αἰών;) τὴν σημερινήν των καμπύλην.

Βιβλιογράφοι. Χρονολογημένοι κώδικες. Ἡ ἀκριβὴς εἰς αἰῶνας κατάταξις τῶν κωδίκων μικρογραμμάτου ρυθμοῦ ἐβοηθήθη ἀπὸ τοὺς χρονολογημένους κώδικας. Ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος (ἢ βιβλιογράφος) συχνά, ἀπὸ τοῦ Θ´ αἰῶνος, ἔκρινε σκόπιμον νὰ ὑποσημειώσῃ τὸ ἔτος τῆς περατώσεως τοῦ κώδικος καὶ τὸ ἴδιον ὄνομα. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρονολόγουν, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ κτίσεως κόσμου, εὐκόλως ὅμως δυνάμεθα ν' ἀναγάγωμεν τὰ ἔτη αὐτὰ εἰς τὰ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἀφαιροῦντες 5508 (καὶ 5509 διὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον—Δεκέμβριον, διότι τὸ βυζαντινὸν ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου: ἔτος ͵ςχξγ´=6663=Σεπτ.—Δεκ. 1154 καὶ Ἰαν.—Αὔγ. 1155). Κατὰ κανόνα, παρὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἔτους, σημειοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἰνδικτιῶνος, κύκλου 15 ἐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις τῶν ὀνομάτων τῶν βιβλιογράφων εἶναι σημαντική, συνεκεντρώθησαν δὲ τὰ γνωστὰ ὀνόματα ὑπὸ τῆς Marie Vogel καὶ τοῦ Victor Gardthausen.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ ἐπιστήμη τῆς παλαιογραφίας ἐδημιουργήθη, ὡς εἰκός, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἱδρυτὴς αὐτῆς εἶναι ὁ βενεδικτῖνος μοναχὸς *Βερνάρδος Montfaucon* (1655—1741). Τὸ ἔργον του Palaeographia graeca (Παρίσιοι 1708) καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι χρήσιμον. Τὸν ΙΗ´ αἰῶνα ὀλίγοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παλαιογραφίαν, ἥτις ἀναπτύσσεται τὸν ΙΘ καὶ Κ´ αἰῶνα ἰδίως λόγῳ τῶν πλουσίων εὑρημάτων τῶν παπύρων. Κύριον ἔργον: *V. Gardthausen*, Griechische Palaeographie ² τ. 1ος: Das Buchwesen im Altertum und im byz. Mittelalter (Leipzig 1911) καὶ τ. 2ος: Die Schrift, Unterschriften und Chronologie im Alt. u. byz. Mitt. (Leipzig 1913). Ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη ἔκδοσις (1879) εἶναι χρήσιμος. Ἄριστον βοήθημα: *Ἐδουάρδου Θόμψονος*, Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας, μετ. *Σπ. Π. Λάμπρου*, Ἀθῆναι 1903 (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ μετὰ σημαντικῶν προσθηκῶν τοῦ μεταφραστοῦ) (τρίτη ἔκδοσις τοῦ πρωτοτύπου: Oxford 1912). Βοηθητικὸν κυρίως διὰ τοὺς παπύρους: *W. Schubart*, Griechische Palaeographie (München 1925 ἐν *Müller* Handbuch). Ἡ πρώτη παλαιογραφία τῶν παπύρων: *F. G. Kenyon*, The Palaeography of Greek Papyri (Oxford 1899) εἶναι πλέον πεπαλαιωμένον. Σημαντικῶς ὑποβοηθητικαὶ ἐκδόσεις πανομοιοτύπων, ἰδίως χρονολογημένων, ὑπὸ *Wattenbach*, *Wattenbach-Velsen*, *H. Omont*, *Wilcken*, Palaeographical Society καὶ New P. S. κ. ἄ. Σύντομον καὶ πρόχειρον: *Cavalieri-Lietzmann*, Specimina codicum graecorum vaticanorum (Bonn ¹1910. ²1930). Τὸ ἑλληνικὸν «Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς παλαιογραφίας τοῦ *Κ. Σακελλαροπούλου* (Μελίτη 1873) εἶναι περισσότερον ἐγχειρίδιον ἐπιγραφικῆς. —*Marie Vogel* und *V. Gardthausen*, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance (Leipsig 1909 ἐν «Beihefte zum Zentralblatt für Bibliothekswesen» XXXIII).

Λ. Ν. Π.

Λατινικὴ παλαιογραφία. Ἡ λατινικὴ γραφὴ ἐν τῇ ἐξελίξει της ἠκολούθησεν ἀνάλογον πορείαν πρὸς τὴν ἑλληνικήν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὰ φιλολογικὰ κείμενα τοῦ *μεγαλογραμμάτου* ρυθμοῦ. Τὰ γράμματα εἶναι κεφαλαῖα, διακρίνονται δὲ εἰς τετράγωνα καὶ ἀγροικικὰ (ὀλιγώτερον ἐπιμεμελημένα), ἅτινα ἐγράφοντο μέχρι τοῦ Δ´ καὶ Ε´ μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν κεφαλαίων, καὶ δὴ τῶν τετραγώνων, ἐξειλίχθη ὁ *στρογγυλόσχημος* ρυθμός, οὗ ἡ ἀκμὴ πίπτει εἰς τὸν Ε´—Η´ αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πάλιν ἀπέρρευσεν ὁ *μιξοστρογγυλόσχημος* ἀπὸ τοῦ ΣΤ´ αἰῶνος. Παρὰ τὴν φιλολογικήν, ἦτο ἐν χρήσει ἡ *ἐπισεσυρμένη* γραφή, δείγματα τῆς ὁποίας ἔχομεν ἄφθονα εἰς ἐντοίχια (grafitti) τῆς Πομπηΐας καὶ εἰς κεκηρωμένας πινακίδας τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων. Διαφορετικοῦ τύπου εἶναι ἡ ἐπισεσυρμένη τῶν παπύρων.

Ἐκ τῆς ἐπισεσυρμένης προῆλθεν (ἀπὸ τοῦ ΣΤ´—Ζ´ αἰῶνος) ὁ *μικρογράμματος* ρυθμός, τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰς διαφόρους χώρας διάφοροι τύποι: ἐν Ἰταλίᾳ (κυρίως τῇ νοτίῳ) ἡ *λογγοβαρδικὴ* γραφὴ (Θ´—ΙΓ´ αἰών), ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ *οὐσιγοτθικὴ* (Η´—ΙΒ´ αἰών), ἐν δὲ Γαλλίᾳ ἡ *μεροβιγγιακὴ* (ἀπὸ τοῦ Ζ´ αἰῶνος). Περὶ τὸ 800 ἐγένετο εἰς τὴν γραφὴν αὐτὴν σημαντικὴ μεταρρύθμισις (ἡ ἐπὶ τῶν Καρολιδῶν μεταρρύθμισις). Τελείως διαφορετικὸν τύπον ἀνέπτυξεν ἡ *ἰρλανδικὴ* γραφή, ἐξελιχθεῖσα ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῆς παλαιοτέρας μιξοστρογγυλοσχήμου.

Ἀπὸ τῆς μετερρυθμισμένης καρολιδείου ἐξειλίχθη ἀπὸ τοῦ Θ´—ΙΕ´ αἰῶνος ἡ γραφὴ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἤδη δὲ τὸν ΙΑ´ αἰῶνα διακρίνονται ἐπιχώριοι διαφοραί. Τὸν ΙΒ´ αἰῶνα χαρακτηρίζουν τὰ μεγάλα γράμματα, τὰ συμπεπιεσμένα κατὰ τὰ πλάγια, ἀπὸ τότε δὲ ἄρχονται ἀναφαινόμεναι αἱ τριχοειδεῖς γραμμαί, αἱ τόσον χαρακτηριστικαὶ εἰς τὰ λατινικὰ μεσαιωνικὰ χειρόγραφα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ψιλογραφία τοῦ ΙΓ´ αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΔ´ ἀρχίζει βαθμιαία ἔκπτωσις τῆς γραφῆς, καθισταμένη περισσότερον ἐμφανὴς τὸν ΙΕ´.

—Ω.

παλαιοδικτυόπτερα (τὰ) (Palaeodictyoptera) *[Παλαιοζῳολ.]*. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποκλάσιν τῶν *πτερυγογενῶν ἐντόμων ἀρθροπόδων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μεγάλην κεφαλὴν μετὰ μασητικῶν στοματικῶν μορίων καὶ ἁπλῶν κεραιῶν. Αἱ πτέρυγες εἰς τὸν μεσοθώρακα καὶ τὸν μεταθώρακα ἦσαν περίπου ὁμοιομεγέθεις καὶ ὁμοειδεῖς, μὲ πολὺ ἀρχέγονον δικτύωμα νεύρων. Ὁ προθώραξ ἔφερεν ἐνίοτε μικρὰς πτέρυγας. Ἡ κοιλία των ἦτο λιγνὴ καὶ τὰ ἄρθρα αὐτῆς συχνάκις πλευρικῶς πεπλατυσμένα. Ἡ μεταμόρφωσίς των ἦτο ἀτελής. Τὰ λείψανα τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σημαντικῶς μεγάλων παναρχαίων τούτων πτερωτῶν εὑρίσκονται μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἦσαν πιθανῶς ζῷα ἀμφιβιωτικά, κατεῖχον δὲ καὶ ὁμοειδεῖς βαδιστικοὺς πόδας. Αἱ πτέρυγές των ἦσαν κινηταὶ μόνον κατὰ τὴν κατακόρυφον διεύθυνσιν, δὲν ἠδύναντο νὰ συσταλῶσιν, ἀλλὰ παρέμενον ἀνοικταὶ καὶ κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν ἐντόμων τούτων. Ἐμφανίζονται οὕτω πως τὰ παλαιοδικτυόπτερα ὡς τὰ πλέον πρωτόγονα ἐξ ὅλων τῶν ἐντόμων καὶ κατὰ τὸν Handlirsch εἶναι ἡ ὁμὰς ἐξ ἧς κατάγονται ὅλα τὰ πτερυγογενῆ ἔντομα. Ἡ τάξις τῶν παλαιοδικτυοπτέρων περιλαμβάνει σειρὰν ὁλόκληρον οἰκογενειῶν: τοὺς *δικτυονευρίδας, λιθομαντίδας, ὁμοιοπτερίδας, βραϋεριίδας, σπιλαπτερίδας, πτερονιίδας* κ. ἄ.

Γ. Κ. Γ.

Παλαιόδοξοι (οἱ). Οὕτως ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς οἱ ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀποσχισθέντες ἕνεκα ἰδίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῆς Ρωσίας Νίκωνος γενομένης κατὰ τὸ 1666 ἀναθεωρήσεως καὶ διορθώσεως τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν βιβλίων. Οὗτοι, θεωροῦντες τὴν διόρθωσιν τούτων ὡς νεωτερισμόν, παραβλάπτοντα τὴν καθαρότητα τῆς ἀρχαίας πίστεως, ἀπεσχίσθησαν τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς *Σταροβέρισους* (=παλαιοδόξους), ἐνῷ ὑπὸ τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐκλήθησαν *Ρασκόλνικοι* (=σχισματικοί). Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῶν παλαιοδόξων καὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχον διαφοραὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν λατρείαν, κατ' ὀλίγον εἰσήγαγον οἱ παλαιόδοξοι διδασκαλίας γνωστικοῦ, μυστικοῦ καὶ πνευματιστικοῦ χαρακτῆρος καὶ διηρέθησαν εἰς διαφόρους αἱρέσεις. Κ. Ι. Δ.

παλαιοεθνολογία. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν *προϊστορικὴ ἀρχαιολογία* ἢ *προϊστορία*, προταθεὶς τῷ 1865 ἐν Spezia εἰς τὸ «Διεθνὲς συνέδριον ἀνθρωπολογίας καὶ προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας». Δηλοῖ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν διαφορωτάτων ψυχικῶν ἐκδηλώσεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως αὐτοῦ) κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Εὕρηται κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἐθνολογίαν, ἀφορῶσαν τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν πολιτισμῶν τῶν συγχρόνων φυλῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆς ἱστορίας.

Ἡ παλαιοεθνολογικὴ μελέτη βασίζεται ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ὑπολειμμάτων, ἐργασίας, κατοικίας, τροφῆς, τέχνης, ἐνδυμασίας, στολισμοῦ, λατρείας, ταφῆς κλπ. Ἡ παλαιοεθνολογία καὶ ἡ ἐθνολογία ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ***παλαιοανθρωπολογίαν*** καὶ ***ἀνθρωπολογίαν***, αἵτινες πραγματεύονται τὴν σωματικὴν ἐξέλιξιν.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

παλαιοζωϊκὸς αἰὼν (Paläozoische Area) *[Γεωλογ.]*. Ὁ τέταρτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων μεγάλων αἰώνων τοῦ γεωλογικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐσχηματίσθη τὸ ***παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα*** στρωμάτων τῆς γῆς.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ ὄψις τῆς γῆς, ὡς καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἠπείρων καὶ τῶν θαλασσῶν ἦσαν ἐντελῶς διάφοροι τῶν ἀντιστοίχων σημερινῶν. Ὁ ὀργανικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἦτο ἄφθονος, περιλαμβάνων πλῆθος εἰδῶν καὶ ἀτόμων. Ὁ κόσμος οὗτος παρουσιάζει τὰς ἀρχαιοτάτας, καλῶς χαρακτηριζομένας, καὶ ἐν μέρει ὑπεράνω ὅλης τῆς γῆς ἐξηπλωμένας χλωρίδας καὶ πανίδας. Αὗται κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους καὶ ἐποχὰς τοῦ αἰῶνος ἤλλασσον καὶ διέφερον μεταξύ των. Ἐν τούτοις δύναται γενικῶς νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ παλαιοζωϊκὴ χλωρὶς παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ σημαντικῶς τὰ κρυπτόγαμα φυτὰ καὶ δὴ ἰδιαιτέρως γιγάντεια λεπιδόφυτα (λεπιδόδενδρα, σιγιλλαρίαι), τὰ ὁποῖα συντροφεύονται κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος ἀπὸ κωνοφόρα καὶ κυκαδοειδῆ, ἐνῷ ἀγγειόσπερμα καὶ φυλλώδη δένδρα ἐλλείπουν ἀκόμη τελείως. Ἡ παλαιοζωϊκὴ πανὶς διατηρεῖ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρά της διὰ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν κρινοειδῶν, τῶν τετρακοραλλίων καὶ τῶν τραπεζοειδῶν κοραλλίων, διὰ πλήθους ἰδιοτρόπου ὀργανισμοῦ βραγχιοπόδων, διὰ τῶν ναυτιλοειδῶν καὶ τῶν γωνιατιτῶν ἐκ τῶν κεφαλοπόδων, διὰ τῶν τριλοβιτῶν καὶ τῶν εὐρυπτεριδῶν (τὰ ὁποῖα ἔζησαν μόνον κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον), τῶν πλακοδέρμων καὶ ἑτεροκέρκων γανοειδῶν ἰχθύων καὶ διὰ τῶν στεγοκεφάλων ἀμφιβίων, τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὰς τελευταίας ἐποχὰς τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐνεφανίσθησαν ἐπίσης καί τινα ἑρπετά. Πτηνὰ καὶ θηλαστικὰ ἐλλείπουν ἀκόμη τελείως. Ὁ παλαιοζωϊκὸς αἰὼν ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους, τὴν ***κάμβριον***, *σιλούριον*, *δεβόνιον*, ***λιθανθρακοφόρον*** καὶ *πέρμιον*. Γ.Κ.Γ.

—*παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων* (Paläozoische Formationsgruppe) *[Γεωλογ.]*. Τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἄθροισμα στρωμάτων τῆς γῆς ὑποδιαιρεῖται συνήθως εἰς 5 διαπλάσεις στρωμάτων: τὴν ***κάμβριον***, τὴν *σιλούριον*, τὴν *δεβόνιον*, τὴν ***λιθανθρακοφόρον*** καὶ τὴν *πέρμιον* ἢ *δυαδικήν*. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ὑποδιαιροῦσι τὴν σιλούριον διάπλασιν εἰς τὴν *ὀρδοβίσιον* καὶ τὴν *γοτλάνδιον* (ἢ *καθ' αὐτὸ σιλούριον*). Ἐπίσης εἰς τὰ νεώτερα ἀμερικανικὰ διδακτικὰ βιβλία αἱ δύο κύριαι ὑποδιαπλάσεις τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως, ἡ *κατωτέρα* καὶ ἡ *ἀνωτέρα*, περιγράφονται ὡς ἰδιαίτεραι διαπλάσεις ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μισσισιπιάνιος* καὶ *πεννσυλβάνιος*. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν παλαιοζωϊκῶν διαπλάσεων ἀνέρχεται εἰς ἑπτά, ἡ διαίρεσις δ' αὕτη εὑρίσκεται εἰς ὁμοφωνίαν πρὸς τὰς σήμερον κρατούσας ἀντιλή-

Digitized by Google

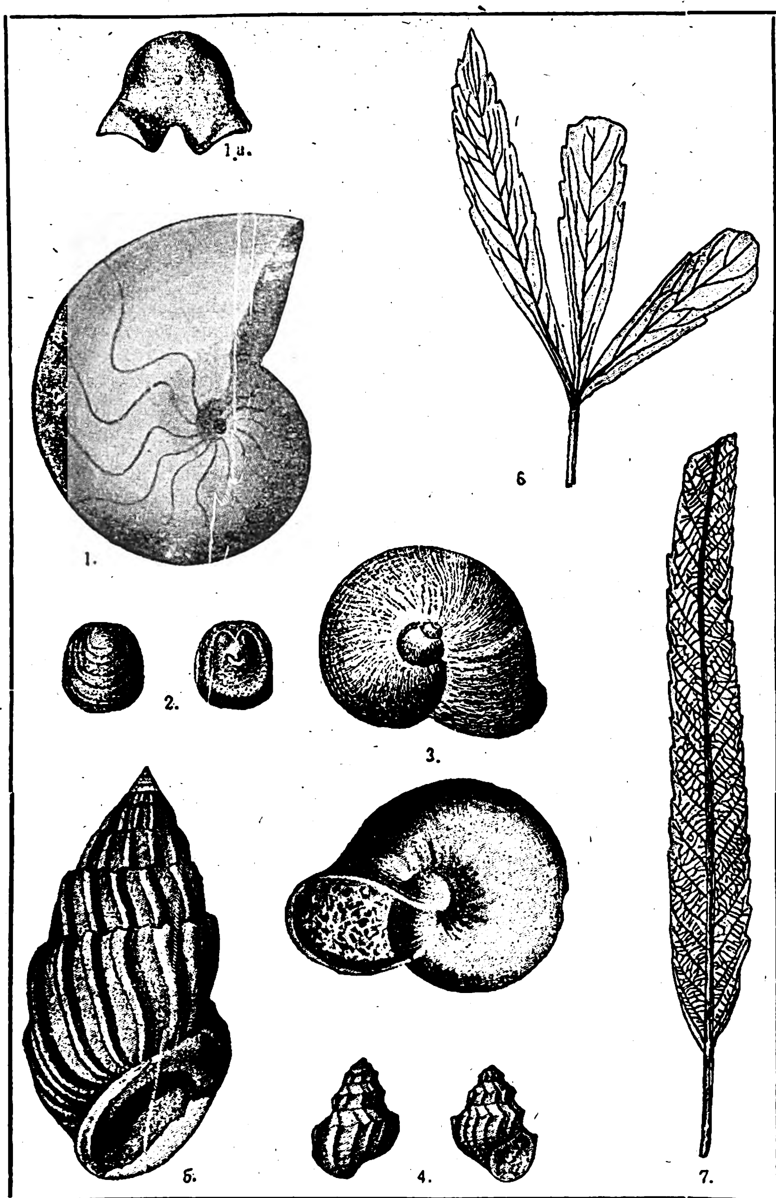

'Απολιθώματα τῆς παλαιοηωκαίνου.

[1=Ναυτίλος (ἑρκόγλωσσα) danicus, (1a=τοίχωμα διαχωριστικόν), 2=Κρανία tuberculata, 3=λύχνος Matheroni, 4=πυργουλίφερα gradata, 5=στομάτοψις crassicosta. 6=δεβαλκέα aquisgranensis, 7=δρυόφυλλον curticellense.]

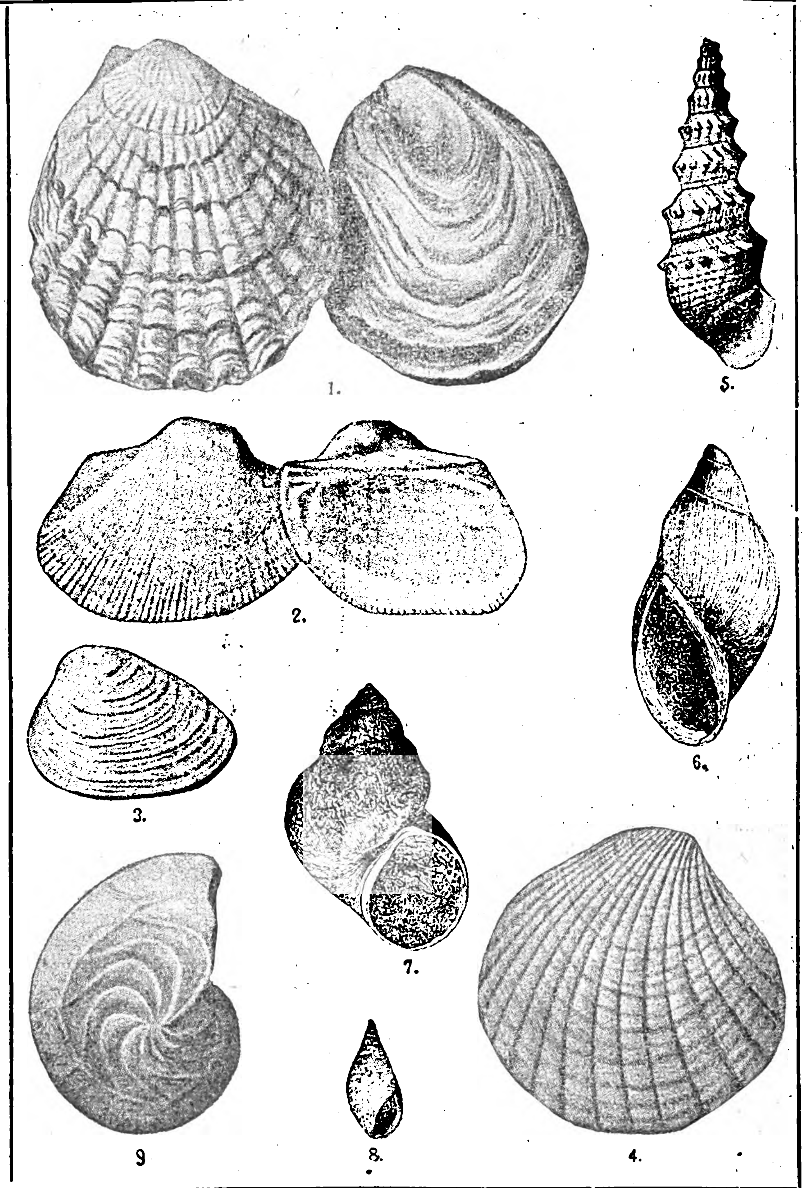

'Απολιθώματα τῆς παλαιοηωκαίνου.

[1=ὄστρεον bellovacina, 2=κουκουλλαία erassatina, 3=κυρίνη cuneiformis, 4=βενεροκαρδία pectuncularis, 5=μελανατρία inquinata, 6=φῦσα gigantea, 7=βιβιπάρος aspersus, 8=μελάνοψις buccinoides, 9=ναυτίλος (ἀτουρία) ziczac.]

ψεις περὶ τῆς ἐκτάκτως μεγάλης διαρκείας τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς αἰῶνας. Ἐν τῷ συνόλῳ των αἱ παλαιοζωϊκαὶ διαπλάσεις παριστῶσι παχεῖαν σειρὰν στρωμάτων πάχους πολλῶν χιλιάδων χιλιομέτρων. Τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων συνίσταται κυρίως ἐκ γραουβάκων, γραουβακικῶν ψαμμιτῶν καὶ σχιστολίθων καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν συνοδείᾳ μετὰ στεγαστήρων σχιστολίθων ἢ καὶ φυλλιτῶν ἔχουν πολὺ μεγάλην ἐξάπλωσιν. Ἄλλα πετρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος εἶναι ποικίλοι ψαμμῖται, χαλαζῖται καὶ κροκαλοπαγῆ, πυριτικοὶ σχιστόλιθοι, ἀκονιστῆρες σχιστόλιθοι καὶ διάφοροι ἀσβεστόλιθοι καὶ μάργαι. Ἐκτὸς τούτων συναντῶνται καὶ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, γρανῖται, συηνῖται, διορῖται, διαβάσαι, χαλαζιακοὶ πορφυρῖται, πορφυρῖται καὶ μελαφύραι καὶ ἄλλα ὀλιγώτερον ἐξηπλωμένα ἔκχυτα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα μετὰ τῶν τόφφων των. Σχετικῶς πρὸς τὰς συνθήκας στρώσεώς των παρατηρεῖται ὅτι τὰ παλαιοζωϊκὰ στρώματα εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ νότιον Εὐρώπην ὡς καὶ εἰς τὰς πλείστας ἔξω τῆς Εὐρώπης περιοχὰς ἐξαπλώσεώς των εἶναι ἰσχυρῶς ἠνωρθωμένα, ἐπτυχωμένα καὶ διασχίζονται ἀπὸ πολυαρίθμους μεταπτώσεις καὶ ἐπωθήσεις. Τοὐναντίον, εἰς τὰ βόρεια καὶ βορειοανατολικὰ τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἄλλας τινὰς περιοχὰς διεφύλαξαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἀρχικήν των ὁριζοντίαν στρῶσιν εἰς εὐρείας ἐκτάσεις μέχρι τῆς σήμερον. Εἰς οὐδεμίαν ὅμως ἄλλην περιοχὴν τῆς γῆς εὑρίσκεται ὁμοία τελεία καὶ ἀπολιθωματοβριθὴς ἀνάπτυξις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος ὅσον εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὅπου ἡ ἐξ ἀρχαϊκῶν καὶ προτεροζωϊκῶν πετρωμάτων κατεσκευασμένη καναδικὴ ἀσπίς, ἡ τὸν πυρῆνα τῆς χερσονήσου σχηματίζουσα, περιβάλλεται καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς ὑπὸ δακτυλίου, σχετικῶς ὀλίγον διατεταραγμένων, παλαιοζωϊκῶν ἀποθεμάτων. Πανταχοῦ ὅπου εἶναι ἀνεπτυγμένα παλαιοζωϊκὰ στρώματα, ταῦτα εἶναι ἐπεστρωμένα καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων των, πάντοτε ἰσχυρῶς ἀποκεκομισμένων, ἀρχαιοτέρων (ἀλγκωγκίων ἢ ἀρχαϊκῶν) ἀποθεμάτων, μὲ ἀσύμφωνον ἐπίστρωσιν. Ἡ ἐπιφάνεια ἀποκομίσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν τὰ ὑποκείμενα τῶν παλαιοζωϊκῶν ἀρχαιότερα στρώματα, φανερώνει ὅτι, πρὶν ἀποτεθῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ παλαιοζωϊκά, ἐμεσολάβησε μακρὰ χρονικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἀλγκώγκια ἢ ἀρχαϊκὰ πετρώματα ἀπετέλουν χέρσον καὶ ὑπέστησαν ἀποκόμισιν. Ἡ περίοδος αὕτη ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν γεωλόγων *ἐπιπροτεροζωϊκή*. Ὅμοιον φαινόμενον ἔλαβε χώραν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον καὶ διήρκεσε μέχρι καὶ τῆς περμίου. Τὸ δεύτερον τοῦτο φαινόμενον ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Dana *ἀππαλαχικὴ ἀνατροπὴ* (Appalachische Revolution). Τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων καλεῖται ὑπό τινων καὶ *πρωτογενές*. Στρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρίσκονται καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Αἰγάλεων τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, εἰς τὰς νήσους Σαλαμῖνα, Εὔβοιαν, Ὕδραν, Ἀμοργόν, Ἀνάφην καὶ Χίον, εἰς τὴν Ὄθρυν, τὴν Λακωνίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω. Γ.Κ.Γ.

παλαιοζῳογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς παλαιοβιογεωγραφίας, ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τῶν αἰτίων τῆς διασπορᾶς τῶν προϊστορικῶν ζῴων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ γεωλογικὸν παρελθὸν αὐτῆς. Γ. Κ. Γ.

παλαιοζῳολογία· βλ. λ. *ζῳολογία*.

παλαιοζῳολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλαιοζῳολογίαν.

παλαιοζῳολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν παλαιοζῳολογίαν.

Παλαιοημερολογῖται (οἱ). Οὕτως ἐκλήθησαν παρ' ἡμῖν οἱ μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν καὶ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τοῦ ἰουλιανοῦ διὰ τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου (ἀπὸ τῆς 10 Μαρτίου τοῦ 1924, ἥτις ἐλογίσθη ὡς 23 Μαρτίου), ἄνευ μετακινήσεως τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἑορτῶν, ἐμμένοντες εἰς τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Ἡ ἀντίδρασις παρ' ἡμῖν κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ὡς ἐκκλησιαστικοῦ τοιούτου ἦτο κατ' ἀρχὰς σημαντική, πάντως ὅμως μικροτέρας ἐκείνης, ἥτις ἐξεδηλώθη εἰς ἄλλας χώρας, καὶ αὐτὰς τὰς διαμαρτυρομένας, κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, ἀμβλύνεται δ' αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἐπαισθητῶς. Κ. Ι. Δ.

παλαιοηώκοινος ***ὑποδιάπλασις*** (Paleozän) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν μικροτέρων ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιογενὴς ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς σειρὰς (ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας): *μόντιον, θανέτιον* καὶ *σπαρνάκιον* ἢ *λονδίνιον*. Μὲ τὴν μόντιον σειρὰν ἀρχίζει νὰ ἀποτίθηται τὸ καινοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων. Στρώματα τῆς παλαιοηωκαίνου διαπλάσεως εὑρίσκονται εἰς τὴν βόρειον καὶ νότιον Γαλλίαν (Παρισινὴ λεκάνη καὶ ἀλλαχοῦ), νότιον Ἀγγλίαν (λονδίνιος λεκάνη) Βέλγιον, Δανίαν Πομμερανίαν, Σλέσβιγ - Ὁλστάϊν, Ἀνατολικὴν Ρωσίαν, Πυρηναῖα καὶ Ἰβηρικὴν χερσόνησον, Ἰστρίαν Δαλματίαν, Οὐγγαρίαν, Ἀφρικὴν (Αἴγυπτον, Λιβύην, Τύνιδα, Κογκό), Ἀσίαν (Βελουτσιστάν, νοτίους Ἰνδίας), Ἀμερικήν. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔχουν εἰσέτι διακριθῆ ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν κατωτέρων καινοζωϊκῶν στρωμάτων παλαιοηωκαινικὰ τοιαῦτα, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει τελείως εἰσέτι μελετηθῆ ἡ ἀπολιθωμένη πανίσκη τῶν στρωμάτων τούτων. Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις ὀνομάζεται καὶ *ἠωνουμμουλιτικὴ* ἢ *βασικὴ ἠώκαινος* (Éonummulitique, Basal Eocene). Γ. Κ. Γ.

— **παλαιοηώκαινος** ***ὑποπερίοδος*** (Paleozän) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν μικροτέρων ὑποπεριόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιογενὴς ὑποπερίοδος τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Κατὰ τὴν ὑποπερίοδον ταύτην ἐσχηματίσθη ἡ *παλαιοηώκαινος ὑποδιάπλασις* στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Κατὰ τὴν παλαιοηώκαινον ὑποπερίοδον ἡ χλωρὶς—καλῶς μελετηθεῖσα ἰδίᾳ ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ Gelinden, Sézanne καὶ Sheppey (λονδίνιος λεκάνη)—δεικνύει μεγάλας συγγενείας πρὸς

Digitized by Google

τὴν χλωρίδα τῆς προηγουμένης ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποπεριόδου, καταδεικνυομένας ἐκ τῆς παρουσίας καὶ εἰς τὰς δύο χλωρίδας κοινῶν εἰδῶν τῶν γενῶν *δρυόφυλλον* καὶ *δεβαλκέα*. Ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος ὑποτροπικῶν μορφῶν μὲ μορφὰς εὐκράτων τόπων. Ἰδιαιτέρως ἐξηπλωμένα ἦσαν εἴδη *δρυός, δαφνίδαι, (δάφνη ἢ λαύρα, κιννάμωμον, σασσαφρᾶς* κ. ἄ.) καὶ *πτέριδες* τῶν γενῶν *ὀσμούνδα, ἀλσόφιλος, χρυσούδιον*, κλπ. Συνολικῶς ἡ παλαιηώκαινος χλωρὶς δεικνύει κλῖμα, τὸ ὁποῖον ἦτο βεβαίως θερμόν, ἀλλὰ σημαντικῶς ὀλιγώτερον θερμὸν καὶ ξηρὸν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς μετὰ ταῦτα ἠωκαίνου περιόδου. Ἡ παλαιοηώκαινος πανίσκη παρουσιάζει ἰδιάζοντα χαρακτηριστικά. Ἡ ἐκ μαλακίων πανίσκη εἶναι ὀλιγώτερον γνωστὴ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν μετέπειτα ὑποπεριόδων τῆς τριτογενοῦς. Ἰδιαιτέρως ἰσχύει τοῦτο διὰ τὴν θαλασσίαν πανίσκην μαλακίων. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, μετὰ τὴν ταχεῖαν ἀνάδυσιν τῶν ἠπείρων κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς κρητιδικῆς περιόδου, ἐπηκολούθησαν κατὰ τὴν παλαιοηώκαινον ὑποπερίοδον πολυάριθμοι ἀσθενέστεραι κινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, συνέπεια τῶν ὁποίων ἦτο μόνιμος ἀγὼν μεταξὺ θαλάσσης καὶ ξηρῶν. Τούτου ἕνεκα τὰ ἀποθέματα τῆς παλαιοηωκαίνου ὑποπεριόδου εἰς τὰς κυρίας περιοχὰς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι καθαρῶς θαλάσσια, ἀλλὰ συνίστανται ἀπὸ ἐπανειλημμένως ἐναλλασσόμενα στρώματα θαλασσίων, ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων. Εἰς τὴν Εὐρώπην διεκρίνοντο δύο κύριαι περιοχαὶ ἀποθέσεως πετρωμάτων, ἡ *βόρειος* καὶ ἡ *νότιος*. Ἡ πρώτη τούτων ἀνήκει εἰς τὴν ἀγγλογαλλικὴν λεκάνην, ἡ ὁποία κατελάμβανε τὴν περιοχὴν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἀπετέλει πλευρικὸν κόλπον θαλάσσης, συνεχομένης πρὸς Β. μετὰ τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἐκτεινομένης πρὸς Α. ὑπὲρ τὰς Κάτω Χώρας, πρὸς τὴν Δανίαν καὶ τὸ Σλέσβιχ-Ὁλστάϊν, ὅποθεν πιθανῶς ἔφθανεν ὑπὲρ τὴν Πολωνίαν μέχρι τῆς Νοτίου Ρωσίας. Ἡ νότιος περιοχή, τοὐναντίον, ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὴν μεσόγειον περιοχὴν τῆς Νοτίου Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀφρικῆς καὶ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων τῆς Τηθύος θαλάσσης, τῆς μεγάλης δηλαδὴ ἐπιμήκους θαλάσσης, ἡ ὁποία ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων παλαιοζωϊκῶν χρόνων ὡς μόνιμος θάλασσα τῆς γῆς. Μόνον εἰς τὴν νότιον αὐτὴν περιοχὴν παρουσιάζονται ἤδη *νουμμουλῖται*. Οἱ γίγαντες οὗτοι μεταξὺ τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζώων ἀποκτῶσιν αἰφνιδίως ἐντελῶς τεραστίαν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παλαιογενοῦς ὑποπεριόδου, οὕτως ὥστε συχνάκις σχηματίζουν διὰ τῶν ἀπολιθωθέντων κελυφῶν των σειρὰς πετρωμάτων (νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι). Ἡ νότιος θάλασσα οὐδένα σύνδεσμον εἶχε μὲ τὴν ἀγγλογαλλικὴν λεκάνην. Τούτου ἕνεκα πολλὰ γένη μαλακίων, ὡς π.χ. ἡ *κυπρίνα* (μὲ εἴδη της scutellaris, arctica), ἡ *ἀστάρτη*, ἡ *θρακία*, ὁ *ἄξινος* κ.ἄ., ζῷα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι χαρακτηριστικαὶ μορφαὶ τῶν ψυχρῶν βορείων θαλασσῶν τοῦ ἡμισφαιρίου μας, ἔζων μόνον ἐντὸς τῆς ἀγγλογαλλικῆς λεκάνης. Ἐπίσης ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου νουμμουλῖται καὶ ἀλβεολῖναι, ὡς καὶ κοράλλια ὑφάλων, μορφαὶ δηλαδὴ ἀφθονοῦσαι εἰς τὴν νότιον περιοχήν, ἐλλείπουν τελείως ἐκ τῆς βορείου περιοχῆς. Μόνον κατὰ τὴν ἀνωτέραν παλαιοηώκαινον ἐποχὴν παρατηρεῖται ἐμφάνισις θερμοτέρων ἀπὸ νότου ἐρχομένων ρευμάτων καὶ συγχρόνως ἐξάπλωσις τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου τῶν εὐκράτων καὶ θερμοτέρων θαλασσῶν πρὸς Β. Ὁ ἐκ θηλαστικῶν ζωϊκὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀρκετὰ ἄφθονος. Κατέστη γνωστὸς ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ Cernay παρὰ τοὺς Reims, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁμήλικα πρὸς τὰ στρώματα τοῦ Puerco τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὰ περικλείοντα ἀφθονωτέραν καὶ πλουσιωτέραν πανίσκην.

Ἡ παλαιοηώκαινος ὑποπερίοδος ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐποχὰς (κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων): τὴν *μόντιον*, τὴν *θανέτιον* καὶ τὴν *σπαρνάκιον* ἢ *λονδίνιον*. Γ. Κ. Γ.

παλαιόθεν· ἐπίρρ., ἐκ παλαιοῦ καιροῦ, ἀρχαιόθεν.

παλαιοθηριῖναι (οἱ) (Palæotheriinæ) [*Παλαιοζῳολ.*]. Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ἄκρα τῶν ζῴων τούτων ἦσαν σχετικῶς βραχέα καὶ παχέα. Οἱ ἐμπρόσθιοι καὶ ὀπίσθιοι πόδες ἦσαν τριδάκτυλοι. Οἱ πλευρικοὶ δάκτυλοι ὀλίγον μόνον ἀσθενέστεροι τοῦ μεσαίου. Κυριώτερον γένος τῆς ὑποοικογενείας ταύτης εἶναι τὸ *παλαιοθήριον*. Ἀπολιθωμένα λείψανα παλαιοθηριινῶν εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

παλαιοθήριον (τὸ) (Palæotherium) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *παλαιοθηριινῶν ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ἄκρα τριδάκτυλα καὶ κρανίον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ταπείρου. Τὸ μέγεθος τῶν ζῴων τοῦ πλουσίου τούτου εἰς εἴδη γένους κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ μεγέθους χοίρου (ὡς εἰς τὸ *παλαιοθήριον curtum*) καὶ ρινοκέρωτος (ὡς εἰς τὸ *παλαιοθήριον τὸ μέγα*). Τὰ πλεῖστα εἴδη εἶχον τὰς διαστάσεις ταπείρου. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου καὶ τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐντὸς τῶν στρω-

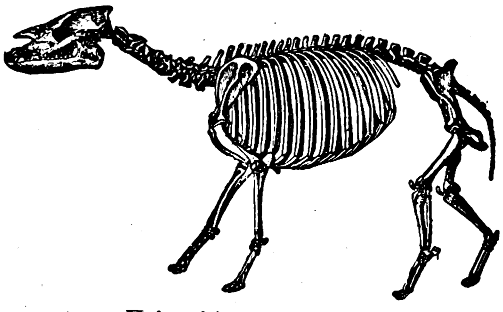

Παλαιοθήριον magnum.
[Ἐκ τῶν ὀλιγοκαινικῶν στρωμάτων τῆς Μονμάρτρης παρὰ τοὺς Παρισίους.]

μάτων τῆς γύψου τῆς Παρισινῆς λεκάνης εὑρέθησαν ὁλόκληροι σκελετοί, ἐντὸς δὲ τῶν λιγνιτῶν τοῦ Débruge (Vaucluse) πολυάριθμα συμπεπιεσμένα ὀστᾶ καὶ κρανία. Γ. Κ. Γ.

παλαιοκαθολικός, —ή, —όν· Χριστιανὸς καθολικὸς μὴ ἀναγνωρίζων τὸ ἀναμάρτητον τοῦ πάπα, ὁ ἐμμένων εἰς τὸ δόγμα τοῦ παλαιοῦ καθολικισμοῦ.

— [*Ἐκκλ. Ἱστορ.*] Αἱ ἀποφάσεις τῆς κατὰ τὸ 1869 συγκροτηθείσης συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, καὶ δὴ ἡ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα, προὐκάλεσαν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ μάλιστα τὴν Γερμανίαν σοβαρὰν ἀντίδρασιν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1873 ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν *παλαιοκαθολικῶν*, τῶν καλεσάντων ἑαυτοὺς οὕτω, ὡς διατηρησάντων τὴν ἀρχαίαν καθολικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ Βατικανοῦ διαστραφεῖσαν. Ἤδη τῷ 1870 ὁ καθηγητὴς Μιχέλης μετὰ τῶν θεολόγων Δέλιγγερ καὶ Φρίδριχ ἐν Μονάχῳ, τοῦ Βέμπερ καὶ Βόλτσερ ἐν Πρεσλαυΐᾳ, τοῦ Κνὼτ ἐν Βόννῃ καὶ τοῦ Σοῦλτε ἐν Πράγᾳ ἀπεκήρυξαν ἐν Νυρεμβέργῃ τὴν σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ, τὸ αὐτὸ δ' ἔπραξαν μετ' ὀλίγον 44 καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸ πρῶτον τῷ 1871 συνεκροτήθη συνέδριον αὐτῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σοῦλτε ἐν Μονάχῳ. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ προετάθη ὑπὸ τοῦ Σοῦλτε ἡ διοργάνωσις τῶν παλαιοκαθολικῶν εἰς ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν, ἡ πρότασις δ' αὕτη, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Δέλιγγερ, ἐγένετο δεκτή. Τὸ δεύτερον συνέδριον τῶν παλαιοκαθολικῶν συνεκροτήθη τῷ 1872 ἐν Κολωνίᾳ, τὸ δὲ τρίτον τῷ 1874 ἐν Κωνσταντίᾳ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐνεκρίθη καὶ τὸ καταστατικὸν τῆς ἀρτιπαγοῦς Ἐκκλησίας. Οὕτω ἱδρύθη ἡ παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐν Γερμανίᾳ, ἥτις κατὰ τὸ 1900 ἠρίθμει 50 χιλιάδες ὀπαδῶν μετὰ 54 κληρικῶν. Ἡ διδασκαλία τῆς νέας Ἐκκλησίας διετυπώθη ἰδίᾳ ἐν τῇ καθολικῇ δογματικῇ τοῦ Μιχέλη, τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1881. Καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τῷ 1872 συνέστη κοινότης παλαιοκαθολικῶν, ἥτις τῷ 1900 ἠρίθμει 17.361 ὀπαδοὺς μετὰ 14 κληρικῶν, ὡς καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἥτις κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἠρίθμει 7.980 ὀπαδοὺς μετὰ 30 ἱερέων. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ πάπα ἀντίδρασις κατ' ἀρχὰς ἦτο μεγάλη, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μισὼ καὶ ἔπειτα, κατὰ τὸ 1879, τὸν Ὑάκινθον Λοϋζόν. Κυρίως ὅμως διεδόθη ὁ παλαιοκαθολικισμὸς ἐν Ἑλβετίᾳ, καὶ δὴ τῇ γερμανικῇ, ἐν ᾗ ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ἠρίθμει 70 χιλιάδας ὀπαδῶν μετὰ 72 κληρικῶν. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν παλαιοκαθολικῶν, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς παρεῖχε πλείστας ἐλπίδας εὐδοκιμήσεως καὶ προόδου, ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ καταπίπτῃ, πολλῶν τῶν παλαιοκαθολικῶν προσχωρησάντων εἰς τὴν δυτικὴν ἢ τὴν διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἐν τοῖς συνεδρίοις αὐτῶν ἐζήτησαν, ἐκτὸς τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἑαυτῶν διδασκαλίας καὶ τῆς διοργανώσεως τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας, τὴν ἕνωσιν ἑαυτῶν μετὰ τῶν ἀγγλικανῶν καὶ μάλιστα τῶν ὀρθοδόξων. Ἤδη τῷ 1872 ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Κολωνίας προσεκλήθησαν ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος καὶ ὁ τότε διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου σχολῆς Σωκράτης Κολιάτσος, οἵτινες ὅμως ἠρνήθησαν νὰ μεταβῶσι. Τοὐναντίον εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βόννης (τῷ 1875) προσκληθέντες μετέβησαν, ἐκτὸς τῶν Ρώσων, ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀναστασιάδης ἐκ μέρους τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος μετὰ τῶν καθηγητῶν τῆς θεολογίας Νικολάου Δαμαλᾶ καὶ Ζήκου Ρώση ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Λυκέρνης τῷ 1892, ἐκτὸς τῶν Ρώσων, παρέστη καὶ ὁ πρῴην Πατρῶν Νικηφόρος Καλογερᾶς. Αἱ ἀπόπειραι αὗται πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο εὐοδούμεναι, ἐναυάγησαν ἔπειτα, ἕνεκα τῶν διαμαρτυρομένων στοιχείων, ἅτινα κατ' ὀλίγον προσέλαβεν ἡ Ἐκκλησία τῶν παλαιοκαθολικῶν. Πρὸ ὀλίγου μερὶς παλαιοκαθολικῶν ἡνώθη ἐξωτερικῶς μετὰ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρισθείσης ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἐλευθέρας κοινωνίας τῶν μυστηρίων αὐτῶν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν. Κ. Ι. Δ.

παλαιόκαινος (Paleozän) [*Γεωλ.*]· βλ. *παλαιοηώκαινος*.

Παλαιόκαπας. Ὄνομα παλαιᾶς εὐγενοῦς οἰκογενείας ἐκ Κυδωνιῶν τῆς Κρήτης, τὰ κάτωθι μέλη τῆς ὁποίας διεκρίθησαν:

—*Γεράσιμος*· βλ. *Γεώργιος*.

—*Γεώργιος*, κόμις Παλαιόκαπας, ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κισάμου ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ διετέλεσε (1544) ἔφορος τοῦ Παταβικοῦ γυμνασίου. Ἐπανελθὼν εἰς Κρήτην ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς *Γεράσιμος*. Διετέλεσεν ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγκαράθου καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐχειροτονήθη ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κισάμου διὰ τὴν ἐξέχουσαν αὐτοῦ παιδείαν καὶ τὰς πρὸς τὴν ἐνετικὴν διοίκησιν ὑπηρεσίας του. Διέθεσε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Κισάμου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως αὕτη πέμπῃ κατ' ἔτος 24 Ἕλληνας, ἐξ ὧν 16 Κρῆτες, εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1590) παρεμβᾶσα ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία διέταξε νὰ στέλλωνται 12 μόνον νέοι, πρῶτον μὲν εἰς Ρώμην, εἶτα δὲ εἰς Πατάβιον πρὸ ἐκπαίδευσιν. † Ρ. Α. Τ.—Ε. Γ.

—*Ἰωάννης*, κόμις Παλαιόκαπας, λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, διδάκτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς δικαίοις ἐν Παταβίῳ.

—*Κωνσταντῖνος*. Ζωγράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ δύο ἐνυπογράφων εἰκόνων, εὑρισκομένων ἐν τῇ μονῇ Γωνιᾶς τῆς Κρήτης, αἵτινες παριστῶσιν ἡ μὲν τὴν σταύρωσιν, ἡ δὲ τὸν ἅγιον Νικόλαον.

—*Κωνσταντῖνος* (1630), γνωστὸς καὶ ὡς *Παχώμιος* μοναχός. Διέπρεψεν ἐν Παταβίῳ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν τοῖς γράμμασι καὶ διεκρίθη ὡς καλλιγράφος. Εἰργάσθη μετὰ τοῦ Ἀγγέλου Βεργωνίου ὡς καλλιγράφος τῆς ἐν τῇ Ἐννεακρούνῳ (Fontainebleau) βασιλικῆς βιβλιοθήκης, κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α'. Πλεῖστοι καλλιτεχνικοὶ κώδικες ὑπ' αὐτοῦ γραφέντες εὑρηνται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Παρισίων καὶ τῆς Λυὼνος. Τούτου ἀναφέρεται καί τις συλλογὴ ἀνέκδοτος.

—*Παχώμιος*· βλ. *Κωνσταντῖνος*.

—*Τσελεπῆς*. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου, διαπρέψας ἐν Παταβίῳ. ΕΡ.Μ.

Παλαιοκάστελλα [*Γεωγρ.*]. Ἱστορικὴ τοποθεσία ἐπαρχίας Ἀποκορώνου νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἁλμυροῦ ξηρᾶς, νοτιοδυτικῶς τοῦ κόλπου καὶ πλησίον ὑφαλώδους νησιδίου. Ἐνταῦθα ἦτο ἱδρυμένον ἐνετικὸν φρούριον (Ἅγιος Γεώργιος), τὸ ὁποῖον, διατηρηθὲν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ κατηδαφίσθη τῷ 1821. Ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν *Ἀμφίμαλλαν*. Ε. Γ.

Παλαιοκαστρίτσα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Χερσόνησος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 39'30" Β., μήκ. 19°43'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), σχηματίζουσα τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ αὐλῶνος Ἅγιος Σπυρίδων. Ὁ ἰσθμὸς της ὀνομάζεται Ἅϊ Πέτρα, ἐπ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχουν οἰκίσκοι τινὲς καὶ μονύδριον, *Παλαιοκαστρίτσα* καλούμενον. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιοκαστρίτσα.** Μονὴ εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς νήσου Κερκύρας ἐπὶ ἀποκρήμνου ἀκρωτηρίου μεταξὺ δύο κολπίσκων, ἀπέχουσα τῆς πόλεως περὶ τὰ 25 χλμ. Ἔχει ἕνα μόνον ναὸν καὶ πέριξ κελλία καὶ ἄλλα οἰκήματα, χρησιμεύοντα διὰ τοὺς ξένους καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς μονῆς. Ὁ ναὸς κοσμεῖται δι' εἰκόνων ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν τοίχων, τῶν ἐτῶν 1401, 1600 καὶ ἐφεξῆς. Ἐκτίσθη τῷ 1227 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Εὐθυμίου Μήδα καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1469 τῇ συνδρομῇ 36 χωρίων, τῶν ἀποτελούντων τότε τὰς ἐπαρχίας Κρατσάλλου, Κάτω Γύρου καὶ Μέσης. Π. Θ. Ι.

Παλαιὸ-Κάστρο [*Γεωγρ.*]. Νῆσος ὑπάρξασα ἐν τῇ Κωπαΐδι πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῆς, νοτιανατολικὸν (δεξιᾷ οἱονεὶ τῷ εἰσπλέοντι) κέρας τοῦ κολπίσκου τῆς Τοπόλιας ἢ Κεφαλάρι, κατέναντι τῆς χερσονησίδος Τοπόλια (ΒΔ. κέρας). Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν της διήρχετο ἡ διῶρυξ τῶν Μινυῶν, δι' ὃ καὶ *Καταβόθρες* ἡ ἄκρα αὕτη ὠνομάζετο. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** [*Γεωγρ.*]. Λόφος τῆς βορείου παραλίας τῆς Μυκόνου (πλάτ. 37°27' 15" Β., μήκ. 25°23' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos) κατὰ τὴν τοποθεσίαν Φτελιά, ἐπιστεφόμενος ὑπὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Κατὰ τοὺς

Digitized by Google

Piacenza, Coronelli καὶ Pasli van Krienen, ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν μεσαίωνα *Darga*, μεταγενέστεραι δὲ ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν ὅτι εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐπὶ ἀρχαίας πόλεως ἐχούσης ὡς λιμένα τὸν νῦν *Πάνορμον* καὶ ὀνομαζομένης πιθανῶς *Μελίτη*. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῆς παραλίου τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ, παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὅρμου Παντελέμονας (πλάτ. 38°30′ Β., μῆκ. 21°05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Dragamesti and approaches) ἐπιστεφόμενος ὑπὸ ἐρειπίων ἀρχαίου φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιὸ-Κάστρο** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θάσου (βλ. λ. *Κάστρο, Παλαιὸ* —).

Παλαιόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἀνατολικώτερον χωρίον τῆς Σάμου καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Κάτ. 1.233 (1928), ἀσχολούμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Βαθὺ $^{3}/_{4}$ τῆς ὥρας καὶ ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ ἐρείπια τείχους κυκλωπείου, πιθανῶς τῆς ἀρχαίας πόλεως Λευκοθέας. Ἐπίνειον αὐτοῦ πρὸς τὴν Μυκάλην εἶναι ἡ Μουλαϊμπραήμ, παρὰ τὸ ἀρχαῖον ἀκρωτήριον Ποσείδιον. Εὑρίσκονται ἐκεῖ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπακταίου Ποσειδῶνος καὶ βάσις κίονος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδένετο ἡ φράσσουσα τὸν ἑπταστάδιον πορθμὸν ἅλυσις. Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1912 ἐγένετο μάχη μεταξὺ Τούρκων καὶ Σαμίων, καθ' ἣν ἔπεσαν μὲν πολλοὶ Τοῦρκοι, ἀλλὰ κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Σάμον. Ν. Ι. Ζ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 567. Κεῖται ΒΑ. τοῦ Τυμφρηστοῦ ἐπὶ τοῦ δασώδους λόφου Ἅγιος Ἠλίας (ὑψόμ. 620 μ.) καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῆς καὶ φρεάτων. Παράγει ὀλίγα δημητριακὰ καὶ ἐκτρέφει αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Λαμίας συνδέεται μέχρι Ἁγίου Γεωργίου διὰ βατῆς ὁδοῦ (2 ½ ὥρ.) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτοῦ (χλμ. 49). Τὸ χωρίον ὠνομάσθη Παλαιόκαστρον ἐκ τοῦ πρὸς Ν. αὐτοῦ ἐρειπωμένου ἀρχαίου πύργου. Δ. Ε. Μ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, κοινῶς *Παλαίκαστρο*, ἐπὶ ὑψηλῆς παραλιακῆς τοποθεσίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (528 κάτ., 1928), μὲ 268 κατ., εἰς ἣν ἀνήκουν τὰ χωρία *Ἀγκαθεᾶς* (109 κ.), *Μονὴ Τοπλοῦ* (33), *Μετόχια Τοπλοῦ* (77), *Ἀγροτικοὶ συνοικισμοὶ* (29) καὶ *Μερτίδια* (12). Ὑπεράνω τοῦ Παλαιοκάστρου κεῖται ὁ κωνικὸς λόφος Καστρί, εἰς τοὺς πρόποδας καὶ τὰς κλιτῦς τοῦ ὁποίου ἀνασκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ Ἄγγλων ἀρχαιολόγων ἀπὸ τοῦ 1902 καὶ ἑξῆς ἀπεκάλυψαν ἐρείπια μινωϊκῆς καὶ ὑστερομινωϊκῆς πόλεως, νεκροταφεῖον πρωτοφανὲς καμαραϊκῶν χρόνων μὲ πλῆθος σκελετῶν καὶ ἀγγείων καὶ μικρὸν κτιστὸν θολωτὸν τάφον. Τὰ πάμπολλα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἐκεῖ καὶ πέριξ, ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου, εἶναι δὲ πήλινα ἀγγεῖα, ὧν τινα ἀξιολογώτατα, διακόσμητα μὲ ναυτικὰς παραστάσεις, ποτήρια, λύχνοι, σκεύη, ἐργαλεῖα ὀστέϊνα, μῆτραι ἐκ σχιστολίθου, ἐλεφάντινα εἰδώλια, χρυσᾶ κοσμήματα, σφραγῖδες, μάχαιραι, αἰχμαὶ δοράτων, περόναι, ἄγκιστρα κλπ. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μελανθίου (πρ. *Λούτιτζα Μαχαλάδων*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 25. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀχμετλῆ*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 322 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Δαφνερὸν* (πρ. *Βάϊπες*) 460. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Βλασίου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 175. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Μαγούλας τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 270. —5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 147. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βράστοβον*.—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Σκοτούσης (πρ. *Πρόσνικ*) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 462. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοῦλα*. —7) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιδωρικίου τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 30. —8) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 300. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιατζίκ*. —9) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μητρόπολις* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. —10) Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κύρρος* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλαμίου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ὀνομαζόμενον καὶ *Οἰκονομικά*. Κεῖται ἐπὶ ἀποτόμου λόφου, ὕπερθεν τοῦ φρουρίου Ἰτζεδδίν. Διὰ τὴν ἐγγύτητα πρὸς τὸν λιμένα Σούδας συνεκροτήθη ὑπ' αὐτὸ μάχη κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων τῷ 1822 (παρὰ τὸν ποταμὸν Κοιλιάριν) καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1878. Ἐνταῦθα ἔκειντο τὰ ἀρχαῖα *Ἄπτερα*. Ε. Γ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς Μ. Ἀσίας (βλ. λ. *Ἐσκῆ-Χισάρ*).

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὸν Ἅγιον-Μάμαντα Μυλοποτάμου Κρήτης, ὅπου τῷ 1825 πολιορκηθέντες 39 Γραμβουσανοὶ ὑπὸ Τούρκων, ἐντὸς ναΐσκου, ἐξώρμησαν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ φονεύσαντες περὶ τοὺς 40 ἐσώθησαν, ἀποβαλόντες τέσσαρας ἄνδρας. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*.—1) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς Μικρασιατικῆς *Πιτάνης* τῆς Αἰολίδος (*Μελετ.* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807, Β, 157). 2) Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας ἥτις ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ *Θρονίου* τοῦ Β. Εὐβοϊκοῦ. Ὁ Μελέτιος εἶχεν εὕρει κατὰ χώραν ἐπιγραφάς, ἃς καὶ ἀναφέρει (αὐτόθ. Β, 325). Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν κορυφῶν τοῦ ἐν Ἄνδρῳ ὄρους Γερακώνων, τὰ πέριξ τῆς ὁποίας χωρία συγκροτοῦσι τὴν ὁμώνυμον κοινότητα τῆς περιφερείας Κορθίου, ἧς ἕδρα εἶναι τὸ Γιαννισαῖον (κάτ. 131). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης, ἀποτελούσης στενὸν καὶ ἐπίμηκες ὀροπέδιον, εὕρηνται τὰ ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου καλουμένου καὶ *Ἐπάνω Κάστρου*, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ τοιούτου τῆς πόλεως Ἄνδρου, καλουμένου κοινῶς *Κάτω Κάστρου*. Πλὴν τοῦ Γιαννισαίου εἰς τὴν κοινότητα Παλαιοκάστρου ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἔξω Βουνὶ* (κάτ. 81), *Μέσα Βουνὶ* (κάτ. 176), *Ἐπισκοπειὸ* (κάτ. 180) καὶ *Λαρδιὰ* (κάτ. 140). Δ. Ε. Μ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ λόφος ὁ ἐγειρόμενος κατὰ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ΝΑ. ἐσχατιὰν τῆς Θετταλομαγνησίας (ὑψόμ. 365 ποδ., πλατ. 39°11′30″ Β., μῆκ. 23°22′10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), οὕτω ὀνομαζόμενος ἀπὸ τῶν ἐπιστεφόντων αὐτὸν ἐρειπίων βυζαντινοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῆς βορείας παραλίου τοῦ Εὐβοϊκοῦ, βορείως τῶν Λεχωνίων (πλάτ. 39°20′ Β., μῆκ. 23°03′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), ἐπιστεφόμενος ὑπὸ ἐρειπίων βυζαντινοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χαρακτηριστικὸς μαστοειδὴς λόφος τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ρόδου (πλάτ. 35°57′00″ Β., μῆκ. 27°50′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) εἰς τοὺς ΝΑ. πρόποδας τοῦ ὄρους Κορακιὰ καὶ 2 χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ μεγαλοχωρίου Καταβιά. Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν. Σ. Ε. Λ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Μαλεβιζίου Κρήτης, κάτωθεν τῆς Ρωγδιᾶς, ὅπου εἰκάζεται ὑπό τινων ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας *Ἀπολλωνίας*. Παρὰ τὸν ὅρμον σῴζονται ἐρείπια φρουρίου. Ἐνταῦθα ἠγκυροβόλουν Ἑνετοὶ καὶ Τοῦρκοι, ἀπεβιβάσθη δὲ τὸν Μάϊον τοῦ 1667 ὁ πορθητὴς τοῦ Ἡρακλείου Κιουπρουλῆς καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος. Ἐνταῦθα ἐπίσης κατέπλευσε καὶ ὁ στόλος Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας τῷ 1830 καὶ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Κρῆτας τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ε. Γ.

—**Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζων αἰγιαλὸς τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Κρήτης κατὰ τὸν ΝΔ. μυχὸν τοῦ κόλπου Γκράντες (πλάτ. 35° 12′10″ Β., μῆκ. 20°17′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2356 b: Candia eastern portion). Σῴζει λείψανα μινωϊκῆς πόλεως, πέριξ ἐρυθροχρόου λόφου, ὃν ἐπιστέφει ἠρειπωμένη ἀκρόπολις. Πιστεύεται ταυτότης πρὸς τὸ *Γράμμιον* τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Σ.Ε.Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζων αἰγιαλὸς τὰς Β. πλευρᾶς τῆς Κρήτης καὶ ἀπολήγων εἰς ἄκραν (πλάτ. 35°28′ Β., μῆκ. 24°10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia eastern portion) ἐπιστεφομένην ὑπὸ ἐρειπίων ἀρχαίου φρουρίου καὶ διατηροῦσαν ἔτι λείψανα ἀρχαίων βραχιόνων λιμένος, πιθανῶς τῆς Ἀπτέρας. Ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ. καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Σούδας κέρας. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῶν Ἀντικυθήρων, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τοῦ Ποταμοῦ (πλάτ. 35°53′ Β., μῆκ. 23°12½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia). Ἐπιστέφεται ὑπὸ ἐρειπίων μεσαιωνικοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῶν Ψαρῶν (πλάτ. 38° 32′ Β., μῆκ. 25° 35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1891: Psara island), ἡ ΝΔ. τῆς νήσου ἄκρα. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀνατιναχθὲν φρούριον. Ἀπὸ τοῦ 1923 ναυτικὸς φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησὶς ἀκρωτηριάζουσα τοῦ νοτίου τμήματος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Καρπάθου (πλάτ. 35°28′30″ Β., μῆκ. 27°08′00″ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kasso islands), σχηματίζουσα πρὸς Β. της τὸν ὅρμον Ἀρκάσα. Εἰς τὸν ἰσθμόν της ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Τρῳάδος (πλάτ. 39°55′ Β., μῆκ. 26°09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1599: Eski Stamboul to Kumkalé), ἐπιστεφόμενον ὑπὸ μεσαιωνικοῦ φρουρίου καὶ σχηματίζον τὸ ὡραῖον καὶ εὐρὺ ἀγκυροβόλιον Μπεσίκια. Ἀντικρύζει τὴν Τένεδον. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόκαστρον, *Ἐπάνω*** — *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (370 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τοῦ λόφου ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ Πολυρρηνία, μὲ 260 κατ. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία *Γαλουβᾶς* (68 κ.) καὶ *Γρηγοριανὰ* (42 κ.). Ε. Γ.

— **Παλαιόκαστρον, *Κάτω*** — *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα κοινότητος (465 κάτ., 1928), τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 83 κατ. Εἰς ταύτην ἀνήκουν καὶ τὰ χωρία *Καλλεργιανὰ* (191 κάτ.), *Μαριδιανὰ* (111), *Βεσιανὰ* (39), *Παππαδιανὰ* (23) καὶ *Προβιδιανὰ* (18). Ε. Γ.

— **Παλαιοκάστρου *μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Γυναικεία μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Ἄνω Μεριᾶς τῆς νήσου Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἔχουσα 11 μοναχάς.

Παλαιοκάτουνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 480. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

— **Παλαιοκάτουνον** *[Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κροκύλιον* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος.

Παλαιοκερασιὰ *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 497. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσερνοβίτι*.

Παλαιόκηπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς νήσου Λέσβου (ἐπαρχία Μυτιλήνης) κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Γέρας. Κάτ. (1928) 2.073. Συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ τῆς Μυτιλήνης, ἔχει ταχυδρομεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει ἔλαιον, καπνόν, σιτηρὰ καὶ κηπευτικὰ προϊόντα. Π. Ν. Π.

— **Παλαιοκήπου *ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Λέσβου ἐν τῷ ΝΔ. μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Γέρας (πλάτ. 39° 04′ 20″ Β., μῆκ. 26° 29′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni islands, with the Gulf of Adramy and Chandarli), ἐπίνειον τῶν χωρίων Μεσαγρός, Σκόπελος, Πλακάδο καὶ Παλαιοκήπου, εὑρισκομένου 2 χλμ. ΝΔ. Σ. Ε. Λ.

παλαιοκλιματολογία (ἡ) (Paläoklimatologie) *[Παλαιογεωγρ.]*. Κλάδος τῆς παλαιογεωγραφίας ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἔρευναν τῶν κλιμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεκράτουν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους καὶ ἐποχάς, ἐν ἑνὶ λόγῳ μὲ τὴν μετεωρολογικὴν καὶ κλιματικὴν κατάστασιν τῆς γῆς κατὰ τὰς περιόδους καὶ ἐποχὰς ταύτας. Διὰ τὴν ἔρευναν τῶν θεμάτων της ἡ παλαιοκλιματολογία χρησιμοποιεῖ ἐμμέσους παρατηρήσεις ἐπὶ ἀριθμοῦ τινος γεωλογικο-γεωγραφικῶν φαινομένων ἢ ἐπὶ τῶν καταστάσεων ἐξαπλώσεως ἀπολιθωμένων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι συνδεδεμέναι μὲ ὡρισμένας καταστάσεις κλίματος καὶ ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγοὶ διὰ τὴν κρίσιν τῶν καταστάσεων κλίματος παρελθουσῶν ἐποχῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἐργασίας καὶ ἐρεύνης παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας, καθόσον ἀκόμη καὶ διὰ τὴν σήμερον δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ κρίνῃ τις ποία ποιότης κλίματος, θερμοκρασία ἢ ποσότης ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων ἢ ἄλλο τι εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ἐνεργοῦν καὶ δρῶν στοιχεῖον τοῦ κλίματος, ὡς ἐπίσης εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ κατὰ πόσον δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ὡς ἐπηρεάζοντες τὸ κλῖμα καὶ ἄλλοι συναγωνιζόμενοι οὐχὶ κλιματικοὶ παράγοντες.

Πάντως ἡ παλαιοκλιματολογία χρησιμοποιεῖ κλιματικά τινα κριτήρια, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐξαγάγῃ ὡρισμένα παλαιοκλιματικὰ συμπεράσματα ἢ τοὐλάχιστον νὰ μορφώνῃ ὑποθέσεις, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύστασιν καὶ τὴν γένεσιν τῶν προϊστορικῶν κλιμάτων.

Τὰ κυριώτερα παλαιοκλιματικὰ κριτήρια στηρίζονται: α) Ἐπὶ παλαιοντολογικοῦ βιολογικοῦ ὑποβάθρου. Οὕτω π. χ. ἡ ἐμφάνισις εἰς διάπλασίν τινα τῶν Α ἢ Β ἀπολιθωμένων ζῴων, ἅτινα (ἢ τὰ ἴδια γένη ἢ συγγενῆ γένη) σήμερον ζῶσιν ὑπὸ ὡρισμένας κλιματικὰς συνθήκας, ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν περιοχὴν ἐμφανίσεως τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων ἢ καὶ ἐπὶ μεγαλυτέρων ἐκτάσεων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς διαπλάσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρέθησαν τὰ ἀπολιθώματα ταῦτα. Χα-

Digitized by Google

ρακτηριστικά τινα γνωρίσματα—ἰδίως εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς μικροτέραν κλίμακα καὶ εἰς τὰ ζῷα—ἐμφανιζόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων κλιματικῶν συνθηκῶν ἢ ἐμφανιζόμενα εἰς ζῷα ζῶντα ὑφ' ὅμοιον κλῖμα, δύνανται ἐπίσης, ἀνευρισκόμενα καὶ εἰς ἀπολιθωμένα φυτὰ καὶ ζῷα, νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κλίματος τοῦ τόπου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων τούτων. β') Ἐπὶ γεωλογικο-γεωγραφικοῦ ὑποβάθρου. Τοιαῦτα παλαιοκλιματικὰ κριτήρια εἶναι αἱ περίοδοι παγετώνων, ὁ σχηματισμὸς τῶν ὀρυκτῶν ἀνθράκων (ἀπαιτῶν κλῖμα ὑγρόν, διευκολῦνον τὴν ἀνάπτυξιν φυτῶν) καὶ ὁ σχηματισμὸς πετρωμάτων τινῶν (π. χ. βωξιτῶν, λατεριτῶν, ἐρυθρῶν ψαμμιτῶν κ.λ.) ἀπαιτούντων ὡρισμένας κλιματικὰς συνθήκας διὰ νὰ σχηματισθῶσιν (ὁ βωξίτης π. χ. εἶναι τυπικὸν προϊὸν ἀποσαθρώσεως τροπικοῦ κλίματος). Ἡ παλαιοκλιματολογία—λόγῳ τῶν δυσκολιῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὰς μελέτας τῶν θεμάτων της—διὰ τινας μόνον, ἐντελῶς γενικὰς ἢ ἐντελῶς εἰδικάς, περιπτώσεις ἔχει καθορίσει ἄχρι τοῦδε σαφεῖς γνώσεις καὶ ἀντιλήψεις. Εἰς τὰς περισσοτέρας ὅμως περιπτώσεις, ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς λεπτομερεστέρους καθορισμούς, ἔχει διατυπώσει θεωρίας καὶ γνώμας προσωρινοῦ χαρακτῆρος, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται εἰς ἀλλαγὰς ριζικὰς ἢ μερικὰς σὺν τῇ προόδῳ καὶ τῇ τελειοποιήσει τῶν ἐρευνῶν.

Γ. Κ. Γ.

Παλαιοκνίδη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κνίδης (τ. Κοπρίβης) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 40. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παλαιοκόπριβα*.

Παλαιοκόπρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀηδονιῶν (τ. Στηζαχίου) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 59.

Παλαιοκόπριβα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παλαιοκνίδη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

παλαιοκρητιδικὴ ***ὑποδιάπλασις*** (*ὑποπερίοδος*) (Unterkreide) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο ὑποδιαπλάσεων (ὑποπεριόδων), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ κρητιδικὴ διάπλασις (περίοδος) τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων (αἰῶνος) τῆς γῆς. Καλεῖται καὶ *κατωτέρα κρητιδική*. Γ.Κ.Γ.

παλαιοκύων (ὁ) (Palæocyon) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυνιδῶν σαρκοβόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς σπηλαίων ὀστεοφόρων τῆς Βραζιλίας. Γ. Κ. Γ.

Παλαιοκώμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Σερρῶν (βλ. λ. *Παλαικώμη*).

Παλαιοκωστέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ξηροχωρίου (π. Ρενεσίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 55.

Παλαιολαυρίτης, ***Ἰωάννης*** βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ* Παλαιολαυρίτης (τ. ΙΓ' σ. 371 β').

παλαιολιθικὴ *ἐποχή*. Τὸ σύνολον σειρᾶς βαθμίδων πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔζησε περίπου κατὰ τὸ πλειστόκαινον τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος μέχρι τοῦ τέρματος αὐτοῦ. Τὰ ἴχνη τῶν ἀνθρώπων τούτων ἀνευρέθησαν πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τῆς ὅλης *λιθικῆς ἐποχῆς*, τῆς προϊστορικῆς περιόδου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς ὅλης μακροτάτης ἐποχῆς τοῦ λίθου, ὡς ὠνομάσθη, ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου μέσου ζωῆς, ἡ περίοδος τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἣν οὗτος εὑρίσκετο εἰς τὴν κατωτάτην βαθμῖδα τῆς ἀναπτύξεώς του, ἐξελισσόμενος βραδέως, τὴν μείζονα σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ παρουσιάζει ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, κατὰ τὰς διαφόρους βαθμῖδας τῆς ὁποίας παρακολουθοῦμεν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν ὁμοῦ μετὰ τῆς σωματικῆς ἐξελίξεως, ἣν ἐπίσης διὰ τῶν παλαιοντολογικῶν ἰχνῶν τῶν σκελετῶν ἀντιλαμβανόμεθα, ἰδίᾳ ἐκ τῆς κολοσσιαίας διαφορᾶς μεταξὺ τῶν σκελετῶν τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου τμήματος τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῆς παλαιοπαλαιολιθικῆς καὶ τῆς νεοπαλαιολιθικῆς. Γεωλογικῶς καταλαμβάνει τὸ πλεῖστον τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος. Ἀρχομένη ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος, καταλαμβάνει τὸ παλαιοτεταρτογενὲς καὶ τὸ πλειστόκαινον, μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ διλουβίου, δηλαδὴ τοῦ πέρατος τῶν γεωλογικῶν χρόνων καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς συγχρόνου περιόδου, ἤτοι μέχρι τοῦ ὁλοκαίνου ἢ ἀλλουβίου, καθ' ὃ ἔχομεν τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν καὶ τὴν τῶν μετάλλων. Συμπίπτει δὲ καὶ μὲ τὸ κυριώτερον τμῆμα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παγετώνων, κατὰ τινας μὲν ἀπὸ τῆς β', κατὰ τοὺς πλείστους δὲ ἀπὸ τῆς γ' μεσοπαγετώδους περιόδου καὶ τὴν μεταπαγετώδη περίοδον. Ἀκολουθεῖ δὲ τέλος τὴν ἠωλιθικὴν ἐποχήν, συμπίπτουσαν πρὸς τὸν τριτογενῆ αἰῶνα, ἧς οὔτε τὴν ὕπαρξιν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ἀκόμη, ὑποθέτομεν ὅμως ὡς πιθανὴν λίαν, οὔτε τὴν διάρκειαν δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ ὑπολογίσωμεν ἐντὸς τῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν τοῦ τριτογενοῦς. Ἡ διάρκεια τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς πάντως ἦτο μακρά, μακροτέρα δὲ τῶν μεταγενεστέρων λιθικῶν περιόδων, αἵτινες ταχέως ἤνθησαν καὶ παρῆλθον, ἐμφανισθέντων τῶν μετάλλων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐπὶ μακρότατον χρόνον μονοτόνως ἐν κατωτέρῳ πολιτισμῷ, μόλις ἀναπτύξῃ κέρδος τι ἐν τῷ πολιτισμῷ, τὸ κέρδος τοῦτο τὸν ὠθεῖ εἰς ταχυτέραν ἀνάπτυξιν. Καὶ ἡ ταχύτης αὕτη εἶναι μείζων ὅσον ἐρχόμεθα εἰς νεωτέρους χρόνους. Τοιαύτην μονότονον ζωὴν διῆγεν οὗτος κατὰ τὰς κατωτάτας βαθμῖδας, ἐπὶ δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν.

Μετρουμένη εἰς μονάδας χρόνου, ὑπολογίζεται ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ ἄλλοτε ἄλλως. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικὸν δεδομένης τῆς δυσχερείας τοιούτου ὑπολογισμοῦ, ὡς ἐκ τῶν ἀσθενῶν στηριγμάτων, ἅτινα ἔχομεν, καὶ δὴ ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς τελευταίας τῶν παγετώνων ἐπεκτάσεως. Ταυτίζεται τὸ ζήτημα τοῦτο ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀρχῆς τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος καθόλου, μεθ' ἧς καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς παλαιολιθικῆς συνδέεται, τῆς λήξεως ταύτης οὔσης σχετικῶς σαφοῦς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευταίας δεκαχιλιετηρίδος π. Χ. Καί τινες μὲν ὑπελόγισαν τὴν διάρκειαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος εἴς τινας μόνον δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν ἢ ὀλίγας ἑκατοντάδας, ἄλλοι δὲ νομίζουν ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο εἶναι πολὺ μακρότερον. Ὁ Mortillet θέτει τὴν ἀρχὴν τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς πρὸ 240 χιλιάδων περίπου ἐτῶν, ἄλλοι δὲ ἄλλως. Πάντως, κατὰ τὸν Boule, αἱ πρῶται βαθμῖδες μάλιστα δεικνύουν γεωλογικὰς μεταβολὰς μεγίστης διαρκείας. Ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, ὅπως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Mortillet, ὠνομάσθη ἀρχικῶς καὶ *ἐποχὴ τοῦ λαξευτοῦ λίθου*, καθ' ὃν δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη εἰμὴ δι' ἀδρῶν καὶ βραδύτερον λεπτομερεστέρων κρούσεων νὰ διορθώνῃ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ θραύσματος τοῦ λίθου καὶ νὰ τὸ διαμορφώνῃ ὁπωσδήποτε καταλλήλως διὰ τὴν χρῆσιν εἰς ἣν τὸ προώριζεν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ λαξευτοῦ λίθου ἀντιτίθεται πρὸς τὴν τοῦ λελεασμένου λίθου, δηλαδὴ τὴν νεολιθικήν. Αὕτη ἦτο ἀδρῶς ἡ μεγάλη διάκρισις τῶν δύο μεγάλων τούτων ἐποχῶν. Σήμερον ὅμως οἱ ὅροι οὗτοι δὲν εἶναι τόσον κατάλληλοι καὶ διότι ἡ κατεργασία τῶν λιθίνων ἀντικειμένων δὲν ἀποτελεῖ μόνη καὶ τὴν διάκρισιν τῶν δύο ἐποχῶν, ὑπαρχόντων πλείστων ἄλλων στοιχείων βιώσεως καὶ ἔργου, ἐφ' ὧν βασίζεται ἡ πράγματι ὑπάρχουσα διαφορὰ μεταξὺ τῶν παλαιολιθικῶν καὶ νεολιθικῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κυρίως διότι εὑρίσκομεν καὶ κατὰ τὴν μεσολιθικὴν ἐποχήν, ἀλλ' ἔν τινι μέτρῳ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν βαθμῖδα τῆς παλαιολιθικῆς, λέανσίν τινα τοῦ λίθου, ἐνῷ ἔχομεν ἀφ' ἑτέρου ἀπειρίαν λαξευτῶν κατὰ τὴν νεολιθικήν. Τὴν ὅλην ταύτην μακρὰν παλαιολιθικὴν περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διαιροῦμεν εἰς βαθμῖδας, ἀναλόγως τοῦ στρώματος τοῦ γεωλογικοῦ καὶ τῆς τέχνης ἣν εὑρίσκομεν (βλ. *ἐποχή*). Ἔχομεν οὕτω μετὰ πρόδρομόν τι στάδιον, ἢ προχελλαίαν βαθμῖδα, κατὰ τὸ κατώτερον πλειστόκαινον, τὴν *χελλαίαν* βαθμῖδα ἐκ τῆς περιοχῆς Chelles τῆς λεκάνης τοῦ Μάρνη, εἶτα τὴν *ἀχίλιον*, ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Somme Saint-Acheul, τὴν *μουστιαίαν*, ἐκ τοῦ σπηλαίου Le Moustier ἐπὶ τοῦ Végère τῆς Ν. Γαλλίας, τὴν *ὠρινιάκιον*, ἐκ τοῦ ἐν Garonne σπηλαίου Aurignac, τὴν *σολουτραίαν*, ἐκ τοῦ μέρους τῆς ἀνατολικῆς Γαλλίας Solutré καὶ τέλος τὴν *μαγδαληναίαν*, ἐξ ἄλλου σπηλαίου παρὰ τὸν Vézère, La Madeleine, ἁπάντων ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους, ὅπου καὶ τὸ πρῶτον ἀνευρέθησαν τὰ ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς μεγάλην ἀφθονίαν. Καὶ αἱ μὲν τρεῖς πρῶται βαθμῖδες μετὰ τοῦ προχελλαίου σταδίου διακρίνονται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, προϊστορικῶς καὶ παλαιοντολογικῶς, εἰς ἓν πρῶτον τμῆμα τοῦ παλαιολιθικοῦ, τὴν καλουμένην παλαιοπαλαιολιθικὴν ἐποχήν, αἱ δὲ τρεῖς τελευταῖαι εἰς τὴν *νεοπαλαιολιθικήν*. Ἐσχάτως διακρίνομεν τοὺς μουστιαίους χρόνους καὶ ὡς ἰδιαιτέραν *μεσοπαλαιολιθικὴν* ἐποχήν. Τέλος, ἡ μετάβασις τοῦ παλαιολιθικοῦ εἰς τὸ νεολιθικόν, δηλαδὴ τῶν γεωλογικῶν χρόνων εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον, γίνεται δι' ἑνὸς χάσματος, ὅπερ τείνει νὰ πληρώσῃ ἡ ἐπιστήμη σήμερον καὶ ὅπερ καλοῦμεν ἰδιαιτέρως *μεσολιθικὴν ἐποχήν*. Πολὺ μέρος ταύτης περιλαμβάνεται εἰς τὴν παλαιολιθικὴν περίοδον, ἀπὸ τεχνικῆς ἐπόψεως, ἂν καὶ ὁλοκαίνου γεωλογικῆς τοιαύτης. Τοῦτο καλοῦμεν καὶ *ἐπιπαλαιολιθικὴν ἐποχήν*.

Γενικῶς, βλέπομεν κατ' αὐτὰς (πλὴν τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου) τὴν βαθμιαίαν πρόοδον τῆς τέχνης του, δηλαδὴ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικότητός του ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς νεώτερα στρώματα. Ἀπὸ τοῦ ἀδρῶς ἢ καὶ οὐδόλως ἐπεξειργασμένου προχελλαίου λίθου, ἀμόρφου ἢ ᾠοειδοῦς, ἢ τοῦ ἀμυγδαλοσχήμου τῆς χελλαίας ἐποχῆς, φθάνομεν μέχρι τῆς θαυμασίας ἐπεξεργασίας τοῦ λίθου κατὰ τὴν σολουτραίαν καὶ τῆς διαφορωτάτης χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ εἰς μικρολιθικὰ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα τῆς μαγδαληναίας. Ἀναπτύσσεται τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον του, εἰς τὸ νεώτερον παλαιολιθικόν, μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ μάλιστα. Πάντως, εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος βραδέως ἀνεπτύσσετο κατὰ τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν καὶ ἐπὶ δεκάδας χιλιάδων ἐτῶν, ἂν μὴ ἑκατοντάδας, ἠδυνήθη ν' ἀντιστῇ εἰς τὰς ἀντιξόους περιστάσεις μὲ τὰ στοιχειώδη σχετικῶς ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἅτινα καλοῦμεν παλαιολιθικά.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Παλαιὸ Λιμάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς λιμὴν φυσικὸς κατὰ τὰ ΒΑ. τῆς Λέσβου (πλάτ. 39°19'10" Β., μῆκ. 26°25'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the Gulfs of Adramyti and Chandarli), ἔχων πρὸ καὶ ΝΑ. αὐτοῦ τὴν συστάδα τῶν νησίδων Τοκμάκια.

Σ. Ε. Λ.

Παλαιολόγοι. Μία τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, δράσασα ἐπὶ πεντακόσια ἔτη ἐν Βυζαντίῳ, ἔνθα ἀνέδειξε μακρὰν σειρὰν βασιλέων, στρατηγῶν καὶ λοιπῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὁπότε, διασπαρεῖσα πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀνέδειξεν ἐπίσης πλείστους διακεκριμένους ἄνδρας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Πρῶτος ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρεται ὁ *Νικηφόρος Παλαιολόγος*, στρατηγὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Δ' τοῦ Διογένους (1068—1071) καὶ τῶν διαδεξαμένων τοῦτον Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071—1078), Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (1078—1081) καὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Μετὰ τὸν Νικηφόρον ἀναφέρεται μία συνεχὴς σειρὰ ἐνδόξων στρατηγῶν, οἱ ἑξῆς: *Γεώργιος*, *Θωμᾶς*, *Μιχαήλ*, *Γεώργιος*, *Νικηφόρος*, *Ἀνδρόνικος*, *Γεώργιος* καὶ *Ἀλέξιος* Παλαιολόγοι. Οὗτοι ἀναφέρονται μέχρι τοῦ 1204, ὅτε ἡλώθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῆς 4ης Σταυροφορίας. Τότε, μεταξὺ τῶν ἀρχόντων, οἵτινες κατέφυγον εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος τῆς Νικαίας, ἀναφέρεται καὶ ὁ στρατηγὸς *Νικηφόρος Παλαιολόγος* καὶ μετ' αὐτὸν νέα σειρὰ ἐπιφανῶν στρατηγῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ *Μιχαὴλ Η'*, ὁ θεμελιωτὴς τῆς μακρᾶς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Μετὰ τοῦτον, βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 1059 μέχρι τοῦ 1282, ἐβασίλευσαν οἱ ἑξῆς Παλαιολόγοι: *Ἀνδρόνικος Β'* (1282—1328), ἔχων ὡς συμβασιλέα τὸν υἱόν του *Μιχαὴλ Θ'* (1295—1320), *Ἀνδρόνικος Γ'* (1328—1341), *Ἰωάννης Ε'* (1341—1391), *Ἀνδρόνικος Δ'*, ἁρπάσας ἐν τῷ μεταξὺ τὸν θρόνον καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1376—1379, *Μανουὴλ Β'* (1391—1425), *Ἰωάννης Ζ'* (1425—1448) καὶ *Κωνσταντῖνος ΙΑ'* (1448—1453). Πλὴν τούτων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' *Θεόδωρος Παλαιολόγος* ἐγένετο ἐν Ἰταλίᾳ ὁ θεμελιωτὴς ἰδίας δυναστείας, ἥτις ἡγεμόνευσεν ἐν τῇ μαρκιωνείᾳ τοῦ Μομφερράτου ἀπὸ τοῦ 1305 μέχρι τοῦ 1534.

Ἄλλα μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων διετέλεσαν δεσπόται ἐν Πελοποννήσῳ. Πρῶτος τούτων ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Ε' *Θεόδωρος Α'* (1383—1407) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Θεόδωρος Β'* (1407—1443), ὁ *Κωνσταντῖνος* (1428—1448), ὅστις καὶ ἐβασίλευσε κατόπιν, ὁ *Θωμᾶς* (1429—1460) καὶ ὁ *Δημήτριος* (1448—1460). Ἀφ' ἑτέρου πλεῖσται κόραι τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, νυμφευθεῖσαι ξένους ἡγεμόνας, ἀνῆλθον εἰς διαφόρους θρόνους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Μία θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ἡ *Εἰρήνη*, ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννην Γ' Ἀσάν, ἄλλη αὐτοῦ θυγάτηρ, ἡ *Εὐδοκία*, ἐγένετο βασίλισσα τῆς Τραπεζοῦντος, νυμφευθεῖσα τῷ 1282 τὸν ἐκεῖ βασιλέα Ἰωάννην Β' Κομνηνόν, ἄλλη αὐτοῦ θυγάτηρ (νόθος), ἡ *Εὐφροσύνη*, ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Τατάρων Νογᾶν, καὶ τέλος ἄλλη (νόθος ἐπίσης), ἡ *Μαρία*, ἐγένετο σύζυγος ἑτέρου ἡγεμόνος τῶν Τατάρων, τοῦ Ἀπαγᾶ. Μία ἀνεψιὰ τοῦ ἰδίου βασιλέως Μιχαὴλ Η' (θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου) ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν *Βουλγάρων* Σμίλτζον, ἄλλη δὲ ἀνεψιά του, ἡ *Μαρία* (*θυγάτηρ τῆς ἀδελφῆς* του Εἰρήνης ἢ Εὐλογίας), τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον Ἀσάν. Ἡ *Σιμωνίς*, θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον ΣΤ' (1275—1321), τὸν δὲ Στέφανον Ζ' (1321—1339) τῆς Σερβίας ἐνυμφεύθη ἡ *Μαρία*, θυγάτηρ τοῦ καίσαρος Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἐγγόνου τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η'. Τῆς Μαρίας ταύτης ὁ υἱὸς *Συμεών*, ὅστις ἐγένετο τῷ 1346 δυνάστης τῆς Ἠπείρου, ὑπεγράφετο «Παλαιολόγος βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμαίων» (δηλ. τῶν Ἑλλήνων), ἔκτοτε δὲ οἱ Σέρβοι δυνάσται τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἐπωνομάζοντο *Παλαιολόγοι*. Ἡ *Θεοδώρα*, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Θ', ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σφενδόσθλαυον καὶ εἶτα τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων ὡσαύτως Μιχαὴλ Σισμάν, ἡ δὲ *Ἑλένη*, θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ Δημητρίου Παλαιολόγου (ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου ΙΑ'), ἐγένετο σύζυγος τοῦ Μωάμεθ Β', τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τέλος δὲ ἡ *Ζωὴ* ἢ *Σοφία*, θυγάτηρ τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ (ἀδελφοῦ ἐπίσης τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ'), ἐνυμφεύθη τῷ 1472 τὸν τσάρον

Digitized by Google

τῆς Ρωσίας Ἰβὰν Γ' (1462—1505), ἔκτοτε δὲ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας ἔλαβον ὡς ἔμβλημα τοῦ θρόνου των τὸν δικέφαλον ἀετὸν τοῦ Βυζαντίου (ἡ θυγάτηρ τῆς Ζωῆς-Σοφίας καὶ τοῦ Ἰβὰν Γ' *Ἑλένη* ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Ἀλέξανδρον Jagellon). Ἄλλη θυγάτηρ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἡ *Ἑλένη*, ἐνυμφεύθη τὸν τελευταῖον ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Λάζαρον, ἐκ τῶν θυγατέρων δὲ αὐτῆς μία μὲν ἐγένετο σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Σκεντέρμπεη, ἄλλη δὲ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λευκάδος Λεονάρδου Γ' Τόκκου.

Οἱ Παλαιολόγοι ὅμως συνεδέθησαν, καὶ πρὶν καὶ ἀφοῦ ἐβασίλευσαν, μετὰ πλείστων ἡγεμονικῶν οἴκων διὰ τῶν γάμων αὐτῶν μετὰ κορῶν τῶν οἴκων ἐκείνων. Εἷς τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ὁ στρατηγὸς *Ἀλέξιος Παλαιολόγος*, ἔλαβε σύζυγον τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1203). Ἕτερος πρόγονος τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Η', ὁ στρατηγὸς *Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος*, ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Θεοδώρου Α' Λασκάρεως (1204—1222), αὐτὸς δὲ ἀκόμη ὁ Μιχαὴλ Η', ὅτε ἦτο ἀκόμη ἁπλοῦς στρατηγός, ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν, ἀνεψιὰν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Γ' Δούκα ἢ Βατάτζη (1222—1254). Ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Η', ὁ βασιλεὺς *Ἀνδρόνικος Β'*, συνεζεύχθη εἰς πρῶτον μὲν γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ ρηγὸς τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου Δ' Ἄνναν, εἰς δεύτερον δὲ τὴν Ἰολάνδαν ἢ Εἰρήνην θυγατέρα τοῦ Μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου Γουλιέλμου Ζ' (1253—1292). Ὁ βασιλεὺς *Μιχαὴλ Θ'* (υἱὸς καὶ συμβασιλεὺς τοῦ Ἀνδρονίκου Β'), ἐνυμφεύθη τὴν Ξένην ἢ Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀρμενίας Λέοντος ΣΤ' (1270—1289). Ὁ *Ἀνδρόνικος Γ'* ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαίου, ὁ δὲ *Ἀνδρόνικος Δ'* τὴν Μαρίαν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου, ὁ *Μανουὴλ Β'* τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίνου Δράγος ἢ Δραγάση, Σέρβου δυνάστου τῆς περὶ τὸν Ἀξιὸν Μακεδονίας, ἐν τέλει δὲ ὁ *Κωνσταντῖνος ΙΑ'* ἔλαβεν εἰς πρῶτον μὲν γάμον τὴν Θεοδώραν, ἀνεψιὰν τοῦ δεσπότου τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Καρόλου Α' Τόκκου, εἰς δεύτερον δὲ τὴν Αἰκατερίνην, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου Δορίνου Κατελούζου (1441—1449). Ἀλλ' ὁ βασιλικὸς κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, ὁ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ 1259, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Μιχαὴλ Η', εἶναι ὁ εἷς κλάδος μόνον τῆς ἀπὸ τριῶν αἰώνων πρὶν ἀκμασάσης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων. Ἐκ τῶν κλάδων ἐκείνων, τῶν μὴ βασιλευσάντων, προῆλθον πλεῖστοι ὡσαύτως διακεκριμένοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὴ ἡ μεγάλη δρᾶσις, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ γενεαλογία. Ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κλάδου ὁμοίως, προέκυψαν, λόγῳ τῶν συνοικεσίων αὐτῶν, ποικίλοι κλάδοι, οἵτινες, πλὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Παλαιολόγων, φέρουσι καὶ διάφορα πρόσθετα ἐπώνυμα, π.χ. *Παλαιολόγοι-Δερμοκαῗται, Παλαιολόγοι-Μαμωνάδες, Παλαιολόγοι-Ἀσάναι, Παλαιολόγοι-Κατελοῦζοι, Παλαιολόγοι-Ἴαγροι, Παλαιολόγοι-Ἐξαμπλάκωνες, Παλαιολόγοι-Σγουρομάλλαι, Παλαιολόγοι-Γίδοι, Παλαιολόγοι-Μετοχῖται, Παλαιολόγοι-Βρυῶναι*.

Ἐκ τῆς αἰωνοβίου καὶ πολυκλάδου ἐκείνης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως ἑκατοντάδες οἰκογενειῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐξεπόρθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέκτησαν τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς χώρας. Τότε πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἐκεῖναι διεσπάρησαν τῇδε κἀκεῖσε, καὶ ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐξισλαμίσθησαν, ἄλλαι κατέφυγον εἰς τὰς διαφόρους τῆς Εὐρώπης χώρας (Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν κλπ.) καὶ ἄλλαι διεσκορπίσθησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν νησιωτικὴν καὶ τὴν χέρσον Ἑλλάδα, ἄγνωστον ὅμως τυγχάνει πόσαι ἐξ αὐτῶν διετήρησαν τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῆς οἰκογενείας των. Πάντως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν, τὸ μὲν ἐκ φόβου, μὴ τολμῶσαι νὰ παρουσιάζωνται πρὸ τῶν κατακτητῶν των μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας, τὸ δὲ ἐκ τῆς συνηθείας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργοῦντο τὰ ἐπώνυμα τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας (δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἢ τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἢ τῆς πατρίδος, ἢ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, ἢ τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τοῦ πατρὸς κλπ.), ἀπέβαλον τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ προσέλαβον οἱονδήποτε ἄλλο. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας μεταξὺ τῶν ἐγκριτοτέρων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν καὶ οἱ Παλαιολόγοι. Μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη (1787—1792) κατελέγετο καὶ ὁ ἐκ Πάτμου Ἀναστάσιος Παλαιολόγος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔδρασεν ἐν Κρήτῃ καὶ ὁ ἐκ Λήμνου λόγιος Ἄγγελος Παλαιολόγος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἕτεροι ἀγωνισταὶ ἀναφέρονται φέροντες τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Στυλιανὸς Παλαιολόγος, ὁ μὲν κατελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ ἐκ Μυτιλήνης. Ἐν τέλει κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ συμμετέσχον 15 ἐν ὅλῳ ἀξιωματικοὶ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο, ὁ ὑποστράτηγος Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ 14 ἄλλοι προερχόμενοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Εὐβοίας, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Κερκύρας, πλὴν δὲ τούτων καὶ ἕτερος ἐκ Ρωσίας κατελθών, ὁ διαπρεπὴς ἰατρὸς καὶ παλαιοντολόγος Ἰωάννης Δραγάσης Παλαιολόγος, συμμετέσχεν εἰς τοὺς αὐτοὺς πολέμους, ἄγων πλῆρες χειρουργεῖον, τὸ ὁποῖον διωργάνωσεν ἰδίαις δαπάναις καὶ διηύθυνε προσωπικῶς ὁ ἴδιος μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Πλεῖσται ἄλλαι ἐπίσης οἰκογένειαι Παλαιολόγων σῴζονται σήμερον εἰς πλείστας ἄλλας ἐπαρχίας τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Τὸ βαθὺ σκότος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβύθισε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ δουλεία τοσούτων αἰώνων, ἡ ἐπικρατήσασα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀμάθεια καὶ ἡ παντελὴς καταστροφὴ τῶν παλαιῶν ἀρχείων καθιστῶσι σήμερον ἀδύνατον τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ νήματος τῆς καταγωγῆς μιᾶς ἑκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων, πάντως ὅμως ἡ διατήρησις τοσούτων οἰκογενειῶν, φερουσῶν τὸ ὄνομα τοῦτο, καθὼς καὶ τόσων ἄλλων φερουσῶν ἄλλα μεγάλα βυζαντινὰ ὀνόματα (Μελισσηνῶν, Κομνηνῶν, Καλλεργῶν, Φωκάδων, Συναδηνῶν, Σκληρῶν, Γαβαλάδων, Δαφνομίληδων, Καντακουζηνῶν, Δουκῶν, κλ. κλ.) ἀποτελοῦν τὸν ζωντανώτερον σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου.

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Παλαιολόγων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μέχρι σήμερον ἀναφέρονται ὡς ἐπιφανέστεροι κατὰ χρονολογικὴν σειράν, οἱ ἑξῆς :

—1) ***Νικηφόρος***. Στρατηγὸς καὶ «ὑπέρτιμος». Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Δ' Διογένους (1068—1071), μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν δὲ τούτου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071—1078) στρατηγὸς τοῦ θέματος Μεσοποταμίας καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον ἐστασίασεν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Φράγκων μισθοφόρων Ρουσέλιος (Roussel de Bailleul), ἀπεστάλη εἰς Ἀλανίαν (Καυκάσου) πρὸς στρατολογίαν ἄλλων μισθοφόρων· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος ἑξακισχιλίους ἄνδρας, κατεδίωξεν ἐν Πόντῳ τοὺς στασιαστάς. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου (τῷ 1078) ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ὡς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ 1081, ὅτε ὁ στασιάσας στρατηγὸς Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς τῆς πόλεως διὰ προδοσίας τῶν φρουρούντων τὰ τείχη μισθοφόρων Νεμίτζων. Ὁ στρατηγὸς Παλαιολόγος, καίτοι ἐγνώριζεν ὅτι μετὰ τῶν στασιαστῶν ἦτο καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος, παρεκάλεσε τὸν Νικηφόρον Γ' νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του τοὺς Βαράγγους σωματοφύλακας, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ θέλων νὰ χυθῇ ἀδελφικὸν αἷμα, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν γηραιὸν στρατηγὸν νὰ ἀνακοινώσῃ τοῦτο εἰς τοὺς στασιαστάς.

Ὁ Ἀλέξιος, ἀνελθὼν τότε εἰς τὸν θρόνον, ἐκράτησε πλησίον του τὸν πεπειραμένον στρατηγὸν καὶ παρέλαβεν αὐτὸν ὡς σύμβουλον κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον (θέρος 1081) ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς Ἀλβανίαν Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον. Δὲν ἐπωφελήθη ὅμως τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ καὶ ἐπιχειρήσας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Παλαιολόγου, παράκαιρον ἐπίθεσιν κατὰ τῶν πολιορκούντων τὸ Δυρράχιον πολεμίων, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ συντετριμμένου στρατοῦ του εἰς Μακεδονίαν. Κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην μάχην (τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1081) ὁ Παλαιολόγος, καίτοι προβεβηκὼς λίαν τὴν ἡλικίαν, ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἐφονεύθη ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ, ἵνα συγκρατήσῃ τὰ καμφθέντα ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ στρατεύματα.

—2) ***Γεώργιος***. Στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1078, ὑπηρετῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν δὲ τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Νικηφόρου ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου κατὰ τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπίσης στασιάσαντος στρατηγοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ, ἐν τέλει δέ, τῷ 1081, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν τῆς συζύγου του Εἰρήνης (θυγατρὸς τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἀνδρονίκου Δούκα), συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου Γ' στάσιν τῶν Κομνηνῶν καὶ συνετέλεσεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς, κατορθώσας πρῶτον νὰ πείσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Νεμίτζων μισθοφόρων Γίπραχτ νὰ τῷ ἀνοίξῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένην πύλην, εἶτα δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας τοῦ βασιλικοῦ στόλου νὰ προσχωρήσωσι τοῖς στασιασταῖς, ἐπισπευσθείσης οὕτω τῆς παραιτήσεως τοῦ Νικηφόρου Γ' καὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ (1081—1118). Εὐθὺς κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τούτου στρατηγὸς Δυρραχίου καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπερήσπισε γενναίως τὸ φρούριον ἐκεῖνο κατὰ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον, προξενήσας διὰ τῶν τολμηρῶν ἐξόδων του πλείστας εἰς αὐτοὺς ἀπωλείας καὶ πυρπολήσας πολλὰς τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν των. Κατὰ τὰς συγκρούσεις ἐκείνας ἐτραυματίσθη κατ' ἐπανάληψιν καὶ σοβαρώτερον εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ βέλους. Οἱ ἰατροί, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξαγάγωσιν αὐτό, ἀπέκοψαν τὸν οἰστὸν καὶ ἀφῆκαν τὴν σιδηρᾶν αἰχμὴν ἐντὸς τοῦ κροτάφου του. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ ἡρωϊκὸς Παλαιολόγος ἐξηκολούθησεν ὑπερασπιζόμενος τὸ Δυρράχιον μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ὅτε, ἐξελθὼν τοῦ φρουρίου κατὰ πρόσκλησιν τούτου, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην τῆς 19 Ὀκτωβρίου (1081), μεθ' ἣν ὑπεχώρησε μετὰ τοῦ Ἀλεξίου εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συμμετέσχε τὸ ἐπιὸν ἔτος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν εἰς Δυτικὴν Μακεδονίαν κατελθόντων Νορμανδῶν, ἀνδραγαθήσας εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Καστορίας (1083). Ἐπιδεινωθέντος, ὡς φαίνεται, κατόπιν τοῦ τραύματός του, κατέστη ἀνίκανος πρὸς ἐκστρατείαν, δι' ὃ καὶ δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μακροὺς ἐναντίον τῶν Πατσινάκων, τῶν Κομάνων, τῶν Σέρβων, τῶν Τούρκων, τῶν Σταυροφόρων κλπ. πολέμους τοῦ Ἀλεξίου Α'.

—3) ***Θωμᾶς*** (ὁ *πρωτοσπαθάριος*). Ἀδελφὸς ἢ υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάν. Δούκαν ἐκστρατείαν πρὸς καταστολὴν τοῦ ἐν Κρήτῃ στασιάσαντος τῷ 1092 στρατηγοῦ Καρύκη, ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118).

— 4) ***Μιχαήλ***. Στρατηγὸς καὶ «σεβαστός». Ἦτο υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω στρατηγοῦ Γεωργίου Παλαιολόγου καὶ νεώτατος συμμετέσχεν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143), ἐπὶ δὲ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ διωρίσθη στρατηγὸς Τριαδίτσης (Σόφιας τῆς Βουλγαρίας) καὶ τῷ 1147 διετάχθη νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς Σταυροφόρους τῆς Β' Σταυροφορίας, τοὺς κατερχομένους διὰ ξηρᾶς ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς Κορράδον Γ' τῆς Γερμανίας καὶ Λουδοβῖκον Ζ' τῆς Γαλλίας καὶ ἀφοῦ ὥρκισε τούτους ὅτι δὲν θέλουσι προξενήσει ζημίας εἰς τὰς βυζαντινὰς χώρας, δι' ὧν θὰ διήρχοντο, ἐπρομήθευσεν αὐτοῖς τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ διηυκόλυνε τὴν διὰ Βουλγαρίας πορείαν των. Τῷ 1153 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Α' εἰς Νότιον Ἰταλίαν καί, νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν, κατέλαβε τὰς ὀχυρὰς πόλεις Βεστίαν, Πεσχάραν, Βάρην, Τράνην, Γιβενάτζον, Μοντεπελόζον καὶ λοιπὰς ὑπερπεντήκοντα πόλεις καὶ ἐνέπνευσε διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν του μέγιστον τρόμον. Ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων του ἐκείνων ἀσθενήσας, ἀπέθανεν ἐν Βάρῃ περὶ τὸ 1155, τὴν δὲ ἀρχιστρατηγίαν ἀνέλαβεν ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας.

— 5) ***Γεώργιος***, ὁ ἑταιρειάρχης καὶ «σεβαστός». Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διατελῶν ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν «Ἑταιρειῶν» τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180), ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου εἰς Οὐγγαρίαν ἵνα διαπραγματευθῇ τὸ συνοικέσιον τοῦ Βελᾶ, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ἰατζᾶ ἢ Γεϋσᾶ Β' (1141—1161), μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μανουὴλ Μαρίας, καὶ κανονίσας τὰ σχετικὰ ζητήματα (παραχωρήσεως χωρῶν τινων κ. λ.) συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Βελᾶν, ὅστις μετωνομάσθη τότε Ἀλέξιος καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Μανουὴλ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου.

— 6) ***Νικηφόρος***. Στρατηγὸς Τραπεζούντιος ἐπὶ Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ (1180—1183).

— 7) ***Ἀνδρόνικος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ (1183—1185), συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν καταλαβόντων (τὸν Αὔγουστον 1185) τὴν Θεσσαλονίκην στρατευμάτων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Β'.

— 8) ***Γεώργιος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου (1185—1195), ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τούτου ἐναντίον τῶν στασιασάντων Βλάχων τοῦ Αἵμου, κατὰ δὲ τὴν εἰς Κύψελα τῆς Θράκης στρατοπέδευσιν συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεθρονίσθη ὁ Ἰσαάκιος Β' Ἄγγελος (ἔαρ 1195) καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος.

— 9) ***Ἀλέξιος***. Στρατηγός. Ὑπηρετῶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου (1195—1203) διεζεύχθη, διαταγῇ τούτου, τὴν σύζυγόν του καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα ἐκείνου Εἰρήνην, προορισθεὶς κατόπιν τοῦ γάμου τούτου διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἀποσταλεὶς εἶτα κατὰ τοῦ στασιάσαντος Ἰβαγκοῦ ἢ Ἀλεξίου, ἀρχηγοῦ τῶν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐγκατεστημένων Βλάχων, ἐνίκησεν ἐν ἀρχῇ τοὺς στασιαστὰς καὶ ἀνέκτησε τὰ ὑπὸ τούτων ἁλωθέντα κάστρα τοῦ Αἵμου, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν, ὑπέστη δεινὴν ἧτταν καὶ ὑπεχώρησεν, οἱ δὲ στασιασταὶ ἐπέδραμον εἰς τὴν Δυτ. Θράκην καὶ τὴν Ἀν. Μακεδονίαν μέχρι τῆς Ξάνθης καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν πενθερόν του, καταστείλας μίαν στάσιν ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἑτέραν σοβαρωτέραν ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ, ἔνθα ἐξηνάγκασε τὸν

Digitized by Google

ἀρχηγὸν αὐτῆς στρατηγὸν Ἰωάννην Σπυριδωνάκην νὰ καταφύγῃ εἰς Βουλγαρίαν. Ἀπέθανε νεώτατος, πρὸ τοῦ 1203, καταλιπὼν ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης Ἀγγελίνας γάμου του μίαν μόνην θυγατέρα, ἥτις κατόπιν ἐνυμφεύθη ἐν Νικαίᾳ τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Α' Παλαιολόγον (βλ. κατατ. ἀριθ. 13 καὶ 14).

— 10) ***Ἀνδρόνικος.*** Στρατηγός. Καταφυγὼν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) εἰς Νίκαιαν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Θεοδώρου Α' Λασκάρεως (1204—1222) κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ τότε ἐπίσης ἱδρυθέντος βασιλείου τῆς Τραπεζοῦντος, ἅτινα ὑπὸ τὸν Δαυῒδ Κομνηνὸν (ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ) ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν τὰς χώρας, αἵτινες εἶχον ἤδη ὑπαχθῆ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας, καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσεν αὐτόν, ἐπανῆλθεν εἰς Νίκαιαν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Α' Λασκάρεως, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου καὶ προωρίσθη διάδοχος αὐτοῦ. Συμμετέσχε κατόπιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑρρίκου καὶ ᾐχμαλωτίσθη εἰς *Λεντιανὰ* (βλ. λ.). Ἀπέθανε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ἡ δὲ χήρα αὐτοῦ Εἰρήνη ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Δούκαν ἢ Βατάτζην, ὅστις καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικαίας τὸν Θεόδωρον Α' Λάσκαριν (βλ. λ. *Ἰωάννης Γ'*).

—11) ***Παλαιολόγος*** (ἀγνώστου ὀνόματος). Ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοδώρου Α' Λασκάρεως (1204—1222) καὶ τοῦ Ἰωάννου Γ' Βατάτζη (1222—1254). Εἶναι ὁ πάππος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου (βλ. κατωτ. ἀριθ. 14).

—12) ***Μιχαήλ.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπηρέτει ὡς μέγας χαρτουλάριος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ', ἀλλὰ γενόμενος ὕποπτος συνωμοσίας κατ' αὐτοῦ, καθῃρέθη καὶ ἐφυλακίσθη.

—13) ***Ἀνδρόνικος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἰωάννου Γ' (1222—1254), συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν βασιλέα τοῦτον εἰς τὴν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἐκστρατείαν (1244—1246), καθ' ἣν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνεκτήθησαν αἱ Σέρραι, τὸ Μελένικον καὶ πᾶσαι αἱ μέχρι τῶν Σκοπίων καὶ τῆς Στενημάχου χῶραι, ἃς κατεῖχον οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατελύθη τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ δεσποτᾶτον τῶν Ἀγγέλων καὶ προσηρτήθησαν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας πᾶσαι αἱ μέχρι τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ Ὀλύμπου χῶραι αὐτοῦ, ὧν ἡ διοίκησις ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, ὅστις μετά τινα ἔτη ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἕδρᾳ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 9) Ἀλεξίου Παλαιολόγου ἔσχε τρεῖς υἱούς: *Μιχαὴλ Η'*, *Ἰωάννην* καὶ *Κωνσταντῖνον*, τοὺς καλουμένους καὶ «διπλοπαλαιολόγους» (βλ. κατωτ. ἀρ. 14, 15 καὶ 16), καὶ δύο θυγατέρας: τὴν *Μαρίαν* ἢ *Μάρθαν* καὶ τὴν *Εἰρήνην* ἢ *Εὐλογίαν* (βλ. κατωτ. ἀριθ. 17 καὶ 18).

—14) ***Μιχαὴλ Η'.*** Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1259—1282), υἱὸς δὲ τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1224. Εἰκοσαετὴς μόλις συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἐκστρατείας τῷ 1244--1246 καὶ ἐκτιμηθεὶς ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γ' διωρίσθη (τῷ 1246) στρατηγὸς τῶν ἐν Σέρραις καὶ Μελενίκῳ στρατευμάτων, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη (τῷ 1252), διαβληθεὶς ὅτι προήρχετο εἰς προδοτικὰς συνεννοήσεις μετὰ του δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου, καθῃρέθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν ἐξῆλθε μετὰ μακρόν, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πατριάρχου Μανουήλ, ἀφοῦ ὡρκίσθη ἐνώπιον τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων αἰωνίαν πίστιν εἰς τὸν Ἰωάννην Γ' καὶ τοὺς διαδόχους του. Ἀναλαβὼν τότε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μεσοθυνίας (ἐν Βιθυνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας), ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κοντοστάβλου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν, θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Δούκα ἢ Βατάτζη (ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Γ' Δούκα ἢ Βατάτζη) καὶ τῆς Εὐδοκίας (θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου). Ἦτο ἤδη ὁ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Θεοδώρου Β' Λασκάρεως, ὥστε, ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἐξεστράτευσεν εἰς Μακεδονίαν, διώρισεν αὐτὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Τοῦτο καὶ ἡ εὐγενὴς καταγωγή του προεκάλεσαν τὸν φθόνον τῶν αὐλικῶν, οἵτινες, διὰ νὰ τὸν ἐξοντώσωσι, διέβαλον αὐτὸν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Γ' ὅτι ἐμηχανορράφει ἵνα ἁρπάσῃ τὸν θρόνον. Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Μιχαὴλ καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως, ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του καὶ κατέφυγε παρὰ τοῖς Τούρκοις. Γενόμενος δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τούτου κατὰ τῶν Τατάρων, διοικῶν σῶμα Ἑλλήνων, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίθη ἐξόχως εἰς διαφόρους μάχας, ἀλλὰ συγχρόνως ἔγραφε πρὸς τοὺς φρουροῦντας τὰ σύνορα Ἕλληνας στρατηγοὺς δικαιολογῶν τὴν ἀπόδρασίν του καὶ συμβουλεύων αὐτοὺς νὰ παραμένωσι πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκόν των.

Ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος Β', ταραχθεὶς σφόδρα ἐκ τῆς ἀποδράσεως τοῦ Μιχαήλ, ἔσπευσε νὰ διαβεβαιώσῃ αὐτὸν δι' ἐπιστολῶν του ὅτι οὐδὲν εἶχεν ἐναντίον του καὶ ὅτι ἠδύνατο ἀφόβως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του. Πεισθεὶς εἰς τοὺς ὅρκους τοῦ βασιλέως ὁ Μιχαήλ, ἐπανῆλθεν εἰς Νίκαιαν, ἀνέκτησε τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεστάλη (τῷ 1257) εἰς Μακεδονίαν ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β', ὅστις, συμμαχήσας μετὰ τῶν Σέρβων, εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ χώρας τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Ἐκεῖ νέους ἤρατο θριάμβους ὁ Μιχαήλ, ἐνίκησε τοὺς πολεμίους καὶ ἐξησφάλισε τὰ ἐκεῖ ὅρια τοῦ βασιλείου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, διαβληθεὶς ἐκ νέου, συνελήφθη, διαταγῇ τοῦ βασιλέως, καὶ δέσμιος ὡδηγήθη εἰς Μαγνησίαν, ὅπου, ἀπολογηθείς, ἀφέθη πάλιν ἐλεύθερος. Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1258 ἀπέθανεν ὁ Θεόδωρος Β', καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν ὀκταετῆ υἱόν του Ἰωάννην Δ', ἐπιτροπευόμενον ὑπὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Γεωργίου Μουζάλωνος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου. Ἰσχυρὰ μερὶς ἀρχόντων, δυσηρεστημένων κατὰ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Θεοδώρου Β' καὶ φέρουσα βαρέως τὴν ἐνάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Μουζάλωνος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοντώσωσιν αὐτόν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτε ἐτελεῖτο τὸ μνημόσυνον τοῦ Θεοδώρου ἐν τῇ μονῇ τῶν Σωσάνδρων, ἐφόνευσαν τὸν Μουζάλωνα, ἀνεκήρυξαν ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου Ἰωάννου Δ' τὸν στρατηγὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον καὶ τῷ ἀνέθεσαν τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Ὁ Μιχαὴλ ἀνηγορεύθη τότε μέγας δούξ, μετ' ὀλίγον δὲ δεσπότης καὶ βασιλοπάτωρ, ἐν τέλει δέ, τὸν Ἰανουάριον 1259 ἀνεκηρύχθη ἐν Μαγνησίᾳ βασιλεύς, ἐφόρεσε τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ ἀνυψώθη ἐπὶ ἀσπίδος βασταζομένης ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν μεγάλων ἀρχόντων τοῦ βασιλείου. Μετ' ὀλίγον ἐγένετο καὶ ἡ τῆς στέψεως τελετή, καθ' ἣν παρίστατο καὶ ὁ ἀνήλικος Ἰωάννης Δ'.

Πρῶτον ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Η', ἅμ' ὡς ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἦτο ἡ ἐξασφάλισις αὐτῆς· καὶ πρὸς τοῦτο ἐνεπιστεύθη τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ὑπουργήματα εἰς τοὺς ἀδελφούς του καὶ τοὺς ἐμπιστοτέρους τῶν φίλων του· ἐκ τῶν λοιπῶν, τῶν ἀντιπολιτευθέντων, αὐτόν, ἄλλους μὲν προσηταιρίσθη διὰ ποικίλων παροχῶν, ἄλλους δὲ ἐτρομοκράτησε φυλακίζων καὶ καταδιώκων αὐτούς. Συγχρόνως ἐπελήφθη τῆς ἀσφαλείας τῆς αὐτοκρατορίας· ἐνίσχυσε τὰς φρουρὰς τῶν παραμεθορίων ἐπαρχιῶν καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς πρέσβεων ἐπεδίωξε νὰ συνάψῃ φιλικὰς μεθ' ὅλων τῶν γειτονικῶν καὶ τῶν ἀπωτέρων κρατῶν σχέσεις.

Τὸ βασίλειον τῆς Νικαίας ἦτο τότε κράτος λίαν ἰσχυρόν, περιελάμβανε χώρας ἐκτεταμένας (Βορειοδυτικὴν Μικρασίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης), χρῆμα ἄφθονον ἦτο ἐναποτεθειμένον εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ Ἀστυτζίου, πρὸς δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἦτο πολυάριθμος, καλῶς συντεταγμένος καὶ μὲ ἠθικὸν ἄριστον, κατόπιν τῶν τοσούτων ἐπιτυχῶν ἐκστρατειῶν τῶν τελευταίων βασιλέων Ἰωάννου Γ' καὶ Θεοδώρου Β'. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν γειτόνων αὐτοῦ οὐδὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ, διότι οἱ μὲν Τοῦρκοι ἠπειλοῦντο διαρκῶς ὑπὸ τῶν Τοχάρων (Τατάρων), τὸ δὲ φραγκικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξασθενήσει, ὥστε δὲν ἀπετέλει ἄξιον λόγου παράγοντα. Ὁμοίως καὶ τὰ ἀνὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα φραγκικὰ κρατίδια. Ἕνα μόνον ἄξιον λόγου ἀντίπαλον εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ, τὸν φιλόδοξον δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἄγγελον, ὅστις, ἐπερειδόμενος ἐπὶ τῆς συμμαχίας τῶν δύο ἐπὶ θυγατράσι γαμβρῶν του, δηλαδὴ τοῦ ῥηγὸς τῆς Σικελίας Μαμφρέδου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου, ἠπείλει διαρκῶς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ κτήσεις τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ συγχρόνως ἐφιλοδόξει νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Μιχαὴλ Η', θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ Β' εἰρήνην, ἀπέστειλε πρέσβεις πρός τε αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν Μαμφρέδον καὶ τὸν Γουλιέλμον, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ συντόμως τὰς μετ' ἐκείνου διαφορὰς διὰ τῶν ὅπλων. Ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ οἱ στρατηγοὶ Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος καὶ Ἰωάννης Ραοὺλ κατετρόπωσαν ἐντὸς ὀλίγου τὸν Μιχαὴλ Β', ᾐχμαλώτισαν τὸ ἄνθος τῶν Φράγκων συμμάχων του, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμον, καὶ ἐγένοντο κύριοι ἁπάσης τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, μέχρι τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Δυρραχίου.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ κυριωτέρου ἀντιπάλου του, ὁ Μιχαὴλ Η' ἐπεδίωξε τὴν πραγματοποίσιν τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ σκοποῦ, δηλαδὴ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τοῦτο προῆλθεν εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντος Ἀσέλ, ὅστις τῷ ὑπεσχέθη νὰ ἀνοίξῃ αὐτῷ μίαν πύλην ἐν ὥρᾳ νυκτός, ἵνα λάθρᾳ εἰσαγάγῃ τὰ στρατεύματά του ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος 1260, ὁ Μιχαὴλ Η', ἀποβιβασθεὶς εἰς Θρᾴκην, ἐξεπόρθησε τὴν Σηλύβριαν καὶ εἶτα ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί, ἐν ἀναμονῇ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Ἀσέλ, προσεποιήθη ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Γαλατᾶ, ἐν τέλει δέ, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἠπατᾶτο ὑπὸ τοῦ Ἀσὲλ καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἄνευ στόλου ἐκπόρθησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνωμολόγησεν εἰρήνην ἑνὸς ἔτους μετὰ τῶν Λατίνων καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἵνα προπαρασκευασθῇ καὶ ἐπιδιώξῃ ἀσφαλέστερον τὸ ἐγχείρημα. Ἀλλ' ἡ κατασκευὴ στόλου ἀπῄτει, πρὸ παντός, μακρὸν χρόνον καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀπεφάσισε νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς ναυτικῆς Γενούης, ἀντιζήλου τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ἦσαν συγκυρίαρχοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ σχετικαὶ διπλωματικαὶ ἐνέργειαι διεξήχθησαν μετὰ καταπληκτικῆς ὄντως ταχύτητος καὶ τὴν 13 Μαρτίου 1261 ὑπεγράφη ἐν Νυμφαίῳ (πλησίον τῆς Μαγνησίας) ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η' καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Γενούης ἡ συνθήκη συμμαχίας ἐναντίον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλων καὶ Ἑνετῶν. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ἐκείνης οἱ μὲν Γενουαῖοι ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσωσι διὰ τοῦ στόλου των τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ Μιχαὴλ Η' ὑπέσχετο, εἰς ἀντάλλαγμα, νὰ χορηγήσῃ τοῖς Γενουαίοις διάφορα ἐμπορικὰ καὶ λοιπὰ προνόμια.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης ἐκείνης, ὁ Μιχαὴλ Η' ἔπεμψεν εἰς Θρᾴκην τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Μελισσηνὸν ἢ Στρατηγόπουλον μετ' ἀποσπάσματός τινος, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ περιφέρηται ἐκεῖ ἵνα ἐπιτηρῇ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πλησιάζῃ δ' ἐνίοτε εἰς τὰ τείχη αὐτῆς πρὸς καταπτόησιν τῶν Λατίνων. Συγχρόνως οἱ Γενουαῖοι παρεσκεύαζον τὸν στόλον των, ὅστις, περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1261, ἐξέπλευσεν ἐκ Γενούης διὰ Κωνσταντινούπολιν, χωρὶς ὅμως νὰ προλάβῃ νὰ χρησιμοποιηθῇ, διότι ὁ στρατηγὸς Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις διαμενόντων Ἑλλήνων στρατιωτικῶν, τῶν λεγομένων θεληματαρίων, καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπασχολήσεως τῶν Λατίνων εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Δαφνουσίας, κατώρθωσε νὰ γίνῃ, σχεδὸν ἀναιμάκτως, κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν νύκτα τῆς 25—26 Ἰουλίου 1261 (βλ. λ. *Μελισσηνοί*).

Τὸ χαρμόσυνον τῆς ἁλώσεως ἄγγελμα ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ Η' διαμένων ἐν Νυμφαίῳ, καὶ ἀμέσως ἔσπευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεθ' ὅλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν τῶν Λατίνων. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Ἀχυράους (τὸ νῦν Μπαλοῦ-κεσέρ), ἕτεροι ἀπεσταλμένοι τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου ἐκόμισαν αὐτῷ τὰ βασιλικὰ σήματα τοῦ διαφυγόντος Λατίνου βασιλέως Βαλδουΐνου. Συγχρόνως ἐπληροφορεῖτο ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου ὅτι ἡ κατοχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο πλέον ἀσφαλής, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ ἀναβάλῃ ἐπὶ μικρὸν τὴν ἐκεῖ μετάβασίν του, ἵνα προετοιμάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλοπρεπεστέραν τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Ἐν τέλει, παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βασίλισσαν Θεοδώραν, τὸν διάδοχον Ἀνδρόνικον, τὴν μητέρα τῆς βασιλίσσης, ὁλόκληρον τὴν αὐλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν σύγκλητον, ἐπορεύθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαρίθμου στρατοῦ. Τὴν 14 Αὐγούστου 1261 ἔφθασε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κατεσκήνωσεν εἰς τὸ προάστειον Κοσμίδιον (πρὸς Β. τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου). Καλέσας τότε ἐκεῖ τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ἐπεφόρτισεν αὐτὸν νὰ συντάξῃ τὰς καταλλήλους διὰ τὴν τελετὴν τῆς εἰσόδου εὐχάς, καὶ τὴν ἐπομένην (15 Αὐγούστου) ἐξεκίνησεν ἐν πομπῇ ἵνα εἰσέλθῃ διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετά τινας ἡμέρας ὁ Μιχαὴλ Η' ἐκάλεσεν ἐκ Νικαίας τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον καὶ ἐγκαθίδρυσεν αὐτὸν πανηγυρικῶς ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιουτοτρόπως συνετελέσθη ἡ ἐν Βυζαντίῳ ἀναστήλωσις τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου γεγονότος, ὁ Μιχαὴλ Η' ἀνέγειρεν ἐπὶ κίονος τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὃν ἔστησε πρὸ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ὁποίου κεῖται νῦν τὸ τζαμὶ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Β').

Πρώτιστον αὐτοῦ καθῆκον ὁ Μιχαὴλ Η' ἐθεώρησε νὰ ἀμείψῃ τοὺς συντελέσαντας εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο γεγονὸς ἥρωας, δηλαδὴ τοὺς θεληματαρίους καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Μελισσηνὸν ἢ Στρατηγόπουλον. Εἰς τοὺς πρώτους παρεχώρησεν ἐκτεταμένας γαίας, εἰς τὸν δεύτερον ἀπένειμε τὰς ἀνωτάτας τῶν τιμῶν, ἐπιτρέψας αὐτῷ νὰ τελέσῃ θριάμβους διὰ τῆς πόλεως, καὶ διατάξας νὰ μνημονεύηται ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας τοῦ κράτους τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τὸ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου. Συγχρόνως ὁ Μιχαὴλ ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς. Ἐπεσκεύασε τὰ τείχη αὐτῆς, συνεκέντρωσεν ἱκανὰ στρατεύματα, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ πλῆθος μαχίμων Λακώνων μετὰ τῶν οἰκογε-

Digitized by Google

νειῶν των καὶ ἐναυπήγησε στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον κατέταξε καὶ τοὺς μαχιμωτάτους Γασμούλους (Ἑλληνο-λατίνους). Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ στρατιωτικὰ ταῦτα μέτρα ἐπεδίωξε νὰ κατοχυρώσῃ καὶ διπλωματικῶς τὴν αὐτοκρατορίαν του καὶ πρωτίστως νὰ μαλάξῃ τὴν ὀργὴν τοῦ πάπα, ὅστις, ἐξαγριωθεὶς διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠπείλει νέαν σταυροφορίαν, ἵνα ἀναστηλώσῃ αὐτήν. Διὰ νὰ προλάβῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον ὁ Μιχαὴλ Η΄, προσηνέχθη εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνους (Ἐνετούς, Πισαίους, Γενουαίους κλπ.) καὶ συγχρόνως ἔπεμψε πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις κομίζοντας πλούσια δῶρα πρός τε τοῦτον καὶ τοὺς καρδιναλίους του. Ἑτέρους πρέσβεις ἔπεμψε πρὸς τοὺς Τοχάρους (Τατάρους) καὶ πρὸς τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου. Μετὰ τῶν Τούρκων διέκειτο φιλικῶς, διότι ἐξένιζε τὸν σουλτᾶνον αὐτῶν Ἀζετίν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ συνεκράτει αὐτοὺς διὰ τῶν Ταταρων, μεθ᾽ ὧν συνεδέθη στενότερον, πέμψας εἰς τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ὡς συζύγους δύο νόθους θυγατέρας του, τὴν Μαρίαν καὶ τὴν Εὐφροσύνην. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐδίστασε νὰ διαπράξῃ φοβερώτατον κακούργημα. Φρονῶν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Β΄, ὁ παῖς Ἰωάννης Δ΄, ἀπετέλει μίαν διαρκῆ ἀπειλὴν κατ᾽ αὐτοῦ, διέταξε νὰ τυφλωθῇ καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ ἐν Μ. Ἀσίᾳ φρούριον τῆς Δακιβίζης. Ἡ στυγερὰ αὕτη πρᾶξις προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἰδίως τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου, ὅστις δὲν ἐδίστασε καὶ ἀφορισμὸν νὰ ἀπαγγείλῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος· ἐδέησε δὲ νὰ ἀντικατασταθῶσι τρεῖς πατριάρχαι, ἵνα ἐπὶ τέλους ἀνακληθῇ ὁ ἀφορισμὸς ἐκεῖνος, τῷ 1267, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐπέτυχε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν αὐτοκρατορίαν του διὰ τῆς καταλήψεως μέρους τῆς Πελοποννήσου. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1259 αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Μακεδονίᾳ Γουλιέλμος Βιλλεαρδουῖνος ἐκρατεῖτο ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1262, ὅτε ἀφέθη ἐλεύθερος, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξεχώρησε τῷ Μιχαὴλ Η΄ τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Σπάρτην καὶ τὴν Μάνην. Ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ὁρμηθέντες βραδύτερον οἱ Βυζαντινοί, ἀνέκτησαν μετά τινα ἔτη ἅπασαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1262) ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐπεδίωξε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἐνετοὺς ἐκ Κρήτης καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν ἐκεῖ δύναμίν τινα καὶ ὑπεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Κρῆτας ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Χορτάτζας, Μελισσηνούς, Σκορδύλας κλπ. (1262—1265), ἐνῷ ὁ βυζαντινὸς στόλος κατελάμβανε νήσους τινὰς τῶν Κυκλάδων (Νάξον, Πάρον κλπ.) καί τινα σημεῖα τῆς Εὐβοίας (Ὠρεούς, Κάρυστον κλπ.).

Πλὴν τούτων, ὁ Μιχαὴλ Η΄ διεξήγαγε μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν δεσποτῶν Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, κατὰ τῶν Βουλγάρων, κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Λατίνων καὶ κατὰ τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς Ἀλβανίαν στρατευμάτων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κάτω Ἰταλίας Καρόλου Α΄ τοῦ Ἀνδεγαυϊκοῦ, ὅστις ἐφιλοδόξει νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ εἶχε συνάψει συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἑνετίας καὶ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Πελοποννήσου, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ὀρβιέτου (τοῦ 1282). Κατὰ τοῦ συνασπισμοῦ ἐκείνου ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἀντεπεξῆλθε διὰ τῆς διπλωματίας του. Συνεννοήθη μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας καὶ τέλος διὰ τοῦ Ἰωάννου Προκίδα συνετέλεσεν εἰς τὴν φοβερὰν σφαγὴν τῶν ἐν Παλέρμῳ καὶ τῇ λοιπῇ Σικελίᾳ Γάλλων καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Καρόλου Α΄ (βλ. λ. *Προκίδας* Ἰωάννης καὶ *Σικελικοὶ* Ἑσπερινοί).

Περὶ διαφόρων πολέμων τοῦ Μιχαὴλ Η΄ βλ. κατωτ. (ἀριθ. 15 καὶ 16), καὶ τὰς λ. *Καντακουζηνὸς* Μιχαήλ, *Καβαλλάριος* Μιχαήλ, *Λικάριος*, *Μακρηνὸς* Ἰωάννης, *Ταρχανειῶται*, *Φιλανθρωπηνὸς* Ἀλέξιος καὶ *Φιλῆς* Ἀλέξιος.

Οἱ μακροὶ ἐκεῖνοι πόλεμοι ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις ἐξησθένησαν τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ φρουρὰς καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας, ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν, ἀπὸ τῆς ἔναντι τῆς Ρόδου χώρας μέχρι τῆς Περγάμου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Πόντου Ἡρακλείας. Εἰς ἐπίμετρον ἡ αὐτοκρατορία ἠπειλεῖτο διαρκῶς ὑπὸ νέας ἐπιδρομῆς Σταυροφόρων. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἓν μόνον ἀποτελεσματικὸν μέσον ἔβλεπε: τὴν μετὰ τοῦ πάπα συνδιαλλαγήν, εἰς τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο κατηνάλωσε τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς βασιλείας του. Εἴδομεν ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐπεζήτησε συνεννόησιν μετὰ τοῦ πάπα καὶ πρὸς τοῦτο ἔπεμψε τότε πρέσβεις εἰς Ρώμην, αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως ἤρξαντο κυρίως τῷ 1263 μετὰ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Δ΄, ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ μετὰ τοῦ Κλήμεντος Δ΄, καθ᾽ ὃν χρόνον ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐκλυδωνίζετο ὑπὸ δεινοῦ ἐμφυλίου ἀγῶνος, ἕνεκα τοῦ ἀφορισμοῦ ὃν ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἐξέδωκε κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Η΄. Ὑπὸ τοιαύτας διατελοῦσα συνθήκας ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν μέχρι τοῦ 1273, ὅτε ὁ νέος πάπας Γρηγόριος Ι΄ ἀπεφάσισε νὰ ὑποβάλῃ τὸ ζήτημα εἰς σύνοδον, ἣν καὶ συνεκάλεσεν ἐν Λυῶνι τῆς Γαλλίας, ἔνθα προσεκλήθη ὅ τε Μιχαὴλ Η΄ καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ, ὅστις ὅμως ἦτο κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τῆς ἑνώσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ τολμῶν νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα κατὰ τοῦ πατριάρχου, κατεδίωξε τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, ἐξορίζων καὶ φυλακίζων αὐτοὺς καὶ δημεύων τὰς περιουσίας των, ἀπέστειλε δὲ εἰς τὴν ἐν Λυῶνι σύνοδον τὸν τέως πατριάρχην Γερμανόν, τὸν μητροπολίτην Νικαίας Θεοφάνη, τὸν μέγαν λογοθέτην Γ. Ἀκροπολίτην, τὸν προκαθήμενον τοῦ βεστιαρίου Πανάρετον καὶ τὸν μέγαν διερμηνευτὴν Βερροιώτην. Ἐκ πάντων τούτων ἔφθασαν εἰς Λυῶνα τὴν 24 Ἰουνίου οἱ δύο ἱεράρχαι καὶ ὁ Ἀκροπολίτης (τῶν λοιπῶν κωλυθέντων ἐκ τοῦ ἐπελθόντος κατὰ τὸν πλοῦν ναυαγίου), οἵτινες ἀπεδέχθησαν τὴν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προσθήκην τοῦ «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ» (filioque) καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάπα (βλ. λ. *Λυῶνος σύνοδοι*).

Εἰς ἐπισφράγισιν τῆς πράξεως ἐκείνης ἐτελέσθη ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις Κωνσταντινουπόλεως λειτουργία, καθ᾽ ἣν ἐμνημονεύθη ὁ πάπας Γρηγόριος ὡς «ἄκρος ἀρχιερεὺς τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικὸς πάπας». Ἀλλ᾽ ἡ οὕτω συντελεσθεῖσα ἕνωσις προὐκάλεσεν ἀληθῆ θύελλαν παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ Ἕλλησιν. Ὁ πατριάρχης Ἰωσὴφ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βέκκου, ὁλόκληρος δὲ ὁ λαός, ὁ κλῆρος καὶ πάντες οἱ μοναχοί, πλὴν εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων, ὑπολαβόντες τὴν τοιαύτην ἕνωσιν ὡς ἀποστασίαν, διεμαρτυρήθησαν καταρώμενοι τὸν πατριάρχην Βέκκον ὡς προδότην τῆς πατρίου πίστεως καὶ ὑβρίζοντες τὸν αὐτοκράτορα, συγχρόνως δὲ ὁ δεσπότης Ἠπείρου Νικηφόρος καὶ ὁ τῶν Νέων Πατρῶν Ἰωάννης κατεδίκαζον ἐπὶ συνόδου τὸν Μιχαήλ. Ἀφ᾽ ἑτέρου ὁ πάπας ἀπῄτει νὰ παραδεχθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τοιουτοτρόπως ἐκορυφοῦτο ἡ ἐν Κωνσταττινουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις ἀντίδρασις, ἣν μάτην προσεπάθει νὰ καταβάλῃ διὰ σκληρῶν διωγμῶν ὁ Μιχαὴλ Η΄.

Οὐδέποτε ἴσως βασιλεὺς εὑρέθη πρὸ δυσκολωτέρας θέσεως, καὶ ἀπέναντι τῶν ὑπηκόων του καὶ ἀπέναντι τῶν ξένων. Καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος κατηρῶντο αὐτὸν ὡς ἀπεμπολοῦντα τὰ πάτρια τοῖς Λατίνοις, ὁ πάπας ἀπέπεμπε τοὺς πρέσβεις τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἀφώριζεν αὐτόν, ὡς ἐπίορκον καὶ ἀθετοῦντα τὰ συμπεφωνημένα. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μιχαὴλ ἀπηγόρευε νὰ μνημονεύηται ὁ πάπας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξηκολούθει τοὺς διωγμοὺς κατὰ παντὸς ἀντιτασσομένου εἰς τὴν ἕνωσιν. Ἡ ἐκ πάντων τούτων προκληθεῖσα παραλυσία τοῦ κράτους ἦτο τοιαύτη, ὥστε, ὅταν (τῷ 1282) ὁ δεσπότης Νέων Πατρῶν Ἰωάννης ἐκίνησε πάλιν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Μιχαὴλ Η΄ οὔτε καιρὸν εἶχεν οὔτε στρατὸν ἵνα ἐπέλθῃ ἐναντίον του, δι᾽ ὃ καὶ ἐκάλεσε τοὺς Τοχάρους (Τατάρους) νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ ὀχληροῦ Ἰωάννου. Φθίνοντος τοῦ 1282 κατῆλθον οὗτοι εἰς Θρᾴκην καὶ ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐξῆλθε πρὸς συνάντησιν αὐτῶν. Ἡ βασίλισσα, βλέπουσα αὐτὸν λίαν ἐξησθενημένον, ἠθέλησε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἀλλ᾽ εἰς μάτην. Ὁ Μιχαὴλ Η΄ μετέβη ἔφιππος μέχρι Σηλυβρίας καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης εἰς Ραιδεστόν, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τῶν Τοχάρων, ἀμέσως δὲ ἀσθενήσας ἔπεσε κλινήρης καὶ μετά τινας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκεῖ, τὴν 11 Δεκεμβρίου 1282, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Β΄ (βλ. κατωτ.). Ἡ ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ Η΄ καταφορὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὔτε ἡ σύζυγός του οὔτε τὰ τέκνα του ἐτόλμησαν νὰ κηδεύσωσιν αὐτόν.

Ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Θεοδώρας ἔσχε τέσσαρας υἱούς: *Μανουήλ*, *Ἀνδρόνικον*, *Κωνσταντῖνον* καὶ *Θεόδωρον*, καὶ τρεῖς θυγατέρας: *Εἰρήνην*, *Εὐδοκίαν* καὶ *Ἄνναν*. Πλὴν τούτων ἐγέννησε καὶ δύο θυγατέρας νόθους, τὴν *Εὐφροσύνην* καὶ τὴν *Μαρίαν*.

—15) ***Ἰωάννης***. Στρατηγὸς καὶ δεσπότης. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὑπηρέτησεν ὡς στρατηγὸς ἐπὶ Θεοδώρου Β΄ Λασκάρεως (1254—1258), μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου Η΄ (1259), ἀπεστάλη ὡς ἀρχιστράτηγος εἰς Μακεδονίαν, ὡς τοιοῦτος δέ, στρατεύσας κατὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄ Ἀγγέλου, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Καστορίαν, Πελαγονίαν, Πρέσπαν, Ἀχρίδα κλπ. φρούρια. Τότε ὁ Μιχαὴλ Η΄ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν σεβαστοκράτορα. Μετ᾽ ὀλίγον ὅμως ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου καὶ λαβὼν ἑτέρας ἐνισχύσεις ἐκ Σικελίας παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος Μαμφρέδου, εἰσέβαλε πάλιν εἰς Μακεδονίαν ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς ἀπολεσθείσας χώρας. Ὁ Ἰωάννης, στρατεύσας πάλιν ἐναντίον τούτων, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου, διὰ συνεχῶν αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων, νὰ παραλύσῃ τὰς δυνάμεις των καὶ τέλος διὰ τῆς εἰς θέσιν *Βορίλα* λόγγος (βλ. λ.) κρισίμου μάχης συνέτριψεν ἐντελῶς αὐτὸν καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν ἡγεμόνα Γουλιέλμον Βιλλεαρδουῖνον μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ στρατοῦ του, οὓς ἔπεμψεν μετὰ πλουσίας λείας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην ἀνηγορεύθη δεσπότης καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἀπεστάλη κατὰ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Τούρκων, μεθ᾽ ὃ ἀπεστάλη πάλιν εἰς Μακεδονίαν καὶ τῷ 1275 ἐστράτευσε κατὰ τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν Ἰωάννου Α΄ Ἀγγέλου ἢ Λαπατρία καί, κατατροπώσας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης), ὅπου καὶ τὸν ἐπολιόρκησε. Προσβληθεὶς μετ᾽ ὀλίγον αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐκ Θηβῶν καὶ Ἀθηνῶν Φράγκων, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ εἰς Θεσσαλίαν καὶ συντετριμμένος ἀφίκετο εἰς τὴν παρὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον Δρυμίαν, ἔνθα ἐναυλόχει ὁ ὑπὸ τὸν Φιλανθρωπηνὸν βυζαντινὸς στόλος. Πληροφορηθεὶς μετ᾽ ὀλίγον τὸν εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον εἴσπλουν τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, ὁ Ἰωάννης ἔσπευσεν εἰς Δημητριάδα καὶ μετὰ ταχυτάτην ὁλονύκτιον πορείαν ἔφθασεν ἐκεῖ καθ᾽ ὃν χρόνον συνεκροτεῖτο πεισματώδης μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Βυζαντινῶν ναυμαχία. Ἀντιληφθεὶς ὅτι ὁ βασιλικὸς στόλος ἐκάμπτετο καὶ ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῇ ὁλόκληρος, περισυνέλεξεν ὅσα εὗρεν ἐκεῖ πλοιάρια καὶ ἐπιβιβάσας τοὺς ἄνδρας του ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων καὶ συνετέλεσε διὰ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν τελείαν νίκην. Ἐξ ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου 2—3 μόνον πλοῖα κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Μετὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ Ἰωάννης μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὅμως δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, κατόπιν τῆς πρὸ τῶν Νέων Πατρῶν ἥττης. Ἐν τέλει, ἀποβαλὼν πάντα τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἀξιώματός του, ἐνεφανίσθῃ πρὸ αὐτοῦ φέρων ἁπλουστάτην καὶ πενιχρὰν ἐνδυμασίαν. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἰωάννης ἔτυχε τότε τῆς συγγνώμης τοῦ βασιλέως, ἀλλ᾽ ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον ὡς συμμετασχὼν εἰς ἐκστρατείαν τινὰ ἢ εἰς τὰ κοινὰ ἐν γένει πράγματα, καὶ διῆλθεν ἐν πλήρει ἀφανείᾳ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου πριμηκήρη Κωνσταντίνου Ταρχανειώτου, ἐξ ἧς δὲν ἀπέκτησε τέκνα, ἔσχεν ὅμως μίαν νόθον θυγατέρα, ἣν ἐνύμφευσε μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἰβηρίας Δαυΐδ.

Εἰκὼν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐπὶ μεταλλίου.
[Ἔργον τοῦ Πιζανέλλο ἀποκείμενον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ βαρώνου Μ. Α. Λαζαρόνι.]

—16) ***Κωνσταντῖνος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η΄, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀνηγορεύθη τῷ 1259 καῖσαρ καὶ στρατηγὸς καὶ ἀπεστάλη εἰς Παφλαγονίαν ὡς διοικητὴς τοῦ ἐκεῖ στρατουλάτου. Μετ᾽ ὀλίγον συμμετέσχεν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου εἰς Μακεδονίαν, τῷ δὲ 1262 ἀπεστάλη εἰς Πελοπόννησον καὶ παρέλαβε τὰς ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλεαρδουΐνου ἐκχωρηθείσας χώρας (Μονεμβασίαν, Σπάρτην καὶ Μάνην).

Σύζυγος αὐτοῦ ἡ θυγάτηρ τοῦ στρατηγοῦ Βρανᾶ, ἐξ ἧς ἐγέννησεν ἕνα υἱόν, τὸν *Μιχαὴλ* (βλ. κατωτ. 18) καὶ μίαν θυγατέρα, νυμφευθεῖσαν τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σμίλτζον.

—17) ***Μαρία*** (ἢ ***Μάρθα***). Ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου. Ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον

Digitized by Google

Ταρχανειώτην, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τρεῖς υἱούς: Ἀνδρόνικον, Μιχαὴλ καὶ Ἰωάννην, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Θεοδώραν (βλ. λ. *Ταρχανειώτης*). Ἡ Μαρία ἀσπασθεῖσα κατόπιν τὸν μοναχικὸν σχῆμα μετωνομάσθη Μάρθα.

—18) ***Μάρθα*** (ἢ ***Εὐλογία***). Ἀδελφὴ τῆς προηγουμένης, ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Καντακουζηνόν, ἐξ οὗ ἐγέννησε τρεῖς θυγατέρας: τὴν Ἄνναν, σύζυγον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου, τὴν Μαρίαν, νυμφευθεῖσαν τὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Φιλῆν καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τούτου τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κωνσταντῖνον Ἀσὰν ἢ Τοῖχον (1158—1177), καὶ τὴν Θεοδώραν, λαβοῦσαν εἰς πρῶτον μὲν γάμον τὸν Γεώργιον Μουζάλωνα τὸν Ἀδραμυττηνόν, εἰς δεύτερον δὲ τὸν πρωτοβεστιάριον Ἰωάννην Ραούλ. Ἀσπασθεῖσα κατόπιν ἡ Εἰρήνη τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετωνομάσθη Εὐλογία καὶ ἐμόνασεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἀνακαινισθείσῃ μονῇ τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ, τῆς ὁποίας καὶ συνέταξεν ἴδιον κτιτορικὸν τυπικόν, οὗτινος ἀποσπάσματά τινα σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἡ Εὐλογία ἦτο γυνὴ ἐνάρετος καὶ Χριστιανὴ εὐσεβεστάτη, ἐν τῷ θρησκευτικῷ δὲ αὐτῆς φανατισμῷ δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Μιχαὴλ Η', ὅταν οὗτος ἐδέχθη τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν πάπαν.

—19) ***Μανουήλ***. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου καὶ τῆς Θεοδώρας. Ἀπέθανεν ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ.

—20) ***Ἀνδρόνικος Β'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1282—1328), υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, γεννηθεὶς τῷ 1258. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἡ αὐτοκρατορία διετέλει εἰς κατάστασιν ἄκρως κρίσιμον. Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἐκράτουν εἰς δεινὴν ἀναστάτωσιν λαὸν καὶ κλῆρον, ὁ συνομολογήσας τὴν ἕνωσιν αὐτοκράτωρ ἔμενεν ἄταφος, πατριάρχαι δὲ καὶ ἀρχιερεῖς ἀνεθεματίζοντο καὶ ἐξυβρίζοντο ἀμοιβαίως καὶ ὑπὸ τοῦ ὄχλου, ὡς ἐκ τούτων δὲ πάντων ἥ τε διοίκησις καὶ ὁ στρατὸς εἶχον περιέλθει εἰς ἐσχάτην παραλυσίαν. Καὶ ταῦτα καθ' ὃν χρόνον τὴν Θρᾴκην κατέκλυζον οἱ Τάταροι, τοὺς ὁποίους ὁ ἀποθανὼν Μιχαὴλ Η' εἶχε καλέσει κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του (τῷ 1282), ἵνα τοὺς πέμψῃ ἐναντίον τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν Ἰωάννου, τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας ἐδῄουν οἱ διάφοροι Τοῦρκοι φύλαρχοι, τὰς δὲ εὐρωπαϊκὰς ἠπείλουν διαρκῶς αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν ποικίλων σκυθικῶν ἐθνῶν, ἐπὶ πλέον δὲ εἴς τινα σημεῖα τῶν παραλίων τῆς Ἀλβανίας εἶχον ἐγκατασταθῆ φρουραὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως.

Πρῶτον μέλημα τοῦ Ἀνδρονίκου ἦτο νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Τοχάρους, οὓς ἐν τέλει ἔπεισε νὰ στραφῶσι κατὰ τῶν Σέρβων. Συγχρόνως ἐνησχολεῖτο μὲ τὰς ἀτελευτήτους ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ νὰ κατευνάσῃ ἐντελῶς αὐτάς. Ἡ ἐκ τούτων ἀναρχία ἐπέδρασεν, ὡς εἰκός, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Β', ἵνα θεραπεύσῃ αὐτά, προέβη εἰς τὸ μέτρον τῆς καταργήσεως τοῦ ἐξ ἑκατὸν καὶ πλέον πολεμικῶν πλοίων στόλου, ὃν εὗρεν ἀπὸ τὸν πατέρα του Μιχαὴλ Η'. Πάντα τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ἐγκατελείφθησαν ὡς ἄχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια πληρώματα αὐτῶν ἐρρίφθησαν εἰς τοὺς δρόμους ὡς ἐντελῶς περιττά. Ἡ κατάργησις τοῦ στόλου ὑπῆρξεν οὕτως ὀλεθρία διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὁλόκληρον. Πάσης ἐθνικότητος πειραταὶ κατέκλυσαν ἀμέσως τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ἐδῄουν τὰς νήσους καὶ ἅπαντα τὰ παράλια. Καὶ αὐτοὶ οἱ χερσαῖοι Τοῦρκοι, ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας, ἐξώπλισαν πλοιάριά τινα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεχείρουν ἀτιμωρητὶ ἐπιδρομάς, οὐ μόνον εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλὰ τὴν κατάργησιν τοῦ πολεμικοῦ στόλου ἐπηκολούθησεν ἡ πλήρης παρακμὴ καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ μας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου ἐν γένει, παρακμὴ ἣν ἐνέτεινον καὶ ἐκορύφωσαν αἱ διάφοροι ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαὶ συμβάσεις μετὰ τῶν διαφόρων ἰταλικῶν πόλεων (τῆς Ἐνετίας, τῆς Γενούης, τῆς Πίζης κλπ.). Ἐντὸς ὀλίγου ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μεσογείῳ καὶ τῷ Εὐξείνῳ περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰταλῶν, αἱ δὲ ἑλληνικαὶ νῆσοι κατελαμβάνοντο, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ὑπὸ τῶν διαφόρων Ἰταλῶν τυχοδιωκτῶν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀκόμη.

Ἐνῷ δὲ διὰ λόγους οἰκονομίας ὁ Ἀνδρόνικος Β' διέλυε τὸν πολεμικὸν στόλον τῆς αὐτοκρατορίας καὶ παρεσκεύαζε τὴν ὁριστικὴν πτῶσιν ταύτης, εὕρισκε χρήματα ἵνα ἐπιχειρῇ ἀδιαλείπτους ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δεσποτάτων τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Νέων Πατρῶν, μέχρις οὗ ἐξηνάγκασε τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Νικηφόρον Α' (1271—1296) νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ νὰ γίνῃ ὑποχείριος αὐτοῦ (βλ. *Ἰωάννης* Ἄγγελος ἢ Λαπατρίας, *Νικηφόρος Α'* δεσπότης Πατρῶν, *Θάμαρ* θυγάτηρ τοῦ Νικηφόρου, ***Ἄννα*** ἡ Καντακουζηνή, *Ἄννα* ἡ Παλαιολογῖνα). Καὶ ἐνῷ προεκάλει τοιουτοτρόπως τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰταλῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀλβανίᾳ, ὁ Ἀνδρόνικος Β' ἔβλεπεν ἀπαθῶς τοὺς μὲν Βουλγάρους νὰ καταλαμβάνωσι τὰ ἐπὶ τοῦ Αἵμου φρούρια, τοὺς δὲ Τούρκους νὰ ἐπεκτείνωνται ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' καὶ ἕνεκα τῆς ἐγκληματικῆς αὐτοῦ ἀνικανότητος ἐθεμελιώθη καὶ ἠνδρώθη τὸ τουρκικὸν κράτος τῶν Ὀσμανιδῶν.

Κατὰ τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ τῶν ἄλλων Τούρκων ἡγεμονίσκων ὁ Ἀνδρόνικος ἔπεμψε στρατεύματά τινα ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ συμβασιλέα Μιχαὴλ Θ', καθὼς καὶ ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μαρούλην, Φιλανθρωπηνόν, Μουζάλωνα, Λιβαδάριον καὶ λοιπούς, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ὁποίων ἔθεσεν ἀσθενεῖς τινας δυνάμεις καὶ τέλος ἐμίσθωσε παμπληθεῖς μισθοφόρους Ἀλανούς, Καταλανοὺς κλπ., οἵτινες ὅμως ἐπροξένησαν μείζονας καταστροφὰς εἰς τὸ κράτος παρὰ οἱ ἐχθροί, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐστρατολογήθησαν. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπεδείνωσαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οὓς αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀνδρόνικος Β' προεκάλεσεν ἕνεκα τοῦ ἀσυνέτου καὶ ἀδίκου τρόπου καθ' ὃν ἠθέλησε νὰ κανονίσῃ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου του.

Ὁ Ἀνδρόνικος Β' ἐκ τοῦ πρώτου γάμου αὐτοῦ (τῷ 1282) μετὰ τῆς Ἄννης, θυγατρὸς τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου Δ' (1270—1272), ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Μιχαὴλ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἄννης ἐνυμφεύθη τῷ 1285 τὴν Ἰολάνδαν ἢ Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου Γουλιέλμου Ζ' (1253—1292), ἐξ ἧς ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τοὺς Ἰωάννην, Θεόδωρον καὶ Δημήτριον, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Σιμωνίδα. Πλὴν τούτων ἔσχε καὶ δύο νόθους θυγατέρας, τὴν Μαρίαν καὶ τὴν Εἰρήνην. Διάδοχον καὶ συμβασιλέα αὐτοῦ ἀνηγόρευσε τῷ 1295 τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ Μιχαήλ, ἐκ τούτου δὲ προεκάλεσε τὴν ζηλοτυπίαν τῆς δευτέρας συζύγου του Εἰρήνης, ἥτις διαρκῶς ἐπίεζε τὸν σύζυγόν της νὰ μερίσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς τέσσαρας υἱοὺς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος δὲν ἠννόει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀξιώσεις της ταύτας, ἡ βασίλισσα, ἐκμανεῖσα κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου, δεινῶς ὕβριζεν αὐτὸν καὶ διὰ παντοίων τρόπων καὶ ἀφειδῶν δαπανῶν προσεπάθησε νὰ ἐξωθήσῃ τὸν κράλην τῆς Σερβίας, τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν δεσπότην τῆς Θεσσαλίας νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ συζύγου της. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν αἱ ἀνωμαλίαι ἐκεῖναι καὶ τὰ αὐλικὰ σκάνδαλα, ἐπῆλθε τῷ 1320 ὁ θάνατος τοῦ Μιχαήλ, ὅστις ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν.

Ὁ Ἀνδρόνικος, ἀντὶ νὰ ἀναγορεύσῃ τότε διάδοχον αὐτοῦ ἕνα τῶν λοιπῶν υἱῶν του ἢ ἕνα τῶν ἀδελφῶν του, προετίμησεν ἕνα νόθον υἱὸν τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του Κωνσταντίνου, τὸν Μιχαὴλ Καθαρόν, καὶ πρὶν ἢ ἀνακοινώσῃ τοῦτο ἐπισήμως ἀπήτησε παρὰ τῶν ἀρχόντων τῆς αὐλῆς καὶ τῆς συγκλήτου νὰ ὁρκισθῶσιν ὅτι θὰ ἀνεγνώριζον ὡς βασιλέα πάντα ὃν ἤθελεν ὁρίσει ὡς διάδοχόν του. Ἡ τοιαύτη πρότασις προεκάλεσε μέγα ἐν τῇ αὐλῇ σκάνδαλον καὶ μετ' ὀλίγον ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος Μιχαήλ, ὁ 25ετὴς ἤδη Ἀνδρόνικος, ἐστασίασε κατὰ τοῦ πάππου του βασιλέως Ἀνδρονίκου Β' (κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1321) καὶ μετὰ ἑπταετεῖς ἐμφυλίους ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον, τὴν 24 Μαΐου 1328.

Εἰς τὸν γέροντα Ἀνδρόνικον Β' ἐπετράπη μὲν τότε νὰ παραμένῃ ἐν τοῖς Παλατίοις, νὰ φέρῃ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα καὶ νὰ τιτλοφορῆται βασιλεύς, τῷ ἀπηγορεύθη ὅμως νὰ ἀναμειγνύηται καὶ ἐπ' ἐλάχιστον εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεμακρύνθησαν πάντες οἱ πιστοὶ αὐτοῦ θεράποντες, ἀντικατασταθέντες δι' ἄλλων, οἵτινες ἐφέροντο ὑβριστικώτατα πρὸς αὐτόν. Μετά τινα χρόνον, ἀσθενήσας, ἀπώλεσε τὴν ὅρασίν του καὶ μετ' ὀλίγον ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς *Ἀντώνιος*. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ἀπολαμβάνῃ βασιλικῶν τινων τιμῶν καὶ νὰ μνημονεύηται ἐν τοῖς ναοῖς, πρὸ τοῦ ἐγγόνου του Ἀνδρονίκου Γ', ὡς «εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς Ἀντώνιος μοναχός». Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ζωηρόταται ἤρξαντο νὰ ἐκδηλοῦνται ὑπὲρ αὐτοῦ συμπάθειαι, καὶ τότε ὁ πανίσχυρος παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ Γ' πρωτοστράτωρ Συναδηνὸς ἐξηνάγκασε δι ἀπειλῶν τὸν τυφλὸν καὶ κλινήρη Ἀνδρόνικον Β' νὰ ὑπογράψῃ δήλωσιν ὅτι «μηδέποτε μήτε ζητῆσαι βασίλειον κράτος, μήτε διδόμενον δέξασθαι, μητ' ἄλλον τινὰ προβαλέσθαι». Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του διῆλθεν ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, περιθαλπόμενος ὑπὸ τῆς θυγατρός του Σιμωνίδος τῆς κραλαίνης (χήρας τοῦ κράλη τῆς Σερβίας Στεφάνου ΣΤ' Μιλουτίν), καὶ τέλος ἀπέθανε, τὴν 13 Φεβρουαρίου 1332, καὶ τὴν ἑπομένην ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Λιβός.

—21) ***Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος***. Υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου (1259—1282) καὶ τῆς Θεοδώρας. Ἐγεννήθη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ πατρός του, δι' ὃ καὶ «Πορφυρογέννητος» ἐκλήθη. Νεώτατος ἀπεστάλη εἰς Μακεδονίαν μετὰ σώματός τινος στρατοῦ ἐναντίον τῶν Σέρβων καὶ τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Κοτανίτζη, ὃν καὶ ἐξηνάγκασε νὰ παραδοθῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἔζη ἐν ἰδίῳ παλατίῳ βίον πολυτελέστατον καὶ ἐφέρετο ἀγερώχως, καθὸ πορφυρογέννητος, πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του καὶ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Β', ὥστε προὐκάλεσεν ὑπονοίας ὅτι ἐβυσσοδόμει κατὰ τοῦ θρόνου του, ἐν τέλει δέ, συκοφαντηθεὶς ὅτι ὄντως ἐμελέτα νὰ στασιάσῃ, συνελήφθη καὶ δικασθεὶς ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐδημεύθη ὁλόκληρος ἡ κολοσσιαία αὐτοῦ περιουσία (Μάρτιος 1300). Καρεὶς κατόπιν βίᾳ μοναχός, μετωνομάσθη ***Ἀθανάσιος*** καὶ ἐξωρίσθη εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου, ἀσθενήσας μετά τινα ἔτη, ἀπέθανε τὴν 5 Μαΐου 1306. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἰωάννου Ραοὺλ καὶ τῆς Θεοδώρας (θυγατρὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μιχαὴλ Η' Εἰρήνης ἢ Εὐλογίας) ἐγέννησεν ἕνα υἱόν, τὸν ***Ἰωάννην***.

—22) ***Θεόδωρος***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Η'. Δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τίτλον τινὰ καὶ διῆλθε τὸν βίον του ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης.

—23) ***Εἰρήνη***. Θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου. Τῷ 1279 ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην Γ'. Ἀσάν, ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, ἐκθρονισθέντος τοῦ συζύγου της, κατῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ παρέμειναν μέχρι τοῦ θανάτου των. Τὴν θυγατέρα αὐτῶν Μαρίαν ἔδωσε κατόπιν ὁ Ἀνδρόνικος Β' σύζυγον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν μισθοφόρων Καταλάνων Ρογῆρον. Ἀπόγονος τῆς Εἰρήνης εἶναι ἡ μεγάλη βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν ***Ἀσανῶν*** ἢ *Ἀσάν*, ἥτις διετηρήθη καὶ διέπρεψε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) καὶ μετ' αὐτήν.

—24) ***Ἄννα***. Νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, ὅστις, διὰ πολιτικοὺς λόγους, ἀπεφάσισε νὰ νυμφεύσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ Μιλουτίνου, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου Ε' Οὐρώς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεστάλη ἡ Ἄννα εἰς Σερβίαν, συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος Βέκκου καὶ πολυμελοῦς συνοδείας ἀρχόντων καὶ εὐνούχων τοῦ παλατίου. Ἡ πολυτέλεια αὕτη τῶν Βυζαντινῶν δὲν ηὐχαρίστησε τὸν λιτοδίαιτον κράλην Στέφανον, ὡς ἐπίσης ἐψύχρανε τοὺς ἐπισήμους συνοδοὺς τῆς Ἄννας ἡ πενιχρότης τῶν Σέρβων ἡγεμόνων καὶ τοιουτοτρόπως τὸ συνοικέσιον δὲν ἐπραγματοποιήθη. Κατόπιν ἡ Ἄννα ἐνυμφεύθη τὸν δεσπότην Ν. Πατρῶν Μιχαήλ.

—25) ***Εὐδοκία***. Ἡ νεωτέρα τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου. Ἐνυμφεύθη τῷ 1282 τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος Ἰωάννην Β' Κομνηνόν, ἐξ οὗ ἔσχε δύο τέκνα, τὸν Ἀλέξιον καὶ τὸν Μιχαήλ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της Ἰωάννου (1298) καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Τραπεζοῦντος ἄνοδον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἀλεξίου Β', ἡ Εὐδοκία, παραλαβοῦσα τὸν νεώτερον υἱόν της, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐβασίλευεν ἤδη ὁ ἀδελφός της Ἀνδρόνικος Β', ὅστις, διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου ΣΤ' Δραγουτίνου. Οὗτος ἔσπευσε νὰ ἀποπέμψῃ τὴν Βουλγαρίδα σύζυγόν του ἵνα νυμφευθῇ τὴν Εὐδοκίαν, αὕτη ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔστερξεν εἰς τοῦτο, καὶ τότε ὁ Ἀνδρόνικος ἔπεμψε τῷ Στεφάνῳ εἰς Σερβίαν τὴν πενταετῆ θυγατέρα του Σιμωνίδα.

—26) ***Εὐφροσύνη***. Νόθος θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη ὡς σύζυγος εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ταταρῶν Νογᾶν, ὃν κατέστησε τοιουτοτρόπως πιστὸν σύμμαχον τοῦ Βυζαντίου.

-27) ***Μαρία***. Νόθος θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου ἐκ τῆς Διπλοβατατζαίνης, ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου μετὰ λαμπρᾶς συνοδείας εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ταταρῶν Χαλαοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἀποθανόντος τούτου, ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀπαγᾶς.

—28) ***Μιχαήλ***. Υἱὸς τοῦ καίσαρος καὶ στρατηγοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (ἀριθ. 16) καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου καὶ ὑπηρέτει φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ «μυστικοῦ».

—29) ***Φιλῆς***. Συγκλητικὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, οὗτινος ἦτο συγγενής. Ἦτο ἀνὴρ λόγιος, ἀλλὰ παντελῶς ἄμοιρος τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, πρὸς δὲ τὸ σῶμα φύσει ἰσχνὸς καὶ φιλάσθενος· ἐν τούτοις βλέπων τὸν βασιλέα ἀνησυχοῦντα διότι δὲν διέθετε στρατεύματα ἱκανὰ ἵνα πέμψῃ αὐτὰ κατὰ τῶν δῃούντων τὴν δυτικὴν Θρᾴκην Τούρκων ὑπὸ τὸν Χαλήλ, παρεκάλεσε νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς φρουρᾶς Κωνσταντινουπόλεως ἄνδρας τινὰς ἵνα ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Σχηματίσας οὕτω μικρόν τι ἀπόσπασμα, ἐνεθάρρυνε διὰ δώρων καὶ καταλλήλων ὁμιλιῶν τοὺς ἄνδρας του καὶ εἶτα ἐξῆλθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οὓς συνήντησε παρὰ τὸν ῥύακα Ξηρόγυψον, ἐπιστρέφοντας μετὰ πλείστων αἰχμαλώτων καὶ λαφύρων. Ἐπιτεθεὶς ἀκάθεκτος ἐναντίον

Digitized by Google

των, ἐξηνάγκασεν αὐτούς, μετὰ μακρὸν καὶ πείσμονα ἀγῶνα, νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν χερσονησον τῆς Καλλιπόλεως καὶ νὰ κλεισθῶσιν εἴς τι ἐκεῖ μικρὸν φρούριον πλησίον τῆς παραλίας. Ὁ Φιλῆς, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ ἀποσπάσματος Σέρβων συμμάχων, ἐπολιόρκησεν αὐτοὺς καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὰς ἐπανειλημμένας αὐτῶν ἐξόδους, τοὺς ἠνάγκασε νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ ἐκεῖ καταπλεύσαντα 8 πλοῖα τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν, ἄλλοι δὲ ἀπήχθησαν δέσμιοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ Φιλῆς ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' δια τοῦ ἀξιώματος τοῦ πρωτοστράτορος.

— 30) ***Μιχαὴλ Θ'*** (συμβασιλεὺς 1295 — 1320). Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς Οὐγγρίδος Ἄννης. Ἐγεννήθη τῷ 1283 καὶ δωδεκαετὴς μόλις ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ πατρός του συμβασιλεὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν 21 Μαΐου 1295, τὴν δὲ 6 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1296) ἐνυμφεύθη τὴν νεαρὰν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀρμενίας Λέοντος Β' (1270—1289) Ρίταν (δηλαδὴ Ξένην) ἢ Μαρίαν, ἥτις καὶ μετωνομάσθη τότε Μαρία.

Τῷ 1302, 19 μόλις ἐτῶν, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων, ἵνα ἐκδιώξῃ τοὺς ἐπιδραμόντας Τούρκους. Μὴ δυνάμενος, ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του, νὰ ἔχῃ ἰδίαν πρωτοβουλίαν, ἤγετο ὑπὸ τῶν ἀνικάνων στρατηγῶν, οὓς ὁ πατήρ του ἔταξε πλησίον του, οὗτοι δέ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἐκήδοντο τοῦ νεαροῦ βασιλέως, κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς ἄδοξον ἐντελῶς ἐνέργειαν. Ὑπείκων εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτῶν, ἀπέφυγε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν πολεμίων καὶ κλεισθεὶς ἐν Μαγνησίᾳ ἠρκέσθη πέμπων ἀποσπάσματά τινα πρὸς περιστολὴν τῶν δῃούντων τὴν χώραν Τούρκων, ἐν τέλει δὲ ἀνεκάλεσε καὶ αὐτά, παραδοὺς ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν. Ἡ τακτικὴ αὕτη ἀπεθάρρυνε τοὺς ἄνδρας του, οἵτινες ἤρξαντο νὰ λιποτακτῶσιν ἀθρόοι εἰς τὰς ἑστίας των. Μετ' ὀλίγον ἀπῆλθον καὶ οἱ Ἀλανοὶ μισθοφόροι. Ὁ Μιχαήλ, βλέπων ἑαυτὸν κινδυνεύοντα, ἀπῆλθε κρύφα ἐκ Μαγνησίας διὰ νυκτός, ἀλλὰ γνωσθέντος τούτου φόβος μέγας κατέλαβε τὰ ὑπολειφθέντα στρατεύματα, ἅτινα ἐν σπουδῇ ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν καὶ ἀκολουθούμενα ὑπὸ πάντων τῶν κατοίκων κατέφυγον, διὰ νυκτὸς καὶ αὐτοί, ἐν ἀπεριγράπτῳ συγχύσει εἰς Πέργαμον. Πανικὸς τότε κατέλαβε τοὺς πληθυσμοὺς ὁλοκλήρου τῆς περιφερείας, οἵτινες ἀλλόφρονες ἔφευγον ἄλλοι μὲν εἰς Ἀδραμύττιον, ἄλλοι δὲ εἰς Λάμψακον καὶ ἐκεῖθεν διεπεραιοῦντο εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως καὶ τὰς διαφόρους νήσους. Ὁ Μιχαὴλ μετ' εὐαρίθμου τινὸς συνοδείας κατέφυγε τότε εἰς Κύζικον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πηγάς, ὅπου ἔπεσε κλινήρης ἐκ σοβαρωτάτης ἀσθενείας, ἐξ ἧς μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ κατόπιν μακροτάτης νοσηλείας. Ἀναρρώσας μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν μετά τινα χρόνον ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του κατὰ τῶν εἰς Θρᾴκην ἐπιδραμόντων Βουλγάρων, καὶ ἀφοῦ, μετὰ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας ἐξεδίωξεν αὐτούς, ἐγκατεστάθη ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νέας ὑπέστη περιπετείας. Οἱ μισθοφόροι Καταλάνοι, ἐξαγριωθέντες ἐκ τοῦ φόνου τοῦ ἀρχηγοῦ των Ρουτζερίου ὑπὸ τῶν Ἀλανῶν, ἐστασίασαν καὶ καταλαβόντες τὸ φρούριον τῆς Καλλιπόλεως ἐδῄουν τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην. Ὁ Μιχαήλ, βαδίσας ἐναντίον των, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Ἄσπρων, παρὰ τὰ Κύψελα, ἀλλὰ μόλις ἀντεπαρετάχθη πρὸς τοὺς ἐπελθόντας στασιαστάς, πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν Ἀλανοὶ μισθοφόροι, καθὼς καὶ οἱ Τουρκόπουλοι, ἐγκατέλιπον τὰς θέσεις των, ἐκ τούτου δὲ ἐκλονίσθη σοβαρῶς τὸ ἠθικὸν τῶν λοιπῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἤρξαντο νὰ στρέφουν τὰ νῶτα ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. Μάτην ὁ Μιχαήλ, περιτρέχων τὰς τάξεις, ἐξορκίζει τοὺς ἄνδρας του νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των, ἐν τέλει δὲ συγκεντρώσας δύναμίν τινα, ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἐχθρικῶν τάξεων καὶ διασπᾷ αὐτάς. Κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὅμως στιγμὴν τῆς ἀνίσου ἐκείνης πάλης φονεύεται ὁ ἵππος του· θὰ ᾐχμαλωτίζετο δὲ ὁ Μιχαὴλ ἐὰν δὲν προσεφέρετο ἐγκαίρως εἰς αὐτὸν ἄλλως ἵππος ὑπό τινος στρατιώτου. Ὁ Μιχαὴλ μόλις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τραυματισμένος καὶ νὰ σωθῇ μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν εἰς Διδυμότειχον ἔνθα κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ δυνάμεις τινάς, μετὰ τῶν ὁποίων ἐβάδισε πάλιν κατὰ τῶν Καταλάνων καὶ τῶν Τουρκοπούλων, ἀλλ' ἡττηθεὶς καὶ πάλιν ὑπεχώρησε συντετριμμένος εἰς Κωνσταντινούπολιν (βλ. λ. *Καταλάνοι* καὶ *Τουρκόπουλοι*). Ὁ Μιχαὴλ Θ' δὲν ἀναφέρεται ἔκτοτε δρῶν εἰς τὰ δημόσια πράγματα. Ἀπέθανε τῷ 1320 ἐκ τῆς λύπης του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ του Μανουήλ.

Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ξένης ἢ Μαρίας γάμου του ἐγέννησε 2 υἱούς, τὸν *Ἀνδρόνικον* καὶ τὸν *Μανουήλ*, καὶ 2 θυγατέρας, τὴν *Ἄνναν* καὶ τὴν *Θεοδώραν* (βλ. κατωτ. ἀριθ. 40, 41, 42 καὶ 43).

Ὁ πρόωρος αὐτοῦ θάνατος, ἄγοντος μόλις τὸ 27ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐγένετο παραίτιος μεγίστων συμφορῶν διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ὁ πατήρ του Ἀνδρόνικος Β', στερηθεὶς τοῦ πεπειραμένου ἤδη καὶ γενναίου ἐκείνου συμβασιλέως καὶ διαδόχου του, προέβη εἰς τὰς ἀσυνέτους περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου ἀποφάσεις ἐκείνας, αἵτινες προεκάλεσαν τόσους ἐμφυλίους σπαραγμούς, οἵτινες ἐξήρθρωσαν τὸ κράτος καὶ παρεσκεύασαν τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν.

— 31) ***Κωνσταντῖνος.*** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' ἐκ τοῦ πρώτου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Οὐγγρίδος Ἄννης. Νεώτατος ἀνηγορεύθη δεσπότης ὑπὸ τοῦ πατρός του καὶ εἶτα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ πρωτοβεστιαρίου Γεωργίου Μουζάλωνος, ἐξ ἧς δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἐγέννησεν ἕνα υἱὸν νόθον ἐκ τῆς ἐρωμένης του Καθαρᾶς, θεραπαινίδος τῆς ἀποθανούσης συζύγου του (τὸν νέον τοῦτον, *Μιχαὴλ Καθαρὸν* κληθέντα, ἠθέλησε βραδύτερον νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχόν του ὁ Ἀνδρόνικος Β' μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Θ'). Μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του ὁ Κωνσταντῖνος διωρίσθη διοικητὴς τῆς Μακεδονίας καὶ διαμένων ἐν Θεσσαλονίκῃ ἠράσθη τῆς περικαλλοῦς, εὐφυεστάτης καὶ πεπαιδευμένης Εὐδοκίας (θυγατρὸς τοῦ πρωτασικρήτου Νεοκαισαρίτου καὶ συζύγου Κωνσταντίνου τινὸς Παλαιολόγου), ἣν καὶ ἐνυμφεύθη ὅταν μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της. Ἀνακληθεὶς κατόπιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συμμετέσχεν εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ Θ' ἐναντίον τῶν στασιασάντων Καταλάνων μισθοφόρων καὶ τέλος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Θ' καὶ τὴν ἔκρηξιν τῆς στάσεως τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (τῷ 1321), ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του Ἀνδρονίκου Β' εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα συλλάβῃ τὴν ἐκεῖ διατρίβουσαν χήραν βασίλισσαν Ξένην (μητέρα τοῦ στασιάσαντος Ἀνδρονίκου Γ') καὶ συγχρόνως στρατολογήσῃ νέον στράτευμα καὶ βαδίσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Καὶ συνέλαβε μὲν αὐτήν, ἣν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ βαδίσας εἶτα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν δὲν ἔσχε τὸ θάρρος νὰ συγκρουσθῇ πρὸς αὐτούς, προτιμήσας νὰ ὑποχωρήσῃ ἀμαχητὶ εἰς Θεσσαλονίκην· εὑρεθεὶς ὅμως καὶ ἐκεῖ πρὸ νέας στάσεως, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἔφιππος διὰ νυκτὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χορταΐτου, ἔνθα συλληφθεὶς ἐκάρη βίᾳ μοναχὸς καὶ εἶτα ἀπεστάλη δέσμιος πρὸς τὸν ἀνεψιόν του Ἀνδρόνικον Γ', ὅστις ἐφυλάκισεν αὐτὸν ἐντὸς μιᾶς δεξαμενῆς τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1328, ὅτε ὁ Ἀνδρόνικος Γ' κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Τότε ἀπεφυλακίσθη ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συλληφθεὶς ἐθανατώθη, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀπεκαλύφθη συνωμοσία τις ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Ἀπόκαυκον κτλ., σκοποῦσα νὰ ἀνακηρύξῃ αὐτὸν βασιλέα.

—32) ***Ἰωάννης.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης τῆς Μομφερρατικῆς. Ἐγεννήθη τῷ 1285 καὶ δεκαετὴς (τῷ 1295) ἀνηγορεύθη δεσπότης ὑπὸ τοῦ πατρός του. Τῷ 1300 ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ αὐλικοῦ Νικηφόρου Χούμνου καὶ μετὰ 4 ἔτη ἀπέθανεν ἄτεκνος (τῷ 1304).

—33) ***Θεόδωρος.*** Μαρκίων τοῦ Μορφερράτου (1305—1328). Οὗτος ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης τῆς Μομφερρατικῆς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1287. Ἡ μήτηρ του ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β' Δελαρὸς (1283—1308), παρὰ τοῦ ὁποίου ἠξίωσε συγχρόνως νὰ κηρύξῃ πόλεμον, ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ δεσπότου Νέων Πατρῶν, ἐναντίον τοῦ συζύγου της Ἀνδρονίκου Β', ἵνα ἐκθρονίσωσιν αὐτὸν καὶ τὸν συμβασιλεύοντα αὐτῷ Μιχαὴλ Θ' (προγονὸν τῆς Εἰρήνης), εἶτα δὲ διανεμηθῇ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἰς τοὺς υἱούς της. Ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ Γουΐδωνος, συνεπῶς δὲ καὶ τὸ συνοικέσιον τοῦ Θεοδώρου, καὶ τότε οὗτος, ἐφοδιασθεὶς μὲ ἄφθονα χρήματα ὑπὸ τῆς μητρός του, ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν παρὰ τῷ ἀδελφῷ της Ἰωάννῃ Α' μαρκίωνι τοῦ Μομφερράτου (1293—1305). Ὁ Θεόδωρος, γενόμενος ἐκεῖ δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἠσπάσθη τὸ καθολικὸν δόγμα καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἄρχοντος Σπινούλα.

Τῷ 1305 ἀπέθανεν ὁ μαρκίων τοῦ Μομφερράτου Ἰωάννης Α' καὶ τότε ἀνηγορεύθη μαρκίων ὁ Θεόδωρος, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ἐκλήθη ἐκεῖθεν ὑπὸ τῆς μητρός του καὶ ἀπεστάλη εἰς Σερβίαν, παρὰ τῷ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ αὐτῆς Σιμωνίδι γαμβρῷ της ἡγεμόνι Στεφάνῳ ΣΤ', ἵνα ἀναγορευθῇ διάδοχος αὐτοῦ, ὄντος ἄπαιδος. Καὶ ἐγένετο μὲν εὐμενῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Στεφάνου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐν Σερβίᾳ, λόγῳ τοῦ κλίματος, καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μαρκιωνίαν του ἐν Ἰταλίᾳ. Διάγων ἐκεῖ βίον σπάταλον, ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν του διεσπάθισεν, ἀλλὰ καὶ χρέη ὑπέρογκα ἐπραγματοποίησεν, ὥστε ἠναγκάσθη, περὶ τὸ 1315, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα λάβῃ χρήματα παρὰ τοῦ πατρός του, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἐνεργήσῃ ὅπως ἀναγορευθῇ διάδοχος τοῦ θρόνου. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ὁ Ἀνδρόνικος Β' δὲν ἐδέχθη νὰ ἱκανοποιήσῃ διὰ πολλοὺς λόγους καὶ διότι ἦτο ἀκραιφνὴς Λατῖνος. Δυσαρεστηθεὶς κατὰ τοῦ πατρός του ὁ Θεόδωρος, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ μετά τινα ἔτη (1321) στασιάσαντος ἀνεψιοῦ του Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου, «γενόμενος θερμότερος πάντων ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως καὶ πατρός του». Ἐν τέλει, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τοῦ θρόνου, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκυβέρνησε τὴν μαρκιωνίαν τοῦ Μομφερράτου μέχρι τοῦ θανάτου του (1328). Ὁ Θεόδωρος ἐγένετο οὕτως ἀρχηγέτης ἰδίας δυναστείας, ἥτις ἡγεμόνευσεν ἐν τῇ μαρκιωνίᾳ τοῦ Μομφερράτου ἐπὶ 229 ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ 1534 (βλ. κατωτ.).

—34) ***Δημήτριος.*** Τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Εἰρήνης τῆς Μομφερρατικῆς. Μετὰ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς του Σιμωνίδος μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου ΣΤ', ἡ μήτηρ των βασίλισσα Εἰρήνη, γυνὴ φιλόδοξος καὶ πολυμήχανος, βλέπουσα ὅτι ἡ Σιμωνὶς δὲν ἐτεκνοποίει, ἔπεισε τὸν Στέφανον ΣΤ' νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν υἱόν της Δημήτριον, ὅστις καὶ ἀπεστάλη τότε εἰς Σερβίαν μετὰ πλουσιωτάτων δώρων· ἀσθενήσας ὅμως σοβαρῶς ἐκεῖ, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διωρίσθη διοικητὴς Θεσσαλονίκης, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀντέστη κατὰ τοῦ στασιάσαντος τῷ 1321 ἀνεψιοῦ του Ἀνδρονίκου Γ', ἀλλ' ἡττηθεὶς κατέφυγεν εἰς Σερβίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθε κατόπιν, ἀμνηστευθεὶς τῇ παρακλήσει τῆς ἀδελφῆς του Σιμωνίδος.

—35) ***Σιμωνίς.*** Ἡγεμονὶς τῆς Σερβίας θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς Εἰρήνης τῆς Μομφερρατικῆς. Πενταέτις μόλις, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν γονέων της σύζυγος εἰς τὸν ὑπερτεσσαρακονταετῆ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον ΣΤ', ὅστις, παραμείνας ἄπαις, ἐδέχθη νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν τῆς Σιμωνίδος Δημήτριον καὶ εἶτα τὸν ἕτερον ἀδελφὸν Θεόδωρον, οἵτινες ὅμως, μετὰ βραχεῖαν ἐν Σερβίᾳ διαμονήν, ἠναγκάσθησαν, λόγῳ τοῦ κλίματος, νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν (ἀνωτ. ἀριθ. 33 καὶ 34).

Περὶ τὸ 1315, κατελθοῦσα εἰς Θεσσαλονίκην ἵνα ἴδῃ τὴν ἐκεῖ μεταβᾶσαν μητέρα της, συνώδευσε τὸν νεκρὸν αὐτῆς (ἀποθανούσης ἐν Δράμᾳ) εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔκτοτε δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σερβίαν. Ὁ σύζυγος αὐτῆς Στέφανος ΣΤ' ἔπεμψε τότε πρεσβείαν ἵνα παραλάβῃ αὐτήν, ἀπειλῶν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐὰν ὁ βασιλεὺς δὲν τὴν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἀπέλθῃ. Ἡ Σιμωνίς, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Σέρβων ἀπεσταλμένων, ἀπῆλθε τότε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἅμ' ὡς ἀφίκετο εἰς Σέρρας ἐκάρη κρυφὰ μοναχὴ καὶ τὴν πρωΐαν ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν συνοδῶν της φέρουσα τὸ πενιχρὸν μοναχικὸν ἔνδυμα. Ὁ ἐκεῖ τότε διατρίβων ἀδελφός της ἠναγκάσθη νὰ τῆς ἀφαιρέσῃ διὰ τῆς βίας τὸ ἔνδυμα τοῦτο καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ, κλαίουσαν καὶ ὀδυρομένην, εἰς τοὺς Σέρβους, οἵτινες τὴν ὡδήγησαν παρὰ τῷ κράλῃ των.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (1321) ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καί, καρεῖσα μοναχή, διῆλθεν ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου της.

—36) ***Μαρία.*** Νόθος θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη ὡς σύζυγος εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ταταρων Τουκταΐς.

—37) ***Εἰρήνη.*** Νόθος θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Β'. Ἐνυμφεύθη τὸν δεσπότην Νέων Πατρῶν Ἰωάννην Β' Ἄγγελον, ὅστις ἀπέθανεν ἄτεκνος τρία ἔτη μετὰ τὸν γάμον του.

—38) ***Μιχαὴλ Καθαρός.*** Νόθος υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 31) Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (βλ. λ. *Καθαρὸς* Μιχαήλ).

—39) ***Ἰωάννης.*** Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 21) Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, γεννηθεὶς τῷ 1290. Ὁ Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος, ἐξ ἐχθρότητος πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον τοῦτον (ὄντα νεώτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ), ἀπεστρέφετο καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου Ἰωάννην, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κωνσταντίνου (1306) παρέλαβεν αὐτὸν ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις, τὸν ἀνηγόρευσε πανυπερσέβαστον καὶ ποικιλοτρόπως ἐτίμησεν αὐτόν. Κατόπιν τὸν ἐνύμφευσε μετὰ τῆς βαθυπλούτου θυγατρὸς τοῦ λογοθέτου Θεοδώρου Μετοχίτου Εἰρήνης καὶ τὸν διώρισε διοικητὴν Μακεδονίας.

Ἐκ τοῦ γάμου του τούτου ὁ Ἰωάννης εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν *Μαρίαν*, ἣν ἐνύμφευσε τῷ 1326 μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου Ζ' (1321—1339), ὀλίγον δὲ μετὰ τὸν γάμον αὐτῆς ἀπῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς Σερβίαν καὶ λαβὼν στρατεύματα παρὰ τοῦ Στεφάνου ἐπέστρεψεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, διεκδικῶν, ἂν οὐχὶ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὐλάχιστον νὰ συμπήξῃ ἴδιον βασίλειον, ἀνεξάρτητον, ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ πληθυσμοί, ἀποτροπιαζόμενοι τοὺς Σέρβους, ἀντέστησαν μετὰ πείσματος κατὰ τοῦ στασιάσαντος Ἰωάννου, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ΒΔ. Μακεδονίαν παρὰ τὰ σερβικὰ σύνορα, καὶ καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς Σκόπια ἔλαβε συνδιαλλακτικὰς προτάσεις τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ὅστις τῷ ἀπένειμεν ἐν ταὐτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦ

Digitized by Google

καίσαρος. Ὁ Ἰωάννης ἐδέχθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ἀσθενήσας καθ' ὁδὸν ἀπεβίωσε. Φαίνεται ὅτι οὗτος, πλὴν τῆς Μαρίας, ἀπέκτησε καὶ ἄρρενα τέκνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρονται μὲν οὐδαμοῦ ὡς δράσαντα, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται, μετὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη, οἱ ἀπόγονοι ὡς *Παλαιολόγοι-Μετοχιταῖοι* (βλ κατωτ. ἀριθ. 93).

—40) ***Ἀνδρόνικος Γ'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1328—1341). Υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Μιχαὴλ Θ' Παλαιολόγου καὶ τῆς Ξένης ἢ Μαρίας, γεννηθεὶς τῷ 1296. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἠγαπᾶτο ἐξαιρετικῶς ὑπὸ τοῦ πάππου του Ἀνδρονίκου Β', ὅστις ἐτήρει αὐτὸν πλησίον του καὶ βασιλικῶς ἐξεπαίδευεν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ νέος Ἀνδρόνικος δὲν ἠρκεῖτο οὔτε εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως καὶ πάππου, οὔτε εἰς τὴν ἐν μεμακρυσμένῳ μέλλοντι ἀνάληψιν τοῦ θρόνου. Ἀνυπομονῶν νὰ βασιλεύσῃ καὶ δυσανασχετῶν διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο ζώντων τοῦ πατρός του καὶ τοῦ πάππου του, ἄλλοτε μὲν ἐσκέπτετο νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν κατάληψιν τοῦ θρόνου τῆς Ἀρμενίας (ὃν διεξεδίκει δικαιώματι τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ξένης ἢ Μαρίας, ἥτις ἦτο ἀδελφὴ τοῦ ἡγεμόνος Ἀρμενίας), ἄλλοτε δὲ νὰ ἡγεμονεύσῃ ἐν Πελοποννήσῳ ἢ Λέσβῳ καὶ ταῖς παρακειμέναις νήσοις. Ἡ ἀνυπόμονος αὕτη φιλοδοξία του, καθὼς καὶ ὁ ἔκδοτος βίος, ὃν διῆγεν, ἐψύχρανον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν τοῦ πάππου του Ἀνδρονίκου Β', ἐν τέλει δέ, ἐξ ἀτυχοῦς τινος καὶ ὅλως τυχαίου γεγονότος, προκαλέσαντος τὸν φόνον τοῦ ἑτέρου ἐγγόνου τούτου, τοῦ Μανουὴλ (ἀδελφοῦ τοῦ νέου Ἀνδρονίκου) καὶ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τούτων Μιχαὴλ Θ', ὁ Ἀνδρόνικος Β' ἠγανάκτησεν ἐπὶ τοσοῦτον κατὰ τοῦ νέου Ἀνδρονίκου, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀποκληρώσῃ τῆς διαδοχῆς, ἀντ' αὐτοῦ δὲ νὰ ἀνακηρύξῃ διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν Μιχαὴλ Καθαρόν, νόθον υἱὸν τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του Κωνσταντίνου (βλ. κατωτ. ἀριθ. 41 καὶ λ. *Καθαρὸς* Μιχαήλ).

Δυσαρεστηθεὶς ἐκ τούτου ὁ νέος Ἀνδρόνικος, συνεννοήθη μετὰ τῶν ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ ὑπηρετούντων ἀρχόντων Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος), Θεοδώρου Συναδηνοῦ, Συργιάννη, Ἀλεξίου Ἀποκαύκου κλ., καὶ τέλος ἀπεφάσισαν νὰ ἐκθρονίσωσι διὰ στάσεως τὸν γέροντα βασιλέα. Ἀμέσως ἐμερίμνησαν νὰ διορισθῶσιν οἱ Συργιάννης καὶ Καντακουζηνὸς στρατηγοὶ ἐν Θράκῃ καὶ τέλος τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα (20 Ἀπριλίου 1321) ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἐξῆλθε λάθρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, περὶ τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἡνώθησαν ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἐν Θράκῃ στρατεύματα καὶ πολλοὶ τῶν συγκλητικῶν. Ὁ Ἀνδρόνικος Β', καταπτοηθείς, ἔσπευσε νὰ προέλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μετὰ τῶν στασιαστῶν καί, διὰ νὰ προλάβῃ μείζονα δεινά, ἐδέχθη νὰ βασιλεύσῃ ἐν Θράκῃ ὁ ἔγγονός του ὡς ἀνεξάρτητος βασιλεὺς μὲ ἕδραν τὴν Ἀδριανούπολιν. Τοιουτοτρόπως ἐδιχάζετο ἡ αὐτοκρατορία καθ' ὃν χρόνον ἠπειλεῖτο αὕτη πανταχόθεν ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων ἐχθρῶν, τῶν Βουλγάρων, τῶν Σέρβων, τῶν Λατίνων καὶ τῶν Τούρκων.

Ὁπωσδήποτε αἱ συγκρούσεις καὶ αἱματοχυσίαι προελήφθησαν τότε, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἄστοχα τινὰ μέτρα ἐκ μέρους τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει (ὡς ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ σύλληψις τῆς χήρας βασιλίσσης Ξένης ἢ Μαρίας, μητρὸς τοῦ νέου Ἀνδρονίκου κλ.) καὶ αἱ ἰδιοτελεῖς συμβουλαὶ τῶν περὶ τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἐξετράχυναν ἐκ νέου τὴν κατάστασιν, ἣν ἔσπευσε νὰ κατευνάσῃ πάλιν ὁ γέρων Ἀνδρόνικος Β', δεχθεὶς νὰ στεφθῇ συμβασιλεὺς αὐτοῦ ὁ ἔγγονός του Ἀνδρόνικος Γ'. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐπελθὼν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Θρᾴκην Βουλγάρων, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀπέλθωσι καὶ εἶτα εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν 2 Φεβρουαρίου 1325.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθουν αἱ πανταχόθεν βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί, τῷ δὲ 1326 κατελήφθη καὶ ἡ Προῦσα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος Γ' καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἰς ἕνα ἀπέβλεπον σκοπόν: πῶς νὰ γίνωσιν ἐξ ὁλοκλήρου κύριοι τῆς ἀρχῆς· ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον παρατεινόμενον τὸν βίον τοῦ γέροντος Ἀνδρονίκου Β', ἀπεφάσισαν νὰ ἐκθρονίσωσιν αὐτὸν καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησαν τὴν σύμπραξιν τῶν ξένων, καὶ δὴ τῶν Βουλγάρων, ἣν καὶ ἐπέτυχον χάρις εἰς τὸν γάμον τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνων Μιχαὴλ μετὰ τῆς Θεοδώρας, ἀδελφῆς τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' καὶ χήρας τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Σφενδοσθλαύου.

Ὁ Μιχαήλ, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ', κατῆλθεν εἰς Διδυμότειχον τῆς Θρᾴκης καὶ ἐκεῖ συνωμολογήθη συμμαχία κατὰ τοῦ γέροντος Ἀνδρονίκου καὶ τῶν συμμάχων τούτου Σέρβων. Ὁ Μιχαὴλ ἀνελάμβανε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Ἀνδρόνικον Γ' ἐνόπλως μέχρις οὗ ἐκθρονίσῃ τὸν πάππον του, ὡς ἀμοιβὴν δὲ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν νὰ καταβληθῇ αὐτῷ μέγα χρηματικὸν ποσὸν καὶ συγχρόνως νὰ τῷ παραχωρηθῇ καὶ ὡρισμένη ἔκτασις βυζαντινοῦ ἐδάφους. Ἐξασφαλισθεὶς διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης ὁ νέος Ἀνδρόνικος συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ γέρων Ἀνδρόνικος παρεσκεύασε τὴν ἄμυναν αὐτῆς καὶ συγχρόνως εἶχεν ἐπικαλεσθῆ τὴν συνδρομὴν τῶν Σέρβων καὶ αὐτοῦ τοῦ Βουλγάρου Μιχαήλ, μεθ' οὗ εἶχε συμμαχήσει πρὸ ὀλίγου ὁ ἔγγονός του. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν νέον Ἀνδρόνικον νὰ ἀναστείλῃ τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πορείαν του καὶ νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἐγκατεστάθη τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐκεῖθεν κατώρθωσε, δι' ἀδρᾶς δαπάνης χρημάτων, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν οὐδετερότητα τῶν τε Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων. Τότε τὰ στρατεύματα τοῦ νέου Ἀνδρονίκου, προελάσαντα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Συναδηνόν, ἀπώθησαν τοὺς ἀντιπάλους των πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸ τῆς ὁποίας κατέφθασαν μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλα ὑπὸ τὸν Καντακουζηνόν, εἶτα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος Γ', ὅστις κατώρθωσεν ἐν τέλει, τὴν νύκτα τῆς 24 Μαΐου 1328, νὰ εἰσέλθῃ διὰ προδοσίας ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ νὰ καταλάβῃ ἀμαχητὶ τὰ παλάτια. Μετ' ὀλίγον ὁ γέρων Ἀνδρόνικος Β' ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ καρῇ μοναχὸς καὶ οὕτως ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἀπέμεινε μόνος βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του Μιχαήλ, ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, εἰσέβαλε τότε εἰς Θρᾴκην ἀξιῶν ἀνταλλάγματα διὰ τὴν οὐδετερότητα, ἣν ἐτήρησε κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐρίδων περὶ τὸν θρόνον. Καὶ ἠπειλήθη τότε ῥῆξις μεταξὺ Μιχαὴλ καὶ Ἀνδρονίκου Γ', ἥτις ὅμως προελήφθη χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς μητρὸς τοῦ τελευταίου τούτου, ἥτις ἔπεισεν αὐτὸν νὰ καταβάλῃ χρηματικόν τι ποσὸν εἰς τὸν γαμβρόν του, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1329) ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἐστράτευσεν εἰς Μ. Ἀσίαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἵνα προλάβῃ τὴν πτῶσιν τῆς ὑπὸ τούτων πολιορκουμένης Νικαίας. Μετὰ πορείαν 2 ἡμερῶν πρὸς Ν. τῆς Χρυσοπόλεως (Σκούταρι), ἐστρατοπέδευσεν εἰς Πελέκανον, πρὸ τοῦ ὁποίου συνηντήθη μετὰ πολυπληθεστέρων Τούρκων ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Οὐρχάν. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ', ἀγωνισθεὶς ἡρωϊκώτατα, ἔτρεψε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ἐν τέλει, τραυματισθεὶς ἐπικινδύνως εἰς τὸν μηρόν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ τότε ὁ στρατός του, ἐμπεσὼν εἰς πανικόν, διελύθη, αὐτὸς δὲ μόλις ἐσώθη δι' ἑνὸς ἀκατίου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεπόρθησαν τότε τὴν Νίκαιαν καὶ ἔκτοτε ὁ Ἀνδρόνικος δὲν ἐκινήθη πλέον ἐναντίον των. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Γενουαίου ἄρχοντος τῆς Χίου Μαρτίνου Ζαχαρίου καὶ μετὰ σύντομον ἀγῶνα κατέλαβε τήν τε Χίον καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ζαχαρίου κατεχομένην Φώκαιαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄγων δέσμιον τὸν Ζαχαρίαν.

Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1330) ὁ Ἀνδρόνικος Γ', λαβὼν ἀφορμὴν τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐκδίωξιν τῆς ἀδελφῆς του Θεοδώρας (χήρας τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος ἡγεμόνος Μιχαήλ), ἐστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπωφελούμενος τῶν ἐμφυλίων αὐτῶν πολέμων κατέλαβεν ἀμαχητὶ πλείστας πόλεις (Ἀγχίαλον, Μεσημβρίαν, Διάμπολιν κλπ.) καὶ εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Βυζάντιον. Μετ' ὀλίγον κατέπαυσαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Βουλγάρων καὶ ὁ ἀναγνωρισθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος ἠδυνήθη νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἁλωθείσας πόλεις, πλὴν τῆς Ἀγχιάλου (1331). Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν, ὅτε ἀνηγγέλθη αὐτῷ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκουν τὴν Νικομήδειαν. Σπεύσας ἐκεῖ διέλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀμέσως ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐστράτευσεκατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ εἰσχωρήσας διὰ τοῦ Αἵμου ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ρουσόκαστρον, ἔνθα ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἀλεξάνδρου προτείνοντος αὐτῷ εἰρήνην, ἣν ὅμως ἀγερώχως ἀπέρριψε. Συγκρουσθεὶς κατόπιν πρὸς τὰς ὑπερτριπλασίας δυνάμεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡττήθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς Ρουσόκαστρον, ἔνθα εὑρέθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν, διότι οὔτε τροφὰς οὔτε ὕδωρ εἶχεν, οὔτε ἔξοδον νὰ ἐπιχειρήσῃ ἠδύνατο, καθότι πάντα τὰ ἀνὰ τὴν περιφέρειαν ἐκείνην φρούρια εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' οὐδὲ νὰ προτείνῃ εἰρήνην ἐτόλμα κατόπιν τῆς ἀγερώχου ἀποπομπῆς τῶν πρέσβεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐν τέλει, χάρις εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ τελευταίου τούτου, ἀφέθη νὰ ἀπέλθῃ ἐλεύθερος μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἔκτοτε ἐπηκολούθησε μακρὰ μετὰ τῶν Βουλγάρων εἰρήνη, ἧς ἐπωφελούμενος ὁ Ἀνδρόνικος κατέλαβε μέγα μέρος τῆς Θεσσαλίας διὰ τοῦ στρατηγοῦ Μονομάχου (1333), μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν μέχρι Τρικκάλων καὶ Φαναρίου, ἐκστρατεύσας ὁ ἴδιος. Μετ' οὐ πολὺ κατέστειλε τὴν ἀνταρσίαν τοῦ στρατηγοῦ Συργιάννη, ὅστις συμμαχήσας μετὰ τῶν Σέρβων ἠπείλησε νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ πρόοδοι τῶν Τούρκων καὶ αἱ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πειρατεῖαι αὐτῶν προεκάλεσαν ζωηρὰς ἀνησυχίας ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, ὥστε ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΒ' ἤρξατο κηρύσσων νέαν Σταυροφορίαν, εἰς ἣν ἐδέχθη νὰ συμμετάσχῃ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Γ', ὅστις καὶ στόλον ἱκανὸν ἐξώπλισε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ θάνατος τοῦ Βενεδίκτου ΙΒ' καὶ αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων Λατίνων ἡγεμόνων ἀντιζηλίαι ἐματαίωσαν τὴν μελετηθεῖσαν Σταυροφορίαν, καὶ τότε οἱ Λατῖνοι ἄρχοντες τοῦ Αἰγαίου ἔκρινον καλὸν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰς ἑτοιμασθείσας δυνάμεις των καταλαμβάνοντες τὴν Λέσβον (1333). Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' πλεύσας ἐκεῖ ὄχι μόνον ἀνέκτησε τὴν νῆσον ταύτην, ἀλλ' ἐξηνάγκασε καὶ τοὺς Γενουαίους τῆς Φωκαίας νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν του (1334).

Τῷ 1335 ὁ Ἀνδρόνικος ἐστράτευσεν εἰς Ἀλβανίαν καὶ προελάσας μέχρι Δυρραχίου ἐτιμώρησε τοὺς μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως συνταχθέντας Ἀλβανούς, μεθ' ὃ κατῆλθεν εἰς Ἤπειρον καὶ ἀφοῦ ἐξεπόρθησε τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν Ἄρταν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Αἰτωλο-Ἀκαρνανίαν, ἣν κατέλαβε σχεδὸν ὁλόκληρον.

Τῷ 1338 ἐστράτευσε καὶ πάλιν ἵνα καταστείλῃ τὴν ἐκεῖ ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Νικηφόρον Βασιλίτζην καὶ Ἀλέξιον Καβάσιλαν, οἵτινες, ἐκδιώξαντες τὰς ἀσθενεῖς βυζαντινὰς φρουράς, ἐκυρίευσαν φρούριά τινα καὶ ἀνηγόρευσαν δεσπότην Ἠπείρου τὸν Νικηφόρον Β'. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' κατατροπώσας τοὺς στασιαστάς, ἐπανῆλθεν τῷ 1339 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν νεαρὸν Νικηφόρον Β', ὃν ἐνύμφευσε μετ' ὀλίγον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος).

Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκεῖναι ἐκστρατεῖαι ἐκλόνησαν σοβαρῶς τὴν ὑγείαν τοῦ Ἀνδρονίκου Γ', τὸν ὁποῖον οὐκ ὀλίγον ἀπησχόλουν καὶ αἱ ποικίλαι ἄλλαι σοβαραὶ τοῦ κράτους ὑποθέσεις, καὶ δὴ αἱ ἀναβιώσασαι θρησκευτικαὶ ἔριδες ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸν Ἰούνιον 1341 συμμετέσχεν εἰς μίαν θυελλώδη περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συνεδρίασιν γενομένην δημοσίᾳ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγ. Σοφίας, καὶ ἀφοῦ ὡμίλησεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ μακρόν, ἀπῆλθε κατάκοπος εἰς τὰ παλάτιά του, ἔνθα κατέπεσεν ἀμέσως ἀσθενὴς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξέπνευσε, τὴν 15 Ἰουνίου 1341, ἄγων τὸ 45ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ὑπῆρξεν ὁ ἱκανώτερος τῶν τελευταίων βασιλέων τοῦ Βυζαντίου. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον καθ' ὃν χρόνον ἡ αὐτοκρατορία ἦτο τελείως ἐξηντλημένη, κατώρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ ἐντὸς ὀλίγου τὸν στρατόν του καὶ νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὸν διαλυθέντα ὑπὸ τοῦ προκατόχου του Ἀνδρονίκου Β' στόλον, νὰ ἀνακαταλάβῃ νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας του μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ τέλος νὰ προσδώσῃ τοιαύτην αἴγλην εἰς τὸ Βυζάντιον, ὥστε οἱ τέως ἀγέρωχοι Φράγκοι τῆς Πελοποννήσου νὰ ζητήσωσι νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Ὅλον ἐκεῖνο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ἀνδρονίκου κατέρρευσεν ἐντὸς ὀλίγου ἕνεκα τῶν διαδόχων του. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Σέρβοι κατῆλθον μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ἄρτης, οἱ Τοῦρκοι προήλασαν μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας μετετοπίσθησαν ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης εἰς τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου νὰ θεωρῶνται δοῦλοι τῶν Τούρκων (βλ. κατωτ. *Ἰωάννης Ε'*, *Μανουὴλ Β'* καὶ *Ἰωάννης Ζ'*).

Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν Εἰρήνην, ἐξ ἧς ἐγέννησε τῷ 1321 υἱόν, ἀποθανόντα μετὰ 8 μῆνας. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Εἰρήνης (16 Αὐγούστου 1324) ἐνυμφεύθη, κατ' Ὀκτώβριον 1326, τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας: τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν *Ἰωάννην Ε'*, τὸν *Μανουήλ*, τὸν *Θεόδωρον*, τὴν *Μαρίαν* καὶ δύο ἄλλας ἀκόμη, τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα. Ἔσχεν ὡσαύτως καὶ μίαν νόθον θυγατέρα, τὴν *Εὐδοκίαν* (κατωτ. ἀριθ. 45, 46, 47 καὶ 48. Βλ. καὶ *Ἄννα*, τόμ. Δ', σ. 788).

—41) ***Μανουήλ***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ Θ', γεννηθεὶς περὶ τὸ 1298 καὶ φονευθεὶς τῷ 1320 ἐκ τυχαίου τινὸς ἐπεισοδίου. Ὁ ἀδελφός του Ἀνδρόνικος Γ' εἶχεν ἐρωμένην τινά, ἣν ὑπωπτεύετο ὅτι τὸν ἠπάτα, καὶ ἀγανακτήσας ὑπερμέτρως ἐτοποθέτησεν ἐνόπλους τινὰς ἄνδρας εἰς τὰς παρόδους μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φονεύσωσι τὸν ἄγνωστον ἀντεραστήν. Ὁ Μανουήλ, ἀγνοῶν ταῦτα, μετέβη νύκτα τινὰ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γυναικὸς ἐκείνης πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἀδελφοῦ του καί, ἐκληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐγκαθέτων ὁπλοφόρων ὡς ὁ ἀντεραστὴς τοῦ κυρίου των, ἐφονεύθη παρ' αὐτῶν. Ὁ θάνατός του ἔσχε σοβαρωτάτας διὰ τὸ κράτος συνεπείας, διότι ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ, ὁ συνετὸς καὶ γενναῖος Μιχαὴλ Θ', ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης, ὁ δὲ πάππος του Ἀνδρόνικος Β', ἀγανακτήσας κατὰ τοῦ ἐγγόνου του Ἀνδρονίκου Γ', ἀπεκλήρωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου καὶ προεκάλεσε τὰς ἐμφυλίους ἔριδας, αἵτινες συνεκλόνησαν ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν τὴν αὐτοκρατορίαν ὁλόκληρον (βλ. ἀνωτ.).

Digitized by Google

— 42) ***Άννα***. Θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Θ' Παλαιολόγου (βλ. λ. *Ἄννα Παλαιολογῖνα*).

— 43) ***Θεοδώρα***. Θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Θ' Παλαιολόγου. Ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σφενδόσθλαυον, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ παραμείνασα ἐν Τυρνόβῳ τῆς Βουλγαρίας, ἐνυμφεύθη τὸν νέον ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σισμάν, μετὰ τὸν θάνατον δὲ καὶ τούτου, τῷ 1328, κατῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκάρη μοναχή, μετονομασθεῖσα *Θεοδοσία* (βλ. λ. *Μιχαὴλ* Σισμάν).

—44) ***Σφραντζῆς***. Συγκλητικὸς καὶ μέγας στρατοπεδάρχης ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου. Ὑπηρετῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1330 (ὅτε εἶχε μεταβῆ ἐκεῖ ὁ Ἀνδρόνικος Γ', ἵνα καταπολεμήσῃ τὸν στασιάσαντα στρατηγὸν Συργιάννην καὶ τοὺς πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ ἐπιδραμόντας Σέρβους), παρουσιάσθη πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ ἀνέφερεν αὐτῷ ὅτι ἀνελάμβανε νὰ φονεύσῃ τὸν στασιαστήν, συγχρόνως δὲ ἐξέθεσε καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἐνεργείας του. Ὁ βασιλεύς, δεχθείς, ὑπεσχέθη αὐτῷ μεγάλας τιμὰς καὶ πλούτη, ἐὰν ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του. Μετά τινας ἡμέρας ὁ Σφραντζῆς ἀπῆλθε νύκτωρ ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἀμέσως διεδόθη ὅτι οὗτος, ἐκποιήσας τὴν κινητὴν περιουσίαν του, ηὐτομόλησε πρὸς τὸν Συργιάννην. Συγχρόνως ὁ βασιλεὺς ἐδήμευσε τὴν λοιπὴν περιουσίαν τοῦ Σφραντζῆ καὶ διέταξε νὰ διαπομπευθῇ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀνὰ τὴν πόλιν.

Πληροφορηθεὶς ταῦτα ὁ Συργιάννης ἐπείσθη περὶ τῶν ἀγαθῶν διαθέσεων τοῦ Σφραντζῆ καὶ περιχαρὴς ἐδέχθη αὐτόν. Μετά τινα χρόνον ὁ Συργιάννης μετὰ τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν συμμάχων του Σέρβων ἐβάδισαν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐστρατοπέδευσαν περὶ τὸν ποταμὸν Γαλικόν, ἵνα τὴν ἐπομένην προσβάλωσι τὴν πόλιν. Τὸ ἑσπέρας ὁ Σφραντζῆς ἔπεισε τὸν Συργιάννην ὅτι ἔδει νὰ ἐνεργήσωσι κατόπτευσιν, ἵνα βεβαιωθῶσιν ἐὰν φρουροῦνται καλῶς τὰ τείχη, καὶ παραλαβὼν ἐμπίστους τινὰς ἄνδρας προέβη εἰς τὸ ἔργον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνυπόπτου Συργιάννη. Αἴφνης εἰς ἓν τοῦ Σφραντζῆ νεῦμα οἱ συνοδοί, ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ Συργιάννη, ἐφόνευσαν αὐτόν, μεθ' ὃ κατέφυγον ἅπαντες ἀπαρατήρητοι εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ βασιλεὺς ἤμειψε τότε αὐτὸν διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατοπεδάρχου καὶ διὰ γενναίας ἐτησίας συντάξεως, ἀναλόγως δὲ καὶ τοὺς ὀπαδούς του. Ὁ φόνος τοῦ Συργιάννη ἐτερμάτισε τὴν ἀνταρσίαν, διότι οἱ μὲν ὀπαδοί του προσεχώρησαν τῷ βασιλεῖ, οἱ δὲ Σέρβοι ἀπῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των.

Ὁ Σφραντζῆς συμμετέσχε κατόπιν εἰς τὴν εἰς Ἤπειρον ἐκστρατείαν τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' (1338—1339), ἀλλὰ δυσαρεστηθείς, ὡς φαίνεται, κατὰ τούτου, ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, πρὸς τοῦτο δὲ προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν μισθοφόρων (Καταλάνων, Ἀλβανῶν κλ.), ἀσθενήσας ὅμως ἀπέθανε χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

—45) ***Ἰωάννης Ε'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1341—1351). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου μετὰ τῆς ἐκ Σαβοΐας Ἄννης, γεννηθεὶς ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς Θράκης τὴν 18 Ἰουνίου 1332. Διεδέχθη τὸν πατέρα του ἀποθανόντα τῷ 1341. Ἦτο τότε ἐννέα μόλις ἐτῶν καὶ ἐπετροπεύετο ὑπὸ τῆς μητρός του, τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου ΙΔ' καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἀνέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν του, τάξας τὰ ἔμπιστα αὐτῷ στρατεύματα πρὸς φρούρησιν αὐτοῦ καὶ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν του. Αἱ διαβολαὶ τῶν αὐλικῶν καὶ ἡ καχυποψία τῆς χήρας βασιλίσσης Ἄννης ἐξώθησαν μετ' ὀλίγον τὸν Καντακουζηνὸν νὰ στασιάσῃ ἐν Θράκῃ καὶ ἀναγορευθῇ βασιλεὺς τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1341, ἐκ τούτου δ' ἐπηκολούθησε μακρὸς καὶ καταστρεπτικὸς ἐμφύλιος πόλεμος, διαρκέσας ἓξ περίπου ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, τῶν Σέρβων καὶ τῶν διαφόρων Λατίνων, πλὴν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεων Φιλαδελφείας καὶ Πηγῶν, ἃς κατεῖχον εἰσέτι ἀσθενεῖς τινες βυζαντιναὶ φρουραί, καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀναρχικῶν Ζηλωτῶν. Μόνη ἡ Θράκη, καὶ αὐτὴ δεδῃωμένη καὶ ἔρημος, ἐκρατεῖτο ἀκόμη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν θλιβερὰν περίοδον ὁ Ἰωάννης Ε', παιδίον ἔτι ὤν, οὐδ' ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν, τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς χειριζομένης ὑπὸ τῆς μητρός του Ἄννης καὶ τῶν συμβούλων της (Ἀποκαύκου, Πατριάρχου Ἰωάννου κλπ.).

Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ εἰς Κωνσταντινούπουλιν (τὴν νύκτα τῆς 1—2 Φεβρουαρίου 1347) καὶ τὴν ἐκ νέου ἀναγόρευσιν αὐτοῦ εἰς βασιλέα, ὁ Ἰωάννης Ε' παρέμεινε καὶ αὐτὸς βασιλεύς, ἀλλὰ κατ' ὄνομα μόνον, διότι τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἤσκει μόνος ὁ Καντακουζηνός, ὅστις θέλων νὰ προσοικειωθῇ αὐτὸν τῷ ἔδιδε σύζυγον τὴν δεκατριέτιδα θυγατέρα του Ἑλένην (1347). Τὰ πάντα ἔβαινον ὁμαλῶς ἐν ἀρχῇ καὶ ὁ λαὸς ἔβλεπε μετ' ἀνακουφίσεως τὴν ἁρμονικὴν συνύπαρξιν δύο βασιλέων ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἤλπιζε δὲ ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος ἠπείλει τὸν νεαρὸν βλαστὸν τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Ὁ Ματθαῖος ὅμως, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ, μετὰ δυσφορίας ἔβλεπε νὰ παραμένῃ ἀκόμη ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Ἰωάννης Ε' καὶ παντοιοτρόπως ἐπεζήτει νὰ ὑποσκελίσῃ αὐτόν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰωάννης Ε' δὲν ἠννόει νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων του. Ἐκ τούτου προῆλθον σοβαραὶ ῥήξεις μεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ πατρός του, καὶ μεταξὺ Ματθαίου καὶ Ἰωάννου Ε', καὶ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ πενθεροῦ του Ἰωάννου ΣΤ'. Ἐν τέλει ὁ Ἰωάννης Ε' ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τῷ 1353 εἰς Τένεδον, ἐκεῖ δὲ παραμένων ἐκαραδόκει εὐκαιρίαν ἵνα ἀνακαταλάβῃ τὸν θρόνον του. Μετὰ ἓν περίπου ἔτος κατέπλευσεν ἐκεῖ μετὰ δύο τριήρεων ὁ Γενουαῖος τυχοδιώκτης Φραγκῖσκος Κατελοῦζος, ὅστις περιεφέρετο ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον μὲ σκοπὸν νὰ καταλάβῃ νῆσόν τινα καὶ ἐγκατασταθῇ ἐν αὐτῇ ὡς κυρίαρχος. Γνωρισθεὶς μετὰ τούτου ὁ Ἰωάννης Ε', ἐζήτησε τὴν συνδρομήν του ἵνα ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του, ὑποσχεθεὶς νὰ τῷ δώσῃ εἰς ἀμοιβὴν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφήν του Μαρίαν καὶ συνάμα τῷ παραχωρήσῃ τὴν Λέσβον ὡς προῖκα αὐτῆς.

Τούτων συμφωνηθέντων, ἀπέπλευσαν διὰ Κωνσταντινούπολιν κατὰ τρικυμιώδη τινὰ νύκτα, ἐπλησίασαν πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς παρὰ τὴν πύλην τῆς Ὁδηγητρίας προσποιούμενοι τοὺς ναυαγοὺς ἐμπόρους, καὶ ἀφοῦ ἔπεισαν τοὺς σκοποὺς νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον κατέσφαξαν αὐτοὺς καὶ κατέλαβον τὸν πύργον τοῦ τείχους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίσθη ὁ Ἰωάννης Ε', ὅστις ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἐν τῇ πόλει συγγενεῖς καὶ φίλους του, ἐνῷ ὁ Κατελοῦζος περιφερόμενος ἐπὶ τῶν τειχῶν μετὰ 400 περίπου ἐνόπλων ὀπαδῶν του, ἐκραύγαζε: «πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ Παλαιολόγου βασιλέως Ἰωάννου». Πρὶν ἢ ἐξημερώσῃ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναστατωθεὶς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἀγγέλματος, ἔσπευσεν εἰς τὸν ἱππόδρομον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀφιχθέντος βασιλέως. Ὁ Ἰωάννης ΣΤ' Καντακουζηνὸς ἔκρινε φρόνιμον νὰ μὴ ἀντιστῇ κατὰ τοῦ γαμβροῦ του, καὶ οὕτως ὁ Ἰωάννης Ε' ἀνακατέλαβε τὸν θρόνον του, ἀπεμάκρυνεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ματθαῖον, μετ' ὀλίγον δὲ (1355) ἐξηνάγκασε καὶ τὸν πενθερόν του Ἰωάννην ΣΤ' Καντακουζηνὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου καὶ νὰ καρῇ μοναχὸς (βλ. λ. *Ἰωάννης ΣΤ'*).

Ὁ Ἰωάννης Ε', παραμείνας ἐν τέλει μόνος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐπεδίωξε νὰ διατελῇ εἰς φιλικὰς μετὰ τῶν Τούρκων σχέσεις, καὶ ἵνα προσεταιρισθῇ τὸν σουλτᾶνον αὐτῶν Οὐρχὰν (ὅστις ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ παραιτηθέντος Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ), ἐξηγόρασε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Χαλήλ, αἰχμάλωτον τῶν Γενουαίων, ἀντὶ 100 χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων, καὶ τὸν ἔπεμψεν εἰς Προῦσαν. Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναστείλῃ τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ. Τῷ 1361 προελάσας ὁ Οὐρχὰν ἐκ Καλλιπόλεως, ἣν εἶχε καταλάβει ἀπὸ τοῦ 1357, ἐκυρίευσε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως (1361), τῆς Φιλιππουπόλεως ἀφ' ἑνὸς καὶ μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ ἀφ' ἑτέρου, καὶ εἶτα συνωμολόγησεν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μετὰ τοῦ Ἰωάννου.

Ἡ χειμαρρώδης αὕτη προέλασις τῶν Τούρκων κατετάραξε τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Ε', ὅστις προσεπάθησε νὰ συμπήξῃ τῷ 1362 μίαν συμμαχίαν τῶν ἀμέσως ἀπειλουμένων κρατῶν: Βυζαντίου, Βουλγαρίας, Βλαχίας καὶ Οὐγγαρίας, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Ε' ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς αὐτὴν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἦτο ἤδη σύμμαχος τῶν Τούρκων. Ἐν τούτοις ὁ Μουράτ, μετὰ τὴν ἧτταν τῶν συμμάχων (1363), ἐσυνέχισε τὰς κατακτήσεις του καὶ τότε ὁ Ἰωάννης Ε' κατενόησεν ὅτι μόνη ἐλπὶς σωτηρίας ἀπέμενεν ἡ μετὰ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν συνεννόησις καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεκαλέσθη τὴν μεσολάβησιν τοῦ πάπα, ὑποσχόμενος εἰς ἀντάλλαγμα νὰ ὑποτάξῃ αὐτῷ τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται μία ἀδιάλειπτος καὶ μακρὰ σειρὰ ἐξευτελισμῶν καὶ ταπεινώσεων. Τῷ 1369 μετέβη εἰς Ρώμην καὶ τὴν 18 Ὀκτωβρίου ἐξώμοσε τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐνώπιον τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Ε' καὶ ἅπαντος τοῦ ρωμαϊκοῦ κλήρου. Εἰς ἀντάλλαγμα ὑποσχέσεις μόνον ἀφθόνους ἔλαβε, καὶ τότε μετέβη εἰς Ἐνετίαν καὶ εἶτα εἰς Γαλλίαν ἐκλιπαρῶν βοήθειαν, χωρὶς νὰ ἐπιτυγχάνῃ ὅμως αὐτήν. Εἰς ἐπίμετρον ὑπέστη ἐν Ἐνετίᾳ τὸν πρωτοφανῆ διὰ βασιλέα ἐξευτελισμὸν νὰ κρατηθῇ διὰ τὰ χρέη του, δηλαδὴ διὰ δάνειόν τι, τὸ ὁποῖον συνωμολόγησεν ἐκεῖ χάριν τῶν δαπανῶν τοῦ ταξιδίου του. Καὶ δὲν ἀφέθη ἐλεύθερος εἰμὴ ὅταν τῷ ἀπεστάλησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως χρήματα καὶ ἐξώφλησε τὰ δανεισθέντα.

Ἐπανελθὼν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἤρχισε πάλιν τὴν φιλικὴν πρὸς τοὺς Τούρκους πολιτικήν, χάριν τῆς ὁποίας ὑπεβλήθη εἰς νέαν σειρὰν ἀνηκούστων ἐξευτελισμῶν. Διὰ νὰ κολακεύσῃ τὸν σουλτᾶνον Μουράτ, ἔπεμψεν αὐτῷ τὸν υἱόν του Θεόδωρον ὡς ἁπλοῦν μισθοφόρον του κατὰ παντὸς πολεμίου. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκουν πάντα ταῦτα, ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ σφάλμα τοῦ προπάππου του Ἀνδρονίκου Β' (1282—1328) καὶ προεκάλεσε νέας ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας καὶ νέας ἐξωτερικὰς ἐπεμβάσεις καὶ ταπεινώσεις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ἀπέκλεισεν ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἀνδρόνικον καὶ προσέλαβε συμβασιλέα τὸν δευτερότοκον Μανουήλ. Ὁ Ἀνδρόνικος, συνεννοηθεὶς τότε μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ σουλτάνου Μουράτ, συνώμοσαν νὰ ἐκθρονίσουν τοὺς γονεῖς των· ἀποκαλυφθείσης ὅμως τῆς συνωμοσίας ὁ Ἰωάννης Ε' διέταξε, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Μουράτ, τῷ 1374, τὴν τύφλωσιν τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ τούτου Ἰωάννου, καίτοι νηπίου ὄντος, καὶ τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ μετὰ τῆς συζύγου του ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ (παρὰ τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν).

Μετὰ διετίαν ὁ Ἀνδρόνικος, κατορθώσας νὰ ἀποδράσῃ, ἐφυλάκισεν ἐν τῷ αὐτῷ πύργῳ τὸν πατέρα του Ἰωάννην Ε' καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον (1376). Ἀλλὰ μετὰ τριετίαν περίπου κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ καὶ ὁ Ἰωάννης Ε' (1379) καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τῇ συνδρομῇ τῶν Τούρκων τὸν θρόνον του. Ἔκτοτε ὑπῆρξε κυριολεκτικῶς δοῦλος τοῦ σουλτάνου, πέμπων στρατεύματα ὑπὸ τοὺς υἱούς του εἰς τὰς διαφόρους τουρκικὰς ἐκστρατείας καὶ ἐκτελῶν εὐπειθέστατα πᾶσαν σουλτανικὴν διαταγήν· ὅταν δ' ἐν τέλει ἀντελήφθη ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπεχείρουν νὰ ἁρπάσωσι καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπεφάσισε νὰ συμπληρώσῃ τὰ περὶ τὴν Χρυσῆν Πύλην τείχη, ἀλλ' ἀμέσως διετάχθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ Α' νὰ κατεδαφίσῃ τοὺς νεοεγερθέντας πύργους, καὶ ὁ Ἰωάννης Ε' συνεμορφώθη πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην. Μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του, τῷ 1391, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Μανουὴλ Β'. Πλὴν τούτου ὁ Ἰωάννης Ε' ἔσχε καὶ ἑτέρους τρεῖς υἱούς, τὸν προμνησθέντα *Ἀνδρόνικον*, τὸν *Θεόδωρον* καὶ τὸν *Δημήτριον*, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν *Εἰρήνην*. Ἔσχεν ὡσαύτως καὶ ἕνα νόθον υἱόν, τὸν *Μανουὴλ* (κατωτ. ἀριθ. 55, 56, 57, 58 καὶ 59).

—46) ***Εἰρήνη***. Θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1328—1341) ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐκ Σαβοΐας Ἄννης. Παιδίον ἔτι ἐνυμφεύθη τὸν 15ετῆ Μιχαὴλ Ἀσάν, υἱὸν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τοῦ γάμου της ἐκείνου δὲν ἀπέκτησε τέκνα, παρέμεινε δ' ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της.

—47) ***Μαρία***. Ἀδελφὴ τῆς προηγουμένης, ἐνυμφεύθη περὶ τὸ 1354 τὸν Γενουαῖον εὐπατρίδην Φραγκῖσκον Κατελοῦζον, λαβοῦσα ὡς προῖκα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ της βασιλέως Ἰωάννου τὴν νῆσον Λέσβον.

—48) ***Εἰρήνη*** ἢ ***Εὐδοκία***. Νόθος θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ', νυμφευθεῖσα τῷ 1335 τὸν βασιλέα τῆς Τραπεζοῦντος Βασίλειον Ν. Κομνηνὸν (βλ. λ. *Εἰρήνη*, βασίλισσα Τραπεζοῦντος).

—49) ***Μιχαήλ***. Ἀρχηγὸς τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀναρχικῶν *Ζηλωτῶν* (βλ.λ.). Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως Ἰωάννου Ἀποκαύκου τῷ 1345.

—50) ***Ἀνδρέας***. Ἐκ τῶν ἀναρχικῶν Ζηλωτῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν αὐτῶν μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (ἀριθ. 49), διέπραξε τὰ φοβερώτερα κακουργήματα κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων συμπολιτῶν του καὶ τὰς μυσαρωτέρας προδοσίας κατὰ τῆς πατρίδος του. Μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Ζηλωτῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (τῷ 1350), ὁ Ἀνδρέας κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως καὶ καταφυγὼν εἰς Ἄθων ἐκάρη μοναχὸς (βλ. λ. *Ζηλωταί*).

—51) ***Κωνσταντῖνος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1328—1341). Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ὅτε ἐστασίασεν ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν νέον βασιλέα Ἰωάννην Ε' καὶ ἐπολέμησε τοὺς στασιαστάς.

—52) ***Ἀνδρόνικος***. Στρατηγός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὅταν ἐστασίασεν ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς (1341), ἐτάχθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ διωρίσθη διοικητὴς Στενημάχου καὶ Τζεπαίνης· ἅμ' ὡς ἀφίκετο ὅμως εἰς τὴν θέσιν ταύτην, προσηταιρίσθη τὰ ἐκεῖ στρατεύματα καὶ ἐστράφη κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, μεθ' ὃ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀποκαύκου καὶ προήχθη εἰς μέγαν στρατοπεδάρχην (1342). Διαρκοῦντος τοῦ μακροῦ ἐκείνου ἐμφυλίου πολέμου (1341—1347), ὁ πενθερός του ἐσκέφθη νὰ ἀνακηρύξῃ αὐτὸν βασιλέα. Ἐπνίγη ἐν τῷ Ἕβρῳ τῷ 1343, ὅτε ἐπολιόρκει τὸ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου φρούριον Πύθιον.

—53) ***Θωμᾶς***. Στρατηγός. Κατὰ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1341—1347) ὁ Θωμᾶς παρέμεινε πιστὸς τῷ βασιλεῖ καὶ ἐπολέμησε μετὰ πείσματος τοὺς στασιαστάς.

— 54) ***Γεώργιος***. Στρατηγὸς ἐπὶ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου, πολεμήσας κατὰ τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (1341—1347).

— 55) ***Ἀνδρόνικος Δ'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1376—1379). Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἑλένης Καντακουζηνῆς. Εἰς ἡλικίαν 9 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν

Digitized by Google

Βουλγάρων Ἀλεξάνδρου, τῷ δὲ 1369, ἀναπληρῶν ἐν Κωσταντινουπόλει τὸν πατέρα του βασιλέα, ἀπελθόντα εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων, ἠρνήθη νὰ πέμψῃ αὐτῷ τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσὸν πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων, ἅτινα συνῆψεν ἐν Βενετίᾳ δι' ἔξοδα τοῦ ταξιδίου του, ἕνεκα δὲ τούτου προεκάλεσε τὴν ἀποστροφὴν τῶν τε συγκλητικῶν καὶ τοῦ πατρός του, καὶ ἀπεκληρώθη τῆς διαδοχῆς, δι' ἣν προωρίσθη ἔκτοτε ὁ νεώτερος ἀδελφός του Μανουήλ, ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη συμβασιλεὺς ἅμα τῇ ἐξ Ἰταλίας ἐπανόδῳ τοῦ Ἰωάννου Ε'.

Βαρέως φέρων τὸν ἀποκλεισμόν του ἐκ τοῦ θρόνου ὁ Ἀνδρόνικος, ἐκαραδόκει εὐκαιρίαν ἵνα βίᾳ ἁρπάσῃ αὐτόν, καὶ μετά τινα ἔτη, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀποδημίας τοῦ πατρός του, συνοδεύσαντος τῷ 1373 τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ εἰς Μ. Ἀσίαν, ἵνα καταστείλῃ στάσιν τινὰ τῶν ἐκεῖ σατραπῶν, προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετά τινος τῶν υἱῶν τοῦ Μουρὰτ ἵνα ἐκθρονίσωσι τοὺς πατέρας των καὶ καταλάβωσιν ὁ μὲν τὸν θρόνον τῶν Ὀσμανιδῶν, ὁ δὲ τὸν τοῦ Βυζαντίου. Συνεπείᾳ τούτου ὁ Μουρὰτ συλλαβὼν τὸν υἱόν του ἐτύφλωσεν αὐτόν, ἀπῄτησε δὲ παρὰ τοῦ Ἰωάννου Ε' νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν συνένοχον Ἀνδρόνικον. Ὁ Ἀνδρόνικος, τυφλωθεὶς τότε, ἐν μέρει μόνον, ἐρρίφθη εἰς τὸν σκοτεινὸν πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ (παρὰ τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν), μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τοῦ ἐπίσης ἐν μέρει μόνον τυφλωθέντος υἱοῦ του Ἰωάννου, νηπίου ἔτι ὄντος. Ἡ τύφλωσις τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ του καὶ ἡ μακρὰ φυλάκισις αὐτῶν προὐκάλεσε τὴν συμπάθειαν πολλῶν ἰσχυρῶν ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, οἵτινες ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ὅστις ἐν τέλει διέταξε τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν ἐγκαθειρκτων (1376)· ἀλλὰ μόλις ἐξῆλθε τῶν φυλακῶν ὁ Ἀνδρόνικος ἐστασίασε κατὰ τοῦ πατρός του Ἰωάννου Ε' καί, τῇ βοηθείᾳ τῶν Γενουαίων, ἐξεθρόνισε καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν καὶ τὸν Μανουὴλ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον. Μετὰ φυλάκισιν 2 περίπου ἐτῶν ὁ Ἰωάννης Ε' κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ μετὰ τοῦ Μανουὴλ τῇ συνδρομῇ Ἐνετοῦ τινος καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Σκούταρι, παρὰ τοῖς ἐκεῖ Τούρκοις. Ὁ Ἀνδρόνικος, διαταχθεὶς παρὰ τοῦ Μουράτ, παρέδωσε τὸν θρόνον εἰς τὸν πατέρα του (1379) καὶ ζητήσας συγγνώμην παρ' αὐτοῦ ἀπεστάλη μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Σηλύβριαν, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του (1385).

—56) ***Μανουὴλ Β'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1391 — 1425), δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλένης Καντακουζηνῆς. Νεώτατος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρός του διοικητὴς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ διετέλει τῷ 1369, ὅτε ὁ πατήρ του Ἰωάννης Ε', μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν καὶ φυλακισθεὶς ἐν Ἐνετίᾳ, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ συναφθὲν ἐκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ταξιδίου του δάνειον, ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐπιτροπεύοντος αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρου υἱοῦ του Ἀνδρονίκου νὰ τῷ ἀποστείλῃ χρήματα, καὶ ἐκεῖνος ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν τοῦ πατρός του διαταγήν. Ὁ Μανουήλ, ἀποστείλας τότε τὸ αἰτηθὲν ποσόν, προσεκτήσατο τὴν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν τοῦ πατρός του καὶ περὶ τὸ 1071 προσελήφθη ὑπ' αὐτοῦ συμβασιλεύς, ἀποκλεισθέντος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου. Ἔκτοτε ἠκολούθησεν ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ πατρός του, ἐφυλακίσθη μετ' αὐτοῦ (1376) ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀνέκτησε τὸν θρόνον τῷ 1379 καὶ εἶτα ἠναγκάσθη νὰ ὑπηρετῇ παρὰ τῷ σουλτάνῳ εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐκστρατείας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Τῷ 1391, εὑρισκόμενος ἐν Προύσῃ παρὰ τῷ σουλτάνῳ Βαγιαζίτ, ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Ἰωάννου Ε' καὶ τότε, φυγὼν λάθρα, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον. Ὁ Βαγιαζίτ, ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ Μανουήλ, ἀπῄτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ἱδρύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τζαμίον χάριν τῶν ἐκεῖ Μουσουλμάνων, συγχρόνως δὲ νὰ δεχθῇ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν Τούρκου καδῆ, ἵνα δικάζῃ τὰς μεταξὺ τούτων διαφορὰς καὶ τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων. Ἡ ἀπόρριψις τῆς αἰτήσεως ταύτης προεκάλεσε τὸν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὶτ ἀποκλεισμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης (περὶ τὸ 1395). Ὁ Μανουὴλ ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως καὶ ἐπέτυχε τὴν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμόνδον ἐκστρατείαν τῶν συμμάχων (Οὔγγρων, Γάλλων, Γερμανῶν κ.λ.) κατὰ τῶν Τούρκων, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν παντελῆ ἧτταν τῶν χριστιανικῶν ὅπλων ἐν τῇ μάχῃ τῆς Νικοπόλεως (18 Σεπτ. 1396), ὅτε ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέστη ἔτι στενότερος καὶ ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὶτ ἡ παράδοσις αὐτῆς.

Ὁ Μανουὴλ ὑπερασπίζεται τὴν πόλιν καὶ συγχρόνως ἐνεργεῖ δραστηρίως ὅπως ἐπιτύχῃ συνδρομήν τινα ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης κρατῶν. Εἰς Γαλλίαν ἀπεστάλη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Νικόλαος Νοταρᾶς, εἰς Γαλλίαν ἐπίσης καὶ εἰς Ἀγγλίαν ὁ Θεόδωρος Καντακουζηνός, εἰς Ἰταλίαν δὲ ὁ Ἱλαρίων Δόρνας καὶ μετ' ὀλίγον ὁ Δημήτριος Σοφιανός. Αἱ ἐνέργειαι αὗται, ἐνισχυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πάπα Βονιφατίου Θ', δὲν ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ΣΤ' (1380—1422) διέταξε τὴν ἀποστολὴν ἐνισχύσεων ὑπὸ τὸν στρατάρχην Βουσικώ, ἡ δὲ Ἐνετία ἐπέτυχε τὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων συνασπισμὸν τῶν ἐν Ἀνατολῇ λατινικῶν πολιτειῶν (Κύπρου, Ρόδου, Νάξου, Χίου κλπ.), καὶ τῷ 1399 καταπλεύσας ὁ ὑπὸ τὸν Βουσικὼ συμμαχικὸς τῶν Χριστιανῶν στόλος πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέλυσε τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμὸν αὐτῆς καὶ εἶτα ἐπεχείρει συνεχεῖς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἀνὰ τὴν Προποντίδα τουρκικῶν παραλίων, εἰς τὰς ὁποίας συμμετεῖχε προσωπικῶς καὶ ὁ Μανουήλ.

Αἱ πολεμικαὶ αὗται ἐπιχειρήσεις, διεξαγόμεναι διὰ δυνάμεων ἀσθενῶν, ἐπέτυχον μὲν τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς λιμωττούσης Κωνσταντινουπόλεως ἀλλὰ δὲν κατώρθουν τὴν ἐντελῆ τῶν Τούρκων ἀπομάκρυνσιν, διὸ ὁ διευθύνων τὰς ἐπιχειρήσεις Βουσικὼ ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ εἰς Γαλλίαν, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀποστολὴν σοβαρωτέρων ἐνισχύσεων· ἵνα δὲ κάλλιον ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Μανουὴλ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχεν ἐν πρώτοις νὰ συνδιαλλάξῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἐν Σηλυβρίᾳ διαμένοντος ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου (υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Δ' Παλαιολόγου). Ὁ Ἰωάννης οὗτος, ἐλθὼν κατόπιν πολλῶν δισταγμῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ Μανουὴλ Β' καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ θρόνου (λήγοντος τοῦ 1399).

Ἐν τέλει ὁ Μανουὴλ Β', ἀφοῦ συνέστησεν εἰς πάντας νὰ παραμένωσι πιστοὶ τῷ Ἰωάννῃ, ἐπέβη πλοίου τινὸς μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Βουσικὼ ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον (τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1399) καὶ ἀφοῦ κατέλιπεν ἐκεῖ τὴν σύζυγον καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα του, παρὰ τῷ ἀδελφῷ του Θεοδώρῳ Α', δεσπότῃ τοῦ Μιστρᾶ, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπεσκέφθη τὴν Ἐνετίαν, τὴν Πάδουαν, τὴν Βικεντίαν, τὸ Πράβιον (τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου), μεθ' ὅ, διαβὰς τὰς Ἄλπεις, ἔφθασεν εἰς Παρισίους τὴν 3ην Ἰουνίου 1400 καὶ ἀφοῦ ἐγένετο τιμητικώτατα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Καρόλου ΣΤ' ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκῳ Δ'. Πανταχοῦ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ πανταχόθεν ἔλαβεν ὑποσχέσεις, ἐν τέλει δὲ διὰ Γερμανίας κατῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἐπληροφορήθη τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ ἧτταν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Μογγόλων Ταμερλάνου (2 Ἰουλίου 1402) καὶ ἀμέσως ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἅμα τῇ ἐκεῖ ἀφίξει του, ἀπέστειλεν εἰς Λῆμνον τὸν ἀνεψιόν του Ἰωάννην Ζ' (τὸν ἀναπληρώσαντα αὐτὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἀποδημίαν του) καὶ ἀμέσως ἐφρόντισε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ἐρίδων, αἵτινες εἶχον ἀναφανῆ μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζὶτ Α'. Προσοικειωθεὶς τὸν πρεσβύτερον ἐξ αὐτῶν, τὸν Σουλεϊμάν, συνῆψε συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ, ἣν κατέστησε στενοτέραν δοὺς αὐτῷ ὡς σύζυγον μίαν ἀνεψιάν του, νόθον θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου Α' δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ (1383—1407). Διὰ τῆς πολιτικῆς του ταύτης ὁ Μανουὴλ Β' κατώρθωσε νὰ ἀνακαταλάβῃ εἰρηνικῶς τινα τῶν περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν φρουρίων, τὴν Θεσσαλονίκην καί τινας ἄλλας πόλεις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Μ. Ἀσίᾳ.

Τῷ 1410 ὁ Σουλεϊμὰν ἐδολοφονήθη καὶ τὰς ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ νεώτερος ἀδελφός του Μούσα, ὅστις δὲν ἐβράδυνε νὰ προέλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Μανουὴλ Β'. Ὁ βυζαντινὸς στόλος ἐνίκησε τὸν τοῦ Μούσα καὶ συγχρόνως ὁ Μανουὴλ Β' ἐπεδίωξε νὰ συνδεθῇ διὰ φιλικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ Μωάμεθ, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μούσα (τῷ 1414) παρέμεινε μόνος σουλτᾶνος τοῦ Ὀσμανικοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1421. Ὁ Μανουὴλ Β', διὰ τῆς δεξιᾶς πρὸς τοῦτον πολιτικῆς του, οὐ μόνον ἀπέφυγε πᾶσαν πρὸς τοὺς Τούρκους ῥῆξιν, ἀλλὰ καὶ νέας πόλεις περὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον ἀνέκτησεν εἰρηνικῶς, ἐπωφεληθεὶς δὲ τῆς ἔκτοτε ἐπικρατησάσης εἰρήνης ἐπελήφθη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πραγμάτων, ἅτινα ἦσαν λίαν τεταραγμένα ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Λατίνους συγκρούσεων καὶ τοῦ κατὰ τὸ 1407 ἐπελθόντος θανάτου τοῦ δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ Θεοδώρου Α' Παλαιολόγου. Ἀντὶ τοῦ Θεοδώρου ὁ Μανουὴλ διώρισε δεσπότην τοῦ Μιστρᾶ τὸν υἱόν του Θεόδωρον Β' καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἦτο ἀνήλικος, ἀπέστειλεν εἰς Πελοπόννησον, ὡς προσωρινὸν ἐπίτροπον, τὸν Μανουὴλ Φραγκόπουλον.

Τῷ 1415 ὁ Μανουὴλ Β' κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ἵνα ἐγκαταστήσῃ τὸν ἐνηλικιωθέντα ἤδη υἱόν του Θεόδωρον Β' καὶ συγχρόνως ἐξετάσῃ αὐτοπροσώπως τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης κτήσεως καὶ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῆς. Ἐργασθεὶς πυρετωδῶς, ἀνῳκοδόμησεν ἐκ βάθρων, ἐντὸς 25 ἡμερῶν, τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου τεῖχος. Διὰ τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἐδέχθη τὰ συγχαρητήρια τοῦ δόγη τῆς Ἐνετίας, ὅστις καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἄμυναν αὐτοῦ ὁψέποτε ἤθελε προσβληθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠρνήθη ὅμως νὰ ἀναλάβῃ καὶ μέρος τῶν δαπανῶν διὰ τὴν τακτικὴν αὐτοῦ φρούρησιν· ὅθεν τὴν δαπάνην ταύτην ἀνέλαβε τὸ ἑλληνικὸν δεσποτᾶτον, τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλῃ πολλοὺς φόρους πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν σχετικῶν δαπανῶν. Τοῦτο προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας ἀρχόντων τινῶν, οὓς ὁ Μανουὴλ Β' ἔσπευσε νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἀπαγάγῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ἀναχωρῶν τὴν 14 Μαρτίου 1416, εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Τῷ 1421 ἀπέθανεν ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Α' καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του Μουρὰτ Β', ὅστις ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ συνεχίσῃ τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον φιλικὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του. Εἰς τοῦτο ἦτο σύμφωνος καὶ ὁ Μανουὴλ Β', ἀλλ' ἀτυχῶς, παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του καὶ συμβασιλέως Ἰωάννου Ζ', ἀνεμείχθη, ὅλως ἀσυνέτως, εἰς τὰς ἐμφυλίους τῶν Τούρκων ἔριδας καὶ προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Μουρὰτ Β', ὅστις, ἐκδικούμενος, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 3 Ἰουνίου 1422 δεκακισχίλιοι Τοῦρκοι, ὑπὸ τὸν Μιχάλβεην, ἐστρατοπέδευσαν οὐ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφοῦ ἐδῄωσαν τὰ πέριξ ἤρξαντο περικλείοντες αὐτὴν (τὴν 10ην Ἰουνίου). Τὴν 20 ἰδίου μηνὸς κατέφθασεν ἐκεῖ μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων καὶ πλήθους πυροβόλων καὶ πολιορκητικῶν μηχανῶν ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ Β' καὶ ἤρξατο βομβαρδίζων τὰ τείχη καὶ ἐκτελῶν μανιώδεις ἐφόδους πρὸς ἐκπόρθησιν αὐτῶν. Ἡ ἡρωϊκὴ στάσις τῶν κατοίκων, μηδὲ τῶν γυναικῶν ἐξαιρουμένων, ἐματαίωσε τὰς ἐξ ἴσου ἡρωϊκὰς προσπαθείας τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες ἐν τέλει, μετὰ τὴν φοβερὰν ἔφοδον τῆς 24 Αὐγούστου, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπῆλθον. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀποτυχίαν των ἀπέδωσαν εἰς τὴν προστασίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῆς Παναγίας. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ Μουρὰτ Β' ἔπεμψεν εἰς Πελοπόννησον τὸν στρατηγὸν Τουραχὰν μετὰ 25 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅστις ἐξεβίασε τὸ τεῖχος τοῦ ἰσθμοῦ (22 Μαΐου 1423) καὶ δῃώσας τὴν χώραν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλίαν, ἄγων ἑξακισχιλίους αἰχμαλώτους. Τῷ 1425 ἀπέθανεν ὁ Μανουὴλ Β', καταλιπὼν τὸν θρόνον του εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἰωάννην Ζ' (κατ. ἀριθ. 62). Πλὴν τοῦ Ἰωάννου τούτου, ὁ Μανουὴλ Β' ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάσῃ ἢ Δράγος, Σέρβου δυνάστου τῆς περὶ τὸν Ἀξιὸν Μακεδονίας, ἔσχε καὶ ἓξ ἑτέρους υἱούς: *Θεόδωρον*, *Ἀνδρόνικον*, *Κωνσταντῖνον* (τὸν καὶ βασιλεύσαντα), *Δημήτριον*, *Θωμᾶν* καὶ *Μιχαὴλ* (κατ. ἀριθ. 62, 63, 64, 65, 66, 67 καὶ 68). Ἔσχεν ὡσαύτως μίαν νόθον θυγατέρα, τὴν *Ζαμπιάν*.

— 57) ***Θεόδωρος Α'***. Δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ (1383—1407). Τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου, διωρίσθη ὑπὸ τούτου τῷ 1383 δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ στασιάσαντος δεσπότου Δημητρίου Καντακουζηνοῦ, ὃν κατατροπώσας, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἐνετοῦ Πέτρου Γριμάνη, κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Ὁ Θεόδωρος Α', ἀντιμετωπίζων τοὺς ἐν Ἀχαΐᾳ ἐγκατεστημένους ἀπὸ τοῦ 1380 Ναβαρραίους, ἐπεδίωξε φιλικὴν πολιτικὴν πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ διαμένοντα ἔκπτωτον δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Νέριον Ἀτζαγιώλην, οὗτινος τὴν θυγατέρα Βαρθολομαίαν καὶ ἐνυμφεύθη, λαβὼν ὡς προῖκα τὴν ὑπόσχεσιν τῆς παραχωρήσεως τῆς Κορίνθου, ἣν καὶ κατέλαβε τῷ 1396, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του, κατόπιν ὅμως αἱματηρῶν συγκρούσεων πρὸς τὸν σύγγαμβρον καὶ ἀνταπαιτητὴν αὐτῆς Κάρολον Τόκκον. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Λατίνων ὁ Θεόδωρος ἀντεμετώπιζε διαρκῶς τὴν ἐχθρότητα τῶν Ἑλλήνων ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ἔβλεπον μετὰ φθόνου τὴν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν ἐπικράτησιν τῶν ἐκ Βυζαντίου ἀρχόντων. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τούτων καὶ τῶν παντοίων ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ὁ Θεόδωρος Β' ἐδέχθη, περὶ τὸ 1400, δεκακισχιλίους Ἀλβανοὺς (κατελθόντας ἐκ Θεσσαλίας ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Τούρκων), καὶ ἐγκατέστησεν αὐτοὺς ἐν ταῖς χώραις τοῦ δεσποτάτου του. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἠθέλησε νὰ προσεταιρισθῇ τὴν συμμαχίαν τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Ρόδου καὶ προέβη εἰς τὴν ἀσύνετον ἀπόφασιν νὰ πωλήσῃ αὐτοῖς μέγα μέρος τῶν κτήσεών του, αἵτινες ἐξετείνοντο τότε ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῆς Ἀχαΐας, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἐν ἀρχῇ ἐπώλησεν αὐτοῖς τὴν πρό τινος κτηθεῖσαν Κόρινθον, μετ' ὀλίγον τὰ Καλάβρυτα, εἶτα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Μιστρᾶν. Ἡ ἐξέγερσις τῶν κατοίκων ἐματαίωσε τὴν βάρβαρον ἐκείνην ἀγοραπωλησίαν· οἱ κάτοικοι μάλιστα τοῦ Μιστρᾶ ὄχι μόνον ἐξεδίωξαν μετὰ λιθοβολισμῶν τοὺς ἐλθόντας νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν των ἀπεσταλμένους τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, ἀλλ' ἀπεκήρυξαν καὶ αὐτὸν τὸν Θεόδωρον, ὃν τέλος ἐδέχθησαν τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἐκεῖ ἀρχιερέως. Ὁ Θεόδωρος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἀκυρώσῃ τὰ συμφωνηθέντα μετὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, οὓς ἀπεζημίωσε διὰ καταβολῆς ποσοῦ τινος καὶ διὰ τῆς ἐκχωρήσεως εἰς αὐτοὺς τῆς κομιτείας τῶν Σαλώνων καὶ τῆς βαρωνείας τῆς Λαμίας, ἣν εἶχε καταλάβει ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ἥττης τοῦ Βαγιαζὶτ (1402), ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς τελευταίας κομίσσης.

Digitized by Google

Οἱ ἱππόται τῆς Ρόδου ἀπῆλθον τότε εἰρηνικῶς ἐκ Πελοποννήσου, ὁ δὲ Θεόδωρος ἐπανῆλθεν εἰς Μιστρᾶν μόλις τῷ 1404 καὶ μετὰ 3 ἔτη ἀπέθανεν ἐκεῖ (τῷ 1407). Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Βαρθολομαίας Ἀτζαγιώλη ὁ Θεόδωρος Α΄ δὲν ἀπέκτησε τέκνα, ἔσχεν ὅμως τέκνα νόθα, ὧν μίαν θυγατέρα ἔδωσεν ὁ Μανουὴλ Β΄ εἰς τὸν Σουλεϊμάν, ἀδελφὸν τοῦ ἐκπτώτου σουλτάνου Βαγιαζὶτ Α΄. Αἱ χῶραι τοῦ δεσποτάτου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Α΄, περιῆλθον τότε (1407) εἰς τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του βασιλέα Μανουὴλ Β΄, ὅστις διώρισε δεσπότην τοῦ Μιστρᾶ τὸν υἱόν του Θεόδωρον Β΄.

—58) ***Δημήτριος***. Τέταρτος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλένης Καντακουζηνοῦ.

—59) ***Εἰρήνη***. Νεωτέρα ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου.

—60) ***Ἐμμανουήλ***. Ναύαρχος Βυζαντινός. Ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου (1341—1391). Διοικῶν τὸν στόλον τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου (1391—1425) κατετρόπωσε τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ Μούσα (ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζὶτ Α΄) τῷ 1410 παρὰ τὴν νησῖδα Πλάτην τῶν Πριγκηπονήσων, κατόπιν ὅμως, εἴτε διότι ἐφθονήθη ὑπὸ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ἰωάννου Ε΄, εἴτε διότι ἀνεμείχθη εἴς τινα συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Μανουὴλ Β΄, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη μεθ᾿ ἁπάσης τῆς ἀκολουθίας του, ἔκτοτε δὲ δὲν ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ.

—61) ***Ἰωάννης*** (ὁ ἀναγραφόμενος ὑπό τινων ὡς *Ἰωάννης Ζ΄*). Υἱὸς μονογενὴς τοῦ Ἀνδρονίκου Δ΄ Παλαιολόγου, τοῦ ὁποίου καὶ ἠκολούθησε πάσας τὰς περιπετείας ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας του. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1379 παραίτησιν τοῦ πατρός του ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἀπῆλθε μετ᾿ ἐκείνων εἰς Σηλύβριαν, ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγε παρὰ τοῖς Τούρκοις, παρὰ τοῖς ὁποίοις παρέμεινε, συνεκστρατεύων μετ᾿ αὐτῶν, μέχρι τοῦ 1185 ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ του. Τότε ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεστάλη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ θείου του βασιλέως Μανουὴλ Β΄ (1391—1425) ὡς πρέσβυς εἰς Γένουαν καὶ λοιπὰς ἰταλικὰς πόλεις, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ Β΄ ἔγραψε πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Γενούης νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰωάννου, οὗτος ὅμως κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ καταφύγῃ παρὰ τῷ σουλτάνῳ Βαγιαζίτ, μεθ᾿ οὗ καὶ ἐστράτευσε περὶ τὸ 1395 κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβε παρ᾿ αὐτοῦ τὴν Σηλύβριαν. Διαρκοῦντος τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἰωάννης, εἴτε διότι ἐγένετο ὕποπτος παρὰ τῷ σουλτάνῳ καὶ ἐφοβήθη περὶ τῆς ζωῆς του, εἴτε διότι ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατάρχου Βουσικὼ (τοῦ ἐλθόντος πρὸς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως), ἐπανῆλθε πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Β΄, ἀνέλαβε παρ᾿ αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, καθ᾿ ὃν χρόνον οὗτος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν ἐκεῖ χριστιανικῶν κρατῶν (1399—1402). Κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο τῆς βασιλείας του προῆλθεν εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Μογγόλων Ταμερλάνου περὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας κατὰ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐπάνοδον τοῦ Μανουὴλ Β΄ (1402) διετάχθη ὑπὸ τούτου νὰ ἀπέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ παραμένῃ ἐν Λήμνῳ, ἔκτοτε δὲ δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ.

—62) ***Ἰωάννης Ζ΄*** (ὁ ἀναγραφόμενος ὑπό τινων καὶ ὡς *Η΄*). Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1425—1448). Υἱὸς πρωτότοκος τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ᾿ ἀριθ. 56) Μανουὴλ Β΄, γεννηθεὶς τῷ 1390. Ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του μετέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον, νικήσας τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Κεντηρίωνα Ζαχαρίαν, ἐκυρίευσε τὴν Ἀνδροῦσαν. Προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του συμβασιλεὺς αὐτοῦ, ἐγένετο παραίτιος τῆς ῥήξεως μετὰ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β΄ καὶ τῆς ὑπὸ τούτου πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1422).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του παρέμεινε μόνος ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ 1425, καθ᾿ ὃν χρόνον ἐξηκολούθει ἡ ἐμπόλεμος πρὸς τὸν Μουρὰτ κατάστασις, καὶ ἀμέσως ἔσπευσε νὰ εἰρηνεύσῃ μετ᾿ αὐτοῦ ὑπὸ ὅρους δυσμενεστάτους, διότι ὑπεχρεώθη: 1) Νὰ παραδώσῃ τὰς περὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον θρᾳκικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἀνακτήσει εἰρηνικῶς διὰ τῆς πολιτικῆς του. 2) Νὰ μὴ ἀνοικοδομήσῃ τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου τεῖχος καὶ 3) Νὰ καταβάλλῃ τῷ Μουρὰτ Β΄ ἐτήσιον φόρον 300 χιλ. ἄσπρων, ἤτοι 30 χιλ. δουκάτων. Ἔκτοτε ἐπεκράτησε μακρὰ πρὸς τοὺς Τούρκους εἰρήνη, διότι ὁ Μουρὰτ Β΄, ἀφοῦ ἐξεπόρθησε τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένην Θεσσαλονίκην (29 Μαρτίου 1430) καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ δεσπότου τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Καρόλου Β΄ Τόκκου κρατούμενα Ἰωάννινα (9 Ὀκτωβρίου 1430), ἐστράφη κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Σέρβων ἐν Εὐρώπῃ καὶ κατὰ τοῦ δυνάστου Καραμανίας ἐν Ἀσίᾳ, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἐνοχλήσῃ ἐπὶ δεκαετίαν ὁλόκληρον οὔτε τὸ Βυζάντιον, οὔτε τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας.

Ἐπωφελούμενος τῆς μακρᾶς ἐκείνης εἰρήνης ὁ Ἰωάννης Ζ΄, ἐπεσκεύασε τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγχρόνως ἐπελήφθη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ζητημάτων καὶ μεταβὰς ἐκεῖ τῷ 1427 ἐξωμάλυνε τὰς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του διαφορὰς καὶ συγχρόνως κατέλαβε χώρας τινὰς ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεχομένας (Γλαρέντζαν κτλ.), μεθ᾿ ὃ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἔκτοτε τὸν βίον του ὁλόκληρον κατηνάλωσεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ κράτους του κατὰ τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ὁποίας ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης κρατῶν. Πρὸς τοῦτο ἔκρινεν ὅτι ὤφειλε πρωτίστως νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ πάπα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἀπεφάσισε, τῷ 1437, νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Ἰταλίαν· πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὅμως ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον νὰ ἀνακοινώσῃ τοῦτο πρὸς τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ Β΄, ἵνα ἄρῃ πᾶσαν αὐτοῦ ὑποψίαν περὶ πολιτικῶν συνεννοήσεων ἐναντίον του.

Ὁ Μουράτ, διαγνοὺς τὸν πραγματικὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου τοῦ Ἰωάννου, ἀνησύχησε σφόδρα καὶ ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτόν, ἀπειλήσας καὶ πόλεμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐὰν δὲν ἤθελον εἰσακουσθῇ αἱ συστάσεις του. Ἐν τέλει, μεταπεισθέντος τοῦ σουλτάνου ὑπὸ τοῦ συνετοῦ βεζύρου Χαλὴλ-πασᾶ, ὁ Ἰωάννης Ζ΄ ἀπέπλευσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν 27 Νοεμβρίου 1437, ἐπιβὰς τῶν ὑπὸ τοῦ πάπα Εὐγενίου Δ΄ ἀποσταλέντων πλοίων, ἀφοῦ προηγουμένως ἐνεπιστεύθη τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον. Ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὴν Πελοπόννησον καὶ συνέστησε τοῖς ἐκεῖ ἀδελφοῖς αὐτοῦ ὁμόνοιαν καὶ σύνεσιν, ὁ Ἰωάννης Ζ΄, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ Β΄, πλείστων ἀρχιερέων, πολιτικῶν ἀρχόντων καὶ πολυτελοῦς συνοδείας θεραπόντων καὶ στρατιωτῶν, ἔφθασε τὴν 3 Φεβρουαρίου 1438 εἰς Ἑνετίαν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Φερράραν, ὅπου ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἡ κληθεῖσα σύνοδος (9 Ἀπριλίου 1438). Μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐν Φερράρᾳ καὶ εἶτα ἐν Φλωρεντίᾳ, ὑπεγράφη τέλος ὑπὸ πάντων, τὴν 5 Ἰουλίου 1439, ὁ ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ συνταχθεὶς περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὅρος, πλὴν τοῦ μητροπολίτου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, διαφωνήσαντος πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἱεράρχας καὶ ἀρνηθέντος νὰ θέσῃ τὴν ὑπογραφήν του ἐπὶ τοῦ, κατὰ τὴν κρίσιν του, ἁμαρτωλοῦ ἐκείνου κειμένου.

Ἐν τέλει, μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν, διαρκέσασαν 33 μῆνας, ἐπανῆλθεν ὁ Ἰωάννης Ζ΄ εἰς Κωνσταντινούπολιν (1 Φεβρ. 1440), ἀποκομίζων ὡς μόνον καρπὸν τῆς συνόδου ἐκείνης τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ πάπα περὶ ὑποκινήσεως τῶν χριστιανικῶν κρατῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἀντὶ τούτου ἀντεμετώπισε τοιαύτην ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν ὑπηκόων του, ἣν ἐνέτεινε καὶ ἐνεθάρρυνεν ἡ ἐκδηλουμένη μεταμέλεια τῶν ὑπογραψάντων τὸν ὅρον τῆς ἑνώσεως ἱεραρχῶν, ὥστε δὲν ἐτόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ ἐπισήμως αὐτόν, ἀνηγόρευσεν ὅμως πατριάρχην, ἀντὶ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἀποβιώσαντος Ἰωσὴφ Β΄, τὸν Μητροφάνην Β΄, εἰς ὃν ἀνέθεσε τὸν ἀγῶνα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μετὰ τῶν Λατίνων συμφωνηθέντων· ἀλλὰ κατὰ τῶν προσπαθειῶν τούτου ἐξηγέρθησαν οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, οἵτινες ἐξέδωκαν τῷ 1443 ἐπιστολὴν συνοδικήν, δι᾿ ἧς κατεδίκαζον τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ὡς «λῃστρικὴν» καὶ ἀπεκάλουν τὸν πατριάρχην Μητροφάνην «αἱρετικὸν καὶ μητραλοίαν», δὲν ἐδίστασαν δὲ νὰ ἀπειλήσωσιν ἀφορισμὸν καὶ κατ᾿ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου Ζ΄ εἰς περίπτωσιν καθ᾿ ἣν ἤθελεν ἐπιμείνει νὰ προστατεύῃ τὸν Μητροφάνην καὶ νὰ συντάσσεται μετὰ τῶν Λατίνων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἰωάννης Ζ΄ ἐφρόντισε νὰ παράσχῃ εἰς τὸν Μουρὰτ Β΄ τὰς δεούσας ἐξηγήσεις, ἵνα πείσῃ αὐτὸν ὅτι τὰ ἐν Ἰταλίᾳ συμφωνηθέντα δὲν ἐστρέφοντο ἐναντίον του. Ἀφ᾿ ἑτέρου ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐπέμβασιν τοῦ πάπα, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἰσχυρὰν συνδρομὴν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν καὶ συγχρόνως προήρχετο εἰς ἀπ᾿ εὐθείας συνεννόησιν μετὰ τῆς Οὐγγαρίας. Ταῦτα πάντα δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ Μουράτ, ὅστις ὅμως, ἀπησχολημένος εἰς ἀδιαλείπτους πρὸς τοὺς Οὔγγρους καὶ τοὺς Βοσνίους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἐμίρας πολέμους, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ᾿ οὔτε ὁ Ἰωάννης Ζ΄ ἐτόλμησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἐπὶ μακρὸν ἀπασχολήσεως τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, παραμείνας ἐν ἀπραξίᾳ καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ἐτόλμα νὰ ἀναλάβῃ μόνος ἐπιθετικὸν ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν (1443—1447), καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπανήρχισε, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1448, ἡ νέα ἐκστρατεία τῶν Οὔγγρων κ. λ. ὑπὸ τὸν Οὐνυάδην κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ ἧτταν τῶν χριστιανικῶν ὅπλων (18 Ὀκτωβρίου 1448), κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης ἀπελπισίας, ὥστε μετ᾿ ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερὰν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων τὸν Ἰωάννην Ζ΄ ἀπησχόλησεν οὐχ ἧττον σοβαρῶς, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, διότι ἐκ τῶν τριῶν γάμων οὓς συνῆψε δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Πρώτην σύζυγον ἔλαβε τῷ 1414 τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ρωσίας, ἀποθανοῦσαν τῷ 1418 καὶ ταφεῖσαν ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερᾷ μονῇ τοῦ Λιβός. Τὸν Ἰανουάριον 1420 ἔλαβε δευτέραν σύζυγον, τὴν Σοφίαν, θυγατέρα τοῦ μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου Θεοδώρου Β΄ Παλαιολόγου, ὁ μετὰ τῆς ὁποίας γάμος ὑπῆρξεν ἀτυχέστατος ἕνεκα τῆς ἀποκρουστικῆς ἀσχημίας της. Ὁ Ἰωάννης οὐδ᾿ ἐπὶ στιγμὴν ἠνέχθη νὰ παραμείνῃ μετ᾿ αὐτῆς, ἥτις διῃτᾶτο μόνη ἔν τινι διαμερίσματι τῶν παλατίων, μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ἀποδράσῃ τῇ βοηθείᾳ τῶν Γενουαίων καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα της, ἔνθα ἐκάρη μοναχή. Τρίτην σύζυγον ἔλαβε κατόπιν ὁ Ἰωάννης Ζ΄, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, τὴν «ὡραίαν καὶ κάλλει καὶ ἤθει» θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Μαρίαν, ἣν ἐνυμφεύθη τὸν Σεπτέμβριον 1427. Ἐπειδή, ὡς εἴπομεν, ἐξ οὐδεμιᾶς τούτων ἀπέκτησε τέκνα, ἐδέησε νὰ προχειρήσῃ διάδοχον τοῦ θρόνου ἕνα τῶν ἐπιζώντων τεσσάρων ἀδελφῶν του, ἐν τέλει δέ, κατόπιν μακρῶν ἐρίδων, προετίμησεν ὡς ἱκανώτερον τὸν τρίτον ἐξ αὐτῶν, τὸν Κωνσταντῖνον (βλ. λ. *Κωνσταντῖνος ΙΑ΄*).

— 63) ***Θεόδωρος Β΄***. Δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ (1407—1443), δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου (ἀριθ. 56), γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1393. Παιδίον ἔτι διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρός του δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ κατὰ τὸ 1407 ἀποθανόντος δεσπότου Θεοδώρου Α΄ (ἀριθ. 57), ἀλλὰ τὴν διοίκησιν τοῦ δεσποτάτου ἀνέλαβε τῷ 1415, ὅτε ἐνηλικιώθη, μετὰ 4 δὲ ἔτη ἐνυμφεύθη τὴν Κλεόπαν, θυγατέρα τοῦ Μαλατέστα, κόμιτος τοῦ Rimini τῆς Ἰταλίας. Ἡ μὴ ἁρμονικὴ μετ᾿ αὐτῆς συμβίωσις, οἱ πόλεμοι πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας τῷ 1423 Τούρκους καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου Κεντηρίωνα Ζαχαρίαν, καθὼς καὶ αἱ διαρκεῖς δολοπλοκίαι τῶν ἐν Μιστρᾷ, ἤγαγον τὸν Θεόδωρον Β΄ εἰς τοιαύτην ἀπογοήτευσιν, ὥστε ἀπεφάσισε τῷ 1427 νὰ ἐκχωρήσῃ τὸ δεσποτᾶτον εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον καὶ νὰ καρῇ μοναχός. Ἐβασίλευε τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Ζ΄, ὅστις, δεχθεὶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοδώρου, κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἵνα ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δεσποτάτου, ἀλλ᾿ ἐν τῷ μεταξύ, μεταμεληθείς, ὁ Θεόδωρος Β΄ ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ αὐτήν, καὶ τότε ὁ Ἰωάννης ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ τὰς ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεχομένας εἰσέτι χώρας, ἵνα παραχωρήσῃ αὐτὰς εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀμέσως ἐπετέθη κατὰ τῶν κτήσεων τοῦ Καρόλου Τόκκου καὶ ἀφοῦ κατέλαβε μέρος ἐξ αὐτῶν ἐξηνάγκασε τὸν Κάρολον νὰ προτείνῃ εἰρήνην καὶ συνάμα γάμον τῆς ἀνεψιᾶς του Θεοδώρας (θυγατρὸς τοῦ ἄρχοντος τῆς Ζακύνθου Λεονάρδου Τόκκου) φερούσης ὡς προῖκα τὴν Γλαρέντζαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰωάννης Ζ΄ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ προσέβαλον τὰς Πάτρας καὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατέχοντας αὐτὰς Λατίνους νὰ καταβάλλωσιν ἐτήσιον φόρον εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Πλὴν τούτων ὁ Θεόδωρος παρεχώρησεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν βαρωνείαν τῆς Βοστίτζης καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Ταϋγέτου κάστρα, καθὼς καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ μεγάλων κτήσεων τῶν Μελισσηνῶν. Ἀλλὰ μετ᾿ οὐ πολὺ αἱματηροὶ ἐξερράγησαν ἀγῶνες μεταξὺ τοῦ Θεοδώρου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ Θωμᾶ, ἕνεκα κυρίως τῶν διενέξεων αὐτῶν περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέπαυσαν δὲ χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰωάννου Ζ΄. Ἐν τέλει ὁ Θεόδωρος ἐξεχώρησε τῷ Κωνσταντίνῳ τὰς κτήσεις αὐτοῦ (τῷ 1443), καὶ λαβὼν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Σηλύβριαν, ἐγκατεστάθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1448, ὅτε ἀπέθανεν. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μεταφερθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος. Ὁ Θεόδωρος Β΄ ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Κλεόπας ἐγέννησε μίαν θυγατέρα, τὴν Ἑλένην (βλ. κατ. ἀριθ. 71).

—64) ***Ἀνδρόνικος***. Τρίτος υἱὸς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου (ἀριθ. 56), διωρίσθη ὑπὸ τούτου, περὶ τὸ 1420, διοικητὴς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη, ἀπειλουμένης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πανταχόθεν ἐπεκτεινομένων Τούρκων καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν ἐν ἀπογνώσει διατελούντων κατοίκων, πάσχων δὲ καὶ ἐξ ἐλεφαντιάσεως, ἐξεχώρησε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς (τῷ 1423) ἀντὶ 50 χιλ. χρυσῶν νομισμάτων καὶ ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, μετὰ μακρὰν δὲ ἐν Μαντινείᾳ διαμονὴν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς *Ἀκάκιος*, ἐν τῇ μονῇ τοῦ

Digitized by Google

Παντοκράτορος, ἐν ᾗ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη τὴν 4 Μαρτίου 1429.

—65) ***Κωνσταντῖνος ΙΑ'***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (1448—1453). Τέταρτος υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 56) Μανουὴλ Β' (βλ. *Κωνσταντῖνος ΙΑ'*).

—66) ***Δημήτριος***. Δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ (1448—1460), πέμπτος υἱὸς (πορφυρογέννητος) τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1448) καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Ζ', συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὰς ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ συνόδους (1437—1439) καὶ ἐδέχθη τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν· μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὅμως εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτάχθη μετὰ τῶν ἀνθενωτικῶν, μὴ διστάσας νὰ ἐπικαλεσθῇ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων, μεθ' ὧν ἐπῆλθε κατ' Ἀπρίλιον 1442 κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐδῄωσε τὰ προάστεια αὐτῆς. Τῷ 1448, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ἰωάννης Ζ', ὁ Δημήτριος, διατελῶν διοικητὴς τῆς Σηλυβρίας, ἀπεπειράθη νὰ ἁρπάσῃ τὸν θρόνον, μετὰ τὴν ἀνηγόρευσιν ὅμως τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' ἀπῆλθε καὶ εἶτα διωρίσθη δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως (1460). Ἡ ἐκεῖ ἡγεμονία αὐτοῦ εἶναι μία ἀδιάλειπτος σειρὰ αἱματηρῶν συγκρούσεων πρὸς τὸν ἀδελφόν του Θωμᾶν καὶ πρὸς τοὺς στασιάζοντας ἄρχοντας τῆς Πελοποννήσου, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπεκαλεῖτο πάντοτε τὴν ἐπέμβασιν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐλάμβανον οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ δῃῶσι τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ αἰχμαλωτίζωσιν ἀγεληδὸν τοὺς κατοίκους της. Ἐν τέλει, τῷ 1460, καθ' ὃν χρόνον οἱ δύο ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Θωμᾶς διεξῆγον ἀμείλικτον ἐναντίον ἀλλήλων ἀγῶνα, εἰσβαλὼν ὁ Μωάμεθ Β' εἰς Πελοπόννησον προήλασε μέχρι Μιστρᾶ καὶ ἠνάγκασε τὸν Δημήτριον νὰ παραδοθῇ καὶ συγχρόνως νὰ πέμψῃ τὴν θυγατέρα του Ἑλένην εἰς τὸ σουλτανικὸν χαρέμιον. Ὁδηγηθεὶς τότε εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔλαβε πρὸς διατροφήν του τὰς προσόδους τῆς Αἴνου καὶ τῶν νήσων Λήμνου, Ἴμβρου καὶ Σαμοθρᾴκης ἀλλὰ μετά τινα ἔτη (τῷ 1467), ἀνακαλυφθείσης καταχρήσεώς τινος περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἁλυκῶν τῆς Αἴνου, διαπραχθείσης ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Ἀσάνη (γυναικαδέλφου τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου), ἔπεσαν ἀμφότεροι ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου, καὶ ὁ μὲν Ἀσάνης ἀπέθανεν ἐκ τοῦ φόβου του, ὁ δὲ Δημήτριος ἐστερήθη πάσης ἐπιχορηγήσεως καὶ ἐξωρίσθη εἰς Διδυμότειχον, ἔνθα παρέμεινε πενέστατος καὶ τῶν πάντων στερούμενος, μέχρις οὗ εὐσπλαγχνισθεὶς αὐτὸν ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Β' τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ τῷ ἐχορήγησεν ἄφθονα τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ μέσα (1469). Τῷ 1471, καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδρᾶς λύπης ἕνεκα τοῦ θανάτου τῆς θυγατρός του (συζύγου τοῦ Μωάμεθ Β'), ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς *Δαυΐδ*, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε τῷ 1471.

Ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ἐνυμφεύθη τῷ 1436 τὴν Ζωήν, θυγατέρα τοῦ μεγάλου δουκὸς (ναυάρχου) Παρασπονδήλου. Αὕτη ἀπέθανεν ἄτεκνος τὴν 17 Ἰουνίου 1440 καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ Δημήτριος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Παύλου Ἀσάνη, ἐξ ἧς ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν Ἑλένην, ἣν παρέδωσε τῷ 1460 εἰς τὸν σουλτᾶνον Μωάμεθ Β' (βλ. κατωτ. ἀριθ. 72).

—67) ***Θωμᾶς***. Δεσπότης Πελοποννήσου (1429—1460), ἕκτος υἱὸς (πορφυρογέννητος) τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου, γεννηθεὶς τῷ 1409. Τῷ 1427 κατῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Ζ' εἰς Πελοπόννησον καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Λατίνων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν, τῷ δὲ 1429, πολιορκήσας τὸν ἡγεμόνα Κεντηρίωνα Ζαχαρίαν εἰς Χαλανδρίτζαν, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ δώσῃ σύζυγον τὴν ἀδελφήν του Αἰκατερίνην καὶ μετ' αὐτῆς πάσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ, πλὴν τῆς βαρωνείας τῆς Κυπαρισσίας, ἣν ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν μετὰ τοῦ ψιλοῦ τίτλου τοῦ ἡγεμόνος. Πλὴν τῶν κτήσεων τούτων ὁ Θωμᾶς ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου (δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ) τὰ Καλάβρυτα καὶ ἀνηγορεύθη δεσπότης. Παλαίων διαρκῶς κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατεστημένων Ἀλβανῶν καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου (δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ, 1448—1460), ἐξήντλησεν ὁλοσχερῶς τὰς δυνάμεις του, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἠναγκάσθη τῷ 1458 νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὸν Μωάμεθ Β' τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, τὴν Βοστίτζαν καὶ τὰ Καλάβρυτα· ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος, παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ συμβούλου του Νικηφόρου Λουκάνη, ἐκίνησε πόλεμον ἐκ νέου κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἀνέκτησε τὰ Καλάβρυτα, συγχρόνως δὲ ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν κτήσεων τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου. Τὰ ἄφρονα ταῦτα κινήματα ἐπέσπευσαν τὴν καταστροφήν του καὶ τὴν παντελῆ τῆς Πελοποννήσου ὑποδούλωσιν. Τῷ 1460 ὁ Μωάμεθ Β' εἰσέβαλεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων καὶ ἠνάγκασεν ἀναιμωτὶ τὸν μὲν δεσπότην τοῦ Μιστρᾶ Δημήτριον νὰ παραδοθῇ, τὸν δὲ Θωμᾶν νὰ καταφύγῃ (φθίνοντος τοῦ Ἰουλίου 1460) εἰς Κέρκυραν μεθ' ἁπάσης τῆς οἰκογενείας του καὶ πλήθους ἀρχόντων καὶ θεραπόντων τοῦ παλατίου του. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς Κέρκυραν ἄφιξίν του ὁ Θωμᾶς ἐδέχθη τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Μωάμεθ Β' καλοῦντος αὐτὸν νὰ πέμψῃ πρέσβεις ἵνα συνομολογηθῇ «σύμβασις καὶ ἀγάπη ἀμφοτέροις» Ὁ Θωμᾶς ἔκρινε καλὸν νὰ πέμψῃ τότε πρὸς τὸν Μωάμεθ ὡς πρέσβυν τὸν Γεώργιον Ράλην, ἵνα πληροφορηθῇ περὶ τῶν διαθέσεων αὐτοῦ. Συγχρόνως ἔπεμψε τὸν Γεώργιον Ραοὺλ πρὸς τὸν πάπαν, ἵνα πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῶν συμβάντων. Ὁ Γεώργιος Ράλης, ἀναχωρήσας ἐκ Κερκύρας μετὰ τῆς συνοδείας του τὴν 9 Αὐγούστου 1461, μετέβη δι' Ἀκαρνανίας καὶ Θεσσαλίας εἰς Μακεδονίαν, ἐν Βερροίᾳ δὲ ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ σουλτάνου, ὅστις ὅμως εἰς οὐδεμίαν ἠθέλησε νὰ προέλθῃ συζήτησιν μετ' αὐτοῦ, ἀπαιτήσας τὴν παρ' αὐτῷ μετάβασιν ἢ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ ἢ ἑνὸς τῶν τέκνων του. Ὁ Ράλης ἐπέστρεψεν οὕτως ἄπρακτος εἰς Κέρκυραν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου, τὴν δὲ 16 ἰδίου μηνὸς ὁ δεσπότης Θωμᾶς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολυμελοῦς συνοδείας ἀρχόντων καὶ θεραπόντων, ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν, καταλιπὼν εἰς Κέρκυραν τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Ἀγκῶνα, μετέβη εἰς Ρώμην καὶ παρουσιάσθη πρὸ τοῦ πάπα, ἐλπίζων νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν ἵνα διεκδικήσῃ τὰς κτήσεις του. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέβη καὶ εἰς Ἑνετίαν καὶ εἰς Ἀγκῶνα, ἀλλ' ἐν τέλει, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα ἐνισχύσεως, ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ, λαμβάνων παρὰ τοῦ πάπα μηνιαῖον ἐπίδομα 300 δουκάτων διὰ τὴν συντήρησίν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη ἐν Κερκύρᾳ (1462) καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος 1465 ἐκάλεσεν εἰς Ρώμην τὰ ἐν Κερκύρᾳ παραμένοντα τέκνα του, δὲν προέλαβεν ὅμως νὰ ἴδῃ αὐτά, διότι ἀσθενήσας ἀπέθανε τὴν 12 Μαΐου 1465, καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἀπεβιβάζοντο εἰς Ἀγκῶνα.

Ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ δραστήριος, ἐστερεῖτο ὅμως τῆς ἀπαιτουμένης συνέσεως πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχερῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρέθη, καὶ διὰ τῶν ἀφρόνων αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἐπετάχυνε τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδούλωσιν ὁλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου. Τὸ πελώριον καὶ ὡραῖον αὐτοῦ παράστημα ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τοῦ εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Ἁγίου Πέτρου (τῆς Ρώμης) ἀνεγερθέντος ἀγάλματος τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Αἰκατερίνης Ζαχαρία ἀπέκτησε δύο υἱούς: τὸν *Ἀνδρέαν* καὶ τὸν *Μανουήλ*, καὶ δύο θυγατέρας: τὴν *Ἑλένην* καὶ τὴν *Ζωὴν* ἢ *Σοφίαν* (κατωτ. ἀριθ. 73, 74, 75 καὶ 76).

— 68) ***Μιχαήλ***. Ἕβδομος υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου (1391—1425). Οὗτος μνημονεύεται ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Βυζαντινοῦ χρονογράφου Γ. Φραντζῆ μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου, ἀλλ' οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὰ τραγικὰ τῶν χρόνων ἐκείνων γεγονότα.

— 69) ***Ζαμπία***. Νόθος θυγάτηρ τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου (1391—1425). Τῷ 1393 ἐνυμφεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν εὐγενῆ Γενουαῖον Ἱλαρίωνα Δόριαν, ἐξ οὗ ἐγεννήθη μία θυγάτηρ, ἣν ὁ Μανουὴλ Β' ἔδωκε σύζυγον εἰς τὸν Μουσταφᾶ (υἱὸν τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ Α' καὶ ἀδελφὸν τοῦ Βαγιαζὶτ Α'), καθ' ὃν χρόνον οὗτος εἶχε καταφύγει εἰς Βυζάντιον καὶ ἐνήργει νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῶν Ὀσμανιδῶν.

— 70) ***Παλαιολογῖνα***. Νόθος θυγάτηρ τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 57) Θεοδώρου Α' Παλαιολόγου, δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ (1383—1407). Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Β' (1391—1425) ἔδωσεν αὐτήν, περὶ τὸ 1404, σύζυγον εἰς τὸν Σουλεϊμὰν (υἱὸν τοῦ Βαγιαζὶτ Α'), ὅστις, εἰς ἀντάλλαγμα, ἐξεχώρησεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἰωνίας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ Τοῦρκοι.

— 71) ***Ἑλένη***. Βασίλισσα τῆς Κύπρου (1432—1458). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 63) Θεοδώρου Β' Παλαιολόγου, δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ (1404—1443). Ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου Ἰωάννην Β' Λουζινιὰν (1432—1458), ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν Καρλότταν. Ἡ Ἑλένη, ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀνικανότητα τοῦ συζύγου της, ἀνέλαβεν εἰς χεῖρας αὐτῆς πᾶσαν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐγένετο ὄργανον τῶν θεραπόντων της. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αὐτῆς Ἰωάννου (1458) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ θυγάτηρ της Καρλόττα μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Λουδοβίκου τῆς Σαβοΐας μεθ' οὗ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 1460, ὅτε ἐξεθρονίσθη ὑπὸ Ἰακώβου Β', νόθου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου Β' Λουζινιάν.

—72) ***Ἑλένη***. Σουλτάνα τῆς Τουρκίας (1460—1471). Αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 66) δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ Δημητρίου Παλαιολόγου (1448—1460) ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Παύλου Ἀσάνη. Τῷ 1458, δεκαπενταέτιδα μόλις, ἐξήτησεν ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Β' παρὰ τοῦ πατρός της, ὅστις ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ αὐτῷ τὸν γυναικάδελφόν του Ματθαῖον Ἀσάνην, ἵνα διαπραγματευθῇ τὰ τοῦ συνοικεσίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθη τότε ἕνεκα τῶν ἐπακολουθησάντων πολέμων. Μετὰ 2 ἔτη, ὅτε ὁ δεσπότης Δημήτριος παρεδόθη ἐν Μιστρᾷ εἰς τὸν Μωάμεθ Β', ἐκάλεσε τὴν εἰς Μονεμβασίαν καταφυγοῦσαν θυγατέρα του Ἑλένην καὶ παρέδωσεν αὐτὴν τῷ σουλτάνῳ. Ὁδηγηθεῖσα αὕτη εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1471 ἐκ λοιμοῦ.

—73) ***Ἀνδρέας***. Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 67) δεσπότου τοῦ Μιστρᾶ Θωμᾶ Παλαιολόγου, γεννηθεὶς τὴν 17 Ἰανουαρίου 1453. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β' κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου (1460), ἑπταετὴς ὤν, ὡδηγήθη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Κέρκυραν. Τῷ 1465, ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρός, μετέβη μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του καὶ τῆς ἀδελφῆς του εἰς Ἰταλίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτῶν καὶ λοιπῆς πολυαρίθμου συνοδείας καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ, συντηρούμενος διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα χορηγουμένου ἐπιδόματος. Ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Ἕλληνος καρδιναλίου Βησσαρίωνος, ἀλλ' ἐνηλικιωθεὶς ἐξέκλινεν εἰς βίον ἄσωτον καὶ ἐνυμφεύθη γυναῖκα τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς ὑποστάθμης, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Κατὰ τὴν ἐν Ρώμῃ διαμονήν του προσεπάθησεν. ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ πάπα Σίξτου Δ', ἵνα ἀνακτήσῃ τὴν Πελοπόννησον, ἐν τέλει δὲ ἐπώλησε, τῷ 1494, ἅπαντα τὰ ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μιστρᾶ καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δικαιώματά του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η' (1483—1498), βραδύτερον δέ, διὰ τῆς διαθήκης του, κατέλιπε τὰ αὐτὰ δικαιώματα εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Καστίλλης Ἰσαβέλλαν (1450—1504) καὶ τὸν σύζυγον ταύτης Φερδινάνδον Ε' τὸν Καθολικόν, βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας καὶ τῆς Καστίλλης κ.λ. (1474—1516). Ὁ Ἀνδρέας ἀπέθανεν ἐν Ρώμῃ τῷ 1502 ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, ὥστε ἡ χήρα αὐτοῦ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν πάπαν τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας του.

—74) ***Μανουήλ***. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τὴν 11 Ἰουλίου 1455. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου κατέφυγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του εἰς Κέρκυραν καὶ εἶτα εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος καρδιναλίου Βησσαρίωνος, συντηρούμενος δαπάναις τοῦ πάπα. Βραδύτερον, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς πενίας, ἀπῆλθε πρὸς τὸν σουλτᾶνον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔτυχεν εὐμενεστάτης δεξιώσεως καὶ ἔλαβεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του. Ἀλλ' ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἔλαβε καὶ δύο ὡραίας δούλας, ἐξ ἑκάστης τῶν ὁποίων ἀπέκτησεν ἀνὰ ἕνα υἱόν, τοὺς *Ἰωάννην* καὶ *Ἀνδρέαν*, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος διετήρησε τὴν χριστιανικὴν πίστιν μέχρι τοῦ θανάτου του, ὡς καὶ ὁ πατήρ του Μανουήλ, ὁ δὲ νεώτερος Ἀνδρέας, ἐξισλαμισθείς, μετωνομάσθη *Μεχμὲτ* καὶ προήχθη εἰς πασᾶν ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν Α' (1512—1520). Τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγον τοῦτον ταυτίζουσί τινες μετὰ τοῦ ἐξισλαμισθέντος *Μεσὶχ Παλαιολόγου*, ναυάρχου τοῦ τουρκικοῦ στόλου (κατωτ. ἀριθ. 89).

—75) ***Ἑλένη***. Τελευταία ἡγεμονὶς τῆς Σερβίας (1457—1459). Ἦτο θυγάτηρ (πρωτότοκον τέκνον) τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου (ἀρ. 67) καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1445 τὸν υἱὸν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Γεωργίου Βράγκοβιτς (1427—1457) Λάζαρον, μεθ' οὗ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1457. Ἀποθανόντος μετ' ὀλίγους μῆνας τοῦ Λαζάρου, ἀπέμεινε μόνη ἐπὶ τοῦ θρόνου ἡ Ἑλένη, ἥτις, ἵνα σώσῃ τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προστασίαν τῶν χριστιανικῶν τῆς Εὐρώπης κρατῶν καὶ πρὸς τοῦτο ἔθεσε τὴν χώραν αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ πάπα. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πιστῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ὑπηκόων της, οἵτινες, στασιάσαντες, ἀνηγόρευσαν ἡγεμόνα των τὸν Μιχαὴλ Ἀβόγοβιτς. Ἡ Ἑλένη, ὀχυρωθεῖσα ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σεμενδρίας, εἵλκυσεν ἐν αὐτῷ διὰ δόλου τὸν Μιχαήλ, ὃν καὶ ἐφυλάκισεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἐπελθὼν μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων ὁ Μωάμεθ Β', ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον τοῦτο καὶ ἠνάγκασε τὴν φρουρὰν αὐτοῦ νὰ παραδοθῇ (1459). Ἡ Ἑλένη, λαβοῦσα τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν θησαυρῶν της, κατέφυγεν εἰς Λευκάδα καὶ ἐγένετο μοναχή, μετονομασθεῖσα *Ὑπομονή*. Ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1474, καταλιποῦσα τρεῖς θυγατέρας, ὧν ἡ μία ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Λευκάδος Λεονάρδον Γ' Τόκκον, ἑτέρα τὸν υἱὸν τοῦ ἥρωος Σκεντέρμπεη καὶ ἡ τρίτη ἔμεινεν ἄγαμος.

—76) ***Ζωὴ-Σοφία***. Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας (1472—1503). Ἦτο νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου (ἀριθ. 67). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου (1460) κατέφυγε μετὰ τῶν γονέων της εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρώμην τῷ 1465, ὅτε εἶχον ἀποθάνει ὅ τε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ της, καὶ ἐτέθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν της ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πάπα, κηδεμονευομένη καὶ ἐκπαιδευομένη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος καρδιναλίου Βησσαρίωνος. Τῷ 1466 ἐνυμφεύθη τὸν Ρωμαῖον πατρίκιον Καρακιόλα, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου ὁ πάπας Παῦλος Β' ἀπεφάσισε, τῇ εἰσηγήσει

Digitized by Google

τοῦ Βησσαρίωνος, νὰ νυμφεύσῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ κατὰ τὸ 1467 χηρεύσαντος τσάρου τῆς Μόσχας Ἰβὰν Γ' (1462—1505), ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διὰ τοῦ γάμου τούτου θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ προσχώρησις τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ πρότασις, γενομένη τῷ 1469, ἠκούσθη μετὰ ἐνθουσιασμοῦ ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ μητροπολίτης Μόσχας, οὗτινος τὴν γνώμην ἐζήτησεν ὁ Ἰβὰν Γ', ἐθεώρησε τὴν προτεινομένην νύμφην ὡς δῶρον θεόπεμπτον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ περιεβάλλετο ὑπὸ μεγίστης αἴγλης ὁ ρωσικὸς θρόνος, ἅτε συνδεόμενος, ὡς γράφει ὁ Ρῶσος ἱστορικὸς Καραμζὶν (1766—1826), «πρὸς βλαστὸν δένδρου αὐτοκρατορικοῦ καλύπτοντός ποτε ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ σύμπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον». Ἐν τέλει, μετὰ τριετεῖς διαπραγματεύσεις, τὸ συνοικέσιον συνωμολογήθη, ὁ πάπας κατέβαλε λόγῳ προικὸς 6 χιλ. χρυσῶν νομισμάτων καὶ τὴν 1 Ἰουνίου 1472 ἐτελέσθησαν οἱ ἀρραβῶνες ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, τοῦ Ἰβὰν ἀντιπροσωπευομένου ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Ἑνετοῦ Ἰωάννου Φριανζίνη. Τὴν 24 Ἰουνίου 1472 ἡ Ζωὴ-Σοφία ἀνεχώρησεν ἐκ Ρώμης μετὰ πολυμελοῦς συνοδείας Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, ὧν προΐστατο ὁ παπικὸς ἔξαρχος Ἀντώνιος, καὶ μετὰ πεντάμηνον πανηγυρικὴν ὁδοιπορίαν ἔφθασεν εἰς Ρωσίαν, ἔνθα ἐγένετο δεκτὴ μετὰ ὑψίστων τιμῶν καὶ ἐκδηλώσεων ἐνθουσιασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ τσάρου, τῶν ἀρχῶν καὶ σύμπαντος τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, τέλος δέ, τὴν 12 Νοεμβρίου 1472, ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι μετὰ μεγίστης ἐπισημότητος ἐν τῷ Κρεμλίνῳ τῆς Μόσχας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ πραγματοποιηθῶσι καὶ αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐστήριζεν ἐπὶ τοῦ συνοικεσίου ἐκείνου ὁ πάπας, διότι ἡ μὲν Ζωὴ-Σοφία ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, κατόπιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν ἔτει 1439 συνομολογηθείσης ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. ἀνωτ. ἀριθ. 62 *Ἰωάννης Ζ'*), ἀλλ' ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει αὐτήν, ὥστε ὄχι μόνον ἐδηλώθη καὶ πάλιν τοῦτο εἰς τὸν παπικὸν ἔξαρχον Ἀντώνιον, ἀλλὰ καὶ ἀπηγορεύθη εἰς αὐτὸν νὰ συμμετάσχῃ ἐπισήμως εἰς τὴν πανηγυρικὴν εἴσοδον τῆς νύμφης εἰς Μόσχαν καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθησάσας ἐπὶ τῷ γάμῳ ἑορτάς.

Ἡ Ζωὴ-Σοφία, γενομένη τσαρίνα τῆς Ρωσίας, ἐπέδρασεν ὅσον ὀλίγαι ἡγεμονίδες ἐπὶ τοῦ συζύγου της. Ὁ Ἰβὰν Γ' τῇ προτροπῇ ταύτης ἐταπείνωσε τοὺς γείνονας αὐτοῦ, ἀνέτρεψε τὸ ἐν τῇ Δυτικῇ Ρωσίᾳ ταταρικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτέλει μέχρι τοῦ 1476 φόρον ὑποτελείας καὶ ἐγένετο ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ρωσίας, ἥτις ἔκτοτε συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ὁ Ἰβὰν Γ', λαβὼν τότε τὸν βυζαντινὸν δικέφαλον ἀετὸν ὡς ἔμβλημα τοῦ θρόνου του, παρίστατο ὡς κληρονόμος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐθεώρει τὴν Μόσχαν ὡς μόνην «βασιλεύουσαν πόλιν», ἀκριβῶς ὅπως πάλαι οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐθεώρουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ἡ Ζωὴ-Σοφία ἐπέδρασεν εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξελίξεως τῆς νέας πατρίδος της. Οἱ ἀκολουθήσαντες αὐτὴν Ἕλληνες ἄρχοντες καὶ οἱ εὐθὺς ἀμέσως συρρεύσαντες εἰς Ρωσίαν πολυπληθεῖς Ἕλληνες ἐξ Ἰταλίας, Κωνσταντινουπόλεως κλπ. ἑλληνικῶν χωρῶν, συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς Ρωσίας καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἀπέθανεν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1503, καταλιποῦσα δύο τέκνα: τὸν *Βασίλειον Δ'*, διαδεχθέντα τὸν πατέρα του ἀποθανόντα τῷ 1505, καὶ τὴν *Ἑλένην*, νυμφευθεῖσαν τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Ἀλέξανδρον Jagellon (1501—1506).

— 77) ***Ἀνδρέας***. Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 74) Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ τινος δούλης. Ἀνετράφη ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, ἀλλὰ κατόπιν ἐξισλαμίσθη οἰκειοθελῶς, μετωνομασθεὶς *Μαχμούτ*. Ἐπὶ σουλτάνου Σουλεϊμὰν (1512—1520) ἀναφέρεται ὡς *Μαχμοὺτ πασᾶς*.

— 78) ***Γεώργιος***. Ἐκ τῶν προκρίτων καὶ ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἔλαβε μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ Μποχαλαίων ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν δεσποτῶν Δημητρίου καὶ Θωμᾶ Παλαιολόγου, συντασσόμενος ὁτὲ μὲν μετὰ τοῦ ἑνός, ὁτὲ δὲ μετὰ τοῦ ἑτέρου. Τῷ 1460 ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Γαρδίκιον, ἀλλὰ δραπετεύσας, καθ' ὃν χρόνον μετεφέρετο δέσμιος, κατέφυγεν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχόμενον Ναύπλιον, ἔνθα ἔμενεν ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε ἀνέλαβεν, ὡς φαίνεται, ὑπηρεσίαν ἐν τῷ ἑνετικῷ στρατῷ.

—79) ***Λαχυνῆς*** ἢ ***Λαχανᾶς***. Ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου (1391—1425). Τῷ 1421 ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς μετὰ τοῦ Θεολόγου Κόρακα εἰς Προῦσαν, ἵνα συλλυπηθῇ τὸν νέον σουλτᾶνον Μουρὰτ Β' ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός του Μωάμεθ Α' καὶ συγχρόνως διατυπώσῃ ἀξιώσεις τινὰς (τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολὴν τῶν δύο ἀνηλίκων τέκνων τοῦ Μωάμεθ Α' κλπ.), ἀπειλῶν ἅμα αὐτὸν ὅτι ἐὰν δὲν ἀπεδέχετο τὰς προτάσεις ταύτας, θὰ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ ὁ θεῖος τοῦ Μουρὰτ Μουσταφᾶς, ἵνα διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά του. Ὁ Μουρὰτ Β', ὀργισθεὶς ἐκ τούτου, ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ τότε ὁ Λαχανᾶς Παλαιολόγος ἀπεστάλη πάλιν εἰς Προῦσαν, ἵνα δυσωπήσῃ τὸν σουλτᾶνον, ἀλλ' ἀπεπέμφθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐπανῆλθεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, μεθ' ὃ ὁ Μουρὰτ Β' ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Βυζαντίου, τῷ 1422 (βλ. ἀριθ. 56 Μανουὴλ Β').

—80) ***Ἰωάννης***. Ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Διωρίσθη περὶ τὸ 1445 διοικητὴς τῶν φρουρίων τῆς Ἰθώμης καὶ τῆς Πύλου ὑπὸ τοῦ τότε δεσπότου τοῦ Μωρέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος.)

— 81) ***Νικηφόρος***. Διεκρίθη κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453).

— 82) ***Μᾶρκος Παλαιολόγος ὁ Ἴαγρος***. Πρωτοβεστιάριος καὶ εἶτα πρωτοστράτωρ ἐν τῇ αὐλῇ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου (1425—1448), ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου ὡς πρέσβυς μετὰ τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ πρὸς τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ Β' τῷ 1430 καὶ πάλιν πρὸς τὸν πάπαν Μαρτῖνον τῷ 1438.

—83) ***Μανουὴλ Παλαιολόγος ὁ Ἴαγρος***. Ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου (31 Ὀκτωβρίου 1448) καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐκλογὴν τοῦ νέου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΑ', διαμένοντος τότε εἰς Πελοπόννησον, ἀπεστάλη ἐκεῖ ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος Ἴαγρος μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Φιλανθρωπηνοῦ καὶ ἔστεψαν αὐτὸν ἐν Σπάρτῃ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1449, εἶτα δὲ τὸν συνώδευσαν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

— 84) ***Ἀλέξιος Παλαιολόγος ὁ Ἐξαμπλάκων***. Αὐλικὸς ἄρχων ἐπὶ Ἰωάννου Ζ'. Παλαιολόγου (1425—1448), φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ «ἐπὶ τοῦ κανικλείου», ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ σημερινοῦ καγκελλαρίου ἢ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας.

— 85) ***Ἑλένη Παλαιολογῖνα Ἐξαμπλάκωνος***. Θυγάτηρ τοῦ προηγουμένου Ἀλεξίου, ἐνυμφεύθη τὴν 26 Ἰανουαρίου 1438 τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ εἶτα μέγαν λογοθέτην (ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου) Γεώργιον Φραντζῆν. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (29 Μαΐου 1453), ἡ Ἑλένη, αἰχμαλωτισθεῖσα, ἀπήχθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔνθα ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ συζύγου της μετὰ διετίαν ἐξηγοράσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, μετὰ τὴν κατάκτησιν δὲ καὶ ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1460) ἀπῆλθε μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἐκάρη μοναχή, μετονομασθεῖσα *Εὐπραξία*.

— 86) ***Θεόφιλος***. Σοφὸς ἑλληνιστὴς καὶ μαθηματικός, ἀκμάσας ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', προσεφέρθη νὰ ὑπηρετήσῃ ἐνόπλως τὴν πατρίδα του καὶ ἐπεφορτίσθη τὴν φύλαξιν τῶν περὶ τὴν πύλην τῆς Πηγῆς τειχῶν, ἅτινα ὑπερησπίσθη μετὰ ἡρωϊκῆς αὐταπαρνήσεως, κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ νύκτα τῆς πολιορκίας (28—29 Μαΐου) ἠγωνίσθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΑ' καὶ ἔπεσε μετ' αὐτοῦ γενναίως μαχόμενος.

— 87) ***Μανουήλ***. Διατελῶν φρούραρχος Μονεμβασίας κατὰ ἔαρ 1460, ὅτε παρεδόθη τῷ σουλτάνῳ Μωάμεθ Β' ὁ δεσπότης τοῦ Μιστρᾶ Δημήτριος Παλαιολόγος, καὶ διαταχθεὶς ὑπὸ τούτου νὰ παραδώσῃ καὶ αὐτὸς τὸ φρούριον, ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, πρὸς δὲ τὸν σουλτᾶνον διεμήνυσε ὅτι «οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν τὰ παρὰ Θεοῦ κτισθέντα ὁρίζειν καὶ χαρίζειν». Ὁ Μωάμεθ Β', θαυμάσας τὴν ἀνδρικὴν στάσιν τοῦ Μανουήλ, ἀπῆλθε χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν Μονεμβασίαν, ἣν οἱ κάτοικοι αὐτῆς παρέδωσαν μετ' ὀλίγον εἰς τὸν πάπαν Πίον Β', ὅστις τὴν παρεχώρησε κατόπιν εἰς τοὺς Ἑνετούς.

—88) ***Γραίτζας***. Ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' ὁλοσχερῆ κατάκτησιν τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένων χωρῶν τῆς Πελοποννήσου (1460), ὁ Παλαιολόγος οὗτος, ὀχυρωθεὶς ἐν τῷ ὀρεινῷ φρουρίῳ τοῦ Σαλμενίκου (μεταξὺ Πατρῶν καὶ Αἰγίου), ἠρνήθη νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς πολιορκήσαντας αὐτὸν πολυαρίθμους Τούρκους παρὰ τὸν ἀδιάλειπτον βομβαρδισμὸν καὶ τὰς μανιώδεις ἐφόδους τῶν γενιτσάρων. Τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς πολιορκίας οἱ Τοῦρκοι ἀπέκοψαν τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως καὶ οὕτως οἱ κάτοικοι, περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους, ἠναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ παραδοθῶσι (1460)· ἀλλ' ὁ Παλαιολόγος, ἐγκλεισθεὶς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Σαλμενίκου, ἐξηκολούθει ἀνθιστάμενος ἐπὶ ἓν σχεδὸν ἔτος, ἐν τέλει δὲ οἱ Τοῦρκοι, θαυμάζοντες τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ, τῷ ἐπέτρεψαν νὰ ἀπέλθῃ μεθ' ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ τῇ κινητῇ περιουσίᾳ του (1461), εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένην Ναύπακτον, ἔνθα ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ κατόπιν διωρίσθη διοικητὴς σύμπαντος τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑνετικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τοῦ Παλαιολόγου τούτου κατάγονται, κατά τινας, οἱ Παλαιολόγοι τῶν Ἀθηνῶν, περὶ ὧν βλ. κατωτ.

— 89) ***Μεσὶχ-πασᾶς Παλαιολόγος***. Ἐξισλαμισθεὶς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προήχθη εἰς καπετὰν πασᾶν, ἤτοι ἀρχιναύαρχον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τινὲς ταυτίζουν αὐτὸν μετὰ τοῦ *Μανουὴλ Παλαιολόγου* (ἀριθ. 74, βλ. καὶ λ. *Μεσὶχ-πασᾶς*).

— 90) ***Παλαιολόγοι-Γίδοι***. Ὑπὸ τὸ διπλοῦν τοῦτο ἐπώνυμον ἀναφέρεται κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ὁ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θωμᾶς Παλαιολόγος, ὁ υἱὸς τοῦ ὁποίου, ὑπηρετῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ Μωάμεθ Β', ἐφονεύθη τῷ 1473 μαχόμενος κατὰ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Τούρκων.

— 91) ***Παλαιολόγοι-Δερμοκαῖται*** (βλ. λ. *Δερμοκαΐτης*).

— 92) ***Παλαιολόγοι-Βρυῶναι***. Ὑπὸ τὸ διπλοῦν τοῦτο ἐπώνυμον ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὁ *Βρυώνης Παλαιολόγος*, ὁ ἀποσταλεὶς τῷ 1386 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου εἰς Ἤπειρον, ἵνα ἐπιδώσῃ τὰ δεσποτικὰ διάσημα εἰς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Ἰζάουλον, ὃν ἔστεψεν ἐν Ἰωαννίνοις, ἱερουργούντων τοῦ μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἐπισκόπων Βελᾶς καὶ Δρυϊνουπόλεως. Ἐγκατασταθεὶς οὗτος, ὡς φαίνεται, ἐν Ἠπείρῳ τότε, ἐγένετο ὁ γενάρχης τῆς μεγάλης ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας τῶν Βρυώνιδων. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἄλλοι μὲν τῆς οἰκογενείας ταύτης μετηνάστευσαν εἰς Ἑπτάνησον καὶ ἀλλαχοῦ, ἄλλοι δὲ παρέμειναν ἐν τῇ πατρίδι των καὶ ἐξισλαμίσθησαν. Τοῦ τελευταίου τούτου κλάδου ἀπόγονοι εἶναι ὁ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δράσας Τουρκαλβανὸς στρατηγὸς *Ὀμὲρ Βρυώνης* καὶ ὁ νῦν Ἀλβανὸς πολιτευτὴς *Ἐλιᾶς Βρυώνης* (βλ. λ. *Βρυώνης*).

— 93) ***Παλαιολόγοι-Μαμωνᾶδες*** (βλ. λ. *Μαμωνᾶς*).

— 94) ***Παλαιολόγοι-Μετοχιταῖοι***. Κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, προκύψας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκ τοῦ γάμου τοῦ ἀνωτέρω (ὑπ' ἀριθ. 39) Ἰωάννου (ἐγγόνου τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου) μετὰ τῆς Εἰρήνης, θυγατρὸς τοῦ βαθυπλούτου λογοθέτου Θεοδώρου Μετοχίτου. Ἐκ τοῦ κλάδου τούτου ἀναφαίνεται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπὶ Κωνσταντίνου ΙΑ', εἷς *Παλαιολόγος-Μετοχίτης* ὡς μέγας λογοθέτης, ὅστις ἔπεσε μετὰ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ γενναίως μαχόμενος κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453).

— 95) ***Παλαιολόγοι-Ἀσάναι***. Κλάδος ἐκ θηλυγονίας τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, προκύψας ἐκ τοῦ γάμου τῆς Εἰρήνης (θυγατρὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου) μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Γ' Ἀσάν, ὅστις, ἐκθρονισθεὶς ἓν ἔτος μετὰ τὸν γάμον του, ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγένετο γενάρχης τῆς ἐξελληνισθείσης οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων-Ἀσανῶν (βλ. λ. *Ἀσάνης*).

—96) ***Παλαιολόγοι τοῦ Μομφερράτου***. Κλάδος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, ἡγεμονεύσας ἐν τῇ μαρκιωνίᾳ τοῦ Μομφερράτου (ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ) ἀπὸ τοῦ 1305 μέχρι τοῦ 1534. Γενάρχης τοῦ κλάδου τούτου εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ (ὑπ' ἀριθ. 33) Θεόδωρος Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Β' (1282—1328) καὶ Ὑολάνδας ἢ Εἰρήνης, θυγατρὸς τοῦ μαρκίωνος τοῦ Μομφερράτου Γουλιέλμου Ζ' (1253—1292). Τῷ 1305, ἀποθανόντος τοῦ μαρκίωνος Ἰωάννου (1292—1305), ἀδελφοῦ τῆς Ὑολάνδας-Εἰρήνης, ἐξέλιπον οἱ ἄρρενες ἀπόγονοι τοῦ οἴκου ἐκείνου καὶ τότε τὸν θρόνον κατέλαβε, δικαιώματι τῆς μητρὸς αὐτοῦ, 1) ὁ *Θεόδωρος Παλαιολόγος*, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν μαρκιωνίαν μέχρι τοῦ 1328, ὅτε ἀπέθανε. Μετ' αὐτὸν ἡγεμόνευσαν οἱ ἀπόγονοί του ὡς ἑξῆς: 2) *Ἰωάννης Β' Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ Θεοδώρου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1372. 3) *Ὄθων Β' Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1378. 4) *Ἰωάννης Γ' Παλαιολόγος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1381. 5) *Θεόδωρος Β' Παλαιολόγος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1418. 6) *Ἰάκωβος-Ἰωάννης Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1445. 7) *Ἰωάννης Δ' Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1464. 8) *Γουλιέλμος Η' Παλαιολόγος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1483. 9) *Βονιφάτιος Ε' Παλαιολόγος*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1493. 10) *Γουλιέλμος Θ' Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1518. 11) *Βονιφάτιος ΣΤ' Παλαιολόγος*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1530. 12) *Ἰωάννης-Γεώργιος Παλαιολόγος*, θεῖος πρὸς πατρὸς τοῦ προηγουμένου, ἡγεμονεύσας μέχρι τοῦ 1534, ὅτε ἀπέθανεν ἄτεκνος καὶ τότε ἐλλείψει ἄρρενος γόνου τῆς οἰκογε-

Digitized by Google

νείας ἡ μαρκιωνία τοῦ Μομφερράτου μετεβιβάσθη εἰς τὸν μαρκίωνα τῆς Μαντούης Φρειδερίκον Β´ Γονζάγον, ἕνεκα τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Μαργαρίτας Παλαιολογίνας, θυγατρὸς τοῦ μαρκίωνος Γουλιέλμου Θ´ (1493—1518). Ἐκ τῆς Μαργαρίτας ταύτης καὶ τοῦ Γονζάγου καταγόμενος ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ Κάρολος Β´ ἠρύετο δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐπεχείρησε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος νὰ ὑποκινήσῃ ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν βαλκανικῶν ἐθνῶν ἵνα ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ ἀναστηλώσῃ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν (βλ. λ. *Νεβὲρ* Κάρολος Β´).

—97) ***Παλαιολόγοι-Κατελοῦζοι.*** Κλάδος ἐκ θηλυγονίας τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων, προκύψας ἐκ τοῦ γάμου τῆς Μαρίας (θυγατρὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Γ´ Παλαιολόγου, 1328—1341, καὶ ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννου Ε´ Παλαιολόγου, 1341—1391) μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Κατελούζου (βλ. *Κατελοῦζος*).

—98) ***Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος.*** Περιώνυμος ἀρχηγὸς στρατιωτῶν, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (14 3) καὶ τῆς Πελοποννήσου (1460) διασπαρέντες Ἕλληνες στρατιωτικοί, οἵτινες, ἀποτελοῦντες ἴδια σώματα, ὑπηρέτησαν εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν διαφόρων χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ Ἀνδρόνικος, ὡς ἀρχηγὸς τοιούτου σώματος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετίας, συμμετέσχεν εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Ἑξαμιλίου (1469), εἰς ἀμοιβὴν δὲ ἔλαβε τότε παρὰ τῶν Ἑνετῶν ὡς τιμάριον τὸ παρὰ τὸ Ναύπλιον χωρίον Καστρί.

—99) ***Παλαιολόγος Ἰωάννης.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διατελῶν δυνάστης τῆς νήσου Λήμνου μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), παρέδωσεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς τῷ 1460 (ὅτε κατεκτήθησαν τὰ ἐν Πελοποννήσῳ ἑλληνικὰ δεσποτᾶτα ὑπὸ τῶν Τούρκων) καί, κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ὁποίας ἐπολέμησε κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ εἶτα κατὰ τῶν Γάλλων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ γερουσία τῆς Ἑνετίας, δι᾽ εἰδικοῦ ψηφίσματος αὐτῆς, ἀνεγνώρισε τὰς ἐξαιρετικὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας καὶ ἐχορήγησεν αὐτῷ γενναίαν ἰσόβιον σύνταξιν. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν μαχόμενοι ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν Τούρκων, μέχρις οὗ ἐσφάγησαν ἅπαντες ἐν Καστρὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τοῦ Κασὶμ πασᾶ τῷ 1530.

—100) ***Παλαιολόγος Θεόδωρος.*** Ἀρχηγὸς στρατιωτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑνετίας, διακριθεὶς εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἐναντίον τῶν Γάλλων (τέλη ΙΕ´ αἰῶνος).

—101) ***Παλαιολόγος Γεώργιος.*** Ἀρχηγὸς στρατιωτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑνετίας διακριθεὶς εἰς διαφόρους πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου.

— 102) ***Δημήτριος, Ἐμμανουὴλ*** καὶ ***Μανουὴλ οἱ Παλαιολόγοι.*** Ἀρχηγοὶ στρατιωτῶν. Καταφυγόντες μετὰ τῶν ὀπαδῶν των εἰς Γαλλίαν τῷ 1454, κατετάγθησαν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐπὶ Καρόλου Ζ´ (1422—1461) καὶ διακριθέντες εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἠμείφθησαν δι᾽ ἰσοβίων συντάξεων.

— 103) ***Νικόλαος Παλαιολόγος.*** Ἀρχηγὸς στρατιωτῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑνετίας, διαπρέψας εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἐν Δαλματίᾳ ἐναντίον τῶν Τούρκων, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος.

—104) ***Ἰάκωβος Παλαιολόγος.*** Ἕλλην αἱρεσιάρχης, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τῷ 1520. Μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἠσπάσθη τὰς ἀρχὰς τοῦ Λουθήρου (1483—1546) καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν παιδείαν του ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ γυμνασίου τῆς Klausembourg, ἀλλὰ κηρυχθεὶς κατόπιν ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τοῦ Budnée ὑπέστη τὰς ἐπιθέσεις τῶν καθολικῶν καὶ τῶν λουθηρανῶν καὶ σοσινιστῶν καὶ τέλος συλληφθείς, κατὰ διαταγὴν τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ´ (1572—1585), ὡδηγήθη εἰς Ῥώμην καὶ ὑπέστη τὸν ἐπὶ πυρᾶς θάνατον (τῷ 1585). Ἀφῆκε διάφορα συγγράμματα, ὧν σπουδαιότερον ἦτο τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «De magistrata politica», ἐκδοθὲν τῷ 1573.

— 105) ***Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.*** Ἀρχηγὸς στρατιωτῶν, διακριθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑνετίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ´ αἰῶνος.

— 106) ***Παλαιολόγοι τῶν Ἀθηνῶν.*** Μία τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, καταγομένη, κατά τινας, ἀπὸ τοῦ Γραίτζα Παλαιολόγου (βλ. κατ.).

— 107) ***Ἀναστάσιος Παλαιολόγος.*** Ναυτικὸς ἐκ Πάτμου, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. Καταταχθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν στόλον τοῦ διασήμου ναυάρχου Λάμπρου Κατσώνη, διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς τὰς διαφόρους ναυμαχίας αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων (1787—1792). Ἦτο προσέτι κάτοχος παιδείας τινὸς καὶ γλωσσομαθής, δι᾽ ὃ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τοῦ Κατσώνη εἰς διαφόρους ἀποστολὰς πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν προξένων καὶ ναυάρχων τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

Παλαιολόγος. Γένος παλαιὸν ἀθηναϊκὸν τῆς τάξεως τῶν ἀρχόντων, τῆς δωδεκάδος, ὡς ἐλέγετο τότε. Πολλάκις δὲ φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τουρκοκρατουμένων Ἀθηνῶν καὶ ὡς κύριον ὄνομα, ὡς *Παλαιολόγος Μπενιζέλος*. Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀθηναίων Παλαιολόγων ἀνάγεται εἰς τὸν *Γραίτζαν Παλαιολόγον*, φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς τῷ 1458 ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Ἔκτοτε οὐδὲν περὶ Παλαιολόγων γινώσκομεν καὶ μόνον τῷ 1655 ἀπαντῶμεν τὸν *Ἰωάννην Παλαιολόγον*· διότι τὰ ἀρχαιότερα ἀρχεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἀπωλέσθησαν καὶ καθίσταται δύσκολος ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, μολονότι αἱ οἰκογενειακαὶ ἐκκλησίαι τῶν Παλαιολόγων φέρουσι ρυθμὸν τῶν πρὸ τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος χρόνων καὶ τιμῶνται ἐπ᾽ ὀνόματι τῶν Ἀσωμάτων Ταξιαρχῶν (Μιχαὴλ καὶ Σταμάτης) καὶ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ. Τῷ 1706 συναντῶμεν τὸν *Ἀντώνιον Παλαιολόγον* καὶ τῷ 1712 τὸν *Δημήτριον Παλαιολόγον*, ὅστις καὶ ἐξελέγη λόγῳ τῆς εὐφυΐας, τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς γνώσεως τῆς τουρκικῆς γλώσσης, πρόεδρος τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβείας πρὸς περιστολὴν τῶν πιέσεων τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Τόσον δὲ πειστικῶς ὡμίλησε πρὸς τὸν Ἀβδοὺλ-Ραχμάν, διευθυντὴν τῶν τοῦ χαρεμίου ὑποθέσεων, ὥστε ἐκεῖνος μὲν ἐπαύθη, διωρίσθη δ᾽ αὐτὸς διοικητὴς Ἀθηνῶν. Ἐπανακάμψας εἰς Ἀθήνας ἐδημιούργησεν ἀντίδρασιν σπουδαίαν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἐφόνευσαν αὐτὸν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ συμπεθέρου του Παλαιολόγου Μπενιζέλου. Ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος καὶ ὕστατος Χριστιανὸς βοεβόδας Ἀθηνῶν. Ἄλλοι Παλαιολόγοι εἶναι ὁ *Σπυρίδων* τῷ 1765, ὁ *Ἰωάννης* τῷ 1766, ὁ *Ἀνδρέας* καὶ ὁ *Σωτήριος*, ἐπιτυχών, μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης τῷ 1834, εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1835.

Τ. Ε. Ε.

— **Παλαιολόγος *Ἄγγελος*.** Ἀνὴρ λόγιος καὶ πολύγλωσσος, γεννηθεὶς ἐν Λήμνῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. Κατελθὼν εἰς Κρήτην ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐκεῖ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐκτιμηθεὶς ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀπεστάλη ὡς πληρεξούσιος αὐτῶν εἰς τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν. Διετέλεσεν ὡσαύτως ἐπὶ μακρὸν γραμματεὺς τοῦ Κρητικοῦ συμβουλίου καὶ εἶτα μέλος τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀνατολικῶν τῆς νήσου ἐπαρχιῶν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τὸν Δεκέμβριον 1871.

—**Παλαιολόγος, Γεώργιος.** Ἕλλην φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1893. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἐπὶ τριετίαν δὲ φιλοσοφίαν καὶ παιδαγωγικὰ εἰς διάφορα πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας. Διετέλεσε διευθυντὴς διδασκαλείου καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Μαθητὴς Spranger καὶ ἐμμέσως Dilthey συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς τελολογιοῆς ψυχολογίας ἐν Ἑλλάδι. Ἔγραψεν: «Ἡ νέα δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς» (1927) «Τίς ἡ προσήκουσα παρ᾽ ἡμῖν δημοδιδασκαλικὴ παίδευσις» (1927), «Σκέψεις περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως» (1928), «Eduard Spranger als Denker und bes. als Psycholog» (1928), «Ἡ φεμινιστικὴ κίνησις» (929), «Ἡ μόρφωσις τῶν θηλέων καὶ ἡ συνεκπαίδευσις» (περιοδικὸν «*Ἐργασία*» 1930), «Σχολεῖον καὶ οἰκογένεια» (1930), «Οἱ ἓξ κύριοι τύποι τῆς ἀτομικότητος κατὰ τὸν Ed. Spranger» (1928), «Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρεύνῃ» (1ον καὶ 2ον τεῦχος περιοδικοῦ «*Κοσμοθεωρία*», 1931), μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρωτοπόροι φιλόσοφοι» τοῦ ἔργου τοῦ J. Cohn «Führende Deuker» (1928). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— **Παλαιολόγος, *Γεώργιος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μυτιλήνης, κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ. Διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς, ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ τμήματος τῆς Ἰωνικῆς φάλαγγος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, μὴ δυνηθεὶς νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετέβη εἰς Βραΐλαν, ἐκεῖ δ᾽ ἐμπορευόμενος ἀπέκτησε σημαντικὴν περιουσίαν. Μετὰ φανατισμοῦ ὑπεστήριζε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεκαλεῖτο ὁ «θεὸς τῶν Ὑδραίων». Αὐτὸς ἐπέμεινεν εἰς τὴν ναύλωσιν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ὅταν τῷ 1852 οἱ Γάλλοι ἐζήτησαν νὰ τ᾽ ἀποκλείσουν. Ἐν τῷ μεταξὺ διέθεσε ζῶν τὴν περιουσίαν του εἰς δάνεια τοῦ κράτους, ἀποθνήσκων δέ, τῷ 1854, ἀπέστειλε τὰς ὁμολογίας εἰς τὴν κυβέρνησιν διὰ νὰ τὰς διαγράψῃ.

—**Παλαιολόγος, *Γιαννάκης*** (ὁ καὶ *Κοντογδῆς* ἀποκαλούμενος, διὰ τὸ μικρόν του ἀνάστημα). Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, πρόκριτος ἐν Μυτιλήνῃ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν, καταδιωχθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου ἐκλείσθη εἰς τὸν Προφήτην Ἠλίαν, ὅπου ἐπολιορκήθη. Κατόπιν ἐφόδου, τὸ ὀχύρωμα κατελήφθη, ὁ δὲ Κοντογδῆς, καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τῆς ἀγχόνης μετὰ πολλῶν συμπολεμιστῶν του τὸν ἴδιον μῆνα.

—**Παλαιολόγος, *Γρηγόριος*.** Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τελευτῶντος τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ, εἶτα δὲ ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ μακρὸν ἠσχολήθη περὶ τὰ γεωπονικὰ καὶ τὴν φιλολογίαν. Τῷ 1829 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ὡς διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ τοῦ ἐν Τίρυνθι προτύπου ἀγροκηπίου, ὅπερ ἐπὶ Ὄθωνος ἔλαβε μείζονα ἔκτασιν. Εἰσήγαγεν ἄροτρα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα νέου συστήματος καὶ συνέγραψεν: «Ἑρμηνεία περὶ ἀνατροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ καλλιεργείας τῆς μορέας», «Περὶ καλλιεργείας τῆς ὀνοβρυχίδος», «Περὶ καλλιεργείας τῆς καστανέας», «Ἐπιστολάριον, ἤτοι ὑποδείγματα διαφόρων ἐπιστολῶν» (1842), πολλάκις ἀνατυπωθέν, «The death of Demosthenes, a tragedy in four acts in prose, translanted from the modern Greek» (Cambridge 1824), «Esquisses des mœurs turcques au 19ème siècle» (Paris 1827), «Ὁ ζωγράφος» (Κωνσταντινούπολις 1842, τόμ. Α´), «Ὁ πολυπαθής», «Γεωργικὴ οἰκονομία» καὶ τὸ περιοδικὸν «Τριπτόλεμος».

Τ. Ε. Ε.

— **Παλαιολόγος *Κωνσταντῖνος*.** Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1800. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα, συμμετέσχεν εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, Κρήτῃ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἀγῶνας, τραυματισθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1861 καὶ ἀπέθανε τῷ 1873.

— **Παλαιολόγος *Κωνσταντῖνος*.** Ὑποστράτηγος. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1885 καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων κατετάχθη ἐν τῷ στρατῷ τῷ 1907. Συμμετέσχεν εἰς τοὺς πολέμους 1912 καὶ 1913 ὡς λοχαγός, καὶ εἰς τοὺς 1916—1921 ὡς διοικητὴς συντάγματος. Τῷ 1925 διωρίσθη διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας καὶ ἀπεστρατεύθη τῷ 1926 μὲ τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**Παλαιολόγος, *Κωνσταντῖνος Δημ.*** Ἕλλην φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1895. Τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς διήνυσεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀκολούθως ἐνεγράφη εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ὑφ᾽ ἧς μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, ὑποβαλὼν τὴν ἐναίσιμον διατριβήν: «Θεωρία τοῦ βολιστικοῦ γαλβανομέτρου μετὰ κινητοῦ πηνίου καὶ πειραματικὸς προσδιορισμὸς τῶν στοιχείων αὐτοῦ». Διωρίσθη κατόπιν βοηθὸς καὶ ἀκολούθως ἐπιμελητὴς τοῦ ἐργαστηρίου φυσικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ὅπου καὶ ὑπηρετεῖ μέχρι σήμερον. Τῷ 1919 διωρίσθη μηχανικὸς τῆς ραδιοτηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῆς διευθύνσεως τοῦ τεχνικοῦ τμήματος. Τῷ 1920 ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Παρισίοις «École Supérieure d'Électricité», ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ δίπλωμα μηχανικοῦ ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Τῷ 1921 μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς εὐρυτέραν σπουδὴν τῆς πειραματικῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, φοιτήσας πρὸς τοῦτο ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Δρέσδης καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ὅπου ἐδημοσίευσε τὴν ἐργασίαν του «Ἐπὶ τῶν βραχέων ἠχητικῶν κυμάτων». Συνέγραψεν: «Ἀσύρματος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία», «Πίνακες φυσικῶν σταθερῶν» καὶ πολλὰς μονογραφίας. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

—**Παλαιολόγος, *Λεμονῆς*.** Φιλικὸς καὶ Ἀγωνιστής, ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1818 καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀνῆλθε μέχρι τῆς ἐφορείας, ἧς ἀπετέλεσεν ἐπίλεκτον μέλος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος κατῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξεγείρῃ τὰ πλήθη. Κατόπιν ἐνήργησε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Χίον. Σταλεὶς εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἵνα ζητήσῃ πολεμικὴν ἐπικουρίαν, ἐχρονοτρίβησεν εἰς Κόρινθον, ὅπου παρέμενεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις, τέλος δὲ κατώρθωσε ν᾽ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κωλέττην τὰ μέσα πρὸς συγκρότησιν ἰδίων σωμάτων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ἐπελθούσης τῆς καταστροφῆς τοῦ Χίου, ἡ ἐπανάστασις τῆς Λέσβου ἐκρίθη ματαία καὶ ἐγκατελείφθη, ἰδίως δὲ διότι προέβη εἰς ἄγρια μέτρα ὁ διοικητὴς τῆς νήσου. Ὁ Παλαιολόγος Λεμονῆς κατῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐβοήθησε τὴν συγκρότησιν τῆς Ἰωνικῆς φάλαγγος, εἰς ἣν περιελήφθησαν οἱ Μικρασιᾶται. Τῷ 1824, λόγῳ τῆς ἐπιδημίας τύφου ἐν Ναυπλίῳ, ἀπεσύρθη εἰς Τῆνον. Κατέλιπε διὰ διαθήκης ἅπασαν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους, ἥτις ὅμως, ἀποτελουμένη ἐξ ἀκινήτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχε δημευθῆ καὶ δὲν περιῆλθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν.

Γ. Δ. Κ.

— **Παλαιολόγος *Στυλιανός*.** Ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ τῷ 1804 καὶ νεώτατος ἔσπευσεν εἰς Κρήτην ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας καὶ τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Καστελλίου Κισάμου. Μετὰ τὸ

Digitized by Google

πέρας τοῦ Ἀγῶνος ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ἐγένετο ἀξιωματικὸς καὶ ἀπεστρατεύθη τῷ 1853. Ἀπέθανε τῷ 1860.

— **Παλαιολόγος** (Paléologue), ***Μαυρίκιος-Γεώργιος.*** Γάλλος διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1859. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ὑπηρέτησε διαδοχικῶς εἰς Ταγγέρην, Ρώμην (1885), Γερμανίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1886—1909 εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ ἔτους 1913 ὡς πρεσβευτὴς ἐν Σόφιᾳ. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Μπολσεβίκων, ἤτοι μέχρι τέλους τοῦ 1917. Τῷ 1920 διετέλεσεν ἐπὶ ὀλίγους μῆνας γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1921 ἐξέδωκε τὸ ἔργον: «Ἡ Ρωσία τῶν Τσάρων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον». Ἔγραψε καὶ διαφόρους κριτικὰς πραγματείας περὶ Βωβενάργκ, Ἀλφρέδου ντὲ Βινῦ καί τινα μυθιστορήματα. Τῷ 1923 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Γ. Ι. Β.

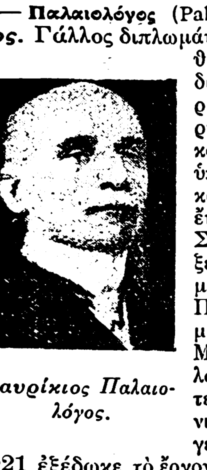

Μαυρίκιος Παλαιολόγος.

— **Παλαιολόγος** ***Γουδέλης, Δημήτριος.*** Ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Παλαιολόγου, θεῖος τοῦ Ἰωάννου Η΄ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, μαρτυρήσας κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Π. Ν. Π.

— **Παλαιολόγος** ***Γραίτζας, Κωνσταντῖνος.*** Ἕλλην στρατιωτικὸς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος (βλ. *Γραίτζας*).

— **Παλαιολόγος** ***Νοταρᾶς.*** Ὄνομα, ὅπερ ἔφερεν ὁ Γενουάτης ἡγεμὼν τῆς Μυτιλήνης *Δορῖνος Κατελοῦζος*, ὡς ἀπόγονος τῆς Μαρίας, ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου (βλ. λ. *Μυτιλήνη*, τόμ. ΙΖ΄ 934α). Π. Ν. Π.

Παλαιολουθηρανοὶ (οἱ). Ἡ μεταξὺ λουθηρανῶν καὶ καλβινιστῶν διάστασις καὶ αἱ ποικίλαι μεταξὺ αὐτῶν ἀντιθέσεις ἐλύπουν τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας, οἵτινες ἐζήτουν τὴν ἄρσιν αὐτῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκος - Γουλιέλμος ὁ Γ΄ ἐξέφρασε τῷ 1798 τὴν ἐλπίδα τῆς προσεγγίσεως τῶν λουθηρανῶν καὶ καλβινιστῶν διὰ τῆς παραδοχῆς κοινοῦ τινος εὐχολογίου, τῷ δὲ 1817, ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος τοῦ προτεσταντισμοῦ, προέτεινε τὴν ἕνωσιν αὐτῶν διὰ τῆς παραδοχῆς κοινοῦ εὐχολογίου (Agende), ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων διατηρούσης τὰς ἑαυτῆς ὁμολογίας. Τὴν πρότασιν ταύτην ἐδέχθησαν πολλαὶ χῶραι. Ἐπίσης τὸ κατὰ τὸ 1822 συντεθὲν εὐχολόγιον, ὅπερ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς κοινὸν εὐχολόγιον, κατεπολεμήθη ὑπὸ πολλῶν, ὡς καὶ τὸ κατὰ τὸ 1829 διαρρυθμισθὲν τοιοῦτο. Τότε ἡ κυβέρνησις (1830) ἀπεφάσισε τὴν διὰ τῆς βίας εἰσαγωγὴν τούτου, προβᾶσα εἰς καταδιώξεις, φυλακίσεις καὶ ἐξορίας τῶν ἀνθισταμένων. Ὁ Φρειδερῖκος Δ΄ (1840—1861), ἀποδοκιμάζων τὰ βίαια ταῦτα μέτρα, ἀπεφυλάκισε τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ καὶ τῷ 1841 διεκήρυξεν ὅτι ἐπιτρέπει τὴν ἵδρυσιν κεχωρισμένων ἐκκλησιῶν. Οὕτω πολλοὶ λουθηρανοὶ ἀπετέλεσαν κεχωρισμένην λουθηρανικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἀνεγνωρίσθη τῷ 1845. Ἔπειτα ἱδρύθησαν καὶ ἄλλαι, μάλιστα τῷ 1847, ὅτε ἐξέδωκεν ὁ Φρειδερῖκος τὸ περὶ ἀνεξιθρησκείας διάταγμα, δι᾽ οὗ εἰς πάσας τὰς ὑφισταμένας θρησκευτικὰς κοινότητας ἐξησφαλίζετο ἡ προστασία τοῦ ἡγεμόνος, ἐπιτρεπομένης τῆς ἱδρύσεως καὶ νέων τοιούτων. Οἱ ἐκ τῆς λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας ἀποσπασθέντες ἀπεκάλεσαν ἑαυτοὺς *παλαιολουθηρανούς*, ἔπειτα δὲ καὶ *εὐαγγελικοὺς λουθηρανούς*. Τῷ 1852 συνελθόντες οὗτοι εἰς σύνοδον διεκήρυξαν ὅτι ἡ Αὐγουσταία ὁμολογία ἀποκρούει τὴν πρὸς τοὺς καλβινιστὰς κοινωνίαν, ἡ περὶ θείας εὐχαριστίας διδασκαλία τοῦ Λουθήρου εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς καὶ ἡ περὶ ἑνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν προσπάθεια προέρχεται ἐκ συγκρητισμοῦ. Μεταξὺ τῶν παλαιολουθηρανῶν ἐπῆλθον ἔπειτα διαιρέσεις καὶ σχίσματα. Τῷ 1924 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς 80 χιλιάδας περίπου. Κ. Ι. Δ.

Παλαιόλουτρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγκουσελλιανῶν τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 108. Ὁ Baulin παρετήρησεν ἐνταῦθα ἀπολιθώματα μελανίας (γαστεροπόδων μαλακίων). Ε. Γ.

Παλαιομάγειρος, ἢ ***Πραμορίτσα*** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἁλιάκμονος ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῶν ΝΑ. κλιτύων τοῦ ὄρους Βοΐου καὶ διὰ πολλῶν ἑλιγμῶν ῥέει πρὸς Α., συμβάλλων μετὰ τοῦ Ἁλιάκμονος 12 χλμ. ΝΑ. τῆς Νεαπόλεως (Λαψίστης). .. Σ. Σ.

παλαιομαστόδους (ὁ) (Palaeomastodon Andrews) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐλεφαντιδῶν προβοσκιδωτῶν* θηλαστικῶν. Τῶν ζῴων τούτων ὁ ὀδοντικὸς τύπος ἦτο $\frac{1.0.3.3}{1.0.2.3}$. Οἱ τραπεζῖται ὀδόντες των εὑρίσκοντο εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἐλειτούργουν συγχρόνως. Εἶχον τέσσαρας χαυλιόδοντας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο τῆς ἄνω σιαγόνος ἦσαν σχετικῶς βραχεῖς, πλευρικῶς συμπεπιεσμένοι καὶ ξιφοειδεῖς, ἐνῷ οἱ τῆς κάτω σιαγόνος ἦσαν ἀνεπτυγμένοι ὡς μακρὰ πτύα. Ἡ σύμφυσις τῆς κάτω σιαγόνος ἦτο ἰσχυρῶς ἐπιμεμηκυσμένη. Τὰ ῥινικὰ ἀνοίγματα ἔκειντο ὑψηλὰ καὶ πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὸ κρανίον των ἦτο ἀρκούντως ὑψηλὸν καὶ βραχύ. Ὁ *παλαιομαστόδους Beadnelli* εἶχε μετρίως μακρὰν προβοσκίδα. Ἀπολιθωμένα λείψανα παλαιομαστοδόντων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον (Φαγιούμ). Συνώνυμον: *φιομία*. Γ. Κ. Γ.

Παλαιομητᾶτο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρυδίου τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 58. Ε. Γ.

Παλαιομοίρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παυλίας τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 196.

Παλαιὸ Μουχλὶ *[Γεωγρ.]*. Θέσις τῆς κοινότητος Ἁγιωργίτικα τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, κατὰ τὰ ὅρια μετὰ τῆς Ἀργολίδος (ΝΔ. τοῦ ὄρους Κτενιᾶς). Κατέχει ὀχυρὰν δίοδον, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ἐξ Ἀχλαδοκάμπου εἰς Τρίπολιν ὁδός. Τὸ ὄνομα καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐρείπια μαρτυροῦσιν ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξε κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ ὀχυρὰ πολίχνη *Μούχλη* (βλ.λ.). Ι. Σ. Σ.

Παλαιόμυλος *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μυρτιᾶς (πρώην *Γουρίτσας*) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 124. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κάμπων τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος Κάτ. (1928) 82.

Παλαιόμυνδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Καρίας ταυτιζομένη πρὸς τὴν *Ἀστυπάλαιαν* (βλ. λ.).

Παλαιὸν *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Βελεστίνου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 59. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ντομουζλάρ*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μυλοτόπου (πρώην Βουδρίστης) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 894. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἐσκιτζέ*.

— **Παλαιὸν** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Α. Θρᾴκῃ χωρίον *Κετσκενλῆ* τῆς ὑποδιοικήσεως Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὸ 1920 εἶχε 503 κατοίκους.

Παλαιὸν Γυναικόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσιανοῦ (πρώην Δουρασανλῆ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 394.

Παλαιόνησος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησώδης ἀπόφυσις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Καλύμνου (πλάτ. 37° 03′ Β., μῆκ. 27° 01′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimno) ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σαρίκι. Σ. Ε. Λ.

παλαιονισκίδαι (οἱ) (Palaeoniscidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *χονδροστέων γανοειδῶν* ἰχθύων.
Τὸ σῶμά των ἦτο λιγνόν, γυμνὸν ἢ κεκαλυμμένον μὲ γωνιώδη ἢ στρογγύλα λέπια. Ἡ οὐρὰ ἔφερε ῥομβικὰ λέπια. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον καὶ μικρούς, κωνικοὺς κονδυλιοειδεῖς ὀδόντας. Τὰ κυριώτερα γένη εἶναι ἡ *χειρολεπίς*, ὁ *παλαιονίσκος*, ὁ *πυγόπτερος*, ὁ *ἀμβλύπτερος*, ἡ *εὐρυλεπίς*, ἡ *γυρολεπίς*, ἡ *κοκκολεπίς*, ὁ *ὀξύγναθος*, ἡ *σφαιρολεπὶς* κ. ἄ. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς δεβονίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

παλαιονίσκος (ὁ) (Palaeoniscus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παλαιονισκιδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον πτερύγια μικρά, λέπια ῥομβικὰ μετ᾽ ἀκανονίστων λοξῶν ἐγκαρσίων αὐλάκων, συνήθως δ᾽ ὠδοντωμένα κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον των.
Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται συχνάκις εἰς τὸν χαλκομιγῆ σχιστόλιθον τῆς Θουριγγίας καὶ τῆς Ἕσσης, ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας περμίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν, ὡς καὶ εἰς τὰ στρώματα τοῦ Karroo τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Γ. Κ. Γ.

Παλαιονεοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 127.

Παλαιὸν Λουτρὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φλεσσιάδος (Παιδεμένου) τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 168. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀληκοντοῦζι*.

Παλαιὸν Τεῖχος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῆς πόλεως *Ἰάγαι* τῆς Λυκίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τοῖς «Λυκιακοῖς» του. Ἀλλαχοῦ τὴν ὀνομάζει *Παλαιὰν Χώραν*. Σ. Ε. Λ.

παλαιοντολογία (ἡ). Ἐπιστήμη ἀσχολουμένη μὲ τὴν μελέτην τῶν ἀπολιθωμάτων, τῶν λειψάνων δηλαδὴ ἢ ἰχνῶν φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὑπάρξεων, αἱ ὁποῖαι ἔζησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης γεωλογικῆς περιόδου καὶ ἐνεκλείσθησαν καὶ διετηρήθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς γῆς σχηματισθέντων πρὸ τῆς περιόδου ταύτης. Λεπτομερέστερον ἡ παλαιοντολογία ἀσχολεῖται μὲ ὅλα τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται καὶ ἔχουσιν σχέσιν μὲ τὰς ἰδιότητας, τὴν συστηματικὴν θέσιν, τὴν συγγένειαν καὶ τὴν καταγωγήν, τοὺς ἄλλοτέ ποτε τρόπους τῆς ζωῆς, τὴν ἐξάπλωσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τὴν χρονικὴν ἀλληλοδιαδοχὴν ὅλων τῶν προϊστορικῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὄντων, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων διὰ τὴν ἱστορίαν ἐξελίξεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων καὶ τῆς γῆς γενικῶς. Οὕτως ἡ παλαιοντολογία διὰ συγκριτικῆς μορφολογικῆς ἐρεύνης καθορίζει τὰς σχέσεις μορφῆς τῶν ἀπολιθωμένων λειψάνων πρὸς τὰς σημερινὰς ζωϊκὰς ὑπάρξεις καὶ πρὸς ἄλληλα. Ἐκ τῶν μορφολογικῶν χαρακτήρων καὶ τοῦ εἴδους τῆς γεωλογικῆς ἐμφανίσεως συνάγει διαφωτιστικὰ συμπεράσματα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν προϊστορικῶν ὑπάρξεων, περὶ τῶν σχέσεων τούτων πρὸς τὸν περιβάλλοντα κόσμον καὶ ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὰ αἴτια καὶ τὴν πορείαν τῶν μεταβολῶν τῶν ζωϊκῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεωλογικῶν χρόνων. Οἱ μορφολογικοὶ χαρακτῆρες καὶ αἱ μορφολογικαὶ σχέσεις, τὸ εἶδος καὶ ὁ τόπος τῆς γεωλογικῆς ἐμφανίσεως, ἡ χρονολογικὴ ἀλληλοδιαδοχὴ τῶν ἀπολιθωμένων καὶ τῶν ζωσῶν ὑπάρξεων βοηθοῦσιν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν φυλογενετικῶν συνδέσμων μεταξὺ τῶν προϊστορικῶν ζωϊκῶν ὑπάρξεων καὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ζῶσι σήμερον.
Χρησιμεύουσα ὡς σύνδεσμος τῆς βιολογίας καὶ τῆς γεωλογίας, ἔχουσα ῥίζας εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐπιστήμας καὶ πολύτιμον βοήθειαν παρέχουσα εἰς αὐτάς, καθίσταται οὕτως ἡ παλαιοντολογία ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν ἐνζώων ὄντων εἰς ζῷα καὶ φυτά, διαιρεῖται καὶ ἡ παλαιοντολογία εἰς *παλαιοζῳολογία* (βλ.λ.) καὶ *παλαιοβοτανικὴν* (βλ. λ.) ἢ *παλαιοφυτολογίαν*. Γ. Κ. Γ.

— ***παλαιοντολογία τοῦ ἀνθρώπου,*** ἢ ***παλαιοανθρωπολογία.*** Εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων κλάδων τῆς γενικῆς φυσικῆς *ἀνθρωπολογίας* (βλ. λ.), ἀποτελοῦσα συγχρόνως καὶ τὸν νεώτερον κλάδον τῆς *παλαιοντολογίας* καὶ μελετῶσα τὰ παλαιοντολογικὰ σωματικὰ ὑπολείμματα τῶν ἀνθρωπείων ἢ προανθρωπείων ὄντων, ἐκείνων δηλαδὴ τὰ ὁποῖα ἔζησαν κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους, κατὰ τὴν μακροτάτην δηλαδὴ περίοδον τῆς ἐξελίξεως τῆς γῆς, καθ᾽ ἣν ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ὑφίστατο ἀκόμη μεγάλας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γεωλογικὰς μεταβολάς, ἀπείρως ἐντονωτέρας τῶν παρατηρουμένων κατὰ τὴν σύγχρονον. Τὰ ψυχικὰ ἴχνη τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἔργου του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τῆς *προϊστορικῆς ἀνθρωπολογίας* (ἢ *παλαιοεθνολογίας* ἢ καὶ *ψυχικῆς παλαιοανθρωπολογίας*). Αὕτη ἄλλως τε διαφέρει ἀκόμη, ὡς ἐξετάζουσα καὶ τὰ ψυχικὰ ἴχνη τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἐνῷ ἡ παλαιοντολογία μόνον τὰ σωματικὰ τῶν γεωλογικῶν χρόνων. Αἱ δύο αὗται ἔρευναι, ἡ παλαιοντολογικὴ καὶ ἡ προϊστορική, εἶναι ἀλληλένδετοι. Δι᾽ ἀμφοτέρων ὑποβοηθούμεθα εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων ἀνθρωπείων μορφῶν, τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν καὶ τῆς κατανομῆς ἐν τῷ χώρῳ. Ἡ ἀνεύρεσις ἰδίᾳ τῶν ἰχνῶν τῶν παλαιοντολογικῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ μελέτη ἑκάστης μορφῆς ἐβοήθησε καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ τρόπου τῶν μεταβολῶν, τῆς ταχύτητος τῆς ἐξελίξεως, τῶν λοιπῶν νόμων ταύτης, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν τυχὸν ἐξαφανισθεισῶν μορφῶν ἄνευ ἀπογόνων καὶ τῶν περαιτέρω ἐξελιχθεισῶν, ὧν τὰ ἴχνη ἀναζητοῦμεν μεταξὺ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος κλπ. Τὰ ἴχνη ταῦτα ὑπεστήριξαν περισσότερον οἱωνδήποτε ἄλλων ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἐκ τῆς ἀνατομικῆς ζῳολογίας, συγκριτικῆς ἀνατομικῆς, πειραματικῶν ἢ ἄλλων διασταυρώσεων κλπ., τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων καθόλου, ἐμφανισθέντα μάλιστα ἀκριβῶς ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Ντάρβιν. Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου ἔθεσε τέρμα εἰς ἀγόνους καὶ θεωρητικὰς συζητήσεις. Ἐμάθομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνεφάνισε διαδοχικὰς μορφάς, ἐμφανιζομένας πολὺ παλαιότερον παρ᾽ ὅ,τι ἐφαντάζοντο οἱ σοφοὶ τῶν παλαιῶν χρόνων, ὅτι οὗτος εἶναι νέον μὲν σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ ζῷα, ἀλλὰ ἔχον ζωὴν πολλῶν δεκάδων χιλιάδων ἐτῶν, ἂν μὴ ἑκατομμυρίων, ὅτι διεμορφώθη

Digitized by Google

κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους ὅπως καὶ ὁ λοιπὸς ἔμβιος κόσμος, διὰ παραλλαγῶν συνεπείᾳ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἢ ἄλλης ἐπιλογῆς. Ἡ παλαιοντολογία τοῦ ἀνθρώπου περιλαμβάνει εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ἁπάσας τὰς μορφολογικῶς ἐγγὺς πρὸς τὸν σύγχρονον τύπον, ὃν γνωρίζομεν ὡς ἄνθρωπον, μορφάς, ἀδιάφορον ἂν ἀνήκουν αὗται καὶ γενεαλογικῶς εἰς τὸ ἀνθρώπινον πλέον γενεαλογικὸν δένδρον, ἢ καὶ εἰς τοῦ ὅλου δένδρου τῶν πρωτευόντων τὰς κατωτάτας βαθμῖδας. Ἀρκεῖ ὅτι τὰ ὑπολείμματα, τὰ ἀνευρισκόμενα, ὁμοιάζουν λίαν πρὸς τὸν ἀνθρώπινον τύπον. Ἀδιάφορον ἂν διεπλάσθησαν εἰς ἄνθρωπον, ἂν ἐξηλείφθησαν εἴς τι στάδιον προηγούμενον, ἂν παρέμειναν εἰς τὸ κατώτερον τοῦτο στάδιον ἢ ἂν ἐτράπησαν εἰς ἄλλην μορφήν. Εἰς ἁπάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας, τὸ ὂν ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου εὑρίσκομεν τὰ ὑπολείμματα τοῦ σκελετοῦ, δεδομένου ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, καὶ ἔχει τὰς βασικὰς ὁμοιότητος τοῦ τύπου, ἀποτελεῖ ὑλικὸν ἀνθρωπολογικῆς ἐρεύνης, περιλαμβάνεται μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς προανθρώπειον ἢ διάμεσον ἢ καθαρῶς ἀνθρώπειον τοιοῦτο. Πρόκειται περὶ βασικῶς ὁμοίων ἰχνῶν, ὄχι ἀκόμη διαφοροποιημένων, γενεαλογικῶς σχετικῶν πρὸς ὅλας τὰς ζώσας μορφὰς πρωτευόντων. Ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν σχετικῶν παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων δὲν ἔχει αὕτη τὴν σημασίαν ἣν τυχὸν ἔχει εἰς τὴν λοιπὴν ζῳολογίαν, δεδομένου ὅτι τὰ εὑρήματα εἶναι ἐλάχιστα, ἀτελέστατα, ἀσύνδετα, καὶ ἀνήκουν ἀναμφιβόλως εἰς διαφορωτάτους κλάδους, μὲ ποικίλην ἐμφάνισιν τῶν χαρακτηριστικῶν. Διαιροῦμεν ταῦτα κατὰ τὰς ὁμοιότητας καὶ διαφορὰς τῶν χαρακτηριστικῶν των, ἀφίνοντες εἰς τὸ μέλλον τὴν συνθετικὴν τυχὸν ἐργασίαν. Περιλαμβάνομεν οὕτως εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν τοῦ πιθηκανθρώπου π.χ. ἢ τοῦ αὐστραλοπιθήκου κλπ., ὅπως καὶ τοῦ ἀϊδελβεργίου καὶ τοῦ νεαντερταλίου, ὅπως καὶ τοῦ παλαιοντολογικοῦ νέου ἀνθρώπου, δηλαδὴ διαμέσων ἢ ἀσφαλῶν ἀνθρωπείων ὄντων. Ἐκτὸς τῶν ἀνθρωπιδῶν βεβαίως παραμένουν τὰ παλαιοντολογικὰ πρωτεύοντα, τὰ ἐμφανιζόμενα ὡς ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι. Ἱστορικῶς ἡ παλαιοντολογία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικῶς νεώτατος κλάδος τῆς ἐπιστήμης, διαμορφωθεὶς μόνον ἀφ ἧς στιγμῆς εὑρέθη τὸ ἀσφαλὲς ὑπόλειμμα ἀνθρωπείου ὄντος, σκελετοῦ δηλαδὴ ἀνθρώπου, ἐντὸς γεωλογικοῦ στρώματος, ἀφοῦ πρότερον ἐβεβαιώθη ἀναντιρρήτως ἡ ὕπαρξις τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἱδρυτὴς τῆς παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο ὁ Edouard Lartet, ὅστις πρῶτος μάλιστα κατέταξε χρονολογικῶς καὶ τὰ σχετικὰ εὑρήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ πάσης φύσεως ὑπολείμματα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, διαιρέσας τὸ τεταρτογενὲς ἀναλόγως τοῦ χαρακτηριστικωτέρου ζωϊκοῦ εἴδους (ἐποχὴ τῆς σπηλαίας ἄρκτου, τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ ταράνδου κλπ.). Σήμερον ἡ ἐπιστήμη ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 80 σκελετικὰ εὑρήματα, ἀνακαλυφθέντα ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων. Διὰ τούτων, τῶν ἰχνῶν τοῦ πολιτισμοῦ, λιθίνων ἀντικειμένων, ἀπεικονίσεων καλλιτεχνικῶν κλπ., ἠδυνήθη αὕτη νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου πρὸς τὰ σκοτεινὰ βάθη τοῦ παρελθόντος, πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐμφανίσεώς του. Ὁπωσδήποτε, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης εἰσῆλθεν ἡ μελέτη τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστημονικῆς προσπαθείας, τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ὑπερτάτου τούτου προβλήματος, ὅπερ ἐπὶ χιλιετηρίδας ἀπησχόλει τοὺς φιλοσόφους καὶ ἐζήτει τὴν λύσιν του εἰς τὰς ὑποθέσεις, ἐκτὸς παντὸς ἐπιστημονικοῦ δεδομένου. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, συνεπείᾳ τῶν πορισμάτων τῆς συγκριτικῆς ζῳολογίας, βραδύτερον δὲ διὰ τῶν νέων γνώσεων ἐκ τῆς παλαιοντολογίας τῶν ζῴων. Τὴν ἔντασιν ὅμως τοῦ ζήλου πρὸς ἀνακάλυψιν τυχὸν καὶ αὐτῶν τῶν σκελετῶν παλαιῶν ἀνθρώπων ἔδωκαν αἱ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ μελέτη τῶν ἀσφαλῶν ἰχνῶν τῶν ἀντικειμένων τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνων, ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, μετὰ τὴν πρὸ πολλοῦ ἐξήγησιν τῆς σημασίας τῶν κεραυνίων, ὡς ἔργων ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἀναμφισβητήτου βεβαιώσεως τῆς ἐπιστήμης περὶ τῆς μακρᾶς ζωῆς, ἣν ἔχει διανύσει ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, παρὰ τὰς παλαιὰς θρησκευτικὰς θεωρίας. Ἡ ἀφθονία τῶν λιθίνων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων καὶ ὁ καθ' ἑκάστην αὐξάνων ἀριθμὸς τῶν σκελετικῶν ἰχνῶν ἡδραίωσαν τὴν προϊστορίαν καὶ τὴν παλαιοντολογίαν τοῦ ἀνθρώπου. Χρονολογικῶς, σημειοῦμεν ὡς πρώτην ἀνακάλυψιν τὴν τοῦ κρανίου τῆς Κάννσταττ τῷ 1700. Τῆς ἀξίας ὅμως τούτου διαψευσθείσης εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅπως καὶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ Lahr τῷ 1823, τοῦ Le Puy τῷ 1844 κ.λ.π., πρώτη ἀνακάλυψις παλαιοντολογικοῦ ἴχνους ἔρχεται, ἡ καὶ περιφημοτέρα, τοῦ σκελετοῦ Νεάντερταλ, τῷ 1856. Τῷ 1865 ἀνεκαλύφθη ἡ γνάθος Λὰ-Νωλέττ, τῷ 1868 ἔχομεν τὰς ἀποκαλύψεις τῶν σκελετῶν Κρο-Μανιόν, ἀπὸ τοῦ 1872 τῶν Γκριμάλντι (ἄνθρωπος τῆς Μαντὸν καὶ ἄλλοι καὶ νεγροειδεῖς Γκριμάλντι). Τῷ 1887 ἔχομεν τοὺς σκελετοὺς Σπῦ, τῷ 1891 τοῦ πιθηκανθρώπου τοῦ ὀρθοῦ, τῷ 1899—1905 τοὺς τῆς Κραπίνα, τῷ 1907 τὴν γνάθον τῆς Ἀϊδελβέργης, τῷ 1908 τὸν σκελετὸν Λὰ-Σαπέλλ, τῷ 1909 τοὺς σκελετοὺς Λὰ-Φερασσί, τῷ 1911 τοὺς τῆς Λὰ-Κινά. Κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη αἱ ἀνακαλύψεις πληθύνονται καθ' ἑκάστην, ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ (Πίλτντάουν κλπ.), τῇ Ἀφρικῇ (Ροδεσία, Μπόσκοπ κλπ.), τῇ Ἀσίᾳ (κινάνθρωπος γαλιλαῖος), Αὐστραλίᾳ (Ταλγκαὶ) καὶ τῇ Ἀμερικῇ μὲ τὰ πολλὰ ἀμφισβητήσιμα λείψανα.

Τῶν ὑπολειμμάτων σκελετοῦ, ἅτινα ἐνδιαφέρουν τὴν ἀνθρωπολογίαν, ὁ ἀριθμὸς ἐμετρεῖτο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν εἰς τοὺς δακτύλους. Τῶν πρώτων μάλιστα τοιούτων διημφισβητήθη ἡ αὐθεντικότης, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὰ πρῶτα προϊστορικὰ ἴχνη τοῦ ἔργου τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ἀκόμη αὐτῶν ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιβλητικότητί των ὑπὸ τοῦ Boucher-de-Perthes. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα σκελετικὰ ἴχνη δικαίως ἀπερρίπτοντο ὑπὸ τοῦ Cuvier καὶ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, ὅταν ἐνεφανίσθησαν τὰ πρῶτα ἀσφαλοῦς στρωματογραφίας καὶ χρονολογήσεως τοιαῦτα, ἐκρίνοντο ὡς παθολογικά, ὅπως τὸ κρανίον Νεάντερταλ ὑπὸ τοῦ Virchow, ὡς ἐμφανίζον δῆθεν σημεῖα παιδικοῦ ραχιτισμοῦ καὶ γεροντικῆς ἀρθρίτιδος. Ὁ αὔξων ὅμως ἀριθμὸς τούτων (80 καὶ πλέον) καὶ ἡ ὁμοιότης των κατέστησαν φανερὰν τὴν σημασίαν τῶν εὐαρίθμων παραδόξων σκελετικῶν ἰχνῶν, τῶν ἀνευρεθέντων εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ὅλου θέματος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἕνα πίνακα συγκεντροῦντα τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἰδίᾳ τὴν τῶν τελευταίων χρόνων, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, γεωλογικῆς καὶ βιολογικῆς καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον ἰδιαιτέρως καὶ τεχνολογικῆς τοιαύτης. Ἐπὶ τούτου διακρίνομεν τὴν διαίρεσιν τῶν γεωλογικῶν χρόνων εἰς τοὺς διαφόρους αἰῶνας (πλὴν τοῦ κοσμικοῦ, ὅστις δὲν ἐνδιαφέρει τὴν ζωήν): τὸν ἀρχαϊκὸν (ἀζωϊκόν), εἰς ὃν κατὰ κανόνα δὲν εὑρίσκομεν ζωὴν ἐξαλειφθεῖσαν, τὸν πρῶτον, τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον, εἰς οὓς παρακολουθοῦμεν, ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐμβίων ὄντων. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος (πρωτογενές, παλαιοζωϊκός, αἰὼν τῶν ἰχθύων) καὶ ὁ δεύτερος (δευτερογενές, μεσοζωϊκός, αἰὼν τῶν ἑρπετῶν), ἀπὸ παλαιοντολογικῆς ἀπόψεως, δὲν ἐνδιαφέρουν τὸν ἄνθρωπον ἀμέσως. Κατ' αὐτούς, ἔχομεν τὴν ἱεραρχικὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀσπονδύλων, καὶ ἐκ τῶν σπονδυλωτῶν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἀμφιβίων κυρίως, κατὰ τὸν μέν, τῶν ἑρπετῶν καὶ ἐν τέλει τῶν πτηνῶν κατὰ τὸν δέ. Τὰ θηλαστικὰ τοῦ δευτέρου ἦσαν κατώτατα. Ὁ τρίτος (τριτογενές, καὶ μετὰ τοῦ ἑπομένου καινοζωϊκός, αἰὼν τῶν θηλαστικῶν) καὶ ὁ τέταρτος (τεταρτογενές, ἢ ἰδιαιτέρως καὶ ἀνθρωποζωϊκὸς αἰὼν) ἔχουν ἄμεσον τὴν σχέσιν μὲ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ χρονολογικαὶ περίοδοι αἱ ἀφορῶσαι τὴν παλαιοντολογίαν τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ἀνήκουσαι δηλαδὴ εἰς τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους, εἶναι ἀπὸ γεωλογικῆς ἐπόψεως, τοῦτο μὲν τὸ τριτογενὲς καὶ δὴ τὸ πλειόκαινον καὶ μειόκαινον καὶ ὀλιγόκαινον ἀκόμη πιθανῶς, τοῦτο δέ, τὸ τεταρτογενές, ἤτοι τὸ παλαιοτεταρτογενὲς καὶ τὸ πλειστόκαινον ἢ διλούβιον. Ἀπὸ προϊστορικῆς ἐπόψεως, συμπίπτουν, τοῦτο μὲν πρὸς τὴν καλουμένην ἠωλιθικὴν περίοδον (τριτογενές), τῶν ἀμφισβητουμένων ἠωλίθων, τῶν μόνων τεκμηρίων μέχρις ὥρας περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀνθρωπείων καὶ προανθρωπείων ὄντων κατὰ τοὺς ἀπωτάτους ἤδη χρόνους ἐκείνους τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, τοῦτο δὲ πρὸς τὴν *παλαιολιθικὴν* (τεταρτογενὲς) περίοδον τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν μέρει τὴν *μεσολιθικήν*, ἥτις ὑπάγεται ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον, ἢ τὸ ὁλόκαινον, ἢ ἀλλούβιον, μετὰ τῆς νεολιθικῆς καὶ τῶν μεταλλικῶν χρόνων. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἀπὸ παλαιοντολογικῆς ἐπόψεως, δηλαδὴ ἀνευρέσεως σωματικῶν λειψάνων, τοιαῦτα ἔχομεν μόνον κατὰ τὸ πλειστόκαινον, ἢ τὴν παλαιολιθικὴν βαθμῖδα ἀναντίρρητα, εἰς τοὺς χρόνους τούτους κυρίως περιορίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἡ παλαιοντολογικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔρευνα κατ' ἐξοχήν. Οὐχ ἧττον εἶναι βεβαία ἡ πολὺ μεγαλυτέρα παλαιότης του. Τοῦτο μᾶς δεικνύει ἡ διαδοχικὴ ἐμφάνισις κυρίως τῶν θηλαστικῶν.

Ἡ πανὶς τοῦ τριτογενοῦς αἰῶνος περιλαμβάνει κατὰ μὲν τὸ παλαιοηώκαινον καὶ ἠώκαινον τὰ κατώτατα τῶν θηλαστικῶν ἀκόμη, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων καὶ ἐξηλείφθησαν, κατὰ τὸ ὀλιγόκαινον, ἕνεκα προϊούσης διαφοροποιήσεως τῶν θηλαστικῶν, τύπους προδρόμους τῶν σημερινῶν, ἐξαλειφθέντας βραδύτερον, κατὰ τὸ μειόκαινον, ἐσχηματισμένους τοὺς συγχρόνους τύπους, προγόνους δηλαδὴ αὐτῶν, καὶ κατὰ τὸ πλειόκαινον ἐμφάνισιν πολλῶν ζωσῶν νῦν μορφῶν. Ἡ τοῦ τεταρτογενοῦς, μετά τινων μορφῶν παραλλακτικῶν τῶν συγχρόνων καὶ ἐξαλειφθεισῶν, περιλαμβάνει ἰδίως τὰς ζώσας σήμερον μορφὰς (τὸν μεσημβρινὸν ἐλέφαντα, τὸν παλαιὸν ἐλέφαντα, τὸν μαμμούθ, ὅπως καὶ τὸν μέρκειον ρινόκερων καὶ τὸν ρινόκερων τοιχόρρινον, ὧν ἡ ἐμφάνισις τῶν σκελετῶν μετὰ τῶν τοῦ ἀνθρώπου καθορίζει καὶ τὴν ἐποχὴν κατὰ προσέγγισιν). Τὴν μείζονα ὅμως σημασίαν διὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν φυσικὰ τὰ ὑπολείμματα τῶν συγγενῶν του πρωτευόντων, τῶν πιθήκων δηλαδή.

Ἡ ἐμφάνισις τούτων γίνεται διὰ τῶν λεμουριδῶν κατὰ τὸ ἠώκαινον, εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ἀτελεστάτων ἐν ἀρχῇ, ἐλάχιστα διαφοροποιημένων ἀκόμη (ἀναπτόμορφος χομούνκουλους, ὅστις ὑπετέθη καὶ ὡς ὁ κοινὸς πρόδρομος ἀνθρώπων καὶ πιθήκων), οἵτινες κατόπιν τελειοποιοῦνται, χάνονται ἐκ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐμφανίζονται εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον, κατὰ τὸ ἀνώτερον ἠώκαινον, εἰς τὴν Εὐρώπην (Ἄνταπις κτλ.), βραδύτερον δὲ εἰς Ἀσίαν, Ἰνδονησίαν, Ἀφρικὴν καὶ τέλος εἰς Μαδαγασκάρην, ὅπου ἐνεφανίσθησαν ὑπὸ παλαιοντολογικὰς μορφὰς (μεγαλάνταπις) κολοσσιαίας. Ἐκ τῶν προπιθήκων τούτων ἀναμφιβόλως, διὰ μεταλλαγῶν, καὶ ἐκ τῆς Β. Ἀμερικῆς μετηνάστευσαν καὶ οἱ πρῶτοι ἀληθεῖς πίθηκοι, οἱ κατώτατοι, εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ὅπου τοὺς εὑρίσκομεν κατὰ τὸ ὀλιγόκαινον καὶ μειόκαινον, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν προδρόμων τῶν πλατυρρίνων καθόλου, εἰς οὓς ὁ περίφημος Ameghino ἀπέδωσε τόσην σημασίαν, ὡς προγόνους δῆθεν τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸ μειόκαινον εὑρίσκομεν πλέον συγχρόνως τοὺς καταρρίνους καὶ δὴ τούς τε κερκοπιθήκους ἢ κυνοκεφάλους, καθὼς καὶ λίαν πρωΐμως μάλιστα καὶ τοὺς ἀνθρωποειδεῖς, τινὰς ἀπὸ ὀλιγοκαίνων ἤδη στρωμάτων (προπλειοπίθηκος τοῦ Haeckel ἐκ τοῦ Fayoum τῆς Αἰγύπτου κ.τ.λ.). Τέλος, κατὰ τὸ πλειόκαινον καὶ τὸ πλειστόκαινον τοῦ τεταρτογενοῦς, ἔχομεν πλέον καὶ εἴδη ἀκόμη ὅμοια πρὸς τὰ συγχρόνων πιθήκων. Ὡς μόνον ἀνθρωποειδὲς χαρακτηρίζουν οἱ πλεῖστοι, ἐξ Εὐρώπης κατὰ τὰς περιόδους ταύτας, τὴν γνάθον Πίλντντάουν (τρωγλοδύτης τοῦ Dawson), μὴ ἀποτελοῦσαν ἓν ἄτομον μετὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, ἀνθρωπίνων, εὑρεθέντων ὁμοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἀνθρωποειδῶν καὶ τῶν ἀληθῶν ἀνθρώπων ὑπάρχει τὸ γνωστὸν χάσμα. Μεγάλην σημασίαν ἀπέδωσάν τινες εἰς τὸν ἀνευρεθέντα πρό τινος ὑπὸ Dart, αὐστραλοπίθηκον τὸν ἀφρικανικὸν (Μπετσουανά), διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ κενοῦ τούτου. Πρόκειται περὶ προσωπικοῦ κρανίου καὶ ἐκτυπώματος τῆς κρανιακῆς κάψης μόνον, εὑρεθέντος εἰς Τάουγκ τῆς Μπετσουανά, τῆς Ν. Ἀφρικῆς, ἐκ πλειστοκαίνου στρώματος, ὅπου σήμερον δὲν ὑπάρχουν πρωτεύοντα. Ἰδιαιτέραν ὅλως θέσιν κατέχει διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ κενοῦ ὁ καταφανῶς διάμεσος μορφολογικῶς (οὐχὶ ἀναγκαίως καὶ γενεαλογικῶς) *πιθηκάνθρωπος ὁ ὀρθὸς* τῆς Ἰάβας, καὶ ἐσχάτως ὁ κινάνθρωπος. Καὶ οὗτοι ὅμως πολὺ ἀπέχουν νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα τῆς συνδέσεως ταύτης.

Ἀληθῆ ἴχνη παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου δὲν εὑρέθησαν εἰσέτι ἐκ τοῦ τριτογενοῦς. Τὸν ἄνθρωπον εὑρίσκομεν εἰς τὴν τετάρτην περίοδον. Καὶ τοῦτο εἶναι σύμφωνον πάλιν μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων. Εἶναι τὸ τελειότερον τῶν πρωτευόντων ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐνεφανίσθη τελευταῖος. Ἐπανειλημμένως ἡ ἐπιστήμη εὑρέθη πρὸ ἰχνῶν, ἅτινα ὑπετέθη ὅτι ἀνῆκον εἰς τὸ τριτογενὲς καὶ τὰ ὁποῖα τελικῶς δὲν ἀπεδείχθησαν ὡς τοιαῦτα. Ἀναφέρομεν τὰ ἱστορικώτερα, τὸν σκελετὸν τῆς Σαβόνε, τῆς Ἰταλίας (1852), κάκιστα διατηρούμενον καὶ λίαν ἀμφιβόλου προελεύσεως, ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας παντὸς ἐπιστήμονος εἰδικοῦ κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν, ἐκ πλειοκαίνου στρώματος μετ' ὀστρέων, ἐνθυμίζοντα πιθηκοειδῆ τινα χαρακτηριστικά, τοὺς σκελετοὺς τοῦ Καστενέντολο, τῆς Ἰταλίας (1860—1889), τῶν ὁποίων ἡ πλειόκαινος προέλευσις ἐκ τῶν θαλασσίων ἀμμωδῶν στρωμάτων πλειοκαίνων, ἐν οἷς εὑρέθησαν, ἀμφισβητεῖται ὁμοίως. Καὶ ὑπάρχει πιθανότης ὅτι οὐδὲ κἂν εἰς παλαιοὺς σχετικῶς ἀνθρώπους ἀνήκουν, ἀλλὰ συγχρόνους. Ὁμοίως καὶ τὸν σκελετὸν τοῦ Ipswich (1912), ὅστις ἠδύνατο νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς τὸ πλειόκαινον. Τὸ κρανίον τῆς Καλαβέρας, κομιτείας τῆς Καλιφορνίας, ἐξαχθὲν ἐκ βάθους 40 μ., ἐκ φρέατος ὀρυχείου χρυσοφόρων προσχώσεων, κατὰ τὸ 1866 καὶ κατατεθειμένον ἐν τῷ Peabody Museum τῆς Cambridge, διετυμπανίσθη καὶ τοῦτο ὡς ἀνῆκον εἰς τὸν ὑποθετικὸν τριτογενῆ ἄνθρωπον. Διὰ πολλοὺς λόγους ὅμως φαίνεται ὅτι τὸ κρανίον τοῦτο προέρχεται ἀπὸ σπήλαιόν τι παλαιόν, ὅπως ἔχομεν καὶ ἄλλα πλεῖστα, ἀνῆκον εἰς παλαιὰν ἰνδικὴν φυλήν, οὐχὶ ὅμως προϊστορικήν. Ἡ μερικὴ ἀπολίθωσίς του, εὑρισκομένη καὶ εἰς ἄλλα νεώτερα κρανία, δεικνύει ἀκριβῶς ὅτι ἡ ἀπολίθωσις τῶν σκελετικῶν λειψάνων δὲν ἀποτελεῖ τὸ κύριον κριτήριον τῆς παλαιοντολογικότητος ἑνὸς ζωϊκοῦ ὑπολείμματος. Καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν ἐγένοντο διάφοροι ἀνακαλύψεις, ἀκριβῶς ὅμως αὕτη, ὡς μὴ ἐμφανίσασα ἴχνη ἀσφαλῆ πρωτευόντων, ἐμφανίζει καὶ τὰς ὀλιγωτέρας ἐλπίδας ἀποκαλύψεως πρωτογενῶν ἀνθρωπείων ὄντων.

Αἱ σπουδαιότεραι ἀνακαλύψεις εἶναι τοῦ Ameghino, ὅστις ἐβάσισεν ἐπ' αὐτῶν τὰς παραδοξοτέρας θεωρίας. Οὐδὲν ἴχνος πάντως συνδέεται μὲ τὸ τριτογενές. Οὔτε ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν, ὅπως τῶν σπηλαίων τῆς Βραζιλίας, οὔτε ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παμπαιανῶν στρωμάτων τῆς Ἀργεντινῆς

Digitized by Google

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Περίοδος	Αἰών	ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ			Χρονολογία ;	ΖΩΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΩΝ ΕΞΕΛΙΞΙΣ				ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ	
ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΗΣ ΑΙΩΝ	ΝΕΟΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΕΣ ἢ ΟΛΟΚΑΙΝΟΝ ἢ ΑΛΛΟΥΒΙΟΝ		Σύγχρονον κλ.		Καινοζωϊκὸς αἰών	ἐποχὴ ἐλάφου σύγχρ. ἐλέφαντες	Σύγχρονος ἄνθρ.	Νέος Ἄνθρωπος (Homo sapiens rezens)		ΜΕΤΑΛΛΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ
ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΗΣ ΑΙΩΝ				10 χιλ. ;					ΜΕΣΟΛΙΘ. ΕΠΟΧΗ	ΚΑΜΠΙΝΑΙΑ ΑΖΙΛΙΟ-ΤΑΡΝΤΕΝ.
					12 χιλ. ;		ἐποχὴ ταράνδου	Παλαιοντολογικὸς ἄνθρωπος	Σανσελάντιος φυλή	ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ — ΝΕΟΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ	ΜΑΓΔΑΛΗΝΑΙΑ ΒΑΘΜΙΣ
		Ἀνώτερον	Μεταπαγετώδης	ψυχρὸν-ξηρὸν					Νέος Ἄνθρωπος (Homo sapiens Fossilis)		
		ΜΕΣΟΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΕΣ ἢ ΠΛΕΙΣΤΟΚΑΙΝΟΝ ἢ ΔΙΛΛΟΥΒΙΟΝ			16 χιλ. ;						ΣΟΛΟΥΤΡΑΙΑ ΒΑΘΜΙΣ
					25 χιλ. ;				Κρομανιόνιος φυλή		ΩΡΙΝΙΑΚΙΟΣ ΒΑΘΜΙΣ
		Μέσον	4η Παγετώδης	ψυχρὸν-ὑγρὸν		(τοῦ ἀνθρώπου) ἀνθρωποζωϊκός			Γκριμάλντιφυλή	ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ — ΠΑΛΑΙΟΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ	ΜΟΥΣΤΙΑΙΑ ΒΑΘΜΙΣ
			3η Μεσοπαγετώδης	θερμὸν κλ.	50 χιλ. ;		ἐποχὴ Μαμμούθ ρινοκερ. τοιχορ.		Παλαιὸς ἄνθρ. (Homo primigenius Fossilis)		
		Κατώτερον	3η Παγετώδης (Κυρία παγερᾶ)	ψυχρὸν κλ.	75 χιλ. ;						ΑΧΙΛΙΟΣ ΒΑΘΜΙΣ ΧΕΛΛΑΙΑ ΒΑΘΜΙΣ
		ΠΑΛΑΙΟΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΕΣ	2α Μεσοπαγετώδης	θερμὸν κλ.	100 χιλ. ;		ἐποχὴ ἱπποτ. ρινοκερ. μερκ. παλ. ἐλέφας				
			2α Παγετώδης	ψυχρὸν κλ.	125 χιλ. ;—				Ἀϊδελβέργιος ἄνθρωπος		ΠΡΟΧΕΛΛΑΙΑ ΒΑΘΜΙΣ
			1η Μεσοπαγετώδης	θερμὸν κλ.	—240 χιλ. ;						
			1η Παγετώδης	ψυχρὸν κλ.			μεσημβρ. ἐλέφας ρινόκ. ἐτρουσκ.				
							πιθηκάνθρωπος				
	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΑΙΩΝ	ΠΛΕΙΟΚΑΙΝΟΝ ΜΕΙΟΚΑΙΝΟΝ ΟΛΙΓΟΚΑΙΝΟΝ ΗΩΚΑΙΝΟΝ ΠΑΛΑΙΟΗΩΚΑΙΝΟΝ		εὔκρατον	60 ἑκατμ. ;	(τῶν θηλαστικῶν)	ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι προπίθηκοι		Ἄνθρωπος ;	ΗΩΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ;	
	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝ. ΑΙΩΝ				190 ἑκατμ. ;	Μεσοζωϊκὸς αἰὼν (τῶν ἑρπετῶν)	θηλαστικὰ πτηνὰ				
	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΑΙΩΝ				750 ἑκατμ. ;	Παλαιοζωϊκὸς αἰὼν (τῶν ἰχθύων)	ἑρπετὰ ἀμφίβια ἰχθεῖς ΣΠΟΝΔΥΛΩΤΑ ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ				
	ΑΡΧΕΓΟΝΟΣ ΑΙΩΝ				Διάρκεια ἄγνωστος	Ἀζωικός (;) αἰὼν					
	ΚΟΣΜΙΚΟΣ ΑΙΩΝ				Διάρκεια ἄγνωστος						

Διασκευὴ Ι. Γ. Κ.

εὕρημά τι δύναται νὰ ἀξιώση τὴν παλαιότητα ταύτην. Ἀναφέρομεν ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἕνα σπόνδυλον, τὸν ἄτλαντα τοῦ Μόντε-Ἑρμόζο, ἐκ πλειοκαίνου (μειοκαίνου κατὰ τὸν Ameghino), προπαμπαιανοῦ ἢ ἑρμοζιανοῦ στρώματος, καὶ ἕνα μηρόν, ἀποδειχθέντα τὸν μὲν συγχρόνου ἀνθρώπου, τὸν δὲ ζῴου (ἐφ' ὧν ἐστήριξεν ὁ Ameghino τὴν πρώτην βαθμῖδα τῆς κλίμακος, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀνθρωπίδας, ὀνομάσας ταύτην τετραπρωτάνθρωπον), τὸν θόλον κρανίου τοῦ Μπουένος-Ἄϊρες, ἐκ κατωτάτου παμπαιανοῦ ἢ πλειστοκαίνου κατωτάτου (πλειοκαίνου τοῦ Ameghino, στηρίξαντος τὸν διπρωτάνθρωπον), καταφανῶς συγχρόνου μορφολογίας πάλιν, τὸ κρανίον τοῦ Τίγκρα καὶ τὰ τρία κρανία καὶ ὀστᾶ τῆς Νηκοχέας, ἐκ κατωτέρου παμπαιανοῦ (πλειοκαίνου κατ' Ameghino), ἅτινα πάντα ἐστήριξαν τὸν παμπαιανὸν ἄνθρωπον, ἢ τὸν πρωτάνθρωπον αὐτοῦ, ἀποδειχθέντα ὡς παραμορφωμένα σύγχρονα, τέλος τὸν σκελετὸν τοῦ Μπαραντέρο, παμπαιανοῦ κατωτέρου, σκελετὸν συγχρόνου ἐπίσης. Ἡ παλαιότης καὶ δὴ ἐκ τριτογενοῦς στρώματος ἁπάντων τούτων διεψεύσθη. Δὲν εἶναι εὐνοϊκώτερα τὰ συμπεράσματα καὶ ἐκ τῶν προϊστορικῶν δεδομένων, λιθίνων ἐργαλείων καὶ ἄλλων.

Ἐκ τῶν σημερινῶν εὑρημάτων ἐκ τριτογενῶν στρωμάτων, ἐξ ὧν δὲν ἔχομεν ἀσφαλῆ ἴχνη αὐτοῦ τοῦ σώματος τῶν προδρόμων τοῦ τεταρτογενοῦς ἀνθρώπου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαγνωσθῇ ἀσφαλῶς εἰσέτι ἡ αὐθεντικότης τῆς ἐργασίας τῆς βουλήσεως ἀνθρώπου ἢ ἀνθρωπείου ὄντος γενικῶς, ἐπί τε τῶν καλουμένων ἠωλίθων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὀστῶν ζῴων αἱ ὕποπτοι θραύσεις καὶ ἐγχαράξεις, αἵτινες ὀφείλονται εἰς πλεῖστα ἄλλα αἴτια. Ὅμως, παρὰ τὴν ἐπιφύλαξιν, ἣν πρέπει νὰ τηρῶμεν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ὕπαρξιν, μετὰ πολλῆς πιθανότητος μάλιστα, ἑνὸς τριτογενοῦς ἀνθρωπείου ὄντος. Οἱ λόγοι εἰς οὓς βασίζεται ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι πλεῖστοι. Ἐκ τῆς φυλογονικῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς μελέτης δηλαδὴ τῶν ἴχνῶν τῆς διαδοχικῆς ἐμφανίσεως τῶν πρωτευόντων, προκύπτει ὅτι ἀνθρώπεια ὄντα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεφανίσθησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ πλειοκαίνου ἀλλὰ καὶ τοῦ μειοκαίνου, ἀπίθανον ὅμως, ἕνεκα τοῦ ἰδίου λόγου τούτου, ἀπὸ τοῦ ὀλιγοκαίνου ἢ πρότερον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ δι' ἄλλον λόγον καὶ διότι οἱ ὑποτιθέμενοι οὗτοι ἠώλιθοι παραμένουν ἐντελῶς στάσιμοι, ἐπὶ ἑκατομμύρια ἔτη, πρᾶγμα μὴ δικαιολογούμενον μόνον ἐκ τῆς δυσχεροῦς προόδου τῆς διανοητικότητος κατὰ τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἐξελίξεως ἑνὸς ὄντος. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ τριτογενοῦς προδρόμου ὑποθέτομεν ἀκόμη ἐκ τῆς ὑπάρξεως τινῶν τοὐλάχιστον τῶν ἠωλίθων, προϋποθετούσης ἐπίδρασιν τῆς βουλήσεως καὶ τῶν ὁποίων τὸ στοιχειῶδες δεικνύει τὴν κατωτερότητα τοῦ ὄντος ἐκείνου, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἀνθρώπειον ὄν, ὅπερ εὑρίσκομεν κατὰ τὸν τεταρτογενῆ πλέον αἰῶνα (ἀϊδελβέργιος, νεαντερτάλιος κ.λ.π.) δεικνύει τοιαύτην μορφολογικὴν τελειότητα, ὥστε νὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι εἰς τὴν παραδοχὴν κατωτέρων βαθμίδων ἀνθρωπείων ἢ προανθρωπείων καὶ τέλος, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ τρίτη περίοδος ὑπῆρξεν ἡ εὐνοϊκωτέρα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, καθ' ἣν ἡ φύσις ἐνεφάνισε τὸν μείζονα ὀργασμόν. Θὰ ἦτο τελείως παράξενον ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐξῃρεῖτο, ἐὰν τὸ διαπλασσόμενον ἐκεῖνο ὂν καθυστέρει κατ' αὐτήν. Διότι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἐὰν ἔζη ὄν τι προδρομικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Περὶ τούτου οὐδεμίαν ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίαν. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ μᾶς ἀφήσῃ, πλὴν τῶν ἰχνῶν τοῦ σώματός του καὶ ἴχνη τῆς ἐργασίας του. Ἐξ ὅλων τούτων συνάγουσί τινες ὅτι ἔζη κατὰ τὰς ἀνωτέρας βαθμῖδας τοῦ τριτογενοῦς ἤδη ἀνώτερόν τι ὄν, ἀρκετὰ εὐφυές, ὥστε νὰ παράγῃ πῦρ καὶ νὰ χρησιμοποιῇ τοὺς λίθους, ἀνωτέρας πάντως διανοητικότητος τῆς τῶν ἀνθρωποειδῶν.

Ὁ τεταρτογενὴς αἰὼν ἀποτελεῖ κύριον θέμα τῆς παλαιοανθρωπολογίας. Ἐὰν ρίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν σκελετῶν τοῦ τεταρτογενοῦς κατὰ στρωματογραφικὴν σειρὰν ἐμφανίσεως, δηλαδὴ ἐκ τῶν παλαιοτάτων χρόνων πρὸς τοὺς νεωτέρους, βλέπομεν τὰ ἑξῆς: Κατὰ τὰς κατωτάτας βαθμῖδας τῆς παλαιοπαλαιολιθικῆς περιόδου, δηλαδὴ τὴν προχελλαίαν, χελλαίαν καὶ ἀχίλιον, ὁμοῦ περιλαμβανομένας, καθ' ἃς ἤδη ἔχομεν ἀναντίρρητον τὴν παρουσίαν ἀνθρωπείων ὄντων, τὰ ὀστεολογικὰ εὑρήματα εἶναι ἐλάχιστα, μάλιστα μέχρι πρό τινων ἐτῶν οὐδὲν τοιοῦτο ἦτο ἀσφαλές. Πλὴν τοῦ ὑποτεθέντος ὡς τοιούτου καὶ βραδύτερον ἐγκαταλειφθέντος κρανίου τῆς Κάνσταττ, ἐνεφανίσθησαν κατὰ περιόδους καί τινα ἄλλα, ἀπορριπτόμενα ὅμως διαδοχικῶς. Τῷ 1844 ἤδη ἔχομεν τὰ ἐκ τῆς τέφρας ἡφαιστείου ἐν Le Puy τεμάχια ὀστῶν, παλαιά, ἀλλ' ὄχι ἀσφαλῶς χελλαῖα, κατὰ τὸν Boule, τὴν γνάθον Μουλὲτ-Κινιόν, τὸ κρανίον τοῦ Ὄλμο (1863), λίαν ἀμφιβόλου στρωματογραφικῆς ἡλικίας, τοὺς σκελετοὺς τοῦ Κλισὺ (1860) καὶ τῆς Γκρενέλλ, ἀβεβαίας ὅλως προελεύσεως. Τὰ τεμάχια σκελετοῦ τοῦ Γκάλλεϊ-Χὶλλ (1888) δὲν ἐμφανίζουν εἰμὴ σύγχρονον μορφήν, ἀμφιβόλου δ' οὔσης καὶ τῆς ἐκ βαθυτάτου πλειστοκαίνου στρώματος παρὰ τὸν Τάμεσιν προελεύσεώς των, ἡ παλαιότης των (ἥτις θὰ ἀπεδείκνυε τότε τὴν μεγάλην παλαιότητα καὶ τοῦ ἔμφρονος ἀνθρώπου) εἶναι λίαν ἀμφίβολος. Ὁμοίως ἀπορρίπτεται καὶ ὁ σκελετὸς τοῦ Ipswich (1912), θεωρηθεὶς μάλιστα καὶ πολὺ ἀρχαιότερος κατ' ἀρχάς. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους, εἰς

Digitized by Google

τὰ πλέον ἢ ἀμφίβολα ταῦτα ἴχνη προσετέθησαν, ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τούτους τοῦ πλειστοκαίνου, ἰσχυρότερα ἐρείσματα τοῦ ἀνθρωπείου ὄντος, ὅπερ ἔζησε τότε καὶ εἰς ὃ δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὸν χελλαῖον πολιτισμόν. Ταῦτα εἶναι τὰ εὑρήματα (βλ. *ἀϊδελβέργιος ἄνθρωπος*) τῆς Ἀϊδελβέργης, τῆς Βαϊμάρης καὶ τῆς Πίλτντάουν.

Οἱ δύο ὀδόντες τοῦ Τάουμπαχ, χωρίου παρὰ τὴν Βαϊμάρην (1892), ἐξαχθέντες ἐκ κατωτάτου πλειστοκαίνου στρώματος, μετὰ ὀστῶν ζῴων κλίματος θερμοῦ, ἐλέφαντος παλαιοῦ κ. λ. π., εἶναι πιθανώτατα ἀνθρώπειοι, μεγαλύτεροί πως, μεγάλου μήκους καὶ μὲ πολλὰς πτυχώσεις, πιθηκοειδῆ δηλαδὴ χαρακτηριστικά. Ὁ Duckworth θεωρεῖ δύσκολον τὴν διάκρισιν, ἐὰν εἶναι ἀνθρώπειοι ἢ πιθήκειοι. Ἡ γνάθος ἐνηλίκου τῆς Ἔρινκσντορφ ἢ τῆς Βαϊμάρης, ἐπίσης παρὰ τὴν Βαϊμάρην (1914), ἐξαχθεῖσα ἐκ βάθους 12 μ. περίπου καὶ χρονολογουμένη ὡς κατωτάτης ἀχιλίου περιόδου, εἶναι μεγίστης σημασίας. Πραγματικῶς ἀνθρωπίνη, διαφέρει τῆς ἀϊδελβεργίου, οὖσα πολὺ ὀλιγώτερον ζῳώδους μορφῆς. Ἐλλείπει ὁ ἀριστερὸς κλάδος καὶ τμῆμα τοῦ δεξιοῦ, φέρει δὲ ὅλους τοὺς ὀδόντας σχεδὸν λίαν τετριμμένους καὶ δὴ τοὺς γομφίους, μὲ σμικρότατον τὸν τελευταῖον, ἐν ὑποπλασίᾳ. Ἡ γνάθος αὕτη φέρει τὸ κύριον γνώρισμα κατωτερότητος, τὴν ὀπισθογενείαν, ἤτοι τὴν ἀπουσίαν τῆς προβολῆς τοῦ γενείου, εἰς ἥσσονα βαθμὸν ἢ ἡ ἀϊδελβέργιος ἴσως, ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς λοιπὰς παραλλαγάς, τὴν προφατνίαν, τὴν προβολὴν τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς συμφύσεως, τὴν ἀπουσίαν ἀκάνθης καὶ φυμάτων καὶ ἔσω λοξῆς γραμμῆς κλπ. καὶ τὴν στενότητα τοῦ χώρου. Τὰ γενειακὰ τρήματα, μεγάλα, εὕρηνται εἰς τὴν γραμμὴν τῶν α΄ γομφίων. Μία δευτέρα παιδικὴ γνάθος τῆς Ἔρινκσντορφ φέρει πλὴν αὐτῶν καὶ πλατὺν κλάδον.

Τέλος, τὰ ὀστᾶ τῆς Πιλτντάουν, ὧν ἡ μὲν γνάθος ἀνήκει κατὰ τοὺς πλείστους εἰς χιμπαντζῆν, τὰ τεμάχια ὅμως κρανίου δεικνύουν μορφολογίαν τοῦ νέου ἀνθρώπου, εἶναι σπουδαιότατα, διότι ὑποστηρίζουν, δι' ἀσφαλοῦς παλαιοῦ ἴχνους, ἴσως ἀχιλίου, τὸ γεγονὸς τῆς μακρᾶς ζωῆς τοῦ νέου τύπου ἀνθρώπου (παραπλεύρως τῆς μορφῆς τοῦ παλαιοῦ), ζήτημα, ὅπερ τίθεται καὶ δι' ἄλλων ἀμφιβόλων ὅμως ἰχνῶν (Γκάλλεϊ-Χίλ). Ταῦτα εἶναι τὰ ἐλάχιστα ἴχνη τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες μᾶς ἄφησαν τόσα ἴχνη πολιτισμοῦ των στοιχειώδους, κατὰ τὸ διάστημα πολλῶν δεκαχιλιετηρίδων. Ἐκ τούτων βλέπομεν ὅτι τὰ ὄντα ἐκεῖνα ἐνεφάνιζον ἤδη ποικιλίαν τινὰ μορφῆς. Εἶναι ἀδύνατον ὅμως ἐκ τῶν εὐαρίθμων τούτων εὑρημάτων τῶν τελευταίων ἐτῶν νὰ γνωρίζωμεν ἀκόμη οὔτε τὴν σχέσιν των, οὔτε τὴν πρὸς τὰς νεωτέρας καὶ παλαιοτέρας μορφὰς σύνδεσιν αὐτῶν. Ὑποδηλοῦν ὅμως, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς τελειότητός των καὶ τῆς ποικιλίας των, ὕπαρξιν προδρόμου ἢ προδρόμων μορφῶν.

Ὅλως ἀντιθέτως τῆς πτωχείας τῶν περιόδων ἐκείνων, ἔχομεν ἄφθονα τὰ ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν κατόπιν μουστιαίαν βαθμῖδα, κατὰ τὸ πέρας τῶν παλαιῶν παλαιολιθικῶν χρόνων ἢ τὸ μεσοπαλαιολιθικόν. Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν τελευταίαν, κατὰ τοὺς πλείστους, παγετώδη περίοδον, μὲ κλῖμα ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν καὶ μὲ τὴν σχετικὴν πανίδα, τὸν πρωτόγονον ἐλέφαντα, τὸν ρινόκερων, τοιχόρρινον κλπ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ μαμμούθ, ὡς ἐκλήθη. Καὶ τὰ μὲν ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς περιόδου ταύτης φέρουν ὡρισμένον τύπον, τὰ δὲ *σκελετικὰ ἴχνη*, ἅτινα ἀποκαλύπτονται καθ' ἑκάστην κυρίως ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου κατῴκει, εἶναι κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικά, λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς μεταξύ των ὁμοιότητος, ἂν καὶ ἀπὸ διαφόρους τόπους προερχόμενα, καὶ σχετικῶς ἀπὸ διάφορα στρώματα χρονολογικῶς. Τὸ σύνολον τοῦτο τῶν σκελετῶν τῆς μουστιαίας περιόδου καλεῖται γενικῶς σήμερον *νεαντερτάλιος ἄνθρωπος* (βλ. λ.), ἐκ τοῦ κυριωτέρου καὶ πρώτου εὑρήματος τοῦ σκελετοῦ Νεάντερταλ, ἢ *παλαιός*, ἢ *μουστιαῖος*, ἢ *πρωτογενὴς* κλπ. Ἐκ τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν ὅλων τῶν σκελετῶν τούτων σχηματίζεται εἷς μορφολογικὸς τύπος, ἐντελῶς ἴδιος, τὸν ὁποῖον δὲν εὑρίσκομεν κατόπιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ποικιλία εἶναι πλέον καταφανής. Πλὴν τοῦ τύπου τούτου καὶ τοῦ τύπου τῆς συγχρόνου μορφῆς, οὗτινος εἴδομεν ὅτι συναντῶμεν ἴχνη καὶ πρὸ τῆς περιόδου ταύτης, ἔχομεν καὶ ἕτερον τύπον, συγχρόνου καὶ τοῦτον μορφολογίας, νεγροειδοῦς δέ, ὅστις ἔζη ἤδη ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς αὐτοὺς τῆς παλαιο-παλαιολιθικῆς περιόδου χρόνους, ἀντιπροσωπευόμενον διὰ τῶν σκελετῶν νεγροειδῶν Γκριμάλντι, μορφολογικῶς ἀνηκόντων εἰς τὸν ἑπόμενον σύγχρονον ἄνθρωπον. Τὴν ποικιλίαν ταύτην ὑποθέτομεν ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ λογικοῦ γεγονότος ὅτι καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι μορφαὶ τοῦ ἑπομένου τούτου τύπου ἔδει νὰ εἶχον ἐμφανισθῆ ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Πιθανῶς ὁ ὅλος ἄνθρωπος προέρχεται ἐκ πολὺ πλέον παρῳχημένων χρόνων καὶ ὁ ἀϊδελβέργιος, ὁ νεαντερτάλιος καὶ οἱ ὅμοιοι τύποι εἶναι μάλιστα ὑπολείμματα μόνον μεγάλων τύπων, ἢ καὶ βαθμίδων ἑνός, εὑρισκόμενα ἐν τῷ ἐξαλείφεσθαι. Πλὴν ἀταβιστικῶν τινων ἐμφανίσεων νεαντερταλοειδῶν χαρακτηριστικῶν, ἐνθυμιζουσῶν τὸ κοινὸν ἴσως στέλεχος, συναντωμένων ἐπὶ ἀνθρώπων τινῶν νεωτέρων τύπων, οὐδεμίαν συνέχειαν πραγματικὴν ἔχομεν μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων τύπων, προνεαντερταλίων, νεαντερταλίων καὶ μετανεαντερταλίων.

Πάντως ὁ νεαντερτάλιος τύπος ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον θέμα τῆς παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν σπουδαιοτέραν βάσιν τῆς μελέτης τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἢ τουλάχιστον τῆς πεποιθήσεως ὑπάρξεως προδρόμων μορφῶν ἀνθρώπου.

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τύπος ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐκ πολλῶν ἰχνῶν δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν σχετικῶς καλῶς. Μετ' αὐτοῦ συνδέεται νεώτερόν τι εὕρημα ἐξ Ἀφρικῆς, σημασίας μεγίστης, τὸ κρανίον τοῦ Broken-Hill, ὁ ἄνθρωπος τῆς Ροδεσίας. Διὰ τῶν ἔτι μᾶλλον ἐκπεφρασμένων νεαντερταλίων χαρακτηριστικῶν, ἰδίᾳ τοῦ προγναθισμοῦ καὶ τοῦ γείσου, ἐμφανίζεται τοῦτο ὡς εἷς τῶν πλέον πρωτογενῶν νεαντερταλίων τύπων, ἢ ἂν εἶναι νεωτέρας ἡλικίας παρ' ὅσον τινὲς δισχυρίζονται (διότι φέρει καὶ προοδευτικὰ χαρακτηριστικά), ἐμφανίζεται ὡς τυπικὸς νεαντερτάλιος, διατηρηθεὶς ἐπὶ μακρότερον ἁπλῶς καὶ οὗτινος οἱ νεαντερτάλιοι τῆς Εὐρώπης εἶναι προκεχωρημένα στάδια.

Μετὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱπποποτάμου, ὅπως καλοῦνται αἱ πρῶται βαθμῖδες τοῦ πλειστοκαίνου, μετὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μαμμούθ, ὅπως καλοῦνται οἱ μουστιαῖοι χρόνοι, μετὰ τὴν παλαιοπαλαιολιθικὴν δηλαδὴ περίοδον, ἐρχόμεθα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ταράνδου, δηλαδὴ τὸ νεώτερον πλειστόκαινον, ἢ ἀπὸ ἐργολογικῆς ἐπόψεως εἰς τὴν νεοπαλαιολιθικὴν περίοδον, δηλαδὴ τὴν ὠρινιάκιον, σολουτραίαν καὶ μαγδαληναίαν βαθμῖδα ὁμοῦ. Αἱ περίοδοι αὗται ἄρχονται μὲ τὴν μεταπαγετώδη περίοδον, ψυχροῦ κλίματος τῶν στεππῶν καὶ μετὰ χαρακτηριστικοῦ ζῴου τοῦ ταράνδου, ὅπερ ἔζη μὲν καὶ εἰς προηγουμένας περιόδους, ἀλλ' ἤδη ἀποτελεῖ τὸν κύριον σύντροφον τοῦ ἀνθρώπου, τὴν βάσιν τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς βιοτεχνίας του. Ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς περιόδου ταύτης ἐν συνόλῳ ἀπὸ τῆς προηγουμένης εἶναι κυρίως ἀνθρωπολογική, καὶ δὴ ἀπό τε ἀπόψεως προϊστορικῆς, πολιτισμοῦ, ὡς καὶ ἀπὸ παλαιοντολογικῆς, δηλαδὴ σωματολογικῆς. Γενικῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔχομεν ὅλως νέον ἄνθρωπον, ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰς ἀραιὰς ἐμφανίσεις τοῦ τύπου, κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀντὶ τῆς ἁδρᾶς ζῳώδους μορφῆς, ἀντὶ τῶν στοιχειωδεστάτων χονδροειδῶν λιθίνων σχεδὸν μόνον ἐργαλείων καὶ ὅπλων του, ἔχομεν ἀνωτέραν, λεπτοφυεστέραν μορφὴν ἀνθρώπου γενικῶς, ἀνωτέραν τέχνην καὶ ἀνάπτυξιν ἀκόμη καὶ τῆς καλλιτεχνίας. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *παλαιὸν* (κυρίως νεαντερτάλιον) *παλαιοντολογικὸν ἄνθρωπον* (Homo primigenius fossilis), ἔχομεν νῦν τὸν νέον (μὲ διάφορα ὀνόματα) παλαιοντολογικὸν ἄνθρωπον ἢ ἔμφρονα (Homo sapiens fossilis).

Καὶ τὰ μὲν στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καθ' ἕκαστον βαθμίδων τούτων ἔχουν βεβαίως διαφοράς, ὡς εἶναι φυσικόν, ἕνεκα τῆς διαρκοῦς προόδου τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες ἔδωσαν ἀφορμὴν καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαθμίδων. Γενικῶς ὅμως ἐμφανίζουν μίαν σημαντικὴν πρόοδον καὶ ἀποτελοῦν ὁλότητα διαφέρουσαν τῆς προηγουμένης. Τὰ δὲ σκελετικὰ ἴχνη, ἅτινα ἀφθονώτατα πλέον πανταχόθεν ἀνακαλύπτονται εἰς τὰ νεώτερα ταῦτα στρώματα τοῦ πλειστοκαίνου καὶ μετὰ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἐργασίας, ἐμφανίζουν καὶ ταῦτα ποικιλίας τινὰς τῶν χαρακτηριστικῶν βεβαίως, ἀλλὰ τοιαύτας μόνον οἷαι ἀπαντῶνται καὶ μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων καὶ τὸ σύνολόν των δὲν διαφέρει παρὰ τόσον μόνον τοῦ συγχρόνου. Τοὐναντίον, ἡ διαφορὰ τοῦ συνόλου ἀπὸ τοῦ τοῦ παλαιοῦ εἶναι κολοσσιαία. Ἡ ποιά τις ποικιλία, ἣν εἴδομεν ἤδη ἐμφανιζομένην καὶ εἰς τοὺς παλαιοπαλαιοντολογικοὺς ἀνθρώπους, ἀνεπτύχθη μεγάλως εἰς τὰς νεοπαλαιοντολογικὰς ὁμάδας. Καὶ ἂν ἐκεῖ δὲν δυνάμεθα νὰ διευκρινίσωμεν τὸ ζήτημα ἂν πρόκειται περὶ διαφόρων εἰδῶν ἢ φυλῶν κλπ., ἐνταῦθα ὁμιλοῦμεν πλέον περὶ τυπικῶν φυλῶν ἀνθρωπολογικῶς καὶ ἀρκούντως καθαρῶν, δεδομένης τῆς πρωϊμότητος αὐτῶν σχετικῶς. Ἡ βασικὴ ἀνθρωπογονικὴ ἔρευνα ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ, ὁ ἄνθρωπος εὕρηται εἰς σταθμὸν σχετικῆς τελειότητος καὶ δὲν παρέχει πλέον εἰμὴ καθαρῶς ἀνθρωπολογικόν, δηλαδὴ φυλολογικόν, διαφέρον, ὡς καὶ ἐθνογραφικόν.

Ὡς πρὸς τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα, ἐὰν ἀφήσωμεν τὰ μορφολογικῶς νέα, ἅτινα εἴδομεν προερχόμενα ἐκ παλαιοτέρων στρωμάτων, Γκάλλεϊ-Χίλλ, Πίλτντάουν, Ipswich κλπ., περὶ τῆς σημασίας τῶν ὁποίων εἴπομεν, ἔχομεν πρῶτον τοὺς δύο σκελετοὺς Γκριμάλντι ἐκ βαθυτέρων στρωμάτων, οὓς ὅμως ταξιθετοῦμεν ἐνταῦθα, ὡς μίαν παλαιοτέραν μορφὴν τοῦ νέου ἀνθρώπου, νεγροειδῶν χαρακτηριστικῶν.

Εἶτα ἔχομεν, πρώτιστα πάντων, τοὺς περιφήμους σκελετοὺς Κρομανιόν, τέσσαρας ἐν ὅλῳ, τὸν σκελετὸν Κὸμπ-Καπέλλ, τοὺς πέντε ἢ ἓξ ἐνηλίκους καὶ ἕνα παιδικόν, ἐκ τῆς δεκαπεντάδος ἴσως τῶν σκελετῶν τῆς περιοχῆς Σολουτρὲ (Saône-et-Loire) τῆς Γαλλίας, διαφόρων χρονολογιῶν καὶ ποικίλης μορφολογίας, τὸν σκελετὸν τοῦ Enzheim (Ἀλσατία), τὸν σκελετὸν τοῦ Πάβιλαντ, σπηλαίου τῆς Ἀγγλίας, νομισθέντα ὡς γυναικεῖον ἐν ἀρχῇ καὶ κεχρωσμένον ἐρυθρὸν (ἐρυθρὰ κυρία τοῦ Pavilant), τὸν καὶ πρῶτον ἀνακαλυφθέντα τοῦ νέου ἀνθρώπου (1823), τὸ κρανίον Καμάργκο τῆς Ἱσπανίας, τοὺς νεωτέρους σκελετοὺς Γκριμάλντι, ὧν τύπος ὁ λεγόμενος ἄνθρωπος τῆς Μαντόν, τὸν σκελετὸν τῆς Μπρὺνν τῆς Μοραβίας, ἐξ ἧς ἔχομεν καὶ ἄλλον σπουδαιότατον παλαιολιθικὸν σταθμόν, μὲ ἑκατοντάδας μαμμοὺθ καὶ χιλιάδας ἔργων ὀστοῦ, κεράτων καὶ ἐλεφαντοστοῦ καὶ λίθου σολουτραίας ἐποχῆς καὶ 14 πλήρεις καὶ 6 ἀτελεῖς σκελετοὺς τοῦ Predmost (1894) ἐντὸς τάφου. Κατά τινας, οὗτοι εἶναι σολουτραῖοι, κατ' ἄλλους ὠρινιάκιοι. Δολιχοκέφαλοι, ἐμφανίζουν μορφολογίαν νέου ἀνθρώπου μὲ μέγα ἀνάστημα (1.80 μ.), φέρουν δ' ὅμως ἰσχυρὰ ὑπερκόγχια τόξα. Παραλληλίζονται πάντως πρὸς τὸν κρομανιόνιον τύπον. Ἐκ Μοραβίας ἐπίσης ἔχομεν καὶ τεμάχια 6 σκελετῶν καὶ 3—4 παιδικῶν τοῦ Λάουτς σπηλαίου, τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου.

Ἐκ δὲ τῶν μαγδαληναίων στρωμάτων μᾶλλον, πρῶτον τὸν σκελετὸν La Madeleine τῆς Δορδώνης, τὸν σκελετὸν Cap-Blanc τῆς Δορδώνης καὶ κυρίως τὸν σκελετὸν τῆς Λωζερὶ-Μπάς, ἐπίσης ἐκ Δορδώνης. Ὁ περιφημότερος ὅλων εἶναι ὁ σκελετὸς τῆς Σανσελάντ, ἐξ οὗ ὠνομάσθη ἴδιος τύπος. Ἔχομεν εἶτα τὸν σκελετὸν τοῦ Ντουρουτὺ (Landes), ἀνευρεθέντα (1872) ὑπὸ τῶν Lartet καὶ Duparc καὶ ὁμοιάζοντα μὲ τὸν κρομανιόνιον, τὸν σκελετὸν τῶν Hoteaux (Aine), ἀνακαλυφθέντα τῷ 1894 ἐκ σπηλαίου καὶ ἐκ στρώματος παλαιολιθικοῦ, κεχρωσμένον ἐρυθρὸν καὶ μὲ μαγδαληναῖα ἀντικείμενα, νεαροῦ ἀτόμου, τὸ γυναικεῖον κρανίον τοῦ Placard, σπηλαίου τῆς Charente, ἐμφανίζον ἤδη ἀρχὴν ὑποβραχυκεφαλίας, τὸ κρανίον τοῦ Μὰς-Ντ'αζὶλ σπηλαίου τῆς Ariège, ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα, τοὺς 3 σκελετοὺς τῆς Ὑόννης, τοὺς 2 θόλους τοῦ Καστίλλο τῆς Ἱσπανίας, τὸ παιδικὸν κρανίον τοῦ Μπάλλα τῆς Οὐγγαρίας κλπ. καὶ ἰδίως τοὺς δύο σκελετοὺς τοῦ Oberkassel τοῦ Ρήνου (1914), ἕνα ἀνδρικὸν καὶ ἕνα γυναικεῖον, ἀποκαλυφθέντας ἐκ διπλοῦ τάφου, χρωματισμένους ἐρυθρούς, μὲ ἀντικείμενα μαγδαληναῖα καὶ χαρακτηριστικὰ ὁμοιάζοντα καὶ εἰς τὸν κρομανιὸν καὶ τὸν σανσελάντ. Ἀμφίβολον τέλος, ἀπὸ στρωματολογικῆς ἐπόψεως, ὡς πρὸς τὴν νεοπαλαιολιθικήν των χρονολόγησιν, εἶναι ἄλλα τινὰ εὑρήματα, ὡς τοῦ Egisheim (Ἀλσατία) τεμάχιον κρανίου, τοῦ Halling (Ἀγγλία) σκελετός, τὰ ὑπολείμματα 12 σκελετῶν τοῦ Aveline (Mendips), ἓν κρανίον τῆς Fühlingen (Μπὸνν) καὶ τὸ γνωστότερον κρανίον τῆς Μπρύξ, τῆς Βοημίας (1872), τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη καὶ ὡς νεαντερταλοειδές, ὡς καὶ τὸ τοῦ Engis (1833) καὶ τοῦ Engihoul, θεωρούμενα μᾶλλον νῦν ὡς νεολιθικὰ κλπ.

Τὸ σύνολον τῶν σκελετικῶν ὑπολειμμάτων τῶν βαθμίδων τούτων τοῦ νεοπαλαιολιθικοῦ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου. Στεροῦνται τὰ ὑπολείμματα ταῦτα τελείως τῶν πιθηκείων γενικῶς χαρακτήρων, οὓς εἴδομεν ἐπὶ τοῦ νεαντερταλίου τύπου. Ὡς πρὸς τοῦτο, ἀποτελοῦν μίαν κοινὴν μορφολογικὴν οἰκογένειαν τοῦ *νέου ἀνθρώπου*, τὴν *παλαιοντολογικήν*, ἧς συνέχεια, καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἶναι ἡ σύγχρονος, μὲ τὰς προδρόμους μορφάς της κατὰ τὴν μεσολιθικήν, διάμεσον ἐποχήν. Τοῦ παλαιοντολογικοῦ τούτου νέου ἀνθρώπου ὑπάρχουν ἐμφανίσεις τινὲς καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν παλαιολιθικὴν ἐποχήν. Γενικῶς ὅμως ἡ νέα μορφὴ ἀσφαλῶς εὕρηται κατὰ τὴν νεωτέραν. Ἕνεκα δὲ καὶ τῶν διαφορῶν τῶν σκελετῶν τούτων παραδέχονται γενικῶς διαφόρους τύπους ἢ φυλάς, εἰς ἃς ἔδωσαν τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαιοτέρου σχετικοῦ εὑρήματος. Σχετικῶς μὲ τὴν χρονολογικήν του ἐμφάνισιν, διακρίνομεν πρώτην τὴν *φυλὴν Γκριμάλντι*, τὴν ἀντιπροσωπευομένην μόνον ἀπὸ τοὺς δύο *νεγροειδεῖς* σκελετούς, κατωτάτου ὠρινιακίου. Εἶτα τὴν κρομανιόνιον φυλήν, εἰς ἣν περιλαμβάνονται οἱ πλεῖστοι σκελετοὶ τῆς ὠρινιακίου βαθμῖδος, ἀκόμη καὶ οἱ ὑπόλοιποι τῶν σπηλαίων Γκριμάλντι, καὶ ἥτις ἐμφανίζει ἰδίαν συνδρομὴν χαρακτηριστικῶν λίαν ἰδιόρρυθμον. Καὶ ἡ μὲν φυλὴ Γκριμάλντι ἔχει ἀσφαλῶς ἐπιζήσει, ὅπως βλέπομεν εἴς τινα ἄτομα τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης μὲ νεγροειδῆ τινα χαρακτηριστικά, ἀσφαλῶς ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξέλιπεν ἢ ἀπεσύρθη εἰς Ἀφρικὴν πιθανῶς, ἐνωρὶς πάλιν. Τὴν δὲ κρομανιόνιον ἀναζητοῦν πολλοὶ καὶ εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον καὶ σήμερον ἐν Γαλλίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀλγερίῳ ἀκόμη, ἰδίᾳ ὅμως, ὡς διατείνονται πολλοί, ἀπὸ τῶν Quatrefages καὶ Hamy ἤδη (Verneau καὶ ἐσχάτως Fischer), μεταξὺ τῶν Γκουάνσων τῶν Καναρίων νήσων. Πλὴν τῶν δύο τούτων μεγάλων τύπων, διακρίνουν ἀκόμη, ὡς ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν μαγδαληναίαν μάλιστα ἐποχήν, καὶ τὴν *σανσελάντιον φυλὴν* ἢ τὸν τύπον τοῦ σκελετοῦ τῆς Λωζερὶ-Μπάς, εἰς ἣν ὑπάγονται καί τινες ἄλλοι τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκουσί τινες εἰς τοὺς σημερινοὺς Ἐσκιμώους. Ὁπωσδήποτε, οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι τύποι

Digitized by Google

ὁ κρομανιόνιος καὶ ὁ σανσελάντιος, ἂν καὶ ἐμφανίζουν διαφοράς τινας (γιγάντειον ἀνάστημα, χαμαιπροσωπία, χαμαικογχία κλπ. τοῦ κρομανιονίου), ἀκόμη δὲ καὶ ὁ τόσον διάφορος γκριμάλντιος, ἀποτελοῦν γενικῶς τὸν παλαιοντολογικὸν ἔμφρονα ἄνθρωπον ἢ νέον. Τούτου δὲν γνωρίζομεν τὴν ἀσφαλῆ συνέχειαν.

Εἰς τὸν κύκλον τοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου περιλαμβάνεται τέλος καὶ ἡ μεταβατικὴ βαθμίς, ἀπὸ τοῦ πλειστοκαίνου πρὸς τὸ ὁλόκαινον, ἀπὸ τῆς παλαιολιθικῆς βαθμῖδος εἰς τὴν νεολιθικὴν βαθμίδα, ἡ ὑπὸ τοῦ Morgan κληθεῖσα μεσολιθικὴ ἐποχὴ καὶ σήμερον ἐπιπαλαιολιθική. Τὸ πλεῖστον τμῆμα ταύτης τοὐλάχιστον ἀνήκει εἰς τοὺς παλαιολιθικοὺς χρόνους, γεωλογικῶς καὶ τεχνολογικῶς. Τὰ κύρια παλαιοντολογικὰ ἴχνη ταύτης εἶναι δύο τύπων, ἑνὸς δολιχοκεφάλου καὶ μικροῦ ἀναστήματος καὶ μακροπροσωπίας (φυλὴ Μουγκὲμ) καὶ ἑτέρου βραχυκεφάλου καὶ πλατυπροσώπου (μογγολοειδοῦς;), εἶτα δύο σκελετῶν νεωτέρου (ἀζιλιαίου) στρώματος τοῦ Μὰς-Νταζίλ, τοῦ κρανίου Kauferstberg τῆς Βαυαρίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ σωροῦ τῶν σκελετῶν Ὄφνετ μὲ τὰ ἄφθονα βραχυκέφαλα κρανία, διὰ πρώτην φορὰν συναντώμενα. Τέλος περιλαμβάνομεν ἐνταῦθα καὶ ἐλάχιστα ἴχνη (εἷς σκελετός, μία κάτω γνάθος) τοῦ Μαγλεμοσίου. Ἡ ὅλη μορφολογία αὐτῶν πίπτει ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, μετὰ διατηρήσεως χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀνθρώπου τῆς νεωτέρας παλαιολιθικῆς περιόδου. Καὶ κατὰ τὴν ἀζιλιαίαν καὶ ταρντενουάσιον, ὡς καὶ τὴν καμπιναίαν, ἧς δὲν ἔχομεν πολλὰ παλαιοντολογικὰ λείψανα, βλέπομεν τὸ σπουδαιότερον χαρακτηριστικόν, τὴν ἐμφάνισιν καὶ πλήθυνσιν τῶν βραχυκεφάλων τύπων. Καὶ ἂν καὶ ἡ σύνδεσις εἶναι κατ' ἐξοχὴν δυσχερὴς ἀκόμη, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης διακρίνομεν τὴν ἐμφάνισιν τῆς διαιρέσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου (διότι διὰ τὴν Εὐρώπην ἡ μελέτη αὕτη εἶναί πως προχωρημένη) εἰς τὰς γνωστὰς βασικὰς μεγάλας ὁμάδας, τὸν βόρειον τύπον, τὸν μεσογειακὸν καὶ τὸν ἄλπειον. Τὸν μεσο— ἢ βραχυκέφαλον τύπον, τὸν ἐμφανιζόμενον ἀπὸ τῆς ἀζιλιαίας βαθμῖδος ἤδη, ἐκάλεσαν καὶ φυλὴν Φουρφὸζ (ἢ Γρενέλλ), συνεχιζομένην εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν περὶ τῆς προελεύσεώς της.

Ἡ νεολιθικὴ ἐποχή, συμπίπτουσα πρὸς τὴν ὁλόκαινον γεωλογικὴν περίοδον ἢ τὴν σύγχρονον, ἐκφεύγει τῆς παλαιοντολογικῆς ἐρεύνης. Αἱ ῥίζαι ὅμως τῶν ἀνθρώπων ταύτης ὑπάρχουν ἤδη εἰς τὰς προηγουμένας καὶ ἡ σύνδεσις τῶν ἰχνῶν τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς συγχρόνους θὰ ἦτο ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσα. Δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι λίαν δυσχερὲς καὶ μέχρι σήμερον ἔχει σημειώσει μικρὰν πρόοδον. Διακρίνομεν πλέον εἰς ὅλας τὰς χώρας ποικιλίαν τύπων καὶ ἡ ἀναλογία αὐτῶν ἑκάστοτε εἶναι διάφορος. Γενικῶς, ἡ βραχυκεφαλία αὐξάνει βαθμηδόν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ νεολιθικοῦ ἡ διαίρεσις εἰς τοὺς τρεῖς ἀνωτέρω τύπους εἶναι πλέον σαφής.

Ποία εἶναι ἡ σύνδεσις τούτων πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν γνωρίζομεν. Ὁ βόρειος τύπος φαίνεται γέννημα τοῦ παλαιοντολογικοῦ νέου ἀνθρώπου τῆς Εὐρώπης (κρομανιόνιος, σανσελάντιος κλπ.) καὶ δὴ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ μερῶν μὴ καλυφθέντων ὑπὸ παγετώνων. Ὁ μεσογειακός, συγγενὴς τῶν ὠρινιακίων κρομανιονίων, ἔσχε βάσιν καὶ τὰς τρεῖς περὶ τὴν Μεσόγειον ἠπείρους. Ὁ ἄλπειος εἶναι ἀσιατικὸς πιθανῶς.

Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης τὰ ἴχνη αὐτοῦ εἶναι μηδαμινὰ καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τοῦ νεαντερταλίου τύπου, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων παλαιολιθικῶν βαθμίδων. Ἐσχάτως ὅμως ἀνεκαλύφθησαν εὑρήματά τινα, ὧν τινα μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ σύνδεσιν τῶν ἀνθρωπείων ὁμάδων. Ἐκ τῆς Ἀσίας ἔχομεν τὸν ἄνθρωπον τῆς Γαλιλαίας, τὸν ἄνθρωπον τοῦ Πεκίνου καὶ τὸν πιθηκάνθρωπον, ἂν θέλωμεν νὰ τὸν περιλάβωμεν ὁμοῦ. Ἄλλα εἶναι ὀστᾶ τινα σκελετῶν τοῦ Ἀντέλια, σπηλαίου τῆς Συρίας - Φοινίκης, νεοπαλαιολιθικοῦ, καὶ ἓν ἱερὸν ὀστοῦν τοῦ Χο-νὰν τῆς Κίνας, πιθανῶς νεαντερτάλιον. Ἱκανῆς σημασίας κατά τινας εἶναι, τέλος, τὸ γυναικεῖον κρανίον Wadjak, τῆς Ἰάβας, πιθανῶς πλειστοκαίνου περιόδου, ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου ἀπολιθώσεώς του, μὲ χαρακτηριστικὰ τασμανικὰ (θόλος τροπιδοειδής, ὑψηλότερος τοῦ νεαντερταλίου, χαμαιμετωπία, ὑπερκόγχια τόξα, εὐρεῖα ὑπερῴα, ὕπαρξις γενείου τῆς γνάθου, ὀγκῶδες, 1550 κ.έμ. χωρητικότης, 72,5 δείκτ. κρ.). Ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου τὰ προϊστορικὰ ἴχνη πολιτισμῶν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἄφθονα, δὲν ἔχομεν ἐπίσης εἰμὴ εὐάριθμα ὀστᾶ. Πλὴν τῆς αὐστραλοπιθήκου, τῆς Μπετσουανά, ὅστις ἐξέρχεται τοῦ κύκλου, σημειοῦμεν ἓν κρανίον Ἀλῆ-πασᾶ, σπηλαίου μπερμπερικοῦ καὶ κρομανιονίου πιθανῶς τύπου, τὴν εἰκοσάδα τῶν σκελετῶν τοῦ Μεχτὰ-ἐλ-Ἀρμπί, τοῦ Ἀλγερίου ἐπίσης, ὠρινιακίου ἴσως, ἄλλα τινὰ ἴχνη νεγροειδῆ, τοῦ La Mouillah, τοῦ Μαρόκκου, ἀμφίβολα, δεικνύοντα τοὐλάχιστον τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φυλῶν, λευκῆς καὶ νεγρικῆς, μεταξὺ Νοτίου Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀφρικῆς. Ἐκ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ὅμως, πλὴν εὑρημάτων τινῶν, τῶν Koranna, Bayville, Mistkrall καὶ ἰδίως τοῦ κρανίου τοῦ Cape Flats μὲ τὰ αὐστραλοειδῆ χαρακτηριστικά, μεταξὺ τῶν νεαντερταλίων καὶ τῶν συγχρόνων δηλαδὴ (Homo australoideus africanus), μείζονος σημασίας εἶναι κυρίως, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κρανίον τοῦ Ὀλντοβάϊ καὶ τὸ κρανίον τοῦ Μπόσκοπ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ νεώτερον εὕρημα, ὁ ῥοδεσιανὸς ἄνθρωπος.

Ἐκ τῆς Ὠκεανίας, κυρίως, ἥτις ἐμφανίζεται καθ' ὅλα χώρα ἐνθυμίζουσα τοὺς παλαιοντολογικοὺς καὶ γενικῶς παλαιοὺς χρόνους, καὶ ὡς πρὸς τὴν βλάστησιν καὶ ὡς πρὸς τὰ ζῷα καὶ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἰδιαιτέρως, τὸν σύγχρονον Αὐστραλόν, ἐμφανιζόμενον ὡς τύπον λίαν πρωτόγονον, πλὴν ἑνὸς γομφίου *ὀδόντος τοῦ Βέλλιγκτον*, σπηλαίου, δὲν ἔχομεν ὀστεολογικὸν εὕρημα ἄξιον μνείας εἰμὴ μόνον τὸ κρανίον τοῦ Ταλγκαΐ. Εἶναι λίαν πιθανῶς πλειστοκαίνου στρώματος καὶ κατὰ τὸ πρόσωπον λίαν πρωτόγονον, κερδίζει δὲ εἰς σημασίαν συνδυαζόμενον μὲ τὸ κρανίον Wadjak τῆς Ἰάβας. Τέλος, ἡ Ἀμερικὴ οὐδὲν παλαιοντολογικὸν τεκμήριον μᾶς ἔδωκεν εἰσέτι, οὕτως ὥστε δὲν εἴμεθα ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀρχαιότητα τῶν κατοίκων της, οὐδ' ἐὰν ἦσαν οἱ καλούμενοι αὐτόχθονες, πράγματι τοιοῦτοι, ἢ μήπως ἐπήλυδες ἐκ τῆς Ἀσίας, ἐκ τοῦ ἀπεράντου τούτου, στερεωτέρου τμήματος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τοῦ θεωρουμένου ὑπὸ πολλῶν ὡς κοιτίδος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἔχομεν τὸ κρανίον τοῦ Rock Bluff, τοῦ Ἰλλινόϊς, τὸν σκελετὸν τῆς Νέας Ὀρλεάνης, τὸ λαγόνιον ὀστοῦν τοῦ Natschez, τοῦ Μισσισσιπῆ, τὸν σκελετὸν τοῦ Soda Creek, τοῦ Κολοράντο, τὰ ὀστᾶ τοῦ Charleston, ἅπαντα ἀμφιβόλου στρωματολογίας, εἶτα τὰ 2 κρανία καί τινα ἄλλα ὀστᾶ καὶ ἕνα μηρὸν τοῦ Τρεντὸν (τὰ κρανία, ἀμφιβόλου στρώματος, ἐμφανίζουν χαρακτηριστικά τινα νεαντερταλοειδῆ), τὸν σκελετὸν τοῦ Λάνσιγκ ἐν Κανσὰς καὶ μίαν παιδικὴν γνάθον, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Ἰνδῶν, τὰ διάφορα ὀστᾶ τῆς Ὀμάχα (Νεμπράσκα) δωδεκάδος ἀτόμων, ἢ τὸν ἄνθρωπον τοῦ πηλοῦ, ἐπίσης ἰνδικά, ἂν καὶ φέροντά τινα ἐξ αὐτῶν κατώτερα χαρακτηριστικά, τὸν σκελετὸν τοῦ Ράνκολὰ-Μπρέα Καλιφορνίας, ἀπορριπτόμενον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, καὶ τέλος τὰ διάφορα ὀστᾶ τῆς Φλώριντας (ἀπὸ τοῦ 1852), καὶ ἰδίᾳ τοῦ Βέρο, ὁμοίως διαψευσθέντα. Κατὰ τὸν Boule ὅμως δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀπορρίπτωνται ὅλα, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητός των πρὸς σημερινοὺς αὐτόχθονας, διότι οὐδόλως εἶναι ἀπαραίτητον μία μορφὴ παλαιὰ νὰ ἔχῃ ἀναγκαστικῶς ἐξαλειφθῆ. Δεδομένου ὅτι ἴχνη λιθίνων ἐργαλείων ὑπάρχουν (Τρεντὸν κλπ.), εἶναι δυνατὸν τινὰ τῶν ὀστῶν νὰ φθάνουν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ πλειστοκαίνου. Ἐκ τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς ἔχομεν τεμάχια σκελετοῦ ἐν Peñon de los Baños τοῦ Μεξικοῦ, ἀμφιβόλου στρώματος. Ἐκ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τῆς τόσον αὐτονόμου ἀπὸ γεωφυσικῆς καὶ βιολογικῆς ἐπόψεως, τῆς κοιτίδος ἴσως τῶν κατωτέρων πιθήκων, τῆς στερουμένης ὅμως ἀνθρωποειδῶν πιθήκων ἀνέκαθεν, ἔχομεν τὰς ὀλιγωτέρας ἐλπίδας ἀνευρέσεως παλαιοντολογικῶν προανθρωπείων καὶ ἀνθρωπείων ἰχνῶν. Ἐν τούτοις, εἶναι ἡ χώρα τῆς ἀνευρέσεως ἐντὸς τῶν παμπαιανῶν στρωμάτων τῶν ἰχνῶν ἐκείνων, ἐφ' ὧν ἐστήριξε τὰς παραδόξους θεωρίας του ὁ Ameghino περὶ τῆς σειρᾶς τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀναφέρομεν καὶ ἄλλα τινὰ ὑπολείμματα: τέσσαρας σκελετοὺς τοῦ Rio Carcarana (1864), πρώτους ἐν Ἀργεντινῇ, ὑπὸ τοῦ Seguin, μικρὰ ὀστᾶ τῆς Frias (1870) ὑπὸ τοῦ Ameghino, τὰ ὀστᾶ τοῦ Saladero (1876), τὸν σκελετὸν Fontezuelas (1881), τὸν πλήρη σκελετὸν Samporobon (Ameghino) καὶ τὸ κρανίον τοῦ Arecifes (Ameghino, 1889), τὰ ὀστᾶ τοῦ Chocori (1888) καί τινα ἄλλα οὐδεμιᾶς σημασίας σήμερον, τὸν σκελετὸν τῆς Villanueva (1910) καὶ τοὺς δύο τοῦ Del Moro κλπ., παλαιῶν Ἰνδῶν ἀναμφιβόλως. Τινὰ τούτων δεικνύουν ἁπλῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν δὲν εἶναι τόσον νέος, ἀλλὰ ἔδει νὰ ἔχῃ ἐμφανισθῆ ἀπὸ τοῦ τέλους τοὐλάχιστον τῶν γεωλογικῶν χρόνων, ὡς Homo sapiens.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπολείμματα παλαιοντολογικῶν σκελετῶν ἀνθρώπου δὲν ἔχουν εὑρεθῆ μέχρι σήμερον. Ὡς μόνα ἴχνη ἔχομεν τεμάχια θόλου κρανίου ἀνευρεθέντα ἐν Μεγαλοπόλει ὑπὸ τοῦ Θ. Σκούφου καὶ κατατεθειμένα ἐν τῷ γεωλογικῷ καὶ ὀρυκτολογικῷ μουσείῳ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μήπω μελετηθέντα.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐντὸς διαδοχικῶν στρωμάτων τῶν παλαιοντολογικῶν ἰχνῶν τῆς γραμμῆς τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἑκάστην καὶ περισσοτέρων, καὶ ἡ διάγνωσις τῆς ὑπάρξεως διαφόρων τύπων προανθρωπείων καὶ ἀνθρωπείων ὄντων, ἐπιβεβαιοῖ κατὰ τὸν ἀντικειμενικώτερον τρόπον τὰς μορφολογικὰς σχέσεις τοῦ ἀνωτάτου ὄντος, ὅπως ἐσυνηθίσαμεν νὰ ὀνομάζωμεν αὐτό, πρὸς τὸν λοιπὸν ζωϊκὸν κόσμον, ἐπιβεβαιοῦσα συγχρόνως καὶ τὰ ὅμοια συμπεράσματα ἄλλων ἐπιστημῶν, ζωολογίας καὶ συγκριτικῆς ζωολογίας, ἀνατομικῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγκριτικῆς ἀνατομικῆς, ἐμβρυολογίας, μελέτης τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν ὑποτυπωδῶν ὀργάνων, φυσιολογίας καὶ ψυχολογίας καὶ βιοχημείας, καὶ παθολογίας ἀκόμη. Ἀντιλαμβανόμεθα τὸ ὀρθὸν τῆς κατατάξεως τοῦ ἀνθρώπου μεταξὺ τῶν πρωτευόντων, καὶ δὴ ὡς ἀνωτέρου πρωτεύοντος (πρώτου τῶν πρώτων), ὁμοιάζοντος μάλιστα περισσότερον πρὸς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς, παρ' ὅσον οὗτοι πρὸς τοὺς κατωτέρους πιθήκους. Ἡ κολοσσιαία διαφορὰ τοῦ ἐγκεφάλου, ποσοτικὴ ἀλλὰ κυρίως ποιοτική, ἐξ ἧς ἡ δυνατότης τῆς ἀνωτέρας πνευματικῆς λειτουργίας, δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ εἰμὴ διαφορὰ βαθμοῦ. Τὰ παλαιοντολογικὰ ὑπολείμματα εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα ἔδωσαν τὴν μείζονα στήριξιν τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως. Διὰ τῶν εὑρημάτων τῶν δρυοπιθήκων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ κυρίως διὰ τοῦ πολυτίμου ἴχνους τοῦ πιθηκανθρώπου τοῦ ὀρθοῦ, ἂν μὴ καὶ ἄλλων, ὅπως τοῦ αὐστραλοπιθήκου κλπ., ἀνερχόμεθα βαθμῖδάς τινας ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τῶν ζώντων ἀνθρωποειδῶν. Διὰ τοῦ ἀϊδελβεργίου ἀνθρώπου, τοῦ ῥοδεσιανοῦ, τοῦ νεαρτερταλίου κ.λ.π., κατερχόμεθα ἀντιθέτως ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἔμφρονος βαθμῖδάς τινας. Ἂν καὶ δὲν εὑρέθη ἀκόμη ὁ πραγματικὸς διάμεσος τύπος, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ μὴ ἀνθρώπου, μεταξὺ τοῦ ἀνορθωθέντος, πελματοβάμονος, μὲ εἰδικοποιηθείσας χεῖρας καὶ γνάθους καὶ μὲ ἀνώτερον ἐγκέφαλον ἀνθρώπου, καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἡμιορθίου, μὲ συλληπτήρια κάτω ἄκρα, μὴ εἰδικοποιηθείσας (προβαλλούσας) γνάθους καὶ κατώτερον ἐγκέφαλον, ἀρχικοῦ ὄντος ὅμως, δὲν ἐμφανίζεται πλέον τόσον ἀπλήρωτον τὸ χάσμα. Ὁμιλοῦντες ἐνταῦθα περὶ διαμέσων κρίκων καὶ περὶ συγγενειῶν, ἐννοοῦμεν τὴν μορφολογίαν, τὴν σωματικὴν ὁμοιότητα. Ὡς πρὸς τὴν γενεαλογικὴν σχέσιν τῶν διαφόρων μορφῶν καὶ μεταξύ των καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς νεωτέρας μορφάς, γνωρίζομεν ἀκόμη ὀλιγώτερα. Μετὰ τῆς μορφολογικῆς ὁμοιότητος δὲν συνδέεται κατ' ἀνάγκην καὶ γενεαλογικὴ συγγένεια πάντοτε.

Διὰ τῶν παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων κατεδείχθη ἁπτῶς ἡ μεγάλη παλαιότης τοῦ ἀνθρώπου, ἣν ἐγνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν πρώτων του ἔργων. Δι' αὐτῶν κατέπεσε πᾶσα ἀντίθετος ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας βασιζομένη σκέψις. Δι' αὐτῶν διευκρινίζομεν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρώπων, ἀνευρίσκοντες ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων τοῦ παρελθόντος ὑπῆρξε μία φυλετικὴ διάκρισις εἰς τύπους, ἄλλους φθάσαντας μέχρις ἡμῶν καὶ ἄλλους ἐξαλειφθέντας, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μὲ ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τύπων τούτων ἐστηρίχθησαν πλεῖσται θεωρίαι καὶ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἀλλ' εἶναι ἅπασαι ὑποθέσεις ἀκόμη, ὡς καὶ αἱ περὶ τοῦ τόπου καὶ χρόνου τῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

παλαιοντολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλαιοντολογίαν, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκλιπόντων φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, σῳζομένων δὲ ὡς ἀπολιθωμάτων.

—παλαιοντολογικοὶ *πίθηκοι*. Ἐξαλειφθεῖσαι μορφαὶ πιθηκείων ὄντων, ἅτινα ἔζησαν κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους καὶ ὧν εὑρίσκομεν τὰ κατὰ κανόνα ἀπολιθωμένα σκελετικὰ ὑπολείμματα ἐντὸς τῶν διαφόρων γεωλογικῶν στρωμάτων. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δὲν εἶχον ἀκόμη εὑρεθῆ ἴχνη πιθήκων ἄλλων ἀπὸ τὰ σήμερον ζῶντα εἴδη. Μόλις τῷ 1837 ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Lartet ὁ πλειοπίθηκος, μὲ χαρακτηριστικὰ ἀνθρωποειδοῦς, περιληφθέντων οὕτω καὶ τῶν πιθήκων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ἐμφανίσεως των, εἰς τὴν παλαιοντολογικὴν ἔρευναν. Ἡ μελέτη τῶν παλαιοντολογικῶν πιθήκων ἐνδιαφέρει ἀμεσώτατα τὴν ἀνθρωπολογίαν, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ἡ σειρὰ τῶν πρωτευόντων, ἰδιαίτατα ὅμως ἡ τῶν ἀνωτέρων, τῶν ἀνθρωποειδῶν. Οἱ παλαιοντολογικοὶ πίθηκοι εἶναι ἐλάχιστα ἀκόμη γνωστοί. Τὰ σκελετικὰ ὑπολείμματα, τὰ ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὴν ἑκατονταετίαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνακαλύψεως, εἶνε ἐλάχιστα, καὶ κυρίως τὰ τῶν ἀνωτέρων, ἀλλὰ καὶ ἀτελέστατα (συνήθως τεμάχια θόλου κρανίου καὶ ἰδίᾳ τεμάχια κάτω σιαγόνος). Τὰ ὑπολείμματα τῶν παλαιοντολογικῶν πιθήκων ὑπάγονται εἰς τὰς αὐτὰς γενικὰς μορφάς, ἃς εὑρίσκομεν καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, μᾶς δεικνύουν ὅμως διὰ τῆς στρωματολογικῆς των ἐμφανίσεως τὴν πραγματικότητα τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως ἐκ τῶν κατωτέρων μορφῶν πρὸς τὰς τελειοτέρας μορφάς. Ὑπάρχουν μορφαί τινες γεννῶσαι ὑποψίας μείζονός τινος σχέσεως τῆς ὁμάδος τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων πρὸς τὸν ἀνθρώπειον τύπον.

Διακρίνομεν καὶ ἐν τῇ παλαιοντολογίᾳ τοὺς τύπους τῶν πρωτευόντων, οὓς γνωρίζομεν ἐν τῇ ζῳολογίᾳ, ἤτοι τῶν τετραχείρων καὶ τῶν διχείρων. Ἔχομεν ὀστᾶ προπιθήκων (ἢ ἡμιπιθήκων, ἢ πιθήκων μὲ ῥύγχος ἀλώπεκος κλπ., ἢ λεμουριδῶν), τοὺς ὁποίους πολλοὶ χωρίζουν τῶν πρωτευόντων καὶ πιθήκων (ἀρκτοπιθήκων, πλατυρρίνων, καταρρίνων, οὓς διακρίνομεν εἰς κυνομόρφους καὶ ἀνθρωπομόρφους ἢ ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους). Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν πρωτευόντων χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τριτογενοῦς, ἀπὸ τοῦ κατωτάτου ἠωκαίνου. Ὡς κοιτὶς ἐμφανίζεται, τοὐλάχιστον ἀντικειμενικῶς, τὸ βόρειον τμῆμα τῆς γῆς, ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ καὶ ἡ βόρειος Εὐρώπη, πιθανῶς

Digitized by Google

δ' ἡ χώρα, ἥτις ὑποτίθεται ὅτι συνέδεέ ποτε τὰς δύο ταύτας ἠπείρους. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τοῦ τριτογενοῦς καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τῶν ἠπείρων ἐκείνων, εἰς μὲν τὴν Νότιον Ἀμερικὴν εὑρίσκομεν ἰδίαν διαμόρφωσιν τῶν πρωτευόντων, δηλαδὴ τῶν πιθήκων μόνον (πλατύρρινα), μὴ ἔχουσαν σχέσιν μὲ τοὺς ἀνθρωποειδεῖς καὶ τὸν ἄνθρωπον, παρὰ τὰς ἀντιθέτους θεωρίας τινῶν, ὡς τοῦ Ameghino, εἰς δὲ τὸν παλαιὸν κόσμον ἡ ἐξέλιξις προήχθη μέχρι τῶν ἀνωτέρων ἐκείνων τύπων (κατάρρινα, ἀνθρωποειδεῖς), ἐξ ὧν, πιθανῶς διὰ τῆς γραμμῆς αὐστραλοπιθήκου καὶ χιμπαντζῆ, διεμορφώθη ὁ ἄνθρωπος, διατηρήσας μάλιστα περισσότερα χαρακτηριστικὰ τῶν κατωτέρων πιθήκων παρὰ τῶν ἀνθρωποειδῶν.

Κατὰ τὸ κατώτερον ἠώκαινον εὑρίσκομεν ἐκ τῶν προπιθήκων τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀνταπιδῶν, ἥτις εἶναι μόνον παλαιοντολογική. Ἀναφέρομεν τὸν Pelycodus, τὸν notarctus τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὸν ἄνταπις κλπ. Ἐν Εὐρώπῃ, κατὰ τὸ μέσον καὶ ἀνώτερον ἠώκαινον, τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀρχαιολεμουριδῶν, μόνον παλαιοντολογικὴν τῆς Μαδαγασκάρης, τὴν οἰκογένειαν τῶν λεμουριδῶν, ἐπίσης ἐν Μαδαγασκάρῃ, μὲ εἴδη παλαιοντολογικὰ (μεγαλάνταπις) καὶ σύγχρονα, τοὺς χειρομυΐδας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς (Μαδαγασκάρης), τὴν οἰκογένειαν τῶν πλησιανταπιδῶν, ἐκ τοῦ κατωτέρου ἠωκαίνου τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης, ἥτις ἐμφανίζει τὰς μεγαλυτέρας ὁμοιότητας πρὸς τὰ ἐντομοφάγα (εἰς ἃ ὑπό τινων ὑπάγεται) καὶ ἀποτελεῖ κατά τινας συνδετικὸν κρίκον τῶν ἐντομοφάγων καὶ τῶν πρωτευόντων, τὴν οἰκογένεια τῶν ἀναπτομορφιδῶν, παλαιοντολογικὴν τοῦ μέσου ἠωκαίνου Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης, ἐνθυμίζουσαν τοὺς συγχρόνους ταρσιίδας καὶ ἐμφανίζουσαν, ὅπως οὗτοι, μεγάλην μορφολογικῶς σχέσιν πρὸ τοὺς ἀνωτάτους ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους.

Τῶν οἰκογενειῶν τούτων διακρίνομεν ἄφθονα εἴδη. Γενικῶς, αἱ κατώτεραι τῶν προπιθήκων μορφαὶ ἐμφανίζονται ἀτελῶς ἀκόμη διαφοροποιημέναι, σχεδὸν συγχεόμεναι πρὸς κατωτέρας μορφάς, τὰ ἐντομοφάγα. Σημειοῦμεν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν λεμουριδῶν: ἕνωσις τῶν ὀφθαλμικῶν κόγχων πρὸς τοὺς κροταφικοὺς βόθρους, ἐκβολὴ τοῦ δακρυϊκοῦ πόρου πρὸ τοῦ κόγχου, ὀδοντικὸς τύπος 2, 1, 3, 3 ἢ ἀκόμη καὶ 2, 1, 4, 3 (ἄνταπις), κάτω πρῶτος προγόμφιος ὡς κυνόδους λειτουργικῶς, κεχωρισμένα ἡμίση τῆς κάτω γνάθου, λεμουρικὴ ἀπόφυσις τῆς γωνίας τῆς κάτω γνάθου, πρὸς τὰ πρόσω φορὰ τῶν κάτω τομέων ὀδόντων, βραχύτερα τὰ πρόσθια ἄκρα. Ἰδιαιτέρως, ὁ ἀναπτόμορφος, μὲ τὴν στρογγυλοκεφαλίαν του καὶ τὸν ὀγκωδέστερον διὰ τὰ ἠώκαινα θηλαστικὰ ἐγκέφαλον, τοὺς μεγάλους ὀφθαλμικοὺς κόγχους, τὴν κατασκευὴν τοῦ τυμπανικοῦ ὀστοῦ, τὸν τύπον τῶν ὀδόντων κλπ., φαίνεται ἀνήκων (μετὰ τῶν ταρσιδῶν) εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφὴν ἐξ ἧς καὶ οἱ ἀνθρωποειδεῖς, ἂν δὲν εἶναι γενικῶς ὁ πρόγονος πιθήκων καὶ ἀνθρώπων.

Πάντως, τὰ πρωτεύοντα ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, διὰ τῶν προπιθήκων τούτων, ἀπὸ τοῦ κατωτάτου ἠωκαίνου. Ἀπὸ τοῦ μέσου δὲ ἠωκαίνου ἐμφανίζονται ἐν Εὐρώπῃ, ἄφθονα κατὰ τὸ ἀνώτατον ἠώκαινον καὶ τὸ ὀλιγόκαινον, ἐξαφανιζόμενα ἐκ τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου οὐδὲν ἴχνος παλαιοντοπιθήκου ἔχομεν, πιθανῶς ἐκ μεταναστεύσεως, μετὰ τὴν ἀνάπτυξίν των (ἀναπτόμορφος) κατὰ τὸ μέσον ἠώκαινον. Ἐπίσης, ἐμφανίζονται ἐξαπλούμενα εἰς Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ λαμβάνοντα μεγίστην ἀνάπτυξιν εἰς τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην. Τέλος εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, ὅπου ἀσφαλῶς μετηνάστευσαν ἐπίσης, δὲν εὑρίσκομεν εἰμὴ ὑπολείμματα ἀληθῶν πιθήκων πλέον, ὡς ἀπεδείχθησαν, εἰς ἀνώτερα στρώματα, μειόκαινα κλπ.

Εἴτε ἐκ τοῦ τύπου ἀναπτόμορφος, εἴτε ἐκ τῶν κυρίως λεμουριδῶν κλπ. θεωρήσωμεν προερχομένας τὰς ὁμάδας τῶν πιθήκων, πάντως ἐκ τῆς Β. Ἀμερικῆς δὲν δυνάμεθα πρὸς τὰ ὀπίσω νὰ ζητήσωμεν τὴν φυλογονικὴν σειράν των, παρὰ εἰς δενδρόβια παλαιοντολογικὰ ἐντομοφάγα, μὲ πλέον ἀνεπτυγμένον πως ἐγκέφαλον, ὅπως δεικνύει ἡ οἰκογένεια τῶν πλησιανταπιδῶν, ἣν τινὲς μὲν τοποθετοῦν μεταξὺ τῶν προπιθήκων, ἄλλοι ὅμως μεταξὺ τῶν ἐντομοφάγων. Προσεγγίζομεν δηλαδὴ εἰς τὴν ταξινόμησιν τοῦ Λινναίου, τοποθετοῦντος εἰς κοινὴν ὁμάδα τὰς νυκτερίδας, τὰ ἐντομοφάγα, τοὺς προπιθήκους, τοὺς πιθήκους καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς πιθήκους, ὧν ἴχνη δὲν εὑρίσκομεν ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, συναντῶμεν κυρίως ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, τοὺς πλείστους δὲ ἀπὸ τοῦ μειοκαίνου, πλὴν ἐλαχίστων, σπουδαιοτάτων ὅμως, ἐκ κατωτέρων στρωμάτων. Ἐκ τοῦ ὀλιγοκαίνου ἔχομεν τοὺς παραπιθηκίδας ἐκ τοῦ Fayoum τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Schlosser (1910). Ἡ κάτω γνάθος ἰδίως τοῦ παραπιθήκου τοῦ Fraas, μὲ ἀτελῆ σύμφυσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ γομφίους προσεγγίζοντας τοὺς τῶν ἀνθρωποειδῶν ἀφ' ἑτέρου, θεωρεῖται ὡς μεταβατικὴ μεταξὺ προπιθήκων καὶ πιθήκων, ἂν μὴ ἀνθρωποειδῶν. Τούτων ἔχομέν τινας ἐπίσης μικροτάτους καὶ πρὸς τοὺς προπιθήκους ἢ κατωτάτους πλατυρρίνους πιθήκους ὁμοιάζοντας (Moeripithecus, Apidium). Ἔχομεν εἶτα τὸν ἤδη μὲ χαρακτηριστικὰ ἀνθρωποειδοῦς (ἀπὸ τοῦ ὀλιγοκαίνου ἐμφανιζόμενα) προπλειοπίθηκον τοῦ Haeckel, ἐκ τῶν ἰδίων ἀνασκαφῶν. Αἱ δύο γνωσταὶ κάτω γνάθοι εἶναι ὑψηλαί, μὲ καθέτως σχεδὸν ἀνιόντας κλάδους πλατεῖς. Τοῦτον θεωροῦσιν ὡς πρόδρομον μορφὴν τοῦ πλειοπιθήκου, καὶ ἑπομένως ὡς φέροντα πρὸς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐκ τοῦ μειοκαίνου, τοῦ τριτογενοῦς, ἔχομεν πρῶτον τοὺς παλαιοντολογικοὺς κηβίδας τῶν πλατυρρίνων, ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ, προδρόμους τῶν συγχρόνων, εἰς οὓς ὁ μέγας ἀνθρωπολόγος Fl. Ameghino ἀπέδωκε τόσην σημασίαν, θεωρήσας τὴν Νότιον Ἀμερικὴν ὡς τὴν κοιτίδα ὅλων τῶν πρωτευόντων ὡς καὶ ὅλων τῶν θηλαστικῶν ἔτι. Πρόκειται περὶ τῶν περιφήμων ἰχνῶν τῆς Παταγονίας, εἰς ἃ ἔδωσε τὰ ὀνόματα Homunculus patagonicus, Anthropops perfectus, Eudiastatus, Pitheculus κλπ., ἀληθῶς μεγάλης σημασίας διὰ τὴν φυλογονίαν τῶν πλατυρρίνων ἢ πιθήκων τοῦ Ν. Κόσμου ἢ δυτικῶν πιθήκων.

Ἐκ τοῦ παλαιοῦ κόσμου εἶτα, ὅπου κυρίως ἐμφανίζονται οἱ ἀληθεῖς πίθηκοι, εὑρίσκομεν ἀπὸ τοῦ μειοκαίνου καὶ τοὺς στενορρίνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρωποειδεῖς, καὶ μάλιστα τούτους. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἀναφέρομεν τὸν ὀρεοπίθηκον μπαμπόλιον, τοῦ ὄρους Bamboli, τῆς Τοσκάνης, μὲ τὴν ἕνωσιν τοῦ ὀπισθίου ἔξω φύματος τῶν γομφίων ὀδόντων πρὸς τὸ πρόσθιον ἔσω, τὰ δύο μαστοειδῆ φύματα τῶν προγομφίων καὶ τὸν μέγαν κυνόδοντα, προσεγγίζοντα καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς. Ἐκ τῶν ἀνθρωποειδῶν δὲ ἐμφανίζονται ἐν μειοκαίνῳ στρώματι τῆς Εὐρώπης, ὁ πλειοπίθηκος (Pliopithecus antiquus), ὁ ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Λαρτὲ τῷ 1837, πρῶτος ὅλων, ἐν Sansan τῆς Ν. Γαλλίας καὶ εἶτα ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Ἐκ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ μεγέθους ὁμοιάζει πρὸς τὸν σύγχρονον ὑλοβάτην. Φέρεται δὲ καὶ ὡς ἔκγονος τοῦ προπλειοπιθήκου τοῦ Fayoum καὶ ὡς ἀνήκων εἰς τὴν φυλογονικὴν σειρὰν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπίσης ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀσίας, ἔχομεν τοὺς περιφήμους δρυοπιθήκους κατὰ τὸ μειόκαινον καὶ πλειόκαινον. Ἐν St. Gaudens τῆς Γαλλίας ἀνεκαλύφθησαν μία κάτω γνάθος ὑπὸ τοῦ Λαρτὲ (1856) καὶ ἄλλη κατὰ τὸ 1890, ἄλλα δέ τινα τεμάχια ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ μειοκαίνων στρωμάτων καὶ πλειοκαίνων ἐπίσης τῆς ἁλύσεως τῶν λόφων Σιβαλὶκ τῶν Ἱμαλαΐων ἔχομεν τὰ εὑρήματα τοῦ Pilgrim, ὑπαγόμενα εἰς διάφορα εἴδη δρυοπιθήκων. Πρόκειται περὶ μεγάλου ζῴου, μὲ μεγάλην ποικιλίαν μορφῶν, ὅπερ ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ὀδόντων λίαν ἀνθρωπομόρφων κλπ. γειτνιάζει λίαν πρὸς τὸν τύπον γορίλλα ἢ χιμπαντζῆ, εὑρισκόμενον πιθανῶς εἰς τὸν γενεαλογικὸν κλάδον αὐτῶν, συγγενεύει δὲ περισσότερον τῶν λοιπῶν συγχρόνων ἀνθρωποειδῶν πρὸς τὸς ἀνθρώπειον γενεαλογικὸν κλάδον. Ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς τῆς Ἀσίας ἔχομεν τὸν σιβαπίθηκον τοῦ Pilgrim, δύο τεμάχια κάτω γνάθου καί τινας ὀδόντας, δεξιοὺς γομφίους καὶ προγομφίους καὶ μέγαν ἀριστερὸν κυνόδοντα, μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ὁμοιότητα τῶν πρώτων πρὸς τοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἀνήκουν ταῦτα εἰς ἀνθρώπειον ὄν, ὡς ἐνόμισεν ὁ Pilgrim, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πιθήκους, συγγενεῖς τῶν δρυοπιθήκων (Grégory), τοῦ παλαιοπιθήκου, τοῦ ὀραγκουτάνου κλπ., ἐμφανίζουν ὅμως ἀξιολογωτάτην διάμεσον μορφὴν καὶ ταῦτα. Σημειοῦμεν ἀκόμη τὸν πλειοϋλοβάτην τοῦ Eppelsheim, συγγενῆ τοῦ συγχρόνου ὑλοβάτου, καὶ τὸν παλαιοοραγκουτάνον (Palaiosimia) συγγενῆ τοῦ ὀραγκουτάνου.

Εἰς στρώματα ἀνωτέρου μειοκαίνου, ἀσφαλῶς ὅμως καὶ πλειοκαίνου, ἀνευρέθησαν λείψανα παλαιοντολογικὰ πολλῶν κατωτέρων καταρρίνων, σεμνοπιθήκων (Montpellier, Toskana, Messina) καὶ γενικῶς κυνοκεφάλων πιθήκων. Σημειοῦμεν τὸν τελειότερον, ἀπὸ ἀπόψεως διατηρήσεως τοῦ σκελετοῦ, ὅλων τῶν παλαιοντολογικῶν πιθήκων, μεσοπίθηκον τὸν Πεντελικόν. Τούτου ἔχομεν ἄφθονα (25 ἀτόμων) κρανία καὶ ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σκελετοῦ σχεδόν, ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Gaudry ἐν Πικερμίῳ (1853—1860) μετ' ἄλλων ὀστῶν ζῴων. Πλὴν τοῦ ὑλικοῦ τοῦ κατατεθειμένου ἐν τῷ παλαιοντολογικῷ μουσείῳ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἷς πλήρης σκελετὸς εὕρηται συνδεδεμένος (ἂν καὶ οὐχὶ τελείως ἐπιτυχής) ἐν τῷ μουσείῳ φυσικῆς ἱστορίας τῶν Παρισίων. Παριστᾷ μεῖγμα μακάκου καὶ σεμνοπιθήκου καὶ ἔφερε πιθανῶς τύλους γλουτιαίους. Εἶτα τὸν *δολιχοπίθηκον* (Pergignan τῆς Ν. Γαλλίας), συγγενῆ ἀλλὰ μὲ ἁδρότερα ἄκρα τοῦ προηγουμένου, τὸν λυβιπίθηκον τῆς Αἰγύπτου κλπ.

Ἔχομεν εἶτα τὰ ὑπολείμματα τῶν παλαιοντολογικῶν ἀνθρωποειδῶν, εὑρισκόμενα εἰς ἀνώτερα μειόκαινα, ἀλλὰ καὶ εἰς πλήρη πλειόκαινα, κυρίως ὅμως ἐκ τοῦ Siwalik ἐπίσης παλαιοπίθηκον (siwalensis: τεμάχιον ἄνω γνάθου, μὲ μικροὺς προγομφίους, ἀνθρωπομόρφους γομφίους καὶ τεμάχιον κάτω γνάθου τελευταίως), ὅστις προσεγγίζει καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς συγχρόνους ἀνθρωποειδεῖς. Κατά τινας (Lydekker), εἰς τοῦτον πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν καὶ τὰ ὑπολείμματα τοῦ κληθέντος σιβαπιθήκου. Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος, δηλαδὴ κατὰ τὸ πλειστόκαινον, εὑρίσκομεν καθαροὺς τοὺς τύπους τῶν συγχρόνων κατωτέρων πιθήκων· εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν τὰ εἴδη τῶν πλατυρρίνων, κῆβον, ἁπαλόν, καλλίτριχον κλπ., εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς μακάκους, εἰς τὴν Ἀφρικὴν μακάκους, κυνοκεφάλους κλπ. καὶ προπιθήκους (μεγαλάνταπις, ἀρχαιολεμούριος κλπ.), εἰς τὴν Ἀσίαν σεμνοπιθήκους καὶ κυνοκεφάλους.

Ἀνθρωποειδῶν παλαιοντολογικῶν κατὰ τὴν πλειστόκαινον ἐποχὴν δὲν ἔχομεν, εἰμὴ τρία περίφημα εὑρήματα κατωτάτου πλειστοκαίνου ἢ καὶ πλειοκαίνου στρώματος τὸν αὐστραλοπίθηκον τὸν ἀφρικανικόν, τὸν πιθηκάνθρωπον τῆς Ἰάβας καὶ τὴν γνάθον Πιλντάουν τῆς Ἀγγλίας. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εὑρήματα, ἀνήκοντα εἰς ἀνθρωποειδῆ ὄντα, ἀνωτέρας ὅμως ἐξελίξεως, ἐνδιαφέρουν τὰ μέγιστα, ὡς τείνοντα εἰς πλήρωσιν τοῦ γνωστοῦ χάσματος μεταξὺ ἀνθρωποειδῶν καὶ ἀνθρώπων. Ἡ δὲ γνάθος τῆς Πιλντάουν, κατὰ τοὺς πλείστους, ἀνήκει εἰς παλαιοντολογικὸν χιμπαντζῆν (τρωγλοδύτης νταβσόνιος, κατὰ τὸν Boule), ἀποχωριζομένη τῶν λοιπῶν ὀστῶν κρανίου, τοῦ ἠωανθρώπου δηλαδή, ὄντων ἀνθρωπείων καὶ δὴ συγχρόνου μορφολογίας. Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἐπισκοπήσεως τῶν σπουδαιοτέρων ἰχνῶν τῶν παλαιοντολογικῶν πιθήκων καταφαίνεται μία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἱεραρχική, ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἐμβίων ὄντων, ἐξέλιξις ἀπὸ τῶν πρὸς κατώτερα θηλαστικά, ἐντομοφάγα, συγχεομένων κατωτάτων προπιθήκων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς μέχρι τῶν ἀνθρωποειδῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἐὰν εἰς τὴν σειρὰν ταύτην συνδέσωμεν καὶ τὰ ἴχνη τῶν παλαιοντολογικῶν ἀνθρώπων, πληροῦντες τὸ χάσμα κατὰ τὸ δυνατὸν μὲ τὰ ἐλάχιστα ἀμφίβολα βεβαίως ἴχνη διαμέσου ὁπωσδήποτε μορφολογίας, λαμβάνομεν τοὐλάχιστον μίαν ἰδέαν τῆς σχέσεως τῶν ἀνωτάτων τούτων πρωτευόντων καὶ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅμως τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως τῶν πιθήκων αἱ γνῶμαι διίστανται, καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, δεδομένης τῆς γλισχρότητος τῶν ὑπολειμμάτων, δι' ὧν καὶ ὁ καθορισμὸς ἀκόμη τῶν καθ' ἕκαστον τύπων, ἐκ μιᾶς γνάθου π. χ., ἢ τεμαχίων μόνων, ἢ ἔκ τινων ὀδόντων κλπ., εἶναι λίαν παρακεκινδυνευμένος. Διά τινας, τὴν βασικὴν μορφὴν ἀπὸ τῶν προπιθήκων εἰς τοὺς πλατυρρίνους καὶ καταρρίνους δέον νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸν παραπίθηκον. Ἐκεῖθεν διὰ τοῦ προπλειοπιθήκου καὶ πλειοπιθήκου ἀφ' ἑνὸς καὶ δρυοπιθήκου ἀφ' ἑτέρου εἰς τοὺς ἀνθρωποειδεῖς, διὰ τοῦ μεσοπιθήκου εἰς τοὺς κυνοπιθήκους κλπ. Ποία μορφὴ δύναται νὰ τεθῇ εἰς τὴν φυλογονικὴν σειρὰν τῶν ἀνθρώπων ὡς πιθανωτέρα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ. Κατά τινας, πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν, παρὰ τὰς ἐλπίδας, ἃς ἐγέννησεν ἑκάστοτε ἡ ἀνακάλυψίς των, καὶ ἡ ὑποθετικὴ ἄλλως τε σειρὰ τοῦ πλειοπιθήκου (πρὸς ὑλοβάτην) καὶ ἡ τοῦ δρυοπιθήκου (πρὸς ὀραγκουτάνον καὶ γορίλλαν), νὰ ἀναζητηθῇ δὲ μόνον εἰς τοὺς προγόνους τοῦ χιμπαντζῆ. Ὁ αὐστραλοπίθηκος ὁ ἀφρικανικός, μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, τὰ ἐνθυμίζοντα τὴν μορφολογίαν τοῦ συγχρόνου τούτου ἀνωτάτου ἀνθρωποειδοῦς, μᾶς φέρει ἓν ἀκόμη βῆμα πιθανῶς πρὸς τὴν διαλεύκανσιν τοῦ προβλήματος τούτου. Ἡ ὅλη ἐμφάνισις τῶν πιθήκων κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς χρόνους ἐνισχύει τὴν βεβαιότητα τῆς ἐμφανίσεως καὶ τῶν ἀνθρωπείων τύπων ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων ἤδη βαθμίδων τοῦ τριτογενοῦς, τὴν βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἠωλιθικοῦ ἀνθρώπου. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

—**παλαιοντολογικὸν *μουσεῖον*.** Μουσεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτεθειμένα ἀπολιθώματα, πίνακες καὶ πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν παλαιοντολογίαν. Ἐν Ἑλλάδι παλαιοντολογικὸν μουσεῖον ὑπάρχει εἰς τὸ πανεπιστήμιον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Θ. Σκούφου. Εἶναι ἐγκαθιδρυμένον εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας κτήριον τοῦ πανεπιστημίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν καὶ τὸ φυσιογραφικόν, τὸ γεωλογικόν, τὸ ὀρυκτολογικὸν καὶ πετρογραφικὸν μουσεῖον καὶ ἄλλα ἐργαστήρια. Εἰς τὸ μουσεῖον εἶναι ἐκτεθειμένη μικρὰ παλαιοντολογικὴ συλλογὴ καὶ ἐλάχιστον τμῆμα τῶν ἀπολιθωμάτων Πικερμίου, Ἁλμυροποτάμου, Σάμου, Μεγαλοπόλεως, Κύμης κλπ., τῶν ὁποίων μέγα μέρος εὑρίσκεται εἰσέτι ἐντὸς κιβωτίων εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ πανεπιστημίου, πλεῖστον δ' ἕτοιμον πρὸς ἀναστήλωσιν σκελετῶν εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς παλαιοντολογίας. Γ. Κ. Γ.

—**παλαιοντολογικὸς *ἄνθρωπος*** (Homo fossilis). Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπείων ὄντων, ὧν εὑρίσκομεν τὰ σκελετικὰ ὑπολείμματα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, προσχώσεων κλπ., τῶν καλουμένων γεωλογικῶν χρόνων. Κατὰ κανόνα, τὰ παλαιοντολογικὰ ὑπολείμματα εὕρηνται ἐν ἀπολιθώσει μερικῇ ἢ ὁλικῇ, διὸ καλοῦνται καὶ ἀπολιθώματα, κακῶς, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπολίθωσις εἶναι μὲν βεβαίως κανών, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ κριτήριον τῆς παλαιοντολογικότητος αὐτή, εἰμὴ ἐν μέρει. Ὑπάρχουν ὀστᾶ παλαιοντολογικά, ἅτινα ἐκ διαφόρων λόγων τοῦ περιβάλλοντος ἐδάφους, μικράν, σπανίως μάλιστα οὐδεμίαν ἀκόμη ὑπέστησαν μεταβολὴν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπέστησαν τοιαύτην ἀπολίθωσιν ἄλλα ὀστᾶ τῆς συγχρόνου

Digitized by Google

περιόδου. Ἑπομένως ὁ καθορισμὸς τοῦ στρώματος καὶ οὐχὶ ἡ κατάστασις τοῦ ὀστοῦ εἶναι τὸ βασικὸν κριτήριον κατὰ κανόνα.

Ἐκ τῶν γεωλογικῶν χρόνων, ἡ περίοδος ἥτις ἐνδιαφέρει τὸν ἄνθρωπον εἶναι τοῦτο μὲν αἱ βαθμῖδες τοῦ ἀνωτέρου τριτογενοῦς, ἐκ τῶν στρωμάτων τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδὲν ἀσφαλὲς σκελετικὸν ἴχνος ἔχομεν ἀκόμη, τοῦτο δὲ τὸ παλαιοτεταρτογενὲς καὶ τὸ πλειστόκαινον τοῦ τεταρτογενοῦς (παλαιὰς τετάρτης) μέχρις ἐντελοῦς ἐξαφανίσεως τῆς παγετώδους ἐποχῆς. Εἶναι ἀκριβῶς αἱ περίοδοι ἐκεῖναι ἃς ἀπὸ τεχνολογικῆς ἀπόψεως διαιροῦμεν εἰς ἠωλιθικήν, μὲ τοὺς ὑποθετικοὺς ἠωλίθους, καὶ παλαιολιθικήν, μὲ τοὺς ἀληθεῖς πρώτους πολιτισμοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ κατὰ μὲν τὸ τριτογενὲς δὲν ἔχομεν παλαιοντολογικὰ ὑπολείμματα. Κατὰ δὲ τὸ τεταρτογενές, ταῦτα διακρίνονται σαφῶς εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, εἰς τὰ ὑπολείμματα τοῦ κατωτέρου τεταρτογενοῦς (παλαιοπαλαιολιθικῆς ἐποχῆς), τὸν παλαιὸν παλαιοντολογικὸν ἄνθρωπον ἢ πρωτογενῆ ἢ νεαντερτάλιον κλπ. (Homo primigenius fossilis) καὶ εἰς τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἀνωτέρου τεταρτογενοῦς (νεοπαλαιολιθικῆς ἐποχῆς), τὸν νέον παλαιοντολογικὸν ἄνθρωπον ἢ ἔμφρονα κλπ. (Homo sapiens fossilis). Διαφέρουν ταῦτα ριζικῶς, τὰ μὲν ἐμφανίζοντα ὁμοιότητας πρὸς τὰ πιθήκεια χαρακτηριστικά, τὰ δὲ πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀφ' οὗ δὲν χωρίζονται παρὰ μόνον ἐκ τῆς παλαιοντολογικότητος, καλουμένου τούτου *νέου συγχρόνου ἀνθρώπου* (Homo sapiens recens) (βλ. καὶ λ. *παλαιοανθρωπολογία*). Ι. Γ. Κ.

παλαιοντολόγος (ὁ, ἡ)· ἐπιστήμων ἀσχολούμενος εἰς τὴν παλαιοντολογίαν.

Παλαιὸν Φάληρον *[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. *Φάληρον*).

Παλαιοξάρι *[Γεωγρ.]*. —1) *Ἄνω—*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος του νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 645. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ χωρίον κεῖται εἰς τὰς ΒΑ. κλιτῦς τοῦ Τρικόρφου εἰς περίοπτον θέσιν. —2) *Κάτω —*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 414. Ἔχει ὑποθηκοφυλακεῖον, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

παλαιοπαθολογία (ἡ) (paléopathologie). Ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ πασῶν τῶν παθολογικῶν βλαβῶν, τὰς ὁποίας ἐμφανίζουσι τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, ἀπὸ τῶν παλαιτάτων ἡλικιῶν τῆς γηΐνης σφαίρας. Ἡ παλαιοπαθολογία ἀσχολεῖται περὶ τῶν νόσων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀσπονδύλων ὄντων, ἀγνώστων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καθὼς καὶ περὶ τῆς μελέτης τῶν ὀστεωδῶν βλαβῶν τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Μ. Ν. Κ.

παλαιοπαλαιολιθικὴ *ἐποχή*. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς παλαιολιθικῆς περιόδου, περιλαμβάνον τὴν *προχελλαίαν, χελλαίαν, ἀχίλιον* καὶ *μουστιαίαν βαθμίδα* καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ κατώτερον καὶ τὸ μέσον πλειστόκαινον τῶν γεωλόγων. Τὸ ἕτερον ἥμισυ καλεῖται *νεοπαλαιολιθικὴ ἐποχή*. Τὸ παλαιοπαλαιολιθικὸν χαρακτηρίζεται δι' ἰδίας τέχνης καὶ ἐν γένει δι' ἰδίων στοιχείων πολιτισμοῦ, ἀκόμη καὶ δι' ἰδίων τύπων μορφολογικῶν ἀνθρώπου. Ι. Γ. Κ.

Παλαιοπαναγιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.203. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ναυπάκτου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 328. —3) Μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Ἄστρους τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἔχουσα 4 μοναχούς.

Παλαιόπαργα *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ πόλις τῆς νοτίου Ἠπείρου, ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς Θεσπρωτίδος *Τορύνης*, ἥτις οὐχὶ ὀρθῶς ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον Πάργαν. Σ. Ε. Λ.

Παλαιοπέτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον Χανδρᾶ τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881 εἶχεν 69 Τούρκους κατοίκους. Ἔκτοτε δὲν μνημονεύεται κεχωρισμένως οὔτε εἰς ἀπογραφικοὺς πίνακας, οὔτε εἰς γεωγραφίας. Ε. Γ.

παλαιοπίθηκος (ὁ) (Palaeopithecus sivalensis). Ὄνομα δοθὲν εἰς τὸ ἄτομον, εἰς ὃ ἀνήκουν ἐλάχιστα τεμάχια ὀστῶν (ἄνω γνάθου καὶ κάτω γνάθου) ἰδίου τύπου πιθηκείου, εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Siwalik τῶν Ἱμαλαΐων μετ' ἄλλων ὀστῶν παλαιοντολογικῶν πιθήκων. Ι. Γ. Κ.

Παλαιοπλάτανος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ματαράγγας τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 97.

Παλαιόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἕτερον τῶν δύο τμημάτων, εἰς ἃ διὰ τείχους ἐχωρίζετο ἡ *Νεάπολις* τῆς Καμπανίας (Plin. 8,22). Εἶχε παρὰ τοῦτο διοικητικὴν ἑνότητα μετὰ τοῦ ἄλλου τμήματος τῆς πόλεως, ὅπερ κυρίως ὠνομάζετο Νεάπολις, ὡς μεταγενεστέρως κτισθέν. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γάγαι*.

— **Παλαιόπολις** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς *Κελενδέρεως* τῆς Κιλικίας. Ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ἐλέγετο, συγχρόνως, καὶ *Κρύο Νερό*, ὑπὸ δὲ τῶν ξένων *Κανδερόλο*. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπολις** *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς Ἀρκαδίας ἐγγὺς τοῦ Λεονταρίου, ἣν ὁ Μελέτιος (Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807, Β 397) ἐθεώρει ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Μεγαλοπόλεως*. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπολις** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς βορείου παραλίας τῆς νήσου Σαμοθράκης τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Συνῳκίσθη ὑπὸ προσφύγων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κάτ. (1928) 97. Α. Θ. Σ.

— **Παλαιόπολις** *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἦλις* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἠλείας.— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νήσου Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 252 καὶ μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων χωρίων *Κόλυμπος* καὶ *Κυρὰ Ἐλεοῦσα* 340. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Παλαιόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χριστιανικὸς ναὸς ἐν Κερκύρᾳ, ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, κείμενος ἐν τῇ συνοικίᾳ Στρατιά. Ἔχει σχῆμα ἐπιμηκὲς καὶ κατά τι παρεμφερὲς πρὸς τὰς βασιλικάς. Σήμερον εἶναι ἑτοιμόρροπος, ἐπὶ δὲ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἔκειτο τὸ πάλαι ἀρχαῖος ἑλληνικὸς ναός. Ὁ χριστιανικὸς ἱδρύθη ὑπό τινος Ἰοβιανοῦ κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, ὅτε, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, αὐστηρῶς ἀπηγορεύθη ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων. Π. Θ. Σ.

— **Παλαιόπολις** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἄνδρου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Θουρίδα καὶ Διάκι ἢ Διακόφτης. Εἰς τὸν μυχόν της ἴχνη τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ σαφῆ λείψανα (πλάτ. 37°54'00" Β., μῆκ. 24°49'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel) τοῦ λιμένος της. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπολις** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σαμοθράκης (πλάτ. 40°47' Β., μῆκ. 25°32' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087 : Thasso to Dardanelles), βορειοδυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

Παλαιοπόταμος *[Γεωγρ.]*. Ξηρὰ κοίτη τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῴου, κειμένη μεταξὺ Κοτσιλάρη καὶ Σκοπᾶ παρὰ τὸ ἰχθυοτροφεῖον Παλιοπόταμος. Ἔχει πλουσίαν βλάστησιν καὶ ἄφθονον γλυκὺ ὕδωρ. Χ. Γ. Ε.

Παλαιοπρέβεζα *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Ἠπείρῳ *Νικοπόλεως*. Οἱ ξένοι τὴν ὠνόμαζον Prevesa Vecchia. Σ. Ε. Λ.

Παλαιόπυργος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 401. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μεβδέζα*. Κατὰ τὸν Κίπερτ κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑκατομπέδου. Παρ' αὐτῷ εὑρίσκονται ἐρείπια πελασγικὰ καὶ βυζαντινοῦ φρουρίου.

— **Παλαιόπυργος** *[Γεωγρ.]*. Ἐρείπια κυκλωπείων τειχῶν κατὰ τὸν ΒΑ. μυχὸν τοῦ ὅρμου Κοπραίνης (ὑψόμ. 294 μέτρ., πλάτ. 39° 02' 55" Β., μῆκ. 21° 07'25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203 : Santa Maura, Ithaka, Cephalonia). Ὀνομάζεται καὶ *Παλιοκούλα* καὶ ἐπιστέφει τὴν βορείαν ἀκρώρειαν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μακρυνόρους, δεσπόζουσα τῆς ἀπὸ Ἀμφιλοχίας πρὸς Ἄρταν ὁδοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπυργος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Αἰγίνης, ἡ ἀρχαία *Ἀώνη* (πλάτ. 37° 43' 40" Β., μῆκ. 23° 26' 15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Προεκτεινόμενον ὑπὸ κινδυνωδεστάτων ὑφάλων, ἀφ' ὧν προφυλάττει ὁ πράσινος τομεὺς τοῦ φάρου *Μονῆς*, ἀποτελεῖ τὸ ΒΔ. κέρας τοῦ κόλπου τῆς Περιβόλας. Κατ' αὐτὸ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμίου τῆς Σκοτεινῆς. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιόπυργος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου, 2 ½ μίλ. Ν.ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Καμινάκι (πλάτ. 38° 30' 00" Β., μῆκ. 26° 10' 00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τῆς Κολοκυθιᾶς. Σ. Ε. Λ.

παλαιοπωλεῖον (τό)· κατάστημα ὅπου πωλοῦνται παλαιὰ πράγματα.

παλαιοπώλης (ὁ)· ἔμπορος, πωλητὴς παλαιῶν πραγμάτων.

παλαιοπωλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν παλαιοπώλην, εἰς τὴν πώλησιν παλαιῶν πραγμάτων: «παλαιοπωλικὴ τιμή».—Ἐπίρρ. *παλαιοπωλικῶς*.

παλαιορειὰς (ἡ) (Palaeoreas Gaudry) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *τραγελαφινῶν βοοδοντίων κοιλοκέρων σεληνοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ κέρατα τῶν ζῴων τούτων ἔφερον δύο τρόπιδας. Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Maragha καὶ τὴν Κίναν. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν λείψανα τοῦ εἴδους *παλαιορειὰς Lindermayeri Wagner* εἰς τὰ ὁμήλικα στρώματα τοῦ Πικερμίου καὶ τῆς Σάμου. Γ. Κ. Γ.

Παλαιορθόδοξοι (οἱ)· βλ. *Παλαιόδοξοι*.

παλαιόρνις (ἡ) (Palaeornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*, περιλαμβάνον ψιττακοὺς μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παλαιόρνις ἡ πρᾶος* (Palaeornis docilis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ πολλαπλασιάζεται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Τὸ μῆκος τῆς φθάνει τὰ 35 περίπου ἑκατοστόμετρα, ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἀπολήγει εἰς χονδρὸν καὶ κυρτὸν ράμφος, τὸ σῶμά της εἶναι εὔρωστον, αἱ πτέρυγες μετρίως ἀνεπτυγμέναι, ἡ οὐρὰ μακροτάτη καὶ οἱ πόδες μετρίου μήκους καὶ ἰσχυροὶ μετὰ ἰσχυρῶν δακτύλων καὶ ἀνθεκτικῶν ὀνύχων. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς εἶναι ἐρυθροτεφρός, εἰς δὲ τὸν λαιμὸν φέρει λευκοερυθρὰν ταινίαν ἐν εἴδει περιλαιμίου. Δ. Ν. Π.

παλαιορογραφία (ἡ) (Paläorographie). Κλάδος τῆς *παλαιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὴν διαδρομὴν τῶν ἀρχαίων ὀροσειρῶν κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους καὶ ἐποχάς, τὸν χρόνον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀροσειρῶν τούτων καὶ γενικῶς μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀναγλύφου ὄψεως τῆς γῆς (χέρσου καὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν καὶ τοῦ πυθμένος τῶν ἑκάστοτε θαλασσῶν) κατὰ τὸ προϊστορικὸν παρελθόν της. Γ. Κ. Γ.

παλαιόρυξ (ἡ) (Palaeoryx Gaudry) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ἱπποτραγινῶν βοοδοντίων κοιλοκέρων σεληνοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μέγα σχετικῶς μέγεθος. Τὰ κέρατά των ἦσαν στρογγύλα, μετρίου πάχους, μακρά, ὀλίγον καμπύλα καὶ κλίνοντα πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ ὀδόντες των ἦσαν τοῦ τύπου τῶν βραχυοδόντων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Maragha, τὴν Βεσσαραβίαν καὶ παρὰ τὴν Ὀδησσόν. Ἐντὸς ὁμηλίκων στρωμάτων εὑρέθησαν ἐν Ἑλλάδι λείψανα αὐτῶν: α') ἐν Πικερμίῳ τῆς Ἀττικῆς τῶν εἰδῶν *παλαιόρυξ Pallassi* καὶ *parvidens*, 6') ἐν Σάμῳ τῶν εἰδῶν *παλαιόρυξ Pallasi, rotundicornis, ingens, Stützeli* καὶ *Majori*. Ἐπίσης λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς ἐν Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

παλαιός, *—ά, —όν*, δημοτ. *παλιός, —ά, —ό*· ὁ πάλαι λαβὼν ὕπαρξιν, ἀρχαῖος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ νέος ἢ *νεώτερος*, δημοτ. *καινούργιος*: «οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, —συγγραφεῖς, —φιλόσοφοι», «ἡ παλιὰ Ἀθήνα» || «τὰ παλιά μου ροῦχα, —παπούτσια» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ καινούργια : «τὸν γράφω 'ς τὰ παλιά μου τὰ παπούτσια» τὸν περιφρονῶ' || «ὁ παλαιὸς δήμαρχος, —πρόεδρος» ὁ πρῴην δήμαρχος κλπ.' || ὁ ἐκ παλαιοῦ ὑπάρχων, ὁ μεγάλης ἡλικίας: «παλαιὸς οἶνος», «παλιὸ κρασί» || γεροντικός, κοιν. *γέρικος*: «παλιὸ βόϊδι, — τραγί», παροιμ. «ἡ παλιὰ κόττα ἔχει τὸ ζουμί» || φρ. «ἐκ παλαιοῦ» παλαιόθεν.

— **«Παλαιοὶ *Πολεμισταί»***. Διεθνὴς ἐφεδρικὴ ὀργάνωσις, ἱδρυθεῖσα εὐθὺς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἐνεργείαις τοῦ Ἑρρίκου Μπαρμπύς, ὅστις διετέλεσε καὶ πρῶτος αὐτῆς γενικὸς γραμματεὺς (πρόεδρος). Ἀπετελέσθη ἀπὸ τῶν κατὰ κράτη ὀργανώσεων, συνελθουσῶν τῷ 1920 ἐν Γενεύῃ εἰς πρῶτον διεθνὲς συνέδριον, καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον «Διεθνὴς τῶν παλαιῶν (πρῴην) πολεμιστῶν καὶ θυμάτων πολέμου» («Internationale des anciens combattants et victimes de la guerre», «Internationale der Kriegsopfer und ehemaligen Frontkämpfer»), μὲ ἕδραν τὸ Βερολῖνον. Σκοπὸς τῆς ὀργανώσεως ταύτης εἶναι ἡ διὰ παντὸς μέσου πάλη κατὰ τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τοῦ στρατοκρατικοῦ πνεύματος καὶ ἡ ὑποστήριξις τῶν ἐκ τοῦ πολέμου θυμάτων, γενικώτερον δὲ πάντων τῶν μετασχόντων αὐτοῦ. Μέλη τῆς ὀργανώσεως γίνονται μόνον οἱ ἔφεδροι ὁπλῖται, μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ, καθὼς καὶ γυναῖκες (χῆραι, ὀρφανὰ κλπ. τῶν ἐφέδρων). Ὁ ἐπαναστατικὸς χαρακτὴρ τῆς ὀργανώσεως ταύτης, ἐξαπλωθείσης ταχύτατα εἰς ὅλα τὰ κράτη τὰ μετασχόντα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλων κατ' αὐτῆς διωγμῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀποσχίσεων τῶν σοσιαλιστῶν ἀφ' ἑτέρου, ὀργανωσάντων εἴτε κεχωρισμένας ἑνώσεις, εἴτε δεξιᾶς παρατάξεις ἐντὸς τῶν

Digitized by Google

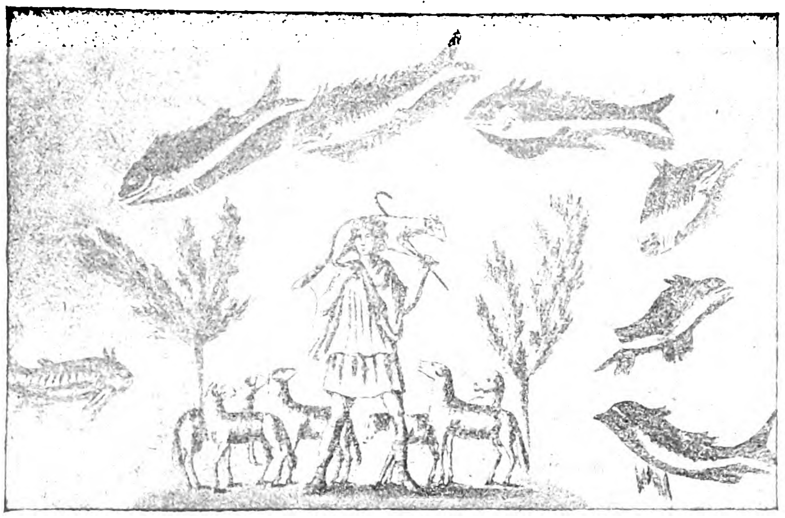

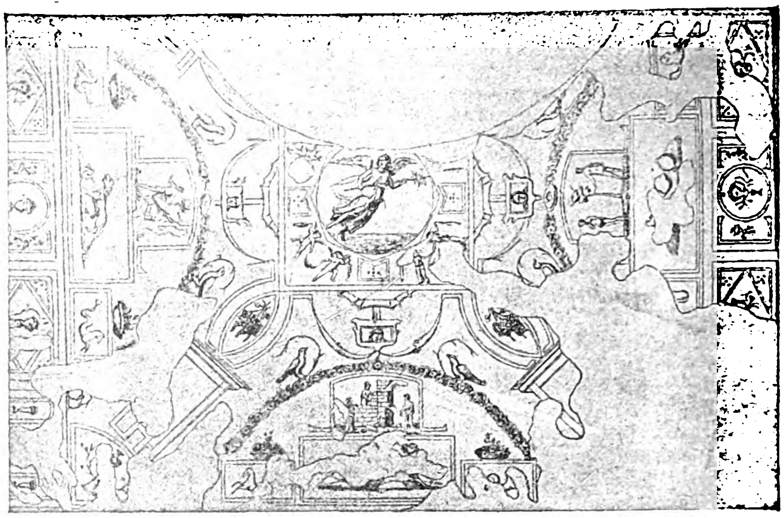

1) *Ὁ Καλὸς Ποιμὴν καὶ συμβολικοὶ ἰχθύες* (εἰκὼν ἐπὶ ἀρκοσολίου εἰς τὴν νεκρόπολιν τῆς Κυρήνης). 2) *Τοιχογραφία τῶν κατακομβῶν τῆς Νεαπόλεως.*

κατὰ τόπους ἑνώσεων. Τὸ ἐν Ἑλλάδι τμῆμα τῆς «Διεθνοῦς τῶν Παλαιῶν Πολεμιστῶν» ἱδρύθη τῷ 1923, τὸ δὲ πρῶτον αὐτοῦ συνέδριον ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τῷ 1924. Κατ' ἀρχὰς εἶχε τὸν τίτλον «Ὁμοσπονδία τῶν Παλαιῶν Πολεμιστῶν καὶ Θυμάτων Στρατοῦ», εἶτα δὲ «Ὁμοσπονδία Παλαιῶν Πολεμιστῶν καὶ Θυμάτων Πολέμου», μὲ ἕδραν τὰς Ἀθήνας, ἐξέδιδε δὲ καὶ ὄργανον, τὸν «Παλαιὸν Πολεμιστήν». Λόγῳ τῆς ἐπαναστατικῆς της δράσεως ἐδιώχθη καὶ τέλος διελύθη. Δρῶντα τμήματα τῆς διεθνοῦς ταύτης ὀργανώσεως ὑπάρχουν ἤδη μόνον ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἔνθα ἐκδίδεται ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ τὸ ἐπίσημον αὐτῆς ὄργανον: «Διεθνὲς δελτίον τῶν θυμάτων πολέμου». Ν. Φ.

— **παλαιὸς ἄνθρωπος** *[Ἀνθρωπολογ.]*. Μία ἐκ τῶν διαφόρων ὀνομασιῶν, αἵτινες ἐδόθησαν πρὸς διάκρισιν τοῦ συνόλου τῶν παλαιοντολογικῶν λειψάνων τῆς μέσης παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, μὲ τὰ ἰδιαίτερα κατώτερα χαρακτηριστικὰ καὶ ὧν ὁ τύπος εὑρίσκεται εἰς τὸν σκελετὸν *νεάντερταλ*. Λέγεται καὶ *νεαντερτάλιος, πρωτογενής, μουστιαῖος* κλπ. Ι. Γ. Κ.

Παλαιός, ἢ καὶ **Παλιὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ὅρμου *Παλαιὰ Μονεμβασία*. —2) Ἀκρωτήριον τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40°29' Β., μῆκ. 27°41' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), δυτικὴ ἐσχατιὰ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης (Κυζίκου). Ἔχει φάρον (1861) ἐκ δύο κατακορύφων ἐρυθρῶν σταθερῶν φώτων. Σ. Ε. Λ.

Παλαιὸς Ἀβαρῖνος *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Β' 405) *Παλαιὸς Ναβαρῖνος*. Κωνικὸς λόφος τῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς, 1 μίλ. βορείως καὶ ἔνδον τοῦ στενοῦ Πυλίας—Σφακτηρίας (πλάτ. 38°57' Β., μῆκ. 21°40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 211: Bay of Navarin), ἐπιστεφόμενος εἰς ὕψος 450 ποδ. ὑπὸ λειψάνων ἀρχαίου φρουρίου. Ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ὁμηρικῆς *Πύλου* καὶ τοῦ μεταγενεστέρου *Κορυφασίου*. Ἔχει μέγα σπήλαιον ἐντὸς τῆς ΒΑ. κλιτύος του, ὅπερ ἡ παράδοσις ταυτίζει πρὸς ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ηὐλίζοντο οἱ βόες τοῦ βασιλέως Νέστορος. Σ. Ε. Λ.

Παλαιοσέλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μετσόβου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 403. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παλαιὸς λιμὴν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Καλύμνου (πλάτ. 37°03' Β., μῆκ. 27°01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymno), εἰς τὴν νοτίαν μασχάλην τῆς χερσονήσου Παλαιόνησος, ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σαρίκι. Σ. Ε. Λ.

παλαιοσπίναξ (ὁ) (Palaeospinax Egerton) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κεστρακιονιδῶν σελαχίων* ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον τοὺς ἐμπροσθίους ὀδόντας ὑψηλοτέρους τῶν ὀπισθίων, ἔφερον δὲ πολυαριθμους ὀδόντας ἐπὶ τῆς συμφύσεως. Δὲν εἶχον κεφαλικὰς ἀκάνθας, αἱ δ' ἄκανθαι τῶν πτερυγίων των ἦσαν λεῖαι. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Βυρτεμβέργῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

παλαιοσπόνδυλος (ὁ) (Palaeospondylus Traquair) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν κλάσιν τῶν *κυκλοστόμων κρανιωτῶν σπονδυλωτῶν*.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον χονδρόστεον ἐσωτερικὸν σκελετόν. Τὸ κρανίον των ἦτο ἀρκούντως μέγα, ἡ δὲ στέγη αὐτοῦ δὲν ἦτο κεκλεισμένη. Ἡ κρανιακὴ κάψα ἦτο εὐρύχωρος. Τὸ στόμα των περιεβάλλετο ὑπὸ δακτυλοειδῶν ἀποφύσεων. Εἶχον τέσσαρα βραγχιακὰ τόξα. Γενικῶς τὸ σῶμά των εἶχε μορφὴν ἰχθυοειδῆ ἢ ἐγχελυοειδῆ, ἡ ἐσωτερικὴ των ὅμως διαμόρφωσις ἦτο ἀτελεστέρα τῆς τῶν ἰχθύων. Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ λείψανα συνίστανται ἐξ εἴδους τινὸς ἄνθρακος, ἡ κατάστασις ὅμως τῆς διατηρήσεώς των εἶναι λίαν ἐλλιπής. Λείψανα ἀπολιθωμένα παλαιοσπονδύλων (καὶ δὴ τοῦ εἴδους *παλαιοσπόνδυλος Gunni*) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς δεβονίου διαπλάσεως. Γ. Κ. Γ.

Παλαιοσταύρι *[Γεωγρ.]*. Μονὴ τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου, κειμένη μεταξὺ τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου καὶ τῆς μικρᾶς χερσονήσου, ἥτις καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Πλατύ.

παλαιοτεταρτογενὴς *ὑποδιάπλασις* (Alt-Quartär) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν ὑποδιαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ τεταρτογενὴς διάπλασις τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ ὑποδιάπλασις αὕτη ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ στρώματα θαλάσσια καὶ ποταμιοθαλάσσια, τὰ ὁποῖα ἐμελετήθησαν καλῶς ἐν τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ, ὡς καὶ ἀπὸ ἀποθέματα τῆς πρώτης παγετώδους ἐποχῆς.

Χαρακτηριστικὰ ζῷα, ζήσαντα κατὰ τὴν παλαιοτεταρτογενῆ ὑποπερίοδον καὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τὰ ἀπολιθώματα, εἶναι πολλὰ ἐλασματοβράγχια καὶ γαστερόποδα μαλάκια καὶ ἐκ τῶν θηλαστικῶν ὁ *ἵππος Stenonis*, ὁ *ρινόκερως ὁ ἐτρούσκος* καὶ ὁ *ἐλέφας ὁ μεσημβρινός*. Ἡ ὑποδιάπλασις αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας βαθμῖδας, αἵτινες κατὰ σειράν, ἐκ τῶν νεωτέρων πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας, εἶναι αἱ ἑξῆς:

κρομέριος
μινδέλιος (=σικέλιος) } πρώτη περίοδος παγετώνων
πραίστιος
βιλλαφραγκιος (=καλάβριος)

Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς ὑποδιαπλάσεως ταύτης—καὶ δὴ τῆς καλαβρίου βαθμῖδος—δέον νὰ λογισθῶσι κατὰ τὸν Δεπερὲ (ὁ ὁποῖος ὅμως θεωρεῖ τὴν καλάβριον βαθμῖδα ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὴν πλειόκαινον ὑποδιάπλασιν τῆς τριτογενοῦς) τὰ κροκαλοπαγῆ τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου, τὰ συνιστῶντα τὰς κορυφὰς τοῦ Μαύρου ὄρους, Εὐρωστίνης κλπ., ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πλειοκαινικῶν μαργῶν τῶν αὐτῶν ἀκτῶν ἀσυμφώνως ἐπεστρωμένα χαλικοπαγῆ τῆς βορείου Πελοποννήσου, τὰ περιέχοντα ἀπολιθωμένα θαλάσσια ὄστρεα. Ἐπίσης εἰς τὴν σικέλιον βαθμῖδα ἀνάγονται ὑπὸ τοῦ Νέγρη τὰ ἐν Νάξῳ κροκαλοπαγῆ, τὰ ἐπικαλύπτοντα τὰ πλειόκαινα στρώματα. Γ. Κ. Γ.

παλαιότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παλαιοῦ, οἱ παλαιοὶ χρόνοι, ἀρχαιότης.

Παλαιότουρκοι (οἱ). Οὕτως ὀνομάζονται συνήθως οἱ ἀντιδραστικοὶ Τοῦρκοι, οἱ ἐμμένοντες εἰς τὸ γράμμα τοῦ μουσουλμανικοῦ ἱεροῦ νόμου καὶ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, ἀντιδρῶντες εἴτε ἐνεργητικῶς, δι' ἀντεπαναστάσεων, εἴτε παθητικῶς ἐναντίον τῆς εἰσαγωγῆς πάσης νεωτεριστικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Τουρκίᾳ. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Παλαιοτούρκων εὑρέθησαν ἀνέκαθεν οἱ χοτζάδες, ἤτοι οἱ ἀμαθεῖς κατώτεροι θρησκευτικοὶ λειτουργοί, ἐνῷ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων θεολόγων καὶ ἱερονομολόγων ὑπῆρχον καὶ πεφωτισμένοι, οἵτινες, ἐπωφελούμενοι τοῦ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου ἐπιτρεπομένου δικαιώματος τῆς ἑρμηνείας, δίδοντες διασταλτικὴν ἔννοιαν εἰς τὰς ἱερονομολογικὰς διατάξεις καὶ βασιζόμενοι εἰς τὴν διάταξιν, καθ' ἣν «εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῶν καιρῶν συνεπάγεται ἀλλαγὴν τῶν νομικῶν κανόνων», ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Ὄργανα τῶν Παλαιοτούρκων ἦσαν κατὰ μὲν τὴν ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Γ' (1789—1807) καὶ Μαχμοὺτ τοῦ Β' (1807—1839) ἐποχὴν οἱ γενίτσαροι, κατὰ δὲ τὴν μετέπειτα περίοδον οἱ ἀπολυταρχικοὶ σουλτᾶνοι Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ (1861—1876) καὶ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ (1876—1909) καὶ οἱ εὐνοούμενοι αὐτῶν ὑπουργοὶ καὶ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, ἔχοντες ὄπισθέν των τὸν ἀμαθῆ λαὸν καὶ ἀντιπράττοντες κατὰ τῶν φιλελευθέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ διανοουμένων. Ἡ ἀντίδρασις τῶν Παλαιοτούρκων ἐξεδηλώθη κυρίως κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων Σελὶμ τοῦ Γ' καὶ Μαχμοὺτ τοῦ Β', αἵτινες εἶχον κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸν μᾶλλον χαρακτῆρα, κατόπιν ἐναντίον τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ταντζιμάτ» πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἀβδοὺλ Μετζὶτ (1839—1861), αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διαγγέλματος (χάττι-χουμαγιοὺν) τοῦ Γκιουλχανὲ καὶ ἐσυνεχίσθησαν διὰ τοῦ διαγγέλματος τοῦ 1856, βραδύτερον ἐναντίον τῆς συνταγματικῆς κινήσεως τῶν ὑπὸ τὸν Μιτχὰτ πασᾶν φιλελευθέρων καὶ κατὰ τῶν Νεοτούρκων καὶ τέλος ἐναντίον τῆς δημοκρατικῆς καὶ λαϊκῆς κινήσεως τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ. Καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ταύτας περιόδους ὁ παλαιοτουρκισμὸς ἐπατάσσετο καὶ ἐθριάμβευον αἱ μεταρρυθμίσεις. Ἐπειδὴ ὅμως αὗται δὲν εὕρισκον βαθείας ρίζας εἰς τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας, οἱ Παλαιότουρκοι ἀνέκυπτον μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν. Μόνον ἡ τελευταία κίνησις, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς λαϊκῆς δημοκρατίας, φαίνεται ἐπικρατοῦσα χάρις εἰς τὰ ἐφαρμοζόμενα μέτρα καὶ κατισχύουσα τῶν ἀσθενῶς ἐκδηλουμένων ἀντιδράσεων τοῦ παλαιοτουρκισμοῦ. Ν. Μ.

παλαιότραγος (ὁ) (Palaeotragus Gaudry) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν τῶν *καμηλοπαρδαλιδῶν πελλικεράτων* (ἢ *δερματοκεράτων*) *σεληνοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν μικροῦ μεγέθους, εἶχον δὲ τὸ κρανίον των χθαμαλὸν μετὰ κεράτων εὑρισκομένων πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι (εἰς τὸ Πικέρμι καὶ τὴν Σάμον, τοῦ εἴδους *παλαιότραγος Roueni*). Γ. Κ. Γ.

παλαιοτροπικός, —*ή*, —*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

παλαιότυπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παλαιοῦ τύπου, ὁ πρῶτος γραφείς, ἀρχέτυπος· || *παλαιότυπον* (τό)· ἄλλως *ἀρχέτυπον* (βλ. λ.).

παλαιοϋδρογραφία (ἡ) (Paläohydrographie). Κλάδος τῆς *παλαιογεωγραφίας*, ἀσχολούμενος μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς διαδρομῆς τῶν ποταμῶν κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους καὶ ἐποχάς ὡς καὶ τῆς θέσεως καὶ ἐκτάσεως ἀρχαίων λιμνῶν, τῶν βαθῶν τῶν θαλασσίων λεκανῶν, τῆς εἰς ἅλας περιεκτικότητος καὶ θερμοκρασίας τῶν θαλασσίων ὑδάτων κλπ., κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους καὶ ἐποχὰς τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

Παλαιούπολις *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 252. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Κόλυμπος* καὶ *Κυρὰ Ἐλεοῦσα*. Ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἄνδρου, διασῴζονται δὲ πολλὰ ἀρχαιότητες, πλεῖσται τῶν ὁποίων ἀπόκεινται εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τῆς πόλεως Ἄνδρου. Τὸ ἀνευρεθὲν αὐτόθι ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Ἄνδρου κοσμεῖ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν ἀρχαιολ. μουσεῖον. Δ. Ε. Μ.

παλαιόφις (ὁ) (Palaeophis Owen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ὀφειδίων* ἑρπετῶν. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀρχαιοτέρας τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, Cuise la Mothe, Βελγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ.Κ.Γ.

παλαιοφυτογεωγραφία (ἡ). Κλάδος τῆς παλαιοβιογεωγραφίας, ἐρευνῶν τὰς σχέσεις μεταξὺ

Digitized by Google

τῶν προϊστορικῶν φυτῶν καὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ γεωλογικὸν παρελθὸν αὐτῆς, ἰδίᾳ δὲ τὴν διανομὴν τῶν προϊστορικῶν φυτῶν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τοὺς γεωλογικοὺς αἰῶνας, περιόδους, ἐποχὰς κτλ., ὡς καὶ τὰ αἴτια τῆς διανομῆς ταύτης. Γ. Κ. Γ.

παλαιοφυτολογία (ἡ) Phaläophytologie)· βλ. *παλαιοβοτανική*.

παλαιόφωνος (ὁ) (Palaeophonus Thorell) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *σκορπίων ἀραχνοειδῶν* ἀρθροπόδων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Gotland καὶ τὴν Σκωτίαν. Γ. Κ. Γ.

Παλαιοχάνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρδάρας τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 62.

παλαιόχοιρος (ὁ) (Palaeochoerus Pomel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *συΐδῶν βουνοδοντίων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Ἡ ὀδοντοστοιχία τῶν ζῴων τούτων ἦτο σχεδὸν κεκλεισμένη. Ἀπολιθωμένα λείψανα αὐτῶν εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καὶ μέσης μειοκαίνου σειρᾶς τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

παλαιοχριστιανικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς παλαιούς, εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς.

— παλαιοχριστιανικὴ τέχνη. Ἡ ἀρχαιοτέρα χριστιανικὴ τέχνη, ἤτοι ἡ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς ὁποίας συνέχεια εἶναι ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Ἡ τέχνη τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων εἶναι αὐτὴ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη, ἥτις ἤνθησεν εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ κατόπιν ἐξακολουθήσασα νὰ ἀναπτύσσεται περιέλαβε καὶ ὅλα τὰ μεγάλα χριστιανικὰ κέντρα, τὴν Ἔφεσον κ. ἄ. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ τέχνη κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας περιορίζεται κυρίως εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν κατα-

Τοιχογραφία τῆς κατακόμβης τοῦ ἁγίου Καλλίστου.

κομβῶν καὶ εἰς τὰς σαρκοφάγους, εἶναι δὲ συμβολικὴ καὶ διακοσμητικὴ τέχνη. Ἀντλεῖ μὲν τὰ θέματά της ἀπὸ τὴν παλαιὰν εἰδωλολατρείαν, διακοσμεῖ ὅμως αὐτὰ μὲ τὸν συμβολισμὸν τῆς νέας θρησκείας καὶ ἀποφεύγει κυρίως τὸ γυμνόν. Παραστάσεις ὅπως ὁ καλὸς ποιμήν, ἡ δεομένη γυνὴ (Oranta), ὁ ἰχθὺς (Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς σωτήρ), ἡ ἄγκυρα (σωτηρία), ἡ περιστερὰ (ἁγνότης), ὁ ταὼς (αἰωνιότης), καὶ πολλαὶ ἄλλαι εἰκονίζουσι τὴν ἁγίαν Γραφήν, εἶναι ἁπλᾶ καὶ συμβολικὰ τεκμήρια, ἀνταποκρινόμενα πλήρως εἰς τὸν ἀλληγορικὸν καὶ συμβολικὸν χαρακτῆρα τοῦ Χριστιανισμοῦ τῶν πρώτων αἰώνων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην

Σκηναὶ ἀπὸ τὰς ἀλεξανδρινὰς κατακόμβας.

τῆς καθαρῶς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς χώρας, κυρίως δὲ εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον, ἡ νέα τέχνη διαμορφοῦται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, παρουσιάζει τὰ ἴδια ἔργα μὲ καταπληκτικὴν ὁμοιότητα, εἶναι δὲ γνωστὴ εἰς τὸν

Τύπος δεομένης γυναικός.

ἀρχαιολογικὸν κόσμον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἑλληνορρωμαϊκὴ τέχνη*. Ἀργότερον δύο παραδόσεις ἁμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλας εἰς τὴν τέχνην ταύτην· ἡ ἑλληνιστικὴ καὶ ἡ ἀνατολική, τῆς τελευταίας περιλαμβανούσης τὰς πλουσίας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, Συρίαν, Παλαιστίνην, Καππαδοκίαν, Μεσοποταμίαν, Ἀρμενίαν, ὅπως ἡ ἑλληνιστικὴ περιλαμβάνει τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἔφεσον. Αἱ δύο αὗται παραδόσεις συγχωνευθεῖσαι δημιουργοῦν νέαν τέχνην, πλουσιωτάτην, ἐμπνεομένην καθαρῶς ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς νέας θρησκείας, τὴν *βυζαντινὴν τέχνην*. Β. Λ. Κ.

Παλαιοχώρα, ἡ *Παλιόχωρα*, ἡ *Καστέλλι Σελίνου [Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 700. Κεῖται ἐπὶ λαιμοῦ μικρᾶς χερσονήσου, ἑκατέρωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἀσφαλὴς ὅρμος. Ἔχει ἑξατάξιον γυμνάσιον, γραφεῖον ΤΤΤ, ὑποτελωνεῖον, σταθμὸν χωροφυλακῆς, γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς κ.λ.π. Ἡ πολίχνη ἠλεκτροφωτίζεται. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία: *Ἀζωῦρές, Ἀνύδροι, Ἀσφεντυλές, Ἀτσαλιανά, Ἀχλαδιάκες, Βλυθιάς, Γιαννικιανά, Κάλαμος, Πλατανές, Πρόδρομος, Σπανιᾶκος* καὶ *Στράτι*. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Παλαιοχώρας συνελήφθη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1867 τὸ καταδρομικὸν «Ἀρκάδι». Ε.Γ.

— **Παλαιοχώρα** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Κορυφῆς τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 181. —2) Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀβία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λακωνίας. —3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας (τέως Διαριγκόβης) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 694 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Κρήμνη* καὶ *Ριζὰ* (πρώην *Σεποτνίκια*) 1.457. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ν. Φ.

— **Παλαιοχώρα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς ΝΔ. ἐσχατιᾶς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35° 12′ 50″ Β., μῆκ. 23° 40′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion), σχηματίζουσα ἀμφιδύμως τὰς κολπώσεις *Φλομμὲ* ἐξ Α. καὶ *Παλαιοχώρα* ἐκ Δ. Ἐπιστρέφεται ὑπὸ τῶν ἐνετικῶν φρουρίων Σέλινο Καστέλλι καὶ Φράγκο Καστέλλι. Ὁ Müller (Graec. Geogr. Min. I, 509) τὴν ταυτίζει πρὸς τὴν *Καλαμύδην*, ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει αἱ ἀπὸ Κριοῦμέτωπον (Κάβο Κριὸς) καὶ Λισσοῦ (Ἅγιος Κήρκας) ἀποστάσεις της εἶναι μείζονες ἐκείνων, ἃς ὁρίζει ὁ Σταδιασμὸς (§ 333 — 334) ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ σημεῖα. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιοχώρα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἄθωνος, 3 χλμ. Α. ΝΑ. τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, κατὰ ταύτην δὲ ἡ φερώνυμος ἑλληνικὴ κοινοβιακὴ σκήτη. Ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαιοτάτου *Ὀλοφύξου*. Σ. Ε. Λ.

Παλαιοχωράκι(ον), ἡ *Παλιοχωράκι(ον) [Γεωγραφ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 266. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ μικροσυνοικισμὸς *Κοτσοπολογγά*. Δ.Ε.Μ.

Παλαιοχώρ(ι) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 22 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Παλαιοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρανίτσι* καὶ κατόπιν *Ἀντιφίλιπποι*. Κάτ. (1928) 1.892 μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Δρυάδα* (πρώην *Μισελῆ*). Ἐπὶ τοῦ πρὸς Α. λόφου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου τείχους, πλησίον δὲ τοῦ χωρίου κεῖται ἡ μονὴ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης (κοινῶς Κουφιγίτσης), ἡ μεγίστη τοῦ Παγγαίου. Α. Θ. Σ.

—**Παλαιοχώρι(ον)** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Βραγκιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 72.— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 193 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου Καψοράχη 414. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τρεῖς γεωργικοὺς συνεταιρισμούς. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Λαμπιρίου τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 56. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιχάδος τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 86. —5) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λαΐστης τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 14. —6) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 457. Ἔχει ταχυδρομικόν, τηλεγραφικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Συρράκον*.— 7) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 245 καὶ μετὰ τοῦ εἰς αὐτὴν ὑπαγομένου χωρίου *Ἀλποχώρι Μπότσαρι* 492. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ κοινότης ἐκαλεῖτο πρότερον *Μπότσαρι*. —8) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 812. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —9) Χωρίον τῆς κοινότητος Καμινίων τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 146. —10) Χωρίον τῆς κοινότητος Γιδᾶ τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 349. —11) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (Καϊλα-

Ἀνάγλυφον ἐπὶ σαρκοφάγου εὑρισκομένης ἐν Σάντα Μαρία Ἀντίκουα τῆς Ρώμης μὲ τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰωνᾶ, ἑνὸς δεομένου, ἑνὸς ἀναγινώσκοντος, τοῦ καλοῦ ποιμένος, τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ κ.λ.π.

ρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 458. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.—12) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.118. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν.—13) Χωρίον τῆς κοινότητος Δημητσάνης τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 158.—14) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 548. Κεῖται ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Καρδίτσης μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βοβολίνα καὶ Παμίσου. Παράγει ὀλίγα δημητριακά, ὄσπρια καὶ καπνόν.—15) Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἠλείας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 472. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σελὴμ Τσαούση*. Παράγει σταφίδα, σταφυλὰς καὶ ὀλίγα δημητριακά. —16) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος, τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 675. Παράγει σιτηρὰ καὶ βάμβακα.—17) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 907. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Βαλιανά*, *Κουρνέλα*, *Λωβοχώρι* καὶ τὸ ἐπίνειον *Μελήνδα*. Ἔχει ταχυδρομεῖον, τηλεφωνεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἐξάγει ἔλαιον.

— **Παλαιοχώρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Μήλου (πλάτ. 36° 40′ 10″ Β., μῆκ. 24° 30′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milo, Antimilo, Kimolos and Polino islands), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Θειάφι καὶ Στέλι. Καλὸν ἀγκυροβόλιον ὑφ' ὅλους τοὺς ἀνέμους πλὴν τῶν ἀπὸ Νότου ἕως Ἀπηλιώτου. Σ. Ε. Λ.

— **Παλαιοχώριον *Γλυσίας*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 732. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν.

Παλαιπάτμαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἐμπορικὸς λιμὴν (ἐμπόριον) τῆς δυτικῆς παραλίας τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν ἐν τῇ Ἀριακῇ χώρᾳ, μεταξὺ Καλλιένας (νῦν Kallyan) πρὸς Β. καὶ τῆς Μανδαγόρας (Radjapour) πρὸς Ν. Ταυτίζεται πρὸς τὴν νῦν Bancute τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρὸς Ν. τῆς Βομβάης. Α. Θ. Σ.

Παλαίπαφος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παναρχαία πόλις τῆς Κύπρου, καλουμένη ἀρχικῶς *Πάφος* καὶ ὀνομασθεῖσα βραδύτερον *Παλαίπαφος* κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν κατόπιν κτισθεῖσαν Νέαν Πάφον. Ἔκειτο ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ σημερινοῦ μικροῦ χωρίου *Κούκλια*, ἐκτίσθη δὲ κατὰ τὸν Παυσανίαν ὑπὸ τοῦ τρωϊκοῦ ἥρωος Ἀγαπήνορος καὶ κατ' ἄλλην παράδοσιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀερίου ἢ τοῦ Κινύρα, ὅστις ἔκτισεν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, γνωστὸν καὶ παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. θ 362). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ πόλις ἤκμασεν, ἐπεκταθεῖσα μέχρι θαλάσσης, κατέστη δὲ περίφημος ἕνεκα τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ μαντείου. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον ἡ πόλις κατεστράφη δὶς ὑπὸ σεισμοῦ, ἐπὶ Αὐγούστου τὸ πρῶτον ἀνεγερθεῖσα κατὰ τὸ 15 π. Χ. μετὰ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐπὶ Βεσπασιανοῦ κατὰ τὸ 70 μ. Χ. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν· μόλις δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος (τῷ 1888) ἐγένοντο ἀνασκαφαὶ (βλ. λ. *Κύπρος*, τ. ΙΕ′, σελ. 440γ) ἀποκαλύψασαι τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου τεμένους. Α. Κ. Α.

—**Παλαιοπάφου *ὅρμος*** *[Γεωγρ.]*· βλ.λ. *Ἀχνί*.

Παλαιπερκώτη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις μικρασιατικὴ τῆς ἐπὶ Ἑλλησπόντου Φρυγίας (*Στεφ. Βυζ.* 517, 23)· τὸ ἐθνικόν της *Παλαιπερκώσιος*. Ἐξ ἐπιγραφῶν (Corp. Inscr. Graec. 1, 229 ἑπ.) προκύπτει συμμετοχή της εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ναυτικὴν ὁμοσπονδίαν. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Πάλαιρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀκαρνανίας μεταξὺ Λευκάδος καὶ Ἀλυζίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ι′ 450 καὶ 459). Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431 π.Χ.) οἱ Ἀθηναῖοι, κυριεύσαντες τὸ Σόλλιον, γειτονικὸν πόλισμα ἄποικον Κορινθίων, παρέδωσαν τοῦτο εἰς τοὺς Παλαιρεῖς ἵνα νέμωνται τὴν γῆν καὶ τὴν πόλιν (*Θουκυδ.* Β, 30.). Ἡ ταυτότης αὐτῆς δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένη, τοῦ μὲν D' Anville τοποθετοῦντος αὐτὴν εἰς τὸ σύγχρονον Πόρτο Φίγκο, τοῦ Leake μεταξὺ Ζαβέρδας καὶ Κανδηλῶν καὶ τοῦ Dörpfeld παρὰ τὸ Κεκροπούλι. Σ. Ε. Λ.

—**Πάλαιρος** *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.901 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων: *Καρυά*, *Πωγωνιά*, *Σκλάβαινα* καὶ *Στενὸν* 2.594. Εἶναι ἡ πρώην *Ζαβέρδα*. Ἔχει ταχυδρομικόν, τηλεγραφικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον.

—**Παλαίρου *κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ζαβέρδα*.

Παλαισιμοῦνδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον (6,24) ὀνομασία μεγάλης πόλεως τῆς Ταπροβάνης, κειμένης νοτίως τοῦ ὄρους τῆς Μαλαίας. Ὁ Πτολεμαῖος (Ζ, δ, 10), ὀνομάζων αὐτὴν *Μαάγραμμα*, τὴν ὁρίζει ὡς πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου Ἀνουρογράμμου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς πόλεως ὠνομάσθη καὶ ἡ νῆσος *Παλαισιμούνδου* ἢ ἀντιστρόφως (*Ἀνων*. Περίπλ. Ἐρυθρ. 61). Κατὰ τὸν Μαρκιανὸν (§ 35) «ἡ Ταπροβάνη νῆσος, πρότερον μὲν ἐκαλεῖτο Παλαισιμούνδου, νῦν δὲ Σαλική». Σ. Ε. Λ.

Παλαίσκηψις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Μυσίᾳ (πρὸς Ἑλλησπόντῳ Φρυγίᾳ), ἀπέχουσα τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Αἰσήπου ποταμοῦ (νῦν Γκιόνεν-τσάϊ) 30 στάδια «ἐπάνω Κεβρῆνος κατὰ τὸ μετεωρότατον τῆς Ἴδης». Ἐκλήθη κατόπιν *Σκῆψις* «εἴτ' ἄλλως εἴτ' ἀπὸ τοῦ περίσκεπτον εἶναι τὸν τόπον» (*Στράβ*. ΙΓ, 607). Α. Θ. Σ.

πάλαισμα (τό)· κατόρθωμα παλαιστικόν, τέχνασμα ἐν τῇ πάλῃ πρὸς κατάρριψιν τοῦ ἀντιπάλου, κοιν. *κόλπο*· ἐκ τούτου καὶ πᾶς ἀγών: «παλαίσμαθ' ἡμῶν ὁ βίος» (*Εὐρ*. Μήδ. 1214)· || πᾶς δόλος, ὑπεκφυγή, τέχνασμα δικαστικόν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τῆς *πάλης* τῶν Ἑλλήνων ἐξελιχθείσης εἰς περίπλοκον τέχνην, τὰ *παλαίσματα* ὑπῆρξαν πολυάριθμα. Δηλωτικὰ τῶν διαφόρων τρόπων τοῦ καταβάλλειν τὸν ἀντίπαλον εἶναι τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα ὀνόματα τῶν τεχνασμάτων· *ἄγχειν*, *στρέφειν*, *ἀπάγειν*, *λυγίζειν*, *ἀγκυρίζειν*, *ράσσειν*, *ἀνατρέπειν*, *ὑποσκελίζειν*, *πλαγιάζειν*, *κλιμακίζειν* (*Πολυδ*. 3, 155), *τραχηλίζειν* (*Ἰούλ*. *Ἀφρ*. 147 Ὀλυμ.), *διαλαμβάνειν* (Σχ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 262), ἡ *ἰγνύων ἀφαίρεσις* ἢ *ὑφαίρεσις*, ὁ *μεταπλασμὸς* ἢ *παρακαταγωγή*, τὸ *μέσον λαμβάνειν* ἢ *μεσολαβεῖν* ἢ *μέσον αἱρεῖν* κ. ἄ. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων τούτων εἶναι δυσερμήνευτα. Ἐπινοητὴς τῆς ὑφαιρέσεως λέγεται ὁ Κερκύων, διὰ τοῦ παλαίσματος δὲ τούτου ὁ Ὀδυσσεὺς κατέρριψε τὸν Αἴαντα. Κλεῖτος ὁ Ρόδιος ἐνίκα τραχηλίζων, ἤτοι συλλαμβάνων τοὺς ἀντιπάλους του ἀπὸ τοῦ τραχήλου. Ὑπῆρχον παλαισταί, οἵτινες εἶχον τὴν ἐπιτηδειότητα ν' ἀμύνωνται καθ' ὡρισμένων παλαισμάτων. Κατὰ περιφερείας ἢ πόλεις ἐκαλλιεργοῦντο ὡρισμέναι μέθοδοι παλαιστικαί. Ἐθαυμάσθη διὰ τὰ τεχνικὰ αὐτοῦ παλαίσματα ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ ἐξ Αἰγείρας παῖς Κρατῖνος, δι' ὃ καὶ ἐπετράπη αὐτῷ μετὰ τοῦ ἀδριάντος του ν' ἀνεγείρῃ καὶ τὸν τοῦ παιδοτρίβου τον. Ὑπῆρχον καὶ παλαίσματα, ἅτινα ἐθεωροῦντο ἐντελῶς ἄτεχνα καὶ ἀγροικώδη. Σ. Γ. Σ.

παλαιστὴ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαιότατον μέτρον μήκους πρὸς μέτρησιν μικρῶν διαστάσεων (*Ἡρόδ*. Α, 50), ἰσοδύναμον πρὸς τέσσαρας δακτύλους· δι' ὃ καὶ *πελαστὴ* ἐκαλεῖτο «παρὰ τὸ πέλας συνάγειν τὰ ὀστᾶ… πλησίον ποιεῖν τοὺς δακτύλους» (*Ἡσυχ*. ἐν λ.). Ἐλέγετο δὲ καὶ *δοχμὴ* καὶ *δῶρον*, «δι' ὃ καὶ ἑκκαιδεκάδωρα τὰ ἑκκαιδεκαπάλαιστα» (*Πολυδ*. Ὀνομαστ. Β, 157). Τὸ ἐπίθετον *παλαιστιαῖος*. Ἐκτιμᾶται ὡς ἰσοδυναμοῦσα πρὸς 77 ἕως 78 χιλιοστόμ. Εἶναι περίπου τὸ σύγχρονον ρούπι. Σ. Ε. Λ.

Παλαιστὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἠπείρου, κατὰ τὴν παράλιον τῶν Ἀκροκεραυνίων, βορειοτάτη τῆς χώρας τῶν Χαόνων. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ (Γαλ. Β, 54) τοῦ Λουκιανοῦ (V, 460) καὶ τοῦ Καίσαρος (Bel. civ. III, 6), ὅστις ἀπεβιβάσθη εἰς αὐτήν, προερχόμενος ἐκ Βρεντεσίου, κατὰ τὴν δίωξιν τοῦ Πομπηΐου. Ἡ τοποθεσία της εἶναι ἀνεξακρίβωτος, ταυτιζομένη πιθανῶς πρὸς τὸν ὕφορμον *Πάλασα*, τὸν ἄλλως *Ἅϊ Δημήτρης* ἢ *Γκράβα* (πλάτ. 40° 04′ Β., μῆκ. 19° 52′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfù) ἀνατολικῶς τοῦ Πόρτο Παλέρμο. Σ. Ε. Λ.

παλαιστὴς (ὁ)· ὁ παλαίων, ὁ ἀγωνιστὴς ὁ ἔχων ὡς ἐπάγγελμα τὴν πάλην.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὡς περίφημοι *παλαισταὶ* ἀναφέρονται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ἱπποσθένης ὁ Λακεδαιμόνιος, ὁ τούτου υἱὸς Ἐτοιμοκλῆς, Μίλων ὁ Κροτωνιάτης, Τιμασίθεος ὁ Κροτωνιάτης, Ἀμησινᾶς ὁ Βαρκαῖος, Κερᾶς ὁ Ἀργεῖος κ. ἄ. Σ. Γ. Σ.

παλαιστιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων μῆκος μιᾶς *παλαιστῆς*.

Παλαιστίνη. Ἡ κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς Μεσογείου ἀσιατικὴ μικρὰ χώρα, ἡ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα αὐτῆς παρ' Ἑβραίοις ἦτο *Γῆ Χαναάν*, ὅπως ἀπαντᾷ εἰς τὴν «Γένεσιν» καὶ τὴν «Ἔξοδον» καὶ ἐπὶ φοινικικῶν νομισμάτων, ἄλλα δέ, ἀπαντῶντα ἐπίσης εἰς τὴν Γραφήν, εἶναι *Γῆ τῶν Ἑβραίων*, ὡς κατακτηθεῖσα ὑπὸ τούτων, *Γῆ Ἰσραήλ*, *Γῆ Ἰούδα* ἢ *Ἰουδαία*, ἰδίως μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, *Γῆ Ἁγία*, διότι μόνον ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῇ Μωρίου λόφου ἠδύναντο νὰ θυσιάσουν οἱ Ἑβραῖοι τῷ Θεῷ, *Γῆ Ἐπαγγελίας*, διότι τὴν εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τέλος *Γῆ Ἰεχωβᾶ*, διότι ἐπ' αὐτῆς ὥρισται νὰ λατρεύεται ὁ μόνος Θεός.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Τὰ ὄρη τῆς Παλαιστίνης ἀποτελοῦνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ πετρωμάτων κρητιδικῶν. Σποραδικῶς μόνον ἀπαντῶσιν ἀποθέματά τινα ἀρχαιότερα, ὡς θραυσματογενῆ λατυποπαγῆ, προερχόμενα ἐκ κρυσταλλοσχιστωδῶν καὶ ἐκρηξιγενῶν πορφυρικῶν πετρωμάτων, διεστρωμένα ὑπὸ φλεβῶν παλαιᾶς διαπλάσεως. Τὰ ἀποθέματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὸ ἀρχαιότατον πέτρωμα τῆς Παλαιστίνης, ἀπαντοῦν μόνον εἰς τὰ ΝΑ. τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης (Γκὼρ ἐλ Σαφίνε) καὶ ἐπὶ τοῦ Α. τμήματος τῆς Ἄκαμπα, ὅπου καλύπτονται ὑπὸ ψαμμιτῶν καὶ δολομιτικοῦ ἀσβεστολίθου τῆς ἐποχῆς τοῦ λιθανθρακοφόρου. Τὰ κρητιδικὰ στρώματα ἀνήκουν εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τὰ καλούμενα κενομάνιον, τουρόνον καὶ σενόνιον. Ταῦτα εἶναι πρῶτον μὲν ψαμμῖται, λεγόμενοι τῆς Νουβίας, οἵτινες ἀπαντοῦν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς Νεκρᾶς, ἔπειτα δὲ ἀσβεστόλιθοι, ἄργιλλοι καὶ δολομῖται, οἵτινες περιέχουν πλῆθος μέγα ἐχίνων, ὀστρέων καὶ ἀμμωνιτῶν. Τὰ παλαιοντολογικὰ ταῦτα συντρίμματα παρατηροῦνται εἰς Ἐς-Σὰλτ καὶ Ἀγιοὺμ Μούσα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ἐπίσης εἰς τὴν πρὸς Δ. τῆς Ἱερουσαλὴμ χώραν. Ἔρχονται κατόπιν ἀσβεστόλιθοι συμπαγεῖς, δολομιτικοὶ καὶ ψαμμιτικοί, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀπαντοῦν ρουδισταὶ καὶ νεριναιειδῆ, ἀσβεστόλιθοι χρώματος κιτρινολεύκου, οἵτινες εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ὑπὸ ἀμμωνιτῶν καὶ ἀποδίδουν ἦχον μεταλλικόν, κρητιδικοὶ ἀσβεστόλιθοι, μαλακοὶ καὶ λευκοί, περιέχοντες πολυάριθμα κογχύλια (leda perdita), γαστερόποδα καὶ βακουλίτας, καὶ ἀσφαλτώδεις ἀσβεστόλιθοι, τεφροὶ ἢ μελανόχροοι, ἐν μέρει φωσφατοῦχοι, πλούσιοι εἰς ὑπολείμματα ἰχθύων (ἀσφαλτώδεις ἀσβεστόλιθοι τοῦ Νέμπι Μούσα), ἐναλλασσόμενοι μετὰ ποικιλοχρώμων ἀργιλλωδῶν ἀπὸ τοῦ ἀπαστράπτοντος λευκοῦ πρὸς τὸ πρασινόχρουν τεφρόν, τὸ κίτρινον καὶ τὸ ἐρυθρόν, οἵτινες περιέχουν πολὺν γύψον καὶ δολομίτην. Εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας ἀπαντοῦν στρώματα πυριτιακῶν πετρωμάτων ἐναλλασσομένων μετὰ ἀσβεστολίθων καὶ ἀργίλλων. Ἡ νουμουλιτικὴ κρητὶς τοῦ ἠωκαίνου εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἀνατολικὴν Σαμάρειαν καὶ τὴν Γαλιλαίαν. Τὸ νεώτερον τριτογενὲς ἐλλείπει τελείως. Ἀπ' ἐναντίας οἱ διλουβιακοὶ ἰζηματογενεῖς σχηματισμοὶ κατέχουν ἀπεράντους ἐκτάσεις ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἀκτῆς εἰς τὰς παραλίους πεδιάδας Σάρωνος καὶ Σεφέλας καὶ πρὸς Ν. μέχρι πέραν τῆς Βεερσεβᾶ, ὀφειλόμενοι εἰς τὰς προσχώσεις τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὰ λιμναῖα ἀποθέματα, τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μεγάλην λεκάνην τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθοῦν αἱ θῖνες προσχώσεως κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ποταμῶν παρασυρθέντα ἀποθέματα. Εὑρίσκονται προσέτι ἐκρηξιγενῆ πετρώματα ἐπὶ ἀχανῶν ἐκτάσεων εἰς τὰ πέριξ τῆς Τιβεριάδος καὶ ἐν τῇ πεδιάδι Ἰεσράελ ἐν Γαλιλαίᾳ, ὡς ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου ἀνατολικῶς τῆς Νεκρᾶς (Δζέμπελ Σιχὰν) καὶ πρὸ πάντων εἰς Χαουρὰν καὶ Τραχωνίτιδα.

— [ΓΕΩΓΡ.] *Ὅρια*. Τὰ ὅρια τῆς Παλαιστίνης μετεβλήθησαν κατὰ καιρούς. Ἐνῷ ὁ Ἰορδάνης ἀπετέλει τὸ δυτικὸν ὅριον, περιελήφθη καὶ ἡ πέραν τούτου χώρα, ὅταν ἐγκατέστησαν εἰς ταύτην ἑβραϊκαὶ φυλαί. Καὶ ἔκτοτε, ὁσάκις μετὰ τῆς πρὸς Β. Συρίας περιήρχετο ὑπὸ τὴν κατοχὴν ξένου κυρίου, ἐξετείνετο διοικητικῶς καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου ὅμως πολέμου (1914—1918) ὁ Ἰορδάνης ἔγινε μεθόριος τῆς χώρας, διότι ἡ πέραν αὐτοῦ χώρα ἀπετέλεσε νέον ἀραβικὸν βασίλειον, τὸ τῆς *Ὑπεριορδανίας*. Πρὸς Δ. ἡ Μεσόγειος ὑπῆρξε πάντοτε φυσικὸν τῆς Παλαιστίνης ὅριον. Πρὸς Ν. ἡ μεθόριος μετετέθη πολλάκις διοικητικῶς. Ἐπὶ τῶν πρὸς Ν. τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ἐρήμων σπανίως ἐξετάθη τὸ κῦρος τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Ἱεροσολύμοις κυρίων. Ἐπὶ Σολομῶντος ὁ σημερινὸς κόλπος Ἄκαμπα, ὁ Ἐλανιτικὸς τῶν ἀρχαίων, ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. Τὸ βασίλειον τῶν Ναβαταίων, μεταξὺ Νεκρᾶς καὶ Ἐλανιτικοῦ, ἀπώθησεν ἐπὶ πολὺ πρὸς Β. τὸ νότιον ἄκρον τῆς Παλαιστίνης. Ὡς πρὸς τὴν Αἴγυπτον ὅμως, ἀνέκαθεν τὴν μεθόριον ἀπετέλεσε συμβατικὴ γραμμὴ ἀπὸ τοῦ ἐπακτίου Ἐλ Ἀρὶς (τὰ ἀρχαῖα Ρινοκόρουρα) πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Ἄκαμπα. Τὰ πρὸς Β. σύνορα καθωρίσθησαν κατόπιν τῆς ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀναθέσεως τῆς ἐντολῆς ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν ὑπὸ τῆς γαλλοβρεττανικῆς συμβάσεως τῆς 23 Δεκεμβρίου 1920. Ἡ βορεία αὕτη μεθόριος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Ρὰς ἐλ Νακούρα ἐπὶ τῆς Μεσογείου καὶ βαίνει Α. εἰς Γιαρούμ, ἐκεῖθεν ΒΑ. εἰς τὸ χωρίον Κάδες, ἔπειτα Β. ΒΑ. εἰς Μέτουλλαχ καὶ διασχίζουσα τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄνω Ἰορδάνου εἰς Τὲλ ἐλ Κάδι καὶ Πανεάδα. Ἐκεῖθεν βαίνει Ν. ΝΔ. εἰς Γίσρ Βενὰτ Γιακοὺπ καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς λίμνης Τιβεριάδος εἰς σημεῖον ἀκριβῶς ἀνατολικῶς τῆς ὁμωνύμου πόλεως, στρέφει Ν. ΝΑ. εἰς Ἐλ Χάμμα, σταθμὸν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σεμὰχ—Δεράα. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἀφήνει ἐντὸς τῆς Παλαιστίνης τὴν λίμνην Σαμαχωνίτιδα μετὰ τῆς λεκάνης της καὶ τὴν Τιβεριάδα. Στενὴ λωρὶς ἐδάφους κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς Σαμαχωνίτιδος ἀνήκει εἰς τὴν Παλαιστίνην, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς Τιβεριάδος ποικίλλει εἰς πλάτος ἀπὸ 10 μ. μέχρις ἐνιαχοῦ 2000 μ.

Digitized by Google

Ὄρη. Πρὸς Β. ἁπλοῦνται τὰ ὀνομαστὰ ὄρη τοῦ *Λιβάνου*. Χωρίζων ὁ Λίβανος τὴν Συρίαν ἀπὸ τῆς Χαναάν, σύγκειται ἀπὸ δύο ὀροσειράς: τὸν κυρίως *Λίβανον* καὶ τὸν *Ἀντιλλβανον*. Εἰς τὴν Γραφὴν ὅμως ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Λίβανος. Ἡ μεταξύ των μεγάλη κοιλὰς ἀποτελεῖ τὴν κοίλην Συρίαν τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων, τὴν κοιλάδα τοῦ Λιβάνου ἐν τῇ Γραφῇ, ἢ τὴν Μπούκχα τῶν Ἀράβων. Μόνος ὁ Ἀντιλίβανος εἰσδύει εἰς τὴν Παλαιστίνην διὰ τῶν νοτίων διακλαδώσεών του: τούτων ἡ δυτικῶς τῶν πηγῶν τοῦ Ἰορδάνου καλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ *Ἑρμὼν* (Δζεμπὲλ ἐλ Σεῖχ), ἡ δὲ ΝΑ. *Δζεμπὲλ Χεΐς*, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ Ἀντιλιβάνου (ἄλλως: *Δζεμπὲλ ἐλ Θέλιζ*). Ἄλλος κλάδος Δ. τοῦ Ἰορδάνου βαίνει πρὸς τὰ ΝΔ. τὸ ὄρος *Ναφθαλὶ* (Δζεμπὲλ Σάφετ). Νοτιώτερον ἐκτείνεται τὸ ἀντέρεισμα τοῦ Λιβάνου ὁ *Κάρμηλος*, προέχων εἰς τὴν θάλασσαν νοτίως τῆς Πτολεμαΐδος. Εἶναι κορυφὴ πετρώδης, κατάφυτος ἀπὸ δάση πευκῶν, δρυῶν, ἐλαιῶν καὶ δαφνῶν καὶ πλήρης σπηλαίων. ΝΑ. ὑψοῦται τὸ *Θαβὼρ* (Ἰταβώριον τοῦ Ἰωσήπου, Δζεμπὲλ Τὸρ τῶν Ἀράβων). Πρὸς Ν. τοῦ Θαβὼρ καὶ τῆς πεδιάδος Ἐσδρελὸν ὑψοῦται ἅλυσις, ἐκτεινομένη μέχρι τῆς ἐρήμου Ἐλ Τύχ. Τὸ βόρειον τμῆμά της καλεῖται εἰς τὴν γραφὴν ὄρος *Ἐφραΐμ*, τὸ δὲ νότιον ὄρος *Ἰούδα*, χωρὶς νὰ χωρίζωνται διὰ φυσικοῦ τινος σχηματισμοῦ, ἀπολήγουν δὲ πρὸς Δ. εἰς πεδιάδα τείνουσαν μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρά των σχηματίζει τὴν πετρώδη ὀροσειρὰν τὴν δυτικῶς τῆς πεδιάδος Ἰορδάνου καὶ τῆς λεκάνης τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Πρὸς τὰ ΝΑ. τὸ ὄρος Ἐφραΐμ καταλήγει εἰς τὴν ἔξαρσιν Γελβοὰ (Δζεμπὲλ Δζίμβο), ὀνομαστήν, διότι κατὰ τὴν παρ' αὐτὴν μάχην Ἰσραηλιτῶν καὶ Φιλισταίων ἔπεσαν ὁ Σαοὺλ καὶ τὰ τέκνα του. Τὸ Γελβοὰ πρὸς τὰ ΒΔ. ἑνοῦται μὲ τὸν Κάρμηλον. Τὸ ὄρος Ἰούδα ἐκτείνεται μέχρι τῶν νοτίων ἄκρων τῆς Παλαιστίνης καὶ ὠνομάζετο πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἑβραίων ὄρος τῶν *Ἀμοραίων*. Πρὸς Α. ὁρίζεται ἐν μέρει ὑπὸ τῆς λεκάνης τῆς Νεκρᾶς, ἔχει δὲ τὰ ὑψώματα: ὄρος *Σιών*, ὄρος *Μώριον* καὶ ὄρος τῶν *Ἐλαιῶν*. Πρὸς Ν. συναντῶμεν τὰ βουνὰ τοῦ *Βασὰν* καὶ *Γιλεὰδ* (Δζεμπὲλ Δζελάαδ), ἐκτεινόμενα πέραν τῆς Οὐάδι Ζέρκα (Ὑάββοκ τῆς Γραφῆς) μέχρι τῆς Ραμπὰθ Ἀμμόν. Ἔτι νοτιώτερον ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Ἀβαρίμ*, ἐκτεινομένα μέχρι τῆς Μωαβίτιδος, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ Δζεμπὲλ *Ἀλταρούς*, πιθανῶς αὐτὸ τὸ ὄρος *Νεβὼ* ἢ *Πισγᾶ*, ἀφ' οὗ εἶδε τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας καὶ ὅπου ἀπέθανεν ὁ Μωϋσῆς. Αἱ δύο ἑκατέρωθεν τοῦ Ἰορδάνου ἁλύσεις προχωροῦν πρὸς Ν. τῆς Νεκρᾶς καὶ ἑνοῦνται πρὸς τὰ ὄρη τοῦ *Σεῒρ* (Δζεμπάλ), ἐκτεινόμενα μέχρι τοῦ Ἐλανιτικοῦ. Εἰς ὅλα τὰ ὄρη αὐτὰ ἀπαντᾷ μέγα πλῆθος σπηλαίων καὶ ἄντρων, τὰ ὁποῖα κατῳκήθησαν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, βραδύτερον δὲ ἐχρησίμευσαν ὡς τάφοι.

Πεδιάδες. Ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Παλαιστίνης σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ τοῦ Ἰορδάνου. Εἰς τὴν Γραφὴν καλεῖται *Χᾶ-ἄραμπᾶ* (ἡ κατ' ἐξοχὴν πεδιάς), σήμερον δὲ *Ἐλ Γὼρ* (καθίζησις). Ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν δύο ὀροσειρῶν, ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Τιβεριάδος μέχρι τῆς Νεκρᾶς, ὅπου λαμβάνει τὸ μέγιστόν της πλάτος. Εἰς τὴν Γραφὴν τὸ τμῆμα τοῦτο καλεῖται πεδιὰς τῆς *Ἱεριχοῦς*. Ἐκ τῶν πολλῶν ἄλλων πεδιάδων, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἡ Γραφή, ἀξιολογώτεραι εἶναι: Ἡ τοῦ *Ὑεσραὲλ* ἢ *Ἐσδρελὸν* (νῦν: Μὲρτζ Ἴβν-Ἄμερ) νοτίως τοῦ Θαβώρ. Κυρίως εἶναι σειρὰ ἐλαφρῶν ὑψωμάτων καὶ ταπεινώσεων. Ἄλλοτε γόνιμος, σήμερον ἀνέλαβε τὴν παλαιάν της ὄψιν χάρις εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἀποικιῶν Ἑβραίων. Ἱστορικῶς εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν μαχῶν τοῦ Γεδεὼν κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν, τοῦ Σαοὺλ κατὰ τῶν Φιλισταίων, τοῦ Ἀχὰβ κατὰ τῶν Σύρων. Ἐδῶ ἐφονεύθη καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰωσίας ὑπὸ τῶν τοξοτῶν τοῦ φαραὼ Νεχώ. Ἡ πεδιὰς τοῦ *Σάρωνος* δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Γραφήν, σήμερον δὲ ἀποτελεῖ πηγὴν πλούτου διὰ τὴν χώραν χάρις εἰς τοὺς ἀποίκους Ἑβραίους. Ἐκτείνεται ἀπὸ Ἰόππης μέχρι Καρμήλου. Νοτίως ταύτης μέχρι Γάζης εὑρίσκεται ἡ πεδιὰς *Σεφέλα* (ταπείνωσις), εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειντο αἱ πέντε πόλεις τῶν Φιλισταίων. Εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔχομεν τὴν πεδιάδα *Ραφαΐμ* ἢ τῶν *Γιγάντων*. Πρὸς Α. τῆς Νεκρᾶς κεῖνται αἱ πεδιάδες *Μωὰβ* (νῦν ἐλ Κυράχ), ὅπου ἐστρατοπέδευσαν οἱ Ἑβραῖοι πρὶν διέλθουν τὸ πρῶτον τὸν Ἰορδάνην.

Ἔρημοι. Αἱ ὑπὸ τῆς Γραφῆς λεγόμεναι ἔρημοι (μιδβὰρ) δὲν εἶναι ἐκτάσεις ἄγονοι καὶ ἐντελῶς ἀγεώργητοι. Συχνὰ εἶναι ἀνεπίδεκτοι καλλιεργείας, ἀλλὰ περιέχουσι βοσκάς. Πρὸς Β. μνημονεύεται ἡ τῆς *Βεθσαϊδᾶς*, ὅπου μετέβη ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἐκ τῶν πρὸς Ν. ἀξιολογωτέρα εἶναι ἡ τῆς *Ἰουδαίας*, ἡ ὁποία ἐνεῖχεν ἓξ πόλεις καὶ ἐξετείνετο πρὸς τὴν Θεκοὰ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Νεκρᾶς. ΒΑ. τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἡ ἔρημος τῆς *Ἱεριχοῦς* καὶ ΝΑ. αἱ τοῦ *Ἐγγαδὶ* καὶ *Ζίφ*, περιέχουσαι βουνὰ καὶ σπήλαια.

Ὕδατα. Ὁ ἀξιολογώτερος ποταμὸς τῆς χώρας εἶναι ὁ *Ἰορδάνης* (ἑβρ. *Ιιάρτεν*), σχηματιζόμενος ὑπὸ τριῶν ποταμῶν μικρῶν: τοῦ *Χασβενὶ* ἢ *Μουάγετ Χασβεΐα*, πηγάζοντος παρὰ τὴν Χασβεΐαν κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑρμῶνος, τοῦ *Δάν*, πηγάζοντος ΝΑ. τοῦ πρώτου παρὰ τὸ Τὲλ ἐλ Κάδι καὶ μετὰ βραχεῖαν πορείαν ἑνουμένου μετὰ τοῦ *Μπανιὰς* (Πανεάς), ἐρχομένου ἀπὸ Α. Οὗτος ἐξέρχεται ἀπό τινος σπηλαίου παρὰ τὴν Πανεάδα, τὴν ἀρχαίαν Καισάρειαν τὴν Φιλίππου, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ πραγματικὴ πηγὴ τοῦ Ἰορδάνου, φαίνεται δὲ ὅτι συγκοινωνεῖ μὲ τὴν Μπίρκετ ἐλ Ράμ, τὴν ἀρχαίαν Φιάλαν λίμνην, εὑρισκομένην χιλιόμετρά τινα ΒΑ. Συνενούμενοι οἱ τρεῖς ἀποτελοῦν τὸν Ἰορδάνην, ὅστις διέρχεται κατ' ἀρχὰς τὴν ἑλώδη καὶ ἰχθυοτρόφον λίμνην *Ἐλούλα* (ἄλλοτε *Σαμαχωνίτιδα* καὶ ἐν τῇ Γραφῇ *Μερώμ*)· κατόπιν διαρρέει τὰς γονίμους κοιλάδας τῆς Γαλιλαίας βαίνων πρὸς Ν. Μικρὸν μετὰ τὴν λίμνην διέρχεται τὸ μέρος τὸ λεγόμενον σήμερον Δζίσρ Μπένι Γιακούπ, ἤτοι γέφυρα τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ. διότι ἐκεῖ τίθεται ὁ πόρος, δι' οὗ διῆλθεν ὁ Ἰακὼβ ἐπανερχόμενος ἐκ Μεσοποταμίας μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ὀλίγον κατωτέρω ὁ ποταμὸς χύνεται εἰς τὴν λίμνην τῆς *Τιβεριάδος*, τὴν *Γιὰμ-Κεννερὲθ* τῶν Ἑβραίων, ἔκ τινος πολίχνης τῶν Νεφθαλιτῶν, ἡ ὁποία ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς της ὄχθης. Βραδύτερον ὠνομάσθη λίμνη *Γενεσὰρ* ἢ *Γενησαρέτ*, ὅπως λέγεται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ραββίνων. Εἰς τὰ Εὐαγγέλια λέγεται καὶ λίμνη τῆς *Γαλιλαίας*. Ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μετωνομάσθη εἰς λίμνην τῆς *Τιβεριάδος*. Ἔχει τὸν βυθὸν ἀμμώδη καὶ τὰ ὕδατα διαυγέστατα, εἶναι δὲ πολὺ ἰχθυοτρόφος, ἰδίως πρὸς Β. Ἡ λεκάνη της ἀποτελεῖ τὸ ἀνθηρότερον τμῆμα τῆς χώρας. Ἀπ' αὐτῆς ἐξερχόμενος ὁ Ἰορδάνης ἐξακολουθεῖ τὴν πρὸς Ν. πορείαν του διὰ τῆς κοιλάδος Γὼρ καὶ τέλος χύνεται εἰς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν. Οἱ Ἄραβες ὀνομάζουν τὸ κάτω τοῦτο μέρος τοῦ ποταμοῦ *Σεριὰ* ἢ *Σεριὰτ ἐλ Κεμπίρ*, τὸ δὲ ἄνω *Ὀρδούν*. Τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 70—80 πόδας, τὸ δὲ βάθος τοὺς 10 ἢ 12. Ἔχει τόσους ἑλιγμούς, ὥστε τὸ ἀνάπτυγμα τῆς κοίτης του νὰ εἶναι τριπλάσιον τοῦ κατ' εὐθεῖαν μήκους του. Ἕνεκα δὲ τῆς ὑπερβολικῆς κλίσεως τῆς κοίτης του εἶναι ὁ ὁρμητικώτερος ποταμὸς τοῦ κόσμου.

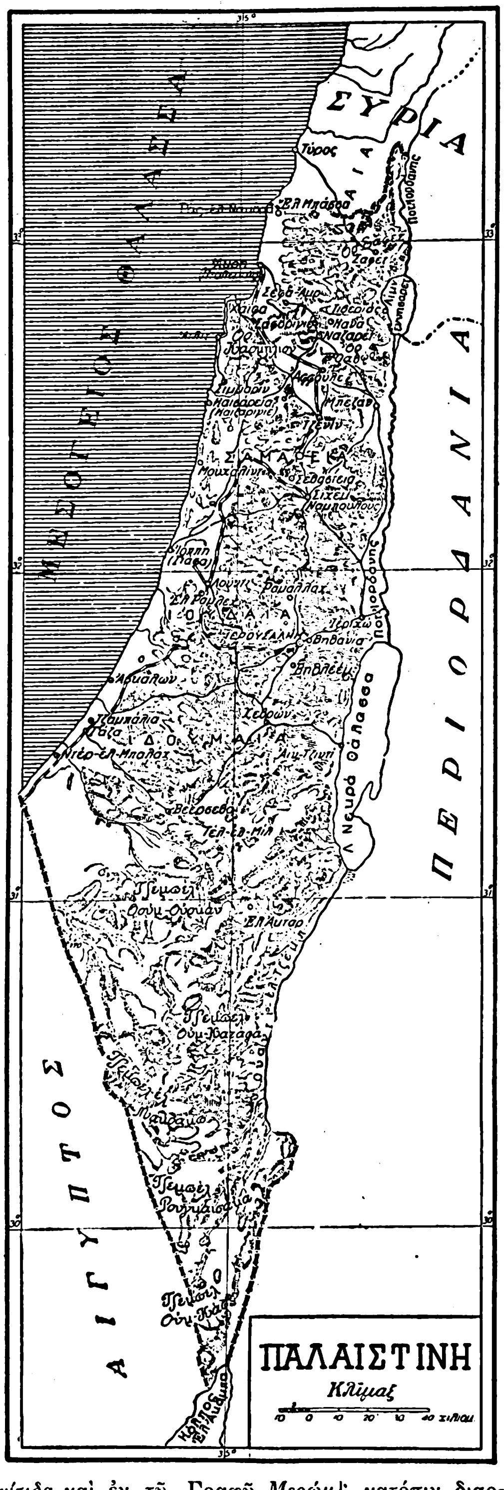

Ἡ Νεκρὰ εἰς τὴν Πεντάτευχον καλεῖται *Θάλασσα ἅλατος* ἢ *Θάλασσα τῆς πεδιάδος*, ἤτοι τῆς Ἄραμπα. Τινὲς τῶν τελευταίων προφητῶν τὴν ὀνομάζουν *Ἀνατολικὴν θάλασσαν*. Οἱ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι τὴν ἔλεγον *Ἀσφαλτῖτιδα*, διότι ἐνίοτε ἀνεδίδοντο τεμάχια μεγάλα ἀσφάλτου. Οἱ Ἄραβες τὴν λέγουν *Βὰχρ-Λοὺτ* (θάλασσαν τοῦ Λώτ), διότι παρ' αὐτὴν κατῴκησεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀβραάμ. Τέλος ὡς *Νεκρὰ Θάλασσα* ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ καὶ τῷ Ἱερωνύμῳ, διότι ἕνεκα τῆς μεγίστης της ἁλμυρότητος οὐδὲν ζῷον διατηρεῖται ἐν αὐτῇ. Τὸ μέγιστον βάθος της εἶναι 300 μέτρα παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην. Περιέχει 30 % ἅλατα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι πολὺ μικροτέρα πρὸς Β., ὅπου χύνεται ὁ Ἰορδάνης, παρὰ πρὸς Ν. ὅπου τὸ θέρος ἡ ἰσχυρὰ ἐξάτμισις ἀφίνει ὄγκους ἅλατος. Ἡ ἐπιπολή της κεῖται 400 μ. ὑπὸ τὴν Μεσόγειον. Ἄλλοτε ἦτο ὑψηλὴ πεδιάς, ἡ *Σιδδίμ*, τὴν ὁποίαν διέσχιζεν ὁ Ἰορδάνης, μετεβλήθη δὲ εἰς λίμνην κατόπιν τρομερᾶς καθιζήσεως, καθ' ἣν κατεπόθησαν αἱ πόλεις Σόδομα, Γόμορα, Ἄδαμα, Σεβεΐμ.

Δυτικῶς τοῦ Ἰορδάνου ἀπαντῶμεν μικροὺς ποταμούς: τὸν *Βῆλον* (*Νὰχρ Χαλοῦ*), διαρρέοντα τὴν πεδιάδα τῆς Πτολεμαΐδος καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν κόλπον ταύτης, τὸν *Κισὼν* (*Νὰχρ ἐλ Μοκάττα* καὶ *Νὰχρ Καΐφα*), πηγάζοντα παρὰ τὸ Θαβώρ, διαρρέοντα τὴν πεδιάδα Ἐσδρελὸν καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν κόλπον τῆς Πτολεμαΐδος, τὸν *Κανᾶ*, ἐκβάλλοντα μεταξὺ Καισαρείας καὶ Ἰόππης, χρησιμεύσαντα ὡς σύνορον τῶν φυλῶν Μανασσῆ καὶ Ἐφραίμ, τὸν *Βεσόρ*, ἐκχυνόμενον παρὰ τὴν Γάζαν καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαυὶδ κατὰ τῶν Ἀμαλικιτῶν, τὸν *χείμαρρον τῆς Αἰγύπτου* (Οὐάδι ἐλ Ἀρίς), ἐκβάλλοντα παρὰ τὰ ἀρχαῖα Ρινοκόρουρα καὶ ἀποτελέσαντα σύνορον Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου. Ἐκ τῶν πρὸς Α. παραποτάμων του ἀξιολογώτεροι ἱστορικῶς εἶναι ὁ *Ἱερώμαξ* παρ' Ἰωσήπῳ ἢ *Ὑαρμούκ*, τὸν ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς λέγουν *Σεριὰτ ἐλ Μανδχοὺρ* ἢ *Μεναχιρὲ* καὶ ὅστις πηγάζων ἀπὸ τὸ Δζέμπελ Χαουρὰν καὶ τὸ Γκολὰν ρέει κατ' ἀρχὰς διὰ βαθείας βασαλτικῆς κοίτης, ἐξερχόμενος δὲ τῶν ὀρέων μὲ πλάτος 65 βημάτων χύνεται εἰς τὸν Ἰορδάνην ὀλίγον κάτω τῆς Τιβεριάδος, ὁ *Ὑαββὼκ* τῆς Γραφῆς (νῦν *Ζέρκα*), πηγάζων ἀπὸ τὸ Δζέμπελ Χαουρὰν καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἰορδάνην, νοτιώτερον τοῦ πρώτου, ὁ *Ἀρνὼν* τῆς Γραφῆς (νῦν *Οὐάδι Μουδζέβ*), πηγάζων ἀπὸ τὴν Πετραίαν Ἀραβίαν παρὰ τὴν Κατράν, ρέων κατ' ἀρχὰς πρὸς Ν., στρεφόμενος εἶτα πρὸς Δ. καὶ χυνόμενος εἰς τὴν Νεκράν, παρὰ τὸ Β. ἄκρον της. Ἄλλοτε ἐχώριζε τὴν ἐπαρχίαν Βέλκαν ἀπὸ τῆς Κεράκ, τῆς ἀρχαίας Μωαβίτιδος, καὶ ἀπετέλει τὸ νοτιώτατον ὅριον τῆς ἀνατολικῆς Παλαιστίνης.

Θερμαὶ πηγαί. Νοτιοανατολικῶς τῆς Νεκρᾶς εἶναι αἱ θερμαὶ πηγαὶ τῆς *Καλλιρρόης*, αἵτινες, ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, ἐπανευρέθησαν τῷ 18 8 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Legh. Εἶναι πιθανῶς αἱ πηγαὶ *Ὑεμὶμ* τῆς «Γενέσεως», τὰς ὁποίας ἡ Βουλγάτα μεταφράζει aquae calidae. Ἄλλαι θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαὶ εὑρίσκονται παρὰ τὴν Τιβεριάδα καὶ τὰ Γάδαρα (Ὄμμ Κέϊς), αἵτινες ὅμως δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν Γραφήν.

Κλῖμα. Τὸ ἔτος ἐν Παλαιστίνῃ ἔχει δύο ἐποχάς, τὴν θερινὴν καὶ τὴν βροχεράν. Τὸν θερινὸν καύσωνα μετριάζει ἡ ὑπερβολικὴ δρόσος, περὶ ἧς ὁμιλεῖ καὶ ἡ Γραφή. Ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν ἀρχίζει περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου. Μετὰ τὴν πρώτην βροχὴν ἐπέρχεται καλοκαιρία, καθ' ἣν γίνονται αἱ σποραὶ σίτου καὶ κριθῆς. Κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον αἱ βροχαὶ πίπτουν συχναὶ καὶ ραγδαῖαι. Σπανίως πίπτει ἡ χιών, ἡ χάλαζα δὲν σπανίζει καὶ τότε φέρει καταστροφὰς εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Αἱ τελευταῖαι βροχαὶ πίπτουν κατ' Ἀπρίλιον, ἡ δὲ συγκομιδὴ τῶν σπαρτῶν γίνεται τὸν Μάϊον. Αἱ τελευταῖαι βροχαὶ εὐνοοῦν τὰς θερινὰς σποράς, σησάμου, καπνοῦ, ἀραβοσίτου, βάμβακος, κυάμων καὶ ὑδροπεπόνων, ἅτινα πάλιν συγκομίζονται κατὰ Σεπτέμβριον—Ὀκτώβριον, ἐνῷ εἰς τὰ βουνὰ γίνεται ὁ τρυγητός. Οἱ ἄνεμοι πνέουσι κανονικοί. Ἀπὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας ἀρχίζει νὰ πνέῃ ὁ ΒΔ. ἄνεμος, ἐξακολουθῶν μέχρι Νοεμβρίου καὶ ἐναλλασσόμενος πρὸς τὸν Ἀπηλιώτην. Ἀπὸ Νοεμβρίου μέχρι Φεβρουαρίου πνέουν ΒΔ., Δ. καὶ ΝΔ. Χαμσὶν ἔχομεν δύο εἰδῶν: τὸ ἀπὸ Α. ξηρότατον τόσον, ὥστε ἐξαφανίζει πάντα χυμὸν φυτῶν καὶ ζῴων, διότι ἡ Ἀραβικὴ ἔρημος ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτὸν πᾶσαν ὑγρασίαν, καὶ τὸ ἀπὸ ΝΔ., ἐξ Ἀφρικῆς ἐρχόμενον, ἀβλαβές, διότι παρασύρει ἀτμοὺς τῆς Μεσογείου, ἣν διέρχεται. Ὁ κατόπιν ἐπερχόμενος ἀνατολικὸς ἄνεμος διαρκεῖ μέχρις Ἰουνίου. Ἔκτοτε ἀρχίζουν οἱ βόρειοι, εὐκολύνοντες πολὺ τὴν ἀκτοπλοΐαν. Γ. Λ. Α.

Χλωρίς. Ἡ Παλαιστίνη περιγράφεται ἐν τῇ Βί-

Digitized by Google

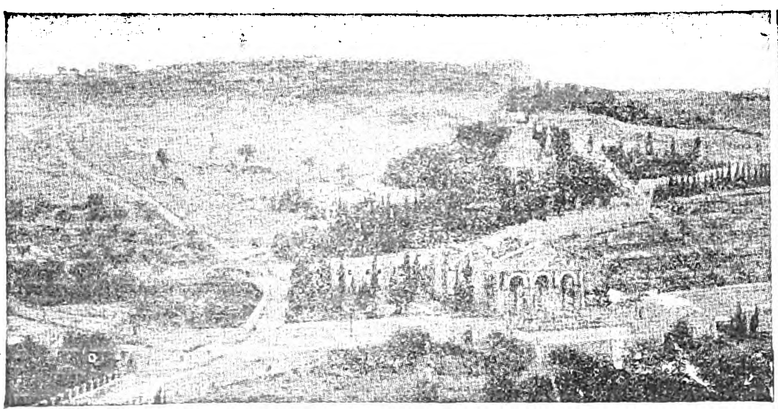
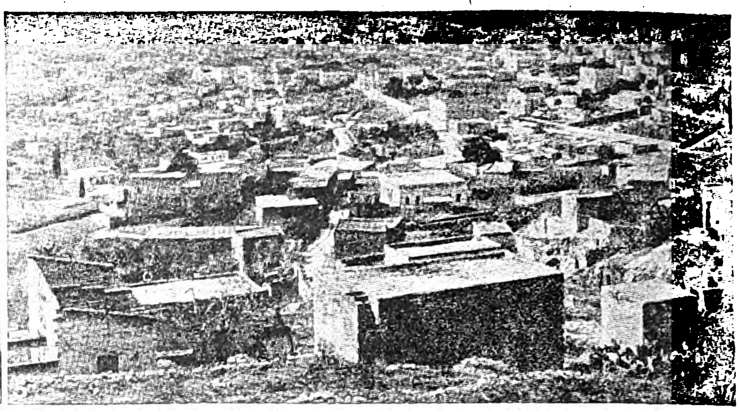

1) *Τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, μετὰ τοῦ Κήπου τῆς Γεθσημανῆ.* 2) *Ἄποψις τῆς Ναζαρέτ.*

βλῳ, μάλιστα δ' ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὡς χώρα γονιμωτάτη, ὡς «γῆ πυροῦ καὶ κριθῆς καὶ ἀμπέλων καὶ συκῶν καὶ ῥοῶν, γῆ ἐλαίας καὶ μέλιτος, γῆ, ἐφ' ἧς οὐ μετὰ πτωχείας» θὰ ἤσθιε τὸν ἄρτον αὐτοῦ ὁ Ἰσραὴλ (Δευτερον. η', 7). Οὐ μόνον δ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι παρουσιάζεται ἡ Παλαιστίνη, ἡ κατ' ἐξοχὴν βιβλικὴ χώρα, ὡς χώρα ἱκανῶς εὔφορος, ἂν καὶ διὰ λόγους πολλοὺς ἡ σημερινὴ Παλαιστίνη ὑπολείπεται πολὺ τῆς βιβλικῆς ὡς πρὸς τοῦτο. Καὶ σήμερον δ' ἔτι τὸ ἔδαφος αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου, ὁμοιάζει πρὸς πλουσιώτατον τάπητα μετὰ λαμπρῶν καὶ ποικιλωτάτων χρωμάτων, ἐναλλασσομένων πάντοτε μετὰ τοῦ πρασίνου. Δὲν εἶναι δὲ ὑπερβολὴ τὸ ῥηθὲν ὅτι οὐδεὶς κῆπος τῆς Εὐρώπης δύναται νὰ παράσχῃ ἔννοιαν τοῦ πλήθους τῶν ἀνθέων τῆς Παλαιστίνης. Ἂν δ' ἐν τῇ Βίβλῳ ἀριθμοῦνται μόνον περὶ τὰ 130 εἴδη φυτῶν (ἀριθμὸς μικρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ δεδομένα τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς νεωτέρας βοτανικῆς) καὶ ἐλάχιστα μόνον εἴδη ἀνθέων, τὰ κοινότατα, τοῦτο δὲν σημαίνει τὸ παράπαν ὅτι ἡ Βίβλος ἠγνόει καὶ περισσότερα εἴδη τούτων. Τὰ ἐν τῇ Βίβλῳ μνημονευόμενα εἴδη φυτῶν εἶναι τὰ καὶ σήμερον ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις βιβλικαῖς χώραις φυόμενα καὶ δὴ ἡ βλάστησις τῆς Παλαιστίνης εἶναι καθόλου εἰπεῖν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Μεσογείου, τοὐλάχιστον τῶν πρὸς ἀνατολάς. Πρὸ παντὸς ἐκ τῶν παραγόντων ἐδωδίμους καρποὺς φυτῶν τὰ συνηθέστατα ἀναφέρονται ἐν τῇ Βίβλῳ, τὰ καὶ σήμερον ἐν Παλαιστίνῃ συνήθη, οἷον ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἅτινα πολλάκις ὁμοῦ ἀναφέρονται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰς δήλωσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐκ τῶν δασικῶν δένδρων συνηθέστερον ἀναφέρονται ἐν τῇ Βίβλῳ αἱ περίφημοι κέδροι τοῦ Λιβάνου, αἵτινες σήμερον σπανίζουσι πολὺ ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, ἐπίσης δὲ τερέβινθοι καὶ δρύες καὶ κυπάρισσοι κ. ἄ. Ἐκ δὲ τῶν ἀνθέων μνημονεύονται ἐν τῇ Βίβλῳ, καὶ δὴ κυρίως ἐν τῷ «Ἄσματι τῶν ᾀσμάτων», συνηθέστερον ἀνεμῶναι καὶ κύπροι καὶ κολχικὰ καὶ κρίνα καὶ ῥόδα καὶ κρόκοι καὶ λέπυρα καὶ ἄνθη ἀμπέλου καὶ ἀμυγδαλῆς.

Π. Ι. Μ.

Πανίς. Ἐκ πάντων τῶν κατοικιδίων τὰ κυριώτατα εἶναι τὸ πρόβατον καὶ ἡ αἶξ. Κατόπιν ἔρχεται ὁ χοῖρος, τρεφόμενος μόνον ὑπὸ Εὐρωπαίων, ὁ ἰνδικὸς βούβαλος καὶ ὁ βοῦς. Ἡ κάμηλος χρησιμεύει ὡς φορτηγόν, ὡς ἐπιβατικὸν καὶ διὰ τὸ ἄροτρον. Μὲ τὴν τρίχα του κατασκευάζεται ὕφασμα δι' ἐνδύματα καὶ σκηνάς. Κυρίως καμηλοτρόφοι εἶναι οἱ Βεδουΐνοι. Περίφημοι εἶναι οἱ ἵπποι τῆς Παλαιστίνης, καλλιεργούμενοι ὡσαύτως ὑπὸ Βεδουΐνων. Οἱ ὄνοι εἶναι ζωηρότεροι τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ὄναγρον. Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μία ἐκ τῶν πλουσιωτέρων χωρῶν εἰς ἄγρια ζῷα (δορκάδας, ἐλάφους, ἐλειούς, μυωξούς, πάνθηρας, κάπρους, ἀρουραίους, λύκους, θῶας, ὑαίνας, νυκτερίδας κτλ.). Πλήθη ἀποδημικῶν πτηνῶν διέρχονται τὴν χώραν ἢ καὶ διαχειμάζουν εἰς αὐτήν, ὅπως ὁ κόκκυξ, ὁ πελαργὸς καὶ ὁ γέρανος. Μεταξὺ τῶν ἀλεκτοροειδῶν ἀξία μνείας εἶναι, ἐκτὸς τῆς ὄρνιθος, εἶδος πέρδικος (cacabis saxatilis), ἡ ὁποία ἀπαντᾷ συχνότατα ἐπὶ τῶν λόφων, εἰς δὲ τὰ πέριξ τῆς Νεκρᾶς μικρὰ τεφρὰ πέρδιξ ἰδιάζουσα τῆς ἐρήμου (ammoperdix Heyi). Ἡ ἀγρία νῆσσα διαιτᾶται κυρίως εἰς τὸν κάτω Ἰορδάνην, ἡ ὄρτυξ εὑρίσκεται παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν σπαρτά. Ἐκ τῶν ἁρπακτικῶν ὑπάρχουν ὁ ἀετὸς καὶ ὁ γύψ. Ὠδικὰ πτηνὰ ὑπάρχουν ὀλίγα, ἀξιολογώτερον δὲ τούτων εἶναι ἡ παλαιστινία ἀηδών. Ἐκ τῶν ἑρπετῶν ὑπάρχουν 33 εἴδη ὄφεων, τῶν ὁποίων τινὰ δηλητηριώδη, καὶ 44 εἴδη σαυρῶν. Εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν εἶναι συχνὸς ὁ κοινὸς χαμαιλέων. Ἰχθύες ἀφθονοῦν εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν Τιβεριάδα ἀριθμούμενοι εἰς 44 εἴδη.

—[ΕΘΝΟΛ.] Τὸ ἐμβαδὸν τῆς Παλαιστίνης ἀνέρχεται εἰς 9.000 τετρ. μίλλ., ὁ δὲ πληθυσμὸς εἰς 1.145.154 κατ., κατανεμομένους κατὰ θρησκεύματα ὡς ἑξῆς (1931): Μουσουλμᾶνοι 769.952, Ἑβραῖοι 175.006, Χριστιανοὶ 90.607, διάφοροι ἄλλοι, Δροῦσοι, Σαμαρεῖται, Βαχαΐς, Μεταβίλεχ, Ἰνδοί, Σίκαι, 9.589. Ἐθνογραφικῶς οἱ κάτοικοι διαιροῦνται εἰς Σύρους, Ἄραβας, Τούρκους, Ἑβραίους καὶ Εὐρωπαίους (ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες). Σῦροι εἶναι οἱ ἀπόγονοι τῶν διαφόρων λαῶν, οἵτινες, ἐξαιρουμένων τῶν Ἑβραίων, ἐλάλουν τὴν ἀραμαϊκήν, συγγενῆ τῆς ἑβραϊκῆς, ἀρχομένης τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Μέρος τούτων ἔμεινε πιστὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, οἱ δὲ λοιποὶ ἠσπάσθησαν τὸν Μουσουλμανισμὸν καὶ ἐξηραβίσθησαν γλωσσικῶς. Σήμερον ὑπάρχουν τρία μόνον χωρία εἰς τὸν Ἀντιλίβανον, ὅπου λαλεῖται ἰδίωμα μεῖγμα ἀραμαϊκῆς καὶ ἀραβικῆς. Ὁ ἀραβικὸς πληθυσμὸς διαιρεῖται εἰς μόνιμον κατοικίαν ἔχοντα (χαδάρι) καὶ εἰς νομάδα (μπεντάουϊ, Βεδουΐνους). Οἱ Βεδουΐνοι, ἀντιπροσωπεύοντες τὴν γνησίαν ἀραβικὴν φυλήν, εἶναι ἡμιάγριοι, ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἐν Ἀραβίᾳ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ζῶσιν ὑπὸ σκηνὰς κατασκευαζομένας ὑπὸ τῶν γυναικῶν των ἐξ ὑφασμάτων ἀδιαβρόχων, συνήθως δὲ ἀπὸ τρίχωμα μαύρων αἰγῶν. Ἑκάστη τούτων διαιρεῖται εἰς σελαμλὶκ (ἀνδρῶνα) καὶ χαρεμλὶκ (γυναικῶνα). Τρέφουν πολυάριθμα ποίμνια προβάτων καὶ καμήλων, ζῶντες μὲ ἄρτον καὶ γάλα, ἀλλὰ περιποιούμενοι πλουσιοπαρόχως τοὺς ξένους. Ἔχουν μεγάλην κλίσιν διὰ τὸ ᾆσμα καὶ τὰς ἀφηγήσεις περιπετειῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέκαθεν ἦσαν ὀλιγάριθμοι εἰς Συρίαν καὶ Παλαιστίνην, ὀλιγώτερον εὐφυεῖς τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἀσυγκρίτως καθαρώτεροι, τιμιώτεροι καὶ χρηστότεροι αὐτῶν. Οἱ Φράγκοι εἶναι ἐλάχιστοι, πρέπει δὲ νὰ τοὺς διακρίνωμεν ἀπὸ τοὺς λεγομένους Λεβαντίνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπόγονοι παλαιῶν Εὐρωπαίων, ἀποδεχθέντες τὰ ἐπιτόπια ἔθιμα.

Θρησκεῖαι. Οἱ τρεῖς σημιτικοὶ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Παλαιστίνην: Σῦροι, Ἄραβες καὶ Ἑβραῖοι, ἔχουν πλούσιον τὸ αἴσθημα, ἀλλ' εἶναι ἀνίκανοι δι' ἀφῃρημένας ἰδέας. Δι' αὐτὸ οὐδέποτε ἐδημιούργησαν φιλοσοφικόν τι σύστημα, οὔτε ἐκαλλιέργησαν τὰς ἀνωτέρας τῆς ποιήσεως μορφάς, ὅπως τὸ ἔπος ἢ τὸ δρᾶμα, ἀλλ' οὔτε ἔδειξαν ποτὲ ἰδίαν ἱκανότητα καλλιτεχνικήν. Ἀπέβησαν ἐν τούτοις σπουδαῖοι παράγοντες τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, διότι ἀποτελοῦν τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην τῶν λαῶν, ἀφ' ἧς προῆλθον αἱ μεγάλαι μονοθεϊστικαὶ θρησκεῖαι, ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Μωαμεθανισμός. Οἱ Μουσουλμᾶνοι (μουσλιμίν, ἀσλὰμ) ἀποτελοῦν τὰ τρία τέταρτα τοῦ πληθυσμοῦ. Θεωροῦν ἑαυτοὺς τὸν ἐξαιρέτως θεοφιλῆ λαόν. Καίτοι δὲ οἱ ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἔχουν συνείδησιν ζωηροτέραν τῆς φυλετικῆς των ὑπεροχῆς ἀπὸ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ, ἐφ' ὧν ἐπέδρασαν πολὺ οἱ Χριστιανοί, ὅμως δὲν εἶναι φανατικώτεροι τῶν Χριστιανῶν. Τοὐναντίον ὑπερέχουν τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν χρηστότητα. Τὰ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἱδρυθέντα πολλὰ σχολεῖα (κουττάμπ, μεντρεσὲ ρουσδιγὲ) συνέτειναν πολὺ εἰς ὕψωσιν τοῦ πνευματικοῦ των ἐπιπέδου.

Οἱ Χριστιανοὶ ἀνήκουν κατὰ τὴν μεγίστην των πλειοψηφίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθοδοξίαν. Οὗτοι (ρούμ, ἢ ροὺμ οὐρτουντοὺξ) ὁμιλοῦν τὴν ἀραβικὴν καὶ ταύτην χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας των. Τὸ ἑλληνικὸν πατριαρχεῖον διατηρεῖ πολλὰ σχολεῖα χάριν τῶν ἰθαγενῶν. Εἰς τὰ ἀνώτερα διδάσκεται καὶ ἡ ἑλληνική. Εἰς τὸ κλῖμα τοῦ πατριαρχείου ὑπάγονται πνευματικῶς πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Παλαιστίνης καὶ Ὑπεριορδανίας. Ἐκ τῶν ἀρχιερέων τοῦ θρόνου δύο μόνον τώρα ἑδρεύουν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ὁ Πτολεμαΐδος καὶ ὁ Ναζαρέτ. Ἐπίσης ἀρχιερεὺς ἑδρεύει εἰς τὴν Βηθλεέμ.

Ἀρμένιοι ὀρθόδοξοι, Συριᾶνοι Ἰακωβῖται, Κόπται καὶ Ἀβησσυνοὶ ὑπάρχουν μόνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Πάντες οὗτοι εἶναι μονοφυσῖται. Ἕλληνες καὶ Συριᾶνοι διατηροῦν ἀκόμη τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἔχουν λαμπρὰ ἱδρύματα καὶ ἀσκοῦν δαπανηρότατον προσηλυτισμόν, ἰδίως μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων. Εἶναι φανατικώτατοι καὶ διεκδικοῦν τὴν κατοχὴν ὅλων τῶν προσκυνημάτων ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου τῶν σταυροφορικῶν κατακτήσεων. Ἡ διοίκησίς των εἶναι διττή: ἡ κουστωδία, συγκειμένη ἐξ Ἱσπανῶν καὶ Ἰταλῶν φραγκισκανῶν, ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὰ προσκυνήματα· τὸ πατριαρχεῖόν των ὑπὸ Γάλλων πατριάρχην καὶ κλῆρον γαλλικόν, ἀσκεῖ τὰ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου πνευματικὰ καθήκοντα. Ἄλλα φραγκικὰ τάγματα Assomptionistes (Ἀναληπταί), Δομινικανοί, Λευκοὶ πατέρες, Καρμηλῖται καὶ τάγματα γυναικεῖα ἔχουν μοναστήρια καί τινες αὐτῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς χώρας ἐπιτυχέστατα.

Οἱ Ἑβραῖοι, καὶ ἰδίως οἱ τῆς Ἱερουσαλήμ, διακρίνονται εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, ἐγκατεστημένους ἀπὸ μακρῶν γενεῶν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἀπὸ μετανάστας πολυαριθμοτάτους, ἐλθόντας διὰ νὰ φύγουν τοὺς διωγμούς των ἐν Ρωσίᾳ, Ρουμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἰθαγενῶν Ἑβραίων εἶναι Σεφαρδίμ, ἤτοι ἀπόγονοι τῶν Ἱσπανοπορτογάλλων Ἑβραίων τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκεῖθεν ὑπὸ Ἰσαβέλλας τῆς Καθολικῆς. Ὁμιλοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἀραβικήν, ἀλλὰ καὶ διεφθαρμένην ἱσπανικὴν διάλεκτον. Οἱ Ἀκχεναζίμ, ἐλθόντες μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, προέρχονται ἐκ Ρωσίας, Πολωνίας, Γαλικίας, Μοραβίας, Γερμανίας καὶ Ὁλλανδίας. Ὁμιλοῦν γερμανικὸν ἰδίωμα καὶ διαιροῦνται εἰς Περούσιμ (φαρισαίους) καὶ Χασιδίμ. Τρίτος ὅμιλος περιλαμβάνει τοὺς Βουχαρίους, ἐλθόντας ἐκ Βουχάρας καὶ ὁμιλοῦντας τὴν μογγολικὴν ἢ τὴν ρωσικήν. Ὁ μογγολικὸς χαρακτὴρ τοὺς χωρίζει εὐκρινῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων των ὁμοφύλων, μεθ' ὧν μόνον τὴν πίστιν ἔχουν κοινήν. Μεταναστεύσαντες διὰ θρησκευτικοὺς λόγους, ἀποτελοῦν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ χωριστὴν ἀποικίαν καὶ κατοικοῦν ἰδιόρρυθμα οἰκήματα. Οἱ Ὑεμενῖται, ἄλλος ὅμιλος, ἀποτελοῦν τὸ προλεταριᾶτον τῆς ἑβραϊκῆς κοινωνίας. Εἶναι ἀχθοφόροι, λοῦστροι κλπ. καὶ ὁμιλοῦν τὴν ἀραβικήν.

Πόλεις. Αἱ κυριώτεραι πόλεις, λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ διοικητικῆς περιωπῆς ἢ ἱστορικῆς σημασίας, εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἱερουσαλήμ, Ἰόππη, Ἱεριχώ, Βηθλεέμ, Χεβρών, Νεάπολις (Σιχέμ, Ναπλοὺζ), Σεβάστεια, Ναζαρέτ, Τιβεριάς, Καΐφα, Κάρμηλος (μοναστήριον φραγκικόν), Πτολεμαῒς (Ἄκκα, Ἄκρα), Τύρος, Σιδών, Καισάρεια καὶ Ράμλη.

—*[Λαογρ.]* Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι εὔκολα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἐνδυμασίας των καὶ ἰδίως τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των. Εἰς τὰς πόλεις οἱ Μουσουλμᾶνοι φοροῦν συνήθως σαρίκια λευκά, μὲ νήματα χρυσᾶ· οἱ ἀπόγονοι τοῦ προφήτου πράσινα, ἐνῷ οἱ δερβίσαι φοροῦν ὑψηλὰ καφεόχροα μάλλινα καμηλαύκια. Οἱ Δροῦσοι φέρουν σαρίκια ἀκτινοβολούσης λευκότητος. Οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ Βεδουΐνοι φέρουν ἕνα μανδήλι μεταξωτὸν μὲ γραμμὰς χρυσᾶς, κυανᾶς καὶ ἄλλων χρωμάτων (κεφιέ), τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν ἕνα χονδρὸν κορδόνι καφὲ ἀπὸ τρίχα καμήλου (ἀγκᾶς). Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πόλεων φοροῦν φέσι κόκκινον καὶ σπανιώτερον σαρίκι μαῦρο ἢ ἐν γένει βαθέος χρώματος. Τοὺς Ἑβραίους διακρίνομεν εἴτε ἀπὸ τὰ τζουλούφ, δηλαδὴ πλοκάμους κατερχομένους ἔμπροσθεν τῶν ὤτων, εἴτε ἀπὸ τὰ μεγάλα καστόρινα καπέλλα των. Ἀλλὰ καὶ τὸ βαθύχρουν σαρίκι (μαῦρον εἰς τοὺς σεφαρδίμ) εἶναι πολὺ ἐν χρήσει. Οἱ Μουσουλμᾶνοι διετήρησαν περισσότερον τῶν ἀλλοθρήσκων συμπολιτῶν των συνηθείας ἀναφερομένας εἰς τὴν Γραφήν. Εἰς ἡλικίαν 6 ἢ 7 ἐτῶν τὸ βραδύτερον ὅλα τὰ ἄρρενα περιτέμνονται ἐν μεγάλῃ πομπῇ. Πομπεύονται διὰ τῶν ὁδῶν καὶ συνήθως πολλὰ ὁμοῦ διὰ νὰ μοιράζωνται τὰς δαπάνας καὶ ἐνίοτε μαζὶ μὲ πομπὴν γάμου. Τὸ παιδίον ἔφιππον, μὲ πλούσια ἐνδύματα κορασίου καὶ ἄφθονα κοσμήματα γυναικεῖα, ζωηροτάτων χρωμάτων, διὰ ν' ἀποτρέπουν τὸν βάσκανον ὀφθαλμόν, ἔχει τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου κεκαλυμμένον μὲ μεταξωτὸν μανδήλιον κεντημένον. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας ὁδεύουν ὁ κουρεύς, ὅστις θὰ κάμῃ τὴν ἐγχείρησιν, καὶ μουσικοί. Τὰ κοράσια ὑπανδρεύονται εἰς ἡλικίαν 12 ἢ 13 ἐτῶν καὶ ὄχι σπανίως μόλις γίνουν 10 ἐτῶν. Τὸ συνοικέσιον

Digitized by Google

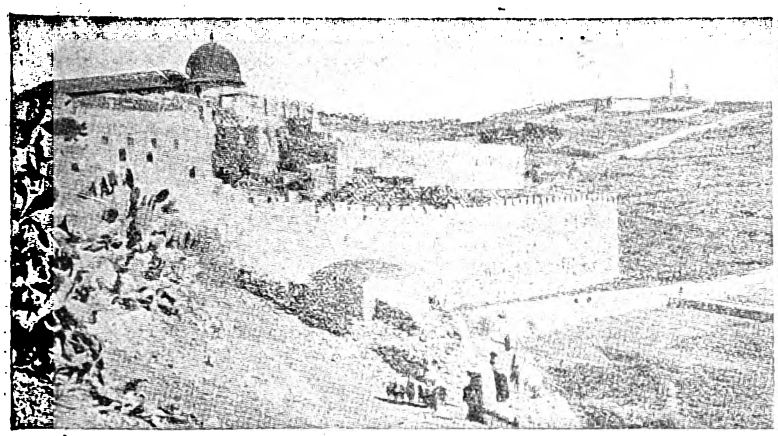

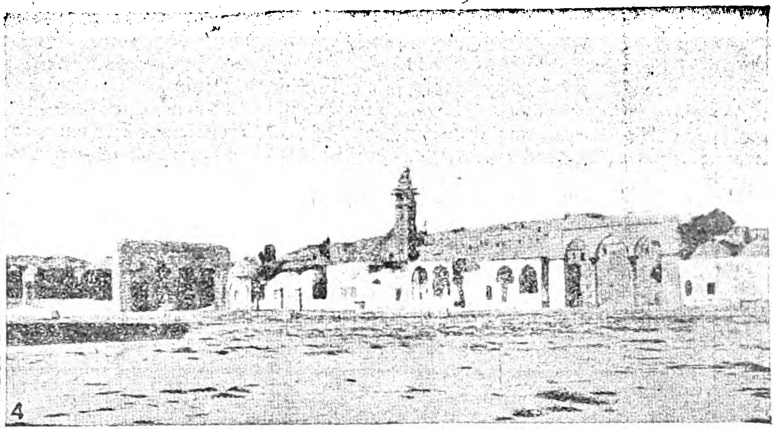

1) Αἱ ἀνατολικαὶ κλιτύες τοῦ Ὄρους Σιών, ὁρώμεναι ἐκ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου φαίνεται νεωτέρα ρωσικὴ ἐκκλησία.
2) Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἡρώδου καὶ ὁ πύργος τῆς Ἀντωνίας ἐν Ἱερουσαλήμ.

συνάπτουν μεσίτριαι, ὁ δὲ γαμβρὸς βλέπει τὴν νύμφην διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, ἐκτὸς ἂν ἡ νύμφη εἶναι πολὺ κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως. Ὅταν αἱ διαπραγματεύσεις λήξουν εὐτυχῶς καὶ συχνὰ κατόπιν πολλῶν ἑλιγμῶν, ὁ γαμβρὸς καταβάλλει εἰς τὸν πενθερόν του τὸ τρίτον τῆς συμφωνηθείσης προικός, ἐνῷ τὸ ἄλλο τρίτον θὰ δώσῃ εἰς τὴν νύμφην ὡς ἀποζημίωσιν, δι' ἣν περίπτωσιν ἀποθάνῃ οὗτος ἢ τὴν διαζευχθῇ. Τότε συνάπτεται τὸ προικοσύμφωνον. Τῆς γαμηλίου πομπῆς, προηγεῖται ἄλλη πομπή, καθ' ἣν ἡ νύμφη ὁδηγεῖται εἰς τὸ γαμήλιον λουτρὸν (ζεφὲτ ἐλ χαμμάμ). Στολισμένη πολυτελέστατα, εἶναι τυλιγμένη συνήθως ὁλόκληρη μέσα εἰς ἕνα σάλι κασμίρι καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν φέρει κάλυμμα ἢ συνηθέστερον στέμμα ἀπὸ χονδρὸν χαρτίον. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας βαδίζουν οἱ μουσικοὶ μὲ αὐλοὺς καὶ τύμπανα, ἔπειτα ἀνὰ δύο αἱ φίλαι καὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης, πᾶσαι ἔγγαμοι, καὶ κατόπιν τούτων αἱ νεάνιδες. Ἄλλοι μουσικοὶ κλείουν τὴν συνοδείαν. Αἱ κραυγαὶ χαρᾶς, τὰς ὁποίας ἐκβάλλουν ἐπὶ τούτῳ πληρωνόμεναι γυναῖκες πτωχαί, ὅμοιαι κατὰ πᾶσαν εὐτυχῆ περίστασιν, οἷον γέννησιν ἄρρενος κλπ., ὀνομάζονται ζαγκαρίτ. Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ὁμοία πομπὴ ὁδηγεῖ τὴν νύμφην εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ γαμβροῦ. Ἐξίσου ἀξιοθέατος εἶναι ἡ νεκρικὴ πομπή. Ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθε τὸ πρωΐ, ἡ κηδεία γίνεται αὐθημερόν, ἄλλως τὴν ἐπαύριον. Ἀφοῦ πλυθῇ τὸ σῶμα καὶ αἱ θρηνῳδοὶ (νενταμπὲ) ἀρχίζουν τοὺς θρήνους των (οὐλουλού, οὐλού, οὐλουλού), ἱεροδιδάσκαλοι (φίκι) ἀναγινώσκουν καταλλήλους σουρὰτ τοῦ Κορανίου ἐπὶ τοῦ νεκροῦ. Κατόπιν φράττουν τὰ ὦτα καὶ τοὺς ῥώθωνας τούτου διὰ βάμβακος, τὸν ἐνδύουν μὲ λευκὸν ἢ πράσινον χιτῶνα καὶ τὸν ἀπάγουν πομπωδῶς. Προπορεύονται πτωχοὶ καὶ συνήθως τυφλοὶ ψάλλοντες τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, διὰ νὰ μὴ τὸ λησμονήσῃ ὁ θανὼν κατὰ τὴν πρώτην νύκτα μετὰ τὴν ταφήν του, ὅταν θὰ τὸν δικάζουν οἱ ἄγγελοι Μουνκὰρ καὶ Νεκίρ. Τὸ φέρετρον φέρουν ἐπ' ὤμων οἱ φίλοι ἐκ περιτροπῆς. Ἀκολουθοῦν πενθηφοροῦσαι αἱ γυναῖκες, μὲ τὴν κόμην λυμένην, οἰμώζουσαι τραγικῶς καὶ συνοδευόμεναι ὑπὸ θρηνῳδῶν, αἱ ὁποῖαι ψάλλουν τὰ ἐγκώμια τοῦ θανόντος. Ὁ νεκρὸς ὁδηγεῖται πρῶτον εἰς τὸ τζαμίον, ὅπου ψάλλονται αἱ προσευχαί, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ὅπου θάπτεται μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν Μέκκαν. Ἡ ἐπιτάφιος πλὰξ ἔχει κατὰ τὰς μικρὰς πλευρὰς δύο κίονας ὀρθίους (σαχίδ). Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ θαμμένου ἐπιγράφεται τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἡλικία του καὶ γνωμικὰ τοῦ Κορανίου. Ὁ κιονίσκος οὗτος ἀπολήγει εἰς σαρίκιον ἢ φέσιον, ἐνδεικτικὸν τῆς κοινωνικῆς του τάξεως. Κατὰ τὰς ἑορτὰς οἱ συγγενεῖς κοσμοῦν τοὺς τάφους μὲ πλοκάμους φυσικῶν ἀνθέων καὶ αἱ γυναῖκες περικάθηνται πολλάκις ἐπὶ ἡμέρας προσευχόμεναι καὶ ἐλεοῦσαι τοὺς προσερχομένους πτωχούς. Τὰ μεγάλα μαυσωλεῖα εἶναι διὰ τοῦτο εὐρύχωρα, ὥστε αἱ ἑορταὶ νὰ διεξάγωνται ἀνέτως, καὶ συχνὰ ἔχουν μίαν κρήνην, μικρὸν σχολεῖον, στάβλους, διαμέρισμα πρὸς κατοικίαν τοῦ ἐπιστάτου κ.λ.π. Γ. Λ. Α,

— [ΙΣΤΟΡ.] Οἱ κάτοικοι τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἀνήκουν κατὰ τὴν βαθυτάτην ἀρχαιότητα εἰς τοὺς λεγομένους *Σημίτας* (βλ. λ.). Ἡ Παλαιστίνη ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν κτῆσις τῆς Αἰγύπτου, διῳκεῖτο δὲ ὑπὸ ὑποτελῶν πριγκίπων, τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν (1887) ἐν Τὲλλ Ἀμάρνᾳ αἱ πρὸς τὸν κυρίαρχον φαραὼ ὑπηρεσιακαὶ ἐκθέσεις. Γραμμέναι ἐπὶ πινακίδων ἐξ ἀργίλλου, εἰς γλῶσσαν βαβυλωνιακήν, ἀλλὰ μὲ χαρακτῆρας σφηνοειδεῖς, ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα π. Χ. καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι εἰς τὴν χώραν αὐτήν, πολιτικῶς ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἐπεκράτει τότε, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς ὅλην τὴν πρόσθεν Ἀνατολήν, ὁ βαβυλωνιακὸς πολιτισμός. Μνημονεύονται πολλαὶ πόλεις καθὼς καὶ εἷς βασιλεὺς τῆς Οὐρουσαλὴμ (Ἱερουσαλήμ). Αἱ ἐπιγραφαί, αἱ καλύπτουσαι τὰς πύλας τοῦ ἐν Κάρνακ ναοῦ, ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα 118 πόλεων τῆς Παλαιστίνης, ὑποτεταγμένων εἰς Θούδμωσιν Γ', ὁ δὲ «πάπυρος Ἀναστάση Γ'» ἀναφέρει 38 καὶ 10 πρὸς Β. τῆς Τύρου. Οἱ Ἰσραηλῖται προήλασαν εἰς τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μωϋσέως. Ἡ μετανάστευσις εἰς τὴν Δ. τοῦ Ἰορδάνου χώραν ἐτελέσθη πολὺ βραδέως, ἄλλοτε διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, ἄλλοτε δὲ διὰ τῆς εἰρηνικῆς μίξεως μετὰ τῶν Χαναναίων, οἱ ὁποῖοι τοὺς ὑπερέβαλλον εἰς πολιτισμόν. Εἶναι ἀδύνατον ὅμως νὰ καθορισθῶσι τὰ ἐδάφη, ἅτινα κατείχοντο ὑφ' ἑκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, διότι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ του Ναυῆ διδόμενοι καθορισμοὶ εἶναι πολὺ μεταγενέστεροι τούτου. Τὸ κέντρον τῆς χώρας κατέλαβεν ἡ ἰσχυρὰ φυλὴ τοῦ Ἰωσήφ· ἡ τοῦ Βενιαμὶν συνῴκησε μετ' αὐτῆς, ἐνῷ ἡ τοῦ Ἰούδα κατέλαβε τὴν νοτίαν χώραν· ἡ φυλὴ Ἰσσάχαρ κατεῖχε πρὸς Β. τὴν πεδιάδα Ἰεσράελ μέχρι τοῦ Ἰορδάνου, ἔπειτα ἤρχοντο αἱ φυλαὶ Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλί. Πλησιέστερον δὲ πρὸς τὴν ἀκτὴν ἡ τοῦ Ἀσσέρ. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον ἐγκατέστη ἡ φυλὴ Δάν, ἡ δὲ τοῦ Ρουβὴμ κατέλαβε, πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου καὶ πρὸς Ν. τῆς Ὑπεριορδανίας, χώραν, τὴν ὁποίαν οἱ Μωαβῖται ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτῆς κατὰ μικρόν. Βορειότερον ἡ φυλὴ τῶν Γὰδ καὶ ἰδίως τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς φυλῆς Μανασσῆ ἐκακούχησαν πολὺ ἀπὸ διαρκεῖς ἐπιδρομὰς ξένων λαῶν. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορικὴ πηγή, τὸ ᾆσμα τῆς Δεβόρας, ἀνάγει εἰς 40.000 τοὺς ἱκανοὺς νὰ φέρουν ὅπλα ἄνδρας, ἐξ οὗ συνάγεται πληθυσμὸς ἐξ 160 χιλ. ψυχῶν· τὰ μετεγενέστερα δεδομένα εἶναι προφανῶς ὑπερβολικά. Εἰς τὴν λεγομένην ἐποχὴν τῶν Κριτῶν, ὁ κύριος δεσμὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν ἦτο ἡ λατρεία τοῦ Ἰαχβέ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ὁ Βάαλ τῶν Χαναναίων. Ἀμφότεροι ἐλατρεύοντο κυρίως ἐπὶ τῶν «ὑψηλῶν τόπων» καὶ δι' αὐτὸ οἱ μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ Ἑβραῖοι ἐταύτιζον τὴν λατρείαν ταύτην ἐπὶ τῶν ὀρέων πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. Οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διεξάγουν διαρκῶς κατὰ τῶν πρὸς Δ. γειτόνων των, τῶν Φιλισταίων, ἔπεισαν τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ συμπαγοῦν εἰς βασίλειον ἑνιαῖον ὑπὸ τοῦ Σαούλ, ἀλλ' ἡ μεταξὺ τῶν φυλῶν παλαιὰ ὑφισταμένη ζηλοτυπία ἐδυσχέρανε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεοπαγοῦς κράτους. Ὁ Δαυΐδ, ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, ἐπέτυχε μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ νὰ γίνῃ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα, κατόπιν δέ, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰσβοσέθ, υἱοῦ τοῦ Σαούλ, καὶ τοῦ γενναίου του στρατηγοῦ Ἄβνερ, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πασῶν τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του τὸ κράτος ἔλαβε τὴν μεγίστην του ἔκτασιν. Κατέστησε πρωτεύουσάν του τὴν πόλιν τῶν Ἰεβουσαίων (Ἰεβοῦς - Σαλὴμ = Ἱερουσαλήμ), ἀπήλλαξε τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς Φιλισταίους, ὑπέταξε τοὺς Μωαβίτας, Ἰδουμαίους καὶ Ἀμμωνίτας καὶ κατέστησε τὴν Δαμασκὸν φόρου ὑποτελῆ. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσσαλὼμ καθὼς καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν βορείων ἐπαρχιῶν. Ἔπειτα διερρύθμισε τὴν διοίκησιν, ὠργάνωσε τὸ σύστημα τῶν φόρων καὶ κατήρτισε μικρὸν μόνιμον στρατόν. Ὁ υἱός του Σολομὼν ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὴν χώραν. Ὠχύρωσε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔκτισε λαμπρὸν ἀνάκτορον καὶ λαμπρότατον ναὸν καὶ ηὐνόησε τὰς μετὰ ξένων χωρῶν συναλλαγάς, ἰδίως δὲ μετὰ τῆς Αἰγύπτου. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Ἰσραηλῖται ἤρχισαν υἱοθετοῦντες τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαναναίων καὶ τὸν τῶν γειτόνων λαῶν. Ἀλλὰ μετὰ βραχεῖαν λάμψιν ἐπῆλθεν ἡ κατάπτωσις. Ὁ Σολομὼν ἐξήντλησεν οἰκονομικῶς τὸν λαόν, ἅμα δὲ τῷ θανάτῳ του ἡ Δαμασκὸς ἐχειραφετήθη καὶ τὰ ἐνδοφυλετικὰ μίση ἐξεδηλώθησαν ἀδιάλλακτα. Τὸ κράτος διῃρέθη εἰς δύο βασίλεια, τὸ βόρειον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸ νότιον τοῦ Ἰούδα. Πρωτεύουσα τοῦ βορείου ἔγινεν ἡ Σιχὲμ (Νεάπολις, Ναπλοὺζ) ὑπὸ τὸν Ἱεροβοὰμ Α', βραδύτερον ἡ Θίρσα καὶ ἐπὶ Ὀμρὶ ἡ Σαμάρεια. Ἡ ἀντιζηλία καὶ ἡ διχόνοια μεταξὺ τῶν δύο βασιλείων, ἀλλὰ καὶ συχναὶ ἐσωτερικαὶ ἔριδες ἑκατέρου ηὐνόησαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν ξένων. Οἱ βασιλεῖς τῆς Δαμασκοῦ ἔκαμαν ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ βασιλείου Ἰσραήλ, μόλις δὲ ἐπὶ Ἱεροβοὰμ Β' (785—745) τοῦτο κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν του. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον μὲ σημιτικοὺς χαρακτῆρας, ἡ στήλη τοῦ Μεσᾶ, βασιλέως Μωάβ, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Clermont-Ganneau καὶ ἀποκειμένη εἰς τὸ Λοῦβρον.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' π.Χ. αἰῶνος οἱ Ἀσσύριοι εἰσέδυσαν πολὺ πρὸς τὰ Β. καὶ ὁ Ἄχαζ, βασιλεὺς Ἰούδα, μόνον τῇ βοηθείᾳ των ἀπέκρουσε τοὺς ὁμαίμονας ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοὺς Σύρους. Οὗτος, καθὼς καὶ ὁ Ἐζεκίας, ἐπλήρωνον φόρους εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ κατεστράφη τῷ 722, οἱ κάτοικοί του ἀπήχθησαν πρὸς Α. καὶ ἡ χώρα ἐδέχθη ἀποίκους. Παρὰ τὰς προειδοποιήσεις τοῦ προφήτου Ἠσαΐου, ὁ Ἐζεκίας συνεμάχησε μετὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων. Διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ὁ Σεναχερίβ, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, ἔστρεψε τὰ ὅπλα ἐναντίον του, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, πιθανῶς συνεπείᾳ πανώλους ἐκραγείσης εἰς τὸ στρατόπεδόν του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ λατρεία τοῦ Ἰαχβὲ ἐπετέλεσε σημαντικὰς προόδους χάρις εἰς τὴν δραστηριότητα τῶν προφητῶν Ἀμώς, Ὀσιέ, Μιχαίου, Ἠσαΐου, Ἱερεμίου κ.ἄ. Ἡ ἰδέα ἑνὸς Θεοῦ, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ὀντότητος, κατέστη βαθυτέρα, καταστήσασα δὲ τὸν Ἰαχβὲ Θεὸν παγκόσμιον, ἔδωκεν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰσραὴλ ζωτικότητα, ἡ ὁποία ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ διέλθῃ τὰς θυέλλας τῶν κατόπιν αἰώνων. Γεγονὸς θεμελιώδους σημασίας ὑπῆρξεν ἡ συγκέντρωσις τῆς λατρείας τοῦ Ἰαχβὲ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, συνεπείᾳ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν νέων βιβλίων τῶν Νόμων (Δευτερονομίου), γενομένης ἐπὶ Ἰωσίᾳ τῷ 620. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα κατεστράφη σχεδὸν τελείως εἰς τὰ 597, ὅτε ὁ Ναβουχοδονόσορ ἀπήγαγεν εἰς Βαβυλῶνα τὸν βασιλέα Ἰωακεὶμ μετὰ 10 χιλ. τῶν ἀξιολογωτέρων πολιτῶν, ἐν οἷς ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. Ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ τελευταίου βασιλέως Σεδεκίου ἔληξε διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ τῷ 587 καὶ δευτέρας αἰχμαλωσίας. Τότε πολλοὶ Ἰουδαῖοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἱερεμίας, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Διαρκούσης τῆς αἰχμαλωσίας, ἐνεφανίσθη ὑπέροχος προφήτης ἀγνώστου ὀνόματος, εἰς ὃν ὀφείλονται τὰ κεφ. 40 καὶ 66 τοῦ Ἠσαΐου. Τῷ 538 Κῦρος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, κατακτήσας τὴν Βαβυλῶνα, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ παλινοστήσουν. Ἐν τούτοις μέρος μόνον ἐπέστρεψεν εἰς Παλαιστίνην, οὕτως ὥστε τὸ νέον κράτος περιωρίσθη εἰς τὸ ἀρχαῖον βασίλειον τοῦ Ἰούδα. Ἡ ἀνάκτισις τοῦ ναοῦ, καθ' ἧς ἀντέπραξαν ἐπὶ μακρὸν οἱ γείτονες λαοί, ἔγινε τῷ 515 χάρις κυρίως εἰς τὸν ζῆλον τῶν προφητῶν Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. Οἱ Ἔσδρας καὶ Νεεμίας ἔδωκαν εἰς τὴν λατρείαν νέαν καὶ σταθερὰν μορφήν, σύμφωνα πρὸς τὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ τὴν ἱερατικὴν νομοθεσίαν, ἡ ὁποία διατυποῦται εἰς τὸ Γ' καὶ Δ' βιβλίον τοῦ Μωϋσέως. Οἱ Ἰδουμαῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ νότια τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καθὼς καὶ εἰς τὴν Χεβρῶνα, οἱ δὲ Ναβαταῖαι, ἀραβικὴ φυλὴ ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὴν Πέτραν, περὶ τὸ 300 π.Χ., κατέλαβον καὶ πάλιν τὴν ἰδίαν χώραν καὶ τὴν χώραν Μωὰβ καὶ Ἀμμὼν καὶ ἔτι βορειότερον. Ἐκ τοῦ μίγματος τῶν Κουθαίων ἀποίκων, τῶν ἐγκατασταθέντων εἰς τὸ κέντρον τῆς χώρας, μετὰ τῶν ἀρχαίων ἰθαγενῶν πληθυσμῶν, προῆλθον οἱ Σαμαρεῖται οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἴδιον αὐτῶν ναὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζίν.

Μακεδονικὴ περίοδος. Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 332 π. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Παλαιστίνη ἔγινε τὸ θέατρον τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν διαδόχων του. Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Συρίας ἔκαμε τότε μεγάλας προόδους. Οἱ Ἑβραῖοι ὅμως ἐδείχθησαν οἱ πλέον πείσμονες εἰς τὴν διατήρησιν τῶν θρησκευτικῶν των παραδόσεων. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. ἡ ἀραμαϊκὴ ἤρχισεν ἐκτοπί-

Digitized by Google

ζουσα τὴν ἑβραϊκήν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ διεδόθη εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων μετεφράσθησαν χάριν αὐτῶν τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐσχηματίσθη οὕτω μερὶς τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους φιλελληνίς, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους κατέλαβε τὴν ἀρχὴν χάρις εἰς τὸν ἀρχιερέα Ἰάσωνα. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἀδιάλλακτος ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἐδείχθη σκληρότατος κατὰ τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐξαναστῆ διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ κεφαλῆς των εὑρίσκετο ὁ ἡρωϊκὸς ἱερεὺς Ματαθίας, ἀλλὰ ὁ νικήσας τοὺς Σύρους τῷ 165 π. Χ. ὑπῆρξεν ὁ υἱός του Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος. Ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν Μακκαβαίων (ἢ καὶ Ἀσμοναίων) οἱ Ἑβραῖοι ἀπέλαυσαν εὐτυχοῦς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐπὶ δὲ Ἰωάννου Ὑρκανοῦ Α΄ ἡ Ἰουδαία ἐπεξετάθη καὶ διὰ κατακτήσεων. Τοῦ θεοκρατικοῦ κράτους τούτου ἦρχεν ὁ ἀρχιερεύς, ἀσκῶν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀρχήν, κατόπιν δέ, ἀπὸ τοῦ Ἀριστοβούλου Α΄, οἱ Ἀσμοναῖοι πρίγκιπες προσέλαβον καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως.

Ἡ Παλαιστίνη ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Βυζαντινούς. Ἡ αὐτονομία κατηργήθη τῷ 69 π. Χ. διὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπεμβάσεως. Ὁ Πομπήϊος κατέλαβε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ Ἀσμοναῖος Ὑρκανὸς Β΄ ἐκυβέρνησεν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρώμης. Εἰς τὰ 40 π. Χ. ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη ὑπέστησαν τὴν ὀλέθριαν εἰσβολὴν τῶν Πάρθων. Ἐπωφελούμενος τῶν ταραχῶν ὁ Ἰδουμαῖος Ἡρώδης κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ δὲν ἐφόρεσε τὸ στέμμα εἰμὴ τῷ 37 π. Χ., μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τὸ πατριωτικὸν κόμμα, ἰδίως οἱ Φαρισαῖοι, ᾐσθάνθησαν βαρύτατον τὸν ξενικὸν ζυγόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἑβραϊκὴ ἐπικρατεία περιελάμβανε: τὴν Ἰουδαίαν μὲ τὴν Ἰδουμαίαν, τὴν Σαμάρειαν ἀπὸ τῶν Ν. τῆς Σιχὲμ μέχρι τῆς νοτιωτάτης ἄκρας τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰεσράελ· βορειότερον τὴν Γαλιλαίαν διακρινομένην εἰς Ἄνω (πρὸς Β.) καὶ Κάτω (πρὸς Ν.)· ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου τὴν Περαίαν (πέραν τοῦ ποταμοῦ), ἐκτεινομένην ἕως τὰ Γέρασα (Δξερὰχ) καὶ τὴν Φιλαδέλφειαν (Ἀμμὰν) καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀρνῶνος (Οὐάδι ἐλ Μοτζὶπ) μέχρι τῆς Πέλλας (Χίρβετ Φάχιλ)· τὴν τετραρχίαν τοῦ Φιλίππου, ἤτοι: τὴν Γαυλανίτιδα (σημ. Δζολὰν) πρὸς Α. τῆς λίμνης Τιβεριάδος, ἀπώτερον πρὸς Α. τὴν Βαταναίαν (σημ. Νούκρα), ΒΑ. ταύτης τὴν Τραχωνίτιδα (σημ. ἐλ Λετζὰχ) καὶ ΝΑ. τῆς Βατανέας τὴν Αὐρανίτιδα, ἤτοι τὴν Ἑρμῶνα μετὰ τῆς πρὸς Δ. πεδιάδος. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Ὑπεριορδανίαν: Δαμασκός, Γέρασα, Φιλαδέλφεια, Γάδαρα, Ἵππος, Δίων, Πέλλα, Καναθά, Ἀβίλα κλπ. μετὰ τῆς πρὸς Δ. Σκυθοπόλεως, ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Δεκάπολις, ἀπολαύουσα ποιᾶς τινος αὐτονομίας.

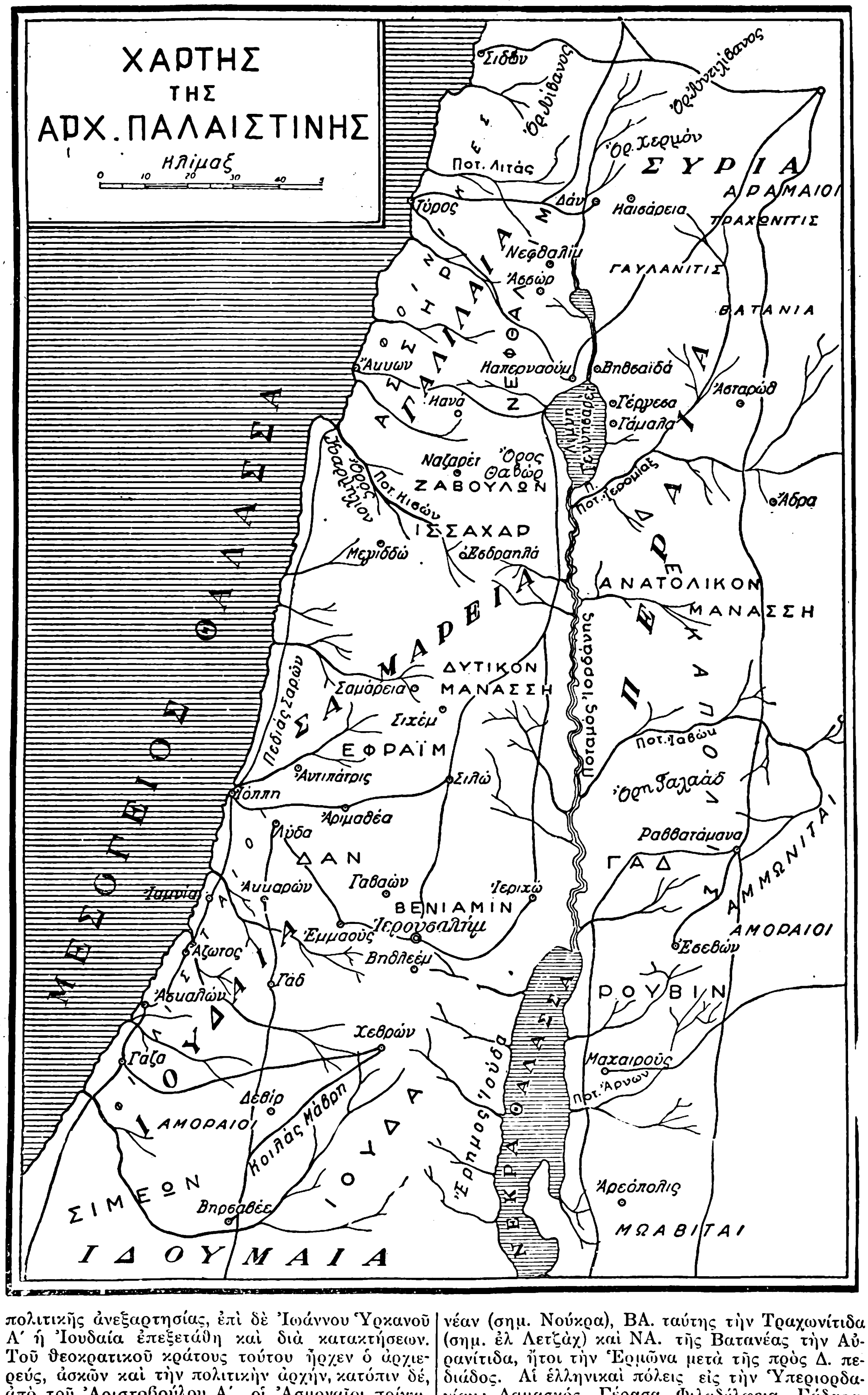

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἡρώδου τὸ βασίλειον διενεμήθη μεταξὺ τῶν υἱῶν του. Ὁ Φίλιππος ἔλαβε τὸ Χαουράν, ὁ Ἡρώδης Ἀντίπας τὴν Γαλιλαίαν καὶ Περαίαν, ὁ Ἀρχέλαος τὴν Σαμάρειαν, Ἰουδαίαν καὶ Ἰδουμαίαν. Ἡ ἐπικράτεια τούτου προσηρτήθη τῷ 6 μ. Χ. εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Συρίας, ἀλλὰ διῳκεῖτο ὑπὸ ἰδίων ἐπάρχων. Ἡ ἀρχὴ τῶν πριγκίπων τούτων ἦτο ὀνομαστική, ἀκόμη καὶ ἡ τοῦ Ἀγρίππα Α΄, ὁ ὁποῖος συνήνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὸ βασίλειον τοῦ Μ. Ἡρώδου, καθὼς καὶ τοῦ Ἀγρίππα Β΄, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἑβραϊκὸν ἔδαφος κατεῖχε μόνον πόλεις τινὰς τῆς Γαλιλαίας. Ἡ διοίκησις τῶν κατόπιν Ρωμαίων ἐπάρχων ὑπῆρξεν ἁρπακτικὴ καὶ ἀφορήτως σκληρά, ἐκορυφώθη δὲ ἡ τυραννία ἐπὶ Γεσσίου Φλώρου, ὅτε καὶ ἐξερράγη τεραστία ἡ ἐθνικὴ ἐπανάστασις. Τέλος ἡ Ἱερουσαλὴμ ἡλώθη ὑπὸ τοῦ Τίτου τῷ 70 μ. Χ. καὶ ὁ ναὸς ἐνεπρήσθη καὶ κατηδαφίσθη. Μυριάδες Ἑβραίων ἐχάθησαν, ἄλλαι δ' ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν. Νέα ἐπανάστασις ἐξερράγη ὑπὸ τὸν Σίμωνα Μπὰρ Κοχεμπᾶ, κηρυχθέντα Μεσσίαν ὑπὸ τοῦ διασήμου τότε ραββίνου Μπὲν Ἀκίμπα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐντὸς τριετίας κατεπνίγη φρικωδῶς εἰς τὸ αἷμά της (132—135). Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Αἰλίου Ἀδριανοῦ ἐπὶ σχεδίου νέου, μιμουμένου τὸ τῆς τότε Ἀλεξανδρείας καὶ τὸ ὁποῖον εἰς τὰς μεγάλας του γραμμὰς βλέπομεν εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶς. Μετωνομάσθη δὲ Αἰλία Καπιτωλῖνα καὶ ἀπηγορεύθη ἀπολύτως εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ πλησιάζουν εἰς τὴν πόλιν, διὸ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ κατέφυγον εἰς τὴν ἑλληνικὴν Πέλλαν.

Μολαταῦτα ἡ ἑβραϊκὴ φιλολογία ἐξηκολούθησε καὶ πέραν τῶν δυσχειμέρων τούτων χρόνων. Ἡ σχολαστικὴ σοφία, ἥτις, βασιζομένη ἐπὶ τοῦ γραπτοῦ νόμου, εἶχε προφορικῶς μεταδοθῆ, ἤνθει ἀκόμη καὶ ἐπαγιώθη γραπτῶς μετὰ τὴν διασποράν. Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ Ταλμοὺθ τοῦ Γ΄ καὶ ΣΤ΄ αἰῶνος μ. Χ. Ἀφ' ἑτέρου προήχθη ἡ νεοφανὴς χριστιανικὴ φιλολογία καὶ κατὰ τὸν Β΄ αἰῶνα ἐμορφώθησαν ἐν Ἀνατολῇ τὰ γνωστικὰ συστήματα, πολὺ διαδοθέντα εἰς τὴν Συρίαν. Ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ὁ Χριστιανισμὸς ἐξήνθησεν ἀκμαῖος εἰς Συρίαν καὶ Παλαιστίνην καὶ αἱ δύο χῶραι ηὐδαιμόνησαν καὶ ὑλικῶς. Κατὰ τὸν διχασμὸν τῆς αὐτοκρατορίας (395) αἱ χῶραι αὗται περιῆλθον ὑπὸ τὸ Βυζάντιον. Τῷ 611 Χοσρόης ὁ Β΄, βασιλεὺς τῶν Περσῶν, κατέλαβε καὶ ἐδῄωσεν αὐτάς, ἀλλ' ἐξεδιώχθη τῷ 628 ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου.

Ἀραβικὴ περίοδος. Μικρὸν κατόπιν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες εἶδον ὀρθούμενον τρομερὸν ἐχθρόν, τοὺς Ἄραβας, οἵτινες ὑπὸ τὸν Μωάμεθ κατέστησαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον τότε ἤρχισε καταπῖπτον. Εὐθὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου καλίφου Ὀμὰρ ἡ Συρία ἤνοιξε διὰ τοὺς κατακτητὰς διὰ τῆς αἱματηροτάτης μάχης τοῦ Ἱερώμακος (634) καὶ εὐθὺς ἀμέσως κατελήφθη ἡ Δαμασκὸς ὑπὸ τῶν Ἀράβων στρατηγῶν Χαλὴλ καὶ Ἀβοῦ Ὀβεΐδα. Ἐντὸς μικροῦ οἱ Βυζαντινοὶ ἔχασαν ὁλόκληρον τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην μέχρι τοῦ Χαλεπίου. Ὁ Ὀμάρ, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ ὑπερασπιστοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ πατριάρχου Σωφρονίου, παρέστη προσωπικῶς εἰς τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἥτις ἁγία διὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Χριστιανούς, κατέστη ἁγία καὶ διὰ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἡ Καισάρεια ἀντέστη ἐπὶ μακρότερον. Ἀλλ' ὅταν οἱ Ἄραβες τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου, καταλαβόντες τὴν Νίσιβιν, ἦλθον εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Συρίᾳ ἀγωνιζομένων ὁμοφύλων των, πᾶν λείψανον βυζαντινῆς κυριαρχίας ἐξέλιπεν. Οἱ Χριστιανοὶ ἐξηγόρασαν τὴν ζωὴν ἀπέναντι καταβολῆς τοῦ ἐτησίου κεφαλικοῦ φόρου, ἀλλὰ αἱ πλεῖσται τῶν ἐκκλησιῶν των μετετράπησαν εἰς τζαμία καὶ πολλαὶ στρατιωτικαὶ ἀποικίαι ἀραβικαὶ ἐγκατέστησαν εἰς πολλὰ σημεῖα.

Ἡ λαμπροτέρα ἀραβικὴ περίοδος τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης ὑπῆρξεν ἡ ἀκολουθήσασα τὴν δολοφονίαν τοῦ τετάρτου καλίφου Ἀλῆ, γαμβροῦ τοῦ προφήτου. Ἡ ἕδρα τοῦ καλιφάτου μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ Μουαούγια, ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμιαδῶν, ἀπὸ τῆς Μεδίνης εἰς τὴν Δαμασκόν. Μεταξὺ τῶν διαδόχων του τινὲς διεκρίθησαν ὡς δεξιοὶ καὶ δραστήριοι κυβερνῆται. Ἐπ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ Μουαούγια οἱ στρατηγοί του εἰσέδυσαν μέχρις Ἰνδιῶν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, πρὸς Δ. δὲ μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ πρὸς Β. μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πρώτη ὅμως ἁπλότης των ἐξέλιπεν, ἡ καλιφεία κατέστη δεσποτική, πολυτελεστάτη μοναρχία, μὲ αὐλὴν διαρκῶς λαμπροτέραν καὶ ὁ ἔρως πρὸς τὴν πολυτέλειαν ἐξεδηλώθη εἰς τὰ ὡραιότερα δημόσια ἱδρύματα. Ἡ ἐπακολουθήσασα ἀντίδρασις ἐξεδηλώθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Περσίαν. Ἡ νέα δυναστεία τῶν Ἀβασσιδῶν, ἐκ Μέκκας καὶ αὐτὴ προερχομένη, ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους της, σφάξασα τῷ 750 τὰ μέλη τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμιαδῶν. Τὸ κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας μετετέθη εἰς τὴν μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος πεδιάδα. Ἡ Συρία κατέστη καὶ πάλιν ἐπί τινας αἰῶνας, ὅπως καὶ ἐπὶ Ὀμμιαδῶν, τὸ θέατρον λυσσωδῶν ἀγώνων, διότι εἰς τὰς ἀντιζηλίας τῶν ἡγεμόνων Ἀράβων προσετέθησαν αἱ ἔριδες τῶν διαφόρων αἱρέσεων, αἱ ὁποῖαι, βασιζόμεναι ἐν μέρει ἐπὶ ἰδεῶν κομμουνιστικῶν, ἐκηρύχθησαν κατὰ τῆς ἐπικρατησάσης τάξεως τῶν πραγμάτων. Οἱ Ἄραβες ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰ μαθηματικά, ἐνῷ οἱ ἴδιοι ὀλίγιστα προσέθηκαν πρωτότυπα εἰς τὴν ἐπιστήμην. Αἱ ἐνδοκρατικαὶ

Digitized by Google

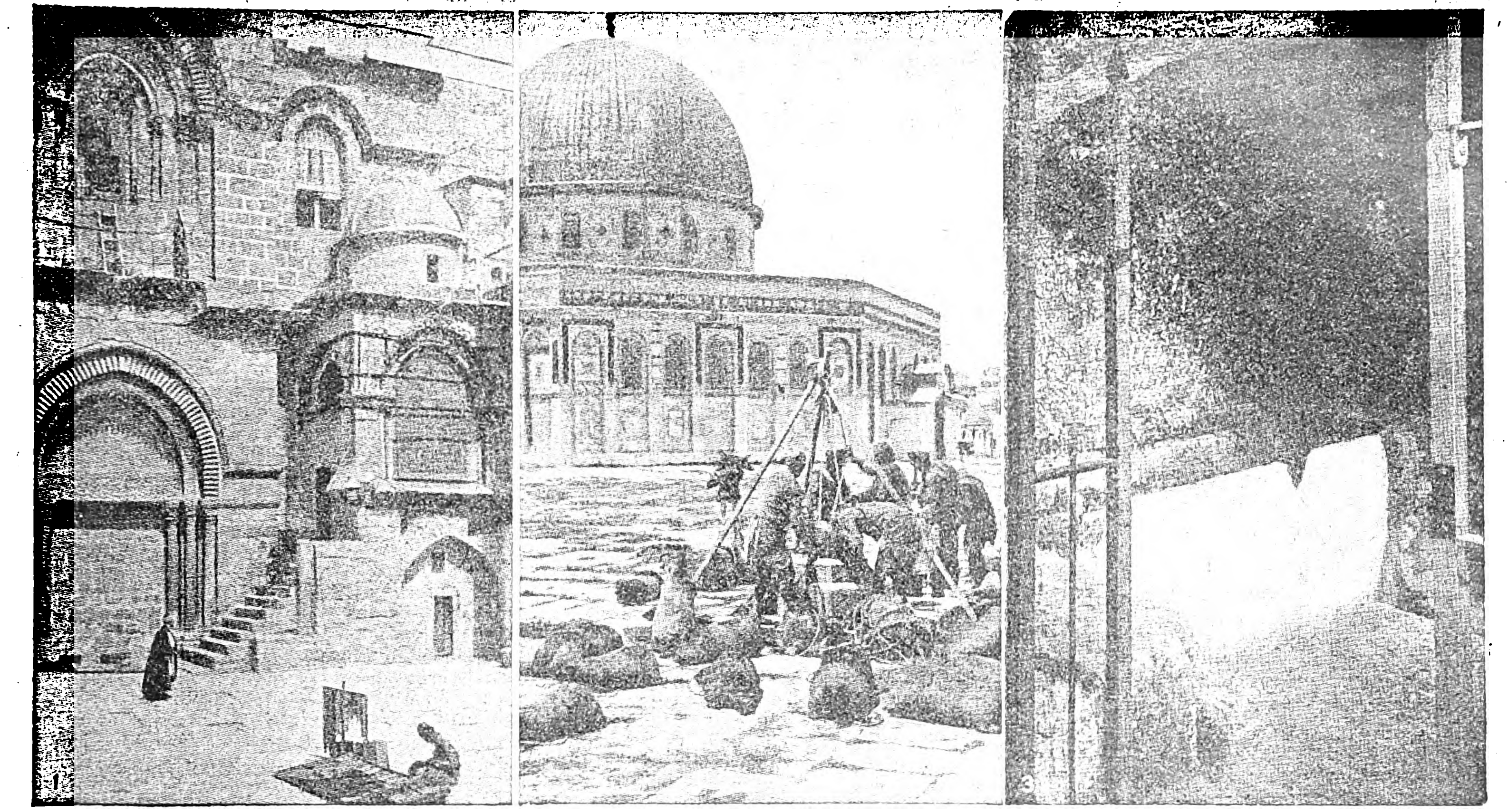

1) *Παλαιὰ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Ἱερουσαλήμ.* 2) *Νεροκουβαληταὶ γεμίζοντες τοὺς ἀσκούς των ἐκ τοῦ φρέατος τοῦ προαυλίου τοῦ τεμένους* **Ὀμάρ, ἐν Ἱερουσαλήμ.** 3) *«Ὁ τάφος τοῦ Κήπου» ἐντὸς βράχου παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅστις θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ὁ τάφος, ἐν ᾧ ἐναπετέθη ὁ Χριστός.*

ἔριδες κατέτριψαν ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἑνότητα τοῦ καλιφάτου καὶ ηὐνόησαν ἐν Συρίᾳ τὴν δημιουργίαν δευτερευουσῶν δυναστειῶν. Τότε ἰσχυροὶ εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ὅλην τὴν Παλαιστίνην ἦσαν οἱ Φατιμῖται τῆς Αἰγύπτου.

Ὑπὸ τοὺς Σταυροφόρους καὶ Μουσουλμάνους. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἤρχισαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Σταυροφόρων ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων. Ἐπωφελούμενοι τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἀραβικῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Σταυροφόροι κατήγαγον περιφανεῖς νίκας. Τὸν Γοδεφρουᾶ δὲ Μπουγιόν, πρῶτον βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ, θανόντα τῷ 1100, διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Βαλδουῖνος Α'. Τῷ 1118 ἀνηγορεύθη ὁ Βαλδουῖνος Β', ὅτε ἔφθασε τὸ μέγιστον αὐτῆς ἡ δύναμις τῶν Φράγκων κατακτητῶν καὶ ἐδημιουργήθησαν τὰ δύο θρησκευτικὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ἡρωϊκῶς κατόπιν ἠμύνθησαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ τάγμα τῶν Νοσοκόμων (Hospitaliers) καὶ τὸ τάγμα τῶν Ναϊτῶν. Τὸ νέον βασίλειον ὠργανώθη κατὰ τὸ πρότυπον τῶν φεουδαλικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Οἱ μεγάλοι φεουδάρχαι τοῦ στέμματος ἦσαν ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας, ὁ κόμις τῆς Ἐδέσσης καὶ τῆς Τριπόλεως, ὁ πρίγκιψ τῆς Τιβεριάδος, ὁ κόμις τῆς Ἰόππης καὶ τῆς Ἀσκάλωνος καὶ ὁ δεσπότης τοῦ Μοντρεγιὰλ εἰς τὴν χώραν Μωάβ. Ἡ πολιτικὴ ὅμως ἀνικανότης τῶν Σταυροφόρων περιώρισε τὰς πολεμικάς των ἐπιτυχίας. Ὁ υἱὸς τοῦ ἐμίρου Ζένγκι Νουρεδδὶν ἀνακτήσας τὴν Ἔδεσσαν (1146) προὐκάλεσε τὴν Β' Σταυροφορίαν (1147—1149). Ἐν τούτοις οἱ Φράγκοι οὐδὲν ἐπέτυχον. Ὁ στρατηγὸς Νουρεδδὶν τοὺς ἐνίκα καὶ κατέλαβε τὴν Δαμασκόν, ἡ ὁποία ἕως τότε ἀνῆκεν εἰς ἄλλην δυναστείαν. Ἔστειλεν εἰς τὴν Αἴγυπτον (1164) τὸν στρατηγόν του Σιρκούχ, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο προσκεκολλημένος ὁ Κοῦρδος Σαλὰχ ἐδ Δὶν (Σαλαδδῖνος), κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Αἰγύπτου, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Νουρεδδὶν (1173) ἐπωφελήθη τῶν ἐν Συρίᾳ ἐρίδων διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ ταύτην καὶ οὕτω κατέστη ὁ κινδυνωδέστερος ἐχθρὸς τῶν Φράγκων. Ἡ ῥῆξις τῆς ἀνακωχῆς ἧναψε πάλιν τὸν πόλεμον. Ὁ Σαλαδδῖνος ἐνίκησε τοὺς Φράγκους εἰς τὴν μάχην τοῦ Χιττὶν τῷ 1187 καὶ ἔγινε κύριος καὶ ὁλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης, ἐπιδείξας πολὺν ἱπποτισμὸν καὶ ἀνεξιθρησκείαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἄγριον φανατισμὸν καὶ τὴν μισαλλοδοξίαν τῶν Φράγκων.

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων προὐκάλεσε τὴν Γ' Σταυροφορίαν (1189). Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι κατέκτησαν τὴν Πτολεμαΐδα (Ἁγ. Ἰωάννην τῆς Ἄκρας, Ἄκκα) τῷ 1191 κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας, ἀλλ' αἱ ἔριδες τῶν Σταυροφόρων, καὶ κυρίως ἡ διχόνοια μεταξὺ Φιλίππου Αὐγούστου τῆς Γαλλίας καὶ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοκάρδου τῆς Ἀγγλίας, ἠμπόδισαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Παρὰ τὰ ἀτομικὰ κατορθώματα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἡ μετὰ τοῦ Σαλαδδίνου συναφθεῖσα εἰρήνη ἠγγυᾶτο εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν κατοχὴν στενῆς μόνον λωρίδος γῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ τὸ δικαίωμα τῶν προσκυνητῶν νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Ἱερουσαλήμ. Μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Φράγκων ὁ Σαλαδδῖνος ἀπέθανε, τὸ κράτος του διεμελίσθη καὶ ὁ ἀδελφός του Μελὲκ ἐλ Ἀδὶλ ὑπῆρξεν ὁ μόνος ὁ συνεχίσας σοβαρῶς τὸν πόλεμον. Τετάρτη Σταυροφορία, τῷ 1204, δὲν ἀπέβη εὐτυχεστέρα τῆς Γ'. Ἡ Ε' Σταυροφορία, ὑπὸ τὸν Ἀνδράσου τῆς Οὐγγαρίας, τῷ 1217, ἀπέβη ἐξ ἴσου ἀτυχής. Συνεπείᾳ παραδόξου πολιτικῆς περιπλοκῆς ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Β', αἱρετικὸς ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα πρὸς ἐξαγνισμὸν ν' ἀναλάβῃ τὴν Σταυροφορίαν, ἐπέτυχε διὰ συνθήκης ν' ἀνακτήσῃ τὴν Ἱερουσαλὴμ διὰ 10 ἔτη (1229). Τῷ 1240 γαλλικὸς στρατὸς ἐπεχείρησε νέαν ἀπόπειραν εἰς Παλαιστίνην. Ἡ τελευταία Σταυροφορία, τῷ 1248, ὑπὸ τὸν Ἁγ. Λουδοβῖκον τῆς Γαλλίας κατέληξεν εἰς καταστροφήν.

Μόλις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη εἶδον εὐτυχεστέρας ἡμέρας χάρις εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς εἰσαχθείσας ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ (1808—1839). Ὁ Βοναπάρτης προερχόμενος ἐξ Αἰγύπτου κατέλαβε τὴν Ἰόππην (1799) καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πτολεμαΐδα. Κατόπιν ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ Θαβὼρ καὶ προήλασε μέχρι τῆς Σάφετ καὶ τῆς Ναζαρέτ. Τῷ 1831 ὁ Ἀβδάλλα πασᾶς, υἱὸς τοῦ Δζεζζὰρ πασᾶ, κατέστη ἀνεξάρτητος κύριος τῆς χώρας καὶ τοῦτο ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Συρίαν. Διὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰβραὴμ κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Πτολεμαΐδα καὶ τὴν Δαμασκόν, νικήσας δ' ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους ἐβάδισε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ἀνεχαίτισαν αὐτὸν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις καὶ ἰδίως ἡ Ρωσία. Ἡ αἰγυπτιακὴ διοίκησις ὑπῆρξεν ὅσον καὶ ἡ τουρκικὴ βαρεῖα εἰς φόρους καὶ στρατολογίαν. Τῷ 1834 κατεπνίγη αὐστηρότατα ἐπανάστασις εἰς τὴν Παλαιστίνην, τῷ δὲ 1839 ὁ Ἰβραὴμ πασᾶς συνέστριψεν εἰς Νίσιβιν νέαν τουρκικὴν στρατιάν. Ἀλλ' ἡ δυσαρέσκεια ἐπετείνετο ἕνεκα τῶν βαρυτάτων φόρων. Ὁ Λίβανος ἐπαναστάτησε τῷ 1840 καὶ ἡ Γαλλία ἀπέσυρε τὴν προστασίαν της ἀπὸ τὸν Μωχάμμετ Ἄλη. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας ἀπέδωκεν εἰς τὸν σουλτᾶνον Μετζὶτ τὴν Συρίαν καὶ ἡ κατάληψις τῆς Πτολεμαΐδος ὑπὸ τοῦ Ναπιὲρ ἔθηκε τέρμα εἰς τὸν τουρκο-αἰγυπτιακὸν ἀγῶνα. Τῷ 1854 ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Βηθλεὲμ χρυσοῦ ἀστέρος, ὃν ἀντικατέστησαν κρύφα οἱ Λατῖνοι δι' ὁμοίου μετὰ λατινικῆς ἐπιγραφῆς.

Νεώτεροι χρόνοι. Ἡ νεωτέρα ἱστορία τῆς Παλαιστίνης χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ἀναπτύξεως τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιρροῆς ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Ἡ πρώτη γερμανικὴ ἀποικία ἱδρύθη τῷ 1868, ἀπὸ δὲ τοῦ 1878 ἤρχισαν αἱ γεωργικαὶ ἑβραϊκαὶ ἀποικίαι. Ἀπὸ τοῦ 1895 ἤρχισαν αἱ μικραὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, πολὺ συντελέσασαι εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β' (1876—1909) ὑπέταξε τὰς ἕως τότε ἀνυποτάκτους φυλὰς μέχρι τοῦ κόλπου Ἄκαμπα καὶ ἔστρωσε τὸν σιδηρόδρομον τῆς Χετζάζης (1901). Μέχρι τοῦ Μεγάλου πολέμου ἡ Παλαιστίνη διοικητικῶς ἦτο σαντζάκιον τοῦ βιλαετίου τῆς Συρίας, λόγῳ ὅμως τῶν ἐν αὐτῇ πολιτικῶν της προβλημάτων διῳκεῖτο ἀπὸ μουτεσσαρίφην ἐξαρτώμενον ἀπ' εὐθείας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας τῆς Τουρκίας συνεπείᾳ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ καὶ κατόπιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἡ Παλαιστίνη ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναπτυχθῇ καθ' οἱονδήποτε τρόπον. Πρὸ τοῦ 1913 ἡ αὐτονομία τῶν ἐπαρχιῶν συνίστατο εἰς τὸ δικαίωμα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ νὰ κάμνουν συστάσεις. Ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908 ἀφύπνισεν ἐλπίδας καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, ὅπου ἤρχισε κάποια κίνησις σχετική. Ἡ κυβέρνησις ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ ψηφίσῃ τὸν νόμον τῶν βιλαετίων, δι' οὗ παρείχετο τοπική τις αὐτοδιοίκησις. Ἀλλὰ τὰ σχέδια ἔμειναν ἀνεκτέλεστα καὶ ἡ κατάστασις ἐπεδεινοῦτο ὑπὸ τὸ τυραννικὸν καθεστὼς τοῦ Τζεμὰλ πασᾶ. Συνεπείᾳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Τουρκογερμανῶν κατὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἔγινεν ἡ βρεττανικὴ ἐκστρατεία τοῦ 1917 ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἄλλενμπυ, ὅστις εἰσῆλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ τὴν 11 Δεκεμβρίου. Εὗρε τὴν χώραν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν· πληθυσμὸν ἠλαττωμένον καὶ ἐξηντλημένον, κυριολεκτικῶς δὲ πεινῶντα· τὰς γαίας χέρσους καὶ τὸ ἐμπόριον νεκρόν. Ἅμα τῇ καταλήψει τῆς χώρας ἐγκατέστη διοίκησις στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Clayton. Τοῦτον διεδέχθησαν οἱ στρατηγοὶ Mouen, Watson καὶ Bols. Στρατιωτικοὶ διοικηταὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰς κυριωτέρας πόλεις. Ὁ Ἄλλενμπυ διὰ προκηρύξεώς του ἐδήλωσεν ὅτι πάντα τὰ κεκτημένα δικαιώματα τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν ἐν τῇ χώρᾳ θὰ μείνουν σεβαστά, δηλαδὴ ὑπεσχέθη τὴν διατήρησιν τοῦ προσκυνηματικοῦ καθεστῶτος. Ἐπίσης τὰ εἰσοδήματα τῶν μουσουλμανικῶν βακοὺφ θὰ διετίθεντο ὑπὲρ τῶν Μουσουλμάνων τῆς χώρας ἀντὶ νὰ στέλλωνται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπὶ μακρὸν ἡ διοίκησις τῆς χώρας κατέστη αὐτάρκης ἐκ τῶν ἐπιτοπίων πόρων. Ἐσχηματίσθη ἀστυνομία ἰθαγενής, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ δικαστήρια ἤνοιξαν κανονικῶς καὶ τὸν Ἀπρίλιον 1918 ἐπεσκευάσθη τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὑδρεῦσαν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ Ἡρώδου καὶ Πιλάτου ἀπὸ τῶν δεξαμενῶν τοῦ Σολομῶντος.

Τὴν 1 Ἰουλίου 1920 ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις ἀντικατεστάθη διὰ πολιτικῆς, διορισθέντος ὑπάτου ἁρμοστοῦ τοῦ σὲρ Ἕρβερτ Σάμουελ.

Τὴν 2 Νοεμβρίου 1917, ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄλλενμπυ εἰς Ἱερουσαλήμ, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρεταννίας σὲρ Ἀρθοῦρος Μπάλφουρ προέβη εἰς δήλωσιν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεώς του, καθ' ἣν «ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Βρ. Μεγαλειότητος εὐμενῶς θ' ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐν Παλαιστίνῃ ἐγκατάστασιν ἐθνικῆς ἑστίας τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ θὰ παρεῖχε πρὸς **τοῦτο**

Digitized by Google

1) *Προαύλιον τοῦ τεμένους Ὀμὰρ ἐν Ἱερουσαλήμ.* 2) *Σκηνὴ τοῦ δρόμου ἐν τῷ χωρίῳ Τζενίν.*

ζωηρὰν τὴν βοήθειάν της». Ἡ δήλωσις υἱοθετήθη ὑπὸ τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ κατεχωρήθη εἰς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Συνέρρευσαν χιλιάδες τινὲς Ἑβραίων καὶ κατήρτισαν ἀνὰ τὴν χώραν ἀποικίας γεωργικάς, ἀλλὰ τοῦτο ἐξηρέθισε τοὺς ἰθαγενεῖς Μουσουλμάνους, ἐξ οὗ προῆλθον αἱματηρόταται ρήξεις (βλ. λ. *Σιωνισμός*). Γ. Λ. Α.

Παλαιστινιακὰ ζητήματα. Ἐπειδὴ ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἁγία διὰ τοὺς Ἑβραίους, τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Μουσουλμάνους, τὰ δὲ ἱερὰ τῶν ὁμολογιῶν τούτων ἱδρύματα μετήλλαξαν κτήτορας διὰ τῶν αἰώνων, ἡ διεκδίκησις τούτων ἐγέννησε ζητήματα προκαλέσαντα διπλωματικοὺς καὶ στρατιωτιωκοὺς ἀκόμη πολέμους, ὅπως αἱ Σταυροφορίαι καὶ ὁ Κριμαϊκός. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, μὲ τὸ νέον καθεστὼς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν προσέλαβε τὸ διεθνὲς δίκαιον, συγκρουόμενον συχνὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν λαῶν, ἐγεννήθησαν νέα ζητήματα: τὸ ἀραβικόν, τὸ ἑβραιοαραβικόν, τὸ τῶν χριστιανικῶν προσκυνημάτων καὶ τὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκεῖ Ἐκκλησίας. Παρὰ τὴν κατάτμησιν τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου εἰς διάφορα βασίλεια, τὸ Ἰράκ, τὴν Ὑπεριορδανίαν, τὸ Νέσζδ, τὸ Χετζάζ, τὴν Ὑεμένην κλπ., ἔπειτα δὲ τὴν γαλλικὴν ἐντολὴν ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τὴν ἀγγλικὴν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης (χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς μὴ ἀραβικάς, ἀλλὰ μόνον μουσουλμανικὰς ἐπικρατείας, Αἴγυπτον, Τύνιδα, Ἀλγέριον κλπ.), ἡ ἀραβικὴ φυλὴ ἐπιδιώκει τὴν ἀνασύστασιν τῆς ἀραβικῆς αὐτοκρατορίας ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι, πρὸς δὲ τὸ παρὸν τὴν λῆξιν τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν πολιτικὴν χειραφέτησιν τῶν ὑπὸ ἐντολὰς χωρῶν. Πρὸς τοῦτο διατηροῦν ἀραβικὴν ἀποστολὴν ἐν Γενεύῃ, ἥτις διαρκῶς ἐνεργεῖ παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν καὶ ἐκδίδει εἰδικὸν περιοδικόν, τὴν «Nation Arabea», ὅπου ἐξετάζονται ὅλα τὰ μουσουλμανικὰ ζητήματα. Πλὴν ταύτης ὁ Marsigny ἐκδίδει ἐν Παρισίοις ἐτησίως τὸ πολύτιμον «Almanac Musulman». Οἱ Ἄραβες καταγγέλλουν τὴν ἐντολὴν τῆς Ἀγγλίας ὡς βιαιοπραγίαν ἀντίθετον πρὸς τὸ 22ον ἄρθρον τοῦ ἱδρυτικοῦ συμφώνου τῆς Κ. Τ. Ε. καὶ τὴν Ἀγγλίαν ὡς μετατρέψασαν εἰς κατάκτησιν τὴν ἐντολήν της.

Ἤδη πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 40.000 Ἑβραίων εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Παλαιστίνην εἰς ἀγροτικὰς ἀποικίας. Ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ κατόπιν τῆς ἐπισήμου δηλώσεως τοῦ Μπάλφουρ περὶ ἱδρύσεως ἐθνικῆς ἑστίας τῶν Ἑβραίων ἐν Παλαιστίνῃ, ἐγκριθείσης ὑπὸ τῶν Συμμάχων, προσῆλθον 150.000 καὶ ἀγοράσαντες γαίας πολλαχοῦ τῆς χώρας τὰς ἐκαλλιέργησαν καὶ ἤρχισαν δραστηρίως ἐργαζόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ ἰδίως τὴν γεωργίαν. Κατέλαβον πολλὰς δημοσίας θέσεις, ἵδρυσαν πανεπιστήμιον, ἐφημερίδας κλπ. Ἡ νεολαία ὅμως ἰδίως τῶν ἐπηλύδων δὲν ἀπέκρυπτε τὴν ἐλπίδα της ὅτι θὰ ἰδιοποιηθῆ καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Μουσουλμάνων τέμενος, τὸ Χαρὰμ ἐς Σερίφ, ἵδρυμα τοῦ πρώτου καλίφου Ὀμὰρ Χαττάπ, ὅπου ἄλλοτε ὁ ναὸς τῶν Ἑβραίων. Εἴς τι τμῆμα τοῦ θεμελίου τείχους του λόφου ἐκείνου (Μωρίου), θεωρούμενον διὰ τοὺς ξεστοὺς ὀγκολίθους του ὡς λείψανον τῶν ἔργων τοῦ Σολομῶντος, συνηθίζουν οἱ Ἑβραῖοι, ἀπ' αὐτῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, νὰ μεταβαίνουν κατὰ Παρασκευὴν καὶ νὰ θρηνοῦν τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐθνικῆς των ἑστίας. Ἐνθαρρυθέντες ἐκ τῆς νέας των διεθνοῦς περιωπῆς ἐζήτησαν νὰ νεωτερίσουν παρὰ τὸ τεῖχος τοῦτο τῶν θρήνων, ἐξ οὗ ἐπῆλθε ρῆξις, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν σφαγὴν χιλίων γυναικοπαίδων Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Ἐστάλησαν τότε ἐπιτροπαὶ ἀνακριτικαὶ ἀγγλικαί, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀναστολὴν τῆς συρροῆς νέων ἀποίκων Ἑβραίων καὶ τὴν πώλησιν εἰς αὐτοὺς γαιῶν. Ἔκτοτε Ἑβραῖοι καὶ Μουσουλμᾶνοι διεξάγουν ἀμείλικτον διπλωματικὸν καὶ οἰκονομικὸν πόλεμον μεταξύ των.

Ἀπὸ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος μ. Χ. μέχρι σήμερον, οἱ Φράγκοι διὰ μυρίων μέσων ἐπιδιώκουν νὰ γίνουν μόνοι κύριοι τῶν ἱερῶν τόπων. Διὰ τῶν αἰώνων ἐπέτυχον νὰ καταλάβουν τινὰ τούτων καὶ νὰ συμμερισθῶσι τὴν κατοχὴν ἄλλων μεθ' ἡμῶν χάρις εἰς τὰς πολιτικὰς περιπετείας τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀσκηθεῖσαν πολιτικὴν ἐπιρροὴν Γαλλίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ἱσπανίας ἢ χάρις εἰς τὰς δυσμενεῖς συνθήκας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Πλουσιωτάτη φραγκικὴ φιλολογία κατηρτίσθη περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ πραγμάτων ὑπὸ πνεῦμα σταθερῶς μισελληνικὸν καὶ μισορθόδοξον, ἐντεῦθεν δὲ ἐδηλητηριάσθη ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης, τῆς ὁποίας τὴν ἐκπαίδευσιν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐξήσκει μονοπωλιακῶς ὁ λατινικὸς κλῆρος. Ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος μέχρι σήμερον ἠγωνίσθη ἀγῶνα σκληρὸν διὰ νὰ φρουρήσῃ καὶ καλλύνῃ τὰ προσκυνήματα καὶ κατέχει σειρὰν μακρὰν καλιφικῶν καὶ σουλτανικῶν διαταγμάτων ἀναγνωριζόντων τὴν κατοχήν μας. Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἄγγλων (1917) ἡ Μ. Βρεττανία ἐκήρυξεν ὡς θεμελιώδη της ὑποχρέωσιν τὴν διατήρησιν τοῦ προσκυνηματικοῦ καθεστῶτος.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰγνάτιεφ οἱ ἐν Ρωσίᾳ πανσλαυϊσταί, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν μετὰ τῶν ὀρθοδόξων ὁμοδοξίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ρωσικῆς ἰσχύος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεζήτησαν τὴν ἐκρίζωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Πρὸς τοῦτο ἵδρυσαν τὴν «Παλαιστίνιον Ἑταιρείαν», ἡ ὁποία κατέσχε μὲν τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐν Ρωσίᾳ καὶ Βεσσαραβίᾳ ἁγιοταφικῶν κτημάτων ἐξ ἀφιερωμάτων, ἤσκησε δὲ ἔλεγχον ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα εὐλαβεῖς Ρῶσοι ἔστελλον εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν εἰς Παλαιστίνην προσκυνητῶν. Πρὸς τοῦτο ᾠκοδόμησε ξενῶνας καὶ λοιπὰ ἱδρύματα ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἀφ' ἑτέρου ἵδρυσε σχολεῖα καὶ ἄλλα ἱδρύματα λαϊκὰ ἐν Συρίᾳ καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ ἰθαγενὲς ποίμνιον ἰδίαν φυλετικὴν συνείδησιν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ξένοι εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐκείνας. Καὶ εἰς μὲν τὴν Συρίαν ἐπέτυχε νὰ χειροτονηθοῦν ἰθαγενεῖς ἀρχιερεῖς. Ἀλλ' εἰς τὴν Παλαιστίνην τὸ πρᾶγμα ἦτο δύσκολον, διότι ἡ ἐκεῖ Ἐκκλησία εἶναι ἀδελφότης καὶ διότι ὑπάρχουν τὰ προσκυνήματα καὶ τὰ διατάγματα. Ὁπωσδήποτε οἱ ἰθαγενεῖς ὀρθόδοξοι συνεκρότησαν συνέδρια καὶ κατήρτισαν σωματεῖον ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τῆς ἁρμοστείας, οὕτω δέ, ἀποκτήσαντες ὀντότητα νομικοῦ προσώπου, διατυπώνουν ἀξιώσεις εἰς τὴν συμμετοχὴν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Θανόντος τοῦ πατριάρχου Δαμιανοῦ ἐπωφελήθησαν ὅτι διὰ πρώτην φορὰν γίνεται ἐκλογὴ πατριάρχου ὑπὸ τὴν βρεττανικὴν διοίκησιν καὶ διετύπωσαν ὡρισμένα αἰτήματα, ἅτινα τὸ ἀκυρωτικὸν ἐδέχθη, προσκροῦσαν οὕτω πρὸς τὴν ἁρμοστείαν, ἥτις, ἀξιοῦσα νὰ τηρήσῃ τὸ καθεστώς, ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐξετάσῃ τὰς λαϊκὰς ἀντιρρήσεις καὶ ἀναθεωρήσῃ τὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἐκλογήν, ἀφοῦ ἐν χηρείᾳ τοῦ θρόνου οὐδεὶς ὑπάρχει ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ἐνδεδειγμένος νὰ πραγματευθῇ ἐγκύρως. Γ. Λ. Α.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ἀφοῦ ἡ Ἀγγλία δὲν ἐπεζήτησεν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 1915 (Παγκόσμιος πόλεμος) ν' ἀποκόψῃ τὴν Τουρκίαν, συνεπῶς καὶ τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ τῆς Βαγδάτης ἀφ' ἑνός, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῆς ἀποβάσεως εἰς Ἀλεξανδρέτταν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς προελάσεως πρὸς ἀνατολάς, παραλλήλως πάντοτε τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου, τοὐναντίον δ' ἐπεζήτησε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποκοπὰς ταύτας δι' ἀπωθήσεως τῶν Τούρκων ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν, κατόπιν προελάσεως τῶν Ἄγγλων ἐξ Αἰγύπτου, Παλαιστίνης καὶ Συρίας ἀφ' ἑνός, ἐκ Μεσοποταμίας ἀφ' ἑτέρου, φυσικὴ συνέπεια ἦτο τὸ νὰ καταστῇ ἡ Παλαιστίνη θέατρον πολέμου, καθόσον οἱ Τουρκογερμανοί, μετὰ τὴν ἀπώθησίν των πέραν (βορειοανατολικῶς) τῆς διώρυγος Σουέζ, εὑρέθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην.

Τὸν Δεκέμβριον 1916, ὁ μὲν ἀγγλικὸς στρατὸς (Αἰγύπτιοι, Ἰνδοί, Αὐστραλοί, Ζηλανδοί), ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μυρραίυ, προελαύνων ἐξ Αἰγύπτου πρὸς ἀνατολάς, εἶχε φθάσει εἰς Ἔλ Ἀρίσχ (σύνορα Παλαιστίνης), ὁ δὲ τουρκογερμανικὸς στρατός, ὑπὸ τὸν Γερμανὸν στρατηγὸν Φαλκενχάϋν (τὸν ἄλλοτε ἐπιτελάρχην καὶ κατόπιν διοικητὴν στρατιᾶς εἰς Ρουμανίαν), εἶχε ταχθῆ ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας Γάζα—Μπὶρ Σέμπα.

Τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1917 ἤρχισεν ὁ ἀγγλοσυμμαχικὸς στρατὸς προελαύνων ἐντὸς τῆς Παλαιστίνης, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ ἀγγλικοῦ στόλου παραπλέοντος τὴν ἀκτήν, τὴν δὲ 27ην Μαρτίου ἔφθασε πρὸ τῆς Γάζας, ὁπότε, κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην, ἐνῷ οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ἐν ἀρχῇ οἱ νικηταί, συλλαβόντες μάλιστα καὶ 1.000 Τούρκους αἰχμαλώτους, ὅλως ἀποτόμως ἀπωθήθησαν συνεπείᾳ τουρκικῆς ἀντεπιθέσεως ἐκπεμφθείσης ἐκ Μπὶρ Σέμπα καὶ ἀπειλησάσης τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῶν Ἄγγλων καὶ τὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν των (οἱ Ἄγγλοι εἶχον κατασκευάσει πολλὰς ὁδοὺς καὶ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν διήκουσαν ἐκ τῆς διώρυγος Σουὲζ μέχρι σχεδὸν τῆς Γάζας). Διαρκοῦντος τοῦ θέρους ἐνισχύθησαν οἱ Ἄγγλοι δι' ἑνὸς γαλλικοῦ ἀποσπάσματος (ταξιαρχίας πεζικοῦ, 3 ἰλῶν, 3 πυροβολαρχιῶν) καὶ ἐξ ἑνὸς ἰταλικοῦ συντάγματος πεζικοῦ, συγχρόνως δ' ἀντικατεστάθη ὁ Μυρραίυ ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ διὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἄλλενμπυ, τοῦ γνωστοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ εἰς τὴν μάχην τῆς Σαρλερουὰ καὶ κατόπιν διοικητοῦ τῆς 3ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς ἐν τῷ δυτικῷ θεάτρῳ. Τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1917 ὁ ἀγγλοσυμμαχικὸς στρατὸς ἐξώρμησεν ἐναντίον τῆς τουρκογερμανικῆς τοποθεσίας, ἐκτελέσας ἰσχυρὰν πλευρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῆς ἐν λόγῳ τοποθεσίας (εἰς Μπὶρ Σέμπα), καθ' ὃν χρόνον τὸ ἀγγλικὸν ἱππικόν, ἐκτελέσαν εὐρύτατον ἑλιγμὸν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου, ἤρχισεν ἀπειλοῦν τὰ νῶτα τῆς τοποθεσίας, ὁπότε τὸ δεξιόν, δηλαδὴ οἱ ἀμυνόμενοι τῆς Μπὶρ Σέμπα, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐσπευσμένως, ἐγκαταλείψαντες μάλιστα εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων 2.000 αἰχμαλώτους καὶ 15 πυροβόλα. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Μπὶρ Σέμπα τὴν 31ην Ὀκτωβρίου, μεθ' ὃ ἀνέλαβον σοβαρὰν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Γάζας ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ ξηρᾶς μὲν ὑπὸ ἁρμάτων, ἀπὸ θαλάσσης δ' ὑπὸ τοῦ στόλου, καὶ τὴν νύκτα 1—2 Νοεμβρίου ἠπείλησαν σοβαρῶς τὴν πόλιν ταύτην· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀντεῖχον, ἐκτελέσαντες μάλιστα καὶ ἀρκετὰς ἀντεπιθέσεις, μέχρις οὗ τὴν νύκτα 6—7 Νοεμβρίου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Γάζαν, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον ταύτην, τὴν 7ην Νοεμβρίου. Οἱ Τουρκογερμανοὶ ἐγκατεστάθησαν τότε εἰς τὴν γραμμὴν Ἰόππη—Ἱερουσαλήμ, στηρίξαντες τὸ ἀριστερόν των ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἐπῆλθον ἀμέσως κατ' αὐτῆς καὶ τὴν 17ην Νοεμβρίου κατέλαβον τὴν Ἰόππην, ἀποκόψαντες τοιουτοτρόπως τὴν μετὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ συγκοινωνίαν καὶ συλλαβόντες περὶ τὰς 5.000 αἰχμαλώτους, τότε δ' ὁλόκληρος ἡ προσπάθειά των ἐστράφη πρὸς κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣν κατώρθωσαν ν' ἀπομονώσωσι διὰ προελάσεως ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τῆς πόλεως ταύτης. Εὑρεθέντες οἱ Τουρκογερμανοὶ πρὸ τοιαύτης καταστάσεως, δὲν ἠθέλησαν νὰ δώσωσι μάχην ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἵνα μὴ μολύνωσι τὸ ἱερόν της ἔδαφος δι' αἱματηρῶν ἀγώνων, ἀλλ' ἐκήρυξαν τὴν Ἱερουσαλὴμ πόλιν ἀνοχύρωτον (ville ouverte) καὶ τὴν νύκτα 8—9 Δεκεμβρίου τὴν ἐγκατέλειψαν, ὁπότε οἱ Ἄγγλοι κατέλα-

Digitized by Google

βον ταύτην ἀμαχητί. Ἡ ἐπίσημος εἴσοδος ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ τοῦ Ἄλλενμπυ καὶ τῶν διοικητῶν Γάλλου καὶ Ἰταλοῦ ἐγένετο τὴν 11ην Δεκεμβρίου, ἀφοῦ οἵ τε διοικηταὶ οὗτοι, καθὼς καὶ ἅπαντα τὰ ἔφιππα στρατεύματα, ἀφίππευσαν, ἵνα, εἰς δεῖγμα βαθείας εὐλαβείας, εἰσέλθωσι πεζῇ εἰς τὴν ἱερὰν τοῦ Χριστιανισμοῦ πόλιν, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ πρὸ 9 ὁλοκλήρων αἰώνων εἰσελθόντος ὁμοίως πεζῇ ἀρχηγοῦ τῆς Α΄ Σταυροφορίας (1058) Γοδοφρείδου ντὲ Μπουϊγιόν. Οἱ Ἄγγλοι ἐγκατεστάθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου 1917 ἐπὶ ἀμυντικῆς τοποθεσίας περὶ τὰ 5 χιλιόμετρα βοτροις δυτικῷ καὶ βαλκανικῷ. Κατὰ τὴν κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ἐπεζήτησεν ὁ Ἄλλενμπυ νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ 1799 ἰχνῶν τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, προελαύνων πρὸ Βορρᾶν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας (προέλασις τοῦ Βοναπάρτου πρὸς Σαὶν Ζὰν ντ' Ἄκρ), μεθ' ὃ διὰ καταλλήλου ἑλιγμοῦ ν' ἀλλάξῃ μέτωπον πρὸς δεξιὰ (ἀνατολάς), ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων πρὸς βορρᾶν (πρὸς Συρίαν). Ὄντως, τὴν 4ην ὥραν τῆς 19ης Σεπτεμβρίου 1918 ὁ ὑπὸ τὸν Ἄλλενμπυ συμμαχικὸς στρατὸς προήλασε πρὸς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινο-

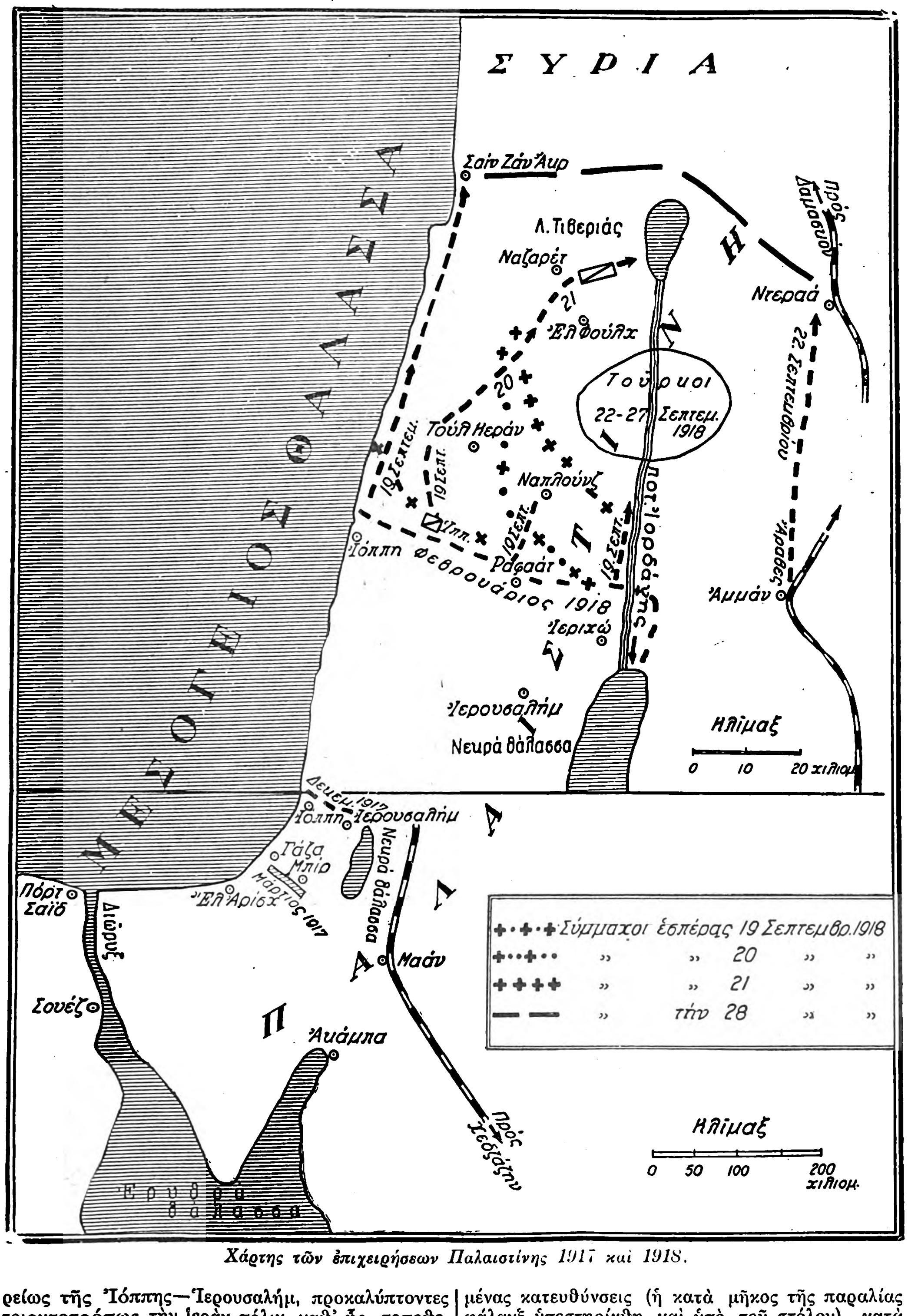

Χάρτης τῶν ἐπιχειρήσεων Παλαιστίνης 1917 καὶ 1918.

ρείως τῆς Ἰόππης—Ἱερουσαλήμ, προκαλύπτοντες τοιουτοτρόπως τὴν ἱερὰν πόλιν, καθ' ἧς τοποθεσίας ἐπῆλθον ἐπανειλημμένως οἱ Τουρκογερμανοί, ἐπιζητήσαντες νὰ ἐκβιάσωσι ταύτην, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀνακαταλάβωσι τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918 ὁ Ἄλλενμπυ διέταξε μικράν τινα προχώρησιν τῶν Συμμάχων, καὶ τότε, καταλαβὼν τὴν 21ην Φεβρουαρίου τὴν Ἰεριχώ, ἐτάχθη ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται, φροντίσας νὰ σχηματίσῃ ἐπικαμπὴν εἰς τὸ δεξιόν του πλευρὸν (τὸ ἀνατολικὸν) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου, ἐπαφεθεὶς δὲ διὰ τὴν ἀπωτέρω ἀσφάλειαν τοῦ πλευροῦ τούτου εἰς τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τῆς Χεδζάζης Χουσεΐν, ἅτινα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταστρέψει τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἐπὶ ἀρκετοῦ μήκους. Οἱ Τουρκογερμανοὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ταχθῶσιν ἀντιμετώπως, ὀργανωθέντες εἰς τρεῖς στρατιὰς ὑπὸ τὸν Γερμανὸν στρατηγὸν Λίμαν φὸν Σάνδερς, καὶ ἔκτοτε, μέχρι τοῦ φθινοπώρου 1918, ἐπεκράτησε στασιμότης. Τὸ φθινόπωρον 1918 ἀπεφασίσθη ὅπως ἐκτελεσθῇ ἐν Παλαιστίνῃ ἐπίθεσις, συγχρονιζομένη μετὰ τῶν ἐν τοῖς θεάμένας κατευθύνσεις (ἡ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας φάλαγξ ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ τοῦ στόλου), κατὰ τρόπον ὥστε νὰ περιστρέφηται ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς ἀνατολάς, τὸ δ' ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Hodgson αὐστραλιανὸν ἱππικὸν ἔφθασε δι' ἐσπευσμένης πορείας τὴν μὲν 20ὴν Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς Ἔλ Φούλχ, τὴν δ' 21ην μέχρι Ναζαρὲτ καὶ τῆς λίμνης Τιβεριάδος, καταλαβὸν τὰς ἐκεῖ διαβάσεις τοῦ Ἰορδάνου καὶ τοιουτοτρόπως ἀποκόψαν τὴν πρὸς βορρᾶν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων.

Καθ' ὃν χρόνον προήλαυνον οἱ Σύμμαχοι εἰς τὴν μεταξὺ θαλάσσης καὶ Ἰορδάνου περιοχήν, τὰ ἀραβικὰ στρατεύματα τοῦ Χουσεΐν προήλαυνον καὶ ταῦτα πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης ὑπερκερωτικῆς συμμαχικῆς ἐνεργείας, τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἤρχισαν ἀπὸ τῆς 22ας Σεπτεμβρίου ἀπωθούμενα πρὸς τὸν Ἰορδάνην, ὁπότε τὰ ὀλίγιστα κατορθώσαντα νὰ προσπεράσωσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) αὐτοῦ ὄχθης εὑρέθησαν μὲ ἀποκεκομμένην τὴν πρὸς ἀνατολὰς (πρὸς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας) ὑποχώρησιν ὑπὸ τῶν ἀραβικῶν στρατευμάτων, τῶν προχωρησάντων κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ καταλαβόντων τοὺς σταθμοὺς Ἀμμὰν καὶ Ντεραά. Ἅμα ὡς τὰ τουρκικὰ ταῦτα στρατεύματα εὑρέθησαν περικεκλεισμένα ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν ἑκατέρωθεν ὀχθῶν τοῦ Ἰορδάνου, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι τὴν 27ην Σεπτεμβρίου, ἐκτὸς ὀλιγίστων κατορθωσάντων νὰ διαφύγωσι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Λίμαν φὸν Σάνδερς. Οἱ Σύμμαχοι συνέλαβον 50.000 αἰχμαλώτους καὶ 300 πυροβόλα, τὴν δ' 28ην Σεπτεμβρίου ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Σαὶν Ζὰν ντ' Ἄκρ—λίμνη Τιβεριάς—Ντεραά, καταστάντες τοιουτοτρόπως κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] Ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι, ἰδίως Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν, ἔδωκαν γένεσιν εἰς τὴν ἵδρυσιν ὄχι μόνον εἰδικῶν σωματείων ἀλλὰ καὶ περιοδικῶν εἰδικῶς ἀσχολουμένων περὶ τὴν μελέτην ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τῆς Παλαιστίνης. Τάγματά τινα λατινικὰ σοβαρῶς ἠσχολήθησαν καὶ ἀναμφισβητήτως μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Δυστυχῶς ταῦτα, ὑποκείμενα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τυραννίαν τοῦ Βατικανοῦ, ἐδεσμεύθησαν πολλάκις καὶ ἐθυσίασαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς παπικῆς πολιτικῆς. Καὶ ἀποστολαὶ ἐπιστημονικαὶ ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν μὲ ἀποτελέσματα λίαν ἐπιτυχῆ, ἀλλ' ἡ τουρκικὴ καχυποψία δὲν ἐπέτρεψεν εὐρεῖαν ἐνέργειαν. Ἀπὸ τῆς βρεττανικῆς κατακτήσεως, ἀπὸ τοῦ 1918, ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Παλαιστίνης ἐξέδωκε πρὸς προστασίαν τῶν ἀρχαιοτήτων διατάγματά τινα. Ἵδρυσε τὴν «Pro-Jerusalem Society» διεθνὲς ἵδρυμα, εἰς τὸ ὁποῖον πᾶσαι αἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κοινότητες καὶ αἱ ἐνδιαφερόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἑταιρεῖαι ἀντιπροσωπεύονται ἐν ἰσοτιμίᾳ. Ἡ ἑταιρεία ἔχει ἐντολὴν νὰ προστατεύῃ τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἔχει ἀρχιτέκτονα εἰδικὸν πρὸς προστασίαν τῶν μνημείων καὶ κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νέας πόλεως. Παραλλήλως ἱδρύθη ὑπηρεσία ἀρχαιοτήτων τῳ 1920, ἡ ὁποία ἐσημείωσε καὶ ἐπεθεώρησεν ἤδη 2.600 σημεῖα ἀρχαιολογικὰ εἰς τὴν χώραν, ὠργάνωσε δὲ καὶ μουσεῖον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀνασκαφαὶ διεξήχθησαν καὶ διεξάγονται ὑπὸ ἀρχαιολογικῶν ἑταιρειῶν ἀγγλικῶν, γαλλικῶν, γερμανικῶν, ἀμερικανικῶν καὶ μιᾶς ἑταιρείας ἑβραϊκῆς τῆς Παλαιστίνης.

— [ΝΟΜΙΣΜΑΤ.] Ἐν Παλαιστίνῃ δὲν εὑρέθησαν οὔτε φοινικικὰ πρὸ τῶν περσικῶν χρόνων οὔτε αἰγυπτιακὰ νομίσματα. Ἐπὶ Περσῶν ἐκυκλοφόρουν πανταχοῦ οἱ δαρεικοί, ἔπειτα δὲ ἔχομεν τὴν σειρὰν τῶν νομισμάτων τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν Σελευκιδῶν, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Παλαιστίνης. Ἐθνικὸν νόμισμα ἑβραϊκὸν ἔκοψαν οἱ Μακκαβαῖοι. Νόμισμα ἔκοψε καὶ ὁ Τῖτος εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. Παρίστανε φοινικόδενδρον καὶ ὑπ' αὐτὸ καθημένην γυναῖκα μὲ τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν «Αἰχμάλωτος Ἰουδαία». Λέγουν ἀκόμη ὅτι καὶ ὁ Ἀδριανός, ὁ ἀνακτίσας τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αἰλία*, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς προσεγγίσεως Ἑβραίων ἔκοψε νόμισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίστατο χοῖρος. Ἐκυκλοφόρησαν κατόπιν τὰ ρωμαϊκὰ νομίσματα, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ βυζαντινά, ἅτινα καὶ ἐπὶ Ἀράβων ἐξηκολούθησαν. Μέχρι τέλους τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἐκυκλοφόρουν τὰ περσικὰ καὶ βυζαντινά. Ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατοχῆς μέχρι τοῦ Μεγάλου πολέμου ἔχομεν πλέον τουρκικὰ νομίσματα, ἀπὸ δὲ τῆς καταλήψεως τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κυκλοφορεῖ ἡ αἰγυπτιακὴ σειρὰ τῶν νομισμάτων.

— [ΤΕΧΝ.] Τὰ ὄρη τῆς Παλαιστίνης καὶ Συρίας εἶναι πλουσιώτατα εἰς σπήλαια φυσικὰ ἢ τεχνητά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς κατοικίαι. Ἂν καὶ ἡ κατεργασία τοῦ χαλκοῦ ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος, ἡ χρῆσις τῶν πυριτολιθικῶν ὀργάνων ἐξηκολούθησε καὶ διετηρήθη ἐπὶ μακρόν. Μάχαιραι, πελέκεις, πρίονες κλπ. ἐκ πυριτολίθων ἀνευρίσκονται πολυάριθμοι παντοῦ ὅπου γίνονται ἀνασκαφαί. Ἡ Ὑπεριορδανία εἶναι ἐξαιρέτως πλουσία εἰς λίθινα μνημεῖα καὶ δὴ μεγαλιθικὰ (ὄγκοι πέτρινοι ἢ μανχίρ, λοφίσκοι ἐκ συσσωρεύσεως πετρῶν ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μωαβίτιδα, κρόμλεχ, ἤτοι ὀγκόλιθοι κυκλικῶς διατεταγμένοι καὶ ἰδίως δολμέν, ἤτοι τράπεζαι μεγαλιθικαί). Πάντα ταῦτα ἦσαν μνημεῖα λατρείας, τῆς λατρείας τῶν ἱερῶν λίθων, ἡ ὁποία ἐνωρὶς διεδόθη εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Τὰ μνημεῖα ὅμως ταῦτα δὲν εἶναι ὅλα προϊστορικά, διότι ἡ λατρεία τῶν λίθων ἐξηκολούθησε πολὺ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ τὴν ἀνευρίσκομεν παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις. Εἰς χώραν ἄνυδρον ἐντελῶς, ὅπως ἡ Παλαιστίνη, ἐνωρὶς κατεσκεύασαν δεξαμενὰς καὶ στέρνας εἴτε λιθοκτίστους εἴτε γεγλυμμένας εἰς τὸν βράχον. Συχνὰ ἔχουν μεγάλας διαστάσεις καὶ ἐκλείοντο διὰ μεγάλου λίθου. Ταυτοχρόνως ἔχομεν τὰς μπίρκετ, μεγάλας δεξαμενὰς εἰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἐδέχοντο τὰ καταρρέοντα ὄμβρια ὕδατα. Πολλάκις μήκους 80—100 μ., ἔχουν συνήθως βάθος 12 μ., τὰς παρειὰς λιθοκτίστους καὶ ἐπιχρισμένας στερρῶς καὶ κλίμακα εἰς μίαν γωνίαν δι' ἧς κατήρχοντο νὰ ὑδρευθῶσιν. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπάρχουν πολλαὶ τοι-

Digitized by Google

αὗται. Ἀρχαιότατα ἐπίσης ἀνευρίσκονται ἐλαιοτριβεῖα καὶ πατητήρια διὰ τὸν οἶνον (κοιλώματα στρογγύλα ἢ τετράγωνα βάθους 1 μ. καὶ μήκους 4 μ., ἀφ' ὧν ἐξέρρεε τὸ ἔλαιον ἢ ὁ οἶνος εἰς λεκάνην δι' ὀπῆς τοῦ πυθμένος). Τὰ φοινικικὰ εἶναι τεχνικώτερα τῶν ἑβραϊκῶν καὶ προδίδουν δεξιὰν χρῆσιν τῆς σμίλης.

Σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν καὶ φοινικικὴν τέχνην κατέχουν οἱ τάφοι. Δὲν ὠρύσσοντο εἰς τὸ ὁριζόντιον ἔδαφος, ἀλλὰ κατὰ προτίμησιν ἐγλύφοντο εἰς βράχους καθέτους. Ἐλλείψει πλευρᾶς καθέτου τοῦ βράχου, ἔκαμνον πρὸς τὰ ἄνω τομὴν εἰς τὸν βράχον, ἔπειτα ὤρυσσον ὀρθογωνικὴν ἐγγλυφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερε μικρὰ κλῖμαξ. Οἱ τάφοι οὗτοι δύνανται νὰ διαιρεθοῦν: εἰς λάκκους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἰδικούς μας ὠρυγμένους εἰς τὸ ἔδαφος τῶν νεκρικῶν θαλάμων καὶ κλειομένους διὰ πλακὸς λιθίνης· εἰς θήκας ἢ ὀρθογωνικὰ κοιλώματα μήκους 1 μ. 85 καὶ πλάτους 0,45 μ. ὅσον καὶ βάθους, γεγλυμμένας κατὰ τὸ βάθος τῆς παρειᾶς τοῦ θαλάμου, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ νεκρὸς εἰσήγετο ὁριζοντίως· εἰς τάφους κόγχας, ὅπου ὑπάρχει πλὰξ ἀποθέσεως τοῦ νεκροῦ· εἰς σκάφην μήκους ὅσον τὸ τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ, ὠρυγμένην εἰς τὸν βράχον εἰς ὕψος 0,75 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ πλάτους 0.45 μ. Οἱ νεκρικοὶ θάλαμοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: θάλαμος περικλείων ἕνα μόνον λάκκον ὠρυγμένον εἰς τὸ ἔδαφος, θάλαμος περιέχων πολλοὺς τάφους διαφόρων εἰδῶν, ἰδίως κόγχας καὶ σκάφας, καὶ σειρὰ θαλάμων μετὰ προαυλίου καὶ ὡραίας εἰσόδου. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα συνίσταντο κυρίως εἰς μίμησιν πλοκάμων ἀνθέων νεκρικῶν. Τὰ ἰωνικὰ καὶ κορινθιακὰ κιονόκρανα προδίδουν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς τέχνης, ἐνῷ ἡ τῆς αἰγυπτιακῆς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν ἐπὶ μεμονωμένων τάφων, καὶ ἀπὸ τὰς σαρκοφάγους. Οἱ Ἑβραῖοι σπανιώτατα ἐχάραττον ἐπιγραφὰς νεκρικάς.

Εἰς τὰς βιομηχανικὰς τέχνας οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Φοίνικες συναντῶνται τελείως. Τὰ ἀρχαιότατα κεραμευτικὰ προϊόντα τῆς προϊσραηλιτικῆς ἐποχῆς χαρακτηρίζονται ἀπὸ κόσμησιν χονδροειδῆ διὰ στιγέως, ἤτοι αἰχμηροῦ χαλυβδίνου ραβδίσκου, καὶ ἀπὸ τὸ βαρύ των σχῆμα, διότι πλατύνονται πρὸς τὰ κάτω. Ἡ φοινικικὴ ἐπίδρασις ἔδωκε περισσοτέραν κομψότητα εἰς τὸ σχῆμα καὶ εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν χρωματιστῶν κοσμημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπικρατοῦν κοσμήσεις βαβυλωνιακαί, ὅπως δένδρα, ταῦροι, λέοντες, δορκάδες, πτηνὰ κλπ.

Ἡ Ἑλλὰς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ τὰς τελειοποιημένας μορφὰς τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς κοσμήσεως, ἂν καὶ ὁ χονδρὸς ἀσβεστίτης λίθος, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίουν, δὲν εἶναι ὅσον τὸ ἑλληνικὸν μάρμαρον προσφυὲς εἰς γλυπτικὴν κατεργασίαν. Δὲν σῴζονται πλέον μνημεῖα τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἂν καὶ οἱ χρόνοι των παρήγαγον πολλὰ τεχνουργήματα, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι ἀφῆκαν πολυάριθμα. Σῴζονται στρατιωτικαὶ τούτων ὁδοὶ φέρουσαι εἰς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας ἐπαρχίας, καὶ ἀνευρέθησαν πολλαχοῦ αἱ χιλιομετρικαὶ των στῆλαι. Διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς τοὺς Ρωμαίους ὁ Ἡρῴδης, ἔκτισε πολλὰ οἰκοδομήματα ρωμαϊκοῦ χαρακτῆρος. Ἀκόμη καὶ θέατρον καὶ ἱππόδρομον. Βραδύτερον, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὁ ρωμαϊκὸς ἀποικισμὸς ἔκαμε μεγάλας προόδους. Πόλεις ὁλόκληροι ἐκτίσθησαν ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῶν προκουρατόρων ἢ δαπάναις τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἰδίως τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ. Τὸ κύριόν των χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ κατὰ μῆκος τῆς πόλεως διπλῆ κιονοστοιχία ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, συνδέουσα τὰς ἀκροτάτας πύλας τῶν τειχῶν. Κατὰ μέσον καὶ καθέτως ταύτης ἄλλη ὁμοία διεσταυροῦτο πρὸς τὴν πρώτην καὶ ἐσχηματίζετο κατὰ τὴν διασταύρωσιν τὸ τετράπυλον, ἑκατέρωθεν δὲ ὑπῆρχον θέατρα, λουτρά, ναοί, λίμναι πρὸς θεαματικὰς ναυμαχίας, ἀγάλματα κλπ. Ἡ τοιαύτη διάταξις προφανῶς ἀντεγράφη ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας. Τὰ σῳζόμενα αὐτὰ ρωμαϊκὰ λείψανα ἀνάγονται εἰς τὸ τέλος τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἤτοι εἰς τὰ μέσα τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν σεμνοπρεπῶν ἁπλῶν μορφῶν τῆς κλασσικῆς περιόδου, ἡ πυκνότης τῆς κοσμήσεως καὶ ὁ ἐξωραϊσμὸς τῶν κογχῶν διὰ μετόπης τεθλασμένης. Αἱ ἑβραϊκαὶ συναγωγαὶ τῆς Γαλιλαίας τοῦ Γ' μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἔχουν ἴδιον ρυθμόν. Ὀρθογωνικαί, διαιροῦνται ἐσωτερικῶς εἰς πέντε κλίτη, χωριζόμενα διὰ τετραπλῆς σειρᾶς χονδροειδῶν κιόνων μετὰ λιθίνων ἐπιστηλίων. Ἡ στέγη ἦτο ξυλίνη καὶ ἡ ὅλη κόσμησις, ἰδίως ἡ τῶν ἐξοχῶν, ἦτο πλουσιωτάτη. Ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν συναγωγῶν τούτων ἀπαντοῦν γλυπτὰ παριστῶντα διάφορα ζῷα.

Τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα ἐν Παλαιστίνῃ χρονολογοῦνται ἤδη ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος. Ὑπάρχουν βασιλικαὶ μετὰ κιόνων καὶ ἄλλαι θολωταί, σπανίως δὲ βασιλικαὶ μετὰ στύλων. Ἡ πρόσοψις σχηματίζει ἀνοικτὴν στοάν· ἡ ἀψὶς εἶναι συχνότατα στρογγύλη ἐσωτερικῶς καὶ τετράγωνος ἐξωτερικῶς. Εἰς τὸ ἐξέχον τοῦ κυρίου, τοῦ μέσου κλίτους καὶ εἰς τὰς ταπεινὰς πλευρὰς ὑπάρχουν πολλὰ παράθυρα, συνήθως δὲ καὶ θύραι πλάγιαι. Τὰ κιονόκρανα ὁμοιάζουν ἐνίοτε πρὸς τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ πολλάκις ἔχουν καὶ σχῆμα κυπέλλου. Πέριξ τῶν ἀψίδων, τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν βαίνουν ζῶναι κοσμημένων ἀναγλύφων, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα σχηματίζουν δεσμοὺς ὁμοίους πρὸς σπείρας. Εἰς τὰ διαζώματα ἀπαντοῦν φύλλα, καρποί, σταφυλαί, ἄκανθαι, ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖα ἀνθοφόρα, ταώ, σταυροὶ κλπ. Οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες, ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἔκτισαν βασιλικὰς εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐξαιρέτως ἐπὶ τῶν ἁγίων Τόπων. Ἡ βασιλομήτωρ Ἑλένη λέγεται ὅτι ἔκτισε πολλάς, καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδίδονται ὅλα τὰ δημόσια ἱδρύματα, ὧν ἀγνοεῖται ὁ ἱδρυτής. Ἡ βασιλικὴ τῆς Βηθλεὲμ σῴζεται ἀκόμη, ἐνῷ ἀπὸ τὸν ἀρχικὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ἐγκλείοντα τὸν Ἅγιον τάφον, ἐλάγιστα ἴχνη σῴζονται. Τὸ Ἐλ Ἄκσα παρέχει παράδειγμα βασιλικῆς μετατραπείσης εἰς τζαμίον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἱ ὁποῖοι κατόπιν τὴν ἐμεγέθυναν καὶ ἐπεσκεύασαν κατὰ τὸ ἀρχικόν της σχέδιον.

Οἱ Ἄραβες ἐχρησιμοποίησαν κατ' ἀρχὰς ἀρχιτέκτονας Ἕλληνας καὶ δι' αὐτὸ παρατηρεῖται μεγάλη ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἀραβικῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν ἱδρυμάτων. Τὸ κυκλικὸν περιστύλιον ὑπὸ τὸν μέγαν τροῦλλον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὸ τζαμίον τοῦ Ὀμὰρ (ἐς Σάκχρα). Ὅπως οἱ Βυζαντινοί, καὶ οἱ Ἄραβες ἐσκέπασαν διὰ μωσαϊκῶν τοὺς τοίχους καὶ τοὺς θόλους, ἀλλὰ καίτοι συνεμορφοῦντο πρὸς τὰ πρότυπά των, ἀνέπτυξαν καὶ τὸ ἰδικόν των εἶδος. Οἱ τροῦλλοί των προσέλαβον σχῆμα βολβῶδες, καταλήγοντες εἰς ὀξύ. Οἱ θόλοι ἐκαλύφθησαν δι' ἀναγλύφου κοσμήσεως παριστώσης σμῆνος γωνιῶν ἐξεχουσῶν καὶ κοιλωμάτων, εἰς σχῆμα σταλακτιτῶν καὶ κυψελῶν. Ἡ ἡμικυκλικὴ ἀψίς, ηὐξημένη εἰς ὕψος συνεδέθη μετὰ τοῦ ὑπερτοναίου (imposte) διὰ καθέτων γραμμῶν, ἤδη δὲ ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος—τοὐλάχιστον ἐν Αἰγύπτῳ—ἐμφανίζεται τὸ ψαλιδωτὸν τόξον (arc en tiers-point) καὶ τὸ πεταλόσχημον, ἐφευρήματα ἀραβικά. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες ἀρχιτέκτονες δὲν ἔχουν τὸ αἴσθημα τῆς αὐστηρότητος τῶν σχημάτων, προσκολλώμενοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς λεπτομερείας, τὴν διακόσμησιν, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀραβουργημάτων λείπει ἡ ἑνότης. Τοποθετοῦν πλησίον ἀραβικῶν μεταγενεστέρων κιόνων ἢ βαρειῶν τετραγωνικῶν στηλῶν κίονας ἀρχαίους μὲ λαμπρὰ κιονόκρανα. Τὰ ποικιλόχρωμα ἀραβουργήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν πιθανῶς ὡς πρότυπα οἱ τάπητες, προδίδουν ἐφευρετικότητα ἀλλὰ κουράζουν. Ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη δὲν ἔχουν ἄφθονα μνημεῖα πρωτότυπα ἀραβικοῦ ρυθμοῦ, διότι οἱ κατακτηταὶ εὗρον εἰς αὐτὰς πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν ἀνέπαφα σχεδόν. Ἐπὶ τῶν στερεῶν θεμελίων τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἔκτισαν ἢ δι' ὑλικῶν προϋπαρχόντων, εἴτε διὰ νέων καὶ συχνὰ κακῆς ποιότητος, περιτειχίσματα, πύργους, φρούρια καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα γρήγορα ἠρειπώθησαν. Ὁ μέσος αἰὼν ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ πολλῶν ἱδρυμάτων. Διὰ πολλὰ φρούρια-ἀνάκτορα ἀγνοεῖται ἂν ᾠκοδημήθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἢ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Συνηθέστερον ὅμως ἀναγνωρίζεται ἡ ἐπέμβασις τῶν σταυροφόρων ἀπὸ τὰς λοξὰς γραμμὰς ἢ καὶ ὁριζοντίας, τὰς χαραχθείσας διὰ σμίλης ἐπὶ τῶν λαξευτῶν λίθων. Αἱ φραγκικαὶ ἐκκλησίαι τῆς Παλαιστίνης διακρίνονται εὐκρινῶς ἀπὸ τὰς ἄλλας οἰκοδομάς, διαιροῦνται δὲ εἰς δύο τάξεις: εἰς τὰς κτισθείσας ἀπὸ τοῦ 1099 μέχρι τοῦ 1187, πάσας προελθούσας ἀπὸ τὸ αὐτὸ πρότυπον, μετὰ τριῶν κλιτῶν ἰσομήκων μεθ' ἑνὸς ἐγκαρσίου ξυστοῦ ἐκ τριῶν ἀψίδων προσκειμένων ἀλλήλαις, καὶ εἰς τὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Οἱ θόλοι τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας ἔχουν τὰς κόψεις λείας ἄνευ νευρώσεων καὶ βασίζονται ἐπὶ στηλῶν τετραγώνων ἁπλῶν. Εἰς τὴν διασταύρωσιν ὑψοῦται τύμπανον ἐπὶ ἐνωτίων, τὸ δὲ λοιπὸν οἰκοδόμημα καλύπτεται ἀπὸ στέγην πλατεῖαν· αἱ ἀντηρίδες δὲν προέχουν πολύ, καὶ τέλος πανταχοῦ ἀπαντᾷ τὸ τεθλασμένον τόξον. Αἱ τῆς δευτέρας κατηγορίας πᾶσαι εὑρίσκονται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς χώρας, ὅμοιαι πρὸς τὰς συγχρόνους των γαλλικάς, ἀλλὰ μὲ στέγην πλατεῖαν. Τὸ τεθλασμένον τόξον τῶν οἰκοδομῶν τούτων δὲν εἶναι τὸ τῆς παλαιᾶς μουσουλμανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλ' ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν δυτικῶν. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἀντιπροσωπεύουν ἐπὶ τοῦ ἀραβικοῦ ἐδάφους τὸν ἀρχέγονον γοτθικὸν τύπον τῆς Εὐρώπης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Harry Charles Luke* and *Edward Keith Roch*, The Handbook of Palestine and Transjordan (London, 1930).—*Boeck*, Metrologische Untersuchungen etc. (Berlin, 1838).—*Ernst Berttheau*, Zur geschichte der Israeliten, zwei Abhandlungen (Gottingue, 1842).—*Hussey*, Essay of the ancient weights and Money (Oxford, 1836).—*De Welle*, Archœologie (London, 1842).—*A. M. Hyamson*, Palestine (1917).—*H. Sidebotham*, England and Palestine (1918).—*N. Bentwich*, Palestine and the Jews 1919, Record of the Pro-Jerusalem Society, vol. I, II (1921).—*Sir T. A. Bertram* and *H. C. Luke*, Report of Commission of inquiry into Affairs of Orthodox Patriarchate of Jerusalem (1921).—*H. C. Luke* and *E. K. Roach*, Hand-book of Palestine (1922).—*W. B. Worsfold*, Palestine of the Mandate (1925). Διὰ τὴν πολιτικὴν μεταπολεμικὴν ἱστορίαν: «La Nation Arabe» Revue mensuelle, ὄργανον τῆς Συρο-Παλαιστινιακῆς ἐπιτροπῆς παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν. Ὑπὸ *Emir Ckekib Arslan* καὶ *Ihsan ben el Gjabri*. Διὰ τὰ ἐνδιαφέροντα τὸ Ὀρθόδοξον Πατριαρχεῖον Ἱερουσαλὴμ: «Νέα Σιών», μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ «Πάνταινος», ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.

Γ. Λ. Α.

—**Παλαιστίνης ἄνθρωπος, ἢ κρανίον τῆς Γαλιλαίας.** Σπουδαῖον σκελετικὸν εὕρημα παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου, ἐνθυμίζον τὸν νεαντερτάλιον τύπον τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν περιοχὴν Βαντὶ ἔλ Ἀμούντ, κατὰ τὰ ΒΔ. τῆς Τιβεριάδος λίμνης, ἀνεσκάφησαν ἀπὸ τοῦ 1925 ὑπὸ τοῦ Turville-Petre διάφορα σπήλαια καὶ ὑπήνεμα, ἰδίως δὲ δύο μικρὰ σπήλαια, τὸ *Μουγκαρὲτ-ἐλ-Ἐμίρε* (σπήλαιον τῆς πριγκιπίσσης) καὶ τὸ ἔτι σπουδαιότερον *Μουγκαρὲτ-ἐλ-Τσουτιγιὲ* (σπήλαιον τῶν λῃστῶν). Εἰς τὸ πρῶτον, ἀνευρέθησαν διάφορα προϊστορικὰ ἴχνη ἐντὸς στρωμάτων πλειστοκαίνων, λεπίδες, ξύστρα, αἰχμαὶ κλπ. μεικτοῦ τύπου, μουστιαίου καὶ ὠρινιακίου, μετά τινων ὀστῶν ζῴων, ρινοκέρωτος, καμήλου κλπ. Εἰς τὸ δεύτερον σπήλαιον ἀνευρέθη τὸ κρανίον. Τὸ σπήλαιον Τσουτιγιέ, ἐμφανιζόμενον ὡς μέγιστος θόλος, 26 μ. βάθους, 20 ὕψους καὶ 13,5 πλάτους, ἔδωσεν ἐκ τῶν προσχώσεων αὐτοῦ διάφορα στρώματα. Τὸ μᾶλλον ἐπιπολῆς, πάχους 1,50 μ. περίπου, ἐμφανίζει ἑστίας ἱστορικῶν χρόνων, ἐποχῆς τοῦ σιδήρου, ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου καὶ καθαρῶς προϊστορικῶν, νεολιθικῶν, μετὰ ἀγγείων χαρακτηριστικῶν κλπ. λιθίνων ἀντικειμένων. Μετὰ στρῶμα λιθῶδες, πιθανῶς προελθὸν ἐξ ἀποσπάσεων τοῦ θόλου καὶ ἀσφαλῶς ἐνδεικνύον ἐγκατάλειψιν τοῦ σπηλαίου ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀκολουθεῖ τὸ κύριον στρῶμα τῶν παλαιολιθικῶν προσχώσεων, μέχρις 1 μ. πάχους, ἐκ γῆς ἐρυθρᾶς ἀργιλλώδους καὶ κατὰ τὰς βαθυτέρας στιβάδας κιτρίνης ἀμμώδους. Ἐντὸς τοῦ στρώματος τούτου ἐμφανίζονται σύμφυρτα κατὰ πρῶτον τεθραυσμένα ὀστᾶ ζῴων λίαν ἀπολιθωμένα, καὶ δή, κατὰ τὴν Miss Bate, 25 εἰδῶν θηλαστικῶν, 9 εἰδῶν πτηνῶν, χελώνης, ὄφεως, βατραχίου, πανίδος ὅμως οὐχὶ τῆς συνήθως συνοδευούσης τὸν παλαιολιθικὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ συγγενοῦς πρὸς τὴν σύγχρονον. Ἔχομεν εἶτα ἐν τῷ στρώματι τούτῳ λίθινα μικρὰ ἀντικείμενα ἀμυγδαλοειδῆ, ξύστρα, λεπίδας, αἰχμὰς κλπ. ἀρχαϊκῆς πλέον τέχνης, μουστιαίου καθαροῦ τύπου, ἴσως καὶ προμουστιαίας περιόδου. Ἐπίσης ἴχνη ἑστιῶν μὲ κεκαυμένα ὀργανικὰ ὑπολείμματα. Τέλος, κατὰ τὸ κέντρον τοῦ σπηλαίου καὶ ἐν τῷ βαθυτέρῳ τμήματι τοῦ στρώματος τούτου, εὑρέθησαν τεμάχια ἀνθρωπίνου κρανίου. Τοῦτο δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸ δάπεδον τοῦ σπηλαίου, διότι κάτωθεν τοῦ παλαιολιθικοῦ στρώματος ὑπάρχει καὶ ἕτερον παλαιοτέρων σχηματισμῶν, σταλαγματικῶν, προσχώσεων ἀμμωδῶν καὶ ἀργιλλωδῶν πάχους 3 μ., μετὰ ὀστῶν ζῴων ἀκόμη, κατὰ τὴν Miss Baynes. Ἡ πλησίον ἀλλήλων θέσις τῶν τεμαχίων, ἡ ἰσχυρὰ ἀπολίθωσις αὐτῶν κλπ. δεικνύουν ὅτι ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ στρώματος καὶ δὲν παρεσύρθησαν ἁπλῶς.

Δὲν πρόκειται περὶ ταφῆς, οὔτε, τυχόν, περὶ καταπλακώσεως ἐκ δύο ὑπερκειμένων ὄγκων, τεμαχίων τῆς ὀροφῆς ἀσφαλῶς. Δὲν γνωρίζομεν δὲ τί ἀπέγινεν ὁ ὑπόλοιπος σκελετός. Τοῦ κρανίου τῆς Γαλιλαίας σῴζονται τέσσαρα μόνον τεμάχια: σχεδὸν πλῆρες τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν, τὸ δεξιὸν ζυγωματικόν, μετὰ τμήματος προσηρμοσμένου τῆς ἄνω γνάθου καὶ δύο τεμάχια τοῦ σφηνοειδοῦς (αἱ δύο δεξιαὶ πτέρυγες). Ταῦτα ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ διασήμου ἀνατόμου-ἀνθρωπολόγου Keith ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἐκομίσθησαν. Ἕνεκα τῆς καθαρότητος τῶν ραφῶν, ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἀνασυγκροτήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ τεμάχια καὶ νὰ συναγάγῃ ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Ὁ καθορισμὸς τοῦ γένους εἶναι δυσχερής. Ἐν ἀρχῇ ἐνομίσθη ὅτι ἀνήκει εἰς νέον, πιθανώτερον ὅμως νῦν θεωρεῖται ὅτι πρόκειται περὶ γυναικός, ἡλικίας 25 ἐτῶν περίπου.

Τὸ σπουδαιότερον ὅλων, τὸ μετωπικόν, ἐμφανίζει τὴν γνωστὴν διὰ τὸν νεαντερτάλιον ἄνθρωπον προβολὴν τῶν ὑπερκογχίων χειλέων, τὰ ὑπερκόγχια τόξα, ἢ τὸ γεῖσον (ὑπερκόγχιον ὄγκον). Ἐκ τῆς μελέτης τῶν μετωπικῶν ὅμως γωνιῶν, κλίσεως καὶ κυρτώσεως, ἐμφανίζεται τὸ κρανίον ἧττον χαμαιμέτωπον καὶ χαμαίκρανον, παρὰ τὰ λοιπὰ γνωστὰ ἐξ Εὐρώπης κρανία τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ὁμοιάζον πρὸς τὸν «νέον» μᾶλλον ἄνθρωπον. Ὁ Keith προβαίνει καὶ εἰς ὑποθετικὴν συμπλήρωσιν τοῦ κρανίου καὶ εἰς ὑποθετικοὺς ὑπολογισμούς, πλὴν ἄλλων, καὶ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐγκαρσίου κρανιακοῦ δείκτου (70=δολιχοκεφαλία) καὶ τῆς χωρητικότητος (1400 κ. ε. μ.) καὶ εἰς ὑποθετικὰ συμπεράσματα περὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἀκόμη (ἐπὶ τῇ βάσει ἐκμαγείου). Τὰ ὀστᾶ εἶναι ὀλιγώτερον παχέα τῶν νεαντερταλίων.

Ὁπωσδήποτε, ὁ ἄνθρωπος τῆς Παλαιστίνης ἐμφανίζει μεγάλην συγγένειαν πρὸς τοὺς νεαντερταλίους τῆς Εὐρώπης, μετὰ διαφορῶν, πιθανῶς ἀτομικῶν, δυνατὸν ὅμως καὶ φυλετικῶν, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ ἐξωευρωπαϊκοῦ εὑρήματος. Εἰς τὴν ἐκ τῶν ἀνατομικῶν χαρακτηριστικῶν κατάταξιν ταύτην συμφωνεῖ καὶ ἡ στρωματογραφία, ἡ τέχνη, ἴσως δὲ καὶ ἡ πανίς. Ἡ σημασία τοῦ κρανίου τῆς Γαλιλαίας διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νεαντερταλίου τύπου ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης εἶναι μεγίστη.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Digitized by Google

«Παλαιστίνιος *ἑταιρεία»*. Ἡ πασίγνωστος εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον «Αὐτοκρατορικὴ ὀρθόδοξος Παλαιστίνιος ἑταιρεία», συσταθεῖσα ἐν Πετρουπόλει τῷ 1882 ὑπὸ τοῦ θείου τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου Β΄ μεγάλου δουκὸς Σεργίου μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην τῷ 1881 ἐπίσκεψιν τῶν Ἁγίων Τόπων τῇ συνοδείᾳ τῶν μεγάλων δουκῶν Παύλου Ἀλεξάνδροβιτς καὶ Κωνσταντίνου Κωνσταντίνοβιτς. Καὶ ὡς ἐμφανὴς μὲν σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ὡρίζετο ἐν τῷ καταστατικῷ της: α) ἡ ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ καὶ ἡ ἄμυνα αὐτῆς κατὰ τῶν προπαγανδῶν λατινικῆς καὶ προτεσταντικῆς· β΄) ἡ διευκόλυνσις τῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους ἱερῶν ἀποδημιῶν τῶν Ρώσων προσκυνητῶν καὶ ἡ περὶ αὐτῶν μέριμνα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκ Ρωσίας ἀπουσίας· καὶ γ΄) ἡ εἰς τὸν ρωσικὸν λαὸν γνωστοποίησις τῆς τε παρελθούσης ἱστορίας καὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Ἁγίας Γῆς. Ὁ πραγματικὸς ὅμως σκοπὸς τῆς ὑπὸ πανσλαυϊστικῶν ἰδεῶν ἐμπνεομένης ἑταιρείας ταύτης ἦτο ἡ ἐκ παντὸς τρόπου πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικράτησις τῆς Ρωσίας ἐν Παλαιστίνῃ διὰ τῆς βαθμιαίας ἐκτοπίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχείου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος καὶ ἡ ἐν καιρῷ ὑποκατάστασις αὐτῆς ἐν τῇ κυριότητι τῶν προσκυνημάτων καὶ εἰς τὸ παρὰ τῷ ἰθαγενεῖ ἀραβοφώνῳ ποιμνίῳ κῦρός της. Ὁ μέγας δοὺξ Σέργιος ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς ἑταιρείας, ἀναδεχθεὶς τὴν προεδρίαν της, κατέστησε περὶ ἑαυτὸν διοικητικὸν συμβούλιον ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιτελῶν τῆς ρωσικῆς αὐλῆς καὶ ἀριστοκρατίας, μεταξὺ δὲ τῶν μελῶν της συγκατελέγοντο οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Ρώσων μεγιστάνων καὶ τῶν πολιτικῶν, πρωθυπουργοί, ὑπουργοί, σύμβουλοι τῆς ἐπικρατείας, κόμιτες, βαρῶνοι, ἀκαδημαϊκοί, καθηγηταὶ πανεπιστημίων καὶ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι κληρικοί, τὸ μέγιστον δὲ τῶν ἐπιτυχιῶν της ὠφείλετο εἰς τὸν παντοδύναμον παρὰ τῇ ρωσικῇ ἱερᾷ συνόδῳ αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον Κ. Πομπεδονόστσεφ καὶ τὸν ἐπίσης περιώνυμον ἐπὶ πανουργίᾳ γραμματέα της Χιτροβό. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἡ ἑταιρεία ἤρχισεν ἐγκαθιστῶσα εἰς πάντα τὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα παραρτήματα αὐτῆς, τῶν ὁποίων προήδρευον οἱ ἀρχιερεῖς, ἕνεκα δὲ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ χαρακτῆρός της ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐγγράφωνται μέλη της οἱ ἁπανταχοῦ τοῦ κράτους ἐξέχοντες, φιλοτιμούμενοι πῶς καλύτερον νὰ φανῶσιν ἀρεστοὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν πρόεδρον. Ἐντεῦθεν ἡ ἑταιρεία εἶχε πλουσιωτάτας προσόδους, διότι πρὸς ταῖς καταβολαῖς τῶν μελῶν ἐπεδεικνύετο φιλοτιμία καὶ εἰς γενναίας ἐκτάκτους δωρεὰς πρὸς ἐξασφάλισιν ὑψηλῶν εὐνοιῶν, ἐκληροδοτοῦντο εἰς αὐτὴν περιουσίαι, εἷς δὲ δίσκος κατ' ἔτος περιφερόμενος εἰς πάντας τοὺς ναοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, ἀπέφερε μέγιστα ποσά. Πλὴν τούτων ἡ ἑταιρεία εἶχε προσόδους καὶ παρὰ τῶν χιλιάδων Ρώσων προσκυνητῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεμεταλλεύετο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Παλαιστίνῃ παραμονῆς των. Διὰ τῶν ἀφθόνων τούτων μέσων ἵδρυσεν ἀπεράντους καὶ πολυαρίθμους ξενῶνας ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Παλαιστίνης, εἰς οὓς ὡδήγει τὰ πολυάνθρωπα καραβάνια τῶν Ρώσων προσκυνητῶν δι' εἰδικῶν ὁδηγῶν συνοδευόντων αὐτοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν ρωσικῶν λιμένων, διετήρει δ' αὐτοὺς μέχρι τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς των. Εἰς τοὺς ξενῶνας τούτους συνετήρει νοσοκομεῖα, ἰατρεῖα καὶ φαρμακεῖα. Ἐπίσης ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνήγειρε καὶ συνετήρει ναοὺς πολυτελεστάτους, διὰ τῆς ἀφιερώσεως δ' αὐτῶν εἰς πρόσωπα τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἐνδόξων γεγονότων τῆς ρωσικῆς ἱστορίας ἐμηχανᾶτο νὰ ἀσκῇ πίεσιν ἐπὶ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἵνα ἐκβιάζῃ αὐτὸ εἰς παροχὴν ἀδειῶν πρὸς ἀνέγερσιν ναῶν ἐν ὅλῃ τῇ Παλαιστίνῃ. Ὁ σκανδαλωδέστερον ἐγερθεὶς καὶ μετὰ πολυχρονίους ἐκβιαστικὰς προσπαθείας καθαγιασθεὶς ναὸς εἶναι ὁ παρ' αὐτὸν τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ αὐτόχρημα ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, ἀφιερωθεὶς εἰς μνήμην τοῦ Ρώσου ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκη καὶ τοῦ προτελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Γ΄. Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ τούτου κατεσκευάσθησαν ὁμοιώματα τοῦ Γολγοθᾶ καὶ ἄλλα, παρεδιδάσκοντο δ' οἱ εἰς ταῦτα ὁδηγούμενοι Ρῶσοι προσκυνηταὶ νὰ τιμῶσιν αὐτὰ ἴσα πρὸς τὰ γνήσια διὰ σκοποὺς προφανεῖς. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἑταιρείας ἡ τουρκικὴ σουλτανικὴ κυβέρνησις ἐπέτρεψε νὰ ἱδρυθῇ ἐν Ἱεροσολύμοις ἴδιον ρωσικὸν ταχυδρομεῖον, χειριζόμενον τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Παλαιστίνης μυθωδῶς πλουσίαν ἀλληλογραφίαν. Πάντες οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ναοὶ καὶ τὰ λοιπὰ ρωσικὰ καθιδρύματα ἐτέλουν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς λεγομένης «Ρωσικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποστολῆς», ἧς προΐστατο Ρῶσος ἀρχιμανδρίτης ἐκλεγόμενος καὶ διοριζόμενος ἐκ Ρωσίας μεταξὺ τῶν δεξιωτέρων περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς φιλορρωσικῆς προπαγάνδας ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ρωσικῶν πολιτικοεκκλησιαστικῶν συμφερόντων καὶ ἐπιδιώξεων. Οἱ κληρικοὶ οὗτοι προσεπάθουν νὰ ἐμφανίζωνται ὡς «κράτος ἐν κράτει» ἐν ἀλλοτρίῳ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησιαστικῷ κλίματι, διὸ καὶ ἐφέροντο μετὰ στόμφου καὶ ὑπεροψίας πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα, κατερραδιούργουν διὰ τῶν πρακτόρων των τὸ ὀρθόδοξον πατριαρχεῖον πρὸς τὸν ἰθαγενῆ ἀραβόφωνον ὀρθόδοξον λαόν, προσεπάθουν συστηματικῶς νὰ δημιουργήσουν παρ' αὐτῷ συνείδησιν δῆθεν ἐθνικήν, πείθοντες ὅτι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν (ἀραβικὴν) ἐθνότητα καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνήκουν τὰ ἱερὰ προσκυνήματα, ἅτινα, τάχα, παρ' αὐτῶν ἐσφετερίσθη ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μέσων τῆς τοιαύτης προπαγάνδας ὑπῆρξεν ἡ ἐν τοῖς σπουδαιοτέροις κέντροις τῆς Παλαιστίνης ἵδρυσις ὑπερεκατὸν σχολείων, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐξεπαιδεύοντο περὶ τὰς 12.000 τέκνων τῶν ὀρθοδόξων ἀραβοφώνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκετο ὑποχρεωτικῶς καὶ ἡ ρωσικὴ γλῶσσα. Ἐξαιρέτως σημαντικὴν δρᾶσιν ἐσημείωσεν ἡ ἑταιρεία διὰ τοῦ ἐκδοτικοῦ αὐτῆς ἔργου. Ἀνεξαρτήτως τῶν χιλιάδων ἐκλαϊκευτικῶν τῆς παλαιστινογνωσίας βιβλίων διὰ τὸν πολὺν ρωσικὸν λαόν, διὰ τὸν ὁποῖον διωργάνου ἁπανταχοῦ τῆς Ρωσίας πυκνοτάτας διαλέξεις περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, ἡ ἑταιρεία ἐπροπαγάνδιζε παρὰ τῷ λαῷ καὶ διὰ χαρτῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἄλλων βοηθητικῶν ἐκδόσεων πρὸς πρόκλησιν ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ πολυανθρώπων προσκυνηματικῶν ἀποδημιῶν. Ἐπὶ πλέον ἐξέδιδεν ἴδιον περιοδικόν, τὰς «Ἀνακοινώσεις τῆς αὐτοκρατορικῆς παλαιστινίου ἑταιρείας», περιλαμβάνον τὰ τῆς πολισχιδοῦς της ἑκάστοτε δράσεως καὶ τὴν καθόλου περὶ τὴν Παλαιστίνην κίνησιν. Καθαρῶς ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα εἶχον τὸ μὲν ἡ «Ὀρθόδοξος Παλαιστινὴ συλλογή», ἐκδιδομένη κατὰ τεύχη καὶ περιλαμβάνουσα σπουδαίας παλαιστινολογικὰς μελέτας Ρώσων καὶ ξένων ἐπιστημόνων καὶ μνημεῖα παλαιστινὰ ἐκ χειρογράφων ἀνεκδότων, τὸ δὲ αἱ εἰς ἑκατοντάδας αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις συγγραφῶν ἀναφερομένων ἐν γένει εἰς τὴν παλαιστινολογίαν. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται ἔργα σπουδαιότατα, ὁποῖα ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη» πεντάτομος κατάλογος τῆς περιπύστου ἐν Ἱεροσολύμοις Κεντρικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἱεροῦ κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἱεροσολύμων Νικοδήμου (1883—1890), τὰ «Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἡ «Συλλογὴ παλαιστινῆς καὶ συριακῆς ἁγιολογίας» καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἔγγραφα τῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων ἐκ τῶν ρωσικῶν ἀρχείων ὑπὸ τοῦ Ν. Κάπτερεφ, τὸ πασίγνωστον παλαιστινολογικὸν ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμα τοῦ Κοντακώφ, ἡ ἱστορία τοῦ λατινικοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Α. Ποπώφ, μεταφράσεις ἁγιολογικῶν μνημείων τῆς Παλαιστίνης καὶ ἄλλαι ἀξιόλογοι παλαιστινολογικαὶ μελέται, ἰδίᾳ τῶν Λ. Δημητριέβσκι καὶ Ἰ. Σοκολώφ. Διὰ τῆς ἐκδοτικῆς ταύτης δράσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς εἰς Παλαιστίνην εἰδικῶν ἐπιστημόνων πρὸς μελέτην τῆς Ἁγίας Γῆς ἡ ἑταιρεία προσήνεγκε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν παλαιστινολογίαν ἐν γένει. Τῷ 1906—1907 ἑώρτασε πανηγυρικῶς τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα της, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐξέδωκε (1 07) συστηματικὸν κατάλογον τῆς ἐν Πετρουπόλει πλουσίας καὶ σπουδαίας βιβλιοθήκης της, ἀπαρτιζομένης ἐκ παλαιστινολογικῶν συγγραμμάτων. Τὸ ἔργον τῆς ἑταιρείας ἀνεκόπη ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

ΓΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

Παλαιστῖνος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Θράκης, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ πατὴρ τοῦ Ἁλιάκμονος. Μαθὼν ὅτι ὁ υἱός του ἐφονεύθη ἔν τινι μάχῃ, ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν Κόνοζον καὶ ἐπνίγη, ὅστις ἔκτοτε μετωνομάσθη *Παλαιστῖνος* καὶ κατόπιν *Στρυμών*. Α. Θ. Σ.

Παλαιστοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μακροταντάλου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 34.

παλαίστρα (ἡ)· ἔκτασις ἐδάφους οὐχὶ μεγάλη, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τοῦ σκάμματος τῆς πάλης, ὡς τὸ γυμνάσιον ἐχαρακτηρίζετο ἐκ τοῦ δρόμου, χρησιμοποιουμένη διὰ τὰ ἀγωνίσματα τῆς πάλης καὶ τοῦ κάτω παγκρατίου. Ἐνίοτε ἐσήμαινε καὶ διδακτήριον: «Ξενοφῶν καὶ Πλάτων ἐκ τῆς Σωκράτους ὄντες παλαίστρας» (*Πλουτ.* Ἀντ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *παλαίστρα* ἀνεφάνη πιθανῶς πρὸ τοῦ Σόλωνος, ἐφ' ὅσον οὗτος ἐθέσπισε νόμους περὶ αὐτῆς καὶ ἐφ' ὅσον καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ Σόλωνος Κλεισθένης, χάριν τῶν μνηστήρων τῆς θυγατρός του, ἵδρυσε τοιαύτην παλαίστραν. Τὸ γυμναστικὸν τοῦτο ἵδρυμα οὐδόλως ἐξειλίχθη ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ γυμνάσιον. Τὴν παλαίστραν περιέκλειε περίβολος ἁπλοῦς· φαίνεται δ' ὅτι αὕτη εἶχεν αὐλὴν καὶ ὡς ἀποδυτήριον ἁπλοῦν ὑπόστεγον, πιθανώτατα δὲ καὶ ἄλλα διαμερίσματα, οἷον τὸ ἐλαιοθέσιον, τὸ κονιστήριον, τὸ σφαιριστήριον, τὸ λουτρὸν κλπ., ἐκτὸς ἐὰν προέκειτο περὶ ἀτελοῦς παλαίστρας. Ὑπῆρχον δύο σκάμματα τῆς πάλης, ἓν πλῆρες πηλοῦ, ἐν ᾧ ἐγίνετο ἡ ὀρθοστάδην πάλη, καὶ ἕτερον πλῆρες ἄμμου (κονίστρα), ἐν ᾧ ἐγίνετο ἡ ἀλίνδησις. Αἱ παλαῖστραι ὠνομάζοντο διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ διευθύνοντος αὐτὰς παιδοτρίβου. Οὕτως ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον ἡ παλαίστρα τοῦ Ταυρέου, ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (κατὰ Girard), τοῦ Μίκκου, παρὰ τὴν κρήνην τοῦ Πάνοπος, εἰς τὸ βόρειον τεῖχος τῆς πόλεως, τοῦ Σιβυρτίου, ἔνθα ἐφοίτα ὁ Ἀλκιβιάδης, τοῦ Ἱπποκράτους, ἐν ᾗ ἐτελεύτησεν ὁ Ἰσοκράτης μαθὼν τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν τῶν Ἀθηναίων, τοῦ Τιμέου καὶ τοῦ Ἀντιγένους. Τὸ γυμνάσιον, ἐξελιχθέν, περιέλαβε καὶ ἰδίαν παλαίστραν, πολλάκις δὲ καὶ πλείονας τῆς μιᾶς, ὡς π. χ. τὸ γυμνάσιον τῆς Ἤλιδος. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ γυμνάσιον, ὡς εἰς τελειότερον, ἠσκοῦντο οἱ ἔφηβοι ὡς ἔμπειροι τῆς γυμνασίας, ἐνῷ οἱ παῖδες κατὰ φυσικὸν λόγον ἠρκοῦντο καὶ εἰς τὴν παλαίστραν, ὡς ἱκανοποιοῦσαν ἀρκούντως τὰς γυμναστικάς των ἀνάγκας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οἱ παῖδες δὲν μετέβαινον καὶ εἰς τὸ γυμνάσιον, ὡς δὲν σημαίνει ὅτι καὶ οἱ ἔφηβοι ἀπεκλείοντο τῆς παλαίστρας. Ὅτε ἡ κατ' ἰδίαν παλαίστρα περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ὁμιλοῦντες πολλάκις περὶ αὐτῆς, τὴν ἐταύτιζον πρὸς αὐτὸ τὸ γυμνάσιον. Ἡ παλαίστρα, ὡς καὶ τὸ γυμνάσιον, διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς πολιτείας. Ὑπὸ νόμου τοῦ Σόλωνος ἀπηγορεύετο νὰ παρευρίσκωνται ὁπωσδήποτε εἰς τὰς παλαίστρας ἐνήλικοι συγχρόνως μετὰ τῶν παίδων. Ἦτο δὲ καθωρισμένον καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς λειτουργίας τῶν ἱδρυμάτων τούτων, περιλαμβανόμενον ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρις ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως. Αἱ αὐστηραὶ αὗται διατάξεις περιέπεσαν βαθμηδὸν εἰς ἀχρηστίαν. Ἡ παλαίστρα περιεῖχε καὶ ἀγάλματα θεῶν, προστατῶν αὐτῆς, ὧν κυριώτατος ὁ Ἑρμῆς, ὡς καὶ ἡ τούτου κόρη Παλαίστρα. Ὡσαύτως ἀγάλματα τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως. Σ. Γ. Σ.

Παλαίστρα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Πενταλόφου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 61. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 447. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπορέσνιτσα*.

Παλαιστρίναις· βλ. λ. *Παλεστρίνα*.

παλαιστρίτης (ὁ)· ὁ ἐν τῇ παλαίστρᾳ γυμναζόμενος· ‖ ὁ ἀνήκων, ὁ ὑπαγόμενος εἰς τὴν παλαίστραν· ‖ *παλαιστρίτης θεός*, ὁ εἰς τὴν παλαίστραν ἀνήκων προστάτης θεός, οἷος ὁ Ἑρμῆς, ὁ Ἡρακλῆς κλπ. Σ. Γ. Σ.

παλαιστροφύλαξ (ὁ)· ὁ φύλαξ ἢ ἐπιμελητής, ὁ θυρωρὸς τῆς παλαίστρας. Σ. Γ. Σ.

Παλαίτιμος. Ὁ μετὰ τοῦ Νεόφρονος ἀποτελῶν τὰ δύο πρόσωπα τοῦ διαλόγου ἐν τῇ γραμματικῇ τοῦ *Πλανούδη* (βλ. λ.).

Παλαίτυρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φοινίκης μεταξὺ Τύρου καὶ Πτολεμαΐδος καὶ εἰς 30 σταδίους ἀπὸ τῆς πρώτης (*Στράβ.* ΙΣΤ΄ 758). Τὸ ἐθνικὸν *Παλαιτύριος*. Ὁ σταδιασμὸς τοῦ Πτολεμαίου ἤγαγεν εἰς ταυτότητα πρὸς τὴν σύγχρονον τοποθεσίαν *Τὲλ-Χαμπεΐς* (πλάτ. 33°15΄ Β., μῆκ. 35° 11΄ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura) χθαμαλὴν τεχνητὴν ἰσοπέδωσιν ὕψους 3 μέτρων, χωροῦσαν δὲ 1 1/2 χλμ. ἔνδον τῆς ἀκτῆς, εἰς 2 1/2 μίλ. Ν. ΝΑ. τῆς Τύρου. Σ. Ε. Λ.

Παλαίφατος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀκταίου ἢ τοῦ Ἰοκλέους καὶ τῆς Μετανείρας ἢ κατ' ἄλλους τῆς Θαλίας ἐξ Ἀθηνῶν. Α. Θ. Σ.

—**Παλαίφατος.** Ἱστοριογράφος ἐξ Ἀβύδου τῆς Αἰγύπτου, φίλος τοῦ Ἀριστοτέλους, γράψας: «Κυπριακά», «Δηλιακά», «Ἀττικά», «Ἀραβικὰ» καὶ «Τρωϊκά». Τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Müller (Fragm. hist. Graec. τόμ. Β, σελ. 338 ἑπ.). Α. Θ. Σ.

—**Παλαίφατος.** Αἰγύπτιος ἢ Ἀθηναῖος γραμματικός, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ΄ π. Χ. αἰῶνα. Ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται: «Αἰγυπτιακὴ θεολογία», «Μυθικῶν βιβλίων Α΄», «Λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων», «Ὑποθέσεις εἰς Σιμωνίδην», «Τρωϊκά», «Ἱστορία ἰδία», «Περὶ ἀπίστων». Ἐκ τούτων μόνον τὸ τελευταῖον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ τοῦτο ἐν ἐπιτομῇ, φαίνεται δ' ὡς προερχόμενον ἐκ τοῦ μεγάλου ἔργου «Λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων», ὅπου, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐημέρου, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς λογικῆς ἑρμηνείας τῶν μύθων, προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὰς φυσικὰς ἑρμηνείας αὐτῶν. Τὰ ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ Festa ἐν τῇ συλλογῇ «Mythographi Graeci» (1902). Α. Θ. Σ.

Παλαίφυτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δροσεροῦ (τέως Γιουψόβου) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 816. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λοζάνοβον*.

Παλαιχώρι (Μορφοῦ) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη ἐν Κύπρῳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας, ἔχουσα περὶ τοὺς 1.100 κατοίκους, πάντας Ἕλληνας, ἀσχολουμένους εἰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις. Α. Κ. Α.

Digitized by Google

—**Παλαιχώρι** ***('Ορεινὸ)*** *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη ἐν Κύπρῳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Ἔχει περὶ τοὺς 1.100 κατοίκους, πάντας Ἕλληνας. Α. Κ. Α.

παλαίω, ἀόρ. *ἐπάλαισα*, κοιν. *παλαίβω*, ἀόρ. *ἐπάλαιψα*· διεξάγω πάλην, ἀγωνίζομαι, μάχομαι σῶμα πρὸς σῶμα: «ἐπάλαισαν εἰς τὸ γυμναστήριον», «παλαίβομεν κι' ὅποιος ρίξῃ τὸν ἄλλον κάτω» ‖ διεξάγω ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα: «παλαίει διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν» ‖ ἐπὶ ἀσθενοῦντος βαρέως: «παλαίει μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου» ‖ δημοτ., καταβάλλω μεγάλας προσπαθείας: «παλαίβω ἀπὸ τὸ πρωῒ νὰ συγυρίσω τὸ σπίτι» ‖ ἀποπειρῶμαι, προσπαθῶ: «πάλαιψα νὰ ράψω μόνη μου τὸ φόρεμα, μὰ δὲν τὸ κατάφερα» ‖ «τί παλαίβεις αὐτοῦ;» τί προσπαθεῖς νὰ κάμῃς;

παλαιῶ *(—όω)*· καθιστῶ τι παλαιόν ‖ συνήθ. παθ. *παλαιοῦμαι*· γίνομαι παλαιός, **ἀχρηστεύομαι**: «ἰδέαι—, θεωρίαι παλαιωθεῖσαι».

παλαιώνω· βλ. *παλιώνω*.

Παλαιώριον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος. Εἶναι ὁ σύγχρονος *'Αρσανᾶς Κασταμονίτου* (πλάτ. 40°17' Β., μῆκ. 24°10' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), 12 μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πίνες τῶν Καψοκαλυβίων, καταβαθμὸς τῆς φερωνύμου μονῆς. Σ. Ε. Λ.

παλαίωσις, *—εως* (ἡ)· κατάστασις παλαιότητος, κοιν. *πάλιωμα*.

Παλάκιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν τριῶν φρουρίων, ἅτινα, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, ἀνήγειραν ὁ Σκύθης βασιλεὺς Σκίλουρος καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ ὡς ὁρμητήρια κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν στρατηγῶν τοῦ Μιθριδάτου (*Στράβ.* Ζ' 312). Σ. Ε. Λ.

Πάλακκυ (Palacky), ***Φραγκῖσκος***· βλ. λ. *Πάλατσκυ*.

Πάλακος. Υἱὸς τοῦ Σκιλούρου, βασιλέως τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ὅστις συμμαχήσας μετὰ τῶν Ρωξολανῶν καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν λαῶν κατὰ τοῦ Μιθριδάτου ΣΤ' τοῦ Εὐπάτορος (120—63 π. Χ.) ἐνικήθη ὑπ' αὐτοῦ, ἡ δὲ χώρα του περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ (*Στράβ.* Ζ' 309). Α. Θ. Σ.

παλακούϊον (τὸ) (Palaquium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μὲ ὀπὸν γαλακτώδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαλαισίαν. Δ. Ν. Π.

Πάλακρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39°40'20" Β., μῆκ. 19°41'45" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu). Εἶναι γυμνὸν βλαστήσεως καὶ ἐντελῶς ἀκρότομον, ἀλλὰ γραφικώτατον, ἰδίως λόγῳ τοῦ ἐπιστέφοντος αὐτὸ (1081 ποδ. ὑψόμ.) ἐνετικοῦ φρουρίου *'Αγγελόκαστρο* ἢ *'Αρχάγγελος*. Εἶναι τὸ ***Φαλακρὸν*** τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Παλαμαϊκὴ ***σχολή***. Ἱδρύθη τῷ 1760 ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ *Παναγιώτου Παλαμᾶ*, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς 'Αθωνιάδος 'Ακαδημίας, συνεκέντρωσε δὲ ταχέως περὶ τοὺς τριακοσίους μαθητάς. Τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς εἶχε μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Παναγιώτης Παλαμᾶς, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ υἱός του *Γρηγόριος*, ὅτε ἡ σχολὴ ἀπεκλήθη Μεσολογγῖτις 'Ακαδημία. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου ἐλειτούργησεν ὡς ἁπλοῦν γραμματοδιδασκαλεῖον. 'Εστεγάζετο εἰς εὐρύχωρον οἴκημα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς σημερινῆς δημοτικῆς ὁδοῦ Τριανταφύλλου Σποντῆ. 'Εκ τῶν ἐπιφανεστέρων μαθητῶν τῆς Παλαμαϊκῆς σχολῆς ἦσαν: Γεράσιμος Γουλεμῆς (1765), διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φραγκῖσκος Γουλεμῆς, οἱ ἰατροὶ 'Ανδρέας Καλογερᾶς (1764), Παῦλος Σιδέρης καὶ 'Αναστάσιος Γουλεμῆς, Δημήτριος Ραζῆς (1780), ἰατρὸς τοῦ ἀρχιναυάρχου τοῦ σουλτάνου 'Απτοὺλ Χαμὶτ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Κωνσταντῖνος Ραζηκώτσικας, ἰατρὸς ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Αἰτωλικῷ (1790—1815), 'Αναστάσιος Παπάζογλου, ἰατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Μεσολογγίῳ μέχρι τοῦ 1821, Πέτρος, ἱερεὺς ἐκ Φθιώτιδος, χρηματίσας διδάσκαλος ἐν 'Αγρινίῳ μέχρι τοῦ 1821, Χρύσανθος, μοναχὸς Πελοποννήσιος, διδάσκαλος ἐν Κυθήροις, 'Αναγνώστης 'Ιθακήσιος, διδάσκαλος 'Ιθάκης, Κωνσταντῖνος Καλογερᾶς, ἰατρὸς τοῦ σουλτάνου Σελὴμ (1800), Χαράλαμπος Γ. Καρμπούνης, διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1815, Φραγκῖσκος Καρμπούνης, ἐπίσης διδάσκαλος, Κωνσταντῖνος Ψωμάκης, διαπρεπὴς ἑλληνομαθὴς διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βουκουρεστίῳ καὶ μετασχὼν τῆς συντάξεως τῆς «Κιβωτοῦ» (1818), Βασίλειος Ψωμάκης, ἀδελφὸς αὐτοῦ, διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1820, Εὐστάθιος Παλαμᾶς, διδάξας ὡσαύτως αὐτόθι μέχρι τοῦ 1821, εἶτα δὲ ἐν Καλάμῳ μέχρι τοῦ 1828, Δημήτριος Οἰκονομόπουλος, ὁ Δενδραμῆς ἐπικαλούμενος, διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατόπιν ἐν Ἄρτῃ μέχρι τοῦ 1820 καὶ Παξοῖς μέχρι τοῦ 1828, Κωνσταντῖνος Καραμᾶνος καὶ Φῶτος, διδάξας ἐν Βονίτσῃ μέχρι τοῦ 1821, Γαλάνης Σκλαμπάνης, διδάξας ἐν Κατούνῃ, Γεώργιος Σταματέλος Σκλαμπάνης, διδάξας ἐν Λευκάδι, Νικόλαος Μαυρομμάτης, 'Αθανάσιος Μᾶνος ἐκ Πρεβέζης, Βενέδικτος Μαυρόγιαννης ἐκ Πάργας, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διδάξας ἐν Πάτραις, Βενιαμίν, μοναχὸς Πελοποννήσιος, διδάξας ἐν Μυστρᾷ, 'Αλέξανδρος Τσιμπουράκης, διδάξας τὸ πρῶτον ἐν Πάτραις καὶ κατόπιν ἐν Καλαβρύτοις μέχρι τοῦ 1821, Βενέδικτος ὁ ἐκ Λάμαρης, διδάξας ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1828, 'Ιωάννης Παλαμᾶς, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Παναγιώτου, διδάξας ἐν 'Αθήναις μέχρι τοῦ 1808, ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1812, ἀκολούθως ἐν 'Αθήναις μέχρι τοῦ 1821 καὶ κατόπιν ἐν 'Οδησσῷ μέχρι τοῦ 1828, 'Αναστάσιος Μπεκιάρης, ἐκ Μεσολογγίου, διδάξας ἐν Καλαρύταις ἀπὸ τοῦ 1808—1812, Εὐστάθιος Καλογερᾶς, διδάσκαλος ἐν 'Ιωαννίνοις ἀπὸ τοῦ 1813—1821 τοῦ Σαλὴχ πασᾶ, τελευταίου υἱοῦ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, Τριαντάφυλλος Σποντῆς, γλωσσομαθὴς καὶ ἄριστος ἑλληνιστής, Παντολέων Βάλβης, ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ 1821, ἐπιδείξας μέγαν ἡρωϊσμὸν κατὰ τὰς πολιορκίας καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, 'Ιωάννης Δημητρίου καὶ Χρῆστος Μπουκαούρης, διδάσκαλοι ἐν Αἰτωλικῷ, 'Αθανάσιος Ραζηκώτσικας, ὁ κατὰ τὰς πολιορκίας καὶ τὴν ἔξοδον γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Μεσολογγιτῶν, 'Ιωάννης Τρικούπης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ 'Ασημάκης, σπουδάσας ἐν Νεαπόλει καὶ Γενεύῃ ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ἀποθανὼν ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν, καὶ οἱ χρηματίσαντες πρωθυπουργοὶ Σπυρίδων Τρικούπης καὶ Ζηνόβιος Βάλβης. Χ. Γ. Ε.

παλαμάκια (τά)· δημοτ., κρότησις τῶν παλαμῶν, χειροκρότημα εἰς ἔνδειξιν ἐπιδοκιμασίας: «παίζω —, κτυπῶ τὰ παλαμάκια» (ἐκ τοῦ *παλάμη*, ὑποκορ. *παλαμάκι*).

παλαμάντε. Ὁ ταρσὸς (ἢ ταρρὸς) τῶν κωπῶν· ἡ ὅλη συσκευή των. Ὁ ὅρος ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὸ κωπῆρες ἄλλοτε ναυτικὸν (βλ. λ. *γαλέρα*). Σ. Ε. Λ.

παλαμάρι (τό)· χονδρὸν σχοινίον, ἀρχ. *κάλως*, *πεῖσμα*.

—*[Ναυτ.]* Τὸ *παλαμάρι* εἶναι ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον *γούμενα*. 'Εν τούτοις χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰ σχοινία, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὡς *πρυμνήσια* (βλ. λ. *πρυμάτσαις*). Σ. Ε. Λ.

Παλαμάρι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Φαλάνθης (τ. Πανιορῶν) τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 32. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 184 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Ψάρι* 365. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα (ἓν εἰς τὸ χωρίον Ψάρι).

—**Παλαμάρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς 'Αν. ἀκτῆς τῆς νήσου Σκύρου (πλάτ. 38°57' Β., μῆκ. 24°30' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) 1 2/8 μιλλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κάρτσινο, Β. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Παλαμᾶς *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 3.923. Ἔχει κλῖμα ἑλῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐξ ἀρτεσιανῶν. Ἔχει καλλιεργησίμους ἐκτάσεις 25.000 στρεμ., αἵτινες ὑποφέρουν ἐκ τῶν πλημμυρῶν. 'Εκτρέφονται περὶ τὰς 12.000 αἰγοπρόβατα μὲ παραγωγὴν ἐκλεκτοῦ τυροῦ (10.000 ὀκ.) καὶ ἐρίων (8.000 ὀκ.). Μετὰ τῆς Καρδίτσης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (χλμ. 18). Ἔχει ἡμιγυμνάσιον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα, εἶναι δὲ ἕδρα εἰρηνοδικείου καὶ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ. Δ. Ε. Μ.

—**Παλαμᾶς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 654.

Παλαμᾶς, ***'Αναστάσιος***. 'Εκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν (20 Μαΐου 1821) ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἐκ τῶν πρωτεργατῶν πάσης ἐθνικῆς κινήσεως ἐν Μεσολογγίῳ, προσενεγκὼν καὶ τὴν μεγαλυτέραν χρηματικὴν συνδρομὴν διὰ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς πόλεως. Χ. Γ. Ε.

—**Παλαμᾶς,** ***Βασίλειος***. 'Αξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1821. Κατελθὼν εἰς Κρήτην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην τῆς Β. φάλαγγος Δ. Πετροπουλλάκιν, ἠγωνίσθη μετὰ γενναιότητος, ἀνήκων εἰς τὸ σῶμα τῶν ἐθελοντῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων. Κατὰ τὴν πεισματώδη μάχην τῆς 16 'Ιανουαρίου 1867 εἰς Καμαριώτην Μαλεβιζίου συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ε. Γ.

—**Παλαμᾶς,** ***Γρηγόριος***. Βυζαντινὸς θεολόγος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (βλ. λ. *Γρηγόριος* ὁ Παλαμᾶς).

—**Παλαμᾶς,** ***Γρηγόριος***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους *Παναγιώτου Παλαμᾶ* καὶ μαθητὴς αὐτοῦ. Οὗτος, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ εἰς τὴν σχολαρχίαν τῆς κοινοσυντηρήτου σχολῆς τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1800, διετήρησε ταύτην μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. 'Απέθανε τῷ 1824. ΕΡ. Μ.

—**Παλαμᾶς,** ***Εὐστάθιος***. 'Αδελφὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους *Παναγιώτου Παλαμᾶ* καὶ μαθητὴς αὐτοῦ. 'Εχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1821, καὶ εἶτα ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα, ἐδίδασκεν εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1828). ΕΡ. Μ.

—**Παλαμᾶς,** ***'Ιωάννης***. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ γένους *Παναγιώτου Παλαμᾶ* καὶ μαθητὴς αὐτοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος προσεκλήθη εἰς τὴν σχολαρχίαν 'Αθηνῶν, ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ 1808, ὁπότε, μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσχολάρχησεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1812. 'Επιστρέψας εἰς 'Αθήνας κατέλαβε τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν μέχρι τοῦ 1821, ὅτε διωρίσθη δημόσιος διδάσκαλος ἐν 'Οδησσῷ. Τῷ 1828, γέρων ἤδη, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα αὐτοῦ Μεσολόγγιον, ὅπου ἔζησεν ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ 1840. Εἶχεν υἱὸν *Δημήτριον* ὀνόματι, χρηματίσαντα καθηγητὴν ἐν Μεσολογγίῳ. ΕΡ. Μ.

—**Παλαμᾶς,** ***Κωστῆς***. Μέγας Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1859. Κατάγεται ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἐξ οἰκογενείας ἱστορικῆς, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτά. Μεταξὺ τῶν προγόνων του συγκαταλέγεται καὶ ὁ μέγας τοῦ Γένους διδάσκαλος καὶ φιλόσοφος *Παναγιώτης Παλαμᾶς* (βλ. λ.).

Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, περατώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του εἰς Πάτρας, μετέβη εἰς 'Αθήνας, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. 'Αλλ' ἡ λογοτεχνία γενικῶς καὶ ἰδίως ἡ ποίησις εἷλκυον αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔγινεν, ὡς ὁ πατήρ του Μιχαήλ, νομικός. 'Αφοσιωθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ λίαν ἐνωρὶς στίχους. Καὶ ὅτε ἐξεδόθη τὸ πρῶτόν του ποιητικὸν βιβλίον «Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου», κατὰ τὸ 1886, ἦτο ἤδη γνωστὸς ὡς ποιητὴς καὶ λογοτέχνης, διότι συνειργάζετο ὡς τακτικὸς συντάκτης εἰς τὸ ἑβδομαδιαῖον «Μὴ Χάνεσαι» τοῦ Βλ. Γαβριηλίδη, τὸ σατιρικὸν «Ἄστυ» τοῦ Θεμ. 'Αννίνου καὶ εἰς ἄλλας ἐφημερίδας. Εἰσελθὼν συστηματικώτερον εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ὡς ἔπραξαν οἱ περισσότεροι καὶ γνωστότεροι τῶν Νεοελλήνων λογοτεχνῶν, συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐφημερίδας, ἰδίως εἰς τὴν «'Ακρόπολιν», τὴν «'Εφημερίδα» τοῦ Δημ. Κορομηλᾶ καί, βραδύτερον, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εἰς τὸ «'Εμπρὸς» τοῦ Δημ. Καλαποθάκη, καὶ εἰς ἄλλας, δημοσιεύων φιλολογικὰ ἄρθρα, κριτικὰς καὶ χρονογραφήματα. Ὁ Παλαμᾶς κατὰ τὴν δημοσιογραφικὴν σταδιοδρομίαν του ἐδημιούργησε καὶ ἐκαλλιέργησεν ἰδιαιτέρως τὸ φιλολογικὸν χρονογράφημα. Συνειργάσθη καὶ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδοθέντων λογοτεχνικῶν περιοδικῶν, ἰδίως εἰς τὴν «Ἑστίαν», τὴν «Τέχνην», «Τὸ Περιοδικόν μας» τοῦ Γ. Βώκου, τὰ «Παναθήναια» καὶ τὸν «Νουμᾶν». 'Οπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης ὡς λογοτεχνικοῦ ὀργάνου καί, γενικῶς, ὡς γραπτῆς γλώσσης τῆς Ἑλλήνων, συνεμερίσθη ἐκ τῶν πρώτων τὴν προσπάθειαν τοῦ Ψυχάρη νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δημοτικὴ εἰς ἅπαντα τὸν γραπτὸν λόγον καὶ ἐξηκολούθησε κατόπιν νὰ εἶναι ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἀναγεννήσεως. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀπησχόλησεν αὐτὸν πάντοτε καὶ συστηματικῶς ὅσον καὶ ἡ ποίησις. Κατὰ τὸ 1897 διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ πανεπιστημίου 'Αθηνῶν καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1929, ὅτε καὶ ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὡς συνταξιοῦχος. Ἱδρυθέντος τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀπονομῆς ἀριστείου γραμμάτων καὶ τεχνῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας λογοτέχνας ὑπὸ τοῦ κράτους, ὁ Παλαμᾶς ἔλαβεν αὐτὸ πρῶτος μετὰ πέντε ἄλλων. Ὅτε δὲ συνεστήθη ἡ 'Ακαδημία 'Αθηνῶν, διωρίσθη ἐκ τῶν πρώτων μέλος αὐτῆς καὶ τῷ 1930 ἐξελέγη καὶ πρόεδρός της. Κατὰ τὸ 1888 ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν Βάλβη. 'Απέκτησε δὲ τρία τέκνα, τὸν *Λέανδρον*, τὴν Ναυσικᾶν καὶ τὸν Ἄλκην, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος, κατὰ τὸ 1898, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ γράψῃ ὁ ποιητὴς πατήρ του τὸ ποιητικὸν ἀριστούργημά του «Τάφος» καὶ τοὺς «Παραδείσους».

Ἡ ποιητικὴ διάθεσις ἐξεδηλώθη λίαν ἐνωρὶς εἰς τὸν Παλαμᾶν. Μόλις δεκαπενταετὴς ἐδημοσίευσε τοὺς πρώτους στίχους του εἰς περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια, στίχους μαρτυροῦντας τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του, ὅτε ἐκυριάρχει εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἡ καθαρεύουσα καὶ ὁ παρεξηγημένος ρωμαντισμός, μολονότι καὶ οὗτος παρήκμαζεν ἤδη καὶ ἱκαναὶ λογοτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις προεμήνυον τὸ τέλος του. Τοῦ τέλους τούτου τοῦ ρωμαντισμοῦ ὄχι μικρὸς συντελεστὴς εἶναι καὶ ὁ Παλαμᾶς. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων παρνασσιακῶν περὶ τὸ 1879—1880 μικρὰ ὁμὰς Ἑλλήνων ποιητῶν κατηύθυνε τὴν ποιητικὴν δημιουρ-

Digitized by Google

γίαν πρὸς ἄλλους ὁρίζοντας καὶ ἄλλους ψυχικοὺς κόσμους. Ἡ ἔμπνευσίς των δὲν εἶχε τὴν ἄμεσον πηγήν της εἰς τὴν ἀνούσιον καὶ ψευδῆ αἰσθηματολογίαν, εἰς τὸν πλαστὸν κόσμον νοσηρᾶς φαντασίας, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς γύρω των ζωῆς καὶ εἰς τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα, οἷα τὰ ἀντελαμβάνοντο ὅτι ἐδέσποζον τῆς ψυχῆς των. Ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ἠτένισαν τὸν πλούσιον καὶ ἀνεκμετάλλευτον κόσμον τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς παραδόσεως καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐντυπώσεις των μετέφερον καὶ εἰς τὴν ποίησίν των. Συγχρόνως δέ, ἵνα καὶ τὸ γλωσσικὸν ὄργανόν των εὑρίσκεται εἰς ἁρμονίαν μὲ τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεώς των, ἐχρησιμοποίησαν ἀντὶ τῆς καθαρευούσης τὴν δημοτικήν, ὡς εἶχεν αὕτη διαμορφωθῆ κατὰ τὴν ἐποχήν των.

Τῆς μικρᾶς ταύτης, ἀλλὰ λίαν σημαντικῆς διὰ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, ἐπαναστάσεως πρώτιστος ἐργάτης ἦτο ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς. Ἀγαπήσας, κατόπιν βαθείας μελέτης, τὸν παρηγκωνισμένον εἰς τὴν λογοτεχνικὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων Ζακύνθιον ποιητὴν Διονύσιον Σολωμόν, κατενόησε τὴν ποιητικὴν ἐκείνου διαθήκην καὶ ἐπίστευσεν εἰς αὐτήν. Μελετήσας συγχρόνως τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἀπεκόμισεν ἐξ αὐτῶν ἄφθονον γλωσσικὸν πλοῦτον καὶ ἐνίσχυσε τὸ γλωσσικόν του ὄργανον, εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ὁποίου προσέθεσεν ὅλην τὴν ὡραιότητα τῆς ἀληθείας τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Σολωμός, κατὰ πρῶτον λόγον, καὶ Βαλαωρίτης, κατὰ δεύτερον, εἶναι οἱ προσφιλεῖς του ἐκ τῶν Νεοελλήνων ποιητῶν καὶ οἱ κατὰ μέγα μέρος διδάσκαλοί του εἰς τὴν ποιητικὴν δημιουργίαν τῶν πρώτων τούτων ἐτῶν του. Μελετηρός, ἄπληστος γνώσεων, πλουτίζει τὸν κόσμον τῆς σκέψεώς του καὶ τὸν πλοῦτον τοῦτον μεταφέρει εἰς τὴν ποίησίν του.

Τοιαύτη διαπλάσσεται ἡ ποιητική του διάθεσις κατὰ τὰ πρῶτα νεανικά του ἔτη καὶ τοιαύτη ἐκδηλοῦται μὲ τὸ πρῶτον ποιητικὸν βιβλίον του «Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου» (ἐκδοθὲν τῷ 1886), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ζωηροτέραν καὶ οὐσιαστικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς μεταστροφῆς τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως πρὸς νέους δρόμους καὶ νέας ἐμπνεύσεις. Καὶ αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι ἀτεχνίαι εἰς τὸ πρῶτον αὐτὸ ποιητικὸν βιβλίον τοῦ Παλαμᾶ εἶναι καὶ αὗται τεκμήρια μᾶλλον τῆς προσπαθείας καὶ θελήσεως τοῦ ποιητοῦ νὰ βαδίσῃ νέαν ὁδόν. Παραπλεύρως τῆς ὑποκειμενικότητος τῆς ποιήσεώς του ἐμφανίζεται ἐξ ἴσου ἰσχυρὰ καὶ πλουσία καὶ ἡ ἀντικειμενικότης. Ὁ ποιητὴς μελετᾷ, προσέχει, γνωρίζει τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον καὶ ἀρύεται ἐξ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεώς του, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἱκανότητα καὶ προσοχὴν μελετᾷ καὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὅλην τὴν φύσιν καὶ ὅλην τὴν ζωὴν εἰς τὰς γενικότητας καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας των, καὶ μεταφέρει τοὺς καρποὺς τῆς μελέτης του ταύτης εἰς τὴν ποίησίν του, διὰ ν' ἀποτελέσουν οὗτοι τὸ δεύτερον οὐσιαστικὸν στοιχεῖόν της: τὴν ἀντικειμενικότητα. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ φύσις ὁμιλοῦν δημιουργικῶς εἰς τὴν ψυχήν του· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς μελέτης τῶν βιβλίων διαμόρφωσις τῆς ποιητικῆς του ἐμπνεύσεως δὲν εἶναι κατωτέρας ποιότητος καὶ συμβάλλει καὶ αὕτη εἰς τὴν ἁρμονικὴν συνύπαρξιν τῆς ὑποκειμενικότητος καὶ ἀντικειμενικότητος. Ἡ τοιαύτη διαμόρφωσις τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Παλαμᾶ ἐκδηλοῦται ἐναργέστερον, τεχνικώτερον καὶ εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον μὲ τὸ ἐπικολυρικῆς μορφῆς ποίημά του «Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν» (ἐκδοθὲν τῷ 1889). Τὸ ἀρχαιοπρεπὲς τὴν οὐσίαν, τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν μορφὴν ποίημα τοῦτο ἀποτελεῖ ὄχι μόνον σημεῖον σταθερὸν τῆς εὐρυτέρας καὶ ἀνωτέρας ποιητικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ καὶ σταθμὸν ἀξιομνημόνευτον καὶ πάντοτε ζῶντα τῆς ὅλης νεοελληνικῆς ποιήσεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολωμοῦ. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον ζωηρῶς καὶ ἡ πανθεϊστικὴ τάσις τοῦ πνεύματος τοῦ Παλαμᾶ· τάσις, ἡ ὁποία βραδύτερον θὰ γίνῃ ἓν τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων τῆς ὅλης ποιήσεώς του καὶ ἡ ὁποία πρὸ αὐτοῦ συναντᾶται μόνον εἰς τὸν Σολωμόν, ὡς ἰσχυρὸν στοιχεῖον τῆς ποιητικῆς δημιουργίας του, καὶ ἱκανῶς ὀλιγώτερον εἰς τὸν Δημ. Παπαρρηγόπουλον.

Πάντα ταῦτα τὰ γνωρίσματα τῆς ποιήσεως τοῦ Παλαμᾶ, τὰ ἀποτελοῦντα κάτι ἀπολύτως νέον διὰ τὴν ὅλην νεοελληνικὴν ποίησιν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ὑπάρχουν ἀφθονώτερα, ἐπιβλητικώτερα καὶ ὑποβλητικώτερα εἰς τὴν τρίτην ποιητικὴν συλλογήν του «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» (ἐκδοθεῖσαν τῷ 1892). Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅπου εἶναι φανερὰ ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ποιητοῦ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος καὶ ὅπου κυριαρχοῦν ἡ ἀληθὴς συγκίνησις καὶ ἡ λυρικὴ σκέψις, ὁ Παλαμᾶς παρουσιάζει ὡς λυρικὰ στοιχεῖα καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐξένισεν ἡ ποιητικὴ αὕτη συλλογή, ὅτε ἐξεδόθη, καὶ προεκάλεσε διαμαρτυρίας καὶ εἰρωνείας ἀκόμη, ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν ὡς ἔργον ἀντιποιητικὸν διὰ τοὺς νεωτερισμούς, τοὺς ὁποίους εἰσῆγεν ὄχι μόνον εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ στίχου καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς γλώσσης, μὲ τὴν παρεισαγωγὴν καινοφανῶν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ πεπλασμένων λέξεων, καὶ εἰς τὸ ὕφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύπτετο ἡ ἀσάφεια, ἐξ οὗ καὶ αἱ ἰδέαι καὶ ὁ λόγος καθίσταντο σκοτεινὰ καὶ ἀκατανόητα. Ἀλλ' ἡ ποιητικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου ἀντέστησαν ἀδιάσειστοι εἰς τὰς ἐπικρίσεις, συμβοηθοῦντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ προλόγου, τὸν ὁποῖον εἶχε προτάξει ὁ ποιητὴς εἰς τὴν συλλογήν του καὶ ὅπου ἀπήντα ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὰς ἀπορίας, τὰς ἀντιρρήσεις καὶ τὰς ἐπικρίσεις. Οὕτω δὲ «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» ἐπέδρασαν εἰς τὴν ὅλην ποίησιν τῶν νέων καὶ τῶν ὁμηλίκων τοῦ ποιητοῦ λογοτεχνῶν ὅσον καὶ ὅπως ἔπρεπε νὰ ἐπιδράσουν. Ὁ Παλαμᾶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν εἶναι ὁ ἀνανεωτὴς τῆς νεοελληνικῆς ποιητικῆς δημιουργίας μὲ τὴν ποίησίν του μόνον καὶ μὲ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν ἀντιλήψεών του ἐπὶ διαφόρων ποιητικῶν ζητημάτων. Εἰσελθὼν καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ὡς τακτικὸς φιλολογικὸς συνεργάτης ἐφημερίδων, γράφων καὶ εἰς τὰ ὀλί-

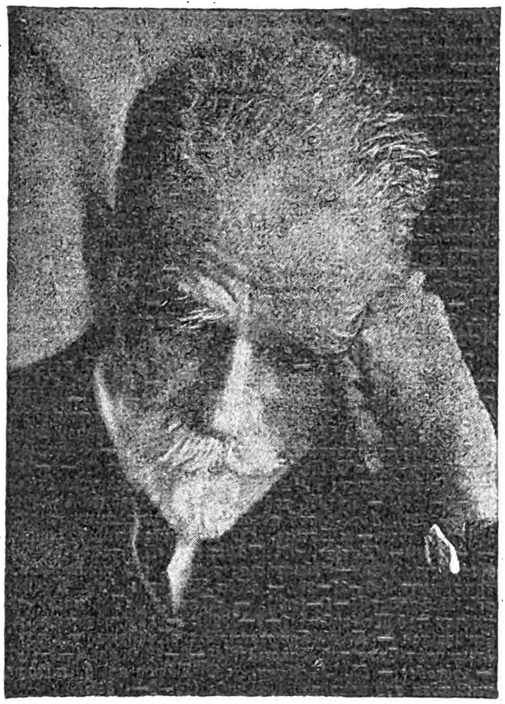

Κωστῆς Παλαμᾶς.

γιστα ἄξια προσοχῆς περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, μεταδίδει εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μανθάνουν καὶ νὰ διδάσκωνται Ἕλληνας, τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν λογοτεχνίαν, τὰς γνώσεις του, τοὺς καρποὺς τῶν μελετῶν του διὰ τὰς ξένας λογοτεχνίας. Ὁμιλεῖ πρῶτος διὰ τὸν Βερλαίν, τὸν Μέτερλιγκ, τοῦ ὁποίου καὶ μεταφράζει ἀριστοτεχνικῶς στίχους, τοὺς συμβολιστὰς καὶ τὸν συμβολισμόν. Εἶναι πλέον ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ὁ σοφός, ὁ καλοπροαίρετος ἀλλὰ καὶ ὁ δημιουργικὸς καθοδηγητὴς τῶν νέων, οἱ ὁποῖοι προσέχουν εἰς τὴν φωνήν του καὶ ἐνωτίζονται τοὺς λόγους του. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πλουσίας ποιητικῆς παραγωγῆς του καὶ τῆς διαρκῶς νεωτεριζούσης ἐκδηλώσεώς του οἱ νέοι στρέφονται πρὸς πνευματικοὺς ὁρίζοντας, ὅπου διαλάμπει ἡ ἀληθὴς τέχνη.

Ἔκτοτε ὁ Παλαμᾶς βαδίζει ἀσφαλῶς τὸν ποιητικὸν δρόμον του, πάντοτε νέος τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἔμπνευσιν καὶ πάντοτε φωτεινὸς ὁδηγὸς εἰς τοὺς θέλοντας ν' ἀκολουθοῦν αὐτόν. Διακρίνεται ὁλοσχερῶς τῶν ὁμοτεχνῶν του ὄχι μόνον εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν μὲ τὰ διηγήματά του, εἰς τὰ ὁποῖα προσέχει νὰ προσδίδῃ μορφὴν καλλιτεχνήματος κυρίως μὲ τὴν πλαστικὴν ὡραιότητα τῆς φράσεως, ἐμφυσῶν ζωὴν καὶ κίνησιν εἰς τὸν λόγον καὶ ἀξίαν εἰς τὰς κοινοτέρας τῶν λέξεων· μὲ τὰ ποικίλα κατὰ τὸ θέμα καὶ κατὰ τὸν σκοπὸν κριτικὰ ἄρθρα του· μὲ τὰς ἄλλας μακρὰς ἢ συντόμους μελέτας ἐπὶ αἰσθητικῶν, λογοτεχνικῶν, γλωσσικῶν, μετρικῶν, γραμματολογικῶν ζητημάτων. Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ποικιλόμορφος, πολυσχιδής, πάντοτε μεστὴ εἰς ἰδέας καὶ γνώσεις πεζογραφικὴ ἐργασία του φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς δημιουργικῆς σκέψεως καὶ τὴν φωτίζουσαν ἀνταύγειαν τῆς εὐρείας ὅσον καὶ ἀνησύχου διανοίας του. Εἰς τὸν πεζογράφον διαφαίνεται πάντοτε ὁ ποιητής, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ φιλόσοφος παρατηρητὴς καὶ μελετητής, ὁ κριτικός, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα διακρίνει καθαρῶς τὰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς λεπτομερείας, τὰς ἀποτελούσας τὸ σύνολον τῆς ἀληθοῦς τέχνης.

Παρ' ὅλην τὴν πλουσίαν καὶ ποικίλην τὸ εἶδος καὶ τὴν οὐσίαν πεζογραφικὴν ἐργασίαν του, ὁ Παλαμᾶς ἀπομένει κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς καὶ τοιοῦτος ἐκδηλοῦται συνεχῶς διὰ τῆς συνθέσεως νέων ποιητικῶν ἔργων, μὲ ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐμφανίζεται ὑπὸ νέαν μορφήν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ αὐτὰ γενικὰ γνωρίσματα τῆς ποιήσεώς του: τὴν εὐρύτητα καὶ τὸ βάθος τῆς σκέψεως, τὴν ἀδιάφθορον ποιητικὴν διάθεσιν, τὴν γνησίαν λυρικότητα, τὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας καὶ τὴν δημιουργικὴν ἐνατένισιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως. Εἰς τὴν ποίησίν του, τὰ τρία κύρια στοιχεῖά της, αἴσθημα, φαντασία καὶ λυρικότης, οὐδέποτε ἐμφανίζονται ἐξησθενημένα ἢ κατ' ἄνισον ἐκδήλωσιν. Καὶ τὰ τρία διέπουν πάντοτε τὴν ποιητικὴν δημιουργίαν του, εἴτε ἐξωτερικεύεται μὲ σύντομα καὶ ὀλιγόλογα ποιήματα, εἴτε ἐναγάλλεται εἰς τὴν σύνθεσιν μεγάλων καὶ ἐπικομόρφων ποιημάτων, ὡς «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου» (1907), «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ» (1910), καὶ ἄλλων μικροτέρων, ἀλλ' ἐχόντων φανερὰν τὴν ἐπικότητα, ὡς ὁ «Ἀσκραῖος», «Οἱ ἁλυσίδες», «Τὰ μεγάλα δράματα», «Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης» κτλ., εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Παλαμᾶς εἰσάγει ὡς λυρικὸν στοιχεῖον καὶ τὴν ῥητορικότητα· ἀλλὰ ῥητορικότητα σεμνήν, ἀπηλλαγμένην στόμφου καὶ ἐπιτηδεύσεως, μολονότι ὁ στίχος, ἡ φράσις, ὅλος ὁ λόγος καθίσταται ὁρμητικὸς ὡς ἀκάθεκτος χείμαρρος, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ βοὴ καταχηλεῖ τὴν ἀκοὴν ὡς μουσικὴ καὶ τὰ ἀφρίζοντα κύματα γοητεύουν τὴν ὅρασιν καὶ μεταδίδουν τὴν αἴσθησιν τῆς δρόσου. Ἡ ῥητορικότης εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Παλαμᾶ εἶναι μετατροπὴ τοῦ χειμαρρώδους λόγου καὶ τῆς πολυσυνθέτου φράσεως εἰς πλάσμα τέχνης, διότι εἰς αὐτὴν πλεονάζει ἡ μουσικὴ σκέψις καὶ ἡ μουσικὴ φράσις. Ὁ ποιητὴς Παλαμᾶς τρέφει ἰδιαιτέραν τινὰ προτίμησιν διὰ τὰ μεγάλα ποιήματα, διὰ τὴν ἐπικὴν σύνθεσιν· καὶ τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν περισσοτέρων ποιητικῶν συλλογῶν του, ὅπου τὰ διάφορα καὶ ἀνεξάρτητα ἀλλήλων μικρὰ ποιήματα εἰς τὴν βαθυτέραν οὐσίαν των, εἰς τὸ ὅλον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰ διαπνέει, ἀποτελοῦν ἑνιαῖον σύνολον, δίδον τὴν ἐντύπωσιν μεγάλης ἐπικολυρικῆς συνθέσεως. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Παλαμᾶς ὁμοιάζει πρὸς τὸν Βίκτωρα Οὐγκὼ καὶ ἄλλους δημιουργοὺς μεγάλων ποιημάτων, οἱ ὁποῖοι μόνον διὰ τοιούτων συνθέσεων δύνανται νὰ μεταβάλουν εἰς λόγον ἔντεχνον καὶ ὑψηλὸν τοὺς λυρικοὺς ὁραματισμούς των. Εἰς τὸν Παλαμᾶν ἡ τοιαύτη μορφὴ τῶν ποιητικῶν συνθέσεών του εἶναι ἡ φυσικὴ ἐκδήλωσις τῶν χαρακτηριζουσῶν τὴν ποίησίν του ἐμπνεύσεων ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ βιβλίου του «Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ» (1904) καὶ ἐντεῦθεν.

Ὁ ποιητὴς τῶν λυρικῶν συνθέσεων «Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας καὶ τὰ σατυρικὰ γυμνάσματα» (1912), «Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιὰ» (1912), «Βωμοὶ» (1912) καὶ ἄλλων μέχρι τῆς τελευταίας, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλον «Περάσματα καὶ χαιρετισμοὶ» (1931), δὲν εἶναι ἁπλοῦς αἰσθηματικὸς ποιητὴς ἢ λεπτεπίλεπτος ψάλτης τοῦ μυχιαιτέρου ψυχικοῦ κόσμου καὶ τῶν ὁπωσδήποτε ἀσυνήθων καὶ περιέργων ψυχικῶν ἐκδηλώσεων· εἶναι ὁ ἐνατενίζων μὲ προφανῆ διονυσιακὴν διάθεσιν τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν ὅλην, συνάμα ὅμως καὶ τὴν ἱστορικήν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς φυλῆς του, τοῦ ἔθνους του, τοῦ λαοῦ, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ. Μὲ τοιαύτην ἔμπνευσιν ἡ ποίησίς του δὲν ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν δημιουργίαν μικρῶν λυρικῶν ποιημάτων, εἰς τὴν περίτεχνον διατύπωσιν τοῦ ἁπλοῦ καὶ περιωρισμένου αἰσθηματικοῦ μικροκόσμου, ἀλλ' ὡς πραγματοποίησις πλέον ἀνάγκης νὰ ἐκχυθῇ εἰς μεγάλας λυρικὰς συνθέσεις, εἰς ποιήματα συμπληροῦντα τὸ ἓν τὸ ἄλλο καὶ ἀποτελοῦντα κάτι τὸ ἀδιαπτώτως ἐπικολυρικόν. Διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς τοιαύτης ποιήσεώς του, τῆς τοιαύτης οὐσίας τῶν ποιητικῶν συνθέσεών του, ὁ Παλαμᾶς ἐχρησιμοποίησεν ὅλας τὰς τεχνοτροπίας, παλαιὰς καὶ νεωτάτας, χωρὶς νὰ φανῇ ἰδιαιτέρως προτιμῶν μίαν ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ εἶναι καὶ κλασσικός, καὶ ῥωμαντικός, καὶ παρνασσιακός, καὶ συμβολιστής, καὶ ὑπερ-ρεαλιστής, καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, δὲν εἶναι συγκεκριμένως οὐδὲν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ποίησιν δὲν δύναται νὰ προσκολληθῇ ἡ ἐτικέττα μιᾶς τῶν εἰδικοτήτων τούτων, εἰς τὴν ὁποίαν στερρῶς προσκολλῶνται ἄλλοι, διατεινόμενοι ὅτι ἀκολουθοῦν ὡρισμένην σχολὴν διὰ νὰ δικαιολογοῦν τὴν ἀδυναμίαν των εἰς τὸ νὰ δημιουργοῦν ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παλαμᾶς, ἐνῷ δίδει τὰ στοιχεῖα νὰ χαρακτηρισθῇ αἴφνης συντηρητικός, ἐμφανίζεται συγχρόνως καὶ ὡς ἄκρως νεωτεριστὴς καὶ ὡς ποιητής, τοῦ ὁποίου ἡ τέχνη οὐδεμίαν ἐκδήλωσιν τρόπου δημιουργίας, εἴτε παλαιὰν εἴτε νέαν, ἀγνοεῖ.

Τοιοῦτος ὢν ὡς ποιητὴς ὁ Παλαμᾶς, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀσκήσῃ βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων ὁμοτέχνων του, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, καὶ γενικῶς ἐπὶ ὅλης τῆς νεοελληνικῆς λοχοτεχνίας. Τὸ ἔργον του ἀντιπροσωπεύει ὁλόκληρον τὴν ἐποχήν του καὶ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν νεοελληνικὴ ποίησις. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σολωμοῦ οὐδεὶς ἄλλος Νεοέλλην ποιητὴς παρουσιάσθη μὲ τόσον πολύμορφον, ἐπιβλητικὴν καὶ ἐξαιρετικὴν εἰς ποσότητα δημιουργίαν καὶ μὲ τόσην εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῆς ποιήσεως. Ὁ Σολωμός, τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν δὲν κατενόησαν ἐγκαίρως οἱ Ἕλληνες, ἤσκησε μικρὰν καὶ περιωρισμένην ἐπίδρασιν

Digitized by Google

ἐπὶ τῶν Νεοελλήνων ποιητῶν, διότι μόνον οἱ Ἑπτανήσιοι, καὶ μάλιστα μόνον οἱ Κερκυραῖοι, ἔλαβον αὐτὸν εἰς πολλὰ ὡς πρότυπον. Καὶ παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ἐκτίμησιν πρὸς αὐτὸ τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν ἀπὸ τοῦ 1900 ἰδίως καὶ ἐντεῦθεν, καὶ τῆς ὁποίας μελέτης καὶ ἐκτιμήσεως πρωτεργάτης εἶναι ὁ Παλαμᾶς, τὸ ἔργον τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ, ἴσως ὡς περιελθὸν εἰς τοὺς νεωτέρους ἀτελὲς καὶ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος του μὲ ἀποσπάσματα, ἐπέδρασε πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ, τὸ μέγα, πολύμορφον, ἐπιβλητικὸν καὶ συμπεπληρωμένον, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ποίησις ἀληθής· ποίησις ἐθνικὴ ἀφ' ἑνός, πανανθρώπινος ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἡ μικρολόγος καὶ μικροχαρὴς κριτική, προσλαμβάνουσα τὴν μορφὴν τῆς αὐστηρότητος, θὰ εὕρῃ βεβαίως ἐλαττώματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κριτικὴν τὴν δυναμένην νὰ ἴδῃ τὴν ἀξίαν τοῦ συνόλου, τὴν εὐρύτητα καὶ τὸ βάθος τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν ὑψηλὴν πτῆσιν τῆς σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας, τὴν καθαρὰν ἐνατένισιν τῆς ζωῆς καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐκ μέρους τοῦ δημιουργοῦ του, καὶ τὴν γνησίαν ἑλληνικότητά του, τὸ ἔργον τοῦ Παλαμᾶ θὰ εἶναι πάντοτε τὸ ἔργον ποιητοῦ μεγάλου.

Ἡ ἀξία τῆς ποιήσεως τοῦ Παλαμᾶ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν μετάφρασιν πλείστων ποιημάτων του εἰς τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Αἱ κριτικαὶ ἀναλύσεις τῶν ἑκάστοτε ἐκδιδομένων ἔργων του ἀπὸ διαφόρους ξένους νεοελληνιστάς, οἱ ὁποῖοι ἐτόνιζον τὴν δύναμιν καὶ τὸ ὕψος τῆς ποιήσεως τοῦ Ἕλληνος βάρδου καὶ δὲν ἀπέκρυπτον τὸν θαυμασμόν των πρὸς αὐτήν, ἔσχον βαθμηδὸν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας της. Καὶ ὅταν, διὰ τῶν μεταφράσεων πλήρων ποιημάτων ἢ καὶ ὁλοκλήρων ποιητικῶν βιβλίων του, ἔγινε περισσότερον γνωστὴ ἡ ποίησις τοῦ Παλαμᾶ, λογοτέχναι διεθνοῦς φήμης καὶ ἐκτιμήσεως, ὅλων τῶν ἐθνῶν, δὲν ἐδίστασαν νὰ χαρακτηρίσουν τὸν Ἕλληνα ποιητὴν ὡς τὸν μεγαλύτερον σύγχρονον ποιητὴν ὅλης τῆς Εὐρώπης. ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

Ὁ πλήρης κατάλογος τῶν μέχρι τοῦδε εἰς τόμους ἐκδοθέντων ἔργων του, τινὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐμελοποιήθησαν, ὡς ὁ «Ὀλυμπιακὸς ὕμνος», ἡ «Τρισεύγενη» κλπ., ἔχει ὡς ἑξῆς:

Α') *Ποιήματα:* «Τραγούδια τῆς πατρίδας μου» (1886), «Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν» (1889, β' ἔκδοσις Ζηκάκη 1920), «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» (1892, β' ἔκδ. Ζηκάκη 1920), «Ἴαμβοι καὶ Ἀνάπαιστοι» (1897, β' ἔκδ. Ζηκάκη 1920), «Ὁ τάφος» (1898, δ' ἔκδ. βιβλιοπωλείου «Ἑστίας» 1928), «Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης» (1900), «Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ» (1904, γ' ἔκδ. βιβλιοπωλείου «Ἑστίας» 1926), «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» (1907, γ' ἔκδ. βιβλιοπωλείου «Ἑστίας» 1921), «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ» (1910, β' ἔκδ. βιβλιοπωλείου «Ἑστίας» 1920), «Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιὰ» (1912, β' ἔκδ. Σιδέρη 1922), «Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας» (1912, β' ἔκδ. βιβλιοπωλείου «Ἑστίας» 1925), «Βωμοὶ» (1915, β' ἔκδ. Σιδέρη 1922), «Τὰ παράκαιρα» (1919), «Τὰ δεκατετράστιχα» (1919, ἔκδ. «Γραμμάτων» Ἀλεξανδρείας, β' ἔκδ. 1932), «Οἱ πεντασύλλαβοι καὶ τὰ παθητικὰ κρυφομιλήματα» (1925, ἔκδ. βιβλ. «Ἑστίας»), «Δειλοὶ καὶ Σκληροὶ στίχοι» (Σικάγον, ἔκδ. τῆς «The Neohellenic Mercury publishing Company» 1928), «Ὁ κύκλος τῶν τετραστίχων» (1929, ἔκδ. «Κοραῆ»), «Ἡ ξανατονισμένη μουσικὴ» (1930, ἔκδ. βιβλ. «Ἑστίας»), «Περάσματα καὶ χαιρετισμοὶ» (1931).

Β') *Κριτικά:* «Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη» (1894), «Σολωμός. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του» (πρόλογος εἰς τὴν ἔκδοσιν Μαρασλῆ, 1901), «Γράμματα» (τόμ. Α' 1904 καὶ τόμ. Β' 1907), «Ἡρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα» (1911), «Τὰ πρῶτα κριτικὰ» (1913), «Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης» (1914), «Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης» (1916), «Ἰούλιος Τυπάλδος» (1916), «Πῶς τραγουδοῦμε τὸ θάνατο τῆς κόρης» (1918), «Πεζοὶ δρόμοι» (Α' καὶ Β' τόμ. 1929, Γ' τόμ. 1932).

Γ') *Διηγήματα:* «Θάνατος παλληκαριοῦ» (1901, γ' ἔκδ. βιβλ. «Ἑστίας» 1927), «Διηγήματα» (1920, β' ἔκδ. Σιδέρη 1930).

Δ') *Δρᾶμα:* «Τρισεύγενη» (1903, γ' ἔκδ. βιβλ. «Ἑστίας» 1929).

Ε') *Μεταφράσεις:* «Ἡ Ἑλένη τῆς Σπάρτης» τοῦ Αἰμ. Βεράρεν (1906).

Ἐκ τῶν ἔργων του τούτων μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ *A. E. Phoutrides,* «Life immovable» (Harvard), «A hundred voices and other poems» (Harvard), «Royal blossom, or Trisevyene» (Yale), «A man's death» (Duffied and Co), ὑπὸ τῶν *Th. Stephanides* and *G. Catsimbalis,* «Poems, selected and rendered into English» (1925). Εἰς τὴν γαλλικὴν μετεφράσθησαν «Oeuvres choisies» par *Eugène Clément* (Préface de Philéas Lebesgue, 2 volumes), «Le Tombeau» par *Pierre Baudry* (1930), «La mort du pallicare» par *J. Papas* (1911), «Les douze paroles du Tzigane», préf. de *Mme de Noailles.* Ἐπίσης μετεφράσθησαν ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του εἰς τὴν ἰταλικήν, τὴν γερμανικήν, τὴν ἰσπανικὴν καὶ εἰς τὴν ὀλλανδικὴν γλῶσσαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ. 1. *Βιβλία:* *Δ. Σ. Βεζανῆ,* «Ὁ Παλαμᾶς φιλόσοφος» (Ἀθῆναι 1930).— *Ἠλ. Βουτιερίδη,* «Κ. Παλαμᾶς. Τὸ ποιητικό του ἔργο» (Ἀθῆναι, Ἐκδοτικὸς οἶκος Ζηκάκη 1923).— *Γ. Δημάκου,* «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ κομμουνισμὸς» (1929). — «Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία». «Ὁ Κύκλος τῶν τετραστίχων» (Ἀθῆναι 1—15—1929). — *Ἄλκη Θρύλου,* «Κωστῆς Παλαμᾶς» (Ἀθῆναι, Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀθηνᾶ» 1924).— *Ἀντρέα Καραντώνη,* «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Παλαμικὸ ἔργο» (Ἀθῆναι 1929).— *Γ. Κ. Κατσίμπαλη,* «Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὸ σπίτι» (Ἀθῆναι 1929). — *Τοῦ ἰδίου,* «Τὸ παιδὶ στὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ» (Ἀθῆναι 1929). — *Κ. Ν. Κωνσταντινίδη,* «Βάλσαμα, Παλαμᾶς» (1923). — *Λ. Παλαμᾶ,* «Ἡ Φοινικιὰ» (Τυπογρ. «Ἑστία»). — *Ι. Παναγιωτοπούλου,* «Κ. Παλαμᾶς» (Ἀθῆναι, ἐκδότης Γ. Ποταμιάνος 1921).— *Λιλῆς Πατρικίου-Ἰακωβίδη,* «Οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης» (Ἀθῆναι 1929).— *Μ. Πετρίδη,* «Κριτικὴ καὶ Τέχνη» (1925).— *Ν. Γ. Πολίτου* (Εἰσηγητοῦ), «Κρίσις τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἑλλανοδικῶν τοῦ Φιλαδελφείου ποιητικοῦ ἀγῶνος» (16 Ἀπριλίου 1889) διὰ τὸν «Ὕμνον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν».— *Δ. Ταγκοπούλου,* «Φιλολογικὰ πορτραῖτα» (Ἀθῆναι 1922). — *Π. Ταγκοπούλου,* «Ὁ προφητικὸς» (Ἀθῆναι 1926). — *Α. Φουτρίδη,* «Παλαμᾶς καὶ Ἡσίοδος» (Ἀθῆναι 1929). — *Α. Φουτρίδη,* «Τὸ φανέρωμα τοῦ Ἡσιόδου στὸν Ἀσκραῖο τοῦ Κ. Παλαμᾶ» (Ἀθῆναι 1918).— *Μ. Δ. Φραγκούδη,* «Ἡ Νεοελληνικὴ ποίησις» (Λεμεσὸς 1911).— *Σ. Χιλιαδάκη,* «Ἡ φυσιολατρεία στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ» (Ἀθῆναι 1926, τύποις «Προμηθέως»).

2. *Περιοδικά:* — *Γ. Καλοσγούρου,* «Φιλολογικὴ Ἀναγέννησις—Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου τοῦ Κ. Παλαμᾶ», («Εἰκονογραφημένη Ἑστία» 1893). — *Ἀρ. Καμπάνης,* ἐν «Ἀκρίτᾳ», σελ. 447. — *Π. Βασιλικός,* ἐν «Τέχνῃ», σελ. 68. — *Ἠλ. Βουτιερίδη,* «Λογοτεχνία», τόμ. Α'. — *Π. Φλώρης,* ἐν «Λόγῳ» (Πόλης) (ἀρ. 8, 1921).— *Δ. Ζαχαριάδης,* ἐν «Γράμματα» (Ἀλεξάνδρεια, ἀριθ. 15—16, 1913). — «Νέα Ζωή», Πανηγυρικὸ Κ. Παλαμᾶ (Ἀπρίλιος 1926).— *Κ. Χατζόπουλος,* ἐν «Νέᾳ Ζωῇ» (Ἀλεξάνδρεια 1911—1912, σελ. 353). — *Γ. Κασιμάτης,* ἐν «Νέᾳ Ζωῇ» (Ἀλεξάντρεια 1909—1910, ἐν σελ. 42, 1909—1910).— *Δ. Ζαχαριάδης,* ἐν «Νέᾳ Ζωῇ» (Ἀλεξάντρεια 1908—1909, σελ. 369). — *Ι. Α. Γκίκας,* ἐν «Νέᾳ Ζωῇ» (Ἀλεξάντρεια 1907—1908, σελ. 855). — *Κ. Παράσχος,* «Νέοι» ἀρ. 2.— *Μ. Τριανταφυλλίδης,* «Ἀπολογία τῆς δημοτικῆς», ἐν Δελτίῳ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, ἀρ. 4. — «Ὁ Κριτικὸς τοῦ Νουμᾶ», ἐν «Νουμᾷ» ἀρ. 417, 418. — *Κ. Χατζόπουλος,* ἐν «Νουμᾷ» ἀρ. 240, 361, 380, 385, 386.—E. Clément, ἐν «Νουμᾷ», ἀρ. 338.— *Ἴδας,* ἐν «Νουμᾷ», ἀρ. 243.— *Ταγκόπουλος,* ἐν «Νουμᾷ», ἀρ. 131. — *Μ. Φραγκούδης,* ἐν «Νουμᾷ», ἀρ. 413.— *Ρήγας Γκόλφης,* ἐν «Νουμᾷ» ἀρ. 627, 760.— *Τοῦ αὐτοῦ,* ἐν «Νουμᾷ» ἀρ. 220. — *Μ. Λυκιαρδόπουλος,* ἐν τῇ ρωσικῇ «Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία»: Ἔφρον. Μπροκχάουζ (Πετρούπολις).

3. *Ἐφημερίδες:* — «Ἀγὼν» Παρισίων, «Ἡ πεντηκονταετηρίδα τοῦ Παλαμᾶ» (6—2—1926). — *Αὐτόθι,* «Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ τὰ ἀγαθά μας» (20—7—29). — «Ἐθνικὸς Κῆρυξ» Νέας Ὑόρκης, ἀρ. 3, «Ὁ πρῶτος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος Κωστῆς Παλαμᾶς» (1926). — «Ἐλεύθερον Βῆμα», «Ὁ κύκλος τῶν τετραστίχων» (21—11—29). — «Ἐφημερὶς» Ἀλεξανδρείας, «Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὸ ἔργο του» (16—4—1930). — «Ἐπιθεώρησις»: *Γ. Ἀλιθέρση,* «Σατυρικὰ γυμνάσματα» (24—4—1924).— *Αὐτόθι, τοῦ αὐτοῦ,* «Θάνατος παλληκαριοῦ» (7—6—1924). *Αὐτόθι, τοῦ αὐτοῦ,* «Ὁ ἀντιπαλαμισμὸς καὶ ἡ ἐξήγησή του».— «Ἑστία», «Ὁ Παλαμᾶς πεζογράφος» (10—1—1929).—«Ἑστία», «Οἱ Τάϊμς περὶ Παλαμᾶ» (Ἀθῆναι, Νοέμβριος 1921).—«Ἡμερήσιος τύπος», «Ὁ κύκλος τῶν τετραστιχων» (10—11—29).— «Νέα Ἑλλάς»: *Ἀρ Καμπάνη,* «Κ. Παλαμᾶς» (5—1—1914). — «Πατρίς», «Τὸ παιδὶ στὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ» (21—3—1929). — «Ταχυδρόμος» Ἀλεξανδρείας: — *Κ. Ν. Κωνσταντινίδη,* «Συζήτηση γιὰ τὸν Ὀλυμπιακὸν ὕμνο τοῦ Παλαμᾶ», (33—3—1910 καὶ 4—4—1910). — *Αὐτόθι:* — *Γλ. Ἀλιθέρση,* «Ὁ Τάφος καὶ ὁ πόνος γενικὰ μέσα στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ» (12—2—1926).

Β' ΞΕΝΗ. *Sophie Antoniadès,* «Importance du Grec Moderne» (Leyde 1929). — *K. T. Argoe,* «Neohellenic poetry from Digenis Acritas to Kostes Palamas» («The Neohellenic Mercury Publishing Company, Chicago).—*D. Asteriotis* «Lettres Néo-Grecques» («Mercure de France», Paris 1920).— *Demétrius Asteriotis,* «Lettres Néo-Grecques -Costis Palamas «Pezi Dromoi» («Mercure de France» No 740, 15 Avril 1929). — *Athineum,* «A modern Greek poet» (30—7—1920). — *Pierre Baudry,* «Choix de poésies-Le Tombeau de C. Palamas» trad. par — (Athènes 1930). *N. A. Bees,* «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher» (1921, τόμ. Β' σελ. 230).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechisches Litteratur» (No 4 σελ. 32).— *H. Bidou,* «La vie littéraire parmi les livres» («La Revue de Paris» 1 Juin 1928).— *Conte Al. de Bosdari,* «Della poesia lirica e satirica nella Graecia Moderna» («Nuova Antologia» Roma 1918, fasc. 1109). — *Carl Darling Buck,* «The language question» (The Neohellenic Mercury Publishing Company, Chicago). — *Benjamin de Casseres,* «Acclaming the premier poet of Greece» («The Sun» New York, 25 January 1920). — *Eugène Clément,* «Comptes rendus bibliographiques» («Revue des Études Grecques», Paris 1900). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Comptes rendus—Costis Palamas» («Revue des Études Grecques», Paris, No 96 Janvier-Fevrier 1909). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «K. Palamas» («Graecia», 6e année No 45, 1914).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «K. Palamas» («Révue des Études Grecques», Septembre 1914).— —*Τοῦ αὐτοῦ,* «K. Palamas» («Revue des Études Grecques», Paris 1918).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Le centenaire de C. Palamas» («Journal des Hellènes» Paris 7 Fevrier 1926).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Costis Palamas, Sa Vie, Son Oeuvre: Oeuvres choisies de Palamas-Tome 1er et tome II, trad. (R. Chiberre éditeur, Paris). — *K. Dieterich,* «Aus Fremden Zungen» (Leipzig 1902). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Geschichte der Byzantinischer und Neugriechischer Litteratur» (Leipzig, Β' ἔκδοσις 1909, σελ. 104, 211, 215, 217, 221). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Einführung» zu «Neugriechische Lyriker» (Leipzig 1928). — *V. Dietrich,* «Costis Palamas» («Aus Fremden Zeitungen», Stuttgart und Leipzig 1897). — *Dioscure,* «Histoire de la littérature Grecque Moderne» (Lausanne). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «La Littérature Grec Moderne—La Poésie» (Lausanne-Imprimerie Vaudoise». — *A. Embiricos,* «L' oeuvre poétique de Costis Palamas» («Revue Bleue» No 8 Paris 1924).— *Horvàth Endre,* «Kosztisz Palamàsz, az Ujgörög Költö» («Debreceni Szemle» 1930 Màjusi Szàmabòl).— *E. Gomez Garillo,* «La Grèce Éternelle» (Perrin et Cie, Paris 1907).— *Charles André Grouas,* «La poésie Grecque moderne: Costis Palamas et ses successeurs» (L' Indépendance Belge» 27 Mars 1930). — *F. B. R. Hellems,* «Classical Philology» (τόμ. ΙΕ' 1920 σελ. 205—208). — *D. C. Hesseling,* «Nien jetter Kuning Lever in Griekenland («Overgedrukt vit de Gids» 1900 No 3). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Griekenland en de erlog in zu Atrika» («Overgedrukt vit de Nederlandische Spectator» 1901 No 17). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Histoire de le littérature Grecque Moderne—Costis Palamas» (Paris, édit. «Les Belles Lettres»). —*N. S. Kaltsas,* «Athens letters» («The New York Herald Tribune» 16—6—1929). — *A. Karandonis,* «Introduction à l' Oeuvre de C. Palamas» «Libre» (No 86—87 Décembre—Janvier 1930).— *Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι,* «C. Palamas», «Vers Timides et Cruels», «Mélodies Adaptées», «La Prophétique» (No 92—93 Juin—Juillet 1930). — *K. Krumbacher,* «Byzantinische Zeitschrift» (τόμ. Α' σελ. 323, 1905).— *Philéas Lebesgue,* «La Grèce littéraire d' aujourd'hui» (Paris Sansot 1906). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Le Nouvel Hellénisme et l' Oeuvre de Costis Palamas» (Paris 1920). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Le poète Costis Palamas et son oeuvre» («Les Études Franco-Grecques», Mars, No 12, 1920). — *D. Moatsou,* «Études sur les vers Grecs».— *Jean Moréas,* «Esquisses et Souvenirs» (Société «Mercure de France», Paris 1913). — *Aurelio Palmieri,* «K. Palamas e la sua poesia» («Lo spettatore italiano» (No 4, 15 Giugno 1924). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Il cinquantenario della carriera letteraria del poeta Kostis Palamas» («L' Europa Orientale» 30—4—1926).— *H. Pernot,* «La Grèce actuelle dans ses poètes» (Garnier Frères, Paris 1921). — *A. Philadelpheus,* «Un hommage au poète C. Palamas» («Le Messager d' Athènes» (2—6—1930). — *A. Phoutrides,* «Hesiodic reminiscences in the «Ascraean» of Kostis Palamas» («The Classical Journal», Chicago Vol. XII, No 3, December 1916). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Lights at dawn» («The Stratford Co 1917). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «A New World-Poet» (Cambridge, Harvard University Press, 1919). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Introduction» to the second part of «The Life Immovable» (Harvard Univ. press).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Royal blossom or Trisevyene» (Yale University Press 1923).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «A living poet of Greece, Kostes Palamas». — *M. E. Prior,* «The manuscript of Verses Mild and Harsh» («The Neohellenic Mercury Publishing Company, Chicago).— *Jean Psichari,* «Autour de la Grèce» (Paris, Calman Lévy 1897).— *Τοῦ αὐτοῦ,* (Conférence de—) «La Grèce» («Ligue Française pour la défense des droits de l' Hellénisme», Paris 1905).— *C. Rahola,* «Costis Palamas» («El Autonomista» de Gerona (13—5—1930). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Un gran poeta Europeu» («La Publicitat» Barcelona 22—6—1930). — *Τοῦ αὐτοῦ αὐτόθι,* «Paraules al Marge, Romain Rolland a Costis Palamas». — *L. Roussel,* «La Flûte du Roi» («Graecia», Juin No 11—15, Paris 1911).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Costis Palamas» («La Revue de Grèce» No 23, Athènes 1918). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Inactualités» (αὐτόθι No 17, 1919). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «C. Palamas» («Le Progrès» Athènes, 3/16 Avril 1921).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «C. Palamas» («Journal du Foyer Social», No 2 Athènes, Fevrier 1924). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Un article sur la versification de Costis Palamas» («Agon» No 35, page 4, Paris 6 Fevrier 1926). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «La littérature de la Grèce Moderne» («La Revue de Paris» 1 Septembre 1928). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Comment un poète Grec a pleuré la mort de son jeune fils» («Foi et Vie» No 17, 16 Octobre 1929 et No 18 1er Novembre 1929). — *Τοῦ αὐτοῦ,* «Un poème de Costis Palamas» («La Semaine Égyptienne» 14—4—1930).— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Palamas et Mistral».— *Τοῦ αὐτοῦ,* «Notice et introduction du «Megalo Oniro» («Les Annales Politiques»). — *S. Skipis,* «Moderne Greek poetry and Kostes Palamas» («The Neohellenic Mercury Publishing Company, Chicago). — *D. H. Stevens,* «Palamas and the Western World» («The Neohellenic Mercury Publishing Company, Chicago). — *Th. Vellianitis,* «Costis Palamas» («Le Messager d' Athènes» (21—12—1927).— *Tigrane Yergate,* «Le mouvement littéraire Grec» («La Revue» Paris 1903, Juin, page 71 7). — *Pietro Zarri,* «K. Palamas» («La Via» No 2, 1922).

«*La Gaceta Literaria*», «Costis Palamas e Miguel de Unamuno» (Madrid, 15—6—1930).— «*Journal des Hellènes*», «Palamas Fété à Alexandrie» (7 Mars 1926). — «*Libre*», «C. Palamas, «Oeuvres Choisies» traduites du Néo-Grec par *Eugène Clément*» (No 1—15 Dec. 1922), — *Αὐτόθι,* «C. Palamas, son oeuvre poétique» (No 8, Juin 1923).—*Αὐτόθι,* «Solomos et C. Palamas» (No 25 Nov. 1924). — *Αὐτόθι,* «C. Palamas «Aristote Valaoritis», *Ph. Stephanides et G. Katsimbalis,* «Poems by Costes Palamas» (No 40—41 Fevrier-Mars 1926). — *Αὐτόθι,* «C. Palamas «Pentasyllabes» (No 44—45, Juin—Juillet 1926). — *Αὐτόθι,* «*K. Constantinidis* «C. Palamas» (No 52—53 Fevrier—Mars 1927). — *Αὐτόθι, H. Pernot,* «C. Palamas» (No 56—57 Juin-Juillet 1927).— *Αὐτόθι,* «Psichari-Palamas» (No 58—59 Août-Sept. 1927). — *Αὐτόθι,* «*L. Roussel,* «Félibrige et Renaissance Grecque Moderne» (No 78—79, Avril—Mai 1929).—«*Le Messager d' Athènes*», «Traductions françaises d' un poète Grec» (14—4—1930).— «*Monde Hellénique*» (Feuilleton du —), «Un Poète Grec— C. Palamas» (No 4 et 11, Novembre 1906, Athènes). — «*Le Petit Méridional*» (Montpellier, No 17—3—1926).— «*La Semaine Égyptienne,* Numéro spécial consacré au poète Costis Palamas (Le Caire 15 Avril 1930).— «*The Times literary Supplement*» «A modern Greek play» 27 December 1923). —Ω.

—**Παλαμᾶς, *Λέανδρος.*** Σύγχρονος Ἕλλην ποιητὴς καὶ κριτικός, υἱὸς τοῦ ποιητοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, γεννηθεὶς τῷ 1891 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ ἐπεράτωσε τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα. Μεταβὰς ἀκολούθως εἰς Γενεύην καὶ Λονδῖνον χάριν οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν σπουδῶν, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέλαβε θέσιν ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, μετέπειτα δὲ τῆς Ἐκδοτικῆς, ἔνθα καὶ διατελεῖ μέχρι σήμερον. Ἐνωρὶς ἐμφανισθεὶς εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Πολιτικὴ Ἔκδοση», συνειργάσθη ἔκτοτε διὰ ποιημάτων καὶ κριτικῶν εἴς τινα περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν («Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», «Νουμᾶς», «Μοῦσα») καὶ τῆς Αἰγύπτου («Νέα Ζωή»). Βιβλία ἐξέδωκε κατὰ σειρὰν τὰ ἀκόλουθα: «Τὰ πρῶτα τραγούδια» (1907), «Τὰ τραγούδια τοῦ Λοριάνου» (1912) ποιήματα, «Ἡ Φοινικιὰ» (1912), «Ὁ ποιητὴς Ἰ. Ν. Γρυπάρης» (1920), «Ἴων Δραγούμης» (1921), κριτικὰ ἄρθρα, καὶ «Περὶ τοῦ Federal Reserve System τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν» (1927) καὶ «History of monetary enactments in Greece, I part» (1930), οἰκονομικὰς μελέτας. Γνώστης τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, μετέφρασεν ἐμμέτρως ὁλόκληρον τὴν τραγῳδίαν «Iphigénie» τοῦ Μωρεάς, ἀπὸ σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη διδαχθεῖσαν ἐν Ἀθήναις (1912), ἱκανὰς ἐκ τῶν «Stances» αὐτοῦ, καθὼς καὶ Ἄγγλους ποιητὰς (Keats, Emerson, Browning). Χαρακτηριστικὴ ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ εἶναι ἡ στιχουργία, ἔνθα παρουσιάζει ἐπιτυχῆ πρωτοτυπίαν τῶν κενῶν χρόνων (τονικῶν), ἐλάχιστα πρὸ αὐτοῦ ἐμφανιζομένην εἰς μεταφράσεις τοῦ Κογεβίνα καὶ στίχους τοῦ Μαλακάση. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

—**Παλαμᾶς, *Παναγιώτης.*** Διδάσκαλος τοῦ Γένους, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ περὶ τὸ 1722 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1802. Ἡ οἰκογένεια τούτου, ἐκ Δωρίδος καταγομένη, μετῴκησεν εἰς Μεσολόγγιον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, τὸ δὲ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἦτο ἀρχικῶς *Παλαμάρης,* με-

Digitized by Google

ταποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παναγιώτου εἰς *Παλαμᾶς*, ἵνα καταδείξῃ καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ὕστερον δὲ μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα ἐγένετο μαθητὴς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως καὶ τῶν ἄλλων ἐν Ἰωαννίνοις διδασκάλων. Ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τελειοτέραν παίδευσιν, διωρίσθη μετ' ὀλίγον καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολήν. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης παραιτηθεὶς τῷ 1760, ἐπέστρεψεν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου διωρίσθη σχολάρχης τῆς ὑπὸ τῆς κοινότητος συντηρουμένης σχολῆς, ἥτις ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ κατέστη περίφημος ἀνὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθον πλεῖστοι, ἐπιτυχῶς ὕστερον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διδάξαντες καὶ ἐν γένει ἐπὶ παιδείᾳ διαπρέψαντες, ὡς ὁ διάσημος ἰνδολόγος Δημήτριος ὁ Γαλανός. Τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ταύτης διετήρησε σχεδὸν ἀδιαλείπτως, πλὴν μικρᾶς διακοπῆς (1770—1773, λόγῳ τῆς τότε ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως), μέχρι τοῦ 1800, ὁπότε ἕνεκα γήρατος ἀπεχώρησε τῆς ἀπὸ τεσσαρακονταετίας σχολαρχίας. Ὁ Παλαμᾶς κατέλιπε πλεῖστα συγγράμματα ἀπολεσθέντα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Μόνον ἐπιστολαί τινες αὐτοῦ ἐσώθησαν, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, τὸν πατριάρχην Προκόπιον, τὸν Ἀναστάσιον τὸν Πάριον, τὸν Ἰωάννην Τρικούπην, τὸν διδάσκαλον Κωνσταντῖνον Καραπᾶνον καὶ πρός τινας ἄλλους. Ἐπίσης ἐπεμελήθη τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1758 ἔκδοσιν τῆς Γραμματικῆς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ.

ΕΡ. Μ.

—**Παλαμᾶς, *Χρηστάκης Μιχ.*** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ *Κωστῆ Παλαμᾶ*, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1849 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὡς νομαρχιακὸς γραμματεὺς τῷ 1875, ἐγένετο ἀκολούθως ἔπαρχος καὶ κατόπιν νομάρχης μέχρι τοῦ 1910, ὅτε ἀπεσύρθη τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας ἵνα δικηγορήσῃ εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ἦτο ἐκπρόσωπος τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος. Ἔγραψεν ἀπειρίαν ποιημάτων, ἱστορικῶν μελετῶν καὶ φιλολογικῶν ἔργων, δημοσιευθέντα εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς του. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἐμποροβιομηχανικοῦ συλλόγου Μεσολογγίου.

Χ. Γ. Ε.

Παλαμέντες (Palamedesz). —1) ***Ἀντώνιος***, ὁ λεγόμενος Stavaerts. Ὁλλανδὸς ζωγράφος ἐκ Ντέλφτ (1601—1673). Διεκρίθη ὡς ζωγράφος σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ προσωπογράφος, ἐπέτυχε δ' ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν φωτοσκιάσεων. Ἔργα του ἀπόκεινται εἰς πολλὰ εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα. Ἐν τῇ πινακοθήκῃ Μποργκέζε τῆς Ρώμης εὑρίσκεται μία ὡραία «Προσωπογραφία γυναικὸς» (ὑπ' ἀρ. 559) τοῦ καλλιτέχνου τούτου.

—2) ***Παλαμήδης***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1607—1638). Διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱππομαχιῶν.

Ι. Μ. Π.

παλάμη (ἡ)· τὸ κοῖλον τῆς χειρός: παροιμ. «ἐν τῇ παλάμῃ καὶ οὕτω βοήσωμεν» ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνωμεν πρῶτον τὰ χρήματα καὶ κατόπιν νὰ δίδωμεν τὸ πωλούμενον· || μέτρον μήκους, τὸ δέκατον τοῦ βασιλικοῦ πήχεως ἢ μέτρου.

—*[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *παλάμη* ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῆς χειρός, ὑπτίαν τηρούσης θέσιν. Σημειώσεως ἄξια ἐπὶ τῆς παλάμης εἶναι: 1) Δύο σαρκώδεις ἐξοχαί, ὧν ἡ μὲν παρὰ τὸ κερκιδικὸν (ἔξω) χεῖλος ὀνομάζεται *θέναρ* καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μυῶν κινούντων τὸν ἀντίχειρα, ἡ δὲ παρὰ τὸ ὠλένιον (ἔσω) χεῖλος καλεῖται *ὀπισθέναρ* καὶ ἀπαρτίζεται ἐκ μυῶν κινούντων τὸν μικρὸν δάκτυλον. 2) Τὸ *κοῖλον τῆς παλάμης*, κείμενον μεταξὺ θέναρος καὶ ὀπισθέναρος, πληρούμενον δ' ὑπὸ τενόντων καὶ ὑπὸ τῶν ἑλμινθοειδῶν καὶ τῶν μεσοστέων μυῶν· καὶ 3) Τρεῖς κύριαι *γραμμαὶ* ἢ *αὔλακες*, ἤτοι ἡ *ἀνωτέρα*, διήκουσα ἐκ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ κάτω τοξοειδῶς περὶ τὴν βάσιν τοῦ θέναρος καὶ ἑνουμένη μετὰ τῆς μέσης γραμμῆς κατὰ τὸ κερκιδικὸν χεῖλος τῆς παλάμης, σχηματιζομένη δὲ ἐκ τῆς κάμψεως τοῦ ἀντίχειρος ἐπὶ τὸ κοῖλον τῆς παλάμης, ἡ *μέση*, ὁριζοντία, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν κάμψιν τοῦ δείκτου, καὶ ἡ *κατωτέρα*, παράλληλος τῇ προηγουμένῃ, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν κάμψιν τῶν τριῶν τελευταίων δακτύλων.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

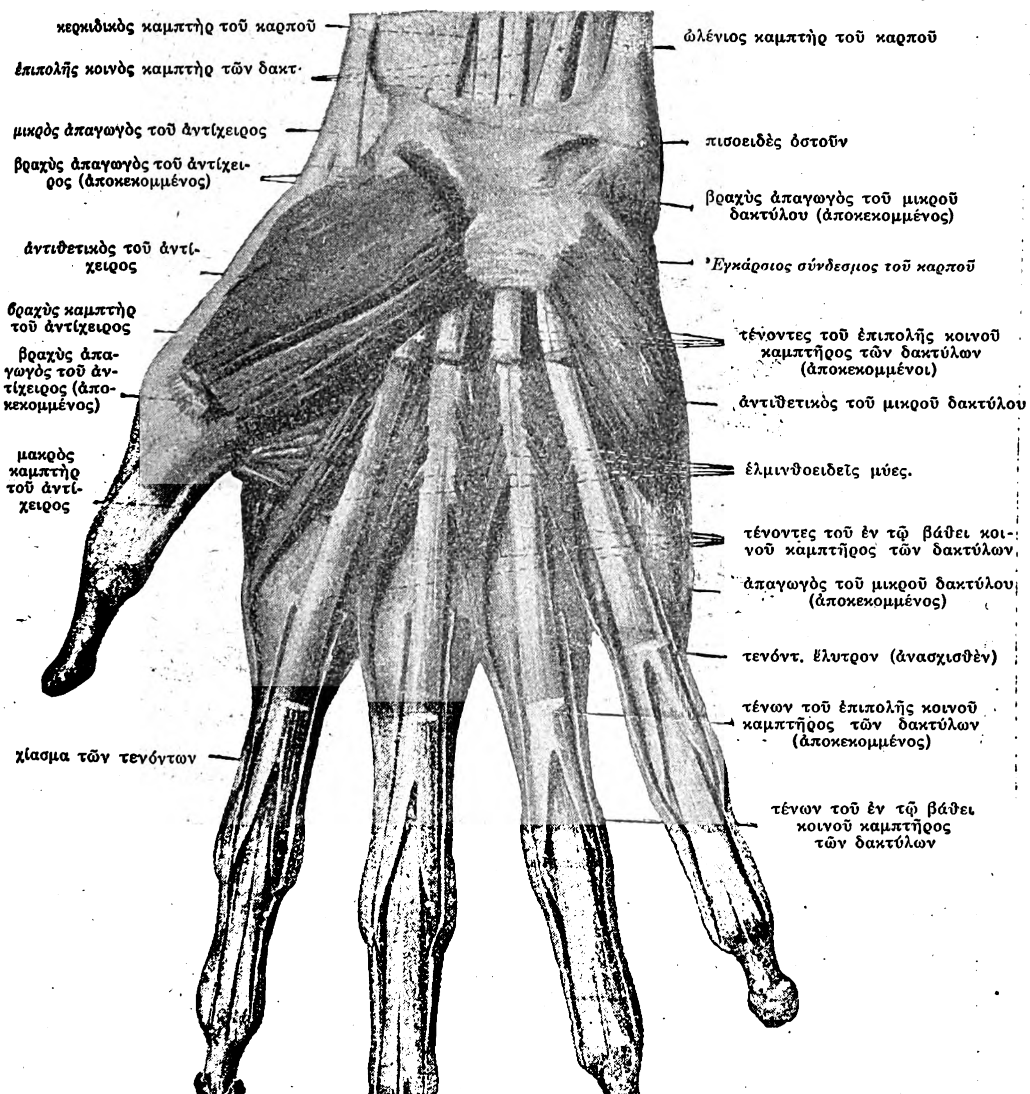

Οἱ μύες τῆς παλάμης τῆς δεξιᾶς χειρὸς (2α στιβάς)· (ὁ βραχὺς ἀπαγωγὸς τοῦ ἀντίχειρος, ὁ ἀπαγωγὸς καὶ ὁ καμπτὴρ τοῦ μικροῦ δακτύλου ἀπεκόπησαν, ἐκ δὲ τῶν τενόντων τοῦ ἐπιπολῆς κοινοῦ καμπτῆρος τῶν δακτύλων ἀφῃρέθη ἓν τμῆμα (Spalteholtz).

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *χειρομαντεία*.

—*[Μετρ.]* Καλεῖται *παλάμη* παλαιὸν λαϊκὸν μέτρον μήκους, διάφορον μὲν κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς, βασισθὲν ὅμως πάντοτε κατ' ἀρχὴν εἰς ὡρισμένον μῆκος τῆς χειρός. Οὕτω παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ἀντεστοίχει ἀρχικῶς πρὸς 4 δακτύλους, ἤτοι τὸ $^1/_4$ τοῦ ποδὸς (0,0739 μ.) ἀποκαλουμένη μικρὰ παλάμη (palmus minor), μεταγενεστέρως δὲ πρὸς 12 δακτύλους, ἤτοι $^3/_4$ τοῦ ποδὸς (0,225 μ.), μετονομασθεῖσα εἰς μεγάλην παλάμην (palmus major). Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης προέκυψε καὶ ἡ ἰταλικὴ *παλάμη* (palmo), ἥτις ἦτο ἰσοδύναμος εἰς Ρώμην πρὸς 0,223 μ., εἰς Νεάπολιν πρὸς 0,263 μ., εἰς Παλέρμον πρὸς 0,258 μ., εἰς Σαρδηνίαν πρὸς 0,248 μ., εἰς Νίκαιαν πρὸς 0,261 μ. καὶ ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν μαρμάρων, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς 0,25 μ., ἤτοι 64 κυβ. παλ.=1 κυβικὸν μέτρον. Παρὰ τοῖς Γάλλοις ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι πρό τινος εἰς τοὺς λιμένας καὶ τὴν ναυτιλίαν πρὸς 0,29 μ. διὰ τὴν καταμέτρησιν τῆς διαμέτρου τῶν ἱστίων. Παρ' ἡμῖν, διὰ τοῦ διατάγματος, δι' οὗ εἰσήχθη, θεωρητικῶς τοὐλάχιστον, τὸ δεκαδικὸν μετρικὸν σύστημα, ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τὸ δεκατόμετρον, ἤτοι τὸ $^1/_{10}$ τοῦ μέτρου.

Ι. Α. Β.

—*[Ναυτ.] Παλάμη* (κοιν. *παλαμήθρα* ἢ *βαρδαμᾶς*) καλεῖται ἐργαλεῖον τοῦ ἱστιορράφου, ἀποτελούμενον ἐξ ἡμιχειροκτίου ἐξ ὀθόνης ἢ ἐκ δέρματος, φέροντος δὲ κατὰ τὸ κέντρον του ἐρραμμένον δισκίον χαλύβδινον μετὰ τυφλῶν ὀπῶν, ὡς αἱ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν κοινῶν δακτυληθρῶν ραφῆς. Φορεῖ δὲ τὴν παλάμην ὁ ἱστιορράφος εἰς τὴν δεξιάν του χεῖρα μὲ τὸ δισκίον εἰς τὸ κέντρον τῆς παλάμης, δι' ὃ καὶ τοῦ ἐργαλείου ἡ ὀνομασία. Χρησιμεύει ὅπως δι' αὐτῆς ὠθῆται ἡ ἱστιορραφὶς πρὸς ἔμπηξίν της.

Ἐπίσης *παλάμη* καλεῖται μεῖγμα ἐκ στέατος, θείου καὶ πίσσης, δι' οὗ, ἐν θερμῇ καταστάσει ὄντος, παλαμίζομεν τὰ ξυλίνην καὶ ἀνεπιχάλκωτον τὴν γάστραν ἔχοντα πλοῖα (βλ.λ. *παλαμίζω*).

Σ. Ε. Λ.

Παλάμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης (βλ. *Γιαγιᾶ*-Μπασῆ).

παλαμηδεία (ἡ) (Palamedea) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριδῶν*, περιλαμβάνον ὑδροχαρῆ πτηνὰ ἰθαγενῆ τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παλαμηδεία ἡ κερασφόρος* (Palamedea cornuta), κατὰ τὸ μέγεθος ὅμοια πρὸς ἰνδόρνιθα, μὲ ράμφος εὐθύ, ἄνω σιαγόνα ἐλαφρῶς κυρτήν, ρώθωνας φοειδεῖς τοποθετημένους κατὰ τὸ μέσον τοῦ ράμφους, πόδας χονδρούς, καλυπτομένους ὑπὸ μελανοῦ καὶ λεπιδωτοῦ δέρματος. Οἱ δάκτυλοι εἶναι ἀνθεκτικοί, κεχωρισμένοι ἀλλήλων, φέρουν δὲ ἰσχυροὺς ὄνυχας. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι μελανοί· ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι μελανοπυρρὸς μετὰ μελανῶν μικρῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἀπὸ τῆς κοιλίας μέχρι τῆς οὐρᾶς διήκει ἐπιμήκης λευκὴ ταινία. Ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν καὶ ἀναπαύεται ἐπὶ τῶν παρ' αὐτὰς δένδρων, τρέφεται δὲ ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ τρυφερῶν φύλλων. Τὴν φωλεὰν κατασκευάζει ἐντὸς θάμνων. Ἡ θήλεια γεννᾷ κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον δύο εὐμεγέθη ᾠά. Τὸ κρέας της εἶναι ἐδώδιμον. Ζῇ κατὰ ζεύγη καὶ σπανιώτερον καθ' ὁμάδας.

Δ. Ν. Π.

Παλαμῆδες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς ἐπικινδύνων ὑφάλων τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Κερασοῦντος (πλάτ. 44° 56' Β., μῆκ. 38° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2236: Cap Yasun to fort Anakria). Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται Kior Tam.

Σ. Ε. Λ.

Παλαμήδης *[Μυθολ.]*. Περιώνυμος διὰ τὴν σοφίαν του μυθικὸς ἥρως, τῶν μύθων τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα στοιχεῖα ὑπῆρχον εἰς τὰ Κύπρια ἔπη. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ναυπλίου (υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ τῆς Δαναΐδος Ἀμυμώνης) καὶ τῆς Κλυμένης ἢ Φιλύρας ἢ Ἡσιόνης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Οἴακος καὶ Ναυσιμέδοντος. Ὅτε ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν διαφόρων ἡγεμόνων τῶν Ἀχαιῶν ἡ κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατεία, εἰς τὴν σύνεσιν καὶ προνοητικότητα τούτου στηριζόμενοι ἤλπισαν οὗτοι ὅτι θ' ἀποβῇ ὑπὲρ αὐτῶν ὁ κατὰ τῶν Τρώων ἀγών. Οὗτος ἀπεκάλυψε διὰ τεχνάσματος ὅτι ἦτο πλαστὴ ἡ παραφροσύνη τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἠνάγκασε τοῦτον ἄκοντα νὰ συνεκστρατεύσῃ εἰς Τροίαν. Ἕνεκα τῆς αἰτίας ταύτης καὶ τῆς ἀντιζηλίας διὰ τὴν σοφίαν του, ἔτρεφεν ἀδιάλλακτον κατ' αὐτοῦ μῖσος ὁ πολυμήχανος τῆς Ἰθάκης βασιλεύς, ἕως ὅτου ἐξώντωσεν αὐτόν, φονεύσας τοῦτον μετὰ τοῦ Διομήδους ἐνῷ ἥλιευε (*Παυσ.* Χ. 31. 2) ἢ πείσας τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ λιθοβολήσουν αὐτὸν ὡς προδότην, διότι εὑρίσκετο εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Πριάμου, ὡς ψευδῶς τὸν κατήγγειλε, παρουσιάσας πλαστὴν ἐπιστολήν, κατὰ τὸν μυθογράφον Ὑγῖνον καὶ τὸν Ὀβίδιον. Τόσον περιώνυμος εἶχε καταστῆ διὰ τὴν σοφίαν τον ὁ ἥρως οὗτος, ὥστε ἀπέδωσαν εἰς αὐτὸν ποικίλας ἐφευρέσεις. Οὕτως εἰς αὐτὸν ἀπε-

Digitized by Google

δόθη ἡ ἐπινόησις σχεδίων μαχῶν καὶ στρατιωτικῶν παρατάξεων, ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτιλίας, τῶν φάρων, τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τῶν ἀριθμῶν, ἡ ἐπινόησις τῆς διαιρέσεως τοῦ χρόνου εἰς μῆνας, ἡμέρας καὶ ὥρας, ἡ μετατροπὴ τῶν φοινικικῶν στοιχείων εἰς τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (ἡ ἐφεύρεσις τῶν γραμμάτων π, φ, χ), ἡ ἐφεύρεσις ἀκόμη διαφόρων παιγνίων, τῶν κύβων καὶ πεσσῶν, διὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν ὁποίων ἐλέγετο ὅτι εἶχεν ἀνεγείρει καὶ τὸν ναὸν τῆς Τύχης ἐν Ἄργει (*Παυσ.* Π. 20. 3). Ἐφημίζετο ἀκόμη ὅτι ἦτο ὁ ἐπισημότερος τῶν συγχρόνων του ἰατρῶν, ἀστρονόμων (προέλεγε τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ καὶ τὰς ἐκλείψεις ἡλίου καὶ σελήνης) καὶ ποιητῶν, ἀλλ' ὅτι τὰ ποιήματά του ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος. Οἱ μῦθοι τοῦ Παλαμήδους ἐνέπνευσαν τήν τε ἀρχαίαν λογοτεχνίαν καὶ καλλιτεχνίαν. Οὕτως ὑπῆρχεν ἔπος «Παλαμήδεια» ἀγνώστου ποιητοῦ, τραγῳδίαι ἐπιγραφόμεναι «Παλαμήδης», τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων τραγικῶν, ἀπολεσθεῖσαι, ἀπολογία Παλαμήδους τοῦ ῥήτορος Γοργία, σῳζομένη, καὶ κατηγορία τοῦ Ὀδυσσέως (κατὰ τοῦ Παλαμήδους) τοῦ Ἀλκιδάμου. Ὁ Πολύγνωτος εἶχε ζωγραφήσει τὸν Παλαμήδη παίζοντα μετὰ τῶν φίλων του, καὶ ἐχθρῶν κοινῶν τοῦ Ὀδυσσέως, Αἴαντος τοῦ Σαλαμινίου καὶ Θερσίτου, κύβους εἴς τε τὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ποικίλην Στοὰν καὶ τὴν ἐν Δελφοῖς Λέσχην τῶν Κνιδίων, ὁ Παρράσιος εἶχε ζωγραφήσει τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀποκαλύψεως τῆς πλαστῆς παραφροσύνης τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὸ τοῦ Παλαμήδους καὶ ἄλλοι ζωγράφοι καὶ ἀγγειογράφοι ἄλλα ἐπεισόδια τοῦ βίου του. Εὑρίσκεται ἡ μορφὴ τοῦ Παλαμήδους ἀκόμη ἐγγεγλυμμένη εἰς δακτυλιολίθους.

Ἱερὸν τοῦ ἥρωος τούτου μετ' ἀνδριάντος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀπέναντι τῆς νήσου Λέσβου μικρασιατικῇ πόλει Αἰολίᾳ, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸν ἀπόκρημνον τοῦ Ναυπλίου βουνόν, ὅστις ἀπ' αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομά του *Παλαμήδιον* τὸ γνωστὸν ὀχυρώτατον φρούριον. Ἡ σοφία του ἔγινεν ἀφορμὴ δημιουργίας πολλῶν μεταφορικῶν ἐκφράσεων, ὡς ἡ παροιμία «Παλαμήδους ἐξεύρημα», λεγομένη ἐπὶ πάσης σοφῆς ἀνθρωπίνης ἐπινοήσεως, ἡ φράσις «Παλαμήδειον βούλευμα», λεγομένη περὶ παντὸς σοφοῦ ἀνθρωπίνου σχεδίου ἐπιχειρήσεως, καὶ ἡ φράσις «Παλαμήδους σοφώτερος», λεγομένη περὶ παντὸς ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἡ σοφία προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. *Παλαμήδης Ἐλεατικὸς* εἶχεν ἐπίκληθῆ διὰ τὴν ἀγχίνοιάν του καὶ ὁ στωϊκὸς φιλόσοφος *Ζήνων ὁ Ἐλεάτης*.

Πλὴν τοῦ μυθικοῦ ἥρωος γνωστοὶ ἐκ τῆς ἱστορίας μὲ τὸ ὄνομα *Παλαμήδης* εἶναι καὶ σατράπης τις ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ καὶ Θεσσαλός τις ἐκ τῆς πόλεως Λαρίσης. ΚΑΨ.

— **Παλαμήδης.** Ἡγεμὼν τῆς Αἴνου, Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ τοῦ ἐκ Γενούης οἴκου τῶν Κατελούζων (Gateluzzi), ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ Νικολάου, ἀδελφοῦ ἢ θείου τοῦ Ἰωάννου Κατελούζου, ἡγεμόνος τῆς Λέσβου, ὅστις ἐπωφελούμενος τὸν μεταξὺ Βενετίας καὶ Γενούης ἐκραγέντα πενταετῆ πόλεμον (1376—1381) κατέλαβε τὴν Αἶνον καὶ ἐγένετο ἱδρυτὴς ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας, ἐπεκταθείσης σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ τῆς Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης. Πολυτίμους πληροφορίας περὶ Παλαμήδους κατέλιπεν ἡμῖν Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος, ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ἐν Αἴνῳ κατὰ τὸ εἰς Ἀνατολὴν ταξίδιόν του. Περὶ τὸ 1446 ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Τούρκους, περὶ δὲ τὸ 1455 κατελύθη τὸ κράτος αὐτοῦ ὑπὸ τούτων. Οἱ νόθοι υἱοί του Νικόλαος καὶ Δουκῖνος ὡδηγήθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς φυλακάς, ὅπου, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῶν βασάνων, ἠρνήθησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἠσπάσθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν. Μετ' ὀλίγον ὅμως, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Μεχμὲτ πασᾶ, τοῦ κατακτητοῦ τῆς Λέσβου, ἐρρίφθησαν καὶ πάλιν εἰς τὰς φυλακάς, ἀπαγχονισθέντες μετά τινας ἡμέρας. Α. Θ. Σ.

— **Παλαμήδης ὁ *Ἐλεατικός*.** Ἀρχαῖος Ἕλλην γραμματικός. Εἶναι γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τοῦ Σουΐδα, καθ' ὃν ἔγραψε: «Κωμικὴν καὶ τραγικὴν λέξιν», «Ὀνοματολόγον» καὶ «Γνώμην εἰς Πίνδαρον τὸν ποιητήν». Κατά τινας, τὸ τελευταῖόν του ἔργον εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ διασῳζόμενα ἀρχαῖα σχόλια εἰς τὸν Πίνδαρον. Περὶ τοῦ Παλαμήδους διατριβὴν ἔγραψεν ὁ Jahn (Ἀμβοῦργον 1837). Π. Ν. Π.

Παλαμήδης. —1) *Ἰωάννης.* Ἕλλην, πιθανῶς ἐκ Κρήτης καταγόμενος, ζήσας τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐν Βενετίᾳ, ὅπου διετήρει τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ ἐτυπώθησαν βιβλία τινά, τὸ πλεῖστον ἑλληνικά.

— 2) *Γεώργιος.* Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΣΤ'—ΙΖ' αἰῶνος, συγγράψας εἰς στίχους ἱστορίαν τοῦ βοεβόδα τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου. Ἡ ἱστορία αὕτη, ἀνέκδοτος ἔτι, σῴζεται ἐν χειρογράφῳ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5.573 κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου. ΕΡ. Μ.

— **Παλαμήδης,** *Ῥήγας.* Ἕλλην πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1794 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1872. Υἱὸς προὔχοντος τῆς Πελοποννήσου καρατομηθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐσπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης, εἶτα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη γραμματεὺς παρὰ τῷ δραγομάνῳ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς, διετέλει δὲ ταυτοχρόνως καὶ σύμβουλος τῶν προεστώτων τοῦ Μωρέως. Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μετέσχεν αὐτῆς καὶ ἐπολέμησεν εἰς Βαλτέτσιον, εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ εἰς πλείστας ἄλλας μάχας. Διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος ἐνυμφεύθη τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν θυγατέρα τοῦ πασᾶ τῆς Λαρίσης, ἥτις βαπτισθεῖσα ἐγένετο μία τῶν διαπρεπεστέρων δεσποινῶν τῆς περιόδου τῆς πρώτης ἑλληνικῆς δυναστείας. Ὁ Παλαμήδης διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος εἰς τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις τοῦ Ἄστρους, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Ἑρμιόνης καὶ τοῦ Ἄργους. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου διετέλεσε μέλος τοῦ Πανελληνίου καὶ γερουσιαστής, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελθούσης συνελεύσεως ὡς πληρεξούσιος Τριπόλεως. Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διωρίσθη νομάρχης, εἶτα δὲ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Διετέλει τοιοῦτος ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843. Συνελθὸν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας τὴν ἰδίαν νύκτα, συνεμερίσθη τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ καὶ προέβη εἰς τὸν διορισμὸν κυβερνήσεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ, εἰς ἣν ὁ Παλαμήδης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ 1843 μετέσχε τῆς ἐκπονήσεως τοῦ Σύνταγμα ἐπιτροπῆς καὶ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἀπολύσεως ἐκ τῶν δημοσίων θέσεων τῶν ἑτεροχθόνων. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἑλληνικῆς βουλῆς διετέλεσε δὶς πρόεδρος αὐτῆς, τῷ δὲ 1847 ἀνέλαβεν, εἰς τὴν κυβέρνησιν Κωλέττη, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν Ἀντωνίου Κριεζῆ τῷ 1849. Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν τῷ 1854 κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐγένετο αὖθις ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Καθ' ὅλον τὸν βίον του ἐξελέγετο βουλευτὴς Μαντινείας. Συνέγραψε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ὁ ἑλληνικὸς ἀγών», «Ποία ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐθνικῶν ἀποφάσεων», «Πρόχειρος ἀπάντησις ἐπὶ τῶν περὶ εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον ἱστορουμένων ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν λεγομένων ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ν. Σπηλιάδη». Θ. Β.

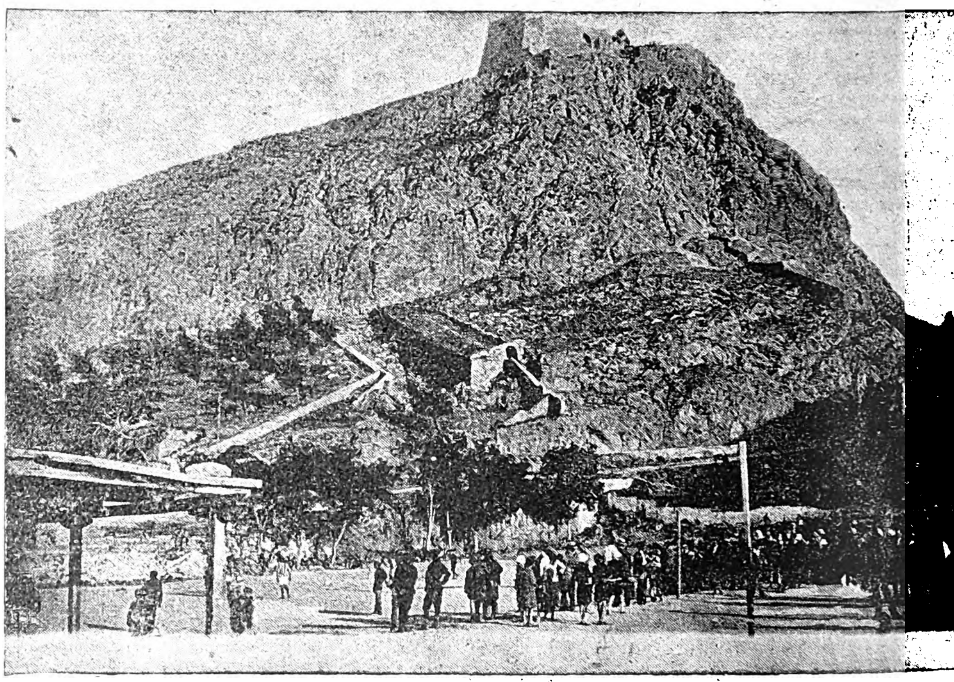

Ἄποψις τοῦ Παλαμηδίου.

Παλαμήδιον, καὶ *Παλαμήδειον [Γεωγρ.].* Θρυλικὸν βουνὸν πρὸς Α. τοῦ Ναυπλίου, ὕψους 217 μέτρων. Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ *Παλαμήδους* (βλ. λ.), υἱοῦ τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κλυμένης, εἶναι δὲ ἀναβατὸν ἐξ ἀνατολῶν δι' ἐπικλινοῦς πρὸς τὴν Πρόνοιαν ὁδοῦ, ἐκ δὲ τοῦ Ναυπλίου διὰ ζητοειδοῦς λιθίνης κλίμακος 890 βαθμίδων. Αἱ λοιπαὶ πλευραὶ αὐτοῦ εἶναι ἀπόκρημνοι.

Ὡς ὀχυρώτατον φρούριον διεδραμάτισε σοβαρὸν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ πρόσωπον. Πρῶτος ὀχυρώσας τὸ Παλαμήδιον ἦτο ὁ Λέων Σγουρός, μετ' αὐτὸν ὁ Βιλλαρδουῖνος (1247) καὶ ὁ Γουϊντ' Ἐνζιέν. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ὅτε ἐτέθησαν ἐν χρήσει τὰ κανόνια, οἱ Ἐνετοὶ μετέτρεψαν τὰς ὀχυρώσεις, ὥστε νὰ προσαρμοσθῶσιν αὗται πρὸς τὴν τότε πολεμικὴν τακτικήν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπηύξησαν ταύτας, οἱ δ' Ἐνετοί, ἀνακαταλαβόντες τὸ Ναύπλιον, συνεπλήρωσαν τὰς ὀχυρώσεις τοῦ Παλαμηδίου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ νῦν εἰσέτι κρίνονται αὗται τεχνικώταται. Τῷ 1715 ὁ γενικὸς προβλεπτὴς καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑνετίας Αὐγουστῖνος Σαγρέδος συνεπλήρωσε τὴν ὀχύρωσιν δι' 8 αὐτοτελῶν προμαχώνων ἀλληλοϋποστηριζομένων, μετὰ θαυμασίων ἀποθηκῶν ὑλικοῦ καὶ δεξαμενῶν ὀμβρίων ὑδάτων. Ἕκαστος τῶν προμαχώνων ἔλαβε τότε τὸ ὄνομα διασήμου Ἑνετοῦ, ἤτοι: «Μοροζίνης» «Σαγρέδος» «Γριμάνης» «Δολφῖνος» κλπ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ προμαχῶνες ἔλαβον τουρκικὰ ὀνόματα, μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τοῦ Παλαμηδίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἑλληνικὰ τοιαῦτα. Ἀνερχόμενός τις ἐκ Ναυπλίου πρὸς Παλαμήδιον συναντᾷ πρῶτον τὸν προμαχῶνα Δενὶζ-Καποῦ, μετονομασθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων «Ρομπέρ», εἰς μνήμην τοῦ ὁμωνύμου Γάλλου ταγματάρχου πεσόντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶτα εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν προμαχῶνα «Σαγρέδου» (Μπαζιριὰν-Τάμπια), μετονομασθέντα εἰς «Μιλτιάδου», ὕψους 22 μ., μὲ φοβερὸν κανονοστάσιον, 20 καπνοθυρίδας καὶ πολλὰς γύρωθεν ὁπλοθυρίδας, μὲ σιδηρόφρακτον θύραν ὑποστηριζομένην δι' ἐπὶ τούτῳ προέχοντος ὀχυρώματος, καὶ ἔχοντα 7 θολωτὰς ἀποθήκας καὶ μεγίστην δεξαμενὴν ὑετίων ὑδάτων. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχει ναΐσκος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἄνωθεν δὲ τῆς πύλης τοῦ προμαχῶνος τούτου εἶναι ἐντετειχισμένη ἐνεπίγραφος πλὰξ μαρμαρίνη, φέρουσα γεγλυμμένον τὸν λέοντα τῆς Ἑνετίας.

Ἐν συνεχείᾳ ἔρχονται οἱ προμαχῶνες: «Φωκίων» (Ταβὶλ-ντάπια), «Ἐπαμεινώνδας» (Σεϊτὰν ντάμπια), ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πύλης τοῦ ὁποίου ὑπάρχει λιθίνη πλάξ, ἐφ' ἧς εἶναι γεγλυμμένα τὰ σύμβολα τῆς τουρκοκρατίας, κεφαλοθραύστης, σαρίκιον καὶ ἀραβικὴ σπάθη, «Λεωνίδας» ἢ «Ἀμυγδαλῆ» (Τοπρὰκ-ντάπια), «Τὸ φρουραρχεῖον» (Τζιδὰρ-ντάπια), «Θεμιστοκλῆς» (Καρὰ-ντάπια), κάτωθεν τοῦ ὁποίου χαίνει κρημνὸς καλούμενος «Ἀρβανιτιά», διότι κατεκρημνίσθησαν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καπετὰν Τζετζαερλῆ πασᾶ τῷ 1779 οἱ Ἀλβανοί, καὶ τέλος ὁ «Γιουροὺς ντάπια» ἢ «Ἀχιλλεύς», ταπεινότερος τῶν λοιπῶν, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ συγκροτήματος. Ὠνομάσθη «Γιουρούς», διότι δι' αὐτοῦ τῷ 1715 κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὸ Παλαμήδιον. Ἐπίσης δι' αὐτοῦ εἰσεπήδησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἅλωσίν του (29 Νοεμβρίου 1822).

Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τὸ Παλαμήδιον ἐπολιορκήθη στενῶς, πλὴν ἡ ἐμφάνισις τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη διεσκόρπισε τοὺς πολιορκητάς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη ἐπολιορκήθη στενότατα, ἰδίᾳ μετὰ τὴν καταναυμάχησιν ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ τοῦ ὑπὸ τὸν Μεχμὲτ πασᾶν τουρκικοῦ στόλου, ἀποπειραθέντος νὰ σιτίσῃ τὸ Παλαμήδιον. Τέλος ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ἀφοῦ δι' ἐνθουσιώδους προκηρύξεως παρώτρυνε τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ηὐχήθη νὰ ἑορτασθῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου «διὰ τῆς ἁλώσεως τοῦ ἰσχυροτέρου φρουρίου τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος», διέταξεν ἔφοδον τὴν νύκτα τῆς 29ης Νοεμβρίου 1822. Ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἀνῆλθε διὰ κλίμακος ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ προμαχῶνος «Γιουρούς» ὁ Δημ. Μοσχονησιώτης καί, κατόπιν συνθήματος, ὁ Σταϊκόπουλος καὶ 50 ἐπίλεκτοι. Μετὰ τὴν ἀλλεπάλληλον κατάληψιν τῶν ἄλλων προμαχώνων, ἡ ἡμέρα τῆς 30 Νοεμβρίου 1822 εὗρε τοὺς Ἕλληνας κυρίους

Digitized by Google

τοῦ Παλαμηδίου. Ἀμέσως ἀνευρόντες οὗτοι τὸν ναΐσκον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐτέλεσαν συγκινητικὴν δοξολογίαν, ἔξαλλοι δὲ ἐκ χαρᾶς, πυροβολοῦντες καὶ ἀλαλάζοντες, ἔψαλλον τὸ ἔκτοτε καταστὰν δημῶδες:

«Ὅλα τὰ κάστρα κι' ἂν χαθοῦν καὶ ὅλα κι' ἂν ρημάξουν τὸ Παλαμήδι τ' ὄμορφο Θεὸς νὰ τὸ φυλάξῃ».

Ἡ ἅλωσις τοῦ Παλαμηδίου, τοῦ «Γιβραλτὰρ τῆς Ἑλλάδος», κατὰ τὸν De la Gravière, ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ καὶ θάρρους τοὺς ἀγωνιζομένους, προβλέποντας ὅτι δι' αὐτοῦ ἐστηρίζετο στερρῶς ἡ ἐπανάστασις, ὡς πράγματι συνέβη, μὴ τολμήσαντος τοῦ Ἰμπραὴμ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Παλαμηδίου. Γ. Θ. ΔΡΑΒΙΛΛΑΣ

παλαμήθρα (ἡ)· βλ. λ. *παλάμη [Ναυτ.]*.

παλαμιὰ (ἡ)· ἰδιωματ., κτύπημα διὰ τῆς παλάμης.

παλαμιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων ἔκτασιν μιᾶς παλάμης, σπιθαμιαῖος.

— παλαμιαία περιτονία *['Ανατομ.]*. —1) Ἡ *ἐπιπολῆς παλαμιαία περιτονία* κατὰ μὲν τὰ πλάγια τῆς παλάμης περιβάλλει τοὺς μῦς τοῦ θέναρος καὶ τοῦ ὀπισθέναρος, κατὰ δὲ τὸ κοῖλον τῆς παλάμης, παχυτέρα οὖσα καὶ καλουμένη ἐνταῦθα *παλαμιαία ἀπονεύρωσις*, καλύπτει τοὺς τένοντας τῶν καμπτήρων μυῶν καὶ τοὺς ἑλμινθοειδεῖς μῦς, κατὰ τῶν παλαμιαίων ἀγγείων καὶ νεύρων· ἔχει δ' ἡ παλαμιαία αὕτη ἀπονεύρωσις σχῆμα τριγώνου, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν καρπόν, ἡ δὲ βάσις εἰς τὰς κεφαλὰς τοῦ 2ου—5ου μετακαρπίου ὀστοῦ, ἔνθα καὶ σχίζεται εἰς 4 γλωχῖνας ἢ ὀδοντώματα, ἅτινα συνάπτονται μετὰ τῶν ἐλύτρων τῶν τενόντων καὶ μετὰ τοῦ δέρματος. —2) Ἡ *ἐν τῷ βάθει παλαμιαία περιτονία* καλύπτει τοὺς μεσοστέους μῦς, προσφυομένη εἰς τὰ παλαμιαῖα χείλη τῶν μετακαρπίων ὀστῶν. Ι. Π.

—παλαμιαῖα τόξα *['Ανατομ.]*. —1) *Ἐπιπολῆς παλαμιαῖον τόξον.* Τοῦτο σχηματίζεται κυρίως ὑπὸ τῆς *παλαμιαίας* μοίρας τῆς ὠλενίου ἀρτηρίας, ἀναστομουμένης μετὰ τοῦ ἐπιπολῆς παλαμιαίου κλάδου τῆς κερκιδικῆς. Κείμενον μετὰ δύο δορυφόρων φλεβῶν ὑπὸ τὴν παλαμιαίαν ἀπονεύρωσιν, μεταξὺ ταύτης καὶ τῶν τενόντων τῶν καμπτήρων μυῶν, περιγράφει τόξον, οὗ τὸ κοῖλον βλέπει πρὸς τὸν καρπόν· ἀντιστοιχεῖ δ' ἔξωθεν εἰς γραμμὴν τοξοειδῆ, φερομένην διὰ μέσου τοῦ τριγώνου, τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς μέσης γραμμῆς ἢ αὔλακος τῆς παλάμης. Ἐκ τοῦ κυρτοῦ δὲ τοῦ τόξου τούτου ἐκφύονται αἱ *κοιναὶ παλαμιαῖαι ἀρτηρίαι* τῶν δακτύλων, τρεῖς οὖσαι, καὶ ἡ *ἰδία παλαμιαία ἀρτηρία* τοῦ 5ου δακτύλου. —2) *Τὸ ἐν τῷ βάθει παλαμιαῖον τόξον.* Σχηματίζεται τοῦτο κυρίως ὑπὸ τῆς παλαμιαίας μοίρας τῆς κερκιδικῆς ἀρτηρίας, ἀναστομουμένης μετὰ τοῦ ἐν τῷ βάθει παλαμιαίου κλάδου τῆς ὠλενίου ἀρτηρίας. Εἶναι ἧττον κυρτόν, ἀλλὰ μακρότερον τοῦ ἐπιπολῆς, καὶ στρέφει τὸ κυρτὸν πρὸς τοὺς δακτύλους. Κεῖται μετὰ δύο δορυφόρων φλεβῶν ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν μετακαρπίων ὀστῶν καὶ τῶν παλαμιαίων μεσοστέων μυῶν, καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν τενόντων τῶν καμπτήρων μυῶν, ἀντιστοιχεῖ δὲ 2,5 έκ. ἄνωθεν τῆς μέσης γραμμῆς τῆς παλάμης. Ἐκ τοῦ κυρτοῦ δ' αὐτοῦ ἐκφύονται αἱ *παλαμιαῖαι μετακάρπιοι ἀρτηρίαι*, τέσσαρες οὖσαι. Ι. Π.

—παλαμιαῖαι φλέβες *['Ανατομ.]*. Αἱ μὲν τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν παλαμιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν δακτύλων, αἱ δὲ εἰς τὴν τοῦ μετακαρπίου. Αἱ δακτυλικαὶ συμβάλλουσιν εἰς τὸ *ἐπιπολῆς παλαμιαῖον φλεβικὸν τόξον*, αἱ δὲ μετακάρπιοι εἰς τὸ *ἐν τῷ βάθει* τοιοῦτον. Ἐκ δὲ τῶν παλαμιαίων τούτων τόξων ἐκπορεύονται αἱ δύο *κερκιδικαὶ* καὶ αἱ δύο *ὠλένιοι φλέβες*, συνοδεύουσαι τὰς ἀντιστοίχους ἀρτηρίας. Ι. Π.

παλαμίδα (ἡ), ἢ *παλαμύδα [Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *πηλαμὺς* (βλ. λ.).

Παλαμιδᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου Ὕδρας (πλάτ. 37° 19′ 40″ Β., μῆκ. 23°26′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhoko islands), $2^1/_4$ μίλλ. Δ. ΝΔ. τοῦ λιμένος τῆς Ὕδρας. Ἀνοικτὸς πρὸς ΣΒ. (ΒΔ.) ἔχει πρὸ αὐτοῦ νησῖδα φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

παλαμίδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὀνωνίς*.

παλαμιδοκόπαδο (τό)· κοπάδι ἀπὸ παλαμίδες.

παλαμίζω· ἐπιθέτω τὴν παλάμην: «ἐπαλάμισε τὸ Εὐαγγέλιον» ἔθεσε τὴν χεῖρά του ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου διὰ νὰ ὁρκισθῇ || «παλαμίζω τὸ πλοῖον» ἐπαλείφω προσεκτικῶς τὴν γάστραν τοῦ πλοίου διὰ *παλάμης* (βλ. λ.) τοῦ μείγματος.

παλαμικοὶ μύες *['Ανατομ.]*. —1) *Βραχὺς παλαμικός.* Μικρὸς μῦς τοῦ ὀπισθέναρος. —2) *Μακρὸς παλαμικός.* Μῦς τῆς καμπτικῆς ἐπιφανείας τοῦ πήχεως, ἐκφυόμενος ἐκ τῆς παρατροχιλίου ἀποφύσεως καὶ καταφυόμενος εἰς τὴν παλαμικὴν ἀπονεύρωσιν. —3) *Μέσοι παλαμικοὶ μύες.* Οὗτοι κείμενοι ὑπὸ τὴν παλαμικὴν ἀπονεύρωσιν ἀποτελοῦσι δύο ὁμάδας, ἤτοι τοὺς ἑλμινθοειδεῖς, ὄντας τέσσαρας, καὶ τοὺς μεσοστέους, διακρινομένους εἰς τέσσαρας ραχιαίους καὶ εἰς τρεῖς παλαμικοὺς μεσοστέους. Ι. Π.

παλάμισμα (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἡ ἐπάλειψις τῆς γάστρας τοῦ πλοίου διὰ *παλάμης* (βλ. λ.). Σκοπὸς ταύτης εἶναι ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ἐπικολλήσεως θαλασσίων ἐγχυματικῶν ζωϋφίων καὶ ἡ ἀπόδοσις μεγαλυτέρας ταχύτητος εἰς τὸ πλοῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ὕφαλα καθίστανται ὀλισθηρὰ λόγῳ τῆς ὑφῆς τῆς παλάμης. Διὰ τὸ παλάμισμα κατακλίνεται (κοιν. καρνάρεται) πρότερον τὸ πλοῖον, οὗ ἐπικαίομεν τὴν ἀνυψωθεῖσαν πλευράν, ἵνα ἡ παλάμη ἐπικαθήσῃ καλῶς. Σ. Ε. Λ.

παλαμναῖος, *—α, —ον*· ὁ μεμιασμένος ἀπὸ αἷμα φόνου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς διέπραξε, φονεύς, φονικός.

παλαμναῖος (ὁ) (Palamnaeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνιδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκορπιονιδῶν*, περιλαμβάνον σκορπίους ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ εἰς τὰς παρὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παλαμναῖος ὁ μακρόχειρ* (Palamnaeus longimanus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα ἰσχυρὸν καὶ χειλικὰς λαβίδας ἰσχυροτάτας. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιομελανός. Εἶναι σαρκοφάγος, τὰ δὲ δήγματά του θανατηφόρα. Δ. Ν. Π.

Πάλαμνος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἰλλυρίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταυλαντίων, ὅστις παραρρέων, κατὰ τὸν Σκύλακα (Περίπλ. 26), τὴν Ἐπίδαμνον (νῦν Δυρράχιον) ἐκβάλλει πρὸς Ν. αὐτῆς εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καλεῖται *Πανύασις*, εἶναι δὲ ὁ σημερινὸς Dartsch ἢ Spirnatza. Α. Θ. Σ.

παλαμοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ παρεμφερὴς πρὸς παλάμην, ὁ ἔχων τὸ σχῆμα παλάμης.

— παλαμοειδὲς ἔλασμα. Τὸ ἔλασμα (πλάτυσμα) τοῦ φύλλου φυτῶν τινων, ἐν οἷς τοῦτο εἶναι διῃρημένον εἰς 5 ἕως 7 τμήματα, ὁμοιάζοντα πρὸς δακτύλους καὶ ἑνούμενα εἰς κοινὸν κέντρον ἐν εἴδει παλάμης. Ι. Π.

— παλαμοειδὲς φύλλον. Τὸ σύνθετον φύλλον φυτῶν τινων, οὗ τὰ φυλλάρια εἶναι τεταγμένα δίκην παλάμης. Ι. Π.

παλαμομέτρησις (ἡ) *[Ναυτ.]*· πρόχειρος διὰ τῆς παλάμης μέτρησις, πρὸς προσεγγίζουσαν ἐκτίμησιν μήκους τινός. Σ. Ε. Λ.

παλαμόνευρον φύλλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ φύλλον, τοῦ ὁποίου αἱ νευρώσεις ἔχουσι μορφὴν παλάμης.

παλαμόποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐχινοδέρμων, ἅτινα χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν ποδῶν των, οἵτινες φέρουσι διαιρέσεις ἢ νευρώσεις παρεμφερεῖς πρὸς τὴν παλάμην. Δ. Ν. Π.

παλαμόπους (ὁ) (Palamopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστερωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μικροῦ μεγέθους. Δ. Ν. Π.

Πάλαμος *[Γεωγρ.]*. Νησίον μικρασιατικὸν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Τέω (Σιγαζίκ), 1 μίλλ. ΝΔ. (πλάτ. 38° 08′ Β., μῆκ. 26° 52′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3446: Paspargo to Samos) τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλκιὰρ μπουρνοῦ. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται *Παλαμοὺτ Ἀντασσί*. Σ. Ε. Λ.

—Πάλαμος (Palamos) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας (πλάτ. 41° 50′ Β., μῆκ. 3° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 310: Cape Tortosa to San Sebastian) μεταξὺ Βαρκελώνης καὶ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ. Σ. Ε. Λ.

παλαμοσχιδὲς φύλλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ παλαμόνευρον φύλλον, ὅπερ χωρίζεται εἰς λοβοὺς παρεμφερεῖς πρὸς παλάμην.

Παλαμοὺτ Ἀντασσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πάλαμος.*

Παλαμοῦτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης, τῆς ὁμάδος τῶν Γανοχώρων, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Περιστάσεως τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Κάτ. (1920) 302. Ἑλληνιστὶ ἐκαλεῖτο *Δρυϊνοχώριον*.

Παλαμπᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φατηρίου τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 157.

παλαμύδα (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *παλαμίδα.*

παλαμῶμαι *(—άομαι)*· ἀρχ., διὰ τῆς χειρὸς ἐργάζομαι ἀπεργάζομαι, κατορθῶ || ἐπιχειρῶ μὲ ἐπιτηδειότητα.

παλαμωνίδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος*.

παλάνγκρ (palangre). Εἶδος ἁλιευτικῆς ὁρμιᾶς, ὑπενθυμιζούσης τὸ *παραγάδι* τῶν ἁλιέων μας, ἐν χρήσει εἰς τοὺς ἁλιεῖς τῆς Προβηγκίας, τοῦ Ἐτρετὰ καὶ τοῦ Παιμπόλ. Σ. Ε. Λ.

Παλανία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κορσικῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κερουΐνων, μεταξὺ Κερσούνου (Punta Kurza) καὶ Λουρίνου (Luri). Ὁ Πτολεμαῖος ἀναφέρει αὐτὴν καὶ ὡς *Πάλαντα* (Γ, β, 8). Εἶναι ἡ σύγχρονος Palasseo παρὰ τὴν ΒΔ. τῆς μεγαλονήσου παράλιον. Σ. Ε. Λ.

παλάνκα. Λέξις οὐγγρικὴ σημαίνουσα ὀχύρωμα ἢ περιτείχισμα ἐκ σανίδων. Ἀπαντᾷ ὡς δεύτερον συνθετικὸν οὐγγρικῶν καὶ ἀρχαίων τουρκικῶν τοπωνυμίων, ὡς *Ἐγρὶ-Παλάνκα*. Ν. Μ.

Παλανποὺρ (Palanpour) *[Γεωγρ.]*. Ἰθαγενὲς κράτος τῶν Ἰνδιῶν ἐν Γκουτζαρὰτ τῆς ἐπαρχίας Βομβάης. Κεῖται μεταξὺ τῶν κρατῶν Μπαρόντα καὶ Ρατζπουτάνα καὶ ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μεχσάνα—Ἀτζμὲρ Μερβάρα. Ἔχει ἔκτασιν 1750 τετρ. μιλλίων καὶ κατοίκους 236.694. Παράγει σῖτον, ὄρυζαν καὶ σακχαροκάλαμον. Ε. Σ.

—Παλανποὺρ (Palanpour) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κράτους. Κάτοικοι 17.200. Ε. Σ.

Πάλαντα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Παλανία.*

Παλάντερ ἀφ Βέγκα (Palander af Bega), ***Ἀδόλφος-Λουδοβῖκος.*** Σουηδὸς ἐξερευνητὴς τοῦ Βορείου πόλου (1842—1920). Ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, μετέσχε διαφόρων ἐξερευνητικῶν ἀποστολῶν τοῦ Νόρντεσκελντ εἰς Σπιτσβέργην, ἔνθα διεχείμασεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1879 μέχρι τοῦ 1880 ὡς κυβερνήτης τοῦ ἀτμοπλοίου «Βέγκα». Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του προήχθη εἰς πλοίαρχον καὶ ἐτιμήθη διὰ τίτλου εὐγενείας, βραδύτερον δὲ διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Ὄσκὰρ τοῦ Β' καὶ τῷ 1901 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Γ. Ι. Β.

παλάντζα (ἡ)· ὁ ζυγὸς (βλ. λ. *μπαλάντζα*).

Παλαντὶλ (Paladilhe), ***Αἰμίλιος.*** Γάλλος συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1844. Τῷ 1860 ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου τῆς Ρώμης διὰ τῆς καντάτας «Ἰβὰν Δ'», ἔκτοτε δὲ ταχέως ἐπεβλήθη διὰ τοῦ εἰς τέσσαρα μέρη φύλλου «Αἱ ἅγιαι Μαρίαι τῆς θαλάσσης», δι' ὡραίων τινῶν μελῳδιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Τὰ μάτια», «Σερενάτα τῆς νυκτὸς» κ. ἄ. Ἡ φήμη του ὅμως ἱδρύθη κυρίως διὰ τῶν μελοδραμάτων: «Ὁ διαβάτης» (1872), «Ὁ ἀφρικανικὸς ἔρως» (1874), «Σουζάνα» (1878), «Διάνα» (1885) καὶ «Πατρὶς» (1886), ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον διακρίνεται διὰ τὰ ὡραῖα του φωνητικὰ σύνολα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μουσικῆς ἀπαγγελίας. Ὁ Παλαντὶλ ὠνομάσθη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν καλῶν τεχνῶν. Γ. Σ.

Παλαντίνο, ἢ ***Παλλαντίνο*** (Paladino ἢ Palladino), ***Εὐσαπία***· βλ. λ. *Παλλαντίνο*, Εὐσαπία.

Παλάντιο (Paladio ἢ Palladio), ***Ἀνδρέας.*** Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων (1518-1580). Κατεσκεύασε διάφορα ἀνάκτορα ἐν Βικεντίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1560 εἰργάσθη ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα, μεταξὺ ἄλλων, κατήρτισε τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῆς προσόψεως τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, τῆς αἰθούσης τῶν Τεσσάρων Πυλῶν, τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος κ. ἄ. Ἦτο θιασώτης τοῦ ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ ρυθμοῦ, προσαρμόζων αὐτὸν ἐπιτυχῶς κατὰ τὰς περιστάσεις. Χαρακτηριστικὸν τῶν σχεδίων του εἶναι ἡ εὐρύτης τῶν μέσων στηλῶν καὶ τῶν προσόψεων. Αἱ ἰδέαι αὐτοῦ ἐπεκράτησαν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἐπὶ μακρὸν καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἔγραψε: «Τέσσαρα βιβλία περὶ ἀρχιτεκτονικῆς» (1570) κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

Ἀνδρέας Παλάντιο.

Πάλαο (Palao καὶ Palau) *[Γεωγρ.]*. Σύμπλεγμα νήσων εἰς τὴν Δ. Μικρονησίαν, ἀνατολικῶς τῶν Καρολίνων νήσων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 νήσους, ἐξ ὧν αἱ 7 μεγαλύτεραι κατοικοῦνται. Ἔχει ἔμβαδὸν 450 τ. χλμ., ἐξ ὧν 300 καταλαμβάνει ἡ μεγίστη ὅλων *Μπαμπελτάομπ*. Κάτ. 6.436 (1926), ἐξ ὧν 1.115 Ἰάπωνες. Ὁλόκληρον τὸ σύμπλεγμα περιβάλλεται ὑπὸ κοραλλιογενῶν ὑφάλων. Αἱ πλεῖσται τῶν νήσων καλύπτονται ὑπὸ πλουσίας δασικῆς βλαστήσεως, ἀφθόνως δὲ ἀρδευόμεναι εἶναι λίαν εὔφοροι. Κυρίως βλαστάνουσιν ὀπωροφόρα δένδρα, κοκκοφοίνικες καὶ ἀρτόδενδρα. Αἱ νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1543 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ Βιλλαλόμπος, κατελήφθησαν τῷ 1696 ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Παδίλλα, ἐν ὀνόματι τῆς Ἱσπανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐπωλήθησαν τῷ 1899 ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν Γερμανίαν. Τῷ 1914 κατέλαβε ταύτας ἡ Ἰαπωνία δικαιώματι πολέμου, ἀπὸ δὲ τοῦ

Digitized by Google

1919 τὰς διοικεῖ κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Θ. Κ.

Παλάου (Palau), ***Γαβριήλ***. Ἱσπανὸς κοινωνιολόγος, μουσικὸς καὶ κληρικός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας αἰσθανόμενος μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν μουσικὴν καὶ ἔχων καλὴν φωνήν, ἐπεδόθη εἰς μουσικὰς σπουδὰς καὶ ἤρχισε κατ' ἀρχὰς νὰ ψάλλῃ εἰς ἐκκλησίας καὶ βραδύτερον εἰς θέατρα. Κατόπιν ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ καὶ συνθέσεις, αἵτινες ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, διηύθυνε διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἵδρυσε πολλοὺς πολιτικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς συλλόγους καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν ἀπέβη εἷς τῶν δραστηριωτέρων προπαγανδιστῶν τῆς καθολικῆς θρησκείας. Ἐπιδοθεὶς συγχρόνως καὶ εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, ἔγραψε διάφορα ἔργα κοινωνιολογικοῦ περιεχομένου, ἐξέδωκε δὲ καὶ συλλογὴν σατιρικῶν καὶ εὐθυμογραφικῶν στίχων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐσποῦρνες» (1904). Ἐκ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι «Ὁ καθολικὸς τῆς δράσεως;», τὸ ὁποῖον, ἐκδοθὲν κατὰ πρῶτον τῷ 1905, ἠρίθμησε πολλὰς δεκάδας ἐκδόσεων καὶ μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας. Τῷ 1907 ἵδρυσε, κατόπιν ταξιδίου προπαγάνδας εἰς τὴν Γερμανίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς ἱσπανικὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἔκαμε πλείστας διαλέξεις, τὸ σωματεῖον τῆς «Λαϊκῆς κοινωνικῆς δράσεως». Τὸ σωματεῖον τοῦτο ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς, συμβαλὸν τὰ μέγιστα εἰς τὴν λύσιν τῆς γενικῆς ἀπεργίας τοῦ 1912. Τῷ 1916, μεταβὰς εἰς τὴν Ἀργεντινήν, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, ὅπου ἐπίσης ἵδρυσε διάφορα σωματεῖα κοινωνικῆς καὶ θρησκευτικῆς δράσεως. Μ. Δ. Β.

—**Παλάου ὔ Καταλά** (Palau y Catalá), ***Μέλχιορ ντὲ —***. Ἱσπανὸς μηχανικὸς καὶ ποιητὴς (1843—1910). Ἐσπούδασε μηχανικήν, γεφυροποιίαν καὶ ὁδοποιίαν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ ἐν τέλει ἀνέλαβε τὴν μελέτην τῆς διατρήσεως τῶν σηράγγων τοῦ σιδηροδρόμου τῶν Κεντρικῶν Πυρηναίων. Τῷ 1892 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Μαδρίτῃ καὶ κατόπιν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἐχρημάτισε δὲ καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς ἑταιρείας τῶν συγγραφέων τῆς Ἱσπανίας. Ὡς ποιητὴς ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς ἀνωνύμως μὲ σειρὰν λαϊκῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα ταχέως ἔγιναν δημοφιλέστατα καὶ ἐφέροντο εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ἐπὶ πολὺ ὡς ἀληθῆ δημοτικὰ τραγούδια. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ποιήματα ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων καὶ πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς ἐπιστήμης, ὡς εἶναι τά: «Ἡ Γεωλογία», «Ὁ Βόρειος πόλος», «Τὰ ἐντομοφάγα φυτά», «Οἱ γαιάνθρακες», «Αἱ ἀκτῖνες» κ. ἄ. καὶ μετέφρασεν εἰς καταλανικὴν γλῶσσαν τὴν «Ἀτλαντίδα» τοῦ Βερντάγκερ (1878), ἔργον θεωρούμενον κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ὁδοὶ καὶ τροχιόδρομοι» (1874), «Ἐφηρμοσμένη γεωλογία» (1880), «Ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ εἰς τὸν Γολγοθᾶν» (1876), «Ἐρωτικαὶ ὧραι» ποιήματα (1877), «Ποιητικαὶ ἀλήθειαι» ποιήματα ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων (1878), «Ποιήματα καὶ τραγούδια» (1878), «Καινούργια τραγούδια» (1890), «Ποιήματα» (1896), «Ἡ ἐπιστήμη ὡς πηγὴ ποιητικῶν ἐμπνεύσεων» (1908) κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Παλαουὰν (Palawan) *[Γεωγρ.]*. Κρατίδιον τοῦ Σιὰμ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου. Ἔχει ἔκτασιν 1.200 τετρ. χλμ. καὶ περὶ τοὺς 22.000 κατοίκους, ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ.

Παλαπρὰ (Palaprat), ***Ἰωάννης***. Γάλλος συγγραφεὺς (1650—1721). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ κατ' ἀρχὰς διετέλεσε δικαστικὸς ἐν τῇ γενετείρᾳ του Τουλούζῃ. Βραδύτερον μετέβη εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους, ὅπου, συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τοῦ διασήμου τότε ἠθοποιοῦ Ραιζέν, ἤρχισε νὰ γράφῃ θεατρικὰ ἔργα, κατὰ πρῶτον μὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀββᾶ Μπρουές, ἀργότερον δὲ καὶ μόνος. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἀπὸ τοῦ 1735 μέχρι τοῦ 1755 εἰς πέντε τόμους. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι κωμῳδίαι, ἐξ ὧν ἔγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μπρουές: «Τὸ γελοῖον κονσέρτο» (1689), «Τὸ ἀποκαλυφθὲν μυστικὸν» (1690), «Ὁ ἠλίθιος πάντα ἠλίθιος» (1693), καὶ τινας ἄλλας, μόνος δὲ «Τὸ ἐξωφρενικὸ μπαλλέτο» (1690), «Τὰ Σατουρνάλια» (1693), «Ἡρακλῆς καὶ Ὀμφάλη» (1695), «Τὰ σφυρίγματα» κτλ. Μ. Δ. Β.

Πηλὰρ (Palar) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης, 50 μίλλια νοτίως τῆς πόλεως Μαντράς. Σχεδὸν ὅλον τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ χρησιμοποιεῖται δι' ἄρδευσιν. Ὁ ὑδατοφράκτης παρὰ τὸ Ἄρκοτ ἔχει μῆκος 230 μιλλίων. Ὁ Παλὰρ παρέχει ὕδωρ εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα Κολάρ. Ε. Σ.

πάλαρος (ἡ) (Palarus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σφηκιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη μικροῦ μεγέθους σφηκῶν, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *πάλαρος ἡ ἐπιξανθόπους* (Palarus flavipes), ἥτις ἔχει μικρὸν μέγεθος, κεφαλὴν πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω, προθώρακα ἐπιμήκη, πτέρυγας διαφανεῖς, πολυνευρωτὰς καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ πόδας μᾶλλον λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις. Ὁ χρωματισμός των εἶναι μελανοκυανοῦς μὲ λευκὰς ταινίας ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

παλάσκα (ἡ), ἡ ***μπαλάσκα***. Ἐκαλεῖτο οὕτω μικρὰ δερματίνη θήκη, ἀναρτωμένη διὰ πλατέος δερματίνου τελαμῶνος χιαστὶ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ στρατιώτου τῶν παλαιῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τοποθέτησιν τῶν φυσιγγίων· ἦτο συνεπῶς *φυσιγγιοθήκη*, ἀλλ' ἐκαλεῖτο εἰδικῶς *παλάσκα* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν φυσιγγιοθηκῶν τῶν ἀναρτωμένων ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ στρατιώτου. Παρ' ἡμῖν, παλάσκαν ἔφερον οἱ στρατιῶται τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1908, δηλαδὴ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐκ χακὶ στολῆς, ὁπότε ἡ παλάσκα κατηργήθη. Παλάσκα παρομοίου τύπου ἀλλ' ἀπὸ δέρμα λουστρίνι ἐφέρετο παρ' ἡμῖν, ὑπὸ μὲν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ ἀπὸ τοῦ 1833, ὑπὸ δὲ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ μηχανικοῦ καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων σωμάτων (ὑγειονομικοῦ, οἰκονομικοῦ κτλ.) ἀπὸ τοῦ 1880, ὡς σημεῖον ὑπηρεσίας ἔν τε τῇ μικρᾷ καὶ τῇ μεγάλῃ στολῇ. Παλάσκα παρομοίου τύπου, ἀλλ' ἐκ κυανολεύκου μετάξης ἐφέρετο παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἱππικοῦ ἀπὸ τοῦ 1833. Τῷ 1914 ἡ παλάσκα κατηργήθη ὡς σημεῖον ὑπηρεσίας, ἐξηκολούθει δὲ φερομένη ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν μόνον τοῦ πυροβολικοῦ ὡς ἐξάρτημα τῆς μεγάλης αὐτῶν στολῆς. Ἡ παλάσκα ἑκάστου ὅπλου ἢ σώματος ἔφερεν ἐπ' αὐτῆς σῆμα ἀνάλογον· π. χ. τοῦ πυροβολικοῦ πυροβόλα χιαστὶ μετὰ φλογοφόρου ροιᾶς, τοῦ μηχανικοῦ περικεφαλαίαν μετὰ διεσταυρωμένων ξιφῶν, τοῦ ἱππικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ στέμμα, τῶν δ' ὑγειονομικῶν, φαρμακευτικῶν καὶ κτηνιατρικῶν σωμάτων ὄφεις. Σήμερον ἡ παλάσκα ἔχει καταργηθῆ ἐξ ὁλοκλήρου. Ν. Θ. Κ.

Παλάσκας, *Λεωνίδας Χρ.* Ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, διεθνοῦς κύρους, σοφώτατος καὶ εὐρυμαθέστατος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1819 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1880. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ πατρός του ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀνδρούτσου ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Δρακοσπηλιᾶς, παραμείνας ὀρφανὸς εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν, ἔτυχε τῆς πατρικῆς στοργῆς τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, ὁ ὁποῖος ἐμερίμνησε διὰ τὴν μελλοντικὴν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἅπερ διήκουσεν ἐν τῇ πατρίδι του, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Κωλέττη τῷ 1835 εἰς Γαλλίαν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Βρέστῃ ναυτικὴν σχολήν, ἐξ ἧς ἐξῆλθε τῷ 1838 δόκιμος 6ʹ τάξεως, δωδέκατος κατὰ σειρὰν ἀξίας μεταξὺ τριάκοντα ἑπτά. Τῷ 1839 καὶ 1841 ὑπέβαλεν ἀναφορὰς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὄθωνα, δι' ὧν ἐζήτει νὰ καταταχθῇ εἰς τὸ ναυτικὸν

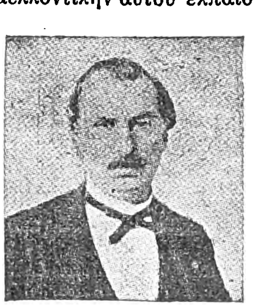

Λεωνίδας Παλάσκας.

τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς ἀναφορὰς ταύτας οὐδεμία τῷ ἐδόθη ἀπάντησις, τῷ ἐχορηγήθη ὅμως διὰ μίαν διετίαν πεντηκοντάδραχμον μηνιαῖον βοήθημα, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικόν, διαπλεύσας ἐπὶ διαφόρων πλοίων τοὺς ὠκεανοὺς καὶ προσθέτων τὴν πεῖραν τοῦ ναύτου καὶ τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν θεωριῶν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ σοφοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς μίαν τῶν προσεγγίσεών του εἰς Τενερίφην τῶν Καναρίων, ἀνελθὼν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὀρθοπάγου Πίκκο ντὲ Τέϋντε προέβη εἰς κοπιώδεις μετρήσεις τῆς ταπεινώσεως τοῦ φυσικοῦ ὁρίζοντος κατὰ πολλὰς ἀζιμουθικὰς διευθύνσεις καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ κῶνος τῶν πρὸς τὸν ὁρίζοντα νοουμένων ὀπτικῶν ἀκτίνων ἐφήπτετο τῆς ὑδρογείου οὐχὶ κατὰ κύκλον, ἀλλὰ κατὰ ἔλλειψιν, ἀπότοκον τῆς ἐπιπλατύνσεως τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς, καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν εἶναι κύκλος τὸ σχῆμα τοῦ φυσικοῦ ὁρίζοντος, ἀλλὰ ἔλλειψις, ἧς ἡ ἐκκεντρότης καθίσταται αἰσθητοτέρα σὺν τῷ ὕψει τοῦ θεωροῦ. Τὴν τοιαύτην ἐμπράγματον ἀπόδειξιν, ἣν αὐτὸς πρῶτος εἶχε στοχασθῆ, διατυπωθεῖσαν εἰς ὑπόμνημα, ἐδημοσίευσεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετὰ λίαν κολακευτικῶν διὰ τὸν Παλάσκαν κρίσεων, αἵτινες τὸν κατέστησαν γνωστὸν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐπιστήμην.

Ὁ πόθος τοῦ Παλάσκα ὅπως καταταχθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἐπραγματοποιήθη τῷ 1844, ὅτε ὁ προστάτης του Κωλέττης, πρωθυπουργὸς γενόμενος, ἔπεισε τὸν βασιλέα ὑπὲρ τῆς κατατάξεώς του. Αἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ναυάρχου Μακκώ, ὁ ὁποῖος ἔγραφε πρὸς αὐτὸν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «διὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς ναυτικὸν ἄξιον λόγου καὶ ἡ ἱκανότης ὑμῶν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἐν Γαλλίᾳ. Ἄλλωστε ἐκεῖ μεταβαίνοντες θὰ ἐξεγείρετε τὸν φθόνον καὶ θὰ θεωρηθῆτε σχεδὸν ὡς ξένος· μείνατε ὅθεν μεταξὺ ἡμῶν» (Char. Meletopoulo: Not. biogr. sur L. Palasca 1880, σελ. 17), εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν καὶ ὁ Παλάσκας, διὰ Β. Δ. ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1844, κατετάσσετο εἰς τὸ ἑλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικὸν ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποπλοιάρχου, ὃν ἔφερεν εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Δυστυχῶς, αἱ προρρήσεις τοῦ Μακκὼ ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς· ἡ ὑποδοχὴ ἧς ἔτυχεν εἰς τοὺς τότε ναυτικοὺς κύκλους τὸ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1844 συνταχθὲν ὑπόμνημά του περὶ ἱδρύσεως ναυτικῆς σχολῆς καὶ συστάσεως ναυτικοῦ παιδευτηρίου—οὗτινος θνησιγενοῦς ἱδρύματος ἐγένετο διοικητής—ἀπεγοήτευσεν ἐξ ὑπαρχῆς τὸν Παλάσκαν, ἔπεισε δὲ τοὺς μεταγενεστέρους συναδέλφους του ὅτι ἡ ἔλευσίς του εἰς Ἑλλάδα ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς πρόωρος πρὸς ἀπόδοσιν καρποῦ, ὅστις μόνον μετὰ 37 ἔτη ὡρίμασε, χάρις εἰς τὸν θαυμαστὴν τοῦ Παλάσκα καὶ μιμητήν, τὸν Ἠλίαν Κανελλόπουλον. Κατ' ἐπανάληψιν κληθεὶς εἰς τὸ ὑπούργημα τοῦ γενικοῦ γραμματέως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν, διαρκῶς κατέβαλλε προσπαθείας πρὸς δημιουργίαν ἐπιτελῶν τοῦ ναυτικοῦ μας, πρὸς καταρτισμὸν νέας ναυτολογίας καὶ νομοθετικὴν πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας· οὐδέποτε ὅμως εἰσακουόμενος, ἐπεδίωκε τὴν τοποθέτησίν του ὡς κυβερνήτου πλοίου, ὅπερ καὶ καθίστα πρότυπον, καθ' ὅσον ἐφήρμοζε κανονισμοὺς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐγχειρίδια ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθέντα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπισήμως ἀναγνωρισθέντα. Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸν ἀτμοσφαῖραν ἐχθρότητος καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις ἠδυνήθη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου καὶ τοῦ πλωτάρχου Ἀλεξ. Κουμελᾶ, νὰ καταλίπῃ μνημειῶδες ἔργον, παραμένον ἕως τοῦδε ἐν χρήσει (1932), τὸ «Ναυτικὸν ὀνοματολόγιον». Μεταξὺ ὅμως τῶν ξένων οὐδέποτε ἔπαυσεν εὐφήμως ὢν γνωστός. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ναυτικούς, διὰ τῆς ἀλληλογραφίας του πρός τε τὸν περιώνυμον τῆς «Ὡραίας Ὄρνιθος» («Belle Poule») κυβερνήτην, τὸν πρίγκιπα τοῦ Ζουανβίλ, ὑφ' ὃν εἶχεν ὑπηρετήσει, καὶ πρὸς τὸν ναύαρχον καὶ ἀκαδημαϊκὸν Ζουριὲν ντὲ λὰ Γκραβιέρ, ὡς καὶ διὰ τῶν ἀστρονομικῶν του μελετῶν καὶ δὴ τῶν περὶ *μεγίστου ὕψους* θεωριῶν του, καθὼς καὶ διὰ τὰς διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος δικαστικὰς πραγματογνωμοσύνας του, ἐν αἷς προεῖχεν ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀτμοπλοίων «Hylton-castle» καὶ «Agrigente» ἐπισυμβᾶσαν τῷ 1876 παρὰ τὴν Μαλέαν. Εἰς δὲ τοὺς ξένους πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐπιστήμονας διὰ τῆς γαλλιστὶ δημοσιευθείσης τῷ 1856 πραγματείας του περὶ τοῦ λεγομένου ναοῦ τοῦ Αἰόλου, ἀποδείξας ὅτι δὲν ὑπῆρξε ναὸς τὸ μνημεῖον ἀλλ' ὡρολόγιον δημόσιον, καὶ δι' ἄλλης τοιαύτης, δι' ἧς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ παρέκκλισις τῆς μετόπης τοῦ αὐτοῦ μνημείου, ἐφ' ἧς ὁ συμβολισμὸς τοῦ «Βορρᾶ», ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς, δὲν ὠφείλετο εἰς σφαλερὰν ἐκτίμησιν τῆς διευθύνσεως αὐτῆς, ἀλλ' εἰς ἔκκλισιν ἀπότοκον τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημεριῶν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν μακραῖον διάστημα· ἐπίσης διὰ τῶν μελετῶν καὶ ἐργασιῶν του, ἅς, ὡς κυβερνήτης τῆς ἀτμοημιολίας «Ἀφρόεσσα», ἐξετέλεσεν ἐν Θήρᾳ κατὰ τὰς ἐκρήξεις τοῦ 1866 καὶ τὰς ὁποίας ἀποθαυμάσας κατέστησε παγκοσμίως γνωστὰς ὁ S. F. J. Schmidt, διεθνοῦς κύρους σεληνογράφος καὶ διευθυντὴς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστεροσκοπείου. Ἰδιαιτέρως ὅμως συνέδεσε τὸ ὄνομά του ὁ Παλάσκας πρὸς τὴν πρώτην δυναστείαν καὶ δὴ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862, ἥτις τὸν εὗρε πλωτάρχην καὶ κυβερνήτην τῆς ἀτμοφρεγάτας «Ἀμαλίας», εἰς τὴν ναυπήγησιν τῆς ὁποίας εἶχεν ἐπιστατήσει. Καὶ διὰ μὲν τὴν διαγωγήν του ὡς κυβερνήτου τῆς φρεγάτας «Ἀμαλίας» (τῆς κατόπιν «Ἑλλάδος»), ἧς διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὰς ὁμοβροντίας ἐναντίον τῶν στασιαστῶν κατὰ τὸ «δρᾶμα τῆς Κύθνου», ὡς ἐπεκλήθη ἡ καταστολὴ τῆς στάσεως τῶν Λεωτσάκου, Σκαρβέλη καὶ Μωραϊτίνη, κατεκρίθη ὡς ἐπιδείξας ὑπέρμετρον ζῆλον καὶ σκληρότητα, ἥτις ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποφευχθῇ. Ἀντιθέτως, ὑπό τε τῶν συγχρόνων του, ὀρθῶς σκεπτομένων, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιγιγνομένων ἐπαινεῖται ἡ εὐστάθεια τοῦ Παλάσκα κατὰ τὸ δρᾶμα τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὄθωνος, εἰς τὰ ὑπὲρ τοῦ ἐκπεσόντος βασιλέως αἰσθήματα πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως. Τὴν 2/14 Ὀκτωβρίου 1862 ἡ «Ἀμαλία», κυβερνωμένη ἀπὸ τὸν Παλάσκαν, ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς φέρουσα τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἐκτέλεσιν περιοδείας ἀνὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα· προσήγγισε δὲ διαδοχικῶς εἰς Ὕδραν, Σπέτσας, Ἄστρος καὶ Γύθειον, καθ' ἃς ἀκριβῶς ἡμέρας ἡ κατὰ τῆς δυναστείας ἐπανάστασις, ἐκραγεῖσα εἰς Βόνιτσαν τὴν 4/16 Ὀκτωβρίου, ἡπλοῦτο εἰς τὴν παράλιον τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐξετείνετο πρὸς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐν Λιμενίῳ ἐμάνθανεν ὁ Παλάσκας παρὰ τοῦ ὑποπλοιάρχου Γ. Σταματέλλου, κυβερνήτου τῆς ὁλοταχῶς καταπλευσάσης «Ἀφροέσσης», ὅτι τὰ πάντα εἶχον ἐν Ἀθήναις ἑτοιμασθῆ

Digitized by Google

πρὸς ἐπανάστασιν, ἀνακοινώσας δὲ ταῦτα εἰς τὸν βασιλέα, διετάχθη νὰ ἀπάρῃ αὐθωρεὶ διὰ Πειραιᾶ, ἔξωθεν τοῦ ὁποίου κατέπλευσεν ἡ φρεγάτα τὴν μεσημβρίαν τῆς 11/23 Ὀκτωβρίου. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Βουρὲ καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος Τουσὰρ (ἔχων τὸ σῆμά του ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ζηνοβίας», ναυαρχίδος τῶν «Σταθμῶν τῆς Ἀνατολῆς») καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀτοστόλου «Ἔλαφος», ἀνελθόντες ἐπὶ τῆς «Ἀμαλίας», ἐγνώρισαν εἰς τοὺς βασιλεῖς ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχε πλέον ἐπικρατήσει, τοῦθ' ὅπερ ἐπεβεβαίωσεν ἡ ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου διαταγὴ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Δ. Καλλιφρονᾶ πρὸς τὸν Παλάσκαν, τὴν ὁποίαν τῷ ἐνεχείρισαν ὁ ἀντιπλοίαρχος Δ. Σαχτούρης καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Δ. Κριεζῆς. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης διετάσσετο ὁ Δ. Σαχτούρης, ὅπως παραλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς φρεγάτας. Ἡ μετὰ σκαιότητος ἀποπομπὴ τῶν κομιστῶν τῆς διαταγῆς ὑπὸ τοῦ Παλάσκα, δυνηθέντος νὰ προλάβῃ πᾶσαν συνεννόησιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς «Ἀμαλίας», ἤγαγε τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν ν' ἀνακράξῃ εἰς τὸν Παλάσκαν: «Εὖγε Κύριε! εὖγε! Ἐσώσατε τοὺς βασιλεῖς σας!». Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὄθωνος ὅπως ἐπιβιβασθῇ τῆς εἰς Κερατσίνιον μεθορμισθείσης ἀγγλικῆς φρεγάτας «Σκύλλα», ὁ Παλάσκας ἐγκατέλιπε τὸ πλοῖόν του, ἀκολουθήσας τοὺς βασιλεῖς εἰς τὴν ἐξορίαν, ἀφοῦ διέταξεν ἐγγράφως τὸν ὕπαρχον τῆς «Ἀμαλίας» Μιχ. Κουτσοῦκον ὅπως καταπλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ καὶ ζητήσῃ τὰς διαταγὰς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Περὶ τῶν δραματικῶν τούτων σκηνῶν ἔγραψεν ὁ Παλάσκας θαυμασίαν περιγραφήν, δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1882, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ συμβάντα τοῦ Ὀκτωβρίου 1862, ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ ἀτμοδρόμωνος Ἀμαλία*» (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι*, τόμ. Β', σελ. 157 α'). Ἡ φήμη, καθ' ἣν ὁ Παλάσκας εἶχε καταδικασθῆ ἐρήμην εἰς θάνατον, ἀπεδείχθη ψευδής. Ἀντιθέτως, πάντες ἐνδομύχως εἶχον ἐγκρίνει τὴν στάσιν του, δι' ὃ οὐδὲ κἂν εἰς ἀπόταξιν εἶχε τεθῆ, ἀλλ' ἁπλῶς εἰς ἀργίαν, μετ' ἀδείας ἀποδημίας εἰς ἀλλοδαπήν, διαρκέσασαν μέχρι τοῦ 1865, ὁπότε ἐπανελθὼν ἐκ Μονάχου, κατόπιν παρακλήσεων τοῦ ἐξορίστου βασιλέως, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν, τοποθετηθεὶς ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ναυτικῶν συντάξεων. Ἐκ τῆς ἀφανείας ὅμως τῆς θέσεως ἐκείνης ἐκλήθη εἰς ἐνεργοτέραν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἕνεκα τῆς κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1866 ἐκρήξεως τοῦ ἐν Θήρᾳ ἡφαιστείου, ἣν ἐργασίαν, ὡς κυβερνήτης τῆς «Σαλαμινίας» ἐν ἀρχῇ καὶ τῆς «Ἀφροέσσης» κατόπιν, ἐξετέλεσε μετὰ τοῦ Schmidt, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη. Προαχθεὶς δὲ εἰς ἀντιπλοίαρχον (1866) καὶ μετά τινα ἔτη εἰς πλοίαρχον, ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ὡς κυβερνήτης τῆς «Βασιλίσσης Ὄλγας», τοῦ «Βασιλέως Γεωργίου» καὶ τῆς «Ἑλλάδος», ἀλλὰ καὶ ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, ὑπουργοῦντος τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης καὶ ἐπὶ βραχύτατον διάστημα ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (4—19 Μαΐου 1877). Ὁ ἀγών του ὅμως, ἄγονος καὶ ἄκαρπος λόγῳ ἀντιδράσεων, μόνον ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν καταστροφὴν τῆς ὑγείας του, λόγῳ τῆς ὁποίας ὑπέκυψε τὴν 14/26 Ἰανουαρίου 1880. Ἀπότοκος τῆς ἀπογοητεύσεώς του ὑπῆρξεν ἡ τελευταία θέλησίς του, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων του ἐρρίφθησαν εἰς τὴν πυρὰν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, πλὴν ὀλίγων, ἅτινα εἶχε περισυλλέξει στενός του φίλος, ὁ ὑποναύαρχος Ἀριστ. Ῥάϊνεκ καὶ τὰ ὁποῖα κατετέθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ἓν ἐξ αὐτῶν, τὸ «Γαλλοελληνικὸν λεξικὸν τῶν ναυτικῶν ὅρων», ἐδημοσιεύθη τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε ὑπουργοῦ Ν. Λεβίδου, ἀναθέσαντος τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς τὸν ὑποπλοίαρχον Μιχ. Γούδαν, συμπληρώσαντα καὶ προοιμιάσαντα αὐτὸ διὰ προλόγου καθ' ὅλα ἀξίου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Char. Meletopoulo*, «Notice biographique sur L. Palasca» (1880).—*Schmidt*, «Ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ βίου Λ. Παλάσκα» («Ἑστία» ἔτος Ε', τόμ. Θ' τοῦ 1880, φυλ. 218 σελ. 129).—*Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου*, «Μαθημ. Ναυτολ.» (ἔκδ. 1892, Γ', 355).—*Μ. Γούδα*, «Προοίμιον εἰς «Λεξ. γαλ. ἑλλ. ὅρων» (1898).—*Δ. Γ. Φωκᾶ*, «Χρονικὰ Ἑλλ. Β. Ναυτικοῦ» (παραπομπαὶ σελ. 320).—*Λ. Παλάσκα*, «Τὰ συμβάντα τοῦ Ὀκτωβρίου 1862 ἐπὶ τοῦ Β. ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία» (1882).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Παλάσκας, *Χρῖστος*** ἢ ***Κῖτσος***. Ὁπλαρχηγὸς γεννηθεὶς εἰς τὸ Σοῦλι τῆς Ἠπείρου, ἀρχηγὸς φάρας σουλιωτικῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τῆς πατρίδος του κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτούς. Τὸν πατέρα του ὡς καὶ τὸν θεῖόν του ἐφόνευσεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅστις, ἵνα ἐξιλεωθῇ, τὸν προσέλαβεν ἐπί τινα καιρὸν εἰς τὴν αὐλήν του εἰς Ἰωάννινα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου μετέβη μετ' ἄλλων Σουλιωτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν μετὰ τῶν ἄλλων συμπατριωτῶν του. Ἐκραγείσης ἀργότερον τῆς Ἐπαναστάσεως, κατῆλθε μετ' ἄλλων Σουλιωτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτήν. Κατὰ τὸ 1822, εὑρισκόμενος εἰς τὴν Κόρινθον, ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Ἠπειρώτου Ἀλεξίου Νούτσου, τοῦ ἐμπίστου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅπως παραλάβουν τὴν χιλιαρχίαν καὶ συμφιλιώσουν τὸν Ἄρειον Πάγον μὲ τὸν δυστροποῦντα Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον. Ἐκεῖ ὅμως, παρὰ τὴν Δρασκοσπηλιὰν τῆς Βοιωτίας, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ Νούτσου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀνδρούτσου κατόπιν ἐνέδρας ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθείσης.

Χ. Ι. Σ.

Παλάσκα *ὁρμίσκος* *[Γεωγρ.]*. Ὁ ἐν Πειραιεῖ καὶ παρὰ τὴν σχολὴν τῶν Δοκίμων ὁρμίσκος, ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἕλληνος ναυτικοῦ *Λεωνίδα Παλάσκα*. Α. Σ. Χ.

παλαστὴ (ἡ)· μετρικὴ μονὰς (βλ. *παλαιστή*).

Παλατάντων *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 30 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Παλατᾶς *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ. *Μπαλατᾶς*).

Παλατζὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Μπαλατζίκ*).

Παλάτζο (Porto Palazzo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀδριατικὸς λιμὴν (πλάτ. 42°47' Β., μῆκ. 17°23' Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς νήσου Μέλεντα (ἀρχ. Μελίτη) καὶ παρὰ τὴν Δ. ἐσχατιάν της. Σ. Ε. Λ.

Παλάτζολο (Palazzolo) *[Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς μεσημβρινῆς Σικελίας δυτικῶς τῶν Συρακουσῶν, ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἄκραι* (βλ.λ.). Σ. Ε. Λ.

Παλάτι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀδριανουπόλεως τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1920) 211. Τουρκιστὶ καλεῖται *Σεράϊ-Ἄκ-Μπουνάρ*.

—**Παλάτι,** ἢ ***Διλιανὸν*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτ. (1920) 273. Τουρκιστὶ καλεῖται *Μπέη Κονάκ*.

Παλάτια, ἢ ***Μπαλὰτ*** *[Γεωγρ.]*. —1) Μικρὸν χωρίον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Μιλήτου, 10 χλμ. ἀπέχον τῆς θαλάσσης. Κάτ. περὶ τοὺς 300, πάντες Τοῦρκοι. Τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τοῦ Κάστρου Παλατίων, τοῦ ἀνεγερθέντος ἐν Μιλήτῳ κατὰ τὸ 800 μ. Χ. —2) Πρωτεύουσα τῆς διοικήσεως Σιντζὰκ τοῦ νομοῦ Μουσούλης κατοικουμένη ὑπὸ Γεζιτῶν.

—**Παλάτια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς Παρίους ὀνομασία στρογγύλης νησῖδος τοῦ Νοτ. Αἰγαίου (πλάτ. 36°56' 1/2 Β., μῆκ. 24°57 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1836: Paros and Naxos, εἰς ὃν φέρεται ὡς Strongylo islet), τερματιζούσης ΝΔ. τὴν συστάδα Πάρου—Ἀντιπάρου—Δεσποτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Παλάτια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Προκοννήσου (πλάτ. 40° 39' 30", μῆκ. 27° 39' 00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), καταβαθμὸς φερωνύμου χωρίου. Ἔχει λατομεῖα μαρμάρου καὶ μοναστήριον (Ἅγιος Ἰωάννης) ὀλίγον ἔνδον τοῦ μυχοῦ του. Σ. Ε. Λ.

— **Παλάτια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς νήσου Σαρίας (πλάτ. 35° 52' 1/2 Β., μῆκ. 27° 15' 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Skarpanto and Kassos islands). Ἡ ὀνομασία του ἀπὸ πλήθους ἀρχαίων ἐρειπίων. Σ. Ε. Λ.

— **Παλάτια *Νέα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκάλας Ὠρωποῦ τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 837.

— **Παλάτια *Ῥήγα*** *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἐν Πειραιεῖ καὶ παρὰ τὸ κοινῶς ὀνομαζόμενον «Πλυντήριον» μέρος τῆς πύλης τοῦ ἀρχαίου τείχους τοῦ Πειραιῶς. Α. Σ. Χ.

Παλατιανὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γερακαρειοῦ (τ. Δογάντζης) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 93. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαραϊλῆ*.

παλατιανός, *—ή, —ό*· δημοτ., ἄνθρωπος τοῦ παλατιοῦ, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων, ἀνακτορικός, αὐλικός.

Παλατιανός, *Ἀντώνιος*. Ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1833 ἐκ Κωνσταντίνου καὶ Αἰκατερίνης τὸ γένος Πετρετῆ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1893. Κατετάγη ἐθελοντὴς εἰς τὸν ἰταλικὸν στρατόν, λαβὼν μέρος εἰς τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἰταλίας πολέμους κατὰ τὸ 1859 (Μαγέντα καὶ Σολφερῖνο), 1860—1861 (Castel Fidardo καὶ Gaeta) καὶ 1866. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν γενέτειραν ἐξελέγη τῷ 1879 βουλευτὴς μετὰ τοῦ Πολυλᾶ καὶ Βασιλάκη. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἰατρικὰς πραγματείας εἰς ξένας γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν «Κωφοὶ καὶ κωφάλαλοι ἐν Ἑλλάδι» καὶ «Δοκίμιον περὶ ἐφαρμογῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἀνογλυπτογραφίας Βράϊλ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν». Ἐδίδαξεν εἰς τυφλοὺς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατέλιπε δὲ καὶ πλούσιον κληροδότημα ὅπως εἰσάγωνται τέσσαρες ὑπότροφοι τυφλοὶ εἰς τὸν ἐν Καλλιθέᾳ «Οἶκον τῶν τυφλῶν». Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔλαβε μέρος εἰς τὰ δύο διεθνῆ συνέδρια τῶν ἀομμάτων ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Ἀμστελλοδάμῳ. Π. Θ. Σ.

— **Παλατιανός, *Φώτιος***. Πρωτόπαπας Κερκύρας, ὀνομαστὸς διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ παιδείαν καὶ τὴν διοικητικὴν κανότητα. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του πολλοὶ ἐκ τῶν Λατίνων προσερχόμενοι καὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰσήγοντο εἰς δίκην ὑπὸ τῶν λατινοεπισκόπων τῆς νήσου, ὁ Παλατιανὸς κατώρθωσεν ἵνα ἐκδοθῇ διαταγὴ τοῦ δόγη τῆς Ἑνετίας Νικολάου Δαπόντε (26 Αὐγ. 1578), δι' ἧς ὡρίζετο, ἵνα «οἱ Λατῖνοι ἱεράρχαι πράττωσι μὲν τὰ δέοντα, ὅπως ἐπαυξάνωσι καὶ διατηρῶσι τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, μὴ φέρωσιν ὅμως προσκόμματα εἰς τοὺς θέλοντας νὰ πρεσβεύωσι τὸ γραικικὸν δόγμα». Τῇ ἐνεργείᾳ ἐπίσης τοῦ Παλατιανοῦ ὁ πάπας συγκατετέθη νὰ συνεορτάζωσι τὸ Πάσχα ὀρθόδοξοι καὶ Λατῖνοι κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ συνεορτασμὸς οὗτος διήρκεσε μέχρι καὶ τοῦ 1925. Ὁ Παλατιανὸς ἐποίμανε τὴν Ἐκκλησίαν του ἀπὸ τοῦ 1577 μέχρι τοῦ 1593. Π. Θ. Σ.

Παλατινᾶτον (γερμ. Pfalz, γαλλ. Palatinat, λατ. Palatinatus) *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιὸν γερμανικὸν πριγκιπᾶτον, διαιρούμενον εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω Παλατινᾶτον*, ἅτινα ἀπετέλουν μέχρι τοῦ 1620 ἓν κράτος. Τὸ *Ἄνω* ἢ *Βαυαρικόν*, ἐκτάσεως 7160 τ. χλμ., ἦτο δουκᾶτον μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Ἄμπεργκ καὶ περιελάμβανε τὸ πλεῖστον τοῦ σημερινοῦ ὁμωνύμου βαυαρικοῦ νομοῦ (Oberpfalz) καὶ τμῆμα τῆς σημερινῆς ἄνω Φραγκονίας. Τὸ *Κάτω*, τὸ κυρίως Παλατινᾶτον, ἢ καὶ ἄλλως *τοῦ Ῥήνου* καλούμενον, ἔκειτο ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Ῥήνου, εἶχεν ἐμβαδὸν 8.000 τ. χλμ., πρωτεύουσαν τὴν Ἀϊδελβέργην καὶ ἀπὸ τοῦ 1720 τὸ Μανχάϊμ, περιελάμβανε δὲ τοὺς σημερινοὺς νομοὺς τοῦ Βὸρμς καὶ τοῦ Σπέγιερ καὶ ἄλλα τινὰ τμήματα. Οἱ κόμιτες τοῦ Παλατινάτου τοῦ Ῥήνου, ἀρχικῶς ἑδρεύοντες ἐν Ἄχεν, ἐκτήσαντο τὴν κομιτείαν τὸν ΙΑ' αἰῶνα, κληρονομικῷ δικαιώματι. Ἐκλιπόντων τούτων περιῆλθε τῷ 1156 ἡ χώρα εἰς τὸν Κονράδον τῆς Σουηβίας, ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Φρειδερίκου Α', καὶ τῷ 1214 εἰς τὸν οἶκον τῶν Βιττελσβάχων. Ἐπὶ Ῥοδόλφου τοῦ Β' (1353) καὶ Ῥοῦπρεχτ Α' (1390) τὸ κράτος ηὐξήθη διὰ νέων κτήσεων, ἰδίᾳ τοῦ Νόϋμπουργκ καὶ Σούλτσμπαχ. Μετέπειτα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥοῦπρεχτ Γ' (1410) βασιλέως τῆς Γερμανίας (ἀπὸ τοῦ 1400) προέκυψαν τέσσαρες νέαι γραμμαὶ καὶ τὸ κράτος διηρέθη εἰς ἰσαρίθμους κομιτείας, *Ἄνω, Κάτω Παλατινᾶτον, Τσβάϊμπρύκεν, Σούλτσμπαχ*, αἵτινες τελικῶς τῷ 1742 συνηνώθησαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Καρόλου Θεοδώρου τοῦ Σούλτσμπαχ, γενομένου συγχρόνως τῷ 1777 ἡγεμόνος τῆς Βαυαρίας. Ἀλλ' ὁ διάδοχος τούτου Μαξιμιλιανὸς Ἰωσήφ, δοὺξ τοῦ Τσβάϊμπρυκεν, ἠναγκάσθη, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λυνεβὶλ (1801), νὰ παραχωρήσῃ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου ἐδάφη (2423 τ. χλμ.) εἰς τὴν Γαλλίαν, τὰ δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (1707 τ. χλμ.) εἰς τὴν Βάδην καὶ τὴν Ἔσσην-Δαρμστάτην. Τῷ 1814 τὰ πρῶτα τούτων κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ περιῆλθον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Βαυαρίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν Ἔσσην-Δαρμστάτην καὶ τὴν Πρωσσίαν.

—2) ***Παλατινᾶτον βαυαρικὸν*** ἢ ***τοῦ Ῥήνου*** (Rheinpfalz ἢ Bayr. Pfalz). Νομὸς τῆς Βαυαρίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου, ἐμβαδοῦ 5.504 τ. χλμ. καὶ κατ. 931.755 (1925). Πρωτεύουσα Σπέγιερ, κυριώτεραι δὲ πόλεις αἱ Φράνκενταλ, Καϊζερσλάουτεν, Λαντάου, Λουντβιχσχάφεν, Νόϋστατ, Πίρμαζενς καὶ Τσβάϊμπρύκεν. Τμῆμα τοῦ νομοῦ (ἐμβ. 424 τ. χλμ., 98.300 κατ.), τὸ καλούμενον *βαυαρικὸν Σάαρ* (Saar), ὑπήχθη μετὰ τὸν πόλεμον (1919), δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑποδεικνυομένην διοικοῦσαν ἐπιτροπὴν τῆς περιοχῆς τοῦ Σάαρ (Saargebiet). Ὁ νομὸς ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Παλατινάτου. Μετὰ τὸν πόλεμον κατεβλήθη προσπάθεια ὑπὸ τῶν Γάλλων, κατεχόντων τὰς παραρρηνίους ἐπαρχίας, ὅπως πάντα τὰ ἐδάφη, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἄλλοτε τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Παλατινάτου, ἑνωθῶσιν εἰς δημοκρατίαν ἀνεξάρτητον. Ἀλλ' ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς συστάσης τοπικῆς κυβερνήσεως ἀνακήρυξις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ῥήνου (1 Ἰουνίου 1919) ἀπέτυχεν.

—3) ***Παλατινᾶτον Ἄνω*** (Oberpfalz). Νομὸς τῆς Βαυαρίας, ἐπισήμως καλούμενος *Ἄνω Παλατινᾶτον* καὶ *Ῥέγκενσμπουργκ* (Oberpfalz und Regensburg). Ἐμβαδὸν 9.665 τ. χλμ. Κάτ. 629.262 (1925). Ἔχει πλούσια δάση, ἐξ ὧν περίφημος ὁ Δρυμὸς τοῦ Ἄνω Παλατινάτου. Ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ ὄρη Φίχτελγκεμπίργκε, ἐκ Β., μέχρι τοῦ Δουνάβεως πρὸς Ν. Πρωτεύουσα ἡ πόλις Ῥέγκενσμπουργκ. Θ. Κ.

παλατῖνος, *—η, —ον*, καὶ ***παλατινός***· λατιν. palatinus, ὁ κάτοικος τοῦ Παλατίου (Palatium), ἑνὸς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς Ῥώμης· || ὁ τοῦ παλατίου, τῶν ἀνακτόρων, ἀνακτορικός· || ὡς οὐσ., αὐτὸς ὁ λόφος τοῦ Παλατίου· || «Παλατίνη βιβλιοθήκη» βιβλιοθήκη ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου (βλ. κατωτ.).

Digitized by Google

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς τελευταίους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐκτὸς τῶν αὐλικῶν, *παλατῖνοι* ἐλέγοντο καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἐπισήμων δημοσίων ὑπαλλήλων ἐξετέλουν προσωπικήν τινα ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἢ τῇ αὐλῇ. Πρῶτον καὶ μόνον ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὁ ὅρος οὗτος ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς προσδιορισμὸν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτιζον τὴν φρουρὰν τῆς πρωτευούσης, ἀντιθέτως ἐκείνων, οἵτινες ἐφρούρουν τὰ σύνορα. Ἀργότερον, ὁ τίτλος τοῦ παλατίνου ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐδόθη εἰς τοὺς αὐλικούς, οἱ ὁποῖοι ἐμερίμνων περὶ τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, εἴτε ἐφρόντιζον γενικῶς διὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους.

Ὁ τίτλος τοῦ παλατίνου εἰσήχθη καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῶν Φράγκων, ὑπὸ τῆς Μεροβιγγείου δυναστείας· ἐδίδετο δὲ εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες κατεῖχον ἀνώτερόν τι στρατιωτικὸν εἴτε διοικητικὸν ἀξίωμα. Ὁ τίτλος τοῦ *κόμιτος παλατίνου* διετηρήθη μέχρι τῶν Καρολιδῶν, ἐπὶ Καρόλου ὅμως τοῦ Μεγάλου περιωρίσθη εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς συνοδείας τοῦ βασιλέως καὶ μετετράπη ἀπὸ *παλατίνου* εἰς *παλαδῖνον*. Ἀργότερον ἐπεξετάθη καὶ πάλιν, καὶ μάλιστα πέραν τῶν ὁρίων τῆς πρωτευούσης. Κόμιτες παλατῖνοι ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ὡς δικασταὶ εἴτε ὡς διοικηταί, ἐκέκτηντο δέ, καθ' ὃ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας, μεγαλυτέραν ἰσχὺν ἀπὸ τοὺς ἄλλους κόμιτας καὶ ἤσκουν τὴν ἐπιρροήν των καὶ ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων κρατικῶν ὑποθέσεων.

Πᾶσαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης ἐγνώρισαν τὸν τίτλον τοῦ παλατίνου. Ἐν Ἀγγλίᾳ οὗτος ἐξισοῦτο μὲ τὸν τῶν *μαργράβων*, ἐν Ἰταλίᾳ ὅμως ὁ παλατῖνος ἦτο τιτλοῦχος ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος. Ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ τίτλος τοῦ μεγάλου παλατίνου ἀνῆκεν εἰς τέσσαρας ἀνωτάτους ἄρχοντας, μαγνάτους, ἐκλεγομένους ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅπως ἀναπληρώσουν αὐτὸν εἰς διαφόρους περιστάσεις. Τελευταῖοι παλατῖνοι ἐν Εὐρώπῃ ὑπῆρξαν ὁ ἀρχιδοὺξ Ἰωσὴφ καὶ ὁ υἱός αὐτοῦ ἀρχιδοὺξ Στέφανος (1817—1876). Σήμερον ὁ τίτλος τοῦ *παλαδίνου* δίδεται εἰς τοὺς μυθικοὺς ἱππότας, τοὺς ὁποίους ὁ θρῦλος ἀναφέρει ὡς συντρόφους Καρόλου τοῦ Μεγάλου· εἰς τοὺς Ρολάνδους, Ὀλιβιέ, Ρενὼ ντὲ Μοντωμπὰν καὶ ἄλλους. Β. Λ. ΚΟΤΤΑ

— **Παλατινὴ *Ἀκαδημία*** (Accademia Palatina)· βλ. λ. *Ἀκαδημία* (τόμ. Γ' σελ. 4α').

— **Παλατίνη *βιβλιοθήκη*** (καὶ ***Παλατινή***). —1) Ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, τῷ 28 π. Χ., ἐπὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ Παλατίνου λόφου ἱδρυθεῖσα βιβλιοθήκη. Αὕτη κατεστράφη τῷ 64 μ. Χ., ἐπὶ Νέρωνος. —2) Ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου τοῦ Γ' ἱδρυθεῖσα ἐν Φλωρεντίᾳ βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία περιέχει πλέον τῶν 60.000 ἐντύπων τόμων καὶ τῶν 2.000 χειρογράφων, ἐξ ὧν πολλὰ μεγίστης σημασίας, ὅπως τὰ χειρόγραφα τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Τοριτσέλλι, τοῦ Μακιαβέλλη, τοῦ Μπενβενοῦτο Τσελλίνι καὶ ἄλλων. —3) Ἡ ἐν Ἁϊδελβέργῃ ὑπὸ τῶν ἐκλεκτόρων τοῦ Παλατινάτου ἱδρυθεῖσα βιβλιοθήκη. Β. Λ. Κ.

Παλατῖνος *λόφος* (Mons Palatinus) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ὕψους 50 μ., κείμενος ἀνατολικῶς τοῦ Τιβέρεως. Ὁ Παλατῖνος λόφος, εὑρισκόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοιπῶν ἓξ λόφων, ἀπετέλεσε τὴν καρδίαν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, διότι ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότερον τμῆμα τῆς πόλεως (Roma quadrata), λείψανα τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου (βλ. καὶ λ. *Παλαντῖνος*) ὁ Ρωμύλος ἐχάραξε τὸ πρῶτον τὰ σύνορα τῆς μελλούσης πρωτευούσης τοῦ κόσμου, ἐπὶ μακρὰν δὲ σειρὰν ἐτῶν ὁ λόφος ἐστέγασε τοὺς αὐτοκράτορας μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των καὶ πατρικίους, ὅπως τὸν Κλώδιον, τὸν Κικέρωνα, τοὺς Ὁρτησίους καὶ ἄλλους. Ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου ὑπῆρχον μεγάλοι ναοί, ὅπως ὁ τῆς Νίκης, τοῦ Διὸς Ἐκδικητοῦ, τοῦ Ὀρθωσίου Διός, τῆς Τύχης, ἱερὰ ὅπως τὸ τῶν Λουπερκαλίων, σπήλαιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε καταφύγει ἡ λύκαινα τοῦ Ρωμύλου. Ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις Ἀλεξάνδρου Σεβήρου († 235) οἱ Αὐτοκράτορες ἔκτισαν ἐπὶ τοῦ λόφου τὰ ἀνάκτορά των (ὁ Τιβέριος, ὁ Δομητιανός, ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος). Ὁ δὲ Αὔγουστος ἵδρυσεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν θαυμαστὴν Παλατίνην βιβλιοθήκην καὶ τὸν θαυμαστότερον ἀκόμη ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Σῴζονται σήμερον ἐπὶ τοῦ λόφου τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας τῆς Λιβίας (γνωστῆς διὰ τὰς θαυμασίας τοιχογραφίας), τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, τοῦ ναοῦ τῆς Κυβέλης καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς φῶς κατόπιν ἀνασκαφῶν, ἃς ἀνέλαβον Ναπολέων ὁ Γ' (1861—1870), ὅστις εἶχεν ἀγοράσει τοὺς Φαρνεσίους κήπους, καὶ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις (ἀπὸ τοῦ 1870). Αἱ πρῶται ὅμως ἀνασκαφαὶ εἶχον ἐνεργηθῆ ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Γ' (1534—1550). Β. Λ. Κ.

Παλατίολον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀπέναντι τοῦ φρουρίου Συκίβιδα, τὰ ὁποῖα, κατεστραμμένα ἀπὸ πολλοῦ, «ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, τῶν ταύτῃ βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν» (*Προκ.* Περὶ Κτισμ. IV, 6, 34). Α. Θ. Σ.

παλάτι(ον) (τό)· τὸ ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου τῆς Ρώμης ἀνάκτορον τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἄλλων αὐτοκρατόρων· ‖ πᾶσα κατοικία ἡγεμόνος, ἀνάκτορον· ‖ πᾶν μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, μέγαρον· ‖ ἡ αὐλή, τὰ περιβάλλοντα τὸν ἡγεμόνα πρόσωπα, ἐνίοτε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς.

— *[Ἀρχαιολ.]* Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων παλατίων ἄξια μνείας τυγχάνουν: τὸ ἐν Δαλματίᾳ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ (ρωμαϊκόν), σῳζόμενον μέχρι σήμερον· τὰ ἐν Βυζαντίῳ ἀρχαῖα ἀνάκτορα, ἐξ ὧν τὸ *Μέγα* ἢ *Ἱερὸν Παλάτιον*, τὸ ἱδρυθὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, τὸ *Ἕβδομον* ἢ ἄλλως τὸ *Νέον Παλάτιον* (Παλάτιον Βλαχερνῶν), ὁ *Βουκολέων*· τὸ παλάτιον τῶν Κομνηνῶν εἰς Τραπεζοῦντα, ἐξ οὗ τίποτε σχεδὸν δὲν σῴζεται σήμερον· πλεῖστα ξένα ἀνάκτορα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ὅπως τὸ τοῦ Θευδερίχου ἢ Θεοδωρίχου τοῦ Μεγάλου ἐν Ραβέννῃ, ἐξ οὗ μόνον μία πύλη τοῦ ὀχυρώματος σῴζεται μετὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου τοῦ Νέου, καὶ ἄλλα τινὰ ἐν Βενετίᾳ, ὧν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι πλησιεστάτη τῆς βυζαντινῆς. Ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων, μόνον ἓν μέρος τοῦ Ἑβδόμου σῴζεται, τὸ λεγόμενον Παλάτιον Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Τεκφοὺρ-Σεραΐ). Αἱ κατόπιν πυρκαϊαῖς, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς ἐρείπια, ἐργασίαι, ἀπὸ τοῦ 1911 καὶ ἐντεῦθεν, ἐχρησίμευσαν ὅπως ἐξακριβωθῇ ἡ θέσις τοῦ Μεγάλου Παλατίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸ Μέγα ἢ Ἱερὸν Παλάτιον. Ἐκτίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου, μεθ' οὗ συνεκοινώνει διὰ τοῦ Καθίσματος, ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ θρόνος, τὸ σέντζον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, καθήμενος ὁ βασιλεύς, παρηκολούθει τὰ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ γινόμενα. Εἰς τὸ Μέγα Παλάτιον διέμενεν ἡ αὐλὴ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Δὲν ἀπετελεῖτο τοῦτο ἀπὸ ἓν καὶ μόνον οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἦτο ἄθροισμα πολλῶν περιπτέρων, οἰκοδομηθέντων ὑπὸ διαφόρων βασιλέων, ὅπως καὶ ἀπὸ σειρὰν ναῶν, εὐκτηρίων, πυλῶν, προθύρων κλπ. Ἐξετείνετο δὲ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Ἱπποδρόμου, ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τὸ ἀνάκτορον, ἐν ᾧ διέμενεν ὁ βασιλεύς, ἦτο τὸ τῆς *Δάφνης*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκ Ρώμης μεταφερθέντος αὐτόθι ἀγάλματος τῆς Δάφνης. Ἀπετελεῖτο δὲ τοῦτο ἀπὸ σειρὰν οἰκοδομημάτων, ὧν τὸ κεντρικώτερον, ὁ *Αὐγουσταιών*, περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἄλλων μικροτέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τρίκλινοι, ἐν οἷς ὁ τῶν *Δεκαεννέα Ἀκκουβίτων*, κληθεὶς οὕτω διότι περιεῖχε δεκαεννέα κλίνας, χρησιμευούσας διὰ τὰς εὐωχίας, ὅπως κατὰ τὰ ἀρχαῖα συμπόσια. Τοῦ ἀνακτόρου τῆς Δάφνης προηγεῖτο ἓν ἄλλο κτήριον, ἡ *Χαλκῆ*, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὰ πρόθυρα τοῦ παλατίου καὶ ἐν ᾧ δορυφόροι καὶ ὁπλῖται ἐφρούρουν νυχθημερὸν τὰ ἀνάκτορα. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Δάφνης προσετέθησαν ἀργότερον πολλὰ ἄλλα οἰκοδομήματα. Ἐπὶ Ἰουστίνου Β' (565—578) ἐκτίσθη τὸ περίπτερον τοῦ *Χρυσοτρικλίνου*, τὸ ὁποῖον ἐμεγέθυνε καὶ διεκόσμησεν ὁ Τιβέριος Β' (578—582). Ὁ Χρυσοτρίκλινος ἐχρησίμευσεν ὡς ἰδιαίτερον ἐνδιαίτημα τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Α', ὁ ὁποῖος ἔζη, κατὰ τὸν Λουϊτπράνδον, μόνος, μακρὰν τοῦ περιπτέρου ὃ εἶχεν ὁρίσει ὡς κατοικίαν εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Ζ'. Τὸ νέον περίπτερον ἐπέφερε σχετικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν τοπογραφίαν τοῦ Μεγάλου Παλατίου, διότι συνεκέντρωσε πέριξ αὐτοῦ σειρὰν κτισμάτων, ὅπως ἄλλοτε τὸ τῆς Δάφνης.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Ρινοτμήτου (685—695) ᾠκοδομήθη ὁ *Λαυσιακὸς τρίκλινος* ἢ τὸ *Λαυσιακόν*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος διεκοσμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου διὰ μωσαϊκῶν καὶ κιονοκράνων. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β' ἱδρύθη ἐπίσης πλησίον τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου καὶ ὁ *Ἰουστινιάνειος* ἢ *Ἰουστινιανὸς* λεγόμενος *τρίκλινος* (694), τὸν ὁποῖον ἐπίσης διεκόσμησεν ὁ Θεόφιλος, ὅπως καὶ τὸν Λαυσιακόν. Ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱδρύθη ἐπίσης ἡ *Φιάλη*, ἡ προοριζομένη εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ ὑποδοχὰς τῆς φατρίας τῶν Βενέτων. Ἡ φιάλη αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ Θ' αἰῶνος, ὁπότε ὁ Βασίλειος Α' ἵδρυσεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην πλουσιώτατον λουτρόν. Ἡ φατρία τῶν Πρασίνων ἀπέκτησεν ἐπίσης τὴν φιάλην αὐτῆς, εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῶν ἀνακτόρων, ἀγνοεῖται ὅμως ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεως ταύτης· τυγχάνει μόνον γνωστὸν ὅτι ἐσῴζετο ἐπίσης μέχρι Βασιλείου Α' καὶ ὅτι ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος δι' ἐκκλησίας, ὅπως ἡ τῶν Βενέτων διὰ λουτροῦ. Εἰς τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ προσετέθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ε' Κοπρωνύμου (741—775) ἡ ἐκκλησία τοῦ Φάρου, ἡ ὁποία συνεκοινώνει μετὰ τοῦ Χρυσοτρικλίνου.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος ὁ Θεόφιλος (829—842) ἵδρυσε νέαν σειρὰν κτηρίων, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα ἦσαν ὁ *Τρίκογχος*, εἴτε τὸ *Τρίκογχον*, καὶ τὸ *Σίγμα*, ὀνομασθὲν οὕτω λόγῳ τοῦ σχήματός του. Τὸ νέον κτίσμα τοῦ Θεοφίλου λέγεται πλουσιώτατον, ἐπέφερε δέ, ὅπως ἄλλοτε τὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, νέας μεταβολὰς εἰς τὴν τοπογραφίαν τῶν ἀνακτόρων. Οὕτω μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος τὸ παλάτιον περιελάμβανε δύο διάφορα συμπλέγματα οἰκοδομημάτων, τὸ τῆς Δάφνης καὶ τὸ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, ὁ ὁποῖος συνεκοινώνει μετὰ τοῦ Ἱπποδρόμου διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου, τοῦ Ἰουστινιανείου καὶ τοῦ ἡμικυκλίου τῶν Σκύλων. Τὸ νέον κτίσμα τοῦ Θεοφίλου συνεκοινώνει μὲ τὸ τῆς Δάφνης διὰ θολωτῆς πύλης, τῆς Ἀψῖδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας μέχρι τῆς βασιλείας Μαυρικίου (582—602) ἐσῴζετο τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐκ Ρώμης, μεταφερθὲν ἄγαλμα τῆς Τύχης. Τὰ πέριξ τῆς πύλης ταύτης οἰκοδομήματα ἐκαλοῦντο ἐπίσης, ἐκ τοῦ ὀνόματος ταύτης, *Ἀψίς*.

Νέα κτίσματα προσετέθησαν εἰς τὸ Μέγα Παλάτιον ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Α' (867—886), ἱδρυτοῦ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Τὸ πλουσιώτερον ὅλων ἦτο τὸ *Καινούργιον*, κτήριον πολυτελέστατον, σχήματος βασιλικῆς, οὗ ἡ ὀροφὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ δέκα ἓξ κιόνων, ἐξ ὧν ὀκτὼ ἐκ θεσσαλικοῦ μαρμάρου καὶ ὀκτὼ ἐξ ὄνυχος γεγλυμμένου. Ἐπίσης ἐπὶ Βασιλείου Α' ἐκτίσθη καὶ ἡ *Νέα ἐκκλησία* ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, ὅπως καὶ ἄλλα ἱερά. Ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου Α', Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς (886—912), ἔκτισεν ἐπίσης ἄλλα τινὰ προσευκτήρια καὶ μίαν ἐκκλησίαν, τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Α' προστεθέντα νέα κτήρια ἐξετείνοντο ἀνατολικῶς τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων, κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς. Ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα ἦσαν τὸ *Τζυκανιστήριον* καὶ ἡ *Πορφύρα*. Κατὰ τὴν Ἄνναν Κομνηνήν, ἡ Πορφύρα ὑφίστατο καὶ πρὸ τοῦ Βασιλείου Α'. Τοῦτο δὲ πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ, ὅστις ἀναφέρει ὅτι ἐν αὐτῇ εἶδε τὸ φῶς ὁ Κωνσταντῖνος ΣΤ', ὁ κατὰ κακὴν μοῖραν καὶ ἐν αὐτῇ τυφλωθεὶς (797). Πάντως, τυγχάνει γνωστὸν ὅτι ἐπὶ Βασιλείου Α' ὑπῆρξεν ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστέρων κτισμάτων τῶν ἀνακτόρων.

Δύο ἄλλα οἰκοδομήματα ἐν τῷ ἀνακτόρῳ εἶναι ἐκ τῶν τελευταίων καὶ ὀφείλουν νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ ὑπὸ Βασιλείου Α' ἱδρυθέντα· ὁ *Μουχρουτᾶς* καὶ ἡ *Θερμάστρα*. Ὁ Μουχρουτᾶς, ἄλλως *Περσικὸς δόμος*, ἦτο, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, οἰκοδόμημα ἔχον μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὰ σελτζουκιδικὰ μνημεῖα. Τὸ ὠνόμαζον δὲ Περσικὸν δόμον, διότι ἡ σελτζουκιδικὴ τέχνη εἶχε κατὰ τὰς ἀρχάς της μεγάλην ἀναλογίαν μετὰ τῆς περσικῆς. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Μουχρουτᾶς ἐκτίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του. Περὶ τῆς Θερμάστρας δὲν γνωρίζομεν πολλά. Ἀπὸ τὴν «Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως» τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἐμφαίνεται ὅτι αὕτη ἀπετέλει μᾶλλον ἔξοδον τῶν ἀνακτόρων, ἀνάλογον μὲ τὴν τῶν Σκύλων. Ὑποτίθεται ὅτι ἐκτίσθη εἰς τὴν θέσιν ἔνθα ἄλλοτε εὑρίσκετο κάμινος λουτροῦ, πιθανῶς τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοκτίστου, κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, κτισθέντος.

Κτίσματα ἀνεξάρτητα τῶν προαναφερθέντων καὶ ἀποτελοῦντα αὐτοτελῆ οἰκοδομήματα ὑπῆρχον πολλὰ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ χώρῳ, ὅπως τὸ τῆς *Μαγναύρας* ἢ *Μαναύρας* (Magna aula=Μεγάλη αὐλή), πολυτελέστατον κτήριον, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ θρόνος ὁ λεγόμενος τοῦ Σολομῶντος, ἔνθα οἱ βασιλεῖς ὑπεδέχοντο τοὺς ἀπεσταλμένους πρέσβεις τῶν ξένων λαῶν καὶ ἔνθα ἐστεγάσθη ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, ἐπὶ καίσαρος Βάρδα (850), τὸ *Πανδιδακτήριον*, τὸ *Ὠᾶτον*, ὁ *Ἀετὸς* καὶ ἄλλα.

Ἐπὶ Κομνηνῶν τὸ Μέγα Παλάτιον ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπεται. Ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ διετάχθη ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἡ μεγέθυνσις τοῦ *Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν*, κειμένου πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως, παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, πλησίον τοῦ ὑπὸ τῆς Πουλχερίας ἱδρυθέντος διασήμου ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ καλουμένου Ἑβδόμου, περιτειχισθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ σειρὰν περιπτέρων, ὅπως καὶ τὸ Μέγα Παλάτιον. Ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ μετεφέρθη ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Παλατίου εἰς τὸ *Νέον Παλάτιον* ἢ τὸ *Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν* ἢ ἁπλῶς τὸ *Νέον*. Τὸ παλαιὸν ὅμως ἀνάκτορον δὲν ἐγκατελείφθη παντελῶς. Κατῳκήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων. Ὁ Μιχαὴλ Η' διέμενεν ἐν αὐτῷ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπισκευῆς τοῦ Παλατίου τῶν Βλαχερνῶν, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Φράγκων, διότι τοῦτο εἶχεν ὑποστῇ μεγάλας ζημίας ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ὁ Ἀνδρόνικος Β' παρέδωσεν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν πατριάρχην Ἀθανάσιον τὸ ἀξίωμά του. Ἀλλὰ ὀλίγον ἀργότερον τὸ Μέγα Παλάτιον ἠρειποῦτο. Ἐπὶ Ἰωάννου Παλαιολόγου, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐχρησίμευεν ὡς φυλακὴ (βλ. καὶ λ. *Βλαχέρναι*).

Τὸ Παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος. Κατῳκήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ, ἦτο δὲ παραθαλάσσιον καὶ ἔκειτο παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ λιμένι. Ὠνομάσθη οὕτως ἐξ ἑνὸς τῶν ἐν αὐτῷ μνημείων, τοῦ διασημοτέρου ὅλων. παριστά-

Digitized by Google

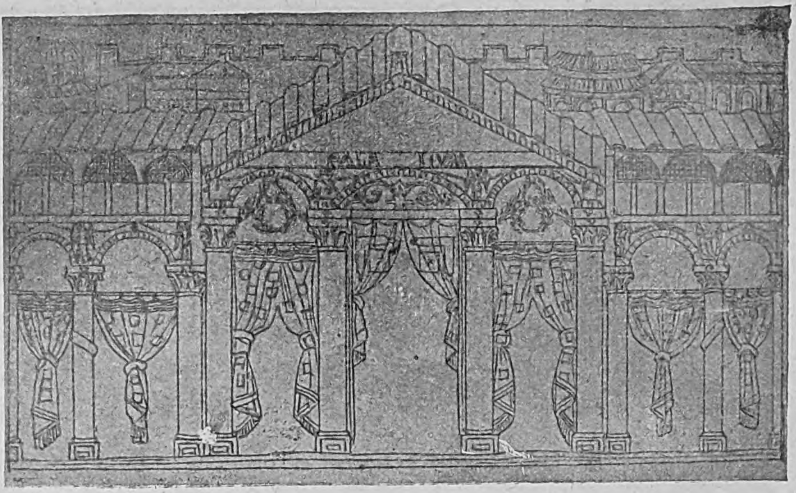

1) Τὸ παλάτιον τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν Σπαλάτο. 2) Τὸ παλάτιον τῆς Ραβέννης. [Μωσαϊκὸν τοῦ Ἁγ. Ἀπολλιναρίου τῆς Ραβέννης.]

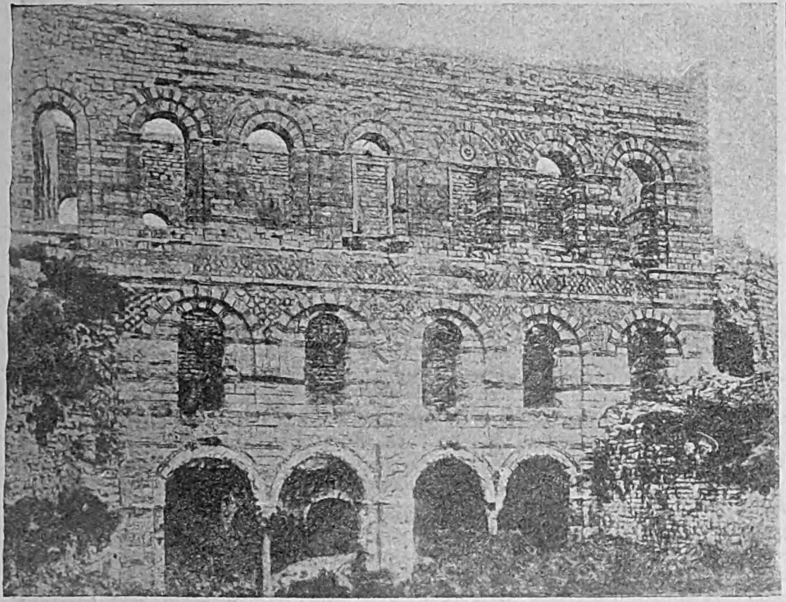
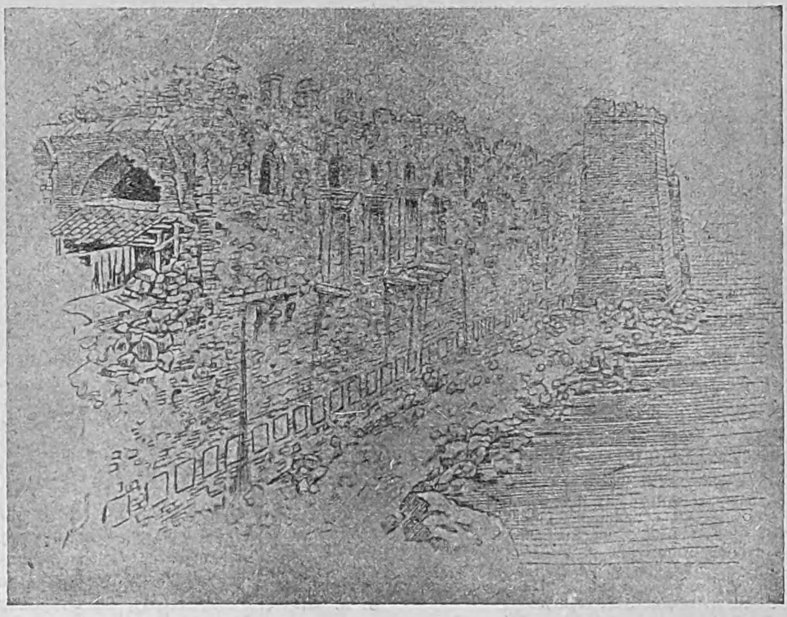

1) Τὸ παλάτιον Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. 2) Τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος.

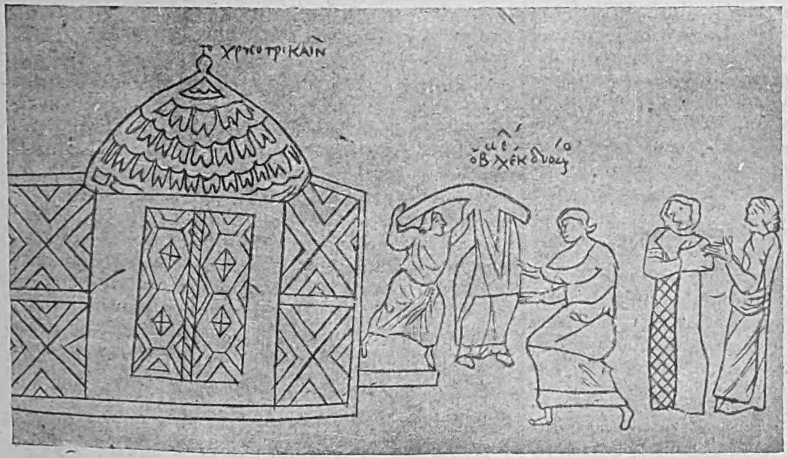
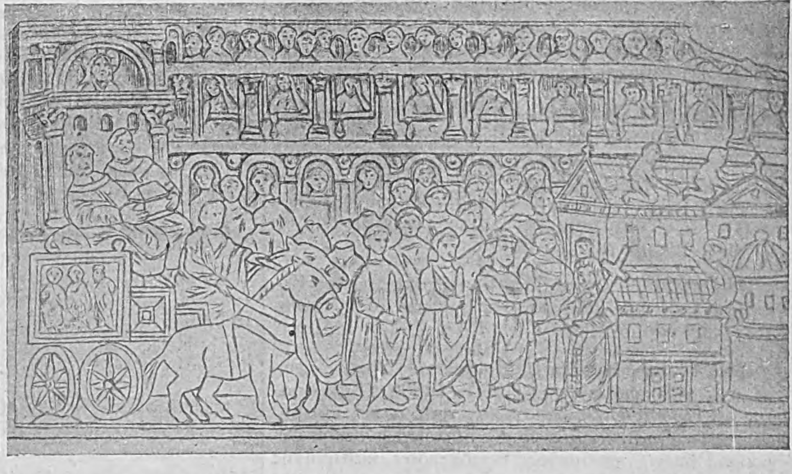

1) Ὁ ἡλιακὸς τοῦ Μεγάλου Παλατίου. 2) Ἡ πρόσοψις τοῦ κτιρίου τῆς Χαλκῆς. [Λειψανοθήκη ἐξ ἐλεφαντόδοντος.]

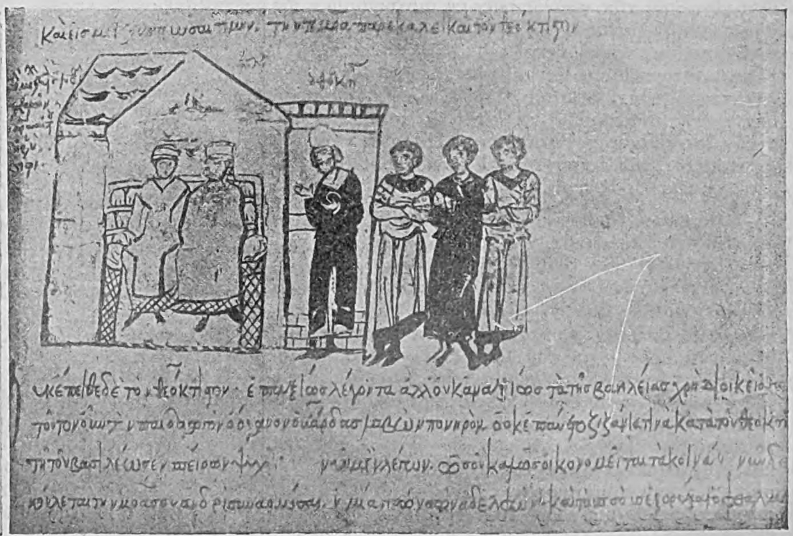

1) Ὁ κῆπος τοῦ Λαυσιακοῦ ἐν τῷ Μεγάλῳ Παλατίῳ. [Μικρογραφία χειρογράφου Σκυλίτση.] 2) Ὁ Χρυσοτρίκλινος. [Μικρογραφία χειρογράφου Σκυλίτση.]

Digitized by Google

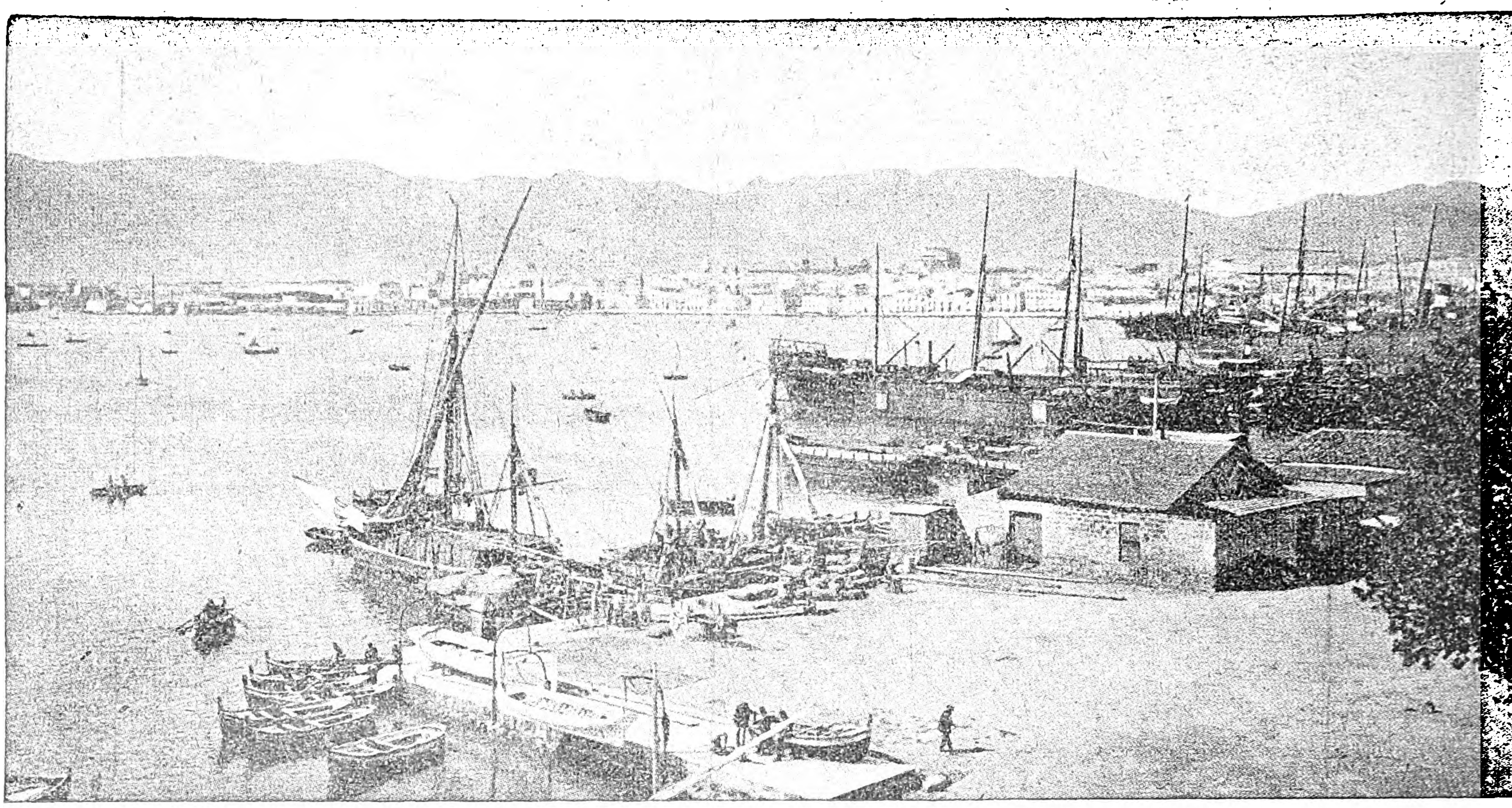

Ἄποψις τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως τοῦ Παλέρμου.

νοντος ταῦρον καταπληττόμενον ὑπὸ λέοντος. Ἐσῴζετο μέχρι τοῦ ἔτους 1204.

Τὸ Παλάτιον τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου. Ἐπονομασθὲν ἐπίσης *Ἕβδομον, ἀνάκτορον τοῦ Βελισσαρίου, ἀνάκτορον τῶν Ἐλεφάντων,* πιστεύεται ὅτι ἀπετέλει μέρος τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν. Τυγχάνει διάσημον διὰ τὰς ὡραίας πολυχρώμους ἐνθέτους διακοσμήσεις αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀ. Πασπάτη,* Τὰ βυζαντινὰ ἀνάκτορα (Ἀθῆναι 1883).—*J. Labarte,* Le palais impérial de Constantinople et ses abords (Paris 1861).—*H. Beylié,* L'habitation byzantine (τόμ. Α σ. 99—143, Paris—Grenoble 1902).—*J. Ebersolt,* Le Grand Palais de Constantinople et le Livre des cérémonies (Paris 1910).—*Diepenbach,* Palatium in spätröm. u. fränk. Zeit (1921). Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

Παλατίτσια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 538 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Βεργίνα* (πρ. *Κοῦτλες*) καὶ *Συκιὰ* 1320. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παλάτκα (Palatka) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Φλώριντα. Κάτ. 5.107. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαὶντ Τζὼν καὶ εἶναι κέντρον πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἔχει καλὸν ποτάμιον λιμενίσκον καὶ εἶναι σημαντικὸς κλιματολογικὸς σταθμός. Μ. Δ. Β.

Παλάτου *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Κοτυλίου (πρ. Δραγουμάνου) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 111.

Πάλατσκυ (Palacky), ***Ἰωάννης.*** Τσέχος γεωγράφος καὶ φυσιοδίφης (1830—1908). Ἐσπούδασεν ἐν Πράγᾳ φιλοσοφίαν καὶ νομικὰ καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ὀνομαστῷ Γερμανῷ γεωγράφῳ Εὐγενίῳ Ρίττερ, γενόμενος βραδύτερον καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ τσεχικῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας. Ἐξετέλεσε πολλὰ ταξίδια καὶ ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν γεωγραφίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Allgemeine wisss. vergleich. Erdkunde» (1857), «Die naturgeschicht. Verhältnisse Americas» (1864), «Pfanzen geogr. Studien» (1883) κτλ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης διάφορα ἔργα σχετικὰ πρὸς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀσίας, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μ. Δ. Β.

— **Πάλατσκυ** (Palaczy), ***Φραγκῖσκος.*** Τσέχος συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, ἐπικληθεὶς «πατὴρ τοῦ τσεχικοῦ λαοῦ» (1798—1876). Ἐγεννήθη ἐν Μοραβίᾳ, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ οἰκογένειά του φεύγουσα τὴν αὐστριακὴν δίωξιν, καὶ δι' ὅλης τῆς ζωῆς του ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους του. Ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1838 ἐξέδιδε δύο περιοδικά, εἰς τσεχικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν πολλαὶ μελέται του ἱστορικαί, φιλολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαί. Κεφαλαιῶδες ἔργον του εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ τσεχικοῦ ἔθνους» τσεχιστὶ καὶ γερμανιστὶ (Πράγα 1836—1867, τ. 5), συντελέσασα εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς συνειδήσεως παρὰ τοῖς Τσέχοις. Τῷ 1847 ἐγένετο διδάκτωρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων. Αἱ ἐπαναστατικαὶ κινήσεις τοῦ 1848 τὸν παρέσυραν εἰς τὴν πολιτικήν. Ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς τσεχικῆς ἐθνικῆς ὁμάδος ἐν τῇ αὐστριακῇ βουλῇ, ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ὁμοεθνῶν του. Τῷ 1867 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ περίφημον σλαυϊκὸν ἐθνολογικὸν συνέδριον τῆς Μόσχας. Τ. Β.

Παλατσόλη (Palazzuol). Εὐγενὴς οἰκογένεια τῆς Κεφαλληνίας, ἐγγεγραμμένη ἐν τῷ πίνακι τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου τούτου ὑπῆρξεν ὁ *Ριχάρδος Παλατσόλης,* ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τοῦ δουκὸς Ροβέρτου Γυϊσκάρδου, τοῦ καταλαβόντος τὸ βασίλειον τῆς Σικελίας καὶ ἀποθανόντος ἐν Κεφαλληνίᾳ. Πρῶτοι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ μεγάλου συμβουλίου τῆς Κεφαλληνίας περὶ τὸ 1575 ἦσαν οἱ *Πέτρος* καὶ *Βαπτιστὴς Παλατσόλη.* Τοῦ Πέτρου υἱὸς ἦτο ὁ *Αὐγουστῖνος,* νυμφευθεὶς θυγατέρα Δημητρίου Ζερβοῦ. Τοῦ Βαπτιστοῦ υἱὸς ὁ *Μαρκαντώνης Παλατσόλης,* ἐξελέγη μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν εὐγενῶν τῇ 2ᾳ Ἀπριλίου 1593, ἔκτοτε δὲ δὲν ἔπαυσεν ἡ οἰκογένεια αὕτη ν' ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ μεγάλῳ συμβουλίῳ τῆς Κεφαλληνίας ἐφ' ὅσον ὑφίστατο τοῦτο. Ε. Ρ. Ρ.

Παλάτσολο *Ἀκρεΐντε* (Palazzolo Acreide) *[Γεωγραφ.].* Πόλις τῆς νοτίου Σικελίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Συρακουσσῶν. Κεῖται 50 χλμ. δυτικῶς τῶν Συρακουσσῶν, μεθ' ὧν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 16.200. Παράγει οἶνον καὶ ἔλαιον. Εἰς τὸν ἄνω τῆς πόλεως λόφον ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι *Ἄκραι* (βλ. λ.), ὧν σῴζονται ἐρείπια. Γ. Ι. Β.

παλαφοξία (ἡ) (Palafoxia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν,* περιλαμβάνον πόας μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Τὸ γένος περιλαμβάνει 7 εἴδη, φυόμενα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Παλγκὰτ (Palghat) *[Γεωγρ.].* Πόλις τοῦ προεδρείου Μαντράς, ἐν τῇ περιφερείᾳ Μαλαμπὰρ τῶν Ἰνδιῶν, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς διόδου Παλγκάτ. Κάτ. 44.300.

πάλε, καὶ *πάλι·* ἐπίρρ. δημοτ., ἀντὶ *πάλιν:* «πάλε τὰ ἴδια ἔχομε».

Παλεθούρια *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀπορρὼξ ἀκτὴ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Αἰγίνης, ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 37° 41′ 20″ Β., μῆκ. 23° 30′ 15″ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαντῆ κάβος καὶ Γελάδα. Σ. Ε. Λ.

Πάλεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]·* βλ. λ. *Δύμη.*

Παλεῖς (οἱ), ἢ ***Παλῆς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Κεφαλληνίας ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλικῆς, πρὸς Β. τοῦ Ληξουρίου καὶ εἰς μικρὰν τούτου ἀπόστασιν, ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ λόφου Ντούρι ἢ Παλιόκαστρον, ἐφ' οὗ σῴζονται ἴχνη τῆς ἀκροπόλεως. Ἦτο ὀχυρά, προστατευομένη καὶ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Φαίνεται ὅτι τὸ κράτος τῶν Παλέων ἐπεξετείνετο ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς εὐφόρου χερσονήσου τῆς Παλικῆς, καὶ φαίνεται ὅτι ἐκ τῶν Κεφαλλήνων οἱ Παλεῖς εἶχον τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, διότι μόνοι ἐκ τῶν Κεφαλλήνων ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν διὰ 200 ὁπλιτῶν. Ν. Ε. Π.

Πάλεμπανγκ (Palembang) *[Γεωγρ.].*—1) Διοίκησις τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν ΝΑ. παραλίαν τῆς νήσου Σουμάτρας, ἔχουσα ἐμβαδὸν 85.918 τ. χλμ. καὶ κατοίκους 830.552 (1925), ἐξ ὧν 1.742 Εὐρωπαῖοι. Οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Μαλαίσιοι, ὀλίγοι δὲ λείψανα τῆς ἀρχεγόνου φυλῆς Κουμπού. Ἡ περιφέρεια, λίαν εὔφορος, παράγει ὄρυζαν, καφέν, καπνόν, πέπερι, κιννάμωμον, ἐλαστικὸν κόμμι.—2) Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου διοικήσεως, ἡ μεγίστη πόλις τῆς Σουμάτρας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μούζι, εἰς ἀπόστασιν 90 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Κάτ. 62.430. Ἡ πόλις ἔχει νεωτέρας τινὰς οἰκοδομάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγαλοπρεπὲς τέμενος τῶν Μαλαισίων, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ κατοικίαι εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ ξύλου μπαμποῦ καὶ στηρίζονται ἐπὶ πασσάλων ἐμπεπηγμένων εἰς τὸ τελματῶδες ἔδαφος ἢ ἐπὶ μεγάλων σχεδιῶν στερεουμένων δι' ἀγκυρῶν καὶ προσδέσεως ἐκ τῶν ὀχθῶν. Εἶναι σημαντικὸς ποτάμιος λιμήν, δι' οὗ διεξάγεται τὸ ἐμπόριον τῆς διοικήσεως. Ἀκμάζει ἡ μεταξουργία, ἡ κοσμηματοποιία καὶ ἡ χειροτεχνία γλυπτῶν εἰδῶν ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ σκληροῦ ξύλου. Οἱ Ὁλλανδοὶ ἵδρυσαν ἐν τῇ πόλει πρακτορεῖον τῷ 1619, ἀπὸ δὲ τοῦ 1825 κατελήφθη αὕτη μετὰ τῆς ἐνδοχώρας ὑπὸ τῆς ὁλλανδικῆς κυβερνήσεως. Θ. Κ.

Παλένθια (Palencia) *[Γεωγρ.].* Πόλις καὶ νομὸς τῆς Ἱσπανίας (βλ. λ. ***Παλλαντία***).

Παλένκε (Palenque) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τοῦ Μεξικοῦ, ἓν τῶν κέντρων τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Μάγια. Ἐρείπια αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τὸ χωρίον Σάντο Ντομίνγκο τῆς πολιτείας Κιάπας. Ε. Σ.

Παλεόττι (Paleotti), ***Γαβριήλ.*** Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ συγγραφεὺς (1522—1597). Διετέλεσεν ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου τῷ 1565, ἐγένετο καρδινάλιος, μετὰ ἓν ἔτος ἐπίσκοπος Βολωνίας καὶ τῷ 1582 ἀρχιεπίσκοπος. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «De bono senectutis» (ἐκδοθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του 1598) καὶ «De imaginibus sanctis et profanis» (1594). Γ. Ι. Β.

Παλέρμο (Palermo) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ καὶ πρωτεύουσα πόλις ὁλοκλήρου τῆς νήσου. Κάτ. 462.862. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου πρὸς τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς νήσου, ἐν τῇ Τυρρηνικῇ θαλάσσῃ, εἰς 30° 7′ Β. πλάτους καὶ 13° 21′ Α. μήκους. Ὁ μικρὸς κόλπος τοῦ Παλέρμου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ πόλις, ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν βραχωδῶν καὶ γραφικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μόντε Πελλεγκρῖνο (ὕψ. 376 μ.) πρὸς Β. καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τσαφφαράνο πρὸς τὰ ΝΑ. Ἐπὶ τοῦ Μόντε Πελλεγκρῖνο ἐγείρεται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Ροζα-

Digitized by Google

λίας καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ διανοίγεται ἡ πεδιὰς Κόνκα ντ' Ὄρο, ἐγκατεσπαρμένη μὲ ἐπαύλεις. Ἡ μέση θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν αὐτῷ εἶναι +12°, αἱ δὲ αὐξομειώσεις εἶναι συνήθως ἐλάχισται. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐν σχήματι ἐπιμήκους τετραπλεύρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ βρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ περιβάλλεται ἀμφιθεατρικῶς ὑπὸ βουνῶν. χωρίζεται δὲ διὰ δύο μεγάλων καὶ καθέτων πρὸς ἀλλήλας ἀρτηριῶν, τοῦ Κόρσο Βιττόριο Ἐμμανουέλε (ἄλλοτε Βία Τολέντο) καὶ τῆς Βία Μακκέντα, διασταυρουμένων εἰς τὴν πλατεῖαν Βιλιένα (ἢ Κουάτρο Κάκτι), εἰς τέσσαρας μεγάλας συνοικίας. Περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν καὶ ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα μετεβλήθησαν εἰς περιφερικὰς λεωφόρους, ἔξωθεν τῶν ὁποίων ἐκτίσθη πλῆθος ἐπαύλεων. Αἱ πλεῖσται τῶν ὁδῶν αὐτῆς εἶναι στεναὶ καὶ σκολιαί, ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλαὶ μεγάλαι ἀρτηρίαι καὶ μεγάλαι πλατεῖαι, κοσμούμεναι διὰ πολλῶν κτηρίων καὶ μνημείων, παλαιῶν καὶ νέων. Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ μικροῦ λιμένος μέχρι τοῦ δημοσίου κήπου Φλόρα καὶ τοῦ Φόρο Ἰτάλικο, ἐκτείνεται ἡ λεωφόρος ντέλλα Μαρίνα, ὁπόθεν ἡ θέα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τὰ γύρωθεν ὑψώματα εἶναι μαγευτική. Εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς λεωφόρου ντέλλα Μαρίνα ὑπάρχει ὁ ὀνομαστὸς δημόσιος κῆπος Φλόρα, ἄλλοτε καλούμενος Βίλλα Τζούλια, μετ' ἀφθόνων πορτοκαλλεῶν, λεμονεῶν, ἐρυθρίνων, κοραλλιοδένδρων καὶ ἄλλων ὡραιοτάτων δένδρων, φυτῶν καὶ ἀνθέων, ἱδρυθεὶς τῷ 1777. Ἐκ τῶν κυριωτέρων πλατειῶν τῆς πόλεως εἶναι ἡ τῆς Μαρίνα, παρὰ τὴν ὁμώνυμον λεωφόρον, ὅπου ὁ κῆπος Γαριβάλδη, ἡ Πρετόρια μετὰ κρήνης κτισθείσης τῷ 1550, ἡ τῆς Μητροπόλεως, περιβαλλομένη ὑπὸ κιόνων μετ' ἀγαλμάτων ἁγίων, ἡ Βιττόρια, εἰς τὸ βάθος τῆς Κόρσο Βιττόριο Ἐμμανουέλε καὶ πρὸ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων κτλ. Ἐκ τῶν παλαιῶν πυλῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως διετηρήθησάν τινες, αἱ σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ πόρτα Φελίτσε, παρὰ τὴν παραλιακὴν λεωφόρον, κτισθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1582 μέχρι τοῦ 1637 καὶ ἡ παρὰ τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα πόρτα Νουόβα, κτισθεῖσα τῷ 1584 εἰς σχῆμα θριαμβευτικῆς ἁψῖδος. Ἡ κυριωτέρα τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως εἶναι ἡ Κόρσο Βιττόριο Ἐμμανουέλε, ὅπου εἶναι συγκεντρωμένα πλεῖστα ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων παλαιῶν καὶ νέων κτηρίων. Τὰ σημαντικώτερα τῶν μνημείων τοῦ Παλέρμου εἶναι τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ παλαιὰ μέγαρα, αἱ 295 ἐκκλησίαι καὶ τὰ παρεκκλήσιά της καὶ τὰ 70 παλαιὰ μοναστήριά της. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν κτηρίων τούτων ἀποτελεῖ ἀμάλγαμα τοῦ ἀραβικοῦ, τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ ρωμανικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ ἀντιπροσωπευτικώτερον κτήριον εἶναι τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, κτισθὲν κατὰ διαφόρους περιόδους ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Γυϊσκάρδου, τοῦ βασιλέως Ρογήρου, τῶν δύο Γουλιέλμων, τοῦ Φρειδερίκου Β' καὶ τοῦ Μανφρέδου. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ ἡ Καπέλλα Παλατίνα, παρεκκλήσιον οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρογήρου Β' τῷ 1143. Τὰ ἐκ κρυστάλλου ἐπὶ χρυσοῦ πεδίου ὡραῖα μωσαϊκὰ τῶν τοίχων της καὶ τοῦ δαπέδου καθιστοῦν αὐτὴν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν τοῦ μεσαίωνος. Ἐκ τῶν ἄλλων μεγάρων τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ μέγαρον Κιαραμόντε, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1307 μέχρι τοῦ 1380 καὶ χρησιμεῦον σήμερον ὡς μέγαρον τῆς δικαιοσύνης, τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν τῷ 1463, τὰ μέγαρα Ἀμπατέλλι, Σὰν Κατάλντο, Φορτσέλλα, Ἁγιουταμικρίστο, Τζεράτσι, Ρίζο κτλ. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν της ἡ χαρακτηριστικωτέρα εἶναι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῶν Ἐρημιτῶν, τοῦ 1132, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, σχήματος Τ ἢ αἰγυπτιακοῦ σταυροῦ, μετὰ 5 θόλων, ἀλλ' ἡ σημαντικωτέρα εἶναι ἡ μητρόπολις τῆς Ἀναλήψεως, μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Β', ἀπὸ τοῦ 1169 μέχρι τοῦ 1185, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, μετὰ ὡραίου πυλῶνος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (1426—1456). Ἡ ἐκκλησία αὕτη συγκοινωνεῖ δι' ἁψιδωτῆς κλειστῆς γεφύρας ἄνωθεν τῆς διαχωριζούσης τὰ δύο κτήρια ὁδοῦ Μπονέλλα μετὰ τοῦ παρακειμένου μεγάρου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Ὁ ναὸς τῆς Μαρτοράνα εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐκκλησία τοῦ Παλέρμου, κτισθεῖσα τῷ 1143 καὶ ἀνακαινισθεῖσα ἔκτοτε πολλάκις. Ὀφείλεται εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Ἀντιοχέα, θαυμαστὴν τοῦ Ρογήρου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθη ναὸς τῆς Ἁγίας Μαρίας τοῦ ναυάρχου. Ὁ Ἅγιος Δομίνικος δύναται νὰ περιλάβη 12.000 πιστούς, μετεβλήθη δὲ σήμερον εἰς εἶδος πανθέου. Ἀξιομνημόνευτος ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία Ἅγιος Νικόλαος τῶν Ἑλλήνων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἑλληνοαλβανικὴν κοινότητα.

Τὸ Παλέρμον ἔχει πανεπιστήμιον μετὰ πλουσίων συλλογῶν ζῳολογίας, παλαιοζῳολογίας, παλαιοντολογίας, γεωλογίας κτλ. Τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον περιέχει πλουσίας συλλογὰς φοινικικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀραβικὰ καὶ νορμανδικὰ μωσαϊκά, βυζαντινὰ ὅπλα καὶ πίνακας τοῦ Γκαρόφελο, τοῦ Κορρέτζιο, τοῦ Παλαντίνι, τοῦ Βελάσκεθ, τοῦ Βαζάρι καὶ τοῦ Ρούμπενς. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου καὶ ἔχει πολλὰς ἀνωτέρας σχολάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχολὴν μηχανικῶν, τέσσαρας τεχνικὰς σχολάς, σεμινάριον, δημοτικὴν βιβλιοθήκην μὲ 200.000 τόμους καὶ 2.961 χειρόγραφα, ἐθνικὴν βιβλιοθήκην μετὰ 170.000 τόμων καὶ 1.500 χειρογράφων, σχολὴν καλῶν τεχνῶν, ᾠδεῖον ἱδρυθὲν τῷ 1617, πολυάριθμα καὶ σημαντικὰ τραπεζιτικὰ ἱδρύματα καὶ πολλὰς ἐπιστημονικὰς συλλογάς.

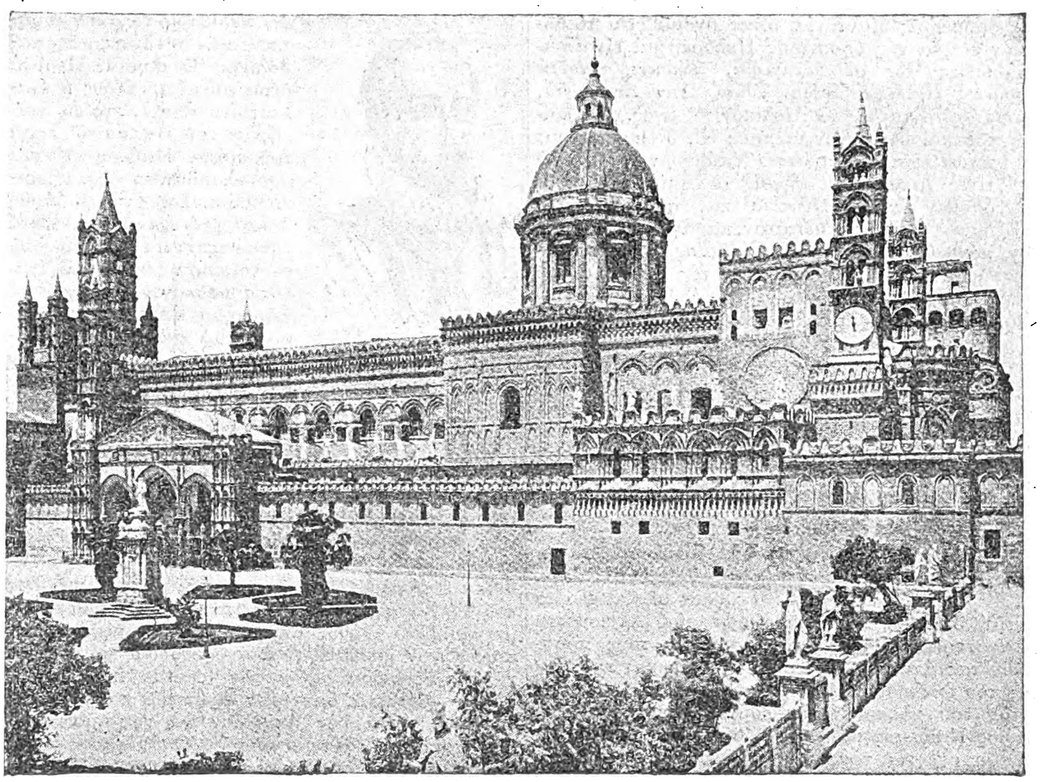

Ἡ μητρόπολις τοῦ Παλέρμου.

Ἔχει βιομηχανίαν μεταξωτῶν ὑφασμάτων, εἰδῶν ἐκ πορσελλάνης, χημικῶν προϊόντων, κατεργασίας κοραλλίων, χυτήρια σιδήρου καὶ ἁλιπάστων. Τὸ ἐμπόριον αὐτῆς περιλαμβάνει εὐρεῖαν ἐξαγωγὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν, καθὼς καὶ πορτοκαλίων, λεμονίων, ὀπωρῶν, ζυμαρικῶν, οἴνου, ἐλαίου καὶ ἀποστάγματος ἀρωμάτων. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον τῶν γραμμῶν Μεσσήνης—Τράπανι, Παλέρμο—Κατάνης, Παλέρμο—Σὰν Κάρλο καὶ Παλέρμο—Πόρτο Ἐμπέντοκλε. Ἔχει δύο λιμένας, τὸν παλαιόν, ὀνομαζόμενον Κάλα καὶ κείμενον εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, κατὰ τὸ ἄκρον τῆς λεωφόρου Κόρσο Βιττόριο Ἐμμανουέλε, προσιτὸν εἰς μικρὰ πλοῖα, καὶ τὸν νέον πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πόλεως, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ Μόντε Πελλεγκρῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις εἶναι σημαντικωτάτη, ἐρχομένη εὐθὺς μετὰ τὸν λιμένα τῆς Γενούης καὶ τῆς Νεαπόλεως. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν τὰ ἀνάκτορα Τσίζα καὶ Κούμπα, κτισθέντα τῷ 1164 καὶ 1182 ὑπὸ Νορμανδῶν, αἱ

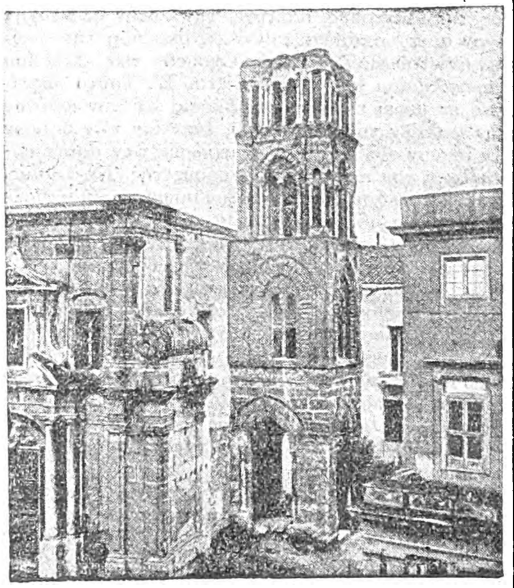

Ἡ Μαρτοράνα.

ἐπαύλεις Φαβορίτα (κινεζικοῦ ρυθμοῦ), Μπελμόντε, Τάσκα καὶ Σερραντιφάλκο μετὰ ὡραίων κήπων, τὸ ἀρχαῖον μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, κτισθὲν τῷ 590 ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου καὶ μετὰ τὴν καταστροφήν του κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπανακτισθὲν τῷ 1347 κτλ. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Παλέρμου ὑπάρχει καὶ τὸ προάστειον αὐτοῦ *Μονρεάλε*, μετὰ περιφήμου ὁμωνύμου ναοῦ καὶ ἀνακτόρου, μεταβεβλημένου εἰς ξενοδοχεῖον, ὅπου διέμενε μετὰ τῆς οἰκογενείας του κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐξορίαν, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922, καὶ ἀπέθανε τῇ 29 Δεκεμβρίου 1922 (11 Ἰανουαρίου 1923) ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Κωνσταντῖνος.

— *[Ἱστορ.]* Τὸ Παλέρμον ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἀποικία τῶν Φοινίκων. Βραδύτερον ἀπεκλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Πάνορμος* καὶ ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Καρχηδονίων ἐν Σικελίᾳ. Κατὰ τὸν πρῶτον Καρχηδονιακὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἐχρησίμευσεν ὁ λιμὴν αὐτῆς ὡς σταθμὸς καὶ κέντρον ἐξορμήσεως τοῦ στόλου τῶν Καρχηδονίων. Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 254 π. Χ., ἀπετέλεσε κατ' ἀρχὰς ρωμαϊκὴν πόλιν αὐτόνομον καὶ κατόπιν ἀποικίαν. Τῷ 440 κατέλαβον αὐτὴν οἱ Βάνδαλοι καὶ τῷ 515 οἱ Ὀστρογότθοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφήρεσεν αὐτὴν ὁ Βυζαντινὸς στρατηγὸς Βελισσάριος τῷ 535. Τῷ 830 κατέλαβον αὐτὴν οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι παρέμειναν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ 200 περίπου ἔτη, μέχρις ὅτου, τῷ 1072, τοὺς ἐξεδίωξεν ὁ Ροβέρτος Γυϊσκάρδος. Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ρογήρου Β' ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῶν Νορμανδῶν βασιλέων τῆς Σικελίας, περιελθοῦσα βραδύτερον εἰς τοὺς Χοενστάουφεν. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μανφρέδου εἰς Μπενεβέντο (1266), οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Σικελίαν καὶ τὴν πρωτεύουσάν της, ἥτις περιῆλθεν εἰς τὸν Κάρολον τὸν Ἀνδηγαυϊκόν. Λόγῳ ὅμως τῆς ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων κατὰ τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ τῶν συνεπείᾳ ταύτης λαβόντων χώραν περιφήμων «Σικελικῶν ἑσπερινῶν», τῷ 1282, τὸ Παλέρμον μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Σικελίας περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγῶνος. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τοῦ Παλέρμου ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας, τοῦ ὁποίου ἠκολούθησε τὰς τύχας. Τῷ 1676 ὁ Βιβὸν καὶ ὁ Ντυκὲσν κατεναυμάχησαν παρὰ τὸ Παλέρμον τὸν ἱσπανοολλανδικὸν στόλον. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1693 καὶ 1726 ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Τὴν 26 Μαΐου 1860 ἀπεβιβάσθη παρ' αὐτὸ ὁ Γαριβάλδης μὲ τοὺς χιλίους του καὶ κατέλαβεν αὐθημερὸν τὴν πόλιν, παρὰ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τὴν 30 Μαΐου. Ἔκτοτε, ἀνακηρυχθείσης τῆς ἑνώσεως, περιῆλθε μεθ' ὁλοκλήρου τῆς μετ' ὀλίγον καταληφθείσης Σικελίας εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας.

Μ. Δ. Β.

— **Παλέρμο** (Palermo) *[Γεωγρ]*. Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, ἐκτεινόμενος πρὸς τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς νήσου καὶ περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς Μεσογείου, ἥτις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖται Αἰολικὸν πέλαγος (mare Eolio), καὶ τῶν νομῶν Μεσσήνης, Κατάνης, Καλτανισσέττα, Τζιρτζέντι καὶ Τράπανι. Ἔχει ἔκτασιν 4.992 τ. χλμ. καὶ 860.306 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι λοφῶδες. Ἡ μεγάλη ὀροσειρὰ Πελόρε, ἥτις διασχίζει τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοῦ ὄρους Σὰν Τζιουλιάνο μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Φάρο, διέρχεται διὰ τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ νομοῦ, σχηματίζουσα ἐν αὐτῷ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ ὄρος Πίτζο ντὶ Κάζε (ὑψ. 1931 μ.), μετὰ θαυμασίων δασῶν. Πρὸς Β. τὸ ἔδαφος εἰσχωρεῖ πολλαχοῦ εἰς τὴν θάλασσαν σχηματίζον γραφικὰ ἀκρωτήρια. Μεταξὺ τούτων εἶναι ὁ τεράστιος τετρά-

Digitized by Google

γωνος ὄγκος τῆς Τσεφαλοῦ, τὸ λοφῶδες Τέρμινι καὶ τὸ φυσικὸν φρούριον τοῦ ὄρους Πελλεγκρῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἀπροσπελάστου σχεδὸν βράχου, 20 χλμ. περιφερείας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀμίλκας Βάρκας παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη ἀνθιστάμενος εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τοῦ νομοῦ κατέρχονται ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Μαντονία, ὅπως ὀνομάζεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς Πελόρε, καὶ εἶναι χειμαρρώδεις, ὡς οἱ *Μπαγερία, Τέρμινι, Φιοῦμε Γκράντε, Πολλῖνο, Ἱμέρα, Τόρτο, Σὰν Λεονάρντο*, οἵτινες χύνονται εἰς τὸ Αἰολικὸν πέλαγος. Οἱ λοιποὶ ποταμοὶ διευθύνονται πρὸς Ν., ὁ κυριώτερος δὲ τούτων εἶναι ὁ *Μπελῖτσε*. Ὑπάρχουν ἐν τῷ νομῷ καί τινες μεταλλικαὶ πηγαί, αἱ σημαντικώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Οὔστικα* καὶ ἡ *Βιλλαφράτι*. Τὸ ἔδαφος εἶναι γονιμώτατον, παράγον σιτηρά, λίνον, κάνναβι, βάμβακα, οἶνον, ἐλαίας, καπνόν, πορτοκάλια καὶ ἄλλας ὀπώρας. Εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἐντατικὴ ἁλιεία θύννων, κοραλλίων, σπόγγων καὶ ὀνομαστῶν ἀστακοειδῶν καὶ ὀστρέων. Ὑπάρχουν ἐν αὐτῷ καὶ μεταλλεῖα θείου, σιδήρου, λατομεῖα μαρμάρου καὶ ἀλαβάστρου, καθὼς καὶ ὀρυχεῖα ἅλατος καὶ γύψου. Πλὴν τῆς πρωτευούσης, ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, ἀντιθέτως ὅμως τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀκμαιότατον. Ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας: *Τσεφαλοῦ, Κορλιόνε, Παλέρμον* καὶ *Τέρμινι*. Ἡ ἐπαρχία Παλέρμου ἔχει 32 δήμους καὶ 790.000 κατ. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ *Παλέρμο*.

— **Παλέρμο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Κολπίσκων ὅρμος τῆς ἀλβανικῆς ἀκτῆς (πλάτ. 40° 03′ Β., μῆκ. 19°48′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu), 32 μίλλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Λιγκουέττα (Ἀκροκεραύνια), εὐαναγνώριστος εἰς τοὺς προσγειοῦντας ἀπὸ τοῦ φρουρίου Μπόρσι καὶ τῆς ἐγγύς του ἐκκλησίας Ἅγιος Δημήτριος. Ἀκρωτήριον ἐντὸς τοῦ κόλπου, ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φρουρίου Ἅγιος Νικόλαος καὶ ἀντικρύζον τὸ στόμιον αὐτοῦ, τὸν διαιρεῖ εἰς τοὺς ὅρμους Ἁρμαρίδα πρὸς Β. καὶ Καλὰ-Κακά, ἐν ᾧ οἱ ὕφορμοι Σινικὸλ καὶ Πάνορμα πρὸς ΝΑ., οἵτινες ἐπιτρέπουν ἀσφάλειαν ἀγκυροβολίας εἰς πλοῖον, ὅπερ ὅμως πρέπει νὰ ἀλλάσσῃ τὸ ἐν τῷ κόλπῳ ἀγκυροβόλιόν του ἀναλόγως τοῦ καιροῦ. Εἶναι ὁ *Πάνορμος* τῶν ἀρχαίων. —2) Παλαιοτέρα ὀνομασία τοῦ *Πανόρμου*, τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Τήνου. Σ. Ε. Λ.

—**Παλέρμο κόλπος** (Bay of Palermo) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν γραφικωτάτων κόλπων τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ κόσμου, διανοιγόμενος ἐν τῇ βορείᾳ ἀκτῇ τῆς Σικελίας μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μοντζερμπῖνο (Mongerbino), ἀπολήξεως φερωνύμου ὄρους, καὶ Aspro ἐπίσης λεγομένου, καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάπο Γκάλλο πρὸς ἀνατολάς, εἰς εὖρος 11 μίλλ. Ἐν αὐτῷ, ὃν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον *Πανόρμου κόλπον*, ἐκβάλλουν δύο ποταμοί, ὁ Φιοῦμε Ἀρέτο (Fiume Areto, ἀρχ. Ἄραιθος) καὶ ὁ Μπαβαρία (Bavaria, ἀρχ. Ἐλεύθερος), χάρις εἰς τοὺς ὁποίους ἡ παράλιος ἄριστα καλλιεργεῖται. Σ. Ε. Λ.

Παλὲρν (Palerne), *Ἰωάννης*. Γάλλος περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1557. Ἀφοῦ ἐταξίδευσεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ἱσπανίαν, ὡς γραμματεὺς τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀλανσόν, ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους παρῃτήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀνατολὴν πρὸς περιήγησιν. Ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, τὸ Σουέζ, τὸ ὄρος Σινᾶ, τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Ρόδον, τὴν Χίον, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Γαλλίαν, μέσῳ Βενετίας, ἔγραψε ταξιδιωτικάς του ἐντυπώσεις, λίαν ἐνδιαφερούσας διὰ τὴν ἐποχήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Περιηγήσεις τοῦ Ἰωάννου Παλέρν». Θ. Κ.

Παλεστρίνα (Palestrina) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ρώμης, εἰς ἀπόστασιν 39 χλμ. ΝΑ. αὐτῆς. Κάτ. 7.427. Κεῖται ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις Πραίνεστον. Ἔχει ἐνδιαφέροντα ναὸν τῆς Ἁγίας Ροζαλίας, μετὰ ὡραίου συμπλέγματος τῆς Ἀποκαθηλώσεως, ἀποδιδομένου εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον. Εἰς τὰ περίχωρα ὑπάρχουν ἐρείπια τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ χριστιανικοῦ ναοῦ τοῦ Δ′ ἢ Ε′ αἰῶνος. Καταστραφεῖσα πολλάκις κατὰ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν παπῶν καὶ τοῦ οἴκου τῶν Κολόννα, ἀνῳκοδομήθη τῷ 1279 καὶ 1437 καὶ τέλος ἐπωλήθη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μπαρμπερίνι, εἰς ἣν παρέμεινε μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ παπικοῦ κράτους. Παράγει σιτηρά, οἶνον, ἔλαιον καὶ ἔχει λατομεῖα μαρμάρου. Μ. Δ. Β.

Παλεστρίνα (Palestrina), ***Τζιοβάννι Πιερλουΐτζι***. Διάσημος Ἰταλὸς συνθέτης τῆς πολυφωνικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς πιθανὸν τῷ 1526 ἐν Παλεστρίνᾳ τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1594. Νεώτατος ἤρχισε τὸ στάδιόν του ἀρχικῶς ὡς μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ καὶ εἶτα ὡς ὀργανοκρούστης ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς γενεθλίου του πόλεως μεταξὺ 1544—1551. Τῷ 1551 ἐκλήθη εἰς Ρώμην ὡς μουσικοδιδάσκαλος τῶν παίδων τοῦ χοροῦ τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ Ἰουλιανοῦ παρεκκλησίου. Τῷ 1554 προσελήφθη εἰς τὸ κολλέγιον τῶν ψαλτῶν τοῦ Σιξτείου παρεκκλησίου, χωρὶς νὰ δώσῃ τὰς κεκανονισμένας ἐξετάσεις καὶ μολονότι ἦτο λαϊκὸς καὶ οἰκογενειάρχης.

Τῷ 1555, κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον παραμονὴν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τοῦ πάπα Μαρκέλλου Β′, ὁ Παλεστρίνα ἔγραψε τὴν ὁμώνυμον λειτουργίαν τοῦ «Πάπα Μαρκέλλου», μίαν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ περιφημοτέρων θρησκευτικῶν συνθέσεων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Παλεστρίνα ἀπεκλείετο ὡς λαϊκὸς ἐκ τοῦ Βατικανοῦ παρὰ τοῦ πάπα Παύλου Δ′ καὶ προσελαμβάνετο ὡς μουσικοδιδάσκαλος ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῷ Λατερανῷ. Κατὰ τὴν ὑπερπενταετῆ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ παραμονήν του ὁ Ἰταλὸς μουσουργὸς συνέθεσε τὰ περίφημα «Ἰμπροπέρια» (Improperia) καί τινας λειτουργίας. Τῷ 1561 ἀνέλαβε τὴν μουσικὴν διεύθυνσιν τῆς Μείζονος Παναγίας (Santa-Maria Maggiore), τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ 1571. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Παλεστρίνα ἦρε περιφανῆ νίκην ὑπὲρ τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς, ἥτις ἐκινδύνευε νὰ ἀποκλεισθῇ ἐκ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν ἀοιδῶν καὶ τῶν συνθετῶν. Ἡ ἐκ τῶν θρησκευτικῶν συνθέσεων τοῦ μουσουργοῦ προκληθεῖσα ἐντύπωσις ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ σύνοδος τοῦ Τριδέντου, ἥτις ἠσχολεῖτο μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο μεταξὺ 1545—1563, ἀπεφάσισε νὰ διατηρήσῃ τὴν πολύφωνον μουσικήν, ἀπαγορεύουσα μόνον τὴν χρῆσιν ὡς δεδομένων μελῶν (cantus firmus) κοσμικῶν ᾀσμάτων, βακχικῶν, ἐρωτικῶν καὶ συχνάκις ἀσέμνων, ἅτινα δὲν ἠπήξιουν νὰ χρησιμοποιῶσι πλεῖστοι ἐκ τῶν τότε συνθετῶν. Ὁ θρίαμβος οὗτος διηυκόλυνε τὴν παρὰ τοῦ Παλαιστρίνα ἀνάκτησιν τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ θέσεώς του, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀνιμούτσια, ὁπότε ἔγραψε τὸ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου μαδριγάλιόν του, «Le selv' avea».

Τζιοβάννι Παλεστρίνα.

Τῷ 1577 ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ′, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως ἴδῃ ἀναθεωρούμενα καὶ ἐκδιδόμενα ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Βατικανοῦ τὰ βιβλία τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐπικινδύνως ἀλλοιωθῇ ὑπὸ τῶν καταχρήσεων κακοτέχνων ψαλτῶν καὶ μετρίας μορφώσεως μουσικῶν, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Παλεστρίνα καὶ τὸν Τσοΐλο τὴν ἐν λόγῳ ἀναθεώρησιν. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ Παλεστρίνα εἶχε φέρει εἰς πέρας τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐργασίας, τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ «γραδουαλίου». Ἡ ἐργασία αὕτη οὐδέποτε εἶδε τὸ φῶς, λόγῳ διαμαρτυριῶν γενομένων παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Β′, ὑπῆρξεν ὅμως τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ρωμαϊκοῦ γραδουαλίου», τὴν γνωστὴν ὡς ἔκδοσιν τῶν Μεδίκων (1614—1615) καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς τοῦ Παλεστρίνα Ἰγῖνος ἐχρησιμοποίησεν ἐλευθέρως τὴν παρὰ τοῦ πατρός του γενομένην προκαταρκτικὴν ἐργασίαν. Ἀπόπειρα γενομένη παρὰ τοῦ Παλεστρίνα τῷ 1583, ὅπως προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῆς Μαντούης, ἀπέτυχε, τὴν αὐτὴν δὲ τύχην εἶχον αἱ προσπάθειαί του ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ τοῦ Σιξτείου παρεκκλησίου ἐπὶ πάπα Σίξτου Ε′. Τοῦτο ὠφείλετο ἐν μέρει εἰς τὰς ἀντιδράσεις καὶ τὸν φθόνον τῶν ψαλτῶν τοῦ Βατικανοῦ, ἐναντίον τῶν ὁποίων δὲν ἴσχυον οὐδ' αὐταὶ αἱ ἀφιερώσεις τῶν ἀριστουργημάτων του πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ κύκνειον ᾆσμα τοῦ ἐνδόξου μουσουργοῦ ὑπῆρξε τὸ δεύτερον βιβλίον θρησκευτικῶν μαδριγαλίων, τὸ προσφερθὲν παρ' αὐτοῦ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1594 πρὸς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Τοσκάνης.

Ὁ Παλεστρίνα θεωρεῖται γενικῶς ἡ μεγαλυτέρα μουσικὴ φυσιογνωμία τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Δι' αὐτοῦ ἡ πολυφωνία φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς μεγαλοπρεπείας, μολονότι ὁ ἔνδοξος μουσουργὸς οὐδέποτε χρησιμοποιεῖ τὸν μέγιστον ἀριθμὸν φωνῶν, ὡς οἱ προκάτοχοί του Ὄκεγκεμ, Ντυπρέ, Βίλλαρτ, ἢ ὀλίγον μετ' αὐτὸν ὁ Γκαμπριέλι. Ὁ Παλεστρίνα ἀρκεῖται συνήθως εἰς τὴν πεντάφωνον σύνθεσιν, τὴν ὁποίαν σπανίως ὠθεῖ μέχρι τῆς ὀκταφώνου. Ἡ τεχνοτροπία του εἶναι πάντοτε συντηρητική· δὲν ἐπιζητεῖ οὔτε τὴν χρωματικότητα τοῦ Κυπριανοῦ ντὲ Ρόρ, οὔτε τὴν παράτολμον ἁρμονικότητα τοῦ Τζεζουάλντο· ἀντιστικτικὸς ἐκεῖ ὅπου ἡ θέσις τὸ ἀπαιτεῖ, δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς συγχρούσας συγχορδίας, ἢ καὶ διαδοχὰς πολλῶν τριτῶν, ἵνα ποικίλῃ τὴν σύνθεσίν του. Ἡ μουσικὴ τοῦ Παλεστρίνα εἶναι ὡραία ἐν τῇ ἁπλότητί της. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα τῇ ἐπεβλήθη εἶναι ἡ διαύγεια τοῦ ὕφους, ἡ μελῳδικότης τῆς φράσεως, ἡ μεμετρημένη καὶ λογικὴ χρῆσις πάσης διαφωνίας, ἡ ἀριστοτεχνικὴ παρ' αὐτῷ ἐμφάνισις τῶν τριφώνων συγχορδιῶν ἐν εὐθείᾳ καταστάσει, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ μειοῦται ἡ ὡραιότης τοῦ μουσικοῦ μνημείου. Ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς του ἐφ' ὅλων τῶν πολυφωνικῶν συνθετῶν, τὸ ὄνομά του ἀπηθανατίσθη ἐν τῷ ὅρῳ: «ὕφος Παλεστρίνα» ἢ «ἀλὰ Παλεστρίνα» (alla Palestrina), δι' οὗ ὑποδηλοῦται πολύφωνος σύνθεσις ἄνευ συνοδείας ὀργάνων.

Ὁ Παλεστρίνα ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὴν κοσμικὴν μουσικήν, ἣν ἐπροίκισε διὰ πολλῶν βιβλίων μαδριγαλίων, τὸ ὕφος τῶν ὁποίων δὲν ἀφίσταται καὶ πολὺ τοῦ τῶν θρησκευτικῶν του συνθέσεων. Ἡ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο δρᾶσίς του ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1555 καὶ γενικῶς διαφαίνεται ἐν αὐτῷ τάσις τις συντηρητικότητος, μὴ συναντωμένη παρὰ τοῖς ἀριστοτέχναις τῶν παρεμφερῶν συνθέσεων, Βίλλαρτ, Ρόρ, Μοντεβέρντε κλπ.

Ὁ κατάλογος τῶν θρησκευτικῶν ἔργων τοῦ Παλεστρίνα κατὰ χρονολογίαν ἐκδόσεως, εἶναι ὁ ἑξῆς: 1554: πρῶτον βιβλίον τετραφώνων καὶ πενταφώνων λειτουργιῶν, 1563: πρῶτον βιβλίον τετραφώνων μοτέττων, 1567: δεύτερον βιβλίον λειτουργιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ περίφημος ἑξάφωνος λειτουργία τοῦ πάπα Μαρκέλλου, 1569: πρῶτον βιβλίον πενταφώνων, ἑξαφώνων καὶ ἑπταφώνων μοτέττων, 1570: τρίτον βιβλίον λειτουργιῶν, 1572: δεύτερον βιβλίον πενταφώνων, ἑξαφώνων καὶ ἑπταφώνων μοτέττων, 1581: τρίτον βιβλίον πενταφώνων, ἑξαφώνων καὶ ὀκταφώνων μοτέττων, 1582: τέταρτον βιβλίον λειτουργιῶν, 1584: τέταρτον βιβλίον πενταφώνων μοτέττων, 1588: πρῶτον βιβλίον θρήνων (διὰ 4 φωνάς), 1589: τετράφωνοι ὕμνοι ὅλου τοῦ ἔτους, 1590: πέμπτον βιβλίον λειτουργιῶν, 1591: πρῶτον βιβλίον μεγαλυναρίων, 1593: πεντάφωνα ὀφερτόρια ὅλου τοῦ ἔτους, 1594: ἕκτον βιβλίον λειτουργιῶν. Ἕτεραι λειτουργίαι ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του (1599—1619). Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων εἶναι καὶ τὰ περίφημα «Ἰμπροπέρια», ἅτινα, ἐκτελεσθέντα διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1560 ἐνεποίησαν τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν πάπαν Πῖον Δ′, ὥστε τὰ ἐκράτησεν οὗτος ἔκτοτε ὡς ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ ποντιφικοῦ παρεκκλησίου, τὸ ὁποῖον τὰ ἐκτελεῖ πάντοτε τὴν Μεγάλην Παρασκευήν. Ὁ Παλεστρίνα ἔγραψεν ἐπίσης τρία βιβλία κοσμικῶν μαδριγαλίων καὶ δύο θρησκευτικῶν. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ μουσουργοῦ ἐν συγχρόνῳ σημειογραφίᾳ ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ οἴκου Μπράϊτκοπφ τῆς Λειψίας, ἥτις ἀρχίσασα τῷ 1862 ἤχθη εἰς πέρας τῷ 1903, περιλαβοῦσα 33 τόμους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Baini*, Memorie storicocritiche della vita e della opere di Giovanni Pierluigi da Palestrina (1828, τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ μουσουργοῦ ἂν καὶ ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένον).—*Burney*, A general history of music (τόμοι Β′ καὶ Γ′ 1789).—*Cametti*, Cenni biografici di G. P. da Palestrina (1894).—*Cascioli*, La vita e le opere di G. Pierluigi da Palestrina (1894).—*Délecluze*, Palestrina (1842).—*G. Félix*, Palestrina et la musique sacrée (1895).—*M. Brenet*, Palestrina (1905).—*Bäumker*, Palestrina (1877).—*Respighi*, G. Pierluigi da Palestrina e l'emendazione del Graduale Romano...(1900).—*P. Wagner*, Palestrina als weltlicher Komponist (1890).—*Winterfeld*, J. Pierluigi von Palestrina, seine Werke...(1832).

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Παλέστρο (Palestro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, ἀνήκουσα εἰς τὸν νομὸν Παβίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Μποργκόρα. Κάτ. 6.305. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν παρ' αὐτὴν λαβοῦσαν χώραν ὁμώνυμον μάχην τὴν 31 Μαΐου 1859, καθ' ἣν οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα. Μ. Δ. Β.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προκαλυφθῇ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ διὰ Καζάλε πρὸς Βερσέϊγ καὶ Νοβάρα μέλλοντος νὰ ἑλιχθῇ γαλλικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν Ἰταλικὸν πόλεμον 1859, διετάχθη τὴν 28 Μαΐου ὁ πεδεμοντιακὸς (σαρδηνιακὸς) στρατὸς (4 μεραρχίαι καὶ μία μεραρχία ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν βασιλέα Βίκτωρα Ἐμμανουήλ), ὁ ἐστρατοπεδευμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σέζια, κατὰ τὸν μεταξὺ Καζάλε—Βερσέϊγ χῶρον, νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (ἀνατολικῆς) ὄχθης τοῦ Σέζια, μεθ' ὃ ν' ἀπωθήσῃ τὸ δεξιὸν τῶν Αὐστριακῶν (τὸ 7ον σῶμα στρατοῦ, τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν περιοχὴν Μορτάρα—Παλέστρο, ὄπισθεν δὲ τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο μία μεραρχία ἱππικοῦ) καὶ τέλος νὰ ἐγκαταστήσῃ προγεφύρωμα παρὰ τὸ Παλέστρο. Ὄπισθεν τοῦ πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ ἐτάχθη τὸ 3ον γαλλικὸν σῶμα στρατοῦ, ὅπερ θὰ παρέμενεν εἰς Πράρολο, ἐφόσον οὐδεμία παρίστατο ἀνάγκη, ἄλλως θὰ προσεπέρα τὸν Σέζια καὶ θὰ ἐνίσχυε τοὺς Πεδεμοντίους. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη τοῦ πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ ἦτο πολὺ λεπτή, καθόσον ἀφ' ἑνὸς μὲν ὤφειλε νὰ δράσῃ σοβαρῶς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτοῦ μεγάλας αὐστριακὰς δυνάμεις, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπρόκειτο νὰ δράσῃ ἐπὶ ἐδάφους ἀρκετὰ διακεκομμένου καὶ δασώδους, δι' οὗ ἡ διάβασις πάντων τῶν ὅπλων, ἐξαιρέσει τοῦ πεζικοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ εἰμὴ μόνον διὰ τῶν ὁδῶν, συνεπῶς δι' ἐδάφους εὐνοοῦντος ὑπερβολικὰ τοὺς ἀμυνομένους Αὐστριακοὺς καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὀροπεδίου τοῦ Παλέστρο (δύο τάγματα), τοὺς ἐγκατεστημένους ἐντὸς ἰσχυρῶν περιβόλων καὶ προβάλλοντας ὡς κάλυμμα τὰ μεταξὺ τοῦ Παλέστρο καὶ τοῦ Σέζια βαθέα ρυάκια. Αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ διεξαχθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σέζια τὰς 30ὴν καὶ 31ην Μαΐου 1859 φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγῶνες τοῦ Παλέστρο*.

Τὴν μὲν 29ην Μαΐου προσεπέρασε τὸν Σέζια ἡ 1η μεραρχία τοῦ στρατηγοῦ Τσιαλντίνι, τὴν δὲ

Digitized by Google

πρωΐαν τῆς 30ῆς αἱ ἐπίλοιποι μεραρχίαι, λαβοῦσαι τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας κατευθύνσεις. Τὴν 11ην ὥραν τῆς 30ῆς Μαΐου ἡ κατὰ τοῦ Παλέστρο μεραρχία (ἡ 1η) ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλ' ἡ προσπέρασις τῶν μεταξὺ Σέζια καὶ Μαλέστρο ρυακίων παρεκωλύθη ἐπ' ἀρκετὸν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Περὶ τὴν 13ην ὥραν τὰ κωλύματα προσεπεράσθησαν καὶ τότε κατώρθωσαν οἱ Πεδεμόντιοι νὰ καταλάβωσι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ χωρίου Παλέστρο καὶ νὰ κρατήσωσι τοῦτο, μεθ' ὅλας τὰς ἐρρωμένας ἀντεπιθέσεις τῶν Αὐστριακῶν, μέχρις οὗ, τέλος, περὶ τὴν 15ην ὥραν, κατέλαβον οἱ Πεδεμόντιοι ὁλόκληρον τὸ χωρίον καὶ κατεδίωξαν τοὺς Αὐστριακοὺς φεύγοντας πρὸς τὸ Ρόμπιο. Ἐντὸς τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας (30ῆς Μαΐου) ἡ 2α με-

Ἀγῶνες τοῦ Παλέστρο 30 καὶ 31 Μαΐου 1859.

ραρχία τοῦ Ντουράντο κατέλαβε τὸ Βινζάγλιο, οἱ δ' ἀμυνόμενοι αὐτοῦ Αὐστριακοὶ ἔφυγον πρὸς Κονφιέντζα καὶ εἶτα πρὸς Ρόμπιο, ἡ 3η μεραρχία τοῦ Φάντι, βραδύνασα κατά τι, ἅτε παρακωλυθεῖσα ὑπὸ τοῦ πεζομαχήσαντος αὐστριακοῦ ἱππικοῦ, κατέλαβε τὸ Καζαλίνο. Ἡ ὑπὸ τῶν Πεδεμοντίων κατάληψις τοῦ ὀροπεδίου Παλέστρο ἀνησύχησε πολὺ τοὺς Αὐστριακούς, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν ὅπως τὴν ἑπομένην (31ην Μαΐου) καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀνακατάληψίν του. Ὁ Αὐστριακὸς ὅμως ἀρχιστράτηγος Τζιουλάϊ (Gyulaï) ἐπέμενε θεωρῶν τὴν κατὰ τοῦ Παλέστρο ἐπίθεσιν ὡς ἐπίδειξιν κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ του, δεδομένου ὅτι τὴν κυρίαν συμμαχικὴν ἐπίθεσιν ἐφρόνει πάντοτε ὡς μέλλουσαν νὰ ἐκπεμφθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ του (διὰ Πλακεντίας). Ἀποτέλεσμα τῆς ἐμμόνου ταύτης σκέψεώς του ἦτο τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ 7ον σῶμα διὰ δύο μόνον μεραρχιῶν, ἅπας δ' ὁ ὄγκος τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κάτω Πάδου. Ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς ἀποροῦσι πῶς εἷς στρατηγὸς ἐσκέφθη ὅτι ἦτο δυνατὸν οἱ μὲν Πεδεμόντιοι νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸ Παλέστρο κατα τοῦ δεξιοῦ αὐστριακοῦ πλευροῦ, οἱ δὲ Γάλλοι πρὸς Πλακεντίαν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ αὐστριακοῦ πλευροῦ, δηλαδὴ ν' ἐκτελέσῃ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς δύο χωριστοὺς ὄγκους. Τὴν 31ην Μαΐου προὐχώρησαν οἱ Αὐστριακοὶ πρὸς τὰς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένας κατευθύνσεις, ἐναρμονισθέντες κατὰ τρόπον, ὥστε ν' ἄρξηται ἡ κατὰ τοῦ Παλέστρο ἐπίθεσις τὴν 9ην ὥραν. Ἡ αὐστριακὴ ἐπίθεσις δὲν κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Πεδεμοντίους, καθόσον οὗτοι, ὀχυρωθέντες διὰ προχείρων ἔργων κατασκευασθέντων διαρκούσης τῆς νυκτὸς 30—31 Μαΐου, ἀντέστησαν ἐρρωμένως, μέχρις οὗ διὰ πεδεμοντιακῆς ἀντεπιθέσεως ἀπωθήθησαν οἱ Αὐστριακοί, οἵτινες ὅμως δι' ἀμέσου ἐπιθετικῆς ἐπιστροφῆς ἐξηνάγκασαν τοὺς Πεδεμοντίους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου θέσεις των. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τμήματά τινα τοῦ 3ου γαλλικοῦ σώματος τοῦ στρατηγοῦ Κανρομπὲρ εἶχον προσπεράσει τὸν Σέζια, καταυλισθῇ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ ὄχθης καὶ ταχθῇ ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν Πεδεμοντίων. Περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς 31ης Μαΐου ἡ τακτικὴ κατάστασις συνοψίζεται εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν δεξιὰ αὐστριακὴ ἐπίθεσις εἶχεν ἀποτύχει πλήρως, ἡ κεντρικὴ εἶχεν ἀπωθηθῇ, μόνον δ' ἡ ἀριστερὰ ἐξηκολούθει ἔχουσα εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ἓν σύνταγμα ζουάβων τοῦ 3ου γαλλικοῦ σώματος ἐπέπεσεν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῆς ἀριστερᾶς ταύτης αὐστριακῆς φάλαγγος καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὴν νὰ τραπῇ εἰς φυγήν. Σχετικῶς μὲ τὴν θαυμασίαν ταύτην δρᾶσιν τοῦ συντάγματος τῶν ζουάβων ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γεγονότα: Ἐπειδὴ αὐστριακή τις πυροβολαρχία ἔβαλλε κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου τούτου συντάγματος τῶν ζουάβων, οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν ν' ἀποθέσωσι τοὺς γυλιοὺς κατὰ γῆς καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι διὰ τῆς λόγχης κατὰ τῆς πυροβολαρχίας, ἧς κατέλαβον 7 πυροβόλα (ἡ αὐστριακὴ πυροβολαρχία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπετελεῖτο ἐξ 8 πυροβόλων), μεθ' ὅ, χωρὶς ν' ἀνακόψωσι διόλου τὴν ὁρμήν των, νὰ βυθισθῶσι μέχρι τῆς ὀσφύος ἐντὸς ρύακος βαθέος καί, προσπερῶντες τοῦτον, νὰ εὑρεθῶσι τάχιστα εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ ὀροπεδίου Παλέστρο. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἔφθασεν ἐν καλπασμῷ ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πρώτων γραμμῶν ἐφόδου τῶν ἐπιτιθεμένων ζουάβων. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ συντάγματος τούτου τῶν ζουάβων διὰ τῆς γεφύρας Μπρίντα ἔλαβον χώραν ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες, ἰδίᾳ πρὸς διάσωσιν τῆς σημαίας τοῦ συντάγματος. Τὴν ὑποχώρησιν τῆς ἀριστερᾶς αὐστριακῆς φάλαγγος ἐπηκολούθησε, περὶ τὴν 13ην ὥραν, ἡ ὑποχώρησις καὶ τῶν ἑτέρων δύο φαλάγγων πρὸς Ρόμπιο, καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἀπόγευμα τῆς 31ης Μαΐου τὸ Παλέστρο παρέμεινεν ὁριστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Γαλλοπεδεμοντίων. Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς συμμαχικῆς ταύτης τακτικῆς νίκης ἦτο τὸ ὅτι ὁ πρὸς βορειοανατολὰς στρατηγικὸς ἑλιγμὸς τῶν Γάλλων ἐξετελέσθη ὁμαλῶς, ἅτε προκαλυφθεὶς πλήρως. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

παλέττα (ἡ) (***πυξίον, χρωματοπυξίς***). Τεμάχιον λεπτοῦ ξύλου, σκληροῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀρθογωνίου ἢ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, φέροντος εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τῆς μικρᾶς πλευρᾶς ἐλλειψοειδὲς ἄνοιγμα διὰ νὰ διέρχεται ὁ ἀντίχειρ, ὅταν κρατῆται ὑπὸ τοῦ ζωγράφου πρὸς χρῆσιν. Ἐπὶ τῆς παλέττας γίνεται ἡ τοποθέτησις κατὰ σειρὰν μικρᾶς ποσότητος ἐλαιοχρωμάτων ἢ ὑδροχρωμάτων ἐξ ὅλης τῆς χρωματικῆς κλίμακος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου μέρους γίνεται ἡ ἀνάμειξις αὐτῶν. Διὰ τὸν ὑδροχρωμογράφον (aquarelliste) ἡ παλέττα εἶναι ἐκ πορσελλάνης ἢ ὑέλου.

Ἡ ἐν χρήσει παλέττα εἶναι ἐργαλεῖον τῆς ζωγραφικῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁπότε εἰσήχθη καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἐλαιοχρωμάτων. Πρὸ αὐτῆς ἡ πυξὶς τῶν ζωγράφων, μεταχειριζομένων ὑδατοχρώματα, νωπογραφίας, ᾠογραφίας, κολλογραφίας (tempera), εἶχε σχῆμα κιβωτιδίου μὲ διαμερίσματα πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἑτοίμων πρὸς χρῆσιν πολτωδῶν χρωμάτων καὶ διαμερίσματα διὰ τὴν τοποθέτησιν πλακιδίου μαρμάρου ἢ ὑέλου διὰ τὴν ἀνάμειξιν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν χρωστηρίων ἢ κονδυλίων, ὅπως ἐλέγοντο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν. Ἡ ἀρχαιοτέρα πυξὶς τῶν δι' ἐγκαυστικῆς ζωγράφων, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἦτο ἐπίσης κιβωτίδιον μὲ διαμερίσματα διὰ τὰ μετὰ κηροῦ προ-

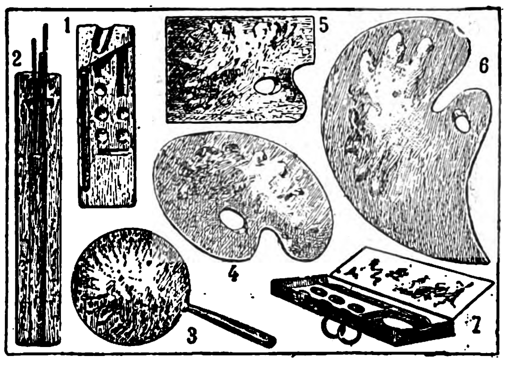

Παλέττα ζωγράφου.

[1 = Αἰγυπτιακή. 2 = Ἐν εἴδει κιβωτίου. 3 = Ἑλληνική. 4 = Νεωτέρα, στρογγύλη, 5 = Τετράγωνη. 6 = Διακοσμητοῦ. 7 = Κιβωτίδιον-παλέττα ἀκουαρελίστα.]

ητοιμασμένα χρώματα καὶ διαμερίσματα διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν κέστρων, μεταλλίνων ἐργαλείων, ἀποτελουμένων ἀπὸ τὴν λαβὴν καὶ τὸ κυρίως κέστρον, μαχαιρίδιον λογχοειδὲς πυρωνόμενον καὶ τοποθετοῦν ἢ στερεῶνον τὰ χρώματα διὰ τῆς ἐγκαύσεως. Ἡ πυξὶς αὕτη κάποτε ἦτο καὶ τεμάχιον σκληροῦ ξύλου πάχους 3—5 ἑκατοστῶν μὲ κοιλώματα διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν χρωμάτων (Πομπηΐα καὶ ἀλλαχοῦ).

Κατὰ συνεκδοχὴν *παλέττα* λέγεται εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἡ χρωματικὴ κλῖμαξ, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὁ καλλιτέχνης (*πλουσία, ἁπλῆ, αὐστηρά, λιτὴ* κ. τ. λ.). Σ. Ξ.

Παλεὺς *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Κεφάλου, θεωρούμενος ὡς κτίτωρ τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ πόλεως Πάλης. —2) Δωρικὸς τύπος ἀντὶ τοῦ *Πηλεύς*. Α.Θ.Σ.

πάλη (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ παλαίειν (κοιν. *πάλαιμα*): «ἐλευθέρα —, ἑλληνορρωμαϊκὴ πάλη»· || μεταφ., προσπάθεια κατισχύσεως: «ἡ πάλη τῶν τάξεων».

— *[Ἀρχαιολ.]* Ἡ *πάλη* ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ *παλαισμοσύνη* καὶ *καταβλητική*, ἀπετέλει δὲ ἓν τῶν ἀγωνισμάτων τοῦ πεντάθλου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀπέδιδον τὴν ἐφεύρεσιν αὐτῆς εἰς θεοὺς ἢ μυθολογικὰ πρόσωπα. Μεταξὺ τούτων καὶ ἐκ τῶν πρώτων εἶναι ὁ Ἀπόλλων. Ὁ Ἑρμῆς, θεὸς τῆς παλαίστρας, παρίστατο πάντοτε κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς πάλης. Ὁ προστατευόμενος ἢ ὁ υἱός του Αὐτόλυκος λέγεται ὅτι ἐδίδαξεν εἰς τὸν Ἡρακλέα τὴν τέχνην ταύτην. Κατ' ἄλλην παράδοσιν τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετέλεσεν ὁ Ἁρπάλυκος, υἱὸς ἐπίσης τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφευρέτης τῆς πάλης ὑπῆρξεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἑρμοῦ Παλαίστρα. Βραδύτερον ἡ πάλη ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Θησέως, ὁ ὁποῖος τὴν κατέστησε τεχνικήν. Πρὸ τοῦ Θησέως ἐνίκων κατὰ κανόνα οἱ ρωμαλεώτεροι καὶ οἱ εὐσωμότεροι. Διὰ τῆς τέχνης του ὁ Θησεὺς κατασυνέτριψε τὸν Μεγαρέα Κερκυόνα καὶ ὁ Ἡρακλῆς τὸν γίγαντα Ἀνταῖον.

Ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἡ πάλη ἀπετέλεσεν ἀγώνισμα καὶ ἄσκησιν ἐκ τῶν κυριωτάτων, διατηρήσασα ἀνέκαθεν χαρακτῆρα φιλικῆς καὶ φιλόφρονος συναντήσεως, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἀπέβαλε· παραμείνασα δὲ γυμναστικὸν ἀγώνισμα ἀπηλλαγμένον παντὸς αἰσθήματος ὀργῆς καὶ κτηνώδους ἐρεθισμοῦ, παρεῖχε μόνον ἀφορμὴν ἐπιδείξεως δυνάμεως, τέχνης καὶ ἑτοιμότητος πνεύματος. Ὡς ἐκ τούτου ἀπετέλει σπουδαιότατον κέντρισμα τῆς φιλοτιμίας τῶν νέων, ὄχι μόνον τῶν μετεχόντων εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τῶν θεατῶν, οἵτινες ἐπαθαίνοντο διὰ τὰς περιπετείας τῆς διεξαγωγῆς της. Ὡς ἐξ ἐνστίκτου οἱ θεαταὶ ἐλάμβανον τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀγωνιζομένων, ἡ δὲ ἔξαψις τῆς εὐγενοῦς ἁμίλλης ἀπετέλει πολυτιμότατον στοιχεῖον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς φυλῆς. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους διεκρίνοντο δύο εἴδη πάλης, ἡ *ὀρθία πάλη*, ἢ *ὀρθοπάλη*, ἢ *ὀρθοστάδην πάλη* καὶ ἡ *ἀλίνδησις*, ἢ *κύλισις*. Εἰς τὰ δύο ταῦτα εἴδη, τὰ γνωστὰ ἀπὸ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, προσετέθη βραδύτερον καὶ τρίτον, ὁ *ἀκροχειρισμός*. Κατὰ τὸ πρῶτον εἶδος ἡ προσπάθεια περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ πίπτῃ ὁ εἷς τῶν ἀγωνιστῶν κατὰ γῆς, νικητὴς δὲ ἀνεδεικνύετο ὅστις κατώρθωνε νὰ ρίψῃ τὸν ἀντίπαλόν του τρεῖς φορὰς κατὰ γῆς. Ὅταν ἔπιπτον καὶ οἱ δύο, νικητὴς ἐθεωρεῖτο ὁ εὑρισκόμενος ἄνωθεν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του· εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπιπτον καὶ οἱ δύο πλαγίως, οὐδεὶς ἀνεκηρύσσετο νικητής, οἱ δὲ παλαισταὶ ἐγειρόμενοι ἐπανελάμβανον ἐκ νέου τὴν πάλην, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν τελευταίαν λαβήν, εἰς ἣν εἶχον εὑρεθῇ πίπτοντες. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πάλης ἐθεωρεῖτο ἡ κατ' ἐξοχὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ πάλη καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας. Κατὰ τὸ δεύτερον εἶδος, τὴν ἀλίνδησιν, ὁ ἀγὼν δὲν ἐτελείωνε μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ ἑνὸς τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ ἐσυνεχίζετο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μέχρις ὅτου ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο ὡμολόγει τὴν ἧττάν του. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πάλης ἐφηρμόζετο μόνον εἰς τὰ γυμναστήρια χάριν ἐξασκήσεως, εἰς δὲ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας κατὰ τὸ ἀγώνισμα τοῦ παγκρατίου, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς πυγμαχίας. Κατὰ τὸ τρίτον εἶδος, τὸν ἀκροχειρισμόν, οἱ ἀντίπαλοι συνεπλέκοντο διὰ τῶν δακτύλων, χωρὶς νὰ ἐγγίσουν ἄλλο τι ἐκ τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ προσεπάθουν νὰ καταρρίψουν τὸν ἀνταγωνιστὴν ἢ νὰ ἐξαναγκάσουν αὐτὸν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἧττάν του, διὰ τῆς συμπιέσεως, συνθλίψεως καὶ διαστρεβλώσεως τῶν χειρῶν ἀπὸ τοῦ καρποῦ καὶ κάτω. Γενικῶς ὁ ἀκροχειρισμὸς ἐθεωρεῖτο ὡς εἶδος εἰσαγωγῆς τῆς κυρίως πάλης, πολλοὶ δὲ παλαισταὶ εἶχον ἀποκτήσει ἐξαιρετικὴν εἰδικότητα εἰς αὐτόν. Οἱ κυριώτεροι τούτων ἦσαν Σωκράτης ὁ Σικυώνιος καὶ Λεοντίσκος ὁ Μεσσήνιος. Ἡ πάλη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχεν ἐξελιχθῇ εἰς τέχνην δυσκολωτάτην καὶ πολύπλοκον, διεπομένην ὑπὸ ὡρισμένων κανόνων. Λέγεται ὅτι τοὺς κανονισμοὺς τῆς πάλης συνέταξεν ὁ Ὀρίκαδμος ὁ Σικελός. Φαίνεται ὅμως ὅτι οὗτος ἐκωδικοποίησε μόνον «τὸν σικελὸν τρόπον», ἤτοι τὴν μέθοδον εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίνετο ἰδιαιτέρως. Οἱ κανονισμοὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πάλης διαφέρουν ἀπὸ τοὺς τῆς σημερινῆς. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως τούτων δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐκ περιγραφῶν διαφόρων συγγραφέων γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἀπηγορεύοντο τὰ κτυπήματα καὶ ἡ λαβὴ τῶν αἰδοίων καὶ τοῦ λαιμοῦ, ἐνῷ ἐπετρέποντο ἄλλαι ἐπικίνδυνοι λαβαί, ἰδίως κατὰ τὸν ἀκροχειρισμόν. Οἱ συγγραφεῖς δὲν συμφωνοῦν εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ τὸ ποῖος ἐθεωρεῖτο καταβληθεὶς κατὰ τὴν πάλην, ἰδίως κατὰ τὴν ἀλίνδησιν. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γενικῶς ἀντίληψιν, διὰ νὰ θεωρηθῇ τις ἡττημένος κατὰ τὴν ἀλίνδησιν, ἔπρεπε νὰ ψαύσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τῶν νώτων του. Ἐν τῇ «Ἰλιάδι» ὅμως, κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πάλης τοῦ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως, ἀναφέρεται ὅτι ἐθεωρεῖτο ἡττηθεὶς ὁ πίπτων κατὰ γῆς ὁπωσδήποτε. Ἐπίσης τὸ αὐτὸ προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Πλάτωνος. Οἱ παλαισταί, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ παλαίσουν, ἤλειφον ὁλόκληρον τὸ σῶμά των δι' ἐλαίου, καὶ διὰ νὰ μὴ καθίσταται τὸ σῶμα ὀλισθηρόν, τὸ ἐπέπασσον μὲ κόνιν. Μετὰ τὴν πάλην, διὰ νὰ καθαρίσουν τὸ σῶμά των ἀπὸ τὰς λιπαρὰς οὐσίας μετεχειρίζοντο ἐλαφρὰς ξύστρας, καλουμένας στλεγγίδας. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου οἱ παλαισταὶ ἠγωνίζοντο γυμνοί, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔφερον εἰς τὸ μέρος τῆς λεκάνης εἶδός τι ζώνης, ἡ ὁποία ἀπεδείχθη κατόπιν ἐντελῶς περιττὴ καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀτυχία τοῦ παλαιστοῦ Ὀρσίππου, τοῦ ὁποίου ἡ ζώνη, ἐνῷ ἐπάλαιε, κατῆλθεν εἰς τοὺς πόδας καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ **χάσῃ τὴν νί-**

Digitized by Google

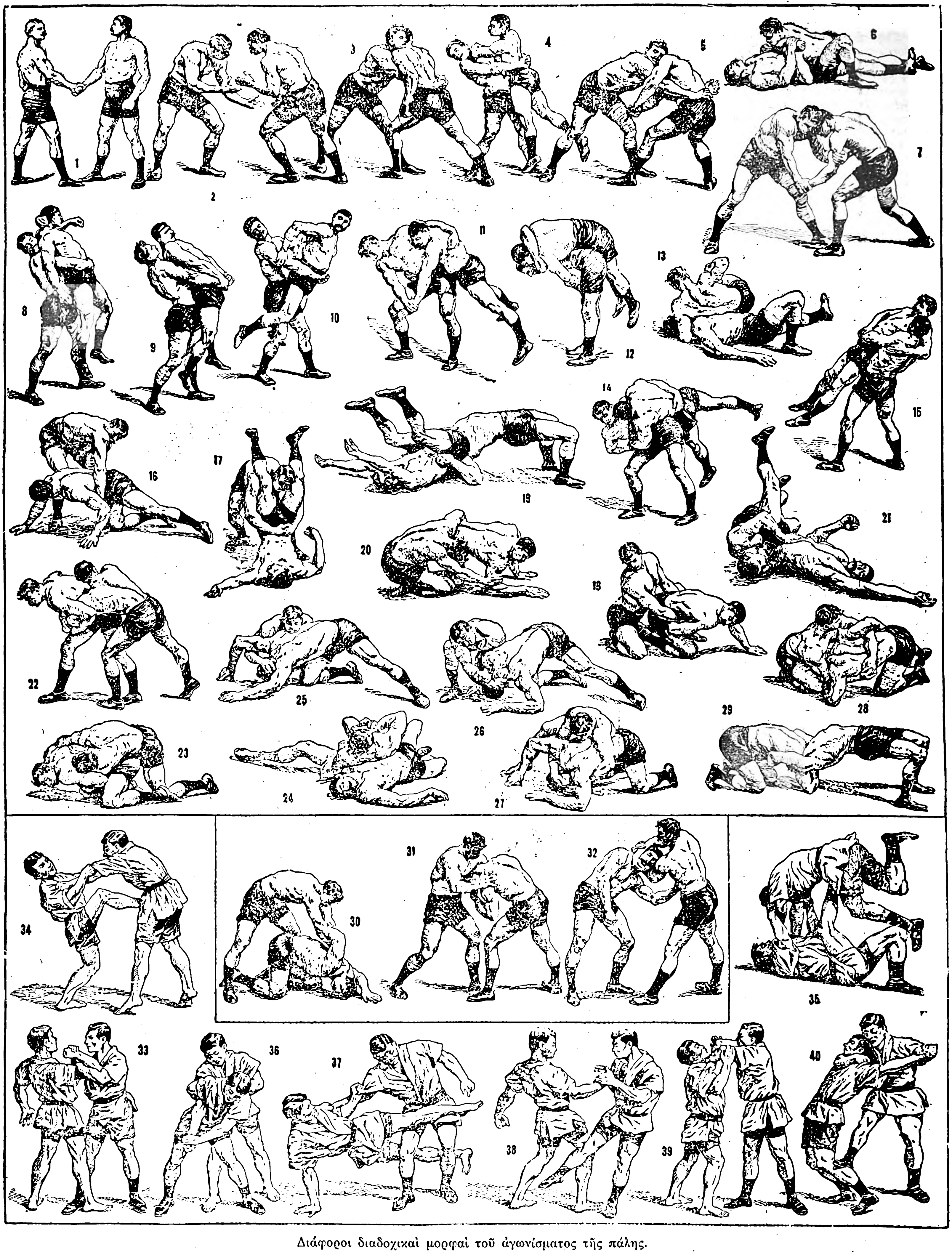

Διάφοροι διαδοχικαὶ μορφαὶ τοῦ ἀγωνίσματος τῆς πάλης.

1) Χαιρετισμός. 2) Φυλάξεις. *Μεσολαβὴ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν :* 3) πρῶτος χρόνος, 4) δεύτερος χρόνος, 5) ἀπόκρουσις, 6) πτῶσις. **Μεσολαβὴ ἐκ τῶν ὄπισθεν :** 7) **πρῶτος χρόνος,** 8) δεύτερος χρόνος, 9 και 10) ἀποκρούσεις. *Ἀνατροπὴ διὰ τῶν ἰσχίων καὶ διὰ τραχηλισμοῦ :* 11) πρῶτος χρόνος, 12) δεύτερος χρόνος, 13) πτῶσις. *Ἀνατροπὴ διὰ τῶν ἰσχίων καὶ διὰ μεσολαβῆς :* 14) πρῶτος χρόνος, ἀπόκρουσις διὰ μεσολαβῆς ἐκ τῶν ὄπισθεν. *Ἀναστροφὴ διὰ μεσολαβῆς :* 16) πρῶτος χρόνος, 17 δεύτερος χρόνος και πτῶσις. *Μεσολαβὴ ἐκ τῶν ὄπισθεν κατὰ γῆς :* 18) πρῶτος χρόνος, 19) πτῶσις καὶ γέφυρα. *Μεσολαβὴ διὰ πλαγιασμοῦ :* 20) πρῶτος χρόνος, 21) δεύτερος χρόνος καὶ πτῶσις. 22) *Ὀρθία στάσις προσαγωγῆς τοῦ βραχίονος.* Προσαγωγὴ τοῦ βραχίονος κατὰ γῆς : 23) πρῶτος χρόνος, 24) δεύτερος χρόνος και πτῶσις. 25) *Ἁπλοῦς τραχηλισμὸς κατὰ γῆς.* 26) *Τραχηλισμὸς κατὰ γῆς διὰ προσαγωγῆς τοῦ βραχίονος.* 27) *Διπλοῦς τραχηλισμός.* 28) *Ἀνατροπὴ διὰ τῆς ὠμοπλάτης.* 29) Γέφυρα (ἀπόκρουσις τραχηλισμοῦ). *Ἀπαγορευόμεναι λαβαί :* **30) Στρέβλωσις τοῦ βραχίονος. 31) Σύσφιγξις τοῦ λαιμοῦ** περιδεραιον.. 32) Στραγγαλισμὸς περιλαιμιον). *Νζιοῦ-Νζίτς.* 33 Armlock ἢ κλεὶς τοῦ βραχίονος. **34) Πρῶτος χρόνος ἀνατροπῆς τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν τοῦ ἐνεργοῦντος.** 35) Δεύτερος χρόνος τῆς αὐτῆς ἐνεργείας. 36) Ἑτέρα κλεὶς τοῦ βραχίονος. 37) Ἀνατροπὴ διὰ ψαλίδος. **38) Κάμψις τῆς πυγμῆς καὶ συγχρόνως κτύπος εἰς τὴν κοιλότητα** τοῦ γόνατος. 39) Ἀπόκρουσις λαβῆς τοῦ λαιμοῦ. 40) Κλεὶς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ **καὶ συγχρόνως κτύπημα εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ γόνατος.**

Digitized by Google

κην. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ζώνη ἐγκατελείφθη κατὰ τὴν 15ην Ὀλυμπιάδα.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον διάφοροι μέθοδοι πάλης, καλλιεργούμεναι εἰς διαφόρους πόλεις καὶ χώρας. Μεταξὺ τούτων ἦσαν ἡ σικελικὴ μέθοδος μὲ ἱδρυτὴν τὸν Ὀρίκαδμον, ἡ θεσσαλικὴ καὶ ἡ κυπρία, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο καὶ *πάμμαχος*. Ἰδιαιτέραν φήμην διὰ τὴν παλαιστικὴν τέχνην εἶχον οἱ Ἀργεῖοι, οἵτινες διεκρίνοντο ὄχι μόνον διὰ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν χάριν μετὰ τῆς ὁποίας ἠγωνίζοντο· διότι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐθαύμαζον τὴν βάναυσον καὶ ἄτεχνον ἐπίδειξιν τοῦ ἀγωνίσματος, ἀλλὰ τὴν ἔντεχνον κομψότητα τῶν ἀγωνιζομένων. Οἱ διάφοροι ἀγῶνες πάλης ἐγίνοντο μὲ πολὺ πεῖσμα, ἐνεργητικότητα καὶ τέχνην διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς νίκης, χάριν τῆς ὁποίας διεκινδύνευε πολλάκις καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ τῶν ἀγωνιστῶν. Μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα παλαιστῶν ἦσαν ὁ Μίλων ὁ Κροτωνιάτης, ὁ Τιμασίθεος ὁ Αἰτωλός, ὁ Πολύδαμος ὁ Θεσσαλὸς κ. ἄ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ πάλη ἐξέπεσε καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἐγκατελείφθη σχεδὸν τελείως. Μ. Δ. Β.

—*[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων, ἡ πάλη εἰσήχθη εἰς τὰ ὀλυμπιακὰ προγράμματα καὶ τοὺς ἄλλους διεθνεῖς ἀγῶνας.

Πρὸ ἐτῶν ἡ πάλη ἐτελεῖτο ἐπὶ ἀμμώδους ἐδάφους καταλλήλως ἀνεσκαμμένου διὰ νὰ στηρίζωνται καλῶς οἱ παλαισταὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διαφόρων λαβῶν καὶ νὰ μὴ κινδυνεύουν νὰ κτυπήσουν εἰς τὰς διαφόρους πτώσεις. Τὸ ἀγώνισμα τοῦτο τελεῖται σήμερον συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν κανονισμῶν τῆς «Διεθνοῦς ὁμοσπονδίας πάλης» καὶ ἐπὶ στρώματος παχέος κεκαλυμμένου διὰ χονδροῦ ὑφάσματος καὶ τιθεμένου ἐπὶ εἰδικοῦ βάθρου γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρίγκ*, καὶ τοῦτο διὰ τὸ θεαματικώτερον τοῦ ἀγῶνος. Ἐπίσης οἱ κανονισμοὶ διῄρεσαν τοὺς παλαιστὰς εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ βάρους αὐτῶν, διὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἀγωνίσματος καὶ νὰ διατηρῆται ἡ ἀγάπη τῶν ἀγωνιζομένων πρὸς αὐτό, διότι ἄνευ τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης νικηταὶ θὰ ἀνεδεικνύοντο συνεχῶς οἱ βαρύτεροι καὶ κατὰ συνέπειαν οἱ ἐλαφρότεροι δὲν θὰ ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς πάλης. Τὰ διάφορα βάρη εἶναι τὰ ἑξῆς: βάρος πετεινοῦ μέχρι 56 κιλῶν, πτεροῦ 61, ἐλαφρῶν 66, ἡμιμέσων 72, μέσων 79, ἡμιβαρέων 87 καὶ βαρέων ἄνω τῶν 87. Ἡ σημερινὴ γνωστὴ πάλη ὠνομάσθη αὐθαιρέτως *ἑλληνορρωμαϊκή*· κατ' αὐτὴν δὲν ἐπιτρέπονται λαβαὶ κάτω τῆς μέσης, ὁ ὑποσκελισμὸς καὶ πᾶν ἄλλο, ὅπερ ἐνδεχομένως δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην. Ἡ *ἐλευθέρα* πάλη εἶναι μᾶλλον διαδεδομένη εἰς τὰ ἀμερικανικὰ κράτη. Εἰς αὐτὴν ἐπιτρέπονται ἐπικίνδυνοι λαβαὶ καὶ στρεβλώσεις χειρῶν καὶ ποδῶν, πλὴν τοῦ ἀποπνιγμοῦ καὶ τῶν κτυπημάτων. Καὶ εἰς τὴν πάλην ταύτην οἱ ἀγωνισταὶ διαιροῦνται εἰς ἑπτὰ κατηγορίας, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἑλληνορρωμαϊκήν, ἀμφότερα δὲ τ' ἀγωνίσματα περιλαμβάνονται σήμερον καὶ εἰς τὰ ὀλυμπιακὰ προγράμματα. Πλὴν τῶν δύο αὐτῶν τρόπων, καλλιεργοῦνται καὶ οἱ ἑξῆς: α) Ἡ *ἐλβετικὴ* πάλη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπονται αἱ λαβαὶ κάτω τῆς μέσης καὶ ὁ ὑποσκελισμός, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ παλαισταὶ φέρουν περισκελίδα ἐκ λινοῦ καὶ στερεοῦ ὑφάσματος μὲ ζώνην ἰσχυρὰν περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ εἰς ἑκάτερον μηρόν, χρησιμοποιουμένας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων λαβῶν. β) Ἡ *τουρκική*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσκοῦνται οἱ μπεχλιβάνιδες· κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπονται λαβαὶ κάτω τῆς μέσης, ὁ ὑποσκελισμὸς καὶ ἡ ἐπάλειψις τοῦ σώματος δι' ἐλαίου. γ) Ἡ *ἰαπωνικὴ* (βλ. κατ.). δ) Ἡ *νεοελληνική*, ἥτις ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὸν μεσαίωνα παρὰ τοῖς Ἀκρίταις ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν· ἴσχυεν ἐπίσης πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν παρ' ἡμῖν, ἄγνωστον δὲ διὰ τίνα λόγον ἀκολούθως ἐγκατελείφθη, διὰ νὰ τεθῇ πάλιν εἰς ἐφαρμογὴν σήμερον. Ἡ πάλη αὕτη διαφέρει ριζικῶς τῆς τε ἑλληνορρωμαϊκῆς καὶ τῆς ἐλευθέρας, καθόσον ἐπιτρέπεται μία μόνον λαβή, ἤτοι τοῦ ἐναγκαλισμοῦ τοῦ κορμοῦ τῶν ἀντιπάλων, ἐνέχει ὅμως ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτῶν. Ἡ νεοελληνικὴ πάλη τελεῖται ὡς ἑξῆς: Οἱ παλαισταὶ ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς παλαίστρας καὶ ἵστανται ἀντιμέτωποι ἀλλήλων εἰς τελείαν ἐπαφὴν τοῦ κορμοῦ, μὲ τοὺς πόδας ἐν διαστάσει, ὥστε νὰ στηρίζεται ἐπ' αὐτῶν ὁ κορμὸς καὶ μὲ τὰς χεῖρας ἀνυψωμένας πρὸς τὰ πλάγια. Μόλις δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος οἱ ἀντίπαλοι ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους, εἰς τρόπον ὥστε ἡ δεξιὰ χεὶρ ἑκάστου νὰ εὑρίσκεται κάτωθι τῆς ἀριστερᾶς μασχάλης τοῦ ἀντιπάλου, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου, μὴ ἐπιτρεπομένου νὰ κατέρχεται κάτωθεν τοῦ ἀκρωμίου. Οὕτω εὑρισκόμενοι, προσπαθοῦν ἀμοιβαίως νὰ ρίψῃ ὁπωσδήποτε ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ διὰ ταλαντεύσεως ἢ καὶ δι' ἀπ' εὐθείας πτώσεως. Ἡ διάρκεια τῆς συμβολῆς εἶναι ἀπεριόριστος, καὶ ἡττημένος θεωρεῖται ἐκεῖνος, ὅστις ὁπωσδήποτε καὶ δι' οἱουδήποτε μέλους τοῦ σώματός του ἤθελεν ἐγγίσει τὸ ἔδαφος, πλὴν τοῦ ἀντιβραχίου καὶ τῆς ἄκρας χειρὸς (καρπός, δάκτυλος). Κατὰ τὴν συμβολὴν αἱ χεῖρες περισφίγγουν τὸν κορμὸν τοῦ ἀντιπάλου ἔχουσαι λαβὴν ἐκ τοῦ καρποῦ, οὐχὶ μὲ συμπεπλεγμένους τοὺς δακτύλους, πρὸς ἀποφυγὴν θλάσεως τῶν ὀστῶν. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἀγῶνος ἀπαγορεύεται πᾶσα χρῆσις ποδῶν, κεφαλῆς, λαιμοῦ καὶ σιαγόνος, ὡς καὶ οἱαδήποτε ἄλλη λαβὴ πλὴν τῆς τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν καρπῶν, τῶν παλαιστῶν ὑποχρεουμένων νὰ περατώσουν τὴν συμβολὴν μὲ τὴν αὐτὴν λαβὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἤρχισαν ἀγωνιζόμενοι. Ἡ ἀθέτησις τῶν ὅρων τούτων συνεπιφέρει τὴν ἧτταν τοῦ παλαιστοῦ· ἐπίσης ὡς ἡττηθεὶς θεωρεῖται ὁ παλαιστὴς ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐξήρχετο τῆς παλαίστρας τρεῖς φοράς. Τὸ ἀγώνισμα τῆς νεοελληνικῆς πάλης, κάπως μεταβεβλημένον, τελεῖται εἰς τὰς σκανδιναυϊκὰς χώρας ὡς ἑξῆς: Οἱ παλαισταὶ ἐκτὸς τῆς στολῆς των φέρουν καὶ δερματίνην ζώνην πέριξ τῆς ὀσφύος αὐτῶν, μὲ δύο σιδηροῦς κρίκους ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν. Οὕτως οἱ παλαισταί, ἔχοντες τὴν λαβήν των ἐκ τῶν κρίκων καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐπιδράσεως ποδῶν καὶ κεφαλῆς πλὴν τοῦ κορμοῦ, προσπαθοῦν νὰ καταβάλουν τὸν ἀντίπαλον διὰ ταλαντεύσεως ἢ δι' ἀπ' εὐθείας πτώσεως. Δ. Ι. ΚΑΡΑΜΠΑΤΗΣ

— πάλη ἰαπωνικὴ (ἰαπων. *νζιοῦ-νζίτς*=μυοθραύστης). Καλεῖται ἡ ἐθνικὴ πάλη τῶν Ἰαπώνων, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γυμναστικὸν τῆς φυλῆς των σύστημα. Ἡ ζωτικότης, ἡ ἀντοχή, ἡ εὐστροφία καὶ ἡ δεξιότης, ἣν ἐπέδειξεν ὁ Ἰάπων στρατιώτης κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἦσαν προσόντα, ἅτινα ἀπέκτησεν ἀναμφισβητήτως ἐκ τοῦ γυμναστικοῦ τούτου συστήματος τῆς χώρας του, ὅπερ τὸν ἀνέδειξε μαχητὴν ἀκατάβλητον. Ἀφ' ἧς ἐγνώσθη ἡ πάλη αὕτη, ἰδίᾳ μετὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904), ἐθεωρήθη παρὰ τῶν εἰδικῶν ὡς τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς πάλης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἐνεφανίσθη αὕτη μᾶλλον ὡς περίεργος ἄσκησις παρὰ ὡς σοβαρῶς ὠφέλιμος. Βραδύτερον ὅμως ἐμελετήθη συστηματικώτερον καὶ ἀνεγνωρίσθη πλήρως ἡ σοβαρότης αὐτῆς ὡς μέσου ἐνεργοῦ διαμορφώσεως ἀλκίμων ἀνδρῶν. Ἐν Γαλλίᾳ, κατόπιν μακρῶν συζητήσεων, μία συνάντησις τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1905, μεταξὺ τοῦ δοκιμωτάτου πυγμάχου καὶ ὁπλοδιδασκάλου Dubois, ἀνδρὸς τεσσαρακονταετοῦς, ὕψους 1 μ. 68 καὶ βάρους 75 κιλῶν, καὶ τοῦ Ré-Nié, μαθητοῦ τῶν Ἰαπώνων διδασκάλων τοῦ νζιοῦ-νζίτς Miyakie καὶ Kanaya, ἐτῶν 36, ὕψους 1 μ. 65 καὶ βάρους 63 κιλῶν, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἰαπωνικὴ πάλη ὑπερέχει παντὸς ἄλλου εἴδους πάλης, ἰδίᾳ ὡς μέσον ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Τοῦτο δὲ διότι ὁ Dubois ἦτο ἀνὴρ ἐξόχου μυϊκῆς ἰσχύος καὶ εὐλυγισίας, λίαν ἐξησκημένος καὶ ἀθλητικῆς παραστάσεως, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Ré-Nié ἦτο ἐξησκημένος μέν, ἀλλὰ συνήθους δυνάμεως καὶ ἐμφανίσεως ἀθλητής. Ἡ συνάντησις αὕτη ἐγένετο ἐνώπιον πεντακοσίων περίπου ἀθλητῶν, μετ' ἀνυπομονησίας ἀναμενόντων τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου ἀγῶνος. Οἱ ἀνταγωνισταὶ ἐτέθησαν ἔναντι ἀλλήλων μὲ τὰ συνήθη ἐνδύματα καὶ ὑποδήματά των. Μόνον ὁ Ré-Nié ἀφῄρεσε τὸ περιλαίμιόν του. Ὁ ἀγὼν θὰ ἔληγεν ἅμα τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἥττης ὑφ' ἑνὸς τῶν διαμαχομένων. Μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ διευθύνοντος τὸν ἀγῶνα «Ἐμπρός, κύριοι», οἱ ἀντίπαλοι, οἵτινες ἵσταντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰ ἄκρα τῆς παλαίστρας, ἐπλησίασαν ἀλλήλους καὶ ἔστησαν εἰς ἀπόστασιν δύο μέτρων, ἀλληλοθεωρούμενοι ἐπί τινα δευτερόλεπτα. Πρῶτος ὁ Dubois ἐπετέθη, κατὰ τὸ σύστημα τῆς γαλλικῆς πυγμαχίας, διὰ χαμηλοῦ κτύπου τοῦ ποδός, ὅπερ ὁ Ré-Nié ἀπέφυγε καὶ ἀστραπιαίως ριφθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου του τὸν περιέβαλε διὰ τοῦ βραχίονός του ἐκ τοῦ κορμοῦ. Δι' ἑνὸς κτύπου τοῦ γόνατός του, ἐπιδεξίως τοποθετηθέντος ὑπὸ τὸν δεξιὸν μηρὸν τοῦ Dubois, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς συνέθλιβε τοὺς περὶ τὰ ἰσχία του μῦς, ἀνέτρεψε τοῦτον, ὅστις ἔπεσε βαρὺς εἰς τὴν γῆν μὲ τὴν ὠμοπλάτην. Ὁ Ré-Nié τὸν ἠκολούθησε πεσὼν καὶ οὗτος εἰς τὴν γῆν καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Dubois τὸν ἥρπασεν ἐκ τοῦ λαιμοῦ, ὁ Ré-Nié δράττει τὴν δεξιάν του πυγμὴν καὶ ἀνατρεπόμενος ἐπὶ τῶν νώτων, δεξιὰ τοῦ ἀντιπάλου του, τοποθετεῖ τὴν κνήμην του ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ Dubois ὡσεὶ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ θραύσῃ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης σύρει ἰσχυρῶς τὸν βραχίονα τοῦ ἀντιπάλου του, τοποθετημένον ἀγκυλοειδῶς. Ἡ λαβὴ αὕτη, ἥτις δύναται νὰ ἐξαρθρώσῃ τὸ ἀπειλούμενον μέλος τοῦ σώματος, προξενεῖ τοιοῦτον πόνον, ὥστε ὁ Dubois, ἀφοῦ πρὸς στιγμὴν μάτην ἀπεπειράθη νὰ ἀντίσχῃ, ὅπερ ἐπηύξησε τὸν πόνον του, ἐντὸς δευτερολέπτου διὰ τρομερᾶς κραυγῆς ἄλγους ὡμολόγησε τὴν ἧττάν του. Ὁ ὅλος ἀγών, χρονομετρηθείς, διήρκεσεν εἴκοσι δύο δευτερόλεπτα, ἡ δὲ κυρίως πάλη μόνον ἕξ. Ὅταν ὁ Dubois ἀπηλλάγη τῆς κλειδός, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐφήρμοσεν ὁ Ré-Nié, ὅστις τὸν ἐγκατέλειψεν εὐθὺς ὡς ἤκουσε τὴν τρομερὰν τοῦ ἄλγους κραυγήν του, ἠγέρθη καὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὸν νικητήν του, ὁμολογήσας ὅτι τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντιστῇ, διότι ἐὰν ἐξηκολούθει τὸν ἀγῶνα ἀσφαλῶς θὰ τοῦ ἐθραύετο ὁ βραχίων. Ἡ τοιαύτη κεραυνοβόλος σχεδὸν νίκη κατέπληξε τοὺς παρισταμένους καὶ ἔκτοτε ὡμολογήθη ὅτι οὐδεμία πάλη, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δραστικότητος καὶ τῶν ἀμέσων ἀποτελεσμάτων, δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἰαπωνικὴν πάλην, τὴν θραύουσαν τοὺς μῦς, δι' ὃ καὶ ἀπεκλήθη *μυοθραύστης*.

Ἡ ἰαπωνικὴ πάλη προῆλθεν ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος. Ἐάν τις ἐκ τῆς τάξεως τῶν *σαμουράϊ* (βλ. λ.) προσεβάλλετο παρ' ἀτόμου κατωτέρας τάξεως, ὤφειλεν, ὁσονδήποτε, καὶ ἂν οὗτος ἦτο φυσικῶς ἰσχυρότερός του, νὰ διατηρήσῃ ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν ὑπεροχήν του. Ἐκ τούτου προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς εὑρέσεως μέσου, δι' οὗ θὰ κατωρθοῦτο ἡ διατήρησις τῆς ὑπεροχῆς ταύτης. Καὶ τὸ μέσον τοῦτο εὑρέθη ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ἣν ἡμέραν τινὰ ἔκαμεν εὐφυὴς σαμουράϊ, καθ' ἥν, ἐὰν ἐπίεζε διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τῶν δακτύλων μυῶνάς τινας ἢ νεῦρα, ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ στιγμιαίαν παράλυσιν ἐπὶ τοῦ μέλους τοῦ σώματος ἐφ' οὗ ἐνήργει. Ἀνεκάλυψεν ἐπίσης ὅτι, ἐὰν ἐχρησιμοποίει τὴν κόψιν τῆς ἀνοικτῆς παλάμης, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ καταλλήλου ἀσκήσεως τὴν ἀπεσκλήρυνεν, ἠδύνατο διὰ ταύτης, ὑπὸ ὡρισμένην γωνίαν, νὰ θραύσῃ ράβδον μπαμποῦ, δι' ἧς ἠσκοῦντο εἰς τὴν ὁπλομαχητικήν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἠδύνατο νὰ παραλύσῃ τοὺς μῦς του καὶ τὰ νεῦρά του, ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο καὶ ἐφ' ἑνὸς ἀντιπάλου του· καὶ ἀφοῦ ἠδύνατο, δι' ἑνὸς ξηροῦ κτύπου τῆς κόψεως τῆς παλάμης του, νὰ θραύσῃ μίαν ράβδον, διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ ἔθραυε καὶ τὸν βραχίονα ἐπικινδύνου ἀντιπάλου. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ νζιοῦ-νζίτς. Προφανῶς ὁ ἐφευρέτης ἤρξατο, κατὰ τύχην, ἐκ τῆς ἀρθρώσεως τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἐκ τούτου ἤχθη εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἄλλων μυῶν καὶ νεύρων, ἔνθα θὰ ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀποκάλυψις τούτων καὶ ἡ χρησιμοποίησις κατόπιν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν του ὡς μοχλῶν ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιπάλου, παρήγαγε τὰς τρομερὰς κλεῖδας τοῦ νζιοῦ-νζίτς, δι' ὧν καὶ ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἀντιπάλων ἐκμηδενίζεται. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἰαπωνικῆς πάλης, καθ' ὃ διὰ ταύτης «πᾶς ἀνὴρ δύναται νὰ καταβάλῃ ἰσχυρότερόν του χρησιμοποιῶν τὴν δύναμιν τούτου». Μικρὰ ἄσκησις τῆς συσφίγξεως τοῦ βραχίονος θὰ πείσῃ τὸν πειραματιζόμενον ὅτι, ὅταν ὁ βραχίων του δραχθῇ ἔχων τοὺς μῦς του ἐν χαλαρώσει, τὸ ἄλγος τὸ ἐπιφερόμενον ἐκ τῆς συσφίγξεως τοῦ ἀντιπάλου του αὐξάνει ἐφ' ὅσον ὁ ἀμυνόμενος ἐγείρει τὸν βραχίονα καὶ συστέλλει τοὺς μῦς του. Ὥστε ἡ χρησιμοποίησις ὑπερτέρας δυνάμεως πρὸς ἀντίστασιν ἐπιφέρει μείζονα πόνον εἰς τοὺς ἀνθισταμένους μῦς καὶ ἐν ἐξακολουθήσει τὴν θραῦσιν αὐτῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐθεμελιώθη τὸ ὅλον σύστημα τῆς ἰαπωνικῆς πάλης καὶ προῆλθεν ἡ θαυμαστὴ τέχνη τοῦ νζιοῦ-νζίτς, ἥτις δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν εἶναι ἑνιαία ἀλλ' ἀτομική. Ἕκαστος, ἀφοῦ προπονηθῇ ἐπὶ μακρὸν καὶ καταστῇ ἱκανὸς ἀθλητὴς τοῦ νζιοῦ-νζίτς, δύναται, συνενῶν τὰς πνευματικὰς καὶ φυσικὰς δυνάμεις του, ἀναλόγως τῆς παρουσιαζομένης περιστάσεως, νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκαριαίως τρόπον, δι' οὗ θὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν ἀντίπαλόν του, τὸν τρόπον δὲ τοῦτον θὰ τοῦ τὸν ἐμπνεύσῃ ἡ στάσις καὶ αἱ ἐπιθετικαὶ κινήσεις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα φθάσῃ τις εἰς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἀπαιτεῖται ἐνδελεχὴς ἄσκησις τεσσάρων τοὐλάχιστον ἐτῶν. Πρῶτον μέν, διότι πρέπει δι' εἰδικῶν ἀσκήσεων νὰ καταστήσῃ τὸ σῶμά του ἀνθεκτικόν, εὔστροφον, ἰσχυρὸν καὶ ἐπιδέξιον, καὶ δεύτερον, διότι ὑπάρχουν πλεῖστοι τρόποι πρὸς ἐκμάθησιν διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἀντιπάλου: νὰ τὸν ἐξαπλώσῃ παράυτα κατὰ γῆς, ἢ νὰ τὸν ἀκινητήσῃ ὄρθιον ἢ κατὰ γῆς, ἢ νὰ τοῦ θραύσῃ τὰς ἀρθρώσεις, ἢ νὰ τοῦ σφίγξῃ τὸν λαιμὸν μέχρι ἀποπνιγμοῦ καὶ γενικῶς ἵνα τοῦ ἐπιφέρῃ ἰσχυρὰ κτυπήματα εἰς ζωτικὰ μέρη τοῦ σώματος, οὕτως ὥστε νὰ τοῦ ἐξουδετερώσῃ πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ νὰ κυριαρχήσῃ αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ἔχει νὰ διδαχθῇ καὶ μεθόδους, δι' ὧν ἐπαναφέρει τὴν ζωὴν αὐθωρεὶ εἰς ἀντίπαλον κτυπηθέντα εἰς ζωτικὸν μέρος τοῦ σώματος καὶ ἀπολέσαντα τὰς αἰσθήσεις του. Πᾶσαι αἱ κινήσεις πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω ἀπαιτοῦν ἔκτακτον εὐκινησίαν καὶ μεθοδικὸν ρυθμόν, ἐκτελοῦνται δὲ ἀναλόγως τῆς παρουσιαζομένης περιστάσεως καί, οὕτως εἰπεῖν, αὐτομάτως.

Πρὸς ἐκμάθησιν τῆς τέχνης τοῦ νζιοῦ-νζίτς χρησιμοποιοῦν κατ' ἀρχὰς μέθοδον ἐκγυμνάσεων, ἵνα καταστήσουν τὸν μαθητευόμενον ἰσχυρὸν καὶ εὐλύγιστον καὶ κατόπιν ἀγωνιστὴν μαχητήν. Ἐξ οὗ καὶ ἡ τέχνη αὕτη περιλαμβάνει δύο στάδια ἐκγυμνάσεως, ἐντελῶς διάφορα, τὸ τῆς *προπαρασκευαστικῆς* γυμναστικῆς καὶ τὸ τῆς *ἐφηρμοσμένης* τοιαύτης. Ἡ πρώτη εἶναι ἐξαιρετικῶς πολυάριθμος καὶ ποικίλη. Περιλαμβάνει ἀσκήσεις ἀναπτύξεως τοῦ μυϊκοῦ συστήματος, τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τῆς καρδίας, ἀσκήσεις ἀντιστάσεως, ἀποσκληρύνσεως (ἰδίᾳ τῆς κόψεως τῆς ἀνοικτῆς παλάμης, δι' ἧς ἐπιφέρουν ἰσχυρότατα κτυπήματα) ὅλων τῶν εὐπαθῶν μερῶν τοῦ σώματος, ἵνα ἀντέχουν εἰς τὰ κτυπήματα, ἀσκήσεις εὐκαμψίας, ἰσορροπίας, δεξιότητος καὶ εὐστροφίας, κτυπημάτων διὰ τοῦ ποδός, πηδήματα, πτώσεις (καθ' ἃς συνηθίζουν νὰ πίπτουν ἀκινδύνως εἰς ποι-

Digitized by Google

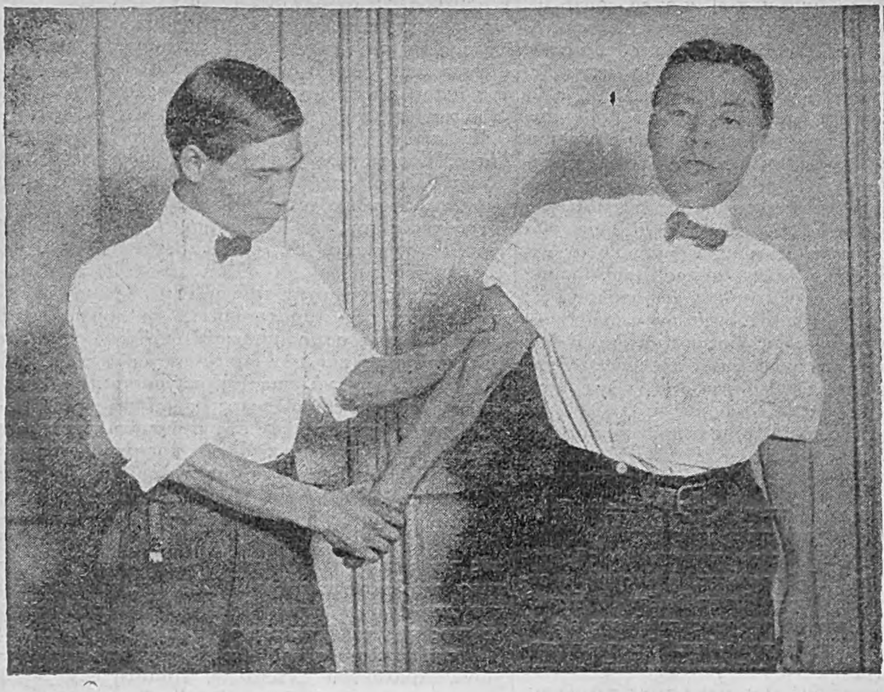
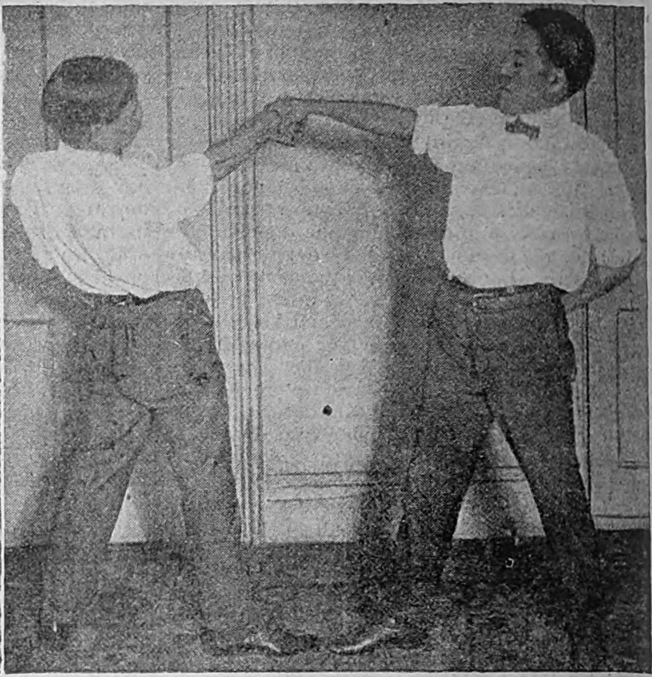

Σχ. 1. Σύσφιγξις τοῦ βραχίονος, ἐφαρμοζομένη πρὸς παράλυσιν τοῦ βραχίονος τοῦ ἀντιπάλου. Σχ. 2. Λαβὴ τῆς χειρός, ἵνα καταρρίψῃ τις ἀντίπαλον.

Σχ. 6. Τὸ «ἔλα λοιπόν!» τῶν Ἰαπώνων ἀστυφυλάκων. Σχ. 7. Πέρασμα τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐνεργοῦντος (1ος χρόνος). Σχ. 8. Συνέχεια ἐνεργείας (2ος χρόνος).

Σχ. 11. Συνέχεια ἐνεργείας (5ος χρόνος). Σχ. 12. Πέρασμα τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν τοῦ ὤμου. Σχ. 13. Ἀφαίρεσις περιστρόφου ἑτοίμου πρὸς ἐνέργειαν.

Digitized by Google

Digitized by Google

κίλας στάσεις καὶ νὰ ἀνεγείρωνται ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον), ἀσκήσεις ῥαβδομαχίας, ὁπλομαχίας, κωπηλασίας, δρόμων καὶ πορειῶν. Ἐπὶ πλέον, κατὰ τὴν προπαρασκευαστικὴν ταύτην περίοδον καὶ μετέπειτα μεγίστην ἀποδίδουν σημασίαν εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν δίαιταν, τὴν ὑδροθεραπείαν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ χαρακτῆρος, δι' ἧς ἐπιζητοῦν νὰ ἐξαλείψουν τὸ εὐέξαπτον καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἠρεμίαν, τὴν ψυχραιμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἀλλὰ καὶ θεωρητικὴν διδασκαλίαν περιλαμβάνει ἡ περίοδος αὕτη, ἰδίως φυσιολογίας καὶ ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐφ' οὗ ὑπάρχουν ὡρισμένα σημεῖα ἐξαιρετικῶς εὐαίσθητα, εἰς ἅ, ἐάν τις ἐνεργήσῃ καταλλήλως, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἀνυπόφορον πόνον, ὅστις καθιστᾷ τὸν ἀντίπαλον ἀνίκανον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πάλην. Εὗρον μάλιστα σημεῖά τινα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἰάπωνες ἀποκαλοῦν σημεῖα ζωῆς, ἐφ' ὧν, ἄν τις ἐνεργήσῃ καταλλήλως, ἐπιφέρει τὸν θάνατον τοῦ ἀνταγωνιστοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ νζιοῦ - νζίτς, χρησιμοποιούμενον παρ' ἀνθρώπων ἀπείρων τῆς τέχνης, καθίσταται ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον, διότι πολλάκις, ἐφαρμόζων τις ἐπιπολαίως ἐπικίνδυνόν τινα λαβήν, δύναται ἀκουσίως νὰ ἐπιφέρῃ κακὸν ἀνεπανόρθωτον εἰς τὸ ἄτομον ἐφ' οὗ ἐνεργεῖ. Ἡ ἐφηρμοσμένη γυμναστικὴ εἶναι ἡ τεχνικὴ τοῦ νζιοῦ - νζίτς, χαρακτηριστικαὶ δὲ λαβαί, κλεῖδες καὶ κτυπήματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Σύσφιγξις τοῦ βραχίονος. Ἐπιζητεῖται σημεῖον, περίπου εἰς τὸ μέσον τοῦ βραχίονος, μεταξὺ τοῦ ἀγκῶνος καὶ τοῦ ὤμου. Δράττεται ὁ βραχίων κατὰ τρόπον ὥστε οἱ δάκτυλοι ἐρευνῶσιν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς μῦς τοῦ ἀντιπάλου ὄπισθεν τοῦ μέσου τοῦ ὀστοῦ, ἐνῷ τὸ ἄκρον τοῦ ἀντίχειρος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους αὐτοῦ. Οἱ δάκτυλοι καὶ ὁ ἀντίχειρ πιέζουν ἰσχυρῶς καὶ συνεχῶς τὰς παραλλήλους γραμμὰς τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων. Ὁ πειραματιζόμενος θὰ εὕρῃ εὐκόλως ἐπὶ τοῦ ἰδίου βραχίονος τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν μυῶν αὐτῶν καὶ τῶν νεύρων, μικρὰ δὲ ἐξάσκησις, μετά τινος φίλου, θὰ τοῦ διδάξῃ ταχέως τὸν τρόπον, καθ' ὃν δέον νὰ δράξῃ τὸν βραχίονα τοῦ ἀντιπάλου καὶ νὰ τὸν παραλύσῃ (σχ. 1). Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ *σύσφιγξις τῆς πυγμῆς.*

Λαβὴ τῆς χειρός. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς τῆς συσφίγξεως δράττεται ἡ χεὶρ τοῦ ἀντιπάλου ἐκ τῆς παλάμης, ἐφ' ἧς στηρίζονται οἱ δάκτυλοι τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ περιβάλλεται ἡ πυγμὴ διὰ τοῦ ἀντίχειρος, πλησιάζοντος ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τοῦ μικροῦ δακτύλου. Συγχρόνως, ὁ ἐπιζητῶν τὴν πτῶσιν τοῦ ἀντιπάλου του πιέζει ἰσχυρῶς μὲ τὸν ἀντίχειρα τὸν μῦν, ὅστις εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς βάσεως τοῦ τρίτου δακτύλου τῆς ἀντιπάλου χειρός. Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς θέσεως τοῦ μυὸς τούτου ἀποκτᾶται διὰ τῆς πείρας. Εὐθὺς ὡς συνελήφθη οὕτως ἡ χείρ, ὁ ἐνεργῶν καταβάλλει ἰσχυρὰν προσπάθειαν στρέψεως τῆς ἀντιπάλου χειρὸς πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ὅστις αἰσθάνεται δριμὺν πόνον εἰς τὴν πυγμήν του. Ἐὰν ἡ πτῶσις τούτου φαίνεται ἀμφίβολος, ὁ ἐνεργῶν τοποθετεῖ τὸν δεξιὸν πόδα ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ ἀντιπάλου καὶ μὲ βίαιον κτύπημα, διὰ τῆς κόψεως τῆς ἐλευθέρας παλάμης του, ταχέως ἐπιφερόμενον κάτωθεν τοῦ πώγωνος (σχ. 2 καὶ 3), ἐπαυξάνει τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιτυχίας.

Ἐξάσκησις τῆς κόψεως τῆς παλάμης. Τὸ κτύπημα τοῦτο εἶναι ἐπικίνδυνον διὰ τὸν δίδοντα αὐτὸ διὰ τῆς κόψεως τῆς παλάμης του, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἔχῃ ἀποσκληρύνει ταύτην δι' εἰδικῆς ἀσκήσεως. Ὁ ἀνάσκητος, δίδων βιαίως τοιοῦτον κτύπημα, δύναται νὰ θραύσῃ τὸν μικρόν του ἰδίως δάκτυλον. Ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ἀποσκλήρυνσις αὕτη τῆς κόψεως τῆς χειρὸς μὲ ἀνοικτὴν τὴν παλάμην, τελείως τεταμένην καὶ μὲ ἡνωμένους σφιγκτὰ τοὺς δακτύλους, κτυποῦμεν συνεχῶς μὲ τὴν κόψιν τῆς χειρός, κατ' ἀρχὰς ἠπίως, ἐπὶ τοῦ γόνατος ἡμῶν, προσέχοντες νὰ ἐξασκῶμεν καὶ τὸν μικρὸν δάκτυλον, ἵνα ἀντέχῃ οὗτος εἰς σφοδρὸν κτύπημα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἄσκησις ἐνεργεῖται ἐντονώτερον καὶ ἐπὶ σκληροτέρων ἀντικειμένων, ὡς π. χ. ἐπὶ ξυλίνου βραχίονος πολυθρόνας ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ξυλίνης τραπέζης.

Ἐν ἀρχῇ κτυπῶμεν ἐλαφρῶς ἐπὶ τῶν σκληρῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἐξακολουθητικῶς καθ' ἑκάστην βαθμιαίως τὰ κτυπήματα γίνονται σφοδρότερα· ὅταν ὅμως καταστῶσι λίαν ὀδυνηρά, τοῦτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μετριασθῇ ἡ σφοδρότης τῶν κτυπημάτων, χωρὶς ὅμως νὰ διακόψωμεν τὴν ἄσκησιν. Ἵνα συντελεσθῇ ἐπαρκῶς ἡ ἀποσκλήρυνσις τῆς κόψεως τῆς χειρός, ἀπαιτεῖται ἄσκησις καθημερινή, τοὐλάχιστον ἑξάμηνος. Ἑκάστη ἄσκησις εἶναι ὀλιγόλεπτος μέν, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνεται τρὶς ἢ τετράκις τῆς ἡμέρας. Κόψις τῆς χειρὸς οὕτως ἐξασκηθεῖσα ἐπὶ ἓν ἔτος, δύναται εὐκόλως νὰ θραύσῃ ῥάβδον μπαμποῦ. Εἶναι λοιπὸν εὐνόητος ἡ σπουδαιότης τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως, ἐὰν ὑπολογισθῇ ἡ σφοδρότης καὶ ἀποτελεσματικότης τῶν τοιούτων κτυπημάτων, ἐπὶ ἀνυπόπτου ἰδίᾳ ἀντιπάλου.

Κτύπημα εἰς τὸν λάρυγγα. Τοῦτο ἐφαρμόζεται ἰδίως ἐναντίον ἀντιπάλου ἀπειλοῦντος μὲν ἀλλὰ μὴ ἐγείραντος εἰσέτι τὴν χεῖρα πρὸς ἐπίθεσιν. Δράττει αἰφνιδίως ὁ ἐνεργῶν μίαν τῶν πυγμῶν τοῦ ἀντιπάλου, ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι ἀπαραίτητον, καὶ διὰ τῆς κόψεως τῆς παλάμης του ἐπιφέρει ξηρὸν καὶ ἰσχυρὸν κτύπημα ἐναντίον τοῦ λάρυγγος ἢ καὶ τῆς γνάθου. Τὸ κτύπημα ἐπιφερόμενον ἐπὶ ἀντιπάλου μὴ ἀναμένοντος τοῦτο τὸν ῥίπτει κατὰ γῆς. Ἐκεῖ πίπτει ἐπ' αὐτοῦ στηρίζων τὸ γόνυ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ στομάχου καὶ τοῦ ἐφαρμόζει τὴν λαβὴν τοῦ λαιμοῦ (σχ. 4).

Λαβὴ τοῦ λαιμοῦ. Ἡ λαβὴ αὕτη ἐνεργεῖται δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Ὁ ἐνεργῶν, δι' ἀστραπιαίας ταχύτητος, δράττει τὸν ἀντίπαλον ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιλαιμίου τοῦ ἐνδύματός του καὶ στηρίζει τὴν δευτέραν ἄρθρωσιν ἑκάστου δείκτου τῶν χειρῶν του περὶ τὴν ἔμπροσθεν τοῦ λαιμοῦ του ἐπιμήκη ἀκρολοφίαν (*κοιν. καρύδι*) μετ' ἐνεργητικότητος πιέζων, ἵνα τὸν ἀποπνίξῃ. Ἡ ἀπόκρουσις τῆς λαβῆς ταύτης, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 4, γίνεται διὰ συσφίγξεως τῶν ἀντιβραχίων τοῦ ἐνεργοῦντος.

Ἀνασταλτικὴ λαβή. Ἁπλουστάτη λαβή, κατάλληλος νὰ ἀναστείλῃ ἀπειλουμένην ἐπίθεσιν. Γινομένη βαναύσως δύναται νὰ θραύσῃ τὸν τράχηλον τοῦ ἀντιπάλου. Ὁ ἐνεργῶν φέρει τάχιστα τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ὄπισθεν τῆς ῥάχεως τοῦ ἀντιπάλου καὶ δράττων σφίγγει ἰσχυρῶς, τὸ ἔνδυμά του, ὅπερ σύρει βιαίως πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τῆς δεξιᾶς του πυγμῆς, τοποθετημένης ὑπὸ τὸν πώγωνα τοῦ προσβαλλομένου, ὠθεῖ τὴν κεφαλήν του πρὸς τὰ ἄνω, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ τὴν ῥίψῃ ὄπισθεν. Τοῦ οὕτω προσβαλλομένου κινδυνεύει νὰ θραυσθῇ ὁ τράχηλος, ἐὰν ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο βαναύσως. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐνεργῶν δύναται ἐν ἀνάγκῃ διὰ τοῦ δεξιοῦ του γόνατος νὰ κτυπήσῃ συγχρόνως τὸ ὑπογάστριον τοῦ ἀντιπάλου του (σχ. 5).

Τὸ «ἔλα, λοιπόν!» τῶν Ἰαπώνων ἀστυφυλάκων. Τὸν τρόπον τοῦτον ἐφαρμόζουν ἐναντίον δυστρόπων, οἵτινες συλλαμβάνονται. Πρὸς ἐκτέλεσιν τούτου φέρεται ὁ δεξιὸς βραχίων ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ συλληφθέντος, ἐνῷ συγχρόνως δράττει διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν καρπὸν τῆς χειρός του ταύτης. Γενομένης τῆς λαβῆς οἱ ὦμοι ἀμφοτέρων δέον νὰ εἶναι πλησιέστατα. Ταχέως συνεχίζων τὴν κίνησιν ὁ ἐνεργῶν δράττει τὸν ἀριστερὸν καρπὸν τῆς ἰδίας του χειρὸς μὲ τὴν δεξιάν του, ἣν περᾷ ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τοῦ συλληφθέντος, στρέφων τὴν κρατουμένην χεῖρα τούτου πρὸς τὰ ἄνω. Κατόπιν κάμπτει τὸν συλληφθέντα ἔμπροσθεν, ὅσον ἀπαιτεῖται, καὶ ἔχων τὸν δεξιὸν πόδα ἐμπρὸς δύναται, ἐὰν ἀνθίσταται, διὰ κάμψεως αὐτοῦ συνεχοῦς καὶ ταχείας νὰ τὸν ῥίψῃ κατὰ γῆς δι' ὑποσκελισμοῦ (σχ. 6).

Πέρασμα τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐνεργοῦντος. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐκτελεῖται εἰς πέντε χρόνους. 1) Δράττεται μὲ τὰς δύο χεῖρας ἰσχυρῶς ὁ ἀντίπαλος ἐκ τῶν παρεκταμάτων τοῦ περιλαιμίου τοῦ ἐνδύματός του καὶ τοποθετεῖται ὁ εἷς τῶν ποδῶν τοῦ ἐνεργοῦντος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀντιπάλου. Κατόπιν δι' ἀναπηδήματος τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ποδός του τίθεται οὗτος μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ἀντιπάλου ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερον. Τούτου γενομένου, σύρει ταχύτατα πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἀντίπαλον, καθήμενος εἰς τὴν γῆν, ἵνα συμπαρασύρῃ καὶ τοῦτον (σχ. 7). 2) Ἐκ τῆς ἀνωτέρω θέσεως ἐξακολουθῶν τὴν κίνησιν ὁ ἐνεργῶν, τείνει τὸν πόδα τὸν εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀντιπάλου καὶ σύρει βιαίως τοῦτον, ὅστις ἀνατρέπεται διερχόμενος ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ σύραντος αὐτὸν (σχ. 8). 3) Ἀμφότεροι εὑρίσκονται μὲ τὰς ὠμοπλάτας εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ πάντοτε ὁ ἐνεργῶν δὲν ἐγκαταλείπει τὴν λαβήν του ἐκ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἀντιπάλου του (σχ. 9). 4) Ὁ ἐνεργῶν ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, ἔχων ὡς στήριγμα τὴν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἀντιπάλου του λαβήν, δι' ἐντόνου ἐνεργείας τῆς ὀσφύος του ἀνορθοῖ τοὺς πόδας του ἄνωθεν τοῦ ἀντιπάλου (σχ. 10). 5) Ἱππεύει ἀκωλύτως πλέον τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης κυριαρχῶν τούτου ἐφαρμόζει ἐπ' αὐτοῦ οἱανδήποτε προτιμᾷ ἐπικίνδυνον κλεῖδα (σχ. 11).

Πέρασμα τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν τῶν ὤμων τοῦ ἐνεργοῦντος. Εἶναι προτιμότερον νὰ γίνῃ τὸ πέρασμα ἄνωθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 12. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατροπῆς ταύτης τοῦ ἀντιπάλου, ὁ ἐνεργῶν, τοποθετούμενος ἀριστερὰ τούτου, δράττει τὸν ἀριστερὸν βραχίονά του δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Κατόπιν, ἀφοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν λαβὴν τῆς πυγμῆς καὶ τῶν μυῶν τοῦ βραχίονος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς συσφίγξεως, ἐκτελεῖ βιαίως στροφὴν ἀριστερά, χαμηλώνων κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εὑρεθῇ ὁ ἀντίπαλος ἐναέριος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ του ἰσχίου. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὁ ἐνεργῶν, δι' ἀποτόμου ἰσχυρᾶς κλίσεως ἐμπρός, μὲ ὑποστήριγμα τὸ ἰσχίον του, τὸν ἀνατρέπει ἄνωθεν τοῦ ὤμου του εἰς τὴν γῆν. Ἡ ὅλη κίνησις ἐκτελεῖται ἐνεργητικῶς καὶ μετὰ γοργότητος. Μετὰ τὴν πτῶσιν, ἀναγκαίως ὁ ἀντίπαλος θὰ εὑρεθῇ μὲ τὰς ὠμοπλάτας εἰς τὴν γῆν, ὅτε ὁ ἐνεργῶν τοποθετεῖ, κατὰ προτίμησιν, τὸ ἀριστερόν του γόνυ ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, ἐλευθέρως πλέον, ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου του οἵαν ἐπικίνδυνον κλεῖδα προτιμᾷ.

Ἀφαίρεσις περιστρόφου ἑτοίμου πρὸς ἐνέργειαν. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς (σχ. 13) **δράττομεν ἐνεργητικῶς τὴν πυγμὴν τοῦ κρατοῦντος τὸ περίστροφον** βραχίονος δι' ἰσχυροτάτης συσφίγξεως αὐτῆς, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐνεργοῦμεν ἐπίσης ἰσχυρὰν σύσφιγξιν εἰς τὸ μέσον τοῦ βραχίονός του. Συγχρόνως, διὰ ταχείας καὶ ἀποτόμου προσπαθείας, ἀνεγείρομεν τὴν κρατοῦσαν τὸ περίστροφον χεῖρα καὶ ἀνατρέπομεν αὐτήν. Ὅταν αὕτη ἀχθῇ ὄπισθεν τῶν νώτων τοῦ ἀντιπάλου, διὰ ταχέος ἐφελκυσμοῦ ἀποσπῶμεν τὸ περίστροφον.

Ἐκμηδενισμὸς τοῦ ἀντιπάλου διὰ καταβιβάσεως τῶν χειρίδων του. Δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν (σχ. 14) δράττομεν αἰφνιδίως καὶ ἰσχυρῶς τὰ ἄκρα τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἀναστρέφομεν αὐτό, καταβιβάζοντες τὰς χειρίδας του ὀλίγον ἄνωθεν τῶν ἀγκώνων του καὶ περισφίγγοντες αὐτὸν διὰ τοῦ ἐνδύματός του κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ κινήσῃ τοὺς βραχίονάς του. Συγχρόνως διὰ τοῦ γόνατος καταφέρομεν ἰσχυρὸν κτύπημα εἰς τὸ ὑπογάστριον, ὅπερ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον ὅταν πρόκειται περὶ πραγματικῆς ἀμύνης.

Ἀπόκρουσις κτυπήματος ἐγχειριδίου ἐρχομένου ἄνωθεν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐκτελεῖται εἰς δύο χρόνους. 1) Ἀποκρούομεν τὴν ἐπίθεσιν διὰ τοῦ ἀντιβραχίου μας, ἐνεργοῦντος ἐπὶ τοῦ ἀντιβραχίου τοῦ ἀντιπάλου (σχ. 15). 2) Κατόπιν, ἀφοῦ διὰ τῆς ἀποκρουσάσης δεξιᾶς χειρός μας δράξωμεν τὴν κρατοῦσαν τὸ ἐγχειρίδιον πυγμὴν τοῦ ἀντιπάλου, φέρομεν ἐμπρὸς τὸν ἀριστερὸν πόδα, διαπερῶμεν τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ὄπισθεν τοῦ ἀντιβραχίου τοῦ ἀντιπάλου καὶ δράττομεν τὸν καρπὸν τῆς ἰδικῆς μας δεξιᾶς χειρός. Τούτου ἐπιτευχθέντος, διὰ τῆς σχηματισθείσης ταύτης κλειδὸς βιαίως ἐνεργοῦντες ἀφοπλίζομεν τὸν ἀντίπαλον (σχ. 16).

Ἐὰν τὸ ἐγχειρίδιον διευθυνθῇ κάτωθεν ὁριζοντίως, δράττομεν ἀποτόμως τὴν πυγμὴν τοῦ ἀντιπάλου ἄνωθεν καὶ ὠθοῦμεν ταύτην βιαίως ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου του, ὁπότε ὁ ἐπιτεθεὶς πλήττεται ἐπικινδύνως διὰ τοῦ ἰδίου του ἐγχειριδίου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μεθόδων ἐνεργείας ὑπάρχουν πλεῖσται ἄλλαι, ὡς *διάστρεμμα τῆς χειρός, ἐξάρθρωσις τοῦ βραχίονος*, πολλαὶ μέθοδοι ἀποπνίξεως τοῦ ἀντιπάλου ἢ *θραύσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἐξάρθρωσις τοῦ ποδός, διάστρεμμα τοῦ αὐχένος* κ. λ. Ὅταν κατανοηθῇ ὁ χαρακτὴρ τοῦ νζιοῦ-νζίτς καὶ διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιμόνου ἀσκήσεως φθάσῃ τις εἰς σημεῖον ὥστε εἰς πᾶσαν παρουσιαζομένην περίπτωσιν νὰ ἐνεργῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτομάτως, τότε ὁ οὕτω προπονηθεὶς ἀποκτᾷ μέσον ἀμύνης σοβαρώτατον. Ἀλλ' ἡ ἰαπωνικὴ πάλη ἐφαρμοζομένη παρ' ἀδαῶν, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος καὶ συνιστᾶται αὐστηρῶς νὰ μὴ προβαίνωσιν οἱ τοιοῦτοι εἰς ἐφαρμογὴν βάναυσον τῶν περιγραφεισῶν λαβῶν, κλειδῶν καὶ μεθόδων ἐνεργείας, ἵνα μὴ προξενήσωσιν ἀνεπανορθώτους βλάβας εἰς τοὺς ἀντιπάλους.

Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

—**«Πάλη».** Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Σπάρτῃ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1886.

—***πάλη τῶν τάξεων*** · βλ. ***ἀγὼν τῶν τάξεων.***

—**«Πάλη *τῶν τάξεων*»** (ἡ). Δεκαπενθήμερος, ἑβδομαδιαία καὶ εἶτα δισεβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1930. Εἶναι ὄργανον τῆς κομμουνιστικῆς ὀργανώσεως τῶν ἀρχειομαρξιστῶν.

Π. Ν. Π.

Πάλη *[Γεωγρ.]*. Τὸ μεταγενέστερον ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως *Παλεῖς* (βλ. λ.) ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Θουκυδίδου.

Ν. Ε. Π

— **Πάλη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀδριανουπόλεως τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1920) 160. Τουρκιστὶ καλεῖται *Μπιλντίρ-κιοΐ.*

— **Πάλη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀρμενίου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 387.

—**Πάλη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου (Pali Point : πλάτ. 38°28'10" Β., μῆκ. 26°09'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), νότιον κέρας τοῦ ὅρμου Παντουκειός. Εἰς τὸν χάρτην τοῦ Οἰκονομοπούλου («Ν. Χίος» 1921) σημειοῦται ὡς *Θόλος.*

Σ. Ε. Λ.

—**Πάλη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλβανίας (πλάτ. 41°25' Β, μῆκ. 19°24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701 : Gulf of Cattaro to Corfu) βορείως τοῦ Δυρραχίου καὶ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Ροδώνη. Ὁ ποταμὸς Ἀρσένης (Ἀρτζὲν) ἐκβάλλει 3½ μίλ. ΒΑ. αὐτοῦ. Σχηματίζει δὲ καὶ φερώνυμον ὅρμον καταφυγῆς τῶν φευγόντων τὴν μπόρα πλοίων. Σ.Ε.Λ.

—**Πάλης, *ἐπαρχία*—***[Γεωγρ.]*. Μία τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἐκτεινομένη ἐν τῇ Παλικῇ χερσονήσῳ καὶ περιλαμβάνουσα τὴν περιφέρειαν τῶν πρώην δήμων Ληξουρίου, Ἀνωγητῶν, Θηνιᾶς καὶ Κατωγητῶν. Ἔχει πληθυσμὸν (1928) 15.618 κατοίκων καὶ διαιρεῖται εἰς 21 κοινότητας, τῆς *Ἁγίας Θέκλης, Ἀγκῶνος, Ἀθέρα, Δαμουλιανάτων, Ζώλα, Ἰλλάρων, Καμιναράτων, Καρδα-*

Digitized by Google

κάτων, Κοντογενάδας, Κοντογουράτων, Κουβαλάτων, Ληξουρίου, Λουκεράτων, Μαντζαβινάτων, Μονοπωλάτων, Πατρικάτων, Ρίζης, Ρίφι, Σκοινέας, Χαυδάτων καὶ *Χαυριάτων*. Δ. Ε. Μ.

Παλης— *[Γεωγρ.]*. Τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως ταύτης σύνθετα ἑλληνικὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα βλ. εἰς λ. *Παλια—* καὶ *Παλαια—*.

παλήρισμα (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω παλαιότερον ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ἡ διὰ πτύων φόρτωσις ἅλατος, δημητριακῶν καὶ ἡ διαρκούσης τῆς φορτώσεώς του ἰσοπέδωσις τοῦ φορτίου (βλ. λ. *χαμπιάρισμα*). Σ. Ε. Λ.

Παληκὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγάλη καὶ δυτικὴ τῆς Κεφαλληνίας χερσόνησος, ἧς ὁ ἰσθμὸς (τὸ μέσον του πλάτ. 38°18′ 10″ Β., μῆκ. 20°28′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia) χωρίζει ἀμφιπτύγως τοὺς κόλπους Ἀργοστολίου πρὸς Ν. καὶ Μύρτου πρὸς Β. Μέγιστον ὑψόμετρόν της (1.285 ποδ.) ἡ κορυφὴ *Ἅγιος Γεώργιος*, κυριώτερα δὲ τῶν ἀκρωτηρίων της, *Κακάτα* τὸ Β., *Αἰθέρας* τὸ Β. ΒΔ., *Ορθολίθια* τὸ Δ., *Γερογόμπος* τὸ Ν. ΝΔ., *Ἀκρωτήρι* τὸ Ν. καὶ *Καλαφάτης* τὸ Ν.ΝΑ., πάντα διὰ τοὺς ναυτικοὺς ἐπίσημα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο καὶ *Ἀντικεφαλληνία*. Ἡ τοιαύτη διαστολὴ τῆς Παλικῆς ἀπὸ τῆς κυρίως Κεφαλληνίας ἐκρίθη ὑπό τινων ὡς τεκμήριον ὑπὲρ τῆς γνώμης, καθ' ἣν ἡ Παλικὴ ἦτο νῆσος ἀνεξάρτητος τῆς Κεφαλληνίας καὶ δὴ τὸ ὁμηρικὸν *Δουλίχιον*. Σήμερον ἡ χερσόνησος διαιρεῖται εἰς 4 τμήματα: *Ἀθέρα, Μεσοχώραν, Ἀνωὴ* καὶ *Κατωή*. Ἐπὶ τῆς Παλικῆς ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις *Παλεῖς* (βλ. λ.) καὶ τὸ πόλισμα *Ταφιοῦσα* ἐπὶ τῶν μεσημβρινοδυτικῶν ὀρεινῶν τμημάτων. Σ. Ε. Λ.—Ν. Ε. Π.

Παλήλια (ἡ), ***Παλίλια***, ἢ ***Παρίλια*** (Palilia ἢ Parilia) *[Γεωγρ.]*. Ποιμενικὴ ἑορτὴ τῶν Λατίνων πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς *Πάλης* (Pales), προστάτιδος τῶν ποιμένων καὶ τῶν ποιμνίων, ἀγομένη τὴν 21 Ἀπριλίου. Κατ' αὐτὴν ἐρραντίζετο τὸ ἔδαφος μὲ ὕδωρ διὰ κλάδων δάφνης καὶ ἡνάπτοντο πυραὶ ἐξ ἀχύρων, ὑπὲρ τὰς ὁποίας ἐπήδων τρὶς οἱ ποιμένες. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ρωμύλος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἵδρυσε τὴν Ρώμην, ἡ ἑορτὴ αὕτη τῶν Παληλίων ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς ἡ ἐπέτειος τῆς Ρώμης. Διετηρήθη δὲ μέχρι τοῦ 792 μ. Χ., ὁπότε κατηργήθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου ὡς εἰδωλολατρική. Α. Θ. Σ.

παληο— ἢ *παληο—* (δισυλλάβως)· ἀδικαιολόγητος γραφὴ ἀντὶ τῆς ὀρθῆς *παλιο—*.

Παληο— *[Γεωγρ.]*. Τὰ ὑπὸ τῆς λέξεως ταύτης σύνθετα ἑλληνικὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα βλ. εἰς λ. *Παλιο—* καὶ *Παλαιο—*.

Παληός, *Ἀντώνιος Π.* Ναυτικὸς ἱστιοφόρου ἐν ἀρχῇ καὶ ἐφοπλιστὴς κατόπιν, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ καὶ ἀποθανὼν ἐν Πειραιεῖ (1919). Ἱδρυτὴς καὶ ἐπὶ μακρὸν διευθυντὴς τῆς μεγάλης ἀτμοπλοϊκῆς εταιρείας «Ἀνωνύμου ἑλληνικῆς ἑταιρείας θαλασσίων ἐπιχειρήσεων», ἥτις ἦτο περισσότερον γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ἑταιρεία Παληοῦ».

Παληοῦ ἑταιρία. Ὁ μέγας οὗτος ναυτικὸς ὀργανισμός, ἐμφανισθεὶς ἐν ἀρχῇ ὡς ἰδιόκτητος ἀκτοπλοϊκὸς στόλος τοῦ Ἀντ. Παληοῦ, μετετράπη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1916 εἰς ἀνώνυμον ἑταιρείαν ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω μνησθέντα τίτλον («Α.Ε.Ε.Θ.Ε.»), τῇ ἀποφάσει τῶν συμβουλίων τῆς «Ναυτικῆς Τραπέζης» καὶ τῆς «Πανελληνίου Ἀτμοπλοΐας», ἧς ἡ πλειονότης τῶν μετοχῶν εἶχε περιέλθει εἰς τὸν Ἀντ. Παληόν, διευθύνοντα αὐτὴν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1919, ὅτε τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Μᾶρκος Π. Παληός, ὁ ἤδη διευθυντὴς ἐκμεταλλεύσεως παρὰ τῷ Αὐτονόμῳ Ὀργανισμῷ Λιμένος Πειραιῶς. Τὰ κεφάλαια τῆς ἑταιρείας ἀνήρχοντο εἰς 15 ἑκατομμ. χρυσῶν δραχμῶν, ὁ δὲ στόλος της εἰς τριακοντάδα ἀτμοπλοίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄριστα τὰ «Νηρεὺς» τορπιλλισθέν, «Ἀδριατικός», «Ἀττική», «Μυκάλη» κ.ἄ. Ἡ ἐκ τῆς μεταπολεμικῆς κρίσεως πτῶσις τῶν τιμῶν τῶν πλοίων, ἡ ἀνωμαλία τῶν διακυμάνσεων τῆς ἐπικαταλλαγῆς καὶ ἡ ἐκ τῆς μακροτάτης διαρκείας τῆς ἀπεργίας τῶν ἀνθρακωρύχων ὑπερτίμησις τῶν γαιανθράκων εἰς τὸ πενταπλάσιον ἐπέφερον, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1919, τὴν διάλυσιν ἐπὶ σκοπῷ ἐκκαθαρίσεως τῆς ἑταιρείας. Σ. Ε. Λ.

Πάλης (Pales) *[Μυθολ.]*. Θεὰ τῶν ἀρχαίων Λατίνων, προστάτις τῶν ποιμένων καὶ τῶν ποιμνίων, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἐτελοῦντο ἑορταὶ καλούμεναι *Παλήλια*. Ὑπό τινων Ρωμαίων συγγραφέων θεωρεῖται ὡς ἀναλογοῦσα πρὸς τὴν Ἑστίαν τῶν Ἑλλήνων ἢ τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ὑπ' ἄλλων δὲ συνεχέετο μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Παλατίου λόφου, κατοικουμένου κατ' ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὑπὸ ποιμένων (*Ὀβιδ.* Fastes, IV, 721 καὶ ἑξῆς). Α.Θ.Σ.

Πάλη(ς)· βλ. *Πάλλη(ς)*.

Παλιάλωνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τρανοβάλτου τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 159. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νιζισκός*.

Παλιάμα *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἐννέα συνοικισμῶν, οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τὴν κοινότητα Ζαροῦ τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτ. (1928) 37. Ε. Γ.

Παλιὰ Μονεμβάσια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Σωτήριον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (πλάτ. 36° 44′ Β., μῆκ. 23°02′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), 2 ½ μίλλ. Β. τῆς χερσονήσου τῆς Μονεμβασίας. Φωτίζεται (1923) διὰ φαρίσκου Ἄγκα πρασίνων ἐκλάμψεων. Εἰς τοὺς ξένους χάρτας φέρεται ὡς Porto Paleo. Σ. Ε. Λ.

Παλιάμπελα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 925. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κολινδροῦ τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 376. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λόντζιανο*. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Πλατανοβρύσεως (τ. Ὀλᾶ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 101. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χασὰν-Μπαλάρ*.

Παλιαμπέλου λίμνη *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ λίμνη ἐπιφανείας 300 περίπου στρεμμάτων ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ (ἐπαρχία Βονίτσης). Ι. Σ. Σ.

Πάλιανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σφενδάμι* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Παλιανὴ *[Γεωγρ.]*. Μονὴ γυναικεία ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους Κρήτης, ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Βενεράτου. Ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς ταύτης ἀνάγεται εἰς τὴν πρώτην ἐν Κρήτῃ βυζαντινὴν περίοδον. Ὁ ἱερὸς αὐτῆς ναός, βασιλικὴ τρίκλιτος, εἶναι καθιερωμένος εἰς τὴν *Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου*, τοὺς *Τρεῖς Ἱεράρχας* καὶ τὸν *Ἅγιον Παντελεήμονα*. Ἡ μονὴ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι ἐλαφυραγώγησαν αὐτήν, ἀφαιρέσαντες καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἱερὰ σκεύη ὑπολογιζόμενα εἰς πεντακοσίας ἑξήκοντα ὀκάδας καθαροῦ ἀργύρου. Ἀνεκαινίσθη τῷ 1852 συνεισφορᾷ τῶν εὐσεβῶν. Ἔχει κλίμα ὑγρὸν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πηγαῖον ὕδωρ εἶναι ὀλίγον καὶ οὐχὶ καλῆς ποιότητος. Παρὰ τὴν πηγὴν ταύτην ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ὑψοῦται ὑπερμεγέθης μύρτος, παρὰ τὰς ῥίζας τῆς ὁποίας, κατὰ σῳζομένην ἐν τῇ μονῇ παράδοσιν, ἀνευρέθη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου. Αἱ μοναχαί, ἑξήκοντα τὸν ἀριθμὸν σήμερον ὑπὸ τὴν ἡγουμένην Ἀγάθην Μελισσείδου, ἀποζῶσιν ἐκ τῶν προϊόντων (ἐλαίου, δημητριακῶν κ.λ.π.) τῆς μικρᾶς περιουσίας τῆς μονῆς καὶ τῆς ἐκ χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, ὑφαντουργίας, ἰδίᾳ μεταξωτῶν, καλτσοπλεκτικῆς καὶ ραπτικῆς. †Ρ.Α.Τ.

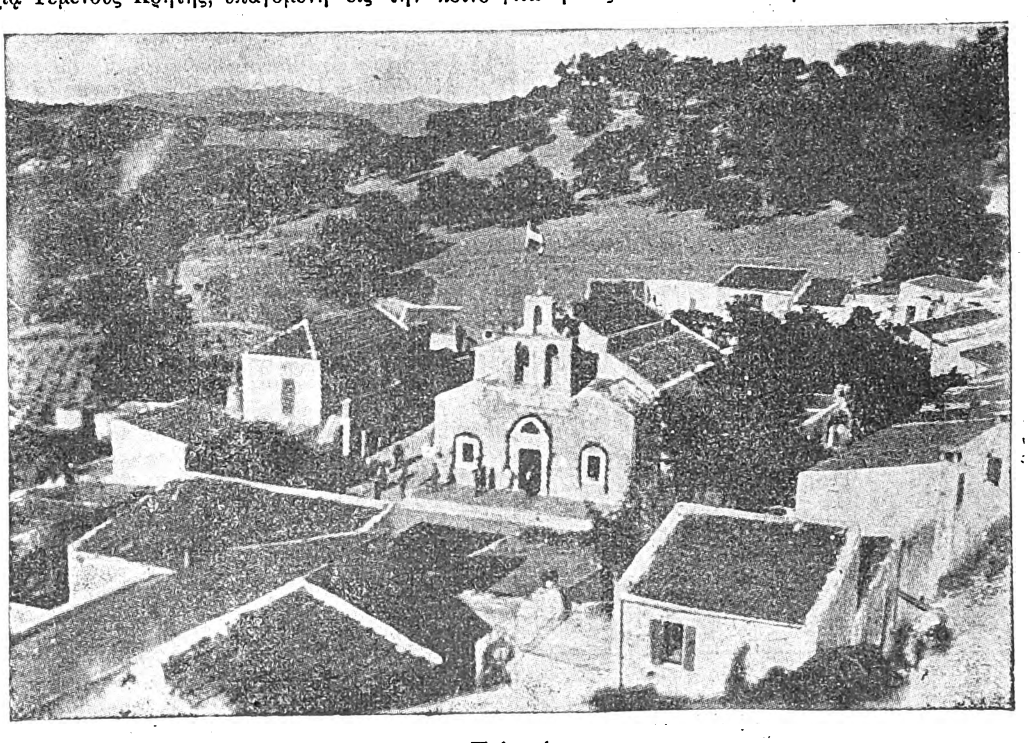

Παλιανή.

παλιανθρωπιά (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ παλιανθρώπου, οὐτιδανότης, ἀχρειότης, ἔλλειψις αὐτοσεβασμοῦ, φαυλότης.

παλιάνθρωπος (ὁ)· δημοτ., ἄνθρωπος οὐτιδανός, ἀχρεῖος, κακοποιός, φαῦλος.

«Παλιάνθρωπος». Ἑλληνικὴ σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 18 Αὐγούστου 1882 μέχρι 15 Αὐγούστου 1883. Ἐκδότης αὐτῆς ἦτο ὁ Ἰωάννης Βαρβέρης, συνεργασθεὶς εἰς διάφορα σατιρικὰ φύλλα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Παλιάνθρωπος». Ἡ ἐφημερὶς ἔσχε κατ' ἀρχὰς εὐρυτάτην κυκλοφορίαν, ἀλλ' ἐκτραπεῖσα εἶτα εἰς προσωπικὰς ὕβρεις καὶ εἰς τὴν ἀνακίνησιν σκανδάλων ἐστερήθη τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην, ὡς καὶ εἰς τὸ «Μὴ χάνεσαι» τοῦ Γαβριηλίδη, ἔχουν δημοσιευθῆ πλεῖστα ρεαλιστικὰ διηγήματα τοῦ Βαρβέρη καὶ ἠθογραφικαὶ εἰκόνες. Θ. Β.

Παλιὰ Πύλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ὀλιγάνθρωπον τῆς νήσου Κῶ. Ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Κῴων *Παλιοπήλι*. Σ. Ε. Λ.

Παλιαριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐμπεσοῦ τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 58.

Παλιὰ Σούδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°30′ Β., μῆκ. 24°11′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia Western part) κατὰ τὴν Ν. ΝΑ. ἄκραν τῆς χερσονήσου Ἀκρωτήρι καὶ εἰς 1 ½ μιλ. ΒΑ. τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Σούδας. Λέγεται καὶ *Μανάτι*. Σ. Ε. Λ.

Παλιὰ Τάμπια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ προκόλπου τῆς Σμύρνης, ἀπόληξις τοῦ ὄρους *Δυὸ Ἀδέλφια* (πλάτ. 38°24′ ⅛ Β., μῆκ. 26°59′ ⅔ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour), 2 χλμ. Δ. ΝΔ. τοῦ φρουρίου Σαντζὰκ-Καλεσσί. Νοτίως του ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Σμύρνης—Κιὸς Τεπὲ—Βουρλά. Σ. Ε. Λ.

παλιατζίδικα (τά). Καταστήματα ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως παλαιῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδίως ἐνδυμάτων. Ἐν Ἀθήναις τὰ παλιατζίδικα κεῖνται κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς παλαιᾶς ἀγορᾶς, τὸ Μοναστηράκι καὶ τὴν ὁδὸν Ἀδριανοῦ, ἀνήκουν δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς Ἑβραίους ἐξ οἰκογενειῶν ἑβραϊκῶν ἐγκατεστημένων ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Δ. Α. Λ.

παλιάτσα (ἡ)· δημοτ., πᾶν παλαιὸν καὶ ἄχρηστον πρᾶγμα, οἷον ἐνδύματα, ὑποδήματα, σκεύη κτλ.

παλιάτσος (ὁ)· ὁ παίζων τὸν ρόλον τοῦ γελωτοποιοῦ εἰς ἱπποδρόμια, ὑπαίθρια λαϊκὰ θέατρα, εἰς σκηνοβατικὰ παιγνίδια κτλ. (ἰταλ. pagliaccio)· || μεταμφίεσις τῶν Ἀπόκρεω κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ γελωτοποιοῦ: «ντύθηκα παλιάτσος»· || ἀδέξιος τοὺς τρόπους ἢ γελοῖος τὴν ἐμφάνισιν ἄνθρωπος: «τέτοιον παλιάτσο δὲν ξαναεῖδα».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *παλιάτσος* (ἰταλ pagliaccio, γαλλ. paillasse, γερμ. Bajazzo, ἱσπ. payaso) ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν κωμικῶν ὑπηρετῶν τοῦ παλαιοῦ λαϊκοῦ θεάτρου τῆς Νεαπόλεως, ὁπόθεν διεδόθη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, προσαρμοσθεὶς ἑνιαχοῦ πρὸς ἀναλόγους παλαιοτέρους τύπους γελωτοποιῶν. Ἡ ἀμφιεσίς του συνίσταται εἰς τετριμμένον αὐτοσχέδιον ἐπενδύτην, κατεσκευασμένον ἐκ παντοίων τεμαχίων, πλατεῖαν περισκελίδα, εὐρύχωρον περιλαίμιον καὶ συνήθως μέλαν πῖλημα· ἐνίοτε παραλείπεται ἡ χρῆσις ψιμυθίου, προσωπίδος κτλ. Κύριος ρόλος τοῦ παλιάτσου εἶναι ἡ ἀδέξιος μίμησις καὶ παρῳδία τῶν ἀκροβατικῶν κ. ἄ. ἐπιδείξεων τῶν συναδέλφων του ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ ἢ ἡ ὑπόδυσις τοῦ κωμικωτέρου προσώπου ἐν τῷ λαϊκῷ θεάτρῳ. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης παρὰ τῶν πλανωμένων θιάσων καὶ ὡς διαφημιστὴς τῆς κυρίως παραστάσεως κατὰ τὰ αὐτοσχεδίως ὀργα-

Digitized by Google

νούμενα διαφημιστικὰ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ θεάματα, ἔτι δὲ ἀναλαμβάνει τὴν διὰ διασκεδαστικῶν κωμικῶν κινήσεων ὑποδοχὴν τῶν θεατῶν.

Ἐκ τῶν ὑποκριτῶν, ὧν ὁ ρόλος συγγενεύει πρὸς τὸν τοῦ παλιάτσου, μᾶλλον προσεγγίζουν αὐτὸν ὁ ἰταλικὸς *πεντρολῖνο* (pedrolino=πιερρότος), ὁ *γκραθιόσο* (gracioso=εὔχαρις), τῶν Ἱσπανῶν καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν ἀγγλικὸς *κλάουν* ἢ *κλόουν* (clown =γελοῖος χωρικός). Ὁ γκραθιόσο, διαμορφωθεὶς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ζορρὲς Naharro κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ *σίμπλε* (simble=ἁπλοῦς) καὶ *μπόμπο* (b o b o) τῆς παλαιοτέρας σκηνῆς καὶ τελειοποιηθεὶς εἶτα ὑπὸ τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα, εἶναι γελωτοποιὸς μεγάλης χάριτος, οἰκεῖος τοῦ πρωταγωνιστοῦ, ἀστεϊζόμενος ἀπὸ σκηνῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ὑποκριτῶν καὶ μετ' αὐτῶν τῶν θεατῶν. Ἀνάλογος ἦτο ὁ *νιαὶ* (niais = εὐήθης) τῶν Γάλλων καὶ ὁ ἀρχικὸς κλάουν. Ὁ τελευταῖος ὅμως, ἐξελιχθεὶς εἰς γελωτοποιὸν καὶ δεινὸν συνάμα ἀκροβάτην, ἔσχε μεγίστην διάδοσιν, ἀποτελῶν νῦν μίαν τῶν οὐσιωδεστέρων ποικιλιῶν (βαριετὲ) πάσης ὑπαιθρίου σκηνῆς καὶ ἱπποδρομίου. Διασκεδάζει τὸ κοινὸν διὰ σκηνῶν χονδροειδῶν ἥσσονος ἐσωτερικῆς ἀξίας καὶ χάριτος, διὰ γελοίων παραμορφώσεων τοῦ προσώπου, δι' ἐπικινδύνων ἀκροβασιῶν ἀπαιτουσῶν δύναμιν, χάριν καὶ δεξιότητα, δι' ἰσορροπήσεων, κωμικῶν χορῶν, παραδόξων ἐπιφωνημάτων κ.ἄ. Οἱ ἐξευτελισμοὶ καὶ οἱ κίνδυνοι, εἰς οὓς ὑποβάλλεται ὁ σύγχρονος κλάουν-παλιάτσος, καὶ ἡ τραγικὴ ἀντίφασις τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεώς του πρὸς τὰς πράξεις ἃς ἀπὸ σκηνῆς κατ' ἀνάγκην ἐκτελεῖ, κατέστησαν τὸ θέμα ἐπιφανῶν συγγραφέων. Ὡς κλάουν διεκρίθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Χάνλον Λήζ, ὁ Λάουρις, ὁ Γκριμάλντι κ. ἄ., ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ὠριὸλ καὶ ὁ Μαζυριέ, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. (βλ. καὶ λ. *γελωτοποιός*). Π. Ν. Π.

Γύποι παλιάτσων.

Τύποι κλάουν.

— **Παλιάτσοι** (οἱ) (Pagliacci). Λυρικὸν δρᾶμα εἰς δύο πράξεις, ποίησις καὶ μουσικὴ Λεονκαβάλλο, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου ντὰλ Βέρμε τοῦ Μιλάνου τὴν 21 Μαρτίου 1892. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἡ Νέντα, σύζυγος τοῦ παλιάτσου Κάνιο, ἀπωθεῖ τὸν ἔρωτα τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν παλιάτσων Τόνιο. Οὗτος πρὸς ἐκδίκησιν καταγγέλλει πρὸς τὸν σύζυγον τοὺς ἔρωτας τῆς Νέντας πρὸς τὸν Σύλβιον. Ἡ δευτέρα πρᾶξις εἶναι δρᾶμα ἐν δράματι. Ὁ Κάνιο παίζει τὸν ρόλον τοῦ Πιερρότου καὶ ἡ Νέντα τὸν τῆς Κολομβίνας. Ὁ πρῶτος, βασανιζόμενος ἐκ τῆς ζηλοτυπίας, προσπαθεῖ νὰ ἀποσπάσῃ τὸ μυστικὸν ἀπὸ τὴν σύζυγόν του, ἥτις γελᾷ μὲ τὴν ὀργήν του. Εἰς δεδομένην στιγμὴν ὅμως, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του, ὁ Κάνιο σύρει τὸ ἐγχειρίδιον καὶ φονεύει τὴν Νένταν, εἶτα δὲ καὶ τὸν προσδραμόντα Σύλβιον, ἐνῷ τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν, ἀργὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἐνώπιόν του ἐκτυλίσσεται πραγματικὴ τραγῳδία. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τοῦ ἔργου εἶναι ὁ πρόλογος, ὁ χορὸς τῶν χωρικῶν, τὸ βὰλς τῆς Νέντας, ἡ διῳδία ταύτης μετὰ τοῦ Συλβίου καὶ τὸ περίφημον «Γέλα, παλιάτσε» τοῦ ὀξυφώνου, ἐν τῇ πρώτῃ πράξει. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ γκαβόττα, ἡ σερενάτα κλπ. Γ. Σ.

Παλίβοθρα, ἢ ***Παλίμβοθρα*** (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεγίστη πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πρασίων καὶ Παλιβόθρων, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γάγγου, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Σαράβου (νῦν Gorga). Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἔκτισε πολυτελῆ ἀνάκτορα καὶ ὠχύρωσεν αὐτὴν «τάφροις ἀξιολόγ.ις ποταμίοις ὕδασι πληρουμένοις» (*Διοδ. Σικελ.* II, 39). Κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Μεγασθένην τὸ μῆκος αὐτῆς ἦτο 80 σταδίων, τὸ τὸ δὲ πλάτος 15, ἐν σχήματι παραλληλογράμμου. Περιεβάλλετο διὰ ξυλίνου τείχους, ὅπερ εἶχε 570 πύργους καὶ 64 πύλας. Ἦτο πρωτεύουσα τοῦ βασιλέως Σανδροκόττου (Candragupta), ἱδρυτοῦ βασιλείου ἐν Ἰνδίαις, ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ Γάγγου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ. Τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ ὑπερέβαλλον εἰς λαμπρότητα καὶ αὐτὰ τῶν Σούσων καὶ Ἐκβατάνων. Ἐρειπωθεῖσα ἐκ πυρκαϊᾶς, πιθανῶς κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, ἦτο ἀκμαία ἀκόμη καὶ ἰσχυρὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ἔκτοτε ἐξηφανίσθη, καταστραφεῖσα ὑπὸ πλημμύρας τοῦ Γάγγου καὶ ἐχθρικῶν προσβολῶν.

Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται ἡ σύγχρονος *Πάτνα* τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ὅπου σῴζονται σημαντικώτατα ἐρείπια αὐτῆς καλούμενα *Παλιποῦτρ* ἢ *Παταλιποῦτρα*. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1892 ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς ἑκατοντάστηλον αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀσόκα, ἐγγόνου τοῦ Σανδροκόττου (δεύτερον ἥμισυ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος). Α. Θ. Σ.

Παλίβοθρος. Ἐπώνυμον τῶν βασιλέων τῆς ἰνδικῆς πόλεως *Παλίβοθρα* ἢ *Παλίμβοθρα*. Α. Θ. Σ.

παλιγγενεσία (ἡ)· ἡ οἱονεὶ ἐκ δευτέρου γένεσις, ἀνάστασις, ἀναγέννησις: «ἑκατονταετηρὶς τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας» τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν Τούρκων.

— **παλιγγενεσία** *[Φιλοσοφ.]*. Ὅρος φιλοσοφικός, δηλῶν γενικῶς τὴν ἀναγέννησιν, εἰδικώτερον δέ:

1. Περιοδικὴν καὶ αἰωνίαν ἐπάνοδον τῶν αὐτῶν γεγονότων κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν στωϊκῶν: «ἡ λογικὴ ψυχὴ εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ αἰῶνος ἐκτείνεται καὶ τὴν περιοδικὴν παλιγγενεσίαν τῶν ὅλων περιλαμβάνει» (*Μαρκ. Αὐρηλ.* Εἰς ἑαυτόν, βιβλ. ια', 4). Ὁμοίως ἐδίδασκε καὶ ὁ Herder ὅτι τὰ πάντα εὑρίσκονται ἐν τῷ κόσμῳ εἰς ἀκατάπαυστον κίνησιν καὶ εἰς αἰωνίαν παλιγγενεσίαν, ἵνα παρὰ πᾶσαν μεταβολὴν διατηρῶνται πάντοτε καὶ ἐμφανίζωνται ὡς αἰωνίως νέα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Νίτσε ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ἐξέλιξις τοῦ κόσμου εἶναι ρυθμική, οὕτως ὥστε πᾶν τὸ ἅπαξ γενόμενον θὰ ἐπαναληφθῇ εἰς ἑπομένην περίοδον ὁμοιοτρόπως καὶ ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις.

2. Ἀναγέννησιν πάντων τῶν ὄντων ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τελειοκρατικῆς (perfectionisme) θεωρίας κατὰ τὸν Bonnet (Paligenesie Philosophique 1769). Ἕκαστον ὂν φέρει ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην σπέρματα τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ, ἐπιτρέποντα αὐτῷ ν' ἀναγεννᾶται μετὰ τὸν φαινομενικὸν αὐτοῦ θάνατον καὶ νὰ διάγῃ νέαν ὕπαρξιν, προσαρμοζόμενον πρός τινα νέαν κατάστασιν τοῦ κόσμου. Πολλαὶ μεταβολαὶ τοῦ κόσμου ἐγένοντο κατὰ τὸ παρελθόν, ἡ προσεχὴς ὅμως θὰ ἐγκαινίσῃ κατάστασιν ὁριστικήν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ἡ πρόοδος θὰ συνεχίζεται ἴσως ἄνευ ὁρίων. Ἡ θεωρία αὕτη προσεγγίζει πρὸς τὴν τοῦ Leibniz, διδάσκοντος ὅτι καὶ ἡ γέννησις σημαίνει μετάβασιν ἔκ τινος κατωτέρας ζωῆς εἰς τὴν παροῦσαν καὶ ὁ θάνατος πάλιν μετάβασιν ἐκ τῆς νῦν ζωῆς εἰς ἀνωτέραν.

3. Ἀναγέννησιν τῶν κοινωνιῶν κατὰ τὸν Ballanche (Essais de paligenesie sociale 1827). Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἕκαστος λαὸς εἶναι ἐν μέρει καὶ ἓν ἄτομον καὶ ὅπως ὁ κύκλος τῆς ζωῆς ἐπαναλαμβάνεται τελειούμενος εἰς τὰ ἄτομα, οὕτω ὑπάρχει εἷς γενικὸς τύπος διὰ πάντας τοὺς λαοὺς κατὰ τὸ εἶδος ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἀναπαραγάγει τὴν αὐτὴν σειρὰν μεταβολῶν καὶ ἡ διαδοχὴ αὐτῶν τείνει νὰ πραγματώσῃ ἓν γενικὸν καὶ ἐκ τῶν προτέρων καθορισθὲν τέλος τῆς ἀνθρωπότητος.

4. Ἀναγέννησιν τῆς ψυχῆς ἢ τὴν καλουμένην μετενσωμάτωσιν (ἰνδικὴ φιλοσοφία καὶ ἰνδικὰ θρησκεύματα, πυθαγόρειοι, Ἐμπεδοκλῆς, Schopenhauer).

5. Ἠθικὴν ἀναγέννησιν, συντελουμένην ἰδίᾳ κατὰ τὸ χριστιανικὸν δόγμα τῇ βοηθείᾳ τῆς θείας χάριτος· «Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν (=πάλιν καὶ δὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ) οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (*Ἰωάν. Γ'*, 3).

6. Τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πάντων κατὰ τὸν Ὠριγένη, τὴν ἐπάνοδον δηλαδὴ τοῦ κόσμου εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως τῶν πνευμάτων μακαρίαν κατάστασιν, ὁπότε, ἐπειδὴ τὰ πάντα θὰ ἔχωσι καθαρθῇ προηγουμένως διὰ πνευματικοῦ πυρός, θὰ ἔχῃ τερματισθῆ πλέον ἡ κόλασις τῶν κακῶν, δὲν θὰ ὑπάρχωσι δὲ ἀσεβεῖς ἢ πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ τὸ δημιουργημένον πνεῦμα θὰ θεωρῇ τὸ ἀπόλυτον καὶ δημιουργόν, ὡς καὶ πρότερον, χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείεται καὶ νέα πτῶσις, κόλασις καὶ κάθαρσις τῶν πνευμάτων, αἰωνία δηλαδὴ καὶ περιοδικὴ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν γεγονότων.

7. Τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ζώντων, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁπότε, ἐρχομένου διὰ δευτέραν φορὰν τοῦ Χριστοῦ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, θὰ ἐπακολουθήσῃ αἰωνία μὲν ζωὴ τῶν δικαίων, αἰωνία δὲ κόλασις τῶν ἁμαρτωλῶν. Σ. Ν. Λ.

«Παλιγγενεσία». Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Πολιτικὴ ἡμερησία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1862 καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Ἀγγελοπούλου μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1899. —2) Ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθεῖσα κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1857. —3) Περιοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθὲν τῷ 1911 καὶ ἐκδιδόμενον δὶς τοῦ μηνὸς ὡς ὄργανον τοῦ ὀρθοδόξου θρησκευτικοῦ συλλόγου «Ἀνόρθωσις».

παλιγκάπηλος (ὁ)· παρ' ἀρχαίοις, ὁ μεταπράτης, ὁ διαθέτων ἐλάχιστα κεφάλαια, καθ' Ἡσύχιον «ὁ τὰ ἀεὶ ἀγοράζων καὶ πωλῶν»· ἄλλως *παλιμπράτης*.

Παλιεράκις, ***Νικόλαος***. Κρὴς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Ἀθήναις καὶ Γερμανίᾳ, διετέλεσε δὲ βουλευτὴς Μυλοποτάμου διὰ τὴν κρητικὴν βουλήν, γυμνασιάρχης ἐν Μοναστηρίῳ τῆς Μακεδονίας, ὅπου ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς καὶ μόλις μετὰ δέκα μῆνας ἐσώθη διὰ Κρητῶν πολιτευομένων, γενικὸς γραμματεὺς τῆς διοικήσεως Κρήτης (1889) καὶ γυμνασιάρχης ἐν Χανίοις καὶ Ἡρακλείῳ. Ἔγραψεν ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ ρητορικῆς», ἐπικὸν δραμάτιον (ὡς τὸ ὠνόμασεν) «Ἀχιλλέα», καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ» τοῦ Gustave Ducoudray. Ε. Γ.

παλιέτο· δημωδ. ναυτ., ὁ ρίπος.

Πάλιζα (Paliza), ***Ἰωάννης***. Αὐστριακὸς ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Troppau τῆς Σιλεσίας (1848—1925). Ἐσπούδασεν ἀπὸ τοῦ 1866 φυσικομαθηματικὰ ἐν Βιέννῃ καὶ εἶτα ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Ἀφοῦ διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον βοηθὸς εἰς τὰ ἀστεροσκοπεῖα Βιέννης καὶ Γενεύης, ἐγένετο τῷ 1872 διευθυντὴς τοῦ νεοδμήτου ναυτικοῦ ἀστεροσκοπείου Πόλας, παρέμεινε δὲ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1880, ὁπότε εἰσῆλθεν ὡς ὑποδιευθυντὴς εἰς τὸ βιενναῖον πανεπιστημιακὸν ἀστεροσκοπεῖον. Ἠσχολήθη ἰδίως εἰς παρατηρήσεις μικρῶν ἀστέρων, ἀνακαλύψας ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1892 83 μικροὺς πλανήτας (ἀστεροειδεῖς) καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὧν ἡ τροχιὰ φέρεται ἐγγὺς πρὸς τὴν γῆν. Ἐδημοσίευσε κατάλογον 1.238 ἀστερισμῶν κλίσεως -1° μέχρι $+19^{\circ}$ (1899), ὡς καὶ ἕτερον, ἐκ 3.458 ἀστέρων, παρατηρηθέντων ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Βιέννης (1908). Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος διὰ τὴν κατάρτισιν φωτογραφικοῦ χάρτου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Wolf — Heidelberg ἐξέδωκε χάρτας ἐκλειπτικῆς, οἵτινες διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀσθενῶν ἀστέρων καθιστῶσιν εὔκολον τὴν παρατήρησιν τῶν μικρῶν πλανητῶν (1919—1922).

Παλικάο (Palikao) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τσὶ-λί. Κεῖται 17 χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ Πεκίνου. Ἐν αὐτῇ τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1860 οἱ Γάλλοι, 3.000 τὸν ἀριθμόν, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μοντωμπάν, ἐνισχυθέντες καὶ διὰ 3.000 Ἄγγλων, ἀπέκρουσαν κινεζικὸν στρατὸν ἀποτελούμενον ἐκ 50.000 ἀνδρῶν, τελούντων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σανκολινσίν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Ἀγγλογάλλοι κατέλαβον ἀμαχητὶ τὸ Πεκῖνον καὶ τὸ θερινὸν ἀνάκτορον τοῦ αὐτοκράτορος. Γ. Ι. Β.

παλικὴ *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτω μία ἐκ τῶν ἰνδικῶν γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν καὶ διεμορφώθησαν μετὰ τὴν ἀρχαίαν, τὴν κλασσικὴν περίοδον τῆς ἰνδικῆς γλώσσης, τουτέστι μετὰ τὴν περίοδον τῆς σανσκριτικῆς. Εἰς τὰς μετακλασσικὰς ταύτας ἰνδικὰς γλώσσας ἀνήκουν καὶ αἱ λεγόμεναι πρακριτικαὶ (ἤτοι φυσικαὶ γλῶσσαι). Εἶναι δὲ ἡ παλικὴ ἡ ἱερὰ γλῶσσα τοῦ Βουδισμοῦ, διότι εἰς αὐτὴν συνετάχθη ἡ Βίβλος τῶν Βουδιστῶν, ἥτις διεσώθη εἰς τὴν νοτίως τῆς Ἰνδικῆς κειμένην μεγαλόνησον Κεϋλάνην. Ἡ κοιτὶς τῆς παλικῆς γλώσσης κεῖται πιθανῶς ἐν τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ τοῦ Ἰνδοστάν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Müller*, A. Simplified grammar of the Pali (London 1884). —*Burnouf et Lassen*, Essai sur le pâli (Paris 1826). —*V. Henri*, Précis de grammaire pâlie (Paris 1904). —*R. C. Childers*, A dictionnary of the Pali language (1875).
Γ. Π. Α.

Παλικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἡ περὶ τὴν λίμνην τῶν Παλικῶν χώρα, κειμένη ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τῆς νήσου Σικελίας, παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀποικίαν Λεοντίνους. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, θεωρουμένῃ παρὰ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς νήσου ἱερᾷ, ἔκτισε κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Αἴτνης (461 π.Χ.), ὁ τολμηρὸς ἀρχηγὸς τῶν Σικελῶν Δουκέτιος κοινὴν τῶν ἰθαγενῶν πόλιν, ἵνα ταύτην ἔχων ὁρμητήριον ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀποίκων Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον περιορίσει πολὺ τοὺς ἰθαγενεῖς. Καὶ κατώρθωσε μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ νικήσῃ τὰς στρατιὰς τῶν ἡνωμένων Ἀκραγαντίνων καὶ Συρακοσίων, ἡττηθεὶς ὅμως βραδύτε-

Digitized by Google

ρον ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Σικελίαν ἐπανελθὼν εἰς αὐτὴν ὅτε ἐπῆλθε διάσπασις Συρακοσίων καὶ Ἀκραγαντίνων. Τότε ἀντὶ τῆς Παλικῆς κατέστησε κέντρον τῶν ἰθαγενῶν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Σικελίας πόλιν, Καλὴν Ἀκτήν, τοποθεσίαν φύσει ὀχυρὰν καὶ ἐπίκαιρον. ΚΑΨ.

—**Παλικὴ** *[Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς Κεφαλληνίας πρὸς Δ. τῆς νήσου (βλ. λ. *Παληκή*).

Παλικοί. Δίδυμοι θεοὶ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς νήσου Σ κελίας (τῶν Σικελῶν), οἵτινες ἐλέγοντο υἱοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύμφης Αἰθαλίας, θυγατρὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Αἴτνης ἢ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς Ὠκεανίδος Νύμφης Αἴτνης. Οἱ θεοὶ οὗτοι ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς ἐν Θράκῃ, Σαμοθράκῃ καὶ Λήμνῳ λατρευομένους δαίμονας τῶν ἡφαιστείων Καβείρους. Πλησίον τοῦ παρὰ τὴν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης ἱδρυμένου βωμοῦ τῶν Παλικῶν ἀνέβλυζον δύο θειώδεις πηγαὶ καὶ ὑπῆρχε καὶ μαντεῖον τῶν θεῶν τούτων. Ἡ μαντικὴ ἰδιότης ἀπεδόθη εἰς τούτους, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγεννήθησαν. Ἐλέγετο δηλαδὴ ὅτι ἡ μήτηρ των, καταστᾶσα ἔγκυος ἐκ τοῦ Διὸς καὶ φοβουμένη τὴν ὀργὴν τῆς Ἥρας, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τὴν κρύψῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς. Ἐκεῖ ἐγεννήθησαν καὶ ἔμαθον τὰ μυστικὰ τοῦ κόσμου οἱ Παλικοί, ἐλθόντες εἰς τὸ φῶς διὰ τῶν κρατήρων ἡφαιστείου. Οἱ ὁρκιζόμενοι εἰς τὸν βωμόν των καὶ παραβαίνοντες τὸν ὅρκον των ἐτυφλοῦντο ἢ ἀπέθνῃσκον ἅμα τῇ παραβάσει αὐτοῦ (*Ἀριστοτ.* Θαυμ. ἀκουσμ. 58). ΚΑΨ.

παλικουρία (ἡ) (Palicourea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρουβιοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια μὲ ἄνθη κατὰ καταληκτικὰς κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Παλικῶν ***λίμνη*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ ἡφαιστειώδης λίμνη τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας (μᾶλλον δύο συγκοινωνοῦσαι), οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης κειμένη, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἔρυκος ποταμοῦ καὶ πλησίον τῆς ἀρχαίας σικελικῆς πόλεως Λεοντίνων (νῦν Lentini). Αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ ἡ ἐμφάνισις νάφθας (νῦν καλεῖται ἡ λίμνη Lago di Naftia) ἔδιδον εἰς αὐτὸν ἱερότητά τινα διὰ τοὺς περιοίκους καὶ εἶχον καταστήσει οὗτοι τὰς ὄχθας τῆς λίμνης κέντρον λατρείας τῶν διδύμων υἱῶν τοῦ Διὸς Παλικῶν. Εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον χῶρον κατέφευγον, ὡς ἄσυλον, οἱ φυγάδες δοῦλοι· διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖ ἐσκευωρήθη ἡ ἐξέγερσις τῶν δούλων κατὰ τὸ ἔτος 102 π. Χ. ΚΑΨ.

παλιλλαλία (ἡ). Διαταραχὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου, καθ' ἣν ὁ πάσχων ὁμιλῶν ἐπαναλαμβάνει αὐτομάτως μίαν ἢ πλείονας λέξεις ἢ καὶ βραχεῖαν φράσιν. Ἡ παλιλλαλία εἶναί τι διάφορον τῆς βραδυγλωσσίας, καθόσον ἐν τῇ πρώτῃ διατηρεῖται πλήρως ἡ φυσιολογικὴ ἄρθρωσις τῆς λέξεως. Ὁ παλιλλαλικὸς π. χ. θὰ εἴπῃ: «Ἕνα κουτί, κουτὶ ξυλένιο, κουτὶ ξυλένιο»· ἐνῷ ὁ βραδύγλωσσος θὰ εἴπῃ: «Ἕνα κου... κου... κουτὶ ξυ.. ξυ... ξυλένιο». Τὴν τοιαύτην ἐπανάληψιν δὲν παρατηροῦμεν, ὅταν ὁ πάσχων γράφῃ ἢ ψάλλῃ. Ὁ παλιλλαλικὸς ἐμφανίζει τάσιν νὰ βραχύνῃ γενικῶς τὰς φράσεις του καὶ νὰ ὁμιλῇ μονολεκτικῶς ἢ καὶ μονοσυλλαβικῶς, εἶναι δὲ σχεδὸν σταθερῶς ταχεῖα ἡ ἐξάντλησις τοῦ λεκτικοῦ του. Ἐμφανίζει ἐπίσης μονοτονίαν καὶ χαρακτῆρα συχνάκις ἐκρηκτικόν. Ἡ διαταραχὴ αὕτη τοῦ λόγου παρατηρεῖται παρὰ τοῖς ψευδοπρομηκικοῖς, ὡς καὶ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ παρκινσονικοῦ συνδρόμου τῆς ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλίτιδος. Σ.Γ.Σ.

παλιλλογία (ἡ)· ἡ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν λόγων.

παλιμβάκχειος (ὁ). Πεντάχρονος ποὺς ἐκ δύο μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας, ἀντίστροφος τοῦ βακχείου. Πρὸ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὠνομάζετο τὸ μετρικὸν σχῆμα ⏑– – (βακχεῖος: – –⏑), ἔκτοτε δὲ (καὶ παρὰ Κοϊντιλιανῷ) τὸ σχῆμα – –⏑ (καὶ βακχεῖος: ⏑– –). Ταυτόσημοι τοῦ ὅρου παλιμβάκχειος ἀπαντοῦν καὶ οἱ: *παλιμβακχεῖος, παλιμβακχικός, παλιμβακχοβακχεῖος, ἀντιβάκχειος* καὶ *ἀντανάπαιστος* (ἀνάπαιστος: ⏑⏑–). Π. Ν. Π.

Παλίμβοθρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πρασίων καὶ *Παλιβόθρων*, ἢ ἄλλως *Παλίβοθρα* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

παλιμβουλία (ἡ)· ὁ ἐκ δευτέρου σχηματισμὸς γνώμης, μεταβολὴ προτέρας γνώμης, ἀστασία γνώμης.

παλίμβουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐκ δευτέρου σχηματίζων γνώμην, ὁ μεταβάλλων γνώμην, ἄστατος εἰς τὴν γνώμην του.

παλίμπαις, *—αιδο* (ὁ)· ὁ οἱονεὶ πάλιν παῖς γενόμενος, ὁ ἐπανελθὼν εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ἐπὶ γέροντος ἐπιτηδευομένου νεανικοὺς τρόπους.

Παλίμπεη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δρυμὸς* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

παλιμπότης (ὁ)· ποτήριον διπλοῦν, παρ' ἀρχαίοις, ἔχον σχῆμα δύο κατὰ τὰς βάσεις ἡνωμένων ποτηρίων, ὥστε ἑκατέρωθεν νὰ δέχεται ὑγρόν. Ἀνάλογα ἦσαν τὸ *ἀμφίθετον* καὶ τὸ *ἀμφικύπελλον*. Π. Ν. Π.

παλιμπράτης (ὁ)· ὁ μεταπράτης (βλ. *παλιγκάπηλος*).

παλίμπρατος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· ὁ ἐκ μεταπωλήσεως προερχόμενος, ὁ ἀνάξιος, ὁ μηδαμινός. Ἰδίως ἐπίθετον τῶν δούλων, τῶν μὴ δυναμένων λόγῳ τῆς ἀναξιότητός των νὰ ἀποκτήσουν σταθερὸν κύριον.

παλίμψηστον (τό). Χειρόγραφον χρησιμοποιηθὲν διὰ δευτέραν φοράν, ἀφοῦ ἀπεσβέσθη ἡ πρώτη γραφή. Ἡ ἀπόσβεσις ἐγίνετο παλαιότερον μέν, προκειμένου περὶ περγαμηνῶν ἢ κηρωτῶν πινακιδίων, διὰ τριβῆς, ἀργότερον δὲ διὰ πλύσεως προκειμένου περὶ παπύρων. Ἐνίοτε ἡ ἀπόσβεσις τῆς γραφῆς ἐγίνετο καὶ διὰ δευτέραν φοράν, ὁπότε ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ὑλικοῦ καὶ διὰ τρίτην γραφὴν (δὶς παλίμψηστον). Ἂν καὶ διὰ τῆς ἀπαλείψεως τῆς παλαιᾶς γραφῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς περγαμηνῆς, αὕτη ἐπανήρχετο εἰς παλαιὰν ἄγραφον κατάστασιν, οὐχ ἧττον ὅμως διὰ μεταγενεστέρας χρήσεως χημικῶν μέσων (ἐνίοτε καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος) ἐπανεφάνησαν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ αἱ παλαιαὶ γραφαὶ ἢ ἴχνη των, καὶ ἀνεγνώσθησαν τὰ παλαιὰ κείμενα. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἐπειδὴ ἡ χρησιμοποίησις χημικῶν μέσων διὰ τὴν ἐπανεμφάνισιν εἶναι ἐπιβλαβής, ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐγένετο χρῆσις καὶ τῶν ἀκτίνων Ραίντγκεν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέτυχον τὴν φωτογράφησιν καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων γραφῶν. Μεγάλη καταστροφὴ παλαιῶν κωδίκων πρὸς νέαν χρησιμοποίησιν ἐγένετο ἰδίως μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὁπότε λόγῳ τῆς σπάνιος ἡ γραφικὴ ὕλη κατέστη πολύτιμος. Τὰ σπουδαιότερα τῶν λατινικῶν κειμένων εὑρίσκονται εἰς παλαιὰς γραφὰς παλιμψήστων. Ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ ὑπάρχουν πολλὰ παλίμψηστα, προερχόμενα ἰδίως ἐξ Αἰγύπτου. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ κῶδιξ δὶς παλίμψηστος, ἐν ᾧ ἀναγράφεται συριακὴ μετάφρασις συγγραφῆς τινος τοῦ Χρυσοστόμου ἐπάνω εἰς λατινικόν τι γραμματικὸν πόνημα καὶ τοῦτο πάλιν ἐπάνω εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Λατίνου ἱστορικοῦ Λικινιανοῦ. Χ. Ι. Μ.

παλίμψηστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ κωδίκων καὶ χειρογράφων, ὁ ἀπεξεσμένος τὰ γράμματα ἵνα ἐκ νέου γραφῇ: «παλίμψηστοι κώδικες» (βλ. *παλίμψηστον*).

πάλιν, κοιν. *πάλι* καὶ *πάλε*· ἐπίρρ., ἐκ νέου, ἐκ δευτέρου, ἄλλην μίαν φοράν, αὖθις: «θὰ ἀπέλθῃ πάλιν εἰς Εὐρώπην», «ἔτυχε καὶ πάλιν τοῦ πρώτου βραβείου», «πάλι τὰ ἴδια ἔχομε;», «θὰ τὰ ξαναποῦμε πάλι» || ἐξ ἄλλου, ἀφ' ἑτέρου, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά: «αὐτὸς πάλι ἰσχυρίζεται τὰ ἀντίθετα» || ὀπίσω: «δῶσ' το μου νὰ τὸ δῶ καὶ σοῦ τὸ δίνω πάλι».

παλινδαμαλὶς (ἡ). Ἡ δαμαλὶς εἶναι νόσος τῶν δαμάλεων. Τὸ πύον τῶν φλυκταινῶν τῆς νόσου ταύτης (ζωϊκὴ ὕλη), ἐμβολιαζόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν ἀβληχρᾶς μορφῆς τῆς νόσου ταύτης, ἥτις προφυλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς εὐλογίας. Ἐὰν τὸ πύον τῶν φλυκταινῶν τοῦ ἐμβολιασθέντος ἀνθρώπου (ἐνανθρωπηθεῖσα ὕλη) ἐμβολιασθῇ εἰς μόσχον, θὰ παραχθῇ πάλιν ἡ νόσος, ἡ δὲ ὕλη, ἥτις θὰ ληφθῇ ἐκ τούτου, ὡς προερχομένη ἐξ ὕλης ἐνανθρωπηθείσης, καλεῖται *παλινδαμαλὶς* (retrovaccine). Ἡ δαμάλειος αὕτη ὕλη προτιμᾶται διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν ἀνθρώπων, ὡς μὴ ἐξασθενουμένη εὐκόλως. Ν. Α. Μ.

παλινδικία *[Ἀρχ. Δικ.]*· ἡ ἐπανάληψις τῆς δίκης «ἡ ἐξ ἀρχῆς δίκη», ἡ ἐξ ὑποστροφῆς λεγομένη δίκη, *ἀναδικία* (βλ. λ.).

παλινδρόμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παλινδρομεῖν, ἡ κίνησις μπρὸς-πίσω: «παλινδρόμησις ἐμβόλου».

— *[Μηχανολ.]* Καλεῖται *παλινδρόμησις* ἐν τῇ μηχανολογίᾳ ἡ ἐν ὡρισμένῳ διαστήματι κίνησις τεμαχίου μηχανῆς, μηχανήματος ἢ μηχανισμοῦ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τροχιᾶς ἐπανάληψις τῆς κινήσεως, κατὰ τρόπον ὥστε τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ τεμαχίου τούτου νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς ἐκκινήσεως θέσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν μετάβασιν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ τεμαχίου, τὰ διάφορα σημεῖά του κέκτηνται ταχύτητά τινα διάφορον τοῦ μηδενός, ἐξαιρέσει τῆς στιγμῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιστροφῆς, καθ' ἣν ἡ ταχύτης αὐτῶν διέρχεται ἐκ τοῦ μηδενός. Δ. Κ. Α.

—**παλινδρόμησις** ***τῆς μήτρας*** (involution de l' utérus) *[Μαιευτ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνατομικῶν μεταβολῶν τῶν ἐπιτελουμένων ἐν τῇ μήτρᾳ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ τοκετοῦ. Συντελεῖται δ' αὕτη, ὅταν ἡ μήτρα ἀνακτήσῃ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ὑφήν. Διὰ μόνης τῆς ψηλαφήσεως δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν βῆμα πρὸς βῆμα τὴν παλινδρόμησιν τῆς μήτρας. Κατὰ γενικὸν κανόνα τὴν ἑπομένην τοῦ τοκετοῦ ὁ πυθμὴν τῆς μήτρας ὑπερβαίνει τὸν ὀμφαλόν· τὴν 2ην ἡμέραν φθάνει εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὀμφαλοῦ· τὴν 9ην ἡμέραν εὑρίσκεται τρεῖς ἐγκαρσίους δακτύλους ἄνωθι τοῦ ἐφηβαίου καὶ περὶ τὴν 12ην ἡμέραν μόλις ἐγγίζει τὸ ἀνώτερον χεῖλος τῆς ἡβικῆς συμφύσεως. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις δέον νὰ γίνηται πάντοτε μετὰ τὴν οὔρησιν, διότι ἡ πεπληρωμένη ἢ κενὴ κύστις ἐπηρεάζει μεγάλως τὴν κατάστασιν.

Γενικῶς ὅμως, ὁσάκις ὑπάρχει μόλυνσις τῆς μήτρας, τὸ μέγεθος ταύτης παραμένει μεγαλύτερον, ἐν δυσαναλογίᾳ πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡμέρας, ἡ σύστασις αὐτῆς εἶναι ἧττον ἁδρά, ὡσεὶ σταιτώδης, δυσχερῶς καθοριζομένη. Ὅταν ὑπολείμματα πλακοῦντος ἐπεσχέθησαν ἐν τῇ μήτρᾳ, αὕτη παραμένει εὐμεγέθης, καθόσον σχηματίζονται ἐντὸς αὐτῆς θρόμβοι ἱκανοῦ μεγέθους.

Ὅταν ἡ μήτρα εἰσέλθῃ ἤδη ἐν τῇ ἐλάσσονι πυέλῳ, τότε διὰ τῆς ἀμφίχειρος ἐξετάσεως θέλομεν ἀντιληφθῇ ἐνίοτε τὴν ὕπαρξιν παρεγκλίσεων ταύτης, τὴν κάμψιν π. χ., τὴν κάθεσιν τοῦ ὀργάνου καὶ τὸ ἀνωμάλως χαῖνον τοῦ αὐχένος αὐτῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ δάκτυλος εἰσχωρεῖ εὐκόλως. Αἱ κάμψεις τῆς μήτρας εἶναι ἐνίοτε ἀναπαραγωγὴ καταστάσεως προϋπαρχούσης τῆς κυήσεως, ἔχουσαι μάλιστα ὡς σοβαρὸν ἐπακολούθημα τὴν ἐπίσχεσιν τῶν λοχίων μετ' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας.

Ἓξ ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἑβδομάδας δέον νὰ ἔχῃ συντελεσθῇ ἡ παλινδρόμησις τῆς μήτρας, ἥτις ἀπόλλυσι τότε τὸ σφαιρικὸν αὐτῆς σχῆμα καὶ ἀνακτᾷ τὴν συνήθη ἀπιοειδῆ αὐτῆς μορφήν. Ὅταν αὕτη παραμένῃ εὐμεγέθης καὶ σφαιρικὴ ὡς τὰ πολλά, ὑπάρχει τότε ἡ καλουμένη ὑποπαλινδρόμησις τῆς μήτρας, καθ' ἣν ἐμφανίζονται ἑλκυσμοὶ καὶ βάρος κατὰ τὴν γεννητικὴν ζώνην καὶ τὴν ὀσφυϊκὴν χώραν, αἱμορραγίαι καὶ λευκόρροια· ὑπάρχει δ' ἐνίοτε καὶ τοπικὴ λοίμωξις, πιθανῶς δὲ ἡ ἐπιμονὴ τῆς τοιαύτης λοιμώξεως εἶναι αἰτία τῆς ὑποπαλινδρομήσεως (subinvolution). Σπανιώτατα ἀπαντᾷ καὶ κατάστασις ὑπερπαλινδρομήσεως (surinvolution), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μήτρα ὑφίσταται ἀτροφίαν σχετικήν, ἐπανερχομένη εἰς τὸν ἐφηβικὸν τύπον, τὰ δὲ καταμήνια ἐξασθενοῦσιν· ἡ στείρωσις τότε εἶναι τὸ σύνηθες ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως ταύτης. Μ. Ν. Κ.

— **παλινδρομήσεως** ***νόμος*** (loi d'involution). Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον καθορίζεται βιολογικὴ κατάστασις, καθ' ἥν, φυσιολογικῶς ἢ καὶ παθολογικῶς, ἐπέρχεται ἐπαναστροφὴ ἢ μεταβολὴ κατ' ἀντίστροφον σειρὰν ὀργάνου τινὸς ἢ συνόλου ὀργάνων ἢ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ. Συντελεῖται δηλαδὴ ἐπάνοδος ἱστοῦ τινος ἢ ὀργάνου εἰς μίαν τῶν προγενεστέρων φάσεων τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ. Παρατηρεῖται δὲ πολλάκις οὕτω καὶ ἡ γεροντικὴ παλινδρόμησις, τουτέστιν ἡ γενικὴ ἐπαναστροφὴ τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γήρατος. Μ. Ν. Κ.

παλινδρομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλινδρομίαν: «παλινδρομικὴ κίνησις» καθ' ἣν τὸ κινούμενον παλινδρομεῖ. —Ἐπίρρ. ***παλινδρομικῶς***.

— **παλινδρομικὴ** ***κίνησις*** *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ κίνησις, ἡ ὁποία λαμβάνει χώραν συνεχῶς, ἐφ' ὡρισμένης τινος τροχιᾶς, κατὰ τὴν μίαν καὶ τὴν ἀντίθετον ἐν συνεχείᾳ φοράν, ἤτοι ἡ κίνησις ἡ ὁποία δημιουργεῖται ἐκ διαδοχικῶν παλινδρομήσεων, ὡς λ. χ. ἡ κίνησις τοῦ ἐμβόλου ἐμβολοφόρου τινὸς ἀτμομηχανῆς, πετρελαιομηχανῆς κτλ. Ἡ παλινδρομικὴ κίνησις καλεῖται ἄλλως καὶ *παλίνδρομος κίνησις*. Δ. Κ. Α.

— **παλινδρομικὴ** ***μηχανὴ*** *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται τοιουτοτρόπως πᾶσα ἐν γένει μηχανή, κινητήριος ἢ ἐργομηχανή, λειτουργοῦσα διὰ παλινδρομικῶν κινήσεων, ὡς λ. χ. αἱ κινητήριοι ἐμβολοφόροι ἀτμομηχαναί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀτμοστροβίλους, αἱ κινητήριοι μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως (πετρελαιομηχαναί, βενζινομηχαναὶ κτλ.), αἵτινες λειτουργοῦν διὰ παλινδρομικῆς κινήσεως ἐμβόλου ἐντὸς κυλίνδρου, αἱ ἐμβολοφόροι ἀντλίαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς φυγοκέντρους τοιαύτας, οἱ συμπιεσταὶ κ.τ.τ., αἵτινες λειτουργοῦσιν ἐπίσης διὰ παλινδρομικῆς κινήσεως ἐμβόλου ἐντὸς κυλίνδρου, ἡ μηχανουργικὴ πλάνη, ἥτις λειτουργεῖ διὰ παλινδρομικῆς κινήσεως τοῦ τέμνοντος ὀργάνου της ἐπὶ τοῦ ἐπεξεργαζομένου τεμαχίου κ. ο. κ. Δ. Κ. Α.

παλίνδρομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρουσιάζων παλινδρόμησιν, ὁ παλινδρομικός· «παλίνδρομος κίνησις», καθ' ἣν τὸ κινούμενον παλινδρομεῖ (βλ. ***παλινδρομικός***).

— *[Ἀστρον.]* Βλ. λ. *κίνησις παλίνδρομος*.

— **παλίνδρομον** ***νεῦρον*** *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ κάτω λαρυγγικὸν νεῦρον (κλάδος τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου), ὅπερ ἐκφύεται δεξιὰ μὲν ἔμπροσθεν τῆς δεξιᾶς ὑποκλειδίου ἀρτηρίας, ἀρι-

Digitized by Google

στερὰ δὲ ἔμπροσθεν τοῦ ἀορτικοῦ τόξου. Παλινδρομοῦν πρὸς τὰ ἄνω (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία) ὄπισθεν τοῦ συστοίχου ἀγγείου ἀνέρχεται εἰς τὸν λάρυγγα, οὗ νευροῖ σχεδὸν πάντας τοὺς μῦς, κινητικὸν ὄν. Ι. Π.

Παλίνδρομος *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ἀπὸ τῆς παραλίου τῆς χώρας τῶν Ἐλισσάρων προέχον, ὡς Πτολεμαῖος (ΣΤ', ζ', 7), ὅστις τονίζει ὅτι εὑρίσκετο πρὸ τῶν στενῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἔχον βορείως αὐτοῦ τὸ ἐμπόριον Ὄκηλις, τὸ Ἀκύλα ἄλλως λεγόμενον (πρβλ. *Ἀνων.* Περ. Ἐρυθ. § 7, *Ἀρτεμιδ.* παρὰ *Στράβ.* ΙΣΤ' 769). Αἱ εἰδήσεις αὗται, φέρουσαι τὸ ἀκρωτήριον ὡς χωρίζον τὸν Ἀραβικὸν κόλπον (Ἐρυθρὰν θάλασσαν) ἀπὸ τοῦ Αὐαλίτου (κόλπον τοῦ Ἄδεν), ἤγαγον τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807, Γ', 206) νὰ ἀναγνωρίσῃ τοῦ ἀκρωτηρίου τὴν ταυτότητα. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ σύγχρονον *Βὰβ-ἐλ-Μανδέβ*. Σ. Ε. Λ.

παλινδρομῶ (*—έω*)· τρέχω, ἔρχομαι πρὸς τὰ ὀπίσω, πηγαίνω, κινοῦμαι μπρὸς-πίσω: «τὸ ἔμβολον παλινδρομεῖ».

παλινθέρμανσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου θέρμανσις, ξαναζέσταμα: «παλινθέρμανσις ἀτμοῦ».

—*[Μηχαν.]* Καλεῖται *παλινθέρμανσις ἀτμοῦ* ἐν τῇ τεχνολογίᾳ τῶν ἀτμοστροβίλων ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ ἐκτελέσεως τοῦ θερμικοῦ του κύκλου ἐπαναθέρμανσις αὐτοῦ κατὰ τρόπον, ὥστε, ὅταν οὗτος μεταβαίνῃ εἰς τὸν ἀτμοστρόβιλον τῆς χαμηλῆς ἢ τῆς μέσης πιέσεως, νὰ καθίσταται περισσότερον στεγνός. Ἡ ἐπαναθέρμανσις αὕτη τοῦ ἀτμοῦ διενεργεῖται ἐντὸς εἰδικῆς αὐλοφόρου συσκευῆς, ἐντὸς τῶν αὐλῶν τῆς ὁποίας διοχετεύεται οὗτος, ἔνθα θερμαίνεται διὰ τῶν καυσαερίων τοῦ ἀτμολέβητος τῆς ἐγκαταστάσεως πρὸ τῆς εἰς τὴν καπνοδόχον μεταβάσεως αὐτῶν. Διὰ τῆς παλινθερμάνσεως ταύτης τοῦ ἀτμοῦ ἐπιτυγχάνεται βελτίωσις τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως τοῦ ἀτμοστροβίλου. Δ. Κ. Α.

παλιννόστησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπάνοδος ἐκεῖθεν ὁπόθεν τις ἀνεχώρησεν, ἐπάνοδος, ἐπιστροφὴ εἰς τὴν πατρίδα: «παλιννόστησις τῶν προσφύγων».

παλίννοστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πάλιν νοστήσας, ὁ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του.

παλιννοστῶ (*—έω*)· πάλιν νοστῶ, ἐπιστρέφω ὀπίσω, ἐπανέρχομαι εἰς τὴν πατρίδα.

παλινοδία (ἡ)· ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω ὁδός, ἐπιστροφή.

παλινοδῶ (*—έω*)· ὁδεύω πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐπιστρέφω.

παλινόρθωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου ὄρθωσις, ἀποκατάστασις καταργηθέντος τινός: «παλινόρθωσις τῆς βασιλείας».

— *[Ἱστ.]* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον (γαλλ. restauration, ἀγγλ. restoration, γερμ. Wiederherstellung, ἰταλ. ristorazione, ἰσπ. restauracion) νοεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ εἰς ἰσχὺν ἐπάνοδος καταλυθέντος τινὸς πολιτεύματος. Εἰδικώτερον οὕτως ἐκλήθη ἡ εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδος τῶν Στούαρτ ἐν Ἀγγλίᾳ (1660, Κάρολος Β') μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρόμβελ, τῶν Βουρβώνων ἐν Γαλλίᾳ (1814, Λουδοβῖκος ΙΗ') μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ διὰ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (1814—1815) ἀναγνώρισις ἐν Ἱσπανίᾳ, Κάτω Χώραις, Νεαπόλει καὶ Σαρδηνίᾳ τῶν «νομίμων» δυναστειῶν τῶν καταλυθεισῶν κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους. Ἡ γαλλικὴ παλινόρθωσις διακρίνεται εἰς τὴν πρώτην (Μάρτιος 1814—Ἀπρίλιος 1815) καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ Ἑκατονθημέρου χωριζομένην δευτέραν (Ἰούλιος 1815—Ἰούλιος 1830), ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Καρόλου Ι' παρὰ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως. —Π.

παλινορθῶ (*—έω*)· πάλιν ὀρθῶ, ἀποκαθιστῶ ἐκ νέου τὸ καταργηθέν: «παλινορθῶ τὴν βασιλείαν».

παλινουρίδαι (οἱ) (Palinuridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη καρκίνων, ἀπαντώντων εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *παλίνουρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Παλινοῦρο (Palinuro) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον χερσονησίζον τῆς δυτικῆς Ἰταλίας (πλάτ. 40° 01' Β., μῆκ. 15° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati), τοῦ ὁποίου τὰς μὲν ἄκρας ἐπιστέφουν φρούρια ἠρειπωμένα, τὴν δὲ κορυφήν του (200 μ. ὑψομ.) μέγας φάρος καὶ σημαφόρος. Σ. Ε. Λ.

Παλίνουρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη ἀκρωτηριάζουσα προβολὴ τῆς Ἰταλίας (Λευκανίας) ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει (*Στράβ.* στ' 252) μεταξὺ Πυξοῦντος ἄκρας (νῦν Πολικάστρο) καὶ Ὑέλης (νῦν Καστελλαμάρε ντὲ λὰ Μπροῦκο). Κατὰ τὴν παράδοσιν ὤφειλε τὴν ὀνομασίαν της εἰς τὸν Παλίνουρον τοῦ Ἰάσου, κυβερνήτην τοῦ Αἰνείου, ταφέντα ἐν τῇ χερσονήσῳ, ἀπὸ τῶν ἀπορρώγων τῆς ὁποίας κατεκρημνίσθη (*Verg.* Aen. 5, 833. 6, 337). Περιώνυμον διὰ τὰς τρικυμίας του, ἀριθμεῖ πολλὰ ναυτικὰ ἀτυχήματα, ὡς αἱ διαλύσεις τῶν στόλων τοῦ Σερουλίου Καιπίωνος τῷ 253 π. Χ. κατὰ τὸν ἐξ Ἀφρικῆς ἐπανάπλουν του καὶ τοῦ Αὐγούστου τῷ 36 κατὰ τὸν πρὸς Σικελίαν πλοῦν του (*Διον. Κασσ.* 49, 1. *Ἀππιαν.*, Ἐμφύλ. Πόλ. Ε, 98). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Παλινοῦρο*. Σ. Ε. Λ.

— **Παλίνουρος** (Palinurus) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δύο ὕφαλοι τῆς Ἐρυθρᾶς, ὀφείλουσαι τὴν οὐχὶ ἀρχαίαν ταύτην ὀνομασίαν των εἰς τὸ ὅτι βρίθουσι παλινούρων μαλακοστράκων, ἡ μὲν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παράλιον, ΒΔ. τῆς πόλεως Ὑεμπνώ, λεγομένη δὲ ὑπὸ τῶν Ἀράβων Shab Shoaiba, ἡ δὲ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἄδεν, ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Κοσσεῖρ, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Ἀράβων Abd-al-Kuri. Σ. Ε. Λ.

Παλίνουρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἰάσου, πηδαλιοῦχος τοῦ Αἰνείου, ὅστις πνιγεὶς κατὰ τὸν ἀπὸ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν διάπλουν ἐτάφη ἐπί τινος ἀκρωτηρίου τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐν Λευκανίᾳ, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἔλαβε τὸ ὄνομά του (νῦν Capo di Palinuro). Ὑπὸ τῶν περιοίκων ἐτιμᾶτο ὡς ἥρως (*Βιργ.* Αἰν. VI, 337 καὶ ἑξῆς). Α. Θ. Σ.

παλίνουρος (ὁ) (Palinurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *παλινουριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους καρκίνους, εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς ἀπαντῶντας. Δ. Ν. Π.

παλίντονος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ πρὸς τὰ ὀπίσω τεταμένος: «ἡνίαι παλίντονοι» || ἐν τῷ πληθ. *παλίντονα* τὰ πολεμικὰ ἀφετήρια ὅπλα, τά τε βαρέα καὶ τὰ φορητὰ (βαλλίστραι, βαλλιστρίδες, καταπέλται, γαστραφέται, σκορπία, τόξα κλπ.), τῶν ὁποίων τὸ τόξον εἶχε τοὺς βραχίονας αὐτοῦ ἐστραμμένους πρὸς τὸν στόχον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *εὐθύτονα*, τῶν ὁποίων οἱ βραχίονες τοῦ τόξου ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὸ μέρος τοῦ βάλλοντος· || *παλίντονος βολή*· ὀνομασία ἐν χρήσει εἰς τὸ ἄλλοτε ναυτικὸν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς βολῆς, ἥτις γίνεται διὰ γωνίας βολῆς μείζονος τῶν 45°, πρὸς ἀπόκτησιν μεγάλης γωνίας πτώσεως· ἄλλως: *ἐμπηκτικὴ* καὶ *καταδυτική*, ἡ νῦν *ἐπισκηπτικὴ* καλουμένη.

παλίντροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πάλιν, ὁ πρὸς τὰ ὀπίσω τρεπόμενος· || ὁ εὐκόλως μεταβάλλων γνώμην, παλίμβουλος.

παλινῳδία (ἡ)· ἡ ἐπανάληψις ᾠδῆς τινος· || ἡ ἀναίρεσις τοῦ περιεχομένου ᾠδῆς τινος δι' ἄλλης· || ἡ ἀνάκλησις προηγουμένων ἰσχυρισμῶν· || γενικώτερον ἡ ἐξ ἀντιθέτου μεταβολὴ στάσεως εἴς τι ζήτημα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἰδικώτερον *παλινῳδία* ἐκλήθη ἡ διὰ νέας ᾠδῆς ἀναίρεσις τοῦ περιεχομένου προηγουμένης. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τοιαύτην παλινῳδίαν προέβη ὁ Στησίχορος. Ὑβρίσας δι' ᾠδῆς του τὴν Ἑλένην ἐτυφλώθη, καὶ θεωρήσας τοῦτο ὡς τιμωρίαν, ἐποίησε δευτέραν ἐξυμνητικὴν τῆς Ἑλένης ᾠδήν, κατόπιν τῆς ὁποίας ἀνέκτησε τὴν ὅρασίν του.

παλινῳδῶ (*—έω*)· ἄλλως, τοὐναντίον ἢ πρότερον ᾄδω· || ἀκυρῶ, ἀνακαλῶ ὅ,τι πρότερον εἶπον, λέγω τὸ ἐναντίον ἐκείνου τὸ ὁποῖον πρότερον εἶπον: «παλινῳδεῖ καὶ ψευδολογεῖ».

παλινώριον (Palinorium). Ὄργανον ναυτικόν, δι' οὗ εὑρίσκετο τὸ ἀληθὲς ἀζιμοὺθ τοῦ ἡλίου, συναρτήσει τῆς ὥρας, τῆς κλίσεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλάτους, ἢ καὶ αὐτὴ ἡ παραλλαγή. Περιέπεσεν ἤδη εἰς ἀχρηστίαν, ἀλλὰ παρὰ τοῦτο περιγράφεται εἴς τινας ναυτιλίας πρὸς χρῆσιν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

παλιο—· θέμα τοῦ *παλαιὸς* ὡς πρῶτον συνθετικόν, εἴτε πρὸς κυριολεκτικὸν προσδιορισμὸν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, εἴτε πρὸς δήλωσιν εὐτελείας καὶ περιφρονήσεως: *παλιοβάρελλο, παλιογυναῖκα, παλιοθέατρο, παλιοκάπελλο, παλιοκόριτσο, παλιόλαδο, παλιόξιδο, παλιοπάπουτσο, παλιόσπιτο, παλιοτράπεζο* κλπ.

Παλιο— *[Γεωγρ.]*. Τὰ σύνθετα ἀπὸ τῆς λ. *Παλιο—* ἑλληνικὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα, ὅσα δὲν εὑρίσκονται κατωτέρω, βλ. εἰς *Παλαιο—*.

Παλιοάνθη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μπεσερὲ τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 30.

παλιόβλαχος (ὁ). Οὕτω χαρακτηρίζεται ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀγροῖκος τοὺς τρόπους ἄνθρωπος καὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ὁ μὴ ἐντόπιος, ἢ ὁ ἐκ μακρινοῦ τόπου καταγόμενος, καθὼς καὶ ὁ κατ' ἐπάγγελμα ποιμήν.

Παλιοβούνα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους Ἑλικῶνος ἐν τῇ Βοιωτίᾳ (ὑψ. 1.748 μ.), ὑπερκειμένη τῶν χωρίων Χώστια, Κούκουρα καὶ μονῆς Δομποῦς (Ἁγίου Σεραφείμ). Ι. Σ. Σ.

Παλιόβρυση *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 235. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πρίτσα*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίας Ἄννης τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 83.

παλιογυναῖκα (ἡ)· δημοτ., γυνὴ ἀξία περιφρονήσεως εἴτε διὰ τὰ ἄσεμνα ἤθη εἴτε διὰ τὴν κακὴν συμπεριφοράν.

Παλιογράτσανο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 630. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

παλιογύναικο (τό)· δημοτ., *παλιογυναῖκα* (βλ.λ.).

Παλιοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 508. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τῆς Καράβας, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εὑρίσκεται ἐντὸς δασῶν ἐλάτης, πρίνων, πλατάνων καὶ ὀξυᾶς. Ἔχει μικρὰν κτηνοτροφίαν. Τῷ 1913 μέρος τοῦ χωρίου ἔπαθεν ἐκ καθιζήσεως. Δ. Ε. Μ.

Παλιόκαστρο *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Σαρακηνίου τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 167. —2) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μητρόπολις* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Παλιόκαστρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο τοποθεσιῶν ἐν Νάξῳ, ἀπὸ τῶν ἐπιστεφουσῶν αὐτὰς ἐρειπίων (χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). —1) Μεσαιωνικοῦ πύργου φραγκικοῦ κατὰ τὴν ΝΔ. μεσογαίαν (πλάτ. 37°00' 1/8 Β., μῆκ. 25°27' 3/4 Ἀν.), γνωστοῦ καὶ ὡς πύργου τοῦ Ὀσκέλλου. —2) Ἀρχαϊκῆς, ὡς πιστεύεται, ἀκροπόλεως (πλάτ. 36°57' 3/4 Β., μῆκ. 25°33' 1/4 Ἀν.), 1 χλμ. ἔνδον τοῦ μυχοῦ τοῦ Πανόρμου. Σ. Ε. Λ.

— **Παλιόκαστρο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς κρημνώδης τοῦ Β. τμήματος τῆς Κιμώλου (ὑψόμ. 1.305 ποδ., πλάτ. 36°49'10" Β., μῆκ. 24°33'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milo, Antimilo, Kimolos, Polino islands), ἔχων ἀρχαῖα ἐρείπια φρουρίου καὶ δεξαμενῆς. Ἀπολήγει εἰς τὰ ἀκρωτήρια Μοναστήρι πρὸς Β. καὶ Πεταλίδα πρὸς Δ., ἐπικοινωνεῖ δὲ ἡ κορυφή του δι' ἀτραπῶν, τῆς μὲν πρὸς τὸν ὅρμον Βρῶμο, τῆς δὲ πρὸς τὸν Θερμοβράχια. Σ. Ε. Λ.

—**Παλιόκαστρο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίζον ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΒΔ. τῆς Λήμνου ἐσχατιὰν (Palaiocastro καὶ Murtzeflos: πλάτ. 39°58' 45" Β., μῆκ. 25°01' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island). Σ. Ε. Λ.

—**Παλιόκαστρο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν πόλισμα τῆς τρωαδικῆς ἀκτῆς κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σκαμάνδρου, ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου *Ροιτίου*. Σ. Ε. Λ.

– **Παλιόκαστρο** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ἄνδρου (ὑψόμ. 1895 ποδ., πλάτ. 37° 47' 45" Β., μῆκ. 24° 58' 00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel) ἀπὸ πύργου ἀρχαϊκοῦ ἐπιστέφοντος τὴν κορυφήν του. Εἰς τοὺς πρόποδας χωρίον Πέρα-χωριό, ἔχον ὅρμον *Παλιόκαστρο*, δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Βλυχὸ καὶ βορείως τοῦ ὅρμου Κορθίου. Σ. Ε. Λ.

Παλιόκαστρον ***Κοκκάλων*** *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ θέσις ἐν Ἀρκαδίᾳ (βλ. λ. *Κόκκαλα*).

Παλιοκατούνα (ἡ), *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Μοστιτσίου τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ ἀπέχων τῆς Ἄνω κοινότητος ἡμίσειαν ὥραν. Κάτ. (1928) 69. Ἐκ τῶν ἀφθόνων ὑδάτων τῆς Παλιοκατούνας, δι' ὧν ἀρδεύονται οἱ ἀγροὶ τῶν χωρίων Μοστιτσίου καὶ Ἄνω Κλειτορίας, σχηματίζεται ἐν μέρει ὁ ποταμὸς Κλείτωρ. Ἄλλως: *Μοστιτσιάνικα καλύβια*. Α. Ι. Ο.

—**Παλιοκατούνα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀκαρνανίας, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κεῖται οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ ἀποτελεῖ κοινότητα ἀριθμοῦσαν 503 κατ. (1928). Ι. Σ. Σ.

Παλιοκκλήσι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 814. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δύο συνεταιρισμοὺς ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἴσαρι*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Νέων Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 94. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰσαρλίκ*. —3) *Ἄνω* —. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος.

Digitized by Google

Κάτ. (1928) 143. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκούριζα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κάτω Παλιοκκλῆσι* (πρβλ. *Γκούριζα Τσιφλίκ*), ἔχον 107 κατοίκους. Ν. Φ.

Παλιοκούλια, ἢ ***Παλαιὰ Κούλια*** *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ θέσις μὲ ἀρχαῖα τείχη καὶ μέγαν τετραγωνικὸν πύργον, εἰς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, καθ' ἃ ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἐκ τῆς Ἀμφιλοχίας εἰς τὴν Ἤπειρον. Τὰ στενὰ ταῦτα, μήκους 12 χλμ. περίπου, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῶν Θερμοπυλῶν, διότι τὸ ὄρος καταπίπτει ἀποτόμως εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἑτέρα ἀνατολικὴ καὶ μεσόγειος δίοδος εἶναι ἡ τῆς Λαγκάδας, χωριζομένη παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους διὰ ῥύακος. Ἐν Παλιοκούλια συνέβη τῇ 27 Μαΐου 1821 μάχη μεταξὺ τοῦ ἐκ 43 ἀνδρῶν σώματος τοῦ Α. Ἴσκου καὶ τῆς προφυλακῆς τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ, ὅστις ἐζήτει νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον, ἀλλ' ἐκωλύθη. Μὴ ἀπελπίσας, ἐπεχείρησε πάλιν τῇ 17 Ἰουνίου ἐπίθεσιν διὰ 4.000 ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Γώγου Μπακόλα, ἀμυνόμενον ἐν τῇ ἀνατολικῇ διόδῳ τῆς Λαγκάδας, ἐνισχυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἴσκου, μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐφυγάδευσε τοὺς Τούρκους, ζητοῦντας νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Τ. Ε. Ε.

Παλιοκουτσάτι *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Εἰκόνισμα* (βλ.λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Παλιοκουτσὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φλωριάδος τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 83.

Παλιολίβαδο *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ περιοχὴ τοῦ βορειου τμήματος τοῦ Πηλίου (παρὰ τὸ καλούμενον Μαυροβούνι) μεταξὺ τῶν χωρίων Κουκουράβας, Βουλγαρινῆς καὶ Πολυδενδρίου. Ι. Σ. Σ.

Παλιὸ λιμάνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Ἰκαρίας (πλάτ. 37° 37' 20'' Β., μῆκ. 26° 04'15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island), ½ μίλλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Στρεφώνι. Ἀρχαῖα λείψανα περὶ τὸν μυχόν του. Σ. Ε. Λ.

Παλιομάνινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.028. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ τρεῖς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς (πωλήσεως καπνοῦ, γεωργικὸν προμηθευτικὸν καὶ ἀκτημόνων καλλιεργητῶν).

Παλιομέτοχον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας τοῦ διαμερίσματος Ὀρεινῆς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λευκωσίας—Μόρφου. Κάτ. περὶ τοὺς 1.000 Ἕλληνας. Α. Κ. Α.

Παλιομοναστήρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.095. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπελέτσι*.

Παλιομπούκα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων λιμνοθάλασσα τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ (πλάτ. 39° 01' 40'' Β., μῆκ. 21° 00' 00'' Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος) μεταξὺ ἀκρωτηρίου Παλματερὸ καὶ λιμνοθαλάσσης Κόφτρα. Ὑπόλειμμα τῆς παλαιᾶς τοῦ Ἀράχθου ἐκβολῆς, νῦν, καὶ ψευδόστομα τοῦ ποταμοῦ. Σ. Ε. Λ.

Παλιόμυλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἀγκυροβόλιον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ (πλάτ. 38° 54' Β., μῆκ. 21° 01' ½ Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρογρ. ὑπηρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος) μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Χαλίκι καὶ τοῦ ὅρμου Λουτρακίου Ἐχίνου. Ὀνομάζεται καὶ *Μπαλέμ*. Σ. Ε. Λ.

—**Παλιόμυλος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεράϊδας τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 186. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰναλί*.

—**Παλιόμυλος** *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ καὶ τῷ διαμερίσματι Κοιλανίου. Κάτ. 200 περίπου Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

πάλιον (τό). Ἔνδυμα παρὰ Ρωμαίοις (βλ. *πάλλιον*).

Παλιονέλληνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (πρώην Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.209. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τόχοβα*.

Παλιονερὸν *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πύλου τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 104.

Παλιονησὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Θυρρείου (πρώην Ἁγίου Βασιλείου) τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 57.

Παλιοπαναγιά. Μονὴ τῆς Κυνουρίας, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ἄστρους, ἐκ τῆς κώμης τῆς ὁποίας ἀπέχει 2 ὥρας. Λέγεται καὶ *Παναγία Παλαμᾶ*, ἔχουσα 4 κατοίκους (ἄρρενας). Ι. Σ. Σ.

Παλιοπαναγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 890 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Τραπεζοντὴ* 1.086. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παλιοπήλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κῶ (βλ. *Παλιὰ πύλη*).

Παλιοπόταμος *[Γεωγρ.]*. Ἰχθυοτροφικὴ περιφέρεια τοῦ Μεσολογγίου, κειμένη εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τῆς λιμνοθαλάσσης. Ἐκλήθη οὕτω ἐκ τῆς παλαιᾶς κοίτης τοῦ Ἀχελῴου, ἀλλάξαντος ῥοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γεωλογικῶν φαινομένων τοῦ Αἰτωλικοῦ. Χ. Γ. Ε.

Παλιόπυργος *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 733. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βελβίτσαινα*.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 650. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μποντιά*.

— 3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 180. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Νυκτερέμ*.

— 4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 837. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζαβλάνια*.

Παλιόπυργος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου, ἐπιστεφομένη ὑπὸ πύργου ἀρχαίου πιθανῶς φρυκτωρικοῦ. Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 38° 29' 40'' Β., μῆκ. 26° 09'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), σημειοῦται εἰς τὸν τοῦ Οἰκονομοπούλου («Ν. Χίος» 1921), ἄμεσον πρὸς ΒΑ. τοῦ ὅρμου Δελφίνι. Σ. Ε. Λ.

παλιόρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διαφόρων φυτῶν ἐχόντων ἀνθελμιντικὰς ἰδιότητας.

Παλιόροφον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 672. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

παλιός,—*ά*,—*ό*· δημοτ. τύπος τοῦ *παλαιὸς* (βλ.λ.).

Παλιοσάραγας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τοῦ Ἰονίου πελάγους ἐν τῷ στομίῳ τῆς Πρεβέζης, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι (πλάτ. 38° 57' 00'' Β., μῆκ. 20°45'30'' Ἀν. Γκρήν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ. ἀρ. 10: «Ἀμβρακικὸς κόλπος», «Στενὸν καὶ ὅρμ. Πρεβέζης»), ἀποτελοῦσα δὲ τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς πόλεως Πρεβέζης. Ἐπὶ τῆς ἄκρας ὑπῆρχε τουρκικὸν πυροβολεῖον ἰσχυρόν, κατεδαφισθὲν ἤδη, μεγίστης σημασίας, διότι ἐνῷ ἐκράτει τοῦ ΝΑ. αὐτοῦ φρουρίου τοῦ Ἀκτίου, ἀπετέλει τὴν κλεῖδα τοῦ ἀπὸ τοῦ πελάγους εἴσπλου. Ὅτε περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πρεβέζης, ἦτο ὡπλισμένον δι' ἑνὸς πυροβόλου τῶν 21 ἑκατ. καὶ δύο τῶν 8,7, πάντων Κρούπ. Ἤδη ἀποτελεῖ τόπον περιπάτου (βλ. καὶ λ. «*Ἄλφα*» κανονιοφόρος). Σ. Ε. Λ.

Παλιόσοφος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου τῆς ἐπαρχίας Κυρηνείας. Κάτ. περὶ τοὺς 200, Ἕλληνες Χριστιανοί. Α. Κ. Α.

Παλιόστανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κολινδροῦ τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (τ. Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 208. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παλιονέστανη*.

Παλιοστάρι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φισκάρδου τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 33.

Παλιοσταφίδα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πύργου τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 31.

Παλιότρους *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστανοχωρίου (τ. Ὀμοὺρ-βέη) τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 396.

Παλιὸ τσιφλίκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀμισιανῶν (τ. Πρετζόβης) τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 85.

Παλιούρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 523. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παλιοὺρ-Γόριτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρανιᾶς τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 176.

Παλιουρῆς *μονή*. Μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς *Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου*, κειμένη ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἡγουμενίτσης (παρὰ τὸ 32 χιλ.) ἐπὶ θαυμασίας κοιλάδος. Ἐκτίσθη τῷ 1690 ὑπό τινος παπᾶ Ἀναστάση, υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου, ἴσως τοῦ Κρεμμύδη, ἐπὶ παρεκκλησίου παλαιοῦ, κειμένου ἐντὸς δάσους καὶ ὀνομαζομένου *Παλιουρωτο*. Ἡ μονὴ αὕτη ἄλλοτε ἤκμαζε καὶ ἡ ἐτησία πανήγυρίς της, τὴν 8ην Σεπτεμβρίου, συνεκέντρωνε χιλιάδας προσκυνητῶν. Ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθον πολλοὶ μορφωμένοι μοναχοὶ καὶ ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτη καὶ ἄλλοι καὶ ὑπῆρξε κέντρον οὐ μόνον θρησκευτικὸν ἀλλὰ καὶ μορφωτικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Χ. Ι. Σ.

παλιούρι (τό)· δημοτ., εἶδος ἀκανθηροῦ φυτοῦ. *παλίουρος, ῥάμνος*.

Παλιούρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτ. (1920) 322. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Τσαλῆ-κιοϊ*.

— **Παλιούρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. Χαλκιδικῆς (πλάτ. 39°55'00'' Β., μῆκ. 23°45' 25'' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), Δ. κέρας τοῦ κόλπου τῆς Κασσάνδρας (ἀρχ. Τορωναίου κόλπου) καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτόν, νοτία δὲ ἐσχατιὰ τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας (ἀρχ. Παλλήνη), εἶναι τὸ *Καναστραῖον* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Παλιουριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρπεροῦ (τ. Δημηνίτσης) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 254. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζημνιάτσι*.

Παλιούρι(ον) *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μεταξάδων τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 1.096.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Σούρπης τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 61.

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928). Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Γραμμένης (τ. Ράχης) τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 53.

—5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τ. Ἀνασελίτσης), τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 508 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Μελιδόνιον* 629. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο Βρατίνιον.

—6) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 332. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Περιβλέπτου (τ. Σεραντζῆ) τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 78.

—8) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 722. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ν. Φ.

Παλιουρίτης, *Γρηγόριος*. Ἱερομόναχος ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τῆς *Παλιουρῆς* τῆς Ἠπείρου, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μαθὼν τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τοῦ θείου τοῦ Χατζῆ Διονυσίου, διαμένοντος ὡς πνευματικοῦ ἐν τῇ ὡς ἄνω μονῇ, ἐφοίτησεν ἔπειτα εἰς τὴν Μπαλαναίαν σχολήν, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν τοῦ Ψαλλίδα. Ἐγένετο τῷ 1805 διδάσκαλος ἐν τῷ ἑλληνομουσείῳ καὶ ἱερεὺς τῆς ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας ἑλληνικῆς παροικίας. Ὁ Ψαλλίδας συνιστῶν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ γράφει πρὸς τὸν Μιχ. Ζωσιμᾶν ὅτι ὁ Παλιουρίτης «εἶναι Ἕλλην, καλὸς ποιητής, ῥήτωρ, λογικός, μεταφυσικός, ἠθικός, ἀριθμητικός, ἑνὶ λόγῳ μαθηματικὸς ἔμπειρος τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου». Ὁ Παλιουρίτης συνέγραψε καὶ βιβλία πρὸς χρῆσιν τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἤτοι «Ἐπιτομὴν ἱστορίας» καὶ «Ἀρχαιολογίαν ἑλληνικήν, ἤτοι φιλολογικὴν ἱστορίαν», τυπωθέντα ἀμφότερα ἐν Βενετίᾳ παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων (1815). Εἰς τὰ βιβλία του μεταχειρίζεται γλῶσσαν εὔληπτον. Χ. Ι. Σ.

Παλίουρος, καὶ ***Παλίουρον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Μαρμαρικῆς (Κυρηναϊκῆς) κατὰ τὸν Σταδιασμὸν τῆς Μεγάλης θαλάσσης (43) μεταξὺ Βατράχου καὶ Φαίας. Κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπῆρχε καὶ κώμη φερώνυμος μεσογαίως. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος (Δ, δ, 8 Nobbe) ἀναφέρει «τὴν ὑπὸ Παλίουρον λίμνην, ἐν ᾗ κογχύλιον». Εἰς τὸν Πευτιγγεριανὸν χάρτην καὶ τὸν γεωγράφον Ραβέννης (3,3) ἀναφέρεται ὡς Ρο-

Digitized by Google

lyuris, εἰς τὸ Ἀντωνιν. Ὁδοιπορ. (71) ὡς Paniuros καὶ παρὰ Λουκανῷ (9,42) ὡς Palinurus. Ταυτίζεται πρὸς τὸν ὅρμον τὸν σχηματιζόμενον ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Τὰνκ (πλάτ. 32°22′ Β., μήκ. 23°08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh) καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος Τεμεϊμά, ἐν τῷ Δ.ΝΔ. μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς *Βόμβας*, ὅστις ὠνομάζετο ἐπίσης *Παλιούρου κόλπος*. Σ. Ε. Λ.

παλίουρος (ὁ) (Paliurus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ραμνοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀκανθοβόλους καὶ φυλλοβόλους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παλίουρος ὁ πολύκλαδος* (Paliurus ramosissimus), ἰθαγενὴς τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καὶ ὁ *παλίουρος ὁ ἀκανθώδης* (Paliurus aculeatus), ἰθαγενὴς τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ πανταχοῦ παρ' ἡμῖν, εἴς τινα δὲ μέρη καὶ αὐτοφυὲς καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα: *παλιούρα, παλούρα, παλιούρι* καὶ *παλούρι*. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Θεσσαλίαν, χρησιμοποιοῦνται οἱ πλήρεις ἀκανθῶν κλάδοι του πρὸς περίφραξιν τῶν κήπων, λαχανοκήπων, ἀγρῶν, ἀλωνίων καὶ ποιμνιοστασίων. Εὐδοκιμεῖ εἰς πάσας τὰς γαίας καὶ εὐχερῶς πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς. Δ. Ν. Π.

Παλιοχαλιᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας, μεταξὺ φρουρίου πόλεως Λευκάδος καὶ φρουρίου Ἁγ. Γεωργίου τοῦ ὅρμου Ἀλεξάνδρου (πλάτ. 38°48′ 1/2 Β., μήκ. 20°44′ Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ. 10: Ὅρμος Ἀλεξάνδρου καὶ διῶρυξ Λευκάδος), ἀνατολικῶς δὲ τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ νέα εὐθύγραμμος διῶρυξ Ἀλεξάνδρου—Λευκάδος συναντᾷ τὸ πρῶτον «σημεῖον καμπῆς» τῆς παλαιᾶς τοιαύτης (βλ. λ. *Διόρυκτος*). Σ. Ε. Λ.

Παλιοχεδῆς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἔκτασις ἐπικινδυνωδεστάτων ἀβαθῶν, ἀποτόκων τῶν ἀπὸ τῶν ἰλύων τοῦ Ἕρμου προσεπιχώσεων, παραθέουσα τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ προκόλπου τῆς Σμύρνης, ἀπὸ τῆς γλώσσης Κόκκαλα μπουρνοῦ (πλάτ. 38°26′45″ Β., μήκ. 26°53′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour) μέχρι τῆς γλώσσης Πελεκάν. Ἐκεῖ τὸ παλαιὸν δέλτα τοῦ Ἕρμου (τουρκ. Χεδήζ), ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑλληνοτουρκικὴ του τοπωνυμία Σ. Ε. Λ.

Παλιόχουνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κεραστασίου τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 106.

Παλιόχωρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ξενιῶν τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 121. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δαούτι*.

Παλιοχώρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δρυάλου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 24.

Παλιοχωράκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 266 καὶ μετὰ τοῦ συνοικισμοῦ *Κοτοπολογγὰ* 296. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παλιοχώρι(ον) *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 183 καὶ μετὰ τῶν χωρίων *Ἅγιος Γεώργιος, Μαυριὰ* καὶ *Νεοχώρι* 536. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἐνοικιάσεως γαιῶν.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Δημητσάνης τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 158.

—3) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ροβιῶν τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 31.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 230.

—5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 548. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Σεργούλας τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 87.

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Δίβρης τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 173.

—8) Χωρίον τῆς κοινότητος Πουγκακίων τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 277.

—9) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (τ. Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 232 καὶ μετὰ τῶν χωρίων *Δονᾶτος* (τ. Βίλλια) καὶ *Μουζάκι* 403. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—10) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 675. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Παλὶρ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν γνωρίζουν οἱ ξένοι ἐπικίνδυνον σκόπελον 7 μίλ. Α. ΝΑ. τοῦ φάρου Τέλειο τῆς Σκοπέλου (Palir rock: πλάτ. 39° 03′ 50″ Β., μήκ. 23° 57′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos Group), ἐγγὺς τῆς πορείας Καφηρέως—Θεσσαλονίκης. Σ. Ε. Λ.

παλίρροια (ἡ). Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης ὑπόκειται εἰς περιοδικὴν κίνησιν, ἀνερχομένη καὶ κατερχομένη κανονικῶς καθ' ἑκάστην. Ἐπὶ ἓξ περίπου ὥρας ἀνέρχεται καὶ ἐπὶ ἓξ ὥρας περίπου κατέρχεται. Ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης καλεῖται *πλημμυρίς*, ἡ δὲ ταπείνωσις αὐτῆς *ἀμπωτις*· τὸ σύνολον τοῦ φαινομένου τούτου λέγεται *παλίρροια*. Ἡ διπλῆ αὐτὴ κύμανσις τελεῖται μεταξὺ δύο διαδοχικῶν μεσουρανήσεων τῆς Σελήνης, ἤτοι ἐντὸς 24 ω. 50 λ., 5 κατὰ μέσον ὅρον· ὅθεν ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς παλιρροίας ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἶναι 50 λ., 5 κατὰ μέσον ὅρον. Ἡ ἡμερησία αὐτὴ *ἐπιβράδυνσις* τῆς παλιρροίας, ὡς καὶ τὸ *ὕψος* αὐτῆς, διαφέρουν κατὰ τόπους καὶ μεταβάλλονται μετὰ τῶν φάσεων τῆς Σελήνης, τῶν ἀποκλίσεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, τῶν ἀποστάσεων τῶν ἄστρων τούτων ἀπὸ τῆς Γῆς. Αἱ μεγαλύτεραι παλίρροιαι συμβαίνουν περὶ τὰς συζυγίας καὶ αἱ μικρότεραι περὶ τοὺς τετραγωνισμοὺς τῆς Σελήνης· ἡ διαφορὰ αὐτῶν εἶναι περίπου ὡς 7 πρὸς 4. Τὸ ὕψος τῆς παλιρροίας εἶναι τοσούτῳ μεῖζον, ὅσῳ ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη κεῖνται ἐγγύτερον τῆς Γῆς καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ παλίρροια προέρχεται ἐκ τῆς ἕλξεως τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου.

Τὸ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν πλημμυρίδων μέσον χρονικὸν διάστημα εἶναι 12 ω. 25 λ., ἀλλ' ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἄμπωτις δὲν κεῖται συνήθως ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον. Τὸ σχῆμα τῶν ἀκτῶν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ φαινομένου· ἡ θάλασσα δαπανᾷ ἐν γένει πλείονα χρόνον διὰ νὰ κατέλθῃ, παρὰ διὰ νὰ ἀνέλθῃ. Ἐν Χάβρῃ π. χ. ἡ διαφορὰ αὐτὴ εἶναι 2 ω. 8 λ., ἐνῷ ἐν Βρέστῃ εἶναι μόνον 16 λ.

Τὸ ὕψος τῆς πλημμυρίδος μεταβάλλεται ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναλόγως ὡρισμένου συντελεστοῦ, ὅστις καλεῖται *συντελεστὴς τῆς παλιρροίας*. Τὸ ἥμισυ τοῦ μέσου ὅρου τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕψους τῆς πλημμυρίδος καὶ τῆς ἀμπώτιδος ἔν τινι λιμένι λέγεται *μονὰς ὕψους* τοῦ λιμένος τούτου. Ἡ ὥρα τῆς πλημμυρίδος ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, ἥτις, κατὰ τὴν θεωρίαν, ἔπρεπε νὰ συμπίπτῃ μετὰ τῆς μεσουρανήσεως τῆς Σελήνης ἐν αὐτῷ, παρουσιάζει πράγματι αἰσθητὴν ἐπιβράδυνσιν σχετικῶς πρὸς αὐτήν. Ἡ ἐπιβράδυνσις αὕτη, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συζυγίας, κατὰ τὰς ἰσημερίας, εἰς τὴν μέσην ἀπόστασιν τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς Γῆς, καλεῖται *ἀποκατάστασις τοῦ λιμένος*. Ἡ σταθερὰ αὕτη ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐπιβράδυνσις διαφέρει πολλάκις μεγάλως ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς λιμένας ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένους, συνεπείᾳ τοπικῶν αἰτίων καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν. Διότι τὰ τοπικὰ αἴτια, ἂν καὶ δὲν μεταβάλλουν τοὺς νόμους τῆς παλιρροίας, ἐπιδρῶσιν ὅμως, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐπὶ τοῦ μεγέθους αὐτῆς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ λιμένος. Εἰς τοὺς ὠκεανοὺς ἡ τοιαύτη ἐπιβράδυνσις εἶναι ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς μεταβολῆς τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης. Κατὰ γνωστὸν θεώρημα τοῦ Laplace, θὰ ἦτο αὕτη μηδαμινή, ἐὰν τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ἐξηρτᾶτο ἐκ μόνου τοῦ πλάτους. Ὁ ἄνεμος καὶ ἡ βαρομετρικὴ πίεσις ἐπιδρῶσι ὡσαύτως αἰσθητῶς ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς θαλάσσης καί, ἑπομένως, ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς παλιρροίας. Ὁ ἄνεμος, πνέων πρὸς τὴν ἀκτὴν ἢ ἀντιθέτως αὐτῆς, αὐξάνει ἢ ἐλαττώνει τὸ ὕψος τῆς παλιρροίας καὶ ἐπιταχύνει ἢ ἐπιβραδύνει τὸν χρόνον τῆς πλημμυρίδος ἢ τῆς ἀμπώτιδος. Ἡ δὲ βαρομετρικὴ πίεσις ἀναβιβάζει τὸ παλιρροϊκὸν ὕψος ὅταν αὐτὴ κατέρχηται καὶ τἀνάπαλιν.

Τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας τῆς θαλάσσης, καὶ ἰδίως τῶν παλιρροϊκῶν ρευμάτων τῶν κόλπων καὶ τῶν πορθμῶν αὐτῆς, ἐκίνησεν ἀνέκαθεν ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς, λόγῳ τοῦ στενοῦ συνδέσμου τούτου πρὸς τὴν ναυτιλίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως φιλοσοφικῆς, ἕνεκα τῆς μυστηριώδους καὶ περιέργου φύσεως αὐτοῦ. Ἂν καὶ ἡ Μεσόγειος θάλασσα, ἕνεκα τῆς σχετικῆς σμικρότητος αὐτῆς, δὲν παρουσιάζει εὐρεῖαν παλιρροϊκὴν κύμανσιν, ἐν τούτοις οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐβράδυναν πολὺ νὰ σπουδάσωσιν ἐν γένει τὸ φαινόμενον τῶν παλιρροιῶν καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι διαφόρους ἰδιότητας καὶ αὐτὴν τὴν ταυτότητα τῆς περιόδου τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς παλιρροίας πρὸς τὴν περίοδον τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς Σελήνης. Εἰς τὰ στενὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ τῆς Μεσσήνης τὰ σχετικὰ ρεύματα εἶχον ἐνωρὶς προκαλέσει τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως τῶν ναυτικῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Πυθέας καὶ ὁ Εὐθυμένης παρετήρησαν, πρῶτοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων, τὸ φαινόμενον εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν· εἰς ἀμφοτέρους δὲ τούτους ἀποδίδεται καὶ ἡ παρατήρησις ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ ἡ Σελήνη. Ὁ Ἐρατοσθένης, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐγνώριζον ὁμοίως τὴν σχέσιν τῶν παλιρροιῶν πρὸς τὴν κίνησιν τῆς Σελήνης· ὁ δὲ Σέλευκος παρετήρησε τὸ φαινόμενον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ ἐσημείωσε τὰς διαφορὰς αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, ἀποδώσας αὐτὰς εἰς τὴν θέσιν τῆς Σελήνης ἐν τῷ ζῳδιακῷ. Ὁ Ποσειδώνιος ἐγνώριζε τὴν ἡμερησίαν, τὴν μηνιαίαν καὶ τὴν ἐτησίαν περίοδον τῶν παλιρροιῶν· προήγαγε δὲ τὴν θεωρίαν αὐτῶν εἰς βαθμὸν τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη αὕτη νὰ ὑπερβῇ πρὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Ὁ Νεύτων ὅμως εἶναι ἐκεῖνος ὅστις, ἀνακαλύψας τὴν παγκόσμιον βαρύτητα, ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ πρῶτος, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας ὡς ἀποτέλεσμα τῆς διαφορᾶς τῆς ἕλξεως τοῦ Ἡλίου καὶ ἰδίως τῆς Σελήνης ἐπὶ τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ἔκτοτε τὸ ζήτημα τῆς παλιρροίας, ἀναχθὲν εἰς μηχανικὸν πρόβλημα, ἐτάχθη μεταξὺ τῶν δυσκολωτέρων προβλημάτων τῆς οὐρανίου μηχανικῆς. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων τοῦ ὑψηλοῦ τούτου μαθηματικοῦ κλάδου, ἐκείνη ἡ ὁποία περισσότερον προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀνθρώπου, καθὸ στενῶς συνδεομένη πρὸς τὴν Γῆν καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς ζωὴν αὐτοῦ, εἶναι ἡ πρόγνωσις τῆς ὥρας καὶ τοῦ ὕψους τῆς παλιρροίας. Ἐπὶ τῆς παλιρροίας ὁ ἄνθρωπος βλέπει, ἰδίοις ὄμμασι, τὴν ἐπὶ τῆς Γῆς ἐνέργειαν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τὴν διὰ τῆς ἕλξεως αὐτῶν παραγομένην περιοδικῶς κίνησιν καὶ αὐξομείωσιν τοῦ ὕψους τῆς θαλάσσης.

Ὁ Νεύτων, ἐν τῇ θεωρίᾳ του, ἥτις καλεῖται στατικὴ θεωρία τῶν παλιρροιῶν, ὑποθέτει ὅτι ἡ θάλασσα καλύπτει ὁλόκληρον τὴν Γῆν καὶ ὅτι τείνει, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα τῆς ἰσορροπίας ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἕλξεως ἄστρου τινός. Δεχόμενος δὲ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀρχήν, ἥτις εἶναι βάσις τῆς στατικῆς θεωρίας, ζητεῖ τὸ στιγμιαῖον σχῆμα ἰσορροπίας. Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην πρέπει νὰ παράγωνται συγχρόνως δύο πλημμυρίδες, ἡ μὲν εἰς τοὺς τόπους, εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῶν ὁποίων ἡ Σελήνη μεσουρανεῖ ἄνω, ἡ δὲ εἰς τοὺς τόπους, ἔνθα ἡ Σελήνη μεσουρανεῖ κάτω. Πρὸς δέ, συγχρόνως πρέπει νὰ παράγωνται δύο ἀμπώτιδες εἰς τοὺς τόπους τοὺς ἔχοντας τὴν Σελήνην περίπου εἰς τὸν ὁρίζοντα αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γῆ στρέφεται ἐκ Δ. πρὸς Α., αἱ δύο πλημμυρίδες καὶ αἱ δύο ἀμπώτιδες αὗται τείνουν νὰ κινηθοῦν συνεχῶς ἐξ Α. πρὸς Δ. Οὕτως ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται δὶς ἐν ἑκάστῳ τόπῳ.

Πλὴν τῆς Σελήνης, καὶ ὁ Ἥλιος παρέλκει ὁμοίως τὰ διάφορα μέρη τῆς Γῆς καὶ παράγει αἰσθητὰς παλιρροίας. Ἀλλ' ἡ ἡλιακὴ παλίρροια εἶναι ἀσθενεστέρα τῆς σεληνιακῆς. Ἂν καὶ ἡ ἡλιακὴ ἕλξις ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι 200 φορὰς μείζων τῆς σεληνιακῆς, ἡ παλιρροϊκὴ δύναμις τῆς Σελήνης εἶναι 2,5 φορὰς μείζων τῆς τοῦ Ἡλίου· διότι αἱ δυνάμεις αὗται εἶναι ἀνάλογοι τῶν μαζῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τοῦ κύβου τῆς ἀποστάσεως. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ πλανῆται, εὑρισκόμενοι εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ ἔχοντες σχετικῶς μικρὰς μάζας, δὲν παράγουν αἰσθητὰς παλιρροίας.

Αἱ μεγαλύτεραι παλίρροιαι πρέπει, κατὰ τὴν θεωρίαν, νὰ παράγωνται ὅταν ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὑρίσκωνται εἰς σύνοδον ἢ εἰς ἀντίθεσιν, ἤτοι κατὰ τὴν Νέαν Σελήνην καὶ τὴν Πανσέληνον, αἱ ἀσθενέστεραι δὲ κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, ἤτοι κατὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς Σελήνης. Αἱ πρῶται πρέπει νὰ συμβαίνωσι κατὰ τὴν μεσημβρίαν καὶ τὸ μεσονύκτιον, ὅτε ὁ Ἥλιος μεσουρανεῖ συγχρόνως μετὰ τῆς Σελήνης. Αἱ δεύτεραι πρέπει νὰ συμβαίνωσι, θεωρητικῶς, τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν, ὅτε ἡ Σελήνη, ἥτις παράγει τὴν ἰσχυροτέραν ἐνέργειαν, μεσουρανεῖ, τοῦ Ἡλίου ἀνατέλλοντος ἢ δύοντος. Αἱ ἰσχυρότεραι δὲ παλίρροιαι, καλούμεναι *παλίρροιαι τῶν ἰσημεριῶν συζυγιῶν*, πρέπει νὰ συμβαίνουν ὅταν ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὑρίσκωνται συγχρόνως εἰς τὸν ἰσημερινόν. Τὸ ὕψος τῆς παλιρροίας ἐλαττοῦται τότε ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους, ἔνθα εἶναι μηδέν· τοῦτο δὲ θεωρεῖται καὶ ὡς ἓν τῶν αἰτίων, δι' ἃ αἱ θάλασσαι ἐκεῖ εἶναι παγωμέναι. Ὅταν ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη εὑρίσκωνται ἐν συζυγίᾳ, ἡ ἡλιακὴ παλίρροια προστίθεται εἰς τὴν σεληνιακήν· ὅταν δὲ εὑρίσκωνται εἰς τετραγωνισμόν, ἡ ἡλιακὴ ἐνέργεια, ἐνεργοῦσα ἀντιθέτως πρὸς τὴν τῆς Σελήνης, ἐλαττώνει τὴν σεληνιακὴν παλίρροιαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν, ἡ Σελήνη μόνη εἰς τὸν ἰσημερινόν, εἰς τὴν μέσην ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασιν, πρέπει νὰ παραγάγῃ, εἰς τοὺς τόπους τοῦ γηΐνου ἰσημερινοῦ, διαφορὰν ὕψους μεταξὺ πλημμυρίδος καὶ ἀμπώτιδος 0,50 μ. Ὅθεν, τῆς ἡλιακῆς παλιρροίας οὔσης 2,5 φορὰς μικροτέρας, ἤτοι 0,20 μ. ἡ διαφορὰ αὕτη κατὰ μὲν τὰς συζυγίας θὰ ἦναι 0,70 μ. κατὰ δὲ τοὺς τετραγωνισμοὺς 0,30 μ.

Ἡ στατικὴ θεωρία τῶν παλιρροιῶν τοῦ Νεύτωνος, ἡ *θεωρία τῆς ἰσορροπίας*, καθ' ἣν ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἁρμόζει εἰς τὴν στι-

Digitized by Google

γμιαίαν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦν ἐπ' αὐτῆς, ἂν καὶ ἀνεπαρκὴς βεβαίως, ὑπό τινας δὲ ἐπόψεις μάλιστα καὶ οὐχὶ ἐντελῶς ἀκριβὴς οὐδὲ σύμφωνος πρὸς τὰ πραγματικὰ φαινόμενα, παρέχει ἐν τούτοις εὐκόλως τὴν ἐξήγησιν τινῶν τῶν σπουδαιοτέρων φαινομένων τῶν παλιρροιῶν. Ἀλλ' αἱ κινήσεις τῶν ὑγρῶν μορίων δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὴν στατικὴν θεωρίαν· τὰ ὑγρὰ μόρια, κινούμενα πρὸς τὴν θέσιν τῆς ἰσορροπίας των, τείνουν νὰ τὴν ὑπερβῶσι συνεπείᾳ τῆς ἀδρανείας, ὡς τὸ ἐκκρεμὲς ἐκτελεῖ κυμάνσεις τὰς ὁποίας δεικνύουν οἱ νόμοι τῆς δυναμικῆς. Ὅθεν τὸ ζήτημα τῶν παλιρροιῶν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ζήτημα στατικῆς. Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ δυναμικῆς ἀπόψεως· ἀνάγεται μᾶλλον εἰς τὴν *δυναμικὴν τῶν ρευστῶν* καὶ οὕτως ἐπραγματεύθη πρῶτος αὐτὸ ὁ Laplace, εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ δυναμικὴ θεωρία τῶν παλιρροιῶν, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Νεύτωνα, εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ στατικὴ θεωρία αὐτῶν. Ἡ ὑδροδυναμικὴ θεωρία, καθὸ συμφωνοτέρα πρὸς τὰ πράγματα, εἶναι ἀκριβεστέρα· διὸ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν παλιρροιῶν ἀπαιτεῖ τὴν χρῆσιν τῶν τύπων καὶ τῶν μεθόδων τῆς ὑδροδυναμικῆς.

Τὸ γενικὸν ὅμως πρόβλημα τῶν παλιρροιῶν δὲν δύναται νὰ λυθῇ εὐκόλως ἐὰν πρόκειται νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀνώμαλον διανομὴν τῶν θαλασσῶν, τὸ μεταβλητὸν βάθος αὐτῶν, τὰ ρεύματά των, τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνέμων, τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας, τὰς τριβὰς ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κτλ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι διὰ τῆς προσφάτως ἐπινοηθείσης μεθόδου τοῦ Fredholm δυνάμεθα νὰ ὁλοκληρώσωμεν τὴν ἐξίσωσιν τοῦ προβλήματος τῶν παλιρροιῶν καὶ ἑπομένως νὰ λύσωμεν θεωρητικῶς αὐτό, ἀλλ' ἡ μεγάλη δυσχέρεια τῆς ἀνάγκης τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νόμου τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ σχήματος τῶν ἀκτῶν ἄγουν πρακτικῶς εἰς ὑπολογισμοὺς ἀδιεξόδους. Μέχρι τῆς ἐπινοήσεως τῆς μεθόδου ταύτης, μεθ' ὅλας τὰς σχετικὰς προσπαθείας διαφόρων ἐπιστημόνων, ἡ γενικὴ θεωρία δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπεριλάβῃ πάσας τὰς ἀπείρους ποικιλίας τῶν γηίνων ὅρων τοῦ προβλήματος, οὐδὲ νὰ πραγματευθῇ αὐτὸ ἄλλως, πλὴν τῆς περιπτώσεως σφαιροειδοῦς ὅλως κεκαλυμμένου ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ ἄλλων τινῶν εἰδικῶν περιπτώσεων, αἵτινες εὑρίσκονται μακρὰν τῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι ὑφίστανται ἐν τῇ φύσει. Ὑπὸ πρακτικὴν ὅμως ἔποψιν ἐγένοντο σπουδαῖαι πρόοδοι· ἐπιστέγασμα δὲ τῶν ἐμπειρικῶν τούτων ἐρευνῶν εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ἁρμονικῆς ἀναλύσεως τοῦ λόρδου Κέλβιν, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ προλέγωμεν πρακτικῶς τὰς παλιρροίας ἀρκετὰ ἀκριβῶς.

Τῆς παλιρροίας οὔσης ἀποτελέσματος τῶν παρελκτικῶν δυνάμεων τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου, ὁ Laplace ἔσχε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς ἀναπτύξεως τῶν δυναμικῶν τῶν παρελκόντων τούτων ἄστρων εἰς περιοδικὴν (ἁρμονικὴν ἀγγλιστί), ἤτοι εἰς τριγωνομετρικὴν σειράν, τῆς ὁποίας οἱ ὅροι νὰ εἶναι συναρτήσεις γραμμικαὶ τοῦ χρόνου, θεωρῶν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ὡς δυναμικὸν πλαστοῦ ἄστρου, ἔχοντος ὁμαλὴν κυκλικὴν κίνησιν ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ παράγοντος ἴδιον κῦμα, ἔχον περίοδον τὴν τῆς κινήσεως τοῦ σχετικοῦ ἄστρου. Ἀλλ' ὁ Laplace ἔδειξε μὲν πῶς δυνάμεθα νὰ ἀναπτύξωμεν εἰς σειρὰν καὶ νὰ εὕρωμεν τὰς ἀντιστοίχους ἀναλυτικὰς παραστάσεις τῶν διαφόρων κυμάτων ἢ συνιστωσῶν τῆς παλιρροίας, ἀλλὰ παρέλειψε νὰ ἀναπτύξῃ αὐτά, περιορισθεὶς νὰ εὕρῃ τὸ ὁλικὸν ἄθροισμα τῶν κυμάτων, ἤτοι τὸ σύνολον τῆς κυμάνσεως τῆς θαλάσσης ὑπὸ πεπερασμένην μορφήν. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Laplace ἀνέπτυξαν βραδύτερον Ἄγγλοι ἐπιστήμονες καὶ κυρίως ὁ λόρδος Kelvin, ὅστις ἐπανέλαβε μὲν τὴν ἰδέαν τοῦ Laplace, ἀλλ' ἐκαινοτόμησε, χρησιμοποιῶν ἀπ' εὐθείας τὰ στοιχεῖα, τὰ εὑρισκόμενα, διὰ τοιαύτης ἀποσυνθέσεως, καὶ κυρίως ἐπινοῶν τὰς καταλλήλους μεθόδους, δι' ὧν δυνάμεθα ἐκ τῶν στοιχείων, τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως, νὰ εὑρίσκωμεν τὰς τιμὰς τῶν κυμάτων τούτων. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ τοῦ Laplace, ἐπεκταθεῖσα εἰς τὸ σύνολον τῶν μεθόδων, διὰ τῶν ὁποίων παρίσταται ἡ παλιρροϊκὴ κίνησις τῆς θαλάσσης ὡς ἄθροισμα διαφόρων περιοδικῶν κινήσεων ἢ κυμάτων, ἐκλήθη ἁρμονικὴ ἀνάλυσις τῶν κυμάτων. Ἕκαστον δὲ τῶν κυμάτων τούτων παρίσταται δι' ἰδίου συμβόλου.

Μεταξὺ τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς θεωρίας, καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πράγματι συμβαίνουν, παρατηροῦνται οὐσιώδεις διαφοραί. Οὕτως ἡ μεγίστη παλίρροια δὲν παρατηρεῖται ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συζυγίας, οὔτε ἡ ἐλαχίστη κατὰ τὴν τοῦ τετραγωνισμοῦ, ἀλλ' ἐν γένει πολὺ βραδύτερον, κατὰ 36 ὥρας π. χ. εἰς τὴν Μάγχην. Ἡ διαφορὰ αὐτή, ἥτις καλεῖται *ἡλικία τῆς παλιρροίας*, εἰς τὰς μεγάλας θαλάσσας προέρχεται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν φάσεων ἢ τῆς θέσεως τῶν δύο κυρίων παλιρροϊκῶν κυμάτων, ἤτοι τοῦ σεληνιακοῦ καὶ τοῦ ἡλιακοῦ. Ἡ ὥρα τῆς πλημμυρίδος ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, ἥτις κατὰ τὴν θεωρίαν ἔπρεπε νὰ συμπίπτῃ μετὰ τῆς μεσουρανήσεως τῆς Σελήνης, παρουσιάζει αἰσθητὴν ἐπιβράδυνσιν (ἀποκατάστασιν τοῦ λιμένος) σχετικῶς πρὸς αὐτήν, δι' οὓς λόγους εἴπομεν ἀνωτέρω. Τὸ πραγματικὸν ὕψος τῆς παλιρροίας εἶναι ἐν γένει πολὺ μεῖζον τοῦ θεωρητικοῦ (0.70 μ.)· εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Γαλλίας π. χ. ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους τῆς πλημμυρίδος καὶ τῆς ἀμπώτιδος ὑπερβαίνει τὰ 13 μέτρα. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ Γῆ δὲν καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Αἱ παλίρροιαι τῶν μικρῶν θαλασσῶν καὶ τῶν λιμνῶν εἶναι ἀσήμαντοι· διότι, διὰ νὰ παραχθῇ μεγάλη ἰδία παλίρροια εἴς τινα θάλασσαν, πρέπει νὰ ἔχῃ αὐτὴ μεγάλην ἔκτασιν, ὅπως ἡ ἐκ τῆς παρέλξεως τῶν δύο ἄστρων μικρὰ μεταβολὴ τῆς διευθύνσεως τῆς βαρύτητος ἀντιστοιχῇ εἰς μεγάλην σχετικῶς μεταβολὴν καθ' ὕψος τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς. Οὕτως εἰς τὴν Μεσόγειον ἐν γένει τὸ ὕψος τῆς παλιρροίας εἶναι 0.30 μ. περίπου μόνον. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι, παρατηρεῖται τὸ ὡραιότερον καὶ πολυπλοκώτερον παλιρροϊκὸν φαινόμενον: ἡ παλίρροια τοῦ Εὐρίπου, τῆς ὁποίας τὸ πρόβλημα παρουσιάζει σειρὰν ὁλόκληρον παλιρροϊκῶν ζητημάτων μεγάλου ἐνδιαφέροντος, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησαν πλεῖστοι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ὑπὸ τὴν γέφυραν τῆς Χαλκίδος, ἥτις συνδέει τὴν Εὔβοιαν μετὰ τῆς Βοιωτίας, ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Εὐρίπου, παρατηρεῖται σχεδὸν διαρκῶς θαλάσσιον ρεῦμα, ἀρκετὰ ἰσχυρόν, ὅπως κινῇ τοὺς τροχοὺς ἀλευρομύλων. Τὸ ρεῦμα κινεῖται ὁτὲ μὲν πρὸς Β., ὁτὲ δὲ πρὸς Ν., ἀλλὰ τὸ σύστημα τῶν μεταβολῶν τούτων τῆς φορᾶς παρουσιάζει δύο φάσεις διαφόρους: ἄλλοτε τὸ ρεῦμα παρουσιάζει δύο πλήμας (hautes mers) καὶ δύο ρηχίας (basses mers), ὡς καὶ ἡ κανονικὴ σεληνοηλιακὴ παλίρροια, καὶ μεταβάλλει φορὰν τακτικῶς τετράκις ἐντὸς μιᾶς σχεδὸν σεληνιακῆς ἡμέρας, διὸ καὶ καλεῖται κανονικόν· ἄλλοτε πάλιν μεταβάλλει φορὰν ἀτάκτως καὶ συνήθως πλέον ἢ τετράκις ἐντὸς μιᾶς σεληνιακῆς ἡμέρας, μὴ ἀκολουθοῦν κανένα νόμον ἢ κανόνα, διὸ καὶ καλεῖται ἀκανόνιστον. Τὸ ρεῦμα εἶναι κανονικόν, περὶ τὰς συζυγίας, ἐπὶ 22—23 ἡμέρας τοῦ συνοδικοῦ μηνός, ἀκανόνιστον δέ, ἐπὶ δύο ἕως τρεῖς ἡμέρας, κατὰ τοὺς τετραγωνισμοὺς ἢ ἐπὶ 5—7 ἡμέρας καθ' ἕκαστον συνοδικὸν μῆνα. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς φορᾶς τοῦ κανονικοῦ ρεύματος γίνεται οὐχί, ὡς συνήθως, εἰς τὰς ἀκτάς, ἤτοι περὶ τὴν πλήμην καὶ τὴν ρηχίαν, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῆς πλημμυρίδος πρὸς Β., καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀμπώτιδος πρὸς Ν., δηλαδὴ περὶ τὴν ἡμιπαλίρροιαν, καθὼς εἰς τὰς μεγάλας διώρυγας καί τινας ποταμούς. Ὅταν τὸ Β. ρεῦμα φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος του, περὶ τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ τὴν μεγίστην ταχύτητα αὐτοῦ, τὸ μὲν ὕψος του βαθμηδὸν κατέρχεται, ἡ δὲ ταχύτης του ἐλαττοῦται ἐπὶ 3 ὥρας περίπου· τότε ἡ στάθμη του φθάνει περὶ τὸ μέσον ὕψος της (ἡμιπαλίρροια) καὶ ἀφοῦ τὸ ὕδωρ ἠρεμήσῃ ἐπὶ 2 τὸ πολὺ λεπτά, ἄρχεται πάλιν κινούμενον, ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον φοράν, ἤτοι πρὸς Β., ἐνῷ τὸ ὕψος του ἐξακολουθεῖ βαθμηδὸν ἐλαττούμενον, ἡ δὲ ταχύτης του αὐξάνει ἐπὶ ἑτέρας 3 ὥρας περίπου. Οὕτως, ἀφοῦ τὸ ὕδωρ φθάσῃ εἰς τὸ κατώτατον ὕψος του (τὴν ρηχίαν) καὶ περὶ τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητός του, ἄρχεται πάλιν ὑψούμενον, ἐνῷ ἡ ταχύτης του βαθμηδὸν ἐλαττοῦται ἐπὶ 3 ὥρας περίπου, ὅτε τὸ ρεῦμα, μετὰ νέαν ἠρεμίαν, ἐπὶ 2 τὸ πολὺ λεπτά, ἀρχίζει καὶ πάλιν νὰ ρέῃ ἀντιθέτως, ἤτοι πρὸς Ν., καὶ οὕτω καθεξῆς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κανονικῆς περὶ τὰς συζυγίας περιόδου. Τὸ πρόβλημα τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου ἐνέχει διάφορα ζητήματα, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: α') ἡ καταγωγὴ τῆς παλιρροίας· β') ἡ αἰτία τοῦ κανονικοῦ ρεύματος· γ') ἡ αἰτία τοῦ ἀκανονίστου ρεύματος· δ') ἡ βραδύτης τῆς ἡμερησίας περιόδου τῆς παλιρροίας, ἀνερχομένης εἰς 24 ὥρ. 22 λ. μόνον περὶ τὰς συζυγίας τῆς Σελήνης· ε') ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν χρόνων ἀποκαταστάσεως τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Εὐρίπου δύο λιμένων τῆς Χαλκίδος· στ') ἡ διηνεκὴς πολλαπλῆ κύμανσις τῶν δύο λιμένων καὶ ἰδίως τοῦ Ν. καὶ ἄλλα τινά.

Ἡ εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον παρατηρουμένη παλίρροια εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς παράγωγος, προερχομένη οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς τοπικῆς παλιρροίας τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς ἐσφαλμένως ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Τὸ κανονικὸν ρεῦμα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διαφορᾶς τῆς στάθμης τῶν δύο λιμένων τῆς Χαλκίδος, κατὰ τὴν ἄνευ ἀποδείξεως διατυπωθεῖσαν ὑπόθεσιν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Endros, ἀποδειχθεῖσαν δὲ θεωρητικῶς ὑπὸ τοῦ Sterneck. Οἱ δύο λιμένες λοιπὸν κυμαίνονται οὕτως ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων. (βλ. *Δ. Αἰγινήτου*: Τὸ πρόβλημα τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου). Τὸ ἀκανόνιστον ρεῦμα εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως διαφόρων τυχαίων καὶ συστηματικῶν μηχανικῶν αἰτίων, ὡς τῶν ἀνέμων, τῆς μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως κτλ., τὰ ὁποῖα, ἀνίσχυρα μὲν νὰ ἀλλοιώσουν τὰς περὶ τὰς συζυγίας κανονικὰς ἰσχυρὰς παλιρροίας, μεταβάλλουν ὅμως εὐκόλως τὰς περὶ τοὺς τετραγωνισμούς, ὅτε ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους τῶν δύο λιμένων εἶναι πολὺ μικρά, καὶ οὕτως ἐπιφέρουν τότε τὰς τοιαύτας ἀλλαγὰς τῆς φορᾶς τοῦ ρεύματος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐξήγησε τὰ ἀκανόνιστα ρεύματα ὄχι μόνον τοῦ Εὐρίπου, ἀλλ' ἐν γένει τῶν θαλασσίων στενῶν, διὰ τῶν «δεῦρο κἀκεῖσε τοῦ πορθμοῦ ταλαντώσεων» (seicher) τῆς θαλάσσης πολλάκις. Τὴν αὐτὴν ὀρθὴν λύσιν διετύπωσεν ὁ Ἐρατοσθένης καὶ μετὰ δύο χιλιετηρίδας ὁ Forel. Ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων ἀποκαταστάσεως τῶν δύο λιμένων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διαφορᾶς τῶν ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας διατρέχει τὸ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου προερχόμενον παλιρροϊκὸν κῦμα μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς αὐτούς. Συνέπεια τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν χρόνων ἀποκαταστάσεως εἶναι καὶ τὸ παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον χαρακτηρισθὲν ὑπὸ τοῦ Forel καὶ τοῦ Mansell φαινόμενον τῆς συγχρόνου ἐμφανίσεως πλημμυρίδος εἰς τὸν ἕνα λιμένα καὶ ἀμπώτιδος εἰς τὸν ἄλλον. Ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ εὔρους τῆς παλιρροίας τῶν δύο λιμένων, περὶ τὰς συζυγίας, εἶναι ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς διαφορᾶς τοῦ ποσοῦ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον φθάνει εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς πλημμυρίδος ἐκ τῶν δύο στομίων τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Ἡ σμικρότης τοῦ εὔρους τῆς παλιρροίας εἰς τὸν βόρειον λιμένα, κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης τιμῆς τοῦ ἐκ τῆς παλιρροιογόνου ἐνεργείας τοῦ Ἡλίου προερχομένου παλιρροϊκοῦ κύματος, ὅπερ προστιθέμενον μὲν εἰς τὸ σεληνιακόν, κατὰ τὰς συζυγίας, ἐνισχύει αὐτὸ πολύ, ἀφαιρούμενον δὲ ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, καθιστᾷ τότε τὸ εὖρος τῆς παλιρροίας πολὺ μικρόν. Ἡ βραχύτης τῆς ἡμερησίας περιόδου τῆς παλιρροίας, ἥτις ἐθεωρήθη ὡς ἐξαιρετικὸν φαινόμενον, τοῦ Εὐρίπου, ὑπό τινων δὲ καὶ ὡς ἀδύνατον, εἶναι τοὐναντίον γενικὸν παλιρροϊκὸν φαινόμενον, κατὰ βαθμὸν μόνον διάφερον ἐν τῷ Εὐρίπῳ. Ἡ διηνεκὴς κύμανσις τοῦ Ν. λιμένος καὶ ἡ ἧττον συχνὴ καὶ ἧττον εὐρεῖα τοῦ Β. εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ συμβαινουσῶν, ὡς καὶ τῶν ἔξωθεν εἰς αὐτὸν ἐπερχομένων, ταλαντώσεων.

Οἱ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον μελετήσαντες τὸ πρόβλημα τοῦ Εὐρίπου, δύο μὲν τῶν κυρίων αὐτοῦ ζητημάτων, τὰ τῶν αἰτίων καὶ τῆς φύσεως τοῦ κανονικοῦ καὶ τοῦ ἀκανονίστου ρεύματος, ἄλλοι οὕτως καὶ ἄλλοι ἄλλως ἐπραγματεύθησαν, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε πλήρως καὶ μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἀποδείξεων· ἄλλα τῶν ζητημάτων αὐτοῦ ἐπιτυχῶς μὲν ἀλλ' ἀτελῶς ἢ ἐλλιπῶς ἢ ἄνευ ἀποδείξεων ἐξήγησαν· ἄλλα οὐδόλως ἢ κακῶς ἐπραγματεύθησαν· ἄλλα παρενόησαν καὶ ἄλλα ἐντελῶς ἠγνόησαν, ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων παλιρροϊκῶν στοιχείων. Ἡ γενικὴ καὶ πλήρης λύσις τοῦ προβλήματος, ληφθεισῶν ὑπ' ὄψιν πασῶν τῶν προηγουμένων σοβαρῶν μελετῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν σπουδαίων ἔργων τῶν Krümmel, Endros καὶ von Sterneck υἱοῦ ἐκτίθεται ἐν τῇ εἰρημένῃ ἄνω πραγματείᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀριστοτέλους* Μετεωρολογικά, *Στράβωνος* Γεωγραφικά.—*I. P. Babin*, Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Pecoil (Spon et Wheler Voyage en Italie).—*Forel* C. R. (1879). —*Α. Μιαούλη*, Περὶ τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου.—*Krümmel*, Pet Mitteilungen II (1888).—*Laplace*, Traité de Mec. Celeste VI.—*Maurice Levy*, Leçons de Mec. Celeste.—*Hall*, Des marées. *Poincaré*, Leçons de Mecanique Celeste III.— *Endros Kgl Bayer*, Acad. d. Wiss 1914.—*Sterneck*. de K. K. Akad d. Wiss. Wien 1916.—*Δ. Αἰγινήτου*, Τὸ πρόβλημα τοῦ Εὐρίπου. Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τ. Α 1. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1928.—*D. Eginitis*, C. R. de l'Académie dee sciences de Paris, 1928, Annales de l'Observatoire d'Athènes t. XI Astr. Nachr. 1929.

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

— **«Παλίρροια»** (ἡ). Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Χαλκίδι, ἱδρυθεῖσα τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1884.

— ***παλίρροιαι τῶν συζυγιῶν*** ἢ ***τῶν ζωηρῶν ὑδάτων*** (de vive eau). Καλοῦνται οὕτω αἱ κατὰ τὰς συζυγίας τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, ἤτοι κατὰ τὴν Νέαν Σελήνην καὶ τὴν Πανσέληνον, παρατηρούμεναι ἰσχυραὶ παλίρροιαι, καθὸ προερχόμεναι ἐκ τῆς προσθήκης τῶν παλιρροϊκῶν ἐνεργειῶν τῶν δύο τούτων ἄστρων. Τὸ ὁλικὸν εὖρος τῶν παλιρροιῶν τούτων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ὑψῶν τῆς ἡλιακῆς καὶ τῆς σεληνιακῆς παλιρροίας.

Δ. Γ. Α.

— ***παλίρροιαι τῶν τετραγωνισμῶν*** ἢ τῶν ***νεκρῶν ὑδάτων*** (de morte eau). Καλοῦνται οὕτω αἱ παλίρροιαι αἱ παρατηρούμεναι κατὰ τὸν τετραγωνισμὸν τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου, ἤτοι κατὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τῆς Σελήνης. Τὸ ὁλικὸν δὲ εὖρος τῶν παλιρροιῶν τούτων ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ὑψῶν τῆς ἡλιακῆς καὶ τῆς σεληνιακῆς παλιρροίας.

Δ. Γ. Α.

παλιρροϊκός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παλίρροιαν, ὁ τῆς παλιρροίας: «παλιρροϊκὴ κίνησις τῆς θαλάσσης», «παλιρροϊκὸν κῦμα».

— **παλιρροϊκὸν κῦμα.** Καλεῖται οὕτω τὸ κῦμα τὸ παραγόμενον ἐπὶ τῶν θαλασσῶν ὑπὸ τῶν ἕλξεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Τὰ παλιρροϊκὰ κύματα διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παραγομένων κυμάτων τῆς θαλάσσης. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παραγόμενα κύματα αἱ τροχιαὶ τῶν μορίων τοῦ ὕδατος εἶναι κλεισταὶ καμπύλαι, μὲ μικρὰν σχετικῶς ἀκτῖνα, ἡ δὲ κίνησις ἐλαττοῦται ταχέως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὸν πυθμένα, ἐνῷ εἰς τὰ παλιρροϊκὰ κύματα αἱ τροχιαὶ τῶν μορίων τοῦ ὕδατος εἶναι ὁριζόντια, ἡ αὐτὴ δὲ κίνησις ἐκτείνεται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ βάθους τοῦ ὑγροῦ. Συνεπείᾳ τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς, τὸ παλιρροϊ-

Digitized by Google

κὸν κῦμα μετατίθεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Δ. Γ. Α.

—**παλιρροϊκὸν ρεῦμα.** Καλεῖται οὕτω τὸ ρεῦμα, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης, συνεπείᾳ τῆς παλιρροίας αὐτῆς. Τὸ ρεῦμα τοῦτο εἶναι λίαν αἰσθητὸν ἰδίως εἰς τὰ θαλάσσια στενά, καθὼς π. χ. εἰς τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου ἐν Χαλκίδι, ἔνθα ἡ ταχύτης αὐτοῦ φθάνει, κατὰ μέγιστον ὅριον, περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα τὴν ὥραν κατὰ τὰς ἰσημερινὰς συζυγίας καὶ καὶ περὶ τὰ 8,5 χιλιόμετρα περὶ τὰς τῶν τροπῶν. Τὰ παλιρροϊκὰ ρεύματα μεταβάλλουν κανονικῶς φορὰν κινήσεως καὶ ἰσχὺν ταχύτητος ἀναλόγως πρὸς τὰς τῶν παλιρροιῶν, ἐξ ὧν προέρχονται. Δ. Γ. Α.

παλιρροιογράφος (ὁ) (marégraphe). Αὐτογραφικὸν ὄργανον καταγράφον, διὰ συνεχοῦς καμπύλης, τὰς μεταβολὰς τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τὰς προερχομένας κυρίως μὲν ἐκ τῆς παλιρροίας, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ τῆς δράσεως τοῦ ἀνέμου καθὼς καὶ ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως. Ὁ παλιρροιογράφος ἀποτελεῖ-

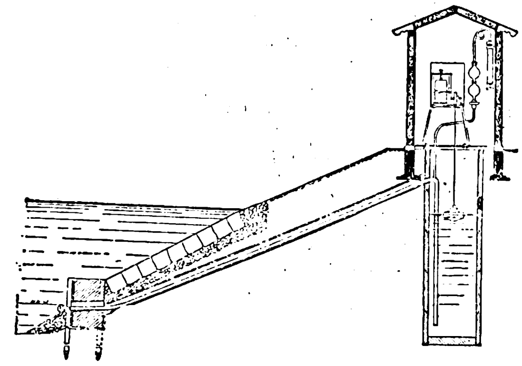

Παλιρροιογράφος.

ται ἐκ κυλίνδρου φέροντος χαρτίνην ταινίαν, κινουμένην διὰ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ. Ἐπὶ τῆς ταινίας ταύτης σημειοῦνται ὑπὸ γραφίδος αὐτομάτως αἱ μεταβολαὶ τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Πρὸς τοῦτο ἡ γραφὶς συνδέεται πρὸς πλωτῆρα, εὑρισκόμενον ἐντὸς φρέατος, συγκοινωνοῦντος μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἔχοντος τὴν αὐτὴν μετ' αὐτῆς στάθμην, ἀπηλλαγμένου δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παραγομένων κυματισμῶν τῆς ἐλευθέρας θαλάσσης. Δ. Γ. Α.

παλιρροιόμετρον (τό). Ἁπλοῦν μέτρον, τοποθετούμενον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης, πρὸς παρατήρησιν καὶ μέτρησιν ἑκάστοτε τῶν ἐκ τῆς παλιρροίας, τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως μεταβολῶν τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦ παλιρροιογράφου δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὰς μεταβολὰς τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης μόνον καθ' ἃς ὥρας γίνονται αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ. Πλήρη ἰδέαν καὶ συνεχῆ εἰκόνα τῶν παλιρροϊκῶν μεταβολῶν παρέχει μόνον ὁ *παλιρροιογράφος*. Δ. Γ. Α.

παλισάνδρη (ἡ). Εἶδος ξύλου ἐκλεκτῆς ποιότητος (γαλλ. palissandre, γερμ. Palisanderholz, ἀγγλ. violet ebony). Προέρχεται: 1) Ἐκ Βραζιλίας, ἐκ τοῦ εἴδους Jacaranda brasiliana ἢ J. ovalifolia· εἰς τὸ ἐμπόριον φέρει τὸ ὄνομα Rio ἢ Bahia καὶ θεωρεῖται ὡς ἀνωτέρας ποιότητος. 2) Ἐκ τῆς Νικαράγουας, μὲ ὡραίαν διάταξιν τῶν ἰνῶν καὶ ὡραῖον χρῶμα. 3) Ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Πλὴν τῆς *ἰακαράνδης* καὶ τὸ ξύλον Dalbergia Sissoo, τῆς D. latifolia, τοῦ Machaerium Tipa κ. ἄ. χαρακτηρίζεται ὡς παλισάνδρη. Τὸ ξύλον εἶναι βαρὺ (εἰδ. βάρος 0.90—0.95), σκληρόν, ἀσαπές, εὐκόλως κατεργαζόμενον, ἀποκτᾷ δὲ διὰ στιλβώσεως ὡραίαν ἐμφάνισιν χρώματος βαθέως καφεόχρου μὲ ἀπόχρωσιν πρὸς τὸ ἰῶδες, διακοπτομένου κατὰ θέσεις ὑπὸ ἀνοικτοῦ χρώματος, τοῦθ' ὅπερ προσδίδει μείζονα ἐμπορικὴν ἀξίαν εἰς τὸ ξύλον. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, ἰδίᾳ εἰς λεπτὰ φύλλα (καπλαμάδες) δι' ἔπιπλα πολυτελείας, κιβωτίδια, κομψοτεχνήματα, κλειδοκύμβαλα, μπιλλιάρδα, καὶ εἰς τεμάχια πρὸς κατεργασίαν διὰ τοῦ τόρνου. Τὸ ξύλον τῆς ρίζης χρησιμοποιεῖται διὰ σκαλιστὰ κομψοτεχνήματα, διὰ κοπάνους ὅπλων πολυτελείας κτλ. (βλ.λ. *ἰακαράνδη*). Α. Ε. Κ.

Παλισσὺ (Palissy), ***Βερνάρδος.*** Γάλλος καλλιτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Ἀζὲν περὶ τὸ 1510 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις, πιθανῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκαθείρξεώς του ἐν τῇ Βαστίλλῃ, τῷ 1589 ἢ 1590. Ἀπὸ τοῦ 1543 μέχρι τοῦ 1563 ἔζησεν ἐν Σαίντ, ἔνθα ἠσπάσθη τὸν προτεσταντισμὸν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν κεραμεικὴν καὶ τὴν σμαλτουργίαν, ἐν ᾗ ἀνεδείχθη εἷς τῶν ὑπεροχωτέρων διδασκάλων, καταστὰς παγκοίνως γνωστὸς ὡς maître Bernard. Ὁ Παλισσὺ ἐπενόησε μέθοδον κατασκευῆς σμάλτου μὲ χροιὰν καὶ ὄψιν ἰάσπιδος, ἤσκησε δέ, παραλλήλως πρὸς τὰς προμνημονευθείσας τέχνας, καὶ τὴν γεωδαισίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν, ἐνῷ συγχρόνως ἀφιερώθη εἰς μελέτας μεταλλειολογικάς, φυσικὰς καὶ χημικάς, αἵτινες ἔτυχον εὐρείας ἀναγνωρίσεως. Ἐπισκεφθεὶς ὡς γεωδαίτης πλείστας περιφερείας τῆς Γαλλίας, εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσῃ τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους των καὶ νὰ προβῇ εἰς ποικίλας ἄλλας κλιματολογικὰς καὶ φυσικοχημικὰς παρατηρήσεις. Ἡ φήμη του ἐξηπλώθη ταχύτατα, τῷ δὲ 1562 ὁ κοντόσταβλος ντὲ Μονμορανσὺ τῷ ἀνέθηκε τὴν κατασκευὴν ἑνὸς τεχνητοῦ ἄντρου εἰς τὸν πύργον του τοῦ Ἐκουὲν καὶ τὸν ἐπροστάτευσεν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις τῶν καθολικῶν. Τῷ 1570 ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων τῷ ἀνέθηκεν ἐπίσης τὴν κατασκευὴν ἑνὸς τεχνητοῦ ἄντρου ἐν τῷ Κεραμεικῷ. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτελοῦντο ἐν Παρισίοις τὰ κακουργήματα τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ὁ Παλισσὺ κατῴκει, χάριν προφυλάξεως, εἰς τὸ Σεντάν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Τῷ 1575 καὶ τῷ 1576 ἐξέθηκεν εἰς δύο σειρὰς δημοσίων ὁμιλιῶν του ἐν Παρισίοις τὰς ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις του, τῷ δὲ 1589 ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Βαστίλλην, διότι ἠρνήθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν καθολικισμόν. Τὸ σύνολον τῶν κεραμουργημάτων του περιλαμβάνει τὰς «Rustiques figulines», ἀγγεῖα διακεκοσμημένα διὰ φυτῶν, καρπῶν καὶ μικρῶν ζῴων, καὶ μακρὰν σειρὰν ἀγγείων διακεκοσμημένων δι' εἰδωλίων, ἀναγλύφων καὶ ἀραβουργημάτων. Ὁ Παλισσὺ διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς ἰσχυροῦ καὶ νευρώδους ταλάντου. Μνημονεύομεν σχετικῶς τὰ ἀκόλουθα ἔργα του: «Recepte véritable par laquelle tous les hommes de France pourront apprendre à multiplier et augmenter leurs thrésors» (1563), «Discours admirables» (1580) καὶ «Devis d'une Grotte pour la Reyne mère du Roy». Τοῦτο εὑρεθὲν ἐν La Rochelle καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Β. Fillon, δὲν φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Παλισσύ, ἀλλ' ἀποδίδεται μετὰ βεβαιότητος εἰς αὐτόν. Ἀνδριάντες τοῦ Παλισσὺ ἠγέρθησαν εἰς πλείστας πόλεις τῆς Γαλλίας. Μνημονεύομεν τὸν ἐν Saintes ἱδρυμένον, ὀφειλόμενον εἰς τὸν Taluet, καὶ τὸν ἐν Παρισίοις, ἔργον τοῦ Barrias· τούτου ἀντίγλυφον ἵδρυται ἐν Sèvres. Ι. Μ. Π.

Βερνάρδος Παλισσύ.

Παλισσὼ ντὲ Μοντενουὰ (Palissot de Montenoy), ***Κάρολος.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1730—1814). Ἔγραψε: «Μικραὶ ἐπιστολαὶ περὶ τῶν μεγάλων φιλοσόφων», τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον του, τὰς κωμῳδίας «Οἱ φιλόσοφοι», ἡ ὁποία ἐπαίχθη εἰς τὸ Γαλλικὸν Θέατρον τῷ 1760, καὶ «Le Cercle»», τὸ ποίημά του «La Dunciade». Τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Παλισσὼ χαρακτηρίζει ἐχθρότης ἐναντίον ὅλων τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς του Γάλλων καὶ ξένων, πλὴν τοῦ Βολταίρου. Ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῶν θεοφιλανθρώπων. Π. Π. Κ.

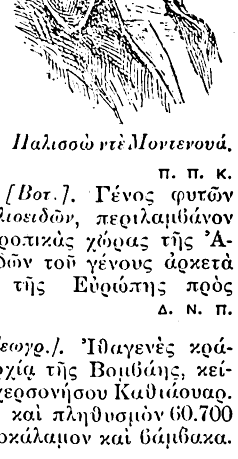

Παλισσὼ ντὲ Μοντενουά.

παλισωτὴ (ἡ) (Palisota) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κομμελιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀρκετὰ καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Παλιτάνα (Palitana) [*Γεωγρ.*]. Ἰθαγενὲς κράτος τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βομβάης, κείμενον νοτιοανατολικῶς τῆς χερσονήσου Καθιάουαρ. Ἔχει ἔκτασιν 290 τετρ. μιλ. καὶ πληθυσμὸν 60.700 κατ. Παράγει σῖτον, σακχαροκάλαμον καὶ βάμβακα.

—**Παλιτάνα** (Palitana) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ ὁμωνύμου κράτους. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Μεχσάνα καὶ τῆς Μπάβναγκαρ. Εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν τῆς πόλεως ὑψοῦται τὸ ἱερὸν ὄρος Σατρουντζάγια μὲ τοὺς περιφήμους ναούς του. Κάτοικοι 14.500.

Παλίτζι (Palizzi). Ὄνομα δύο Ἰταλῶν ζωγράφων. —1) ***Ἰωσήφ.*** Ἰταλὸς ζωγράφος (1812—1889). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, βραδύτερον δὲ ζωγραφικὴν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς γενετείρας του Νεαπόλεως. Κατόπιν μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς τελειοποίησίν του καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῶν ζῴων. Τὰ ἔργα του διακρίνει κυρίως ὁ ἀκριβὴς χρωματισμός, ἡ μεγάλη λεπτολογία τοῦ σχεδίου καὶ ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν ἠθῶν τῶν ἀναπαριστανομένων ζῴων. Ἐξέθεσε πλεῖστα ἔργα εἰς τὰ «Σαλὸν» τῶν Παρισίων, ὅπου πολλάκις ἐβραβεύθη. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἄνοιξις», «Ἡ κοιλὰς τοῦ Γκρανιάνο», «Καταιγὶς ἐν δάσει τῶν Ἀβρουζίων», διάφορα ζῷα κτλ.

—2) ***Φίλιππος.*** Ἰταλὸς ζωγράφος (1818—1899), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς νεωτέρας νεαπολιτανικῆς σχολῆς ζωγραφικῆς καὶ εἰδικεύθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῶν ζῴων, εἰς ἣν διέπρεψεν ὡς εἷς τῶν σημαντικωτέρων διδασκάλων τοῦ εἴδους των. Ἦτο φίλος τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Δομινίκου Μορέλλι, τοῦ ὁποίου ἡ τεχνοτροπία ἐπέδρασε μεγάλως εἰς τὰ ἔργα του. Τῷ 1892 ἐδώρησεν εἰς τὸ ἰταλικὸν κράτος τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του, ἅτινα ἐτοποθέτησαν εἰς ἰδιαιτέραν αἴθουσαν τοῦ μουσείου τῆς νεωτέρας τέχνης ἐν Ρώμῃ. Ἐκ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν Παλίτζι ὁ *Νικόλαος* διεκρίθη ὡς τοπιογράφος, ὁ *Φραγκῖσκος* ὡς ζωγράφος τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ τρεῖς ἀδελφαὶ ὡς ζωγράφοι ἀνθέων. Μ. Δ. Β.

παλίτης (ὁ) [*Χημ.*]. Ἀσφυκτικὸν ἀέριον ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸν τύπον $CH_2Cl.COOCl$. Ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλεῖται K-stoff, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων Palite. Εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι ὑγρὸν καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Σ. Γ.

Πάλιτς (Palic, οὑγγρ. Palics) [*Γεωγρ.*]. Λουτρόπολις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἀνήκουσα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Οὑγγαρίαν. Κεῖται παρὰ τὰ νοτιοσλαυο-ουγγρικὰ σύνορα, Α. τῆς Σουμποτίτσα. Κάτ. 1.370. Ἔχει νατριοῦχον λίμνην, πλουσίαν εἰς ἰχθῦς, ἐκτάσεως 6 τ. χλμ. Τὰ λουτρὰ τῆς λίμνης ταύτης ἐνδείκνυνται κατὰ τῆς ἀδενοπαθείας, τῶν ρευματισμῶν καὶ τῆς ἀρθρίτιδος. Γ. Ι. Β.

παλιώνω· δημοτ., γίνομαι παλιός, παλαιός, παλαιοῦμαι, ἀχρηστεύομαι: «ἐπάλιωσαν τὰ παπούτσια μου,—τὰ ρουχά μου» (ἐκ τοῦ *παλαιῶ—παλαιώνω*).

Πάλκ *Στενὰ* (Palk Steaits) [*Ναυτ.*]. Ἀβαθὴς πορθμός, πρὸς βορρᾶν τῆς γεφύρας Ἀδάμ, χωρίζων τὴν Κεϋλάνην ἀπὸ τῆς Ντεκκάν, τοῦ νοτίου ἄκρου τῶν Ἰνδιῶν.

Πάλκοβιτς (Palkovic), ***Γεώργιος.*** Τσέχος συγγραφεὺς (1769—1850). Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένης καὶ τῷ 1803 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς τσεχοσλοβακικῆς γλώσσης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Πρεσβούργου, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ 34 ἔτη. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ὑπερασπιστῶν τῆς τσεχοσλοβακικῆς ἑνότητος, καίτοι δὲ κατ' ἀρχὰς κατεπολέμησε τὰς τάσεις τῆς νέας τσεχικῆς σχολῆς, βραδύτερον, ὅταν οἱ κεχηρυγμένοι ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Τσέχων ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς κατέβαλλον προσπαθείας ὑπὲρ τῆς δημιουργίας τσεχοσλοβακικῆς λογοτεχνίας, ἡνώθη πρὸς αὐτοὺς καὶ κατέστη εἷς τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς λογοτεχνίας ταύτης. Διηύθυνε τὰ περιοδικά: «Ἑβδομὰς» καὶ «Τατράνκα» καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ μοῦσα τῶν σλοβακικῶν ὀρέων» (1801), «Böhmischdeutsch - lateinisches Wörterbuch, mit Beifügung der den Slovaken und Mährern eigenen Ausdrücke und Redensarten» (1821), «Beistreituug der Neuerungen in der böhmischen Orthographie» (1830). Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὴν ἱερὰν Βίβλον εἰς τσεχικὴν γλῶσσαν. Μ. Δ. Β.

πάλλα [*Λειτουργ.*]· βλ. λ. ***κορποράλε.***

Πάλλα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. ***Μάλλα*** [*Γεωγρ.*].

Πάλλα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Ν. ἀκτῆς τῆς Κύρνου, νοτίως τοῦ Συρακουσανοῦ λιμένος (νῦν Golfo di Santa Manza) καὶ βορείως τοῦ Μαριανοῦ ἄκρου (νῦν Capo Feno) ὡς Πτολεμαῖος (Γ, β, 4, Nobbe). Εἶναι ἡ σύγχρονος κορσικανὴ πολίχνη μετὰ λιμένος Bonifacio (πλάτ. 41°23' Β., μήκ. 9°09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1189: Bonifacio strait), ἀνάδοχος ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (βλ. *Παλλικὸν στενόν*) τοῦ μεταξὺ τῆς Σαρδοῦς καὶ Κορσικῆς στενοῦ. Σ. Ε. Λ.

—**Πάλλα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Ἰνδικοῦ πελάγους πρὸ τοῦ Παράγοντος κόλπου (Πτολεμ. ΣΤ, θ, 16, Nobbe) τῆς Καρμανίας. Πρόκειται περὶ μιᾶς τῶν τριῶν μειζόνων νήσων ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ras el Khor (ἀρχ. Καρπέλλα ἄκρα) τῆς Περσίας καὶ Ras Guadel (ἀρχ. Ἀλαβάγιον ἄκρον) τοῦ Βελουχιστάν. Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Πόλλα*. Ἡ ταυτότης της ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Παλλάβα (Pallava). Ἰνδικὴ δυναστεία καταγομένη ἐκ τῆς περιφερείας Κίστνα-Γκοντάβερι τῶν Βορείων Ἰνδιῶν, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς πρώτους δέκα μ. Χ. αἰῶνας. Ὀλίγισται πληροφορίαι ὑπάρχουν περὶ αὐτῆς. Πρῶτος γνωστὸς βασιλεὺς εἶναι ὁ Σιβασκάντα-Βάρμαν, βασιλεύσας περὶ τὸ 150 μ. Χ. μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κάντσι. Ἡ δύναμις τῶν Παλλάβα κατασυνετρίβη τὸν Ι' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχου Ρατζαράτζα τοῦ Μεγάλου.

Παλλαβέρι (Pallaveri), ***Δανιήλ.*** Ἰταλὸς συγγραφεὺς (1836—1899). Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, ἠσθάνθη δὲ τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀγάπην δι' αὐτήν, ὥστε ἐπιστρέψας εἰς τὴν Βενετίαν ἐπεδόθη ἐντατικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἐτελειοποίησε κατόπιν τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Βιέννην, ὁπόθεν ὅμως ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν, ἕνεκα

Digitized by Google

τῆς δημοσιεύσεως ἄρθρων ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἐλευθερίας. Καταφυγὼν εἰς τὴν Πάδουαν ἐπεδόθη εἰς φιλοσοφικὰς σπουδὰς εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον καὶ κατόπιν διετέλεσε καθηγητὴς εἰς διαφόρους πόλεις, γράψας πλεῖστα ἔργα περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπίτιμον καθηγητήν, ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις σύλλογος «Παρνασσὸς» τὸν ἐξέλεξεν ἐπίτιμον μέλος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ ἀρχαία αἰγὶς» (1860), «Καμποφόρμιο» (1864), «Ἀνδρέας Ζαμπέλλιος» (1866), «Ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς» (1867), «Ἡ Ἀνατολὴ» (1867), «Κρήτη» (1869), «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Λαυρίου» (1872), «Περικλῆς» (1876), «Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα» (1877), «Ὁ Ἕκτωρ καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐν τῇ Ἰλιάδι» (1886), «Οὖγος Φώσκολος» (1892), «Μεταφράσεις ἑλληνικῶν ἔργων», «Προλεγόμενα εἰς μάθημα φιλοσοφίας» (1880), «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σωκράτους» μεταφράσεις τῆς «Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους», τοῦ «Κρίτωνος» τοῦ Πλάτωνος κτλ. Μ. Δ. Β.

Παλλαβιτσίνι (Pallavicini). Ὄνομα ἐπιφανοῦς ἰταλικῆς οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Πάρμας (τῆς Βορείου Ἰταλίας). Ἔδρασεν ἐν Ἑλλάδι, Ἰταλίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ. μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Α') Γενάρχης τοῦ ἐν Ἑλλάδι κλάδου ἐγένετο ὁ ***Γουΐδων Παλλαβιτσίνι***, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιλεγόμενος *Μαρκεζόπουλος*. Συμμετασχὼν οὗτος εἰς τὴν Δ' Σταυροφορίαν, ἠκολούθησε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) τὸν συμπατριώτην του Βονιφάτιον τοῦ Μομφερράτου (εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθη τότε ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης) καί, λαβὼν παρ' αὐτοῦ ὡς τιμάριον μέγα μέρος τῆς Λοκρίδος, ἵδρυσεν ἐκεῖ τὴν ἰσχυρὰν μαρκιωνίαν τῆς Βοδονίτσης. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του *Οὐβερτῖνος* καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτε ἡ μαρκιωνία περιῆλθεν εἰς τὸν ἐνετικὸν οἶκον δὲ Ζώρζη (βλ. λ. *Βοδονίτσα*).

Β') Ἐκ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ κλάδου ἐπιφανέστεροι ἀναφέρονται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν οἱ ἑξῆς:

—***Ὀβέρτος***, μαρκήσιος. Ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τῆς ἐν Βορείῳ Ἰταλίᾳ Πλακεντίας. Συνετάχθη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β' (1214—1250) ἐναντίον τοῦ πάπα καὶ συγχρόνως ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν Γενουαίων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φρειδερίκου Β' (1250) ἐγένετο ἄρχων τῆς Κρεμόνης, ὡς τοιοῦτος δ' ἐνίκησε τοὺς Παρμίους (18 Αὐγ. 1250) καὶ κατέλαβε τὴν Πλακεντίαν καὶ τὴν Παβίαν, εἶτα δὲ καὶ τὴν Βρεσκίαν καὶ τὴν Τορτόνην, μεθ' ὃ διενοήθη νὰ ἱδρύσῃ ἰδίαν δυναστείαν ἐν Λομβαρδίᾳ· ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ ἀπώλεσε πάσας αὐτοῦ τὰς κτήσεις καὶ ἀπέθανε τῷ 1269.

—***Βαπτιστής***. Ἀρχιερεὺς τοῦ ἐν Β. Ἰταλίᾳ Reggio (1444) καὶ ποιητής. Συνέγραψε ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Carmen in historiam crucis», δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον ἐν Πάρμῃ τῷ 1477.

— ***Φερράντε***. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Πλακεντίᾳ τῷ 1615. Νεώτατος ἐκάρη μοναχός, ἀσπασθεὶς ὅμως τὰς ἐν τῇ Γερμανίᾳ κηρυσσομένας τότε ἀρχὰς τῶν μεταρρυθμίσεων, καθηρέθη καὶ ἐφυλακίσθη. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἐδημοσίευσε σύγγραμμά του ἐναντίον τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Η' (1623—1644) καὶ καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ἔνθα συνελήφθη, διαταγῇ τοῦ πάπα, καὶ δικασθεὶς ὡς αἱρετικὸς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀπεκεφαλίσθη ἐν Ἀβινιὸν τῆς Γαλλίας τὴν 5ην Μαρτίου 1644. Κατέλιπε διάφορα ἔργα, ἐν οἷς: «La baccinata, ovvero Batterella per le Alpi», δημοσιευθὲν τῷ 1642 καὶ τὸ «Corriere svaliggiato», δημοσιευθὲν τῷ 1644.

— ***Πέτρος Σφόρτσα***. Καρδινάλιος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1607 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1667. Συνέγραψε: «Vindicationes Societatis Jesu», δημοσιευθεῖσαν τῷ 1649, «Histoire du Concile de Trente», δημοσιευθεῖσαν τῷ 1664, «Massime ed expressioni di civile et ecclesiastica prudenza», δημοσιευθεῖσαν τῷ 1713, καὶ διάφορα ἄλλα.

—***Νικόλαος-Μαρία***. Ἰταλὸς καρδινάλιος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Γενούῃ τῷ 1621 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1692. Συνέγραψε διάφορα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: «Difesa del Pontificato Romano e della Chiesa cattolica» (Ρώμη 1687), «L'evidente merito della fede cattolica ad esser creduta per vera» (1689) καὶ «Difesa della divina Providenza contro i nemici di ogni religione».

—***Στυλιανὸς-Βενεδέττος***. Ποιητὴς Ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Παδούῃ τῷ 1671 καὶ ἀποθανὼν ἐν Δρέσδῃ τῷ 1742. Ἔγραψε σατίρας καὶ διάφορα ποιήματα, σπουδαιότερον ὅμως ἐκ τῶν ἔργων του θεωρεῖται ἡ μετάφρασις τῶν Ὠδῶν τοῦ Ὁρατίου, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν Λειψίᾳ τῷ 1736. Ἅπαντα τὰ ἔργα αὐτοῦ μετὰ τῆς βιογραφίας του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Algarotti τῷ 1744 ἐν Ἑνετίᾳ.

—***Γεώργιος Τριβούλτσιο***. Ἰταλὸς πατριώτης καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τῷ 1796. Ἀναμιχθεὶς νεώτατος εἰς διαφόρους ἐνεργείας πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ αὐστριακοῦ ζυγοῦ, κατεδικάσθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ εἰς θάνατον· καὶ δὲν ἐθανατώθη μέν, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν ταῖς φυλακαῖς σιδηροδέσμιος. Ἀποφυλακισθεὶς τῷ 1835 ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ εἶτα εἰς Τουρῖνον, ἔνθα, ὡς πρόεδρος τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας», ἐγένετο εἷς τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἰταλικῆς ἐλευθερίας. Θαυμαστὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ Γαριβάλδη καὶ φίλος πολιτικὸς τοῦ Καβούρ, συνετέλεσεν εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο τούτων πατριωτῶν, ὡς γερουσιαστὴς δὲ τῷ 1859 ἐπολέμησε μετὰ πείσματος τὴν ὑπὸ τοῦ Καβοὺρ ὑποστηριχθεῖσαν παραχώρησιν τῆς Νικαίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἰταλίας ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βίκτωρος-Ἐμμανουὴλ διὰ τοῦ ἀνωτάτου παρασήμου καὶ διωρίσθη νομάρχης Παλέρμου (1861), μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἀνεκλήθη ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαλλάκτως ἐχθρικῆς στάσεώς του πρὸς τὴν Γαλλίαν (ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς Νικαίας), καὶ ἔκτοτε διετέλεσε γερουσιαστὴς μέχρι τοῦ 1878, ὅτε ἀπέθανεν.

—***Αἰμίλιος Παλλαβιτσίνι*** di Priola. Ἰταλὸς μαρκήσιος καὶ στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Ceva (τῆς Μαντούης) τῷ 1823. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Λομβαρδίας (1848—1849), τῆς Κριμαίας (1855) καὶ τοῦ μεγάλου πολέμου τοῦ 1859, τοῦ ἐξασφαλίσαντος τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1862 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ τὸ ἑπιὸν ἔτος εἰς ἀντιστράτηγον, μεθ' ὃ διετέλεσε γερουσιαστὴς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ θανάτου του (1900).

Γ') Ἐκ τοῦ ἐν Αὐστρίᾳ κλάδου ἀναφέρεται ὁ μαρκήσιος Ἰωάννης *Παλλαβιτσίνι* (βλ. κατωτ.). Ν. ΚΛΣ

— **Παλαβιτσίνι**, *Ἰωάννης, μαρκήσιος*—. Οὗγγρος διπλωμάτης, διατελέσας ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐστροουγγαρίας, χρηματίσας πρεσβευτὴς ἐν Σιὰμ καὶ Βουκουρεστίῳ. Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ διπλωματικοῦ του σταδίου διῆλθεν ὡς πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1905—1918), εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα ἐξειλίσσοντο ἐν τῇ τέως Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὡς ἡ νεοτουρκικὴ μεταπολίτευσις, οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι καὶ ὁ Παγκόσμιος. Ὡς πρύτανις τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡγήθη τῆς διπλωματικῆς δράσεως τῶν ἐξ μεγάλων Δυνάμεων κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων, καθ' ὃ ἐπεβλήθη ὁ οἰκονομικὸς ἔλεγχος ἐν Μακεδονίᾳ. Διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς τὰς περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν διαπραγματεύσεις, ἐνῷ συγχρόνως εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων ὑποκινηθέντος καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὑποθαλπομένου μποϋκοτὰζ κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπεστήριξεν, ὡς λέγεται, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀκόμη ἀποδειχθῆ καὶ διὰ διπλωματικῶν ἐγγράφων, τὴν γνώμην τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Αὐστροουγγαρίας πρὸς πρόληψιν τῆς ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως τῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Μετὰ τοὺς πολέμους τούτους παρεσκεύασε τὴν προσέγγισιν τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἐνισχυθεῖσαν μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν. Βεβαιοῦται ὅμως ὅτι ἡ κατὰ τῆς αὐστριακῆς δράσεως τῷ 1914, θεωρῶν ὅτι παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτὶ ἡ εὐκαιρία τοῦ 1912—1913.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπενέβη συχνάκις παρὰ τῇ νεοτουρκικῇ κυβερνήσει ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων, κατορθώσας νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ πατριάρχου Ζαβὲν καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρμενίων. Εἰς ἐνεργείας αὐτοῦ ὀφείλεται ὡσαύτως καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπέλασις τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων ἐκ Τουρκίας μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀπέλασις, ἥτις, κατ' αὐτόν, θὰ ἐπέφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὸ ἐμπόριον, ζημιώνουσα καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Παλλαβιτσίνι** *πινακοθήκη* (Galleria Pallavicini). Πινακοθήκη ἐν Ρώμῃ, εὑρισκομένη ἐν περιπτέρῳ τοῦ μεγάρου Ροσπιλιόζι, ὅπερ καλεῖται καὶ «Καζῖνο ντέλλ' Αὐρόρα». Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῆς κεντρικῆς αἰθούσης τοῦ ἄνω πατώματος εὑρισκομένην περίφημον «Αὐγὴν» τοῦ Γκουίντο Ρένι, ἑνὸς τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ αἰῶνός του. Περιέχει ὡσαύτως καὶ ἔργα τοῦ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι, τοῦ Βὰν Ντάϋκ, τοῦ Ριμπέρα, τοῦ Σαλβατόρε Ρόζα, τοῦ Καρράτσι, τοῦ Καραβάτζιο, τοῦ Λόττο, τοῦ Ντομενίκινο, τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Ρουσσέν, τοῦ Πάλμα πρεσβυτέρου κτλ. Ἡ πινακοθήκη αὐτὴ καλεῖται ἄλλως καὶ *πινακοθήκη Ροσπιλιόζι*. Μ.Δ.Β.

Παλλαβιτσίνο (Pallavicino) ***Βενέδικτος***, Ἰταλὸς συνθέτης, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μαντούης, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ὁποίας μνημονεύεται εἰσέτι τὸ 1616. Διεκρίθη ὡς συνθέτης μαδριγαλίων καὶ μοτέττων.

— **Παλλαβιτσίνο** (Pallavicino) ***Κάρολος***. Ἰταλὸς δραματικὸς συνθέτης (1630—1688). Ἔζησε τὸ πλεῖστον ἐν Δρέσδῃ ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς καὶ ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἰταλικοῦ μελοδράματος. Τὰ μελοδραματικά του ἔργα εἶναι: «Aureliano» (1666), «Demetrio» (1666), «Il tiranno umiliato d'amore» (1667), «Diocleziano» (1674), «Enea in Italia» (1675), «Il Vespasiano» (1678), «Messalina» (1680) «Carlo, re d'Italia» (1683), «Licinio imperatore» (1684), «Didone delirante» (1686), «La Gerusaleme liberata» (1688), «Antiope» (1689) κ. λ. π. Ὁ υἱός του *Στέφανος* (1672—1742) διεκρίθη ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς λιμπρέττων. Γ. Σ.

— **Παλλαβιτσίνο - *Τριβούλτσιο*** (Pallavicino - Trivulzio), ***Γεώργιος-Γουΐδων***, *μαρκήσιος* —. Ἰταλὸς πατριώτης (1796—1878). Μετέσχε μετὰ τοῦ Σιλβίου Μπέλλικο τῷ 1821 εἰς τὴν συνωμοσίαν κατὰ τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας, συλληφθεὶς δὲ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, μεταβληθείσης εἶτα τῆς ποινῆς του εἰς ἰσόβια δεσμά. Τῷ 1835, χορηγηθείσης αὐτῷ χάριτος, ἀπεφυλακίσθη, ἀλλ' ἀπηλάθη εἰς Πράγαν καὶ μετὰ πέντε ἔτη ἐπανῆθεν εἰς Μιλᾶνον. Τῷ 1849 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Μανὶν τὴν «Ἐθνικὴν Ἑταιρείαν» καὶ τῷ 1859 ἐγένετο γερουσιαστής. Τῷ 1861 ἐγένετο νομάρχης Παλέρμου, ἀνακληθεὶς μετὰ ἓν ἔτος ὡς εὐνοήσας τὰς ἐνεργείας τοῦ Γαριβάλδι. Βραδύτερον ἐγένετο ἐκ νέου γερουσιαστής. Γ. Ι. Β.

Παλλαδάρι, καὶ ***Παλλαδάριον*** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῶν περιχώρων τῆς Προύσης, κειμένη ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας, μεταξὺ Μουδανίων καὶ Προύσης. Κάτ. περίπου 3.000, ἅπαντες Ἕλληνες ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Τὸ ὄνομα αὐτῆς ὀφείλει εἰς τεμάχια μαρμαρίνου ἀγάλματος τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἀνακαλυφθέντος ἐπὶ βράχου ἔχοντος ὕψος 800 μ. Κατ' ἄλλους τὸ ὄνομα γραπτέον *Πελαδάρι* (ἐκ τοῦ πέλα=βράχος), ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου βράχου, τὸν ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς καλοῦσι Κάστρο. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ἀπέκρουσαν συχνάκις μόνοι, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀτάκτων τουρκικῶν σωμάτων. Διετήρουν ἐξατάξιον ἀστικὴν σχολήν, παρθεναγωγεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ ἐκ Παλλαδαρίου Ἰωάννου, διατελέσαντος δημάρχου Ὀδησσοῦ. Ν. Μ.

Παλλαδᾶς. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν ἐπιγραμματοποιῶν τοῦ παρακμάσαντος Ἑλληνισμοῦ, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (395—408). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατήγετο ἐξ Αἰγύπτου. Ἦτο ἐθνικὸς τὸ θρήσκευμα, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ λίαν πτωχός. Περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν 150 ἐπιγράμματα, τὰ ὁποῖα διακρίνει χάρις καὶ δηκτικὸν πνεῦμα, θεωροῦνται δὲ ὡς τὰ κάλλιστα τῶν ὅσων παρήγαγεν ἡ δύουσα ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἰδίως δὲ τὰ τρίμετρα ἰαμβικά. Τὰ ἐπιγράμματά του εἶναι ἐκδεδομένα εἰς τὴν Παλατίνην ἀνθολογίαν καὶ εἰς τὴν Νέαν ἀνθολογίαν τοῦ Στατμύλλερ. Α. Θ. Σ.

— **Παλλαδᾶς, *Γεράσιμος***. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (βλ. λ. *Γεράσιμος Β'*).

— **Παλλαδᾶς, *Γεράσιμος***. Ἐγεννήθη ἐν Ἄρτῃ μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μανολάκη Καστοριανοῦ τῷ 1669 ἱδρυθείσῃ σχολῇ. Μοναχὸς καρεὶς καὶ ἀπὸ *Γεωργίου Γεράσιμος* μετονομασθείς, ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ σχολάρχης τῆς σχολῆς Ἄρτης (1690—1695). Ἀπέθανεν ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τ. Ε. Ε.

παλλάδιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Εἰδώλιον τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς ὡς Προμάχου καὶ Σωτείρας τῆς πόλεως. Τὰ παλλάδια ἦσαν, κατ' ἀρχάς, ἀργοὶ λίθοι, ὑπολείμματα κεραυνοῦ, ὡς ἐπιστεύετο, πεσόντα ἐξ

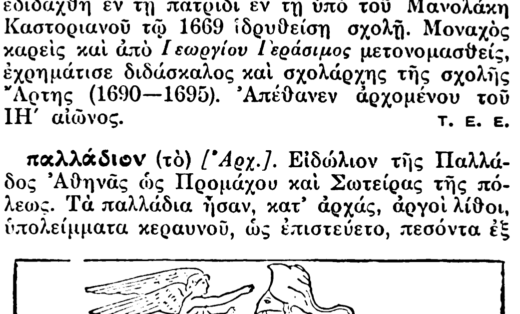

Παλλάδιον ὑπὸ τύπον τροπαίου, ἐπὶ ἀγγείου εὑρεθέντος ἐν Μεγάροις.

οὐρανοῦ καὶ περιέχοντα δῆθεν τὴν προστατευτικὴν ἐκείνην θείαν δύναμιν, δι' ἧς αἱ κατέχουσαι ταῦτα πόλεις καθίσταντο ἀπαραβίαστοι. Σὺν τῇ προόδῳ ὅμως τῆς γλυπτικῆς τέχνης τὰ φυσικὰ

Digitized by Google

ταῦτα παλλάδια ἀντικατεστάθησαν δι' ἀνθρωπομόρφων ξοάνων, ἅτινα ἦσαν προσωποποιήσεις τῆς ἐξωπλισμένης πόλεως καὶ σύμβολα τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν δυνάμεως. Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τῶν τοιούτων ξοάνων εἶναι τὰ μυκηναϊκὰ καὶ τὰ κρητικὰ παλλάδια. Κατὰ τὰς σχετικὰς παραστάσεις ἐπὶ δακτυλιολίθων καὶ ζωγραφικῶν ἔργων τῶν Μυκηνῶν, τῆς Κνωσοῦ καὶ πολλῶν νήσων, τὸ παλλάδιον τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἀνθρωπόμορφον ξοανοειδὲς τρόπαιον, φέρον χιτῶνα καὶ πέπλον καὶ ὡπλισμένον διὰ περικεφαλαίας, δόρατος καὶ ἀσπίδος. Ὁ τύπος οὗτος ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς προϊστορικὰς ἀκροπόλεις τῆς Ἑλλάδος, μεταφερθεὶς ὅμως εἰς τὸ Ἴλιον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐξειλίχθη, τῇ ἐπιδράσει τῆς ποιητικῆς φαντασίας καὶ τῶν τοπικῶν παραδόσεων, εἰς εἰδώλιον—κρᾶμα ὡπλισμένου ξοάνου καὶ τῆς Ἐργάνης Ἀθηνᾶς μὲ τὴν ἄτρακτον εἰς τὴν χεῖρα. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, τὸ ἐν Ἰλίῳ παλλάδιον, τὸ ὁποῖον ἐπροστάτευε τὴν πόλιν ἐκείνην ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀχαιῶν, ἦτο διιπετὲς (ἤτοι ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ) εἰδώλιον, ὕψους 3 πήχεων, εἶχε τοὺς πόδας ἡνωμένους, ὡς τὰ ἀρχαιότατα λατρευτικὰ ἀγάλματα, καὶ παρίστα τὴν πολιοῦχον Ἀθηνᾶν κρατοῦσαν ἐν τῇ δεξιᾷ ἀνυψωμένον τὸ δόρυ, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὴν ἄτρακτον. Χάρις εἰς τὴν προστατευτικὴν δύναμιν τοῦ παλλαδίου τούτου ἀνθίστατο τὸ Ἴλιον ἐρρωμένως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῶν Ἀχαιῶν καὶ παρέμεινεν ἀπόρθητον μέχρις ὅτου ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Διομήδους, λάθρᾳ εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἔκλεψαν αὐτό. Τὸ περὶ τῆς κλοπῆς τοῦ παλλαδίου ὑπὸ τοῦ Διομήδους θέμα πολλαχῶς παρέστησεν ἡ τέχνη. Ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει ὁ ὑπὸ τοῦ Πολυγνώτου συντεθεὶς σχετικὸς πίναξ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν σῳζομένων σχετικῶν παραστάσεων πολλαὶ εἶναι ἐρυθρόμορφοι ἀγγειογραφίαι. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν ἔργων τὸ καλύτερον εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ Διομήδους κρατοῦντος τὸ παλλάδιον, ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου. Ἐξέλιξις τοῦ τρωϊκοῦ παλλαδίου θεωρεῖται ὁ ἀρχαϊκὸς τύπος αὐτοῦ. Κατὰ πολλὰ σῳζόμενα μνημεῖα καὶ παραστάσεις, ἡ θεὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, παρίσταται ὀρθία ἐπὶ βάσεως ἢ στήλης ἢ ἐπὶ λίαν ὑψηλοῦ κίονος μὲ τὰς κνήμας συνεσφιγμένας ἐν δωρικῷ ἢ ἰωνικῷ χιτῶνι καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν φέρουσαν κορινθιακὸν κράνος ἢ πόλον ἐν σχήματι καλάθου. Εἶχε τὸ στῆθος κεκαλυμμένον διὰ τῆς αἰγίδος καὶ ἐκράτει ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ ὑψωμένην τὴν ἀσπίδα, ἐνῷ τὰ ἄκρα τοῦ πέπλου της ἔπιπτον συμμετρικῶς ἑκατέρωθεν τῶν δύο βραχιόνων.

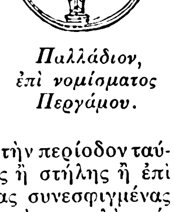

Παλλάδιον, ἐπὶ νομίσματος Περγάμου.

Παλλάδιον ἐπίσης ἐκαλεῖτο δικαστήριόν τι ἐν Ἀθήναις, ἔνθα οἱ ἐφέται ἐδίκαζον τοὺς ἀκουσίους φόνους καὶ τοὺς φόνους τῶν μετοίκων ἢ τῶν ξένων. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ τὸ *ἐπὶ Παλλαδίῳ*. Ἐν αὐτῷ ἐδίκαζον οὐ μόνον οἱ ἐφέται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡλιασταί. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ἐπωνυμία τοῦ δικαστηρίου τούτου προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐδικάσθη ὁ Δημοφῶν, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀργείων, διότι ὁ Ἀθηναῖος οὗτος ἥρπασε τὸ εἴδωλον παλλάδιον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Διομήδους, ὅτε οὗτος μετὰ τῶν συντρόφων του Ἀργείων προσωρμίσθη εἰς Φάληρον τῆς Ἀττικῆς. Β. Δ. Θ.

Παλλάδιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀμβροσίας τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1918) 348.

παλλάδιον (τὸ) (Palladium) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ λευκοχρύσου (σύμβολον Pd). Εἶναι σῶμα δίμορφον, ὅπως καὶ ὁ λευκόχρυσος, κρυσταλλούμενον εἰς τὸ κυβικὸν καὶ τὸ τριγωνικὸν σύστημα. Ἔχει χρῶμα χαλυβδότεφρον, σκληρότητα $4\,^1/_2$—5, εἰδικὸν βάρος 11,3—11,8, περιέχει δὲ ἐν μέρει καὶ λευκόχρυσον καὶ ἰρίδιον καὶ ἀπαντᾷ ἐντὸς προσχωμάτων εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὰ Οὐράλια καὶ ἀλλαχοῦ μαζὶ μὲ λευκόχρυσον καὶ παλλαδιοῦχον χρυσόν. Γ. Β.

—*[Χημ.]* Τὸ *παλλάδιον* διαλύεται εὐκόλως εἰς νιτρικὸν ὀξὺ καὶ βασιλικὸν ὕδωρ. Ἡ μᾶλλον χαρακτηριστικὴ αὐτοῦ ἰδιότης εἶναι νὰ ἀπορροφῇ ἀπλήστως ὑδρογόνον, ἰδίως ὅταν θερμανθῇ (εἰς 100° ἀπορροφεῖ τὸ μέγιστον) καὶ εὑρίσκεται ἐν λεπτοτάτῳ καταμερισμῷ. Τὸ κολλοειδὲς παλλάδιον ἀπορροφεῖ ὑδρογόνον μέχρι τοῦ 2.500ίου ὄγκου. Τοιοῦτον κολλοειδὲς παλλάδιον λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς δι' ὑδραζίνης διαλύματος παλλαδίου ἐν λευκώματι. Τὸ τοιουτοτρόπως ἀπορροφημένον ὑδρογόνον εὑρίσκεται ἐν μέρει χημικῶς ἡνωμένον ὡς Pd_2H καὶ ἐν μέρει διαλελυμένον ἐντὸς τοῦ μετάλλου, ἔχει δὲ ἐντόνους ἀναγωγικὰς ἰδιότητας ὡς ὑδρογόνον ἐν καταστάσει γενέσεως. Ἡ σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν ἑνώσεων τοῦ παλλαδίου εἶναι τὸ *χλωρίδιον* αὐτοῦ, λαμβανόμενον δι' ἐξατμίσεως μέχρι ξηροῦ διαλύματος παλλαδίου εἰς βασιλικὸν ὕδωρ. Ἔχει τὸν τύπον $PdCl_2+2H_2O$ καὶ ἀποτελεῖ σκοτεινερύθρους κρυστάλλους. Τὸ διάλυμα τοῦ ἅλατος αὐτοῦ ἀπορροφεῖ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ἀναγόμενον ὑπὸ τούτου συγχρόνως πρὸς μεταλλικὸν μέλαν παλλάδιον καὶ διὰ τοῦτο χρησιμεύει πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ προσδιορισμὸν τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Σ. Γ.

— *[Μεταλλ.]* Τὸ *παλλάδιον* ἀνεκαλύφθη τῷ 1803 ὑπὸ τοῦ Wollaston ἐντὸς μεταλλευμάτων αὐτοφυοῦς λευκοχρύσου τοῦ Choco τῆς Κολομβίας, περιεχόντων 0,5 % παλλάδιον. Ὠνομάσθη οὕτω εἰς τιμὴν τοῦ πλανήτου Παλλάς, ἀνακαλυφθέντος τῷ 1802. Αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ Berzelius. Τὸ παλλάδιον εὑρίσκεται εἰς πάντα τὰ μεταλλεύματα τοῦ λευκοχρύσου καὶ εἰς αὐτοφυᾶ κατάστασιν καὶ ἡνωμένον μετὰ τοῦ χρυσοῦ εἰς ἄμμους χρυσοφόρους τῆς Βραζιλίας, ὡς ὀρυκτὸν χρυσοῦ ὑπολεύκου τοῦ «ouro podre» (χρυσὸς σεσηπὼς) περιέχοντος 10 % παλλαδίου, 86 % χρυσοῦ καὶ 4 % ἀργύρου. Ἕτερον κρᾶμα περιέχει 25 % παλλαδίου. Μεταξὺ τῶν κοιτασμάτων τῆς Βραζιλίας τὸ τῆς Κανδόνγα εἰς τὴν πολιτείαν Μίνας Γεράες ὀφείλεται εἰς μεταμορφισμόν, προερχόμενον ἐξ εἰσχωρήσεως γρανιτικῆς ἐντὸς ἀσβεστολίθου. Εἰς τὸ Βατοὺμ ἐπίσης ἀνευρέθη παλλαδιοῦχος χρυσός. Εἰς τὰ Οὐράλια ὁ λευκόχρυσος περιέχει τὸ πολὺ 1 % παλλαδίου. Εἰς τὸ Tilkerode τοῦ Χάρτζ ἐπίσης συναντᾶται μετὰ σεληνιούχου μολύβδου, χρυσοφόρου καὶ ἀργυρούχου. Ὑπάρχουσι πολλαὶ μέθοδοι παραγωγῆς αὐτοῦ (R. Bunsen, Rœssler, T. Wilm, Cox), πᾶσαι δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ. Τὸ παλλάδιον ἀποχωρίζεται τῶν διαλυμάτων ὑπὸ μορφὴν ἀδιαλύτων ἁλάτων, ἤτοι τοῦ δικυανιούχου $Pd(CAz)_2$ καὶ ἰωδιούχου παλλαδίου Pd I, ἐν ὑγρῷ οὐδετέρῳ ἢ μέσῳ τῆς χλωριούχου παλλαδιοαμίνης $Pd\,Cl_2\,Az\,H_3$ σχεδὸν ἀδιαλύτου ἐν τῷ ὕδατι. Πρὸς παραγωγὴν τοῦ παλλαδίου, κατὰ ταῦτα, ἐκ τοῦ χλωριούχου ἁλμολοίπου, ἐξ οὗ κατεκρημνίσθη τὸ μέγιστον τοῦ λευκοχρύσου, κατακρημνίζονται διὰ τοῦ σιδήρου τὰ συνοδεύοντα αὐτὸν μέταλλα ἰρίδιον, παλλάδιον καὶ ἴχνη ροδίου καὶ ρουθενίου. Τὸ ἵζημα εἶτα διαλύεται διὰ πυκνοῦ βασιλικοῦ ὕδατος, ἐξουδετεροῦται δι' ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ προστίθεται εἰς αὐτὸ δικυανιοῦχος ὑδράργυρος $Hg(CAz)_2$, ὁπότε καταπίπτει ἵζημα ὑποκίτρινον δικυανιούχου παλλαδίου $Pd(CAz)_2$, ὅπερ πυρούμενον παρέχει μεταλλικὸν παλλάδιον σπογγῶδες. Κατ' ἄλλας μεθόδους ἐξαγωγῆς κατακρημνίζεται διὰ ψευδαργύρου.

Τὸ παλλάδιον ἔχει χρῶσιν λευκὴν ἐνδιάμεσον μεταξὺ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ λευκοχρύσου. Τὸ αὐτοφυὲς *παλλάδιον* εἶναι δίμορφον, κυβικοῦ συστήματος ἢ ἑξαγωνικοῦ, ὁπότε καλεῖται *ἀλλοπαλλάδιον*. Ἔχει σύμβολον Pd καὶ ἀτομικὸν βάρος 106,7, εἶναι δὲ τετρασθενές. Ἔχει πυκνότητα 11,97, ἥτις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς σκληρύνσεως ἣν ἔχει ὑποστῇ μεταξὺ 11,4 καὶ 12,1. Εἶναι τὸ πλέον εὔτηκτον μέταλλον τῶν συνοδευόντων τὸν λευκόχρυσον, τηκόμενον εἰς 1557°, ἐξαεροῦται εἰς φλόγα ὀξυδρικὴν μὲ πράσινον ἀτμόν. Θερμαινόμενον εἰς τὸν ἀέρα λαμβάνει χρῶσιν χαλυβοκύανον διὰ τεχνητῆς ὀξειδώσεως, ἥτις ἀπόλλυται δι' ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας ἀποσυντιθεμένου τοῦ ὀξειδίου. Τὸ σπογγῶδες παλλάδιον ἀπορροφεῖ μέχρις 600 ὄγκων ὑδρογόνου, ὡς πόλος δὲ ἠλεκτρολύσεως ὕδατος μέχρις 982 ὄγκων, ἐν λεπτῷ καταμερισμῷ ἐν αἰωρήσει ἐντὸς ὕδατος μέχρι 1200 ὄγκων, ὑπὸ κολλοειδῆ δὲ μορφὴν 3000 ὄγκους, καθισταμένου οὕτω τοῦ ὑδρογόνου δραστικωτάτου, ἐξ οὗ αἱ ἐφαρμογαὶ αὐτοῦ ὡς καταλύτου δι' ἀναγωγὰς καὶ ὑδρογονώσεις. Ἀνακριβῶς ἐπιστεύθη ὑπὸ τῶν Troost καὶ Hautefeuille ὅτι σχηματίζεται ἕνωσις μετὰ τοῦ ὑδρογόνου δι' ἀναλογίας 600 ὄγκων PdH_2.

Εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέταλλον τῆς οἰκογενείας τοῦ λευκοχρύσου, ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ ρουθενίου καὶ ροδίου τὴν ὁμάδα τῶν ὀλιγώτερον βαρέων μετάλλων τῆς οἰκογενείας ταύτης (εἰδικὸν βάρος 12 ἔναντι 21,5 ἕως 22 τῆς ὁμάδος λευκοχρύσου, ἰριδίου καὶ ὀσμίου). Εἶναι δὲ τὸ ὀλιγώτερον εὐγενὲς αὐτῶν, διότι προσβάλλεται ὀλίγον ὑπὸ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, καὶ τὸ πλέον εὔτηκτον. Αἱ χημικαὶ ἰδιότητες ὑπενθυμίζουσι τὰς τοῦ ἀργύρου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ ὁμὰς τοῦ παλλαδίου εὑρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν στήλην τῆς κατατάξεως τῶν στοιχείων κατὰ τὸ περιοδικὸν σύστημα. Τὸ νιτρικὸν ὀξὺ παρέχει ὀλίγον διαλυτὸν ἅλας $(AzO_3)_2Pd$, ἀσθενὲς δὲ βασιλικὸν ὕδωρ παρέχει ὑποχλωριοῦχον παλλάδιον $Pd\,Cl_2$, συγκεντρωμένον δὲ χλωριοῦχον παλλάδιον $Pd\,Cl_4$, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσταθές, ἀποσυντιθέμενον δι' ὕδατος ἢ θερμάνσεως εἰς ὑποχλωριοῦχον.

Τὸ παλλάδιον οὕτω σχηματίζει ἅλατα ὑποξειδίου σταθερὰ καὶ ἅλατα ὀξειδίου ἀσταθῆ, ἀναγόμενα εὐκόλως εἰς τὰ πρῶτα. Παράγονται καὶ χλωριοπαλλαδικὰ καὶ ὑποχλωριοπαλλαδικὰ ἅλατα, ὡς τὰ ὀλίγον διαλυτὰ $K_2\,Pd\,Cl_6$ καὶ $(Az\,H_4)_2\,Pd\,Cl_6$. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀμμωνίας ἐπὶ τῶν δευτέρων παράγεται παλλαδοαμίνη $Pd\,O\,Az\,H_3$ καὶ τῶν πρώτων διπαλλαδοαμίνη $Pd\,O\,(Az\,H_3)_2$. Ὑποχλωριοῦχον παλλάδιον διὰ τῆς ἀμμωνίας παρέχει ἵζημα κρυσταλλικὸν ὡραίου ροδίνου χρώματος $Pd\,Cl_2\,(Az\,H_3)_2$, ἀναδιαλυόμενον διὰ πλεονάσματος ἀμμωνίας, ἵνα δώσῃ κίτρινον ἵζημα δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Τὸ ἰωδιοῦχον παλλάδιον εἶναι λίαν ἀδιάλυτον, χρώματος βαθυκαστανοῦ, χρησιμεῦον πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἰωδίου. Εἰς ἀναλογίαν μόνον $\frac{1}{10000}$ δίδει χρῶσιν ἐρυθράν, ἐξαφανιζομένην διὰ ζέσεως, ὁπότε παράγεται γναφαλῶδες ἵζημα. Το ὑδρόθειον δίδει ἵζημα μέλαν. Τὸ θεῖον δὲν προσβάλλει τὸ παλλάδιον, διακρινόμενον οὕτω τοῦ ἀργύρου. Διὸ καὶ τὸ παλλάδιον, ὡς πλέον ἀπρόσβλητον, χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἀργύρου εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βαθμολογημένων ἀντύγων τῶν ὀργάνων ἀκριβείας ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων. Ὡσαύτως τὸ παλλάδιον χρησιμοποιεῖται ὡς καταλύτης ὑπὸ σπογγώδη μορφὴν ἢ κολλοειδῆ, εἰς δὲ τὴν ὀδοντιατρικὴν διὰ σφράγισμα ὀδόντων ὡς ἀμάλγαμα (κρᾶμα 9 μερῶν παλλαδίου καὶ 1 ἀργύρου, πλαστικόν, χρώματος λευκοῦ). Τὸ παλλάδιον εἶναι λίαν ἐλατὸν μέταλλον, διὸ καὶ λευκὸν κρᾶμα χρυσοῦ μετὰ 20 % παλλαδίου χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν χρυσοχοΐαν, καὶ μὴ ὀξειδούμενον, διὸ κρᾶμα αὐτοῦ, ἀργύρου, χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ χρησιμοποιεῖται εἰς ἕδρανα ὡρολογίων. Ἐν γένει δὲ κράματα παλλαδίου ἔχουν ἐφαρμογάς τινας εἰς ἐλατήρια καὶ κινήσεις ὡρολογίων. Τὸ κολλοειδὲς παλλάδιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ἐσωτερικῶς. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— *[Φαρμ. Χημ.]* Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιεῖται τὸ κολλοειδὲς ὑδροϋποξείδιον τοῦ *παλλαδίου*, φερόμενον ὡς διάλυμα 2.5 % ἐντὸς ὑγρᾶς παραφίνης ἢ σησαμελαίου. Τὸ σκεύασμα τοῦτο, κληθὲν λεπτυνόλη, προορίζεται κατὰ τῆς παχυσαρκίας, ἐνιέμενον ὑποδορίως εἰς τὸν λιπώδη ἱστὸν εἰς βάθος 2—3 ἑκαστ. δὶς τῆς ἑβδομάδος, ἑκάστοτε ἀνὰ 2 κ. ἑκ. Δέον νὰ λαμβάνηται πρόνοια προσεκτικῆς ἐγχύσεως τοῦ φαρμάκου, διὰ νὰ μὴ παρουσιάζωνται τοπικὰ ἐρεθιστικὰ φαινόμενα. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀνεγράφη ἐπίσης τὸ χλωριοῦχον παλλάδιον $(PdCl_2 + 2\,H_2\,O)$, μᾶζα μελανόφαιος, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη κατὰ τῆς φθίσεως, ὡς διεγερτικὸν τῆς ὀρέξεως καὶ ὡς μικροβιοκτόνον εἰς διάλυμα 0.75:25. Ἐκ τοῦ διαλύματος τούτου λαμβάνονται 5—10 σταγόνες 10 λεπτὰ πρὸ τοῦ φαγητοῦ. Κ. Γ. Μ.

Παλλάδιος. Ἕλλην ἰατροσοφιστής, ζήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὴν Ε′ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, συγγραφεὺς τῶν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς τίτλους πραγματειῶν: «Σχόλια εἰς τὸ περὶ ἀγμῶν τοῦ Ἱπποκράτους», ὧν τὸ διασωθὲν μέρος ἑλληνιστὶ καὶ ἐν μεταφράσει λατινικῇ ὑπὸ J. Santalbinus εὕρηται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Ἱπποκράτους ὑπὸ Φοεσίου (Φραγκφούρτη 1595 sect. VI, σελ. 195 καὶ ἑφ.) καὶ Chartier (Παρίσιοι 1697, τόμ. XII, σελ. 270 καὶ ἑφ.)· «Εἰς ἕκτον τῶν ἐπιδημιῶν (τοῦ Ἱπποκράτους) ὑπόμνημα», ἐκδοθὲν λατινιστὶ ὑπὸ Junius Crassus ἐν τῇ συλλογῇ Celsus Crassus (Patav. Basil. 1581, σελ. 151 καὶ ἑφ.), μέρος δὲ ταύτης ἑλληνιστὶ ἐν τῇ ρηθείσῃ ἐκδόσει ὑπὸ Chartier τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους (τόμ. IX)· «Περὶ πυρετῶν σύντομος σύνοψις», ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Chartier (Παρίσιοι 1646), εἶτα δὲ ὑπὸ J. Bernard (ἑλλ. καὶ λατιν. Λούγδ. Βατάβ. 1745) καὶ ὑπὸ J. Ideler ἑλληνιστὶ ἐν τῇ γνωστῇ συλλογῇ «Physici et med. graec. min.» (τόμ. Ι′, σελ. 107 καὶ ἑφεξ.). Τὸ ἔργον τοῦτο ὑπό τινων ἀποδίδεται τῷ Θεοφίλῳ ἢ τῷ Στεφάνῳ τῷ Ἀθηναίῳ (βλ. ἔκδ. *Δημ. Σιγούρου* «Theophili et Stephani Atheniensis de febrium differentia ex Hippocrate et Galeno», Φλωρεντ. 1862). ΑΡ. Π. Κ.

— **Παλλάδιος.** Ρωμαῖος ρήτωρ, σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Συμμάχου, ἀναφερόμενος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ἔργου του γνωστὸς εἶναι ὁ εἰς ἀρχιλοχείους στίχους καὶ μικρᾶς ἀξίας «Ὀρφεύς». —Π.

— **Παλλάδιος.** Συγγραφεὺς τῆς ἁγιογραφίας τῶν μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν καὶ τῶν ἐκ τοῦ μοναχικοῦ βίου προελθόντων, γεννηθεὶς περὶ τὸ 368 ἐν Γαλατίᾳ. Εἰκοσαετὴς ἐπεσκέφθη τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ μοναχοὺς τῆς Νιτρίας, παρ' οἷς ἀσκηθεὶς ἀπέκτησε καὶ τὴν πρὸς τὸν Ὠριγένη καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ τάσιν. Παθούσης ἀκολούθως τῆς ὑγείας αὐτοῦ μετέβη εἰς Παλαιστίνην, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Κατὰ τὸ 400 βλέπομεν αὐτὸν ἀνυψούμενον ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Ἑλενουπόλεως, συμμετασχόντα δὲ εἰς τὴν τύχην τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς καὶ μεταβάντα εἰς Ρώμην ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ὀνωρίῳ καὶ τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ. Ἐνταῦθα ἔγραψε τὸν λαμπρὸν βίον τοῦ Χρυσοστόμου ἐν διαλόγῳ μετά τινος διακόνου Θεοδώρου, ἐπιστρέψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον. Τῷ 431 βλέπομεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Γαλατίᾳ Ἀσπάνης. Ἐκτὸς τοῦ βίου τοῦ Χρυσοστόμου ὁ Παλλάδιος ἔγραψε καὶ τὸ «Λαυσαϊκόν», ἤτοι ἱστορίαν τοῦ βίου Αἰγυπτίων καὶ Παλαιστινείων μοναχῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδίων παρατηρήσεων καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸν παρακοιμώμενον Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Λαῦσον. Ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παλλαδίου σῴ-

Digitized by Google

ζονται καὶ ἀποφθέγματα τῶν Πατέρων, ὡς καὶ περὶ Ἰνδῶν καὶ Βραχμάνων, ἅτινα θεωροῦνται ὑποβολιμαῖα. † Η. Φ. Β.

— **Παλλάδιος** ὁ ***Παλλαδίου***. Σοφιστὴς καὶ γραμματικὸς ἐκ Μεθώνης, ἀκμάσας ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἔγραψε, κατὰ Σουΐδαν: «Περὶ τῶν παρὰ Ρωμαίοις ἑορτῶν», «Διαλέξεις» καὶ «Λόγους διαφόρους, ὀλυμπιακόν, πανηγυρικόν, δικανικόν». Π.Ν.Π.

—**Παλλάδιος** (Palladius), ***Ρουτίλιος-Ταῦρος-Αἰμιλιανός***. Ρωμαῖος ἀγορανόμος καὶ συγγραφεὺς τοῦ Δ΄ μ.Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε «Περὶ τῶν ἀγροτικῶν πραγμάτων» (De re rustica) εἰς 14 βιβλία, ἀποτελούμενα ἐξ εἰσαγωγῆς γεωργικῆς καὶ πραγματείας περὶ ἑκάστου τῶν 12 μηνῶν. Τὸ βιβλίον του κατὰ μέγα μέρος εἶναι συμπίλημα ἐκ τῶν «Γεωπονικῶν» καὶ ἐκ τοῦ Κολουμέλλα, Γαργιλίου Μαρτιάλη, Βιτρουβίου κ. ἄ., κομψῶς καὶ ἐντέχνως συνηρμοσμένον. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Jenson ἐν τοῖς «Rei rustici scriptores» (Ἑνετία 1472), εἰς τὰς συλλογὰς τῶν Gesner (1775) καὶ Schneider (1794), ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Panckoucke (1843) καὶ ὑπὸ Schmidt (1898). Π. Ν. Π.

Παλλαδοκλῆς, ***Ἀντώνιος***. Λόγιος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ἐκ Μυτιλήνης καταγόμενος. Ἐχρημάτισε πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Δαλματίᾳ καὶ συνέθεσεν ᾠδὰς ἐν ἰαμβικῷ καὶ ἡρωϊκῷ μέτρῳ, εἰς Ἀλέξιον Ὀρλώφ, εἰς Γρηγόριον Ὀρλὼφ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν στολήν, ἐκδοθείσας ἐν Πετρουπόλει τῷ 1771. ΕΡ. Μ.

παλλαϊκός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἅπαντα τὸν λαόν, ὁ παντὸς τοῦ λαοῦ: «παλλαϊκὸς συναγερμός».

παλλαισθησία (ἡ), ἡ ***δονητικὴ αἰσθητικότης***. Καλεῖται οὕτω ἡ αἴσθησις τρομωδῶν κινήσεων ἡ λαμβάνουσα χώραν ὅταν διαπασῶν τι δονούμενον ἐφάπτεται ὀστοῦ τινος. Κατά τινας ἡ αἰσθητικότης αὕτη γίνεται αἰσθητὴ ὑπὸ πάντων τῶν ἱστῶν, δι' ὃ καὶ δὲν καλοῦσιν αὐτὴν αἰσθητικότητα ἱστῶν, ὡς πρότερον ἐκαλεῖτο, ἀλλὰ παλλαισθησίαν. Πάντως ὅμως ὑπὸ τῶν ὀστῶν εἶναι περισσότερον ἀντιληπτή. Αὕτη ἐν παθολογικῇ καταστάσει ἢ εἶναι ἠλαττωμένη, ὅτε λέγομεν ὅτι ἔχομεν *ὑποπαλλαισθησίαν*, ἢ ἐλλείπει, ὅτε ἔχομεν *παλλαναισθησίαν*, ἢ εἶναι ηὐξημένη, ὅτε ἔχομεν *ὑπερπαλλαισθησίαν*. Ἀπαντᾷ μετ' ἄλλων αἰσθητικῶν διαταραχῶν, καὶ δὴ διαταραχῶν τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς πιέσεως, ἐπὶ νωτιαίας φθίσεως, νόσου τοῦ Friedreich καὶ ἐπὶ συριγγομυελίας. Συνυπάρχει δὲ ἐπὶ ὁλικῆς ἀναισθησίας, εἰς τὰς πιέσεις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τὰς τομὰς αὐτοῦ, ἐπὶ ἀναισθησιῶν ἐγκεφαλικῶν, ἐπὶ ριζιτίδων, πολυνευριτίδων, ἐπὶ ὑστερίας καὶ κατὰ πλάκας σκληρύνσεως. Ἐπὶ βραδείας πιέσεως τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ὑπερβολικῶς, ἐνδέχεται νὰ διατηρῆται μόνη αὐτὴ ἐξ ὅλων τῶν αἰσθητικοτήτων, ἐμφανίζει δὲ ριζιτικὸν τύπον ἐπὶ ριζιτίδων καὶ παθήσεων τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Τ. Α. ΖΗΣ

παλλακεία (ἡ)· ἡ συνοίκησις μετὰ παλλακῆς, ἡ ἄνευ γάμου συμβίωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικός.

— *[Πολ. Δικ.]* Πρὸς τῷ γάμῳ ὑπῆρχε καὶ ἄλλη συμβίωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἡ *παλλακεία* (concubinatus), ἥτις εἶναι ἕνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς μειγνυομένων σαρκικῶς, μὴ συνδεομένων δὲ διὰ νομίμου γάμου. Ἡ παλλακεία φαίνεται ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου τὸ πρῶτον διὰ τῆς lex julia de adulteriis (per leges nomen assumpsit), ἐνῷ πρότερον ἐτιμωρεῖτο ὡς πορνεία, πλὴν τῆς μοναδικῆς ἀθεμίτου σχέσεως ἀγάμου μετὰ κακῆς ὑπολήψεως γυναικός, ἢ τῆς ἀπελευθέρας του, ἢ τῆς δούλης του. Ἡ παλλακεία ἐπετράπη, καὶ δὴ ἄνευ τύπου, μόνον ἐπὶ ἀγάμων ἀνδρῶν καὶ ἐφήβων γυναικῶν κακῆς ὑπολήψεως, ἐπὶ δ' ἐντίμων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ποινῆς τοῦ stuprum (πορνείας), ἔδει νὰ γίνῃ ἐπίσημος δήλωσις ἐνώπιον μαρτύρων. Συνεπήγετο δ' ἔννομά τινα ἀποτελέσματα. Οὕτω δὲν ἐπετρέπετο ὑπαρχούσης ἑτέρας· τὰ τέκνα, καλούμενα φυσικοὶ παῖδες, ἠδύναντο νὰ νομιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τοῦ πατρός, ἐκέκτηντο δὲ δικαίωμα διατροφῆς καὶ ἀπέλαυον καὶ κληρονομικῶν τινων δικαιωμάτων. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐπεδίωξε τὴν περιστολὴν τῆς παλλακείας καὶ ἀπηγόρευσεν αὐτὴν εἰς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους. Ἀλλ' ἐκ τῶν μετέπειτα αὐτοκρατόρων καὶ δὴ ὁ Θεοδόσιος Β΄ καὶ ὁ Βαλεντινιανὸς ἀπεκάλεσαν τὴν παλλακείαν νόμιμον ἕνωσιν, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀναγνωρίζει αὐτὴν ὡς θεμιτὴν συνήθειαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς νεαρᾶς 22 κεφ. κζ΄ ὥρισεν ὅτι ὁ νομίμους ἔχων κατιόντας δὲν δύναται νὰ καταλίπῃ τῇ παλλακῇ καὶ τοῖς ἐκ ταύτης τέκνοις συλλήβδην πλέον τοῦ δωδεκάτου τῆς περιουσίας αὐτοῦ, μόνῃ δὲ τῇ μητρὶ οὐχὶ πλέον τοῦ $^{1}/_{24}$. Ἡ διάταξις, ὅλως εἰδικὴ καὶ εἰς μόνα τὰ ἐκ τῆς σχέσεως τῆς παλλακείας τέκνα ἀφορῶσα, δὲν ἰσχύει σήμερον, μὴ ἀναγνωριζομένης τῆς σχέσεως ταύτης, τῶν δ' ἐπὶ ταύτης κρατούντων μὴ ἐχόντων καὶ ἐπὶ τῶν νόθων ἐφαρμογήν, ἐφ' ὧν ἄλλαι κρατοῦσι διατάξεις. Ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ κανόνος λδ΄ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τοῦ Ὁμολογητοῦ καταδικάζει τὴν παλλακείαν. Ἡ δὲ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπειλεῖ ἀφορισμὸν κατὰ τῶν παλλακευομένων.

Κατὰ τὴν «Ἐκλογὴν» (τίτλ. Β, κεφ. η΄) τῶν Ἰσαύρων Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου (740) ἡ παλλακεία ἐλογίζετο ὡς γάμος. Ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν διά τινος νεαρᾶς αὐτοῦ, βραδύτερον δὲ ἐν τῷ «Προχείρῳ», ἀπηγόρευσε τὴν παλλακείαν, εἰπὼν ὅτι μικρὸν ἢ οὐδὲν αὕτη τῆς πορνείας διαφέρει. Ἡ παλλακεία, καταργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἀπαγορεύεται καὶ σήμερον. Ὁ ἑλληνικὸς ποινικὸς νόμος ὁρίζει ἐν ἄρθρῳ 658 ὅτι οἱ πρὸς κοινὸν σκάνδαλον συνοικοῦντες ὡς σύζυγοι, μὴ ὑπάρχοντος γάμου, τιμωροῦνται διὰ κρατήσεως μέχρι δύο ἑβδομάδων ἢ διὰ προστίμου καὶ χωρίζονται ἀλλήλων. Ἐν ὑποτροπῇ δ' ὑποβάλλονται πρὸς τῇ ποινῇ καὶ εἰς ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Δ. Ι. Π.

—*[Καν. Δικ.]* Βλ. λ. *ἠθῶν* πλημμελήματα (τ. ΙΒ΄, σ. 183 γ΄).

παλλακεύομαι· ἐπὶ γυναικός, εἶμαι παλλακή, συζῶ μετ' ἀνδρὸς ἀθέσμως· || ἐπὶ ἀνδρός, ζῶ μετὰ παλλακῆς.

παλλακὴ (ἡ)· γυνὴ συζῶσα μετ' ἀνδρὸς ἄνευ νομίμου γάμου, ἄλλως *παλλακὶς - ίδος*.

παλλακισμὸς (ὁ)· ἄλλως *παλλακεία* (βλ. λ.).

Παλλακόπας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Περίφημος διῶρυξ, ἢ μᾶλλον τεχνητὸς ποταμὸς ἐν Βαβυλῶνι, σχηματιζόμενος ἐκ τοῦ Εὐφράτου, 800 περίπου στάδια πρὸς Β. τῆς Βαβυλῶνος. Ρέων ἀνατολικῶς καὶ παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ καὶ διερχόμενος διὰ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ χαλδαϊκῶν λιμνῶν (ὧν τινες ἐσχηματίσθησαν πιθανῶς ὑπ' αὐτοῦ), καὶ ἰδίως τῆς μεγίστης φυσικῆς λίμνης ἢ θαλάσσης τοῦ Νέδζεφ, ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον πρὸς Ν. τῆς νοτιωτάτης τῶν βαβυλωνιακῶν πόλεων Τερηδόνος. Ἐσχημάτιζεν οὕτως ἐκ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου δευτέραν, οὕτως εἰπεῖν, στενὴν καὶ μακρὰν Μεσοποταμίαν, διὰ δὲ τῶν πολυαρίθμων μικροτέρων διωρύγων μετέβαλλε τὴν ἔρημον ταύτην εἰς εὔφορον χώραν, ὅπου τὸ πάλαι ἔκειτο ἡ Οὒρ ἢ Χούρ, κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ ἱερὰ τῶν πρώτων Μωαμεθανῶν χαλιφῶν πόλις Κοῦφα. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας κατεσκευάσθη ὁ Παλλακόπας, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐπὶ τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ χώρᾳ, ὁ Παλλακόπας, ὡς καὶ πάντα τὰ ὑδραυλικὰ ἔργα, εἶχε παραμεληθῆ. Ὁ Στράβων (ΙΣΤ΄ 740) λέγει ὅτι: «Οἱ Πέρσαι τοὺς ἀνάπλους ἐπίτηδες κωλύειν θέλοντες, φόβῳ τῶν ἔξωθεν ἐφόδων, καταρράκτας χειροποιήτους κατεσκεύασαν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπιὼν ὅσους οἷός τε ἦν ἀνεσκεύασε, καὶ μάλιστα τοὺς ἐπὶ τὴν Ὦπιν. Ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῶν διωρύγων». Ἡ κοίτη τοῦ Παλλακόπα ἀναγνωρίζεται σήμερον εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. πρὸς Δ. τοῦ Ἀραβίου ποταμοῦ, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Δζάχρι-ζατέ*, ἤτοι ἄνυδρος ποταμός. Ἐν τούτοις ἐπὶ 8 μῆνας τοῦ ἔτους ρέει εἰς αὐτὸν βραχίων τις τοῦ Εὐφράτου. Α. Θ. Σ.

«**Παλλακωνική**». Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1925 ὑπὸ Ν. Στελλάκη καὶ ἀσχολουμένη μὲ τὰ τοπικὰ συμφέροντα τῆς Λακωνίας.

Πάλλανον (Pallanum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φρεντανῶν παρὰ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κειμένη δεξιὰ τοῦ Σάγρου ποταμοῦ (Sangro), ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἄγξανον (Lanciano) εἰς Ἱστόνιον (Vasto) ὁδοῦ. Σήμερον καλεῖται Paglieta. Α. Θ. Σ.

Παλλάντζα (Pallanza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ κλιματολογικὸς σταθμὸς τῆς Ἰταλίας. Κεῖται εἰς ὕψος 201 μ., ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς Μείζονος λίμνης, ἀπέναντι τῶν Βορρομαίων νήσων. Κάτ. 5.200. Λόγῳ τοῦ θαυμασίου κλίματος καὶ τῆς τοποθεσίας της ἀποτελεῖ κέντρον χειμερινῆς καὶ θερινῆς διαμονῆς. Γ. Ι. Β.

Παλλαντία *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ, κατὰ τὸν Βιργίλιον (Aen. VIII 51), τοῦ ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς Ἰταλίαν μετοικήσαντος ἥρωος Εὐάνδρου. Ἀπὸ ταύτης ἔλαβε τὸ ὄνομά του ὁ Παλατῖνος λόφος τῆς Ρώμης. ΚΛΨ.

Παλλαντία, ἢ ***Παλένθια*** (Pallantia ἢ Palencia) *[Γεωγρ.]*.—1) Νομὸς τῆς βορείου Ἱσπανίας, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Λεώνης καὶ κατόπιν τῆς Παλαιᾶς Καστίλλης. Ἔχει ἔκτασιν 8.434 τ. χλμ. μετὰ 197.680 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Τὸ βόρειον τμῆμα αὐτοῦ καλύπτεται ὑπὸ ὀρέων ἀνηκόντων εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Κανταβρικῶν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἀποτελεῖ ὀροπέδιον ὕψους 700 μέχρις 800 μ., μὲ κλῖμα λίαν θερμὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ λίαν ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν καὶ διωρύγων, οἱ κυριώτεροι δὲ τούτων εἶναι ὁ *Καρριόν*, ὁ *Ἀρλανθόν*, ὁ *Πισουέργκα* καὶ ὁ *Μποέντο*· ἡ κυριωτέρα τῶν διωρύγων εἶναι ἡ τῆς *Καστίλλης*, ἥτις εἶναι πλωτὴ καὶ χρησιμεύει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἄρδευσιν. Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον, παράγον ἄφθονα σιτηρά. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀκμαῖον, συνιστάμενον εἰς τὴν ἐξαγωγὴν σιτηρῶν, ἀλεύρων, μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ κτηνῶν, ἰδίως ὀνομαστῶν ἡμιόνων.

—2) Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καρριόν, παραποτάμου τοῦ Πισουέργκα καὶ ἐπὶ τῆς διώρυγος τῆς Καστίλλης. Κάτ. 18.055. Ἔχει βιομηχανίαν ὀνομαστῶν μαλλίνων εἰδῶν, ἀλευρομύλους καὶ χρωματουργεῖα. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου καὶ ἔχει ὡραίας νέας οἰκοδομὰς καὶ παλαιὰ κτήρια, μὲ ἐνδιαφέρουσαν γοτθικὴν μητρόπολιν, μέγαρον τοῦ Δὸν Σάντσο κτλ. Ἔχει ἐπίσης καὶ πύλας, καθὼς καὶ πύργους παλαιῶν τειχῶν. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη, καλουμένη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Pallantia, ὄνομα ὅπερ σήμερον μετεβλήθη εἰς Palencia. Μ. Δ. Β.

Παλλαντίδαι (οἱ) *[Γεωγρ.]*. Οἱ πεντήκοντα υἱοὶ τοῦ Πάλλαντος, ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως καὶ υἱοῦ τοῦ Πανδίονος. Οὗτοι ἀνέμενον νὰ ἄρξωσιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀττικῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτέκνου θείου των Αἰγέως. Ὅτε ὅμως ὁ Θησεύς, ἐλθὼν ἐκ Τροιζῆνος εἰς Ἀθήνας, ἀνεγνωρίσθη ὡς υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Αἰγέως, οὗτοι ἐπανεστάτησαν καὶ ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ἀποτόμων προπόδων τοῦ Βριλησοῦ (Πεντέλης) Παλλήνης, ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁ Θησεὺς προέλαβε τούτους καὶ ἐπελθὼν κατ' αὐτῶν τοὺς ἐνίκησε, ἂν καὶ ἐξεσφενδόνιζον πελωρίους βράχους κατὰ τῆς στρατιᾶς του (*Πλουτ.* Θησ. 13). Τοὺς Παλλαντίδας ἐξώρισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ὁ Θησεύς, συνεζεύχθη ὅμως τὴν ἀδελφήν των Ἀρικίαν ὁ υἱὸς τοῦ Θησέως Ἱππόλυτος καὶ οὕτως ἐπῆλθε συμφιλίωσις τῶν δύο συγγενικῶν οἴκων. Ἐκ τῆς μυθικῆς ταύτης μάχης πιστεύεται ὅτι ἐνεπνεύσθη τὴν γλυπτὴν παράστασιν τῆς ἀνατολικῆς ζῳφόρου τοῦ Θησείου ὁ καλλιτέχνης γλύπτης αὐτῆς. Ἡ μάχη τῶν Παλλαντιδῶν—Θησέως εἶναι ἀπήχησις τῆς δι' ἐξαναγκασμοῦ ἐπελθούσης συνενώσεως τῶν Παλληνέων μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς ἓν κράτος. ΚΛΨ.

Παλλαντίνο, ἢ ***Παλαντίνο*** (Paladino ἢ Palladino). ***Εὐσαπία***. Περίφημος Ἰταλὶς μέντιουμ (1854—1918). Ἐγεννήθη εἰς χωρίον παρὰ τὴν Νεάπολιν ἐκ πτωχῶν γονέων καὶ ἦτο ἀγράμματος. Ἐργαζομένη ὡς ὑπηρέτρια ἐν Νεαπόλει, ὑπέστη κάταγμα τοῦ κρανίου, βραδύτερον δὲ ἰσχυρὸν νευρικὸν κλονισμὸν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ δολοφονηθέντος πατρός της. Τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἐδημιούργησαν ἐν ἑαυτῇ ἰδιαιτέραν ψυχικὴν κατάστασιν, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ πολλῶν διὰ πνευματιστικὰ πειράματα. Ἡ διατυμπανισθεῖσα ἐπιτυχία τῶν πειραμάτων τούτων τὴν κατέστησε γνωστὴν εἰς εὐρύτερον κύκλον, ὁ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην καὶ τὰ πειράματα τοῦ πνευματισμοῦ Ἰταλὸς ἰατρὸς καὶ ἐγκληματολόγος Καῖσαρ Λομπρόζο ἔσπευσε νὰ τὴν μελετήσῃ καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Τὰ πρῶτα δι' αὐτῆς ἐπιστημονικὰ πειράματα ἐγένοντο ἐν Μιλάνῳ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1892 ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς Γεωργίου Φίντσι, παρουσίᾳ τοῦ Α. Ἀκσακώφ, διευθυντοῦ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Psychische Studien» τῆς Λειψίας, τοῦ Ἰωάννου Σκιαπαρέλλι, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μιλάνου, τοῦ Καρόλου Πρέλ, καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, τοῦ Ἀγγέλου Μπροφφέρο, καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας, Ἰωσὴφ Τζιακόζα, καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς εἰς τὴν ἀνωτάτην γεωπονικὴν σχολὴν τοῦ Πόρτιτσι, τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ Καρόλου Ρισὲ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Καίσαρος Λομπρόζο. Τὰ πειράματα ταῦτα, ἐπαναληφθέντα πολλάκις καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐπιστημόνων πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ ἐπαλήθευσιν τῶν εἰς αὐτὴν ἀποδιδομένων ἐκτοπλασματικῶν καὶ τηλεκινητικῶν ἰδιοτήτων, ἐδημιούργησαν ἔτι εὐρύτερον θόρυβον περὶ αὐτὴν καὶ ζωηρὰς συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἀναγνωριζόντων εἰς αὐτὴν τὰς ἰδιότητας ταύτας καὶ τῶν ἀμφισβητούντων αὐτάς. Βραδύτερον μετέβη εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἐπανέλαβε τὰ παράδοξα πνευματιστικά της πειράματα. Πολλοὶ ὅμως ἐπιστήμονες, καὶ ἰδίως οἱ Ἄγγλοι, κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τούτων ἐν Κανταβριγίᾳ τῷ 1895, δὲν ἐπείσθησαν, διακηρύξαντες ὅτι τὰ παρατηρούμενα ὑπνωτιστικὰ παρ' αὐτῇ φαινόμενα παρήγοντο δι' ἀπατηλῶν μέσων καὶ τὴν ἐθεώρησαν ὡς ἀπατεῶνα. Γ. Ι. Β.

Παλλαντῖνος ***λόφος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ ἀρχαίων λόφων τῆς Ρώμης, λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Ἀρκάδος Εὐάνδρου (βλ. λ. *Παλλάντιον*). Α. Θ. Σ.

Παλλάντιο (Palladio), ***Ἀνδρέας Παραντίζι*** (Paradisi), ὁ ἐπιλεγόμενος—. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βικεντίᾳ (1518—1580). Μετὰ τοῦ Σανσοβίνο καὶ τοῦ Σὰν Μικέλι ἀποτελεῖ τὴν τριάδα τῶν μεγάλων Ἰταλῶν ἀρχιτεκτόνων τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Συνεχίζει τὴν κλασσικὴν παράδοσιν τοῦ Μπραμάντε καὶ ἐκπροσωπεῖ πληρέστερον παντὸς ἄλλου ἀρχιτέκτονος τὴν πρὸς τὴν κλασσικὴν τέχνην ροπὴν τῆς Ἀναγεννήσεως. Παρασχὼν λίαν ἐνωρὶς ἁδρὰ δείγματα τοῦ μεγάλου του ταλάντου,

Digitized by Google

ἔτυχε θερμῆς ὑποστηρίξεως καὶ προστασίας παρὰ τοῦ ποιητοῦ Τρισσίνο, ἀφοῦ δ' ἐξεπόνησεν ἀξιόλογα σχέδια ἐν τῇ Villa Cricoli (1542), μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἀφιερώθη μετὰ πάθους εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τέχνης τῆς ἀρχαιότητος, ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς καὶ ἀναπαραστήσας, ὡς εἶχον τὸ πάλαι, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα εἰς σειρὰν πινάκων, οἵτινες παρέμειναν διάσημοι (1547). Κατὰ τοὺς ἰδίους περίπου χρόνους συνεπλήρωσε τὸ δημαρχεῖον τοῦ Οὔντινε, τοῦ ὁποίου τὴν κατασκευὴν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Φοντάνα, ἡ δὲ φήμη του ηὐξήθη τόσον, ὥστε ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης τῷ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν διαγραμμάτων τοῦ παλατίου τοῦ Campo-Marzo. Τόσον εἰς τὰ ἀρχιτεκτονήματα ταῦτα, ὅσον καὶ εἰς ἐκεῖνα, ἅτινα βραδύτερον ἐξειργάσθη ὁ Παλλάντιο, δὲν ἀκολουθεῖ ἁπλῶς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ μεγάλου του προκατόχου, τοῦ Μπραμάντε, ἀλλὰ καὶ εἰσδύει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τέχνης κατὰ τρόπον, ὥστε δικαίως νὰ λεχθῇ ὅτι «οὐδεὶς ἀρχιτέκτων εἰσέδυσε βαθύτερον αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ἀρχαίων μνημείων». Ὁ Παλλάντιο ἀπέβλεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν διάταξιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν συμμέτρων καὶ ἁρμονικῶν ἀναλογιῶν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παραμελήσῃ καὶ τὴν παρεισαγωγὴν τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου. Ὡρμᾶτο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι μόνη ἡ καθαρὰ μίμησις τῆς ἀρχαιότητος ἐπιτρέπει τὴν ἐπίτευξιν τῆς πλήρους ὡραιότητος· διὰ τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἐπὶ ὀλίγον μόνον χρονικὸν διάστημα ἠδυνήθη νὰ ἐργασθῇ ἐν Βενετίᾳ, πόλει ἔνθα ὁ ἴλιγγος τῆς ἐλευθέρας φαντασίας ἐτιμᾶτο καθ' ὑπερβολήν. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀρχιτεκτονημάτων τοῦ Παλλάντιο εὑρίσκεται ἐν Βικεντίᾳ. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τούτων τίθεται ἡ βασιλική, ἥτις περιβάλλει τὸ παλάτιον della Ragione. Αὕτη ᾠκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1549 μέχρι τοῦ 1614, συμπληρωθεῖσα τελείως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παλλάντιο. Μολονότι ἡ βενετικὴ ἐπίδρασις εἶναι προφανὴς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, δὲν λείπουν ὅμως ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ αὐστηρότης τοῦ ὕφους, αἱ διακρίνουσαι τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Παλλάντιο.

Τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅπερ πιστότερον ἐκφράζει τὰς κυριαρχούσας ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Παλλάντιο τάσεις, εἶναι ἡ περίφημος Ροτόντα, ἣν ἤρξατο οἰκοδομῶν ὁ Παλλάντιο τῷ 1550, συνεπλήρωσε δὲ βραδύτερον ὁ Σκαμότσι. Αὕτη εἶναι ἔπαυλις κειμένη εἰς τὰ περίχωρα τῆς Βικεντίας, ἀποτελεῖται δ' ἐκ κυκλικῆς θολωτῆς αἰθούσης, εἰς ἣν ἀνοίγονται τέσσαρες πύλαι, ὧν ἔμπροσθεν κεῖνται περίστυλοι στοαί, καὶ περὶ τὴν ὁποίαν κεῖνται συμμετρικῶς διατεταγμένα διάφορα διαμερίσματα. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα τοῦ Παλλάντιο ἐν Βικεντίᾳ εἶναι: Τὸ παλάτιον Chiericati (1551—1557), ἔνθα ὁ καλλιτέχνης ἐφήρμοσε τὴν ἀληθῆ κλασσικὴν τεχνοτροπίαν, δηλαδὴ τὸν ἑλληνικὸν ρυθμόν, ὅστις τόσον σπανίως ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς Ἀναγεννήσεως, οἵτινες στρέφονται ἰδίᾳ πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν τέχνην τῆς ἀρχαιότητος· ἡ Loggia del Capitanio (1571) καὶ τὸ Ὀλυμπιακὸν θέατρον (1580), τελευταῖον ἔργον τοῦ Παλλάντιο· εἰς τὰ δύο ταῦτα ἀρχιτεκτονήματα ἀποδίδει οὗτος μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὸ διακοσμητικὸν στοιχεῖον καὶ δημιουργεῖ ἀριστουργήματα θελγούσης φαντασίας· τὸ παλάτιον Thiene (1556), καταλειφθὲν ἡμιτελές· τὰ παλάτια Porto Barbaran (1570), Biego (1552) καὶ Valmarana (1566). Μεταβὰς εἰς Φλωρεντίαν ὁ Παλλάντιο συνεπλήρωσε τὰ σχέδια τοῦ Βιτρουβίου, ἅτινα εἶχεν ἀρχίσει ὁ Δανιὴλ Μπαρμπάρο, τῷ δὲ 1559 συνεπλήρωσε τὸ δημαρχεῖον τοῦ Feltre καὶ ἐν Βενετίᾳ, βραδύτερον, ἐξειργάσθη τὸ θαυμάσιον παλάτιον Φόσκαρι. Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ᾠκοδόμησε δύο ἐξαιρέτους ναούς, τοῦ San Giorgio Maggiore καὶ τοῦ Redentore, ἐπιδείξας καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχιτεκτονικῇ τὰς αὐτὰς ἀρετὰς ταλάντου λιτοῦ, ἰσχυροῦ καὶ ἁρμονικοῦ. Ὁ Παλλάντιο διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεύς. Τῷ 1571 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τὰ δύο πρῶτα βιβλία τῆς «Περὶ ἀρχιτεκτονικῆς πραγματείας» του. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν ἕτερα δύο. Ι. Μ. Π.

Παλλάντιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς νοτίου Ἀρκαδίας (Μαιναλίας), πρὸς Δ. τῆς ἀρχαίας Τεγέας, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἀρκάδος Πάλλαντος, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος καὶ ἐγγόνου τοῦ Πελασγοῦ. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, μετῴκησε πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ συμπολιτῶν του (Παλλαντιέων), ὁ Εὔανδρος, υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος Νύμφης Θέμιδος, καὶ ἔκτισε πόλιν ὁμώνυμον τῆς πατρίδος του παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Θύβριδος ποταμοῦ, ἥτις μετωνομάσθη βραδύτερον Παλάτιον καὶ ἀπ' αὐτοῦ *Παλατῖνος* ὁ λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε κτισθῇ ἡ ἀρκαδικὴ αὕτη ἀποικία. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ταύτην ἐκτίσθη βραδύτερον ἡ Ρώμη, τὸ Παλλάντιον τῆς Ἀρκαδίας, σύμφωνα μὲ τὴν προρρηθεῖσαν παράδοσιν, ἐθεωρήθη ὑπὸ Ρωμαίων τινῶν ὡς ἡ μητρόπολις τῆς Ρώμης. Ὅτε ἐκτίσθη ἡ Μεγαλόπολις (371 π. Χ.), οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τοῦ Παλλαντίου, ὡς καὶ ἄλλων ἀρκαδικῶν πόλεων, μετῴκησαν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ Παλλάντιον μετέπεσεν εἰς ἄσημον πολίχνην τῆς Μεγαλοπολίτιδος. Ὁ Ρωμαῖος ὅμως αὐτοκράτωρ Ἀντώνιος ὁ Πίος (138—161 μ. Χ.) ἀνύψωσε τὸ Παλλάντιον, ὡς μητρόπολιν τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης, εἰς πόλιν ἐλευθέραν καὶ ἔδωκεν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀτέλειαν φόρων. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Παλλαντίου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν Καθαρῶν καλουμένων θεῶν, ἐν δὲ τῇ πόλει ναὸς τοῦ Πάλλαντος καὶ ἱερὸν τῆς Κόρης καὶ ἄγαλμα ἐκ λίθου τοῦ τε Πάλλαντος καὶ τοῦ Εὐάνδρου, ὡς καὶ ἀνδριὰς τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου. Ὅριον τῶν Παλλαντιέων πρός τε τὴν χώραν τῶν Μεγαλοπολιτῶν καὶ τὴν τῶν Τεγεατῶν ἦτο τὸ καλούμενον Χῶμα, πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ Παλλαντικὸν πεδίον καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τὸ Μανθουρικὸν (πεδιὰς τῆς Τεγέας). Ἐπὶ τῆς ἀπὸ Παλλαντίου εἰς Μαντίνειαν ὁδοῦ συνεκρούσθη τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ Μαντινέων πρὸς τὸ τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ λεγομένην μάχην (362 π. Χ.). Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Παλλαντίου κεῖνται παρὰ τὰ σημερινὰ ἀρκαδικὰ χωρία *Θάνα* καὶ *Παλλάντιον*. Τοῦ ἀρχαίου Παλλαντίου διεσώθησαν καὶ νομίσματα, ἀργυροῦν ἡμιωβόλιον τοῦ 450—400 π.Χ., φέρον ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν νεανικὴν ἀνδρός, ὄπισθεν δὲ τὰ γράμματα ΠΑΛ., καὶ χαλκᾶ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε καὶ τὸ Παλλάντιον ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν ὁμοσπονδίαν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα νομίσματα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΑΧΑΙΩΝ ΠΑΛΛΑΝΤΕΩΝ καὶ σύμβολον τὴν τρίαιναν. ΚΑΨ.

— **Παλλάντιον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 408 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Χῶμα* (τ. *Μπερμπάτι*) 559. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἐξωραϊστικὸν τοῦ χωρίου σύλλογον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεσίριον*.

Πάλλαξ· βλ. *Πάλλας*.

Πάλλας *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν Τιτάνων, υἱὸς τοῦ Κρείου καὶ τῆς Εὐρυβίας καὶ σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ Στυγὸς (κατὰ τὴν Θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν ἡ Νίκη, τὸ Κράτος, ἡ Βία καὶ ὁ Ζῆλος, οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι τοῦ Διός. Ἀπὸ τοῦ Τιτᾶνος τούτου, κατὰ τοὺς Πελληνεῖς, εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της ἡ ἀχαϊκὴ πόλις *Πελλήνη*.

—2) Εἷς τῶν Γιγάντων, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν Γιγαντομαχίαν ἐφόνευσεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἐκδείρασα κατέστησε τὸ δέρμα του *αἰγίδα* της. Ἀπὸ τούτου ὠνομάσθη διὰ τὸ κατόρθωμά της καὶ *Παλλὰς* ἡ θεά. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ παράδοσις ὅτι ὁ Πάλλας οὗτος ἦτο πατὴρ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὅτι ἡ θεὰ τὸν ἐφόνευσεν ἀποπειραθέντα νὰ βιάσῃ αὐτήν.

—3) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος καὶ ἔγγονος τοῦ Πελασγοῦ, κτίστης τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Παλλαντίου, ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης οὕτως. Ἐν ταύτῃ ὑπῆρχε καὶ ναὸς καὶ ἄγαλμα τούτου. Κατὰ τὸν Βιργίλιον ὁ Πάλλας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος Εὐάνδρου, τοῦ ἐν τῷ Παλατίνῳ λόφῳ τῆς Ρώμης κτίστου ἀρκαδικῆς ἀποικίας καὶ ἐκπολιτιστοῦ τῶν λατινικῶν φύλων. Ὁ Πάλλας οὗτος ἐξυμνεῖται ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ὡς εὐσεβὴς υἱός, θάψας τὸν πατέρα του ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου. Ὅτε ὁ Αἰνείας ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Λάτιον, ὁ Πάλλας ἐδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν του καὶ συνεπολέμησε μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Τούρνου, ὅτε καὶ ἔπεσε μαχόμενος.

—4) Υἱὸς τοῦ δευτέρου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν Κέκροπα καὶ ἀδελφὸς τοῦ Αἰγέως, Νίσου καὶ Λύκου, οἵτινες, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, ἐκστρατεύσαντες ἐκ Μεγάρων εἰς Ἀθήνας ἐξέβαλον τῆς ἀρχῆς τοὺς Μητιονίδας, οἵτινες εἶχον ἀφαιρέσει ταύτην ἀπὸ τοῦ πατρός των, καὶ διῄρεσαν τὴν Ἀττικὴν εἰς τέσσαρα μέρη, ἑκάστου τῶν ὁποίων ἦρχεν ἕκαστος αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ Αἰγέως. Τούτου υἱοὶ ἦσαν οἱ *Παλλαντίδαι*, ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Θησέως, διαδόχου τοῦ Αἰγέως.

—5) Ὁ πατὴρ τῆς Σελήνης, κατὰ τὸν ὁμηρικὸν εἰς τὸν Ἑρμῆν ὕμνον, υἱὸς τοῦ Μεγαμήδου καὶ τῆς Ἠοῦς, ἥτις καὶ *Παλλαντὶς* ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλεῖτο. ΚΑΨ.

—**Πάλλας**. Πλούσιος Ρωμαῖος, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων Κλαυδίου καὶ Νέρωνος. Ἦτο κατ' ἀρχὰς δοῦλος τῆς μητρὸς τοῦ Κλαυδίου Ἀντωνίας καὶ ἔπειτα ἀπελεύθερος τοῦ Κλαυδίου, ὅστις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Εἶχε τόσον κῦρος καὶ τόσην δύναμιν, ὥστε σύγκλητος, ἄρχοντες καὶ λαὸς ἐκολάκευον τοῦτον δουλικώτατα. Ἡ σύγκλητος ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀπόγονον τοῦ Ἀρκάδος Εὐάνδρου, ἀναγνωρίσασα οὕτως αὐτὸν μεταξὺ τῶν εὐγενεστέρων πολιτῶν τῆς Ρώμης, πολλοὶ δὲ ἰδιῶται εἶχον χρυσοῦν ἀγαλμάτιον αὐτοῦ εἰς τὰς οἰκίας των μεταξὺ τῶν ἐφεστίων θεῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μεσσαλίνας, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ἔπεισε τοῦτον νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἀγριππῖναν καὶ νὰ υἱοθετήσῃ τὸν υἱόν της Νέρωνα, παραγκωνίζων οὕτω τὸν υἱόν του Γερμανικόν. Ἐπίσης συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν του Νέρωνος ὡς αὐτοκράτορος, ὅστις, ἀντὶ εὐγνωμοσύνης, ὅτε ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν φιλόδοξον μητέρα του, ἀφήρεσεν ἀπὸ τοῦτον τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ βραδύτερον διέταξε νὰ θανατωθῇ διὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς κολοσσαίας περιουσίας του, ἥτις ἀνήρχετο εἰς 300 χιλιάδας σηστερτίων, ἤτοι 75 ἑκατομμυρίων παλαιῶν δραχμῶν. Ἀδελφὸς τούτου καὶ ἀπελεύθερος ἐπίσης τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἦτο ὁ Φῆλιξ (Ἀντώνιος), ὅστις ἔπαρχος ὢν τῆς Παλαιστίνης ὑπεκίνησε τοὺς Ἰουδαίους εἰς στάσιν ἐναντίον τῆς Ρώμης, ἐκράτησε δὲ καὶ ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Καισαρείας τὸν ἀπόστολον Παῦλον. ΚΑΨ.

Πάλλας (Pallas), *Πέτρος-Σίμων*. Γερμανὸς περιηγητὴς καὶ φυσιοδίφης (1741—1811). Τῷ 1768 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Σιβηρίαν πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐξερευνήσεις. Παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ ἑπταετίαν, ἐξηρεύνησε τὸν ποταμὸν Ζάϊκ, τὰς ὄχθας τῆς Κασπίας, τὸν Καύκασον, τὴν λίμνην Βαϊκάλην κλπ. Τὰς παρατηρήσεις του ἐκ τῆς περιηγήσεως ταύτης ἐξέθεσεν εἰς τὸ ἔργον του: «Ταξίδιον εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ρωσίας» (1771—1776). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Νέαι συμβολαὶ εἰς τὴν φυσικὴν καὶ γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῆς γῆς καὶ τῶν λαῶν» (1781—1796), «Ζωογραφία τῆς ἀσιατικῆς Ρωσίας» (1811), «Περὶ τῶν ἐντόμων τῆς Ρωσίας» κ. ἄ. Θ. Κ.

Πέτρος Πάλλας.

Παλλὰς *[Μυθολ.]*. — 1) Θυγάτηρ τοῦ Τρίτωνος καὶ σύντροφος τῆς Ἀθηνᾶς (ἥτις μετὰ τὴν γέννησίν της ἀνετράφη παρὰ τῷ Τρίτωνι) κατὰ τὴν νεανικήν της ἡλικίαν. Αἱ δύο νεάνιδες ἠσκοῦντο μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ ἐγεννήθη ἀντιζηλία μεταξύ των καταλήξασα εἰς φιλονικίαν. Ἡ Παλλὰς ἠτοιμάσθη τότε νὰ πλήξῃ τὴν Ἀθηνᾶν, ἀλλ' ὁ Ζεύς, φοβηθεὶς διὰ τὴν κόρην του, προέβαλε τὴν αἰγίδα του καὶ ἡ Παλλὰς ἐξ εὐλαβείας ἀνέβλεψε πρὸς τὸν οὐρανόν. Τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπωφελήθη ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἔπληξε τὴν Παλλάδα· μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τῆς συντρόφου της ἔγινε περίλυπος καὶ κατασκευάσασα ξόανον αὐτῆς (τὸ *Παλλάδιον*) περιέβαλεν εἰς τὸ στῆθος διὰ τῆς αἰγίδος καὶ ἐφύλασσεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἕως ὅτου ἐρρίφθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὴν Τροίαν.—2) Ἐπίθετον τῆς θεᾶς *Ἀθηνᾶς*, συνεκφερόμενον πάντοτε παρ' Ὁμήρῳ μετὰ τῶν τύπων *Ἀθήνη* καὶ *Ἀθηναίη*. Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅμως ποιητὰς ἡ λέξις Παλλὰς τίθεται μόνη ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Ἀθηνᾶ. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀπεδόθη εἰς τὴν θεὰν κατά τινας μὲν ἀπὸ τῆς προρρηθείσης θυγατρὸς τοῦ Τρίτωνος Παλλάδος, φονευθείσης ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ τοῦ φονευθέντος ὑπ' αὐτῆς Γίγαντος (βλ. λ. *Πάλλας*). Ἡ λέξις παλλὰς φαίνεται ὅτι ἦτο ταυτόσημος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὴν λέξιν ρωμαλέα, παρετυμολογηθεῖσα βραδύτερον ἐκ τοῦ ρήματος πάλλειν, ἀπὸ τῆς παραστάσεως τῆς θεᾶς παλλούσης δόρυ. Ὁ ταυτισμὸς δὲ τῆς λέξεως παλλὰς μὲ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ πλασθῶσιν οἱ περὶ Παλλάδος, θυγατρὸς τοῦ Τρίτωνος (ἡ Ἀθηνᾶ ἐκαλεῖτο καὶ Τριτωνίς), καὶ Πάλλαντος, πατρὸς ἢ ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν θεότητος, μῦθοι τῆς Ἀθηνᾶς. ΚΑΨ.

— **Παλλὰς τοῦ *Velletri***. Κολοσσαῖον ἀρχαῖον ἄγαλμα τῆς Παλλάδος (Ἀθηνᾶς), ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη δι' ἀνασκαφῶν κατὰ τὸ 1797. Κοσμεῖ σήμερον τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων διασωθέντων ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν γλύπτην Κρησίλαν. Εἶναι εἰκὼν τῆς πολεμικῆς θεᾶς, ἥτις τὴν μὲν δεξιὰν ἐστήριζεν εἰς τὸ δόρυ, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει φιάλην. Τὸ σύννουν τοῦ προσώπου, τὸ ἱμάτιον (τὸ ὁποῖον φορεῖ ἐπὶ δωρικοῦ χιτῶνος), τὸ κορινθιακὸν κράνος καὶ τὸ λεπτοφυὲς ἐν γένει τῆς μορφῆς ἀπομακρύνουν τὴν Παλλάδα (Ἀθηνᾶν) ταύτην τῆς Παρθένου τοῦ Φειδίου. Τὸ ὄνομα Παλλὰς ἔφερον καὶ θνηταὶ γυναῖκες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ἡ σύζυγος Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου καὶ γυνή τις ἐκ Χαιρωνείας τῆς Βοιωτίας. ΚΑΨ.

—«**Παλλὰς**» (ἡ). Περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1870.

Παλλὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα μεγάλης λίμνης τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, τελματώδους καὶ μὲ ὕδωρ ὑφάλμυρον, κειμένης εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς ἀρχαίας Νουμιδίας, μεταξὺ δύο ἄλλων λιμνῶν, γνωστῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μὲ τὰ ὀνόματα *Λιβυκὴ* καὶ *Τριτωνίς*. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ ὄνομά της ἔλαβεν ἡ λίμνη ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Τρίτωνος Παλλάδος, φονευθείσης ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκαλεῖτο αὕτη καὶ *Παλλαντιὰς* καὶ *Παλλαντίς*. ΚΑΨ.

Digitized by Google

Ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ τοῦ *Vellctei.*

Παλλὰς *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 2. Ἀνεκαλύφθη τὴν 28ην Μαρτίου 1802 ὑπὸ τοῦ Ὄλμπερς, ἐνῷ οὗτος ἀνεζήτει ἄλλον ἀστεροειδῆ, τὴν Δήμητρα. Εἶναι εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστεροειδῶν, ὅπερ δικαιολογεῖ καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἀνακαλύψεώς του, ἔχει διάμετρον περίπου 500 χιλιομέτρων καὶ λευκαύγειαν 0,07. Ὅπως καὶ εἰς ὅλους τοὺς λαμπροὺς ἀστεροειδεῖς, ἡ λαμπρότης τῆς Παλλάδος ἐλαττοῦται ταχέως, ὅσον προχωρεῖ ἡ φάσις αὐτῆς. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς φέρει περισσοτέρας ἀνωμαλίας ἢ ἡ τῆς Σελήνης. Ἡ Παλλὰς ἀπέχει τοῦ Ἡλίου κατὰ 2,77 ἀστρονομικὰς μονάδας, διαγράφει δὲ ἐντὸς 1684 ἡμερῶν τροχιάν, ἥτις ἔχει κλίσιν 35⁰ περίπου. Σ. Π.

παλλάσκα (ἡ)˙ βλ. λ. *παλάσκα*.

Παλλατσὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ρόδου (πλάτ. 36° 03′ 00″ Β., μῆκ. 27° 47′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667 : (Rhodos island), εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου χειμάρρου, ἀναπεπταμένος πρὸς Δ. Τὸ ὁμώνυμον χωρίον (ἢ *Ἀπαλλακία*) κεῖται 3 χλμ. ΒΑ. τοῦ ὅρμου, ἔχον ἐν τῷ μέσῳ του φρούριον τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν. Σ Ε Λ.

Πάλλευκον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Κάτ. (1920) 563. Τουρκιστὶ καλεῖται *Μπαλοῦ-κιοϊ*.

Πάλλη οἶκος˙ βλ. *Πάλλη(ς)* οἶκος.

παλληκαρᾶς (ὁ)˙ δημοτ., ἀνὴρ γενναῖος, ἀπτόητος : «μᾶς κάμνει τὸν παλληκαρᾶ» ὑποκρίνεται τὸν γενναῖον˙ || εἰρωνικῶς, θρασύδειλος.

παλληκαρήσιος, —α, —ο˙ δημοτ., ὁ ἁρμόζων εἰς παλληκάρι, εἰς ἄνδρα γενναῖον : «παλληκαρήσια διαγωγή».—Ἐπίρρ. ***παλληκαρήσια*** : «τοῦ φέρθηκε παλληκαρήσια».

παλληκάρι (τό)˙ δημοτ., ἀνὴρ γενναῖος, ἀπτόητος, ριψοκίνδυνος : «'ς τὸν πόλεμο φάνηκε παλληκάρι»˙ || καθόλου, γενναῖος, ἀξιοπρεπής : «'ς τὸ γάμο τῆς ἀδελφῆς του στάθηκε παλληκάρι, τῆς ἔδωσε ὅ,τι εἶχε»˙ || ἔνοπλος πολεμιστής, ἰδίᾳ ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 : «τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη, — τοῦ Γρίβα»˙ || δηλωτικὸν ἡλικίας, νεανίας : «χαρὰ 'ς τὸ παλληκάρι ποῦ ἔγινε ὁ γυιός σου»˙ || ὁ ἄγαμος ἔτι : «παλληκάρι εἶναι ἢ παντρεμένος ;»˙ || τὸ ἄρρεν τέκνον: «ἐγέννησε παλληκάρι», «ἔχει δυὸ παλληκάρια κι' ἕνα κορίτσι».

—*[Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ λέξις *παλληκάρι* ἐσήμαινε νέον πολεμιστὴν ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὸν πεζὸν στρατόν, ἀπαντᾷ δὲ τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ἀργότερον ἀπέκτησε καὶ μεταφορικὴν ἔννοιαν σημαίνουσαν πάντα εὔθαρσῆ στρατιώτην, ἐπιδέξιον εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ λέξις ἀπαντᾷ μὲ νέαν σημασίαν. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ τουρκικὴ ἐξουσία παρεχώρησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Ἀγράφων καὶ ἄλλων πολλῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τὸ προνόμιον νὰ σχηματίσουν αὐτόχθονα πολιτοφυλακήν, διὰ νὰ μὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ καταδιώκῃ ἐπὶ τῶν ὀρέων τοὺς *κλέφτας*, σκεφθεῖσα ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ τοὺς περιβάλῃ δι' ἀξιώματος καὶ ν' ἀναθέσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου, ἐδημιουργήθησαν τὰ ἁρματολίκια. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σωμάτων τούτων φέρουν τὸ ὄνομα καπετάνιοι, οἱ δὲ στρατιῶται των ὠνομάζοντο παλληκάρια. Βαθμηδὸν δὲ ἡ ἔννοια τῆς λέξεως γενικεύεται, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν παλληκάρι καλεῖται πᾶς Ἕλλην ἢ Ἀλβανὸς ἐπαναστατῶν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ γενικῶς πᾶς ἔνοπλος πολεμιστής, ἁρματολός. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν παλληκάρια ἐκαλοῦντο μόνον οἱ φουστανελλοφόροι στρατιῶται. Β. Λ. Κ.

Παλληκάρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36°17′½ Β., μῆκ. 22°57′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Kolpos Lakonikos) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ρουφογιαλὸς καὶ Καραβούγια. Πρόσκαιρον ἀγκυροβόλιον, ὅπερ πρέπει νὰ ἐγκαταλείπεται αὐθωρεὶ ἅμα τῇ προγνώσει δυτικοῦ ἀνέμου, ἐγείροντος ἐκεῖ τάχιστα ἄγριον κλύδωνα. Σ. Ε. Λ.

παλληκαριὰ (ἡ)˙ τὸ γνώρισμα τοῦ παλληκαριοῦ, ἀνδρεία, γενναιότης: «χαρὰ 'ς τὴν παλληκαριά σου»˙ || πρᾶξις γενναία κυριολεκτικῶς ἢ εἰρωνικῶς: «ἄφησε τὶς παλληκαριὲς καὶ σὲ ξερομε».

Παλληκαριανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κακοδικίου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 55. Ε. Γ.

παλληκαριάτικο (τὸ) *[Λαογρ.]*. Τὸ ὑπὸ χήρας νυμφευομένης νέον δωρούμενον πρὸς αὐτὸν πρὸ τοῦ γάμου κατὰ κυριότητα˙ καλεῖται δὲ καὶ *ἀγρίλιον*. Ἀποτελεῖ ἰδιώνυμον θεσμὸν γενικοῦ ἐθίμου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Δὲν ἀνακαλεῖται λόγῳ ἀχαριστίας, δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν περιορισμὸν διαθέσεως τῆς περιουσίας δευτερογαμούντων καὶ μετὰ τυχὸν διάζευξιν δὲν ἐπανέρχεται εἰς τὴν σύζυγον. Ὅταν τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἀκίνητον, ἀπαιτεῖται συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον καὶ μεταγραφή. Κ. ΔΣ

παλληκαρισμὸς (ὁ)˙ ἐπίδειξις παλληκαριᾶς, ἀνδρείας.

παλληκαρίστικος, —*η*, —*ο*˙ παλληκαρήσιος.

Παλλήνη, ἢ ***Βαλλήνη*** *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Γίγαντος Ἀλκυονέως καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἀστερίας. —2) Θυγάτηρ τοῦ Σίθωνος (ἐπωνύμου ἥρωος τῆς Σιθωνίας χερσονήσου) καὶ ἐπώνυμος ἡρωῒς τῆς χερσονήσου Παλλήνης. ΚΑΨ.

Παλλήνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἐν τῇ Μεσογαίᾳ, ὑπαγόμενος εἰς τὴν Ἀντιοχίδα φυλὴν καὶ κείμενος ΒΑ. τοῦ Ὑμηττοῦ ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ Βριλησσοῦ (Πεντέλης) καὶ μιᾶς τῶν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Μαραθῶνα ἀγουσῶν ὁδῶν. Ἐπί τινος ὑψώματος τῆς μεταξὺ Βριλησσοῦ καὶ Ὑμηττοῦ κλεισωρείας ταύτης ἔκειτο ὁ περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τυραννίδος τῶν Ἀθηνῶν ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, Παλληνίδος ἐπικαλουμένης (*Ἡροδ.* I, 62) ἀπὸ τοῦ δήμου τούτου. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους γίνεται μνεία τῆς Παλλήνης, μιᾶς τῶν ἕνδεκα αὐτονόμων πόλεων τῆς Ἀττικῆς, ὡς ἀντιστάσης εἰς τὴν συνένωσιν ἁπασῶν τῶν αὐτονόμων πόλεων τῆς Ἀττικῆς εἰς ἑνιαῖον κράτος μὲ ἕδραν τὰς Ἀθήνας (ἀπήχησις τοῦ πολέμου τούτου μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Παλληναίων εἶναι ἡ παράδοσις τοῦ πολέμου τοῦ μυθικοῦ ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν Θησέως κατὰ τῶν Παλλαντιδῶν), κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν διὰ τὰς δύο ἐν αὐτῇ συγκροτηθείσας μάχας, κατὰ τὸ 541 π.Χ. καὶ κατὰ τὸ 510 π.Χ. Κατὰ τὴν πρώτην ὁ Πεισίστρατος, ὁρμηθεὶς ἐκ Μαραθῶνος, ὅπου εἶχε διαπεραιωθῆ ἐξ Εὐβοίας, ἐπέπεσεν ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀμερίμνως προγευματιζόντων, καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, ἐμερίμνησεν ὅμως νὰ χυθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον κατ' αὐτὴν αἷμα, διὰ νὰ μὴ συνδεθῇ ἡ εἰς τὴν τυραννίδα τὸ τρίτον ἀνάρρησίς του μὲ θλιβερὰς ἀναμνήσεις τῶν συμπολιτῶν του. Κατὰ τὴν δευτέραν ἡττήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τὰ στρατεύματα τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου τυράννου Ἱππίου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους καὶ τῶν ἑνωθέντων μετ' αὐτοῦ Ἀθηναίων Ἀλκμεωνιδῶν καὶ ἐχθρῶν τῶν τυράννων. Ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς δευτέρας ἡ πολιορκία τοῦ Ἱππίου ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτοῦ ν' ἀπέλθῃ εἰς ἐξορίαν μετὰ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν σύλληψιν τῶν τέκνων του. Ἡ Παλλήνη ἦτο πατρὶς τοῦ ἡρωϊκοῦ Ἀμεινίου, ὅστις πρῶτος ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον τοῦ πλοίου του εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος καὶ διεκρίθη κατ' αὐτὴν λαβὼν μετὰ τοῦ Εὐμένους τοῦ Ἀναγυρασίου βραβεῖον προσωπικῆς ἀνδρείας (*Ἡροδ.* VIII, 93). Ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας Παλλήνης κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Χαρβάτι καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Παλληνίδος Ἀθηνᾶς ὁ ναΐσκος Ἅγιος Νικόλαος, ὑπεράνω τοῦ Μεγάλου ρέματος. ΚΑΨ.

—**Παλλήνη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 443 καὶ μετὰ τῶν χωρίων *Κάντζα* καὶ *Κάτω Χαρβάτι* 597. Κεῖται παρὰ τὸν ἀρχαῖον δῆμον Παλλήνης καὶ παρὰ τὸν σιδηρόδρομον Ἀθηνῶν—Λαυρίου (σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὸ χωρίον Κάντζα). Ἔχει μεγάλην παραγωγὴν σταφυλῶν καὶ οἴνου (ἐργοστάσιον οἰνοποιίας εἰς χωρίον Κάντζα), ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Χαρβάτι*.

—**Παλλήνη, *χερσόνησος*** — *[Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικωτέρα (κοιν. *Κασσάνδρα*) τῶν τριῶν χερσονήσων, αἵτινες ἀποφύονται ἀπὸ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἀφορίζουσα ἐξ ἀνατολῶν τὸν Θερμαϊκὸν καὶ ἐκ δυσμῶν τὸν Τορωναῖον κόλπον. Συνδεομένη πρὸς τὴν ἤπειρον διὰ στενοτάτου ἰσθμοῦ, ἀπολήγει εἰς ἀκρωτήρια *Ποσείδιον* (κοιν. *Ποσείδι* ἢ *Κασσάνδρα*, ἔχον φάρον) πρὸς δυσμὰς καὶ *Καναστραῖον* (κοιν. *Παλιοῦρι*) πρὸς ΝΑ. Ἡ ἀκτή της εἶναι ὁμαλὴ μὴ σχηματιζομένων ἐν αὐτῇ ὅρμων. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἱστορ.]* Εἰς τὴν χερσόνησον ταύτην, *Φλέγραν* ἄλλοτε καλουμένην, κατὰ συμφωνίαν μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἐρετρίας (*Στρ.* C. 447), εἶχεν ἱδρύσει ἀποικίας ἡ δευτέρα τῶν πόλεων τούτων τῆς Εὐβοίας, αἵτινες εἶχον φθάσει εἰς πολλὴν εὐημερίαν (Ἄφυτις, Νεάπολις, Θέραμβος, Σκιώνη, Μένδη, Σάνη), κατὰ δὲ τὸν ἑνοῦντα ταύτην μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς ἰσθμὸν οἱ Κορίνθιοι εἶχον κτίσει τὴν Ποτίδαιαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀποστασία ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προσχωρήσει αὕτη, ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου ἡ Παλλήνη, μετὰ τὴν εἰς τὴν Μακεδονίαν μετάβασιν τοῦ Σπαρτιάτου Βρασίδα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ 423 π. Χ. προσχώρησιν τῆς Σκιώνης, ὑπῆρξεν ἓν τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου ἐμφυλίου πολέμου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ καὶ ἡ Παλλήνη καὶ αἱ δύο ἄλλαι χερσόνησοι τῆς Χαλκιδικῆς (Σιθωνία καὶ Ἀκτή) κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐνῷ ἡ λοιπὴ Χαλκιδικὴ κατείχετο ὑπὸ τῶν συμμάχων τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ Παλλήνη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασσάνδρα (Χερσόνησος τῆς Κασσάνδρας) ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου πόλεως, κτισθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ποτιδαίας. Εἰς τὴν χερσόνησον ταύτην, κατὰ τὸν Βιργίλιον, ὑπῆρχε τὸ σπήλαιον τοῦ μυθικοῦ Πρωτέως, εἰς τὸ ὁποῖον συνέλαβε τοῦτον κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς μητρός του Κυρήνης ὁ Ἀρισταῖος καὶ ἔμαθε τὴν αἰτίαν τῶν δυστυχιῶν του. ΚΑΨ.

παλληνὶς (ἡ) (Pallenis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον

Digitized by Google

χώρας. Γνωστότερον ἑλληνικὸν εἶδος εἶναι ἡ *παλληνὶς ἡ ἀκανθώδης* (Pallenis spinosa), γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *καρφόχορτο* ἢ *καρφοχόρταρο*.

Πάλ(λ)ης. Ὄνομα παλαιοῦ ἠπειρωτικοῦ οἴκου, καταγομένου ἐκ τῆς πόλεως Παραμυθίας τῆς Θεσπρωτίας. Ἡ κατ' εὐθεῖαν γενεαλογία τοῦ οἴκου ἀνέρχεται μέχρι τοῦ *Εὐσταθίου Πάλ(λ)η*, πρωτεύοντος ἐν Παραμυθίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, κυρίου τοῦ χωρίου Ἐλινοὶ (κοιν. Βέλιανοι). Τούτου ἀδελφοί, ὁ μὲν *Νικόλαος* ἐγκατέστη ἐν Ἀρκαδίᾳ τῆς Πελοποννήσου, ἀποθανὼν ἄτεκνος, ὁ δὲ *Ἰωάννης Πάλ(λ)ης* μετῴκησεν εἰς Ἰταλίαν, εἰς τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως.

Υἱὸς τοῦ Εὐσταθίου ὁ *Λάμπρος Πάλ(λ)ης* διεκρίθη κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἠπειρωτῶν ἐναντίον τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σώματος τῶν Ἠπειρωτῶν τῆς Παραμυθίας μάχεται εἰς τὴν ὀρεινὴν καὶ δυσπρόσιτον χώραν τῆς βορείου Θεσπρωτίας κατὰ τῶν ἀλβανικῶν καὶ τουρκικῶν εἰσβολῶν καὶ τραυματίζεται. Ἀλλ' ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ὑπὸ Ἀμουρὰτ τοῦ Β' κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων (1431) ἀναγκάζεται νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν κατακτητῶν Ἀλβανῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς οἰκογενείας του νὰ μετοικήσῃ εἰς Ἰωάννινα. Ἀπόγονος τούτου ἦτο ὁ *Μπαλᾶνος Πάλ(λ)ης*, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Γαλλίαν, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ διορίζεται πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Ἄρτῃ καὶ ἀποθνήσκει ἐν Παρισίοις. Τούτου ἀδελφός, πιθανῶς, εἶναι ὁ *Νικόλαος Πάλ(λ)ης*, ὅστις, εἰς ἐνετικὴν ὑπηρεσίαν, ὑπερασπίζεται ὡς ἀρχηγὸς 300 Ἠπειρωτῶν τὸ Ναύπλιον, ἔνθα φονεύεται κατὰ τὴν ἅλωσιν τούτου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1712). Ὁ υἱὸς τοῦ Μπαλάνου Πάλ(λ)η *Ἰωάννης* ἔζησεν εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐπί τινα χρόνον εἰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ *Ἀγγελικῆς Κονταξῆ* ἔσχε πέντε υἱούς: τὸν *Μπαλᾶνον Πάλ(λ)ην*, ζήσαντα ἐν Ἰωαννίνοις, τὸν *Λάμπρον Πάλ(λ)ην*, ἀποβιώσαντα τῷ 1830 ἐν Μόσχᾳ, ἀφήσαντα τέκνα, τὸν *Παναγιώτην*, ζήσαντα ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποκτήσαντα υἱὸν τὸν *Μιχαὴλ* καὶ τὴν γνωστὴν ποιήτριαν *Ἀγγελικήν*, τὸν *Νικόλαον*, ἀποθανόντα ἄτεκνον ἐν Ρωσίᾳ, καὶ τὸν *Ἀναστάσιον*, ὅστις, ἀφοῦ ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐγκατέστη εἰς Σέρρας (τούτου ἔγγονοι ὁ *Ἀγαμέμνων* καὶ ὁ *Ἀλέξανδρος*). Ἐπίσης ὁ *Ἰωάννης Πάλ(λ)ης* ἔσχε δύο θυγατέρας, τὴν *Χαϊδοπούλαν*, σύζυγον Λέοντος Μελᾶ, καὶ τὴν *Ἑλένην*, σύζυγον Κυρ. Βισαξῆ. Ἐκ τῶν ἄνω ἀδελφῶν ὁ πρωτότοκος Μπαλᾶνος ἔσχε υἱοὺς τὸν *Ἀλέξιον*, τὸν *Κωνσταντῖνον* καὶ μίαν θυγατέρα *Αἰκατερίνην*. Τὰ τέκνα ταῦτα, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπέστειλεν εἰς Κέρκυραν, ὁπόθεν οἱ δύο υἱοὶ ἀπεστάλησαν εἰς Ἰταλίαν. Ὁ Μπαλᾶνος Πάλ(λ)ης ὡς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἀγγελικὴ ἀπεβίωσαν μετ' ὀλίγον ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς νησῖδος μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου (τῶν Φιλανθρωπηνῶν). Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Μπαλάνου Πάλ(λ)η *Ἀλέξιος* καὶ *Κωνσταντῖνος*, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτῶν ἐπανῆλθον τῷ 1834 εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀθήναις, ὁ μὲν Ἀλέξιος ὡς ἰατρός, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, καταταχθεὶς ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν τότε σχηματιζόμενον στρατόν. Ὁ Ἀλέξιος ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ, τῆς Ἀθηναίας Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Καίσαρος Βιτάλη, ἀπέκτησε τέκνα τὸν *Εὐγένιον*, τὸν *Φίλιππον* καὶ δύο θυγατέρας, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἐκ τῆς συζύγου του Μαρίας, τὸν *Ἀντώνιον Πάλ(λ)ην*, ἀντιστράτηγον, καὶ τρεῖς θυγατέρας. Ὁ Εὐγένιος ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἑλένης, θυγατρὸς Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἔσχε τέκνα τὸν *Κωνσταντῖνον Πάλ(λ)ην*, ἀντιστράτηγον, καὶ τὸν *Ἀλέξιον Πάλ(λ)ην*, πρεσβευτήν. Ὁ δὲ Φίλιππος τέσσαρας θυγατέρας.

—Πάλλης *Ἀγαμέμνων*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1849 ἐν Σπάρτῃ, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Γαλλίαν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1889—1894 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς πολεμικῆς τέχνης παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, συμμετέσχεν ἀρχικῶς μὲν ὡς ἐπιτελάρχης τῆς 2ας μεραρχίας, ἀπὸ δὲ τῆς 21ης Ἀπριλίου ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ ἀρχηγείου στρατοῦ Θεσσαλίας. Εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον προσελήφθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ ἔπειτα ὑπηρέτησε συνεχῶς ὡς τοιοῦτος καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου μέχρι τοῦ 1915, ὁπότε ἀπεστρατεύθη. Κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1917—1920 κατεδιώχθη καὶ ἐφυλακίσθη, ἐκ τῶν κακουχιῶν δὲ προσεβλήθη σοβαρῶς ἡ ὑγεία του. Ἀπέθανε τῷ 1929. Συνέγραψε «Μαθήματα στρατηγικῆς» (1892).

Ν. Θ. Κ.

— Πάλ(λ)η, *Ἀγγελική*. Ἐπιφανὴς ποιήτρια καὶ συγγραφεύς, γεννηθεῖσα ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας τῇ 22 Νοεμβρίου 1798. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἐξ Ἠπείρου Παναγιώτου Πάλη, διατελέσαντος καὶ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Λιβόρνῳ ἀπὸ τοῦ 1836 (βλ. *Πάλ(λ)η οἰκογένεια*). Ἐξαιρέτου εὐφυΐας, πολυμαθείας καὶ μορφώσεως, ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικήν, ἰταλικήν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ἀγγελικὴ Πάλη.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔδειξεν ἔκτακτον ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ εἶχε τὸ χάρισμα νὰ αὐτοσχεδιάζῃ ἐκ τοῦ προχείρου ποιήματα ἐν συναναστροφαῖς, ἐπὶ θεμάτων διδομένων αὐτῇ ἐξ ἀπροόπτου ὑπὸ παρισταμένων ἐν αὐταῖς. Οὕτω λ. χ. ἐστιχούργησε ποίημα περὶ τῶν θλίψεων τῆς Σαπφοῦς. Διὰ τὰ ἐξαιρετικὰ αὐτῆς χαρίσματα ἐπεζητεῖτο ἡ συναναστροφή της ὑπὸ τῶν συγχρόνων της, ἐν οἷς καὶ ὑπὸ τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τοῦ Μαντζίνη.

Ἡ Ἀγγελικὴ Πάλη ἐφημίσθη ὡς συγγραφεὺς οὐ μόνον ποιητικῶν καὶ δραματικῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ διηγημάτων καὶ ἄλλων πεζῶν λογοτεχνημάτων. Ἔγραφε συνήθως ἐν τῇ ἰταλικῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ γαλλιστὶ ἔγραψεν ἐνίοτε ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν κρητικῶν ἀγώνων καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἀναζωπυρηθέντος τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος της ἐνθουσιασμοῦ, ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ὕμνον πρὸς τὸν Βύρωνα καὶ θρῆνον ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῶν Ψαρῶν. Τόσον τὰ ποιητικὰ ὅσον καὶ τὰ πεζὰ της ἔργα διακρίνονται διὰ τὴν ἔμπνευσιν, τὴν ζωηρὰν φαντασίαν, τὸ βαθὺ συναίσθημα καὶ τὴν μεγάλην μόρφωσίν της, ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπόθεσιν πατριωτικὴν καὶ διαδηλοῦσι τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν θερμὴν αὐτῆς ἀγάπην· ἐν αὐτοῖς ἐξιστοροῦνται καὶ ἐκθειάζονται τὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἠπειροθεσσαλίας τοῦ 1854, τῶν Σουλιωτῶν, τῶν Κρητῶν, ὡς καὶ τῶν Λομβαρδῶν κατὰ τῶν Ἰταλῶν. Ἐκ τῶν δραματικῶν της ἔργων ἐδημοσίευσεν ἐν Λιβόρνῳ τὴν ἔμμετρον τραγῳδίαν «Θυέστης» (1820), τὸ λυρικὸν δρᾶμα «Σαπφὼ» (1824), τὴν τραγῳδίαν «Ρουγιέρης» (1853). Κατέλιπε δὲ καὶ πολλὰ δράματα ἀνέκδοτα. Τῷ 1851 ἐδημοσίευσεν ἐν Τουρίνῳ τὸ «Discorso di una donna alle giovini maritate del suo paese». Ἐκ τῶν διηγημάτων της ἑλληνικῆς ὑποθέσεως εἶναι: «Ὁ Ἀλέξιος ἢ αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῶν Ψαρῶν», «Τὸ πυρποληθὲν χωρίον», «Ἀναμνήσεις τοῦ Λάμπρου», «Ἐπεισόδια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854», «Ἡ Καλλιρρόη», «Il maggiore d' Argincourt», περιστρεφόμενον εἰς ἐπεισόδιον ἠπειρωτικὸν κλπ. «Ἡ φλωρεντινὴ ἀνθολογία» ἐδημοσίευσεν ἐκτενῆ βιβλιοκρισίαν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου «Ἀλέξιος», λίαν εὐνοϊκῶς κριθέντος παρὰ τῶν κριτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δι' οὗ ἡ συγγραφεὺς συνηγόρει ἐνθέρμως ὑπὲρ τῶν διεκδικούντων τὴν ἐλευθερίαν των Ἑλλήνων. Ἄλλα ἔργα τῆς Πάλη εἶναι: ἡ «Ἰουλιέττα», ἡ «Ἐλεονώρα», ἡ «Οἰκογένεια Rocabruna», «Αἱ ἀναμνήσεις τοῦ Φρειδερίκου». Πολλὰ ξένα ἔργα μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἐξ ὧν ἐδημοσίευσε τὸ ποίημα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βύρωνος, τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, τινὰ ἐκ τῶν «Contemplations» τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, ἐκ τῆς ἀγγλικῆς, «Τὸ ἀγροτικὸν νεκροταφεῖον» τοῦ Γραίη, δύο τραγῳδίας τοῦ Σαιξπήρου (τὸν «Μάκβεθ» καὶ τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτός»).

Πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες τῆς Ἰταλίας ἐξύμνησαν τὸ ἔργον τῆς Πάλη. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Guerozzi τῇ ἀφιέρωσε τὸ μυθιστόρημα αὐτοῦ «Battaglia di Benevento», ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ὁποίου ποιεῖται λίαν εὔφημον μνείαν αὐτῆς. Τὸ τελευταῖον πρὸ τοῦ θανάτου της ᾆσμα αὐτῆς ἦτο ἐλεγεῖον διὰ τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ Ἀγγελικὴ Πάλη εἶχε συζευχθῆ τὸν Ἰταλὸν εὐπατρίδην Ἰωάννην Παῦλον Βαρθολομαῖον, ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀπεβίωσε τὴν 6ην Μαρτίου 1875 ἐν Λιβόρνῳ, ἐκδηλώσαντι διὰ γενικοῦ πένθους τὴν πρὸς αὐτὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην. Κατὰ τὴν κηδείαν της ἐξεφωνήθησαν ἐπικήδειοι λόγοι, πένθος ἐπίσημον διετάχθη καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ἐπιτροπὴ δὲ ἐκλεγεῖσα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ὅπερ ἐξέδωκε σχετικὸν ψήφισμα, ἀπηύθυνεν ἔκκλησιν πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Λιβόρνου, ὅπως οὗτος τιμήσῃ «τὴν πλέον ἔνδοξον γυναῖκα, ἣν ἔσχε τὸ Λιβόρνον, τὴν θαυμασθεῖσαν παρὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν, Ἰταλῶν καὶ ξένων, τιμήσῃ τὰς ἀρετὰς τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς ἔτι ἐπιζήλου τῆς ψυχῆς εὐγενείας». Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν προτομῆς της ἐν τῇ Λαβρονικῇ βιβλιοθήκῃ, ἡ δὲ ἐπιτροπὴ δι' ἐκκλήσεώς της, ἀπὸ 30 Μαρτίου 1875, ἀπεφάσισε τὴν συλλογὴν ἐράνων δι' ἐνέργειαν διαγωνίσματος ὑπὸ τοῦ γυναικείου ἰνστιτούτου πρὸς βράβευσιν φιλολογικοῦ ἔργου εἰς ἀνάμνησιν της καὶ ἐτοποθέτησεν ἀναμνηστικὴν πλάκα εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἐγεννήθη.

[Βλ. καὶ «Ἀγγελικὴ Πάλη Βαρθολομαίου» (ἐν «Ἐφημερίδι Κυριῶν», ἔτους 1897, ἀριθ. 508, 509, 510, 511, 512. Διαπρεπεῖς Ἑλληνίδες κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα).

Α. Ε. ΠΑΛΗΣ

— Πάλλης, *Ἀλέξανδρος*. Ἕλλην λόγιος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1851. Ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ καὶ ἐφοίτησεν ἐπὶ ἔτος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπῆλθε δεκαοκταετὴς εἰς Ἀγγλίαν, προσληφθεὶς εἰς τὸν οἶκον Ράλλη καὶ ὑπηρετήσας ἐπί τινα ἔτη ἐν Ἰνδίαις, ἀλλ' ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ παρέμεινε (Λιβερπούλη).

Τῆς ἐπιτυχοῦς ἐμπορικῆς καὶ κοινωνικῆς του δράσεως ὑπερέχει, ἀναμφισβητήτως, ἡ φιλολογικὴ —κριτική, μεταφραστικὴ καὶ πρωτότυπος. Τῷ 1885 ἐφιλοπόνησεν ἀξίαν λόγου κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους μετὰ διορθώσεων καὶ ὑπομνημάτων. Καθαρευολόγος κατ' ἀρχάς, ἐγένετο δημοτικιστής, ἰδίᾳ ἀφ' ἧς ἐξεδόθη τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη (1888), καὶ ἀνεδείχθη ὁ μετὰ τὸν Ψυχάρην σημαντικώτερος σημαιοφόρος τοῦ δημοτικιστικοῦ κινήματος. Τῷ 1889 ἐξέδωκε τὰ «Τραγουδάκια γιὰ παιδιά», τὰ ἄλλως τιτλοφορούμενα «Ταμπουρᾶς καὶ Κόπανος». Ποίησις ἀληθινή, στίχοι ρέοντες δημοτικοί, γλωσσικῶς καὶ μετρικῶς ἄρτιοι, ἐκίνησαν ἀμέσως τὴν προσοχὴν καὶ ἐπέσπασαν τὰ συγχαρητήρια τοῦ αὐστηροῦ ἐν πᾶσι Δ. Βερναρδάκη. Τῷ 1894 μετέφρασεν ἀριστοτεχνικὰ τὸν «Ἔμπορο τῆς Βενετιᾶς» τοῦ Σαίξπηρ καὶ τῷ 1906 διεσκεύασε τὸν «Κύκλωπα» τοῦ Εὐριπίδου. Ἐπίσης μετέφρασε τὸ Α' βιβλίον τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου μετὰ κριτικῶν σχολίων. Αἱ ἐργασίαι του αὗται, μετὰ τινῶν γλωσσικῶν καὶ βιβλιοκριτικῶν ἄρθρων, ὡς καὶ μεταφράσεως, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Γ. Μαρκέτην, μέρους τῆς «Κριτικῆς τοῦ ἀδόλου λογισμοῦ» τοῦ Καντίου, συνεξεδόθησαν τῷ 1915 εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Κούφια καρύδια». Ἡ κατὰ τὸ 1910 γενομένη παρ' αὐτοῦ μετάφρασις τῶν Εὐαγγελίων, συμπεσοῦσα μετ' ἄλλης, προὐκάλεσεν ἀντίδρασιν, ὑποκινηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς δημοτικῆς καὶ τῶν ἀντιφρονούντων πολιτικῶς πρὸς τὴν τότε κυβέρνησιν. Σημειωτέον ὅτι ὁ Πάλλης, ἄκρως συντηρητικός, πατριώτης καὶ φιλόθρησκος, κατεγίνεν ἰδιαιτέρως εἰς τὰ κατὰ τὴν Γραφήν, ἐκδώσας ἀγγλιστὶ κριτικὰς πραγματείας ἀναφερομένας εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἰδίως εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Τὸ κυριώτερον ὅμως ἔργον του εἶναι ἡ εἰς δεκαπεντασυλλάβους μετάφρασις τῆς «Ἰλιάδος», ἀρξαμένη τῷ 1892, περατωθεῖσα δὲ καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1904. Δευτέρα ἔκδοσις αὐτῆς, μὲ μικρὰς παραλλαγάς, ἐγένετο τῷ 1917. Τὸ ἔργον, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας, ὡς ἦτο φυσικόν, ἤγειρεν, ἀποτελεῖ ὅ,τι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπετεύχθη σημαντικώτερον ἐν τῇ προσπαθείᾳ προσπελάσεως διὰ τῆς ἀπλοελληνικῆς τῶν ἀρχαιοελληνικῶν ἀριστουργημάτων. Τὸ ἔργον ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις «Ἑταιρείας τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν», ἐκυκλοφόρησε δ' εὐρύτατα.

Τῷ 1923 ἐξέδωκε τὸν «Μπρουσόν», ταξιδιωτικὰς ἀναμνήσεις μαρτυρούσας πολλὴν σοφίαν καὶ εὐμάθειαν. Τελευταῖον αὐτοῦ φιλολογικὴν ἐνασχόλησιν ἀποτελεῖ ἡ ἔκδοσις τοῦ Σ τῆς «Ἰλιάδος» (1930) μετὰ ἑρμηνευτικῶν καὶ διορθωτικῶν σχολίων ἐν ἀγγλικῇ γλώσσῃ. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἄρθρα, μελέτας κλ. εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ κυρίως εἰς τὸν «Νουμᾶν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ψυχάρη*, Ρόδα καὶ Μῆλα τ. Δ' καὶ Ε' (1908—1909).—*Κωστῆ Παλαμᾶ*, Πρῶτα κριτικά (1913).—*D. C. Hesseling*, Histoire de la Littérature Grecque Moderne (1924).—*Μιχ. Γ. Πετρίδη*, Οἱ τωρινοί μας λογοτέχναι (1927).

Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— Πάλλης, *Ἀλέξανδρος*. Ἕλλην δημοσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1883 ἐν Βομβάῃ, υἱὸς τοῦ *Ἀλεξάνδρου Πάλλη*. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἤτον καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης φιλολογίαν καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθη ἀριστοῦχος διδάκτωρ. Διετέλεσε κατὰ πρῶτον ὑπάλληλος τῆς βρεττανικῆς διοικήσεως ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ὡς οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητής (1907—1913). Τῷ 1913, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν νέων χωρῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, προσεκλήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διωρίσθη οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητὴς Μακεδονίας, ὅπου ὑπηρέτησεν ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1919, διατελέσας ἀλληλοδιαδόχως γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων, γενικὸς οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ γενικὸς γραμματεὺς τῆς γενικῆς διοικήσεως Μακεδονίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρέτησεν εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον ὡς ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῆς μεραρχίας Ἀρχιπελάγους. Τῷ 1919 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἔργου τῆς ἐπανεγκαταστάσεως τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐκτοπισθέντων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας εἰς τὰς ἑστίας των. Παραιτηθεὶς τῷ 1920 διὰ νὰ ἐκθέσῃ ὑποψηφιότητα εἰς τὸν

Digitized by Google

νομὸν Θεσσαλονίκης καὶ ἀποτυχὼν κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἰδιώτευσε μέχρι τοῦ 1922. Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1922 ὑπέστη μετὰ τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτη δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους ἀγνώστων εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις γραφεῖα τῆς διανομῆς βοηθημάτων εἰς τοὺς ἀναπήρους πολέμου, τραυματισθεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὴν κεφαλήν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἀπεστάλη, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ ὑπουργείου Προνοίας πρὸς διοργάνωσιν τῆς περιθάλψεως καὶ μεταφορᾶς τῶν προσφύγων τοῦ Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος. Τῷ 1923 διωρίσθη μέλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας παρὰ τῇ Μικτῇ Ἐπιτροπῇ Ἀνταλλαγῆς ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, τῷ δὲ 1924 ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν διαιτησίαν περὶ κατανομῆς τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Τέλος τῷ 1925 διωρίσθη νομάρχης Κερκύρας καὶ ἀναπληρωτὴς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Ἠπείρου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1926—1930 διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ ἀποκαταστάσεως προσφύγων. Ἠσχολήθη μὲ οἰκονομικά, δημοσιονομικὰ καὶ δημογραφικὰ ζητήματα, δημοσιεύσας τὰς ἑξῆς μελέτας: «Περὶ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν καὶ ἐποικισμοῦ ἐν τῇ Βαλκανικῇ κατὰ τὰ ἔτη 1919—1920» (1920), «Στατιστικὴ μελέτη περὶ τῶν φυλετικῶν μεταναστεύσεων Μακεδονίας καὶ Θράκης κατὰ τὴν περίοδον 1912—1924» (1925), «Racial migrations in the Balkans during the years 1912—1924» (The Geographical Journal, Oct. 1925), «Les effets de la guerre sur la population de la Grèce» (dans «Effets économiques et Sociaux de la guerre en Grèce», publié par la Dotation Carnegie 1926), «The Greek Census of 1928 (Geographical Journal Jun. 1929), «Les échanges des populations dans les Balcans» (1914—1924), εἰς τὴν «Revue de l'université de Bruxelles» (Fevrier 1931). Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ πλεῖστα ἄρθρα εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικά. Μ. Δ. Β.

—**Πάλ(λ)ης, *Ἀλέξιος*.** Ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1809 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1885. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας καὶ κατόπιν ἐν Πίζῃ τῆς Ἰταλίας τὴν ἰατρικήν. Ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1834 καὶ τῷ 1837 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ πανεπιστημίῳ, διδάξας ἐν αὐτῷ ἐπὶ 44 ἔτη. Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ ἐν Τουρίνῳ ἰατρικὸν συνέδριον καὶ εἰργάσθη δραστηρίως πρὸς περιστολὴν τῆς χολέρας κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίαν τοῦ 1854. Συνέγραψε διαφόρους μελέτας, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ πολυειδῶς ὠφέλησαν τὴν πατρίδα αὐτῶν» (Ἀθῆναι 1844), «Μελέται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἠπείρου» (Ἀθῆναι 1858), «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κλίματος ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας» (Ἀθῆναι), «Περὶ τοῦ μηνιγγαίου λοιμοῦ» (Ἀθῆναι 1869) κ. ἄ.

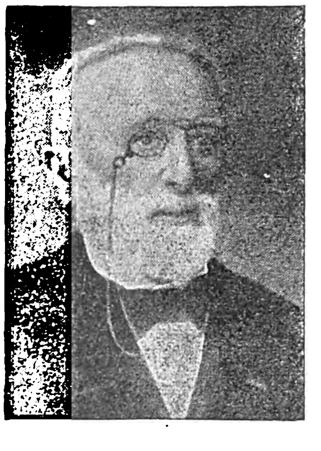
Ἀλέξιος Πάλης.

— **Πάλ(λ)ης, *Ἀλέξιος*.** Διπλωμάτης, ἔγγονος τοῦ ἰατροῦ Ἀλεξίου Πάλη, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις τὴν νομικὴν καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διετέλεσε λέκτωρ (lecteur) τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, ἣν ἠκολούθησεν εἰς πολλὰ ταξίδια εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀφρικήν. Τῷ 1896 εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν. Διετέλεσε μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποστολῆς διὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνης, μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, καὶ διελθὼν πάντας τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας προήχθη τῷ 1921 εἰς ἔκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον ὑπουργὸν α' τάξεως. Ὑπηρέτησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Καΐρῳ, Φιλιππουπόλει, Σόφιᾳ, Ρώμῃ καὶ Βιέννῃ καὶ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν.

— **Πάλ(λ)ης, *Κωνσταντῖνος*.** Στρατιωτικός, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου, ἔγγονος τοῦ ἰατροῦ Ἀλεξίου Μ. Πάλη. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1871. Ἀποφοιτήσας τῷ 1893 ἐκ τοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, μετέσχε τῶν ἐν Κρήτῃ ἐπιχειρήσεων τοῦ 1897. Τῷ 1905, ὡς ὑπολοχαγός, ἀπεσπάσθη εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίαν τοῦ πολέμου, τυχὼν πτυχίου ἐπιτελικῆς ἱκανότητος. Λοχαγὸς καὶ διοικητὴς πυροβολαρχίας τῷ 1910, ἐτοποθετήθη τῷ 1912, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον (τμῆμα ἐπιχειρήσεων), λαβὼν μέρος εἰς τοὺς πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ Βουλγαρίαν πολέμους. Τῷ 1913 ἀπεστάλη εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς μέλος τῆς ἑλληνικῆς ἀποστολῆς καὶ ὑπέγραψε τὴν νέαν ὁροθεσίαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν. Ἀπὸ τοῦ 1913 ὑπηρέτησεν εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ καὶ ἐδίδασκε ταυτοχρόνως τὴν στρατιωτικὴν ἱστορίαν εἰς τὸ τότε ἱδρυθὲν σχολεῖον τῶν λοχαγῶν. Τῷ 1917, ὡς ἀντισυνταγματάρχης, κατόπιν τῶν τότε γεγονότων, ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του, ἐξετοπίσθη ἀνὰ τὰς νήσους καὶ ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἀποστρατείας τῷ 1920 διωρίσθη εἰς Σμύρνην ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. Τῷ 1921 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1922, κατόπιν αἰτήσεώς του, ἀνεκλήθη ἐκ τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μ. Ἀσίας ἐπαναστατικὸν καθεστώς, διωρίσθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀνέλαβε τὴν ἐν λόγῳ θέσιν καὶ ἀπεστρατεύθη αὐτεπαγγέλτως. Τῷ 1927 ἐπανήχθη εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, ἀλλὰ δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐπαναφοράν του.

Παλλίας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Ἐτρουρίᾳ, χυνόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Κλάνιος (νῦν Chiana) παρὰ τὴν πόλιν τῶν ἀρχαίων Οὐολσινίων (νῦν Ὀρβιέτο). Α. Θ. Σ.

παλλιάτα (ἡ) (palliata). Ἡ ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς λατινικῆς κωμῳδίας, παρὰ Ρωμαίοις, ἔχουσα ὑπόθεσιν ἑλληνικήν, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν *τογκάταν* (togata), τῆς ὁποίας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἤθη ἦσαν ρωμαϊκά. Ἡ κωμῳδία παλλιάτα (ἱματιοφοροῦσα κωμῳδία) ὠνομάσθη οὕτω κυρίως ἐκ τοῦ ἐνδύματος τῶν δραματικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἑλληνικὸν ἱμάτιον (λατ. pallium), ἐνῷ τὰ τῆς τογκάτας ἔφερον τὴν ρωμαϊκὴν τήβεννον (toga), ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ εἴδους τηβεννοφόρος κωμῳδία. Πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Ρώμῃ τὴν ἑλληνικὴν κωμῳδίαν ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος, τῷ 240 π.Χ. Β. Λ. Κ.

Παλλίδης. Παρώνυμον τοῦ *Ἁρπάλου*, τοῦ ἀρχιταμίου τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, λογοπαικτικῶς δοθὲν εἰς αὐτὸν εἰς ἓν σατυρικὸν δρᾶμα, διδαχθὲν ἐν Σούσοις κατὰ τὸ 324 π. Χ., ἤτοι μετὰ τὴν φυγήν του μετὰ τῶν ἁρπαγέντων θησαυρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου Πύθωνος. Εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο, ὅπερ ἐπεγράφετο «Ἀγήν», ἐσκώπτετο ὁ χωλὸς Ἅρπαλος, διότι εἶχεν ἀνεγείρει μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἱερὸν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἀποθανοῦσαν σύζυγόν του Πυθιονίκην, τὴν ὁποίαν εἶχε παλλακὴν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον πρὸ τοῦ γάμου των (βλ. καὶ λ. *Ἅρπαλος*). ΚΑΨ.

πάλλικες (οἱ) *[Βυζαντ.]*. Καλοῦνται οὕτω ἐν τῷ «Στρατηγικῷ» τοῦ Μαυρικίου (τῷ γραφέντι περὶ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος) οἱ νεανίαι, τοὺς ὁποίους προσελάμβανον ὡς ὑπηρέτας οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ. Ἐν τῇ «Τακτικῇ» τοῦ Λέοντος (γραφείσῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος) ὀνομάζονται *παλλικάρια*, εἰς δὲ τὸ «Βιβλίον τακτικὸν» τοῦ Κωνσταντίνου (τὸ γραφὲν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα) λέγονται ἁπλῶς *παῖδες*.

Ἅπαντες οἱ ἀξιωματικοί, καθὼς καὶ οἱ στρατιῶται οἱ λαμβάνοντες ἀνώτερον μισθὸν ἢ οἱ καρπούμενοι μείζον καὶ μᾶλλον προσοδοφόρον στρατιωτόπιον (ὡς ἐκαλοῦντο αἱ γαῖαι τοῦ δημοσίου αἱ ἐκχωρούμεναι εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικούς), ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διατηρῶσιν ἰδίαις δαπάναις ἀνὰ ἕνα πάλλικα. Οἱ ἀπορώτεροι τῶν στρατιωτῶν διετήρουν 3—4 ὁμοῦ ἕνα τοιοῦτον πάλλικα. Οὗτοι ἦσαν ἐλεύθεροι ἢ δοῦλοι καὶ ἠκολούθουν τοὺς κυρίους των εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ἐβάδιζον μετὰ τῶν μεταγωγικῶν τοῦ τάγματος, ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν καὶ ἐξετέλουν πάσας τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰς ἀγγαρείας τοῦ στρατοπέδου (περιποίησιν τῶν κτηνῶν, συλλογὴν χόρτου κτλ.), πρὸς δὲ ἐλάμβανον μέρος καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν, δι' ὃ καὶ ἦσαν ὡπλισμένοι διὰ τόξου ἢ ἀκοντίου. Ὡς ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν βραδύτερον (δηλαδὴ μετὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα) καὶ *ζάγδαροι*, ἐκ τοῦ ἀκοντίου ὃ ἔφερον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο καὶ ζάγδα.

Παλλικὸν *στενὸν* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως Πάλλα ὀνομασία τοῦ μεταξὺ Σαρδοῦς καὶ Κύρνου πορθμοῦ κατὰ τὸ «Θαλάσσιον ὁδοιπορικὸν» (Fretum Pallicum, βλ. Itin. Marit. 404), ἥτις ὅμως λόγῳ κακῆς ἀντιγραφῆς ἐγένετο *Γαλλικὸν στενὸν* (Fret. Gallicum εἰς χειρόγρ. Πλινίου 3, 83) συνώνυμος τῷ ἑνοῦντι τὸν Βρεττανικὸν ὠκεανὸν πορθμῷ. Εἶναι ὁ ἄλλως *Τάφρος* ἢ *Κυρναῖος πόρος*, τὸ σύγχρονον στενὸν Bocche di Bonifacio. Σ. Ε. Λ.

πάλλιον (τὸ) (pallium). Παρὰ Ρωμαίοις, πᾶν τετράπλευρον ἢ ὀρθογώνιον τεμάχιον ὑφάσματος, χρησιμοποιούμενον πρὸς ποικίλας χρήσεις: ὡς παραπέτασμα, κλινοσκέπασμα, τάπης, σάβανον κ.τ.λ. || μέρος τῆς ἐνδυμασίας, εἰσαχθὲν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἱματίου.

—*[Ἀρχ.]* Τὸ *πάλλιον* εἰσήχθη ἐν Ρώμῃ μόλις κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ συρμοῦ, ἀρχικῶς δὲ ἦτο περιωρισμένη ἡ χρῆσίς του παρὰ τοῖς φιλοσόφοις, ὑποκριταῖς, παιδαγωγοῖς κ. ἄ., οἵτινες καὶ ἀπεκαλοῦντο περιφρονητικῶς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ «παλλιοφόροι Ἕλληνες» (Graeci palliati), ὡς Σκηπίων ὁ Ἀφρικανός, ὁ Ραβίριος, Οὐέρρης, κ. ἄ. Ἐν γένει ὁ ὅρος palliatus εἶχε καταντήσει συνώνυμος τοῦ τίτλου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάλιστα τοῦ ἑλληνίζοντος. Τὸ πάλλιον κατέστη τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν ἔνδυμα μόλις τὸν Α' αἰῶνα, ὅτε ἐπισήμως ὁ Τιβέριος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ ἀντὶ τῆς τηβέννου, ὑστεροῦσης τοῦ παλλίου εἰς ἁπλότητα καὶ εὐχρηστίαν. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ χρῆσίς του ἦσαν παρόμοια πρὸς τὰ τοῦ *ἱματίου* (βλ. λ.). Συνήθως τὸ πάλλιον κατεσκευάζετο ἐκ λελευκασμένου ἐρίου· ἀργότερον ἐπεκράτησαν καὶ πολυτελῆ πάλλια, σηρικά, χρυσοποίκιλτα, πολύχρωμα καὶ ἐνίοτε δι' ἐνυφάνσεως ἐξεικονίζοντα προσωπογραφίας, ὅθεν καὶ ἡ συνήθεια τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως τῶν χριστιανικῶν λειτουργικῶν στολῶν.

Ἐκκλησιαστικὸν πάλλιον.
[Κατ' ἀνάγλυφον παράστασιν τῆς Κωνσταντινείου ἀψῖδος.]

Τὸ γυναικεῖον *πάλλιον* ἢ *πάλλα* (palla), ἐπίσης ἀνάλογον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἱμάτιον, ἦτο τὸ κυρίως ἐξωτερικὸν ἔνδυμα (indumentum) τῆς Ρωμαίας δεσποίνης ἢ ἁπλοῦς γυναικεῖος μανδύας (amictus) ἢ συνεδύαζε καὶ τὰς δύο ἰδιότητας διὰ τῆς ἀναδέσεώς του κατὰ τὴν ὀσφὺν διὰ ζώνης. Εἰσήχθη καθ' οὓς χρόνους καὶ τὸ ἀνδρικὸν πάλλιον καὶ ἐκάλυπτε τὸν χιτῶνα (tunica) καὶ τὴν ποδήρη ἐσθῆτα (stola), ἀντὶ τοῦ παλαιοτέρου ρωμαϊκοῦ κρηδέμνου (rica, ricinum). Ἡ φιλαρέσκεια τῶν γυναικῶν ἐξεδηλοῦτο εἰς τὰς ἐπιμελημμένας πτυχώσεις του. Ἤδη ἐπὶ Οὐλπιανοῦ καὶ Διοκλητιανοῦ ἡ χρῆσίς του εἶχεν ἐκλείψει.

Ἑστία παλλιοφόρος.
[Κατ' ἀρχαίαν παράστασιν.]

Τὸ *παλλίολον* καὶ ἡ *πάλλουλα* (palliolum, pallula) ἦσαν βραχέα πάλλια διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἁπλαῖ καλύπτραι τῆς κεφαλῆς ἢ εἶδος σημερινῆς μαντήλας (ἢ μποχτσᾶ) καλυπτούσης τοὺς ὤμους. Διάφορα ἦσαν τὰ *ἐκκλησιαστικὰ πάλλια* (pallium sacrum, pallium contabullatum, κτλ.) οὐδόλως ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τῶν κοσμικῶν. Π. Ν. Π.

— *[Ἐκκλησ. Δίκ.]* *Πάλλιον* καλεῖται τεμάχιον ὑφάσματος πλάτους τριῶν περίπου δακτύλων ἐκ λευκοῦ ἐρίου, ἐνυφασμένον, ἔχον ἓξ μέλανας μεταξίνους σταυρούς. Τὸ πάλλιον τίθεται ἐπὶ τῶν ὤμων, οὕτως ὥστε τὸ ἓν ἄκρον νὰ καταλήγῃ ἐπὶ τοῦ στήθους, τὸ δ' ἕτερον ἐπὶ τῆς πλάτης. Συμβολίζει τὸν μετὰ τοῦ πάπα σύνδεσμον τοῦ μητροπολίτου, παρασκευάζεται δὲ οὕτω· κατὰ τὴν τῇ 21 Ἰανουαρίου ἀγομένην ἑορτὴν τῆς ἁγίας Ἀγνῆς, κατὰ τὴν ἐν τῇ ψαλτῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ᾄσιν τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ (agnus Dei) θυσιάζονται δύο λευκοὶ ἀμνοί, οἵτινες προσάγονται ὑπὸ τοῦ δεκάνου τῆς Rota τῷ πάπᾳ, διαφυλασσόμενοι εἶτα ἔν τινι γυναικείῳ μοναστηρίῳ. Τοῦ ἐρίου αὐτῶν χρῆσις γίνεται πρὸς τὴν τῶν παλλίων κατασκευήν. Τῇ προτεραίᾳ δὲ τῆς ἑορτῆς Πέτρου καὶ Παύλου τὰ οὕτω κατασκευασθέντα πάλλια κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα καθαγίασιν αὐτῶν ἀποτίθενται ἐπὶ μίαν νύκτα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Τὰ οὕτως ἁγιασθέντα πάλλια διαφυλάσσονται, ἵνα χρησιμεύσουν ὅπου δεῖ. Τὸ πάλλιον φέρεται ὑπὸ τῶν **μητροπολιτῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτῶν ἐπαρχίᾳ.**

Digitized by Google

Πάλμα τοῦ πρεσβυτέρου: 1) *Βιολάντη*. 2) *Λουκρητία*.

[Μουσεῖον τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, Βιέννη].

Ὁ μητροπολίτης ὀφείλει: α΄) Ἐντὸς τριῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ χειροτονίας ἢ μεταθέσεως μηνῶν νὰ αἰτήσηται καὶ δι᾽ ἀντιπροσώπου ἔτι παρὰ τοῦ πάπα τὴν χορήγησιν τοῦ παλλίου, διδομένου συνήθως ἐν τῷ κονσιστορίῳ ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου καρδιναλίου-διακόνου μετὰ τὴν δόσιν τοῦ ὅρκου τῆς ὑποταγῆς καὶ τὴν καταβολὴν τῶν νενομισμένων δικαιωμάτων. β) Πρὸ τῆς τοῦ παλλίου χορηγήσεως νὰ μὴ ἀσκῇ τὴν μητροπολιτικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν μηδ᾽ ἐκεῖνα τὰ ἀρχιερατικά, δι᾽ ὧν τὴν τέλεσιν ἀπαιτεῖται ἡ περιβολὴ τοῦ παλλίου. Διὸ πρὸ τῆς τούτου χορηγήσεως ἀπαγορεύται αὐτῷ νὰ ποιῆται χειροτονίας, καθιερώσεις ναῶν, παρασκευὴν τοῦ χρίσματος, ἁγιασμὸν ἡγουμένων καὶ μοναστριῶν καὶ πᾶσαν ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν. Ἐπιτρέπεται ὅμως τῷ μητροπολίτῃ νὰ ἀναθέτῃ πάντων τούτων τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ ἕτερον ἐπίσκοπον. Ἐπιτρέπεται δ᾽ ἔτι τῷ μητροπολίτῃ νὰ φέρῃ τὸ πάλλιον ἐν ἑτέρᾳ, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, ἐπισκοπῇ, ἐν ᾗ, τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου, δύναται νὰ ποιῆται τὰ εἰρημένα ἀρχιερατικὰ ἄνευ τοῦ παλλίου. Ὡς πρὸς δὲ τὰ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἀφορῶντα δίκαια, δὲν ἐπιτρέπεται τῷ μητροπολίτῃ νὰ συγκαλῇ ἐπαρχιακὴν σύνοδον, μηδὲ νὰ τελῇ ἄλλην τινὰ διοικητικὴν πρᾶξιν. Τοὐναντίον ἐπιτρέπεται τῷ μητροπολίτῃ ἡ τέλεσις παντὸς ἀρχιερατικοῦ, δι᾽ ὃ δὲν ἀπαιτεῖται τὸ πάλλιον. γ΄) Νὰ φέρῃ τὸ πάλλιον ἐν παντὶ ναῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας κατὰ τὰς ἐν τῷ Pontificale Romanum ὡρισμένας εἴκοσι καὶ τέσσαρας ἡμέρας (festa pallii) κατὰ τὰς ἐπισήμους ἀρχιερατικὰς λειτουργίας· ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ οὐδὲ τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ φέρῃ τὸ πάλλιον. δ΄) Νὰ αἰτήσηται τὴν χορήγησιν ἑτέρου παλλίου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀπολεσθέντος, ὡς καὶ ἐν περιπτώσει μεταθέσεως αὐτοῦ εἰς ἕτερον μητροπολιτικὸν θρόνον. ε΄) Νὰ μὴ δανείζῃ ἑτέρῳ τὸ πάλλιον, μηδὲ νὸ δωρῆται, μηδὲ νὰ κληροδοτῇ τὸ πάλλιον, συνταφιαζόμενον μετὰ τοῦ μητροπολίτου.

Οὔτε εἰς τιτουλαρίους πατριάρχας καὶ τιτουλαρίους μητροπολίτας, ὡς μὴ ἔχοντας ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν, χορηγεῖται πάλλιον, οὔτε εἰς ἁπλοῦς ἐπισκόπους, εἰμὴ κατ᾽ ἐξαίρεσιν, πρὸς ἔνδειξιν τιμητικῆς διακρίσεως. Ἡ τοιαύτη τιμητικὴ χορήγησις τοῦ παλλίου γίνεται εἴτε ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον, εἴτε ἄνευ χρονικοῦ περιορισμοῦ· οὐδεμίαν δ᾽ ἐπάγεται αὔξησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πρὸς ὃν τὸ πάλλιον παρέχεται.

Οἱ εἰς τὸ πάλλιον ἀφορῶντες κανόνες τοῦ νῦν ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύοντος κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου αὐτῆς εἶναι οἱ κανόνες 239 § 3 καὶ 275—279. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Παλλότι (Palloti), ***Βικέντιος*** (1795—1850). Καθολικὸς ἱεραπόστολος, ἐργασθεὶς πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν βαρβάρων λαῶν καὶ ἱδρύσας πρὸς τοῦτο τὸ ὁμώνυμον τάγμα τῶν *Παλλοτίνων* (Pallotini). Οἱ Παλλοτῖνοι κυρίως ἐργάζονται ἐν Καμεροὺν καὶ Αὐστραλίᾳ. Δ. Ι. Κ.

Παλλουριώτισσα *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Λευκωσίας ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κυθρέας. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, πάντες Ἕλληνες, ἀνέρχονται εἰς 800 περίπου. Α. Κ. Α.

πάλλω· κινῶ, σείω ὡς διὰ νὰ ρίψω: «πάλλω τὸ δόρυ,—τὴν λόγχην»· || ἐπὶ τῶν χορδῶν, κραδαίνω: «χορδὴ πάλλουσα ἢ παλλομένη»· || ἐπὶ τῆς καρδίας, κτυπῶ: «ἡ καρδιὰ πάλλει ρυθμικῶς, —ἀρρύθμως»· || φρ. «πάλλει ἡ καρδία μου» συγκινοῦμαι: «διὰ τοιαύτας ὑποθέσεις ἡ καρδία του δὲν πάλλει».

πάλμ (palm) *[Ναυτ.]*. Εἶδός τι πλοίου τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὑψίπρυμνον, ἱστοποιημένον ὡς μυοπάρων. Ὑπομιμνήσκει τὴν *βομβάρδαν* τοῦ ἑλληνικοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

Πάλμ (Palm), ***Γουσταῦος-Γουλιέλμος***. Σουηδὸς ζωγράφος (1810—1890). Ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐκαλλιέργησε τὴν παραδεδομένην τέχνην τῆς τοπιογραφίας τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἀπεικόνισε κατὰ τὸ πλεῖστον ἰταλικὰ τοπία, ἀπόψεις τῶν περιχώρων τῆς Ρώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως, εἰς ἃς ἐγκατέμειξε ποικίλον καὶ παράδοξον ὄχλον. Ἡ τεχνοτροπία του εἶναι ἀκριβὴς καὶ πλήρης συμμετρίας, ἀλλὰ στερεῖται ἐκφραστικότητος καὶ ζωῆς. Ι. Μ. Π.

— **Πάλμ** (Palm), ***Ἰωάννης-Φίλιππος***. Γερμανὸς ἐκδότης (1768—1806). Τῷ 1806, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι ἐκυκλοφόρησε φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Γερμανία ἐν ἐσχάτῃ καταπτώσει» (γραφὲν πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κονράδου Γελίν), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξύβριζε τὸν Ναπολέοντα καὶ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, παρεπέμφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς δίκην καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἐτυφεκίσθη, διὸ καὶ οἱ Γερμανοὶ τὸν ἀνεκήρυξαν πατριώτην καὶ μάρτυρα. Θ. Κ.

πάλμα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος κοινὸς τῶν ξυλουργῶν τῶν ναυπηγείων τῶν ἱστιοφόρων, σημαίνων τὸ ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἐμέτρουν τὸ πάχος τοῦ ἱστοῦ ἢ τῆς κεραίας. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι σχετικὴ μὲ τὴν *πάλμα*, μετρικὴν μονάδα ἴσην πρὸς 4 δακτύλους ἢ 77 $^{1}/_{6}$ χιλ., ταυτιζομένην δὲ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν *παλαιστὴν* τῶν ἀρχαίων. Ἡ ὀνομασία της ὑπομιμνῄσκει παραφθορὰν τῆς ἑλληνικῆς *παλάμης*. Σ. Ε. Λ.

Πάλμα (Palma) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῶν Βαλεαρίδων νήσων κειμένη ἐπὶ τῆς νήσου Μαγιόρκας. Κάτ. 78.000. Εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἀσφαλέστατος λιμὴν πρὸς τὴν Ν Δ. ἀκτὴν τῆς νήσου, καθὼς καὶ φρούριον. Εἰς τὴν Πάλμαν ὑπάρχει μεσαιωνικὴ μητρόπολις γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Ἔχει ἀρκετὰ ἐργοστάσια ὑαλουργίας καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ἡ Πάλμα ᾠκίσθη τῷ 629 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (123 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Καικιλίου Μετέλλου, τοῦ ἐπικληθέντος Βαλεαρικοῦ, ὅταν κατέλαβεν αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν Βαλεαρίδων νήσων καὶ ἀπῴκισεν αὐτὰς διὰ 3.000 Ρωμαίων, τοὺς ὁποίους ὡδήγησεν ἐξ Ἰβηρίας (*Στράβ.* III 166). Π. Π. Κ.—Α. Θ. Σ.

— **Πάλμα** (Palma ἢ La Palma) *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν νήσων τοῦ συγκροτήματος τῶν Καναρίων καὶ ἡ ἀκροτάτη ἐξ αὐτῶν. Κάτ. 42.000. Ἡ νῆσος εἶναι κατ᾽ ἐξοχὴν ἡφαιστειογενής, ἔχουσα μάλιστα καὶ κρατῆρα ἡφαιστείου γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Caldera (2.359 μ.). Π. Π. Κ.

— **Πάλμα,** ἢ ***Πάλμας*** (Palma ἢ Palmas ἢ Las Palmas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐπὶ τῆς μεγάλης Καναρίου νήσου. Κάτ. 70.000. Ἐμπόριον οἴνων καὶ καρπῶν. Π. Π. Κ.

— **Πάλμα** (Palma di Montechiaro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ πλησίον τοῦ Ἀκράγαντος. Κάτ. 11.760. Π. Π. Κ.

— **Πάλμα** (Palma) *[Γεωγρ.]*. Δαλματικὸς λιμὴν (πλάτ. 42° 48′ Β, μῆκ. 17° 20′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) τῆς νήσου Μέλεντα (ἀρχ. Μελίτη) καὶ κατὰ τὴν δυτ. ἐσχατιάν της. Σ. Ε. Λ.

— **Πάλμα** (Palmas) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας, δυτικῶς τῆς Ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντοστοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς δημοκρατίας τῆς Λιβερίας. Π. Π. Κ.

— ***Πάλμας κόλπος*** (Golfo di Palmas) *[Γεωγρ.]*. Βαθεῖα κόλπωσις τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Teulada καὶ Sperone (πλάτ. 38° 57′ Β., μῆκ. 8° 25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161a: Sardinia, southern portion) διανοιγομένη. Εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων *Σόλκοι λιμήν*. Σ. Ε. Λ.

Πάλμα (Palma), ***Θωμᾶς-Ἐστράντα***. Πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Μπαγιάμο τῆς Κούβας τῷ 1835 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1908. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν Δεκαετῆ πόλεμον (1868—1878), διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ τῷ 1876 ἀνεκηρύχθη πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν καὶ ἐφυλακίσθη μέχρι τῆς καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1895 ἦλθεν εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπως βοηθήσῃ ἐκεῖθεν τὴν δευτέραν ἐπανάστασιν τῆς Κούβας. Κατὰ τὴν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ διαμονήν του ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνεπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς Κούβας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Οὐάσιγκτον. Τῷ 1901 ὁ Πάλμα ἐξελέγη

Digitized by Google

πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῆς Κούβας, ἣν ἐκυβέρνησε μέχρι τοῦ 1906. Ε. Σ.

—**Πάλμα** (Palma), *Ἰάκωβος*, ὁ ἐπιλεγόμενος *πρεσβύτερος* (Vecchio). Ἰταλὸς ζωγράφος, ἀνήκων εἰς τὴν βενετικὴν σχολὴν (1480—1528). Εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικίαν μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Μπελλίνι. Τὰ μεγάλα του, ἐν τούτοις, πρότυπα ὑπῆρξαν ὁ Τισιανὸς καὶ ὁ Τζιορτζόνε, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε συνεχιστής, μὲ περισσοτέραν ὅμως ἠρεμίαν καὶ ὀλιγωτέραν πρωτοτυπίαν. Πρὸς τὸν Τισιανόν, τοῦ ὁποίου ἐπίσης πολλὰς ἀρετὰς κατώρθωσε νὰ προσοικειωθῇ, παραβάλλεται ἐν τῇ δεξιοτεχνίᾳ, μετὸ τῆς ὁποίας ἀπέδιδε τὰς κεφαλὰς τῶν γυναικῶν, μάλιστα δὲ τῶν παιδίων. Εἰς πλείστους τῶν πινάκων του ἔλαβεν ὡς πρότυπόν του τὴν θυγατέρα του Βιολάνταν, τὴν ὁποίαν, ὅπως παραδίδεται, μετὰ πάθους εἶχεν ἀγαπήσει ὁ Τισιανός. Περὶ τοῦ βίου τοῦ πρεσβυτέρου Πάλμα ἐλάχιστα πράγματα εἶναι γνωστά. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης του εἶναι ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἁβρότης, ἡ αὐστηρὰ μεγαλοπρέπεια ἐνίοτε, πάντοτε δὲ ἡ χάρις καὶ ἡ εὐγένεια. Ἀριστουργήματα θεωροῦνται ἡ «Ἁγία Βαρβάρα» ἐν τῷ ναῷ τῆς Santa - Maria - Formosa, ἐν Βενετίᾳ, ὁ «Μυστικὸς δεῖπνος», ἐν τῷ ναῷ τῆς Santa - Maria - Mater - Domini, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, καὶ «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων», ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς ἓν τῶν θελκτικωτέρων εἰδυλλίων, ἅτινα παρήγαγεν ἡ βενετικὴ ζωγραφική. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα του εἶναι: «Ἡ Παρθένος μετά τινων ἁγίων», «Ἡ ἁγία Βερονίκη»,

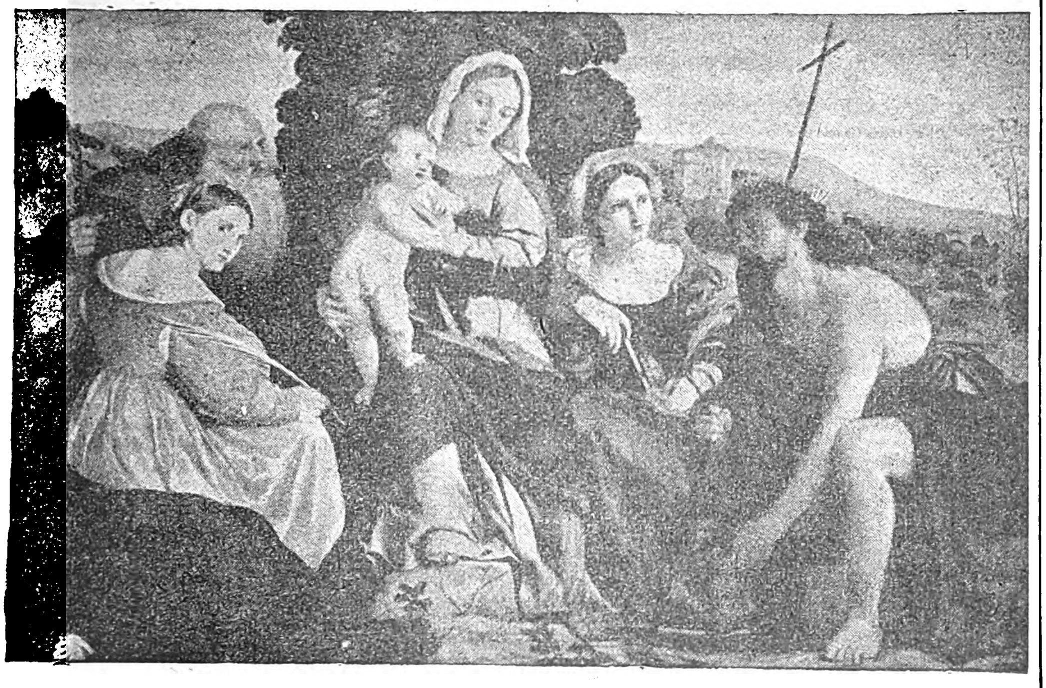

Πάλμα τοῦ πρεσβυτέρου: Ἡ Παρθένος μετὰ τῶν ἁγίων.
[Μουσεῖον τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, Βιέννη.]

«Ὁ Χριστός», «Ἡ χήρα τῆς Ναΐν» (ἐν Βενετίᾳ), «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου», «Ἡ ἐν Ἐμμαοὺς ἀνάπαυσις», «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου» (ἐν Φλωρεντίᾳ), «Αἱ τρεῖς Χάριτες» (Δρέσδη), «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» (Μιλᾶνον), «Ἡ Παρθένος» (ἐν Βενετίᾳ), ἡ «Αὐτοπροσωπογραφία» του, ἡ προσωπογραφία τοῦ Μπαγιὰρ κ. ἄ. Ι. Μ. Π.

— **Πάλμα** (Palma), ***Ἰάκωβος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *νεώτερος* (Giovane). Ἰταλὸς ζωγράφος τῆς βενετικῆς σχολῆς (1544—1628), μικρανεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Οὐρβίνου εἰς Ρώμην, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν γενέτειράν του Βενετίαν ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος Ἀλεξάνδρου Βιττόριο, ὅστις τῷ παρήγγειλε πλεῖστα ἔργα. Ἡ τέχνη του ὑπενθυμίζει μακρόθεν τὴν τοῦ Τιντορέττο καὶ τοῦ Βερονέζε, διακρίνεται δὲ κυρίως διὰ τὸν δροσερὸν καὶ διαφανῆ χρωματισμόν. Ὁ νεώτερος Πάλμα εἰργάζετο ἐν σπουδῇ, δείγματα δὲ τῆς προχειρότητος αὐτοῦ ὑπάρχουν καταφανῆ εἰς πλείστους πίνακάς του. Ἀριστούργημά του θεωρεῖται «Ὁ χαλκοῦς ὄφις», ἔργον ὡρίμου καὶ προσεκτικῆς τεχνικῆς. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι: «Ἡ Μαγδαληνὴ μετά τινων ἁγίων» (Ἅγιος Μᾶρκος Μιλάνου), «Μάρτυρες ἐκ Βρεσκίας» (Βρέσκια), «Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου» (Salò, Λίμνη Γκάρντας), «Ἐσταυρωμένος» (Μουσεῖον Παδούης), «Ὁ ἅγιος Βενέδικτος» (ναὸς Ἁγίας Ἰουστίνης, Πάδουα), «Ἡ Βενετία δεχομένη τιμὰς ἐκ μέρους τῆς Βρεσκίας, τοῦ Οὔντινε, τῆς Παδούης καὶ τῆς Βερώνης», «Ὁ δόγης Π. Τσικόνια ἱκετεύων τὸν Χριστόν», «Ἀλληγορία τῆς Ἑνώσεως τοῦ Καμπραί», «Οἱ δόγαι Λαυρέντιος καὶ Ἱερώνυμος Πριούλι παρακαλοῦντες τὸν Χριστὸν» κ.λ.π. (δουκικὸν παλάτιον Βενετίας), «Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἄρτων» (Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν Βενετίας), «Ἡ ἁγία Οὐρσούλη μετὰ δύο ἁγίων» (Μητρόπολις Ζάρας), «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος» (ναὸς Ἁγίου Φραγκίσκου Ζάρας), «Ἡ ἀνάστασις» (Ἅγιος Μᾶρκος Ρώμης), «Ἡ ἀποκαθήλωσις» (Ἐθνικὸν Μουσεῖον Παλέρμου). Ὁ νεώτερος Πάλμα κατέλιπε καὶ 27 χαλκογραφίας. Ι. Μ. Π.

— **Πάλμα** (Palma), ***Ριχάρδος***. Περουβιανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1833—1918). Διετέλεσε διευθυντὴς καὶ διοργανωτὴς τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Περοῦ, διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Περοῦ καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱσπανίας. Ἐδημοσίευσε διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς, ἐνθυμιζούσας τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Χάϊνε καὶ τοῦ Οὐγκώ. Τὸ κυριώτερον ὅμως ἔργον, ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν καὶ ἔξω τῆς χώρας του, μεταφρασθὲν εἰς πολλὰς ἀμερικανικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, εἶναι ἡ σειρὰ ὀκτὼ τόμων: «Παραδόσεις τοῦ Περοῦ», τοὺς ὁποίους ἐξέδωσεν ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1881. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην προσέθεσε τῷ 1906 ἕτερον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ τελευταῖαί μου περουβιαναὶ παραδόσεις», τῷ δὲ 1910 ἐδημοσίευσε καὶ τὸ «Συμπλήρωμα τῶν τελευταίων μου παραδόσεων». Τὸ ἔργον τοῦτο περιέχει πλῆθος ἀνεκδότων θρύλων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ κριτικῶν ἄρθρων ἀναφερομένων εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Περοῦ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Πιθάρρο μέχρι τῶν ἡμερῶν του. Τῷ 1911 ἐξεδόθησαν τὰ ποιητικά του «Ἅπαντα». Μ. Δ. Β.

Παλμαγιόλα (Palmaiola) *[Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (πλάτ. 42°52′ Β., μῆκ. 10°29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Cape Cavallo to Civita Vecchia) 2 μίλ. βορείως τῆς Ἔλβας, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ διαύλου Παλμαγιόλα. Μέγας φάρος. Σ. Ε. Λ.

Παλμανόβα (Palmanova) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ φρούριον τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Οὔντινε. Κάτ. 4.800. Τὸ φρούριον ἀνηγέρθη τῷ 1593 ὑπὸ τῶν Βενετῶν, τῷ 1848 περιῆλθε, μετὰ τρίμηνον πολιορκίαν, εἰς χεῖρας τοῦ Σβάρτζενπεργκ καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν (30 Ὀκτωβρίου 1917) καὶ κατεστράφη ἐν μέρει. Γ. Ι. Β.

Παλμαρία (Palmaria) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σπέτσιας. Κεῖται ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς Λιγυρίας καὶ ἀποτελεῖ ΝΑ. προέκτασιν τῶν ὑψωμάτων τῆς χερσονήσου Πόρτο Βένερε, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ πορθμοῦ, ἐν τῇ δυτικῇ εἰσόδῳ τοῦ κόλπου τῆς Σπέτσιας. Ἔχει περίμετρον 7 χλμ. καὶ εἶναι ἀπροσπέλαστος ἀπὸ Δ. καὶ Ν. Πρὸς Β. ὑπάρχουν ὡραῖοι λόφοι κατάφυτοι ἐξ ἀμπελώνων καὶ μορεῶν. Ἔχει λατομεῖα μέλανος μαρμάρου μετὰ πρασίνων φλεβῶν, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πόρτορ». Ἀπ' αὐτῆς ὑπάρχει φρούριον, ἀποτελοῦν τμῆμα τοῦ ὀχυρωτικοῦ συστήματος τοῦ λιμένος τῆς Σπέτσιας. Μ.Δ.Β.

—**Παλμαρία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, ἀκατοίκητος, ἐν τῇ συστάδι τῶν Ποντίων νήσων καὶ δυτικῶς τῆς νήσου Ποντίας. Ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων (Pomp. Mel. 2,121. Plin. 3,81) καὶ εἰς ἐπιγραφὰς (Corp. Inscr. Lat. 10, 677), εἶναι δὲ ἡ σύγχρονος *Παλμαρόλα* (Palmarola: πλάτ. 40°57′ Β., μῆκ. 12°51′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1733: Ponza islands) τῆς κατέναντι τοῦ κόλπου τῆς Γαέτας συστάδος Isole Pontine. Σ. Ε. Λ.

παλμάρισμα (τὸ) *[Ναυτ.]*. Παλαιὸς ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὴν ἐκλέπτυνσιν (ξεχόντρισμα) ἱστοῦ ἢ κεραίας καὶ τὴν συνεχῆ, διαρκούσης τῆς ἐργασίας ταύτης, μέτρησιν τοῦ ἐπεξεργαζομένου τεμαχίου διὰ τῆς *πάλμας* μέχρις ἐπιτεύξεως τοῦ πρέποντος πάχους. Σ. Ε. Λ.

Παλμαρόλα (Palmarola) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας ἐν Καμπανίᾳ (βλ. λ. *Παλμαρία*).

Παλμαρόλι (Palmaroli). —1) ***Γαετᾶνος***. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ λιθογράφος (1801—1853). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ, ὅπου μία λιθογραφία του, ἀντίγραφον τῆς «Μάχης τοῦ Κωνσταντίνου» τοῦ Ραφαήλου, τὸν κατέστησε διάσημον καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ προσκληθῇ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μαδρίτης, ἔνθα μετέσχεν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ βασιλικοῦ λιθογραφείου, πρὸς λιθογράφησιν τῶν κυριωτέρων ἔργων τῶν μουσείων τῆς Μαδρίτης. Ὁ Παλμαρόλι ἐξετέλεσε πλείστας λιθογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ ἔφιππος προσωπογραφία Καρόλου Ε'» τοῦ Τιτσιανοῦ, «Ἡ Παναγία κρατοῦσα εἰς τοὺς βραχίονάς της τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ της» τοῦ Βὰν Ντάϋκ, «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» τοῦ Βελάσκεθ κτλ. Ἔκαμεν ἐπίσης καὶ πολλὰς ἄλλας λιθογραφίας, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος «Ὁ καλλιτέχνης», καὶ ἐζωγράφησε τὰς προσωπογραφίας πολλῶν συγχρόνων προσωπικοτήτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ δουκὸς τοῦ Μπαυϋλέν, τοῦ Μαρότο, τοῦ Μπελλίνι καὶ τοῦ Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης τῶν Βουρβώνων. Ἡ τελευταία αὕτη προσωπογραφία θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του.—2) ***Πέτρος***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1828. Διεκρίθη κυρίως διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν τέχνην, μὲ τὴν ὁποίαν μετέφερεν ἐπὶ ὀθόνης τὰς ἐπὶ τῶν τοίχων νωπογραφίας καὶ ἐλαιογραφίας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατώρθωσε νὰ διασώσῃ τὴν «Ἀποκαθήλωσιν» τοῦ Βολτέρρα, περίφημον νωπογραφίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῶν Ὀρέων (Trinita dei Monti) τῆς Ρώμης, ἀναπαραστήσας αὐτὴν πιστῶς ἐπὶ ὀθόνης. Μετὰ τὴν πρώτην καὶ ἐπιτυχῆ ταύτην δοκιμήν, ἐξετέλεσε πολυαρίθμους ἄλλας μεταγραφάς, ὡς εἶναι «Ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου» τοῦ Ραφαήλου ἐν Δρέσδῃ, καὶ αἱ «Σίβυλλαι» τοῦ ἰδίου ἐν τῷ ναῷ τῆς Σάντα Μαρία ντέλλα Πάτσε. Μ. Δ. Β.

—**Παλμαρόλι ὔ Γκονθάλεθ** (Palmaroli y González), ***Βικέντιος***. Ἱσπανὸς ζωγράφος ἰταλικῆς καταγωγῆς (1834—1896). Ἦτο υἱὸς τοῦ Γαετάνου Παλμαρόλι καὶ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐξέθεσε τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ μουσείου τοῦ Πράντο τῆς Μαδρίτης. Τῷ 1862 ἐξέθεσεν ἐν Μαδρίτῃ τὸν τεράστιον πίνακά του «Σαντιάγον, Ἁγία Ἰσαβέλα, Ἅγιος Φραγκῖσκος καὶ Ἅγιος Πῖος Ε'». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἡ καπέλλα Σιξτῖνα κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπισήμου τελετῆς» βραβευθὲν τῷ 1866, «Ἡ λευκὴ κυρία τῆς Ναβάρρας», «Ἡ Τσιοτσάρα», «Ἡ ἁλιεία», «Ἡ Ἰταλίς», «Ἡ σκεπτομένη» κ. ἄ. Μ.Δ.Β.

Πάλμας ντὶ Τσέσνολα (Palma di esnola), *κόμις* Ἀλερίνο. Ἰταλὸς νομομαθὴς (1776—1851). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διεκρίθη ὡς ποινικολόγος. Ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὰ κατὰ τὸ 1820—1821 ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Καρβονάρων, ἀλλ' ἀπειλούμενος νὰ συλληφθῇ, ὡς καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἐρήμην ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἧς καὶ ἐπολέμησεν. Ἐπὶ Καποδιστρίου, καίπερ ἀμνηστευθείς, δὲν ἐπανέκαμψεν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλὰ παραμείνας ἐν Ἑλλάδι προσελήφθη εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, ὑπὲρ οὗ εἰργάσθη τόσον εἰς τὴν πολιτικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν ποινικὴν δικονομίαν. Προαχθεὶς εἰς ἀρεοπαγίτην ἀπεσύρθη βραδύτερον εἰς Ἑρμούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τ. Ε. Ε.

Παλματερὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης ὑφαλόγλωσσα τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ, 3 μίλ. ΝΔ. (πλάτ. 38°58′45″ Β., μῆκ. 21°00′40″ Ἀν., χάρτ. Ἑλλην. Ὑδρογρ. Ὑπηρ. ἀρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος) τῆς συγχρόνου (1932) ἐκβολῆς τοῦ Ἀράχθου. Διαρκῶς προσεπιχουμένη ἀπὸ τῶν διαφόρων τοῦ ποταμοῦ ψευδοστομάτων, ἐπισημαίνεται, ἐπικινδυνωδεστάτη οὖσα, διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα, ἀγκυροβοληθέντος εἰς τὴν νοτίαν τῆς ὑφαλογλώσσης ἀποχήν. Σ. Ε. Λ.

παλματίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{21}H_{22}NO_6$ ἀπαντῶν εἰς τὴν ἰατρόρριζαν. Ἀποτελεῖ κιτρίνην κρυσταλλικὴν κόνιν τηκομένην εἰς 239° καὶ διαλυτὴν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ συνήθη διαλυτικὰ ὑγρά. Σ. Γ.

Πάλματις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Μοισίας παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως καὶ τὴν Συκίδαβα, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασε καὶ ἐπεξέτεινεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Α. Θ. Σ.

Πάλμγκρεν (Palmgren), ***Κάρολος-Ἐδουάρδος***. Σουηδὸς παιδαγωγὸς (1840—1910). Τῷ 1876 ἵδρυσεν ἐν Στοκχόλμῃ «Πρακτικὸν σχολεῖον ἐργασίας»,

τὸ ὁποῖον διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του. Αἱ κύριαι ἀρχαὶ αἱ διέπουσαι τὸ σχολεῖον τοῦτο ἦσαν: ἐλευθερία ἐκλογῆς τῶν μαθημάτων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, σωματικὴ ἐργασία παρὰ τὴν πνευματικήν, συνεκπαίδευσις τῶν δύο φύλων. Λόγῳ τῆς τελευταίας ταύτης θεμελιώδους ἀρχῆς τὸ σχολεῖον ἀπὸ τοῦ 1891 ὠνομάσθη Palmgrenska Samskolan (σχολεῖον συνεκπαιδεύσεως). Ὁ Πάλμγκρεν ἔγραψε: «Πρακτικὸν σχολεῖον ἐργασίας διὰ παιδία καὶ νέους» (1882), «Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς χειροτεχνικῆς ἐργασίας ἐν τῇ ἀγωγῇ» (1882), ἀμφότερα γαλλιστί, κ. ἄ. Ι. Ι.

Παλμέλλα (Palmella), ***Πέτρος ντὲ Σούσα - Ὀλστάϊν, δοὺξ*** —. Πορτογάλος πολιτικὸς (1781—1850). Μετέσχεν εἰς τὰ συνέδρια τῆς Βιέννης (1814) καὶ τῶν Παρισίων (1815), ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Βραζιλίας (1816) καὶ κατὰ τὴν πορτογαλικὴν ἐπανάστασιν διετέλεσεν ἀντιβασιλεύς. Τῷ 1823 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τῷ 1829 δὲ κατεδικάσθη ὡς φιλελεύθερος εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ δὸν Μιγκουέλ. Χαρισθείσης ὅμως τῆς ποινῆς του ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ΣΤ', ὁ Παλμέλλα ἐγένετο πάλιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1825 ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον. Βραδύτερον διωρίσθη ὑπὸ τοῦ δὸν Πέτρου ἀντιβασιλεὺς καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ πρωθυπουργὸς καὶ βραδύτερον ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 3 Νοεμβρίου 1836 ὁ Παλμέλλα κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Ἰωσὴφ Καμπράλ ἐπανῆλθεν εἰς Πορτογαλίαν, ἔνθα ἐπὶ βραχὺν χρόνον διετέλεσε πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Γ. Ι. Β.

Παλμὲν (Palmen), ***Ἐρνέστος-Γουσταῦος, κόμης*** —. Φινλανδὸς ἱστορικὸς συγγραφεὺς (1849—1919). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ἑλσιγκφὸρς. Κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι «Οἱ ἀγῶνες τοῦ Στὲν Στοῦρε κατὰ τοῦ βασιλέως Χάνς» (1883). Γ. Ι. Β.

—**Παλμὲν** (Palmén), ***Ἰωάννης-Ἀξελός, κόμις*** —. Φινλανδὸς ζῳολόγος (1845—1919). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ἑλσιγκφὸρς καὶ ἵδρυσε τὸν ζῳολογικὸν σταθμὸν τοῦ Τυέρμιννι. Γ. Ι. Β.

Πάλμερ ***πολύνησον***, ἢ ***Γῆ τοῦ Πάλμερ*** (Palmer) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τοῦ Νοτίου Παγωμένου ὠκεανοῦ μεταξὺ 64° καὶ 65° νοτίου πλάτους καὶ 62° καὶ 63° δυτικοῦ μήκους. Κεῖται παρὰ τὴν Γῆν τοῦ Γκράχαμ καὶ τὴν Γῆν τοῦ Ντάνκο, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ *Γκερλάς*. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς νήσους *Ἀμβοῦργον, Βραβάντη, Γάνδη, Λιέγη, Βιένκε* καὶ ἄλλας. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ Πάλμερ, ἐπιβαίνοντος τοῦ βελγικοῦ πλοίου «Βέλγιον». Μ. Δ. Β.

Πάλμερ (Palmer), ***Ἐδουάρδος - Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἀνατολιστὴς (1840—1882). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κανταβριγίας, ἀπεστάλη δὲ ἐπανειλημμένως εἰς Ἱεροσόλυμα χάριν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν. Γνώστης τῆς ἀραβικῆς καὶ τῶν διαλέκτων της, ἔλαβε τὸ ψευδώνυμον Ἄβντ Ἀλλὰχ ἐφένδη, διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἰόππην τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἐρήμου Σινᾶ ἀφίκετο εἰς Σουὲζ ὡς κατάσκοπος τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ Ἀραμπῆ πασᾶ· ἐνταῦθα ὅμως ἐδολοφονήθη ὑπὸ Βεδουΐνων. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ ἀνατολικὸς μυστικισμός, ἡ θεοσοφία τῆς Περσίας» (1867), «Ἡ ἔρημος τῆς Ἐξόδου» (1871), «Ἱστορία τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους» (1874—1884), «Στοιχειῶδες περσικὸν λεξικὸν» (1876—1883), «Ποιητικὰ ἔργα τοῦ Μπιχὰ Ἐλ Δὶν Ζουχέϊρ» (1876—1877), «Στοιχειώδης γραμματικὴ τῆς ἰνδουστανικῆς, περσικῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης» (1885), «Τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ Σκυθόπολις» (1871—1888) καὶ μετάφρασις τοῦ Κορανίου εἰς τὴν ἀγγλικήν.

—**Πάλμερ** (Palmaer), ***Ἐρρῖκος-Βερνάρδος***. Σουηδὸς σατιρικὸς συγγραφεὺς (1801—1854). Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ δημοσιογράφος καὶ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς γνωστὸς ἀπὸ τὴν καυστικωτάτην κριτικήν του κατὰ τοῦ Τέγκνερ καὶ τοῦ Ἄσκελεφ, κατέστη δὲ κατόπιν δημοφιλὴς ἀπὸ τὰς σατίρας του ἐναντίον τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ δευτέρα παρουσία», «Μικρὸν ταξίδιον ἀναψυχῆς» κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Πάλμερ** (Palmer) ***Σὲρ Κάρολος Μᾶρκος***. Ἄγγλος ναυπηγὸς (1822—1907). Μετὰ διετῆ σπουδὴν τῆς ναυπηγικῆς εἰς τὴν Μασσαλίαν, μετέβη εἰς τὸ Νιούκασλ-ὸν Τάϋν τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ὁ πατήρ του διετήρει μικρὸν ναυπηγεῖον Συνεργασθεὶς κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ πατρός του, ἀνεμίχθη κατόπιν καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις γαιανθρακωρυχείων. Γενόμενος βραδύτερον διευθυντὴς τοῦ πατρικοῦ ναυπηγείου, κατεσκεύασεν ἐν αὐτῷ τὸ πρῶτον σιδηροῦν τροχοφόρον ἀνθρακοφόρον ἀτμόπλοιον. Κατόπιν κατεσκεύασε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀτμόπλοια, ἀγοράσας δὲ μεταλλεῖα σιδήρου ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Ὑόρκης, ηὔρυνε μεγάλως τὰς ἐπιχειρήσεις του, κατασκευάσας εις Γιάρρω, μικρὸν τότε χωρίον παρὰ τὸν Τάϋν ποταμόν, τεράστια ναυπηγεῖα μετὰ χυτηρίων, ὑψικαμίνων κ. τ. λ. καὶ ἤρχισε κατασκευάζων παντὸς εἴδους πλοῖα, τόσον ἐμπορικά, ὅσον καὶ πολεμικά. Τῷ 1865 συνήνωσε πάσας τὰς ναυπηγικὰς καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις του εἰς μίαν ἑταιρείαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Palmer's shipbuilding and iron company, Limited». Διετέλεσεν ὡσαύτως καὶ διευθυντὴς τῆς ἑταιρείας τῆς Διώρυγος τοῦ Σουέζ. Μ. Δ. Β.

—**Πάλμερ** (Palmer), ***Νόρμαν - Κράϊγ***. Ἄγγλος ναύαρχος (1866—1926). Ἀπὸ τοῦ 1915—1917 διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῆς βρεττανικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς ἐν Ἑλλάδι. Σ. Ε. Λ.

— **Πάλμερ** (Palmer), ***Σαμουήλ***. Ἄγγλος τοπιογράφος καὶ χαλκογράφος (1805—1881). Μετέφρασε τὰς «Ἐκλογὰς» τοῦ Βιργιλίου, ἃς καὶ ἐκόσμησε διὰ χαλκογραφιῶν, εἰκονογράφησε δὲ καὶ ἔργα τοῦ Μίλτωνος.

— **Πάλμερ** (Palmer), ***Τζών***. Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ φιλόσοφος (1729—1790). Κατ' ἀρχὰς εἶχε γίνει κληρικός, ἀλλὰ τῷ 1780, λόγῳ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀναπτυχθεισῶν ἰδεῶν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, ἐγκατέλειψε τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα καὶ ἤρχισε νὰ δημοσιογραφῇ, δημοσιεύσας πολλὰ ἔργα φιλοσοφικοῦ χαρακτῆρος, διακρινόμενα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος, μεθ' ἧς εἶναι γραμμένα. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Free thoughts on the inconsistency of conforming to any religions test as a condition of toleration» (1779), «Observations in defence of the liberty of man as a moral agent» (1779), «An appendix to the observations» (1780), «A summary view of the gounds of Christian baptism» (1788) κτλ. Μ.Δ.Β.

—**Πάλμερ** (Palmer), ***Τζὼν Μακώλεϋ***. Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1817—1900). Διετέλεσε διηγητὸς ἐν Ἰλλινόϊς, γερουσιαστὴς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντής, λαβὼν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Τῷ 1896 ἐξετέθη ὡς ὑποψήφιος κατὰ τὰς προεδρικὰς ἐκλογάς, ἀλλ' ἀπέτυχε. Μ. Δ. Β.

— **Πάλμερ** ***μικρόμετρον*** (Palmer). Ὄργανον μετρήσεως τῶν διαστάσεων μικρῶν στερεῶν σωμάτων, πάχους πλακῶν κ. τ. λ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ κοχλίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβεστάτης κατασκευῆς, περιστρεφόμενον ἐντὸς περικοχλίου οὕτως, ὥστε τὸ ἐλεύθερον αὐτοῦ ἄκρον νὰ πλησιάζῃ ἢ ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι αὐτοῦ σταθεροῦ σημείου τοῦ περικοχλίου. Τὸ βῆμα τοῦ κοχλίου κατασκευάζεται συνήθως ἴσον πρὸς ἓν χιλιοστόμετρον, ὥστε μία πλήρης περιστροφὴ τοῦ κοχλίου νὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς μετακίνησιν τοῦ ἐλευθέρου ἄκρου αὐτοῦ ἀκριβῶς κατὰ ἓν χιλιοστόμετρον, καὶ περιστροφὴ καθ' οἱονδήποτε κλάσμα περιφερείας, πρὸς μετακίνησιν κατὰ τὸ αὐτὸ κλάσμα τοῦ

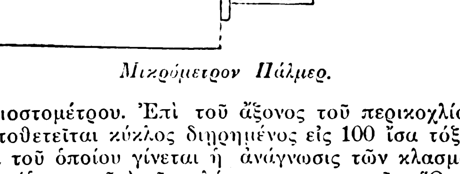

Μικρόμετρον Πάλμερ.

χιλιοστομέτρου. Ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ περικοχλίου τοποθετεῖται κύκλος διῃρημένος εἰς 100 ἴσα τόξα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν κλασμάτων (ἑκατοστῶν) τῆς πλήρους περιστροφῆς. Ὅταν τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τοῦ κοχλίου εὑρίσκεται ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἀπέναντι αὐτοῦ σταθεροῦ σημείου τοῦ περικοχλίου, ἡ ἀνάγνωσις δίδει μηδέν. Τὸ πρὸς μέτρησιν σῶμα τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ κοχλίας περιστρέφεται, μέχρις ὅτου τὸ πρὸς μέτρησιν σῶμα συσφιγχθῇ μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ ἀνάγνωσις δίδει τότε τὴν ζητουμένην διάστασιν εἰς ἑκατοστὰ τοῦ χιλιοστομέτρου. Ἐὰν ἡ ζητουμένη διάστασις εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἑνὸς χιλιοστομέτρου, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκεραίων χιλιοστομέτρων ἀναγιγνώσκεται ἐπὶ εὐθείας κλίμακος, ἐστερεωμένης ἐπὶ τοῦ περικοχλίου. Γ. Θ. Κ.

Πάλμερστον ***Νὸρθ*** (Palmerston North) *[Γεωγραφ.]*. Πόλις ἐν τῇ Βορείᾳ νήσῳ τῆς Ζηλανδίας, ἀπέχουσα 88 μίλλια τῆς Οὐέλλιγκτον, κέντρον γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς περιφερείας. Κάτ. 22.800 (1931).

Πάλμερστον (Palmerston, προφ. *Πάμερστον*), ***Ἐρρῖκος-Ἰωάννης-Τέμπλ***, *ὑποκόμις* —. Ἄγγλος πολιτικὸς (1784—1865). Κατήγετο ἐκ παλαιᾶς εὐγενοῦς ἀγγλικῆς οἰκογενείας καὶ διελθὼν τὴν παιδικήν του ἡλικίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐσπούδασε κατόπιν εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Ἐδιμβούργου καὶ τοῦ Καΐμπριτζ. Εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεμίχθη ἀπὸ τοῦ 1806 ὡς ὑποψήφιος τοῦ πανεπιστημίου Καΐμπριτζ, ἀλλ' ἀπέτυχε δίς. Ἐκτεθεὶς κατόπιν εἰς ἄλλην περιφέρειαν ἐξελέγη βουλευτὴς κατὰ πρῶτον τῷ 1807 καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τοῦ δουκὸς τοῦ Πόρτλαντ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Πάλμερστον ἐξηκολούθησε ν' ἀποτελῇ μέλος πασῶν τῶν διαδεχθεισῶν ἀλλήλας ἀγγλικῶν κυβερνήσεων, πλὴν τῶν κυβερνήσεων Πὴλ καὶ Ντέρμπυ. Τῷ 1809 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Πέρσεβαλ, παραμείνας μέχρι τοῦ 1828. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὀπαδὸς τῶν Τόρεων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ, λόγῳ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον, ἀπεμακρύνθη τούτων καὶ τῷ 1828, συνεπείᾳ διαφωνιῶν μετὰ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ δουκὸς τοῦ Οὐέλλινγκτον, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του καὶ προσεχώρησεν εἰς τὰς τάξεις τῶν Οὐΐγων, ὧν ὁ τότε ἀρχηγὸς λόρδος Γκρέϋ ἐλθὼν εἰς τὴν ἀρχὴν τῷ 1830 προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογεῖται ἡ ἀνάδειξις αὐτοῦ ὡς τοῦ κυριωτέρου παράγοντος τῆς ἀγγλικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἡ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπίδρασίς του διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ὡς φιλελευθέρου ὑπουργοῦ ὑπῆρξεν ἡ ὑποστήριξις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βέλγων κατὰ τῆς Ὁλλανδίας καὶ ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Βελγίου. Κατὰ τὸ 1833 καὶ 1834 ἐπενέβη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἱσπανικῆς διαδοχῆς. Κυρίως ὅμως ὁ Πάλμερστον ἔστρεψε τὴν μεγαλυτέραν αὐτοῦ προσοχὴν ἐπὶ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1830 ἔθεσεν ὡς βάσιν τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς τὴν διατήρησιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πιστεύσας εἰς τὸ δυνατὸν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Τουρκίας. Σκοπὸς τῆς τοιαύτης πολιτικῆς του ἦτο ἡ παρεμπόδισις τῆς ἐγκαταστάσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς Ρωσίας εἰς τὸν Βόσπορον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς Γαλλίας εἰς τὸν Νεῖλον. Ὅταν δὲ ἡ ὁλονὲν αὐξανομένη δύναμις τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη ἤρχισε νὰ ἀπειλῇ τὴν Τουρκιαν, ὁ Πάλμερστον ἐπέτυχε τὴν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὑπογραφήν, τὴν 27 Ἰουλίου 1839, συμφωνίας ὑποχρεούσης τὰ ὑπογράφοντα κράτη νὰ καταβάλουν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀρνήσεως τῆς Γαλλίας ὅπως μετάσχῃ τῶν πιεστικῶν μέτρων κατὰ τοῦ Μωχάμμετ Ἄλη, ἐπέτυχε τὴν 15 Ἰουλίου 1840 τὴν ὑπογραφὴν νέας συμφωνίας μετὰ τῆς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Γαλλίας. Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Πάλμερστον προεκάλεσε μεγίστην ἔντασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἐν τέλει ὅμως ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη να ἐγκαταλείψῃ τὸν προστατευόμενόν της Μωχάμμετ Ἄλη. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπενέβη καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἀφγανιστάν, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ προεκάλεσε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας, ὁ ὁποῖος ἀπέληξεν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Τσουσάν, ὅπερ βραδύτερον ἀντηλλάγη μετὰ τῆς νήσου Χόνγκ-Κόνγκ. Ἤδη ἡ φήμη τοῦ Πάλμερστον ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ὅπου εἶχε δημιουργήσει μεγάλας ἐχθρότητας, ἰδίως ἕνεκα τῆς ἀποτομότητος μετὰ τῆς ὁποίας ἐφέρετο πρὸς τοὺς ξένους πρεσβευτὰς καὶ τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς σχεδὸν ὑβριστικῆς στάσεώς του πρὸς τὰ ξένα ἀνακτοβούλια. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου Μέλμπουρν, τῷ 1841, ὁ Πάλμερστον ἀπεσύρθη ἐπὶ πενταετίαν τῆς πολιτικῆς ζωῆς, περιορισθεὶς εἰς σποραδικὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὴν βουλήν, ὅπου διεκρίθη ὡς ἑτοιμολόγος ῥήτωρ καὶ διὰ τὴν σφοδρότητα τῆς ἀντιπολιτεύσεώς του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Πάλμερστον αἱ σχέσεις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀποκατεστάθησαν, ὁ δὲ κίνδυνος τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος πρότερον ἐθεωρεῖτο ἐπικείμενος, ἀπεφεύχθη. Τῷ 1845, ὅταν ὁ λόρδος Ράσσελ ἐπεχείρησε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως, ὁ λόρδος Γκρέϋ ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ ταύτης, ἐὰν ἡ διεύθυνσις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἐπαφίετο καὶ πάλιν εἰς τὸν Πάλμερστον. Ἡ ἄρνησις αὕτη προεκάλεσε τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου. Τὸν Ἰούλιον ὅμως τοῦ 1846 ὁ λόρδος Ράσσελ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, προσλαβὼν καὶ πάλιν ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Πάλμερστον, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως παρακολουθῇ καὶ ἐλέγχῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ πολυπράγμονος καὶ ἐριστικοῦ ὑπουργοῦ του. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Πάλμερστον κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικήν του καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τὸ ὑπουργεῖον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν ἐκ νέου ἔντασιν τῶν σχέσεων τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἄλλων χωρῶν, λόγῳ τῆς ἀκατασχέτου τάσεως τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων κρατῶν. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἔλαβον χώραν τῷ 1848 καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ὁ Πάλμερστον ὑπεστήριξε τὴν ἰταλικὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν Σικελίαν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ τὴν Σαρδηνίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Τῷ 1850 ὅμως, συνεπείᾳ τοῦ ζητήματος τοῦ Πατσίφικο καὶ τῶν πιεστικῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἔλαβε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξήγειρε τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην ἐναντίον του, ἐψηφίσθη δὲ κατόπιν σφοδρᾶς συζητήσεως ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων τὴν 17 Ἰουνίου πρότασις μομφῆς ἐναντίον του. Εὐθὺς

Digitized by Google

ἀμέσως ὅμως ἐπηκολούθησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ζητήματος νέα συζήτησις ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ τετραήμερον. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην συζήτησιν ὁ Πάλμερστον, ἀπολογούμενος, ἐξεφώνησε λόγον τῇ 25 Ἰουνίου, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ὥρας καὶ ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τὸν μεγαλύτερον ρητορικὸν θρίαμβον τῆς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας. Διὰ τοῦ λόγου του τούτου ἐδικαιολόγησε τὴν διαγωγήν του εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Πατσίφικο, διεξεδίκησε μεθ' ὑπεροψίας τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως νὰ ὑποκαθιστᾷ διὰ τῶν ἰδικῶν της ἐνεργειῶν τὰς ἐνεργείας τῶν ξένων δικαστηρίων, ὅταν πρόκειται περὶ Ἄγγλων ὑπηκόων, καὶ γενικεύσας τὴν συζήτησιν ἔκαμεν ἀνασκόπησιν τῆς ἀνησύχου καταστάσεως, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παγκοσμίως θαυμαζομένην θέσιν τῆς Ἀγγλίας καὶ κατέληξεν εἰπὼν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του «πᾶς Ἄγγλος πολίτης δύναται μεθ' ὑπερηφανείας νὰ ἀναφωνήσῃ εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου τὸ περίφημον: civis romanus sum». Ὁ λόγος του οὗτος ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ ἀντίπαλός του Πὴλ ἀνεφώνησε: «Πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι δι' αὐτὸν τὸν ἄνδρα». Ἔκτοτε ὁ Πάλμερστον ἐθεωρεῖτο ὅτι δὲν ἀνῆκε πλέον εἰς μίαν ὡρισμένην κυβέρνησιν ἢ εἰς ἕνα ὡρισμένον κόμμα, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν. Ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπος τῆς ἀγγλικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματίας καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀνεφέρετο ὡς ὁ «μέγας Πάμ», κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶχε καταστῆ δημοφιλής, γενομένην σύντμησιν τοῦ ὀνόματός του. Ἐν τῷ μεταξύ, πεπεισμένος ὅτι ἡ δημοκρατία ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ, ηὐνόησε τὰ σχέδια τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἐνῷ δὲ ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐπισήμως συνίστα εἰς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν ἐν Παρισίοις ν' ἀποφεύγῃ τὴν ἀνάμιξίν του εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ κρυπτῷ ἐβοήθει τὸν Ναπολέοντα πρὸς ἐπικράτησιν. Ἡ διπλοπροσωπία αὕτη ἀπήρεσεν εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἀπηύθυνε πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐξέφραζε τὴν δυσαρέσκειάν της διὰ τὴν ἐν γένει συμπεριφορὰν τοῦ λόρδου Πάλμερστον, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ εἶναι προκλητικὸς καὶ εἰπέρποτε ἐριστικός, προκαλέσας ὡς ἐκ τούτου πολλὰς ἐχθρότητας οὐχὶ μόνον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας ἦτο μέλος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Ράσσελ ἀπῄτησε τότε τὴν παραίτησιν τοῦ Πάλμερστον, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη τῷ 1851 νὰ παραιτηθῇ. Μετὰ τὴν παραίτησίν του ὅμως ἤσκησε τόσην δριμεῖαν ἀντιπολίτευσιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὥστε ὑπεχρέωσε ταύτην νὰ παραιτηθῇ, τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ 1852, κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν λόρδον Ἀμπερντήν, ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅπου παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπηρεάζῃ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως, συμβουλεύσας τὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἐπειδὴ δὲ μέλη τινὰ τῆς κυβερνήσεως ἠρνοῦντο νὰ ἐγκρίνουν τὸν πόλεμον, ὁ Πάλμερστον ὑπέβαλε τὴν 15 Δεκεμβρίου 1854 τὴν παραίτησίν του, ἣν ἀπέσυρε μόνον ὅταν οἱ ἐν τῇ κυβερνήσει συνάδελφοί του ἐδέχθησαν τὴν κήρυξίν του. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων πρὸ τῆς Σεβαστουπόλεως ἡ κυβέρνησις Ἀμπερντὴν παρῃτήθη, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν Πάλμερστον ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας κυβερνήσεως τῷ 1855. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σεβαστουπόλεως προσεπάθησε νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον, λόγῳ ὅμως τῆς ἀντιδράσεως τῶν Γάλλων καὶ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, ἥτις δὲν ηὐχαρίστησεν ἐντελῶς τοὺς Ἄγγλους, ὁ Πάλμερστον ἤρχισε νὰ χαλαρώνῃ τοὺς δεσμούς του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας Ναπολέοντα Γ', τοῦ ὁποίου ἐφοβεῖτο τὰ φιλόδοξα ὄνειρα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ δημοτικότης τοῦ Πάλμερστον ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχεν ἀποβῆ τεραστία. Ὁ θάνατος τῆς αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο καὶ εἷς τῶν ἐπιφοβωτέρων ἀνταγωνιστῶν τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸ εὐτυχὲς τέρμα τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου εἶχον καταστήσει τὸν Πάλμερστον παντοδύναμον, ὄχι μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλὰ λόγῳ τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Κίνας τῷ 1857 ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐν τῇ βουλῇ ἐκ μέρους τοῦ Γλάδστωνος, τοῦ Δισραέλι καὶ ἄλλων, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ παρασύρουν τὴν βουλὴν πρὸς καταψήφισίν του. Κατόπιν τούτου ὁ Πάλμερστον διέλυσε τὴν βουλήν, μετὰ τὰς νέας δὲ ἐκλογάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξῆλθε θριαμβευτής, ἀνεσχημάτισε τὴν κυβέρνησίν του. Συνεπείᾳ ὅμως νομοσχεδίου κατὰ τῶν συνωμοτῶν, ὅπερ ὑπέβαλε πρὸς χάριν τοῦ Ναπολέοντος Γ', μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ δολοφονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Ἰταλοῦ πατριώτου Ὀρσίνι, κατεψηφίσθη ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1859, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ λόρδου Ντέρμπυ, ὁ Πάλμερστον ἐσχημάτισε καὶ πάλιν κυβέρνησιν, παραμείνας πρωθυπουργὸς μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τὴν εἰσβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἰταλικὴν χερσόνησον, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Νικαίας εἰς τὴν Γαλλίαν διέκοψε τὰς σχέσεις του μετὰ τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος. Φρονῶν δὲ ὅτι ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Γαλλίας ἦτο ἀναπόφευκτος, ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχεν ἀπὸ τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τὴν ψήφισιν ἐννέα ἑκατομμυρίων στερλινῶν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν βρεττανικῶν λιμένων καὶ τοῦ ναυστάθμου. Ὁ Πάλμερστον ἀντέστη ζωηρῶς εἰς τὰ σχέδια τοῦ Λεσσὲψ διὰ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, μὴ θέλων νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ ἰσχυρὰ γαλλικὴ ἑταιρεία. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Ἀμερικῆς, τῷ 1861, ὁ Πάλμερστον παρέμεινεν οὐδέτερος κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεμείχθη ὑποστηρίξας τὰς βορείας πολιτείας. Λόγῳ ὅμως δυσπιστίας του πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἀπεμονώθη κατὰ τὸ ζήτημα Σλέβιχ-Ὁλστάϊν, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Δανίαν ἀνυπεράσπιστον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῆς Πρωσσίας. Βραδύτερον εἰς ἀντιστάθμισιν τῆς ἀπομονώσεως ταύτης ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν αὔξησιν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας. Μ. Δ. Β.

Πάλμες *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καστανοῦσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σερρῶν.

Παλμέτης, ***Ἰωάννης***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς (1790—1834). Νεώτατος ἠσπάσθη τὸν ἁρματολικὸν βίον, μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐν τοῖς νομοῖς Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν περὶ τὰς ἐνέδρας ἰδίως ἐπιτηδειότητά του μέχρι τέλους τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος (1830), ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα. Ἐπανλθὼν εἰς Κρήτην ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ν. ΚΛΣ

Παλμετσάνο (Palmezzano), ***Μᾶρκος ντὲ Ἀντώνιο —***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1456—1537). Τὰ ἔργα του ἔχουν καλὴν προοπτικήν, ἀλλὰ σκληρὰν ἔκφρασιν καὶ τραχὺν χρωματισμόν. Μεταξὺ τούτων τάσσονται: ἡ «Προσωπογραφία τοῦ Fr. d'Avalos(;)» (ἐν τῷ μουσείῳ Correr Βενετίας), «Ὁ Εὐαγγελισμός», ἐκτελεσθεὶς ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Παλμετσάνο καὶ τοῦ Μελότσο καὶ ἀποκείμενος εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Φόρλι καὶ ἕτεροί τινες πίνακες εὑρισκόμενοι νῦν ἐν Ραβέννῃ καὶ ἐν Ματέλικα. Ι. Π. Μ.

παλμέττα (ἡ) (ἰταλ. palmetta). Πλαστικὸν καὶ ἀνάγλυπτον κόσμημα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἰδίᾳ κιονοκράνων. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν φυτοσχήμων διακοσμητικῶν θεμάτων. Ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αἰγυπτιακῇ τέχνῃ καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἀνθέμιον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Ι. Μ. Π.

παλμέττο (τὸ) *[Βυρσοδεψ.]*. Ἐκχύλισμα δεψικὸν παρασκευαζόμενον ἐκ τῶν φλοιῶν καὶ ριζῶν τοῦ παλμέττο, δένδρου φυομένου εἰς τὴν Φλωρίδα. Οἱ φλοιοὶ καὶ αἱ ρίζαι τοῦ palmetto ἐνέχουν μεγάλην σχετικῶς ποσότητα ταννίνης, τῆς σειρᾶς τῆς πυρρογαλλόλης. Τὰ δι' αὐτοῦ κατεργαζόμενα δέρματα χρώννυνται ἐλαφρῶς, παρουσιάζοντα συγχρόνως ἐξαιρετικὴν ἐλαστικότητα καὶ λειότητα. Ι. Γ. Μ.

Πάλμι (Palmi) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Ρηγίου τῆς Καλαβρίας. Κεῖται ΒΑ. τοῦ Ρηγίου παρὰ τὴν Τυρρηνικὴν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Ρήγιον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 11.800. Παράγει οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας. Γ. Ι. Β.

Παλμιέρι (Palmieri), ***Ἀουρέλιο***. Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ λόγιος (1860—1926). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστίνων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατόπιν παρῃτήθη καὶ ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ ἐργασίας. Ἐταξίδευσεν εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς, ἐπεσκέφθη δὲ ἐπανειλημμένως τὴν Ἑλλάδα, ὁμιλῶν καὶ γράφων ἀπταίστως τὴν ἑλληνικὴν καὶ πολλὰς ἄλλας γλώσσας. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν πρὸ τοῦ θανάτου του εἰργάσθη παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὸ δημιούργημα τούτου «Ἀνατολικὸν Ἰνστιτοῦτον», διετέλεσε δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τῶν περιοδικῶν «Ἀνατολικὴ Εὐρώπη» καὶ «Εὐρωπαϊκὴ Ἀνατολή», καθὼς καὶ τῆς «Νέας Ἀνθολογίας», τῆς «Πολίτικα» καὶ πολλῶν ἄλλων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς μικρασιατικῆς ἐμπλοκῆς ἔγραψε πολλὰ ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Μετέφρασεν ἐπίσης εἰς περιοδικὰ καὶ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους πολλὰ ποιήματα καὶ πεζὰ ἔργα Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐγνώρισε δὲ διὰ τῶν κριτικῶν του πολλοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ τὰ ἔργα των εἰς τὸ ἰταλικὸν κοινόν. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλὰ δράματα, διηγήματα, θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας κτλ. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ἡ θρησκευτικὴ πολεμικὴ ἐν Ἀνατολῇ» (1898), «Ἡ νέα καὶ ἡ ἀρχαία θεολογία» (1901), «Ἡ ρωσικὴ θεολογία» (1910), «Ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ» (1917) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Παλμιέρι** (Palmieri), ***Δομίνικος***. Ἰταλὸς ἰησουΐτης καὶ φιλόσοφος (1829—1809). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κολλέγιον τῆς Ρώμης. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα προσεπάθησε νὰ νεωτερίσῃ, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Institutiones philosophicae» (1874—1876), «Cosmologia», «De matrimonio Christiano» (1897), «De peccato originali» (1910) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Παλμιέρι** (Palmieri), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς μετεωρολόγος καὶ γεωλόγος (1807—1896). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν εἰς τὰ λύκεια τοῦ Salerno, Campolasso καὶ Avellino καὶ εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν τῆς Νεαπόλεως. Τῷ 1847 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Νεαπόλεως καὶ τῷ 1848 διευθυντὴς τοῦ μετεωροσκοπείου τοῦ Βεζουβίου. Τῷ 1860 ἵδρυσε τὴν ἕδραν τῆς γεωφυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργαστηρίων αὐτῆς. Ἐξετέλεσεν ἐνδιαφερούσας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐκρήξεων τοῦ Βεζουβίου καὶ ἐδημοσίευσε τὰ συμπεράσματα τῶν ἐργασιῶν του εἰς τὰ «Annali dell' Osservatorio Vesuviano». Ἐπενόησε διάφορα ὄργανα παρατηρήσεως, ἠλεκτρόμετρον πρὸς σπουδὴν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, βροχόμετρον, σεισμόμετρον, ἀνεμογράφον καὶ ἔγραψε πλείστας μελέτας. Θ.Θ.Φ.

Λουδοβ. Παλμιέρι.

—**Παλμιέρι** (Palmieri), ***Ματθαῖος***. Ἰταλὸς ἱστορικὸς (1406—1478). Διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Φλωρεντίας ἐν Νεαπόλει κατὰ τὰ ἔτη 1455, 1466 καὶ 1473 καὶ ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Temporibus» σύντομος παγκόσμιος ἱστορία, «Vita Nicolai Acciaioli», «Annali florentini», «La vita civile e la Città di vita» (1529 καὶ 1825) κτλ. Μ. Δ. Β.

παλμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς παλμούς, ὁ τῶν παλμῶν: «παλμικὴ κίνησις» ἢ κατὰ παλμοὺς κίνησις.

παλμίνη (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]*· βλ. *κόκκου* ἔλαιον.

Παλμίρα (Palmira) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παλμύρα*.

παλμιταμιδίνη (ἡ), ἡ ***δεκαεξαναμιδίνη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$C_{15}H_{31}.C(:NH).NH_2$$

τηκομένη εἰς 85°. Σ. Γ.

παλμιταμιδοξίμη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{15}H_{31}.C(:NOH).NH_2$ τηκομένη εἰς 101°,5. Σ. Γ.

παλμιτικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{15}H_{31}COOH$, ἀποτελοῦν ὁμοῦ μετὰ τοῦ στεατικοῦ καὶ ἐλαϊκοῦ ὀξέος ὑπὸ τὴν μορφὴν γλυκεριδίου ἓν τῶν κυρίων συστατικῶν τῶν διαφόρων λιπῶν καὶ ἐλαίων. Τὸ παλμιτικὸν ὀξὺ περαιτέρω ἀπαντᾷ εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον· οὕτως ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους κηρούς, εἰς τὸ κήτειον σπέρμα, εἴς τινα αἰθέρια ἔλαια, ὑπὸ τὴν μορφὴν ἁλάτων τοῦ ἀσβεστίου εἰς τοὺς χολολίθους καὶ οὐρολίθους καὶ τέλος ὑπὸ τὴν μορφὴν ἁλάτων μετ' ἀλκαλίων (νατρίου) εἰς τοὺς διαφόρους σάπωνας. Ἀποτελεῖ ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἀχρόους κρυσταλλικὰς βελόνας τηκομένας εἰς 62°,6. Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ λίαν εὐδιάλυτον εἰς τὸν αἰθέρα, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὴν βράζουσαν ἀλκοόλην. Μῖγμα παλμιτικοῦ καὶ στεατικοῦ ὀξέος ὑπὸ τὸ ὄνομα *στεατίνη* χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν κηρίων. Σ. Γ.

παλμιτικὸς ***κητυλεστὴρ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται ὁ μετὰ τῆς κητυλικῆς ἀλκοόλης ἐστὴρ τοῦ παλμιτικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον:

$$C_{15}H_{31}CO.O.C_{16}H_{33}$$

καὶ ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ κητείου σπέρματος (βλ. *ἀδιπόκηρος*). Σ. Γ.

παλμιτίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ γλυκερίδιον, ἤτοι ὁ μετὰ γλυκερίνης ἐστήρ, τοῦ *παλμιτικοῦ ὀξέος*. Ἀποτελεῖ κύριον συστατικὸν διαφόρων λιπῶν καὶ ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι λευκὴ κρυσταλλικὴ μᾶζα ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς τὸν αἰθέρα καὶ τὴν θερμὴν ἀλκοόλην. Διὰ σαπωνοποιήσεως ὑδρολύεται πρὸς γλυκερίνην καὶ παλμιτικὸν ὀξὺ ἢ ἀνάλογον ἅλας τούτου. Σ. Γ.

παλμιτυλαζίδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{15}H_{31}CO.N_3$, τηκομένη εἰς 49°.

Digitized by Google

Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. σ. γ.

πάλμο (palmo, λατ. palmus). Ἀρχαῖον μέτρον μήκους ἐν Ἱσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ καὶ Βραζιλίᾳ. Ἐν Ἱσπανίᾳ τὸ μέγα πάλμο ἰσοδυνάμει πρὸς 0,20898 μ. καὶ τὸ μικρὸν πάλμο πρὸς 0,06996 μ. Ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ Βραζιλίᾳ ἰσοδυνάμει πρὸς 0,22 μ.

παλμογράφημα (τό)· διάγραμμα μεταβολῆς ταχέως μεταβαλλομένου μεγέθους, λαμβανόμενον διὰ τοῦ παλμογράφου· ‖ τὸ διὰ τοῦ παλμογράφου γραφὲν διάγραμμα, παριστῶν τὰς φάσεις τοῦ καρδιακοῦ παλμοῦ.

παλμογράφος *[Ἠλεκτροτ.]*. Ὄργανον τῆς ἠλεκτροτεχνίας πρὸς παρατήρησιν καὶ φωτογραφικὴν ἀποτύπωσιν ταχέως μεταβαλλομένων μεγεθῶν, κυρίως τάσεων ἢ ἐντάσεων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ συρμάτινον βρόχον ἐστερεωμένον κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ ἄκρον καὶ εὑρισκόμενον μεταξὺ τῶν πόλων N καὶ S μονίμου τινὸς μαγνήτου. Κατὰ τὴν διὰ τοῦ βρόχου διέλευσιν τοῦ ρεύματος αἱ ἠλεκτρομαγνητικαὶ δυνάμεις ἐξαναγκάζουν τὸν βρόχον νὰ στραφῇ περὶ τὸν διαμήκη ἄξονα αὐτοῦ, τὴν περιστροφὴν δὲ αὐτὴν παρακολουθεῖ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ βρόχου ἐστερεωμένον κάτοπτρον D. Φωτεινὴ ἀκτὶς προσπίπτουσα ἐπὶ τοῦ κατόπτρου καὶ ἀνακλωμένη ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ φωτογραφικῆς ταινίας μετακινουμένης ἰσοταχῶς, διαγράφει τὴν καμπύλην μεταβολῆς τοῦ μετρουμένου μεγέθους. Παλμογράφοι ὑπάρχουν καὶ ἄλλων εἰδῶν, στηριζόμενοι κυρίως εἰς τὰ φαινόμενα τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων. γ. θ. κ.

— *[Φυσιολ.]* Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς καταγραφὴν τοῦ καρδιακοῦ παλμοῦ. Ἐπὶ τῶν ψυχραίμων ζῴων μεταχειριζόμεθα τὸν ἁπλοῦν παλμογράφον τοῦ Marey ἢ τὸν διπλοῦν τοιοῦτον τοῦ Fran-

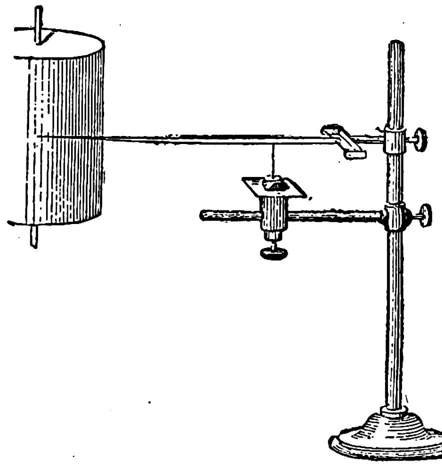

Ἁπλοῦς παλμογράφος τοῦ Marey.

çois Frank. Ὁ ἁπλοῦς παλμογράφος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς δισκίου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει στυλίσκος περὶ ὃν κινεῖται μοχλός. Τὸ δισκίον ἐπιτίθεται τῇ καρδίᾳ τοῦ ζῴου, ὁ δὲ μοχλός, ὅστις καταλήγει εἰς γραφίδα, καταγράφει τὰς κινήσεις αὐτῆς. Ὁ διπλοῦς παλμογράφος ἀποτελεῖται ἐκ δύο μοχλῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων φέρει στυλίσκους καὶ δισκία ἐπιτιθέμενα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ κόλπου, τὸ δ' ἕτερον ἐπὶ τῆς κοιλίας. Οἱ φέροντες τὰς γραφίδας

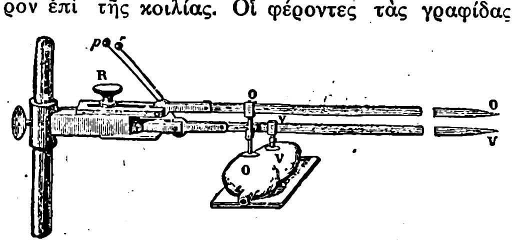

Διπλοῦς παλμογράφος τοῦ Fr. Frank.

μοχλοὶ κατὰ τὸν ἴδιον ὡς ἄνω τρόπον καταγράφουν ἐπὶ περιστρεφομένου κυλίνδρου δύο καμπύλας, τὰς τοῦ κόλπου καὶ τῆς κοιλίας. Ἐπὶ τῶν θερμοαίμων ζῴων ἡ σπουδὴ τῶν φάσεων τοῦ καρδιακοῦ παλμοῦ γίνεται διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Chaiveau καὶ Marey ἀνακαλυφθείσης τὸ πρῶτον μεθόδου τῆς καρδιογραφίας (βλ. λ. *καρδιογράφος*).
Α. Κ. Κ.

— *[Ναυτ.]* Ὄργανον δι' οὗ μετρεῖται τὸ εὖρος τῶν ταλαντώσεων τῶν ὑψηλῶν πύργων τῶν φάρων ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν σφοδροῦ ἀνέμου. Ὀφείλεται εἰς τὸν ποτὲ διευθυντὴν τῶν φάρων τῆς Γαλλίας Bourdelles, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐξεχύνετο τῆς λεκάνης τῶν μηχανημάτων ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων ὁ ἐν αὐτῇ ὑδράργυρος, ἐφ' οὗ ἐπιπλέει ὁ ὑποβαστάζων τὸ ὀπτικὸν πλωτήρ, φαινόμενον ὅπερ ἐξεδηλοῦτο μόνον ἐν σφοδρῷ ἀνέμῳ. Ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως δὲν παρουσιάζει πρακτικὴν σκοπιμότητα τὸ τοιοῦτον μηχάνημα. Σ. Ε. Λ.

παλμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ πάλλειν, κραδασμός, δόνησις: «ὁ παλμὸς τῆς χορδῆς»· ‖ ἐπὶ τῆς καρδίας, σφύξις ἢ σφυγμός· ‖ φρ. «ἔχω παλμοὺς» συνήθως καρδιακὸν νόσημα, καθ' ὃ προκαλοῦνται παλμοὶ κατὰ τὴν προκάρδιον χώραν.

— *[Φυσιόλ.]* Καρδιακὸς παλμὸς ἢ καρδιακὴ περίοδος καλεῖται ἡ περιοδικὴ καὶ ρυθμικὴ λειτουργία τῆς καρδίας. Ἐν τοῖς φυσιολογικοῖς ἐργαστηρίοις ἡ σπουδὴ τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου τούτου γίνεται συνήθως ἐπὶ ψυχροαίμων ζῴων, ὡς τοῦ βατράχου, ἢ θερμοαίμων τοιούτων, ὡς τοῦ κυνός. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν διανοίγομεν τὸν θώρακα, τέμνομεν τὸ περικάρδιον καὶ ἐκτελοῦμεν τεχνητὴν ἀναπνοὴν πρὸς ἀποφυγὴν συμπτώσεως τῶν πνευμόνων. Τότε παρατηροῦμεν ὅτι ἡ καρδία συστέλλεται περιοδικῶς καὶ ρυθμικῶς, ὅτι δηλαδὴ ἑκάστη συστολὴ χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἑπομένης δι' ἐνδιαμέσου παύλας. Ἡ συστολὴ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς εἰς τοὺς κόλπους ἐκβολῆς τῶν φλεβῶν καὶ ἐπεκτείνεται καταλαμβάνουσα ἀμφοτέρους τοὺς κόλπους. Οἱ δύο κόλποι συστέλλονται συγχρόνως, εὐθὺς δὲ ὡς παύσῃ ἡ συστολὴ τούτων, συστέλλονται αἱ κοιλίαι, ἐνῷ οἱ κόλποι διαστέλλονται. Κατόπιν κόλποι καὶ κοιλίαι ταυτοχρόνως διαστέλλονται καὶ ἡ καρδία ἠρεμεῖ (παῦλα). Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἐκτελούμενα ἀλληλοδιαδόχως, ἀποτελοῦν τὸν καρδιακὸν παλμὸν ἢ καρδιακὴν περίοδον, ἥτις ἐπαναλαμβάνεται 70 ἕως 75 φορὰς τὸ λεπτὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἑκάστη καρδιακὴ περίοδος διαρκεῖ ἓν δευτερόλεπτον ἢ ὀκτὼ δέκατα τοῦ δευτερολέπτου.

Αἱ συστολαὶ ὅμως καὶ διαστολαὶ τῶν καρδιακῶν κοιλοτήτων γίνονται τοσοῦτον ταχέως, ὥστε δυσκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτάς, δυνάμεθα ὅμως τὰς φάσεις τῆς καρδιακῆς περιόδου νὰ σπουδάσωμεν διὰ τῆς γραφικῆς παραστάσεως τοῦ καρδιακοῦ παλμοῦ ἢ τοῦ παλμογραφήματος. Α. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

— *[Ἰατρ.]* Βλ. λ. *καρδία*.

— *[Φυσ.—Μηχαν.]* Βλ. *ταλάντωσις*.

Παλμύρα (ἐκ τοῦ λατιν. Palmyra, Palmira) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομαστὴ ἀρχαίας πόλις τῆς συριακῆς ἐρήμου, ἡ ἐν τῇ Βίβλῳ *Ταμάρ*, *Θεδμὸρ* ἢ *Θοεδμὸρ* καὶ ἐν ἀραμαϊκαῖς ἐπιγραφαῖς *Ταδμὸρ* ἢ *Ταμμόρ*, ἁπάντων τῶν ὀνομάτων αὐτῆς σημαινόντων τὴν «πόλιν τῶν φοινίκων». Ἔκειτο ὅπου ἀκριβῶς τὸ νῦν ἀραβικὸν χωρίον *Ταντμάρ*, *Τουντμοὺρ*, *Ταθμοὺρ* ἢ *Τίδμορ*. Ἡ περιβάλλουσα αὐτὴν φοινικόσπαρτος ὄασις (ὕψος 396 μ.), ἀποτελοῦσα τὴν φυσικὴν δίοδον τῶν καραβανίων τῆς ἐρήμου (5 ἡμερῶν καμηλοδρομία ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου), δεσπόζεται ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων *Τζεμπὲλ-ἐλ-Ἀμοὺρ* (ἀπὸ Β.) καὶ *Ντζεμπὲλ-ἐς-Σαρκὶ* (ἀπὸ ΝΔ.) καὶ ἔχει πρὸς Ν. τὴν λίμνην *Σαμπχᾶ-Μαμλαχᾶ*, ἐν ᾗ ἐκβάλλει τὸ μοναδικὸν ποτάμιον τῆς ὀάσεως.

— *[Ἱστ.]* Κατὰ τὴν Βίβλον ἱδρύθη παρὰ τοῦ Σολομῶντος ὡς «ἐμπορικὴ πόλις», τινὲς ὅμως ἀμφισβητοῦν τὴν ταυτότητα τῆς ἐν τῇ Βίβλῳ μετὰ τῆς διασωθείσης πόλεως. Ἡ πρώτη μνεία τῆς Παλμύρας γίνεται εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ Τεγκλὰθ-Φαλασσὰρ Α' (1115—1100 π.Χ.), ὅπου ὀνομάζεται «Ταντμὰρ ἡ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀμουρροῦ». Ἔκτοτε μόλις ἀναφαίνεται κατὰ τοὺς πρώτους π.Χ. αἰῶνας, κατοικουμένη παρὰ Ἀράβων ἐκμαθόντων τὴν ἀραμαϊκὴν καὶ εἰσδυσάντων αὐτόθι πιθανῶς μετὰ τὴν πτῶσιν (ΣΤ' π.Χ. αἰὼν) τῆς βαβυλωνιακῆς δυναστείας. Ἀνήκουσα εἰς τοὺς Σελευκίδας, κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Συρίας παρὰ τῶν Ρωμαίων

Παλμύρα. Ἄποψις τοῦ μεγάλου πυλῶνος ἀπὸ ΝΑ.

(64 π. Χ.) παρέμεινεν ἀνεξάρτητος κοινότης τῇ ἐρήμου, ἤδη δὲ τῷ 42—41 π.Χ. εἶχε καταστῇ μυθικῶς πλούσιον κρατίδιον, κατοικούμενον ἀπὸ συμμιγῆ ἐξ Ἀράβων, Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἐμπόρων πληθυσμόν, σύνδεσμος ἐμπορικὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ παρθικοῦ κράτους καὶ κλεὶς τῶν ἐκ τῆς Φοινίκης εἰς Περσικὸν κόλπον, Πέτραν καὶ Ν. Ἀραβίαν ὁδῶν. Τότε ἀκριβῶς ὑπέστη ἀποτυχοῦσαν λεηλασίαν τοῦ Μάρκου-Ἀντωνίου. Μετά τινα ἔτη (9 π. Χ.) ἄρχονται χρονολογούμεναι αἱ πρῶται τῆς Παλμύρας ἀραμαϊκαὶ ἐπιγραφαί, μετ' οὐ πολὺ δὲ (105 μ. Χ.), διὰ τῆς καταπτώσεως τῆς Πέτρας, περιῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ ἡ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ Αἴγυπτον ὁδὸς καὶ ἤρξατο τὸ κρατίδιον ὀργανούμενον διοικητικῶς καὶ στρατιωτικῶς διὰ τὴν προάσπισιν τῶν πλουσίων συνοδειῶν του ἀπὸ τὰς ληστρικὰς φυλὰς τῆς ἐρήμου καὶ τοὺς Πάρθους. Ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς Παλμύρας συμπίπτει μὲ τὰ ἔτη 130—270 μ. Χ. Μεγάλως ὑπέφερε τῷ 115—116 μ. Χ. κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Τραϊανοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀνῳκοδομήθη δὲ παρὰ τοῦ ἐπισκεφθέντος αὐτὴν Ἀδριανοῦ (129—130 π. Χ.), ὅτε καὶ ἔλαβε τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προσωνυμίαν «Ἀδριανὴ Παλμύρα». Τότε τὸ πρῶτον ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ρώμης, ἣν ἤρξατο ἐξυπηρετοῦσα διὰ περιφήμων μισθοφόρων τοξοτῶν. Ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου ἢ Καρακάλλα (ἀρχαὶ Γ' μ. Χ. αἰῶνος) ἀνεγνωρίσθη εἰς αὐτὴν τὸ δίκαιον τῶν ἰταλικῶν πόλεων καὶ ἤρξαντο οἱ πολῖται της λαμβάνοντες, παρὰ τὸ σημιτικόν των ὄνομα, ρωμαϊκὰ ἐπώνυμα. Κατὰ τοὺς παρθικοὺς πολέμους τοῦ Γ' αἰῶνος κατέστη ἡ Παλμύρα σπουδαιοτάτη στρατιωτικὴ ἀφετηρία, τότε δὲ ἀνεδείχθη ὁ παλμυρηνὸς οἶκος τῶν Σεπτιμίων. Ἐξ αὐτῶν ὁ Σεπτίμιος Ὀντενὰτ ἔλαβε κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (230—231 μ. Χ.) τὸν τίτλον τοῦ Ρωμαίου συγκλητικοῦ, ὁ υἱός του Σεπτίμιος Χαϊρὰν πρῶτος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ «ρὰς-Ταντμὸρ» (=πρίγκιψ τῆς Παλμύρας), καὶ ὁ τούτου υἱὸς Σεπτίμιος Ὀντενάτ, ὁ γνωστὸς ὡς Ὀδαίναθος ἢ *Ὀδέναθος*, σύζυγος τῆς διαβοήτου Ζηνοβίας, ἀνεκηρύχθη ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ ὑπατικὸς (258 μ. Χ.). Τότε ἤρξατο διαπλασσομένη ἡ φιλοδοξία τοῦ κρατιδίου τῆς Παλμύρας νὰ διαδεχθῇ τὴν Ρώμην εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτήσεις της, ἡ καταλήξασα εἰς τὸν μετέπειτα δραματικὸν ἀγῶνα τῆς Ζηνοβίας. Μετὰ τὴν εἰς Ἔδεσσαν ἧτταν τοῦ Οὐαλεριανοῦ (260 μ. Χ.), ὁ Ὀδαίναθος ἀρχικῶς ἐνοχλήσας δι' ἐπιδρομῶν τὸν Πέρσην βασιλέα Σαπὼρ Α', ἤρξατο εἶτα μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεις, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ὁποίων ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀνηγορεύθη (262 μ. Χ.) παρὰ τοῦ Γαλλιηνοῦ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Σαπὼρ κατήγαγεν ἐπανειλημμένας νίκας, ἰδίως εἰς Κτησιφῶντα.

Digitized by Google

Μόλις κατορθώσας νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν παλμυρηνὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Συρίας, τοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Ἀραβίας, ἐδολοφονήθη (266 / 267 μ. Χ.) εἰς Ἔμεσσαν (Χὸμς) μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἡρώδου παρά τινος Μαιονίου, ἴσως ὀργάνου τῆς Μπὰτ-Ζαββαΐ (Ζηνοβίας), ἥτις ἀμέσως διεδέχθη αὐτὸν ὡς κηδεμὼν τοῦ ἑτέρου υἱοῦ Βαχμπαλλὰτ ἢ Ἀθηνοδώρου, κατακτήσασα τάχιστα τὴν Αἴγυπτον, καταστήσασα βασιλέα τὸν υἱόν της (ἀρχικῶς τιτλοφορούμενον vir consularis Romanorum imperator dux καὶ εἶτα Augustus) καὶ ἡ ἰδία ἀναγορευθεῖσα βασίλισσα (270—271 μ.Χ.). Μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθεν ἡ μοιραία καταστροφὴ τῆς Ζηνοβίας παρὰ τὴν Ἔμεσσαν καὶ ἡ παρὰ τῶν Ρωμαίων ἅλωσις τῆς Παλμύρας (ἔαρ τοῦ 262 μ. Χ.), ἐκ βάθρων ἀνασκαφείσης μετά τινας μῆνας, κατόπιν ἀποτυχούσης στάσεως τῶν Παλμυρηνῶν. Τῷ 274 μ. Χ. ἡ Ζηνοβία ἐκόσμει τὸν θρίαμβον τοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς Ρώμην Αὐρηλιανοῦ. Ἔκτοτε ἐπῆλθεν ἡ κατάπτωσις τῆς πόλεως, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν της καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου (273 μ. Χ.). Οἱ Παλμυρηνοὶ τοξόται ἐξηκολούθησαν πολεμοῦντες ἐν Ἀφρικῇ, Βρεττανίᾳ κ. ἄ. ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἡ δὲ πόλις των ἐγένετο ἐπὶ Διοκλητιανοῦ στρατιωτικὸς σταθμὸς (τέλη Γ' μ. Χ. αἰῶνος), ὁπότε περίπου εἰσήχθη ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Χριστιανισμός. Τῷ 400 μ. Χ. ἦτο ἡ Παλμύρα σταθμὸς τῆς Α' ἰλλυρικῆς λεγεῶνος, τῷ 527—528 ἐκτίσθησαν τὰ διασῳζόμενα τείχη της καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας περιῆλθεν εἰς τὸν Χαλίντ. Οἱ Ἄραβες ἐκαλλώπισαν αὐτὴν διὰ φρουρίου, ἐνίσχυσαν δι' ἀθρόου ἀποικισμοῦ, τὰ δὲ μεγαλοπρεπῆ της ἐρείπια ἐξυμνοῦντο ἔκτοτε ἐν τῇ ἀραβικῇ ποιήσει. Τῷ 754 καὶ 1089 ὑπέστη μεγάλους σεισμούς, ἤνθησεν ὅμως ἐκ νέου. Τῷ 1401 κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ Δροῦσος Μάνογλου ἵδρυσεν ἰσχυρὸν φρούριον, καταστραφὲν (ΙΖ' αἰὼν) ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐκ τοῦ ὅλου δὲ μεγαλείου της διεσώθησαν τὰ ἐρείπια καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου 50 ἀραβικαὶ καλύβαι. Ἐκ τῶν διαφόρων σεΐχων τοῦ νεωτέρου χωρίου διαβόητος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος Μιδζβέλ, σύζυγος τῆς λαίδης Ντίγκμπυ (χήρας τοῦ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Ἕλληνος Χατζηπέτρου). Τῷ 1867 ἡ ὄασις ὑπήχθη ὑπὸ κανονικὴν τουρκικὴν διοίκησιν, μετὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, περιελθοῦσα εἰς τοὺς Γάλλους, ἐπροικίσθη διὰ σταθμοῦ αὐτοκινήτων (γραμμὴ μετὰ τῆς Βυρηττοῦ καὶ Βαγδάτης) καὶ τουριστικῶν ξενοδοχείων.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀρχαίας πόλεως ἦτο κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον, ἔχουσα δῆμον, βουλήν, ἄρχοντας, συνδίκους, δεκαπρώτους κ. τ. λ. Ἐπὶ Ρωμαίων ἀπέκτησεν ἐκτελεστικὰ ὄργανα τοὺς στρατηγούς, ἀναλόγους πρὸς τοὺς duumviri τῆς Ρώμης. Ἡ ἰδιότυπος γλῶσσα τῆς Παλμύρας ἦτο διάλεκτος τῆς δυτικῆς ἀραμαϊκῆς, συγγενεύουσα ἰδίως μὲ τὴν ἀραμαϊκὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ναβαταίων, ἐν μικρῷ δὲ μέτρῳ σχετιζομένη καὶ μὲ τὴν ἀνατολικὴν ἀραμαϊκὴν καὶ συριακήν. Αὕτη ἐμίγη μεγάλως μετὰ τῆς ἑλληνικῆς, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ πλείστους διοικητικοὺς κ. ἄ. ὅρους. Τὸ παλμυρηνὸν ἡμερολόγιον ἦτο αὐτὸ τοῦτο τὸ Ἰουλιανὸν μὲ μῆνας εἰλημμένους ἐκ τοῦ συριακοῦ καὶ ἰουδαϊκοῦ μηνολογίου, ἡ χρονολόγησις δὲ ἐγίνετο κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Σελευκιδῶν ἀπὸ Ὀκτωβρίου τοῦ 312 π. Χ. Ἡ παλμυρηνὴ λατρεία ἦτο συγγενὴς πρὸς τὴν τῶν βορείων συριακῶν καὶ τῶν ἀραβικῶν φυλῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐρήμου. Βασικαὶ θεότητες ἦσαν ὁ βαβυλωνιακὸς Ζεὺς - Ἥλιος, ἀποκαλούμενος Μπὲλ (Βῆλος), Μαλὰκ-Μπὲλ (Μαλαχβῆλος, Malagbelus) ἢ Σαμάς, πρὸς ὃν συνεδέετο ἡ λατρεία τῆς Ἁγκλὶ - Μπὸλ (Σελήνης), παριστωμένης ὡς νεαρᾶς Ρωμαίας. Ἐκ τῶν λοιπῶν θεοτήτων μνημονευτέαι ἡ συριακὴ Ἀτὰρ-Ἀτὲχ (Ἀτάργατις), ἡ ἀραβικὴ Ἀλλάτ, ἡ βαβυλωνιακὴ Ναμπού, ἡ τῶν Ναβαταίων Σαΐ - ἔλ-Καντούν, ὁ Ἰαχριμπὸλ - Ἀπόλλων κ. ἄ. (Ἀρτσού, Ἀζιζού, Βααλσαμίν, Σαντραφὰ κτλ.). Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη περὶ τὸ 300 μ. Χ., πρῶτος δὲ γνωστὸς ἐπίσκοπος εἶναι ὁ Μαρῖνος ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Νικαίας (325 μ. Χ.).

—*[Ἀρχαιολ.]* ***Ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαί.*** Πρῶται γνωσταὶ παλμυρηναὶ ἀρχαιότητες εἶναι αἱ ὑπὸ Ἰωάννου Gruter καὶ Πέτρου Della Valle ἐκδοθεῖσαι τρεῖς ἐπιγραφαὶ (1616). Τὰ ἐρείπια ἐπεχείρησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν πρῶτοι οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι τοῦ Χαλεπίου (1678), ἐδιώχθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς σεΐχου. Μετά τινα ἔτη οἱ ἴδιοι κατώρθωσαν νὰ παραμείνουν ἐν Παλμύρᾳ (1691) μόνον ἐπὶ τετραήμερον ὑπὸ τὸν ἐφημέριον Γουλιέλμον Halifax, ἀθλίως ἀντιγράψαντα 3 παλμυρηνὰς καὶ 20 ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. Τῷ 1705 ἐπεσκέφθησαν τὰ ἐρείπια οἱ Giraud καὶ Santet, ἐκτελέσαντες πανοραματικὴν ἄποψιν τοῦ χώρου καὶ ἀντιγράψαντες 3 ἐπιγραφάς, εἶτα ὁ Tourtochot (1735) καὶ τέλος οἱ Wood καὶ Dawkins (1751), ἐμβριθῶς μελετήσαντες τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα καὶ ἐκδώσαντες 26 ἑλληνικάς, 13 παλμυρηνὰς καὶ 1 ἑλληνικὴν ἐπιγραφήν, χρησιμοποιηθείσας ταυτοχρόνως (1753) παρὰ τοῦ ἀββᾶ Barthélemy καὶ τοῦ Ἰωάννου Swinton πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ παλμυρηνοῦ ἀλφαβήτου. Σπουδαῖα ἀντίγραφα 134 ἐπιγραφῶν ἐξετέλεσεν εἶτα ὁ Waddington (1861), τὰ ὁποῖα δημοσιευθέντα ὑπὸ De Voguë ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τοῦ σώματος παλμυρηνῶν ἐπιγραφῶν. Ἐξηρεύνησαν εἶτα τὸν χῶρον οἱ Mordtmann (1870), πρίγκιψ Λαζάρεφ (1881) κ. ἄ., μεθ' οὓς ἐγένετο ἡ πρώτη συστηματικὴ ἀποστολὴ (1914) τῶν δομινικανῶν Jaussen καὶ Savignac παρὰ τῆς βιβλικῆς σχολῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἡ πρώτη συστηματικὴ ἀνασκαφὴ (1924—1925), τῶν Γάλλων Ἀλβέρτου Gabriel, Μαυρικίου Dunand καὶ τοῦ Δανοῦ Ἀράλδου Ingholt παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Οὗτοι ἀνέσκαψαν 51 τάφους, συνέλεξαν 150 ἐπιγραφὰς καὶ κατήρτισαν τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ χώρου, μελέτας ἀναστηλώσεων καὶ τὰ σχέδια μεγάλων προσεχῶν ἀνασκαφῶν. Νῦν ἡ πλουσιωτέρα συλλογὴ παλμυρηνῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ κόσμου εἶναι ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ Ny Karlsberg τῆς Κοπεγχάγης.

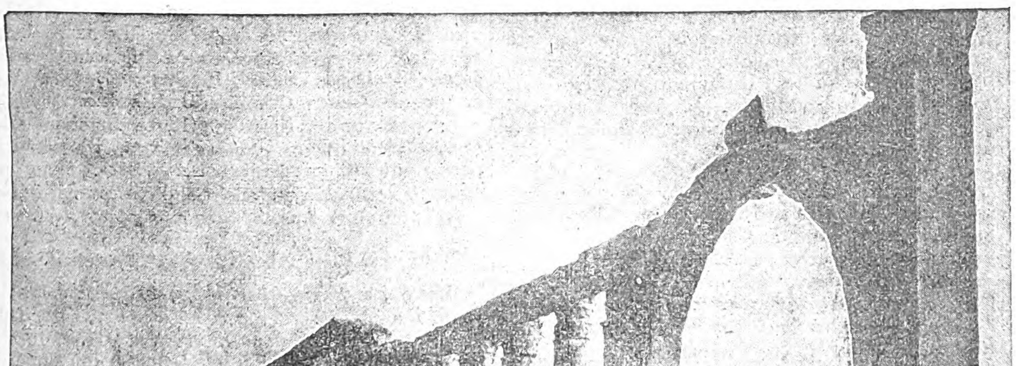

Παλμύρα. Ἡ ὁδὸς τῶν κιόνων καὶ ὁ μέγας πυλών.

Μνημεῖα. Ὁ ἐρειπιών, ἔχων περίμετρον 12 περίπου χιλιομέτρων καὶ μῆκος ἄνω τῶν 3, περικλείει τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα τῆς Συρίας διὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σῳζομένων μνημείων ἔγκειται εἰς τὸν ἰδιότυπον χαρακτῆρά των· ἡ τέχνη τῆς Παλμύρας ἀποτελεῖ κρίκον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ εἶναι διασταύρωσις ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ ἀνατολικῶν τεχνοτροπιῶν. Τῆς ΝΑ. ἄκρας τοῦ ἐρειπιῶνος δεσπόζει ὁ μέγας ναὸς τοῦ Ἡλίου, περίπτερος (60×31,5 μ.) μὲ βρονζίνας διακοσμήσεις ἐπὶ τῶν κιονοκράνων· κεῖται ἐπὶ ὑψιπέδου (235×235 μ.) περιβαλλομένου ὑπὸ τοίχου (15—16 μ. ὕψος), ὃν ἐσωτερικῶς περιθέει κιονοστοιχία, διπλῆ κατὰ τὰς τρεῖς καὶ ἁπλῆ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν· ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐγείρεται πρόπυλον κορινθιακὸν καὶ τρίπυλος εἴσοδος, πρὸς ἣν ἄγει μεγαλοπρεπὴς κλῖμαξ (πλάτους 37,5 μ.). Διακόσια μέτρα ἀπὸ τῆς ΒΔ. γωνίας τοῦ ναοῦ ἄρχεται ἡ περίφημος ὁδὸς τῶν κιόνων (μήκους 1.135 μ.), διχαζομένη κατὰ μῆκος ὑπὸ πεζοδρομίου καὶ παραθεομένη ἑκατέρωθεν ὑπὸ διπλῆς κιονοστοιχίας, ἄλλοτε ἐχούσης 750 κίονας (ὄρθιοι σῴζονται 150 περίπου) ἐρυθρολεύκους (ὕψους 17 μ.). Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ ὑψοῦται ὁ μέγας πυλών, ἑκατέρωθεν δὲ καὶ καθέτως αὐτῇ ἄρχονται αἱ εὐθεῖαι ὁδοὶ τῆς λοιπῆς πόλεως, ὧν τινες μετὰ κιονοστοιχιῶν. Παρὰ τὸν πυλῶνα ὑψοῦται ὁ μικρὸς ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ τῆς βασιλίσσης μητρός, ἑξάστυλος, περίπτερος (20×8,40 μ.) ἐπὶ ὑψιπέδου 34,90×13,60 μέτρων. ΝΔ. τῆς ὁδοῦ τῶν κιόνων ἐγείρεται περίστυλος ὀρθογώνιος ἀγορὰ (72×82 μ.) διὰ τριπύλου ἐπικοινωνοῦσα ἀπ' Α. μετὰ ἰσομεγέθους ἱδρύματος· τὸν λοιπὸν χῶρον καλύπτουν ἄπειροι ἄλλαι οἰκοδομαί. Ἡ Παλμύρα ἔχει τρεῖς ὑπογείους νεκροπόλεις καὶ ἀπείρους ἐπιγείους τάφους, ὁμοίους πρὸς ἰσοδομικοὺς διωρόφους ἢ τριωρόφους πύργους ἢ πρὸς οἰκίας μετὰ προστόου. Β. τῆς πόλεως ὑψοῦται, δεσπόζον τοῦ ὅλου ἐρειπιῶνος, τὸ Καλὰτ-Ἴμπν-Μάν, φρούριον τῆς ἐποχῆς τοῦ Δρούσου Φαχρεδδὶν (1595—1634), Δ. δὲ τῆς πόλεως ἀπὸ σπηλαίου ἀναβλύζει τὸ ποτάμιον τῆς ὀάσεως. Ἐκ τῶν χριστιανικῶν μνημείων ἀξιόλογα τὰ θεμέλια δύο ναῶν, ὁ εἷς (88×148 μ.) ἦτο πιθανῶς ἐπισκοπικός.

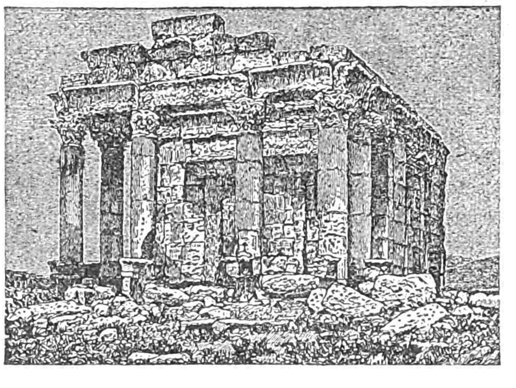

Ὁ «μικρὸς» ναὸς τῆς Παλμύρας.

Ὁ ἐπιγραφικὸς πλοῦτος τῆς Παλμύρας εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικός, περικλείων σπουδαῖα δίγλωσσα μνημεῖα, ὧν ἀξιόλογον φορολογικὴ μακροσκελὴς ἀπόφασις τοῦ 137 μ. Χ. Οἱ παλμυρηνοὶ χαρακτῆρες, κομψότατοι, ἀποτελοῦν τὴν ὑστάτην μορφὴν τοῦ παλαιοαραμαϊκοῦ ἀλφαβήτου, προτοῦ τοῦτο ἐξελιχθῇ εἰς τὴν τετράγωνον ἑβραϊκὴν γραφήν.

Ὡς πρὸς τὸν γλυπτὸν πλοῦτόν της, ἡ Παλμύρα ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς ἀρχαιότητος. Πᾶσα ὁδός, στοά, δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν μέρος τῆς πόλεως ἔβριθε θρησκευτικῶν ἢ κοσμικῶν ἀγαλμάτων, ἀναθημάτων τῶν πλουσίων ἐμπόρων.

Τέλος τὰ παλμυρηνὰ νομίσματα, ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν ΠΑΛΜΥΡΑ, παρουσιάζουν πλείστους τύπους, ὡς οἱ φοίνικος, λέοντος, πυργοστεφοῦς πόλεως κτλ. [Βλ. καὶ τὰ ἐν λ. *Αὐρήλιος, Λεύκιος Δομίτιος* (τόμ. ΣΤ' 215 γ), *Ζηνοβία* καὶ *Ὀδέναθος*.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Chabot J.-B.*, Choix d' inscriptions de Palmyre» (Παρίσιοι 1922). — *De Sauley*, «Numismatique Palmyrénienne» (ἐν «Revue Archéol.», Nouv. Série, τόμ. XXII, σελ. 291 κ. ἑ.).—*Dhorme P.*, Palmyre dans les textes assyriens» (ἐν «Revue Biblique» 1924, σελ. 106 κ. ἑ.).—*Dussand R.*, «Topographie historique de la Syrie» (Παρίσιοι 1927, σελ. XXVI—LII καὶ 247—322, βασικὸν βοήθημα). —*Gabriel A.*, «Recherches archéologiques à Palmyre» (ἐν «Syria» τόμ. 1926 VII, σελ. 71 κ. ἑ.).—*Mordmann A.*, «Περὶ τῶν παλμυρηνῶν ἀρχαιοτήτων» (ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Φιλολογικοῦ Συλλόγου», Ζ' 1874, σελ. 15 κ. ἑ.).— *Perdrizet P.*, «Les dossiers de P.-J. Mariette sur Baalbek et Palmyre» (ἐν «Revue des ét. anc.» 1900, σελ. 225 κ. ἑ.).—*Von Sallet*, «Die Fürsten v. Palmyra unter Gallienus, Claudius u. Aurelianus»(Βερολῖνον 1866). —*Wood R.* καὶ *Dawkins*, The ruins of Palmyra (Λονδῖνον 1753 καὶ γαλλ. Παρίσιοι 1819).
Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Πάλμυς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἱπποτίωνος, ἡγεμόνος τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Ἀσκανίας, ἐλθὼν εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων καὶ πολεμήσας γενναίως ὑπὸ τὸν Ἕκτορα (*Ὁμ.* Ἰλ. Ν. 792). Α. Θ. Σ.

— **Παλμύρα** (Palmira) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κολομβίας, κειμένη ἐν τῇ Κεντρικῇ Κοιλάδι δυτικῶς τῶν Κεντρικῶν Κορδιλλιερῶν. Εἶναι κέντρον πε-

Digitized by Google

ριφερείας εὐφορωτάτης, παραγούσης ἄριστον καπνόν. Κατ. 26.000.

παλμώσεις ***ἐξηναγκασμέναι*** *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἐξηναγκασμέναι παλμώσεις*.

Παλνέζε (Palnese), ***Βαπτιστής***· βλ. λ. *'Ανιέζε* Βαπτιστής.

Παλοβᾶ *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, κειμένη ἐπὶ καταφύτου ἐκ δρυῶν κλιτύος τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου, εἰς ἀπόστασιν 2 ½ ὡρῶν ἀπὸ τῆς πόλεως Γυθείου. Ἡ κοινότης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *Παλοβᾶν*, ἔχουσαν 181 κατοίκους, καὶ τὸ χωρίον *'Αχουμάτου*, ἔχον 70 κατοίκους. ΚΑΨ.

Παλόδκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ διαμερίσματος Λεμεσοῦ, ἔχον περὶ τοὺς 200 κατοίκους Ἕλληνας. Α. Κ. Α.

Παλοίτη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων διασωθεῖσα ὀνομασία (Paloeti) τῆς ποτὲ νησῖδος *Βάκχος*, συγχωνευθείσης ἤδη πρὸς τοὺς κυματοθραύστας τῶν λιμενικῶν ἔργων, τοῦ λιμένος τῆς πόλεως Νάξου. Σ. Ε. Λ.

παλομένη (ἡ) (Palomena) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων ἑτεροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν πεντατομιδῶν (φυτοκόρεις). Ἔχουν γενικῶς χρῶμα πράσινον μὲ σκωριοχρόους κηλῖδας ἢ τελείως σκωριόχρουν. Τὰ διαχειμάζοντα ἄτομα κατὰ μὲν τὸ φθινόπωρον λαμβάνουν χρῶμα καστανόν, κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν πράσινον. Τὰ εἴδη Palomena prasina καὶ Palomena viridissima προσβάλλουν ἐν τῇ μέσῃ καὶ νοτίᾳ Εὐρώπῃ τὰ κηπουρικὰ καὶ ἐνίοτε τὴν ἄμπελον, διάφορα δένδρα καὶ θάμνους, νύσσοντα ταῦτα διὰ τοῦ μακροῦ ρύγχους των καὶ μεταδίδοντα εἰς τοὺς καρποὺς τὴν δυσάρεστον ὀσμήν των. Ε. Τ. Ε.

Παλομῖνο ***ντὲ Κάστρο ὐ Βελάσκο*** (Palomino de Castro y Velasco). Ἱσπανὸς ζωγάφος καὶ τεχνοκρίτης (1653—1726). Διακοσμήσας μετὰ τοῦ Coëllo λίαν ἐπιτυχῶς τὴν ἐν Πράντο Αἴθουσαν τῶν Ἐλάφων ὠνομάσθη αὐλικὸς ζωγράφος. Τῷ 1693 διεκόσμησε τὸ νοσοκομεῖον τῆς Καλῆς Ἐπιτυχίας διὰ σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Καρόλου Κουΐντου καὶ τῶν προσωπογραφιῶν Καρόλου τοῦ Β′ καὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας. Τῷ 1705 διεκόσμησε τὴν ἐν Σαλαμάγκᾳ μονὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου διὰ τοιχογραφιῶν εἰκονιζουσῶν τὴν «Στρατευομένην καὶ θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν». Τῷ 1725, χηρεύσας, ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Ὁ Παλομῖνο διεκρίθη ὄχι μόνον ὡς ζωγράφος πλήρης γνησίας θρησκευτικότητος, ἀλλὰ καὶ ὡς συγγραφεὺς ἀξιολογωτάτων τεχνοκριτικῶν ἔργων («El Museo pictorico y escala optica, Μαδρίτη, 2 τόμ. 1715—1724). Ι. Μ. Π.

Πάλο ντὲλ Κόλλε (Palo del Colle) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Μπάρι. Κεῖται ΝΔ. τῆς πόλεως Μπάρι καὶ εἰς ἀπόστασιν 21 χλμ. Κάτ. 12.450. Παράγει οἶνον, ἀμύγδαλα καὶ ἔλαιον. Ἔχει μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος καὶ μεσαιωνικὸν πύργον. Γ. Ι. Β.

πάλος (ὁ)· κοιν. *παλούκι* (βλ. λ.).

— *['Εραλδ.]* Βλ. λ. ***οἰκόσημον***.

Πάλος *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς (ὑψόμ. 560 π.) κατὰ τὴν βορείαν ἐσχατιὰν τῆς Σύρου, ἀπολήγων 1 ½ χιλ. Β.ΒΔ. εἰς τὸ ἀκρωτήριον Πετρίτης. Σχηματίζει μετὰ τοῦ πλοκάμου του Μαῦρος Ὀριὸς τὸν ὅρμον Γράμματα, ἔχει δὲ καὶ ἄκραν *Πάλος* (πλάτ. 37° 29′ 58″ Β., μῆκ. 24° 53′ 26″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island. *Κοτσοβίλλη* «Νῆσος Σῦρος») καὶ ὕφορμον *Μέσα Πάλος*. Σ. Ε. Λ.

— **Πάλος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ. πλευρᾶς τῆς Σάμου (πλάτ. 37° 40′ Β., μῆκ. 26° 47′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μαραθοκάμπου καὶ ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Πεῦκο Ἔχει συνοικισμὸν ἐξ εἰκοσάδος οἰκίσκων, συνδέεται δὲ ἡμιονικῶς πρὸς τὰ χωρία Πλάτανος, Νιοχώρι, Κουμέϊκα καὶ Σκουρέϊκα, ὧν εἶναι κοινὸν ἐπίνειον. Σ. Ε. Λ.

— **Πάλος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36° 47′ 30″ Β., μῆκ. 25° 45′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa islands), δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Ὑπὸ τῶν ξένων ὀνομάζεται Kalotari ἀπὸ παλαιᾶς ὀνομασίας του. Σ. Ε. Λ.

— **Πάλος** (Cabo Palos) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας (πλ. 37° 38′ Β., μῆκ. 0° 41′ Δ., χάρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena), ἔχον μέγιστον φάρον καὶ σημαφόρον. Εἶναι ἡ *Σκομβραρία ἄκρα* τῶν Ἑλλήνων, τὸ Scombrarium promontorium καὶ Promontorium Saturni τῶν Λατίνων. Σ. Ε. Λ.

Πάλος ντὲ λὰ Φροντέρα (Palos de la Frontera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Οὐέλβα. Κεῖται οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Τίντο εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Κάτ. 2.000. Ἐκ τοῦ λιμένος αὐτῆς ἐξέπλευσε τὴν 3 Αὐγούστου 1492 ὁ Κολόμβος κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς. Γ. Ι. Β.

Παλόσκι (Paloschi), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς μουσικολόγος (1824—1892). Κατήρτισε τὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεων τοῦ οἴκου Ρικόρντι τοῦ Μιλάνου, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν πλεῖστα ξένα ἔργα. Εἰς τὸν Παλόσκι ὀφείλεται ἐπίσης ἡ ἔκδοσις μιᾶς «Παγκοσμίου βιογραφίας τῶν διασήμων μουσουργῶν» (Annuario musicale universale), ὡς καὶ τὸ «Μικρὸν λεξικὸν τῶν θεατρικῶν ἔργων» (1898). Γ. Σ.

παλουδινέλλα (ἡ) (Paludinella) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ποταμοφιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μαλάκια, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

παλουδῖνος (ὁ) (Paludinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ποταμοφιλιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα τῶν γλυκέων ὑδάτων, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν ὀφθαλμῶν των, οἱ ὁποῖοι εἶναι τοποθετημένοι κατὰ τὴν βάσιν τῶν κεραιῶν αὐτῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *παλουδῖνος ὁ ζῳοτόκος* (Paludinus viviparus), ὅστις ἔχει ὄστρακον στροβιλοειδὲς καὶ στόμα μικρὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον. Ἀπαντᾷ εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ γένους τούτου τῶν *παλουδινιδῶν κτενοβραγχίων προσωβραγχίων* μαλακίων συναντῶνται ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Τοῦ γένους τούτου διακρίνουν τὰς ἀκολούθους παραλλαγάς: α′) τὴν *βιβιπάραν* (Vivipara) μὲ λεῖον καὶ λεπτὸν ὄστρακον, β′) τὸ *καμπέλωμα* (Campeloma) μὲ παχὺ καὶ λεῖον ὄστρακον, φέρον πεπαχυσμένον ἐσωτερικὸν χεῖλος· καὶ γ′) τὴν *τυλοτομὴν* (Tulotoma), φέρουσαν ὄστρακον μὲ γωνιώδεις γύρους, ζῶσαν σήμερον ἐν τῇ Βορ. Ἀμερικῇ καὶ Κίνᾳ. Ἐπίσης διακρίνουσι καὶ τὰ ὑπογένη *λειοπλάξ*, *λαγούγκουλα*, *τυλόπωμα* καὶ *μποσκοβικίαν*.

Αἱ παλουδῖναι, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται κατὰ μάζας ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς νοτίου Οὐγγαρίας, Κροατίας, Σλοβενίας, Ρουμανίας καὶ τῆς νήσου Κῶ, χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι παρουσιάζουν πολλὰς ἐξόχους παραλλαγάς. Ὁ παλαιοντολόγος Neumayr κατήρτισεν ἐξ αὐτῶν καὶ περιέγραψε τὰς περιφήμους σειρὰς μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν μὲ τὰς λείας βιβιπάρας καὶ καταλήγουν μὲ τὰς γωνιώδεις τυλοτομάς.

Ἀπολιθωμέναι παλουδῖναι εὑρέθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὰς Κλεωνάς, Βάγκον τῆς Ἀρκαδίας, Παλιόκαστρον Αἰγιαλείας, Σκοῦρα τῆς Λακεδαίμονος, λεκάνην Μεγαλοπόλεως, Ψαχνὰ καὶ λεκάνην Κύμης Εὐβοίας, Λειβανάτες καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

παλούκι (τό)· δημοτ., ξύλον, κοντὸς τὸν ὁποῖον πηγνύομεν εἴτε εἰς τὸ ἔδαφος εἴτε ἐπὶ τοῦ τοίχου, σταυρὸς ἢ πάσσαλος: «τὰ παλούκια τοῦ φράχτη», «κρέμασε τὰ ροῦχά του 'ς τὸ παλούκι» ‖ φρ. «στέκεται σὰν παλούκι» ἀκίνητος, χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε: «γιατὶ δὲ μιλᾷς, μονὲ στέκεσαι σὰν παλούκι» ‖ «ἄνθρωπος τοῦ σκοινιοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ» δηλαδὴ ἄξιος ἀγχόνης, διεφθαρμένος.

Παλούκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον καὶ ὁρμίσκος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἤλιδος παρὰ τὴν Ἀμαλιάδα καὶ τὴν ἐπὶ ἐνετικοῦ φρουρίου μονὴν Σκαφίδια (πλάτ. 37° 42′ Β., μῆκ. 21° 19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico), 4 μίλλ. ΝΑ. τῆς ἐκβολῆς τοῦ Πηνειοῦ τῆς Γαστούνης. —2) Βουνὸς τῆς νήσου Σκοπέλου (τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων), καταλαμβάνων τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς νήσου. —3) Ἄκρα ἐν τῷ Τριφυλικῷ κόλπῳ (πλάτ. 37° 15″ Β., μῆκ. 21° 41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico), ἐγγύτατα τῆς Κυπαρισσίας καὶ τερματισμὸς πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ ὄρους Ψυχρό. Σ. Ε. Λ.

Παλούκια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σαλαμῖνος, ἀντικρύζων τὸν Αἰγάλεων (νῦν Σκαραμαγκᾶ) τῆς Ἀττικῆς στερεᾶς καὶ τὴν νησῖδα Ἅγιος Γεώργιος ἢ Λοιμοκαθαρτήριον (πλάτ. 37° 57′ 45″ Β., μῆκ. 23° 31′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens). Συνδέεται ἁμαξιτῶς πρός τε τὸν Ναύσταθμον καὶ τὴν Σαλαμῖνα καὶ πρὸς τὸ Ἀμπελάκι, τῶν δύο τελευταίων ὁδῶν διακλαδουμένων πρὸ τοῦ ἐκκλησιδίου τῶν Παλουκίων Ἁγία Βαρβάρα. Μέχρι τοῦ 1912 εἶχεν ὀλίγα τινὰ παραπήγματα ἁλιέων καὶ πορθμίων, ἔκτοτε ὅμως ἐγένοντο πλεῖσται οἰκίαι, τοῦ μέρους καταστάντος θερέτρου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἠρίθμει 407 κατοίκους. Σ. Ε. Λ.

— **Παλούκια** *[Γεωγρ.]* Σκόπελοι τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38° 28′ 25″ Β., μῆκ. 25° 55′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), λείψανα χερσονησώδους ἄκρας διαβρωθείσης. Χωρίζουν ἀμφιδύμως τοὺς ὅρμους Ἁγίας Μαρκέλλας καὶ Βολισσοῦ. Σ. Ε. Λ.

Παλούκοβα, *Μεγάλη* — *[Γεωγρ.]*. —1) Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μανδρινὴ* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας. —2) ***Μικρὰ* —**. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λεύκα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

παλούκωμα (τό)· δημοτ., κάρφωμα, σούβλισμα μὲ τὸ παλούκι, ἀνασκολόπησις· ‖ ξύλο, μαστίγωσις μὲ τὸ παλούκι: «παλούκωμα ποῦ σοῦ χρειάζεται».

παλουκώνω· δημοτ., σουβλίζω μὲ τὸ παλούκι, ἀνασκολοπίζω.

Παλοῦμπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 423. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Προφήτου Ἠλία, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Ἔχει δασώδεις ἐκτάσεις καθὼς καὶ καλλιεργησίμους μὲ δημητριακά. Ἐκτρέφει 2.500 αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Δημητσάνης συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 4). Εἶναι πατρὶς τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 στρατηγῶν Δημ. Πλαπούτα, Γεωργ. Πλαπούτα, Παρ. Πλαπούτα, Ἀθ. Πλαπούτα, Γιαν. Πλαπούτα, Πανουργιᾶ Ἠλιοπούλου, Ἠλ. Λιακοπούλου, Γεωργ. Τσιώκου, Παν. Πανταζοπούλου, Γ. Ἀργυροπούλου, Χρ. Τζιέμη καὶ Γεωργ. Καψοκαλύβα, ἀναφερομένων καὶ ἐν ἐστημένῃ ἐν τῷ χωρίῳ ἀναθηματικῇ στήλῃ. Εἰς τὴν κοινότητα Παλούμπας ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Παπαδοῦ* (κάτ. 136) καὶ *Ταρλέϊκα* (κάτ. 39). Δ. Ε. Μ.

Παλουμπιώτης, *Διᾶκος*. Ἀρματολὸς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἐκ Παλούμπας, συμπράττων κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Πλαπουταίων καὶ ἄλλων ἁρματολῶν τῆς περιοχῆς τῆς Γορτυνίας. Ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Καρυταίνης, ἣν εἶχον ἐπιχειρήσει οἱ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς 6.000 περίπου Ἕλληνες ἀνεπιτυχῶς. Τ. Ε. Ε.

Πάλουνταν-Μύλλερ (Paludan-Müller), ***Φρειδερῖκος***. Δανὸς ποιητὴς (1809—1876). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης. Τὰ πρῶτά του ἔργα εἶναι: «Τὰ τέσσαρα μυθιστορήματα» καὶ ἡ ρωμαντικὴ κωμῳδία «Ἔρως εἰς τὴν αὐλήν». Τῷ 1833 ἔγραφε τὸ ἔργον «Ἡ χορεύτρια», τὸ λυρικὸν δρᾶμα «Ἔρως καὶ ψυχὴ» (1834) καὶ τὸ ἀνατολικὸν διήγημα «Δραπέτευσις Ζουϊλεμᾶς». Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1841 ἤρχισε νὰ γράφῃ τὸ ἀριστούργημά του «Ὁ Ἀδάμ», μέγα ἐπικόν, σατιρικὸν καὶ περιγραφικὸν ποίημα. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεράτωσεν ὁ Πάλουνταν-Μύλλερ κατὰ τὸ ἔτος 1848. Ἕτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ τρία εἰδύλλια: «Οἱ Γάμοι τῶν Δρυάδων», «Ὁ Τύθων» καὶ «Ὁ θάνατος τοῦ Ἄβελ», τὸ δρᾶμα «Κάλαμος» (1854), «Ὁ Παράδεισος» (1861), «Ὁ Βενέδικτος τῆς Νουρκίας» (1861), τὸ ποίημα «Ἄδωνις», τὰ μυθιστορήματα «Ἡ πηγὴ τῆς νεότητος» (1865) καὶ «Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰβὰν Λύκκε». Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Κίργκεγωρντ καὶ ἄλλων ἠσχολήθη καὶ εἰς θρησκευτικὰ θέματα. Γ. Ι. Β.

παλούρα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. ***παλιούρι***.

Πάλουρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. VII, 1, 16) ἐν τῇ Μαισωλίᾳ χώρᾳ ΝΔ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μανάδα ποταμοῦ (νῦν Mahanadi), ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Γαγγητικὸν κόλπον (νῦν τῆς Βεγγάλης) πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Γάγγου. Α. Θ. Σ.

παλπάρης (ὁ) (Palparus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μεγαπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν ***μυρμηκολεοντιδῶν***, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *παλπάρης ὁ λιβελλουλοειδὴς* (Palpares libelluloides), ὅστις ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἔχει ἀρκετὸν μέγεθος, πτέρυγας μακροτάτας καὶ χρῶμα φαιοκαστανὸν μὲ πολλὰς κηλῖδας σκοτεινῶς φαιὰς ἐπὶ τῶν πτερύγων. Δ. Ν. Π.

Παλτὶ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τοῦ Θιβὲτ (βλ.λ. *Μπάλντι*).

παλτὸ (τό)· δημοτ., ἐπενδύτης, ἐπανωφόριον (γαλλ. paletot).

Παλτόγλης, *Σουλεϊμάν*. Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας (βλ. λ. *Μπαλτᾶ-'Ογλοῦ* Σουλεϊμάν).

Πάλτος *['Αρχ. Γεωγρ.]* Πόλις παράλιος τῆς Κοίλης Συρίας, 35 χλμ. νοτίως τῆς *Λαοδικείας*, μεταξὺ Βαλανεῶν καὶ Γαβάλων (*Πτολεμ.* Ε, ιε, 3) πρὸς τὰ σύνορα τῆς Φοινίκης. Ἦτο ἐκεῖ καὶ *ἀκρωτήριον Πάλτος* καὶ *Παλτηνῶν λεμήν*, ὡς ὠνομάζετο τῆς πόλεως ὁ λιμὴν (Σταδ. Μεγ. Θαλ. § 131—135). Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον εἶναι τὸ *Ρὰς Μπαλντὶ-ἐλ-Μελὲκ* (πλάτ. 36°20′ Β., μῆκ. 35°53′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Gulf of Iskenderum to Markhab) μεταξὺ Ντζεμπεΐλ (ἀρχ. Γάβαλα) καὶ

Digitized by Google

φρουρίου Μαρκάβ (ἀρχ. Βαλανέαι), ὁ δὲ Παλτηνῶν λιμὴν ὀλίγον βορειότερον τοῦ ἀκρωτηρίου, κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Νὰρ-ἐλ-Σὶν (ἀρχ. Βάδας), ὅπου ἐρείπια πολίσματος καὶ θραύσματα κιόνων (Medit. Pilot. V, 137, 47 ἔκδ. 1925) μαρτυροῦν τὴν θέσιν τῆς Πάλτου. Σ. Ε. Λ.

παλτός, —*ή*, —*όν*· ὁ παλλόμενος, ὁ διὰ παλμοῦ ῥιπτόμενος, ὁ ἐκσφενδονιζόμενος: «παλτὸν πῦρ» τὸ κεραύνιον πῦρ· || τὸ *παλτόν*, ἐλαφρὸν ἀκόντιον ἢ δόρυ τῶν Περσῶν ἱππέων τῆς ἀρχαιότητος μακρόθεν βαλλόμενον, γνωστὸν ἀπὸ τοῦ Ξενοφῶντος («κρανέϊνα παλτά»).

παλύαινα (Palhyaena) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *ἰκτιθήριον*.

Πάλυρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγείας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Εἶναι τὸ ἔσχατον χωρίον τῆς χερσονήσου Μάνης πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον καὶ ἔχει κατοίκους 112. Ὁ πλησίον αὐτοῦ ὁρμίσκος Γιστέρνες εἶναι ὁ ἕτερος τῶν παρὰ τὸ Ταίναρον μνημονευομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων λιμένων, ὁ τοῦ Ψαμμαθοῦντος (ὁ ἄλλος ἦτο ὁ Ἀχίλλειος), παρὰ τὸν ὁποῖον ἔκειτο ὁ «σπηλαίῳ εἰκασμένος» ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Διὰ τῆς ὑπογείου ὁδοῦ τοῦ σπηλαίου τούτου ἐπιστεύετο ὅτι ἀνήγαγεν εἰς τὴν γῆν ἐκ τοῦ Ἅδου ὁ Ἡρακλῆς τὸν Κέρβερον. Εἰς τὸ περιβάλλον τὸν ναὸν ἱερὸν ἄλσος, εἰς τὸ ὁποῖον εὕρισκον ἄσυλον οἱ ἐγκληματίαι, ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ νεκρομαντεῖον. ΚΑΨ.

Παλχὰν *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Τριπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

παμ—· θέμα τοῦ *πᾶς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ, παρὰ τὸ *παν—* (βλ. λ.).

παμβαβυλωνισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω γενικῶς ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἐκ τῆς βαβυλωνιακῆς ἢ ἀκριβέστερον τῆς βαβυλωνιακῆς καὶ σουμερικῆς κοσμοθεωρίας. Ἡ ἀπόπειρα αὕτη συνδέεται πρὸς δύο κυρίως ὀνόματα, τὸ τοῦ ἀσσυριολόγου H. Winckler καὶ τὸ τοῦ θεολόγου A. Jeremias. Κατὰ τοὺς ἐρευνητὰς τούτους ὁ ἐκ τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς ἐκπηγάζων πολιτισμὸς δεικνύει ἐξέλιξιν, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῶν νόμων τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, προϊόντων τῆς μελέτης τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη προϋποθέτει μᾶλλον κοσμοθεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ρυθμίζονται τὸ κράτος καὶ ἡ κοινωνία, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπονέμεται τὸ δίκαιον καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀνάγονται εἰς ἀλήθειαν ἐξ οὐρανοῦ ἀποκαλυφθεῖσαν. Διὰ τῆς περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς περὶ κοσμικῶν περιόδων διδασκαλίας συγκροτεῖ ἡ κοσμοθεωρία αὕτη εἰκόνα περὶ χώρου καὶ χρόνου, τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ ἐκ τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ. Ἡ κοσμογονία δηλαδὴ ὡς διδασκαλία περὶ ἐπαλλήλου διαδοχῆς διαφόρων κόσμων καὶ ἡ περὶ ἡμερολογίου παράστασις ὡς διδασκαλία περὶ ἐπαλλήλου διαδοχῆς διαφόρων ἑλικοειδῶς χωρουσῶν περιόδων εἶναι ἀντικατοπτρισμὸς τῆς ἐξελίξεως, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν αἱ κινήσεις τῶν ἀστέρων ἐπὶ τοῦ στερεώματος. Πάντα τὰ ἐπὶ γῆς συμβαίνοντα εἶναι παραδείγματα καθολικῶς ἰσχύοντος νόμου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ διατυπωθῇ συντομώτατα ὡς ταύτισις μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου, ὡς ἀναλογία μεταξὺ τῆς εἰκόνος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς εἰκόνος τοῦ κόσμου.

Τὰς βασικὰς ἰδέας τῆς κοσμοθεωρίας ταύτης καθώρισεν ὁ Winckler ὡς ἑξῆς: Μεταξὺ μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου ὑφίσταται ἀπόλυτος ἀναλογία καὶ αἰτιώδης σχέσις. Πᾶν εἶναι καὶ πᾶν γίγνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς ἀντιστοιχεῖ εἰς εἶναι καὶ γίγνεσθαι ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὅ,τι συμβαίνει ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι προδιαγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. Πᾶσα κατ' ἀκολουθίαν ἐπιστημονικὴ νόησις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐρεύνης τοῦ οὐρανοῦ, ὡς πᾶσα ἐπιστήμη καὶ πᾶσα τέχνη τελεῖ εἰς συσχέτισιν πρὸς τὸν ἔναστρον οὐρανόν. Ἡ κοσμοθεωρία αὕτη, τὴν ὁποίαν δέχονται παναρχαίαν, ἑνιαίαν καὶ ἐν Βαβυλῶνι γεννηθεῖσαν, ἐξηπλώθη κατὰ τοὺς παμβαβυλωνιστὰς εἰς σύμπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Κατὰ συνέπειαν δέον νὰ χρησιμεύῃ ὡς κλεὶς πρὸς κατανόησιν καὶ ἑρμηνείαν ὅλης τῆς μυθολογίας τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ὁ κατανοήσας τὴν κοσμοθεωρίαν ταύτην δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα, ἀλλ' οὐδὲν πλέον νὰ ἀνακαλύψῃ. Διότι ἡ ἀστρικὴ αὕτη κοσμοθεωρία ἐπέβαλε τὴν σφραγῖδα αὐτῆς ἐφ' ὅλων τῶν πολιτισμῶν καὶ ὅλων τῶν θρησκειῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, τῆς ὁποίας ἡ συμβολικὴ γλῶσσα ὀφείλεται εἰς τὴν κοσμοθεωρίαν ταύτην. Τὰ πορίσματα τῆς κατὰ ταύτην τῶν παμβαβυλωνιστῶν ἐρεύνης ἐχρησιμοποίησεν ὁ A. Jeremias πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς θεολογίας καὶ ἰδίᾳ πρὸς κατανόησιν τῆς συμβολικῆς κατ' αὐτὸν γλώσσης τῆς Βίβλου. Πρὸς τοῦτο διέκρινε τὸν σουμερικὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τῆς ἔπειτα σημιτικῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ καὶ προσεπάθησε κυρίως νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ ἰδέα περὶ ἐλεύσεως τοῦ μυστηριώδους παιδίου ὡς Λυτρωτοῦ ἐγεννήθη ἐν Σουμερίᾳ. Ἐντεῦθεν συνήγαγεν ἔπειτα τὸ συμπέρασμα ὅτι ἅπασα ἡ προσδοκία τῆς ἀπολυτρώσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ βαθύτατον θέμα τῆς ὅλης ἐσωτερικῆς θρησκείας τῶν λαῶν, τον μυθολογικὸν αὐτῆς συμβολισμὸν παρέλαβε παρὰ τῶν Σουμερίων.

Ἰδιαιτέραν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἡ προσπάθεια τοῦ Fr. Delitzsch, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἐν Ἀσσυρίᾳ καὶ Βαβυλωνίᾳ ἀνασκαφῶν ζητεῖ νὰ ἀνεύρῃ σχέσεις ἐξαρτήσεως τῆς ἑβραϊκῆς γραμματείας καὶ θρησκείας ἀπὸ τῆς βαβυλωνιακῆς, ἰσχυριζόμενος ἅμα ὅτι ἡ βαβυλωνιακὴ θρησκεία ὑπερέχει ἐν πολλοῖς τῆς τοῦ Ἰσραήλ. Τοιαῦται σχέσεις ὑπάρχουσι κατὰ τὸν Γερμανὸν ἀσσυριολόγον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τῇ περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου διηγήσει, ἐν ταῖς περὶ παραδείσου παραστάσεσι, ἐν ταῖς περὶ κατακλυσμοῦ, ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ λατρείᾳ. Ὡς παμβαβυλωνισμὸς ἐν στενοτέρᾳ τῆς παρὰ Winckler ἐννοίᾳ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ θεωρία τοῦ P. Jensen, καθ' ἣν ὅλαι αἱ διηγήσεις τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἑλληνικοί, οἱ γερμανικοὶ καὶ ἄλλοι μῦθοι, ὀφείλονται εἰς τὸ ἡρωϊκόν, ἐθνικὸν βαβυλωνιακὸν ἔπος τοῦ Γιλγάμου. Ὁ ἀσσυριολόγος οὗτος ὁρμᾶται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πηγὴ τῶν μύθων καθόλου εἶναι ἡ Βαβυλωνία, ὅπερ ἀναπόδεικτον, καὶ ἐφαρμόζει τὴν μέθοδον τῶν ἀναλογικῶν σειρῶν τῶν διαφόρων θεμάτων. Ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι, εἰς τὰς ὁποίας καταντᾷ, εἶναι μάλιστα ἀόριστοι, ἀδυνατεῖ δὲ καὶ νὰ δείξῃ κατὰ ποῖον τρόπον μετέβη τὸ ἔπος ἐκεῖνο εἰς ἄλλους λαούς, καὶ δὴ ὡς ὅλον. Ἡ δυσχέρεια καθίσταται ἔτι μείζων, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔπρεπε νὰ γνωσθῇ ὑπὸ τῶν λαῶν οὐ μόνον ὡς ὅλον καὶ ὡς τοιοῦτο νὰ ἐπιδράσῃ, ἀλλὰ καὶ προφορικῶς, ἐπειδὴ αἱ μεγάλαι διαφοραὶ καὶ ἀποκλίσεις ἀπ' αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθοῦν, ἐὰν δεχθῶμεν γραπτὴν μετάδοσιν αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Winckler*, Babylinische Geisteskultur (1907).— *A. Jeremias*, Die Panbabylonisten (β' ἔκδ. 1907).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Den Alte Testament im Lichte des alten Orients (δ' ἔκδ. 1930).—*Frensen*, Das Gilgameschepos in der Weltliteratur (1906). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Moses, Jesus, Paulus, drei Varianten des babylonischen Gottmenschen Gilgamesch (β' ἔκδ. 1909). Πρβλ. *Ν. Λούβαρι*, Ὁ Ἰησοῦς, ἱστορία ἢ μῦθος, «Ἑλληνικὸν ἔτος» (1929). — *Delitzsch*, Bibel und Babel, 1902. Gunnel, Schöpfung und Chaos (1895). — *Gressmaun*, Ursprung der isrælitischen Eschatologie (1905).

Ν. Λ.

παμβαλκανικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς βαλκανικοὺς λαούς: «παμβαλκανικὸν συνέδριον».

παμβὰν (τὸ) *[Ναυτ.]*. Παράμηκες μονόξυλον ἰνδικόν, ταχύτατον.

Παμβοιώτια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Κοινὴ πάντων τῶν Βοιωτῶν ἑορτή, ὡς ἦσαν τὰ Παιώνια τῶν Ἰώνων, τελουμένη ἐν τῷ ἐν Κορωνείᾳ ἱερῷ ναῷ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐθνικῆς ταύτης διὰ τοὺς Βοιωτοὺς ἑορτῆς δὲν ἐπετρέπετο νὰ πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους αἱ βοιωτικαὶ πόλεις, ἂν δὲ εἶχεν ἐκραγῇ μεταξύ των πόλεμος πρὸ τῆς ἑορτῆς, διεκόπτετο οὗτος, συνομολογουμένης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ἐκεχειρίας. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἑορτῆς ταύτης ἦτο πολὺ παλαιὰ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Θηβῶν μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Βοιωτίας. ΚΑΨ.

παμβορία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παμβόρου, ἡ βρῶσις παντός, παμφαγία, ἀδηφαγία.

παμβόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τὰ πάντα βιβρώσκων, παμφάγος· || ἀδηφάγος.

παμβόρος (ὁ) (Pamborus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους κανθάρους μὲ χρώματα μεταλλικά, ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *παμβόρος ὁ γραμμωτὸς* (Pamborus lineatus), ὅστις ἔχει μῆκος 0,10 μ. περίπου, κεφαλὴν σχεδὸν τριγωνικήν, τελείως κεχωρισμένην τοῦ θώρακος, ὅστις ἔχει σχῆμα σχεδὸν τετραγωνικὸν καὶ εἶναι διωγκωμένος καὶ χωριζόμενος διὰ χαρακτηριστικῆς συσφίγξεως ἀπὸ τῆς κοιλίας. Αἱ προσακτρίδες αὐτοῦ εἶναι διχαλωταί, καὶ αἱ κεραῖαι λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις, οἱ πόδες λεπτοὶ καὶ ἐπιμήκεις καὶ ὁ χρωματισμὸς μελανὸς μὲ μεταλλικὰς ἀνταυγείας. Κατὰ τὴν ῥάχιν φέρει ἐπιμήκεις λεπτὰς λευκοῦ χρώματος γραμμώσεις. Δ. Ν. Π.

Παμβὼ ***ὅσιος***. Ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς Νιτρίας. Εἰδήσεις περὶ αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ Παλλάδιος ἐν τῇ Λαυσαϊκῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (κεφ. 10 παρὰ Migne τόμ. 34, 1028 ἑ.) καὶ ὁ Ρουφῖνος (Hist. eccl. 2, 3 καὶ 4). Τῷ 373 μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ νεωτέρου Μακαρίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρειανοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Λουκίου, ἀλλ' ἡ ἐξορία αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 18 Ἀπριλίου. Κ. Ι. Δ.

Παμβωτάδαι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων, κατὰ Ἁρποκρατίωνα, εἰς τὴν Ἐρεχθηΐδα φυλὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαιρέσεως τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς. Ἀπὸ τοῦ 146 μ. Χ. ὅμως ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀδριανίδα φυλήν. Κατὰ τὸν Σουρμελῆν, ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, κατὰ τὴν θέσιν Πάμφι, ἔνθα τὸ κτῆμα τῆς μονῆς Φανερωμένης, κατ' ἄλλους ὅμως δὲν ἦτο ὀρεινός, ἀλλὰ παραλιακὸς δῆμος. Β. Δ. Θ.

Παμβῶτις *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἠπείρου, κειμένη εἰς τὸ ὀροπέδιον Ἰωαννίνων, τὸ περιβαλλόμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων Μιτσικέλι καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀντερεισμάτων τῆς Ὀλύτσικας ἢ Τομάρου, εἰς ὕψος 500 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κοινῶς καλεῖται *λίμνη τῶν Ἰωαννίνων* καὶ ἔχει μῆκος 7.500 μέτρων, πλάτος 4.400, βάθος 7 μ. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ 10, ἰδίως εἰς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου καὶ Κρυονερίου (κοινῶς Ντραμπάτοβας) μέρος, καὶ ἐμβαδὸν περὶ τὰ 20 τ. χλμ. Περίφημα εἶναι τῆς λίμνης ταύτης τὰ χέλια, τὰ κοινῶς καθαρόχελα καλούμενα, ὡς καὶ αἱ καραβίδες. Ἐκτὸς τούτων ἔχει καὶ ἄλλα εἴδη ἰχθύων, ὡς μαρίτσια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τυλιανούς, κυπρίνους καὶ γλύνους. Ἐν ἀφθονίᾳ μεγίστῃ ὑπάρχει ἐπίσης εἶδος μικρῶν ψαριῶν, τσίμες καλουμένων. Ἡ ἁλιεία διενεργεῖται μὲ δίκτυα, καμάκια, πυροφάνια καὶ ἰδίως μὲ πεζοβόλους καὶ τὰ ἰβάρια, τὰ ὁποῖα κατασκευάζουν μὲ καλαμωτές. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ταύτης προέρχονται ἀπὸ πηγὰς ἀναβλυζούσας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μιτσικελίου, ὧν κυριώτεραι εἶναι ἡ Νταμπάτοβα, ὁ Σεντενῖκος καὶ ἡ Κρύα. Τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν τούτων εἶναι ἀφθονώτατον καὶ ἡ λίμνη θὰ ἐξεχείλιζεν, ἂν δὲν ὑπῆρχον καταβόθραι, ὡς ἡ τῆς Βεϊνίκοβας καὶ τοῦ Πρωτόπαπα. Προτοῦ ὅμως τὸ πρὸς τὴν καταβόθραν τοῦ Πρωτόπαπα διευθυνόμενον ὕδωρ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν, σχηματίζει βορείως τῶν Ἰωαννίνων ἑτέραν λίμνην μὲ πολλὰ ἕλη, τὴν τῆς *Λαψίστης*. Ἡ Παμβῶτις ὡς καὶ ἡ τῆς Λαψίστης ἔχουν ἀφθονίαν ὑδροβίων πτηνῶν, ὡς φαλαρίδων, ἀγριοπαπιῶν, γέσων, βουτησταρίων καὶ ἄλλων, ὧν τὰ εἴδη φθάνουν εἰς εἴκοσι περίπου. Ἡ Παμβῶτις δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων. Τινὲς τῶν νεωτέρων, ὡς ὁ Μελέτιος, ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης καὶ ἄλλοι, τὴν ταυτίζουν πρὸς τὴν Ἀχερουσίαν. Ἐσχάτως δι' εἰδικοῦ νόμου ἡ Παμβῶτις ἀπετέλεσεν εἰδικὸν ὀργανισμόν, σκοποῦντα τὴν σταθεροποίησιν τῆς στάθμης, ὥστε νὰ μὴ κατακλύζωνται οἱ πέριξ ἀγροί, οὔτε νὰ γίνωνται ἕλη, τὸν πλουτισμὸν τῶν ἰχθύων καὶ γενικῶς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῆς. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

πάμια (ἡ)· ἄλλως *μπάμια* (βλ. λ.).

Παμιὲ (Pamiers) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας εἰς τὸν νομὸν Ἀριὲζ (Ariège, κείμενον παρὰ τὰ ἱσπανικὰ σύνορα). Κάτ. 12.150. Ἡ πόλις αὕτη, εὑρισκομένη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀριέζ, ἀπέχει 19 χλμ. ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ Foix. Εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου καὶ καντονίου ἔχοντος 21 κοινότητας, μὲ συνολικὸν πληθυσμὸν 20.000 κατοίκων. Π. Π. Κ.

Παμίλινος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν φρούριον τῆς Δαρδανίας, ἀνακαινισθέν, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. IV, 4), ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Πάμιλλος. Μεγαρεύς, θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως Σελινοῦντος περὶ τὰ 628 π. Χ. (*Θουκ.* VI, 4). Α. Θ. Σ.

Παμίρ, ἢ ***Παμίρεια ὄρη*** *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν συγκρότημα ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως (Τατζικιστάν, Οὐσμπεκιστάν), Ἀφγανιστὰν (Ἰνδουκούς), Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν (Κασεμὶρ) καὶ Κίνας (Ἀνατολικὸν Τουρκεστάν), κόμβος τοῦ ὅλου ὀρεινοῦ συστήματος τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας. Ἔχει ἔκτασιν περίπου 140.000 τ. χλμ. Πρὸς αὐτὸ συνέχονται ἐκ μὲν τῶν ὀρεινῶν συγκροτημάτων τὰ ἑξῆς: Τιὲν-Σὰν (ἀπὸ ΒΑ.), Κουὲν-Λούν, Καρὰ - Κοροὺμ καὶ Ἱμαλάϊα (ἀπὸ Ν.ΝΑ. ἕως ΝΑ.Ν.) καὶ Ἰνδουκοὺς (ἀπὸ Ν.—ΝΔ.), ἐκ δὲ τῶν πεδινῶν ἡ Τουρανικὴ πεδιὰς (ἀπὸ ΒΔ.) καὶ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ ποταμοῦ Ταρὶμ ἢ τοῦ Ἀνατολικοῦ Τουρκεστὰν (ἀπὸ Α.). Τὸ ἀνατολικόν του τμῆμα περικλείει τὴν *Κασγκάρειον ὀροσειράν*, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. καὶ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν *Μουπτὰγκ-Ἀτὰ* (7.860 μ.), δεσπόζουσαν ἀπὸ Δ. τοῦ ἀνατολικοῦ Τουρκεστὰν καὶ ἀρδευομένην ὑπὸ τῶν ποταμίων τοῦ Ταμίρ. Τὸ δυτικὸν τμῆμά του περικλείει ἐξ Α. πρὸς Δ. τὰς ὀροσειρὰς *Ὑπεραλάϊα* (ὑψίστη κορυφὴ *Κάουφμαν* 7.137 μ.), *Ἀλιτσοὺρ* καὶ *Βαχὰν* καὶ ἀδιεξόδους τινὰς λίμνας, ὡς αἱ *Καρὰ-Κοὺλ* (εἰς ὕψος 3.780 μ.) καὶ *Ρὰνγκ-Κοὺλ* (3.730 μ.), ἀρδεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ *Ἀμοὺ-Νταριὰ* (Ὤξου). Ἄλλαι ἄξιαι λόγου λίμναι τοῦ Παμὶρ εἶναι αἱ *Μπουλοὺμ-Κούλ*(ες) (3.300 μ.), *Ὀϊ-Κοὺλ* (3.500 μ.) καὶ *Σαρὶ-Κοὺλ* (4.000

Digitized by Google

μ.). Αἱ πρὸς τὸ Παμὶρ διαβάσεις ὑψοῦνται αἱ πρὸς τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν εἰς 4.500 μ. (δίοδος Κιζίλ), αἱ πρὸς τὴν Κίναν (δίοδος Καντιχὰρ) εἰς 5.000 μ. καὶ αἱ πρὸς τὰς Ἰνδίας (δίοδοι Μπαρογκὶλ καὶ Κιλὶκ) εἰς 3.800—5.000 μ. Τὸ κλῖμα τοῦ ἐσωτερικοῦ Παμὶρ εἶναι ἠπειρωτικοῦ ξηροῦ τύπου (μέγισται τιμαί: —44°Κ., +27°Κ.). Ἡ ἀτμοσφαῖρα κατὰ τὸ πολὺ εἶναι διαυγὴς καὶ ξηρά. Τὰ ἐνδότερα τοῦ συγκροτήματος ἀποτελοῦν ἀληθῆ ἔρημον, ἐκ τῆς βλαστήσεως δὲ διακρίνονται ἡ ἰτέα καὶ ἡ σημύδα, ἐκ δὲ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου οἱ λύκοι, ἀλώπεκες, πάνθηρες καὶ ἄρκτοι. Οἱ κάτοικοι (κατὰ ὑπηκοότητα 80 % Ρῶσοι, 20 % Ἀφγανοὶ καὶ Σῖναι) εἶναι νομάδες Κιργίσιοι (70.000 ψυχαί), ὁδηγοῦντες τὰ κτήνη των τὸ θέρος ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων (αἰγοπρόβατα, ἵπποι, κάμηλοι), καὶ μόνιμοι Τατζίκοι (500.000) καλλιεργοῦντες (κριθήν, ὄσπρια, ὀπωροφόρα) τὰς χαμηλοτέρας περιοχάς.

Αἱ πρῶται ἔρευναι τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τοῦ Παμὶρ ἤρξαντο μόλις τῷ 1930 διὰ 4 ἀποστολῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Ἤδη τὸ μεταλλογραφικὸν ἰνστιτοῦτον ἀνεκάλυψε φλέβας χρυσοφόρου χαλαζίου (50—300 γρμ. χρυσοῦ ἀνὰ 1,6 τόννον μεταλλεύματος) εἰς μῆκος 50 χλμ. ἀπὸ τῆς περιοχῆς Σαοὺκ-Σαγιὰ (210 χλμ. Ν. τῆς πόλεως Φεργκάνα) μέχρι τῆς κορυφῆς Λένιν (τῆς ὀροσειρᾶς Ζααλάϊσκ), κοιτάσματα νιτρικῶν ἁλάτων παρὰ τὴν λίμνην Καρὰ-Κούλ, εἰς τῆς ὁποίας τὰς ὄχθας ἐγκατεστάθη γεωφυσικὸς σταθμὸς καὶ χημικὸν-βακτηριολογικὸν ἐργαστήριον, ἀργυρούχου μολύβδου ἐν τῇ περιοχῇ Τατὺρ-Τασὰ (τῆς κοιλάδος Ἀλιτσοὺρ) καὶ λαζουλίτου λίθου (κυάνου) κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Σὰχ-Νταριά. Κατὰ μῆκος τῶν ρωσοαφγανικῶν συνόρων ἀνεκαλύφθη σειρὰ ἀνθρακούχων θερμοπηγῶν (μέχρις + 71° Κ.), εἰς Κιζὶλ-Ραμπὰτ δὲ ἐγκατεστάθη θεραπευτικὸς σταθμὸς μεγάλως χρησιμοποιούμενος παρὰ τῶν Ἀφγανῶν καὶ Κασγκάρων.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ Παμὶρ ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γεωγράφοις ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, διὰ τοῦ βορείου δὲ αὐτοῦ τμήματος ἐγίνετο τὸ μεταξὺ Κίνας καὶ Ρώμης ἐμπόριον μετάξης. Ἀργότερον ἐχρησίμευσεν ὡς δίοδος τῶν νεστοριανῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, σημαντικῶς δὲ ἐξηρευνήθη ὑπὸ τῶν Σινῶν περιηγητῶν Σὸνγκ-Γιοὺν (502) καὶ Χιουὲν-Τσιὰνγκ (640). Τῷ 1272 διηρεύνησεν αὐτὸ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ Ἀμοῦ-Νταριὰ ὁ Μᾶρκο-Πόλο, εἶτα διάφοροι φραγκισκανοί, ὁ Πορτογάλος ἰησουΐτης Βενέδικτος Goez (1603) καὶ ὁ Γοὺντ (1837), πρῶτος ἐπιστημονικῶς ἐξετάσας τὸ συγκρότημα τοῦ Παμίρ. Σημαντικώτεραι ἦσαν οἱ ἔρευναι τοῦ ΙΘ καὶ Κ´ αἰῶνος παρὰ τοῦ Σουηδοῦ Σβὲν Hedin, τοῦ Δανοῦ Olufsen, τοῦ Γερμανοῦ Φίλχνερ, ἰδίως ὅμως τῶν Ἄγγλων Γκόρντον, Γιουνγκχάζμπαντ, Κόμπολντ, Ντάνμορ καὶ Τρόττερ καὶ τῶν Ρώσων Γκρούμ-Γκρσιμάϊλο, Κοστένκο, Μουσκέτωφ, Σεμέρτζωφ καὶ Φέντ-τσένκο· τέλος μνημονευτέος καὶ ὁ Ἕλλην Παναγιώτης Ποταγός. Παλαιότερον τὸ Παμὶρ ἀνῆκεν εἰς ποικίλα χανᾶτα, κατὰ μέγα δὲ μέρος εἰς τὴν Κοκάνδαν καὶ τοὺς Σίνας καὶ Ἀφγανούς, ὧν λείψανα πολιτισμοῦ ἀνακαλύπτονται διαρκῶς. Τῷ 1893 ἱδρύθη ὁ ρωσικὸς σταθμὸς Παμίρσκι-Πὸστ (εἰς 3.700 μ.), τῷ 1891 ὑπετυπώθη ὁ πρῶτος χάρτης ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ ἐπιτελείου καὶ ἤρξατο ἡ ρωσικὴ διείσδυσις, διὰ δὲ τῆς ἀγγλορρωσικῆς συμφωνίας τῆς 11ης Μαρτίου 1895 ὡρίσθησαν τὰ ὅρια τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν. π. ν. π.

—**Παμὶρ** ***διαμέρισμα***, ἢ ***Ναγκόρνυϊ-Μπανταχσὰν*** *[Γεωγρ.]*. Αὐτόνομον διαμέρισμα τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Τατζικιστὰν ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου Παμίρ, συσταθεῖσα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1925 ἐκ μέρους τοῦ διαμερίσματος τῆς Φεργκάνας. Ἔκτασις 56.884 τ. χλμ. Κάτ. (1926) 29.040, ὧν τὰ 87,3% Τατζῖκοι καὶ τὰ 12,7% Κιργίσιοι. Πρωτεύουσα: *Χορόγκ* (κάτ. 927), ἐπίσημος γλῶσσα ἡ περσική, θρήσκευμα ὁ σχιτισμός. Ἡ χώρα, ἀραιότατα κατῳκημένη, παράγει κριθήν, κυρίως δὲ ἀποζῇ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς θήρας, τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου ἀτελοῦς ἔτι τυγχάνοντος ἐκμεταλλεύσεως. Τὸ διαμέρισμα διαιρεῖται εἰς 6 νομούς. π. ν. π.

Πάμισος *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Μεσσηνίας, διαρρέων τὴν κάτω πεδιάδα αὐτῆς (τὴν Μακαρίαν τῶν ἀρχαίων) καὶ καθιστῶν αὐτὴν εὐφορωτάτην. Αἱ κύριαι καὶ ἄφθονοι ἀναβολαὶ αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πεδιάδος, φέρουσαι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ παρὰ ταύτας χωρίου Ἅγιος Φλῶρος. Ὀλίγον κατωτέρω δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ χειμάρρου Βαλύρα, ἔτι δὲ κατωτέρω τὸν παραπόταμον Ἄριν, καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον εἰς τὴν θέσιν Μπούκα.

—2) Μικρὸς ποταμὸς τῆς Τριφυλίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Μίνθης, καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Κυπαρίσσιον κόλπον, παρὰ τὸν ἀρχαῖον Πύλον (ὁ ἄλλως λεγόμενος *Ἄμαθος*).

—3) Ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας, κοινῶς καλούμενος *Μπλιούρης*, παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ. Πηγάζων ἐκ της Πίνδου, κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Καράβα, διασχίζει τὴν δυτικὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα ρέων παραλλήλως τοῦ Πηνειοῦ καὶ δεχόμενος πολλοὺς παραποτάμους, ἐν οἷς δεξιόθεν καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τὸν *Ἐνιπέα*.

—4) Χείμαρρος ἐν τῇ Λακωνίᾳ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Οἰτύλου (κοιν. *ποτάμι τῆς Μίλιας*), κατερχόμενος ἐκ τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πέφνον (ΒΔ. τοῦ χωρίου Πλάτσα). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Μεσσηνίας ἐχρησίμευεν οὗτος ὡς ὅριον Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας, ἂν καὶ πολλάκις τοῦτο διημφισβητήθη. ι. σ. σ.

—**Παμίσου** ***Μαυρομμάτι*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Μαυρομμάτι(ον)*.

παμμάκαρ, ***—αρος*** (ὁ,ἡ), καὶ ***παμμακάριος,—α, —ον***· πανευτυχής, πανευδαίμων.

Παμμακάριστος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38°27′ ½ Β., μῆκ. 27°07′ ¼ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour), ½ μίλ. ΒΑ. τοῦ Κορδελιοῦ· ἠρειπωμένον μοναστήριον. Τουρκιστί, *Ντομαλματζῆ*. σ. ε. λ.

— **Παμμακαρίστου** ***μονή***. Γυναικεία μονή, ἐγερθεῖσα κατὰ τὸν ΙΒ´ αἰῶνα παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα πρωτοστράτορος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξίου Α´ Κομνηνοῦ, ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μονὴ τῆς Παμμακαρίστου (παρὰ τοῖς Τούρκοις *Φετιχιὲ τζαμὶ*) ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς *Θεοτόκου*. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστεγάσθη ἐν αὐτῇ τὸ πατριαρχεῖον, ἐξ οὗ καὶ ἡ λαμπρότης τῆς μονῆς. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον οἱ τάφοι τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τῆς Ἄννης Κομνηνῆς καὶ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου· αἱ εἰκόνες τῶν κτιτόρων· τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Εὐφημίας· τῆς ἁγίας Σολομονῆς, μητρὸς τῶν Μακκαβαίων, τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, πρώτης συζύγου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἀφ' ἧς ἐγκατεστάθη αὐτόθι τὸ πατριαρχεῖον, αἱ ὀλίγισται μοναχαί, αἵτινες εἶχον παραμείνει ἐν τῇ μονῇ, μετεφέρθησαν εἰς τὴν ἐκεῖ πλησίον ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τοῦ ἐν τῷ Τρούλλῳ. Τοῦ λοιποῦ οἱ πατριάρχαι ἐνεταφιάζοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς καὶ τῷ περιβόλῳ αὐτῆς. Ἡ μονὴ ἔμεινεν εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν μέχρι τοῦ 1591, ὁπότε περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Τὰ ἐν αὐτῇ λείψανα μετεφέρθησαν εἰς τὸ νέον πατριαρχεῖον, ἐπίσης καὶ εἰκών τις τοῦ ναοῦ διὰ μωσαϊκοῦ, ἥτις ἐσῴζετο ἐν αὐτῇ· ἐκ τῶν τάφων ὅμως τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν πατριαρχῶν πᾶν ἴχνος ἀπωλέσθη. β. λ. κ.

παμμαστῖτις, *—ίδος* (ἡ) (panmastite). Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν ὁλικὴν *μαστίτιδα* (βλ. λ.). μ. ν. κ.

παμμάχιον (τό). Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀγών, ἐν ᾧ συνεκεντροῦντο παντοειδῆ ἀθλήματα· ἴσως ἀσυνήθης ὅρος διὰ τὸ *παγκράτιον* ἢ τὸ *πένταθλον*.

παμμεθοδισμὸς (ὁ). Οὕτω καλεῖ ὁ P. Natorp τὴν ἄποψιν τῆς μεθοδικῆς ἰδεοκρατίας (βλ. λ. *ἰδεοκρατία καὶ νεοκαντιανισμός*). σ. ν. λ.

«Παμμέλια» (Pammelia). Τίτλος δοθεὶς εἰς τὴν πρώτην ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκδοθεῖσαν μουσικὴν ἀνθολογίαν, περιλαμβάνουσαν πλεῖστα πολυφωνικὰ τεμάχια. Τὴν πρώτην ταύτην ἔκδοσιν τοῦ 1609 ἠκολούθησε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δευτέρα ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Δευτερομέλια*» (Deuteromelia). γ. σ.

Παμμένης. Εὐγενὴς νέος Θηβαῖος, σύγχρονος τοῦ Ἐπαμεινώνδου, συντελέσας, φαίνεται, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γοργίδα σύστασιν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου (*Πλουτ.* Πελοπ. 18). Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἀπεστάλη, τῷ 370 π.Χ., εἰς Ἀρκαδίαν, ἐπὶ κεφαλῆς χιλίων ἀνδρῶν, ἵνα προστατεύσῃ τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγαλοπόλεως κατ' ἐνδεχομένης παρακωλύσεως ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων (*Παυσ.* VIII 23,2). Κατὰ τὴν δευτέραν εἰσβολὴν τῶν Θηβαίων εἰς Πελοπόννησον, ἐκυρίευσε τὸν λιμένα τῆς Σικυῶνος, ἀναφέρεται δὲ ὡς εἰσβαλὼν καὶ εἰς τὴν Φωκίδα. Ἐπιζήσας τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης, ἀπεστάλη ἐκ δευτέρου εἰς Μεγαλόπολιν, κατὰ δὲ τὸ 353 π.Χ. εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀρταβάζου, σατράπου τοῦ Δασκυλίου, μετὰ 5.000 ἀνδρῶν, ὅπου ἐνίκησεν εἰς δύο μεγάλας μάχας τὰ στρατεύματα τοῦ Μεγάλου Βασιλέως (*Διοδ. Σικελ.* XVI 34). Εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν Θήβαις λέγεται ὅτι παρέμεινε Φίλιππος ὁ Μακεδών, ὅτε ἦτο νέος (*Πλουτ.* Πελοπ. 26). α. θ. σ.

— **Παμμένης.** Υἱὸς ὁμωνύμου πατρός, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Ἐρχείας, διατηρῶν χρυσοχοεῖον ἐν τῇ ἀγορᾷ. Κατεσκεύασεν ἐπὶ παραγγελίᾳ «*στέφανον χρυσοῦν καὶ ἱμάτιον διάχρυσον*» διὰ τὸν Δημοσθένη, ἀλλ' εἰσελθὼν ἐν καιρῷ νυκτὸς ὁ ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς Μειδίας εἰς τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ, προσεπάθησε νὰ καταστρέψῃ αὐτά. Ὁ Παμμένης ἐμήνυσε τὸν Μειδίαν, κατὰ τοῦ ὁποίου σῴζεται εἷς τῶν καλυτέρων λόγων τοῦ Δημοσθένους. α. θ. σ.

— **Παμμένης.** Ἕλλην ῥήτωρ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀνήκων εἰς τὴν νέαν Ἀττικὴν ρητορικήν, θαυμαστὴς καὶ ὀπαδὸς τοῦ Δημοσθένους, διατελέσας διδάσκαλος τοῦ Μάρκου Ἰουνίου Βρούτου (*Κικέρ.* Βροῦτ.). α. θ. σ.

Παμμήτειρα. Ἐπίκλησις παρ' ἀρχαίοις τῆς Γῆς (*Αἰσχύλος*) καὶ τῆς Δήμητρος (Ὀρφικοὶ ὕμνοι), μᾶλλον ἐπιτατικὴ τῆς πολλαχόθεν γνωστῆς ἐπικλήσεως *μήτηρ*. Ταυτόσημον *παμμήτωρ*. —π.

παμμήχανος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ πᾶσαν μηχανὴν μηχανώμενος, πολυμήχανος, πολύτροπος.

παμμιξία (ἡ) (pammixia). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται ἡ ἄνευ ἐπιλογῆς σύζευξις τῶν ὄντων. Κατὰ τὸν Weissmann, ἡ παμμιξία καταστρέφει πολλάκις μίαν φυλήν, διότι, εὐθὺς ὡς ὄργανόν τι δὲν χρησιμοποιεῖται πλέον, ὁ νόμος τῆς ἐπιλογῆς παύει λειτουργῶν ὅσον ἀφορᾷ αὐτό, τονουμένης ἀντιστοίχως τῆς ἐπιλογῆς τῶν ὁμολόγων ὀργάνων. μ. ν. κ.

παμμορφισμὸς (ὁ). Ἡ θεωρία, καθ' ἣν πᾶν τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων γινόμενον ἀντιληπτὸν ἔχει μορφὴν (πρβλ. *P. Linke* «Grundriss der Wahrnehmungslehre» 1918, σελ. 248). Βλ. καὶ λ. *εἶδος, ἰδέα καὶ μορφή*. σ. ν. λ.

Πάμμων *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης (*Ὁμ.* Ἰλ. Ω, 250).

— **Πάμμων.** Σκύριος ἀνήρ, καταστρέψας, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου διὰ λίθων στηθεῖσαν στήλην, ὡς σημεῖον ἐπισημάνσεως, ἐπὶ τῆς μεταξὺ Σκιάθου καὶ Μαγνησίας ἐπικινδυνωδεστάτης εἰς τοὺς ναυτιλλομένους ὑφάλου, καλουμένης Μύρμηκος (νῦν Λευθέρης). Ἀρκετοὺς κατειργασμένους ὀγκολίθους, ἐκ τῶν ἀποτελεσάντων τὸ πανάρχαιον ἐκεῖνο ἔργον ἐπισημάνσεως, ἀνεῦρε καὶ ἀνείλκυσεν ὁ πλοίαρχος Σ. Ε. Λυκούδης διὰ τοῦ πλοίου τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων «Πηνειός». α. θ. σ.

πάμπα (ἡ) (πληθ. *πάμπας*, Pampas). Μεγάλαι ἄδενδροι ἐκτάσεις τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, χαρακτηριζόμεναι ἀπὸ περιοδικὰς ξηρὰς ἐποχάς, κυρίως δ' ἀπὸ τὰ ἐκτεταμένα στεπποειδῆ χορτολιβάδια καὶ ἀπὸ τὰ κατὰ τόπους ἐμφανιζόμενα φυλλοβόλα βροχοπράσινα δάση.

Ἡ καθ' αὐτὸ μεγάλη πάμπα τῆς Ἀργεντινῆς, καταλαμβάνουσα συνολικὴν ἔκτασιν 700.000 περίπου τετρ. χιλιομ., περιλαμβάνει ὅλον τὸ νότιον τμῆμα τῆς Ἀμερικῆς, ἀνατολικῶς τῶν Κορδιλλιερῶν, ἐκτὸς τῆς νοτιωτάτης Παταγονίας καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός.

Ἡ ἀρχέγονος πάμπα εἶναι κυρίως ἄδενδρος χορτοπεδιάς, διασχιζομένη ὑπὸ ὀλίγων ποταμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν κυριαρχεῖ ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποτροπικῆς στέππης. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, καθόσον κατέρχεταί τις ἀπὸ τὰ βόρεια ὅρια τῆς πάμπας καὶ προχωρεῖ πρὸς νότον, παρατηρεῖ πτωχείαν δένδρων κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ὑψηλότερα τμήματα τοῦ ὑψιπεδίου καὶ τῶν ὑπὸ μορφὴν νήσων ἀνυψουμένων ὀρέων, κατόπιν δὲ, περαιτέρω, τὸ δάσος ἀκολουθεῖ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰς ποταμίους κοιλάδας, καθιστάμενον οὕτω πως βαθμηδὸν στοῶδες δάσος (Gallerie-wald). Ἐν τέλει βλέπει τις δένδρα μόνον εἰς τὰ ταπεινώματα τοῦ ἐδάφους ὑπὸ μορφὴν πολὺ ἀραιῶν πάρκων. Ἔτι περαιτέρω, πρὸς νότον, αὐξάνει πάντοτε ἐπὶ μᾶλλον ἡ ἔλλειψις δένδρων, οὕτως ὥστε παρὰ τὸ Rio Negro τῆς Παταγονίας μεμονωμέναι τινὲς ἀκακίαι τιμῶνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὡς ἱερὰ ἀντικείμενα. Μόνον εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῶν Ἄνδεων τὰ ἀφθονώτερα ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα διευκολύνουν τὴν προώθησιν στενῆς τινος ταινίας ὑποτροπικοῦ δάσους μέχρι τοῦ 27 παραλλήλου νοτ. πλ. (Catamarca).

Αἱ πάμπαι δύνανται νὰ συγκριθῶσι μὲ τὰ λιβάδια (Prärien) τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, ἔχουσιν ἐν τούτοις κλῖμα ὀλιγώτερον τραχὺ καὶ κατά τι ὑγρότερον. Ὁ φυτικὸς κόσμος τῆς περιοχῆς τῆς πάμπας κατὰ τὰ λοιπὰ δὲν εἶναι τόσῳ μονότονος. Εἰς τὴν μεταβατικὴν περιοχὴν πρὸς τὸ ὑποτροπικὸν καὶ τὸ τροπικὸν βροχοδάσος (Regenwald) ὑπάρχουν δασωμένα τμήματα μὲ φυλλοβόλα δένδρα, τὰ ὁποῖα μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν φέρουν φύλλωμα χλωροπράσινον, κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ὅμως εἶναι γυμνὰ καὶ φέρουν ἄνθη. Μέχρι τῆς περιοχῆς τῶν σαβαννῶν τὸ φοινικοειδὲς *κοπερνικία* cerifera Mart. σχηματίζει μεγάλα νησοειδῆ ἄλση, συνοδευόμενον ἀπὸ ἀκανθώδεις μιμόσας καὶ ἀκακίας, καππαρίδας, βωχινίας καὶ βαγιονίας (Baillonia amabilis) καὶ ἄλλων. Κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως ἡ πάμπα εἶναι μία ἐπιφάνεια ἐπίπεδος ἄνευ πετρῶν καὶ δασῶν, ἡ ὁποία συνίσταται ἀπὸ κονιορτώδη κιτρινωπὸν λαίς, κεκαλυμμένον ὑπὸ καλύμματος χούμου, πανταχοῦ ὑπάρχοντος καὶ ἔχοντος μέσον πάχος 20—30 ἑκατοστ. Πολλὰ μέρη τῆς πάμπας εἶναι ἄνυδρα καὶ ἄγονα.

Εἰς τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀνεκαλύφθησαν ἄφθονα ἀπολιθωμένα ὀστᾶ ἐξαφανισθέντων εἰδῶν θηλαστικῶν ζῴων. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης μικραὶ ἢ μεγάλαι ποσότητες ἅλατος, ἰδίως πρὸς Δ., ἔνθα συναντῶνται αἱ *τραβέσιας*, ἀμμώδεις δηλαδὴ καὶ πτωχόταται εἰς βλάστησιν λωρίδες, φέρουσαι τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐρήμων. Παρὰ ταῦτα τὸ μέγιστον μέρος τῆς πτωχῆς εἰς θέλγητρα τοπίων περιοχῆς τῆς πάμπας, τῆς ἀτελειώτου αὐτῆς μονοτόνου πεδιάδος, εὐνοούμενον ὑπὸ τῶν φυσικῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύθη ὁ ἄνθρωπος, ὑπέστη (ἰδίᾳ τὸ ΒΑ.

Digitized by Google

τμῆμα αὐτῆς ἐν τῇ λεκάνῃ τοῦ Παρανᾶ καὶ ἡ καθ' αὐτὸ πάμπα, ἡ περαιτέρω πρὸς Ν. διὰ τοῦ Βουένος Ἄϋρες καὶ πρὸς Ν. τῶν ἐπαρχιῶν Κόρδοβας καὶ Σάντα Φὲ ἐκτεινομένη) ἐξέλιξιν κολοσσιαίαν καὶ μοναδικὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων κατέλαβε κυρίαρχον θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομίᾳ. Τὸ κλῖμα τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι ὑγιὲς καὶ ἤπιον. Τὸ ἔδαφός της δεικνύει γονιμότητα καὶ εὐφορίαν, ὑπενθυμίζουσαν τὴν γονιμότητα τῆς περιφήμου μελαίνης γῆς (Τσερνοζὲμ) τῆς νοτίου Ρωσίας. Πανταχοῦ κατέστη δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄμεσος χρῆσις ἀρότρου ἄνευ ἄλλης τινὸς προεργασίας. Ἡ λίπανσις καθίσταται περιττή· πανταχοῦ ὑπάρχει χόρτον διὰ βοσκήν, ὁ δὲ χειμὼν εἶναι τόσον ἤπιος, ὥστε τὰ κτήνη δύνανται καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ παραμένουν εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἡ πάμπα ἀπέβη ἰδεώδης περιοχὴ διὰ κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν, καὶ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας κατέστη πολυτιμότατος θησαυρὸς τῆς Ἀργεντινῆς, μία τῶν μεγάλων ἀποθηκῶν σίτου καὶ κρέατος τῆς γῆς, τὴν ἱκανότητα πρὸς παραγωγὴν τῆς ὁποίας ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶσι πλήρως καὶ τελείως.

Ἡ οἰκονομία τῆς πάμπας χαρακτηρίζεται διὰ τῆς κτηνοτροφίας καὶ γεωργίας, ἀμφοτέρων διεξαγομένων ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς μονοκαλλιεργείας, καὶ διὰ τῶν ἐκ τούτων ἐξαρτωμένων βιομηχανιῶν ἐπεξεργασίας τῶν προϊόντων των. Ἡ μονοκαλλιέργεια συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἑκάστη ἐπιχείρησις περιορίζεται πάντοτε εἰς ἓν μόνον προϊόν. Ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι οὕτω πως αὐστηρῶς κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων. Καλλιεργοῦνται σῖτος καὶ ἄλλα δημητριακὰ (ἀραβόσιτος), λίνον, διὰ δὲ τὴν κτηνοτροφίαν χόρτον ἀλφάλφα, διὰ τὴν καλυτέραν εὐδοκίμησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ὁποίου ἐπὶ ἐκτάσεώς τινος χρειάζεται νὰ προηγηθῇ ἡ καλλιέργεια σιτηρῶν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν ἔκτασιν ταύτην. Οὕτω πως ἡ γεωργία καθίσταται ἡ ὑπηρέτις τῆς κτηνοτροφίας. Σχεδὸν 30 % τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους εἶναι ἀγροὶ ἀλφάλφα, δηλαδὴ περίπου 8 ἑκατομ. ἑκτάρια, ὅση καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ἀγρῶν σίτου.

Ἡ ἀνάγκη ἐπίσης τῆς καυσίμου ὕλης καὶ τῆς ἀποκτήσεως σκιωδῶν τόπων καὶ ὀπωρῶν ὤθησεν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ διαφόρων δένδρων ὀπωροφόρων (ροδακινεῶν καὶ πορτοκαλεῶν), ὡς καὶ αὐστραλιανῶν εὐκαλύπτων καὶ καζουαρινῶν.

Ἡ ζωὴ συγκεντροῦται κυρίως παρὰ τὰς πολυαρίθμους σιδηροδρομικὰς γραμμάς. Οἱ σταθμοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν δημιουργηθέντες συνοικισμοὶ διακόπτουν τὴν μονοτονίαν τῆς πεδινῆς ἐκτάσεως τῆς πάμπα. Μεταξὺ τῶν πόλεων ἄνω τῶν 30.000 κατοίκων καταλέγονται ἡ Lanus, ἡ Chivilcoy, ἡ Μερσεντές, ἡ Γιουνίν, ἡ Περγκαμίνο κλπ. Οἱ κάτοικοι εἶναι κυρίως μιγάδες, καλούμενοι *Γκάουτσος*. Καταπληκτικῶς πλούσιαι εἰς κτήνη εἶναι αἱ ἐπαρχίαι τῆς πάμπας· 28 ἑκατομ. βοῶν, 16—17 ἑκατομ. προβάτων βόσκουσιν εἰς τοὺς βοσκοτόπους της, ὑπάρχουν δὲ 6½ ἑκατομ. ἵππων (2 ἵπποι κατὰ κάτοικον).

Ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τῶν μεγάλων βιομηχανιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἕδραν των ἐν τῇ πάμπᾳ. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι ἡ ἀλευροβιομηχανία, ἡ βιομηχανία κατεψυγμένων κρεάτων (Frogorificos), ἡ βουτυροκομία καὶ τυροκομία καὶ ἡ βυρσοδεψία. Τῷ 1927 ἐξήχθησαν 793 χιλ. τόννοι κατεψυγμένων κρεάτων καὶ 61 χιλ. τόννοι κρέατος εἰς κονσέρβας. Οὕτω πως ἡ πάμπα διοχετεύει καθ' ἕκαστον ἔτος τεραστίας ποσότητας σίτου καὶ κρέατος ἰδίᾳ εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον.

Ἡ πάμπα παρὰ ταῦτα εἶναι ἀκόμη ἀνεκμετάλλευτος περιοχή. Μὲ τὸ ὑγιὲς κλῖμά της, τὸ γόνιμον ἔδαφός της, τὸ ὁποῖον σχεδὸν πανταχοῦ εἰς μικρὸν βάθος ἔχει ἐδαφικὸν φρεάτιον ὕδωρ, μὲ τὴν εὐρεῖαν ἔκτασίν της, ἀποτελεῖ περιοχὴν προωρισμένην νὰ παράσχῃ διαβίωσιν εἰς μεγάλα πλήθη ἀνθρώπων. Ἐν πάμπᾳ θὰ ἠδύναντο νὰ ζήσουν 30 ἑκατομ. ἀνθρώπων.

Ὡς *πάμπας* χαρακτηρίζονται ὡσαύτως καὶ τὸ ὀροπέδιον τοῦ Περοῦ, ἡ μεταξὺ τῶν βραχιόνων τοῦ Ἀμαζονίου Μαρανιὸν καὶ Οὐκαγιάλη χώρα καί τινες ἄλλαι ἀνάλογοι περιοχαὶ τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

Παμπάκας *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ὑφ' ἣν εἶναι εἰς τοὺς ναυτικοὺς γνωστὸν ἀκρωτήριον τῆς Χίου (πλάτ. 38° 34′ 25″ Β., μῆκ. 26° 08′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios and gulf of Smyrna) ΒΑ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιὰ καὶ ΒΑ., ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον *Παραπάντων*, κέρας. Εἰς τὸν χάρτην Οἰκονομοπούλου (1921 : «Νῆσος Χίος») σημειοῦται *Βαμβακᾶς*. Σ. Ε. Λ.

παμπάλαιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐντελῶς παλαιός, παλαιότατος.

Παμπανὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἐν τῷ Τεντυρίτῃ νομῷ τῆς Θηβαΐδος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 5, 31) εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Θηβῶν (νῦν Λοῦξορ) εἰς Τέντυρα (νῦν Δενδεράχ) ὁδοῦ. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Πάπα* τῶν Ὁδοιπορικῶν, μεταξὺ Τεντύρας καὶ Ἑρμωνθίδος (νῦν Ἑρμάντ), ἀπέχουσαν ἐξ ἀμφοτέρων περὶ τὰ 30 μίλλια. Α. Θ. Σ.

Πάμπανο (Pampano) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ Ἀδριατική, ὑπεραπόκεντρος (πλάτ. 42° 23′ Β., μῆκ. 16° 15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1440 : Adriatic Sea), ὡς καὶ ἡ *Πελαγόζα*, εἰς ἣν πρόσκειται. Σ. Ε. Λ.

Παμπανὼ *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Δήμητρος, ὡς θεᾶς εὐνοούσης τὴν ὡρίμανσιν τῶν καρπῶν. Ἡ ἐπίκλησις ἀπαντᾷ ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Βιθυνίας, ἀνάλογοι δὲ αὐτῆς εἶναι καὶ αἱ ἐπικλήσεις: *Ἀμφίκαυστις, Ἐλήγορος, Καῦστις* κ. ἄ. — Π.

πάμπας λαγωὸς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Ἰθαγενὴς ὀνομασία τοῦ τρωκτικοῦ θηλαστικοῦ *δολιχωτὶς ἡ παταγωνική*. Δ. Ν. Π.

— ***πάμπας χόρτον*** *[Βοτ.]*. Ἰθαγενὴς ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κορταδερία ἡ ἀργυρόχρους*.

Παμπγιανίτσε (Pabjanice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοεβοδάτῳ Λόντζ. Κάτ. 29.700. Ἔχει ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων, χάρτου καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. Γ. Ι. Β.

Παμπελὸν (Pampelonne) *[Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος τῆς νοτίου Γαλλίας (πλάτ. 43° 13′ Β., μῆκ. 6° 40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2607 : Marseille to rade d' Agay) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Cap Camarat καὶ Cap d' Antibes. Σ. Ε. Λ.

παμπελοποννησιακός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς σύμπαντας τοὺς Πελοποννησίους: «παμπελοποννησιακὴ ἑταιρεία».

— **Παμπελοποννησιακὴ** ***ἑταιρεία***. Ὠνομάσθη οὕτω τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τὸ συμπεριλαμβάνον πάντας τοὺς ἐν τῇ χερσονήσῳ φιλικούς. Συνέστη τῷ 1820, σκοπὸς δὲ αὐτῆς ἦτο ἡ ἐπὶ τὸ εἰδικώτερον προπαρασκευὴ τῶν πνευμάτων τῶν φιλικῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διὰ τὴν ἐπικειμένην ἐξέγερσιν τοῦ Γένους κατὰ τῶν δυναστῶν αὐτοῦ. Τῆς Παμπελοποννησιακῆς ἑταιρείας μέλη ἦσαν ὁ μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Π. Νοταρᾶς, ὁ Ἀναγνώστης Κοπανίτζας, ὁ Θεόδωρος Ρέντης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐκ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἰσχυουσῶν οἰκογενειῶν. Τὸ ἀσυμβίβαστον ὅμως ἐνίοτε τῶν γνωμῶν τῶν μελῶν αὐτῆς περιῆγε τὰ πράγματα εἰς δύσκολον θέσιν καὶ τὸ ἔργον δὲν εὐωδοῦτο, ὡς ἠλπίζετο, ὡς πρὸς τὰς προωρισμένας τοπικὰς εἰσφοράς, αἵτινες ἔδει νὰ συλλέγωνται καὶ ἀποταμιεύωνται ἀσφαλεῖς, ἵνα χρησιμεύσωσι κατὰ τὴν προσδοκωμένην ἐξέγερσιν, ὡς εἶχον ἀποφασίσει οἱ ζητήσαντες τὴν ἵδρυσιν τῆς Παμπελοποννησιακῆς ἑταιρείας. Τ. Ε. Ε.

Πάμπερις, *Ἀμβρόσιος*. Μοσχοπολίτης λόγιος ἱερομόναχος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Περιηγήθη τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν καὶ διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς ἐν Λειψίᾳ ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Συνέθεσε «Ποίημα καρκινικόν», καὶ «Διδαχάς», ἐκδοθέντα μετὰ σχολίων ἐν Βιέννῃ τῷ 1802, μετέφρασεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ Καίσαρος Ρημνίκου καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἐν Χάλλῃ τῷ 1768 ἐκδόσεως τῶν «Ἐπιστολικῶν τύπων» τοῦ Κορυδαλλέως. ΕΡ. Μ.

—**Πάμπερις.** Παρεπώνυμον τοῦ ἐκ Μοσχοπόλεως λογίου Δημητρίου *Προκοπίου* (βλ. λ.).

παμπέρο (pampero) *[Κλιματολ.]*. Διεθνὴς ὀνομασία τοπικῶν ἀνέμων πνεόντων ἐκ τῶν ναπῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς τῶν λεγομένων πάμπας (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία). Οἱ παμπέρο ἐκσπῶσιν ἀποτόμως, ὅταν ἐπικρατῶσιν ἄνεμοι ἀνατολικοὶ καὶ βορειοανατολικοὶ προκαλοῦντες συγχρόνως αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας. Προηγοῦνται τῆς ἐμφανίσεως, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ ὁρίζοντος, μιᾶς ἢ πολλῶν ταινιῶν ἐκτεταμένων (μήκους περίπου 90 χλμτρ.) σκοτεινῶν νεφῶν καὶ μιᾶς ἀπνοίας τοῦ ἀνέμου, ὅστις στρεφόμενος πρὸς νοτιοδυτικὰ διὰ τοῦ βορρᾶ ἀποκτᾷ αἰφνιδίως ἐξαιρετικὴν ὁρμητικότητα. Ὁ καιρὸς καθίσταται τοσοῦτον σκοτεινός, ὥστε μετὰ δυσκολίας δύναται νὰ διακρίνῃ τις τὸ ἄκρον τῆς ἐκτεταμένης χειρός του, αἱ δὲ ἀστραπαὶ φωτίζουσι τότε ὁλόκληρον τὴν περιοχήν. Ὁ θόρυβος ὃν προκαλεῖ ὁ ἄνεμος εἰς τὰ μέρη ἔνθα πνέει εἶναι τοιοῦτος, ὥστε καλύπτει καὶ τὸν θόρυβον ἐκ τῶν βροντῶν. Οἱ παμπέρο συνοδεύονται ἐνίοτε ὑπὸ χειμαρρωδῶν βροχῶν, συχνὰ δὲ ὑπὸ ἀσθενῶν καὶ διαλειπουσῶν τοιούτων. Ἡ διάρκειά των κυμαίνεται ἀπὸ 10′ μέχρι 2 ἢ 3 ὡρῶν. Κατὰ τὸν χειμῶνα οἱ παμπέρο φαίνεται νὰ ὀφείλωνται εἰς τὰς δυτικὰς θυέλλας, ἀναλόγους πρὸς ἐκείνας τῶν εὐκράτων ζωνῶν τῶν μετακινουμένων ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ διατηρουμένων ἐπὶ 2 ἕως 3 ἡμέρας. Αἱ ῥιπαὶ τῶν παμπέρο λίαν βραχείας διαρκείας εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «turbonados». Θ. Θ. Φ.

παμπληθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· εἰς μέγιστον πλῆθος: «ἄνθρωποι παμπληθεῖς».

πάμπλουτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· **ὁ λίαν πλούσιος,** πλουσιώτατος, ὑπέρπλουτος.

παμποίκιλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ποικιλώτατος.

παμπόνηρος (ὁ, ἡ), —*ον* καὶ δημοτ. —*η*, —*ο*· πονηρότατος, δολιώτατος: «ἡ παμπόνηρη ἀλεπού».

Παμπούκης, *Γεώργιος*. Ἕλλην νευρολόγος-ψυχίατρος, ἔγγονος τοῦ Σωτηρίου *Παμπούκη* (βλ. λ.), γεννηθεὶς ἐν Κιάτῳ τῆς Κορινθίας τῷ 1885. Ἀποφοιτήσας τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1904), ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του ἐν Βερολίνῳ καὶ Ζυρίχῃ. Διευθύνει τὸ νευρολογικὸν τμῆμα τῆς Ἀστυκλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἀνακοινώσεών του εἶναι καὶ αἱ: «Ἐπὶ δύο περιπτώσεων μυοτονίας» (1925), «Τὸ φαινόμενον Μπαμπίνσκι κατὰ τὰς ἐξωπυραμιδικὰς συνδρομάς» (ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ πανηγυρικὸν τεῦχος τὸ συνταχθὲν ἐπὶ τῇ τριακονταπεντετηρίδι τοῦ καθηγητοῦ Μ. Κατσαρᾶ), «Ὁ δάγγειος ἐπὶ ὀργανικῶν τινων καταστάσεων» (1929), «Μυοτονία βλεφάρων μετὰ δάγγειον» (1929), «Παρατηρήσεις ἐπὶ μυοτονικῶν τινων περιπτώσεων» (1929), «Πολλαπλαῖ περιπτώσεις προϊούσης πρωτοπαθοῦς μυατροφίας, δυστροφίας κατὰ Erb εἰς 4 γενεὰς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας» (1930), «Αἱ βολβοστροφικαὶ κρίσεις» (1931), «Ἡ συνδεδυασμένη ψευδοσυστηματικὴ δεσμικὴ ἐκφύλισις ἢ δεσμικὴ μυελῖτις κατόπιν μεταδαγγειακῆς ἀναιμίας κακοήθους χαρακτῆρος» (1931), «Ἡ σημασία νόμων τινῶν τῆς διαδρομῆς τῶν ἀνακλαστικῶν ἐρεθισμῶν ἐν τῇ νευρολογίᾳ» (1931) κτλ., πολλὰ τῶν ὁποίων ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ ξένων εἰδικῶν περιοδικῶν. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ο. Ρ.

—**Παμπούκης, *Νικηφόρος***. Ἕλλην διδάσκαλος καὶ ἀγωνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1784 εἰς τὰ Χαλκιανὰ τῆς Νωνάκριδος (Καλαβρύτων), ἔνθα κατέφυγεν ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεγαλέμπορος βάμβακος πρόπαππος αὐτοῦ, *Κωνσταντῖνος Παμπούκης*, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀκράτᾳ τῷ 1840. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν καὶ τὴν τῶν Κυδωνιῶν. Λόγῳ τῆς ἀρετῆς του καὶ τῶν ἐμβριθῶν σπουδῶν του, ἰδίως τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας, ἡ σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν ἀνέδειξε τοῦτον τῷ 1810 εἰς Νυμφίον τῆς Παιδείας, δοῦσα αὐτῷ τὸ ὄνομα *Νικηφόρος* ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ του ὀνόματος *Νικολάου*. Ἔκτοτε ἔφερε κάλυμμα καὶ περιβολὴν ἱερομονάχου. Ἐπὶ μακρὸν ἐδίδαξε λίαν καρποφόρως εἰς τὴν σχολὴν Ὕδρας, μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων ἀναδειχθέντων μαθητῶν του συγκαταλέγονται οἱ ἀδελφοὶ Βούλγαρη, ὁ Γκιώνης κλπ. Ἐπίσης ἐπὶ βραχὺ διάστημα ἐδίδαξεν εἰς Πόρον καὶ Ἄργος. Τῷ 1818, πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων μυηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τῶν Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Χρυσοσπάθη, ἀνέλαβε μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν ἐπαναστατικὴν ἀποστολὴν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, πρῶτος αὐτὸς μυήσας τοὺς ἐξέχοντας κληρικούς, πολιτικούς, ἐπιστήμονας καὶ ἐμπόρους τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἑλλάδος, οἷοι ὁ πρόκριτος Ἄργους Περρούκας, οἱ πρόκριτοι Καλαβρύτων, Σ. Χαραλάμπης καὶ Σ. Θεοχαρόπουλος, οἱ πρόκριτοι Ἀνδριτσαίνης παπᾶ Ἀλέξης καὶ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, ὁ Παναγιώτης Ἰατρᾶκος χειρουργὸς τοῦ βαλῆ Πελοποννήσου Τοπὰλ πασᾶ, ὁ Γεώργιος Σπυρίδωνος καὶ Γεώργιος Διδασκόπουλος, ἔμπιστοι τῶν σημαινόντων Τούρκων ἀνωτέρων ὑπαλλήλων Κιαμὴλ μπέη, Ντεφτὲρ Κεχαγιᾶ, Ἀρναούτογλου κλπ. Τέλος κατήχησε τὸν Π. Ἀρβάλην, τὸν Π. Ταμιχτσῆν, τοὺς ἡγουμένους καὶ ἁγίους πατέρας τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ Βράχου (Νεμέας), Φενεοῦ κλπ., τὸν Ναυπλίας Γρηγόριον, Κορίνθου Ζαχαρίαν, Χριστιανουπόλεως Γερμανὸν κλπ. Προδοθεὶς εἰς τὸν πασᾶν Πελοποννήσου ὡς ὑποκινῶν στάσιν, κατέφυγε, τῇ συμβολῇ τῶν Ὑδραίων, ἀπειληθέντων δι' ἀποκλεισμοῦ τῆς νήσου των, εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του, τοῦ μετέπειτα γυμνασιάρχου Ναυπλίου Χαραλάμπους Παμπούκη. Ἐν Πίζῃ συγκατοικήσας μετὰ τῶν αὐτόθι καταφυγόντων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Τσακάλωφ καὶ Ἀναγνωστοπούλου, συνέβαλεν ὁμοῦ μετὰ τούτων καὶ τῶν αὐτόθι εὑρισκομένων Ἰωάννου Καρατζᾶ, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ ἀρχιερέως Ἄρτης Ἰγνατίου εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος, ὅτε, κηρυχθείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνηντήθη ἐν Ὕδρᾳ μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως παρέσχεν ὅλως ἀφιλοκερδῶς τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας αὐτοῦ, δαπανήσας πᾶσαν τὴν ἀτομικὴν καὶ πατρῴαν περιουσίαν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν στρατευμάτων, λαβὼν μέρος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Τρικόρφων καὶ Πύλου καὶ μετασχὼν ἀκολούθως μετὰ τῶν χιλιάρχων ἀδελφῶν του Σωτηρίου καὶ Κωνσταντίνου, τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ του Χαραλάμπους καὶ τῶν ἀνεψιῶν του Ἰωάννου καὶ Νικολάου Παμπούκη, εἰς τὰς διαφόρους ἐν Πελοποννήσῳ μάχας. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς δεινῆς εὐγλωττίας του διακριθεὶς ὡς ἔξοχος ῥήτωρ, εἰδικῇ ἐντολῇ τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων προσέτρεχεν εἰς τὰ διάφορα στρατεύματα

Digitized by Google

παρορμῶν ταῦτα καὶ τὸν λαὸν εἰς θυσίαν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων. Τῷ 1824 διετέλεσεν ἐκκλησιαστικὸς ἐπίτροπος Ναυπλίας καὶ Ἄργους, ἐκτελῶν οὕτως διοικητικὰ καθήκοντα ἀρχιερέως. Ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας του ταύτης συνέστη καὶ ἡ «Φιλανθρωπικὴ Ἑταιρεία». Μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τοῦ Ἀγῶνος ἀνέλαβε καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ 1829 τὸ διδασκαλικόν του ἐπάγγελμα, ἱδρύσας σχολὴν ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐν τῇ πατρίδι του Ἀκράτᾳ πρὸς μόρφωσιν τῶν συμπατριωτῶν του. Ἀπέθανε πένης σχεδόν, τὰ πάντα εἰς τὴν πατρίδα θυσιάσας. [Πρ. *Χαραλ. Παμπούκη*, «Νικηφόρου Παμπούκη βίος»]. Ο. Ρ.

—**Παμπούκης, *Παναγιώτης*.** Ἕλλην ἰατρός, ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ὁμωνύμου λυσσιατρείου Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀκράτᾳ τῆς Αἰγιαλείας τῷ 1858. Διήνυσε τὰς ἐγκυκλίους καὶ ἰατρικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1883 ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς μονῆς Πετράκη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπεδόθη εἰς τὴν μικροβιολογίαν παρὰ τῷ ἀνατομοπαθολόγῳ καὶ μικροβιολόγῳ Cornil, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠσχολήθη παρὰ τῷ Παστὲρ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἀνακαλυφθεῖσαν τότε μέθοδον τῆς θεραπείας τῆς λύσσης. Αὐτόθι ἐδημοσίευσε, πλὴν ἄλλων, καὶ ἐργασίαν του περὶ νέου μικροβίου τῆς ἐρυθρᾶς («Les bacilles du rouget» 1886), ὅπερ ὁ ἴδιος ἀνεκάλυψεν ἐργαζόμενος ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ Παστέρ. Τῷ 1889 ἐγένετο διευθύνων ἐπιμελητὴς τοῦ τότε ἱδρυθέντος μικροβιολογικοῦ ἐργαστηρίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Τῷ 1894 ἵδρυσε τὸ λυσσιατρεῖον Ἀθηνῶν, ἀναγνωρισθὲν δι' εἰδικοῦ νόμου καὶ λειτουργοῦν ἔκτοτε ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του. Πρόεδρος τῆς Ἰατροχειρουργικῆς ἑταιρείας, ἐξεφώνησε τῷ 1924 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ πανεπιστημίου λόγον περὶ τῆς «Ἐφαρμογῆς τῶν παστερείων ἀνακαλύψεων ἐν Ἑλλάδι». Τῷ 1925 τῇ πρωτοβουλίᾳ του ἱδρύθη ἡ «Ἑλληνικὴ ἀντιφθισικὴ ἑταιρεία», ἧς ἐξελέγη πρόεδρος, μετέπειτα δὲ καὶ διευθυντὴς τοῦ ὑπὸ ταύτης ἱδρυθέντος «Διαγνωστικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν», ἐν ᾧ ἐφαρμόζονται αἱ νεώτεραι θεραπευτικαὶ μέθοδοι. Ἐν ἰδιαιτέρᾳ ὀρόφῳ τούτου λειτουργεῖ καὶ ἡ μαθητικὴ πολυκλινική. Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν του εἶναι καὶ αἱ: «Sur le vertige marin» (1886), «Étudès clinique et bactériologique sur les fièvres palustres de la Grèce» (1887 καὶ 1888). Ἡ ἐργασία αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν Παρισίων ὑπὸ τοῦ Brouardel (Bull. de l' Acad. de med., No 32 σελ. 219—220, 1887), «Recherches anatomo-pathologiques sur le foie dans les fièvres pernicieuses comateuses» (ἀνακοίνωσις εἰς τὴν Société Anatomique de Paris 1888), «Ἐκδήλωσις λανθανούσης ἑλονοσίας διὰ τῶν ἀντιλυσσικῶν ἐνέσεων» (1900), «Κλινικαὶ παρατηρήσεις καὶ πειραματικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς λύσσης» (1902), «Περὶ τῶν κατὰ τὰς ἀντιλυσσικὰς ἐνέσεις ἐπιγιγνομένων παραλύσεων» (1906), «Ἐπεξήγησις τῆς ἐπί τινων περιπτώσεων ἀποτυχίας τῆς παστερείου ἀντιλυσσικῆς θεραπείας» (1906), «Νέαι ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ἐρυσιπέλατος» (1890) κλπ. —Ω.

—**Παμπούκης, *Σωτήριος*.** Ἕλλην ἀγωνιστής, στρατιωτικός, ἀδελφὸς τοῦ *Νικηφόρου Παμπούκη*, γεννηθεὶς τῷ 1802 ἐν Νωνάκριδι (Καλαβρύτων) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1843 ἐν Κιάτῳ τῆς Κορινθίας. Ὑπηρέτησε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Κολοκοτρώνην καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, λαβὼν μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Τρικόρφων καὶ Πύλου καὶ συμμετασχὼν εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων ὡς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας μάχας ἐν Πελοποννήσῳ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν του, ἐν γένει δὲ πολυειδῶς ἐξυπηρέτησε τὴν πατρίδα του κατὰ τοὺς μακροὺς τοῦ Ἀγῶνος χρόνους. Ο. Ρ.

—**Παμπούκης, *Σωτήριος*.** Ἕλλην νομομαθής, ἔγγονος τοῦ *Σωτηρίου Παμπούκη*, γεννηθεὶς ἐν Κιάτῳ τῆς Κορινθίας (1881—1920). Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν Ἀθήναις, Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις. Διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης (1915) καὶ τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος. Ο. Ρ.

Πάμπουλος [*Γεωγρ.*]. Βουνὸς κατὰ τὸ μέσον τῆς χερσονήσου Καρπασίας τῆς Κύπρου (ὑψόμ. 1194 ποδ.), ἀπολήγων ΒΔ. εἰς τὸ ἀκρωτήριον Πλακωτὴ (πλάτ. 35° 33′ Β., μῆκ. 34° 11′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus) καὶ ἀποσβεννύμενος πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιος Ἀνδρέας. Σ. Ε. Λ.

Παμπρέπιος. Ἕλλην γραμματικὸς ἐκ Πανοπόλεως τῆς Αἰγύπτου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ε′ μ. Χ. αἰῶνα. Μαθητεύσας παρὰ τῷ νεοπλατωνικῷ φιλοσόφῳ Πρόκλῳ, διεκρίνετο διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ χρηστότητα αὐτοῦ, κεκτημένος ἅμα καὶ ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀναφέρονται: «Ἐτυμολογιῶν ἀπόδοσις» καὶ τὸ ἔπος «Ἰσαυρικὰ καταλογάδην». Ε. Δ. Κ.

«**Παμπροσφυγική**» (ἡ). Ἑβδομαδιαία προσφυγικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1922 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Γ. Κ. Βιολάκη.

Πάμπστ (Pabst), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς συνθέτης (1811—1885). Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Ρίγας καὶ διεκρίθη ὡς συνθέτης τῶν μελοδραμάτων: «Der Kastellan von Krakau» (1846), «Unser Johann» (1848) καὶ «Die letzten Tage von Pompeji» (1851).

— **Πάμπστ** (Pabst), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς συνθέτης, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1846. Κατόπιν πολλῶν καλλιτεχνικῶν περιοδειῶν ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1887 ἐν Μελβούρνῃ τῆς Αὐστραλίας, ἔνθα ἵδρυσε τὴν «Μουσικὴν Ἀκαδημίαν». Τῷ 1889 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς Μόσχας. Ἔγραψε σειρὰν ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον, μελῳδίας, σκηνικὴν μουσικὴν κλ.

— **Πάμπστ** (Pabst), ***Παῦλος***. Γερμανὸς συνθέτης (1854—1897). Διεκρίθη ὡς συνθέτης διὰ παραφράσεων τῶν ρωσικῶν μελοδραμάτων: «Εὐγένιος Ὀνέγκην», «Μαζέππα», «Ὁ Δαίμων» κ. ἄ. Γ. Σ.

— **Πάμπστ** (Pabst) ***Ὀσκὰρ-Ἀλβῖνος***. Γερμανὸς παιδαγωγὸς (1854—1918). Διετέλεσε μέχρι τοῦ 1914 διευθυντὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ παιδαγωγικοῦ σεμιναρίου. Ἔγραψεν: «Ἡ χειροτεχνικὴ ἐργασία τῶν παίδων ἐν τῇ σημερινῇ παιδαγωγικῇ» (1907), «Ἡ πρακτική-τεχνικὴ διδασκαλία ἐν τοῖς ἀμερικανικοῖς σχολείοις» (1907). «Ἡ πρακτικὴ παιδαγωγική» (1908), «Νεώτερα ζητήματα παιδαγωγικῆς» (1911), «Ἐκ τῆς πρακτικῆς τῶν σχολείων ἐργασίας» (1912). Γ. Ι. Β.

πάμπτωχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· λίαν πτωχός, πτωχότατος.

Πὰμς *Βαλλαρινὸ* (Pams Vallarino), ***Ἰούλιος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1852. Διετέλεσε βουλευτὴς καὶ γερουσιαστὴς τῶν Πυρηναίων, ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας εἰς τὰς κυβερνήσεις Μονίς, Καγιὼ καὶ Πουανκαρέ, καὶ τῷ 1917 ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Κλεμανσώ. Γ. Ι. Β.

παμφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις πᾶν τι, παμβορία· || ἀδηφαγία.

παμφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων πᾶν τι, παμβόρος· || ἀδηφάγος.

— **παμφάγα** (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Κατηγορία ζῴων ἀνηκόντων εἰς διάφορα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα καὶ τρεφομένων ἀδιακρίτως ἐκ φυτικῶν ἢ ζῳϊκῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

Παμφάης [*Μυθολ.*].—1) Ἀργεῖος, φιλοξενήσας εἰς τὴν οἰκίαν του τοὺς Διοσκούρους.

— 2) Εὐγενὴς ἐκ Πριήνης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅστις «παραλαβὼν τὴν ἀρχήν, μεστὴν ἅμαξαν ἀργυρίου ἀπέπεμψε τῷ Κροίσῳ» (*Αἰλ.* Ποικ. Ἱστορ. Δ', 27). Α. Θ. Σ.

Παμφαής. Ἓν τῶν ἐπιθέτων τῆς Ἀφροδίτης, ἅτινα εἶναι ἐνδεικτικὰ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὰς σεληνιακὰς θεότητας. Α. Θ. Σ.

Παμφίας, ***τέως δῆμος***—[*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν δήμων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Ναυπακτίας, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′, ἀποτελούμενος ἐκ τῶν χωρίων *Ἀβαρίου, Γουρίτσης, Δερβεκίστης, Θέρμου, Καλουδίου, Μόκιστας, Μπροσκλάβου, Πετροχωρίου, Προστοβᾶ, Σομπονίκου, Σπαρτιάδος* καὶ *Χρυσοβίτσης*.

παμφὶλ (pamphile) [*Ναυτ.*]. Κωπῆρες πλοῖον τοῦ μεσαίωνος, ὀφεῖλον τὴν ὀνομασίαν του προφανῶς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς παμφύλους· ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πολεμικὸν καὶ ἀπόστολον. Σ. Ε. Λ.

Παμφίλη. Περίφημος γυνὴ ἐξ Ἐπιδαύρου, φιλόσοφος καὶ ἱστοριογράφος, θυγάτηρ τοῦ Σωτηρίδου καὶ σύζυγος Σωκρατίδου τοῦ γραμματικοῦ. Ἤκμασεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος καὶ ἔγραψε «Σύμμεικτα ἱστορικὰ ὑπομνήματα» εἰς 33 βιβλία, περιέχοντα γραμματολογικὰς σημειώσεις, ἐξ ὧν παρέλαβον πολλὰ Διογένης ὁ Λαέρτιος καὶ ὁ Αὖλος Γέλλιος, ἀναφέρει δὲ πολλαχοῦ καὶ ὁ Φώτιος. Προσέτι ἐφιλοπόνησεν «Ἐπιτομὴν τῶν ἔργων Κτησίου» εἰς 3 βιβλία, «Περὶ ἀμφισβητήσεων», «Περὶ ἀφροδισίων». Τὰ ἀποσπάσματα εὕρηνται παρὰ Müller (Fragm. Hist. Graec. σ. 520—522). Ε. Δ. Κ.

παμφίλιος (ὁ) (Pamphilius) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυδιδῶν*. Τὰ διάφορα εἴδη αὐτοῦ προσβάλλουσι διὰ τῶν προνυμφῶν των τὰ φύλλα τῆς ροδῆς, τῶν χαμαικεράσων, τῆς ροδακινέας, καὶ διαφόρων ἄλλων φυτῶν. Ε. Τ. Ε.

Παμφίλι - Ντόρια *πινακοθήκη*· βλ. λ. *Ντόρια-Παμφίλι πινακοθήκη*.

Πάμφιλος [*Μυθολ.*]. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του Δαναΐδος Δημοφίλης.

— **Πάμφιλος.** Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ διδάσκαλος τοῦ Ἐπικούρου ἐν Σάμῳ.

— **Πάμφιλος.** Δημαγωγὸς ἐν Ἀθήναις, καταδικασθεὶς ἐπὶ καταχρήσει δημοσίων χρημάτων.

— **Πάμφιλος.** Ἀθηναῖος στρατηγός, ὅστις, ἀποσταλεὶς τῷ 389 π. Χ. κατὰ τῆς ἀποστάσης Αἰγίνης, ὑποστηριζομένης ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἐπολιόρκει τὴν νῆσον. Ἐπελθὼν ὅμως ὁ Τελευτίας, ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπεμάκρυνε τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον, οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ πολιορκητῶν ἀπέβησαν πολιορκούμενοι, καὶ μόλις μετὰ παρέλευσιν πέντε μηνῶν κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ πεζικὸν στράτευμα διὰ νέας ἀποστολῆς πλοίων. Α. Θ. Σ.

— **Πάμφιλος.** Ἕλλην ζωγράφος ἐξ Ἀμφιπόλεως τῆς Μακεδονίας, μαθητὴς τοῦ Εὐπόμπου καὶ διδάσκαλος τοῦ Ἀπελλοῦ, τοῦ Μελανθίου, τοῦ Παυσίου καὶ ἄλλων, γενόμενος περὶ τὸ 360 π. Χ. ἱδρυτὴς ζωγραφικῆς σχολῆς ἐν Σικυῶνι. Ἀποβλέπων, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Πολυκλείτου, εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀναλογιῶν, ἀπῄτει παρὰ τῶν μαθητῶν του τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας. Πρῶτος ἐπέτυχε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Σικυῶνος, θεσμὸν γενικευθέντα βαθμηδὸν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ἵνα δὲ ἡ ζωγραφικὴ παύσῃ νὰ εἶναι βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, ἀπηγόρευσε τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς εἰς τοὺς δούλους. Ἔγραψε: «Περὶ ζωγράφων» καὶ «Περὶ ζωγραφικῆς». Ὡς ὡραιότερον ἔργον του ἐθεωρεῖτο τὸ παριστάνον τοὺς Ἡρακλείδας. Ὁ δὲ Πλίνιος (XXXV, 36, 8) μνημονεύει δύο πίνακας αὐτοῦ: τὴν ἐν Φλιοῦντι νίκην τῶν Ἀθηναίων (πρῶτον ἔτος τῆς 101 Ὀλυμπιάδος) καὶ τὸν Ὀδυσσέα ἐπὶ σχεδίας. Α. Θ. Σ.

— **Πάμφιλος.** Περίφημος Ἕλλην γραμματικὸς τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστάρχου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ αἰῶνα μ. Χ. Ἔγραψε: «Περὶ γλωσσῶν, ἤτοι λέξεων» γλωσσηματικὸν λεξικὸν εἰς 95 βιβλία, συνεχίσας ἐν αὐτῷ τὸ ἔργον τοῦ Ζωπυρίωνος ἀπὸ ψηφίου Ε μέχρι Ω, «Κριτικὴν τέχνην» εἰς τὰ Νικάνδρου «Ἀνεξήγητα» καὶ εἰς τὰ «Ὀπικά», «Λειμῶνα» ἤτοι συναγωγὴν γλωσσηματικὴν ποικίλου περιεχομένου, ἐν ᾗ περιέχονται καὶ παλαιοὶ ἑλληνικοὶ μῦθοι καὶ αἱ περὶ μεταμορφώσεων διηγήσεις, «Περὶ βοτανῶν» εἰς βιβλία 6, ἐξ ὧν ἤντλησαν ἐρανισταὶ καὶ σχολιασταὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀθήναιος. Ε. Δ. Κ.

— **Πάμφιλος.** Ποιητὴς ἐκ Σικελίας, ἀγνώστου ἐποχῆς, τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματά τινα σῴζονται παρὰ τῷ Σουΐδᾳ.

— **Πάμφιλος.** Ῥήτωρ τῆς σχολῆς τοῦ Ἑρμαγόρου τοῦ Τημνίτου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ μ. Χ. αἰῶνα. Ἔγραψεν ἐγχειρίδιον ρητορικῆς, πρὸς στοιχειώδη διδασκαλίαν αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

— **Πάμφιλος.** Ἕλλην γλύπτης, μαθητὴς τοῦ Πραξιτέλους, ἀγνώστου πατρίδος. Τούτου ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (XXXVI, 4, 21) ἄγαλμα τοῦ Ξενίου Διὸς (Jupiter hospitali) ἐν τῇ θαυμασίᾳ συλλογῇ καλλιτεχνικῶν ἔργων τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος ἐν Ῥώμῃ. Α. Θ. Σ.

— **Πάμφιλος.** Μάρτυς καὶ διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγεννήθη ἐν Βηρυτῷ ἐκ γονέων ἐπιφανῶν, πρωΐμως δὲ μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Πιερίου, προϊσταμένου τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ ὀπαδοῦ τοῦ Ὠριγένους. Ἐπιστρέψας ἀκολούθως εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀγαπίου, κατὰ δὲ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμίνου, τῷ 307, συλληφθεὶς ἐβασανίσθη φρικωδῶς καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ διετίαν. Ὁ Πάμφιλος, κάτοχος μεγάλης περιουσίας, διανείμας μέρος αὐτῆς εἰς πτωχούς, διέθεσε τὴν ὑπόλοιπον διὰ τὴν θεολογικὴν παίδευσιν, ἱδρύσας τὴν ἐν Καισαρείᾳ διάσημον βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε διὰ συγγραμμάτων τῶν πατέρων καὶ μάλιστα τοῦ Ὠριγένους, ὧν πολλὰ ἀντέγραψεν ὁ ἴδιος. Ὀνομαστὸς ἰδίᾳ εἶναι ὁ Πάμφιλος, διότι μετὰ τοῦ Εὐσεβίου, ὅστις ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Παμφίλου, μετὰ ζήλου εἰργάσθη περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν «Τετραπλῶν» καὶ «Ἑξαπλῶν» τοῦ Ὠριγένους, ἀποκαταστήσας οὕτω τὸ ἀληθὲς κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα. Τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπωφελήθη καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει, ὁ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος διὰ τοῦ Εὐσεβίου ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν 50 ἀντίτυπα. Ἡ κολοσσιαία αὕτη ἐργασία ἐσῴζετο ἐν αὐτογράφῳ κειμένῳ τοῦ Παμφίλου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Καισαρείας, ὅπερ πιθανῶς συγκατεστράφη μετ' αὐτῆς κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀράβων. Εἰς τὸν Πάμφιλον ἀποδίδεται καὶ ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐθαλίου σῳζομένη «Ἔκθεσις τῶν κεφαλαίων τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων», ἀσφαλὲς ὅμως ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ «Ὑπὲρ τοῦ Ὠριγένους ἀπολογία» εἰς βιβλία πέντε, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ἐν τῇ φυλακῇ, συνεπλήρωσε δὲ ὁ Εὐσέβιος διὰ τοῦ ἕκτου βιβλίου. Δυστυχῶς σῴζεται μόνον τὸ πρῶτον βιβλίον ἐν μεταφράσει τοῦ Ρουφίνου, ἀπωλέσθη δ' ἅμα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου γραφεῖσα βιογραφία τοῦ Παμφίλου. † Η. Φ. Ρ.

—**Πάμφιλος.** Εἷς τῶν δώδεκα μαρτύρων (βλ. λ. *Μάρτυρες ΙΒ′*).

Πάμφιλος, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα, ἐξεπαιδεύθη δ' εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Γρηγοριανὸν φροντιστήριον, τὸ φέρον τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἐπανελθὼν εἶτα εἰς τὴν γενέτειραν νῆσον ἐγκαθιδρύθη ἐν αὐτῇ ὡς διδάσκαλος, ἀπόστολος τοῦ πα-

Digitized by Google

πισμοῦ. Κακοποιηθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων Ἀνδρίων, κατηγγέλθη τέλος εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι συλλαβόντες αὐτὸν ἔρριψαν εἰς τὰ κάτεργα. Μόλις δὲ καὶ κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν δυνηθεὶς ν' ἀπελευθερωθῇ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ δυτικοῦ ἐπισκόπου τῆς νήσου, ἐγκατέλειψε τὴν Ἄνδρον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην.

Δ. Π. Π.

Πάμφιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 190. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γούστιανη*.

Πάμφορον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀμαράντων τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτ. (1928) 527. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀμπάρ-κιοϊ*.

Παμφυλία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς νοτίου Μ. Ἀσίας, ἐν εἴδει στενῆς λωρίδος κατὰ μῆκος τῆς Μεσογείου θαλάσσης, σχηματίζουσα τὸ Παμφύλιον πέλαγος (νῦν κόλπος Ἀτταλείας). Ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν δύο νοτιωτάτων ἀκρωτηρίων τῆς Μ. Ἀσίας: τοῦ Ἀνεμουρίου (νῦν Ἀναμοὺρ) πρὸς Α. καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἄκρας (νῦν Κάβο Χελιδόνια) πρὸς Δ., εἰς μῆκος 120 χλμ. καὶ πλάτος περίπου 40, ὁρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Λυκίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ ὄρους Κλίμακος (νῦν Μουσσὰρ-νταγ, ὕψ. 1.070 μ.), πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Πισιδίας καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Κιλικίας διὰ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ (νῦν Μαναβγκὰτ-σοῦ). Διασχιζομένη δὲ ἀπὸ Δ. πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ταύρου, εἶναι κατὰ μὲν τὰ βόρεια ὀρεινή, κατὰ δὲ τὰ νότια χαμηλὴ καὶ ἀμμώδης. Μολονότι διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν: *Καταρράκτου* (νῦν Ντουντὲν-σοῦ), *Κέστρου* (Ἄκ-σοῦ), *Εὐρυμέδοντος* (Κιουπρού-σοῦ) καὶ *Μέλανος*, ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους εἶναι πτωχὴ εἰς φυσικὰ προϊόντα. Μεταξὺ Πέργης καὶ Ἀσπένδου ἐξετείνετο κατὰ τὸν Στράβωνα (XV, 667) ἡ Καπρία λίμνη, ταυτιζομένη πρὸς τὴν κατὰ τὸν κάτω ῥοῦν τοῦ Εὐρυμέδοντος τελματώδη λίμνην Ὀσμανμπασῆ. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀπέζων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅπως καὶ οἱ γείτονές των Κίλικες, ἀπὸ τῆς ναυτιλίας καὶ πειρατείας.

Οἱ Πάμφυλοι ἦσαν τῆς αὐτῆς μὲ τοὺς Κίλικας φυλῆς, συνῳκίσθη δὲ ἡ χώρα αὐτῶν ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Κάλχαντος καὶ Ἀρχιλόχου ἐλθόντων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας Πανελλήνων καὶ ἀναμιχθέντων μετὰ τῶν ἀρχαίων κατοίκων, ὅπόθεν καὶ τὸ ὄνομα Παμφυλία (ἐκ τοῦ πᾶς καὶ φυλή). Πόλεις κυριώτεραι αὐτῆς ἦσαν: ἡ *Ὀλβία* (νῦν Τσακκλάρ), ἡ *Ἀττάλεια*, ἡ *Πέργη* (Μούρτανα), ἡ *Ἄσπενδος* (Μπαλκήζ), ἡ *Σίδη* (Ἐσκὴ Ἀντάλια), ἡ *Πτολεμαΐς*, τὸ *Σύλαιον* (Σερὲκ) καὶ ἄλλαι.

Ὑποταχθεῖσα κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς Πέρσας, ἔπειτα εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Συρίας, παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Περὶ τὸ 190 π. Χ. προσηρτήθη εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τοῦ ὑπολοίπου βασιλείου τῆς Περγάμου, βραδύτερον δέ, τῷ 103 π. Χ., συνηνώθη μετὰ τῆς Κιλικίας. Διοργανωθεῖσα ἡ ἐπαρχία τῆς Παμφυλίας τῷ 25 π. Χ., προσηρτήθη ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου τῷ 43 μ. Χ., εἰς τὴν Λυκίαν, ὁπότε ὁ Γάλβας (68—66 μ. Χ.), ἀποσπάσας ἐξ αὐτῆς τὴν Λυκίαν, συνήνωσε τὴν Παμφυλίαν μετὰ τῆς Γαλατίας. Περὶ τὸ 74 μ. Χ. ὁ Βεσπασιανὸς ἀνέδειξεν αὐτὴν μετὰ τῆς Λυκίας εἰς αὐτοκρατορικὴν ἐπαρχίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ, τῷ 135 μ. Χ., ἐγένετο συγκλητική.

Κατὰ τὴν ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀναδιοργάνωσιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐπαρχίαν, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς Ἀσίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄσπενδον, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς ἀποτελοῦσα τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην ἐπαρχίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ κονσιλάριον καὶ ἀριθμοῦσα 47 πόλεις. Ἔκτοτε ὑπέστη ...λα τὰ δεινὰ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν τῆς Μι...ρᾶς Ἀσίας.

Σήμερον τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἀποτελεῖ τὴν διοί...σιν (σαντζὰκ) τῆς Ἀτταλείας ἢ Τεκέ, περιλαμ...νουσαν πέντε ὑποδιοικήσεις: τῆς Ἀτταλείας, ...ῦ Ἐλμαλί, τοῦ Κάς, τοῦ Ἀκσεκὶ καὶ τῆς Ἀλά...ας, μετὰ 11 δήμων καὶ 524 χωρίων.

Ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἔποψιν, ἐπὶ Λέοντος τοῦ ...οφοῦ (886—912) καὶ μετὰ ταῦτα, περιελάμβανε ...ύο μητροπολιτικὰς ἐπαρχίας: τὴν μητρόπολιν ...ίδης, ἔχουσαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της 16 ἐπι...κοπάς, καὶ τὴν μητρόπολιν Πέργης ἢ Συλαίου, ...ουσαν 20.

Α. Θ. Σ.

—**Παμφυλία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Μακεδονίας ...αφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (499,1).

Σ. Ε. Λ.

παμφυλιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ...ν Παμφυλίαν, ὁ τῆς Παμφυλίας: «παμφυλιακὴ ...ῶσσα».

—**παμφυλιακὴ** ***διάλεκτος***. Αὕτη ἐλαλεῖτο εἰς τὴν ...αμφυλίαν, τὴν γνωστὴν χώραν, ἥτις ἔκειτο εἰς τὰ νότια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὅπως δὲ οἱ Πάμφυλοι ἦσαν μεῖγμα διαφόρων φύλων καὶ ἀποίκων, ἀφ' ἑνὸς μὲν Ἀχαιῶν ὁρμηθέντων ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἀλλαχόθεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ Δωριέων καὶ ἄλλων, οὕτω καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῶν ἦτο κρᾶμα ἀχαϊκῶν καὶ δωρικῶν, πιθανῶς δὲ καὶ μικρασιατικῶν βαρβαρικῶν στοιχείων. Διὰ τὴν ποικίλην ταύτην ἀνάμειξιν τῆς παμφυλιακῆς διαλέκτου καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον εἴς τινα ἐξέλιξίν της, αὕτη προσέπιπτεν εἰς τοὺς ἀρχαίους ὡς βαρβαρική. Καὶ ὑπ' ἄλλων μὲν διαλεκτολόγων καὶ γλωσσοδιφῶν κατατάσσεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀχαϊκῶν διαλέκτων (εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ ἀρχαία ἀρκαδικὴ καὶ κυπριακή, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν δὲ ἔννοιαν τοῦ ὅρου καὶ αἱ αἰολικαὶ διάλεκτοι), ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὴν ὁμάδα τῶν δωρικῶν διαλέκτων, ὅπως λ. χ. ὑπὸ τοῦ Fr. Bechtel, ὅστις εἰς τὸ πρὸ μικροῦ ἐκδοθὲν μέγα ἔργον του περὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων (τόμ. Β', σελ. 797) συνάπτει τὴν παμφυλιακὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν κρητικὴν διάλεκτον. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαλέκτου εἶναι: 1) ἡ τροπὴ ἀτόνου Ο ἐν τέλει λέξεως εἰς Υ: *hιαρὺ*=ἱερόν, *Μιλτιάδαυ*, *Ὀνασαγόραυ*=Μιλτιάδαο, Ὀνασαγόραο (Μιλτιάδου, Ὀνασαγόρου)· 2) ἡ τροπὴ τοῦ συμπλέγματος ΝΤ εἰς ἄρρινον ἠχηρὸν Δ (=d): *π΄δε*, *γένοδαι*=πέντε, γένωνται κ.οὖ.κ. 3) ἡ τροπὴ τοῦ Θ εἰς Τ πρὸ τοῦ Ρ: *ἀτρώποισι*=ἀνθρώποισι κλ.· 4) ἡ παράλειψις τοῦ Ν ἐν τέλει λέξεων: *πύργο*=πύργον κλ.· 5) ἡ πρόθεσις *περτὶ*=πρὸς (*περτέδωκε*=προσέδωκε) καὶ ὁ σύνδεσμος ***καίνι*** (ἐκ τοῦ ***καὶ*** καὶ τοῦ μορίου *—νι)* κλ. Διὰ νὰ λάβῃ τις μικρὰν εἰκόνα τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς παμφυλιακῆς διαλέκτου ἐπισυνάπτω σύντομον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Συλλίου, τῆς κυριωτέρας ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν μέχρι τοῦδε παμφυλιακῶν ἐπιγραφῶν: «Καὶ δύω ἀτρώπω ἧFe ἰ πόλιι ἐφιέλοδυ ἐπὶ δικαστήρεσσι καὶ ἀργυρωταῖσι. Καίνι σκυδρὺ κατεFέρξοδυ καὶ .... καδεδυ καὶ hαὶι ἀνείη καὶ ὑ βολήμενυς χρηήσθω κλ.».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰς παμφυλιακὰς ἐπιγραφὰς εὑρίσκει τις ἐν Bezzemberger's Beiträge τόμ. V, 325 κ.ἑξ., καθὼς καὶ εἰς τὴν γνωστὴν συλλογὴν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν *Collitz—Bechtel* ὑπ' ἀριθ. 1259—1268. Σύντομον περιγραφὴν τῆς παμφυλιακῆς διαλέκτου ἐδημοσίευσεν ὁ *A. Meillet*, La place du pampylien parmi les dialectes grecs ἐν «Revue des Études grecques» τόμ. XXI 413 κ.ἑξ.). Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ πραγματεῖαι τοῦ *Bezzemberger*, Zur Beurteilung des pamphylischen Dialekts (ἐν Bezzemberger's Beiträge, V, 325 κ.ἑξ.) καὶ τοῦ *P. Kretschmer*, Zum pamphylischen Dialekt (ἐν Kuhn's Zeitschrift τόμ. XXXIII, 258 κ.ἑξ.). Ἰδ. καὶ *Fr. Bechtel*, Die griechische Dialekte, II, (Berlin 1923, σελ. 796 κ.ἑξ.) καὶ *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Σύντομος ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Α΄ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Α΄ ἱστορία τῶν ἀρχαίων διαλέκτων (Ἀθῆναι 1924, σελ. 66 κ.ἑξ.).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Παμφύλιος ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ΒΔ τμῆμα τοῦ Παμφυλίου πελάγους, τὸ ἔχον κέρα ΒΑ. μὲν τὴν ἐκβολὴν τοῦ Μίλωνος ποταμοῦ, ΝΔ. δὲ τὰς Χελιδονίας νήσους.

Σ. Ε. Λ.

Παμφύλιοι. Οἱ κάτοικοι τῆς Παμφυλίας.

Παμφύλιοι. Μία τῶν τριῶν δωρικῶν φυλῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπώνυμος τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰγιμιοῦ Παμφύλου.

Α. Θ. Σ.

Παμφύλιος ***παράπλους*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς νοτίας παραλίου τῆς Μικρασίας, τὸ ἔχον ἀφετηρίαν τὴν παρὰ τὴν Φασήλιδα τῆς Λυκίας Ὀλβίαν καὶ τέρμα τὸ Κορακήσιον, ἀρχὴν τῆς Τραχείας Κιλικίας, ἀνάπτυγμα ἀνερχόμενον εἰς 640 στάδια, ὡς ὁ Στράβων (ΙΔ', 667· πρβλ. *Πτολεμ.* Ε, ε, 2). Κατὰ τοὺς συγχρόνους χάρτας τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου (2606: Rhodos to Karaburnù καὶ 2607: Kara Burnù to Karadásh burnù) τὸ ἀνάπτυγμα τοῦτο εἶναι 61 μιλ., ἤτοι 610 σταδίων, τοῦ σφάλματος τοῦ Στράβωνος ὄντος μόνον 5% καθ' ὑπέρβασιν. Διάφορος εἶναι ἡ γεωγραφικὴ ἀντίληψις τοῦ Ἀνωνύμου τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» ὡς πρὸς τὸν Παμφύλιον παράπλουν, ὃν λογίζει (§§ 214—233) ἀπὸ ἐκβολῆς Μέλανος ποταμοῦ ἕως Χελιδονίων νήσων· ὁρίζων τὴν χορδὴν τοῦ παράπλου τούτου εἰς 600 στάδια, ἐλέγχεται μέχρι σταδίου ἀκριβής.

Σ. Ε. Λ.

— **Παμφύλιον** ***πέλαγος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. (λατ. Pamphylium Mare). Τὸ πέλαγος, ὅπερ ἁπλοῦται πρὸς νότον, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Παμφυλίας καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Κύπρου, συνάπτον τὸ Λύκιον πέλαγος πρὸς τὸν Κιλίκιον αὐλῶνα (*Πτολεμ.* Ε, ε, 1. Ε, ιδ, 1. Η, ιζ, 2). Ὁ Στράβων (121. 125, 571, 681) τὸ ὀνομάζει ποῦ μὲν πέλαγος, ποῦ δὲ κόλπον, ποῦ δὲ θάλασσαν, τονίζων ὅτι εἰς τὴν Κύπρον συγκλίνουν τὰ τέρματα αὐτῆς τε καὶ τοῦ Κιλικίου αὐλῶνος καὶ τοῦ Αἰγυπτίου αὐλῶνος. Εἶναι ὁ σύγχρονος μέγιστος τῆς *Ἀτταλείας* κόλπος.

Σ. Ε. Λ.

παμφυλὶς (ἡ)· πλοῖον τοῦ τύπου τοῦ παμφύλου, ἀλλὰ μικροτέρων διαστάσεων

Πάμφυλλα, ἡ ***Πάφλα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς νήσου Λέσβου (ἐπαρχία Μυτιλήνης) βορείως τῆς πρωτευούσης, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Μυτιλήνης—Μανδαμάδου. Κάτ. (1928) 2.198. Ἔχει ταχυδρομεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ὑποτελωνεῖον, παράγει δὲ ἔλαιον καὶ σιτηρά.

Π. Ν. Π.

Πάμφυλοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα μιᾶς τῶν τριῶν φυλῶν, αἵτινες ἦσαν κοιναὶ εἰς πάσας τὰς δωρικὰς πόλεις. Καὶ κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο ἡ φυλὴ ὡς ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Παμφύλου, υἱοῦ τοῦ Αἰγιμίου καὶ ἐγγόνου τοῦ Δώρου, ὡς εἶχον ὀνομασθῆ Ὑλλεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ὕλλου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ θετοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰγιμίου, καὶ Δυμᾶνες οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δυμᾶνος, υἱοῦ ὡσαύτως τοῦ Αἰγιμίου, πράγματι δὲ διότι ἦσαν ἀπόγονοι τῶν διαφόρων φύλων (παμφύλων), ἅτινα ὡς σύμμαχοι τῶν Δωριέων συνεπέδραμον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων (ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου) γνωστὴ διαίρεσις τῶν Δωριέων εἰς τρεῖς φυλὰς εἶναι μεμαρτυρημένη εἰς τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Κρήτης Γόρτυνα καὶ Ἱεράπυτναν, εἰς τὴν Θήραν, τὴν Κῶν, τὴν Κέρκυραν, τὸν Ἀκράγαντα καὶ ἄλλας. Εἴς τινας δωρικὰς πόλεις (εἰς ὅσας ἐπετράπη νὰ παραμείνουν καὶ ἐκ τῶν ὑποταγέντων εἰς τοὺς Δωριεῖς παλαιότερων κατοίκων οἱ ὑπολόμενοι) ὑπῆρχον τέσσαρες φυλαί, τῆς τετάρτης ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν παλαιοτέρων κατοίκων, ὡς εἰς τὸ Ἄργος ἡ Ὑρνηθία, εἰς τὴν Σικυῶνα ἡ Αἰγιαλὶς κ. οὕ. κ. Εἰς τὴν Σπάρτην ἐνωρὶς ἐπεκράτησε τῆς εἰς τρεῖς φυλὰς διαιρέσεως ἡ τοπικὴ διαίρεσις εἰς Πιτανάτας, Μεσοάτας, Λιμναεῖς καὶ Κυνοουρεῖς.

ΚΑΨ.

πάμφυλοι (οἱ), καὶ ***πάμφιλοι*** καὶ ***πάμφυλα*** *[Βυζ.]*. Πλοῖα πολεμικὰ τοῦ Βυζαντίου, αἱ περὶ τῶν ὁποίων εἰδήσεις, ἃς ἐκ πηγῶν ἔχομεν, εἶναι ἀσαφεῖς καὶ ἔστιν ὅτε ἀντιφάσκουσαι. Οὕτω κατὰ τὰς περιγραφὰς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (Ἔκθ. βασιλ. τάξεως, Β, μδ) τὸ μέγεθος τῶν τοιούτων πλοίων, ἐχόντων ἐρετικὸν ἐξ 120—140 κωπῶν, ἔδει νὰ ᾖ μικρότερον τοῦ τῶν δρομώνων, ἐχόντων 300 ἐρέτας. Ἀντιθέτως ὁ Λέων (Τακτ. Διατ. ιθ, § 38) θεωρεῖ τὸν πάμφυλον ὡς τὸν ἄριστον τῶν δρομώνων, κατάλληλον δὲ διὰ ναυαρχίδα τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοΐμων. Ἡ ἐτυμολογία τῆς ὀνομασίας ἀνεξακρίβωτος, τοῦ μὲν Λέοντος ἀναφέροντος ὡς λόγον τὴν σύστασιν τῶν πληρωμάτων των ἐξ ἀνδρῶν πάσης φυλῆς, Κωνσταντίνου δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου διὰ τὴν ἐν Παμφυλίᾳ ναυπήγησιν αὐτῶν (Β, 787). Δὲν δύναται ἐν τούτοις νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ἐναυπηγοῦντο ἐκ ξυλείας τῆς Παμφυλίας, δεδομένου ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀρίστη ναυπηγήσιμος ὕλη (*Στράβ.* ΙΔ, 669).

Σ. Ε. Λ.

Πάμφυλον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Χαριουπόλεως. Ἐνταῦθα οἱ στρατηγοὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, Νικόλαος Μαυροκαταχαλὼν καὶ Βεμπετζιώτης, ἐπὶ κεφαλῆς 8.000 ἀνδρῶν, συγκρουσθέντες κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1086 μετὰ τῶν ἐπιδραμόντων τὴν Θρᾴκην 80.000 Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Τζεγλού, ἔτρεψαν τούτους εἰς φυγήν, φονεύσαντες πλεῖστους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Τζεγλού. Ἐλάχιστοι περισωθέντες ἐπανῆλθον εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας των (*Ἄννα Κομνηνή*, VII, σελ. 227 κ. ἑξ., ἐκδ. Teubner).

Α. Θ. Σ.

Πάμφυλος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αἰγιμίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Δυμᾶνος. Βασιλεὺς τῶν ἐν Πίνδῳ τῇ Δωρίδος Δωριέων, συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ θετοῦ ἀδελφοῦ των Ὕλλου (υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους) εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα κατὰ τινα μὲν τῶν παραδόσεων ἐφονεύθη, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Δυμάν, μαχόμενος κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀτρείδου Ὀρέστου Τισαμενοῦ, κατ' ἄλλην δὲ ἔζησεν ἱκανὸν μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων (κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν) χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ, ἔνθα συνεζεύχθη τὴν Ὀρσοβίαν, θυγατέρα τοῦ *Δηϊφόντου*, γαμβροῦ τοῦ Τημένου. Ἀπὸ τούτου ὠνομάσθησαν *Πάμφυλοι* οἱ ἀπόγονοί του, οἱ ἀποτελοῦντες ἐν ἑκάστῃ δωρικῇ πόλει μίαν τῶν τριῶν φυλῶν αὐτῆς, τὴν Παμφυλίδα.

ΚΑΨ.

Πάμφως *[Μυθολ.]*. Ἀθηναῖος ἢ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ πολὺ διατρίψας ποιητὴς ὕμνων, προγενέστερος τοῦ Ὁμήρου, πολλάκις ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενος. Ἔγραψε θρηνητικὸν ᾆσμα διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Λίνου, οὗτινος ὑπῆρξε, κατὰ τὴν παράδοσιν, μαθητής. Ἐκ τῶν ὕμνων αὐτοῦ ἀναφέρονται: ὁ πρὸς τὴν Δήμητρα διὰ τὰ Ἐλευσίνεια μυστήρια ποιηθείς, ὁ πρὸς τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα, τὴν Ἄρτεμιν, τὸν Ἔρωτα καὶ ὁ πρὸς τὰς Χάριτας.

Ε. Δ. Κ.

παμψηφεὶ ἐπίρρ., δι' ὅλων τῶν ψήφων, μηδενὸς διαφωνοῦντος: «ἐξελέγη παμψηφεί».

παμψηφία (ἡ)· ἅπασαι αἱ ψῆφοι, τὸ σύνολον τῶν ψήφων: «ἐξελέγη διὰ παμψηφίας».

παμψυχισμὸς (panpsychisme) *[Φιλοσ.]*. Φιλοσοφικὴ θεωρία, καθ' ἣν πᾶσα ὕλη εἶναι οὐ μόνον ζῶσα (*ὑλοζωϊσμός*), ἀλλὰ κατέχει καὶ ψυχικὴν φύσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὅπως τὸ σῶμα ἢ ὁ ἐγκέφαλος ἑνὸς ἀνθρωπίνου ὄντος εἶναι ἡ ὁρατὴ ἐκδήλωσις τῆς συνειδήσεώς του, οὕτω καὶ κάθε ὑλικὸν γεγονὸς κρυ-

Digitized by Google

πτει ὄπισθέν του ψυχικόν τι γεγονός, οὗ ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν καὶ ὅπερ εἶναι τόσον ἁπλούστερον τῆς συνειδήσεώς μας ὅσον τὸ ὑλικὸν γεγονὸς εἶναι ἁπλούστερον τοῦ ἐγκεφάλου μας. Κατὰ τὸν Eisler ὑπάρχουν διάφορα εἴδη παμψυχισμοῦ: πραγματιστικός, ἰδεαλιστικός, μοναδολογικός, πανθεϊστικός. Σπουδαιότεροι ἐκπρόσωποι τῶν εἰδῶν τούτων τοῦ παμψυχισμοῦ εἶναι ὁ Θαλῆς, ὁ Πλωτῖνος, οἱ περισσότεροι τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ Σπινόζας, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Ντιντερό, ὁ Γκαῖτε, ὁ Σέλλινγκ, ὁ Σοπεγχάουερ, ὁ Φέχνερ, ὁ Λότσε κτλ.

πᾶν, —τὸς (τό)· οὐδ. τοῦ ἐπιθ. *πᾶς*, ὡς οὐσ., ὁ κόσμος ὅλος, ἡ κτίσις σύμπασα, τὸ σύμπαν: «ὁ ποιητὴς τοῦ παντός» ‖ ὅ,τι ἐκπροσωπεῖ τὸ σύνολον, τὸ σπουδαιότερον μέρος: «εἰς τὴν ἑταιρείαν αὐτὴν τὸ πᾶν εἶναι ὁ δεῖνα· αὐτὸς τὴν διευθύνει» ‖ ἰδιωματ. «ὅλα τὰ πάντα» ὅλα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα.

— **Πᾶν** καὶ ***Ἓν*** *[Ἀλχημ.]*· βλ. λ. *Ἓν* καὶ Πᾶν.

παν—· θέμα τῆς λέξεως *πᾶς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ, τοῦ χαρακτῆρος *ν* πάσχοντος μεταβολὰς κατὰ λόγον τοῦ ἑπομένου συμφώνου: *πάγγλωσσος, πάγγυμνος, πάγκακος, πάγκαλος, πάγκοινος, παγκρατής, παγχάλεπος, παμβασιλεύς, παμβέβηλος, πάμβοτος, παμμάταιος, πάμμεγας, παμμέλας, παμμήκης, παμμίαρος, παμμιγής, πάμπολυς, πάμπρωτος, παμφαής, παμφώτιστος, πανάγριος, πάναισχρος, πανάριστος, πανδάκρυτος, πάνδεινος, πανδόκος, πανεπίσκοπος, πανεπόπτης, πανέρημος, πανήκοος, πανθελγής, πανθέωρος, πανίερος, πάννυχος, πανοικτίρμων, πανόμοιος, πανόσιος, πανσέβαστος, πανσθενής, παντάλας, πάνυγρος, πανώλεθρος* κλπ. (βλ. καὶ *παντο—*).

Πὰν *[Μυθολ.]*. Ὁ θεὸς τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν, τῶν ἀποκρήμνων βράχων καὶ τῶν ἀγρίων φαράγγων, τῶν βαθυσκίων κοιλάδων καὶ τῶν ἀποκρύφων σπηλαίων. Ἦτο θεότης καθαρῶς ἑλληνικῆς προελεύσεως (ὡς δέχονται οἱ πολλοὶ) καὶ εἶχε πρώτην πατρίδα τὴν ὀρεινὴν καὶ δασώδη Ἀρκαδίαν, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ καὶ *Πανία* ἐπεκαλεῖτο καὶ ἔνθα ἐλατρεύετο ἐξ ἴσου μὲ τὸν μέγαν Δία καὶ τὸν Ἑρμῆν. Πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶναι αἱ παραδόσεις, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν ὕμνων, περί τε τῆς γεννήσεως, τῶν σχέσεών του μετ' ἄλλων θεῶν καὶ τοῦ βίου του ἐν γένει. Βόσκων ἐπὶ τῆς Κυλλήνης τὰ ποίμνια ἑνὸς θνητοῦ, τοῦ Δρύοπος, ὁ Ἑρμῆς (ὡς ὁ ἀδελφός του Ἀπόλλων τὰ τοῦ Ἀδμήτου), κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν θυγατέρα του, τὴν Δρυόπην, ἡ ὁποία, ἀνταποκριθεῖσα πρὸς τὸ πάθος του, ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ παιδίον τερατόμορφον, μὲ πόδας, οὐράν, ὦτα, καὶ κέρατα εἰς τὸ μέτωπον τράγου, γενειάδα ἀκανθώδη καὶ σῶμα πυκνόμαλλον. Ἡ μήτηρ του, εἴτε ἐξ ἀηδίας, εἴτε ἐκ φόβου, τὸ ἐγκατέλειψε καὶ ἔφυγεν, ὁ πατήρ του ὅμως τὸ περιετύλιξεν ἐντὸς δέρματος λαγωοῦ καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἔνθα ἀπὸ τὴν παράδοξον θέαν του ηὐφράνθη ἡ καρδία πάντων τῶν ἀθανάτων, οἵτινες «Πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, δτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε» (ἡ ἐτυμολογία ὅμως αὕτη τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ, πλάσμα οὖσα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου, εἶναι ὅλως ἀπορριπτέα. Κατά τινας ἡ ῥίζα τῆς λέξεως σχετίζεται μὲ τὴν ῥίζαν τῶν λέξεων πάομαι = κτῶμαι καὶ pasco = βόσκω, καὶ ἡ λέξις Πὰν σημαίνει ποιμήν, καὶ κατ' ἄλλους — Max Müller — πολὺ πιθανώτερον, πρὸς τὴν σανσκριτικὴν λέξιν παβάνα, σημαίνουσαν ἄνεμον). Κατ' ἄλλας παραδόσεις γονεῖς του ἦσαν ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Καλλιστώ, ἡ ἀκόλουθος τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἢ ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Θύμβρις, ἢ ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Καλλιστώ, ἢ ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ ἀρκαδικὴ Νύμφη Πηνελόπη, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέπτετο ὁ Ἑρμῆς ὑπὸ μορφὴν κριοῦ, ἢ ὁ Αἰθὴρ καὶ μία Νηρηΐς, ἢ ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γαία, ἢ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Οἰνόη κ.ο.κ. Ἐκ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου ηὔφρανεν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ὁ Πὰν μὲ τὴν φαιδρὰν καὶ θορυβώδη ψυχικήν του διάθεσιν τὸν Διόνυσον, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ συνεδέθη οὗτος ἐφεξῆς στενότερον, στρατιώτης τοῦ Βάκχου καλούμενος καὶ ἀρχηγὸς ὢν τοῦ διονυσιακοῦ χοροῦ. (Φιλόχορον καλεῖ αὐτὸν ὁ Αἰσχύλος ἐν «Πέρσαις» —στ. 442—καὶ ὡς χοροποιὸν ἐπικαλεῖται αὐτὸν ὁ χορὸς ἐν «Αἴαντι» τοῦ Σοφοκλέους—στ. 696—). Ἡ εὔθυμος καὶ φιλοπαίγμων φύσις του καθίστα τὴν συναναστροφήν του, παρὰ τὴν ἀσχημίαν του, εὐχάριστον· διὰ τοῦτο ἠκολουθεῖτο ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τοὺς δρυμοὺς ὑπὸ διαφόρων Νυμφῶν, μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκετο, φύσει ἀσελγὴς ὤν, εἰς ἐρωτικὰς σχέσεις. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐρωτικῶν τούτων σχέσεών του τινὲς καθιστῶσι καταφανῆ τὸν ἀρχέγονον χαρακτῆρα τοῦ Πανὸς παρ' ὅλον τὸ ποιητικὸν περικάλυμμά των. Οὕτω τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον τῆς Νύμφης Πίτυος, ἥτις ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὸ ὕψος ἑνὸς βράχου ἐκ τῆς σφοδρᾶς πνοῆς τοῦ Βορέου, καταληφθέντος ὑπὸ ζηλοτύπου μανίας διὰ τὴν προτίμησίν της πρὸς τὸν Πᾶνα, καὶ ἥτις, μεταμορφωθεῖσα ἐξ οἴκτου τῆς Γαίας εἰς τὸ ὁμώνυμον δένδρον, δὲν παύει νὰ στενάζῃ ὅταν πνέῃ ὁ Βορρᾶς, ἐνῷ μὲ νανούρισμα ἐσκέπαζε κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ μετὰ τὴν μεταμόρφωσίν της διὰ τῶν φυλλωμάτων της τὸν ἀγαπητόν της Πᾶνα, ὑποδεικνύει ὅτι, ὅπως ὁ μαινόμενος ἐραστής, ὅστις προκαλεῖ τοὺς στεναγμοὺς τῆς πεύκης εἶναι ὁ βόρειος ἄνεμος, οὕτως ὁ ἐραστὴς τὸν ὁποῖον νανουρίζει αὕτη εἶναι ἡ θωπευτικὴ καὶ ἐλαφρὰ αὔρα. Ὁ ἐλαφρὸς συριγμὸς τῆς αὔρας διὰ μέσου τῶν καλαμώνων ὑποδηλοῦται καὶ μὲ τὸ ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον Πανὸς καὶ Σύριγγος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Νύμφη Σύριγξ, διωκομένη ὑπὸ τοῦ Πανός, ἐκρημνίσθη εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Λάδωνος, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ὁποίου ἐφύησαν τότε κάλαμοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ θεὸς κατεσκεύασεν ὄργανον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς ἀγαπητῆς του Νύμφης. Ὁ θροῦς τῶν φύλλων τῶν καλάμων καὶ τῶν δένδρων μὲ τὴν πνοὴν τῆς ἐλαφρᾶς αὔρας ἔκαμνε τὴν ἐντύπωσιν γλυκείας μελῳδίας ἐν τῇ σιγῇ τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν καὶ τότε ὁ ἀγροδίαιτος θεὸς ἐγίνετο διὰ τοὺς βοσκοὺς ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ ἡ κυρία ποιμενικὴ θεότης, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ εὐφραίνῃ τὸν βίον των μὲ τὴν μελῳδίαν του. Διέπλασαν λοιπὸν τὸν ποιμενικὸν τοῦτον θεὸν κατὰ τὰ ἁπλᾶ ἤθη των καὶ τὰς ἀντιλήψεις των· ἀφελῆ, ἄνευ λεπτῶν τρόπων καὶ ἀπολαύοντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου, ἰδίως τὴν σαρκικὴν ἀπόλαυσιν, ἄνευ τινὸς ἐπιτηδεύσεως. Ἕνεκα τῶν τρόπων του τούτων συχνὰ ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Ἔρωτα, ὅστις ἠκολούθει ἄλλην μέθοδον εἰς τὰς κατακτήσεις του. Ἐκ παρεμφεροῦς ἀντιλήψεως ἐπλάσθη καὶ τὸ ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον Πανὸς — Ἠχοῦς, τῆς καταδιωκομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ Νύμφης. Ἀπὸ θεοῦ τῶν βοσκῶν, θεοῦ νομίου, ὅπως ἦτο καὶ ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ Ἀπόλλων, εὐκόλως ἔγινε καὶ ὁ θεὸς τοῦ κυνηγίου (ἀγραῖος), τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ συνήθης ἀσχολία τῶν ποιμένων. Ἐκ τῆς ὁμοιότητος δὲ τοῦ θροῦ τῶν φύλλων μὲ τὸν ψίθυρον τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν καὶ τὸ κελάρυσμα τῶν ῥυακίων, ἤτοι τῆς μουσικῆς τοῦ ζεφύρου μὲ τὴν μελῳδικὴν συναυλίαν τῶν ῥεόντων ὑδάτων, προῆλθον αἱ σχέσεις καὶ μὲ τὰς Νύμφας τῶν ὑδάτων. Ἀπὸ θεότητος τῶν ῥεόντων ὑδάτων εὔκολον ἦτο νὰ καταστῇ, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὰς Μούσας, καὶ προφητικὴ θεότης. Καὶ τῷ ὄντι, παρὰ τὸ περίφημον ἱερὸν τῆς Δεσποίνης ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ Πανός, εἰς τὸ ὁποῖον ἔκαιεν ἀενάως τὸ πῦρ καὶ ἡ προφῆτις τοῦ θεοῦ Νύμφη Ἐρατώ, ἡ συζευχθεῖσα βραδύτερον τὸν Ἀρκάδα, ἔδιδεν εἰς παναρχαίους χρόνους χρησμοὺς εἰς τοὺς συμβουλευομένους τὸν Πᾶνα, ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὰς εὐχὰς τῶν δικαίων νὰ ἐκπληροῖ καὶ τοὺς κακοὺς νὰ τιμωρῇ (*Παυσ.* VIII. 37. 11). Κατὰ τὸν μυθογράφον μάλιστα Ἀπολλόδωρον (I. 4. 1) ὁ Πὰν ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὴν μαντικήν. Ὡς προσωποποίησις τῆς χλιαρᾶς αὔρας, ἥτις ἀρχίζει νὰ πνέῃ μόλις νυκτώνει, ἦλθεν εἰς σχέσεις μὲ τὴν Σελήνην, τὴν ὁποίαν κατέθελξεν ὁ ἀρκαδικὸς θεὸς καὶ προσείλκυσεν εἰς τὰ δάση του, δωρήσας εἰς αὐτὴν δέρμα θαυμασίας λευκότητος. Ἀμφότεροι ἐτιμῶντο ἐπὶ κοινοῦ ἱεροῦ σπηλαίου τοῦ ὄρους Λυκαίου, ὅπως ἐτιμᾶτο αὕτη ἐπὶ κοινοῦ σπηλαίου τοῦ ὄρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Λάτμου μετὰ τοῦ Ἐνδυμίωνος. Ἀρχαῖά τινα μνημεῖα καὶ νομίσματα (τῶν Πατρῶν) διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐρώτων Πανὸς—Σελήνης. Ὡς θεὸς τῶν ποιμένων ζῇ εἰς τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου ἐν μέσῳ αὐτῶν κατά τε τὸ θέρος, ὅτε ἀνέρχονται οὗτοι εἰς τὰς δροσερὰς περιοχὰς τῶν ὑψηλῶν ἀρκαδικῶν ὀρέων (ἢ τῶν ὀρέων τῆς Σικελίας), καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε κατέρχονται εἰς παραλίους κοιλάδας καὶ θερμὰ ὑπήνεμα βοσκοτόπια. Ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν ποιμένων νὰ λούωσι τὰ πρόβατά των κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἁλιείαν ἐλατρεύθη ὁ Πὰν καὶ ὡς θεὸς τῆς ἁλιείας, ἐπονομασθεὶς Ἄκτιος. Αἱ ἀπὸ τῶν ὀρέων ὅμως καὶ τῶν δασῶν ἐντυπώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δὲν ἦσαν πάντοτε θελκτικαὶ καὶ γοητευτικαί· ἀντὶ τῆς ἐλαφρᾶς αὔρας ἔφυσα εἰς αὐτὰ πολλάκις σφοδρὸς καταστρεπτικὸς ἄνεμος καὶ ἀντὶ τοῦ κελαρύσματος τῶν ῥυάκων ἠκούετο ὁ θόρυβος τῶν ὑδάτων ὁρμητικῶν χειμάρρων· ἦτο ὁ αὐτὸς καὶ τότε διὰ τοὺς ὀρεσιβίους κατοίκους **θεὸς Πάν, ἀλλ'** ὄχι ὁ φαιδρὸς καὶ γλυκὺς τῆς μελῳδίας θεός, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ μοχθηρὸν καὶ κακοποιόν, ὁ Σινόεις (*Παυσ.* VIII. 30. 3) Πάν, ὁ καὶ δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἐπονομασθεὶς οὕτω καὶ οὐχὶ διότι εἶχε τροφὸν Σινόην καλουμένην. Ἐφαντάζοντο τότε ὅτι ἔβλεπον πελώριον τέρας, κρᾶμα μορφῆς ἀνθρώπου καὶ τράγου ὁδηγοῦντος φανταστικὸν ποίμνιον αἰγῶν

Ὀρειχάλκινον ἀγαλμάτιον Πανός, ἀναπαριστάνον τὸν δορυφόρον τοῦ Πολυκλείτου.

Πὰν ὡς ποιμήν, ἐπὶ νομίσματος τῆς Ἀρκαδίας.

Προσωπίδες τοῦ Πανὸς ἐν ἀναγλύφῳ ἐξ ὀπτῆς γῆς.

Τὸν Πᾶνα τοῦτον ἔτρεμον καὶ ἐφοβοῦντο, ὁσάκις μάλιστα ἐφαντάζοντο ὅτι ἤκουον τὴν φοβερὰν φωνήν του, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχε κατατρομάξει καὶ αὐτοὺς τοὺς Τιτᾶνας, ἀκουσθεῖσα ὅτε ἐμάχοντο κατὰ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ἕνεκα τοῦ φόβου αὐτοῦ προσεπάθουν νὰ μὴ ἐνοχλήσουν τὸν θεὸν καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴ διαταράξουν τὸν ὕπνον του, ἰδίως κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ὅτε ἡ αὔρα κοιμᾶται καὶ ἡ φύσις ὅλη ἀναπαύεται. Ἐνίοτε ὅμως ὁ φιλοπαίγμων θεὸς ἐνεφανίζετο ὅλως ἀπροσδοκήτως, ἐνῷ ἐπεκράτει ἀπόλυτος γαλήνη καὶ ἠρεμία, ἐξαγγέλλων τὴν παρουσίαν του μὲ ἕνα ἀνεξήγητον ψόφον, ὁ ὁποῖος ἐπτόει τὰ βόσκοντα ποίμνια καὶ ἐγέννα παράφορον τρόμον εἰς τοὺς αἰπόλους, φεύγοντας μὲ ὅλην τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν των. Ἦτο ὁ τρόμος τοῦ Πανός, ὁ *πανικὸς* ἐπονομασθείς, ὁ ἀπροσδόκητος δηλαδή, ἀνεξήγητος καὶ ἀδικαιολόγητος φόβος (πανεῖα δείματα). Ὡς θορυβοποιὸς θεὸς κατέστη προσφιλὲς μέλος τῆς ἐκ Σατύρων καὶ μικρῶν δαιμόνων τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν, τῶν υἱῶν του Πανίσκων, συνοδείας τοῦ θεοῦ Βάκχου, καὶ τῆς συνοδείας τῆς μητρὸς τῶν θεῶν, μετὰ τῆς λατρείας τῆς ὁποίας ἐσχετίζετο πολλάκις ἡ λατρεία του, καὶ τῆς συνοδείας τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν συνεταυτίζετο μὲ τὸν Μαρσύαν. Ἐλέγετο καὶ περὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ Σειληνοῦ, ὅτι ἠγωνίσθη πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ὅτι ὑπῆρξεν, ὡς καὶ ἐκεῖνος, διδάσκαλος τοῦ νεαροῦ Ὀλύμπου, τὸν ὁποῖον ἐδίδαξε νὰ παίζῃ τὸν ποιμενικὸν αὐλὸν (τὴν σύριγγα), μουσικὸν ὄργανον τῆς ἐφευρέσεώς του. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρθενίου ἐτρέφοντο αἱ ἱεραὶ εἰς αὐτὸν χελῶναι, ἐπιτηδειόταται διὰ τὴν κατασκευὴν λύρας. Ἀκόμη καὶ πολεμικὸς θεὸς ἦτο ὁ Πάν, μετασχών, ὡς προελέχθη, τοῦ κατὰ τῶν Τιτάνων πολέμου καὶ συντελέσας, ὡς ἐπίστευον οἱ Ἀθηναῖοι, εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην των. Ἰδίως ὅμως ἡ πολεμικότης καὶ τὸ πολεμοχαρὲς τοῦ Πανὸς κατεδείχθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ θεοῦ Διονύσου εἰς Ἰνδίας, τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ ὁ Πάν. Κατ' αὐτὴν αὐτὸς ἐδίδαξε τοὺς Σατύρους τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι καὶ κατέπληξε τοὺς ἐχθροὺς διὰ τοῦ ἤχου τῶν σαλπίγγων, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐφεῦρε, καὶ τῶν ὀξειῶν κραυγῶν του, αἵτινες ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ πολλαπλασιαζόμεναι ὑπὸ τῆς ἠχοῦς τῶν δασῶν καὶ τῶν βράχων προεκάλουν δαιμονιώδη θόρυβον.

Τόποι λατρείας. Ὁ Πὰν ἐλατρεύετο κυρίως ἐπὶ τῶν ἀρκαδικῶν ὀρέων Κυλλήνης, Μαινάλου, Λυκαίου, Νομίων, Λαμπείας καὶ Παρθενίου, τῶν ὁποίων οἱ ποιμένες ἐφαντάζοντο ὅτι ἤκουον τοὺς συριγμούς του, καὶ τῆς κτηνοτρόφου ἐν γένει Ἀρκαδίας (ἐν Μεγαλοπόλει, Ἡραίᾳ, Φιγαλίᾳ, Τεγέᾳ καὶ ἄλλαις), ἐκεῖθεν δὲ διεδόθη ἡ λατρεία τοῦ ὀρεσιβίου τούτου θεοῦ καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ ὄρη. Οὕτως ἐλέγετο ὅτι προσφιλὴς διαμονή του μετὰ τῶν Μουσῶν ἦτο τὸ Κωρύκειον ἄντρον τοῦ Παρνασοῦ (*Παυσ.* X. 32.7). Ἐπὶ πολλοὺς ὅμως αἰῶνας ἡ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἀναφανεῖσα ἐν Ἑλλάδι λατρεία

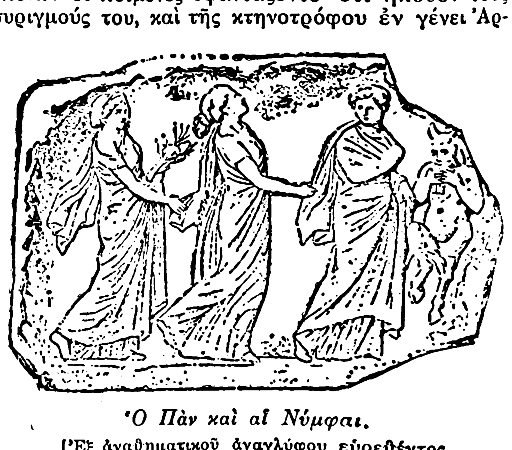
Ὁ Πὰν καὶ αἱ Νύμφαι.

[Ἐξ ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου εὑρεθέντος ἐν Ἐλευσῖνι τῷ 1881.]

Digitized by Google

τοῦ Πανὸς περιωρίζετο εἰς ἀγροτικὰ καὶ ποιμενικὰ κέντρα καὶ μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος διεδόθη καὶ εἰς κέντρα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τῆς τε ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος (τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας, τὴν Αἴγιναν) καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς (Κυρήνην, Αἴγυπτον, Λιβύην). Ἡ εἰς τὰ κέντρα ταῦτα διάδοσις τῆς λατρείας του, ἀρχίσασα ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, συνεδέθη μὲ τὰ μεγάλα ἐθνικὰ γεγονότα, τοὺς μηδικοὺς πολέμους. Ἐλέγετο δηλαδὴ ὅτι, ὅτε ὁ ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Σπάρτην ἡμεροδρόμος Φειδιππίδης (ἢ Φιλιππίδης) ἐπέστρεφεν ἐξ αὐτῆς διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἠρνήθησαν ν' ἀποστείλουν βοήθειαν πρὸ τῆς πανσελήνου, συνήντησε, διερχόμενος τὸ Παρθένιον ὄρος, τὸν Πᾶνα, ὅστις ὑπεσχέθη ὅτι θὰ παράσχῃ ἐκδουλεύσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνάς των (*Παυσ.* I. 28. 4). Καὶ παρέσχε τῷ ὄντι, ὡς ἐπίστευσαν οἱ Ἀθηναῖοι, συντελέσας νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ πανικοῦ οἱ Πέρσαι (ὡς μαρτυρίαν τῆς παρουσίας τοῦ Πανὸς ἐν Μαραθῶνι ἐδείκνυον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ αἰπόλιον τοῦ Πανός, πέτρας ἐντὸς σπηλαίου ὁμοιαζούσας μὲ αἶγας (*Παυσ.* I. 32. 7). Διὰ τοῦτο ἐτίμησαν μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην των τὸν Πᾶνα οἱ Ἀθηναῖοι, ὀνομάσαντες τό τε ὄρος, τὸ παρὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ σπήλαιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐδεικνύετο τὸ αἰπόλιον τοῦ Πανός, ὄρος καὶ σπήλαιον Πανός, ἀφιερώσαντες εἰς αὐτόν, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Μιλτιάδου, τὸ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως (εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν) ἄντρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μαρμάρινον ἄγαλμα αὐτοῦ ὡς θεοῦ τροπαιοφόρου, καὶ ὁρίσαντες νὰ τελοῦνται ἐπέτειοι θυσίαι καὶ λαμπαδηφορία εἰς αὐτὸν (*Ἡροδ.* VI. 105). Ὁμοίως ἐτιμᾶτο ἐν τῇ νησῖδι Ψυτταλείᾳ, ἔνθα ὑπῆρχε ξόανον αὐτοῦ, ἐν Ὠρωπῷ καὶ ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ὑπῆρχεν ἄγαλμα αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀφεσίου Διός. Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἐτιμᾶτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σικυῶνι, ἔνθα καὶ βωμὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ τῆς πόλεως, ἐν τῷ Ἄργει, τῇ Τροιζῆνι, τῇ ἱερᾷ Ἄλτει, ἔνθα ὑπῆρχον τρεῖς βωμοὶ αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐτιμᾶτο δὲ συνήθως ὑπὸ τὰ ἐπώνυμα Λυτήριος ἐν Τροιζῆνι, διότι ἐν ὀνείροις ὑπέδειξε τὴν «ἄκεσιν» τοῦ ἐνσκήψαντος ἐν τῇ πόλει λοιμοῦ, Νόμιος ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν Λυκοσούραν Νομίων ὀρέων, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ τὸ χωρίον Μέλπεια (εἰς τὸ ὁποῖον εὑρέθη τὸ ἀπὸ τῆς σύριγγος μέλος ὑπὸ τοῦ Πανός), ὡς ποιμενικὸς θεός, Σινόεις ἐν Μεγαλοπόλει, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ λίθινον ἄγαλμα αὐτοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Λυκαίου Διός, διὰ τὴν προρρηθεῖσαν αἰτίαν, καὶ Σκολείτας ἀπό τινος λόφου ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ἔν τινι ἀρχείῳ αὐτῆς, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἄγαλμα χαλκοῦν αὐτοῦ ὑπῆρχε, ἀγρονόμος, μηλονόμος, θηρονόμος, αἰπόλος, αἰγελάτης καὶ τροπαιοφόρος. Εἰς πάντα τὰ προρρηθέντα ἱερὰ τοῦ Πανὸς ἐτελοῦντο θυσίαι πρὸς τὸν θεὸν — ἐν Ἀθήναις καὶ πάνδημοι προσφοραὶ τρὶς τοῦ ἔτους—, ἐν δὲ τῷ σταδίῳ καὶ τῷ ἱπποδρόμῳ τοῦ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἄλσους τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἐτελοῦντο εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Λυκαίων πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, μετὰ τοῦ ὁποίου συναπετέλουν θεότητα διττῆς ὑποστάσεως, τὸν Διοπᾶνα, ὡς μαρτυροῦσιν ἐπιγραφαὶ ἀρκαδικῶν τινων νομισμάτων. Διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἡ λατρεία τοῦ Πανὸς διεδόθη καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς (ἐν Αἰγύπτῳ ἐλατρεύετο ὑπὸ τὴν μορφὴν ζωντανοῦ τράγου εἰς τὴν πόλιν Χέμμιν, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ καὶ Πανὸς πόλις ἢ Πανόπολις ἐπωνομάζετο). Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ρώμην, εἰς τὴν ὁποίαν μετέφερε τὴν λατρείαν τοῦ Πανὸς ὁ μυθικὸς Ἀρκὰς ἥρως Εὔανδρος, ὡς ἐλέγετο, ὁ ποιμενικὸς οὗτος θεὸς ἐλατρεύετο ταυτιζόμενος μὲ τὸν θεὸν Φαῦνον, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου, ταυτιζομένου μὲ πανάρχαιον θεότητα Λουπέρκον, ἐτελοῦντο τὰ Λουπέρκια. Ἡ λατρεία ὅμως τοῦ Πανὸς διεδόθη εὐρύτατα καὶ ἀνυψώθη εἰς ἀνώτερον θρησκευτικὸν ἐπίπεδον κατὰ τοὺς δύο [illegible]ελευταίους π. Χ. αἰῶνας, ὅτε περιεσκεμμένα πνεύ[illegible]ατα προσεπάθουν νὰ εὕρουν βαθεῖαν ἔννοιαν εἰς [illegible]ς ἀφελεῖς ἐπινοήσεις τῶν ἀρχαίων μυθογράφων. [illegible] ἐσφαλμένη ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ([illegible]ᾶν=ὅλον, σύμπαν) παρέσυρε τοὺς στωϊκοὺς καὶ [illegible]ς ὀρφικοὺς νὰ καταστήσουν τὸν Πᾶνα θεὸν [illegible] παγκοσμίου βίου, προσωποποίησιν ὅλων τῶν [illegible]άμεων τῆς φύσεως (Μέγαν Πᾶνα). «Πᾶνα καλῶ, [illegible]ει ὀρφικός τις ὕμνος, «κρατερόν, νόμιον, κόσμοιο σύμπαν—οὐρανόν, ἠδὲ θάλασσαν, ἠδὲ χθόνα παμ[illegible]ιλειαν—καὶ πῦρ ἀθάνατον· τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ Πανός». Κατ' ἄλλας ἰδέας, αἵτινες ἐπεκράτουν [illegible] τὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς εἰδωλολατρείας, [illegible] Πὰν ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δαιμόνων, ὁποῖοι εἶναι διάμεσοι μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ [illegible]ῶν, δὲν μετέχουν τῆς ἀθανασίας τῶν τελευταίων [illegible] εἶναι προωρισμένοι ν' ἀποθάνουν. Σύμφωνα μὲ [illegible] ἰδέας αὐτὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου [illegible] τὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ) διεδόθη [illegible]άνατος τοῦ Πανὸς (*Πλουτ.* Περὶ ἐκλελ. χρηστηρ. 17). [illegible]τὰ τὸν θρῦλον τοῦτον εἷς πηδαλιοῦχος (πιλότος), [illegible] μαζόμενος Θάμας, ἤκουσεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς [illegible]τός, ἐνῷ τὸ πλοῖόν του διέσχιζε τὴν Μεσόγειον, [illegible]νατὴν φωνὴν μὲ τὰς λέξεις «Ὁ μέγας Πὰν ἀπέ[illegible]ανε». Μετὰ ταῦτα δὲ ἤκουσεν ὀλολυγμοὺς καὶ στεναγμοὺς ἐξ ὅλης τῆς φύσεως (θαλάσσης καὶ ἀκτῶν τῆς ξηρᾶς), πενθούσης διὰ τὸν θάνατον τοῦ θεοῦ. Μὲ τὸν θρῦλον τοῦτον, τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι παραλλαγαί, ἠθέλησαν νὰ συμβολίσουν τὸ τέλος τῆς εἰδωλολατρείας.

Ἐκ τῆς πλαστικῆς ὁμοιότητος τοῦ Πανὸς πρὸς τὸν διάβολον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐταυτίσθη καὶ πρὸς τοῦτον ὁ Πὰν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκ τῶν μετὰ τῶν διαφόρων Νυμφῶν ἐρώτων τοῦ Πανὸς ἐγεννήθησαν οἱ Πανίσκοι καὶ ὁ Λύγξ, υἱὸς τῆς Ἠχοῦς. Ἱερὰ δένδρα τοῦ Πανὸς ἦσαν ἡ πίτυς καὶ ἡ δρῦς, ἐκ φυλλωμάτων τῆς ὁποίας καὶ ἀπεικονίζετο, συνήθως, ἐστεφανωμένος καὶ σύμβολα ἡ σῦριγξ καὶ τὸ λαγωβόλον, προσφιλῆ δὲ πρὸς θυσίαν ζῷα αἱ ἀγελάδες, οἱ κριοὶ καὶ τὰ πρόβατα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐναίμων θυσιῶν προσφιλεῖς ἦσαν εἰς τὸν ποιμενικὸν καὶ φίλον τοῦ Διονύσου θεόν, τὸν καὶ προστάτην τῶν μελισσοτρόφων, τὸ γάλα, τὸ μέλι καὶ τὸ γλεῦκος. Ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς λατρείας τοῦ Πανὸς ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, τῇ κοιτίδι τῶν παλαιοτέρων τῶν ἑλληνικῶν φύλων κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου Πελασγῶν, τινὲς (ὁ E. Gerhard) πιστεύουσιν ὅτι ὁ Πὰν ἦτο πελασγικὴ θεότης τῆς φύσεως, ἀποδεκτὴ γενομένη καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὑπάρχουν δὲ καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι καὶ ὁ Πὰν ἦτο ἀνατολικῆς καταγωγῆς, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ μῦθος τοῦ καταστερισμοῦ του ὑπὸ τοῦ ὁμογαλάκτου ἀδελφοῦ του Διὸς εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Αἰγόκερω καὶ ὅτι εἶναι ἡ μεταφυτευθεῖσα εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος αἰγυπτιακὴ θεότης Μὶν ἢ Μένδης (ὡς ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς πόλεως ὁ ἐν αὐτῇ λατρευόμενος ἱερὸς τράγος), μία τῶν τριῶν ἡλιακῶν θεοτήτων (Ἄμμων—Ὄσιρις—Μὶν ἢ Πάν). Τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Πανὸς ὡς ἡλιακῆς θεότητος ὑποδηλοῦσι καὶ αἱ ἐαριναὶ μορφαὶ αὐτοῦ ὡς Κριοῦ καὶ Ἰσαύρου, ὡς καὶ τὰ κέρατα τῆς κεφαλῆς, ἅτινα ὑποσημαίνουν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Ὡς ἡλιακὴ θεότης εἶναι ἡ γονιμοποιὸς ἀρχὴ τῆς φύσεως καὶ ἡ προσωποποίησις ἅμα αὐτῆς μὲ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας εἰς τὴν ἐγγίζουσαν τὸν οὐρανὸν κεφαλὴν καὶ τοὺς στηριζομένους εἰς τὴν γῆν δασυμάλλους πόδας, συμβολίζοντας τὰ δάση τῆς γῆς. Κατὰ τοὺς ὑποστηρικτὰς λοιπὸν τῆς γνώμης ταύτης, ἐξ Αἰγύπτου διεδόθη ἡ λατρεία τοῦ Πανὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οὐχὶ ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ Πὰν ἐν τῇ τέχνῃ. Τὰ ἐρωτικὰ ἐπεισόδια τοῦ ποιμενικοῦ τούτου θεοῦ καὶ αἱ προσφιλεῖς εἰς αὐτὸν ἀσχολίαι ὑπῆρξαν θέματα τῆς τε ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης. Ἐν ἀρχῇ ὁ Πὰν ἀπεικονίσθη, ὡς μαρτυρεῖ καὶ διασωθὲν ἀρχαϊκὸν ἀγαλμάτιον ὀρειχάλκινον, ὡς ὄρθιος τράγος (τοιαύτης μορφῆς θὰ ἦτο καὶ τὸ ἐν Ψυτταλείᾳ ξόανόν του). Φαίνεται μάλιστα ὅτι ὁ αἰγοπρόσωπος καὶ τραγοσκελὴς θεὸς ἀπεικονίζετο ἐνίοτε καὶ μὲ κεφαλὴν μόσχου (ταύτην τὴν μορφὴν ἔχει εἰς νόμισμα τῆς Θάσου) ἢ ρύγχος χοίρου (ὡς μαρτυρεῖ πήλινον ἀγαλμάτιον ἐκ Ρόδου). Βραδύτερον ὁ θώραξ καὶ αἱ χεῖρές του μόνον διεπλάσθησαν κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου, ἄλλοτε γέροντος καὶ ἄλλοτε νέου, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ κορμὸς καὶ ἡ κεφαλή του, τὴν ὁποίαν ἐκόσμουν ὅμως πάντοτε δύο ὦτα καὶ δύο κέρατα τράγου. Ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ ἐμπνευσθέντα ἐκ τῶν μύθων τοῦ Πανός, ἦσαν ἓν σύμπλεγμα μαρμάρινον τοῦ Πραξιτέλους ἐκ τοῦ Πανὸς φέροντος ἀσκὸν εἰς τὸν ὦμον, τῆς Δανάης καὶ Νυμφῶν, εἷς πίναξ τοῦ Ζεύξιδος, δωρηθεὶς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀρχέλαον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζοντο αἱ Νύμφαι κόπτουσαι τὴν γενειάδα τοῦ Πανός, διὰ νὰ ἐμφανίσωσι τοῦτον ἄσχημον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἠχοῦς (*Φιλοστρ.* εἰκ. II. 11), καὶ εἷς πίναξ τοῦ Πρωτογένους, εἰς τὸν ὁποῖον εἰκονίζετο ὁ Πὰν παρὰ τὸν ὡς Διόνυσον ἀπεικονιζόμενον Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Πανὸς τὰ πλεῖστα εἶναι ἀνάγλυφα τοῦ Ε΄ καὶ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος (πλουσιώτερον εἰς τὴν συλλογὴν τούτων εἶναι τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον), εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Πὰν εἰκονίζεται παίζων τὴν σύριγγά του, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς ὁποίας χορεύουν αἱ Νύμφαι, καὶ νομίσματα τῆς Παναρκαδικῆς ὁμοσπονδίας (370—300 π. Χ.), ἅτινα φέρουσι τοὺς τύπους τοῦ Πανὸς καὶ Διὸς Λυκαίου. Ἐκ τῶν ἀναγλύφων κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ ἀνάθημα εἰς τὸν Πᾶνα καὶ τὰς Νύμφας τοῦ Ἀρχάνδρου (τοῦ 430 π. Χ.), ἐκ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τὸ ἐν τῷ νομισματικῷ μουσείῳ τῶν Παρισίων ὀρειχάλκινον ἄγαλμά του, τὸ ὁποῖον, πελοποννησιακῆς προελεύσεως, ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸν Δορυφόρον τοῦ Πολυκλείτου (ὁ Πὰν παρίσταται ὡς ὡραῖος νεανίας κρατῶν τὸ λαγωβόλον εἰς τὴν ἀριστεράν), ἐκ τῶν ὁλογλύφων συμπλεγμάτων τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζονται ὁ Πὰν καὶ ὁ Ὄλυμπος διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ τὸν αὐλόν, καὶ τῷ ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσείῳ, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζεται ὁ τραγόπους θεὸς πειράζων τὴν ὁλόγυμνον Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία τὸν ἀπειλεῖ, μειδιῶσα ὅμως, μὲ τὸ σανδάλιον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν ἡ τῆς Πομπηΐας, εἰς τὴν ὁποίαν παρίσταται ὁ Πὰν παλαίων πρὸς τὸν Ἔρωτα ἐνώπιον τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἡ τοῦ Ἐρκολάνο, εἰς τὴν ὁποίαν εἰκονίζονται ὁ Πὰν ἀνακεκλιμένος καὶ κρατῶν κύπελλον εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ ὁ Διόνυσος ὄρθιος, οἰνοχοῶν ἐντὸς τοῦ κυπέλλου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔργων (γλυπτῶν καὶ ζωγράφων) τὰ καλύτερα εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ Πανὸς τοῦ Χουζῶ, καὶ οἱ πίνακες τῶν ζωγράφων Τζούλιο Ρομάνο (Πὰν διδάσκων μουσικὴν τὸν Ὄλυμπον), Α. Καρράτσιο (Πὰν καταβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος), Ρούμπενς (Πὰν καταδιώκων τὴν Σύριγγα) καὶ Ζορντάενς (Πὰν παίζων αὐλόν).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—«**Πάν**». Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, «ὄργανον τῆς ἐλευθέρας σκέψεως», ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἀρίστου Καμπάνη καὶ ἄλλων λογίων τῷ 1908—1909.

πάνα (ἡ)· ὀρθότ. *πάννα* (βλ. λ.).

Πάνα *[Γεωγρ.]*. Λεκανοπέδιον καὶ σπήλαιον ἱερὸν ἐν Κρήτῃ, ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς ὑπωρείας τῆς Ἴδης καὶ ἄνωθεν τῶν χωρίων Βυζάρι καὶ Φουρφουρᾶς τῆς ἐπαρχίας Πυνάκρου (Ἀμαρίου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν τὰ ποιμνιοστάσια καὶ τὰ μιτᾶτα οἱ ποιμένες τῶν πέριξ χωρίων. ΕΡ. Μ.

Παναγία (ἡ). Μία τῶν πολυαρίθμων προσωνυμιῶν τῆς Θεοτόκου, ἥτις ἀπὸ ἐπιθέτου συνοδεύοντος εἴτε μόνου εἴτε μετ' ἄλλων τὰ ὀνόματα *Δέσποινα*, *Θεοτόκος* κλπ., κατήντησεν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ εἰς κύριον ὄνομα (βλ. λ. *Θεοτόκος* καὶ *Μαρία*). Π. Ι. Μ.

— *[Εἰκονογρ.]* Ἐκ τῶν πολλῶν κοσμητικῶν, ἅτινα ἀπενεμήθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν *Παρθένον Μαρίαν* (*Μήτηρ Θεοῦ*, *Θεοτόκος*, *Θεομήτωρ*), τὸ ὄνομα *Παναγία* ὑπερίσχυσεν ὅλων τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον τοῦτο κοσμητικὸν προσέλαβεν ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ διάφορα ἐπίθετα, ἐξ ὧν πολλὰ χρησιμεύουσι πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν τύπων τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ τέχνῃ. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα ποικίλλουν: 1) Συμφώνως τῇ στάσει (*Βρεφοκρατοῦσα*, *Γλυκοφιλοῦσα*, *Δεομένη*, *Γαλακτοτροφοῦσα* κ.λ.). 2) Ἀναλόγως τῶν ἑορτῶν (*τοῦ Ἀκαθίστου*, *Πλατυτέρα* —ἐκ τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου «χαῖρε σκέπη τοῦ κόσμου, πλατυτέρα νεφέλης» —*Μεσοσπορίτισσα*, *Κεχαριτωμένη*— ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου— *Ζωοδόχος Πηγὴ* κλ.). 3) Ἐκ τῶν θαυμάτων (*τῆς Παραμυθίας*, *τῆς Οἰκονομίσσης*, *ἡ Ἐσφαγμένη*, *ἡ Ἐλαιοβρῶτις*, *ἡ Ἀντιφωνήτρια*, *ἡ Γοργοεπήκοος*, *ἡ Ἐπακούουσα*, *ἡ Τριχεροῦσα*, *ἡ Παιδεύσασα τὸν Ἐκκλησιάρχην*, *ἡ Μὴ καεῖσα εἰς πυρκαϊὰν* κ.λ.) 4) Ἐκ τῶν τόπων (*Βλαχερνίτισσα*, *Μυρτιδιώτισσα*, *Σπηλιώτισσα*, *Χρυσοσπηλιώτισσα*, *Πορταΐτισσα*, *Ὁδηγήτρια* (ἀπὸ τὴν μονὴν Ὁδηγῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως) —ἐξ οὗ σήμερον καὶ αἱ ἐπωνυμίαι *ἡ Μπαλουκλιώτισσα*, *ἡ Πλατανιώτισσα*, *ἡ Παναγία τῆς Τήνου*— εἰς ἃς δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ *Βηματάρισσα*, ἡ εἰς τὸ σύνθρονον τοῦ Βήματος τῆς μονῆς Βατοπεδίου ἐν τῷ Ἄθῳ ὑπάρχουσα ἐφέστιος εἰκών, ἥτις ἄλλως καὶ *Παναγία ἡ Κτητόρισσα* καλεῖται, ἐπίσης δέ, καὶ κυρίως, ἡ *Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα*, ἢ *ἡ Ἀθηναία*, ἐξαιρετικοῦ ὅλως ἐνδιαφέροντος, καθότι τυγχάνει ἰδιάζων τύπος εἰκόνος λατρευομένης ἐν Ἀθήναις σπανιώτατος σήμερον, οὗ φέρεται ὡς ἀντίτυπον καὶ ἡ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἐν τῷ Ἄθῳ ὁλόσωμος εἰκών, ἡ ὀνομαζομένη τῆς *Παναγίας Γεροντίσσης*. 5) Ἐκ τῶν κατόχων (ἡ Παναγία ἡ ἀνήκουσα εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Θεοδώραν—ἐν τῇ μονῇ Ἁγίου Παύλου τοῦ Ἄθω—ἡ *Κουκουζέλισσα*, ἡ *Χρυσορροΐδαινα* κλπ.). Ἐκ τῶν ἐπιθέτων τούτων δὲν ἀνταποκρίνονται πάντα εἰς ἰδιαιτέραν τυπολογίαν. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν, κυρίως διὰ τὰς θαυματουργοὺς εἰκόνας, ἐδημιουργήθησαν κατόπιν θρύλων, ἐξ ὧν πλεῖστοι μεγίστου ἐνδιαφέροντος, ὅπως οἱ περὶ τῶν θαυματουργῶν εἰκόνων τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ μονῶν. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν φέρονται μάλιστα καὶ ὡς ἀχειροποίητοι, ἤτοι ὡς ἔργα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅπως ἡ ἐν τῇ μονῇ Διονυσίου εἰκὼν τῆς *Θεομήτορος τοῦ Ἀκαθίστου*, κατεσκευασμένη ἀπὸ κηρομαστίχην, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Γ΄ εἰς τὴν μονὴν καὶ ἥτις λέγεται ὅτι εἶναι ἐκείνη, πρὸ τῆς ὁποίας ἐψάλη ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος εἰς τὸ Βυζάντιον· ἐπίσης ἡ εἰς τὴν μονὴν Χιλανδαρίου εὑρισκομένη *Παναγία ἡ Τριχεροῦσα* καὶ ἄλλαι. Ἐκ τῶν τυπικωτέρων εἰκόνων τῆς Παναγίας κυριώτεραι ἐν τῇ βυζαντινῇ τυπολογίᾳ τυγχάνουν ἡ τῆς *Ὁδηγητρίας* (*Παναγίας Βρεφοκρατούσης*)—παρισταμένης συνήθως ἐν προτομῇ, καθημένης ἐπὶ θρόνου καὶ κρατούσης τὸ βρέφος διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, σπανίως δὲ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς (*Δεξιοκρατοῦσα*)—καὶ ἡ *Πλατυτέρα*, ἥτις συνήθως εἰκονίζεται ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ ναοῦ, ἔναντι καὶ ἄνω τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἀπεικονίζει δὲ αὐτὴ τὴν Θεοτόκον καθημένην ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦσαν εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸν Ἰησοῦν. Β.Λ.Κ.

Ἐπωνυμίαι τῆς Παναγίας. Ἡ Παναγία ἐπλήρωσε τὸν χριστιανικὸν κόσμον, καὶ οὗτος πάλιν ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν ἐπωνυμίας ἐκ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, ἐκ τοῦ εἰκονογραφικοῦ τύπου, ἐκ τοῦ κτίτορος, ἐκ τῶν θαυμάτων, ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἑορτῆς, ἐκ τῆς θέσεως ἢ τοῦ σχήματος τοῦ ναοῦ, ἐκ τοῦ τόπου προελεύσεως ἢ καὶ ἐξ ἄλλων τυχαίων λόγων (βλ. ὄπισθεν πίνακα). † ΙΟΡΔΑΝΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΣ

Digitized by Google

Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος
Τῆς Ἀγάπης	Κύπρος
Τῶν Ἀγγέλων	Ἀθῆναι
Ἀγγελόκτιστος	Κύπρος
Ἁγία	Ἄνδρος
Ἁγιογαλούσαινα	
Ἁγιοδεκτινὴ	Χίος
Ἁγιασσώτισσα	Λέσβος
Ἁγιοηλιώτισσα	Σάμος
Ἁγιοσωρείτισσα	Σινᾶ
Ἀγριλιώτισσα	Κεφαλληνία
Ἀγρινιώτισσα	»
Ἀγροῦ	Κωνσταντινούπολις
Ἀερικὴ	Σιάτιστα
Ἀθηναιώτισσα	
Αἱματοῦσα	Πάφος
Αἱμυαλῶν	Δημητσάνα
Αἱρκώτισσα	Κυρήνεια
Αἰτωλικοῦ	
Ἀκάθιστος	
Ἀκλειδιοῦ	Μυτιλήνη
Ἀκρήτα	Παρὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον
Ἀκρωτηριανὴ	Κρήτη
Ἀλανιώτισσα	Σμύρνη
Ἀλεθινὴ	Σύμη
Ἄλινδα	Ἐξωκκλήσιον τῶν βυζαντινῶν χρόνων
Ἀλινιώτισσα	Λευκωσία
Ἀλόχη	
Ἀμαλφιτῶν	Κωνσταντινούπολις
Ἀμαρίου	
Ἁμαρτωλῶν σωτηρία	
Ἀμαπγοῦ	Κύπρος
Ἀμηροῦ	Λεμεσὸς
Ἀμόλυντος	Σίφνος
Ἀμπελοκήπισσα	Λιδωρίκιον
Ἀνάληψις	Χίος
Ἀναφωνήτρια	Ζάκυνθος
Ἀνδράκι	Καστελλόριζον
Ἄνθος τὸ ἀμάραντον	
Ἀντιβουνιώτισσα	Κέρκυρα
Ἀντιφωνήτρια	Ἄθως
Ἀντιφωνήτισσα	Κωνσταντινούπολις
Ἀνωμερίτισσα	Μακεδονία
Ἄξιόν ἐστιν	Ἄθως
Ἀπουτίγιε	Ἀποὺτ Παλαιστίνης
Ἀράκου	Κύπρος
Αράπισσα	Τρίγλια
Ἀρβανίτισσα	Χίος
Αρβανιτῶν	Σάμος
Ἁρμάδας	Σπέτσαι
Ἀρείας	Πελοπόννησος
Ἀρεοβίνδου	
Ἀριστεροκρατοῦσα	Ἀρμάτιον
Ἀρμενοκρατοῦσα	Σέρραι
Ἅρσους	Πάφος
Ἀρτάκης	
Ἀρχαγγελιώτισσα	Ξάνθη
Ἀρωμάτων	Κυνουρία
Ἡ ἐν Ἀσγορίῳ	
Ἀσίνης	Κύπρος
Ἀσπραγγέλου	
Ἀσπροβουνιώτισσα	Κύπρος
Ἀσπροπαναγιὰ	Πάφος
Ἀσπροπόταμον	
Ἀσπροφοροῦσα	Κυρήνεια
Αὐλάκια	Σάμος
Ἀφέντρικα	Κύπρος
Ἀφροδίτισσα	
Ἀχειροποίητος	Κωνσταντινούπολις
Ἀχερᾶ	Κύπρος
Ἁψιδιώτισσα	»
Ἀψιοῦς	»
Βαλουκλιώτισσα	
Βαραγγιώτισσα	Κωνσταντινούπολις
Βαρδιανιώτισσα	Κεφαλληνία
Βαρκοῦ	Ἰθάκη
Βαρνάκοβα	Δωρίς
Βασίλισσα Οὐρανοῦ καὶ Γῆς	Πόρος
Βατοπεδινὴ	Γαλάζιον
Βάτος	
Βατούσαινα	Ψαρὰ
Βεβαία ἐλπὶς	Κωνσταντινούπολις
Βελανιδιὰ	Μεσσηνία
Βελεστίνου	

Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος
Βελιγραδίου	
Βιλλᾶς	
Βέργη	Ἄνδρος
Βεργοπουλιανὴ	Κρήτη
Βηματάρισσα	Ἄθως
Βιγλιώτισσα	Κρήτη
Βιδιανὴ	»
Βιργιωμένη	»
Βλαδίμηρσκαγια	Ρωσικὴ
Βλασαροῦ	Ἀθῆναι
Βλαχέρναι	
Βλαχερνίτισσα	
Βλαχέραινα	Κέρκυρα
Βλυχιόρινα	Ἄρτα
Βλέπουσα	Τῆνος
Βορειάτισσα	Κεφαλληνία
Βορεινὴ	Πεδουλᾶς
Βορνιώτισσα	Τῆνος
Βούλιστα	
Βουναρκώτισσα	Κύπρος
Βουναριώτισσα	Σύμη
Βουνάσσα	Ἤπειρος
Βουνοῦ	Ρουμανία
Βουνιώτισσα	Ληξούριον
Βουργαρελλίου	
Βουρκάνου	Ἰθώμη
Βουργάρα	Ἄνδρος
Βούτσας	πλησίον Ἰωαννίνων
Βράχου	πλησίον Νεμέας
Βρεφοκομοῦσα	Ἄνδρος
Βρησζάνης	
Βριζόστι	πλησίον Ἐλασσόνος
Βροντιανὴ	Σάμος
Βροντοχίου	Μυστρᾶς
Βροχῆς	Ρουμανία
Βρύσεως	Σίφνος
Βυζαντινὴ	
Βυτουμᾶς	ἐπαρχία Τρικκάλων
Γαλακτοτροφοῦσα	
Γάλακτος	Βηθλεὲμ
Γαλακτινὴ	Κύπρος
Γαλατιανὴ	Κάλυμνος
Γαλαταρκιώτισσα	Λευκωσία
Γαλατοῦσα	Πάφος
Γάλλου	Ἄνδρος
Γαρδελάκη	Ἰθάκη
Γενὰθ	Ἰβηρία
Γερανοῦ	Πάτμος
Γερόντισσα	Ἄθως
Γηροκομίτισσα	Πάτραι
Γηρομερίου	Θεσπρωτία
Γιαλοῦσα	Κύπρος
Γιαννακοπούλου	Ἄθως
Γιάτρισσα	Ταΰγετος
Γιορμουτσάνισσα	Λαμπεία
Γκεχριονιώτισσα	Ληξούριον
Γκιζιλκιζιώτισσα	Σώκια
Γκιορμιώτισσα	Κεφαλληνία
Γλυκειὰ	Χίος
Γλυκιώτισσα	Κυρήνεια
Γλυκογαλοῦσσα	Ρόδος
Γλυκοφιλοῦσα	Ἄθως
Γλυφαδιώτισσα	Σάμος
Γλωσσᾶ	Κύπρος
Γοργοεπήκοος	
Γουβερνιώτισσα	Κρήτη
Γουδῆ	Ἀθῆναι
Γουμερᾶς	Τραπεζοῦς
Γουνιώτισσα	Κρήτη
Γούρας	Τρίκκαλα
Γουρλομμάτα	Λέρος
Γραβᾶ	Πάτμος
Γρηὰ	Ψαρά
Γρηγορίτσα	Κύζικος
Γριλιώτισσα	Κεφαλληνία
Γύψενη	Ρόδος
Γωνιὰ	Κρήτη
Δακρυρροοῦσα	
Δαυῒδ	Σινᾶ
Δαφνὶν	
Δεκαπεντοῦσα	
Δεμιρλῆ	
Δεμὶρ Καπίου	
Δένδρου	Ρουμανία
Δεξιὰ	Θεσσαλονίκη

Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος
Δεομένη	
Δερματᾶ	Ζάκυνθος
Δέσποινα	Ἰκαρία
Δεύτερον	Κωνσταντινούπολις
Δημακέλων	
Δημοκράνια	Θράκη
Διακονοῦσα	Κύπρος
Διακόνισσα	Κωνσταντινούπολις
Διασώζουσα	Πάτμος
Διενὴ	Ρόδος
Διότισσα	Κεφαλληνία
Δουπιανὴ	Μετέωρα
Δοχειάρισσα	
Δραπανιώτισσα	Κεφαλληνία
Δυοχούσαινα	Ψαρά
Ἐγγυήτρια	Σινᾶ
Ἐγκλειστριανὴ	Κύπρος
Ὁ ἐν Ἐγκρικαπίῳ	
Εἰκονίστρια	Σκίαθος
Εἰκοσιφοίνισσα	Πάγγαιον
Εἰσοδιότισσα	
Ἑκατοπυλιανὴ	Πάρος
Ἐλαία	Σύμη
Ἐλαιοβρύτις	Ἄθως
Ἔλατος	
Ἐλεήμων	
Ἐλεημονήτρια	Πάτμος
Ἐλέους	
Ἐλεοῦσα	
Ἐλιγμότισσα	Κίος
Ἐλεγμῶν	Πάτμος
Ἐλευθεροῦσα	
Ἐλπὶς	Κωνσταντινούπολις
Ἐμπορειοῦ	Κάσος
Ἐξακουστὴ	Κρήτη
Ἐξαστέρου	Θράκη
Ἐξοχικὴ	Νίσυρος
Ἐπίσκεψις	
Ἐπακούουσα	Ἄθως
Ἐπανωχωριανὴ	Ἀμοργός
Ἐπί σοι χαίρει	
Ἐπισκοπῆς	Βόλος
Ἐπισκοπιανὴ	Ζάκυνθος
Ἐρυθιανὴ	Χίος
Ἐσφαγμένη	Ἄθως
Εὐαγγελίστρα	
ὁ τοῦ Εὐγενίου	
ὁ τῆς Εὐεργέτιδος	
Εὑρετὴ	Χίος
Ἐψιμιᾶς	Πάτμος
Εὐῶδες ἄνθος	Ρωσικὴ
Ζαλακιώτισσα	Κύπρος
Ζερῶν	Σύμη
Ζεριχιώτισσα	
Ζινδζιζλῆ	
Ζυλῆ	Ἤπειρος
Ζώνη	
Ζωοδόχος Πηγὴ	
Ζωοπηγὴ	Κύπρος
Ἡλιόκαλης	
Ἡλιόκαλλος	Σαλαμὶς
Ἡλιοκαλὴ	
Θαλασσινὴ	Ἄνδρος
Θαλασσίτρα	Μῆλος
Θεμάτων	Κεφαλληνία
Θεματισσιανὰ	
Θεομάννα	Κέως
Θεοσκέπαστη	Κύπρος
Θεοτοκιὰ	Ἀμοργὸς
Θεραπειώτισσα	Κωνσταντινούπολις
Θερμιανὴ	Νίσυρος
Θρηνῳδοῦσα	
Θρυλιδιώτισσα	Λευκωσία
Θωμιανὴ	Κρήτη
Ἰαματικὴ	Κύπρος
Ἰβήρων	
Ἱεροσολυμιτικὴ	
Ἰεσσαὶ	Σάμος
Καγιαμπασίου	Προῦσα
Καγιὰ	
Καθαρωτάτη καρδία	

Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος
Καθαρῶν	Ἰθάκη
Καθολικὴ	Ρόδος
Καισαριανὴ	
Κακοπεριτιανὴ	Σάμος
Καλαθὴ	»
Καλυβιανὴ	
Καλογηριανὴ	Τρίκκαλα
Καλαμοῦ	Ξάνθη
Καλορρίτισσα	Χίος
Καμαριανὴ	
Καμαριώτισσα	Χάλκη
Καμένη	
Καμπαναριώτισσα	
Καμπιόνη	
Καμπιώτισσα	Σύμη
Κάμπου	Πάτμος
Καμουχαρέας	
Καλωτᾶ	
Κανακαρκᾶς	
Κανάλα	Κύθνος
Κανδήλη	
Κανίστρα	Σκίαθος
Καντάρας	
Κανταριώτισσα	Κύπρος
Καπεταγιώτισσα	
Κάπραινα	Χαιρώνεια
Καραβίτζιν	
Καρακοννησαία	
Καρδιοφορίτισσα	Γανόχωρα
Καρδιώτισσα	Κρήτη
Καρυονίτισσα	Ρόδος
Καρύπη	Καστελλόριζον
Κασσιόπεια	
Καστανόλογγον	
Κάστρου	
Καστριώτισσα	
Κασταλλιώτισσα	
Καστελλιώτισσα	Λευκωσία
Καστριανὴ	Μῆλος
Κατακεκρυμμένη	
Κατακλησσιώτισσα	
Καταλωνικὴ	
Κατασύρτης	Ἄνδρος
Καταστάρα	Ζάκυνθος
Καταφυγὴ	
Κατεβατὴ	Κῶς
Κατωπολιανὴ	Ἀμοργὸς
Καφατιανὴ	
Καψοδεματοῦσα	
Κεραυλίδενα	Χίος
Κελλίου	
Κερκοῦ	
Κεφαλληνοῦ	
Κεφαλαριώτισσα	
Κεχαριτωμένη	
Κεχρινιώτισσα	
Κήπου	Πάτμος
Κηπουριώτισσα	
Κιβωτὸς	Κύπρος
Κιρμονζὶ	Κρήτη
Κίρτονος	Ἀκράγας
Κισσιώτισσα	
Κιτιοῦ	
Κλαυθμῶνος	
Κλεισούρας	
Κλειστῶν	
Κοιμητηρίων	Πάτμος
Κόκκινη	
Κολοκυθιώτισσα	
Κορονιώτισσα	Κεφαλληνία
Κορφιάτισσα	
Κορφινὴ	
Κοσμοσώτειρα	
Κορκοδειλιὰ	Χίος
Κοσκινιστὴ	
Κοσινάσσης	Καβάλα
Κοσιφοίνισσα	
Κότσικα	Σάμος
Κουβερνιώτισσα	Κρήτη
Κουβουκλιώτισσα	
Κουδουμᾶ	
Κουκουζέλισσα	
Κούλουρη	
Κουμάνας	Πάτμος
Κουμαριώτισσα	Νεοχώριον
Κουμνίου	Κύπρος
Κούμουλον	Ἄνδρος

—*[Τέχν.]* Α') ***Εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην.*** Ἡ θέσις τῆς *Παναγίας* ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφίᾳ εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων. Τὴν θέσιν ταύτην δὲν κατεῖχεν εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν τέχνην, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τὴν καταλαμβάνῃ ἀφ' ἧς ἐν τῷ ἀνατολικῷ χριστιανικῷ κόσμῳ ἐλατρεύθη μὲ ἰδιάζουσαν θέρμην. Παρατηροῦμεν δ' ἐν τῇ ἀπεικονίσει της παραλλαγὰς κατὰ τόπους καὶ χρόνους. Τούτων κυριωτέρα εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου ἰδίᾳ παρατηρηθεῖσα, ἥτις παρουσιάζει τὴν Παναγίαν ὑπὸ μορφὴν αὐστηρὰν καὶ ἐπιβλητικήν, ὡς ἐν Ἁγίῳ Ἀπολλιναρίῳ τῷ Νέῳ τῆς Ραβέννης, ἐν Ἁγίῳ Δημητρίῳ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Παρέντζο. Ἐμφανίζεται δ' ἡ μορφὴ τῆς Θεοτόκου εἴτε μεμονωμένη εἴτε εἰς παραστάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸν εἰκονογραφικὸν κύκλον ταύτης, διαμορφωθέντα παραλλήλως πρὸς τὸν εἰκονογραφικὸν κύκλον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναπτυχθέντα ἰδίᾳ μετὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, καθ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανωσύνης, ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου. Ἡ παράστασις, ἥτις ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ παίζει μέγιστον ρόλον, εἶναι ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, σύνθεσις ἀπαντῶσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διηρθρωμένη καὶ ἀποδεδομένη μετὰ κατανυσσούσης γοητείας. Ἕτεραι σημαντικαὶ παραστάσεις τοῦ αὐτοῦ κύκλου εἶναι ἡ τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἱκανῶς δὲ σπανιώτεραι καὶ διὰ τὴν ἰδιοτυπίαν των ἄκρως ἀξιομνημόνευτοι αἱ τῆς Ἀγνείας πεῖρας καὶ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ μέσῳ τῶν διδασκάλων. Ἐπὶ πλέον δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι εἶναι εὐρυτάτη ἡ θέσις, ἣν κατέχει ἡ ἀπεικόνισις τῆς Παναγίας ἐν τῷ εἰκονογραφικῷ κύκλῳ τῷ περιλαμβάνοντι τὰ χαρακτηριστικώτερα ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τῇ Γεννήσει, τῇ Προσκυνήσει τῶν Μάγων, τῇ Ὑπαπαντῇ, τῇ Σταυρώσει καὶ τῇ Ταφῇ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς βυζαντινῆς τυπολογίας ἐξεταζόμεναι αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας, κατατάσσονται εἰς διαφόρους τύπους, οἵτινες πάλιν ἀπαρτίζουν διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων ὁμάδας. Αἱ ὁμάδες αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν στάσιν τῆς Παναγίας ἐν τῇ εἰκόνι, εἰς τὰς ἑορτάς, εἰς ἃς ἀναφέρεται ἡ εἰκών, εἰς τὰ θαύματα, ἅτινα ἐπετέλεσεν αὕτη, εἰς τοὺς τόπους, ἔνθα ἀνευρέθη ἢ ἁπλῶς ἔνθα φυλάσσεται ἡ εἰκών, εἰς τοὺς κατόχους ταύτης. Πολλαὶ τῶν εἰκόνων τούτων θεωροῦνται ὡς ἀχειροποίητοι ἢ ὡς ἔργα τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα, κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαμνημόνευσιν, τάσσομεν τὴν *Γαλακτοτροφοῦσαν*, τὴν *Γλυκοφιλοῦσαν*, τὴν *Δεομένην*, ἥτις πολλάκις παρίσταται πρὸ τοῦ Παντοκράτορος τοῦ τρούλλου ὡς «κριτοῦ δικαίου δυσώπησις καὶ ὡς ἡ πύλη τῆς σωτηρίας» καὶ τὴν *Πλατυτέραν* (μίαν τῶν συχνοτάτων ἀπεικονίσεων τῆς Παναγίας), ἥτις παρίσταται ἐν τῇ ἀψῖδι τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα ἀνήκουν ἡ *τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου*, ἡ *Μεσοσπορίτισσα (τῶν Εἰσοδίων)* κλπ. Εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα ἡ ***Παναγία τὸ Ἄξιόν ἐστι***, ἡ *Ἀντιφωνήτρια*, ἡ *Μυροβλύτισσα*, ἡ *Ζωοδόχος Πηγή*, ἧς τὸ ἁγίασμα εὑρίσκεται ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἰς τὴν τετάρτην ὁμάδα τάσσομεν τὴν *Ὁδηγήτριαν* ἢ *Βρεφοκρατοῦσαν*, τὴν ***Μυρτιδιώτισσαν***, τὴν *Πορταΐτισσαν*, τὴν ἐν Κύπρῳ ***Παναγίαν τοῦ Κύκκου***, τὰς ἐν Ἀθήναις: *Χρυσοσπηλιώτισσα* ἢ *Χρυσοκαστριώτισσα* (ἐν τῷ χορηγικῷ μνημείῳ τοῦ Θρασύλλου), *Παναγία στὴν Πέτρα* (ἐν τῷ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ναῷ τῆς Δήμητρος), *Σωτείρα τῆς Παζαρόπορτας* (ἢ ἄλλως ὡς ἐκκλησία τῆς *Σωτείρας* ἁπλῶς φερομένη). Εἰς τὴν πέμπτην ὁμάδα τάσσομεν πλείστους ὅσους ναούς, ἐξ ὧν μνημονεύομεν τοὺς ἀκολούθους, ἐν Ἀθήναις ἱδρυμένους: ***Σωτεῖρα Λυκοδήμου*** (ἡ νῦν Ρωσικὴ ἐκκλησία), ***Ἁγία Σωτεῖρα τοῦ Ἁλικοκκου*** (Κοττάκη), ***Παναγία Χρυσορροΐδαινα***, ***Παναγία Δουβέργαινα*** κλπ.

Προκειμένου περὶ τῆς εἰκονογραφίας τῆς Παναγίας πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐν τῇ πολυτίμῳ «Ἑρμηνείᾳ ζωγράφων» τοῦ ἐκ Φουρνᾶ μοναχοῦ Διονυσίου τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Παναγίαν θέματα εἶναι ἰδίᾳ ἡ σύλληψις τῆς Θεοτόκου, ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου, ἡ Θεοτόκος εὐλογουμένη ὑπὸ τῶν ἱερέων, τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, ὁ Ἰωσὴφ λαμβάνων τὴν Θεοτόκον ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ὁ ἐνταφιασμὸς τῆς Θεοτόκου, ἡ μετάστασις τῆς Θεοτόκου, ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ καὶ αἱ εἰκονογραφικαὶ ἑρμηνεῖαι τῶν 24 οἴκων τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου.

Εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην. Μεγίστη ὑπῆρξεν ἀείποτε ἡ θέσις τῆς Παναγίας ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῆς γοτθικῆς μέχρι τῆς συγχρόνου θρησκευτικῆς τέχνης. καὶ πολυπληθέστατα τὰ γλυπτικά, ζωγραφικὰ ἢ εἰς ἄλλους κλάδους τέχνης ἀνήκοντα ἔργα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῆς Παναγίας εἰλημμένας ἢ εἰς σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἃς καὶ ἡ Θεοτόκος λαμβάνει μέρος, ἔτι δὲ τ' ἀναπαριστάνοντα ἁπλῶς τὴν Θεο-

Digitized by Google

Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος	Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος	Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος	Ἐπωνυμία Παναγίας	Τόπος
Κουράτορος		Μακρινίτισσα	Πήλιον	Ξένη		Σιδηρόπετρα	
Κουριοῦ		Μαλαματένια	Τῆνος	Ξενιὰ		Σισανίου	
Κουρσουνιώτισσα		Μανδαλάκη		Ξένων		Σκαλωτὴ	
Κουρταλὴ		Μανδηλοῦσα		Ξισώτισσα			
Κουσουλιώτισσα		Μάννα τῶν παίδων	Κύπρος	Ξιδοῦ		Τακουράτου	
Κουτούλια		Μαραθοῦντα	Σύμη	Ξαρφανιώτισσα		Ταξιδιάρα	
Κοφινοῦ		Μαρμαριώτισσα	Χαλάνδριον	Ξηροπηγαδιώτισσα		Ταξιαρχῶν	
Κουφὴ		Μαρινακίου		Ξηροκαμπίτισσα		Τοπλοῦ	
Κοχλίου		Μαρούλη				Τορτώσης	
Κρεμαστὴ		Μαρδακίου		Ὁδηγήτρια		Τουρλιανὴ	
Κρίνα		Μαρτύρων		Οἰκοκυρὰ		Τουρλωτὴ	
Κρομμυδιώτισσα	Κύπρος	Μαστῶν		Οἰκονόμισσα		Τρανὴ	
Κρουσταλλένια	Κρήτη	Ματαρίε		Οἰκονόμου		Τραχιάδα	
Κρυπτὴ		Μαύρη	Λέρος	Ὀλυμπιώτισσα		Τρεμιθιώτισσα	
Κρυφὴ		Μαυρογιάννη	Ἰκαρία	Ὀμιαλῶν		Τρέμοντας	
Κτητόρισσα	Ἄθως	Μαυροκεφάλου	Κρήτη	Ὀπλοῦς		Τρίκκερη	
Κτιστὴ	Κύπρος	Μαυρομμάτα	Σώκια	Ὀρφανὴ		Τρέμπελη	
Κύκκου		Μαυρομωλίτισσα		Οὐρανῶν		Τρικουκιώτισσα	
Κυμινιώτισσα		Μαχαιριώτισσα		Οὐρβικίου			
Κυρὰ		Μεγάλη		Ὀφιδιώτισσα		Ὑγείας	
Κυνοσάργους		Μεγαλογένους				Ὑπακοὴ	
Κυρία τῶν Ἀγγέλων		Μεγαλομμάτα	Πήλιον	Παζαργιώτισσα		Ὑπαπαντὴ	
Κύρου	Κωνσταντινούπολις	Μεγαλόχαρι		Πάθους		Ὑπεράγαθος	
		Μεγασπηλαιώτισσα		Παλαιοκάστρου		Ὑπέρμαχος	
Λαγουδιανὴ	Θεσσαλονίκη	Μελαθρότισσα	Ἄνδρος	Ὁ ἐν Παλατίῳ		Ὑπογειώτισσα	
Λαμιώτισσα	Κεφαλληνία	Μελαχροινὴ	Μάδυτος	Παλατιανὴ		Ὑποστροφὴ	
Λαμπηδὼν	Πήλιον	Μέλισσας	Κύπρος	Παληανὴ		Ὑψηλὴ	
Λαμποβίτη	Κέρκυρα	Μερδιώτισσα		Παλαιόπολις			
Λαμπρινοῦσα	Χίος	Μεσίτρια Χριστιανῶν		Παλαιοκαστριώτισσα		Φαλάνδρας	
Λαοῦ		Μεσοποντίτισσα	Κρήτη	Παλιουρῆς		Φαναράκια	
Λατομίτισσα		Μετεώρων		Παλίνου		Φανερουλιώτισσα	
Λαύρα		Μῆλι		Παλιοπαναγία		Φανερωμένη	
Λαυρ τον		Μητροπολίτου		Παλουργώτισσα		Φαρμακοῦ	
Λάχνη		Μικρὰ		Παναγοῦλα		Φάρος	
Λειβαδίου	Πάτμος	Μιασηνῶν		Παναγιούδα		Φιδοποταμιανὴ	
Λειβαδιώτισσα	Χίος	Μισοσπορίτισσα		Παμμακάριστος			
Λέμβων		Μογγρονήσι		Παναγιαριον		Χρυσαληθινὴ	
Λεμονήτισσα	Σύμη	Μοναρκὰ		Πανάχραντος		Χρυσαυγιώτισσα	
Λέτσαινα	Χίος	Μοναστηρακίου		Πάνιον		Χρυσαφίτισσα	
Λέφενα	Ἰκαρία	Μολυβδοσκεπάστου		Παντάνασσα		Χρυσοβίτζα	
Λευκουσιὰς		Μούτσαινα	Χίος			Χρυσιώτισσα	
Λήμνου		Μουχλιώτισσα		Ραφαὴλ		Χρυσοβουνιώτισσα	
Λιαουτσάνισσα	Εὔβοια	Μπαλίνου	Κωνσταντινούπολις	Ραχοπήδη		Χρυσογαλατοῦσα	
Λιβαδκιώτισσα	Κύπρος	Μπόσκου	Σαλαμὶς	Τῆς Ράβου		Χρυσογαλοῦσα	
Λιβὸς	Κωνσταντινούπολις	Μυρελαιώτισσα		Ραγίου		Χρυσοδαφνιώτισσα	
Λιμενιώτισσα	Πάφος	Μυροβλύτισσα	Ἄθως	Ραϊθοῦ		Χρυσογιαλιώτισσα	
Λίμνης	Λέρος	Μυρτιδιώτισσα	Κύθηρα	Ρεθοῦ		Χρυσοελεοῦσα	
Λιόσα	Ζάκυνθος	Μυρτενὴ	Ρόδος	Ρόδον τὸ ἀμάραντον		Χρυσοθεΐστρια	
Λουβαρᾶ	Κύπρος			Ροδινὴ		Χρυσοκάβα	
Λουβιάριτσα	Ρόδος	Νάπα		Ροϊδίτισσα		Χρυσοκαμαριώτισσα	
Λινοβρόχια	Ἰθάκη	Ναυπλιώτισσα		Ρευματοκράτειρα		Χρυσοκαστριώτισσα	
Λογγοβυρδα	Πάρος	Νέαν	Θεσσαλονίκη	Ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ		Χρυσοκεφάλου	
Λούμα		Νεραντζιώτισσα	Ἀμαρούσιον	Ρόμβη		Χρυσοκονουσιώτισσα	
Λύδδης		Νεοφάνεισα	Σαλαμὶς	Ροχονιάτη		Χρυσοκουβουκλιώτισσα	
Λυπημένη		Νεροφοροῦσα	Κύπρος			Χρυσοκουλλουργιώτισσα	
Λυκοδήμου		Νεροχιονίτισσα	Κρήτη	Σαλὴμ		Χρυσολάκωνα	
Λωλο-Παναγία	Ἄνδρος	Ἐν τῷ Νεωρίῳ		Σαμακιώτισσα		Χρυσολινιώτισσα	
		Νικητιάτου		Σαρανταδασκαλιώτισσα		Χρυσολλογιάτισσα	
Μαγαζιώτισσα	Χίος	Νίκης		Σαράντη		Χρυσομαλλοῦσα	
Μαγγάνα	Κεφαλληνία	Νικηφόρου		Σαρηλικιοῦ		Χρυσολεόντισσα	
Μαγδαληνὴ	Σκόπελος	Νικοποιὸς		Σάριζα		Χρυσονεγκωμίτισσα	
Μαδύτου		Νοτικὴ	Ἄνδρος	Σεϊδανάγια		Χρυσοκελλαριὰ	
Μακαριώτισσα		Ντόλλιανη	Καστορία	Σεντουκιώτισσα		Χρυσοπαντάνασσα	
Μακεδονίτισσα		Ντιμιοβίτισσα	Μεσσηνία	Σερβουνιώτισσα		Χρυσοπατερίνισσα	
Μακρι ὴ	Σάμος	Ντουβαριώτισσα	Σμύρνη	Σηλυβριανὴ		Χρυσοπολίτισσα	
Μακρυμάλλη	Εὔβοια			Ἐν τῷ Σίγματι		Χρυσοποδαρίνισσα	

Πλὴν τῶν, ὡς ἄνω, κατὰ τὸν Ἰορδάνου Τιμόθεον, ἐπωνυμίων, ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ» (ἔτος ΣΤ΄ ἀριθ. 57—59, σ. 19) τὰ ἑξῆς λαογραφικὰ ἐπίθετα τῆς Παναγίας:

Ἁγιοσορίτισσα	Κωνσταντινούπολις	Καταφυγὴ	Ἡράκλειον	Μουσταπίδαινα	Ἀττικὴ	Σκουλουδοῦ	Μύκονος
Ἀκρωτηριανὴ	Ἡράκλειον	Κεραπολίτισσα	Κρήτη	Νέα Μονὴ	Ἡράκλειον	Σπηλιώτισσα	Σκῦρος
Ἀλευροῦ	Μύκονος	Κεχριωνίτισσα	Κεφαλληνία	Ὁδηγήτρια	»	Τελωναριὰ	Μύκονος
Βαγγελίστρα	Μύκονος	Κιουρὰ τῶν ἀγγέλων	Μύκονος, Ζάκυνθος	Παλαιόχτιστη	Κεφαλληνία	Τουρλιανὴ	»
Βλαχέρνα	Ἡράκλειον	Κουμαροῦ	Μύκονος	Παλιοκαστρινὴ	Μύκονος	Τριμάρτυρος	Ἡράκλειον
Βλαχερωνίτισσα	Κυδωνία	Κουνίστρα	Σκιάθος	Πανάχρα	»	Φανερωμένη	Ἡράκλειον, Μύκονος, Σκῦρος
Γαληνὴ	Ἡράκλειον	Κρεμαστὴ	Ρόδος	Παντάνασσα	Ἡράκλειον Μύκονος		
Γλαστριανὴ	Μύκονος	Κρητικιὰ	Μονεμβασία	Πανύμνητος	» »	Φιλέρημος	Ρόδος
Γοργοπάκουος	Ἡράκλειον	Κυρία τῶν ἀγγέλων	Ἡράκλειον	Παραπορτιανὴ	Μύκονος	Φουρτούνια	Σκῦρος
Γριὰ Παναγιὰ	Μύκονος	Λεμονήτρα	Τῆνος, Μύκονος	Περιήβλεπτος	Ἡράκλειον	Φρόκαλα	»
Δραπανιώτισσα	Κεφαλληνία	Λιμνιώτισσα	Μύκονος	Περλιγγοῦ	Κεφαλληνία	Χιλιαρμενίτισσα	Κρήτη
Ἐλεοῦσα	Ἡράκλειον Μύκονος	Λουλουδιανὴ	Ἡράκλειον	Πισωτοιχιώτισσα	Ἡράκλειον	Χρυσαφιώτισσα	Μονεμβασία
Θαλασσιώτισσα	Μῆλος	Λυμπιανὴ	Σκῦρος	Πολίτισσα	»	Χρυσοκελλαριὰ	Κορωνὶς
Θαλασσομάχισσα	Ἡράκλειον	Μανωλίτισσα	Ἡράκλειον	Πυργιανὴ	Μύκονος	Χρυσοπηγὴ	Σκῦρος
Θεοσκέπαστος	»	Μεγάλη Παναγιὰ	Μύκονος	Πυργιώτισσα	Ἀθῆναι	Χωστὴ	Ἡράκλειον
Καλαβρέζα	Κεφαλληνία	Μεσαμπελίτισσα	Χανιὰ	Ρόδον τὸ ἀμάραντον	Μύκονος	Ψυχοσώστα	»
Καλαμιώτισσα	Ἀνάφη	Μισοχωριανὴ	Σκῦρος	Σκινιώτισσα	Κίσαμος		
Καρδιανὴ	Τῆνος, Μύκονος	Μούσαινα	Μύκονος	Σκορδυλλιανὴ	Κρήτη		

τόκον μόνην ἢ μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ ἢ ἐν τῷ μέσῳ διαφόρων ἁγίων. Ἡ γοτθικὴ γλυπτικὴ συχνάκις ἀπεικόνισε τὴν Θεοτόκον εἰς τοὺς μεγάλους ἰδίᾳ καθεδρικοὺς ναοὺς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ· μεταξὺ τῶν σχετικῶν ἔργων ἀναφέρομεν ἰδιαιτέρως τὸ θαυμάσιον σύμπλεγμα τῆς Παναγίας καὶ τῆς ἁγίας Ἄννης ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Ρένς, τὴν Παρθένον τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀμιένης, ἰσάξιον συμπλήρωμα τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ μνημείῳ Ἰησοῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου «Ὡραίου Θεοῦ» καὶ τὴν «Κοίμησιν τῆς Παρθένου» τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Γενικῶς δ' ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι ἡ λατρεία πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀποτελεῖ τὸν κύριον ἄξονα, πέριξ τοῦ ὁποίου στρέφεται ὁλόκληρος ἡ γοτθικὴ τέχνη. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἀνέγερσις ἀφθόνων μητροπόλεων ἀφιερωμένων εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ ἡ εὐρεῖα καλλιτεχνικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ὑπὸ τῶν εὐαγγελίων μεμαρτυρημένων ἢ διὰ τῆς παραδόσεως καθιερωθέντων γεγονότων τοῦ βίου της. Εἰς τὴν λατρείαν ταύτην τῆς Θεοτόκου ὁ D. Maillart διακρίνει βαθύτερον νόημα: «Ὑπάρχει δεσμὸς ἠθικός, γράφει, αἰσθητικὸς καὶ θρησκευτικός, δημιουργηθεὶς ἀπὸ μίαν κοινὴν ἀντίληψιν, ὅστις συνάπτει πρὸς ἀλλήλους ἐσωτερικῶς τοὺς νεωτέρους πρὸς τοὺς ἀρχαίους καιροὺς ἤ, διὰ νὰ ἐκφρασθῶμεν καλύτερον, τοὺς πολιτισμούς των διὰ τῆς τέχνης, ὁποία εἶναι τὸ ἄνθος καὶ ἡ ἐκδήλωσίς των ἡ μᾶλλον χαρακτηριστικὴ καὶ μᾶλλον ἀδιάκοπος. Εἶναι ἡ λατρεία τῆς Παρθένου, μιᾶς θηλείας θεότητος δηλαδή, προικισμένης μὲ τὸν ἀνώτατον βαθμὸν κυριάρχου ὡραιότητος καὶ ἀγαθότητος, διεισδυτικῆς χάριτος καὶ πρὸ παντὸς ἀσπίλου ἁγνότητος, καθ' ὃν τρόπον ἀντελαμβάνετο ταύτην τὸ ἰδεῶδες τῶν ἐκλεκτῶν λαῶν τῆς Ἀρίας φυλῆς» (Athéna, τόμ. 2, σελ. 2). Κατὰ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα ἡ Παρθένος εἰκονίζεται συνήθως ἐν τῇ γοτθικῇ γλυπτικῇ δημιουργίᾳ μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, φέρουσα τὸ στέμμα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ κρατοῦσα τὸν Ἰησοῦν παῖδα εἰς τὰς χεῖρας εὐλογοῦντα τὰ πλήθη Κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα ὁ τύπος οὗτος μεταβάλλεται· ἡ ἀπεικόνισις τῆς Θεοτόκου καθίσταται περισσότερον οἰκεία καὶ περισσότερον συμπαθής· διατηρεῖ εἰσέτι τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ δὲν ἔχει αὐστηρὰν μεγαλοπρέπειαν, οὐδὲ πομπώδη ἀταραξίαν· ἔχει τὸ βλέμμα ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, τὸν ὁποῖον προσβλέπει μὲ περιπαθῆ μητρικὴν στοργήν, ἐνῷ αὐτός, ἀντὶ νὰ εὐλογῇ τὰ πλήθη, φαίνεται προσηλωμένος πρὸς τὴν μητέρα του καὶ κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας πτηνὸν ἢ καρπόν, σύμβολον ὄχι βεβαίως ἰσχύος, ἀλλὰ παιδικῆς ἀφελείας καὶ χάριτος. Ἐνδιαφέρουσαν σειρὰν τοιούτου εἴδους ἀπεικονίσεων, προερχομένων ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας, κατέχει τὸ παρισινὸν μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Οἰκειοτέρα, ἔτι περισσότερον θήλεια κατὰ τὴν ἔκφρασιν, ἀπολύτως ἀνθρωπίνη, ἐμφανίζεται ἡ Θεοτόκος ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ δὴ ἐν τῇ ἰταλικῇ τοιαύτῃ, ἥτις ἐδημιούργησε καὶ τὸν πασίγνωστον τύπον τῆς *Μαντόνας*. Ἐξαιρέτως διέπρεψαν ἐν τῇ ἀπεικονίσει τῆς Παρθένου ὁ Ἰωάννης Μπελλίνι, ὁ Φρὰ Ἀτζέλικο, ὁ Ραφαὴλ. Θὰ ἦτο μακροτάτη ἡ ἀπαρίθμησις τῶν παραστάσεων ταύτης, τὰς ὁποίας κατέλιπεν ἡ ἰταλικὴ Ἀναγέννησις. Σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ἡ Παρθένος» τοῦ Τσιμαμπουὲ (Λοῦβρον), »Ὁ Εὐαγγελισμὸς» (πινακοθήκη Περούτζιας), «Ἡ στέψις τῆς Θεοτόκου» (Ἅγιος Μᾶρκος τῆς Φλωρεντίας) καὶ ἑτέρα «Στέψις» (Λοῦβρον) τοῦ Φρὰ Ἀτζέλικο, «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων» Πάλμα τοῦ πρεσβυτέρου, «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» τοῦ Ἀνδρέα ντὲλ Σάρτο, «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ Χριστὸς» (Ἅγιος Σεβαστιανὸς Βενετίας) τοῦ Βερονέζε, «Ἡ ἀνάληψις τῆς Παρθένου εἰς τοὺς οὐρανοὺς» (Βενετία) καὶ «Ἡ Ὑπαπαντὴ» (Βενετία) τοῦ Τιτσιανοῦ, «Ἡ Παρθένος, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Ἰωάννης» (πινακοθήκη Πίττι Φλωρεντίας), «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ Ἰησοῦς» (πινακοθήκη Μονάχου), «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» (μουσεῖον Λούβρου), ἡ μοναδικὴ «Μνηστεία τῆς Θεοτόκου» (μουσεῖον Μπρέρα Μιλάνου), ἡ «Ὡραία κηπουρός», «Ἡ Παρθένος μὲ τὸν πέπλον», «Ἡ Παρθένος τοῦ Ἁγίου Σίξτου», «Ἡ καθημένη Παρθένος», «Ἡ «Παρθένος» ἡ ἐπιλεγομένη τοῦ «Μεγάλου δουκός», «Ἡ Παρθένος *da Foligno*», ἡ «Παρθένος ἐν τῷ λειμῶνι», «Ἡ Παρθένος *de la Casa Tempi*» καὶ «Ἡ Παρθένος μὲ τὸ ψάρι» τοῦ Ραφαήλ, «Σπουδὴ κεφαλῆς τῆς Παρθένου» (μουσεῖον Οὐφφίτσι Φλωρεντίας), «Ἡ ἁγία Ἄννα, ἡ Παρθένος καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς» (Λοῦβρον) καὶ «Ἡ Παναγία τῶν Βράχων» (Λοῦβρον) τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, «Ἡ Παναγία μὲ τὸν Χριστὸν μεταξὺ δύο ἀγγέλων» (ἔγχρωμος φαγεντιανή, Μπαρτζέλλο Φλωρεντίας) τοῦ Λουκὰ ντέλλα Ρόμπια. «Ἡ Παρθένος μεταξὺ δύο ἀγγέλων» (Φλωρεντία) καὶ **«Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Θεοτόκου»** (Πιστόϊα) τοῦ αὐτοῦ, **«Ἡ παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ»** (Βερο-

Digitized by Google

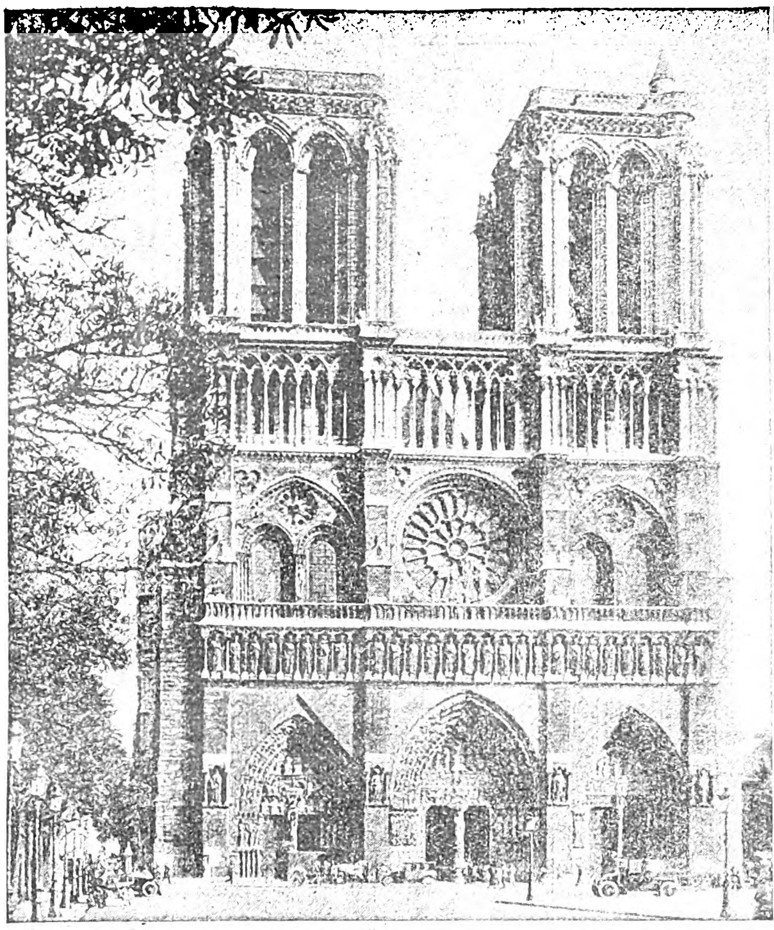

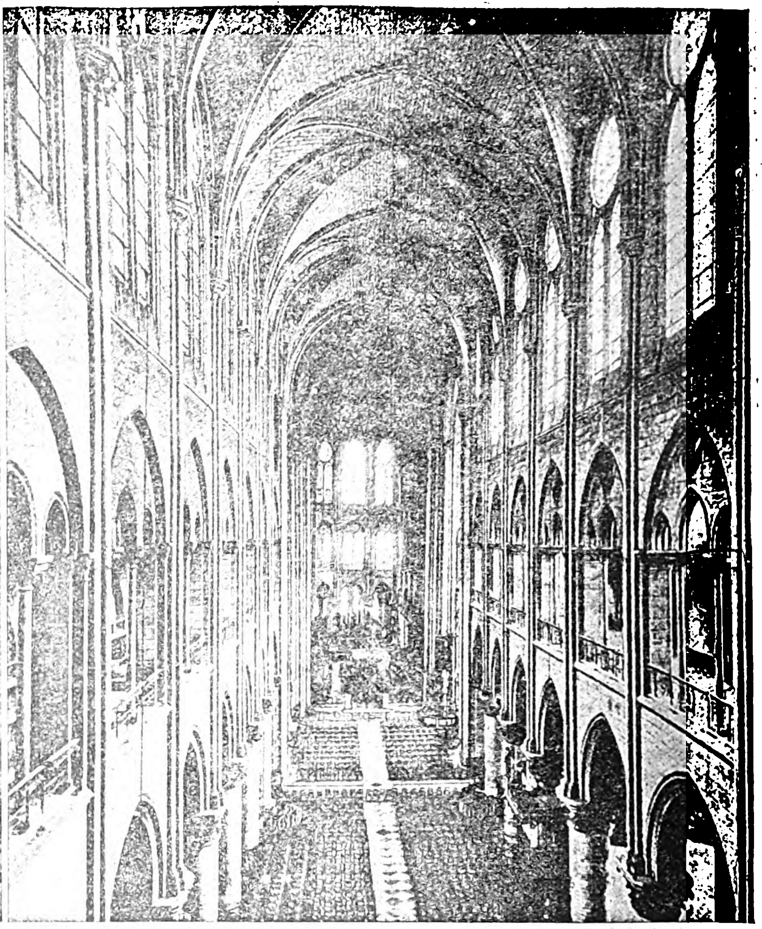

1) Πρόσοψις τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. 2) Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ.

λῖνον) τοῦ Σανσοβῖνο, «Ὁ Εὐαγγελισμὸς» (Santa Croce Φλωρεντίας) τοῦ Ντονατέλλο, «Ἡ ἔνδοξος Θεοτόκος» (Λοῦβρον), «Ἡ Παρθένος λατρεύουσα τὸν παῖδα Ἰησοῦν» (Βερολῖνον) τοῦ Φρὰ Φίλιππο Λίππι, ἡ «Madona col Figlio» τοῦ Κριβέλλι, τὸ θαυμάσιον «Magnificat» τοῦ Μποτιτσέλλι, «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» τοῦ Περουτζῖνο (Λοῦβρον), ἡ «Pietà» τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἐν τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ τῆς Ρώμης, «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ» καὶ «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» τοῦ αὐτοῦ, «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος», «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», «Ἡ ἁγία Οἰκογένεια» καὶ ὁ «Μυστικὸς γάμος τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» τοῦ Κορρέτζιο, «Ἡ ἐπιβάλλουσα σιωπὴν Θεοτόκος» τοῦ Ἀννίβα Καράτσι, «Ὁ θάνατος τῆς Παρθένου» τοῦ Καραβάτζιο (Λοῦβρον), «Ὁ θάνατος τῆς Παρθένου» τοῦ Καρόλου Μαράττα, «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ μέσῳ δύο ἀγγέλων» τοῦ Βερρόκκιο (Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Λονδίνου), «Ἡ Παρθένος καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ μέσῳ ψαλλόντων ἀγγέλων» τοῦ Ἀλοϊσίου Βιβαρίνι (Βενετία), ἡ «Pietà» (Μιλᾶνον) καὶ «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ» (ἐν Μπέργκαμο καὶ ἐν Βενετίᾳ πολλάκις) τοῦ Ἰωάννου Μπελλίνι, «Ἡ ἔνθρονος Παναγία» τοῦ Τζιορτζόνε (ναὸς τοῦ Καστελλφράνκο), «Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου» τοῦ Τιντορέττο (Βενετία), «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» τοῦ Τιέπολο (Μόναχον) κλπ. Τῆς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις ἀκμασάσης τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ἀκόλουθα ἐξαιρέτως ἀξιοσημείωτα ἔργα: «Ἡ παρθένος καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς λατρευόμενοι ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ καὶ Μαργαρίτας τῆς Φλάνδρας» τοῦ Claus Sluter (μονὴ τοῦ Champmol), «Ἡ ἀναγινώσκουσα Παρθένος» τοῦ Mabert Van Eyck (Γάνδη), «La Vierge au Chartreux» τοῦ Hubert ἢ τοῦ Jan Van Eyck (Συλλογὴ Ρότσιλδ, Παρίσιοι), «Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» τοῦ Van der Goes (πινακοθήκη Οὐφφίτσι, Φλωρεντία), «Ἡ Παρθένος περιστοιχιζομένη ὑπὸ ἁγίων» τοῦ G. David (Μουσεῖον Ρουέν), «Ἡ παρθένος καὶ ἡ ἁγία Ἄννα» τοῦ G. Metsys (Βρυξέλλαι), «Ἡ φλεγομένη βάτος» τοῦ N. Froment (Μητρόπολις Αἴξ), «Ἡ Παναγία τῶν Ἀγγέλων» τοῦ Ρούμπενς (Λοῦβρον), «Ὁ θρῆνος ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ» (Μουσεῖον Ἀμβέρσης) καὶ «Ἡ Παρθένος μετὰ τῶν δωρητῶν» (Μουσεῖον Λούβρου) τοῦ Βὰν Ντάϋκ, «Ἡ Παρθένος» τοῦ I. Φουκὲ (Ἀμβέρσα), «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» τοῦ Μ. Σονγκάουερ (Βιέννη), Χολμπάϊν τοῦ νεωτέρου «Ἡ Παναγία τοῦ δημάρχου Μάγερ» (Ντάρμστατ, Α. Ἀλτντόρφερ «Ἡ γέννησις τῆς Θεοτόκου» (Μουσεῖον Ἄουξμπουργ), «Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων» τοῦ H. de Kulmbach (Μουσεῖον Βερολίνου), «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων» τοῦ Ντύρερ (Φλωρεντία, πινακοθήκη Οὐφφίτσι), «Ἡ ἄμωμος σύλληψις» τοῦ Ριμπέρα (Σαλαμάγκα), «Τὸ προσκύνημα τῶν ποιμένων» (Ἐθνικὴ πινακοθήκη Λονδίνου) καὶ «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ» (Πράδο, Μαδρίτη) τοῦ Βελάσκεθ καὶ «Ἡ ἀνάληψις τῆς Θεοτόκου εἰς τοὺς οὐρανοὺς» τοῦ Μουρίλλιο (Μουσεῖον Μαδρίτης). Ἐντελῶς ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει τοῦ Θεοτοκοπούλου «Ἡ ἁγία οἰκογένεια». Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν ἡ τέχνη ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ χάνῃ τὸν ἔντονον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον εἶχεν εἰς τὸ παρελθόν. Ἐν τούτοις παρήχθησαν καὶ μεταγενεστέρως ἀξιομνημόνευτα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Θεοτόκον. Μεταξὺ τούτων καταλέγονται: «Ἡ ἐμφάνισις τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ἅγιον Μαρτῖνον» τοῦ Λὲ Συαὶρ (Λοῦβρον), «Ἡ παρηγορήτρια Θεοτόκος» τοῦ Μπουγκρὼ (Μουσεῖον Λουξεμβούργου) «Ὁ Εὐαγγελισμὸς» τοῦ Ροσσέτι καὶ τὸ πλαστικὸν ἀριστούργημα τοῦ Μπουρντὲλ «Ἡ Παρθένος τῆς Ἀλσατίας».

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Παναγία** *[Βυζαντ.]*. Ἐλέγετο οὕτω ἐν Βυζαντίῳ ὁ ἄρτος ὅστις παρετίθετο, πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας Θεοτόκου, εἰς τὸ τέλος τῶν μεγάλων ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις γευμάτων. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ γεύματος, ὅτε ἤροντο ἅπαντα τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη καὶ αὐτὸ τὸ τραπεζομάνδηλον, ὁ τρίκλινος προσεκόμιζε τὸν ἄρτον τοῦτον ἐντὸς χρυσοῦ δίσκου καὶ ἀφοῦ, ὑψῶν αὐτόν, ἀπήγγειλε προσευχὴν εἰς τὴν Παναγίαν, τὸν παρουσίαζεν εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ἐλάμβανεν ἐξ αὐτοῦ μικρὸν τεμάχιον. Ταῦτα ἐγίνοντο εἰς τὰ μεγάλα μόνον γεύματα, τὰ διδόμενα κατὰ τὰς πέντε μεγάλας ἑορτὰς τοῦ ἔτους, ἤτοι τὰ Χριστούγεννα, τὰ Ἐπιφάνια, τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν.

Ν. ΚΛΣ

Παναγία *τῶν Παρισίων*. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, ἓν τῶν καλλίστων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων δημιουργημάτων τῆς γοτθικῆς τέχνης. Ἀνήκει εἰς τὰς ἐν Γαλλίᾳ ἱδρυθείσας μεγάλας μητροπόλεις τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ἵδρυται ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἄκρᾳ τῆς νήσου τοῦ παρισινοῦ Cité καὶ ἔχει μακρὰν καὶ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν. Εἰς ἣν θέσιν ἐγείρεται νῦν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱερὸν τοῦ Διός, ἀνάθημα τῶν παλαιῶν ναυτικῶν κατοίκων τοῦ Ἄστεως, ὡς μαρτυρεῖ ἐνεπίγραφος πλὰξ ἀνευρεθεῖσα κατὰ χώραν τῷ 1711. Κατὰ τὸν Δ΄ μ.Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῶν καταλοίπων τοῦ εἰδωλολατρικοῦ τούτου ἱεροῦ ἱδρύθη χριστιανικὴ βασιλική, ἣν δύο αἰῶνας βραδύτερον ἀνῳκοδόμησεν ὁ βασιλεὺς Χιλδεβέρτος. Βραδύτερον ἕτερος ναὸς ἠγέρθη πλησίον τῆς παλαιᾶς ταύτης βασιλικῆς καὶ τὰ δύο ἱερά, τὸ ἓν τιμώμενον ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, τὸ ἕτερον ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Στεφάνου, συνενωθέντα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην παρισινὴν μητρόπολιν· πιστεύεται ὅμως ὅτι ὁ ἅγιος Στέφανος ἐπέζησεν ἐπὶ μακρὸν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, καταστραφέντος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν νορμανδικῶν ἐπιδρομῶν. Τῷ 1163 ὁ ἐπίσκοπος Παρισίων Maurice de Sallv ἐπεθύμησε ν᾽ ἀνιδρύσῃ ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον τὴν μητρόπολίν του· ὁ πρῶτος λίθος ἐτέθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ΄ καὶ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Ζ΄, μόλις ὅμως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος κατέστη δυνατὸν νὰ παραδοθῇ τὸ ἵδρυμα τοῦτο εἰς κοινὴν λατρευτικὴν χρῆσιν, συμπληρωθὲν ἄλλως τε μετὰ ταῦτα καὶ δὴ κατὰ τὸ 1257, ὅτε ἱδρύθη τὸ περίφημον μεσημβρινὸν θύρωμα, ὅπερ προσβλέπει πρὸς τὸν λόφον τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης, προστάτιδος τῶν Παρισίων. Κατὰ ταῦτα ἡ Παναγία τῶν Παρισίων ἀνήκει εἰς τὰς δύο πρώτας περιόδους τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, εἰς τὸν καλούμενον ρυθμὸν «lancéolé» καὶ εἰς τὸν ρυθμὸν «rayonnaut». Εἶναι, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων καθεδρικῶν ναῶν τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ, ἔργον μεικτοῦ τύπου, φέρον ἐμφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατὰ καιροὺς παρατηρηθέντων μετασχηματισμῶν τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ· ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ὀργανικὸν σύνολον, ὅπερ διὰ τὴν ἄφθαστον ἐντέλειάν του ἀπεκλήθη «Παρθενὼν τῆς χριστιανικῆς τέχνης». Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Παναγία τῶν Παρισίων ὑπέστη δεινὴν καταστροφὴν εἰς τὸν πλαστικὸν καὶ ἀνάγλυπτον πλοῦτόν της, ἕνεκα τῆς ἀτέγκτου μισαλλοδοξίας τῶν ἐπαναστατῶν. Τοιουτοτρόπως κατεστράφησαν τὰ περίφημα ἀγάλματα τῆς Στοᾶς τῶν βασιλέων, ἐνῷ ἀπεικόνιζον τοὺς προγόνους τῆς Θεοτόκου βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα καὶ οὐδεμίαν κατὰ συνέπειαν ἠδύναντο, πλὴν τοῦ βασιλικοῦ τίτλου, νὰ ἔχουν σχέσιν πρὸς Λουδοβῖκον τὸν ΙΣΤ΄.

Ἡ κυρία πρόσοψις τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων κειμένη ἐπὶ τῆς Place du Parvis, ἔχει μῆκος τεσσαράκοντα μέτρων, διακόπτεται δὲ ὑπὸ τριῶν μεγαλοπρεπεστάτων πυλῶν πλουσιώτατα διακεκοσμημένων. Ἄνωθι τῆς κεντρικῆς πύλης, συμφώνως πρὸς τὴν εἰκονογραφικὴν τυπολογίαν τῆς ἐν τῇ Δύσει χριστιανικῆς τέχνης, εἰκονίζεται ἡ «Ἐσχάτη κρίσις», ἥτις ἀτυχῶς κατεστράφη ἐν μέρει κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Σουφφλό, ὅστις ἐμεγέθυνε τὴν κεντρικὴν πύλην. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα αἱ καταστραφεῖσαι ἀπεικονίσεις ἐπεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ καὶ τοῦ βοηθοῦ του. Ἡ κόλασις τῆς «Ἐσχάτης κρίσεως» τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων εἶναι, κατά τινα ἐπιτυχῆ χαρακτηρισμόν, μία τῶν τρομακτικωτέρων ἐξ ὅσων παρήγαγεν ὁ μεσαίων. Μετὰ τὴν φρικαλέαν ταύτην εἰκόνα, ἡ ἀριστερὰ πύλη, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν, εἶναι πλήρης γαληνιαίου κάλλους. Τὸ τύμπανον ταύτης, καλῶς διατηρούμενον, εἶναι ἓν τῶν μεγίστων ἀριστουργημάτων τῆς γοτθικῆς τέχνης, εἰκονίζει δὲ τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Τὴν ἀριστερὰν ταύτην πύλην περιβάλλουσι χαρίεντα ἀνάγλυφα, παριστάνοντα τὰς ἀγροτικὰς ἀσχολίας ἐν ἑκάστῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους. Ἡ δεξιὰ πύλη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν. Ὑπάρχουσιν ἕτεραι δύο, πλάγιαι αὗται, πύλαι εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων, αἵτινες διεκοσμήθησαν περὶ τὸ 1260. Τοῦ τυμπάνου τῆς μιᾶς τούτων ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ βίου τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, τοῦ δὲ τυμπάνου τῆς ἑτέρας ἐκ τοῦ βίου τοῦ διακόνου Θεοφίλου, ὅστις ἐπώλησε τὴν ψυχήν του εἰς τὸν διάβολον. Ἄνωθι τῆς τελευταίας ταύτης διακοσμήσεως ἵστα-

Digitized by Google

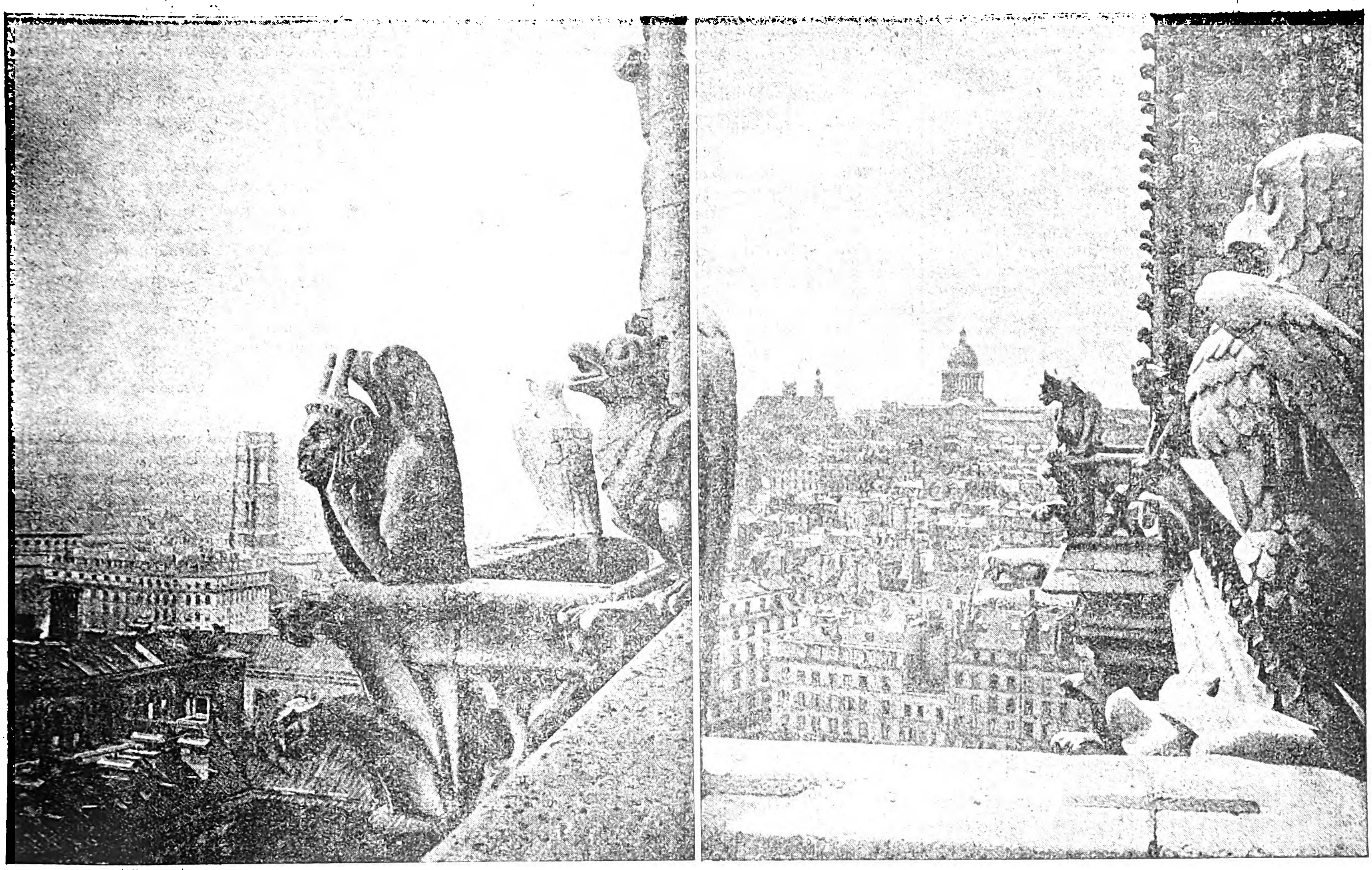

Ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν διακόσμησιν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων : Στύγες καὶ Χίμαιραι.

ται τὸ μόνον διασωθὲν ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος ἄγαλμα **τοῦ ναοῦ,** ὅπερ εἰκονίζει τὴν Παρθένον κατὰ τρό**πον ἁβρότατον,** χαρίεντα καὶ θελκτικόν. Ἄνωθι **τῶν τριῶν** πυλῶν τῆς κεντρικῆς προσόψεως εὑρί**σκονται** δύο ἐπάλληλοι στοαὶ —ἡ τῶν βασιλέων **καὶ ἡ** τῆς Παναγίας— ἐπ' αὐτῶν δὲ δύο μεγαλο**πρεπεῖς** πύργοι, ὧν ἕκαστος φθάνει εἰς 68 μ. ὕψους. **Μνημονεύομεν** καὶ τὸ ἀνακαινισθὲν πρὸ καιροῦ **βέλος,** ὅπερ ἐκφύεται ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα εἰς τὸ **ἐσωτερικὸν** τοῦ ναοῦ εὑρίσκεται ὁ χορός. Ἡ ἀψὶς **τοῦ ναοῦ** θεωρεῖται ὡς ἀριστούργημα κομψότητος **καὶ ἀναλογιῶν.** Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς παρέχει ἐντύ**πωσιν** ἀφθάστου εὐρύτητος, μεγαλοπρεπείας καὶ

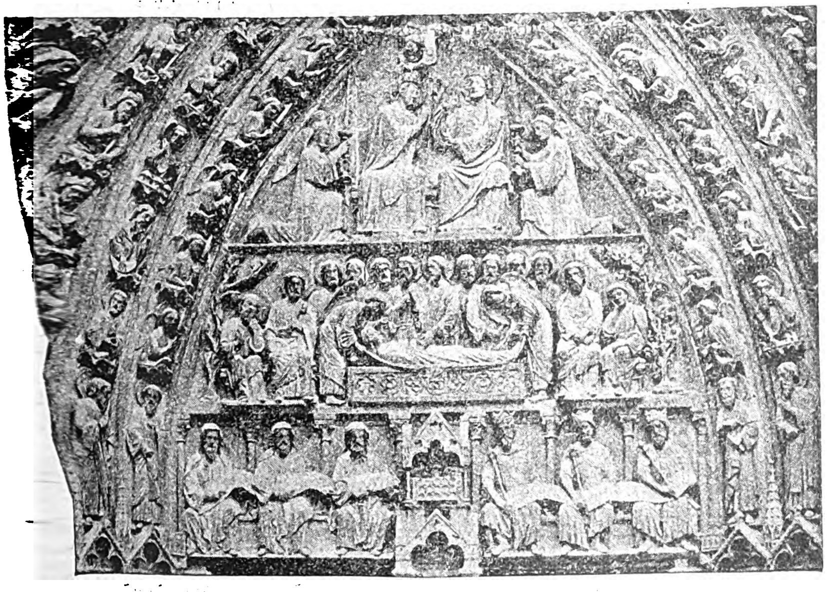

Τὸ γλυπτὸν τοῦ πυλῶνος τῆς «Στέψεως τῆς Θεοτόκου».

πλούτου διὰ τοῦ εὐρυτάτου σηκοῦ καὶ τῶν πολυαρίθμων παρεκκλησίων του. Εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων ἀναφέρεται τὸ φερώνυμον περίφημον μυθιστόρημα τοῦ Β. Οὐγκώ. Ι. Μ. Π.

Παναγία καὶ **Παναγιὰ** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 294. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζέρζοβα*.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Παρθενίου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 195.

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θάσου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.092. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—4) Συνοικισμὸς τῆς νήσου καὶ κοινότητος Ἡρακλείας τῆς ἐπαρχίας Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι (1928) 108.

—5) Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα τῆς κοινότητος Σχοινούσης. Κάτ. (1928) 199 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Μεσσαριὰ* 260. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Σερίφου τῆς ἐπαρχίας Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 276.

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Κηρύκου τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 287.

—8) Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀμβριακῆς τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 183.

—9) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νέας Τενέδου (τ. Καρὰ-Τεπὲ) τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Κάτ. (1928) 51.

—10) Μικροσυνοικισμὸς τοῦ χωρίου Ἀρτίκι τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. 40.

—11) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 406. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—12) Χωρίον τῆς νήσου Ἴμβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, κατοικούμενον, πρὸ τῆς παραχωρήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Τουρκίαν, ὑπὸ 1.427 κατοίκων, ἁπάντων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπήγετο καὶ τὸ μετόχιον Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἔχον 9 μοναχούς.

—13) Χωρίον τῆς Κοινότητος Ζαροῦ τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης). Κάτ. (1928) 94.

—14) Χωρίον τῆς κοινότητος Σταβιῶν τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης). Κάτ. (1928) 185.

—15) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης), ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 727.

— **Παναγία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐπὶ τῆς Προποντίδος (βλ. λ. *Δημοφάνεια*).

— **Παναγιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου. Οἱ κάτοικοι, πάντες Ἕλληνες, ἀνέρχονται εἰς 800. Α. Κ. Α.

Παναγιὰ *[Γεωγρ.]*. Νησὶς ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Γαΐου τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 8.

— **Παναγία** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Διάφοροι ὀνομασίαι παραλιακῶν τοπωνυμιῶν καὶ δή: —1) Χερσονησώδης προβολὴ τῆς ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, σχηματίζουσα ἐκ δυσμῶν τὸν ὅρμον τῆς Βονίτσης (πλάτ. 38° 56′ Β., μῆκ. 20°54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203 : Santa Maura, Ithaca, Cephalonia, Ἑλλ. Ὑδρ. Ὑπ. 10 : «Ἀμβρακικός»), ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἄκραν *Κεφάλι* Παναγιᾶς (βλ. λ.). —2) Βουνὸς τῆς Ἀμοργοῦ (1.080 π.) περὶ τὸ μέσον τῆς ΝΑ. ἀκτῆς, εἰς 1 χιλ. ἀνατ. τοῦ χωρίου Κάστρο· ἐν τῷ στόματι σπηλαίου του ἐκτίσθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πειρατῶν μονὴ Παναγίας τῆς Χοζοβιωτίσσης· γνώρισμα εἰς τοὺς προσπλέοντας. —3) Μικρασιατικὸν νησίον τοῦ Αἰγαίου ἐν τῷ Βασιλικῷ κόλπῳ (πλάτ. 37° 22′ Β., μῆκ. 27° 24′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546 : Samos to Mandelyah). —4) Ἀκρωτήριον, ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Θάσου (πλάτ. 40°47′ Β., μῆκ. 24°44′ Ἀν.). Ἐπίσης νησίον (πλάτ. 40°43′ Β., μῆκ. 24°37′ Ν., χάρτ. ἀγγλ. 1086 : Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos) νοτίως τῆς αὐτῆς νήσου. —5) Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς (πλάτ. 45°10′ Β., μῆκ. 36°42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2205 : Sea of Azov) καὶ τοποθεσία παρὰ τὴν λίμνην Ταμάν, ἀρχ. Καρκανδάμν(ις). —6) Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κρήτης, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάβο Δία καὶ Κάβο Ροδγιά, κατὰ τὰ δυτικὰ πρόσγεια (πλάτ. 35°23′ Β., μῆκ. 25°04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a : Candia, Western portion) τοῦ λιμένος Ἡρακλείου. —7) Ἡ νοτία τῶν κορυφῶν τοῦ διδυμοκορύφου βουνοῦ Παραδείσι τῆς Λήμνου (ὑψόμ. 820 ποδ., πλάτ. 39°49′50″ Β., μῆκ. 28°18′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659 : Lemnos island) δεσπόζει ἐξ ἀνατολῶν τοῦ προκόλπου τοῦ Μούδρου. —8) Ἀκρωτήριον τοῦ Ἀργολικοῦ (βλ. *Παναγίτσα* Ναυπλίου). —9) Νησίον τῆς Πάτμου (πλάτ.

Digitized by Google

37° 17′ 1/2 Β., μῆκ. 26° 30′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Arki, Lipso islands) πρὸ τοῦ λιμένος Ἄγρια Λιβάδια.—10) Νησίον τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 27′ 1/2 Β., μῆκ. 28° 34′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), ΝΑ. κέρας τοῦ διαύλου Ἀραμπλάρ. — 11) Νησίον ἐν τῷ στενῷ τῆς Μυκάλης (Ντὰρ-Μπογὰζ) καὶ κατὰ τὸ νότιον αὐτοῦ στόμα (πλάτ. 37° 41′ 40″ Β., μῆκ. 27° 02′ 27″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836a: Archipelago*, Strait of Samos). Εἶναι ἡ *Ναρθηκὶς* τῶν ἀρχαίων. — 12) Ἀκρωτήριον τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37° 36′ 30″ Β., μῆκ. 23° 18′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), δυτικὴ τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων ἐσχατιά.—13) Ἀκρωτήριον τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 37′ Β., μῆκ. 26° 49′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios), ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι, σχηματίζον τὸν ὅρμον τῆς Ἀγριᾶς.— 14) Ὁ μεσαῖος τῶν ἐν τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τῆς νήσου Στανδίας τῆς Κρήτης (πλάτ. 35° 26′ Β., μῆκ. 25° 14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia, western portion)· εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας φέρεται καὶ ὡς Middle bay.—15) Ὁ νότιος λιμὴν τῆς νήσου Πελαγονήσι (πλάτ. 39° 19′ Β., μῆκ. 24° 04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos group) τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων.—16) Νησὶς ἐν τῷ διαύλῳ Χίου—Ἐρυθρῶν (πλάτ. 38° 18′ Β., μῆκ. 26° 13′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna). Αὐτή τε καὶ ἡ μεθ' ἧς ἀποτελεῖ συστάδα *Πασπάργο*, περιελθοῦσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἐπεστράφησαν εἰς τὴν Τουρκίαν δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.— 17) Ὅρμος ἐν τῇ Εὐβοϊκῇ ἀκτῇ τοῦ διαύλου τῶν Ὠρεῶν, κατέναντι τῆς ὑφάλου *Παναγίτσα* Νησιώτισσα (βλ.λ.).—18) Ὅρμος τῆς ὑπηνέμου (ΝΑ.) πλευρᾶς τῆς Ἰκαρίας (πλάτ. 37° 40′ 00″ Β., μῆκ. 26° 21′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island) εἰς 2 μιλ. παράπλου ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Φανάρ, ΒΑ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς.— 19) Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Πελαγονήσι τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων καὶ νοτία αὐτῆς ἐσχατιὰ (πλάτ. 39° 17′ 10″ Β., μῆκ. 24° 02′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos Group) δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν φερώνυμον αὐτῷ ὅρμον.

Σ. Ε. Λ.

— **Παναγία *Ἀμοργοῦ*.** Μονὴ ἐν τῇ νήσῳ Ἀμοργῷ, κοινῶς καλουμένη τῆς «Χοζοβιωτίσσης», τῆς ὁποίας ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν (*Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*). Ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Ἀμοργοῦ, ἐγείρεται δ' ὑπὸ τὸ σπηλαιῶδες ἄνοιγμα μεγάλου παραθαλασσίου βράχου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ μονὴ ἀνηγέρθη τῷ 1088 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, οὗτινος ἡ εἰκὼν ἐσῴζετο μέχρις ἐσχάτων ἐζωγραφημένη ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς ἐπὶ νωποῦ κονιάματος. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας, πανηγυρίζουσα τὴν 21 Νοεμβρίου, εἶναι μικρὰ καὶ ἐπιμήκης, σῴζονται δ' ἐν αὐτῇ ἁγιογραφίαι τινὲς ἄξιαι λόγου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ περίφημος παλαιὰ εἰκὼν τῆς Παναγίας Χοζοβιωτίσσης, ἡ τῆς Παναγίας Μαυρομμάτας, καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐν δὲ τῷ ἡγουμενείῳ παλαιὰ εἰκὼν τοῦ 1620. Ἐπὶ τοῦ μαρμαροστρώτου δαπέδου τοῦ ναοῦ εὕρηνται ἀναγεγλυμμένα δύο οἰκόσημα φραγκικῆς τεχνοτροπίας, παριστῶντα δύο λέοντας ὀρθίους φέροντας στέμμα καὶ τείνοντας πρὸς τὰ πρόσω τοὺς ἐμπροσθίους πόδας. Εὕρηται δ' ἐν τῇ μονῇ καὶ μικρὰ βιβλιοθήκη χειρογράφων κωδίκων. Τὸ ἀρχαιότερον σῳζόμενον περὶ τῆς μονῆς γραπτὸν μνημεῖον ἀνάγεται εἰς τὴν ΙΓ′ ἑκατονταετηρίδα καὶ εἶναι χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δούκα Ἀγγέλου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου, κανονίζοντος καὶ ἐπικυροῦντος τὰ παλαιγενῆ δικαιώματα τῆς μονῆς, ἅτινα εἶχον προσεπικυρώσει πρότερον οἱ Θεόδωρος Κομνηνὸς Λάσκαρις καὶ Ἰωάννης Δούκας. Μετόχιον τῆς μονῆς εἶναι ὁ *Ἅγιος Γεώργιος ὁ Βαλσαμίτης*, ἐν ᾧ ἁγίασμα ἐντὸς μικροῦ τετραγώνου καὶ λιθοκτίστου κουβουκλίου, ἀποτελοῦντος ἰδιαίτερον ἐκκλησίδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναβλύζει ἱερὸν ὕδωρ μὲ μαντικὴν δύναμιν, ὡς πιστεύουσιν οἱ ἐπιχώριοι καὶ οἱ τῶν πέριξ νήσων, καλοῦντες αὐτὸ Μαντεῖον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου. Ἡ μονή, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶσιν 8 μοναχοί, εὑρίσκεται σήμερον ἐν παρακμῇ.

Δ. Π. Π.

— **«Παναγία *τῶν Ἀνέμων*».** Ἓν ἀπὸ τὰ ἄριστα κλίππερ τῆς ἀκμῆς τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας μας. Εἶχεν ἐξαρτυσμὸν δρόμωνος καί, ἀνῆκον εἰς τοὺς ἐφοπλιστὰς Κανελλᾶ, ἦτο νηολογημένον εἰς τὸν λιμένα Ἑρμουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

—**Παναγία *Βιργιωμένη*.** Μονὴ ἐν Κρήτῃ, ἠρειπωμένη καὶ ἐγκαταλελειμμένη σήμερον, ἀπέχουσα περὶ τὴν ὥραν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου Μεσελλεροί. Σῴζεται ἐν κακῇ καταστάσει ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς, ἔχουσα τὸ ἔμπροσθεν ἥμισυ κατάγραφον. Ἡ μονὴ παλαιότερον ἐχρησίμευσεν ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς. ΕΡ. Μ.

— **Παναγία, *Βούλιστα*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Πρεβέζης (βλ. λ. *Βούλιστα* Παναγιά).

—**Παναγία *Θυμιανή*.** Μικρὰ μονὴ διαλελυμένη ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας αἱ πρόσοδοι διετίθεντο ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς ἐπαρχίας. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἐχρησίμευεν ὡς πατριωτικὸν κέντρον συσκέψεων. Πρώτη σύνοδος ἐγένετο τῇ 29 Μαΐου 1821, ὅτε τὰ Σφακιὰ ἐκήρυξαν τὴν συμμετοχήν των εἰς τὸν Ἀγῶνα καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχὴν τὴν καγκελλαρίαν Σφακίων. Ε. Γ.

—**Παναγία *Ἰμαρὲτ*** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἐλεοῦσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἄρτης.

—**Παναγία *Καλαμιώτισσα*.** Μονύδριον τῆς νήσου Ἀνάφης, ἐπέχον τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀστεάλτα ἢ Αἰγλήτου Ἀπόλλωνος. Ὁ ναὸς οὗτος τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ Α. Φίλιπσον πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς νήσου, ἐπὶ ἀκρωτηρίου Κάλαμος ἢ Καλάμι (πλάτ. 36°20′ Β., μῆκ. 25°54′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymno to Rhodos) ὀνομαζομένου, ἐξ οὗ ἡ μονὴ ἔσχε τὸ προσωνύμιον αὐτῆς, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Ταύτης μνεία γίνεται ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χρονικοῖς ἀπὸ τοῦ 1571 καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἦτο σταυροπηγιακή, τοῦ ἡγουμένου ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν μανδύαν καὶ πατερίτσαν (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον* τ. Β′, 405 β). Τ. Ε. Ε.

—**Παναγία *Κεραμιανή*.** Χωρίον τῆς κοινότητος Γέρω-Λάκκου Κυδωνίας Κρήτης, ὀνομασθὲν ἐκ ναοῦ τῆς Θεοτόκου. Κάτ. (1928) 146. Μέχρι τοῦ χωρίου τούτου προήλασεν ὁ Δασκαλογιάννης κατὰ τὴν ὁμώνυμον αὐτοῦ ἐπανάστασιν. Κατὰ τὰς ἄλλας πλειστάκις ἐγένετο θέατρον μαχῶν. Ε. Γ.

—**Παναγία *Κρεμαστὴ*** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Ἠλείᾳ (βλ. λ. *Κρεμαστῆς* μονή).

—**Παναγία *Κρυφτή*.** Ἰαματικαὶ πηγαὶ ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ (βλ. λ. *Μυτιλήνη*, τόμ. ΙΖ′, σελ. 922 α′).

— **Παναγία, *Κυρὰ*—*[Γεωγρ.]***. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων (βλ. λ. *Κυρὰ* Παναγιά).

— **Παναγία *Λουτροῦ*.** Ναὸς τῆς Θεοτόκου, *Ζωοδόχου Πηγῆς*, ἐν τῷ παραλίῳ συνοικισμῷ τῶν Σφακίων Κρήτης Λουτρῷ. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ συνεκροτήθη ἡ πρώτη τῶν Σφακίων συνάθροισις 14 Ἀπριλίου 1821 καὶ δευτέρα 21 Μαΐου, καθ' ἣν ἐθεμελιώθη ἡ ἐπανάστασις καὶ ἱδρύθη ἡ καγκελλαρία Σφακίων, τῆς ὁποίας ἡ σφραγὶς ἔφερεν ἐν τῷ μέσῳ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ κύκλῳ τὰς λέξεις «Παναγία τοῦ Λουτροῦ». Ε. Γ.

— **Παναγία *Μαγουλιώτισσα*.** Ναὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει (βλ. λ. *Μαγουλιώτισσα* Παναγία).

— **Παναγία *Μεγάλη*.** Μονὴ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἧς ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸν πατριάρχην Ἠλίαν (494 — 517). Τὰ ἐγκαίνια τῆς μονῆς ὁρίζονται τῇ 11 Αὐγούστου. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 614, ἀνεκτίσθη βραδύτερον. Τῷ 1400 ἀναφέρεται ὡς *Ὁδηγήτρια*, τῷ 1653 εἶναι γυναικεῖον μοναστήριον, τῷ 1698 ἐπισκευάζεται, καθὼς καὶ τῷ 1836. Σήμερον ἐν αὐτῇ φυλάσσεται ἀρχαῖον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον καὶ ὑπογείως ἐν παρεκκλησίῳ δείκνυται ὁ τάφος τῆς ὁσίας Μελάνης τῆς Ρωμαίας.

Μονὴ *Μεγάλη Παναγία* ὑπάρχει ἐν Σάμῳ καὶ ἐνορία *Μεγάλη Παναγία* ἐν Σύμῃ. † Ι. Τ.

— **Παναγία, *Μεγάλη*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς (βλ. λ. *Μεγάλη* Παναγιά).

— **Παναγία *Μυριοκεφάλων*.** Μονὴ ἐν Κρήτῃ (βλ. *Μυριοκεφάλων* μονή).

— **Παναγία *Ὑψηλὴ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σπολαΐτας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 118.

— **Παναγία *Πυργιώτισσα*.** Ναΐσκος κείμενος παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλατείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀκροπόλεως.

—**Παναγία *Σκαλωτή*.** Μεγαλοπρεπὴς βυζαντινὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ, 2 ὥρας περίπου πρὸς ἀνατολὰς τῆς Αἴνου καὶ 3/4 πρὸς Β. τοῦ χωρίου Ἀμυγδαλιά, κειμένη ἐπί τινος βραχώδους λόφου δεσπόζοντος τῶν πέριξ. Ἱδρύθη τῷ 1040 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Ἀλεξίου. Σήμερον εἶναι τελείως κατεστραμμένη, σῳζομένων μόνον τῶν πελωρίων αὐτῆς τειχῶν. Τῆς μονῆς ταύτης ἐσῴζετο μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ὀρειχάλκινος σταυρὸς ἐνεπίγραφος μετὰ τῆς χρονολογίας 1172. Α. Θ. Σ.

—**«Παναγία *τῶν Χαρίτων*».** Ἐξωπλισμένος μαρτῆγος τοῦ ἐκ Κύμης Σταματίου *Ἀστέρη* (βλ. λ.) ἢ Ντελῆ-Σταμάτη. Ἦτο ἐκ τῶν πλοίων ἅτινα ἐτροφοδότουν τὰ στρατόπεδα τῆς Εὐβοίας, μετέσχε δὲ τῆς τε εἰς Κάρυστον ἐκστρατείας καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἐρετριακοῦ κόλπου (1822). Κατευθύνθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ πλοιάρχου του (1823), ὅπως μὴ περιέλθῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀποζημιωθέντος κατόπιν διὰ τοῦτο ἀντὶ 50.000 δρχ.

Σ. Ε. Λ.

—**Παναγίας *μονή*.** Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 1 1/4 ὥρας ἐκ τοῦ χωρίου Ἀρδανίου τῶν Τρικκάλων. Κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπεῖχεν ὁ συνοικισμὸς Βελουτά, ὅστις ὕστερον ἐγκαταλειφθεὶς συνῳκίσθη εἰς Ἀρδάνιον. Τ. Ε. Ε.

—**Παναγίας *μονὴ*** *[Γεωγρ.]*.—1) Μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Καλῆς (τ. Καλλινίτσης) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Ἔχει 9 μοναχούς.

—2) Γυναικεία μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Καλλιμασιᾶς τῆς Χίου, ἔχουσα 40 μοναχούς. Ἐπονομάζεται *Πλακιδιώτισσα*.

—3) *Κλειστῶν μονή*. Μονὴ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος (βλ. λ. *Κλειστῶν μονή*).

—4) *Πωγωνιωτίσσης μονή*. Μονὴ παρὰ τὸ Ζαγόριον, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου (βλ. λ. *Βοτσᾶ μονή*).

—5) Μονὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰθώμη ἐν Μεσσηνίᾳ (βλ. λ. *Βουλκάνου μονή*).

—**Παναγίας *Θεοτόκου μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Σέλιανης τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Τιμᾶται ἐν ὀνόματι τῆς *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου* καὶ ἔχει 7 μοναχούς.

—**Παναγίας *νησὶ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 39° 12′ Β., μῆκ. 20° 12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), προσκειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν Παξῶν. Χωριζομένη ἀπὸ τῆς ΝΔ. της νησῖδος Ἅγιος Νικόλαος διὰ τοῦ πόρου Διαπόρι, ἀφορίζει μετ' αὐτῆς τὴν ΝΑ. πλευρὰν τοῦ πρὸς τὸν λιμένα Γαΐου βορείου στενοῦ, ὃν λιμένα καὶ προστατεύει ἀπὸ Α.ΒΑ. Εἰς τὴν κορυφήν του μονύδριον, οὗ ἐπώνυμος εἶναι ἡ νῆσος καὶ τοῦ ὁποίου ὁ πύργος μετεσκευάσθη εἰς φάρον λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς μετὰ τομέως πρασίνου τοιούτου ἐπὶ τῆς ἐπικινδυνωδεστάτης ὑφάλου Παναγία, οὔσης εἰς 2 1/2 μίλλ. ἀνατολικῶς τοῦ φάρου. Εἶναι δὲ ὁ φάρος ἐκ τῶν πρώτων ἀνεγερθέντων (1825) ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας, ἐπισκευασθεὶς ριζικῶς τῷ 1890. Σ. Ε. Λ.

—**Παναγίας *ὕφαλος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κινδυνωδεστάτη ὕφαλος τοῦ Ἰονίου πελάγους, εἰς 2 1/2 μίλ. Ἀν. τοῦ Γαΐου τῶν Παξῶν καὶ 8 1/2 μίλ. Δ.ΝΔ. τοῦ λιμένος τῆς Πάργας. Ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν Secca della Madona (πλάτ. 39° 12′ 10″ Β., μῆκ. 20° 15′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) ἐπισημαίνεται ἐν νυκτὶ ἐμμέσως, διὰ τῆς ὑπεράνω της διασταυρώσεως τομέως πρασίνου σταθεροῦ φωτὸς ἀπὸ τοῦ φάρου τῆς νησῖδος Παναγίας καὶ τοιούτου ἐρυθροῦ διαλείποντος ἀπὸ τοῦ φάρου Νοβάρρας τῶν Ἀντιπάξων. Σ.Ε.Λ.

παναγιάριον (τό). Καλεῖται δίσκος, ἐν ᾧ ἀποτίθεται ὁ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ὑψούμενος ἄρτος, ὁ διὰ τοῦτο καὶ *Παναγία* καλούμενος (*Γ. Κωδινοῦ*, Περὶ ὀφφικιαλίων 7, 32, *Migne* 157, 80 καὶ 332). Κατὰ τὴν ἐν τῷ Ὡρολογίῳ ὑπάρχουσαν ἀκολουθίαν τῆς τραπέζης, εὐθὺς μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ταῖς μοναῖς ἐγίνετο, ἴσως δ' ἐνιαχοῦ καὶ μέχρι σήμερον, πρὸς τιμὴν τῆς παναγίας μητρὸς τοῦ Κυρίου ὕψωσις ἄρτου κατὰ σχῆμα τριγωνικὸν κεκομμένου καὶ ἀποτεθειμένου ἐπὶ εἰδικοῦ δίσκου, τοῦ *παναγιαρίου*. Μετὰ δὲ τὴν ὕψωσιν καὶ εὐλογίαν αὐτοῦ διανέμεται ὁ ἄρτος οὗτος εἰς πάντας τοὺς παρόντας. καὶ ἐπακολουθεῖ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ 121 ψαλμοῦ ἡ ἀπόλυσις. Ἡ τελετὴ αὕτη καθ' ὡρισμένας ἡμέρας ἐτελεῖτο καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ὅτε κομιζομένου τοῦ παναγιαρίου ἐλάμβανεν ὁ αὐτοκράτωρ «ἐν τῷ στόματι Παναγίαν καὶ πάντες βοῶσι τὸ πολυχρόνιον» (*Γ. Κωδινοῦ*, ἔνθ. ἀνωτ.). Π. Ν. Τ.

πανάγιος, *—α, —ον*· ὁ λίαν ἅγιος, ὁ ἁγιώτατος· || ***Παναγία*** (ἡ)· ὡς οὐσ., προσηγορία τῆς θεομήτορος.

— **Πανάγιος *τάφος*.** Ὄνομα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τάφου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (βλ. λ. *Ἅγιος τάφος*).

πανάγιος (ὁ) (Panagaeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλου μεγέθους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς πάσας τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτωμένους ὑπὸ τὰς πέτρας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πανάγιος ὁ πεποικιλμένος* (Panagaeus ornatus), ὅστις ἔχει χρῶμα μελανὸν μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις καὶ λευκὰς ἐπιμήκεις γραμμώσεις ἐπὶ τῆς ράχεως μετὰ μελανῶν ποικιλμάτων. Δ. Ν. Π.

Παναγιούδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης τῆς νήσου Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 697. Ἔχει ταχυδρομεῖον, τηλεφωνεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κεραμοποιίαν. Σύγκειται ἐκ τῶν παρακειμένων ἐπινείων *Παναγιούδα* καὶ *Καλαμιάρης*. Ὁ μόνιμος ὕφορμος (πλάτ. 39°05′ 20″ Β., μῆκ. 26°32′ 35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni with the gulfs of Adramytti and Chandarli) κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ λιμνώδους κόλπου τῆς Γέρας.

Π. Ν. Π.—Σ. Ε. Λ.

Παναγιουρίστε *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ

Digitized by Google

Λούντα-Γιάνα. Κάτ. 9.586. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Ἀπριλιανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1876. Τ. Β.

παναγιόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τεύκριον*.

παναγίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πρίμουλη*.

Παναγίτσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς Ἀρβανιτιὰ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ, ΝΔ. ἐσχατιὰ τῆς χερσονησίδος Ἴτσ-καλὲ (πλάτ. 37°33′ 44″ Β., μῆκ. 22°47′ 49″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1308: Head of the gulf of Nauplia) δεξιᾷ τῷ προσπλεύσαντι τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου. Ἐπισημαίνεται (1899) διὰ ναυτικοῦ φανοῦ μετὰ κλεισιάδος ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλ. Σ. Ε. Λ.

—**Παναγίτσα** *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς κοινότητος Νυμφασίας (τ. Γρανίτσης) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 202. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκιούσιον*.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 682 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Πάτημα* (τ. Πάτοτσιν) 867. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ὄσλοβον*.

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 375. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσιοτούλιον*.

—4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 331. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σουλέμπεη*. Ν. Φ.

—**Παναγίτσα** ***Νησιώτισσα*** *[Γεωγρ.]*. Νησίον εὐβοϊκὸν πρὸ τοῦ ἀγκυροβολίου τῶν Ὠρεῶν καὶ παρ' αὐτὸ ὕφαλος φερώνυμος, ἡ *Ὄνος Αντρῶνος* τῶν ἀρχαίων, ἥτις, λίαν ἐπικίνδυνος ἄλλοτε εἰς τὴν ναυτιλίαν, κατέστη κατόπιν (1913) λίαν βοηθητική, ἰδίᾳ ἐν νυκτί, χάρις εἰς τὸν ἐπ' αὐτῆς (πλάτ. 38°57′23″ Β., μῆκ. 23°04′14″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Oreos and Talanta channels) φάρον Ἄγκα λευκῶν ἀναλαμπῶν 10 μιλ. Εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας σημειοῦται ὡς Oreos shoal. Σ. Ε. Λ.

Παναγιωτάκις. Οἰκογένεια ἐξ Ἀνωπόλεως Σφακίων, σπουδαιότερα μέλη τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν:—1) *Ἀναγνώστης* (*Παναγιώτου ἢ Παναγιωταναγνώστης ἢ Πωλίδης*). Ἐμποροπλοίαρχος. Μετέσχε τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως εἰς Γλυκὰ-Νερὰ Σφακίων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 καὶ ἐκλεχθεὶς ἀρχηγὸς Σφακίων ἔδρασε καθ' ὅλην τὴν ἐπανάστασιν γενναίως. Μετέσχεν ἐπίσης τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ ὕστερον πρὸς τὸν Κωλέττην, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἀγῶνος. Ἦτο ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὴν Γραμβοῦσαν τῷ 1825. Ἠγωνίσθη τῷ 1840, τῷ 1858 καὶ τῷ 1866, ὡς πληρεξούσιος καὶ ὡς μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν κατέφυγεν εἰς Μῆλον.—2) *Ἀνδρέας*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μνημονεύεται ὡς ἀρχηγὸς τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῶν Σφακίων καὶ συναρχηγὸς τοῦ Χάλη ἐν Κυδωνίᾳ, ὅπου τῷ 1828 ἠνδραγάθησε κατὰ τὴν μάχην τῆς Μαλάξης. Μετέβη εἰς Ἱεράπετραν μετ' ἐπιλέκτου σώματος πρὸς ἀναζωπύρησιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπληγώθη εἰς Μάλλες. Ε. Γ.

Παναγιώταρος. Ἐκ τῶν ἡρωϊκωτέρων φυσιογνωμιῶν τῆς κλεφτουργιᾶς. Ἀνῆκεν εἰς ἰσχυρὰν οἰκογένειαν τῆς Μάνης, τὴν τῶν Βενετσανάκηδων, καὶ ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Δυσπιστῶν πάντοτε πρὸς τοὺς Τούρκους, δὲν ἐβοήθησεν αὐτούς, ὅπως οἱ ἄλλοι κλέφτες καὶ ἀρματολοί, κατὰ τὸν ἐξοντωτικὸν ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν Τουρκαλβανῶν πόλεμόν των (1779). Οὐδὲ προσῆλθε, προσκληθείς, πρὸς τὸν Γαζῆ Χασὰν Τζεζαερλῆ πασᾶν εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης διὰ νὰ τὸν προσκυνήσῃ καὶ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ἀμνηστίαν (ράϊ), ὅπως δὲν προσῆλθε καὶ ὁ φίλος του Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης (ἂν καὶ τὸν εἶχε βοηθήσει εἰς τὸν κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν πόλεμόν του), ὁ πατὴρ τοῦ Θεοδώρου, ὁ ὁποῖος πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν εἶχε καταφύγει μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν συγγενῶν του εἰς τὴν Καστάνιαν (σῴζονται ἀκόμη ἐρείπια τοῦ πύργου του). Τὸ φιλελεύθερον αὐτὸ φρόνημα τοῦ Παναγιωτάρου καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐξυμνήθη πολλάκις ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν. Βαρέως φέρων τὸ ἀτίθασον τῶν δύο κλεφτῶν ὁ Γαζῆ Χασὰν πασᾶς, κατέπλευσε κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (1780) μετὰ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Μαραθονήσι (Γύθειον), ἀπέχον 5 ὥρας τῆς Καστάνιας, καὶ προσεκάλεσε καὶ πάλιν αὐτοὺς να προσκυνήσουν. Ἀλλ' αὐτοὶ καὶ πάλιν ἠρνήθησαν, ἂν καὶ τὰ παλληκάρια των δὲν ἦσαν περισσότερα ἀπὸ 150. Ἀνέμενον ὅμως ὅτι θὰ δράμουν πρὸς βοήθειάν των ἀπὸ τὰ ἄλλα χωρία τῆς Μάνης. Ἀλλ' ὁ διερμηνεὺς τοῦ τουρκικοῦ στόλου Ν. Μαυρογένης κατώρθωσε νὰ παραπείσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μάνης Μιχαὴλ Τρουπάκην νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀποστολὴν πάσης ἐπικουρίας. Μείναντες μόνοι μὲ τὰ παλληκάρια των οἱ ἡρωϊκοὶ κλέφτες, ἐκλείσθησαν εἰς τὸν ὀχυρὸν πύργον τοῦ Παναγιώταρου, ὅταν ἔδραμε κατ' αὐτῶν ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἀλῆ-μπεης μὲ 6 χιλιάδας ἄνδρας καὶ βαρὺ πυροβολικὸν (τὸ σύνολον τοῦ ἀποβιβασθέντος εἰς τὸ Γύθειον στρατοῦ ἀνήρχετο εἰς 14 χιλιάδας), οἱ δὲ γέροντες γονεῖς τοῦ Παναγιώταρου ἐκλείσθησαν μὲ ἕνα πιστὸν ὑπηρέτην εἰς ἄλλον, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνταφιασθοῦν εἰς αὐτόν, δι' ἀνατινάξεώς του εἰς τὸν ἀέρα, ὅταν θὰ εἰσήρχοντο οἱ Τοῦρκοι. Η ἀντίστασις διήρκεσε 12 ἡμερονύκτια, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν, ἐλλείψει τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων, ἔξοδον διὰ μέσου τῶν πολιορκούντων αὐτοὺς τουρκικῶν στρατευμάτων, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διαφύγουν οἱ περισσότεροι πρὸς τὴν δυτικὴν Μάνην. Ἔμεινεν ὅμως εἰς τὸν πύργον του κλεισμένος ὁ γέρων πατὴρ (80 ἐτῶν) τοῦ Παναγιώταρου, ἕτοιμος νὰ βάλῃ φωτιὰ εἰς τὸ βαρέλλι τῆς πυρίτιδος μόλις θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὸν πύργον οἱ Τοῦρκοι. Ἀλλ' οὔτε ὁ γέρων ηὐτύχησε νὰ εὕρῃ τὸν ἔνδοξον θάνατον, τὸν ὁποῖον ἐπεζήτησε, διότι κατέδωκε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς Τούρκους ὁ ὑπηρέτης αὐτομολήσας, οὔτε οἱ ἡρωϊκοὶ ἀρχηγοὶ ἐξέφυγον τοὺς ἐχθρούς. Ὁ γέρων ἠκρωτηριάσθη καὶ βραδύτερον ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὸν ἱστὸν ἑνὸς πλοίου τοῦ ὁρμοῦντος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γυθείου τουρκικοῦ στόλου. Ὁ Παναγιώταρος, μὴ προφθάσας νὰ διαφύγῃ κατὰ τὴν νύκτα, ἕνεκα τῆς μικρᾶς διαρκείας της (ἦτο μὴν Ἰούλιος), συνελήφθη ἐντὸς σπηλαίου ζῶν κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὑπὸ τῶν Μπαρδουνιωτῶν καὶ ἐκρεουργήθη. Ὁμοίως ἐφονεύθη ὑπὸ Μπαρδουνιωτῶν καὶ ὁ Κωνσταντῆς Κολοκοτρώνης μὲ προδοσίαν ἑνὸς Τούρκου φίλου του. Ἐκτὸς τῶν δύο ἀρχηγῶν ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ μέλη τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν συγγενῶν των. Τὰ δύο ἄρρενα τέκνα τοῦ Παναγιώταρου, αἰχμαλωτισθέντα, ἐξισλαμίσθησαν, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς Φρατζῆν καὶ Οἰκονόμου, καὶ ἔγιναν βραδύτερον ἀξιωματικοὶ τοῦ παλατίου. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Παναγιώτας ***Λάζαρος***. Πρόκριτος Ὑδραῖος καὶ πλοίαρχος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Συνετέλεσε μετὰ τῶν προκρίτων Γεωργίου Σαχτούρη καὶ Ἀντωνίου Κριεζῆ εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀνακηρύξαντος ἑαυτὸν διοικητὴν τῆς Ὕδρας, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, Ἀν. Οἰκονόμου. ΕΡ. Μ.

παναγιώτατος (ὁ). Τίτλος ἀνήκων μόνον εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Ἐπικρατεῖ ἐν Βυζαντίῳ μετὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ φθάνει μέχρις ἡμῶν. Οἱ λοιποὶ πατριάρχαι τιτλοφοροῦνται *μακαριώτατοι*. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ὅμως χρόνους (καὶ σήμερον ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ) ὅλως ἐξαιρετικῶς τιτλοφορεῖται παναγιώτατος καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, μόνος μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων μητροπολιτῶν. Β. Λ. Κ.

«Παναγιώτης» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ἑλληνικὸν βρίκιον ἐξωπλισμένον, κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ναυπηγηθὲν ἐν Καρπάθῳ, ἐξοπλισθὲν ἐν Νάξῳ δι' ἓξ πυροβόλων καὶ 62 πειρατῶν, ἐλυμαίνετο τὴν ξένην ναυτιλίαν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καραμανίας καὶ τῆς Συρίας, ὅπου καὶ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ μυοπάρωνος «Lamproie», ἀποτελοῦντος ὑπὸ κυβερνήτην Ἀμελὲν μονάδα τοῦ ὑπὸ τὸν Δὲ Ρινὺ σταθμοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀχθὲν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ πλείστων πλοιάρχων, οὓς εἶχε λαφυραγωγήσει, ἐπηνδρώθη ἀπὸ τῆς φρεγάτας «Magicienne» δι' ἀγγαρείας δεκατεσσάρων ναυτῶν ὑπὸ κελευστήν. Τὴν 1ην Νοεμβρίου 1827 τὰ δύο ταῦτα πλοῖα ἀπέπλευσαν διὰ Σμύρνην, πλὴν τρικυμία ἐκσπάσασα τὴν νύκτα τῆς 5ης Νοεμβρίου ἀπεχώρησε ταῦτα, τοῦ «Παναγιώτου» καταφυγόντος εἰς τὴν Μαλτεζάναν τῆς Ἀστυπαλαίας. Ἐκεῖ ὅμως δύο τῶν δεσμωτῶν διαλαθόντες τὴν φύλαξιν κατὰ τοὺς πρὸς ἀγκυροβολίαν χειρισμοὺς διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον κολυμβῶντες, ὅπου καὶ παρεσκεύασαν δρᾶμα ἀπηχῆσαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ Γάλλος κυβερνήτης οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμφιβαλὼν ὅτι θὰ προσεβάλλετο ἀλλ' οὔτε καὶ δυνάμενος νὰ ἀποπλεύσῃ λόγῳ τῆς κακοκαιρίας, εἶχε προετοιμασθῆ πρὸς ἄμυναν, οὐδὲν ὅμως ἐπιτυχοῦσαν, διότι ἑκατὸν πειραταὶ διὰ δύο μυστίκων ἐμβαλλόντες εἰς τὸ βρίκιον ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ, ὅπερ ὅμως ἀνετίναξεν ὁ κυβερνήτης του ρίψας ἀνημμένον στυπεῖον εἰς τὴν πυριταποθήκην του· 72 πτώματα πειρατῶν καὶ 3 Γάλλων ἐξεβράσθησαν τὴν ἑπομένην εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν, ὅπου εἶχε διασωθῆ ὁ κελευστὴς μετὰ τεσσάρων Γάλλων ναυτῶν. Σ. Ε. Λ.

Παναγιώτης ***Σινωπεύς***, βλ. *Σινωπεὺς* Παναγιώτης.

Παναγιωτόπουλος, ***Ἀναστάσιος Παν***. Ἐγεννήθη τῷ 1860 εἰς τὸ Λάβδα τῆς Ὀλυμπίας. Ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν ἐξελέγη τρὶς κατὰ συνέχειαν βουλευτής, δήμαρχος δὲ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1920 καὶ ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι τοῦ 1925, ὁπότε τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του *Τάκης Παναγιωτόπουλος*, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τέλους περίπου τοῦ 1931.

— **Παναγιωτόπουλος**, ***Ἀνδρέας***. Πολιτευτὴς ἐξ Αἰγιαλείας, γεννηθεὶς τῷ 1851. Ἐσπούδασε νομικά, ἐξελέγη δὲ τὸ πρῶτον βουλευτὴς τῷ 1885. Μετέσχεν ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἰς τὴν κυβέρνησιν Α. Ζαΐμη τῷ 1897 καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν Στεφ. Δραγούμη τῷ 1910. Μ. Ι. Μ.

— **Παναγιωτόπουλος**, ***Ἰωάννης Μιχ***. Ἕλλην ἐκπαιδευτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Αἰτωλικῷ τῷ 1901. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συνειργάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἐκδοθέντων λογοτεχνικῶν περιοδικῶν, μάλιστα δὲ τὴν «Μοῦσαν» (ἣν ἐπὶ τριετίαν διηύθυνε), τὰ «Νέα Γράμματα», τὴν «Νέαν ζωὴν» τῆς Ἀλεξανδρείας, τὴν «Ζωὴν» τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν «Νέαν Ἑστίαν». Ἐξέδωκεν ἔργα ποικίλου περιεχομένου, πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις, εἰς τόμους: «Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ» (ὁμιλία, 1921), «Τὸ βιβλίο τῆς Μιράντας» (ποιήματα, 1924), «Χὰνς κι' ἄλλα πεζὰ» (1925), «E. Faguet, Σύντομος ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» (μετάφρασις μετὰ προσθηκῶν, 1925), «Διάλογοι καὶ ποιήματα γιὰ παιδιὰ» (ἐκλογὴ συνταχθεῖσα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Π. Χάρη*, 1926), «Χριστιανικὰ σχεδιάσματα» (ἀνατύπωσις ποιημάτων ἀπὸ τὴν «Νέαν Ζωὴν» τῆς Ἀλεξανδρείας, 1927), «Γενικὴ ἱστορία τῆς τέχνης» (εἰς δύο τόμους, 1927) «Jules Verne: Ὁ πύργος τῶν Καρπαθίων» (μετάφρασις ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σταῦρος Βέργης*, 1927), «A de Musset: «Νεανικὰ χρόνια» (μετάφρασις, 1929), «Αἱ πρακτικαὶ κατευθύνσεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ» (Ἀλεξάνδρεια, 1928), «Πλήθη, ὁμάδες, ἄτομα» (Ἀλεξάνδρεια, 1928), «P. Janet: Ἡ ἐνεργὸς ζωὴ» (μετάφρασις, Ἀλεξάνδρεια, 1930), «P. Janet: Ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἀρετὴ» (μετάφρασις, Ἀλεξάνδρεια, 1931), «Ἀνώμαλα ρήματα καὶ ὀνόματα» (διὰ τὰ σχολεῖα, 1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— **Παναγιωτόπουλος**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην καθηγητὴς τῶν ἐμπορικῶν μαθημάτων, γεννηθεὶς ἐν Σάμῳ τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐμπορικῇ καὶ λογιστικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων καὶ ἐν Νιουσατὲλ τῆς Ἑλβετίας, ὠργάνωσε καὶ διηύθυνε τὴν ἐμπορικὴν σχολὴν Βόλου, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς δημοσίας ἐμπορικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐμπορικῆς σχολῆς Καρλοβασίου Σάμου καὶ ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ 1923 καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς καὶ ἐφηρμοσμένης λογιστικῆς παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ ἐμπορικῶν σπουδῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπαναδιορισθεὶς τῷ 1927. Τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος ἐμπορικὴ καὶ λογιστικὴ σχολή, ἣν ἵδρυσεν ἐν Πειραιεῖ τῷ 1904 καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1927. Ἀπὸ τοῦ 1908 ἐξέδωσεν ἐπὶ τριετίαν τὸ περιοδικὸν «Ἐμπόριον». Ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας καὶ ἔργα λογιστικά, ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως, διδακτικὰ κτλ., τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Σύστημα μαθημάτων λογιστικῆς», «Διδακτικὸς ὁδηγός», «Ἡ ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις» (βραβευθὲν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Ἀθηνῶν 1903), «Ἐγκυκλοπαίδεια ἐμπορικῆς μορφώσεως», «Γαλλο-αγγλο-ελληνικὸν λεξιλόγιον τῶν συνηθεστέρων ὅρων καὶ ἐκφράσεων τῆς ἐμπορικῆς ἀλληλογραφίας», «Ἐμπορικὴ φρασεολογία» κτλ.

— **Παναγιωτόπουλος**, ***Παναγιώτης***. Ἀδελφὸς τοῦ πολιτευτοῦ Ἀνδρέου Παναγιωτοπούλου. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἑλλάδι καὶ διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ καθηγητὴς γυμνασίου. Ἐστάλη ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐξειδικεύθη εἰς τὴν ἰχθυολογίαν καὶ γενικῶς τὴν ἁλιείαν καὶ βιομηχανίαν τῶν ὑδροβίων προϊόντων. Ἐπανελθὼν κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ τμηματάρχου εἰς τὸ νεοσύστατον τμῆμα ἁλιείας τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὅπου ἀνέπτυξε πολλὴν δραστηριότητα. Εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν σπουδὴν τῆς ἰχθυολογίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰργάσθη πρὸς καθιέρωσιν ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἰχθυοτροφίας καὶ ὀστρεοκομίας. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ δημοσιευθεῖσαι μελέται του περὶ βιομηχανίας τῶν τόννων καὶ ἰχθυοτροφίας γλυκέων ὑδάτων. Τῷ 1920 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος Ἀχαϊοήλιδος εἰς τὴν Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν, τῷ δὲ 1922 ἐτερμάτισε βιαίως τὴν ζωήν του. Μ. Ι. Μ.

— **Παναγιωτόπουλος**, ***Σπῦρος***. Σύγχρονος Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἄργει τῆς Πελοποννήσου τῷ 1894. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐγκατασταθεὶς ἀπὸ τοῦ 1920 ἐν Ἀθήναις. Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν, μέλος τῆς ἑταιρείας Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων, σύμβουλος τῆς ἑνώσεως Ἑλλήνων λογοτεχνῶν. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Παναθήναια» (1913), συνειργάσθη δ' ἔκτοτε εἰς πλεῖστα φιλολογικὰ περιοδικὰ τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, καθὼς καὶ εἰς ἐφημερίδας («Νουμᾶς», «Μοῦσα», «Ἐμεῖς», «Νέα Τέχνη», «Ἑλληνικὰ Γράμματα», «Καθημερινή», «Δημοκρατία», «Ἑλληνική») διὰ ποιημάτων, μεταφράσεων, ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων καὶ κριτικῶν ἄρθρων. Συλλογὴν ποιημάτων ἐξέδωκε τὰ «Μαϊστράλια» (1923). Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ποιήματα τοῦ Hugo, Prudhomme καὶ Samain καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τὸν Θεόκριτον. Ποιήματα τοῦ Παναγιωτοπούλου μετέφρασαν εἰς τὴν γαλλικὴν οἱ Π. Μποντρὺ καὶ Λ. Ρουσσέλ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, συνέγραψε θεατρικὰ ἔργα «Ἔνστικτο»

Digitized by Google

καὶ «Κρινιώ», δραματικὰ μονόπρακτα, διδαχθέντα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θιάσου τῶν «Νέων» (1928). Τ. Α.

—**Παναγιωτόπουλος** (ἢ ***Παπουλάκης***), ***Χριστόφορος.*** Ἀγύρτης μοναχὸς ἐξ Ἰθάκης (βλ. λ. *Ἁγιοπατέρας*).

Παναγιώτου, *Αἰκατερίνη.* Ἡ πρώτη, κατὰ τὸ 1840, ἀνελθοῦσα τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἠθοποιός, παρὰ τὰς ἐναντίον τοῦ θεάτρου ἐπικρατούσας τότε προλήψεις. Ἀναφέρεται ὅτι ἦτο πολὺ ὡραία καὶ ἔσχε κατὰ τὴν ὄχι μακρὰν σταδιοδρομίαν της, καθότι ἀπεσύρθη μετά τινα ἔτη, πολλοὺς φανατικοὺς θαυμαστάς, ἀλλὰ καὶ ἀμειλίκτους ἐχθρούς, ἀνήκοντας εἰς τὸ κόμμα τῆς ἀντιπάλου της ἠθοποιοῦ Ἀθηνᾶς Φιλιππάκη. Π. Α. Κ.

—**Παναγιώτου, *Ἀναγνώστης*·** βλ. *Παναγιωτάκις.*

—**Παναγιώτου, *Ἰωάννης (Παναγιωτάκης).*** Κατήγετο ἐκ Σπετσῶν καὶ ἐγεννήθη ἀρχομένου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1826 ἐν διαφόροις ἐξωπλισμένοις πλοίοις καὶ δὴ ὑπὸ τὸν Κυριακοῦ Ἀνδροῦτσον ὡς πυροβολητὴς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἐρισοῦ Λέσβου, ἐν τῷ ὅρμῳ Τσαγκλὶ τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 1822, ἐν Πάτραις καὶ ἐν Σούδᾳ τῷ 1824. Ἐπίσης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ Μ. Λαζάρου ἐν ταῖς ναυμαχίαις Σάμου, Γέροντα καὶ Κῶ, τῷ 1825 ἐν τῷ «Ποσειδῶνι» Π. Ἀναργύρου ἐν Σούδᾳ καὶ ἐν τῷ «Ἀχιλλεῖ» τοῦ Ν. Μπότασι ἐν Μεσολογγίῳ. Τ. Ε. Ε.

Παναγούδα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου (βλ. λ. *Παναγιούδα*).

Παναγούλα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 316. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μερδενῖκος.*

—**Παναγούλα,** ἢ ***Παναγίτσα*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Πάρου (πλάτ. 37°02΄05΄΄ Β., μῆκ. 25°26΄20΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Ἀριστερᾷ τῷ ἐκ βορρᾶ εἰσπλέοντι τὸ στενὸν τῶν Δεκατεσσάρων ποδῶν. Σ. Ε. Λ.

Παναγουλέϊκα *[Γεωγρ.].* Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μυγδαλιᾶς (πρ. Γλανιτζιᾶς ἢ Σταυροκλησίου) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 25.

Παναγούλιας, *Γεώργιος.* Ἀγωνιστὴς ἀνδραγαθήσας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Παλιομοναστηρίου (Ἁγίου Νικολάου) παρὰ τὸ Βαλτετσίνικον τῆς Γορτυνίας. Τ. Ε. Ε.

Πάναγρα *[Γεωγρ.].* Χωρίον Κύπρου τῆς ἐπαρχίας Κυρηνείας, ἔχον περὶ τοὺς 120 κατ. Ἕλληνας. Α. Κ. Α.

πανάγρα (ἡ)· εἶδος δικτύου παρ' ἀρχαίοις (βλ. *πάναγρον*).

Πανάγρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἔσω Λιβύης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 6, 9) ὡς κειμένη πρὸς τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Νίγειρος ποταμοῦ εἰς Ἀν. μῆκ. 16° καὶ Β. πλατ. 16° 40΄ ἀπὸ τῆς νήσου τῶν Μακάρων. Ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

πάναγρον (τὸ) *[Ἀρχ.].* Εἶδος μεγάλου δικτύου ἁλιείας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ· ἦτο ἀνάλογον ἴσως πρὸς τὴν σημερινὴν τοννάραν διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν τόννων (θύννων)· ‖ περιποιημένη κάλαθος τῶν ἀρχαίων, ἐν ᾗ ἀνετρέφοντο τὰ σπάνια πτηνά, ἀναφερομένη παρ' Ἀθηναίῳ (Α 22δ)· πρὸς αὐτὴν σκωπτικῶς Τίμων ὁ Φλιάσιος παρωμοίασε τὸ μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, τοὺς δὲ αὐτόθι τρεφομένους φιλοσόφους πρὸς τὰ πτηνά. Π. Ν. Π.

πανάδα (ἡ)· εἶδος προχείρου ἐδέσματος ἐξ ἄρτου βεβρεγμένου ἐν θερμῷ ὕδατι καὶ ἠρτυμένου διὰ βουτύρου ἢ ἐλαίου ἢ γάλακτος, ἄλλως *παππάρα* (ἰταλ. panata).

—**πανάδα** (ἡ)· βλ. *παννάδα.*

Παναθήναια (τὰ) *[Ἀρχ.].* Ἡ μεγίστη καὶ ἐπιφανεστάτη τῶν ἑορτῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, τελουμένη πρὸς τιμὴν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς κατ' ἔτος, καὶ πανηγυρικώτερον κατὰ τετραετίαν.

Ἱδρυτὴς τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὴν παράδοσιν (*Ἀπολλ.* III. 14. 6), ἦτο ὁ μυθικὸς τῆς Ἀττικῆς ἥρως Ἐριχθόνιος, ὅστις καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ξόανον τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις ἐλέγετο μήτηρ του, ἀφιέρωσεν. Ἡ ἑορτὴ κατ' ἀρχὰς ἦτο τοπικὴ καὶ ἐκαλεῖτο, φαίνεται, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ παρὰ Παυσανίᾳ (VIII 2. 1.) παράδοσις, *Ἀθήναια*, μετονομασθεῖσα Παναθήναια, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε (*Πλουτ.* Θησ. 24), ἐπὶ τοῦ Θησέως, ὅτε οὗτος συνήνωσε πάσας τὰς φυλὰς τῆς Ἀττικῆς εἰς μίαν ἐθνότητα καὶ ἀνέδειξε τὰς Ἀθήνας πρωτεύουσαν τῆς ὅλης χώρας, διότι ἡ ἑορτὴ κατέστη κοινὴ πάντων τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ἀπὸ τῆς κοινῆς λατρείας τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ ἑορτή, ἡ κρατικὴ (ἐθνικὴ) θεότης. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην τὰ Παναθήναια ἦσαν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ὅ,τι τὰ Παμβοιώτια διὰ τοὺς τῆς Βοιωτίας καὶ τὰ Πανιώνια διὰ τοὺς κατοίκους τῶν ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ κοινὴ τούτων θρησκευτικὴ ἑορτή. Μετὰ ταῦτα τὰ Παναθήναια διεκρίθησαν (ἐπὶ Πεισιστράτου πιθανώτατα) εἰς τὰ *ἐτήσια*, ἅτινα καὶ *μικρὰ Παναθήναια* (*Λυσ.*, Ἀπολ. δωροδ. 2) ἢ καὶ *κατ' ἐνιαυτὸν* ἐπεκαλοῦντο, καὶ τὰ κατὰ τετραετίαν (τὴν πενταετηρίδα) τελούμενα, ἅτινα καὶ *μεγάλα Παναθήναια* ἢ *Παναθήναια τὰ μεγάλα* ἐκαλοῦντο. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς ὅμως χρόνους, φαίνεται ὅτι τὰ ἐνιαύσια Παναθήναια ἐπεσκιάσθησαν τόσον, ὥστε Παναθήναια λέγοντες οἱ συγγραφεῖς ἠννόουν τὰ μεγάλα Παναθήναια, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ παρ' Ἀριστοτέλει ἔκφρασις «ἐκ Παναθηναίων εἰς Παναθήναια» (Ἀθ. Πολ. 43, 1), σημαίνουσα διάστημα 4 ἐτῶν, ἐνῷ ἀρχαιότερον, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῶν, ἐσήμαινε διάστημα ἑνὸς ἔτους. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ πρώτη ὀνομασία καὶ ἡ μετονομασία τῆς ἑορτῆς ἑρμηνεύεται τοὐλάχιστον ἐκ τῶν παραδόσεων, ὅλως ἀνερμήνευτος μένει ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς ἑορτῆς. Ἐκ τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἑρμηνειῶν εὐπροσδεκτοτέρα ἔγινεν ἡ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἑορτῆς ὡς ἑορτῆς γεωργικῆς. Ὑπεστηρίχθη δηλαδὴ ὅτι ἡ πολεμική, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, θεὰ Ἀθηνᾶ ἐν ἀρχῇ ἦτο διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν ὅ,τι ἡ Δημήτηρ διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῆς Ἐλευσῖνος, ἤτοι θεὰ τῆς σπορᾶς καὶ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἐν γένει. Καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τελέσεως τῶν Παναθηναίων δὲν εἶναι ὁμόφωνος ἡ μαρτυρία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἐκ τοῦ ἀλληλελέγχου ὅμως αὐτῶν ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι τά τε μικρὰ καὶ μεγάλα Παναθήναια ἐτελοῦντο κατὰ τὸν ἀττικὸν μῆνα Ἑκατομβαιῶνα (Ἰούλιον—Αὔγουστον τοῦ σημερινοῦ ἡμερολογίου), ὅτι ἔληγον τὴν 28ην αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὰ μὲν μικρὰ ἐτελοῦντο κατὰ τὸ α΄, β΄, καὶ δ΄ ἔτος ἑκάστης ὀλυμπιάδος, τὰ δὲ μεγάλα κατὰ τὸ γ΄ ἔτος ἑκάστης ὀλυμπιάδος.

Πρῶτος σπουδαῖος σταθμὸς ἐξυψώσεως τῆς τοπικῆς ἑορτῆς τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς ὡς κοινῆς ἑορτῆς πάντων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, ὅτε καὶ μετωνομάσθη αὕτη Παναθήναια. Τὴν πρώτην ὅμως λαμπρότητά της ὀφείλει ἡ ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων εἰς τὸν Πεισίστρατον, ὅστις ἀπὸ ἑορτῆς ἀριστοκρατικῆς κατέστησε ταύτην ἑορτὴν λαϊκὴν καὶ ἀπὸ παναθηναϊκῆς πανελλήνιον. Τὸ πρῶτον ἐπέτυχεν εἰσαγαγὼν (εἰς τὰ μεγάλα Παναθήναια) τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας, τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ μετέχωσι καὶ πτωχοὶ πολῖται, ἐνῷ τῶν τελουμένων ἕως τότε ἱππικῶν μετεῖχον μόνον οἱ ἰδιόκτητον ἵππον ἔχοντες πλούσιοι Ἀθηναῖοι. Πανελλήνιον δὲ ἑορτὴν κατέστησε τὰ Παναθήναια, διότι κατέστησε τοὺς κατ' αὐτὰ τελουμένους ἀγῶνας προσιτούς, ἐκ πολιτικῶν λόγων, εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, μὲ τὴν σκέψιν ν' ἁνθαμιλλῶνται ταῦτα πρὸς τοὺς ἄλλους πανελληνίους ἀγῶνας. Οὐδέποτε ὅμως, παρ' ὅλην τὴν αἴγλην των, τὰ Παναθήναια κατέστησαν πανελληνίου φήμης ἑορτή, ἑορτὴ ἐθνικὴ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἦσαν τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια καὶ τὰ Νέμεια. Τὴν λαμπρότητα τῶν Παναθηναίων ηὔξησαν οἱ Πεισιστρατίδαι μὲ τὴν προσθήκην εἰς τὴν ἑορτὴν μουσικῶν ἀγώνων (κατ' ἀπιθάνους τινὰς μαρτυρίας εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ Περικλέους) καὶ ἀπαγγελίας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ ῥαψῳδῶν (βραδύτερον δὲ καὶ ποιημάτων ἄλλων ποιητῶν, καὶ ἐγκωμίων Ἁρμοδίου, Ἀριστογείτονος καὶ Θρασυβούλου. Ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἐξεφωνήθησαν κατὰ τὰ «Παναθήναια» ὁ Παναθηναϊκὸς τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἀμφίβολον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀναγνώσας μέρος τῆς ἱστορίας του ἐστεφανώθη τῇ προτάσει τοῦ Ἀνύτου). Τὸ παράδειγμα τοῦ Πεισιστράτου ἐμιμήθησαν ὁ Κλεισθένης καὶ κυρίως ὁ Περικλῆς, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πολιτικῆς ἰσχύος τοῦ ὁποίου τὰ Παναθήναια εἶχον τὴν μεγίστην αἴγλην των. Ἐπ' αὐτοῦ, ἐπιδιώκοντος νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων, ἀπεφασίσθη ἡ εἰς τὴν πομπὴν συμμετοχὴ τῶν ἐν Ἀθήναις μετοίκων καὶ ἡ εἰς τὰς θυσίας τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν πολιοῦχον θεὰν κατ' αὐτὰ συμμετοχὴ διὰ θεωρῶν τῶν ἀποικίδων τῶν Ἀθηνῶν πόλεων. Πρὸς μεγαλοπρεπεστέραν τέλεσιν τῶν μουσικῶν κατὰ τὰ μεγάλα Παναθήναια ἀγώνων ἔκτισεν ὁ Περικλῆς τὸ ᾠδεῖον εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως (πλησίον τοῦ θεάτρου) καὶ διὰ νὰ προσδώσῃ τὴν εὐπρέπουσαν εἰς τὴν ἑορτὴν αἴγλην ἀνήγειρε τὸν Παρθενῶνα, τὸν σηκὸν τοῦ ὁποίου περιέβαλλε μαρμαρίνη ταινία, τῆς ὁποίας ὁ γλυπτὸς κόσμος ἦτο ἡ ἀναπαράστασις τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Οὕτως ἐπὶ τοῦ Περικλέους ἀπετελέσθη ἡ ὁλοκληρωτικὴ θρησκευτικὴ ἐξέλιξις τῆς ἑορτῆς, ἥτις ἦτο ὕμνος καὶ ἐπίδειξις (εἰς τὸν ἱερὸν πέπλον) τῶν κατὰ τῶν Γιγάντων ἀνδραγαθιῶν τῆς πολιούχου θεᾶς, προσέλαβε δὲ ἐν ταὐτῷ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ἀποβᾶσα ἑορτὴ τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν συμμάχων της, διότι κατ' αὐτὴν ἐγίνετο συγχρόνως καὶ ἡ ἐπίδειξις τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀθηνᾶς δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐκαλοῦντο εἰς τὸ κλεινὸν Ἄστυ πρέσβεις ξένων πόλεων καὶ συνέρρεεν εἰς αὐτὸ πλῆθος φιλεόρτων ἐκ πάσης ἑλληνικῆς γωνίας. Εὐνόητον εἶναι λοιπὸν πόσον θὰ ἐπέδρα ἠθικῶς ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῶν μικροτέρων ἑλληνικῶν κρατῶν ἡ ἐπίδειξις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἑορτήν. Κύριοι ὀργανωταὶ καὶ ἐπόπται τῆς ἑορτῆς ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἀνώτατοι τακτικοὶ ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, ἐπικουρούμενοι ὑπὸ ἀρχόντων εἰδικῶν διὰ τὴν ἑορτήν. Ὁ ἐπώνυμος ἄρχων ἐμερίμνα διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐλαίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐδίδετο εἰς τοὺς νικητὰς τῶν γυμνικῶν ἀγώνων (*Ἀριστ.* Ἀθ. Πολ. 60). Ὁ ἄρχων βασιλεὺς προΐστατο τῶν κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς λαμπαδηδρομιῶν. Ἡ βουλὴ εἶχε τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διευθύνσεως τῶν ἀγώνων καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ νέου τῆς Ἀθηνᾶς πέπλου καὶ τῶν ἀμφορέων, οἵτινες ἐδίδοντο εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων. Εἰδικοὶ δὲ διὰ τὴν ἑορτὴν ἄρχοντες ἦσαν οἱ 10 διὰ κλήρου ὁριζόμενοι ἱεροποιοὶ (εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους), ἐπιμελούμενοι τῶν θυσιῶν ἰδίως, καὶ οἱ 10 ἀθλοθέται, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐκλεγόμενοι διὰ μίαν τετραετίαν, οἵτινες ὠργάνωνον τὴν πομπήν, ἐπηγρύπνουν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ πέπλου, διηύθυνον τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀπένεμον τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων. Ἀπὸ τοῦ Β΄ π.Χ. αἰῶνος προσετέθη καὶ εἷς ἀγωνοθέτης, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἦσαν τὰ τῶν ἀθλοθετῶν. Ἡ οὕτω διαμορφωθεῖσα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων κατενέμετο εἰς δύο χωριστὰ ἀλλήλων μέρη, τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας.

Ἡ θρησκευτικὴ τελετή. Ταύτης δύο ἦσαν, διακεκριμένα ἀλλήλων, τὰ μέρη, ἡ *πομπὴ* (λιτανεία) καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα *θυσία.* Τῆς πομπῆς, ἥτις ἦτο καὶ τὸ θεαματικώτατον μέρος τῆς ὅλης ἑορτῆς, σκοπὸς ἦτο ἡ κατάθεσις εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ξόανον τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ νέου πέπλου (τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο θρησκευτικὸν ἔθιμον μνημονεύει καὶ ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλ. Ζ 297), τὸν ὁποῖον εἶχον ὑφάνει, ἀσχοληθεῖσαι ἐπὶ ἐννέα ὅλους μῆνας (ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν κατὰ τὸν ἀττικὸν μῆνα Πυανεψιῶνα—Ὀκτώβριον—τελουμένων Χαλκείων), αἱ ἀρρηφόροι μὲ τὰς ἐργαστίνας, ὑπὸ τὰς συμβουλὰς τῶν σχεδιαστῶν τοῦ διακόσμου τοῦ πέπλου, τοῦ ὁποίου τὰ ποικίλματα (κεντήματα) ἦσαν χρυσᾶ, καὶ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀθλοθετῶν. Ὁ πέπλος κατεσκευάζετο ἐξ ἐρίων, ἦτο χρώματος κιτρίνου καὶ ἐκοσμεῖτο μὲ σκηνὰς ἀναπαριστώσας τὴν Ἀθηνᾶν ἀγωνιζομένην παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Διὸς ἐναντίον τῶν Γιγάντων. Κατὰ τὸν Δ΄ π. Χ. αἰῶνα, ὅτε τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων εἶχε καταπέσει, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου (Δημήτρ. 12) εἶχον ἀπεικονισθῆ εἰς τὸν πέπλον, πρὸς κολακείαν, καὶ μορφαὶ ζώντων, τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Ἡ ἀσέβεια ὅμως αὕτη ἐτιμωρήθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, σχισθέντος τοῦ πέπλου ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἡ πομπὴ ἐξεκίνει μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου (CIA. II. 1. 163) ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ (ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ Λεωκορίου), διήρχετο τὴν ἀγοράν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε συρρεύσει πλῆθος φιλεόρτων καὶ οἱ ἱππεῖς τῆς πομπῆς ἔκαμνον ἐπιδεικτικοὺς ἑλιγμούς, περιήρχετο ἀναπέμπουσα δεήσεις τοὺς παρ' αὐτὴν βωμούς, ἔκαμνε σταθμὸν εἰς τὸ Ἐλευσίνιον (ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο), τὸ Πελαργικὸν (πελασγικὸν) τεῖχος καὶ τελευταῖον τὸν πρὸ τῶν Προπυλαίων ἐπίπεδον χῶρον, μέχρι τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν ἔφθανον οὔτε οἱ ἱππεῖς, οὔτε τὰ ἅρματα. Ὅτε ἡ πομπὴ ἀνήρχετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατέθετε τὸν νέον πέπλον παλαιότατα μὲν παρὰ τὸ ξόανον τῆς Ἀθηνᾶς, ἀπὸ τοῦ Πεισιστράτους δὲ παρὰ τὸ λατρευτικόν, πιθανώτατα ὑπὸ τούτου εἰς τὸν ναὸν τῆς θεᾶς (Ἐρέχθειον;) ἀφιερωθέν, ἄγαλμα αὐτῆς (μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθενῶνος ἡ κατάθεσις τοῦ πέπλου ἐγίνετο, πιθανώτατα, ἐντὸς αὐτοῦ πρὸ τῆς χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου). Τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων παρηκολούθουν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ζῳφόρου τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἐπιγραφῆς τινος (CIA, II. 163) περιλαμβανούσης τὰ ὀνόματα τῶν παρευρισκομένων κατὰ τὴν θυσίαν τῶν Παναθηναίων, οἱ ἑξῆς: οἱ πρυτάνεις, οἱ ἐννέα ἀνώτατοι τῆς δημοκρατίας ἄρχοντες, οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς, οἱ στρατηγοί, οἱ ταξίαρχοι. Ἔπειτα ἠκολούθουν οἱ πομπεῖς, οἵτινες ὡδήγουν τὰ διὰ τὴν θυσίαν σφάγια, αἱ κανηφόροι (νεάνιδες τῶν εὐγενεστάτων ἐν Ἀθήναις οἴκων) μὲ τὰ ἱερὰ κάνιστρα (κανᾶ), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ πέμμα, ἡ διὰ τὴν θυσίαν μάχαιρα καὶ ὁ ἄνθινος στέφανος, οἱ ἀθλοθέται, αἱ ἐργαστῖναι. Μετὰ ταύτας ἠκολούθει τὴν πομπὴν ἀντιπροσωπεία τῶν μετοίκων, ἀποτελουμένη ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες ἔφερον σκάφας (σκαφηφόροι), ἐντὸς τῶν ὁποίων περιείχοντο διάφορα διὰ τὴν θυσίαν χρήσιμα ἀντικείμενα, νεανίδων, αἵτινες ἔφερον τὰ σκιάδια τῶν Ἀθηναίων δεσποινῶν (σκιαδοφόροι), καὶ γυναικῶν, αἵτινες ἔφερον ὑδρίας ἱεράς (ὑδριαφόροι), εἰς ἔνδειξιν ὅτι καὶ οὗτοι δὲν ἐστεροῦντο τῶν δεουσῶν τιμῶν ἐν Ἀθήναις. Ἠκολούθουν ἔπειτα οἱ διφροφόροι (πολῖται Ἀθη-

Digitized by Google

ναῖοι, πιθανώτατα), φέροντες τοὺς διὰ τοὺς κεκλημένους εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς θεοὺς ἱεροὺς δίφρους καὶ μετὰ τούτους οἱ θαλλοφόροι, γέροντες κρατοῦντες κλάδους ἐλαίας, οἵτινες εἶχον ἐκλεχθῆ ὡς οἱ ὡραιότεροι γέροντες ἑκάστης φυλῆς, διότι τὸ κάλλος εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας καὶ πάσας τὰς ἐκδηλώσεις του ἀντεπροσωπεύετο εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν τῆς λάτριδος τοῦ καλοῦ πόλεως. Τὴν πομπὴν ἔκλειον στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, πρὸς ἐπίδειξιν τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ ὁπλιτῶν, ἱππέων καὶ ἁρματηλατῶν. Καὶ ἡ πομπὴ ἦτο πλήρης ζωῆς, διότι παῖδες ἀγγελικοὶ τὴν ὄψιν καὶ νεάνιδες πλήρεις θελγήτρων δὲν ἔπαυον νὰ ᾄδουν ὕμνους εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς. Μετὰ τοὺς Ἀθηναίους ἠκολούθουν αἱ πρεσβεῖαι τῶν ξένων πόλεων καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀποικιῶν τοῦ ἄστεως. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ πέπλου ἐγίνετο κατὰ τὰ μεγάλα Παναθήναια. Εἴς τινας ὅμως χρονικὰς περιόδους φαίνεται ὅτι ἐγίνετο καὶ κατὰ τὰ μικρὰ Παναθήναια. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ἐξ ἐπιδράσεως τῆς λατρείας τῆς Ἴσιδος, ὁ πέπλος μετεφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ ἅρματος, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν μορφὴν πλοίου, ἐκινεῖτο διὰ καταλλήλων μηχανημάτων καὶ ἦτο ἐφωδιασμένον μὲ ἱστὸν καὶ κεραίαν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθετεῖτο ὁ πέπλος ἀντὶ ἱστίου (τινὲς ὑποστηρίζουν ὅτι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ ἅρμα εἶχε τὴν μορφὴν πλοίου). Ἡ θυσία ἐπηκολούθει τὴν κατάθεσιν τοῦ πέπλου καὶ ἦτο σειρὰ διαδοχικῶν πράξεων. Τὰ δι' αὐτὴν σφάγια, ἅτινα μετεκομίζοντο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατ' αὐτὴν τὴν πομπήν, ἦσαν δύο κατηγοριῶν, βόες καὶ πρόβατα (ἐπίβοια) καὶ ἦσαν πολυάριθμα, διότι καὶ ἑκάστη ἀποικία τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἑκάστη φόρου ὑποτελὴς πόλις ἀπέστελλε βοῦς καὶ πρόβατα διὰ τὴν θυσίαν τῶν Παναθηναίων. Κατ' ἀρχὰς ἐγίνοντο δύο προεισαγωγικαὶ θυσίαι, μία εἰς τὴν Ἀθηνᾶν Ὑγείαν καὶ μία εἰς θεότητα τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀπωλέσθη. Ταύτας ἐπηκολούθει, μετὰ δέησιν τοῦ κήρυκος ὑπὲρ εὐτυχίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των, ἡ ἐπὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς θυσία βοῶν καὶ προβάτων, τῶν ὁποίων τὰ κρέατα διενέμοντο κατὰ δήμους ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἑκάστου αὐτῶν.

Οἱ ἀγῶνες. Οὗτοι ἦσαν προσιτοὶ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπετέλουν τὸ κύριον διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἀπὸ τῶν μικρῶν. Διῃροῦντο δὲ οὗτοι εἰς κυρίους ἀγῶνας καὶ δευτερευούσης σημασίας ἀγῶνας. Οἱ κύριοι ἢ μεγάλοι ἀγῶνες ἦσαν τριῶν εἰδῶν, γυμνικοί, μουσικοὶ καὶ ἱππικοί, οἱ δευτερεύοντες ἢ μικροὶ ἀγῶνες ἦσαν ἡ πυρρίχη, ἡ λαμπαδηδρομία, ἡ εὐανδρία, ἡ ἅμιλλα νέων κλπ. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες, ἀνερχόμενοι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου (κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 566 π. Χ.) καὶ τελούμενοι κατὰ τὰ μεγάλα μόνον Παναθήναια, ἐγίνοντο μέχρι μὲν τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος εἰς θέσιν Ἐχελίδας, πλησίον τοῦ Πειραιῶς, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ὅμως ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Λυκούργου τοῦ παναθηναϊκοῦ σταδίου (τὸ ὁποῖον ἀπεμαρμάρωσε καὶ διεκόσμησε κατὰ τὸ 140 μ. Χ. ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰλισοῦ ἐτελοῦντο ἐν αὐτῷ καὶ διήρκουν τοὐλάχιστον δύο ἡμέρας. Οἱ κατ' αὐτοὺς ἀγωνιζόμενοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν, ὡς εἰς πάντας τοὺς ἑλληνικοὺς ἀγῶνας, ἄνδρες καὶ παῖδες, ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. ὅμως προσετέθη καὶ τρίτη κλάσις, ἡ τῶν ἀγενείων (ἐφήβων). Τὰ ἀγωνίσματα ἦσαν διὰ τοὺς ἀγενείους καὶ παῖδας τὸ στάδιον, ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ παγκράτιον καὶ τὸ πένταθλον, καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ πλέον ὁ ἵππειος (ἱπποδρομία) καὶ ὁ ὁπλίτης (ὁπλιτοδρομία). Ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. ὅμως αἰῶνος ἀντικατεστάθη τὸ πένταθλον τῶν παίδων διὰ τοῦ διαύλου καὶ τοῦ δολίχου. Τὸ βραβεῖον τῶν νικητῶν ἦτο ἀμφορεὺς πλήρης ἐλαίου ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς Ἀθηνᾶς ἐλαιῶν (τῶν μοριῶν), παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς καλούμενος καὶ φέρων ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς ὀρθίας μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τῶν Ἀθένεθεν ἄθλων» καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο σκηνὰς ἀγωνιστικὰς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐνίοτε. Ἐδίδοντο δύο βραβεῖα δι' ἕκαστον ἀγώνισμα καὶ ἦτο πενταπλασίας ἀξίας τὸ πρῶτον τοῦ δευτέρου, ἐτιμᾶτο δὲ ὑπὲρ πάντα τὰ ἀγωνίσματα τὸ τοῦ σταδίου. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες ἦσαν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἀθηναϊκῆς ζωῆς: διὰ τοῦτο καὶ κατ' αὐτοὺς στεφανοῦντο οἱ ἄξιοι τῆς πατρίδος γενόμενοι Ἀθηναῖοι πολῖται.

Οἱ ἱππικοὶ ἀγῶνες ἐθεωροῦντο οἱ ἀρχαιότεροι πάντων, ἀποδιδομένης τῆς ἱδρύσεώς των εἰς τὸν μυθικὸν Ἐριχθόνιον. Ὁ Πεισίστρατος ἔδωκε μόνον εἰς αὐτοὺς μείζονα ἔκτασιν καὶ τοὺς κατέστησε πανελληνίους. Διεκρίνοντο εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς ἱπποδρομίας, τῆς ἁρματοδρομίας, τοῦ ἀπὸ τοῦ ἵππου ἀκοντισμοῦ, καὶ τοῦ ἀποβάτου ἢ μεταβάτου, τῆς ἐπιδεξιότητος τῆς μεταπηδήσεως ἀπὸ ἵππου τρέχοντος εἰς ἵππον τρέχοντα ἐπίσης ἢ ἀπὸ ἅρματος εἰς ἅρμα. Οἱ ἱππικοὶ ἀγῶνες τῶν Παναθηναίων ἦσαν οἱ σημαντικώτεροι ἴσως ἱππικοὶ ἀγῶνες τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου.

Οἱ μουσικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τοὺς ἀγῶνας ῥαψῳδῶν, ἱδρυθέντας ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου, καὶ τοὺς καθ' αὐτὸ μουσικοὺς ἀγῶνας. Οἱ πρῶτοι ἦσαν ἀπαγγελία τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων (καὶ βραδύτερον καὶ ἄλλων). Οἱ δεύτεροι ἦσαν ἀγῶνες ποιητικοὶ ὑπὸ συνοδείαν κιθάρας καὶ αὐλοῦ (κιθαρῳδῶν καὶ αὐλῳδῶν), ἀγῶνες κιθάρας μόνον (κιθαριστῶν), καὶ ἀγῶνες αὐλοῦ μόνον (αὐλητῶν). Ὁ νικητὴς ἑκάστου αὐτῶν ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον χρηματικόν τι ποσὸν καὶ ἕνα στέφανον (π. χ. ὁ νικητὴς τοῦ ἀγῶνος κιθάρας ἐλάμβανε 500 δρχ. καὶ στέφανον ἀξίας 1000 δραχμῶν). Ἐδίδοντο ὅμως 4 βραβεῖα εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐλῳδῶν καὶ κιθαρῳδῶν καὶ 2 - 3 εἰς τοὺς τῶν κιθαριστῶν καὶ αὐλητῶν. Οἱ κιθαρῳδοὶ ἐτιμῶντο περισσότερον τῶν αὐλῳδῶν καὶ οἱ κιθαρισταὶ περισσότερον τῶν αὐλητῶν.

Οἱ εἰρημένοι μεγάλοι ἀγῶνες ἦσαν ἀγῶνες ἐρασιτεχνῶν ἢ ἀθλητῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, ἐνῷ οἱ μικροὶ ἦσαν λειτουργίαι (π. χ. τὴν εὐθύνην τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ χοροῦ τῆς πυρρίχης εἶχεν εἷς χορηγὸς καὶ τὴν λαμπαδηδρομίαν ὠργάνωνε δι' ἑκάστην φυλὴν εἷς γυμνασίαρχος) καὶ χαρακτῆρος θρησκευτικοῦ. Ἡ πυρρίχη εἶχεν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν Ἀθηνᾶν, διότι ἐλέγετο ὅτι τὸν χορὸν τοῦτον ἐχόρευσεν ἡ θεὰ εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ τῶν Γιγάντων νίκην της. Τὸ διδόμενον εἰς τὸν νικητὴν χορὸν βραβεῖον ἦτο εἷς βοῦς ἀξίας 100 δραχμῶν. Τὸ αὐτὸ βραβεῖον ἐλάμβανε καὶ ἡ νικήτρια φυλή, ἂν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθ. Πολιτ. 60. 2) γράφει ὅτι ἐλάμβανεν ἀσπίδα, εἰς τὸν ἀγῶνα εὐανδρίας (CIA. II. 2. 965), κατὰ τὸν ὁποῖον διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους ὡρισμένοι ἄνδρες ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐκλεγέντες ὑπὸ τῶν φυλετῶν διὰ τὴν εὐρωστίαν των καὶ τὸ ὡραῖον ἀνάστημά των. Πιθανώτατα οἱ νικηταὶ τῆς εὐανδρίας ἦσαν οἱ θαλλοφόροι τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Εἰς τὴν λαμπαδηδρομίαν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωνε δι' ἑκάστην φυλὴν εἷς γυμνασίαρχος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, ὁ νικητὴς ἐλάμβανε μίαν ὑδρίαν καὶ 30, κατά τινα ἐπιγραφήν, δραχμάς. Ἐγίνετο δὲ αὕτη κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων καὶ ἐκαλεῖτο ἱερὰ παννυχίς. Κατ' αὐτὴν πλὴν τοῦ ἀγῶνος, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀγωνισταὶ ἠγωνίζοντο διατρέχοντες μὲ ἀνημμένας τὰς λαμπάδας τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ βωμοῦ τοῦ Προμηθέως μέχρι τῆς πόλεως διάστημα, ᾔδοντο ᾄσματα ὑπὸ νέων καὶ νεανίδων καὶ ἐχορεύοντο διάφοροι χοροί, οἵτινες καθίστων τὴν ἱερὰν παννυχίδα θεαματικωτάτην. Ἡ ἅμιλλα τῶν νεῶν, ὁ τελευταῖος εἰσαχθεὶς εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἀγών, ἐτελεῖτο, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πλουτάρχου (Θεμ. 32), ἐν Πειραιεῖ. Κατ' αὐτὸν ἐδίδοντο δύο βραβεῖα, ἓν 300 δραχμῶν μὲ προσθήκην ἀκόμη 200 δι' ἓν συμπόσιον, καὶ ἓν 200 δραχμῶν.

Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἦτο ἡ μεγίστη τῶν ἐν Ἀθήναις τελουμένων ἑορτῶν. Τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων ἀπηθανάτισεν ἡ σχολὴ τοῦ Φειδίου εἰς τὴν ζῳφόρον τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος, ἥτις ἦτο τὸ ἰδανικὸν κάτοπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ κλεινὸν Ἄστυ τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἔβλεπε τὴν μεγαλειώδη εἰκόνα του. Οὔτε ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης ἑορτῆς, οὔτε τὸ πρόγραμμα αὐτῆς ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις του, οὔτε ὁ χρόνος τῆς διαρκείας της εἶναι ἐξηκριβωμένα. Ἐκ τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἑορτὴν ἐπιγραφῶν πληροφοριῶν ἐξάγεται μόνον ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ὅλης ἑορτῆς ἦτο τὸ ὀλιγώτερον 10 ἡμερῶν (ἴσως 12), ὅτι ἔληγεν αὕτη τὴν 28 Ἑκατομβαιῶνος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελεῖτο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων καὶ ἐγίνετο ἡ θυσία εἰς τὴν Πολιοῦχον Ἀθηνᾶν, ὅτι διὰ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας διετίθεντο δύο ἡμέραι, διὰ τοὺς μουσικοὺς τρεῖς, διὰ τοὺς ἱππικοὺς δύο καὶ ὅτι ἡ λαμπαδηδρομία (λαμπάς, λαμπαδίτης καὶ λαμπαδοῦχος ἀγὼν) ἐτελεῖτο τελευταία (τὴν νύκτα τῆς 27ης Ἑκατομβαιῶνος). Ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐτελοῦντο Παναθήναια ἐν Περγάμῳ, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος ἐπιγραφῆς, ἐν Τρῳάδι πρὸς τιμὴν τῆς Ἰλιάδος Ἀθηνᾶς ὑπὸ τῶν ὀργανωθεισῶν εἰς ὁμοσπονδίαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος πόλεων αὐτῆς, κατ' ἀπομίμησιν τῶν Παναθηναίων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν Ῥόδῳ πιθανώτατα (*Φιλόστ.* εἰκ. II. 27).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Aug. Mommsen*, Feste der Stadt Athen καὶ L'Heortologie.— *Wachsmuth*, Die Stadt Athen.— *Breuer*, De musicis Panathenaeorum certaminibus.—*Beulé*, L' Acropole d'Athènes.—*G. Fougères*,, Athènes.—*Sauppe*, Commentatio de inscriptione panathenaica.—*Wellauer*, Étude sur la fête des Panathénées (ἐναίσιμος διατριβή, Λωζάννη 1899).—*Pfuhl*, De Atheniensium pompis sacris (ἐναίσ. διατριβή, Βερολῖνον 1900).— *E. Cahen*, Panathenaia (In diction. *Darr. et Saglio* des Antiqu. grecques et rom.) κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**«Παναθήναια»**. Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: —1) Δεκαπενθήμερος εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Κίμωνος Μιχαηλίδου ἀπὸ 15ης Ὀκτωβρίου 1900 μέχρι τοῦ 1915. —2) Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἱδρυθεῖσα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1922 ὑπὸ Π. Τατάνη.—3) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1863.

παναθηναϊκός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων: «παναθηναϊκὴ πομπή»· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς Ἀθηναίους: «παναθηναϊκὸν στάδιον».

—**«Παναθηναϊκὸς *ἀθλητικὸς ὅμιλος*»**. Ἀθλητικὸς σύλλογος ἱδρυθεὶς τῷ 1908 μὲ τὸν τίτλον «Πανελλήνιος ποδοσφαιρικὸς σύλλογος», μετονομασθεὶς δὲ τῷ 1919 «Πανελλήνιος ἀγωνιστικὸς καὶ ποδοσφαιρικὸς ὅμιλος» καὶ τῷ 1923 «Παναθηναϊκὸς ἀθλητικὸς ὅμιλος». Ὁ «Παναθηναϊκὸς» ἔχει σήμερον τὸ καλύτερον ποδοσφαιρικὸν γήπεδον τῆς Ἑλλάδος, κείμενον ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἀλεξάνδρας ἐν Ἀθήναις (μὲ κερκίδας ἑκατέρωθεν διὰ τοὺς θεατάς, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι σκεπασμένη, εὐρύχωρον λέσχην, ἀποδυτήρια, λουτῆρας κλπ. ἐγκαταστάσεις). Ὁ «Παναθηναϊκὸς» καλλιεργεῖ ἐν γένει τὸν ἀθλητισμόν, ἀλλὰ διακρίνεται μᾶλλον εἰς τὴν ποδοσφαίρισιν.

Παναθηναϊσταί (οἱ). Οὕτως ἐκαλοῦντο τὰ μέλη μιᾶς τῶν πολυαρίθμων ἐν Ῥόδῳ θρησκευτικῶν ἑταιρειῶν. Ἡ ὕπαρξις ἑταιρείας μὲ τὴν προρρηθεῖσαν ἐπωνυμίαν εἶναι μία ἔνδειξις ὅτι καὶ ἐν Ῥόδῳ ἐτελεῖτο ἑορτὴ Παναθηναίων. ΚΑΨ.

πανάθλιος, *—α, —ον·* ὁ ἐντελῶς ἄθλιος, ἀθλιώτατος.

Παναιά, ἢ ***Καναιὰ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἔναντι τοῦ εἴσπλου τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, μεταξὺ Στερεᾶς καὶ Εὐβοίας, μεταγενέστερον ὄνομα τῆς παρὰ Στράβωνι (Θ' 435) *Πύρρας*. Ἀνῆκε κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὸν Φράγκον Ἀτζαγιώλην καὶ εἶτα εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ. Π. Ν. Π.

Πάναινος. Ἐπιφανὴς Ἀθηναῖος ζωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος, ἀδελφὸς ἢ ἀνεψιὸς τοῦ Φειδίου. Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀθήναις, ἰδίως ἐν τῇ Πεισιανακτείῳ στοᾷ, ἥτις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Πεισιάνακτος, γαμβροῦ τοῦ Κίμωνος, καὶ ἥτις κατόπιν, λόγῳ τῶν γραφῶν, ὠνομάσθη *Ποικίλη*. Ἐκεῖ ὁ Πάναινος ἀπεικόνισε, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Μίκωνος, τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, καθ' ἣν λέγεται ὅτι παρεστάθησαν καὶ ἱστορικὰ τῆς μάχης πρόσωπα, ὡς ὁ Μιλτιάδης, ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος, ὁ Κυναίγειρος, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκόπτετο ἡ χείρ του ὑπὸ Πέρσου, ὁ Αἰσχύλος ἴσως, οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν Δᾶτις καὶ Ἀρταφέρνης κ.ἄ. Ἐκ τοῦ ἰδανικοῦ κόσμου εἰκονίζοντο ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἡρακλῆς καὶ δύο τοπικοὶ ἥρωες, ὁ Μαραθὼν καὶ ὁ Ἔχετλος. Κατὰ τὸν περιηγητὴν Παυσανίαν ἐν τῇ εἰκόνι διεκρίνοντο αἱ τρεῖς φάσεις τῆς μάχης: κατὰ πρῶτον ἡ σύρραξις τῶν Ἀθηναίων καὶ Πλαταιέων πρὸς τοὺς Πέρσας, κατόπιν ἡ ἧττα καὶ ἡ φυγὴ τῶν βαρβάρων πρὸς τὴν παραλίαν καὶ τέλος ὁ ἀγὼν περὶ τὸν περσικὸν στόλον. Ἀργότερον, ὅτε ὁ Φειδίας, κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του διὰ κατάχρησιν ὑλικῶν προοριζομένων εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παρθενῶνος, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ Πάναινος ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ συνειργάσθη μαζί του εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἀναλαβὼν τὴν ζωγραφικὴν ἐργασίαν. Ἐκ τῶν ἀρχαίων πληροφορούμεθα ὅτι ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ θρόνου πίνακες τοῦ Παναίνου μὲ παραστάσεις μυθολογικάς: τὸν Ἡρακλέα δεχόμενον τὸν κόσμον παρὰ τοῦ Ἄτλαντος, τὸν Θησέα καὶ τὸν Πειρίθουν, τὸν Αἴαντα ἀσεβοῦντα κατὰ τῆς Κασσάνδρας, τὸν Ἡρακλέα ἀπαλλάσσοντα τῶν δεσμῶν τὸν Προμηθέα, τὸν Ἀχιλλέα κρατοῦντα διὰ τῶν χειρῶν τὴν Πενθεσίλειαν, Ἑσπερίδας φερούσας μῆλα, προσέτι δὲ καὶ προσωποποίησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ Σαλαμῖνος κρατούσης ἀκροστόλιον πλοίου. Ὁ Στράβων μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἄλλαι γραφαὶ τοῦ Παναίνου «πολλαί τε καὶ θαυμασταί». Ἐπίσης ὁ Πάναινος εἰργάσθη καὶ ἐν Ἤλιδι, κοσμήσας τὸ κοῖλον τῆς ἀσπίδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Κολώτου κατασκευασθέντος χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς. Οὐδὲν ἔργον τοῦ Παναίνου διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Χ. Ι. Μ.

Παναῖοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος θρακικὸς λαός, κατοικῶν κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Β, 101) τὰ πεδινὰ μέρη «πέραν τοῦ Στρυμόνος πρὸς Βορέαν». Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀναφέρονται μετὰ τῶν Ὀδομάντων καὶ Δερσαίων ὡς αὐτόνομοι Θρᾷκες καὶ σύμμαχοι τοῦ Σιτάλκους βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Περδίκκα ἀγῶνα. Α. Θ. Σ.

παναίολος (ὁ) (ἀρχ.)· ὁ εὐκόλως κινούμενος, ὁ ἐλαφρός, ὁ πολυποίκιλος, ὁ ἀποστράπτων ἐκ τῶν κοσμημάτων: «παναίολος ζωστὴρ» (ὁ τοῦ Νέστορος, τοῦ Ἀγαμέμνονος κ. ἄ. ὁμηρικῶν ἡρώων: Ἰλ. Δ 213, Κ 77, Λ 236), «παναίολος θώραξ, παναίολον σάκος» κτλ.

Παναιτιασταί. Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις οἱ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ φιλοσόφου Παναιτίου τοῦ Ῥοδίου, συστήσαντες εἰς μνήμην τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ἑταιρείαν ὁμοτραπέζων. Α. Θ. Σ.

Παναίτιος. Τήνιος, υἱὸς τοῦ Σωσιμένους, τριήραρχος τοῦ περσικοῦ στόλου, αὐτομολήσας πρὸς

Digitized by Google

τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν τῷ 480 π. Χ. Τούτου ἕνεκα «ἐνεγράφησαν Τήνιοι ἐν Δελφοῖσι εἰς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τὸν βάρβαρον κατελοῦσι» (*Ἡροδ.* VIII, 82). Α. Θ. Σ.

—**Παναίτιος.** Ἕλλην μαθηματικός, γράψας «Περὶ τῶν κατὰ γεωμετρίαν καὶ μουσικὴν λόγων καὶ διαστημάτων». Α. Θ. Σ.

—**Παναίτιος.** Τύραννος τῶν ἐν Σικελίᾳ Λεοντίνων.

—**Παναίτιος ὁ *Ρόδιος*.** Υἱὸς τοῦ Νικαγόρου, γεννηθεὶς ἐν Ρόδῳ περὶ τὸ 180 π. Χ. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις τὴν φιλολογίαν ὑπὸ Διογένην τὸν Βαβυλώνιον καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἀντίπατρον τὸν Ταρσέα. Ἐλθὼν ἀκολούθως εἰς Ρώμην, ἐσχετίσθη μετὰ τῶν πολιτικῶς ἰσχυόντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τοῦ Λαιλίου καὶ Σκηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ συνώδευσεν εἰς τὴν πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φύσκωνα πρεσβείαν αὐτοῦ, τῷ 143 π.Χ. Ἐδίδαξεν ἐν Ρώμῃ τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν καὶ μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῆς, ἀναδείξας πολλοὺς ἀξίους μαθητάς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διεδέχθη τὸν διδάσκαλόν του Ἀντίπατρον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς καὶ ἔσχε μαθητάς: Στρατοκλέα τὸν Ρόδιον, Ἀπολλώνιον τὸν Νυσαῖον, Δημήτριον τὸν Βιθυνόν, Ἑκάτωνα τὸν Ρόδιον καὶ ἄλλους. Ἀπέθανεν εἰς βαθύτατον γῆρας ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 110 π.Χ., ὅπου συνεστήθη πρὸς μνήμην αὐτοῦ ἑταιρεία τῶν ὁμοτραπέζων, καλουμένη «Παναιτιαστῶν». Ἔγραψε: «Περὶ αἱρέσεων», «Περὶ προνοίας», «Περὶ εὐθυμίας» καὶ τὸ περίφημον «Περὶ καθήκοντος» σύγγραμμά του εἰς τρία βιβλία, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὡς ὑπόδειγμα ὁ Κικέρων τῶν δύο πρώτων βιβλίων του εἰς τὸ «De officiis» ἔργον του. Ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν ἀξιολογωτέρων διδασκάλων τῆς στωϊκῆς διδασκαλίας, τὰ δὲ συγγράμματά του ἐμελετῶντο ἀπλήστως καὶ ἀπ' αὐτῶν ἤντλησαν οἱ στωϊκοὶ φιλόσοφοι Χρύσιππος καὶ Κράντωρ ἐκ Σόλων τῆς Κιλικίας. Τῶν ἔργων του ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διεσώθησαν, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Fowler: «Panaetii et Hecatonis librorum fragmenta» ἐν Βόννῃ τῷ 1885. Α. Θ. Σ.

Παναΐτοβα [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν τοῦ Εὐξείνου (πλάτ. 44°37′ Β., μῆκ. 35°35′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 963: Sevastopol harbour) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σεβαστουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

«Παναιτωλική». Ἑβδομαδιαία αἰτωλοακαρνανικὴ πολιτικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Θωμᾶ Καραπιπέρη ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου 1922 μέχρι 6 Ἰουλίου 1924.

Παναιτωλικόν, ἢ ***Παναιτώλιον*** [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Αἰτωλίας ἐκτεταμένον καὶ πολυσχιδές, σχηματίζον τὸν ὑδροκρίτην τῶν ποταμῶν Εὐήνου καὶ Ἀχελῴου καὶ καταπῖπτον πρὸς Ν. εἰς τὴν λεκάνην τῆς Τριχωνίδος. Φέρει διάφορα τοπικὰ ὀνόματα κατὰ τὴν ἔκτασίν του, ὡς *Πλοκαπάρι* (ὑψ. 1.823 μ.), *Ἀραποκέφαλα*, ἡ δὲ ὑψίστη κορυφὴ καλεῖται *Κυρὰ Βγένα* (1.927 μ.). Κατὰ τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν κλιτύων εἶναι σχεδὸν γυμνόν, ἀλλ' ἀπὸ 1.000 μ. περιστέφεται ὑπὸ δασῶν ἐξ ἐλάτης. Τὸ Παναιτώλιον ὁρίζει τὰς ἐπαρχίας Τριχωνίδος καὶ Ναυπακτίας ἀπὸ τὴν τῆς Εὐρυτανίας. Ι. Σ. Σ.

παναιτωλικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς Αἰτωλούς.

Παναιτώλιον, ἢ ***Παναιτωλικὸν*** (τό). Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἀρχαίων αἰτωλικῶν πόλεων (βλ. λ. *Αἰτωλία*, τόμ. Β′ 901α).

Παναιτώλιον [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.620 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Χαλίκι* 2.396. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μουσταφούλι*. —2) Ὄρος τῆς Αἰτωλίας, τὸ ἄλλως *Παναιτωλικὸν* (βλ. λ.).

Παναίτωλος. Αἰτωλὸς στρατηγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πτολεμαίου Δ′ τῆς Αἰγύπτου, μεταστὰς πρὸς τὸν Ἀντίοχον Γ′ τὸν Μέγαν τῆς Συρίας, διὰ λογαριασμὸν τοῦ ὁποίου κατέλαβε τὴν Τῦρον (*Πολύβ.* Ι′ μθ′ 11 — 12). Μετέσχεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἀντιόχου κατὰ τοῦ Εὐθυδήμου Α′ τῆς Βακτριανῆς, κατανικήσας τὸ ἱππικὸν τῶν Βακτριανῶν καὶ διασώσας τὸν κινδυνεύοντα Ἀντίοχον (αὐτόθι Ε′ ξ′ καὶ ξα′). Π. Ν. Π.

πανάκεια (ἡ)· φάρμακον, διὰ τοῦ ὁποίου δῆθεν θεραπεύεται πᾶσα νόσος σωματικὴ ἢ ψυχικὴ (ἐκ τοῦ *πανακής*).

Πανάκεια [*Μυθολ.*]. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἠπιόνης καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μαχάονος καὶ τοῦ Ποδαλειρίου (τῶν Ἀσκληπιαδῶν), καὶ τῆς Ὑγιείας, Ἰασοῦς καὶ Αἴγλης. Ἦτο ἐκ τῶν δευτερευουσῶν θεοτήτων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν συνοδείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ ἐλατρεύετο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἐν Ἀθήναις, Ὠρωπῷ τῆς Ἀττικῆς (*Παυσ.* Ι. 34, 3), Κῷ, Καλύμνῳ καὶ ἀλλαχοῦ, μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν τῆς ἰατρικῆς. Ἡ Πανάκεια εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς θεραπευτικῆς τῶν ἰδιότητος (βλ. καὶ λ. *Ἀσκληπιός*). —2) Μία Νύμφη, μήτηρ τοῦ Ὀρεσβίου, πλουσίου Βοιωτοῦ ἐκ τῆς πόλεως Ὕλης, φονευθέντος ἐν Τροίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος (Ἰλ. Ε. 707). ΚΑΨ.

πάνακες (οἱ) [*Βοτ.*]. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς διαφορώτατα εἴδη φυτῶν, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς φάρμακον ἐπουλωτικὸν καὶ κυρίως ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δήγματος τῶν ἰοβόλων ὄφεων καὶ ἑτέρων δηλητηριωδῶν ζῴων. Ὁ Διοσκορίδης μὲ τὴν ὀνομασίαν *πάνακες* ἢ *πανάκεια* νοεῖ τὸ φυτὸν *λιγυστικόν*. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει τέσσαρα εἴδη πανάκων, τὰ ἑπόμενα: *πάνακες ἀσκληπίειοι*, φυτὸν ποῶδες, σκιαδιανθές, ἀπαντῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, *πάνακες ἡράκλειοι*, ὅπερ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καὶ εἶναι σήμερον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὀποπάναξ* (βλ. λ.), *πάνακες οἱ ἐν Συρίᾳ*, ὅπερ σήμερον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὀποπάναξ ὁ συριακός*, καὶ *πάνακες χειρώνειοι*, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ γνωστὸν σήμερον φυτὸν *κόνυζα τὸ ἑλένιον* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

πανακής (ὁ, ἡ), **—ές** (τό)· ὁ πᾶσαν νόσον θεραπεύων: «πανακέστατον φάρμακον» (ἐκ τοῦ *πᾶς* καὶ *ἄκος*).

παναkιλόνη (ἡ) (Panaquilone) [*Φαρμακογ.*]. Γλυκοζίτης εὑρισκόμενος εἰς τὴν ῥίζαν τῆς ἀραλίας. Σῶμα ἄμορφον, χαρακτηριστικῆς γλυκυπίκρου γεύσεως, κιτρίνου, χρώματος. Κ. Γ. Μ.

Πανάκρα, ἢ ***Πάνακρα***, ἢ ***Πάνακρον*** [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Κρήτης συνεχόμενον μετὰ τῆς Ἴδης.

βαλλούσης τὰς ὀπισθίας δέσμας καὶ ὀπίσθια νεῦρα, ἐπὶ μηνιγγίτιδος τῶν ὀπισθίων ῥιζῶν ὅλων κ.τ.λ. Συνηθέστερον εἶναι ψυχικῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ ἐκδήλωσις ὑποχονδρίας ἢ μελαγχολίας, ὅτε ὁ ἀσθενὴς ἀλγεῖ γενικῶς καὶ ψυχικῶς ἀκόμη. Τ. Α. ΖΗΣ

Πάναλη [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Λέρου (πλάτ. 37° 05′ Β., μῆκ. 26° 55′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimno) νοτίως τῆς χερσονήσου, ἐφ' ἧς ἡ πόλις Ἁγία Μαρίνα. Ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον ὑπὸ βορείους ἀνέμους. Σ. Ε. Λ.

Παναμᾶ (Panama) [*Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα τῆς *Δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ*, ἐπὶ βραχώδους χερσονήσου παρὰ τὴν νοτίαν εἴσοδον τῆς διώρυγος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Παναμᾶ. Ἱδρύθη τῷ 1519 ὑπὸ τοῦ Πέντρο Ἄριας ντὲ Ἀβίλα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας ἡ πόλις ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη καὶ πλουσία εἰς ναοὺς καὶ μεγαλοπρεπῆ κτήρια. Ἦτο ἡ ἀποθήκη τοῦ ἐκ Νοτίου Ἀμερικῆς εἰσαγομένου χρυσοῦ καὶ τὸ ὄνειρον τῶν πειρατῶν καὶ τῶν τυχοδιωκτῶν. Καταστραφεῖσα τῷ 1671, ἀνεκτίσθη μετὰ δύο ἔτη ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου Βιλλακόρτα. Ἡ νέα πόλις περικυκλοῦται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς ζώνης τῆς διώρυγος. Διὰ τοῦ λιμένος της Μπάλμποα ἡ πόλις συγκοινωνεῖ μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Κάτ. 59.558, εἰς οὓς δὲν περιλαμβάνεται ὁ πληθυσμὸς τῆς συνεχομένης καὶ ἐν τῇ ζώνῃ τῆς διώρυγος κειμένης ἀμερικανικῆς πόλεως *Ἀνκόν*. Ε. Σ.

— **Παναμᾶ *δημοκρατία*** (Republica de Panama). Δημοκρατία τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, συνορεύουσα μετὰ τῆς Κολομβίας πρὸς Α. καὶ τῆς Κόστα Ρίκας πρὸς Δ. καὶ βρεχομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ

Ὁ Στέφανος Βυζάντιος θεωρεῖ τοῦτο αὐτοτελὲς ὄρος. Ὁ Καλλίμαχος (Ὕμν. Διὸς 51) ὀνομάζει Πάνακρα τὰ Ἰδαῖα ὄρη. Ε. Γ.

Πάνακρον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κύπρου ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου (499,13).

Πάνακτον (τό), ἢ ***Πάνακτος*** (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαῖον φρούριον ἐπὶ τῶν συνόρων Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, παρεδόθη ὅμως διὰ προδοσίας τῷ 420 π.Χ. εἰς τοὺς Βοιωτούς, οἵτινες βραδύτερον τὸ κατέστρεψαν. Λείψανα τοῦ φρουρίου τούτου εἶναι, κατὰ τοὺς Müller, Kiepert καί τινας ἄλλους, τὸ σήμερον λεγόμενον *Γυφτόκαστρο*, ἐρείπια περιφερείας 250—300 μέτρων, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐπὶ ὀχυροῦ ὑψώματος κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς Ἀττικῆς καὶ παρὰ τὴν στενὴν διάβασιν τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος, ἥτις ἄγει ἀπὸ Θηβῶν καὶ Πλαταιῶν εἰς Ἐλευσῖνα. Ὁ Leake ὅμως τοποθετεῖ τὸ Πάνακτον ἐπὶ τῆς βοιωτικῆς πλευρᾶς τῆς διαβάσεως τῆς Φυλῆς· ὁ δὲ Ross φρονεῖ ὅτι τοῦτο ἔκειτο παρὰ τὴν ὑψηλὴν πεδιάδα τῶν Σκούρτων, ἔνθα σῴζεται μέχρι σήμερον πύργος παρὰ τὸ Δερβενοσάλεσι. Β. Δ. Θ.

Πάνακτος [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 337 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Καβάσιλα* 564. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κακονιοχώρι*.

παναλγία (ἡ). Τὸ ἀλγεῖν καθ' ὅλον τὸ σῶμα· παρατηρεῖται ἐπὶ καθολικῆς πολυνευρίτιδος, διαχύτου μυελίτιδος καθ' ὅλον τὸν ἄξονα, καὶ προσ-

Ἀτλαντικοῦ (θάλασσα τῶν Ἀντιλλῶν ἢ Καραϊβική) καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 7° 15′—9° 39′ Β. πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 77° 15′—83° 30′ Δ. μήκους Γκρήνουϊτς καὶ ἔχει ἐμβαδὸν 74.522 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1923) 472.468 κατ., πρωτεύουσαν δὲ τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ μήκους τῆς χώρας, ἔνθα ὁ ὁμώνυμος ἰσθμός, ἐκτείνεται ἡ ζώνη τῆς διώρυγος, ἀνήκουσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς (βλ. *Παναμᾶ ζώνη*).

— [*Φυσ. Γεωγρ.*] Ἡ *δημοκρατία τοῦ Παναμᾶ* περιλαμβάνει στενόμακρον ἰσθμίαν χώραν, κατευθυνομένην ἐξ Α. πρὸς Δ. καὶ συνδέουσαν τὴν κυρίως Κεντρῴαν Ἀμερικὴν μετὰ τῆς Νοτίου. Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ μήκους αὐτῆς σχηματίζεται ὁ *ἰσθμὸς τοῦ Παναμᾶ*, τὸ στενότερον δηλαδὴ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον προσεγγίζουσι περισσότερον οἱ δύο ὠκεανοί. Ὁ ἰσθμὸς οὗτος κατέχει τὴν κορυφὴν ἡμικυκλικοῦ τόξου ξηρᾶς, ἀνοικτοῦ πρὸς Ν., ὅπερ περικλείει τὸν *κόλπον τοῦ Παναμᾶ*. Ἡ ἀκτογραμμὴ τῆς δημοκρατίας ἔχει ἀνάπτυγμα ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὅπου ἡ παραλία εἶναι ὁμαλωτέρα, 477 μιλλίων, ἐπὶ δὲ τοῦ Εἰρηνικοῦ 767. Ἡ παραλία τοῦ Εἰρηνικοῦ παρουσιάζει μεγαλύτερον μῆκος τῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, διότι ἐκτὸς τοῦ κόλπου τοῦ Παναμᾶ σχηματίζει ἐπίσης καὶ ἄλλας σημαντικὰς κολπώσεις (*Ντάβιντ*, *Μοντίχο*, *Σὰν Μιγκουὲλ κλπ.*) καὶ μίαν εὐρεῖαν χερσόνησον, τὴν τοῦ *Ἀχουέρο*, ἥτις κλείει πρὸς Δ. τὸν κόλπον τοῦ Παναμᾶ. Πολλαὶ ἐπίσης νησῖδες, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως μικραὶ καὶ ἀκατοίκητοι, ἀναδύονται κατὰ μῆκος ἀμφοτέρων τῶν παραλιῶν. Σπουδαιότεραι τούτων εἶναι ἡ *Κόϊμπα* (μεγίστη πασῶν ἔχουσα ἔκτασιν 518 τ. χλμ. καὶ χρησιμεύουσα ὡς ἀποικία

Digitized by Google

καταδίκων), ἡ *Κεμπάκο*, ἡ *Παρίντα Γκράντε*, τὸ ἀρχιπέλαγος *Λὰς Πέρλας* (τῶν Μαργαριτῶν) καὶ ἄλλαι ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ αἱ *Ντράγκο, Ρόπαι* καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος *Λὰς Μουράτας* ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι ὀρεινόν, διασχιζόμενον καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ μεγάλου ἄξονος αὐτῆς ὑπὸ μακρῶν ὀροσειρῶν, παραλλήλων σχεδὸν πρὸς τὰς θαλάσσας, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι: ἡ εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Νοτιοαμερικανικῶν Ἄνδεων ἀνήκουσα *Κορδιλλιέρα τοῦ Ντάριεν*, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν μετὰ τῆς Κολομβίας συνόρων καὶ καλύπτουσα τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς δημοκρατίας· ἡ *Κορδιλλιέρα τοῦ Παναμᾶ*, ἀποτελοῦσα τὸν σκελετὸν τοῦ ὁμωνύμου ἰσθμοῦ· ἡ *Κορδιλλιέρα Βεράγκας* (κορυφὴ *Σαντιάγκο*, 3.090 μ.), ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῆς Κορδιλλιέρας τοῦ Παναμᾶ πρὸς Δ., καὶ τέλος ἡ καταλαμβάνουσα τὸ ἄκρον δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας *Κορδιλλιέρα Κιρίκι*, ὑψηλοτέρα πασῶν, τῆς ὁποίας τὴν κυριωτέραν κορυφὴν σχηματίζει τὸ ὁμώνυμον ἡφαιστειογενὲς ὄρος (3.755 μ.). Ἡ ὑψηλοτέρα ὅμως κορυφὴ τῆς χώρας σχηματίζεται ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Κόστα-Ρίκας, ὀνομάζεται δὲ *Πίκο Μπλάνκο* (3.913 μ.). Αἱ ὀροσειραὶ αὗται ἀποτελοῦσι συνεχῆ σκελετόν, τοῦ ὁποίου τὸ χθαμαλώτερον σημεῖον εἶναι ἡ δίοδος *Κουλέμπρα* (ὕψους 96 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν), δι' ἧς διέρχεται ἡ *διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ*. Ἡ χώρα, μολονότι στερεῖται εὐρειῶν λεκανῶν καὶ συνορεύει πανταχοῦ μετὰ τῆς θαλάσσης, σχηματίζει ἐν τούτοις πολλοὺς καὶ σημαντικοὺς ποταμούς, μικροῦ μὲν μήκους, ἀλλὰ πολυύδρους, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ: *Τουΐρα* ἢ *Ρίο Ντάριεν*, πηγάζων ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ἐν τῷ κόλπῳ Σὰν Μιγκουέλ· *Κέπο* ἢ *Μπαγιάνο*, ἐκβάλλων ἐπίσης εἰς τὸν Εἰρηνικόν, πλωτὸς δ' εἰς μικρὰ πλοῖα ἐπὶ μήκους 192 χλμ., καὶ *Ρίο Τσάγκρες*, μήκους 160 περίπου χλμ., ἐκβάλλων παρὰ τὴν διώρυγα εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Τούτου τὰ ὕδατα ἔχουσι χρησιμοποιηθῆ εἰς τὰ ἔργα τῆς διώρυγος. Τὸ κλῖμα εἶναι τροπικόν, θερμὸν (μέση θερμοκρασία +27° Κ.) καὶ ὑγρὸν μετ' ἀφθόνων βροχῶν διαρκουσῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου, λόγῳ δὲ τῆς ὑπάρξεως ἐκτεταμένων ἑλῶν κατὰ μῆκος ἀμφοτέρων τῶν παραλιῶν καθίσταται εἰς τὰς χθαμαλὰς περιοχὰς ἀνθυγιεινόν, μαστιζόμενον ὑπὸ πυρετῶν. Ἀπ' ἐναντίας εἰς τὰς ὑψηλοτέρας πρὸς Δ. ἐπαρχίας εἶναι εὐκρατέστερον καὶ ὑγιεινόν. Ἡ βλάστησις εἶναι ἀφθονωτάτη, περιλαμβάνουσα δένδρα, θάμνους καὶ πόας τῶν τροπικῶν, γενικῶς δὲ ἡ χλωρὶς καὶ πανίσκη τῆς χώρας εἶναι ποικίλη ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κυριωτέρου σημείου συνδέσεως τῆς Βορείου μετὰ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς.

— *[Οἰκον. Γεωγρ.]* Ἡ *δημοκρατία τοῦ Παναμᾶ* εἶναι κυρίως γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφική. Κυριώτερον προϊὸν εἶναι αἱ βανάναι, τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐκτεταμέναι φυτεῖαι καθ' ὅλην τὴν δημοκρατίαν. Ἡ παραγωγὴ αὐτῶν, ἀνερχομένη πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς 175.000 τόννων, κατῆλθε μετ' αὐτὸν σημαντικῶς, κυμαινομένη νῦν γύρω τῶν 110.000 τόννων. Ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀποτελῶσι τὸν κυριώτερον πλουτοπαραγωγικὸν πόρον τῆς χώρας, ἡ δὲ ἀξία τῶν ἐξαγομένων βανανῶν καλύπτει τὰ δύο τρίτα τῆς ἀξίας τοῦ ὅλου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Αἱ βανανεοφυτεῖαι ἀνήκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς Ἀμερικανούς, τὸ μεγαλύτερον δὲ μέρος τῶν προϊόντων τούτων ἐξάγεται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἄλλα σημαίνοντα προϊόντα τῆς χώρας εἶναι: κάρυα τῶν κοκκοφοινίκων, κακάον, ζαχαροκάλαμον, καουτσούκ, καπνὸς κλπ. Ἐπίσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰσήχθη ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος, ἀποδώσασα ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Παναμᾶ ἐκτείνονται εὐρεῖς καὶ πλούσιοι λειμῶνες, εἰς τοὺς ὁποίους ἀσκεῖται ἀγελαία κτηνοτροφία, περιλαμβάνουσα κατὰ τὸ πλεῖστον βοοειδῆ. Ἡ βιομηχανία ἐλλείπει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, περιοριζομένη εἰς ὀλιγάριθμά τινα διυλιστήρια σακχάρεως. Ἡ βιομηχανία τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *παναμᾶς* γνωστῶν ἀνὰ τὸν κόσμον θερινῶν πίλων εἶναι ἀσήμαντος, δεδομένου ὅτι τὰ σπουδαῖα κέντρα αὐτῆς εὑρίσκονται εἰς Περουβίαν καὶ Κολομβίαν. Εἰς τὰς νήσους τέλος τοῦ Εἰρηνικοῦ διεξάγεται ἁλιεία μαργαριτοφόρων ὀστρέων. Τὸ ἐμπόριον τοῦ Παναμᾶ παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην χώραν τῆς γῆς ἀνισότητα μεταξὺ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι τῶν ἐτῶν 1922—1928, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται τὰ ποσὰ εἰς χιλιάδας «μπαλμπόας».

	1922	*1923*	*1924*	*1925*	*1926*	*1927*	*1928*
Εἰσαγωγὴ ...	10.268	12.674	13.769	16.129	14.289	14.516	15.822
Ἐξαγωγὴ ...	2.487	2.390	3.008	3.680	3.538	3.905	4.113

Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ 1928 ἀναλύονται ποσοτικῶς ὡς ἑξῆς: βανάναι 3.000.000 μπαλμπόας, κακάο 550.000, κοκκοφοίνικες 175.000, δέρματα 120.000 κλπ. Ἡ εἰσαγωγὴ περιλαμβάνει κυρίως κατειργασμένα βιομηχανικὰ προϊόντα (εἴδη ρουχισμοῦ, ἰδίᾳ δὲ βαμβακερά, μηχανήματα, ἀντικείμενα ἐκ σιδήρου καὶ χάλυβος, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ κλπ.), τῶν ὁποίων ἡ ἀξία καλύπτει τὰ 60 % τοῦ συνόλου. Ἐπίσης τὰ 25 % περίπου διατίθενται διὰ τρόφιμα (οἴνους καὶ ἄλλα ποτά, ὄρυζα, συμπεπυκνωμένον γάλα, ἄλευρα, διατηρημένα κρέατα κλπ.). Ὁ κυριώτερος πελάτης καὶ προμηθευτὴς τῆς χώρας εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, μεθ' ὧν διεξάγεται τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, ἡ δὲ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Κίνα εἶναι αἱ μᾶλλον ἀντιπροσωπευόμεναι μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀγορῶν. Ἰσχύουσα νομισματικὴ μονὰς εἶναι ἡ «μπαλμπόα», ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ δολλάριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπερ ἔχει ἐπίσης εὐρυτάτην νόμιμον κυκλοφορίαν. Αἱ συγκοινωνίαι, ἐξαιρέσει τῆς ζώνης τοῦ ἰσθμοῦ, εὑρίσκονται εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν, ἐλάχισται δὲ μόνον ἁμαξιτοὶ ὁδοί, σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ μήκους 150 χλμ., 6.527 αὐτοκίνητα (1928), καὶ 145 ταχυδρομικά, 114 τηλεγραφικὰ καὶ 189 τηλεφωνικὰ γραφεῖα ἐξυπηρετοῦσι τὰς ἀνάγκας ὁλοκλήρου τῆς χώρας.

— *[Πολιτ. Γεωγρ.]* Ὁ πληθυσμὸς τοῦ *Παναμᾶ* κατανέμεται ὡς ἑξῆς: 52.069 λευκοί, 85.970 νέγροι, 33.425 ἐρυθρόδερμοι, 3.061 κάτοικοι τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, οἱ δὲ λοιποί, πλείονες τοῦ ἡμίσεος τοῦ συνόλου, μιγάδες ἐξ Ἰνδῶν ἢ Νέγρων. Οἱ μικροὶ συνοικισμοὶ ἐλλείπουσιν ἐξ ὁλοκλήρου, κυριαρχεῖ δὲ τὸ σύστημα τῆς εἰς πόλεις καὶ πολίσματα συγκεντρώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Σπουδαιότερα τῶν ἀστικῶν κέντρων εἶναι ὁ *Παναμᾶς*, πρωτεύουσα καὶ λιμὴν ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν ἐξόδου τῆς διώρυγος, ὅστις περιλαμβάνεται μὲν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀμερικανικῆς ζώνης, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὴν αὐτόνομον δημοκρατίαν, καὶ τὸ *Κολὸν* ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ἐξόδου, περιλαμβανόμενον ἐπίσης ἐντὸς τῆς ζώνης τῆς διώρυγος. Διοικητικῶς ἡ ὅλη χώρα διαιρεῖται εἰς 9 νομοὺς (departementos), τῶν ὁποίων ἡ ἔκτασις, ὁ πληθυσμὸς κτλ. (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920) ἐμφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι:

Νομοί	*Ἔκτασις εἰς τ. χλμ.*	*Πληθυσμός*	*Πρωτεύουσαι*	*Κάτ. πρωτευουσῶν*
Μπόκας ντὲλ Τόρο (Bocas del Toro)	8.568	27.239	Μπόκας ντὲλ Τόρο	3.018
Κιρίκι (Chiriqui)	12.186	76.470	Θιουντὰτ Νταβίντ	6.365
Κοκλὲ (Coclé), τέως Παναμᾶ	2.036	45.151	Πενονομέ	2.764
Κολὸν (Colòn)	8.244	58 250	Κολὸν (τέως Ἀσπινγκουώλ)	31.203
Ἑρρέρα (Herrera)	4.219	28.984	Κιτρὲ	2 973
Λὸς Σάντος (Los Santos) τέως Ἀχουέρο		34.638	Λὰς Τάμπλας	2 635
Παναμᾶ (Panama)	29.910	98.035	Παναμᾶς	59.458
Ντάριεν (Darien)		10.728	Λὰ Πάλμα	810
Βεράγκουας (Beraguas)	12 359	66.603	Σαντιάγκο ντὲ Βεράγκουα	1.617
Σύνολον	74 522	446 093		

Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα, παρέχεται δὲ δωρεὰν ὑπὸ τῆς πολιτείας. Τῷ 1926 ἐλειτούργουν 446 δημόσια σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων 52.214 μαθηταί, ἔχοντες 1.492 διδασκάλους. Ἐπίσης λειτουργεῖ ἀνωτάτη ἐθνικὴ σχολὴ (πανεπιστήμιον) μὲ 1.573 σπουδαστὰς καὶ σχολὴ θηλέων μὲ 696 μαθητρίας. Ἐκτὸς τῶν δημοσίων σχολείων λειτουργοῦσιν 71 ἰδιωτικὰ τοιαῦτα. Τέλος ἐν τῇ πόλει τοῦ Παναμᾶ ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1926 τὸ πανεπιστήμιον Μπολίβαρ, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτῶσι σπουδασταὶ ἐκ τοῦ Παναμᾶ, τῆς Κολομβίας, τῆς Περουβίας καὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ.

Πολίτευμα. Ἡ χώρα διοικεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τῆς 13 Φεβρουαρίου 1901, ὡς ἐτροποποιήθη τὴν 26 Δεκεμβρίου 1918. Ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους εἶναι ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἐκλεγόμενος ἀνὰ τετραετίαν ὑφ' ὅλων τῶν ἀρρένων πολιτῶν τῶν ἐχόντων συμπεπληρωμένον τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας, δι' ἀμέσου καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας εἶναι φορεὺς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἣν ἀσκεῖ μέσῳ τῶν ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὸς διορίζει, στερεῖται ὅμως τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς. Ἡ βουλή, καλουμένη Asamblea Nacional (ἐθνικὴ συνέλευσις), ἀποτελεῖται ἐκ 46 μελῶν (ἑνὸς ἀνὰ 15.000 κατοίκων), ἐκλεγομένων ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος δι' ἀμέσου καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας. Διὰ νὰ εἶναι τις ἐκλέξιμος, δέον νὰ ἔχῃ συμπεπληρωμένον τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἡ ἐθνικὴ σημαία ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθογωνίου χωριζομένου σταυροειδῶς εἰς τέσσαρα μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἄνω δεξιᾶ εἶναι ἐρυθρόν, τὸ ἄνω ἀριστερᾷ λευκὸν μετὰ κυανοῦ ἀστέρος, τὸ κάτω δεξιᾷ λευκὸν μετ' ἐρυθροῦ ἀστέρος καὶ τὸ κάτω ἀριστερᾷ κυανοῦν. Στρατοῦ καὶ στόλου στερεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ἡ πολιτεία, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς εἰδικὸν ἀστυνομικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον ἐξ 86 ἀξιωματικῶν καὶ 850 ἀνδρῶν. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1929—1931 ἦτο ἀπολύτως ἰσοσκελισμένος, μὲ εἰσπράξεις καὶ δαπάνας ἀνερχομένας εἰς 17.031.900 μπαλμπόας. Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἐξόδων ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρου πίνακος:

Διοίκησις καὶ δικαιοσύνη	3.769.900
Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν	572.000
Δημοσία ἐκπαίδευσις	3.327.900
Γεωργία καὶ δημόσια ἔργα	1.428.600
Δημόσιον χρέος	4.126.200
Κοινωνικὴ πρόνοια	2.220.000
Οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι	1.588.300
Σύνολον εἰς μπαμπόας	17.031.900

Νόμισμα. Ἀπὸ τοῦ 1904 νομισματικὸν νόμισμα τοῦ *Παναμᾶ* εἶναι ὁ μονομεταλλισμὸς χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς τὸ χρυσοῦν balboa, τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρὸς τὸ δολλάριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ κατεχομένη ὑπὸ τῆς σημερινῆς *δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ* χώρα ἀνεκαλύφθη τῷ 1502 ὑπὸ τοῦ Κολόμβου, ὅστις ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τὴν πρώτην ἀποικίαν Ἱσπανῶν, κληθεῖσαν *Νόμπρε ντὲ Ντίος*. Μετ' ὀλίγον (1519) ἱδρύθη ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ὄχθης τοῦ ἰσθμοῦ (ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ) ἡ πόλις τοῦ Παναμᾶ, ἡ ὁποία προήχθη ταχέως εἰς σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον. Ἡ ἱσπανικὴ κυριαρχία ἴσχυσεν ἐν τῇ χώρᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπιτευχθείσης τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, ὁ Παναμᾶς ἀπετέλεσε τῷ 1853 τμῆμα τῆς ὁμοσπονδίας τῆς Γρενάδης, τῆς κατόπιν ἀποκληθείσης «Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Κολομβίας». Ὁ Παναμᾶς ἤρχισεν ἀποκτῶν ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ ἰδέα τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ ἤρχισε πραγματοποιουμένη τὸ πρῶτον διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Γάλλων. Ἔκτοτε οἱ κάτοικοι τοῦ Παναμᾶ, ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδον ἰδιάζουσαν ὅλως ὤθησιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας των, ἦλθον εἰς ῥῆξιν μετὰ τῆς ὁμοσπονδιακῆς κυβερνήσεως τῆς Κολομβίας, ἥτις ἀντεστρατεύετο εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου. Μετὰ σκληρὰν ἐπανάστασιν, διαρκέσασαν καθ' ὅλον τὸ μεταξὺ 1898 καὶ 1903 διάστημα καὶ ὑποθαλπομένην ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐκηρύχθη τὴν 3ην Νοεμβρίου 1903 ἡ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας καὶ ὁ χωρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τῆς Κολομβίας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔσπευσαν νὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ ὑποστηρίξωσι τὴν νεαρὰν πολιτείαν, τὸ παράδειγμα δ' αὐτῶν ἠκολούθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ χῶραι, πλὴν τῆς Κολομβίας. Ἡ πρώτη σπουδαία διεθνὴς πρᾶξις, εἰς ἣν προέβησαν οἱ κυβερνῆται τῆς νεαρᾶς δημοκρατίας, ἦτο ἡ ἐκχώρησις (18 Νοεμβρίου 1903) πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς ζώνης τῆς διώρυγος ἀντὶ ποσοῦ 10 ἑκατομμυρίων δολλαρίων καὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως 250 χιλιάδων δολλαρίων. Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1904 συνῆλθεν ἡ πρώτη συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ἥτις ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα. Ἡ καταλαβοῦσα τὴν 5ην Μαΐου 1904 τὴν ζώνην τῆς διώρυγος βορειοαμερικανικὴ ἐπιτροπὴ ἦλθεν εἰς διαφωνίαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Παναμᾶ, διότι ἔδωσεν εἰς τὴν σύμβασιν ἐκχωρήσεως τῆς ζώνης ἑρμηνείαν θίγουσαν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις τὸ ζήτημα διεκανονίσθη διὰ σειρᾶς συμβάσεων, ὧν τελευταία ἦτο ἡ ὑπογραφεῖσα ἐν Βάσιγκτων τῷ 1927. Τὰ προκύψαντα ἐπίσης συνοριακὰ ζητήματα μετὰ τῆς Κόστα-Ρίκας διεκανονίσθησαν τῇ μεσολαβήσει τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Παναμᾶ δεχθέντος τὴν ἐκχώρησιν ἐδαφῶν τινων (1921). Τέλος ὁ Παναμᾶς, διακανονίσας τὰ μετὰ τῆς Κολομβίας σύνορά του, διὰ τῆς συνθήκης Θόμψον Οὐρρούτια (1921), ἐδέχθη, τῇ μεσολαβήσει τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ρούσβελτ, νὰ καταβάλῃ εἰς αὐτὴν ἀποζημίωσιν 25 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἐπὶ τῆς διώρυγος δικαιωμάτων της (1923).

— **Παναμᾶ *διῶρυξ.*** Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως τεχνητῶν ἔργων τοῦ κόσμου, τέμνον τὸν ὁμώνυμον ἰσθμὸν καὶ ἀποκαθιστῶν τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ὠκεανῶν (Εἰρηνικοῦ καὶ Ἀτλαντικοῦ), συντομεῦον δ' οὕτω τὴν ἀπόστασιν τῆς θαλασσίας συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν χωρῶν, ἰδίως δὲ τῆς Εὐρώπης, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τοῦ Καναδᾶ κλπ. καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ λιμένων (τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δ. Ἀμερικῆς) κατὰ 10.000 περίπου μίλλια. Ἡ ἰδέα τῆς θαλασσίας συνδέσεως τῶν δύο ὠκεανῶν εἶναι τόσον παλαιὰ ὅσον καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς. πολλοὶ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καιροῦ προέτειναν διάφορα σχέδια, δι' ὧν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο αὕτη. Τῷ 1513 ὁ θαλασσοπόρος Βάσκο Νούνιεθ ντὲ Μπαλμπόα ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀναζήτησιν διέκπλου, ὅστις ἔπρεπε κατ' αὐτὸν νὰ διακόπτῃ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀμερικῆς καὶ νὰ ἄγῃ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰς Ἰνδίας. Πολλοὶ ἐπίσης μετ' αὐτὸν θαλασσοπόροι ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, μέχρις ὅτου διεπιστώθη ὁριστικῶς ὅτι τὰ δύο τμήματα τῆς Ἀμερικῆς κεῖνται ἐν συνεχείᾳ, μόνον δὲ πρόσφορον εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν σημεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἦτο

Digitized by Google

δυνατὸς ὁ διάπλους μεταξὺ τῶν δύο ὠκεανῶν, ἀπετέλει ὁ σχεδὸν ἄχρηστος εἰς τὸ ἐμπόριον, λόγῳ τῆς τεραστίας ἀπὸ τῆς συνήθους αὔλακος τῶν συγκοινωνιῶν ἀποστάσεως αὐτοῦ, Μαγελλάνειος πορθμός. Συγχρόνως σχεδὸν πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ἐγένετο ἡ σκέψις τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς συγκοινωνίας τῶν ὠκεανῶν διὰ τῆς συνδέσεως δύο πλωτῶν ποταμῶν, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς νὰ ἐκβάλλῃ εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, ὁ δὲ ἕτερος εἰς τὸν Εἰρηνικόν. Τὰ σχέδια ὅμως ταῦτα ἔμειναν ἀπραγματοποίητα, λόγῳ κυρίως τῆς ἀντιδράσεως τοῦ κλήρου, ὅστις ἐθεώρει ὅτι ἓν τοιοῦτον ἔργον θὰ ἀντέκειτο εἰς τὴν θείαν δημιουργίαν. Οὕτω δ' ἐπὶ Φιλίππου Β΄ τῆς Ἱσπανίας ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου πᾶσα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπασχόλησις. Τὸ ζήτημα ἠδράνησεν ἔκτοτε ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας, ὅτε, λήγοντος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, ἤρχισε πάλιν νὰ ἀνακινῆται. Πρῶτος ὁ ἔνδοξος Ἄγγλος ναύαρχος Νέλσων τῷ 1780 ὑπεστήριξε τὴν ἰδέαν τῆς τομῆς μιᾶς τοιαύτης διώρυγος διερχομένης διὰ τῆς Νικαράγουας. Τῷ 1804 ἐπίσης ὁ Γερμανὸς γεωγράφος Χοῦμπολντ ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως τὸ ζήτημα εἰς 5 διάφορα σημεῖα τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ προσφορώτερον σημεῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εὑρίσκεται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει σήμερον ἡ διῶρυξ, μεταξὺ δηλαδὴ τῆς πόλεως τοῦ Παναμᾶ καὶ τοῦ Ρίο Τσάγκρες. Τῷ 1814 τὰ ἱσπανικὰ Κόρτες ἐψήφισαν τὴν τομὴν διώρυγος, ἥτις θὰ διήρχετο διὰ τοῦ ἐδάφους τοῦ Μεξικοῦ παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Τεχουαντεπέκ. Ἡ ἐπελθοῦσα ὅμως μετ' ὀλίγον ἀνεξαρτησία τοῦ Μεξικοῦ ἐματαίωσε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου, διότι ἡ κυβέρνησις τῆς ἐλευθερωθείσης χώρας δὲν ἐγκατέλειψε μὲν τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἠσχολήθη μὲ τὴν θεωρητικὴν μόνον μελέτην περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς. Συγχρόνως παρετηρήθη μεγάλη κίνησις μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν κυβερνήσεων τῆς Γαλλίας ἰδίᾳ καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Μεταξὺ τῶν προταθέντων τότε σχεδίων κυριώτερα εἶναι: τὸ τοῦ Ναπολέοντος Γκαρελλὰ (1843), ὅστις προέτεινε διώρυγα μὲ ὑδροφράκτας καὶ σήραγγα, διατρυποῦσαν τὴν κεντρικὴν ὀροσειρὰν καὶ διήκουσαν ἀπὸ τοῦ κόλπου Λιμὸν εἰς τὸν τοῦ Βάκα ντὲ Μόντε· τὸ τῶν Childs καὶ Fay (1850—1851), δι' οὗ προετείνετο σχέδιον διώρυγος διερχομένης διὰ τῆς λίμνης τῆς Νικαράγουας· τὸ τοῦ Michler (1858—1859), προτεῖνον σύνδεσιν τοῦ Ρίο Ἀτράτο μετὰ τοῦ κόλπου Χοῦμπολντ κλπ. Τέλος τῷ 1870 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἀπέστειλαν ἐπιτροπήν, ἥτις μελετήσασα ἐπιτοπίως τὸ ζήτημα ἐπὶ τριετίαν κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διὰ τῆς Νικαράγουας γραμμή, καίπερ μακροτέρα τῆς διὰ τοῦ Πσναμᾶ, ἦτο μᾶλλον ἐνδεδειγμένη διὰ τὴν εὐκολωτέραν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου. Ἐξ ἀντιθέτου οἱ Γάλλοι ἐπιστήμονες ἐπέμειναν εἰς τὴν γνώμην τῆς διὰ τοῦ Παναμᾶ τομῆς, τῷ δὲ 1875 ἤγαγον τὸ ζήτημα ἐνώπιον τοῦ ἐν Παρισίοις συνελθόντος διεθνοῦς συνεδρίου τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν, ὅπερ ἀνέθεσε τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος εἰς διεθνῆ ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Φ. Λεσσέψ. Τῷ 1879 ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις καὶ πάλιν συνελθὸν συνέδριον τῆς διώρυγος 11 σχέδια, ἐξ ὧν τὰ 6 προέτειναν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ ὡς καταλληλότερον. Συμφωνήσαντος τοῦ συνεδρίου πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην, ὁ Λεσσὲψ ἵδρυσε τῷ 1881 μεγάλην διεθνῆ ἑταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Compagnie Universelle du Canal Interocéanique de Panama» καὶ ἤρχισαν αἱ ἐργασίαι (1881). Ἡ μέλλουσα νὰ κατασκευασθῇ διῶρυξ θὰ ἦτο συνεχής, ἄνευ ὑδροφρακτῶν (ἰσόσταθμος), θὰ εἶχε δὲ ὁλικὸν μῆκος 74 χλμ. καὶ πλάτος πυθμένος 22 μ., ἡ δαπάνη δ' αὐτῆς προϋπελογίσθη εἰς 843.000.000 φράγκων καὶ ἡ διάρκεια κατασκευῆς ὀκταετής. Ἡ ἑταιρεία ἐξηγόρασε τὸ δικαίωμα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου παρὰ τῆς Κολομβιανῆς δημοκρατίας, εἰς ἣν ὑπήγετο τότε ὁ Παναμᾶς, ἀντὶ ποσοῦ 10.000.000 φράγκων καὶ ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος οἱ πρῶτοι ἐργολάβοι (Couvreux καὶ Hersent), οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἐκσκαφὴν ἀντὶ 512 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἠναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὸ συμβόλαιον, διότι οἱ ἐργάται των ὑπέκυπτον ὁμαδικῶς εἰς τὸν κίτρινον πυρετόν, ὅστις ἐμάστιζε τὴν περιοχήν. Τὸ ποσοστὸν τῆς θνησιμότητος ταύτης ἀνήρχετο εἰς τὰ 7% τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ σοβαρωτάτου τούτου ἐμποδίου, προέκυψαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς καὶ ἄλλα ἀπείρως δυσκολώτερα προβλήματα, δυσχεραίνοντα τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου. Ἀνυπέρβλητον ἰδίως καθίστατο τὸ ἐκ τῆς τεραστίας διαφορᾶς τῶν παλιρροιῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν δύο ὠκεανῶν πρόσκομμα καὶ τὸ ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ ἐκβάλλοντος Ρίο Τσάγκρες, τῶν ὁποίων ἡ ποσότης, ἀνερχομένη κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν πλημμυρῶν εἰς 1.600 κυβ. μ. κατὰ δευτερόλεπτον, θὰ ἐπέφερε μεγάλας εἰς τὴν κοίτην τῆς διώρυγος ἀνωμαλίας. Ἡ διαφορὰ τῶν παλιρροιῶν, οὖσα τεραστία ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὅπου παρουσιάζει μέσην διαφορὰν μεταξὺ πλημμυρίδος καὶ ἀμπώτιδος 6,8 μ., εἶναι σχεδὸν μηδαμινὴ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὅπου ποικίλλει γύρω τῶν 0,75 μ. Τοιουτοτρόπως θὰ ἐδημιουργοῦντο εἰς ἰσόσταθμον διώρυγα τοιαῦτα ρεύματα, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐν αὐτῇ ναυσιπλοΐα. Πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν ἐμποδίων τούτων ἡ ἑταιρεία τοῦ Λεσσὲψ ἐγκατέλειψε τὸ ἀρχικὸν σχέδιον καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἱδρύσῃ ὑδροφράκτας, οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζοντες, κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἀκμῆς τῆς ἀμπώτιδος καὶ τῆς πλημμυρίδος τὴν ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν τῶν ὑδάτων τοῦ Εἰρηνικοῦ μετὰ τῆς διώρυγος, θὰ ἀποκαθίστων τὴν ἐντὸς αὐτῆς ἠρεμίαν πρὸς ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν τῶν πλοίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἱδρύσῃ παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ρίο Τσάγκρες μέγα φράγμα, ὅπερ θὰ ἐρρύθμιζε τὴν κανονικὴν ἐκροὴν τοῦ ὕδατος. Πρὸς ἐπανάληψιν ὅμως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἡ πρώτη ἑταιρεία, τῆς ὁποίας τὰ κεφάλαια εἶχον

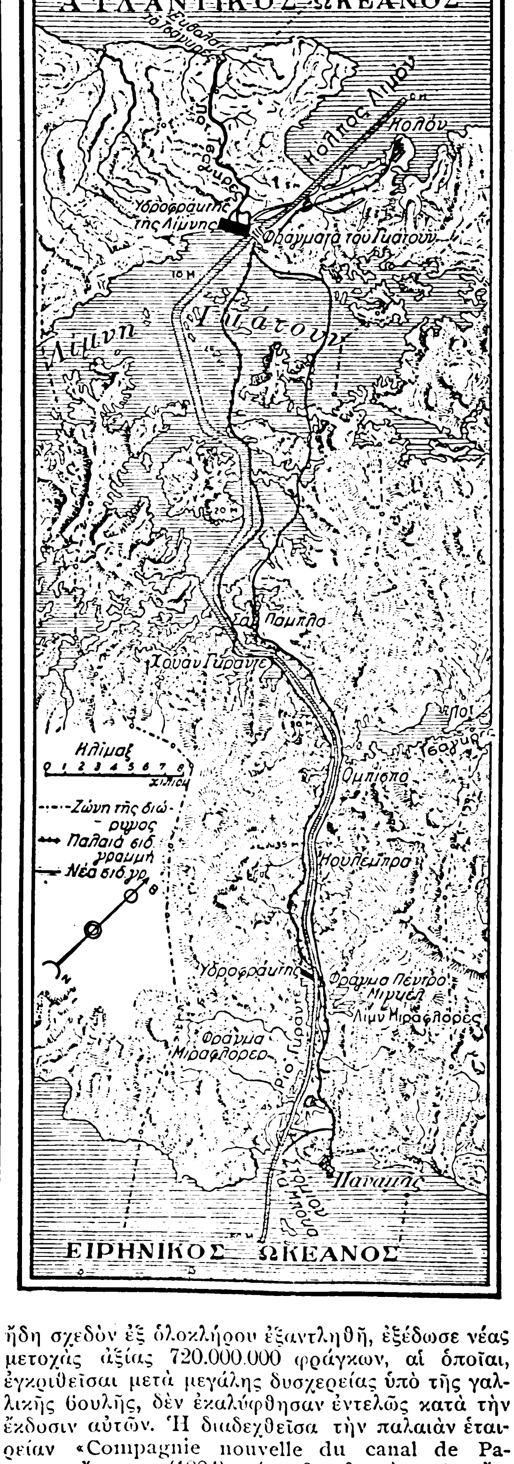

ἤδη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐξαντληθῆ, ἐξέδωσε νέας μετοχὰς ἀξίας 720.000.000 φράγκων, αἱ ὁποῖαι, ἐγκριθεῖσαι μετὰ μεγάλης δυσχερείας ὑπὸ τῆς γαλλικῆς βουλῆς, δὲν ἐκαλύφθησαν ἐντελῶς κατὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν. Ἡ διαδεχθεῖσα τὴν παλαιὰν ἑταιρείαν «Compagnie nouvelle du canal de Panama» ἔπεμψε (1884) νέον διευθυντὴν τῶν ἔργων, τὸν Μπυνὼ-Βαριλλά, ὅστις, παρὰ τὰ μεγάλα προσκόμματα τὰ ὁποῖα εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ, κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ ἐπιτυχῶς τὸ ὅλον ἔργον. Εἰργάζοντο ἐν ὅλῳ 15.000 ἐργάται, κατὰ τὸ πλεῖστον μαῦροι, οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὴν κακὴν ποιοτικὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας των, παρουσίαζον τὸ πλεονέκτημα τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς εἰς τοὺς πυρετούς. Διὰ τὴν ἐκσκαφὴν ἐχρησιμοποιοῦντο τεράστια μηχανικὰ πτύα, ἀλλ' ὁ ὄγκος τῶν ὑλῶν ὁλονὲν ηὔξανεν ἰδίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κουλέμπρα, ὅπου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν τὰ ὕδατα ἐπήνεγκον μεγάλας καθιζήσεις τῶν χωμάτων καλυπτούσας τὰ ἐκσκαφέντα. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Βαριλλὰ τὸ ἔργον, ὡς ἦτο ὠργανωμένον τῷ 1888, θὰ ἐπερατοῦτο προχείρως ἐντὸς τετραετίας. Θὰ κατεσκευάζετο μία πρώτη διῶρυξ μὲ ὑδροφράκτας, ἡ ὁποία θὰ ἤρχιζε λειτουργοῦσα, παραλλήλως δὲ θὰ προυχώρουν τὰ ἔργα ἀποπερατώσεως τῆς ἰσοσταθμου μεγάλης διώρυγος, ἥτις θὰ εἶχεν εὖρος 150—200 μ., θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ μένῃ ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ τὰς παλιρροίας τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ Τσάγκρες. Ὁ δημιουργηθεὶς ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ οἰκονομικὸς πανικὸς καὶ ἡ ἐπελθοῦσα πτώχευσις τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας ἐπήνεγκον τὴν διακοπὴν τοῦ ἔργου. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1904 αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἐπιτυχοῦσαι τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς τῆς περὶ τὴν διώρυγα ζώνης (βλ. *Παναμᾶ ζώνη*), ἤρξαντο δραστηρίως τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου ἀλλ' ἐπὶ νέων ὅλως βάσεων. Ἀντὶ δηλαδὴ τῆς ἰσοσταθμου συνεχοῦς διώρυγος τοῦ Λεσσὲψ υἱοθετήθη τὸ σχέδιον τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Γκοντὲν ντὲ Λεπιναί, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1879 εἶχε προτείνει τὴν κατασκευὴν διώρυγος, τῆς ὁποίας ἡ στάθμη θὰ ὑπερέκειτο κατὰ 24 μ. τῆς τῶν ὠκεανῶν. Θὰ ἀπεφράσσοντο δηλαδὴ ἑκατέρωθεν αἱ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ἔξοδοι καὶ θὰ ἐδημιουργεῖτο ὑδατίνη ὁδὸς ὑπερκειμένη κατὰ 24 μ. τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης, ἡ μετὰ τῆς ὁποίας ἐπικοινωνία θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ κλιμακωτῶν δεξαμενῶν καταβιβαζουσῶν καὶ ἀναβιβαζουσῶν τὰ πλοῖα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ὠκεανῶν. Οὕτω καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐκσκαφῆς θὰ ἐμειοῦτο εἰς τὸ ἐλάχιστον καὶ ἡ ἐκ τῶν παλιρροιῶν δυσχέρεια θὰ παρεκάμπτετο ἐξ ὁλοκλήρου καὶ αἱ πλήμμυραι τοῦ Ρίο Τσάγκρες θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀκίνδυνοι, διότι τὰ ὕδατα θὰ ἐξέρρεον ἠρέμα εἰς τὴν εὐρεῖαν τεχνητὴν λίμνην, ἥτις θὰ κατεσκευάζετο πρὸς τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἔπεμψαν συνεργεῖα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Γκόργκας, τὰ ὁποῖα ἐξυγίαναν πλήρως τὴν περιοχήν, μεταβαλόντα αὐτὴν ἀπὸ τόπου κολάσεως εἰς ἀνθοῦντα παράδεισον. Οἱ πανταχόθεν συρρεύσαντες ἐργάται (ὄντες κυρίως Ἱσπανοί, Ἰταλοὶ καὶ Ἀμερικανοί) ἀνῆλθον εἰς 45.000.

Τὸ ὅλον ἔργον ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διασήμου Ἀμερικανοῦ μηχανικοῦ συνταγματάρχου Γκαῖθαλς καὶ διήρκεσεν ὁλόκληρον δεκαετίαν (μέχρι τοῦ 1914) στοιχίσαν 400.000.000 δολλάρια, δαπανηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ δημοσίου χωρὶς τὴν ἐπιδίωξιν οὐδενὸς κέρδους. Τὸ ἔργον, ὡς ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ Γκοντὲν ντὲ Λεπιναί, ἔχει ὡς ἑξῆς: Πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν περιωρίσθη ἡ κοιλὰς τοῦ Ρίο Τσάγκρες διὰ τεραστίου φράγματος ἐκ πιεστοῦ χώματος, ὅπερ ἔχει μῆκος 2.250 μ., ὕψος 35 μ. καὶ πλάτος εἰς μὲν τὴν βάσιν 530 μ., εἰς δὲ τὴν κορυφὴν 30. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ κατεσκευάσθη ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος φράγμα μήκους 222 μ. μὲ 14 πύλας, δι' ὧν δύναται νὰ ἐκρεύσῃ κατὰ δευτερόλεπτον ὕδωρ ὄγκου 3.920 κυβ. μέτρων, ποσὸν ἱκανὸν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ὑπερεκχυλισμάτων τῆς λίμνης. Ἡ πτῶσις τῶν ἐκχυλιζόντων τούτων ὑδάτων χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀναγκαίας πρὸς φωτισμὸν τῶν ἔργων καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας αὐτῶν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Ἡ σχηματισθεῖσα τεχνητὴ λίμνη (καλουμένη *Γκατοὺν*) καλύπτει ἔκτασιν 500 περίπου τετρ. χιλιομέτρων, ἀναδύονται δ' ἐντὸς αὐτῆς κατάφυτοι νησῖδες, ἀποτελεσθεῖσαι ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς παλαιᾶς λεκάνης τοῦ Τσάγκρες λόφων. Ἡ μεγαλυτέρα ἐκ τῶν νησίδων τούτων χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἀγρίων ζῴων τῶν τροπικῶν, δι' ὧν ἐφοδιάζονται οἱ ζῳολογικοὶ κῆποι τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης Γκατοὺν ἀνοίγονται τὰ στενὰ τῆς *Κουλέμπρα* (ἢ Gaillard) μήκους 9.600 μ., τὰ ὁποῖα ἔχουσι διορυχθῆ διὰ μέσου τοῦ *Γκόλντ Χίλλ*, ὑψηλοτέρου σημείου τοῦ ἰσθμοῦ. Ἡ σταθεροποίησις τῶν κατὰ τὰς πλευρὰς τῆς διόδου ταύτης πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς τεραστίας πιέσεως αὐτῶν ἐπήνεγκον κατὰ καιροὺς μεγάλας ζημίας εἰς τὴν διώρυγα, ἀπετέλεσεν ἓν τῶν δυσκολωτέρων ἐγχειρημάτων, ἅτινα ἀντεμετώπισαν οἱ Ἀμερικανοί, παρεκάμφθη ὅμως δι' ἐλαττώσεως τῆς ποσότητος αὐτῶν δι' ὑδραυλικῆς ἐνεργείας. Ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ἐξόδου τῶν στενῶν τῆς Κουλέμπρα κεῖται δευτέρα τεχνητὴ λίμνη, ἡ *Πέντρο Μιγκουέλ*, κατὰ πολὺ μικροτέρα τῆς πρώτης, σχηματισθεῖσα κατὰ τὴν κάτω λεκάνην τοῦ ποταμίου Ρίο Γκράντε. Αἱ δύο λίμναι (Γκατοὺν καὶ Πέντρο Μιγκουὲλ) καὶ τὰ στενὰ τῆς Κουλέμπρα ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ, τὰ ὕδατα δ' αὐτῶν εὑρίσκονται 24 μ. ὑψηλότερον τῆς μέσης στάθμης τῶν δύο ὠκεανῶν. Διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συγκοινωνίαν χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ κλιμακωταὶ δεξαμεναί, φρασσόμεναι ἑκατέρωθεν διὰ μεγάλων πυλῶν, ἐκκενούμεναι δὲ καὶ πληρούμεναι ὑποβρυχίως δι' ὕδατος.

Ἡ λειτουργία τῶν κλιμακωτῶν τούτων δεξαμενῶν εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἡ πρώτη δεξαμενὴ πληροῦται δι' ὕδατος μέχρι τοῦ ὕψους εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται τὰ ὕδατα τῆς παρακειμένης θέσεως (τῆς λίμνης ἢ τοῦ ὠκεανοῦ), ὅπου εὑρίσκεται τὸ πρὸς διαπόρθμευσιν ἀτμόπλοιον. Ἀκολούθως ἀνοίγονται αἱ πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην πύλαι καὶ τὸ πλοῖον προχωρεῖ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων ἠλεκτροκινήτων σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων κειμένων ἀνὰ δύο εἰς ἑκάστην προκυμαίαν τῶν δύο πλευρῶν τῆς δεξαμενῆς. Αἱ ἀποστάσεις τηροῦνται κανονικῶς μεταξὺ τῶν ὀχημάτων καὶ ἡ ταχύτης αὐτῶν ρυθμίζεται ἰσοταχῶς, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφεύγεται πᾶς κίνδυνος προσκρούσεως τῶν

Digitized by Google

Digitized by Google

πλευρῶν τοῦ πλοίου ἐπὶ τῶν κρηπιδωμάτων τῆς δεξαμενῆς. Ὅταν τὸ πλοῖον εὑρίσκεται πλέον ἐντὸς αὐτῆς, κλείουσιν αἱ πύλαι· καὶ ἐὰν μὲν πρόκειται περὶ καθόδου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τῆς διώρυγος πρὸς τὸν ὠκεανόν, τότε τὸ ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς ὕδωρ ἀφαιρεῖται, οὕτως ὥστε ἡ στάθμη αὐτῆς νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὕδατος τῆς παρακειμένης δεξαμενῆς, ἂν δὲ πρόκειται περὶ ἀνόδου, τότε προστίθεται ὕδωρ, ὥστε ἡ στάθμη νὰ ἀνέλθῃ. Ἐπιτευχθέντος καὶ τούτου τὸ πλοῖον μεταβιβάζεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὀχημάτων εἰς τὴν παρακειμένην δεξαμενὴν καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἐργασία πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ἔξοδον τῆς λίμνης Γκατοὺν ὑπάρχουσι τρεῖς διαδοχικαὶ δεξαμεναὶ ἐκ μπετὸν ἀρμέ, αἵτινες ἐπιτελοῦσι τὴν κατακόρυφον μετατόπισιν τῶν 24 μ. μέχρι τῆς ἐλευθέρας στάθμης τοῦ Ἀτλαντικοῦ, πρὸς δὲ τὴν τῆς λίμνης Πέντρο Μιγκουὲλ δύο, δι' ὧν τὸ πλοῖον καταβιβάζεται κατὰ 15 μ. μέχρι τῆς τρίτης καὶ μικροτέρας λίμνης Μιραφλόρες, εἰς τῆς ὁποίας τὸ ἕτερον ἄκρον ἐπιτελεῖται ἡ κάθοδος διὰ μιᾶς μόνον δεξαμενῆς πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν (βάθος 9 μ.). Αἱ δεξαμεναὶ εἶναι δίδυμοι καὶ χρησιμεύουσιν ἡ μία διὰ τὴν ἄνοδον καὶ ἡ ἑτέρα διὰ τὴν κάθοδον. Τὸ ὅλον ἔργον, περατωθὲν ἐντὸς δεκαετίας, ἤρξατο λειτουργοῦν τὴν 15 Αὐγούστου 1914, πρώτου διελθόντος τοῦ ἀμερικανικοῦ πλοίου «Ancon», ἐστοίχισε δὲ ἐν ὅλῳ 387.000.000 δολλάρια ἐκτὸς τῶν δαπανηθέντων διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς διώρυγος, ἥτις εἶναι ἀρτιωτάτη, δαπανηθέντων δι' αὐτὴν 30 περίπου ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Ἡ ὅλη ὑδατίνη ὁδὸς τῆς διώρυγος ἔχει μῆκος 81.300 μ., ἐλάχιστον πλάτος ἐπὶ τοῦ πυθμένος 91,4 μ. καὶ ἐλάχιστον βάθος 12.5, ἡ δὲ δι' αὐτῆς διαπόρθμευσις διαρκεῖ 7—9 ὥρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερησίως διαπορθμευομένων δι' αὐτῆς πλοίων ποικίλλει μεταξὺ 20 καὶ 25, τὰ δ' ἐκ τούτων ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς 100.000 δολλάρια, καταβαλλομένου ἑνὸς δολλαρίου κατὰ τόννον ὡς διοδίων. Ἡ σημειωθεῖσα κίνησις κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1928 μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου 1929 ἐμφαίνεται, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν πλοίων, τὴν χωρητικότητα καὶ τὴν σημαίαν αὐτῶν, ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Κράτη	*Ἀριθ. πλοίων*	*Καθαρὰ χωρητικότης αὐτῶν εἰς τόννους*
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	700	13.325.752
Βρεττανικὴ Αὐτοκρατορία	783	8.934.526
Γερμανία	402	1.405.385
Νορβηγία	340	1.280.184
Ἰαπωνία	155	775.005
Ὀλλανδία	149	690.608
Σουηδία	141	618.558
Γαλλία	115	534.505
Ἰταλία	83	492.472
Δανία	101	416.985
Ἄλλαι χῶραι	441	1.303 813
Σύνολον	6413	2).837.793

Κατὰ τὰς δύο ἐξόδους τῆς διώρυγος ὑπάρχουσι δύο ἀμερικανικοὶ πολεμικοὶ λιμένες, ἡ *Μπαλμπόα* παρὰ τὸν Παναμᾶν (Εἰρηνικὸς) καὶ ἡ *Κριστομπὰλ* παρὰ τὸ Κολὸν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἄρτια δὲ μηχανουργεῖα, δεξαμεναί, ἀποθῆκαι καὶ προβλῆτες ἀνθρακεύσεως διατίθενται πρὸς ἐπισκευάς, καθαρισμοὺς καὶ ἄλλας ἐπισκευὰς καὶ ἀνεφοδιάσεις τῶν διερχομένων πλοίων. Χ. Δ.

— **Παναμᾶ, *Ζώνη τῆς διώρυγος τοῦ*** — (Panama Canal Zone) *[Γεωγρ.]*. Ζώνη γῆς ἐκτεινομένη ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος καὶ ἀνήκουσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, αἵτινες ἠγόρασαν αὐτὴν τὴν 18ην Νοεμβρίου 1903 ἀπὸ τῆς νεοσυστάτου τότε δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ ἀντὶ 10.000.000 δολλαρίων καὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως 250.000 δολλαρίων. Ἡ ζώνη αὕτη ἐκτείνεται ἐπὶ μήκους 75 χλμ. ἀπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ (κόλπος τοῦ Παναμᾶ) μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ (θάλασσα τῶν Ἀντιλλῶν) καὶ ἔχει πλάτος 8 χλμ., ἑκατέρωθεν τῆς διώρυγος, περιλαμβάνονται δὲ εἰς αὐτὴν καὶ αἱ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Παναμᾶ νησῖδες: *Κουλέμπρα, Περίκο, Νάος* καὶ *Φλαμίγγο*. Ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῆς ζώνης ἀνέρχεται εἰς 1.434 τετρ. χλμ., ὁ δὲ πληθυσμὸς αὐτῆς εἰς 40.137 κατοίκους (1929), ἐξ ὧν οἱ 30.300 εἶναι ἀστικὸς πληθυσμὸς (7.689 λευκοὶ Ἀμερικανοὶ καὶ 22.611 ξένοι), οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶται καὶ ναῦται. Κυριώτεραι πόλεις ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ζώνην εἶναι ἡ *Μπαλμπόα*, τὸ *Ἀνκὸν* καὶ τὸ *Κριστομπάλ*. Αἱ πόλεις τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ, *Κολὸν* καὶ *Παναμᾶς*, περικλείονται ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ζώνης, αἱ δὲ ἀμερικανικαὶ ἀρχαὶ εἶναι ἐπιφορτισμέναι μὲ τὴν τήρησιν τῆς ὑγιεινῆς ἐν αὐταῖς. Ἡ ἀποικία διοικεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1912 ὑπὸ διοικητοῦ (ὅστις δέον κατὰ κανόνα νὰ εἶναι στρατιωτικὸς) διοριζομένου ἀνὰ τετραετίαν ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Βορειοαμερικανικῆς συμπολιτείας ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς γερουσίας. Ὁ διοικητὴς εἶναι ἀνώτατος ἄρχων, ἀσκῶν πάσας τὰς ἐξουσίας, ὑπάγεται δὲ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ἐσημείωσαν κατὰ τὴν χρῆσιν 1928—1929 εἰσπράξεις 48.415.741 δολλαρίων καὶ δαπάνας 38.128.634 δολλαρίων.

—**Παναμᾶ *ἰσθμός***. Ὁ κυριώτερος ἰσθμὸς τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς, δι' οὗ συνδέονται τὰ δύο κύρια τμήματα τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου καὶ χωρίζονται ὁ Ἀτλαντικὸς (θάλασσα τῶν Ἀντιλλῶν) ἀπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Καταλαμβάνει τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς ὁμωνύμου δημοκρατίας, ἐκτείνεται δὲ ἐξ Α. πρὸς Δ. ἐν σχήματι πετάλου, τοῦ ὁποίου τὸ κυρτὸν εὑρίσκεται πρὸς Β., ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Ντάριεν πρὸς Α. μέχρι τῆς χερσονήσου Ἀχουέρο πρὸς Δ., καὶ περικλείει πρὸς Ν., τὸν ὁμώνυμον ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ κόλπον. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ διήκει μακρὰ καὶ χθαμαλὴ ὀροσειρά, ὕψους 200 μέχρι 1.500 μ. Τὸ στενότερον σημεῖον τοῦ ἰσθμοῦ εὑρίσκεται παρὰ τὴν φερώνυμον τεχνητὴν διώρυγα καὶ ἔχει πλάτος 64 χλμ.

—**Παναμᾶ *κόλπος***. Εὐρεῖα κόλπωσις τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀμερικῇ, περικλειομένη πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀχουέρο καὶ ἀνοικτὴ πρὸς Ν., εἰς τὸν μυχὸν τῆς ὁποίας ἀπολήγει ἡ ὁμώνυμος τεχνητὴ διῶρυξ. Ὁ βυθὸς αὐτοῦ εἶναι ἀνώμαλος, φθάνων πολλαχοῦ εἰς βάθος μεγαλύτερον τῶν 3.000 μ., παρὰ δὲ τὰς βραχώδεις ἀκτάς του κεῖνται νησῖδες καὶ συστάδες νήσων, ὧν σπουδαιότερον τὸ *Λὰς Πέρλας* (τῶν μαργαριτῶν), εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ ὁποίου διενεργεῖται ἁλιεία μαργαριτοφόρων ὀστρέων. Ὁ κόλπος τοῦ Παναμᾶ ἀπέκτησεν ἰδιαιτέραν ὅλως διὰ τὴν ναυτιλίαν σημασίαν ἀπὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς διώρυγος. Χ. Δ.

— **Παναμᾶ *ὑπόθεσις***. Πολιτικοδικαστικὸν σκάνδαλον, ἐκσπᾶσαν ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὴν χρεοκοπίαν τὴν ἀναλαβούσης τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ ἑταιρείας καὶ δημιουργηθὲν ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Μπουλανζέ, πρὸς ἐκδίκησιν, εἰς βάρος τῆς προκαλεσάσης τὴν πτῶσιν αὐτοῦ δημοκρατικῆς μερίδος, τῆς ὁποίας τοὺς ὑπουργοὺς καὶ βουλευτὰς κατηγόρησαν ὡς δωροδοκηθέντας ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῆς ἑταιρείας. Ὁ πρῶτος σχετικὸς θόρυβος ἐδημιουργήθη τῷ 1888, ὅτε ἡ ἑταιρεία, εὑρισκομένη εἰς μεγάλας οἰκονομικὰς δυσχερείας, ἐπέτυχε τὴν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψήφισιν (8 Ἰουνίου 1888) τῆς ἐκδόσεως νέων λαχειοφόρων μετοχῶν, συνολικῆς ἀξίας 750 ἑκατομμυρίων φράγκων, διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου. Μεγάλη τότε μερὶς τοῦ τύπου ἤρχισε συζητοῦσα περὶ τῶν δυσχερειῶν τοῦ ἔργου καὶ ἀποκαλύπτουσα σκάνδαλα καὶ καταχρήσεις γενομένας εἰς βάρος τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν αὐτῆς. Ἡ βουλὴ πρὸ τῶν διαμαρτυριῶν τῆς κοινῆς γνώμης διέταξε τὴν ἀποστολὴν ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνωμόνων, ὅπως μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὴν κατάστασιν, κατόπιν δὲ τῆς δυσμενοῦς ἐκθέσεως αὐτῆς καὶ τῆς ζητηθείσης κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τριμήνου παρατάσεως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς ὑποχρεώσεων, ἥτις δὲν ἐδόθη, ἡ ἑταιρεία ἐκηρύχθη ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου 1889 εἰς χρεοκοπίαν, ἥτις ἐστοίχισεν εἰς τοὺς μετόχους αὐτῆς τὴν ἀπώλειαν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος δισεκατομμυρίου φράγκων. Ὁ τότε γενικὸς εἰσαγγελεὺς Κεσναὶ ντὲ Μπωρεπαὶρ διέταξε τὴν 11 Ἰουνίου 1891 τὴν διεξαγωγὴν ἀνακρίσεων, αἵτινες, διαρκέσασαι ἐπὶ δεκαεπτὰ μῆνας, ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραπομπὴν εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν (21 Νοεμβρίου 1892) τοῦ Φ. Λεσσέψ, τριῶν ἄλλων διευθυντῶν τῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ ἐργολήπτου μηχανικοῦ Ἄϊφφελ. Ἡ ἐκδοθεῖσα τὴν 8 Φεβρουαρίου 1893 ἀπόφασις κατεδίκαζεν τὸν Φ. ντὲ Λεσσὲψ ἐρήμην καὶ τὸν υἱόν του Κάρολον εἰς πενταετῆ φυλάκισιν καὶ χρηματικὸν πρόστιμον 30.000 φράγκων, τοὺς Κοττὺ καὶ Μάριον Φοντὰν εἰς φυλάκισιν 2 ἐτῶν καὶ πρόστιμον 3.000 φράγκων καὶ τὸν μηχανικὸν Ἄϊφφελ εἰς φυλάκισιν 2 ἐτῶν καὶ πρόστιμον 20.000 φράγκων. Ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐξετελέσθη, διότι ἠκυρώθη, ἀναιρεθεῖσα ἐνώπιον τοῦ ἀκυρωτικοῦ δικαστηρίου (15 Ἰουνίου 1893).

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1892 τὸ ζήτημα τῆς δωροδοκίας ἤχθη ἐνώπιον τῆς βουλῆς ὑπὸ τοῦ συντηρητικοῦ βουλευτοῦ Ντελααί, ὅστις κατηγόρησεν 104 κοινοβουλευτικοὺς ὡς δωροδοκηθέντας ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῆς ἑταιρείας, τὴν δὲ 20 Νοεμβρίου 1892 ὁ βαρῶνος Ἰάκωβος Ρεϊνὰχ (εἷς τῶν κυριωτέρων διοργανωτῶν τῶν δωροδοκιῶν), τοῦ ὁποίου διετάχθη ἡ σύλληψις, ηὐτοκτόνησε. Τὴν 20 τέλος Δεκεμβρίου ἡ βουλὴ ἐψήφισε τὴν ποινικὴν δίωξιν τῶν βουλευτῶν Ἐμμ. Ἀρέν, Ντυγκὲ ντὲ λὰ Φωκοννερί, Α. Προύστ, Ι. Ρὸς καὶ Ρουβιὲ καὶ τῶν γερουσιαστῶν Μπεράλ, Α. Γκρεβύ, Τεβενέ, Ρενὼ καὶ Ντεβέ. Οἱ ἑπτὰ ἐξ αὐτῶν ἠθωώθησαν, κατορθώσαντες νὰ ἀποδείξωσι τὸ ἄλλοθι, ἐνῷ οἱ Μπεράλ, ντὲ λὰ Φωκοννερὶ καὶ Προὺστ παρεπέμφθησαν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων τοῦ Σηκουάνα (Μάρτιος 1893) ὁμοῦ μετὰ τῶν Καρ. Λεσσέψ, Φοντάν, Μπλοντέν, τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων Μπαϊώ, καὶ τῶν τότε βουλευτῶν Σὰν-Λερουὰ καὶ Γκομπρύν. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν Κ. Λεσσὲψ εἰς ἐνιαύσιον φυλάκισιν, τὸν Μπλοντὲν εἰς διετῆ, τὸν Μπαϊώ, ὅστις ὡμολόγησεν ὅτι ἔλαβε παρὰ τῆς ἑταιρείας 300 000 φράγκα, εἰς 5 ἐτῶν φυλάκισιν καὶ 750.000 φράγκα πρόστιμον, ἠθώωσε δὲ πάντας τοὺς λοιπούς. Ἡ ἀπόφασις ὥριζεν ἐπίσης ὅτι οἱ καταδικασθέντες ὤφειλον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἑταιρείαν τοῦ Παναμᾶ 375.000 φράγκα. Τὴν 23 Μαΐου 1893 ὁ τραπεζομεσίτης Ἀρτόν, διαφυγὼν τὴν σύλληψιν, κατεδικάζετο ἐρήμην ἐπὶ ἀπάτῃ εἰς πενταετῆ φυλάκισιν καὶ πρόστιμον 400.000 φράγκων, ὅτε δὲ τῷ 1895 συνελήφθη οὗτος ἐν Λονδίνῳ καὶ παρεπέμφθη ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, προέβη εἰς νέας ἀποκαλύψεις, κατόπιν τῶν ὁποίων διετάχθησαν νέαι συλλήψεις (Μάρτιος 1897). Κατ' αὐτὰς ἐδιώχθησαν οἱ βουλευταὶ Νακέ, Μαρὲ καὶ Ἀντὶντ Μπουαγιὲ καὶ ὁ γερουσιαστὴς Λεβρέ. Τὸ δικαστήριον ὅμως τοῦ Σηκουάνα ἠθώωσε (30 Δεκεμβρίου 1897) πάντας τοὺς κατηγορουμένους καὶ τὸ ὑπουργεῖον διέταξε τὴν παῦσιν τῶν συλλήψεων. Οὕτως ἔληξεν ἡ περιλάλητος αὕτη ὑπόθεσις, ἥτις προὐκάλεσε μεγάλην παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ συγκίνησιν, ἀποτελεῖ δὲ μετὰ τῆς σχεδὸν συγχρόνου ὑποθέσεως Ντρεϋφοὺς μίαν τῶν γνωστοτέρων ἀνὰ τὸν κόσμον μεγάλων δικῶν. Ἡ κατάπαυσις τῶν περὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Παναμᾶ δικαστικῶν ἐνεργειῶν ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν τότε πρόεδρον τῆς Γαλλίας Καρνώ, ὅστις ἐφοβεῖτο ὅτι πᾶσα συνέχισις τῶν ἀνακρίσεων καὶ τῶν δικῶν ἐνέκλειεν ἐνδεχομένους κινδύνους ἀποκαλύψεως σκανδάλων, βλαπτόντων αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Χ. Δ.

Πανάμαρος *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν Καρίᾳ, ἀνάλογος πρὸς τὰ τοῦ ἰδίου θεοῦ ἐπίθετα *Πανήμερος* καὶ *Πανημέριος*. Ἐν Στρατονίκῃ ἦτο πολιοῦχος, ἔχων σπουδαιότατον ναὸν καὶ τιμώμενος δι' ἑξαημέρου πανηγύρεως (τὰ παναμάρεια). Ἤρχετο αὕτη διὰ τῆς προόδου ἢ ἐπιδημίας τοῦ θεοῦ, συνισταμένης εἰς τὴν ἐν πομπῇ μετακόμισιν τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Διὸς ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐπὶ διήμερον παραμονήν του ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Ἐγίνοντο τότε διανομαὶ ἐλαίου, οἴνου, κρεάτων καὶ χρημάτων ἔτι εἰς τοὺς πολίτας καὶ τοὺς ξένους καὶ ἄλλαι τελεταί. Π. Ν. Π.

παναμᾶς (ὁ). Πῖλος πλεκόμενος ἀπὸ ψάθαν (paja torquilla) φυομένην εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ (Equador) καὶ εἰς τὸ Περοῦ. Τὸ ὄνομα παναμᾶς προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πῖλοι οὗτοι, κατασκευαζόμενοι εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἀπεστέλλοντο, πρὸ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ, εἰς εἰδικοὺς πράκτορας ἐγκατεστημένους εἰς τὸν λιμένα τοῦ Παναμᾶ, ὁπόθεν ἐνήργουν τὸ ἐμπόριον τοῦτο εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ὁ παναμᾶς ὑφαίνεται (πλέκεται) ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ Ἰνδῶν τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ, tipi japa ὑπ' αὐτῶν καλούμενος, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Παναμπί. Ἡ ἀξία του ποικίλλει ἀναλόγως τῆς λεπτότητος τοῦ ψαθοκαλάμου καὶ τῆς ποιότητος τοῦ χρώματος αὐτοῦ. Ἡ ἀξία τῶν γνησίων παναμάδων εἶναι μεγάλη διότι παράγονται ὑπὸ εἰδικὰς συνθήκας, κατὰ τὰς ὑγρὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, ἀπαιτουμένου οὕτω πολλοῦ χρόνου πρὸς ὕφανσίν των καὶ ἰδίως διὰ τὰ λεπτότερα εἴδη. Ἡ παρά τινων γενομένη ὕφανσις ἐν ὕδατος ὕδατος ἐπηρεάζει τὴν λευκότητα τοῦ εἴδους. Εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ παναμᾶ ἀσχολοῦνται μικραὶ χειροτεχνικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ ἰδίως οἰκιακαί. Συλλέκται εἰδικοὶ διατρέχουν τὰς περιφερείας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ συναθροίζουν τοὺς πίλους ἀπὸ τὰς καλύβας τῶν ἰθαγενῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν. Ἡ ἀνεπαρκὴς προσφορὰ εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ εἴδους εἶναι ἡ δευτέρα ἐξήγησις τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τῶν προϊόντων. Οἱ παναμάδες, ἰδίως οἱ δευτερευούσης ποιότητος, οἱ μὴ ἔχοντες τὴν φυσικὴν λευκὴν χροιάν, ὑφίστανται εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας εἰδικὴν λεύκανσιν, ἥτις ὅμως πάντοτε ἐπηρεάζει τὴν στερεότητα καὶ φυσικὴν ἐλαστικότητα. Α. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παναμερικανικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ὅλους τοὺς Ἀμερικανούς.

—***παναμερικανικὰ συνέδρια***. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον κατατάσσονται γενικῶς τὰ ἀπὸ τοῦ 1889 συνερχόμενα συνέδρια τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν, εἰς ἃ λαμβάνουσι μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐκτὸς τοῦ Καναδᾶ καὶ τῶν βρεττανικῶν, γαλλικῶν καὶ ὀλλανδικῶν ἀποικιῶν.

Α' συνέδριον. Τὸ κυρίως λεγόμενον *πρῶτον παναμερικανικὸν συνέδριον* εἶναι τὸ συγκληθὲν ἐν Οὐασιγκτῶνι τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1889, εἰς ὃ ἔλαβον μέρος πάντα τὰ κράτη τῆς Ἀμερικῆς ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Δομίγγου. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου τούτου παρετάθησαν μέχρι τῆς 19 Ἀπριλίου 1890. Κατὰ τοῦτο ἐλήφθησαν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἑξῆς θεμάτων: περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, τελωνειακῶν διαρρυθμίσεων, λιμενικοῦ δικαιώματος, ὑγειονομικῶν κανονισμῶν, ἐλευθερίας τῆς ποταμοπλοΐας, νομισματικῆς ἑνώσεως, κοινῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας, ἐκδόσεως τῶν ἐγκληματιῶν, διακρατικῶν σιδηροδρόμων κλπ. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου ἐματαιώθησαν καὶ ὅλον συνεπῶς τὸ ἔργον αὐτοῦ, λόγῳ τῆς μὴ κυρώσεώς των ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων· ἀλλ' ἐκ τοῦ συνεδρίου τούτου προῆλθεν ἡ ἵδρυσις τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου τῶν ἀμερικανικῶν δημοκρατιῶν, τὸ ὁποῖον ἐξειλίχθη εἰς τὴν σημερινὴν *Παναμερικανικὴν* Ἕνωσιν (βλ. λ.).

Β' συνέδριον. Τὸ δεύτερον παναμερικανικὸν συνέδριον συνεκλήθη τῇ εἰσηγήσει τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Μὰκ-Κίνλεϋ τὴν 22 Ὀκτω-

Digitized by Google

βρίου 1901 ἐν τῇ πόλει τοῦ Μεξικοῦ. Τὸ συνέδριον ἐτερματίσθη τὴν 31 Ἰανουαρίου 1902. Τὸ σπουδαιότερον θέμα τοῦ συνεδρίου τούτου ἦτο τὸ περὶ διαιτησίας. Ἐπὶ τούτου τελικῶς ἀπεφασίσθη ὅπως γίνῃ σύστασις εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν σύμβασιν τῆς Χάγης τοῦ 1899.

Γ' συνέδριον. Τοῦτο συνεκλήθη τὴν 21 Ἰουλίου 1906 εἰς Ρίον Ἰανέϊρον τῆς Βραζιλίας. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο ἐκ τῶν 21 δημοκρατιῶν τῆς Ἀμερικῆς δὲν μετέσχον ἡ Ἀϊτὴ καὶ ἡ Βενεζουέλα. Τὸ συνέδριον ἐτερμάτισε τὰς ἐργασίας του τὴν 26 Αὐγούστου ἰδίου ἔτους, ἠσχολήθη δὲ ἐν πολλοῖς μὲ τὰ αὐτὰ θέματα τοῦ προηγουμένου συνεδρίου.

Δ' συνέδριον. Συνεκλήθη ἐν Μπουένος Ἄϋρες ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρις Αὐγούστου 1910.

Ε' συνέδριον. Συνῆλθον ἐν Σαντιάγῳ τὴν 25 Μαρτίου 1923 καὶ διήρκεσε μέχρι 3 Μαΐου ἰδίου ἔτους. Εἰς τὸ συνέδριον δὲν μετέσχον ἡ Βολιβία, τὸ Μεξικὸν καὶ τὸ Περοῦ. Συνεζητήθησαν ἰδίως τὰ ἑξῆς θέματα: ἡ υἱοθέτησις τοῦ δόγματος Μονρόε περὶ πασῶν τῶν δημοκρατιῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων τούτων δὲν ἐλήφθησαν ἀποφάσεις.

ΣΤ' συνέδριον. Τὸ συνέδριον τοῦτο συνῆλθεν ἐν Ἀβάνᾳ τῆς Κούβας τῷ 1928 καὶ διήρκεσε ἀπὸ τῆς 16 Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 20 Φεβρουαρίου. Κατὰ τοῦτο πολλὰ θέματα παρεπέμφθησαν πρὸς συζήτησιν εἰς εἰδικὰ συνέδρια. Τοιοῦτον ἦτο τὸ συγκληθὲν τὴν 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1928 ἐν Οὐασιγκτῶνι περὶ διαιτησίας.

Τὸ Ζ' παναμερικανικὸν συνέδριον ὡρίσθη ὅπως συνέλθῃ ἐν Μοντεβίδεο τῆς Οὐρουγουάης τῷ 1933.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω παναμερικανικῶν συνεδρίων πολιτικῆς φύσεως εἶναι καὶ τὰ κάτωθι ἐπιστημονικὰ συνέδρια.

Παναμερικανικὰ ἐπιστημονικὰ συνέδρια. Τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν παναμερικανικὸν συνέδριον συνῆλθεν ἐν Σαντιάγῳ τῆς Χιλῆς τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1908 πρὸς συζήτησιν διαφόρων ἀμερικανικῶν ζητημάτων. Τὸ συνέδριον διήρκεσε μέχρι τῆς 5ης Ἰανουαρίου 1909. Τὸ δεύτερον ἐπιστημονικὸν συνέδριον συνῆλθεν ἐν Οὐασιγκτῶνι τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1915 καὶ διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας. Τὸ συνέδριον συνέστησεν ἀνωτάτην ἐπιτροπήν, ἥτις συνῆλθεν εἰς Μπουένος Ἄϋρες τῷ 1916, καὶ διαρκῆ ἀνωτάτην ἐπιτροπήν, ἥτις ἀνέλαβε τὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν πρὸς ἀποκατάστασιν ὁμοιομορφίας εἰς τὸν ἐμπορικὸν νόμον δι' ὅλα τὰ μετέχοντα εἰς τὸ συνέδριον κράτη. Γ. Ι. Β.

— **Παναμερικανικὴ *Ἕνωσις*** (Pan-American Union). Κατὰ τὸ πρῶτον παναμερικανικὸν συνέδριον (1890) ἐλήφθη ἀπόφασις (29 Μαρτίου) διὰ τὴν ἵδρυσιν διαμερικανικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Διεθνὴς ἕνωσις τῶν Ἀμερικανικῶν Δημοκρατιῶν» πρὸς συλλογὴν ἐμπορικῶν δεδομένων καὶ πληροφοριῶν. Τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου συνεστήθη ἐν Οὐασιγκτῶνι μόνιμον γραφεῖον («Τὸ ἐμπορικὸν γραφεῖον τῶν Ἀμερικανικῶν Δημοκρατιῶν»), τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέδιδε εἰς τέσσαρας γλώσσας (ἀγγλικήν, ἱσπανικήν, πορτογαλικὴν καὶ γαλλικὴν) «Δελτίον». Εἰς τὸ δεύτερον παναμερικανικὸν συνέδριον (1902) ἀπεφασίσθη ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ ἄνω γραφείου, τὸ ὁποῖον μετωνομάσθη εἰς «Διεθνὲς Γραφεῖον τῶν Ἀμερικανικῶν Δημοκρατιῶν». Κατὰ τὸ τρίτον παναμερικανικὸν συνέδριον (1906) καὶ κατὰ τὸ τέταρτον νέα διοργάνωσις τοῦ γραφείου ἀπεφασίσθη καὶ ὁ ὀργανισμὸς μετωνομάσθη εἰς «Παναμερικανικὴν Ἕνωσιν». Ἡ κυριωτέρα μεταρρύθμισις, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὸ πέμπτον συνέδριον (1923), ἀφεώρα τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῆς ἑνώσεως. Εἰς τὸ ἕκτον τέλος παναμερικανικὸν συνέδριον (1928) ὡρίσθη ὅτι α κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς ἑνώσεως δύνανται νὰ ὁρίζουν εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους ἢ τοὺς ἐν Οὐασιγκτῶνι διπλωματικούς των ἀντιπροσώπους. Γ. Ι. Β.

παναμερικανισμὸς (ὁ) *[Διεθν. Δίκ.].* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται ἡ τάσις ἐκείνη περὶ στενοτέρας ἑνώσεως ὅλων τῶν ἀμερικανικῶν πολιτειῶν, περὶ τῆς ὁποίας διελάμβανε καὶ τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε. Ἡ παναμερικανικὴ αὕτη ἰδέα ἐνισχύθη ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀνεφάνη ὁ ἰμπεριαλισμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ὑπουργίας τοῦ Blain (1881). Ἡ ἱστορία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐν λόγῳ παναμερικανικῆς κινήσεως ἐγκλείεται εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς συνελθόντων συνεδρίων, εἰς τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς συμμετέσχον μόνον αἱ πολιτεῖαι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Οὕτω τῷ 1822 ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Κολομβίας προσεκλήθησαν αἱ κυβερνήσεις τοῦ Μεξικοῦ, τοῦ Περοῦ, τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Βουένος-Ἄϊρες, ὅπως ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους των εἰς τὸ ἐν Παναμᾷ συγκληθησόμενον συνέδριον. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ δὴ τὴν 6 Ἰουνίου 1822 συνωμολογήθη μεταξὺ τῆς Κολομβίας καὶ τοῦ Περοῦ σύμβασις, δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ δύο κράτη ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρωσι τὴν φιλικήν των μεσολάβησιν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως πείσωσιν αὐτὰς καὶ συνάψωσι σύμβασιν ἑνώσεως καὶ διαρκοῦς συμμαχίας. Ὁμοία δὲ σύμβασις συνωμολογήθη τὸ ἑπόμενον ἔτος (3 Ὀκτωβρίου 1823) μεταξὺ Κολομβίας καὶ Μεξικοῦ. Τὴν 7 Δεκεμβρίου 824 ὁ στρατηγὸς Βολίβαρ διὰ τῆς περιφήμου αὐτοῦ ἐγκυκλίου τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἐπανέλαβε τὴν πρόσκλησίν του πρὸς τὰς λοιπὰς πολιτείας περὶ συγκλήσεως συνεδρίου καὶ ὅπως ἀντιπροσωπευθοῦν κατ' αὐτὸ πάντα τὰ κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀποδεκτὴ καὶ τὴν 22 Ἰουνίου 1826 συνῆλθον οἱ ἀντιπρόσωποι (δύο ἐξ ἑκάστου κράτους) τῆς Κολομβίας, τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς, τοῦ Περοῦ καὶ τοῦ Μεξικοῦ, ἐν Παναμᾷ. Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου τούτου, διαρκέσασαι μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου 1826, ἔφερον εἰς τὴν συνομολόγησιν τεσσάρων συμβάσεων. Διὰ τῆς πρώτης τούτων κατηρτίζετο συνθήκη ἑνώσεως, συμμαχίας καὶ ὁμοσπονδίας μεταξὺ τῆς Κολομβίας, τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς, τοῦ Περοῦ καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Μεξικοῦ. Ἡ ἑτέρα ἐπραγματεύετο περὶ μεταφορᾶς τῆς ἕδρας τῆς ἀμερικανικῆς συνελεύσεως εἰς τὴν πόλιν Tacubaya τοῦ Μεξικοῦ. Διὰ τῆς τρίτης καθωρίζετο ἡ χορηγία ἑκάστης τῶν δημοκρατιῶν τούτων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, διὰ δὲ τῆς τελευταίας καθωρίζετο ὁ τρόπος δι' οὗ θὰ κατεβάλλετο ἡ τοιαύτη συνεισφορά. Τὸ ἔργον τοῦ συνεδρίου τοῦ Παναμᾶ εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως κατέληξεν. Ἐπηκολούθησεν ἕτερον συνέδριον κατόπιν ἐπανειλημμένων προσκλήσεων τοῦ Μεξικοῦ (ἐν ἔτει 1831 καὶ τῷ 1840), τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Λίμᾳ τὴν 11 Δεκεμβρίου 1847 καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος μόνον ἡ Βολιβία, ἡ Χιλή, τὸ Ἐκουατὸρ καὶ ἡ Νέα Γρενάδα. Τὸ συνέδριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον διήρκεσε μέχρι τῆς 1 Μαρτίου 1848, ἐπέτρεψεν εἰς τ' ἀντιπροσωπευόμενα ἐν αὐτῷ κράτη ν' ἀνανεώσουν τὴν ὁμοσπονδιακήν των σύμβασιν, νὰ συνομολογήσουν δὲ σύμβασιν ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας, ταχυδρομικὴν καὶ προξενικὴν τοιαύτην, ἥτις καὶ μόνη ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Νέας Γρενάδας, τῶν ἄλλων οὐδόλως ἐφαρμοσθεισῶν.

Μετὰ δέκα περίπου ἔτη συνῆλθεν αὖθις νέον συνέδριον (15 Σεπτεμβρίου 1856), εἰς τὸ ὁποῖον συμμετέσχον ἀντιπρόσωποι τῆς Χιλῆς, τοῦ Ἐκουατὸρ καὶ τοῦ Περοῦ, οἵτινες κατήρτισαν ἐν Σαντιάγῳ σύμβασιν γνωστὴν ὡς «Traité continental» καὶ ἥτις ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῶν λοιπῶν λατινικῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν. Ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις, χωρὶς εἰς αὐτὴν νὰ προσχωρήσουν τὰ λοιπὰ κράτη, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ καταστῇ μᾶλλον αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη συνάψεως διαρκοῦς συμμαχίας. Οὕτω, τῇ προσκλήσει τοῦ Περοῦ (11 Ἰανουαρίου 1864) συνῆλθε νέον συνέδριον τῇ 14 Νοεμβρίου 1864 ἐν Λίμᾳ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν ἡ Ἀργεντινή, ἡ Βολιβία, ἡ Χιλή, τὸ Ἐκουατόρ, αἱ Ἡνωμ. Πολιτεῖαι τῆς Κολομβίας, ἡ Γουατεμάλα, τὸ Περοῦ καὶ ἡ Βενεζουέλα καὶ κατὰ τὸ ὁποῖον συνωμολογήθη συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ τῶν ἐν αὐτῷ ἀντιπροσωπευθέντων κρατῶν, ἥτις ὅμως ἀποτελεῖ μᾶλλον διακήρυξιν τῆς ἀρχῆς περὶ συμμαχικῆς ἑνώσεως ἢ πραγματικὴν συμμαχίαν. Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου τούτου ἔληξαν τὴν 23 Ἰανουαρίου 1865.

Ἐπὶ διαφόρου ἐντελῶς βάσεως ἐστηρίχθη τὸ ἐν ἔτει 1888 ἐν Μοντεβίδεο συνελθὸν «Λατινοαμερικανικὸν συνέδριον τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου», ἐν ᾧ ἔλαβον μέρος ἡ Ἀργεντινή, ἡ Βολιβία, ἡ Βραζιλία, ἡ Χιλή, ἡ Παραγουάη, τὸ Περοῦ καὶ ἡ Οὐρουγουάη. Τὸ ἔργον τοῦ συνεδρίου τούτου, διαρκέσαν ἀπὸ τῆς 25 Αὐγούστου 1888 μέχρι τῆς 18 Φεβρουαρίου 1889, ἐξηντλήθη εἰς τὴν συνομολόγησιν ἑπτὰ συμβάσεων, σχετικῶς μὲ τὸ διεθνὲς ἰδιωτικὸν δίκαιον, τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον κλπ., δὲν δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀφεώρα εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς παναμερικανικῆς ἰδέας, καθόσον διὰ τῶν ἐν λόγῳ συμβάσεων ἐπετράπη ἡ προσχώρησις εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ τῆς Εὐρώπης, κρατῶν.

Τῶν ἀνωτέρω συνεδρίων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μᾶλλον τοπικὸν χαρακτῆρα, κέκτηνται μεγαλυτέραν σημασίαν τὰ ἐπακολουθήσαντα, ἅτινα ἀπεκλήθησαν *παναμερικανικὰ συνέδρια* (βλ. λ.).

Ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἡ παναμερικανικὴ κίνησις ἐνετάθη ἔτι περισσότερον, μάλιστα δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἔλαβε μᾶλλον συγκεκριμένην μορφήν. Οὕτω διὰ τῆς καταρτισθείσης «Pan-American Monetary Convention» σκοπεῖται ἡ ἑνοποίησις καὶ ἡ ἐγγύησις τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῶν κρατῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἐκ παραλλήλου δὲ συνεχλήθη παναμερικανικὴ οἰκονομικὴ συνδιάσκεψις (Pan-American Financial Conference), ἥτις, ὡς «μεσολαβοῦσα» ἐπιτροπὴ (Inter-American High Commission) μεταξὺ τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν, συγκληθεῖσα διὰ μέχρι σήμερον, τὸν Μάϊον τοῦ 1915 κατὰ πρώτην φορὰν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1920, ἔχει ὡς ἔργον τὴν ἀπλοποίησιν τῶν τελωνειακῶν διατυπώσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Ἀμερικῆς, τὴν κατάρτισιν κοινῆς νομοθεσίας περὶ τῶν ἀλλοδαπῶν νομικῶν προσώπων καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀγορὰν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ τοῦτο, ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ἐξ εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς παροχὴ δανείου εἴς τι κράτος αὐτῆς, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπιτύχουν ἀπόλυτον μονοπώλιον ἐπὶ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῶν νοτίων ἀμερικανικῶν κρατῶν. Ὅπως κρίνῃ τις ὁποίαν εντατικὴν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ παναμερικανικὴ ἰδέα, ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσῃ τις τὸ «διεθνὲς συνέδριον τῶν ἀμερικανικῶν σπουδαστῶν», τὰ «παναμερικανικὰ ὑγειονομικὰ συνέδρια», τὴν «παναμερικανικὴν ἐπιτροπὴν τῶν νομομαθῶν», τὴν «Ἀμερικανικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ διεθνοῦς δικαίου» καὶ τόσους ἄλλους ὀργανισμούς, ἡ δρᾶσις τῶν ὁποίων ὄχι μόνον ὑποθεθεῖ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύει καὶ κατευθύνει τὴν τοιαύτην παναμερικανικὴν τάσιν πρὸς τὴν πραγματοποίησίν της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. Büchi*, «Die Geschichte der panamerikanischen Beweggung» (1914).—*Wehberg*, «Panamericanische Beweggung» (1914). — «*Usher*, «Pan-Amerika» (1915).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

πανανοσία (ἡ). Ζῷά τινα (ἴσως δὲ καὶ οἱ ἄνθρωποι) προσβληθέντα ὑπό τινος μικροβίου καὶ ἀναρρώσαντα ἀποκτῶσιν ἀνοσίαν διὰ τὴν φυλὴν τοῦ μικροβίου ἐξ ἧς ἐμολύνθησαν. Τοῦτο παρετηρήθη ἰδίως εἰς τὴν πειραματικὴν σύφιλιν τῶν κονίκλων, ἔνθα τὰ μολυνθέντα διά τινος φυλῆς σπειροχαίτης ζῷα, ἂν καὶ ἀπέκτησαν ἀνοσίαν, ἐν τούτοις, ἐὰν ἐμβολιασθῶσι δι' ἑτέρας φυλῆς σπειροχαίτης, μολύνονται καὶ πάλιν (ἐπιλοίμωξις=superinfection). Ὅθεν, ὅταν ζῷόν τι παρουσιάζῃ ἀνοσίαν δι' ὅλας τὰς φυλὰς μικροβίου τινός, λέγομεν ὅτι ἀπέκτησε *πανανοσίαν* (panimmunité), ὅταν δ' ἀποκτᾷ ἀνοσίαν διὰ τὴν φυλὴν μόνον τοῦ μικροβίου ἐξ ἧς ἐμολύνθη, λέγομεν ὅτι ἀπέκτησε *μονανοσίαν* (monoimmunité). Ν. Α. Μ.

πάναξ (ὁ) (Panax) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιοειδῶν* ἢ *ἀραλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 25 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὸ πρὸς κόσμον καλλιεργούμενον *πάναξ ὁ θαμνώδης* (Panax fructicosus), ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

Πανάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου Παγχαΐας.

παναραβισμὸς (ὁ). Πολιτικὴ τείνουσα εἰς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν ἀραβικῶν λαῶν εἰς ἓν μέγα κράτος ἢ συνομοσπονδίαν κρατῶν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ μεγάλου ἀραβικοῦ κράτους τῶν Ὀμεϊαδῶν δὲν ἠκολουθεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων χαλιφῶν πολιτικὴ παναραβική, διότι ὁ χαρακτὴρ τοῦ κράτους ἐκείνου ἦτο θρησκευτικὸς καὶ ἐπομένως ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἦτο πανισλαμική. Παναραβικὴν πολιτικὴν ἐφάνη ἀκολουθῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Μωχάμμετ Ἄλη πασᾶς, ὅστις καταστείλας τὴν ἐπανάστασιν τῶν Βαχαβιτῶν καὶ καταλαβὼν ὁλόκληρον τὴν ἀραβικὴν χερσόνησον, κατόπιν δὲ καὶ τὴν Νουβίαν, Παλαιστίνην καὶ Συρίαν, διενοήθη νὰ ἱδρύσῃ μέγα ἀραβικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ ἐπεξετείνετο καὶ εἰς Μεσοποταμίαν. Ἀλλ' ὁ Μωχάμμετ Ἄλη, Ἀλβανὸς τὴν καταγωγήν, ἦτο ἐν τῇ πραγματικότητι ξένος πρὸς τὴν ἀνύπαρκτον τότε παναραβικὴν ἰδεολογίαν, ὡς δὲ ἀπέδειξεν ἡ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κιλικίας (1833) πρὸς τὴν Προῦσαν προέλασίς του, ἀντικειμενικὸς αὐτοῦ σκοπός, ὑποθαλπόμενος ἐπί τινα καιρὸν καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἦτο ἡ ἀνατροπὴ τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας (Μαχμοὺτ Β') καὶ ἡ κατάληψις τοῦ σουλτανικοῦ θρόνου τῶν Ὀσμανιδῶν εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε ὑπὸ τύπον κηδεμονίας καὶ ἀντιβασιλείας.

Ἡ κυρίως παναραβικὴ πολιτικὴ εἶναι νεώτερον τεχνητὸν κατασκεύασμα ἀγγλικῆς ἐμπνεύσεως. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον ἀκόμη πόλεμον, ὅτε ὁ ἐμίρης τῆς Μέκκας Χουσεΐν πασᾶς ἀπεκήρυξε τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν (1915) καὶ ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἄγγλων, οὗτοι διενοήθησαν, φαίνεται, νὰ συνενώσωσι τὰς ἀραβικὰς χώρας, ἤτοι τὴν Χετζάζην, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν καὶ ἄλλας, εἰς ἓν κράτος ὑπὸ βασιλέα τὸν ἐμίρην Χουσεΐν, οὗτινος οἱ δύο υἱοὶ θὰ διωρίζοντο βασιλεῖς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας (Ἰράκ). Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῆς Χετζάζης προσυπέγραψε διὰ τοῦ ἐμίρη Φαϊσὰλ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τῆς 10ης Αὐγούστου 1920, διὰ τῆς ὁποίας δὲν καθωρίζοντο τὰ ὅρια τοῦ ἀραβικοῦ τούτου κράτους. Ἀλλ' ὁ βίος τούτου ἦτο ἐφήμερος, διότι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βαχαβιτῶν, Ἴμπν-Σαούτ, καταλαβὼν τὴν Μέκκαν, κατέλυσε τὸ διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἱδρυθὲν κράτος καὶ ἐγκατέστησε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν δύο τρίτων τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου, ἐνῷ συγχρόνως ἡ Συρία, τεθεῖσα ὑπὸ γαλλικὴν ἐντολήν, ἐδημοκρατοποιεῖτο, κατατεμαχισθεῖσα εἰς πολλὰ κρατίδια. Οὕτως ἡ ἰδέα τοῦ παναραβισμοῦ κατέρρευσε, διότι ὁ μὲν σημερινὸς βασιλεὺς Ἴμπν-Σαούτ δὲν φαίνεται νὰ τρέφῃ τοιαῦτα σχέδια, ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ Ἰρὰκ προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ κράτους του διὰ συνεννοήσεως μετὰ τῆς Δημοκρατίας τῆς Τουρκίας.

Ν. ΜΟΙΧΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

παναραβισταί (οἱ). Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ *παναραβισμοῦ* (βλ. λ.).

Παναραιζών *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν τῇ ΝΑ. ἄκρᾳ τῆς ἐν Ἀφρικῇ ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Ψύλλων ἐκβάλλει παρὰ τὴν Ζαγάζαιναν (πιθανῶς τὴν νῦν Ouadi-Chakka). Σήμερον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται Oued-Chegg. Α. Θ. Σ.

«Παναργειακή». Δεκαπενθήμερος πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἄργει, ἱδρυθεῖσα τῷ 1924.

Παναρέτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τραπεζίτσης τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (πρ. Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 93.

Πανάρετος. Φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ ἐκ Πιτάνης ἀκαδημαϊκοῦ Ἀρκεσιλάου, περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ π. Χ. αἰῶνος, διακωμῳδούμενος διὰ τὴν ἰσχνότητα τοῦ σώματός του, ὅπως ὁ Σαννυριων, ὁ Μέλης, ὁ Φιλητᾶς καὶ ἄλλοι (*Αἰλ.* Ποικ. ἱστορ. Χ, 6). Α. Θ. Σ.

—Πανάρετος, *Ματθαῖος Ἄγγελος*. Ἀντιρρητικὸς θεολόγος τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος, πολέμιος σφοδρὸς τῆς ἑνωτικῆς κινήσεως τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (1261—1283). Ἦτο ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀνθενωτικοῦ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου, τοῦ διαδεχθέντος τὸν καθαιρεθέντα ἑνωτικὸν Ἰωάννην Βέκκον, καὶ ἔγραψε κατὰ Λατίνων ὑπὲρ τὰς εἴκοσι πραγματείας. Δ. Ι. Κ.

—Πανάρετος, *Μιχαήλ*. Τραπεζούντιος χρονογράφος καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐπὶ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ κατεῖχε σπουδαιοτάτην θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἔγραψε πολύτιμον χρονικόν, ἄνευ τῆς ὁποίου, ὡς προσφυῶς ἐλέχθη, ἡ ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γραφῇ. Ἄρχεται δὲ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο πόνημα ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος (1204), καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1426. Κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα αἱ τρεῖς τελευταῖαι παράγραφοι τοῦ χρονικοῦ προσετέθησαν ὑπὸ νεωτέρου διασκευαστοῦ. Λεπτομερέστερον ἐκτίθενται τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Γ' (1350—1390) καὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων αὐτοῦ. Ἡ ἔκθεσις ἐγένετο κατὰ χρονολογικὴν τάξιν. Ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον ἐξεταζόμενον, τὸ «Χρονικὸν» τοῦ Παναρέτου παρουσιάζει πλεῖστα μειονεκτήματα. Τὰ γεγονότα ἐκτίθενται πολὺ συντόμως, χωρὶς κανένα εἱρμόν, καὶ γενικῶς ἡ ὅλη συγγραφὴ μαρτυρεῖ μετρίαν μόρφωσιν καὶ ἱστορικὴν ἀντίληψιν. Παρὰ τὰ μειονεκτήματα ὅμως ταῦτα, τὸ χρονικὸν ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην πηγήν, τὴν μόνην ἐνίοτε πηγήν, διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιορρύθμου ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Πόντου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρώτη ἔκδοσις τοῦ χρονικοῦ ὑπὸ τοῦ *Tafel* τῷ 1832. Βραδύτερον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Φαλλμεράϋερ* μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως (1844) καὶ ὑπὸ τοῦ *Χαχάνωφ* μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως (1905). Νεωτέρα κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ *Σπ. Λάμπρου*, ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι», 4 (1907) σελ. 257—295.—*Σ. Παπαδοπούλου*, Διορθώσεις εἰς τὸ τραπεζουντιακὸν χρονικὸν τοῦ Μιχαὴλ Παναρέτου, Byz.-Neugriechische Jahrbücher, 6 (1929) σελ. 399—400. Δ.Α.Ζ.

—Πανάρετος, *ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας*. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου τῷ 1831. Ἐσπούδασε δὲ εἰς τὴν Ριζάρειον, εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀναγορευθεὶς εἰς τὴν Ἐρλάγγην διδάκτωρ τῆς θεολογίας. Τῷ 1876 ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ι. Συνόδου καὶ ὑφηγητὴς τῆς πατρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε πολλά, ἐν οἷς καὶ «Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 52—1882». Τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1882 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Μεσσηνίας, εἰς ἣν θέσιν ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1895). Ν. Ι. Ζ.

—Πανάρετος *ὁ Πράσινος*· βλ. *Πατζάδας* Πανάρετος, ὁ Πράσινος.

Πανάρης. Στρατηγὸς τῶν Κρητῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου στρατηγοῦ Λασθένους, οἱ Κρῆτες ἠγωνίσθησαν ἐπιτυχῶς, κατὰ τὰς διαφόρους κατὰ τῆς νήσου ἐπιδρομὰς τῶν Ρωμαίων, μέχρι τοῦ 69 π. Χ., ὁπότε τέλος ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσι. ΕΡ. Μ.

πανάρι (τό)· ἀντὶ *πανέρι* (βλ. λ.).

Παναρία (Panaria) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ νοτίου Τυρρηνικοῦ πελάγους (πλάτ. 38° 38' Β., μῆκ. 15° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 172: Lipari island), μία τῶν ἐν τῇ συστάδι τοῦ Αἰόλου νήσων. Ἔχει θερμοπηγὰς καὶ λείψανα ρωμαϊκῆς λουτροπόλεως. Κάτ. 1.000. Σ. Ε. Λ.

πανάριον (τό)· ἀγγεῖον πλεκτὸν συνήθως πρὸς ἐναπόθεσιν ἄρτων, *ἀρτοφόριον* (λατ. panarium).

Παναρίτι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 885. Ἔχει πταισματοδικεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς συνεταιρισμούς. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μέρμπακα τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 442.

«Παναρκαδικὴ *Ἠχώ*». Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Τριπόλει, ἱδρυθεῖσα τῷ 1926.

«Παναρμόνιον». Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1845.

παναρμόνιος (ὁ)· ἀρχ., ὁ ἁρμονικώτατος: «παναρμόνιόν τι χρῆμα ἡ ὄρχησις» (*Λουκιανός*)· || ὁ ἁρμόζων εἰς πάσας τὰς ἁρμονίας καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τῷ οὐδετέρῳ τὸ *παναρμόνιον* (ὄργανον), ὄργανον μουσικὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐφ' οὗ δύναται νὰ παιχθῇ πᾶσα ἁρμονία· αὐλὸς μὲ πλείονας τῶν συνήθων ὀπάς. Ὁ Ἀθήναιος ἀποδίδει τὴν εὕρεσίν του εἰς Πρόνομον τὸν Θηβαῖον («πρῶτος ηὔλησεν ἀπὸ τῶν αὐτῶν αὐλῶν πάσας τὰς ἁρμονίας» ΙΕ' 631ε). Π. Ν. Π.

Πάναρμος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος εἰς τὸ μέσον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Μυκόνου, εὔρους 1 μιλ. καὶ εἰσδύσεως 2 ¼ μιλ., ἀνοικτὸς πρὸς Β. Ὅταν ἐπικρατῇ, σπανίως ὅμως, πυκνὴ ὀμίχλη εἰς τὸν Τσικνιᾶν καὶ ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ Πάναρμος κρατεῖται καθαρός, ἐξαπατωμένων τῶν ναυτικῶν, οἵτινες τὸν ἐκλαμβάνουν διὰ τὸν Τσικνιᾶν. Εἰς τὸ σπάνιον τοῦτο φαινόμενον ὀφείλεται τὸ κατὰ τὴν αὐγὴν τῆς 16/28 Ἀπριλίου 1887 ἐπισυμβὰν τραγικὸν ναυάγιον τοῦ ἀτμοπλοίου «Volta» τῆς Βρεττανικῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἑταιρείας (Eastern Tel. Co). Κατὰ τὸν Ross καὶ τὸν Bursian ἦτο ἐπίνειον τῆς ἑτέρας τῶν δύο πόλεων τῆς νήσου, ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ Σκύλαξ. Πράγματι δὲ ὁ Ρῶσος ἀρχαιολόγος Loeper καὶ ὁ Ἰταλὸς Patroni ἐνεργήσαντες ἀνασκαφὰς τῇ συστάσει τοῦ Σβορώνου (Bullet. de Corresp. Hellen. 1893, σελ. 494—495), εἰς τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον Ντάργκα, τὸ νῦν Παλαιόκαστρον, εὗρον ὅτι τοῦτο εἶχεν ἐγερθῇ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως, ἥτις ἴσως ὠνομάζετο *Μελίτη*, ὡς ὁ Σβορῶνος ἐκθέτει. Σ. Ε. Λ.

Πανάρο (Panaro) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Πάδου. Πηγάζει ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα τῆς Τοσκάνης καὶ δὴ ἐκ τοῦ ὄρους Ρονδιναΐα, διέρχεται τὴν Μοδέναν καὶ μετὰ τὸ Φινάλε διασχίζεται εἰς δύο βραχίονας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς χύνεται εἰς τὸν Πάδον καὶ ὁ ἕτερος φθάνων εἰς Φερράρι χύνεται εἰς τὸν Πάδον ντὲ Πριμάρο. Ἔχει μῆκος 170 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 50 χλμ. ἀπὸ τοῦ Μπὸν πόρτο, ὅπου τὸ στόμιον τῆς διώρυγος τῆς Μοδένας. Γ. Ι. Β.

πανάρριζα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *αἰγιαλόφιλος*.

Πανάρτεπε *μπουρνού* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης (πλάτ. 40° 25' 45'' Β., μῆκ. 27° 45' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), νότιον κέρας τοῦ κόλπου Γωνιά. Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάζετο *κάβο Κορακιά*. Σ. Ε. Λ.

πανᾶς (ὁ), ἢ ***παννᾶς***· ὁ πωλῶν παννιά.

Πανᾶς. Ὄνομα οἰκογενείας καταγομένης ἐξ Ἱσπανίας (*Ἠλ. Τσιτσέλη* Κεφ. συμμ., σ. 505, *Μ. Πανᾶ* μονογρ. σ. νθ'). Κατὰ τὴν παράδοσιν, εὐγενεῖς τινες τοῦ οἴκου τούτου ἠκολούθησαν ἐξ Ἱσπανίας τὸν Δὸν Ἰωάννην ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ καὶ συμμετέσχον τῆς ἐν ἔτει 1571 μεγάλης ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, καθ' ἣν κατεστροφώθη ὁ ὀθωμανικὸς στόλος. Ἐν ἔτει 1593 πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἰσὶν ἐγγεγραμμένα ὡς εὐγενεῖς Κεφαλληνίας, συνεδριάζοντα ἐν τῷ μεγάλῳ συμβουλίῳ τῆς νήσου ταύτης, οὗ τὰ πρακτικὰ φυλάσσονται ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Ἀργοστολίου, ἀναφέροντα διαφόρους εὐγενεῖς τοῦ οἴκου Πανᾶ. Ἐνωρὶς ἡ οἰκογένεια διῃρέθη εἰς διαφόρους κλάδους, *Ἀλεξανδράτους, Γκιοῦρο-Δονάδους, Καπιτσῆδες, Μινέττους, Λοϊζάτους, Τσιμπούκους, Δοναδάτους, Παπαδάτους, Σκοβούλους*. Σπουδαιότερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

***—Ἀλέκος** τοῦ Ἀθανασίου (Σκοβούλης)*. Μετέσχε (1866—1869) τῶν μαχῶν Βαφέ, Ἀρκαδίου κτλ., κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μακεδονίας (1878) ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ σώματος Ἀντ. Μήτσα εἰς τὰς μάχας Θεσσαλίας: Ἀγυιᾶς, Σπηλιᾶς, Μακρυνίτσης κλ.

***—Ἀνδρέας** τοῦ Ξενοφῶντος (Παππαδᾶτος)*. Ἰατρός, συγγραφεὺς «Διαγνωστικῆς», ὑγειονομικὸς ἰατρὸς ἐν Καμαρὰν Ἀραβίας κτλ. Παρέσχε πλείστας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1917—1922 εἰς Ἕλληνας τραυματίας, δολοφονηθεὶς κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς Σμύρνης (1922).

***—Βάσσος** τοῦ Ἀθανασίου*. Ὑποδιευθυντὴς τῆς ἑταιρείας σιδηροδρόμων Ἀττικῆς. Μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως Μακεδονίας (1878), ὑπὸ τὸν Ἀποστολίδην, διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας τῆς Ραψάνης, τῶν Κονιαροχωρίων καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Πλαταμῶνος.

***— Γεράσιμος** τοῦ Πέτρου (Καπιτσῆς)*. Χιλίαρχος. Συμμετέσχε μὲ τὸν ἀδελφόν του Ἠλίαν τοῦ Ἀγῶνος μέχρι τῆς 15 Ἰανουαρίου 1828, ὅτε ἐφονεύθη ἔν τινι παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου συμπλοκῇ. Διέπρεψεν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Λάλα, ἐν ᾗ ἐπληγώθη, καὶ ἐν τῇ μάχῃ Προφήτου Ἠλία τοῦ Ἀετοῦ (9 Αὐγούστου 1822), ὅτε ἔλαβε δύο πληγάς.

***—Γεώργιος** τοῦ Μαρίνου (Καπιτσῆς)*, ἐπικληθεὶς *καπετὰν Γεώργης*. Κατῆλθεν ἐκ Κεφαλληνίας εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐφονεύθη ἐν Ἁγίῳ Σώστῃ Ἠλείας τῷ 1821 νεαρώτατος.

—Γρηγόριος. Ὁπλαρχηγός, μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ἐπὶ Ὀρλώφ. Κατῆλθεν ἐκ Κεφαλληνίας εἰς Ἠλείαν καὶ διεκρίθη ἐν τῇ πολιορκίᾳ Παλαιῶν Πατρῶν.

***—Δανιὴλ** τοῦ Μαρίνου (Καπιτσῆς)*. Στρατηγός, σπουδάσας εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Παδούης καὶ τῶν Παρισίων τὴν νομικήν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος ἐστάλη παρὰ τῶν Ἄγγλων εἰς Ἰωάννινα ὡς φιλικός, ἵνα φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ. *ἀλλ'* ἐλευθερωθεὶς ἐκεῖ, μετέσχεν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (1821—1828) μὲ σῶμα 100 ἐθελοντῶν Κεφαλλήνων. Διεκρίθη εἶτα εἰς τὴν μάχην τῆς Σπλάντζας, τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανης καὶ Κρεμμυδίου, ἔνθα ἐπληγώθη σοβαρῶς καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ Ἰμπραήμ, ἐλευθερωθεὶς ἀφοῦ κατέβαλε βαρέα λύτρα. Εἶτα μετέσχε καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπληγώθη εἰς τὴν μάχην Καματεροῦ. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανης (1824) προήχθη εἰς στρατηγόν, ἀκολουθήσας τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην εἰς ὅλην τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐκστρατείαν του. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος διωρίσθη ἔπαρχος Ὀλυμπίας καὶ εἶτα Μάνης, ἀλλὰ παραιτηθεὶς ἔζησεν ἐν Ἁγίῳ Σώστῃ Ἠλείας, θανὼν ὡς ταγματάρχης τῆς φάλαγγος τῷ 1857. —Ω.

—Δημήτριος. Διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1855 ἐν Γαλαξιδίῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1931. Εἰσελθὼν νεώτατος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀνῆλθε μέχρι τῆς θέσεως τοῦ γενικοῦ γραμματέως. Διετέλεσε πρέσβυς ἐν Σόφιᾳ, διαπραγματευθεὶς τὴν ἑλληνοβουλγαρικὴν συμμαχίαν τοῦ 1912. Μετατεθεὶς τῷ 1913 εἰς Κωνσταντινούπολιν, εὑρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μετακληθεὶς εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915, ὅτε συνεπείᾳ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ναυτικοῦ ἀκολούθου Κριεζῆ ἠπειλήθη διακοπὴ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ὀκτωβρίου 1920 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ, ὁπόθεν ἀνεκλήθη τῷ 1922, μεθ' ὃ ἐτέθη ὑπὸ σύνταξιν, διατηρήσας τὸν ἐπίτιμον βαθμὸν πληρεξουσίου ὑπουργοῦ α' τάξεως. Ν. Μ.

***— Διομήδης** τοῦ Βάσσου (Σκοβούλης)*. Ἀντιπλοίαρχος. Μετέσχε τῶν πολέμων 1912 ἐπὶ τῶν «Σπετσῶν» ὡς ἐπιτελής, τῷ δὲ 1913 ἐπὶ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Νέα Γενεά» καὶ κατὰ ξηρὰν μὲ ἄγημα. Ἔδρασεν ἐν Πόντῳ, καταστὰς εἶτα ἁρμοστὴς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπνίγη κατὰ τὸ ναυάγιον τοῦ «Ἀλεξάνδρου Ζ'» παρὰ τὰς Φλέβας Πειραιῶς τὴν 10 Μαρτίου 1923.

***—Εὐαγγέλης** ἢ **Εὐαγγελινὸς** τοῦ Μάρκου (Τσιμπούκης)*. Ἀντιστράτηγος. Μετέσχε μὲ ἴδιον σῶμα ἐκ 300 Κεφαλλήνων, ὅλων τῶν μέχρι τοῦ 1825 μαχῶν κτλ. μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἠλία Πέτρου Πανᾶ (Καπιτσῆ). Καίτοι ἐπληγώθη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Λάλα (22 Ἰουνίου 1821), διηύθυνε ταύτην ἄχρι τέλους. Μετέσχε τῶν μαχῶν Τριπόλεως, Ναυπλίου, Κορίνθου, Ναυαρίνου καὶ Ριόλου.

***—Ἠλίας** τοῦ Πέτρου (Καπιτσῆς)*. Στρατηγός. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα (1821—1828) μὲ ἴδιον σῶμα ἐκ 290 Κεφαλλήνων καὶ Ζακυνθίων μετὰ 4 τηλεβόλων, πληγωθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Λάλα (Ὀλυμπίας) τὴν 22 Ἰουνίου 1821, εἶτα τοῦ Πέτα (4 Ἰουλίου 1822) καὶ δὶς ἐν τῇ τοῦ Κρεμμυδίου (7 Ἀπριλίου 1825). Μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Λάλα (Ὀλυμπίας), τῆς Τριπόλεως, τῆς Πύλου, τοῦ Ναυπλίου (1821—1822), τῆς Κορίνθου, τοῦ Μεσολογγίου (1822), τοῦ Κομποτίου, τῆς Πλάκας, τοῦ Ἀετοῦ (9 Αὐγούστου 1822), τοῦ Λουτρακίου (Βονίτσης), τοῦ Κεφαλοβρύσου, τῆς Τριπόλεως (1823), τῶν Παλαιῶν Πατρῶν, τῶν Κερηνοβητίκων, τῶν Καλυβίων, τῆς Λάσπης (1823), τῆς Ἀμπλιανης (13 Ἰουλίου 1824), τοῦ Νεοκάστρου (1825), τῶν Σπετσῶν (1825), τῶν Πατρῶν (1825), τῆς εἰσόδου τοῦ Μεσσολογγίου (1 Ἰανουαρίου 1826) καὶ τῆς ἐξόδου (12 Ἀπριλίου 1826), τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν (11 Ὀκτωβρίου 1826—24 Μαΐου 1827), ὡς καὶ πλείστων μαχῶν κατὰ Αἰγυπτίων ἐν Πελοποννήσῳ (1827—1828). Τῷ 1854 εἰσέβαλε μὲ ἴδιον σῶμα ἐξ 700 λογάδων Κεφαλλήνων καὶ Μακεδόνων εἰς τὴν Ἤπειρον, διακριθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα (4 Ἀπριλίου 1854). Ἐπὶ Ὄθωνος Α' κατετάγη εἰς τὸ σῶμα χωροφυλακῆς, θανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1869 ὡς ταγματάρχης τοῦ χωροφυλακῆς ἐν ἀποστρατείᾳ.

—Ἰωάννης. Ταξίαρχος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σπλάντζας καὶ εἶτα εἰς ἁπάσας τὰς ἐπιχειρήσεις ὧν μετέσχε καὶ ὁ ἀνεψιός του Ἠλίας Πέτρου Πανᾶς.

***—Μιλτιάδης** τοῦ Ἠλία Πέτρου (Καουτσῆς)* (1839—1920). Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἐν Κωνσταντιν

Digitized by Google

νουπόλει ἑλληνικοῦ ταχυδρομείου, πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Αἰγύπτῳ, Τουρκίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ, διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος ὁ «Ἴστρος» Βουκουρεστίου, διευθυντὴς τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου καὶ λιθογραφείου, οἰκονομικὸς ἔφορος, οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν κτημάτων Θεσσαλίας.

—*Νικόλαος τοῦ Γερασίμου (Λουΐζᾶτος)*. Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος μὲ τὸ πλοῖόν του «Πλατώφ».

— *Παναγιώτης τοῦ Χαραλάμπους (Ἰωαννίκιος)* (1832—1896). Δημοσιογράφος, ἀρχηγὸς τοῦ ριζοσπαστικοῦ κόμματος ἐν Ἑπτανήσῳ, συντείνας οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσίν της. Ἐφυλακίσθη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ἀπέλθη εἰς Ρουμανίαν ἐξόριστος.

— *Παναγῆς τοῦ Μάρκου (Τσιμπούκης)*. Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος μὲ τὸ πλοῖόν του «Τηλέμαχος» (1821—1828).

— *Πέτρος τοῦ Δανιὴλ (Καπιτσῆς)*. Μετέσχε τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὸ πλοῖον «Κεφαλληνία» μὲ 18 τηλεβόλα καὶ 65 ναύτας Κεφαλλῆνας.

— *Σπυρίδων τοῦ Κωνσταντίνου (Ἀλεξανδρᾶτος)*. Στρατηγός. Μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος μὲ τὸν Χαράλαμπον Μαρίνου Πανᾶν μὲ ἴδιον σῶμα ἐξ 170 Κεφαλλήνων, διακριθείς.

— *Σπυρίδων τοῦ Ἠλία (Καπιτσῆς)*. Ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ. Ἠγωνίσθη ἐν Κρήτῃ ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ (Σεπτέμβριος 1866—τέλη Δεκεμβρίου 1866) καὶ τῷ 1886 ἐν Ζάρκῳ Θεσαλίας ὡς λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, ἀπεβίωσε δ' ἐν Πάτραις ὡς φρούραρχος καὶ ἀνώτερος στρατιωτικὸς ἐπόπτης τῷ 1895.

— *Φωκίων Ξενοφῶντος (Παπαδᾶτος)*. Ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Ἔγραψε «Ρεμβασμοί» (1895), «Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς» (1896), «Τριχυμίαι καὶ ἔρως» (1899), «Θρῆνοι» (1902). —Ω.

— **Φωτεινὸς** (1831—1902). Διαπρεπὴς Ἕλλην ὀφθαλμολόγος, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐνεγράφη εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἰατρικὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἰατροῦ, καὶ πρωτοῦ ἀκόμη περατώσῃ τὰς σπουδάς του ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. Τῷ 1854 διωρίσθη ἐσωτερικὸς βοηθὸς τῶν νοσοκομείων, τῷ 1859 ὠνομάσθη βοηθὸς τοῦ ἀνατομείου καὶ τῷ 1861 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἐπιμελητοῦ (prosecteur) τοῦ ἀνατομείου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ὑποστηρίξας ἐναίσιμον διατριβὴν ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων καὶ τῶν δακρυοφόρων ἀγωγῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν, τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ Πανᾶ, ὁ ζῆλος αὐτοῦ πρὸς ἐκμάθησιν καὶ ἡ ἐπίδοσίς του πρὸς τὸ διδάσκειν ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ καθηγητοῦ Nelaton, ὅστις καὶ τὸν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ὁ Πανᾶς κατὰ τὰ ἔτη 1859—1861 ἐδίδασκεν ἀνατομίαν, χειρουργικὴν ἀνατομικήν, φυσιολογίαν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ ἐξωτερικὴν παθολογίαν. Ἡ ἐν γένει ἀκαδημαϊκὴ δρᾶσίς του καὶ αἱ γνώσεις αὐτοῦ εἰς πλείστους κλάδους τῆς ἰατρικῆς καὶ δὴ τῆς χειρουργίας ἐβοήθησαν αὐτὸν τὰ μέγιστα, ἵνα ἐπιτύχῃ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ Bureau Central, τῷ 1863, καὶ ν' ἀναγορευθῇ ὑφηγητὴς τῆς χειρουργικῆς, ὁπότε ὡς χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων διηύθυνεν ἴδια χειρουργικὰ τμήματα εἰς διάφορα νοσοκομεῖα. Τῷ 1873 ἡ ἰατρικὴ σχολὴ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ διδάσκῃ καὶ συμπληρωματικῶς τὴν ὀφθαλμολογίαν. Ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1878 ἐδημοσίευσε συγγράμματα περὶ στραβισμοῦ καὶ παραλύσεως τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν, περὶ τῆς παθολογίας τῶν δακρυοφόρων ἀγωγῶν, περὶ κερατιτίδων καὶ περὶ φλεγμονῶν τῶν ἐσωτερικῶν χιτώνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τῷ 1879 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Remy συνέγραψεν ἀνατομοπαθολογικὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις αὐτοτελοῦς ἕδρας ὀφθαλμολογίας. Ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς ἦτο ἀναμφισβητήτως ὁ Πανᾶς, ὅστις καὶ ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς τῷ 1879. Ἀπὸ

Φωτεινὸς Πανᾶς.

τοῦ 1867 ὁ Πανᾶς ἦτο ἤδη μέλος τῆς χειρουργικῆς ἑταιρείας τῶν Παρισίων, ἧς καὶ διετέλεσε πρόεδρος τῷ 1877. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς, τῷ δὲ 1897 πρόεδρος αὐτῆς.

Τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον ὠνόμασε τῷ 1863 τὸν Πανᾶν καθηγητὴν τῆς χειρουργικῆς καὶ τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἐξέλεξεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἀρεταῖον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Πανᾶς ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας καὶ διευθυντὴς τοῦ ὀφθαλμολογικοῦ τμήματος τοῦ Hôtel-Dieu, ἀφωσιώθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ὀφθαλμολογίαν καὶ τὴν κλινικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς καὶ ἐγένετο οὕτως ὁ θεμελιωτὴς τῆς γαλλικῆς κλινικῆς ὀφθαλμολογικῆς διδασκαλίας, ἣν καὶ ἀνύψωσεν εἰς περίοπτον θέσιν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς καθηγητικῆς του σταδιοδρομίας ἐδίδαξε καὶ ἐμόρφωσε πλείστους μαθητάς, οἵτινες ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἐμπνευσμένου αὐτῶν διδασκάλου ἔφερον εἰς φῶς πλείστας ὅσας σπουδαίας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὀφθαλμολογικὴν σχολὴν τοῦ Hôtel-Dieu. Πλεῖστοι ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Πανᾶ κατέλαβον ὀφθαλμολογικὰς πανεπιστημιακὰς ἕδρας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Πανᾶ εἶναι κολοσσιαῖον. Αἱ μελέται του ἐδημοσιεύθησαν εἰς πλεῖστα περιοδικά, τὰ δὲ ὀφθαλμολογικὰ του ἄρθρα, σχεδὸν ὅλα, εἰς τὰ «Archives d'ophtalmologie», ἅτινα ἵδρυσε μετὰ τοῦ E. Landolt καὶ Poucet τῷ 1881. Τὰ ἔργα τοῦ Πανᾶ διακρίνει πρωτοτυπία, εὐρυμάθεια, ὀξύνοια καὶ κρίσις οὐ τυχαία. Περιέγραψε καὶ ἐμελέτησε τὰς συνεπείᾳ πιέσεως κερκιδικὰς παραλύσεις, τὴν διὰ τοῦ στόματος τομὴν τοῦ στοματιαίου (bucal) νεύρου, τὴν παθολογίαν καὶ θεραπευτικὴν τῶν ἄρθρων, τὴν διάμεσον κερατίτιδα, τὰς παραλύσεις τῆς ἕκτης συζυγίας συνεπείᾳ κατάγματος τῆς κορυφῆς τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ (κάταγμα τοῦ Πανᾶ), τὴν ἐγχείρησιν τῆς τριχιάσεως, τῆς πτώσεως καὶ τοῦ καταρράκτου, ἣν καὶ ἐξετέλει ἀριστοτεχνικώτατα. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀναφέρομεν τὸ «Recherches sur le glaucome et les néoplasmes intraoculaires» ἐκδοθὲν τῷ 1898 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μαθητοῦ του Rochon-Dusigneaud, τὴν δίτομον «Ὀφθαλμολογίαν» του ἐκδοθεῖσαν τῷ 1894. Ὁ Πανᾶς ἐπολιτογραφήθη Γάλλος, ὑπηρετήσας τὴν θετὴν αὐτοῦ πατρίδα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870. Ἐνυμφεύθη τὴν ὀρθόδοξον, Ἑλληνίδα τὸ γένος, Μαρίαν Μπαλῆ τῷ 1867 (θανοῦσαν τῷ 1930). Ἡ ἰατρικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, ἐκτιμῶσα τὸν σοφὸν καθηγητὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστήμην καὶ ἰδίᾳ τὴν ὀφθαλμολογίαν, ἤγειρεν αὐτῷ ἀνδριάντα ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Hôtel-Dieu καὶ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμολογικοῦ τμήματος, εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἠκούετο ἡ διδασκαλία του.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

—*Χαράλαμπος τοῦ Μαρίνου Π. (Καπιτσῆς)*. Ταξίαρχος, κατῆλθε τῷ 1821 ἐκ Ρωσίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα, διεκρίθη ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πέτα, φονευθεὶς τῷ 1828 ἐν μάχῃ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. —Ω.

πανασιατισμός. Πολιτικὴ κίνησις, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ἀσιατικῶν κρατῶν πρὸς κοινὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων αὐτῶν ἐναντίον τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐφαίνετο ὅτι τὴν ἡγεσίαν τῆς κινήσεως ταύτης θ' ἀνελάμβανεν ἡ Ἰαπωνία. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πολιτικὴν πανασιατισμοῦ ἀκολουθεῖ ἡ Ἕνωσις τῶν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ρωσίας, ἥτις δεσπόζουσα τῶν ἐν Ἀσίᾳ κτήσεων τῆς τέως Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, τὰς ὁποίας ὠργάνωσεν εἰς σοβιετικὰς δημοκρατίας, προσεπάθησε νὰ παρασύρῃ τὴν Κίναν, τὸ Ἀφγανιστάν, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Περσίαν εἰς πανασιατικὴν ὁμοσπονδίαν. Ἐκδήλωσις τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦσαν ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ ὑπογραφεῖσα τουρκοαφγανικὴ συνθήκη φιλίας (25 Μαΐου 1928), ἥτις ἐχαρακτηρίσθη ὡς στρατιωτικὴ συμμαχία, αἱ ἐκ Μόσχας ἐμπνεόμεναι καὶ ὑπὸ Τούρκων ἀξιωματικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἐπιχειρηθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἐν Ἀφγανιστάν, ἡ ἀνατροπὴ τῆς δυναστείας τῶν Κατζὰρ ἐν Περσίᾳ, ἡ τουρκοπερσικὴ συνθήκη φιλίας, ἡ συνθήκη οὐδετερότητος καὶ φιλίας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἀφγανιστὰν (31 Αὐγούστου 1926) κλπ. Ἐλέγετο δ' ὅτι ἐπιδιώκεται καὶ ἡ σύμπηξις ἀσιατικῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἥτις θὰ ἀντετάσσετο κατὰ τῆς ἐν Γενεύῃ. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ φαίνεται ἀποτυγχάνουσα, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπῆλθε σοβαρὰ μεταπολίτευσις ἐν Ἀφγανιστὰν διὰ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ βασιλέως Ἀμανουλλὰχ καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀντιδραστικῶν Μουσουλμάνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Τουρκία φαίνεται ὅτι ἐγκατέλειψεν, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τὴν ἀσιατικὴν πολιτικὴν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν μετὰ τῆς Ἰταλίας, Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας συνθηκῶν φιλίας καὶ οὐδετερότητος. Ν. Μ.

Πανασὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 263. Ἡ ὀνομασία ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν κρητικὴν πόλιν Ἄσον, ἣν ἀναφέρουν ὁ Πλίνιος καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος. Ε. Γ.

Παναντζία (Panagia Santa) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας (πλάτ. 37° 06' Β., μήκ. 15° 20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 182: Syracuse harbour), 6 μίλλ. βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Murro di Porco (ἀρχ. Χερσόνησος). Δυτικῶς αὐτοῦ γίνεται ἐντατικὴ ἁλιεία τόννων ἀπὸ Μαρτίου ἕως Νοεμβρίου. Σ. Ε. Λ.

Πάναϋ (Panay) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν Φιλιππίνων νήσων. Κεῖται μεταξὺ τῶν βορείων παραλλήλων 11° 55' καὶ 10° 24' καὶ τῶν ἀνατολικῶν μεσημβρινῶν 121° 49' καὶ 123° 9'. Ἔχει ἔκτασιν 12.520 τ. χλμ. καὶ περίπου 1.000.000 κατοίκους. Παράγει ξυλείαν (καμπέχειον ξύλον, ἔβενον), ὄρυζαν, βάμβακα, ζαχαροκάλαμον, πέπερι κλπ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ *Ἰλόϋλο*. Γ. Ι. Β.

Παναχαιά. Ἐπίθετον τῆς θεᾶς Δήμητρος, ἥτις ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἶχεν ἱερὸν ἴδιον ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς πόλεως Αἰγίου, παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ὁμαγυρίου Διός. ΚΑΨ.

Παναχαϊκὸν *[Γεωγρ.]*. Τὸ κυριώτερον ὄρος τῆς Ἀχαΐας (κοινῶς *Βοδιᾶς*, μεγίστου ὕψους 1.927 μέτ.), ὑψούμενον ΝΑ. τῶν Πατρῶν. Τὰ πετρώματα αὐτοῦ εἶναι ἄμεσος συνέχεια τῶν αἰτωλικῶν ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων, διακρινόμενα εἰς τὸν φλύσχην καὶ τὸν ἄνωθεν αὐτοῦ ἀσβεστόλιθον τοῦ Ὀλονοῦ μετὰ τοῦ κερατολίθου. Τὸ ὄρος γενικῶς εἶναι σύστημα πτυχώσεων, αἵτινες ῥιπιδοειδῶς ἁπλοῦνται περὶ ἄξονα διευθυνόμενον ἐκ Ν. πρὸς Β., καμπτόμενον κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον Β.ΒΔ. καὶ διαμορφῶνον τὴν κυρίαν πτύχωσιν (ὁ κυρίως Βοδιᾶς). Διατέμνεται ὑπὸ βαθειῶν κοιλάδων καὶ χαραδρῶν εἰς βάθος μέχρι 450 μ., καθ' ἃς ῥέουν πολλοὶ ποταμοὶ καὶ ρύακες, ὧν ἀξιόλογοι ὁ *Σελινοῦς*, ὁ *Μειγανίτας*, ὁ *Φοίνιξ* καὶ ὁ *Γλαῦκος*. Ὀλίγα δάση ἐλατῶν διασῴζει εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη. Ἡ πρὸς τὸ ὄρος ἀνάβασις σήμερον γίνεται ἡμιονικῶς ἢ πεζῇ ἐκ τοῦ χωρίου Ἐλεκύστρα, μέχρι τοῦ ὁποίου μεταβαίνει τις ἐκ Πατρῶν δι' αὐτοκινήτου. Ἐσχάτως ἀνηγέρθη οὐ μακρὰν τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ κορυφῆς καταφύγιον χάριν τῶν ὀρειβατῶν. Ι. Σ. Σ.

Παναχαιοὶ (οἱ). Σύμπαντες οἱ Ἀχαιοί, ἤτοι τὸ σύνολον αὐτῶν. Οὕτω καλεῖ τοὺς Ἀχαιοὺς ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Β. 404, Ὀδ. α 239 καὶ ἀλλαχοῦ), ὁσάκις θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἔκτασιν τῆς φυλῆς των. ΚΑΨ.

Παναχαΐς. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην λατρευομένης ἐν Πάτραις, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς Παναχαΐδος Ἀθηνᾶς μετ' ἀγάλματος αὐτῆς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντοστοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Αἰσυμνήτου (Διονύσου). Ἡ ἐπωνυμία ἐδόθη εἰς τὴν θεὰν ὡς λατρευομένην ὑπὸ πάντων τῶν Ἀχαιῶν. ΚΑΨ.

Παναχράντου *μονή*. Ἱερὰ μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, νῦν *Φεναρῆ-Ἰσὰ τζαμὶ* ἢ *Κλισὲ τζαμί*. Κεῖται εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ἄτ-Μεϊντὰν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ συνοικίᾳ τῶν Κωνσταντινιανῶν, ἱδρύθη δὲ πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀγνώστον παρὰ τίνος. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (1204) μετετράπη εἰς λατινικὴν καὶ παρέμεινε τοιαύτη μέχρι τοῦ 1261, ὅτε ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν μετετράπη εἰς τζαμίον ὑπὸ τοῦ καδῆ τῆς Προύσης Φεναρῆ-Ἰσά, οὗτινος τὸ ὄνομα φέρει ἔκτοτε. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἦτο διπλῆ, χωριζομένη διὰ παχυτάτου τοίχου ἔχοντος ἐν μέσῳ αὐτοῦ ἀψιδωτὸν ἄνοιγμα, δι' οὗ συνεκοινώνουν ἀμφότεροι οἱ ναοί. Τῷ 1917 κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἥτις ἀπετέφρωσεν ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν, καὶ ἔκτοτε περιῆλθεν εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῇ φροντίδι τοῦ ὁποίου ἐκαθαρίσθη ἐσχάτως. Κατέρριψαν τὸν χωρίζοντα τοὺς δύο ναοὺς πρόσθετον τοῖχον, ἀπήλειψαν τὰ καλύπτοντα τοὺς τοίχους παλαιὰ ἀσβεστώματα καὶ ἐκαθάρισαν τὸ δάπεδον τῶν ναῶν, ἤδη δὲ ἔχουσιν ἐμφανισθῆ οἱ παλαιοὶ τοῖχοι τοῦ ἱεροῦ μὲ μαρμάρινα πλαίσια καλῆς τέχνης, τὰ μαρμάρινα ἐπὶ τῶν τοίχων εἰκονοστάσια καὶ τὰ κατεστραμμένα μωσαϊκὰ τοῦ δαπέδου. Κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἀνασκαφὴν εὑρέθησαν πλεῖστα τεμάχια ἀγγείων καὶ πέντε κτιστοὶ τάφοι ἄνευ ἐπιγραφῶν. Ν. ΚΛΣ

— **Παναχράντου** *μονή*. Ἡ μεγίστη καὶ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ μονῶν, τῆς ὁποίας τὴν κτίσιν ἡ παράδοσις ἀνάγει εἰς τὸν κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀκμάσαντα κατακτητὴν τῆς Κρήτης καὶ εἶτα αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρον Φωκᾶν. Ἡ μονή, κληθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς παμπαλαίας καὶ μὲ βαρύτιμον ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν διάκοσμον εἰκόνος τῆς Παναγίας Παναχράντου, ἐγείρεται ὡς φρούριον ὀχυρὸν ἄνωθεν βαθείας φάραγγος, διανοιγομένης ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς μονῆς δίκην εὐρείας καὶ ἀβυσσαλέας χοάνης. Ἀπέχει δίωρον ἀπὸ τῆς πό-

Digitized by Google

λεως Ἄνδρου, ἀφ' ἧς μόλις εἶναι καταφανής. Ἐγκλείουσα πολύτιμα ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια, διασῴζει καί τινας χειρογράφους κώδικας καὶ εἰκόνας βυζαντιακῆς τεχνοτροπίας.

[*Δ. Π. Πασχάλη, Μοναστηριολογία τῆς νήσου Ἄνδρου.*]

Δ. Π. Π.

Πανγκάνι (Pangani), ἄλλως *Δούφου*, *Ρούφου* καὶ *Ρούβου* [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς ἐν Ταγκανίκᾳ. Πηγάζει ἐκ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ὄρους Κιλιμάντζαρο, διαρρέει τὰς στέππας Μασσάϊ μεταξὺ τῶν ὀρέων Λιτεμὰ καὶ Πῶρε, σχηματίζει τὰ ταχύρροα τοῦ Χαϊνὲλ καὶ ἐκβάλλει πλατυνόμενος μέχρι 1.500 μέτρων εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν παρὰ τὴν ὁμώνυμον κώμην, 60 χιλμ. περίπου νοτίως τῆς πόλεως Τάνγκα. Ἔχει μῆκος 400 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς διὰ μικρὰ ἀτμόπλοια ἐπὶ 40 χιλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Γ. Ι. Β.

πανγκάση (ἡ) (Pangase) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων φυσοστόμων τοῖς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ.Ν.Π.

πάνδα (ἡ) (Panda) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χώρας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *πάνδα ἡ λαμπρὰ* (Panda splendida), ἥτις ἔχει κεφαλὴν χονδρὴν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, μέτωπον πεπλατυσμένον καὶ εὐρύ, ῥύγχος κωνικὸν καὶ βραχύ, γλῶσσαν φυματιώδη, ὀδοντικὸν σύστημα λίαν ἀνεπτυγμένον· ἑκάστη σιαγὼν ἔχει 6 τομεῖς, 2 ἰσχυροτάτους κυνόδοντας καὶ 10 γομφίους. Τὰ ὦτα εἶναι βραχέα, αἰχμηρὰ καὶ καλύπτονται ὑπὸ τριχῶν. Τὸ σῶμα εἶναι βαρύ, εὔρωστον καὶ τελευτᾷ εἰς θυσανωτὴν οὐράν. Ἕκαστος ποὺς φέρει πέντε δακτύλους. Ὁ χρωματισμὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι φαιοεπίξανθος μὲ χρυσοκιτρίνας ἀποχρώσεις, ἡ κεφαλή, τὸ ῥύγχος καὶ τὰ ὦτα εἶναι κατάλευκα μὲ ἀργυροκιτρίνας ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χώρας καὶ τὸ Θιβέτ. Ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

— **πάνδα** (ἡ) (Panda) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παντοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Πάνδαι (οἱ)· βλ. *Πανδίονες*.

Πανδαία [*Μυθολ.*]. Μονογενὴς θυγάτηρ τοῦ Ἡρακλέους, ἐκ τῶν πολλῶν γυναικῶν τὰς ὁποίας συνεζεύχθη κατὰ τὴν εἰς τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείαν αὐτοῦ. Μὴ εὑρίσκων κατάλληλον γαμβρὸν δι' αὐτήν, τὴν ἐνυμφεύθη ἑπταετῆ, κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, καὶ ἀποθανὼν κατέλιπεν αὐτὴν βασίλισσαν τῆς χώρας τῶν Πανδαίων: «καὶ ἐκ τούτου ἅπαν τὸ γένος τοῦτο ὅτου ἡ Πανδαίη ὑπῆρξεν» (*Ἀρρ.* Ἰνδικ. 2—3). Ἐβασίλευε δὲ ἐπὶ 300 πόλεων καὶ ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ 300.000 ἄνδρας πεζικοῦ, 4.000 ἱππεῖς καὶ 500 ἐλέφαντας.

Τὸ ὄνομα *Πανδαία* καὶ *Πανδίονες* ἀνευρίσκεται εἰς τὰς περὶ τῆς ἰσχυρᾶς δυναστείας τῶν Pândava ἰνδικὰς παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐνυπάρχει ἀνάμνησίς τις τῶν χρόνων ἐκείνων. Α. Θ. Σ.

πανδαιμόνιον (τό)· μέρος τῆς κολάσεως ὅπου ὁ Σατανᾶς συγκαλεῖ τὸ συμβούλιον τῶν δαιμόνων, ἡ φανταστικὴ πρωτεύουσα τῆς Κολάσεως κατὰ τὸν Ἄγγλον ποιητὴν Μίλτωνα, ὅστις καὶ ἔπλασε τὴν λέξιν pandemonium || τόπος μεγάλης ταραχῆς, ἀταξίας, θορύβου, κρότου κ.τ.τ.: «εἰς τὴν αἴθουσαν ἐπεκράτει πανδαιμόνιον».

πανδαισία (ἡ)· συμπόσιον πλούσιον, χωρὶς νὰ λείπῃ τίποτε.

πάνδαλος (ὁ) (Pandalus) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καριδιδῶν*, περιλαμβάνον καρίδας μικρομεγέθους ἀπαντώσας εἰς τὰς βορείους θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

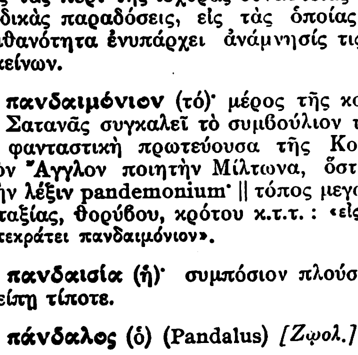

Πάνδαλος.

πανδαμάτωρ, —ορος (ὁ)· ὁ τὰ πάντα δαμάζων, ἀναλίσκων, ἐπίθετον τοῦ χρόνου: «ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἠφάνισε τὸ μνημεῖον, — τὸ κάλλος».

πανδανοειδῆ (τά) ἢ *πανδανίδαι* (οἱ) (Pandanaceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα θάμνους ἢ δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας, ὧν ἱκανὸς ἀριθμὸς καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον, γνωστότερα εἶναι τά: *καρλουδοβίκη*, *πάνδανος* καὶ *φραισινετία* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

πάνδανος (ὁ) (Pandanus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πανδανοειδῶν* ἢ *πανδανιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Πάνδανος ὁ βείτχειος* (Pandanus Veitchii), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Πολυνησίας μὲ φύλλα στενά, ἀκέραια, ἐπιμήκη, ἑλικοειδῶς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἢ πρέμνου ἀναφαινόμενα. *Πάνδανος ὁ χρήσιμος* (Pandanus utilis), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Μαδαγασκάρης· οὗτος ἔχει λίαν ἐπιμήκη φύλλα, ἅτινα παρέχουσιν οὐσίαν τινὰ κλωστικήν, γνωστὴν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *βακούα* καὶ χρησιμοποιουμένην διὰ κατασκευὴν εὐτελῶν ἐνδυμάτων, σάκκων κ. τ. λ. *Πάνδανος ὁ εὐοσμότατος* (Pandanus odoratissimus), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, ἐξ οὗ δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν μυρεψικήν. *Πάνδανος ὁ πολυέλεος* (Pandanus candelabrum), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ὅπερ ἀπὸ τῶν κλάδων του παράγει ῥίζας ἐναερίους, αἵτινες κατερχόμεναι μέχρι τοῦ ἐδάφους διεισδύουσιν εἰς ἀρκετὸν βάθος καὶ χρησιμεύουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μεγάλων κλάδων τοῦ φυτοῦ τούτου. Δ. Ν. Π.

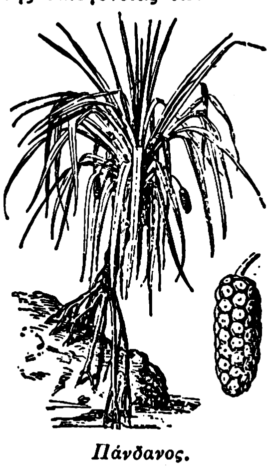

Πάνδανος.

Πανδάρεος, ἢ *Πανδάρεως* [*Μυθολ.*]. —1) Ἐφέσιος ἀγρότης, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Δημήτηρ ἐχάρισε τὸ δῶρον νὰ τρώγῃ ὅσον ἤθελε, ἀλλ' ἄνευ ἐνοχλήσεως. Κατά τινα παράδοσιν, θυγάτηρ αὐτοῦ ἦτο ἡ Ἀηδών, σύζυγος τοῦ Πολυτέχνου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔζη τόσον ἁρμονικά, ὥστε ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο εὐτυχεστέρα καὶ αὐτῆς τῆς Ἥρας. Ἡ φιλέκδικος ὅμως θεὰ πρὸς τιμωρίαν αὐτῆς ἀπέστειλε τὴν Ἔριν, ἥτις προὐκάλεσε μεταξὺ τῶν συζύγων τὴν ἅμιλλαν, μὲ τὴν συμφωνίαν ὅτι ὁ ἡττώμενος θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν νικητὴν μίαν δούλην. Κατὰ τὸ στοίχημα τοῦτο ἐνικήθη ὁ Πολύτεχνος, ὅστις ἀπατήσας τὸν πενθερόν του ὡδήγησε πρὸς τὴν Ἀηδόνα τὴν γυναικαδέλφην του Χελιδόνα. Ἀντιληφθεῖσα ὅμως ἡ Ἀηδὼν τὴν ἀπάτην καὶ ἐκδικουμένη τὸν σύζυγον, παρέθηκεν εἰς γεῦμα τὸν κρεουργηθέντα υἱόν των καὶ ἔπειτα ἔφυγε μετὰ τῆς ἀδελφῆς της πρὸς τὸν πατέρα των. Ὁ Πολύτεχνος τότε κατεδίωξεν αὐτάς, ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὰς συλλάβῃ συνελήφθη ὑπὸ τῶν δούλων τοῦ πενθεροῦ του καὶ γυμνωθεὶς ἐδέθη, ἀφοῦ ἠλείφθη διὰ μέλιτος. Ἡ Ἀηδών, εὐσπλαγχνισθεῖσα τὸν σύζυγόν της, ἐκάθησε πλησίον του καὶ τὸν ἀνεκούφιζε διώκουσα τὰς μυίας. Ὁ οἶκτος οὗτος παρώργισε τὸν πατέρα, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τὴν θυγατέρα του. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως, διότι ὁ Ζεὺς ἐτιμώρησεν ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν, μεταμορφώσας τὸν μὲν Πανδάρεων εἰς θαλάσσιον ἀετόν, τὴν γυναῖκά του εἰς ἀλκυόνα, τὸν υἱόν του εἰς ἔποπα, τὸν Πολύτεχνον εἰς πελεκᾶνα καὶ τὰς δύο ἀδελφὰς εἰς τὰ ὁμώνυμα ᾠδικὰ πτηνά.

—2) Υἱὸς τοῦ Μέροπος καὶ τῆς νύμφης Ἐχεμείας. Κατά τινα παράδοσιν ἐκ τῆς συζύγου του Ἁρμοθέας ἀπέκτησε τρεῖς θυγατέρας: τὴν Ἀηδόνα, Κλεοθήραν (ἢ Καμειρὼ ἢ Κλυτίαν) καὶ Μερόπην. Κλέψας ἐκ τοῦ ἐν Κρήτῃ ναοῦ τοῦ Διὸς τὸν χρυσοῦν κύνα, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Ἥφαιστος, ἐνεπιστεύθη αὐτὸν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν ἐν Φρυγίᾳ Τάνταλον. Ἀνακαλύψας ὁ Ζεὺς τὴν κλοπὴν διὰ τοῦ Ἑρμοῦ, κατεπλάκωσε τὸν Τάνταλον διὰ τοῦ Σιπύλου ὄρους, κατὰ δὲ τῶν θυγατέρων τοῦ Πανδάρεω ἐξαπέλυσε τὰς Ἁρπυίας. Ὁ Πανδάρεως φοβηθεὶς ἔφυγε μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σικελίαν, ὅπου ἀπέθανε μετ' ὀλίγον.

Κατ' ἄλλην παράδοσιν αἱ θυγατέρες αὐτοῦ, ἀπορφανισθεῖσαι εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἀνετράφησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἥρας, Ἀρτέμιδος καὶ Ἀθηνᾶς, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐπροικίσθησαν διὰ πολλῶν χαρισμάτων. Ὅτε ὅμως ἡ Ἀφροδίτη, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ αὐτάς, ἡρπάγησαν ὑπὸ τῶν Ἁρπυιῶν καὶ παρεδόθησαν ὡς θεραπαινίδες εἰς τὰς Ἐρινῦς. Α. Θ. Σ.

Πανδαρία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Πανδατερία*.

Πάνδαρος [*Μυθολ.*]. —1) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, ἀρχηγὸς τῶν ἐκ Ζελείας Λυκίων, ἐλθὼν εἰς βοήθειαν τοῦ Πριάμου. Ἦτο περίφημος τοξότης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόλλων ἐχάρισε τὸ τόξον του. Παραβιάσας τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τρώων συνομολογηθεῖσαν ἀνακωχήν, ἐτόξευσε τὸν Μενέλαον καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Διομήδους. Ἀντεπιτεθεὶς ὅμως ὁ Διομήδης ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἡ λόγχη τοῦ δόρατός του ἀπέκοψε τὴν γλῶσσαν τοῦ Πανδάρου ὡς ἐπιόρκου.

— 2) Υἱὸς τοῦ Ἀλκάνορος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Βιτίου, ἐκ τῆς Ἰαίρας, σύντροφος τοῦ Αἰνείου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Τούρνου βασιλέως τῶν Ρουτούλων. Α. Θ. Σ.

Πανδαρπούρ (Pandharpur) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν Σολαπούρ τῆς Βομβάης. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μιμά. Κάτ. 25.210. Εἶναι ὁ μᾶλλον πολυσύχναστος τόπος προσκυνήματος. Ὁ περίφημος ἐν αὐτῇ ναὸς τοῦ Βιτομπᾶ, ἑτέρας μορφῆς τοῦ Βισνοῦ, συγκεντρώνει πλῆθος προσκυνητῶν καὶ ἐπισκεπτῶν, ἰδίως κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον. Γ. Ι. Β.

Πάνδας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σιράκων, κατοικούντων πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου, μεταξὺ Μαιώτιδος λίμνης καὶ Ἰβηρίας, τὸν ὁποῖον διαβάντες οἱ Ρωμαῖοι τῷ 49 π. Χ. κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου τοῦ Μεγάλου ἐκστρατείαν αὐτῶν, κατέλαβον τὴν πόλιν Οὔσπα. Α. Θ. Σ.

Πανδατερία, καὶ *Πανδαταρία*, ἢ *Πανδατορία*, καὶ *Πανδαρία* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος πελαγία τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (*Στράβ.* Β, 123, *Πτολεμ.* Γ, α, 79). Ἐχρησιμοποιεῖτο πολὺ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ὡς τόπος ἐξορίας σημαινουσῶν γυναικῶν, ὡς τῆς Ἰουλίας, θυγατρὸς τοῦ Αὐγούστου, Ὀκταβίας, πρώτης τοῦ Νέρωνος συζύγου, Ἀγριππίνης, συζύγου τοῦ Γερμανικοῦ, Φλαβίας Δομητίλλης, ἐξαδέλφης Δομητιανοῦ. Ἀπετέλει μετὰ τῆς Ποντίας καὶ ἄλλων μικροτέρων νήσων συστάδα. Εἶναι ἡ σύγχρονος *Βεντοτένε*. Σ. Ε. Λ.

Πανδατερίαι *νῆσοι* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Συστὰς νήσων τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, ἐν ᾗ μείζονες ἡ *Ποντία* (Ponza) καὶ *Πανδατερία* (Ventotene) «μικραὶ μέν, οἰκούμεναι δὲ καλῶς, οὐ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων διέχουσαι, τῆς ἠπείρου δὲ πεντήκοντα ἐπὶ τοῖς διακοσίοις» (*Στράβ.* Ε, 233). Εἶναι αἱ σύγχρονοι Isole Pontine (Medit. Pilot. ἔκδ. 1925, III 265, 48). Σ. Ε. Λ.

Πανδάτικα [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Πεντάτι*.

πανδεινίδαι (οἱ) (Pandeinidae) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνιδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκορπιδιδῶν*, περιλαμβάνον σκορπίους μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ὧν τὸ δῆγμα εἶναι θανατηφόρον. Δ. Ν. Π.

«Πανδέκτη». Τετράτομον μουσικὸν βιβλίον ἐκδοθὲν ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ τῷ 1850 ὑπὸ Ἰωάννου Λαμπαδαρίου καὶ Στεφάνου Βυζαντίου, α' δομεστίκου τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῇ μαθήματα ἐξηγήθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας γραφῆς εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει ὑπὸ Γρηγορίου πρωτοψάλτου τοῦ Λευΐτου, ἐπειδὴ δὲ ἐν αὐτῇ περιέχονται ταῦτα ὡς προῆλθον ἐκ τῆς γραφίδος τῶν διαφόρων ἀρχαίων μουσικοδιδασκάλων, διὰ τοῦτο ἔτυχε τῆς πατριαρχικῆς ἐγκρίσεως τοῦ τότε οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ'. Ὁ α' τόμος τοῦ συγγράμματος τούτου περιέχει τὰ μαθήματα τοῦ ἑσπερινοῦ, ὁ β' τὰ τοῦ ὄρθρου, ὁ γ' τὰ μέγιστα μαθήματα τῆς παπαδικῆς καὶ τοῦ μαθηματαρίου καὶ ὁ δ' τὰ τῆς λειτουργίας. Ν.Α.Χ.

πανδέκτης (ὁ)· ὁ πάντα ἐν ἑαυτῷ δεχόμενος· || *πανδέκται* (οἱ)· συλλογὴ ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν συγγραμμάτων Ρωμαίων νομομαθῶν, συνταχθεῖσα κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐπέχουσα θέσιν νόμου.

—[*Νομ.*] Μέρος τῆς *Ἰουστινιανείου* νομοθεσίας (βλ. λ.).

πανδεκτική (ἡ). Ἐγκύκλιος ἐξαπολυομένη ὑπὸ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κληρικοὺς καὶ τὸ ποίμνιον (βλ. λ. *ἀπανταχοῦσα*).

Πανδέλετος. Διαβόητος συκοφάντης καὶ φιλόδικος Ἀθηναῖος, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Νεφ. 924). Ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν ἡ παροιμία «πανδελέτειοι γνῶμαι». Α.Θ.Σ.

πανδερμίτης (ὁ) (Pandermit), ἢ *πρεκεΐτης* (Priceit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν βορικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca_8B_{20}O_{38}$. 15 H_2O. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Πανόρμου (Panderma), κειμένης εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς Προποντίδος, ἐντὸς στρωμάτων γύψου, ὅπου ἀποτελεῖ συγκρίματα λεπτοκοκκώδη, καὶ ἐξορύσσεται εἰς μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Σουλτὰν-τσαΐρ ὡς βορακίτης. Ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὴν Καλιφορνίαν. Γ. Β.

Πανδζκορὰ (Panjkora) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν, πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Λαχώρης καὶ ῥέων πρὸς τὰ νοτιονοτιοδυτικά. Διέρχεται διὰ τοῦ Ντὶρ καὶ Μιανκαλάϊ καὶ μετὰ ῥοῦν 160 χλμ. ἐκβάλ-

Digitized by Google

λει εἰς τὸν Σουάτ, παραπόταμον τοῦ Ἰνδοῦ. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Γουραῖος* (βλ. λ.).

πανδημία (ἡ)· ἀρχ., ἅπας ὁ δῆμος, ὅλος ὁ λαός· ‖ χαρακτηριστικὸν ἐπιδημίας λίαν ἐκτεταμένης.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἡ ἐπέκτασις ἐπιδημίας τινὸς εἰς πλείονας χώρας. Αἱ πανδημίαι ἦσαν συχναὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε παρετηρήθη καὶ ἡ μεγαλυτέρα αὐτῶν, ἡ πανδημία τῆς πανώλους τοῦ 1346—1353, καθ' ἣν ἀπέθανον ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ περὶ τὰ 49 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ὀνομασθεῖσα διὰ τοῦτο καὶ *μέλας θάνατος*. Νῦν, μετὰ τὰς προόδους τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς μικροβιολογίας, αἱ πανδημίαι εἶναι σπάνιαι (πανδημία γρίππης 1918—1920). Ὀφείλεται δὲ ἡ σπάνις αὐτῶν εἰς τὰ διεθνῆ ὑγειονομικὰ μέτρα, ἅτινα λαμβάνονται πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν κατὰ τόπους ἐνίοτε ἐμφανιζομένων ἐπιδημιῶν. Τὰ μέτρα ταῦτα λαμβάνονται ὑπὸ διεθνῶν ὀργανισμῶν, ὧν κυριώτεροι εἶναι: 1) Τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῆς δημοσίας ὑγείας, ὅπερ ἑδρεύει ἐν Παρισίοις. 2) Τὸ τμῆμα τῆς ὑγιεινῆς παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν. 3) Τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῶν καθάρσεων, ὅπερ ἑδρεύει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουσιν ἐπίσης καὶ αἱ κατὰ καιροὺς συνερχόμεναι διεθνεῖς ὑγειονομικαὶ συνδιασκέψεις, ὧν ἡ τελευταία συνῆλθεν ἐν Παρισίοις τῷ 1926. Κατὰ ταύτην ἀντεπροσωπεύθησαν 67 κράτη, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς. Ν. Α. Μ.

πανδημικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πανδημίαν, ὁ παντὸς τοῦ δήμου, ὅλου τοῦ λαοῦ.

πανδημίς (ἡ) (Pandemis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων *λεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τορτρικιδῶν*. Ἡ κάμπη εἶναι πρασίνη μὲ σκοτεινὴν γραμμὴν ἐπὶ τῆς ράχεως. Πολυφάγος, ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ καὶ κατατρώγει τὸ φύλλωμα διαφόρων δασικῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων. Ε. Τ. Ε.

Πανδημίων. Ἕλλην γλύπτης, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου (XVI, 79, 2). Κατὰ τὸν Μουκιανὸν ἦτο ἀρχαιότατος τεχνίτης, κατασκευάσας τὸ ἐκ ξύλου ἄγαλμα τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδος. Α. Θ. Σ.

πάνδημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παντὸς τοῦ δήμου, ὅλου τοῦ λαοῦ: «πάνδημος ἑορτή»· ‖ ἐπίθετον τῆς θεᾶς *Ἀφροδίτης* (βλ. κατ.).

—[*Ἀρχαιολ.*] *Πάνδημον* ἀπεκάλουν οἱ ἀρχαῖοι τὴν Ἀφροδίτην ἐν Ἀθήναις, Θήβαις, Ἠλείᾳ καὶ Μεγαλοπόλει ἀπὸ ποικίλων αἰτίων. Ἐν Ἀθήναις ἐτιμᾶτο μετὰ τῆς Ἀφροδίτης Πειθοῦς, ὡς ἔχουσα ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ ἱερὸν αὐτῆς («διὰ τὸ ἐνταῦθα πάντα τὸν δῆμον συνάγεσθαι») κατὰ τὸν Σουΐδαν, ἢ διότι ἡ λατρεία της συνεκεντρώθη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ πάντων τῶν ἀττικῶν δήμων. Ἐν Θήβαις ἐτιμᾶτο μετὰ τῆς Ἀφροδίτης Οὐρανίας καὶ Ἀποστροφίας, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ της ὑπῆρχε ξόανον αὐτῆς κατασκευασθὲν ἐκ τῶν ἀκροστολίων τῆς νηὸς τοῦ Κάδμου, ἀνάθημα τῆς Ἁρμονίας, ἥτις καὶ ἔδωκε τὴν ἐπίκλησιν εἰς τὴν θεὰν «ἐπὶ ταῖς μίξεσιν». Ἐν Μεγαλοπόλει καὶ Ἠλείᾳ (ἔνθα ὑπῆρχε καὶ χαλκοῦν ἄγαλμα αὐτῆς καθημένης ἐπὶ τράγου, ἔργον τοῦ Σκόπα) ἐτιμᾶτο μετὰ τῆς Ἀφροδίτης Οὐρανίας. Ὁ Πλάτων (Συμπ. 108 δ, 181α) θεωρεῖ τὴν Πάνδημον νεωτέραν Ἀφροδίτην, θυγατέρα τῆς Διώνης καὶ τοῦ Διός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Οὐρανίαν, πρεσβυτέραν καὶ «ἀμήτορα», μόνον γονέα ἔχουσα τὸν Οὐρανόν· ἀπ' αὐτῆς δὲ ὀνομάζει καὶ *ἔρωτα πάνδημον* τὸν ταπεινὸν ἔρωτα, τὸν «ὅ,τι ἂν τύχῃ» ἐξεργαζόμενον, («ὃν οἱ φαῦλοι τῶν ἀνθρώπων ἐρῶσι»), τὸν παρὰ Λουκιανῷ (Δημοσθ. ἐγκ. 13) χαρακτηριζόμενον «θαλάττιον» καὶ «παράφορον», κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *οὐράνιον ἔρωτα*, τὸν ὁμοιάζοντα πρὸς «χρυσῆς σειρᾶς ἕλξιν» (βλ. καὶ λ. *Ἀφροδίτη*, τόμ. ΣΤ' 354α). Π. Ν. Π.

Πάνδημος, *Ἀντώνιος*. Κρὴς λυρικὸς ποιητής, ἐξ ἀγνώστου κρητικῆς οἰκογενείας, ζῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας ἐν Κρήτῃ, ἐπιδὼν δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1619, ἐνῷ ἐσπούδαζεν ἐν Παταυΐῳ, ἐτελέσθησαν ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης οἱ γάμοι τῆς Καλιέργας (ἢ Καικιλίας), θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου Καλιέργου, μετὰ τοῦ Ἐνετόκρητος πατρικίου Φραγκίσκου Κουερίνη. Ἐπὶ τοῖς γάμοις τούτοις, δεκαοκταετὴς ὤν, ὁ Πάνδημος ἐποίησε βουκολικὸν δρᾶμα, ὑπόθεσιν ἔχον μυθῶδες ἐπεισόδιον τῆς παναρχαίας κρητικῆς ἱστορίας, ἤτοι τὴν θυσίαν Κνωσίας Παρθένου εἰς τὸν Μινώταυρον, πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὑμνεῖ τὴν ἐλευθερίαν, θρηνεῖ τὴν δούλωσιν τῆς πατρίδος του, μὲ στίχους ἀποστάζοντας δάκρυ καὶ αἷμα, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ Διὸς ὑπὲρ τῆς καθημαγμένης ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ ἐνετικοῦ λέοντος Κρήτης. Εἴς τινας στροφὰς ἐμφανίζει τρυφερὸν αἴσθημα πρὸς τὴν Καλιέργαν, διαψευσθὲν διὰ τοῦ γάμου αὐτῆς. Ἐν Παταυΐῳ ἔφερε τὸ ποιητικὸν ὄνομα *Ἰόλαος* (il giovinetto Jola), οἰκοσῆμον δὲ εἶχε τὸν ἀναγεννώμενον φοίνικα, σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Οἱ συσπουδασταὶ Κρῆτες καὶ Ἐνετοὶ συνέταξαν δι' αὐτὸν ἐπιγράμματα, ἐν οἷς τὸν ἀπεκάλουν «Μεγάλην ψυχὴν ἐντὸς μικροῦ στήθους, γηραιὰν σκέψιν εἰς νεανικὴν ἡλικίαν» (Grand'alma in picciol petto, vecchio pensiero in giovinetta età). Τὸ δρᾶμα ἐπεγράφετο «Fede amorosa» (=ἐρωτικὴ πίστις), ἐνέπνευσε δὲ τὸν ζωγράφον Φραγκῖσκον Βαλέζιον νὰ χαράξῃ συμβολικὴν εἰκόνα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ

Χαλκογραφία τοῦ Φραγκίσκου Βαλεζίου κοσμοῦσα τὸ ἔργον τοῦ Πανδήμου: «Fede Amorosa».

ἑλληνικοῦ θεάτρου διὰ τοῦ Πανδήμου. Ἐν ταύτῃ παρίσταται ὁ Ζεὺς ἐποχούμενος ἐπὶ ἀετοῦ καὶ καταβαίνων ἐκ τῆς Ἴδης ἐν μέσῳ κεραυνῶν, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν παλαιάν του κοιτίδα καὶ δωρήσῃ εἰς τὴν Κρήτην τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Πανδῆς, *Ἀρσένιος*. Λόγιος ἱερομόναχος καὶ ἱεροκῆρυξ, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1822—1880). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ κατόπιν ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ λύκειον καὶ τὸ γυμνάσιον ὡς καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Ἦτο κάτοχος τῆς ἰταλικῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, διεκρίθη δὲ ὡς ῥήτωρ ἐκκλησιαστικός. Ἐδημοσίευσε: «Δοκίμιον ἀγρονομίας», «Περὶ μασονισμοῦ», «Εἰς τὰ ὅπλα» κατὰ τῆς ἰταλικῆς προπαγάνδας, «Ἱερὰ ἱστορία» καὶ ἄρθρα πολιτικὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑπτανησίων ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως. Π. Θ. Σ.

— Πανδῆς, *Πολυμέρου Νικόλαος*. Κερκυραῖος ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1716 πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Τούρκων. Συγκροτήσας σῶμα ἐκ 400 Λευκιμμαίων, ὑπ' αὐτοῦ συντηρούμενον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, ἀντετάχθη κατὰ τῶν ἐπιδρομέων εἰς τὴν πύλην Ραϊμόνδου, εἰς τὴν κώμην τοῦ Σταυροῦ, εἰς Μπενίτζες καὶ εἰς διάφορα ἄλλα χωρία τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα εἶχον καταλάβει οἱ Τοῦρκοι. Π. Θ. Σ.

Πάνδια (τὰ) [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαιοτάτη ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, πανηγυριζομένη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ὑπὸ πάντων τῶν Ἀθηναίων. Ἀπεδίδετο δὲ ἡ ἵδρυσις αὐτῶν κατ' ἄλλους μὲν εἰς τὸν Πανδίονα, τὸν μυθικὸν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν, κατ' ἄλλους δέ, εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Διὸς Πανδίην. Ἐτελοῦντο δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημοσθένους (Κατὰ Μειδίου, 9), τὴν ἑπομένην τῶν Διονυσίων, τὴν 14 Ἐλαφηβολιῶνος (ἤτοι κατὰ Μάρτιον). Α. Θ. Σ.

πανδιδακτήριον (τό). Ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον ἐν Βυζαντίῳ, εἶδος πανεπιστημίου τῶν νεωτέρων χρόνων, ἱδρυθὲν τῷ 425 ὑπὸ Θεοδοσίου Β' τοῦ Μικροῦ. Ἐν αὐτῷ ἐδίδασκον ἐν ὅλῳ τριάκοντα καθηγηταί, οἱ ὁποῖοι διωρίζοντο κατόπιν σχετικῆς δοκιμασίας ἐνώπιον τῆς συγκλήτου. Ἐξ αὐτῶν δεκαπέντε ἐδίδασκον ἑλληνιστὶ καὶ δεκαπέντε λατινιστί· οἱ πρῶτοι τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν καὶ φιλολογίαν καὶ οἱ δεύτεροι τὴν ρωμαϊκὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ νομικά. Μετὰ παρέλευσιν δὲ εἰκοσαετοῦς ὑπηρεσίας συγκατελέγοντο οὗτοι μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους.

Τὸ πανδιδακτήριον μετερρυθμίσθη ὑπὸ τοῦ καίσαρος Βάρδα (850), ἀδελφοῦ τῆς Θεοδώρας, ἐστεγάσθη δὲ εἰς τὸ περίπτερον τῆς Μαγναύρας ἢ Μανούρας ἐν τῷ Μεγάλῳ Παλατίῳ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην νέα μαθήματα προσετέθησαν εἰς τὰς σχολὰς τοῦ πανδιδακτηρίου. Ἐκτὸς τῆς γραμματικῆς, τῆς φιλοσοφίας, τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ δικαίου, ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται καὶ ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἐν γένει αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἄλλαι βελτιώσεις εἰσήχθησαν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (945), κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1050), αἱ ἐν Βυζαντίῳ σπουδαὶ ἀναδιωργανώθησαν γενικῶς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, οὕτως ὥστε ἤνθησαν πλήρως ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν καὶ Παλαιολόγων. Β. Λ. Κ.

Πανδιερονήσι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον ἐν τῷ στενῷ Πάρου — Ἀντιπάρου (πλάτ. 36° 58' 10" Β., μηκ. 25° 57' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), τὸ νοτιώτατον τῆς φερωνύμου συστάδος. Σ. Ε. Λ.

Πανδίη [*Μυθολ.*]. Θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σελήνης (Ὁμ. Ὕμν. 32, 15). Α. Θ. Σ.

Πανδῖνος, *Ἀντώνιος*. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (βλ. *Πάνδημος* Ἀντώνιος).

Πάνδιον [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Καραμανίας (πλάτ. 36° 44' Β., μηκ. 28° 20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulf of Kos, Doris, Symi), 1 μίλλ. δυτ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ποσείδιον τῆς Καρίας τοῦ τανῦν Μαρμαρίσι. Σ. Ε. Λ.

Πανδίονες ἢ *Πάνδαι* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἰνδικὸς λαὸς κατοικῶν τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν (Ἰνδοστάν), ἀνατολικῶς τῆς νῦν Μαλαμπὰρ τῶν Ἰνδικῶν Βρεττανιῶν, ἐν τῇ προεδρίᾳ τῆς Μαδρὰς, ἔχων ὡς πρωτεύουσαν τὴν Μοδούραν (νῦν Μαδούρα), ἀπέναντι τῆς νήσου Ταπροβάνης (νῦν Κεϋλάνη). Κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Μεγασθένη, παρ' Ἀρριανῷ (Ἰνδικ. 9), αἱ γυναῖκες εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἦσαν ὥριμοι γάμου, οἱ δὲ ἄνδρες γέροντες εἰς 30, μὴ ζῶντες πλειότερον τῶν 40. Κατήγοντο δὲ ἀπὸ τῆς Πανδαίας, θυγατρὸς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἦσαν οἱ μόνοι ἐκ τῶν Ἰνδικῶν λαῶν κυβερνώμενοι ὑπὸ γυναικός. Ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ βασίλειον αὐτῶν περιελάμβανε τὴν παραλίαν τῆς συγχρόνου Μαλαμπὰρ καὶ Κορομάντελ (ἐν τῇ προεδρίᾳ τῆς Μαδρὰς) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου εἶχε περιορισθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ τῆς παραλίας τοῦ Κορομάντελ. Α. Θ. Σ.

Πανδιονίδης. Πατρωνυμικόν, ὁ υἱὸς τοῦ Πανδίονος, ἤτοι ὁ Αἰγεύς. Α. Θ. Σ.

Πανδιονὶς φυλή [*Ἀρχ.*]. Μία τῶν δέκα ἀττικῶν φυλῶν, κληθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ Πανδίονος Α' βασιλέως τῆς Ἀττικῆς. Α. Θ. Σ.

Πανδίων [*Μυθολ.*]. —1) Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου ἐκ τῆς Ἡφαιστίνης, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Δαναΐδος Καλλιδίκης (*Ἀπολλ.* ΙΙ, 1,5).

—2) Υἱὸς τοῦ Φινέως, βασιλέως τῆς ἐν Θρᾴκῃ Σαλμυδησσοῦ, ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Κλεοπάτρας, τυφλωθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πλήξιππου ὑπὸ τοῦ πατρός των, πιστεύσαντος εἰς τὰς διαβολὰς τῆς μητρυιᾶς των Ἰδαίας (Αὐτόθ. ΙΙΙ, 15,3).

Digitized by Google

—3) Εἷς τῶν ἑταίρων τοῦ Τεύκρου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας. Α. Θ. Σ.

—**Πανδίων** *[Μυθολ.]*. Ὄνομα δύο μυθικῶν βασιλέων τῶν Ἀθηνῶν: —1) *Πανδίων Α'*, υἱὸς τοῦ Ἐριχθονίου, βασιλεύσας περὶ τὰ 40 ἔτη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' π. Χ. αἰῶνος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Διόνυσος καὶ ἡ Δήμητρα, διδάξαντες τὴν ἀμπελουργίαν καὶ γεωργίαν. Λαβὼν ὡς σύζυγον τὴν ναΐδα Ζευξίππην, ἀδελφὴν τῆς μητρός του Πραξιθέας, ἀπέκτησε θυγατέρας μὲν τὴν Πρόκνην καὶ Φιλομήλαν, υἱοὺς δὲ τοὺς διδύμους Ἐρεχθέα καὶ Βούτωνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ὑπῆρξε διάδοχός του. Περιπλακεὶς εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Λάβδακον, βασιλέα τῆς Βοιωτίας, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Τηρέως, βασιλέως τῆς Θρᾴκης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του Πρόκνην (*Ἀπολλοδ.* ΙΙΙ, 14).

—2) *Πανδίων Β'*. Υἱὸς τοῦ Κέκροπος καὶ τῆς Μητιαδούσης, θυγατρὸς τοῦ Εὐπαλάμου, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Μητιονιδῶν κατέφυγεν εἰς τὰ Μέγαρα, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πύλα, βασιλέως αὐτῶν. Ὑπῆρξε πατὴρ τοῦ Αἰγέως, Πάλλαντος, Νίσου καὶ Λύκου, ἀποθανὼν δὲ ἐτάφη εἰς τὴν μεγαρικὴν παραλίαν ἐν τῇ «Ἀθηνᾶς Αἰθυίας καλουμένῃ σκοπέλῳ» (*Παυσ.* Α, 5, 3). Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρξεν ἀνδριὰς ἐν τοῖς τῶν Ἐπωνύμων, τὸν ὁποῖον εἶδεν ὁ Παυσανίας τῷ 170 π. Χ., καὶ ἄλλος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, οἱ υἱοί του Πανδιονίδαι, ἐπελθόντες κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐξεδίωξαν τοὺς Μητιονίδας, καὶ ὁ μὲν Αἰγεὺς ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ὁ Λύκος τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἀττικῆς, ὁ Πάλλας τὴν νότιον καὶ ὁ Νῖσος τὴν Μεγαρίδα (*Στράβ.* ΙΧ, 392). Α. Θ. Σ.

πανδίων (ὁ) (Pandion) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *πανδίων ὁ ποτάμιος* (βλ. λ. *ἀετός*, Α' 815, α). Δ. Ν. Π.

πανδοειδῆ (τὰ) (Pandaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *πάνδα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

πανδοκεῖον (τὸ) *[Ἀρχ.]* βλ. λ. *πανδοχεῖον*.

Πανδοσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσπρωτικῆς Κασσωπίας ἐν Ἠπείρῳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ, ἀποικία Ἠλείων. Καταλαβὼν ταύτην Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τῷ 342 π. Χ. μετὰ τῆς Ἐλατείας καὶ Βουχετίου, παρεχώρησεν αὐτὰς εἰς τὸν γυναικάδελφόν του Ἀλέξανδρον τὸν Μολοσσόν, βασιλέα τῆς Ἠπείρου (*Δημοσθ.* περὶ Ἀλονν. 32). Σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 238—168 π. Χ., παριστῶντα τὴν Πανδοσίαν ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος. Ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως μετὰ θεάτρου καὶ τειχῶν σῴζονται ΒΑ. τοῦ νῦν χωρίου Καμαρίνης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ὑπὸ τὴν μονὴν τοῦ Ζαλόγγου, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς ταύτην ἢ τὴν Ἐλάτειαν. Α. Θ. Σ.

— **Πανδοσία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς ΝΔ. ἄκρας τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρουττίων, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λευκανίας, ἐπὶ ὀχυρωτάτης θέσεως δεσποζούσης τοῦ Ἀχέροντος, παραποτάμου τοῦ Κράθιος, μεταξὺ Κωσεντίας (νῦν Cosenza) καὶ Θουρίων (Brodognato). Διατελέσασα πρωτεύουσα τῶν Οἰνωτρῶν βασιλέων, κατελήφθη μετὰ τὸ 400 π. Χ. ὑπὸ τῶν Θουρίων. Προφανῶς

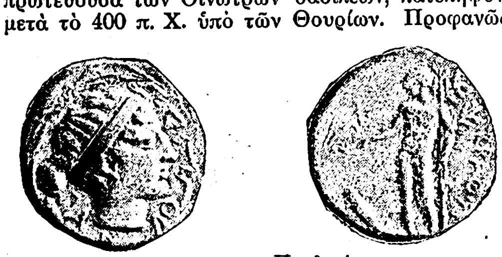

Νόμισμα τῆς Πανδοσίας.

ἦτο ἀποικία Κροτωνιατῶν. Ἐνταῦθα ἐφονεύθη ὁ Ἀλέξανδρος Μολοσσός, βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου τῷ 426 π. Χ. Ἀναφέρεται κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον (218—201 π. Χ.) κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σ. Σεμπρωνίου τῷ 204 π.Χ. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Κρότωνος ἀπὸ τοῦ 450 π. Χ. Κατά τινας τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ νῦν Castel Franco ἢ Anglona. Α. Θ. Σ.

πανδουρᾶς (ὁ), **πανδουρίνα** (ἡ) *[Μουσ.]*. Μουσικὰ ὄργανα τῆς οἰκογενείας τοῦ λαούτου (βλ. λ. *μπαντούρα*).

πανδοῦροι (οἱ). Οὕτω ἐκαλοῦντο ἐν Εὐρώπῃ ἄτακτοι ἔνοπλοι μισθοφόροι, οἱ ὁποῖοι σπουδαίως ἔδρασαν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐπίσης *πανδοῦροι* ἐλέγοντο ἔνοπλοι ὑπηρέται τῶν Οὔγγρων εὐγενῶν. Εἰδικώτερον *πανδοῦροι* ὠνομάσθησαν οἱ ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν ντὲρ Τρὲνκ εἰς ἰδιαίτερον σῶμα ἐν τῷ αὐστριακῷ στρατῷ ὀργανωθέντες τῷ 1741 ἄτακτοι Οὐγγροκροάται πολεμισταί. Τὸ σῶμα τοῦτο πολλὰς ὑπηρεσίας παρέσχεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, λόγῳ ὅμως τῶν λῃστρικῶν πράξεων εἰς ἃς ἐπεδόθη βραδύτερον διελύθη, καὶ μετὰ γενομένην ἐκκαθάρισιν ἀπετελέσθη ἐκ τῶν παραμεινάντων στοιχείων ἓν σύνταγμα. Τῷ 1829 ὑπῆρχον ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ τέσσαρα συντάγματα πανδούρων. Κατὰ τὸν Μαρτὲν ἡ λέξις εἶναι σλαυϊκή, σημαίνει δὲ ἀνθρώπους τεταγμένους ἐν ὑπηρεσίᾳ. Κατ' ἄλλους οἱ πανδοῦροι εἶναι ἀπόγονοι ὁμωνύμου γερμανικοῦ λαοῦ, κατοικοῦντος εἰς τὰ σύνορα τοῦ παλατινάτου τοῦ Σάλθ. Γ.Ι.Β.

πανδοχεῖον (τό)· ὅπου πᾶς τις εἶναι δεκτός, ξενοδοχεῖον παρὰ τὴν ὁδὸν χάριν τῶν ὁδοιπόρων, κοιν. *χάνι*.

— *[Βυζαντ.]* Τὰ *πανδοχεῖα* τῶν Βυζαντινῶν ἦσαν φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν τῆς ὑπαίθρου, εἰς αὐτὰ δὲ εὕρισκεν ὁ διερχόμενος στρατοκόπος στέγην, τροφὴν καὶ στοιχειώδη περιποίησιν. Ἀνάλογα αὐτῶν ἦσαν τὰ τῶν ἀρχαίων *καταγώγια* (βλ. λ.). —Π.

πανδοχεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ ἰδιοκτήτης πανδοχείου, ὁ διατηρῶν πανδοχεῖον.

— *[Νομ.]* Τὰς ὑποχρεώσεις τῶν *πανδοχέων* καθορίζει τὸ περὶ ἐνοχῶν μέρος τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλονται ἰδιαιτέρως αὐστηραὶ ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς πανδοχεῖς (caupones), ὅπως καὶ εἰς τοὺς καπήλους καὶ ναυκλήρους. Εὐθύνονται δὲ οὗτοι διὰ πᾶσαν βλάβην ἢ ἀπώλειαν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἰσήχθησαν ὁπωσδήποτε ἐν γνώσει των εἰς τὸ κατάστημά των, ἐπελθοῦσαν ἔστω καὶ ἐκ τύχης. Ἀπαλλάσσονται τῆς εὐθύνης ἐὰν ἡ βλάβη ἐπῆλθεν ἐξ ἀνωτέρας βίας, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἢ ἐὰν ἔχουν προβῆ ἐκ τῶν προτέρων εἰς δήλωσιν, διὰ τῆς ὁποίας περιορίζουν τὴν εὐθύνην των εἰς τὰ παραδοθέντα μόνον εἰς χεῖράς των πρὸς φύλαξιν πράγματα. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον περιεῖχε καὶ ποινικὰς διατάξεις εἰς βάρος των, αἱ ὁποῖαι δὲν ἰσχύουν πλέον. Τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 10/11 Μαρτίου 1926 περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ κινήσεως τῶν ἀλλοδαπῶν ἐν Ἑλλάδι καθορίζει τὴν ὑποχρέωσιν τῶν πανδοχέων κλπ. νὰ δηλῶσι διὰ εἰκοσιτετράωρον εἰς τὴν ἁρμοδίαν ὑπηρεσίαν γενικῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἢ τὴν ἁρμοδίαν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν τὴν προσέλευσιν παντὸς νέου ἐνοίκου, ἡμεδαποῦ ἢ ἀλλοδαποῦ, ἐν τῷ καταστήματι ἢ τῷ οἰκήματι αὐτῶν, καταρτίζοντες καὶ ὑποβάλλοντες ἴδιον δελτίον δι' ἕκαστον τούτων, ἐπὶ ἀπειλῇ, ἐν περιπτώσει παραλείψεως, χρηματικῆς ποινῆς 200—5.000 δραχμῶν, ἢ φυλακίσεως μέχρις ἓξ μηνῶν, ἢ καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας. Μ. Ι. Μ.

πανδρεύω· βλ. *ὑπανδρεύω*.

πανδρολόγημα, *πανδρολογῶ·* βλ. *παντρολόγημα, παντρολογῶ*.

Πανδρόσειον, καὶ ***Πανδρόσιον*** *[Ἀρχ.]*. Τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἱερὸν τῆς *Πανδρόσου* (βλ. λ.).

Πάνδροσον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θρᾴκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 364 καὶ μετὰ τῶν χωρίων: *Κάλχας* (πρώην Κάλφα), *Μεγάλη Ἄδα* (Ἀδὰ-Ντερέ), *Μύτικα* (Ἀραλὴκ-Μπουρούν), *Νυμφαία* (Πανίκιοϊ), *Σαρακινὴ* (Σαρατζίνα) καὶ *Τυχηρὸν* (Μπουλντουκλοῦ) 2.211. Ἔχει τελωνεῖον (εἰς τὸ χωρίον Νυμφαία), δασοκομεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Α. Θ. Σ.

Πάνδροσος *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἕρσης καὶ Ἀγραύλου, γεννήσασα ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ τὸν Κήρυκα. Φιλτάτη εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ἐλατρεύετο μετ' αὐτῆς ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ, τοῦ ὁποίου τὸ δυτικὸν τμῆμα ἐκαλεῖτο *Πανδρόσειον* ἢ *Πανδρόσιον*, ὅπου ἔθαλλεν ἡ ἱερὰ ἐλαία (*Παυσ.* Α', 27, 2). Μετ' αὐτῆς ἐτιμᾶτο καὶ ἡ Θαλλώ, ἡ ἑτέρα τῶν Ὡρῶν (*αὐτόθ.* ΙΧ, 35, 2). Α. Θ. Σ.

Πανδώρα *[Μυθολ.]*. Ἡ πρωτόπλαστος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας γυνή. Ὅτε ὁ Τιτὰν Προμηθεὺς ἐδώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ πῦρ, κλέψας αὐτὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ζεύς, ἀγανακτήσας διότι ὅ,τι ἦτο προνόμιον τῶν ἀθανάτων ἔγινε κτῆμα καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀρκεσθῇ μόνον εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ Προμηθέως, ἀλλὰ νὰ τιμωρήσῃ καὶ τοὺς κλεπταποδόχους, τὸ ἀνθρώπινον γένος, δι' ἐπιβλαβοῦς πρὸς αὐτοὺς δώρου. Πρὸς τοῦτο διέταξε τὸν Ἥφαιστον νὰ πλάσῃ σῶμα γυναικὸς ἐξ ἀργίλλου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ἔπειτα φωνήν, ζωτικὴν δύναμιν καὶ ὡραίαν μορφὴν ἀθανάτου θεᾶς. Μετὰ ταῦτα παρέδωκε ταύτην πρῶτον εἰς τὰς θεὰς διὰ νὰ κοσμήσουν καὶ ἐξωραΐσουν μὲ τὰς χάριτας καὶ τὰ θέλγητρα τῆς εἰδικότητός των ἑκάστη καὶ εἶτα ὁμοῦ μὲ ἓν μυστηριῶδες κιβώτιον (πίθον), τὸ ὁποῖον περιεῖχε δῆθεν τὰ γαμήλια δῶρά του, καὶ εἶτα εἰς τὸν θεὸν Ἑρμῆν διὰ νὰ ὁδηγήσῃ ταύτην ὡς νυμφαγωγὸς πρὸς τὸν Προμηθέα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδώρει ταύτην ὡς σύζυγον ὁ πατὴρ τῶν θεῶν. Ὁ Προμηθεὺς ὅμως, ὑποπτεύσας παγίδα τοῦ Διός, ἀπέρριψε τὸ δῶρον. Ὁ Ἑρμῆς προσέφερε τοῦτο, κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Προμηθέως Ἐπιμηθέα, ὅστις εἶχε τὴν ἀφροσύνην, μαγευθεὶς ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς Πανδώρας, νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον, ἂν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συμβουλεύσει τοῦτον ὁ Προμηθεὺς ν' ἀπορρίψῃ πᾶν πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τῶν θεῶν προσφερθησόμενον δῶρον. Ἀνυπόμονος μάλιστα ὁ Ἐπιμηθεὺς νὰ ἴδῃ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Διὸς προσφερόμενα γαμήλια δῶρα, ἤνοιξε τὸ ὀλέθριον κιβώτιον, ἐκ τοῦ ὁποίου διεχύθησαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅλαι αἱ θεομηνίαι, ἀσθένειαι καὶ ὀδύναι καὶ πόνοι, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀπηλλα-

Ἡ γέννησις τῆς Πανδώρας.
[Ἀγγειογραφία τοῦ Ἀνησιδώρου ἐν τῷ Βρεττ. Μουσείῳ.]

γμένοι ἕως τότε οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἀπέμεινε μόνη δεσμῶτις ἐντὸς αὐτοῦ, ὅτε ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης κατώρθωσε νὰ τὸ κλείσῃ, ἡ Ἐλπίς. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ὁ σιδηροῦς αἰὼν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη γυνὴ λοιπόν, κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον, ὑπῆρξε τὸ ὀλέθριον δῶρον, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τοὺς ἄνδρας πρὸς τιμωρίαν των, διότι ἐδέχθησαν παρὰ τοῦ Προμηθέως τὸ ὑπ' αὐτοῦ κλαπὲν ἐξ οὐρανοῦ πῦρ (κατὰ τὸν ποιητὴν Βάβριον τὸν πίθον ἤνοιξεν ἡ Πανδώρα, διὰ νὰ πετάξουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ἀγαθά). Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος μῦθος, τὸν ὁποῖον ἐπραγματεύθη πρῶτος ὁ Ἡσίοδος, εἶναι συγγενὴς ὄχι μόνον πρὸς τὸν τῆς πρωτοπλάστου τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν αἰγυπτιακὸν τῶν δύο ἀδελφῶν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Βατοῦ ἐδέχθη, ὡς ὁ Ἐπιμηθεύς, ἐξαισίας καλλονῆς νεάνιδα, πλάσμα τοῦ θείου κεραμοποιοῦ Νούμ, ἥτις ὑπῆρξεν ὀλέθριον τῶν θεῶν δῶρον καὶ εἶναι ἀπόσπασμα τοῦ ἀνατολικῆς καταγωγῆς μύθου περὶ τῶν πρωτοπλάστων ἀνθρώπων καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ (βλ. λ. ***Προμηθεὺς*** καὶ ***Δευκαλίων***).

Ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας ὑπῆρξε προσφιλὲς θέμα καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἰδίως τῆς ἀγγειογραφίας. Ἡ γέννησίς της ἀπετέλει τὸν γλυπτὸν κόσμον τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος τῆς ἐν τῷ Παρθενῶνι χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου (*Παυσ.* Ι. 24.7), ὡς καὶ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Περγάμου, καὶ τὸν γραπτὸν κόσμον πλείστων ἀρχαίων ἀγγείων (κάλλισται ἀγγειογραφίαι εἶναι ἡ τοῦ ἐρυθρομόρφου τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου κρατῆρος καὶ ἄλλη τις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται ἡ Πανδώρα (*Ἀνησιδώρα καλουμένη*) μεταξὺ τῶν διακοσμούντων αὐτὴν Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς). Ἀλλὰ καὶ τὴν νεωτέραν τέχνην ἐνέπνευσεν ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας. Μία τοιχογραφία τοῦ Mignard, «Ἡ Πανδώρα πλαττομένη ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου καὶ κοσμουμένη διὰ τῶν δώρων τῶν ἄλλων θεῶν», ἐξετείνετο ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας ἑνὸς τοίχου μιᾶς γαλερίας τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν, καταστραφεῖσα κατά τινα μεταρρύθμισιν τοῦ διαμερίσματος ἐκείνου τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Le Brun ἐκόσμησε τὴν ὀροφὴν μιᾶς αἰθούσης οἰκίας φίλου του ἐν Παρισίοις μὲ τὴν Πανδώραν κομίζουσαν τὸ ὀλέθριον κιβώτιον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ Jean Bologne ἐφιλοτέχνησεν ὀρειχάλκινον σύμπλεγμα Πανδώρας ἁπαγομένης ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ. Πλεῖστα εἶναι καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Πανδώρας, ὀρειχάλκινα καὶ μαρμάρινα (ὑπῆρχε καὶ ξύλινον εἰς τὸ μουσεῖον Cluny τῶν χρόνων Λουδοβίκου ΙΒ') τῶν Cortot, A. Famin, Pradier, Cl. Moreau, Aug. Moreau καὶ ἄλλων. Τὸν μῦθον τῆς Πανδώρας ἐδραματοποίησεν ὁ Γκαῖτε, ἀναπτύξας εἰς τὸ ἔργον του «Πανδώρα» πληρέστερον τὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου σκέψιν του, καὶ ὁ Nadaud κατέστησεν ὑπόθεσιν λαϊκοῦ ᾄσματος μὲ τὴν Πανδώραν τύπου παθητικῆς ὑπακοῆς.

Ἡ πυξὶς (πίθος) τῆς Πανδώρας καὶ ἡ ἀπολειφθεῖσα εἰς τὸ πυθμένα αὐτῆς Ἐλπὶς ἔγιναν φρά-

Digitized by Google

σεις συνήθεις εἰς τὴν ποίησιν πρὸς δημιουργίαν ποικίλων μεταφορικῶν ἐκφράσεων.

—2) Ἐπίθετον τῆς θεᾶς *Γαίας* (ἥτις καὶ *Ἀνησιδώρα* ἐκαλεῖτο), τῆς δωρούσης πάντας τοὺς καρποὺς καὶ τροφοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς καὶ τῆς ταυτιζομένης μὲ αὐτὴν θεᾶς *Δήμητρος*.

—3) Θυγάτηρ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας (ἥτις ἐλέγετο θυγάτηρ τοῦ Ἐπιμηθέως καὶ τῆς Πανδώρας) καὶ μήτηρ, ἐκ τοῦ Διός, τοῦ Γραικοῦ.

—4) Θεότης τῶν δεινῶν καὶ τῶν βασάνων, σιδηροῦν ἔχουσα τὸ σῶμα. Ἦτο ἡ ἀκόλουθος τῆς Ἑκάτης καὶ τῶν Ἐρινύων.

—5) Μία τῶν ἓξ θυγατέρων τοῦ Ἐρεχθέως. ΚΑΨ.

«Πανδώρα». Δίτομον μουσικὸν βιβλίον, περιέχον διὰ βυζαντινῆς παρασημαντικῆς τετονισμένα πλεῖστα ἀρχαῖα βυζαντινὰ δημώδη ᾄσματα ἐν τῷ α΄ τόμῳ καὶ ἐν τῷ β΄ ἀραβοπερσικὰ τοιαῦτα. Τὰ ᾄσματα ταῦτα ἐξηγήθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει ὑπὸ Γρηγορίου πρωτοψάλτου τοῦ Λευΐτου, ὃν παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ ὁ ἐκδοὺς τὴν «Πανδώραν» ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1843 Θεόδωρος Φωκαεύς. Ν. Α. Χ.

—**«Πανδώρα».** Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: —1) Δεκαπενθήμερον καὶ εἶτα μηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἐν Ἀθήναις, εἰς σχῆμα 4ον, ἐκδοθὲν ἀπὸ Ἀπριλίου τοῦ 1850 μέχρις Ἀπριλίου τοῦ 1872 ὑπὸ Ν. Δραγούμη, Κ. Παπαρρηγοπούλου, Α. Ρ. Ραγκαβῆ καὶ ἄλλων λογίων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐπιθεωρήσεων τῆς παρελθούσης ἐποχῆς, περικλείουσα πλείστας πρωτοτύπους ἱστορίας καὶ ἄλλας μελέτας καὶ συναγωγάς, πλουτισμένη κατὰ τόμον μὲ στοιχειώδη εὑρετήρια. Πλὴν τοῦ κυρίου σώματος ἐξεδόθησαν καὶ 24 παραρτήματα αὐτῆς, ἐν οἷς ἔργα τῶν Δουμᾶ, Φεγιέ, Φερρῦ κ. ἄ. κατὰ μετάφρασιν τοῦ Ν. Δραγούμη, δράματα τοῦ Α. Ραγκαβῆ, μελέται τοῦ Σ. Ζαμπελίου, Γ. Γ. Παπαδοπούλου κ. ἄ., ἡ «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» τοῦ Ντρόϋζεν (μετάφρ. *Κ. Φρεαρίτου*) κτλ.

—2) Ἐφημερὶς ἐν Ἑρμουπόλει, ἱδρυθεῖσα τὴν 15ην Δεκεμβρίου 1870.

πανδώρα (ἡ) (Pandora) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων ἀκεφάλων τῆς οἰκογενείας τῶν *βεροϊδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη μαλακίων μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *πανδώρα ἡ αἰχμηρὰ* (Pandora acuta), ἥτις ἔχει κόγχην δίθυρον, σῶμα ᾠοειδές, πεπιεσμένον καὶ ἀρκετὰ ἐπίμηκες, καλυπτόμενον ὑπὸ παχέος μανδύου καὶ πρὸς τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα ἀπολῆγον εἰς δύο σωληνοειδεῖς ἀποφύσεις ἀρκετὰ βραχείας. Ἡ κόγχη εἶναι κανονική, ἐπιμήκης, λίαν πεπιεσμένη καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος. Δ. Ν. Π.

πανδώρα (ἡ) *[Μουσ.]*. Μουσικὸν ὄργανον τῆς οἰκογενείας τοῦ λαούτου (βλ. λ. *μπαντούρα*).

Πάνδωρος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως τῆς Ἀττικῆς. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τῆς Πραξιθέας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κέκροπος, τοῦ Μητίονος, τῆς Πρόκριδος, τῆς Κρεούσης, τῆς Χθονίας καὶ τῆς Ὠρειθυίας. Ἔκτισε τὴν ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδα καὶ κατέλιπε μετὰ τὸν θάνατόν του δύο υἱούς, τὸν Ἄλκωνα καὶ τὸν Δίαν. ΚΑΨ.

Πανεάς, ἢ ***Πανιὰς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΑ. Φοινίκης παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαυλωνίτιδος (νῦν Δζωλάν), ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἑρμῶνος καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου, μᾶλλον γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καισάρεια Πανεὰς* ἢ *Πανιὰς* (*Πτολ.* Γεωγρ. V, 14, 17). Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν Πανείου ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε σπήλαιον τοῦ Πανός, ὑπερκείμενον τῶν πηγῶν τοῦ Ἰορδάνου. Ὁ Ἡρώδης ἔκτισεν ἐν αὐτῇ ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου, ὁ δὲ υἱός του Φίλιππος, ἀνοικοδομήσας καὶ ἐξωραΐσας αὐτήν, μετωνόμασε *Καισάρειαν* πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος Τιβερίου. Μεγεθύνας αὐτὴν βραδύτερον ὁ Ἀγρίππας ὁ Β΄ μετωνόμασεν αὐτὴν *Νερωνιάδα*, πρὸς τιμὴν τοῦ Νέρωνος, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία αὕτη. Κατὰ τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φοινίκης, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς ἀπὸ τοῦ Δ΄ ἤδη αἰῶνος, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—912) ἦτο μία τῶν 16 ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τύρου ἐπισκοπῶν. Ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν κατ' ἀρχὰς παρεδόθη εἰς τοὺς Φράγκους τῷ 1129, τῷ δὲ 1132 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Δαμασκοῦ, καταληφθεῖσα μετ' ὀλίγον πάλιν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Τῷ 1157 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Νουρεδδίν, πλὴν τοῦ φρουρίου, ἠλευθερώθη δὲ ὑπὸ Βαλδουΐνου τοῦ Γ΄, ἀνακτηθεῖσα ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ. Τέλος ὁ σουλτᾶνος Ἐλ Μοκοττὰμ κατηδάφισε τὰ τείχη αὐτῆς. Σήμερον καλεῖται *Μπανιάς*, ὅπου σῴζονται ἐρείπια τοῦ φρουρίου καὶ πλῆθος κιόνων καὶ γείσων. Α. Θ. Σ.

πανεγωϊσμὸς (ὁ). Εἶναι κατὰ τὸν Kreibig («Θεωρία περὶ ἀξιῶν») ἡ θεωρία καθ' ἣν πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἀνθρώπου πηγάζουσι καὶ πρέπει νὰ πηγάζωσιν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ ἐγωϊσμοῦ (βλ. καὶ λ. *ἐγωϊσμός*). Σ. Ν. Λ.

Πανέθυμος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 207. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκει καὶ ἡ *Κρύα-Βρύση*. Περὶ τὴν ἄνωθεν τοῦ χωρίου πηγὴν συνεκροτοῦντο κατὰ τοὺς κρητικοὺς ἀγῶνας ἐπαναστατικαὶ συνελεύσεις. Ε. Γ.

πανεῖα (τὰ) (ἀρχ.). Οἱ αἰφνίδιοι καὶ ἀναιτίως καταλαμβάνοντες τὰ πλήθη φόβοι. ΚΑΨ.

Πανέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοκκίνου τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 77. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀνάζογλι*.

Πάνειον, ἢ ***Πανεῖον*** (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἱερὸν τοῦ Πανὸς ἐν Ἀθήναις καὶ Ἀλεξανδρείᾳ. ΚΑΨ.

Πάνειον ἢ ***Πανεῖον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀττικῆς, ἐκτεινόμενον ΝΑ. τοῦ Ὑμηττοῦ, ὕψους 635 μέτρων. Ἐπί τινος ξηροῦ λόφου αὐτοῦ, ὕψους 290 μέτρων (ἀπέχοντος 3/4 ΒΑ. τοῦ χωρίου Βάρης), ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπήλαιον ἀφιερωμένον κατά τινα ἐπιγραφὴν εἰς τὰς Νύμφας, τὸν Πᾶνα καὶ τὸν Ἀπόλλωνα. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸ εἶναι κοπιώδης, διότι αἱ εἰς αὐτὸ ὁδηγοῦσαι βαθμῖδες κατεστράφησαν ἀπὸ πολλοῦ. Σῴζεται ἀκόμη καὶ σήμερον ἄγαλμα θεᾶς καθημένης ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς καὶ κεφαλὴ μεγάλου λέοντος, τὰ δὲ κατασταλάζοντα ὕδατα αὐτοῦ διατηροῦσι πηγὴν διαυγοῦς καὶ γλυκέος ὕδατος.

Αἱ κατὰ τὸ 1902 γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἔφερον εἰς φῶς διάφορα ἀνάγλυφα, μαρτυροῦντα ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ λατρεία διετηρήθη ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι μικρὰ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, παριστῶντα τὸν Ἑρμῆν ὁδηγοῦντα τὰς Νύμφας εἰς χορὸν πρό τινος βωμοῦ, ἄνω δὲ αὐτῶν τὸν Πᾶνα παίζοντα τὴν σύριγγα. Ἐπίσης τὸν Ἑρμῆν χορεύοντα πρὸ τριῶν Νυμφῶν. Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, ἀναγόμενα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος, σῴζονται σήμερον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἐπί τινος ἀναγλύφου ἀπεικονίζεται ὁ ἐκ Θήρας μουσόληπτος γλύπτης Ἀρχέδημος κρατῶν σφῦραν καὶ σμίλην, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἡ κατασκευὴ τῶν ἀναγλύφων τούτων. Α. Θ. Σ.

— **Πάνειον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Β. Παλαιστίνης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Ἰώσηπον Φλάβιον, πηγάζει ὁ Ἰορδάνης ποταμός. Ἀπὸ τοῦ ὄρους τούτου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ σπηλαίου τοῦ Πανὸς ἐκλήθη καὶ ἡ παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαυλωνίτιδος πόλις *Πανεὰς* ἢ *Πανιάς*. Α. Θ. Σ.

Πανέλληνες (οἱ). Οὕτως ὠνομάζοντο πάντες ἀπὸ κοινοῦ οἱ Ἕλληνες ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ μνεία τῆς λέξεως ταύτης ὑπό τε τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β 530) καὶ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργα καὶ ἡμ. 530), ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ δηλωθῇ ἡ μεταξύ των συγγένεια καὶ ἡ κοινὴ καταγωγή των. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπωνομάζετο Πανελλήνιος ὁ Ζεύς (καὶ Ζεὺς Ἑλλάνιος), ὡς ὁ κοινὸς ὑπέρτατος θεὸς ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐπωνόμασε ναὸν τοῦ Πανελληνίου Διὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντα ἐν Ἀθήναις μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ θεοῦ τούτου (*Παυσ.* Ι. 18.9). ΚΑΨ.

Πανελλήνια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Πανήγυρις πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ ἱδρυθεῖσα, μὲ σκοπόν, μὴ ἐπιτευχθέντα, τὴν ἀναγέννησιν κοινοῦ ἐθνικοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησι πνεύματος. Ἐτελεῖτο ἐν Ἀθήναις. ΚΑΨ.

—**«Πανελλήνια»** (τά). Ἑβδομαδιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, εἰς σχῆμα 4ον, ἱδρυθεῖσα τὴν 26ην Σεπτεμβρίου 1921 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τῆς 19ης Ἰουνίου 1924. Διηυθύνετο ἀρχικῶς ὑπὸ Κ. Ἠλιάδου καὶ Κ. Δημητριάδου, ἀπὸ Μαΐου τοῦ 1922 ὑπὸ Θ. Καλογερίκου καὶ Ἡρ. Οἰκονόμου καὶ ἀπὸ Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ μόνου τοῦ τελευταίου.

πανελλήνιον (τό)· σύμπαντες οἱ Ἕλληνες, οἱ πανέλληνες: «ἐξηγέρθη τὸ πανελλήνιον».

—*[Ἱστορ.] Πανελλήνιον* ἀπεκλήθη, διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς βουλῆς τῆς 18 Ἰανουαρίου 1828, δι' οὗ ἀνεστάλη ἡ ἰσχὺς τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος, τὸ ἱδρυθὲν (συμφώνως πρὸς τὸ «σχέδιον μεταβολῆς διοικήσεως» τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποβάλει ὁ κυβερνήτης Ἰωάν. Καποδίστριας) συμβουλευτικὸν σῶμα, εἶδός τι συμβουλίου ἐπικρατείας, εἰς τὴν θέσιν τῆς βουλῆς, ἥτις διελύθη κατόπιν. Τὸ Πανελλήνιον ὡρίσθη διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ὅτι «μετέχει μετὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος τῶν ἔργων καὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς κυβερνήσεως, ἕως τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις θέλει συνέλθει ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς 1828». Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ὡρίσθη ὅτι τὸ Πανελλήνιον συγκροτεῖται ἐξ 27 μελῶν καὶ διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον «ἔχει ἀντικείμενον τὴν οἰκονομίαν», τὸ δεύτερον «τὴν διοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν καθ' ὅλους αὐτῶν τοὺς κλάδους» καὶ τὸ τρίτον «τὴν ὡπλισμένην δύναμιν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης». Ἑκάστου τῶν τριῶν τούτων τμημάτων προήδρευεν ἓν τῶν μελῶν του, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ «προβούλου», ἀλλ' ὁ πρόβουλος τοῦ τμήματος τῆς οἰκονομίας προήδρευεν ὁλοκλήρου τοῦ Σώματος, βοηθούμενος παρὰ τῶν δύο ἄλλων. Ἐπίσης, διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ὡρίζετο ὅτι πᾶν ψήφισμα τοῦ κυβερνήτου ἔπρεπε νὰ εἶναι «θεμελιωμένον ἐπάνω εἰς τὰς ἐγγράφους ἀναφορὰς τοῦ Πανελληνίου ἢ τῶν τμημάτων του, καθόσον τὸ ἀντικείμενον τοῦ ψηφίσματος κινεῖται ἀπὸ τὴν διοίκησιν ἢ καὶ ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν». Καὶ καθόσον μὲν ἀφορᾷ τὰ ψηφίσματα, τὸ ἀντικείμενον τῶν ὁποίων ἦτο νομοθετικόν, ὡρίσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ στηρίζωνται «ἐπάνω εἰς ἀναφορὰς τοῦ Πανελληνίου», δηλαδὴ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος, καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὰ διοικητικῆς φύσεως ψηφίσματα ὡρίσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ στηρίζωνται εἰς ἀναφορὰς τοῦ ἁρμοδίου τμήματος τοῦ Πανελληνίου. Ἡ διάκρισις τῶν ψηφισμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξέδιδεν ὁ Καποδίστριας, εἰς νομοθετικὰ καὶ διοικητικά, προσδιωρίσθη ἐκ τοῦ ἂν περὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν δὲν εἶχε προνοήσει ὁ νόμος ἢ ἂν «αἱ πράξεις τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως ἐπρονόησαν, ὥστε δὲν πρόκειται ἄλλο, εἰμὴ νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ νόμος».

Τὸ Πανελλήνιον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Καποδίστριας ὡς ὄργανον πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός του καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπιψηφισθῇ παρ' αὐτοῦ ἐκλογικὸς νόμος συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας του ἀντιλήψεις. Ὅτε ἐπρόκειτο ὁ Καποδίστριας νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ κατὰ τὸν Δυτικὴν Ἑλλάδα στρατόπεδον, διώρισεν ὡς ἀντιπροσώπους του τοὺς τρεῖς προβούλους τοῦ Πανελληνίου, οἵτινες διῴκησαν ὡς «Ἐπιτροπὴ γενικῆς διοικήσεως» κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας τοῦ κυβερνήτου. Ἡ ἐν Ἄργει συνελθοῦσα Δ΄ ἐθνικὴ συνέλευσις διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Β΄ τῆς 22 Ἰουλίου 1829 ψηφίσματος αὐτῆς ἐπεκύρωσε τὰς διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 18 Ἰανουαρίου 1828 ληφθείσας ἀποφάσεις τῆς βουλῆς, νομιμοποιήσασα οὕτω πως καὶ τὴν ὕπαρξιν ὡς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πανελληνίου, πλὴν ὅμως ἡ αὐτὴ συνέλευσις, εἰς τὸ αὐτὸ ψήφισμα αὐτῆς ὥριζεν ὅτι «τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἀντικαθίσταται παρ' ἑτέρου, συγκειμένου ὡσαύτως ἀπὸ εἰκοσιεπτὰ μέλη καὶ φέροντος τὸ ὄνομα γερουσία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Τρικούπη*, «Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» (τ. Δ΄).—*Φιλαρέτου*, «Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος» (§§ 23, 24).—*Ι. Ἀραβαντινοῦ*, «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον» τ. Ι. παρ. 8, σ. 362 ἑπ. — *Α. Μάμουκα*, «Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος» (τ. Χ. σ. 33 ἑπ., τ. ΧΙ σ. 144 ἑπ.).
Η. Γ. Κ.

—**«Πανελλήνιον».** Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Τρισεβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1853, ἐκδιδομένη καὶ γαλλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Panhellénium» ἀπὸ 11ης Νοεμβρίου 1853. —2) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1897. —3) Ἐφημερὶς ἐν Ἑρμουπόλει, ἱδρυθεῖσα τὴν 14ην Ἰανουαρίου 1867. —4) Δεκαπενθήμερον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, εἰς σχῆμα 4ον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς Ε. Κομνηνοῦ-Πλατανιᾶ.

Πανελλήνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο τὸ ὑψηλότερον τῆς νήσου Αἰγίνης ὄρος καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἱερὸν τοῦ Διός, ἱδρυθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν (*Παυσ.* Β, 30,4) ὑπὸ τοῦ ἥρωος Αἰακοῦ, ὅτε ὁ πατήρ του Ζεὺς εἰσήκουσε τῆς εὐχῆς του καὶ ἔβρεξεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν, τῆς ὁποίας ἄνθρωποι, ζῷα καὶ φυτὰ ἠπειλοῦντο ὑπὸ τελείας ἐξοντώσεως, ἕνεκα πολυχρονίου ἀνομβρίας. Κατὰ τὸν Θεόφραστον, οἱ Ἀθηναῖοι ὁσάκις ἔβλεπον νέφη ἐπικαθήμενα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Πανελληνίου (τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Ἑλλανίου Διὸς) ἦσαν βέβαιοι ὅτι ἐπέκειτο βροχή. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους σῴζονται σήμερον λείψανα ἀρχαίου περιβόλου (ὅστις περιέκλειε πιθανώτατα βωμόν τινα), τοῦ ὁποίου πολλοὶ λίθοι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸ χριστιανικὸν ναΐδιον (τῆς Ἀναλήψεως καὶ τοῦ Προφήτου Ἠλία), τὸ ὁποῖον ἐπιστέφει σήμερον τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. ΚΑΨ.

—**«Πανελλήνιον».** Κρατικὸν ἀτμόπλοιον ναυπηγηθὲν τῷ 1855 ὑπὸ τῶν ναυπηγείων Henderson καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ναυπηγοῦ Γ. Τομπάζη, μετ' ἄλλων τεσσάρων μείζονος ἐκτοπίσματος, ὡς ἀπαρχὴ συγκροτήσεως κρατικοῦ στόλου τῆς «ὑπηρεσίας τῶν ταχυδρομείων» τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργείου. Τῷ 1857 τό τε «Πανελλήνιον» καὶ τὰ σὺν αὐτῷ ἐξεχωρήθησαν δυνάμει συμβάσεως εἰς τὴν νεοσύστατον «Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν» Ἑρμουπόλεως. Εἰς τὸ νεώριον ταύτης ἐξοπλισθέν, ἐχρησιμοποιήθη πρῶτον αὐτὸ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του «Ὕδρα» πρὸς ῥῆξιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Κρήτης καὶ ἀποστολὴν ἐνισχύσεων εἰς τοὺς μαχητὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Ἑλικοκίνητον καὶ ταχύτητος 11 μιλλίων, ὁπλισθὲν διὰ 2 μικρῶν πυ-

Digitized by Google

ροβόλων, ἐξετέλεσε κατὰ μὲν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἐννέα πλόας, κυβερνώμενον ὑπὸ τῶν πλοιάρχων Ν. Σαχτούρη, Β. Ὀρλὼφ καὶ Ν. Ἀγγελικάρη. Κατὰ δὲ τὴν τοῦ 1878 ἑτέρους 17 πλόας, κυβερνώμενον ὑπὸ τῶν πλοιάρχων Ν. Σουρμελῆ καὶ Ν. Δρίβα. Κατὰ τοὺς τολμηροὺς ἐκείνους πλόας

μπόλ, μπάσκετ-μπόλ κ. ἄ. Ὁ «Πανελλήνιος γυμναστικὸς σύλλογος» ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεώς του εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἑλληνικῶν γυμναστικῶν συλλόγων, παρουσιάσας νικητὰς ἀθλητὰς εἰς τοπικοὺς καὶ διεθνεῖς ἀγῶνας καὶ εἰς τοὺς ὀλυμπιακούς. Δ. ΚΑΡ.

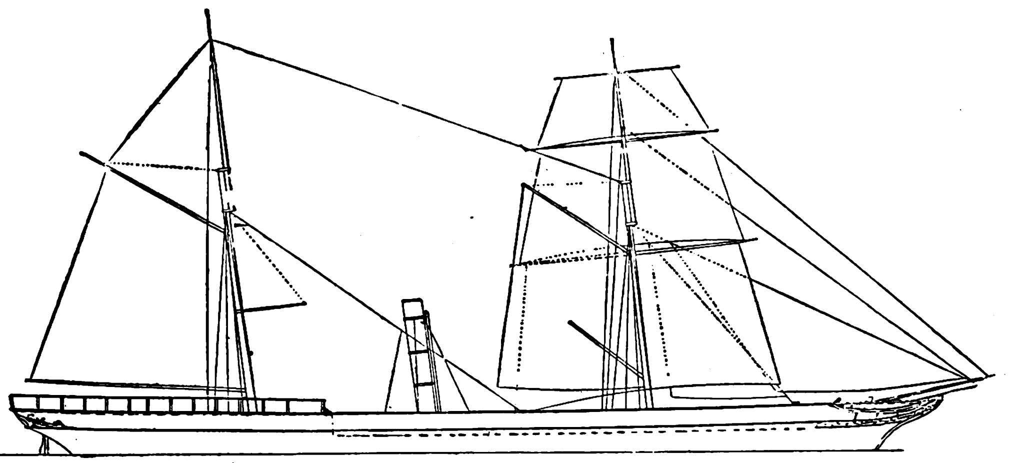

Σχεδιάγραμμα τοῦ «Πανελληνίου» κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χρησιμοποιήσεώς του εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα 1866.

πλειστάκις κατεδιώχθη καὶ ἐκανονιοβολήθη ὑπὸ τῶν ἀποκλειόντων τὴν Κρήτην πολυαρίθμων πολεμικῶν πλοίων τοῦ τουρκικοῦ στόλου, κατώρθου δὲ πάντοτε νὰ διαφεύγῃ ἀβλαβές. Τὸ «Πανελλήνιον» περιῆλθε κατόπιν διαδοχικῶς εἰς τὰς ἀτμοπλοΐας «Τζὼν Μὰκ Δούαλ καὶ Βάρβουρ» καὶ «Θαλασσίων ἐπιχειρήσεων» καὶ εἰς ἰδιώτας τελευταῖον, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1916 ἀνετινάχθη ἔξωθεν τῆς Ἴμβρου, ἄγνωστον ἂν τορπιλλισθὲν ἢ προσκροῦσαν εἰς γερμανικὴν νάρκην. Σ. Ε. Λ.—Ν. ΚΛΣ

πανελλήνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πάντων τῶν Ἑλλήνων: «πανελλήνιος Ζεύς»· || ***πανελλήνιον*** (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—**«Πανελλήνιος»** (ἡ). Μετοχικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1908.

—**«Πανελλήνιος *Ἀγροτικὴ Ἠχώ*»**. Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1923 ὑπὸ Α. Ἀγάθου καὶ εἶτα λαβοῦσα τὸν τίτλον «Ἀγροτικὴ Ἠχώ».

—**«Πανελλήνιος *Ἀτμοπλοΐα*»**. Μεγάλη ἀνώνυμος ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1878 μὲ ἕδραν τὸν Πειραιᾶ. Ἐν ἀρχῇ διέθετε τέσσαρα ἀτμόπλοια, «Ἤπειρος», «Μακεδονία», «Θεσσαλία» καὶ «Ἀργολὶς» καὶ περιωρίζετο εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν τῆς Ἑλλάδος. Βραδύτερον δέ, προσκτήσασα τὰ ἀτμόπλοια «Ἀθῆναι», «Ἰωνία», «Ἀλβανία», «Θρᾴκη», «Θεσσαλία», ἐπεξέτεινε τοὺς πλόας της ἕως Τεργέστης ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν νότιον καὶ ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου καὶ τὴν Ἀζοφικὴν ἀφ' ἑτέρου. Τῷ 1894 ἀπέκτησε τρία νέα μεγάλα καὶ συγχρονισμένα ἀτμόπλοια, «Βυζάντιον», «Σπάρτη» καὶ «Ἀθῆναι», τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ν. Καλογεροπούλου, δι' ὧν ἐπεξέτεινε τὰ δρομολόγιά της εἰς Νεάπολιν καὶ Μασσαλίαν, γεννήσασα σπουδαῖον ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν γαλλικὴν ἀτμοπλοΐαν «Messageries Maritimes», ἥτις ἠναγκάσθη νὰ ἀγοράσῃ πολὺ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν των τὰ τρία ταῦτα τελευταῖα σκάφη (1903), μετονομασθέντα εἰς «Memphis», «Sidon» καὶ «Bagdad» καὶ χρησιμοποιούμενα ἔτι καὶ νῦν ὡς ἐπιβατηγοφορτηγὰ εἰς δευτερευούσης σημασίας γραμμάς. Ἐκτήσατο τότε τρία ἐπιβατοφορτηγά, «Σαπφώ», «Μαριέττα Ράλλη» καὶ «Παντιᾶς Ράλλης», ἅτινα προσήνεγκον κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους μεγάλας ὑπηρεσίας ὡς ἐπίτακτα, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μεγάλη κέρδη εἰς τοὺς μετόχους. Τρία δὲ μεγάλα της φορτηγά, «Δίρφυς», «Παντιᾶς Ράλλης» καὶ «Αἰών», περιώνυμα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διότι ἀψηφοῦντα τὸν ἀπὸ τῶν ὑποβρυχίων κίνδυνον μᾶς ἐσιτοδότησαν κατ' ἐπανάληψιν, περιῆλθον εἰς τὴν ἀτμοπλοΐαν Παληοῦ, ἥτις εἶχεν ἀποκτήσει τελικῶς τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν μετόχων τῆς «Πανελληνίου». Διελύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διοικητοῦ της Ψαχαροπούλου, διανεμηθέντος σπουδαίου κέρδους κατὰ μετοχήν.

—**«Πανελλήνιος *γυμναστικὸς σύλλογος*»**. Ἱδρύθη τῷ 1891. Πρῶτόν του ἔργον ἦτο ἡ ἵδρυσις γυμναστικῶν σχολῶν, ἐξ ὧν ἐλειτούργησε μόνον ἡ τῶν διδασκαλισσῶν τῆς γυμναστικῆς, ἡ πρώτη συσταθεῖσα ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ. Ὁ σύλλογος οὗτος μέχρι τοῦ 1924 ἐστεγάζετο εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων καὶ Ἀλεξάνδρας γήπεδον, δωρηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου. Ἀκολούθως, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφορᾶς τοῦ γυμναστηρίου του, τῷ παρεχωρήθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς Λεωφόρου Ἀλεξάνδρας καὶ πλησίον τῆς ὁδοῦ Πατησίων χῶρος πενταπλάσιος τοῦ προηγουμένου, ὅπου καὶ μετεφέρθη τῷ 1925. Ἤδη ὁ χῶρος ἐκεῖνος μετεβλήθη εἰς θαυμάσιον γυμναστήριον μὲ στίβον καὶ γήπεδον ποδοσφαιρίσεως, σκοπευτήριον, ἀρκετὰ γήπεδα τέννις, βόλλεϋ-

—**«Πανελλήνιος *ἕνωσις ἰδιοκτητῶν καὶ κυβερνητῶν ἱστιοφόρων καὶ ἀτμοπλοίων*»**. Ἐπαγγελματικὸν σωματεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1930 καὶ ἑδρεῦον ἐν Πειραιεῖ. Σκοπὸς τοῦ σωματείου εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν μελῶν του, τῶν οὐχὶ ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος πασχόντων· ἡ παρακολούθησις τῶν σχετικῶν ὡς πρὸς τὴν ἱστιοφόρον ναυτιλίαν νομοθετικῶν μέτρων καὶ ἡ συμβολή του διὰ τὰς ἀπαιτουμένας τροποποιήσεις ἢ συμπληρώσεις αὐτῶν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προστασίαν τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας· ἡ ἀπόκτησις ταμείου ἀλληλοβοηθείας πρὸς περίθαλψιν τῶν μελῶν του. Ἐκπληροῦται δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ σωματείου διὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν μελῶν, διὰ τῆς ἱδρύσεως γραφείου παροχῆς συμβουλῶν καὶ ὁδηγιῶν εἰς τὰ μέλη, διὰ τῆς ἱδρύσεως συνεταιρικοῦ πρατηρίου ναυτιλιακῶν εἰδῶν καὶ εἰδῶν διατροφῆς καὶ διὰ τῆς ἑνώσεως εἰς ὁμοσπονδίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ναυτικῶν σωματείων. Σ. Ε. Λ.

—**«Πανελλήνιος *Ζωή*»**. Ἑλληνικὸν περιοδικόν, ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1835 ὑπὸ Ἀρχ. Φιλοπατρίδου.

—**«Πανελλήνιος *Μεταρρύθμισις*»**. Ἡμερησία πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ν. Π. Μιχαλακέα ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1921 μέχρι 19 Ἰανουαρίου 1922. Ἀπὸ τοῦ 30οῦ φύλλου ἔφερε τὸν τίτλον «Πανελλήνιος».

—**«Πανελλήνιος *Παρατηρητής*»**. Φιλολογική, ἐπιστημονικὴ καὶ οἰκονομολογικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1923 ὑπὸ Δ. Οἰκονόμου. Π. Ν. Π.

Πάνελος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις περὶ τὸν Πόντον, κληθεῖσα ἀπό τινος τῶν Ἡρακλεωτῶν, ὃς ἀφίκετο ἐκ Βοιωτίας «ἀπόγονος ὧν Πηνέλεω τοῦ στρατηγήσαντος ἐπὶ Τροίαν» (*Στέφ. Βυζ.* 500, 5). Σ. Ε. Λ.

πανενθεϊσμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω ἡ θεολογικὴ ἐκείνη ῥοπὴ ἐν τῇ μεταφυσικῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πᾶν εἶναι ἐν τῷ θεῷ, οὕτως ὥστε ὁ θεὸς νὰ εἶναι ἐνδοκοσμικὸς ἅμα καὶ ὑπερβατικός, ἡ τὰ πάντα περιλαμβάνουσα θεία συνείδησις. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πανενθεϊσμοῦ, θεὸς καὶ κόσμος δὲν ταυτίζονται, ὡς ἐν τῷ πανθεϊσμῷ, ἀλλ' ὁ κόσμος περιέχεται ἐν τῷ θεῷ, χωρὶς ἡ θεία οὐσία νὰ ἐξαντλῆται ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ θεὸς νοεῖται ὡς ὑψίστη συνθετικὴ ἑνότης, ἐν τῇ ὁποίᾳ διακρίνεται πολυμελὲς σύστημα καθ' ἕκαστον ὄντων, σχετικῶς κεχωρισμένων ἀλλήλων. Τὸ ἄθροισμα αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ τὸν θεόν, οὔτε ταυτίζεται οὗτος πρὸς τὴν ὁλότητα αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν πανενθεϊσμὸν καὶ ὡς πανθεϊσμὸν μετὰ οὐσιωδῶν θεϊστικῶν στοιχείων καὶ ἰδεῶν, μᾶλλον ὡς φιλοσοφικὴν διαμόρφωσιν τῆς θεϊστικῆς περὶ θεοῦ ἰδέας. Ὁ πανενθεϊσμὸς ὡς κοσμοθεωρία ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πλωτίνου τὸ ἀπόλυτον καὶ τέλειον ὂν περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ ὄντα. Βραδύτερον διδάσκει ὁ Αὐγουστῖνος ὅτι «omnia sunt in Deo et tamen ipse Deus omnium locus non est» καὶ πειρᾶται νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ θεὸς εἶναι τὸ ὄν, ἐκ τοῦ ὁποίου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶμεν καὶ ἐσμὲν (a quo, per quem et in quo sumus). Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην τὰ πάντα ὑφίστανται ἀμεταβλήτως καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἐν τῷ θεῷ. Παραπλήσια διδάσκουσι περὶ θεοῦ καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τοῦ μεγάλου μυστικοπαθοῦς, ὁ Σκῶτος Ἐρίγενα, ὁ Ἔκκαρτ, Νικόλαος ὁ Κουζανὸς καὶ ὁ Καμπανέλλα. Πανενθεϊστικὴ εἶναι καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Μαλεβραγχίου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς εἶναι ὁ τόπος ὅλων τῶν πνευμάτων, καὶ ἡ τοῦ Λέσσιγγ, ὅστις πιστεύει ὅτι ὁ κόσμος δύναται νὰ νοηθῇ μόνον ὡς ἐν τῷ θεῷ ὤν. Συστηματικῶς διεμορφώθη καὶ ἠμπεδώθη ὁ πανενθεϊσμὸς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ρ. Krause († 1832), παρ' οὗ ἔλαβεν ἡ θεωρία αὕτη καὶ τὸ ὄνομα. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὰ πάντα εἶναι καὶ ζῶσιν ἐν τῷ θεῷ, μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦ θεοῦ. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, διότι ὁ θεὸς εἶναι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ κατ' οὐδένα τρόπον θεός, ἀλλὰ ἐν τῷ θεῷ μόνον καὶ διὰ τοῦ θεοῦ, τρόπος ἀποκαλύψεως τῆς θείας οὐσίας. Εἶναι φανερὸν ὅμως ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Krause πάντα τὰ ὄντα μετέχουσι τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ. Μετὰ πολλῆς ἐναργείας καὶ πνεύματος ἐθεμελίωσε βραδύτερον ἐκ νέου καὶ διετύπωσε τὸν πανενθεϊσμὸν ὁ περίφημος φυσικὸς καὶ φιλόσοφος Fechner. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ αἰσθήματα, αἱ παραστάσεις, αἱ ἰδέαι καὶ τὰ συναισθήματα ἡμῶν τελοῦσιν εἰς ἀμοιβαίαν ἀλληλεπίδρασιν, ἀναπλάττονται καὶ ἐπισκοτίζουσιν ἄλληλα, ἐξηγεῖται κατ' αὐτὸν ἐκ τούτου, ὅτι ὅλα εἶναι μέλη καὶ ἐπὶ μέρους φαινόμενα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συνειδότος. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα καταντᾷ ὁ Fechner καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἀσυνειδήτου ἐνεργείας τοῦ πνεύματος ἡμῶν. Καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη καθίσταται δυνατὴ μόνον ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὴν ὡς φερομένην ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ συνειδότος, ὅπερ καθορίζει καὶ κατευθύνει αὐτήν. Τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἐνισχύονται καὶ ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐν ἀλλήλαις ἐμπλοκῆς τῶν ψυχῶν. Διότι καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπαιτεῖ, ὡς πιστεύει ὁ Fechner, τὴν ἀποδοχὴν εὐρυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου συνειδότος, ὅπερ φέρει καὶ συγκρατεῖ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα. Τὸ συνειδὸς τοῦτο εἶναι φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀπείρως πλουσιώτερον τοῦ στενοῦ καὶ ἀσθενοῦς συνειδότος τοῦ ἀνθρώπου. Δέον νὰ νοήσωμεν αὐτὸ πολὺ μεῖζον καὶ πολὺ ὑπέρτερον τοῦ συνόλου τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἃς περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ, ὅπως ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα πολὺ πλέον τῶν καθ' ἕκαστον αἰσθημάτων, παραστάσεων καὶ συναισθημάτων ἡμῶν. Διὰ τοιούτου περιεκτικωτέρου συνειδότος εἶναι πεπροικισμένη ἡ γῆ καὶ τὰ διάφορα οὐράνια σώματα. Τούτων δὲ πάλιν ἡ ψυχικὴ μορφὴ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μεγίστου, ἰσχυροτάτου καὶ πλουσιωτάτου συνειδότος, τοῦ συνειδότος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ θεῖον τοῦτο συνειδὸς δὲν ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἐπὶ μέρους ψυχῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ὄντων, ἀλλ' ἐνῷ περικλείει ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς ἐπὶ μέρους μορφὰς τῆς πραγματικότητος, ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης μέχρι τῆς μεγίστης, καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ κλίμακα χωροῦσαν ψυχοφυσικὴν διαβάθμισιν τοῦ κόσμου, ὑπερέχει αὐτῶν ὡς ἰδία καὶ ἀνεξάρτητος ἑνότης.

Ἐναντίον τοῦ πανενθεϊσμοῦ ἰσχύουσι μερικαὶ ἐκ τῶν ἐνστάσεων, αἵτινες προβάλλονται κατὰ τοῦ πανθεϊσμοῦ, ὡς λ. χ. ὅτι αἴρει τὴν ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας δεδομένην σχετικὴν αὐτοτέλειαν τῶν καθ' ἕκαστον ὄντων καὶ ὅτι καθιστᾷ τὸ θεῖον μέτοχον καὶ κοινωνὸν τῶν ἀτελειῶν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ κακοῦ. Παρὰ ταῦτα πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ φιλόσοφοι ὁμολογοῦσι τὸν πανενθεϊσμόν. Ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐγένοντο, πλὴν τοῦ Fechner, ὁ Φίχτε, ὁ Λότσε, ὁ Βούντ, ὁ Πάουλσεν καὶ ὁ Ὄϋκεν, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἀπόλυτον, ἡ ἀπόλυτος πνευματικὴ ζωή, δέον νὰ ὑπερέχῃ τοῦ κόσμου καὶ συγχρόνως νὰ ἐνυπάρχῃ δρῶσα ἐν αὐτῷ. Ἐκ τῶν συγχρόνων φιλοσόφων πανενθεϊσταὶ εἶναι καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Ἐδ. Σπράγγερ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Eucken*, Der Wahrheitsgehalt der Religion. Buber, Ich und Du (1923).—*Becher*, Einleitung in die Philosophie (1926).—*Külpe*, Einleitung in die Philosophie (6η ἐκδ. 1913). Ν. Λ.

«Πανεπαγγελματική». Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς τῶν ἐπαγγελματιῶν, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1927 ὑπὸ τοῦ Κ. Λ. Ματζουράνη.

πανεπιστημιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ὁ τοῦ πανεπιστημίου: «πανεπιστημιακὰ ἐργαστήρια», «πανεπιστημιακὴ φάλαγξ»· οὐδ. πληθ. *πανεπιστημιακὰ* (τά)· ἐκλήθησαν οὕτω ἐν Ἑλλάδι αἱ ταραχαὶ τοῦ 1873—1874 διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς πανεπιστημιακῆς φάλαγγος, τοῦ 1896 ἐκ διενέξεως τῶν φοιτητῶν πρὸς τὸν καθηγητὴν Ἰούλιον Γαλβάνην, τὰ εὐαγγελιακὰ τοῦ 1901, αἱ μεταπολεμικαὶ φοιτητικαὶ ἀπεργίαι κ. ἄ. (βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β′ 161 β′, 163 α′, β′ καὶ 168 α′), καὶ *φοιτητής*).

— **πανεπιστημιακὴ *λέσχη***· βλ. *πανεπιστήμιον* (Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακόν).

πανεπιστημιακὴ πόλις, ἢ ***πανεπιστημιούπολις*** (ἡ). Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Δύσεως, εἰς τὰς ὁποίας ἰδιαιτέρως καλλιεργεῖται ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις, διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐδηλώθη ἐσχάτως ἡ ἰδιαιτέρα συνοικία ἡ περιλαμβάνουσα τὰ ἐν γένει πανεπιστημιακὰ ἱδρύματα, ὡς καὶ κατοικίας, λέσχας, θέατρα κ. ἄ. πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν. Διὰ τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως ἐπιτυγχάνεται τελειοτέρα συγκέντρωσις τῶν σπουδαστῶν, διευκολύνεται ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία καὶ καθί

Digitized by Google

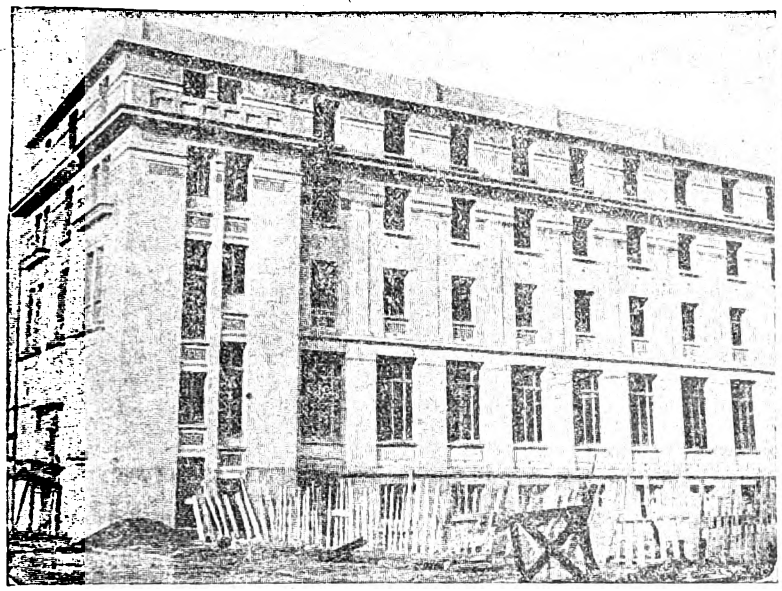

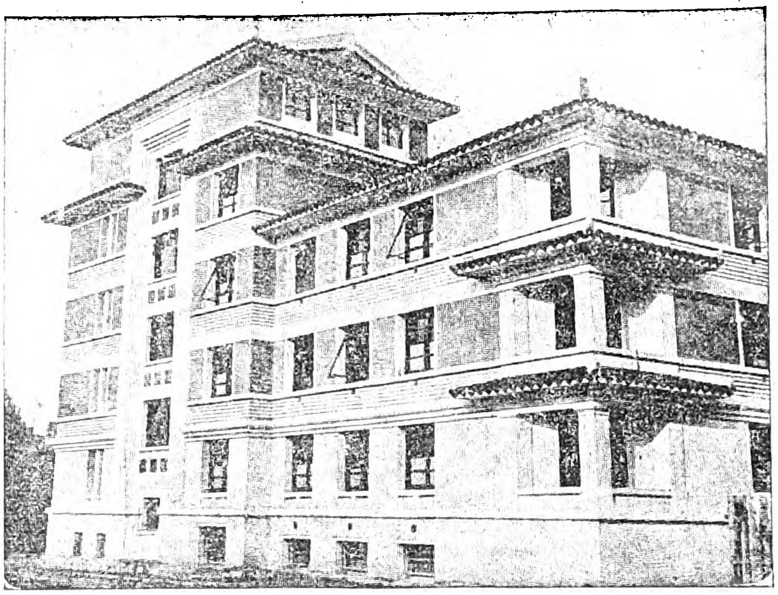

1) Τὸ ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ πόλει τῶν Παρισίων Ἑλληνικὸν περίπτερον. 2) Τὸ περίπτερον τῶν ἐξ Ἰνδοκίνας φοιτητῶν.

σταται εὐχερεστέρα ἡ προσέλευσις ἀλλοδαπῶν φοιτητῶν. Ἐν Παρισίοις ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Γάλλους φοιτητὰς ἐκτάσεις πρὸς ἐγκατάστασιν παρὰ τὰς ὀχυρώσεις τῆς πόλεως. Παρ' αὐτὰς εἶτα ἀνηγέρθησαν νέαι οἰκοδομαὶ χορηγίᾳ τοῦ νεωτέρου Ροκφελλερ, δι' ἐξόδων δὲ τῶν ἀλλοδαπῶν κυβερνήσεων ἐκτίσθησαν εὐρύχωρα περίπτερα διὰ τοὺς ξένους φοιτητὰς καὶ ἐδημιουργήθη ἡ περίφημος Cité universitaire τῶν Παρισίων, ἡ μᾶλλον διεθνὴς συνοικία τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν περιπτέρων της ἀξιόλογα εἶναι τὸ βορειοαμερικανικόν, τὸ βελγικόν, τὸ ἰαπωνικόν, τὸ ἰσπανικόν, τὸ σουηδικόν, τὸ ἑλληνικόν, τὸ δανικόν, τὸ ἰνδοκινεζικόν, τὸ καναδικόν, τὸ βρεττανικόν, τὸ ἀρμενικόν, τὸ ἀργεντινὸν κ. ἄ. Κατ' ἐπέκτασιν, πανεπιστημιακὴ πόλις καλεῖται καὶ πᾶσα πόλις, ἐν τῷ βίῳ τῆς ὁποίας κυρίως ἐξέχει ἡ περὶ τὸ πανεπιστήμιον κίνησις καὶ ἥτις ἀποζῇ κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς συρροῆς τῶν σπουδαστῶν· τοιαῦται πόλεις εἶναι ἡ Ἰέννα, Οὐτρέχτη κτλ. Π. Ν. Π.

— πανεπιστημιακὴ φάλαγξ. Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862 δὲν προῆλθον μὲν βιαιοπραγίαι, οἷαι εἰς ἄλλα κράτη ὑπὸ παρομοίας περιστάσεις συνέβησαν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ εὐταξία καὶ ἡ ἡσυχία τῆς πρωτευούσης ἐσαλεύθη. Ἕνεκα δὲ τοῦ φόβου χειροτέρων ἐγκλημάτων ἡ σύγκλητος τοῦ πανεπιστημίου ἀπεφάσισε νὰ ἀντινάξῃ κατὰ πάσης τυχὸν τοιαύτης ἀποπείρας τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν ῥώμην τῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον φοιτώσης νεολαίας. Ἐντὸς ἓξ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ὡπλίται περὶ τοὺς ἑξακοσίους, συντεταγμένοι εἰς πέντε λόχους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν, ἤρξαντο νὰ ἐκτελῶσι φρουρήσεις ἐν ἡμέρᾳ, περιπολίας δ' ἐν νυκτὶ πρὸς τήρησιν τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τάξεως. Αἱ δαπάναι τῆς συγκροτήσεως καὶ συντηρήσεως τῆς φάλαγγος ταύτης ἀνῆλθον εἰς δρχ. 91.169, ἐξ ὧν δρχ. 29.955 προῆλθον ἐκ συνδρομῶν διαφόρων ὁμογενῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ πανεπιστημίου, τὰ δὲ ὅπλα προσέφερεν ὁ ἐκ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ πανεπιστημίου Δ. Μπεναρδάκης. Κατὰ τὸ 6' ἔτος οἱ φαλαγγῖται ἀνῆλθον εἰς 840 διαιρεθέντες εἰς ἓξ λόχους. Ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1873 οὐδεὶς πλέον λόγος γίνεται περὶ αὐτῆς, ἐκλιπόντων τῶν αἰτίων διὰ τὰ ὁποῖα συνέστη. Ἀλλὰ κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου οἱ φοιτηταὶ ἤρχισαν νὰ ζητῶσι τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς φάλαγγος. Ἡ κίνησις τῶν φοιτητῶν προσέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ χαρακτῆρα ὀχλαγωγικὸν λόγῳ τῶν βιαίων μέτρων τῆς κυβερνήσεως κατ' αὐτῆς, ἔληξε δὲ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1874. Καὶ ἀνεγράφη μὲν ἐν τῷ προγράμματι τὸ μάθημα τῆς ὁπλασκίας καὶ συνετάχθη νέος ὀργανισμὸς τῆς φάλαγγος κυρωθεὶς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1875, ἀλλ' ἡ νέα ζωὴ τῆς φάλαγγος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, διότι ψηφισθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ νόμου περὶ γενικῆς στρατολογίας κατηργήθη (1879) ἡ πανεπιστημιακὴ φάλαγξ.

πανεπιστήμιον (τό). Ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα σκοποῦν τὴν συστηματικὴν προαγωγὴν καὶ διδασκαλίαν τῶν διαφόρων κλάδων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν μόρφωσιν νέων ἐπιστημόνων· || συνεκδ., τὸ κύριον οἰκοδόμημα ἢ τὸ σύνολον τῶν οἰκοδομημάτων, ἔνθα διεξάγονται αἱ ἔρευναι καὶ τὰ μαθήματα· || τὸ σύνολον τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐν γένει, ὡς καὶ τὸ σύνολον τῶν φοιτητῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἱδρύματα ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, ὅπου μετεδίδετο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστηματικῶς ἡ κεκτημένη σοφία εἰς τοὺς νέους, ἀπαντῶσι παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον φθάσει εἰς ἀνωτέραν τινὰ βαθμῖδα πολιτισμοῦ. Αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἦσαν ἱδρύματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι περιείχοντο ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἀπετέλουν βάσιν αὐτῆς. Ἀλλ' αἱ σχολαὶ αὗται, ὅπως καὶ τὸ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀκμάσαν πανδιδακτήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἦσαν κυρίως εἰπεῖν πανεπιστήμια, καίτοι τὸ πανδιδακτήριον, ἀποτελοῦν κρατικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἔχον πολυμελὲς διδακτικὸν προσωπικὸν ἐκ τῶν κορυφαίων Βυζαντινῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ πανεπιστήμια, ὅπως ἐνεφανίσθησαν ταῦτα ἐν τῇ Δύσει ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ διάφοροι μεγάλαι καθεδρικαί, μοναστηριακαὶ καὶ ἰδιωτικαὶ σχολαὶ διὰ συγχωνεύσεων καὶ κατόπιν πολλῶν ἀγώνων ἤρχισαν ν' ἀποβαίνουν αὐτοδιοίκητοι ὀργανισμοί, προικισμένοι μὲ προνόμια, μὲ τὸ μονοπώλιον τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως εἰς μεγάλας περιφερείας καὶ μὲ τὸ δικαίωμα νὰ παρέχουν τίτλους ἐπισήμως ἀναγνωριζομένους ὑπὸ τῆς κοινωνίας. Τὰ πρῶτα πανεπιστήμια ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰς δύο χώρας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐν τῇ Δύσει οἱ τελευταῖοι θεματοφύλακες τῆς ἀρχαίας ἐπιστήμης: εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἱστορία τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας καὶ τῶν Παρισίων, ἐπὶ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ 1150 περίπου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἶναι ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων.

Τὰ πανεπιστήμια κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τὸ πρῶτον πανεπιστημιακὸν κέντρον κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξεν ἡ Βολωνία, ἡ ὁποία ἐνωρὶς κατώρθωσε νὰ μονοπωλήσῃ σχεδὸν τὴν διδασκαλίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Οἱ ἐν αὐτῇ νομομαθεῖς καθηγηταὶ ἦσαν πολυάριθμοι, ἕκαστος δὲ διηύθυνεν ἰδίαν σχολὴν καὶ συνετηρεῖτο ἐκ τῶν διδάκτρων, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωνον οἱ μαθηταί. Ὁ Ἀκκούρσιος, ὁ Ἰρνέριος, ὁ Πλακεντῖνος κλπ. ὑπῆρξαν οἱ ἄμεσοι διάδοχοι τῶν ρητοροδιδασκάλων τῶν ἀρχαίων σχολῶν. Ἐπειδὴ οἱ φοιτηταὶ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ σχεδὸν κατὰ κανόνα πλούσιοι, ἀπετέλεσαν συλλόγους καὶ ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἐπλήρωνον τοὺς καθηγητάς των ἐζήτουν καὶ νὰ τοὺς ἐλέγχουν. Ὑπῆρχον ἐν Βολωνίᾳ δύο μεγάλοι σύλλογοι φοιτητῶν (universitates καλούμενοι), οἱ ὁποῖοι εἶχον συγκροτηθῆ ἀναλόγως τῆς πατρίδος τῶν μελῶν· εἰς τὸν ἕνα, ὅστις ἐκαλεῖτο: σύλλογος τῶν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων (citramontani), ἀνῆκον οἱ ἐξ Ἰταλίας καταγόμενοι, εἰς δὲ τὸν ἄλλον, τὸν σύλλογον τῶν πέραν τῶν Ἄλπεων (ultramontani), οἱ ξένοι. Ἕκαστος σύλλογος ἐξέλεγε τὸν πρόεδρόν του, καλούμενον διὰ τοῦ πολυχρήστου ὅρου rector, ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπὶ παντὸς εἴδους ἐκκλησιαστικοῦ ἢ λαϊκοῦ ἀξιωματούχου. Ὁ rector οὗτος, ὅστις ἐξελέγετο ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοὐλάχιστον 24 ἐτῶν. Εἰς αὐτὸν ἔδιδον ὅρκον ὑπακοῆς οἱ καθηγηταὶ καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν φοιτητῶν προδιαγραφομένας ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τῶν μαθημάτων, ἐπὶ ποινῇ διαφόρων προστίμων. Ἀφ' ἑτέρου οἱ καθηγηταὶ συνέπηξαν καὶ αὐτοὶ ἐν ἐπαγγελματικὸν συνδικᾶτον, ὅπερ ἐκλήθη collegium. Οἱ καθηγηταί, ὅλοι ἐκ Βολωνίας καταγόμενοι, δὲν ἐδέχοντο εἰς τὸ σωματεῖόν των εἰμὴ μόνον συμπατριώτας των. Τὰ μέλη τοῦ συνδικάτου τῶν καθηγητῶν διηροῦντο εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τοὺς legentes (τιτλούχους καθηγητὰς) καὶ εἰς τοὺς non legentes (καθηγητὰς μὴ διδάσκοντας). Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ὀργανώσεως τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν καθηγητῶν ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τὰ ἄλλα πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα ὠργανώθησαν ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Τὸ δεύτερον πανεπιστημιακὸν κέντρον ὑπῆρξαν οἱ Παρίσιοι. Ἡ πρωτεύουσα αὕτη τοῦ ἄλλοτε μικροῦ βασιλείου τῶν Καπετιδῶν ἔγινεν ἐνωρὶς ἕδρα ἐπισκοπικῆς σχολῆς, τῆς ὁποίας ἡ σημασία ηὔξανεν ἐφ' ὅσον ἀνεπτύσσετο καὶ ἡ πόλις. Διευθυντὴς τῆς σχολῆς ταύτης ἦτο ὁ καγκελλάριος τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Ἐπειδὴ οἱ σπουδασταί, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται, ὁ καγκελλάριος τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων ἐξουσιοδότησεν ὡρισμένους ἐλευθέρους διδασκάλους ν' ἀνοίξουν ἄλλας σχολὰς περὶ τὸ Πτὶ-Πὸν (Μικρὰ Γέφυρα), ὅπερ ὑπῆρξε προφανῶς τὸ πρῶτον «Καρτιὲ λατὲν» (Λατινικὴ συνοικία) καὶ ἐξ οὗ πολλοὶ καθηγηταὶ ἐπωνομάσθησαν Parvipontani (Μικρογεφυρῖται). Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος οἱ ἐλεύθεροι καθηγηταὶ ὠργανώθησαν διὰ ν' ἀγωνισθοῦν κατὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας, τοῦ καγκελλαρίου, ὁ ὁποῖος, ἀνησυχήσας ἐκ τῶν μεγάλων θεολογικῶν ἐρίδων τῶν μέσων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, δὲν ἤθελε πλέον τὴν ἄδειαν διδασκαλίας εἰς αὐτοὺς καὶ ἐπεδίωκε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ καγκελλάριος εἶχε σύμμαχον εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην καὶ τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν (1229). Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ὑπῆρξαν ὀξύτατοι καὶ πολλάκις αἱματηροί, καθηγηταὶ δὲ καὶ φοιτηταί, πρὸ τῆς ἐπισκοπικῆς βίας, ἠναγκάσθησαν νὰ κηρύξουν μακροχρόνιον ἀπεργίαν (cessatio) καὶ νὰ διασκορπισθοῦν εἰς διαφόρους πόλεις, ἰδίᾳ δὲ εἰς Ὀρλεάνην, Ρήμους καὶ Ὀξφόρδην, ὅπου ἵδρυσαν τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν πανεπιστήμιον τῷ 1229. Ἐν τῷ μεταξύ, αἱ ὑπάρχουσαι ἐν Παρισίοις μοναστηριακαὶ σχολαὶ τοῦ ἀββαείου τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης καὶ τῶν δομινικανῶν τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ἰακώβου ἐπεδίωξαν νὰ συγκρατήσουν τοὺς διαρρέοντας φοιτητὰς καὶ κατέστησαν δημοσίαν τὴν διδασκαλίαν τῶν μοναστηριακῶν σχολῶν. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ὅλα τὰ νεωστὶ ἱδρυθέντα ἢ ἀναδιοργανωθέντα μοναστικὰ τάγματα, καὶ οὕτω ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν ἐπαιτικῶν ταγμάτων (δομινικανῶν, φραγκισκανῶν, καρμηλιτῶν, αὐγουστινιανῶν), ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν παπῶν, ἐναντίον τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου (τοῦ πανεπιστημίου τῶν λαϊκῶν), τοῦ ὁποίου κυριώτερος ὑποστηρικτὴς ὑπῆρξεν ὁ Γουλιέλμος ἐκ Σαίντ-Ἀμούρ. Ὁ καγκελλάριος τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης ἤρχισε νὰ διεκδικῇ ἀπέναντι τοῦ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων τὸ δικαίωμα τῆς ἀπονομῆς τῶν βαθμῶν καὶ τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῶν σπουδῶν. Ἐν μέσῳ ὅλων τούτων τῶν ἀγώνων τὸ πανεπιστημιακὸν σῶμα συνεπλήρωσε τὸν ἐσωτερικὸν του ὀργανισμόν. Τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ὅπερ εἶχεν ἡγηθῆ τοῦ κινήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, δηλαδὴ ἡ «σχολὴ» τῶν Τεχνῶν (Artistae), ἐξέλεξε περὶ τὸ 1245 ἕνα rector, ὅπως εἶχον κάμει πρὸ ἑνὸς αἰῶνος οἱ φοιτηταὶ τῆς Βολωνίας, ἀλλὰ μόλις κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως ὑπὸ τῶν ἄλλων σχολῶν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πανεπιστημιακοῦ σωματείου τῶν Παρισίων. Οἱ φοιτηταὶ ὠργανώθησαν εἰς τοπικοὺς συλλόγους, ὅπως καὶ ἐν Βολωνίᾳ, καὶ συνεκροτήθησαν ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης αἱ διάφοροι σχολαί. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὰ πανεπιστήμια ἔλαβον τὴν ἐπωνυμίαν studium generale ἢ universale, ἥτις ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸ μονοπώλιον, ὅπερ ἤρχισαν ν' ἀποκτοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῆς θεολογίας, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας.

Digitized by Google

Συγκροτηθέντα εἰς τὰς βασικάς των γραμμὰς κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα, τὰ πανεπιστήμια διετήρησαν τὴν γενικήν των ὀργάνωσιν μέχρι μιᾶς προκεχωρημένης ἐποχῆς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὅλα τὰ πανεπιστήμια τοῦ μεσαίωνος παρουσιάζουν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τοὺς αὐτοὺς θεμελιώδεις θεσμούς: Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πανεπιστημίου (*πρύτανις*) ἔφερε γενικῶς τὸ ὄνομα rector, ὅπερ, ἀπαντῶν ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐδήλου τὸν ἀρχηγὸν ὀργανώσεως, τὸν κυβερνήτην ἐπαρχίας, τὸν ποντεστὰ εἰς τὰς ἰταλικὰς πόλεις τοῦ μεσαίωνος κλπ. Ὁ rector ἀντεπροσώπευε τὸ πανεπιστήμιον ὡς σωματεῖον (universitas). Ἦτο ὄχι μόνον ὁ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν μελῶν τοῦ πανεπιστημίου ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως τῶν σπουδῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ κριτὴς ὅλων τῶν διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεφύοντο μεταξὺ τῶν μελῶν, τοῦτο δ' ἐπροκάλεσε πολλὰς συγκρούσεις μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἐξελέγετο διὰ περίοδον μικρᾶς κατὰ κανόνα διαρκείας (ἓξ μηνῶν, ἑνὸς ἔτους), ὑπὸ συνελεύσεως ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν καθηγητῶν κατ' ἀρχάς, καὶ κατόπιν μόνον τῶν καθηγητῶν. Οἱ φοιτηταὶ διετήρησαν τὸ δικαίωμα ψήφου μέχρι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Σκωτίας (Γλασκώβης, Ἄμπερντην). Ὁ ἐπίσημος τίτλος τῶν πανεπιστημίων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο: universitas magistrorum et scolarium. Μετὰ τὸν πρύτανιν (rector) ἤρχετο ὁ *καγκελλάριος*, ὅστις ἐπὶ μακρὸν ἦτο εἶδος ἀντιπροσώπου τοῦ ἐπισκόπου. Ἐν Παρισίοις ἀντεπροσώπευε κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸν ἐπίσκοπον τῶν Παρισίων, ἐν Ὀξφόρδη τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Λίνκολν κλπ. Ὁ καγκελλάριος προήδρευε κατὰ τὰς ἐξετάσεις, ἀπένεμε τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς τίτλους καὶ ἤσκει δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν ὑποθέσεων τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων. Εἰς τὰς ἐξετάσεις τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ παρανύμφου (paranymphus), ὅστις οἱονεὶ ἐτέλει τοὺς ἀρραβῶνας τοῦ ὑποψηφίου μὲ τὴν ἐπιστήμην. Πάντοτε ὁ καγκελλάριος ἐθεωρήθη ὡς ἐξωπανεπιστημιακὸς παρασιτικὸς λειτουργὸς καὶ ἦλθε πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ πανεπιστήμιον, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων.

Ὁ πρύτανις διῴκει βοηθούμενος ὑπὸ *συμβουλίου*, τὸ ὁποῖον εἶναι παλαιότερον τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρυτάνεως. Τὸ συμβούλιον τοῦτο (consilium), ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν σημερινὴν *σύγκλητον*, ἀναφαίνεται ἐν Βολωνίᾳ ἀπὸ τοῦ 1224 τελείως ὠργανωμένον. Τὰ μέλη του (consiliarii) ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν δύο συλλόγων (universitates) τῶν φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν διῃρημένοι ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἐκλογικοῦ των δικαιώματος εἰς τμήματα ἐκλογικὰ (consiliariae), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐξέλεγεν ἕνα ἢ δύο συμβούλους (συγκλητικούς). Εἰς τὰ πρῶτα ἰταλικὰ πανεπιστήμια, τὸ γενικὸν συμβούλιον τοῦ πανεπιστημίου ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν, ἐκ τῆς γενικῆς των δηλαδὴ συνελεύσεως (congregatio), ἡ ὁποία συνήρχετο εἰς ἐκκλησίαν ἢ μονήν τινα (Βολωνία). Ἐν Παρισίοις αἱ συνελεύσεις αὗται ἐλάμβανον χώραν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰουλιανοῦ τοῦ πτωχοῦ, κατόπιν εἰς μίαν ἐκ τῶν μονῶν τῶν βενεδικτίνων, τῶν βερναρδίνων κλπ. Τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὸ συμβούλιον (σύγκλητον) περιωρίσθη ἐνωρὶς εἰς ἐκείνους μόνον, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸν ἀκαδημαϊκὸν βαθμὸν τοῦ διδασκάλου (magister), ἀφῃρέθη δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς κυρίως φοιτητάς. Τὰ ἰταλικὰ πανεπιστήμια εἶχον ἐπίσης καὶ εἶδός τι «συμβουλίου τελειοποιήσεως» μονίμου, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν τῶν σπουδῶν (reformatores studii), τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε τόσην μεγάλην σημασίαν κατὰ τὸν ΙΕ′ καὶ ΙΣΤ′ αἰῶνα, ὥστε ὅλη ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων τοῦ πανεπιστημίου περιῆλθεν εἰς χεῖράς του. Τὰ πανεπιστημιακὰ συμβούλια συνέτασσον γενικὰ καταστατικά, τῶν ὁποίων τὰ παλαιότερα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος (Παρίσιοι, Ὀξφόρδη κλπ.). Τὰ καταστατικὰ περιεῖχον ἁπλᾶ παραγγέλματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἐξετάσεις, τὰ ἐνδύματα κλπ., ὅλα δὲ τὰ μέλη τοῦ πανεπιστημίου ὡρκίζοντο ἐπισήμως ὑπακοὴν εἰς αὐτά.

Διὰ τὴν καλυτέραν ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων των, ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὰ πανεπιστήμια ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν προστασίαν ὑψηλῶν προσωπικοτήτων, ἰδίᾳ ἐκκλησιαστικῶν Οἱ προστάται οὗτοι ἐκαλοῦντο *ὑπερασπισταὶ τῶν προνομίων* (conservatores privilegium) καὶ ἐχρησιμοποίουν ὡς μοναδικὴν ἀλλ' ἀρκετὰ τελεσφόρον ἀπειλὴν ἐναντίον τῶν ἐπιβουλευομένων τὰ δικαιώματα τοῦ πανεπιστημίου τὸν ἀφορισμόν. Τὰ πανεπιστημιακὰ προνόμια ἦσαν τὸ δικαίωμα τοῦ κατέχειν ἀμεταβίβαστον περιουσίαν, τὸ δικαίωμα τῶν μελῶν του νὰ ὑπόκεινται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν δικαιοδοσίαν καὶ ἡ ἐξαίρεσις ἀπὸ τῶν προσωπικῶν φόρων·

Τὰ μέλη τῶν πανεπιστημίων συνεκροτοῦντο κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς *ἔθνη* (nationes), εἰς συλλόγους δηλαδὴ ἀπαρτιζομένους ἐκ μελῶν καταγομένων ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου. Τὰ ἔθνη ταῦτα ἦσαν ταυτοχρόνως φιλικαὶ ἑνώσεις, θρησκευτικαὶ ἀδελφότητες καὶ μικραὶ αὐτοδιοίκητοι συντεχνίαι ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ μεγάλου πανεπιστημίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστου ἔθνους εὑρίσκετο εἷς φροντιστὴς (procurator), ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ὑλικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους του. Ἔθνη περιλαμβάνοντα μέγαν ἀριθμὸν μελῶν ὑποδιῃροῦντο εἰς τμήματα. Ἡ Βολωνία εἶχε δύο ἔθνη: τοὺς citramontani (=τοὺς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων, ἤτοι Λομβαρδούς, Τοσκανούς, Ρωμαίους) καὶ τοὺς ultramontani (=τοὺς πέραν τῶν Ἄλπεων, ἤτοι Γάλλους, Πικαρδούς, Βουργουνδίους, Νορμανδούς, Καταλανούς, Οὔγγρους, Πολωνούς, Γερμανούς, Ἱσπανούς, Ἄγγλους, Γασκώνους κλπ.). Ἐν Παρισίοις ὑπῆρχον τέσσαρα ἔθνη: Γαλλία, Πικαρδία, Νορμανδία καὶ Ἀγγλία, ὑποδιῃρημένα εἰς ἐπαρχίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἴδιον κοσμήτορα. Τὸ ὄνομα ἑκάστου ἔθνους ἐλαμβάνετο ἐκ τῶν γειτονικῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀπέστελλον τοὺς περισσοτέρους φοιτητάς. Εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια τὰ ἔθνη οὐδέποτε ἀπέκτησαν τὴν διοικητικὴν σημασίαν, ἣν εἶχον ἐν Γαλλίᾳ.

Κάθε πανεπιστήμιον εἶχεν ὡς παραρτήματα ὡρισμένον ἀριθμὸν κολλεγίων. Τὰ *κολλέγια* ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἁπλᾶ κοινόβια φοιτητῶν, εἰς ἃ διῃτῶντο ὁμάδες συμπατριωτῶν, τῶν τροφείων ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν. Εἰς κάθε κοινόβιον (hospicium ἢ aula) οἱ φοιτηταὶ ἐξέλεγον μεταξὺ αὐτῶν ἢ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου ἕνα προνοητὴν (provisor). Ἡ ἰδιωτικὴ οἰκοτροφία ὑπῆρχε παραλλήλως ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος (paedagogium), ἀλλὰ δὲν ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὸν μεσαίωνα. Κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα τὰ κολλέγια ἔλαβον μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὰ πανεπιστήμια ὅλων τῶν χωρῶν. Τὰ μοναστικὰ τάγματα εἶχον ἐπίσης τὰ ἰδικά των κολλέγια διὰ τὰ μέλη των ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπεστέλλοντο νὰ σπουδάσουν εἰς μεγάλα πανεπιστήμια. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος τὰ κολλέγια ἤρχισαν ν' ἀποκτοῦν χαρακτῆρα οἴκων διδασκαλίας, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν κολλεγίων τῆς Σορβόννης καὶ Ναβάρρας. Ἡ εἰς αὐτὰ παρεχομένη διδασκαλία εἶχε κατ' ἀρχὰς τὸν χαρακτῆρα ἁπλῶν ἐπαναλήψεων τῶν μαθημάτων τοῦ πανεπιστημίου, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν προγυμναστῶν (repetitores). Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ προγυμνασταὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ δίδουν ἐν τοῖς κολλεγίοις ἀνεξάρτητα μαθήματα (κληθέντες regentes), τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν τόσην σπουδαιότητα εἰς μερικὰ πανεπιστήμια, ἰδίᾳ τὸ τῶν Παρισίων, ὥστε τέλος κατώρθωσαν νὰ ὑποσκελίσουν ἐξ ὁλοκλήρου, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, τὴν καθαυτὸ πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν. Ἐκεῖνα τὰ κολλέγια, τὰ ὁποῖα παρεῖχον πλήρη διδασκαλίαν, ἐκλήθησαν κολλέγια πλήρους ἀσκήσεως. Ἐκτὸς τῶν τιτλούχων καθηγητῶν, κάθε κολλέγιον εἶχε καὶ ὁλόκληρον κατώτερον διδακτικὸν προσωπικόν, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου ἔφερον τοὺς τίτλους lector, tutor κτλ. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ κολλέγια προωρίζοντο κυρίως διὰ τοὺς πτωχοὺς φοιτητάς. Ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ πρὸ πάντων ἐν Γερμανίᾳ, ἐχρησίμευον κυρίως διὰ τὴν προμήθειαν καὶ συγκρότησιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν πανεπιστημίων. Τὰ γερμανικὰ πανεπιστημιακὰ κολλέγια (Πράγας, Βιέννης κλπ.) πολλάκις προωρίζοντο διὰ τοὺς καθηγητὰς καὶ δὲν ἐδέχοντο ἁπλοῦς φοιτητάς, εἰμὴ μόνον τοὺς ἔχοντας τὸν τίτλον τοῦ διδασκάλου τῶν τεχνῶν. Τὰ κολλέγια ἀπετελοῦντο ἐκ τιτλούχων μελῶν (socii ἢ bursarii), ἐκ τακτικῶν μαθητῶν νεαρᾶς ἡλικίας (14—16 ἐτῶν) καὶ ἐκ φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωνον καὶ ἀνῆκον εἰς πλουσίας οἰκογενείας ἀστῶν καὶ εὐγενῶν. Ἡ ἐτησία εἰσφορὰ φοιτητοῦ εἰς κολλέγιόν τι ἐκαλεῖτο bursa. Τὸ προσωπικὸν ἑνὸς κολλεγίου δὲν ἦτο πολὺ μέγα, πλὴν τῶν κολλεγίων, πλήρους ἀσκήσεως. Ἐν Γερμανίᾳ τὰ κολλέγια ἐκαλοῦντο ἐνίοτε καὶ paedagogia. Κάθε κολλέγιον εἶχε τὴν βιβλιοθήκην του, ἀρκετὰ πλουσίαν, τὸν ναόν του καὶ εὐρύτατον κῆπον. Τὸ κολλεγιακὸν σύστημα διετηρήθη μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, μεταδοθὲν ἐξ αὐτῆς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν. Τὰ κολλέγια ἐπέδρασαν περισσότερον ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς σχολικῆς πειθαρχίας ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τῶν τροφίμων.

Αἱ πανεπιστημιακαὶ *σχολαὶ* (facultates) διεμορφώθησαν διὰ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῶν μελῶν τοῦ πανεπιστημίου ἀπὸ διδακτικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας καὶ τῶν Παρισίων μαρτυρεῖ ὅτι αἱ διάφοροι σχολαὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς τελείως ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, ἐζήτησαν δὲ νὰ συνεργασθοῦν ἐπὶ γενικωτέρων ζητημάτων πρὶν ἢ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνωτέραν ἐξουσίαν ἑνὸς πρυτάνεως (rector), ὅστις ἐξῆλθεν ἐκ τῶν κόλπων μιᾶς ἐξ αὐτῶν. Κάθε σχολὴ εἶχε τὸν κοσμήτορά της (decanus). Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος οἱ κοσμήτορες τῶν σχολῶν εἶχον μεγάλην ἀνεξαρτησίαν ἀπέναντι τοῦ πρυτάνεως, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐτέλουν πολλάκις ἐν διαστάσει. Ὁ κοσμήτωρ τῆς σχολῆς τῶν τεχνῶν διετήρησε σχεδὸν πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν του ἀπέναντι τῶν κοσμητόρων τῶν ἄλλων σχολῶν, ἐν Γερμανίᾳ δὲ ἐγίνετο κατὰ κανόνα πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου. Αἱ σχολαὶ ἀπηρτίζοντο ἐκ διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνωτέρους ἀκαδημαϊκοὺς βαθμούς, διδακτόρων, διδασκάλων τῶν τεχνῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ προλυτῶν. Αἱ σχολαὶ ἦσαν τέσσαρες: θεολογίας, δικαίου, ἰατρικῆς καὶ τεχνῶν (ἐπιστημῶν). Ἡ σχολὴ τοῦ δικαίου διῃρεῖτο συνήθως εἰς δύο τμήματα: κανονικοῦ δικαίου καὶ ἀστικοῦ δικαίου. Ἡ σχολὴ τῶν τεχνῶν ἐκλήθη εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια σχολὴ φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἁρμονικὴ καὶ ἀναλογικὴ διαίρεσις τῶν σχολῶν εἰς τὰ μεγάλα πανεπιστήμια ἔγινε πολὺ βραδέως. Συνήθως ἐκυριάρχει μία σχολὴ μέχρι σχεδὸν ἀποκλεισμοῦ τῶν ἄλλων: τοῦ δικαίου ἐν Βολωνίᾳ, τῆς ἰατρικῆς ἐν Σαλέρνῳ καὶ Μομπελλιέ, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς θεολογίας ἐν Παρισίοις. Κάθε σχολὴ ἐκαλεῖτο universitas ἢ studium καὶ εἶχεν εἰδικὸν καταστατικόν, διωργάνωνε δὲ εἰδικὰς συνελεύσεις. Τὸ γενικὸν καταστατικὸν ἐλάμβανε κῦρος μόνον κατόπιν ἐγκρίσεως τῶν τεσσάρων σχολῶν ἢ τῆς πλειοψηφίας τῶν τιτλούχων καθηγητῶν. Οἱ ὑποψήφιοι δὲν ἠδύναντο νὰ λάβουν τοὺς τίτλους των παρὰ τοῦ καγκελλαρίου εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῇ προσκομίσει ἀποδείξεων παρὰ τοῦ κοσμήτορος τῆς σχολῆς των.

Ἡ *διδασκαλία* εἰς τὰ μεσαιωνικὰ πανεπιστήμια ἐγίνετο ὑπὸ τῶν καθηγητῶν (professor, magister, doctor, regens), ἐπικουρουμένων ὑπὸ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, ἀναλόγου πρὸς τὸ τῶν σημερινῶν πανεπιστημίων (βοηθῶν, ἐπιμελητῶν κλπ.). Ὁ regens ἦτο καθηγητής, ὅστις ἀνελάμβανε τὴν διδασκαλίαν κύκλου μαθημάτων ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα (regencia), ἑνὸς συνήθως ἢ δύο ἐτῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεσαίωνος, regens (regent) ἐκλήθη ὁ καθηγητὴς κολλεγίου. Πολλάκις τοὺς τιτλούχους καθηγητὰς ἀντικαθίστων οἱ ἀπόφοιτοι (baccalarii). Διὰ τὰ σημαντικὰ μαθήματα ὡρίζοντο καὶ προγυμνασταὶ (repetitores), ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἐπανάληψιν καὶ ἐξήγησιν τῇ βοηθείᾳ πρακτικῶν ἀσκήσεων (resumptio) τοῦ μαθήματος τοῦ καθηγητοῦ. Ἐκ μέρους ἰδιωτῶν ἀρχίζουν νὰ δίδωνται πανεπιστημιακὰ μαθήματα (collegiaturae) μόλις ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος (Γκράϊφσβαλντ 1455, Ὀξφόρδη 1436 καὶ 1497). Χάρις εἰς τὸν θεσμὸν τῶν κολλεγίων, οἱ καθηγηταὶ ἐν Παρισίοις ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φροντίδα ἐπιβολῆς πειθαρχίας καὶ ὑποχρέωσιν στοιχειώδους διδασκαλίας. Ἐπληρώνοντο ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, οἱ ὁποῖοι ἠγόραζον, οὕτως εἰπεῖν, παρ' αὐτῶν τὴν σοφίαν τῆς εἰδικότητός των. Τὰ δίδακτρα ταῦτα ἐκαλοῦντο ἐν Βολωνίᾳ collecta. Ταχέως ὅμως, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, οἱ καθηγηταὶ τῶν ἰταλικῶν πανεπιστημίων ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν ὡρισμένον μισθὸν (salaria), ὅστις κατεβάλλετο αὐτοῖς ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων τῶν δημοκρατιῶν ἢ τῶν μικρῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα διετήρουν τὸ πανεπιστήμιον.

Αἱ σπουδαί, ὅταν τὸ πανεπιστήμιον περιελάμβανε πλήρη σχολὴν τεχνῶν, εἶχον ὡς βάσιν τὰς ἑπτὰ λεγομένας ἐλευθερίους τέχνας, ἤτοι τὸ trivium (γραμματικήν, ρητορικήν, διαλεκτικήν) καὶ τὸ quadrivium (ἀριθμητικήν, γεωμετρίαν, ἀστρονομίαν, μουσικήν). Εἰς κάθε μάθημα ἐλαμβάνετο κείμενόν τι καὶ ὑπεμνηματίζετο κατὰ τρόπον ἐπιδεχόμενον πολλάκις ἀνάπτυξιν εὐρυτέραν κατὰ πολὺ ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον. Ἡ ὑπομνημάτισις αὕτη ἦτο πάντοτε γραμματική, τεχνικὴ καὶ πραγματική. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς θεολογίας ἐχρησιμοποίουν τὰς «Γνώμας» τοῦ Πέτρου τοῦ Λομβαρδοῦ ὡς βοήθημα εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Βίβλου, διὰ τὸ δίκαιον τὰ κείμενα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ δεκρέτον τοῦ Γρατιανοῦ, τὰ δεκρετάλια κλπ., διὰ τὴν ἰατρικήν, πλὴν τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου, πολὺ ἐχρησιμοποίουν καὶ τοὺς Ἄραβας ἰατροὺς ἐν λατινικῇ μεταφράσει κλπ. Ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐδιδάσκοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφόρων ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῇ βοηθείᾳ διαφόρων στοιχειωδῶν ἐγχειριδίων. Τὰ μαθήματα ἦσαν δύο εἰδῶν: τακτικὰ (ἐπὶ τῶν σημαντικωτέρων κειμένων) καὶ ἔκτακτα (ἐπὶ δευτερευόντων κειμένων), τὸ δὲ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος διήρκει ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου μέχρις Ἰουνίου.

Τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας ἦτο σχολαστικόν. Μεγαλυτέρα προσοχὴ ἐδίδετο εἰς τοὺς τύπους καὶ τὰς λέξεις παρὰ εἰς τὰς ἰδέας. Ὁ νοῦς ἐλεπτύνετο, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανε καμμίαν οὐσιαστικὴν τροφήν. Ἄνθος γνήσιον τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι ἡ μεσαιωνικὴ φιλοσοφία (ἡ καλουμένη σχολαστική) μὲ τοὺς ἀραχνοϋφάντους συλλογισμούς της καὶ τὴν ἀνόητον σχηματοποίησιν τοῦ παντὸς καὶ ἡ ἰησουϊτικὴ περιπτωσιολογία (casuistique) τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Ἐπίσημος καὶ μοναδικὴ πανεπιστημιακὴ γλῶσσα ἦτο ἡ λατινική· εἰς αὐτὴν ἐγίνοντο τὰ μαθήματα καὶ αἱ ἐξετάσεις καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφοντο τὰ διάφορα ἔργα. Τὰ πανεπιστημιακὰ κτίρια ἦσαν πενιχρότατα. Ἐπὶ μακρὸν συνίσταντο εἰς μικρὰ ἰδιωτικὰ δωμάτια ἐνοικιαζόμενα ὑπὸ τοῦ σωματείου τῶν καθηγητῶν. Εἰδικὰ κτίρια ἤρχισαν ν' ἀποκτοῦν τὰ πανεπιστήμια μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἦσαν ἀνετώτερα. Αἱ αἴθουσαι διδασκαλίας δὲν εἶχον θρανία· οἱ φοιτηταὶ ἔγραφον ἐπὶ τῶν γονάτων των ἢ ἐπὶ σκιμπόδων, τοὺς ὁποίους ἐκόμιζον ἐκ τῆς κατοικίας των. Κατὰ τῶν χειμῶνα τὸ πάτωμα ἐστρώννυτο μὲ ἄχυρον.

Digitized by Google

Οἱ ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου, κατόπιν ὡρισμένης φοιτήσεως καὶ ἐξετάσεων, ἀπονεμόμενοι ἀκαδημαϊκοὶ *τίτλοι* ἦσαν τέσσαρες: ὁ τοῦ *ἀποφοίτου* (baccalarius, baccalaurens, ἐξ οὗ τὸ γαλλ. bachelier καὶ τὸ ἀγγλ. bachelor), ὁ τοῦ *προλύτου* ἢ ἀδειούχου (licentiatus, ἐξ οὗ τὸ γαλλ. licencié), ὁ τοῦ *διδασκάλου* (magister, ἐξ οὗ τὸ γαλλ. maître καὶ τὸ ἀγγλ. master) καὶ ὁ τοῦ *διδάκτορος* (doctor, ἐξ οὗ τὸ γαλλ. docteur). Οἱ τίτλοι τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ διδάκτορος ὑπῆρξαν ἐπὶ μακρὸν συνώνυμοι, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ πρῶτος ἐχρησιμοποιεῖτο ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν σχολῶν τῶν τεχνῶν, ἐνῷ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος ὑπὸ τῶν σχολῶν τοῦ δικαίου. Ὁ ἀπόφοιτος (baccalarius) κατεῖχε τὸν κατώτερον πανεπιστημιακὸν τίτλον. Ἐν Βολωνίᾳ μάλιστα καὶ Παρισίοις ἀπέκτα τις τὸν τίτλον τοῦτον δικαιωματικῶς μετὰ πενταετεῖς ἢ ἑξαετεῖς σπουδάς, χωρὶς νὰ ὑποστῇ δοκιμασίαν. Αἱ ἐξετάσεις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τίτλου ἀποφοίτου συνίσταντο ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς τὴν ὑποστήριξιν (determinatio) θέσεώς τινος. Ὁ τίτλος τοῦ προλύτου (licentiatus) εἶναι ὁ ἀρχαιότερος πανεπιστημιακὸς τίτλος. Ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς οἱ μόνοι θεματοφύλακες τῆς ἀνωτάτης παιδείας ἦσαν αἱ καθεδρικαὶ σχολαί, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔδιδον, ἀκριβῶς εἰπεῖν, τίτλους ἀλλὰ πιστοποιητικὰ ἱκανότητος (licentia docendi). Ἀντὶ τῆς ἁπλῆς ταύτης βεβαιώσεως, ἡ ὁποία εἶχε σχεδὸν ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα, τὰ πανεπιστήμια ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ παρέχουν τὸν τίτλον τοῦ προλύτου, ὁ ὁποῖος συνεπήγετο τὸ ἀποκλειστικὸν καὶ ἠγγυημένον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ πολιτικῶν ἀρχῶν δικαίωμα τοῦ διδάσκειν εἰς τὰ πανεπιστήμια ὅλων τῶν χωρῶν (jus ubique docendi). Ὁ τίτλος τοῦ διδασκάλου (magister) ἐδήλου τιτλοῦχον μέλος τοῦ πανεπιστημίου ὡς σωματείου, ἀδιαφόρως τοῦ ἂν ἀνῆκεν ἢ ὄχι εἰς τὸ διδακτικὸν αὐτοῦ προσωπικόν. Ὁ διδάσκαλος τῶν τεχνῶν ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοὐλάχιστον 20 ἐτῶν (Βολωνία, Παρίσιοι κτλ.). Ἠδύνατό τις ν' ἀποκτήσῃ τὸν τίτλον τοῦ διδασκάλου μόνον μετὰ πάροδον ἑξαμηνίας ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεώς του ὡς προλύτου καὶ μετὰ ἑξαετεῖς σπουδὰς (Παρίσιοι) κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, μετὰ τριετεῖς δὲ μόνον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἐν Ὀξφόρδῃ ἡ ἐξέτασις ἀντικαθίστατο ὑπὸ ὅρκου, ὃν ἔδιδεν ὁ ὑποψήφιος περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν σπουδῶν του καὶ ὑπὸ βεβαιώσεως δεκατεσσάρων καθηγητῶν του. Ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος ἦτο ὁ ἀνώτερος τίτλος. Οἱ διδάκτορες ἀπετέλουν τὸ διευθυντικὸν προσωπικὸν τοῦ πανεπιστημίου. Ὁ διδάκτωρ ἐλάμβανεν ὡς σύμβολον δακτύλιον (ἐν Βολωνίᾳ) ἢ ξίφος (ἐν Ἱσπανίᾳ). Ἐν Βολωνίᾳ ἀπῃτεῖτο δεκαετία διὰ ν' ἀνακηρυχθῇ τις διδάκτωρ τοῦ ἀστικοῦ καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου (doctor utriusque juris). Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι (honoris causa) ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν ὑπὸ τῶν παπῶν, τὰ δὲ δι' αὐτῶν τιμώμενα πρόσωπα ἐκαλοῦντο doctores bullati (ἐπίτιμοι διδάκτορες). Οἱ εὐγενεῖς ἐλάμβανον γενικῶς τίτλους πανεπιστημιακούς, χωρὶς νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἐξετάσεις.

Εἰς τὰ μεσαιωνικὰ πανεπιστήμια αἱ πλέον ἐνδιαφέρουσαι καὶ σημαντικαὶ *ἐξετάσεις* ἦσαν αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ διδασκάλου (magister). Αἱ ἐξετάσεις αὗται διῃροῦντο εἰς δύο τμήματα. Τὸ πρῶτον εἶχε χαρακτῆρα ἐξ ὁλοκλήρου ἰδιωτικὸν (examinatio, temptamen). Ἐπιτροπὴ καθηγητῶν ὥριζεν εἰς τὸν ὑποψήφιον, ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς διεξαγωγῆς τῆς δοκιμασίας, διάφορα χωρία (puncta) πρὸς ὑπομνημάτισιν. Ὁ ὑποψήφιος ἀφοῦ προητοιμάζετο προχείρως ἔκαμνεν ἐπ' αὐτῶν μάθημα, ὅπερ ἐκαλεῖτο collatio, καὶ ὑπεστήριζε θέσιν τῆς ἐκλογῆς του καλουμένην quodlibetica. Ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων ἡ ὑποστήριξις αὕτη ἐκαλεῖτο tentativa. Τὸ δεύτερον τμῆμα (inceptio, principium, conventus, aulatio κλπ.) ἦτο δημοσία καὶ ἀντιρρητικὴ διατριβὴ ἐπὶ ἑνὸς θέματος τῆς θεολογίας, τοῦ δικαίου ἢ τῶν ἐπιστημῶν. Εἶχε κατ' οὐσίαν μικροτέραν σπουδαιότητα τοῦ πρώτου, ἀλλὰ παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν πρὸς διεξαγωγὴν ἐπισήμου τελετῆς ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ παρουσίᾳ ὅλων τῶν πανεπιστημιακῶν, κοινοτικῶν κλπ. ἀρχῶν. Ὁ ὑποψήφιος ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποστηρίξῃ προφορικῶς τὴν θέσιν του καὶ ν' ἀπαντήσῃ εἰς ὅλους τοὺς ἀντιλέγοντας (opponentes) ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς δύσεως, ἤτοι ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελετῆς ταύτης ὁ ὑποψήφιος ἐλάμβανε τὸ ὄνομα incepter ἢ defendens (ὑπερασπίζων). Ὁ ἀκαδημαϊκὸς τίτλος ἀπενέμετο ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου, ὅστις παρέδιδεν εἰς τὸν ὑποψήφιον τὸ πτυχίον (biretta). Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ πτυχιοῦχος ἀπέκτα τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν τήβεννον (cappa) τοῦ διδασκάλου.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν ἄλλων βαθμῶν ἦσαν ἁπλούστεραι. Οὕτω αἱ τοῦ προλύτου (licentiatus) ἀπετέλουν προπαρασκευαστικὸν στάδιον διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ διδασκάλου· αἱ τοῦ ἀποφοίτου (baccalarius), θεσπισθεῖσαι ἀργά, περιελάμβανον δύο τμήματα καὶ ἀπετέλουν ἀπομίμησιν τῶν ἐξετάσεων τοῦ διδασκάλου, αἱ δὲ τοῦ διδάκτορος (doctor) ἦσαν εὐκολώτεραι κατὰ πολὺ τῶν προηγουμένων καὶ ἀνεπτύχθησαν κυρίως περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα αἱ ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐξετάσεις (promotio) διεξήγοντο ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ 12 διδακτόρων τοῦ πανεπιστημίου. Ὁ ὑποψήφιος ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος δι' εἰδικοῦ διπλώματος καὶ ἑνὸς βιβλίου, συμβόλου τοῦ ἐπαγγέλματός του, παρεχομένου ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου, ὅστις τῷ ἔδιδε συγχρόνως καὶ φίλημα εἰρήνης (osculum pacis). Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐξετάσεων ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς πανεπιστημίοις εἶναι ἡ ἐλευθερία ἡ ὁποία ἀφίνετο εἰς τὸν ὑποψήφιον νὰ ἐκλέξῃ ὁ ἴδιος τὸν βαθμόν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς δυσκολίας τῆς ἐξετάσεώς του. Ἡ δυσκολωτέρα καὶ πληρεστέρα ἐξέτασις ἐκαλεῖτο rigorosum. Οἱ ἐξερχόμενοι νικηφόρως ἐκ ταύτης ὑποψήφιοι ἐτύγχανον τιμητικῶν διακρίσεων (honores). Εἰς κοινὰς ἐξετάσεις (transibile) ὑπεβάλλοντο οἱ μετρίας ἱκανότητος φοιτηταί. Λείψανον τῆς διαφοροποιήσεως ταύτης τῶν ἐξετάσεων ἀποτελοῦν οἱ βαθμοὶ τῶν πτυχίων μερικῶν σημερινῶν πανεπιστημίων (Γερμανίας: summa ἢ magna cum laude, cum laude καὶ rite· Ἑλλάδος: ἄριστα, λίαν καλῶς, καλῶς).

Συγκεφαλαιοῦντες τ' ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι τὰ μεσαιωνικὰ πανεπιστήμια ἐτέλουν ὑπὸ τὴν τυραννικὴν κηδεμονίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ τηροῦν αὐστηρῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Ἐλευθερία σκέψεως, ἐλευθερία ἐρεύνης καὶ ἐλευθερία διδασκαλίας ἦσαν ἄγνωστα δικαιώματα διά τε τοὺς καθηγητὰς καὶ τοὺς φοιτητὰς τῶν μεσαιωνικῶν πανεπιστημίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἁπλῶς ἀνώτερα σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκετο τὸ καθιερωμένον δόγμα, οὐ μόνον εἰς τὸν τομέα τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ. Θεμέλιον τῆς διδασκαλίας ἦτο ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία (ἡ φιλοσοφοῦσα δηλαδὴ θεολογία), μέθοδος δὲ αὐτῆς ὁ σχολιασμὸς τῶν κειμένων καὶ ἡ διαλεκτικὴ συζήτησις. Τὸ κείμενον ἦτο ἡ μόνη πραγματικότης. Ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα, αἱ δύο βασικαὶ μέθοδοι πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἠγνοοῦντο ἢ ἀπηγορεύοντο. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ δειλαὶ παρατηρήσεις τῆς φύσεως καὶ αἱ προσπάθειαι ἐξιχνιάσεως τῶν μυστηρίων τῆς ζωῆς διεξήγοντο μακρὰν τῶν θορυβωδῶν καὶ φλυάρων πανεπιστημίων, εἰς τὸ ἡμίφως ἀποκρύφων ἐργαστηρίων, ὑπὸ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ὁποίων πάντοτε ἐπεκρέματο ὡς δαμόκλειος σπάθη ὁ κίνδυνος τῆς κατηγορίας ἐπὶ αἱρέσει ἢ μαγείᾳ, ἥτις συνεπήγετο τὴν διὰ βραδείας πυρᾶς καῦσιν τῶν ἐνόχων πρωτοπόρων τῆς ἐπιστήμης, ὡς ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ ὀργάνων τοῦ διαβόλου.

Τὰ νεώτερα πανεπιστήμια, ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὸ μέγα κίνημα τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πανεπιστημίων ἀπὸ ἀπόψεως μεθόδου διδασκαλίας καὶ περιεχομένου σπουδῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πανεπιστημιακὴν ὀργάνωσιν, αὕτη παρέμεινεν ἡ ἰδία εἰς τὰς γενικάς της γραμμὰς καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα.

Ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν τὸ πλέον συντηρητικὸν ἐδείχθη ἡ *Γαλλία*. Ἡ σπουδαιοτέρα ἀσχολία τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἐστάθη ἡ ἄμυνα τοῦ γαλλικανισμοῦ, τῶν εἰδικῶν δηλαδὴ προνομίων τῆς γαλλικῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων ἐλάχιστα μετέσχε τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κινήματος, ἀντέστη δὲ λυσσωδῶς κατὰ πάσης ἀνανεώσεως τῶν σπουδῶν, καὶ ἕνεκα τούτου ἱδρύθη τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Ἐν τούτοις μεταξὺ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀνεδείχθησαν ἀρκετοὶ σοφοὶ καὶ πρωτότυποι στοχασταὶ (Πέτρος Ράμος, Λεφέβρ, Βουδαῖος, Ποστέλ, Τυρνέβιος Λαμβῖνος κλπ.). Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ Ἰησουῖται ἤρχισαν νὰ κατακτοῦν τὴν διεύθυνσιν τῶν σπουδῶν εἰς τὰ κολλέγια. Ὁ Ἑρρῖκος ὁ Δ' ἔδωσεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν τεχνῶν νέον καταστατικόν, τὸ ὁποῖον ἀναδιωργάνωσε τὰς κλασσικὰς σπουδὰς καὶ εἰσήγαγεν ὁριστικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς (1598). Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων ἀπασχολεῖται μὲ θεολογικὰς ἔριδας, ἐνῷ πολλαπλασιάζονται τὰ ἰησουϊτικὰ κολλέγια εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Γαλλίας (Ντουαί, Βορδώ, Τουλούζα, Τουρνόν, Ὠμπενὰ κλπ.). Τὸ μέγα μεταρρυθμιστικὸν κίνημα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤρχισε νὰ εἰσδύῃ καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων διὰ τοῦ Ρολλέν. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ γεωγραφίας καὶ ἡ σπουδὴ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας εἰσήχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ κολλέγια. Αἱ κυριώτεραι ἐξετάσεις τῶν τάξεων τῆς φιλολογίας ἦσαν θέματα, μεταφράσεις, λατινικὴ στιχοποιία, γαλλικὴ καὶ λατινικὴ ῥητορικὴ κλπ. Μεταξὺ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων συγκατελέγοντο ὁ Βοσσουέτος, ὁ Φλεσιέ, ὁ Μασιγιόν, ὁ Ρακίνας. Ἡ ἱστορία τῆς Γαλλίας, συνισταμένη εἰς χρονολογικὴν ἁπλῶς περίληψιν τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων, εἰσήχθη εἰς τὰ προγράμματα μόλις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς τὰ κολλέγια, διευθυνόμενα ὑφ' ἑνὸς διευθυντοῦ (principal), ἐπικουρουμένου ὑπὸ ὑποδιευθυντῶν (sousprincipaux), ἡ διδασκαλία παρείχετο ὑπὸ διδασκάλων (maîtres) ἢ regents, ὑπὸ maîtres de conférences (διὰ τὴν θεολογίαν καὶ τὸ δίκαιον) καὶ ὑπὸ ὑπεραρίθμων διδασκάλων (maîtres surnuméraires). Τῷ 1789 ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ 22 πανεπιστήμια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἦσαν ἔρημα φοιτητῶν. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀρλεάνης (σχολὴ τοῦ δικαίου) εἶχεν 70 φοιτητάς, τὸ τῆς Τουλούζης, ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων, 870, τὸ τῶν Παρισίων ἠρίθμει 6.000 περίπου φοιτητάς, ὧν οἱ 5.000 ἐφοίτων εἰς τὴν σχολὴν τῶν τεχνῶν. Ἐν Παρισίοις ὑπῆρχον καὶ 10 κολλέγια πλήρων σπουδῶν. Τῷ 1789 τὰ γαλλικὰ πανεπιστήμια ἐζήτησαν νὰ τοῖς παρασχεθῇ τὸ δικαίωμα, ὅπως ἀποστείλουν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν τάξεων.

Τὸ κίνημα τῆς Μεταρρυθμίσεως ἤσκησεν ἀμεσωτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν *γερμανικῶν* πανεπιστημίων. Μέγας ἀριθμὸς καθαρῶς προτεσταντικῶν πανεπιστημίων ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (Μαρβοῦργον τῷ 1527 κλπ.). Τὰ πανεπιστήμια ταῦτα εἶχον θρησκευτικὸν καὶ διοικητικὸν χαρακτῆρα, προωρίζοντο δὲ ὅπως παράσχουν πάστωρας καὶ ἀνωτέρους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους εἰς τὰ διαμαρτυρόμενα γερμανικὰ κράτη. Οἱ Ἰησουῖται προσεπάθησαν ν' ἀντιδράσουν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν προτεσταντικῶν πανεπιστημίων, ἱδρύσαντες πολυπληθῆ καθολικὰ πανεπιστήμια (Ἴννσμπρουκ, Βυρτσβοῦργον, Γκράτς, Βαμβέργη, Πάντερμπορν κλπ.). Ἡ πανεπιστημιακὴ ὀργάνωσις μετεβλήθη ῥιζικώτερον ἐν Γερμανίᾳ ἢ εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Οἱ παλαιοὶ τιτλοῦχοι τῶν κολλεγιακῶν ἑδρῶν (collegiati) ἀπήρτισαν τὸ διαρκὲς σῶμα τῶν καθηγητῶν καὶ ἔλαβον τὸν τίτλον τῶν τακτικῶν καθηγητῶν (professores ordinarii). Ἔχοντες τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἐξουσίαν, ἀπετέλεσαν τὴν ἀκαδημαϊκὴν σύγκλητον (senatus academicus), καλουμένην ὡσαύτως καὶ ἀκαδημαϊκὸν συμβούλιον (consilium ἢ consistorium academicum). Κατ' ἔτος ἐξέλεγον τοὺς κοσμήτορας τῶν σχολῶν καὶ τὸν πρύτανιν. Πολλάκις ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κράτους ἢ ἄλλου φιλίου κράτους ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ ἐκλαμπροτάτου πρυτάνεως (rector magnificentissimus), ὁπότε ὁ οὐσιαστικὸς πρύτανις ἐλέγετο ἀντιπρύτανις (prorector).

Ἐπίσης καὶ ἡ διδασκαλία ὑπέστη σημαντικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Πλὴν τῶν τακτικῶν καθηγητῶν, ὅταν τὸ ἀπῄτουν αἱ ἀνάγκαι τῆς διδασκαλίας, προσετέθησαν καὶ εἰδικοί. Οὕτως ἐδημιουργήθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν (professores extraordinarii), οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν μεγάλην σημασίαν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Χάρις εἰς τὰς προσπαθείας ὡρισμένων πεφωτισμένων πνευμάτων, τοῦ Φράνκ, τοῦ Θωμαζίου, τοῦ Χ. Βολφίου κλπ., ἐξεβλήθη ἐκ τῶν πανεπιστημίων ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἐκ τοῦ μεσαίωνος εἰς τὴν διδασκαλίαν. Ἡ λατινικὴ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς γερμανικῆς, τόσον εἰς τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. Αἱ πρακτικαὶ διαλέξεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς θεολογίας καὶ τοῦ δικαίου, ἐπεξετάθησαν ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῶν σπουδῶν. Τὰ φοιτητικὰ σωματεῖα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰργάσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἀλλὰ διελύθησαν διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς διαίτης τῷ 1793.

Μεγάλην ὡσαύτως ἐπίδρασιν ἤσκησεν ἡ Μεταρρύθμισις καὶ εἰς τὰ *ἀγγλικὰ* πανεπιστήμια, διὰ τοῦ Ἐράσμου, ὅστις παρέμεινεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ Καΐμπριτζ, τοῦ Κράνμερ, τοῦ Τζὼν Φὸξ κλπ. Ὁ Ἑρρῖκος ὁ Η' ἔθηκεν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν πανεπιστημίων τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου του. Τὰ ἀγγλικὰ πανεπιστήμια ἀπέφυγον τὰς καθαρὰς θεολογικὰς συζητήσεις καὶ διετέλεσαν πάντοτε εἰς στενὰς καὶ φιλικὰς σχέσεις τόσον μὲ τὸ κράτος ὅσον καὶ μὲ τὴν ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐγεννήθη ἐν Καΐμπριτζ ὁ πουριτανισμός, ἔφθασε δὲ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς του περὶ τὰ μέσα τοῦ ἑπομένου αἰῶνος. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐπιστημῶν εἰσήχθη ἤδη, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ Φ. Βάκωνος, ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ Καΐμπριτζ μὲ τὸν Νεύτωνα ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς κέντρον μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν σπουδῶν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας μετεβλήθη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν γραπτῶν ἐξετάσεων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καθαυτὸ πανεπιστημιακὴν ὀργάνωσιν, αὕτη παρέμεινεν ὅπως εἶχε συγκροτηθῆ κατὰ τὸν μεσαίωνα, χωρὶς νὰ ὑποστῇ καμμίαν θεμελιώδη μεταβολήν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὰς ἄλλας χώρας, ὅπου ὑπῆρχεν ἀνεπτυγμένη πανεπιστημιακὴ δρᾶσις: Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν κλπ.· αἱ χῶραι αὗται διετήρησαν αὐστηρῶς τὴν μεσαιωνικὴν παράδοσιν.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περίοδον τὰ πανεπιστήμια ἐν Εὐρώπῃ παρουσίασαν ἁλματικὰς προόδους, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ συνόλῳ των ὠφέλησαν τὴν ἐπιστήμην. Καταστάντα ἱδρύματα δημοσίου δικαίου, διετήρησαν τὴν αὐτοτέλειάν των εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ ἀπέκτησαν πλουσιωτέρους πόρους (δίδακτρα, δωρεαί, κληροδοτήματα, κρατικαὶ ἐπιχορηγήσεις). Ἡ ἀντικατάστασις τῆς λατινικῆς διὰ τῶν κατὰ τόπους ἐθνικῶν γλωσσῶν κατήργησε μὲν

Digitized by Google

τὸν διεθνικὸν χαρακτῆρα τῶν πανεπιστημίων, ἀλλὰ συνετέλεσεν εἰς τὴν ζωογόνησίν των καὶ τὴν μετατροπήν των εἰς κέντρα ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Μὲ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζυγοῦ ἤρχισε νὰ πνέῃ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ γονίμου ἐρεύνης. Ἡ σχολαστικὴ μέθοδος διδασκαλίας ἀπωστρακίσθη, ἐδημιουργήθησαν νέοι κλάδοι καὶ εἰσήχθησαν νέα μαθήματα, γενικῶς δ' εἰπεῖν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν τριῶν αἰώνων συνετελέσθη ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἀξιολογωτέρα μεταβολὴ εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰς μεθόδους καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν πανεπιστημίων.

Τὰ πανεπιστήμια κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους. Κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνα τὰ πανεπιστήμια, ἐξελισσόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων κοινωνικῶν ρευμάτων, τὰ ὁποῖα διεμόρφωσαν τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, διεκρίθησαν εἰς τέσσαρας κυρίως τύπους: τὸν γερμανικόν, τὸν ἀγγλοσαξωνικόν, τὸν γαλλικὸν καὶ τὸν σοβιετικὸν (ρωσικόν).

1. *Γερμανικὰ πανεπιστήμια.* Ἀφοῦ προώδευσαν συνεχῶς ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ ρεύματος κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἤρχισαν ν' ἀναλαμβάνουν πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν ρόλον ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Α', ὀργανώσαντα τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια ἀνέπτυξαν ταχύτατα τὴν ἐπιστημονικὴν ἀτομικότητά των καὶ προσεπάθησαν πολλάκις νὰ λάβουν εἰς τὴν συζήτησιν τῶν μεγάλων κοινωνικῶν ζητημάτων ἀνεξάρτητον στάσιν, ἡ ὁποία ἐπέσυρεν οὐχὶ ἅπαξ τὴν μῆνιν τῶν μοναρχικῶν κυβερνήσεων. Ἐμπεποτισμένα μὲ τὴν ἰδέαν τῆς γερμανικῆς ἑνότητος, μετεβλήθησαν εἰς ἐνθουσιώδεις ὑποστηρικτὰς τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ των ὀργανώσει μετέβαλον ριζικῶς τὴν κατὰ παράδοσιν συγκρότησιν τοῦ μεσαίωνος. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αἱ σχολαὶ ἐδιπλασιάσθησαν, διὰ ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς προόδους τῶν ἐπιστημῶν. Ἱδρύθη ἰδιαιτέρα σχολὴ πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ διῃρέθη ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ εἰς δύο τμήματα (ἱστορίας καὶ φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν), καθὼς καὶ ἡ θεολογικὴ (διαμαρτυρομένη καὶ καθολική). Ἡ καθηγεσία ἀνεπτύχθη διὰ τῆς ἐκτάσεως ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὰ ἐλεύθερα μαθήματα, τὰ μὴ ἐπιχορηγούμενα ὑπὸ τοῦ κράτους, ἀλλὰ πληρωνόμενα ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, οἵτινες τὰ παρηκολούθουν. Τὰ σεμινάρια τῶν διαφόρων σχολῶν ἀπέβησαν ζωτικαὶ ἑστίαι ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Ὁ καθηγητὴς δὲν εἶναι ἁπλοῦς ὑπάλληλος· κύριος προορισμὸς αὐτοῦ θεωρεῖται ἡ προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης. Οἱ φοιτηταὶ ἀκολουθοῦν τὰς σπουδάς των εἰς πολλὰ πανεπιστήμια, μὴ παραμένοντες πλέον τοῦ ἑξαμήνου εἰς τὸ αὐτὸ πανεπιστήμιον. Ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως τὸ γερμανικὸν πανεπιστήμιον διετήρησε σχετικήν τινα ἀνεξαρτησίαν, συνισταμένην εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρυτάνεως, τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου καὶ τῶν κοσμητόρων ἑκάστης σχολῆς. Ὁ πρύτανις, μετὰ τῶν κοσμητόρων καὶ τινων ἄλλων καθηγητῶν, ἐκλεγομένων κατ' ἔτος, ἀπαρτίζει τὴν μικρὰν σύγκλητον (Enger Senat). Ἡ πανεπιστημιακὴ δικαιοδοσία κατηργήθη ὁριστικῶς τῷ 1879. Τὸ πανεπιστήμιον διετήρησε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ πρόστιμον μέχρις 20 μάρκων καὶ φυλάκισιν μέχρι 14 ἡμερῶν. Ὁ ὑπὸ τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων ἀπονεμόμενος ἀκαδημαϊκὸς τίτλος εἶναι ὁ τοῦ διδάκτορος (doctor), δηλῶν τὴν ἱκανότητα τοῦ κατόχου πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἐν ὡρισμένῳ κύκλῳ τοῦ ἐπιστητοῦ. Διὰ τὴν ἄσκησιν ὡρισμένου ἐπαγγέλματος (καθηγητοῦ, ἰατροῦ, ἱερέως, δικηγόρου) ἀπαιτοῦνται ἰδιαίτεραι ἐξετάσεις ἐπαγγελματικῆς ἱκανότητος (Staatsexamen). Οἱ καθηγηταὶ διακρίνονται εἰς τακτικούς, ἐκτάκτους καὶ εἰς ὑφηγητὰς (Privatdozenten). Τὰ σωματεῖα τῶν φοιτητῶν (Studentenkorps, Burschenschaften), ἤνθησαν καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἀσχοληθέντα οὐ μόνον μὲ καθαρῶς φοιτητικὰ καὶ ψυχαγωγικὰ ζητήματα (ξιφασκίαι, ἀναγκαστικαὶ μονομαχίαι, πνεῦμα ἀλληλεγγύης κλ.), ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἑκάστοτε φλέγοντα πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα Σήμερον ἡ Γερμανία ἔχει 23 πανεπιστήμια, ἐν Ἀϊδελβέργῃ, Ἁμβούργῳ, Βερολίνῳ, Βόννῃ, Βυρτσβούργῳ, Γκίσσεν, Γκράϊφσβαλντ, Γοττίγγῃ, Ἐρλάγγῃ, Ἰένᾳ, Καίνιξμπεργκ, Κιέλῳ, Κολωνίᾳ, Λειψίᾳ, Μαρβούργῳ, Μονάχῳ, Μπρεσλάου, Μύνστερ, Ρόστοκ, Τυβίγγῃ, Φραγκφούρτῃ, Φρειβούργῳ καὶ Χάλλῃ, μὲ 93.000 ἐν συνόλῳ φοιτητὰς κατὰ τὸ 1930.

Κατὰ τὸν τύπον τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων ἔχουν συγκροτηθῇ καὶ τὰ πανεπιστήμια τῆς Αὐστρίας (Βιέννης, Γκράτς, Ἴννσμπρουκ, Σαλτσβούργου), τῆς Δανίας (Κοπεγχάγης), τῆς Ἑλβετίας (Βασιλείας, Βέρνης, Ζυρίχης, Λωζάννης,) τῆς Ἑλλάδος (Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης), τῆς Ἰταλίας (Βολωνίας, Μιλάνου, Μοδένας, Μπάρι, Νεαπόλεως, Παβίας, Μαδούης, Παλέρμου, Πάρμας, Πίζης, Ρώμης, Σαλέρνου, Σιένης, Τεργέστης, Τουρίνου, Φερράρας, Φλωρεντίας), τῆς Νορβηγίας (Ὄσλου), τῆς Ὀλλανδίας (Ἄμστερνταμ, Λέϋντεν, Οὐτρέχτης), τῆς Πολωνίας (Βίλνας, Κρακοβίας, Λεμβέργης, Λιούμπλιν, Πόζεν), τῆς Πορτογαλίας (Κοΐμβρας, Λισσαβῶνος), τῆς Σουηδίας (Λούντ, Οὐψάλας, Στοκχόλμης), τῆς Τσεχοσλοβακίας (Ὀλμούτζ, Πράγας, Πρεσβούργου), τῆς Φινλανδίας (Ἕλσιγκφορς, Τούρκου).

2. *Ἀγγλοσαξωνικὰ πανεπιστήμια.* Ἡ κατὰ παράδοσιν μεσαιωνικὴ πανεπιστημιακὴ ὀργάνωσις διετηρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Οἱ ὅροι τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος, οἱ ὁποῖοι ἀπέκλειον τῶν πανεπιστημίων τοὺς καθολικοὺς καὶ ἐπομένως τοὺς Ἰρλανδούς, μόλις κατὰ τὸ 1850 κατηργήθησαν. Σημαντικὴ μεταρρύθμισις ἐπετελέσθη τῷ 1854, δι' ἧς τὸν οἰκονομικὸν ἔλεγχον τῶν πανεπιστημίων ἀνέλαβε τὸ κράτος καὶ ὑπεχρεώθησαν τὰ κολλέγια νὰ συμβάλλουν εἰς τὰ γενικὰ πανεπιστημιακὰ ἔξοδα. Τὰ ἀγγλικὰ πανεπιστήμια ἐξηκολούθησαν ἐν τούτοις νὰ εἶναι εἶδος μεγάλων σεμιναρίων τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ φοιτηταὶ ἀπηλλάγησαν τῆς ὑποχρεωτικῆς διαμονῆς εἰς τὰ κολλέγια μόλις τῷ 1869. Ἡ διδασκαλία ἤρχισε νὰ συγχρονίζεται ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ πρότυπον τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ ἀνωτάτη ἀγγλικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει γενικὸν καὶ πρακτικὸν χαρακτῆρα. Σκοπεῖ κυρίως εἰς τὸ νὰ διαπλάσῃ καταλλήλως τοὺς γόνους τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν καὶ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ διὰ τὸ πολιτικὸν στάδιον κυρίως, ὡπλισμένους μὲ γενικὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν. Σπουδαῖον πρόσωπον διαδραματίζουν εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν ἐκπαίδευσιν τὰ κολλέγια (colleges), αὐτοτελῆ ἱδρύματα ἔχοντα ἰδίαν περιουσίαν καὶ προσόδους, ἰδίαν διοίκησιν καὶ ἰδίους καθηγητὰς (professors, lecturers, tutors). Διὰ νὰ ἐγγραφῇ τις, ὑφίσταται εἰσιτήριον δοκιμασίαν, μετὰ τριετεῖς δὲ ἢ τετραετεῖς σπουδάς, ἀφοῦ ὑποστῇ ἐξέτασιν ἁπλῆν (pass-men) ἢ τιμητικὴν (honour-men) λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ πτυχιούχου (bachelor) καὶ μετὰ τριετεῖς ἀκόμη σπουδάς, τὸν τοῦ διδασκάλου (master). Ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος ἀπονέμεται μόνον μετὰ ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν καὶ εὐδοκίμησιν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ. Τὰ ὀνομαστότερα πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας εἶναι τὰ τοῦ Καίμπριτζ καὶ τῆς Ὀξφόρδης. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν: ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ τὰ τῆς Βιρμιγχάμης, τοῦ Λέντς, τοῦ Λίβερπουλ, τοῦ Λονδίνου, τοῦ Μάντσεστερ, τοῦ Μπριστόλ, τοῦ Ντῶραμ, τοῦ Ρῆντινγκ, τοῦ Σέφιλντ, ἐν Οὐαλλίᾳ τὰ τοῦ Ἀμπερίστουϊθ, τοῦ Κάρντιφ, τοῦ Μπάνγκορ, τοῦ Σουάνση, ἐν Σκωτίᾳ τὰ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ Ἄμπερντην, τῆς Γλασκώβης, τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐν Β. Ἰρλανδίᾳ τὸ τοῦ Μπέλφαστ, καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἰρλανδίᾳ τὸ τοῦ Δουβλίνου. Κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀγγλικῶν πανεπιστημίων λειτουργοῦν καὶ τὰ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπάρχοντα.

Ἀλλὰ καὶ τὰ πανεπιστήμια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἔχουν πλείστας ὁμοιότητας πρὸς τὰ ἀγγλικά. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μεγίστην ἀνάπτυξιν ἐν Ἡν. Π λιτείαις. Περὶ τὸ 1890 δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ πλείονα τῶν 12 πανεπιστημίων, ἐπὶ συνόλου 350 πανεπιστημιακῶν κολλεγίων, ἐνῷ κατὰ τὸ 1924 ἐλειτούργουν πλείονα τῶν 900 πανεπιστημίων, κολλεγίων καὶ πολυτεχνείων μὲ 670 000 σπουδαστάς, ἐξ ὧν 250.000 γυναῖκες. Τὰ ἀμερικανικὰ πανεπ.στήμια εἶναι μᾶλλον ἱδρύματα ἀνωτέρας μέσης ἐκπαιδεύσεως (ἱδρυθέντα πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι κατέλιπον πλουσιώτατα κληροδοτήματα), ἔχουν πρακτικωτέραν ἔτι κατεύθυνσιν, ἀσχολούμενα ἰδίᾳ μὲ τοὺς κλάδους τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν καὶ σκοποῦν τὴν παροχὴν γενικῶν γνώσεων καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀθλητισμοῦ, ὅστις ἀπασχολεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χρόνου τῶν σπουδῶν. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν πανεπιστημίων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, εἶναι τά: τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, τῆς Βαλτιμόρης, τῆς Βοστώνης, τοῦ Ἰλλινόϊς, τῆς Κολομβίας, τοῦ Μπούφφαλο, τῆς Οὐάσιγκτων, τοῦ Πιτσβούργου, τοῦ Ρότσεστερ (Ν. Ὑόρκη), τοῦ Σικάγου, τοῦ Σινσιννάτι, τῆς Φιλαδελφείας, τοῦ Χάρβαντ, τοῦ Χόπκινς (Βαλτιμόρης) κλπ.

3. *Γαλλικὰ πανεπιστήμια.* Τὰ γαλλικὰ πανεπιστήμια δὲν ἀντέδρασαν κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ κατηργήθησαν τῷ 1793 μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ εἰδικῶν σχολῶν ἐγκατεσπαρμένων ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Γαλλίας: ἰατρικῆς ἐν Παρισίοις, Στρασβούργῳ καὶ Μομπελλιέ, φυσικῆς ἱστορίας ἐν Γρενόβλῃ καὶ Νανσύ, πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν Κάν, ζωσῶν γλωσσῶν ἐν Βορδὼ κλπ. Κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν περίοδον κατεβλήθη μεγαλυτέρα προσοχὴ διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν. Ἡ πρώτη αὐτοκρατορία ἀναδιωργάνωσε τὰ πανεπιστήμια ὑπὸ μορφὴν σχολῶν (facultés) καὶ ἀκαδημιῶν. Τὸ πανεπιστημιακὸν σῶμα ὠργανώθη κατὰ συγκεντρωτικώτατον καὶ ἱεραρχικώτατον τρόπον, ὑπὸ ἄμεσον κρατικὴν ἐξάρτησιν, τοῦτο δ' ἔβλαψε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πανεπιστημίων. Μέχρι τοῦ 1870 ὅλαι αἱ προσπάθειαι ἀναδιοργανώσεως τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως ἔγιναν ἐκτὸς τῶν πανεπιστημίων. Ἀποκατασταθείσης τῷ 1875 τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἐκπαιδεύσει, ἐβελτιώθη αὕτη σημαντικῶς, ἰδίᾳ εἰς τὸν κλάδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλολογίας. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῶν πανεπιστημίων ἐγένετο διὰ σειρᾶς μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας. Τῷ 1885 ἀνέκτησαν τὰ πανεπιστήμια τὴν ἰδιότητα τοῦ νομικοῦ προσώπου καὶ ὠργάνωσαν τὸ γενικὸν συμβούλιον τῶν πανεπιστημίων. Γενικῶς ὅμως τὰ γαλλικὰ πανεπιστήμια ἔχουν ὀλιγωτέραν αὐτοδιοίκησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τὰ γερμανικὰ καὶ τὰ ἀγγλικά. Βασικὸς χαρακτὴρ τῶν γαλλικῶν πανεπιστημίων εἶναι ὅτι σκοποῦν δι' αὐστηροῦ συστήματος συχνῶν ἐξετάσεων καὶ διαγωνισμῶν νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς τροφίμους τὰς παραδεδεγμένας γνώσεις. Οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἀπονέμουν, εἶναι τρεῖς: ὁ τοῦ προλύτου (licencié), ὁ τοῦ δοκίμου (agrégé) καὶ ὁ τοῦ διδάκτορος (docteur), αἱ δὲ σχολαὶ τέσσαρες: droit (δικαίου), médecine (ἰατρικῆς), sciences (μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν) καὶ lettres (ἱστορικοφιλολογικῶν ἐπιστημῶν). Σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουν 17 πανεπιστήμια, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι τά: τοῦ Βορδώ, τῆς Γρενόβλης, τοῦ Κάν, τῆς Λίλλης, τῆς Μασσαλίας, τοῦ Μομπελλιέ, τοῦ Μπεζανσόν, τοῦ Νανσύ, τῆς Νάντης, τοῦ Ντιζόν, τῆς Ὀρλεάνης, τῶν Παρισίων, τοῦ Στρασβούργου, τῆς Τουλούζης. Κατὰ τὸν τύπον τῶν γαλλικῶν πανεπιστημίων εἶναι συγκεκροτημένα καὶ τὰ πανεπιστήμια τῆς Ν. Ἀμερικῆς (Ἀργεντινῆς, Βενεζουέλας, Γουατεμάλας, Οὐρουγουάης, Περού, Χιλῆς κλπ.) καὶ τῆς Ἰσπανίας (Βαλλαδολίδ, Βαρκελώνης, Γρενάδας, Μαδρίτης, Σαλαμάγκας, Σαραγόσης, Σεβίλλης).

Ἐκ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἡ Βουλγαρία ἔχει πανεπιστήμιον ἐν Σόφιᾳ, ἡ Νοτιοσλαυΐα ἐν Βελιγραδίῳ, Ζάγκρεμπ, Λιουμπιάνα καὶ Σουμπότικα καὶ ἡ Ρουμανία ἐν Βουκουρεστίῳ, Τσέρνοβιτς, Κλάουζενμπουργκ καὶ Ἰασίῳ.

4. *Σοβιετικὰ πανεπιστήμια.* Ἐπὶ τσαρικοῦ καθεστῶτος ἐν Ρωσίᾳ, τὰ πανεπιστήμια (10 ἐν ὅλῳ εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν), ὠργανωμένα κατὰ τὸν γαλλικὸν μᾶλλον τύπον, ἐστάθησαν, παρ' ὅλην τὴν ἐπικρατοῦσαν τρομοκρατίαν, τὰ φυτώρια τῶν νέων φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἰδεῶν. Ἐκ τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου ἐστρατολόγησε πλεῖστα καὶ ἀποφασιστικὰ στελέχη ἡ τρομοκρατικὴ ὀργάνωσις «Λαϊκὴ θέλησις» καὶ κατόπιν τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα. Τὸ φοιτητικὸν κίνημα τῆς Ρωσίας καὶ ὡς κίνημα διεκδικήσεων τῶν φοιτητῶν (πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν) ὑπῆρξεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κινημάτων τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων καὶ θυσιῶν. Οἱ φοιτηταὶ ἠγωνίσθησαν μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστάσεως (1917), τὸ σοβιετικὸν καθεστώς, ἐν τῇ μερίμνῃ του διὰ τὴν ἰδεολογικὴν ἀφομοίωσιν τῆς νέας γενεᾶς, ἐτριπλασίασε σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν πανεπιστημίων, τὰ ὁποῖα παρέλαβε καὶ τὰ ὠργάνωσε κατὰ πρωτότυπον ἐντελῶς τρόπον. Εἰς τὰς καθαρῶς ἐπιστημονικὰς ἐπιδιώξεις τῶν πανεπιστημίων προσετέθησαν καὶ κοινωνικαί. Κάθε πανεπιστήμιον θεωρεῖται ὡς ἐργοστάσιον, οἱ δὲ τρόφιμοί του (κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς ἐργατικῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς τάξεως προερχόμενοι), ὡς ἐπιτελοῦντες κοινωνικὴν λειτουργίαν χρήσιμον, συντηροῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ κλάδου τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦν, μετέχουν ἐπὶ ὡρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν διοίκησιν εἴτε ὡς προπαγανδισταὶ τῶν διαφόρων συνθημάτων τοῦ καθεστῶτος μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν και ἐργατῶν, εἴτε ὡς ἐκπαιδευτικὰ στελέχη διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, εἴτε ὡς μέλη τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ κλπ. Παραλλήλως, χάρις εἰς τὴν σοβιετικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία ἔχει ἐπιβληθῆ εἰς κάθε ἵδρυμα συνεργασίας πολλῶν ἀτόμων, οἱ φοιτηταὶ κάθε σχολῆς ἐκλέγουν ἴδιον συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρεται οὐ μόνον διὰ τὰ καθαρῶς φοιτητικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ζητήματα (συμμετοχὴ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων, ἔλεγχος τῶν καθηγητῶν, ὑπόδειξις μεθόδων καλυτέρας ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως κλπ.), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πολιτικά, καὶ συζητεῖ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν πορείαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νέου καθεστῶτος. Ἡ ζωηρὰ καὶ ὑποχρεωτικὴ αὕτη συμμετοχὴ τῶν φοιτητῶν εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀπότοκος τοῦ νέου κοινωνικοῦ συστήματος, διαχωρίζει τὰ σοβιετικὰ πανεπιστήμια ἀπὸ τοὺς ἄλλους τύπους εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων. Σήμερον ἐν Ρωσίᾳ ὑπάρχουν τὰ ἑξῆς πανεπιστήμια: τοῦ Ἀστραχὰν (ἵδρυσις 1918, ἰατρικὴ σχολή), Βακοῦ (ἵδρυσις 1919, παιδαγωγική, ἰατρικὴ καὶ σχολὴ ἀνατολικῶν λαῶν), Γιαροσλάβ, Καζὰν (ἐπανίδρυσις 1919, ἀπὸ τοῦ 1924 φέρει τὸν τίτλον: πανεπιστήμιον Οὐλιάνωφ-Λένιν), Κιέβου (ἐπανίδρυσις 1920, σχολαὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, κοινωνικῆς ἀγωγῆς, ἐργασίας, παιδαγωγικῆς, γεωργίας), Λένινγκραντ (πανεπιστήμιον κομμουνιστικόν, πανεπιστήμιον Ζηνόβιεφ, ἰνστιτοῦτον ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἰνστιτοῦτον Χέρτσεν τῆς παιδαγωγικῆς, κεντρικὸν ἰνστιτοῦτον πειραματικῆς παιδαγωγικῆς, ἀκαδημία ἀνωτέρων παιδαγωγικῶν σπουδῶν κλπ.), Μόσχας (ἰατρική, φαρμακευτικὴ χημεία, παιδαγωγική, κομμουνιστικὸν πανεπιστήμιον Σβέρντλωφ, πανεπιστήμιον Σοὺν-Γιὰτ-Σέν, διὰ τοὺς Κινέζους κλπ.), Ὀδυσσοῦ (ἀνωτάτη παιδαγωγικὴ σχολὴ 1920, πολυτεχνικὴ σχολὴ 1918, σχολὴ βιομηχανίας καὶ ἐμ-

Digitized by Google

πορίου 1923, ἐφηρμοσμένης βιομηχανικῆς χημείας 1922 κλπ.), **Ροστὸβ** (παιδαγωγική, κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι, ἰατρική), **Σαράτοβ**, **Συμφεροπόλεως**, **Τιφλίδος**, **Σμολὲνσκ** (1918, παιδαγωγική, ἰατρική, ἐργασία), **Τὸμσκ** (1917 φυσικομαθηματικά, 1921 κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι), **Χαρκὼβ** κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Rashdall*. The Universities of Europe in the middle ages (Oxford 1895).— *H. Dinifle*, Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400 (Berlin 1885).—*Paulsen*, Die deutschen Universitäten, und das Universitätsstudium (Berlin 1902).— *G. Kaufmann*, Die Geschichte der deutschen Universitäten (Stuttgart 1877—1896, τόμ. 2).—*S. S. Laurie*, The rise and early constitution of universities (New-York 1887).—*H. D. Sheldon*, The history and pedagogy of American student societies (New-York 1901).— *W. Lexis*, Die deutschen Universitäten (Berlin 1893, τόμ. 2).—*L. Liard*, L'enseignement supérieur en France (Paris 1888—1894 τόμ. 2).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Universités et Facultés (Paris 1890).— *J. Demogeot - H. Montucci*, De l'enseignement supérieur en Angleterre et en Écosse (Paris 1870). —*A. J. Hadley - W. M. Sloane - B. Matthews*, Four American Universities (New-York 1895). —*P. Ponnelle*, Universités scandinaves (Paris 1882).—*Lexis*, De neuen französischen Uuiversitäten (Munich 1901).— *Scarabelli*, Delle constituzioni dell'antico studio bolognese (1876).— *Huber*, Die englischen Universitäten (1839—1840).— *H. v. Sybel*, Die deutschen Universitäten (β' ἐκδ. 1874).—*Schröder*, Allgemeiner deutscher Hochschulführer (1929—1930). — *D. A. Robertson*, American Universities and Colleges (1928) κ.λ.π.

Θ. Π.

— **Πανεπιστήμιον, *Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακόν*.** Τὸ πενεπιστήμιον τοῦτο ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος τῷ 1837 ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἰδέα τῆς συστάσεως πανεπιστημίου ἐγεννήθη παρὰ τοῖς λογίοις τοῦ ἔθνους ταυτοχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἀνατολὴν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἡ ἐπίσημος ἐκδήλωσις τῆς ἰδέας ταύτης ἀνήκει προδήλως εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν, ἥτις, καθορίζουσα ἐν τῷ Β.Δ. τῆς 3ης Ἀπριλίου 1833 τὰ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως γραμματείας, ἐφρόνει ὅτι εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς γραμματείας ταύτης ἀνῆκεν «ἡ φροντὶς περὶ συστάσεως.... ἑνὸς πανεπιστημίου καὶ μιᾶς ἀκαδημίας ἐπιστημῶν». Οὐδὲ περιωρίσθη ἁπλῶς ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδέας, ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Μάουρερ εἶχε καταρτίσει καὶ τὴν σχετικὴν μελέτην καὶ τὰ σχέδια τῶν διαταγμάτων περὶ συστάσεως τῶν ἀνωτάτων τούτων ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων εἶχε συντάξει καὶ βασίμως ἤλπιζεν ὅτι, προτοῦ λήξῃ τὸ ἔτος 1834, θὰ ἐγίνοντο καὶ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἱδρύσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦ Μάουρερ ἀνακληθέντος περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου τοῦ ἔτους τούτου ἐξ Ἑλλάδος, ἐματαιώθη ἡ ἵδρυσις αὐτῶν. Ἐπηκολούθησε τῷ 1835 ἡ σύστασις θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ διδασκαλικοῦ καταστήματος χειρουργίας, φαρμακοποιίας καὶ ἰατρικῆς, ἀποβλέπουσα εἰς προσωρινὴν θεραπείαν ἐπιστημονικῆς μορφώσεως ἰδίᾳ τοῦ ὑγιεινομικοῦ κλάδου τοῦ στρατοῦ. Τέλος, τῇ 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1836, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον περὶ συστάσεως πανεπιστημίου διάταγμα ἐξ 118 ἄρθρων, δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 86 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως. Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἐκρίθησαν ἐν πολλοῖς ἀνεφάρμοστοι· δι' ὃ ἀπεφασίσθη νὰ κανονισθῶσι τὰ τῆς συστάσεως πανεπιστημίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, «ὥστε νὰ ἐμπορέσῃ νὰ τελειοποιηθῇ βαθμηδὸν κατὰ τὰς πραγματικὰς χρείας τοῦ βασιλείου», παραλειπομένων ὅλων ἐκείνων τῶν ὁρισμῶν, «οἱ ὁποῖοι ἐμποροῦσαν νὰ προξενήσουν βλάβην εἰς τὴν ἐλευθέραν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου παιδευτηρίου τούτου». Πρὸς τοῦτο ἐδημοσιεύθησαν δύο διατάγματα, τὸ ἀπὸ 14 Ἀπριλίου 1837 «Περὶ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις συσταθησομένου πανεπιστημίου», καὶ τὸ ἀπὸ 22 Ἀπριλίου 1837 «Περὶ συστάσεως πανεπιστημίου», δημοσιευθέντα ἀμφότερα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 16 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως. Ὁ προσωρινὸς κανονισμὸς τοῦ πανεπιστημίου περιεῖχε 42 ἄρθρα, δι' ὧν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καθωρίζοντο τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διδασκαλίαν, τοὺς καθηγητὰς καὶ διδασκάλους, τοὺς φοιτητὰς καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ πανεπιστημίου. Διὰ νεωτέρων διαταγμάτων ἐκανονίσθησαν τὰ τῆς ἐκλογῆς πρυτάνεως (1841), τὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν φοιτητῶν (1842) κ.ἄ.

Τὸ οὕτω συσταθέν, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν γερμανικῶν, ἑλληνικὸν πανεπιστήμιον ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ βασιλέως, ἡμέρα δ' ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ὡρίσθη ἡ 3η Μαΐου 1837, δημοσιευθείσης πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν γραμματείας ἐπισήμου δηλοποιήσεως τῇ 26ῃ Ἀπριλίου, καλούσης τοὺς βουλομένους νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ μητρῷον τῶν φοιτητῶν. Εἰς τὸν προσωρινὸν κανονισμὸν τοῦ πανεπιστημίου οὐδεμία σπουδαία βασικὴ προσθήκη ἢ μεταβολὴ ἐγένετο μέχρι τοῦ 1882. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι πολλάκις ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἥ τε σύγκλητος καὶ αἱ σχολαὶ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν σύνταξιν ὁριστικοῦ κανονισμοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς ποτε τῶν ὑποβληθέντων τοιούτων ἔλαβε τὸ προσῆκον νομοθετικὸν κῦρος καὶ τὸ πανεπιστήμιον ἐξηκολούθησε νὰ λειτουργῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προσωρινοῦ μέχρι τοῦ 1911. Ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἐπενεχθεισῶν μεταβολῶν ἐν τῷ προσωρινῷ κανονισμῷ, ἥτις μᾶλλον ὡς κύρωσις διατάξεως τοῦ 6ου ἄρθρου αὐτοῦ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς καθηγητῶν, μηδέποτε ἐφαρμοσθείσης, πρέπει νὰ θεωρηθῇ, εἶναι ἡ διὰ τοῦ Β. Δ τῆς 9ης Ἀπριλίου 1882 καὶ τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1883 γενομένη «περὶ τοῦ τρόπου τῆς πληρώσεως χηρευούσης ἕδρας τοῦ πανεπιστημίου», καθ' ἣν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς καθηγητοῦ πρὸς πλήρωσιν χηρευούσης ἕδρας ἐδίδετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν οἰκείαν σχολήν, ἥτις, μετὰ προηγουμένην πρόσκλησιν, ἀπευθυνομένην αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ, δι' ᾐτιολογημένης ἐκθέσεως προὔτεινε τὸν ἱκανὸν νὰ καταλάβῃ αὐτήν. Οὐσιώδης ὡσαύτως μεταβολὴ ἐγένετο ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας τοῦ πανεπιστημίου διὰ τοῦ νόμου ,ΑΜΑ' τῆς 22ας Ἰουνίου 1882, ὑποχρεώσαντος τὴν σύγκλητον νὰ ὑποβάλλῃ ἑκάστοτε εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας πρὸς ἔγκρισιν τόν τε προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ πανεπιστημίου. Ἄλλη μεταβολή, προκαλέσασα μάλιστα καὶ φοιτητικὰς ταραχάς, εἶναι ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τοῦ περὶ χαρτοσήμου πρασίνης σφραγῖδος νόμου τοῦ 1892. Μέχρι τοῦ 1871 οἱ φοιτηταὶ κατέβαλλον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πανεπιστημίου ἐτησίως δραχμὰς τέσσαρας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ηὐξήθη τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς καὶ ἀνανεώσεως εἰς δραχμὰς δέκα. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1882, μεταξὺ ἄλλων οἰκονομικῶν νόμων, ἡ κυβέρνησις Τρικούπη ἐπέβαλε διὰ τὰς ἐγγραφάς, ἀνανεώσεις αὐτῶν, ἐξετάσεις, ἀποδείξεις ἀκροάσεως, ἔκδοσιν διπλωμάτων, πιστοποιητικῶν κλπ. τὴν χρῆσιν χαρτοσήμου πρασίνης σφραγῖδος, ἐπεκταθέντος καὶ εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν (δραχμαὶ 150 καὶ βραδύτερον 180 διὰ τὴν α' ἑξαμηνίαν καὶ δχμ. 50 διὰ τὴν β' ἑξαμηνίαν). Εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1911 ἐτηρήθη ἐν ἰσχύϊ ὁ νόμος οὗτος περὶ χαρτοσήμου, ἀλλὰ τὸ κράτος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποδίδῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἐκ τῶν εἰσπραττομένων τελῶν δραχμὰς 700.000, ὑπὸ μορφὴν παγίας ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως. Τέλος, τῷ 1918, ἐψηφίσθη ὁ νόμος 1325 τῆς 10ης Ἀπριλίου 1918, δι' οὗ παρεχωρήθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ διὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ, δυνάμει διπλοτύπων ἀποδείξεων, καὶ εἰσάγῃ εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ πάντα τὰ διὰ χαρτοσήμου πρασίνης σφραγῖδος ἕως τότε καταβαλλόμενα τέλη καὶ πάσης φύσεως δικαιώματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

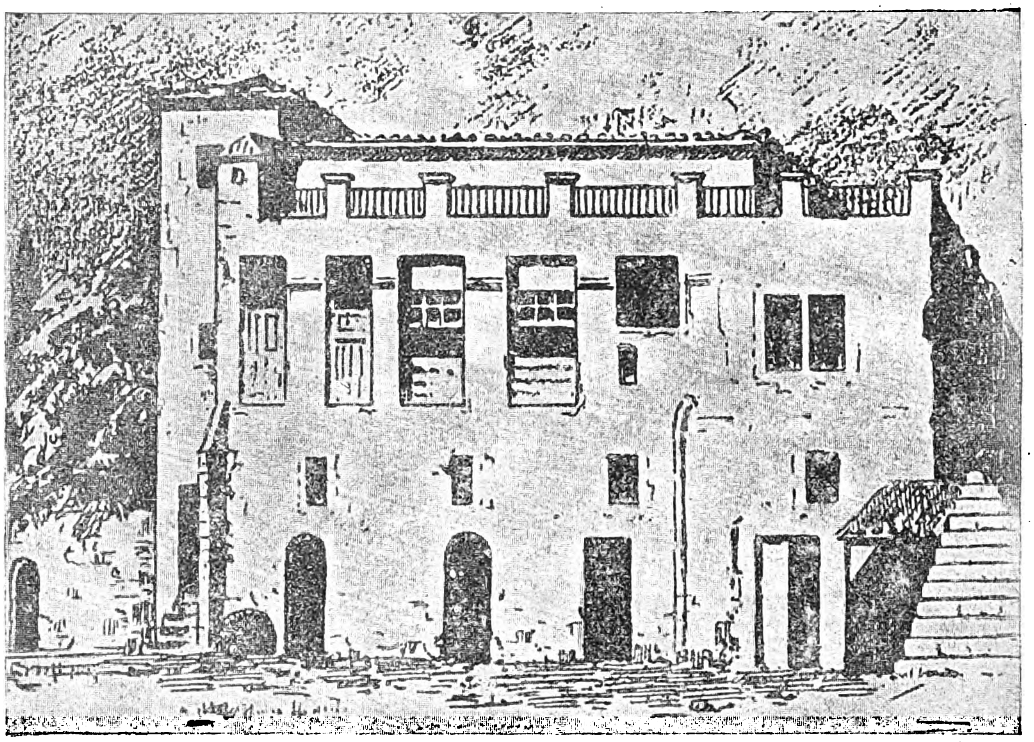

Ἡ οἰκία Κλεισθένους, ἐν ᾗ ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Πανεπιστημίου κτήριον. Ὡς κτήριον κατάλληλον πρὸς στέγασιν προσωρινὴν τοῦ πανεπιστημίου ἐξελέγη ἡ ὑπὸ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν ὁδὸν Θόλου μεγάλη οἰκία τοῦ μηχανικοῦ Σταματίου Κλεάνθους. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδ' εἰς τὰς προσωρινὰς ἀνάγκας τοῦ πανεπιστημίου ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ ἡ οἰκία αὕτη, συνέστη, πρωτοβουλίᾳ τοῦ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος (1838—1839) διορισθέντος πρυτάνεως Γ. Α. Ράλλη, ἐπταμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν πολιτῶν Γ. Κουντουριώτη, Α. Ζαΐμη, Θ. Κολοκοτρώνη, Α. Βράνδι, Γ. Α. Ράλλη, Λ. Ράλλη, Γ. Γενναδίου, Ν. Βάμβα καὶ Κ. Σχινᾶ πρὸς συλλογὴν ἐράνων πρὸς ἀνέγερσιν πανεπιστημιακοῦ κτηρίου. Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη, ἥτις ἐντὸς 13 ἡμερῶν εἶχε συλλέξει τὸ ἀξιολογώτατον διὰ τοὺς τότε χρόνους ποσὸν τῶν δρ. 14.780, ἔλαβεν ἐπίσημον χαρακτῆρα διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1839 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ἡ ἐπὶ τῶν συνδρομῶν πρὸς ἀνέγερσιν ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου ἐπιτροπὴ» καὶ τὴν 26ην ἰδίου ἐξέδωκεν ἐν προκηρύξει ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας, ἐξαιτουμένη τὴν ὑλικὴν αὐτῶν συνδρομὴν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτηρίου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκκλήσεως ταύτης ὑπῆρξαν ἀνώτερα πάσης προσδοκίας, ἐπιτρέψαντα εἰς τὴν ἐπιτροπείαν νὰ κάμῃ ἔναρξιν τῆς οἰκοδομήσεως προτοῦ συμπληρωθῇ τὸ ποσὸν τῶν δρχ. 176.000, εἰς ὃ εἶχεν ὑπολογίσει ἐν ἀρχῇ τὰς δαπάνας ὁ διάσημος Δανὸς ἀρχιτέκτων Χριστιανὸς Χάνσεν, ὁ συντάξας τὸ σχέδιον τοῦ κτηρίου. Οὕτω τῇ 2ᾳ Ἰουλίου τοῦ 1839 κατετέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ πανεπιστημίου καὶ περὶ μὲν τὰ μέσα Νοεμβρίου 1841 συνετελέσθη ἡ εἰς αὐτὸ μεταφορὰ καὶ ἐγκατάστασις τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχείων, λήγοντος δὲ τοῦ 1843 ἀπεπερατώθη ὁλόκληρος ἡ προσθία πλευρὰ τοῦ κτηρίου. Ἡ οἰκοδόμησις ἐξηκολούθησεν ἐφεξῆς μετὰ μικρῶν διαλειμμάτων μέχρι τοῦ 1850, ὅτε τὸ ὅλον κτήριον συνετελέσθη κατὰ τὰ κυριώτατα αὐτοῦ μέρη. Ἐπὶ τῷ εὐφροσύνῳ τούτῳ γεγονότι ἐχαράχθη χαλκοῦν ἀναμνηστικὸν μετάλλιον, φέρον ἔνθεν μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ ἱδρυτοῦ βασιλέως, ἑτέρωθεν δὲ τὴν ἄποψιν τῆς προσθίας πτέρυγος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τοῖς εὐεργέταις τοῦ πανεπιστημίου». Ἡ διασκευὴ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τοῦ κτηρίου, βραδύτατα χωρήσασα μέχρι τοῦ 1861, ἀνεστάλη ὅλως κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 1862 ἕνεκα τῶν ἐν τῷ κράτει ἐσωτερικῶν ταραχῶν, ὧν ἀπότοκος ὑπῆρξεν ἡ ἔξωσις τῶν βασιλέων ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἡ μετονομασία τοῦ πανεπιστημίου ἀπὸ *Ὀθωνείου* εἰς *Ἐθνικόν*, ὡς ἱδρύματος κοινοῦ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους. Κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1863—1864, ἐπὶ πρυτάνεως Κ. Φρεαρίτου καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος, συνετελέσθη ἥ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ διασκευὴ τοῦ κτηρίου καὶ ἡ διακόσμησις αὐτοῦ, ἐπεσκευάσθησαν δὲ καὶ πλεῖσται ὅσαι φθοραὶ ἐπενεχθεῖσαι αὐτῷ διὰ τοῦ χρόνου καὶ λόγῳ τῆς ἐν τῇ βορείᾳ αὐτοῦ πλευρᾷ ἐγκαταστάσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1854 ἐπελθοῦσαν ἐκ πυρκαϊᾶς καταστροφὴν τοῦ βουλευτηρίου. Τὰς δαπάνας, ἐκ δρχ. 154.000, ἐχορήγησε κατὰ τέσσαρα πέμπτα ὁ ἐν Πετρουπόλει φιλόμουσος ὁμογενὴς καὶ ἐθνικὸς εὐεργέτης Δημ. Μπεναρδάκης. Κατὰ τὰ ἔτη 1871 καὶ 1872 ἱδρύθησαν εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ πλακοστρώτου πεζοδρομίου τῆς προσόψεως οἱ ἀνδριάντες, ἀριστερὰ μὲν τῷ εἰσιόντι Ρήγα τοῦ Φερραίου, δεξιὰ δὲ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε', χορηγοῦντος Γεωργίου Ἀβέρωφ. Βραδύτερον ἱδρύθησαν ἐν τῇ πρὸ τοῦ πανεπιστημίου δενδροφύτῳ πλατείᾳ τῷ 1875 οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ δαπάνῃ τῶν Χίων, τῷ 1900 ὁ τοῦ μεγάλου Βρεττανοῦ πολιτικοῦ καὶ φιλέλληνος Γ. Γλάδστωνος καὶ ἐσχάτως, τῷ 1931, ὁ τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου διὰ πανελληνίων ἀμφότεροι ἐράνων, ὡς καὶ αἱ ἀναθηματικαὶ στῆλαι τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἐν τοῖς πολέμοις πεσόντων τροφίμων τοῦ πανεπιστημίου, τῶν μὲν κατὰ τοῦ πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913 ἐντετοιχισμέναι ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου τῶν προπυλαίων, τῶν δὲ κατὰ τὸ 1897 καὶ 1918—1921 ἐν τῇ δενδροφύτῳ πλατείᾳ. Τῷ 1889 διεκοσμήθη ἡ ἐσωτερικὴ πρόσοψις τῶν προπυλαίων, χορηγοῦντος τοῦ ἐν Βιέννῃ ὁμογενοῦς Γεωργίου Δούμπα.

Ἀλλὰ τὸ κτήριον τοῦ πανεπιστημίου δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποδειχθῇ ἀνεπαρκὲς εἰς τὸς ἀνάγκας τῆς

Digitized by Google

διδασκαλίας, ἰδίᾳ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν δὲ καὶ θεραπείαν αὐτῶν τὸ πανεπιστήμιον ἠγόρασε τῷ μὲν 1869, ἐπὶ πρυτάνεως Π. Καλλιγᾶ, τὸ ὑπὸ ὁδῶν Σόλωνος—Μαυρομιχάλη Ναυαρίνου καὶ Πινακωτῶν (Χ. Τρικούπη) ὁριζόμενον γήπεδον ἐξ 7 χιλιάδων τεκτονικῶν πήχεων πρὸς ἀνέγερσιν χημείου, θεμελιωθέντος τῇ 6ῃ Ἰουνίου 1887, καὶ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὴν παρὰ τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας καὶ ὄπισθεν τοῦ πανεπιστημίου οἰκίαν Γ. Παπαδοπούλου μετὰ τοῦ περὶ αὐτὴν ἐκ 5 χιλ. πήχεων γηπέδου, ἐφ' οὗ διεμορφώθησαν διάφορα πανεπιστημιακὰ ἱδρύματα (χημεῖον μέχρι τοῦ 1889, ἀνατομεῖον, παθολογικὸν ἀνατομεῖον κτλ.). Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα καὶ παρὰ τὴν μίσθωσιν ἰδιωτικῶν μεγάρων πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ λειτουργίαν ἐργαστηρίων, τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πανεπιστημιακῶν κτηρίων πρὸ τριακονταετίας ἤδη εἶχε καταστῇ τοσοῦτον ἐμφανές, ὥστε ἤρξατο ἔκτοτε ἡ λῆψις προνοητικῶν μέτρων διὰ τὴν ἐπέκτασιν αὐτῶν ἀναλόγως πρὸς τὸ πλῆθος τῶν φοιτητῶν καὶ τὰς ὁσημέραι αὐξανομένας ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας. Οὕτω ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης πρυτανείας Σπ. Λάμπρου (1904 — 1905) ἠγοράσθη παρὰ τὴν θέσιν Γουδὶ χῶρος 45 χιλ. τεκτονικῶν πήχεων διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἰατρικῶν ἐργαστηρίων, ὧν ἡ ἀνέγερσις ἀρξαμένη τῷ 1929 εὑρίσκεται ἤδη περὶ τὸ τέρμα αὐτῆς, τῷ δὲ 1917, ἐπὶ πρυτάνεως Γ. Ἀγγελοπούλου, ὁ συνεχόμενος πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας ἐργαστήρια τοῦ πανεπιστημίου καὶ ὑπὸ τῶν ὁδῶν Μασσαλίας, Σόλωνος καὶ Σίνα ὁριζόμενος χῶρος μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ κτηρίων, ἵνα χρησιμοποιηθῇ διὰ τὰς οἰκοδομικὰς ἀνάγκας τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν καὶ πρὸς ἄλλους πανεπιστημιακοὺς σκοπούς. Εἰς ἐπικουρίαν τῶν προσπαθειῶν τούτων τοῦ πανεπιστημίου προσῆλθεν ἐσχάτως καὶ τὸ κράτος διὰ τῶν νόμων 5145 τῆς 10 Ἰουνίου 1931 περὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως πρὸς τὸ πανεπιστήμιον καὶ 5146 περὶ ἱδρύσεως κέντρου πανεπιστημιακοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Γουδί, μεταφερομένων ἐκεῖσε ἁπασῶν τῶν πανεπιστημιακῶν ἐγκαταστάσεων, πλὴν τῆς διοικήσεως τοῦ πανεπιστημίου. Ἀλλ' ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1931 ἐκραγεῖσα οἰκονομικὴ κρίσις ἐπηρέασε τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς κυβερνήσεως, ἀνασταλείσης πάσης σχετικῆς ἐνεργείας.

Σχολαί. Τὸ ἑλληνικὸν πανεπιστήμιον ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων σχολῶν, *θεολογικῆς, νομικῆς, ἰατρικῆς* καὶ *φιλοσοφικῆς* μέχρι τοῦ 1905, ὅτε ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἀπετέλεσαν τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἢ τὴν φυσικομαθηματικήν, ὡς νῦν ἀποκαλεῖται. Ἡ σχολὴ αὕτη μέχρι τοῦ 1918 ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τμημάτων, *φυσικοῦ* καὶ *μαθηματικοῦ*. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἱδρύθη καὶ τρίτον τμῆμα, τὸ *χημικόν*, διὰ δὲ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922 καὶ τέταρτον, τὸ *φαρμακευτικόν*, καταργηθέντος τοῦ φαρμακευτικοῦ σχολείου. Ὡσαύτως καὶ ἡ νομικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1927 ἤρχισε ν' ἀπονέμῃ καὶ τὸ πτυχίον τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν. Αἱ σχολαὶ εἶναι αὐτοτελεῖς καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' ἐν ὀργανικῇ πρὸς ἀλλήλας ἑνότητι καὶ ἀποτελεῖ ἑκάστη ἴδιον σύλλογον ἐκ τῶν τακτικῶν καθηγητῶν αὐτῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κοσμήτορος, ὑφ' οὗ καὶ ἐκπροσωπεῖται. Ἑκάστη σχολὴ ἔχει ἰδίαν σφραγῖδα μετ' ἐμβλήματος διακριτικοῦ (μονογράφημα τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν ἢ θεολογική, τὴν Θέμιδα ἢ νομική, τὸν Ἀσκληπιὸν καθήμενον μὲ ὄφιν παρὰ τοὺς πόδας του ἢ ἰατρική, τὴν Μνημοσύνην ἢ φιλοσοφικὴ καὶ τὸν Προμηθέα πυρφόρον ἢ φυσικομαθηματική). Αἱ σχολαὶ ἀπονέμουσι πτυχία καὶ διδακτορικὰ διπλώματα, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ θεολογική, φιλοσοφικὴ καὶ φυσικομαθηματικὴ καὶ παιδαγωγικὰ ἐνδεικτικά. Πλὴν τῶν σχολῶν, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπάρχουσι καὶ σχολεῖα. Πρῶτον σχολεῖον ὑπῆρξε τὸ φαρμακευτικόν, ὅπερ ἱδρύθη διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 4 Μαΐου 1843 «Περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τῆς φαρμακευτικῆς» καὶ συμπληρωθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1856 καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων νόμων, ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1922 προσηρτημένον εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν, ἧς ὁ κοσμήτωρ προΐστατο τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ὑπήχθη εἰς τὴν φυσικομαθηματικὴν σχολὴν ὡς τέταρτον αὐτῆς τμῆμα. Ἕτερον σχολεῖον εἶναι τὸ ὀδοντιατρικόν, ὅπερ ἀπονέμει τὸ πτυχίον τῆς ὀδοντιατρικῆς. Ὡσαύτως διὰ τὰς ἀσκήσεις τῶν φοιτητῶν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς ὑπάρχει τὸ πειραματικὸν σχολεῖον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐξαρτώμενον ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Τὰ ἐν ταῖς σχολαῖς τοῦ πανεπιστημίου διδασκόμενα μαθήματα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1911 δὲν ἦσαν κατανεμημένα εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν ἑδρῶν ἐν ἑκάστῃ σχολῇ, ἀλλ' ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ὡρίζετο συνολικῶς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χωρὶς νὰ προσδιορίζωνται καὶ τὰ μαθήματα ἑκάστης ἕδρας· οὕτω δὲ συνέβαινε τὸ ἄτοπον τινὲς μὲν τῶν σχολῶν νὰ ἔχωσι πληθώραν καθηγητῶν, τινὲς δὲ νὰ στεροῦνται τοιούτων διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ σπουδαιοτάτων ἔτι μαθημάτων. Τὸ ἄτοπον τοῦτο ἤρθη διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1911, ὅτε τὸ πρῶτον καθωρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ σχολῇ καθηγητικῶν ἑδρῶν.

Καθηγηταί. Οἱ τὸ πρῶτον διορισθέντες καθηγηταὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ εἶναι οἱ ἑξῆς: *θεολογικῆς σχολῆς*: Μισαὴλ Ἀποστολίδης, Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ Κωνστ. Κοντογόνης, *νομικῆς*: Γ. Ράλλης, Γ. Φέδερ, Ἰω. Σοῦτσος, Γ. Μαυροκορδάτος, Π. Ἀργυρόπουλος καὶ Αἰμ. Ἕρτσογ, *ἰατρικῆς*: Ἀλ. Πάλλης, Ἰω. Ὀλύμπιος, Νικ. Κωστῆς, Ἰω. Βοῦρος, Ἀναστ. Λευκίας, Δημ. Μαυροκορδάτος, Ἐρρ. Τράϊμπερ καὶ Ἰω. Νικολαΐδης Λεβαδεὺς καὶ τῆς *φιλοσοφικῆς*: Κωνστ. Σχινᾶς, Θεόδ. Μανούσης, Νεοφ. Βάμβας, Γεώργ. Γεννάδιος, Κωνστ. Νέγρης, Κυρ. Δομνάνδος, Γεώργ. Βούρης, Λουδοβῖκος Ρός, Ἐρ. Οὐλέριχος, Κ. Φράας καὶ Ξ. Λάνδερερ. Πλὴν τούτων εἶχον διορισθῆ ὁ Κλωνάρης, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Μελᾶς, ὁ Ἠπίτης, ὁ Ἀλ. Σοῦτσος, ὁ Δούκας καὶ ὁ Καΐρης, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀνέλαβέ ποτε ὑπηρεσίαν. Πρῶτος πρύτανις διωρίσθη ὁ Κ. Σχινᾶς, σχολάρχαι δέ, ἤτοι κοσμήτορες, ὁ Ἀποστολίδης τῆς θεολογικῆς, ὁ Ράλλης τῆς νομικῆς, ὁ Λευκίας τῆς ἰατρικῆς καὶ ὁ Βάμβας τῆς φιλοσοφικῆς. Τῷ 1843, μετὰ τὴν σεπτεμβριανὴν μεταπολίτευσιν, ἀπελύθησαν πάντες οἱ ἀλλοεθνεῖς καθηγηταί. Ὅριον ἡλικίας διὰ τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικὴν ἀποχώρησιν τῶν καθηγητῶν ὁρίζεται τὸ 70όν ἔτος. Πλὴν τῶν καθηγητῶν διδάσκουσιν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ ὑφηγηταί, ὁ περὶ ὧν θεσμὸς ὑφίσταται ἀπ' αὐτῆς τῆς συστάσεώς του. Οἱ τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι καθηγηταὶ μετὰ τῶν ὑφηγητῶν ἀποτελοῦσι τὸ ἀνώτερον διδακτικὸν προσωπικόν. Τὸ κατώτερον διδακτικὸν προσωπικὸν ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμελητῶν, βοηθῶν, παρασκευαστῶν καὶ διδασκάλων.

Πανεπιστημίου παραρτήματα. Σπουδαστήρια. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922 ὠνομάζοντο *φροντιστήρια*, ὧν ἀρχαιότατον (1842) καὶ σπουδαιότατον ὑπῆρξε τὸ φιλολογικόν, οὗτινος διευθυνταὶ ἐχρημάτισαν κατὰ σειρὰν ὁ Κ. Ἀσώπιος, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ὁ Κ. Κόντος, ὁ Γεώργ. Χατζιδάκις καὶ ὁ Σπ. Λάμπρου. Διὰ τοῦ νόμου 2905 τοῦ 1922 καθιερώθη ὁ νέος ὅρος σπουδαστήρια, ὑπάρχουσι δὲ τοιαῦτα ἐννέα: τὸ θεολογικόν, τὸ νομικόν, τὸ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, τὸ φιλοσοφικόν, τὸ φιλολογικόν, τὸ ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν, τὸ μαθηματικόν, τὸ τῆς μηχανολογίας καὶ σχεδίων καὶ τὸ ἰατρικόν, ἱδρυθὲν τῷ 1923. Τὰ σπουδαστήρια διευθύνονται ὑπὸ τακτικῶν καθηγητῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς οἰκείας σχολῆς, κέκτηνται δ' ἕκαστον ἰδίαν βιβλιοθήκην.

Πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη. Πρῶτος, οὕτως εἰπεῖν, θεμελιωτὴς τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης δύναται νὰ λογισθῇ ὁ Ἀμερικανὸς Winthrop, ὅστις, διοικητὴς τυγχάνων τῆς Μασσαχουσέττης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ πρόεδρος ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας, εὐθὺς ὡς ἐπληροφορήθη τὰ κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸ 52 τόμους ἀγγλικῶν συγγραμμάτων ποικίλης ὕλης. Ἀλλ' ἴσως θὰ εἴμεθα ἐγγύτερον τῇ ἀκριβείᾳ ἀποδίδοντες τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς βιβλιοθήκης εἰς τὸν διάσημον ἰνδολόγον Δημήτριον Γαλανὸν τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις ἀποβιώσας ἐν Ἰνδίαις τῷ 1833 ἐκληροδότησεν εἰς τὴν συσταθησομένην πρώτην ἐν Ἀθήναις ἀκαδημίαν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας του καὶ τὰ πολύτιμα χειρόγραφα τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἰνδικῶν μεταφράσεων, ὧν αἱ σπουδαιότεραι ἐξεδόθησαν τῷ 1845 ὑπὸ τοῦ πρώτου χρηματίσαντος ἐφόρου τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Γεωργίου Κοζάκη Τυπάλδου. Ἡ πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη, στεγαζομένη μέχρι τοῦ 1905 ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ πανεπιστημίου, ὅπου νῦν λειτουργοῦσι τὰ γραφεῖα τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, μετὰ τῆς Ἐθνικῆς, φιλοξενεῖται ἔκτοτε ἐν τῷ καλλιμαρμάρῳ μεγάρῳ τῆς δευτέρας, παραπλεύρως τοῦ πανεπιστημίου, καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν πενταμελοῦς ἐκ καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐφορείας μεριμνώσης καὶ περὶ τοῦ πλουτισμοῦ αὐτῆς.

Χημεῖον. Ἡ διδασκαλία τῆς χημείας, δι' ἔλλειψιν καταλλήλου χώρου ἐν τῷ προσωρινῷ κτηρίῳ τοῦ πανεπιστημίου, ἐγίνετο ἐν τῷ βασιλικῷ φαρμακείῳ τῷ διευθυνομένῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς χημείας Ξ. Λάνδερερ. Ὅτε συνετελέσθη τὸ νέον κτήριον, τὸ μὲν λεγόμενον χημικὸν ἐργαστήριον ἐγκατέστη ἔν τινι τῶν ὑπογείων θαλάμων τοῦ πανεπιστημίου, ἡ δὲ διδασκαλία ἐγίνετο ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, προσηλουμένου ἑκάστοτε εἰς τὸ γεῖσον τῆς διδασκαλικῆς ἕδρας πίνακος ὁριζοντίου, ἐφ' οὗ ἐτίθεντο, μεταφερόμενα ἐκ τοῦ ὑπογείου, τὰ ὀλίγα χημικὰ ὄργανα τ' ἀπαραίτητα διὰ τὴν διεξαγωγὴν χημικοῦ μαθήματος. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1866, ὅτε διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γενικῆς χημείας ὁ Ἀναστ. Χρηστομάνος, ὅστις, διασκευάσας μετ' ἐπιμελείας τὸ ἐν τῷ ὑπογείῳ ἐργαστήριον καὶ πλουτίσας αὐτὸ διὰ τῶν ἰδιοκτήτων αὐτοῦ χημικῶν συσκευῶν καὶ ὀργάνων, προσέδωκε μὲν αὐτῷ ὄψιν εὐπρόσωπον, ἀλλὰ κατέστησεν ἐμφανεστέραν τὴν καὶ ἄλλως καταφανῆ ἀνεπάρκειαν καὶ ἀκαταλληλότητα τοῦ χώρου εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ χημείου. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ ἀνοικοδομηθῇ ἴδιον κτήριον διὰ τὸ χημεῖον ἐπὶ τοῦ ἀγορασθέντος πρὸς τοῦτο γηπέδου, καὶ μέχρις οὗ ἀνοικοδομηθῇ τὸ νέον κτήριον ἐγκατεστάθη τὸ χημεῖον ἐν τῇ ἀγορασθείσῃ οἰκίᾳ Παπαδοπούλου. Λόγῳ ἐλλείψεως χρημάτων μόλις τῷ 1887 ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νέου χημείου ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἐρν. Τσίλλερ καὶ τῷ 1889 ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῷ τὰ ἐργαστήρια τῆς γενικῆς καὶ τῆς φαρμακευτικῆς χημείας, ὀλίγον δὲ βραδύτερον καὶ τὸ τῆς πειραματικῆς φυσικῆς. Τὸ χημεῖον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀν. Χρηστομάνου, κατέλαβε θέσιν περίοπτον μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων τοῦ πανεπιστημίου. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1910 τὸ κτήριον τοῦ χημείου ἐγένετο παρανάλωμα πυρκαϊᾶς, ἐξ ἧς κατεστράφησαν πάντα σχεδὸν τὰ ὄργανα τῆς χημείας καὶ μόνον μέρος τῶν ὀργάνων τῆς φυσικῆς διεσώθη. Ἕνεκα τούτου, ἐπὶ μίαν περίπου δεκαετίαν, τό τε χημεῖον καὶ τὸ ἐργαστήριον τῆς φυσικῆς ἐλειτούργησαν ἐν τῷ κατὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους μαρασλείῳ οἰκοδομήματι. Ἀπὸ τοῦ 1918, συντελεσθείσης τῆς οἰκοδομῆς τῇ προσθήκῃ καὶ τρίτου ὀρόφου, ἐγκαθιδρύθησαν ἐν αὐτῇ τὰ ἐργαστήρια τῆς χημείας, φυσικῆς καὶ βοτανικῆς μετὰ τοῦ βοτανικοῦ μουσείου, καὶ τῷ 1926, μετὰ τὴν προσθήκην καὶ τετάρτου ὀρόφου, ἐγκατέστη ἐν αὐτῷ καὶ τὸ φαρμακευτικὸν χημεῖον.

Ἐργαστήρια ἀνοργάνου, ὀργανικῆς καὶ φυσικῆς χημείας. Τῷ 1911 ἀντὶ ἑνὸς ἐργαστηρίου γενικῆς χημείας ἱδρύθησαν διὰ τοῦ νόμου ΓΩΚΓ' τὰ ἀνο-

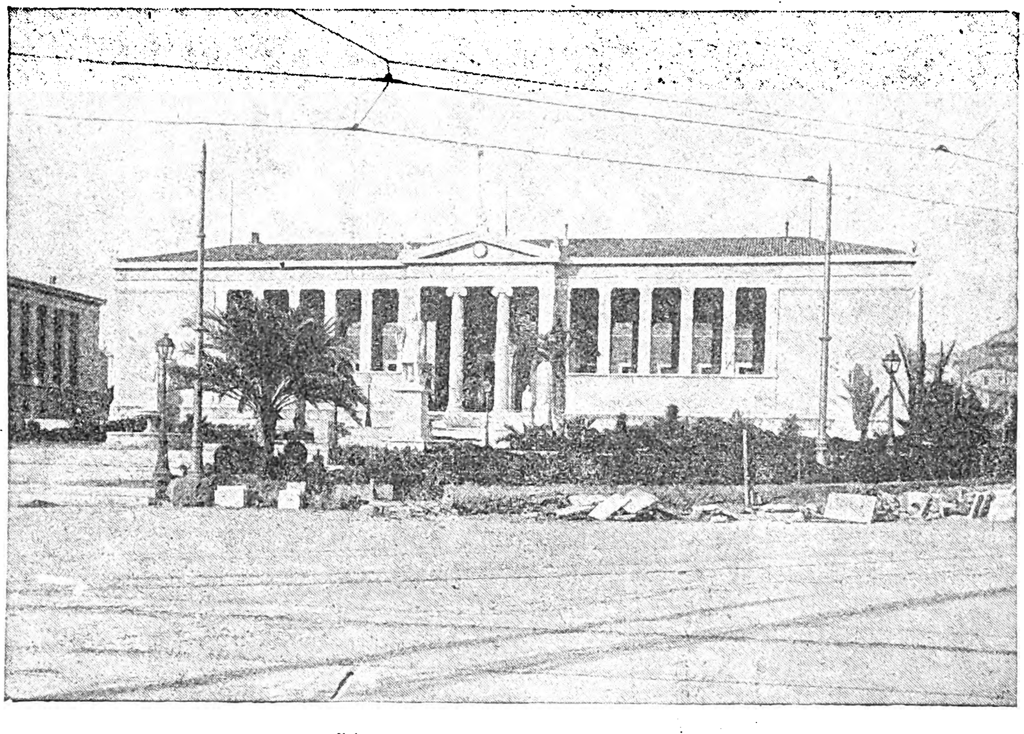

Ἄποψις τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Digitized by Google

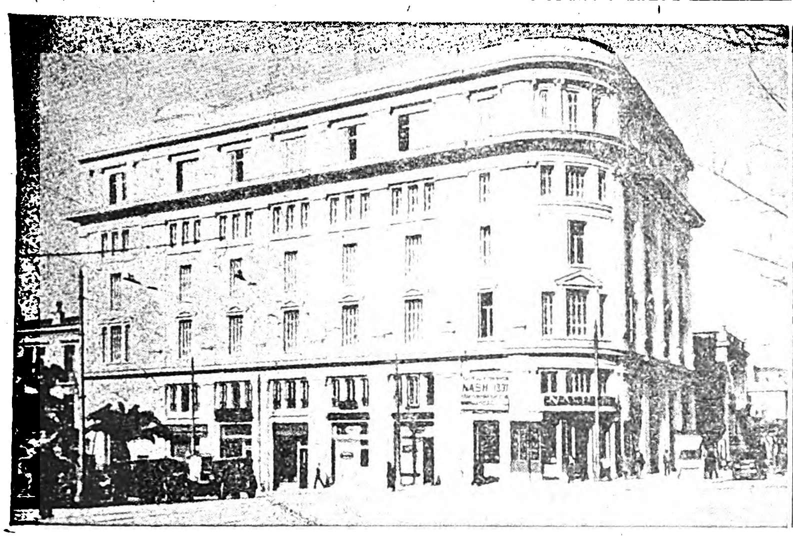

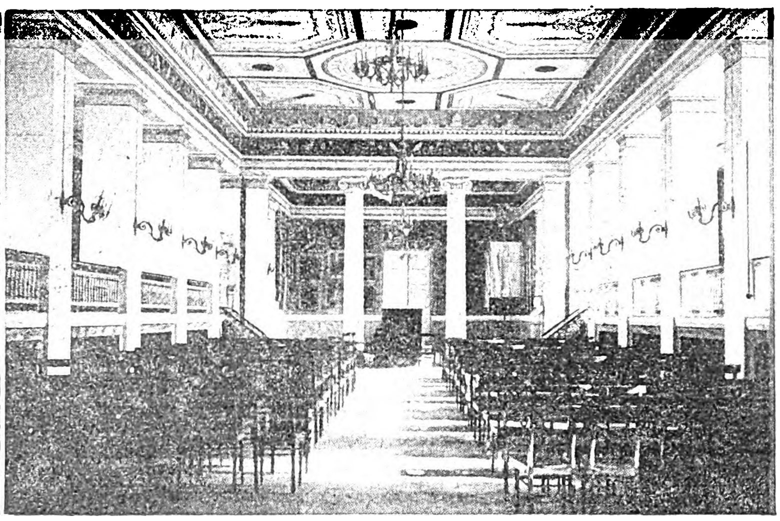

1) *Πανεπιστημιακὴ λέσχη.* 2) *Ἡ αἴθουσα τῶν τελετῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.*

τέρω τρία ἐργαστήρια, ἅτινα διατελοῦσι νῦν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν καθηγητῶν Κ. Ζέγγελη (ἀνοργάνου), Γ. Ματθαιοπούλου (ὀργανικῆς) καὶ Γ. Καραγκούνη (φυσικῆς χημείας).

Ἐργαστήριον φυσικῆς. Ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο *ταμεῖον φυσικῆς.* Πρῶτος ἐδίδαξε πειραματικὴν φυσικὴν ὁ Ξ. Λάνδερερ, εἶτα δὲ (1844) ὁ Δημ. Στροῦμπος, ὅστις, διδάξας ἐπὶ 46 ὅλα ἔτη, τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ ἐργαστηρίου. Τῷ 1884, διορισθέντος καὶ δευτέρου καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς (Τιμολ. Ἀργυροπούλου), τὸ ἐργαστήριον διηρέθη εἰς δύο τμήματα, ἅτινα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στρούμπου (1890) συνηνώθησαν αὖθις ὑπὸ μίαν διεύθυνσιν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου τὸ ἐργαστήριον τῆς φυσικῆς ἐγκατέστη εἰς τὸ κτήριον τοῦ χημείου. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1911 ἱδρύθησαν δύο ἐργαστήρια φυσικῆς μὲ διευθυντὰς τοὺς καὶ νῦν τοιούτους καθηγητὰς Δ. Χόνδρον καὶ Γ. Ἀθανασιάδην. Τὰ ἐργαστήρια τῆς φυσικῆς, κατέχοντα τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κτηρίου τοῦ χημείου, ἐκτείνονται εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ὀρόφους μὲ 30 αἰθούσας δι' ἀσκήσεις φοιτητῶν, ἐργαστήρια καθηγητῶν, ὀργανοθήκας, παρασκευαστήρια, ἐργοστάσια, σκοτεινοὺς θαλάμους, βιβλιοθήκας κλπ. μὲ τὰς ἀπαραιτήτους ἐγκαταστάσεις ὕδατος, φωταερίου καὶ μεγάλης συστοιχίας συσσωρευτῶν ἐξ 120 στοιχείων (240 βόλτ), δυναμένης, ἐν περιπτώσει διακοπῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος τῆς πόλεως, νὰ ἐπαρκέσῃ προσωρινῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐργαστηρίων. Τὰ ἐργαστήρια ταῦτα, πλουτισθέντα πρωτοβουλίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ καθηγητοῦ Ἀθανασιάδου εἰς βάρος τῶν ἐκ τοῦ πολέμου γερμανικῶν ἀποζημιώσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαυμασίας συλλογῆς ἐπιστημονικῶν ὀργάνων ἐκ τῶν τελειοτάτων καὶ ὅλως νεωτάτου τύπου, δύνανται νὰ καταταχθῶσι μεταξὺ τῶν ἀρτιωτέρων καὶ τελειοτέρων.

Φυσιογραφικὸν μουσεῖον. Τῷ 1835 συνέστη ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐπιστημόνων «Ἑταιρεία φυσιογραφική», ἥτις, τῇ ἀρωγῇ τοῦ κράτους, τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν μελῶν της, ἵδρυσε μουσεῖον περιλαμβάνον συλλογὰς ζῳολογίας, φυτολογίας, γεωργίας καὶ ὀρυκτολογίας. Αἱ συλλογαὶ αὗται, παραχωρηθεῖσαι τῷ 1858 εἰς τὸ πανεπιστήμιον, λόγῳ ἀδυναμίας τῆς ἑταιρείας νὰ συντηρήσῃ αὐτάς, ἀπετέλεσαν τὸ φυσιογραφικὸν μουσεῖον, οὗτινος τὸν κανονισμὸν συνέταξεν ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρείας καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἡρ. Μητσόπουλος, ὁ καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς Θ. Ὀρφανίδης καὶ ὁ βοτανικὸς Θ. Χελδράϊχ. Καὶ οἱ μὲν δύο καθηγηταὶ διωρίσθησαν ἔφοροι αὐτοῦ, ὁ δὲ Χελδράϊχ ἐπιμελητής. Τῷ 1862 ἀπεσπάσθη ἡ φυτολογικὴ συλλογή, ἀποτελέσασα ἴδιον τμῆμα ὑπὸ τὸν Ὀρφανίδην, ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 ἐχωρίσθησαν καὶ αἱ γεωλογικαὶ καὶ ὀρυκτολογικαὶ συλλογαὶ εἰς ἴδιον τμῆμα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διορισθέντος καθηγητοῦ Κ. Μητσοπούλου, παραμεινάσης ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἡρ. Μητσοπούλου τῆς ζῳολογικῆς μόνον συλλογῆς, ἥτις ἔτι καὶ νῦν κατέχει ὁλόκληρον τὸν ἄνω ὄροφον τῆς ὀπισθίας πτέρυγος τοῦ πανεπιστημίου. Τῷ 1906 αἱ γεωλογικαὶ καὶ παλαιοντολογικαὶ συλλογαὶ ἀπετέλεσαν ἴδιον μουσεῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Θ. Σκούφου, περιλαμβάνον ἀπολιθώματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Πικερμίου, Ἁλμυροποτάμου, Σάμου, Μεγαλοπόλεως, Κύμης κτλ., ὧν μέγα μέρος εὑρίσκεται κεκλεισμένον ἀκατάτακτον ἐν κιβωτίοις δι' ἔλλειψιν χώρου πρὸς ἔκθεσιν, αἱ δὲ τῆς ὀρυκτολογίας καὶ πετρογραφίας, παραμείνασαι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κ. Μητσοπούλου μέχρι τοῦ 1910, ἀπετέλεσαν ἴδιον μουσεῖον *ὀρυκτολογικὸν καὶ πετρογραφικόν*, διευθυνόμενον ἀπὸ τοῦ 1922 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Κτενᾶ καὶ περιλαμβάνον πλουσιωτάτας συλλογὰς γενικάς τε καὶ τοπικάς. Ἡ γενικὴ ὀρυκτολογικὴ συλλογὴ συνέστη μὲ πυρῆνα τὰς δωρηθείσας ὑπὸ τῶν ἐν Πετρουπόλει ὁμογενῶν Μπεναρδάκη καὶ Χαρίτση συλλογάς, ἐν αἷς πλεονάζουσι δείγματα προερχόμενα ἐκ τῶν Οὐραλίων ὀρέων. Πλουσία ὡσαύτως εἶναι ἡ γενικὴ πετρογραφικὴ συλλογὴ ἡμιμεταμορφωμένων πετρωμάτων τῆς σήραγγος Σεμπλὸν τῶν Ἄλπεων. Κέκτηται ὡσαύτως τὸ μουσεῖον καὶ μικρὰν γενικὴν τεχνολογικὴν συλλογήν.

Φαρμακευτικὸν χημεῖον. Ἱδρύθη τῷ 1837 ὑπὸ τοῦ Ξ. Λάνδερερ. Τῷ 1861 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ὁ καθηγητὴς Γ. Ζαβιτσᾶνος, ὅστις καὶ συνέστησε τὸ φαρμακευτικὸν φροντιστήριον καὶ εἰσήγαγε τὰς ἀσκήσεις τῆς φαρμακευτικῆς, τὰς ὁποίας ἐσυστηματοποίησαν οἱ μετὰ ταῦτα χρηματίσαντες καθηγηταὶ Γ. Κρῖνος, Α. Δαμβέργης καὶ Ἐμμ. Ἐμμανουήλ, ὅστις διευθύνει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 1921.

Βοτανικὸν ἐργαστήριον καὶ μουσεῖον. Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις αὐτοῦ εἰς μουσεῖον ἐγένετο διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 29 Νοεμβρίου 1871. Ἀπὸ τοῦ 1911 διευθύνονται ἀμφότερα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Πολίτου.

Ἐργαστήριον ἀστρονομίας. Λειτουργεῖ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ βαρώνου Γ. Σίνα ἀνεγερθέντι καὶ πλουτισθέντι ἀστεροσκοπείῳ. Πρῶτος διευθυντὴς αὐτοῦ (1847) ὑπῆρξεν ὁ καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ παρὰ τῷ Σίνᾳ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν Γ. Βούρης. Ἐπὶ βραχὺ διηύθυνεν αὐτὸ καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰ. Παπαδάκης (1858). Ἀπὸ τοῦ 1859 διωρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διευθυντὴς αὐτοῦ ὁ Γερμανὸς ἀστρονόμος Ἰούλιος Σμίθ, ἔκτοτε δὲ μέχρι σήμερον ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀστεροσκοπείου εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου. Ἀπὸ τοῦ 1884, ἀποβιώσαντος τοῦ Σμίθ, παρέμεινεν ὡς ἀστρονόμος ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας Δ. Κοκκίδης, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι καὶ διευθυντής. Τοιοῦτος διωρίσθη τῷ 1890 ὁ Δημ. Αἰγινήτης, ὅστις διορισθεὶς καὶ καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐξακολουθεῖ διευθύνων τό τε ἀστεροσκοπεῖον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἀστρονομικὸν ἐργαστήριον, τοῦ πανεπιστημίου παρέχοντος δι' ἔξοδα διδασκαλίας δραχμὰς 75.000 ἐτησίως.

Ἐργαστήριον χημείας τροφίμων. Ἱδρύθη τῷ 1927 καὶ λειτουργεῖ ἐν τῷ χημείῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Σπ. Γαλανοῦ.

Ἐργαστήριον σεισμολογίας. Ἱδρυθὲν τῷ 1931 λειτουργεῖ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Ν. Κρητικοῦ.

Ἐργαστήριον φυσικῆς γεωγραφίας. Ἱδρύθη τῷ 1931 καὶ λειτουργεῖ προσωρινῶς ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Τρικαληνοῦ.

Ἐργαστήρια ἰατρικῆς σχολῆς: 1) *Ἀνατομεῖον.* Ἱδρύθη καὶ ἐλειτούργησεν ὑποτυπωδῶς ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ πανεπιστημίου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ἀνατομικὸν ταμεῖον.* Τὰ πρῶτα μέσα τῆς διδασκαλίας τῆς ἀνατομικῆς προῆλθον ἐκ δωρεῶν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος (ἀνατομικοὶ πίνακες Μασκάνη), τοῦ Γ. Μανούση (ἀνατομικὸν μικροσκόπιον) καὶ τοῦ βαρώνου Γ. Σίνα (σκελετοὶ καὶ διάφορα ὄργανα). Πρῶτος καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας ὑπῆρξεν ὁ Δημ. Μαυροκορδᾶτος, ἀποβιώσας τῷ 1839, διάδοχος δὲ αὐτοῦ ὁ Δαμιανὸς Γεωργίου, ὅστις προήγαγεν ὁπωσοῦν τὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀσκήσεων, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1871, ὅτε μετεφέρθη τὸ ἀνατομεῖον εἰς τὸ ἀνεγερθὲν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας Παπαδοπούλου κτήριον, ὅπου λειτουργεῖ μέχρι σήμερον (1932). Ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Δ. Γεωργίου Λουκᾶ Παπαϊωάννου σημειοῦται αἰσθητοτάτη βελτίωσις καὶ συστηματοποίησις πάντων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐπιστημονικοῦ ἱδρύματος τῆς ἰατρικῆς. Αἱ βελτιώσεις συνεχίζονται καὶ ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα καθηγητῶν Ρ. Νικολαΐδου καὶ Γ. Σκλαβούνου τοῦ καὶ νῦν διευθύνοντος τὸ ἀνατομεῖον.

2) *Φυσιολογεῖον.* Ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν κατὰ τὸ 1884 διορισθέντα ὑφηγητὴν καὶ εἶτα καθηγητὴν Ρ. Νικολαΐδην. Μέχρι τοῦ ἔτους τούτου ἡ διδασκαλία ἐγίνετο μόνον θεωρητικῶς. Ὁ Νικολαΐδης καὶ ὡς ὑφηγητὴς μέχρι τοῦ 1892 καὶ ὡς καθηγητὴς ἔτι τῆς ἀνατομικῆς ἐδίδασκε καὶ πειραματικὴν φυσιολογίαν, διορισθεὶς δὲ τῷ 1899 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας προήγαγε καὶ ἐτελειοποίησε τὸ ἐργαστήριον αὐτῆς, συστηματικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ὀργανώσας καὶ καταστήσας αὐτὸ ἐπιτήδειον εἴς τε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Τὸ φυσιολογεῖον λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1927 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Δοντᾶ. 3) *Παθολογικὸν ἀνατομεῖον.* Τὸν πυρῆνα τῆς ἱδρύσεώς του ἀπετέλεσαν τὰ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ καθηγητοῦ Ροκιτάνσκη καὶ τοῦ ἐν Μονάχῳ Σνάϊδερ δωρηθέντα παθολογοανατομικὰ παρασκευάσματα. Πρῶτος διευθυντὴς τοῦ οὕτω καταρτισθέντος *παθολογικοῦ μουσείου*, ὡς ἀπεκαλεῖτο τότε, διωρίσθη τῷ 1853 ὁ Στέφανος Σταυρινάκης, ὁ μετὰ ταῦτα (1856) καθηγητὴς τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας. Ἡ συλλογὴ αὕτη σπουδαίως ἐπλουτίσθη ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας Κωνσταντίνου Δηλιγιάννη, ὅστις, διορισθεὶς τῷ 1864 καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας, ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μουσείου. Τὸ παθολογικὸν ἀνατομεῖον ἐβελτιώθη καὶ ἐπλουτίσθη ἐπὶ τοῦ Δ. Χασιώτου (1892) καὶ τῶν μετὰ τοῦτον καθηγητῶν Ν. Πεζοπούλου καὶ Κ. Μελισσηνοῦ. 4) *Φαρμακολογικὸν ἐργαστήριον.* Αἱ πρῶται βάσεις τοῦ ἐργαστηρίου τούτου ὀφείλονται εἰς ἀξιόλογον δωρεὰν φαρμακολογικῆς συλλογῆς τοῦ ἐν Πράγᾳ φιλομούσου ὁμογενοῦς Βάτκα κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ πανεπιστημίου (1837—1843). Ἀλλ' ἡ συλλογὴ αὕτη διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν χῶρον ἐπιτήδειον πρὸς τοποθέτησιν, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν εἰδικοῦ καθηγητοῦ, ἔμεινεν ἐπὶ πέντε ἔτη ἐντὸς ἑρμαρίων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Φρεαρίτης, οὗ πρυτανεύοντος (1863—1864) ἐτοποθετήθη ἐν ἰδίᾳ αἰθούσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτακτοποιήθη ἐπιστημονικῶς, κατεγράφη καὶ συνεπληρώθη ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ παρεδόθη εἰς τὸν κατὰ τὸ 1862 προαχθέντα εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς φαρμακολογίας καὶ συνταγολογίας Θ. Ἀφεντούλην πρὸς διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν. Περιεῖχε δ' ἡ συλλογὴ αὕτη 1032 φαρμακολογικὰ ἀντικείμενα καὶ ἰσάριθμα ἀγγεῖα. Τὸν Ἀφεντούλην ἀποβιώσαντα διεδέχθη ὁ Ν. Μακκᾶς καὶ τοῦτον ὁ Ν. Καλλικούνης, εἶτα δέ, τῷ 1925, ὁ Σ. Δοντᾶς καὶ τούτου ἀναλαβόντος τὴν ἕδραν τῆς πειραματικῆς φυσιολογίας ὁ Γ. Ἰωακείμογλου. 5) *Ἐργαστήριον ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας.* Ἡ ἵδρυσις τοῦ ἐργαστηρίου τούτου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ (1902) τοῦ καθηγητοῦ Κ. Σάββα. Ὑγιεινὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐδίδαξαν καὶ οἱ καθηγηταὶ Ἰ. Νικολαΐδης Λεβαδεύς, Σπ. Μπαλᾶνος καὶ Ἰ. Πύρλας, ἀλλ' ἐργαστήριον ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας ἱδρύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Σάββα. Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο μέχρι τοῦ 1910 ἐλειτούργει ἐν τῷ χημείῳ, εἶτα ἐν τῷ παθολογικῷ ἀνατομείῳ μέχρι τοῦ 1915, ὅτε ἐμισθώθη δι' αὐτὸ ἰδιαίτερον οἴκημα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας—Ὁμήρου, ὅπου καὶ νῦν λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς παθολογικῆς φυσιολογίας Ἰ. Κατσαρᾶ. Εἶναι ἀνεκτίμητοι αἱ ὑπηρεσίαι ἃς παρέσχε τὸ ἐργαστήριον τοῦτο εἴς τε τὴν ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καθόλου· διότι ἐν αὐτῷ ἐξετελέσθησαν ἑκατοντάδες μικροβιολογικῶν ἐρευνῶν πρὸς διάγνωσιν τῆς χολέρας, τῆς πανώλους, τῆς δυσεντερίας, τοῦ κοιλιακοῦ τύφου καὶ ἄλλων νόσων· παρεσκευάσθησαν διάφορα προφυλακτικὰ ἐμβόλια (ἀντιχολερικόν, ἀντιπανωλικόν, ἀντιτυφικόν, ἀντιπαρατυφικὸν κ. ἄ.) εἰς ἑκατομμύρια δόσεων. Πλὴν τούτων ἐχορήγησε πληθὺν θεραπευτικῶν ἐμβολίων εἴς τε τὰ νοσοκομεῖα καὶ εἰς ἰατροὺς καὶ παρεσκευάσθη κατ' ἐπανάληψιν ἀντιδιφθεριτικὸς ὀρὸς ἐφάμιλλος πρὸς τὸν ἐξ Εὐρώπης. Πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας παρεσκευάσθησαν ἐν αὐτῷ καλλιεργήματα τοῦ τύφου τῶν μυῶν, πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀρουραίων. Ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τούτου ἐξεπήγασεν ἡ

Digitized by Google

ἰδέα τῆς εἰς ἐμπολέμους στρατοὺς ἐφαρμογῆς ἐν μεγάλῃ κλίμακι τοῦ προφυλακτικοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὅστις ὑπὸ τοσαύτης ἐστέφθη ἐπιτυχίας κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον (1913) ὡς πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῆς χολέρας, ὥστε ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὴ ἡ ἐφαρμογή του μετ' ἐξαιρέτων ἀποτελεσμάτων εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν ἀντιμαχομένων κρατῶν ἐν τῷ Παγκοσμίῳ πολέμῳ. Μετὰ τοῦ ἐργαστηρίου συνυπάρχει καὶ μουσεῖον ὑγιεινῆς. 6) *Ἐργαστήριον ἐμβρυολογίας καὶ ἱστολογίας*. Λειτουργεῖ ἐν τῷ ἀνατομείῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐκτάκτου καθηγητοῦ. Πρῶτος τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Γ. Κοσμετᾶτος, οὗ διορισθέντος τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς ὀφθαλμολογίας, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν (1932) ὁ νέος καθηγητὴς Θ. Σκλαβοῦνος. 7) *Ἐργαστήριον ἐγχειρητικῆς*. Ἡ ὀνομασία αὕτη τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐγχειρητικῆς καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας Εὐ. Καλλιοντζῆ πρὸς τὴν πρυτανείαν περὶ τῶν γενομένων ἐν αὐτῷ ἐργασιῶν καὶ ἀσκήσεων κατὰ τὸ 1903—1904. Ὁ προκάτοχος τοῦ Καλλιοντζῆ καθηγητὴς τῆς ἐγχειρητικῆς Παῦλος Ἰωάννου διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1875 τὴν ἀπὸ τοῦ 1865—1866 ἀποτελεσθεῖσαν χειρουργικὴν συλλογήν, ἥτις μεταγενεστέρως φέρεται ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *ἀνατομικοχειρουργικὴ* ἢ *ἀνατομικὴ καὶ χειρουργικὴ συλλογὴ* καὶ τῷ 1884 *μουσεῖον χειρουργικῶν ἐργαλείων καὶ τοπογραφικῶν ἀνατομικῶν παρασκευασμάτων*. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1911 συνιστᾶται τὸ πρῶτον ἐργαστήριον ἐγχειρητικῆς, τὸ ὁποῖον, διευθυνόμενον ἀπὸ τοῦ 1921 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Μέρμηγκα, λειτουργεῖ προσωρινῶς ἐν τῷ κτηρίῳ τοῦ ἀνατομείου. 8) *Ἐργαστήριον ἰατροδικαστικῆς καὶ τοξικολογίας*. Πρῶτος διδάξας τοξικολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ εἶναι ὁ καθηγητὴς Α. Πάλλης, ἀλλ' ἡ τοῦ ἐργαστηρίου ἵδρυσις ὀφείλεται εἰς τὸν διάδοχόν του Ἀχιλλέα Γεωργαντᾶν (1879), διδάξαντα μέχρι τοῦ 1887. Ἐπὶ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν καθηγητοῦ Γ. Βάφα ἱκανῶς ἐβελτιώθησαν τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐργαστηρίου τούτου, διευθυνομένου ἀπὸ τοῦ 1912 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ι. Γεωργιάδου. Λειτουργεῖ προσωρινῶς ἐν ἰδιωτικῷ οἰκήματι ἀνεπαρκεῖ καὶ ἀκαταλλήλῳ πρὸς τὰς ἀνάγκας. Λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι ἐξυπηρετεῖ ἀνάγκας σπουδαιοτάτας τοῦ κράτους, ὅπερ ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ στεγάσῃ αὐτὸ καταλλήλως, δὲν ἐλήφθη σχετικὴ πρόνοια περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνεγέρσει τῶν νέων ἰατρικῶν ἐργαστηρίων. 9) *Ἐργαστήριον παθολογικῆς φυσιολογίας*. Ἱδρυθὲν διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922, ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἀπὸ τοῦ 1911 διὰ τοῦ νόμου ͵ΓΩΚΓ' συσταθέντος ἐργαστηρίου τῆς γενικῆς καὶ πειραματικῆς παθολογίας, οὗ διευθυντὴς ἐχρημάτισε (1912) ὁ καθηγητὴς Ἀντ. Χρηστομᾶνος, ἀποχωρήσας ἑκουσίως τῷ 1923. Περιλαμβάνει τέσσαρα τμήματα, ἱστολογικόν, πειραματικόν, μικροβιολογικὸν καὶ χημικόν, καὶ διευθύνεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰω. Κατσαρᾶ (1924).

Ἐργαστήρια φιλοσοφικῆς σχολῆς. 1) *Πειραματικῆς ψυχολογίας*. Ἱδρύθη τῷ 1922 καὶ λειτουργεῖ προσωρινῶς ἐν τῇ κληροδοτηθείσῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον οἰκίᾳ τοῦ χημικοῦ Λ. Οἰκονομίδου, διευθύνεται δὲ ἀπὸ τῆς συστάσεώς του ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Θ. Βορέα. 2) *Πειραματικῆς παιδαγωγικῆς*. Ἱδρύθη ὡσαύτως τῷ 1922, λειτουργεῖ ἐν τῷ πειραματικῷ σχολείῳ τοῦ κράτους καὶ διευθύνεται ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς Ν. Ἐξαρχοπούλου.

Μουσεῖα. 1) *Ἀνθρωπολογικόν*. Ἱδρύθη τῷ 1886 ὑπὸ τοῦ διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς Κλωνὸς Στεφάνου, ὅστις καὶ διηύθυνεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1915, ὅτε ἀπεβίωσεν. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Ἰω. Κούμαρη, ὅστις τῷ 1925 διωρίσθη καὶ καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας. Αἱ κυρίως ἀνθρωπολογικαὶ συλλογαὶ τοῦ μουσείου ἀποτελοῦνται καθόλου ἐκ τῶν πολυτίμων κρανίων καί τινων σκελετῶν, προϊστορικῶν, ἱστορικῶν, μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων χρόνων. Πλουτίζεται δ' ἐν συνεχείᾳ δι' ἐκμαγείων τῶν σπουδαιοτέρων παλαιοντολογικῶν ἀνθρωπίνων ὑπολειμμάτων ἐκ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν μουσείων. Τὸ μουσεῖον τοῦτο μὴ ἔχον ἴδιον κτήριον ἐστεγάζετο μέχρι τινὸς ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημίᾳ, νῦν δὲ φιλοξενεῖται ἔν τινι διαμερίσματι τοῦ ἀνατομείου, κέκτηται δὲ καὶ ἀξιόλογον βιβλιοθήκην. 2) *Μουσεῖον ὑγιεινῆς* (βλ. ἐργαστήριον ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας). 3) *Ζῳολογικὸν* (βλ. φυσιογραφικὸν μουσεῖον). 4) *Ὀρυκτολογικὸν καὶ Πετρογραφικὸν* (βλ. φυσιογραφικὸν μουσεῖον καὶ ἐργαστήριον ὀρυκτολογίας καὶ πετρογραφίας). 5) *Γεωλογικὸν καὶ Παλαιοντολογικὸν* (βλ. φυσιογραφικὸν μουσεῖον). 6) *Βοτανικὸν* (βλ. φυσιογραφικὸν μουσεῖον). 7) *Ἐγκληματολογικόν*. Εὑρίσκεται ἐν τῷ καταρτίζεσθαι, ἱδρυθὲν τῷ 1922 ὡς παράρτημα τῆς νομικῆς σχολῆς καὶ διατελοῦν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἰατροδικαστικῆς. 8) *Νομισματικὸν* (βλ. λ.).

Βοτανικὸς κῆπος. Ἀπὸ τοῦ 1867 ἀνεγνωρίσθη διὰ τοῦ νόμου ΣΝ' τῆς 24 Νοεμβρίου καὶ τοῦ κανονιστικοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 10 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὡς ἐπιστημονικὸν παράρτημα τοῦ πανεπιστημίου, διορισθέντος ἐφόρου τοῦ καθηγητοῦ Θ. Ὀρφανίδου, ὅστις ἔχων ὡς ἐπιμελητὴν τὸν Θ. Χελδράϊχ, τὸν ἀπὸ τοῦ 1817 ἐπιμελούμενον αὐτοῦ, ἐπήνεγκε σπουδαίας βελτιώσεις εἰς αὐτόν. Τῷ 1919 τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας ὑπήγαγε τὸν Βοτανικὸν κῆπον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς γεωπονικῆς σχολῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922 προσηρτήθη αὖθις εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Τέλος, διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 23 Δεκεμβρίου 1923, ἡ ἐποπτεία καὶ συντήρησις αὐτοῦ ἀνετέθη εἰς τὴν ἀνωτέραν γεωπονικὴν σχολήν, χρησιμοποιεῖται δὲ δι' ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ μελέτας τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, τῆς γεωπονικῆς καὶ τῆς δασολογικῆς σχολῆς.

Πανεπιστημιακὰ νοσοκομεῖα. 1) *Ἀρεταίειον*· ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν εὐεργέτην τοῦ πανεπιστημίου καθηγητὴν Θ. Ἀρεταῖον, ὅστις κατέλιπε διὰ διαθήκης ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἵνα οἰκοδομηθῇ χειρουργικὴ καὶ γυναικολογικὴ κλινικὴ πρὸς φιλανθρωπικὸν καὶ διδακτικὸν ἅμα σκοπόν. Τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἐγένοντο τῇ 16 Αὐγούστου 1898. Λειτουργοῦσιν ἐν αὐτῷ ἡ δευτέρα χειρουργικὴ κλινικὴ καὶ ἡ γυναικολογικὴ κλινικὴ τοῦ πανεπιστημίου. 2) *Αἰγινήτειον*· ἐπωνυμεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ πανεπιστημίου Διονυσίου Αἰγινήτου, ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη. Ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἤρξατο τῷ 1905. Ἐν τῷ νοσοκομείῳ τούτῳ γίνονται δεκτοὶ μόνον οἱ ἐκ νευρικῶν νοσημάτων πάσχοντες.

Πανεπιστημιακαὶ κλινικαί. Αἱ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν φοιτητῶν κλινικαὶ εἶναι: 1) τρεῖς *παθολογικαί*, ὧν ἡ α' καὶ β' ἐν τῷ πολιτικῷ νοσοκομείῳ «Ἐλπὶς» καὶ ἡ γ' ἐν τῇ ἀστυκλινικῇ, καὶ μία *προπαιδευτική*· 2) τρεῖς *χειρουργικαί*, ὧν ἡ α' καὶ ἡ γ' ἐν τῷ πολιτικῷ νοσοκομείῳ «Ἐλπὶς» καὶ ἡ β' ἐν τῷ Ἀρεταιείῳ, καὶ μία *προπαιδευτική*· 3) δύο *μαιευτικαί*, ὧν ἡ α' ἐν τῷ δημοσίῳ μαιευτηρίῳ καὶ ἡ β' ἐν τῇ ἰδιωτικῇ κλινικῇ Λούρου· 4) μία *γυναικολογικὴ* ἐν τῷ Ἀρεταιείῳ· 5) μία *παιδιατρικὴ* ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῶν παίδων «Ἁγία Σοφία»· 6) μία *νευρολογικὴ καὶ ψυχιατρικὴ* ἐν τῷ Αἰγινητείῳ· 7) μία *ὀφθαλμολογικὴ* ἐν τῷ ὀφθαλμιατρείῳ καὶ 8) μία τῶν *ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νοσημάτων* ἐν τῷ νοσοκομείῳ Ἀνδρέου Συγγροῦ.

Ἀστυκλινική. Ἱδρύθη διὰ τοῦ ἀπὸ 10ης Αὐγούστου 1856 Β. Δ., ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν τελειοφοίτων τῆς ἰατρικῆς. Πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Δ. Ὀρφανίδης. Καταργηθεῖσα διὰ τοῦ νόμου 574 (1914), ἀνασυνέστη μετὰ ἓν ἔτος καὶ λειτουργεῖ ἔκτοτε κανονικῶς μὲ δέκα θεραπευτικὰ τμήματα καὶ ἐργαστήρια, διευθυνόμενα εἴτε ὑπὸ ἐκτάκτων καθηγητῶν εἴτε καὶ ὑπὸ ἰατρῶν: 1) τῆς παθολογίας, 2) τῆς χειρουργικῆς, 3) τῆς παιδιατρικῆς, 4) τῆς ὠτορινολαρυγγολογίας, 5) τῆς φυσικοθεραπείας καὶ ἀκτινογραφίας, 6) τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων, 7) τῶν δερματικῶν νόσων, 8) τῆς ὀφθαλμολογίας, 9) τῆς παθολογικῆς ἀνατομικῆς καὶ 10) τῆς ὀρθοπεδικῆς, λειτουργεῖ δ' ἐν αὐτῇ καὶ πρόχειρον φαρμακεῖον.

Ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον. Ἱδρύθη τῷ 1911 διὰ τοῦ νόμου ͵ΓΩΚΓ, ἀλλ' ἤρξατο νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τοῦ 1915—1916 ἐν τῇ ἀστυκλινικῇ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐκτάκτου καθηγητοῦ. Μέχρι τοῦ 1920 ἐλογίζετο ὡς παράρτημα τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ νόμου 2573 τῆς 26ης Ἀπριλίου 1921 καὶ τοῦ ἄρθρου 413 τοῦ νόμου 2905 τοῦ 1922 κατέστη αὐτοτελές, ἔχον ἴδιον σύλλογον καθηγητῶν, οὗ προΐσταται ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου ἐκ τῶν τακτικῶν καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ἐκλεγόμενος ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ θητείᾳ. Διδάσκουσι δ' ἐν αὐτῷ, πλὴν τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ τῆς στοματολογίας καὶ τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, καὶ καθηγηταὶ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς (ἀνατομικῆς, φυσιολογίας, παθολογικῆς ἀνατομικῆς, χειρουργικῆς κλινικῆς, ἀφροδισίων νοσημάτων, ὑγιεινῆς, ἀνοργάνου χημείας). Εἰς τὸ ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον εἶναι προσηρτημένα τέσσαρα ἐργαστήρια: 1) τῆς *ὀδοντικῆς χειρουργικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς*, 2) τῆς *ὀδοντικῆς ἀκτινογραφίας καὶ ἐξακτικῆς*, 3) τῆς *ὀρθοδοντικῆς*, 4) τῆς *ὀδοντικῆς καὶ ἀνωτέρας προσθετικῆς* καὶ ἓν *ἰατρεῖον*, διευθυνόμενα ὑπὸ τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων αὐτοῦ. Τὸ ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον λειτουργεῖ προσωρινῶς ἐν ἰδιοκτήτῳ οἰκίᾳ τοῦ πανεπιστημίου.

Πανεπιστημιακὴ λέσχη. Αἱ πρῶται βάσεις ἱδρύσεως λέσχης, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν διαφόρων ἀποπειρῶν τοῦ τε πανεπιστημίου καὶ τῶν φοιτητῶν, ἐτέθησαν νομοθετικῶς τῷ 1909 διὰ τοῦ καθορισμοῦ μικρᾶς τινος φορολογίας. Κατηρτίσθησαν μάλιστα καὶ σχέδια αὐτῆς καὶ αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτῆς πιστώσεις ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, κατηδαφίσθη δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀκαδημίας—Ἱπποκράτους παλαιὰ οἰκία τοῦ πανεπιστημίου ἐκ τῆς κληρονομίας Παπαδάκη, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς οἰκόπεδον, ἀλλ' αἴτια διάφορα ἐματαίωσαν τὴν ἀνέγερσιν καὶ μόλις τῷ 1923 ἐπραγματοποιήθη ἡ ἵδρυσις, δυνάμει τοῦ νόμου 2905 τοῦ 1922, διὰ τῆς προσωρινῆς ἐγκαταστάσεώς της ἐν τῇ ἐκ τῆς κληρονομίας Μαγγίνα περιελθούσῃ τῷ πανεπιστημίῳ μεγάλῃ οἰκίᾳ κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς. Τῷ 1926 κατετέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νέου πολυωρόφου μεγάρου αὐτῆς ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι οἰκοπέδῳ καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1931 ἤρχισεν ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασις τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς λέσχης, ψηφισθέντος πρὸς τοῦτο εἰδικοῦ ὀργανικοῦ νόμου (νόμος 5147 τῆς 14 Ἰουλίου 1931), ἐν ᾧ καθορίζεται ὁ σκοπὸς αὐτῆς, τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ μέσα (ἑστιατόριον, συσσίτιον, κυλικεῖον, διαλέξεις, ἐκδρομαί, συναυλίαι, χορῳδίαι, θεατρικαὶ παραστάσεις, κινηματόγραφος, διεθνεῖς φοιτητικαὶ σχέσεις, θεριναὶ κατασκηνώσεις, διδασκαλία ξένων γλωσσῶν, νοσηλεία κτλ.), ὁ τρόπος τῆς διοικήσεώς της, οἱ χρηματικοὶ πόροι κτλ.

Πανεπιστημιακὸν γυμναστήριον. Ἱδρύθη τῷ 1899 (νόμος ͵ΒΧΚΑ') καὶ λειτουργεῖ ἐν τῷ πρὸς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ χημείου συνεχομένῳ γηπέδῳ αὐτοῦ. Ἡ ἐποπτεία τοῦ πανεπιστημιακοῦ γυμναστηρίου ἐξασκεῖται ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῆς λέσχης.

Φοιτητικὸν ἀναγνωστήριον. Λειτουργοῦν μέχρι τέλους τοῦ 1931 ἐν τῇ δυτικῇ αἰθούσῃ τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, μετεφέρθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1932 εἰς τὸ νέον κτήριον τῆς λέσχης, ἐν ᾗ ὁριστικῶς ἐγκατέστη.

Πανεπιστημιακὸς ναός. Προβλεπόμενος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ 1922, ὡρίσθη διὰ τοῦ νόμου 5148 τῆς 10 Ἰουλίου 1931 ὡς τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ ἀρχαῖος βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ ἱερὸς ναὸς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (Καπνικαρέας), ἐν ᾧ τελοῦνται πλέον αἱ πανεπιστημιακαὶ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ ἡ ἐξάσκησις τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ κήρυγμα.

Φοιτηταί. Μέχρι τοῦ 1927—1928 φοιτηταὶ ἐνεγράφοντο οἱ κεκτημένοι ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ πρακτικοῦ λυκείου ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὸ σύστημα τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων, περιληφθὲν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ 1922, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν πρῶτον διὰ τὸ χημικὸν τμῆμα τῆς φυσικομαθηματικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1924—1925, διὰ πάσας δὲ τὰς σχολὰς ἀπὸ τοῦ 1927—1928. Τὰ ἐξεταστέα μαθήματα κατὰ τὴν εἰσιτήριον δοκιμασίαν, ὁριζόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν σχολῶν, δημοσιεύονται κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἑκάστου ἔτους. Πλὴν τῶν φοιτητῶν, ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς συστάσεως τοῦ πανεπιστημίου ἐνεγράφοντο καὶ ἀκροαταί, ἔχοντες τὰ αὐτὰ περίπου δικαιώματα μὲ τοὺς φοιτητάς. Κατὰ τὸν ἰσχύοντα ὀργανισμὸν δύνανται νὰ ἐγγράφωνται καὶ ἀκροαταὶ τῇ ἐγγράφῳ ἀδείᾳ ἑνὸς τοὐλάχιστον τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ δι' ἓν μόνον ἔτος.

Ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεως ὁρίζεται διὰ μὲν τὰς σχολὰς θεολογικήν, νομικήν, φιλοσοφικήν, φυσικομαθηματικὴν καὶ τὸ ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον εἰς τέσσαρα ἔτη, διὰ δὲ τὴν ἰατρικὴν εἰς ἕξ. Σύγχρονος ἐγγραφὴ εἰς δύο ἢ πλείονας σχολὰς ἢ σχολεῖα τοῦ πανεπιστημίου ἀπαγορεύεται, ὡς ἐπίσης εἰς σχολήν τινα τοῦ πανεπιστημίου καὶ εἰς ἑτέραν ἀνωτέραν δημοσίαν σχολήν. Τὰ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καταβαλλόμενα δίδακτρα, ἐξέταστρα καὶ λοιπὰ δικαιώματα εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πανεπιστημίου, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: α') *Δίδακτρα* ἐτησίως: θεολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ μαθηματικοῦ τμήματος φυσικομαθηματικῆς δρ. 2.000, ἰατρικῆς, φυσικῶν, χημείας, φαρμακευτικῆς καὶ ὀδοντιατρικῆς δρ. 3.500 καὶ νομικῆς δρ. 2.500. Ἐπὶ πλέον ἕκαστος φοιτητὴς καταβάλλει ἐτησίως δρ. 160 διὰ τὴν πανεπιστημιακὴν λέσχην καὶ διὰ νοσήλια. β') *Ἐξέταστρα:* 1) Τμηματικῶν ἐξετάσεων: ἰατρικῆς, νομικῆς, φυσικῶν, χημείας, φαρμακευτικῆς καὶ ὀδοντιατρικῆς δρ. 400, θεολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ μαθηματικῶν δρ. 200. 2) Πτυχιακῶν ἐξετάσεων: ἰατρικῆς, νομικῆς, φυσικῶν, χημείας, φαρμακευτικῆς καὶ ὀδοντιατρικῆς δρχ. 1.500, θεολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ μαθηματικῶν δρχ. 750. Δικαιώματα πρὸς λῆψιν πτυχίου δρχ. 2.000, διδακτορικοῦ διπλώματος δρχ. 2.500, ἀποφοιτητηρίου δρχ. 500, ἐπαγγελματικοῦ παιδαγωγικοῦ ἐνδεικτικοῦ δρχ. 100, πιστοποιητικοῦ σπουδῶν δρχ. 100, πιστοποιητικοῦ ἐγγραφῆς καὶ παντὸς ἀντιγράφου δρ. 50, δικαιώματα ἀναγνωρίσεως διπλώματος ἀλλοδαποῦ πανεπιστημίου δρχ. 1.000 καὶ ἐξέταστρα εἰσιτηρίων ἐξετάσεων δρ. 200. Εἰς τοὺς ἐγγραφομένους εἰς τὸ πανεπιστήμιον φοιτητὰς παρέχεται δελτίον ἀναγνωρίσεως, καθιερωθὲν τὸ πρῶτον ἐπὶ πρυτάνεως Ἀναστ. Χρηστομάνου 1896—1897 καὶ φέρον τὴν φωτογραφίαν τοῦ φοιτητοῦ ἐσφραγισμένην διὰ τῆς σφραγῖδος τοῦ πανεπιστημίου.

Ἰδιότης τοῦ φοιτητοῦ ὑφίσταται, ἐφόσον οὗτος τακτικῶς ἀνανεοῖ τὴν ἐγγραφήν του μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ὡρισμένου χρόνου φοιτήσεως. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ χρόνου τούτου ἐκλείπει ἡ ἰδιότης τοῦ φοιτητοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ὅταν οὗτος πρὸ τοῦ πέρατος τῶν σπουδῶν του λάβῃ ἀποφοιτητήριον. Πειθαρχικαὶ ποιναὶ κατὰ τῶν φοιτητῶν, χωροῦσαι καὶ μέχρις ἀποβολῆς ὁριστικῆς, ἐπιβάλλονται ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως καὶ τῆς συγκλήτου, ἀναλόγως τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ παραπτώματος, εἰς τοὺς παραβαίνοντας τὰς διατάξεις τῆς πανεπιστημιακῆς νομοθεσίας ἢ συμπεριφερομένους κατὰ τρόπον προσβάλλοντα τὴν ἀξιοπρέπειαν ἑαυτῶν, τοῦ πανεπιστημίου ἢ τῶν συναδέλφων των.

Ἐξετάσεις. Μέχρι τοῦ 1911—1912 οἱ φοιτηταὶ ὑφίσταντο δύο μόνον ἐξετάσεις, τὰς εἰς τὰ γενικὰ

Digitized by Google

λεγόμενα μαθήματα, μετὰ τὸ τέλος τοῦ 6ʹ ἔτους τῆς φοιτήσεως καὶ τὰς ἐπὶ διπλώματι, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὡρισμένου χρόνου φοιτήσεως. Ἀπὸ τοῦ 1912 καθιερώθησαν αἱ *τμηματικαὶ* ἐξετάσεις εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἔτος διδασκόμενα μαθήματα, ἐπιτρεπομένης τῆς ἀνανεώσεως ἐγγραφῆς διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος μόνον μετὰ τὴν ἐν αὐταῖς ἐπιτυχίαν. Αἱ τμηματικαὶ ἐξετάσεις εἶναι γραπταί, πρακτικαὶ καὶ προφορικαί. Εἰς *πτυχιακὰς* ἐξετάσεις δύναται νὰ προσέλθῃ ὁ συμπληρώσας τὸν νενομισμένον χρόνον φοιτήσεως καὶ ὑποστὰς ἐπιτυχῶς πάσας τὰς τμηματικὰς αὐτοῦ ἐξετάσεις, ἐν δὲ τῇ ἰατρικῇ σχολῇ καὶ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 6ου ἔτους τῆς φοιτήσεως. *Διδάκτωρ* ἀναγορεύεται ὁ κεκτημένος πτυχίον τῆς οἰκείας σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου ἢ ἄλλου ἀνεγνωρισμένου ὁμοταγοῦς, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ εἶδος τοῦ ἐπιδιωκομένου διδακτορικοῦ διπλώματος καὶ συγγράψας πρωτότυπον διατριβὴν ἑλληνιστί, ἢ προκειμένου περὶ διδακτορικοῦ διπλώματος τῆς φιλοσοφίας καὶ λατινιστί, ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῆς σχολῆς, καὶ ἐπιτυχὼν εἶτα ἐν προφορικῇ δοκιμασίᾳ δημοσίᾳ ἐνώπιον τοῦ συλλόγου τῆς σχολῆς. *Ἐπίτιμοι διδάκτορες* ἀναγορεύονται μετ' ἀπόφασιν τῆς οἰκείας σχολῆς καὶ διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν τετάρτων τοῦ συνόλου τῶν καθηγητῶν οἱ εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐξόχως διαπρέψαντες ἢ πολυτίμους ὑπηρεσίας τῷ ἔθνει καὶ τῷ πανεπιστημίῳ παρασχόντες Ἕλληνες καὶ ἀλλοδαποί.

Διοίκησις. Τὸ πανεπιστήμιον, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ κράτους, ἐνασκουμένην ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἀπ' εὐθείας μὲν μέχρι τέλους τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἔτους 1930—1931, ἀπὸ δὲ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1931 διὰ κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου ἑδρεύοντος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ μισθοδοτουμένου ἐκ τοῦ ταμείου αὐτοῦ, ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως, διοικεῖται δὲ ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τῆς πανεπιστημιακῆς συγκλήτου. ***Πρύτανις*** ἑκάστου πανεπιστημιακοῦ ἔτους εἶναι αὐτοδικαίως ὁ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀντιπρύτανις, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν καθηγητῶν, ἔχων βαθμὸν προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ φέρων κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς τὸ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Αʹ διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαρτίου τοῦ 1905 βασιλικοῦ διατάγματος δωρηθὲν χρυσοῦν πρυτανικὸν διάσημον. ***Ἡ πανεπιστημιακὴ σύγκλητος*** ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πρυτάνεως, ἐκ τοῦ ἀμέσου προκατόχου του (προπρυτάνεως), ἐκ τοῦ ἀμέσου διαδόχου του (ἀντιπρυτάνεως), ἐκ τῶν πέντε κοσμητόρων τῶν σχολῶν καὶ ἐκ τεσσάρων ἔτι συγκλητικῶν καὶ ἔχει τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τῆς καθόλου λειτουργίας τοῦ πανεπιστημίου, τῶν σχολῶν καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν.

Ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, κατασταθεὶς διὰ τοῦ νόμου 5143 τῆς 10 Ἰουλίου 1931, ἔχει βαθμὸν πρυτάνεως καὶ δικαιοῦται νὰ μετέχῃ ἄνευ ψήφου, τῶν γενικῶν συνελεύσεων τῶν καθηγητῶν, τῆς συγκλήτου, τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου, τῶν σχολῶν κτλ. Ὡς κυβερνητικὸς ἐπίτροπος διωρίσθη βάσει τοῦ ὡς ἄνω νόμου ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν Κωνστ. Καραθεοδωρῆ.

Κεντρικὴ ὑπηρεσία. Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς διοικητικῆς, δικαστικῆς, οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ὑπηρεσίας ὑφίστανται ἐν τῷ κεντρικῷ κτηρίῳ τοῦ πανεπιστημίου τὰ γραφεῖα: τοῦ πρυτάνεως καὶ τῆς συγκλήτου, τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου, τὰ γραφεῖα μητρῴου καὶ σχολῶν, τὸ γραφεῖον τῆς ἐπιμελητείας, τῶν ὑποτροφιῶν, βραβείων καὶ δημοσιευμάτων, τὸ λογιστήριον, τὸ ταμεῖον, τὸ γραφεῖον διεκπεραιώσεως καὶ τὸ ἀρχεῖον, τὸ δικαστικὸν καὶ τὸ τεχνικὸν μετὰ τοῦ ἀναλόγου εἰς ἕκαστον ἀνωτέρου, βοηθητικοῦ καὶ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ.

Περιουσία. Ἡ διοίκησις τῆς περιουσίας τοῦ πανεπιστημίου ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς συγκλήτου καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου, οὗ ὁ θεσμὸς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1922. Ἡ περιουσία τοῦ πανεπιστημίου τῷ 1930 ἀνήρχετο εἰς δρχ. 264.479.563, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκθεσιν ἣν συνέταξεν ἐπιτροπεία ἐκ τῶν Δ. Μαξίμου, πρῴην διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ἐμμ. Τσουδεροῦ, διοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Θρ. Πετιμεζᾶ καὶ Κ. Βαρβαρέσου, καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, ὁρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας πρὸς ἐξακρίβωσιν αὐτῆς. Ἐκ τῆς περιουσίας ταύτης ἡ προσοδοφόρος ἀνέρχεται εἰς δρχ. 157.800.000. Πλὴν τῆς περιουσίας ταύτης ὑπάρχει καὶ ἐκ δωρεῶν, κληρονομιῶν καὶ κληροδοτημάτων ὑπὸ ὅρον περιουσία, ἧς ἡ διαχείρισις εἶναι ἐμπεπιστευμένη τῷ πανεπιστημίῳ καὶ ἥτις ἀνέρχεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἔκθεσιν εἰς δρχ. 86.050.322, ἐξ ὧν προσοδοφόρος δρ. 71.600.000. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐτησίων προσόδων τοῦ πανεπιστημίου προέρχεται ἐκ τῶν διδάκτρων, ἐξετάστρων κ. τ. λ., τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν φοιτητῶν. Ἡ δ' ἐντεῦθεν πρόσοδος κατὰ τὴν περίοδον τῶν πληθωρικῶν εἰς φοιτητὰς ἐτῶν 1923—1928 ἐδημιούργησεν ὀγκώδη περισσεύματα, δι' ὧν κατέστη δυνατὸν ν' ἀχθῇ εἰς πέρας ἡ ἀνέγερσις ἐν θέσει Γουδὶ τῶν νέων ἰατρικῶν ἐργαστηρίων.

Ἐπετηρίς. Ἐκδίδεται ἐτησίως ἐν ἀρχῇ ἑκάστου πανεπιστημιακοῦ ἔτους, περιλαμβάνουσα τὰς πανεπιστημιακὰς ἀρχάς, τὸ διδακτικόν, διοικητικὸν καὶ λοιπὸν προσωπικὸν τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτοῦ, τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων μαθημάτων κλπ.

Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρίς. Περιλαμβάνει διατριβὰς καθηγητῶν, ὑφηγητῶν κλπ. Ἤρξατο νὰ δημοσιεύηται κατὰ τὸ 1902—1903 κοινὴ δι' ἁπάσας τὰς σχολὰς εἰς ἕνα τόμον κατ' ἔτος, ἐξεδόθη δὲ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μέχρι τοῦ 1921—1922 εἰς τόμους Αʹ—ΙΘʹ. Διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922 ἑκάστη σχολὴ ἔλαβε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ ἰδίαν ἐπιστημονικὴν ἐπετηρίδα, συμφώνως πρὸς κανονισμὸν ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καθηγητοῦ ὁριζομένου ὑπὸ τῆς σχολῆς διὰ μίαν πενταετίαν. Ἐξεδόθη δ' οὕτω κατὰ σχολὰς μέχρι τοῦ 1926, ὅτε διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος ἀνεστάλη ἡ ἔκδοσις.

Διαγωνίσματα. Ἐκ τῶν ὑπὸ ὅρον περιουσιῶν ὑφίστανται ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τὰ ἑξῆς ἐπιστημονικὰ διαγωνίσματα: ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τὸ Χαιρωνίδειον, ἐκ τοῦ συστήσαντος αὐτὸ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Κυρίλλου Χαιρωνίδου, καὶ τὸ τοῦ καθηγητοῦ Μιχ. Λιβαδᾶ, ἐν τῇ νομικῇ τὸ Σγούτειον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Λ. Σγούτα, τὸ Πετούσειον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Θ. Πετούση, τὸ Θεοφανοπούλειον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ καθηγητοῦ τῆς νομικῆς Δ. Θεοφανοπούλου, ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ 2, τὰ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν Α. Μαυρογιάννη καὶ Δημ. Ζαμπακοῦ ἱδρυθέντα φερώνυμα διαγωνίσματα καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ τὸ Κοσκορόζειον, ἱστορικόν, τὸ Σουλένειον, ὡσαύτως ἱστορικόν, τὸ Κόντειον καὶ τὸ Σωτηροπούλειον, φιλολογικά, τὸ Σούτσειον, φιλοσοφικόν, τὸ Μιστριώτειον, ποιητικόν, τὸ Κανδηλώρειον, ἱστορικόν, τὸ ἀρχαιολογικὸν Ἀπ. Καβαλλιεράτου, τὸ Σεβαστοπούλειον, διεξαγόμενον μεταξὺ φοιτητῶν ἁπασῶν τῶν σχολῶν, καὶ τὸ Χρηστομάνειον μεταξὺ τῶν τελειοφοίτων τῆς χημείας.

Ἀριστεῖα. Τοιαῦτα ἀπενέμοντο καὶ ἐκ τῆς ἰδίας τοῦ πανεπιστημίου περιουσίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ 1928 ἀνεστάλη ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἡ χορηγία αὐτῶν. Ἐκ τῶν ὑπὸ ὅρον περιουσιῶν ἀπονέμονται τὸ Ράλλειον εἰς τὴν καλυτέραν διδακτορικὴν διατριβὴν ὑφ' ὅλων τῶν σχολῶν ἐκ περιτροπῆς, τὸ Κονδούλειον εἰς τὸν ἀριστεύοντα ἐν ταῖς πτυχιακαῖς ἐξετάσεσι τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ τὸ Παπαστράτειον εἰς τὴν ἀρίστην τῶν διδακτορικῶν διατριβῶν ἐν ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμαις καὶ ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς καὶ πολιτικαῖς.

Ὑποτροφίας τὸ πανεπιστήμιον ἀπονέμει εἰς τοὺς ἀπόρους φοιτητὰς ἐκ τῶν ὑπὸ ὅρον περιουσιῶν τὰς ἑξῆς: Ἰω. Βαρύκα ἀδιακρίτως, Κ. Γεροστάθη εἰς φοιτητὰς τῆς θεολογικῆς ἢ φιλοσοφικῆς ἢ φυσικῶν ἢ μαθηματικῶν ἐξ Ἄρτης καταγομένους, Κριεζῆ καὶ Παυλίδου εἰς Μακεδόνας φοιτητὰς τῶν αὐτῶν σχολῶν, Λαμπρίδου εἰς φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς ἀδιακρίτως προελεύσεως, Μανούση εἰς φοιτητὰς θεολογίας ἢ φιλοσοφίας, Δ. Μαυροκορδάτου εἰς φοιτητὰς ἰατρικῆς, Γ. Μαυροκορδάτου εἰς φοιτητὰς θεολογίας, Α. Παπαδάκη εἰς φοιτητὰς ὅλων τῶν σχολῶν, Θ. Ράκου εἰς φοιτητὰς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, Ἰω. Σφογοπούλου εἰς μαθητὰς γυμνασίου ἐκ Πορταριᾶς καὶ φοιτητὰς ἀδιακρίτως σχολῆς, Θ. καὶ Ἕλλης Λιβαδᾶ εἰς φοιτητὰς κληρικοὺς ἐκ Κεφαλληνίας, Αἰκ. Μαντζούνη εἰς φοιτητὰς θεολογίας ἐκ Γορτυνίας, Νάνης Σὰξ εἰς φοιτητὰς φιλοσοφίας, Ἡρ. Βόλτυ εἰς τελειοφοίτους γυμνασίου ἐπὶ σπουδῇ τῆς χημείας ἢ ἠλεκτρομηχανικῆς ἢ γεωπονίας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μετὰ διαγωνισμὸν ὡς καὶ ἐπὶ σπουδῇ τῆς μουσικῆς συνθέσεως, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, Ἰω. Κοντολέοντος εἰς τριτοετεῖς φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς μετὰ διαγωνισμὸν πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ Δ. Ζαμπακοῦ εἰς διδάκτορας τῆς ἰατρικῆς μετὰ διαγωνισμὸν πρὸς εἰδίκευσιν αὐτῶν εἴς τινα κλάδον ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ διετίαν.

Στατιστικαὶ καὶ ἄλλαι πληροφορίαι. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν χρηματισάντων καθηγητῶν τοῦ πανεπιστηρίου ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1931 ἀνέρχεται εἰς 293, ἐξ ὧν 31 τῆς θεολογικῆς, 58 τῆς νομικῆς, 86 τῆς ἰατρικῆς, 69 τῆς φιλοσοφικῆς καὶ 49 τῆς φυσικομαθηματικῆς. Ἐκ τούτων ἀπεβίωσαν 197, ἤτοι 18 τῆς θεολογίας, 36 τῆς νομικῆς, 51 τῆς ἰατρικῆς, 48 τῆς φιλοσοφικῆς καὶ 27 τῆς φυσικομαθηματικῆς. Ἐπιζῶσι δὲ ἀποχωρήσαντες λόγῳ ὁρίου ἡλικίας ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν 22 καθηγηταὶ ἐξ ὅλων τῶν σχολῶν. Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ καθηγηταί, τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι, ἀνέρχονται τῇ 1 Μαρτίου 1932 εἰς 87, ἤτοι 9 τῆς θεολογικῆς, 14 τῆς νομικῆς, ὧν 2 ἔκτακτοι, 26 τῆς ἰατρικῆς, ὧν 5 ἔκτακτοι, 18 τῆς φιλοσοφικῆς καὶ 21 τῆς φυσικομαθηματικῆς ὧν 5 ἔκτακτοι. Ὑφηγηταὶ ἐν ἐνεργείᾳ εἶναι 44, ὧν 2 τῆς θεολογικῆς, 10 τῆς νομικῆς, 27 τῆς ἰατρικῆς, 3 τῆς φιλοσοφικῆς καὶ 2 τῆς φυσικομαθηματικῆς. Ἐπίτιμοι διδάκτορες ἡμεδαποὶ καὶ ἀλλοδαποὶ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου μέχρι τῆς 1 Μαρτίου 1932 ἀνηγορεύθησαν 151 ἐν ὅλῳ, ὧν 25 ὑπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς, 34 ὑπὸ τῆς νομικῆς, 21 ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς, 64 ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ 7 ὑπὸ τῆς φυσικομαθηματικῆς. Κατ' ἐθνικότητας δὲ 25 Ἕλληνες, 31 Γερμανοί, 26 Ἄγγλοι, 24 Γάλλοι, 7 Ἰταλοί, 10 Αὐστριακοί, 2 Δανοί, 1 Αἰγύπτιος, 5 Ἀμερικανοί, 2 Σέρβοι, 5 Ἑλβετοί, 4 Ρουμᾶνοι, 1 Νορβηγός, 3 Ρῶσοι, 1 Βέλγος, 2 Οὖγγροι, 2 Ὀλλανδοί.

Οἱ ἐγγραφέντες ὁπωσδήποτε εἰς τὸ μητρῷον τῶν φοιτητῶν ἀνέρχονται εἰς 74.268 μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1931. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐνεγράφησαν φοιτηταὶ 52, καὶ ἀκροαταὶ 75, ἀνελθόντες οἱ μὲν πρῶτοι εἰς 159 καὶ οἱ δεύτεροι εἰς 133 κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος. Ὁ μέγιστος ἀριθμὸς φοιτητῶν ἐσημειώθη τῷ 1925—1926 (10.829). Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ εἰσιτηρίων ἐξετάσεων διατάξεως τοῦ νόμου περιωρίσθη σχεδὸν εἰς τὸ τρίτον. Κατὰ σχολὰς καὶ γένος οἱ ὡς ἄνω 74.268 φοιτηταὶ ἀνήκουσιν:

Σχολαὶ	*Ἄρρενες*	*Θήλεις*	*Σύνολον*
Θεολογική	1.880	11	1 891
Νομική	35.284	276	35 560
Ἰατρική	16.570	405	16 975
Φιλοσοφική	9 478	537	10.015
Φυσικομαθηματική			
τμῆμα φυσικὸν	1.935	49	1.984
» μαθηματικὸν	2.108	54	2.162
» χημικὸν	1.051	25	1.076
» φαρμακευτικὸν	2.959	340	3 299
Ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον	884	422	1.306
	72 149	2.119	74.268

Οἱ τυχόντες πτυχίου ἐξ ἁπασῶν τῶν σχολῶν καὶ σχολείων τοῦ πανεπιστημίου ἀνέρχονται (31 Δεκεμβρίου 1931) εἰς 35.081, ἐξ ὧν 2.761 τελειοδίδακτοι. Πλὴν τούτων ἔτυχον ἐνδεικτικοῦ ἑλληνοδιδασκάλου ἐκ τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος μετὰ διετεῖς σπουδὰς 409. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω πτυχιούχων, ἐν οἷς περιλαμβάνονται καὶ οἱ διδάκτορες, ἀνήκουσιν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν πτυχιοῦχοι 604 καὶ τελειοδίδακτοι 46 εἰς τὴν νομικὴν πτυχιοῦχοι 13.492 καὶ τελειοδίδακτοι 2.646 καὶ πτυχιοῦχοι οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν 60, εἰς τὴν ἰατρικὴν πτυχιοῦχοι 11.244, εἰς τὴν φιλοσοφικὴν πτυχιοῦχοι 2.042 καὶ τελειοδίδακτοι 406, εἰς τὴν φυσικομαθηματικὴν πτυχιοῦχοι 4.046 καὶ τελειοδίδακτοι 74 (τμήματος φυσικῶν πτυχιοῦχοι 826, τελειοδίδακτοι 10, μαθηματικῶν πτυχιοῦχοι 637, τελειοδίδακτοι 67, χημείας πτυχιοῦχοι 428, φαρμακευτικῆς πτυχιοῦχοι 2.115), εἰς τὸ ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον πτυχιοῦχοι 837. Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν πτυχιούχων 868 εἶναι γυναῖκες, κατανεμόμεναι 1 εἰς τὴν θεολογικὴν σχολήν, 77 εἰς τὴν νομικήν, 180 εἰς τὴν φιλοσοφικήν, 180 εἰς τὴν ἰατρικήν, 198 εἰς τὴν φυσικομαθηματικὴν καὶ 232 εἰς τὸ ὀδοντιατρικὸν σχολεῖον.

Δ. Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

—**Πανεπιστήμιον *Θεσσαλονίκης*.** Ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου 3341, ψηφισθέντος τῇ εἰσηγήσει τῆς πρώτης δημοκρατικῆς κυβερνήσεως Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου ὑπὸ τῆς Δʹ ἐν Ἀθήναις συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ δημοσιευθέντος τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1925 μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἱδρύσεως δευτέρου ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου ἐν Σμύρνῃ. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο παρουσιάζει ἀρκετοὺς νεωτερισμοὺς καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ βάθος καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πλάτος τῆς ἐπιδιωκομένης πανεπιστημιακῆς μορφώσεως. Οὕτω, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διὰ τῆς εἰδικεύσεως βαθυτέρας σπουδῆς καὶ καλλιεργείας τῶν ἐπὶ μέρους κλάδων, ἀντὶ τοῦ ἑνιαίου τῶν σχολῶν εἰσήχθη ἡ κατάτμησις αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς θεολογικῆς, εἰς τμήματα παρέχοντα ἴδιον πτυχίον, μεταξὺ δὲ τῶν τμημάτων τούτων περιελήφθησαν καί τινα ἐντελῶς ξένα μέχρι τοῦδε πρὸς τὸν πανεπιστημιακὸν ἐν Ἑλλάδι κύκλον, τοῦθ' ὅπερ ηὔρυνε τὸν ἐπιστημονικὸν ὁρίζοντα τῶν σχολῶν. Οὕτως ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ ἀπετελέσθη ἐκ τῶν τμημάτων: 1) φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς, 2) κλασσικῆς φιλολογίας, 3) μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας, 4) ἱστορίας, 5) ἀρχαιολογίας, 6) γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, 7) ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, 8) γερμανικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, 9) ἰταλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, 10) βαλκανικῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν, 11) ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν· ἡ σχολὴ τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν ἀπετελέσθη ἐκ τῶν τμημάτων: 1) νομικῆς καὶ 2) οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν· ἡ σχολὴ τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἐκ τῶν τμημάτων: 1) μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, 2) φυσικῶν ἐπιστημῶν, 3) βιομηχανικῆς χημείας, 4) φαρμακευτικῆς, 5) ἠλεκτρολογίας, 6) γεωργικῶν ἐπιστημῶν καὶ 7) δασολογίας· ἡ ἰατρικὴ ἐκ τῶν τμημάτων: 1) ἰατρικῆς, 2) ὑγειονολογίας καὶ μικροβιολογίας, 3) ὀδοντιατρικῆς, 4) κτηνιατρικῆς. Αἱ κυριώταται τῶν νεωτεριζουσῶν προσθηκῶν εἶναι διὰ μὲν τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τὰ τμήματα τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν, διὰ τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τὰ τμήματα βιομηχανικῆς χημείας, ἠλεκτρολογίας, γεωργικῶν ἐπιστημῶν καὶ δασολογίας, διὰ τῶν ὁποίων εἰσάγονται εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἐφηρμοσμέναι ἐπιστῆμαι, εἰς δὲ τὴν ἰατρικὴν σχο-

Digitized by Google

λὴν τὸ τμῆμα τῆς κτηνιατρικῆς. Παρὰ τῷ πανεπιστημίῳ ἱδρύονται κατὰ τὸν νόμον τὰ ἀναγκαῖα σχολεῖα, ἐργαστήρια καὶ σπουδαστήρια, κλινικαὶ καὶ μουσεῖα, πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη καὶ πανεπιστημιακὸν γυμναστήριον, ἔτι δὲ καὶ φοιτητικὸν συσσίτιον, ὧν ἡ διὰ διαταγμάτων ὀργάνωσις ἀφέθη εἰς τὰς σχολὰς καὶ τὴν σύγκλητον.

Ἡ διοίκησις τοῦ πανεπιστημίου, κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, γίνεται ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, τῆς συγκλήτου, τοῦ πρυτανικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ πρυτάνεως, ἐξ ὧν ἡ μὲν γενικὴ συνέλευσις ἐκλέγει τὰς ἀρχὰς καὶ ἐγκρίνει τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ ἀπολογισμούς, ἡ σύγκλητος ἀποφασίζει περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν διδασκαλίαν, τὸ πρυτανικὸν συμβούλιον μετὰ τοῦ πρυτάνεως διοικεῖ οἰκονομικῶς τὸ πανεπιστήμιον, ὁ δὲ πρύτανις ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν διοικητικῶν σωμάτων καὶ ἀντιπροσωπεύει τὸ πανεπιστήμιον εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις. Αἱ λεπτομέρειαι κανονίζονται διὰ διαταγμάτων.

Ὡς πόροι τοῦ πανεπιστημίου ὡρίσθησαν: α') τὰ ἐκ διδάκτρων, ἀσκήτρων, δωρεῶν κ.τ.λ. ἔσοδα, β') τὰ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας περιουσίας τῆς χριστιανικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης ἔσοδα κατὰ τὰ δύο αὐτῶν τρίτα, γ') τὰ ἐκ προσθέτου τέλους 3 % ἐπιβαλλομένου ἐπὶ πάντων τῶν διὰ τοῦ τελωνείου Θεσσαλονίκης εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ δ') τὰ ἐξ εἰδικῶν πιστώσεων ἀναγραφόμενα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἅτινα κατὰ τὰ 5 πρῶτα ἔτη δὲν δύνανται νὰ εἶναι ὀλιγώτερα τῶν πέντε ἑκατομμυρίων ἐτησίως.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρώτων καθηγητῶν, πέντε καθ' ἑκάστην σχολήν, ὡρίσθη ὅπως γίνῃ ἀποφάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου μετὰ γνώμην πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, καταρτιζομένης ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἐγκρίσει τῆς ἐπεξεργασθείσης τὸν νόμον εἰδικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ τελευταία αὕτη ἀπαίτησις ἤρθη διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος, ἐκδοθέντος ἐπὶ δικτατωρίας Θ. Παγκάλου τῇ 13ῃ Φεβρουαρίου 1926.

Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τοῦ νόμου τούτου, ἕνεκα τῶν ἐπελθουσῶν κυβερνητικῶν μεταβολῶν, δὲν κατέστη δυνατή, ἡ δὲ δικτατωρία Θ. Παγκάλου κατήργησεν αὐτόν, ἀντικαταστήσασα διὰ νέου, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Δ. Αἰγινήτου καὶ ἐκδοθέντος τῇ 12 Ἰουνίου 1926, ὅστις ἐκανόνιζε τὰ τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ τῶν Ἀθηνῶν, μέ τινας νεωτερισμοὺς ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν, ἥτις ἐπρόκειτο καὶ νὰ λειτουργήσῃ πρώτη, καὶ τὴν προσθήκην ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου καὶ ἐκλογὴν τῶν πρώτων καθηγητῶν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τὸ ὑπουργεῖον ἀπετάθη πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν πρὸς καταρτισμὸν καταλόγου ὑποψηφίων, ἐκ τῶν ὁποίων διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Γ. Πὼπ τὸ πρῶτον πρυτανικὸν συμβούλιον καὶ οἱ πρῶτοι καθηγηταί. Ὡς πανεπιστημιακὸν κτήριον ὡρίσθη ἡ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως κειμένη ἔπαυλις Ἀλλατίνι. Ἀνατραπείσης ὅμως τῆς δικτατωρίας, διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων τῆς κυβερνήσεως Γ. Κονδύλη ἀπελύθησαν οἱ διορισθέντες, κατηργήθη ὁ δικτατωρικὸς νόμος καὶ ἐπανῆλθε διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 1926 «Περὶ ἐπαναφορᾶς εἰς ἰσχὺν τοῦ νόμου 3341» ὁ νόμος οὗτος μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις, ἀναγκαίας διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸς ὁ διορισμὸς πλειόνων καθηγητῶν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, μέχρι δέκα τακτικῶν, τριῶν ἐκτάκτων καὶ τριῶν εἰσέτι ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ ὅριον τῆς ἡλικίας καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ διευκολυνθῇ ἡ λειτουργία τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καταρτισθεῖσα ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Χ. Τσούντα, Σ. Μενάρδου, Σωκρ. Κουγέα, Π. Λορεντζάτου καὶ Ἀντ. Κεραμοπούλου προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν δέκα τακτικῶν καθηγητῶν τῶν: Γρατσιάτου Γ., Παντελῆ Κοντογιάννη, Νικ. Παπαδάκι, Ἰω. Βογιατζίδου, Χαρ. Χαριτωνίδου, Ἰω. Παπαδοπούλου, Στίλπωνος Κυριακίδου, Γιάννη Ἀποστολάκη, Μαν. Τριανταφυλλίδη, Χαρ. Θεοδωρίδου, καὶ δύο ἐκτάκτων, τῶν: Ἀντ. Σιγάλα καὶ Μιχ. Λάσκαρη, τὸ δὲ ὑπουργεῖον προσέθεσεν εἰς αὐτοὺς τρεῖς πρώην καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τούς: Γ. Χατζιδάκιν, Χρ. Τσούνταν καὶ Γ. Σωτηριάδην διὰ μίαν διετίαν, ὥρισε δὲ καὶ τὸ πρῶτον πρυτανικὸν συμβούλιον, ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν Χρ. Τσούντα ὡς κοσμήτορος καὶ προέδρου, Γ. Χατζιδάκι, Γ. Σωτηριάδου, Στ. Π. Κυριακίδου καὶ Μ. Τριανταφυλλίδη. Παραιτηθέντος τοῦ Γ. Χατζιδάκι ἐξελέγη εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὁ Ι. Βογιατζίδης. Τὸ πρυτανικὸν τοῦτο συμβούλιον ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς σχολῆς, προέβη εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πανεπιστημίου, ἧς τὴν ἀρχὴν εἶχε κάμει τὸ προηγούμενον πρυτανικὸν συμβούλιον, ἐν τῇ ἐπαύλει Ἀλλατίνι, εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν σπουδαστηρίων καὶ πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης διὰ τῆς συντάξεως τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ νόμου διαταγμάτων. Παραιτηθέντος ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ Χρ. Τσούντα, κοσμήτωρ μὲν ἐξελέγη ὁ Γ. Σωτηριάδης, μέλος δὲ τοῦ πρυτανικοῦ συμβουλίου ὁ Χαρ. Χαριτωνίδης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔπαυλις Ἀλλατίνι οὐδόλως ἦτο κατάλληλος διὰ τὰς πανεπιστημιακὰς ἀνάγκας, κατόπιν πόλλῶν ἐνεργειῶν παρεχωρήθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης β' στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, ἄλλοτε τουρκικὸν γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον ἐπισκευασθέν, μεταρρυθμισθὲν καὶ συμπληρωθὲν ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ στεγάζῃ τὸ πανεπιστήμιον.

Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα, διὰ τοῦ νόμου «Περὶ προσαρτήσεως τῶν σχολῶν ἀνωτάτης δασολογικῆς καὶ γεωπονικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν» τῆς 6ης Ὀκτωβρίου 1927, προσηρτήθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἡ τέως ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦσα ἀνωτάτη δασολογικὴ σχολὴ ὡς τμῆμα τῆς σχολῆς τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ἱδρύθη ὀλίγον βραδύτερον διὰ τοῦ ἀπὸ 8ης Δεκεμβρίου 1927 διατάγματος «Περὶ καθορισμοῦ ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν τμημάτων τῆς σχολῆς τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν», διαταχθείσης τῆς λειτουργίας τῶν τμημάτων γεωπονίας, μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ λειτουργία τῶν λοιπῶν τμημάτων, βιομηχανικῆς χημείας, φαρμακευτικῆς καὶ ἠλεκτρολογίας, ἀνεβλήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 17ης Σεπτεμβρίου 1929 διατάγματος. Πρῶτοι καθηγηταὶ τῆς σχολῆς ὑπῆρξαν οἱ ἐξ Ἀθηνῶν μετατεθέντες μετὰ τῆς δασολογικῆς σχολῆς Πέτρος Κοντός, Νικ. Μοντεσάντος, Ἀν. Οἰκονομόπουλος, Κωνσταντῖνος Σκλαβοῦνος καὶ Θ. Βλησίδης, νέοι δὲ ἐκλεγέντες ὁ Ν. Γεωργικόπουλος καὶ Νικόλ. Κρητικός. Μετὰ τὴν προσθήκην καὶ τῶν ἄλλων τμημάτων ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν καθηγητῶν Π. Κοντοῦ, Ν. Μοντεσάντου, Ἐ. Ἐμμανουήλ, Κ. Κτενᾶ, Κ. Μαλτέζου καὶ Ι. Πολίτου ἐξελέγησαν οἱ καθηγηταὶ Φ. Παλιατσέας, Τρ. Καραντάσης, Νικ. Περράκης, Μ. Μαραβελάκης καὶ Ἠλ. Μαριολόπουλος.

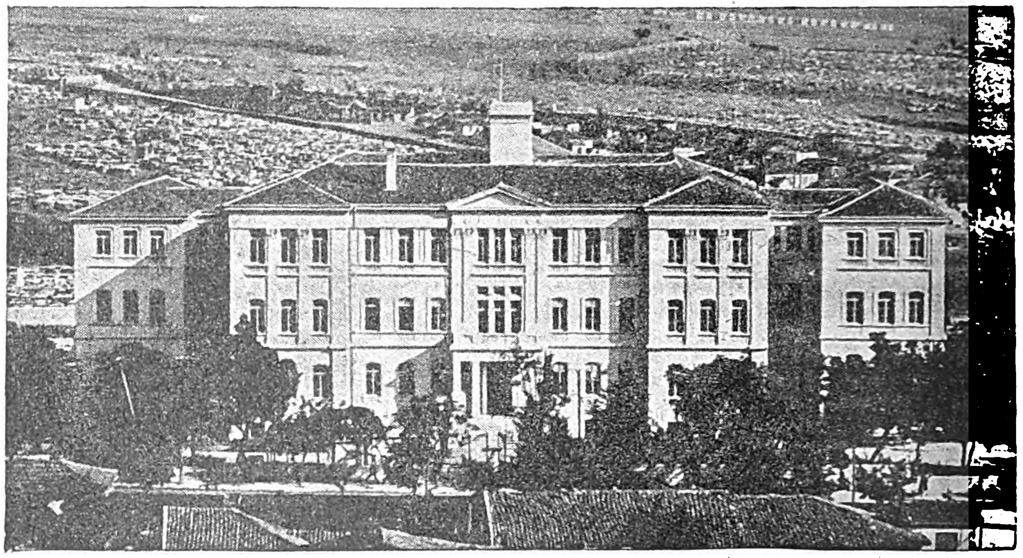

Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης.

Συγχρόνως σχεδόν, διὰ τοῦ ἀπὸ 19ης Νοεμβρίου 1927 διατάγματος, ἱδρύθη καὶ ἡ σχολὴ τῶν νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, διαταχθείσης τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ τμήματος τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Πρῶτοι καθηγηταὶ τῆς σχολῆς διωρίσθησαν οἱ Π. Βιζουκίδης, Θρ. Χαραλαμπίδης, Ἰ. Σπυρόπουλος, Δ. Στεφανίδης, Ξεν. Ζολώτας, ἐκλεγέντες ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν καθηγητῶν Δ. Παππούλια, Ἀ. Ἀνδρεάδου, Στυλ. Σεφεριάδου καὶ Κυρ. Βαρβαρέσου. Τοῦ ἑτέρου τμήματος, τῆς νομικῆς, ἡ ἔναρξις διετάχθη διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1930 διατάγματος. Ἀφ' ἑτέρου, ἐπειδὴ ἡ λειτουργία τῶν τμημάτων τῶν ξένων γλωσσῶν ἐντὸς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς προσέκοπτεν εἰς πολλὰς δυσχερείας, διὰ τοῦ νόμου 5139 τῆς 10 Ἰουλίου 1931 «Περὶ ἱδρύσεως ἰνστιτούτου ξένων γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν», ἐχωρίσθησαν ταῦτα εἰς ἴδιον ἵδρυμα, λειτουργοῦν ὡς παράρτημα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς.

Οὕτω μέχρι σήμερον ἐπετεύχθη ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν τριῶν σχολῶν, τῆς φιλοσοφικῆς, τῆς σχολῆς τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φυσικομαθηματικῆς μὲ τοὺς ἀνωτέρω περιορισμούς. Ὠργανώθησαν σπουδαστήρια τῆς μὲν φιλοσοφικῆς σχολῆς: α') τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς, β') τῆς κλασσικῆς φιλοσοφίας, γ') τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας ἑλληνικῆς, δ') τῆς ἱστορίας, ε') τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς δὲ νομικῆς: α') τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, β') τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ γ') τῶν οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, ἐφοδιασθέντα διὰ πλουσίων βιβλιοθηκῶν. Ἐπίσης ὠργανώθησαν ἄρτια ἐργαστήρια: α') τῆς φυσικῆς, β') τῆς γενικῆς χημείας, γ') τῆς βοτανικῆς, δ') τῆς ζῳολογίας, ε') τῆς γεωλογίας, πετρογραφίας καὶ ὀρυκτολογίας, στ') τῆς μετεωρολογίας καὶ κλιματολογίας, ζ') τῆς γεωπονικῆς χημείας, η') τῆς δασοκομίας, θ') τῆς ὑλοχρηστικῆς, ι') τῆς ξυλομετρικῆς καὶ δασικῆς ἐκτιμητικῆς καὶ ια') τῆς δασικῆς πολιτικῆς καὶ διαχειριστικῆς. Ἐπίσης ἱδρύθησαν καὶ δύο μουσεῖα, τὸ μουσεῖον ἐκμαγείων διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, καὶ τὸ λαογραφικόν, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσαν ἀρκετὰς καὶ ἀξιολόγους συλλογάς.

Ὡς παραρτήματα τοῦ πανεπιστημίου λειτουργοῦσι: α') Ἡ πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη, ἐγκατασταθεῖσα ἐντὸς τοῦ πανεπιστημίου. Ταύτης πυρῆνα ἀπετέλεσεν ἡ βιβλιοθήκη τοῦ καθηγητοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ἥτις πλουτιζομένη διαρκῶς καὶ διά τινων δωρεῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ συστηματικῶν ἀγορῶν, διαθέτει σήμερον περὶ τὰς 60.000 τόμων. Ὁ τακτικὸς αὐτῆς προϋπολογισμὸς πρὸς πλουτισμὸν ἀνέρχεται εἰς 1.500.000 δραχμῶν. β') Ἡ πανεπιστημιακὴ λέσχη, ἐγκατεστημένη εἰς ἰδιωτικὸν οἴκημα, ἥτις, ἐκτὸς ἄλλων, παρέχει καὶ τροφὴν εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου συσσιτοῦντας φοιτητὰς ἀντὶ μετρίου τιμήματος. Ὁ προϋπολογισμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 600.000 καὶ γ') Τὸ πανεπιστημιακὸν ἐργαστήριον.

Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τοῦ πανεπιστημίου ἀνέρχεται σήμερον εἰς 29 τακτικοὺς καὶ 33 ἐκτάκτους καθηγητάς, καὶ 9 ὑφηγητάς, ὧν οἱ πλεῖστοι διδάσκουσι κατ' ἀνάθεσιν ὑπὸ τῶν σχολῶν ὡρισμένα μαθήματα. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικόν, διδάσκαλοι, ἐπιμεληταί, παρασκευασταί, βοηθοὶ κτλ., ἀνέρχεται εἰς 25 πρόσωπα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἀνῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1931—1932 εἰς 967, κατανεμομένους ὡς ἑξῆς: φιλοσοφικῆς 117, νομικῆς 634, φυσικομαθηματικῆς 216.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ πανεπιστημίου ἀνέρχεται εἰς 16.000.000 περίπου, προερχόμενα ἐκ τοῦ φόρου 3 % μόνον καὶ τῶν διδάκτρων, καθόσον οὔτε ἡ περιουσία τῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πανεπιστημίου, οὔτε τὸ κράτος μέχρι τοῦδε κατέβαλε τὰς νομίμους ἐπιχορηγήσεις. Ἐκ τούτων περὶ τὰ δέκα μὲν ἑκατομμύρια δαπανῶνται διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διὰ τὸν πλουτισμὸν τῶν ἐργαστηρίων καὶ βιβλιοθηκῶν, διὰ διδακτικὰς ἐκδρομὰς καὶ ἀσκήσεις, δι' ἐρεύνας καὶ δημοσιεύσεις ἐπιστημονικὰς καὶ οἰκοδομικὰ ἔργα. Ταῦτα, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπισκευῆς καὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ σημερινοῦ κτηρίου, θὰ ἐπεκταθῶσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν νέων, καθόσον τὸ σημερινόν, εὐρύχωρον καθ' ἑαυτό, εἶναι ἀνεπαρκὲς διὰ τὰς ἀνάγκας τριῶν σχολῶν καὶ δὴ τῆς φυσικομαθηματικῆς. Τὰ νέα ταῦτα κτήρια θὰ ἀποτελέσωσιν ὁλόκληρον συγκρότημα συμφώνως πρὸς γενικὸν σχέδιον καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Ἐμπράρ, θέλουσι δὲ ἐπεκταθῇ εἰς τὸν ὄπισθεν τοῦ πανεπιστημίου χῶρον τῶν ἑβραϊκῶν νεκροταφείων. Μεταξὺ τῶν πρώτων θέλει κτισθῆ χημικὸν καὶ φυσικὸν ἐργαστήριον, καθὼς καὶ πειραματικὸν σχολεῖον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Συλλογὴ πανεπιστημιακῶν νόμων καὶ διαταγμάτων (Θεσσαλονίκη 1930).—Παράρτημα συλλογῆς πανεπιστημιακῶν νόμων καὶ διαταγμάτων (Θεσσαλονίκη 1931).—*Per. Bizoukides,* Die neue griechische Universitat in Thessalonike. Τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ πανεπιστήμιον. Sonderabdruck aus der Minerve-Zeitschrift Ig.5, 1929, Heft 10.

Σ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

— πανεπιστήμιον *Καποδιστριακόν*. Χορηγὸς τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ εἶναι ὁ ἐξ Ἠπείρου ὁμογενὴς Ἰω. Δομπόλης, ἐπωνυμεῖται δ' ἐκ τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Καποδιστρίου. Ὁ Δομπόλης, ἐν Ρωσίᾳ ἐμπορευόμενος, ἐγνωρίσθη τῷ 1809 μετὰ τοῦ Καποδιστρίου, τοσοῦτον δ' ἀγαθὰς ἐντυπώσεις ἀπεκόμισεν ἐκ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ περὶ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι, ὥστε ἔταξεν ἔκτοτε σταθερὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ὑλικὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἰδεῶν τοῦ φί-

Digitized by Google

λου του, εἰς ὅν καὶ ρητῶς ὑπεσχέθη τοῦτο. Τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐτήρησε πιστῶς ὁ Δοιπόλης, ὁρίσας ἐν τῇ κατὰ τὸ 1849 συνταχθείσῃ διαθήκῃ του, ὅπως ἐκ τῆς περιουσίας του 232.857 ἀργυρᾶ ρούβλια μεταφερθῶσιν εἰς Ἑλλάδα «πρὸς ἀνίδρυσιν ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἥτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῷ 1906, πανεπιστημίου ὀνομασθησομένου Καποδιστριακοῦ». Συμπληρωθέντος τοῦ ἐν τῇ διαθήκῃ ὁριζομένου χρόνου διεξήχθησαν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἐν Ἀθήναις τοῦ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου περιλαμβάνοντος τὰς σχολὰς θεολογικήν, νομικὴν καὶ φιλοσοφικὴν καὶ ἔχοντος κοινὴν διοίκησιν μὲ τὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, εἰς ὃ παρέμειναν αἱ σχολαὶ ἰατρικὴ καὶ φυσικομαθηματική. Ἀλλ' ἡ τσαρικὴ κυβέρνησις δὲν συνήνεσεν εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς κληρονομίας, ἀνερχομένης τῷ 1906 εἰς δρχ. χρυσᾶς 7.600.000, καταβαλοῦσα μόνον 300.000 ρούβλια διὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τοῦ κτηρίου τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἐν ᾧ ἐστεγάσθη τὸ Καποδιστριακόν. Τὸ ὑπόλοιπον, κατατεθὲν εἰς ρωσικὰ χρεόγραφα εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει ὑποκατάστημα τοῦ Crédit Lyonnais, ὑπέστη τὴν κοινὴν τύχην πασῶν τῶν ρωσικῶν ἀξιῶν μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ σοβιετικοῦ πολιτεύματος ἐν Ρωσίᾳ. Τὸ Καποδιστριακὸν πανεπιστήμιον ἤρξατο λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1911 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρὸς τοῦτο ψηφισθέντος νόμου ,ΓΩΚΕ'.

—**πανεπιστήμιον** ***λαϊκόν***· βλ. λ. *λαϊκὸν* πανεπιστήμιον.

—**«Πανεπιστήμιον».** Φοιτητικὴ τρισεβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1892 καὶ ἐκδοθεῖσα εἰς ὀλίγα φύλλα, εἰς σχῆμα 2ον.

—**Πανεπιστημίου** ***ὀργανισμὸς 1932.*** Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1932 ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἐδημοσιεύθη νέος ὀργανισμὸς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθ. 5343, ἐκ 357 ἄρθρων, δι' οὗ ἐπηνέχθησαν διάφοροι τροποποιήσεις καὶ προσθῆκαι εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1922. Ἐκ τούτων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: α') διαρρυθμίζονται τὰ τῆς ἐκλογῆς πρυτάνεως, ὥστε νὰ ἐκλέγηται οὗτος ἐκ περιτροπῆς ἐξ ἑκάστης σχολῆς, β') τὰ μέλη τῆς συγκλήτου ὁρίζονται εἰς δέκα καὶ κατ' ἴσην ἀναλογίαν ἐκ τῶν διαφόρων σχολῶν, γ') καθιεροῦται ὁ θεσμὸς τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν καθηγητῶν, ὥστε ἐπὶ σπουδαίων ζητημάτων νὰ δημιουργῆται κοινὴ πανεπιστημιακὴ γνώμη, δ') τὸ οἰκονομικὸν συμβούλιον ἀπὸ τριμελοῦς μὲ ἐτησίαν θητείαν γίνεται πενταμελὲς ἐπὶ πενταετεῖ θητείᾳ, μεταβάλλεται δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεώς του διὰ τοῦ διορισμοῦ προσώπου ἐκτὸς τοῦ πανεπιστημίου (τρεῖς καθηγηταὶ μὴ συγκλητικοί, ὧν ὁ εἷς τοὐλάχιστον τῆς νομικῆς, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν καθηγητῶν, ὁ διοικητὴς ἢ ὁ ὑποδιοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἐθνικῆς ἢ ὁ χρηματίσας τοιοῦτος καὶ ὁ γενικὸς διευθυντὴς τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ), ε') εἰσάγεται ὁ θεσμὸς τῶν ἀμίσθων ἐκτάκτων καθηγητῶν, ὡς καὶ ὁ θεσμὸς τῶν ἐντεταλμένων ὑφηγητῶν ἐπὶ τριετεῖ θητείᾳ, στ') ἡ ἔγκρισις τοῦ προγράμματος τῶν διδασκομένων μαθημάτων ἀνατίθεται εἰς τὸν ὑπουργόν, ζ') καθιεροῦται ἐν μὲν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ ἀντὶ τοῦ γενικοῦ πτυχίου τῆς φιλοσοφίας ἡ ἀπονομὴ τριῶν πτυχίων, φιλολογίας, ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας, ἐν δὲ τῇ φυσικομαθηματικῇ προστίθεται καὶ πέμπτον πτυχίον, τὸ τῆς φυσιογνωσίας καὶ γεωγραφίας, η') καθίσταται ὑποχρεωτικὴ ἡ ἐκμάθησις μιᾶς τοὐλάχιστον ξένης γλώσσης (ἀγγλικῆς, γερμανικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς), θ') ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῃ τμηματικῇ ἐξετάσει ἐξεταζομένων μαθημάτων ὁρίζεται κατ' ἀνώτατον ὅριον εἰς τρία, ὁ δὲ τῶν πτυχιακῶν εἰς πέντε, ι') καθορίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐγγραφομένων ἡμεδαπῶν διὰ διατάγματος μετὰ γνώμην τῆς συγκλήτου, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐγγραφομένων, ια') ἐπαναφέρονται ἐν ἰσχύϊ αἱ διατάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ 1922 περὶ ἀπονομῆς ὑποτροφιῶν καὶ βραβείων ἐκ τῆς ἰδίας τοῦ πανεπιστημίου περιουσίας καὶ περὶ ἐκδόσεως ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος ὑφ' ἑκάστης σχολῆς, ιβ') βελτιοῦται ἡ θέσις τοῦ κατωτέρου διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ιδ') παρέχονται εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἐξαιρετικὰ προνομία ἐν ταῖς ἐπὶ δικαστηρίου παραστάσεσιν αὐτοῦ, ιε') λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν ἔκδοσιν διδακτικῶν συγγραμμάτων διὰ τοὺς φοιτητάς, ιστ') ὁρίζονται νέα σπουδαστήρια τῆς βυζαντιακῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ τὸ τῆς γλωσσολογίας, προσαρτώμενα τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ, ιζ') καθίστανται ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων τὸ ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν, ἀποτελοῦντα δύο σπουδαστήρια, καὶ καταργεῖται τὸ τῆς μηχανολογίας καὶ σχεδίων, καὶ ιη') πέντε ἐκ τῶν μουσείων τοῦ πανεπιστημίου, τὸ ἀνθρωπολογικόν, τὸ ζῳολογικόν, τὸ ὀρυκτολογικὸν καὶ πετρολογικόν, τὸ παλαιοντολογικὸν καὶ γεωλογικὸν καὶ τὸ βοτανικὸν ἀποτελοῦσι τὸ «*Ἐθνικὸν φυσιογνωμικὸν μουσεῖον*», διοικούμενον ὑπὸ ἐφορείας ἐκ τῶν διευθυντῶν τῶν ἐξ ὧν ἀποτελεῖται μουσείων.

πανεπιστημοσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πανεπιστήμονος, ἡ κατοχὴ πασῶν τῶν γνώσεων.

πανεπιστήμων *—ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ πάντα ἐπιστάμενος, παντογνώστης.

πανεράκι (τό)· δημοτ., μικρὸ πανέρι.

πανερημιὰ (ἡ)· παντελὴς ἐρημία.

Πανέρημο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἐσφαλμένη ἀπόδοσις τῆς ὀνομασίας *Πάνερμο* τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ σχηματίζοντος τὸν ὅρμον *Πάνερμος* ἢ *Πάνορμος* τῆς Νάξου. Σ. Ε. Λ

πανέρημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐντελῶς ἔρημος, ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του.

πανεριὰ (ἡ)· ὅσον χωρεῖ ἕνα πανέρι: «μιὰ πανεριὰ μῆλα, —φροῦτα».

πανέριον (τό)· κοιν. *πανέρι*· κάνιστρον, *πανάριον.* —*[Τεχν.]* Βλ. λ. *κάλαθος.*

Πανέριον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Μύκης τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 96. Πρότερος ἐκαλεῖτο *Σεκὶζ Πανέρ.*

Πάνερμο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Νάξου (πλάτ. 36°57' 30" Β., μῆκ. 25°32' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) ἀντικρύζον τὰ Κουφονήσια. Σχηματίζει πρὸς Δ. του τὸν ὅρμον *Πάνορμος* ἢ *Πάνερμος* καὶ ἀποτελεῖ τὴν ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.

Πανερμονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησίον τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36°36' 20" Β., μῆκ. 29°17' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island), ½ μίλ. Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Λιανὴ ἄκρη, ΒΔ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Πάνερμος (δηλ. *Πάνορμος*) *[Παραλ. Γεωγρ.]*.— 1) Ὅρμος τῆς Ἀστυπαλαίας κατὰ τὴν Β. ἐσχατιὰν τοῦ δυτικοῦ κορμοῦ τῆς νήσου (ὁ μυχός του: πλάτ. 36° 35' 10" Β., μῆκ. 26° 17' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island), διασχίζεται εἰς πολλοὺς αὐλῶνας παρέχοντας ὡραῖα διὰ μικρὰ πλοῖα ἀγκυροβόλια. —2) Ὅρμος τῆς Νάξου κατὰ τὴν ΝΑ. ἀκτήν της (πλάτ. 36° 57' 30" Β., μῆκ. 25° 32' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Ἀρχαία ἀκρόπολις *Παλιόκαστρο,* 1 χλμ. ἔνδον τοῦ μυχοῦ του. Σ. Ε. Λ.

πανέρμος (ὁ)· δημοτ., ἀντὶ *πανέρημος.*

Πᾶνες (οἱ) *[Ἀρχ.].* Πᾶνες καὶ Νύμφαι γενικῶς ἐκαλοῦντο αἱ ἐκ λευκοῦ λίθου μορφαὶ τοῦ ποιμενικοῦ θεοῦ Πανὸς καὶ τῶν ἀκολούθων του Νυμφῶν, αἵτινες ἐκόσμουν μέρος τοῦ τοίχου τῆς μακρᾶς στοᾶς, διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο οἱ προσκυνηταὶ εἰς τὸ περίφημον ἐν Ἀρκαδίᾳ (παρὰ τὴν πόλιν Ἀκακήσιον) ἱερὸν τῆς Δεσποίνης (*Παυσ.* VIII. 37. 2). ΚΑΨ.

πανευδαίμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· λίαν εὐδαίμων, εὐτυχέστατος.

Πανευρώπη. Ἡ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον σχεδιαζομένη οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῆς Εὐρώπης, ἡ σκοποῦσα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν συστηματικὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς δυνατοτήτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν καθιέρωσιν ἑνὸς πλήρους συστήματος ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν πρὸς ὁριστικὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης.

Ἡ ἰδέα τῆς Πανευρώπης ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς καταπτώσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ Εὐρώπη μετὰ τὸν πόλεμον, καταπτώσεως οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς. Μαζὶ μὲ τὰ ὀκτὼ καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια τῶν τέκνων της, τὰ ὁποῖα ἔχασε κατὰ τὸ διάστημα τῶν πεντήκοντα δύο μηνῶν τοῦ πολέμου καὶ τὰ τρισεκατομμύρια τῶν ὑλικῶν ζημιῶν της, εἶχεν ἀπολέσει καὶ τὰ πρωτεῖά της τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ οἰκονομικά, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν οὐδέποτε θὰ ἐσκέπτετο ὅτι θὰ ἦτο εἰς θέσιν κανεὶς νὰ τῆς ἀμφισβητήσῃ. Πρὸ τοῦ πολέμου αὐτὴ ὤθει πρὸς τὴν πρόοδον ὅλας τὰς λοιπὰς ἠπείρους, πρὸς τὰς ὁποίας ἔστελλεν ἀνθρώπους, ἐμπορεύματα, κεφάλαια. Μετὰ τὸν πόλεμον ὅλαι αἱ ἐξωευρωπαϊκαὶ χῶραι κλείουν τὰς θύρας των εἰς τὸ πλεόνασμα τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ ὑψώνουν τείχη τελωνειακὰ διὰ νὰ ἀποκλείσουν τὰ προϊόντα της. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ κεφάλαιά της, ταῦτα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ οὔτε δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν: κατὰ τὸ διάστημα τοῦ τετραετοῦς ἀλληλοσπαραγμοῦ ἀπὸ πιστώτρια κατέστη ὀφειλέτις καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐξηκολούθει νὰ δανείζεται, διὰ νὰ ἐπανορθώσῃ ὅσας ζημίας εἶχεν ὑποστῆ. Ἐνῷ ὅμως τὰ ὀφειλόμενα ἔπρεπε νὰ ἀποδοθοῦν, ἡ Εὐρώπη εἶχε παύσει νὰ κερδίζῃ· διότι εἰργάζετο μὲν καὶ παρῆγεν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐξαγάγῃ· ὅλαι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὰς προπολεμικὰς ἀγοράς της, μαζὶ μὲ τὴν πολιτικήν των χειραφέτησιν ἐφρόντιζον καὶ διὰ τὸν ἐκβιομηχανισμόν των. Καὶ δὲν ἦσαν μόνον αὐταί: μία χώρα 150 ἑκατομμυρίων κατοίκων, ἡ Ρωσία, εἶχεν ἀποχωρήσει τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ μίαν πολυεθνῆ ὁμοσπονδίαν κοινωνιῶν ὠργανωμένων συμφώνως πρὸς σύστημα οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν διάφορον τοῦ ἰδικοῦ της. Δὲν ἐπρόκειτο λοιπὸν καὶ περὶ τῆς ἀπωλείας μιᾶς τεραστίας εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς· εἶχε δημιουργηθῆ ἐξ ἀνατολῶν εἷς κίνδυνος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὤφειλε νὰ ἀμυνθῇ.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλπίζῃ ἡ Εὐρώπη εἰς κανένα· ὤφειλε νὰ υἱοθετήσῃ τὰς ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας τῆς ἐπιβάλλουν τὰ πράγματα, καὶ νὰ ἑνώσῃ τὰς οἰκονομικὰς καὶ ἠθικάς της δυνάμεις· μόνον διὰ τῆς ἑνώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠπειλεῖτο.

Οἱ ὅροι ὅμως τῆς διαβιώσεως, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλεν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἡ εἰρήνη τοῦ 1919—1920, δὲν ἦσαν οἱ καταλληλότεροι πρὸς τοῦτο· ἀντιθέτως αἱ συνθῆκαι μὲ τὰς ὁποίας ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος, στηριχθεῖσαι εἰς προπολεμικὴν νοοτροπίαν, ἐδημιούργησαν μίαν κατάστασιν ἀφόρητον· τὰ 370 ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὰ 35 χωριστὰ κράτη (27 ἠπειρωτικά, 3 νησιωτικὰ—Ἀγγλία, Ἰρλανδία καὶ Ἰσλανδία—καὶ 5 ἐνσφηνώματα—Μέμελ, Μονακό, Ἅγιος Μαρῖνος, Ἀνδόρρα, Λιχτενστάϊν), φθίνουν καθημερινῶς, ἐξαθλιούμενα οἰκονομικῶς μέσα εἰς τὰ τελωνειακὰ τείχη, τὰ ὁποῖα ὁλονὲν ὑψοῦνται. Αἱ εἴκοσι νέαι χιλιάδες τῶν τελωνειακῶν φραγμῶν, τῶν δημιουργηθέντων ὑπὸ τῶν τελευταίων συνθηκῶν μαζὶ μὲ τὰ 35 περίπου ἑκατομμύρια τῶν μειονοτήτων εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι συντελοῦν ὥστε ἡ ὅλη ἤπειρος νὰ καλύπτεται ἀπὸ μίαν ἠλεκτρισμένην ἀτμοσφαῖραν ἐθνικῶν ἐχθροτήτων καὶ οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Αἱ δυσχέρειαι λοιπὸν μιᾶς πανευρωπαϊκῆς προσπαθείας, αἱ οἰκονομικαὶ καὶ αἱ πολιτικαί, θὰ ἦσαν δυσυπέρβλητοι· δι' ὃ καὶ οἱ ἐπικριταὶ τῆς ἰδέας τῆς Πανευρώπης ἐχαρακτήρισαν αὐτὴν ὡς «οὐτοπίαν». Οἱ ὀπαδοὶ ὅμως αὐτῆς ἀπαντοῦν ὅτι οὕτως ἐφάνησαν ὡς «οὐτοπίαι» ὅλαι σχεδὸν αἱ μεγάλαι ἰδέαι, ὅτε τὸ πρῶτον διετυπώθησαν, καὶ ἐν τούτοις κατέληγον αἱ περισσότεραι, ἀργὰ ἢ γρήγορα, εἰς τὴν πραγματοποίησιν, ἡ ὁποία μάλιστα ἐνίοτε ὑπερηκόντισε καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν σύλληψιν. Ἡ Εὐρώπη, ὑποστηρίζουν, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἀντιληφθῇ, ὅτι διὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ εὐημερήσῃ μίαν μόνην δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ ὁδόν, τὴν τῆς ἑνώσεως· μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ εἰς συμβιβασμόν τινα τῆς ἀπαραιτήτου ἐλευθερίας πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην ὀργάνωσιν, συμβιβασμόν, ὁ ὁποῖος ἐσωτερικῶς μὲν θὰ τὴν ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν αὐτονομίαν, ἐξωτερικῶς δὲ πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν. Ἡ διαδικασία αὐτὴ τῆς ὁμοσπονδιώσεως θὰ εἶναι βεβαίως μακρὰ καὶ πλήρης δυσχερειῶν, ἀποτελεῖ ὅμως θεμελειώδη κοινωνιολογικὸν νόμον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὅπως ἴσχυσεν εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν. Ἡ Εὐρώπη ἄλλωστε εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τριῶν κυρίως ὁμοσπονδιακῶν φαινομένων, τοῦ Παναμερικανισμοῦ, τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, τὰ ὁποῖα ἀναπτυσσόμενα θὰ ἀναγκάσωσι, καὶ ἄκουσαν ἀκόμη τὴν Εὐρώπην, νὰ ὁμοσπονδιωθῇ. Ἡ ὁμοσπονδίωσις αὐτὴ θὰ εἶναι τόσον ταχυτέρα ὅσον εὐκολώτερον θὰ δέχωνται τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη τὸν εἰς ἑκάστην περίοδον αὐτῆς ἀναγκαῖον περιορισμὸν τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν κυριαρχίας καὶ τόσον ὁμαλωτέρα ὅσον ἐπιτυχέστερος θὰ γίνεται εἰς ἑκάστην φάσιν ὁ καθορισμὸς τῶν ἁρμοδιοτήτων μεταξὺ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου α) τῶν στενοτέρων ὁμοσπονδιακῶν φαινομένων, τῶν ὁποίων τὸ πανευρωπαϊκὸν δὲν εἶναι ἴσως ἀποτέλεσμα συνάμα καὶ αἰτία, β) τῶν εὐρυτέρων αὐτοῦ ὁμοσπονδιῶν (Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν) καὶ γ) τῶν παραλλήλων, ὅπως ἡ Βρεττανικὴ αὐτοκρατορία, τὰ Σοβιὲτ κτλ. Κυρίως ἡ συνάρθρωσις τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰς τελευταίας θὰ ἔχῃ ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ἡ ἀμοιβαία αὕτη διείσδυσις θὰ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον ἐχέγγυον τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν ἠπειρωτικῶν ὀργανώσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ἀποτελεσθῇ τὸ παγκόσμιον ὁμοσπονδιακὸν σύμπλεγμα. Ἡ εὐρωπαϊκὴ λοιπὸν ἕνωσις, μακρὰν τοῦ ν' ἀποτελῇ προσπάθειαν ἀπομονώσεως τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἠπείρους, θὰ εἶναι ἀκριβῶς σταθμὸς πρὸς τὴν ὁμοσπονδιακὴν ὀργάνωσιν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος· λύουσα δὲ μόνη τὰς διαφοράς της, ἀντὶ νὰ μαράνῃ, θὰ ἐνισχύσῃ μᾶλλον τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, διότι θὰ τὴν καταστήσῃ ἕνα ὀργανισμὸν κύριον σκοπὸν ἔχοντα νὰ ἐπιλύῃ τὰς μεταξὺ ἠπείρων διαφοράς, ὀργανισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δύνανται καὶ οἱ σήμερον ἀπέχοντες νὰ προσχωρήσουν, χωρὶς νὰ φοβοῦνται μήπως ἐμπλακοῦν εἰς τὰς συνεπείας ἀλλοτρίων διενέξεων. Τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι χῶραι, ὅπως ἡ Μεγάλη Βρεττανία καὶ μέρος τῆς Ρωσίας, θεωρούμεναι γεωγραφικῶς εὐρωπαϊκαί, μετέχουσι πλέον ἄλλων ὁμοσπονδιακῶν ὀργανώσεων, ἀντὶ νὰ ἐξασθενῇ τὴν πανευρωπαϊκὴν θέσιν, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ἐπικριταί της,

Digitized by Google

ἀντιθέτως, κατὰ τοὺς ὑποστηρικτάς της, ἐνισχύει μᾶλλον αὐτήν, ἐξασφαλίζον τοὺς ὅρους τῆς παραλλήλου καὶ ἁρμονικῆς διαπτύξεως τῶν ἠθικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνατοτήτων ὅλων τῶν μερῶν τῆς ὑφηλίου, ἀφοῦ αἱ στενότεραι σχέσεις τῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν Παναμερικανικὴν ἕνωσιν καὶ τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοβιὲτ πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν καθιστοῦν τὴν εἰρήνην ἁπλοῦν κρίκον τῆς ὅλης ὁμοσπονδιακῆς ἁλύσεως, τὴν ὁποίαν τείνει νὰ ἀποτελέσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοσπονδία θὰ ἀποτελεσθῇ βαθμηδὸν διὰ τῆς συνενώσεως τῶν στενοτέρων περιφερειακῶν συνεννοήσεων, τὰς ὁποίας καὶ τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν συνιστᾷ ῥητῶς εἰς τὸ ἄρθρον αὐτοῦ 21. Τοιαῦται ἄλλωστε εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἠπείρου ὑπάρχουσιν ἤδη ἢ διαγράφονται σαφεῖς: Μικρὰ συνεννόησις, Συμφωνίαι τοῦ Λοκάρνο, ἡ ἐν σχεδίῳ Βαλκανικὴ Ἕνωσις κ.τ.λ. Τὴν αὐτὴν ἄλλωστε διαδικασίαν θὰ ἀκολουθήσῃ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς οἰκονομικὴν ἕνωσιν τῆς Εὐρώπης· ἡ ἕνωσις αὕτη εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς συστηματικῆς ὀργανώσεως τῆς ἀλληλοσυμπληρώσεως βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς Εὐρώπης (βλ. λ. *Εὐρώπη* τ. ΙΑ΄, σ. 808 β΄). Ἵνα ὅμως τοῦτο καταστῇ δυνατόν, θὰ ἦτο ἀναγκαία ἡ συσσωμάτωσις τῆς γεωργικῆς Εὐρώπης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἀφ' ἑτέρου. Ὅταν ἡ δευτέρα θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν πρώτην τὴν βοήθειαν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην διὰ νὰ ὀργανωθῇ, τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρώτης ἡ εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα καταναλωτικὴ δύναμις θὰ ηὔξανε τόσον, ὥστε ἡ ἀγορὰ αὐτῆς νὰ δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ περισσοτέρας τῆς μιᾶς ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης. Τὸ δὲ ὅλον ἔργον τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς Εὐρώπης θὰ συνεπλήρου ἡ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀποικιῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Ἀφρικῆς. Πάντως ἀφετηρία τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεως θὰ ἔδει νὰ εἶναι ἡ ἑνιαία ὀργάνωσις τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, μέγα μέρος τῆς ὁποίας, διατελέσαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Ἀψβούργων, εἶχεν ἐθισθῆ εἰς βίον οἰκονομικὸν κοινόν. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐπιβάλλεται ἡ ἔναρξις τῆς προσπαθείας, διότι εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπῆλθε διὰ τῶν συνθηκῶν ὁ παραλογώτερος καὶ ἀντιοικονομικώτερος ἐδαφικὸς τεμαχισμός. Ὅταν ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη ὀργανωθῇ εἰς ἓν ἑνιαῖον ὅλον, τότε δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν πᾶσαν εὐρωπαϊκὴν γωνίαν, ἀφοῦ μετὰ τῶν πρὸς νότον καὶ βορρᾶν προεκτάσεών της, τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Γερμανίας ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς ἠπείρου ὁλοκλήρου. Πρὸς αὐτὴν ἄλλωστε θὰ προσέρχωνται νὰ ἑνωθοῦν ὄχι μόνον κράτη, ἀλλὰ καὶ ὁμάδες κρατῶν. καὶ τοιοῦται ὑπάρχουσιν ἤδη περισσότεραι τῆς μιᾶς: τὰ βαλτικὰ κράτη, τὰ σκανδιναυϊκὰ καὶ τὰ ἰβηρικὰ συνδέονται μεταξύ των οἰκονομικῶς διὰ δεσμῶν στενοτέρων ἢ πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας· ἡ τάσις ἄλλωστε τῆς δημιουργίας εὐρυτέρων οἰκονομικῶν ἑνοτήτων ἐπιβάλλεται ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διότι εἰς τὴν παροῦσαν φάσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τὰ μικρὰ κράτη κατανοοῦν πλήρως ὅτι «ἐθνικαὶ οἰκονομίαι» ἀσημάντου ἐκτάσεως δὲν εἶναι οἰκονομικῶς βιώσιμοι. Ἡ τάσις αὕτη θὰ συνεχισθῇ διὰ τῆς βαθμιαίας ὑπὲρ τῶν ὁμόρων ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ῥήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, ὅταν δέ, περιοριζομένου τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὅπερ βασιλεύει μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, καὶ βοηθουσῶν τῶν ὑπερεθνικῶν συνεννοήσεων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς παραγωγῆς, καταστῇ δυνατὸς ὁ περιορισμὸς τοῦ προστατευτισμοῦ, τότε θὰ ἐξασφαλισθῇ ὁ κύριος παράγων, ὅστις θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἕνωσιν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ὁμοσπονδία λοιπὸν τῆς Εὐρώπης, ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομική, ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν μεταπολεμικὴν πραγματικότητα, κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἰδέας τῆς Πανευρώπης, οἱ ὁποῖοι, ἀποκρούοντες ὅσα περὶ οὐτοπίας καταγινώσκουν εἰς αὐτοὺς οἱ ἐπικριταί της, πιστεύουν μᾶλλον ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀληθεῖς ῥεαλισταὶ καὶ ὅτι ἀντιθέτως οἱ ἀντίπαλοί των εἶναι οἱ τυφλώττοντες πρὸς τὰ πράγματα καὶ ὁδηγοῦντες τὴν παλαιὰν ἤπειρον πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀπώλειαν.

Ἡ ἰδέα τῆς Πανευρώπης δὲν ἐνεφανίσθη μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ πρώτην φοράν· ἔχει προϊστορίαν καὶ ὡς σύλληψις καὶ ὡς θετικὴ προσπάθεια, ἀκόμη δὲ καὶ ὡς πραγματικότης. Διότι ἡ μεσαιωνικὴ ὀργάνωσις τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τὸν παπισμὸν καὶ τὴν Ἁγίαν Ρωμαϊκὴν (Γερμανικὴν) αὐτοκρατορίαν δύναται νὰ ἀναφερθῇ ὡς ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις, καθ' ἣν ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ὑπῆρχε πραγματική, μολονότι ἐπὶ διαφόρου ἐντελῶς βάσεως καὶ ὑπὸ συνθήκας βασικῶς διαφόρους τῶν σημερινῶν.

Ἀληθὴς ἐν τούτοις συνείδησις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀλληλεγγύης ἤρχισε νὰ διαμορφοῦται βραδύτερον ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἐπακολουθησάντων τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν δεινῶν, ἵνα δὲ θεραπευθῇ ἡ ἐκ τῶν ἀλληλοσπαραγμῶν καὶ τῶν πολέμων κατάστασις ἐκείνη, προετάθησαν διάφορα σχέδια ἑνιαίας συγκροτήσεως τῆς Εὐρώπης, ὧν γνωστότερα εἶναι τὸ «Μέγα Σχέδιον» τοῦ Σουλλύ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὸν Ἑρρῖκον Γ΄ τῆς Γαλλίας, καὶ τὸ «Σχέδιον συνθήκης ἵνα καταστῇ ἡ εἰρήνη διαρκὴς» τοῦ Ἀββᾶ ντὲ Σαὶν Πιὲρ κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον πολλοὶ φιλόσοφοι, ἐν οἷς ὁ Ρουσσὼ καὶ ὁ Μοντεσκιέ, ἔχοντες συνείδησιν τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν ἡ Εὐρώπη ἐκ τῶν συχνῶν πολέμων καὶ τῆς ἐδαφικῆς ἀπληστίας τῶν ἡγεμόνων, ὑπεστήριζον ὅτι ἡ ὀργάνωσις μιᾶς εὐρωπαϊκῆς ὁμοσπονδίας θὰ ἐπεβάλλετο πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τάξεως καὶ ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Αἱ ἰδέαι αὗται ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν πρωτεργατῶν της Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τινὲς τῶν ὁποίων προέβλεπον τὴν ὁμοσπονδίωσιν τῆς Εὐρώπης ὡς συνέπειαν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη συνεχίσθη καὶ διὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων δημοκρατῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθοῦν ὁ Σαὶν-Σιμόν, ὁ Μαντζίνι, ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ (ἐξ οὗ μάλιστα φαίνεται νὰ προῆλθε καὶ ὁ ὅρος «Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Εὐρώπης»), ὁ Γκοντέν. Εἰς τὸν αἰῶνα ὅμως τοῦτον τῶν ἐθνοτήτων τοιαῦται ἰδέαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καρποφορήσουν, ὅπως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ καὶ ἡ μετὰ τὸ 1815 προσπάθεια τῶν ἡγεμόνων, ὅπως ὀργανώσουν τὴν Εὐρώπην κατὰ τρόπον ὀλιγαρχικὸν (βλ. *Εὐρωπαϊκὴ Συναυλία*, *Ἱερὰ Συμμαχία*).

Ἡ μεταπολεμικὴ προσπάθεια ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης ἐπὶ ὁμοσπονδιακῆς βάσεως ἔχει ὡς ἀφετηρίαν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κόμιτος Κουτενχόβε-Καλλέργη, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται καὶ ὁ ὅρος «Πανευρώπη». Ὁ Καλλέργης ἐξέθηκε τὸ πρῶτον τὰς ἀντιλήψεις του κατὰ τὸ θέρος 1922 εἰς ἓν ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Πανευρώπη», δημοσιευθὲν εἰς τὸν γερμανικὸν καὶ αὐστριακὸν τύπον, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος εἰς βιβλίον ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζε τὴν ἀνάγκην μιᾶς ὁμοσπονδιακῆς ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ πολιτικῆς κυρίως βάσεως. ἐξ ἧς ἀπέκλειε τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν. Αἱ ἰδέαι του συνεζητήθησαν ζωηρῶς ἰδίᾳ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Μέσην Εὐρώπην, γενικὴ ὅμως ἐντύπωσις ἦτο ὅτι ἐπρόκειτο μᾶλλον περὶ οὐτοπιστικοῦ σχεδίου. Ὁ Καλλέργης ἀνέλαβεν ἐν τούτοις μόνος τὴν προσπάθειαν νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἰδέας του καὶ ἱδρύσας (1923) τὴν «Πανευρωπαϊκὴν Ἕνωσιν», ἕνα σύλλογον μὲ ὀλίγας μόνον ἑκατοντάδας μελῶν, ἤρχισε νὰ προπαγανδίζῃ τὴν πανευρωπαϊκὴν ἰδέαν διὰ διαλέξεων καὶ δημοσιευμάτων. Τῷ 1925 ἤρχισε λειτουργοῦν ἐν Βιέννῃ τὸ κεντρικὸν γραφεῖον τῆς Πανευρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, ἐσημειώθησαν δέ, μολονότι ἀνεπισήμως, αἱ πρῶται, τρόπον τινά, προσχωρήσεις τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν πανευρωπαϊκὴν ἰδέαν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προεδρίας διαφόρων ἐθνικῶν τμημάτων τῆς ἑνώσεως σημαινόντων πολιτικῶν (Ζάϊπελ, Μπένες κτλ.). Τὸ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1926 συνελθὸν ἐν Βιέννῃ Α΄ Πανευρωπαϊκὸν συνέδριον, οὗ μετέσχον 24 ἔθνη, τὰ πλεῖστα ἐν τούτοις τῶν ὁποίων ἀντεπροσωπεύθησαν ὑπὸ ἰδιωτῶν, προεκάλεσε τὴν διεθνῆ προσοχήν, ἔκτοτε δὲ ἡ ἰδέα τῆς Πανευρώπης ἤρχισε νὰ συζητῆται σοβαρώτερον. Τῷ 1927 ἡ περὶ τὴν Πανευρώπην κίνησις εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν, μετατοπισθεῖσα ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸ κυρίως οἰκονομικὸν πεδίον.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Κουτενχόβε-Καλλέργη συνεχίζετο πάντοτε, ἀλλὰ ἡ δρᾶσίς του ἤρχισε νὰ ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔρριψαν ἐπὶ τοῦ θέματος ἀφ' ἑνὸς αἱ συζητήσεις αἱ γενόμεναι εἰς τὴν Παγκόσμιον οἰκονομικὴν διάσκεψιν τῆς Γενεύης, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἐργασίαι ποικιλωνύμων ὀργανώσεων (τῶν ὁποίων μετεῖχον ἐξέχουσαι πολιτικαὶ προσωπικότητες), ὡς ἡ «Εὐρωπαϊκὴ τελωνειακὴ ἕνωσις», ἡ «Διακοινοβουλευτικὴ ἕνωσις», αἱ ὀργανώσεις τῆς «Εὐρωπαϊκῆς συνεργασίας», τὸ «Διεθνὲς ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον» κττ. Ἀντὶ τῶν ὅρων «Πανευρώπη» καὶ «Εὐρωπαϊκὴ ὁμοσπονδία» ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις τῶν ὅρων «Τελωνειακὴ ἕνωσις» καὶ «Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Εὐρώπης». Ἡ οἰκονομικὴ ἄποψις τῆς ἰδέας ἐφάνη παρέχουσα πειστικώτερα ἐπιχειρήματα καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς ὡς οὐτοπικῆς ἤρχισε νὰ ἐπαναλαμβάνεται σπανιώτερον. Τῷ 1928 ἡ γενικευθεῖσα συζήτησις ἐπὶ τῶν χρεῶν ἀφ' ἑνὸς τῶν ἡττημένων πρὸς τοὺς νικητὰς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἔδωσαν νέαν ὤθησιν εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ τῷ 1929 διὰ τῶν διασκέψεων τῆς Χάγης καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Τραπέζης τῶν Διεθνῶν Διακανονισμῶν ἐκ τῆς σφαίρας τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς συζητήσεως εἰσῆλθε ταχέως εἰς τὸν διεθνῆ πολιτικήν.

Πράγματι, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὁλονὲν ἐπιδεινουμένης οἰκονομικῆς κρίσεως, ἡ ἰδέα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως υἱοθετήθη τῷ 1928 ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς Μπριάν, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1927 εἶχε δεχθῆ τὴν ἐπίσημον προεδρίαν τῆς Πανευρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, ἤρχισε νὰ ὑπαινίσσεται εἰς δημοσίας ἀγορεύσεις του ὅτι μόνον μία νέα ὀργάνωσις τῆς Εὐρώπης θὰ ἦτο ἐγγύησις καλυτέρου μέλλοντος. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν πρώτην διάσκεψιν τῆς Χάγης, εἰς τὴν Α΄ συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (5 Σεπτεμβρίου) προέτεινε πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, «ἵνα ἔχωσιν ἐν πάσῃ στιγμῇ τὴν δυνατότητα νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφήν, νὰ συζητῶσι τὰ συμφέροντά των, νὰ λαμβάνωσι κοινὰς ἀποφάσεις, ὅπως δημιουργήσωσι μεταξὺ αὐτῶν ἕνα δεσμὸν ἀλληλεγγύης, ὅστις νὰ τοῖς ἐπιτρέπῃ ν' ἀντιμετωπίζωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰς τυχὸν παρουσιαζομένας σοβαρὰς περιστάσεις». Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας (ἤτοι τὴν 9 Σεπτεμβρίου) εἰς τὸ γεῦμα, ὅπερ παρέθεσεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν 26 εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἡ ἰδέα τῆς Πανευρώπης συνεζητήθη εὐρύτερον, συνέστησε δὲ ὁ Μπριὰν εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας νὰ ὑποβάλωσι τὴν ἰδέαν ταύτην εἰς τὰς κυβερνήσεις των. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐδέχθησαν ὁμοθύμως καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν τὴν σύνταξιν ὑπομνήματος, ὅπερ θὰ ἀπεστέλλετο εἰς τὰς ἀντιπροσωπευθείσας κυβερνήσεις. Τὸ δ' ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἀπαντήσεων συμπέρασμα θὰ ἐξετίθετο ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐν εἰδικῇ ἐκθέσει, ἥτις θὰ ὑπεβάλλετο εἰς εὐρωπαϊκὴν συνδιάσκεψιν, μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τῷ 1930 ἐν Γενεύῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑνδεκάτης συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος, μετὰ τὴν ὀνομασθεῖσαν «ὁλοσχερῆ ῥύθμισιν τῶν ζητημάτων τῶν ἐπανορθώσεων», ἀνηγγέλθη ὅτι τὸ ὑπόμνημα ἦτο ἕτοιμον, τὴν δὲ 17 Μαΐου 1930, ἡμέραν καθ' ἣν ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐκοινοποίει ὅτι ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ τὸ σχέδιον Γιοὺγκ καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔδιδε τὴν ἐντολὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκκενώσεως τῆς τρίτης ζώνης τῆς Ρηνανίας, ἐπεδίδετο ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν τῆς Γαλλίας πρὸς ἁπάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο φέρει τὸν τίτλον «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως καθεστῶτος ὁμοσπονδιακῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως», εἶναι δὲ μακροσκελέστερον καὶ παρὰ τὴν ῥευστότητα τῶν ὁρισμῶν καὶ τὴν ἠθελημένην ἀσάφειαν τῆς διατυπώσεως περιεῖχε προτάσεις περισσότερον συγκεκριμένας ἀφ' ὅ,τι γενικῶς ἀνεμένετο. Τὸ ὑπόμνημα, τονίζον τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως «ἑνὸς μονίμου καθεστῶτος συμβατικῆς ἀλληλεγγύης διὰ τὴν εὔλογον ὀργάνωσιν τῆς Εὐρώπης», προτείνει τὴν σύναψιν «ἑνὸς συμφώνου γενικῆς φύσεως ὁσονδήποτε στοιχειώδους, ὅπερ νὰ βεβαιοῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἠθικῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως καὶ νὰ καθιεροῖ πανηγυρικῶς τὸ γεγονὸς τῆς μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἀποδεκτῆς γινομένης ἀλληλεγγύης». Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὑπομνήματος δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἑξῆς πέντε σημεῖα: 1) Τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα ἐξαρτᾶται σαφῶς ἀπὸ τὸ πολιτικόν. «Πάσης δυνατότητος προόδου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεως αὐστηρῶς προσδιοριζομένης ὑπὸ τοῦ ζητήματος τῆς ἀσφαλείας καὶ τούτου στενῶς συνδεομένου μὲ τὸ τῆς πραγματοποιησίμου προόδου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς πολιτικῆς ἑνώσεως, ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου θὰ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ ἡ δημιουργικὴ προσπάθεια, ἡ τείνουσα εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν οἰκονομικήν της συγκρότησιν». 2) Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἕνωσις προτείνεται νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἑνώσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἑνότητος, οὕτως ὥστε ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ κυριαρχία τῶν κρατῶν νὰ παραμένῃ σεβαστή. 3) Ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁλοκλήρωσις προτείνεται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ὁποίας θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐναρμόνισις τῶν εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων. Ἡ προετοιμασία καὶ ἡ διευκόλυνσις τῆς συναρμολογήσεως τῶν κυρίως εὐρωπαϊκῶν προσπαθειῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θὰ εἶναι εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς μελετωμένης ἑνώσεως. 4) Ἀκριβῶς διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ ὑπαγωγὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, τὸ εὐρωπαϊκὸν σύμφωνον θὰ ἐπεφυλάσσετο ἐν ἀρχῇ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. 5) Ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν σκοπῶν τῆς ἑνώσεως, θεωρεῖται ἀναγκαία ἡ δημιουργία μηχανισμοῦ τινος, ὅστις προτείνεται νὰ ἀποτελεσθῇ: α) ὑφ' ἑνὸς ὀργάνου ἀντιπροσωπευτικοῦ καὶ ἀνευθύνου, τῆς «Εὐρωπαϊκῆς Διασκέψεως», εἰς τὴν ὁποίαν θ' ἀντιπροσωπεύωνται πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις, β) ὑφ' ἑνὸς ὀργάνου ἐκτελεστικοῦ, τῆς «διαρκοῦς πολιτικῆς ἐπιτροπῆς», εἰς ἣν θὰ μετάσχῃ ὡρισμένος ἀριθμὸς μελῶν καὶ ἥτις θ' ἀποτελῇ τὸ ὄργανον τῆς δράσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως, καὶ γ) ὑπὸ μιᾶς στοιχειώδους γραμματείας.

Ἡ κοινὴ εὐρωπαϊκὴ γνώμη ὑπεδέχθη τὸ ὑπόμνημα μὲ πολλὴν εὐμένειαν ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν, συνεζήτησεν ὅμως τὰς λεπτομερείας τῆς πραγματοποιήσεώς του μὲ ἀρκετὸν σκεπτικισμόν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς κυβερνήσεις, μολονότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν κεκηρυγμέναι ἐναντίον τοῦ σχεδίου, ἐν τούτοις εἰς τὰς ἀπαντήσεις των ἀποδέχονται πᾶσαι ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖ μίαν ἐπείγουσαν ἀνάγκην. Αἱ ἐπιφυλάξεις ὅμως καὶ αἱ ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματοποιήσεως ὑπῆρξαν τόσαι, ὥστε νὰ κριθῇ ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν ἀπαντήσεων ὑπῆρξαν οὐσιαστικῶς ἀρνητικαί. Γενικῶς αἱ ἀπαντήσεις, αἵτινες ἐστάλησαν πᾶσαι πρὸς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν μεταξὺ 25

Digitized by Google

Ἰουνίου καὶ 4 Αὐγούστου 1930, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τέσσαρας κατηγορίας: Α') Εἰς ἐκείνας, αἵτινες ἀποδέχονται ἀσμένως τὴν γαλλικὴν πρότασιν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ ἕνωσις θὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1919 καὶ 1920, εἶναι δὲ αὗται αἱ τῶν κρατῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ γαλλικὸν διπλωματικὸν σύμπλεγμα. Β') Εἰς ἐκείνας, αἵτινες θέτουσιν ὡς ὅρον, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν (αἱ τῶν ἡττημένων Δυνάμεων καὶ τῆς Ἰταλίας). Γ') Εἰς τὰς τῶν χωρῶν, αἵτινες, ἔχουσαι ἐξωευρωπαϊκὰ συμφέροντα, ἐκφράζουσιν ἐπιφυλάξεις διαφόρου ἑκάστη ἐκτάσεως (Ἀγγλία, Ἰρλανδία, Ἱσπανία, Ὁλλανδία)· καὶ Δ') Εἰς τὰς τῶν μικροτέρων κρατῶν, ἅτινα δηλοῦσιν ὅτι ἀποδέχονται εὐχαρίστως, ἀρκεῖ νὰ μὴ θιγῇ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πέντε σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα συνωψίσθη τὸ ὑπόμνημα, αἱ περισσότεραι ἀπαντήσεις ἐκφράζουσι τὰς αὐτὰς περίπου ἐπιφυλάξεις καὶ προβαίνουσιν εἰς τὴν ἰδίαν κριτικήν. 1) Μολονότι ὑπὸ πασῶν ἀναγνωρίζεται ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν δύο προβλημάτων, ἐν τούτοις ἡ ἐπίλυσις τοῦ οἰκονομικοῦ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ὡς ἡ μᾶλλον ἐπείγουσα. 2) Ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως ἀμειώτου τῆς κυριαρχίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν μελῶν τονίζεται ὑφ' ὅλων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν μικρῶν κρατῶν, καὶ μόνη ἡ ὀλλανδικὴ ἀπάντησις ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὅτι πᾶσα προσπάθεια ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης προώρισται νὰ μείνῃ ἀτελεσφόρητος ἄνευ περιορισμοῦ τινος τῆς κυριαρχίας τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν. 3) Τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἑνώσεως πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἀντιμετωπίζεται γενικῶς παρὰ πάντων ὡς τὸ μᾶλλον δυσεπίλυτον. Ἐκφράζονται φόβοι: α') μήπως τὸ γόητρον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν μειωθῇ διὰ τῆς ἀποψιλώσεώς της ἀπὸ πάσης εὐρωπαϊκῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς· β') μήπως ἡ δημιουργία τῆς Πανευρώπης, καταργοῦσα οὐσιαστικῶς τὴν πρὸς τὴν καθολικότητα τάσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, δημιουργήσῃ ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ ἠπείρων. 4) Ὑπὸ τινων κρατῶν ἡ συμμετοχὴ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας κρίνεται ὡς ἀπαραίτητος. Ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Οὐγγαρία περιορίζονται εἰς τὸ νὰ τονίσωσι τὴν ἀνάγκην τῆς εἰσδοχῆς μόνον τῆς Τουρκίας. 5) Ὁ προτεινόμενος μηχανισμὸς τῆς ὀργανώσεως θεωρεῖται σχεδὸν παρὰ πάντων ὡς πολυτελής. Αἱ περισσότεραι ἀπαντήσεις θεωροῦσιν ἐπαρκῆ τὴν εὐρωπαϊκὴν διάσκεψιν· τὸ «συμβούλιον» θεωρεῖται ἐπικίνδυνον, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν μικρῶν κρατῶν, εἰδικὴ δὲ γραμματεία ἐντελῶς περιττή. Ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι πᾶσα ἰδιαιτέρα εὐρωπαϊκὴ ὀργάνωσις παρέλκει καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς σκοπὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδιωχθῇ μὲ μεγαλυτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας διὰ τῆς ἁπλῆς δημιουργίας εὐρωπαϊκῶν ἐπιτροπῶν τῆς συνελεύσεως, τοῦ συμβουλίου καὶ τῶν τεχνικῶν ὀργανώσεων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Τὰς ληφθείσας ἀπαντήσεις διεβίβασεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος, πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν 26 εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, δηλοῦσα συγχρόνως ὅτι τὰ ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα θὰ ἐξέθετεν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς αὐτῆς εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ εὐρωπαϊκὴν συνδιάσκεψιν ἐν Γενεύῃ τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. Συνελθοῦσα ἡ διάσκεψις αὕτη κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν, ἀφοῦ ἤκουσε τὴν «ἔκθεσιν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐρεύνης», ἐνέκρινεν ὁμοφώνως (παρὰ τὴν ἐν ἀρχῇ ἔκδηλον ἀντίδρασιν τῆς βρεττανικῆς ἀντιπροσωπείας) τὸ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου ὑποβληθὲν σχέδιον «ἀποφάσεως», καθ' ἥν, γενομένης κατ' ἀρχὴν ἀποδεκτῆς τῆς ἀνάγκης μιᾶς στενῆς συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ὡς κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, τὸ ζήτημα παραπέμπεται εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀνατιθεμένης τῆς ἐνώπιον αὐτῆς εἰσηγήσεως εἰς τὸν Μπριάν, ὅστις ἐξουσιοδοτήθη νὰ ὁμιλήσῃ ἐκ μέρους πάντων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐν τῇ ἑνδεκάτῃ συνελεύσει τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν οἱ πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων ἀντιπροσώπων ἀνέπτυξαν τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ἀντιλήψεις τῶν κυβερνήσεών των, ὡς αὗται εἶχον διατυπωθῆ εἰς τὰς ἀπαντήσεις ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος Μπριάν. Οἱ τῶν μεγαλυτέρων κρατῶν ἐχειρίσθησαν τὸ ζήτημα συσχετίσαντες αὐτὸ πρὸς τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς εἰρήνης, ἐκ δὲ τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν οἱ πλεῖστοι ἐπεκρότησαν τὴν ἰδέαν, εὐχηθέντες τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Ὑφ' ὅλων ὅμως ἐτονίσθη ὅτι ἡ προσπάθεια τῆς πραγματοποιήσεως θὰ εἶναι μακρά, ὅτι ἡ ἐπιτυχία της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πεφωτισμένην κατανομήν της εἰς τὸν χρόνον καὶ ὅτι τὰ πρῶτα βήματα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσωσιν αἱ περιφερειακαὶ οἰκονομικαὶ καὶ πολιτικαὶ συνεννοήσεις.

Τὴν 16 Σεπτεμβρίου ὑπεβλήθη εἰς τὸ γραφεῖον τῆς συνελεύσεως σχέδιον «ἀποφάσεως» φέρον 45 ὑπογραφάς, ἐξ ὧν αἱ 18 ἐξωευρωπαϊκῶν κρατῶν, ὅπερ τὴν 17 ἐγένετο παμψηφεὶ δεκτὸν μὲ μίαν ἐλαφρὰν τροποποίησιν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ συνέλευσις «προσκαλεῖ τὰς κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, μελῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπως ἐνεργοῦσαι μὲ τὴν συνδρομὴν τῆς γραμματείας ὡς ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας, συνεχίσωσι τὴν ἤδη ἀναληφθεῖσαν ἔρευναν», «τοῖς ὑπομιμνήσκει ὅτι καθ' ὃ μέτρον μία τοιαύτη συνεργασία ἤθελε φανῆ εἰς αὐτὰς ὠφέλιμος διὰ τὴν πρόοδον τῆς μελέτης των, ἔχουσι τὴν δυνατότητα νὰ τὴν ἐπιδιώξωσιν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰ μὴ εὐρωπαϊκὰ μέλη ὡς καὶ πρὸς τὰς κυβερνήσεις μὴ μέλη τῆς Κοινωνίας καὶ ζητεῖ ὅπως τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης διατυπωθῶσιν ὑπὸ τύπον προτάσεων ὅσον τὸ δυνατὸν συγκεκριμένων ἐν ἐκθέσει, ἥτις ὀφείλει νὰ συνταχθῇ ἐγκαίρως, ἵνα ὑποβληθῇ εἰς τὴν προσεχῆ συνέλευσιν». Ἡ σχηματισθεῖσα «εἰδικὴ ἐπιτροπὴ μελέτης διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἕνωσιν», εἰς ἣν ἑκάστη χώρα δύναται νὰ ἔχῃ ἕνα ἀντιπρόσωπον καὶ ἕνα ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ, συνελθοῦσα τὴν 26 Σεπτεμβρίου ἐξέλεξε πρόεδρον αὐτῆς τὸν σὲρ Ἤρικ Ντράμμοντ, ὥρισε δὲ χρόνον τῆς προσεχοῦς αὐτῆς συγκλήσεως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1931, ὁπότε θὰ συνήρχετο εἰς τὴν 62αν σύνοδόν του τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Ἡ ἔναρξις λοιπὸν τῆς πανευρωπαϊκῆς προσπαθείας ἀπεφασίσθη ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τῆς συστάσεως εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει πρὸς τὸ παρὸν παρὰ τὴν ἐντολὴν νὰ μελετήσῃ ἁπλῶς τὸ ζήτημα. Ἡ ἀπόφασις ἡ ἱδρυτικὴ τῆς ἐπιτροπῆς κάμνει χρῆσιν τοῦ ὅρου «συνεργασία», ἡ ὁποία θὰ ἐπιδιωχθῇ «ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνων», «ἐν πλήρει συμφωνίᾳ πρὸς αὐτὴν» καὶ «ἐν τῷ πνεύματι τοῦ συμφώνου». Ἡ ὑποταγὴ λοιπὸν τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν εἶναι ἀπόλυτος· ὁ ρόλος της εἶναι ἁπλῶς τεχνικὸς καὶ γνωμοδοτικός, μία δὲ ὑποχρέωσις τῆς ἐπιβάλλεται: νὰ συντάξῃ ὑπὸ τύπον συγκεκριμένων προτάσεων ἔκθεσιν, ἡ ὁποία νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν προσεχῆ συνέλευσιν. Ὁ χαρακτὴρ αὐτὸς τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν εἶναι ἀκόμη ἐκδηλότερος ὡς ἐκ τῆς κοινῆς γραμματείας. Τὰ μέλη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς θὰ ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὰ μὴ μέλη, πρὸς τὰ ὄργανα τῆς Κοινωνίας, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς κράτη μὴ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (τῶν ὁποίων προβλέπεται ρητῶς ἡ δυνατότης τῆς «συνεργασίας», ὄχι δὲ τῆς «συμμετοχῆς») διὰ γενικῆς γραμματείας αὐτῆς, ἐλεγχομένης ὑπὸ τοῦ συμβουλίου καὶ ἐτησίως ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Περὶ ἁρμοδιότητος τῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ἱδρυτικὴ αὐτῆς ἀπόφασις δὲν ἔκαμνε λόγον. Συνεπῶς, ἐξ ἀντιδιαστολῆς θὰ ἔπρεπε νὰ συναχθῇ ὅτι ἡ ἁρμοδιότης της εἶναι ἀπεριόριστος. Ἐν τούτοις, εἰς τὴν 11ην ἀπόφασίν της, τὴν ψηφισθεῖσαν τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1930 «ἡ συνέλευσις λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ ἡ ἱδρυθεῖσα διὰ τῆς ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1930 ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως εἶναι ἐπιφορτισμένη νὰ ἐξετάσῃ τὰς δυνατότητας μιᾶς στενῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων εἰς ὅλας τὰς σφαίρας τῆς διεθνοῦς δράσεως (συμπεριλαμβανομένης τῆς οἰκονομικῆς) καὶ ὅτι συνεπῶς τὰ προβλήματα πρὸς μελέτην ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης εἶναι, ἔν τινι μέτρῳ, τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα εἶναι ἐγγεγραμμένα εἰς τὸ πρωτόκολλον τὸ ἀφορῶν τὸ πρόγραμμα τῶν μεταγενεστέρων διαπραγματεύσεων τῆς 24 Μαρτίου 1930, ἰδίως δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους καὶ τὴν ἐμπορικὴν πολιτικήν, συνιστᾷ ὅπως διατηρηθῇ στενὸς σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τῆς εἰρημένης ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προμνησθέντος πρωτοκόλλου, ἀμφοτέρων ἐνδιαφερουσῶν κατὰ πρῶτον λόγον τὰ αὐτὰ κράτη». Ὥστε ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν ἡ ἁρμοδιότης τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο ἀπεριόριστος, ἐδίδετο ὅμως εἰς αὐτὴν μία σαφὼς οἰκονομικὴ κατεύθυνσις διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία ἀπετέλει τρόπον τινὰ μίαν ἐπίσημον καθιέρωσιν τῆς ὁμοφώνου σχεδὸν προτιμήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς ἐνάρξεως τῆς πανευρωπαϊκῆς προσπαθείας ἀπὸ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων.

Ἡ ἐπιτροπὴ μελέτης συνῆλθεν εἰς δευτέραν σύνοδον κατὰ Ἰανουάριον (16—21) 1931. Ἡμερησία διάταξις δὲν εἶχε καταρτισθῆ καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἤρχισεν ἀνερμάτιστος τὰς ἐργασίας αὐτῆς. Ἐπωφεληθεῖσαι τοῦ γεγονότος τούτου ἡ ἰταλικὴ καὶ γερμανικὴ ἀντιπροσωπεία ἔθεσαν ἀμέσως τὸ ζήτημα τῆς προσκλήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν μὴ μελῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐβοηθήθη ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἑλλάδος, ἀντιθέτως δὲ κατεπολεμήθη ὑπὸ ὅλων σχεδὸν τῶν λοιπῶν ἀντιπροσωπειῶν καὶ ἰδίως τῆς γαλλικῆς, ἑλβετικῆς, ρουμανικῆς καὶ γιουγκοσλαυϊκῆς. Ἐκ τῶν δύο τούτων ὁμάδων ἡ πρώτη ἐπέμενεν ὅτι τὰ Σοβιὲτ καὶ ἡ Τουρκία θὰ ἔπρεπε νὰ κληθῶσιν ὅπως μετάσχωσιν ἀμέσως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἐνῷ ἡ δευτέρα, μὴ ἀποκρούουσα κατ' ἀρχὴν τὴν συνεργασίαν τῶν χωρῶν τούτων, ὑπεστήριζεν ὅτι θὰ ἔπρεπεν αὗται νὰ καλοῦνται μόνον ὁσάκις αἱ ἀνάγκαι τῆς διαφωτίσεως τοῦ ἑκάστοτε συζητουμένου θέματος τὸ ἐπιβάλλουν. Παραλλήλως πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην ἄποψιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν σκανδιναυϊκῶν χωρῶν ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συζήτησις εἶναι ἀκόμη πρόωρος καὶ συνεπῶς θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἀναβληθῇ. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται γνῶμαι ἐστηρίχθησαν κατὰ τὴν διεξαχθεῖσαν αὐστηρῶς νομικὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἱδρυτικῆς ἀποφάσεως τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1930, οὐδεὶς δὲ ἔκαμε χρῆσιν ἄλλου τινὸς ἐπιχειρήματος πολιτικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ. Ἐν τέλει συνεστήθη ἑξαμελὴς ὑποεπιτροπή, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς σχέδιον ἀποφάσεως υἱοθετηθὲν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς. Δι' αὐτῆς ἡ ἐπιτροπή, δοθείσης τῆς ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1930, ἀποφασίζει νὰ μελετήσῃ τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν κρίσιν, καθόσον αὕτη ἐνδιαφέρει τὴν κοινότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ νὰ καλέσῃ μέσῳ τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὰς κυβερνήσεις Ἰσλανδίας, Τουρκίας καὶ Σοβιετικῆς Ρωσίας ὅπως μετάσχωσιν εἰς τὴν μελέτην ταύτην. Ἡ ἀπόφασις αὕτη περὶ προσκλήσεως, εἰς ἥν, κατ' ἐπιθυμίαν τῆς δανικῆς κυβερνήσεως, περιελήφθη καὶ ἡ Ἰσλανδία, περιορίζουσα τὴν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν συνεργασίαν τῶν κρατῶν τούτων μόνον καθόσον ἀφορᾷ τὴν μελέτην τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἀποτελεῖ μίαν ἀρκετὰ σαφῆ υἱοθέτησιν τῆς ἀπόψεως τοῦ γαλλικοῦ συνασπισμοῦ.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν, ἡ ἐπιτροπὴ εἰσῆλθεν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς Εὐρώπης διὰ μιᾶς ἀνασκοπήσεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔργου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀπὸ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς διασκέψεως τοῦ 1927 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1931, γενομένης ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1930 συνελθούσης δευτέρας συνδιασκέψεως διὰ μίαν συνδυασμένην οἰκονομικὴν δρᾶσιν. Οὗτος, ἀφοῦ ὑπέμνησεν ὅτι τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῆς διασκέψεως τοῦ 1927 δὲν ἀνταπεκρίθησαν πρὸς τὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν ἧς ἔτυχον αἱ συστάσεις της, ἐτόνισε τὴν μετριότητα τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δύο συνδιασκέψεων τῆς συνδυασμένης οἰκονομικῆς δράσεως, τὴν ἀποτυχίαν τῆς διασκέψεως διὰ τὴν μεταχείρισιν τῶν ξένων καὶ τῆς συμβάσεως τῆς σχετικῆς πρὸς τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς καὶ συνεπέρανεν ὅτι οἱ λαοὶ θὰ χάσουν ὁριστικῶς τὴν ἐμπιστοσύνην των πρὸς τὰς συλλογικὰς προσπαθείας, ἐὰν ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιτροπὴ δὲν ἐπιδοθῇ εἰς ταχεῖαν καὶ τελεσφόρον δρᾶσιν. Ὁ ἀπαισιόδοξος τόνος τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία συνεζήτησεν ἐν ἐκτάσει τὸ ὅλον οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Εὐρώπης μὲ βάσιν τὴν διάκρισιν αὐτῆς εἰς βιομηχανικὴν καὶ γεωργικήν. Γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ παροχὴ βοηθείας εἰς τὰς γεωργικὰς χώρας ἦτο ἐπείγουσα. Τὰ γεωργικὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης εἶχον ἤδη θέσει τὰς βάσεις τῆς συνεργασίας των καθόσον ἀφορᾷ τὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν εἰς ἐπανειλημμένας συνδιασκέψεις κατὰ τὸ 1930, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς συνελθούσας εἰς Βουκουρέστιον, Σινάϊαν καὶ Βαρσοβίαν. Ἡ μεταξύ των ὅμως συνεργασία οὔτε ἀπολύτως ἦτο ἐπαρκής, οὔτε ἦτο ἀμέσως ἱκανὴ νὰ δώσῃ τοὺς καρπούς της χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς βιομηχανικῆς Εὐρώπης. Καὶ ἡ τελευταία ἔπασχε βαθέως ἀπὸ τὴν κρίσιν καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν πληγὴν τῆς ἀνεργίας, ἡ κατάστασις ὅμως τῆς γεωργικῆς ἦτο τραγική. Ἡ πτῶσις τῆς τιμῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων μεταξὺ 1927 καὶ 1930 (δεύτερον ἑξάμηνον) ἦτο δεκάκις περίπου εὐρυτέρα τῆς τῶν βιομηχανικῶν, πάντως δὲ σημαντικώτατα μεγαλυτέρα τῆς ὑποτιμήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν χωρῶν (π. χ. μεταξὺ τρίτου τριμήνου τοῦ 1929 καὶ τελευταίου τριμήνου τοῦ 1930 αἱ τιμαὶ ἔπεσαν εἰς μὲν τὴν Οὐγγαρίαν κατὰ 38,1 %, εἰς δὲ τὴν Ἀργεντινὴν κατὰ 16,9 %). Πωλούμενοι εἰς τὰς τιμὰς αὐτὰς οἱ δημητριακοὶ καρποὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ὄχι μόνον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς ἐξωευρωπαϊκούς, ἀλλ' ἐπωλοῦντο καὶ πολὺ κάτω τοῦ κόστους παραγωγῆς. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἡ ἀρωγὴ τῆς βιομηχανικῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν γεωργικὴν θὰ ἔπρεπε νὰ τείνῃ πρῶτον εἰς τὴν ἄμεσον βελτίωσιν τῆς καταστάσεως καὶ δεύτερον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς γεωργίας.

Πρὸς τοῦτο τὰ γεωργικὰ κράτη ἐζήτησαν τρία τινά: α) Ἀπορρόφησιν τῶν ὑπαρχόντων ἀποθεμάτων δημητριακῶν, τὰ ὁποῖα πιέζουν συνεχῶς τὰς τιμάς. β) Παροχὴν κεφαλαίων καὶ ἐν γένει ὀργάνωσιν τῆς γεωργικῆς πίστεως, ὥστε νὰ δύναται ὁ γεωργὸς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης νὰ προμηθεύηται τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν κεφάλαια μὲ χαμηλὸν τόκον· καὶ γ) Παροχὴν δασμολογικῆς προτιμήσεως πρὸς τὰ δημητριακὰ τῆς γεωργικῆς Εὐρώπης ἐκ μέρους τῆς βιομηχανικῆς, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ κατὰ τὰ ἀμέσως προσεχῆ ἔτη ἡ διάθεσις τῶν εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν προϊόντων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς.

Εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην τῶν γεωργικῶν χωρῶν ὑπείκουσα ἡ ἐπιτροπή, προέβη εἰς τὴν σύστασιν τριῶν ὑποεπιτροπῶν, μιᾶς διὰ τὴν διάθεσιν τῶν

Digitized by Google

ὑπαρχόντων ἀποθεμάτων δημητριακῶν, μιᾶς διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν πλεονασμάτων τῶν μελλουσῶν ἐσοδειῶν καὶ μιᾶς διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς γεωργικῆς πίστεως. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων, συνεστήθη καὶ τετάρτη ὑποεπιτροπή, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο νὰ μελετήσῃ τὴν συγκρότησιν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἕνωσιν. Ἡ δευτέρα αὕτη σύνοδος τῆς ἐπιτροπῆς ἐτελείωνε μὲ μίαν «ἐκδήλωσιν ἐμπιστοσύνης», ὅπως ὠνομάσθη μία διακήρυξις τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, διὰ τῆς ὁποίας οὗτοι δηλοῦσιν, ἐξ ἀφορμῆς κυκλοφορησασῶν φημῶν περὶ ἐπικειμένου πολέμου, ὅτι εἶναι ὑπέρ ποτε ἀποφασισμένοι νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸν μηχανισμὸν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσωσιν οἱανδήποτε προσφυγὴν εἰς τὴν βίαν. Ἡ διακήρυξις αὕτη τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν ἐγένετο ὁμοφώνως δεκτὴ ὡς ἀπόφασις τῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐκ τῶν σχηματισθεισῶν ὑποεπιτροπῶν ἡ ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως συνῆλθεν εἰς Παρισίους τὴν 24 Μαρτίου 1931 καὶ ἀφοῦ συνεζήτησεν ἐπὶ διήμερον ἐτελείωσε τὰς ἐργασίας της μὲ τὴν ἀποδοχήν: 1) Ἐκθέσεως ἐπὶ τῆς «συνθέσεως, ὀργανώσεως καὶ μεθόδου ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς». 2) Ἐκθέσεως σχετικῆς πρὸς τὴν προσωρινὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς τρίτης συνόδου τῆς ἐπιτροπῆς μελετῶν καὶ 3) Σχεδίου ἀποφάσεως περὶ συμμετοχῆς τῆς ἐλευθέρας πόλεως τοῦ Δάντσιχ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων. Διὰ τῆς πρώτης, ἡ ὁποία θ' ἀπετέλει τὸν καταστατικὸν χάρτην, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἐπιτροπῆς μελετῶν, δίδεται εἰς αὐτὴν ἡ μορφὴ μιᾶς κοινῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν· ὑπόκειται λοιπὸν εἰς τοὺς κοινοὺς κανόνας τοὺς διέποντας τὰς ἐπιτροπὰς τῆς Κοινωνίας, δύναται ὅμως νὰ θεσπίσῃ δι' αὐτὴν καὶ εἰδικοὺς κανόνας. Διὰ τῆς δευτέρας ἐκθέσεως ὡρίζετο ἡ τάξις τῶν συζητητέων θεμάτων κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τῆς ἐπιτροπῆς ὡς ἑξῆς: α) ἔκθεσις ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως, β) οἰκονομικὰ ζητήματα, ἤτοι ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις, καθ' ὅσον ἐνδιαφέρει τὸ σύνολον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Διὰ τοῦ σχεδίου ἀποφάσεως ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ ἐλευθέρα πόλις τοῦ Δάντσιχ θὰ ἐκαλεῖτο νὰ μετάσχῃ καὶ αὐτή, καθ' ὃ μέτρον τὸ ἐπέτρεπεν ἡ διεθνὴς αὐτῆς θέσις, τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν σχετικῶν μὲ τὴν μελέτην τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως.

Τὴν 23ην Φεβρουαρίου συνῆλθεν εἰς Παρισίους ἡ ἐπιτροπὴ τῆς διαθέσεως τῶν ὑπαρχόντων ἀποθεμάτων, ἡ ὁποία καθώρισε τὰς ποσότητας τῶν ὑπαρχόντων ἀδιαθέτων καὶ συνεζήτησε περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαθέσεως αὐτῶν. Αἱ ποσότητες αὗται ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἦσαν σημαντικαὶ (830.000 τόν. σίτου, 730.000 κριθῆς, 920.000 ἀραβοσίτου καὶ 350.000 σικάλεως). Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς διαθέσεως, ὅλαι αἱ χῶραι αἱ εἰσάγουσαι σῖτον ἔδειξαν προθυμίαν, καμμία ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ σαφῆ ὑποχρέωσιν. Αἱ περισσότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ συζητήσουν τὴν λῆψιν μέτρων μὴ τελωνειακῆς φύσεως· οἱ ἀντιπρόσωποι ὅμως τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν ἐτόνισαν ἀπεριφράστως ὅτι παρόμοιαι εὐκολίαι θὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς, διότι δὲν θὰ ἐβελτίωνον τὰς τιμὰς περισσότερον τοῦ 5 %, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας ἦτο μία ὕψωσις 25—30 %. Εἰς τὴν τελικὴν πρᾶξιν, ἡ ὁποία ἐγένετο δεκτή, αἱ εἰσαγωγικαὶ χῶραι ἐδήλουν ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἐπιφυλάξουν μίαν ὡρισμένην ἀναλογίαν εἰς τὸν σῖτον τὸν προερχόμενον ἀπὸ τὰς παραδουναβίους χώρας καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ προκαλέσουν τὸ ἐνωρίτερον τὰς ἀναγκαίας ἐπαφὰς διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὰς πράξεις ταύτας. Ἡ τελικὴ αὕτη πρᾶξις ὑπεγράφη ἀπὸ δέκα ἓξ μόνον ἀντιπροσώπους, δὲν ἐχρειάσθη ὅμως νὰ δοθῇ συνέχεια εἰς αὐτήν, διότι μέχρι τοῦ Μαΐου ἐξηκριβώθη ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀποθέματα εἶχον ἀπορροφηθῆ.

Τὴν 26ην Φεβρουαρίου συνῆλθεν ἡ ἐπιτροπή, ἡ ὁποία εἶχεν ὁρισθῆ διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῆς τοποθετήσεως τῶν πλεονασμάτων τῶν μελλουσῶν ἐσοδειῶν. Κατὰ τὰς γενομένας συζητήσεις ἀνεπτύχθησαν τρεῖς κυρίως ἀντιλήψεις: 1) Δημιουργία ἑνὸς καθεστῶτος τελωνειακῆς προτιμήσεως. 2) Δεδομένου ὅτι τοῦτο προσκρούει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ῥήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, ἐπιδίωξις προτιμήσεων μὴ τελωνειακοῦ χαρακτῆρος. 3) Χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀναζήτησις ἑνὸς τρόπου συμβιβασμοῦ τοῦ δασμολογίου προτιμήσεως πρὸς τὴν ῥήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, ἀναμονὴ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μερικῆς ἐφαρμογῆς τῆς τελωνειακῆς προτιμήσεως, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὁποίας εἶναι διατεθειμένα νὰ εἰσέλθουν ὡρισμένα κράτη. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου ἡ γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόφασιν τῆς ὑποεπιτροπῆς, τονίζουσαν τὴν ἀνάγκην ὅπως τοιαῦται διμερεῖς διαπραγματεύσεις μὴ καταλήξουν εἰς ἀποτελέσματα παραβλάπτοντα τὰ συμφέροντα τρίτων κρατῶν. Ἐὰν δὲ ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἀπέτυχε, πάντως συνετέλεσεν ὥστε τὰ συμπεράσματα τῆς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ νὰ εἶναι πενιχρότατα.

Πράγματι ἡ ἐπιτροπὴ συνέταξεν ἔκθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἔθετε τὸ γεωργικὸν ζήτημα ἐπὶ παγκοσμίου βάσεως, ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας της εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τὴν 26ην Μαρτίου 1931 προδιάσκεψιν τοῦ σίτου. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν προτίμησιν, ἡ ἔκθεσις παραπέμπει εἰς «τὴν ἤδη συντελεσθεῖσαν ἐργασίαν» ὑπὸ μιᾶς ἐπιτροπῆς τῆς δευτέρας διασκέψεως διὰ τὴν συνδυασμένην οἰκονομικὴν δρᾶσιν, «ἐργασίαν τῆς ὁποίας αἱ διαπιστώσεις ἰσχύουν πάντοτε». Ἡ ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπει ἡ ὑποεπιτροπή, εἶναι ἡ γνωστὴ ὡς «ἔκθεσις Στοῦκι», ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑλβετοῦ ἀντιπροσώπου, ὅστις προήδρευε τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἡ προτίμησις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μία παρέκβασις (dérogation) ἀπὸ τὴν ῥήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους δυνητική, ἐξαιρετικὴ καὶ περιωρισμένη, χρῄζουσα δὲ πάντως τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀπολαυουσῶν τῆς ῥήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους χωρῶν. Ἐπὶ πλέον ἡ προτίμησις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ εἰμὴ διὰ τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ τὰ παράγωγά των, ἐνῷ τὰ τυχὸν ἀντὶ τῆς παροχῆς προτιμήσεως ἐπιτυγχανόμενα ἀνταλλάγματα δὲν θὰ εἶχον κατ' ἀρχὴν προτιμητικὸν χαρακτῆρα.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν ὅμως ταύτην συνοψίζονται τὰ συμπεράσματα τῆς θεωρητικῆς ἁπλῶς συζητήσεως, τὴν ὁποίαν διεξήγαγεν ἡ εἰδικὴ αὕτη ἐπιτροπή. Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὰς ἓξ χώρας, αἱ ὁποῖαι κυρίως ἐνδιέφερον τὰ γεωργικὰ κράτη, μία μόνον, ἡ Γερμανία, ἦτο διατεθειμένη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προτιμήσεως. Ἐκ τῶν λοιπῶν, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία ἐδίσταζον, ἡ Ἑλβετία ἀπέφευγε, αἱ δὲ Γαλλία καὶ Ἰταλία ἠρνοῦντο κατηγορηματικῶς. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐξωευρωπαϊκὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι κυρίως θὰ ἐθίγοντο ἀπὸ τὴν καθιέρωσιν ἐν Εὐρώπῃ ἑνὸς καθεστῶτος προτιμήσεως, εἶχον εὕρει τὴν εὐκαιρίαν νὰ διατυπώσουν σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως τὴν ἐναντίωσίν των. Αἱ διαθέσεις τῶν ἀνωτέρω χωρῶν παρέμειναν αἱ αὐταὶ καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου διάστημα μέχρι τέλους Μαρτίου 1931, ὁπότε ἔγινε γνωστὸν τὸ σχέδιον τῆς αὐστρογερμανικῆς τελωνειακῆς ἑνώσεως, τὸ διατυπωθὲν εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς 19 Μαρτίου Κατὰ τὰς συζητήσεις τὰς γενομένας εἰς τὴν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας συνελθοῦσαν (24 Μαρτίου) προδιάσκεψιν τοῦ δευτέρου συνεδρίου τοῦ σίτου. διεπιστώθη ὅτι ἡ ποσότης δημητριακῶν, τὴν ὁποίαν ἡ βιομηχανικὴ Εὐρώπη εἰσάγει ἀπὸ τὴν γεωργικήν, εἶναι ἀσήμαντος (ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς δεκάτου τοῦ ὅλου εἰσαγομένου ὑπ' αὐτῆς σίτου) καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ προτίμησις οὔτε τὰς ἐξωευρωπαϊκὰς σιτοπαραγωγοὺς χώρας θὰ ἔθιγε σοβαρῶς, οὔτε καὶ τὴν γεωργίαν τῆς βιομηχανικῆς Εὐρώπης θὰ ἐζημίωνε, δεδομένου ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν εἰσαγομένου σίτου θὰ ἐπεβαρύνετο μὲ τὸν κοινὸν δασμόν. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ φόβος μήπως τὰ παραδουνάβια κράτη εἰσέλθωσιν εἰς τὸν παρασκευαζόμενον γερμανοαυστριακὸν οἰκονομικὸν συνδυασμὸν ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν διαθέσεων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας. Οὕτως ἡ μὲν Γαλλία περιώρισε τὴν κατηγορηματικότητα τῆς ἀρνήσεώς της, ἐνῷ ἡ Τσεχοσλοβακία ἐξεδήλωσε, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν παροχὴν προτιμήσεως, τὴν αὐτὴν προθυμίαν μὲ τὴν Γερμανίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὴν τὴν φορὰν ἠκολούθει καὶ ἡ Αὐστρία.

Ἐν προκειμένῳ ἐνδιέφερε κυρίως ἡ στάσις τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν χωρῶν (ἀφοῦ θὰ ἐζητεῖτο ἡ συγκατάθεσίς των, ἵνα καταστῇ δυνατὸν νὰ ἰσχύσουν αἱ συναφθησόμεναι συμβάσεις)· αὕτη ὅμως δὲν ἦτο σαφής. Ὁπωσδήποτε δὲν ἀντέδρασαν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς προδιασκέψεως υἱοθέτησιν ἀποφάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἐὰν αἱ ἐνδιαφερόμεναι χῶραι, διατεθειμέναι νὰ προβοῦν εἰς ἐμπορικὰς συμφωνίας ἐπὶ προτιμητικῆς βάσεως, ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν συζήτησιν, θὰ ὤφειλον νὰ ἐπιδιώξωσι τοῦτο διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ». Συνεπῶς συνήνουν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν συνομολόγησιν διμερῶν συμφωνιῶν, μολονότι δὲν ἔδιδον καμμίαν συγκεκριμένην ὑπόσχεσιν ὡς πρὸς τὴν συγκαταταθεσίν των.

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν τῶν διμερῶν συμφωνιῶν ἔδωκεν ἀποφασιστικὴν πλέον ὤθησιν ἡ ἀνεπιφύλακτος ὑπὲρ τῶν δασμῶν προτιμήσεως κήρυξις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως διὰ τοῦ ὀνομασθέντος «δημιουργικοῦ ὑπομνήματος» αὐτῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Μαΐου 1331, ὅπερ ὑπεβλήθη εἰς τὴν τρίτην σύνοδον τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης. Ὅταν λοιπὸν συνῆλθεν ἡ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τῶν δημητριακῶν εἰς δευτέραν σύνοδον, κατὰ Ἰούνιον (25—27) τοῦ 1931, δὲν εἶχε παρὰ νὰ διαπιστώσῃ καὶ τὴν προσχώρησιν τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τοῦ θέματος, ὄχι πλέον κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ περὶ τοῦ καλυτέρου τρόπου καθιερώσεως τῆς προτιμήσεως. Δὲν ἀπεφάνθη ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐπιφυλαχθεῖσα νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ γνωμοδοτῇ ἐπὶ ἑκάστης ὑποβαλλομένης αὐτῇ πρὸς ἔγκρισιν συμβάσεως.

Κατόπιν τῆς ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς συντελεσθείσης ἐργασίας συνήφθησαν, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1931 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1932, αἱ ἑξῆς συμβάσεις προτιμήσεως: γερμανορρουμανικὴ 27/6/1931, γερμανοουγγρικὴ 18/7/1931, αὐστρογιουγκοσλαυϊκὴ 20/7/1931, γαλλοουγγρικὴ 25/3/1931, γαλλογιουγκοσλαυϊκὴ 7/11/1931 καὶ γαλλορρουμανικὴ 5/1/1932. Ἡ ἀπαρίθμησις αὐτὴ ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι πλήρης (ἴσως ἐλλείπουν αἱ τυχὸν συναφθεῖσαι ὑπὸ τῆς Τσεχοσλοβακίας συμβάσεις), πάντως ὅμως αἱ ἀνωτέρω μόνον εἶναι ἐπισήμως γνωσταί.

Αἱ συμβάσεις αὗται συνωμολογήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει δύο συστημάτων: ἢ παρέχουν δασμολογικὴν προτίμησιν, ἤτοι δασμοὺς καθ' ὡρισμένον ποσοστὸν κατωτέρους τῶν ἐλαχίστων συμβατικῶν, ὁπότε ἀπαιτεῖται συγκατάθεσις ὅλων τῶν χωρῶν μεθ' ὧν τὸ παρέχον τὴν προτίμησιν κράτος συνδέεται συμβατικῶς· ἢ συμφωνεῖται ἡ εἰσαγωγὴ ὡρισμένης ποσότητος δημητριακῶν μὲ τὸν ἐλάχιστον συμβατικὸν δασμὸν καὶ μετὰ ταῦτα ληγούσης τῆς συνήθους περιόδου εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἐπιστρέφεται εἰς τὴν ἐξ ἧς ἡ εἰσαγωγὴ γεωργικὴν χώραν ὡρισμένον ποσοστὸν τοῦ καταβληθέντος δασμοῦ. Τὸ δεύτερον τοῦτο σύστημα ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀποφεύγει τὴν δυσχέρειαν, τὴν ὁποίαν γεννᾷ ἡ ἀνάγκη τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἀπολαυουσῶν τῆς ῥήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους χωρῶν. Εἶναι συνεπῶς πολὺ πρακτικώτερον, ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι αἱ μὲν ὑπὸ τῆς Γαλλίας συναφθεῖσαι συμβάσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τελευταίου τούτου συστήματος ἐτέθησαν ἀμέσως εἰς ἐφαρμογήν, ἐνῷ αἱ ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας συναφθεῖσαι δὲν κατέστη δυνατόν, λόγῳ τῆς ἀρνήσεως τῆς συγκαταθέσεως ὡρισμένων χωρῶν, καὶ κυρίως τῆς Ἀργεντινῆς, τῶν Σοβιὲτ καὶ τῆς Τουρκίας, νὰ τεθοῦν εἰς ἰσχὺν τοὐλάχιστον μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1932.

Ἡ ὑποεπιτροπὴ τῆς ἀγροτικῆς πίστεως συνῆλθε τὴν 20—24 Ἀπριλίου καὶ 13—14 Μαΐου. Κατὰ τὰς δύο αὐτὰς συνόδους συνεζήτησε καὶ ἀπεδέχθη μὲ ὡρισμένας τροποποιήσεις τὰ κείμενα τὰ παρασκευασθέντα ἀπὸ εἰδικὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐντολὴ νὰ καταρτίσῃ σχέδιον ἱδρύσεως διεθνοῦς ἑταιρείας γεωργικῆς ὑποθηκικῆς πίστεως. Τὰ κείμενα ταῦτα ἦσαν ἓν σχέδιον συμβάσεως, ἓν σχέδιον ἱδρυτικοῦ χάρτου καὶ ἓν σχέδιον καταστατικοῦ τῆς νέας ἑταιρείας· τὰ δύο πρῶτα ῥυθμίζουν τὰς ὑποχρεώσεις τῶν κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ὑπογράψουν τὴν σύμβασιν, καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὁποίας θὰ εἶναι ἡ ἕδρα τῆς μελλούσης νὰ ἱδρυθῇ ἑταιρείας. Σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης θὰ εἶναι νὰ ἐλαφρώσῃ τὰ βάρη, τὰ ὁποῖα βαρύνουν τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν εἰς τὰ διάφορα κράτη, νὰ μειώσῃ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τἀ ὁποῖα ἀπορροφοῦν μέγα μέρος τῶν γεωργικῶν κερδῶν καὶ νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀγοραστικὴν ἱκανότητα τῶν ἀγροτῶν. Πρόκειται περὶ ἀνωνύμου ἑταιρείας, συνήθους τύπου, ἡ ὁποία ὅμως εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της θὰ διαθέτῃ εἰδικὸν ἀποθεματικὸν εἴκοσι πέντε ἑκατομμυρίων ἑλβετικῶν φράγκων, καταβληθησομένων ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων διὰ προκαταβολῶν ἀποδοτέων ἐκ τῶν κερδῶν. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ ἀποτελέσῃ συμπληρωματικὴν ἐγγύησιν διὰ τοὺς κατόχους τῶν ὁμολογιῶν, τῶν ὁποίων τὸ προϊὸν θὰ παραχωρῆται εἰς τὰς ἐθνικὰς τραπέζας ἀγροτικῆς πίστεως. Τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἱδρύματα θὰ παραχωροῦν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως δάνεια ἐπὶ πρώτῃ ὑποθήκῃ ἀγροτικῶν ἀκινήτων. Ἡ νέα ἑταιρεία θὰ ἐκδώσῃ μετοχὰς μέχρι τοῦ δεκαπλασίου τοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου. Τὸ κεφάλαιον ὁρίζεται εἰς 250 ἑκατομμύρια χρυσῶν ἑλβετικῶν φράγκων καὶ διαιρεῖται εἰς μετοχὰς 2.500 ἑλβετικῶν φράγκων.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἔγινε δεκτὸν ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης κατὰ τὴν τρίτην αὐτῆς σύνοδον, ἐγκριθὲν δὲ καὶ ἀπὸ τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐξετέθη πρὸς ὑπογραφήν. Μέχρι τῆς 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 1931, ὁπότε ἔληξεν ἡ σχετικὴ προθεσμία, εἶχον ὑπογράψει τὴν σύμβασιν 24 εὐρωπαϊκὰ κράτη, δηλαδὴ ὅλα, πλὴν τῆς Ἀλβανίας, Ἰρλανδίας καὶ Νορβηγίας. Λόγῳ ἐν τούτοις παρεμπεσόντων πολιτικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἐπιτάσεως τῆς κρίσεως δὲν κατωρθώθη νὰ κυρωθῇ μέχρι τέλους τοῦ 1931 παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, Ἑλβετίαν καὶ Λεττονίαν. Ἡ ἔναρξις λοιπὸν τῆς λειτουργίας τῆς νέας τραπέζης, ἡ ὁποία δὲν κατέστη δυνατὴ κατὰ τὸ 1931, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὸ 1932. Μεταξὺ Παρισίων καὶ Γενεύης προετιμήθη ὡς ἕδρα ἡ δευτέρα.

Ἡ τρίτη σύνοδος τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης συνῆλθε κατὰ Μάϊον (15—21) τοῦ 1931, καὶ ἀφοῦ ἀπεδέχθη τὴν ἔκθεσιν τῆς εἰδικῆς ὑποεπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης καὶ τὸ σχέδιον ἀποφάσεως περὶ προσκλήσεως τῆς ἐλευθέρας πόλεως τοῦ Δάντσιχ, ἐχώρησεν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον προσκληθέντες καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰσλανδίας, τῶν Σοβιὲτ καὶ τῆς Τουρκίας. Ἡ ὅλη συζήτησις διεξήχθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος ὑπομνήματος τῆς 16 Μαΐου, δι' οὗ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις προτείνουσα σχέδιον γενικῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώ-

Digitized by Google

σεως τῆς Εὐρώπης ἐπεδίωκε νὰ ματαιώσῃ τὴν προσπάθειαν αὐστρογερμανικῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεως. Διὰ τοῦ ὑπομνήματος τούτου προετείνετο: Παροχὴ προτιμήσεως πρὸς τὰς γεωργικὰς χώρας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τῆς ἐπιστροφῆς δασμῶν. β) Ἐνίσχυσις καὶ ἐπέκτασις τῶν ὑπαρχουσῶν βιομηχανικῶν συνεννοήσεων καὶ δημιουργία νέων. γ') Παροχὴ οἰκονομικῆς βοηθείας πρὸς τὴν Αὐστρίαν κυρίως διὰ δασμοῦ προτιμήσεως καὶ δ) Συμπλήρωσις τοῦ προγράμματος τούτου διὰ εὐρείας τραπεζιτικῆς συνεργασίας, σκοπούσης τὴν παροχὴν κεφαλαίων πρὸς ἀνόρθωσιν πασχουσῶν χωρῶν ἢ κατασκευὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων. Τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ πληρέστερον ἐπίσημον σχέδιον οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς Εὐρώπης, ἐφαίνετο νὰ ἀποδίδῃ τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν πειθάρχησιν τῆς παραγωγῆς διὰ τῶν βιομηχανικῶν συνεννοήσεων. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τὴν ὁλότητα σχεδὸν τῶν μετασχόντων τῆς συζητήσεως, οἵτινες ἐκηρύχθησαν μᾶλλον ὑπὲρ τῶν μέσων τῶν ἀναγομένων εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, μολονότι οὔτε ἐπὶ τοῦ προτιμοτέρου ἐξ αὐτῶν ἐπῆλθεν ὁμοφωνία. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Σοβιὲτ ὑπέβαλε πρότασιν περὶ συνάψεως ἑνὸς οἰκονομικοῦ συμφώνου περὶ μὴ ἐπιθέσεως, ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐζήτησε τὴν ἐπέκτασιν τῆς τελωνειακῆς προτιμήσεως καὶ ἐπὶ γεωργικῶν προϊόντων ἄλλων ἐκτὸς τῶν δημητριακῶν.

Ἐν τέλει ἡ ἐπιτροπὴ κατέληξεν εἰς τὴν σύστασιν ὑποεπιτροπῆς συναρμολογήσεως ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, συνελθοῦσα κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου, συνεζήτησε καὶ συνώψισε τὰς ἐκθέσεις τῶν μεταξὺ Μαΐου καὶ Αὐγούστου συνελθουσῶν ἐπιτροπῶν τῶν δημητριακῶν, τῆς ἀνεργίας, τῆς πίστεως καὶ οἰκονομικῶν ἐμπειρογνωμόνων καὶ ὑπέβαλε τὸ πόρισμα αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης. Αὕτη συνεζήτησεν εἰς τὴν τετάρτην σύνοδον αὐτῆς (3—5 Σεπτεμβρίου) τὸ πόρισμα τοῦτο, ὅπερ οὐδὲν τὸ νέον παρουσιάζει. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐκθέσεως, ἡ ὁποία προβαίνει εἰς συστάσεις πολλάκις ἐπαναληφθείσας ἀπὸ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς διασκέψεως τοῦ 1927. Τονίζει ὁπωσδήποτε ἐπανειλημμένως ὅτι ἡ ἀνόρθωσις τῆς Εὐρώπης ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἐμπιστοσύνης, εἰς τὴν πολιτικὴν δὲ κυρίως ἀπόκειται νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸν κόσμον. Μόνον ἀποκαθισταμένης τῆς ἐμπιστοσύνης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀπερισπάστως ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ὅστις ὀφείλει νὰ εἶναι «ἡ εὐρυτέρα δυνατὴ συνεργασία τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἐξελιχθῇ ἡ ἤπειρος αὕτη εἰς κοινὴν ἀγορὰν διὰ τὰ προϊόντα ὅλων τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι τὴν ἀποτελοῦν». Τοῦτο θὰ καθίστατο δυνατὸν διὰ βαθμιαίων οἰκονομικῶν προσεγγίσεων, δυναμένων νὰ ἀναπτυχθῶσι μέχρι τῆς τελείας οἰκονομικῆς καὶ τελωνειακῆς ἑνώσεως τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας ἐξεδήλωσαν τὴν ἱκανοποίησίν των, διότι αἱ ἐν αὐτῇ ἀντιλήψεις περὶ τῆς τελωνειακῆς ἑνώσεως, ὡς μέσου οἰκονομικῆς προσεγγίσεως, δικαιώνουν τὴν πρωτοβουλίαν των τοῦ παρελθόντος Μαρτίου. Ἐδήλωσαν ἐν τούτοις ὅτι παραιτοῦνται τῆς προθέσεως νὰ ἐπιδιώξουν τὴν πραγματοποίησίν του, ἐλπίζοντες ὅτι οὕτω συντελοῦν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τόσον ἀναγκαίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἀτμοσφαίρας ἐμπιστοσύνης.

Ἡ ἐπιτροπή, ἀφοῦ συνεζήτησε καὶ ἀπεδέχθη τὴν ἔκθεσιν τῆς ὑποεπιτροπῆς συναρμολογήσεως, διαβιβασθεῖσαν πρὸς μελέτην εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις, παρέπεμψεν αὐτὴν δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου πρὸς τὴν συνέλευσιν μετὰ σημειώματος ἐπὶ τῶν περαιτέρω ἐνεργειῶν, ὅσαι θὰ ἀπέρρεον ἐκ τῆς ἐγκρίσεως αὐτῆς. Ἡ συνέλευσις δι' ἀποφάσεώς της ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου ἐσημείωσε μεθ' ἱκανοποιήσεως τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης καὶ προσεκάλεσεν αὐτὴν νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀναληφθὲν ἔργον, ὑποβάλλουσα ἔκθεσιν εἰς τὴν προσεχῆ αὐτῆς σύνοδον. Τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης νὰ συνέλθῃ εἰς πέμπτην σύνοδον τὴν 26 Σεπτεμβρίου, ὁπότε προέβη εἰς τὴν σύστασιν δύο νέων ἐπιτροπῶν· μιᾶς διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὑπὸ τῆς σοβιετικῆς ἀντιπροσωπείας προταθέντος οἰκονομικοῦ συμφώνου μὴ ἐπιθέσεως καὶ μιᾶς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς μελέτην τῆς ἐνδεχομένης ἐπεκτάσεως τοῦ καθεστῶτος προτιμήσεως εἰς γεωργικὰ προϊόντα ἄλλα ἐκτὸς τῶν δημητριακῶν καρπῶν.

Ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἐπιτροπῶν τούτων συνῆλθε κατὰ Νοέμβριον (2—5) τοῦ 1931. Κατὰ τὸ προταθὲν ὑπὸ τῶν Σοβιὲτ σύμφωνον, οἱ συμβαλλόμενοι, ἐγκαταλείποντες πᾶσαν πρόθεσιν «ἐπιθέσεως οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος», θὰ ὑπεχρεοῦντο νὰ «παραιτηθῶσιν εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις πάσης διακρίσεως οἱασδήποτε καὶ νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀσυμβιβάστους πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος πρωτοκόλλου τὴν υἱοθέτησιν καὶ ἐφαρμογὴν μεταξὺ τῶν οἰκείων αὐτῶν χωρῶν ἑνὸς καθεστῶτος εἰδικοῦ στρεφομένου ἐναντίον μιᾶς οἱασδήποτε ἢ περισσοτέρων χωρῶν ἢ μὴ ἐφαρμοζομένου πρὸς πάσας τὰς ἄλλας χώρας, ὅσαι ὑπέγραψαν τὸ παρὸν πρωτόκολλον». Αἱ συζητήσεις τῆς ἐπιτροπῆς ἐστράφησαν περὶ δύο κυρίως ζητήματα: α) Τὸ τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἡ σύναψις τοῦ οἰκονομικοῦ συμφώνου περὶ μὴ ἐπιθέσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Σοβιὲτ ἀσκουμένου μονοπωλίου καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου· καὶ β) Τὸ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ῥήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους. Εἰς τὴν ψηφισθεῖσαν ἐν τέλει ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπιδοκιμάζεται μὲν ἡ βασικὴ ἰδέα τοῦ συμφώνου καὶ βεβαιοῦται ἡ δυνατότης τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως κρατῶν διαφόρου πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ διαπιστοῦται ἡ ἀδυναμία, ἔστω καὶ κατὰ πλειοψηφίαν μόνον, ἐγκρίσεως τοῦ συμφώνου, διὸ καὶ ἀποφασίζεται ὅπως ἡ ἐπιτροπὴ συνέλθῃ καὶ πάλιν ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα.

Ἡ δευτέρα ἐπιτροπή, συνελθοῦσα κατ' Ὀκτώβριον (29—30), ἐπελήφθη τῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς προτάσεως. Ἡ πρότασις αὕτη, κατὰ Μάϊον, ὁπότε εἶχεν ὑποβληθῇ εἰς τὴν τρίτην σύνοδον τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης, συνήντησε τὴν ἀντίδρασιν τῆς Γαλλίας κυρίως καὶ Ἀγγλίας, παρασκηνιακῶς δὲ καὶ τῶν γεωργικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐφοβήθησαν μήπως ματαιωθῇ διὰ τῆς ἐγειρομένης νέας ἀξιώσεως ἡ ἰδική των προσπάθεια περὶ προτιμήσεως τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ὁπωσδήποτε ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ ἀναγράψῃ τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ὑποεπιτροπῆς τῆς συναρμολογήσεως. Πράγματι τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1931 ἀνεπτύχθη ἡ ἑλληνικὴ πρότασις εἰς τὴν ὑποεπιτροπὴν συναρμολογήσεως, ὅπου συνήντησε τὰς αὐτὰς ἀντιδράσεις. Ἐν τῷ μεταξύ, κατ' Αὔγουστον, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν ἐπιτροπὴν μελέτης ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποίου, καταδεικνύουσα τὰς ζημίας, ἃς ὑφίσταται ἡ ἑλληνικὴ γεωργία μὲ τὰς σημερινὰς τιμὰς κυρίως ἐπὶ τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἐλαίου, τοῦ οἴνου καὶ τῆς σταφίδος, ἐζήτησε τὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπέκτασιν τῶν εὐκολιῶν τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὰ δημητριακὰ τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Κατ' Ὀκτώβριον ὅμως, διὰ νέου αὐτῆς ὑπομνήματος, περιώρισε τὴν αἴτησίν της μόνον ἐπὶ τοῦ καπνοῦ· κατόπιν δέ, διὰ τῆς εἰς τὴν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἀντιπροσωπείας αὐτῆς, ἔθεσε τὸ ζήτημα ἐπὶ γενικῆς ἐντελῶς βάσεως, ζητήσασα τὴν βελτίωσιν τῶν τιμῶν τοῦ κυριωτέρου προϊόντος αὐτῆς διὰ τῆς διεθνοῦς συνεργασίας. Εἰς τὸν περιορισμὸν αὐτὸν τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ της προέβη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, διότι, κατόπιν τῶν ὑποβληθεισῶν αἰτήσεων περὶ ἐπεκτάσεως τῆς προτιμήσεως καὶ ἐπὶ τῶν προϊόντων ὅλων σχεδὸν τῶν μεσογειακῶν κρατῶν, ἐνόησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς κατανίκησιν τῆς ὁλονὲν ἐντεινομένης ἀντιδράσεως. Πράγματι ἡ ἀντίδρασις αὕτη προῆλθεν εἰς τὴν ἐπιτροπήν: α') Ἐκ μέρους τῶν ἐπιτυχουσῶν τὴν ἐπὶ τῶν δημητριακῶν προτίμησιν γεωργικῶν χωρῶν, πρὸς ἃς συνετάχθη καὶ ἡ Βουλγαρία. β') Τῶν λοιπῶν καπνοπαραγωγικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ὡς ἡ Ἰταλία καὶ Οὐγγαρία, καὶ γ') Τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν, ἅτινα δυσαρέστως θὰ ἔβλεπον ἐπέκτασιν τῆς προτιμήσεως καὶ δὴ ἄνευ ἀνταλλαγμάτων. Ἐκ τῶν λοιπῶν μεσογειακῶν χωρῶν ἡ μὲν Ἱσπανία ἐτήρησεν ἀπόλυτον σιγήν, ἡ δὲ Τουρκία διὰ τῆς ἐπιμόνου αἰτήσεως περὶ ἐπεκτάσεως τῆς προτιμήσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἰδικῶν της προϊόντων ἐδυσχέρανε μᾶλλον τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν ἐβοήθησεν.

Τέλος ἐν τῇ ἀποφάσει, ἥτις ἐγένετο δεκτή, ἀπεφεύχθη ἡ κατ' ἀρχὴν καταδίκη τῆς ἰδέας τῆς ἐπεκτάσεως τῆς προτιμήσεως, ἐγένετο δὲ σύστασις ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ μονοπώλια ὅπως προτιμοῦν τὰ ἀνατολικὰ καπνά, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις, ὅπως προσπαθήσουν νὰ ἐξαλείψουν βαθμιαίως τὴν ἐν τοῖς πράγμασι διαφορικὴν εἰς βάρος τῶν ἀνατολικῶν καπνῶν μεταχείρισιν.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς «Ἐπιτροπῆς μελέτης διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἕνωσιν» μέχρι τέλους τοῦ 1931. Ἡ μελέτη τοῦ πολυσχιδοῦς εὐρωπαϊκοῦ προβλήματος, εἰς τὴν ὁποίαν προέβη, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι πληρεστέρα εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ ἑνὸς ἔτους. Ἡ Εὐρώπη ὅμως, ἐκτὸς τῆς μελέτης ταύτης, ὀφείλει εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καὶ πραγματοποιήσεις, ὅπως ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν ῥήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὡρισμένα γεωργικὰ προϊόντα καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς Τραπέζης Γεωργικῆς Ὑποθηκικῆς Πίστεως, πραγματοποιήσεις ἀπαραιτήτους, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦσαν τόσον ταχεῖαι ἄνευ αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα βλέπε συλλογὴν «Union Européenne», (Paris, Delagrave 1931), δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ *Mirkine-Guetzevitch* καὶ *Georges Scelle* καὶ περιέχουσαν πᾶν ἐπίσημον δημοσίευμα (ὑπόμνημα γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐπ' αὐτοῦ ἀπαντήσεις, ἀνακοινωθέντα, ἀγορεύσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς Κ.Τ.Ε.) ἀπὸ τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1929 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1930. Ὁλόκληρος δὲ ἡ δρᾶσις τῆς ἐπιτροπῆς μελέτης μετὰ παντὸς συναφοῦς ἐγγράφου περιέχεται εἰς τὰ πρακτικὰ αὐτῆς, ἐκδοθέντα χωριστὰ δι' ἑκάστην σύνοδον αὐτῆς: Procès Verbaux de la Commission pour l'Union Européenne. Serie de Publications de la Société des Nations. VII. Questions Politiques. Ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου φιλολογία εἶναι πλουσιωτάτη. Θὰ ἀναφερθοῦν τὰ κυριώτερα καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερα βιβλία: *R. N. Coudenhove-Kalergi*, «Paneuropa» (ἑλλην. μετάφρασις *Γ. Δ. Νικολαΐδου*, Ἀθῆναι 1927).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Kampf um Paneuropa» (δύο τόμοι 1925—1926).—*Francis Delaisi*, «Les deux Europes» (Paris Payot 1929). —*Τοῦ αὐτοῦ*, «Un plan quinquennal européen» (1931).—*Jean Cristu*, «L'Union Douanière Européenne» (1928).—*Jean Marchal*, «L'Union Douanière et l'organisation européenne» (1929).—*Wl. Woytinsky*, «Die vereinigten Staaten von Europa» (1926). «Europaiche Zollunion. Beitrage zu Problem und Losung» (Herausgegeben von Dr *Hans Heiman* 1926).—*Yves le Trocquer*, «Union Douanière Européenne» (1929).—*Bertrand de Jouvenel*, «Vers les États-Unis d'Europe» (1930).—*Ed. Herriot*, «Europe» (1930).—Ἐπίσης βλ. δημοσιεύματα ὀργανώσεως «Union Douanière Européenne», ὧν πλήρης κατάλογος εἰς «Les Premiers Européens» (Annuaire Européen Illustré—1re année 1931). —Ἐπίσης βλ. πλῆθος ἄρθρων καὶ μελετῶν εἰς περιοδικά: «L'Europe Nouvelle», «L'Europe Illustrée», «L'Européen», «L'Europe de demain», «Pax», «Le Monde Nouveau», «La Paix par le Droit», «La Revue des Vivants», «Affaires Étrangères», «Le Cri Européen» «La Revue d'Économie Politique», «La Revue Économique Internationale», «Revue Politique et Parlementaire».—Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως βλ. μελέτας τοῦ *Georges Scelle* εἰς «Année politique française et étrangère» (Novembre 1928), «Europe Nouvelle» (12 Octobre 1929), «Le Monde Nouveau» (Mars—Avril 1930), «La Paix par le Droit» (Juillet—Août 1930), «Revue Politique et Parlementaire» (Juin, Octobre et Décembre 1930) καὶ «Revue Générale du Droit International Public» (Septembre—Octobre 1931).—Ἐπίσης *L. le Fur*, «Les Conditions d'existence d'une Union Douanière Européenne» (εἰς «Revue de Droit International», 1930 No 3).—*A. de Lapradelle*, «Union Fédérale Européenne» (1931).—Παρ' ἡμῖν: *Ν. Χατζηβασιλείου*, «Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωσις» (ἐκδ Ράλλη 1930) καὶ διάφορα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ «Πειθαρχία» καὶ «Ἐργασία».

Ν. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Πανέφυσις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ', 5,23) ἐν τῷ νομῷ Νεσύτ, τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα, μεταξὺ τοῦ Φατνιτικοῦ καὶ Σεβεννυτικοῦ στομίου τοῦ Νείλου. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 13 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Αὐγούστας Πρώτης ἐν Αἰγύπτῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παρίθυσος*, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Πηλουσίου.

Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ πόλις *Μεντζάλα* (Menzaleh) ἐν τῷ νομῷ Δακαλχίας, 47 χλμ. ΒΑ. τῆς Μανσούρας. Α. Θ. Σ.

Πανζύθης. Πέρσης μάγος, ἀδελφὸς τοῦ Γαυμάτα, ὑποκαταστήσαντος λόγῳ τῆς ὁμοιότητός του τὸν δολοφονηθέντα βασιλόπαιδα *Βαρδίγιαν* (βλ.λ.).

πανζῳοτία (ἡ)· ἐπιζῳοτία ἐπεκταθεῖσα εἰς πάντα τὰ ζῷα, γενική.

Πανηγυράκης, *Μᾶρκος*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀποκορώνου. Διεκρίθη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1869 καὶ 1878. Ν. ΚΛΣ

πανηγύρι (τό)· δημοτ., πανηγυρικὸς ἑορτασμὸς κατὰ τὴν ἐπέτειον ἁγίου καὶ τὸ μετὰ τὴν ἑορτὴν ἐπακολουθοῦν συμπόσιον καὶ χορός· || ἐμπορικὴ πανήγυρις, ἄλλως *ἐμποροπανήγυρις*, κοιν. *παζάρι*: παροιμ. «εἶναι γιὰ τὰ πανηγύρια» ἐπὶ ἀνθρώπου ἀνοηταίνοντος.

πανηγυρίζω· τελῶ πανήγυριν, ἑορτάζω πανηγυρικῶς, συνήθως ἐπὶ ναοῦ ἢ κατοίκων· || καθόλου, ἑορτάζω πλουσίως, ἐπιδεικτικῶς: «θὰ πανηγυρίσωμεν ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ υἱοῦ μου».

πανηγυρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πανήγυριν, ὁ τῆς πανηγύρεως, ἑορταστικός: «πανηγυρικὸς λόγος», «πανηγυρικὴ συγκέντρωσις, — συνεδρίασις»· || ***πανηγυρικός*** (ὁ)· ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *λόγος*, ὁ εἰς ὕμνον καὶ ἔπαινόν τινος καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ ἑορτῇ ἐκφωνούμενος λόγος: «ποιὸς θὰ ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας».

—[Ρητορ.] Πανηγυρικὸν καλεῖται ἓν τῶν τριῶν εἰδῶν τοῦ λόγου, εἰς ἃ συνήθως διαιρεῖται ἡ ἀρχαία ῥητορεία ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνογράφων (βλ. λ. *ἐπιδεικτικόν*). Ι. Φ. Δ.

—[Τελετουργ.] Πανηγυρικὸν καλεῖται τὸ βιβλίον τὸ περιέχον κατάλληλα διὰ τὰς διαφόρους ἑορτὰς ἀναγνώσματα, κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν συγγραφῶν ἀνεγνωρισμένων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἀναφερόμενα εἰς τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον τῶν ἑορταζομένων ἁγίων ἢ εἰς τὰ γεγονότα τῶν ἀγομένων ἑορτῶν (δεσποτικῶν ἢ θεομητορικῶν). Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἐν Δύσει ὑπὸ τὸν τίτλον «Legenda», δὲν ἀποτελεῖ συλλογὴν ἐπίσημον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας γενομένην, ἀλλ' ἀνεπίσημον ὅλως καὶ ἰδιωτικήν, διασῳζομένην κυρίως ἐν χειρογράφοις καὶ ὑπὸ εὐσεβῶν ἐρανιστῶν πρὸς διδασκαλίαν τῶν Χριστιανῶν ἐν χρόνοις παρακμῆς γενομένην. Π. Ν. Π.

— πανηγυρικὸς λόγος [*Ρητορ.*]· βλ. λ. *ἐπιδεκτικὸς* (τ. ΙΑ' σ. 344 γ).

πανήγυρις, *—εως* (ἡ)· συνάθροισις πολλοῦ πλήθους, ἰδίᾳ εἰς κοινὴν ἑορτήν, οἷον τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια κ. τ. τ.· || *πανηγύρι* (βλ. λ.).

— [*Ἀρχ.*] *Πανήγυρις* ἐκαλεῖτο ἑορταστικὴ συνάθροισις τοῦ λαοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος, καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους (συνήθως ἐτησίως). Κατὰ τὰς πανηγύρεις ἐτελοῦντο γυμνικοὶ ἀγῶνες, πομπαὶ μουσικαί, χοροί, εὐωχίαι καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἦσαν δὲ ἢ το-

Digitized by Google

πικαὶ—εἰς κάθε σχεδὸν πόλιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος—πρὸς τιμὴν τῆς ἐπιτοπίως λατρευομένης κατ' ἐξοχὴν θεότητος, ἢ κοιναί, μεταξὺ δηλαδὴ πολλῶν πόλεων τελούμεναι. Πολλάκις ἡ πανήγυρις ἐγίνετο ἀφορμὴ συγκεντρώσεως ἐμπόρων καὶ παραγωγῶν διὰ τὰς ἀγοραπωλησίας τῶν προϊόντων των, ὅπως περίπου καὶ κατὰ τὰς σημερινὰς πανηγύρεις. Ἐνίοτε ἐξεφωνοῦντο καὶ λόγοι πανηγυρικοί, σπανίως δὲ καὶ ἐρρυθμίζοντο ἐκκρεμῆ πολιτικὰ ζητήματα. Ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὰς ἐπισήμους πανηγύρεις διωρίζοντο εἰδικοὶ ἄρχοντες, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τὰ τῆς πανηγύρεως καὶ ἐκαλοῦντο *πανηγυριάρχαι*. Ὀνομασταὶ πανηγύρεις ἦσαν τὰ *Παναθήναια*, τελούμενα ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, τὰ *Κάρνεια*, ὡσαύτως ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν Λακεδαίμονι Καρνείου Ἀπόλλωνος, τὰ *Ὑακίνθεια*, ἐπίσης ἐν Λακεδαίμονι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος κ. ἄ. Μεγάλαι καὶ σπουδαῖαι κοιναὶ πανηγύρεις ἦσαν τὰ *Ὀλύμπια*, τὰ *Πύθια*, τὰ *Ἴσθμια* καὶ τὰ *Νέμεα* (βλ. τὰς λ.). Χ. Ι. Μ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Αἱ *πανηγύρεις* εἶναι δημόσιαι ἀγοραὶ μικρᾶς διαρκείας (πολλάκις μιᾶς ἡμέρας), σημαντικαὶ εἰς ἔκτασιν χώρου καὶ εἰς ὄγκον συναπτομένων συναλλαγῶν, διοργανούμεναι περιοδικῶς εἰς ἐμπορικὰ ἢ γεωργικὰ κέντρα. Εἰς τὰς πανηγύρεις ταύτας προσέρχονται ἐξ ἀπομεμακρυσμένων ἢ μὴ περιφερειῶν ἢ χωρῶν οἱ ἀποβλέποντες κυρίως εἰς τὴν προμήθειαν τῶν προσκομιζομένων ἐκεῖ ὑπὸ τῶν παραγωγῶν προϊόντων. Γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὄχι βεβαίως ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῶν μορφήν, αἱ πανηγύρεις, ἀπετέλεσαν τὸν κυριώτερον συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ διὰ τῆς προόδου τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ μεταφορῶν συνέβαλον σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς δραστηριότητος, διευκολύνασαι ταυτοχρόνως τὸν καθορισμὸν τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων δι' ὡρισμένην περίοδον. Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ περὶ σταθεροῦ καὶ ὑγιοῦς νομίσματος σύγχρονος ἀντίληψις, ἡ βαθμιαία ὀργάνωσις τῶν μέσων τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πίστεως, ἡ ἐγκατάστασις ἀνταποκριτῶν καὶ ἡ ἵδρυσις διεθνῶν τραπεζῶν, δι' ὧν τόσον διηυκολύνθησαν αἱ σύγχρονοι συναλλαγαί, ἀφετηρίαν ἔχουν τὰς πανηγύρεις. Αἱ ἱστορικώτεραι τούτων εἶναι: αἱ τοῦ Τύρ, 18 ὅλους αἰῶνας π. Χ., εἰς ἃς συνεκεντροῦντο τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, αἱ τῆς Καμπούλ καὶ τῆς Ἀσσυρίας, 9 αἰῶνας π. Χ., καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐποχήν: αἱ πενταετεῖς τῶν Ἀθηνῶν καὶ αἱ τῆς Ρώμης, εἰς ἃς οἱ Γαλάται ἐξέθετον τὰ προϊόντα των. Ἡ ὑπὲρ τῶν πανηγύρεων κρατικὴ μέριμνα εἴτε πρὸς προστασίαν τῶν μεταβαινόντων ἐκεῖ, εἴτε πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν συνομολογουμένων ἀγοραπωλησιῶν διὰ τῆς ὑποβολῆς τῶν ἐμπορικῶν δικῶν εἰς εἰδικὴν δικαιοδοσίαν καὶ ταχεῖαν διαδικασίαν, χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος, ἀφ' ὅτου πλέον αἱ πανηγύρεις ἤρξαντο προσλαμβάνουσαι ὄψιν συγκεντρώσεων καθαρῶς οἰκονομικῶν, μὲ πρωτεύοντα ἐπὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων ρόλον, διοργανούμεναι κυρίως εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν μεγάλων ὁδῶν, εἰς Γαλλίαν: ἡ τῆς Καμπανίας (427), ἡ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου (1110), ἡ τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (1200), εἰς Γερμανίαν: ἡ τῆς Λειψίας, διατηρουμένη μέχρι σήμερον, εἰς Ἰταλίαν: αἱ τοῦ Φερράρ καὶ Πάβι καὶ μὲ μικροτέραν ἀνάπτυξιν εἰς Τουρκίαν, Ἱσπανίαν, Ἀγγλίαν, Αὐστρίαν, Ἑλβετιαν

Αἱ πανηγύρεις διακρίνονται κατὰ κατηγορίας: εἰς *εἰδικάς*, ἀφορώσας ὡρισμένον εἶδος προϊόντος: ζῷα (*ζῳοπανήγυρις*), δέρματα, σιτηρὰ κ.τ.λ. καὶ εἰς *γενικάς*, κοινῶς *ἐμποροπανηγύρεις*, εἰς ἃς ἐκτίθενται ἀδιακρίτως παντὸς εἴδους προϊόντα. Αὗται ἤκμαζον εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ πλοῦτος ἦτο περιωρισμένος καὶ αἱ μικραὶ περιφέρειαι δὲν παρεῖχον πρόσφορον ἔδαφος πρὸς μόνιμον ἐγκατάστασιν ἐμπόρων, ἡ ἔξωθεν δὲ προμήθεια τῶν διαφόρων ἀντικειμένων προσέκρουεν εἰς μακράς, κοπιώδεις καὶ πολυδαπάνους ἐν ταὐτῷ μεταφοράς, ἐξ οὗ οἱ κάτοικοι μιᾶς ἢ περισσοτέρων περιφερειῶν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐφοδιάζωνται ἐκεῖ τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος προϊόντα. Ἡ πρόοδος ὅμως τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ εὐκολίαι τῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐμπορικοῦ συναγωνισμοῦ ἐξεμηδένισαν τὴν χρησιμότητα τῶν γενικῶν πανηγύρεων, ὑποβοηθήσασαι ἀντιθέτως τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῶν δειγματολογικῶν τοιούτων, γνωστῶν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐκθέσεις*, εἰς ἃς δὲν προσκομίζονται αὐτούσια τὰ διάφορα προϊόντα, ἀλλὰ δείγματα τούτων, μὴ προοριζόμενα πρὸς πώλησιν ἀλλὰ χρησιμεύοντα ὡς βάσις τῶν συναπτομένων συναλλαγῶν. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἁπλῶν ἐκθέσεων ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ περὶ συνόλου τεραστίων ἐγκαταστάσεων μὲ ἀρτίαν ὀργάνωσιν καὶ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα. Αἱ κυριώτεραι τῶν συγχρόνων ἐκθέσεων εἶναι: ἡ τῆς Λειψίας (κατ' ἄνοιξιν καὶ φθινόπωρον ἑκάστου ἔτους), τῶν Παρισίων (κατὰ Μάϊον ἑκάστου ἔτους, διάρκεια δεκαπενθήμερος), τῆς Λυῶνος τὴν (ἄνοιξιν), τοῦ Βορδώ (15—30 Ἰουνίου), Βρυξελλῶν, Λίλλης, Φραγκφούρτης, Βουδαπέστης, Μιλάνου, Πράγας καὶ ἀπὸ τοῦ 1927 ἡ τῆς Θεσσαλονίκης. Δύο διεθνεῖς ἐπιτροπαί, ἡ «Union des foires internationales» («Ἕνωσις Διεθνῶν Ἐκθέσεων») εἰς τὸ Μιλᾶνον τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ «Fédération Internationale des comités permanents d'exposition» («Διεθνὴς Ὁμοσπονδία τῶν μονίμων ἐπιτροπῶν τῶν ἐκθέσεων») εἰς Βρυξέλλας, παρακολουθοῦσι τὰς διενεργουμένας ἐκθέσεις καὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν παροχὴν πάσης σχετικῆς πληροφορίας. Λείψανα τῶν γενικῶν πανηγύρεων ὑφίστανται εἰσέτι σήμερον αἱ *τοπικαὶ* ἢ *περιφερειακαὶ* τοιαῦται (κοινῶς *παζάρια*), παρουσιάζουσαι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: ἔκθεσις εἰς τὸ ὕπαιθρον, προσφορὰ καὶ πώλησις προϊόντων τιθεμένων ἀμέσως εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀγοραστῶν, περιορισμὸς τῶν κατηγοριῶν τῶν ἐκτιθεμένων ἐμπορευμάτων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς συνόλου οἰκονομίας ἐπίδρασίς των εἶναι μηδαμινή, μὴ ἐπεκτεινομένη πέραν τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας. Ι. Α. ΒΕΛΟΥΖΟΣ

—*[Νομ.]* Κατὰ τὰς κειμένας νομοθεσίας: 1) Ἡ ἀγορὰ κατὰ τὰς *πανηγύρεις* οἱουδήποτε προϊόντος εἶναι ἔγκυρος καὶ ἂν εἰσέτι ὁ πωλητὴς δὲν ἦτο κύριος τοῦ πράγματος. 2) Αἱ συναλλαγματικαὶ καὶ ἐν γένει τὰ γραμμάτια τὰ πληρωτέα εἰς πανηγύρεις εἶναι ἐμπρόθεσμα τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν παύει ἡ πανήγυρις ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως, ἐὰν αὕτη δὲν διαρκῇ πλέον τῆς μιᾶς ἡμέρας (ἄρθ. ἐμπ. νόμου 132). Ι.Α.Β.

—*[Ἐκκλησ.]* *Πανήγυρις* ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ καλεῖται ἡ μετὰ συρροῆς μεγάλης πιστῶν καὶ ἐξαιρετικῆς ἐπισημότητος διεξαγομένη ἑορτή. Ἐντεῦθεν πανηγύρεις καλοῦνται ὑπὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, μάλιστα μεταγενεστέρων, αἱ δεσποτικαὶ καὶ θεομητορικαὶ ἑορταί, καὶ δὴ ἐξ αὐτῶν αἱ κυριώτεραι, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἑορτή. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἑορτὴ μαρτύρων ἢ ἁγίων, ἐφ' ὅσον ὁ μάρτυς ἢ ἅγιος τυγχάνει πολιοῦχος τῆς ἑορταζούσης αὐτὸν πόλεως, ἢ διεξάγεται ἡ ἑορτὴ ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτοῦ, ἤτοι τῷ εἰς τιμὴν αὐτοῦ ναῷ, ἔνθα ἀπετίθεντο τὰ λείψανά του καὶ ὅπου κατὰ φυσικὸν λόγον συρρέουσι πλήθη πιστῶν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ. Π. Ν. Τ.

πανηγυρισμὸς (ὁ)· ὁ πανηγυρικὸς ἑορτασμός.

πανηγυριστὴς (ὁ)· ὁ πανηγυρίζων, ὁ μετέχων πανηγύρεως.

Πανηγυρίστρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τσασίου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, τὸ πρότερον καλούμενον *Ἀλαῖμπεη* (βλ. λ.).

πανηγυριώτης (ὁ)· δημοτ., ὁ μεταβὰς εἰς τὸ πανηγύρι: «γυρίζουν οἱ πανηγυριῶτες»· || ὁ πανηγυρίζων τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ ὀνόματός του.

πανημερία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἡ ἐν ναυστάθμοις καὶ εἰς ὅρμους ἀποκέντρους ἐκτέλεσις εἰκοσιτεταώρου ὑπηρεσίας ἐπὶ πλοίου, ἀντὶ τῆς *τετραωρίας*. Τὸ ρῆμα *πανημερεύω* (Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 1536). Σ. Ε. Λ.

Πάνθαϊ(ον) (Panthai, Pante ἢ Pantai). Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι τῆς ἐν Κίνᾳ ἐπαρχίας Γιουννάν, οἱ ὁποῖοι κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἀπόγονοι Ἀράβων μεταναστευσάντων ὀλίγον μετὰ τὴν Ἔγιραν καὶ ὀλίγων στρατιωτῶν Μποχάρων, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ὁ Κουμπλάϊ χὰν εἰς μίαν τῶν ἐκστρατειῶν του κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Κατ' ἐπέκτασιν Πάνθαϊ ἐκλήθησαν πάντες οἱ ἐν ἔτει 1855 ἐπαναστατήσαντες κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Οὗτοι ἵδρυσαν τῷ 1856 ἴδιον κράτος, τὸ ὁποῖον κατελύθη τῷ 1872 ὑπὸ τῶν Σινῶν. Γ.Ι.Β.

Πανθαλίς. Θεραπαινὶς τῆς ὡραίας Ἑλένης, ἡ ὁποία παρίστατο εἰς τὴν ἐν Δελφοῖς Λέσχην τῶν Κνιδίων, ὑπηρετοῦσα αὐτὴν καθημένην. Α. Θ. Σ.

Πάνθεια. Σύζυγος τοῦ Ἀβραδάτου, βασιλέως τῆς Σουσιανῆς περὶ τὸ 550 π. Χ., θεωρουμένη ὡς ἡ ὡραιοτέρα τῶν ἐν Ἀσίᾳ γυναικῶν. Αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ Κύρου τοῦ Μεγάλου, ἔτυχε μεγάλου σεβασμοῦ καὶ περιποιήσεων ἐκ μέρους τοῦ νικητοῦ, ὥστε ὁ Ἀβραδάτας εὐγνωμονῶν συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ, γενόμενος εἷς τῶν πιστοτέρων φίλων του. Φονευθέντος βραδύτερον τοῦ συζύγου αὐτῆς ἔν τινι κατὰ τῶν Αἰγυπτίων μάχῃ, ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρός της, ὁ δὲ Κῦρος ἀνήγειρε πρὸς τιμήν της μνημεῖον μετὰ στήλης φερούσης ἐπιγραφὴν συριακήν, σῳζομένην μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ξενοφῶντος. Α. Θ. Σ.

πανθεΐα (ἡ) ἄλλως *πανθεϊσμὸς* (βλ. λ.).

πάνθειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς θεούς, ὁ κοινὸς εἰς πάντας τοὺς θεούς· || λίαν θεῖος, θειότατος.

πανθεϊσμὸς (ὁ)· τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα, καθ' ὃ θεὸς καὶ κόσμος εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἄλλως *πανθεΐα*.

—*[Φιλοσ.]* *Πανθεϊσμὸς* καλεῖται ἡ θεολογικὴ ἐκείνη ροπὴ ἐν τῇ μεταφυσικῇ, καθ' ἣν τὸ θεῖον εἶναι τὰ πάντα περιλαμβάνουσα καὶ διὰ πάντων διήκουσα ζωή. Θεὸς καὶ κόσμος δὲν διακρίνονται αὐστηρῶς ἀλλήλων, ἀλλὰ τὰ πάντα μετέχουσιν αὐτῆς, οὕτως ὥστε δὲν εἶναι μὲν Θεὸς τὸ πᾶν, ἀλλὰ κέκτηται θείαν φύσιν, ἥτις ὅμως στερεῖται προσωπικότητος. Κατ' ἀκολουθίαν μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου δὲν ὑφίσταται σχέσις δημιουργίας καὶ δημιουργοῦ, ἀλλ' ὁ κόσμος εἶναι ἀπόρροια τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο αἰώνιος. Ὁ πανθεϊσμὸς ὡς διδασκαλία ἀνήκει εἰς μίαν τῶν μορφῶν τῶν ἐν τῇ μεταφυσικῇ ἀντιθέσεων. Ὡς δηλαδὴ ἐκ τοῦ περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων προβλήματος γεννῶνται αἱ ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλας θεωρίαι τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς πνευματοκρατίας, τῆς διαρχίας καὶ τοῦ μονισμοῦ, τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς τελολογίας, καὶ ὡς ἐκ τοῦ περὶ φύσεως τῆς ψυχῆς αἱ περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας καὶ ἡ νοησιαρχικὴ καὶ βουλησιαρχικὴ περὶ αὐτῆς θεωρία, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ περὶ Θεοῦ προβλήματος ὁ θεϊσμός, ὁ δυϊσμός, ὁ πανενθεϊσμὸς καὶ ὁ πανθεϊσμός. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν θεϊσμὸν καὶ τὸν δυϊσμόν, οἵτινες ἔχουσι κοινὴν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἔννοιαν ὑπερβατικοῦ Θεοῦ, διαφόρου τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς τὸν πανενθεϊσμόν, ὅστις τελῶν μεταξὺ θεϊσμοῦ καὶ πανθεισμοῦ δέχεται τὸν Θεὸν ὑπερβατικὸν ἅμα καὶ ἐνδοκοσμικόν, διδάσκει ὁ πανθεϊσμὸς τὸ ἐνδοκοσμικὸν τοῦ Θεοῦ, ταυτίζων αὐτὸν ἐντελῶς ἢ ἐν μέρει πρὸς τὸν κόσμον. Ἐνῷ δὲ ὁ θεϊσμὸς καὶ ὁ πανθεϊσμὸς συνδέονται πρὸς τὴν πνευματοκρατίαν, τὴν διαρχίαν καὶ τὴν τελολογίαν, τελεῖ ὁ πανθεϊσμὸς εἰς ἀλληλεξάρτησιν πρὸς τὸν μονισμὸν καὶ ρέπει πρὸς τὴν ἑτεραρχίαν.

Ἡ ἐν τῇ θρησκείᾳ ἐμφάνισις τοῦ πανθεϊσμοῦ τελεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ὅρων, ὧν κυριώτατοι οἱ ἑξῆς: Ἡ πρωτόγονος νόησις, ἥτις ἀγνοεῖ τὴν μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου διάκρισιν· τὰ πάντα μεταβαίνουσιν εἰς ἄλληλα καὶ δύνανται νὰ ταυτίζωνται. Ἡ παράστασις ἔπειτα τῆς μυστηριώδους, ἀπροσώπου δυνάμεως, ἥτις νοεῖται ὑπὸ τῶν πρωτογόνων λανθάνουσα ὄπισθεν φαινομένων καὶ ἀντικειμένων. Τέλος ἡ συγχώνευσις τῶν θεῶν διὰ τοῦ συγκρητισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ θεοὶ μεταβάλλονται εἰς δυνάμεις τῆς μιᾶς θεότητος. Διακρίνεται δὲ ὁ πανθεϊσμὸς οὗτος εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας. Ἢ δηλαδὴ αἴρονται τὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου Ἐγὼ ὅρια, ἐπειδὴ ὁ πόθος τῆς ἑνότητος ἐν τῇ πολλότητι τῶν ὄντων ὁδηγεῖ εἰς ταύτισιν Θεοῦ καὶ Ἐγώ· ὁ πανθεϊσμὸς οὗτος ἀνεπτύχθη ἐν τῇ βεδικῇ καὶ τῇ βραχμανικῇ θρησκείᾳ, ἀμυδρὰ δὲ ἴχνη αὐτοῦ ἀπαντῶμεν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Ἢ αἴρονται τὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου ὅρια, ὡς συμβαίνει ἐν Ἑλλάδι παρὰ τοῖς προσωκρατικοῖς καὶ ἐν τῇ Στοᾷ, ὅπου αἱ θρησκευτικαὶ προϋποθέσεις εἶναι λίαν ἰσχυραί. Καὶ ἡ μὲν ἔξαρσις τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ταύτισιν ταύτην δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν φυσιοκρατίαν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὸν ὑλισμόν, ἡ δὲ ἔξαρσις τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς πραγματικότητος τοῦ κόσμου. Ὁ φιλοσοφικὸς πανθεϊσμὸς διακρίνεται εἰς διαφόρους μορφάς, ὡς βλέπομεν ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἡ ταύτισις Θεοῦ καὶ κόσμου ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐξάρτησιν τοῦ καθορισμοῦ τῆς θείας οὐσίας ἐκ τῶν ἐκδοχῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦσι περὶ τῶν πραγματικῶν ἀρχῶν τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θεωροῦντες τὸν πανθεϊσμόν, διακρίνομεν αὐτὸν εἰς τὰς ἑξῆς ἐπὶ μέρους μορφάς: Τὸν *φυσιοκρατικὸν* πανθεϊσμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον θεὸς καὶ κόσμος ἀποτελοῦσιν ἑνότητα καὶ τοῦ ὁποίου κύριος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Χαῖκελ. Τὸν *πνευματοκρατικὸν* πανθεϊσμόν, ὅστις διακρίνεται πάλιν εἰς *νοησιαρχικὸν* (Ἕγελος), εἰς *βουλησιαρχικὸν* (Σοπεγχάουερ) καὶ εἰς τὸν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων ἀποτελούμενον (Χάρτμανν). Τέλος τὸν *μονιστικὸν* πανθεϊσμόν, ὅστις ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῶν Ἐλεατῶν, τοῦ Ἰ. Βρούνου καὶ τοῦ Σπινόζα. Κατὰ τὰς ψυχολογικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς ἐξεταζόμενος ὁ πανθεϊσμὸς δύναται νὰ διακριθῇ πρῶτον εἰς *λογοκρατικόν*. Εἰς τοῦτον ἀνήκει ὁ Σπινόζας, διότι ἐν αὐτῷ κυριαρχεῖ ἡ συνείδησις τῆς τάξεως ἐν τῇ συνόλῳ συναρμογῇ τῆς πραγματικότητος, τὴν δὲ θρησκευτικότητα αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ ταπεινόφρων ὑποταγὴ ὑπὸ τὴν ἀδιάσπαστον ἅλυσιν τῶν νόμων, οἵτινες ἦσαν ἀπόρροια τῆς μαθηματικῆς νοήσεως τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ τύπος οὗτος περικλείει ἐν ἑαυτῷ ποιάν τινα ἀδράνειαν καὶ παθητικότητα, αἵτινες δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον εἰς *αἰσθητικὸν* πανθεϊσμόν, οἷος εἶναι λ.χ. ὁ τοῦ Βρούνου. Τὴν βάσιν ἀποτελεῖ ἐνταῦθα τὸ ἐρωτικὸν συναίσθημα, ὅπου ἀντὶ τῆς ἠρεμίας τοῦ Σπινόζα ἐμφανίζεται ὁ μὴ γνωρίζων ὅρια ἐνθουσιασμὸς καὶ ὅπου συναισθάνεταί τις ἑαυτὸν συνδεδεμένον πρὸς δυνάμεις συγγενεῖς. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐπιφέρει στιγμιαίαν ἔξαρσιν, ἥτις ὅμως διδάσκει ταχέως ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπερβῶμεν τὰ ὑπὸ τῆς πραγματικότητος διαγραφόμενα ὅρια. Τρίτον τέλος εἰς *ἐξελικτικὸν* πανθεϊσμόν, οὗ κλασσικὸς ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Σέλλιγκ, δεχόμενος μὲν τὸν Θεὸν ὡς ζωτικὴν ἀρχὴν τοῦ Εἶναι καὶ τοῦ Γίγνεσθαι, συνδέων ὅμως μετ' αὐτῆς καὶ τὴν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν ὁρμὴν τοῦ αἰσθητικοῦ πανθεϊσμοῦ. Ἀπὸ τῶν μεταξὺ Θεοῦ

Digitized by Google

καὶ κόσμου σχέσεων ἐν τῷ πανθεϊσμῷ ὁρμώμενοι, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν αὐτὸν εἰς *ἐνδοκοσμικόν, ὑπερβατικὸν* καὶ τὸ *συναμφότερον*. Ὁ πρῶτος συνδέεται πρὸς πλήρη κατάφασιν τῆς ζωῆς, συλλαμβάνει τὴν θείαν ζωὴν εἰς πάντα τὰ ἐπὶ μέρους δι' ἀμέσου ἐποπτείας καὶ λατρεύει αὐτὸν εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πραγματικότητος (Βροῦνος, Χαῖκελ). Ὁ ὑπερβατικὸς πανθεϊσμὸς τοὐναντίον διακρίνεται διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ κόσμου καὶ πιστεύει ὅτι τὸ θεῖον εὑρίσκει τις μόνον διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ἀμέσως δεδομένου (βραχμανισμός, νεοπλατωνισμός). Μέσος μεταξὺ τῶν δύο τούτων τύπων ἵσταται ὁ πανθεϊσμὸς ἐκεῖνος, ὅστις ὄπισθεν παντὸς πραγματικοῦ σέβεται τὸ θεῖον μυστήριον καὶ θεωρεῖ πᾶσαν τὴν ἐν τῷ σύμπαντι ζωὴν ὡς ἀποκάλυψιν τῆς θεότητος (βλ. λ. *πανενθεϊσμός*), ἐξαίρων ἐνίοτε ἰσχυρῶς τὸ ὑπερβατικὸν αὐτῆς, ὡς ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Σλαϊερμάχερ. Εἰς νέαν διαίρεσιν τοῦ πανθεϊσμοῦ καταντῶμεν, ἐὰν ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τῆς ἰδέας τοῦ σκοποῦ. Ὁ βραχμανικὸς λ. χ. πανθεϊσμὸς ἀποκρούει τὴν ἰδέαν τελολογικῆς κινήσεως τοῦ κόσμου, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ πανθεϊσμὸς τοῦ Ἑγέλου ἔχει ὡς κέντρον τὴν ἰδέαν τῆς θετικῆς προόδου τοῦ κόσμου. Ταύτην ἀπορρίπτει ὁ Χάρτμαννν, διδάσκων τὴν ἄρσιν τοῦ κόσμου ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῷ πόνου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀπουσίας νοήματος καὶ λόγου. Τέλος ἡ ἄρνησις τῆς ἐν τῇ πραγματικοτητι πολλότητος, ἡ ἔξαρσις αὐτῆς καὶ ἡ εἰς τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον προσοχὴ δημιουργοῦσι τὸ μὲν τὸν ἀκοσμικὸν πανθεϊσμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον μόνος ὁ θεὸς εἶναι τὸ ὄντως ὄν, τῆς πολλότητος τῶν ὄντων στερουμένης πάσης πραγματικότητος (*Ἰνδικὸς* πανθεϊσμός, Σπινόζας), τὸ δὲ τὸν *φυσιοκρατικόν*, ὅστις ταυτίζει θεὸν καὶ φύσιν καὶ ἐκδέχεται τὴν θείαν οὐσίαν ἢ δυναμικῶς ἢ ἐνεργητικῶς ἢ φυσικῶς (ὑλοζωϊσταί, στωϊκοί, Χαῖκελ), τὸ δὲ τὸν *ἰδεαλιστικὸν* πανθεϊσμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἓν καὶ πᾶν εἶναι πνεῦμα, ἐξελισσομένη διὰ τοῦ κόσμου ἰδέα, λόγος ἢ θέλησις (Πλωτῖνος, Χέρδερ, Σέλλιγγ, Ἕγελος, Σλαϊερμάχερ, Σοπεγχάουερ, Χάρτμανν, Μπέρξον). Εἰς σαφεστέραν καὶ συστηματικωτέραν διάκρισιν μορφῶν ἐν τῷ πανθεϊσμῷ καταντῶμεν, ἐὰν θεωρήσωμεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἑξῆς τριῶν ἀπόψεων: Κατὰ τὸν τρόπον τῆς μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου συσχετίσεως· κατὰ τὴν κυριαρχοῦσαν ψυχικὴν διάθεσιν· κατὰ τὴν περὶ θεοῦ παράστασιν. Ἡ πρώτη ἄποψις διακρίνει τὸ μὲν ἐνδοκοσμικὸν θεόν, οὗ συνέπεια αἰσιόδυξος καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἐστραμμένη κοσμοθεωρία, τὸ δὲ πανθεϊσμὸν φεύγοντα τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῷ ἡ ἰδέα τῆς ἀντιθέσεως τοῦ θείου καὶ αἰωνίου Εἶναι πρὸς τὸ ἐν τῷ κόσμῳ γίγνεσθαι καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πολλότητα. Ὁ θεὸς εὑρίσκεται μόνον εἰς τὰ μυχιαίτατα βάθη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κόσμου διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἀμέσως δεδομένων. Καὶ ἡ διαφορὰ τῆς ψυχικῆς διαθέσεως ὁδηγεῖ εἰς διάκρισιν μορφῶν ἐν τῷ πανθεϊσμῷ. Ἡ εἰς τὸ ὅλον ὑποταγὴ καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀπώλεια τοῦ ἀτόμου σημαίνει ἔξαρσιν τῆς ὑπάρξεως. Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ αἰσιοδόξῳ πανθεϊσμῷ ἡ ἔξαρσις αὕτη τελεῖται δι' εὐρύνσεως τῆς ψυχῆς μέχρι τοῦ πληρώματος τῆς κοσμικῆς ζωῆς, ἐν δὲ τῷ ἀπαισιοδόξῳ δι' ἀπολυτρώσεως συντελουμένης διὰ τῆς εἰσόδου τῆς ψυχῆς εἰς τὰ βάθη τοῦ ὄντως ὄντος, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοῦ ξένου εἰς αὐτὴν κόσμου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μορφῶν ὑπάρχει καὶ τρίτον τι εἶδος πανθεϊσμοῦ, ὅστις ὄπισθεν παντὸς πραγματικοῦ σέβεται ἔσχατόν τι καὶ ὕψιστον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποστρέφῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου, ὃν θεωρεῖ ἀποκάλυψιν τοῦ θείου μυστηρίου. Κατὰ τὴν περὶ θεοῦ παράστασιν τέλος διακρίνομεν πανθεϊσμόν, ἐν ᾧ ὁ θεὸς νοεῖται ὡς ἄλογος τυφλὴ ὁρμή, πανθεϊσμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ θεῖον εἶναι κατ' ἔνστικτον νόησις, καὶ πανθεϊσμόν, ὅπου τοῦτο ταυτίζεται πρὸς τὸν λόγον. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἀπορρίπτωνται πάντες οὗτοι οἱ προσδιορισμοὶ ὡς ἀνεπαρκεῖς, ὁπότε ὁ θεὸς θεωρεῖται ὡς τὸ ἀπόλυτον, ὡς τὸ πέρα, παντὸς ἐκ τοῦ κόσμου εἰλημμένου γνωρίσματος τελοῦν καὶ ἀνέκφραστον μυστήριον.

Ὁ πανθεϊσμὸς εἶναι κατ' οὐσίαν μονισμός, ἁπαντῶν ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πρὸς ἄλληλα κοινὴν τὴν θεμελιώδη ἰδέαν περὶ τῆς ἑνότητος τῆς φύσεως θεοῦ καὶ κόσμου καὶ παράγουσι τὸ Εἶναι ἐκ μιᾶς ἀρχῆς. Ἡ ἑνότης ὅμως αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἑνότης ἐσχάτης αἰτίας, οἵαν δέχεται καὶ ὁ θεϊσμός, ἀλλὰ καὶ ἑνότης οὐσίας, τουτέστιν ὁ ὅλος κόσμος θεωρεῖται ὡς ἀνέλιξις ἑνὸς ἑνιαίου Εἶναι. Διὰ τοῦτο καταπολεμεῖ ὁ πανθεϊσμὸς τὴν διαρχίαν θεοῦ καὶ κόσμου ἀφ' ἑνὸς καὶ ὕλης καὶ πνεύματος ἀφ' ἑτέρου. Καὶ τὴν μὲν διαρχίαν θεοῦ καὶ κόσμου ἀπορρίπτει δι' ὅσων διδάσκει περὶ τοῦ θεοῦ ὡς οὐχὶ διαφόρου τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ κόσμου ὡς θείου ἐν τῇ ἐσωτάτῃ αὐτοῦ οὐσίᾳ. Τὴν δὲ μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος ἀντίθεσιν αἴρει κατὰ τριττὸν τρόπον. Ἢ δηλαδὴ ἀνάγει τὴν ὕλην εἰς τὸ πνεῦμα ἢ τἀνάπαλιν ἀνάγει τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ὕλην ἢ τέλος ἀνάγει ἀμφότερα εἰς ἀνωτέραν ἑνιαίαν ἀρχήν. Ἐντεῦθεν δὲ καταντᾷ εἰς τὸν μονισμὸν τοῦ πνεύματος ἢ εἰς τὸν μονισμὸν τῆς ὕλης ἢ εἰς σύστημα ταυτότητος. Ἐναντίον τοῦ πανθεϊσμοῦ προβάλλονται ἐπιχειρήματα τὸ μὲν λογικῆς φύσεως, τὸ δὲ ἠντλημένα ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως στηριζόμενα. Ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ εἶναι ἐν τῷ πανθεϊσμῷ περιττὴ καὶ ἀβάσιμος. Διότι, λέγουσιν, ἐὰν ὁ κόσμος εἶναι τὸ κεφάλαιον παντὸς τοῦ πραγματικοῦ, δὲν ὑπάρχει θέσις δι' οὐδὲν ἄλλο ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ δὲ διὰ λέξεων διάκρισις θεοῦ καὶ κόσμου ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἣν καὶ ἡ διάκρισις φερ' εἰπεῖν μεταξὺ δοκιμασίας καὶ ἐξετάσεων. Ἔπειτα, ἐὰν μὲν θεὸς καὶ κόσμος εἶναι συνώνυμα, ἡ αὐτοτέλεια τῆς ἐννοίας τοῦ θεοῦ καθίσταται ἀνύπαρκτος, ἐὰν δὲ μή, τότε ἀναγνωρίζεται διαφορὰ μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου, ὁπότε ὁ πανθεϊσμὸς αἴρεται κατ' οὐσίαν. Τέλος, ἐὰν μὲν ἡ ταύτισις θεοῦ καὶ κόσμου πιστεύεται σοβαρῶς ὡς πραγματική, ὁ πανθεϊσμὸς μεταβάλλεται εἰς ἀθεΐαν, ἐὰν δὲ περιορίζεται εἰς τὸ ὄνομα, καταντᾷ εἰς θεϊσμὸν ἢ δυϊσμόν, ἐὰν δὲ θεὸς καὶ κόσμος θεωροῦνται ὡς αἱ δύο ὄψεις ἀγνωρίστου τινὸς τρίτου, τότε κατ' οὐδὲν διαφέρει τοῦ μονισμοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἰσχύουσι κατ' αὐτοῦ ὅσα καὶ κατὰ τῆς μονιστικῆς κοσμοθεωρίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ἐκβιασμὸς τῆς πραγματικότητος, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρατηροῦμεν σχετικὴν αὐτοτέλειαν τῶν ὄντων· ἡ ἐμπειρικῶς διδομένη ἀνεξαρτησία τῶν ἀτόμων θὰ ἦτο ἀκατανόητος καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν ὡς ἀπατηλὸν φαινόμενον. Ἡ ἑνότης τῆς οὐσίας εἶναι ἀδύνατος, διότι ἐὰν μὲν τὰ πάντα εἶναι ἐμφάνισις καὶ ἐκδήλωσις τοῦ θεοῦ, παραμένει ἀκατανόητον τὸ πεπερασμένον τοῦ κόσμου· ἐὰν δὲ ὅλα εἶναι ἐκδήλωσις πνευματικῆς τινος ἀρχῆς, εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐξήγησις τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης· ἐὰν δὲ πάλιν δεχθῶμεν ὡς μόνην οὐσίαν τὴν ὕλην, παραμένει ἄλυτον πρόβλημα ἡ ἐμφάνισις τοῦ πνεύματος.

Ὁ πανθεϊσμὸς σημαίνει περαιτέρω ἐγκατάλειψιν τῆς καθαρᾶς περὶ θεοῦ ἰδέας. Διότι καταλήγει εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ θεοῦ εἰς πάσας τὰς ἀτελείας καὶ τὰ κακὰ τοῦ κόσμου καὶ ἀφαιρεῖ οὕτω ἀπ' αὐτοῦ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἰδανικοῦ. Καὶ ἰσχυρίζεται μὲν ὁ πανθεϊσμὸς ὅτι ἀπαλλάσσει τὸν θεὸν ἀπὸ παντὸς περιορισμοῦ, ἐφ' ὅσον δέχεται αὐτὸν ὡς τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ ἐφ' ὅσον ἀφανίζει τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν θεϊσμόν, ὅπου ὁ θεὸς εἶναι προσωπικότης καὶ ὁ κόσμος κέκτηται αὐτοτελῆ ὕπαρξιν. Ἀλλ' ὅμως ἡ μὲν ταύτισις θεοῦ καὶ κόσμου σημαίνει μετάθεσιν τοῦ πεπερασμένου, τοῦ μεταβλητοῦ καὶ τοῦ τυχαίου εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, ἡ δὲ ἄρνησις τῆς προσωπικότητος ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὸ εὐγενέστατον γνώρισμα τοῦ πνεύματος, αἴρει τὴν αὐτοσυνείδησιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ μεταβάλλει αὐτὸν εἰς φυσικήν τινα δύναμιν, λογικῶς μὲν ἀλλὰ μετὰ τυφλῆς ἀνάγκης δρῶσαν. Ἐντεῦθεν καθίσταται φανερὰ ἡ ὀλεθρία σημασία τοῦ πανθεϊσμοῦ διὰ τὸν ἠθικὸν βίον. Ὁ ἄνθρωπος καταπίπτει ἐν τῷ πανθεϊσμῷ εἰς ἁπλοῦν σημεῖον ἐξελίξεως καὶ κινήσεως τῆς θείας ζωῆς, μετὰ τῆς ἐλευθερίας δὲ αὐτοῦ αἴρεται καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ φύσις. Καὶ ἄλλως δέ, ἀπρόσωπος θεὸς οὔτε ὑποχρεοῖ εἰς ἠθικὴν διαγωγὴν οὔτε καθιστᾷ ὑπόλογον τὸν ἄνθρωπον, διότι ἐξ ἀνάγκης δρῶν ὁμοιάζει πρὸς φυσικὴν δύναμιν, ἥτις ἀναγκάζει, ἀλλὰ δὲν δεσμεύει δι' ἠθικοῦ κύρους καὶ αὐθεντίας. Ἔπειτα αἴρεται καὶ ἡ αἰωνία ἀξία τῆς ἠθικῆς πράξεως διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἀτομικῆς ἀθανασίας καὶ διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν κέκτηται ἡ ἠθικὴ βούλησις καὶ πρᾶξις ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει τοῦ σύμπαντος. Ἡ ὕπαρξις τέλος τοῦ κακοῦ, τοῦ ἠθικοῦ ἰδίᾳ κακοῦ, καθίσταται ἄλυτον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ ἢ εἰς τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἄρσιν τῆς μεταξὺ πονηροῦ καὶ ἀγαθοῦ διαφορᾶς, ἢ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ ἀναγκαιότητος ἢ εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς καθαρᾶς περὶ θεοῦ ἐννοίας, ἐφ' ὅσον μετατίθεται εἰς τὴν θείαν βούλησιν ὡς οὐσιῶδες αὐτῆς συστατικόν. Οὕτω ἀποβαίνει ὁ πανθεϊσμὸς καταστρεπτικὸς καὶ διὰ τὴν θρησκείαν καὶ καταφαίνεται ἀντίθετος πρὸς τὴν γνησίαν θρησκευτικὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ πανθεϊσμὸς ἰσχυρίζεται ὅτι ἱκανοποιεῖ τὴν βαθυτάτην θρησκευτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, προβάλλων τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἐκμηδενίζει πᾶσαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀπόστασιν καὶ ὅτι δὲν ἀντιπαραβάλλει τὸν θεὸν ὡς ξένον τι Σὺ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον Ἐγώ. Ἀλλ' ἡ ἑνότης, τὴν ὁποίαν ἔχει ὑπ' ὄψιν ὁ πανθεϊσμός, σημαίνει ἐσωτάτην ὀντολογικὴν σχέσιν, ἡ ὁποία οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχει πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς θρησκείας ἀπαιτουμένην ψυχικὴν ἕνωσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεόν, ἄλλαις λέξεσι πρὸς τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἕνωσιν, ἥτις ἐκδηλοῦται πρὸ πάντων διὰ τῆς προσευχῆς, μέγιστα κωλύματα εἶναι τὸ μὲν ἡ ἔλλειψις προσωπικότητος τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ ὁ κοσμοειδὴς χαρακτὴρ τοῦ πανθεϊστικοῦ ἀπολύτου.

Παρὰ ταῦτα ὁ πανθεϊσμὸς εἶχε καὶ ἔχει πλείστους καὶ κρατίστους ὀπαδοὺς μεταξὺ τῶν φιλοσόφων, εὐρύτερος δὲ κύκλος ἀνθρώπων εἶναι μετὰ θαυμασμοῦ ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν. Τοῦτο ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς ψυχικὰ αἴτια, ἐναντίον τῶν ὁποίων οὐδὲν ἰσχύουσι θεωρητικοὶ λόγοι, τὸ δὲ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πανθεϊσμὸς δὲν εἶναι μέχρι τέλους συνεπὴς πρὸς ἑαυτόν. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, παρὰ τοῖς ὁποίοις αἱ ἀντικειμενικαὶ ἀξίαι εἶναι ἀνώτεραι τῶν προσωπικῶν καὶ παρ' οἷς ἑπομένως τὸ συναίσθημα τῆς ἐξαρτήσεως εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ συναισθήματος τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἄλλοι, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐπικρατεῖ μονομερῶς ἡ ἡσυχαστικὴ ῥοπὴ ἡ ὁδηγοῦσα εἰς τὴν διάλυσιν τῆς προσωπικότητος ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ τῆς θείας οὐσίας. Ἡ καλλιτεχνικὴ διάθεσις, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι ἄλλοι πεπροικισμένοι, συμβάλλει εἰς τὸ νὰ θεωρῶσι τὸ σύμπαν καθ' ὅλου καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἰδίᾳ ὡς ὀργανικὸν ὅλον καὶ ὡς καλλιτέχνημα, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ὑποκρύπτεται ἡ ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνου ἢ ἡ πραγματοποιοῦσα αὐτὸ ἰδέα, ἥτις εἶναι ἀδύνατον νὰ διακριθῇ ἀπ' αὐτοῦ. Ἄλλοι πάλιν σχετίζουσι τὰς ἐπὶ μέρους ἀξίας τῆς ζωῆς κατὰ τρόπον θετικὸν πρὸς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀξίαν καὶ οὕτω εὑρίσκουσιν ἐν πάσαις ταύταις σπέρματα τοῦ θείου, τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει οὕτω ἐνδοκοσμικὸν χαρακτῆρα. Πᾶσαι αἱ τοιαῦται φύσεις ῥέπουσι κατά τινα ἐσωτερικὴν ἀναγκαιότητα πρὸς τὸν πανθεϊσμόν. Τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ διευκολύνει, ὡς ὑπεδηλώθη, τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν παραμένει πιστὸς εἰς ἑαυτόν. Ἐν τῷ κόσμῳ στρέφεται μόνον πρὸς τὸ ὡραῖον καὶ τὸ φωτεινόν, ἀμαυροῖ τοιουτοτρόπως τὸ κακὸν καὶ ἀραιώνει τὰς σκιάς.

Τὸν θεὸν νοεῖ ἐν τέλει ὡς ὂν ὑπερέχον τοῦ κόσμου καὶ ἀπηλλαγμένον τοῦ ἐν αὐτῷ κακοῦ. Τέλος δὲν ἐμμένει ἀπολύτως εἰς τὸ ἐνδοκοσμικὸν καὶ τὸ ἀπρόσωπον τοῦ θεοῦ. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Πάουλσεν, εἰ καὶ ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸν πανενθεϊσμόν: «Πρέπει, ἐρωτᾷ, νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ἐκείνην ἀναίσθητος ὁ θεός; Φρονῶ ὅτι ἡ πανθεϊστικὴ φιλοσοφία δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ δεχθῇ τοῦτο. Ἐὰν ὁ θεὸς εἶναι ἡ πραγματικότης ὡς ἑνιαία καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχουσα ἐσωτερικὴ ζωή, οἱονδήποτε συμβὰν τῆς πραγματικότητος κέκτηται σημασίαν διὰ τὸν θεὸν ὡς στιγμὴ τῆς οὐσίας του. Ἡ φιλοσοφία αὕτη θὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν θεὸν ἀνθρώπινα συναισθήματα, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀρνηθῇ τι εἰς αὐτόν». Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους πολέμιοι τοῦ πανθεϊσμοῦ ἀνέστησαν οἱ Ἀμερικανοὶ πραγματοκρατικοὶ ἢ ῥεαλισταί, οἱ πλουραλισταί, ὡς καὶ ἡ γαλλικὴ πνευματοκρατικὴ σχολὴ τῇ συμβολῇ καὶ τῆς νεοσχολαστικῆς φιλοσοφίας. Τοὐναντίον ἡ ἐν τῷ παρόντι ἐπικράτησις πάλιν τῆς μυστικοπαθείας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, πρὸ πάντων ἐν Γερμανίᾳ, εὐνοεῖ τὴν πανθεϊστικὴν κοσμοθεωρίαν, ἥτις ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν συγχρόνων αὐτῆς ἐκπροσώπων πολλοὺς καὶ γνωστοὺς φιλοσόφους καὶ βιολόγους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schuler*, Der Pantheismus (1884).—*Drews*, Die Religion als Selbstbewuntsein Gottes (1906).—*Jundt*, Histoire du panthéisme populaire (1876).—*Hasse*, Von Plotin zu Goethe (1909).—*Klimke*, Der monismus (1911).—*Paulsen*, Einleitung, in die Philosophie (23η ἔκδ. 1910).—*Van der Leeuw*, Einführung in die Phänomenoligie der Religion (1925).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

πανθεϊστής (ὁ)· ὁ ἀσπαζόμενος τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς πανθεΐας.

πανθεϊστικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πανθεϊστὰς ἢ τὴν πανθεΐαν.

πάνθεον (τό)· τόπος ἢ ναός, ἐν ᾧ τιμῶνται πάντες οἱ θεοί || ἡρῷον μεγάλων ἀνδρῶν, μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ θάπτονται μεγάλοι ἄνδρες: «τὸ πάνθεον τῆς Ρώμης, —τῶν Παρισίων»· || τὸ σύνολον μεγάλων ἀνδρῶν: «τὸ πάνθεον τῆς ἱστορίας», καὶ εἰρων. «τὸ ἀστυνομικὸν πάνθεον» αἱ ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ τηρούμεναι φωτογραφίαι τῶν κακοποιῶν.

—**Πάνθεον** (Pantheon). Μνημειῶδες κτήριον ἐν Παρισίοις, ἓν ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων μνημείων τῆς πόλεως ταύτης, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος τοῦ καλουμένου ἄλλοτε «Ὄρος τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης» (Montagne Sainte Geneviève) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα. Κατεσκευάσθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ' (1764—1790) ὡς ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Soufflot εἰς νεοκλασσικὸν ῥυθμόν, μὲ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ θόλον ὕψους 80 μέτρων. Τὸ κτήριον κατελήφθη κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν (4 Ἀπριλίου 1791) καὶ ἀπεφασίσθη νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἱερὸν σκήνωμα τῆς σποδοῦ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, ἔκτοτε δὲ ἐχαράχθη κάτωθεν τοῦ ἀετώματος τοῦ κτηρίου ἡ ἐπιγραφή: «Εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἡ πατρὶς εὐγνωμονοῦσα» (Aux grands hommes la Patrie reconnaissante) καὶ τῷ ἐδόθη τὸ ὄνομα Πάνθεον. Κατ' ἀρχὰς μετεφέρθησαν τὰ λείψανα τοῦ Βολταίρου (1791) καὶ τοῦ Ρουσσὼ (1794) καὶ κατετέθησαν εἰς τὴν κρύπτην, ἔπειτα δὲ διαφόρων στρατηγῶν καὶ ἀνωτάτων ὑπαλλήλων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος Α'. Τὸ Πάνθεον ἔσχε καὶ περιπετείας, διότι κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μοναρχίας ἐγένετο ἐκκλησία, ἐτάφη δὲ τότε ἐν αὐτῷ καὶ ὁ ἀρχιτέκτων Soufflot (1829). Ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου κατέστη ναὸς τῆς δόξης καὶ ἐκ νέου ἐκκλη-

Digitized by Google

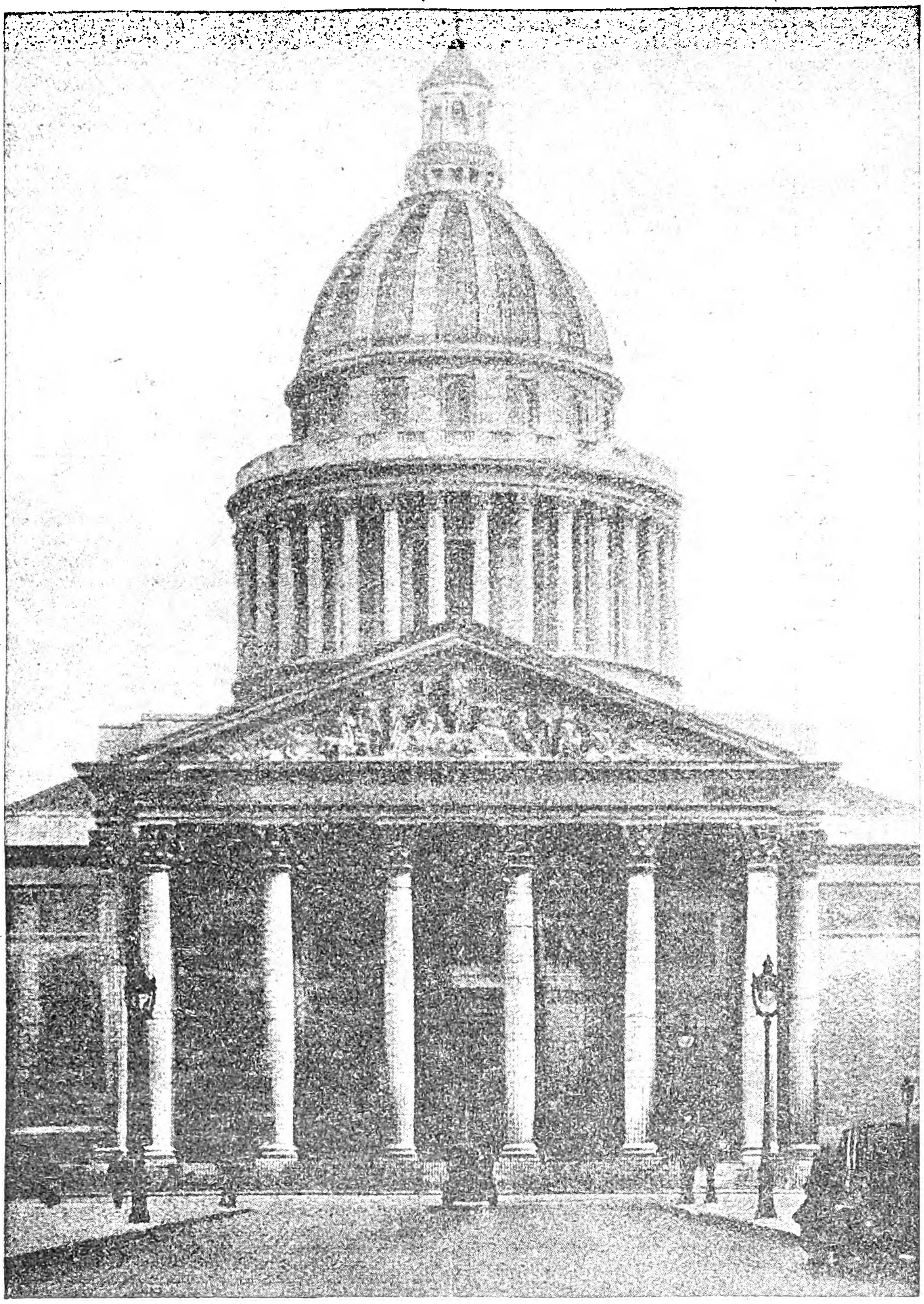

Τὸ Πάνθεον τῶν Παρισίων.

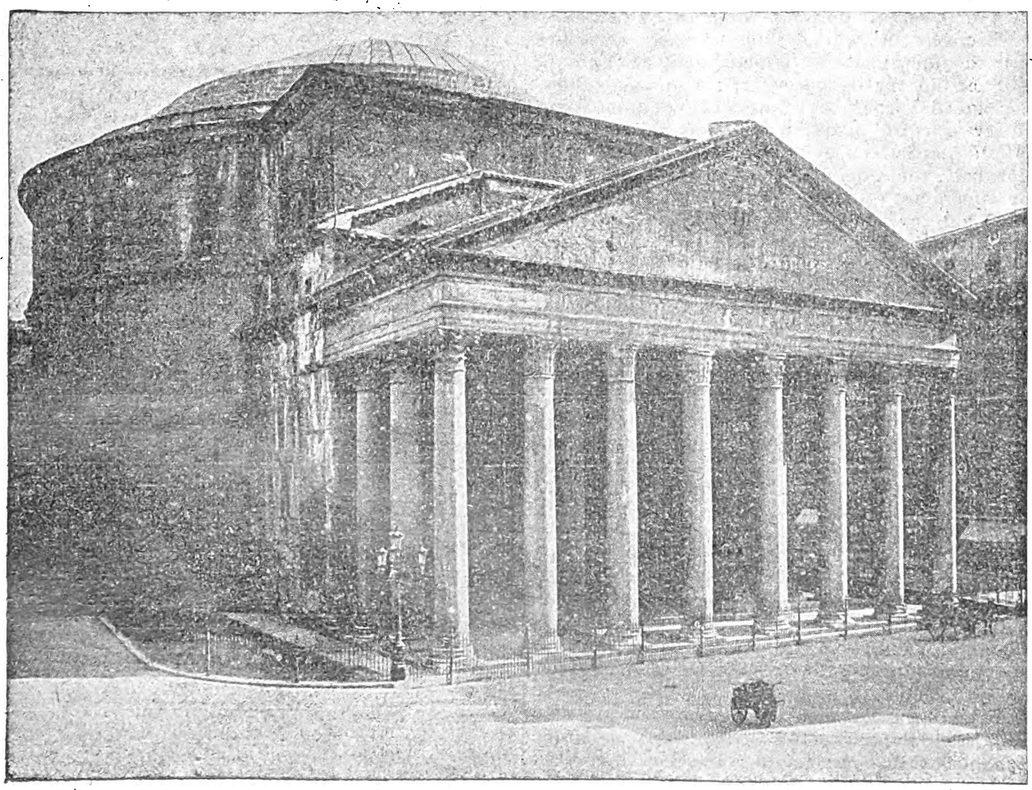

Τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης.

σία ἐπὶ Ναπολέοντος Γ΄. Τέλος ἡ Γ΄ δημοκρατία ἀποκατέστησεν ἐκ νέου τὸ Πάνθεον ὡς ἱερὸν σκήνωμα τῆς σποδοῦ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ δημοσίᾳ γενομένης κηδείας τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ (1885), οὗτινος τὸ λείψανον ἐτάφη εἰς τὴν κρύπτην τοῦ Πανθέου. Κατόπιν ἐναπετέθησαν εἰς αὐτὸ ἡ τέφρα τῶν Λ. Καρνώ, Λατοὺρ Ντ' Ὠβέρν, Μαρσώ, Μπωντὲν καὶ τὰ λείψανα τῶν Σαντὶ Καρνώ, Μπερτελώ, Αἰμ. Ζολᾶ κλπ. Πάντων τούτων ἡ τέφρα εἶναι ἐναποτεθειμένη ἐντὸς τῶν εἰδικῶν διαμερισμάτων (caveaux) τῆς μεγάλης κρύπτης τοῦ Πανθέου. Λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων περιπετειῶν τοῦ Πανθέου καὶ τῶν διαφόρων μεταπολιτεύσεων ἐν Γαλλίᾳ, εἶχε διαδοθῆ καὶ πιστευθῆ ὅτι οἱ τάφοι τοῦ Βολταίρου καὶ Ρουσσὼ εἶχον συληθῆ, ἡ γενομένη ὅμως πρὸ ὀλίγων ἐτῶν αὐτοψία ἀπέδειξεν ἐντελῶς ἀβασίμους τὰς φήμας ταύτας. Ἀπὸ τοῦ 1874 ὑπέροχοι τοιχογραφίαι κοσμοῦσι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Πανθέου, μεγίστης καλλιτεχνικῆς ἀξίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ «Σκηναὶ τοῦ βίου τῆς ἁγίας Γενεβιέβης», τὸ ἀριστούργημα τοῦ Puvis de Chavannes, «Ἡ ἁγία Γενεβιέβη ἀγρυπνοῦσα ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων» καὶ ἡ σκηνὴ καθ' ἣν «Ἡ ἁγία Γενεβιέβη τροφοδοτεῖ τὴν πόλιν» τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου. Ἐπίσης τοιχογραφίαι τῶν Galland Levy, Maillot, Blanc, Laurens, Detaille, Lenepveu, Delaunay, Bonnat, Cabanel κλπ,, ἐξ ὧν ἄλλαι ἀνάγονται εἰς τὸν βίον τῆς ἁγίας Γενεβιέβης, ἄλλαι δὲ εἰς διάφορα πατριωτικὰ θέματα. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Πανθέου κοσμοῦσιν ἐπίσης ἀξιόλογα ἔργα γλυπτικῆς.

Π. Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΣ

—**Πάνθεον *τῆς Μαδρίτης*** (Panteon Nacional). Ἐν Ἱσπανίᾳ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1837 ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ Μεγάλου ἐν Μαδρίτῃ καθιερώθη εἰς «Ἐθνικὸν πάνθεον», ἐν τῷ ὁποίῳ μετεφέρθησαν τὰ ὀστᾶ τῶν ἐνδοξοτέρων Ἱσπανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ Καλντερόν, τοῦ Κεβέντο, τοῦ Γκαρθιλάσο, τοῦ Γκονθάλο ντὲ Κόρντομπα κτλ. καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μεταφέρωνται τὰ ὀστᾶ τῶν ἐνδόξων Ἱσπανῶν, οὓς θὰ ἔκρινε τοιαύτης τιμῆς ἀξίους ἡ ἱσπανικὴ ἐθνοσυνέλευσις 50 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν των.

Μ. Δ. Θ.

—**Πάνθεον *τῆς Ρώμης*** (Pantheon). Ἀρχαῖος ναὸς ἐν Ρώμῃ, κτισθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βεσπασιανοῦ Ἀγρίππα τῷ 27 π. Χ. παρὰ τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία καὶ ἀπετέλει τμῆμα ἢ ἐξάρτημα τῶν Θερμῶν τοῦ Ἀγρίππα, ὧν ἐρείπια σῴζονται εἰς τὰ πέριξ. Βραδύτερον ἐλατρεύετο ἐν αὐτῷ ὁ Ἄρης, κατόπιν ἡ Ἀφροδίτη καὶ μετ' αὐτὴν ὁ θεοποιηθεὶς Ἰούλιος Καῖσαρ. Ἀκολούθως ἀφιερώθη εἰς πάντας τοὺς θεούς, ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ διατηρούμενον μέχρι σήμερον ὄνομα. Ὁ ναὸς οὗτος, ὑποστὰς σοβαρὰς βλάβας ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 80 μ. Χ., ἐπεσκευάσθη ἐπὶ Δομιτιανοῦ. Καταστραφεὶς τελείως καὶ πάλιν ὑπὸ πυρκαϊᾶς ἐπὶ Τραϊανοῦ τῷ 110 μ. Χ. ἀνηγέρθη ἐκ νέου μεγαλοπρεπέστερος καὶ λαμπρότερος ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ (115—125 μ. Χ.), σῳζόμενος μέχρι σήμερον. Εἶναι τὸ μόνον ἐκ τῶν μεγάλων μνημείων τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορικῆς Ρώμης, ὅπερ διετηρήθη μέχρις ἡμῶν ἀνέπαφον εἰς τὰς κυρίας αὐτοῦ γραμμάς. Εἶναι κατεσκευασμένος ὁλόκληρος ἐξ ὀπτολίνθων καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς μεγάλης αἰθούσης κυκλοτεροῦς στεγαζομένης ὑπὸ γιγαντιαίας θόλου ἡμισφαιρικῆς, διαμέτρου 150 ρωμαϊκῶν ποδῶν, ἤτοι 43.40 μ., καὶ ὕψους 41 μ. Τὸ πάχος τοῦ κυλινδρικοῦ τοίχου εἶναι 6.20μ. Ἡ θόλος εἰς τὴν κορυφὴν φέρει μέγα ἄνοιγμα (ὀπαῖον), πλάτους 8 μ., διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ φωτός. Ὁ πρόναος φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ τοῦ ἀρχικοῦ Πανθέου τοῦ Ἀγρίππα, μεταρρυθμισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἀνακαινισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου καὶ τοῦ Καρακάλλα τῷ 202 μ. Χ. Κατά τινας ἀρχαιολόγους ὁ πρόναος οὗτος προσετέθη ἀργότερον, πιθανῶς ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων. Ἀποτελεῖ στοὰν πλάτους 33.50 μ. καὶ βάθους 13 μ., μετὰ 16 κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὧν οἱ 8 διατεταγμένοι κατὰ μέτωπον, οἱ δὲ ἄλλοι 8 εἰς τέσσαρας σειράς. Οἱ κίονες οὗτοι εἶναι μονόλιθοι ἐκ γρανίτου ἐρυθροφαίου, ὕψους 12.50 μ. καὶ περιφερείας 4.50 μ. Τὰ κιονόκρανα καὶ αἱ βάσεις εἶναι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ὁ μέγας ἐξ ὀρειχάλκου σῳζόμενος πυλών, ἐξαιρετικοῦ ὕψους καὶ πάχους, εἶναι ὁ τοῦ ἀρχαιοτέρου οἰκοδομήματος. Ὁ ναὸς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἦτο πλουσιώτατα κεκοσμημένος μὲ ὀρθομαρμαρώσεις, ἀγάλματα, διακοσμήσεις καὶ ἐπιστρώσεις ἐξ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου κτλ., ἡ δὲ κυκλοτερὴς αὐτοῦ αἴθουσα, διῃρημένη εἰς ἑπτὰ κόγχας, ἔφερεν ἐν ἑκάστῃ ἐξ αὐτῶν ἀνὰ ἓν ἄγαλμα τῶν ἑπτὰ κυριωτέρων θεοτήτων. Πάντες ὅμως οἱ ἐν αὐτῷ θησαυροὶ ἐσυλήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τῶν Γότθων, ἢ ἀφῃρέθησαν ὑπὸ διαφόρων αὐτοκρατόρων καὶ παπῶν, ἐξ ὧν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κωνστάντιος Β΄ τῷ 663 ἀφῄρεσε τοὺς ἐπιχρύσους ὀρειχάλκους, ὁ δὲ πάπας Οὐρβανὸς Η΄ κατεσκεύασε διὰ τοῦ ὀρειχάλκου τῆς στέγης τοῦ Πανθέου τοὺς ὀρειχαλκίνους κίονας τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τὰ τηλεβόλα τοῦ Καστὲλ Σὰντ Ἄντζελο. Τῷ 382 ἐκλείσθη ὡς

Digitized by Google

εἰδωλολατρικὸς ναός, τῷ δὲ 608 ὑπὸ τοῦ πάπα Βονιφατίου Δ' μετετράπη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίαν τῶν Μαρτύρων, ἕνεκα τῶν ὀστῶν τῶν μαρτυρησάντων Χριστιανῶν, ἅτινα εἶχον τότε μεταφερθῆ ἐν αὐτῷ ἐκ τῶν κατακομβῶν ἐπὶ 28 ἁμαξῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν παπῶν εἰς τὴν Ἀβινιὸν τὸ Πάνθεον ἐχρησίμευσεν ὡς ὀχυρὸν φρούριον κατὰ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ὀρσίνι καὶ Κολόννα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης χρονολογεῖται καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ἐπικρατήσασα ὀνομασία «Μαρία Ροτόντα» ἢ καὶ ἁπλῶς «La Rotonda» (ἡ στρογγύλη), λόγῳ τοῦ σχήματός της. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἀπομονωθεὶς ἀπὸ τὰ πέριξ κτισθέντα ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλα κτήρια, μετεβλήθη εἰς εἶδος ἡρῴου καὶ τόπον ταφῆς τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων καλλιτεχνῶν τῆς Ἰταλίας, πρώτου τοιούτου ταφέντος ἐν αὐτῷ τοῦ Ραφαήλου. Βραδύτερον ὅμως κατήντησε νὰ τοποθετοῦνται ἐν αὐτῷ τὰ ἀγάλματα καὶ αἱ σοροὶ πάσης φύσεως καλλιτεχνῶν, ἕνεκα δὲ τούτου τῷ 1820 ὁ πάπας Πῖος Ζ' μετέφερεν ἐκεῖθεν σχεδὸν πάντας τοὺς ταφέντας ἀσήμους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνώσαντος τὴν Ἰταλίαν βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Β' καθιερώθη ἐν αὐτῷ ἡ ταφὴ τῶν Ἰταλῶν βασιλέων. Ἤδη, ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς Ρώμης ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς τάφοι καὶ μνημεῖα: 1) ὁ τάφος τοῦ βασιλέως Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β' μετὰ μνημείου ὀφειλομένου εἰς τὸν γλύπτην Μανφρέντι· 2) μνημεῖον ὀφειλόμενον εἰς τὸν γλύπτην Τορβάλντσεν, ἐν ᾧ φυλάσσεται ἡ καρδία τοῦ καρδιναλίου Κονσάλβι· 3) ὁ τάφος τοῦ Ραφαήλου· 4) ὁ τάφος τοῦ Ἀννίμπαλε Καρράτσι· 5) ὁ τάφος τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου Α' μετὰ μνημείου ὑπὸ τοῦ Σακκόνι· 6) ὁ τάφος τοῦ Περούτζι· 7) ὁ τάφος τοῦ Τσούκκαρι· 8) ὁ τάφος τοῦ Πιερῖνο ντὲλ Βάγκα· 9) ὁ τάφος τοῦ Φλαμίνιο Βάκκα καὶ 10) ὁ τάφος τῆς βασιλίσσης Μαργαρίτας. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἐν αὐτῷ ἡ «Ἀνάληψις», νωπογραφία ἀποδιδομένη εἰς τὸν Μελότσο ντὰ Φορλὶ καὶ τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Παναγίας τοῦ Λορεντσέττο, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαντόννα ντὲλ Σάσσο. Καθ' ὑπόδειγμα τοῦ Πανθέου τῆς Ρώμης ἐκτίσθη ὅμοιον, ἀλλὰ μικρότερον, κτήριον ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὁ λεγόμενος νῦν *Ἅγιος Γεώργιος*. Ἐν Ρώμῃ ὑπῆρχε καὶ ἕτερον Πάνθεον, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν Ὑγιείαν, σχήματος δεκαγώνου, ὅπερ ὅμως κατεστράφη καὶ ἐξηφανίσθη τελείως. Χ. Ι. Μ.—Μ. Δ. Β.

—**«Πάνθεον»**. Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: —1) Μηνιαῖον ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν τῷ 1895 ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 4ον. —2) Ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1926, εἰς σχῆμα 2ον.

«Πανθεσσαλική». Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Βόλῳ τῷ 1900.

πανθέψης (ὁ) [*Ἀρχ.*]· βλ. λ. *κάκκαβος*.

πάνθηρ (ὁ) (Felis panthera) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν ἁρπακτικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *αἰλουροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γατιδῶν*, περιλαμβάνον εὔρωστα ζῷα, ὧν τὸ μῆκος τοῦ σώματος ὑπερβαίνει τὸ ἓν μέτρον ἄνευ τῆς οὐρᾶς. Τὸ χρῶμα των κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι κίτρινον μὲ φαιὰς σκοτεινὰς ἢ ἀνοικτὰς ἀποχρώσεις καὶ κατάλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ὁλόκληρον τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ποικίλλεται ὑπὸ κηλίδων βαθέως φαιοπρρύου ἢ στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος, οἵτινες ἀπαντῶσι πολυπληθέστεραι κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον. Αἱ κηλῖδες αἱ διεσπαρμέναι ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν πλευρῶν εἶναι ἐρυθρότεφραι ἢ κιτρινόφαιοι. Ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς φέρει 8—10 εὐμεγέθεις ῥοδοειδεῖς κηλῖδας χρώματος πυρροξάνθου. Ἡ θήλεια ἔχει ἀμαυρότερα χρώματα τοῦ ἄρρενος. Οἱ πάνθηρες ἀπαντῶσιν εἰς τὰ δάση τῆς Βεγγάλης καὶ εἴς τινας τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀρέσκονται να ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Εἴδη τινὰ εἶναι τελείως νυκτόβια καὶ πολλάκις πλησιάζουσι καὶ τὰς κατοικίας τῶν χωρίων καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν οἰκιακῶν ζῴων. Δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρὰ μόνον ὅταν ἐξαγριωθῇ παρ' αὐτοῦ. Εἶναι ζῷον εὐκινητότατον καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιδεξιότητος ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, ὅπου καταδιώκει τὴν λείαν του, ὡς αἰλούρους, σκιούρους, ἰκτίδας κτλ. Πολλάκις μένει ἐπὶ ὥρας ἀκίνητος ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἐνεδρεύει διὰ νὰ ἁρπάσῃ τὰ τυχὸν ἐκεῖθεν διερχόμενα θηλαστικά. Γενικῶς ὁ πάνθηρ εἶναι ζῷον ἀγριώτατον, καθίσταται δὲ τρομερὸν ὅταν ἐξαγριωθῇ, ἐπικινδυνότερον δὲ καὶ τοῦ λέοντος κατὰ τὸ κυνήγιόν του. Δαμάζεται, ἀλλὰ δυσκόλως ἐξημεροῦται, διότι οὐδέποτε ἀποβάλλει τὸν ἄγριον καὶ αἱμοχαρῆ χαρακτῆρά του. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κλωβῷ διατηρεῖ τὴν ἀγρίαν ὄψιν του, τὴν ἀνησυχίαν τοῦ βλέμματός του καὶ συχνάκις ἐκβάλλει ἀπελπίδας κραυγὰς ἐν εἴδει ὑλακῶν. Πλεῖστοι ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ὅπου ἀπαντᾷ ὁ πάνθηρ τρώγουσι τὸ κρέας του, ὅπερ, ὡς διατείνονται, εἶναι νοστιμώτατον. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *Πάνθηρ ὁ μελανὸς* (Felis panthera nigra), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Ἰάβαν καὶ ἔχει γενικὸν χρῶμα σώματος στιλπνῶς μελανοκίτρινον, μὲ φαιὰς καὶ πυρροχρύσους ἀποχρώσεις. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά του κοσμεῖται ὑπὸ μεγάλων κηλίδων στιλπνῶς μελανοῦ χρώματος. Ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ θαυμάσιον τοῦτο ζῷον φαίνεται ὅτι εἶναι τελείως μελανὸν καὶ πρέπει νὰ τὸ παρατηρήσῃ τις προσεκτικῶς ὅπως διακρίνῃ ὅτι δὲν ἔχει τελείως μελανὸν σῶμα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ ἀγριώτερον πάντων. *Πάνθηρ ὁ πεποικιλμένος* (Felis vartegata). Τὸ ζῷον τοῦτο διακρίνεται τελείως τοῦ κοινοῦ πάνθηρος καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον εἶδος. Φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλὴν ἐπιμήκη καὶ μικράν, λαιμὸν μακρόν, σῶμα λίαν ἐπίμηκες, οὐρὰν μακράν, πόδας εὐρώστους καὶ ἰσχυρούς. Τὸ κυριαρχοῦν χρῶμα εἶναι ἀμαυρῶς κίτρινον πρὸς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος. Τὰ σκέλη κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των ὄψιν ἔχουσιν ὑπόφαιον ἢ ὑποκίτρινον χρῶμα. Εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ τῶν σκελῶν φέρει στίγματα καὶ κηλῖδας. Εὑρίσκεται εἰς τὰ δάση τῆς Σουμάτρας καὶ τῆς Ἰάβας. Ἕτερον εἶδος (ποικιλία) πάνθηρος εἶναι ὁ *νεοαίλουρος* (Neofelis τοῦ Gray) ἢ *πάνθηρ ὁ μακροσκελὴς* (Felis macroscelis), ὅστις κατοικεῖ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν, τὴν νότιον Κίναν, τὴν χερσόνησον τῆς Μαλάκας καὶ τὰς νήσους Σουμάτραν, Βόρνεο, Ἰάβαν καὶ Φορμόζας. Τὸ μῆκός του εἶναι κατά τι βραχύτερον τοῦ κοινοῦ πάνθηρος, τὸ δέρμα φέρει εὐρείας καὶ ἐπιμήκεις κηλῖδας στιλπνοῦ μέλανος χρώματος, ὅπερ δίδει εἰς τὸ ζῷον θαυμαστὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἡ οὐρὰ φέρει χαρακτηριστικοὺς δακτυλίους στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος. Οἱ κυνόδοντες τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι δυσαναλόγως μεγάλοι σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνάστημα τοῦ ζῴου. Οἱ ἀμερικανικοὶ πάνθηρες εἶναι πολυπληθέστεροι καὶ ἔχουσι μικρότερον ἀνάστημα τῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ὁ ἐπικινδυνωδέστερος πάντων εἶναι ὁ *Γιαγουάριος* (Felis onça), ὅστις κακῶς ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *τίγρις τῆς Ἀμερικῆς*. Τὸ τρίχωμά του εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ πάνθηρος, διαφέρει ὅμως τούτου κατὰ τὴν διάταξιν καὶ τὸ σχῆμα τῶν κηλίδων, αἵτινες εἶναι πλατύτεραι καὶ κατὰ τὸ μέσον των φέρουσι μελανὸν στίγμα (μάτι). Τὸ ζῷον τοῦτο ἔχει μεγαλύτερον μέγεθος ἢ ὁ πάνθηρ καὶ φθάνει περίπου τὸ μῆκος τῆς λεαίνης. Εἶναι ἐπικίνδυνον σαρκοφάγον ζῷον καὶ ἐπιπίπτει συνήθως κατὰ τῶν κατοικιδίων ζῴων, δὲν διστάζει δὲ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον. Εὑρίσκεται ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς Βραζιλίας καὶ διέρχεται εὐκόλως τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας. Δ. Ν. Π.

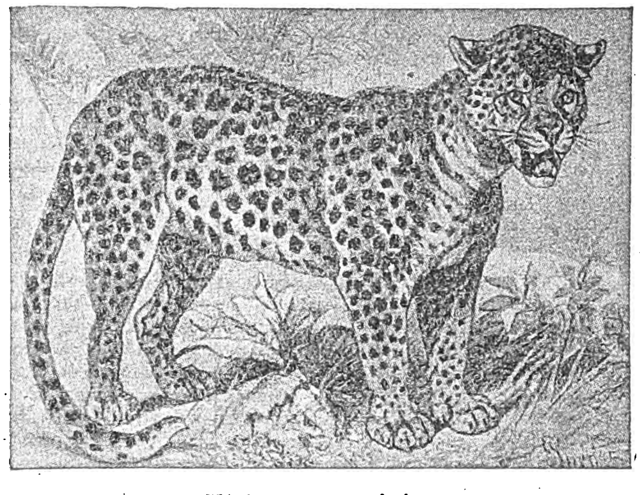

Πάνθηρ ὁ πεποικιλμένος.

«Πάνθηρ». Ἀντιτορπιλλικὸν ἀνιχνευτικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ναυπηγηθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ (1911) εἰς τὰ ἐν Birkenhead ναυπηγεῖα Camell Laird διὰ λογαριασμὸν τῆς ἀργεντινῆς κυβερνήσεως, δι' ἣν εἶχεν ἑτοιμασθῆ λαβὸν τὸ ὄνομα «Santiago». Ἠγοράσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του «Λέων», «Ἀετός», «Ἱέραξ» κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1912, παραληφθὲν ἐν Παλέρμῳ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Ἀθ. Ν. Μιαούλη, ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ὁποίου μετέσχε τῶν ναυμαχιῶν καὶ τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπίσχεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, μετέσχεν ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν διαφόρων νηοπομπῶν καὶ ἀνθυποβρυχιακῶν ἐπιχειρήσεων· μετὰ δὲ τὴν ἀπόδοσίν του, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς συναφεῖς πρὸς τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Διαστάσεις τοῦ σκάφους εἰς πόδας εἶναι: μῆκος 293, πλάτος 27 3/4, βύθισμα ἄφορτον 8 1/2, βύθισμα ἔμφορτον 10. Ριζικὴ ἐπισκευὴ καὶ μετασκευὴ ἐγένετο τῷ 1924 ὑπὸ White εἰς Cows τῆς νήσου Οὐάϊτ. Πραγματικὴ ἱπποδύναμις ἐπὶ ἀτράκτου 19.750 ἵπποι, ταχύτης 32 μίλλια καθ' ὥραν, ἀτμοστρόβιλοι Pearson-Curtis δράσεως καὶ ἀντιδράσεως, 4 πετρελαιολέβητες Γιάρροου, φορτίον πετρελαίου 260 τόννοι. Ἐκτόπισμα ἄφορτον 1013 τόννοι, ἔμφορτον 1318. Ὁπλισμός: 4 Bethleem τῶν 4 δακτύλων μετὰ κατευθυντῆρος βολῆς συστ. Βίκκερς, 2 πολυβόλα 47 χιλ. Armstrong, 2 βομβοβόλα ἀνθυποβρυχιακὰ Thornyckroft, 2 τριάδες τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων τῶν 21 δακτύλων, 1 ἰσχυρὸς προβολεύς. Σ. Ε. Λ.

«Πανθήρα». Μία τῶν ἱστιοφόρων λιβυρνίδων τοῦ ἄλλοτε στόλου μας, αἵτινες ἐναυπηγήθησαν ἐν Πόρῳ τῷ 1852 καὶ εἰς ἃς ἐδόθησαν ὀνόματα ἀθηναϊκῶν τριήρεων. Ἐχρησιμοποιήθη εἰς καταδίωξιν τῆς πειρατείας κατὰ τὰ ΒΑ. παράλια τῆς Εὐβοίας, εἰσχωρήσασα ὅμως εἰς τὸ στόμιον τοῦ Παγασιτικοῦ, τουρκικοῦ τότε, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1854, ὅτε αἱ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σχέσεις εἶχον διακοπῆ, συνελήφθη ὑπὸ μεγάλου τουρκικοῦ ἀτμοκινήτου πολεμικοῦ, ρυμουλκηθεῖσα δὲ εἰς τὸν λιμένα Ἀλμυροῦ ἀφέθη μετ' ὀλίγον ἐλευθέρα. Διελύθη τῷ 1860. Σ. Ε. Λ.

Πανθιαλαῖοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἓν τῶν ἓξ γεωργικῶν φύλων τῶν ἀρχαίων Περσῶν, τὰ ὁποῖα μετὰ ἄλλων τεσσάρων νομαδικῶν ἀπετέλουν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α, 125) τὰ δέκα «Περσέων γένη». Α. Θ. Σ.

Πανθίας, ἢ *Παντίας*. Ἀνδριαντοποιὸς ἐκ Χίου, υἱὸς τοῦ Σωστράτου, ἀκμάσας μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐδιδάχθη τὴν τέχνην ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐν τῇ σχολῇ τῆς Σικυῶνος. Ὡς ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται τρεῖς χαλκοῖ ἀνδριάντες ἐν Ὀλυμπίᾳ, τοὺς ὁποίους εἶδεν ὁ Παυσανίας κατὰ τὸ 170 π. Χ. Α. Θ. Σ.

πανθόλωψ (ὁ) (Pantholops) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρτιοδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνον ἀντιλόπας ἱκανοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὔρωστον, ὑψηλόν, λαιμὸν μακρὸν καὶ παχύν, κεφαλὴν μικράν, ὦτα μικρὰ καὶ ἠνωρθωμένα, κέρατα ἐπιμήκη καὶ εὐθέως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενα καὶ οὐρὰν βραχυτάτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ Θιβέτ. Δ. Ν. Π.

—[*Παλαιοζῳολ.*] Ἀπολιθωμένα λείψανα *πανθόλοπος* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζῳϊκοῦ εἰς τὸ Θιβέτ. Γ. Κ. Γ.

Πάνθοος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ὀθρύα, ἱερεὺς τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον ἁρπάσας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος, διὰ τὸ ἐξαίσιον κάλλος του, ἤγαγεν εἰς Τροίαν, ὅπου ὁ Πρίαμος ἐγκατέστησε καὶ πάλιν ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος. Υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν οἱ ἀνδρειότατοι: Πολυδάμας φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἴαντος, Ὑπερήνωρ καὶ Εὔφορβος φονευθέντες ὑπὸ τοῦ Μενελάου. Τοῦ Εὐφόρβου τούτου ὁ Πυθαγόρας, πιστεύων εἰς τὴν μετεμψύχωσιν, διισχυρίζετο ὅτι ἔφερε τὴν ψυχήν, δι' ὃ καὶ Εὔφορβος ἐκαλεῖτο. Α. Θ. Σ.

πανί (τό)· ὀρθότ. *παννί* (βλ. λ.).

Πανία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων ὀνομάτων τῆς Ἀρκαδίας ἀπὸ τοῦ Πανός, κατ' ἐξοχὴν ἀρκαδικοῦ θεοῦ. Α. Θ. Σ.

— **Πανία** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου (*Στεφ. Βυζ.* 339, 13). Σ. Ε. Λ.

— **Πανία** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐπίνειον τῆς Κιλικίας περὶ τὸ Ἀλήϊον πεδίον. Ὁ κάτοικος *Πανιεύς*. Ταυτότης, λόγῳ προσεπιχώσεων τοῦ αἰγιαλοῦ, ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

Πανικράδις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας μετὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ταναΐδος. Κατά τινας ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν *Μαργκαριτόβκα*, κειμένην ΝΔ. τοῦ Δὸν καὶ τῆς πόλεως Ἀζὸφ, ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας τοῦ κόλπου Ταγανρώγ. Α. Θ. Σ.

Πανίαρδοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Βαρβαρικὸς λαὸς τῆς Σκυθίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΣΤ', 14, 4) πρὸς Ν. τῶν Κοραξῶν, μεταξὺ τοῦ σκυθικοῦ Ἰμάου (νῦν Tian-Chan) καὶ τοῦ ποταμοῦ Ρᾶ (Βόλγα). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατῴκουν μετὰ τῶν Παυξανῶν καὶ Σιράκων πρὸς Β. τοῦ Καυκάσου, μεταξὺ τῆς Μαιώτιδος λίμνης (νῦν Ἀζοφικὴ θάλασσα) καὶ τῆς Ἰβηρίας, ὅπου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως ἡ πόλις αὐτῶν *Πανιαρδίς*. Α. Θ. Σ.

πανιβηρισμὸς (ὁ). Ἡ τάσις τῶν λατινικῶν πολιτειῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ὅπως συγκροτηθῶσι διοικητικῶς καὶ μείνωσιν, ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ, ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν ἰβηρικὴν μητρόπολιν. Ὁ πανιβηρισμὸς ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *παναμερικανισμὸν* (βλ. λ.). Γ. Ι. Β.

Πανιγκάλια (Panigaglia) [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν πολεμικὸς τῆς Ἰταλίας (πλάτ. 44° 04' Β., μήκ. 9° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 155: Gulf of Spezzia) ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Σπέτζια. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Πανίγρα (Panigra). Οὕτως ὠνόμασαν οἱ Ἑνετοὶ ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης τὴν πύλην καὶ τὴν ὁδὸν Παντοκράτορος, σημερινὴν *Πλατειὰν Στράταν*, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου πύλης, ὡς καὶ σπουδαῖον ὀχύρωμα ἐπὶ τῆς πύλης ταύτης, τοῦ ὁποίου ὑπερασπιστὴς εἶχε ταχθῆ, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν, ὁ μαρκήσιος Βίλλας, ὁ ὑπὸ τῶν δουκῶν Σαβοΐας καὶ Φλωρεντίας πεμφθεὶς βοηθὸς τῶν Ἑνετῶν. Ε. Γ.

Πανίδης *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Εὐβοίας, ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφιδάμαντος, βασιλέως τῆς Χαλκίδος, φονευθέντος ἔν τινι μάχῃ κατὰ τῶν Ἐρετριέων ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ληλαντίου πεδίου. Κατὰ τοὺς ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ τελεσθέντας ἀγῶνας, λέγεται ὅτι διηγωνίσθησαν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, καὶ ὅτι ὁ Πανίδης ἐβράβευσε τὸν Ἡσίοδον διὰ χρυσοῦ τρίποδος, τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἀνέθηκεν εἰς τὰς Ἑλικωνιάδας μούσας, διότι οὗτος μὲν ἔψαλλεν ἔργα εἰρήνης καὶ ὠφέλιμα, ἐνῷ ὁ Ὅμηρος ἔψαλλε μάχας καὶ θανάτους. Ἡ κρίσις αὕτη κατεκρίθη ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων ὡς ἄδικος καὶ μεροληπτική, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἡ παροιμία «Πανίδου ψῆφος», ἐπὶ πάσης ἐσφαλμένης καλλιτεχνικῆς κρίσεως. Α. Θ. Σ.

Πάνιδον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦν πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1922) 1.748 κατοίκους.

—**Πάνιδον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πάνιον*.

Πάνιδος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40°54′15″ Β., μῆκ. 27°28′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), 6 μίλ. Ν.ΝΔ τῆς Ραιδεστοῦ. Σ. Ε. Λ.

Πανίερος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου *Πανορμίτης* τῆς Σύμης (πλάτ. 36°32′40″ Β., μῆκ. 27°53′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). Εἴς τινας χάρτας καὶ ὁ ὅλος ὅρμος (ὁ ἄλλως *Πάνορμος* καὶ *Πανορμιώτης*) ὀνομάζεται ἐπίσης *Πανίερος*.

πανιερότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις πανίερος, τίτλος ἐπισκόπου: «ἡ αὐτοῦ πανιερότης ὁ ἐπίσκοπος».

πανιερώτατος (ὁ). Τίτλος προσφωνητικὸς ἀπονεμόμενος εἰς τοὺς μητροπολίτας, οἵτινες ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐγγράφοις καὶ δὴ ταῖς ἐγκυκλίοις προσφωνοῦνται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἱερώτατοι. Ὁ τίτλος οὗτος ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου φέρεται ἐκτοπιζόμενος ὑπὸ τοῦ τίτλου *σεβασμιώτατος*, τοῦ ἀποδιδομένου εἰς τοὺς περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἑδρεύοντας γέροντας μητροπολίτας, οἵτινες καὶ συμμετεῖχον τῶν ἐνδημουσῶν συνόδων. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν χρόνον, ὁ μὲν μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐκράτησεν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπαρεγκλίτως, νὰ τιτλοφορῆται πανιερώτατος, οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι τῆς αὐτοκεφάλου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας σεβασμιώτατοι. Π. Ν. Π.

Πανίζζι (Panizzi), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Brescello τῆς Ἰταλίας τῷ 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1879. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Πάρμᾳ καὶ τῷ 1823 μετέβη εἰς Ἀγγλίαν εἰς ἀθλιωτάτην κατάστασιν, δραπετεύσας ἐξ Ἰταλίας καὶ ἐκδιωχθεὶς ἐξ Ἑλβετίας λόγῳ ἐπαναστατικῶν του φρονημάτων. Τῷ 1828 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ κολλεγίῳ τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1830 ἐξέδωκε τὸν «Orlando Inamorato» τοῦ Μπογιάρντο, καὶ μετὰ τετραετίαν τὸν «Orlando Furioso». Συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου, ἐν ᾗ διωρίσθη (1856) βιβλιοθηκάριος. Ε. Σ.

πανίζω, *πανικὸν* κτλ.· βλ. *παννίζω*, *παννικὸν* κτλ.

Πανίθυσος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κάτω Αἰγύπτου (βλ. *Πανέφυσις*).

Πανίκιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νυμφαία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

πανικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν θεὸν Πᾶνα, ὁ τοῦ Πανός· || «πανικὸς φόβος» ὁ ἐκ τοῦ Πανὸς προερχόμενος φόβος, μέγας φόβος· || ***πανικὸς*** (ὁ)· ὡς οὐσ. (βλ. κατ.).

— *[Ψυχοπαθολ.]* *Πανικὸς* καλεῖται ὁ εἰς μεγάλας καταστροφάς, εἰς πολέμους ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, καὶ ἐν γένει ὁ εἰς ἐμφάνισιν μεγάλου κινδύνου ἐπακολουθῶν μέγιστος φόβος, οὗ ἕνεκα ἐπέρχεται παράλυσις τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν κέντρων· τὸ ἄτομον (ἢ τὰ ἄτομα) ἀντιδρᾷ τότε διευθυνόμενον ὑπὸ κατωτέρων κέντρων, διὰ πράξεων ἀσκόπων ἐν πολλοῖς, οἷον φυγῆς, μετὰ ἐμφανίσεως φαινομένων αὐτοματικῶν ρυθμικῶν καὶ νευροφυτικῶν τοιούτων (π. χ. τρόμου, σπασμῶν, διαρροίας καὶ ἀποπατήσεως ἢ οὐρήσεως ἐφ' ἑαυτόν, ταχυκαρδίας, δυσπνοίας, ὠχρότητος τοῦ προσώπου, ἀκόμη δὲ καὶ ἀναιμίας ἐγκεφαλικῆς, προκαλούσης λιποθυμίαν). Ἄλλοτε δὲν ἐπέρχεται λιποθυμία, ἀλλὰ τὸ ἄτομον ἀπόλλυσι πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ ἵσταται ἀκίνητον. Ὁ πανικὸς ἐμφανίζεται εἴτε εἰς ἓν ἄτομον, π. χ. ὅταν τοῦτο συμπλακῇ μετά τινος ἰσχυροτέρου ἢ πλειόνων, εἴτε εἰς πλείονα, ὡς συνήθως συμβαίνει ἐν πολέμῳ, ἐν συναθροίσεσι πολιτικαῖς, ἐν σεισμοῖς κτλ., ὅτε βλέπομεν πλείονας ὁμαδικῶς ὑπὸ πανικοῦ καταλαμβανομένους. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι ἀνίκανα νὰ σκεφθῶσι καὶ δρῶσι καθ' ὑποβολὴν καὶ ἐν τῷ συνόλῳ, κατὰ τρόπον πλειστάκις ἐπιβλαβῆ, ἤτοι ἀντίθετον πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἀμύνης ἐπιβαλλόμενον. Μόνον δὲ ἂν κατὰ τύχην εὕρωσι τὴν ἀντίδρασιν, ἥτις ἀπαλλάσσει τοῦ κινδύνου, ἀνακτῶσι βαθμηδὸν τὴν πλήρη διάνοιαν αὐτῶν καὶ συνεχίζουσι τὴν ἄμυναν καθ' ὃν τρόπον ἐπιβάλλει ἡ λογική.

Ὁ πανικὸς εἶναι φαινόμενον ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ἐνστίκτου ἀμύνης, οὗτινος δύο εἶναι οἱ κύριοι τρόποι: ἡ φυγὴ καὶ ἡ πλήρης ἀκινησία, ἧς ἕνεκα φαίνεται τὸ ἄτομον νεκρόν· τοῦτο συμβαίνει συνήθως ἐν λογικῇ καταστάσει. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ρηθείσῃ, ὡς ἄνω, καταστάσει, δηλαδὴ τῆς ἐπανόδου εἰς κατωτέραν τοιαύτην λόγῳ παραλύσεως τῶν ἀνωτέρων κέντρων, συμβαίνουσι ταῦτα πράγματι, διότι, ὡς γνωστόν, προκαλοῦνται καὶ ἐπὶ ζῴων. Ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ τοῦ μέσου, ἤ, ἀντιστρόφως, ἡ οὐχὶ ὀρθὴ μετὰ τῆς συνυπάρξεως τῶν ρηθέντων αὐτοματικῶν φαινομένων δεικνύει ἂν πρόκειται περὶ ἀληθοῦς πράγματι πανικοῦ μετὰ παραλύσεως τῶν ἀνωτέρων κέντρων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν πανικῶν τούτων ἔναντι τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς, ἔχομεν σήμερον ἐν χρήσει τὴν λέξιν ταύτην καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐντόνου φόβου, ἢ ἀπωλείας ἄλλων ἀγαθῶν ὑλικῶν ἢ ἠθικῶν· οὕτω π. χ. ὁμιλοῦμεν περὶ πανικοῦ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, περὶ πανικοῦ πολιτικοῦ κ. τ. τ. Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ «ἀπωλείας τοῦ ἠθικοῦ», νοοῦμεν τὴν παράλυσιν τῶν ἀνωτέρων κέντρων, ἧς ἕνεκα ἡ ἀντοχὴ εἶναι ἀδύνατος, ὡς καὶ ἡ λογικὴ ἀντίδρασις. Χαρακτηρίζομεν δὲ τότε ὡς πανικὸν τὰς ἀντιδράσεις εἰς τοὺς ἐν λόγῳ κινδύνους, αἵτινες δὲν διέπονται ὑπὸ τῆς λογικῆς, ἀλλὰ ὑπὸ φόβου μεγίστου, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι λογικαί, οὐδὲ συμφέρουσαι, συντελοῦν δ' ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κινδύνου καὶ τὴν ἐπέλευσιν τῆς καταστροφῆς. Ὁ πανικὸς εἶναι φαινόμενον ὑπεράγαν ὑποβλητικόν, δι' ὃ δύναται ἀμέσως νὰ ἐπεκταθῇ. Εἶναι ὡς ἐκ τούτου καὶ λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὰς ὁμάδας, ἔστω καὶ εἰς ἓν ἄτομον ἂν ἐμφανισθῇ, διότι γενικεύεται τάχιστα, ἂν μὴ ἄμεσος ἐπέμβασις θέσῃ τὸν πανικόβλητον ἐκποδὼν ἢ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἄλλων.

Ἐπελθόντος τοῦ πανικοῦ, ἡ συγκράτησις τῆς ὁμάδος εἶναι δυσχερεστάτη, διότι πᾶν ἐρέθισμα δὲν ἐξικνεῖται πλέον εἰς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐξικνούμενον δὲν ὁλοκληροῦται εἰς ὁλότητα ὀρθήν, λόγῳ τῆς μὴ λειτουργίας τῶν ἀνωτέρων κέντρων, ἐν οἷς εὕρηνται αἱ ὀρθαὶ ἀντιδράσεις. Μόνον δι' ἰσχυροτάτου ὡς ὁ πανικὸς ἐρεθίσματος, ἤτοι δι' ἐρεθίσματος κινδύνου ἐπίσης ὁμοίου, ὡς εἶναι ὁ φόνος τοῦ εἰς φυγὴν τραπέντος πρώτου πανικοβλήτου καὶ πρὶν ἢ οἱ ἄλλοι φύγουν, δύναται, ὡς ἰσοφαρίζων τὸν κίνδυνον, νὰ προλάβῃ τὸν πανικόν. Ἂν ὅμως οὗτος γίνῃ ὁμαδικῶς, ἔστω καὶ ἂν δὲν γίνῃ εἰς ὅλα τὰ ἄτομα τῆς ὁμάδος, ἡ πρόληψις εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος. Τ. Α. Ζ.

— *[Οἰκονομ.]* *Πανικὸς* καλεῖται ἡ κατάστασις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκ διαφόρων αἰτίων, ὁτὲ μὲν πραγματικῶν (ἔντασις ὑφισταμένης κρίσεως, καταστροφὴ ἐσοδείας κτλ.), ὁτὲ δὲ ὑποθετικῶν (διάδοσις ἀνησυχαστικῶν εἰδήσεων, ὑποτιμητικὴ κερδοσκοπία κτλ.), ἡ πίστις, ἥτις εἶναι ἔρεισμα παντὸς οἰκονομικοῦ συνδυασμοῦ, ἐκλείπει παντελῶς καὶ εἰς στιγμὰς καθ' ἃς οὐδεὶς διακινδυνεύει τὰ χρήματά του, ἵνα προβῇ εἰς ἀγοράς, αἱ προσφοραὶ ἀθρόαι κατακλύζουν τὰ χρηματιστηριακὰ κέντρα, ἐπιφέρουσαι πλήρη διαταραχὴν τοῦ συγχρόνου ἀνταλλακτικοῦ συστήματος καὶ ραγδαίαν καὶ βιαίαν ἐκμηδένισιν τῶν τιμῶν. Συμπαρομαρτοῦν συνήθως: ἀθρόα ἀνάληψις καταθέσεων, ἄρνησις χορηγήσεως πιστώσεων ὑπὸ τῶν τραπεζῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ διατηρήσεως τῶν διαθεσίμων των πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως, ὕψωσις τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου, ὅστις εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν θίγει τὰ ὅρια τοῦ 50 % καὶ ὡς ἀναγκαία κατακλεὶς ἀθρόαι πτωχεύσεις. Ὁ πανικὸς δύναται νὰ θίξῃ ὡρισμένον εἶδος ἢ ἀξίαν ἢ καὶ σύνολον ἀξιῶν ἢ καὶ νὰ ἐντοπισθῇ εἰς ὡρισμένον κράτος. Ὅπως πᾶσαι αἱ ὀξεῖαι καταστάσεις, οὕτω καὶ ὁ πανικὸς εἶναι μικρᾶς διαρκείας. Ι. Α. Β.

Πάνινι (Panini). Ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν γραμματικῶν, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ′ ἢ Δ′ αἰῶνα π. Χ. Τούτου σῴζεται ἡ περίφημος γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἰνδικῆς γλώσσης (Ashtakam Pâniniyam) εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων διαιρεῖται εἰς 4 κεφάλαια. Ἡ γραμματικὴ τοῦ Πάνινι θαυμάζεται ὡς πρότυπον ἀκριβείας καὶ πρὸ πάντων συντομίας, περιέχει δὲ 3976 ἐν ὅλῳ κανόνας (sutras). Εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἐγνώσθη διὰ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ H. Colebrooke (ἐν Καλκούτᾳ 1810), καλλίστη ὅμως ἔκδοσις αὐτῆς εἶναι ἡ φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ O. Böhtling (ἐν Βόννῃ 1839—1340). Νεωτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ Coonetilleke (μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως), ἐν Βομβάῃ 1882 κ. ἑξ. Γ. Π. Λ.

Πανίνι (Panini), ***Ἰωάννης-Παῦλος***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1691—1764). Ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτος καὶ διεκρίθη ἰδίως διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς του φωτοσκιάσεις, διακοσμήσας πλεῖστα μέγαρα ἐν Ρώμῃ. Οἱ πίνακές του: «Τὰ κοντσέρτα», «Ἡ πλατεῖα Νοβόνα τῆς Ρώμης» καὶ «Ἱεροκήρυξ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ρώμης» εὑρίσκονται ἐν τῷ Λούβρῳ. Μ. Δ. Β.

—**Πανίνι** (Pagnini). —1) ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς οἰκονομολόγος (1715—1789). Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἐν Τοσκάνῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ «Ἀρχείου τῶν Μεταρρυθμίσεων». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Δοκίμιον περὶ τῆς ἀκριβοῦς τιμῆς τῶν πραγμάτων, τῆς ἀκριβοῦς ἀξίας τοῦ νομίσματος καὶ περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Ρωμαίων», «Ἱστορία τῆς δεκάτης» (1765) κτλ. καὶ μετέφρασε πολλὰ ἔργα τοῦ Λόκκε. —2) ***Σάντος***. Ἰταλὸς κληρικός, φιλόλογος καὶ ἑβραϊστὴς (1470—1541). Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ κολλεγίῳ ἀνατολικῶν γλωσσῶν τῆς Ρώμης καὶ ἱεροκήρυξ ἐν Λυῶνι. Ἐκ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι ἡ μετάφρασις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης (1527), ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰργάσθη ἐπὶ 25 ἔτη, «Thesaurus linguae sanctae» (1529), «Isagogae graecae» κτλ. Μ. Δ. Β.

πανιόλο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, ἱσπανικῆς προελεύσεως (pañol), σημαίνων τὰ ἐκ παχειῶν σανίδων διαφράγματα, ἅτινα τοποθετοῦνται ἐντὸς τῶν κυτῶν τῶν φορτηγῶν πλοίων διαμήκως καὶ ἐγκαρσίως, ἰδίᾳ ὅταν ἔχουν φορτίον δημητριακῶν, ἵνα παρεμποδίζεται ἡ μετατόπισις αὐτοῦ κατὰ τὰς διατοιχήσεις, ἐπὶ βλάβῃ τῆς εὐσταθείας καὶ ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ πλοίου. Ὁ ἀντίστοιχος ἐπίσημος ὅρος *ἐπιφράκτης*. Σ. Ε. Λ.

Πάνιον, ἢ ***Πάνιδον*** (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης, κειμένη ἐπὶ τῆς Προποντίδος, μίαν ὥραν περίπου πρὸς νότον τῆς Ραιδεστοῦ. Ἀναφέρεται ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου Εὐμένους Β′ καὶ Ἀττάλου Β′ τῶν Φιλαδέλφων (197—138 π. Χ.), ἐπὶ δὲ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων οἱ Ρωμαῖοι παρέμειναν ἐπὶ ἀρκετόν. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἦτο πόλις ὀχυρά, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πανόνιον*, ὡς μία τῶν 14 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Εὐρώπης, καθὼς καὶ κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πάνιον*. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου (717—741) ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμος ἐπολιόρκησεν αὐτήν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, χάρις εἰς τὰ ὀχυρὰ αὐτῆς τείχη. Ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ τοῦ Β′ (820—829) συνετάχθη μετὰ τῆς Περίνθου (Ἡρακλείας) ὑπὲρ τοῦ ἀποστάτου στρατηγοῦ Θωμᾶ. Τέλος ἐκυριεύθη ἕνεκα τοῦ ὑπὸ σεισμοῦ καταρρεύσαντος τείχους αὐτῆς. Καταστραφεῖσα ὑπὸ μεγάλου σεισμοῦ τῷ 1065, κατεσκάφη τῷ 1205 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου τοῦ Σκυλοϊωάννου, οἱ δὲ διασωθέντες κάτοικοί της μετῳκίσθησαν εἰς τὴν παραδουνάβιον Βουλγαρίαν. Ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ ἱστορικὸς Πρίσκος, ὁ καλούμενος Πανίτης ἢ Πανιεύς.

Τοῦ Πανίου σῴζονται ἀρκεταὶ ἐπιγραφαί, ἀνευρεθεῖσαι ἐπὶ τόπου, ἰδίως δὲ ἐπί τινος λόφου δεσπόζοντος τῆς πόλεως. Τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρεται τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, εἶναι βάρος τι τοῦ Α′ π. Χ. αἰῶνος. Ἐπίσης σῴζεται καὶ σήκωμά τι (εἶδος σταθμοῦ) σπουδαιότατον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Σήμερον καλεῖται *Πάνιδος* (βλ.λ.). Α. Θ. Σ.

— **Πάνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, εὐθὺς μετὰ τὴν Δωτίνην Πέτραν, ἀποτελοῦν τὸ ΒΔ. ἄκρον τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ πορθμοῦ καὶ κατέναντι τῶν Κυανέων ἢ Συμπληγάδων Πετρῶν προέχον, ἀναφερόμενον ἐν τῇ διασωθείσῃ λατινιστὶ μεταφράσει τοῦ «Ἀνάπλου τοῦ Βοσπόρου» τοῦ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου (εἰς Graec. geogr. Minores Διδότου II, 64 fragm. 53). Παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἐκτίσθησαν, τῷ 1628, τὰ τελευταῖα τῇ θέσει ὀχυρώματα τοῦ Βοσπόρου, κατόπιν τῆς ἐπιδρομῆς Ρώσων πειρατῶν, δῃωσάντων πλεῖστα τοῦ Βοσπόρου χωρία. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Φαναράκιον* (πλάτ. 41° 14′ Β., μῆκ. 29° 07′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus) ἀπὸ παλαιοῦ φάρου, οὗ διατηρεῖται τὸ κτίσμα. Σ. Ε. Λ.

— **Πάνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σπήλαιον Παλαιστίνης «ἀφ' οὗ ἐκρεῖ ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης», ὡς Στέφανος ὁ Βυζάντιος (500, 10 Meineke). Σ. Ε. Λ.

Πανιόρες *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φαλάνθη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Πανιπάτ (Panipat) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Καρνὰλ τῆς Παντζάμπ. Κάτ. 27.400. Εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς δὲ χρόνους αἱ παρ' αὐτὴν πεδιάδες ὑπῆρξαν τὸ θέατρον σοβαρῶν μαχῶν. Οὕτω τὴν 27 Ἀπριλίου 1526 ὁ Μογγόλος Μπαμπὲρ ἐνίκησε τὸν Ἰμπραὴμ Λοντὶ τοῦ Ντελχί, τὴν 5 Νοεμβρίου

Digitized by Google

1556 ὁ Μογγόλος ᾿Αχμπὰρ ἐνίκησε τὸν ᾿Ινδὸν στρατηγὸν τοῦ ᾿Αφγάνου ᾿Αντὶλ Σὰχ Χιμόν, καὶ τὴν 6 ᾿Ιανουαρίου 1761 ὁ ᾿Αφγᾶνος ᾿Αχμὲτ Ντουρᾶνι τοὺς Μαράττας. Γ. Ι. Β.

πανίς, —*ίδος* (ἡ), ἢ ***πανίσκη*** (Fauna, faune) Ὅρος συλλογικὸς ἐν τῇ ζῳολογίᾳ καὶ τῇ παλαιοζῳολογίᾳ, σημαίνων τὸ σύνολον τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν γεωγραφικῆς τινος περιοχῆς ἢ χώρας ἢ γεωλογικοῦ τινος αἰῶνος ἢ περιόδου. Ὁ ὅρος εἶναι ἀντίστοιχος τοῦ ἐν τῇ βοτανικῇ *χλωρίς*.

᾿Εν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ πανὶς δύναται νὰ διακριθῇ εἰς *χερσαίαν* καὶ *ὑδρόβιον*, ἀναλόγως δὲ τοῦ περιβάλλοντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διαβιοῖ ἑκάστη τούτων, ὑποδιαιρεῖται λεπτομερέστερον (*λιμναία, θαλασσία* κ.οὕ.κ.).

Ἡ μελέτη τῶν διαφόρων πανίδων, αἱ ὁποῖαι εἶναι σήμερον ἐξηπλωμέναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ζῳογεωγραφίας ἢ ζῳολογικῆς γεωγραφίας. ᾿Εκείνων δὲ αἱ ὁποῖαι ἔζησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προϊστορικῶν γεωλογικῶν αἰώνων, περιόδων καὶ ἐποχῶν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς ἱστορικῆς γεωλογίας, τῆς παλαιοζῳολογίας καὶ τῆς παλαιοζῳογεωγραφίας. Τὰ κυριώτερα πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν τούτων σχετικῶς μὲ τὰς προϊστορικὰς πανίδας εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστου τῶν διαφόρων γεωλογικῶν αἰώνων, ὡς καὶ ἑκάστης τῶν γεωλογικῶν περιόδων, ἔζησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς πανίδες, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν σημαντικὸς διαφορὰς τόσον ἀναμεταξύ των ὅσον καὶ πρὸς τὸν σήμερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ζῶντα ζωϊκὸν κόσμον.

2) Αἱ διάφοροι ἐπίσης προϊστορικαὶ πανίδες καταδεικνύουν καθαρώτατα τὴν ἐξελικτικὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου ἀπὸ τῶν κατωτέρων ὁμοταξιῶν τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου μέχρι τῶν ἀνωτέρων.

3) Αἱ χαρακτηριστικαὶ συνθέσεις τῶν πανίδων τῶν διαφόρων αἰώνων καὶ περιόδων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Α) *᾿Αρχαϊκὸς* ἢ *ἀζωϊκὸς αἰών*. Τὰ πετρώματα τὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον σχηματισθέντα ἔχουσιν ἐκτάκτως μέγα πάχος καὶ ἐπίσης πολὺ μεγάλην ἐξάπλωσιν. Λόγῳ ὅμως τῆς συστάσεώς των καὶ τῆς ἰσχυρᾶς μεταμορφώσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεωλογικῶν αἰώνων, δὲν παρουσιάζουν ἀπολιθώματα. Τὸ πρότερον ὡς πρωτόζῳον ἐκληφθὲν *ἠώζῳον* (βλ. λ.) κατεδείχθη ὡς ὀρυκτὸν ἀνόργανον ἔκκριμα. Τοὐναντίον, ὡς λείψανα ὀργανικὰ (τοῦ *κορυκίου τοῦ αἰνιγματικοῦ*) δέον πιθανῶς νὰ θεωρῶνται τὰ ὑπὸ τοῦ Sedelholm εἰς σχιστολίθους τῆς Φινλανδίας τῆς βοττνίου περιόδου εὑρεθέντα σφαιροειδῆ μέχρις σακκοειδῶν συσσωρεύματα ἀνθρακικῆς οὐσίας.

Β) ***Προτεροζωϊκὸς*** ἢ *ἠωζωϊκὸς αἰών*. ᾿Εντὸς στρωμάτων τοῦ αἰῶνος τούτου συναντῶνται τὰ πρῶτα ἀσφαλέστερα ἴχνη ζωϊκῶν ὑπάρξεων. Ταῦτα εἶναι λείψανα καλῶς διατετηρημένων ἀκτινοζῴων, λιθιστοειδοῦς τινος σπόγγου, ὑδροζῴου τινὸς (*κρυπτόζῳον*), πελματοζῴων(;), ἴχνη ἑρπυσμοῦ σκωλήκων, ἀσαφῆ λείψανα ὑπολίθων, ἀρθροπόδων (συγγενῶν πρὸς τὰ μεροστόματα). Ὅλα τὰ ἐντὸς στρωμάτων τοῦ προτεροζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρεθέντα ἀπολιθώματα ζῴων δεικνύουν ὅτι ἡ πανὶς τοῦ αἰῶνος τούτου ἦτο ἀρχικῶς πολὺ πλουσιωτέρα. ᾿Επειδὴ ὅμως καὶ τὰ πετρώματα ταῦτα ὑπέστησαν μετὰ ταῦτα ἰσχυρὰν μεταμόρφωσιν, τὰ ἐν αὐτοῖς ἐγκλεισθέντα λείψανα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατεστράφησαν ἢ κατέστησαν ἀγνώριστα, οὕτως ὥστε αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἡ ἐξέλιξις πολλῶν ὁμάδων ζῴων θὰ παραμείνουν ἄλυτον αἴνιγμα καὶ μυστικόν.

Γ) *Παλαιοζωϊκὸς* ἢ *πρωτογενὴς αἰών*. ᾿Εκ τῆς πανίδος τοῦ αἰῶνος τούτου ἐλλείπουν τελείως τὰ θηλαστικὰ καὶ τὰ πτηνά.

α) *Κάμβριος περίοδος*. Κατ᾿ αὐτὴν ἔζων ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν συνομοταξιῶν τῶν ἀσπονδύλων: μεροστόματα, τριλοβῖται, μαλάκια, βραγχιόποδα, σκώληκες, πελματόζῳά τινα καὶ κοιλεντερωτὰ (σπογγώδη, γραπτόλιθοι, ἀρχαιοκυαθίδαι, σκυφόζῳα) καί τινα πρωτόζῳα.

β′) *Σιλούριος περίοδος*. Ζῶσιν ὅλαι αἱ κλάσεις τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου ἐξαιρέσει τῶν ἀμφιβίων, ἑρπετῶν, πτηνῶν καὶ θηλαστικῶν. Μεταξὺ τῶν ζῴων κυριαρχοῦν οἱ ἀσπόνδυλοι κάτοικοι τῆς θαλάσσης (καὶ δὴ ἀρθρόποδα, μαλάκια, μαλακιοειδῆ, ἐχινοδέρματα καὶ κοιλεντερωτά), ἐνῷ τὰ σπονδυλωτὰ ἀντιπροσωπεύονται μόνον διὰ σποραδικῶν τινων λειψάνων ἰχθύων. Ὅλα τὰ εἴδη καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ γένη τῆς πανίδος τῆς περιόδου ταύτης ἐξηφανίσθησαν καὶ ἀνήκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκλειψάσας οἰκογενείας ἢ τάξεις.

γ′) *Δεβόνιος-λιθανθρακοφόρος* - καὶ *πέρμιος-περίοδος*. Ζῶσιν αἱ αὐταὶ τάξεις τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ἀντιπροσωπευόμεναι ὅμως ὑπ᾿ ἄλλων γενῶν καὶ οἰκογενειῶν. Κατὰ τὴν δεβόνιον οἱ ἰχθύες παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν, κατὰ δὲ τὴν λιθανθρακοφόρον ἀρχίζουν τὰ ἀμφίβια (στεγοκέφαλοι) καὶ τὰ ἑρπετά. Ἄφθονος κόσμος ἐντόμων διαβιοῖ.

Δ) *Μεσοζωϊκὸς* ἢ *δευτερογενὴς αἰὼν* (*τριάσιος-ἰουράσιος-καὶ κρητιδικὴ-περίοδος*). Ἡ πανὶς τοῦ αἰῶνος τούτου παρουσιάζει μεγάλας μεταβολάς. Πολυάριθμοι ὁμάδες ζῴων λίαν διαδεδομέναι κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα (τετρακοράλλια, γραπτόλιθοι, κρινοειδῆ, κυστοειδῆ καὶ βλαστοειδῆ, βραγχιόποδα καὶ τριλοβῖται) ἢ ἐκλείπουν τελείως ἢ ἐξαφανίζονται κατὰ μέγιστον μέρος. Ἄλλαι (κεφαλόποδα—ἰδίᾳ οἱ ἀμμωνῖται— ἐλασματοβάγχια, ἑξακοράλλια, ἐχινίδαι) ἀντιπροσωπεύονται δι᾿ ἐντελῶς ἄλλων γενῶν καὶ οἰκογενειῶν. Μεταξὺ τῶν σπονδυλωτῶν χαρακτηρίζονται τὰ ἀμφίβια διὰ τῶν γιγαντιαίων μορφῶν (λαβυρινθόδοντα τῆς τριασίου περιόδου), τὰ ἑρπετὰ διὰ τῆς καταπληκτικῆς ποικιλίας των καὶ μερικῶς διὰ τοῦ γιγαντείου μεγέθους, τὸ ὁποῖον ἀποκτῶσί τινα ἐκ τούτων, κυριαρχοῦσι δὲ τοῦ ὕδατος, τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ ἀέρος. Τὰ πτηνὰ ἀρχίζουν κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἰουράσιον περίοδον (ἀρχαιοπτέρυξ) καὶ τὰ θηλαστικὰ κατὰ τὴν ἀνωτάτην τριάσιον μὲ μικρούς, πιθανῶς μαρσιποφόρους τύπους.

Ε) *Καινοζωϊκὸς αἰὼν* (*τριτογενὴς-καὶ τεταρτογενὴς-περίοδος*). ᾿Εκ τῶν ἀσπονδύλων ἐξηφανίσθησαν οἱ ἀμμωνῖται, οἱ βελεμνῖται, οἱ ρουδισταὶ καὶ τὰ πλεῖστα κρινοειδῆ, τὰ δ᾿ ἀμφίβια καὶ τὰ ἑρπετὰ ὑπεχώρησαν πολὺ καὶ ἀντιπροσωπεύονται, τόσον αὐτὰ ὅσον καὶ τὰ ἀσπόνδυλα (κυρίως κοχλίαι καὶ ἐλασματοβράγχια καὶ ἐκ τῶν πρωτοζῴων οἱ νουμμουλῖται κατὰ τὴν παλαιογενῆ ὑποπερίοδον) μόνον δι᾿ ἀντιπροσώπων, ἀνηκόντων εἰς καὶ σήμερον ζώσας τάξεις. Τοὐναντίον τὰ πτηνὰ καὶ ἰδιαιτέρως τὰ θηλαστικὰ ἀποκτῶσι μεγάλην ἐξάπλωσιν καὶ ἀναπτύσσουσι τοιοῦτον πλοῦτον μορφῶν καὶ τόσῳ ταχεῖαν μεταβολὴν καὶ διαμόρφωσιν, ὥστε καθίστανται τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα ἑκάστης περιόδου καὶ ἐποχῆς. Γ. Κ. Γ.

Πανίσκος.
[Μαρμάρινον ἀγαλμάτιον εὑρεθὲν ἐν τῇ βίλλᾳ ᾿Αλμπάνι, παρὰ τὴν Ρώμην.]

Πανίσκοι (οἱ) [*᾿Αρχ.*]. Μικροὶ Πᾶνες. Μυθολογικὰ πλάσματα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπίστευον ὅτι εἶχον ἀνάστημα πυγμῆς. Ἦσαν ἀκόλουθοι τοῦ Διονύσου καὶ ἐλατρεύοντο ὡς θεότητες τῶν ἀγρῶν. Διεσώθησαν καὶ ἀγαλμάτια Πανίσκων, ἐκ τῶν ὁποίων κάλλιστον εἶναι τὸ τῆς Villa Albani ἐν Ρώμῃ. Γίνεται μνεία καὶ δύο ἀρχαίων Αἰγυπτίων, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα *Πανίσκος* (τοῦ πατρὸς Χριστοδώρου τινὸς καὶ τοῦ υἱοῦ Σαραπίωνός τινος). ΚΑΨ.

πανισλαμισμὸς (ὁ). Σύστημα πολιτικῆς ἑνὸς οἱουδήποτε μωαμεθανικοῦ κράτους, ἔχοντος σκοπὸν ἐν τῇ θεωρίᾳ μὲν τὴν διάδοσιν τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἐν τῇ πράξει δὲ τὴν ἕνωσιν τῶν Μουσουλμάνων ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῶν διαφόρων μουσουλμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἢ ἐπικυριαρχίαν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ (χαλίφου). ᾿Εν ὅσῳ ὑφίστατο τὸ ἀραβικὸν χαλιφικὸν κράτος τῶν Ὀμεϊαδῶν καὶ τῶν ᾿Αββασιδῶν, ἡ μόνη ὑπ᾿ αὐτοῦ ἀκολουθουμένη πολιτικὴ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πανισλαμισμός, διότι ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἐπιβάλλει εἰς τὸν χαλίφην ὡς καθῆκον τὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐπιβολὴν τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας καὶ περιβάλλει αὐτὸν διὰ τῆς κοσμικῆς (ἐκτελεστικῆς) καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας. ᾿Αφότου ὅμως οἱ Τοῦρκοι ᾿Οθωμανοί, κατακτήσαντες, ἐπὶ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α′ (1517), τὴν Αἴγυπτον, ὅπου εὑρίσκετο τότε ὁ τελευταῖος χαλίφης Μουτεβακίλ, ἔλαβον εἴτε συναινοῦντος τούτου εἴτε διὰ τῆς βίας, ὡς ὑποστηρίζουσι διάφοροι συγγραφεῖς, τὴν χαλιφείαν, ἡ ὑπὸ τῶν ᾿Οθωμανῶν σουλτάνων ἀκολουθουμένη πολιτικὴ ἦτο ἐν τῇ θεωρίᾳ πάλιν πανισλαμική, ἂν καὶ ἐν τῇ πράξει ἦτο ἁπλῶς κατακτητική, χάριν ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως πρὸς λεηλασίαν καὶ πλουτισμὸν τῶν κατακτητῶν, ὡς καὶ πρὸς συστηματικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑποδούλων πληθυσμῶν. ᾿Εν τῇ πράξει ὅμως τοὺς ᾿Οθωμανοὺς σουλτάνους δὲν ἀνεγνώριζον ὡς χαλίφας αἱ ἀπομεμακρυσμέναι καὶ μὴ πραγματικῶς κατακτηθεῖσαι μουσουλμανικαὶ χῶραι, ὡς τὸ Μαρόκον, ἡ Βουχάρα καὶ αἱ ᾿Ινδίαι κλ. ᾿Εν τούτοις οἱ ᾿Οθωμανοὶ σουλτᾶνοι, ὄντες καὶ χαλίφαι, διεξεδίκουν τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, ἄρα ἔν τινι μέτρῳ καὶ ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἔξω τῆς ἀμέσου αὐτῶν κυριαρχίας Μουσουλμάνων. Αἱ δὲ τοιαῦται ἀξιώσεις αὐτῶν ἀνεγνωρίσθησαν κατ᾿ ἀρχὴν καὶ ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ διὰ τῆς τουρκορρωσικῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ (10/21 ᾿Ιουλίου 1874), τῆς ὁποίας τὸ 1ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας, τοῦ Κουμπὰν κλ. ἀναγνωρίζουν τὸν σουλτᾶνον ὡς θρησκευτικὸν ἀρχηγόν, ἅτε χαλίφην τῶν Μουσουλμάνων, καὶ διὰ τῆς ἐπεξηγηματικῆς συνθήκης τοῦ ᾿Αϊναλῆ-Καβὰκ (10 Μαρτίου 1879), κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ τοῦ χάνου (ἤτοι τοῦ κοσμικοῦ ἡγεμόνος τῆς Κριμαίας) ἡ ἐκλογὴ θὰ ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἔκτοτε οἱ ᾿Οθωμανοὶ σουλτᾶνοι, ὁσάκις ἠδύναντο, κατὰ τὴν εἰς ἄλλα κράτη ἐκχώρησιν κρατῶν οἰκουμένων ὑπὸ Μουσουλμάνων, ἐπετύγχανον τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πνευματικῆς των ἐξουσίας, ὡς π.χ. ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν (20 Φεβρουαρίου 1909), ἐν τῇ τουρκοϊταλικῇ συνθήκῃ τοῦ Οὐσὺ-Λωζάννης (1912) περὶ Τριπολίτιδος καὶ Κυρηναϊκῆς, ἐν τῇ περὶ μουφτήδων τουρκοβουλγαρικῇ συμβάσει τῆς 16/29 Σεπτεμβρίου 1913 καὶ ἐν τῇ ἑλληνοτουρκικῇ συνθήκῃ εἰρήνης ᾿Αθηνῶν τῆς 1/14 Νοεμβρίου 1913.

Τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις ἐβάσιζον οἱ ᾿Οθωμανοὶ σουλτᾶνοι ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι αὐτοὶ καὶ μόνοι ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας ἐναντίον ἀλλοδόξων κρατῶν καὶ ἑπομένως αὐτοὶ ἐδικαιοῦντο νὰ εἶναι οἱ φορεῖς καὶ ὑπέρμαχοι τῆς πανισλαμικῆς ἰδέας. Ταύτην προσεπάθησε νὰ καλλιεργήσῃ διὰ καταλλήλου προπαγάνδας ὁ σουλτᾶνος ᾿Αβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β′ (1876—1908) κυρίως μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων τῶν ᾿Ινδιῶν τόσον, πρὸς ἐνδεχομένην ἐνίσχυσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅσον καὶ πρὸς χρηματισμόν. ᾿Εφαρμόζων τὸ πρόγραμμα τοῦτο ὁ ᾿Αβδοὺλ Χαμίτ, ἐνήργησε πανισλαμικὸν ἔρανον πρὸς κατασκευὴν σιδηροδρόμου συνδέοντος τὴν Δαμασκὸν πρὸς τὴν Μέκκαν καὶ προοριζομένου νὰ ἀποκαταστήσῃ ἄμεσον συγκοινωνίαν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἱερῶν τόπων τοῦ ᾿Ισλαμισμοῦ, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς προσκυνήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους στρατηγικούς. Σπουδαῖος παράγων τῆς πανισλαμικῆς κινήσεως ἦτο καὶ τὸ ἐν Τριπολίτιδι καὶ Κυρηναϊκῇ τάγμα τῶν Σενουσιτῶν (ἢ Σουνουσιτῶν), ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ δύναμις ἐθραύσθη μετὰ τὴν ἰταλικὴν κατάκτησιν. Τὴν πανισλαμικὴν πολιτικὴν ἀνέτρεψαν οἱ Νεότουρκοι μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Χαμίτ, ἀντικαταστήσαντες αὐτὴν διὰ τῆς ἐθνικιστικῆς πολιτικῆς τοῦ ***παντουρκισμοῦ*** ἢ ***παντουρανισμοῦ*** (βλ. λ.) καὶ δημιουργήσαντες οὕτω χάσμα μεταξὺ ᾿Αράβων καὶ Τούρκων, ἐνταθὲν ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ᾿Αράβων μετὰ τὴν συμμαχίαν τῆς Τουρκίας μὲ χώρας μὴ μουσουλμανικὰς (ἀπίστους), ἤτοι τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

᾿Εν ᾿Ιάβᾳ, ὅπου ὑπάρχουν Μουσουλμᾶνοι, συνῆλθε πανισλαμικὸν συνέδριον τῷ 1922 καὶ ἀπέστειλε τηλεγράφημα πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, παρηκολούθησαν δὲ ἔκτοτε οἱ ἐκεῖ Μωαμεθανοὶ τὰς πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς χαλιφείας ἐνεργείας, ἀλλ᾿ αὗται εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν ἀποτέλεσμα, διότι ἐκτὸς τῶν Τούρκων καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Ρωσίας, σοβιετοποιηθέντες καὶ κατατμηθέντες εἰς πολλὰς μικρὰς σοσιαλιστικὰς σοβιετικὰς δημοκρατίας, ἀντιπράττουν κατὰ τῆς χαλιφικῆς καὶ πανισλαμικῆς κινήσεως.

Ἡ ᾿Αγγλία, ἥτις πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπολέμει τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐκπηγαζούσας πανισλαμικὰς τάσεις τῶν Τούρκων, ἤρχισε νὰ εὐνοῇ τὴν πανισλαμικὴν κίνησιν μεταξὺ τῶν ἐν ᾿Ινδίαις Μουσουλμάνων, ὅπως δι᾿ αὐτῶν κατορθώσῃ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν διατήρησιν τῆς χαλιφείας εἰς τοὺς Τούρκους σουλτάνους καὶ δι᾿ αὐτῶν ἐγκαθιδρύσῃ τὴν ἀγγλικὴν ἐπιρροὴν ἐν τῇ τότε τουρκικῇ πρωτευούσῃ. ᾿Αλλ᾿ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ ἐν ᾿Ανατολῇ ἔδωκε τὸ τελειωτικὸν πλῆγμα κατὰ τῆς χαλιφείας, ἑπομένως δὲ καὶ κατὰ τῆς πανισλαμικῆς κινήσεως. Ἡ ᾿Αγγλία ἐπεχείρησε τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν προκαλοῦσα τὴν ἀποστολὴν εἰς τὸν Τοῦρκον πρωθυπουργὸν ᾿Ιζζὲτ πασᾶν ἐπιστολῆς τῶν ἡγετῶν τῆς ἐν ᾿Ινδίαις χαλιφικῆς καὶ πανισλαμικῆς κινήσεως, ᾿Αγᾶ χὰν καὶ ᾿Εμὶρ ᾿Αλῆ, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1923, ἀφοῦ πλέον εἶχεν ἐγκαθιδρυθῇ τὸ κεμαλικὸν καθεστὼς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπάρχοντος ὅμως ἀκόμη τότε τοῦ χαλίφου ᾿Αβδοὺλ Μετζίτ. ᾿Εν τῇ ἐπιστολῇ ἐλέγετο ὅτι «πᾶσα ἐξασθένησις τοῦ γοήτρου τῆς χαλιφείας ἢ ὁ παραμερισμὸς αὐτοῦ ὡς θρησκευτικοῦ παράγοντος θὰ συνεπήγετο τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ᾿Ισλὰμ καὶ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτοῦ ὡς ἠθικῆς δυνάμεως ἐν τῷ κόσμῳ». Ἡ δὲ σχέσις τῆς χαλιφείας πρὸς τοὺς πανισλαμικοὺς πόθους ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἑνωτικὸς κρίκος, ὅστις συνδέει τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Ἡ ἐπιστολή, ἀποσταλεῖσα καὶ εἰς τὰ τουρκικὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δημοσιευθεῖσα ὑπ᾿ αὐτῶν, ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἄμεσος προσβολὴ κατὰ τῆς τουρκικῆς (κεμαλικῆς) κυβερνήσεως. Αἱ δημοσιεύσασαι τὴν ἐπιστολὴν ἐφημερίδες παραπεμφθεῖσαι εἰς δίκην ἠθωώθησαν, ἀλλὰ κορυφαῖοί τινες Νεότουρκοι δημοσιογράφοι, ὡς ὁ Χουσεῒν Τζαχίτ, κατεδιώχθησαν βραδύτερον ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς καὶ αἱ ἐφημερίδες αὐτῶν, ὡς ἡ «Τανίν», «Τασφίρι-᾿Εφκιὰρ» καὶ ἄλλαι, ἐξέλιπον.

Digitized by Google

Ἡ κατάργησις τῆς χαλιφείας (Μάρτιος 1924) ὑπὸ τῆς κεμαλικῆς κυβερνήσεως ἐφάνη προκαλοῦσα κἄποιαν δυσαρέσκειαν παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλ' ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ὑπερήσπισε τὴν δρᾶσίν του ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει, τονίσας ὅτι ἡ χαλιφεία ὑπῆρξε πηγὴ ἐσωτερικῶν διαμαχῶν ἐν Τουρκίᾳ, ὅτι ἡ ἰδέα ἑνὸς ἑνιαίου ἰσλαμικοῦ κράτους οὐδέποτε ἐπραγματοποιήθη καὶ ὅτι τὸ συμφέρον τῶν διαφόρων μουσουλμανικῶν λαῶν ἀπαιτεῖ σήμερον νὰ ὀργανωθῶσιν εἰς χωριστὰ κράτη.

Μετὰ τὴν τοιαύτην χρεοκοπίαν τῆς πανισλαμικῆς ἰδέας ἐν Τουρκίᾳ, οἱ Μουσουλμᾶνοι τῶν Ἰνδιῶν, συγκαλέσαντες συνέδριον ἐν Βομβάῃ (Μάϊος 1924), ἀπεφάσισαν νὰ καλλιεργήσωσι φιλικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν μουσουλμανικῶν χωρῶν καὶ προέλθωσιν εἰς ἀνταλλαγὴν γνωμῶν περὶ διακανονίσεως τοῦ ζητήματος της χαλιφείας συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἱεροῦ νόμου τοῦ Ἰσλάμ. Ὅλαι ὅμως αἱ προσπάθειαί των ἀπέτυχον, ἂν καὶ ὁ ἐξόριστος χαλίφης Ἀβδοὺλ Μετζὶτ καὶ ἄλλοι ὑποψήφιοι ἐξηκολούθουν τὰς ἐνεργείας των ἐκ Νικαίας τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸ τελευταῖον μάλιστα ἰσλαμικὸν συνέδριον, συνελθὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1931, ἀπεκλείσθη ἐκ τῆς ἡμερησίας διατάξεως τὸ ζήτημα τῆς χαλιφείας, διότι τὸ βασίλειον τῆς Χετζάζης-Νέτζτ, κυβερνώμενον ὑπὸ τῶν Βαχαβιτῶν, ἀποκρούει τὸν θεσμὸν τῆς χαλιφείας.

Ἐν Αἰγύπτῳ ὑπάρχουσιν ὀπαδοὶ τοῦ χαλιφικοῦ θεσμοῦ, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Φουὰτ δὲν φαίνεται ἐνθουσιασμένος ὀπαδὸς τοῦ πανισλαμισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dr Enrico Insabato*, «L' Islam et la politique des alliés» (Paris 1920). — *Sir Valentine Chirol*, «The Occident and the Orient» (Chicago 1926).—*J. R. Mott*, «The Moslem Word of to day» (1925). κτλ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

πανιτρίνη (ἡ) (Panitrinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ μετὰ τοῦ νιτρώδους ὀξέος ἕνωσις τῆς παπαβερίνης. Δρᾷ διευρύνουσα τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα, χορηγεῖται δὲ ἰδίως εἰς παθήσεις τῶν ὤτων, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ κυκλοφορικῶν διαταραχῶν. Εἶναι κόνις λευκή, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐνδείκνυται ἐπὶ διαφόρων εἰδῶν βαρηκοΐας, βόμβου τῶν ὤτων, πυορροίας τοῦ μέσου ὠτὸς κλπ. Ἐσχάτως ἡ πανιτρίνη ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικήν. Κ. Γ. Μ.

Πάνιτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Εἶναι ἕδρα ἡμιγυμνασίου καὶ εἰρηνοδικείου καὶ ἔχει (1928) 614 κατοίκους καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίου *Τόμπρα* καὶ μικροσυνοικισμῶν *Γλύνας*, *Καλογήρου* καὶ *Ρεγκλέας* 837. Ἡ Πάνιτσα ἦτο πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Μαλευρίου. Σῴζονται ἐν αὐτῇ τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου τῆς οἰκογενείας Πετροπουλάκη. ΚΑΨ.

— **Πάνιτσα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 409. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Πάνιτσα** *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀργολίδι ποταμοῦ *Ἰνάχου* (βλ. λ.).

Πανίτσα. Βούλγαρος ἀξιωματικός, γεννηθεὶς ἐν Τυρνόβῳ περὶ τὸ 1855. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ὑπηρετήσας εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἐθελοντικὸν σῶμα, καὶ διεκρίθη κατὰ τὸν Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1885. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ταραχώδη ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Βουλγαρίας, συμμετέσχε τῆς πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ καὶ κατόπιν τῆς πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου τοῦ Κοβούργου καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Σταμπούλωφ συνωμοσίας (1890) (βλ. *Βουλγαρία*). Δικασθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη ἐν Σόφιᾳ (Ἰούνιος 1890).

—**Πανίτσα, *Τοντόρ*.** Βούλγαρος ἐπαναστάτης, διαδραματίσας σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς αὐτονομιστικῆς μερίδος τοῦ κομιτάτου. Ἐλθὼν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Κεντρικοῦ Μακεδονοθρακικοῦ κομιτάτου (ἑτέρας πτέρυγος τοῦ Βερχοβιστικοῦ) Μπορὶς Σαράφωφ, ἐδολοφόνησεν αὐτὸν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ προεδρείου (1908). Βραδύτερον διεξήγαγεν ἀγρίαν πάλην πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς ἑτέρας μερίδος τοῦ κομιτάτου, τὸν Πρωτογέρωφ, ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ὁποίου καὶ ἐδολοφονήθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1926. Τ. Β.

Πανιώνια (τὰ) *['Αρχ.]*. Οἱ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν δώδεκα ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἰωνικῶν πόλεων τελούμενοι ἀγῶνες κατὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν αὐτῶν πανήγυριν, τὸ *Πανιώνιον* (βλ. λ.). Τῆς ἑορτῆς ἐπεμελοῦντο οἱ Πριηνεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξελέγετο καὶ ὁ βασιλεὺς (ἱερεὺς) τῆς πανηγύρεως, διότι οὗτοι ἐλέγοντο ἄποικοι τῆς Ἑλίκης τῆς Ἀχαΐας (εἰς τὴν ὁποίαν κατῴκουν πρότερον οἱ Ἴωνες), εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον ἱερὸν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἰώνων θεοῦ, τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ Ἑλικωνίου, καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτης ἀνῆκε τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος (τὸ Πανιώνιον). Ἡ πρὸς τὸν Ποσειδῶνα πρὸ τῶν ἀγώνων θυσία ἐθεωρεῖτο εὐπρόσδεκτος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἂν ὁ θυσιαζόμενος ταῦρος ἐμυκᾶτο πρὸ τῆς θυσίας. ΚΑΨ.

Πανιώνιον (τὸ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Μυκάλῃ χῶρος, εἰς τὸν ὁποῖον συνήρχοντο πρὸς τέλεσιν τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἑορτῆς των οἱ κάτοικοι τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς καὶ ἡ σύνοδος αὐτῶν καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, παρὰ τὸ ὁποῖον συνήρχοντο. Σκοπὸς τῆς κοινῆς ταύτης τῶν Ἰώνων συνόδου ἦτο ἡ ἀπὸ κοινοῦ λατρεία τῆς κυριωτέρας ἰωνικῆς θεότητος, τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερον θυσίας πολυτελεῖς, τῶν ὁποίων ἐπεμελεῖτο ὁ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγόμενος κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς ἱερεύς, νέος τὴν ἡλικίαν, ὅστις ἐτιτλοφορεῖτο βασιλεύς. Ἐνίοτε ὅμως συνεζήτουν κατὰ τὰς συνόδους ταύτας καὶ ὑποθέσεις πολιτικάς, ἰδίως ὁσάκις διεκινδύνευεν ἡ χώρα αὐτῶν. Οὕτως ἡ θρησκευτικὴ ἑορτὴ ἔγινε συγχρόνως καὶ πολιτικὸν συνέδριον τῶν 12 ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἰωνικῶν πόλεων. Ὁ πολιτικὸς ὅμως σύνδεσμος τῶν Ἰώνων ἦτο πολὺ χαλαρός. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐλλείψεως πνεύματος πολιτικῆς ἑνότητος ὑπῆρξε νὰ μὴ συναγωνισθῶσιν, ὅτε οἱ γείτονες αὐτῶν Λυδοὶ ἤρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς ἰωνικὰς ταύτας πόλεις (*Ἡροδ.* Ι. 169) καὶ εὐχερῶς ἀπὸ τῶν Λυδῶν νὰ περιέλθουν ὑπὸ τοὺς Πέρσας. Ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἐφυλάσσοντο πᾶσαι αἱ εἰς κοινὰς ὑποθέσεις τῶν Ἰώνων ἀναφερόμεναι ἀναγραφαὶ καὶ ἐν αὐτῷ ἀπεφασίσθη ἡ στρατολογία εἰς τὰς ἰωνικὰς πόλεις, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἰωνικὴ κατὰ τῶν Περσῶν ἐπανάστασις (499 π. Χ.), ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἧτταν τῶν Ἰώνων παρὰ τὴν νησῖδα Λάδην (494 π. Χ.) καὶ τὴν ἐκ νέου ὑποταγήν των εἰς τοὺς Πέρσας. ΚΑΨ.

«Πανιώνιον». Τροχοφόρον ἀτμόπλοιον ξύλινον ἐκ τῶν πρώτων ἐξυπηρετησάντων τὴν ἑλληνικὴν ἀκτοπλοΐαν. Ἀνῆκεν εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν» (γνωστ. «Συριανὴν») καὶ ἐξετέλει τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἀνατολικῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν καὶ τῶν Δωδεκανήσων. Σ. Ε. Λ.

πανιώνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς Ἴωνας ἢ πᾶσαν τὴν Ἰωνίαν: «πανιώνιοι ἀγῶνες».

— **«Πανιώνιος *Γυμναστικὸς Σύλλογος*».** Προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ καθαρῶς γυμναστικοῦ σωματείου «Γυμνάσιον» καὶ τοῦ μουσικοῦ ὁμίλου «Ὀρφεύς». Ἀρχικὴ ἕδρα αὐτοῦ ἡ Σμύρνη. Πρὸ τῆς συγχωνεύσεώς του τὸ «Γυμνάσιον» εἶχεν ἱδρύσει ἐν Σμύρνῃ γυμναστήριον, ὀργανώσει ἀθλητικὰς ἐκδρομὰς καὶ ἀρχίσει τελοῦν ἀπὸ τοῦ 1896 ἰδίους δημοσίους ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Σμύρνης ἔδωκε τὸ ὄνομα «Πανιώνιοι ἀγῶνες».

Ὁ «Πανιώνιος» ἀπέκτησε, χάρις εἰς τὴν δωρεὰν τῆς κοινότητος Σμύρνης, εὐρύχωρον γήπεδον, τὸ ὁποῖον μετέτρεψεν εἰς θαυμάσιον στάδιον, ἔνθα ἐτελέσθησαν αἱ μεγαλύτεραι ἀθλητικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ἑορταὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ «Πανιώνιος» μετέφερε τὴν ἕδραν του τῷ 1922 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν δρᾶσίν του. Σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἑλληνικῶν γυμναστικῶν συλλόγων, ἀλλά, πρὸς τὸ παρόν, χωρὶς γυμναστήριον. Δ. ΚΑΡ.

Πανιώνιος. Χῖός τις, ὅστις, ἀγοράζων νέους καὶ παῖδας εὐειδεῖς καὶ ἐκτέμνων αὐτούς, τοὺς ἐπώλει ὡς εὐνούχους πρὸς τοὺς βαρβάρους εἰς Σάρδεις καὶ Ἔφεσον ἀντὶ μεγάλης χρηματικῆς ποσότητος (*Ἡροδ.* Η΄ 105) Μεταξὺ τῶν ὑπ' αὐτοῦ οὕτω πωληθέντων ἦτο καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμενος ὡς φύλαξ τῶν νόθων υἱῶν τοῦ Ξέρξου Ἑρμότιμος ὁ Πηδασεύς, ὅστις καὶ ἐξεδικήθη τὸν Πανιώνιον, ἐμπεσόντα εἰς τὰς χεῖράς του, διότι αὐτὸν μηδὲν ἀντὶ ἀνδρὸς ἐποίησεν, ἐκταμὼν αὐτόν τε καὶ τοὺς τέσσαρας υἱούς του εἰς τὴν πόλιν Ἀταρνέα τῆς Μυσίας. ΚΑΨ.

Πανιώτης. Βυζαντινός, συγγραφεὺς 30 ἰαμβικῶν διστίχων, ἅτινα εὕρηνται εἰς τοὺς ἀθηναϊκόν, λαυρεντιανόν, μαρκιανὸν καὶ παρισινὸν κώδικας τοῦ ΙΔ΄ ἢ ΙΕ΄ αἰῶνος. Ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Conr. Gesner ἐν παραρτήματι τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀλληγοριῶν» Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ (Βασιλεία, 1544). Ἀποδίδονται ὑπό τινων εἰς τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον καὶ τὸν Ψελλόν. Π. Ν. Π.

Πάνκοου (Pankow) *[Γεωγρ.]*. Πρώην προάστειον τοῦ *Βερολίνου* (βλ. λ.), ἀποτελοῦν ἤδη συνοικίαν τῆς πόλεως.

Πανκοὺκ (Panckoucke). Οἰκογένεια Γάλλων τυπογράφων καὶ ἐκδοτῶν τοῦ ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ αἰῶνος, τῆς ὁποίας μᾶλλον διακριθέντα μέλη εἶναι:

—1) ***Κάρολος-Ἰωσήφ***, γεννηθεὶς ἐν Λίλλῃ τῷ 1736 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1798. Οὗτος κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἵδρυσεν εἰς Παρισίους τὴν ἐφημερίδα «Moniteur Universel», ἥτις κατέστη καὶ ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως μέχρι τοῦ 1869, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς «Journal Officiel». Ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐν μεταφράσει ἔργα ἐκ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ τοῦ Τάσσου καὶ Ἀριόστου.

—2) ***Κάρολος-Λουδοβῖκος***, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τῷ 1780 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1844. Ἐξέδωκε μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας σοβαρὰς συλλογὰς Λατίνων συγγραφέων μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως (ἀνάλογον πρὸς τὴν συλλογὴν Didot καὶ Budé), γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λατινογαλλικὴ βιβλιοθήκη». Π. Π. Κ.

Πάνκχωρστ (Pankhurst), ***Ἐμμελῖνα***. Ἀγγλὶς φεμινίστρια, γεννηθεῖσα τῷ 1858 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1928. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ École Normale τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1879 ἐγένετο σύζυγος τοῦ Ριχάρδου Πάνκχωρστ, δικηγόρου καὶ φεμινιστοῦ. Τῷ 1889 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς «Ἑνώσεως γυναικείας ψήφου», τῷ δὲ 1892 κατέλιπε τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ὅπως προσέλθῃ εἰς τὸ ἀνεξάρτητον ἐργατικὸν κόμμα. Ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1898 εἰργάσθη ἐν Μάντσεστερ ὡς ἐπίτροπος τῶν πτωχοκομείων, τῷ δὲ 1903 ἵδρυσε τὴν «Γυναικείαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἕνωσιν», ἀνεξάρτητον πολιτικῶν κομμάτων. Ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτῆς διὰ τὸ ἔργον ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως τῶν γυναικῶν τὴν ὤθει εἰς βιαίας ἐνεργείας, διὸ καὶ πολλάκις κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου της ἦτο ὑποψηφία τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν. Ε. Σ.

πάννα (ἡ)· μεγάλο κομμάτι *παννί*· || εἰδικῶς ἡ ὀθόνη ἡ χρησιμοποιουμένη πρὸς περιτύλιξιν τῶν βρεφῶν, σπάργανον· || τὸ ἐπὶ κοντοῦ προσδεδεμένον χονδρὸν ὕφασμα, διὰ τοῦ ὁποίου καθαρίζουν τὸν φοῦρνον ἀπὸ τῆς σποδιᾶς· || ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης: «ἐγέμισε τὸ σπίτι πάννες»· || μούχλα σχηματιζομένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διαφόρων ἐδωδίμων παρασκευασμάτων: «τὸ γλυκὸ ἔκαμε πάννα» (μεγεθυντ. τοῦ *παννί*).

— **πάννα** (ἡ)· δημοτ., σταμάτημα τοῦ αὐτοκινήτου ἕνεκα βλάβης: «ἔπαθα μιὰ πάννα» ἢ «ἔπαθε τὸ αὐτοκινητό μου πάννα» (γαλλ. panne κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῆς ἱστιοπλοΐας en panne).

παννάδα (ἡ)· κιτρινωπὴ κηλὶς ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐφηλίς: «τὸ πρόσωπό της ἔχει παννάδες», «γέμισε παννάδες ἀπὸ τὸν ἥλιο».

— *[Δερματολ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (κοιν. *φακίδες*) χαρακτηρίζονται μικραὶ ἐρυθροκίτριναι ἢ φαιοκίτριναι κηλῖδες διαμέτρου 1—3 χιλ., αἱ ὁποῖαι ἀναφαίνονται συνήθως εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ἀκάλυπτα μέρη τοῦ σώματος, σπανίως δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ἰδίᾳ τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Αὗται ἔχουσι τὸ σχῆμα στρογγύλον ἢ ἀκανόνιστον, δὲν παρουσιάζουσιν ἔπαρσίν τινα ἢ ἀπολέπισιν, δὲν προξενοῦσιν ἐπίσης ἐνόχλησίν τινα, ἀναφαίνονται κατὰ τὸ θέρος καὶ ἐξαφανίζονται σχεδὸν τελείως κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ διάγνωσις τῶν ἐφηλίδων εἶναι εὔκολος, διότι διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῶν διαφόρων χλωασμάτων (κοιν. *παννάδων*), τοῦ τραυματικοῦ χλωάσματος καὶ τοῦ τῶν ἐγκύων γυναικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι διάχυτα καὶ καταλαμβάνουσι μεγαλυτέρας ἐκτάσεις, ἐπίσης δὲ ἐκ τοῦ συφιλιδικοῦ λευκοδέρματος, τὸ ὁποῖον ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ αὐχένος. Ἡ αἰτιολογία τῶν ἐφηλίδων ἀνάγεται πιθανῶς εἰς κληρονομικὴν προδιάθεσιν. Προφυλακτικῶς τὰ προσβαλλόμενα ἄτομα πρέπει κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος νὰ φέρωσι πλατυγύρους πίλους, νὰ μεταχειρίζωνται ἀλεξήλια καὶ χρωματιστὰς καλύπτρας, νὰ καλύπτωσι δὲ τὸ πρόσωπον δι' ἀλοιφῶν προφυλακτικῶν τοῦ φωτός. Ἡ θεραπεία τῶν ἐφηλίδων πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἤδη κατὰ τὴν ἄνοιξιν, πρὸ τῆς ἐντατικῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὀφείλει δὲ νὰ γίνῃ δι' εἰδικοῦ ἰατροῦ, καθόσον τὰ χρησιμοποιούμενα φάρμακα, ἢ ὑπὸ τύπον ἀλοιφῶν ἢ καὶ καυτηριάσεων, προκαλοῦσιν ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος. Κ. Κ. Κ.

Πάνναρτς (Pannartz), ***Ἀρνόλδος***. Γερμανὸς τυπογράφος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα. Ὁ Πάνναρτς μετὰ τοῦ Κορράδου Σβάϋνχαϊμ ἦσαν οἱ πρῶτοι Γερμανοὶ τυπογράφοι ἐν Ἰταλίᾳ, ἱδρύσαντες τῷ 1465 ἐν Σουμπιάκο, παρὰ τὸ Τίβολι, τὸ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ τυπογραφεῖον. Ἀπέθανε τῷ 1477. Γ. Ι. Β.

Πάννβιτς (Pannwitz), ***Ροδόλφος***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἦτο συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Χάρων» καὶ εἷς τῶν ἡγετῶν τῆς λεγομένης «χαρωνείου κινήσεως». Ὁ Πάννβιτς ἔγραψε: «Διονυσιακαὶ τραγῳδίαι» (1913), «Ὁ θάνατος τοῦ Μπάλντουρ» (1919), «Οἱ μῦθοι», «Ἡ κρίσις τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτισμῶν» (1917), «Κόσμος ἄθεος» (1926), «Πολιτισμός, ἰσχὺς καὶ τέχνη» (1906), «Τὸ ἔργον τοῦ Γερμανοῦ παιδαγωγοῦ» (1909). Γ. Ι. Β.

παννὶ (τό)· δημ., ὕφασμα βαμβακερόν, ὀθόνη: «παννὶ ἀμερικάνικο», «ὑφαίνω —, λευκαίνω παννί» παροιμ. «ἀσαράντιγο παιδὶ σὰν ἀλεύκαντο παννί»· || ἰδίᾳ τὸ

Digitized by Google

ἀλεύκαντο παννί, τὸ κιτρινωπόν: «τὸ πρόσωπό του σὰν παννὶ ἔγινε»· || τεμάχιον ὑφάσματος, ἰδίᾳ βαμβακεροῦ: «δῶσ' του ἕνα παννὶ νὰ σκουπισθῇ»· || *παννιὰ* (τά)· τὰ πρὸς περιτύλιξιν τοῦ βρέφους χρησιμοποιούμενα, τὰ σπάργανα· || φρ. «ἡ τσέπη μου εἶναι παννὶ μὲ παννὶ» ἢ «ἔμεινα παννὶ μὲ παννὶ» ἄνευ χρημάτων· || τὸ ἱστίον: «τὸ καράβι ἔκανε παννιὰ» ἅπλωσε τὰ ἱστία πρὸς ἀπόπλουν· || «σήκωσε παννιὰ» ἐπὶ πλοίου πρὸς ἀπόπλουν καὶ μεταφ. ἐπὶ νέου ἢ παιδίου ἀνυποτάκτου· || «στὰ παννιὰ στέκω» εἶμαι ἕτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν: «ἡ ὑπηρέτριά μου 's τὰ παννιὰ στέκει».

—[*Ναυτ.*] Καλεῖται *παννὶ* πᾶν ἱστίον τοῦ πλοίου. Μεταφορικῶς, ἱστιοφόρον ἐν ἀπόπτῳ καὶ δὴ εἰς πληθυντικόν: «ἐφάνηκαν πέντε παννιὰ σοττοβέντο» (=ἐν ὄψει μακράν, πέντε πλοῖα ὑπηνέμως). Φράσεις σχετικαὶ καὶ ἀντίστοιχοι ἐπίσημοι ὅροι: *παννιὰ τῆς πλώρης* (=πρωραῖον πέτασμα), — *τῆς πρύμης* (=πρυμναῖον πέτασμα), — *μολαρισμένο* (=ἄνετον ἱστίον), — *μουδᾶτο* (=σειρόδετον ἱστίον), *στιγκαρισμένο* ἢ *μπρουλιάδο* (=συνεσταλμένον ἱστίον), — *τοῦ μαγερειοῦ* (=ἀντήνεμον). *Παννιὰ τοῦ σιγάλιου* (=προΐστια), — *τοῦ τραβέρσου* (=χειμερινὰ ἱστία ἢ τοιαῦτα ἀντιμονῆς), — *καλοκαιρινὰ* (=θερινὰ ἱστία), — *ὅσα φυσεῖ* δηλαδὴ τὸ καράβι (=πλήρης ἱστιοφορία κατ' ἔκτασιν, πλησίστιον), — *τρίγα* (=τὰ μεγάλα), — *μαγγιῶρα* (=τὰ μείζονα). *Βάζω παννιὰ* (=προσθέτω ἱστία), *φορτζάρω παννιὰ* (=βιάζω τὴν ἱστιοφορίαν), *κάνω παννιὰ* (=ἐκπεταννύω τὰ ἱστία τοῦ πλοίου πρὸς ἀπόπλουν), *σηκώνομαι στὰ παννιὰ* (=εἶμαι εἰς τάξιν ἀπάρσεως), *στέκομαι στὰ πανιὰ* (=εἶμαι ἕτοιμος πρὸς ἀπόπλουν, ἔχων τὴν ἄγκυραν παρὰ κάθετον ὡς εἰκός, μόνον ἐπὶ ἱστιοφόρου). Σ. Ε. Λ.

παννιάζω, ἀόρ. ἐπάννιασα, παθ. μετχ. παννιασμένος· σχηματίζω πάννας, μούχλαν: «τὸ γλυκὸ ἐπάννιασε»· || ἀποκτῶ ἐπὶ τοῦ προσώπου κιτρινωπὰ στίγματα, παννάδες: «πάννιασε τὸ πρόσωπό της ἀπὸ τὸ γγάστρι»· || ἐπὶ λευκῶν ἐνδυμάτων, καθίσταμαι κιτρινωπός: «πάννιασαν τὰ ροῦχα ἀπὸ τὴν κακοπλυσιά»· || καθόλου, κιτρινίζω, χλομιάζω: «πάννιασαν τὰ χείλη του».

παννίζω· καθαρίζω τὸν φοῦρνον μὲ τὴν πάνναν ἀπὸ τῆς καταλειφθείσης - σποδιᾶς πρὸς ὄπτησιν τῶν ἄρτων.

παννικὸ (τό), καὶ πληθ. *παννικὰ* (τά)· διάφορα εἴδη βαμβακερῶν ὑφασμάτων: «ἔμπορος παννικῶν».

πάννινος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ παννί, βαμβακερός.

Πάννονα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κρήτης, ἀνεξακριβώτου τοποθεσίας. Μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ Höck, ἀναποδείκτως μεταξὺ Κνωσοῦ καὶ Γόρτυνος. Ἡ λέξις θεωρεῖται ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *Φάννονα* (=φωτεινή). Κατὰ τὸν Σβορῶνον, συμπληροῦντα χωρίον τοῦ Σκύλακος κολοβὸν (πρὸς βορέαν ἄνεμον ὄρος Κάδιστον καὶ λιμὴν Ὀλοῦς καὶ Παν....), πρέπει νὰ τοποθετηθῇ παρὰ τὴν Ὀλοῦντα Μεραμπέλλου. Ἄλλοι τοποθετοῦσι παρὰ τὴν Βουλισμένην τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ὅπου κατεχώσθη ἀρχαία πόλις τῷ 360 μ. Χ. ὑπὸ σεισμοῦ, καὶ ἄλλοι ταυτίζουσι πρὸς τὴν *Φαῦκον*. Τὰ ὀλίγα σῳζόμενα νομίσματα καὶ φέροντα τὰ γράμματα ΠΑ ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως μὲ φοίνικα, καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης κεφαλὴν θεᾶς ἢ φοίνικα, ἀποδίδονται κοινῶς εἰς ταύτην. Ἠδύναντο ὅμως νὰ τὰ διεκδικήσωσι, κατὰ Σβορῶνον, καὶ αἱ πόλεις Πάλλα, Πάνορμος, Παντομάτριον καὶ Παραισός. Ε. Γ.

Παννονία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἀπὸ τοῦ Κετίου ὄρους (νῦν Wienerwald), μέχρι τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Τισία. Ὡρίζετο δὲ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Νωρικοῦ, πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τῆς Ἱστρίας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ἰλλυρίας καὶ πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπὸ τῆς Μοισίας, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν δυτικὴν Οὑγγαρίαν. Καλυπτομένη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ δασῶν καὶ καλῶς ἀρδευομένη ὑπὸ τῶν πολλῶν παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως, ἦτο εὐφορωτάτη χώρα, ὅπως καὶ σήμερον, εἰς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ κατάλληλος διὰ κτηνοτροφίαν, διενεργουμένης μεγάλης ἐξαγωγῆς ἐρίων καὶ δερμάτων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συνέχεον πρὸς τοὺς Παίονας τῆς Μακεδονίας, ἦσαν πολεμικώτατοι, ἀπετελοῦντο δὲ ἐκ διαφόρων ἐθνῶν: Ἰλλυριῶν, Δακῶν, Γερμανῶν καὶ Κελτῶν, δυνάμενοι νὰ παρατάξωσιν 100.000 ἄνδρας. Κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα ἐξηρτᾶτο ἡ Παννονία ἀπὸ τῶν Δακῶν βασιλέων. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ Αὐγούστου κατέλαβον τὰ νότια αὐτῆς διὰ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως Σισκίας (νῦν Siszek) τῷ 34 π. Χ. Ἐπαναστατήσαντες ὅμως μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ὑπετάγησαν εἰς τὸν Τιβέριον μετὰ τριετῆ γενναίαν ἀντίστασιν, ἡ δὲ χώρα των ἀπέβη ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Κατ' ἀρχὰς προσηρτήθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, κατόπιν δὲ ἀπετέλεσε χωριστὴν ἐπαρχίαν, ὑπὸ αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον, ἔχοντα ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἰσχυρὰν φρουράν, κατ' ἀρχὰς 4 καὶ ἔπειτα 6 λεγεώνων, καὶ τὸν ἐν Βινδοβόνᾳ (νῦν Βιέννῃ) στολίσκον. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος διῃρέθη εἰς δύο: Τὴν *Ἄνω Παννονίαν*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαβαρίαν (νῦν Stein-am-Anger) καὶ τὴν *Κάτω Παννονίαν*, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Σίρμιον (νῦν Μητροβίτσα). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ Γαλέριος (306—311 μ. Χ.), ἀποσπάσας τὸ πρὸς τὸν Δούναβιν πλησιέστερον τμῆμα αὐτῆς, κατέστησεν αὐτὸ ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν καὶ ὠνόμασε *Βαλερίαν*, πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἦτο διῃρημένη εἰς *Παννονίαν Πρώτην* ἢ *Ἄνω*, *Παννονίαν Δευτέραν* ἢ *Κάτω*, καλουμένην ἐπίσης καὶ *Μεσοποταμίαν* (ὡς κειμένην μεταξὺ ποταμῶν), καὶ Βαλερίαν.

Κυριώτεραι πόλεις αὐτῆς ἦσαν: ἡ Βινδοβόνα, ἡ Σαβαρία, τὸ Κάρνουντον (νῦν Petronell), ἡ Ἀρραβώνη (νῦν Raab) ἐν τῇ Ἄνω Παννονίᾳ. Τὸ Βριγέτιον (νῦν O-Szœny), ἡ Σισκία, τὸ Σίρμιον, τὸ Ταύρουνον (νῦν Σεμλῖνον) ἐν τῇ Κάτω Παννονίᾳ. Τὸ Ἀκουΐνκον (νῦν Βούδα-Πέστη), ἡ Μοῦρσα (νῦν Eszeg) καὶ ἄλλαι ἐν Βαλερίᾳ.

Μετὰ τοὺς Ρωμαίους περιῆλθεν ἡ Παννονία εἰς τοὺς Οὕννους καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Ὀστρογότθους. Ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565), περιῆλθε βραδύτερον εἰς τοὺς Λογγοβάρδους καὶ Ἄβαρας, τέλος δὲ συμπεριελήφθη εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Οἱ κάτοικοί της, ἀναμιχθέντες μετὰ γερμανικῶν καὶ σλαυϊκῶν φύλων καὶ ἀσπασθέντες τὸν Χριστιανισμὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀπετέλεσαν βραδύτερον ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους τὸν προμαχῶνα τῆς χριστιανικῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀποτελοῦσα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου (1914—1918) μέρος τῆς Αὐστρο-ουγγρικῆς μοναρχίας, ἀποτελεῖ σήμερον, κατόπιν τῆς συνθήκης τοῦ Τριανὸν (4 Ἰουνίου 1920), τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ἀνεξαρτήτου δημοκρατίας τῆς Οὑγγαρίας. Α. Θ. Σ.

Παννόνιαι Ἄλπεις [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ἄλπεις* (τ. Δ', σ. 69β').

Παννόνιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Γενικὸν ὄνομα τῶν κατοίκων τῆς *Παννονίας*, κατοικουμένης ὑπὸ διαφόρων ἐθνῶν, ὅπως: οἱ Βρεῦκοι, Ἀνδιζήτιοι, Διτίωνες, Πειρουσταί, Μαζαῖοι, Δαισιτιᾶται καὶ ἄλλων ἀσημοτέρων, τῶν ὁποίων ἡγεμὼν ἀναφέρεται ὁ Βάτων (*Στράβ.* VII, 314). Α. Θ. Σ.

πάννος (ὁ), ἡ **παννώδης κερατῖτις** (pannus). Νεόπλαστος συνδετικὸς ἱστὸς μετ' ἀγγείων μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνῶν, φερόμενος ἀπὸ τοῦ βολβικοῦ ἐπιπεφυκότος ἐπὶ τὸν κερατοειδῆ καὶ δυνάμενος νὰ καταλάβῃ τμῆμα αὐτοῦ ἢ καὶ ὅλον τὸν κερατοειδῆ. Ὁ πάννος, ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας του, διαιρεῖται εἰς τραχωματικὸν καὶ ἐκζεματικὸν ἢ χοιραδικόν. Ὁ τραχωματικός, ὁ καὶ συνηθέστερος, παρουσιάζεται ὡς ἐπιπλοκὴ τῶν τραχωμάτων καὶ ἄρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ κερατοειδοῦς καὶ ἐκεῖθεν φέρεται πρὸς τὸ κέντρον. Ὁ δὲ χοιραδικὸς ἐπιπλέκει τὴν χοιραδικὴν ἢ ἐκζεματώδη κερατῖτιδα καὶ ἐμφανίζεται εἰς οἱανδήποτε μοῖραν τοῦ κερατοειδοῦς. Ὁ πάννος ἰδίως ὁ τραχωματικὸς ἀναλόγως τοῦ πάχους του διαιρεῖται εἰς *λεπτὸν* (pannus tenuis) καὶ *παχὺν* (pannus crassus). Ὁ πάννος φέρει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικὴν μείωσιν τῆς ὁράσεως, ἐξαρτωμένην κυρίως πρῶτον ἐκ τῆς ἕδρας τοῦ πάννου (ἐπὶ πάννου προχωροῦντος μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ κερατοειδοῦς ἡ ὅρασις τελείως ἀμβλύνεται, ἐνῷ ἐπὶ περιφερειακοῦ τοιούτου οὐδεμία σχεδὸν ἐπέρχεται μείωσις αὐτῆς) καὶ δεύτερον ἐκ τοῦ πάχους αὐτοῦ. Θεραπεύεται διὰ τῆς θεραπείας τῆς προκαλεσάσης νόσου. Κατὰ τοῦ τραχωματικοῦ πάννου ἐνεργεῖται καὶ ἰδία ἐγχείρησις, ἡ τῆς περιτομῆς ἢ περιεκτομῆς. Β. Α.

παννύχιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθ' ὅλην τὴν νύκτα διαρκῶν, ὁλονύκτιος: «παννύχιοι χοροί».

παννυχίς, —*ίδος* (ἡ)· ἡ καθ' ὅλην τὴν νύκτα διαρκοῦσα ἑορτή, ὁλονυκτία· || ἡ ὁλονύκτιος ἀκολουθία τὴν παραμονὴν μεγάλης ἑορτῆς, ἰδίᾳ ἐν ταῖς μοναῖς, ἀγρυπνία.

—[*Ἀρχ. Θρησκ.*] *Παννυχίδας* ἢ *πάννυχα* (κατὰ παράλειψιν τῆς λ. *ὄργια*) ἐτέλουν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς πλείστας τῶν θρησκευτικῶν των ἑορτῶν, ἰδίως τὰς ἐχούσας μυστηριακὸν χαρακτῆρα. Ἡ μύησις εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐγένετο ἐν νυκτί, ὡς καὶ εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἴσιδος. Παννυχὶς ἐπίσης μαρτυρεῖται καὶ κατὰ τὰ ἐν Ἀθήναις Ἐπιδαύρια, γινομένη τὴν παραμονὴν τῆς κυρίας ἑορτῆς. Τέλος ἡ μύησις «ἐν τῇ τέχνῃ τῇ μουσικῇ» κατὰ τὰ Ἀφροδίσια ἐν Πάφῳ ἐγίνετο ἐν παννυχίδι, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ μετέχουσαι ὑπεβάλλοντο εἰς λοῦσιν τοῦ σώματος. Π. Ν. Π.

—[*Ἐκκλ.*] *Παννυχίδες* (pervigilia ἢ pernoctationes) ἢ *ὁλονυκτίαι* ἢ *ἀγρυπνίαι* καλοῦνται αἱ συνήθως ἐν παραμονῇ μεγάλων ἑορτῶν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν μονῶν ἢ καὶ σπανιώτερον τῶν πόλεων διεξαγόμεναι ὁλονύκτιοι ἀκολουθίαι. Κατὰ ταύτας παρ' ἡμῖν συνδέεται ὁ *μέγας Ἑσπερινὸς* μετὰ τοῦ *Ὄρθρου*, ψαλλομένων ἀργῶς, ἐκτὸς τῶν συνήθων τροπαρίων, καὶ διαφόρων ψαλμῶν, ἤτοι ἀνοιξανταρίων, τοῦ Μακάριος ἀνὴρ μετὰ τῶν ἐπακολουθούντων δύο ψαλμῶν, τοῦ Πολυελέου κατὰ τὸν Ὄρθρον κλπ. Μεταξὺ τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ Ὄρθρου παρεμβάλλεται ἐνίοτε καὶ *ἀρτοκλασία*, ἐπακολουθεῖ δὲ ταύτῃ καὶ κατάλληλος ἀνάγνωσις. Τῷ Ὄρθρῳ ἐπισυνάπτεται συνήθως περὶ τὰς πρωϊνὰς ὥρας συμπίπτουσα καὶ ἡ θεία Λειτουργία.

Ἡ συνήθεια τῶν ἀγρυπνιῶν ἢ παννυχίδων παρουσιάζεται ἀρκούντως παλαιά, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος φαίνεται κρατοῦν τὸ ἔθος νὰ διανυκτερεύωσιν οἱ πιστοὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τὴν προηγουμένην τῆς μνήμης μάρτυρός τινος, ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτοῦ, τὸ ἔθος δὲ τοῦτο κατεπολέμησε μὲν ὁ Βιγιλάντιος διὰ τὰς ἐπισυμβαινούσας κατὰ τὰς παννυχίδας ἀταξίας, ὑπερημύνθη δὲ μετὰ ζωηρότητος ὁ Ἱερώνυμος (Hieron. contra Vigilant.). Ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει παρουσιάζονται αἱ ἀγρυπνίαι συνδεδεμέναι μετὰ νηστείας. Π. Ν. Τ.

Πανόδωρος. Αἰγύπτιος μοναχὸς καὶ χρονογράφος, σύγχρονος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Εἶναι γνωστὸς κυρίως ἀπὸ τοῦ Συγκέλλου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μία τῶν βασικωτέρων πηγῶν. Τὸ ἔργον του δὲν περιεσώθη, χαρακτηρίζεται ὅμως οὗτος ὡς αὐθεντία ἱστορική, ἰδίως διὰ τὰ αἰγυπτιακά. Π.Ν.Π.

πανοικεί· μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας: «μετηνάστευσεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν πανοικεί».

πανοικτίρμων, —*ονος* (ὁ)· ὁ εὔσπλαγχνος, ὁ οἰκτίρων τοὺς ἀνθρώπους (προσωνυμία τοῦ Θεοῦ).

— **Πανοικτίρμονος, πτωχοτροφεῖον τοῦ** —. Γηροκομεῖον ἢ πτωχοτροφεῖον, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου κατὰ τὸ 1077, λαβόντος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Βοτανειάτου τὸν τίτλον τοῦ μαγίστρου. Α. Θ. Σ.

Πανοκώμη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Πανὸς κώμη*.

πανόμοιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐντελῶς ὅμοιος, ὁμοιότατος.

πανομοιότυπον (τό)· ἀντίγραφον καθ' ὁλοκληρίαν ὅμοιον μὲ τὸ πρωτότυπον· || συνεκδ., πᾶν τι ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς ἄλλο τι: «ὁ υἱός εἶναι πανομοιότυπον τοῦ πατρός».

—[*Ἐγκυκλ.*] Καλεῖται *πανομοιότυπον* (fac-simile, λατιν. ὅρος ἐν χρήσει εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας) πᾶν πιστὸν ἀντίγραφον ἢ πιστὴ ἀπομίμησις πρωτοτύπου σχεδίου, χειρογράφου, ὑπογραφῆς, εἰκόνος ἢ ἔργου τέχνης κτλ. Ἡ ἀντιγραφὴ ἢ ἡ ἀναπαράστασις γίνεται συνήθως διὰ φωτογραφήσεως τοῦ ἀντικειμένου. Ἀλλ' ἡ φωτογραφικὴ μηχανὴ δὲν ἱκανοποιεῖ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πιστῆς ἀποδόσεως τοῦ σχεδίου, τοῦ χειρογράφου ἢ τοῦ ἔργου τέχνης. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουσιν ἄλλαι μέθοδοι λήψεως τοῦ πανομοιοτύπου. Ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει μέθοδος, ἰδίως διὰ τὰ χειρόγραφα, εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ χειρογράφου θέτουσι διαφανῆ στιλπνὸν χάρτην καὶ ἀντιγράφουσιν ἐπ' αὐτοῦ διὰ λιθογραφικῆς ἢ χημικῆς μελάνης τὸ χειρόγραφον (τῆς γραφίδος παρακολουθούσης ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιγραφῆς τὰς γραμμὰς τῶν γραμμάτων τοῦ πρωτοτύπου). Ἔπειτα θέτουσι τὸν χάρτην τοῦτον τῆς ἀντιγραφῆς μὲ τὴν γεγραμμένην ἐπιφάνειαν ἐπὶ τῆς λιθογραφικῆς πλακὸς καὶ διὰ τῶν συνήθων εἰς τὴν λιθογραφίαν μεθόδων μεταφέρουσι τὴν γραφὴν ἐπὶ τῆς λιθογραφικῆς πλακός, ἀκολούθως δὲ τυπώνουσιν ἐπὶ κοινοῦ χάρτου ὁσονδήποτε θέλουσιν ἀριθμὸν ἀντιτύπων. Ἡ αὐτὴ μέθοδος εἶναι ἐν χρήσει διὰ τὴν παρασκευὴν ἀντιτύπων σχεδίων ἢ γραμμωτῶν εἰκόνων. Ὅταν δὲν πρόκειται περὶ γεγραμμένου πρωτοτύπου, ἀλλὰ περὶ πρωτοτύπου τὸ ὁποῖον νῦν ἢ τὸ πρῶτον γράφεται, τότε τοῦτο γράφεται ἐπὶ στιλπνοῦ χάρτου διὰ λιθογραφικῆς ἢ χημικῆς μελάνης. Ἀκολούθως θέτουσι τὸν χάρτην μὲ τὴν γεγραμμένην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ἐπὶ λιθογραφικῆς πλακὸς καὶ διὰ πιέσεως μεταφέρουσι τὴν γραφὴν ἐπ' αὐτῆς. Ἔπειτα τυπώνουσιν ἐπὶ κοινοῦ χάρτου ἀρκετὸν ἀριθμὸν ἀντιτύπων. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν ἐν χρήσει εἰς τὸν πολυγράφον. Ἕτεραι μέθοδοι εἶναι ἡ διὰ φωτοτυπίας, ἡλιογραφίας, διὰ χαλκογραφίας, διὰ νιτρικοῦ ὀξέος κτλ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πανομοιοτύπων ὑπάγονται καὶ τὰ ὁποῖα λαμβάνονται διὰ παρενθέσεως χημικοῦ χάρτου μεταξὺ δύο ἢ πλειοτέρων φύλλων χάρτου, καθὼς καὶ τὰ τηλαυτόγραφα. Γ. Ι. Β.

Πανομφαῖος (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον κυρίως τοῦ Διός, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀρχαίου θεοῦ, ὅστις ἐξέπεμπεν ὀμφήν, ἤτοι θείαν φωνήν, ὡς τοῦ Ἡλίου, τῆς Ἥρας καὶ ἄλλων. ΚΑΨ.

πανοπαία (ἡ) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος μαλακίων ἐκ τῶν ἐλασματοβραγχίων, ὧν λείψανα ἀπολιθωμένα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἄχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα πανοπαιῶν εἶναι γνωστὰ τοῦ εἴδους *panopaia cf.*

Digitized by Google

augusta, ἐντὸς στρωμάτων μαργῶν τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ, συναντωμένων εἰς τὴν Σινοῦ-Κερασιὰν τῆς Πίνδου. Γ. Κ. Γ.

Πανοπεὺς (***Πανοπίας***) *[Μυθολ.].* Μυθικὸς ἥρως, Αἰακίδης τὸ γένος, υἱὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰακοῦ Φώκου καὶ τῆς Ἀστεροπίας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κρίσου. Ἦτο ἐκ τῶν διασημοτέρων ἡρώων τῆς ἐποχῆς του, μετασχὼν τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνείου κάπρου καὶ τῆς κατὰ τῶν Τηλεβοῶν ἐκστρατείας τοῦ Ἀμφιτρύωνος. Ἔκτισε τὴν ὁμώνυμον φωκικὴν πόλιν καὶ ἀφῆκεν ἀποθνήσκων δύο τέκνα, τὸν περιώνυμον Ἐπειόν, ὅστις κατεσκεύασε τὸν Δούρειον ἵππον, καὶ τὴν Αἴγλην, τὴν ὁποίαν ἔλαβε σύζυγον ὁ Θησεὺς μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἀριάδνης. ΚΑΨ.

Πανοπεὺς (***Φανοτεὺς***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Φωκίδος κατὰ τὰ ὅρια τῆς χώρας ταύτης πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις (*Στρ.* C. 422 καὶ *Παυσ.* X. 4. 2) τὴν πόλιν ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ βράχου ὁ πατὴρ τοῦ Ἐπειοῦ Πανοπεύς, ὅστις δὲν ἦτο Φωκεύς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς Φλεγύας, μεταβὰς εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον ἐκ τῆς χώρας τῶν Ὀρχομενίων. Ὅτε περιήρχετο τὴν γῆν ὁ Ἀπόλλων πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὴν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ πελώριος Τιτυός, ἄνθρωπος βίαιος καὶ παράνομος, ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ὁποίου ἀπήλλαξε τὸν τόπον ὁ θεός, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ γείτονός του Πύθωνος, ὅστις ἐπεκαλεῖτο καὶ Δράκων. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἐβασίλευε τῶν Φωκέων, ἔχων τὴν ἕδραν του εἰς τὴν πόλιν Πανοπέα, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰφίτου Σχεδίος, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος κατὰ τὴν περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρῴων μάχην. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους γίνεται μνεία τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως κατὰ τὸν δεύτερον Μηδικὸν πόλεμον, ὅτε ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου (*Ἡροδ.* Η′ 35), καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Φωκικοῦ (ἱεροῦ) πολέμου, ὅτε κατηδαφίσθη ὁ Πανοπεύς, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι, πλὴν τῶν Ἀβῶν, πόλεις τῆς Φωκίδος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β′, καὶ μετεβλήθη εἰς κώμην μικρὰν καὶ ἄσημον, καὶ κατὰ τὸ 86 π. Χ., ὅτε ἡ ἀνακτισθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ πολίχνη αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Ταξίλου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος εἶχε μετονομασθῆ *Φανοτεύς,* κατὰ δὲ τοὺς τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Β′ μ. Χ. αἰῶνα) ἦτο τόσον ἄσημος, ὥστε ἦτο ἀναξία, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, τοῦ ὀνόματος πόλις, διότι οὔτε ἀρχεῖα εἶχεν, οὔτε θέατρον, οὔτε γυμναστήριον, οὔτε ἀγοράν, οὔτε κρήνας, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς κατῴκουν εἰς καλύβας καὶ τὰ ἐν τῇ χαράδρᾳ σπήλαια. Ἐν τῇ χαράδρᾳ ἐδεικνύετο τὸ μνῆμα τοῦ πελωρίου Τιτυοῦ, παρὰ δὲ τὴν πολίχνην οἴκημα ἐξ ὠμῶν πλίνθων μὲ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ λίθινον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Προμηθέως, ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἐν τῇ χαράδρᾳ τοῦ Πανοπέως ἔπλασεν ἐκ πηλοῦ τοὺς πρώτους ἀνθρώπους. Διὰ τοῦ Πανοπέως διήρχετο ἡ ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας ἔστελλον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν εἰς τοὺς Δελφοὺς θεωρίαν των, διότι κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς παράδοσιν διὰ ταύτης διῆλθεν ὁ Ἀπόλλων μεταβὰς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Δελφούς. Πλησίον τοῦ Πανοπέως ἔκειντο ἡ φωκικὴ πόλις Δαυλὶς καὶ ἡ βοιωτικὴ Χαιρώνεια. Τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἐσῴζοντο ἐρείπια, μετὰ τῶν πύργων καὶ τῶν πυλῶν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐλάχιστα παρὰ τὸ χωρίον Ἅγ. Βλάσιος. ΚΑΨ.

Πανόπη *[Μυθολ.].* —1) Μία τῶν πεντήκοντα Νηρηΐδων, θυγατέρων τοῦ υἱοῦ τοῦ Πόντου Νηρέως καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ Δωρίδος.—2) Μία τῶν πεντήκοντα θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῶν Θεσπιέων Θεσπίου, γεννήσασα ἐκ τοῦ Ἡρακλέους τὸν Θρειψίππαν. ΚΑΨ.

—**«Πανόπη».** Ἑβδομαδιαία καὶ εἶτα δισεβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἑρμουπόλει, ἱδρυθεῖσα τὴν 15ην Μαΐου 1871 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1892.

—**«Πανόπη».** —1) Σιδηρᾶ ἀτμοημιολία τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ, παραγγελθεῖσα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1855, μετ' ἄλλων τεσσάρων ἀδελφῶν της, εἰς τὰ ἐν Γλασκώβῃ ναυπηγεῖα Reid, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ναυπηγοῦ Ἀθανασίου. Ἀποπλεύσασα τὴν 3/15 Δεκεμβρίου 1856 δι' Ἑλλάδα, ἐναυάγησε τὴν 14/27 Δεκεμβρίου παρὰ τὸ Φερρόλ, θὰ ἐβυθίζετο δὲ αὔτανδρος, ἐὰν ὁ κυβερνήτης της Ἐμμ. Μιαούλης δὲν ὑπελόγιζεν ὀρθῶς καὶ δὲν ἐπωφελεῖτο τῆς παλιρροίας, κατορθώσας ὅπως ὑπερπλεύσῃ τὰς ὑφάλους καὶ προσαράξῃ εἰς τὸ ἀμμῶδες ἀκρωτήριον Preorino Chico, 6 μίλλ. βορείως τοῦ προμνησθέντος λιμένος. Τὸ ἀναπόφευκτον τοῦ ναυαγίου ἀνωμολογήθη ὑπὸ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἑταιρείας, καταβαλούσης τὴν ἐκ 5.000 λιρῶν ἀξίαν τῆς «Πανόπης», ἧς ὁ κυβερνήτης, ζητήσας τὴν παραπομπήν του εἰς δίκην, ἠθῳώθη παμψηφεί. —2) Ἑτέρα ἀτμοημιολία 257 τόννων, μήκους 146 ποδῶν καὶ πλάτους 21, παραγγελθεῖσα εἰς Grenock διὰ τῶν ὡς ἄνω ἀσφαλίστρων τῆς ναυαγησάσης. Κατέπλευσεν εἰς Πόρον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1859. Μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν μετωνομάσθη εἰς «Σῦρον», νῦν δὲ χρησιμεύει ἐν Πειραιεῖ ὡς προβλὴς πλευρίσεως τῶν ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ναυστάθμου πλοίων. Σ. Ε. Λ.

Πανοπηϊάδης *[Μυθολ.].* Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Φωκέων Πανοπέως Ἐπειός, ὁ κατασκευάσας τὸν Δούρειον ἵππον. ΚΑΨ.

Πανοπίας *[Μυθολ.]·* βλ. *Πανοπεύς.*

πανοπλία (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν ὅπλων, τὰ ὁποῖα δύναταί τις νὰ φέρῃ: «πανοπλία ὁπλίτου, —ἱππέως».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἄνθρωπος εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συγκρουσθῇ μετ' ἀντι-

Ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Μαστίνου Β′ ντέλλα Σκάλα, ἐν Βερώνῃ.

πάλου, ἔπρεπε νὰ εὕρῃ καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς νίκης του. Πρὸς τοῦτο δὲν ἤρκει νὰ ὁπλισθῇ μὲ τὰ ἐπιθετικά του ὅπλα, δι' ὧν θὰ ἐπεζήτει τὴν ἐπικράτησίν του, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ προνοήσῃ καὶ δι' ἀμυντικὰ ὅπλα, δι' ὧν θὰ ἤμβλυνε τὰ πλήγματα τοῦ ἀντιπάλου του. Ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης προέκυψεν ἡ *πανοπλία,* ἧς ἐγένετο χρῆσις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς παραδοχῆς τῶν πυροβόλων ὅπλων. Κατὰ τὸ μακρότατον τοῦτο διάστημα τὰ ἀμυντικὰ ὅπλα ἦσαν μεγίστης ἀξίας διὰ τοὺς πολεμιστὰς πάντων τῶν λαῶν, διότι προήσπιζον αὐτοὺς σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐφ' ὅσον δὲ οἱ τρόποι τῆς ἐκ τοῦ συστάδην μάχης μετεβάλλοντο, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὰ ἀμυντικὰ ὅπλα παρηκολούθουν τὴν μεταβολὴν ταύτην, συμπληρούμενα, τελειοποιούμενα καὶ μεταβαλλόμενα. Ἐν ἀρχῇ ἦσαν ἁπλᾶ καὶ περιωρισμένα, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγένοντο ποικιλώτερα καὶ ἰσχυρότερα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀσιᾶται, Ἀσσύριοι, Μῆδοι καὶ Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν τὸ *κράνος,* τὸ *περιστήθιον* ἢ τὸν *μεταλλικὸν θώρακα,* τὸν *ἀλυσιδωτὸν χιτῶνα,* τας *κνημῖδας* καὶ τὴν *ἀσπίδα.*

Ἡ χαλκίνη ἀμυντικὴ πανοπλία τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου συνέκειτο ἐκ τοῦ *θώρακος,* ἐκ τοῦ *ἀλυσιδωτοῦ περιστηθίου,* ἐκ τοῦ *ζωστῆρος,* ἐκ τοῦ *κράνους,* ἐκ τῆς *στρογγύλης καμπύλης ἀσπίδος* καὶ τῶν *κνημίδων.* Ἡ ἀμυντικὴ αὕτη ἐξόπλισις, ἐκτὸς τοῦ θώρακος, ὃν ἔφερον μόνον οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἱππεῖς, ἦτο ἡ ἰδία διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μαχητὰς τῶν ἱστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ξενοφῶντος. Τὸ ψιλὸν πεζικόν, οὗτινος οἱ μαχηταὶ ἐκαλοῦντο *πελτασταί,* δὲν ἔφερον κνημῖδας ἀλλὰ μόνον μικρὰν στρογγύλην ἀσπίδα καὶ κράνος, ἅτινα καὶ ταῦτα ἦσαν ἐλαφρότερα. Πολλάκις τὰ ἀρχαῖα ἀμυντικὰ ταῦτα ὅπλα ἦσαν πολυτελῶς κατεσκευασμένα. Ἰδίᾳ ἡ *ἀσπὶς* ἦτο ἀντικείμενον ὄχι μόνον ἀμυντικῆς ἀξίας ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικῆς ἐπιδείξεως.

Ἡ πανοπλία τῶν Ρωμαίων, ἧς ἀγνοοῦμεν τὰς λεπτομερείας μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πολυβίου, ἤτοι μέχρι τῆς Β′ ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ἦτο διάφορος διὰ τοὺς *λογχοφόρους* ἀπὸ τὴν τῶν *ἀκροβολιστῶν.* Οἱ λογχοφόροι ἔφερον πλήρη πανοπλίαν τοῦ σώματος ὡς ἐπίσης καὶ ἀσπίδα καμπύλην μήκους τεσσάρων ποδῶν καὶ πλάτους δύο καὶ ἡμίσεος. Ἐπὶ πλέον ἔφερον καὶ κράνος χάλκινον μὲ ὑψηλὸν λόφον πτερῶν ἐρυθρῶν καὶ μαύρων, εἰς δὲ τοὺς πόδας χάλκινα ὑποδήματα. Τὴν αὐτὴν πανοπλίαν ἔφερον καὶ οἱ ἀρχηγοί. Οἱ ἀκροβολισταὶ ἔφερον μόνον κράνος ἄνευ λόφου, κεκαλυμμένον ἐνίοτε μὲ δέρμα λύκου καὶ στρογγύλην ἐλαφρὰν ἀσπίδα καλουμένην parma. Οἱ Ρωμαῖοι ἱππεῖς, τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἔφερον ὡς μόνην ἀμυντικὴν πανοπλίαν τὴν ἀσπίδα.

Digitized by Google

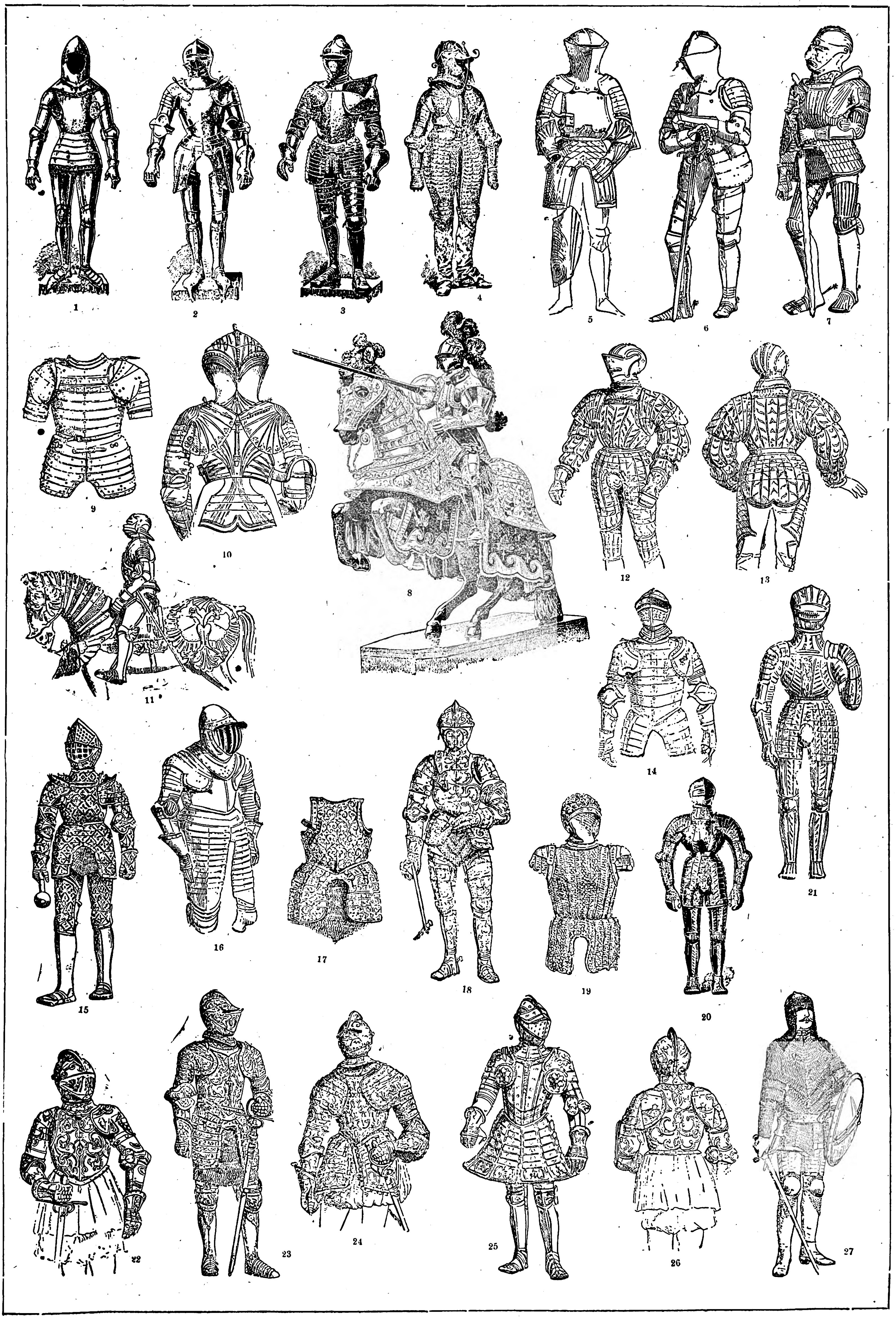

Digitized by Google

Οἱ Γαλάται ἔφερον κράνος καὶ θώρακα ἐκ χαλκοῦ. Οἱ Φράγκοι ἔφερον μόνον μικρὰν ἀσπίδα ξυλίνην, διαμέτρου 0,50 μ., κεκαλυμμένην μὲ δέρμα. Μόνον οἱ ἀρχηγοὶ ἔφερον πιθανῶς καὶ κράνος. Ὡς ἀναφέρει συγγραφεὺς τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος, ὁ μοναχὸς Saint-Gall, ὁ Καρλομάγνος ἦτο κεκαλυμμένος, αὐτὸς καὶ ὁ ἵππος του, διὰ σιδηρᾶς πανοπλίας. Κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Charles de Chauve (850 μ. Χ.), ἡ στρατιωτικὴ στολὴ τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἀκόμη, μὲ μικρὰς παραλλαγάς, ἡ τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα οἱ πολεμισταὶ ἔφερον λινὸν ἢ δερμάτινον χιτῶνα, κεκαλυμμένον μὲ μεταλλικὰς πλάκας ἢ ἁλυσιδωτὸν πλέγμα. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα οἱ πολεμισταὶ ἔφερον ἁλυσιδωτὰ ἐνδύματα. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Bouvines (1214) ἡ πανοπλία συνεπληρώθη διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἁλυσιδωτῶν ὑποδημάτων. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ ἁλυσιδωτὴ πανοπλία ἤρξατο νὰ ἀντικαθίσταται ὑπὸ σιδηρᾶς καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ ἁλυσιδωτὸς θώραξ κατηργήθη ἐντελῶς ἐκ τῆς πανοπλίας τῶν ἱπποτῶν. Γενικῶς, κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ μεσαίωνος μεγίστην ἀπέδιδον σημασίαν εἰς τὴν χρῆσιν μεγάλων ᾠοειδῶν ἀσπίδων, πολλάκις τετμημένων ὁριζοντίως εἰς τὸ εὐρύτερον ἄνω ἄκρον αὐτῶν. Διὰ ταύτης ἐκάλυπτον, πλὴν τῆς κεφαλῆς, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ σῶμα. Ὅταν βραδύτερον ἐγκατέλειψαν τὴν μεγάλην ταύτην ἀσπίδα, ὡς δύσχρηστον, πρὸς μείζονα ἐξασφάλισίν των ἐβελτίωσαν τὴν πανοπλίαν αὐτῶν, καταστήσαντες αὐτὴν ἀνθεκτικωτέραν, διὰ τῆς χρήσεως σιδήρου, ὅστις προοδευτικῶς ἀντικαθίστα τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἁλυσιδωτῶν προκαλυμμάτων τῶν μελῶν τοῦ σώματός των. Τὸ σχ. 1 παριστᾷ πλήρη πανοπλίαν ἱππέως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Ἀλλ' ἡ συμπαγής, οὕτως εἰπεῖν, σιδηρᾶ πανοπλία, ἥτις μετέβαλε τὸν μαχητὴν εἰς ἀληθὲς χαλύβδινον ἄγαλμα, ἀνεφάνη ἐν Εὐρώπῃ, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, περὶ τὸ 1410 μ. Χ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πλέον ταύτης πάντοτε τοιαῦται κατεσκευάζοντο πανοπλίαι. Τὸ σχ. 2 παριστᾷ παρομοίαν πανοπλίαν ἱππέως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τὸ σχ. 20 πλήρη πανοπλίαν πεζοπόρου μαχητοῦ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ τὸ σχ. 3 πανοπλίαν Ἱσπανοῦ πεζοπόρου μαχητοῦ ἐπίσης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Συμφώνως πρὸς τοὺς τύπους τῶν ἀνωτέρω πανοπλιῶν κατεσκευάζοντο πᾶσαι αἱ πανοπλίαι τῶν ἐποχῶν ἃς ἀντιπροσωπεύουν αὗται. Ὥστε ἡ πλήρης σιδηρᾶ πανοπλία τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς *περικεφαλαίας*, καλυπτούσης τὴν κεφαλήν, ἐκ τοῦ *περιλαιμίου*, τοῦ προκαλύπτοντος τὸν λαιμὸν καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους, ἐκ τοῦ *θώρακος*, ἐφ' οὗ ἦτο προσκεκολλημένον τὸ ὑποστήριγμα τῆς λόγχης, ἐκ τῆς *ἐπιμηρίδος*, ἀποτελουμένης ἐκ κινητῶν πλακῶν, πρὸς προστασίαν τῆς κάτω κοιλίας καὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν μηρῶν, ἐκ τῶν *περιμηρίων*, ἀποτελουμένων ἐκ σιδηρᾶς πλακὸς καλυπτούσης ἕκαστον μηρόν, ἐκ τῶν *περιγονατίων*, τῶν *περικνημίων*, τῶν χαλυβδίνων *ὑποδημάτων* καὶ τῶν χαλυβδίνων ἐπίσης *χειροκτίων*, κατεσκευασμένων κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ λειτουργοῦν οἱ δάκτυλοι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ πανοπλία μετατρέπεται εἰς μέγα *περιμήριον*, καλύπτον τὸ ἰσχίον καὶ κατερχόμενον μέχρι τοῦ γόνατος, τὰ δὲ *περικνήμια* καταργοῦνται καὶ ἀντικαθίστανται ὑπὸ ὑψηλῶν ὑποδημάτων. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ πανοπλία τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΓ' (1610—1643, σχ. 4) ἧς ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν πανοπλίαν τοῦ 1410 (σχ. 1) δὲν εἶναι θεμελιώδης ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὅλης παραστάσεως. Ἐκτὸς τῆς πανοπλίας τῶν μαχητῶν μετεχειρίζοντο καὶ ἀμυντικὰς πανοπλίας τῶν πολεμικῶν ἵππων. Αἱ πανοπλίαι αὗται πολλάκις ἦσαν βαρύτιμοι καὶ πολυτελεῖς. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ πανοπλία τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Β' (1527—1598) καὶ τοῦ ἵππου του, ἣν ἐχρησιμοποίει κατὰ τοὺς ἐφίππους δημοσίους ἱππικοὺς ἀγῶνας, εἰς οὓς ἐλάμβανε μέρος (σχ. 8). Παρομοία ἦτο καὶ ἡ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α' (1459—1519) καὶ τοῦ ἵππου του (σχ. 11 συλλογῆς Ambraser).

Σχ. 5. Γερμανογοτθικὴ πανοπλία πεζοπόρου μαχητοῦ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐκ στιλπνοῦ χάλυβος. Φέρει προφυλακτῆρα μόνον τῆς μιᾶς κνήμης, τῆς ἑτέρας μὴ ἀπειλουμένης, ὡς ἐκ τῆς στάσεως τοῦ μαχητοῦ κατὰ τὴν σύρραξιν. Ἡ πανοπλία αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν τὸν Α', ἀποθανόντα τῷ 1519, καὶ κατεσκευάσθη εἰς Augsburg, εὑρίσκεται δὲ νῦν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον τῆς Βιέννης.

Σχ. 6. Γερμανικὴ πανοπλία τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΣΤ' μὲ προσωπίδα, εὐρέα περιβραχιόνια, θώρακα καὶ σιδηρᾶ ὑποδήματα. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον τῆς Βιέννης.

Σχ. 7. Γερμανικὴ αὐλακωτὴ πανοπλία, καλουμένη μαξιμιλιανή, τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μὲ θολωτὸν θώρακα καὶ πεπλατυσμένους προφυλακτῆρας τῶν ὤμων. Τὰ σιδηρᾶ πεπλατυσμένα ὑποδήματα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ πανοπλία αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Εἰς τὴν περικεφαλαίαν στηρίζεται προσωπίς, μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν, φέρουσα δώδεκα ὀπὰς διὰ νὰ βλέπῃ καὶ ἀναπνέῃ ὁ ὁπλίτης. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Σχ. 9. Γερμανικὴ πανοπλία ἐκ στιλπνοῦ χάλυβος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀσπίδα τοῦ στήθους εἶναι χαραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἱππότου Adam Gall, εἰς ὃν ἀνῆκε καὶ ὅστις ἀπέθανε τῷ 1574. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πανοπλίας ἦτο κυρίως ἐν χρήσει ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ἡ ὕπαρξις πλήθους κομβίων δίδει εἰς αὐτὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς πανοπλίας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Σχ. 10. Πολυτελὴς πανοπλία τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος θεωμένη ἐκ τῶν ὄπισθεν. Ἡ περικεφαλαία συνδέεται ὄπισθεν δι' ἰσχυροῦ γιγγλυμοῦ. Οἱ προφυλακτῆρες τῶν ὤμων εἶναι καθ' ὑπερβολὴν μεγάλοι, ἐνῷ οἱ τῆς πλάτης μικροί, δι' ὃ ἀπαραιτήτως θὰ ἐγίνετο χρῆσις σιδηροθώρακος προφυλάσσοντος καὶ τὴν πλάτην.

Σχ. 12. Γερμανικὴ πανοπλία πεζοπόρου μαχητοῦ, περικαλύπτουσα ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ἀνῆκεν εἰς τὸν Γουλιέλμον Rogendorf, ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῶν λαβόντων μέρος ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ὅστις ἀπέθανε τῷ 1541. Μουσεῖον Πύργου Λονδίνου.

Σχ. 13. Τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς προηγουμένης πανοπλίας. Ἡ τοῦ τύπου τούτου ἦτο συνήθης ἐν Γερμανίᾳ. Συλλογὴ Ambraser.

Σχ. 14. Ἱσπανικὴ πανοπλία τοῦ δουκὸς Ἄλμπα (1508—1582). Ἐπὶ τοῦ θώρακος ὑπάρχει σχεδίασμα ἱππότου προσευχομένου ἔμπροσθεν σταυροῦ. Συλλογὴ Ambraser Βιέννης.

Σχ. 15. Γερμανικὴ πανοπλία καταποίκιλτος ἐκ στιλπνοῦ χάλυβος, περιβάλλουσα ὁλόκληρον τὸ σῶμα, τοῦ ἔτους 1526, μὲ σφαιροειδῆ τυπίδα εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ὁ θώραξ, κατὰ τὸ ἥμισυ θολωτός, φέρει τὸ μονόγραμμα S. L. Ἡ περικεφαλαία φέρει διπλοῦν κινούμενον γεῖσον ἰδιαιτέρως ἀξιοπερίεργον. Φέρει σιδηρᾶ ὑποδήματα, ἔχει δὲ ἄνευ ποικιλμάτων τοὺς προφυλακτῆρας τῶν κνημῶν, διὸ καὶ πιθανὸν εἶναι νὰ ἀνήκουν οὗτοι εἰς ἄλλην πανοπλίαν. Τὰ μεταξὺ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν ποδῶν μέρη προκαλύπτονται ὑπὸ ἁλυσιδωτοῦ πλέγματος, ὅπερ φθάνει καὶ καλύπτει καὶ τὰ ὀπίσθια μέρη. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Σχ. 16. Γερμανικὴ πανοπλία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀνήκουσα εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα Λεοπόλδον, ὅστις ἐχρίσθη βασιλεὺς τῆς Γερμανίας τῷ 1658 καὶ ἀπέθανε τῷ 1705. Συλλογὴ τοῦ Ambraser τῆς Βιέννης. Παρομοία πανοπλία εὑρίσκεται εἰς Λοῦβρον καὶ θεωρεῖται ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ' (1610—1643). Ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὅμοιαι εἰς τὸ μουσεῖον πυροβολικοῦ Παρισίων, ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ' (1643—1715).

Σχ. 17. Ἰταλικὴ πανοπλία ἐκ χάλυβος μὲ ἀργυρᾶ ποικίλματα τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἶναι ἐξαιρέτως ἐξειργασμένη μετὰ μεγάλης λεπτότητος. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Σχ. 18. Πλουσία γερμανικὴ πανοπλία τοῦ ΙΣΤ' ἐκ χάλυβος ὁλόκληρος πεποικιλμένη. Τὰ κάτω μέρη τῆς κοιλίας καὶ τὰ ἄνω τῶν ποδῶν καλύπτονται δι' ἁλυσιδωτοῦ πλέγματος. Ἡ περικεφαλαία εἶναι ἡνωμένη μὲ τὸν θώρακα διὰ κοχλιῶν. Ἡ δεξιὰ χεὶρ κρατεῖ πέλεκυν. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Σχ. 19. Ἰταλικὴ πανοπλία τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τύπου χρησιμοποιουμένου κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἁλυσιδωτοῦ πλέγματος. Ἀνῆκεν εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Urbino (1538). Συλλογὴ Ambraser Βιέννης.

Σχ. 21. Γερμανικὴ πανοπλία πεζομάχων ἐκ χάλυβος στιλπνοῦ τοῦ ἔτους 1515, ἐποχῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν θρόνον Φραγκίσκου Α'. Ἡ ἡμερομηνία εἶναι χαραγμένη εἰς τὴν πυγμήν. Ἡ πανοπλία αὕτη περιβάλλει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Μουσεῖον πυροβολικοῦ Παρισίων.

Σχ. 22. Πλουσίως πεποικιλμένη πανοπλία τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ ἕνωσις θώρακος μετὰ τοῦ λάρυγγος καὶ τοῦ λαιμοῦ ἑρμητικῶς κεκλεισμένη, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ διέλθῃ αἰχμὴ ξίφους. Κατεσκευάσθη ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον τῆς Βιέννης.

Σχ. 23. Γερμανικὴ πανοπλία τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, πλουσίας καὶ ποικίλης ἐργασίας. Ἀνῆκε, πιθανῶς, εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ροδόλφον Β' (1572—1612). Ἡ λαβὴ τοῦ ξίφους ἀποδεικνύει ὅτι ἦτο πανοπλία τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐκ τῆς ὅλης ἐμφανίσεώς της προκύπτει ὅτι κατεσκευάσθη εἰς Μόναχον ἢ Augsburg. Συλλογὴ Ambraser Βιέννης.

Σχ. 24. Πλουσιωτάτη πανοπλία πεποικιλμένη, τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Παραγωγὴ Augsburg. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Σχ. 25. Γερμανικὴ πανοπλία τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα Φερδινάνδον, κόμιτα Τυρόλου. Πλουσίως πεποικιλμένη. Ὁ θώραξ μακρός, ἑνοῦται εἰς τὴν μέσην μὲ εἶδος κυκλοτεροῦς φούστας περικαλυπτούσης τὸ σῶμα μέχρι σχεδὸν τῶν γονάτων. Ἡ περικεφαλαία μετὰ γείσου ἑνοῦται ἑρμητικῶς μετὰ τοῦ θώρακος. Συλλογὴ Ambraser Βιέννης.

Σχ. 26. Ἡ ὀπισθία ὄψις τῆς πανοπλίας τοῦ σχ. 22.

Σχ. 27. Οὑγγρικὴ πανοπλία τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΖ', ἁλυσιδωτὴ καὶ ἐκ πλακιδίων. Ἡ στρογγύλη ἀσπίς, φέρουσα ζωγραφικὰς παραστάσεις, ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς προστασίαν τοῦ στήθους. Ἡ ὅλη πανοπλία, γραφικῆς παραστάσεως, ἔχει χαρακτῆρα ἀνατολικόν, ἰδίᾳ δὲ οἱ προφυλακτῆρες τῶν μηρῶν καὶ αἱ ἐπιγονατίδες, αἵτινες συνδέονται δι' ἁλυσιδωτῶν δακτυλίων παρομοίων μὲ τοὺς εἰς Περσίαν χρησιμοποιουμένους. Ἡ περικεφαλαία, εἰς σχῆμα κώδωνος μὲ ἁλυσιδωτοὺς προφυλακτῆρας τῶν παρειῶν μόνον, ἀφίνει τὸ πρόσωπον ἀκάλυπτον. Αὐτοκρατορικὸν ὁπλοστάσιον Βιέννης.

Πᾶσαι αἱ πανοπλίαι, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν πυροβόλων ὅπλων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηφανίσθησαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς μὴ δυνάμεναι νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν βολίδων. Ὁ μαχητὴς ἐν τῇ ἀμυντικῇ πανοπλίᾳ εὕρισκε τὴν ἐξασφάλισίν του ἐκ τῶν πληγμάτων τοῦ ἀντιπάλου του, μεθ' οὗ συνηθέστατα συνεκρούετο ἐκ τοῦ συστάδην. Ἀλλ' ἡ βαρεῖα καὶ πολυδάπανος αὕτη πανοπλία καθίστα τὸν μαχητὴν δυσκίνητον καὶ πολλάκις αἰχμάλωτον αὐτῆς, ὅταν ἐν τῇ συγκρούσει ἔπιπτε κατὰ γῆς καὶ ἀνέμενε τὸ θανατηφόρον κτύπημα τοῦ ἐλέους παρὰ τοῦ ἀντιπάλου του. Ἡ χρῆσις τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἥτις κατέστησεν ἄχρηστον τὴν ἀμυντικὴν πανοπλίαν, ἐπέβαλλεν εἰς τὸν μαχητὴν νὰ χρησιμοποιῇ τὸ ἔδαφος μόνον καὶ τὰ φυσικὰ ἢ τεχνικὰ προκαλύμματα πρὸς ἐξασφάλισίν του ἐκ τῶν ἑκηβόλων βλημάτων τοῦ ἐχθροῦ, διὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην πάλην δι' ἀγχεμάχων ὅπλων ὡς μόνην ἐξασφάλισίν του νὰ ἔχῃ τὴν ἀτομικήν του ἐξάσκησιν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λόγχης του, οὐχὶ μόνον ὡς ὅπλου ἐπιθετικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀμυντικοῦ. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

πάνοπλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων πλήρη πανοπλίαν: «πάνοπλος στρατιώτης»· || ἐπὶ κράτους ἢ χώρας, ὁ καλῶς παρεσκευασμένος πρὸς πόλεμον: «τὸ ἔθνος εὑρέθη πάνοπλον κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν».

Πανόπολις, ἡ ***Πανὸς πόλις*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἐν Θηβαΐδι, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου, ὀλίγον κατωτέρω τῆς Πτολεμαΐδος τῆς Ἑρμείου, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Αἰγύπτου, καλουμένη *Ἀποὺ* ἢ *Κέμ*, καὶ κέντρον τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ Κὲμ ἢ Μίν, ταυτιζομένου πρὸς τὸν Πᾶνα τῶν Ἑλλήνων, ὅστις κατ' ἐξοχὴν ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες οὐ μόνον ἀγάλματα καὶ ναὸν εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσαν, ἀλλὰ καὶ πόλιν ἵδρυσαν «ὑπὸ μὲν τῶν ἐγχωρίων Χεμμώ, μεθερμηνευομένην δὲ Πανὸς πόλιν» (*Διοδ. Σικελ.* Α, 18). Ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καλεῖται *Χέμμις* καὶ θεωρεῖται ἡ μόνη ἑλληνικὴ πόλις τῆς Αἰγύπτου, διατηρήσασα τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Περσέως, καὶ «ἀγῶνα γυμνικὸν τιθεῖσι διὰ πάσης ἀγωνίας ἔχοντα, παρέχοντες ἄεθλα κτήνη καὶ χλαῖναν καὶ δέρματα» (*Ἡροδ.* ΙΙ, 91). Ἦτο περίφημος διὰ τὰ ὑφαντουργεῖα καὶ λατομεῖά της. Ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας Ἕλλην ποιητὴς Νόννος, ὁ ἐπιλεγόμενος Πανοπολίτης. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται ΒΔ. τῆς νῦν πόλεως Ἀκμὶν ἢ Ἀχμίν, ἀπέναντι τῆς Σοχάγκ, ὅπου διακρίνονται τὰ λείψανα δύο ἀξιολόγων ναῶν. Α. Θ. Σ.

Πανοπολίτης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀρχαίων νομῶν τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, ἐν Θηβαΐδι, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 5, 32). Κυριώτεραι πόλεις αὐτοῦ ἦσαν ἡ *Πανόπολις* ἢ *Πανὸς πόλις* (νῦν Ἀκμὶν ἢ Ἀχμίν), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, ἡ *Λεπιδωτῶν πόλις* (νῦν Μεσαΐχ), ἡ *Χηνοβοσκία* (νῦν Κὰσρ-ἐλ-Σεγιὰδ) καὶ ἡ *Καινὴ πόλις* (νῦν Κένα ἢ Κέναχ). Σῴζονται νομίσματα αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: ΠΑΝΟΠΟ[ΛΙΤΗΣ] καὶ παραστάσεων ἰχνεύμονος καὶ ἀγαλματίου τοῦ φαλλικοῦ Πανὸς (Ὧρος, Χὲμ) ἢ ἰχνεύμονος μόνον. Α. Θ. Σ.

Πανοπολίτης, ***Νόννος***· βλ. λ. *Νόννος* ὁ Πανοπολίτης.

Πανόπουλος, ***Γεώργιος***. Ἕλλην δικαστικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (1895), ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ἐν Βερολίνῳ καὶ Λειψίᾳ (1896—1899). Τῷ 1901 διωρίσθη ἔμμισθος πάρεδρος, τῷ δὲ 1912 ἐγένετο ἀρεοπαγίτης. Ὑπῆρξε μέλος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς συνταξάσης τὰ σχέδια τοῦ ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος, ὅστις ἐδημοσιεύθη τῷ 1924, καὶ εἰσηγητὴς τοῦ εἰδικοῦ μέρους αὐτοῦ. Μ. Γ. Δ.

πανόπτης (ὁ)· ὁ τὰ πάντα βλέπων, ἐφορῶν: «πανόπτης Ζεύς, — ἥλιος».

πανόραμα (τό)· μεγάλη εἰκὼν τοποθετημένη κυκλικῶς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἐπίτηδες κατασκευασθέντος οἰκοδομήματος, οὕτως ὥστε ὁ θεατὴς εὑρισκόμενος εἰς τὸ κέντρον σχηματίζει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὑρίσκεται ἐνώπιον πραγματικότητος: «τὸ πανόραμα τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων» || αὐτὸ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα· || ὡραῖον τοπίον παρέχον ἐκτεταμένον ὁρίζοντα.

Digitized by Google

—[*Ἐγκυκλ.*] *Πανόραμα* ὀνομάζεται μεγάλη εἰκὼν ἀναπαριστῶσα πάντα τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ θεατὴς ἀφ' ἑνὸς σημείου παρατηρήσεως. Τὸ σημεῖον τοῦτο δύναται νὰ εἶναι σταθερὸν ἢ κινητόν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ εἰκὼν εἶναι κυκλοτερής, ὁ θεατὴς δὲ ἱστάμενος εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον διαγράφει ἡ εἰκών, στρέφει διαδοχικῶς περὶ τὸ σημεῖον παρατηρήσεως καὶ βλέπει τὴν εἰκόνα. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ εἰκὼν εἶναι ἐπίπεδος, ὡς εἶναι αἱ φωτογραφίαι αἱ λαμβανόμεναι ὑπὸ φωτογραφικῆς μηχανῆς στρεφομένης ἐν ἡμικυκλίῳ ἢ καὶ ἐν μείζονι τοῦ ἡμικυκλίου τόξῳ, ἢ αἱ φωτογραφίαι αἱ λαμβανόμεναι ἀπὸ ἀεροπλάνου, λέμβου κλπ.

Κυρίως ὑπὸ τὴν λέξιν πανόραμα νοεῖται μεγάλη κυκλοτερὴς εἰκών, τοποθετουμένη ἐπὶ κυκλοτεροῦς τοίχου θολωτοῦ κτηρίου, φωτιζομένη ἐκ τῶν ἄνω, εἰς τρόπον ὥστε ὁ θεατὴς εὑρισκόμενος εἰς τὸ κέντρον λαμβάνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βλέπει τὰ εἰκονιζόμενα ἀντικείμενα ἐν πραγματικῷ ὁρίζοντι. Ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου τὸν ὁποῖον διαγράφει ἡ εἰκὼν ἦτο ἀρχικῶς δύο μέτρα, ἔπειτα δὲ ὑπερέβη τὰ τέσσαρα. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς αὐταπάτης ἀπαιτοῦνται διάφοροι χρωματιστικοί, φωτιστικοὶ καὶ τεχνικοὶ συνδυασμοί. Ἐν πρώτοις τὸ σημεῖον παρατηρήσεως διὰ τὸν θεατὴν εἶναι δάπεδον ὑψηλόν, παριστᾷ δὲ ἐξώστην ἢ δῶμα οἰκίας ἢ ὕψωμα γῆς. Μεταξὺ τοῦ δαπέδου τούτου καὶ τῆς εἰκόνος παρεντίθενται πραγματικὰ ἀντικείμενα ἢ ἀνάγλυφα αὐτῶν. Τὸ περίγραμμα δὲ καὶ τὰ χρώματα τῶν ἀντικειμένων τούτων συγχέονται μετὰ τοῦ σχεδίου καὶ τῶν χρωμάτων τῆς εἰκόνος. Ἡ εἰκὼν φωτίζεται ἐκ τῶν ἄνω, οὐδὲν δὲ ἄλλο φῶς ὑπάρχει ἐντὸς τῆς αἰθούσης. Ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ θεατοῦ ἁπλοῦται ὁ θόλος τοῦ κτηρίου, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ αὐτοῦ προσβάλλει μόνον τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἀντανακλᾶται ἐκ τῆς εἰκόνος. Διὰ νὰ γίνεται μάλιστα ζωηρότερον τὸ φῶς τοῦτο, καὶ ἑπομένως ἡ αὐταπάτη τελειοτέρα, αἱ δίοδοι καὶ ἡ κλῖμαξ, αἵτινες ὁδηγοῦσι τὸν θεατὴν εἰς τὸ δάπεδον τῆς παρατηρήσεως, εἶναι σχεδὸν σκοτειναί.

Τὸ πανόραμα εἶναι ἐπινόησις τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος-ζωγράφου Μπράϊσιγκ, κατεσκευάσθη ὅμως τὸ πρῶτον ἐν Ἐδιμβούργῳ ὑπὸ τοῦ Ἰρλανδοῦ τὴν καταγωγὴν ζωγράφου Ροβέρτου Μπάρκερ. Τὸ πανόραμα ἐκεῖνο ἀπεικόνιζε τοποθεσίας τῆς σκωτικῆς πρωτευούσης. Ἀκολούθως ὁ Μπάρκερ κατεσκεύασε πανοράματα ἐν Λονδίνῳ, εἰς ἃ ἀπεικονίζοντο διάφοροι ναπολεόντειοι μάχαι. Τῷ 1799 ἐπηνέχθησαν τελειοποιήσεις τοῦ πανοράματος ὑπὸ τοῦ Βορειοαμερικανοῦ Ροβέρτου Φούλτων, ἔκτοτε δὲ κατεσκευάσθησαν πανοράματα εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης. Ἐκ τῶν πανοραμάτων ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ κατασκευασθὲν ἐν ἔτει 1878 ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ ὁποίῳ εἰκονίζετο ἡ πολιορκία τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης ὑπὸ τῶν Πρώσσων. Ἦτο ἔργον τοῦ Γάλλου ζωγράφου Φιλιπποτεοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του Παύλου, ὁ ὁποῖος ἔπειτα διεκρίθη εἰς τὴν κατασκευὴν πανοραμάτων εἰκονιζόντων τὰς μάχας τῆς Πλεύνας, τοῦ Γκέττυσμπαργ κλπ. Ἐπίσης περίφημον ἦτο τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ «Γῦρος τοῦ Κόσμου» πανόραμα εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1900. Εἰς τοῦτο ἀπεικονίζοντο αἱ τοποθεσίαι διαφόρων μεγαλοπόλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοποθεσίαι τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ διῶρυξ τοῦ Σουέζ. Πανόραμα εἶχε στηθῆ καὶ ἐν Ἀθήναις παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Σταδίου. Μετὰ τὸ ἔτος 1900 τὸ πανόραμα ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐξαφανίζεται, ὑποχωρήσαν εἰς τὸ διόραμα. Σήμερον, ἐπικρατήσαντος τοῦ κινηματογράφου, τελείως ἐξέλιπε. Γ. Ι. Β.

— **«Πανόραμα»**. Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: —1) Δεκαπενθήμερος εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1908. —2) Μηνιαία φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρησις ἐν Καΐρῳ-Ἀλεξανδρείᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1928 ὑπὸ Κ. Γ. Ὀρφανίδου. — 3) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1919 ὑπὸ Εὐγενίας Ζωγράφου.

Πανόραμα [*Γεωγρ.*]. 1) Χωρίον τῆς κοινότητος Πυλαίας (πρώην Στρέφας, Καπουτζήδων) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 561. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀρσακλῆ*. —2) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαυροπλαγιᾶς (πρώην Καρὰ Μαμουτλῆ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928), 25. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαϊσλῆ*. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Λάβδας τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 180. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαργκαναῖοι*.

— **Πανόραμα** (Panorama) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Σκόπελος μονήρης τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Red Sea pilot 1921, σελ. 131, 34), ΒΔ. τοῦ ἀγκυροβολίου Κοσσεΐρ (ἀρχ. Λευκὸς λιμήν). Ἄγνωστον πῶς τῷ ἐδόθη ἑλληνικὴ ὀνομασία. Σ. Ε. Λ.

πανοραματικός, —ή, —όν ὁ ἐμφανίζων ὄψιν πανοράματος: «πανοραματικὴ θέα».

— **πανοραματικὸν αὐτοσχέδιον** [*Πυροβολ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ προοπτικὴ ἄποψις μικροῦ τινος ἐδαφικοῦ τμήματος, δηλαδὴ τὸ σχέδιον ἐφ' οὗ παριστῶνται αἱ διάφοροι λεπτομέρειαι τοῦ ἐδάφους, ὡς αὗται προβάλλονται ἐπὶ κατακορύφου ἐπιπέδου Τὸ αὐτοσχέδιον τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε διὰ στρατιωτικοὺς λόγους, συμπληροῦν τὸν τοπογραφικὸν χάρτην, ἀλλὰ κυρίως χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀποτελοῦν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπαραίτητον στοιχεῖον διὰ τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Διὰ τὴν σύνταξιν πανοραματικοῦ αὐτοσχεδίου λαμβάνομεν φύλλον χάρτου, ἐφ' οὗ ἔχουσι χαραχθῆ ἐκ τῶν προτέρων: α) Κατακόρυφοι ἐστιγμέναι γραμμαὶ ἰσαπέχουσαι κατὰ 5 συνήθως ἑκατοστά, ἀντιπροσωπεύουσαι ἐν τῷ σχεδίῳ ὡρισμένον ἀριθμὸν χιλιοστῶν, π. χ. 100, 200, ἢ 300 ἐνίοτε, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τοῦ μετώπου τοῦ σχεδιασθησομένου χώρου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ αὐτοσχέδιον καλὸν εἶναι νὰ συντάσσηται, διὰ τὸ εὔχρηστον, ἐπὶ μικροῦ φύλλου χάρτου. Διὰ συνήθη μέτωπα 400 ἕως 500 χιλ. πυροβολικοῦ, ἡ διάστασις τῶν 100 χιλ. εἶναι ἡ προτιμοτέρα. Αἱ κατακόρυφοι αὗται γραμμαὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου μέτρησιν τῶν γωνιαίων ἀποκλίσεων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἀφετηρίας τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου χαράξεως τῶν χιλιοστῶν συνιστῶμεν νὰ λογίζηται ὡς ἀφετηρία (ο) τὸ σημεῖον ἐπιτηρήσεως, διότι τοιουτοτρόπως σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου πολὺ καλύτερον ἡ θέσις ἑνὸς ἑκάστου σημείου, ἀναλόγως τῆς γωνιαίας του ἀποκλίσεως, σχετικῶς πρὸς τὸ σημεῖον ἐπιτηρήσεως, παρὰ ἂν ἡ ἀφετηρία (ο) λογίζηται εἰς τὴν ἄκραν ἀριστερὰν κατακόρυφον, ὡς πολλάκις γίνεται. β) Δύο

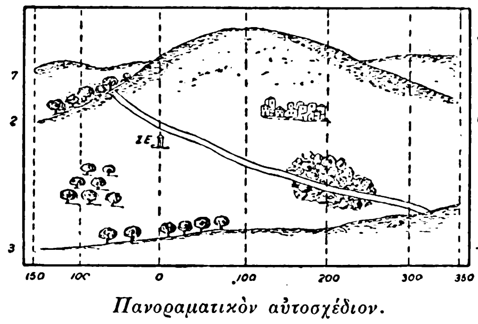

Πανοραματικὸν αὐτοσχέδιον.

ὁριζόντιοι γραμμαὶ πρὸς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ χάρτου, ἀπέχουσαι κατὰ 5 ἕως 6 ἑκατοστὰ καὶ ἀντιπροσωπεύουσαι 50 ἕως 60 χιλ. ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς γωνίας θέσεως τῆς παρουσιαζομένης ἐν σχεδιασθησομένῳ χώρῳ. Αἱ ὁριζόντιοι αὗται γραμμαὶ χρησιμεύουσιν ἡ μὲν ἀνωτέρα διὰ τὴν χάραξιν τοῦ ἀνωτέρου φαινομένου χώρου, ἢ σημαινούσης γραμμῆς τοῦ χώρου, ὡς π. χ. μεγάλης ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, ποταμοῦ, κορυφογραμμῆς κ.τ.λ., ἡ δὲ κατωτέρα ὅπως περικλείῃ τὸ σχέδιον.

Ἐπὶ τοῦ χάρτου τούτου σημειοῦται κατὰ πρῶτον τὸ σημεῖον ἐπιτηρήσεως ἐπὶ τῆς κατακορύφου ο. Μεθ' ὃ χαράσσονται μεταξὺ τῶν δύο ὁριζοντίων γραμμῶν χαρακτηριστικαί τινες γραμμαί, παριστάνουσαι τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀριθμεῖται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 1, 2, 3 κτλ. πρὸς εὐκολίαν ἀναγνώσεως ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ ὀνόματος τῆς κορυφογραμμῆς, ἀντερείσματος, διακυμάνσεως κ.τ.λ. Παραπλεύρως ἑκάστης τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων γραμμῶν σημειοῦται ἡ ἀνάλογος γωνία θέσεως, ἀπαραιτήτως δὲ καὶ ἡ τοῦ ὁρίζοντος (γωνία θέσεως ο). Ἀκολούθως σημειοῦνται ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, ὡς δάση, ἀγροικίαι, ὁδοί, οἰκίαι, συστάδες δένδρων, χωρία κ.λ.π., μὲ τὴν αὐτὴν κατάλληλον γωνιαίαν ἀπόκλισιν σχετικῶς πρὸς σημεῖον ἐπιτηρήσεως (κατακόρυφος ο) καὶ μὲ τὴν κατάλληλον γωνίαν θέσεως σχετικῶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα (γωνία θέσεως ο). Εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σχεδίου γράφεται τὸ ὑπόμνημα, εἰς ὃ σημειοῦνται αἱ ὀνομασίαι τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν σημείων κτλ. Εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ σχεδίου ἀναγράφεται ἡ θέσις στάσεως, ἐξ ἧς συνετάγη τὸ αὐτοσχέδιον. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

πανόργανον (τὸ) [*Μουσ.*]. Μουσικὸν ὄργανον ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Ζωλέν. Πρόκειται περὶ μικροῦ ἁρμονίου προσηρμοσμένου εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς νὰ παίζῃ τις ἐπὶ τοῦ ἁρμονίου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς νὰ συνοδεύῃ τὸ παιζόμενον τεμάχιον μουσικῆς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου.

Πανόριμος [*Παραλ. Γεωγρ.*] Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Λαυρεωτικῆς (βλ. λ. *Πάνορμος*), ἀμέσως πρὸς Β. τοῦ Σουνίου. Σ. Ε. Λ.

Πανορμίτης, καὶ **Πανορμιώτης** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου, καθ' ἣν τερματίζεται πρὸς νότον ἡ νῆσος Σύμη. Εἰς τὸν μυχόν του (πλάτ. 36° 32' 40'' Β., μῆκ. 27° 53' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi) βυζαντινὴ μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἐκτισμένη κάτωθι ὑψηλῶν καὶ ἀπορρώγων βράχων, ἐπιλεγομένη ἡ μονὴ τοῦ *Πανορμίτου*. Τὸ κτήριον τῆς μονῆς ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἀλλ' ἀνενεώθη ἀρχομένου τοῦ ΙΗ', ὡς σῳζομένη ἐπιγραφὴ ἀναφέρει (ΑΨΚΔ'). Προστεθεισῶν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλων νεωτέρων οἰκοδομῶν, παρουσιάζει σήμερον παμμέγιστον οἰκοδόμημα μετὰ πολλῶν κελλίων, εἰς ἃ καταλύουσιν οἱ προστρέχοντες ἐξ ὅλων τῶν Σποράδων καὶ ἄλλοτε, πρὸ τοῦ 1922, καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων, καὶ ἐνδοτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν πανήγυριν, τελουμένην κατὰ τὴν 8 Νοεμβρίου. Ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου τιμᾶται ἡ μονὴ τοῦ Πανορμίτου, καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν Ἅγιος Ζορμπᾶς (παλληκαρᾶς), ἐκ τῆς κυκλοφορούσης φήμης ὅτι οὐδεὶς ναυτικὸς δύναται ν' ἀθετήσῃ ὑπόσχεσιν προσφορᾶς τινος πρὸς τὴν μονήν του, διότι μετὰ τὴν πάροδον χρονικοῦ τινος διαστήματος τὸ πλοῖον ἀδυνατεῖ νὰ προχωρήσῃ. Πλεῖστοι τοιοῦτοι θρῦλοι κυκλοφοροῦσι, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ «ταμένοι» ἠναγκάσθησαν νὰ καρφώσουν «ταμένα» φλωρία εἰς σανίδα, ἥτις φερομένη ὑπὸ τῶν κυμάτων ἔφθασεν εἰς τὸ μοναστήριον, ἢ νὰ ῥίψωσι σανίδας δι' οἰκοδομικὰς ἀνάγκας τῆς μονῆς, αἵτινες ἐπίσης ἔφθασαν μόναι εἰς τὸν προορισμόν των κ.ἄ. Σ. Ε. Λ.—Τ. Ε. Ε.—Ν. Φ.

Πανορμιτάνο (Panormitano).—1) *Ἱερώνυμος*. Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1500—1570). Τῷ 1514 εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Δομινικανῶν ἐν Νεαπόλει, ὅπου κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεολογίας. Ἔγραψε πολλὰ θεολογικὰ ἔργα, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην φήμην καὶ ἐπανειλημμένως εἶχε τιμηθῆ διὰ διαφόρων ἀξιωμάτων ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Δ'. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Confessionario raccolto da dottori cattolici», «Catechismus catholicus christianus inventuti instituendae accommodatus», «Summa pro instructione confessariorum atque poenitentium» κτλ.—2) *Μάουρο*. Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Παλέρμῳ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε διευθυντὴς τοῦ χοροῦ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Μόντε Κασίνο καὶ ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων συλλογὴν «Lamentazioni e Responsori per la settimana santa» διὰ τετραφωνίαν (1583).

Πανορμίτης, *Ἀντώνιος, ἢ ντὶ Παλέρμο*. Ἰταλὸς ἀνθρωπιστὴς (βλ. λ. *Ἀντώνιο* ντὶ Παλέρμο).

πανορμὸκ (panormok) [*Μουσ.*]. Ἐξάρτημα μουσικοῦ ὀργάνου, κατασκευασθὲν τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ τῷ 1851. Δι' αὐτοῦ προσαρμοζομένου εἰς τὴν κιθάραν καθίσταται δυνατὸν νὰ παράγηται τέταρτον τόνου.

πάνορμος (ὁ) [*Ἀκτογρ.*]. Λιμὴν φυσικός, ἐν ᾧ μετ' ἀσφαλείας δύναται νὰ ὁρμίζηται παντὸς μεγέθους πλοῖον καὶ μὲ πάντα καιρόν, ὡς λ. χ. εἶναι ὁ τῆς Μήλου. Ὅτι δὲ πρὶν μεταπέσῃ εἰς οὐσιαστικὸν ὑπῆρξεν ἐπίθετον, ἀποδεικνύει ὁ στίχος τῆς Ὀδυσσείας (ν, 195) «ἀτραπιτοί τε διηνεκέες λιμένες τε πάνορμοι πέτραι τ' ἠλίβατοι καὶ δένδρεα τηλεθόωντα». Ἐκ τούτου προῆλθεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλλην. γλώσσῃ καὶ τὸ ὄνομα διαφόρων πόλεων εὐλιμένων· ἀλλὰ καὶ νεοελληνικαὶ τοπωνυμίαι φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο, μολονότι οἱ λιμένες, οἵτινες τὰς δικαιολογοῦν, δὲν ἀξίζουν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ πανόρμου. Σ. Ε. Λ.

Πάνορμος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Λιμὴν τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης), ἀναφερόμενος ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Γ' 38): «Ἀπὸ δὲ Πανόρμου λιμένος πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον, μακρᾶς νεὼς δισμὸν ἡμερήσιον». Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. —2) Λιμὴν τῆς Ἀττικῆς (Λαυρεωτικῆς) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σουνίου καὶ Κυνοσούρας Μαραθῶνος (*Πτολεμ.* Γ', ιε', 8). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Πόρτο Μάνδρι* ἢ *Γαϊδουρόμανδρα* (πλάτ. 37°43'2/3 Β., μῆκ. 24° 03'3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), ὁ μεταξὺ Λαυρείου καὶ Θορικοῦ, ὀνομαζόμενος δὲ παρά τινων ἔτι καὶ νῦν *Πορτοπάνορμο*. —3) Ὅρμος τῆς Ἀχαΐας, μὴ δικαιολογῶν τὴν ὀνομασίαν τοῦ ὡς πανόρμου. Ὁ Παυσανίας (Ζ', κβ' 10) τὸν σταδιάζει ὡς εὑρισκόμενον ἀκριβῶς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάστρο τοῦ Μωριᾶ καὶ Δρέπανο Ψαθόπυργου: «Λιμὴν δὲ ὁ Πάνορμος σταδίους πέντε καὶ δέκα ἀπωτέρω τῆς ἄκρας (τὸ Ρίον), τοσούτους δὲ ἀφέστηκεν ἑτέρους ἀπὸ Πανόρμου, τὸ Ἀθηνᾶς καλούμενον τεῖχος». Ἐκεῖ συνεκεντρώθη μοῖρα τοῦ ναυτικοῦ τῶν Πελοποννησίων, ὅπως προσβάλῃ μοῖραν ὑπὸ τὸν Φορμίωνα, συγκεντρωθεῖσαν εἰς τὸ Αἰτωλικὸν Ρίον τὸ Μολυκρικὸν (*Θουκ.* Β', 86). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Τεκὲς* ἢ *Ἅγιος Βασίλειος* (πλάτ. 38°19'05'' Β., μῆκ. 21°49'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth). —4) Λιμὴν Χαονίας τῆς Ἠπείρου νοτίως τοῦ Ὠρικοῦ καὶ μεταξὺ Ἀκροκεραυνίων καὶ Ὀγχήσμου λιμένος (*Πτολ.* Γ', ιδ', 2) καὶ δι' ὃν ὁ Στράβων (Ζ' 317 καὶ 324) τονίζει ὅτι ἦτο «ἐπίνειον τοῦ Ὠρικοῦ.... λιμὴν μέγας ἐν μέσοις τοῖς Κεραυνίοις ὄρεσι». Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν τῆς Χιμάρας *Πόρτο Παλέρμο* (πλάτ. 40°03' Β., μῆκ. 19°48' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulfs of Cattaro to Corfu). —5) Λιμὴν τῆς Ἰωνίας ἐν Ἐφέσῳ ἔχων ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ἔνδον δὲ τοῦ μυχοῦ του τὸ ἄλσος τῆς Ὀρτυγίας (*Στραβ.* ΙΔ', 639). Πρὸς τὸν λιμένα δὲ

Digitized by Google

τοῦτον, εἰς θέσιν Βραγχίδες, ἀνέβλυζε τὸ ὕδωρ ποταμίου πηγάζοντος ἀπὸ τῆς Μυκάλης καὶ ἀκολουθοῦντος κατόπιν ὑποχθόνιον καὶ ὑποθαλάσσιον τὸν ροῦν (*Παυσαν.* Ε', ζ', 7). Ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον φυσικὸν λιμένα *Κοβέλο* (πλάτ. 37°25' Β., μῆκ. 26°44' ½ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos to Mandelyah), διανοιγόμενον εἰς 4 ½ μίλ. Β.ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μονοδένδρι (Ποσειδίου) καὶ 5 μίλ. νοτίως τῆς ἐκβολῆς τοῦ Μπουγιοὺκ Μένδερε (Μαιάνδρου). —6) Πόλις παράλιος τῆς Κρήτης μεταξὺ Ἡρακλείου καὶ Ἀπολλωνίας (*Πτολεμ.* Γ',ζ',6). Ἡ θέσις της εἶναι ἀνεξακρίβωτος, διότι δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τήν: —7) Panormus, ἣν ὁ Πλίνιος τοποθετεῖ μεταξὺ Ρεθύμνης καὶ Κυταίου (4, 59) καὶ ἥτις ταυτίζεται πρὸς τὸ *Παντομάτριον* τοῦ Πτολεμαίου. Φαίνεται πράγματι ὅτι ὁ Πλίνιος εἶχε συγχύσει τὰς τοπωνυμίας καὶ τὰς συσχετικὰς τῶν πόλεων ἐκείνων θέσεις, ἀφοῦ τοποθετεῖ πόλιν Matium μεταξὺ Apollonia καὶ Heraclea ὡς ὁ Πτολεμαῖος τὴν Πάνορμόν του (ἀρ. 6), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ Pantomatrium μεταξὺ Apteron καὶ Amphimalla. Πάντως ἡ ταυτότης τῆς Panormus πρὸς τὸ Παντομάτριον καὶ ἀμφοτέρων πρὸς τὸ σύγχρονον *Καστέλλι Μυλοποτάμου* εἶναι ἀληθοφανής, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ περιγραφῆς Ἰταλοῦ συγγραφέως, ἣν διέσωσεν ὁ Pashley (Travels in Crete, Λονδῖνον 1837. 1,158). —8) Λιμὴν τῆς Μαρμαρικῆς, μεταξὺ Συκῆς καὶ Εὐρείας. Ὁ Πτολεμαῖος τὸν θέτει ὡς σύνορον τῆς Μαρμαρικῆς πρὸς τὴν Λιβύην (Δ, ε, 4, Nobbe), ὁ δὲ Pacho (Voy. Marmar. 43) ἀνεγνώρισε τὴν ταυτότητά του πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα *Μέρσα-ἐσ-Σολοὺμ* (πλάτ. 31°34' Β., μῆκ. 25°10' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh). —9) Κόλπος καὶ πόλις τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου (Φρυγία ἐπὶ Ἑλλησπόντῳ), ὡς ὁ σχολιαστὴς Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου (1,945). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Πάντερμα*. —10) Λιμὴν τῆς Σάμου ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Λιβίου (37. 10). Ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. —11) Λιμὴν καὶ πόλις μεγάλη τῆς ΒΔ Σικελίας, κτίσμα Φοινίκων, κυρία βάσις τοῦ τῆς θαλάσσης κράτους τῶν Καρχηδονίων ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα π.Χ. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πύρρου τῷ 276, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τῷ 254, ὁ δὲ Καικίλιος Μέτελλος ἐνίκησεν αὐτόθι τὸν Ἀσδρούβαν τῷ 250. Ἐδέχθη Ρωμαίους ἀποίκους ὑπὸ Αὐγούστου, Βεσπασιανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Παλέρμο* τῆς Σικελίας. —12) Λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὰ πρὸς τὴν Ἀμφαξίτιδα σύνορά της, μεταξὺ Σταγείρων καὶ Ἄθωνος (*Πτολεμ.* Γ, ιγ', 11). Ἀναντιρρήτως ἡ μὲν πόλις εἶναι ἡ *Ἄκανθα* ἢ *Ἄκανθος*, ὁ δὲ λιμὴν ὁ *Ἀκανθίων* λιμὴν τοῦ Στράβωνος, ὁ σύγχρονος κολπίζων λιμὴν τῆς *Ἱερισσοῦ* καὶ ἡ κωμόπολίς του. Σ. Ε. Λ.

—**Πάνορμος** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Ζωναρᾶν (ΙΣΤ, κ) ἀρχαιοτέρα ὀνομασία τῆς *Ἀντιγόνης* ἢ *Ἀντιγονείας* τῶν Πριγκιπονήσων, τῆς *Μπογαζλῆ-ἀντὰ* τῶν Τούρκων. Συναφὴς πρὸς τὴν ὀνομασίαν, κατὰ τὸν Χάμμερ, εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα τῶν τουρκικῶν ὀνομασιῶν της *Μπουργκὰζ-ἀντὰ* «ἀπὸ τοῦ ὑφισταμένου ποτὲ ἐν αὐτῷ φρουρίῳ Panormum castrum, οὗτινος ἡ βορεία πύλη ὡραΐζετο διά τινος γυναικείου ἀγάλματος δικεφάλου, ὅπερ, πυρποληθέντος τοῦ φρουρίου, διετηρήθη, λέγουσιν, ἀλώβητον καὶ μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ Χοσρόου εἰς Πέρσας. Τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου τούτου ἀναζητητέα ἴσως ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ὑπὸ τὸ μονύδριον» (*Σκαρλάτου Βυζαντίου* «Κωνσταντινούπολις» Β' 295). Σ. Ε. Λ.

—**Πάνορμος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία σύγχρονος διαφόρων ὅρμων τῶν ἑλληνικῶν παραλίων καὶ δή: —1) Τῆς βορείας ἐσχατιᾶς τοῦ δυτικοῦ κορμοῦ τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36°35' ½ Β., μῆκ. 26°18' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island). —2) Τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°24' Β., μῆκ. 24°40' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion) μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Λιανὸς Κάβος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σαπουνιάρη, ὅπου τὸ Καστέλλι Μυλοποτάμου. Εἶναι τὸ *Παντομάτριον* τοῦ Πτολεμαίου. —3) Τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Λήμνου, ἄλλως *Πουρνιᾶς*. —4) Κολπίζων ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Μυκόνου (πλάτ. 37°28' Β., μῆκ. 25°24' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos). Παρ' αὐτὸν ἔκειτο ἡ δευτέρα τῶν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένων πόλεων τῆς νήσου, ἡ ὁποία πιθανῶς ὠνομάζετο καὶ αὕτη *Πάνορμος*.— 5) Τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σκοπέλου (πλάτ. 39°06' Β., μῆκ. 23°41' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos Group). —6) Τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Λαυρεωτικῆς (πλάτ. 37°39' ½ Β., μῆκ. 24°03' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πασᾶ ἢ Φοντριὲ καὶ Σουνίου. Λέγεται καὶ *Πάνορμος*. —7) Τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Σύμης (βλ. λ. *Πανορμίτης* καὶ *Πανίερος*). —8) Τῆς Β. ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Τήνου (πλάτ. 37°39' Β., μῆκ. 25°04' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykoni, Rhenea, Delos). Δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι νησὶς *Πλαμούνι*, ἐφ' ἧς φάρος λευκοῦ σταθεροῦ φωτός. Εἶναι ὁ ἄριστος τῶν λιμένων τῆς νήσου, ἀλλὰ διὰ μικρὰ μόνον πλοῖα κατάλληλος. Εὑρίσκονται λατομεῖα διαφόρων εἰδῶν καὶ χρωμάτων μαρμάρων (σομακί), τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύεται ἑλληνογαλλικὴ ἑταιρεία. Χωρίον φερώνυμον, τὸ ἄλλως *Πύργος Πανόρμου*. —9) Τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Χίου, γνωστότερος ὡς ὅρμος *Παραπάντων*. Σ. Ε. Λ.

— **Πάνορμος** (τουρκ. *Μπάντιρμα*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ μικρασιατικοῦ νομοῦ Μπαλικεσίρ, εἰς ἀπόστασιν 60 ναυτικῶν μιλλίων δυτικῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 100 χλμ. ΒΔ. τῆς Προύσης, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ ἑτέρου (τοῦ ἀνατολικοῦ) τοῦ ὑπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου χηματιζομένου κόλπου, ὅστις εἶναι ὁ σπουδαιότερος λιμὴν τῆς περιοχῆς ταύτης. Συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης-Κασαμπᾶ καὶ τῆς προεκτάσεως εἰς Σόμα. Κάτ. (1927) 10.981. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν (1924) εἶχε καὶ 2.000 περίπου Ἕλληνας καὶ 1.500 Ἀρμενίους, ἀντικατασταθέντας ἤδη διὰ Τούρκων μεταναστῶν ἐξ Ἑλλάδος. Ἀνοικοδομηθεῖσα σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τοῦ 1874, ἡ πόλις ἔχει δρόμους εὐθεῖς μὲ πεζοδρόμια καὶ δενδροστοιχίας. Αἱ τέσσαρες κυριώτεραι ὁδοὶ ἀνέρχονται ἀκτινοειδῶς πρὸς τὸ ὕψωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένη. Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχουν πολλαὶ πηγαί, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ρέουσι διὰ τῶν ὁδῶν. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης εἶχε 4 ναοὺς καὶ 4 μοναστήρια, διετήρει δὲ ἡμιγυμνάσιον ἀρρένων, οἰκοτροφεῖον θηλέων, 11 πρωτοβαθμίους σχολὰς ἀρρένων καὶ δύο θηλέων, ὑπήγετο δὲ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν μητροπολίτην Κυζίκου, ὅστις διέμενεν ἐν Πανόρμῳ. Ὁ λιμὴν τῆς Πανόρμου εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐμπορικὴ διέξοδος ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ Μπαλικεσίρ, ὅστις εἶναι εὐφορώτατος, ἐξάγων σιτηρά, ὄσπρια, ὄπιον, σησάμιον, βάμβακα καὶ βόρακα τοῦ ὀρυχείου Σουλτὰν-Τσαΐρ, κυρίως ὅμως πρόβατα, ὄρνιθας καὶ αὐγά. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854—1856 ἡ ἐπιμελητεία τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐκεῖ τὴν ὑπηρεσίαν συγκεντρώσεως καὶ μεταφορᾶς προβάτων καὶ βοῶν διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν τοῦ ἐν Κριμαίᾳ πολεμοῦντος στρατοῦ. Λόγῳ τῆς ἐμπορικῆς σπουδαιότητος τῆς πόλεως καὶ οἱ Τοῦρκοι αὐτῆς κάτοικοι ἦσαν εὐποροῦντες ἔμποροι καὶ τσιφλικιοῦχοι.

Παρὰ τὴν Πάνορμον κεῖνται τὰ χωρία *Καγιατζίκ*, *Τοὺτ-λιμανὶ* καὶ *Γένιτζε*, ὅπου προώδευεν ἡ μελισσοκομία. Ἡ βιομηχανία τῆς πόλεως συνίστατο κυρίως εἰς τὴν σηροτροφίαν, ἐξασφαλίζουσαν εἰς τοὺς κατοίκους μεγάλα κέρδη. Πολλοὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν παρὰ τὴν πόλιν ἐξαγομένων ροδοχρόων μαρμάρων, ἅτινα ἐξήγοντο εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἦσαν γνωστὰ ὡς rose d' Orient.

Ὁ Πλούταρχος ἀφηγεῖται εἰς τὸν βίον τοῦ Λουκούλλου ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἐπελθὼν ἀπροόπτως ὅπως πολιορκήσῃ τὴν Κύζικον μὲ 150.000 πεζοὺς καὶ πολὺ ἱππικόν, κατέλαβε τὰ ἀπέναντι τῆς Πανόρμου ὑψώματα. Ἴχνη τῆς στρατιᾶς ταύτης θεωροῦνται οἱ περὶ τὴν πόλιν πολυάριθμοι τάφοι.

Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει ἐπιφάνειαν 1910 τετρ. χλμ. καὶ 61.918 κατοίκους. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς διοικήσεως Ἀρτάκης (Ἔρντεκ) καὶ τοῦ κόλπου τῆς Κυζίκου, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Μπαλικεσὶρ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ὑποδιοικήσεως Γκιουνάν. Περιλαμβάνει δὲ τοὺς δήμους *Ἀϊντιντζὶκ* καὶ *Μακαὶ* καὶ 128 χωρία ἐν συνόλῳ. Ν. Μ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἡ *Πάνορμος* κατελήφθη τῇ 19 Ἰουνίου 1920 ὑπὸ τῆς μεραρχίας Ξάνθης, ἥτις, ἐπιβιβασθεῖσα εἰς Δεδεαγὰτς ἐπὶ πλοίων, ἀπεβιβάσθη συνοδείᾳ μοίρας ἑλληνικοῦ στόλου, συγκειμένης ἐκ τοῦ θωρηκτοῦ «Κιλκὶς» καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν «Λέοντος», «Ἀετοῦ», «Ἀσπίδος» καὶ «Ἀλκυόνος», διὰ μὲν τοῦ μείζονος μέρους τῶν δυνάμεων αὐτῆς εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Ἀρτάκης (15ον συντάγμα πεζικοῦ καὶ τάγμα τοῦ 27ου), διὰ δὲ τῆς ὑπολοίπου δυνάμεως αὐτῆς εἰς Πάνορμον, τοῦ 13ου συντάγματος τεθέντος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἄγγλων διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἀγγλικῆς ζώνης Δαρδανελλίων. Ἡ ἀπόβασις ἔδει νὰ ὑποστηριχθῇ ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς τε εἰρημένης ἑλληνικῆς μοίρας καὶ ἀγγλικοῦ τινος θωρηκτοῦ καὶ ἀντιτορπιλλικοῦ. Καὶ τὸ μὲν εἰς Ἀρτάκην τμῆμα τῆς μεραρχίας ἀπεβιβάσθη ἡσύχως, τὸ δὲ διευθυνθὲν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Πάνορμον, ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἡ πληροφορία ὅτι τὰ ὑψώματα τῆς πόλεως κατέχονται ὑπὸ δύο τουρκικῶν ταγμάτων καὶ πυροβολαρχίας, ἐδέησε νὰ ἀλλάξῃ διεύθυνσιν πρὸς Ντοὺζ λιμὰν δυτικώτερον ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἐπιτροπὴ κατοίκων τῆς Πανόρμου προσῆλθεν εἰς τὸ θωρηκτὸν «Κιλκὶς» καὶ ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, ὁπότε τὰ μεταφέροντα καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς μεραρχίας ἀτμόπλοια ὁλοταχῶς πλεύσαντα ἀπεβίβασαν αὐτὸ εἰς τὸν κεντρικὸν λιμένα τῆς Πανόρμου. Κατόπιν τούτου τὸ μὲν 27ον σύνταγμα μετὰ πυροβολικοῦ διηυθύνθη σιδηροδρομικῶς πρὸς νότον, εἰς Σουζουρλοῦ, ὅπου συνηντήθη μετὰ τῆς ἀπὸ Μπαλικεσὶρ προερχομένης ταξιαρχίας ἱππικοῦ, τὸ δὲ 15ον μετ' οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ ἤχθη εἰς Μιχαλὶτς καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κερμαστήν. Ἀποκοπέντος δ' οὕτω τοῦ περὶ Ἀδραμύττιον δρῶντος 181ου τουρκικοῦ συντάγματος πεζικοῦ τῆς 61ης μεραρχίας παρεδόθη εἰς τὴν μεραρχίαν Ξάνθης ὁ διοικητὴς αὐτοῦ μετ' ἄλλων 8 ἀξιωματικῶν. Τῇ 23 Ἰουνίου 1920, ἀναχωρησάσης πάλιν τῆς μεραρχίας Ξάνθης διὰ Δεδεαγάτς, ἀφίκετο εἰς Πάνορμον ἡ μεραρχία Σμύρνης, προερχομένη ἐκ Μπαλοῦ Κεσέρ, ἥτις ἐπιβιβασθεῖσα πλοίων ἔπλευσεν εἰς Ραιδεστὸν μετὰ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἐκινήθη πρὸς Ἀδριανούπολιν, ὅπως συνδράμῃ τὸ σῶμα στρατοῦ ἐθνικῆς ἀμύνης, κινούμενον ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης.

Κατ' Ἰούλιον τοῦ 1920 ἡ Πάνορμος ἐχρησίμευσε προσωρινῶς ὡς ἕδρα τοῦ ἑλληνικοῦ γενικοῦ στρατηγείου καὶ βραδύτερον τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης. Ἀπὸ δὲ τοῦ Αὐγούστου 1920 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1922 ἦτο ἕδρα στρατιωτικῆς διοικήσεως. Διὰ τῆς Πανόρμου καὶ τῆς Ἀρτάκης ὑπεχώρησε πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Θρᾴκην τὸ Γ' σῶμα στρατοῦ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατ' Αὔγουστον 1922. Πλὴν τῆς ὑφισταμένης μονίμου λιθίνης ἀποβάθρας, κατεσκευάσθησαν τότε ὑπὸ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ διὰ τὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐπιτάχυνσιν τῆς μεταφορᾶς καὶ ἄλλαι δύο ξύλιναι ἀποβάθραι ἐν τῷ λιμένι τῆς Πανόρμου, ὥστε κατέστη ἐφικτὴ ἡ φόρτωσις 8 συγχρόνως ἀτμοπλοίων, ἐνῷ ἄλλαι 5 ξύλιναι ἀποβάθραι εἶχον κατασκευασθῆ εἰς τὸν ὅρμον τῆς Ἀρτάκης καὶ μία τοιαύτη εἰς τὸν ὁρμίσκον τῆς Γωνιᾶς ἐν τῇ Κυζικηνῇ χερσονήσῳ. Περὶ τὴν Πάνορμον συνῆψε τότε δύο μάχας τὸ Γ' σῶμα στρατοῦ κατὰ τῶν διωκόντων Τούρκων: τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1922 περὶ τὸ Μπαϊρὰμ Τεπὲ διὰ τῆς 10ης μεραρχίας αὐτοῦ, καὶ τῇ 4 Σεπτεμβρίου 1922 παρὰ τὸ Ντελικλῆ Μπαΐρ διὰ στρατευμάτων τῶν μεραρχιῶν 3ης καὶ 10ης, ἀποκροῦσαν νικηφόρως τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων μετὰ πολλῶν διὰ τοὺς τελευταίους ἀπωλειῶν. Κατὰ τὰς μάχας ταύτας συνέδραμε σημαντικῶς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ διὰ τῶν πυρῶν της ἀπὸ τῆς Προποντίδος καὶ μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, συγκειμένη ἐκ τοῦ «Ἀβέρωφ» καὶ 4 ἀντιτορπιλλικῶν, ὑποστηρίξασα τὴν ἀποχώρησιν τοῦ σώματος στρατοῦ. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Πάνορμος** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς νήσου Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἐπίνειον τῆς ἕδρας τῆς κοινότητος *Πύργου* (βλ. λ.)

— **Πάνορμος *Καυνίων*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Καρίας ΒΑ. τῆς Ρόδου, μεταξὺ Πηδαλίου (κάβο Ἄγκιστρο) καὶ Κυμαρίας ἄκρας (Καπνιὰ μπουρνοῦ), ὡς ὁ «Σταδιασμὸς τῆς Μεγάλης θαλάσσης» (§ 264), συμπίπτων δέ, κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος, πρὸς τὴν *Πίσιλιν*. Εἶναι ὁ ἀμέσως πρὸς Α. τῆς νησῖδος Παππᾶς ὅρμος *Νταλαμὸν* (Dalamon bay: πλάτ. 36°40' Β., μῆκ. 28°44' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karaghatch to Makri). Σ. Ε. Λ.

—**Πάνορμος** (ἢ ***Καστέλλι***) ***Μυλοποτάμου*** *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κωμόπολις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἀπέχει περὶ τὰ 23 χλμ. πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ρεθύμνης, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, καὶ κεῖται ΒΑ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γέρω-ποταμοῦ. Κάτ. (1928) 649. Εἶναι κυρίως νεόκτιστος ἐμπορικὸς συνοικισμὸς μὲ πολλὰς ἀποθήκας, ἔνθα ἀποτίθενται τὰ δι' ἐξαγωγὴν προϊόντα τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου. Ἔχει ἡμιγυμνάσιον, ὑποτελωνεῖον, ἀγρονομεῖον, σταθμὸν χωροφυλακῆς. Μετωνομάσθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς Πάνορμον, ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον *Καστέλλι Μυλοποτάμου*, ἐνῷ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πάνορμος. Ἡ ὁμώνυμος κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ρουμελί*. Ἄνωθεν τῆς Πανόρμου καὶ ἐπὶ ὑψώματος σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου (καστελλίου) τοῦ Μυλοποτάμου. Τοῦτο ἔκτισαν τῷ 1206 οἱ μετὰ τοῦ Πεσκατόρη καταλαβόντες τὴν Κρήτην Γενουᾶται, κατελήφθη ὅμως τῷ 1212 ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες διετήρησαν καὶ κατέστησαν αὐτὸ ἕδραν τοῦ καστελλάνου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καθ' ὅλην τὴν μακρὰν ἐν τῇ νήσῳ κυριαρχίαν των. Τῷ 1647 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἔκτοτε σὺν τῷ χρόνῳ κατηρειπώθη, σῳζομένης μόνον σήμερον μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκομένης. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1905 λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως ἐν Πανόρμῳ Κρητῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ἐζήτουν τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ρωσικὸν πολεμικὸν ἠθέλησε νὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν· ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐπαναστάται ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν Ρώσων, ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου διέταξε νὰ ἀποσυρθοῦν τὰ γυναικόπαιδα καὶ μετὰ ταῦτα ἐβομβάρδισε τὴν κωμόπολιν. Ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τούτου πλεῖσται ἐπῆλθον ζημίαι. ΕΡ. Μ.

— **Πάνορμος *Τήνου*** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 930 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Βενεράδος* ἢ *Δερναδάδος*, *Ἰσμαήλ*, *Μαμάδος*, *Μαριᾶς*, *Πλατειὰ* καὶ μονῆς *Χούσουλα* 1585. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, τελωνοσταθμαρχεῖον, ταχυδρομι-

Digitized by Google

κὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *Πύργος*.

πανόρπη (ἡ) (Panorpe) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων νευροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πανορπιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη ἔντομα, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῆς πρὸς τὰ πρόσω ἐπιμηκυνομένης κεφαλῆς, ἥτις ἀπολήγει εἰς ὀξὺ ῥύγχος. Αἱ κεραῖαι εἶναι λεπταὶ καὶ ἐπιμήκεις. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι σύνθετοι, αἱ πτέρυγες ἰσομήκεις καὶ ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας, ἀρκετὰ στεναὶ καὶ ὁριζοντίως τοποθετημέναι ἐπὶ τοῦ σώματος ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει. Ἡ κοιλία τοῦ ἄρρενος τελευτᾷ εἰς λαβιδοειδῆ ἀπόφυσιν, ἐξ οὗ καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν «μῦγα σκορπιός». Τρέφονται ἐξ ἑτέρων ἐντόμων, ἅτινα συλλαμβάνουσι κατὰ τὴν πτῆσίν των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *πανόρπη ἡ κοινὴ* (Panorpe communis), ἥτις φθάνει εἰς μῆκος 13 περίπου ἑκτσμ. Αἱ πτέρυγές της εἶναι διαφανεῖς καὶ ποικίλλονται ὑπὸ φαιῶν κηλίδων. Ὁ ἄρρην φέρει λαβιδοειδῆ ἀπόφυσιν, δι' ἧς κρατεῖ στερεῶς τὴν θήλειαν κατὰ τὴν ὀχείαν, ἥτις λαμβάνει χώραν εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ θήλεια τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐπιμήκους τερέτρου της ἐναποθέτει τὰ ᾠά της εἰς ἀρκετὸν βάθος ὑπὸ τὴν γῆν, κατὰ προτίμησιν ὑπὸ ὑγρὰ ἐδάφη. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου ἔχουσι σῶμα σχεδὸν κυλινδρικόν, μικροὺς θωρακικοὺς πόδας καὶ κατὰ τὰς κοιλιακὰς ἀρθρώσεις φέρουσι φυμάτια, ἅτινα χρησιμοποιοῦσι διὰ τὸ βάδισμά των. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ὑπόφαιος. Ἡ κάμπη μεταμορφοῦται εἰς προνύμφην ἐντὸς ἰδιορρύθμου βομβυκίου. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

πανορπίδαι (οἱ) (Panorpidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων νευροπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυπτερύγων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα μὲ κεφαλὴν καθέτως πρὸς τὸ σῶμα τοποθετημένην, μὲ κεραίας ἐπιμήκεις καὶ λεπτὰς καὶ στόμα ἀπολῆγον εἰς ὀξύτατον ῥύγχος. Ὑπάρχει ἐνίοτε μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων. Κατὰ προτίμησιν τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐνδιαιτῶνται εἰς μέρη ὑγρὰ καὶ σκιερὰ καὶ συνήθως κατὰ τὴν ἡμέραν μένουσι κεκρυμμένα. Εἰς τὰ περισσότερα γένη ὁ ἄρρην φέρει κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς κοιλίας του λαβιδοειδῆ ἀπόφυσιν, χρησιμεύουσαν ὅπως κατὰ τὴν ὀχείαν συλλαμβάνῃ ἐν τῷ ἀέρι τὴν θήλειαν. Γενικῶς εἶναι σαρκοφάγα, τρέφονται δὲ ἐκ μικρῶν ἐντόμων. Ἀξιολογώτερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *πανόρπη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Πᾶνος *Π.* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γράφεται ὁ φιλικός, ὅστις ἐν τῷ κρυπτογραφικῷ λεξικῷ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν ἀναφέρεται ὡς «Ἀνόητος», ὡς πλεῖστοι ἄλλοι φιλικοὶ ἀναφέρονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Τ. Ε. Ε.

Πανὸς αἰπόλιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πέτραι ὁμοιάζουσαι πρὸς αἶγας ἐντὸς σπηλαίου βουνοῦ τινος ὑπερκειμένου τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος. Τό τε σπήλαιον καὶ τὸ βουνὸν ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους «Πανὸς ὄρος» καὶ «Πανὸς σπήλαιον». Ἦτο δὲ τὸ σπήλαιον, κατὰ τὸν Παυσανίαν (I.32.7), «θέας ἄξιον» διὰ τὸ ἐν αὐτῷ «αἰπόλιον τοῦ Πανός». ΚΑΨ.

Πανὸς ἄκρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τῆς Ῥόδου, ΒΔ τῆς Καμείρου (*Πτολεμ.* Ε, β, 34, Nobbe) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μνασύριον (νῦν Πρασονήσι) καὶ Θοαντίου (νῦν Κοπριά). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μονόλιθος* (πλάτ. 36° 09′ 00″ Β., μῆκ. 27° 43′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667 : Rhodos island). Σ. Ε. Λ.

Πανὸς ἄντρον, ἢ — ἱερόν. Τὸ ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως σπήλαιον, ἀφιερωθὲν εἰς τὸν Πᾶνα μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν (βλ. καὶ λ. *Πάν*). Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους εἶχε γίνει χριστιανικὸς ναΐσκος, ὡς καὶ τὸ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως ἄντρον τοῦ Ἀπόλλωνος. ΚΑΨ.

— **Πανὸς ἱερόν.** Ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρθενίου, φέρον σήμερον τὸ ὄνομα τοῦ *Ἁγίου Ἡλιοῦ*. Α. Θ. Σ.

— **Πανὸς ἱερόν, ἢ** ***—σπήλαιον***· βλ. *Πανὸς* σπήλαιον. Α. Θ. Σ.

— **Πανὸς κώμη** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος «κώμη περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἥτις καὶ Πανῶν λέγεται» (*Στεφ. Βυζ.* 501,8, Meineke). Ἔκειτο δὲ ἐν τῷ Βαρβαρικῷ κόλπῳ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Ἀρωμάτων καὶ βορείως τοῦ ἐμπορίου Ὀπώνη. Ὁ Πτολεμαῖος (Δ,ζ, 11, Nobbe) ὀνομάζει αὐτὴν καὶ *Πάνωπρον* κώμην καὶ *Πανὼ* καὶ *Πανοκώμην*. Οὐδεμίαν δὲ σχέσιν πρὸς τὸν θεὸν Πᾶνα ἔχει ἡ ὀνομασία της, μεταφορὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν οὖσα τῆς, ἔτι καὶ σήμερον διασωθείσης, ἀραβικῆς ὀνομασίας *Μπάνα*, παραλίου κώμης φερωνύμου ὅρμου ἀναπεπταμένου εἰς τὸν βορρᾶν καὶ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Μπάνα ἢ Ρὰς Ἀλῆ-μπὰς-κὶλ (πλάτ. 11° 29′ Β., μῆκ. 51° 18′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 100a : Ras Galwani to Ras Hafùn) σχηματιζομένη. Σ. Ε. Λ.

— **Πανὸς νῆσος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον Αἰθιοπίας πρὸ τοῦ Ἀδουλιτικοῦ κόλπου, μεταξὺ τῶν νήσων Διοδώρου καὶ Βάκχου - Ἀντιβάκχου (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 38, Nobbe). Στέφανος ὁ Βυζάντιος τὴν ταυτίζει πρὸς τὴν πόλιν *Ἄδουλιν* (εἰς λ.), ἐνῷ ὁ περίπλους τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (§ 4) τὴν ἀναφέρει ὡς «νῆσον Ὀρεινὴν λεγομένην», ὁμωνύμως δηλαδὴ τῇ εἰς ἣν πρόκειται χερσονήσῳ. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον *Ντισεΐ* (Disei: πλάτ. 15°28′ Β., μῆκ 39°44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 164 : Massawa channel), τὴν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Μασσάβας. Σ. Ε. Λ.

— **Πανὸς πόλις (*Πανόπολις*)** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πανόπολις*. ΚΑΨ.

— **Πανὸς σπήλαιον.** Σπήλαιον ἐπὶ τοῦ ὄρους Πάρνηθος, ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν Φυλὴν καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας τῆς μονῆς Κλειστῶν (ὑπὸ τὴν κορυφὴν Ἅρμα, κοινῶς Καλιακούδα). Ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καλεῖται *Λυχνοσπηλιά*. Εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο εὑρέθησαν καὶ ἀνάγλυπτα ἀναθήματα εἰς τὸν Πᾶνα. ΚΑΨ.

πανόσιος, *—α,—ον*· ὁ λίαν ὅσιος, ὁσιώτατος· || συνηθ. ὑπερθ. *πανοσιώτατος* ὡς τίτλος ἱερομονάχων.

Πανόσιος, ***Μαξιμιανός***. Πρόσωπον θρυλικὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὡς ὁ πολὺς Ἐμμανουὴλ Πανσέληνος, ζωγράφος ἐν Ἄθῳ χρηματίσας ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, οὗτινος διαμφισβητεῖται καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξις, εἰ καὶ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἱκανὰ ἔργα ὑποκειμενικῆς ὅλως συλλήψεως ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθω. Περὶ Πανοσίου ἔγραψέ τινα ὁ ἀρχιμανδρίτης Γερ. Σμυρνάκης ἐν τῇ περὶ Ἁγίου Ὄρους εἰκονογραφημένῃ πραγματείᾳ (Ἀθ. 1903). Τ. Ε. Ε.

πανοσιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις πανόσιος, τίτλος μοναχοῦ ἱερέως : «ἡ ὑμετέρα πανοσιότης».

πανοσιώτατος (ὁ). Τίτλος προσφωνητικὸς τῶν ἱερομονάχων, οἵτινες ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐγκυκλίοις τιτλοφοροῦνται *ὁσιώτατοι*, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ λογίων ἀρχιμανδριτῶν καὶ *ὁσιολογιώτατοι*. Πρὸς ἐπίτασιν δὲ τῆς ἐννοίας τῶν τίτλων τούτων, προστεθέντος καὶ τοῦ συνθετικοῦ *παν*, προῆλθε τὸ *πανοσιώτατος* περὶ ἁπλῶν ἱερομονάχων καὶ τὸ *πανοσιολογιώτατος* περὶ ἀρχιμανδριτῶν καὶ δὴ τῶν τυχόντων παιδεύσεως. Π. Ν. Τ.

πανοσπρία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ τῶν ὀσπρίων μῖξις. Κατὰ Σουΐδαν «σύνοδος, συμμιγής, πληθύς»· || μεταφ. πρὸς εἰρωνείαν, ὅτε λέγομεν «σαλάτα»: «πανοσπρίαν τὸ τοῦ λόγου ποιεῖν» (*Ἰσιδ. Πηλουσ.* ἐπιστ. 559), πρὸς ἣν ἀνάλογος ἡ ἔκφρασις «ὄσπρια πάνσπερμα» (Zonas. Anthol. Palat. 6, 98). Σ. Ε. Λ.

Πάνου, ***Γεώργιος***. Ἕλλην ἐκ Σπετσῶν διαπρέψας κατὰ τὸν Ἀγῶνα, γεννηθεὶς τῷ 1770. Ἀνδρεῖος καὶ δεξιώτατος πλοίαρχος, ἀποκρούσας ποτὲ τὰς προσβολὰς μεγάλου πειρατικοῦ πλοίου, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης διοικητὴς τῶν Σπετσῶν. Τῷ 1817, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Π. Σέκερη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε′, ὅστις καὶ σταυρόν, σῳζόμενον ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ μουσείῳ, τῷ ἐνεχείρισεν, ὅπως ἐπ' αὐτοῦ ὁρκίζῃ τοὺς μυουμένους· οὕτω δὲ ἐμυήθησαν οἱ ἐξέχοντες τῶν Σπετσῶν, Λεωνιδίου, Ἑρμιόνης, Μονεμβασίας καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ Πάνου ἀπὸ τῆς μυήσεώς του προπαρεσκεύασε τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, συνεννοούμενος καὶ μετὰ τῶν Ὑδραίων, καὶ ὅτε ἐξερράγη αὕτη ἐν Σπέτσαις, τῇ 2 Ἀπριλίου 1821, πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ πλοίου του «Σόλων». Ἀμέσως δὲ ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν ἄλλων Σπετσιωτῶν πλοιάρχων ἀπέπλευσε πρὸς πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας, ὡς ἀρχηγὸς καὶ τῆς ἐκεῖ μοίρας τῶν σπετσιωτικῶν πλοίων καὶ τῆς ἐν γένει πολιορκίας. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Μονεμβασίας ἔσπευσε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ εἶτα εἰς τὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου εἰς Πάτρας, ὅτε καὶ ἐξελέγη, τὴν 26 Σεπτεμβρίου, παρὰ τῶν πλοιάρχων Σπετσῶν, ναύαρχος Σπετσῶν. Κατόπιν τὸ πλοῖόν του μὲ πλοίαρχον τὸν υἱόν του *Ἀθανάσιον* ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς ναυμαχίας. Κατὰ τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκστρατείαν τοῦ Κόχραν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Γεώργιος Πάνου ὡς διοικητὴς τοῦ ἐθνικοῦ πλοίου «Θησεύς». Εἰς τὴν ἐν Ἄστρει ἐθνοσυνέλευσιν ἐστάλη ὡς πληρεξούσιος τῶν Σπετσιωτῶν. Εἰς τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας ἔλαβε μέρος καὶ ὁ υἱός του *Κωνσταντῖνος* (1804—1895), ὅστις κατόπιν ἐγένετο ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ βασιλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐμπόριόν του, πλὴν ἀποτυχουσῶν τῶν ἐπιχειρήσεών του προυτίμησε τῶν προσφερθεισῶν αὐτῷ τιμῶν καὶ ἀμοιβῶν νὰ ἀποθάνῃ ἐν πενίᾳ σχεδόν, ἐν Σπέτσαις, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1863.

πανούκλα (ἡ)· δημοτ., ἡ νόσος *πανώλης*: «ἔπεσε 'ς τὸ χωριὸ πανούκλα», «πέθανε ἀπὸ πανούκλα»· || κατάρ. «πανούκλα νὰ σᾶς φάῃ»· || χαρακτηριστικὸν γυναικὸς κακῆς, μοχθηρᾶς ἢ καὶ δυσμόρφου : «τὸν ἔφαγε αὐτὴ ἡ πανούκλα ἡ γυναῖκά του»· || παροιμ. «ἀπ' ὄξω κούκλα κι' ἀπὸ μέσα πανούκλα» ἰδίᾳ μὲν ἐπὶ γυναικὸς ὡραίας καὶ δυστρόπου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος κακοῦ, ἔχοντος δὲ καλὴν ἐμφάνισιν (λατ. panicula).

πανουκλιάζω· δημοτ., προσβάλλομαι ἀπὸ πανούκλαν· || ἰδίᾳ εἰς τὴν παθ. μετχ. *πανουκλιασμένος* (βλ. λ.).

πανουκλιάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*, οὐδ. *—άρικο*· ὁ οἱονεὶ προσβεβλημένος ὑπὸ πανώλους, πανουκλιασμένος· || κακός, μοχθηρός, ἄσχημος.

πανουκλιασμένος, *—η, —ο*· δημοτ. παθ. μετχ. ἀπὸ ῥήματος *πανουκλιάζω*, ἀρατικῶς, ποῦ νὰ τὸν πιάσῃ πανούκλα : «Βρὲ πανουκλιασμένε, τί εἶν' αὐτὰ ποῦ κάμνεις;», «αὐτὴ ἡ πανουκλιασμένη φταίει».

Πανουκωμίτης, ***Νικήτας***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Ἀλεξίου Α′ Κομνηνοῦ (1081—1118). Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τούτου (κατὰ τὸ θέρος 1081) ἐναντίον τῶν πολιορκούντων τὸ Δυρράχιον Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ῥοβέρτον Γισκάρδον, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς μακροὺς πολέμους τοῦ Ἀλεξίου Α′. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τούτου ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν Ἄραβα σουλτᾶνον τῆς Βαγδάτης κομίζων χρήματα καὶ ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, αἰτοῦντος νὰ ἀπελευθερωθῶσι 300 περίπου κόμητες τῶν Σταυροφόρων, αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ σουλτᾶνος γενναιοφρόνως ἀπέρριψε τὰ χρήματα, ἀπηλευθέρωσεν ὅμως, χάριν τοῦ Ἀλεξίου Α′, ἅπαντας τοὺς Σταυροφόρους αἰχμαλώτους, οὓς παρέδωσεν εἰς τὸν Πανουκωμίτην, ὅστις ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

Πάνουμ (Panum), ***Πέτρος-Λουδοβῖκος***. Δανὸς φυσιολόγος (1820—1885). Ἐγένετο ἔκτακτος καὶ τῷ 1858 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας, ἰατρικῆς, χημείας καὶ γενικῆς παθολογίας ἐν Κιέλῳ, τῷ δὲ 1863 ἐν Κοπεγχάγῃ, ἔνθα, ὡς καὶ ἐν Κιέλῳ, ἵδρυσε φυσιολογικὰ ἐργαστήρια, διακριθεὶς ὡς πειραματιστής, διδάσκαλος καὶ συγγραφεύς. Συνέγραψε τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον «Haanbog Menneskets Physiologie» (Κοπεγχάγη 1865 — 1872) καὶ ἵδρυσε περιοδικόν, μετὰ τοῦ Key, ἐν Στοκχόλμῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «Nordiskt. med. Arkiv». Ο. Ρ.

πανούργευμα (τό)· πρᾶξις πανοῦργος, πονηρὰ πρὸς ἐξαπάτησιν, πονήρευμα.

πανουργία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πανούργου, ἐνέργεια δολία, δολιότης, ἀπάτη, πονηρία, τέχνασμα.

Πανουργιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 561. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δρέμισα*.

Πανουργιᾶς. Ὄνομα μεγάλης ἁρματολικῆς καὶ κλεφτικῆς οἰκογενείας, ἥτις ἕλκουσα τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγίου Γεωργίου τῆς Παρνασσίδος ἐγκατεστάθη ἐν Δρέμισᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας. Διασημότερα μέλη ὑπῆρξαν : 1) ***Δημήτριος*** ἢ ***Ξεροδημήτρης***, ὡς ἐκ τῆς ἰσχνότητος τοῦ σώματός του. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας προῆλθε κατὰ τὴν βάπτισιν ἄρρενος, ἐκληφθέντος ὑπὸ τοῦ βαπτίσαντος ἱερέως ὡς θήλεος καὶ ὀνομάσαντος αὐτὸ *Πανώριαν*, ἐξ οὗ εἶτα, ἀναγνωρισθέντος τοῦ λάθους, ἐπεκράτησε νὰ καλοῦνται *Πανουργιᾶς* πάντες οἱ κατιόντες ἐκ τοῦ Ξεροδημήτρη. Ὁ Δημήτριος ἐγεννήθη τῷ 1759 καὶ μετὰ τὰ κοινὰ γράμματα ἐπεδόθη εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον. Ἐξ ἀτυχοῦς ποιμενικοῦ εἰδυλλίου κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλὰ σωθείς, τῇ ἐπεμβάσει Τούρκου ἰσχυροῦ, Δελῆ-Ἀχμὲτ καλουμένου, διέφυγε τὴν ποινὴν καὶ προσελήφθη παρ' ἐκείνῳ πρωτοπαλλήκαρον· ἐκείνου δὲ ἀποθανόντος, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου τότε, συμπράττοντος μετὰ τοῦ ἐκ Λεβαδείας Λάμπρου Κατσώνη. Ἐπὶ τοῦ σατράπου Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ ὁ Πανουργιᾶς, ἔχων ἤδη φήμην ἀνδρὸς παρατόλμου, ἔλαβε τὸ ἁρματολίκιον τῶν Σαλώνων (Ἀμφίσσης). Βραδύτερον, ἀπολέσας τοῦτο, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ κλέφτης, ζηλοτυπῶν τὸν ἀντικαταστάτην του Λάμπρον Κοσμᾶν Σουλιώτην, ὅτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς διέταξε τὸν Ἀνδροῦτσον νὰ τὸν καταδιώξῃ. Συναντηθεὶς δὲ μετ' αὐτοῦ ὡδηγήθη εἰς Ἰωάννινα, ἀλλά, τῇ συστάσει τοῦ Ἀνδρούτσου, δὲν ἐτιμωρήθη, τοὐναντίον ἔτυχε περιποιήσεων, θεωρηθεὶς ὡς χρήσιμος ἐν τῷ μέλλοντι αὐτῷ. Ὅτε ὅμως ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἤρξατο καὶ αὐτὸς κινούμενος, καὶ μάλιστα ὅτε ἐπολιορκήθη ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ ἐν Ἰωαννίνοις, αὐτὸς καταλιπὼν τὴν Ἤπειρον ἔσπευσεν εἰς Σάλωνα. Πολιορκήσας δὲ τοὺς ἐν τῷ μεσαιωνικῷ φρουρίῳ τῶν Φράγκων κομήτων καταφυγόντας Τούρκους, ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς παράδοσιν ἄνευ ὅρων τῇ 10ῃ Ἀπριλίου. Συνεργαζόμενος δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ἰ. Δυοβουνιώτου καὶ τοῦ Ἀ-

Digitized by Google

θανασίου Διάκου ἐλάμβανεν ἑκάστοτε τὰ ἀναγκαιοῦντα μέτρα πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἀναληφθέντος κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀγῶνος. Οὕτω τῇ 8 Ἀπριλίου ὁ Δυοβουνιώτης ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους ἐν τῷ μεσαιωνικῷ φρουρίῳ τῆς Μενδενίτσης, ὁ δὲ Κοντογιάννης τοὺς ἐν Νέᾳ Πάτρᾳ καὶ οὕτως ἐγενικεύθη ὁπωσδήποτε ἡ ἐπανάστασις ἐν τῇ κεντρικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Κατ' αὐτῶν ἐστάλη ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐπὶ κεφαλῆς ἐμπειροπολέμων Τουρκαλβανῶν. Ὁ κίνδυνος ἤδη ἐπέκειτο μέγας καὶ ἐν συμβουλίῳ ἀπεφασίσθη ἵνα ὁ μὲν Πανουργιᾶς καταλάβῃ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν τὰ χωρία τὰ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σπερχειοῦ, ἵνα παρακωλύσῃ τὴν διὰ Μπράλου πρὸς Σάλωνα πορείαν τοῦ ἐχθροῦ, συμπράττοντος καὶ τοῦ Ἡσαΐα, ὁ δὲ Δυοβουνιώτης τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ), ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν διάβασιν εἰς Βοιωτίαν. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ληφθέντος σχεδίου δὲν ὑπῆρξαν οἷα προσεδοκῶντο εὐχάριστα διὰ τὸ ραγδαῖον τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς, μεθ' ὅλην τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν σωματαρχῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Πανουργιᾶς καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Διάκου καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἐκείνου θάνατον ἐπολέμησεν ἀνδρείως ἐν τῇ μάχῃ τῶν Βασιλικῶν, 23 Αὐγούστου, εἰς ἣν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ υἱός του *Νᾶκος* (*Ἰωάννης*), ὃν ἀφῆκε τοὐντεῦθεν ἀντικαταστάτην, αὐτὸς δὲ διεπεραιώθη εἰς Πελοπόννησον, ἵνα συμμετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Ἀλλ' ἤδη ὁ Δράμαλης ὁδηγῶν στρατὸν ἐκ 30.000 ἀνδρῶν διῆλθε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἄγων τὴν Φθιώτιδα, Βοιωτίαν, Ἀττικὴν καὶ διὰ Μεγαρίδος εἰσέβαλεν εἰς Πελοπόννησον καὶ τῇ 5 Μαΐου ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῆς Κορίνθου, ἧς τὸν Ἀκροκόρινθον κατέλαβεν ἀμαχητὶ καὶ τῇ 12 Ἰουλίου ὥρμησε πρὸς τὸ Ἄργος. Τῇ 10 Ἰανουαρίου 1823 ὁ Πανουργιᾶς εὑρίσκετο ἐν Κορίνθῳ, ἀφοῦ ἤδη εἶχε κατακαύσει τὰ ἀπὸ Φθιώτιδος, Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς σπαρτά, ἵνα μὴ κατὰ τὴν ἐπιδρομήν του εὕρῃ ζωοτροφίας ὁ Δράμαλης. Ἐνταῦθα κατώρθωσε νὰ ἀποχωρισθῶσιν οἱ Ἀλβανοὶ τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, αὐτὸς δέ, μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, συνετάυτισε τὴν τύχην του μετὰ τῆς σχηματισθείσης καθαρᾶς στρατιωτικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1824, ἄλλη μεγάλη στρατιὰ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἀμπᾶς πασᾶν ὥδευεν ἐκ Λαμίας κατὰ τῶν Σαλώνων, ὁ Πανουργιᾶς συνεβούλευσε νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀμπλιανην, τὸ δὲ σχέδιον αὐτοῦ ἔσπευσε μετὰ πλείστων ὁπλαρχηγῶν, τοῦ Γ. Δράκου, Γιώτη Δαγκλῆ, Κίτσου Τζαβέλλα, Π. Νοταρᾶ, Περραιβοῦ καὶ Γ. Καραϊσκάκη, νὰ ἐκτελέσῃ ὁ υἱός του Νᾶκος, καταλαβὼν τὴν ὀχυρὰν Κούλιαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔβαλλον ἀκαταπαύστως κατ' αὐτῆς, ἀλλ' οἱ ἀμυνόμενοι ξιφήρεις ὁρμήσαντες ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγήν, καταλιπόντας πλείστους νεκρούς, πυροβόλα καὶ πολεμεφόδια. Ὁ Ἀμπᾶς πασᾶς ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Λαμίαν. Ἔκτοτε ὁ Πανουργιᾶς ἀποσύρεται τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ συμμετέχει τῶν πολιτικῶν πραγμάτων της ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐπὶ Ὄθωνος. Ἀποσυρθεὶς δ' εἰς Ἄμφισσαν ἀπέθανε τῷ 1834.

—2) ***Νᾶκος*** (*Ἰωάννης*). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, λαβὼν μέρος (βλ. ἀνωτ.) ἐν ταῖς μάχαις τῶν Βασιλικῶν καὶ τῆς Ἀμπλιανης. Κατὰ τὸ 1825 ἠγωνίσθη εἰς τὴν μάχην τῶν Πέντε Ὀρνίων καὶ τῆς μονῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ κατ' Ἀπρίλιον. Ὑπῆρξε συμπολεμιστὴς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη ἔν τε τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἀττικῇ. Ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου προήχθη εἰς πενταχοσίαρχον καὶ ἐπὶ Ὄθωνος εἰς ὑποστράτηγον. Μετὰ τὸ 1843 ἐχρημάτισε βουλευτὴς Παρνασσίδος, τῷ δὲ 1854, διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, εἰσέβαλεν εἰς Θεσσαλίαν ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Ἀπέθανεν ἐν Ἀμφίσσῃ τῷ 1863, καταλιπὼν χήραν τὴν σύζυγόν του *Μαρίαν*, κόρην τοῦ στρατηγοῦ Γ. Δυοβουνιώτου, ἐξ ἧς ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν ***Κωνσταντῖνον*** καὶ τὸν *Πανουργιὰν Πανουργιᾶ*, καὶ δύο θυγατέρας. Πλάγιοι δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐγένοντο πλεῖστοι, ἀναγραφόμενοι ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Ἀγῶνος, δράσαντες καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγούς. Τ. Ε. Ε.

— **Πανουργιᾶς, *Παναγιώτης***. Παρώνυμον τοῦ ἐκ Παλούμπας τῆς Γορτυνίας ἀγωνιστοῦ *Ἡλιοπούλου* Παναγιώτου (βλ. λ.).

πανοῦργος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπιτήδειος, ἐφευρετικὸς τεχνασμάτων, ἀπατεών, δόλιος, πονηρός.

πανοῦργος (ὁ) (Panurgus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***κεντροφόρων*** τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μελίσσας, ἀπαντώσας εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ ***πανοῦργος ὁ μέλας*** (Panurgus niger), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, διαφανεῖς καὶ πολυνευρώδεις, καὶ πόδας μετρίου μεγέθους καὶ ἰσχυρούς. Ἡ κοιλία εἶναι εὐμεγέθης καὶ τελευτᾷ εἰς τετραγωνικὸν τέρετρον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνῶς μελανὸς καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει ἐπιμήκη λευκὴν λωρίδα. Τὰς φωλεάς των κατασκευάζουν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ εἰς βάθος 30—40 ἑκτστμ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Δ. Ν. Π.

Πανουσέϊκα [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ξηροχωρίου (τ. Ρενεσίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 61.

πανοφθαλμία (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *ὀφθαλμία*.

Πανόφκα (Panofka), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς μουσικὸς (1807—1887). Τῷ 1842 ἵδρυσεν ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ μετὰ τοῦ Μπορντόνι τὴν «Ἀκαδημίαν ᾄσματος», διετέλεσε δὲ ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ δωδεκαετίαν καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος καὶ συνδιευθυντὴς τοῦ Ἰταλικοῦ μελοδράματος. Σπουδαιότερα τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «The practical singing tutor», «L'arte del canto», «Abécédaire vocal», «Stimmen und Sänger», «24 vocalises progressives», «12 vocalises d'artiste», «Erholung und Studium», «12 Vokalisen für Bass» κλπ. Γ. Σ.

—**Πανόφκα** (Panofka), ***Θεόδωρος***. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος (1800—1858). Διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ρώμην, ἔνθα μετέσχεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου. Τῷ 1843 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Βερολίνῳ. Ἔγραψε πολλὰς πραγματείας ἱστορικῆς σημασίας. Γ. Ι. Β.

πάνοψις (ἡ) (Panopsis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτοειδῶν* ἢ *πρωτιιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Πάνσας, *Γάϊος-Οὐΐβριων* (Gaius Vibrio Pansa). Ρωμαῖος ὕπατος, πολεμήσας ἐν Γαλατίᾳ ὑπὸ τὸν Καίσαρα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ὑπηρέτησε τὸν Ἀντώνιον κατὰ τοῦ Ὀκταβίου, τραυματισθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 43 π. Χ. —Π.

—**Πάνσα, *οἶκος τῶν***—(Casa degli Pansa). Μνημεῖον ἐν *Πομπηΐᾳ* (βλ. λ.).

πανσεληνιάζουσα. Χαρακτηρισμὸς τῆς σελήνης ὅταν ἡ φάσις της πλησιάζῃ τὴν πανσέληνον (*Πρόκλος*, Παραφρ. Πτολεμ. 237). Σ. Ε. Λ.

πανσέληνος (ἡ)· ἡ σελήνη ἐν πλήρει κύκλῳ, πλησιφαής, *γεμᾶτο φεγγάρι, ὁλόγιομο φεγγάρι*.

— [*Ἀστρον.*] Ἡ φάσις τῆς Σελήνης καθ' ἣν αὐτη φαίνεται ἐκ τῆς Γῆς ὡς τέλειος κυκλικὸς δίσκος, ὁσάκις εὑρίσκεται ὁ ἡμέτερος δορυφόρος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἥλιον καὶ συνεπῶς φωτίζεται ὁλόκληρον τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένον ἡμισφαίριον αὐτοῦ. Λόγῳ τοῦ τοιούτου κατὰ μέτωπον φωτισμοῦ αἱ σκιαὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης περιορίζονται εἰς τὸ ἐλάχιστον. Κατὰ τὴν πανσέληνον ἡ διὰ τηλεσκοπίου παρατήρησις τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου οὐ μόνον δυσκολωτέρα καθίσταται, λόγῳ τοῦ ζωηροτέρου φωτός, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἀπὸ θεαματικῆς ἀπόψεως, ἐλλείψει τῆς ποικιλίας, ἣν προκαλοῦν αἱ κατὰ τὰς ἄλλας φάσεις σκιαὶ τῶν κρατήρων. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις διὰ τὴν τοπογραφικὴν μελέτην τῆς Σελήνης πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ζωηροῦ φωτὸς τῆς πανσελήνου γίνεται χρῆσις χρωματιστῆς ὑάλου, ἥτις προσαρμόζεται εἰς τὸν προσοφθαλμικὸν φακὸν τοῦ τηλεσκοπίου.

Τὸ ζωηρὸν φῶς τῆς πανσελήνου δυσχεραίνει σημαντικῶς διαφόρους ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ὡς λ.χ. δὲν ἐπιτρέπει τὴν λῆψιν φωτογραφιῶν τοῦ οὐρανοῦ, παρακωλύει τὴν εὐχερῆ ἀναγνώρισιν περιοχῶν, εἰς τὰς ὁποίας σπανίζουσιν οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λαμπροὶ ἀπλανεῖς, ἐμποδίζει τὴν παρακολούθησιν τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων ἐγγὺς τοῦ ἐλαχίστου αὐτῶν κ.ο.κ.

Ἡ πανσέληνος εἶναι ἡ μόνη φάσις τῆς Σελήνης, καθ' ἣν συμβαίνουσιν αἱ ὁλικαὶ ἢ μερικαὶ ἐκλείψεις αὐτῆς, διότι ἡ σκιὰ τῆς Γῆς τότε μόνον καλύπτει ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει τὸν δίσκον τῆς Σελήνης, ὅταν αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἥλιον καὶ εἰς κατάλληλον ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασιν. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—***πανσέληνος ἀληθής*** [*Ἀστρον.*]. Ἡ πραγματικὴ πανσέληνος, ἡ ὁποία συμβαίνει, ὅπως καὶ ὁρίζεται. ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀκριβῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν (βλ. *Πάσχα*). Σ. Π.

—***πανσέληνος ἐκκλησιαστική*** [*Ἀστρον.*]. Πανσέληνος μὴ συμπίπτουσα πρὸς τὴν ἀληθῆ, ἀλλ' ἑπομένη αὐτῆς κατὰ 5 περίπου ἡμέρας. Ἡ διαφορὰ αὕτη συνεσωρεύθη ἀφ' ἧς ἐποχῆς συνετάχθη ὁ πίναξ τῶν πανσελήνων τοῦ Πάσχα, τὰς ὁποίας ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπολογίζει ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Κύκλου τοῦ Μέτωνος, δι' οὗ ὁρίζεται ἡ ἐποχὴ τῆς πανσελήνου ἀνὰ 19 ἔτη κατὰ 2 ὥρας βραδύτερον τῆς ἀληθοῦς (βλ. *Πάσχα*). Σ. Π.

Πανσέληνος, *Ἐμμανουήλ*. Βυζαντινὸς ζωγράφος, ὁ ὁποῖος φέρεται ὡς διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς τέχνης εἰς τὸν Ἄθων, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὁποίου

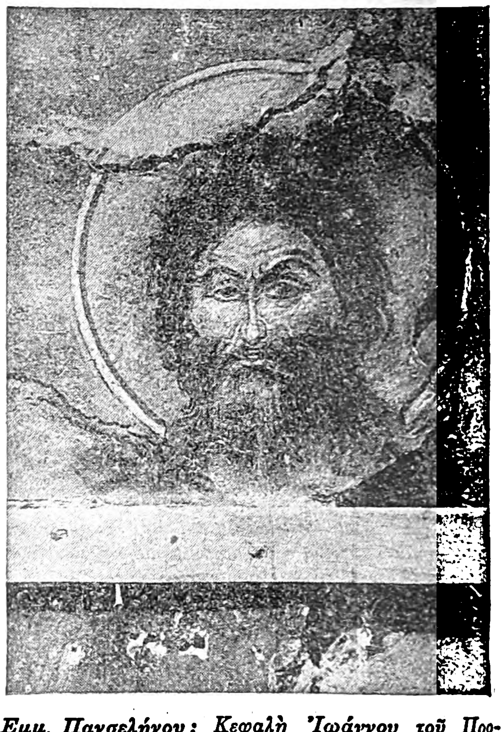

Ἐμμ. Πανσελήνου: Κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (τοιχογραφία).

τίποτε δὲν εἶναι γνωστόν, οὔτε καὶ αὐτὴ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρξε καὶ ἔδρασεν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ θὰ ἠγνοεῖτο παντελῶς, ἐὰν δὲν ἀνεφέρετο ἐν τῇ «Ἑρμηνείᾳ τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» (ἐκδ. Didron 1845, Παπαδοπούλου-Κεραμέως 1909).

Ὁ Πανσέληνος φέρεται ὡς ὁ ἀντίπαλος τοῦ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Κρητὸς Θεοφάνους. Οὗτος εἰς τὴν τοιχογράφησιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους φέρεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς Κρητικῆς λεγομένης σχολῆς (ΙΣΤ' αἰὼν καὶ ἐντεῦθεν), εἰς ἣν ἀντιτάσσεται ἡ σχολὴ ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν παράδοσιν, τῶν χρόνων τῶν Παλαιολόγων, ἧς κεφαλὴ θεωρεῖται ὁ θρυλικὸς Πανσέληνος. Πάντως, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ πρόσωπον τοῦ Πανσελήνου εἶναι μυθικόν, ἀνταποκρίνεται ὅμως εἰς συνολικὴν ἐργασίαν ἰδιάζοντος τρόπου καὶ σχολῆς, ἀντιπροσωπεύει τοιχογραφικὴν τέχνην, ἧς ἡ λιτότης εἰς τὸ χρῶμα καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ σχεδίου καὶ τῶν γραμμῶν, κυρίως δὲ ἡ μεγαλειώδης σύνθεσις, ἥτις διαπνέεται ὑπὸ πραγματισμοῦ

Ἐμμ. Πανσελήνου: Τὸ παιδίον Ἰησοῦς, ὁ «Ἀναπεσών» (τοιχογραφία).

ἐκπληκτικῆς ὠμότητος διὰ τὴν ἐποχήν, ἀποτελοῦν τὴν πλέον ἐνδιαφέρουσαν ἐργασίαν ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ, μετὰ τὰ ψηφιδωτὰ τῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως χρόνων.

Εἰς τὸν Πανσέληνον ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ καλλιτεχνικωτέρας τοιχογραφίας

Digitized by Google

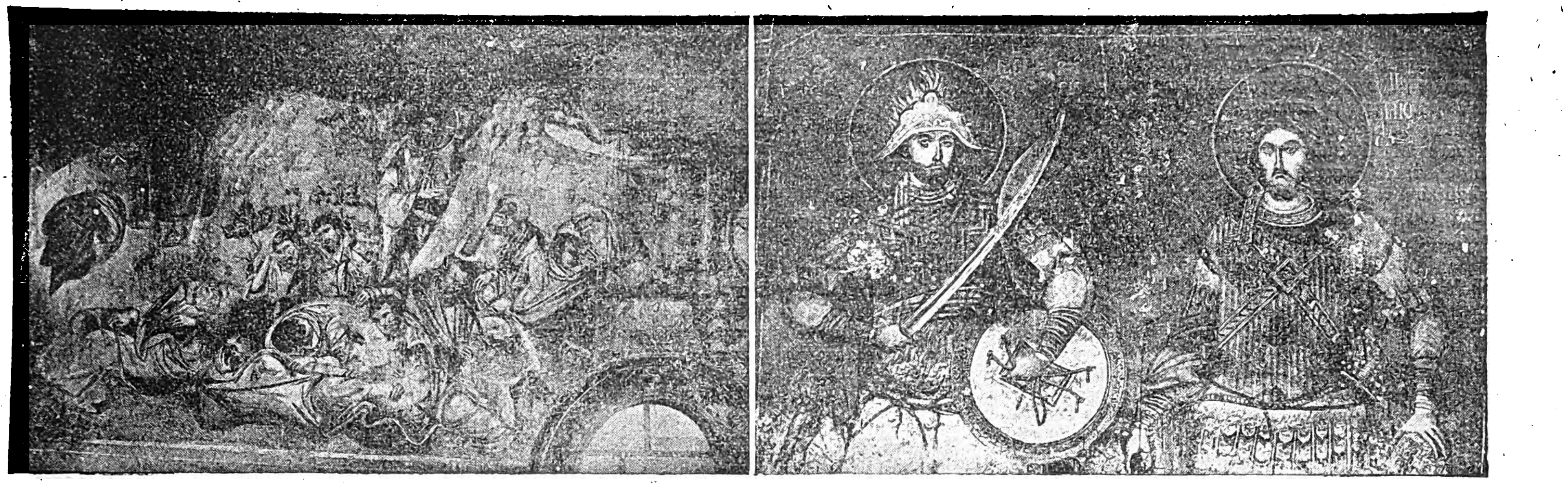

'Εμ. Πανσελήνου: 1) 'Ο 'Ιησοῦς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν 'Ελαιῶν. 2) Οἱ ἅγιοι Μερκούριος καὶ 'Αρτέμιος (τοιχογραφίαι).

τοῦ 'Αγίου "Ορους, τὰς ἀναγομένας εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα καὶ σῳζομένας εἰς τὸ καθολικὸν τοῦ Πρωτάτου τῶν Καρυῶν. 'Εξ αὐτῶν ἡ Γέννησις, ἡ 'Υπαπαντή, ἡ Βάπτισις, ἡ Μεταμόρφωσις, ἡ Σταύρωσις, ἡ 'Ανάστασις, ἡ 'Ανάληψις, ἡ Πεντηκοστή, ὁ Νιπτήρ, ἡ θαυμασία παράστασις τῆς προσευχῆς ἐπὶ τοῦ "Ορους τῶν ἐλαιῶν, ὁ 'Ιησοῦς πρὸ τοῦ "Αννα καὶ Καϊάφα, ὁ 'Ιησοῦς πρὸ τοῦ Πιλάτου, ἡ Προδοσία, ὁ Μυστικὸς δεῖπνος, ὁ 'Ιωσὴφ ἐξ 'Αριμαθαίας ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, ἡ 'Αποκαθήλωσις, ἡ Ψηλάφησις, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου εἶναι ἅπασαι συνθέσεις πρωτίστου ἐνδιαφέροντος. Τύπον ἐργασίας λίαν ἐνδιαφέροντα ἀποτελοῦν καὶ αἱ ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ ἐζωγραφημέναι μεμονωμέναι μορφαὶ αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ σημειώσῃ τοὺς προγόνους τοῦ Χριστοῦ, εἰς δύο σειράς, κατὰ τὰ πλάγια καὶ εἰς τὰ ἄνω μέρη τοῦ ναοῦ, τοὺς εὐαγγελιστάς, τοὺς ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον, πολλοὺς ἁγίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων παραστάσεις πολεμιστῶν ἁγίων (ὅπως τοῦ ἁγίου Τήρωνος, τῶν ἁγίων Μερκουρίου—θαυμασία εἰκὼν —καὶ 'Αρτεμίου, τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου, τῶν ἁγίων Προκοπίου καὶ Εὐσταθίου), τοὺς ἀρχαγγέλους, τὴν ἐπιβλητικωτάτην κεφαλὴν 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου. "Απασαι εἶναι παραστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ποικιλία εἰς τὴν μορφὴν καὶ ἡ τραχύτης εἰς τὸν τόνον τῆς συνθέσεως ἀποτελοῦν τὰ πλέον καταπληκτικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σχολῆς ταύτης. "Ολως ἐξέχουσα εἶναι ἡ ἀναπαράστασις τοῦ παιδίου 'Ιησοῦ, ἡ ἀποδιδομένη εἰς αὐτὸν καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Ιησοῦς ὁ «'Αναπεσών». Β. Λ. Κ.

Πανσερὸν (Panseron), ***Αὔγουστος-Ματθαῖος.*** Γάλλος μουσικὸς (1796—1859), μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης. 'Ωνομάσθη προπονητὴς τῆς 'Οπερὰ-Κωμίκ, τῷ δὲ 1826 ἀνέλαβε μίαν ἕδραν ᾄσματος ἐν τῷ 'Ωδείῳ, ἔνθα διεκρίθη ὡς πρώτης τάξεως παιδαγωγός. Τὰ διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ ᾄσματος καὶ τὴν μουσικὴν ἀνάγνωσιν ἔργα τοῦ Πανσερόν, ἅτινα κατέχουσι σήμερον ἀκόμη ἐξέχουσαν θέσιν, εἶναι: «ABC musical» «Solfèges» «Solfège d'artiste» «Solfège du pianiste», «Solfège du violoniste», «Méthode de vocalisation», «Méthode complète de vocalisation» κλπ. "Εγραψεν ἐπίσης ἓν «'Εγχειρίδιον *ἁρμονίας*» καὶ μελοδράματα: «La Grille du parc», «Les deux cousines» καὶ «L' École de Rome». Γ. Σ.

πανσὲς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *βιόλα ἡ ἥμερος* καὶ *βιόλα ἡ ἀγρία* (βλ. λ. *βιόλα*).

πανσιὸν (ἡ)· ἀντίτιμον κατοικίας καὶ τροφῆς ἀνθρώπου διαμένοντος παρ' οἰκογενείᾳ· || κατάστημα ὅπου κατοικεῖ τις καὶ διατρέφεται, οἰκοτροφεῖον.

πανσλαυϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πάντας τοὺς Σλαύους, τοὺς σλαυϊκοὺς λαούς.

πανσλαυϊσμὸς (ὁ). Κίνησις τῶν σλαυϊκῶν λαῶν ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλων τῶν Σλαύων, κατ' ἄλλους δὲ πανσλαυιστὰς καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ μορφωτικὴν αὐτῶν ἕνωσιν εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος. Τὸν δεύτερον τοῦτον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀπέκρουον ἀρχικῶς ἄλλοι ὀπαδοὶ τῆς πανσλαυϊστικῆς κινήσεως, ὑποστηρίζοντες ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὸν παγγερμανισμόν, ὅστις ἐπεδίωκε καὶ ἐπιδιώκει ἀκόμη τὴν ἐπέκτασιν τῆς πολιτικῆς ἑνώσεως τῆς γερμανικῆς πατρίδος, οἱ Σλαῦοι ἐζήτουν μόνον νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ Σλαύων. 'Οφείλει δὲ κατὰ τούτους ἡ πανσλαυϊστικὴ ἢ σλαβονικὴ ἰδέα τὴν γένεσίν της εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἑκατομμύρια Σλαύων ἐκυβερνῶντο ὑπὸ μὴ Σλαύων (Τούρκων, Οὔγγρων, Γερμανῶν). 'Ως πρῶτος ἀπόστολος τῆς σλαυϊκῆς ἑνότητος θεωρεῖται ὁ Ρῶσος χρονογράφος Νέστωρ (1056—1114), ἰσχυρισθεὶς ὅτι οἱ Σλαῦοι ἦσαν μία τῶν ἑβδομήκοντα ἐκ τοῦ 'Ιάφεθ καταγομένων φυλῶν, αἵτινες ἔλαβον κατόπιν διάφορα ὀνόματα, ἀλλ' εἴτε ὀνομάζονται Τσέχοι, Κροᾶται, Πολωνοὶ ἢ Ρῶσοι ὅλοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν σλαβονικήν, τὴν ἄλλως λεγομένην σλαυϊκὴν φυλήν. Καὶ πρὸ τοῦ Νέστορος ὅμως ἀναφέρονται τρεῖς ἀπόπειραι Σλαύων ἡγεμόνων νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἕνωσιν τῶν σλαυϊκῶν λαῶν. 'Ο Φράγκος τὴν καταγωγὴν ἡγεμὼν τῶν Βένδων (Σλαύων τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης), ὅστις ἀπηλευθέρωσε τὴν Βοημίαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς τουρκικῆς φυλῆς τῶν 'Αβάρων καὶ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Δαγοβέρτου (628—638), ἐπεδίωξε τὴν ἕνωσιν τῶν Σλαύων, ἱδρύσας τὸ πρῶτον μέγα σλαυϊκὸν βασίλειον, ἐπεκταθὲν πρὸς Δ. μέχρι Γαλλίας, πρὸς Β. μέχρι τοῦ Σπρέα καὶ πρὸς Ν. μέχρι τῶν "Αλπεων καὶ τῆς Στυρίας. 'Αλλὰ τὸ βασίλειον τοῦτο δὲν ἐπέζησε καὶ τὸ ὄνειρον τῆς σλαυϊκῆς ἐλευθερίας ἐξέλιπε μὲ τὸν θάνατόν του. Βραδύτερον ὁ Σβιατοπόλκ, ἡγεμὼν τῆς Μοραβίας (870—894) καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βολεσλὰβ ὁ Μέγας, κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, διενοήθησαν νὰ ἑνώσωσιν ὅλους τοὺς Σλαύους. 'Ο τελευταῖος μάλιστα, ἐπεκτείνας τὸ κράτος του ἀπὸ τοῦ "Αλβιος μέχρι τοῦ Δνειστέρου καὶ ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλεὺς τῶν Σλαύων. "Ιβαρκο ὁ Γ', βασιλεὺς τῆς Βοσνίας (1396), ἔχων νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Οὔγγρων καὶ κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς κυριαρχίας τῆς Νεαπόλεως ἐν Δαλματίᾳ, ἤλπισεν εἰς τὴν βοήθειαν ὅλων τῶν σλαυϊκῶν λαῶν, ἀκολουθήσας πολιτικὴν *πανσλαυϊστικὴν* καὶ ζητήσας βοήθειαν παρὰ Βλαδισλὰβ τοῦ 'Ιαγελλῶνος, βασιλέως τῆς Πολωνίας, λόγῳ τῆς κοινῆς καταγωγῆς τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Βοσνίων.

'Εκ τῶν ἱστορικῶν τούτων γεγονότων ἐξάγεται ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν ὑπὸ τοῦ Νέστορος μυθολογουμένων, ἡ ἰδέα τῆς ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἀλληλεγγύης ὅλων τῶν μελῶν τῆς σλαβονικῆς φυλῆς ἐγεννήθη οὐχὶ ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορίας τῶν τσάρων τῆς Ρωσίας, ἀλλ' εἰς τὰς μικρὰς ὑπὸ Σλαύων κατοικουμένας χώρας τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, μεταξὺ τῶν Σλοβένων, Κροατῶν καὶ Τσέχων, ἀπειλουμένων διηνεκῶς ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν γειτόνων, τῶν Οὔγγρων, Τούρκων καὶ Γερμανῶν. Τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ᾐσθάνοντο οἱ σλαυϊκοὶ οὗτοι λαοὶ ἐναντίον τῶν κυριάρχων αὐτῶν, ἡ βαθεῖα ἐπίγνωσις τῆς ταπεινώσεώς των ἀφύπνισε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Σλαύων ποιητῶν, φιλοσόφων καὶ φιλολόγων καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἑνότητος τῆς φυλῆς των. Τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος θεωρεῖ τόσον ἰσχυρὰν παρὰ Σλαύοις ὁ Γάλλος σλαυολόγος Louis Leger, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα τῆς ἐθνικότητος θεωρεῖ σλαυϊκῆς προελεύσεως. "Ενα αἰῶνα, λέγει, πρὶν ἢ γεννηθῇ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Λούθηρος, οἱ Σλαῦοι παρήγαγον τὸν Τσέχον 'Ιωάννην Οὖσον (Hus ἢ Huss, 1373—1415) καὶ δύο αἰῶνας πρὸ τῆς ἐκλαϊκεύσεως τοῦ δόγματος τῆς ἐθνικότητος ὑπὸ τοῦ Ματσίνι ἐν 'Ιταλίᾳ, τὴν ἰδέαν ταύτην διέδωσεν ὁ Κροάτης καθολικὸς ἱερεὺς Γεώργιος Κρίγιανιτς, ζητήσας πρὸς τοῦτο τὴν ρωσικὴν βοήθειαν καὶ διακηρύξας πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν Σλαύων χάριν τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν ξενικῶν ζυγῶν. Πρὸς διάδοσιν τῶν πανσλαυϊστικῶν ἰδεῶν του μετέβη εἰς Ρωσίαν, χαρακτηρισθεὶς ὅμως ὡς κηρύττων ἰδέας φιλελευθέρας ἐξωρίσθη τῷ 1661 εἰς Τοβὸλσκ τῆς Σιβηρίας, ὅπου ἐξηκολούθει ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη γράφων ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἱδρύσεως ἑνιαίου σλαυϊκοῦ κράτους καὶ ἐλεεινολογῶν τὴν θέσιν τῶν σλαυϊκῶν λαῶν, οἵτινες, ὡς ἔλεγεν, ἐληστεύοντο ὑπὸ τῶν 'Ατσιγγάνων, τῶν 'Αρμενίων καὶ τῶν 'Ελλήνων καὶ κατεπιέζοντο ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. 'Αλλ' αἱ ἰδέαι τὰς ὁποίας ἐκήρυττε δὲν ἦσαν τότε ἀντιληπταὶ ἐν Ρωσίᾳ καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας, τῷ 1676, ἡ σταδιοδρομία του ἐφαίνετο λήξασα. 'Εν τούτοις ἡ κίνησις ἐξηκολούθησεν, ὡς φιλολογικὴ κατ' ἀρχάς, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν δημιουργίαν κοινῆς γλώσσης δι' ὅλους τοὺς Σλαύους.

'Η Ρωσία ὅμως, ἀκολουθοῦσα καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὴν πολιτικήν, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξασθένησιν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Τουρκίας πρὸς κατάληψιν τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ 'Ελλησπόντου, δὲν ἐσκέπτετο περὶ τῶν Σλαύων τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἤθελε μᾶλλον νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς "Ελληνας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των ὑπὸ ρωσικὴν προστασίαν, ὡς δεικνύει τὸ «ἑλληνικὸν σχέδιον» Αἰκατερίνης τῆς Β' περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Αὐστρίας. "Οταν δέ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μετεβλήθη ἄρδην ἡ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ρωσικὴ πολιτικὴ διὰ συνθηκῶν συμμαχίας, ὡς αἱ τῆς 23 Δεκεμβρίου 1798, 21 Μαρτίου 1800, 24 Σεπτεμβρίου 1805 καὶ ἰδίᾳ τῆς 8 'Ιουλίου 1833 (τοῦ Χουνκιὰρ 'Ισκελεσῆ), ἡ ἰδέα πολιτικῆς πανσλαυϊστικῆς ἦτο ξένη πρὸς τὴν Ρωσίαν. Μόνον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν, ἣν ὑπέστη κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854—1856) ἡ Ρωσία υἱοθέτησε τὴν σλαυϊκὴν ἰδέαν καὶ ἀπὸ προστάτιδος τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ἀπέβη ὁ πρωταθλητὴς μόνον τῶν σλαυϊκῶν αὐτῆς πληθυσμῶν, τῶν Σέρβων κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν τῶν Βουλγάρων, ἐλθοῦσα οὕτως εἰς ἄμεσον σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἑλληνισμόν, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀντέπραξεν ἐνεργῶς τόσον εἰς τὰ πολιτικά, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Τὸν Μάϊον τοῦ 1867 συνῆλθεν ἐν Μόσχᾳ τὸ Β' σλαυϊκὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν 75 ἀντιπρόσωποι ἐκ τῶν διαφόρων σλαυϊκῶν χωρῶν. Εἰς τὸ πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἐν Πετρουπόλει δοθὲν γεῦμα ὁ Τσέχος ἀντιπρόσωπος Rieger ἐτόνισεν ὅτι, ἂν ἡ πολιτικὴ ἕνωσις ἦτο ἀδύνατος, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτευχθῇ τοὐλάχιστον ἡ πνευματικὴ συμμαχία. 'Ο Κροάτης Πόλιτ ἐξέφρασε τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας βασίζουν οἱ Σλαῦοι ἐπὶ τῆς Ρωσίας, διακηρύξας ὅτι τὸ σλαυϊκὸν ζήτημα πρέπει νὰ λυθῇ ὑπὸ τῶν Σλαύων καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἥτις δὲν εἶναι πλέον Ρωσία, ἀλλὰ Σλαβονία, καὶ μάλιστα «*Πανσλαβονία*», ἥτις πρέπει νὰ λύσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. 'Ο κόμις Τολστόϊ, ὑπουργὸς τῶν 'Εσωτερικῶν, ὡμίλησε τότε περὶ τῶν δεσμῶν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ αἵματος, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθοῦν, ὡς καὶ περὶ τῆς πανσλαυϊκῆς ἰδέας.

'Απὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχεται ἡ ἐντατικὴ δρᾶσις τοῦ πανσλαυϊσμοῦ· σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὸ σλαυϊκὸν συνέδριον τῆς Μόσχας, ὁ στρατηγὸς 'Ιγνάτιεφ, εἷς τῶν ἐνθουσιωδεστέρων καὶ δραστηριωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ πανσλαυϊσμοῦ, ἐπιδίδων τὰ διαπιστευτήριά του εἰς τὸν σουλτᾶνον 'Αβδοὺλ 'Αζὶζ ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξῆρε τοὺς δεσμούς, οἵτινες συνέδεον τὴν χώραν του μετὰ τῶν Σλαύων τῶν Βαλκανίων καὶ ἀναγκάζουν αὐτὴν νὰ ἐνδιαφέρεται σοβαρῶς ὑπὲρ τῆς εὐημερίας των. 'Απὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχεται ἡ κυρίως πανσλαυϊστικὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἐν Τουρκίᾳ, ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς 'Εκκλησίας (1870), τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1877—1878) καὶ τῆς συνθήκης τοῦ 'Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου 1878), διὰ τῆς ὁποίας ἱδρύετο μέγα βουλγαρικὸν κράτος, περιορισθὲν ἐδαφικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (13 'Ιουλίου 1878).

Καθ' ὅλην τὴν δεκαετῆ ταύτην περίοδον αἱ ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετρουπόλει πανσλαυϊστικαὶ ὀργανώσεις εἰργάζοντο λίαν δραστηρίως, ἔχουσαι κέντρον δράσεως κυρίως τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βιέννῃ ρωσικὰς πρεσβείας καὶ ὑποπρακτορεῖα εἰς ὅλα τὰ ἐν Τουρκίᾳ ρωσικὰ προξενεῖα καὶ ἐν 'Αγίῳ "Ορει. Μετὰ τὴν Βερολίνιον συνθήκην τὴν δρᾶσιν ἐξηκολούθησεν ἡ ἐν Μόσχᾳ ἀπὸ τοῦ 1857 «*Σλαυϊκὴ ἀγαθοεργὸς ἀδελφότης*», βραδύτερον δὲ ἡ «*Ρωσικὴ παλαιστίνιος ἑταιρεία*», ἐργασθεῖσα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος πρὸς ὑπονόμευσιν τῆς

Digitized by Google

δυνάμεως τοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας. Ἦτο ἡ μόνη πλέον ὑπολειφθεῖσα δρᾶσις τῶν πανσλαυϊστῶν, τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ ἔχανεν ἔδαφος ἐν Ρωσίᾳ συνεπείᾳ τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἡ Βουλγαρία, ριφθεῖσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Αὐστρίας. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ′ αἰῶνος ἄρχεται ἡ νοτιοσλαυϊκὴ κίνησις, ἀπολήξασα εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλου νοτιοσλαυϊκοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖται νὰ ἀπορροφηθῇ καὶ ἡ Βουλγαρία, ἐνῷ ἡ γενικὴ σλαυϊκὴ ἰδέα φαίνεται υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *νεοσλαυϊσμοῦ*, μὴ ὑπολογιζομένης πλέον τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ὡς σλαυϊκοῦ παράγοντος. Ν. Μ.

πανσλαυϊστὴς (ὁ)· ὁ ἀποδεχόμενος τὸ πολιτικὸν δόγμα τοῦ πανσλαυϊσμοῦ.

πανσλαυϊστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πανσλαυϊστάς, ὁ τῶν πανσλαυϊστῶν.

πανσοφία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πανσόφου, κυριότης καὶ κατοχὴ πάσης γνώσεως.

πάνσοφος (ὁ, ἡ), **—**_ον_ (τό)· ὁ λίαν σοφός, σοφώτατος, ὁ κατέχων πᾶν τὸ ἐπιστητόν.

πανσπερμία (ἡ)· πολλὰ καὶ διάφορα σπέρματα ὁμοῦ ὡς ἓν ὅλον· || πλῆθος ἀνθρώπων διαφόρων φυλῶν καὶ ἐθνικοτήτων.

πανσπερμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πανσπερμίαν, ὁ τῆς πανσπερμίας.

πανστρατιὰ (ἡ) *[Στρατ.]*. Ἡ σύγχρονος ἐπιστράτευσις ἁπασῶν τῶν ἡλικιῶν τῶν ἐφέδρων καὶ ἐθνοφρουρῶν, δηλαδὴ ἁπαξάπαντος τοῦ διατιθεμένου ὑπὸ χώρας τινὸς ἐμψύχου ὑλικοῦ, χωρὶς ὅμως ἡ ἔκφρασις αὕτη ν' ἀποτελῇ ἐπίσημον ὅρον τῆς συγχρόνου στρατιωτικῆς φρασιολογίας. Ν. Θ. Κι

πάντα· ἐπιρρ. δημοτ., πάντοτε, εἰς πᾶσαν περίστασιν, κάθε φοράν: «πάντα τὰ ἴδια μοῦ λές»· || «μιὰ γιὰ πάντα» ἅπαξ διὰ παντός: «τοῦ τὸ εἶπα μιὰ γιὰ πάντα».

Πάντα *[Μυθολ.]*. Ὄνομα τῆς θεᾶς Εἰρήνης παρὰ Ρωμαίοις, παραγόμενον ἀπὸ τοῦ ρήματος pando=ἀνοίγω. Ν. Σ. Λ.

Πανταγκρυὲλ (Pantagruel). Ὄνομα τοῦ ἑτέρου τῶν ἡρώων τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ραμπελαὶ «Γαργαντούας καὶ Πανταγκρυέλ», υἱοῦ τοῦ γίγαντος Γαργαντούα. Ὁ συγγραφεὺς παριστάνει τοῦτον ὡς ἐπικουρικὸν φιλόσοφον, καλοφαγᾶν καὶ εὔθυμον. Μ. Δ. Β.

Παντάγνωτος. Υἱὸς τοῦ Αἰάκου, δευτέρου τυράννου τῆς νήσου Σάμου, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Πολυκράτους καὶ Συλοσῶντος. Ὁ Πολυκράτης ὅμως, εὐφυέστερος καὶ φιλοδοξότερος, τοῦτον μὲν δολοφονήσας, τὸν δὲ Συλοσῶντα ἐξορίσας, ἐγένετο κυρίαρχος ὅλης τῆς νήσου περὶ τὸ 550 π. Χ. (*Ἡροδ.* ΙΙΙ, 39). Α.Θ.Σ.

Πανταζῆδες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς νήσου Αἰγίνης, ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ βουνοῦ τοῦ Δένδρου (ὕψομ. 304 μ.). Σ. Ε. Λ.

Πανταζῆς, ***Δημήτριος.*** Ἕλλην λόγιος (1814—1884). Ἐδημοσίευσεν ὑπὲρ τὰς 150 διατριβὰς εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, μετέφρασε τὸ ἀρχαιολογικὸν λεξικὸν τοῦ Σμὶθ καὶ συνέγραψεν ἀρχαιολογικὸν ὁδηγὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ πλεῖστα διδακτικὰ βιβλία. Διετέλεσεν ἐπὶ 28 ἔτη συντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Φιλομαθῶν». Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν τὰ «Πάρεργα» αὐτοῦ. Ι. Φ. Δ.

—**Πανταζῆς,** ***Ἰωάννης.*** Εἷς ἐκ τῶν προὐχόντων Ἀθηναίων τῶν συλληφθέντων ὡς ὁμήρων (ρεχέμια) ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821), ἐν συνόλῳ 12 τὸν ἀριθμόν, οἵτινες ἤχθησαν, ὑπὸ συνοδείαν, εἰς τὸ λεγόμενον κονάκιον (διοικητήριον) καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἐπαύριον μετήχθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐνεκλείσθησαν ἐν τῷ Κουλᾷ, ἤτοι πύργῳ, ὁπόθεν βραδύτερον ἀπηλάθησαν. Τ. Ε. Ε.

— **Πανταζῆς** ***Λαρισαῖος.*** Ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα καὶ ἠσχολήθη περὶ τὴν χρονολογίαν, γράψας ἐξήγησιν εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, Χρησμοὺς Στεφάνου Ἀλεξανδρείας, Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ταῦτα ἐξεδόθησαν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Π. Δ. Στεφανίτζη ἐκδοθείσῃ συλλογῇ διαφόρων προρρήσεων (Ἀθῆναι 1838, σ. 8—45). Χειρόγραφα αὐτοῦ ἀναγράφει ὁ Σ. Λάμπρος ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (Ἀθῆναι 1925, τόμ. ΙΘ′, σ. 138). Τ. Ε. Ε.

— **Πανταζῆς** ***Μιλτιάδης.*** Φιλόλογος, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ α′ ἡμίσεος τοῦ ιθ′ αἰῶνος. Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Συνέγραψε κριτικὰς παρατηρήσεις εἰς Πλάτωνα, Δημήτριον τὸν Ψευδοφαληρέα κ. ἄ., βίους Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, τὴν διατριβήν: «Ἡ Ἰσοκράτους ρητορικὴ τέχνη ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ ποριζομένη», κ. ἄ. Ἦτο ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἐν ᾗ καὶ συνέγραψε πραγματείας τινάς. Ι. Φ. Δ.

— **Πανταζῆς,** ***Περικλῆς.*** Ἕλλην ζωγράφος τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ἐγκατεστάθη δὲ βραδύτερον μονίμως ἐν Βρυξέλλαις, ὅπου ἀπέβη εἷς τῶν μᾶλλον τιμωμένων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐξεπόνησε τοπιογραφίας, μάλιστα δ' ἐξαιρέτους θαλασσογραφίας, νεκρὰς φύσεις καὶ σκηνὰς ἐσωτερικοῦ. Μετὰ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Γκρέεφ καὶ τοῦ Γουλιέλμου Φόγκελς τάσσεται εἰς τοὺς πρὸ τῆς ὁριστικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰμπρεσσιονισμοῦ ἐν Βελγίῳ μεταβατικοὺς ζωγράφους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν ἀπόκειται ἓν ὡραῖον ἔργον του, τὸ «Παιδὶ μὲ τὸν πετεινόν». Ι. Μ. Π.

— **Πανταζῆς,** ***Στέφανος.*** Ψευδώνυμον ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ τὸ ἔργον του «Αὐτοσχέδιος διατριβὴ περὶ τοῦ περιβοήτου δόγματος τῶν σκεπτικῶν».

— **Πανταζῆς** (*Τουρναβίτης*)· βλ. λ. *Τουρναβίτης,* Πανταζῆς.

Πανταζίδης, ***Ἰωάννης.*** Φιλόλογος καὶ παιδαγωγὸς ἐκ παλαιᾶς μακεδονικῆς οἰκογενείας τοῦ Μοναστηρίου, γεννηθεὶς τῷ 1827 ἐν Κρουσόβῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1900. Τὰ στοιχειώδη γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Μοναστηρίῳ, τὰ δὲ τοῦ γυμνασίου ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1843 ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς φιλολογίας, τῷ 1847 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν καὶ ἐδίδαξεν ἐν τοῖς σχολείοις αὐτῆς ὡς σχολάρχης μέχρι τοῦ 1852, ὅτε δαπάναις τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Σερρῶν ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Μακεδονίαν, ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ ἕτερα τέσσαρα ἔτη. Ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1875 ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς ἐν τοῖς γυμνασίοις Ἀθηνῶν, χρηματίσας ἐπί τινας μῆνας καὶ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1875 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ ὡς τοιοῦτος ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1900. Πρύτανις διετέλεσε τῷ 1892—1893, κοσμήτωρ τῷ 1881—1882 καὶ συγκλητικὸς τῷ 1886—1887. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι καταβληθείσαις προσπαθείαις· ἀλλὰ τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἰδίᾳ ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως, ἥτις πρὸ παντὸς ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων συλλόγου, οὗτινος ἐγένετο οὐ μόνον ὁ κυριώτατος τῶν ἱδρυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τριακονταετίαν ὅλην (1869—1900) ὁ σπουδαιότατος μοχλὸς τῆς κινήσεως ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Πανταζίδης ἐχρημάτισε πρὸς τούτοις καθηγητὴς τῶν τέκνων τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Συγγράμματα: «Ὁμηρικὸν λεξικὸν» κατὰ τὸ γερμανικὸν τοῦ Κρουσίου καὶ Σεΐλερ (Ἀθῆναι 1874), «Περὶ τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου» (Ἀθῆναι 1880), «Διορθώσεις εἰς Μιχ. Ψελλὸν χρονογράφον» (Ἀθῆναι 1883), «Εἰδύλλιον εἰς τὴν κε′ ἀμφιετηρίδα τῆς βασιλείας τῆς Α. Μ. Γεωργίου τοῦ Α′» (Ἀθῆναι 1888), «Χρονικὸν τῆς Α′ πεντηκονταετίας τοῦ πανεπιστημίου» (Ἀθῆναι 1887), «Γυμνασιακὴ παιδαγωγική» (Ἀθῆναι 1887), «Ἱστορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου» καὶ «Ἱστορία τῶν Διαδόχων» τοῦ Δρόϋζεν (ἐν τῇ Μαρασλείῳ βιβλιοθήκῃ), «Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις» (ἐν τῇ Ζωγραφείῳ βιβλιοθήκῃ), «Περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν ἑταιρειῶν» (Ἀθῆναι 1892) κ. ἄ. Δ. Α. Δ.

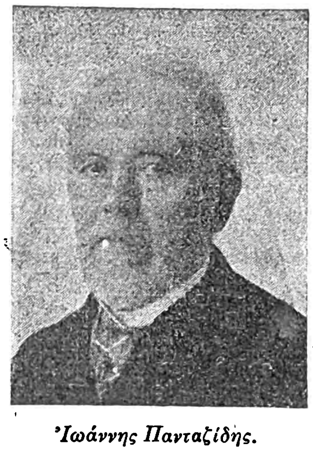

Ἰωάννης Πανταζίδης.

Πανταζόγλους, ***Κωνσταντῖνος.*** Λόγιος ἀνήρ, ζήσας κατὰ τὸν πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος καὶ μέλος τῆς ἐν Ἰασίῳ ἱδρυθείσης «ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λυκείου», τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος. Τῆς ἑταιρείας ταύτης ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ διάδοσις τῆς παιδείας ἀνὰ τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Τ. Ε. Ε.

Πάνταινος. Διάσημος καὶ ἐπιδοξότατος διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ Ἀθηνῶν ἢ Σικελίας, χρηματίσας ἱδρυτὴς τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικῆς σχολῆς. Ἐκ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ὁρμώμενος, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, τοσοῦτον δὲ ζῆλον ἐπεδείξατο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε πρὸς διάδοσιν αὐτοῦ μετέβη μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου εὗρε τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἑβραϊστί. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἰργάσθη ἐπιτυχῶς ἐν τῇ σχολῇ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ἐγκατέλιπεν εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν ἔγραψέ τι, οἱ δὲ νεώτεροι ἀμφιβάλλουσι καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἀποδιδομένων αὐτῷ ὑπομνημάτων. † Η. Φ. Β.

«Πάνταινος». Ἑβδομαδιαῖον θρησκευτικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1908 ὡς παράρτημα τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου».

Πανταλῆς. —1) Ἐπώνυμος ἔφορος ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸ εἰκοστὸν δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἤτοι τῷ 409 π. Χ. —2) Ἀθηναῖός τις ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ κωμῳδίᾳ «Βάτραχοι» (στ. 1036) μνημονευόμενος. ΚΑΨ.

Πανταλεόνι (Pantaleoni), ***Ματθαῖος.*** Ἰταλὸς οἰκονομολόγος (1857—1924). Σπουδάσας νομικὰ καὶ οἰκονομικὰ εἰς Γερμανίαν καὶ Ρώμην, εἰδικεύθη εἰς τὰ οἰκονομικά, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξε διαδοχικῶς ἐν Βενετίᾳ, Μπάρι, Γενούῃ καὶ τέλος (1902) ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἔκλινε κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν σοσιαλισμόν, ἔπειτα ὅμως κατέστη πολέμιος αὐτοῦ. Ὑπῆρξεν ὑπέρμαχος τῆς εἰσόδου τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον καὶ τοῦ φασισμοῦ. Διετέλεσε (1923) ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν καὶ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Αὐστρίας. Εἶναι ὀπαδὸς τῆς λεγομένης αὐστριακῆς ἢ ψυχολογικῆς σχολῆς τῆς οἰκονομικῆς, τῆς ὁποίας τὴν περὶ ἀξίας θεωρίαν ἀνέλυσεν εἰς τὸ σύγγραμμά του «Principi di economia pura» (1897). Ἐπιχειρεῖ νὰ συνδυάσῃ τὴν ψυχολογικὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας (βασιζομένην ἐπὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς ἐλαχίστης χρησιμότητος τῶν ἀγαθῶν) μὲ τὴν παλαιοτέραν θεωρίαν τῆς ἀξίας τῆς κλασσικῆς φιλελευθέρας σχολῆς, τὴν βασιζομένην ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς. Ἐν γένει δὲ ἐπεδίωξε συνδυασμὸν τῶν νεωτέρων ἀπόψεων μὲ τὰς παλαιοτέρας ἐρεύνας, ὑποστηρίξας ὅμως ὅτι ἡ στατικὴ καὶ δυναμικὴ τῆς οἰκονομίας ἔρευνα θὰ προαχθῇ στηριζομένη κυρίως ἐπὶ ψυχολογικῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα μόνα δύνανται νὰ ἐξηγήσουν τὰς διαφόρους τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας, τὰς ὁποίας οὗτος ἐπιχειρεῖ ὠθούμενος ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν του. Συνέγραψε προσέτι: «Problemi di Economia» (1925), ὅπου μεταξὺ ἄλλων πραγματεύεται περὶ ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς μορφῆς καὶ ἐκτάσεως αὐτῆς, «Scritti varii di Economia» κλ. Γ. Χ.

Πανταλέοντος ***ἀτμοπλοΐα.*** Μεγάλη ἀτμοπλοΐα ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σμυρναίου, ἀλλ' ἐν Ζατούνῃ τῆς Ἀρκαδίας γεννηθέντος, *Παναγιώτου Πανταλέοντος*, τραπεζίτου ἐξελιχθέντος εἰς ἐφοπλιστήν. Ἀρχίσασα μὲ τὸ μικροσκοπικὸν «Σάμος», εἰς ὃ βραδύτερον παοσετέθησαν τὰ «Ζάτουνα» καὶ «Οὐράνα», προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος, διότι τὰ ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν ἀτμόπλοιά της, ὧν ὁ ἀριθμὸς ταχέως ηὐξήθη, ἐξυπηρέτουν καὶ τὰς γραμμὰς συγκοινωνίας τῶν Δωδεκανήσων καὶ τῶν μικρασιατικῶν παραλίων μέχρι Συρίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πανταλέοντος (1914) ἡ ἐπιχείρησις περιῆλθεν εἰς τοὺς υἱούς του *Νικόλαον* καὶ *Δημοσθένην* ὡς ὁμόρρυθμος ἐμπορικὴ ἑταιρεία ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Υἱοὶ Π. Πανταλέων», συνεχίσασα τὸ πρόγραμμά της. Ἱδρυθείσης τὸν Μάϊον τοῦ 1929 τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας «Ἀκτοπλοΐα τῆς Ἑλλάδος Α.Ε.», οἱ υἱοὶ Πανταλέοντος εἰσέφερον διὰ παραχωρήσεως τοῦ στόλου των, ἐκ τῶν ἀτμοπλοίων «Ἀρκαδία», «Βυζάντιον», «Ρούμελη», «Σπάρτη», Σμύρνη», ἐκτιμηθέντος διὰ 12.200.000 δραχ., τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας των μεταβληθείσης οὕτω εἰς μέτοχον τῆς «Ἀκτοπλοΐας τῆς Ἑλλάδος», ἐν ᾗ μετέχουν οὗτοι διὰ 12.500 μετοχῶν ἐπὶ 93.050 μετοχῶν τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου. Τὰ ἀτμόπλοια τοῦ Παναγ. Πανταλέοντος εἶχον σπουδαίως ἐξυπηρετήσει τὰς στρατιωτικὰς μεταφορὰς κατὰ τοὺς ἑλληνοτουρκικοὺς πολέμους τοῦ 1897 καὶ τοῦ 1912—1213. Σ. Ε. Λ.

Πανταλεοῦ (Pantaleu) *[Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τῶν Βαλεαρίδων μεταξὺ Μαγιόρκας καὶ Δραγονάρας. Σ. Ε. Λ.

Πανταλέων. —1) Υἱὸς τοῦ Ὀμφαλίωνος καὶ βασιλεὺς τῆς Πίσης κατὰ τὸν Ζ′ π. Χ. αἰῶνα. Ἐχθρὸς ὢν τῶν Ἠλείων, φίλων καὶ συμμάχων τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπωφελήθη τῶν ἐσωτερικῶν ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸν α′ Μεσσηνιακὸν πόλεμον ἀνωμαλιῶν, αἵτινες παρεκώλυον αὐτοὺς ν' ἀποστείλουν στρατὸν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας των, καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Ἠλείων κατώρθωσε μετὰ λαμπρὰν νίκην, ν' ἀνακτήσῃ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγώνων δικαιώματα τῶν Πισατῶν, ἅτινα ἐκεῖνοι εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑπ' αὐτῶν. Οὕτω δὲ κατὰ τὸ 672 π. Χ. Ἠλεῖοι καὶ Πισᾶται ἦσαν ἀπὸ κοινοῦ ἀγωνοθέται τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Τὴν ἀκόλουθον ὀλυμπιάδα, ἐν συμμαχίᾳ ὢν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Σπαρτιατῶν Ἀρκάδας καὶ Ἀργείους, κατώρθωσε διὰ τοῦ μεγαλεπηβόλου τοῦ Ἄργους βασιλέως Φείδωνος, νικηφόρως προελάσαντος μέχρις Ὀλυμπίας, καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τῶν ἀγώνων τοὺς Ἠλείους, τελέσας τούτους ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Φείδωνος (668 π.Χ.). Ἡ ὀλυμπιὰς ὅμως αὕτη ἀνεκηρύχθη ἀνολυμπιὰς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐπέβαλον καὶ πάλιν τοὺς φίλους των Ἠλείους ὡς κοινοὺς μετὰ τῶν Πισατῶν ἀγωνοθέτας, ἀνακτή-

Digitized by Google

σαντες τὴν ἐν Πελοποννήσῳ προτέραν ἰσχὺν των κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦ 668 καὶ τοῦ 645 (ἔτους κηρύξεως τοῦ 6' Μεσσηνιακοῦ πολέμου) χρονικὸν διάστημα. Ὅτε ὅμως ἐξερράγη ἡ ἀποστασία τῆς Ἀνδανίας (645 π. Χ.), ὁ φιλόδοξος Πανταλέων, ἡγούμενος ἰσχυρᾶς στρατιᾶς, ἐξεδίωξε καὶ πάλιν τοὺς Ἠλείους, τελέσας μόνος τοὺς ἀγῶνας τῆς 33ης ὀλυμπιάδος (644 π. Χ.). Ἀλλ' ἡ αἰσία ὑπὲρ τῶν Σπαρτιατῶν λῆξις τοῦ 6' Μεσσηνιακοῦ πολέμου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῶν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν προτέραν των τάξιν, διότι δὲν ἠθέλησαν οὗτος νὰ μολύνωσι τὸ ἱερὸν τέμενος διὰ τοῦ αἵματος ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκεν ἡ περὶ τὴν ἱερὰν Ἄλτιν χώρα (τῶν Πισατῶν). Τὸν Πανταλέοντα διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱός του Δαμοφῶν καὶ τοῦτον ὁ νεώτερος Πύρρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κηρύξαντος πόλεμον κατὰ τῶν Ἠλείων, κατεστράφη ἡ Πίσα ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἠλείων (472 π. Χ.)

—2) Υἱὸς τοῦ Ἀλυάττου, ἐξ Ἰωνίδος γυναικός, καὶ ὁμοπάτριος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου, ὅστις εἶχε γεννηθῆ ἐκ Καείρας μητρός. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἀλυάττης καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Λυδίας ὁ Κροῖσος, ἡ περὶ τὸν Πανταλέοντα φατρία ἐστασίασεν· ὁ Κροῖσος ὅμως κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν καὶ μετὰ τὴν τελείαν ἐκνίκησιν τῶν ἀντιπάλων του ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς πρωταιτίους τῆς στάσεως μὲ πρωτάκουστον ἀγριότητα. Χάριν ὅμως ἐξιλασμοῦ ἢ ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος μᾶλλον, ἐδαπάνησεν ὁλόκληρον τὸ ἐκ τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας τῶν στασιαστῶν προελθὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς ἑτοιμασίαν πλουσίων ἀναθημάτων διὰ τὰ κυριώτερα ἱερὰ τῆς τε ἠπειρωτικῆς καὶ μικρασιατικῆς Ἑλλάδος. ΚΑΨ.

Πανταλέων. Ἐκ τῶν λογίων κληρικῶν τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξε διάκονος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῶν Βυζαντίων καὶ ἔγραψε συντόμους δογματικὰς καὶ θεολογικὰς ὁμιλίας εἰς διαφόρους δεσποτικὰς ἑορτάς. Ἐξ αὐτῶν ἓξ εἶναι ἐκδεδομέναι· περιέχονται δέ, ἐκτὸς παλαιοτέρων ἐκδόσεων, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne (τόμ.98 σελ.1244—1269 καὶ τόμ. 140),σελ.. 572—592). Δ. Ι. Κ.

Πανταλέων, ἢ ***Πανταλεώνης***. Ὄνομα ἐνετικῆς οἰκογενείας, κλάδος τῆς ὁποίας ἀπεστάλη, μετὰ τῶν ἄλλων Ἐνετῶν ἀποίκων, εἰς Κρήτην κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἀξιολογώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι:—1) *Ἀνδρέας*, ἀρχηγέτης τοῦ εἰς Κρήτην ἀποσταλέντος κλάδου, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μυλοποτάμου, ἧς διωρίσθη ἔπαρχος.—2) *Ἀνδρέας*. Ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου, μετασχὼν τῆς κατὰ τῆς μητροπόλεως ἐπαναστάσεως τῶν Ἐνετοκρητῶν τοῦ 1363, γενόμενος μέλος τοῦ δεκαμελοῦς συμβουλίου τοῦ διοικοῦντος τὴν νῆσον. Συνετέλεσεν εἰς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ κατὰ τῆς διοικήσεως ταύτης ἀποστατήσαντος Ἰωάννου Καλλέργου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης συλληφθεὶς ἐκαρατομήθη μετὰ τῶν ἄλλων πρωταιτίων. ΕΡ. Μ.

Πανταλία, ἢ ***Πανταλεία***, ἢ ***Πανταλία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 11, 7) παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Δαρδανίας, δεξιὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ἀπέχουσα ΝΔ. τῆς Σαρδικῆς (νῦν Σόφια) περὶ τὰ 85 χλμ. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 5 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Δακίας Μεσογαίου, τῆς ὁποίας τὰ τείχη, ἀπὸ πολλοῦ κατεστραμμένα, ἀνήγειρεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) «ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχα τοῖς πολεμίοις διαπραξάμενος» (*Προκ.* Περὶ κτισμ. IV, I, 31). Ἐπὶ τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων ἔφερε τὸ σλαυϊκὸν ὄνομα *Βελεβούσδιον*, σῳζόμενον καὶ μέχρι σήμερον ἔν τινι συνοικίᾳ τῆς πόλεως Βέλπους. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς χώρας ἐκλήθη *Κιουστενδήλ*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν αὐτόθι θερμῶν πηγῶν, «πηγαὶ τοῦ Κωνσταντίνου», τὸ ὁποῖον καὶ φέρει μέχρι σήμερον. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρι τοῦ Ἡλιογαβάλου, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΠΑΥΤΑΛΙΩΤΩΝ ἢ ΟΥΛΠΙΑΣ ΠΑΥΤΑΛΙΑΣ, καὶ διαφόρων τύπων, ὡς λ. χ. ὁ ποταμὸς Στρυμὼν περικυκλούμενος ὑπὸ τεσσάρων παίδων φερόντων τὰ ὀνόματα: ΒΟΤΡΥΣ, ΣΤΑΧΥΣ, ΧΡΥΣΟΣ καὶ ΑΡΓΥΡΟΣ, σημαινόντων τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν μεταλλικὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Βουλγαρίας *Κιουστενδήλ*. Α. Θ. Σ.

πανταλόν, ἢ ***πανταλεόν*** (pantalon). Μουσικὸν ὄργανον, ἀποκληθὲν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου του Πανταλεὸν Χέμπενστράϊτ. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἦτο τελειοποίησις τοῦ *τυμπάνου* (βλ.λ.) καὶ εἶχε προκαλέσει πολλὴν ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' (1705), εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ ὀνομασία του. Ὑπεβοήθησε τὴν δημιουργίαν τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ τῶν ὀργάνων γενικῶς ὧν αἱ χορδαὶ ἐτύπτοντο διὰ σφυρίου πίπτοντος ἐκ τῶν ἄνω. Γ. Σ.

Πανταλόνης (Pantalon). Κωμικὸς τύπος τοῦ παλαιοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου, φέρων τὴν ὁμώνυμον (pantaloni) περισκελίδα. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ πάτρωνος τῆς Βενετίας ἁγίου Πανταλεόνε, ὅστις, κατὰ τὸν Bescherelle, εἰσήγαγε τὸ ἐν λόγῳ ἔνδυμα. Ὁ τύπος οὗτος παριστάνετο ὡς γέρων πωγωνοφόρος, βήχων, πτύων, ἀκόλαστος, φιλάργυρος ἅμα καὶ ἐρωτύλος, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμπαιζόμενος καὶ ἐξαπατώμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων προσώπων τῆς παλαιᾶς ἰταλικῆς κωμῳδίας. Ἐνίοτε ὅμως ἦτο καλοκάγαθος, ἁπλοῦς καὶ οὐδόλως γελοῖος. Π. Α. Κ.

πανταλόνι (τό)· δημοτ., ἡ περισκελίς, ἰδίᾳ τῶν ἀνδρῶν (γαλλ. pantalon).

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *περισκελίς*.

παντάναξ, *—ακτος* (ὁ)· ὁ τοῦ παντὸς ἄναξ, ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ὅλου.

παντάνασσα, *—ης* (ἡ)· ἡ τοῦ παντὸς ἄνασσα, βασίλισσα, ἡ ἄρχουσα ὅλου τοῦ κόσμου, προσηγορία τῆς Θεοτόκου (θηλ. τοῦ *παντάναξ*).

Παντάνασσα (κοιν. ***Ἀντάνασσος*** καὶ ***Ἐντάνασσος***) *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (660 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης μὲ 248 κατοίκους. Ὠνομάσθη ἐκ παλαιοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, κεῖται ἐπὶ ἀνωμάλου κλιτύος τοῦ ὄρους Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι κατάρρυτος καὶ κατάφυτος καὶ παράγει ἔλαιον, οἶνον, κηπευτὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία: *Βολιῶνες* καὶ *Ἅγιος Παῦλος* μὲ 231 κατ., μονύδριον *Βένι* μὲ 7 κατ., ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Βήνη, καὶ *Πατσός*. Ε. Γ.

— **Παντάνασσα** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 378. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 255 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων καὶ συνοικισμῶν *Ἅγιος Ἐλισσαῖος*, *Γερμάνα*, *Πλατανιστὸ* καὶ *Στενὰ* 719. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παντάνασσα. Βυζαντινὴ ἐκκλησία ἐν *Μυστρᾷ* (βλ. λ., τ. ΙΖ', σ. 919 γ').

Πάντανγκ (Padang) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σουμάτρας. Κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Κάτ. 41.238. Παράγει καφφὲν καὶ καπνόν. Εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη ἀποικία τῶν Ὀλλανδῶν (1666) ἐν τῇ νήσῳ Σουμάτρᾳ. Γ. Ι. Β.

Παντάνο (Pantano grande καὶ piccolo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δύο σικελικαὶ λιμνοθάλασσαι τῆς *Πελωριάδος ἄκρας* (πλάτ. 38°16' Β., μῆκ. 15°39' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 177: The Faro or Strait of Messina), ἰχθυόεσσαι καὶ ὀστρακοφόροι. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ προάστειον τῆς Μεσσήνης Γκαντζίρι, κέντρον ψυχαγωγίας. Σ. Ε. Λ.

Πάντανος (Pantanus lacus) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις ὑπάρξασά ποτε ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀδρία ἀκτῇ τῆς Ἀπουλίας, ἥτις ὅμως, σχηματισθέντος προσχωματικοῦ βέλους, μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν (*Plin.* 3, 103), δεξιᾷ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Frento (*Τιφέρνου* κατὰ Πτολεμαῖον Γ, α, 53). Διὸ καὶ ὁ Στράβων ὡς λίμνην τὴν ἀναφέρει (ΣΤ, 285), χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ὀνομάζῃ, σαφῶς ἐν τούτοις καθορίζων τὴν θέσιν της μεταξὺ Γαργάνου καὶ Βούκας. Ἔκτοτε ὅμως, σχηματισθέντος ἰσθμοῦ μεταξὺ τῶν δύο ὀχθῶν της, ἐχωρίσθη αὕτη εἰς δύο λιμνοθαλάσσας (Géogr. de Strabon 1809: VI, 417 ὑπ. 2), τὰς Lago di Varano καὶ Lago di Lessina, ἑκατέρα τῶν ὁποίων ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν δι' ἐκρήγματος, πλωτοῦ ἐνίοτε δι' ἁλιευτικὰ πλοιάρια (Medit. Pilot ἔκδ. 1908, III, 61). Σ. Ε. Λ.

παντάπασι(ν)· ἐπίρρ., παντελῶς, καθολοκληρίαν: «παντάπασι μωρός», «παντάπασιν ἀπώλετο».

Παντάρης. Πατὴρ τῶν ἐν Γέλᾳ τῆς Σικελίας τυράννων Κλεάνδρου (505—498 π. Χ.) καὶ Ἱπποκράτους (498—491 π. Χ.) παρ' Ἡροδότῳ (VII 154). Α. Θ. Σ.

Παντάρκης. Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης, νικήσας ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς ἀγῶνας παίδων κατὰ τὴν 86ην Ὀλυμπιάδα (437 π. Χ.), τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ παρὰ τὸ ἅρμα Κλεοσθένους τοῦ Ἐπιδαμνίου. Ἐπίσης ἐνίκησε καὶ εἰς ἱπποδρομίας, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, κατά τι ἐπίγραμμα ἐν Ὀλυμπίᾳ (VI, 15, 2). Ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ ὅτι ὑπῆρξεν ἐρωμένος τοῦ Φειδίου κατὰ τὴν ἐφηβικήν του ἡλικίαν (*Παυσ.* VI, 10, 6). Α. Θ. Σ.

Παντατάρια (Pandataria)· βλ. *Πανδατερία*.

Παντατζῆς, ***Παναγιώτης***. Στοματολόγος ὀδοντίατρος, γεννηθεὶς ἐν Πολυχνίτῳ τῆς Λέσβου τῷ 1873. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις, Λονδίνῳ καὶ Βρυξέλλαις. Συνέγραψε διάφορα ἐπιστημονικὰ πονήματα, διετέλεσε δὲ πρόεδρος τῆς ὀδοντοστοματολογικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν καὶ νῦν πρόεδρος τοῦ πανελληνίου ὀδοντιατρικοῦ συλλόγου. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

παντατίφ· εἶδος κοσμήματος ἀναρτωμένου εἰς τὸν λαιμόν.

πανταχόθεν· ἐπίρρ., ἐκ παντὸς τόπου, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη: «συνέρρευσαν πανταχόθεν».

πανταχοῦ· ἐπίρρ., ἐν παντὶ τόπῳ, εἰς κάθε μέρος: «πανταχοῦ τῶν Ἀθηνῶν, —τῆς Ἑλλάδος, —τῆς γῆς».

— **«Πανταχοῦ** ***Παρών»***. Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1876.

πανταχοῦσα (ἡ). Ἐγκύκλιος ἐξαποστελλομένη ὑπὸ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν κληρικοὺς καὶ τὸν λαὸν (βλ. λ. *ἀπανταχοῦσα*).

Παντεβαγάη (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Αὐρασίου ὄρους (νῦν Aurès), τὴν ὁποίαν, ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος (Περὶ κτισμ. VI, 7, 8), περιετείχισε μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565) καὶ ἐγκατέστησε μονίμους φρουρὰς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Α. Θ. Σ.

Παντείχιον (τουρκ. *Πεντίκ*, ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων Pandik) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ἐν μέσῳ κήπων καὶ ἀμπελώνων, εἰς ἀπόστασιν 24 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Σκουτάρεως. Διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Χαρτελιμῆς (Καρτάλ), ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος. Εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀνατολῆς καὶ ἔχει ἀποβάθραν ἀτμοπλοίων τῆς ὑπηρεσίας Πόλεως—Νήσων. Τόπος θερινῆς ἀναψυχῆς, κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἑλλήνων, οἵτινες μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα.

Ἐν Παντειχίῳ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν εἶχε μέγα παλάτιον ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 565. Τὸ παλάτιον τοῦτο περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τείχους, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Παντείχιον, τὸ ὁποῖον εἶχε δοθῆ καὶ εἰς μέρος τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, Β. τοῦ Μπέηκοζ. Εἶχε δὲ καὶ λιμενίσκον, συχνάκις ἀναφερόμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων.Παρὰ τὸν ὅρμον ὑπάρχουν δύο νησῖδες, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἐδεικνύοντο μέχρι πρό τινος καὶ ἴχνη ἐξοχικῆς κατοικίας τοῦ Βελισσαρίου. Εἶναι ἡ λεγομένη νῆσος τοῦ Μπωντουῆ, διότι ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὸν πλούσιον Γάλλον τραπεζίτην Baudouy. Ν. Μ.

Πὰ-ντὲ-Καλαὶ (Pas-de-Calais) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Β. Γαλλίας, ἀποτελούμενος ἀπὸ τμήματα τῶν περιφερειῶν Ἀρτουά, Μπουλονὲ καὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ στενοῦ τοῦ Καλαί, ὁπόθεν καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Κάτ. 1.171.900. Ἔχει 5 ὑποδιοικήσεις (Arras, Bethune, Boulogne Montreil, Saint Omer), 46 καντόνια καὶ 905 κοινότητας. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τὸ *Ἀρράς*, Ἐκτὸς τῆς πλουσιωτάτης γεωργίας (σίτου, τεύτλων, λίνου), ἔχει πολλὰ ἀνθρακοφόρα κέντρα καὶ βιομηχανίαν ζωηροτάτην (ἐργοστάσια σακχάρεως, νημάτων, δαντελλῶν κλπ.).

Μέγα μέρος τοῦ νομοῦ τούτου εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1918, τὸ δὲ ἀνατολικὸν τμῆμα, ὅπου καὶ ἔλαβον χώραν μεγάλαι μάχαι (Ἀρτουά), ὑπέστη μεγίστας καταστροφὰς καὶ ἰδίως τὸ Ἀρράς. Π. Π. Κ.

— **Πὰ-ντὲ-Καλαὶ** (Pas-de-Calais) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς μεταξὺ Γαλλίας (εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως Καλαὶ) καὶ Ἀγγλίας. Τὸ στενὸν τοῦτο ἑνώνει τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης μὲ τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ ἔχει πλάτος 31 χλμ., εἶναι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀβαθὲς μὲ πολλὰς γλώσσας ἄμμου. Ὁ πορθμὸς τοῦ Καλαὶ ἔχει ζωηροτάτην ναυτικὴν κίνησιν μεταξὺ τῶν λιμένων Calais, Boulogne, Douvres καὶ Folkestone. Π. Π. Κ.

Παντελάκης, ***Ἐμμανουήλ***. Ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης γεννηθείς, ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἐν τῷ Κρητικῷ γυμνασίῳ καὶ τῷ 1894 ἐγένετο ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ὑπηρετήσας ὡς σχολάρχης, καθηγητής, ἐπιθεωρητής, ὑποδιευθυντὴς τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου καὶ γυμνασιάρχης, ἀπεσύρθη ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας τῷ 1928. Ἐξέδωκε πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διάφορα διδακτικὰ βιβλία, ἐδημοσίευσε δὲ πολλὰς διατριβὰς εἰς περιοδικὰ καὶ πανηγυρικὰ τεύχη, ὡς: «Ὁ Κοραῆς καὶ ἡ γραμματική» (τεσσαρακονταετηρὶς καθηγεσίας Κ. Κόντου, 1909), «Ἡ διδασκαλία τῆς νέας γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως» (Παιδαγωγικὸν Δελτίον 1909), «Τὸ Ἰδιόμελον τῆς Κασιανῆς» (ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν 1921), «Φιλολογικαὶ

Digitized by Google

παρατηρήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς» (Νέα Σιὼν 1929), «Ἁγιολογικὰ μελετήματα» (Νέα Σιὼν 1931), «Τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας» (Νέα Σιὼν 1931), «Νεοελληνικὰ παράδοξα» (1915), «Φιλολογικὰ παράδοξα» (1915), «Συμβολαὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἑλληνικὴν ποίησιν» (1917), «Αἱ πολιτικαὶ παραινέσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Κοραῆ» (1923). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Παντελέεφ, *Δημήτριος*. Βούλγαρος ποιητής. Ἐνεφανίσθη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Hiperion». Τῷ 1923 ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν «Most», τῷ δὲ 1924 τὴν συλλογὴν «Strelets». Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν νέων ποιητῶν τῆς Βουλγαρίας, τῶν ὁποίων ἡ ποίησις διακρίνεται διὰ τὸ κοινωνικὸν αὐτῆς περιεχόμενον. Τ. Β.

Παντελεήμονας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας (μυχός: πλάτ. 38° 29′ 05″ Β., μῆκ. 21° 06′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha to Kamilafka) κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου Δραγαμέστι (Ἀστακοῦ) καὶ βορείως τοῦ κόλπου τοῦ Πεταλᾶ. Ἀμφίδυμος αὐτῷ ὁ λιμὴν Πλατυγιάλι. Ἀμφότεροι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ὡς ὁρμητήρια γυμνασίων. Σ. Ε. Λ.

Παντελεήμων, *μεγαλομάρτυς*. Κατήγετο ἐκ Νικομηδείας, ἤκμασε δὲ ἐπὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ (285—310) καὶ ἐχρημάτισε κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ἰατρός. Ἐνῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἐθνικός, ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εὐβούλη, ὡς χριστιανή, μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἑρμολάου, ἐστήριξε τὸν υἱὸν *Παντολέοντα* λεγόμενον εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἔκτοτε δέ, διανείμας τὴν περιουσίαν αὐτοῦ τοῖς πτωχοῖς, ἀφωσίωσεν ἑαυτὸν εἰς προστασίαν αὐτῶν πρὸ πάντων διὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἣν ἰδίως ἐξήσκει κατὰ τὸν τότε ἐκραγέντα διωγμόν. Συλληφθεὶς καὶ μὴ θύσας τοῖς εἰδώλοις ἐβασανίσθη καὶ ἐτελειώθη μαχαίρᾳ τῷ 305. Ὁ Παντελεήμων εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, θεωρούμενος ἅμα καὶ ὡς πάτρων τῶν ἰατρῶν. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐτιμᾶτο μεγάλως καὶ δὴ ἐν Νικομηδείᾳ, ὅπου σῴζεται ἔτι ναΐδιον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ μετὰ ἁγιάσματος, ἔξω τῆς πόλεως. Οἱ Λατῖνοι παρ' ἡμῶν ἔμαθον τὰ κατὰ τὸν μεγαλομάρτυρα, τοῦ ὁποίου λέγουσιν ὅτι κατέχουσι καὶ τὰ λείψανα ἐν Παρισίοις, Λυὼν καὶ ἀλλαχοῦ. † Η. Φ. Β.

— **Παντελεήμονος *μονή*.** Μονὴ τῆς νήσου τῶν Ἰωαννίνων, γνωστὴ διὰ τὸν ἐν αὐτῇ γενόμενον φόνον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τὴν 17 ἢ 24 Ἰανουαρίου 1822. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς εἶναι ὀλίγον παράξενος καὶ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἠπειρωτικῶν οἰκιῶν. Χ. Ι. Σ.

— **Παντελεήμων *Λιγαρίδης*·** βλ. λ. *Λιγαρίδης* Παΐσιος.

Παντελεήμων *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (πρ. Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα τῆς κοινότητος Πλαταμῶνος. Κάτ. (1928) 919 καὶ μετὰ τοῦ *προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ Παντελεήμονος* 1108. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Σάντας (πρ. Βολοβότ) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 216. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Βολοβότ*.

— **Παντελεήμονος *προσφυγικὸς συνοικισμὸς*** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Πλαταμῶνος τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (πρ. Κατερίνη) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 189.

Παντέλεια Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Δήμητρος, τελουμένη καὶ ἐν Ἐλευσῖνι κατὰ τὰ μεγάλα μυστήρια, «τριετηρικὴ παντέλεια», καὶ ἐν Συρακούσαις κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεσμοφορίων. ΚΑΨ.

Παντελέμονας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν ἀμφίστομος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 06′ Β., μῆκ. 26° 06′ 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island with the gulfs of Adramytti and Chandarli), οὗ τὸ μὲν ΝΔ. στόμα ἀνοίγεται πρὸς τὸ Αἰγαῖον, τὸ δὲ Α.ΒΑ. πρὸς τὸν κόλπον τῆς Καλλονῆς. Ἐπὶ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς του τὸ ἐπίνειον τοῦ Πολυχνίτου. Ὁμοίως ὀνομάζεται καὶ τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι κέρας του, ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Σ. Ε. Λ.

Παντελεοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τῆς νήσου *Κανδελιοῦσα* (βλ. λ. καὶ λ. *Κορδυλοῦσα*).

παντελὴς (ὁ,ἡ),—ὲς (τό)· ὅλως τέλειος, καθολοκληρίαν τελειωμένος, πλήρης, ὁλοσχερής: «παντελὴς καταστροφή,— ἐρήμωσις».— Ἐπίρρ. **παντελῶς**: «κατεστράφη παντελῶς».

Παντελῆς, κάβο— *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λέρου (πλάτ. 37°09′15″ Β., μῆκ. 26°54′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymno), Α. τῆς νήσου ἐσχατιὰ καὶ ΝΑ. κέρας τοῦ κόλπου Ἀλήνδα, ὃν σχηματίζει μετὰ τοῦ κρωτηρίου Πανωζώμη. Σ.Ε.Λ.

Παντελιός, ἡ ***Παντέλης*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, πηγάζων ἐκ τῶν παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πραισὸν ὀρέων, δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ Ζοῦ καὶ ἐκβάλλων ἀνατολικῶς τῆς πολίχνης Σητείας, εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον, παρὰ τὸν Πετρᾶν. Εἶναι ὁ ἕτερος τῶν βραχιόνων τοῦ λεγομένου παλαιοῦ ποταμοῦ τῶν Διδύμων, ἐνῷ ὁ δεύτερος εἶναι ὁ Ζοῦ. Ἐκ τούτου καὶ ὁ λιμὴν Σητείας φέρεται ἐνίοτε μὲ τὸ ὄνομα Δίδυμος. Ε. Γ.

Παντελλαρία, ἡ *Παντελλερία*, καὶ ***Πανταλλαρία*** (Pantelleria ἢ Pantellaria καὶ Pantallaria) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας, μεταξὺ Σικελίας καὶ Τύνιδος. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 96 χλμ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Γκρανίτολα τῆς Σικελίας καὶ 76 τοῦ ἀκρωτηρίου Μπὸν τῆς Τύνιδος, μεταξὺ τῶν 36°45′ Β. πλάτους καὶ 12° Α. μήκους. Ἔχει ἐπιφάνειαν 83 χλμ. καὶ 46 χλμ. περιφέρειαν, μετὰ 9.051 κατ. Εἶναι ἡφαιστειογενὴς καὶ ἔχει εἰς τὸ κέντρον ἐσβεσμένον κρατῆρα ὕψους 836 μ. Παρὰ τὴν ἔλλειψιν γλυκέος ὕδατος, τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι γόνιμον, παράγον οἴνους, ἐλαίας, ὀπώρας, σιτηρὰ καὶ βάμβακα. Ἔχει πολλὰς θερμὰς καὶ μεταλλικὰς πηγάς. Ὁ πληθυσμός, τὸ ἥμισυ τοῦ ὁποίου κατοικεῖ τὴν πρωτεύουσαν *Παντελλαρία* ἢ *Ὀππίντολο*, κείμενον εἰς τὸ βάθος κολπίσκου τῆς βορείου ἀκτῆς, ὁμιλεῖ ἀραβικὴν διάλεκτον ἀνάμικτον μετὰ λέξεων ἰταλικῶν. Ὁ λιμὴν αὐτῆς ἔχει ἀρκετὴν ἐμπορικὴν καὶ ἁλιευτικὴν κίνησιν. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ παλαιὸς πύργος, χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ὡς κρατικὴ φυλακὴ βαρυποινῶν. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Κόσσουρα* (βλ. λ.). Μ. Δ. Β.

παντελλερίτης (Pantellerit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς τῆς οἰκογενείας τῶν λιπαριτῶν. Συνίσταται ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν πρασινόμαυρον, ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται ἀνορθόκλαστον, διοψίδιος ἢ αὐγιρινικὸς αὐγίτης καὶ κοσσυρίτης ὑπὸ μορφὴν φαινοκρυστάλλων, προσέτι δὲ καὶ χαλαζίας ἢ κεροστίλβη, ὡς ἐπουσιώδη δὲ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ περιέχει ζιρκόνιον, ἀπατίτην καὶ ὀλιβίνην. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ παντελλερίτης ἦτο γνωστὸς μόνον ἀπὸ τὰς ἐμφανίσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μικρᾶς νήσου Pantelleria, κειμένης μεταξὺ Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς, ἀργότερον ὅμως παρετηρήθη καὶ εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

παντελλεριτικὸς *τραχείτης* (Pantelleritischer Trachyt) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ αὐγιρινικοῦ τραχείτου, τὴν ὁποίαν διακρίνει ἰσχυρὸς ἐμπλουτισμὸς τῆς θεμελιώδους μάζης τοῦ πετρώματος μὲ ἔγχροα ὀρυκτολογικὰ συστατικά, ἤτοι μὲ καταφορίτην, ἀρφβεδσονίτην, αἰγιρίνην καὶ αἰγιρινικὸν αὐγίτην. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Pantelleria, εἰς τὰς Ἀζόρας καὶ τὰς Καναρίους νήσους καὶ ἀλλαχοῦ. Γ.Β.

παντελόνι (τό)· ἀντὶ *πανταλόνι* (βλ. λ.).

Παντελοῦ (Pasdeloup), ***Ἰούλιος - Στέφανος*.** Γάλλος διευθυντὴς ὀρχήστρας (1819—1887). Ἐν ἀρχῇ (1851) ἔδωκε σειρὰν συμφωνικῶν συναυλιῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ Χέρτς μετὰ μελῶν τῆς «Ἑταιρείας νέων καλλιτεχνῶν τοῦ Ὠδείου» καὶ ἐδημιούργησε τὰς «Λαϊκὰς συναυλίας κλασσικῆς μουσικῆς». Ἀπὸ τῶν συναυλιῶν τούτων παρήλασαν ὄχι μόνον οἱ κλασσικοὶ τῆς μουσικῆς ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος γενεὰ νεωτέρων Γάλλων συνθετῶν (Μπιζέ, Σαὶν-Σάνς, Μασσενὲ κλπ.). Ὁ Παντελοῦ προσεπάθησεν ἐπίσης, ἀνεπιτυχῶς, νὰ διατηρήσῃ καὶ μόνιμον χορῳδίαν διὰ τὰς συναυλίας του, αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισαν παραγκωνιζόμεναι παρὰ τῶν συμφωνικῶν συναυλιῶν «Λαμουρὲ» καὶ «Κολόν». Τέλος δὲ διέλυσε τὴν ἑταιρείαν του (1884), μὴ δυνηθεὶς νὰ τὴν ἀνασυστήσῃ ἐκ νέου, παρὰ τὴν κατὰ τὸ 1886 ἀπόπειράν του. Ὁ Παντελοῦ εἶχε διατελέσει ἐπί τινα χρόνον διευθυντὴς τοῦ «Λυρικοῦ θεάτρου» καὶ τμήματος τῶν «Ὀρφέων» (ὁμίλων ἀνδρικῆς χορῳδίας) τῆς πόλεως τῶν Παρισίων. Γ. Σ.

Παντὲν (Pantin). Προάστειον τῶν Παρισίων κείμενον ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Οὔρκ, 2 χιλιόμ. μακρὰν τῆς ζώνης τῶν παλαιῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Κάτ. 39.200. Εἶναι ἕδρα καντονίου καὶ πόλις βιομηχανική, ἔχουσα κλωστήρια καὶ ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων. Π. Π. Κ.

παντεπόπτης (ὁ)· ὁ τῶν πάντων ἐπόπτης, ὁ τὰ πάντα ἐφορῶν, προσηγορία τοῦ Θεοῦ.

Παντεπόπτου *μονή*. Ἱερὰ μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κεῖται ἐν τῇ συνοικίᾳ Οὐν-καπὰν καὶ 150 περίπου μέτρα πρὸς δυσμὰς τοῦ Ζεϊρὲκ-τζαμὶ (ἀρχ. μονὴ τοῦ Παντοκράτορος). Ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὑπὸ τῆς Ἄννας Δούκαινας Κομνηνῆς, μητρὸς τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (1204) μετετράπη εἰς λατινικήν, παρέμεινε δὲ τοιαύτη μέχρι τοῦ 1261, ὅτε ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Λατῖνοι μοναχοὶ ἥρπασαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς Ἑνετίαν τὰ πολυτιμότερα ἐν αὐτῇ ἱερὰ κειμήλια (ἕνα ξῦλον καὶ τεμάχιον τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου ἐκ τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Παύλου, τοῦ μαρτυρήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας, τῆς ἁγίας Μαρίνης καὶ τοῦ ἁγίου Παύλου πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως). Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν (1453) ἐχρησιμοποιήθη ὡς τουρκικὸν πτωχοτροφεῖον (Ἰμαρὲτ) καὶ μετά τινα ἔτη μετετράπη εἰς τζαμί, κληθὲν ἔκτοτε «Ἐσκῆ Ἰμαρὲτ τζαμί». Ν. ΚΛΖ

Παντερέφσκι (Paderewski), ***Ἰγνάτιος - Ἰωάννης*.** Διάσημος Πολωνὸς κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1860 ἐν Κουριλόφκα τῆς Ποδολίας. Κατάγεται ἐκ ταπεινῆς οἰκογενείας, λέγεται δὲ ὅτι ἀπὸ ἡλικίας τριῶν μόλις ἐτῶν εἶχεν ἀρχίσει νὰ παίζῃ συνθέσεις τινὰς καὶ ν' ἀποδίδῃ εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον λαϊκὰ τινα ᾄσματα ᾀδόμενα τότε. Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ τακτικὰ μαθήματα ἀπὸ τὸν μουσικοδιδάσκαλον τῆς Κουριλόφκα Πέτρον Σουβένσκι, τῷ δὲ 1872 μετέβη εἰς τὴν Βαρσοβίαν, εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς ὁποίας ἐτελειοποίησε τὰς μουσικὰς του γνώσεις καὶ ἐδιδάχθη ἁρμονίαν καὶ σύνθεσιν ὑπὸ τὸν Ρογκούσκι. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ Βερολῖνον, ὅπου συνέχισε τὰς σπουδάς του ὑπὸ τὸν Φρειδερῖκον Κήλ. Ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1877 ἐξετέλεσε καλλιτεχνικὴν περιοδείαν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ρωσίας, εἰς τὴν Σιβηρίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Βαρσοβίαν διωρίσθη τῷ 1878 καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου εἰς τὸ ἐκεῖ ᾠδεῖον. Κατὰ τὰ ἔτη 1882 καὶ 1884 μετέβη ἐκ νέου εἰς Βερολῖνον πρὸς τελειοποίησίν του εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ εἰς τὴν Βιέννην πρὸς παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων τοῦ περιφήμου κλειδοκυμβαλιστοῦ Θεοδώρου Λεσσετίτσκυ. Τῷ 1885 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου εἰς τὸ ᾠδεῖον τοῦ Στρασβούργου, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπανῆλθεν εἰς Βιέννην πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του μετὰ τοῦ Λεσσετίτσκυ. Τῷ 1887 ἔδωσε τὸ πρῶτον μέγα κοντσέρτον αὐτοῦ εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῶν διασημοτέρων κριτικῶν ὡς ὁ μεγαλύτερος κλειδοκυμβαλιστὴς τῆς ἐποχῆς. Τῷ 1889 ἐπανέλαβε τὸ κονσέρτον του εἰς τοὺς Παρισίους καὶ τῷ 1890 εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἔτυχεν ἐνθουσιωδεστάτης ὑποδοχῆς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν κριτικῶν. Τῷ 1891 ἤρχισε τὰς καλλιτεχνικάς του περιοδείας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν καὶ κατόπιν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἔσχε καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἀνυπέρβλητος ἑρμηνευτὴς ἰδίως τῶν ἔργων τοῦ Σοπὲν καὶ τοῦ Λίστ. Μετὰ τὸ 1900 ἤραιωσε τὰς καλλιτεχνικάς του περιοδείας καὶ ἐνεφανίζετο σπανιώτατα καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς μόνον περιστάσεις πρὸ τοῦ κοινοῦ. Ὁ Παντερέφσκι διεκρίθη καὶ ὡς συνθέτης, τὸ πρῶτον δὲ αὐτοῦ σημαντικὸν ἔργον εἶναι τὸ μελόδραμα «Μανρού», ὅπερ ἐπαίχθη κατὰ πρῶτον ἐν Δρέσδῃ τῷ 1901 καὶ ἐπανελήφθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τῷ 1902 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων του ἔργων εἶναι: τρία σονέτα διὰ κλειδοκύμβαλον (ἔργον 21), σονάτα διὰ βιολίον (ἔργον 13), παραλλαγαὶ ἐπὶ ἰδίου θέματος, κοντσέρτον διὰ κλειδοκύμβαλον, φαντασία - πολωνέζα διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν, συμφωνία εἰς σὶ ἔλασσον, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, μελῳδίαι δι' ᾆσμα (μονῳδίαι) καὶ κλειδοκύμβαλον (ἔργα 7, 18, καὶ 22), «Εἰς τὸ δάσος» (φωνητικὴ μελῳδία) κ.τ.λ.

Ἰωάννης Παντερέφσκι.

Ὁ Παντερέφσκι διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς μέγας πατριώτης, αἱ ἄνευ προηγουμένου δὲ ἐπιτυχίαι του ὡς κλειδοκυμβαλιστοῦ οὐδέποτε τὸν ἔκαμαν νὰ λησμονήσῃ τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν συμπατριώτας του, χάριν τῶν ὁποίων ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι ἡ μουσικὴ εἶναι δι' αὐτὸν δευτερεῦον πρᾶγμα καὶ ὅτι θέτει πάντοτε ὑπεράνω ὅλων τὴν πατρίδα του. Πολὺ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχεν ἀναμειχθῆ δραστηρίως εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων τῆς Πολωνίας προπαγανδιστικὰς ἐνεργείας, χρησιμοποιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν μεγάλην περιουσίαν καὶ τὰς πολλὰς συμπαθείας τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει διὰ τῶν συναυλιῶν του, καθὼς καὶ τὴν μεγάλην ρητορικήν του δύναμιν, ἣν εἶχεν ἐπιτύχει κατόπιν ὑπομονητικῆς προπονήσεως λόγῳ φυσικῆς βραδυγλωσσίας, ἐξ ἧς ἔπασχε παιδιόθεν. Τῷ 1910, κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς πεντακοσιοστῆς ἐπετηρίδος τῆς μάχης τοῦ Γκρούνβαλντ, καθ' ἣν οἱ Τεύτονες ἱππόται ὑπέστησαν δεινὴν ἧτταν ἐκ μέρους τῶν Πολωνῶν, ὁ Παντερέφσκι ἐδώρησεν εἰς τὴν Κρακοβίαν ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Πολωνοῦ βασιλέως Γιαγγέλλον, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐξοδεύσει ἓν ἑκατομμύριον φράγκα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ σημαντικώτεραι πόλεις τῆς Γαλικίας ὠνόμασαν τὸν Παντερέφσκι ἐπίτιμον δημότην των. Χαρακτηριστικὴ τῆς μεγάλης του ἐθνικῆς ὑπερηφανείας εἶναι καὶ ἡ ἀπάντησις, ἣν ἔδωσεν εἰς τὸν τσάρον, ὁ ὁποῖος κατόπιν μιᾶς

Digitized by Google

συναυλίας τὸν συνεχάρη, ἐκφράσας συγχρόνως τὴν χαράν του «διότι ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων κλειδοκυμβαλιστῶν εἶναι Ρῶσος»· «οὐχὶ Ρῶσος, ἀλλὰ Πολωνός» διώρθωσεν ὁ Παντερέφσκι. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ. Παγκοσμίου πολέμου, ὁ Παντερέφσκι ἀφιερώθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς πατριωτικὰς ἐνεργείας, τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ 1914 ἐξελέγη ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἐν Βεβὲ τῆς Ἑλβετίας συσταθείσης «Γενικῆς ἐπιτροπῆς βοηθείας τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου ἐν Πολωνίᾳ», ἥτις ἱδρύθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγάλου Πολωνοῦ συγγραφέως Σιένκιεβιτς. Ὁ Παντερέφσκι, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τμημάτων τῆς «Γενικῆς ἐπιτροπῆς» εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, μετέβη κατόπιν εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη, δίδων πολυαρίθμους συναυλίας καὶ προπαγανδίζων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας. Συλλέξας δὲ τεράστια χρηματικὰ ποσὰ καὶ γενόμενος ὁ ἀρχηγὸς τῶν τεσσάρων περίπου ἑκατομμυρίων Πολωνῶν τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρότατον ρεῦμα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του τούτων ὑπῆρξεν ἡ δήλωσις τοῦ προέδρου Οὐΐλσων ὑπὲρ «ἡνωμένης, ἀνεξαρτήτου καὶ αὐτονόμου Πολωνίας». Τῷ 1917 συνέβαλεν εἰς τὴν ἵδρυσιν προπαρασκευαστικῆς σχολῆς Πολωνῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὸ Καΐμπριτζ Σπρίνγκς, τὸν δὲ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῆς συγκεντρώσεως Πολωνῶν ἐθελοντῶν πρὸς ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὸ γαλλικὸν μέτωπον. Ἐπίσης ἐπέτυχε παρὰ τῆς καναδικῆς κυβερνήσεως τὴν παραχώρησιν εὐρυτάτου πεδίου παρὰ τὸν Νιαγάραν, ὅπου ὑπὲρ τὰς 22.000 Πολωνῶν ἐθελοντῶν ἐγυμνάσθησαν ὑπὸ Καναδῶν ἀξιωματικῶν. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1917 ἡ «ἐθνικὴ πολωνικὴ ἐπιτροπή», ἥτις ἱδρύθη ἐν Λωζάννῃ, διώρισεν αὐτὸν ἀντιπρόσωπόν της παρὰ τῇ κυβερνήσει τῆς Βασιγκτῶνος. Μετὰ τὴν νίκην τῶν συμμάχων ὁ Παντερέφσκι ἐπεσκέφθη τὸ Λονδῖνον καὶ κατόπιν μετέβη διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πολωνίαν, συνοδείᾳ στρατιωτικῆς βρεττανικῆς ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Οὐαίηντ, ἀποβιβασθεὶς εἰς Ντάντσιχ τὴν 24 Δεκεμβρίου 1918. Ἐν Βαρσοβίᾳ, τεθεὶς ὑπεράνω τῶν διαπληκτιζομένων πολιτικῶν κομμάτων, κατώρθωσε, κατόπιν δυσχερῶν διαπραγματεύσεων, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὑπέστη καὶ δολοφονικὴν ἀπόπειραν, νὰ σχηματίσῃ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 κυβέρνησιν συνασπισμοῦ, γενόμενος αὐτὸς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐξασφαλίσας δὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς κυβερνήσεώς του καὶ τῆς διεθνοῦς θέσεως τῆς Πολωνίας ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, καθὼς καὶ τὴν ψήφισιν ὑπὸ τῆς συγκληθείσης πολωνικῆς διαίτης νόμου περὶ δημιουργίας ἐθνικοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ, μετέβη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1919 ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πολωνικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διάσκεψιν τῆς εἰρήνης. Εἰς δύο διαφόρους περιστάσεις ἡ πολωνικὴ δίαιτα ἀνενέωσε τὴν ψῆφον ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτὸν καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς χώρας. Ἐπειδὴ ὅμως καθίστατο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματικὴν ἕνωσιν καὶ ἰδίως ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μὲ τὰ ρωσικὰ σοβιέτ, λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἀντιδράσεως τοῦ στρατιωτικοῦ κόμματος, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1919. Ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ παραμένῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Πολωνίας εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν πρεσβευτῶν καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1921, ὁπότε ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ ἐν Καλιφορνίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς κτῆμά του. Ἐπιχειρήσας κατόπιν νέα ταξίδια εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην καὶ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀμερικῆς, ἔδωσεν ὀλίγας τινὰς συναυλίας ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν. Γ. Σ.—Μ. Δ. Β.

παντέρημος, —*η*, —*ο*, καὶ ***παντέρμος***· ὁ ἐντελῶς ἔρημος, ὁ στερούμενος συγγενῶν ἢ ἀντιληπτόρων, ἐγκαταλελειμμένος.

Πάντερμα *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Προποντίδι μικρασιατικῆς πόλεως *Πάνορμος* (βλ. λ.).

—**Πάντερμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (Χουδαβενδικιάρ) ἐν τῷ νοτίῳ μυχῷ τοῦ φερωνύμου κόλπου, 2 ½ μίλ. ΝΑ. τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου (πλάτ. 40°21′ 30″ Β., μῆκ. 27°58′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara). Εἶναι ὁ *Πάνορμος Φρυγίας τῆς ἐπὶ Προποντίδι* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

—**Πάντερμα κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Προποντίδος, σχηματιζόμενος μεταξὺ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης, τοῦ ἰσθμοῦ της καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς (Χουδαβενδικιάρ). Εἶναι ἀνοικτὸς πρὸς ἀνατολάς, ἀντικρύζων τὴν Καλόλιμνον (Ἰμραλῆ-ἀντὰ) καὶ ἀμφίπυγος πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἀρτάκης. Πρὸς κατάπλουν ἐν νυκτὶ χρησιμεύει ὁ φάρος τῆς νησῖδος Ἅγιος Ἀνδρέας, κατὰ τὸ ΒΑ. κέρας τοῦ κόλπου· πλησίον δὲ αὐτῆς, χωροῦσα πρὸς ΝΑ., ἡ συστὰς τῶν νήσων Μολλὰ-Ἀντά: Ἅγια-Πέτρα, Μέσα, Ἁϊ-Γεώργης, Ἁϊ-Ἀνδρέας. Σ. Ε. Λ.

Πάντερμπορν (Paderborn) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βεστφαλίᾳ. Κάτ. 33.700. Ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον δημητριακῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ βιομηχανίαν ὑάλου, σάπωνος, ὀργάνων κλπ. Εἶναι ἀρχαία πόλις, ὀφείλει δὲ τὴν ἀνάπτυξίν της εἰς τὸν Καρολομάγνον, συγκαλέσαντα ἐν αὐτῇ τῷ 777 τὴν Δίαιταν καὶ ὁρίσαντα αὐτὴν ὡς ἐπισκοπικὴν ἕδραν. Τῷ 1641 ἱδρύθη εἰς Πάντερμπορν πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον ἐκλείσθη τῷ 1819. Σήμερον ὑπάρχουν ἐν τῇ πόλει θεολογικὴ ἀκαδημία, φιλοσοφικο-θεολογικὴ σχολὴ καὶ ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Γ. Ι. Β.

παντέρο (Pandero). Ὄνομα διδόμενον παρὰ τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸ *βασκικὸν τύμπανον* (ντέφι).

παντερόλι *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ἀνεμούριον προσδενόμενον εἰς τὸν ἐγγύτερον τῆς θέσεως τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς φυλακῆς ἱστιοφόρου ἐν πλῷ προσήνεμον παράτονον, ἢ εἰς ἀνάλογον θέσιν τῆς γεφύρας ἱστιοφοροῦντος ἀτμοπλοίου, πρὸς ἔνδειξιν τῆς διευθύνσεως τοῦ φαινομένου ἀνέμου. Ἀποτελεῖται ἐκ τριγωνικῆς σακκελίδος (ἰταλ. banderuola) ἢ ἐκ κλωστῆς, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας προσδένονται πτίλα. Σ. Ε. Λ.

Πάντες, *ἅγιοι*· τὸ σύνολον τῶν ἁγίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· || ἡμέρα ἑορτῆς, καθ' ἣν μνημονεύονται πάντες οἱ ἅγιοι.

— *[Ἑορτολ.]* Ἡ ἡμέρα, ἣν ὥρισεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τὸν κοινὸν ἑορτασμὸν πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἁγίων εἶναι ἡ τῆς πρώτης Κυριακῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν (Κυριακὴ τῆς ἀποδόσεως τῆς Πεντηκοστῆς), καὶ τοῦτο διότι ἐκτὸς τῶν γνωστῶν ἁγίων εἶναι καὶ ἅγιοι τῶν ὁποίων ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα. Ἡ ἑορτὴ τῶν ἁγίων Πάντων εἶναι παλαιοτάτη, καθότι ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὑπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡ ὁρισθεῖσα ἡμέρα διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν ἁγίων Πάντων εἶναι ἡ τῆς 1ης Νοεμβρίου. Β. Λ. Κ.

παντεσπάνι (τὸ) (= ψωμὶ ἱσπανικό). Εἶδος πίττας λεπτῆς κατασκευαζομένης μὲ αὐγά, ζάχαριν καὶ ἄλευρον. Λαμβάνομεν 100 δράμια ζάχαρι, 12 αὐγὰ καὶ 100 δράμια ἄλευρον, δουλεύομεν καλῶς μὲ ἕνα κουτάλι ἐπὶ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας τὴν ζάχαριν μὲ τοὺς κρόκους τῶν αὐγῶν, κατόπιν τὰ ἀσπράδια, μὲ τὸ ἐπὶ τούτῳ σύρμα, ἕως ὅτου γίνουν μαρέγκα· ὅταν ἑτοιμασθοῦν οἱ κρόκοι καὶ τὰ ἀσπράδια, τὰ ἑνώνομεν, ρίπτομεν καὶ τὸ ἄλευρον μέσα εἰς τὸ μεῖγμα καὶ τὰ ἀνακατεύομεν ἕως ὅτου ἑνωθοῦν καλῶς. Ρίπτομεν προσέτι καὶ ὀλίγην φλοῦδα λεμονίου ψιλοκομμένην. Ἔχομεν τὸ ταψὶ ἀλειμμένον μὲ βούτυρο καὶ πασπαλισμένο μὲ ἀλεύρι, ρίπτομεν μέσα τὴν πάστα καὶ τὴν ψήνομεν εἰς μέτριον φοῦρνον. Φ. Α.

Παντεύς. Σπαρτιάτης ὡραῖος τὴν μορφὴν καὶ ἡρωϊκὸς τὸ φρόνημα. Ἦτο ἰδιαίτερος φίλος τοῦ ἐπίσης ἡρωϊκοῦ τῆς Σπάρτης βασιλέως Κλεομένους Γ', ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἐπολέμησε κατὰ τῶν Μεγαλοπολιτῶν καὶ πρῶτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν ἡγούμενος δύο ταγμάτων Λακεδαιμονίων. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐν Σελλασίᾳ μάχην (221 π. Χ.) ἠκολούθησε τὸν μέγαν ἐκεῖνον βασιλέα εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα καὶ αὐτὸς ηὐτοκτόνησε, τελευταῖος, κατ' ἐντολὴν τοῦ Κλεομένους, ἐκ τῶν ἀκολούθων του, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας των νὰ ἐξεγείρουν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος. Μετὰ τῆς αὐτῆς γενναιότητος ἠκολούθησεν εἰς τὸν θάνατον τὸν Παντέα καὶ ἡ αὐτοκτονήσασα ὡραία σύζυγός του, ἥτις εἶχεν ἀκολουθήσει τοῦτον εἰς τὴν Αἴγυπτον. ΚΑΨ.

παντευτονισμός· βλ. λ. *παγγερμανισμός*.

Παντεχνῆς. Βυζαντινὸς οἶκος, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ τὰ ἑξῆς μέλη:

— 1) ***Θεόδωρος.*** Νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ.

— 2) ***Ἰωάννης.*** Μέγας σκευοφύλαξ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

— 3) ***Κωνσταντῖνος.*** Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, γράψας περιγραφὴν κυνηγίου περδίκων καὶ λαγωῶν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ E. Miller (Annuaire de l'association des ét. grecques (ΣΤ' 1872, σελ. 28—52).

— 4) ***Μιχαήλ.*** «Κορυφαῖος» ἰατρὸς (ἀρχίατρος) τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, κατέχων συνάμα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ «προέδρου» ἐν τῇ αὐλῇ. Διεσώθη ἡ ἐπὶ τῷ θανάτῳ του γραφεῖσα μονῳδία, ἀποκειμένη νῦν ἐν Βοδληιανῷ κώδικι τῆς Ὀξφόρδης. Π. Ν. Π.

παντέχω· ἀντὶ *ἀπαντέχω* (βλ.λ.).

Παντζάμπ *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἡ ἑλληνικὴ *Πενταποταμία* (βλ. λ. *Πεντζάμπ*).

Παντζὰρ *Μπουρνοῦ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 29′ 30″ Β., μῆκ. 27° 29′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara), δυτικὴ ἐσχατιὰ τῆς νήσου Ἀφησιὰ (Ἀραμπλὰρ Ἀντὰ) ἀλλὰ καὶ τῆς συστάδος τῶν Προκονήσων. Σ. Ε. Λ.

παντζάρι (τὸ) *[Βοταν.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τεῦτλον*.

Παντζεχροῦλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς δωδεκανησιακή, ἡ ἄλλως *Παντελεοῦσα* καὶ *Κορδυλοῦσα*. Σ. Ε. Λ.

Παντζὶμ (Panjim) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ἀποικίας τῶν πορτογαλικῶν Ἰνδιῶν (βλ. λ. *Γκόα*).

παντζούρι (τό)· εἶδος ἐξωτερικοῦ παραθυροφύλλου τῶν παλαιοτέρων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ κατώτατον σανίδωμα ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνοίγῃ πρὸς τὰ ἔξω.

πάντῃ· ἐπίρρ., παντελῶς, καθολοκληρίαν: «πάντῃ ἀνεύθυνος, — ἐλεύθερος»· || (ναυτ.) κοιν. *μπάντου* ἢ *ἀμπάντα*, κέλευμα χειρισμοῦ τῶν ἀρμένων, ὅπως τὰ ἀγόμενα, ἅτινα παρεῶντο «ἐξ ἀπολαβῆς» (κοιν. «χέρι παρὰ χέρι») ἀφεθῶσι παντελῶς ἀπὸ τῶν κρατουσῶν αὐτὰ χειρῶν: «Ἔα πάντῃ!» κοιν. «μόλα-μπάντου». Σ. Ε. Λ.

παντῆδες· οἱ καὶ *μπαντίδοι* (βλ.λ.).

Παντίας. Ἀρχαῖος ἀνδριαντοποιός. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ γλύπτης οὗτος ἦτο υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Χίου Σωστράτου, καὶ συνεπῶς ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος. Ὁ Παντίας ἀναφέρεται ὡς ἀνδριαντοποιὸς ὀλυμπιονικῶν, ἔργα δὲ αὐτοῦ ἦσαν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀριστέως τοῦ Ἀργείου, νικητοῦ ἐπὶ δολίχῳ· ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἐξ Ἡραίας τῆς Ἀρκαδίας Νικοστράτου Ξενοκλείδου, παλαιστοῦ παιδός, καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἐκ Μεροπίδος τῆς Κῶ Ξενοκίδου, νικητοῦ ἐπὶ πυγμῇ παίδων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον παρίστανε τὸν νικητὴν παῖδα καθήμενον ἐφ' ἵππου, παρὰ τὸν ἵππον δὲ ἵστατο ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς Ξενόμβροτος, νικητὴς καὶ οὗτος ἐπὶ νίκῃ ἵππου, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸν ἀνδριάντα ἐποίησεν ὁ Φιλότιμος Αἰγινήτης, σύγχρονος τοῦ Παντίου. Β. Δ. Θ.

Παντιὲβρ (Penthièvre) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία γαλλικὴ κομιτεία ἐν Βρετάνῃ, εἰς τὴν παραλιακὴν περιφέρειαν τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἀκταὶ τοῦ Βορρᾶ (Côtes du Nord). Ἦτο περιοχὴ πολὺ εὔφορος, παράγουσα ἄφθονα δημητριακά. Π. Π. Κ.

Παντιὲβρ (Penthièvre), ***Λουδοβῖκος-Ἰωάννης-Μάρκος τῶν Βουρβώνων,*** *δοὺξ τῆς—*. Γάλλος εὐγενὴς (1725—1793), υἱὸς τοῦ κόμιτος τῆς Τουλούζης. Ὀνομασθεὶς ναύαρχος καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στόλου, διεκρίθη εἰς τὸν πόλεμον τῆς Αὐστριακῆς διαδοχῆς ἰδίως ἐν Raucoux καὶ Lawfeld τοῦ Βελγίου κατὰ τὸ 1747. Ὑπῆρξε προστάτης πολλῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του, ἰδίως δὲ τοῦ συγγραφέως Florian. Π. Π. Κ.

παντιέρα (ἡ)· ἀντὶ *μπαντιέρα* (βλ. λ.).

Παντιερονήσια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς νησίων ἐν γραμμῇ, μεταξὺ Πάρου καὶ Ἀντιπάρου, καὶ πρὸς τῷ διαύλῳ τῶν Δεκατεσσάρων ποδῶν. Εἶναι δὲ ταῦτα, κατὰ σειρὰν καὶ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον: *Παντιερονήσι*, *Τηγάνι*, *Γλαρόπουντα*, *Πρέζα*, *Τοῦρλα* καὶ *Ἀνάβαθη* τὸ βορειότερον. Σ. Ε. Λ.

Παντίκα (ἡ). Εὐειδεστάτη κυρία ἐκ Κύπρου, ἀναφερομένη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ὀλυμπιάδος, συζύγου Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος. Α. Θ. Σ.

Παντικάπαιον (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σκυθίας κειμένη ἐπὶ τῆς ΝΑ. ἄκρας τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου (νῦν Κριμαία), παρὰ τὸν ποταμὸν Παντικάπην, κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικῆς θαλάσσης), ἀπέναντι τῆς Φαναγορείας. Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Μιλησίων περὶ τὸ 540 π. Χ., ἐπὶ λόφου ἔχοντος περιφέρειαν εἴκοσι σταδίων καὶ ἐπὶ πλουσιωτάτης καὶ σιτοφόρου χώρας, ταχέως ἤκμασεν, ἀποβᾶσα σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον, ἰδίως δὲ σιτηρῶν. Εἶχεν ἀκρόπολιν, λιμένα καὶ «νεώρια ὅσον τριάκοντα νεῶν» (*Στράβ.* Ζ, 309). Ἐκαλεῖτο ἐπίσης *Παντικαπαία* καὶ *Παντικάπη*, ὁ δὲ πολίτης *Παντικαπαιεύς* καὶ *Παντικαπιάτης*. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν βασιλέων τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ἐγένετο μία τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν, καλουμένη πολλάκις καὶ *Βόσπορος*, καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν περὶ Λεύκωνα, Σάτυρον καὶ Παιρισάδην, μέχρις οὗ, ἐπὶ τοῦ τελευταίου Παιρισάδου, ὑπέκυψεν εἰς τὸν Μιθριδάτην τὸν Μέγαν, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἐνταῦθα τῷ 63 π. Χ. Τέλος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατὰ τὰ ἔτη 465 καὶ 528 μ. Χ. ὠχυρώθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ.

Σῴζονται ὡραιότατοι χρυσοῖ στατῆρες τῶν ἐτῶν 350 π. Χ., καθὼς καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα φέροντα κεφαλὴν τοῦ Πανός, μετὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ σχετισθῇ ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς. Ἐπίσης τῶν ἐτῶν 380—200 π. Χ. μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς

Digitized by Google

ΠΑΝΤΙΚΑΠΑΙΩΝ καὶ κεφαλῆς Διονύσου νεαροῦ ἢ Ἀπόλλωνος. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ πόλις *Κέρτς*, ὅπου αἱ παρ' αὐτὴν κατὰ τὰ τελευ-

Νόμισμα τοῦ Παντικαπαίου.

ταῖα ἔτη γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς σπουδαιότατα ἔργα τέχνης (τάφοι μετὰ πλουσιωτάτων χρυσῶν κτερισμάτων, κατακόμβαι μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ ἄλλα) ἀποκείμενα εἰς τὸ ἐν Πετρουπόλει μουσεῖον Ἐρμιτάζ. Α. Θ. Σ.

Παντίλια (Padilla), ***Ἰωάννης ντὲ —***. Ἱσπανὸς ποιητής, ἐπονομαζόμενος ὁ *Καρθουσιανὸς* (1468—1518). Τὸ πρῶτόν του ποιητικὸν ἔργον ἦτο ποίημα ἀποτελούμενον ἐξ 150 διστίχων, ἐν ᾧ περιγράφει τὴν κατάληψιν τῆς Γρανάδας. Βραδύτερον συνέθεσε τὸ θρησκευτικῆς ἐμπνεύσεως ποίημα «Ἡ εἰκὼν τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ» καὶ ἔπειτα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ δώδεκα θρίαμβοι τῶν Ἀποστόλων». Ὁ Παντίλια εἶναι ὠμὸς καὶ ἀνεπιτήδευτος, διακρίνεται ὅμως διὰ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν εὐχέρειαν τῆς στιχουργίας. Γ. Ι. Β.

— **Παντίλια** (Padilla), ***Ἰωάννης - Λοπὲθ ντὲ —***. Ἱσπανὸς ἐπαναστάτης (1490—1521). Ἦτο ἐκ τῶν ἐξεγερθέντων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε' καὶ κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ξένων καὶ τῶν ξενικῶν ἐπιρροῶν. Ἦτο διοικητὴς τῶν στρατευμάτων τοῦ Τολέδου, τῆς πρώτης ἱσπανικῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Κάτω Χωρῶν. Ὁ Παντίλια ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, ὀργανώσας καὶ διευθύνας αὐτήν. Ἡττηθεὶς ὅμως παρὰ τὸ Βιλιαλὰρ τὴν 23 Ἀπριλίου 1521 καὶ συλληφθεὶς ἐθανατώθη τὴν ἐπομένην. Ἡ ἐπανάστασις ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς συζύγου του *Μαρίας* μέχρι τῆς 10 Φεβρουαρίου 1522. Αὕτη ἀπέθανεν ἐν Πορτογαλίᾳ τῷ 1531. Καὶ ὁ Παντίλια καὶ ἡ σύζυγός του ἐξυμνοῦνται παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς ὡς λαϊκοὶ ἥρωες, πολλὰ δὲ δράματα καὶ ποιήματα ἐγράφησαν πέριξ τῆς δράσεώς των. Γ. Ι. Β.

Παντίμαθοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Σκυθίας, κατοικῶν παρὰ τὸν Ὦξον ποταμὸν καὶ ἀποτελῶν μετὰ τῶν Κασπίων, Παυσίκων καὶ Δαρειτῶν τὸν ἐνδέκατον νομὸν τοῦ περσικοῦ κράτους, καταβάλλοντα εἰς τὸν Δαρεῖον ἐτήσιον φόρον 200 ταλάντων. Α. Θ. Σ.

Πάντινγκτον (Paddington) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς μητροπόλεως τοῦ Λονδίνου, μεταξὺ τῶν διαμερισμάτων Κένσιγκτον καὶ Μάρυλεμπον. Ἔχει ἀξιόλογον δημαρχεῖον, νοσοκομεῖα, φρενοκομεῖον, πτωχοκομεῖον, δημοτικὰ λουτρὰ καὶ τὸ τεχνικὸν ἰνστιτοῦτον. Κάτ. (1931) 144.950. Ε. Σ.

Παντιρὰκ (Puits de Padirac) *[Γεωγρ.]* Περίεργον βάραθρον ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῷ νομῷ Lot καὶ νοτίως τοῦ ποταμοῦ Dordogne. Τὸ βάραθρον τοῦτο, τύπου φρέατος, ἔχει περίμετρον 110 μέτρων καὶ βάθος 75, συγκοινωνεῖ δὲ πρὸς ὑπόγειον ποταμὸν μήκους 3 χλμ. Π. Π. Κ.

παντισὰχ (λ. περσ., τῆς ὁποίας τὸ δεύτερον συνθετικὸν σὰχ=βασιλεύς)· ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων (ὁ ἄλλως *σεχινσάχ*), ὁ αὐτοκράτωρ. Οὕτως ἐκάλουν οἱ Τοῦρκοι τὸν σουλτᾶνον κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον *κιράλ*. Ν. Μ.

Παντίτης. Εἷς τῶν τριακοσίων τοῦ Λεωνίδα, ὅστις ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς Θεσσαλίαν διεσώθη, ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς Σπάρτην καὶ μὴ ὑπομένων τὴν ἀτιμίαν ἀπηγχονίσθη. Α. Θ. Σ.

Πάντιχαμ (Padiham) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκασερ τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κῶλντερ. Ἔχει ἐργοστάσια βάμβακος. Κάτ. (1931) 11.632. Ε. Σ.

Παντοβανίνο (Padovanino), ***Ἀλέξανδρος - Βαροτάρι***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἰλ —*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1580—1643). Ἦτο υἱὸς τοῦ *Δαρείου Παντοβάνο* καὶ ἐγεννήθη ἐν Παδούῃ, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ πατρός του. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του, ἀλλὰ μείνας ὀρφανὸς εἰς μικρὰν ἡλικίαν μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐσπούδασεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τιτσιανοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ μίμησις εἶναι καταφανὴς εἰς τὰ ἔργα του. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι ὁ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Παδούης «Ἐν Κανᾷ γάμος», ὁ ὁποῖος κατέστησεν αὐτὸν γνωστότατον μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ διέδωσε τὴν φήμην του καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων των εὑρίσκονται ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Παδούῃ, τὰ σημαντικώτερα δὲ τούτων εἶναι: «Ἡ ἁγία Μαγδαληνή» (Μουσεῖον Μπρίνιολε - Σάλε Γενούης), «Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης» (Μουσεῖον Σιέννης), «Ἡ θυσία τῆς Ἰφιγενείας» (μέγαρον Μανφρίνι τῆς Βενετίας), «Ἡ ἁγία Δομινίκη κατευνάζουσα τρικυμίαν» (ναὸς τῶν Ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου τῆς Βενετίας), «Ὁ ἄπιστος Θωμᾶς» (ἐν Παδούῃ), «Θρίαμβος τῆς Ἀφροδίτης» (πινακοθήκη Καρράρα τῆς Περγάμου), «Ἀθηνᾶ» (πινακοθήκη Μποργκέζε τῆς Ρώμης) κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Παντοβάνο. Ἰταλὸς χαράκτης καὶ νομισματοκόπτης (βλ.λ. *Καβῖνο*, Ἰωάννης).

Παντοβάνο (Padovano), ***Δαρεῖος-Βαροτάρι***, ὁ ἐπιλεγόμενος—. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων (1539—1596). Γεννηθεὶς ἐν Βερώνῃ, ἐγκατεστάθη

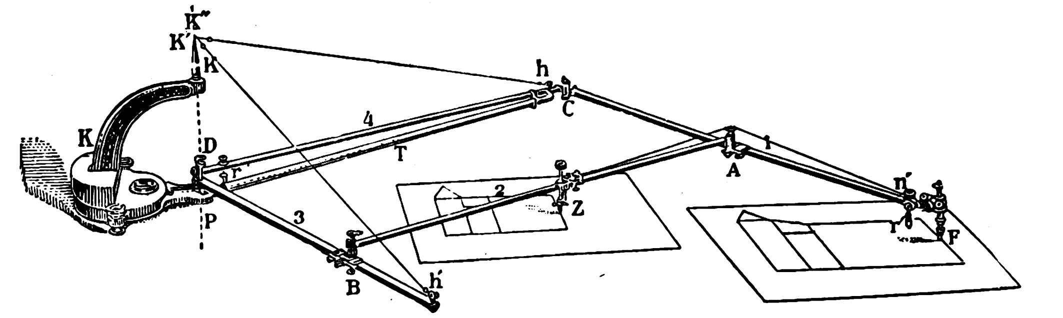

Παντογράφος ἀκριβείας.

ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν Πάδουαν, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Βερονέζε καὶ Τιτσιανῷ, οἵτινες διηυκόλυνον εἰς αὐτὸν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ρώμης. Πολλὰ τῶν ἔργων του φέρουν καταφανῆ τὴν σφραγῖδα τῆς μιμήσεως τοῦ Βερονέζε καὶ τοῦ Τιτσιανοῦ, τινὰ δὲ τούτων θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν καὶ ὡς διαμφισβητούμενα ἔργα τοῦ Τιτσιανοῦ. Ἐζωγράφησεν ὅμως καὶ ἄλλα, ἅτινα ἀποδεικνύουν ἰσχυρὰν ἀτομικότητα, μεταξὺ δὲ τούτων εἶναι ὁ «Ἅγιος Βαρνάβας», ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ναῷ τῆς Βενετίας. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του ἐξαίρονται: «Αἱ ἅγιαι γυναῖκες εἰς τὸν τάφον» ἐν τῷ ναῷ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Παδούης, «Ὁ πάπας ἐγκρίνων τοὺς κανονισμοὺς τοῦ τάγματος τῶν Καρμηλιτῶν», ἔργον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Τιτσιανὸν κτλ. Μ. Δ. Β.

Παντόγαλος, *Γαβριήλ*. Εὐπαίδευτος Κρὴς μοναχός, ὅστις τῷ 1600 ἀνεκαίνισε τὴν μονὴν Τοπλοῦ (Κυρία Ἀκρωτηριανὴ) τῆς ἐπαρχίας Σητείας Κρήτης. Οὗτος ἔστησε πλάκα εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τῆς μονῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχαράχθη παράκλησις πρὸς τὴν Παρθένον νὰ προστατεύῃ τὴν μονὴν καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς μοχθοῦντας. Πιθανὸς ποιητὴς τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἦτο ὁ Παντόγαλος, ὅστις ἐποίησε καὶ τὴν κτητορικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ παρὰ τὸν Λιμένα Σητείας μετοχίου τοῦ Τοπλοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Ε. Γ.

παντογνώστης (ὁ)· ὁ τὰ πάντα γινώσκων, ὁ πᾶσαν γνῶσιν κατέχων, πάνσοφος.

«Παντογνώστης». Δεκαπενθήμερος πολιτική, νομολογικὴ καὶ στατιστικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1921 ὑπὸ Γ. Ν. Ἰωάννου καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1928.

παντογράφος (ὁ). Ὄργανον χρησιμεῦον εἰς τὴν μηχανικὴν ἀντιγραφὴν σχεδίων εἴτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλίμακα εἴτε ὑπὸ μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν τοιαύτην. Ὁ στοιχειώδης τύπος παντογράφου συνίσταται ἐκ τεσσάρων (4) κανόνων συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλους εἰς τὰ σημεῖα Δ, Β, Ε, Ζ διὰ πε-

ρονῶν, οὕτως ὥστε νὰ κινοῦνται ἐλευθέρως περὶ αὐτὰ οἱ κανόνες, μὴ μεταβαλλομένων τῶν μηκῶν τῶν πλευρῶν τοῦ παραλληλογράμμου ΒΖΔΕ. Εἰς τὸ ἄκρον Α εὑρίσκεται κοχλίας, δι' οὗ προσκολλᾶται τὸ ἐργαλεῖον ἐπὶ τῆς τραπέζης σχεδιάσεως. Τὴν θέσιν τῶν σημείων Δ καὶ Ζ δυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν κατὰ βούλησιν (διότι καὶ οἱ 4 κανόνες φέρουσι πρὸς τοῦτο σχετικὰς ὀπάς), διατηροῦντες ὅμως πάντοτε τὴν ἀρχήν, ὅπως τὰ τρία σημεῖα Α,Ε καὶ Γ εὑρίσκωνται ἐν εὐθυγραμμίᾳ. Ὑποθέσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅτι τὰ σημεῖα Δ καὶ Ζ εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν πλευρῶν ΑΒ καὶ ΒΓ. Ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν τριγώνων ΑΔΕ καὶ ΑΒΓ θὰ ἔχωμεν $\frac{AE}{A\Gamma}=\frac{A\Delta}{AB}=\frac{1}{2}$.

Ἐὰν μετακινηθῇ ἐπομένως τὸ σημεῖον Ε πρὸς οἱανδήποτε διεύθυνσιν κατὰ μῆκος ΕΕ', τὸ σημεῖον Γ θὰ διατρέξῃ μῆκος ΓΓ', ὅπερ λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης σχέσεως $\frac{AE}{A\Gamma}=\frac{1}{2}$ θὰ εἶναι διπλάσιον τῆς ΕΕ'· τουτέστι τὸ σημεῖον Γ περιγράφει σχήματα ὅμοια πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ σημείου Ε παρακολουθούμενα καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀντίστοιχοι γραμμαὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ἔχουσι καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ἀποστάσεις τῶν σημείων Ε καὶ Γ ἀπὸ τοῦ σταθεροῦ σημείου Α. Εἰς τὴν περιγραφεῖσαν συσκευὴν ἐν τῷ σημείῳ Α ὑπάρχει ὀστέϊνος στυλίσκος διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν γραμμῶν τοῦ σχεδίου, ἐν τῷ σημείῳ δὲ Γ μολυβδοκόνδυλον μετὰ βαρυδίου, ἵνα ἡ αἰχμὴ αὐτοῦ εὑρίσκεται πάντοτε εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὑποκειμένου φύλλου χάρτου καὶ ἀναγράφῃ οὕτως αὐτομάτως τὴν πρότυπον εἰκόνα εἰς κλίμακα μεγαλυτέραν. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν σμίκρυνσιν, τότε μεταθέτομεν ἀμοιβαίως τὸν στυλίσκον καὶ τὸ μολυβδοκόνδυλον ἐκ τῶν θέσεων Ε καὶ Γ. Κ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

παντοδάκτυλος (ὁ) (Pantodactylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τεγιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους σαύρας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἐπίπεδον κατὰ τὴν κοιλίαν, κεφαλὴν χονδρὴν καὶ πεπλατυσμένην, ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, οὐρὰν μακροτάτην καὶ πόδας βραχεῖς καὶ χονδρούς. Ὁ χρωματισμός των εἶναι πρασινοκίτρινος. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

παντοδαπός, *—ή*, *—όν*· ὁ παντὸς εἴδους, παντοῖος, ποικίλος: «παντοδαποὶ καρποί»· || συνήθ., ἐκ παντὸς τόπου· «παντοδαποὶ ἄνθρωποι».

παντοδίδακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πάντα διδαχθεὶς καὶ μαθών.

παντόδοντα (τὰ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμα τῶν *κορυφοδοντιδῶν* (βλ. λ.).

παντοδυναμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις παντοδύναμος, τὸ τὰ πάντα δύνασθαι: «ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ».

— ***παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ***. Καλεῖται οὕτω τὸ ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ, καθ' ὃ οὗτος δύναται νὰ πράττῃ τὰ πάντα. Ἡ ἁγία Γραφὴ πολλαχοῦ τονίζει τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ρητῶς λέγουσα «τῷ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι» (Ἐφ. 3,20) καὶ «οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ρῆμα» (*Λουκ.* 1,37) καὶ καλοῦσα αὐτὸν «Κύριον παντοκράτορα» (Β' Κορ. 6,18). Ἡ δύναμις ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἐκδηλουμένη κατὰ τυφλὴν ἀναγκαιότητα. Ὡς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ δύναμις τελεῖ ὑπὸ τὴν βούλησιν αὐτοῦ, οὕτω καὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ἡ ἁγία Γραφὴ πολλαχοῦ τονίζει τοῦτο ρητῶς, ἀναφέρουσα «πάρεστί σοι, ὅταν θέλῃς, τὸ δύνασθαι» (Σοφ. Σολ. 12,18) καὶ «πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν» (Ψαλμ. 113, 11. 134,6). Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς «ὁ Θεὸς μὲν ὅσα θέλει δύναται, οὐχ ὅσα δὲ δύναται θέλει, δύναται γὰρ ἀπολέσαι τὸν κόσμον, οὐ θέλει δέ». Ἐπειδὴ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ ὡς παναγάθου εἶναι ἀγαθή, ἡ παντοδυναμία αὐτοῦ ρυθμίζεται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ βουλήσεως. Ἡ ρύθμισις αὕτη, ἥτις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται περιορισμός, δὲν εἶναι τοιοῦτος, ἀλλὰ τελειότης, ὀρθῶς δ' ὁ Θεοδώρητος παρατηρεῖ «τὸ μὴ δυνηθῆναί τι τούτων ἀπείρου δυνάμεως οὐκ ἀσθενοῦς τεκμήριον, τὸ δέ γε δυνηθῆναι ἀδυναμίας δήπουθεν οὐ δυνάμεως». Ἄνευ ἄλλως τοῦ φαινομενικοῦ τούτου περιορισμοῦ θὰ ἔφθανέ τις εἰς τὸν πανθεϊσμόν, ὡς ὁ Ἀβαιλάρδος καὶ ὁ Σλαϊερμάχερ, οἱ δεχόμενοι ταυτότητα τῆς παντοδυναμίας καὶ βουλήσεως τοῦ Θεοῦ. Κ. Ι. Δ.

παντοδύναμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τὰ πάντα δυνάμενος, προσηγορία τοῦ Θεοῦ.

παντοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ παντὸς εἴδους, παντοῖος, ποικίλος: «παντοειδῆ ὑφάσματα» λογῆς-λογῆς.

πάντοθεν· ἐπίρρ., ἀντὶ *πανταχόθεν*.

Digitized by Google

παντοῖος, —*α*, —*ον*· παντὸς εἴδους, παντοδαπός, ποικίλος.

παντοιοτρόπως· ἐπίρρ., καθ' ὅλους τοὺς τρόπους, μὲ ὅλα τὰ μέσα: «προσεπάθησαν παντοιοτρόπως νὰ τὸν πείσουν».

πάντοκ (Paddock). Ἑλληνικὴ γραφὴ τῆς ἀγγλικῆς λέξεως paddock, ἥτις σημαίνει περίφραγμα διὰ τετράποδα ζῷα. Συνήθως *πάντοκ* καλοῦνται οἱ λειμῶνες, οἵτινες περιφράσσονται γύρωθεν διὰ φυτικοῦ φράγματος, τὸ ὁποῖον σχηματίζουσι θάμνοι καὶ ἰδίως βάτοι, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τοῦ περιφράγματος τὰ ζῷα. Τὰ πάντοκ ταῦτα χρησιμεύουσιν ὡς τόποι νομῆς τῶν ἵππων. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται *πάντοκ* τὸ μέρος τοῦ ἱπποδρομίου, ἔνθα ἐπιδεικνύονται οἱ ἵπποι, ὁδηγούμενοι διὰ χειρὸς τοῦ ἱπποκόμου προτοῦ τρέξωσι. Γ. Ι. Β.

παντοκρατορία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παντοκράτορος, τὸ κράτος, ἡ κυριαρχία ἐπὶ πάντων.

παντοκράτωρ, —*ορος* (ὁ)· ὁ τῶν πάντων κρατῶν, ὁ κύριος τοῦ παντός, προσηγορία τοῦ Θεοῦ.

—*[Εἰκονογρ.]* Ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παντοκράτωρ* γνωστὴ ἐν τῇ βυζαντινῇ εἰκονογραφικῇ τέχνῃ εἰκὼν εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ θόλου (τρούλλου) τῶν βυζαντινῶν ναῶν ζωγραφουμένη εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς κυρίου καὶ ἐξουσιαστοῦ τῶν πάντων. Ἀπεικονίζει δὲ αὕτη τὸν Χριστὸν μὲ μορ-

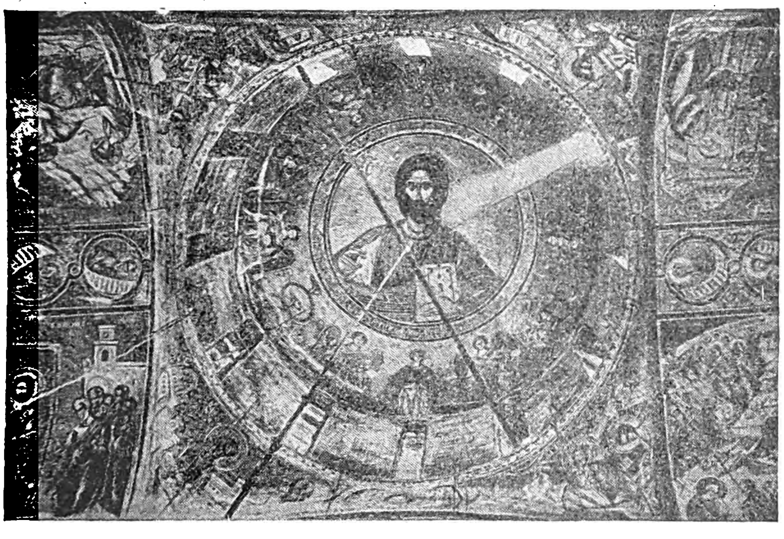

Παντοκράτωρ.
[Τοιχογραφία ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς Δοχειαρίου.]

φὴν αὐστηρὰν καὶ τραχεῖαν, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν τοῦ Θεανθρώπου, ἥτις εἶναι πραεῖα, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ἀγγέλων καὶ κρατοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ τὸ ὅραμα τοῦ προφήτου Ἡσαΐου. Ὁ παντοκράτωρ Ἰησοῦς περιβάλλεται ὑπὸ φωτοστεφάνου, ἡ δὲ βάσις τοῦ τρούλλου, ἐν ᾧ εἰκονίζεται, φέρει συνήθως κυκλικὴν ἐπιγραφήν. Β. Λ. Κ.

Παντοκράτωρ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 174.

— **Παντοκράτωρ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἰονίου πελάγους, νοτία ἐσχατιὰ τῆς χερσονήσου τῆς Νικοπόλεως (πλάτ. 38° 57' 45" Β., μῆκ. 20° 44' 30" Ἀν. Γκρήν., χάρτ. Ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ.: «Στενὸν καὶ ὅρμοι Πρεβέζης» καὶ «Ἀμβρακικὸς κόλπος») ἀριστερᾷ τῷ προπλέοντι τοῦ πελάγους εἰς τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἦτο ἰσχυρότατα ὡπλισμένον, ὡς ἀπέδειξεν ἡ μονομαχία του πρὸς τὴν «Δυτικὴν Μοῖραν»· ὅτε ὅμως περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μετὰ τῆς Πρεβέζης, εὑρέθη ἔχον ἐν τῷ φρουρίῳ του ἓν μόνον πυροβόλον Κροὺπ τῶν 15. Σ. Ε. Λ.

— **Παντοκράτωρ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (πλάτ. 40° 17' 15" Β., μῆκ. 24° 15' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), 10 μίλλ. ΒΔ. τῆς Μεγίστης Λαύρας. Καὶ ὁμώνυμος ὅρμος ἐπώνυμος τῇ μονῇ, ἧς εἶναι καταβαθμός. Σ. Ε. Λ.

— **Παντοκράτωρ.** Πύλη καὶ προμαχὼν εἰς τὰ ΝΔ. τείχη τοῦ φρουρίου Ἡρακλείου (*Πόρτα Χανίων σήμερον*) σῳζομένη μὲ ρωγμάς. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πρόσοψιν, ἄνω ὑψηλά, εἶναι ἀνάγλυφος ἐπὶ κυανωποῦ μαρμάρου ἡ προτομὴ τοῦ Παντοκράτορος καὶ πέριξ ἡ λατινικὴ λέξις OMNIPOTENS (=Παντοκράτωρ), διὰ τοὺς ἔσωθεν βλέποντας, ἤτοι τοὺς Λατίνους. Εἰς δὲ τὴν ἐξωτερικήν, ἐπίσης ὑψηλά, λέων καὶ ἡ προτομὴ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ἑλληνιστὶ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, διὰ τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους Ἕλληνας. Τὴν ὁδὸν Παντοκράτορος εἶχον παραφθείρει οἱ Ἑνετοὶ εἰς Panigra. Ε. Γ.

— **Παντοκράτωρ** *Πεισινῶντας [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.104. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

— **Παντοκράτορος** *μονὴ (Ἄθω)*. Μία τῶν κυριάρχων λεγομένων μονῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως. Ἱδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου.

Ἡ μονὴ Παντοκράτορος κεῖται παρὰ τῷ φερωνύμῳ ὅρμῳ πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Χαλκιᾶς καὶ ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Θύσσου. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν κεῖται ἡ κοινοβιακὴ ρωσικὴ σκήτη *Προφήτου Ἠλιού*. Ἡ μονὴ ἤκμασε κυρίως κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Β. Λ. Κ.

— **Παντοκράτορος** *μονὴ (Πεντέλης)*. Μονὴ ἐπὶ τοῦ Πεντελικοῦ, ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 1570 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ἀναδρομάρη καὶ Ἰωάννου Ντούτζη τοῦ Ἀλεξηνᾶ, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Θεοφάνους Καρύκη, ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Σωφρονίου Α'. Γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Μονὴ Παντοκράτορος Ταώ***, καθότι ἐκτίσθη ἐν θέσει Ταὼ (Νταοὺ Πεντέλη) τοῦ Πεντελικοῦ, προσηρτήθη, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἵδρυσίν της, ὡς μετόχιον, εἰς τὴν μονὴν Πεντέλης (τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου), διότι ὑπέστη μεγίστην καταστροφὴν κατόπιν ἐπιδρομῆς πειρατῶν, οἵτινες κατέσφαξαν πάντας τοὺς μοναχούς, ἀνερχομένους περίπου εἰς 150. Ἡ μονὴ Πεντέλης, ὅπως καὶ πολλαὶ ἄλλαι μοναί, ἐχρησίμευσε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συχνάκις ὡς ἄσυλον τῶν καταδιωκομένων Χριστιανῶν. Β. Λ. Κ.

—**Παντοκράτορος** *μονὴ (Κωνσταντινουπόλεως)*· βλ. *Ζεϊρὲκ* τζαμί.

Παντολέων *Λιγαρίδης*· βλ. λ. *Λιγαρίδης Παΐσιος*.

πάντολμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τὰ πάντα τολμῶν, τολμηρότατος.

παντόλο *[Ναυτ.]*. Ὁ *ἐπιφράκτης* (βλ. λ.).

Παντομάντειρα (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῶν Μοιρῶν, αἵτινες εἶχον τὸ χάρισμα νὰ μαντεύωσι τὰ πάντα. Α. Θ. Σ.

Παντομάτριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τςῆ Κρήτης ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τοῦ σημερινοῦ Μυλοποτάμου, μνημονευομένη ὑπὸ Πτολεμαίου καὶ Πλινίου. Ἡ τοποθεσία αὐτῆς δὲν ἐξηκριβώθη. Ὑπ' ἄλλων μὲν τοποθετεῖται παρὰ τὸν ὅρμον Μπαλῆ, ὅπου εἰκάζεται ἡ Ἀστάλη, ὑπ' ἄλλων δὲ παρὰ τὸ Καστέλλι. Ὁ Πτολεμαῖος λέγει ἀορίστως μεταξὺ Ρεθύμνης καὶ Δίου. Παρ' αὐτὴν ἐχύνετο εἰς τὴν θάλασσαν ὁ ποταμὸς Ὀάξης (Μυλοπόταμος)· ἔκειτο ἄρα πρὸς Δ. τοῦ σημερινοῦ Καστελλίου. Ἦτο δὲ ἐπίνειον τῆς Ἐλευθέρνης καὶ ἤκμαζεν ἐμπορικῶς. Ὁ Πλίνιος τοποθετεῖ αὐτὴν μεταξὺ Ἀπτέρων καὶ Ἀμφιμάλλης. Ε. Γ.

παντόμετρον (τό). Τοπογραφικὸν ὄργανον, παλαιοῦ τύπου, δι' οὗ ἐκτελοῦνται γωνιομετρήσεις ὁριζοντίων γωνιῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ μικρὰν σχετικῶς ἀκρίβειαν καὶ ἄγονται κάθετοι γραμμαί. Τὸ παντόμετρον φέρεται ἐπὶ τρίποδος καὶ συνίσταται ἐκ δύο ὑπερκειμένων ἁρμοστῶν κυλίνδρων. Ὁ κάτω κύλινδρος εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ χεῖλος φέρει βαθμολογίαν ἑξηκονταδικῆς ἢ ἑκατονταδικῆς διαιρέσεως, ὡς ἐπίσης καὶ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντικρυζομένας θυρίδας, χρησιμευούσας διὰ τὴν σκόπευσιν, ἐξ ὧν ἡ μία κάτωθεν τῆς μηδενικῆς (0°) διαιρέσεως καὶ ἡ ἑτέρα κάτωθεν τῆς διαιρέσεως 180°, φέρουσα εἰς τὸ μέσον αὐτῆς κατακόρυφον νῆμα. Ὁ ἄνω κύλινδρος, δυνάμενος νὰ περιστρέφηται διὰ μικρομετρικοῦ κοχλίου, φέρει εἰς τὸ κάτω χεῖλος αὐτοῦ βερνιέρον διὰ τὰς ἐπὶ τῆς κάτωθεν βαθμολογίας ἀναγνώσεις, ὡς ἐπίσης καὶ δύο ὡς ἀνωτέρω σκοπευτικὰς διατάξεις, ὧν αἱ προσοφθάλμιαι θυρίδες ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς διαιρέσεις 0° καὶ 90°, αἱ δὲ ἀντικειμενικαὶ θυρίδες εἰς τὰς διαιρέσεις 180° καὶ 270°.

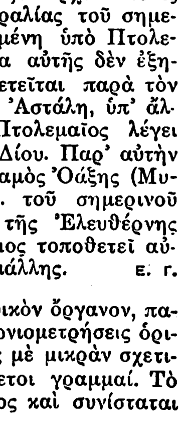

Παντόμετρον.

Πρὸς μέτρησιν γωνίας τινὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στρέφεται ὁλόκληρος ὁ κύλινδρος, οὕτως, ὥστε ἡ σκοπευτικὴ γραμμὴ τοῦ κάτω κυλίνδρου νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο διευθύνσεων, ὁπότε στερεοῦμεν αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν ταύτην διὰ τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ εὑρισκομένου κοχλίου. Εἶτα στρέφομεν μόνον τὸν ἄνω κύλινδρον διὰ τοῦ ἑτέρου πρὸς τοῦτο κοχλίου καὶ σκοπεύομεν διὰ τῆς ὑπεράνω τοῦ μηδενὸς θυρίδος τοῦ κυλίνδρου πρὸς τὴν ἑτέραν διεύθυνσιν καὶ ἀναγινώσκομεν διὰ τοῦ βερνιέρου τὴν τιμὴν τῆς γωνίας. Ἵνα φέρωμεν ἔκ τινος σημείου εὐθείας τινὸς κάθετον πρὸς αὐτήν, τοποθετοῦμεν τὸ ὄργανον ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ σημείου καὶ κατευθύνομεν τὴν σκοπευτικὴν γραμμὴν τοῦ κάτω κυλίνδρου πρὸς τὴν δοθεῖσαν εὐθεῖαν, εἶτα στρέφομεν τὸν ἄνω κύλινδρον οὕτως, ὥστε ἡ ἄνω τοῦ 0 θυρὶς νὰ ἔλθῃ ἄνω τῆς διαιρέσεως 90° τῆς ἄντυγος τοῦ κάτω κυλίνδρου, ὁπότε διὰ τῆς σκοπευτικῆς ταύτης διατάξεως καθορίζομεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὴν ζητουμένην κάθετον, διὰ τῆς ἑτέρας δὲ σκοπευτικῆς διατάξεως τοῦ ἄνω κυλίνδρου ἐλέγχομεν τὴν ἀκριβῆ τοποθέτησιν τοῦ ὀργάνου ἐπὶ τῆς δοθείσης εὐθείας. Ἄνωθεν τοῦ παντομέτρου ὑπάρχει ἐνίοτε μαγνητικὴ βελόνη, ὥστε δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτὸ καὶ ὡς πυξίδα.

παντομίμα (ἡ)· εἶδος τῆς θεατρικῆς τέχνης, ἐν ᾧ κύριον ὄργανον ἐκφράσεως εἶναι οὐχὶ ὁ λόγος, ἀλλὰ αἱ κινήσεις, οἱ μορφασμοὶ καὶ ἐν γένει ἡ χειρονομία.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *παντομίμα*, παρὰ τὸ ἑλληνικώτατον αὐτῆς ὄνομα, εἶναι κυρίως τέχνη ρωμαϊκή. Ἡ γένεσις αὐτῆς συνδέεται μὲ τὸν ἰδιόρρυθμον τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ρωμαῖοι ἔψαλλον ἐν τῇ λατινικῇ τραγῳδίᾳ καὶ κωμῳδίᾳ τοὺς μονολόγους, ἤτοι τὰ λεγόμενα cantica. Χρονολογεῖται δὲ αὕτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου. Ἡ ἱκανοποίησις, μεθ' ἧς τὸ κοινὸν ἐδέχετο τὴν ἰδιόρρυθμον ταύτην ἐκτέλεσιν τῶν cantica, ἔδωσεν ἀφορμήν, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τὴν ἐντελῆ κατάργησιν τοῦ δράματος καὶ τὴν ἀναπλήρωσιν αὐτοῦ ὑπὸ μόνων τῶν ψαλλομένων μονολόγων, οὕτω δ' ἐγεννήθη ἡ παντομίμα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδημιουργήθη ὡς συνέπεια τῆς μουσικῆς ἐκτελέσεως τῶν cantica, τουτέστιν ὡς εἶδος μιμικῆς συνοδευομένης ὑπὸ ᾄσματος καὶ μουσικῆς καὶ ὠνομάσθη «παντόμιμος ὄρχησις». Ἐν αὐτῇ κύριον ρόλον ἔπαιζε γενικῶς ἡ μιμική, τὸ δὲ ᾆσμα καὶ ἡ μουσικὴ ἐθεωροῦντο ὡς δευτερεύοντα στοιχεῖα, καθαρῶς βοηθητικά, ἵσταντο δὲ εἰς πολὺ κατωτέραν μοῖραν τῆς μιμικῆς, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπων οἱ Ρωμαῖοι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον μεγίστην σημασίαν. Παρὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἡ παντομίμα δὲν ἀνήχθη εἰς ἰδιαίτερον καὶ αὐτοτελὲς εἶδος, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε πιστὴ εἰς τὴν καταγωγήν της, μὴ ἀποσπασθεῖσα τῆς μουσικῆς ἐκτελέσεως. Ἔφθασεν, ἐν τούτοις, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειοποιήσεως, ὥστε νὰ ἐκφράζῃ διὰ μόνων τῶν κινήσεων κεφαλῆς, ὤμων, γονάτων, κυρίως δὲ τῶν χειρῶν καὶ τῶν δακτύλων, καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ προσώπου, καθότι τοῦτο ἔφερε μάσκαν, πᾶν ἀνθρώπινον συναίσθημα· κατέστη ἐκφραστικώτατον μέσον ἀποδόσεως παντὸς κειμένου, εἴτε ἀρχαίου, εἴτε μή. Ἡ παντομίμα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἤτοι ἡ παντόμιμος ὄρχησις, διὰ μέσου τῆς βυζαντινῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεχίζει τὴν ὕπαρξίν της, φθάνει μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνάγεται, ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἰταλικοῦ θεάτρου, εἰς ἰδιαίτερον εἶδος, αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητον τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ ᾄσματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Robertus*, Das Buch der Pantomimen (1907). *Broadbent*, A history of pantomime (1901). *Karl Aug. Böttigers*, Kleine Schriften (1838). Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

παντομιμικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παντομίμαν, ὁ τῆς παντομίμας: «παντομιμικαὶ κινήσεις».

παντόμιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό). Ὁ μιμούμενος τοὺς πάντας ἢ τὰ πάντα· || ὑποκριτής, παριστάνων διὰ τῆς μιμήσεως, ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς ὁμιλίας.

—**παντόμιμος** *ὄρχησις*. Μιμικὴ παράστασις, δραματικὴ εἴτε κωμική, συνοδευομένη ὑπὸ χορικῆς ὀρχήσεως.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ὄρχησις, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἄνευ τῆς συνοδείας τοῦ ᾄσματος, τυγχάνει γνωστὴ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Ἐπίσης καὶ ἡ μιμική, ἀλλ' ἄνευ συνοδείας λέξεων, μουσικῆς εἴτε ὀρχήσεως, οἷαι αἱ μιμικαὶ ἀναπαραστάσεις εἰς τὰ «δρώμενα» τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ παντόμιμος ὅμως ὄρχησις, ἤτοι ἡ μιμική, συνοδευομένη ὑπὸ χοροῦ καὶ ᾄσματος, εἶναι ἐφεύρημα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ εὕρεσις ταύτης ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐγούστου δράσαντας Πυλάδην ἐκ Κιλικίας καὶ Βάθυλλον ἐξ Ἀλεξανδρείας. Καὶ ἦτο μὲν καὶ πρὸ αὐτῶν τὸ εἶδος τῆς μιμικῆς ταύτης ἐκτελέσεως γνωστόν, καθότι ἀπὸ τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου καὶ ἐντεῦθεν οἱ μονόλογοι ἐν τῇ λατινικῇ κωμῳδίᾳ καὶ τραγῳδίᾳ (cantica) ἐξετελοῦντο κατ' ἰδιάζοντα τρόπον ὑπὸ δύο

Digitized by Google

ἠθοποιῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἔψαλλε τὸ κείμενον τῶν μονολόγων, ἐνῷ ὁ ἕτερος παρίστα τοῦτο μόνον διὰ τῆς μιμικῆς, ἀλλὰ ὁ χωρισμὸς τῶν τοιούτων μιμικῶν μονολόγων ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς εἶδος αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητον ἀνήκει εἰς αὐτὸν καὶ μόνον. Ἐπὶ Πλινίου τοῦ Νεωτέρου τὸ εἶδος τῆς μιμικῆς ταύτης ἐκτελέσεως ἦτο κατὰ τοσοῦτον γνωστόν, ὥστε πολλοὶ τῶν ποιητῶν κατὰ τὴν δημοσίαν ἀνάγνωσιν τῶν ἔργων των ἐνεπιστεύοντο ταῦτα εἰς κατάλληλον ἀναγνώστην, ἐνῷ οἱ ἴδιοι συνώδευον τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ποιήματος διὰ μιμικῆς ἐπεξηγήσεως. Τοσοῦτον δὲ ἀνεπτύχθη τὸ εἶδος τοῦτο, ὥστε ἐδημιουργήθησαν σχολαὶ παντομίμων, ἐξ ὧν ἐξήρχοντο ὑποκριταὶ ἄριστοι, οἵτινες ἔφερον διαφόρους ὀνομασίας, ὡς χειρονόμος, ἀρχίμιμος καὶ ἄλλας. Οἱ χειρονόμοι τυγχάνουν γνωστοὶ καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

Ἡ παντόμιμος ὄρχησις παρὰ Ρωμαίοις. Δύο εἴδη παντομίμου ὀρχήσεως εἶναι γνωστὰ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ τραγικὴ ὄρχησις καὶ ἡ κωμική. Καὶ ἡ μὲν πρώτη, τεχνικωτέρα τῆς δευτέρας, εἶναι ἔργον τοῦ Πυλάδου καὶ τυγχάνει γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πυλάδειος ὄρχησις» ἡ δὲ δευτέρα, καθὸ εὐθυμοτέρα καὶ ζωηροτέρα, λέγεται κωμικὴ ὄρχησις καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Βαθύλλου. Ἡ πυλάδειος ὄρχησις ἐμπνέεται τὰ θέματά της—ὅπως καὶ ἡ τραγῳδία—ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, προτιμᾷ ὅμως, συμφώνως πρὸς τὰς ὀρέξεις τῆς ἐποχῆς, τοὺς φρικιαστικοὺς μύθους (ὀργὴ τοῦ Ἡρακλέους, Νιόβη κλπ.), εἴτε πάλιν τὰς σκανδαλωδεστέρας ἐρωτικὰς περιπετείας (Φαίδρα, Λήδα, Εὐρώπη, Δανάη, Ἄδωνις, Ἄρης καὶ Ἀφροδίτη κλ.). Σπανίως ἐρανίζεται αὕτη ὑλικὸν ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν μυθολογίαν. Ὡς τεμάχια δὲ καθαρῶς ρωμαϊκοῦ περιεχομένου τυγχάνουν γνωστὰ μόνον τὰ ἐπιγραφόμενα «Τοῦρνος», ἐν ᾧ ἐχόρευσεν ὁ Νέρων, καὶ «Διδώ». Ἐκτὸς τῶν μυθικῶν θεμάτων, σπανίως συναντᾷ τις καὶ ἱστορικά τινα, ὅπως τὸ τῆς εἱμαρμένης τοῦ Πολυκράτους, τὸ τὸν θάνατον τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἄλλα τινά. Ὡς ἐκφαίνεται ἐξ ἑνὸς χωρίου τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν ᾧ ἀφηγεῖται οὗτος τὰ τῆς μιμικῆς παραστάσεως τῶν ἐρωτικῶν περιπετειῶν τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης, διὰ τὴν μιμικὴν ἀναπαράστασιν τῶν οὕτω διεσκευασμένων ἔργων ἐλαμβάνετο σειρὰ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων στιγμῶν τῆς ὑποθέσεως, τῶν χαρακτηριστικωτέρων, καὶ παριστάνοντο αὗται μιμικῶς καὶ μελῳδικῶς πρὸ τοῦ κοινοῦ. Ἀγνοεῖται ἐὰν αἱ διάφοροι αὗται μιμικαὶ σκηναὶ συνεδέοντο διὰ μελῳδικῶν ἀφηγήσεων, ψαλλομένων ὑπὸ τοῦ χοροῦ κατὰ τὰ διαλείμματα. Συνήθως αἱ παντόμιμοι ὀρχήσεις ἦσαν διασκευαὶ ἔργων ἀρχαίων, τὰ ὁποῖα περιεκόπτοντο τόσον ὑπὸ τοῦ διασκευαστοῦ, ὥστε δὲν ἔμενον παρὰ τὰ κύρια σημεῖα τοῦ δράματος. Ὅτε ὅμως ἐγράφοντο πρωτότυπα παντομιμικὰ ἔργα, ἡ σύνθεσις αὐτῶν ἦτο καθ' ὅλα σύμφωνος μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τοιούτου εἴδους, ἡ δὲ γλῶσσά των ἦτο ἡ λατινική. Τοῦτο ὅμως συνέβαινε σπανίως, καθότι ἐπροτιμῶντο τὰ ἑλληνικά.

Καὶ ἡ μὲν μιμικὴ ἐκτέλεσις τῆς παντομίμου ὀρχήσεως παρὰ Ρωμαίοις ἀνετίθετο εἰς ἕνα ἠθοποιόν, τὸ δὲ ᾆσμα καὶ ἡ μουσικὴ εἰς πλῆθος ἐκτελεστῶν. Ἀκριβῶς εἰς τοῦτο σύγκειται κυρίως ἡ πρωτοτυπία τοῦ Πυλάδου. Εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον προγενέστερον ἐκτελεστὴν τῶν cantica προσέθεσε σειρὰν ὅλην τραγουδιστῶν καὶ ὀργανοποιῶν, οἱ ὁποῖοι συνώδευον τὰς μιμικὰς κινήσεις τοῦ ἠθοποιοῦ παντομίμου. Καὶ οὕτω δικαιολογεῖται τὸ τοῦ Λουκιανοῦ λέγοντος «μετὰ μουσικῆς καὶ ρυθμοῦ ταῦτα πάντα ποιεῖν». Τῆς ὀρχήστρας ταύτης κύριος ρυθμιστὴς φέρεται ἡ *κρούπεζα* ἢ τὸ *κρουπέζιον*, εἰδικὸν ὄργανον χρησιμεῦον εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ τόνου, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόζετο ὑπὸ τὸν πόδα τοῦ μουσικοῦ καὶ διὰ εἰδικοῦ κρότου ἔδιδε τὸν τόνον εἰς τὴν ὅλην μουσικήν. Χαρακτηρίζεται δὲ τοῦτο ὡς «ξύλινον ὑπόδημα, πεποιημένον εἰς ἐνδόσιμον χοροῦ». Πάντως ἡ ὅλη ἐπιτυχία τῆς παντομίμου ὀρχήσεως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν μιμικήν. Ὁ ἠθοποιός, ὁ παριστάνων διὰ μιμικῆς κινήσεως τὸ ἔργον, ἔφερε μάσκαν, ἄρα δὲν ἐβοηθεῖτο ποσῶς ὑπὸ τῆς φυσιογνωμίας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔπαιζε πάντα ρόλον γέροντος, νέου, ἀνδρός, γυναικὸς καὶ ἀκόμη καὶ παιδίου. Ἔφερε πάντοτε τὸ ἴδιον ἔνδυμα, τὸ δυσκολώτερον δὲ πάντων εἶναι ὅτι παρίστα καὶ τὸν μὴ ὑπάρχοντα συνομιλητήν, ἢ τὰ μὴ ὑπάρχοντα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀντέδρων κατὰ ταύτην ἢ τὴν ἄλλην στιγμὴν τοῦ δράματος, ἐφ' ὅσον, συνηθέστατα, ἦτο μόνος ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Διὰ «φορῶν» (βημάτων), διὰ «σχημάτων» (στάσεων) καὶ διὰ «δείξεων» (χειρονομιῶν) κατώρθου τὸν δυσκολώτατον τοῦτον ρόλον. Ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἠθοποιοῦ συνειργάζοντο διὰ τὴν δύσκολον ταύτην ἐκτέλεσιν. Κύριον ὅμως ρόλον ἔπαιζον αἱ χεῖρες αὐτοῦ, ἐξ οὗ αἱ ἐκφράσεις «ταῖς χερσὶ λαλεῖν», «χεῖρες πάμφωνοι» καὶ ἡ προσωνυμία χειρονόμος.

Αἱ παντομῖμαι ἐπαίζοντο εἰς τὰ συνήθη θέατρα. Ὁ διάκοσμος ὑπετίθετο ὅμοιος μὲ τὸν τῆς τραγῳδίας, τὸ ἔνδυμα τῶν ἠθοποιῶν ἐπίσης τὸ ἴδιον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτο μαλακώτερον, πιθανῶς δὲ ἐκ μετάξης κατεσκευασμένον (κατὰ τὸν Λουκιανὸν «ἐσθὴς μαλακή»). Ὅσον διὰ τὴν μάσκαν, αὕτη διέφερε τῆς τῶν τραγῳδῶν, πρῶτον διὰ τὰ κλειστὰ χείλη καὶ κατόπιν διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ συμμετρίαν τῶν χαρακτηριστικῶν («τὸ δὲ πρόσωπον αὐτὸ ὡς κάλλιστον....οὐ κεχηνὸς δὲ ὡς ἐκεῖνα, ἀλλὰ συμμεμυκὸς» *Λουκ.*).

Ἡ παντόμιμος ὄρχησις παρὰ Βυζαντινοῖς. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ παντόμιμος ὄρχησις ἐπαίζετο μόνον ὑπ' ἀνδρῶν, ἀπὸ τοῦ Δ' ὅμως αἰῶνος καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι εἰσεχώρησαν εἰς τὸν χορόν. Παρὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς ὀρχήσεως ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐπροτιμᾶτο ὄχι μόνον εἰς τὴν σκηνήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἰδιωτικὰς παραστάσεις, παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἢ ἀλλαχοῦ. Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ὁμιλῶν περὶ τῆς παντομίμας λέγει ὅτι πολλὰ τῶν ᾀσμάτων ἐν αὐτῇ εἶχον συστηματοποιηθῆ καὶ μετεδίδοντο ἀπὸ χώρας εἰς χώραν. Οὕτω ἡ βυζαντινὴ περίοδος ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν σειρὰν ὅλην σχημάτων, ἤτοι σύστημα χειρονομιῶν καὶ μιμικῆς ἀποδόσεως καθαρῶς συμβατικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἐπὶ ἕνα χρονικὸν διάστημα πιστή. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως, τὴν ὁποίαν οἱ Βυζαντινοὶ ἐπέφερον, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι οὐσιωδεστάτη. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὑποτάξει τὸ ᾆσμα εἰς τὴν μιμικήν. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, σὺν τῷ χρόνῳ, ἡ πυλάδειος ὄρχησις τελειοποιεῖται εἰς βαθμόν, ὥστε ὑποτάσσεται εἰς τὴν ὄρχησιν ἡ μιμική, τουτέστιν ἡ χειρονομικὴ ἀπόδοσις τοῦ ποιήματος. Ἤδη ἐπὶ Λιβανίου ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο ἀρκετὰ αἰσθητή, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ εἴπῃ ὅτι ὑποτάσσεται τὸ ᾆσμα εἰς τὴν ὄρχησιν καὶ ὄχι ἡ ὄρχησις εἰς τὸ ᾆσμα, τὸ δὲ ποίημα παίζει ἐλάχιστον ρόλον. Πραγματικῶς δέ, παρὰ Βυζαντινοῖς τὸ ποίημα δὲν ἀποδίδεται μιμικῶς, ἀλλὰ χορεύεται ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ ᾄσματος. Ἄρα, τὰ δύο πρῶτα στοιχεῖα, μουσικὴ καὶ ᾆσμα, ὑπερτεροῦν τοῦ δευτέρου, τῆς μιμικῆς, ἡ ὁποία ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ χοροῦ, ἐν τῇ συγχρόνῳ σημασίᾳ τῆς λέξεως. Τὰ ποιήματα ψάλλονται συνοδευόμενα διὰ μουσικῆς καὶ ρυθμικῶν κινήσεων, ἤτοι χοροῦ. Ὁ ὅρος «παντόμιμος ὄρχησις» ἐξαλείφεται, ἀναπληροῦται δὲ κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ «χορεία», ἀργότερον δὲ διὰ τοῦ «τραγῳδία», οἱ δὲ ἠθοποιοὶ λέγονται *τραγῳδοί*. Ὁ τραγῳδὸς τῶν βυζαντινῶν χρόνων εἶναι ἠθοποιός, ὅστις συγκαταλέγεται μεταξὺ τοῦ χοραύλου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τοῦ παντομίμου τῶν Ρωμαίων. Ἡ τραγῳδία τῶν Βυζαντίνων εἶναι κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρουσα, καθ' ὅτι εἰσχωρεῖ εἰς πᾶν ᾆσμα, ἀκόμη καὶ θρησκευτικόν, καὶ συνδέεται στενῶς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς νευματικῆς λεγομένης μουσικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Meursius*, De orchestra sive de saltationibus veter. (1618).—*De Sallengre*, Nov. thesaur. antiqu. roman. (1718, t. II. *O. Ferrarius*, de pantomimis et mimis. *N. Calliachus*, De ludis scenic. mimor. et pantomimorum).—*De l'Aulnaye*, De la saltation théâtr. ou rech. sur l'orig. les progrès et les effets de la pantomime chez les anciens (Paris 1790).—*Grysar*, Ueber die Pantomimen der Römer (1834).—*Pauly - Wissowa* ἐν Realencycl. ἄρθρον Pantomimus et Saltatio.—*Sommerbrodt*, De triplici pantom. genere εἰς τὰ Scaenica, σελ. 35 κ.ἑξ.—*Arnold*, εἰς *Baumeister*, Denkmäler, ἄρθρον Pantomimus, τόμ. β', σελ. 1158—1161.—*Friedländer*, Darstellungen aus der Sittengesch. Roms, τόμ. γ', 6η ἔκδ. σελ. 450.—*Mommsen - Marquardt*, Man. des antiq. rom. XIII, 2 (Les jeux scéniques) σελ. 330.— *V. Cottas*, Le Théâtre à Byzance (Paris 1931) κεφ. Β'.

Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

παντόποδα (τὰ) (Pantopoda) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρθροπόδων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἴς τινας θαλάσσας τῆς γῆς. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τῆς κατηγορίας ταύτης ἀποτελεῖται ἀπὸ κεφαλοθώρακα ἐκ πλήθους ἀρθρώσεων συνιστάμενον, ἀναπάπτυκτον κοιλίαν ἐν σχήματι μαστιδίου καὶ ἄνευ ἀρθρώσεων, ρύγχος ἐπίμηκες καὶ 4—7 ζεύγη ποδῶν ἐκφυομένων ἀπὸ τοῦ κεφαλοθώρακος. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν 7 ζεύγη ποδῶν, τότε τὰ 4 τελευταῖα ζεύγη εἶναι λεπτότατα ὡς οἱ πόδες τῆς ἀράχνης καὶ ἐπιμηκέστατα, φαίνονται δὲ ὅτι καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Τὰ πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν χρησιμεύουσι διὰ τὴν λῆψιν τῶν τροφῶν, τὰ δὲ ἕτερα διὰ τὴν κίνησιν. Γνωστότερα γένη εἶναι ὁ *νυμφὼν* καὶ τὸ *πυκνογώνιον*.

Δ. Ν. Π.

παντοπὸν (τὸ) (Pantopon) *[Φαρμακογν.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἐκχύλισμα τοῦ ὀπίου, ἐνέχον ὅλα αὐτοῦ τὰ ἀλκαλοειδῆ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ὑδροχλωρικῶν ἁλάτων αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἀναλογίαν μάλιστα εἰς ἣν ταῦτα περιέχονται ἐν τῷ ὀπίῳ. 1 γρ. παντοπὸν ἰσοδυναμεῖ πρὸς 5 γρ. ὀπίου ἢ πρὸς 0,5 γρ. μορφίνης + 0,4 γρ. τῶν ὑπολοίπων δευτερευόντων ἀλκαλοειδῶν. Κόνις τεφρόφαιος, εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ παντοπὸν δίδεται ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ ὀπίου καὶ τῆς μορφίνης ἐσωτερικῶς ἢ ὑποδορίως ἐπὶ πόνων, διεγερτικῶν καταστάσεων, διαρροιῶν. Ἡ δρᾶσίς του εἶναι ταχυτέρα τῶν ἄλλων γαληνικῶν ὀπιοσκευασμάτων, πλησιάζει δὲ τὴν τῆς μορφίνης. Τοῦ σκευάσματος τούτου γίνεται χρῆσις ἐν συνδυασμῷ ἐπίσης καὶ μετὰ τῆς σκοπολαμίνης. Χορηγεῖται ἐφ' ἅπαξ εἰς δόσιν 0.01—0.02 ὡς διάλυμα, κόνις, καταπότια ἢ δισκία. Ἐπὶ παίδων ἡλικίας ἑνὸς ἔτους χορηγεῖται 1 σταγὼν διαλύματος 2%. Δευτερεύουσαι δράσεις τοῦ σκευάσματος εἶναι: ἠδία, ἔμετος, κεφαλόπονος. Πρὸς νάρκωσιν χρησιμοποιοῦνται φύσιγγες περιέχουσαι 0,04 γρ. παντοπὸν καὶ 0,0003 ὑδρωμικῆς σκοπολαμίνης.

Κ. Γ. Μ.

Παντόπουλος, *Εὐάγγελος*. Ὁ μεγαλύτερος Νεοέλλην ἠθοποιός, γεννηθεὶς τῷ 1860 ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποθανὼν τῷ 1913. Ὁ πατήρ του Πάνος Παντόπουλος, ἐκ Σπάρτης, ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἡ μήτηρ του Κωνσταντίνα, τὸ γένος Μπέκ, κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἄργος. Ὑπὸ τὴν παρόρμησιν ἐμφύτου ἀγάπης πρὸς τὰς Καλὰς τέχνας ἐγκατέλειψεν ἀκαίρως τὰ γυμνασιακὰ θρανία καὶ ἠκολούθησε μαθήματα ζωγραφικῆς καὶ πλαστικῆς εἰς τὸ πολυτεχνεῖον καὶ φωνητικῆς μουσικῆς εἰς τὸ ᾠδεῖον. Ὅλα αὐτὰ τοῦ ἐχρησιμεύσαν ἀργότερον, ὅταν, καταπατῶν τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς, ἀπεφάσιζε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἠκολούθησε μικρὸν θίασον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δημητρίου Κοτοπούλη ἀναχωροῦντα εἰς Αἴγιον. Ἡ ἐπιτυχία τῶν πρώτων βημάτων του ὑπῆρξε τόση, ὥστε νὰ γίνῃ περιζήτητος, κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς θιάσους τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἀργότερον τῆς πρωτευούσης. Ἀφοῦ ἐθριάμβευσεν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἑρμηνεύων τοὺς δυσκόλους χαρακτῆρας τῶν μολιερείων κωμῳδιῶν («Ἀρχοντοχωριάτης», «Φιλάργυρος», «Ταρτοῦφος», «Ἀγαθόπουλος»), προσελήφθη εἰς τὸν θίασον τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη καὶ τῷ 1880 εἰς τὸ θέατρον «Ἀπόλλων» ἐνεφανίσθη ὡς πρῶτος κωμικὸς εἰς τὸν θίασον Ἀλεξιάδη. Ὀλίγον ἀργότερον, συνεργαζόμενος πάντοτε ἄλλοτε μὲ τὸν ἕνα καὶ ἄλλοτε μὲ τὸν ἄλλον ἐκ τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων θιάσων, ἐπέβαλε τὸ ὄνομά του, ἕως ὅτου ἵδρυσεν ἰδικόν του θίασον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ Κωμῳδία». Ὡς ἠθοποιὸς κατέκτησε τὸν ἐλεύθερον καὶ ὑπόδουλον ἑλληνισμὸν μὲ τὰ ὑπέροχα φυσικά του προσόντα: φαντασίαν ποιητικήν, σαγηνευτικὸν μέταλλον φωνῆς, ἄφθαστον ὑποκριτικὴν δύναμιν, μάσκαν θεατρικὴν κλπ. Ὡς θιασάρχης ὁ Παντόπουλος ἐσημείωσε μέγαν σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν θεατρικὴν τέχνην. Ἡ ἑλληνικὴ κωμῳδία, ἡ ὁποία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρουσιάζετο δειλὰ ὡς ἕνα μονόπρακτον σκηνικὸν κατασκεύασμα εἰς τὸ τέλος πενταπράκτων καὶ ἑξαπράκτων περιπετειωδῶν ρωμαντικῶν δραμάτων, ἔλαβε θέσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν δραματολόγιον καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία εἶδε τὸν ζωντανόν της καθρέπτην ἐπὶ σκηνῆς εἰς τριπράκτους καὶ τετραπράκτους κωμῳδίας τοῦ Δημητρίου Κορομηλᾶ, τοῦ Ἡλία Καπετανάκη, τοῦ Μπάμπη Ἀννίνου καὶ ἄλλων. Ἐν συνδυασμῷ μὲ ὡραίαν πεταχτὴν μουσικὴν τῶν μουσικοσυνθετῶν τῆς ἐποχῆς Σάϊλες, Σπινέλη, Καίσαρη καὶ ἄλλων ἢ μὲ μουσικὴν δανεισμένην, ὁ Παντόπουλος ἐνεφάνισε τὸ ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον καὶ ἐζωντάνευσε τοὺς λησμονήτους σατιρικοὺς ἑλληνικοὺς τύπους, τὸν Μπάρμπα Ἀνάγνο τὸν Ἀντριώτη, τὸν Γέρω Νικόλα τὸν Πλακιώτη, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ μεγάλο συγγραφικὸν καὶ ἠθοποιικὸν δημιούργημά του, τὴν ἀθάνατον καρικατούρα τοῦ τυραννίσκου ἀστυνόμου τῶν χωριῶν τῆς παλιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, τὸν ὑπενωματάρχη Μίχο Ζουλαχμάκη εἰς τὴν ἠθογραφικὴν κωμῳδίαν του: «Ἡ νύφη τῆς Κούλουρης», μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Παντόπουλος κατελάμβανε θέσιν καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δραματικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Τὴν ἔλλειψιν βασικῶν σπουδῶν ὁ τεραστίας θελήσεως ἐργάτης τῆς τέχνης συνεπλήρωσε, σὺν τῷ χρόνῳ, μὲ ἰδιαιτέραν μελέτην καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ δύναται νὰ μεταφράζῃ ἀρχαίους συγγραφεῖς. Παρακολουθῶν εἰς ξένα θεατρικὰ περιοδικὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παγκοσμίου θεάτρου ὁ αὐτοδίδακτος αὐτὸς διδάσκαλος καὶ σκηνοθέτης, κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἄναρχον καὶ ἀπειθάρχητον ζωντανὸν ὑλικὸν τοῦ θεάτρου τῆς ἐποχῆς του, ὥστε αὐτὸς πρῶτος νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν σκηνὴν τὴν ἀδιάσπαστον ψυχολογικὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ ἔργου, τὸ πραγματικὰ πειθαρχημένον σύνολον, τὴν σοφὴν λεπτομέρειαν εἰς τὴν σκηνοθεσίαν. Καὶ τόσον τέλεια ὠργανωμέναι ἦσαν αἱ παραστάσεις τοῦ θιάσου του, ὥστε εἰς μίαν θερινὴν περίοδον, εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου θέατρον Βαριετέ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν μιᾶς σειρᾶς ἀγγλικῶν κωμῳδιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκτελέσεως, ὁ Παντόπουλος ἐξέδωκε προγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὥριζεν εἰς πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως. Ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Παντόπουλον ἦτο τόση, ὥστε, παρ' ὅλην τὴν κακὴν περὶ θεάτρου καὶ ἠθοποιῶν γνώμην τῆς τότε κοινωνίας, ἕνας δήμαρχος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἐκλογικῶς τὴν δημο-

Εὐάγγελος Παντόπουλος.

Digitized by Google

τικότητα τοῦ Παντοπούλου, τὸν περιέλαβε, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ καλλιτέχνου, εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων δημοτικῶν συμβούλων τοῦ συνδυασμοῦ του.

Ὅτι ὁ Εὐάγγελος Παντόπουλος ὑπῆρξε μία πραγματικὴ ἑλληνικὴ δόξα ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ ἑξῆς: Εἰς μίαν φιλικὴν συγκέντρωσιν παρὰ τῷ Χαριλάῳ Τρικούπῃ, ὁ καλλιτέχνης παρεκλήθη ν' ἀπαγγείλῃ ἕνα κωμικὸν μονόλογον. Ὁ Παντόπουλος, θέλων ν' ἀποφύγῃ, ἐπροφασίσθη ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ὑποκρίνεται μόνον ἀπὸ σκηνῆς καὶ συνεπῶς ἓν μέτρον περίπου ὑψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς του, τὸν ἐδυσκόλευε νὰ παίξῃ εἰς ἕνα σαλόνι, ὅπου, ὑποχρεωτικά, θὰ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον μὲ τοὺς ἄλλους. Τότε ὁ Τρικούπης τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπεν εἰς ἐπήκοον πάντων: «Νὰ εἶσθε βέβαιος, κύριε Παντόπουλε, ὅτι, ὅπου κι' ἂν βρίσκεσθε, εἶσθε πάντα ἕνα μέτρο ψηλότερα ἀπὸ μᾶς!»

Ὅ,τι ἐχαρακτήριζε κυρίως τὸν Παντόπουλον — καὶ αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς πτώσεώς του, παρ' ὅλον τὸ ὅτι ἐμεσουράνησεν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς, ἀφοῦ ἔφθασε ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἰδιόκτητον θέατρον, τὸ «Θέατρον Παντοπούλου», ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος, νῦν «Θέατρον Κυβέλης»—ἦτο ἡ ἀδιαλλαξία του πρὸς τοὺς ἀνικάνους, ἀναξίους καὶ ἐπιτηδείους, ὄχι μόνον συναδέλφους του, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους ἐπιθυμοῦντας ἀπὸ ματαιοδοξίαν νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τοῦ θεάτρου. Ἔτσι ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀντιζηλία—γνωρίσματα τῆς φυλῆς μας—συνήσπισαν ἐναντίον του θεατρικογράφους τινὰς τοῦ καιροῦ του, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ διαθέτοντες ὅπλον πανίσχυρον διὰ τὸ κοινόν, τὸν ἡμερήσιον τύπον, ἐψύχραναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν κοινὴν γνώμην, μέχρις ὅτου ὁ καλλιτέχνης, χρεοκοπήσας καὶ ἀπογοητευθείς, ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἀργότερα μὲ κλονισμένην ὑγείαν καὶ ν' ἀποθάνῃ ἔρημος, πάμπτωχος καὶ ἐγκαταλελειμμένος παρὰ πάντων εἰς μίαν γωνίαν τοῦ Πολιτικοῦ Νοσοκομείου, ὅπου ἐνοσηλεύετο ὡς ἄπορος. Α. Ν. ΒΕΑΚΗΣ

παντοπωλεῖον (τό)· κατάστημα, πρατήριον παντὸς εἴδους πραγμάτων, ἰδίᾳ δὲ τροφίμων, ἐδωδιμοπωλεῖον, κοιν. *μπακάλικο*.

παντοπώλης (ὁ)· ὁ ἰδιοκτήτης παντοπωλείου, ἐδωδιμοπώλης, κοιν. *μπακάλης*.

παντορροϊκὸν *σύστημα* (τό). Πρὸς ἀποκομιδὴν τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν τῶν οἰκιῶν, τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων, τῶν ὁδῶν, ὡς καὶ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς καὶ τῶν χιόνων εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἠπείρων χρησιμοποιεῖται σύστημα δικτύου ὑπονόμων, διὰ τῶν ὁποίων μεταφέρονται αὗται μακρὰν τῶν πόλεων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ ὀνομάζεται *παντορροϊκὸν* (tout à l'égout, Schwemmkanalisation), δι' οὗ τὰ πάντα ῥέουσι, ἂν καὶ μόλις πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον, ἐν τούτοις εἶναι πολὺ παλαιόν. Ἐκ τῶν διαφόρων ἀνασκαφῶν ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς τὴν Βαγδάτην, ὡς καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Αἰγύπτου, ὑπῆρχε σύστημα ὑπονόμων ἀποχετεῦον τὰ ὕδατα, ὡς ὑπῆρχε τοιοῦτον καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Σάμον. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ εἶναι γνωστὴ ἡ ἐν ἔτει 514 π. Χ. κατασκευασθεῖσα cloaca maxima, μήκους 738 μέτρων καὶ πλάτους μέχρι 4 μ., ἥτις ἀργότερον συνεπληρώθη δι' ἄλλων μικροτέρων (cloacula) ἐκβαλλουσῶν εἰς ταύτην, ὡς ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ φόρος εἰδικὸς (cloocarium) ἐπεβλήθη πρὸς συντήρησιν τοῦ συστήματος τούτου. Πλὴν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Γαλλίας καὶ Ἀφρικῆς σῴζονται ἴχνη τοιούτων ὑπονόμων, ὡς ἐπίσης σῴζονται τοιαῦτα καὶ ἐν Βιέννῃ, Κολωνίᾳ, Μὲτς κτλ.

Πάντες οἱ ὑπόνομοι οὗτοι ἐξέβαλλον εἴτε εἰς παρακειμένους ποταμούς, εἴτε εἰς ἀπορροφητικὰ φρέατα, ὧν τὴν κατασκευὴν ἐγνώριζον οἱ Ῥωμαῖοι. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ σύστημα τῶν ὑπονόμων τούτων ἐγκατελείφθη, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἤρχισαν, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, νὰ ἐνδιαφέρωνται καὶ πάλιν περὶ τούτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν.

Τὰ πρῶτα τμήματα τῶν ὑπονόμων ἤρχισαν κατασκευαζόμενα τῷ 1370. Ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' τὸ μῆκος αὐτῶν ἦτο 2½ χλμ., εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἦσαν κατεσκευασμένα 16 χλμ., τῷ 1883 δέ, ὁπότε ἐγένετο ἐπισήμως ἀποδεκτὸν τὸ παντορροϊκὸν σύστημα, τὸ μῆκος τῶν ὑπονόμων ὑπερέβαινε τὰ 150 χλμ. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ παντορροϊκὸν σύστημα ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἀπὸ τοῦ 1848, ἐν δὲ τῇ Ἀμερικῇ ἀπὸ τοῦ 1879.

Ἐν Γερμανίᾳ ἡ πρώτη πόλις, ἥτις εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῶν ὑπονόμων ἦτο τὸ Ἀμβοῦργον κατὰ τὸ 1853. Ταύτην ἠκολούθησαν τὸ Στεττῖνον καὶ ἡ Φραγκφούρτη τῷ 1867, τὸ Βερολῖνον τῷ 1874, ἡ Βρεσλαυΐα τῷ 1875, τὸ Μόναχον τῷ 1880, ἡ Καρλσρούη τῷ 1887 κτλ. Ἐν Βιέννῃ τὸ σύστημα τοῦτο ἐγένετο ἀποδεκτὸν τῷ 1887. Ταύτην ἠκολούθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Αὐστρίας.

Ἐν Ἰταλίᾳ πρῶτον τὸ Μιλᾶνον τῷ 1868 ἤρχισε κατασκευάζον ὑπονόμους τοιούτου εἴδους. Τὴν πόλιν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ Ῥώμη, ἀνανεώσασα τὸ παλαιὸν σύστημα τῷ 1879, καὶ ταύτην ἡ Νεάπολις τῷ 1893, κατασκευάσασα τὸ πληρέστατον ὑπὸ πάσης ἀπόψεως δίκτυον.

Νῦν τὸ παντορροϊκὸν σύστημα, γενόμενον παγκοσμίως ἀποδεκτόν, οὐ μόνον ἐφηρμόσθη εἰς πλείστας πόλεις τῶν δύο ἡμισφαιρίων, ἀλλ' ἐπεκτείνεται ταχύτατα καὶ εἰς ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπῆρχε μέχρι τοῦδε.Τὸ σύστημα τοῦτο,ὅπερ ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς ὅτι εἶναι τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ταχεῖαν ἀποχέτευσιν οὐ μόνον τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκιακῶν ἀπορριμμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀκαθαρσιῶν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν διαφόρων ἱδρυμάτων, συνίσταται ἐκ δικτύου ὀχετῶν, οἵτινες ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἐκβάλλουσιν εἰς μεγαλυτέρους τοιούτους, εὑρισκομένους κάτωθι τῆς μεσότητος τῶν ὁδῶν, ἵνα καταλήξωσιν εἰς τοὺς *συλλεκτηρίους ὀχετούς*, οἵτινες ἐκχύνουσι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς τοὺς παρακειμένους ποταμοὺς καὶ λίμνας, εἴτε εἰς ἀπορροφητικὰ φρέατα, εἴτε εἰς ἐπίτηδες διηυθετημένους ἀγροὺς (champ d' épandage), τοὺς ὁποίους ἀρδεύουσιν.

Τὸ ἀνωτέρω σύστημα, ὅπερ, ἂν καὶ ἁπλοῦν, εἶναι ὅμως λίαν δαπανηρὸν ἔν τε τῇ κατασκευῇ καὶ διατηρήσει, δύναται ἐνίοτε, διὰ διαφόρους λόγους, νὰ τροποποιηθῇ. Οὕτω ἐὰν ἡ κλίσις τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως εἶναι ἀνώμαλος, οἱ ὑπόνομοι ἐκβάλλουσιν ἀναλόγως εἰς περισσοτέρους συλλεκτηρίους ὀχετούς. Ἐπίσης ἐὰν τὸ ὕδωρ τὸ συμπαρασῦρον τὰς περιττωματικὰς οὐσίας δὲν εἶναι ἀρκετόν, ὅπως παρασύρῃ τὴν ἰλὺν καὶ τὰς ἄλλας βαρυτέρας οὐσίας, κατασκευάζονται οἱ *ἐπικουρικοὶ* λεγόμενοι ὑπόνομοι, οἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων, ὡς καὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ὁδῶν.

Τούτου ἕνεκα ἐδημιουργήθησαν τρία συστήματα, ἤτοι: 1) τὸ *ἑνιαῖον*, ἢ *πλῆρες*, ἢ *συνδεδυασμένον* (système unitaire ou complet ou combiné, Mischsystem), τὸ ὁποῖον δέχεται πάντα τὰ ὑγρὰ στοιχεῖα ὁποθενδήποτε ταῦτα καὶ ἂν προέρχωνται· 2) τὸ *κεχωρισμένον* (séparatif, Trennsystem), καθ' ὃ ἄλλοι μὲν ὑπόνομοι δέχονται τὰ ὑγρὰ τῶν οἰκιῶν, ἄλλοι δὲ τὰ τῶν ὁδῶν· καὶ 3) τὸ *μικτόν*, καθ' ὃ τὰ ὕδατα τῶν μεγάλων βροχῶν διοχετεύονται δι' ἰδιαιτέρων ὑπονόμων.

Οἱ ὑγιεινολόγοι ἐπί τι χρονικὸν διάστημα διεφώνουν ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προτιμητέου συστήματος. Τὰ συνέδρια ὅμως τῆς ὑγιεινῆς, τὰ συνελθόντα τῷ 1903 ἐν Βρυξέλλαις καὶ τῷ 1907 ἐν Βερολίνῳ, ἀπεφάνθησαν ὅτι καὶ τὰ τρία συστήματα εἶναι καλά, ἐκπληροῦντα ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς. Ἀφίνουσι δὲ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ συστήματος εἰς τὸν ὑγιεινολόγον μηχανικόν, ὅστις θὰ ἐφαρμόσῃ τοῦτο ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἀναμφιβόλως τὸ τελειότερον σύστημα εἶναι τὸ *ἑνιαῖον*, πληροῦν ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς. Τὸ *κεχωρισμένον* ὅμως σύστημα διεδόθη εὐρύτερον ἰδίᾳ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰ τμήματα τῶν πόλεων τὰ ἐκτισμένα εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα, ὡς ἐκ τῆς εὐχερείας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς τὴν μηχανικὴν ἀνύψωσιν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τῶν συλλεκτηρίων ὀχετῶν καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν.

Ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων, τὸ ὁποῖον προκύπτει κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παντορροϊκοῦ συστήματος, εἶναι ἡ ἐκβολὴ τῶν ἀκαθάρτων καὶ μεμολυσμένων ὑδάτων τῶν συλλεκτηρίων ὀχετῶν. Βεβαίως ἡ ἀπόρριψις τούτων εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, εἶναι ἡ προτιμοτέρα, ἀρκεῖ νὰ ληφθῇ πρόνοια ὅπως ἡ ἐκβολὴ αὐτῶν γίνῃ μακρὰν τῶν πόλεων καὶ εἰς μέτρα ἔνθα τὰ ῥεύματα δὲν δύνανται νὰ ἀπωθήσωσι τὰς ἀκαθαρσίας πρὸς παραλίας χρησιμευούσας εἰς λουτροθεραπείαν. Τὰ αὐτὰ μέτρα πρέπει νὰ ληφθῶσι καὶ διὰ τὰ ὕδατα τὰ ἐκβάλλοντα εἰς μεγάλας λίμνας.

Διὰ τὴν ἐκβολὴν ὅμως τῶν ὀχετῶν εἰς μικρὰς λίμνας καὶ ποταμούς, πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἰδιαίτερα μέτρα. Ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν χρησιμεύει πρὸς ὕδρευσιν τῶν παραποταμίων πόλεων, τὸ περιεχόμενον τῶν ὀχετῶν πρὶν ἢ ἐκχυθῇ εἰς τὸν ποταμὸν ὀφείλει νὰ καθαρισθῇ, ἵνα μὴ μολύνῃ τοῦτο. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ὑδάτων διὰ διηθήσεως ἐπὶ ἀρδευτικῶν ἀγρῶν (champ d'épandage) καταλλήλως προητοιμασμένων.Τὸ ὕδωρ ἀφοῦ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἄρδευσιν τῶν ἀγρῶν τούτων, διηθούμενον διὰ τοῦ ἐδάφους αὐτῶν ἐξέρχεται τελείως καθαρὸν καὶ δύναται νὰ διοχετευθῇ εἰς τὸν ποταμὸν ἀκινδύνως. Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

παντόρφανος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· κακόζηλος ἐξελλήνισις τοῦ *πεντάρφανος* (βλ. λ.).

παντοστομίδαι (οἱ) (Pantostomidæ) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*, περιλαμβάνουσα ἀτελεστάτους ζῳϊκοὺς ὀργανισμοὺς εἰς πλείστας θαλάσσας ἀπαντῶντας. Δ. Ν. Π.

πάντοτε· ἐπίρρ., ἐν παντὶ χρόνῳ, εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἀδιαλείπτως: «σᾶς ἐνθυμεῖται πάντοτε», «παραμένει πάντοτε φίλος σας»· || ἐν πάσῃ περιπτώσει: «ὅσο καὶ νὰ λησμονῇ, πάντοτε κάτι θὰ θυμᾶται».

παντοτινός, —**ή**, —**ό**· δημοτ., ὁ πάντοτε ὑφιστάμενος, διαρκής, ἀδιάλειπτος: «παντοτινὴ ἀγάπη, — φιλία»· || «'ς αὐτὸν τὸν κόσμο κανεὶς δὲν εἶναι παντοτινός, ὅλοι θὰ φύγωμε».—Ἐπίρρ. *παντοτινά*· διαρκῶς: «θὰ σ' ἀγαπῶ παντοτινά».

Παντότοβα (Padotowa) *[Παραλ. Γεωγρ.]*.Χερσόνησος νησίζουσα τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Ἀζοφικῆς, ὀνομαζομένη καὶ Φεντότοβα (πλάτ. 46° 05' Β., μῆκ. 35° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2234 Sea of Azov) καὶ Μπεριούτς. Παρὰ τὴν ρίζαν της ἡ λίμνη Μολὸς καὶ ποτάμιον, ὁ τῶν ἀρχαίων *Γέρρος* (*Πτολεμ.* Γ, ε, 12). Σ. Ε. Λ.

παντοῦ· ἐπίρρ. δημοτ., ἐν παντὶ τόπῳ, πανταχοῦ: «ὅπου κι' ἂν βρεθῇ, παντοῦ μαλώνει».

Πάντο ὐ Βάλλε (Pando y Valle), *Ἰησοῦς*. Ἱσπανὸς δημοσιογράφος (1849—1911). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλολογίαν, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας καὶ φιλολογίας, διορισθεὶς διευθυντὴς τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἀναδιοργανωτὴς τοῦ Ἱσπανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἐξέδωσε τὰ περιοδικὰ «Τὸ Σάββατον» καὶ «Οἱ δύο Κόσμοι», συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ποιήματα» (1874), «Διηγήματα καὶ θρῦλοι» (1880), «Οἰκονομικὴ ἀναγέννησις» (1897) κτλ. Μ. Δ. Β.

Παντούκα (Paducah) *[Γεωγρ.]* Πόλις ἐν Κεντυκίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Τεννεσσῆ καὶ Ὀχάϊο, ἱδρυθεῖσα τῷ 1827. Εἶναι μία τῶν κυριωτέρων ἀγορῶν καπνοῦ ἐν τῇ χώρᾳ καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον γεωργικῶν καὶ ὀρυκτῶν εἰδῶν, ξυλείας καὶ κρεάτων. Κατ. 37.500. Ε. Σ.

Παντουκειὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38° 28' ¼ Β., μῆκ. 26° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna) ἀμέσως πρὸς Ν. τοῦ λιμένος Κολοκυθιᾶς καὶ ἔχων πρὸ τοῦ στομίου νησίον Ἅγιος Στέφανος. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικόν, σημειοῦται εἰς τὸν χάρτην Ἠλ. Οἰκονομοπούλου («Ν. Χίος», 1921). Σ. Ε. Λ.

παντουρανισμὸς (ὁ). Πολιτικὴ κίνησις, σκοπὸν ἔχουσα τὸν συνασπισμὸν ὅλων τῶν τουρκικῆς ἢ τουρανικῆς καταγωγῆς λαῶν καὶ ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ τῶν τουρκο-ταταρικῶν φυλῶν τῆς Ἀσίας εἴτε εἰς ἓν ἑνιαῖον κράτος εἴτε εἰς ὁμοσπονδίαν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πρῶτοι οἱ Οὔγγροι (Μαγυάροι) ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν εἰς ἀχρησίαν περιπεσοῦσαν λέξιν Τουράν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ Τοῦρκοι μόνον ἐν ἀντιπαραθέσει πρὸς τὸ Ἰρὰν μετεχειρίζοντο. Ἐν τῇ συμπράξει αὐτῶν μετὰ τῶν Γερμανῶν τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῆς ἐκ Ρωσίας ὑποστηριζομένης πανσλαυϊστικῆς κινήσεως, οἱ Οὔγγροι διενοήθησαν πρὸ ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος νὰ μεταφέρωσι καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐδάφους τὴν τουρανικὴν ἰδέαν, ἥτις ἐφαίνετο κατ' ἀρχὰς προοριζομένη νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ γλωσσολογικόν. Ἐπεζήτησαν ὡς ἐκ τούτου τὴν μετὰ τῶν Τούρκων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας σύμπραξιν καὶ προσεπάθησαν νὰ κερδήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ τουρανισμοῦ, ἥτις ἦτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ξένη πρὸς τὴν κυριαρχοῦσαν φυλὴν τῆς Τουρκίας, ἀγομένην μόνον ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος πρὸς τὸν πανισλαμισμόν. Ἡ κίνησις αὕτη δὲν ἔσχεν ἄλλας ἐκδηλώσεις εἰμὴ μόνον τὴν συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τοὺς Οὔγγρους κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1849, μεθ' ἣν ἱκανοὶ Μαγυάροι προσέφυγον εἰς Τουρκίαν καί τινες κατετάχθησαν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Εἶχον δὲ πλέον λησμονηθῆ αἱ τουρανικαὶ αὗται ἐκδηλώσεις, ὅτε, τῆς Τουρκίας εὑρεθείσης κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Οὔγγρων τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἐπανελήφθησαν λόγοι περὶ κοινῆς καταγωγῆς καὶ συγγενείας ἐξ αἵματος εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς συμπόσια ἐν συναφείᾳ καὶ πρὸς τοὺς ἐπίσης τουρανικῆς καταγωγῆς Βουλγάρους. Λήξαντος ὅμως τοῦ πολέμου, ἐγκατελείφθη καὶ ἡ οὐγγρο-τουρκο-τουρανικὴ αὕτη συναδέλφωσις.

Ὁ κυρίως παντουρανισμὸς εἶναι ἐπινόησις τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου τῆς Ἑνώσεως καὶ Προόδου, τὸ ὁποῖον, ἐγκαταλεῖψαν ὡς ἀποτυχοῦσαν τὴν ἀπὸ τοῦ Τανζιμὰτ (1839) ἐπιδιωχθεῖσαν πολιτικὴν τοῦ ὀθωμανισμοῦ, δηλαδὴ τὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων συγχώνευσιν λαῶν διαφόρων τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν φυλὴν (Τούρκων, Ἑλλήνων, Ἀράβων, Ἀλβανῶν, Ἀρμενίων κλπ.) εἰς μίαν ὀθωμανικὴν ἑνότητα, ἐδέχθη ὡς θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος τὴν θεωρίαν τῆς κρατούσης φυλῆς, δηλαδὴ τῆς τουρκικῆς, καὶ ἐπεδίωξε τὴν συνεννόησιν μετὰ τῶν Τούρκων τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας, μετὰ τῶν ὁποίων προϋπῆρξε μυστικὴ συνεργασία, ὅτε προπαρεσκευάζετο ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις (1908). Οὕτως ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τοῦ παν-

Digitized by Google

τουρανισμοῦ, ἤτοι τῆς συμπράξεως ὅλων τῶν τουρκικῆς φυλῆς καὶ γλώσσης λαῶν, ὑποστηριχθεῖσα καὶ ὑπὸ διαφόρων Τούρκων καὶ μὴ Τούρκων ἐκ Ρωσίας, οἵτινες, ἐμφανισθέντες εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὸ 1908, εἰσεχώρησαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον, εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς τὴν βουλήν. Ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ κατεύθυνσις, τηρηθεῖσα κατ' ἀρχὰς ἐντὸς στενῶν ὁρίων, ἐξεδηλώθη κυρίως εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὅτε ἐδημιουργήθη καὶ παντουρανικὴ φιλολογία, ἀντιπροσωπευομένη κυρίως διὰ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ καὶ βουλευτοῦ Μεχμὲτ Ἐμὶν βέη, ὅστις ὡραματίζετο τὴν ἵδρυσιν μεγάλου τουρκικοῦ ἢ τουρανικοῦ κράτους, ἐξικνουμένου ἀπὸ τῆς Κιτρίνης θαλάσσης μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐκαλλιέργει καὶ ὑπέθαλπε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου ἡ γερμανικὴ προπαγάνδα, ἐκδώσασα γερμανιστὶ διάφορα φυλλάδια καὶ βιβλία, πρωτίστως δὲ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Türkismus und Pantürkismus» (1915), ἔργον τοῦ ὑπὸ τὸ τουρανικὸν ψευδώνυμον Τεκὶν Ἄλπ κρυπτομένου Ἑβραίου Cohen καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Τὸ πρόγραμμα ἐφαίνετο ναυαγῆσαν μετὰ τὰς ρωσικὰς νίκας εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Καυκάσου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς τσαρικῆς Ρωσίας καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων, αἱ παντουρανικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπανελήφθησαν διὰ τῆς συγκεντρώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσωπειῶν τῶν Τουρκοτατάρων τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κριμαίας. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι ὁ παντουρανισμὸς θὰ ἐπεκράτει διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτων δημοκρατιῶν ἐν Κριμαίᾳ, Ἀζερμπαϊτζάν, Δαγιστὰν καὶ ἀλλαχοῦ, τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι τῆς Τουρκίας ἤθελον νὰ τάξωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν των. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν ὁριστικὴν νίκην τῶν Συμμάχων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ Σοσιαλιστικὴ Σοβιετικὴ Ἕνωσις ἀπώλεσεν ἀχανῆ ἐδάφη (Πολωνία, Βαλτικὰ κράτη, Βεσαραβίαν), οἱ μπολσεβῖκοι ἐπεζήτησαν ἀντισταθμίσματα πρὸς Α. ἐν Ἀσίᾳ, ἐγκαθιδρύσαντες τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν εἰς τὰ ἀσιατικὰ ἐδάφη, καταργήσαντες τὰ προνόμια τῶν χανάτων τῆς Βουχάρας καὶ Χίβας καὶ σοβιετοποιήσαντες ὅλους τοὺς Τούρκους τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, ἐξ ὧν ἀπετελέσθησαν αἱ αὐτόνομοι δημοκρατίαι τῶν Οὐζμπέκων, τῶν Τουρκομάνων, τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, τῶν Τατάρων, τῶν Μπασκίρων, τῶν Κιργίζων καὶ τῶν Καρακαλπάκ, ὡς καὶ μικρότερά τινα ἐξαρτήματα, οἷον τὸ τῆς ἐν Σιβηρίᾳ Ἰακούτσκης. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐθνικισταὶ Τοῦρκοι, ἔχοντες τότε νὰ πολεμήσωσι κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐπιζητοῦντες τὴν ἐκ Μόσχας ὑποστήριξιν, ἀφῆκαν τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν ἐλευθέραν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐν Ἀσίᾳ πρόγραμμά της, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἐπιδιῶκον συνασπισμὸν Τουρκίας, Περσίας καὶ Ἀφγανιστάν. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἔστρεψε πάλιν μέτωπον πρὸς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς τουρκοϊταλικῆς, τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συμφωνίας καὶ ἄλλων τοιούτων, αἱ παντουρανικαὶ ἰδέαι φαίνονται ἐγκαταλειφθεῖσαι ἐν Τουρκίᾳ, ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς, διὰ τῶν περὶ καταγωγῆς ἐκ τῶν Χιττιτῶν καὶ τῶν περὶ συγγενείας μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐθνολογικῶν θεωριῶν, ἐπιζητεῖ νὰ ἀπαρνηθῶσιν οἱ Τοῦρκοι τὴν μογγολικὴν αὐτῶν καταγωγήν, ἐνθαρρύνων πρὸς τοῦτο καὶ διαφόρους ἀνθρωπολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Παντουριανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Ποταμίδας (359 κατ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπογραφὴ δὲν ἔγινεν, ὡς πρότερον, χωριστά. Ε. Γ.

παντουρκισμὸς (ὁ). Πολιτικὴ κίνησις πρὸς ἕνωσιν ὅλων τῶν τουρκικῆς καταγωγῆς λαῶν καὶ ἵδρυσιν μεγάλου τουρκικοῦ κράτους, γνωστοτέρα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *παντουρανισμὸς* (βλ. λ.).

παντοῦφλα (ἡ)· βλ. λ. *παντόφλα*.

παντοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις πᾶν φαγητὸν ἀδιακρίτως, παμφαγία.

Πάντο Φερνάντεθ ντὲ Πινέντο (Pando Fernandez de Pinedo), *Μανουήλ*, κόμις ντὲ *Βιλιαπατέρνα*, μαρκήσιος ντὲ *Μιραφλόρες*. Ἱσπανὸς πολιτικός, διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς (1792—1872). Ἀναμιχθεὶς ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν πολιτικήν, διωρίσθη τῷ 1834 πρεσβευτὴς εἰς τὸ Λονδῖνον, ὁπόθεν μετετέθη τῷ 1838 εἰς Παρισίους. Διετέλεσε κατόπιν πολλάκις πρόεδρος τῆς γερουσίας καὶ τῷ 1865 πρωθυπουργός, συμβαλὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἦτο μέλος τῆς ἱσπανικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἱστορίας καὶ ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἱστορικοκριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἱσπανίας ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1823» (1834), «Ἰδέαι καὶ πολιτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἔτους 1853», «Ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ μαρκησίου ντὲ Μιραφλόρες, γραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου» αὐτοβιογραφία (1865) κτλ. Μ. Δ. Β.

παντόφλα (ἡ), καὶ **παντούφλα**· πρόχειρον ὑπόδημα, τὸ ὁποῖον μεταχειριζόμεθα ἐντὸς τοῦ οἴκου, εὐκόλως φορούμενον καὶ ἀποβαλλόμενον, ἐμβὰς (γαλλ. pantoufle).

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἐμβάς*.

παντοχρωμία (ἡ). Οὕτω καλεῖται φωτογραφικὴ μέθοδος, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἡ ἀποτύπωσις τῶν διαφόρων χρωμάτων τοῦ φάσματος μὲ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός. Εἶναι π. χ. γνωστὸν ὅτι αἱ κοιναὶ φωτογραφικαὶ πλάκες εἶναι εὐπαθέστεραι πρὸς τὸ ἰῶδες καὶ κυανοῦν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ χρώματα κίτρινον, πράσινον, πορτοκαλλιόχρουν καὶ ἐρυθρόν, ἅτινα ἐπηρεάζουν ὀλιγώτερον αὐτάς. Πρὸς ἐπίτευξιν ἰσοτίμου ἀποδόσεως ὅλων τῶν χρωμάτων κατὰ τὴν φωτογράφησιν ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐπενοήθη ἡ παγχρωματικὴ μέθοδος, εἰς ἣν χρησιμοποιοῦνται αἱ λεγόμεναι παγχρωματικαὶ πλάκες, αἵτινες εἶναι εὐπαθεῖς πρὸς ὅλα τὰ χρώματα. Ἡ εὐπάθεια τῶν παγχρωματικῶν πλακῶν ἔναντι τῶν διαφόρων χρωμάτων ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ διαλυμάτων ὀργανικῶν χρωστικῶν οὐσιῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐμβαπτίζονται αἱ κοιναὶ φωτογραφικαὶ πλάκες, ἐξηγεῖται δὲ ὡς ἑξῆς: Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκεῖναι μόνον τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων προσβάλλουσι φωτοπαθές τι σῶμα, αἵτινες ἀπορροφοῦνται ὑπὸ τοῦ σώματος τούτου, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ κανονικῶς ἢ ἀκανονίστως ἀνακλώμεναι. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλων μόνον τὰ καλούμενα συμπληρωματικὰ χρώματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν μεῖξίν των παρέχουσι τὸ λευκὸν χρῶμα καὶ τὰ ὁποῖα δύνανται ἀμοιβαίως νὰ ἀπορροφηθῶσιν. Αἱ κοιναὶ πλάκες, τῶν ὁποίων ἡ φωτοπαθὴς ἐπιφάνεια εἶναι κιτρινωπή, ἀπορροφοῦσι μόνον τὰς κυανᾶς καὶ ἰώδεις ἀκτῖνας, διὸ καὶ ὑπ' αὐτῶν κυρίως προσβάλλονται μόνον· τοὐναντίον αἱ παγχρωματικαὶ πλάκες, τῶν ὁποίων ἡ φωτοπαθὴς ἐπιφάνεια εἶναι χρωματισμένη διὰ τῶν συμπληρωματικῶν χρωμάτων, ἀπορροφοῦσι τὰς ἀντιστοίχους ἀκτινοβολίας καὶ συνεπῶς προσβάλλονται καὶ ὑπ' αὐτῶν. Αἱ παγχρωματικαὶ πλάκες ἀπαιτοῦσι κατὰ τὴν φωτογράφησιν μακρότερον χρόνον ἐκθέσεως ἀπὸ τὰς κοινὰς φωτοπαθεῖς πλάκας, ἡ δὲ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐπεξεργασία των γίνεται εἰς τέλειον σκότος, καθότι καὶ αὐτὸ τὸ ἐρυθρὸν φῶς τὰς ἐπηρεάζει. Ἡ ὀρθοτονικὴ καλουμένη φωτογραφία καὶ αἱ ὀρθοτονικαὶ πλάκες εἶναι μερικὴ ἐφαρμογὴ τῆς παντοχρωμίας. Αἱ πλάκες αὗται εἶναι εὐπαθεῖς πρὸς τὸ κίτρινον καὶ πράσινον ἢ πρὸς τὸ κίτρινον καὶ ἐρυθρόν. Κ. Γ. Μ.

—*[Ὀργ. Χημ.]* Βλ. *βιολουρικὸν* ὀξύ.

παντρειὰ (ἡ)· δημοτ., γάμος, νόμιμος συνοίκησις ἀνδρὸς καὶ γυναικός, *ὑπανδρεία*: «ἀκόμη δὲ βγῆκε ἀπὸ τ' αβγὸ καὶ γυρεύει παντρειά», «ἡ παντρειὰ σοῦ' λειπε», «μὲ τὸ ζόρι παντρειά».

παντρεύω· δημοτ., δίδω εἰς γάμον, νυμφεύω, *ὑπανδρεύω*: «παντρεύω τὴν κόρη μου, —τὸ γιό μου»· || παθ. *παντρεύομαι*· ἔρχομαι εἰς γάμον, νυμφεύομαι: «παντρεύτη νέος»· || παθ. μετχ. *παντρεμένος,—η, —ο*· ἔγγαμος: «παντρεμένος ἄνθρωπος», «παντρεμένη γυναῖκα».

παντρολόγημα (τό)· λόγος, διαπραγμάτευσις περὶ γάμου.

παντρολογῶ (*—έω*)· δημοτ., διαπραγματεύομαι περὶ γάμου, προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω τὸν γάμον τινός: «τὸν παντρολογοῦν ἀπὸ καιρό, ἀλλὰ καμμιὰ δὲν τὸν θέλει»· || παθ. *παντρολογιέμαι*· γίνεται λόγος, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἔλθω εἰς γάμον: «παντρολογιέται, μὰ ποιὰ τὸν παίρνει».

«**Πάντς**» («Punch»). Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον ἀγγλικὸν περιοδικόν, περίφημον διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικήν του σάτιραν καὶ τὰ εὐθυμογραφήματά του. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τὴν 17ην Ἰουνίου τοῦ 1841, μέχρι δὲ σήμερον κατέχει τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν περιοδικῶν τοῦ εἴδους του.

Παντσάκκι (Panzacchi), *Ἐρρῖκος*. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ κριτικὸς (1840—1905). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Σάσσαρι καὶ Βολωνίᾳ. Τῷ 1871 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Βολωνίας καὶ κατόπιν διευθυντὴς ταύτης. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς «La Rivista Bolognese» καὶ διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν βαθύτητα τῶν κριτικῶν του ἄρθρων, συμβαλὼν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Καρντούτσι καὶ θεωρούμενος ἐκ τῶν μεγαλυτέρων κριτικῶν τῆς Ἰταλίας. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἶναι πλήρη λεπτοῦ αἰσθήματος καὶ ὡραίων περιγραφῶν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Περὶ τῆς νεωτέρας τέχνης» (1868), «Ρομάντσες καὶ τραγούδια» (1877), «Παλαιὸν ἰδεῶδες» (1879), «Διηγήματα καὶ λυρικαὶ ποιήσεις» (1882), «Ἀπιστία» (1884), «Νέα λυρικὰ ποιήματα» (1888), κτλ. Τὰ πολυάριθμα κριτικά του ἄρθρα ἐξεδόθησαν κατόπιν εἰς τόμους ὑπὸ τοὺς τίτλους «Μικρὰ κριτικὰ» (1886), «Εἰς τὸν κόσμον τῆς μουσικῆς» (1895), «Κριτικὰ δοκίμια» (1896), «Εἰς τὸ πεδίον τῆς τέχνης» (1897), «Νεκροὶ καὶ ζῶντες» (1898), «Διαλέξεις καὶ λόγοι» (1898) κτλ. Μ. Δ. Β.

«**Παντσατάντρα**» ἢ «***Παντσαράτρα***» (Pantscharatra, Pancatantra, Pandschatantra=πεντάτευχος). Παλαιοτάτη ἰνδικὴ συλλογὴ διδακτικῶν διηγήσεων, ἀρχικῶς ἀποτελουμένη ἐξ 11—13 βιβλίων καὶ περισωθεῖσα εἰς παραλλαγὴν ἐκ 5 βιβλίων (κυρίων μύθων), ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα. Περικλείει περὶ τοὺς 70 μύθους εἰς πεζὸν (ἐνιαχοῦ καὶ ἐμμέτρως) μὲ κυρίους ἥρωας δύο θῶας, τὸν Καρατάκα καὶ Νταμανάκα (καὶ δευτερεύοντας διάφορα ἄλλα ζῷα). Ἐγράφη παρ' ἀνωνύμου συγγραφέως, μετ' αὐτῆς δὲ περὶ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα συνεχωνεύθη ἕτερον βουδιστικὸν βιβλίον, τὸ «Καλιλᾶ βα Διμνά». Διαδοθεῖσα εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαούς, ἀπετέλεσεν ἓν τῶν κυριωτέρων ἀναγνωσμάτων τῶν παρελθόντων αἰώνων. Τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα ἐγένετο μετάφρασις αὐτῆς εἰς τὴν περσικὴν (πεχλεβί), ἀφ' ἧς προῆλθεν ἡ συριακὴ (ἡ πιστοτέρα τῶν διασωθεισῶν) μετάφρασις καὶ (Η' αἰὼν) ἡ ἀραβικὴ τοῦ Ἀμαντουλλὰχ Ἴμπν Ἀλμοκαφφᾶ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ συγγραφεὺς φέρεται ὁ Μπιντπαΐ (ὄνομα ἴσως ἀντίστοιχον τοῦ σανσκριτικοῦ Μπιντγιαπάτι=κάτοχος τῆς γνώσεως). Ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης» (οἱ δύο θῶες) ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Συμεὼν Σὴθ (1080) καὶ ἡ μεταγενεστέρα τοῦ Δημητρίου Γαλανοῦ, ἡ νεοπερσικὴ τοῦ Νάσρ Ἀλλὰχ (1130), ἡ ἑβραϊκὴ τοῦ ραββίνου Ἰωὴλ (1250), ἡ ἱσπανικὴ τοῦ δὸν Ἀλφόνσου (1299) καὶ ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χουμαγιὰν-Ναμὲχ» (ΙΕ' αἰῶνος) τουρκικὴ παραλλαγή. Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, διασῳζομένης ἐπίσης εἰς τέσσαρας παραλλαγὰς (χειρόγραφα ἐν Ἀθήναις, Ἄθῳ, Μονάχῳ, Οὐψάλᾳ, Πέραν, κ.ἀ.), προῆλθεν ἡ ἐν ἁπλουστέρᾳ γλώσσῃ μεταγραφὴ τοῦ Ζυγομαλᾶ (1584), αἱ πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος γενόμεναι σλαυϊκαὶ (σερβοσλαυϊκή, βουλγαρορρωσικὴ) παραλλαγαί, κ.ἄ. Ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς προῆλθεν τὸ «Directorium» τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Καπύης (1263—1278) κ.ἄ., ἐξ ὅλων δὲ αὐτῶν ἡ συλλογὴ μετεδόθη εἰς τοὺς Σκανδιναυούς, Γερμανούς, Ἄγγλους κλπ. ὑπὸ πλείστας μεταβολάς. Κυρία πηγὴ τῆς «Παντσατάντρας» φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε τὸ βιβλίον τοῦ φιλοσόφου Συντίπα, ἐχρησίμευσε δὲ αὕτη ὡς πηγὴ τῆς «Χιτοπαδάσσας». Τοὺς ἀρχικοὺς μύθους τῆς «Παντσατάντρας» ἐμελέτησεν ὁ Benfey (Das Pandschatantra, 1859, τόμ. 2), τὴν ἱστορίαν της ὁ Hertel (Das Pandschatantra, 1914) καὶ τὸ κείμενον ὁ Edgerton (The Pandschatantra reconstructed, 1924, τόμ. 2). Κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἑλληνικῶν παραλλαγῶν ἔκαμεν ὁ Puntoni (Φλωρεντία 1889). [Πρβλ. ἐπίσης: *Δημ. Γαλανοῦ*, Χιτοπαδάσσα ἢ Παντσατάντρα, μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ βραχμανικοῦ (Ἀθῆναι 1851), ἔνθα καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ *Σήθ*, καὶ *Κρουμβάχερ*, Ἱστορία τῆς βυζαντ. λογοτεχνίας, Γ' 212 καὶ 219—223.] Π. Ν. Π.

Πάντσεβο (Pančevo, ἢ οὐγγ. Pancsova) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν τῷ Βανάτῳ (ἀνήκουσα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν). Κεῖται ΒΑ. τοῦ Βελιγραδίου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τέμες. Κάτ. 19.392. Παράγει οἶνον, ἔχει σηροτροφίαν καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον ἰδίως δημητριακῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Τῷ 1716 κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τὴν 30 Ἰουλίου 1730 παρ' αὐτὴν ἐνίκησαν οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς Τούρκους. Γ. Ι. Β.

Παντσίνι (Panzini), ***Ἀλφρέδος***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1863. Διατελεῖ καθηγητὴς τοῦ ἀνωτάτου τεχνικοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Μιλάνου καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν δυνατωτέρων συγχρόνων Ἰταλῶν μυθιστοριογράφων. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Κριτικὸν δοκίμιον ἐπὶ τῆς ποιήσεως» (1887), «Τὸ βιβλίον τῶν νεκρῶν» (1893), «Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Ἰωσὴφ Καρντούτσι» (1894), «Οἱ ἀφελεῖς» (1896), «Μοντέρνο λεξικὸν» (1905), «Μικραὶ ἱστορίαι τοῦ μεγάλου κόσμου», «Ὁ φανὸς τοῦ Διογένους» (1909), «Ξανθίππη» (1914), «Τὸ μυθιστόρημα τοῦ πολέμου» (1915), «Τὸ ταξίδιον ἑνὸς πτωχοῦ λογίου» (1919) κλπ. Μ.Δ.Β.

πάντως· ἐπίρρ., ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀναμφιβόλως, ἐξάπαντος: «ἴσως ἀργήσῃ, ἀλλὰ πάντως θὰ ἔλθῃ».

Πανύασις. —1) Ἐπικὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸ 500—450 π. Χ. Περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν πολλά. Ὁ Δοῦρις λέγει αὐτὸν Σάμιον καὶ υἱὸν τοῦ Διοκλέους· ἄλλος δὲ λέγει αὐτὸν Ἁλικαρνασσέα, υἱὸν τοῦ Πολυάρχου καὶ θεῖον τοῦ Ἡροδότου, τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ Ροιὼ ἦτο ἀδελφή του. Προσέτι γνωρίζομεν ὅτι μαθητής του ἐγένετο ὁ ἐκ Κολοφῶνος ποιητὴς Ἀντίμαχος. Τὰ τοῦ θανάτου ὅμως εἶναι περισσότερον γνωστά, καθόσον εἶναι βέβαιον ὅτι ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ Λυγδάμιος, διότι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασιν, γενομένην τὴν 82αν Ὀλυμπιάδα. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Ἡρακλειάς», ἀποτελουμένη ἀπὸ 9.000 στίχους εἰς 14 βιβλία καὶ ἐξυμνοῦσα τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἡρακλέους. Σῴζονται ταύτης ἀρκετὰ ἀποσπάσματα· «Ἰωνικά», ἔπος εἰς 7.000

Digitized by Google

πενταμέτρους στίχους, ἔνθα ἐξυμνοῦνται ὁ Κόδρος, ὁ Νηλεὺς καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν εἰς Ἰωνίαν ἀποικιῶν. Οἱ μεταγενέστεροι κριτικοὶ τιμῶσι τὸν Πανύασιν καὶ τάσσουν αὐτὸν μεταξὺ τοῦ Ἡσιόδου καὶ Ἀντιμάχου· καὶ τὸν μὲν πρῶτον ὑπερτερεῖ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, τὸν δὲ δεύτερον ὡς πρὸς τὴν τέχνην καὶ μέθοδον. Ἐσχάτως ἐπὶ παπύρων εὑρέθησαν καὶ νέα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται ἐν «Epic. Graec. Fragmenta». Περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ F. Funke: «De Panyasides vita et poesi» (Bonn 1837) καὶ ὁ Krause: «De Panyaside» (1891). —2) Φιλόσοφος καὶ τερατοσκόπος, ἤτοι ἐξηγητὴς τῶν λεγομένων σημείων καὶ τεράτων, πιθανῶς ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Ἔργον αὐτοῦ ἀναφέρεται τὸ «Περὶ ὀνείρων» εἰς δύο βιβλία, τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἀρτεμίδωρος εἰς τὰ σῳζόμενα «Ὀνειροκριτικὰ» αὐτοῦ.

Ν. Ι. Ζ.

Πανύασσος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἐπὶ ***Ἰονίου δυτικῆς Μακεδονίας*** (Ἀλβανίας) κατὰ τὴν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἄψου (νῦν Σεμένη) καὶ Ἐπιδάμνου (νῦν Ντουράτσο) ἐκβολὴν τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ (*Πτολεμ.* Γ, ιγ, 3). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Σκούμπι*, ὅπου ἐκβολὴ φερωνύμου ποταμοῦ (πλάτ. 41° 00′ ½ Β., μῆκ. 19° 28′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Kattaro to Corfu) ἰσαπέχων, κατὰ 8 μίλλ., νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Λαγὴ τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σεμένη.

Σ. Ε. Λ.

Πανυπέρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 304 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Πέραν* 473. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

πανυπερσέβαστος (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ἀξίωμα βυζαντινὸν θεσπισθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α′ Κομνηνοῦ (1081—1118), ἵνα τιμήσῃ τὸν ἐπ᾽ ἀδελφῇ γαμβρόν του Μιχαὴλ Ταρονείτην. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτο «ἰσοστάσιον καὶ ἰσόθρονον τῷ τοῦ καίσαρος» μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου Γ′ Παλαιολόγου (1328—1341), ὅτε ἡ ἱεραρχία τῶν ἀξιωμάτων ἐκανονίσθη κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν: 1) *δεσπότης* (ἀξίωμα φερόμενον ὑπὸ τῶν υἱῶν ἢ τῶν ἐπὶ θυγατράσι γαμβρῶν τοῦ βασιλέως), 2) *σεβαστοκράτωρ*, 3) *καῖσαρ*, 4) *μέγας δομέστικος*, 5) *πανυπερσέβαστος*, 6) *πρωτοσέβαστος*, 7) *μέγας δοὺξ* κ.λ. κ.λ.

Ν. ΚΛΣ

Πάνυσος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 10, 3) εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, πρὸς νότον τῆς Ὀδησσοῦ (νῦν Βάρνα). Κατὰ τὸν Αὐγουσταῖον πίνακα ἔκειτο ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ ὁμώνυμος σταθμὸς (statio), ἀπέχων 12 μίλια ἀπὸ τῆς Μαρκιανουπόλεως (νῦν ποταμὸς Δέβνα) ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ὀδησσοῦ εἰς Ἀγχίαλον ὁδοῦ. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Καμτσὶκ* ἐν Βουλγαρίᾳ.

Α. Θ. Σ.

πανύστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐντελῶς, ὁ ἀναμφισβητήτως τελευταῖος.

Πανὼ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Πανὸς κώμη*.

πανώγραμμα (τό)· δημοτ., ἀντὶ ἐπανώγραμμα, ἐπιγραφή: «τὸ πανώγραμμα τῆς ἐπιστολῆς».

Πανωζύμη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λέρου (πλάτ. 37° 11′ 10″ Β., μῆκ. 26° 52′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymno) ΒΑ. τῆς νήσου ἐσχατιά, σημειουμένη εἰς τοὺς ξένους χάρτας ὡς Inzemi. Ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκυλόγκρεμος τὰ κέρα τοῦ κόλπου Ἀλήνδα.

Σ. Ε. Λ.

πανωλεθρία (ἡ)· ὄλεθρος τῶν πάντων, ἐντελὴς καταστροφή: «ὁ ἐχθρὸς ὑπέστη πανωλεθρίαν».

πανώλης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ἀρχ., ὁ ἐντελῶς διεφθαρμένος, ἄλλως *ἐξώλης*· ‖ *πανώλης* (ἡ)· ὡς οὐσ., λοιμώδης καταστρεπτικὴ νόσος, κοιν. *πανούκλα*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *πανώλης* (λατ. Pestis, κοιν. *πανούκλα*) εἶναι φοβερὰ λοιμώδης νόσος, ἧς κοιτὶς ὑπῆρξεν ἡ Ἄπω Ἀνατολή, ἔνθα καὶ μέχρι σήμερον εὕρηνται αἱ κυριώτεραι ταύτης ἑστίαι (Κίνα, Ἰνδίαι, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, Βραζιλία κλπ.). Ὅτι ἡ νόσος προσέβαλλε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶναι πιθανώτατον, καίτοι αἱ εἰδήσεις ἡμῶν περὶ τούτου εἶναι ὅλως ἀσαφεῖς, στηριζόμεναι ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐπί τινων ἐπιδημιῶν περιγραφείσης ἐξελκώσεως ἀδένων ἢ συγχρόνου ἐπιζωοτιῶν μυῶν, ὡς π. χ. ἐπὶ ἐπιδημιῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἢ περιγραφῶν νόσων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰατρῶν (πρβλ. *Ἱπποκρ.* Ἐπιδ. II, 3: «Οἱ ἐπὶ πυρετοῖσι βουβῶνες κακίονες» κλπ.). Τινὲς ὑποστηρίζουσιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀττικὸς λοιμός, ὃν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης, ἦτο ἐπιδημία πανώλους. Πρώτην ἀρίστην περιγραφὴν τῆς νόσου ἀπαντῶμεν παρὰ Ρούφῳ τῷ Ἐφεσίῳ (1 ἐκ. μ. Χ.), ὅστις χαρακτηριστικῶς γράφει περὶ «λοιμωδῶν βουβώνων θανατωδεστάτων καὶ ὀξυτάτων», οἵτινες συνήθως παρατηροῦνται ἐν Λιβύῃ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ περὶ ὧν ἔγραψαν Διονύσιος ὁ Κύρτος, ὁ Ποσειδώνιος καὶ ὁ Διοσκορίδης κτλ. (*Ὀρειβ.* III, 608 κλπ.). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀρεταῖος θεωρεῖ τοὺς λοιμώδεις βουβῶνας «σφόδρα κακοήθεας» (II, 3).

Ἡ νόσος, ἄνευ διακοπῆς μαστίσασα δεινῶς τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐπέφερεν ἑκατομμύρια ὁλόκληρα θανάτων, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα, ὁπότε μακρὰ ἐπιδημία, περιγραφεῖσα ὡς «μέλας θάνατος», ὁρμηθεῖσα ἐκ Ρωσίας, ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, προσβαλοῦσα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πάντα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν οὐδόλως ἡ νόσος ἐπαύσατο μαστίζουσα τὴν οἰκουμένην μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ὁπότε πλέον, κατόπιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐστηροτέρων ὑγειονομικῶν μέτρων, ἰδίᾳ τῶν ἐπιβληθεισῶν ὑγειονομικῶν καθάρσεων, ἡ νόσος ἤρξατο σπανιώτερον ἐμφανιζομένη. Ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἡ νόσος ἐγένετο ἔτι σπανιωτέρα, παρ᾽ ὅλην τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἡ νόσος ἐπεδήμησε πολλάκις. Παραλείποντες τὰς συχνὰς ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει ἐπιδημίας, ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν κατὰ τὸ 749 ἐπιδημίαν, τὴν ἀρξαμένην ἀπὸ Μονεμβασίας καὶ μαστίσασαν τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους. Κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα ἀναφέρεται ἡ κατὰ τὸ 1084 προσβαλοῦσα τὴν Μακεδονίαν ἐπιδημία, κατὰ δὲ τὸν ΙΒ′ ἡ κατὰ τὸ 1172 μαστίσασα τὴν Χίον. Κατὰ τὸν ΙΔ′ αἰῶνα, τῷ μὲν 1330 ἡ νόσος μαστίζει τὰ Χανία, ὁ δὲ «μέλας θάνατος» κατὰ τὰ ἔτη 1347 καὶ 1348 δεκατίζει τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ρόδον. Τῷ 1352 προσβάλλεται ἡ Κρήτη, τῷ 1368 τὰ Ἰωάννινα, τῷ 1372 ἡ Πελοπόννησος, τῷ 1374 αὕτη καὶ ἡ Ἄρτα, τῷ 1375 τὰ Ἰωάννινα, τῷ 1388 δὲ πάλιν ἡ Πελοπόννησος. Κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ἡ νόσος προσβάλλει ἐκ νέου πλειστάκις τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω τῷ μὲν 1409 προσβάλλεται ἡ Κρήτη, τῷ 1410 ἡ Πελοπόννησος, τῷ 1422—1423 ἡ Βοιωτία, αἱ Ἀθῆναι καὶ τὰ Μέγαρα, τῷ 1431 ἡ Πελοπόννησος, ἰδίᾳ αἱ Πάτραι, καὶ τῷ 1498 ἡ Ρόδος καὶ ἡ Πελοπόννησος. Κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ἡ νόσος ἐπιδημεῖ τῷ 1522—1523 ἐν Κρήτῃ, Ρόδῳ, Κερκύρᾳ, Ζακύνθῳ, Ἄρτῃ, Ἰωαννίνοις καὶ Ἀθήναις, τῷ 1534 ἐν Κορώνῃ καὶ Ἀθήναις, τῷ 1554—1557 ἐν Ἀθήναις. Περαιτέρω οὐκ ὀλίγαι ἐπιδημίαι ἀναφέρονται κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα, ὁπότε κατὰ τὸ 1611 προσβάλλεται ἡ Κρήτη, τῷ 1613 πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῷ 1627—1628 ἡ Κέρκυρα, τῷ 1645—1646 ἡ Κρήτη, ἥτις καὶ πάλιν προσβάλλεται ὑπὸ τῆς νόσου τῷ 1656. Τῷ 1661 ἡ νόσος ἐπιδημεῖ ἐν Κορίνθῳ, Χίῳ καὶ Κρήτῃ, τῷ 1667 ἐν Ἰωαννίνοις, τῷ 1673 ἐν Λευκάδι, τῷ 1678 ἐν Μυκόνῳ καὶ Κύπρῳ, τῷ 1687—1688 ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς νήσοις, τῷ 1690 ἐν Ζακύνθῳ, Χίῳ καὶ Πελοποννήσῳ, τῷ 1695 ἐν Τήνῳ, τῷ δὲ 1698 ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα ἡ νόσος καὶ πάλιν ἐπανειλημμένως μαστίζει τὴν Ἑλλάδα. Οὕτω τῷ 1716 ἡ νόσος προσβάλλει τὴν Χίον, Μυτιλήνην καὶ Σάμον, τῷ 1718—1719 τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα ἐπιδημεῖ καὶ τῷ 1728, ὁπότε προσβάλλονται καὶ αἱ νῆσοι Μύκονος, Σύρος, Ζάκυνθος. Τῷ 1736 ἡ νόσος μαστίζει τὰ Ἰωάννινα, τῷ 1741 τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τῷ 1754 τὰς Σέρρας, τῷ 1756 τὴν Πελοπόννησον, τῷ 1759—1760 τὴν Κρήτην, Κύπρον καὶ τὰς Ἀθήνας. Τῷ 1765 ἡ νόσος ἐπιδημεῖ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Λευκάδι, τῷ 1769 ἐν Χίῳ, τῷ 1772 ἐν Κρήτῃ, τῷ 1781—1784 ἐν Πελοποννήσῳ, τῷ 1783—1784 προσβάλλει τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τῷ 1788—1789 τὴν Βοιωτίαν, Ἀθήνας καὶ Χίον, τῷ 1791—1792 τὰς Θήβας, Ἄμφισσαν, Ἀθήνας, Εὔβοιαν, Πελοπόννησον, Ὕδραν καὶ Ναύπλιον, τῷ δὲ 1793 τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα ἡ νόσος συχνάκις ἐνεφανίσθη εἰς Ἑλλάδα, μαστίσασα τῷ μὲν 1802—1803 τὴν Θεσσαλονίκην, τῷ 1813—1814 τὴν Θρᾴκην, Θεσσαλίαν, Ἤπειρον, Κέρκυραν, Σάμον, Χίον, τῷ 1815—1816 τὴν Λαμίαν, Λεβάδειαν, Ἤπειρον, Πελοπόννησον, Κέρκυραν καὶ Κεφαλληνίαν, τῷ 1817 τὴν Κρήτην, τῷ 1819 τὴν Πελοπόννησον, τῷ 1822 τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τῷ 1823 τὴν Κύθνον, τῷ 1824 τὴν Κέαν καὶ Ἑρμιόνην, τῷ 1827—1829 τὸν ἐν Πελοποννήσῳ αἰγυπτιακὸν στρατόν, Αἴγιναν, Ὕδραν, Σπέτσας, Ἀργολίδα, Μέγαρα, Σαλαμῖνα, Ἀχαΐαν, τῷ δὲ 1837 τὸν Πόρον, εἰς ὃν μετεδόθη ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, ὅπου ἐπεδήμει. Μακρὰ ἔτη ἔκτοτε παρῆλθον, ὁπότε κατὰ Αὔγουστον τοῦ 1912 ἀναφαίνεται καὶ πάλιν ἐν Πειραιεῖ, μεταδοθεῖσα διὰ σάκκων προερχομένων ἐξ Ἰνδιῶν. Ἡ νόσος εἰς μικρὰν ἐπιδημίαν ἐξελιχθεῖσα, ἐπεκτείνεται ὑπὸ μορφὴν πάντοτε βουβωνικὴν καὶ εἰς ἀραιὰ κρούσματα εἰς Χίον, Μυτιλήνην, Θεσσαλονίκην, Ναύπλιον, Ζάκυνθον, Μεσσήνην, Σύρον, Χανία, Θήβας, Ἀθήνας κλ. Τὰ κατὰ τὸ 1915 δῆθεν κρούσματα πνευμονικῆς πανώλους ἐν Σύρῳ πιθανώτατα ὠφείλοντο εἰς βαρεῖαν γρίππην. Δυστυχῶς οἱ μύες τῶν ὑπονόμων ἐν Ἀθήναις παραμένουσι μεμολυσμένοι καὶ ὁ κίνδυνος ἐπιδημιῶν τῆς πανώλους ἐν Ἀθήναις, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐξέλιπε. Δι᾽ ὃ καὶ φροντὶς ὅλως ἰδία πρέπει νὰ ληφθῇ κατὰ τὴν μελετωμένην κατασκευὴν τῶν νέων ὑπονόμων τῆς πόλεως, ἵνα μὴ διασπαρῶσιν οἱ μύες ἀνὰ τὴν πόλιν. Ἡ ἁπλῆ μυοκτονία δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ πρέπει τὸ δίκτυον τῶν ὑπονόμων νὰ κατασκευασθῇ ἐξ ὁλοκλήρου νέον, μόνον δὲ τελικῶς καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὸ ὑπάρχον, ὅπερ οὐδαμοῦ δέον ν᾽ ἀποκαλυφθῇ. Παραγωγὸν τῆς νόσου αἴτιον εἶναι τὸ μικρόβιον τῆς πανώλους, τὸ ἀνευρεθὲν τῷ 1894 ταυτοχρόνως ὑπὸ τῶν Yersin καὶ Kitasato. Τοῦτο ᾠοειδές, βραχὺ καὶ παχύ, χρωματίζεται δι᾽ ὅλων τῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης ἐντονώτερον μὲν περὶ τοὺς δύο πόλους, ἔλασσον δὲ περὶ τὸ μέσον. Δὲν χρωματίζεται κατὰ τὴν μέθοδον Gram, δὲν παράγει δὲ σπόρους. Ἡ ξήρανσις, ἡ ταπεινὴ θερμοκρασία ὡς καὶ ἡ ηὐξημένη τοιαύτη ἀποκτείνει τοῦτο ταχέως. Τοὐναντίον τὸ μικρόβιον ἐπὶ λευχειμάτων, τροφῶν κτλ. ζῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Εἶναι δὲ ἀερόβιον καὶ καλλιεργεῖται ἐπὶ ὅλων τῶν γνωστῶν θρεπτικῶν μέσων. Ἐπὶ πτωμάτων μυῶν καὶ ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν λοιμώδη αὐτοῦ δύναμιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἐκφυλωτικαὶ τούτου μορφαὶ ἀπαντῶνται μετὰ θάνατον τοῦ ἀτόμου. Διαλύσεις ἀντισηπτικαί, ὡς π.χ. ἄχνης τοῦ ὑδραργύρου, φονεύουσι τοῦτο τάχιστα.

Λίαν εὐπαθῆ πρὸς τὴν νόσον ζῷα εἶναι οἱ μεγάλοι μύες τῶν ὑπονόμων (ἐπίμυες) καὶ οἱ μύες ἐν γένει, ἀφ᾽ ὧν καὶ διὰ τῶν ἐπ᾽ αὐτῶν ψύλλων ἐπέρχεται καὶ ἡ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μετάδοσις, οἵτινες δύνανται πάλιν ἀπ᾽ εὐθείας νὰ μεταδώσωσι τὴν νόσον εἰς ἄλλους ἀνθρώπους.

Τὸ μικρόβιον εἰσερχόμενον διὰ μὲν τοῦ δέρματος ἢ τινος τῶν βλεννογόνων ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν συχνοτέραν μορφὴν τῆς νόσου, τὴν *ἀδενικὴν* ἢ *βουβωνικήν*, εἰσδύον δὲ διὰ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν σπανιωτέραν, ἀλλὰ βαρυτάτην μορφὴν τῆς *πνευμονικῆς πανώλους*. Κατὰ τὴν πρώτην τὸ μικρόβιον εἰσδύον εἰς τὸ πλησιέστερον λεμφικὸν γάγγλιον, παράγει ἐκεῖ τὴν πρώτην ἑστίαν (*πρωτοπαθὴς βουβών*), ἀφ᾽ ἧς κατόπιν μολύνονται τὰ γειτονικὰ γάγγλια. Μετὰ τὴν εἴσδυσιν τῶν μικροβίων ἐν τῷ αἵματι ἐπέρχεται γενικὴ μόλυνσις, ταχύτατα δὲ καὶ ὁ θάνατος. Κατὰ τὴν δευτέραν μορφὴν ἡ εἴσδυσις τῶν μικροβίων διὰ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἐπιφέρει πνευμονίαν, ὡς τὰ πολλὰ θανατηφόρον. Διὰ τῶν πτυέλων τῶν ἀρρώστων τούτων ἀποβάλλεται πληθὺς μικροβίων πανώλους, ἅτινα δυστυχῶς καὶ ἐπὶ ἀναρρωννυόντων ἐπὶ μακρὸν δύνανται νὰ διατηρήσωσι τὴν λοιμώδη αὐτῶν δύναμιν.

Πρὸς μετάδοσιν τῆς νόσου κυρίως συντελοῦσιν οἱ πάσχοντες ἐκ πνευμονικῆς πανώλους, διότι διὰ τῶν ἐκπεμπομένων σταγονιδίων κατὰ τὸν βῆχα διασπείρουσι πλεῖστα μικρόβια, ἅτινα δύνανται νὰ μολύνωσι τοὺς πέριξ αὐτῶν ὑγιεῖς. Ἐπίσης οἱ πάσχοντες ἐκ γενικῆς λοιμώξεως μεταδίδουσι τὴν νόσον, διότι τὰ κόπρανα, τὰ πτύελα καὶ τὰ οὖρα αὐτῶν περιέχουσι πληθὺν πανωλικῶν μικροβίων. Τοὐναντίον σπανιώτερον συντελοῦσι πρὸς μετάδοσιν τῆς νόσου οἱ πάσχοντες ἐκ βουβωνικῆς πανώλους, ἄνευ γενικῆς λοιμώξεως, καθ᾽ ὅσον καὶ ἐκ διαρραγέντος ἔτι ἀδένος μετὰ τοῦ πύου σπανιώτατα ἐλάχιστα μικρόβια ἀποβάλλουσι. Κατ᾽ ἐξοχὴν ὅμως συμβάλλονται εἰς διάδοσιν τῆς πανώλους οἱ μύες, τῶν ἀνθρώπων μολυνομένων εἴτε δι᾽ ἐπαφῆς ἢ διὰ δήξεως, εἴτε διὰ τῶν κοπράνων καὶ οὔρων τῶν ζῴων τούτων, εἴτε τέλος καὶ διὰ νύξεως τῶν ἐπὶ πασχόντων τούτων ζῴων ψύλλων, οἵτινες μολυνόμενοι φέρουσιν ἐν τῷ πεπτικῷ αὐτῶν σωλῆνι χιλιάδας βακτηριδίων πανώλους, ἅτινα οὐ μόνον πολλαπλασιάζονται ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ διατηροῦνται ἐν ζωῇ μέχρις 20 ἡμερῶν. Ἡ μετάδοσις τῆς νόσου δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ δι᾽ ἄλλων μεμολυσμένων δι᾽ αἵματος ἀσθενοῦς ἐντόμων (κόρεων π. χ.), ἀλλὰ καὶ διὰ μυιῶν ρυπανθεισῶν διὰ πανωλικοῦ ὑλικοῦ. Τέλος ἡ μόλυνσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ δι᾽ ἐνδυμάτων ρυπανθέντων διὰ τοιούτου ὑλικοῦ, παρετηρήθη δὲ μάλιστα ὅτι ἐπὶ τούτων τὰ μικρόβια διατηροῦσιν ἐπὶ μακρὸν τὴν λοιμώδη αὐτῶν δύναμιν.

Ὡς ἐλέχθη, τῆς πανώλους διακρίνομεν: α′) *πνευμονικὴν* μορφὴν καὶ β′) *ἀδενικὴν* μορφήν. Τινὲς διέκρινον καὶ *δερματικὴν* πανώλη ἢ ἄνθρακα πανωλικόν, θεωροῦντες τὰς φλυκταίνας ἢ τοὺς ἄνθρακας τοὺς ἀπαντωμένους ἐπὶ τοῦ δέρματος ὡς τόπον τῆς γενομένης πρώτης μολύνσεως διὰ τοῦ πανωλικοῦ βακτηριδίου, ἀλλ᾽ οὐχὶ ὀρθῶς, διότι, ὡς τὰ πολλά, οὗτοι, ἀπότοκοι ὑπαρχούσης ἤδη πνευμονικῆς ἢ ἀδενικῆς πανώλους, ἐπέρχονται ἐκ μεταστάσεως τῶν μικροβίων διὰ τῆς λεμφικῆς ἢ φλεβικῆς ὁδοῦ.

Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μόλυνσιν διὰ τοῦ μικροβίου καὶ μετὰ στάδιον ἐπωάσεως 3 συνήθως ἡμερῶν (ἐνίοτε 2, 5, 8 ἢ καὶ 10), ἄνευ προδρόμων ὡς τὰ πολλά, σπανιώτερον μικρᾶς κοπώσεως, κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας κτλ., εἰσβάλλει ἡ νόσος ἀποτόμως δι᾽ ἐντόνου πυρετοῦ (39°—40°) μετὰ ρίγους, σφυγμιοῦ συχνοῦ καὶ ταχυπνοίας. Οἱ βλεννογόνοι καθίστανται κατέρυθροι, ταχέως δ᾽ ἐπέρχεται θόλωσις τῆς διανοίας, ἀστάθεια τοῦ σώματος, οὕτως ὥστε ἀπ᾽ ἀρχῆς καθίσταται καταφανὲς τὸ βαρὺ τοῦ νοσήματος.

Ἐπὶ *ἀδενικῆς* πανώλους τὸ αἴσθημα τοῦ βάρους καὶ ἐλαφροῦ πόνου κατά τινα τῶν ἀδένων, τὸ

Digitized by Google

παρατηρούμενον ἐνίοτε ἤδη κατὰ τὸ πρόδρομον στάδιον, γίνεται σαφέστερον, ἡ ἐξοίδησις τοῦ ἀδένος αὐξάνεται, καθισταμένης τῆς χώρας ἐκείνης ἐξερύθρου καὶ ἀλγεινῆς. Τὴν ἐξοίδησιν τοῦ ἀρχικοῦ ἀδένος ἐπακολουθεῖ ἐξοίδησις καὶ ἄλλων ἀδένων δευτεροπαθῶς μολυνομένων. Συνηθέστερον μολυνόμενοι ἀδένες εἶναι οἱ βουβωνικοὶ (70 % τῶν περιπτώσεων, διὸ καὶ *βουβωνικὴ* ἡ ἀδενικὴ μορφὴ τῆς νόσου καλεῖται), οἱ μασχαλιαῖοι, οἱ τραχηλικοί, οἱ ὑπερκλείδιοι καὶ ὑποκλείδιοι, ἡ παρωτὶς κτλ. Περαιτέρω οἱ ἐξοιδηθέντες ἀδένες διαπυΐσκονται καὶ μαλακυνόμενοι διανοίγονται, ἐκρεομένου πύου δυσώδους. Σπανιώτερον τοὐναντίον δύνανται νὰ ὑποχωρήσωσι. Μετὰ τὴν αὐτόματον ἢ δι' ἐπεμβάσεως χειρουργικῆς διάνοιξιν τοῦ ἀδένος καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς α' ἢ τὰ μέσα τῆς β' ἑβδομάδος ἄρχεται ἡ ἀνάρρωσις, ἂν μή, ὡς ἐκ τῆς βαρύτητος τῆς νόσου, ἐπέλθῃ συνεπείᾳ καθολικεύσεώς της καὶ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ μικροβίου ἐν τῷ αἵματι σηψαιμικὴ κατάστασις, ἐξ ἧς ἐπέρχεται ὁ θάνατος ἐν μέσῳ ἰσχυροῦ πυρετοῦ καὶ βαρυτάτων συμπτωμάτων ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος (κῶμα, παραλήρημα κτλ.), τοῦ γαστροεντερικοῦ (ἔμετοι, δυσεντεροειδεῖς κενώσεις) καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ (πνευμονία πανωλική).

Ἡ ἑτέρα μορφή, ἡ *πνευμονική*, εἰσβάλλει ἄνευ προδρόμων ἐξαπίνης, μετὰ σοβαρωτάτων συμπτωμάτων, ῥίγους μετὰ μεγάλου πυρετοῦ, ἐμέτων, βηχὸς ἐντόνου καὶ δυσπνοίας, ἀποχρέμψεως ἀφρώδους καὶ αἱμορραγικῆς καὶ τῶν συμπτωμάτων πνευμονίας (φύσημα, τρίζοντες, ῥόγχος, ἀμβλύτης, αὔξησις δονήσεων φωνῆς κτλ.). Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι θανατηφόρος ὡς τὰ πολλά, τοῦ θανάτου ἐπερχομένου περὶ τὴν τρίτην ἡμέραν. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τοῦτο ἐκτὸς ἄλλων διακρίνεται ὁ ἀρχαῖος ἀττικὸς λοιμὸς ἀπὸ ἐπιδημίας πνευμονικῆς πανώλους, καθ' ὅτι κατ' ἐκεῖνον, καθ' ἃ γράφει ὁ Θουκυδίδης, ὁ θάνατος ἐπήρχετο κατὰ τὴν 7ην ἢ 9ην ἡμέραν.

Πλὴν τῶν συνήθων τούτων μορφῶν τῆς νόσου ἔχομεν ἅμα μὲν κεραυνοβόλον μορφήν, ταχέως θανατηφόρον, ἅμα δὲ περιπατητικήν, καθ' ἣν διὰ τὰ ὅλως ἐλαφρὰ συμπτώματα οἱ ἀσθενεῖς ἐξακολουθοῦσιν ἀσχολούμενοι περὶ τὰς ἐργασίας των, ἰδιαίτατα ἐπικίνδυνοι καθιστάμενοι, διότι οὕτω λίαν εὐκόλως δύνανται νὰ μολύνωσι τοὺς μετ' αὐτῶν ἀναστρεφομένους. Ἰδιαίτατα ὅμως ἡ πνευμονικὴ μορφὴ τῆς νόσου εἶναι κινδυνωδεστάτη ὡς ἐκ τῆς εὐκόλου μολύνσεως διὰ τῶν μικροβιοβριθῶν μικρῶν σταγονιδίων τῶν ἐκπεμπομένων κατὰ τὴν βῆχα ὑπὸ τοῦ ἀρρώστου.

Παθολογικο-ανατομικῶς ἐπὶ πνευμονικῆς μὲν πανώλους ἀνευρίσκονται πολλαπλαῖ βρογχοπνευμονικαὶ ἑστίαι ἐκ πανωλικοῦ βακτηριδίου μετὰ διογκώσεως τῶν βρογχικῶν γαγγλίων, ἐπὶ ἀδενικῆς δὲ διήθησις τῶν ἀδένων, ᾗ ἐπακολουθεῖ μαλάκυνσις, διαπύησις καὶ νέκρωσις. Ἐπὶ βαρειῶν μορφῶν ἐπέρχεται ἐκφύλισις τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ σηψαιμία μεθ' αἱμορραγιῶν.

Ἡ διάγνωσις τῆς νόσου κατὰ τὰ ἀρχικὰ κρούσματα εἶναι δυσχερής, διότι δύναται νὰ συγχυσθῇ ἰδίᾳ πρὸς βαρεῖαν γρίππην. Ἡ ταχεῖα ἐπέκτασις καὶ ἡ ηὐξημένη θνητότης μετὰ τῶν εἰρημένων χαρακτηριστικῶν συμπτωμάτων, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐξέτασις διὰ πανωλικὰ βακτηρίδια τοῦ διὰ παρακεντήσεως ἀπὸ τοῦ διογκωθέντος ἀδένος ἀπολαμβανομένου ὀποῦ καὶ τῶν πτυέλων ἐπὶ πνευμονικῆς πανώλους εὐκολύνουσι τὰ μέγιστα τὴν ὁριστικὴν διάγνωσιν.

Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῆς νόσου ἐπιτυγχάνεται λαμβανομένων μέτρων κατὰ τῆς εἰσόδου πανωλιώντων δι' ἐπιβολῆς καθάρσεως ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἰδία ὅλως πρόνοια λαμβάνεται περὶ θανατώσεως τῶν ἐν τοῖς πλοίοις μυῶν καὶ περὶ παρακωλύσεως ἐξόδου τούτων εἰς τὴν ξηράν. Περὶ πάντων τῶν μέτρων τούτων ἐν Ἑλλάδι προνοεῖ τὸ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1915 διάταγμα. Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιβαλλομένης καθάρσεως ὁρίζεται εἰς 5—7 ἡμέρας, περιλαμβανομένου διὰ τὰ πλοῖα καὶ τοῦ χρόνου τοῦ διάπλου αὐτῶν. Οἱ ἐκ πανωλοβλήτων μερῶν ἐπιβάται ἐξετάζονται ἐπιμελῶς, τίθενται ὑπὸ ὑγειονομικὴν ἐπίβλεψιν, αἱ δ' ἀποσκευαὶ αὐτῶν ἀπολυμαίνονται. Ἡ δήλωσις τῶν κρουσμάτων εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἰατρόν, τῶν δ' ἀσθενῶν ἡ νοσηλεία γίνεται ὑπὸ εἰδικοῦ προσωπικοῦ εἰς ὡρισμένα ἀπομονωτικὰ νοσοκομεῖα, ἤ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα, ἐν ἀπομονουμέναις οἰκίαις. Πάντως οἱ ἐπικοινωνήσαντες πρὸς τούτους ἐπιτηροῦνται ἐπιμελῶς καὶ ὑποβάλλονται εἰς ταυτόχρονον ἔνεσιν ἀντιπανωλικοῦ ὀροῦ καὶ ἀντιπανωλικοῦ ἐμβολίου, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ ὀροῦ ἀμέσως προσαχθῶσι τῷ σώματι αὐτῶν ἕτοιμα τὰ χρήσιμα κατὰ τῆς νόσου ἀντισώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ ἐμβολίου εἰσαχθῶσι καλλιέργειαι μικροβίων πανώλους καταλλήλως πρὸς τοῦτο παρασκευασθεῖσαι, ἵνα καὶ ἐν τῷ σώματι τῶν ἐμβολιαζομένων ἄρξηται ἡ παραγωγὴ τῶν ἀντισωμάτων, ἐπειδὴ ἡ τοῦ ὀροῦ ἐνέργεια ἐπὶ ἐλάχιστον μόνον χρόνον διαρκεῖ. Ὁ ἀντιπανωλικὸς δ' οὗτος ἐμβολιασμὸς ἐπεκτείνεται, εἰ δυνατόν, οὐ μόνον εἰς τὸ τετράγωνον τῆς συνοικίας ἐν ᾧ ἐγένετο τὸ κροῦσμα, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα. Ἰδία φροντὶς λαμβάνεται ἐπίσης καὶ πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις, ὑπονόμοις κτλ. μυῶν.

Πρὸς προφύλαξιν τῶν ἰατρῶν καὶ τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ ἀπὸ τῶν ἐκπεμπομένων σταγονιδίων ἐκ τοῦ στόματος τῶν πασχόντων πνευμονικὴν πανώλη συνιστᾶται ἡ περιβολὴ τῆς κλίνης τοῦ πάσχοντος διὰ κωνωπείου ἐκ πυκνῆς γάζης. Οἱ ἰατροὶ κλπ. φέρουσι προσωπεῖον ἐνέχον διπλοῦν στρῶμα γάζης καὶ ὀμματοϋάλους αὐτοκινήτων. Τὰ πτώματα τῶν θανόντων περιβαλλόμενα διὰ σινδονῶν διαβρόχων διὰ διαλύσεως φαινικοῦ ὀξέος ἢ ἄχνης ὑδραργύρου καὶ ἐντιθέμενα ἐν ἑρμητικῶς φρασσομένοις φερέτροις, ἐνταφιάζονται ὑπὸ εἰδικοῦ προσωπικοῦ βαθύτατα ἐν τῇ γῇ.

Ἡ θεραπεία τῆς νόσου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐνέσεως ὅσον οἷόν τε τάχιον ἐνδοφλεβίως μεγάλων ποσοτήτων (100—300 κυβ. ὑφ.) ἀντιπανωλικοῦ ὀροῦ (Yersin ἢ Kolle), οὗτινος δόσεις 100—150 κ. ὑφ. ἐξακολουθοῦσι γινόμεναι δὶς τῆς ἡμέρας καὶ εἶτα ἅπαξ τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς τελείας ἀπυρεξίας καὶ ὑποχωρήσεως τῶν συμπτωμάτων. Πάντως ἡ πρόγνωσις τῆς νόσου εἶναι βαρεῖα, καὶ βαρυτάτη εἰς τὴν πνευμονικὴν πανώλη καὶ τὴν μικροβιαιμίαν, ἐφ' ὧν σπανιώτατα καὶ ἡ θεραπεία αὕτη ἐπιφέρει εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Αἱ ἀδενικαὶ ὅμως μορφαὶ τῆς νόσου εἶναι μᾶλλον εὐίατοι, καίτοι καὶ ἐπὶ τούτων ἡ θνητότης ἐξικνεῖται μέχρις 25—30%. Ὁ D'Herelle θεραπευτικῶς ἐφαρμόζει καλλιεργήματα εἰδικοῦ κατὰ τῆς νόσου βακτηριοφάγου, εἴτε εἰς ἐνέσεις ἐντὸς τῶν προσβεβλημένων ἀδένων, εἴτε ἐνδοφλεβίως ἐπὶ πνευμονικῆς πανώλους μετὰ καλῶν ἀποτελεσμάτων.

ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ πανώλης εἰς τὰ ζῷα, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι νόσημα μεταδοτικόν. Ὁ μικροοργανισμὸς τῆς πανώλους τῶν ζῴων δὲν εἶναι ἀκόμη γνωστός. Εἶναι ἰὸς ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διηθητῶν μικροβίων. Ἡ πανώλης προσβάλλει κατὰ προτίμησιν τοὺς βοῦς, ἀκολούθως τοὺς βουβάλους, τὰ αἰγοπρόβατα, τοὺς χοίρους καὶ τὰ πτηνά. Παρουσιάζεται πολλάκις ἐπιζωοτικῶς καὶ εἶναι καταστρεπτικὴ διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ θνησιμότης φθάνει ἐνίοτε τὰ 90 %.

Εἰς τοὺς βοῦς ἡ νόσος παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν τυφοειδῆ - σηψαιμικήν. Ἀρχίζει μετὰ σφοδροῦ πυρετοῦ (41°—42°) καὶ ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων. Ἡ ἀναπνοὴ γίνεται συχνὴ καὶ ὁ μηρυκασμὸς καταπαύει, ἀπὸ τῶν ῥωθώνων δὲ καὶ τοῦ στόματος ἐξέρχονται ὑγρὰ ἀφρώδη. Ἀκολούθως παρατηρεῖται τριγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς 4—12 ἡμερῶν ὑπὸ κωματώδη κατάστασιν.

Εἰς τὰ λοιπὰ ζῷα ἡ πανώλης παρουσιάζεται μὲ τὰ αὐτὰ περίπου συμπτώματα. Εἰς τὸν ἵππον τὸ σπουδαιότερον σύμπτωμα εἶναι ἡ κατάπτωσις τῶν δυνάμεων. Εἰς τὰς αἶγας καὶ τὰ πρόβατα παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἐλαφροτέραν, ἐνῷ μεγαλυτέρα θνησιμότης (95 %) παρατηρεῖται εἰς τὰς καμήλους. Εἰς τοὺς χοίρους παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν μᾶλλον ἐντερικήν, μὲ διάρροιαν καὶ ἐμέτους. Ἐκ τῶν πτηνῶν τέλος τὰ εὐπαθέστερα εἶναι τὰ ὀρνιθοειδῆ, τὰ ὁποῖα θνήσκουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεραυνοβόλως ἢ εἰς κατάστασιν κωματώδη. Ἡ θεραπεία τῆς πανώλους εἶναι ἀβεβαία. Προτιμότερον τὰ ἀσθενῆ ζῷα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐγένετο ἡ διάγνωσις τῆς πανώλους, νὰ φονεύωνται, καὶ νὰ ἐφαρμόζωνται εἶτα αὐστηρὰ ὑγειονομικὰ μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῆς. Δ. Π.

πανώλης (ὁ) (Panolis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν νυκτιυδῶν. Τὸ εἶδος Panolis flammea ἔχει χρῶμα κανέλλας, ἀναμεμιγμένον μὲ φαιοκίτρινον καὶ καστανέρυθρα κοσμήματα. Ἡ κάμπη, μήκους 35 χιλιοστ., εἶναι πρασίνη μὲ ταινίας διαφόρων χρωμάτων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Ἡ ψυχὴ ἐμφανίζεται κατὰ Μάρτιον—Ἀπρίλιον. Αἱ κάμπαι κατ' ἀρχὰς κατατρώγουν τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς πεύκης, ἀργότερον δέ, μετὰ τὴν πρώτην ἀποδερμάτωσιν, τὰς βελόνας τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ἐνίοτε προσβάλλει καὶ ἄλλα βελονοφόρα. Ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς, μύκητας καὶ ἔντομα. Ε. Τ. Ε.

πανωλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πανώλη, ὁ τῆς πανώλους.

πανωλόβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς πανώλους βληθείς, προσβληθείς, *πανουκλιασμένος*.

πανωτιάζω· δημοτ., ἀντὶ *ἀπανωτιάζω*, θέτω τὰ πράγματα ἀπανωτά, τὸ ἕνα ἀπάνω εἰς τὸ ἄλλο.

Πάνωφ, *Ὀλύμπιος*. Βούλγαρος στρατιωτικός. Νέος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἀπελευθερωτικὰς κινήσεις τῆς πατρίδος του, γενόμενος μέλος τοῦ κομιτάτου ἐν Βουκουρεστίῳ (1869) καὶ ἐργασθεὶς ἐν Ρουμανίᾳ, Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ. Μετὰ τὸν τελευταῖον Ρωσο-τουρκικὸν πόλεμον, τοῦ ὁποίου μετέσχε, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν πυροβολικοῦ τῆς Πετρουπόλεως, μεθ' ὃ ἐγένετο ἀξιωματικὸς τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ, λαβὼν μέρος καὶ εἰς τὸν Σερβο-βουλγαρικὸν πόλεμον (1885). Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1886), τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος (1887) ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων. Τ. Β.

Πὰξ Ἰουλία (Pax Julia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ρωμαϊκὴ πόλις ἐν Λυσιτανίᾳ (Πορτογαλίᾳ), πιθανῶς ἡ σύγχρονος *Μπέζα* (βλ. λ.). Ν. Σ. Λ.

Πάξαμος, ἢ ***Παξαμᾶς.*** Γραμματικὸς καὶ λόγιος, οὗ μνείαν ποιεῖται ὁ Ἀθήναιος. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἤτοι: «Ὀψαρτυτικὰ» κατὰ στοιχεῖον ἤτοι κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, «Βοιωτικὰ» εἰς δύο βιβλία, «Δωδεκάτεχνον περὶ αἰσχρῶν σχημάτων», «Γεωργικὰ» (εἰς 2 βιβλ.). Ὑποτίθεται ὅτι ὁ Παξαμᾶς ἐφεῦρε τὸν παξαμᾶν (διπυρίτην ἄρτον, κοιν. παξιμάδι). Ε. Δ. Κ.

Παξαυγοῦστα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰσπανίας, μία ἐξ ἐκείνων ὧν ὁ Στράβων (Γ, 151 Teubner) ἀναφέρει τὰ ὀνόματα, ὅπως καταδείξῃ πόσον ταχέως ἐξερρωμαΐσθησαν οἱ περὶ τὸν Βαῖτιν Ἴβηρες. Κατ' ἄλλους τὴν θέσιν της ἐπέχει ἡ Badajoz· ἄλλοι ὅμως ἰσχυρίζονται, βασιμώτερον, ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν *Πὰξ Ἰουλίαν* τοῦ Πτολεμαίου καὶ τὴν Colonia Pacensis τοῦ Πλινίου, ἡ σύγχρονος δηλαδὴ Beja τῆς ἐπαρχίας Alentejo. Σ. Ε. Λ.

παξίλλος (ὁ) (Paxillus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ μυκήλιον ἀραιῶς διακεκλαδισμένον. Ὁ ποδίσκος εἶναι στερεὸς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὑρίσκεται κατὰ τὸ κέντρον τοῦ μυκηλίου. Ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται διὰ σπορίων χρώματος ὠχρολεύκου. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα φύονται ἐπὶ τῆς γῆς καί τινα ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν διαφόρων φυτῶν. Πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

παξιμάδα (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ ἐκ περιστάσεως καὶ ἀντὶ εὐτελῶν μέσων πορνευομένη νεᾶνις, ἡ κοκκοτίτσα τοῦ δρόμου. Ὁ προηγηθεὶς τύπος *παξιμαδοκλέφτρα* ὑπεχώρησεν εἰς τὸν ἀνωτέρω συντομώτερον.

Παξιμάδα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ διαύλῳ Σκιάθου—Σκοπέλου (πλάτ. 39°08'00'' Β., μῆκ. 23°35'55'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072 : Scopelos Group) εἰς 1 ½ μίλ. δυτικῶς τῆς Σκοπέλου. Σ. Ε. Λ.

— **Παξιμάδα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39°08' Β., μῆκ. 23°34' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos group) μεταξὺ Σκιάθου καὶ Σκοπέλου. Σ. Ε. Λ.

— **Παξιμάδα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Κρητικοῦ πελάγους (πλάτ. 35°23' ½ Β., μῆκ. 26°11'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1555: Cape Sidero anchorages) βορείως τοῦ κόλπου τῆς Σητείας, ἡ βορειοτάτη τῶν Διονυσιάδων. Ἔχει φάρον Ἄγκα (1922). Σ.Ε.Λ.

—**Παξιμάδα,** ἢ ***Παξιμάδι*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς τοῦ Λυκίου πελάγους (πλάτ. 36°01' ½ Β., μῆκ. 28°08' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island), 3 μίλ. νοτίως τοῦ ῥοδιακοῦ ἀκρωτηρίου Λάρδος τῆς Λίνδου. Σ. Ε. Λ.

παξιμάδι (τό)· δημοτ., ἄρτος διπυρίτης· || μηχαν., ὅρος κοινός, σημαίνων *περικόχλιον* κινητόν, διὰ κλειδὸς περὶ ἀκίνητον κοχλίαν κοχλιούμενον.

Παξιμάδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ προσκείμενον τῇ Εὐβοίᾳ (πλάτ. 37°58' Β., μῆκ. 24°24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1788: Gulf of Petalii), ΝΔ. κέρας καὶ ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Καρύστου. Σ. Ε. Λ.

— **Παξιμάδι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Κρητικοῦ πελάγους (πλάτ. 35° 25' Β., μῆκ. 25° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536: Candia eastern portion) ἀνατολικῶς τῆς Δίας καὶ 9 μίλ. ΒΑ. τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ ὕψος της, ὅπερ ἦτο 355 ποδῶν, εὑρέθη, τῷ 1905, 155 ποδ., πιθανῶς λόγῳ καταρρεύσεως τοῦ ἄνω μέρους της ἀπὸ σεισμοῦ. Σ. Ε. Λ.

— **Παξιμάδι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Αἰγαίου (πλάτ. 36° 38' Β., μῆκ. 24° 19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milo, Antimilo, Kimolos, Polino), ¾ τοῦ μιλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ψάλλης, ΝΔ. τῆς Μήλου ἐσχατιᾶς, ἔχον φάρον Ἄγκα (1914) ζεύγους ἐκλάμψεων λευκῶν 15 μιλ. Ἐπὶ τῶν κυκλούντων τὸ νησίον ἀβαθῶν κατεστράφη (1921) προσαράξαν τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Ναυκρατοῦσα». Ὀνομάζεται καὶ *Κρεμμυδονήσι*. Σ. Ε. Λ.

— **Παξιμάδι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς κειμένη δύο μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Λάρδος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Ρόδου.

— **Παξιμάδι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Λυκίου πελάγους (πλάτ. 36° 34' Β., μῆκ. 28° 58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagatch to Makri), 2 μίλ. Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Σουβέλλα μπουρνοῦ (ἀρχ. Ἀρτεμίσιον). Σπουδαῖον γνώρισμα εἰς τοὺς πλέοντας πρὸς τὸν κόλπον τῆς Μάκρης (ἀρχ. Γλαῦκος κόλπος). Εἶναι ἡ *Ἀσπὶς* (βλ. λ.) τοῦ Πλινίου. Σ. Ε. Λ.

Παξιμάδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος νησίδων τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους (μία ποτὲ νῆσος, ἧς διεβρώθη

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν ὁ λαιμὸς) πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Μεσσαρᾶς τῆς Κρήτης (ὑψόμ. 1160 ποδ., πλάτ. 35° 00′ Β., μῆκ. 24° 36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia, western portion). Ἀπέχουν τοῦ μὲν ἀκρωτηρίου Λίτινος 9 μίλ. ΒΔ., τοῦ δὲ τοιούτου Μέλισσα 6 μιλ. Ν. ΝΑ. Εἶναι αἱ *Ληγῖαι* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

παξιμαδιάζω· δημ., ἐπὶ τοῦ ἄρτου, γίνομαι σκληρὸς σὰν παξιμάδι: «τὸ ψωμὶ παξιμάδιασε ἀπὸ τὸν καιρό».

παξιμαδοθήκη *[Ναυτ.]*. Ἡ κατὰ Ἠπίτην ἀπόδοσις τοῦ γαλλικοῦ ὅρου paillot, σημαίνοντος τὴν ἀποθήκην τοῦ διπυρίτου εἰς τὰς γαλέρας καὶ τὰ κάτεργα. Σ. Ε. Λ.

Παξοί *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος νήσων τοῦ Ἰονίου, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς νήσου *Παξοί* ἢ *Παξός*, βορειοδυτικῆς ἐν τῇ συστάδι, καὶ τῆς *Ἀντίπαξοι* ἢ *Ἀντίπαξος* νοτιοανατολικῆς τοιαύτης, ἐχούσης δὲ προσκειμένας τὰς βραχονησῖδας *Δασκάλια* πρὸς Ν. Ἐκτεινόμεναι ἐπὶ 8½ μιλλ. ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. παραλλήλως πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠπείρου, πλαισιοῦνται μεταξὺ τῶν συντεταγμένων φάρων τῆς Λάκκας (πλάτ. 39° 14′ Β., μῆκ. 20° 08′ Ἀν.) τῶν Παξῶν καὶ τοῦ τῆς Νοβάρρας (πλάτ. 39° 08′ Β., μῆκ. 20° 16′ ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu). Χωρίζονται δὲ αἱ νῆσοι ἀπὸ μὲν τῆς Κερκύρας διὰ διέκπλου (Κάβο Μπιάνκο Κερκύρας—Λάκκα Παξῶν) 7 μιλλίων, ἀπὸ δὲ τῆς Ἠπείρου διὰ τοιούτου (φάρος Παναγίας—νησὶ Παξῶν—ἀκρωτήριον Βαρλαὰμ Παραμυθίας) 8 μιλλίων, τῶν νήσων χωριζομένων διὰ πλωΐμου διαύλου εὔρους μιλλίου. Παράκειται δὲ ἐξ ἀνατολῶν τῇ νήσῳ ἡ ὕφαλος *Παναγία*, κινδυνωδεστάτη. Ἀμφότεραι αἱ νῆσοι αὗται ἀποτελοῦν ἐπαρχίαν ὑπαγομένην διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Κερκύρας καὶ περιλαμβάνουσαν τὰς κοινότητας *Γαΐου*, *Λάκκας*, *Λογγοῦ* καὶ *Μαγαζείων*. Αἱ κοινότητες αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ 49 μικροσυνοικισμῶν καὶ ἀριθμοῦσι (1928) 3.037 κατοίκους. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κερκύρας καὶ Παξῶν, ἀποτελεῖ δὲ ἰδίαν βουλευτικὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Θ. Β.—Σ. Ε. Λ.

—*[Ἀκτογρ.]* —1 **Παξὸς** ἢ **Παξοί.** Φερώνυμος τῇ συστάδι, ἡ μείζων καὶ ΒΔ. τοῦ ζεύγους. Ἐκτεινομένη ἐπὶ 5½ μιλλ. ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. μετὰ μεγίστου εὔρους 2 μιλλ., παρουσιάζει ἀνάπτυγμα ἀκτογραμμῆς 13 μιλλ. Τὸ σχῆμα, τραπεζοειδὲς εἰς τοὺς ἐκ δυσμῶν προσπλέοντας, παρουσιάζει μέγιστον ὑψόμετρον 210 μέτρων κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου *Ἅγιος Ἴσαυρος*, δυτικῶς τοῦ Γαΐου, μετ' ἀκτῶν ἀπορρώγων πρὸς δυσμὰς λόγῳ τῶν διαβρώσεων ἀπὸ τῶν τρικυμιῶν τοῦ τε Ἰονίου καὶ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, συνεργαζομένων εἰς τὴν τοιαύτην ἐπεξεργασίαν· ἀλλὰ καὶ πλεῖστα σπήλαια ἐν ταῖς ἀκταῖς ὑπάρχουν, *Γκράβες* ὑπὸ τῶν Παξίων ὀνομαζόμενα, οἷα ἡ *Γκράβα τοῦ Καλκιονησίου*, ἐν ᾧ δύναται νὰ εἰσπλεύσῃ λέμβος, ἡ *Γκράβα τῆς Στέρνας*, αἱ *Γκράβες τοῦ Μουσμούλη* καὶ ἄλλαι, καθὼς καὶ γραφικώτατοι ἁψῖδες καὶ θόλοι μετ' ἀναφωτίδων, ὡς ὁ *Τρυπητός*, ὃν ὁ Αὐστριακὸς ἀρχιδοὺξ Σαλβατὼρ ὠνόμασε *Ποσειδώνειον*, ὁ *Ἀχάνδακας* καὶ τόσαι ἄλλαι γραφικαὶ τῆς παραλίας ἰδιορρυθμίαι εἰς ἐλαχίστους οὖσαι γνωσταί. Εἶναι λείψυδρος, διαρρεομένη ὑπὸ χειμαρρίσκων μόνον ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὄμβρος. Ἔχει ἐλάχιστα φρέατα, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ὑδρεύονται ἀπὸ δεξαμενῶν. Παράγει ἔλαιον, ἀμύγδαλα καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Πολλοὶ Πάξιοι ἀπασχολοῦνται ὡς ναῦται τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, ὡς ἁλιεῖς καὶ ὡς φαροφύλακες διαφόρων φάρων, πλεῖστοι δὲ ἄλλοι, μετερχόμενοι διάφορα ἐπαγγέλματα, διατρίβουν εἰς Ἀμερικήν, Ἀθήνας καὶ Κέρκυραν. Τὰ 62% τῶν κατοίκων της γνωρίζουν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, λειτουργοῦσι δ' ἐν τῇ νήσῳ ἑπτὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἡμιγυμνάσιον. Ὁ μνημονευθεὶς Αὐστριακὸς ἀρχιδοὺξ παραμείνας εἰς τοὺς Παξοὺς ἐπὶ τῆς θαλαμηγοῦ του «Nixe» («Νηρηΐς») ὑπὲρ τοὺς ἐξ μῆνας (1884—1885), ἐξέδωκε περὶ αὐτῶν τῷ 1887 περισπούδαστον καὶ ὀγκῶδες σύγγραμμα «Paxos und Antipaxos», μεταφρασθὲν ἐν τῇ ἑλληνικῇ (1905) ὑπὸ Ἀν. Μιτσιάλη.

Ἡ ἀκτογραφία τῆς νήσου, ὡς ἀρχῆς καὶ ὡς πέρατος λαμβανομένου τοῦ εἰς τὴν ΝΑ. ἀκτὴν λιμένος Γαΐου καὶ διὰ τοῦ πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. χωροῦντα, ἔχει ὡς ἀκολούθως: Ἅμα τῷ ἀπὸ τοῦ λιμένος ἔκπλῳ, ἡ ἀκτὴ χωρεῖ ΝΑ. ἐπὶ 1½ μιλλ., μέχρι τοῦ λιμένος *Σπούτζο*, μεσολαβουσῶν τῶν ἀκρῶν *Σοφιᾶς τὸ Σάλτο*, *Μπαλονοῦλι*, τοῦ *Γαϊδάρου τ' αὐτιὰ* καὶ *Λιονισκάρι* καὶ τῶν παρεμβαλλομένων μικρῶν αἰγιαλῶν. Μεθ' ὃ ἡ χερσονησὶς *Ποντικονήσι* ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιά, ἥτις ἀντικρύζουσα τὸ ἐλαιόφυτον νησίον *Μογγονήσι*, ἠνοῦτό ποτε πρὸς αὐτὸ διὰ χειροποιήτου διαβάσεως ὑφάλου ἤδη, ὃν ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν πρὸς διάβασιν, βρεχόμεναι μέχρι κνήμης αἱ πρὸς συλλογὴν ἐλαιῶν μεταβαίνουσαι γυναῖκες. Ὁ λιμὴν Σπούτζο (οὕτω λεγόμενος διὰ τὰς περὶ αὐτὸν θειώδεις ἀναθυμιάσεις, δι' ὃ καὶ *Ὀζώδη* λιμένα τὸν ὀνομάζει ὁ Μιτσιάλης) σχηματίζεται ὑπὸ τῆς χερσονησῖδος τοῦ Μογγονησίου καὶ τοῦ προσκειμένου *Καλκιονησίου*, ὅπερ ὡς τὸ ὄνομά του ἀποδεικνύει, ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστίτου· ἀμφότερα τὰ νησία ταῦτα, παρεκτείνοντα τὸν Παξὸν πρὸς τὸν Ἀντίπαξον, εἶναι ἀποθραύσματα τῆς πρώτης τῶν νήσων. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ νοτία ἀκτή, ἀπολήγουσα εἰς τὸν *κάβο - Χοῖρος*, ὃν ὁ ἀγγλικὸς χάρτης μετονομάζει ἐκ κακῆς γραφῆς *Ἥρωα* (Heros), μεσολαβούντων τῆς ἁψῖδος *Τρυπητὸς* καὶ τοῦ ἄντρου *Ἀχάνδακας* καὶ τοῦ κολπίσκου *Μουσμούλη* μέχρι τῆς ἄκρας *Στέρνες*, ἐν ᾗ γραφικὸν ἄντρον, μεθ' ἣν ὁ λιμενίσκος *Πορτίκιο*. Ἐξακολουθοῦν τὰ ἀκρωτήρια *Ξιφαδούρα* καὶ *Λάντου*, σχηματίζοντα τὸν ὅρμον *Πράσσες* καὶ ἔχοντα φαντασμαγορικὰ σπήλαια, εἶτα ὁ ἐπιβλητικὸς *Ὀρθόλιθος* εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς προέχων, μεθ' ὃν ὁ κόλπος τοῦ *Ἐρημίτη* (Rometi εἰς τὸν χάρτην) καὶ ἡ φερώνυμος ἄκρα, ἡ ἀκτὴ *Φωκόκρυπες*, ἡ ἄκρα *Κουέρα*, ἐφ' ἧς ὁ φάρος τῆς Λάκκας, καὶ πρὸ αὐτοῦ νησὶς *Μαρμάρα*, ἡ *Μεσόρραχη* καὶ ὁ *Ὀρκός*, ἡ βορεία τῆς νήσου ἐσχατιά, ὅπου καὶ ὁ μικρὸς ἀλλ' ὡραῖος λιμὴν τῆς *Λάκκας*.

Κατερχόμενοι πρὸς νότον συναντῶμεν τὴν ἄκραν *Γουαρδιόλαν*, τὴν κροκαλώδη παραλίαν τοῦ *Λάκκου*, τὸν ὁρμίσκον τοῦ *Ταξιάρχου* καὶ τὴν *Πούνταν Κουκούτσα*, τὸν λιμένα τοῦ *Λογγοῦ*, τέσσαρας σκοπέλους *Λιθάρια*, τὸ ἀκρωτήριον *Ταρτάνα*, τὴν *Σπιάντζα τοῦ Κήπου* καὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *Κιαβαρῆ*, ἀπολῆγον εἰς τὴν ἄκραν *Στρεπούντα*, ἥτις ἀπόληξις οὖσα τοῦ λόφου *Ἱερομόναχος* σχηματίζει μετὰ τῶν νησίδων *Ἅγιος Νικόλαος*, ἐχούσης φρούριον, καὶ *Παναγία* τὸν λιμένα *Γαΐου*, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν βόρειον τμῆμα ὀνομάζεται *Μανέσκος*, τὸ δὲ πρὸς τὴν ἀποβάθραν του *Μπαραγιά*. Περὶ αὐτὸν ἁπλοῦται ἡ ὡραία πολίχνη καὶ πρωτεύουσα, *Γάϊος* ἐπίσης ὀνομαζομένη, φερωνύμως τῷ ἁγίῳ, ὅστις, καθ' ἃ λέγεται, ἀπέθανεν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Κρίσπου· τέσσαρες ὁδοὶ ἄγουσιν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης πρὸς Μακράτικα, πρὸς Νοζιάν, πρὸς Μπογδανίτικα καὶ πρὸς Λάκκαν.

— 2) **Ἀντίπαξοι,** ἢ **Πρόπαξος,** κατὰ τὸ Ἀντωνινιανὸν θαλάσσιον ὁδοιπορικόν. Ἡ ἐλάσσων καὶ ΝΔ., 2 μιλλ. ἐπιμήκης καὶ 1 εὐρεῖα, εἶναι ὁμοίας ὡς καὶ οἱ Παξοὶ γεωλογικῆς συστάσεως. Ὁ λιμενίσκος της *Ἀγριαπιδιὰ* ὀνομαζόμενος εἶναι εἰς τὴν ἀνατολικήν της ἀκτήν, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κοῦλες* καὶ *Κάβος Ἀγριαπιδιᾶς* διανοιγόμενος, ὕπερθεν δὲ αὐτοῦ λόφος *Ἅγιος Αἰμιλιανὸς* ἀπὸ τῆς ἐπιστεφούσης αὐτὸν ἐκκλησίας. Χωροῦντες πρὸς Ν., ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πάντοτε πλευρᾶς, συναντῶμεν τὸ ἀκρωτήριον *Πλάκα*, τὴν σπιάντζα *Φύκι*, τὸ ἀκρωτήριον *Ὀβορού*, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου εἶναι γνωστὸν ὡς ἀκρωτήριον *Νοβάρα* καὶ ἐφ' οὗ ὁ φάρος τῶν Ἀντιπάξων, καὶ πρὸ αὐτοῦ αἱ βραχονησῖδες *Δασκάλια* (παραφθορὰ τοῦ Da Scoglio), κατ' ἰδίαν ὀνομαζόμεναι: *Ψιλός*, *Τρυπητός*, *Μπουρδουμποῦ* καὶ *Ξέρου Σφουγγάρια*, ἡ ΝΑ. τῶν Ἀντιπάξων ἐσχατιά. Μεθ' ὃ τὸ ἀκρωτήριον *Βοδίνα*, ΝΔ. τῆς νήσου ἄκρα, καὶ φερώνυμος λιμενίσκος καὶ ὕφαλος καὶ ἀμέσως πρὸς Β. λιμὴν μικρός, *Πορτίκιο Σαρακίνικο*. Μεθ' ὃ ὁ κολπίσκος *Καλαμίτσας*, τὸ κρημνῶδες ἀκρωτήριον *Κόνταρη*, τὸ σπήλαιον *Καλογήρη*, τὸ ἐπισημότερον τῶν ἄντρων τῶν *Ἀντιπάξων*, ὃν φωλεὰ φωκῶν, ἡ ἄκρα *Ἁλυκὲς* καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Ροδοβάνι*, δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά. Ἡ βορεία ἀκτή, παρουσιάζουσα ἀκτὰς ἀπορρῶγας, λαμβάνει τὰς ὀνομασίας *Σάλτο*, *Κέδρος*, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὁ κολπίσκος τῆς *Μάνδρας*, *Γκρεμὸς τοῦ Ρουμάνου* καὶ *κάβο Κατωβρίκα*, ἡ ΒΑ. τῆς νήσου ἄκρα, ΝΑ. τῆς ὁποίας ὁ *κάβο Σαλιμβοῦργος* (λόγῳ ὁμοιότητος ἑνὸς τῶν βράχων τοῦ πρὸς τὸ ἐν Κερκύρᾳ ἄγαλμα τοῦ Σχόλεμπουργ), ἡ σπιάντζα *Μεσαβρίκα*, ὁ ψαμμαθὼν *Βουτσούμι*, ἀκρωτήριον *Πλάκα* καὶ ἡ *Ἀγριαπιδιά*, ἀφ' ἧς ἠρξάμεθα. Ὀρεογραφικῶς ἡ νῆσος διαθέτει ὑπὸ λοφοσειρᾶς, ἧς αἱ τρεῖς κορυφαὶ ὀνομάζονται: *Βίγλα* ἡ πρὸς Ν., *Λιχούδη* ἡ μεσαία καὶ *Ἀγριλίδα* ἡ Β., ἡ καὶ ὑψηλοτέρα (353 πόδ.).

Τὰ πλοῖα τῶν Παξίων εἶναι ἰδιότυπα, κατάλληλα διὰ μικρὰν ἀκτοπλοΐαν: *τραμβάκολα*, *κοκορέλλες*, εἶδος βρατσέρας ὀξυπρύμνου μὲ τοὺς ἱστοὺς ἀποκλίνοντας τὸν μὲν πρὸς πρῷραν, τὸν δὲ πρὸς πρύμναν, *γαΐτες* καὶ *τράτες*, τῶν δύο τελευταίων τύπων χρησιμοποιουμένων ἰδίως πρὸς ἁλιείαν. Τὰ δὲ χρησιμοποιούμενα ἁλιευτικὰ μέσα εἶναι τά: παλαμυδόδιχτο, ἁπλάδι, βωποδίχτι, βελανιδοδίχτυ, μαριδόδιχτο, βελονιδόδιχτο, μανωμένο, παραγάδια καὶ κιούρτσι.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ ὀνομασία τῶν Παξῶν ἀπαντᾷ ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς: *Πάξαι* θηλυκῶς κατὰ Πλίνιον, *Πάξοι* ἀρσενικῶς κατὰ Δίωνα καὶ Πολύβιον, *Παξοίνης οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν* ἐκ κακογραφίας τοῦ *Παξοὶ νῆσοι κατὰ τὴν Ἰταλίαν* καθ' Ἡσύχιον· ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει *Πάξοι* τὴν μείζονα τῶν νήσων, ἣν τὸ ὁδοιπορικὸν ὀνομάζει *Παξός*. Ἀναφέρονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω οἱ Παξοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἕνεκα τῆς εἰς τὰ πρόσγεια αὐτῶν ναυμαχίας τῶν ὑπὸ τὴν Τεύταν Ἰλλυριῶν πειρατῶν ἐναντίον τῶν Κερκυραίων, ἀποβάσης ὑπὲρ τῶν πρώτων, ἧς ἕνεκεν παρεδόθη ἡ νῆσος εἰς Δημήτριον τὸν Φάριον. Ἀποκατέστησαν ὅμως αὖθις οἱ Ρωμαῖοι τὴν παλαιὰν τάξιν καὶ οὕτω, δύναταί τις εἰπεῖν, ἡ παρὰ τοὺς Παξοὺς ναυμαχία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς ρωμαϊκῆς πολιτικῆς εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι. Οὐδὲν ὅμως λείψανον ἀρχαιότητος περιεσώθη ἐν Παξοῖς, πλὴν μιᾶς ἐπιγραφῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου καί τινων ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα γίνεται λόγος περὶ Παξῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κρεμόνης καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Liutprand, μεταβάντος ἐκεῖ περὶ τὸ 960, ὅπου καὶ συνέγραψε τὸ τρίτον μέρος τῆς ἱστορίας του. Τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος, ἀκολουθοῦντες τὴν τύχην τῆς Κερκύρας, περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀνδεγαυῶν, τῷ δὲ 1423 ἐμφανίζεται ἡ πρώτη ἀνάμειξις τῆς Ἑνετίας, παρ' ἧς ὁ βαρῶνος Ἀδὰμ Β' Σὰν Ἱππόλυτος ἐξήτησεν ἄδειαν ἀνεγέρσεως φρουρίου εἰς τὴν νῆσον «Pachassù» πρὸς προστασίαν τῶν κατοίκων ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν· πάντως τῷ 1760 εἶχον προσαρτηθῆ εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ὑπὸ τῶν Ρώσων παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Γάλλους (1807), κατὰ τῆς διοικήσεως τῶν ὁποίων ἐπαναστάτησαν τὴν 20 Μαΐου 1810, ἀποσταλείσης πρεσβείας ἐξ 6 προσώπων, ὅπως καλέσῃ πρὸς κατοχὴν τῶν Παξῶν τοὺς κατέχοντας τὴν Λευκάδα Ἄγγλους. Συνεπείᾳ τῆς στάσεως ταύτης διὰ ψηφίσματος τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰονίων νήσων στρατηγοῦ Douzelot εἰσήχθησαν εἰς δίκην 19 Πάξιοι καὶ 35 φυγόδικοι, μεθ' ἣν κατεδικάσθησαν (23 Σεπτεμβρίου 1811) 42 εἰς θάνατον. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1814 κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ ἀπετέλεσαν μίαν τῶν ἑπτὰ πολιτειῶν, ἔχουσαν ἴδιον ἔμβλημα, χρυσῆν τρίαιναν ἐπὶ κυανοῦ ἐπιπέδου· μετὰ τὴν ἕνωσιν δὲ τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἀπετέλεσαν ἐπαρχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Θ. Β.—Σ. Ε. Λ.

— **Παξῶν** *ναυμαχία.* Ἡ διαρκῶς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) αὔξουσα κατὰ θάλασσαν δύναμις τῶν Τούρκων συνετέλεσεν εἰς τὴν σύναψιν συμμαχίας μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦ πάπα τῷ 1537 πρὸς καταπολέμησιν τῶν Τούρκων. Τοῦ στόλου τῶν Ἑνετῶν ἡγεῖτο ὁ Βικέντιος Καπέλλο, τοῦ παπικοῦ ὁ Μάρκος Γριμάνης καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὁ διάσημος Γενουήνσιος ναύαρχος Ἀνδρέας Δόρια, ὅστις διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν στόλων. Ἐκπλεύσας τῇ 17 Ἰουλίου 1537 τοῦ λιμένος τῆς Μεσσήνης ὁ Δόρια, ἐπὶ κεφαλῆς 28 γαλερῶν, ᾐχμαλώτιζε τὴν ἐπομένην 10 πλουσίως φορτωμένα τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἅτινα κατόπιν ἐνέπρησε. Τῇ 22 Ἰουλίου συνήντα περὶ τοὺς Παξοὺς 12 τουρκικὰς γαλέρας ὑπὸ τὸν Ἀλῆ-Τσελεπῆν, ὑπαρχηγὸν τοῦ Σαντζὰκ-μπέη τῆς Καλλιπόλεως· ἡ τουρκικὴ αὐτὴ μοῖρα ἀπετέλει τμῆμα τοῦ ὑπὸ τὸν Βαρβαρόσσαν ἐξ 100 γαλερῶν ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐκπλεύσαντος ἐκ Βοσπόρου πρὸς σύμπραξιν μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμὰν στρατεύοντος ἐναντίον τῆς Ἠπείρου στρατοῦ. Ὁ Δόρια προσέβαλε τὴν ὀθωμανικὴν μοῖραν μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου. Τὰ χριστιανικὰ πλοῖα περιεκύκλωσαν τὰ τουρκικὰ καὶ ἐν τῷ ἡμιφώτι τοῦ λυκαυγοῦς ἔβαλ-

Digitized by Google

λον ἐκ λάθους κατ' ἀλλήλων, ἐξ οὗ καὶ ὑπέστησαν σοβαρὰς εἰς ἄνδρας ἀπωλείας οἱ Χριστιανοί. Ὄρθιος ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου ὁ ἑβδομηκοντούτης Δόρια, μὲ τὸ ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν χεῖρα διηύθυνε τὴν μάχην ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν. Τέλος ἐτραυματίσθη διὰ βέλους εἰς τὸ γόνυ, ἀλλ' ἡ νίκη του ὑπῆρξε πλήρης, αἰχμαλωτισθεισῶν καὶ τῶν 12 τουρκικῶν γαλερῶν, ἃς ἐρρυμούλκησεν εἰς Μεσσήνην. Γ. Ν. Ν.

— **Παξῶν** ***σκόπελος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Σκόπελος ΝΑ. τοῦ λιμένος τῆς Λάκκας τῶν Παξῶν (πλάτ. 39° 13' Β., μῆκ. 20° 12' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), 2 μίλλ. Β.ΒΔ. τοῦ φάρου τῆς Παναγίας. Σ. Ε. Λ.

Πάολα (Paola) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Κοζέντσα τῆς Ἰταλίας. Κάτ. τῆς μὲν ἐπαρχίας 103.980, τῆς δὲ ὁμωνύμου πρωτευούσης της 11.428. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου ντὰ Πάολα. Μ. Δ. Β.

Παολέττι (Paoletti), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς ζωγράφος (1833—1913). Μεταξὺ τῶν πινάκων του καταλέγονται: «Ἡ ἄφιξις τοῦ Ἑρρίκου Γ' εἰς Βενετίαν». «Ἡ σύζυγος τοῦ Φραγκίσκου Φόσκαρι, ἀρνουμένη νὰ παραδώση τὸ πτῶμα τοῦ συζύγου της εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως», «Οἱ μικροὶ παῖκται» κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Παολέττι** (Paoletti), ***Φερδινάνδος***. Ἰταλὸς οἰκονομολόγος καὶ γεωπόνος (1717—1801). Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «Σκέψεις ἐπὶ τῆς γεωργίας» (1769), «Τὰ ἀληθῆ μέσα πρὸς δημιουργίαν τῆς εὐτυχίας τῆς κοινωνίας» (1772) κτλ. Μ. Δ. Β.

Πάολι (Paoli), ***Ἀλέξανδρος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1839. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίσης. Ἐγένετο ἰδίως γνωστὸς διὰ τῶν ἱστορικῶν μονογραφιῶν του περὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ νεωτέρας φιλοσοφίας. Μεταξὺ τῶν ἔργων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Αἱ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Σωκράτους» (1875), «Μελέτη περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους» (1879), «Αἱ ἰθύνουσαι ἀντιλήψεις τοῦ Ἰω. Στ. Πὴλλ ἐν τῇ λογικῇ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ» (1877), «Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία τοῦ κ. Ἑρβάρτου» (1873) «Ὁ Χιοὺμ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος» (1880—1882), «Ἡ Ἰδέα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τοῦ Πάστορ» (1904) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Δομίνικος, κόμις ντὲ —***. Ἰταλὸς χημικὸς καὶ φυσιολόγος (1783—1853). Διετέλεσε τῷ 1848 μέλος τοῦ ἀνωτάτου ποντιφικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Παδούης, συνειργάσθη δὲ εἰς πολλὰ ἰταλικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς κινήσεως» (1825) κλπ. Μ. Δ. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Ἰγνάτιος-Φῆλιξ***. Ἰταλὸς κληρικὸς (1818—1885). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου ἐν Ρώμῃ καὶ τῷ 1854 ἀπεστάλη ὡς καθολικὸς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἵδρυσε τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐν Δουβλίνῳ. Τῷ 1869 ἀπεστάλη ὡς ἐπίσκοπος Νικοπόλεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς στέψεως τοῦ βασιλέως Καρόλου Α' τῆς Ρουμανίας καὶ τῷ 1883 διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος τῶν καθολικῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἔκτισε τὴν καθολικὴν μητρόπολιν. Μ. Δ. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Ἰούλιος-Καῖσαρ***. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1845. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ συνέγραψε σύστημα φιλοσοφίας βασιζόμενον ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ καταλῆγον εἰς εἶδος κοσμολογίας ὡς παγκοσμίου ἐπιστήμης. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξέδωσεν εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Φυσιόκοσμος» (1880, 1884 καὶ 1894). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Ἔρως καὶ ἐργασία» (1875), «Τὸ ἐπιστημονικὸν οἰκοδόμημα» (1875), «Περὶ σημαντικῶν τινων φιλοσοφικῶν ζητημάτων» (1906), «Ἡ Ἰδέα τοῦ σύμπαντος» (1909) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Καῖσαρ***. Ἰταλὸς ἱστορικὸς καὶ παλαιογράφος (1840—1902). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς παλαιογραφίας ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας, διευθυντὴς τοῦ Ἰταλικοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου καὶ συνεργάτης εἰδικῶν περιοδικῶν ἰταλικῶν, γερμανικῶν, γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Γουαλτέρου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐν Φλωρεντίᾳ» (1862), «Περὶ τοῦ παπύρου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται εἰδικῶς ὡς ὕλη ἥτις ἐχρησίμευσε διὰ τὴν γραφήν» (1878), «Λατινικὴ παλαιογραφία καὶ διπλωματική» (1888—1898) κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Μπέττυ***. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Αὐστριακῆς ποιητρίας καὶ δημοσιογράφου *Ἐλισάβετ Βαρβάρας Γκλὺκ* (1815—1894). Ἔγραψε πολλὰ ποιήματα ἐκδοθέντα εἰς πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, διακρινομένας διὰ τὴν λεπτότητα τοῦ αἰσθήματος, τὴν ἁρμονίαν τοῦ στίχου καὶ τὴν βαθύτητα τῆς σκέψεως. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Gedichte» (1841), «Nach den Gewitter» (1843), «Romancero» (1845), «Neue Gedichte» (1850), «Lyrisches und Episches» (1856), «Gedichte, Auswahl und Nachlusz» (1895) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Πάολι** (Paoli), ***Πασκάλ***. Κορσικανὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1725—1807). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὑακίνθου Πάολι, ὃν ἠκολούθησεν εἰς Νεάπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὸν τακτικὸν νεαπολιτικὸν στρατόν. Τῷ 1755, ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Κορσικανῶν, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσει ἐκ νέου κατὰ τῶν Γενουατῶν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς νήσου. Διακριθεὶς ἀρχιστράτηγος μὲ δικτατορικὰ δικαιώματα, διωργάνωσεν εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα τὴν ἄμυναν τῆς χώρας καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κορσικανικοῦ στρατοῦ κατετρόπωσε τελείως τοὺς Γενουάτας καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ὁριστικῶς ἐκ τῆς νήσου. Ἐπροίκισε κατόπιν τὴν χώραν του μὲ φιλελευθεριώτατον σύνταγμα, ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ πανεπιστήμιον, πολλὰς σχολάς, ἐργοστάσια, κλπ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ Γενουήνσιοι ἐπώλησαν τὴν νῆσον εἰς τοὺς Γάλλους, οἵτινες τῷ 1769 ἐξεστράτευσαν πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς. Ὁ Πάολι ἠμύνθη ἐναντίον τῶν Γάλλων ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀλλὰ ἡττηθεὶς ἐν Πόντε Νουόβο ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 μετέβη εἰς Παρισίους ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Κορσικανῶν, ἀναγνωρίσας δὲ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ὑποστράτηγος καὶ διοικητὴς τῆς Μπάστια. Διαφωνήσας ὅμως βραδύτερον πρὸς τὴν συνέλευσιν τῶν Παρισίων, ἔλαβεν ἐκ νέου τὰ ὅπλα κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσηρεστημένων, προσέφερε τὴν νῆσον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις δεχθεῖσα τὴν προσφορὰν διώρισεν Ἄγγλον ἀντιβασιλέα ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Κορσικῆς. Ὁ Πάολι, ὁ ὁποῖος ἀνέμενε νὰ διορισθῇ αὐτὸς ἀντιβασιλεύς, δυσαρεστηθεὶς κατέστη ὕποπτος εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτοῦ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Τομμαζέο καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν Μπιάνκι καὶ Λίβι (βλ. καὶ λ. *Κορσική*). Μ. Δ. Β.

— **Πάολι** (Paoli), ***Ὑάκινθος***. Κορσικανὸς στρατηγὸς (1702—1768). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1734 καὶ διεσκόρπισε τὰ στρατεύματα τῆς Γενούης, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποστείλει ἐναντίον του ὁ διοικητὴς Παλλαβιτσίνι. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1735 ὁ Πάολι καὶ ὁ Τζιαφφέρι, ἐκλεγέντες ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Κορσικῆς, συνεκάλεσαν ἐν Κόρτε γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς νήσου, καθ' ἣν ἡ Κορσικὴ ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος, ἀποχωρισθεῖσα ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλέως Θεοδώρου Νοϋχωφ, ὁ Πάολι ἠγωνίσθη ἄνευ ἐπιτυχίας κατὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον τῷ 1739 Καταφυγὼν εἰς τὴν Νεάπολιν ὠνομάσθη ἀντισυνταγματάρχης καὶ διοικητὴς συντάγματος ἀποτελουμένου ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Κορσικανοὺς πρόσφυγας. Μ. Δ. Β.

Παολὶ Σανὺ (Paoli Chagny), *κόμις ντὲ —*. Γάλλος συγγραφεὺς (1750—1830). Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἔζησεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐν Ἀμβούργῳ διηύθυνε τὰ «Πολιτικὰ Χρονικὰ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἱστορία τῆς πολιτικῆς τῶν Δυνάμεων ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης» (1817), «Σχέδιον πολιτικῆς ὀργανώσεως τῆς Εὐρώπης» (1818), ὅπερ ἀποτελεῖ εἶδος προδρόμου τῶν κατόπιν προταθέντων ὁμοίων τοιούτων. Ἓν τῶν κυριωτέρων ἔργων εἶναι τὸ σατιρικὸν ποίημα «Ἡ ναπολεοντιάς» (1825). Μ. Δ. Β.

Πάοντζ (Pandy), ***Κάλμαν***. Οὔγγρος νευρολόγος-ψυχίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Ἀπὸ τοῦ 1897 διηύθυνε τὸ ἐν Gyula ἄσυλον φρενοπαθῶν, ἀπὸ τοῦ 1911—1919 διηύθυνε τὸ ψυχιατρεῖον τῆς Hermannstadt καὶ ἀπὸ τοῦ 1919—1923 διετέλεσεν ὑπουργικὸς σύμβουλος ἐπὶ τῆς Δημοσίας ὑγιεινῆς. Ἔγραψε: «Φλοιώδης μηχανισμὸς τῶν ἀνακλαστικῶν φαινομένων» (1895), «Αἱ περὶ τῶν φρενοπαθῶν μέριμναι ἐν Εὐρώπῃ» (1908) κλ. Ἡ *ἀντίδρασις Πάοντζ* ἀφορᾷ μέθοδον πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐν τῷ ἐγκεφαλονωτιαίῳ ὑγρῷ ὑπάρξεως σφαιρίνης (globuline), ἡ παρουσία τῆς ὁποίας ἔχει διαγνωστικὴν σημασίαν ἐπὶ τῆς συφίλιδος. Ο. Ρ.

Πάος, ἢ ***Παῖος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πολίχνη τῆς ἀρκαδικῆς Ἀζανίδος, ἧς σῴζονται εἰς θέσιν Σκουπίτσιον τῆς περιφερείας τοῦ νῦν χωρίου Πάου ἱκανὰ ἐρείπια, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ Πάος φαίνεται ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸν Ζ' καὶ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνα, ἦτο δὲ πατρὶς τοῦ περιφήμου Ἀζᾶνος Εὐφορίωνος καὶ τοῦ υἱοῦ του Λαφάνους. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου ἡ Πάος εἶχε παρακμάσει, ὑποταγεῖσα εἰς τοὺς Κλειτορίους. Α. Ι. Ο.

—**Πάος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 434. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σκούπι*, μετωνομάσθη δὲ ἐκ τῆς ἀρχαίας *Πάου* (βλ. λ.). Α. Ι. Ο.

Πάου, ***δὸν Πέτρος ντὲ—***. Ἱσπανὸς εὐγενής, ὅστις, καταληφθείσης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Νερίου Ἀτζαγιώλη τῷ 1385, αὐτὸς κατέχων τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ δύο ἔτη ἀντέστη πεισμόνως κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ κυρίου τῶν Ἀθηνῶν. Τ. Ε. Ε.

Πάουβελς (Pauwels), ***Γουλιέλμος-Φερδινάνδος***. Βέλγος ζωγράφος (1830—1904). Ἐφιλοτέχνησε διαφόρους πίνακας καὶ ἰδίως προσωπογραφίας. Ἀπὸ τοῦ 1862—1872 ἦτο καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν καλλιτεχνῶν ἐν Βεϊμάρῃ. Ἐκεῖ ἐζωγράφησε μίαν σκηνὴν ἐκ τοῦ διωγμοῦ τῶν διαμαρτυρομένων εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ἐφιλοτέχνησεν ἑπτὰ τοιχογραφίας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Λουθήρου κ.ἄ. Τῷ 1876 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς τέχνης ἐν Δρέσδῃ. Εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει πίναξ τοῦ Πάουβελς εἰκονίζων τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ κόμιτος Φιλίππου τῆς Ἀλσατίας εἰς τὸ ναυτικὸν νοσοκομεῖον τοῦ Ὕπερν. Γ. Ι. Β.

Πάουερ (ἡ) (Power). Συντετμημένη ὀνομασία τῆς ἀγγλικῆς «Power and Traction Co», ἐπικρατήσασα μεταξὺ τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὑπ' αὐτῆς, τῷ 1926, τῆς συμβάσεως ἠλεκτροφωτισμοῦ καὶ ἠλεκτροκινήσεως τῆς περιοχῆς Ἀθηνῶν —Πειραιῶς. Ἀποδίδεται ἐπίσης καὶ εἰς τὰ αὐτοκίνητα λεωφορεῖα τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας Μεταφορῶν, ὡς θυγατρὸς ἑταιρείας τῆς «Power and Traction Co».

Πάουερ (Pauer), ***Ἔρνστ***. Αὐστριακὸς μουσουργὸς (1826—1905). Μεταξὺ 1847—1851 διετέλεσε μουσικὸς διευθυντὴς ἐν Μαγεντίᾳ, ἔνθα ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς τὰ μελοδράματα «Δὸν Ριέγκο» καὶ «Κόκκινη μάσκα». Διακεκριμένος ἐπίσης κλειδοκυμβαλιστής, τάχιστα ἐπεβλήθη διὰ σειρᾶς συναυλιῶν καὶ διαλέξεων. Τῷ 1871 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς Βασιλικῆς μουσικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Πάουερ ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως πλείστων κλασσικῶν ἔργων, ὡς καὶ συνθέσεων Ἄγγλων βιρζιναλιστῶν («Old Englisch composers for the virginal and harpsichord»), ἐξέδωκε δὲ ἐπὶ πλέον: «New gradus ad Parnassum», «Primer of the pianoforte» κλπ., ὡς καὶ λεξικὸν τῶν κλειδοκυμβαλιστῶν. Ὁ υἱός του *Μάξ*, γεννηθεὶς τῷ 1866, διακεκριμένος ἐπίσης κλειδοκυμβαλιστής, διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Κολωνίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 διευθυντὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Στουτγάρτης. Γ. Σ.

—**Πάουερ** (Pawer), ***Τυρόν***. Ἄγγλος ἠθοποιὸς (1869—1932). Διεκρίθη εἰς τὴν ἀπόδοσιν διαφόρων χαρακτήρων, παίξας εἰς τὰ θέατρα Λονδίνου καὶ Νέας Ὑόρκης.

Παουζὶτ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φαραωνικὸν ὄνομα τῆς ἐν Κάτω Αἰγύπτῳ πόλεως *Βουτὼ* (βλ. λ.).

Πάουλ (Paul), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Μπρόμαι τῆς Σουηδίας. Τῷ 1889 ἐγκατασταθεὶς εἰς Βερολῖνον, ἤρχισε (ἀπὸ τοῦ 1894) γράφων εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν μυθιστορήματα, δράματα καὶ κωμῳδίας. Ἐκ τῶν ἔργων του σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ χορεύτρια Βαρβερίνα» (1915), «Ἡ ἱερὰ βλασφημία» (1919), «Ὁ βασιλεὺς Χριστιανὸς ὁ Β'», «Ὁ Σωσίας» (1903), «Ὁ ναὸς τοῦ διαβόλου» (1906), «Τὸ ἀτοὺ τῆς Πομπαδούρ» (1908), «Ἡ φωνὴ τῶν πουλιῶν» (1911), «Χίλλε Μπόμπε» (1906), «Λόλα Μόντεθ» (1917), κ. ἄ. Ἀξιόλογον ἐπίσης εἶναι τὸ ἔργον του «Ἀναμνήσεις περὶ Στρίντμπεργκ». Γ. Ι. Β.

—**Πάουλ** (Paul), ***Ἕρμαν***. Διάσημος Γερμανὸς γλωσσολόγος καὶ ἰδίως γερμανιστής, γεννηθεὶς τῷ 1846 ἐν Salbke. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Friburg i. B. (1874), κατόπιν δὲ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου (1893), ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Πολυθρύλητον καὶ σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι τὸ «Prinzipien der Sprachgeschichte» (ἐκδοθὲν ἀπὸ τοῦ 1880 εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις), δι' οὗ ὁ Πάουλ ἀνεδείχθη «νομοθέτης», ὡς ἐλέχθη, τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς: «Zur Lautverschiebung» (Halle 1874), «Mittelhochdeutsche Sprachgrammatik» (4η ἔκδ. 1895), «Deutsches Wörterbuch» (1896) κλπ. Ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων γερμανιστῶν καὶ γλωσσολόγων ἐξέδωκε τὸ μέγα καὶ θεμελιῶδες ἔργον «Grundriss der Germanischen Philologie» (ἀπὸ τοῦ 1889 κ. ἑξ. ἐν Στρασβούργῳ). Ἀπὸ δὲ τοῦ 1882 ἤρχισεν ἐκδιδομένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἡ «Althochdeutsche Textbibliothek». Γ. Π. Λ.

— **Πάουλ** (Paul), ***Ὄσκαρ***. Γερμανὸς μουσικὸς (1836—1898). Ἔγραψεν: «Ἡ ἀπόλυτος ἁρμονικὴ τῶν Ἑλλήνων» καὶ μετέφρασε τὸ «De musica» τοῦ Βοηθίου. Συνεπλήρωσεν ἐπίσης τὴν «Μέθοδον τῆς ἁρμονικῆς» τοῦ Χάουπτμαν καὶ ἐξέδωκεν «Ἱστορίαν τοῦ κλειδοκυμβάλου» καὶ «Μικρὸν λεξικὸν τῆς μουσικῆς» (1877). Ὁ Πάουλ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ ᾠδείῳ καὶ τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καὶ μουσικὸς συνεργάτης πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Γ. Σ.

Πάουλι (Pauli), ***Γεώργιος***. Σουηδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1855. Ἔζησεν ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Ἰτα-

Digitized by Google

λίᾳ, διεκρίθη δὲ ἰδιαιτέρως, παρὰ τὸν Λάρσον καὶ τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον, εἰς τὴν διακοσμητικὴν ζωγραφικήν. Διεκόσμησε δι' ὡραίων τοιχογραφιῶν τὸ μουσεῖον τοῦ Γκαίτεμποργκ, ἓν νεκρικὸν παρεκκλήσιον ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, τὴν σχολὴν τοῦ Νότου ἐν Στοκχόλμῃ καὶ τὸ Μελοδραματικὸν θέατρον τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἐπὶ πλέον ἐξειργάσθη πίνακας εἰκονίζοντας σκηνὰς ὑπαίθρου ἐν Σουηδίᾳ καὶ ρωμαϊκὰς ρωπογραφίας. Ἡ τέχνη του διακρίνεται διὰ τὸν ἄφθονον λυρικόν της τόνον καὶ τὸν θερμὸν καὶ ρευστόν της χρωματισμόν. Εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον τῆς Στοκχόλμης ἀπόκεινται δύο ἔργα του: «Ἡ κατάχρησις» καὶ «Νεανίαι λουόμενοι» ἐν δὲ τῷ μουσείῳ τοῦ Γκαίτεμποργκ τὰ ἀκόλουθα: «Ρωμαῖαι τροφοί», «Ἐρείπια», «Θερινὴ ἑσπέρα εἰς τὸν Νότον» καὶ «Εἰς τὸ λουτρόν». ι. μ. π.

— **Πάουλι** (Pauli), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1455—1536). Ἦτο ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ βαπτισθεὶς βραδύτερον ἐγένετο μοναχός. Κατέστη γνωστότατος διὰ τῆς συλλογῆς ἀστείων, μύθων καὶ ἀνεκδότων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀστεῖα καὶ σοβαρὰ» (1519, 1522, ἡ νέα ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ J. Botte 1924). Ἐπίσης ἐπεξειργάσθη τὰ προλεγόμενα τοῦ Γκάϊλερ φὸν Καϊζερσμπεργκ ἐπὶ τοῦ «Πλοίου τῶν τρελλῶν» τοῦ Μπράντ. γ. ι. β.

—**Πάουλι** (Pauli), ***Κάρολος***. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος (1839—1901). Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Τυρρηνικαὶ μελέται», «Παλαιοϊταλικαὶ μελέται» (1883—1887 εἰς πέντε τεύχη) καὶ «Παλαιοϊταλικαὶ ἔρευναι» (1885—1894, τόμ. 3). Ἐξέδωκεν ἐπίσης μετὰ τοῦ Danielsson τὸν Α΄ τόμον τοῦ «Corpus inscriptorum Etruscanum» (1893—1902). γ. ι. β.

Πάουλους (Paulus), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1837—1907). Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ μονὴ τῶν Κιστερσιανῶν εἰς Μάουλμπροννν» (1873), «Ἡ μονὴ τῶν Κιστερσιανῶν εἰς Μπεμπενχάουζεν» (1887), «Τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῆς Βυτεμβέργης» (1889). «Ἄσματα» (1877), «Φωναὶ ἐκ τῆς ἐρήμου» (1886), «Σκιαὶ νεφῶν» (1904), «Εἰκόνες ἐξ Ἰταλίας» (1866), «Εἰκόνες ἐκ Γερμανίας» (1873) κλπ. γ. ι. β.

—**Πάουλους** (Paulus), ***Ἐρρῖκος-Ἔβερχαρτ-Γκότλομπ***. Γεννηθεὶς τῷ 1761, ἐτελεύτησε τῷ 1851. Τῷ 1789 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ τῷ 1793 καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ἰένῃ, τῷ 1803 ἐν Βύρτσμπουργκ καὶ τῷ 181' ἐν Ἁϊδελβέργῃ. Διεκρίθη ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἐχθρὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σέλλιγκ καὶ ὀπαδὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου, ἡρμήνευσε τὴν ἁγίαν Γραφὴν ὀρθολογιστικῶς, θεωρῶν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀναφερόμενα θαύματα ὡς φυσικὰ γεγονότα καὶ προσπαθῶν οὕτω νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτά. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι: «Ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ ὡς βάσις τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου Χριστιανισμοῦ» (1828), «Ὑπομνήματα εἰς τὰ Εὐαγγέλια» (1800—1804 καὶ 1830—1833), «Ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Σπινόζα» (1802), «Σκιαγραφία ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς παιδεύσεως καὶ τοῦ βίου μου» (1839) καὶ ἄλλα. κ. ι. δ.

—**Πάουλους** (Paulus), ***Νικόλαος***. Γερμανὸς καθολικὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1853. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1884 ἐφημέριος ἐν Μοσχάϊμ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1904 διέμενεν ἐν Μονάχῳ. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι: «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Στρασβούργου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» (1890), «Οἱ μεταρρυθμισταὶ τοῦ Στρασβούργου καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως» (1895), «Τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Λουθήρου» (1898), «Ἰωάννης Τέτσελ» (1899), «Οἱ Γερμανοὶ δομινικανοὶ ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τοῦ Λουθήρου» (1903), «Ἡ περὶ τῶν μαγισσῶν σφαλερὰ δόξα καὶ αἱ δίκαι αὐτῶν» (1910), «Προτεσταντισμὸς καὶ ἀνεξιθρησκεία κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα» (1911), «Ἱστορία τῶν ἀφέσεων κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1922—1923 εἰς τρεῖς τόμους) καὶ ἄλλα. κ. ι. δ.

Πάουλσεν (Paulsens), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλόσοφος (1846—1908). Ἐκ τῆς θεολογίας μετέστη εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἧς καὶ διετέλεσε τακτικὸς καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ 1894. Μεγίστην ἐπίδρασιν ἤσκησαν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως τὰ ἔργα τῶν Φ. Λάγγε, Λότσε, Φέχνερ καὶ Σοπεγχάουερ. Ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπόπειρα συνδυασμοῦ καὶ ἀμοιβαίας συμπληρώσεως τῆς ἀγγλικῆς ἐμπειριοκρατίας καὶ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Καντίου. Ἀποκρούων τὸν ἐκ τῶν προτέρων ὀρθολογισμὸν τῶν νεοκαντιανῶν, οἵτινες θέλουσι νὰ συλλάβωσι καὶ δεσμεύσωσι τὴν πραγματικότητα ἐν δικτύῳ τινὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχουσῶν ἐννοιῶν, πιστεύει μετὰ τοῦ Καντίου εἰς τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, ὅπερ νοεῖ τὴν πραγματικότητα ὡς σύνολον σχέσεων ὑπὸ νόμων διεπομένων διὰ τῆς συνθετικῆς αὐτοῦ λειτουργίας. Εἰς οὐδεμίαν ἐπὶ μέρους σχολὴν ἀνήκων, προσπαθεῖ ὁ Πάουλσεν καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον νὰ φέρῃ τὴν φιλοσοφίαν εἰς ζωντανὴν σχέσιν πρὸς τὴν μόρφωσιν καθόλου τῶν χρόνων του καὶ διὰ τοῦτο μετέχει τῶν ἠθικῶν, πολιτικῶν καὶ παιδαγωγικῶν κινήσεων τῆς ἐποχῆς του. Ἐν τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ προσεπάθησε νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰδολογικὴν ἠθικὴν τοῦ Καντίου διὰ τῆς περιγραφῆς τῆς ἠθικῆς πραγματικότητος, καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἠθικὸς βίος ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν προδιαθέσεων καὶ δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῇ μεταφυσικῇ εἶναι ὁ Πάουλσεν βουλησιαρχικός, ἐπιδιώκει δὲ δι' αὐτῆς νὰ συμφιλιώσῃ τὴν γνῶσιν πρὸς τὴν πίστιν, τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ὁποίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μετεῖχεν ἐνεργῶς, καίπερ ἀποκρούων τὴν δογματικὴν βίαν καὶ τὸ θαῦμα. Τὴν κοσμοθεωρίαν αὐτοῦ ἐχαρακτήρισεν ὁ ἴδιος ὡς ἰδανικὸν μονισμὸν καὶ ὡς πανθεϊσμόν. Ἐν τούτοις εἶναι μᾶλλον πανενθεϊσμός, ἐφόσον εἰς τὸν πανθεϊσμὸν τοῦτον ἀνέλαβεν ὁ Πάουλσεν ἱκανὰ θεϊστικὰ στοιχεῖα. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀποπνέουν εὐγενῆ ἰδανισμόν, εἶναι δὲ γεγραμμένα μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας καὶ ἐν γλώσσῃ γλαφυρᾷ καὶ κομψῇ. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν» (40ὴ ἔκδ. 1924), «Ἠθικὴ» (12η ἔκδ. 1921), «Παιδαγωγικὴ» (1912), «Ἐμμ. Κάντιος» (7η ἔκδ. 1924), «Στρατευομένη φιλοσοφία» (4η ἔκδ. 1908). Ἡ φιλοσοφικὴ αὐτοῦ ὁμολογία εὕρηται ἐν Kultur der Gegenwart (Α΄ 6, 1907), ἡ δὲ θρησκευτική του διαθήκη ἐν περιοδικῷ «Χριστιανικὸς Κόσμος» (1908). Τὸν βίον καὶ τὴν ἐξέλιξίν του ἐκθέτει ὁ ἴδιος ἐν τῷ ἔργῳ του «Ἀπὸ τὴν ζωήν μου» (1909). [Πρβλ. καὶ *R. Schwellenbach,* «Den Gottesproblem in der Philosophie Fr. Paulsens» (1911).] ν. λ.

Πάουλυ (Pauly), ***Αὔγουστος** φὸν* —. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1845. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Στουτγάρτης. Ἐγένετο ἰδίως γνωστὸς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τῆς περιφήμου ἐγκυκλοπαιδείας «Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft», τὴν ὁποίαν ἤρξατο ἐκδίδων ἀπὸ τοῦ 1839 καὶ ἥτις ἀπετελέσθη ἐξ ἓξ τόμων. Τὴν συνέχισιν καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ ἔργου τούτου ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1894 ὁ Wissowa, ἀργότερον δὲ ὁ W. Kroll, ὅστις καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκδίδων τοῦτο εἰς πολλοὺς τόμους. β. δ. θ.

Πάουμαν (Paumann), ***Κονράδος***. Γερμανὸς μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Νυρεμβέργῃ περὶ τὸ 1410 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τῷ 1473. Μολονότι ἦτο ἐκ γενετῆς τυφλός, κατώρθωσε νὰ ἐκμάθῃ βιολίον, πλαγίαυλον, κιθάραν, σάλπιγγα, διεκρίθη ὅμως κυρίως ὡς ὀργανοκρούστης καὶ συνθέτης. Συνέθεσε τρία βιβλία ὑπὸ τὸν τίτλον: «Fundamentum organisandi». Εἰς τὸν Πάουμαν ἀποδίδεται ἐπίσης ἡ ἐπινόησις τῶν γερμανικῶν «Πινάκων» διὰ τὸ λαοῦτο, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν σημείων διαρκείας τῶν ἐν λόγῳ πινάκων. γ. σ.

Παουμάρι (Paumari). Ἰνδικὴ φυλὴ τῆς Βραζιλίας. Ζῶσι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κάτω Πουρούς, παραποτάμου τοῦ Ἀμαζονίου, καὶ εἶναι ρωμαλέοι καὶ ἤπιοι τὸν χαρακτῆρα. γ. ι. β.

Παουμότου, ἢ ***Τουαμότου***, ἢ ***Χαμηλὸν πολύνησον*** (Paumotou, Tuamotu. ἢ Low Archipelago). */Γεωγρ./*. Νησῖδες τῆς Ὠκεανίας ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὠκεανῷ. Κεῖνται μεταξὺ τῶν 14° 5′ καὶ 23° 12′ νοτίων παραλλήλων καὶ τῶν 131° καὶ 149° δυτικῶν μεσημβρινῶν. Ἀποτελοῦνται ἐκ δύο παραλλήλων σειρῶν κοραλλιογενῶν χαμηλῶν νησίδων, 85 τὸν ἀριθμόν. Ὁ μέγιστος δὲ ἄξων τῆς συστάδος ἔχει μῆκος 1.300 μιλλίων. Καταλαμβάνουσιν ἔκτασιν 860 τετρ. χλμτ. καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατ. 4.276. Ἐξάγουν κόπρα, μαργαρίτας καὶ φωσφόρον. Κυριώτερος λιμὴν ἐξαγωγῆς Potoába. γ. ι. β.

Πάουνις (Pawnec). Βορειοαμερικανικὴ ἰνδικὴ φυλὴ τῶν οἰκογενείας τῶν Κάδδοαν, Κατῴκουν ἄλλοτε ἐν Νεβράσκᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Πλάττε, ἐλέγοντο δὲ ἐν τῇ γλώσσῃ των *Σκιχικσίχικς* (=ἄνθρωποι ἀνθρώπων). Τῷ 1858 περιωρίσθησαν ἐπὶ λωρίδος γῆς ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Λοὺπ ποταμοῦ. Ἐκεῖ παρέμειναν μέχρι τοῦ 1874, ὁπότε μετῴκησαν εἰς τὴν ἰνδικὴν περιοχὴν (τὴν νῦν Ὀκλαχόμα), ἔνθα καὶ ζῶσι σήμερον.

πάουντ (pound). Ἀγγλικὴ ὀνομασία: 1) Τῆς *λίρας* (βλ. λ.) στερλίνας. 2) Τῆς *λίτρας* (διεθνὴς συντομία *lb.*), μονάδος βάρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἡ λίτρα διακρίνεται εἰς λίτραν troy, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς 12 οὐγγίας, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς 373,2419463 γραμμάρια, ἢ 116,6381 δράμια, καὶ εἰς λίτραν avoirdupois, χρησιμοποιουμένην εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ τὰ κοινὰ ἐμπορεύματα, ὑποδιαιρουμένην εἰς 16 οὐγγίας καὶ ἀντίστοιχον πρὸς 453,592643 γραμμάρια ἢ 141,746 δράμια. Ἡ πρότυπος αὐτοκρατορικὴ λίτρα, κύλινδρος ἐκ λευκοχρύσου μὲ τὰ σημεῖα *P. S. 1844. Ilb.* εἶναι κατατεθειμένη εἰς τὸ γραφεῖον φυλάξεως βαρῶν τοῦ Westminster. ι. α. β.

Πάουντις (Paudiss, Pauditz καὶ Bauditz), ***Χριστόφορος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1618—1666). Ἐφιλοτέχνησε προσωπογραφίας, ἁγιογραφίας, σκηνὰς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου, ζῷα, ἄψυχα κλπ. Πίνακες αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Βιέννης, Δρέσδης, Πράγας κ. ἄ. γ. ι. β.

πάουξι (τὸ) (Pauxi) */Ζῳολ./*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κρακιδῶν*, περιλαμβάνον 5 εἴδη πτηνῶν ἰθαγενῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: ράμφος ἰσχυρόν, πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ κυρτόν· τὸ δέρμα, ὅπερ καλύπτει τὴν βάσιν τοῦ ράμφους, εἶναι σκληρὸν καὶ φέρει μικρὰ ἀραιὰ καὶ σκληρὰ πτερά, αἱ παρειαὶ εἶναι πτερωταί, αἱ πτέρυγες εὐρεῖαι, ἡ οὐρὰ μετρίου μεγέθους καὶ ἀπεστρογγυλωμένη καὶ οἱ πόδες ἰσχυροί, καλυπτόμενοι ὑπὸ λεπιδωτῶν ἀποφύσεων. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐνδιαιτῶνται εἰς μεγάλα δάση καὶ κατὰ προτίμησιν εἰς ἀπομεμονωμένα μέρη. Τὸ βάδισμά των εἶναι βαρὺ καὶ μεγαλοπρεπές. Εἶναι ἀγριώτατα πτηνά, ἀλλ' ἐξημεροῦνται. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της εἰς μικρὰν ἐνσκαφὴν τοῦ ἐδάφους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *πάουξι τὸ μεξικανικὸν* (Pauxi mexicanum), ὅπερ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανὸν μὲ κυανοχρύσους ἀποχρώσεις καὶ χρυσολεύκους κηλῖδας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς. δ. ν. π.

Πάουξι τὸ μεξικανικόν.

Πάουρς (Powers), ***Χιράμ***. Ἀμερικανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1805 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1873. Ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1837 ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἠκολούθησε πιστῶς καὶ σχεδὸν μηχανικῶς τὴν ἀρχαίαν κλασσικὴν παράδοσιν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄριστον θεωρεῖται «Ἡ Ἑλληνὶς δούλη». Ἄλλα του ἔργα εἶναι ἀνδριάντες τοῦ Οὐάσινγκτον, τοῦ Βενιαμὶν Φραγκλίνου, τοῦ Οὐέμπστερ καὶ προτομαὶ ἄλλων ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων τῆς Ἀμερικῆς.

Πάπα (Pápa) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Βέσπρεμ, 130 χλμ. ΝΔ. τῆς Βουδαπέστης. Κάτ. 20.111. Ἔχει μεσαιωνικὸν πύργον καὶ βιομηχανίαν βαμβακερῶν ὑφασμάτων. γ. ι. β.

Παπᾶ *κάβος* */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον καὶ νησίον πρὸ αὐτοῦ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἴου (πλάτ. 36°40′ Β., μῆκ. 25°20′ Ἀν., χάρτ ἀγγλ 2753: Polykandro, Sikinos, Nio, εἰς ὃν φέρεται ὡς Pepa), 3 μίλ. Β. ΒΔ. τῆς νοτίας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. σ ε. λ.

Παπᾶ *Ἀνδρέας*. Ἐκ Κουκουβίτσας τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας καταγόμενος, εἶχεν ἐγκατασταθῆ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς Ἄμφισσαν, διακρινόμενος ἐπὶ γενναιότητι καὶ εὐτολμίᾳ, πολλάκις ἀναγκάσας τοὺς Τούρκους νὰ τὸν καταδιώξουν. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως συνεπολέμησεν ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν ἐν τῇ παρὰ τὰς Θερμοπύλας μάχῃ· σωθεὶς ἠκολούθησε τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον καὶ ἐκλείσθη μετ' ἐκείνου εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς καὶ γενναίως ἀγωνισθεὶς ἐσώθη κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν καὶ τῆς Φοντάνας (26 Αὐγούστου 1821), καθ' ἣν ἡττήθη ὁλοσχερῶς ὁ Βαϊρὰμ πασᾶς. Ἀλλ' ὁ γενναῖος μαχητὴς δὲν ἐπέζησε πολὺ μετὰ τὴν μάχην. τ. ε. ε.

Παπᾶ-Ἀρσένης *Κρανιδιώτης*. Ἱερεὺς καὶ ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως (βλ. λ. *Κρέστης* Ἀρσένης).

Παπαβασιλείου, *Ἱπποκράτους*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Πάρῳ. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἀρχηγείου στρατοῦ Θεσσαλίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1899—1903 συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῇ πολεμικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912 — 1913 ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τῆς 2ας μεραρχίας. Ἀπὸ τοῦ 1914—1917, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ὑπηρέτησεν ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1917—1920 παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος. Ἀνακληθεὶς τὸν Νοέμβριον 1920 καὶ προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην ὑπηρέτησεν ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Βέρνῃ ἑλληνικῆς πρεσβείας. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1922 προαχθεὶς συγχρόνως εἰς ὑποστράτηγον. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Συνέγραψεν: «Ὁ στρατὸς» καὶ διαφόρους μονογραφίας καὶ μελέτας. ν. θ. κ.

— **Παπαβασιλείου, *Σωκράτης***. Γεωλόγος, γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ κα-

Digitized by Google

τόπιν διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον. Ἐξεπόνησε μελέτας γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ περὶ τῶν ἐν Λοκρίδι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1894 σεισμῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν σεισμῶν γενικῶς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1895 καὶ 1897. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε γερμανιστὶ γεωλογικὰς μελέτας περὶ ἐνίων ἐκ τῶν Κυκλάδων καὶ ἰδίως περὶ τῆς σμύριδος τῶν νήσων Νάξου, Ἡρακλειᾶς καὶ Σικίνου. Ἡ περὶ τῆς Ἡρακλειᾶς ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ νῆσος Ἡρακλειὰ καὶ ἡ σμύρις της» (περιοδ. «Ἀρχιμήδης», τ. Ζ', σ. 64 κ. ἑ.). Ἔγραψεν ὡσαύτως: «Περὶ τῆς μικροσκοπικῆς συστάσεως καὶ κατασκευῆς τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων» (1892) καὶ «Περὶ τοῦ σμυριδικοῦ ζητήματος» (1910). Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτής, ἤδη δὲ (1932) διατελεῖ γερουσιαστὴς τῶν Κυκλάδων. Δ. Π. Π.

Παπαβασιλόπουλος, *Ἀναστάσιος*. Ἕλλην λόγιος καὶ κληρικὸς ἐξ Ἰωαννίνων, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν τῇ γενετείρᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἰταλίᾳ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο διαδοχικῶς ἱεροκῆρυξ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, οἰκονόμος Ἰωαννίνων καὶ σχολάρχης ἐν Σέρραις, Τυρνάβῳ, Τρίκκῃ καὶ Ἰωαννίνοις. Ἔγραψε: «Ρητορικὴ λευχειμονοῦσα», ἐν ᾗ καὶ μετάφρασις τῶν προγυμνασμάτων τοῦ Ἀφθονίου, «Φωσφόρος», ὅπερ ἀποδίδεται ὑπό τινων εἰς τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Ἀναστάσιον Πώπαν, «Ἔκθεσις ρητορικῆς», «Κρήνη δωδεκάκρουνος», «Σύνοψις γενικὴ τῆς λογικῆς ἕξεως», «Ἠθικὴ φιλοσοφία», «Ἐγχειρίδιον τῆς ἀναζησάσης ἠθικῆς φιλοσοφίας», «Ἔκθεσις μαθηματικῆς», «Ἐπιγράμματα» κ. ἄ., ὧν τινα ἀνέκδοτα ἔτι. Π. Ν. Π.

Παπαβέα-*κάβος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παπαδιά*.

παπαβερίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ ὀπίου, ἀνευρισκόμενον ἐν αὐτῷ εἰς ποσότητα 0,8—1,0%. Ἔχει τὸν τύπον $C_{20}H_{21}O_4N$ καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ ὄπιον ἡνωμένη μετὰ μηκωνικοῦ, γαλακτικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος. Ἐπετεύχθη καὶ ἡ συνθετικὴ αὐτῆς παρασκευή. Κρυσταλλοῦται εἰς πρισματικοὺς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 147°. Εἶναι ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὴν βενζίνην καὶ λίαν διαλυτὴ εἰς τὸ χλωροφόρμιον. Εἶναι ὀπτικῶς ἀνενεργός. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]* Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἐκ τοῦ ἀλκαλοειδοῦς τῆς *παπαβερίνης* χρησιμεύει τὸ ὑδροχλωρικόν του ἅλας, ἡ *ὑδροχλωρικὴ παπαβερίνη*. Τὸ σκεύασμα τοῦτο ἀναγράφεται ἐσωτερικῶς καὶ ὑποδορίως ὡς ἀντισπασμωδικὸν καὶ πρὸς περιστολὴν τῶν περισταλτικῶν κινήσεων τοῦ ἐντέρου καὶ τῶν ἐκ χολολίθων κωλικῶν, ἐσχάτως δὲ καὶ κατὰ τῆς δυσεντερίας. Ἡ παπαβερίνη ἀποτελεῖ καὶ διαφορικοδιαγνωστικὸν μέσον μεταξὺ τῶν σπασμῶν τοῦ πυλωροῦ καὶ τῆς στενώσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ ἀρτηριοσκληρύνσεως ὑποβιβάζει τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος. Ἐπὶ ἄσθματος γίνεται ἐνδοφλέβιος ἔνεσις αὐτῆς. Κ. Γ. Μ.

Παπαβιέρος, *Δημήτριος*. Ἐγεννήθη ἐν Στυλίδι τῷ 1867. Σπουδάσας ἐν Λαμίᾳ, εἰσήχθη εἰς τὴν σχολὴν τῶν ὑπαξιωματικῶν. Ὡς ὑπολοχαγὸς τῷ 1907 μετέβη εἰς Μακεδονίαν ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ σώματος, ὅπου ἠγωνίσθη ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Καπετὰν Γκούρας*. Βραδύτερον μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τοῦ Παγκοσμίου, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Τ. Ε. Ε.

Παπαβλασόπουλος, *Δημήτριος Ἰω*. Θεολόγος καὶ δικηγόρος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1817—1890). Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Γυΐλφορδ, καὶ μετὰ ταῦτα νομικά. Ἐξέδωκε τῷ 1849 «Στοιχεῖα ποινικοῦ δικαίου συνερανισθέντα ἐκ διαφόρων περιφήμων συγγραφέων καὶ ἐφαρμοσθέντα εἰς τὸ Ἰονικὸν ποινικὸν δίκαιον». Π. Θ. Σ.

Παπᾶ-Βορεᾶς. Ἱερεὺς τῆς πόλεως Ρεθύμνης Κρήτης κατὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων (Νοέμβριος 1645). Μεταξὺ τῶν πολλῶν αἰχμαλώτων ἦσαν καὶ δέκα κοράσια, ἐκ τῶν ὁποίων τρία τοῦ Παπᾶ-Βορεᾶ. Τὸ ὡραιότατον τούτων, κατὰ τὸ σῳζόμενον δημοτικὸν ᾆσμα, ἐδόθη εἰς τὸν σουλτᾶνον Μεχμὲτ Δ' καὶ ἐγένετο σύζυγος τούτου, μετονομασθεῖσα Χουγκιάρ-Ἀζακὶ καὶ γενομένη μήτηρ σουλτάνου (βαλιδέ). Ε. Γ.

παπαγαλίζω· δημοτ., κάμνω σὰν παπαγάλος, ἐπαναλαμβάνω τοὺς λόγους ἄλλου χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῶ: «παπαγαλίζει ὅ,τι τοῦ λένε» || ἰδίᾳ ἐπὶ μαθητοῦ, ἀπομνημονεύω τὸ μάθημα ἄνευ ἀκριβοῦς κατανοήσεως.

παπαγαλιστί· δημοτ. ἐπίρρ., σὰν παπαγάλος: «εἶπε τὸ μάθημα παπαγαλιστί» ἄνευ ἀκριβοῦς κατανοήσεως.

παπαγάλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ψιττακὸς* (βλ. λ.).

— **«Παπαγάλος».** Σατιρικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1883.

Παπαγεωργίου, *Ἀναγνώστης*. Ἐπιφανὴς Ἕλλην ἁρματολὸς (βλ. λ. *Ἀναγνωσταρᾶς*).

— **Παπαγεωργίου, *Μιχαήλ*.** Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας τῷ 1727 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ τῷ 1796. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του παρὰ τῷ διδασκάλῳ Παϊσίῳ, κατόπιν δέ, μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα, ἐδιδάχθη φιλοσοφίαν παρὰ τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς Σιάτισταν, Σέλιτσαν καὶ Μελένικον. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ Βιέννην, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ὁποίας ἐδιδάχθη φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικήν, κατόπιν δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ ἐκεῖ κολλέγιον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. Μετέβη ἐπίσης εἰς Οὐγγαρίαν, ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπ' ὀλίγον ἐν Πέστῃ, Βούδᾳ, Μισκόλιζ καὶ Ἀγρίᾳ, καὶ εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ θέσιν του, ἣν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Συνέγραψεν: «Ἔπη, ἡρωελεγεῖα, ἰαμβικὰ κ. ἄ. εἰς τὴν γραμματικὴν Μοσχοπούλου, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν Μελετίου, κλπ.» «Μέγα ἀλφαβητάριον» (Βιέννη 1771, Πέστη 1789, Βενετία 1804), «Μικρὸν ἀλφαβητάριον» (Βιέννη), «Πρόχειρος διδασκαλία τῶν πρωτοπείρων Ρωμελιτῶν τῆς γερμανικῆς γλώσσης» (Βιέννη 1772 καὶ 1793, Πέστη 1792) καί τινα ἄλλα. ΕΡ. Μ.

— **Παπαγεωργίου, *Νικόλαος*.** Ἕλλην δραματικὸς ἠθοποιός, γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἐγκαταλείψας τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς, ἀφωσιώθη εἰς τὸ θέατρον ἀπὸ τοῦ 1899, ὁπότε ὑπεδύθη τὸν ρόλον τοῦ παιδαγωγοῦ εἰς τὴν «Ἠλέκτραν» τοῦ Σοφοκλέους, καὶ τῷ 1900 τὸν τοῦ Κρέοντος εἰς τὴν «Ἀντιγόνην», κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας τῶν ἀρχαίων δραμάτων» διδομένας τότε εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ πρωτοτύπου παραστάσεις. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1900 ὑποστὰς ἐπιτυχεῖς ἐξετάσεις, εἰσῆλθεν εἰς τὴν «Βασιλικὴν Δραματικὴν Σχολήν», μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὁποίας προσελήφθη, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1901, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Χρηστομάνου ἱδρυθεῖσαν «Νέαν Σκηνήν», ὅπου ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἀδμήτου τῆς «Ἀλκήστιδος» τοῦ Εὐριπίδου. Ἀκολούθως ὑπεδύθη πάντοτε ρόλους πρωταγωνιστῶν εἰς τὰ ἔργα «Ἀγριόπαππια» τοῦ Ἴψεν, «Μπαλκόνι» τοῦ Χάϊμπεργ, «Ξένο ψωμί» τοῦ Τουργκένιεφ κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1907—1911 εἰργάσθη εἰς τὸν θίασον Κυβέλης, ἀπὸ τοῦ 1911—1912 εἰς τὸν τῆς Μ. Κοτοπούλη καὶ ἀπὸ τοῦ 1913—1920 εἰς τὸν θίασον Κυβέλης. Τῷ 1921 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς δραματικῆς εἰς τὸ «Ἑλληνικὸν Ὠδεῖον», ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς «Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου», προσαρτηθείσης εἰς τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον καὶ μετονομασθείσης εἰς «Δραματικὴν σχολὴν Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ρόλων, ὁ Ν. Παπαγεωργίου διέπλασε πάντοτε ἐπιτυχῶς τὰ κύρια πρόσωπα εἰς τὰ ἔργα: «Ἐνέδρα», «Ἔντα Γκάμπλερ», «Νόρα», «Τζούλια», «Τζοκόντα» κλπ. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1931 ἀνήκει εἰς τὸν θίασον τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Π. Α. Κ.

— **Παπαγεωργίου, *Νικόλαος*.** Ἕλλην πλαγιαυλιστής, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1885. Ἀπεφοίτησε τῷ 1906 τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν καὶ τῷ 1908 ἦτο καθηγητὴς καὶ ταυτοχρόνως κορυφαῖος πλαγιαυλιστὴς τῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν. Κυρίως ὅμως διεκρίθη ὡς πλαγιαυγιστὴς μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰ δύο κοντσέρτα τοῦ Μόζαρτ, τὰς σουΐτας τοῦ Μπάχ, τὴν σκηνὴν τῶν Ἠλυσίων πεδίων ἐκ τοῦ «Ὀρφέως» τοῦ Γκλοὺκ κλπ. Γ. Σ.

— **Παπαγεωργίου, *Πέτρος*.** Ἐπιφανὴς Ἕλλην φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1859 ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1914 ἐν Ἀθήναις. Διακούσας ἐν τῇ γενετείρᾳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐνεγράφη κατόπιν ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἐπὶ τριετίαν ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ κατόπιν μετέβη πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς Ἰέναν, Λειψίαν καὶ Βερολῖνον (1878—1838) καὶ εἰς Ἰταλίαν χάριν παλαιογραφικῶν μελετῶν. Ἤδη κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν Γερμανίᾳ σπουδῶν του ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» (1880) «Διορθώσεις εἰς Σοφοκλέα καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν τραγικῶν ποιητῶν» καὶ γερμανιστὶ κριτικὰς καὶ παλαιογραφικὰς παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀρχαῖα σχόλια τοῦ Σοφοκλέους, αἵτινες ἀνέδειξαν τὸν Παπαγεωργίου τέλειον φιλόλογον, προκαλέσασαι ἐπαίνους τοῦ Wecklein, τοῦ Weil, τοῦ Keibel. Πρὶν ἢ δὲ ὑποστῇ ἐν Ἰένῃ τὰς ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐξετάσεις ἐδημοσίευσεν ἐν Λειψίᾳ ἑτέραν διατριβὴν («Der Laurentianus von Sophokles und eine neue Kollation der Scholia—Textes»), ἐν τῇ ὁποίᾳ κατέδειξεν ὅτι *Κλυταιμήστρα* καὶ οὐχὶ *Κλυταιμνήστρα* εἶναι ὁ ὀρθὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου τοῦ Ἀγαμέμνονος. Τὴν γνώμην ταύτην κατεπολέμησαν οἱ Γερμανοὶ φιλόλογοι, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Βιλαμόβιτς, ἀλλ' ἐν τέλει ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ πάντων. Διετέλεσε κατόπιν καθηγητὴς ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις τῆς Φιλιππουπόλεως (1884—1888) καὶ γυμνασιάρχης ἐν Σέρραις μέχρι τοῦ 1894 καὶ ἐν Μυτιλήνῃ μέχρι τοῦ 1899. Ἐγκατασταθεὶς κατόπιν ἐν Θεσσαλονίκῃ (1899—1910), συνέγραψε πλῆθος διατριβῶν καὶ συνέλεξεν ἄφθονον ἱστορικόν, ἐπιγραφικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν ὑλικόν. Εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει 16 διατριβὰς εἰς τὸν Σοφοκλέα, ὅτε τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου» ἡ ἐν τῇ «Ζωγραφείῳ βιβλιοθήκῃ» ἔκδοσις τῶν τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ. Ἐργασθεὶς ἐπὶ ἑπταετίαν ὁλόκληρον ἐξέδωκε τὴν «Ἠλέκτραν» (1910), τὸ μέγιστον τῶν ἔργων του, κριθὲν ἐπαινετικώτατα ὑπὸ τῶν κορυφαίων ἐν Εὐρώπῃ ἐκπροσώπων τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Αἱ περὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Σοφοκλέους ἀσχολίαι του οὐδόλως τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τῆς ἄλλης αὐτοῦ φιλολογικῆς ἐργασίας· πλεῖσται διατριβαὶ μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων, ἀναγομένων εἰς τὸν Φώτιον, τὸν Ἀέτιον, τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτον, τὸν Εὐστάθιον καὶ ἄλλους, εἶδον τὸ φῶς. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐμελέτησε προσέτι πάντας τοὺς κώδικας καὶ τὰ χειρόγραφα τὰ ἀποκείμενα ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς μοναστηρίοις τῶν περιχώρων, ἐξήτασε τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα καὶ συνέλεξεν 6000 ἐπιγραφὰς ἀνεκδότους, ὧν ἡτοίμαζε τὴν ἔκδοσιν· ἐπὶ πλέον ἠσχολεῖτο μὲ τὴν συγγραφὴν πολυτόμου ἱστορίας τῆς Θεσσαλονίκης, ἣν ὅμως δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀποπερατώσῃ. Τῷ 1910 διωρίσθη ἀριστίνδην καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὢν συνάμα ἀρχισυντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Παπαγεωργίου, κριτικαί, ἱστορικαί, ἀρχαιολογικαί, παλαιογραφικαί, ἐπιγραφικαὶ κτλ. ἀνέρχονται ἐν ὅλῳ εἰς 204, εἶναι δ' ἐγκατεσπαρμέναι ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ», τῇ «Byzantinische Zeitschrift», διαφόροις ἄλλοις περιοδικοῖς, ἡμερολογίοις κλπ. Πλεῖσται δ' ἐξεδόθησαν καὶ εἰς αὐτοτελῆ τεύχη. Ι. Φ. Δ.

— **Παπαγεωργίου, *Σπυρίδων*.** Θεολόγος καὶ φιλόλογος (1850—1918), γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις θεολογίαν καὶ ἐν Γερμανίᾳ φιλολογίαν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, παρέστη εἰς διάφορα ἐν Εὐρώπῃ ἀσιανολογικὰ συνέδρια. Ἐδημοσίευσε λόγους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ ἐθνικοὺς καὶ διαφόρους διατριβὰς εἰς ἑλληνικὰ περιοδικά. Συνέγραψε: «Βίος ἁγίου Ἀρσενίου μητροπολίτου Κερκύρας», «Ἀσματικὴ ἀκολουθία ἁγίου Σπυρίδωνος», «Merkwürtige in den Synagogen von Korfu in Gebrauch befindliche Hymnen», «Über den Aristeasbrief», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην», «Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν» κ. ἄ. Μετέφρασε: «Θρησκεῖαι καὶ γλῶσσαι τῆς Ἰνδίας» τοῦ R. Cust, «Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ ἀληθὴς Ἰθάκη» τοῦ Hercher, «Κέρκυρα» τοῦ Γρηγοροβίου, «Κερκυραϊκαὶ μελέται» τοῦ Bernhard. Ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς γυμνασίου ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ἀθήναις. Π. Θ. Σ.

Παπᾶ-Γιαμαλῆς, *Γεώργιος*. Κρὴς ἀγωνιστὴς ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ ἑξῆς (βλ. λ. *Γιαμαλῆς* Γεώργιος).

Παπαγιαννάδω *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χανδρᾶ τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 137. Εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο τῆς Σητείας ἔκειτο ἡ παλαιὰ *Πραισός*, ὅπου κατῴκουν οἱ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη μνημονευόμενοι (*Ὀδ.* τ 176) Ἐτεόκρητες. Ε. Γ.

Παπαγιαννάκης. Ἐπώνυμον κρητικῆς οἰκογενείας ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, ἧς κυριώτερα μέλη ὑπῆρξαν: —1) ***Ἀναγνώστης*.** Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869, ὡς ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου καὶ πληρεξούσιος αὐτῆς, διετέλεσε δὲ ἐπὶ μικρὸν διάστημα πρόεδρος τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν Κρητῶν καὶ μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. —2) ***Ἰωάννης*.** Ὁπλαρχηγὸς καὶ πολιτευόμενος, ἐπανειλημμένως ἀντιπροσωπεύσας τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ τὴν βουλὴν τῶν Κρητῶν. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσσου (1905) καὶ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως. —3) ***Μᾶρκος*.** Ἀδελφὸς τοῦ Ἀναγνώστη. Ὡς ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 διεκρίθη εἰς τὰς κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἐπιθέσεις. ΕΡ. Μ.

— **Παπαγιαννάκης, *Ἀναγνώστης*.** Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κισάμου, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ἐπὶ Χουσεῒν βέη πρόσκαιρον κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ, μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας. ΕΡ. Μ.

Παπαγιάννης, *Γεώργιος*. Γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀμαρουσίῳ τῷ 1860 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν, διεκρίθη δὲ κυρίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ἐνδιαφερόντων ἐπιτυμβίων μνημείων. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι αἱ μικραὶ προτομαὶ τῶν ἡρώων τοῦ 1821, τῆς ἐπαύλεως Θών, παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους, ἐν Ἀθήναις, καὶ ἡρῷά τινα ἱδρυθέντα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ι. Μ. Π.

— **Παπαγιάννης, *Γεώργιος*.** Τραπεζίτης ἐν Λίβερπουλ, εἰς ὃν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀναθέσει τοὺς διακανονισμοὺς τῶν πληρωμῶν τῶν ναυ-

Digitized by Google

πηγείων εἰς ἃ ἐναυπηγοῦντο πλοῖα μας κατὰ τὴν περίοδον 1850—1862. Βραδύτερον μετὰ συγγενῶν του ἵδρυσε φερώνυμον μεγάλην ὑπερωκεάνιον ἀτμοπλοΐαν «Παπαγιάννη καὶ Μὰκ Ἴβερ», ἧς τὰ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν ἀτμόπλοια ἐξυπηρέτουν τακτικῶς τὴν συγκοινωνίαν Λονδίνου—Ἑρμουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

Παπαγιάννης [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 930. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παπάζανη*, *Ποπόγιανη* καὶ *Βακούφ-κιοϊ*. Σ. Ε. Λ.

Παπαγιαννόπουλος, *Ἀναγνώστης*, ἐπονομαζόμενος *Δεληγιάννης*. Ἕλλην δράσας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἦτο υἱὸς ἱερέως ἐν Μαγουλιανοῖς καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐν Δημητσάνῃ σχολῇ, κατέστας ἀνὴρ λόγιος. Τούτου σῴζονται ἐπιστολαὶ ἀρχαϊστί, λόγοι, ἐπιγράμματα καὶ τύποι ἐπιστολῶν. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας του φαίνεται ὅτι εἶχε σχέσεις πρὸς λογίους καὶ διδασκάλους ἐν Βουκουρεστίῳ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ἐκλήθη εἰς τὴν ἐν Καλτεζαῖς γερουσίαν ὡς σύμβουλος, ἡ δ' ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴ συνέλευσις τῇ 15 Ἰανουαρίου 1822 ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἐφυλακίσθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων πολεμιστῶν ἐν τῇ ἐν Ὕδρᾳ μονῇ τοῦ προφήτου Ἠλία (2 Φεβρουαρίου 1825). Τ. Ε. Ε.

— **Παπαγιαννόπουλος, *Νικόλαος***. Ἐγεννήθη ἐν Δολιάνῃ τῆς Ἠπείρου τῷ 1859 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1926. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ, ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ ἐσπούδασε θεολογικὰ ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους. Τῷ 1881 μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1883, ἀσχοληθεὶς ειδικῶς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἐδίδαξεν ἐν διαφόροις γυμνασίοις τοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τοῦ 1894 ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τῷ 1907 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν αὐτῶν μαθημάτων καὶ διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου σχολῆς. Συνέγραψεν: «Ἑρμηνεία τοῦ ὕμνου τοῦ προφήτου Ἀββακοὺμ» (Ἀθ. 1894), «Περὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ» (Ἀθ. 1900), «Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν» (1907), «Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ» (Λειψία 1912) καὶ διάφορα θρησκευτικὰ διδακτικὰ βιβλία διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν.

Νικόλαος Παπαγιαννόπουλος.

παπαγιωτίνη (ἡ) (Papayotinum) [*Φαρμακογ.*]. Εἶναι τὸ πρωτεολυτικὸν ἔνζυμον τοῦ γαλακτώδους ὀποῦ *παπάϋας τῆς καρικῆς* (Papaya carica). Λαμβάνεται ἐκ τῆς παπαΐνης καὶ ἀποτελεῖ κόνιν λευκὴν μὴ διυγραινομένην εἰς τὸν ἀέρα, ἔχουσαν τὴν σύστασιν τῶν λευκωμάτων. Εἰς τὸ ὕδωρ διαλύεται διδουσα ἀσθενῶς ὀπαλίζον διάλυμα, ἰσχυρῶς ἀφρίζον, ἐλαφρῶς ἐρυθραῖνον τὸν κυανοῦν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου. Εἰς ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ αἰθέρα ἡ παπαγιωτίνη εἶναι ἀδιάλυτος. Ἀνεγράφη ἀντὶ τῆς πεψίνης ἐπὶ δυσπεψίας. Διαλύματα αὐτῆς ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἐπίχρισιν τῶν διφθεριτικῶν φαρυγγομεμβρανῶν. Κ. Γ. Μ.

παπαγκάγιος [*Ναυτ. Μετεωρολ.*]. Διεθνὴς ὀνομασία (papagayos, γαλ. papagays) λαίλαπος, ἐκ τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου καὶ τῆς Καραϊβικῆς θαλάσσης, ἥτις ὑπερβαίνει τὸν Παναμαῖον ἰσθμὸν δεινοτάτη. Σ. Ε. Λ.

Παπάγος, *Λεωνίδας*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1844 ἐν Σύρῳ, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τμηματάρχης τοῦ τότε τμήματος πυροβολικοῦ τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1906 καὶ ἀπέθανε τῷ 1914. Ν. Θ. Κ.

Παπαγρηγόρης. Κρὴς ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 (βλ. λ. *Δαμινὸς* Γρηγόριος).

Παπαδάκη, *Ἑλένη*. Ἑλληνὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1907. Θυγάτηρ τραπεζιτικοῦ, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν γερμανικὴν σχολὴν τυχοῦσα διπλώματος μετὰ διακρίσεως, εἰς τὴν γαλλικὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τελειοποιηθεῖσα ταυτοχρόνως εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἔτυχεν ἐπίσης μουσικῆς μορφώσεως, διδαχθεῖσα ᾆσμα καὶ πιάνο εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ὠδεῖον. Ἀφοσιωθεῖσα εἰς τὸ θέατρον, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν σκηνὴν τῷ 1925 εἰς τὸ «Θέατρον Τέχνης» τοῦ Σ. Μελᾶ, πρωταγωνιστήσασα εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Πιραντέλλο «Ἔξη πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα», «Ἔτσι εἶναι, ἂν ἔτσι νομίζετε» τοῦ ἰδίου, «Ὁ χρόνος εἶναι ὄνειρο» τοῦ Λενορμὰν κ. ἄ. Ἀκολούθως μετέσχε τοῦ θιάσου τῶν Νέων εἰς τὸ θέατρον Κυβέλης καὶ πρωτηγωνίστησεν εἰς τὰ «Ὡραιότερα μάτια τοῦ κόσμου» τοῦ Ζὰν Σαρμάν, «Ὅταν οἱ γυναῖκες ἀγαποῦν» τοῦ Μπισόν, «Aimer» τοῦ Ζεραλντύ, «Τζιοκόντα» τοῦ Ντ' Ἀννούντσιο, «Ἀναδυομένη» τοῦ Γρ. Ξενοπούλου κ.ἄ. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐγράφησαν ἐπαινετικαὶ δι' αὐτὴν κριτικαὶ ὑπὸ τῶν Φώτου Πολίτη («Πολιτεία» 20.6.1925), Δ. Κοκκίνου («Πρόοδος» 16.6.1926), Ἀ. Ἀνδρεάδη («Ἑστία» 14.5.1926, 12.7.1926), Τιμ. Μωραϊτίνη («Ἔθνος» 17.5.1926), Κ. Μπαστιᾶ («Δημοκρατία» 27.6.1926), Σοφίας Σπανούδη («Νέος Ἀγὼν» 17.6.1926) κ.ἄ. Ἐξηκολούθησε παίζουσα συνεχῶς, ἑρμηνεύσασα σειρὰν ποικίλων ἔργων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔδειξε τὸ πολυσχιδὲς τῆς τάλαντον, ὡς τὴν «Ζήλεια» τοῦ Ἀρτσιμπάτσεφ, τὴν «Ἀνάστασιν» τοῦ Τολστόη, «Ἕνας γάμος» τοῦ Γιάκομπι, «Ὡραία νεράϊδα» τοῦ Λοτάρ, «Κυρία μὲ τὰς καμελίας» τοῦ Δουμᾶ, «Ἐτιὲν» τοῦ Ζὰκ Ντεβάλ, «Στοργὴ» τοῦ Μπατάϊγ. Τῷ 1930 πρωτηγωνίστησεν εἰς τὴν κινηματογραφικὴν ταινίαν «Στέλλα Βιολάντη» τοῦ Γρηγ. Ξενοπούλου. Τῷ 1931 ἐσχημάτισεν ἴδιον θίασον περιοδεύσασα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἐπανῆλθε κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου. Ἡ καλλιτέχνις, κάτοχος καὶ φωνητικοῦ ταλάντου, τραγουδεῖ καὶ εἰς φωνογραφικοὺς δίσκους. ΑΙΜ. Κ.

Παπαδάκης, *Ἀδάμ*. Κρὴς ἀγωνιστὴς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869. Ἦτο μεταξὺ τῶν ἐγκλεισθέντων ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀρκαδίου, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ὁποίας δὶς ἐξῆλθε, διαλαθὼν τοὺς πολιορκητάς, ἵνα εἰδοποιήσῃ περὶ τοῦ κινδύνου τῶν ἐν τῇ μονῇ. Συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων διασωθέντων ἐκ τῆς ὁλοκαυτώσεως τῆς μονῆς. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Ἀναγνώστης Χατζ.*** Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Καλλικράτους καὶ πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σφακίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1867 συνελήφθη αἰχμάλωτος ἐν Σχιστῇ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Σούδας, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς ἀφίξεως εἰς Κρήτην τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀαλῆ πασᾶ. Οὗτος τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν, ὅπως προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὰς ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεις καὶ διαβεβαιώσῃ ὅτι ἡ Πύλη εἶναι διατεθειμένη νὰ προβῇ εἰς οἱανδήποτε παραχώρησιν διὰ τὸν τόπον, πλὴν τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἔλαβεν ἐπίσης μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Ἀναγνώστης***. Κρὴς ἀγωνιστὴς (βλ. *Μωράκης* Ἀναγνώστης).

—**Παπαδάκης, *Ἀνδρέας***. Κρὴς ἀγωνιστὴς (βλ. *Μωράκης* Ἀνδρουλιός).

—**Παπαδάκης, *Ἀντώνιος Φ.*** Κρὴς πατριώτης, γεννηθεὶς ἐν Ψυχρῷ περὶ τὸ 1810. Παιδίον ἔτι κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, συνελήφθη αἰχμάλωτος μετὰ τριῶν ἀδελφῶν του, ἀφοῦ προηγουμένως εἶδε τοὺς γονεῖς αὐτοῦ πίπτοντας ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῶν Τούρκων, καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖθεν ὅμως, διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων του, ἐδραπέτευσε καὶ ἐφυγαδεύθη ὑπὸ φιλανθρώπων Χριστιανῶν εἰς Ὀδησσόν. Ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων ἀδελφῶν του οἱ μὲν δύο ἀπωλέσθησαν, ὁ δὲ πρεσβύτερος, πωληθεὶς ὡς δοῦλος εἰς Αἰγύπτιόν τινα καὶ ἐκτουρκισθείς, ἐγένετο μετέπειτα διάσημος στρατηγὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ *Ἰσμαὴλ Φερὶκ πασᾶς*. Ἐν Ὀδησσῷ ὁ Ἀντώνιος τυχὼν τῆς προστασίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, φύσει δὲ ἀγχίνους ὢν καὶ φιλόπονος, ἀπέκτησεν ἀρτίαν μόρφωσιν, φοιτήσας εἰς τὴν ἐκεῖ γεωργικὴν σχολήν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν αὐτῇ σπουδῶν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Στούρτζα διευθυντὴς τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων του, ὅπου, ἐργασθεὶς μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ ζήλου ἐπὶ ἔτη πολλά, ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, μεθ' ὃ ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Ἑλλάδι (1848). Κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869, ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενος, εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὡς μέλος τῆς «Κεντρικῆς τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς», διαθέσας καὶ μεγάλα ποσὰ διὰ τὸν ἀγῶνα. Ἀποθανὼν τὴν 27ην Δεκεμβρίου 1878, ἀφῆκε διὰ διαθήκης τὴν ἐξ ἑνὸς περίπου ἑκατομμυρίου περιουσίαν του εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Γεώργιος ὁ Ξέπαπας***. Κρὴς πρόκριτος ἐκ Τζιτζιφέ. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐν Χανίοις εὑρισκόμενος διέφυγε τὸν θάνατον ἀποκρυβεὶς καὶ φυγαδευθεὶς ὑπὸ τοῦ Τουρκοκρητὸς Κασὶμ ἀγᾶ, καὶ κατέφυγεν εἰς Σφακιά, ὅπου μετὰ ζήλου εἰργάσθη διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ἀγῶνος. Ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς καγκελλαρίας εἰς Ὕδραν, ἵνα, διὰ χρημάτων τοῦ κοινοῦ ταμείου τῆς Κρήτης, προμηθευθῇ πολεμεφόδια, καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν Κρήτην μετὰ τῶν Ἀντωνιάδη, Μπελιβανάκη καὶ Παρδαλάκη εἰς τὴν β' ἐν Ἄστρει ἐθνοσυνέλευσιν. Ἐν Κρήτῃ ἄγων ἴδιον σῶμα ἐξ Ἀποκορωνιωτῶν, ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ἐπιχειρήσεις, ὡς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σελίνου καὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν Χανίων ἐπιθέσεις, τέλος δὲ ἐφονεύθη γενναίως ἀγωνιζόμενος πρὸ τοῦ φρουρίου τῆς Γραμβούσης, τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1823. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Ἐμμανουήλ***. Κρὴς ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Ἀξός, καταγόμενος ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Πατελλάρων. Διδάσκαλος ὢν ἐν Ναυπλίῳ, κατῆλθεν εἰς Κρήτην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841, προχειρισθεὶς ὁπλαρχηγὸς τοῦ περὶ τὴν Ἀξὸν διαμερίσματος, καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τῆς 23ης Μαΐου 1823. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Ἰσμαὴλ-Φερὶκ πασᾶς***. Στρατηγὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐν Αἰγύπτῳ, κρητικῆς καταγωγῆς (βλ. *Ἰσμαὴλ πασᾶς* Παπαδάκης).

—**Παπαδάκης, *Ἰωάννης***. Καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου καὶ πρύτανις αὐτοῦ, υἱὸς τοῦ ἐκ Κρήτης ἀγωνιστοῦ Γεωργίου Παπαδάκη ἢ Ξέπαπα. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 κατῆλθεν εἰς Κρήτην, μέλος ἐπιτροπῆς ἀποσταλείσης πρὸς ἐγκαρδίωσιν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐξυπηρετήσας παντοιοτρόπως τὸν ἀγῶνα. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *παπᾶ-Ἰωάννης***. Κρὴς κληρικὸς καὶ ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐκ Καλλικράτους, ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωσὴφ Παπαδάκη*. Συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς συνελεύσεις ὡς πληρεξούσιος τῶν Σφακίων καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας, ἐπιδείξας ἐξαίρετον ἡρωϊσμόν. ΕΡ. Μ.

—**Παπαδάκης, *Ἰωάννης ὁ Παπαδογιάννης***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Πελεκάνου, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ δὴ κατὰ τὰς ἐν Σελίνῳ ἐπιχειρήσεις. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ *Δημήτριος, Βασίλειος* καὶ *Κωνσταντῖνος Παπαδογιάνναι* ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας τῆς Κρήτης. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Ἰωσὴφ (Σήφης)***. Κρὴς πρόκριτος καὶ ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐκ Καλλικράτους, ἀδελφὸς τοῦ ἱερέως *Ἰωάννου Παπαδάκη*. Μέλος τῆς καγκελλαρίας τῶν Σφακίων, ἐξυπηρέτησε μεγάλως τὸν ἀγῶνα. Ἠγωνίσθη ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης *Μ.*** Κρὴς ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Μεσσαρᾶς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1821 καὶ 1841. Ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος κατὰ τὴν περὶ τὴν ἀρχαίαν Λύκτον μάχην τῆς 23ης Μαΐου 1841. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Νικόλαος Ἰωάννου***. Ἐγεννήθη ἐν Καρυδίῳ τῆς Κρήτης τῷ 1869. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ χωρίῳ του καὶ κατόπιν προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Τοπλοῦ, παρ' ᾧ ἐδιδάχθη τὰ ἐκκλησιαστικά. Τυχὼν τῆς προστασίας τοῦ διοικητοῦ Κρήτης Σαρτίνσκη πασᾶ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσητείας Ἀμβροσίου, κατώρθωσε νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει Μεραμβέλλου γυμνάσιον. Ἀπὸ τοῦ 1892—1895 ὑπηρέτησεν ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς τὴν ἀστικὴν σχολὴν Σητείας. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν 1896—1897, διατελέσας γραμματεὺς τοπικῶν ἐπαναστατικῶν ἐπιτροπῶν καὶ πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σητείας παρὰ τῇ γενικῇ ἐπαναστατικῇ συνελεύσει. Μετὰ τὴν αὐτονομίαν ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν τῆς ἀστικῆς σχολῆς Σητείας καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1910 ὑπηρέτησεν εἰς πλείστας ἄλλας ἐκπαιδευτικὰς θέσεις, ἀσχολούμενος συγχρόνως καὶ εἰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Τῷ 1920 ἐκλήθη καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου. Πολυμαθέστατος καὶ φιλόπονος, ἐδημοσίευσε πλείστας ἀξιολόγους ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐπέτεια δημοσιεύματα. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Νικόλαος*** βλ. λ. *Παππαδάκις* Νικόλαος.

—**Παπαδάκης, *Παντελῆς***. Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν Καλλικράτει. Διετέλεσεν ὑπαρχηγὸς τοῦ ἀνατολικοῦ διαμερίσματος τῶν Σφακίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Τραυματισθεὶς κατά τινα παρὰ τὸ χωρίον Καῖνα σύγκρουσιν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1867, ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων του. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Παναγιώτης***. Ἀνὴρ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἐκ Τριπόλεως, δημογέρων καὶ ἔφορος, χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τῆς γερουσίας εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν χρημάτων καὶ ἐν γένει τῶν εἰσφορῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος. Ὁ υἱός του *Βασίλειος* ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1843 καὶ 1862. Γ. Λ. Α.

— **Παπαδάκης, *Πέτρος***. Κρὴς ὁπλαρχηγός, ἐκ Καλλικράτους, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Digitized by Google

Διεκρίθη διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀνδρείαν του εἰς τὰς πρὸ τῆς Ρεθύμνης μάχας, τὴν παρὰ τὰ Ἀκόνια, καὶ πλείστας ἄλλας, δι᾽ ὃ καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ τετρακοσιάρχου. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Στυλιανὸς Μιχαήλ.*** Κρὴς ἀγωνιστὴς καὶ πολιτικὸς ἐκ Βραχασίου. Τῷ 1865 ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἕνεκα τῶν πατριωτικῶν αὐτοῦ φρονημάτων, ἐκραγείσης ὅμως μετ᾽ ὀλίγον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ἐπανῆλθε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς αὐτήν, ἐκλεγεὶς ὁπλαρχηγὸς καὶ πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας του. Τὸν Μάϊον τοῦ 1868 ἀπεστάλη μετ᾽ ἄλλων τινῶν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως εἰς Ἀθήνας, ἵνα παρακαθίσῃ ἐν τῇ βουλῇ ὡς βουλευτὴς τῆς Κρήτης, ἀλλὰ παρημποδίσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἔλαβεν ἐπίσης μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὁποίας διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Βαρβάκειον λύκειον, καὶ εἶτα εἰς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀβερώφειον γυμνάσιον. Κατὰ τὴν αὐτονομίαν διετέλεσε σύμβουλος (ὑπουργὸς) ἐν Κρήτῃ. Συνέγραψεν: «Ἀπομνημονεύματα τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1866», «Κρητικαὶ σελίδας» (Ἀθῆναι 1911) καὶ ἐξέδιδεν ἐπί τινα ἔτη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν ἐφημερίδα «Ὁμόνοια». ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Φραγκιός.*** Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἱεραπέτρου, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, λαβὼν μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Λασιθίου, τῆς Σπιναλόγκας κ. ἄ. ΕΡ. Μ.

— **Παπαδάκης, *Χαρίλαος, Μ.*** Κρὴς ἰατρὸς καὶ ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσσαρᾶς καταγόμενος, λαβὼν μέρος εἰς τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1866—1869, 1878 καὶ 1888. Διετέλεσε μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις κεντρικῆς τῶν Κρητῶν ἐπιτροπῆς ἀπὸ τοῦ 1878 κ.ἑξ. ΕΡ. Μ.

παπαδάκι (τό)· δημοτ., μικρόσωμος παπᾶς ἢ νεωστὶ χειροτονηθείς.

—**παπαδάκι** (τό)· εἶδος ἑλληνικῆς *δαντέλλας* (βλ. λ.).

Παπαδάτες *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.426. Κεῖται παρὰ τὴν ἀρχαίαν Λυσιμάχειαν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 905. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς (πιστωτικὸν καὶ ἀκτημόνων καλλιεργητῶν).

Παπαδᾶτος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.086. Παράγει ἐξαιρετικὴν ποιότητα καπνοῦ καὶ βαλανιδίων. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀγροπιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Χ.Γ.Ε.

Παπαδᾶτος, *Ἀχιλλεὺς Κ.* Ἕλλην πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Μυριοφύτῳ τῆς Α. Θρᾴκης τῷ 1887. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐπιστήμας ἐν Λωζάννῃ. Ἐγκατασταθεὶς κατ᾽ ἀρχὰς ὡς δικηγόρος ἐν Θεσσαλονίκῃ, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς, ἤρχισε κατόπιν πολιτευόμενος καὶ ἐπὶ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης διετέλεσε τμηματάρχης τοῦ πολιτικοῦ γραφείου. Ὅταν ἀνακατελήφθη ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία διωρίσθη πολιτικὸς διοικητὴς τῆς περιφερείας Σιδηροκάστρου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης διωρίσθη πρῶτος νομάρχης Ραιδεστοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1923 ἐκλέγεται συνεχῶς βουλευτὴς Καβάλλας. Τῷ 1928 διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῆς Γεωργίας ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου καὶ κατόπιν ὑφυπουργὸς παρὰ τῷ προέδρῳ τῆς κυβερνήσεως μὲ καθήκοντα βοηθοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ διηύθυνεν ἐπανειλημμένως τὰ ὑπουργεῖα Γεωργίας, Προνοίας καὶ Συγκοινωνίας, ἀντικαθιστῶν τοὺς οἰκείους ὑπουργούς, μετέβη δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς Λονδῖνον, καθὼς καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν εἰς Γενεύην, ὅπου διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε τὴν σύμβασιν τῆς διαλύσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως. Ἐπίσης ἀντεπροσώπευσε τετράκις τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν. Μ. Δ. Β.

Παπάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σιδηρονέρου (τ. Ὀσενίτσης) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 175. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παπάζ-κιοϊ*.

Παπαδημάκη, *Ὄλγα.* Ἑλληνὶς ζωγράφος, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1872. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος (προσωπογραφίαι τῆς βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ κλπ.). Ἐπὶ πλέον ἐξεπόνησε καὶ ἐνδιαφερούσας ἁγιογραφίας καὶ ρωπογραφίας. Ι. Μ. Π.

Παπαδημητρόπουλος, *Κωνσταντῖνος.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠλείας (βλ. λ. *Ἀνδραβιδιώτης Κωνσταντῖνος*).

παπαδιὰ (ἡ)· δημοτ., ἡ σύζυγος τοῦ παπᾶ, ἡ πρεσβυτέρα || εἶδος παιδιᾶς· || ἰδιωματ., ἡ ῥάβδος, τὸ μαστίγιον μὲ τὸ ὁποῖον τιμωροῦν τὰ παιδιά: «κάτσε φρόνιμα, γιατὶ θὰ πάρω τὴν παπαδιά» || (ναυτ.)· ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων: 1) τὸν ἄβακα τῆς λέμβου· 2) τὸν *οἴακα*· ταυτοσήμως πρὸς *δοιάκι* καὶ *λαγουδέρα*, ἀλλὰ σπανίας χρήσεως.

Παπαδιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Παυλοπούλου, τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 117. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τέρνοβον*.

— 2) Χωρίον τῆς κοινότητος Σκοποῦ (Σετίνης) τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 135.

— **Παπαδιὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίς, ἡ κατὰ τοὺς ναυτικοὺς καὶ τοὺς ξένους *Παπαβέα*, τοῦ κόλπου τῆς Κασσάνδρας (Τορωναίου) τῆς Χαλκιδικῆς, κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου Λόγγος (Σιθωνίας) καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Τορώνην (πλάτ. 40° 01′ 00″ Β., μηκ. 23° 50′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos). Λόγῳ τῆς συνεχοῦς διαβρώσεως τοῦ στενοῦ καὶ χθαμαλοῦ ἰσθμίσκου της, δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ καταστῇ νῆσος, ὁπότε θὰ ἀποτελέσῃ μονάδα ἐν τῇ προσκειμένῃ τῇ ἠπείρῳ συστάδι τῶν Σπαλαθρονησίων. Σ. Ε. Λ.

Παπαδιαμάντης, *Ἀλέξανδρος.* Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Ἑλλήνων διηγηματογράφων. Ἐγεννήθη εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Σκίαθον κατὰ τὸ 1851 ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἡ μήτηρ του, τὸ γένος Μωραΐτη, ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν, ἡ ὁποία κατήγ-το ἐκ Μυστρᾶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ὑποκινηθείσης ὑπὸ τοῦ Ρώσου Ὀρλὼφ κατὰ τὸ 1771 καὶ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέφυγεν εἰς Σκίαθον. Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ἐξέμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ σχολεῖον τῆς γενετείρας του μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του καὶ ὁμοτέχνου του Ἀλεξ. Μωραϊτίδη, ἀπεπεράτωσε δὲ τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Πειραιῶς. Ἐνεγράφη καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησε δίπλωμα. Ἀπέμεινε μᾶλλον αὐτοδίδακτος, ἀσχοληθεὶς συστηματικῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν κλασσικῶν θεωρουμένων ξένων λογοτεχνῶν, ἰδίως δὲ τῶν Ἄγγλων. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ κατώρθωσε, μελετῶν αὐτὰς μόνος του, νὰ τὰς ἐκμάθῃ τελείως, διὸ καὶ πολλαὶ μεταφράσεις του μυθιστορημάτων ἐκ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς δημιουργικαὶ καὶ φέρουν τὰ γνωρίσματα ἀληθῶν λογοτεχνημάτων. Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὰς Ἀθήνας εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ἀποζῇ. Ἐξέλεξε δὲ ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὸ δημοσιογραφικὸν καὶ ἰδίως τὸ τοῦ μεταφραστοῦ. Εἰργάσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν «Ἐφημερίδα» τοῦ Δ. Κορομηλᾶ καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἑβδομαδιαίαν φιλολογικοσατιρικὴν ἐφημερίδα «Μὴ χάνεσαι», τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βλάση Γαβριηλίδη καὶ μετατραπεῖσαν μετά τινα ἔτη εἰς τὴν ἡμερησίαν «Ἀκρόπολιν». Τῆς τελευταίας ταύτης ὑπῆρξε τακτικὸς συνεργάτης ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ εἰς αὐτὴν ἐδημοσίευσε κατὰ πρῶτον πλεῖστα τῶν διηγημάτων του καὶ πολλὰς ἐκ τῶν μεταφράσεών του. Ἡ δημοσίευσις διηγημάτων τοῦ Παπαδιαμάντη εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1885—1895 ἐθεωρεῖτο φιλολογικὸν γεγονός. Ὁ Παπαδιαμάντης συνειργάσθη ἀφανῶς καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς του, ὡς ἡ «Ἑστία», ἡ «Τέχνη», «Τὸ περιοδικὸν μας», «Ὁ Διόνυσος», τὰ «Παναθήναια», ὁ «Νουμᾶς» κλπ., δημοσιεύων ἀποκλειστικῶς διηγήματα μεγάλα ἢ μικρά. Ἡ ἐκ κληρικῶν καταγωγή του καὶ ἡ ἀνατροφή του ἐν μέσῳ περιβάλλοντος θρησκευτικοῦ

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης.

ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἐπὶ τῆς ὅλης διαμορφώσεως τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου κατὰ τὰ παιδικὰ ἔτη του, διαμορφώσεως ἡ ὁποία δὲν μετεβλήθη καὶ ὅταν ἠνδρώθη. Μεταβαίνων μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Μωραϊτίδη, ὁ ὁποῖος κατήγετο καὶ αὐτὸς ἐξ οἰκογενείας κληρικῶν, εἰς ἐξωκκλήσια τῆς πατρίδος του καὶ εἰς ναΐσκους ἀποκέντρων χωρίων διὰ νὰ τελέσουν λειτουργίας, ἐβοήθει τὸν πατέρα του εἰς τὴν τέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων του, συνέψαλλε μετ᾽ αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐμάνθανε καὶ ἀπεστήθιζε πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργικὴν ποίησιν καὶ ἀπέκτα ὡς σταθερὸν καὶ μόνιμον γνώρισμα τῆς ζωῆς του κάτι τὸ ἐκκλησιαστικόν, κάποιαν θρησκευτικότητα, ἡ ὁποία διαπνέει καὶ ὅλον τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον του. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιβολῆς εἰς αὐτὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετουργίας ἀπεκόμισε καὶ τὴν συνήθειαν, ἢ μᾶλλον τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἔζη εἰς τὰς Ἀθήνας, νὰ μεταβαίνῃ εἰς ἀποκέντρους ναΐσκους, εἰς ἐξωκκλήσια, καὶ ἰδίως εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἐλισαίου διὰ νὰ ψάλλῃ κατὰ τὰς ὥρας τῆς λειτουργίας καὶ μάλιστα κατὰ τὰς μεγάλας χριστιανικὰς ἑορτάς. Νέος ἀκόμη μετέβη μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Μωραϊτίδη εἰς Ἅγιον Ὄρος διὰ νὰ μονάσῃ. Ἀλλὰ μετ᾽ ὀλιγόμηνον ἐκεῖ διαμονὴν ἀπῆλθον ἀμφότεροι καὶ δὲν ἐκάρησαν μοναχοί. Ὁ Παπαδιαμάντης ἐπίστευε βαθέως καὶ ἀληθῶς εἰς τὴν θρησκείαν, ὅσον ἦτο δύσπιστος πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ συγχρόνου του πολιτισμοῦ καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι συμβατικῶς λέγεται πρόοδος. Ἦτο ἀληθῶς θρῆσκος καὶ ἡ ψυχή του ἔρρεπε πρὸς τὴν μόνωσιν· διὰ τοῦτο ἀπέφευγεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν κόσμον, τὴν συχνὴν μετ᾽ ἄλλων συναναστροφὴν καὶ ἠρέσκετο νὰ κάθηται μονος του εἰς ἀπόκεντρόν τινα γωνίαν καφενείου ἢ εἰς ἐξοχικὰ μέρη καὶ νὰ βυθίζεται εἰς ρεμβασμοὺς καὶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῷ συγχρόνως τὸ παρατηρητικὸν ὄμμα του περιεφέρετο ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰσέδυεν εἰς τὴν ψυχήν των διὰ νὰ τὴν μελετᾷ. Ταπεινός, ἤρεμος, στωϊκός, ἀληθὴς ὀπαδὸς τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν εἶχε μελετήσει καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδρασις διαφαίνεται καθαρῶς εἰς ὅλον τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον του, ἀπέχων συζητήσεων οἱασδήποτε φύσεως, λιτὸς τὴν ζωήν, ἀτημέλητος τὴν περιβολήν, παρουσίαζεν εἰς πάντα μὴ γνωρίζοντα αὐτὸν τὴν ὄψιν ἀνθρώπου κοινοῦ καὶ παραδεδομένου εἰς τὴν δυστυχίαν του. Προαισθανόμενος πιθανῶς τὸν θάνατόν του, ἠθέλησε ν᾽ ἀποθάνῃ εἰς τὴν γενέτειράν του νησῖδα. Καὶ οὕτω κατὰ τὸ 1910 μετέβη εἰς Σκίαθον, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγους μῆνας ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του τὴν 3ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1911. Ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς πατρίδος του. Καὶ μετά τινα ἔτη ἡ κάρα του ἐναπετέθη εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Σκιάθου.

Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι λογοτέχνης ἰδιότυπος καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον τῶν διηγημάτων του καὶ κατὰ τὸ ὕφος. Καίτοι τὰ σύντομα μυθιστορήματά του καὶ τὰ ἐκτενῆ ἢ μικρὰ διηγήματά του ἀνήκουν ὅλα εἰς τὸ εἶδος τὸ λεγόμενον ἠθογραφικόν, ἐν τούτοις πρὸς οὐδένα τῶν ὁμοτέχνων του ὁμοιάζει. Διαφέρει ὅλων φανερῶς καὶ μεγάλως. Τὸ ἠθογραφικὸν στοιχεῖον εἰς τὸ ἔργον του πλεονάζει, ὑπερεκχειλίζει, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀλλὰ συγχρόνως ἐμφανίζεται μὲ μορφὴν ὅλως ἐξαιρετικήν. Διὰ τῆς τέχνης, τῆς ἀνηκούσης μόνον εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τῆς παρατηρητικῆς του δυνάμεως μετατρέπεται, ἂν ὄχι πάντοτε, ἀλλὰ βεβαίως συχνότατα καὶ εἰς τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων του, εἰς ψυχολογικὸν στοιχεῖον. Ἀνσλύονται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ἐξετάζονται ὄχι τὰ ἤθη τῶν ἡρώων του, ὄχι ἡ ζωή των ἁπλῶς, ἀλλ᾽ αἱ ψυχικαί των ἐκδηλώσεις, ὁ ψυχικὸς κόσμος των. Οἱ ἥρωές του εἶναι ἁπλοῖ καὶ ταπεινοὶ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων τὰ πάθη ἴσως νὰ μὴ εἶναι πολυσύνθετα καὶ ποικιλόμορφα, νὰ μὴ ἐκδηλοῦνται μὲ βιαίας ἐκρήξεις καὶ νὰ δημιουργοῦν ἀληθῶς δραματικὰς θέσεις, ἀλλ᾽ εἶναι πάντοτε ἀνθρώπινα πάθη γεμᾶτα ἀπὸ ἀλήθειαν πραγματικότητος, ἀπὸ χυμὸν ζωϊκόν, ἀπὸ φυσικότητα καὶ ἀπηλλαγμένα πάσης προσπαθείας πρὸς πλαστογράφησίν των. Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι ἀναμφιβόλως ζωγράφος τῆς ψυχῆς τῶν ταπεινῶν καὶ ἁπλοϊκῶν ἀνθρώπων, αὐτῶν τοὺς ὁποίους ἔβλεπε καθημερινῶς, συνανεστρέφετο μετ᾽ ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ προτιμήσεως καὶ ἐμελέτα. Οἱ ἥρωες τῶν ὀλίγων μυθιστορημάτων του καὶ τῶν πολλῶν διηγημάτων του ἀνήκουν ὅλοι σχεδὸν εἰς τὴν λαϊκὴν τάξιν καὶ εἰς τὴν μικροαστικήν. Εἶναι ἢ ταπεινοὶ καὶ πρωτόγονοι σχεδὸν χωρικοὶ καὶ θαλασσινοὶ τῆς πατρίδος του, ἢ ἄνθρωποι τῶν πόλεων, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ ἐμελέτα ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τὸ ἴδιον ἐρευνητικὸν καὶ βαθὺ βλέμμα, παρηκολούθει τὴν ζωήν των διὰ ν᾽ ἀνεύρῃ τὴν στιγμήν, τὴν λεπτομέρειαν, τὸ χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον θὰ μετέτρεπεν εἰς κύριον στοιχεῖον τοῦ διηγήματός του. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα τῆς τέχνης του δὲν διαφαίνονται καθόλου εἰς τὸ πρῶτον ἔργον του, εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Μὴ

Digitized by Google

χάνεσαι» κατὰ τὸ ἔτος 1882—1883 μὲ τὸ ψευδώνυμον *Μποέμ*. Τὸ πρῶτον τοῦτο λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἀναμφιβόλως ἔργον μὴ προδίδον οὐδὲ μακρόθεν τὴν μετέπειτα ἐκδήλωσιν τοῦ ἀριστοτέχνου διηγηματογράφου. Ἀπότοκον τοῦ παρακμάζοντος ἤδη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ρωμαντισμοῦ, φέρει ὅλα τὰ γνωρίσματα τούτου, ὡς ἐξεδηλοῦτο καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἰς τὴν ὅλην κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀκόμη νεοελληνικὴν ζωὴν ἀπὸ τοῦ 1840 ἰδίως μέχρι τοῦ 1880. Ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον μυθιστόρημά του, τὸ φέρον τίτλον «Ἡ γυφτοπούλα» καὶ δημοσιευθὲν μὲ τὸ πραγματικὸν ὄνομά του εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» κατὰ τὸ 1884, ἱστορικῆς μᾶλλον ὑποθέσεως, μὲ ἥρωα τὸν τελευταῖον Ἕλληνα νεοπλατωνικὸν φιλόσοφον, τὸν Γεώργιον Πλήθωνα ἢ Γεμιστόν, δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ πρόαγγελος τοῦ συγγραφέως τῆς «Φόνισσας» ἢ τοῦ «Ἀμερικάνου» ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ἐκ τῶν πολλῶν διηγημάτων του. Ὅτε ἐνεφανίσθη ὁ Παπαδιαμάντης εἰς τὴν νεοελληνικὴν διηγηματογραφίαν, ὑπῆρχον ἤδη τὰ ἐκπάγως ἠθογραφικὰ διηγήματα τοῦ Δημ. Βικέλα καὶ ἰδίως τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, τοῦ πρώτου βεβαίως Νεοέλληνος διηγηματογράφου, ὁ ὁποῖος ἔδωκε νέαν μορφὴν εἰς τὸ νεοελληνικὸν διήγημα καὶ ἐξήγαγεν αὐτὸ ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς κοινοτυπίας. Ὑπῆρχον ἀκόμη ἴσως καὶ δύο-τρεῖς ἄλλοι ἄξιοι νὰ ὑπολογίζωνται. Ἀλλ' οὐδεὶς εἶχε δώσει εἰς τὸ ἠθογραφικὸν διήγημα τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκεν ὁ Παπαδιαμάντης, ὅπως οὐδεὶς καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀναβιβάσῃ ὑψηλότερον μὲ τὴν τέχνην του, μολονότι ὀλίγοι τινὲς ἐκ τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν νεωτέρων του δὲν εἶναι καθόλου κατώτεροί του εἰς δύναμιν παρατηρητικότητος καὶ εἰς ἱκανότητα διὰ τὴν ζωηρὰν ἀπεικόνισιν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῶν ἡρώων των. Ὁ Παπαδιαμάντης θὰ διαφέρῃ πάντοτε ὅλων, διότι εἰς τὸ ἔργον του ὑπάρχει πολὺ ἐκ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Ἡ ψυχή του εἶναι διάχυτος εἰς αὐτό. Πλήρης ἀγάπης καὶ συμπαθείας ὁ ἴδιος, μεταγγίζει τὰ ψυχικά του ταῦτα γνωρίσματα καὶ εἰς τοὺς ταπεινοὺς ἥρωάς του, τῶν ὁποίων ζωγραφίζει ἐξ ἴσου τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, χωρὶς νὰ ἀποφεύγῃ πολλάκις νὰ εἰρωνεύεται καὶ τὰ ἐλαττώματά των. Εἰρωνεύεται καὶ σατιρίζει ὅμως ἄνευ κακίας· ἡ σάτιρά του προκαλεῖ τὸ μειδίαμα τοῦ ἀναγνώστου, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ ἤδη τοὺς ἁπλοϊκοὺς καὶ ἀμαθεῖς ἢ καὶ κουτοπονήρους, ἀλλ' ἀγαθοὺς κατὰ βάθος, ἥρωας τῶν διηγημάτων τοῦ Σκιαθίου λογοτέχνου. Ἡ συμπάθεια, γνώρισμα τῆς ψυχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη, εἶναι σπουδαιότατον γνώρισμα καὶ τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων του. Τοῦτο βεβαίως προέρχεται ἐκ τῆς θρησκευτικότητός του, ἐκ τῆς βαθείας πίστεώς του πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τῆς κατανοήσεώς της ὑπὸ τὸ ἀληθὲς πνεῦμά της. Ἡ κακία, ἡ ἀσχημίζουσα τὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ τὴν τέχνην, δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν ψυχήν του, διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ ἔργον του. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Χαδούλα τὴν Φραγκογιαννοῦ, τὴν ἡρωΐδα τοῦ καλλίστου τῶν λογοτεχνικῶν του δημιουργημάτων, τοῦ μυθιστορήματός του «Ἡ Φόνισσα», τὴν γραῖαν στραγγαλίστριαν τῶν μικρῶν παιδιῶν, προσπαθεῖ νὰ τὴν περιβάλῃ μὲ τὴν συμπάθειαν, ὥστε νὰ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὰς πράξεις της ἡ ἐνσυνείδητος κακία. Ἴσως ἡ θρησκευτικότης τοῦ Παπαδιαμάντη νὰ ζημιώνῃ κάπως τὴν συγγραφικήν του ἀξίαν, διότι πιθανὸν νὰ γίνεται περιοριστικὴ τῆς ἀπολύτως πλατείας ἀναπαραστάσεως τῆς ψυχικῆς ζωῆς τῶν ἡρώων του. Τοῦτο καταφαίνεται περισσότερον εἰς τὰ διηγήματά του ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐγράφοντο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἑορτῶν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπὶ ἐκατὴν σειρὰν ἐτῶν. Εἶναι βεβαίως περιωρισμένος ὁ ὁρίζων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως καὶ στενὸς ὁ κύκλος τῆς δράσεως τῶν ἡρώων του· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ τέχνη του κατορθώνει ὥστε ἡ ἀνάλυσις τῆς ψυχικῆς των ὑποστάσεως, τῶν αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων των νὰ γίνεται μὲ τόσην ἀλήθειαν, μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἤθους των νὰ προσλαμβάνῃ τὴν μορφὴν εὐρείας ψυχολογικῆς ἐρεύνης. Τοῦτο εἶναι τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα καὶ χάρισμα τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ὁποῖον προσδίδει τόσην ἀξίαν εἰς τὸ ἔργον του, παρ' ὅλην τὴν στενότητα τῶν θεμάτων του καὶ παρ' ὅλην τὴν ὁμοιομορφίαν τῶν προσώπων του. Ἀλλὰ παρὰ τὸ γνώρισμα τοῦτο ὑπάρχει ἓν ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἀνυψώνει τὰ πνευματικὰ δημιουργήματά του καὶ ἐξωραΐζει αὐτὰ εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ χάριν καὶ γοητείαν. Τὸ δεύτερον τοῦτο γνώρισμα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι τὸ ὕφος του. Καίτοι ὡς γλωσσικὸν ὄργανον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς συγγραφικῆς ἐκδηλώσεώς του ἐχρησιμοποίησεν, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, τὴν καθαρεύουσαν, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀποδιώξῃ τὴν παράδοσιν αὐτῆς καὶ ὅτε ἀκόμη ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὴ γλῶσσα λογοτεχνική, ἐν τούτοις ἡ καθαρεύουσά του δὲν εἶναι ἡ συνήθης καὶ κοινότυπος, ἡ στερουμένη ζωῆς καὶ νεύρων. Ἡ καθαρεύουσα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἄλλη ἰδιική του, καὶ μόνον ἰδική του, ἀνομοία ἐντελῶς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων συγγραφέων. Πλουτίζων τὴν γλῶσσάν του μὲ λέξεις βυζαντινάς, εὐνοήτους ὅμως καὶ ἐχούσας ἴδιον χρῶμα, παρεμβάλλων πολλάκις εἰς περίοδον λόγου ὁλοκλήρους φράσεις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰδίως φρασιολογίας, κατώρθωνε νὰ δημιουργῇ ὕφος ἰδιότυπον καὶ νὰ προσδίδῃ εἰς αὐτὸ ἴδιόν τι χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει πολλὴν ὑποβλητικὴν δύναμιν. Ὡς διαφέρει ὁ Παπαδιαμάντης ἀπὸ τοὺς ὁμοτέχνους του κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν τῶν ἔργων του, οὕτω διαφέρει καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος. Ἀμφότερα εἶναι ἰδικά του μόνον καὶ οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο, καὶ ἂν ἤθελε, νὰ τὰ μιμηθῇ, διότι θὰ ἔλειπεν ἀπ' αὐτὸν ἡ βυζαντινὴ ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, ἡ διάθεσις νὰ συγκινῆται ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φρασιολογίαν καὶ ἡ ἱκανότης ν' ἀνευρίσκῃ καὶ χρησιμοποιῇ καταλλήλως τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὴν ποίησιν. Τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον δὲν λείπει καθόλου ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Σκιαθίτου διηγηματογράφου. Ὑπάρχει τοὐναντίον πλούσιον· εἶναι γέννημα ὄχι μόνον τῆς ἐπιδράσεως εἰς αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν φύσιν. Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι μέγας φυσιολάτρης, ὡς ἀπεικονίζεται εἰς ὅλον τὸ ἔργον του καὶ ὡς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ζωή του. Πολλαὶ σελίδες του εἶναι ἀληθεῖς ὕμνοι φυσιολάτρου πρὸς τὴν ἄπειρον καὶ πολύμορφον ὡραιότητα τῆς φύσεως. Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον τόσον πολλαὶ αἱ σελίδες, ὅπου ἐκδηλοῦται ἡ ποιητική του διάθεσις, ἡ ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν λατρείαν τῆς φύσεως, ἤρκουν τὰ ὑπέροχα ἀληθῶς διηγήματά του «Ὄνειρο στὸ κῦμα», «Ρεμβασμὸς τοῦ Δεκαπενταυγούστου», «Ὁλόγυρα στὴ λίμνη» καὶ ἄλλα τινά, διὰ νὰ βεβαιώσουν πόσον ἀληθὴς ποιητὴς εἶναι, ἐκτὸς τῆς λεπτομερείας ὅτι ἔγραψε καί τινα ποιήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ φέρον τίτλον «Ἡ κοιμισμένη βασιλοπούλα», γραφὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Ἑλληνίδος βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρας.

Ὁ Παπαδιαμάντης ἦτο γνώστης τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας καὶ μετέφρασεν ἱκανὰ ὁπωσδήποτε μυθιστορήματα ἐκ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Ἡ γνωριμία του αὐτὴ μὲ τὴν ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν ἐξηγεῖ ἴσως ὁμοιότητάς του τινὰς πρὸς τὸν μέγαν Ἄγγλον μυθιστοριογράφον Κάρολον Ντίκενς καὶ ἰδίως τὴν ουμοριστικὴν διάθεσίν του, τὸν τρόπον τῆς ψυχολογίας τῶν ἡρώων του, τὴν προτίμησιν δι' ὡρισμένα θέματα, τὴν ἔκδηλον συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἥρωάς του. Ἐπισταμένη μελέτη καὶ σύγκρισις τῶν ἔργων τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου καὶ τοῦ Ἕλληνος διηγηματογράφου ἐπιβεβαιώνει κάπως τὴν ὁμοιότητα τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν πρῶτον, ὅπως δύνανται νὰ ἀνευρεθοῦν ὁμοιότητες καὶ πρὸς ἕτερον Ἄγγλον μυθιστοριογράφον, τὸν Χὼλλ Κέϋν, τοῦ ὁποίου ἔργα εἶχε μεταφράσει ὁ Παπαδιαμάντης. Ἀλλά, παρὰ πάσας τὰς γενικὰς ταύτας ὁμοιότητας, ὁ Σκιαθίτης διηγηματογράφος ἀπομένει καθαρὸς Ἕλλην συγγραφεύς, προσδώσας ζωὴν εἰς τὸ νεοελληνικὸν διήγημα καὶ καταλιπὼν ἔργον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ ξένων λογοτεχνῶν κατόπιν τῆς εἰς διαφόρους γλώσσας μεταφράσεως πολλῶν διηγημάτων του. Ὁ Παπαδιαμάντης, πλὴν τῶν ὑπομνησθέντων ἀνωτέρω τριῶν μυθιστορημάτων, ἔγραψεν ἀκόμη τὸ μυθιστόρημα «Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια», κοινωνικῆς ὑποθέσεως, καὶ περὶ τὰ ἑκατὸν εἴκοσι διηγήματα, ἄλλα μεγάλα καὶ ἄλλα σύντομα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μέγιστον μέρος των εἶχον δημοσιευθῆ, ζῶντος αὐτοῦ, εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἅπαντα τὰ γνωστὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς δώδεκα τόμους, ἀλλ' ἄνευ τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τῆς συγγραφῆς των ἢ τοὐλάχιστον μὲ εἰδογραφικήν τινα κατάταξιν, πλὴν ὀλίγων. Καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων του εἰς τόμους ἐδημοσιεύθησαν κατόπιν καὶ ἄλλα τινὰ διηγήματά του, εὑρεθέντα βραδύτερον, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔχουν δεχθῆ τὴν τελευταίαν ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως των. Τὸ τελευταῖον διήγημα, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Παπαδιαμάντης, φαίνεται νὰ εἶναι τὸ φέρον τίτλον «Μάννα καὶ Κόρη», διότι εἶναι τὸ μόνον ἀτελές. Πλὴν τῶν πεζογραφημάτων αὐτῶν ὁ Παπαδιαμάντης ἔγραψε καί τινα ποιήματα, τὰ ὁποῖα, μολονότι ἔχουν ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ὕφους του καὶ τῆς θρησκευτικότητός του, οὐδὲν προσθέτουν εἰς τὴν ἀξίαν του ὡς λογοτέχνου. Περισσότεραν ἴσως σημασίαν διὰ τὴν μελέτην τῆς ὅλης λογοτεχνικῆς μορφῆς τοῦ Παπαδιαμάντη ἔχουν ἱεραί τινες ἀκολουθίαι, τὰς ὁποίας ἔγραψε διὰ νὰ δοξολογήσῃ ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὀλίγα τροπάρια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἠλ. Π. Βουτιερίδη*, Ἀλ. Παπαδιαμάντης—Ἀλ. Μωραϊτίδης (Ἀθῆναι 1932).— *Γρ. Βῶκος*, Ἀ. Παπαδιαμάντης (εἰς τὸ περιοδικὸν «Ὁ Καλλιτέχνης» 1911).— *Δημ. Κακλαμάνος*, Ἀλ. Παπαδιαμάντης (εἰς τὸ περιοδικὸν «Μελέτη» τοῦ ἔτους 1908).— *Γρ. Ξενόπουλος*, Πρόλογος εἰς τὸ μυθιστόρημα «Ἡ Φόνισσα».— *Κωστῆς Παλαμᾶς*, Τὰ πρῶτα κριτικά (1913).— *Μ. Πετρίδης*, Σύντομοι χαρακτηρισμοὶ τῶν τωρινῶν μας λογοτεχνῶν (1921).— *Δημ. Π. Ταγκόπουλος*, Παπαδιαμάντης (εἰς τὰ «Φιλολογικὰ Πορτραῖτα» 1922).

Η. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

Παπαδιαμαντόπουλος, *Ἀδαμάντιος*. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1811 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1896. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, νεώτατος δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Συνέγραψε πλείστας νομικὰς πραγματείας. Εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ Ἰωάννου Μωρεάς.

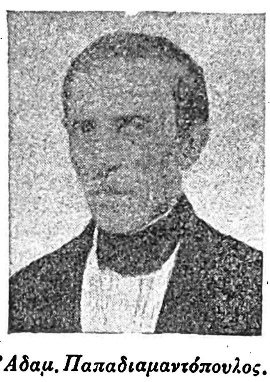

Ἀδαμ. Παπαδιαμαντόπουλος.

Θ. Β.

— Παπαδιαμαντόπουλος, *Ἀνδρέας Δημ.* Διπλωμάτης, νομικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1856 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1919. Υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Δημητρίου Παπαδιαμαντοπούλου. Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου (1881—1885), πάρεδρος δικαστὴς ἐν Σμύρνῃ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρι τοῦ 1898 καὶ ἐπὶ ὀκταετίαν ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ἐν Κρήτῃ. Εἶτα διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ εἰργάσθη ἐπιτυχῶς πρὸς προπαρασκευὴν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἣν καὶ προσυπέγραψε μετὰ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ε. Βενιζέλου, πρεσβευτὴς ἐν Χάγῃ καὶ Βρυξέλλαις καὶ διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς: «Δύο ἐντυπώσεις» (1876), «Περὶ ὑποτροπῆς» (1881), «Περὶ σωφρονιστικοῦ συστήματος» (1881), «Περὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» (1883), «Περὶ θανατικῆς ποινῆς» (1884), «Περὶ ὑπνωτισμοῦ καὶ δικαιοσύνης» (1891).

Μ. Δ. Β.

—Παπαδιαμαντόπουλος, *Γεώργιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1845 ἐν Πάτραις, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἀρχηγείου στρατοῦ Θεσσαλίας. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπολιτεύετο ἐκλεγόμενος βουλευτὴς Πατρῶν. Ἀπέθανε τῷ 1908.

Ν. Θ. Κ.

—Παπαδιαμαντόπουλος, *Δημήτριος*. Ἕλλην ὑποστράτηγος, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1816 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, τῷ δὲ 1862 διετέλει διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἀθήναις, εἰς τοὺς στρατῶνας τοῦ ὁποίου συνετάχθη ἡ προκήρυξις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς κατελύετο ἡ δυναστεία τοῦ Ὄθωνος. Εἶτα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πυροβολικοῦ διῆλθε τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ *Στρατόλαος*. Ἐχρημάτισε καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα βίον του ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'.

Θ. Β.

—Παπαδιαμαντόπουλος, *Ἰωάννης*. Ἕλλην μεγάλας παρασχὼν ὑπηρεσίας κατὰ τὸν ἐθνικὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, γεννηθεὶς ἐν Κορίνθῳ τῷ 1764 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1826 ἐν Μεσολογγίῳ. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου Παπαδιαμαντοπούλου, ἐμπόρου καταγομένου ἐξ Ἠπείρου καὶ μεταναστεύσαντος εἰς Αἰτωλικὸν κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν σφαγάς, εἶτα δὲ ἐγκατασταθέντος εἰς Κόρινθον. Ὁ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος ἀπορφανισθεὶς εἰς παιδικὴν ἡλικίαν ἀνετράφη ὑπὸ τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς του Ἀνθῆς, ἐν Κορίνθῳ δ' ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Ἔφηβος γενόμενος μετέβη εἰς Πάτρας καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ ἐμπορικὸν κατάστημα τοῦ θείου του, συνεταιρισθεὶς δὲ βραδύτερον μετὰ τοῦ Δημητρίου Ἀνάγνου. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, συνέδεσε μετ' αὐτῶν ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδωκε μεγάλην ἔκτασιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς σταφίδος καὶ ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν. Ὠργάνωσε πρὸς τούτοις τὸν ναυτικὸν γαλαξιδιωτικὸν σύνδεσμον, ναυπηγήσας μεγάλα σκάφη. Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ προύχοντος τῶν Πατρῶν Καλαμογδάρτου, κατέστη ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἰσχύων μεγάλως παρὰ τοῖς Τούρκοις κα-

Ἰωάν. Γ. Παπαδιαμαντόπουλος.

Digitized by Google

τώρθωνε νὰ ἀνακουφίζῃ τοὺς πάσχοντας ὁμοεθνεῖς του. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῷ 1819, ἀφωσιώθη εἰς τοὺς σκοποὺς της γενόμενος ταμίας καὶ ἔφορος αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως αὐτὸς ὕψωσε τὴν 24 Μαρτίου 1821 μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Λόντου ἐν Πάτραις τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐρυθρὰν μετὰ μέλανος σταυροῦ, εἶτα δέ, μεταβὰς εἰς Ἰθάκην, ἐναύλωσε πλοῖον καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς προμήθειαν πολεμεφοδίων, ἅτινα παρέδωκεν εἰς Πάτρας. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Α΄ συνελθούσης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνοσυνελεύσεως, διωρίσθη γενικὸς φροντιστὴς τοῦ πολιορκοῦντος τὸ φρούριον Παλαιῶν Πατρῶν στρατοπέδου, ἐχρησιμοποιήθη δὲ πολλάκις εἰς διαφόρους ἀποστολὰς ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1825 διωρίσθη προεδρεῦον μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ μεταβὰς εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον συνεμερίσθη τὰς στερήσεις τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον 1826 ἐξῆλθε τῆς πόλεως διὰ μέσου τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου καὶ μεταβὰς εἰς Ζάκυνθον ἐπρομηθεύθη ὀλίγας ζωοτροφίας, παρὰ τὰς παρακλήσεις δὲ τῆς συζύγου του μετέφερε ταύτας εἰς Μεσολόγγιον καὶ παρέμεινεν ὅπως ἀποθάνῃ μετὰ τῶν πολιορκουμένων. Γέρων ἤδη καὶ ποδαλγός, μετέσχε τῆς ἐξόδου καὶ ἀπωλέσθη κατ' αὐτήν. Θ. Β.

— **Παπαδιαμαντόπουλος, *Ἰωάννης*.** Ἕλλην στρατηγός, υἱὸς τοῦ Δημητρίου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1909. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων καὶ ἐξῆλθεν αὐτῆς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Διωρίσθη ἀντεπίτροπος τοῦ πρώτου στρατοδικείου, εἶτα δὲ καθηγητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δικαίου ἐν τῇ σχολῇ τῶν Εὐελπίδων. Τῷ 1879, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄ διαγγελεύς, μετ' ὀλίγον δ' ἐγένετο ὑπασπιστὴς αὐτοῦ καὶ ἐν τέλει ἀρχηγὸς τοῦ βασιλικοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέδωκε τὴν «Ἑρμηνείαν τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας». Τὴν 12 Ἰανουαρίου 1895 ἀνέλαβεν εἰς τὴν κυβέρνησιν Δηλιγιάννη τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Θ. Β.

— **Παπαδιαμαντόπουλος, *Ἰωάννης*·** βλ. λ. *Μωρεάς, Ζὰν* —.

— **Παπαδιαμαντόπουλος, *Παναγιώτης*.** Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1811 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1898. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Ἰταλίαν. Ἐξελέγη πολλάκις πληρεξούσιος καὶ βουλευτὴς καὶ μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862, τῆς ἐκθρονισάσης τὸν βασιλέα Ὄθωνα. Θ. Β.

Παπαδιανὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Εἷς ἐκ τῶν ἓξ συνοικισμῶν τῆς κοινότητος Κάτω Παλαιοκάστρου (465 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 23 κατοίκους. —2) Εἷς ἐκ τῶν δέκα συνοικισμῶν τῆς κοινότητος Ροδοβανίου (1073 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 52 κατοίκους. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ντερὲ (433 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 84 κατοίκους. —4) Εἷς ἐκ τῶν 18 συνοικισμῶν τοῦ χωρίου Κακοδίκι τῆς ὁμωνύμου κοινότητος (849 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Τῷ 1822 ἔσφαξαν ἐνταῦθα οἱ Τοῦρκοι 70 ἐκ τῶν κατοίκων. —5) Εἷς ἐκ τῶν 13 συνοικισμῶν τῆς κοινότητος Ἁγίας Βαρβάρας (1.137 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Ε. Γ.

Παπαδιάνικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.503 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Πλύτρα* 1.554. Ἔχει ταχυδρομικόν, τηλεγραφικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν.

Παπαδιᾶς *Καλύβια* *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καλύβια Παπαδιᾶς*.

παπαδίζω· δημοτ., σφογγίζω, καθαρίζω μὲ τὸ παπάζι.

παπαδικὴ (ἡ)· δημοτ., τὸ ἔργον, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παπᾶ, πρβλ. *καλογερική*.

— **«Παπαδική»** *[Βυζ. Μουσ.]*. Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον ὀγκώδεις χειρόγραφοι κώδικες, γεγραμμένοι ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, περιέχοντες δὲ μαθήματα ἀναγόμενα εἰς τὸ παπαδικὸν καλούμενον μέλος—ἐξ οὗ καὶ ὁ τίτλος—καὶ ψαλλόμενα ἐν ἁπάσαις ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις. Αἱ ἀρχαῖαι παπαδικαὶ εἶναι γεγραμμέναι ἐπὶ μεμβράνης, τὰ μουσικὰ δὲ σημεῖα, δι' ὧν παρεσημαίνοντο οἱ ἀρχαῖοι διδάσκαλοι τὰ παπαδικὰ μέλη, λίαν ἀργὰ ἄλλωστε ὄντα, ἦσαν αὐτόχρημα ἱερογλυφικά, ὑποδηλοῦντα διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου ἐφ' ὧν ἐτίθεντο. Ἐν ἀρχῇ τῆς παπαδικῆς συμπεριελαμβάνοντο καὶ αἱ καλούμεναι προπαίδειαι καὶ προθεωρίαι, ἤτοι σύντομοι θεωρητικαὶ διδασκαλίαι μετὰ μουσικῶν παραδειγμάτων. Τὰ πλεῖστα τῶν μαθημάτων τῆς παπαδικῆς, ἐξηγηθέντα εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ τετρατόμῳ «Πανδέκτῃ» καὶ διαφόροις «Ἀνθολογίαις» ἐκδοθείσαις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ν. Α. Χ.

παπαδικὸν *μέλος* *[Βυζ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν τριῶν εἰδῶν τῶν διαφόρων μελῶν τῆς ἱερᾶς ψαλμῳδίας, οἷον τὸ τῶν χερουβικῶν, κοινωνικῶν, ἀνοιξανταρίων, πασαπνοαρίων τοῦ ὄρθρου, πολυελέων καὶ ἐν γένει πάντων τῶν ἀργῶν μαθημάτων, ἅτινα, ψαλλόμενα ἐν βραδείᾳ χρονικῇ ἀγωγῇ, εἶναι λίαν σοβαρὰ καὶ κατανυκτικά. Τὸ παπαδικὸν μέλος, ὂν διεξοδικώτερον τῶν ἄλλων μελῶν, εἰσήχθη εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι, ἀρκούντως ἐπιμηκυνθεῖσαι, ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἁπλαῖ καὶ βραχεῖαι, ὡς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα ὅταν εἰσήχθησαν ἐν τοῖς μοναστηρίοις αἱ παννυχίδες. Τὸ μέλος τοῦτο, εἰσαχθὲν καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ὑπὸ τοῦ πάπα Ρώμης Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (ΣΤ΄ αἰών), καλεῖται παρ' αὐτῇ cantus planus. Ν. Α. Χ.

παπάδιον (τό)· βλ. λ. *παπάζι*.

παπαδίστικος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος, ὁ ἁρμόζων εἰς παπᾶν: «παπαδίστικα ροῦχα».

παπαδίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἠρύγγιον* τὸ τρισακιδωτὸν (βλ. λ.).

Παπαδογιάννης. Ἐπώνυμον πολλῶν Κρητῶν ἀγωνιστῶν, ὧν κυριώτεροι εἶναι: — 1) *Βασίλειος*. Ἔγκριτος ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Παπαδάκη, τοῦ καὶ Παπαδογιάννη καλουμένου. Τοῦτον ἐδολοφόνησαν οἱ Τουρκοκρῆτες τῷ 1887. —2) *Ἰωάννης*. Ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐκ τοῦ χωρίου Καψοδάσους τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου. Διεκρίθη κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἐν Φραγκοκαστέλλῳ καταστροφὴν τοῦ σώματος τοῦ Χατζημιχάλη, ὅτε καὶ ἐπληγώθη. —3) *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Πελεκάνου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. (βλ. *Παπαδάκης* Ἰωάννης ὁ Παπαδογιάννης). —4) *Κωνσταντῖνος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφιερώθη εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης. Πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ἐχρημάτισε διοικητικὸς σύμβουλος, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν ἐξελέγη πληρεξούσιος καὶ ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, εἶτα, τῷ 1890, διωρίσθη διοικητὴς Σφακίων. Υἱὸς αὐτοῦ, ἐπίσης *Κωνσταντῖνος* ὀνομαζόμενος, διετέλεσε βουλευτὴς Χανίων καὶ νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας τῷ 1925—1926. ΕΡ. Μ.

Παπαδογιώργης. Οἰκογένεια ἀγωνιστῶν ἐκ Σφακίων τῆς Κρήτης, λαβοῦσα τὸ ὄνομα *Γερανιώτης* (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ χωρίου Γεράνι.

παπαδοκυνήγι (τό)· δημοτ., καταδίωξις, διωγμὸς τῶν ἱερέων. Οὕτως ἐκλήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κρήτης ἡ ἐπὶ ἑνετοκρατίας καταδίωξις τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων, ἡ κυρίως ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 1360, προκληθεῖσα δ' ἔκ τινος διατάγματος τοῦ ἁρμοστοῦ Μαρίνου Γριμάνη, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ἡ ἔν τε ταῖς κώμαις καὶ τοῖς χωρίοις πλειονότης τῶν ἱερέων, ἔν τισι δὲ καὶ κατηργεῖτο ὅλως ἡ ἐνορία. Αἰτία τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος τούτου ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν πίεσις τῆς παπικῆς ἀρχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ καταπληκτικὴ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφιέρωσιν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὴν ἱερωσύνην, ἵνα οὕτως ἀποφύγωσι τὰς πολυωνύμους ἀγγαρείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὸ διάταγμα τοῦτο, ὡς καὶ μεταγενέστερα διατάγματα τῶν παπῶν Οὐρβανοῦ τοῦ Ε΄ (1368) καὶ Γρηγορίου τοῦ Ι΄ (1375), δι' ὧν κατηργεῖτο σχεδὸν ὁλοσχερῶς ἡ ἐν Κρήτῃ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, δημευομένων τῶν κτημάτων καὶ τῆς περιουσίας αὐτῆς, προεκάλεσε μακροχρόνιον σάλον καὶ ἐντόνους διαμαρτυρίας, τέλος ὅμως, καταβληθείσης πάσης ἀντιστάσεως, ἑκατοντάδες ἱερέων ἐξωρίσθησαν τῆς νήσου, πολλοὶ δὲ στερηθέντες τῆς ἱερωσύνης κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβιον κωπηλασίαν. ΕΡ. Μ.

παπαδολόγι (τό)· δημοτ., πλῆθος παπάδων, πολλοὶ ὁμοῦ παπᾶδες· ‖ ὁ κλῆρος.

Παπαδονήσια *[Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῶν *Πριγκιπονήσων* τῆς Προποντίδος. Σ. Ε. Λ.

παπαδοπαίδι (τό)· δημοτ., παιδί, τέκνον τοῦ ἱερέως.

Παπαδοπαίδι. Παρώνυμον τοῦ διασήμου τῆς Ἀχαΐας κλέφτη *Γιαννιᾶ* (βλ. λ.).

Παπαδοπετράκης, *Γρηγόριος*. Κρὴς ἱερομόναχος γεννηθεὶς τῷ 1828 ἐν Καλλικράτει τῶν Σφακίων, ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος τῶν Ζαγκαρόλων καὶ εἶτα ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κρήτῃ Ἱεροσητείας. Παρὰ τὸ μοναχικόν του σχῆμα, ἀνεμιγνύετο ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ ἐθνικὴν κίνησιν, ὅτε δὲ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866, συμμετέσχε καὶ ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, ἀντιπρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως καὶ εἶτα (1868) πρόεδρος αὐτῆς. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1867 ἐστάλη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως εἰς Ἀθήνας, ἵνα καλύτερον ἀντιληφθῇ εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκεται τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐνθαρρυνθεὶς δὲ τότε ἐπέστρεψεν εἰς Κρήτην καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς 14ης Δεκεμβρίου 1868, ὁπότε διέλυσε τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν, πεισθεὶς ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς ὑπῆρχεν εὐνοϊκῆς διευθετήσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ἐξελέγη πάλιν πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως καὶ ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Παρθενίου Κελαϊδῆ πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς νήσου. Μὴ ἐπιτευχθείσης τότε τῆς αὐτονομίας, συνειργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας, δι' ἧς ἐβελτιώθη κατὰ πολὺ ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἐν Κρήτῃ. Τῷ 1888 ἐγένετο ἐπίσκοπος Ἱερᾶς καὶ Σητείας καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐτάφη. Συνέγραψεν: «Ἱστορία τῶν Σφακίων, ἤτοι μέρος τῆς κρητικῆς ἱστορίας» (Ἀθῆναι 1877), «Ἀνδρούλης Κριαρῆς» (βιογραφικὸν σημείωμα καὶ κρίσεις, Σῦρος 1877), «Ἀγῶνες τοῦ κλήρου» (1879). ΕΡ. Μ.

Παπαδόπλακα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κρητικὸν νησίον τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους (πλάτ. 34° 54′ 50″ Β., μῆκ. 24° 48′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion) μεταξὺ ἀκρωτηρίου Κάβο-Λίτινος καὶ λιμένος Καλοὶ Λιμνιῶνες. Σ. Ε. Λ.

παπαδοπούλα (ἡ)· δημοτ., κόρη, θυγάτηρ παπᾶ.

Παπαδόπουλος, *Ἀθανάσιος Κεραμεύς*. Γεννηθεὶς ἐν Δρακείᾳ τῆς Θεσσαλίας τῇ 26 Ἀπριλίου τοῦ 1856, ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀδραμυττίῳ, Κυδωνίαις καὶ Σμύρνῃ, ἔνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης ἦτο ἐφημέριος. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ τῆς Σμύρνης, μὴ ἔχων τὰ μέσα νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνωτέρας σπουδάς, διωρίσθη διδάσκαλος ἔν τινι σχολείῳ τῆς Σμύρνης καὶ ἔπειτα ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς τῆς Σμύρνης. Ἡ σφοδρὰ αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἀνεπλήρου κατ' ὀλίγον τὰς ἐκ τῆς μὴ εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως αὐτοῦ ἐλλείψεις καὶ συνήργει ὥστε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ταῖς παρακειμέναις αὐτῇ νήσοις. Ἐξετάσας οὕτω πολλὰ μνημεῖα τῆς τε κλασσικῆς καὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς, περιέγραψεν αὐτὰ ἐν πραγματείαις καὶ ἄρθροις δημοσιευθεῖσιν ἐν περιοδικοῖς καὶ ἐφημερίσι τῆς Σμύρνης, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου πολλῶν μονῶν, ναῶν καὶ σχολείων ἐτακτοποίησε τὰς βιβλιοθήκας καὶ ἐξέδωκε τοὺς καταλόγους αὐτῶν. Τῷ 1881 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα, γενόμενος μέλος τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, ἐταξινόμησε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, εἶτα δέ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ συλλόγου τούτου, περιελθὼν τὴν Μακεδονίαν, τὸν Πόντον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐτακτοποίησε πολλὰς βιβλιοθήκας καὶ συνέταξέ τινων τούτων τοὺς καταλόγους, οὓς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Μαυρογορδατείῳ βιβλιοθήκῃ. Προσκληθεὶς εἶτα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νικοδήμου ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐπεδόθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς ἁγιοταφικῆς βιβλιοθήκης. Συγκεντρώσας πάντας τοὺς κώδικας τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν εἰς τὴν κεντρικὴν μονὴν τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἀπήρτισεν οὕτω μίαν ἱεροσολυμιτικὴν βιβλιοθήκην. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη περιγραφὴ τῶν κωδίκων τούτων ἀπετέλεσε τρεῖς τόμους, δύο δὲ ἡ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγίου Τάφου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τούτοις ἀντιγράψας ἐκ τῶν κωδίκων τούτων διάφορα ἀνέκδοτα κείμενα, ἀπήρτισε τὰ «Ἀνάλεκτα τῆς ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας» εἰς πέντε τόμους. Τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων τοῦ Παπαδοπούλου ἀνέλαβεν ἡ ρωσικὴ παλαιστίνειος ἑταιρεία τῇ μεσολαβήσει τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ρωσίας Σεργίου, προέδρου τῆς ἑταιρείας ταύτης. Οὕτως ὁ Παπαδόπουλος ἦλθεν εἰς Ρωσίαν, ἔνθα τῷ 1892 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως, τῷ δὲ 1894 τμηματάρχης τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης τῆς Πετρουπόλεως. Μετὰ μακρὰν νόσον ἐτελεύτησε τῷ 1912 ἐν ἡλικίᾳ 56 ἐτῶν.

Ὁ Παπαδόπουλος ἐξέδωκε πλεῖστα ἔργα καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰς διατριβὰς ἐν περιοδικοῖς καὶ δὴ τοῖς «Βυζαντινοῖς χρονικοῖς» τῆς ἐν Πετρουπόλει ρωσικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἐν τῷ «Δελτίῳ» τοῦ ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐν τῷ «Βυζαντινῷ περιοδικῷ» τοῦ Μονάχου, ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τῇ «Νέᾳ Σιὼν» τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐν τῷ «Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας. Πλήρη κατάλογον τῶν ἔργων αὐτοῦ παρέσχεν ὁ Γρηγόριος Παπα-

Digitized by Google

χαὴλ ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας (τόμ. 11 τοῦ 1913, σ. 452—466). Κ. Ι. Δ.

—**Παπαδόπουλος**, *Ἄνθιμος*. Ἐγεννήθη ἐν Καραΐαγιᾶ τῆς Ἀργυρουπόλεως τοῦ Πόντου τῷ 1879. Συμπληρώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν τῆς Καισαρείας, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1910. Διηύθυνε τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον Σάμου (1910—1912) καὶ τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον «Πόντος» (1912—1914). Τελευτῶντος τοῦ 1914 διωρίσθη συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» καὶ τῷ 1932 διευθυντὴς αὐτοῦ. Ἔργα: «Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης» (1927 αὐτοτελῶς), «Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις» (1925) καὶ «Ὀρθογραφικὰ» (1929) ἐν «Ἀθηνᾷ», «Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ» (1916), «Ἐτυμολογικὰ» (1918), «Περὶ τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων Ἄθω καὶ Χαλκιδικῆς» (1923) ἐν τῷ «Λεξικογραφικῷ ἀρχείῳ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς», «Παρατηρήσεις ἐπί τινων ἐκ τοῦ στερητικοῦ α συνθέτων» (1921) ἐν τῷ «Ἀφιερώματι» εἰς Γ. Χατζιδάκιν, «Παροιμίαι Πόντου» (1917) ἐν τῷ «Δελτίῳ Λαογραφίας», «Νεοελληνικὴ μαντεία» (1923), «Οἰωνοί» (1924) κ. ἄ. ἐν τῷ «Ἡμερολογίῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», «Ἐξορκισμοὶ καὶ ἐξορκισταί» (1926) ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τῆς ἑταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν», «Παροιμίαι» (1929 καὶ 1931) ἐν τῷ «Ἀρχείῳ Πόντου», τὸ ὁποῖον καὶ διευθύνει, «Τὸ θρησκευτικὸν θέατρον τῶν Βυζαντινῶν» (1920 αὐτοτελῶς). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— **Παπαδόπουλος**, *Βρετός*. Ἕλλην λόγιος ἐκ Λευκάδος (βλ. λ. *Βρετὸς* Παπαδόπουλος Ἀνδρέας).

— **Παπαδόπουλος**, *Γεράσιμος*. Διδάσκαλος τοῦ Γένους (βλ. λ. *Γεράσιμος* ὁ Παπαδόπουλος).

— **Παπαδόπουλος**, *Γεώργιος*. Ἄρχων μέγας πρωτέκδικος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὁ πρῶτος καὶ μοναδικὸς ἱστοριοδίφης τῆς ἐκκλησιαστικῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἀποπερατώσας τῷ 1881 τὰς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ σπουδάς αὐτοῦ, ἐτράπη εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν δοκιμωτέρων ἐκκλησιαστικολόγων δημοσιογράφων, τῷ δὲ 1890 ἐξέδωκε πρωτότυπον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς», ὅπερ εἶναι κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Ἄλλα ἔργα του: «Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1904), «Περὶ τῆς γρηγοριανῆς μουσικῆς», «Ἡ σύγχρονος ἱεραρχία τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας», βραβευθέντα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1905 ἐν τῇ διεθνεῖ ἐκθέσει τῆς Μασσαλίας διὰ διπλώματος ἀνωτάτου βραβείου μετὰ σταυροῦ καὶ χρυσοῦ μεταλλίου. Ὁ Παπαδόπουλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Γαλατᾷ ἑλληνικοῦ μουσικοῦ συλλόγου (1880—1884) καὶ τοῦ ἐν Φαναρίῳ μουσικοῦ συλλόγου «Ὀρφεύς», οὗτινος καὶ πρόεδρος ἐχρημάτισε. Ἐπίσης ἔργον τούτου εἶναι καὶ ὁ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς σύλλογος, ὃν διεκυβέρνησεν ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1924. Ν. Α. Χ.

— **Παπαδόπουλος**, *Γεώργιος*. Λογογράφος καὶ ποιητής, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μάρκος *Αὐγέρης* (βλ. λ.).

— **Παπαδόπουλος**, *Γρηγόριος* βλ. λ. *Παππαδόπουλος* Γρηγόριος.

— **Παπαδόπουλος**, *Διονύσιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1858 εἰς Βρωμόβρυση Μεσσήνης, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου ὑπαξιωματικῶν καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ, μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς λόχου παρὰ τῷ στρατῷ Θεσσαλίας. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου ἀρχικῶς, συνταγματάρχου κατόπιν, διῴκει τάγμα εὐζώνων καὶ εἶτα σύνταγμα εὐζώνων, μετασχὼν πλείστων αἱματηρῶν μαχῶν (Γιαννιτσᾶ, Μπιζάνι, Λαχανᾶ, 1378). Ἀπεστρατεύθη τῷ 1921. Ν. Θ. Κ.

— **Παπαδόπουλος**, *Ἐμμανουήλ*. Ἕλλην στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Κέῳ μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μετὰ τὰ ἐν τῇ πατρίδι πρῶτα γράμματα ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει σχολὴν τῶν Cadets, ὅπόθεν ἐξῆλθεν ἀνθυπολοχαγός, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου καὶ ὑπηρέτει, τῷ 1810. Ἔγραψε: «Διδασκαλία στρατιωτικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων» (Κέρκυρα 1804). Τ. Ε. Ε.

— **Παπαδόπουλος**, *Εὐστράτιος Γεωργ.* Ἱεροψάλτης, γεννηθεὶς τῷ 1847 ἐν Κοντοσκαλίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποθανὼν τῷ 1909. Ἐχρημάτισε δεξιὸς ἱεροψάλτης διαφόρων κεντρικῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τριάκοντα δὲ καὶ δύο ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ θανάτου του, πρωτοψάλτης τῆς ἐν Πέραν Παναγίας τῶν Εἰσοδίων. Ἐτύγχανε βαθὺς κάτοχος τῆς τε εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀραβοπερσικῆς μουσικῆς· ἐδίδαξε δὲ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν ἐν ταῖς μουσικαῖς σχολαῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐν διαφόροις ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐμελοποίησε πλεῖστα μαθήματα, συνειργάσθη δὲ μετὰ τοῦ Γ. Παλαιολόγου ἐν τῷ ἔργῳ του «Ὁ ρυθμὸς ἐν τοῖς ᾄσμασι τῆς Ἐκκλησίας» (Ἀθῆναι 1903). Ν. Α. Χ.

—**Παπαδόπουλος**, *Ἠσαΐας* (*Ἠλίας*). Ἕλλην κληρικὸς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, γεννηθεὶς ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας τῷ 1852 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1932. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν ἐσχετίσθη μετὰ μελῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινότητος τῶν ἑνωτικῶν (τῶν ἡνωμένων δηλαδὴ μετὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἑλλήνων ὀρθοδόξων) καὶ εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν ἔγινε καὶ αὐτὸς ἑνωτικός. Ἀφοῦ διήκουσε τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τῷ 1881 καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζέσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἑνώσεως τῆς ἀνατολικῆς μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα προσόντα του, δι' ἅτινα ἐπωνομάσθη «νέος Βησσαρίων», ἀπέσπασαν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Βατικανοῦ, τὸ ὁποῖον τὸν διώρισε τῷ 1912 ἐπίσκοπον τῶν ἑνωτικῶν τῆς Τουρκίας ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου Γρατιανουπόλεως. Τῷ 1917 ὁ πάπας Βενέδικτος ὁ ΙΕ' μετεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Ρώμην, ὡς σύνεδρον τῆς τότε ἱδρυθείσης διαρκοῦς περὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑποθέσεων συνόδου. Τῷ 1928 ὁ πάπας Πῖος ὁ ΙΑ', ἐκτιμῶν τὴν μεγάλην του ἀρετήν, τῷ ἀπένειμε τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδιναλίου, ὅπερ ὅμως ἀπεποιήθη οὗτος ἐκ μετριοφροσύνης. Ἔκτοτε παρέμεινεν ἐφησυχάζων ἐν Ρώμῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Π. Α. Ι.

— **Παπαδόπουλος**, *Ἰωάννης* (*Ζαννῆς*). Καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1877. Τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς διήνυσεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ, τὰς δὲ ἀνωτέρας ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων (Σορβόννη), ἧς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1908. Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1926 διατελεῖ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κατέχων τὴν ἕδραν τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος πρόεδρος τοῦ ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως καὶ διετέλεσεν ἐθνικὸς σύμβουλος ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Théodore II Lascaris Empereur de Nicée» (1908), «Les murailles et les citernes de Byzance» (1919), «Αἱ Βλαχέρναι» (1922), «Les Palais et les Églises des Blachernes» (1928), «Γρηγορίου Χιονιάδου τοῦ Ἀστρονόμου ἐπιστολαί». Ἐν τοῖς μακροῖς προλεγομένοις τοῦ τελευταίου τούτου ἔργου ἀποδεικνύει ὅτι ἐλειτούργει ἐν Τραπεζοῦντι Ἀκαδημία θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ φέρει εἰς φῶς τὰς σχέσεις τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Μογγόλων τῆς Περσίας.

— **Παπαδόπουλος**, *Κάρπος*. Κατήγετο ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς, τῷ 1818 ἀπῆλθεν εἰς Ὀδησσὸν πρὸς ἐμπορίαν. Ἱκανὰ ἀποκτήσας χρήματα ἐμυήθη εἰς τοὺς Φιλικοὺς καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκραγείσης τῷ 1821 κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον. Ἐκείνου θανόντος κατ' Ἰούνιον τοῦ 1825, κατετάγη λοχαγὸς εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, πολεμήσας γενναίως ἐν τῇ μάχῃ τῶν Μύλων ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην. Ἀπέθανεν ὡς συνταγματάρχης τῷ 1871. Τ. Ε. Ε.

— **Παπαδόπουλος** *Κομνηνός, Νικόλαος*. Ἐπιφανὴς λόγιος, Κρὴς τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς τῷ 1655 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1740. Ἀποσταλεὶς μόλις δωδεκαετὴς εἰς Ρώμην, ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ λεγόμενον ἑλληνικὸν φροντιστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὸ ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ' ἐν ἔτει 1581 συσταθέν. Διακούσας τὸ πρῶτον σειρὰν μαθημάτων περὶ καλλιτεχνίας, ἀφιερώθη ἐν τέλει εἰς τὴν θεολογίαν καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον. Τῷ 1672, ὁμολογήσας τὸν ρωμαιοκαθολικισμόν, κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Γενόμενος τὸ πρῶτον ἀβ-βᾶς τοῦ ἐν Μογέλῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ζηνοβίου ἀπῆλθεν ὕστερον, τῷ 1680, διὰ Βενετίας, εἰς τὴν Ἰστρίαν, ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ λυκείου τῶν εὐγενῶν, μετὰ ὀκταετίαν δέ, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1688, ἐλθὼν εἰς Πατάβιον ὠνομάσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ κανονικοῦ δικαίου εἰς τὸ περιώνυμον πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1703 προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητήν, καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1713 ἔλαβε τὴν πρώτην ἕδραν τοῦ αὐτοῦ δικαίου. Τῷ 1738 κατόπιν συνεχοῦς πεντηκονταετοῦς διδασκαλίας ἀπεχώρησε τῆς καθηγεσίας, ἀπονεμηθείσης εἰς αὐτὸν παρὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας συντάξεως ἐκ χιλίων φλωρίων. Ὁ Παπαδόπουλος ἦτο ἀνὴρ πολύγλωσσος, πολυμαθέστατος καὶ βιβλιογραφικώτατος. Ἐξεπόνησεν εἰς λατινικὴν γλῶσσαν ὑπὲρ τὰς εἴκοσι συγγραφάς, περὶ κανονικοῦ ἰδίως δικαίου καὶ δογματικῶν ζητημάτων πραγματευομένας, ἐν αἷς καὶ τὸ ἔργον «Praenotiones Mystagogicae ex jure canonico», ἐκδοθὲν ἐν Παταβίῳ τῷ 1696, δι' οὗ δριμύτατα ἐπικρίνει τὸν συμπατριώτην του Μάξιμον τὸν Μαργούνιον, Κυθήρων ἐπίσκοπον, καὶ Γεώργιον τὸν Κορέσιον. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν συγγραμμάτων του, ἀποτελοῦν ἀληθὲς μνημεῖον τῆς εὐρυμαθείας του, εἶναι ἡ «Historia gymnasii Patavini», ἐκδοθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1726 εἰς δύο τόμους εἰς φύλλον, περιέχουσα πολυτίμους εἰδήσεις περὶ Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις «Ἐγκώμια καὶ τραγῳδίας», καθὼς καὶ «Προαναγνώσεις καὶ ποιήματα». Ὁ Παπαδόπουλος, καίπερ μεταστὰς εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἔπαυσεν ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ ἑλληνικὴν συνείδησιν. Δ. Π. Π.

— **Παπαδόπουλος**, *Κωνσταντῖνος Γ.* Ἕλλην δικαστικός, γεννηθεὶς ἐν Σπάρτῃ τῷ 1878. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν (1902), γενόμενος τῷ 1928 ἀρεοπαγίτης. Ἐξέδωσε: «Περὶ προφυλακτικῶν μέτρων κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν», «Περὶ ἐφέσεως κατὰ προδικαστικῶν ἀποφάσεων», «Περὶ ἐκτελέσεως» καὶ ἐπεξειργάσθη εἰς νέαν ἔκδοσιν τὴν δίτομον «Πολιτικὴν δικονομίαν» τοῦ Σπ. Εὐκλείδου, συμπληρώσας ταύτην μετὰ πολλῶν σχολίων καὶ προσθηκῶν. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Μ. Γ. Δ.

— **Παπαδόπουλος** *Νικόλαος*. Ἐγεννήθη τῷ 1858 ἐν Ὕδρᾳ. Τῷ 1879 ἐξέδωκε τὸ εἰκονογραφημένον περιοδικὸν «*Διάπλασις* τῶν Παίδων» (βλ. λ.), ἣν κατ' ἀρχὰς συνέτασσε μόνος του. Ἀργότερον προσέλαβεν ὡς συνεργάτας τὸν Ἀ. Κουρτίδην (Αἱμίλιον Εἱμαρμένον) καὶ τῷ 1893 τοῦ Γρ. Ξενόπουλον (Φαίδωνα). Οἱ πλεῖστοι τῶν κατὰ τὰς δύο τελευταίας γενεὰς διακριθέντων ἐν τῷ πολιτικῷ, ἐπιστημονικῷ καὶ φιλολογικῷ κόσμῳ ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς «Διαπλάσεως». ΑΙΜ. Κ.

— **Παπαδόπουλος** (Papadopoli), *Νικόλαος, κόμης* (βλ. λ. *Παπαντόπολι* Νικόλαος).

— **Παπαδόπουλος**, *Φίλιππος*. Καθηγητὴς τῆς θεολογίας, γεννηθεὶς ἐν Βάρνῃ τῆς Βουλγαρίας τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ καὶ εἶτα ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, συνεπλήρωσε δὲ τὴν ἐπιστημονικήν του μόρφωσιν ἐν Γερμανίᾳ. Ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ θεολογικῇ καὶ τῇ ἑλληνεμπορικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης (1880—1888), ἀκολούθως δὲ ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν καὶ τῷ 1918 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς πρακτικῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε μηδὲ κἂν ἔναρξιν τῶν παραδόσεών του νὰ κάμῃ, ἀποβιώσας κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτη. Συνέγραψεν «Ἐκκλησιαστικὴν ρητορικὴν» (Κωνσταντινούπολις 1888), «Λόγους ἀπολογητικοὺς» (Ἀθῆναι 1894), «Λειτουργικὴν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (Ἀθῆναι 1895), «Κατηχητικὴν» (Ἀθῆναι 1904), «Ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς θεολογίας» (Ἀθῆναι 1909), «Τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ κρατῆσαν κατηχητικὸν σύστημα» (Ἀθῆναι 1912).

—**Παπαδόπουλος**, *Χρῆστος*. Φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ 1835. Ἐγγραφεὶς τῷ 1854 εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπὶ βραχὺ φοιτήσας, ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του, εἰδικῶς διατρίψας περὶ τὴν φιλοσοφίαν, μέχρι τοῦ 1858, ὅτε ἐπανελθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐδίδαξεν ἐπὶ τετραετίαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἡμιγυμνασίῳ αὐτῆς. Προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐδίδαξε φιλοσοφίαν ἐπὶ δεκαετίαν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ, χρηματίσας συγχρόνως καὶ ἐπὶ τετραετίαν διευθυντὴς τῆς ἐν τῇ νήσῳ ἑλληνεμπορικῆς σχολῆς. Τῷ 1878 ἐν Ἀθήναις ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, διορισθεὶς συγχρόνως καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐπὶ νέων βάσεων ἱδρυθέντος διδασκαλείου Ἀθηνῶν. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1880 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ εἰς διαδοχὴν τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου καὶ τῇ 6ῃ Φεβρουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους προήχθη εἰς τακτικόν, διορισθεὶς ἅμα καὶ διευθυντὴς τοῦ παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου. Τῷ 1884 — 1885 διετέλεσε συγκλητικός, τῷ 1886—1887 κοσμήτωρ καὶ τῇ 3 Ἰουλίου τοῦ 1906 ἀπεβίωσε, καταλιπὼν τὴν μικρὰν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ὀρφανοτροφείων Ἀμαλιείου καὶ Χατζηκώνστα. Συνέγραψε: «Ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν» (Ἀθῆναι 1887), «Στοιχεῖα λογικῆς» (Ἀθῆναι 1888 καὶ 1895), «Περὶ ἀφομοιώσεως»

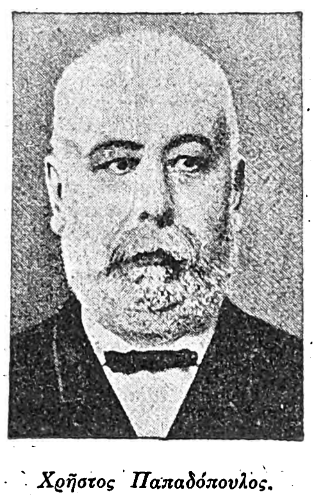

Χρῆστος Παπαδόπουλος.

Digitized by Google

('Αθῆναι 1898), «Παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν» (κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ) κτλ. Δ. Α. Δ.

— **Παπαδόπουλος, *Χρυσόστομος*.** 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος (βλ. λ. *Χρυσόστομος ὁ Παπαδόπουλος*).

— **Παπαδοπούλου, *'Αλεξάνδρα*˙** βλ. λ. *Παππαδοπούλου* 'Αλεξάνδρα.

— **Παπαδοπούλου, *"Αννα*.** Θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ Μελᾶ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Παύλου Μελᾶ, γεννηθεῖσα τῷ 1871. Εἶναι ἐκ τῶν δημιουργῶν τῆς πολυκλινικῆς 'Αθηνῶν. "Ιδρυσε τὸ πρατήριον χειροτεχνημάτων ἡ «Πρόοδος», τὸ ἐργαστήριον χειροτεχνημάτων προσφύγων καὶ τὸ πρατήριον αὐτοῦ «Ἡ γωνιὰ τῶν Προσφύγων». Συμμετέσχε τῶν περιπετειῶν ὅλων τῶν πολέμων ἀπὸ τοῦ 1912, ὡς παρήγορος προστάτις τοῦ "Ελληνος στρατιώτου, καταστᾶσα ἔκτοτε πανελληνίως γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μάννα τοῦ στρατιώτου». Εἶναι ἡ πρώτη 'Ελληνίς, ἡ λαβοῦσα τῷ 1914 τὸ παράσημον τοῦ Σωτῆρος, διὰ τὰς μεγάλας αὐτῆς ὑπηρεσίας ὡς νοσοκόμου κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πολέμων ἐπεδόθη εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν φυματικῶν. Περιῆλθε τὴν Αἴγυπτον καὶ 'Αμερικὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνήγειρεν εἰς Κορφοξυλιὰν τῆς 'Αρκαδίας τελειότατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σανατόριον. 'Ετιμήθη διὰ δώδεκα ἐν ὅλῳ παρασήμων καὶ διὰ τοῦ βραβείου τῆς αὐτοθυσίας ὑπὸ τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Β. Ι. Δ.

— **Παπαδοπούλου, *'Αρσινόη*˙** βλ. λ. *Παππαδοπούλου* 'Αρσινόη.

Παπάδος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς νήσου Λέσβου (ἐπαρχία Μυτιλήνης), ὀλίγον δυτικῶς τοῦ Περάματος τοῦ κόλπου Γέρας. Κάτ. (1928) 1.319. Συνδέεται μετὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ τοῦ Πλωμαρίου δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, ἔχει ταχυδρομεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον καὶ ἐξάγει ἔλαιον, καπνόν, πεπονοειδῆ καὶ ὀπώρας. "Αλλοτε περιελάμβανεν ἡ κοινότης καὶ τὸ ἐπίνειον *Πέραμα*. Π. Ν. Π.

Παπαδοῦ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Παλούμπας τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας. Κάτ. (1928) 136. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Διασέλων (πρ. Μπρουμαζίου) τῆς ἐπαρχίας 'Ολυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 78.

Παπαδούλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρασιατική, προσκειμένη τῇ παραλίᾳ τῆς ἐπαρχίας 'Ιτσὶλ (ἀρχ. Τραχεῖα Κιλικία) τῆς Καραμανίας (πλάτ. 36° 07'10" Β., μῆκ. 33° 33' 30" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 237: Kara Burnù to Karadash Burnù) μεταξὺ λιμένος Τσελιντρὲ (ἀρχ. Κελένδερις) καὶ ἀκρωτηρίου Καβαλιέρι (ἀρχ. Ζεφύριον). Εἶναι ἡ *Κράμβουσα* τῶν ἀρχαίων, χωριζομένη ἤδη εἰς δύο νησῖδας λόγῳ διαβρώσεως τοῦ λαιμοῦ, ὅστις τὰς συνέδεε. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἀκτῆς εἶχεν ἀγκυροβολήσει τὸ «Χαμηδιὲ» καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συλληφθὲν καὶ ρυμουλκηθὲν ἐκεῖ ἱστιοφόρον «Ὑπαπαντή». Πληροφορηθὲν τὸ βοηθητικὸν εὔδρομον «Μυκάλη» ὅτι τὸ «Χαμηδιὲ» εἶχεν ἀποπλεύσει καταλιπὸν τὴν λείαν του ἠγκυροβολημένην, κατέπλευσεν ἐκεῖ πρὸς ἀπελευθέρωσίν της. 'Επρόκειτο ὅμως περὶ ἐνέδρας, ἀποκαλυφθεισῶν πυροβολαρχιῶν, αἵτινες ἤνοιξαν πῦρ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς (15 'Απριλίου 1913), καὶ ἡ «Μυκάλη» ἀπεχώρησεν. Σ. Ε. Λ.

Παπαδουλέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δάφνης τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας. Κάτ. (1928) 57.

παπαδουλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*˙ βλ. λ. *κιχώριον*.

παπαδουριὰ (ἡ)˙ δημοτ., ἄλλως *παπαδολόγι* (βλ.λ.).

Παπαδοφραγκιὰ *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὸ χωρίον Κοπετοὶ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ὅπου ἦτο ἱδρυμένος καθολικὸς ναὸς μετὰ λατινικοῦ κλήρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομασία. Ε. Γ.

Παπᾶ-Εὐτὺμ (ἢ ***Εὐθύμ***, ἄλλως *Εὐθύμιος Καραχισαρίδης*). Μικρασιάτης ὀρθόδοξος ἱερεύς, τέως μὲν πιστὸς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς ἐκστρατείας εἰς Μικρὰν 'Ασίαν καὶ τοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος τῶν Τούρκων διανοηθεὶς νὰ προσχωρήσῃ εἰς τοῦτο, ὡς ἀρχηγὸς τῶν δῆθεν τουρκικῆς καταγωγῆς ὀρθοδόξων τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. 'Επιδείξας οὕτω, μόνος αὐτὸς ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς 'Ανατολῆς, τουρκικὸν πατριωτισμόν, ἦλθε μετὰ τοῦ κεμαλικοῦ στρατοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1923 καὶ ἐπεχείρησε νὰ συμπήξῃ ἐκεῖ «τουρκικὴν ὀρθόδοξον» κοινότητα, τῆς ὁποίας αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ ἀρχηγός. Αὐτοχειροτονηθεὶς δὲ ἐπίσκοπος ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὸ πατριαρχεῖον Φαναρίου, ἀλλ' ἀπέτυχε, συναντήσας σθεναρὰν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τοῦ πατριάρχου Μελετίου. Συγκεντρώσας κατόπιν περὶ τὸ ἄτομόν του ἐλαχίστους 'Ανατολίτας, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν ἐν Γαλατᾷ ναὸν τῆς Παναγίας Καφφατιανῆς κατόπιν δὲ καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ, τῶν ὁποίων καὶ νέμεται ἔκτοτε τὰ κτήματα. Ὁ σημερινὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν περὶ αὐτὸν δύο ἢ τριῶν λαϊκῶν εἶναι ἡ κατάληψις τῶν ἐν 'Επταπυργίῳ ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν αἱ σχέσεις 'Ελλάδος καὶ Τουρκίας ἦσαν τεταμέναι, ὁ Παπᾶ Εὐθύμης οὗτος εὕρισκε πᾶσαν ὑποστήριξιν καὶ ἐνθάρρυνσιν ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, μεταχειριζομένης αὐτὸν ὡς ὄργανον πρὸς ἐξάσκησιν πιέσεως ἐναντίον τῆς 'Ελλάδος. 'Αφότου ὅμως αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις ἀπέβησαν φιλικαί, διὰ τῆς συνομολογήσεως συνθηκῶν φιλίας (1930), αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἔπαυσαν παρέχουσαι εἰς αὐτὸν τὴν προστασίαν των. Ν. Μ.

Παπάζανη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Παπαγιάννης* (βλ.λ.).

Παπαζαφειρόπουλος *Α. Κ.* 'Εγεννήθη ἐν Τριπόλει καὶ ἐσπούδασεν αὐτόθι τὰ ἐγκύκλια καὶ τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. Κατὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ "Οθωνος ἐπεδείξατο δραστηριότητα ἔκτακτον, προσεταιρισθεὶς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ γράψας βιβλίον ἐγκωμιαστικὸν τῶν μελῶν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Παράλληλοι δημόσιοι βίοι τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑπουργῶν ἐπὶ τῆς μεσοβασιλεία τῆς 'Ελλάδος» (Τρίπολις 1864). Τ. Ε. Ε.

— **Παπαζαφειρόπουλος, *'Ιωάννης*.** 'Εγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1829 καὶ μετὰ τὴν ἐγκύκλιον ἐκπαίδευσιν ἐν τῷ γυμνασίῳ Ναυπλίου ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν καὶ ἐν Λειψίᾳ˙ ἐπανακάμψας εἰς 'Ελλάδα μετήρχετο τὸν δικηγόρον, ἀλλά, ἀντιδυναστικὸς ὢν καὶ μετασχὼν ἐνεργῶς τῆς κατὰ τοῦ "Οθωνος ἐν Ναυπλίῳ ἐπαναστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ. 'Επανῆλθε μετὰ τὴν ἔξωσιν καὶ ἐπολιτεύετο ἐν Τριπόλει˙ ἐχρημάτισε μάλιστα καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τῷ 1863, 1864 καὶ 1871. 'Απέθανε τῷ 1879. Τ. Ε. Ε.

— **Παπαζαφειρόπουλος, *Σωτήριος*.** "Ελλην ὀδοντίατρος ἐξ 'Ανδριτσαίνης τῆς 'Ολυμπίας, γεννηθεὶς τῷ 1878. Διδάκτωρ τῆς ὀδοντιατρικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Παρισίων (1904), ἐγκατέστη ἐν Σμύρνῃ, ὅπου εἰργάσθη ἐπὶ εἰκοσαετίαν. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐγκατέστη ἀπὸ τοῦ 1924 ἐν 'Αθήναις. "Εγραψεν: «'Οδοντοϊατρική, 'Ιστορία - 'Επιστήμη - Τέχνη» (Λειψία 1923), «Spirochetic Stomatitis, Oral Topics» (ἐν «Journal of Dental Progress and Hygiene» Vol. 4 Nº 43 1925), «Evolution of Dendal Progress in Greece and the Near East» (vol. 4 Nº 46), «Pyorrhée alvéolaire et traitement» («Progrès dentaire et d'hygiène»), «Λευκὴ τερηδών» («'Οδοντιατρ. 'Επιθεώρ.» 'Αθῆναι 1924) κλπ. Ο. Ρ.

Παπαζήσης, *Γεώργιος*. Στρατιωτικὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1833 ἐν Βελβενδῷ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1894. Μαθὼν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ κωμοπόλει τὰ πρῶτα γράμματα, ἐν 'Αθήναις ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἰατρικὰς σπουδάς, ἃς συνεπλήρωσεν ἐν Γαλλίᾳ. Καταταχθεὶς ἐν τῷ ὑγειονομικῷ σώματι τοῦ στρατοῦ, προήχθη διαδοχικῶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιάτρου. Διετέλεσε καὶ ἰατρὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'. Ι. Π.

παπάζι (τό)˙ πλέγμα συνδέον τὸ φέσι μὲ τὴν φούνταν: «ὅταν βάζῃς τὸ παπάζι μὲ τὴν φούντα τὴ χρυσῆ».

— *[Ναυτ.]* "Ορος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων μάκτρον ἐκ πολλῶν κλωσμάτων ἐκπεπλεγμένου σχοινίου, ἅτινα συγκρατούμενα κατὰ τὸ ἓν ἄκρον των διὰ φύματος μετὰ λαβῆς καὶ ἐλεύθερα κατὰ τὸ ἄλλο, ἐμφανίζουν ἐν τῷ συνόλῳ των σχῆμα ἱππουρίδος˙ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀποσπόγγισιν τῶν ὑδάτων τοῦ καταστρώματος, μετὰ τὴν πλύσιν αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

Παπὰζ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παπάδες* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Παπὰζ-μπουρνοὺ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου (πλάτ. 41° 13' Β., μῆκ. 29° 06' ½ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus) μεταξὺ Κεριμπζὲ καὶ Ρουμελὶ Φενάρ. Τὴν ταυτότητά του δύνανται νὰ διεκδικῶσιν, ὡς ἐγγὺς κείμενα, τό τε Μίλτον καὶ τὸ Πάνιον ἀκρωτήριον. Πρὸ αὐτοῦ πέτρα, ἡ Δωτίνη. Σ. Ε. Λ.

Παπάζογλης, ἢ ***Παπαζώλης, Γεώργιος*.** 'Εγεννήθη ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας περὶ τὸ 1725 καὶ ἀφῆκε νέος τὴν πατρίδα του μεταβὰς εἰς Ρωσίαν διὰ νὰ εὕρῃ ἐργασίαν. 'Εκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ συνῆψε σχέσεις μὲ τὸν τότε παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Αἰκατερίνῃ ἰσχυρὸν αὐλικὸν Γρηγόριον 'Ορλώφ. Ὡς ἐκ τῆς εὐνοίας τούτου κατετάχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ (εἰς τὸ πυροβολικὸν) καὶ δὲν ἤργησε νὰ προαχθῇ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιωματικοῦ. Ἡ εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν εἴσοδός του εἶχε προφανῶς ἄλλα ἐλατήρια. Ὁ Παπαζώλης ἦτο ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συλλαμβάνουν σχέδια καὶ τολμηρὰς ἀποφάσεις. Μεταξὺ τῶν τότε 'Ελλήνων ἐμπόρων, τῶν διαμενόντων ἐν Ρωσίᾳ, ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ νὰ μελετᾶται ἡ ἰδέα μιᾶς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν ὑποδούλων 'Ελλήνων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τσαρικῆς Ρωσίας. Ὁ Παπαζώλης ἦτο εἷς ἐκ τῶν διερμηνευτῶν τῶν τοιούτων ἀντιλήψεων, τὰς ὁποίας καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν 'Ορλώφ. Ἡ ρωσικὴ αὐλὴ ἐνέκρινε τὰ σχέδια ταῦτα τοῦ Παπαζώλη, ἀποβλέπουσα εἰς τὸ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς "Ελληνας πρὸς ἴδιον ὄφελος. Κατόπιν τῶν τοιούτου εἴδους παρασκηνιακῶν αὐλικῶν ἐνεργειῶν καὶ ζυμώσεων, ὁ Παπαζώλης ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν κυρίως 'Ελλάδα καὶ νὰ προπαγανδίσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐξεγέρσεως. Ὁ Παπαζώλης πράγματι ἦλθεν εἰς τὴν 'Ελλάδα καὶ ἐσκόρπισεν ὑποσχέσεις καὶ ἀνέπτυξεν ὡραῖα σχέδια εἰς τοὺς ἀνωτέρους κληρικοὺς καὶ δημογέροντας, ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Πετρούπολιν μὲ ἱκετηρίους πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν ἀναφορὰς πολλῶν ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ δημογερόντων, ζητούντων τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας. Τὰ ρωσικὰ σχέδια εἶχον ἐπιτύχει ἐν μέρει καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος τῷ 1769 ἀπέπλευσεν ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς διὰ τὴν Μεσόγειον. Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν 'Ορλὼφ εἰς τὰ τουρκοκρατούμενα ἑλληνικὰ παράλια, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεάν, ὑψώθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως. 'Αλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἀπέτυχε καὶ ἐπηκολούθησαν σφαγαὶ καὶ τρομοκρατικὰ μέτρα ἐναντίον τῶν ραγιάδων Ρωμιῶν ἐκ μέρους τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας. Ὁ Παπαζώλης συνώδευε τὸν ναύαρχον 'Ορλὼφ εἰς τὴν περιπέτειαν αὐτήν. Κατὰ τὸ ἔτος 1765, διατρίβων ἐν Βενετίᾳ, μετέφρασεν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ στρατιωτικὸν κανονισμὸν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Διδασκαλία, ἤγουν ἑρμηνεία τῆς πολεμικῆς τάξεως καὶ τέχνης, ἡ ὁποία δείχνει τοὺς κανόνας καὶ τὴν μέθοδον τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον τὰ στρατεύματα τῆς αὐτοκρατορικῆς μοναρχίας τῆς Ρωσίας γυμνάζονται εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ μικρὰ ἑρμηνεία τοῦ πῶς νὰ πορεύωνται μερικοὶ ἀξιωματικοὶ κλπ.». Κατὰ τὴν πρὸς τὸν 'Ορλὼφ δὲ προσφώνησίν του ἔλεγεν ὅτι μετέφρασε τὸ πόνημα τοῦτο χάριν «τῶν δυστυχισμένων 'Ελλήνων, οἵτινες ἐξεμάκρυναν πολλὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην τῆς πολεμικῆς». Γ. Κ. ΚΟΡ.

Παπάζογλου *Νικόλαος, ὁ Τζεσμελῆς* (ἢ ***Παπαδόπουλος*** ἢ *Colonel Nicol*). "Ελλην, συνταγματάρχης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. 'Εγεννήθη ἐν Τσεσμὲ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας τῷ 1758, ἐκ πατρὸς ἱερέως. 'Εκ φύσεως χαρακτῆρος ριψοκινδύνου, ἐρρίφθη νεώτατος εἰς διαφόρους πολεμικὰς περιπετείας, καθ' ἃς ἀνεδείχθη εἷς τῶν θρυλικωτέρων ἡρώων τῆς ἐποχῆς του. Τῷ 1779 συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Χασᾶν Τζεζαερλῆ πασᾶ κατὰ τῶν δῃούντων τὴν Πελοπόννησον 'Αλβανῶν. Τῷ 1785, διοικῶν ἴδιον σῶμα, ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀρχηγὸν κατὰ τῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου. Τῷ 1789, διοικῶν σῶμα Τουρκαλβανῶν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σελίμ*, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας τουρκικὴν ἐκστρατείαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Νικολάου Μαυρογένη (μάχην Κρονστάτ, Φωξάνης κλπ.). 'Εκστρατεύσας κατόπιν ἐκ νέου μετὰ τοῦ πασᾶ τῆς Οὔρφας, ὡς διοικητὴς σώματος δελήδων (ἱππέων) κατὰ τῆς Αἰγύπτου, μετέσχε τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν ἐκεῖ Μαμελούκων καὶ κατέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *κιασέφ* καὶ τοῦ διοικητοῦ ἐπαρχίας. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται δρῶν ἐν Παλαιστίνῃ ὡς ἀρχηγὸς σώματος ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἀντάρτου σεΐχη Δαχὲρ καὶ τέλος, περὶ τὸ 1792, εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ πλοίου του, ἀπάγει ἐκ τῶν φυλακῶν αἰχμαλώτους τινὰς Μαμελούκους ἀρχηγούς, κατέρχεται μετ' αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν ἡγεμονεύοντα ἐκεῖ Μουρὰτ-βέην, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπεφορτίσθη τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ στολίσκου τοῦ Νείλου. Στρατολογήσας πλῆθος 'Ελλήνων καὶ 'Αράβων, διωργάνωσεν ἐντὸς ὀλίγου ἰσχυρὸν στολίσκον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἀποβάντων (τῷ 1798) εἰς Αἴγυπτον Γάλλων ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην. Ὁ ἐξ 25 μικρῶν σκαφῶν στολίσκος τοῦ Παπάζογλου ἀντέταξε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Γάλλου ναυάρχου Περρὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος, τὴν μόνην σοβαρὰν ἀντίστασιν ἐναντίον τῆς προελάσεως τῶν Γάλλων κατὰ μῆκος τοῦ Νείλου. 'Αλλ' ἡ ἧττα τῶν στρατευμάτων τῶν Μαμελούκων καὶ ἡ προχώρησις τῶν Γάλλων κατέστησε μετ' ὀλίγον ἀδύνατον τὴν ἐν τῷ ποταμῷ παραμονὴν τῶν πλοίων τοῦ Παπάζογλου, ὥστε οὗτος ἠναγκάσθη νὰ πυρπολήσῃ αὐτὰ καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Μπουλάκ. Προσκληθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, ἐπείσθη νὰ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ. Στρατολογήσας πάλιν πλῆθος 'Ελλήνων καὶ Αἰγυπτίων ἐξησφάλισε τὸν διὰ τοῦ Νείλου ἐφοδιασμὸν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἔλαβε μέρος, ἐπὶ κεφαλῆς 'Ελλήνων πολεμιστῶν, εἰς τὴν μάχην τῆς Δαμιέττης καὶ ἔσωσε διὰ τῆς ἀνδρείας του πολυαρίθμους Γάλλους τραυματίας ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν πολε-

Digitized by Google

μίων. Μετ' ὀλίγον διωρίσθη διοικητὴς τοῦ ἐν Καΐρῳ συγκροτηθέντος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἑλληνικοῦ λόχου, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου διεκρίθη εἰς διαφόρους μάχας (Πυραμίδων, Μπουλάκ, Καΐρου, Ἀλεξανδρείας), προαχθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου καὶ διορισθεὶς διοικητὴς τῆς ἐκ χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν «Ἑλληνικῆς λεγεῶνος». Τῷ 1800, ὅτε οἱ Γάλλοι ἐξεκένωσαν τὴν Αἴγυπτον, ὁ Παπάζογλου ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν μετὰ τοῦ σώματός του, τὸ ὁποῖον κατόπιν μετωνομάσθη σύνταγμα τῶν «Ἀκροβολιστῶν τῆς Ἀνατολῆς» (Chasseurs d'Orient) καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν 8 μεραρχίαν τὴν διοικουμένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Τσερβόνη. Τῷ 1806 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα, τῇ συνδρομῇ τῆς γαλλικῆς διπλωματίας, σώσῃ τὴν φυλακισθεῖσαν σύζυγόν του καὶ τὴν δημευθεῖσαν μεγάλην περιουσίαν του (ἐκ πλοίων, κτημάτων κ.λ.), μεθ' ὃ ἀπῆλθεν εἰς Δαλματίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐκεῖ ἀποσταλέντος συντάγματός του. Τῷ 1807 ἀπεστάλη εἰς Ἤπειρον ὡς ἀρχηγὸς ἀποστολῆς πρὸς διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καὶ συγχρόνως πρὸς στρατολογίαν ἀνδρῶν διὰ τὸ σύνταγμά του. Μετ' ὀλίγον, κατελθὼν εἰς Πρέβεζαν, ὠχύρωσεν αὐτὴν καὶ ἡτοιμάζετο νὰ προσβάλῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων κατεχομένην Λευκάδα,

Φωτογραφία τῆς ἐπικεφαλίδος ἐγγράφου ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας ἀφορῶν τὸν Νικόλαον Παπάζογλου.

ἀλλ' ἡ μετ' ὀλίγον ὑπογραφεῖσα συνθήκη τοῦ Τιλσὶτ ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας πόλεμον καὶ ὁ Παπάζογλου ἀνεκλήθη εἰς Δαλματίαν, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν τοῦ Καττάρου καί τινων ἄλλων ἐκεῖ φρουρίων μέχρι τοῦ 1809, ὅτε μετετέθη εἰς Κέρκυραν, ἥτις διὰ τῆς ἀνωτέρω συνθήκης εἶχε περιέλθει εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τῷ 1814 ἀπεστάλη εἰς Πάργαν, ἵνα προστατεύσῃ αὐτὴν κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ἦτο τότε 56 ἐτῶν καὶ ἔπασχε σοβαρῶς ἐξ ἀρθρίτιδος, φλεβίτιδος καὶ ἐκζέματος, ἐν τούτοις ὑπερησπίσθη γενναίως τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1813 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1814, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μασσαλίαν (Ἰούνιος 1814), ἔνθα ἐπληροφορήθη τὴν ὑπὸ τοῦ νέου ἐν Γαλλίᾳ καθεστῶτος ἀποστράτευσίν του.

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του διῆλθεν ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, ἀποζῶν διὰ τῆς ἐξ 150 φράγκων χορηγηθείσης αὐτῷ συντάξεως ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἀπέθανε τῷ 1819, καταλιπὼν σύζυγον καὶ μίαν θυγατέρα, αἵτινες εἶναι ἄγνωστον τί ἀπέγιναν.

Ὁ Παπάζογλου διὰ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων, ἅτινα ὁ ἴδιος συνεκρότησε καὶ διῴκησεν εἰς πλείστους πολέμους, παρεσκεύασε χιλιάδας Ἑλλήνων πολεμιστῶν, οἵτινες, μετὰ τῶν ἁρματωλῶν καὶ τῶν εἰς ἄλλους στρατοὺς ἐξασκηθέντων Ἑλλήνων, ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἐπαναστατήσαντος κατόπιν ἔθνους. Ν. ΚΛΣ

Παπαθανασίου, ***Ζαφείριος.*** Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Ἀμφίσσῃ, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀποβατικὸν στρατὸν τῆς Κρήτης. Κατέγινεν ἰδίως εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς ὀχυρωτικῆς, ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ὀχυρώσεως τῷ 1909, τῷ δὲ 1912 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 διῴκησε λόχον μηχανικοῦ καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς ἐπιτελείου μηχανικοῦ μεραρχίας. Τῷ 1916, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, προσεχώρησεν εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου (1917—1918), ὢν συνταγματάρχης, διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ 1ου σώματος στρατοῦ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Στρυμόνος, κατὰ δὲ τὰς μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1920, ὁπότε παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος μέχρι τοῦ 1922. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις 1ου σώματος στρατοῦ, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1925, ὁπότε ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του. Τῷ 1926 διωρίσθη πρόεδρος τῆς Ἀεροπορικῆς ἀμύνης. Ἀπέθανε τῷ 1929 αὐτοκτονήσας. Ν. Θ. Κ.

Παπαθανασόπουλος, ***Ἰωάννης.*** Ἀγωνιστής, ἐκ Μονοδένδρου τῆς Ναυπακτίας. Νεαρώτατος ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα ὡς πενήνταρχος ὑπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Κ. Σαδήμαν, Π. Τζόγκαν, Σκαλτσοδῆμον, Π. Βαλτινὸν καὶ στρατηγὸν Γ. Καραϊσκάκην. Ἐπολέμησεν εἰς Κομπότι, Καρπενήσιον, Μεσολόγγιον, Ἄμπλιανην καὶ Ἀράχωβαν ὑπὸ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον. Τῷ 1825 προήχθη εἰς χιλίαρχον.

— **Παπαθανασόπουλος,** ***Παναγιώτης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Γεωργιτσίου τῆς Λακωνίας. Φιλόπατρις ὤν, ἐμυήθη εἰς τὰ τῶν φιλικῶν καί, ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος, παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. Προήχθη τῷ 1824 εἰς στρατηγόν. Τ. Ε. Ε.

Παπαθεοδώρου, ***Ἰωάννης.*** Γενικὸς ἀρχίατρος ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἰθώμῃ τῆς Μεσσηνίας τῷ 1853. Διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γενόμενος, κατετάχθη τῷ 1878 εἰς τὸ ὑγειονομικὸν σῶμα τοῦ στρατοῦ, κατόπιν δὲ συνεπλήρωσεν ἐπὶ τριετίαν ἐν Παρισίοις τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1890 ἵδρυσε μετ' ἄλλων συναδέλφων του στρατιωτικῶν τὴν «Ἰατρικὴν ἐφημερίδα τοῦ στρατοῦ», ἐν ᾗ, ἐπὶ ἑπταετίαν ἐκδιδομένῃ, ἐδημοσίευσε παντοῖα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα καὶ σπουδαίας κλινικὰς παρατηρήσεις. Ἐπικειμένου τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ κεντρικοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐνοσηλεύθησαν οἱ διακομισθέντες ἐκ τῶν μαχῶν τραυματίαι· διὰ στατιστικῶν δὲ καὶ διαφόρων πραγματειῶν, δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ ἡμεδαπῷ καὶ ξένῳ περιοδικῷ τύπῳ, κατέστησε γνωστὰ τοῦ πολέμου τούτου τὰ χειρουργικὰ ἀποτελέσματα. Διετέλεσε μέλος καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς «Ἰατρικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν», πρόεδρος τῆς ἀνωτάτης στρατιωτικῆς ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητής. Ὑπηρετῶν δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν νοσοκομείοις, ἐδίδασκε κλινικὰ μαθήματα καὶ ἐποιεῖτο διαλέξεις περὶ τῆς ὑγιεινῆς καὶ χειρουργικῆς τοῦ στρατοῦ. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δὲ καὶ τοῖς πανελληνίοις ἰατρικοῖς συνεδρίοις ἀντεπροσώπευε τὸ ὑγειονομικὸν σῶμα τοῦ στρατοῦ εἴτε ὡς μέλος εἴτε κυρίως ὡς εἰσηγητὴς θεμάτων. Τὸ σύστημα τῶν ἀρτίων ἢ αὐτοτελῶν ἐπιδέσμων, ὅπερ εἰσηγήσατο ἐν τῷ 5ῳ πανελληνίῳ ἰατρικῷ συνεδρίῳ Ἀθηνῶν τῷ 1906, ὡς τὸ προκριτώτερον διὰ τὴν ἐπίδεσιν τῶν τραυματιῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐγένετο ἐπισήμως ἀποδεκτὸν παρ' ἡμῖν καὶ ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ τοὺς μετέπειτα πολέμους. Ἀποχωρήσας τοῦ στρατοῦ τῷ 1911, ἐκλήθη μετὰ βραχὺ καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ ἐποιήσατο πρὸς πάντας τοὺς ἐν Ἀθήναις στρατιωτικοὺς ἰατροὺς σειρὰν διαλέξεων περὶ τῆς ἐν πολέμῳ χειρουργικῆς. Ἐκραγέντος δὲ τοῦ α' Βαλκανικοῦ πολέμου (1912—1913), διωργάνωσε τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων εἰς νοσοκομεῖον, τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ἀθήναις, ὅπερ καὶ διηύθυνε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον.

Ὁ Παπαθεοδώρου διὰ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἐπλούτισεν οὐ μόνον τὴν ἐν γένει ἑλληνικὴν ἰατρικὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγειονομικὴν τοῦ στρατοῦ εἴπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ ἰδίως τὴν ἐν πολέμῳ χειρουργικήν. Κυριώτεραι τῶν ἐργασιῶν καὶ μελετῶν αὐτοῦ εἶναι: «Τραῦμα τῆς μηριαίας ἀρτηρίας δι' ἐγχειριδίου· ἀπολίνωσις· ἴασις» (1891), «Εἶναι ὁ καρκίνος μολυσματικός;» (1891), «Δηλητηρίασις διὰ πικρῶν πυρήνων βερικόκκων· θάνατος· νεκροψία» (1892), «Περὶ τῶν διὰ πυροβόλων ὅπλων τραυμάτων τῶν ἀρθρώσεων καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν» (1892), «Νέα μέθοδος χλωροφορμίσεως» (1893), «Περὶ τοπικῆς ἀναισθησίας διὰ κοκαΐνης» (1894), «Περὶ αὐτομολύνσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκ πηγῆς γαστρεντερικῆς» (1894), «Περὶ δημοσίας ἀπολυμάνσεως» (1895), «Θνητότης τοῦ στρατοῦ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ» (1897), «Περὶ τῶν ἐν τῷ κεντρικῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν νοσηλευθέντων τραυματιῶν τοῦ πολέμου 1897», «Περὶ τῆς πρώτης ἐπιδέσεως τῶν τραυματιῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης» (εἰσήγησις ἐν τῷ 5ῳ πανελληνίῳ ἰατρικῷ συνεδρίῳ τοῦ 1906), «Ἡ φυματίωσις ἐν τῷ στρατῷ» (εἰσήγησις ἐν τῷ 1ῳ ἑλληνικῷ συνεδρίῳ κατὰ τῆς φυματιώσεως, 1909), «Ἡ ἐν πολέμῳ χειρουργικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις» (1916), «Ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία τῶν στρατῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τῆς ἐν Γενεύῃ συμβάσεως» (1917), «Ἡ στρατιωτικὴ ἰατρικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι» (1921), «Συμβολὴ εἰς τὴν χειρουργικὴν τοῦ συμμαχοτουρκικοῦ πολέμου (1912—1913)· νεώταται βολίδες· σύστημα ἀρτίων ἢ αὐτοτελῶν ἐπιδέσμων κλπ.» (1913), «Ὁ ἀλληλεθνὴς πόλεμος καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης χειρουργική» (1917), «Περὶ τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἰατρείων» (1922), «Ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἀπὸ τοῦ Ἱπποκράτους μέχρι τοῦ ἀλληλεθνοῦς πολέμου» 1927), «Ἀπώλειαι τῶν στρατῶν ἐν πολέμοις» (1928), «Ἀρτηριῶν τραύματα διὰ πολεμικῶν ὅπλων» (1928), «Ἀνευρύσματα τραυματικὰ διὰ πυροβόλων ὅπλων» (1928), «Περὶ τῶν διὰ πυροβόλων ὅπλων τραυμάτων τῆς κοιλίας καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης» (1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». ΑΡ. Π. Κ.

Παπαθοδωρῆς. Γορτύνιος ἀγωνιστὴς (βλ. λ. *Γαϊτανάκης* Θεόδωρος).

Παπαθύμιος ***Βλαχάβας.*** Ἱερεὺς καὶ ἁρματολὸς τῶν ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀγῶνος χρόνων (βλ. λ. *Βλαχάβας*).

παπαΐα (ἡ) (Papaya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παπαϊδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα ἐν Ἀμερικῇ. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι δενδρύλλια ἢ δένδρα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς φοίνικας. Ὁ κορμός των εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλός, κυλινδρικός, ἁπλοῦς καὶ τελευτᾷ κατὰ τὴν κορυφήν του εἰς θύσανον φύλλων βαθέως κολπωτῶν, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται τὰ ἄνθη, ἅτινα εἶναι λευκά, ὑποκίτρινα ἢ ὑποπράσινα, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ, κατὰ κανόνα δίοικα καὶ σπανιώτερον μονόοικα. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη φοειδής, κοκκώδης ἢ πυραμιδοειδὴς μονόχωρος, περικλείων πολυάριθμα σπέρματα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *παπαΐα ἡ κοινὴ* ἢ *ἐδώδιμος* (Papaya communis ἢ edulis). Ὁ κορμός της φθάνει εἰς ὕψος 10 μέτρων καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ὑποφαίου φλοιοῦ, σκληροῦ, τελευτᾷ δὲ κατὰ τὴν κορυφήν του εἰς θύσανον φύλλων πλατέων καὶ λείων, ὧν ἕκαστον φέρει 7 βαθείας κολπώσεις. Ὁ κορμὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκκρίνουν λευκὸν πυκνόρρευστον ὑγρὸν γαλακτῶδες. Τὰ ἄνθη εἶναι διατεταγμένα κατὰ μακροὺς βότρυς καὶ ἀναδίδουσιν ἐξαίρετον ὀσμήν. Ὁ καρπὸς ἔχει χρῶμα κιτρινοπορτοκαλλιῶδες καὶ σχῆμα ποικίλον. Φύεται εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, τὰς Ἀντίλλας καὶ τὰς Ἰνδίας. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ, ἡ δὲ καρποφορία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 18ου ἢ 22ου μηνὸς τῆς ἡλικίας της. Ζῇ ἐλάχιστα ἔτη. Εἴς τινας χώρας τῆς Εὐρώπης καλλιεργοῦνται ἐντὸς θερμοκηπίων ἐκ σπερμάτων μεταφερομένων κυρίως ἐκ τῶν Ἰνδιῶν. Τὰ σπέρματα τὰ παραγόμενα ἐν Εὐρώπῃ οὐδόλως ἢ δυσκολώτατα βλαστάνουσι. Σπείρονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος εἰς ἔδαφος θερμὸν καὶ ὅταν τὸ βλαστῆσαν φυτὸν φθάσῃ εἰς ὕψος 15 περίπου ἑκατοστομέτρων, τότε ἀποχωρίζονται καὶ ἀναφυτεύονται ἐντὸς δοχείων μὲ λεπτότατον χῶμα. Προφυλάττουσιν αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ νέων ῥιζῶν, ἤτοι μετὰ 12—14 μῆνας ἀπὸ τῆς βλαστήσεώς των. Λόγῳ τοῦ ἀφθόνου ὑγροῦ ὅπερ ἐνέχουσιν ὁ κορμὸς καὶ τὰ φύλλα, πρέπει ἐλάχιστα νὰ ἀρδεύωνται. Καλῶς περιποιούμενα παράγουσι μετὰ τριετίαν ἄνθη καὶ καρπούς. Τὰ διάφορα μέρη τοῦ δένδρου τούτου χρησιμοποιοῦνται ποικίλως. Τὸ ξύλον του εἶναι μαλακόν, σπογγῶδες καὶ ἔχει μικρὰν βιομηχανικὴν ἀξίαν. Ὁ φλοιὸς χρησιμεύει διὰ τὴν κατασκευὴν σχοινίων. Οἱ νεαροὶ βλαστοί του ἐνέχουσιν ἄφθονον ἐντεριώνην, ἐξ αὐτῶν δὲ κατασκευάζονται καπνοσύριγγες. Δ. Ν. Π.

παπαϊίδαι (οἱ) (Papayaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δενδρύλλια ἢ δένδρα μὲ γαλακτώδη χυμόν, φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς διατεταγμένα, δίοικα καὶ σπανιώτερον μονόοικα. Τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι λευκὰ καὶ μονοπέταλα μὲ 10 στήμονας. Τὰ θήλεα ἄνθη εἶναι κίτρινα, φέρουσι πέντε πέταλα ἐλεύθερα καὶ ὠοθήκην ἐλευθέραν μονόχωρον. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη ᾠοειδὴς καὶ σαρκώδης, περικλείουσα πλεῖστα σπέρματα. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *παπαΐα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

παπαΐνη (ἡ) *[Φαρμακογν.]*. Εἶναι ὁ ἀποξηρανθεὶς γαλακτώδης ὀπὸς τῆς *παπαΐας τῆς καρικῆς* (Carica Papaya). Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ὀποῦ γίνεται ἐκ τῶν ἀώρων καρπῶν τοῦ φυτοῦ ἢ καὶ δι' ἐντομῶν ἐκ τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται ὡς κιτρινότεφρος, ἄοσμος καὶ σχεδὸν ἄγευστος κόνις, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ. Διὰ καθιζήσεως δι' ἀλκοόλης τοῦ διηθηθέντος διαλύματος λαμβάνεται λεπτὴ κόνις, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν *παπαϊνίνην*. Παλαιότερον ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ παπαΐνη ἀντὶ τῆς πεψίνης ἐπὶ ἐξασθενήσεων τῆς πέψεως, διότι ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ πέπτῃ τὰ λευκώματα καὶ εἰς ὀξινον περιβάλλον. Κ. Γ. Μ.

Digitized by Google

Παπαῖος (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ὀνομασία τοῦ Διὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σκύθαις, ὀρθότατα καλουμένου οὕτω κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἡροδότου (Δ, 59). Ὡς σύζυγον τοῦ Παπαίου ἐθεώρουν τὴν *Ἀπί*, τὴν *Γῆν* τῶν Ἑλλήνων. Α. Θ. Σ.

παπαϊοτίνη (ἡ). Συνώνυμον τοῦ *παπαΐνη* (βλ. λ.).

Παπαϊωάννου, *Ἰωάννης*. Ἕλλην κωμικὸς ἠθοποιός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1873—1931). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1892 εἰς τὰς Σέρρας, ὑποκριθεὶς ἐπιτυχῶς τὸν ρόλον τοῦ Μελανούρη εἰς τὸ κωμειδύλλιον «Ἡ λύρα τοῦ Γέρω-Νικόλα». Τῷ 1908 ἵδρυσεν ὀπερέτταν εἰς τὸ θέατρον «Πολυθέαμα» Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1911 συνειργάσθη μετὰ τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη, ἀπὸ δὲ τοῦ 1915 ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ ὀπερεττικοῦ θιάσου του εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων θέατρον, ὅπου εἰργάσθη εὐδοκίμως, ἀποσυρθεὶς ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὁ Παπαϊωάννου διεκρίθη εἴς τε τὴν κυρίως κωμῳδίαν καὶ ὡς κωμικὸς πρωταγωνιστὴς τῶν ἑλληνικῶν καὶ ξένων ὀπερεττῶν, ὅπου ὑπῆρξεν ἀξιομίμητος δημιουργός, ὅπως ὑπῆρξε καὶ τύπος αὐστηροῦ καὶ φιλοπόνου θιασάρχου. Εἰς τὸν Παπαϊωάννου ὀφείλεται κυρίως ἡ προαγωγὴ τῆς ὀπερέττας καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἀναβίβασις τῶν ἑλληνικῶν «Πὶκ-Νίκ», «Στὰ Παραπήγματα», «Πρόθυμη χήρα», «Βαφτιστικός», «Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν Πάπα» κλπ. καθὼς καὶ τῶν ξένων «Πουπέ», «Κλαιρέττη», «Εὔα», «Γκέϊσσα», «Γρεναδιέροι» κ. ἄ. Π. Α. Κ.

— **Παπαϊωάννου, *Λουκᾶς*.** Εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐπιστημόνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, γεννηθεὶς ἐν Ἀραχώβῃ τῷ 1831 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1890. Τῷ 1851 ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς διδάκτορα (1856) ἀπῆλθεν εἰς Ἑσπερίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐπιστημονικῶν του σπουδῶν. Ἐπανελθὼν ἤσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι, ἐν ᾗ καὶ δήμαρχος δὶς ἀνεδείχθη ὑπὸ τῶν συνδημοτῶν του. Τῷ 1871, μετασχὼν του «Συμβουλιδείου ἰατρικοῦ

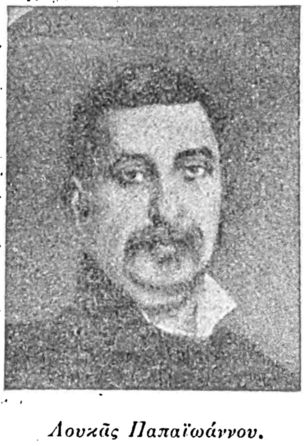

Λουκᾶς Παπαϊωάννου.

διαγωνίσματος» διὰ τῆς ὑποβολῆς πραγματείας «Περὶ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως», ἐβραβεύθη εἰσηγουμένου τοῦ καθηγητοῦ Γ. Καραμήτσα. Μεταβὰς ἐκ δευτέρου εἰς Εὐρώπην, ἠσχολήθη εἰδικῶς ἐν Παρισίοις περὶ τὴν ἀνατομικήν, ἐπιστρέψας δ' ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις, γενόμενος τῷ 1877 ὑφηγητὴς τῆς συστηματικῆς ἀνατομικῆς. Τῷ 1883, μετὰ πρότασιν τῆς οἰκείας σχολῆς, διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς. Ὁ Λουκᾶς Παπαϊωάννου, ἀφ' ἧς ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις, ἔπαυσε ν' ἀσκῇ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀφωσιώθη μετὰ ζήλου ἀδιαπτώτου εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι συστηματοποίησιν τῆς ἀνατομικῆς. Κατὰ κοινὴν δὲ ὁμολογίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἰατρικοῦ κόσμου ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαϊωάννου δημιουργηθεῖσα ἐπιστημονικὴ ἰατρικὴ ὀνοματολογία ἀπετέλεσε τὸν ὁριστικὸν οὕτως εἰπεῖν σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν περὶ αὐτὴν προσπαθειῶν τῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἀνατομικὰ μελετήματα» (τ. α' Ἀθῆναι 1870), «Ἀνατομικὴ περιγραφὴ τῶν ἀγγειωδῶν τε καὶ μυωδῶν χιτώνων τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ» (1877), «Ἀνατομικὰ μελετήματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἰατρούς» (1882), «Ἀνατομικὴ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως» (1882), «Ἡ ἀνατομικὴ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις» (1886), «Ἀνατομικὴ τοῦ ἀνθρώπου» περιέχουσα καὶ ἱστολογίαν καὶ ἐμβρυολογίαν μετὰ 900 περίπου πινάκων (τόμ. Α'-Γ' 1888—1891, ἔκδ. β', τόμ. Α'-Β' ἐπηυξημένη ὑπὸ Γ. Σκλαβούνου, Ἀθῆναι 1896), «Ἀνατομικοὶ ὅροι» (1890) κ. ἄ. Δ. Α. Δ.

Παπακασέλας, *Ἐμμανουήλ*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς (βλ. *Κασσέλας*).

Παπακρανιώτης. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τοῦ χωρίου Πίκρες τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Ν. ΚΛΣ

Παπαλεξάνδρου, *Κωνσταντῖνος Θ.* Δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀργαλαστῇ Βόλου τῷ 1891. Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἀπὸ τοῦ 1915 ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐργασθεὶς ὡς συντάκτης, χρονογράφος, ἀρχισυντάκτης καὶ διευθυντὴς εἰς διαφόρους ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας: «Σκρὶπ» (1915—1917), «Νέαν Ἑλλάδα» (1917), «Ῥιζοσπάστην» (1918—1919), «Καθημερινὴν» (1919—1920), «Πολιτείαν» (1920—1922), «Χρονικὰ» (1922—1924), «Καθημερινὴν» (1924—1925), «Πρωΐαν» (1925—1931). Ἤδη διευθυντὴς τῆς συντάξεως τῆς «Πολιτείας» (1932). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς δημοσιογραφικῆς σχολῆς. Πλὴν τῆς δημοσιογραφίας ἠσχολήθη μὲ μεταφράσεις λογοτεχνικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἔργων, ἐκδοθέντων ὑπὸ διαφόρων ἐκδοτικῶν οἴκων. Μεταξὺ ἄλλων μετέφρασε τοῦ Μπέρξον: «Δημιουργὸς ἐξέλιξις», εἰς ἣν προτάσσει μακρὰν πραγματείαν περὶ Μπέρξον καὶ τῆς φιλοσοφίας του, τοῦ Οὐΐλλιαμ Τζαίημς: «Ὁ πραγματισμός», τοῦ Καρ. Λαλό: «Αἰσθητική», τοῦ Νορδάου: «Τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη», τοῦ Μαιτερλιγκ: «Ἡ νοημοσύνη τῶν ἀνθέων», τοῦ Μπαλζὰκ «Εὐγενία Γκραντέ», τοῦ Ταγγόρ: «Ἡ θρησκεία τοῦ ποιητοῦ» κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Παπαλέξης, *Οἰκονόμος*. Κληρικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀνδριτσαίνῃ, ἧς ἦτο καὶ προὔχων πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Μολονότι ἐστερεῖτο παιδεύσεως, λόγῳ φυσικῆς του εὐφυΐας καὶ τῆς μεγάλης κοινωνικῆς του πείρας προήχθη εἰς οἰκονόμον καὶ ἐστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ. Ἐνταῦθα ἐπὶ μακρὸν διατρίψας, συνῆψε γνωριμίας μετὰ διαφόρων ἐπισήμων ἀνδρῶν, Τούρκων καὶ ὁμογενῶν. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1821, ἐν Τριπόλει εὑρισκόμενος, συνελήφθη μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προὐχόντων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, μὴ ἀξιωθεὶς νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, ἀποθανὼν ἐν αὐταῖς κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τριπόλεως. Τ. Ε. Ε.

Παπαλεξοπούλου, *Καλλιόπη*. Ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῶν ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως χρόνων. Θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου Καλαμογδάρτη, ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1809. Ὁ Καλαμογδάρτης, ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπέστειλε τὴν οἰκογένειάν του εἰς Ἀγκῶνα τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἡ Καλλιόπη ἐμορφώθη τελείως, ἐκμαθοῦσα τὴν γαλλικήν, τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικήν, ἃς ὡμίλει ἐπίσης εὐχερῶς ὡς καὶ τὴν μητρικήν. Ὑψηλόσωμος, ὡραία, ξανθή, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν «Ἀφροδίτη». Φύσις ἀνήσυχος, πολυμαθής, ὁσάκις κατέπλεον εἰς Ἀγκῶνα ἑλληνικὰ πλοῖα εὑρίσκετο εἰς τὴν παραλίαν διὰ νὰ πληροφορηθῇ τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς Ἐπαναστάσεως, ἅτινα βραδύτερον ἀφηγεῖτο γλαφυρώτατα, χάρις εἰς τὴν ἀπέραντον μνήμην της. Ἐν τέλει ἔπεισε τὴν οἰκογένειάν της νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐγκατασταθῶσιν ἐν Ναυπλίῳ, ἔνθα μετέβαλε τὸν οἶκον της εἰς κέντρον τῆς ἐγκριτωτέρας ναυπλιακῆς κοινωνίας καὶ τῶν παρεπιδημούντων ξένων. Τῷ 1826 ἐμνηστεύθη τὸν Ναυπλιέα εὐπατρίδην Σπυρ. Παπαλεξόπουλον. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν ἐν Ναυπλίῳ συρροὴν τῶν ρακενδύτων οἰκογενειῶν τῶν ἀρχηγῶν καὶ στρατιωτῶν, ἡ κυβέρνησις διὰ προκηρύξεως ἐκάλεσε τοὺς πάντας νὰ προσφέρωσιν ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος ὅ,τι ἠδύνατο ἕκαστος. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Γεννάδιος ἐξεφώνει ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ἐνθουσιώδη λόγον καλῶν πλουσίους καὶ πένητας εἰς συνεισφοράν, ἡ Καλλιόπη προστρέξασα κατέθηκε πρὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς «αὐτοπροαιρέτου εἰσφορᾶς» ὅλα τὰ κοσμήματά της, καὶ αὐτὸν τὸν δακτύλιον ἀρραβῶνά της. Δολοφονηθέντος τοῦ Καποδιστρίου, ὁ σύζυγός της Σ. Παπαλεξόπουλος διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἄργους, τότε δὲ ἡ Καλλιόπη μετέβαλε τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως εὑρισκομένην οἰκίαν της εἰς πνευματικὴν καὶ κοσμικὴν κυψέλην, ἐν ᾗ συνέρρεον πάντες οἱ διανοούμενοι «Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων αὐτὴ «ὑψηλή, ραδινή—κατὰ τὸν ἱστορικὸν—μὲ τὴν γνησίαν ἑλληνικὴν κατατομήν της, ὁμιλοῦσα τὴν γαλλικὴν ὡς μαρκησία τοῦ ΙΙΙ' αἰῶνος, τὴν δὲ ἰταλικὴν ὡς Ρωμαία δέσποινα, ἐπὶ πᾶσιν οἰκοδέσποινα τελεία, ἱππεύτρια ἔξοχος, χορεύτρια κομψοτάτη, κατέθελγε τοὺς πάντας».

Κατὰ τὰς πρώτας κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἀντιδράσεις μετέβαλε τὸν οἶκόν της εἰς ἀντιοθωνικὸν κέντρον, μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843 εἰς κέντρον τῆς ἀγγλόφρονος μερίδος. Ἀπώλεια δύο υἱῶν καὶ τοῦ συζύγου ἐξηνάγκασε τὴν Καλλιόπην νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὸν οἶκόν της ἐπιδοθεῖσα εἰς φιλανθρωπίαν. Κατὰ τὰ «ναυπλιακὰ» ἡ Καλλιόπη, πάντοτε ἀντίθετος εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Ὄθωνος, συνεκέντρου καθ' ἑκάστην παρ' αὐτῇ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξορμήσαντας ἐν τέλει ἀπὸ τὴν οἰκίαν της κατὰ τὴν ἱστορικὴν νύκτα τοῦ κινήματος. Ἐπικρατησάντων τῶν ὀθωνικῶν ἐνεκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της, μὴ δεχομένη οὐδένα. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος, ὁ ἀτμοδρόμων «Ἑλλάς», καταπλεύσας εἰς Ναύπλιον, μετέφερε, παρακλήσει τῆς κυβερνήσεως, τὴν Καλλιόπην εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν, ἡ δὲ ἐθνοσυνέλευσις τῇ ἀπένειμε σύνταξιν 500 δρ. Ἐπανελθοῦσα εἰς Ναύπλιον ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της, ἐξ ἧς οὐδέποτε ἐξῆλθε. Ἐδέχετο καθημερινῶς τοὺς ἐξοχωτέρους Ἕλληνας καὶ ξένους «ἀλύγιστος ὡς κυπάρισσος», ἀρχοντικὴ καὶ φιλόκαλος, παρ' ὅλον τὸ γῆρας, ἀδιάστως ἀριστοκράτις, καταγοητεύουσα τοὺς πάντας διὰ τοῦ πλούτου τῶν γνώσεών της καὶ τῆς ἀστειρεύτου ἀνεκδοτολογίας της. Ἀπέθανε τῇ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1899, στερουμένη καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀβολοῦ. Τόση ἦτο ἡ φιλάνθρωπος καθ' ἡμέραν δρᾶσίς της. Ἐκηδεύθη δὲ δημοσίᾳ δαπάνῃ. Γ. Θ. ΔΡΑΒΙΛΛΑΣ

Παραλεονάρδος· βλ. λ. *Παππαλεονάρδος*.

Παπαλουκᾶς, *Ἀναστάσιος*. Ἐκ τῶν προασπιστῶν τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, υἱὸς τοῦ Ἀσημάκη Ζορμπᾶ ἢ Παπαλουκᾶ, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1825 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, τοποθετηθεὶς φρούραρχος τῆς νησῖδος Βασιλαδίου. Ὁ πατήρ του ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἑτέρου υἱοῦ του *Φραγκίσκου* ἐν Βασιλαδίῳ, ὁ δὲ Ἀναστάσιος μετὰ τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ του *Πέτρου* διεσώθησαν εἰς Μεσολόγγιον, μετασχόντες τῶν ἀγώνων καὶ τῆς ἐξόδου, εἰς ἣν ἔπεσεν ὁ πρῶτος. Ὁ Πέτρος ἔλαβε τῷ 1827 τὸν τίτλον τοῦ καταδρομέως διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Πρεβέζης καὶ ὑπηρέτησε μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ στρατάρχου Τζώρτς, γενόμενος καὶ φροντιστὴς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰωάννου Ράγκου. Ἡ μήτηρ τοῦ Ἀναστασίου συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος κατὰ τὴν ἔξοδον ἤχθη εἰς Αἴγυπτον, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Χ. Γ. Ε.

Παπαμαλέκος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ὁ ἐκ Βάμου τῆς Κρήτης ἡρωϊκὸς ἱερεὺς *Ἐμμανουὴλ Μαλεκάκης*. Γεννηθεὶς τῷ 1864, ἐχάρη ἱερεὺς τῷ 1888. Τῷ 1889, ὅτε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην τὸν Σακὴρ πασᾶν μετὰ ἰσχυρῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ κατέλυσε τὸ αὐτόνομον τῆς νήσου πολίτευμα, ὁ Παπαμαλέκος ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὄρη καὶ σχηματίσας σῶμα ἐκ δεκαπεντάδος ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ἐπετίθετο κατὰ τῶν Τούρκων, τρομοκρατῶν αὐτοὺς καὶ περιορίζων τὰς αὐθαιρεσίας τῶν μέχρι τοῦ 1895, ὅτε ἤρξατο γενικωτέρα ἐπαναστατικὴ ἐν Κρήτῃ κίνησις, ἧς τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς μεταπολιτεύσεως.

Ὁ Παπαμαλέκος καὶ ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης καὶ ὡς ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του μέχρι τοῦ 1898, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ἡ Κρήτη ὡς ἡγεμονία. Ἐλθὼν τότε ὁ Παπαμαλέκος εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη ἐφημέριος ἐν Πειραιεῖ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους 1916. Ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ τῷ 1917.

— **Παπαμαλέκος, *Λεωνίδας*.** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐκλήθη καὶ οὗτος *Παπαμαλέκος*. Διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1889—1897. Τῷ 1912 σχηματίσας σῶμα Κρητῶν συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἔπεσε γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τῆς Σιατίστης (4 Νοεμβρίου 1912). Ν. ΚΛΣ

Παπαμάρκου, *Χαρίσιος*. Ἕλλην παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Βελβενδῷ τῆς Μακεδονίας τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1896. Ὁ πατήρ του ἦτο ἱερεύς, ἐκ τῶν ἐθνικῶς δρασάντων ἀνδρῶν. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ὡς ὑπότροφος τοῦ Βελλιείου κληροδοτήματος. Ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1866—1869 ἐν Στρωμνίτσῃ, ἀπὸ τοῦ 1869—1871 ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τῷ 1871 ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του. Μετὰ τετραετῆ ἐν Γοττίγγῃ διαμονήν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσο-

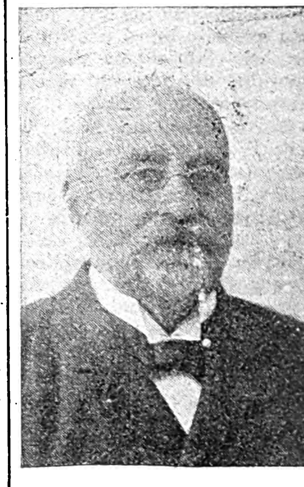

Χαρίσιος Παπαμάρκου.

φικῆς σχολῆς ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης (1874), ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευτικὰς ἀποστολὰς ἐκπαιδευτικοῦ χαρακτῆρος, ὡς καὶ τὴν ἵδρυσιν καὶ διοργάνωσιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλείου αὐτοῦ, οὗ ὑπῆρξε καὶ ἐγένετο διευθυντὴς (1875—1882). Παραιτηθεὶς διωρίσθη διευθυντὴς (1882—1884) τοῦ ἐν Κερκύρᾳ διδασκαλείου Ἑπτανήσου καὶ εἶτα τοῦ ἐν Ἀθήναις τοιούτου, ὅπερ διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1889, ὅτε, προαχθεὶς εἰς γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἐξειλίχθη εἰς ρυθμιστὴν καὶ μεταρρυθμιστὴν τῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως πραγμάτων, καταρτίσας πλήρη καὶ ἄρτια ἐκπαιδευ-

Digitized by Google

τικὰ νομοσχέδια, ἐπεκτεινόμενα ἐπὶ ὅλου τοῦ πεδίου τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ προέβη εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν τῶν παντοδαπῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων αὐτῆς, τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους οὕτω πλήρων ἐκφανέντων. Ἔχων ἐν πολλοῖς συνεπίκουρον καὶ συνεργάτην τὸν Ἕλληνα παιδαγωγὸν Φ. Δ. Γεωργαντᾶν, συνέγραψε καὶ συνεξέδωκεν ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κρατούντων περὶ αὐτῶν ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἰδεῶν, οἷα: «Ἑλληνικὸν Ἀλφαβητάριον» (Α' καὶ Β' μέρος, 1891), «Ἑλληνικὰ Ἀναγνωσματάρια» ὑπὸ Χ. Παπαμάρκου καὶ Φ. Δ. Γεωργαντᾶ (τόμ. 3, τάξ. Β' Γ' καὶ Δ', 1892) κλπ. Ἀπομακρυνθεὶς τῷ 1890, διωρίσθη αὖθις εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τῷ 1892, διατελέσας μέχρι τοῦ 1895, ὅτε ἐπαναδιωρίσθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Παπαμάρκου ἐν Μακεδονίᾳ ὑπῆρξεν οὐ μόνον ἐκπαιδευτική, ἀλλὰ καὶ ἐθνική, διὸ ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Θεσσαλονίκης ὠνομάσθη τιμῆς ἕνεκα μία τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν της με τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὰ κυριώτατα τῶν δημοσιευθέντων ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «Περὶ τῶν τριττῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς παρὰ Πλάτωνι» (Leipzig 1875), «Περὶ τοῦ νῦν δὴ προσήκοντος ἡμῖν τοῖς Ἕλλησι διδασκαλείου» (Κέρκυρα 1882), «Περὶ τοῦ ἀληθινοῦ τῆς ἑλληνίδος νεολαίας διδασκάλου» (Κέρκυρα 1883), «Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἑλληνίδος νεολαίας» (Κέρκυρα 1885), «Ὕθλοι καὶ πράγματα» (Ἀθῆναι 1893), «Αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ παιδαγωγικαὶ δοξασίαι τοῦ Πολυβίου» (Ἀθῆναι 1898) καὶ πλεῖστα ἄλλα δημοσιεύματα (εἰς περιοδικὰ τῆς τε ἡμεδαπῆς καὶ ἀλλοδαπῆς), ἱστορικά, φιλοσοφικά, παιδαγωγικά, ἐθνικά, πολιτικὰ κτλ. Ἐπίσης: Προγράμματα ὡρολόγια τῶν μαθημάτων καὶ ἀναλυτικὰ πάντων τῶν εἰδῶν τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τῶν γραμματείων κλπ. (Ἀθῆναι, ἐκ τοῦ Ἐθν. Τυπογραφείου 1894). Κατέλιπε καὶ ἀνέκδοτα συγγράμματα, οἷα εἶναι: «Φιλοσοφικαὶ καὶ παιδαγωγικαὶ δοξασίαι τοῦ Πινδάρου», «Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας», «Ἱστορία τῆς γυμναστικῆς» κ. ἄ. φ. Δ. Γ.

Παπαμαρουλιανός, ***Ἐμμανουήλ***. Κρὴς ἱερεὺς καὶ ὁπλαρχηγὸς (βλ.λ. *Μαρουλιανὸς* Ἐμμανουήλ).

Παπαμαστοράκης, ***Ἰωάννης***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Βιάννου τῆς Κρήτης. Νεώτατος συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας του, μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ταμίας αὐτῆς, συγχρόνως δὲ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς ἐπαρχίας Βιάννου. Ἔπεσε γενναίως μαχόμενος κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ φρουρίου Ἱεραπέτρας (17 Ἰουνίου 1878), καθ' ἣν ἔλαβε τέσσαρα τραύματα. Ν. ΚΛΣ

Παπᾶ-μετόχι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχλαδὲ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 54.

Παπαμῆτρος, ***Δημήτριος***. Δικηγόρος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1901. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Βερολίνου. Ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα ἐπὶ θεμάτων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου εἰς εἰδικὰ περιοδικά, προέβη δὲ εἰς τὴν ἐνημέρωσιν τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου Π. Παπαρρηγοπούλου πρὸς τὰ νῦν κρατοῦντα διὰ τῆς προσθήκης τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς νομολογίας καὶ νομοθεσίας. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Παπαμιχαήλ, ***Γρηγόριος***. Καθηγητὴς τῆς θεολογίας, γεννηθεὶς ἐν Ἱππείῳ τῆς Λέσβου τῷ 1874. Τὴν στοιχειώδη καὶ μέσην ἐκπαίδευσιν διήνυσεν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς νήσου, ἐν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, τῇ τῆς Χάλκης καὶ ἐν τῷ Πυθαγορείῳ γυμνασίῳ Σάμου. Διπλωματοῦχος (1905) τῆς ἐν Πετρουπόλει θεολογικῆς Ἀκαδημίας, ἐδίδαξε θεολογικὰ μαθήματα ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Σταυροῦ (1905—1907), εἶτα δέ, κληθεὶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ἵδρυσε τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον καὶ τὰ θεολογικὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» καὶ «Πάνταινον», ὧν ὑπῆρξε διευθυντὴς ἐπὶ δεκαετίαν. Διετέλεσεν ἐπίσης διευθυντὴς τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Κήρυκος» Ἀθηνῶν (1918—1920). Τῷ 1918 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀπολογητικῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι: «Στατιστικὴ» τῶν ἐν Μακεδονίᾳ χριστιανικῶν σχολῶν (ρωσιστί, Πετρούπολις 1905) «Ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Σεραΐου κῶδιξ τῆς Ὀκτατεύχου» (Ἀλεξάνδρεια 1909), «Ἀποκαλύψεις τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ» (Ἀλεξάνδρεια 1910), «Σοσιαλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς» (Ἀλεξάνδρεια 1911), «Αἱ περὶ ἑνώσεως σκέψεις τοῦ πρίγκιπος Μαξιμιλιανοῦ καὶ σκέψεις ἐπὶ τῶν σκέψεων» (Ἀλεξάνδρεια 1911), «Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, Πετρούπολις - Ἀλεξάνδρεια 1911), «Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν» (1911), «Πνευματισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς» (Ἀλεξάνδρεια 1912), «Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς» (Ἀλεξάνδρεια 1913), «Μάξιμος ὁ Ἕλλην» (Κάϊρον 1913), «Σοσιαλιστικῶν εἰδώλων κατάλυσις» (Ἀλεξάνδρεια 1914), «Ἑλλάδος θρίαμβος 1912—1913», (Ἀλεξάνδρεια 1914), «Ἑλληνικὰ προβλήματα» (Ἀλεξάνδρεια 1915), «Τὰ προβλήματα τῶν κόσμων» κατὰ τὸν S. Glagoleff (Ἀλεξάνδρεια 1915), «Ἐκκλησία καὶ θέατρον» (Ἀλεξάνδρεια 1916), «Ἐπιστήμονες καὶ θρησκεία» τοῦ P. Syjetloff (1916), «Ὁ Πόντιος Πιλᾶτος» (Ἀλεξάνδρεια 1918), «Ἡ Ἀπολογητικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ὁ κύριος χαρακτὴρ τῆς συγχρόνου ἀπιστίας» (Ἀθῆναι 1919), «Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης» (Ἀθῆναι 1920), «Σοσιαλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς» (1921), «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον» (Ἀθῆναι 1923), «Ὁ Παστὲρ καὶ ἡ αὐτόματος γένεσις» (Ἀθῆναι 1925), «Ὁ Ρενὰν καὶ ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἀθῆναι 1925), «Ὁ Πασκὰλ ὡς ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ» (Ἀθῆναι 1925), «Ἀκαδημεικοὶ περίπατοι», ἀπολογητικαὶ συζητήσεις περὶ τῶν ὑψίστων προβλημάτων, εἰσαγωγὴ (Ἀθῆναι 1925), «Ἀπολογητικὴ» (τ. α', Ἀθῆναι 1928), «Ἐναίσιμα» (1931), «Μαθηματικὴ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ» (Ἀθῆναι 1931). Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας («Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως, τ. ΚΓ' 1903, «Νέα Ἡμέρα» Τεργέστης 1903 ἀριθμ. 1525—1529, καὶ 1906 ἀρ. 1629—1632, «Ἑλληνισμὸς» Ἀθηνῶν 1905, τόμ. Η', «Νέα Σιὼν» Ἱεροσολύμων, τόμ. Γ' 1906 καὶ τόμ. Ε' 1907, «Ἐκκλησιαστικὸς φάρος» καὶ «Πάνταινος» Ἀλεξανδρείας 1908—1918, «Μουσικὴ» Κωνσταντινουπόλεως 1912, «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ» καὶ «Καινὴ Διδαχὴ» Ἀθηνῶν 1918—1920, «Θεολογία» καὶ «Ἐκκλησία» Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1923 κ. ἑ.) περὶ τὰς πεντήκοντα διατριβὰς καὶ μεταφράσεις τινὰς ἐκ τοῦ ρωσικοῦ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Δ. Α. Δ.

Παπαμιχαλόπουλος, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1856—1923). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδημοσιογράφησεν ἐπί τινα χρόνον, τῷ δὲ 1888 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ τῷ 1892 ἀνέλαβεν εἰς τὴν κυβέρνησιν Κωνσταντοπούλου τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἐδημοσίευσε διαφόρους ἱστορικὰς πραγματείας, ἐν αἷς: «Μονεμβασία», «Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος», «Ἡ Κωνσταντινούπολις ἑλληνικὴ ἐπὶ 2577 ἔτη», «Περιήγησις εἰς τὸν Πόντον» καὶ «Ἐντυπώσεις περὶ τοῦ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς ἑλληνισμοῦ» κλπ. Θ. Β.

—**Παπαμιχαλόπουλος**, ***Νικόλαος***. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς εἰς Χάρακα τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κηφισιᾷ τῷ 1888. Ἀπὸ τοῦ 1856 καὶ ἐπὶ τριάκοντα δύο ἔτη ἐξελέγετο διαρκῶς βουλευτὴς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Εἰσελθὼν εἰς τὴν βουλὴν ἐτάχθη εἰς τὸ κόμμα τοῦ Βούλγαρη, μετὰ τὴν ἔξωσιν δὲ τοῦ Ὄθωνος ἐξελέγη δὶς ἀντιπρόεδρος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ 1863. Διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, τῷ δὲ 1865 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης εἰς τὴν κυβέρνησιν Βούλγαρη καὶ τῷ 1871 καὶ 1874 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τῷ 1877 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν Κουμουνδούρου, τῷ δὲ 1878 καὶ 1880 ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουμουνδούρου ἐτάχθη εἰς τὸ κόμμα τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη καὶ τῷ 1885 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὴν 29 Ἀπριλίου 1886 κληθεὶς ὅπως σχηματίσῃ κυβέρνησιν κατέθεσε τὴν ἐντολὴν ἕνεκα διαφωνίας πρὸς τὸ στέμμα. Θ. Β.

Παπαμόσχος. Κατήγετο ἐξ Ἀμφίσσης καὶ κατηχηθεὶς εἰς τοὺς φιλικοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἡσαΐου περὶ τὸ 1817, συνεπολέμησε μετὰ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἐπισκόπου, τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ Ἰωάννου Γκούρα παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ εἶτα ἐν τοῖς Βασιλικοῖς καὶ Φοντάνᾳ κατὰ τοῦ Μπαϊρὰμ πασᾶ. Ἀποσυρθεὶς τῷ 1825 εἰς Ναύπλιον, ἀπέθανεν αὐτόθι ἐκ τῶν τραυμάτων του.

Παπαμόσχου, ***Ἀλεξάνδρα***· βλ. λ. *Παππαμόσχου* Ἀλεξάνδρα.

Παπαναστασίου, ***Ἀλέξανδρος***. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει τῷ 1876. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν νομικά, εἶτα δὲ εἰς Βερολῖνον πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἤρξατο πολιτευόμενος, ἵδρυσε δὲ ταυτοχρόνως μετ' ἄλλων ἑταίρων τὴν «Κοινωνιολογικὴν Ἑταιρείαν». Ἄκρως φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἀνέπτυξε τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς αὐτοῦ θεωρίας διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 καὶ ὑπερεμάχησε τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν εἰς τοὺς μικροκαλλιεργητὰς καὶ τοὺς ἐπιμόρτους τοιούτους (κολλίγους) τῶν μεγάλων ἐν Θεσσαλίᾳ γεωργικῶν ἰδιοκτησιῶν, πολλαὶ τῶν ὁποίων, ἀνήκουσαι εἰς Ὀθωμανοὺς κατοικοῦντας ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καθυστέρουν μεγάλως εἰς καλλιέργειαν. Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1910, συνέπηξε μικρὰν ὁμάδα συγχωνευθεῖσαν βραδύτερον μετὰ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Τῷ 1911 συνέστησε τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν». Κατόπιν τοῦ ἐπελθόντος διχασμοῦ τοῦ κράτους (1916) καταδιωκόμενος ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως εἰς Ἑπτάνησον ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου (14 Ἰουνίου 1917), ὁ Παπαναστασίου ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας, μέχρι δὲ τοῦ 1920 ἀνέλαβε προσωρινῶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν (1918) καὶ τὸ τῆς Περιθάλψεως (1920). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἠσχολήθη μεγάλως εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ παρεσκευάσθη ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του τὸ νέον σχέδιον τῆς ἀποτεφρωθείσης Θεσσαλονίκης, ὅπερ καὶ ἐφαρμόζεται ἔκτοτε, ὡς καὶ τῶν μακεδονικῶν πόλεων, αἵτινες ἔπαθον διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τὸν Φεβρουά-

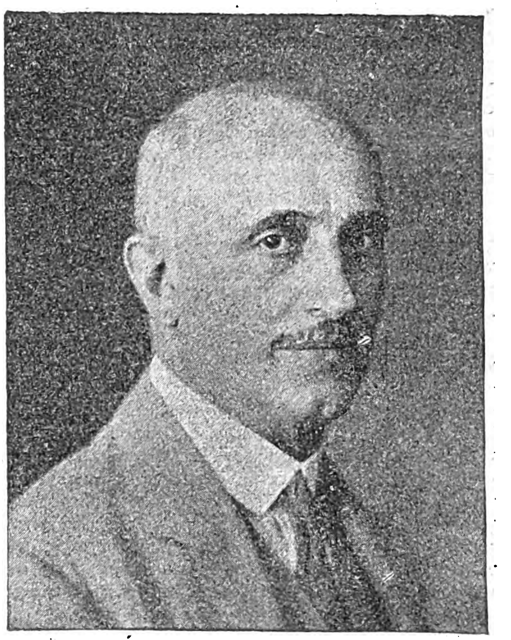

Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου.

ριον τοῦ 1922, ἐπὶ κυβερνήσεως Πρωτοπαπαδάκη, ἐδημοσίευσε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του τὸ δημοκρατικὸν μανιφέστον καὶ καταδιωχθεὶς κατεδικάσθη καὶ καθείρχθη εἰς τὰς φυλακὰς Αἰγίνης, ὁπόθεν ἐξῆλθε διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922. Ἐπιδιώκων τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος ἀπεσπάσθη τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ ἔπηξε τὴν «Δημοκρατικὴν Ἕνωσιν», μετὰ τὰς ἐκλογὰς δὲ τοῦ 1923 καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' ἐγένετο πρωθυπουργὸς τὴν 12 Μαρτίου 1924 καὶ διὰ ψηφίσματος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, ἐπικυρωθεῖσαν διὰ δημοψηφίσματος. Τὴν 25 Ἰουλίου 1924 ἀνετράπη ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει καὶ ἀπέφυγε νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς δικτατωρικῆς κυβερνήσεως Παγκάλου, ἀνέλαβε δὲ τὴν 4 Δεκεμβρίου 1926 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κυβερνήσει Ζαΐμη, ὅπερ διετήρησε μέχρι τῆς 3 Φεβρουαρίου 1928. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως τοῦ συνασπισμοῦ δὲν μετέσχεν αὐτῆς. Τῷ 1929 προήδρευσε τῆς συνελθούσης ἐν Ἀθήναις συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, ὡς καὶ τῆς Βαλκανικῆς ἑνώσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἵδρυσις εἶναι ἔργον αὐτοῦ. Θ. Β.

— **Παπαναστασίου**, ***Ἀναστάσιος Σ***. Ἕλλην ἀξιωματικός, γεννηθεὶς ἐν Χαλκίδι (1861 — 1897). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐκεῖ ἱερατικῇ σχολῇ, κατετάχθη δὲ νεώτατος ἐθελοντὴς εἰς τὸ πυροβολικόν, προαχθεὶς ταχέως εἰς ἀξιωματικὸν τοῦ ὑλικοῦ πυροβολικοῦ. Διέπρεψε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1886 ὡς διοικητὴς οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ, μεθ' ὃ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Γερμανίαν πρὸς εὐρυτέρας σπουδάς. Τῷ 1897 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ἑνὸς τῶν ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Μπότσαρην ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἔδωσε δὲ πολλὰς μάχας ἐν Ἠπείρῳ ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γριμπόβου (1—4 Μαΐου 1897) μαχόμενος, πεζός, ἔπεσεν εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἐφόδων παρὰ τὴν Νικόπολιν (2 Μαΐου (1897). Ι. Γ. Κ.

Παπανδρέου, ***Γεώργιος***. Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1859. Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ ἐπιθεωρητὴς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ γυμνασιάρχης, ἠσχολήθη δὲ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως τῆς Ἠλείας καὶ τῶν Καλαβρύτων. Ἔγραψεν: «Ἀζανιάς, ἤτοι ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων» (Πύργος 1886), «Ἠλειακὰ» (Ἀθῆναι 1888), «Ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Καλαβρυτιναὶ ἀρ-

Digitized by Google

χαιότητες» (ἐν «Ἑστίᾳ» ΚΗ΄ 1889), «Περὶ τῆς ἐν Καλαβρύτοις ἱστορικῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας» (ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» Γ΄ 1889), «Μεσσηνιακὰ» (1890), «Περὶ τοῦ ὄρους Φολόης καὶ τῆς πόλεως Λασιῶνος» (Ἀθῆναι 1892), «Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Σωποτοῦ τῶν Καλαβρύτων» (ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» Γ΄ 1892). «Ἡ Μεσσηνία πρὸ Χριστοῦ» (Πύργος 1895), «Περὶ τῆς τῶν Ἠλείων διαλέκτου», διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ (Ἀθῆναι 1897), «Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες ἐν τῷ χωρίῳ Χριστιανοῦ τῆς Τριφυλίας» (ἐν «Ἁρμονίᾳ» Ἀθηνῶν, 1902), «Καλαβρυτινὴ ἐπετηρὶς» (1906), «Ἡ Ἠλεία διὰ μέσου τῶν αἰώνων» (Ἀθῆναι 1924), «Ἡ ἱστορία τοῦ Σκουπίου καὶ τῆς Πάου τῶν Καλαβρύτων» (Ἀθῆναι 1925) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξεπόνησε σχολικὰς ἐκδόσεις τῆς «Ὀδυσσείας», τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ Πλάτωνος κλπ. Π. Ν. Π.

— **Παπανδρέου *Γεώργιος*.** Ἕλλην πολιτικὸς ἐκ Πατρῶν, γεννηθεὶς τῷ 1888. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. Διετέλεσε νομάρχης Λέσβου (1915), γενικὸς διοικητὴς Λέσβου, Χίου καὶ νήσων Αἰγαίου πελάγους (1916—1920), ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ κυβερνήσει (1923) καὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ κυβερνήσει Α. Μιχαλακοπούλου (1925), ἀπὸ δὲ τοῦ 1930 ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ κυβερνήσει Ε. Βενιζέλου. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη διατελεῖ πληρεξούσιος τοῦ νομοῦ Λέσβου καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Ἔγραψεν: «Ἑλληνικὸν μέλλον» (Ἀλεξάνδρεια 1914), «Τέσσαρες λόγοι· προκήρυξις πρὸς τὸν λεσβιακὸν λαὸν» (Μυτιλήνη 1918) καὶ «Δύο λόγοι· ἡ δίκη τῆς Λαμίας, τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα» (Ἀθῆναι 1926). ἐπὶ τῆς τελευταίας του δὲ ὑπουργίας ἤρξατο ἡ ἀνίδρυσις τῶν νέων διδακτηρίων τῆς χώρας καὶ ἐλειτούργησε (1932) τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον.

— **Παπανδρέου, *Σταῦρος*.** Ἕλλην γεωπόνος, γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, μεθ' ὃ εἰς τὴν ἐν Gembloux τοῦ Βελγίου γεωπονικὴν σχολήν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων Ζωγράφου, εἶτα, εἰσελθὼν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, διετέλεσε νομογεωπόνος, διευθυντὴς τῆς ἐν Λαρίσῃ μέσης Ἀβερωφείου γεωργικῆς σχολῆς καὶ εἶτα ἐπιθεωρητὴς τῆς Γεωργίας. Τῷ 1921 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς γεωργίας παρὰ τῇ Ἀνωτάτῃ Γεωπονικῇ Σχολῇ, ἧς ἀπὸ τοῦ 1923 τυγχάνει διευθυντής. Διευθυντὴς τοῦ γεωργικοῦ κλάδου καὶ συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διαφόρους ποικιλίας σίτου· ἐδημοσίευσεν ἐπιστημονικὰ ἄρθρα ἐπὶ διαφόρων καλλιεργειῶν καὶ συνέγραψε πραγματείας: «Περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος ἐν Ἑλλάδι», «Περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν τεύτλων ἐν Ἑλλάδι» καὶ περὶ διαφόρων πειραματικῶν καλλιεργειῶν καὶ ἄλλων ἐργασιῶν. Α. Ε. Κ.

Παπανικολέϊκα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κράλης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 21.

Παπανικολῆς, *Δημήτριος*. Διάσημος πυρπολητὴς κατὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, γεννηθεὶς τῷ 1790 εἰς Ψαρά. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὸ ναυτικὸν ἐπάγγελμα, ὑπηρετῶν, ὁσάκις δὲν ἐμαθήτευεν εἰς τὰ ἐν τῇ νήσῳ διδασκαλεῖα, ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ πατρός του *Γεωργίου Παπανικολῆ*, ὅστις πολλάκις νικηφόρους διεξήγαγεν ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἀλγερίνους πειρατάς. Δεκαεννεαετὴς πλοιαρχήσας κατὰ πρῶτον, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπηρέτησεν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Ἀποστόλη. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ἐρεσσοῦ* (βλ. λ. καὶ λ *πυρπολικὸν*) μετέσχε τῆς κατὰ τοῦ τουρκικοῦ δικρότου πυρπολικῆς ἐπιθέσεως. Κατὰ τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Γέροντα* (βλ.λ.) ναυμαχίαν, παραβόλως ὁρμῶν κατὰ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως μετὰ τῶν ἄλλων πυρπολητῶν ἐνέβαλε τὸν τρόμον. Εἰς πλείστας κατὰ θάλασσαν συμπλοκὰς καὶ ἀποβατικὰς ἐπιχειρήσεις ἔλαβε μέρος, καταπλήσσων τοὺς πάντας διὰ τὸ θάρρος του. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνος (Ἰανουάριος 1829) ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ τοῦ ἰδιοκτήτου πλοίου του μέχρι τοῦ 1833, ὁπότε, ἐλθόντος τοῦ Ὄθωνος, ἡ κυβέρνησις ἠγόρασε τὸ πλοῖόν του, καταστήσασα τοῦτον κυβερνήτην. Βραδύτερον, συνεπείᾳ ναυαγίου τινὸς ἀποδοθέντος εἰς ἀμέλειάν του καὶ κατόπιν ποικίλων διαβολῶν, ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα μέχρι τοῦ 1841, ὁπότε ἀνακληθεὶς ἐτοποθετήθη ὡς κυβερνήτης τῆς κορβέτας «Ἀμαλίας». Τῷ 1843 ἐξελέγη πληρεξούσιος Ψαρῶν. Τῷ 1845 ἀπεστάλη εἰς Γύθειον ὡς κυβερνήτης πλοίου, ἵνα ἐξομαλύνῃ ἔριδας ἀναφυείσας μεταξὺ τῶν Λακώνων. Ἐπλοιάρχησε μέχρι Μαΐου 1846, ὁπότε ἐτοποθετήθη ὡς πρόεδρος τοῦ ναυτοδικείου, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1855). Γ. Ν. Ν.

Παπανικολόπουλος, *Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζατούνης, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Πλαπούταν.

Παπάντοπολ (Papadopol). ***Καλλίμαχος - Ἀλέξανδρος*.** Ρουμᾶνος πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Περὶ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων» (1883—1884), «Περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἰγκὸρ Σβιατόσλαβιτς» (1885), «Ὁ βοϊβόδας Γεώργιος Στέφανος» (1886), «Ὁ Δούναβις ἐν τῇ φιλολογίᾳ καὶ ταῖς παραδόσεσι» (1886), «Σοφία Παλαιολόγου» (1895), «Ἱστορία τῆς μολδαυϊκῆς νομοθεσίας». Γ. Ι. Β.

Παπαντόπολι (Papadopoli), ***Νικόλαος***, *κόμις ντὲ —*. Ἰταλὸς νομισματολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1841. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως βουλευτής, κατόπιν δὲ ἐξελέγη γερουσιαστής. Τῷ 1866 ἔλαβε μέρος εἰς τὰς τότε ἐπιχειρήσεις ὡς ὑπίλαρχος. Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ἐκ τῆς θαυμασίας νομισματικῆς συλλογῆς, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ἐκ βενετικῶν νομισμάτων. Πλὴν πολυαρίθμων μελετῶν καὶ ἄρθρων εἰς διάφορα περιοδικά, ἔγραψε: «Monete veneziane per Candia» (1873), «Sulle origine della veneta zecca» (1882), «Sul valere della moneta veneziana» (1885), «Il bimetallismo veneziano» (1892), «Moneti italiane inedite» (1893—1902), «Le monete di Venezia» (1903) κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Παπαντόπολι** (Papadopoli), ***Νικόλαος Κομνηνός***· Βλ. λ. *Παπαδόπουλος*, Κομνηνὸς Νικόλαος.

Παπαντωνίου, *Ζαχαρίας*. Σύγχρονος Ἕλλην δημοσιογράφος, λόγιος, αἰσθητικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1877 ἐν Καρπενησίῳ, ὅπου ἐπεράτωσε τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδάς, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ 1890 ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἠκολούθησε μαθήματα ἰατρικῆς, ἔλαβε δ' ἐπίσης μαθήματα ζωγραφικῆς. Τραπεὶς κατόπιν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, προσελήφθη εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» τοῦ Βλ. Γαβριηλίδου (1893—1894), ἀκολούθως δὲ εἰς τὴν βραχύβιον «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων» τοῦ Λ. Δεληγιώργη, διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ Διον. Βαλέττα, ἔνθα συνειργάσθη μὲ τὸν Ὀδ. Ἰάλεμον (1895). Τὴν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ παρισινοῦ «Journal» (καὶ ὑπὸ τοῦ Raoul Ponchon ἐπὶ μακρὸν καλλιεργηθεῖσαν) εἰσαγομένην τότε ἐπίκαιρον καθημερινὴν ποίησιν, ἣν ἐγκαινίασεν ὁ Γαβριηλίδης ἐν τῇ «Ἀκροπόλει», ἀνέλαβεν ὁ Παπαντωνίου, μεταστὰς ἀκολούθως καὶ εἰς τὸ «Σκρὶπ» τοῦ Κουσουλάκου (1895), ἔνθα ἔκτοτε διετέλεσεν, ἐπὶ ἕνδεκα συναπτὰ ἔτη, ὡς συντάκτης παντοίας ὕλης τοῦ φύλλου, τέλος δὲ καὶ ἀρχισυντάκτης αὐτοῦ (1900—1905), ὑφ' ἣν ἰδιότητα ἔγραψε πολιτικὰ ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα. Μετὰ ταῦτα συνειργάσθη ὡς χρονογράφος εἰς τὸν «Χρόνον», ἔπειτα δ' ἐταξίδευσεν εἰς Παρισίους, ὅπου τὸ «Ἐμπρὸς» διώρισεν αὐτὸν ἀνταποκριτήν, παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ τριετίαν καὶ δημοσιεύσας ἐκεῖθεν σειρὰν «Παρισινῶν γραμμάτων». Εἰς τὴν παρισινὴν «Journal des Débats» ἔγραψε τότε καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄. Ἔγραφε δὲ καὶ εἰς τὴν «Les Nouvelles» τὸ «Ἀνατολικὸν δελτίον». Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1911, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τριετίαν εἰσέτι συνεργαζόμενος ὡς τακτικὸς χρονογράφος τοῦ «Ἐμπρός». Τῷ 1912 ὅμως ἐγκατέλιπεν ὁριστικῶς τὴν κατ' ἐπάγγελμα δημοσιογραφικὴν ζωήν, διορισθεὶς ἀρχικῶς νομάρχης Ζακύνθου, εἶτα δὲ Κυκλάδων, Καλαμῶν κλπ., ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1917. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην μετέσχεν ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὸ συγκροτηθὲν πανιόνιον συνέδριον ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡμίλησε δ' ἐπίσης περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης τῆς Ζακύνθου. Τῷ 1918 ἡ ἐπιτροπὴ συντάξεως διδακτικοῦ βιβλίου τοῦ κράτους ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν σύνταξιν προτύπου ἀναγνωστικοῦ βιβλίου διὰ τὴν γ΄ τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τοιοῦτο δ' ἔγραψε τὰ «Ψηλὰ βουνά», ὅπερ ἐσημείωσεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σταθμὸν καὶ ἀφετηρίαν διὰ τοὺς μετέπειτα σχολικοὺς συγγραφεῖς. Ἀπὸ τοῦ 1911, ἐμφανισθεὶς ἐν τῇ ζωγραφικῇ ἐκθέσει τοῦ Ζαππείου διὰ σειρᾶς σχεδιασμάτων καὶ γελοιογραφικῶν τύπων καὶ προσώπων τῆς ἐποχῆς, δημοσιεύσας δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰς τὰ περιοδικὰ «Παναθήναια» καὶ «Καλλιτέχνης» τῶν Ἀθηνῶν καὶ «Στοκολμτίτνιγκεν» τῆς Στοκχόλμης, συστηματικῶς δ' ἐπιδοθεὶς ἔκτοτε εἰς τὴν μελέτην τῆς ζωγραφικῆς καὶ δημοσιεύων ἐν τῷ τύπῳ κριτικὰς μελέτας καὶ ἄρθρα ἐπὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, διωρίσθη τῷ 1918 διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς πινακοθήκης, ἔνθα διατελεῖ καὶ μέχρι τοῦδε, πρόεδρος ὢν καὶ τοῦ πενταμελοῦς αὐτῆς μονίμου καλλιτεχνικοῦ συμβουλίου. Εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος εἰσήγαγεν ἀξιοσημειώτους μεταρρυθμίσεις, ἐπιδιώκων ὅπως καταστήσῃ τοῦτο εἶδος λαϊκοῦ μουσείου προσιτοῦ εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι συχνοτέραν χρῆσιν ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ· τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ ἡ εἴσοδος ὡρίσθη καθημερινὴ καὶ ἐλευθέρα, ἡ διάταξις τῶν πινάκων ἐσυστηματοποιήθη κατὰ σχολάς, τὸ καλλιτεχνικὸν δ' ὑλικὸν ἐπλουτίσθη ἐν πρώτοις διὰ πινάκων ζωγράφων μὴ ἐπαρκῶς γνωστῶν μὲν μέχρι τότε εἰς τὸ κοινόν, ἀπαραιτήτων ὅμως πρὸς κατανόησιν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, δι' ἔργων τοῦ Ν. Δοξαρᾶ, τῆς μεγάλης σειρᾶς σχεδίων τοῦ Γύζη καὶ τοῦ Νικηφ. Λύτρα, διὰ συλλογῆς ξυλογραφιῶν τοῦ Γαλάνη, δι' ἔργων τῶν Καντούνη, Παχύ, Νικ. Λύτρα, Μαλέα, Παρθένη κ. ο. κ., ἀλλὰ καὶ διὰ τριῶν, τῶν πρώτων μέχρι σήμερον, πρωτοτύπων πινάκων τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα αὐτοῦ ὑπῆρξε (1920) ὁ εἰσηγητὴς ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ἀπονομῆς ἐθνικοῦ ἀριστείου διὰ τὴν ζωγραφικήν, απονεμηθέντος τότε εἰς τὸν Κ. Παρθένην. Τῷ 1923 ἔλαβε τὸ ἀριστεῖον Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, διωρίσθη δὲ καὶ διατελεῖ ἐν τῷ Ἀμαλιείῳ ὀρφανοτροφείῳ καθηγητὴς τῆς ἐφηρμοσμένης ἐν τῇ γυναικείᾳ βιοτεχνίᾳ διακοσμητικῆς. Ὡς δημοσιογράφος ἢ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς πινακοθήκης, ἐταξίδευσεν εἰς Παρισίους, Λονδῖνον, Βερολῖνον, Μόναχον, Δρέσδην, Νυρεμβέργην, Στοκχόλμην, Κοπεγχάγην, Ρώμην, Νεάπολιν, Ἅγιον Ὄρος καὶ Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν λίαν ἐνωρίς, μαθητὴς εἰσέτι, ἐνεφανίσθη διὰ σατιρικοῦ στιχουργήματος δημοσιευθέντος ἐν τῷ βραχυβίῳ σατιρικῷ φύλλῳ «Αἱ μηχανορραφίαι» τῶν Ν. Κουντουριώτη καὶ Ἰ. Δεληκατερίνη, ἀκολούθως δὲ ἀπὸ τῆς «Εἰκονογραφημένης Ἑστίας», ἔνθα εἰσήγαγεν αὐτὸν ὁ Γρ. Ξενόπουλος διὰ τοῦ διηγήματος «Ὁ ψωμᾶς». Συνειργάσθη ἀκολούθως εἰς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν καλυτέρων περιοδικῶν τῆς τριακονταετίας, ἐν οἷς τὰ «Παναθήναια», «Νουμᾶς», «Ἡγησώ», «Καλλιτέχνης», «Ἶρις», «Νέα Ζωὴ» καὶ «Γράμματα» τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ «Ἡμερολόγιον» Σκόκκου κλπ. κλπ.

Ἔργα αὐτοῦ εἰς αὐτοτελῆ βιβλία ἐξέδωκε κατὰ σειρὰν τὰ ἀκόλουθα: «Πολεμικὰ τραγούδια» (1897), «Χελιδόνια», παιδικὰ ποιήματα διὰ τὰ σχολεῖα, μελοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Γ. Λαμπελὲτ (1920), «Πεζοὶ ρυθμοὶ» (πεζὰ ποιήματα 1923), «Διηγήματα» (1927) καὶ «Θεῖα Δῶρα», ἀπάνθισμα ἐκ τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ ἔργου (1932). Ἐκτὸς τοῦ ρηθέντος διδακτικοῦ «Τὰ ψηλὰ βουνὰ» (1918) καὶ τῶν παιδικῶν ποιημάτων, ἐξέδωκεν ἐπίσης πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα», ὁμοίως δὲ τοιαῦτα πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐμμ. Τρουλλινοῦ. Θεατρικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη ὁ «Ὅρκος τοῦ πεθαμένου» (1929), ἐλευθέρα δραματικὴ διασκευὴ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ τραγοῦδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» φερομένης δημώδους παραλογῆς. Δέον ὅμως νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα καὶ ἐκτενεῖς σειραὶ τεχνοκριτικῶν καὶ ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων καὶ ἄρθρων, καθαρῶς φιλολογικοῦ χαρακτῆρος, οἷαι αἱ ἀκόλουθοι: ἄρθρα τεχνοκριτικὰ ἐν τῇ «Πατρίδι» (1920), ἄρθρα παντὸς εἴδους ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» (1921—1922), τεχνοκριτικὰ ὡσαύτως ἄρθρα καὶ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις ἐκ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν ἐν τῷ «Ἐλευθέρῳ Τύπῳ» (1924), ἀκολούθως δέ, κατὰ τὰ ἔτη 1925 κ. ἑ., ἐν τῷ «Ἐλευθέρῳ Βήματι», τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ κριτικὸς τῶν ἐκθέσεων ζωγραφικῆς, σειραὶ ἐντυπώσεων ἐξ Ἁγίου Ὄρους, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Βυζάντιον ποῦ δὲν ἀπέθανε», ἐκ Τήνου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἄσπρη Τῆνος», ἐκ Μονάχου, ὡς καὶ πλῆθος ἐπικαίρων αἰσθητικῶν ἄρθρων, κριτικῶν καὶ διηγημάτων, ἀνεκδότων εἰσέτι εἰς αὐτοτελῆ τόμον. Ἀραιάς τινας μεταφράσεις ἐκ τῆς γαλλικῆς ποιήσεως ἐδημοσίευσεν ὁ Παπαντωνίου, ἐν οἷς τοῦ Ρισπὲν εἰς ρουμελιώτικην διάλεκτον. Διηγήματα αὐτοῦ μετεφράσθησαν γαλλιστὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Notre Temps», ποιήματά του δὲ γερμανιστὶ μὲν ὑπὸ Karl Dietrich, γαλλιστὶ δὲ ὑπὸ τοῦ S. Michel ἐν ταῖς ἐκδοθείσαις ἀνθολογίαις τῆς νεοελληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως.

Ὡς πεζογράφος, ὅπου καὶ κυρίως διεκρίθη, θεωρεῖται μεταξὺ τῶν ἀρίστων συγχρόνων δημιουργῶν ὕφους (stylistes), χαρακτηριστικὰ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς ἡ πρωτοτυπία, ἡ σαφήνεια, ἡ εὐφυΐα, οὐχὶ σπανίως σκωπτική, καὶ ἡ συμμετρία, βραδύτερον δὲ ἡ συντομία, ἡ πυκνότης, ἡ ἁδρομέρεια καὶ ἡ ἔντονος γραφικότης. Γλῶσσα δὲ τοῦ Παπαντωνίου ὑπῆρξεν ἐνταῦθα, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων, ἡ ἁπλῆ ἀστικὴ ὁμιλουμένη, μετ' ἀβιάστων ἀθρόων εἰσαγωγῶν τῶν οὐχὶ ἀφισταμένων καθιερωμένων τυπικῶν φράσεων τῆς καθαρευούσης. Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ χαρακτηρίζεται ὑπὸ παρατηρητικότητος εὐστόχου καὶ ἀναλυτικῆς μᾶλλον ἢ συνθετικῆς. Ταῦτα προκειμένου περὶ τοῦ χρονογραφήματος ἰδίᾳ τοῦ Παπαντωνίου. Ὡς διηγηματογράφος παρουσιάζει μὲν ἧσσονα φραστικὴν εὐκαμψίαν, ἀπότοκον ἴσως τῆς ὀρθοδόξου δημοτικῆς, ἧς ὡς τοιοῦτος ποιεῖται ἀπαράβατον χρῆσιν, ἀφθονώτερα ὅμως ἄλλα καλλιλογικὰ στοιχεῖα. Τὸ περιεχόμενον τῶν διηγημάτων του εἶναι ποικίλον, οἱ δὲ τύποι του εἰλημμένοι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀθηναϊκῆς εἴτε καὶ ἐν γένει τῆς ἀστικῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ γνώρισμα εἶναι ἡ φυσιολατρεία. Ἡ ποίησίς του χαρακτηρίζεται κατὰ τὴν στιχουργίαν μὲν ὑπὸ εὐχερείας, ἐπιμελείας καὶ ποικιλίας μετρικῆς, εἶναι δὲ κατὰ τὴν μορφικὴν σύστασιν γραφική· τέλος κατὰ τὸ περιεχόμενον ἔχει ἀπαισιόδοξον τὸν χαρακτῆρα. Ἔτι μᾶλλον ἀπαισιόδοξος εἶναι ὁ Παπαντωνίου εἰς τοὺς «Πεζοὺς Ρυθμούς», ὧν ἡ σύνθεσις εὐρυτέρα, ἡ πνοὴ ἰσχυροτέρα, ἀξιοσημείωτος δὲ ἡ φραστικὴ ρητορική. Ὡς συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς σχολικός, ὁ Παπαντωνίου εἶναι ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τῆς συναισθηματικῆς ἀγωγῆς

Digitized by Google

—καὶ τοῦ καλολογικοῦ συναισθήματος συμπεριλαμβανομένου καὶ δὴ ἐκ τῶν κυριωτάτων—, ἀπὸ ἠθικῆς δὲ ἀπόψεως ὁπαδὸς τῶν ὁμαδικῶν ἰδεωδῶν, ἐφ' ἃ ἐρείδεται καὶ ἡ σύγχρονος παιδαγωγική. Μετὰ τοῦ Βιζυηνοῦ καὶ τοῦ Πάλλη συνεισέφερεν ἀξιόλογον εἰσφορὰν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς παιδικῇ καὶ παιδαγωγικῇ ποιήσει. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἠλ. Π. Βουτιερίδη*, «Ὁ ρυθμικὸς λόγος στὴν παγκόσμια λογοτεχνία κι' οἱ «Πεζοὶ ρυθμοί» τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου» (1931). ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Παπαντωνόπουλος, *Νικόλαος Γ.* Καθηγητὴς τῆς ὀδοντικῆς χειρουργικῆς, παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς ἐν τῷ ὀδοντιατρικῷ σχολείῳ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς τῷ 1882. Ἐσπούδασε τὴν ὀδοντιατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Northwestern τοῦ Σικάγου, τυχὼν τοῦ διδακτορικοῦ αὐτοῦ διπλώματος τῷ 1910, κατόπιν δὲ ἠκολούθησε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἔτυχε πτυχίου καὶ διδακτορικοῦ διπλώματος παρὰ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τῷ 1921 διωρίσθη εἰδικὸς καθηγητὴς τῆς ὀδοντιατρικῆς. Ἔγραψε: «Ὀδοντικὴ χειρουργικὴ - παθολογία καὶ θεραπευτική» καὶ διαφόρους μονογραφίας. Ἀπὸ ἐννεαετίας ἐκδίδει τὴν «Ὀδοντιατρικὴν Ἐπιθεώρησιν». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Παπαοικονόμου, *Ἀπόστολος.* Ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, γεννηθεὶς τῷ 1861 εἰς Νέαν Μιτζέλαν τῆς Φθιώτιδος, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1925 καὶ κατόπιν ἐπολιτεύθη ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Φθιώτιδος. Ἀπέθανε τῷ 1929. Ν. Θ. Κ.

Παπαπαναγιώτου, *Σταῦρος.* Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγχιάλῳ τῷ 1888, ἐσπούδασε δ' ἐν τῇ σχολῇ Καλῶν τεχνῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου (ὑπὸ τὸν Τσίμελ). Ἐξειργάσθη ἰδίᾳ τοπιογραφίας καὶ ζωογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται τοπία τινὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς Κρήτης («Ἐσωτερικὸν αὐλῆς» (Μ. Λαύρας), «Θέρισσον» κτλ.) καὶ μία ζωογραφία: «Στὸν κάμπο τοῦ Μαραθῶνα». Ι. Μ. Π.

Παπαπάνος, *Κωνσταντῖνος.* Δικηγόρος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1887. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἔγραψε: «Περὶ διαθηκῶν καὶ κωδικέλλων» (Ἀθῆναι 1911), «Περὶ προστασίας τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας» (1927) κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Μ. Γ. Δ.

Παπαπετρώφ, *Νεόφυτος-Ρίλσκι.* Βούλγαρος ἱερομόναχος καὶ παιδαγωγὸς (βλ. λ. *Νεόφυτος* Ρίλσκι).

Παπαπολίτης, *Χαράλαμπος.* Κατήγετο ἐκ Δωρίδος καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐν ταῖς διαφόροις μάχαις ταῖς συναφθείσαις ἐν Πέντε Ὄρνια καὶ περὶ τὴν Δωρίδα καὶ ἰδίως τῷ 1826, ὅτε οἱ Δωριεῖς ἐπολέμουν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς περὶ τὸ Λιδωρίκιον χώρας. Ἐπίσης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς μονῆς Κουτσεμᾶ καὶ τῆς ἀντικρὺ τῶν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ νήσων Τριζωνίων παραλίας. Τ. Ε. Ε.

Παπαποτάμι *[Γεωγρ.].* Ἄλλη ὀνομασία τοῦ *Γέρω-ποταμοῦ* ἢ *Μυλοποτάμου* τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Ε. Γ.

Παπαποῦλι *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αἰγάνης τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 15. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραλῆ Δερβέν*. Ἦτο ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—συνόρων, παρ' αὐτὸ δ' ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῆς γραμμῆς ταύτης μετὰ τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης.

Παπαπωλάκης, *Ἀνδρέας.* Κρὴς ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐξ Ἀνωπόλεως τῶν Σφακίων καταγόμενος. Μετὰ τὸν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1822 φόνον τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Νικηφόρου Χατζιδάκη, ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, διωρίσθη οὗτος ὑπὸ τῆς διοικήσεως ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, προβιβασθεὶς ἅμα καὶ εἰς πεντακοσίαρχον. Ἔδρασε κυρίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κανδάνου καὶ διηύθυνε τὰ κατ' αὐτὴν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἁρμοστοῦ Τομπάζη, εἰς αὐτὸν δὲ κυρίως ὠφείλετο ἡ ἐπιτυχὴς ἔκβασις τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. ΕΡ. Μ.

παπάρα (ἡ)· τεμάχια ἄρτου περιχυμένα διὰ θερμοῦ ὕδατος, λίπους καὶ ἠρτυμένα διὰ τυροῦ || μετφ., προσβολή, ἐπίπληξις· «ἔφαγε μιὰ παπάρα» ὑπέστη δριμεῖαν ἐπίπληξιν ἢ ἀποτυχίαν, τὴν ἔπαθε.

Παπαρανέμα· βλ. *Παραναπανέμα*.

Παπαράντζα *[Γεωγρ.].* Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δενδροχῶρι* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

Παπάρζα *[Γεωγρ.]* Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδοπόλεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 27 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Πάπαρι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 480. Κεῖται παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην εἰς τὰς κλιτῦς ὄρους, ἔχει κλῖμα ἑλῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μαρμαριὰ* (κάτ. 124). Παράγει δημητριακά. Μετὰ τῆς Τριπόλεως συνδέεται ἐν μέρει διὰ βατῆς καὶ ἐν μέρει δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (ὥρ. 5). Δ. Ε. Μ.

Παπαρνίκια *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς βορείου ἐσχατιᾶς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (πλάτ. 40° 23' 00" Β., μῆκ. 24° 02' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kasandra to Thassos and Lemnos). Εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἀράπης (ἢ Πλατὺ) καὶ Ἅγιος Βασίλειος τοῦ Ἐσφιγμένου ἀποστάσεως, ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου 4 μίλ. Σ. Ε. Λ.

παπαροῦνα (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μήκων* ἡ ῥοιάς (βλ. λ.).

Παπαρούσι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 358. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παπαρρηγόπουλος, *Ἀλέξανδρος.* Ἐγεννήθη τῷ 1829 ἐν Πάτραις καὶ ἀποσταλεὶς ἐσπούδασεν ἐν Μόσχᾳ, ὅπου εὗρε λαμπρὸν στάδιον, καὶ στρατιωτικόν, ἀνελθὼν μέχρι στρατηγοῦ, καὶ πολιτικόν, διορισθεὶς μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Ἀπέθανε τῷ 1881. Τ. Ε. Ε.

—Παπαρρηγόπουλος, *Δημήτριος.* Ἕλλην ποιητής, υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1873. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1866, ἐξήσκησε δὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου. Νεανίας ἤρξατο μελετῶν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, πρὸς δὲ τὰς νεωτέρας φιλολογίας, ἐνισχύσας οὕτω τὴν συγγραφικὴν ἰδιοφυΐαν του, καὶ τῷ 1861 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δημοσιότητα διά τινος μελέτης του ἐπιγραφομένης: «Σκέψεις ἑνὸς ληστοῦ ἢ καταδίκη τῆς κοινωνίας». Εἰς τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του ἐπραγματεύθη τῷ 1866 τὰς περὶ ποιητικῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, τῷ δὲ 1868 ἐβραβεύθη εἰς τὸν Νικοδήμειον διαγωνισμὸν ἡ πραγματεία του: «Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ὡς Χριστιανοῦ καὶ ὡς πολίτου». Ταυτοχρόνως ἐδημοσίευεν εἰς τὰ τότε ἐκδιδόμενα περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, ἐν αἷς καὶ τὴν περὶ «Ἀποκρύφων εὐαγγελίων». Ἄξιον σημειώσεως ἐπίσης εἶναι τὸ διδακτικὸν σύγγραμμά του: «Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», εἰσαχθὲν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Πάντα τὰ ἔργα ταῦτα καταδεικνύουσι τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἐπιστήμονος. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατέλαβε κυρίως ἐπίφανῆ θέσιν ὡς ποιητής, σημειώσας σταθμὸν κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὅτε ὀλίγον βραδύτερον ἡ ποίησις ἠκολούθησεν ἄλλην ὁδόν, στραφεῖσα πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Σολωμοῦ.

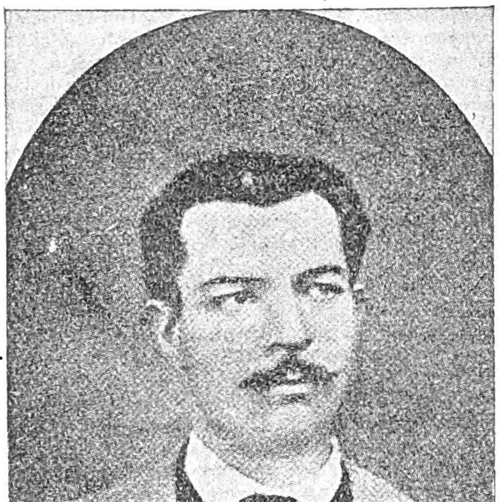

Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος.

Νεανίσκος ἔτι ὁ Παπαρρηγόπουλος ἔγραψε τοὺς πρώτους στίχους του, τοὺς ὁποίους ἀπέφυγε νὰ δημοσιεύσῃ, ἐνεφανίσθη δὲ ὡς ποιητὴς τῷ 1866, ὅτε ἐβραβεύθη ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ συλλογὴ «Στόνοι» εἰς τὸν Βουτσιναῖον διαγωνισμόν. Εἰς τὸν αὐτὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1867 ἀπενεμήθη ὁ πρῶτος ἔπαινος εἰς τὴν συλλογήν του «Χελιδόνες», κατὰ δὲ τοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ 1868 καὶ 1869 ἔτυχον ἐπίσης τοῦ πρώτου ἐπαίνου τὰ ἐπικολυρικὰ ποιήματά του «Ὀρφεὺς» καὶ «Πυγμαλίων». Τὰ ποιήματα ταῦτα ἡ κρίνασα ἐπιτροπὴ ἐθεώρησεν «ὡς εὐσωμάτατα ἄνθη τῆς ποιητικῆς συγκομιδῆς» τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐθεώρησεν ὡς ἀκατάλληλον τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἀπέσχεν ὁριστικῶς τοῦ ποιητικοῦ ἐκείνου διαγωνισμοῦ. Ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν τούτων ἔργων ἐδημοσίευσε τοὺς «Χαρακτῆρας», διαλόγους, πεζοὺς καὶ ἐμμέτρους, πραγματευομένους κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ θέματα, μίαν πολιτικὴν κωμῳδίαν ἐπιγραφομένην «Συζύγου ἐκλογή», πολλάκις ἀναβιβασθεῖσαν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Λεγκρὰν καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ ἀναβιβασθεῖσαν ἐπιτυχῶς εἰς τὸ θέατρον τοῦ Τουρίνου. Ἡ κωμῳδία αὕτη κατέστη δημοφιλεστάτη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνεβιβάζετο δὲ ἐπὶ σκηνῆς καὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Μεταξὺ τῶν καλλίστων ἔργων του εἶναι ἡ δημοσιευθεῖσα τῷ 1871 κωμῳδία του «Ἀγορά», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς δεικνύει πολλὴν χάριν καὶ εὐφυΐαν. Τῷ 1895 ἐξεδόθη συλλογὴ διαφόρων ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνέκδοτα».

Ἡ ποίησις τοῦ Παπαρρηγοπούλου εἶναι πλήρης μελαγχολίας καὶ λεοπαρδικοῦ ἀπελπισμοῦ. Ὑπῆρξεν αὕτη ἀπήχησις ἐν Ἑλλάδι τοῦ δυτικοῦ ρωμαντισμοῦ, εὑρισκομένου ἤδη ἐν παρακμῇ. Τὸ ἀτύχημα ἦτο ὅτι ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀπέθανεν ἀκριβῶς ὅτε ἤρχιζεν ἀνακτῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἐπιμελούμενος τὴν μορφὴν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ποιημάτων του. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχει ἡ ποίησίς του δὲν στερεῖται οὔτε χάριτος οὔτε αἰσθήματος, παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐλλείψεις της διατηρεῖ τὴν ἰδιορρυθμίαν της. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἄκρα μελαγχολία τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἀπόρροια τῆς νοσηρᾶς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ, ἥτις προεκάλεσε τὸν πρόωρον θάνατόν του. Θ. Β.

—Παπαρρηγόπουλος, *Ἰωάννης.* Ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ, ἐξ ἧς καὶ κατήγετο, καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1874 εἰς ἡλικίαν 80 περίπου ἐτῶν. Τὰς πρώτας σπουδὰς ἔκαμεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατόπιν δὲ ἐν Μόσχᾳ, προστατευθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Ζωσιμάδη καὶ Καπλάνη. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου κατέφυγεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, κατὰ τὰς παραμονὰς δὲ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου προσελήφθη ὡς διερμηνεὺς τοῦ ἐκεῖ γενικοῦ ρωσικοῦ προξενείου. Ἡ κυρία δρᾶσίς του ἄρχεται ἀφ' ὅτου εἰκοσιπενταετὴς συνεδέθη μετὰ τοῦ Νικοτσάρα, Λάζου καὶ Γεωργίου Ὀλυμπίου, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ φρουρίου τῆς Τενέδου. Ὅτε κατῆλθεν εἰς Πάτρας, μέλος πλέον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μυηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τὸν Ρήγα Φεραῖου, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν προὐχόντων τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὸ ἐν Κερκύρᾳ συνελθὸν συνέδριον τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἵνα πείσῃ τούτους καὶ δείξωσι στάσιν ἐφεκτικὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Κατόπιν συνεννοήσεως ἐπίσης μὲ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν καὶ τοὺς προὔχοντας ἀνέλαβε καὶ ἔπεισε τὸν Ὑψηλάντην, ὅπως ἄρξηται τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τὰς παραδουναβίους χώρας, οὕτω δὲ ἐδόθη καιρὸς ὅπως παρασκευασθῇ ἀρτιώτερον ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασις. Κατὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν ὑπηρέτει ὡς διερμηνεὺς τῆς ρωσικῆς μοίρας, δι' ἐπιστολῆς του δὲ ἀποσταλείσης κρυφίως πρὸς τὸν Ἰμπραὴμ πασᾶν διὰ φίλου του Ὀθωμανοῦ, ἔπεισε τοῦτον ἵνα ἀποφύγῃ τὴν μετὰ τῶν ναυάρχων συνάντησιν καὶ συνεννόησιν, νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸν Ταχὶρ ἐντολὴν νὰ ἀμυνθῇ τοῦ εἴσπλου εἰς τὸν λιμένα τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν, γενναίως ἀγωνισθείς, ἐπληγώθη δὶς εἰς τὸ στῆθος. Παρὰ τοῦτο εἶχε τὴν ψυχραιμίαν καὶ ἑτοιμότητα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ρῶσον ναύαρχον τὴν ἀποστολὴν εἰς Σμύρνην μέρους τοῦ ρωσικοῦ στόλου διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, ὀρθῶς ἀντιληφθεὶς ὅτι ἡ μανία τῶν Τούρκων θὰ ἐστρέφετο κατὰ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις τοῦ ρωσικοῦ στόλου ἔσωσε πράγματι χιλιάδας Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν σφαγήν. Ἐπὶ Καποδίστρια, συνδεόμενος διὰ στενῆς φιλίας μὲ τοὺς διοικητὰς τῶν φρουρίων Ναυπάκτου, Ἀντιρρίου καὶ Μεσολογγίου, ἔπεισε τούτους κατὰ Μάϊον τοῦ 1829 νὰ παραδώσωσι τὰ φρούρια εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ κατὰ τὴν μετέπειτα ὑπογραφεῖσαν συνθήκην ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

—Παπαρρηγόπουλος, *Κωνσταντῖνος.* Ὁ μεγαλύτερος ἱστορικὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1815 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1891. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, καταγόμενος ἐκ Γορτυ-

Digitized by Google

νίας καὶ ἐγκατεστημένος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς τραπεζίτης καὶ βεκίλης τοῦ Μωρέως, ἐθανατώθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας προκρίτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριελαμβάνοντο καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, ὁ υἱός του Μιχαὴλ καὶ ὁ γαμβρός του Δ. Σκαναβῆς. Πόσην βαθυτάτην ἐπίδρασιν εἶχεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Παπαρρηγοπούλου τὸ τραγικὸν αὐτὸ γεγονός, νὰ ἴδῃ ἑξαετὲς παιδίον συρομένην εἰς τὴν ἀγχόνην ὅλην σχεδὸν τὴν οἰκογένειάν του, φαίνεται εἰς τὸ δραματικὸν πάθος τῶν ἱστορικῶν του ἀφηγήσεων.

Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος.

Καταφυγὼν μετὰ τῆς μητρός του εἰς Ὀδησσόν, ἐξεπαιδεύθη ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α′ εἰς τὸ λύκειον Richelieu, ὅπου ὁ διδάσκαλός του Köppen, διακρίνας τὴν ἱστορικὴν ἰδιοφυΐαν του προεμάντευσε τὸ στάδιόν του. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1830, ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Γεννάδιον τότε ἐν Αἰγίνῃ ἱδρυθὲν κεντρικὸν σχολεῖον, συνεπλήρωσε δὲ αὐτὰς ὕστερον εἰς γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ πανεπιστήμια. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ γενόμενος τμηματάρχης αὐτοῦ, ἀπελύθη κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1845 ὡς «ἑτερόχθων». Ἀναγνωρισθείσης ὅμως σχεδὸν ἀμέσως ὕστερον τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ ἰθαγενείας ὡς Γορτυνίου, διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις γυμνασίου, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1851, ὁπότε διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον, τῷ δὲ 1855 προήχθη εἰς τακτικόν. Περὶ τοῦ Παπαρρηγοπούλου δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐγεννήθη ἱστορικός. Ἡ πρώτη ἱστορικὴ πραγματεία του «Περὶ τῆς ἐποικήσεως σλαυϊκῶν τινων φύλων εἰς τὴν Πελοπόννησον», τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τῷ 1843 ὑπηρετῶν ὡς δικαστικὸς πάρεδρος καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἀντέκρουσε τὴν συνταράξασαν τότε τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης θεωρίαν τοῦ Φαλμεράϋερ, ἔκαμε κατάπληξιν διὰ τὴν προσεκτικὴν ἐξέτασιν καὶ ὀρθὴν τῶν πραγμάτων ἑρμηνείαν, διὰ τὴν κριτικὴν βάσανον τῶν πηγῶν καὶ τὴν ἐπιστημονικωτάτην μέθοδον αὐτῆς. Δεχθεὶς ὡς ἀναμφισβήτητον τὴν κάθοδον τῶν Σλαύων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀποδείξας ὅτι οἱ Σλαῦοι οὗτοι δὲν ἦλθον ὡς κατακτηταί, οὔτε κατέστρεψαν τὴν χώραν, οὐδὲ ἐξωλόθρευσαν τοὺς κατοίκους, ἀλλ᾽ ὅτι τοὐναντίον ἐδαμάσθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀνέτρεψε τοὺς περὶ ἐκσλαυϊσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρισμοὺς καὶ εἰς τὴν ἀκλόνητον ἐπιχειρηματολογίαν καὶ ἀποδεικτικότητά του ὀφείλεται τὸ ὅτι οὐδεὶς ἔκτοτε ἐπανῆλθεν εἰς τὰς παραδοξολογίας τοῦ Φαλμεράϋερ. Τῷ 1844 ἐδημοσίευσε τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἱστορικὴν πραγματείαν: «Τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας», διὰ τῆς ὁποίας προσπαθεῖ νὰ μεταθέσῃ τὸ ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Κορίνθου καὶ τὴν ὁποίαν ἐπήνεσεν ὁ μεγαλύτερος τότε φιλόλογος τῆς Γερμανίας Hermann. Ὑπηρετῶν ὡς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου ἐξέδωκε τῷ 1845 «Στοιχεῖα γενικῆς ἱστορίας κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Γάλλου Λευΐ», ἐξαντληθέντος δὲ τούτου ἐξέδωκε τῷ 1849 καὶ ἰδίαν «Γενικὴν ἱστορίαν» εἰς 2 τόμους. Τῷ 1855 ἐν τῷ πλατύτερον δημοσιευθέντι εἰσαγωγικῷ αὐτοῦ ὡς τακτικοῦ καθηγητοῦ λόγῳ «Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν φυλῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔθνους», θέτει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοὺς Ἀχαιούς, ἀντικρούων τὴν περὶ δωρικῆς κατακτήσεως καινοφανῆ τότε θεωρίαν τοῦ K. O. Müller, αἱ δὲ εἰκασίαι τοῦ Παπαρρηγοπούλου, αἵτινες τότε ἐθεωρήθησαν τολμηραί, ἔμελλον νὰ ἐπιβεβαιωθῶσιν ὕστερον ἀπὸ τὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀνατολὴν γενομένας ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις. Ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία τοῦ Παπαρρηγοπούλου, στρεφομένη περὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διδασκομένην εἰς τρεῖς καὶ ἐνίοτε εἰς τέσσαρας ἐνιαυσίους κύκλους, παρεσκεύασε τὸ ὑλικὸν διὰ τὸ μέγα καὶ ἀπαράμιλλον συνθετικὸν ἔργον αὐτοῦ, τὴν «Ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», τῆς ὁποίας ὁ Α′ τόμος εἶδε τὸ φῶς τῷ 1860 καὶ ὁ Β′ τῷ 1862. Ἐν τῷ μεταξύ, παρασκευάζοντος τοῦ συγγραφέως τὴν συνέχειαν τῶν δυσκόλων περιόδων, ἐξηντλήθησαν οἱ ἐκδοθέντες δύο πρῶτοι τόμοι, οἵτινες καὶ ἐπανεξεδόθησαν μὲ μικρὰς βελτιώσεις τῷ 1865, ἐνεφανίσθησαν δὲ καὶ οἱ ἀκόλουθοι 3 τόμοι κατὰ διαλείμματα μέχρι τοῦ 1872. Τὸ πεντάτομον τοῦτο ἔργον ἐπεσφράγισεν ὁ κατὰ τὸ 1877 ἐκδοθεὶς «Ἐπίλογος τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», ὅστις μεταφρασθεὶς καὶ ἐκδοθεὶς γαλλιστὶ δαπάναις τοῦ Μαρασλῆ ὑπὸ τὸν τίτλον «Histoire de la civilisation Hellénique», ἀποτελεῖ σύνοψιν τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Παπαρρηγοπούλου, τοῦ ὁποίου ἐγένοντο μέχρι τοῦδε ἓξ ἐκδόσεις. Ἡ «Ἱστορία» τοῦ Παπαρρηγοπούλου εἶναι τὸ πρῶτον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀδιαίρετος, ὡς ἰσχυρὰ καὶ ἀδιάσπαστος ἅλυσις συγγενῶν περιόδων καὶ σχετικῶν πρὸς ἄλληλα γεγονότων, ἐμψυχουμένων ἀπὸ μίαν ἀληθῶς ἐπικὴν πνοήν. Ἡ ἐξιστόρησις πρὸ πάντων τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ πρωτοτυπίαν, εἰς τὸν Παπαρρηγόπουλον δὲ ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα ὅτι πρῶτος κατέδειξε τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὸ ἔθνος ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς καὶ ὅτι πρῶτος ἐχάραξε τὴν ὁδὸν τὴν ὁδηγήσασαν ὕστερον εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς φήμης τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ περίοδος τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ ἔχει ἱστορηθῆ ἀπὸ τὸν Παπαρρηγόπουλον μὲ πρωτοτυπίαν καὶ μὲ δραματικότητα. Αἱ σκηναὶ τοῦ βίου τῆς δουλείας περιγράφονται μὲ πάθος καὶ χρωματίζονται μὲ ζωηρὸν καὶ γνησίως ἑλληνικὸν χρῶμα, ἁδραὶ δὲ καὶ δραματικαὶ εἶναι αἱ σελίδες αἱ ἀφηγούμεναι τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, τῆς ὁποίας ἡ σύντομος ἔκθεσις ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην εἰκόνα τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ «Ἱστορία» τοῦ Παπαρρηγοπούλου εἶναι τὸ τελειότατον δημιούργημα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ ἀξία αὐτῆς δὲν εἶναι μόνον ἐπιστημονικὴ ἀλλὰ καὶ ἐθνική. Κανὲν ἄλλο βιβλίον δὲν ἀνεγνώσθη τόσον εὐρέως καὶ κανεὶς ἄλλος παράγων δὲν ἤσκησε μείζονα ἐπίδρασιν καὶ παιδευτικὴν δύναμιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅσην ἤσκησεν ὁ Παπαρρηγόπουλος μὲ τὸ ἔργον τοῦτο. Αὐτός, ζωντανεύσας τὸ ἑλληνικὸν παρελθόν, ἐνέπνευσε τὴν πίστιν καὶ διὰ τὰς τύχας τοῦ μέλλοντος, τοῦ ὁποίου ἔγινεν ὁ ἐμπνευσμένος προφήτης. Ἀκολουθῶν ὡς κυρίαν γραμμὴν τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα, ἥτις ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ τὴν προορμητικωτέραν κατεύθυνσιν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, ἀνεζωπύρησε τὸ αἴσθημα καὶ ἐνεφύσησε τὴν εἰς ἑαυτὸ πεποίθησιν τοῦ ἔθνους. Πλὴν τοῦ μνημειώδους τούτου ἔργου καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων, ἐδημοσίευσεν ὁ Παπαρρηγόπουλος, καὶ πλῆθος μικροτέρων πραγματειῶν, λόγων καὶ ὁμιλιῶν εἰς διάφορα περιοδικά, πρὸ πάντων εἰς τὴν «Πανδώραν», ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἐξεδόθησαν καὶ εἰς τόμους, εἴτε ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου (τῷ 1858), εἴτε καὶ ὑπὸ ἄλλων. Ἔχουσι δὲ ἰδιαιτέραν ἀξίαν τὰ ἐκλαϊκευτικὰ αὐτὰ χάριν τῶν πολλῶν δημοσιεύματα τοῦ Παπαρρηγοπούλου. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς πανεπιστημιακῆς καὶ τῆς συγγραφικῆς εἶχε καὶ κοινωνικὴν καὶ ἄλλην ἐθνικὴν δρᾶσιν ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὅστις καὶ ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἐξαίρετος. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων», τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ βιβλίων καὶ δι᾽ ἐράνων ἐνίσχυσε. Ἦτο ὁ εὔγλωττος ὁμιλητὴς τοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ», αἱ δὲ ἀπὸ μνήμης συνήθως ἀπαγγελλόμεναι ὁμιλίαι του ἠκούοντο ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ βήματος ἐκείνου καθ᾽ ἕκαστον Ἰανουάριον. Τῷ 1876 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ τῷ 1884 πρόεδρος τῆς ἐκθέσεως τῶν κειμηλίων τοῦ Ἀγῶνος. Ἀνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε διαφόρους ἐθνικὰς ἀποστολὰς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐξ ὧν ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τακτοποίησιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, τοῦ γεννηθέντος μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, διεξήχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Προσκληθεὶς ἐπεσκέφθη κατ᾽ ἐπανάληψιν τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ, φρονηματίζων καὶ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς διασπορᾶς δι᾽ ὁμιλιῶν καὶ δημοσίων διαλέξεων, ἐδημοσίευσε δὲ τῷ 1880 εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑστία» τὰς ἐξ Ἀλεξανδρείας, Καΐρου, Μασσαλίας, Λονδίνου κ. λ. π. ἐντυπώσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπιστολιμαῖα ἱστορήματα». Τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ ἤδη εἰς τὸν πνευματικὸν ὁρίζοντα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐπὶ μίαν σχεδὸν ἑκατονταετίαν, καὶ τὸ πολυμερὲς καὶ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἔργον θὰ μείνουν ἀθάνατα εἰς τοὺς Ἕλληνας. Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

—**Παπαρρηγόπουλος, *Κωνσταντῖνος*.** Ἀδελφὸς τῶν Ἀλεξάνδρου, Μιχαὴλ καὶ Νικολάου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1836. Ἀποσταλεὶς εἰς Ρωσίαν ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ καὶ νεαρώτατος ἀποφοιτήσας συμμετέσχε τῶν ἐν Σεβαστουπόλει τῷ 1855 κινδύνων, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ἀπέθανε τῷ 1908. Τ. Ε. Ε.

— **Παπαρρηγόπουλος, *Μιχαήλ*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1840 καὶ σπουδάσας νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ Γερμανίᾳ ἐπεδόθη εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Μετὰ ὑπηρεσίαν πρέσβεως ἐν Ρώμῃ, Βουκουρεστίῳ καὶ Πετρουπόλει, προσελήφθη παρὰ τῷ βασιλεῖ Γεωργίῳ τῷ Α′ ὡς αὐλάρχης μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῷ 1920. Τ. Ε. Ε.

—**Παπαρρηγόπουλος, *Νικόλαος*.** Γεννηθεὶς τῷ 1844, ἐσπούδασεν ἐν Πετρουπόλει στρατιωτικὰ καὶ κατετάχθη ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ φρουρᾷ. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ἔλαβε σπουδαῖον μέρος. Ἀπέθανε στρατηγὸς τῷ 1917. Τ. Ε. Ε.

— **Παπαρρηγόπουλος, *Πέτρος*.** Ἐπιφανὴς νομοδιδάσκαλος καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1817 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1891. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων δολοφονίαν τοῦ πατρός του κατῆλθε, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κων. Παπαρρηγοπούλου, εἰς Ἑλλάδα, ὅπου εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Αἰγίνης καὶ τοῦ Ναυπλίου διήνυσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του, μεθ᾽ ὃ εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν διὰ τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Αϊδελβέργης. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως ἀνηγορεύθη τῷ 1839 διδάκτωρ διὰ τῆς διατριβῆς του «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν τυχηρῶν εἰς τὰ συναλλάγματα». Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη τῷ 1841 πρωτοδίκης, προήχθη δὲ βραδύτερον εἰς πρόεδρον πρωτοδικῶν, ἐφέτην, ἀρεοπαγίτην, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινεν ἐπὶ δώδεκα ὅλα ἔτη, καὶ τέλος εἰς εἰσαγγελέα τοῦ ἐφετείου Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ διορισθῇ πρωτοδίκης εἶχεν ἀναγορευθῆ τῷ 1840 ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὀλίγους δὲ μῆνας βραδύτερον ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Ἐρτσὸγ δοκιμωτάτην μετάφρασιν μετὰ σημειώσεων τοῦ ΜΔ′ κεφαλαίου τῆς «Ἱστορίας τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους» τοῦ Γίββωνος. Πέντε ἔτη βραδύτερον, τῷ 1845, διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησε διδάσκων μέχρι τέλους τοῦ βίου του καὶ ἀφοῦ παρῃτήθη τῆς θέσεως τοῦ εἰσαγγελέως ἐφετῶν τῷ 1860. Τῷ 1848, ἐργαζόμενος ὡς μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Κλωνάρην νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος, ἐδημοσίευσε διατριβὴν περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ κληρονομικοῦ τῶν Ρωμαίων δικαίου, μετὰ δεκαετίαν δὲ ἤρξατο τῆς συγγραφῆς καὶ ἐκδόσεως τοῦ ἐκτενεστάτου ἔργου του «Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχῦον ἀστικὸν δίκαιον», τὸ

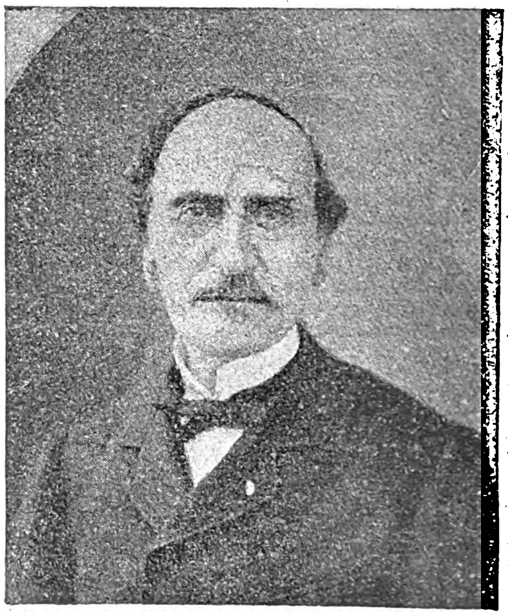

Πέτρος Παπαρρηγόπουλος.

ὁποῖον ἀνετυπώθη καθ᾽ ὃν χρόνον ἔζη καὶ εἰς τρίτην ἔκδοσιν (1878) ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύστημα ρωμαϊκοῦ δικαίου καθὰ ἐν Ἑλλάδι πολιτεύεται, πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων» εἰς πέντε τόμους. Ταυτοχρόνως συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἄλλας πραγματείας εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς νομολογίας», τὴν «Θέμιδα» καὶ ἐν ἔτει 1872 εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἀθήναιον» τὴν μελέτην «Περὶ τῆς δίκης τῶν ἐν Ἀργινούσαις νικησάντων στρατηγῶν». Τῷ 1862 ἐξελέγη πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου

Digitized by Google

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΠΩΝ

[Ἡ πρώτη ἡμερομηνία δεικνύει τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκλογῆς ἑκάστου πάπα, ἡ δὲ δευτέρα τὸ τέρμα τοῦ ποντιφικάτου αὐτοῦ, ὅπερ συμπίπτει σχεδὸν πάντοτε πρὸς τὸν θάνατόν του.]

Ἅγιος Πέτρος	(33— 67)
Ἅγιος Λῖνος	(67— 78)
Ἅγιος Κλητὸς	(78— 90)
Ἅγιος Κλήμης	(90— 100)
Ἅγιος Ἀνάκλητος	(100— 112)
Ἅγιος Εὐάριστος	(112— 121)
Ἅγιος Ἀλέξανδρος Α΄	(121— 132)
Ἅγιος Σίξτος Α΄	(132— 142)
Ἅγιος Τελεσφόρος	(142— 154)
Ἅγιος Ὑγῖνος	(154— 158)
Ἅγιος Πῖος Α΄	(158— 167)
Ἅγιος Ἀνίκητος	(167— 175)
Ἅγιος Σωτὴρ	(175— 182)
Ἅγιος Ἐλευθέριος	(182— 193)
Ἅγιος Βίκτωρ Α΄	(193— 203)
Ἅγιος Ζεφυρῖνος	(203— 220)
Ἅγιος Κάλιξτος	(221— 227)
Ἅγιος Οὐρβανὸς Α΄	(227— 233)
Ἅγιος Ποντιανὸς	(233— 238)
Ἅγιος Ἀνθηρὸς	(238— 239)
Ἅγιος Φαβιανὸς	(240— 253)
Ἅγιος Κορνήλιος	(254— 255)
Ἅγιος Λούκιος Α΄	(255— 257)
Ἅγιος Στέφανος Α΄	(257— 260)
Ἅγιος Σίξτος Β΄	(260— 261)
Ἅγιος Διονύσιος	(261— 272)
Ἅγιος Φῆλιξ Α΄	(272— 275)
Ἅγιος Εὐτύχιος	(275 283)
Ἅγιος Γάτος	(283— 296)
Ἅγιος Μαρκελλῖνος	(296— 304)
Ἀπὸ τοῦ 304—308	χηρεύει
Ἅγιος Μαρκέλλος Α΄	(308— 309)
Ἅγιος Εὐσέβιος	(309— 311)
Ἅγιος Μελχιάδης	(311— 314)
Ἅγιος Σύλβεστρος Α΄	(314— 337)
Ἅγιος Μᾶρκος	(337— 340)
Ἅγιος Ἰούλιος Α΄	(341— 352)
Λιβέριος	(352— 363)
Ἅγιος Φῆλιξ Β΄	(363— 365)
Ἅγιος Δαμάστος Α΄	(366— 384)
Ἅγιος Σιρίκιος	(384— 398)
Ἅγος Ἀναστάσιος Α΄	(399— 402)
Ἅγιος Ἰννοκέντιος Α΄	(402— 417)
Ἅγιος Ζώσιμος	(417— 418)
Ἅγιος Βονιφάτιος Α΄	(418— 423)
Ἅγιος Σελεστῖνος Α΄	(423— 432)
Ἅγιος Σίξτος Γ΄	(432— 440)
Ἅγιος Λέων Α΄ ὁ Μέγας	(440— 461)
Ἅγιος Ἱλάριος	(461— 468)
Ἅγιος Σιμπλίκιος	(468— 483)
Ἅγιος Φῆλιξ Γ΄	(483— 492)
Ἅγιος Γελάσιος Α΄	(492— 496)
Ἅγιος Ἀναστάσιος Β΄	(496— 498)
Ἅγιος Σύμμαχος	(498 514)
Ἅγιος Ὁρμίσδας	(514— 523)
Ἅγιος Ἰωάννης Α΄	(523— 526)
Ἅγιος Φῆλιξ Δ΄	(526— 530)
Βονιφάτιος Β΄	(530— 532)
Ἰωάννης Β΄	(532— 535)
Ἅγιος Ἀγαπητὸς	(535— 536)
Ἅγιος Σίλβερος	(536— 538)
Βιγίλιος	(538— 555)
Πελάγιος Α΄	(555— 560)
Ἰωάννης Γ΄	(560— 573)
Βενέδικτος Α΄	(574— 578)
Πελάγιος Β΄	(578— 590)
Ἅγιος Γρηγόριος Α΄ ὁ Μέγας	(590— 604)
Σαβινιανὸς	(604— 606)
Βονιφάτιος Γ΄	(607— 608)

Ἅγιος Βονιφάτιος Δ΄	(608— 615)
Ἅγιος Ἀδεοδᾶτος Α΄	(615— 619)
Βονιφάτιος Ε΄	(619— 625)
Ὀνώριος Α΄	(625— 638)
Ἀπὸ τοῦ 638 μέχρι τοῦ 640	χηρεύει
Σερβῖνος	(640— 642)
Θεόδωρος Α΄	(642— 649)
Ἅγιος Μαρτῖνος Α΄	(649— 655)
Ἅγιος Εὐγένιος Α΄	(655— 656)
Ἅγιος Βιταλιανὸς	(657— 672)
Ἀδεοδᾶτος Β΄	(672— 676)
Δόνος ἢ Δόμνος Α΄	(676— 678)
Ἅγιος Ἀγάθων	(678— 682)
Ἅγιος Λέων Β΄	(682— 683)
Ἅγιος Βενέδικτος Β΄	(684— 685)
Ἰωάννης Ε΄	(685— 686)
Κόνων	(686— 687)
Ἅγιος Σέργιος Α΄	(687— 701)
Ἰωάννης ΣΤ΄	(701— 705)
Ἰωάννης Ζ΄	(705— 707)
Σιβίννιος	(708)
Κωνσταντῖνος	(708— 715)
Ἅγιος Γρηγόριος Β΄	(715— 731)
Ἅγιος Γρηγόριος Γ΄	(731— 741)
Ἅγιος Ζαχαρίας	(741— 752)
Στέφανος Β΄	(752)
Ἅγιος Στέφανος Γ΄	(752— 757)
Ἅγιος Παῦλος	(757— 767)
Στέφονος Δ΄	(768— 771)
Ἀδριανὸς Α΄	(771— 795)
Ἅγιος Λέων Γ΄	(795— 816)
Στέφανος Ε΄	(816— 817)
Ἅγιος Πασχάλης Α΄	(817— 824)
Εὐγένιος Β΄	(824— 827)
Οὐαλεντῖνος	(827)
Γρηγόριος Δ΄	(827— 843)
Σέργιος Β΄	(844— 847)
Ἅγιος Λέων Δ΄	(847— 855)
Βενέδικτος Γ΄	(855— 858)
Ἅγιος Νικόλαος Α΄ ὁ μέγας	(858— 867)
Ἀδριανὸς Β΄	(867— 872)
Ἰωάννης Η΄	(872— 882)
Μαρῖνος ἢ Μαρτῖνος Α΄	(882— 884)
Ἀδριανὸς Γ΄	(884— 891)
Φορμόσιος	(891— 896)
Βονιφάτιος ΣΤ΄	(896)
Βονιφάτιος Ζ΄	(896— 897)
Ρωμανὸς	(897— 898)
Θεόδωρος Β΄	(898)
Ἰωάννης Θ΄	(898— 900)
Βενέδικτος Δ΄	(900— 903)
Λέων Ε΄	(903)
Χριστόφορος	(903— 904)
Σέργίος Γ΄	(904— 911)
Ἀναστάσιος Γ΄	(911— 913)
Λάνδων	(913— 914)
Ἰωάννης Ι΄	(915— 928)
Λέων ΣΤ΄	(928— 929)
Στέφανος Η΄	(929— 931)
Ἰωάννης ΙΑ΄	(931— 936)
Λέων Ζ΄	(936— 939)
Στέφανος Θ΄	(939— 942)
Μαρῖνος ἢ Μαρτῖνος Β	(943— 946)
Ἀγαπητὸς Β΄	(946— 956)
Ἰωάννης ΙΒ΄	(956— 964)
Βενέδικτος Ε΄	(964— 965)
Ἰωάννης ΙΓ΄	(965— 972)
Βενέδικτος ΣΤ	(972— 973)
Δόνος ἢ Δόμνος Β΄	(973)

Ἀπὸ τοῦ 973 μέχρι 975	χηρεύει
Βενέδικτος Ζ΄	(975— 984)
Ἰωάννης ΙΔ΄	(984— 985)
Βονιφάτιος Ζ΄	(985)
Ἰωάννης ΙΕ΄	(985— 996)
Ιωάννης ΙΣΤ΄	(996)
Γρηγόριος Ε	(996— 999)
Ἰωάννης ΙΖ΄	(999)
Σύλβεστρος Β	(999—1003)
Ιωάννης ΙΗ΄	(1003)
Ἰωάννης ΙΘ΄	(1003—1009)
Σέργιος Δ΄	(1009—1012)
Βενέδικτος Η΄	(1012—1024)
Ἰωάννης Κ΄	(1024—1033)
Βενέδικτος Θ΄	(1033—1044)
Γρηγόριος ΣΤ΄	(1044—1046)
Κλημης Β΄	(1046—1047)
Δαμάσιος Β΄	(1048)
Ἅγιος Λέων Θ΄	(1049—1054)
Βίκτωρ Β	(1055—1057)
Στέφανος Ι΄	(1057—1058)
Βενέδικτος Ι΄	(1058—1059)
Νικόλαος Β	(1059—1061)
Ἀλέξανδρος Β΄	(1061—1073)
Ἅγιος Γρηγόριος Ζ΄	(1073—1085)
Ἀπὸ τοῦ 1085 μέχρι 1087	χηρεύει
Βίκτωρ Γ΄	(1087)
Οὐρβανὸς Β΄	(1088—1099)
Γελάσιος Β΄	(1118—1119)
Κάλιξτος Β΄	(1119—1124)
Ὀνώριος Β΄	(1124—1130)
Ἰννοκέντιος Β΄	(1130—1143)
Σελεστῖνος Β΄	(1143—1144)
Λούκιος Β΄	(1144—1145
Εὐγένιος Γ΄	(1145—1153)
Ἀναστάσιος Δ΄	(1153—1154)
Ἀδριανὸς Δ΄	(1154—1159)
Ἀλέξανδρος Γ΄	(1159—1181)
Λούκιος Γ΄	(1181—1185)
Οὐρβανὸς Γ΄	(1185—1187)
Γρηγόριος Η΄	(1187)
Κλήμης Γ΄	(1187—1191)
Σελεστῖνος Γ΄	(1191—1198)
Ἰννοκέντιος Γ΄	(1198—1216)
Ὀνώριος Γ΄	(1216—1227)
Γρηγόριος Θ΄	(1227—1241)
Σελεστῖνος Δ΄	(1241)
Ἀπὸ τοῦ 1241 μέχρι 1243	χηρεύει
Ἰννοκέντιος Δ	(1243—1254)
Ἀλέξανδρος Δ΄	(1254—1261)
Οὐρβανὸς Δ΄	(1261—1264)
Κλήμης Δ΄	(1265—1268)
Ἀπὸ τοῦ 1268 μέχρι 1271	χηρεύει
Γρηγόριος Ι΄	(1271—1276)
Ἰννοκέντιος Ε΄	(1276)
Ἀδριανὸς Ε΄	(1276)
Ἰωάννης ΚΑ΄	(1276—1277)
Νικόλαος Γ΄	(1277—1280)
Μαρῖνος ἢ Μαρτῖνος Δ΄	(1281—1285)
Ὀνώριος Δ΄	(1285—1287)
Νικόλαος Δ΄	(1288—1292)
Ἅγιος Σελεστῖνος Ε΄	(1294)
Βονιφάτιος Η΄	(1294—1303)
Βενέδικτος ΙΑ΄	(1303—1304)
Κλήμης Ε΄	(1305—1314)
Ἰωάννης ΚΒ΄	(1316—1334)
Βενέδικτος ΙΒ΄	(1334—1342)
Κλήμης ΣΤ΄	(1342—1352)
Ἰννοκέντιος ΣΤ΄	(1352—1362)

Οὐρβανὸς Ε΄	(1362—1370)
Γρηγόριος ΙΒ΄	(1370—1378)
Μέγα σχίσμα τῆς Δύσεως.	
Πάπαι Ρώμης.	
Οὐρβανὸς ΣΤ΄	(1378—1389)
Βονιφάτιος Θ΄	(1389—1404)
Ιννοκέντιος Ζ΄	(1404—1406)
Γρηγόριος ΙΒ΄	(1406—1409)
Ἀλέξανδρος Ε	(1409—1410)
Ἰωάννης ΚΓ	(1410—1415)
Πάπαι Ἀβινιόν.	
Κλήμης Ζ΄	(1378—1394)
Βενέδικτος ΙΓ΄	(1394—1415)
Ἄρσις τοῦ μεγάλου σχίσματος.	
Μαρτῖνος Ε΄	(1417—1431)
Εὐγένιος ΙΔ΄	(1431—1447)
Νικόλαος Ε΄	(1447—1455)
Κάλιξτος Γ΄	(1455—1458)
Πῖος Β	(1458—1464)
Παῦλος Β΄	(1464—1471)
Σίξτος Δ΄	(1471—1484)
Ἰννοκέντιος Η΄	(1484—1492)
Ἀλέξανδρος ΣΤ΄	(1492—1503)
Πῖος Γ΄	(1503)
Ἰούλιος Β΄	(1503—1513)
Λέων Ι΄	(1513—1521)
Ἀδριανὸς ΣΤ΄	(1522—1523)
Κλήμης Ζ΄	(1523—1534)
Παῦλος Γ΄	(1534—1549)
Ἰούλιος Γ΄	(1550—1555)
Μαρκέλλος Β΄	(1555)
Παῦλος Δ΄	(1555—1559)
Πῖος Δ΄	(1559—1565)
Ἅγιος Πῖος Ε΄	(1566—1572)
Γρηγόριος ΙΓ΄	(1572—1885)
Σίξτος Κουΐντος	(1585—1590)
Οὐρβανὸς Ζ΄	(1590)
Γρηγόριος ΙΔ΄	(1590—159)
Ἰννοκέντιος Θ΄	(1591)
Κλήμης Η΄	(1592—1605)
Λέων ΙΑ΄	(1605)
Παῦλος Ε΄	(160 —1621)
Γρηγόριος ΙΕ΄	(1621—1623)
Οὐρβανὸς Η΄	(1623—1644)
Ἰννοκέντιος Ι΄	(1644—1655)
Ἀλέξανδρος Ζ	(1655—1667)
Κλήμης Θ΄	(1667—1669)
Κλήμης Ι΄	(1670—1676)
Ἰννοκέντιος ΙΑ΄	(1676—1689)
Ἀλέξανδρος Η΄	(1689—1691)
Ἰννοκέντιος ΙΒ΄	(1691—1700)
Κλήμης ΙΑ΄	(1700—1721)
Ἰννοκέντιος ΙΓ΄	(1721—1724)
Βενέδικτος ΙΓ΄	(1724—1730)
Κλήμης ΙΒ΄	(1730—1740)
Βενέδικτος ΙΔ΄	(1740—1758)
Κλήμης ΙΓ΄	(1758—1769)
Κλήμης ΙΔ΄	(1769—1774)
Πῖος ΣΤ΄	(1775—1799)
Πίος Ζ΄	(1800—1823)
Λέων ΙΒ΄	(1823—1829)
Πῖος Η΄	(1829—1830)
Γρηγόριος ΙΔ΄	(1831—1846)
Πῖος Θ΄	(1846—1878)
Λέων ΙΓ΄	(1478—1903)
Πῖος Ι΄	(1903—1914)
Βενέδικτος ΙΕ΄	(1914—1922)
Πῖος ΙΑ΄	(1922—)

Ἀθηνῶν, δυνηθεὶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν ἀνωμάλων γεγονότων καὶ ταραχῶν ν' ἀνασυντάξῃ τὴν πανεπιστημιακὴν φάλαγγα καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ δι' αὐτῆς τὴν τάξιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Η. Γ. Κ.

Παπαρσένης. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κρανιδίου (βλ. λ. *Ἀρσένιος* Παπαρσένης).

πάπας (ὁ), ἢ ***πάππας***· τιμητικὴ προσηγορία τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης καὶ ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας.

— [*Ἱστορ.*] Κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ Χριστὸς ἐκλέξας τοὺς δώδεκα ἀποστόλους, ἵνα κηρύξωσι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τὸν Σίμωνα Πέτρον. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῆς χορείας τῶν ἀποστόλων «εἶναι ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς θὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ». Εἰς τὸν Πέτρον ἐδόθησαν αἱ κλεῖδες τοῦ Παραδείσου καὶ μετ' αὐτῶν τὸ δικαίωμα τῆς ἀφέσεως ἢ τιμωρίας τῶν ἁμαρτιῶν. Ἡ ἐξουσία τοῦ Πέτρου, προωρισμένη, κατὰ τὴν παράδοσιν, νὰ διαρκέσῃ, ὡς καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων, δέον νὰ μεταβιβάζηται εἰς τοὺς διαδόχους του. Ὁ δὲ Πέτρος ἵδρυσε τὴν ἕδραν τῆς πνευματικῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ. Τὰ δικαιώματα τῶν παπῶν καθωρίσθησαν ὑπὸ τῶν συνόδων, ἰδίᾳ τοῦ Λουγδούνου (1274), τῆς Φλωρεντίας (1438—1442) καὶ τοῦ Τριδέντου (1545—1563), κατὰ δὲ τὴν ἐν τῷ Βατικανῷ τῷ 1869 συγκληθεῖσαν σύνοδον συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν λοιπῶν δογμάτων καὶ τὸ ἀλάθητον τοῦ πάπα. Τὰ παπικὰ δικαιώματα συνίστανται ἐν τοῖς ἑξῆς: ὁ πάπας, ὡς ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας, συγκαλεῖ τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, ὧν προΐσταται αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του (delegati), κυροῖ δὲ καὶ δημοσιεύει τὰς ἀποφάσεις των. Ὁ διορισμὸς τῶν καρδιναλίων, τῶν ἐπισκόπων, ἡ ἵδρυσις ἢ ἡ μετάθεσις ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν, ἡ συγκρότησις ἢ κατάργησις θρησκευτικῶν ταγμάτων ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του. Διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν καλουμένων ρωμαϊκῶν ἀδελφοτήτων (congregationes romanae) καὶ ἔχει ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ καταργῇ ἢ νὰ μεταρρυθμίζῃ τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους ἢ καὶ νὰ θεσπίζῃ ἄλλους. Ὁ πάπας, ὅστις φέρει τὸν τίτλον ἀρχηγοῦ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, εἶναι συγχρόνως καὶ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης. Ἡ πόλις αὐτη εἶναι ἡ διοικητικὴ ἕδρα του καὶ θεωρεῖται ὡς τόπος τῆς νομίμου διαμονῆς του. Σημερινὴ ἕδρα τῶν παπῶν εἶναι τὸ Βατικανόν, ὅπερ μετὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἀπέμεινεν ἰδιοκτησία των μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Β΄.

Ἐν τῇ Δύσει τὸ ἔργον τῶν παπῶν, ὅπερ ἀπεσκόπει τὴν ἐντατικὴν ἐξωτερικὴν δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς, ἐσυνεχίσθη ἀπροσκόπτως. Ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ποντίφικας συνετελέσθη ἡ βάπτισις τῶν Φράγκων (496), τῶν Βουργουνδίων (517) καὶ τῶν Σουαβῶν (551). Γρηγόριος ὁ Μέγας προσηλύτισε τοὺς Βησιγότθους τῆς Ἱσπανίας (590), ἀπέστειλε δὲ ἱεραποστόλους πρὸς τοὺς Ἀγγλοσάξωνας (596—597) Ἡ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσέλευσις τῶν Φρείων καὶ τῶν Γερμανῶν ὀφείλεται εἰς τὸν Σέργιον Α΄ καὶ τὸν Γρηγόριον Β΄ (690—719). Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Η΄ αἰῶνος ὁ ἅγιος Βονιφάτιος ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὀνόματι τοῦ πάπα, ἵδρυσεν ἐν Γερμανίᾳ ἐπισκοπὴν καὶ ἐπέτυχε κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Φραγκφούρτης, ὥστε νὰ θεσπισθῇ ἡ ὑποχρέωσις, ὅπως πάντες οἱ μητροπολῖται ἀναμένωσι, πρὶν ἢ ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν, τὴν παρὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας ἀποστολὴν τοῦ παλλίου. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον οἱ Καρολίγγιοι παρέσχον νέαν βοήθειαν εἰς τὸν παπισμόν. Ὁ πάπας Ζαχαρίας ἀνεγνώρισε Πιπῖνον τὸν μικρὸν ὡς βασιλέα, ὁ δὲ Λέων Γ΄ ἔστεψε Κάρολον τὸν Μέγαν αὐτοκράτορα. Οἱ Καρολίγγιοι ἐπέτρεψαν τὴν ἵδρυσιν παπικοῦ κράτους, προσθέσαντες εἰς τὰ ἐκτενῆ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος παρεχώρουν εἰς τοὺς πάπας οἱ αὐτοκράτορες, τὴν Ρώμην, τὴν Ραβένναν καὶ τὴν Πεντάπολιν (741—774), συγχρόνως δ' ἀπήλλαξαν τὴν Ἁγίαν Ἕδραν τῆς τυραννίας τῶν Λομβαρδῶν. Τῷ 877 Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἐνέκρινε τοὺς κανόνας τῆς συνόδου τῆς Ραβέννης, ἐθέσπισε δὲ ὅπως οἱ μητροπολῖται διορίζωνται κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ ποντίφικος. Οὕτως ὁ πάπας ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπολαύων τοῦ δικαιώματος νὰ συγκαλῇ τὰς συνόδους, νὰ ἐλέγχῃ τὰς ἀποφάσεις των, νὰ δικάζῃ καὶ νὰ καθαιρῇ ἐπισκόπους. Τέλος ἡ σύνοδος τῶν Ρημῶν (1049) ὠνόμασε τὸν πάπαν ἀποστολικὸν ἀρχηγὸν τῆς παγκοσμίου Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ὁ παπισμὸς ἠδυνήθη νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῇ Δύσει ὡς μεγάλη θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις. Ὁ Νικόλαος Β΄ κατώρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὸν παπισμὸν τῆς κηδεμονίας τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ὑπερήσπιζεν αὐτὸν ἐναντίον τῶν ἑκάστοτε ἐχθρικῶν διαθέσεων τῶν Ἰταλῶν, ἐπεδίωξε κατὰ τὸ τέρμα τοῦ Ι΄ αἰῶνος τὴν ὑποδούλωσίν του. Ὁ Γρηγόριος Ζ΄ διεκήρυξε τὴν ὑπεροχὴν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ἔναντι τῆς κοσμικῆς, διωργάνωσε τὸν κλῆρον, εἰς ὃν ἐπέβαλε τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγαμίας, καὶ ὠνειρεύθη τὴν συγκρότησιν καθολικῆς συνομοσπονδιακῆς Εὐρώπης ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἁγίου Πέτρου.

Οἱ διάδοχοί του Ἰννοκέντιος Γ΄, Γρηγόριος Θ΄, Ἰννοκέντιος Δ΄, ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῶν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρόγραμμα τοῦ προκατόχου των, διεξήγαγον μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας ἀγῶνα δεινόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ παπισμὸς ἐξῆλθε μὲ τὸ πολιτικὸν γόητρον αὐτοῦ μειωμένον. Ὑπὸ τὸν Βονιφάτιον Η΄ νέος βίαιος ἀγὼν συνήφθη μεταξὺ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ὀλίγα δ' ἔτη βραδύτερον ὁ πάπας Κλήμης ὁ Ε΄, ἀπειληθεὶς ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ρώμῃ ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, ἠναγκάσθη, ὑπὸ τὴν προστασίαν καί, ἔν τινι μέτρῳ, τὴν κηδεμονίαν τῆς Γαλλίας, νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀβινιὸν (1309—1377). Τῷ 1377 ἡ παπικὴ αὐλή, ἐπιστρέψασα εἰς Ρώμην, εὗρε τὴν Ἰταλίαν ἔτι μᾶλλον διῃρημένην, ἐπέπρωτο δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία νὰ διέλθῃ δυσχερεστάτας στιγμάς, λόγῳ τοῦ μεγάλου σχίσματος τῆς Δύσεως, ὅπερ διῄρεσε τὸν καθολικισμὸν μεταξὺ δύο καὶ μάλιστα τριῶν παπῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀφώριζε καὶ ἀνεθεμάτιζε τὸν ἕτερον. Ἐξ ἄλλου αἱ σύνοδοι τῆς Κωνσταντίας καὶ τῆς Βασιλείας, συγκληθεῖσαι ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὁριστικῆς ἄρσεως τοῦ σχίσματος, ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος τὸ λεπτὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον τοῦ παπισμοῦ ἐπικίνδυνον ζήτημα τῆς ὑποταγῆς τῶν παπῶν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν συνόδων. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ παπικοῦ γοήτρου, κλονισθέντος λόγῳ τῶν μνημονευθέντων γεγονότων, ὀφείλεται εἰς τὴν πεφωτισμένην καὶ δραστηρίαν δρᾶσιν τῶν παπῶν Πίου Β΄ καὶ Σίξτου Δ΄. Ἀλλ' ἤδη νέος κίνδυνος ἠπείλει τὸν παπισμόν. Δυνάμει τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας του, συμμετέχων ἐνεργῶς εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἰταλίας, δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ὑποστῇ τὸν ἀντίκτυπον τῶν ἀγώνων, οἵτινες εἶχον αἱματοκυλίσει τὴν χερσόνησον. Ἀλέξανδρος ὁ ΣΤ΄, Ἰούλιος ὁ Β΄,

Digitized by Google

ἰδίᾳ δὲ Λέων ὁ Ι', ἐπέδειξαν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους πολιτικὴν δεξιότητα καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα των Ἰταλίαν, διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον τῆς ὁποίας μεγάλως συνέβαλον. Ἀλλὰ παρασυρθέντες καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐθυσίαζον ἀπερισκέπτως εἰς τὸν βωμὸν τῶν ἐλευθεριαζόντων πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδανικῶν της. Η τοιαύτη δι' ἀρχηγοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἀπερίσκεπτος θυσία δὲν ὑπῆρξε ξένη πρὸς τὴν μερικὴν ἐπιτυχίαν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου. Ἀλλ' ἐὰν ὁ παπισμὸς δὲν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς τοιαύτης δοκιμασίας ἀλώβητος, ὠφελήθη κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ὑπῆρξε προειδοποίησις δι' αὐτόν. Κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Τριδέντου, συγκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Παύλου Γ', ὁ παπισμὸς ἠδυνήθη νὰ διευθύνῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν καθολικὴν μεταρρύθμισιν καὶ νὰ ἴδῃ ἐπισήμως κυρουμένην τὴν αὐθεντίαν του, διαπρύσιοι κήρυκες τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν οἱ ἰησουῖται. Παῦλος ὁ Δ', Πῖος ὁ Δ', Πῖος ὁ Ε', Σίξτος ὁ Ε', ἔδωσαν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν αὐλὴν τὸ παράδειγμα τῆς μεγάλης αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν των καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου των. Κλήμης ὁ Η' κατώρθωσε νὰ προλάβῃ τὸ ἀπειλούμενον σχίσμα ἐν Γαλλίᾳ, διαπραγματευθεὶς ἐπιτυχῶς τὴν εἰς τὸν καθολικισμὸν προσέλευσιν τοῦ εὐγενότου Ἑρρίκου Δ'. Οἱ μετέπειτα πάπαι ὑπῆρξαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πολιτικῆς διστακτικώτεροι καὶ ἐπιφυλακτικώτεροι. Ὁ Ἰννοκέντιος Ι' ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ ὡς διαιτητὴς εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βεστφαλίας. Κλήμης ὁ Ι' ἔκυψε τὸν αὐχένα πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἀλλὰ πάντες ὑπερημύνθησαν μετὰ σθένους τῆς πατροπαραδότου πίστεως, ἀντιμετωπίσαντες ἐρρωμένως τόν τε ἰανσενισμὸν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Βενέδικτος ὁ ΙΔ' καὶ Κλήμης ὁ ΙΔ' ἀντέδρασαν πεισματωδῶς εἰς τὴν προσπάθειαν ἡγεμόνων τινῶν καὶ ὑπουργῶν, ἐπιδιωξάντων τὴν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν εἰσαγωγὴν τοῦ δόγματος τῶν διαμαρτυρομένων. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ Ἁγία Ἕδρα συνῄνεσεν εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν, ἵνα μετ' ὀλίγον ὑποστῇ νέαν δοκιμασίαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας διὰ τῆς αἰχμαλωσίας Πίου τοῦ ΣΤ' καὶ Πίου τοῦ Ζ' καὶ τῆς προσωρινῆς καταργήσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας της. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ ἱστορία τοῦ παπισμοῦ εἶναι ἀνάμεικτος ἐπιτυχιῶν καὶ ἀποτυχιῶν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ πάπαι ἀπώλεσαν ἐκ νέου τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἣν εἶχον ἀποδώσει εἰς αὐτοὺς τῷ 1815 αἱ συνθῆκαι τῆς Βιέννης. Ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΣΤ', παρὰ τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας του, δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ τὴν στάσιν τοῦ 1848, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ παπικοῦ κράτους ἐκδίωξις τοῦ Πίου Θ' καὶ ἡ ἐπέμβασις τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ Ἰταλία, ἀποκτήσασα τὴν ἐθνικὴν ἑνότητά της, κατέλαβε τῷ 1867 τὰ παπικὰ ἐδάφη, τῷ δὲ 1870 καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν Ρώμην, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Γάλλων καθολικῶν καὶ τὰς ματαίας προσπαθείας τῆς Ἁγίας Ἕδρας πρὸς διατήρησιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας της.

Ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὁ παπισμὸς ἐσυνέχισε τὸ ἔργον αὐτοῦ δραστηρίως. Ἤδη τῷ 1815 ἐπανίδρυσε τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν, ἓν τῶν πολυτιμοτέρων στηριγμάτων της, καὶ ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῆς ἀντιθρησκευτικῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως ἀγῶνα. Κατὰ τὸ μακροχρόνιον ποντιφικᾶτον τοῦ Λέοντος ΙΓ', ἀνδρὸς σοφοῦ καὶ ἐναρέτου, ὁ παπισμός, ἀπαλλαγεὶς τῶν φροντίδων τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἔστρεψε τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ κυρίως πρὸς τὰς πνευματικὰς καὶ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου του. Πῖος ὁ Ι', Βενέδικτος ὁ ΙΕ' καὶ ὁ νῦν πάπας Πῖος ΙΑ' προέβησαν εἰς νέας ὡς πρὸς τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν βίον μεταρρυθμίσεις, κατέβαλον δὲ πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ἐμπεδώσωσι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Ὁ τῷ 1918 ἐκδοθεὶς «Codex juris canonici» περιέχει τὰς γενομένας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας μεταρρυθμίσεις.

Αἱ παπικαὶ ἐγκύκλιοι, βοῦλλαι κτλ. περιέχονται ἐν τῷ «Magnum bullarium Romanum» (1857—1872, 24 τόμ. καὶ συμπληρωμ. τῷ 1885). Ἐπίσημα ὄργανα τοῦ Βατικανοῦ εἶναι τὸ «Annuario Pontificio» καὶ «La Gerarchia Cattolica».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *André*, «Histoire politique de la monarchie pontificale au XIV siècle ou la papauté à Avignon» (Paris 1845). — *Döllinger*, «Das Paptum» (1892). — *Grisar*, «Geschichte Roms und der Päpte im Mittelalter» (1898).— *Haller*, «Papstum und Kirchenreform (1903). — *Harnack*, «Christus præsens - Vicarius Christi» (ἐν τῷ Sitzungsbericht der preuss. Akademie der Wissenschaften 1927).— *Hach*, «Der Kampf zwischen Papstum und Kaisertum von Gregor VII bis Calixt II» (1884). — *Krüger*, «Das Papstum (1907).—*Löffler*, «Papstgeschichte von der französischen Revolution bis zur Gegenwart» (1911). — *Nürnberger*, «Zur Kirchengeschichte des 19 Jh. Papstum und Kirchenstaat» (1897—1900).—*Olleris*, «Vie de Gerbert (Sylvestre II), premier pape français. — *Panvinio*, «Epitome pontificum Romanorum usque ad Paulum V» (1567). — *L. v. Pastor*, «Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters» (7η — 9η ἐκδ. 1927 εἰς 12 τόμ.). — *L. v. Ranke*, «Die römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten» (12η ἐκδ. 1923). — *Schneider*, «Rom und Romgedanke im Mittelalter» (1926).—*Watterich*, «Pontificium Romanorum ab exeunte sæculo IX ad finem sæculi XIII vitæ ab æqualibus conscriptæ (1862).—*Zöpfel*, «Die Papstwahlen vomelften bis vierzehnten Jahrhundert» (1872).

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— *[Διεθν. Δίκ.]* Εἰς τοὺς παρελθόντας χρόνους ὁ *πάπας* ἐκέκτητο δύο νομικῶς διακεκριμένας ἀλλήλων ἰδιότητας, θεωρούμενος ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς κοσμικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ποντιφικοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1870 κατελήφθη ἡ Ρώμη ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων, οὕτω δὲ τὸ κοσμικὸν ποντιφικὸν κράτος ἐξέλιπε, προσαρτηθὲν εἰς τὸ ἑνοποιηθὲν βασίλειον τῆς Ἰταλίας. Ἔκτοτε ὁ πάπας ἐκέκτητο μόνον τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Θέλουσα δὲ ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις νὰ τῷ ἐξασφαλίσῃ πλήρη ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ἰδιότητος ταύτης, διότι διάφορος στάσις θὰ προὐκάλει τὴν ἀνησυχίαν τῶν λοιπῶν καθολικῶν κρατῶν, ἐξέδωκε τῇ 13 Μαΐου 1871 εἰδικὸν νόμον πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν προνομίων τοῦ πάπα καὶ τῆς Ἁγίας Ἕδρας καὶ πρὸς καθορισμὸν τῶν σχέσεων τοῦ ἰταλικοῦ κράτους καὶ τῆς ἐν αὐτῷ Ἐκκλησίας. Ὁ νόμος, ὅστις προφανῶς ἔχει ἐφαρμογὴν μόνον ἐφ' ὅσον ὁ πάπας εὑρίσκεται ἐγκατεστημένος ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους, δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὰ λοιπὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη, οὔτε ἐκυρώθη ἢ ἠγγυήθη παρ' αὐτῶν διὰ διεθνοῦς συμβάσεως, ὁπότε ἡ Ἰταλία δὲν θὰ ἠδύνατο μονομερῶς νὰ μεταβάλῃ τοῦτον. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, δὲν ἀποτελεῖ θεμελιώδη, ἀλλ' ἁπλῶς κοινὸν ἐσωτερικὸν ἰταλικὸν νόμον, δυνάμενον ὁποτεδήποτε νὰ καταργηθῇ ἢ τροποποιηθῇ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις. Συνεπῶς, ἡ θέσις τοῦ πάπα δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλ' ἐπὶ ἁπλοῦ ἰταλικοῦ νόμου. Ὁ νόμος τῆς 13 Μαΐου 1871 δὲν ἀναγνωρίζει εἰς τὸν πάπαν δικαίωμά τι ἐδαφικῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπόλαυσιν ὡρισμένων ἀκινήτων, ἅτινα κατ' ἰδιοκτησίαν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἰταλικὸν ἔθνος, εἶναι ἀναπαλλοτρίωτα καὶ ἀπαλλάσσονται φορολογίας. Ὡσαύτως δὲν θεωρεῖ τὸν πάπαν ὡς ἀρχηγὸν κράτους, διότι δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον, ἀλλὰ μόνον παρέχει εἰς τοῦτον καὶ δὴ οὐχὶ κατὰ νομικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ προφανῶς ἐκ λόγων σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀξίωμά του ὡς ἀρχηγοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔνια προνόμια ἐξ ἐκείνων, ἅτινα συνήθως ἔχουσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν. Οὕτω κέκτηται: α') Τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου του καὶ τῶν ἀποστολικῶν μεγάρων (ἄρθρ. 1,7). Ὁ πάπας δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἰταλικὴν ποινικὴν δικαιοσύνην, μὴ δυνάμενος νὰ συλληφθῇ, ὑπόκειται ὅμως εἰς τὴν ἀστικὴν τοιαύτην, ἐναγόμενος ἐπ' ὀνόματι ὑπαλλήλου τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ἀντιπροσωπεύοντος ἐν τούτῳ αὐτόν. Αἱ ἰταλικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἠδύναντο δι' ὑπηρεσιακοὺς λόγους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ μέγαρα καὶ τὰ λοιπὰ ἀκίνητα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συνήθη ἢ προσωρινὴν διαμονὴν τοῦ πάπα, μόνον τῇ αἰτήσει ἢ συγκαταθέσει του. Ποινικὰ ἢ ἀστικὰ ἴδια δικαστήρια δὲν κέκτηται ἡ Ἁγία Ἕδρα. β') Τὸ δικαίωμα τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως (ἄρθρ. 11). Οἱ παρὰ τῷ πάπᾳ διαπεπιστευμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων κρατῶν ἀπολαύουσι, καὶ ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἔτι ἐδάφους εὑρισκόμενοι, τῶν γνωστῶν διπλωματικῶν προνομίων. Ἀμφίβολον ὅμως ἂν ἀπολαύωσι τούτων καὶ ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει τῆς Ἰταλίας μετά τινος τῶν διαπιστευόντων κρατῶν. Πάντως, ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Αὐγούστου 1916 διατάγματος κατέλαβεν ὑπὸ τύπον ἀντεκδικήσεων τὸ μέγαρον τῆς ἐν Ρώμῃ αὐστροουγγρικῆς πρεσβείας, ἐν ᾧ ἦσαν ἐγκατεστημέναι τόσον ἡ παρὰ τῷ βασιλείῳ τῆς Ἰταλίας ὅσον καὶ ἡ παρὰ τῷ Βατικανῷ διπλωματικαὶ ἀντιπροσωπεῖαι. Κατὰ τῆς τοιαύτης καταλήψεως, θεωρηθείσης ὡς προσβολῆς κατὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας, διεμαρτυρήθη ἐντόνως ὁ πάπας τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1916. γ') Τιμὰς ἀρχηγοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους (ἄρθρ. 3), ἔχων τὴν εὐχέρειαν ὅπως διατηρῇ ἰδίαν φρουράν, ἥτις ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἔνοπλον δύναμιν, δυναμένην νὰ στρατολογηθῇ δικαιωματικῶς ὑπὸ τοῦ πάπα ὡς ἀρχηγοῦ κράτους. Πρόκειται προφανῶς περὶ ἁπλῶν φυλάκων μᾶλλον ἢ περὶ κανονικοῦ στρατοῦ. δ') Τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνῇ ἐλευθέρως μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἐκτὸς ταύτης καθολικῶν Ἐκκλησιῶν, δυνάμενος πρὸς τοῦτο νὰ ἔχῃ ἐν τῷ Βατικανῷ ἴδια ταχυδρομικὰ ἢ τηλεγραφικὰ γραφεῖα μεθ' ὑπαλλήλων τῆς ἐκλογῆς του (ἄρθρ. 12). ε') Τὸ δικαίωμα τῆς συνάψεως μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν εἰδικῶν συμφωνιῶν, θρησκευτικοῦ ἰδίᾳ περιεχομένου, αἵτινες ὅμως κατά τινας ἔχουσι τὸν νομικὸν χαρακτῆρα διεθνῶν συμβάσεων συναπτομένων μόνον μεταξὺ κυριάρχων κρατῶν, κατ' ἄλλους δὲ οὐχί· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ὀρθόν, διότι αἱ συμφωνίαι αὗται, μὴ στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς ἀμοιβαιότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, ἀποτελοῦσιν ἁπλῶς καθορισμὸν τῶν μεταξὺ δεδομένου κράτους καὶ τῆς ἐν αὐτῷ καθολικῆς Ἐκκλησίας σχέσεων. στ') Τὸ δικαίωμα νὰ κόπτῃ ἴδιον νόμισμα καὶ νὰ ἔχῃ ἰδίαν σημαίαν, τοῦθ' ὅπερ ἐπετράπη εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν ἰδίᾳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Τὸ ἄρθρον 4 παρεῖχεν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν μόνιμον ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ 3.225.000 ἰταλικῶν λιρῶν, ἀλλ' αὕτη οὐδέποτε ἔστερξε νὰ λάβῃ τὸ ποσὸν τοῦτο, καὶ τοῦτο διότι ἠρνήθη πεισμόνως καὶ ἀδιαλλάκτως ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν ὅλον νόμον, καθ' οὗ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς διεμαρτυρήθη Πῖος ὁ Θ'. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου ἡ θέσις τοῦ πάπα ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως εἶναι εἰδική. Δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως οὗτος ἀρχηγὸν κράτους ἐν τῇ κυριολεκτικῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὅρου, ἐν τούτοις θεωρεῖται ὡς πρόσωπον τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Σημειωτέον ὅτι, τῇ ἀπαιτήσει τῆς Ἰταλίας, ὁ πάπας ἀπεκλείσθη τόσον τῆς Α' καὶ Β' ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, ὅσον καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἂν καὶ ἡ Γερμανία εἶχεν ὑποστηρίξει ἐν τῇ συνδιασκέψει τῶν Παρισίων τὴν πρόσβασιν τούτου ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Ἡ μεταξὺ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους καὶ τῆς Ἁγίας Ἕδρας διένεξις διήρκεσεν ἐπὶ 58 ἔτη. Χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς κυβερνήσεως Μουσολίνι ἤρξαντο τελευταίως διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο μερῶν πρὸς ἐξεύρεσιν λύσεως δυναμένης νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀμφότερα. Αἱ διαπραγματεύσεις κατέληξαν εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ τὴν 11 Φεβρουαρίου 1929 ὑπεγράφησαν αἱ συμφωνίαι τοῦ Λατερανοῦ, συγκείμεναι ἐκ μιᾶς πολιτικῆς συνθήκης καὶ μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς συμφωνίας, αἵτινες ἀποτελοῦσι σύνολον ἀδιαίρετον, τῆς μιᾶς συμπληρούσης τὴν ἑτέραν. Ἡ θέσις τοῦ πάπα δὲν στηρίζεται πλέον ἐπὶ ἁπλοῦ ἰταλικοῦ ἐσωτερικοῦ νόμου, ἀλλ' ἐπὶ διεθνοῦς συμβάσεως συνομολογηθείσης μεταξὺ δύο κρατῶν, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς πόλεως τοῦ Βατικανοῦ. Τὸ ἄρθρον 3 τῆς πολιτικῆς συνθήκης ἐξασφαλίζει εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν ἀπόλυτον ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κυριαρχίαν, τοῦθ' ὅπερ ἐπῆλθε διὰ τῆς ἀνακύψεως νέου ἰδίου κράτους, τῆς Πόλεως τοῦ Βατικανοῦ. Τὸ νέον κράτος θ' ἀπηρτίζετο ἐκ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον νῦν ἀποτελεῖ τὸ Βατικανὸν μεθ' ὅλων τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων παλατίων, ἐκκλησιῶν καὶ λοιπῶν ἀκινήτων, ὡς πάντα ταῦτα λεπτομερῶς ἀπαριθμοῦνται ἐν τῷ Α' παραρτήματι. Τὸ ἄρθρον 12 ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐκέκτητο ὁ πάπας, τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως. Τὸ ἄρθρον 24 εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον, διότι περιέχει ἐνδείξεις περὶ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἠκολούθει τὸ νέον κράτος. Οὕτως ἡ Ἁγία Ἕδρα θὰ ἠδιαφόρει μὲν προκειμένου περὶ τῶν μεταξὺ τῶν τρίτων κρατῶν ἀναφυομένων ζητημάτων πολιτικῆς φύσεως καὶ δὲν θὰ διετύπου ἀξίωσιν συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς συνδιασκέψεις, αἵτινες θὰ συνεκαλοῦντο πρὸς διευθέτησιν πολιτικῶν ζητημάτων ἐν γένει, οὐχ ἧττον θὰ ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτὴν δικαίωμα ἐλέγχου καὶ ἀναμείξεως προκειμένου περὶ ζητημάτων θρησκευτικῆς ἢ ἠθικῆς φύσεως. Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ἀποκλείεται ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἁγίας Ἕδρας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Τὸ ἄρθρον 24 διαλαμβάνει περαιτέρω ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ νέου κράτους θὰ ἐθεωρεῖτο πάντοτε καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὡς ἔδαφος διαρκῶς ἐξουδετερωμένον καὶ ἀπαραβίαστον.

Αἱ συμφωνίαι τῆς 11 Φεβρουαρίου 1929 ἐπεκυρώθησαν δεόντως, ἡ δ' ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων ἐγένετο τὴν 7 Ἰουνίου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐδημοσιεύθησαν καὶ οἱ πρῶτοι ἓξ νόμοι τοῦ νεαροῦ κράτους. Ὁ πρῶτος νόμος διακηρύττει ὅτι ὁ πάπας ἐνασκεῖ τὴν νομοθετικήν, δικαστικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὁ δεύτερος καθορίζει τὰς πηγὰς τοῦ δικαίου, ὅπερ θὰ ἰσχύῃ ἐν τῇ Πόλει τοῦ Βατικανοῦ, ὁ τρίτος ἀφορᾷ εἰς τὴν παπικὴν ἰθαγένειαν καὶ τὴν διαμονὴν ἐν τῷ κράτει, ὁ τέταρτος εἰς τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ὀργάνωσιν, ὁ πέμπτος εἰς νομισματικὰ ζητήματα καὶ ὁ ἕκτος εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως. Ἡ Πόλις τοῦ Βατικανοῦ ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς καὶ δὴ συλλογικῶς ὑπό τινων τρίτων κρατῶν, ἀποτελεῖ δὲ ἀναμφιβόλως ἴδιον κράτος, ἂν καὶ συγγραφεῖς τινες ἀποφαίνονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀρνητικῶς, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν σμικρότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἀνήρχετο κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1929 εἰς 518 ἄτομα, ἐξ ὧν 495 διέμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ νέου κράτους. Τὸ ὅλον ἔδαφος αὐτοῦ ἀπαρτίζεται μόνον ἐξ ἡμίσεος τετραγωνικοῦ χιλιομέτρου. Θλιβεραὶ παρεξηγήσεις δὲν ἐβράδυναν ν' ἀναφυῶσι μεταξὺ Ἁγίας Ἕδρας καὶ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως συνεπείᾳ ἐνεργειῶν τῆς ἰταλικῆς «Καθολικῆς δράσεως», αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς ἀντιφασιστικαὶ καὶ ἐν γένει ὡς ἀντικείμεναι πρὸς τὸ ἄρθρον 43 τῆς ἐκκλησιαστικῆς συμφωνίας. Πρὸς ἄρσιν τῶν παρεξηγήσεων καὶ τῶν ἐντεῦθεν ζωηρῶν ἀντεγκλήσεων διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1931, καθ' ἣν ὡρίσθη (ἄρθ. 1) ὅτι ἡ ἰταλικὴ «Καθολικὴ δρᾶσις» θὰ ἐξηρτᾶτο ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες καὶ θὰ ἐξέλεγον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῆς. Τοιοῦτοι ὅμως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διορισθῶσιν ὅσοι ἀνῆκον εἰς κόμματα ἀντιτιθέμενα πρὸς τὸ νῦν ἐν Ἰταλίᾳ πολιτικὸν καθεστώς. Τὸ ἄρθρον ἀνεφέρετο εἰς τὴν θέσιν τῶν συνδέσμων τῆς καλουμένης καθολικῆς νεολαίας, οἵτινες θὰ περιωρίζοντο μόνον εἰς συγκεντρώσεις μορ-

Digitized by Google

φωτικῆς φύσεως ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. Ἡ ὅλη συμφωνία σύγκειται ἐκ 3 ἄρθρων, ἐπέφερε δὲ τὴν γαλήνην εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Imbart-Latour*, La Papauté en droit international (1893).—*Lambert*, Die völkerrechtliche Stellung des apostolischen Stuhles (1916).—*Le Fur*, Le Saint-Siège et le droit des gens (1930).—*Piola*, La questione romana nella storia e nel diritto (1931).—*Δ. Δρόσου*, Τὸ κράτος τῆς Πόλεως τοῦ Βατικανοῦ (ἐν τῇ «Πειθαρχίᾳ» τῆς 7 Ἰουνίου 1931).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—πάπα ἀλάθητον· βλ. λ. *ἀλάθητον πάπα*.

—πάπα ἐκλογή. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ πάπα γίνεται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἀπὸ 25 Δεκεμβρίου 1904 διατάξεως «Vacante sede Apostolica» τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ι΄. Ἡ διάταξις αὕτη περιελήφθη ἐν τῷ κώδικι τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ὡς πρῶτον ἔγγραφον, ὁρίζει δ' ὅτι τὸ πρὸς τὸ ἐκλέγειν δικαίωμα ἔχουσι μόνον οἱ τυχόντες τῆς χειροτονίας τοὐλάχιστον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου καρδινάλιοι καὶ ἂν δὲν ἐγένετο ἔτι ἡ τοῦ ὅρκου δόσις, ἡ τοῦ καρδιναλικοῦ πίλου παράδοσις, τὸ ἀπὸ τοῦ πάπα osculum oris, τὸ ἀπὸ τῶν καρδιναλίων osculum pacis, τὸ κλείσιμον καὶ ἄνοιγμα τοῦ στόματος, ἡ τοῦ δακτυλίου παράδοσις καὶ ὁ τοῦ τίτλου καθορισμός. Στεροῦνται ὅμως τοῦ πρὸς τὸ ἐκλέγειν δικαιώματος οἱ κανονικῶς καθαιρεθέντες καρδινάλιοι, ὡς καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ καρδιναλικοῦ ἀξιώματος ὑποβαλόντες τῷ πάπᾳ παραίτησιν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ δεκτήν. Καὶ τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν οἰκουμενικῆς ἐν Ρώμῃ ἢ καὶ ἀλλαχοῦ συγκροτουμένης συνόδου ἀποθανόντος πάπα, τὸν διάδοχον ἐκλέγει οὐχὶ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀλλ' ὁ τῶν καρδιναλίων σύλλογος. Ὀφείλει δ' ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἅμα ὡς πληροφορηθῇ τὸν θάνατον τοῦ πάπα, νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς, μέχρις οὗ ὁ νέος πάπας διατάξῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Πάντες οἱ καρδινάλιοι δέον νὰ προσκληθῶσι καὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκλογῆς, ἂν μὴ νομίμως κωλύωνται. Τὴν ἑνδεκάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πάπα ἡμέραν ἄρχεται τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὁ ἐκλογικὸς τῶν καρδιναλίων σύλλογος, οὗ μετέχουσι καὶ οἱ βραδύτερον προσελθόντες καρδινάλιοι. Ἕκαστος καρδινάλιος δύναται νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ κονκλάβιον ἕνα ἢ καὶ δύο κληρικοὺς ἢ καὶ λαϊκοὺς ἵνα ὑπηρετῶσιν αὐτῷ. Οἱ τε καρδινάλιοι καὶ τὸ ὑπηρετικὸν των προσωπικὸν ὀφείλουσιν ἐνόρκως νὰ ὑποσχεθῶσιν ὅτι οὐδὲν θὰ ἀνακοινώσωσι περὶ τῶν ἐν τῷ κονκλαβίῳ συμβαινόντων, μέχρις οὗ ὁ νέος πάπας ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς τοιαύτης πρὸς ἐχεμυθίαν ὑποχρεώσεως. Αὐστηρὸς ἀσκεῖται ἔλεγχος τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἐν τῷ κονκλαβίῳ μετὰ τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ, ἄρα καὶ τῆς ἀλληλογραφίας. Ἀλλὰ τὸ κῦρος τῆς ἐκλογῆς δὲν ἤρτηται ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν τοιούτων διατάξεων.

Β΄) Νὰ ἐκλεγῶσι δύνανται καὶ οἱ μὴ ὄντες μέλη τοῦ συλλόγου τῶν καρδιναλίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱρετικοὶ καὶ οἱ κατὰ τὸ θεῖον δίκαιον ἀποκλειόμενοι τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Γ΄) Ἡ ἐκλογὴ γίνεται εἴτε: α΄) δι' ἀναστάσεως (acclamatio ἢ quasi inspiratio), ὁσάκις δηλαδὴ πάντες οἱ καρδινάλιοι συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν προταθέντα: «Nemine dissentiente et nullo praecedente speciali tractatu»· εἴτε β΄) διὰ συμβιβασμοῦ (Compromissium), ἤτοι εἰς τὴν διὰ παμψηφίας λαμβανομένην ἀπόφασιν περὶ ἐκλογῆς τοῦ πάπα ἔκ τινος ἀριθμοῦ καρδιναλίων ὡς τριῶν, ἢ πέντε, ἢ ἑπτὰ ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου· εἴτε γ΄), ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, διὰ ψηφοφορίας (Skrutinium) μυστικῆς καθ' ὡρισμένας διατυπώσεις. Διὰ τὸ κῦρος τῆς ἐκλογῆς ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων. Διὰ τὴν ἐν καιρῷ μεγάλου σάλου καὶ ταραχῶν ἐκλογὴν τοῦ πάπα ἰσχύει ἡ ἀπὸ 24 Μαΐου 1882 διάταξις Λέοντος τοῦ ΙΓ΄ «Praedecessores nostri», ἡ περιληφθεῖσα ἐν τῷ κώδικι τοῦ κανονικοῦ δικαίου ὡς τρίτον ἔγγραφον καὶ καθ' ἣν ἡ τοῦ πάπα ἐκλογὴ δύναται νὰ γίνῃ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Τὸ δικαίωμα, ὅπερ τὰ καθολικὰ κράτη ἠξίουν, ἵνα διὰ καρδιναλίου πρὸς τοῦτο ἐντελλομένου δηλῶσι τὴν ἄρνησιν αὐτῶν (veto) κατά τινος αὐτοῖς ἀνεπιθυμήτου, ὅστις ὅμως πιθανῶς θὰ ἐξελέγετο, κατήργησεν ὁ πάπας Πῖος ὁ Ι΄ διὰ τῆς ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1904 διατάξεως «Commissum Nobis», δι' ἧς ἀπηγορεύθη τοῖς καρδιναλίοις ἐν τῷ κονκλαβίῳ, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ νέου πάπα ἐπιβλητέου, ὅπως ὑποβάλωσι veto εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, καὶ ὑπὸ τύπον εὐχῆς. Ἡ διάταξις αὕτη περιελήφθη ὡς δεύτερον ἔγγραφον ἐν τῷ κώδικι τοῦ κανονικοῦ δικαίου. Μεταβολάς τινας, εἰ καὶ οὐχὶ οὐσιώδεις, ὑπέστη ἡ διάταξις Πίου τοῦ Ι΄ «vacante sede apostolica». Ἐξ ἀφορμῆς δηλαδὴ τοῦ κονκλαβίου τῆς 2—6 Φεβρουαρίου 1922, ἐδήλωσάν τινες τῶν καρδιναλίων τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μεταβολῆς τινῶν ἐκ τῶν διατάξεων Πίου τοῦ Ι΄, ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας ὁ πάπας Πῖος ὁ ΙΑ΄ ὥρισε διὰ τοῦ «Motu proprio» τῆς 1 Μαρτίου 1922 ὅτι: α΄) Διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ καὶ ἡ τῶν μακρὰν τῆς Ρώμης διατριβόντων καρδιναλίων συμμετοχὴ κατὰ τὴν τοῦ πάπα ἐκλογήν, τὸ κονκλάβιον ἄρχεται οὐχὶ μετὰ δέκα ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πάπα ἡμέρας, ἀλλὰ μετὰ δεκαπέντε, καὶ ὅτι καὶ τὴν προθεσμίαν ταύτην θὰ δύναται νὰ παρεκτείνῃ ὁ σύλλογος τῶν καρδιναλίων ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἔτι ἡμέρας· πάντως, ὅμως, μετὰ τὴν πάροδον δέκα ὀκτὼ τὸ βραδύτερον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πάπα ἡμερῶν, δέον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ κονκλάβιον οἱ παρόντες καρδινάλιοι. Ὡρίσθη δ' ἔτι ὅτι κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα συνεδρίαν ὀφείλουσιν οἱ καρδινάλιοι νὰ ὁρίσωσι τὰς ἡμέρας καθ' ἃς θὰ τελεσθῶσιν αἱ πρῶται ἓξ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ πάπα λειτουργίαι καὶ ὅτι αἱ τρεῖς τελευταῖαι θὰ τελῶνται ὡς καὶ πρότερον ἐπισημότερον κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας τῆς προθεσμίας τῆς ἀναμονῆς ἡμέρας. β΄) Πᾶς καρδινάλιος δύναται νὰ παραλαμβάνῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ κονκλάβιον οὐχὶ δύο συνοδούς, ἀλλ' ἕνα μόνον, ὅστις δύναται νὰ εἶναι καὶ λαϊκός. γ΄) Πᾶς καρδινάλιος δύναται νὰ τελῇ τὴν θείαν λειτουργίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κονκλαβίου· δι' οἱανδήποτε δ' αἰτίαν μὴ λειτουργήσας, ὀφείλει πάντως κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐν τῷ ναῷ τοῦ κονκλαβίου λειτουργίαν νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων. δ΄) Τὸ Motu proprio τοῦτο δέον νὰ ἀναγιγνώσκηται εἰς τοὺς παρόντας καρδιναλίους κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα συνέλευσιν αὐτῶν.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— πάπα πρωτεῖον. Μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μεγάλη ὑφίσταται διαφωνία ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως ἰσχυρίζεται ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης ἀνεγνωρίζετο ὡς πρῶτος ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων, ἀσκῶν διοικητικὸν πρωτεῖον, ὡς διάδοχος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, εἰς ὃν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκε τὴν ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσίαν. Ἐπομένως τὸ πρωτεῖον ἱδρύθη θείῳ δικαίῳ καὶ ἀπέρρευσε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, μὴ ἀρνουμένη ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, διδάσκει ὅτι ἡ θέσις του αὕτη δὲν εἶχε χαρακτῆρα διοικητικόν· ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος δὲν ἦτο ἡγεμὼν τῶν ἀποστόλων καὶ ὅτι οὔτε ζῶν ἤσκησε πρωτεῖόν τι ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε μετέδωκεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ρώμης τοιαύτην ἐξουσίαν, εἶναι δὲ ἀναντίρρητον τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης ἵδρυσεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, οὐχὶ δὲ ὁ ἀπόστολος Πέτρος. Ἄλλως τε οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων ὑπῆρξεν ὡρισμένης πόλεως ἐπίσκοπος, ὁ δὲ Πέτρος εἰργάσθη ἀποστολικῶς ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ εἶναι ἁπλῶς πιθανὸν ὅτι περὶ τὸ 67, μεταβὰς εἰς Ρώμην, συνεμαρτύρησεν ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὰς ἀπόψεις ταύτας ὑποστηρίζουσι δεδομένα ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων χρόνων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι πρὸ παντὸς τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν διαρκείᾳ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων διοικητικὴν διοργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲν ἀπολύτως ἴχνος τοῦ διοικητικοῦ πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης παρουσιάζεται. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἐλεύθερος ἐν τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Βεβαίως ἡ παροικία Ρώμης, εὑρισκομένη ἐν τῇ πρωτευούσῃ πόλει τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ συνδεομένη μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τῶν ἀποστόλων Παύλου καὶ Πέτρου, ὧν ἐδεικνύοντο ἐν αὐτῇ οἱ τάφοι, κατεῖχεν ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐγκατεσπαρμένων πανταχοῦ τοῦ κόσμου χριστιανικῶν παροικιῶν, ἀλλ' ἐξουσίαν διοικητικὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων δὲν εἶχεν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης. Ἤδη ἄλλωστε ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς τὰ γενικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας ἐλύοντο οὐχὶ μονοπροσώπως ἀλλὰ συνοδικῶς. Ὅταν δὲ οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης Βίκτωρ Α΄ (193—203) καὶ Στέφανος Α΄ (257—260) ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν προσωπικήν των γνώμην, ὁ μὲν διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὁ δὲ διὰ τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, οὐ μόνον ἀπεκρούσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἠλέγχθησαν.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐμορφοῦντο τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ κέντρα, ἡ δὲ Α΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, κατακυροῦσα τὰ κρατήσαντα ἤδη ἔθη, διὰ τοῦ 6ου κανόνος αὐτῆς ἀνεγνώρισεν ὡς ἴσους τοὺς ἐπισκόπους Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Ὁ Ρώμης ἦτο πρωτόθρονος, ὡς ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης, μετ' αὐτὸν ἤρχετο ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ εἶτα ὁ Ἀντιοχείας, ὑφ' ὃν ὑπήγετο ὁλόκληρος ἡ διοίκησις τῆς Ἀνατολῆς. Ὡς ἦτο δὲ ἑπόμενον, ἐπίσκοποί τινες, ἀδικούμενοι ἢ καταδιωκόμενοι διὰ τὸ ὀρθόδοξον φρόνημά των, προσέφευγον πρὸς τὸν πρωτόθρονον ἐπίσκοπον Ρώμης, ἀλλ' οὐδέποτε οὗτος ἔλυσε μονοπροσώπως ζήτημα γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως. Ὅτε δὲ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὥρισεν ὡς νέαν πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ κράτους τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρέστη ἡ ἀνάγκη διοικητικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς, ὑπαγομένου τέως ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἡρακλείας. Αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου (381) διὰ τοῦ 3ου κανόνος, δικαιολογοῦντος αὐτὴν κατὰ τὸν ἑξῆς χαρακτηριστικώτατον τρόπον: «Τὸν μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην». Ὥστε ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης εἶχε τὴν πρώτην θέσιν ἕνεκα τῆς Ρώμης, ἐκτοπίζεται δ' ἐκ τῆς δευτέρας θέσεως ὁ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, οὗτινος τὴν σειρὰν καταλαμβάνει ὁ Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην, νέαν τοῦ κράτους πρωτεύουσαν πόλιν. Ἡ αὐτὴ σύνοδος, διὰ τοῦ 2ου κανόνος, ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς πᾶσαν ἐπέμβασιν τῶν ἐπισκόπων ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας των, χωρὶς νὰ κάμῃ διάκρισίν τινα διὰ τὸν ἐπίσκοπον τῆς παλαιᾶς Ρώμης, διότι ἁπλῶς θεωρεῖ αὐτὸν κατέχοντα τὴν πρώτην τιμητικὴν θέσιν. Εἶχεν οὗτος ὡρισμένην δικαιοδοσίαν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων ἤδη μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν κέντρων, δημιουργοῦνται καὶ ἕτερα, καὶ ἡ μὲν Γ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος (431) κατακυροῖ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἡ δὲ Δ΄ (451) ἀναγνωρίζει τὴν διοικητικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καὶ διὰ τοῦ 28ου κανόνος ἐξισοῖ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Ρώμης καὶ ὑποτάσσει ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν του τὰς ἐπαρχίας τῶν διοικήσεων Θρᾴκης, Πόντου καὶ Ἀσίας, ὁ Ρώμης παραμένει μόνος ὑπερέχων ἐν ἁπάσῃ τῇ Δύσει. Καὶ ἐνῷ ἡ Ἀνατολὴ συνταράσσεται ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐμφανιζομένων αἱρέσεων, ἡ Δύσις παραμένει ἥσυχος καὶ οὐχὶ σπανίως καλεῖται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, οὗτινος τὸ κῦρος, ὡς πρωτοθρόνου ἐπισκόπου, παραμένει πάντοτε μέγα. Τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ πρωτεῖον ἦτο ἀναμφισβήτητον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα ἤρξαντο ἤδη εὐρέως διαδιδόμεναι αἱ περὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὡς ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης καὶ πρώτου ἐπισκόπου αὐτῆς παραδόσεις, ἐπὶ ἀποκρύφων συγγραμμάτων στηριζόμεναι, οἱ δὲ ἐπίσκοποι Ρώμης καὶ δὴ ὁ Λέων Α΄ (440—461) οἰκειοποιοῦνται αὐτὰς καὶ ἐξαίρουσι τὸ πρωτεῖον αὐτῶν ὡς διαδόχων τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Δὲν προβάλλουσιν ὅμως τὴν ἀξίωσιν νὰ κυβερνῶσιν ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, διότι τοιαύτη ἀξίωσις ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν πραγματικότητα, καθ' ἣν ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἐθεωρεῖτο πρῶτος τῇ τιμῇ καὶ τῇ τάξει. Ἡ πραγματικότης αὕτη διατυποῦται ἐν τῷ 28ῳ κανόνι τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἑπόμενοι καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως, Νέᾳ Ρώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καὶ διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ρώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας...». Μόνον, λοιπόν, διότι ὁ Ρώμης ἦτο ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης πόλεως ἔλαβε τὰ πρεσβεῖα τιμῆς παρὰ τῆς συνόδου. Τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπονέμονται καὶ εἰς τὸν τῆς νέας πρωτευούσης ἐπίσκοπον. Ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Λέων Α΄ διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ κανόνος οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διότι παρεβιάζετο ἡ σειρὰ τῶν ἀποστολικῶν ἑδρῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Τὸν 28ον τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου κανόνα ἐθεώρει ἀντίθετον πρὸς τὸν 6ον τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐν ᾧ οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ κανὼν ἐπεβλήθη κυρωθεὶς τῷ 454 καὶ ὑπὸ διατάγματος τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ καὶ Οὐαλεντινιανοῦ Γ΄, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς Α΄ διὰ τῆς 131ης νεαρᾶς ὥρισε τὰ ἑξῆς: «Θεσπίζομεν.... τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Νέας Ρώμης, δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἁγιώτατον ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων προτιμᾶσθαι». Ἡ διάταξις αὕτη ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν διαμορφωθεῖσαν ἤδη τάξιν, ἣν ὁριστικῶς κατεκύρωσεν ἡ Πενθέκτη ἐν Τρούλλῳ σύνοδος (692) διὰ τοῦ 36ου κανόνος. Οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀπετέλεσαν τὴν πενταρχίαν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, «τὸ πεντακόρυφον κράτος τῆς Ἐκκλησίας», ὡς ἔλεγε βραδύτερον ὁ Θεόδωρος Στουδίτης. Ὁ Ρώμης κατεῖχε τὴν πρώτην τιμητικὴν θέσιν, ἦτο πρῶτος ἐν ἴσοις («primus inter pares»). Ὡς προελθοῦσα δὲ ἐκ διατάξεων Οἰκουμενικῶν συνόδων, ἡ πενταρχία ἐθεωρεῖτο θεσ-

Digitized by Google

καθίδρυτος καὶ παρεβάλλετο πρὸς τὰς πέντε αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ ταῦτα τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ὅστις ἀπὸ τοῦ Η′ αἰῶνος προσέλαβε τὸν ὃν ὁ Ἀλεξανδρείας εἶχε τίτλον πάπας, ἦτο τιμητικὸν πρωτεῖον. Ὁ δ᾽ ἐπίσκοπος Ρώμης Γρηγόριος Α′ (590—604) ἐπὶ τοσοῦτον ἀπέκρουε πᾶσαν ἰδέαν πρωτείου ἐξουσίας μεταξὺ τῶν πέντε πρωτευόντων ἐπισκόπων, ὥστε προὐκάλεσε σοβαρὸν ζήτημα, ζωηρῶς διαμαρτυρηθεὶς κατὰ τοῦ τίτλου οἰκουμενικός, ὅστις, τιμῆς ἕνεκεν, ἀπενεμήθη εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Μεμονωμένα ἐπεισόδια ἢ γνῶμαι ὡρισμένων προσώπων περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου Πέτρου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀνωτέρω διαγραφεῖσαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἐν διαρκείᾳ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ διὰ διατάξεων αὐτῶν κατακυρωθὲν σύστημα ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ γεγονότα τινὰ πολιτικῆς μᾶλλον φύσεως συνετέλεσαν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἡ μεγάλη μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν μετέβαλεν ἄρδην τὴν ὄψιν τῆς Δύσεως, καταργήσασα τὸν ρωμαϊκὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν. Ἐμορφώθησαν νέα κράτη, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ρώμης ὑπῆρξε διδάσκαλος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, ἐκπληρώσας μεγίστην ἀποστολήν, διὰ τῆς συνδρομῆς δὲ διαφόρων περιστάσεων ἀπέκτησε καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ἐναντίον τῶν ἀποκρουόντων αὐτὴν καὶ ἐν γένει τὸ νέον ἀξίωμα τοῦ πάπα Ρώμης, ἐπενοήθησαν διάφορα πλαστὰ κείμενα κατὰ τὸν Θ′ αἰῶνα, ὡς ἡ «Δωρεὰ Κωνσταντίνου» («Donatio Constantini») δι᾽ ἧς παρίστατο ὁ αὐτοκράτωρ Μέγας Κωνσταντῖνος παραχωρῶν τὴν Δύσιν εἰς τὸν πάπαν Ρώμης, καὶ αἱ «Ψευδοϊσιδώρειοι» λεγόμεναι διατάξεις, δι᾽ ὧν ἐξετίθετο τὸ θείῳ δικαίῳ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ ἡ μοναρχικὴ οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὴ ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ ἐξουσία. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχον παρακολουθήσει τὴν νέαν ταύτην τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐξέλιξιν καὶ ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης καὶ ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Σλαύων, ὧν οἱ πρῶτοι κατέλαβον μεγάλα τμήματα τοῦ κράτους, οἱ δὲ δεύτεροι μόλις συνεκρατήθησαν διὰ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ. Τὰ ἔνδοξα πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἦσαν ἁπλᾶ ὀνόματα, μόνον δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις διέσῳζε τὴν δύναμιν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ὅτι, ὅτε, περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ′ αἰῶνος, οἱ πάπαι Ρώμης προέβαλον τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον καὶ ἠξίωσαν νὰ ἐπεμβῶσιν εἰς ἐσωτερικὸν ζήτημα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, προὐκάλεσαν τὴν ἔκπληξιν τῶν ἀνατολικῶν. Διὰ τοῦ Φωτίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεκρούσθη τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον, διότι δι᾽ αὐτοῦ ἀνετρέπετο ἡ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καθιερωθεῖσα τάξις καὶ ἀνεξαρτησία τῶν πατριαρχικῶν θρόνων.

Ἡ ἀπόκρουσις τοῦ νέου παπικοῦ πρωτείου ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὑπῆρξεν ἐντονωτέρα, διότι συνεδέετο ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πρωτείου μετ᾽ ἑτεροδιδασκαλιῶν, αἵτινες λεληθότως εἶχον ἐπικρατήσει ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, οἷον τὸ filioque, δηλαδὴ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἡ ἀγαμία τοῦ κλήρου καὶ ἄλλα. Πρὸς στιγμὴν ἐξετοπίσθη ὁ Φώτιος ἐκ τοῦ πεδίου τοῦ ἀρξαμένου ἀγῶνος, ἀλλ᾽ ἡ ἐπιμονὴ τῶν παπῶν ὅπως ἐπιβάλωσι τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον καὶ ἡ εἰς τὰς προηγουμένας προσθήκη νέων ἑτεροδιδασκαλιῶν προὐκάλεσαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος (1054) τὸ ἀξιοθρήνητον σχίσμα. Πᾶσα ἐφεξῆς ἀπόπειρα πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν προσέκρουσεν εἰς τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἱστορικὴ κίνησις καὶ ἀνάπτυξις τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ τὸ πρωτεῖον περιεστράφη. Ὁ πάπας Ρώμης ἀπέβη διὰ τῶν ἀναπτυχθεισῶν νέων θεωριῶν τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀσκῶν θείαν ἐξουσίαν οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐντεῦθεν μεγάλαι ἀνωμαλίαι προέκυψαν ἐν τῇ Δύσει, πολλαὶ ἐξεγέρσεις ἐσημειώθησαν, καὶ ἀτόμων καὶ λαῶν, πολλαὶ ἐγένοντο ἀπόπειραι μεταρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ᾽ ὁ πάπας τῆς Ρώμης δὲν ἀφίστατο τοῦ πρωτείου καὶ τῶν θεοκρατικῶν ἰδεῶν. Αἱ μεγάλαι μεταρρυθμιστικαὶ σύνοδοι τῆς Κωνσταντίας καὶ τῆς Βασιλείας κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ἀπέκρουσαν θεωρητικῶς τὸ πρωτεῖον, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδῳ ἐζητήθη καὶ πάλιν νὰ ἐπιβληθῇ τοῦτο. Οἱ Ἕλληνες εἶχον δηλώσει κατ᾽ ἀρχὴν ὅτι ἐδέχοντο «ὅσα προνόμια εὑρεθῶσιν ὅτι εἶχεν ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ τοῦ σχίσματος (ὁ πάπας) ἵνα ἔχῃ πάλιν αὐτά», ἀλλ᾽ οἱ Λατῖνοι ἐζήτουν ὅπως ὁρισθῇ «ὅτι ὁ πάπας ἐστὶν ἄκρος ἀρχιερεὺς καὶ διάδοχος τοῦ Πέτρου καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, κρίνει τε καὶ ἰθύνει τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς διδάσκαλος καὶ ποιμήν». Μετὰ μακρὰς συζητήσεις ἐν μέσῳ ἐκτάκτων στενοχωριῶν εὑρισκόμενοι οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι εἶχον δηλώσει ὅτι δέχονται τ᾽ ἀνωτέρω μετὰ τῆς προσθήκης «σῳζομένων τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαίων τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν Κωνσταντινουπόλεως δεύτερον εἶναι μετὰ τὸν πάπαν, εἶτα τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας καὶ μετὰ τοῦτον τὸν Ἱεροσολύμων». Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἐδέχοντο τὸ πρωτεῖον ὡς πρωτεῖον τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὸν πάπαν Εὐγένιον Δ′, κατὰ τὴν τελικὴν διατύπωσιν, προσέθηκαν ὅτι τὰ προνόμια τοῦ πάπα ἀνεγνωρίζοντο «καθὼς ὁρίζουσιν ἡ θεία Γραφὴ καὶ τὰ ρητὰ τῶν ἁγίων», ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ζ′ Παλαιολόγος διεμαρτυρήθη, ὀρθῶς παρατηρήσας ὅτι δὲν ἔπρεπε τυχαῖαι φιλοφρονήσεις ἐν ἐπιστολαῖς ἁγίων πρὸς πάπας νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς προνόμια, ἠξίου δὲ ὅπως ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ ὅρου τῆς συνόδου προστεθῇ καὶ ἡ φράσις «συναινέσει τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως καὶ τῶν πατριαρχῶν». Κατὰ τῆς λατινικῆς φράσεως, «κατὰ τὰ ρητὰ τῶν ἁγίων», ὁ αὐτοκράτωρ προέβαλε τὴν φράσιν «κατὰ τὴν δύναμιν τῶν κανόνων». Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι, ἐνῷ εἰς ἄλλα ζητήματα προβληθέντα ἐν τῇ συνόδῳ οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι διεφώνουν, τῶν ἑνωτικῶν φαινομένων ὑποχωρητικῶν, εἰς τὸ ζήτημα τοῦ πρωτείου πάντες ἐφαίνοντο σύμφωνοι. Διὰ τοῦτο ἐν τέλει οἱ Λατῖνοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀποβαλόντες τὴν φράσιν «κατὰ τὰ ρητὰ τῶν ἁγίων» καὶ δεχθέντες νὰ τεθῇ ἡ φράσις «καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται». Τελικῶς δ᾽ ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἑξῆς διατύπωσις τοῦ περὶ πρωτείου μέρους τοῦ «ὅρου» τῆς συνόδου: «Ἔτι ὁρίζομεν τὴν ἁγίαν ἀποστολικὴν καθέδραν καὶ τὸν Ρωμαῖον ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτόν τε τὸν Ρωμαῖον ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν καὶ διιθύνειν καὶ κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται· ἀνανεοῦντες ἔτι καὶ τὴν παραδεδομένην ἐν τοῖς κανόσι τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων πατριαρχῶν, ὥστε τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην δεύτερον εἶναι μετὰ τὸν ἁγιώτατον πάπαν Ρώμης τρίτον δὲ τὸν Ἀλεξανδρείας, τέταρτον τὸν τῆς Ἀντιοχείας καὶ πέμπτον τὸν Ἱεσοσολύμων, σῳζομένων δηλαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν».

Πρόδηλον ὅτι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος βίας καὶ ἀνεκδιηγήτων ταλαιπωριῶν οἱ Ἕλληνες ἐν Φλωρεντίᾳ διατελέσαντες, ἐδέχθησαν τὸ πρωτεῖον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτείου τιμῆς. Ἀλλ᾽ ὡς γνωστὸν οἱ ὀρθόδοξοι ἐθεώρησαν τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ὡς «λῃστρικὴν» καὶ ἀπεκήρυξαν αὐτήν, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, ἥτις κυρίως ἀπέκρουσε τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον, χωρήσασα εἰς ὑπερβολάς. Τὸ ζήτημα τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἀπησχόλει ζωηρῶς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν ΙΣΤ′ καὶ ΙΖ αἰῶνα, ὁπότε πληθὺς συγγραμμάτων ἀφιερώθη εἰς αὐτὸ παρὰ τῶν λογίων Ἑλλήνων. Ἡ δ᾽ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσα τῷ 1722 σύνοδος διὰ μακρῶν ἀπέκρουσε τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον, ἀποδείξασα ὅτι «ἀπὸ τὰς συνόδους ἔλαβε τὸ πρωτεῖον ἡ παλαιὰ Ρώμη διὰ τὴν βασιλείαν καὶ ὄχι διὰ τὸν Πέτρον». Μετὰ πενταετίαν νέα ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ἐξέδωκεν ὁμολογίαν πίστεως, ἧς τὸ ια′ κεφάλαιον στρέφεται κατὰ τοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου. Ἐν αὐτῷ λέγεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς κεφαλὴν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν δὲ πάπαν Ρώμης θεωρεῖ μέλος αὐτῆς, ὑποκείμενον εἰς τὰς συνόδους, δυνάμενον δὲ νὰ σφαλῇ «οὐ μόνον ὡς ἄνθρωπον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς καθέδρας διδάσκοντα», ὅτι «ὅσα ὑπέρογκα καὶ φορτικὰ αὐχήματα προσοικειοῦσιν αὐτῷ τινες, τὸ εἶναι δηλαδὴ ὑπεράνω κανόνων καὶ νόμων καὶ τὸ ἄπταιστον καὶ ἀναμάρτητον καὶ τὸ πάντας τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς αὐτῷ ὑποκεῖσθαι καὶ αὐτὸν μόνον ἐπίτροπον εἶναι ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καθολικὸν εἰς πάντα καὶ πάντας καὶ κεφαλὴν ὁρατήν, ἀντὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅσα τούτοις συγγενῆ καὶ παραπλήσια, λῆρον ἡγεῖσθαι μακρὸν καὶ κολακείας ψυχοβλαβοῦς ἐφευρέματα καὶ ἠπατημένης διανοίας γεννήματα».

Δυστυχῶς ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία οὐ μόνον δὲν ἠδύνατο ν᾽ ἀποστῇ τοῦ μοναρχικοῦ πρωτείου, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσα αὐτὸ ὡς ὅπλον κατὰ τῶν ἀντιθρησκευτικῶν καὶ ἀντεκκλησιαστικῶν ροπῶν τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ πρὸς στήριξιν τῆς καταρρεούσης κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, ἔτι μᾶλλον διέστρεψεν αὐτὸ διὰ τῆς δογματοποιήσεως τῆς ἀπὸ πολλοῦ διαδιδομένης θεωρίας τοῦ *ἀλαθήτου* (βλ. λ.). Ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ὁ Πῖος Θ′ (1846—1878) προέβη εἰς ἀνακήρυξιν νέων δογμάτων, οἷον τοῦ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου (1854) καὶ τῷ 1878 συνεκάλεσε τὴν ἐν Βατικανῷ σύνοδον διὰ τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1869 πρὸς ἀνακήρυξιν τοῦ δόγματος τοῦ ἀλαθήτου. Παρατρέχοντες τὰς λεπτομερείας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, σημειοῦμεν ἁπλῶς ὅτι κατὰ τὴν δ′ συνεδρίαν τῆς 18ης Ἰουλίου 1870 ἐψηφίσθη ἡ πρότασις περὶ τοῦ ἀλαθήτου, ἥτις ἀπετέλεσε καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς βούλλας τοῦ πάπα Πίου Θ′ «Pastor æternus» καὶ ὡρίσθη ἀνάθεμα κατὰ παντὸς μὴ παραδεχομένου ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἔχει παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησιας πρωτεῖον. Κατὰ τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς θεωρίας ταύτης: «Ἐάν τις νομίσῃ ὅτι ὁ Ρωμαῖος ποντίφηξ ἔχει ὡς ἔργον τὴν ἐποπτείαν καὶ διοίκησιν, οὐχὶ δὲ τὴν πλήρη καὶ ὑπερτάτην δικαιοδοσίαν ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τὴν πειθαρχίαν καὶ διοίκησιν τῆς καθ᾽ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας, ἢ ὅτι ἀπολαύει μὲν οὗτος τοιούτων κρειττόνων προνομιῶν, οὐχὶ δὲ τῆς ὑπερτάτης ταύτης δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἢ ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ δὲν εἶναι τακτικὴ καὶ ἀπεριόριστος, εἴτε ἐν πάσαις καὶ ταῖς κατὰ μέρος Ἐκκλησίαις, εἴτε ἐν πᾶσι καὶ τοῖς κατὰ μέρος πιστοῖς ποιμέσιν, ἔστω ἀνάθεμα». Ἡ δὲ διατύπωσις τοῦ ἀλαθήτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Διδάσκομεν καὶ ὡς θεόθεν ἀποκαλυφθὲν δόγμα ὁρίζομεν: ὁ Ρωμαῖος ποντίφηξ λαλῶν ἀπὸ καθέδρας, τουτέστιν ὅταν ἐπιτελῶν οὗτος τὰ τοῦ ποιμένος καὶ διδασκάλου πάντων τῶν Χριστιανῶν ὁρίζῃ τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ ἀποστολικῇ αὐθεντίᾳ, τὴν τηρητέαν ὑπὸ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν ἔν τε τῇ πίστει καὶ ἐν τοῖς ἤθεσι, θείᾳ συνάρσει, τῇ ἐπηγγελμένῃ αὐτῷ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ, ἀπολαύει τοῦ αὐτοῦ ἀλαθήτου, ᾧπερ ὁ θεῖος Λυτρωτὴς ηὐδόκησεν, ἵνα καθοπλίσῃ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὁρίζουσαν τὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἠθῶν· τούτου δὲ ἕνεκα αἱ τοιαῦται ἀποφάνσεις τοῦ Ρωμαίου ποντίφηκός εἰσιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ συναινέσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀμετάτρεπτοι. Ἐὰν δέ τις, ὅπερ ὁ Θεὸς εἴθε ν᾽ ἀποτρέψῃ, ἐκ προκαταλήψεως διανοηθῇ ν᾽ ἀντείπῃ τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ ἀποφάνσει, ἔστω ἀνάθεμα». Ὁ πάπας, κατὰ τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ἄκρος ἀρχιερεύς, ὑπέρτατος καὶ ἀπόλυτος μονάρχης καὶ πνευματικὸς ἄρχων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάσης χάριτος διανομεύς. Ὁ πάπας δὲν εἶναι πλέον ἐπίσκοπος, ἀλλά τι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἐπισκόπων ὄν, κείμενον ὑπεράνω καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μὴ δυναμένης νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ αὐτοῦ.

Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι τοιαύτην ἀντίληψιν ἀποκρούει ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ὅτε ὁ πάπας Λέων ΙΓ′ (1878 — 1903) ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον (1894), προσκαλῶν καὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἵνα ἑνωθῇ μετὰ τῆς λατινικῆς, ἀναγνωρίζουσα τὸ πρωτεῖον, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἄνθιμος Ζ′ (1895—1896) ἀπήντησε (1895), ἀναπτύξας τὰς ὀρθοδόξους ἀντιλήψεις καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μὲν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένων διαφορῶν, ἰδίᾳ δ᾽ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀντιλήψεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιβεβαιοῖ ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ἀπροσωπόληπτος αὐτοῦ ἔκθεσις, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα Ρώμης ἐν τῇ πρὸ τοῦ σχίσματος Ἐκκλησίᾳ ἦτο πρωτεῖον τιμῆς, τοιοῦτο πρωτεῖον, οἷον, μετὰ τὸ σχίσμα, κατέλαβεν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ πάπας Ρώμης ἦτο «πρῶτος ἐν ἴσοις». Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ παρεμορφώθη τὸ τιμητικὸν πρωτεῖον εἰς μοναρχικὸν πρωτεῖον ἐξουσίας ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ζητεῖ πλέον ὁ πάπας Ρώμης νὰ εἶναι πρῶτος τῇ τάξει καὶ τῇ τιμῇ, ἀλλ᾽ ἀπόλυτος καὶ ἀλάθητος μονάρχης τῆς Ἐκκλησίας, θείας περιβεβλημένος προνομίας, «μόνος» καὶ καθυπέρτερος πάντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Τὸ ρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ μελέτη (ἐν Ἀθήναις 1930).—*Φιλαρέτου Βαφείδου*, μητροπολίτου Ἡρακλείας, Τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα Ρώμης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἐξελισσόμενον (ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1920).—*P. Batiffol*, L'Église naissante et le catholicisme (Paris 1911).—*Τοῦ αὐτοῦ*, La paix Constantinienne et le catholicisme (Paris 1914).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Le siège Apostolique 359—451 (Paris 1924).—*E. Caspar*, Geschichte des Papstums (I, Tübingen 1930).

† Ο ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Πάπας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 400. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Πάπας, *Κάβο* — *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἀκρωτηρίων. —1) Τοῦ ΝΔ. κέρατος τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν (πλάτ. 38°13′ Β., μῆκ. 21°22′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras) ἔχοντος φάρον (1877, μεταρ. 1920) φωτὸς λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος συνθέτου. Εἶναι ὁ *Ἄραξος* (βλ. λ.). —2) Τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Ἰκαρίας (πλάτ. 37°31′ Β., μῆκ. 26°00′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island). Ἔχει ἕνα τῶν μεγίστων φάρων, ἱδρυθέντα τῷ 1890 ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας τῶν ὀθωμανικῶν φάρων καὶ μεταρρυθμισθέντα τῷ 1930: ἀναλαμπαὶ λευκαὶ 23 μιλλ. ἀνὰ πᾶν 1′.

— **Πάπα *ναυμαχία*·** βλ. *Πατρῶν ναυμαχία*.

παπᾶς (ὁ), ἢ ***παππᾶς***· δημοτ., ἱερεύς· || φρ. «μὴν τὸ πῆς μήτε τοῦ παπᾶ», δηλαδὴ μήτε νὰ τὸ ἐξομολογηθῇς, «νὰ σοῦ πῇ ὁ παπᾶς 'ς τ' αὐτὶ» νὰ πεθάνῃς· || παροιμ. «παπᾶς παπᾶ καλὸ δὲ θέλει» πρβλ. ἀρχ. «κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, τέκτονι τέκτων» (*Ἡσίοδ.*)· || ὁ ρήγας τῆς τράπουλας καὶ κατ᾽ ἐπέκτ. κάθε φιγούρα· || φρ. «μᾶς παίζει τὸν παπᾶ» μᾶς ἐξαπατᾶ.

Digitized by Google

παπᾶς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοῦ πτηνοῦ *ἔποψ*.

Παπᾶς *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 2.407. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δοβίστα*.

—Παπᾶς *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὴ νῆσος, *Παπᾶ Ἀντασί* (πλάτ. 36°40′ Β., μήκ. 28°44′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karaghatch to Makri) ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομαζομένη, προσκειμένη δὲ εἰς τὴν ΒΑ. τῆς Ρόδου παράλιον τῆς Καραμανίας. Εἰς τὴν κορυφὴν της πλινθόκτιστος πυραμίς, πιθανῶς τάφος, εἰς δὲ τὴν κατέναντί της ἀκτὴν λείψανα ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν κτισμάτων (βλ. λ. *Πάνορμος* Καυνίων). Σ. Ε. Λ.

Παπᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομασία ἀκρωτηρίου τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Καριμπτζὲ (πλάτ. 41°12′½ Β., μήκ. 27°06′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: Bosporus) καὶ Ρουμελὶ-φενάρ. Εἶναι κατὰ τοὺς μὲν ἡ *Δωτίνη Πέτρα* καὶ κατ' ἄλλους τὸ *Πάνιον* τῶν ἀρχαίων, μᾶλλον ὅμως ἡ Δωτίνη. Σ. Ε. Λ.

Παπᾶς, *Ἀλέξανδρος*. Ἕλλην χειρουργὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, γεννηθεὶς τῷ 1877. Διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, προσελήφθη τῷ 1909 ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς τῶν οὐροποιητικῶν νόσων ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ τουρκικοῦ πανεπιστημίου, διδάξας ἐν ταύτῃ μέχρι τοῦ 1922, ὁπότε, ἐπελθούσης τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1916 ἐξελέγη σύμβουλος τῶν πατριαρχείων, ἃ καὶ ἀντεπροσώπευσεν ὡς ἀπεσταλμένος τούτων, τῷ 1919, ἐν τῇ ἐν Παρισίοις συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης. Τῷ 1926 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ κυβερνήσεως Κονδύλη. Ἀπὸ τοῦ 1927 διατελεῖ διευθυντὴς χειρουργικοῦ τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» καὶ ἀπὸ τοῦ 1929 ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς. Αἱ πλειότεραι τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του ἀφορῶσι τὸν οὐροποιητικὸν κλάδον καὶ ἰδίᾳ τοὺς λίθους τῶν οὐρητήρων. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ζητημάτων τῆς γενικῆς χειρουργικῆς, εἰς ἃ ἠσχολήθη, εἰσηγήθη καὶ νέαν μέθοδον ἐγχειρητικῆς τῆς κήλης. Ἐνδιέτριψεν ὡσαύτως καὶ εἰς πλεῖστα ἕτερα θέματα πολιτικο-κοινωνικῆς φύσεως. Ο. Ρ.

—Παπᾶς, *Ἄνθιμος*. Κατήγετο ἐκ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του. Εἶτα ἐκλήθη ὡς σύμβουλος καὶ διδάσκαλος εἰς Nousatz (Νεόφυτον τῆς Οὐγγαρίας) τῷ 1806 καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουδαπέστην τῷ 1811. Ἐνταῦθα ἐφημερεύων καὶ διδάσκων ἐξέδοτο ἐν μεταφράσει τοῦ παιδαγωγοῦ Ἀμμὼς Ἰωάννου Κομενίου «Ὀνομαστικὸν περὶ τοῦ παντός» (1811) καὶ ἄλλα ἔργα, ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀ. Βρεττοῦ ἐν τῇ Νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ. Τ. Ε. Ε.

— Παπᾶς, *Ἀριστείδης*. Φιλικὸς ἐκ Θεσσαλίας ἤδη ἀπὸ τοῦ 1818, ὅτε ὁ Ν. Σκουφᾶς συνέστησε τὸ σύστημα τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῇ συναινέσει καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας μετ' ἐγγράφων ὁδηγιῶν πρὸς τὸν ἡγεμονεύοντα ἐν Σερβίᾳ Μιλόσην, δι' ὧν παρεκινεῖτο καὶ αὐτὸς νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1802—1804 καὶ νὰ συνδράμῃ τοὺς μέλλοντας νὰ ἐπαναστατήσωσιν Ἕλληνας κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Παπᾶς ἀπερχόμενος εἰς Σερβίαν συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ δι' ἀπειλῶν καὶ βασάνων ὡμολόγησε τὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἔφερε, κατασχεθέντα παρεδόθησαν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς ἐν τῷ Δουνάβει νησίδος Ἀδὰ-Καλέ, ὅστις τὰ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετ' ὀλίγον ἀπεστέλλετο καὶ ὁ Παπᾶς δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν διετάχθη ὁ φόνος του. Ἄλλοι ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Παπᾶς τὰ μὲν ἔγγραφα προφθάσας ἐξηφάνισεν, αὐτὸς δέ, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ηὐτοκτόνησεν. Τ. Ε. Ε.

— Παπᾶς, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀδριανουπόλεως (βλ. λ. *Καραγεώργης*).

— Παπᾶς, *Ἐμμανουήλ*. Ἐγεννήθη ἐν Σέρραις τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὰ δὲ γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι του. Ὁ πατήρ του ἐμπορεύετο μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Βιέννης, ὅπου καὶ ἵδρυσεν ἐμπορικὸν κατάστημα, καὶ αὐτὸς δὲ ἐμπορεύετο ἐν Σέρραις καὶ ἀλλαχοῦ. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασις διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῶν μερῶν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κασσάνδρας. Ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετάθη ἀνὰ σύμπασαν τὴν Χαλκιδικήν, ἀλλὰ καταδιωκόμενοι οἱ ἐπαναστάται ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀβουλαβοὺτ πασᾶ Θεσσαλονίκης περιωρίσθησαν εἰς τὴν χερσόνησον Κασσάνδραν (Παλλήνην), ὅπου κατεσκεύασαν ἐν τῷ ἰσθμῷ ταχύσκαπτα, ἀλλά, μὴ ἐξεγερθέντων τῶν Ὀλυμπίων, ὡς προεσυμφωνήθη, μάτην ἠμύνοντο μέχρις Ὀκτωβρίου, ὅτε διεσκορπίσθησαν, πολλῶν φονευθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων· αὐτὸς δὲ ὁ Παπᾶς μεταφερόμενος ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἐξ Αἴνου Α. Βιζβίζη ἀσθενὴς ἀπέθανε καὶ εἰς Ὕδραν μετακομισθεὶς ἐτάφη μετὰ τιμῶν δημοσίᾳ δαπάνῃ. Ὁ Παπᾶς εἶχε κατάστημα ἔν τε Βιέννῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περιουσίαν ἀνερχομένην εἰς 300.000 ταλλήρων διστήλων, ἣν κατηνάλωσε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν *Ἀθανάσιος*, αἰχμαλωτισθεὶς κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀταλάντης, ἀπεκεφαλίσθη ἐν Χαλκίδι, ὁ δὲ *Ἰωάννης* ἐφονεύθη ἐν Νεοκάστρῳ καὶ ὁ *Νικόλαος* ἐν Καματερῷ. Ὁ *Κωνσταντῖνος* ἔζη ἐν Σέρραις τῷ 1865 ὡς καὶ ἡ θυγάτηρ του *Ἑλένη*. Ὁ *Γεώργιος* ἀπέθανε πάμπτωχος ἐν Βονίτσῃ, ὁ δὲ *Ἀναστάσιος* ἐν Πάτραις καὶ ὁ *Μιχαὴλ* ἐν Χαλκίδι. Τ. Ε. Ε.

— Παπᾶς, *Ἰωάννης*. Ἀπόστολος τυγχάνων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Τ. Ε. Ε.

Παπασῖμος, *Γεώργιος*. Ἐγεννήθη ἐν Μοσχοπόλει τῆς Δ. Μακεδονίας τῷ 1683. Ἄγνωστον ποῦ σπουδάσας ἀλλὰ μελετηρὸς τυγχάνων, συνέθετο τῷ 1706, ἐκ διαφόρων ὑμνογράφων ἀρυσθεὶς τὴν ὕλην «ΚΔ' οἴκους πρὸς τὴν νοητὴν σκάλαν, τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» συνεκδοθέντας μετὰ τοῦ ὑμνολογίου Γρηγορίου Ἁγιοπαυλίτου ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770. Τ.Ε.Ε.

Παπασλὶ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Λυδίας ἐν τῇ Δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ὑρκανίδος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Ὕλλου (Κοὺμ-τσάϊ), ΒΑ. τῆς Μαγνησίας, ἔχουσα πληθυσμὸν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικόν, καταφυγόντα τῷ 1922 εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀκμάζουσα λόγῳ τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ποικιλίας τῶν προϊόντων τοῦ τόπου (δημητριακῶν καρπῶν, οἴνου, ὑδροπεπόνων, κουκουλίων κ.λ.π.). Διήρχετο πλησίον αὐτῆς τὸ ὅριον τῆς ζώνης, ἥτις διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλάκις ἐγίνοντο (1919 καὶ 1920) συγκρούσεις παρὰ τὸ Παπασλὶ μεταξὺ τῶν Τούρκων (τσετῶν ἢ τακτικοῦ στρατοῦ) καὶ τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης, ἑδρεύοντος εἰς Μαγνησίαν. Ἡ σπουδαιοτέρα τούτων ἐγένετο κατ' Ὀκτώβριον 1919 μεταξὺ τμημάτων τῆς XIII ἑλληνικῆς μεραρχίας καὶ τοῦ 3ου συντάγματος ἱππικοῦ ἀφ' ἑνός, καὶ Τούρκων (ἀναμὶξ ἐθελοντικῶν σωμάτων καὶ μονάδων τακτικοῦ στρατοῦ) ἀφ' ἑτέρου, ὁπότε ἀπεδιώχθησαν ὁλοσχερῶς οἱ Τοῦρκοι βοηθούντων καὶ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ Παπασλί, καταληφθέντος ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουνίου 1920 ἐνήργησε κατὰ τῶν κατεχόντων τὰ περὶ τὸ Παπασλὶ ὑψώματα Τούρκων φάλαγξ τῆς XIII μεραρχίας ἐκ τοῦ 5/42 συντάγματος εὐζώνων καὶ μοίρας ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἥτις ἐντεῦθεν προελάσασα ἤχθη καὶ κατέλαβε τῇ 8 Ἰουνίου 1920 τὸ Ἀξάριον. Ν. ΣΣ

Παπασλιώτης, *Γεώργιος*. Φιλόλογος, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου, γεννηθεὶς ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τῷ 1822 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1877.

Γεώργιος Παπασλιώτης.

Δι' ἄκραν ἀπορίαν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ἐν ἡλικίᾳ ὀκτὼ ἐτῶν νὰ μετέλθῃ τὸν ὑπηρέτην παρ' εὐπόρῳ σμυρναϊκῇ οἰκογενείᾳ, παρὰ τῇ ὁποίᾳ κατώρθωσε καὶ γράμματα νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ μικρὸν χρηματικὸν ἀπόθεμα, ἐπιτρέψαν αὐτῷ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας, ὅπου διδάσκων καὶ διδασκόμενος ἔτυχε γυμνασιακοῦ ἀπολυτηρίου τῷ 1844. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν καὶ τελειοποιήσας τὰς σπουδάς του ἐν Λειψίᾳ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἐγένετο τῷ 1853 ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ καθηγητὴς τῆς λατινικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ καὶ τῷ 1858 ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Συνέγραψεν: «Ἑλληνικὴ γραμματικὴ μετὰ συντακτικοῦ» (Ἀθ. 1857), «Ἑλληνικὴ γραμματικὴ» (Ἀθ 1860 καὶ Βιέννη 1862), «Βίον Παπανικολῆ ἐκ Ψαρῶν» (Ἑρμούπολις 1865), «Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν» εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων (Ἀθ. 1881), «Σύνοψιν τῶν διαφορῶν τῆς νέας Ἰάδος ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς» (Ἀθ. 1873).

Παπασοῦλι *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Παπαπούλι*.

Παπασπυρίδη, *Σέμνη*. Ἑλληνὶς ἀρχαιολόγος, γεννηθεῖσα ἐν Τριπόλει τῷ 1898. Διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἐπιμελήτρια τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἀπελθοῦσα δὲ βραδύτερον εἰς Εὐρώπην καὶ ἀκούσασα τῶν διασήμων ἀρχαιολόγων Wolters, Buscher, Podenwaldt καὶ Pinder, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν καὶ προήχθη εἰς ἔφορον Ἀργολιδοκορινθίας. Ἔγραψε διάφορα ἀρχαιολογικὰ ἄρθρα εἰς τὸ «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον», τὴν «Ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα» καὶ τὸ «Ath. Mitteilungen», σχετικὰ ἰδίως μὲ τὴν ἀρχαίαν ἀγγειογραφίαν. Σπουδαιότερα τῶν ἄρθρων τούτων εἶναι: «Ὁ τεχνίτης τῶν καλάμων τῶν λευκῶν ληκύθων», «Ἐλευσινιακὰ ἀγγεῖα», «Λήκυθος τοῦ Ἄμασι στὸ Ἐθνικὸ μουσεῖο», συνέταξε δὲ καὶ ὁδηγόν, γαλλιστί, τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ διάφορα ἐκλαϊκευτικὰ ἄρθρα περὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ λεξικά. Β. Δ. Θ.

Παπασταμάτης, *Ἀπόστολος*. Κατήγετο ἐκ Ντεμιρίου τῆς Τεγέας, λαβὼν μέρος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς πλείστας μάχας: Βερβένων, Βαλτεσίου, Γράνας, Πολιανῶν καὶ ἐν Δερβενάκι, ὡς καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ τῷ 1826 μαχόμενος ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, καταλιπὼν σύζυγον καὶ τρία τέκνα. Τ. Ε. Ε.

— Παπασταμάτης, *Γεώργιος*. Οὗτος Καρύστιος ὢν ἐπολέμησεν ἐν Εὐβοίᾳ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ν. Κριεζώτην καὶ εἶτα εἰς Σάλωνα, Χαϊδάρι καὶ Καπανδρίτι καὶ κατὰ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῷ 1824. Τ. Ε. Ε.

— Παπασταμάτης, *Κωνσταντῖνος*. Κατήγετο ἐκ Μεγάρων. Οὗτος ἄγων σῶμα ἴδιον ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, τὰς μάχας Δερβενακίων καὶ εἶτα εἰς Πειραιᾶ. Τ. Ε. Ε.

Παπαστρατηγάκης, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην νευρολόγος-ψυχίατρος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1891. Μετὰ τριετῆ φοίτησιν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἀπεστάλη τῷ 1911 δαπάναις τοῦ κράτους εἰς Λυών, ἔνθα ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1916 μὲ τὴν διατριβὴν «Spirochète pâle et paralysie générale». Ἀπὸ τοῦ 1916—1917 ἐξετέλεσε χρέη ἐσωτερικοῦ ἰατροῦ τῆς ψυχιατρικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λυών. Ἐπανελθὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1918 ὑπηρέτησεν ἔκτοτε ἐν τῷ στρατῷ μέχρι τοῦ 1926, ὡς διευθυντὴς τῶν νευρολογικῶν κέντρων Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Θράκης. Ἀπὸ τοῦ 1925—1926 ἐδίδαξε νευρολογίαν καὶ ψυχιατρικὴν ἐν τῇ Ἀνωτέρᾳ Σχολῇ Ἐκπαιδεύσεως τῶν ὑγειονομικῶν ἀξιωματικῶν. Τῷ 1927 ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ Δ' διεθνὲς ὑγειονομικὸν συνέδριον τῆς Βαρσοβίας, εἰσηγηθεὶς ἐν αὐτῷ τὸ ζήτημα τῶν νευρικῶν καὶ ψυχικῶν ὑπολειμμάτων τῶν τραυματισμῶν τοῦ κρανίου. Διετέλεσε μέλος τῆς Ψυχιατρικῆς ἑταιρείας τῶν Παρισίων. Τῷ 1927 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπέθνησκεν ἐν Φαλήρῳ ἐξ ἀτυχήματος. Ἔγραψε: «Ἡ ὑπόκρισις τῶν φρενικῶν νοσημάτων», «Σελίδες στρατιωτικῆς νευρολογίας (ἐπιληψία, νυκτερινὴ ἐνούρησις)», «Οἱ ψυχοπαθεῖς ἐν τῷ στρατῷ», «Ληθαργικὴ μηνιγγῖτις». Ἐδημοσίευσεν ὑπὲρ τὰς 25 ἐργασίας του εἰς διάφορα ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικά, ὡς περὶ «Ἀναθεωρήσεως τοῦ ζητήματος τῆς παθογονίας τῶν μηνιγγιτίδων» (Ἀρχ. ἰατρ. 1915), «Θεραπείας τῆς νωτιάδος φθίσεως» (Ἀρχ. ἰατρ. 1916), «Φυματιώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ φρενικὰ νοσήματα» (Ἰατρ. Πρόοδ. 1919), «Quelques remarques sur l'albuminurie postparoxystiques des épileptiques (Rev. neurol. 1918), «Syndrome cérébelleux d'origine palustre» (Rev. neurol. 1920), «La confusion mentale palustre» (Paris médical 1922), «Contribution à l'étude du paludisme nerveux» (Rev. neurol. 1922) κλπ. Τέλος ἐποιήσατο περὶ τὰς 18 ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις εἰς διαφόρους ἑταιρείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν διὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς νευρολογίας Guillain γενομένην εἰς τὴν νευρολογικὴν ἑταιρείαν τῶν Παρισίων «Spasme palpébral chez un parkinsonien postencéphalitique» (Paris 1922), ὡς καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν του «Ἐπιπλοκαὶ τῆς ἑλονοσίας ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος» γενομένην εἰς τὸ Α' πανελλήνιον ἰατρικὸν συνέδριον Θεσσαλονίκης (1926). Ο.Ρ.

Παπασωτηρίου, *Ἰωάννης*. Ἕλλην μικροβιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874. Διδάκτωρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (1894), παρηκολούθησε σπουδὰς ἐν Βυρτσβούργῃ, Βερολίνῳ καὶ Βιέννῃ (1898—1902). Προσελήφθη ἐπιμελητὴς τοῦ καθηγητοῦ Σάββα καὶ διετέλεσε προϊστάμενος τοῦ ἐργαστηρίου τῆς παθολογικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου (1906—1911). Ἀπὸ τοῦ 1912—1914 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δαμαλιδοκομείου καὶ τοῦ μικροβιολογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ 2ου στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1914—1919 διευθυντὴς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀργανωθέντος λυσσιατρείου καὶ δαμαλιδοκομείου τοῦ κράτους. Ἔγραψε: «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πετρελαίου ἐπὶ τὸν βακτηρίδιον τῆς διφθερίτιδος» (1900), «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀνθρα-

Digitized by Google

χος ἐπὶ τῶν βακτηριδίων τῆς φυματιάσεως» (1901), «Νέα μέθοδος πρὸς διάγνωσιν τοῦ βακτηριδίου διφθερίτιδος», «Νέα μέθοδος πρὸς διάγνωσιν τοῦ πόνου Kala-azar» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ν. Μακκᾶ κλπ. Ο. Ρ.

παπατρέχας (ὁ)· δημοτ., χαρακτηριστικὸν ἱερέως ἀναγινώσκοντος τὴν ἀκολουθίαν μὲ πολλὴν ταχύτητα· || ὁ μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ ἀπροσέκτως διεξάγων τὴν ἐργασίαν του.

Παπατσόρης, *Δημήτριος*. Πρωθιερεὺς καὶ ἀρχηγὸς σώματος κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Συμμετέσχεν εἰς τὴν παρὰ τὸ Σουληνάρι τῆς ἐπαρχίας Πυλίας μάχην (29 Μαρτίου), ἐν ᾗ ἐπολέμησε γενναίως, καὶ εἶτα ἐν τῇ πρὸ τοῦ Νεοκάστρου μάχῃ τῆς 28 Αὐγούστου καὶ κατὰ τὴν διήμερον μάχην τῆς 27 καὶ 28 Αὐγούστου ἔξωθι τοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης. Τ. Ε. Ε.

Παπατσώνης, *Δημήτριος*. Ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν μεγάλης οἰκογενείας τῆς Ἀνδρούσης. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην Βαλτετσίου μετὰ Μεσσηνίων καὶ εἶτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς ὁποίας, τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1821, ἐξελέγη γερουσιαστὴς τῆς πελοποννησιακῆς γερουσίας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη (1822) ἐπολέμησε γενναίως ἐν Δερβενακίοις καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τοῦ 1824 συνεφυλακίσθη μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἐν Ὕδρᾳ. Ἀποφυλακισθεὶς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεγάλην μάχην τῶν Τρικόρφων, ἀλλ' ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν Ἀράβων τοῦ εἰσβαλόντος Ἰμπραὴμ πασᾶ κατ' Ἰούνιον 1825. Τοῦ Παπατσώνη ἀδελφὸς ἦτο ὁ ἀγωνιστὴς *Παναγιώτης*, ὅστις, ἐπὶ τῆς πρώτης βαυαρικῆς δυναστείας, ἐχρημάτισεν ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Τ.Ε.Ε.

— **Παπατσώνης, *Τάκης*** (Nobilissimus). Σύγχρονος Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1895 ἐν Ἀθήναις, καταγωγῆς δὲ πρὸς πατρὸς ἐξ ἀρχαίας μεσσηνιακῆς οἰκογενείας (διακριθείσης καὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν), εἰς ἣν ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν εἶχε παραχωρήσει τὸν τίτλον τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου (Nobilissimus). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις, λαβὼν τὸ πτυχίον τῆς νομικῆς καὶ τὸ baccalauréat τῆς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ τῆς γαλλικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν. Ἀκολούθως ἐξέμαθε τὴν λατινικήν, ἰταλικήν, ἰσπανικὴν καὶ ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἀπὸ τοῦ 1914 δὲ διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, τμηματάρχης ἐν τῷ ὁποίῳ διατελεῖ ἀπὸ τοῦ 1922 μέχρι σήμερον. Ὡς τοιοῦτος ἐταξίδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1919), παραμείνας παρὰ τῇ ἐκεῖ τότε ἑλληνικῇ ἁρμοστείᾳ, ἐπὶ ἑτέρᾳ δ' ἀκολούθως ἀποστολῇ εἰς Βελιγράδιον. Ἐταξίδευσεν ἐπίσης χάριν αἰσθητικῶν σπουδῶν εἰς Ἰταλίαν, Ὁλλανδίαν, Γερμανίαν κλπ. Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομικῇ συνδιασκέψει τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (1927), περιηγηθεὶς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ διασκέψει τῆς τελωνειακῆς ἀνακωχῆς (1930). Ἤδη διατελεῖ μέλος τῆς διαρκοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ δασμολογίου καὶ τῆς γνωμοδοτικῆς ἐπιτροπῆς συμβάσεων τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1916 προσεχώρησεν εἰς τὸν καθολικισμόν.

Ἐμφανισθεὶς ἀπὸ τοῦ 1913 ἀπὸ τῆς «Ἀκροπόλεως» τοῦ Γαβριηλίδου, συνειργάσθη ἔκτοτε διὰ ποιημάτων καὶ μελετῶν εἰς τὰ περιοδικὰ «Λόγος» (1917—1918), «Λύρα» (1919), «Νέοι» (1920), «Πρωτοπορία» (1928), «Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη» καὶ «Φραγγέλιο» τοῦ Ν. Βέλμου καὶ εἰς τὰ φύλλα «Ἐλεύθερος Λόγος», «Ἡμερήσιος Τηλέγραφος» (ὅπου μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰσπανικοῦ τοῦ Don Ramon dell Valle Iuclan τὸ μυθιστόρημα «Φλόγες Ἀγάπης»), «Δημοκρατία» (διὰ μεταφράσεως ποιημάτων τοῦ Edgar Poë) καὶ τελευταίως «Καθημερινή». Ἀδημοσίευτον ὅλως παραμένει μέγα μέρος τοῦ ἔργου του.

Ἡ ποίησις τοῦ Παπατσώνη εἶναι κατὰ πάντα ἰδιότυπος καὶ προσωπική: οὕτω, ἡ στιχουργία αὐτοῦ εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα ἀπό τε συλλαβικῆς, μετρικῆς καὶ συστηματικῆς ἀπόψεως, ξένη δὲ πρὸς πᾶσαν ἔννοιαν ὁμοιοκαταληξίας, τὸ δὲ λεκτικὸν αὐτοῦ, κρᾶμα δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης, ἔχει θρησκευτικὴν τὴν χροιάν· ἀλλὰ καὶ τῆς στιχουργίας καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐκφραστικῶν αὐτοῦ μέσων καὶ τρόπων ποιεῖται χρῆσιν συμβολικὴν μᾶλλον ἀντὶ συγκεκριμένης, ἀντὶ θρησκευτικῆς τουτέστι χρῆσιν καθολικήν, ἐπιδιώκων ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι ἁπλουστέραν ἐκδήλωσιν εὐγενείας καὶ ψυχικῆς πραότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὑποβολὴν παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ ἐσωτερικῆς τινος θεωρίας τοῦ περιβάλλοντος κόσμου, τὴν οὐσίαν τοῦ ὁποίου πιστεύει βαθέως ὡς μεταφυσικήν. Τ.Α.

Παπάφειον *ὀρφανοτροφεῖον*. Ἱδρύθη ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκ δωρεᾶς τοῦ *Ἰωάννου Παπάφη* καὶ εἶναι μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα εἰς ὄγκον καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἁρμονίαν. Ἡ λειτουργία του ἤρξατο κατὰ τὸ 1903 καὶ ἐν αὐτῷ στεγάζονται καὶ διατρέφονται ὑπὲρ τὴν ἑκατοντάδα ὀρφανῶν ἀρρένων, ἅπερ, πλὴν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, διδάσκονται τὴν ὑποδηματοποιίαν, ξυλουργικὴν καὶ ξυλογλυπτικήν, σιδηρουργίαν καὶ ραπτικὴν καὶ ἀποφοιτῶσι τοῦ καταστήματος τέλειοι τεχνῖται. Τ. Ε. Ε.

Παπάφης, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1792. Μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ γενεθλίῳ ἀπῆλθεν εἰς Μελίτην (Μάλταν) ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον ἐκτήσατο μεγάλην περιουσίαν καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 τὰ μέγιστα συνέδραμε τὸν Ἀγῶνα καὶ ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου ἔσπευσε νὰ ἐγγραφῇ διὰ πολλὰς μετοχὰς εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν τράπεζαν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Καποδίστριας τιμητικῶς ἐδέχθη τὸν ἀνεψιὸν ἐκείνου ἐν τῇ σχολῇ Αἰγίνης. Ἀποθανὼν τῷ 1886 κατέλιπε διὰ διαθήκης εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Θεσσαλονίκης μεγάλην ποσότητα πρὸς ἵδρυσιν τοῦ φερωνύμου ὀρφανοτροφείου, εἰς δὲ τὸ ἐν Ἀθήναις ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώνστα 10.000 λιρῶν ἀγγλικῶν. Τ. Ε. Ε.

παπαφιγκέροι (οἱ). Οἱ ἄνδρες τῶν φωσώνων καὶ τῶν σιπάρων (οἱ *φωσωνῖται*) κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν. Σ. Ε. Λ.

παπαφίγκος (ὁ), ἢ *παπαφῖγος*, ἢ *παφίγκος*, καὶ *μπαφῖγος* [*Ναυτ.*]. Ὀνομασία τοῦ *φώσωνος* εἰς τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν· *πλωρηὸς-παπαφῖγκος* τὸ φωσώνιον· *κόντρα-παπαφῖγκος* ὁ *σίπαρος* καὶ τὸ *σιπάριον*. Σ. Ε. Λ.

Παπαφλέσσας [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 376 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Μανιάκι* καὶ *Μαργιέλι* 872. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κοντογόνι*.

Παπαφλέσσας, *Γρηγόριος Δικαῖος*. Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Πολιανῇ τῆς Μεσσηνίας τῷ 1788 ἐκ γονέων οὐχὶ πολὺ εὐπόρων. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη παρά τινι μοναχῷ διδάσκοντι ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του, εἶτα δέ, μεταβὰς εἰς Δημητσάναν, ἠκροάσατο τῶν αὐτόθι διδασκόντων Ἀγαπίου Λεονάρδου καὶ Ἀγαπίου Παπαντωνοπούλου καὶ ἄλλων δύο βοηθῶν. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἶτα ἀπελθὼν εἰς τὴν παρὰ τὰς Καλάμας μονὴν τῆς Βαλανιδιᾶς ἐκάρη μοναχὸς καὶ μονάζων ἐν αὐτῇ κατ' ἀρχὰς εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκόπου Μονεμβασίας, εἶτα ὅμως ἐρίσας πρὸς αὐτὸν ἀπεχώρησεν εἰς τὴν μονὴν Ρεκίτζαν. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως δὲν ἔμεινεν ἥσυχος, φύσει ὢν δίκαιος καὶ τρέφων μῖσος πρὸς τοὺς δυνάστας. Ἕνεκα διαφορῶν κτηματικῶν τῆς μονῆς περιῆλθεν εἰς ἔριδας πρὸς πανίσχυρον Τοῦρκον, ἐξ οὗ φοβηθεὶς μὴ πάθῃ τι κακόν, καταλιπὼν τὴν τουρκοκρατουμένην Πελοπόννησον ἀπέπλευσεν εἰς τὴν βενετοκρατουμένην Ζάκυνθον, ὁπόθεν ἀπῆλθε, μετὰ περιοδείαν καὶ ἄλλων μερῶν, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου πλεῖστοι Πελοποννήσιοι διέτριβον τότε, ὁ δ' ἐκ Δημητσάνης Γρηγόριος Ε' τὸ γ' ἐπατριάρχευε (1819 — 1821). Ἐνταῦθα προεχειρίσθη εἰς ἀρχιμανδρίτην, καὶ ὁ Φιλικὸς Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, ἰδὼν τὸ φιλοκίνδυνον τοῦ ἀνδρός, ἔκρινεν εὔλογον νὰ τὸν κατηχήσῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ νὰ ἀποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας πρὸς κατήχησιν τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων. Πράγματι ὁ Παπαφλέσσας ἀνέπτυξεν ἐνταῦθα ἔκτακτον δραστηριότητα κατηχήσας πολλούς. Ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπεθύμει νὰ πληροφορηθῇ τὰ τῶν Φιλικῶν ἐκτενέστερον καὶ μεταβὰς παρὰ τῷ Ἀναγνωστοπούλῳ ἠπείλησεν αὐτὸν ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ ἐὰν δὲν τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ καλύπτον τὴν ἑταιρείαν μυστήριον. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἀπεκάλυψεν αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα μή, ὡς εἶχεν ἀπειλήσει, καταγγείλῃ τοῖς Τούρκοις. Ἀλλὰ χαρακτήρ, ὡς ὁ τοῦ Παπαφλέσσα, δὲν ἦτο χρήσιμος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου οἱ Τοῦρκοι παρηκολούθουν τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ, τὸν κατήγγειλαν καὶ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ ἐξεβιάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον, ἥτις, ἅμα τῇ ἀφίξει του, 28 Δεκεμβρίου 1820, μετεβλήθη εἰς ἡφαίστειον ἀπειλοῦν ἔκρηξιν. Τοιαύτην ἐπεδείξατο ὁ Παπαφλέσσας δραστηριότητα. Ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὴν χώραν πᾶσαν, αὐτοκαλούμενος ἔξαρχος πατριαρχικὸς καὶ πείθων διὰ τῆς ρητορικῆς δεινότητος πάντας ὅτι ἐπίκειται ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται τοῦ ἀνδρὸς ἐνθουσιώδεις διαδόσεις ἐνέβαλλον εἰς φροντίδας καὶ σκέψεις τοὺς προύχοντας καὶ δημογέροντας. Μάλιστά τινες αὐτῶν ἐσκέφθησαν νὰ τὸν καταγγείλωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἢ νὰ τὸν ἐκβάλωσιν ἐκ τοῦ μέσου, φοβούμενοι τὰς συνεπείας τῶν ἐνεργειῶν του· ὁ πολὺς ὅμως λαὸς τῆς Πελοποννήσου ἐθεώρει τὸν Παπαφλέσσαν μεσσίαν του καὶ ἠγάπα καὶ ἐξετίμα αὐτὸν καὶ μετὰ χαρᾶς ἤκουε τὰ παρ' ἐκείνου λεγόμενα, οἱ δὲ προύχοντες τῆς Αἰγιαλείας καλέσαντες αὐτὸν εἴς τινα μονὴν παρὰ τὸ Αἴγιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821, ὑπέβαλον αὐτῷ 11 ἐρωτήσεις ὡς πρὸς τὰ διαδιδόμενα, εἰς ἃς ἀπήντησεν ὅτι μόνον χρήματα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ Ἀγῶνος, ὃν ἐθεώρει ὡς βέβαιον. Κατελθὼν εἶτα εἰς Καλάμας, ἀφοῦ ἤδη ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος ἀπεφασίσθη, μετέβη εἰς τὸν Ἅγιον Ἠλίαν, ὅπου συνῆλθον μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Πετρόμπεη καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ καὶ τῇ 23 Μαρτίου 1821, καθ' ὃν χρόνον καὶ οἱ ἐν Καλαβρύτοις, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Καλαμῶν. Μετὰ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς ὁ Παπαφλέσσας, ἀποβαλὼν τὸ ράσον τοῦ ἀρχιμανδρίτου, μετεβλήθη εἰς πολεμιστήν. Διέτρεχε τὴν Ἀρκαδίαν ἐξεγείρων τοὺς χωρικοὺς καὶ στρατολογῶν αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ ρωσικῆς ἀποστολῆς στρατοῦ καὶ χρημάτων. Ἔπειτα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ Κορινθίαν πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῆς ἐξ Αἰγίου ἀποστολῆς τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ μπέην. Ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες, βλέποντες τοὺς Τούρκους ἐπερχομένους ἐκ Κορίνθου, διεσκορπίσθησαν, πλὴν τινων ἀπομεινάντων μετὰ τοῦ Παπαφλέσσα, ὅστις καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους ἐνεκλείσθη καὶ ἀντέστη ἐφ' ἱκανόν, ὁπόθεν διασωθεὶς ἀπῆλθε, τελευτῶντος τοῦ Μαρτίου 1821, εἰς Καρύταιναν, τὴν ὁποίαν εἶχον πολιορκήσει 6.000 ἄνδρες, οἵτινες ἄοπλοι καὶ ἀνάσκητοι ὄντες ἔφυγον μόλις ἐφάνη ἐρχομένη ἐκ Τριπόλεως ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις. Παρέμεινε δὲ μόνος ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ Παπαφλέσσα ὑποχωρήσαντος εἰς Μεσσηνίαν. Πληροφορηθεὶς ὅτι ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπρόκειτο νὰ ἀποσταλῇ τουρκικὸς στρατὸς εἰς Πελοπόννησον, ἀπῆλθεν εἰς Δερβένι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν, ἐκεῖθεν δ' ἐπέστρεψεν εἰς Ἀρκαδίαν ἵνα συμμετάσχῃ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς Δημητρίου Ὑψηλάντη (19 Ἰουνίου), ἀντέστη ὅμως εἰς τὴν διάλυσιν τῆς γερουσίας. Κατόπιν παρέστη εἰς Δερβένι καὶ Τρίκορφα καὶ εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Κορίνθου. Ἐστάλη δὲ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου (20 Δεκεμβρίου 1821) ὡς πληρεξούσιος καὶ ἐνταῦθα ὠνομάσθη γερουσιαστής. Τοῦ Δράμαλη εἰσβαλόντος εἰς Πελοπόννησον κατ' Ἰούνιον τοῦ 1822, ὁ Παπαφλέσσας ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἐν τοῖς ἐν Ἀχλαδοκάμπῳ πολεμικοῖς συμβουλίοις τῶν στρατηγῶν καὶ ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐν Μαλανδρίνῳ καὶ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντη ἐν Ἁγίῳ Σώστῃ καὶ Ἁγιονόρι τῇ 28 Ἰουλίου 1822, δείξας ἀπαράμιλλον γενναιότητα καὶ καταδιώξας τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη ἐν Περαχώρᾳ, ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ. Μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πελοποννήσου ἐκ τῶν ὀρδῶν τοῦ Δράμαλη συνῆλθεν ἐν Ἄστρει τῆς Κυνουρίας ἡ Β' ἐθνικὴ συνέλευσις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823. Ἐξελέγη τότε ὑπ' αὐτῆς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὡς τοιοῦτος, ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐχρημάτισεν ἐφ' ἱκανόν, ἀλλ' ἀμφιρρέπων εἶτα κομματικῶς κατὰ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τοῦ 1824 καὶ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῷ 1825 τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς Πελοπόννησον, προσηταιρίσθη τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Κουντουριώτη καὶ διωρίσθη ὑπουργὸς δύο ὑπουργείων, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας, ἵνα μὴ φυλακισθῇ. Συνηγόρησεν ὅμως ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐν Ὕδρᾳ φυλακισμένων, τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἐξορίστων καὶ παροχῆς γενικῆς ἀμνηστίας, ἵνα ἅπαντες ὁμογνωμόνως προλάβωσι τὸν ἐκ τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ κίνδυνον. Ἀλλά, μὴ γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως αὐτοῦ, ἀπεφάσισεν ὁ ἴδιος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ, σκεπτόμενος ὅτι ἂν ἐνίκα θὰ καθίστατο παντοδύναμος καὶ θὰ ἐξεπλήρου τὰς γενομένας προτάσεις του, ἃς ἀπέρριψεν ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτου, ἐὰν δὲ πάλιν ἡττᾶτο καὶ ἔπιπτεν ἐν τῇ μάχῃ ἀνέμενεν αὐτὸν ἡ δόξα. Ὑποβαλὼν τὴν ἀπόφασίν του πρός τε τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου του Στρατολογήσας δὲ ἱκανοὺς Ρουμελιώτας καὶ Μωραΐτας συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν δισχιλίους μόνον ἄνδρας, ἀντὶ τῶν δεκακισχιλίων τοὺς ὁποίους ἤλπιζεν, ἐξ ἀντιδράσεως τῶν ἐχθρῶν του. Οὕτω λοιπὸν προέβη εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς εἰς Νεόκαστρον ὁδοῦ καί, ἵνα παρακωλύσῃ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰμπραήμ, ἐξέλεξε τὴν ὑψηλὴν θέσιν Μανιάκι, ὅπερ ὠχύρωσε διὰ τριῶν προχωμάτων, ἀνικάνων ὅμως εἰς ἀντίστασιν, καὶ ἀνέμενε τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον πρόχωμα κατεῖχεν αὐτός, τὸ δεύτερον ὁ Δημήτριος Φλέσσας, ἀνεψιός του, καὶ τὸ τρίτον ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μανιατῶν Πιέρος Βοΐδης. Τῇ 19 Μαΐου 1825 ἐπεφάνη ἐλαύνων ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του ἐκ Γάλλων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ στρατοῦ του. Οἱ πλεῖστοι φοβηθέντες ἀνεχώρησαν, ἔμειναν δὲ μόνον κατά τινας μὲν 600, κατ' ἄλλους δὲ μόνον 300, ἀριθμὸς ὑπενθυμίζων τοὺς 300 τοῦ Λεωνίδα, οὗ ὁ Παπαφλέσσας ἐφιλοδόξει τὸν θάνατον. Πράγματι δέ, ἐνῷ πάντες τὸν συνεβούλευον νὰ ἀποχωρήσωσι πρὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, αὐτὸς ἐδημηγόρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, εἰπὼν ὅτι ἡ νίκη εἶναι βεβαία· καὶ τέλος πρῶτος αὐτὸς πυροβολεῖ, δίδων τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀπέλπιδος καὶ ἀνίσου μάχης. Οἱ ἐχθροὶ ἐφορμῶσιν ἀκάθεκτοι, ἀλλ' ἀποκρούονται ὑπὸ τοῦ σφο-

Digitized by Google

δροῦ πυρὸς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· μάτην ἔβαλλε τὸ πυροβολικόν, ἐφώρμα τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πεζικὸν μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην· ἀλλ', ὡς ἦτο ἑπόμενον, περὶ τὴν ἑσπέραν συμπλακέντες σῶμα πρὸς σῶμα ἔπεσαν πάντες ἐνδόξως ἐπὶ σωροῦ ἐχθρικῶν πτωμάτων. Ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς ζητήσας νὰ ἴδῃ τὸν ἀρχηγὸν Παπαφλέσσαν ἐλυπήθη πληροφορηθεὶς ὅτι ἐφονεύθη· διατάξας δὲ νὰ στηθῇ ὄρθιος ἐπὶ κορμοῦ δένδρου στηριζόμενος, ἐθαύμασε τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ κάλλος τοῦ ἀνδρός, ὅν, ὡς λέγεται, κατησπάσθη.

Αἱ περὶ τοῦ Παπαφλέσσα κρίσεις τῶν ἱστορικῶν εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνοι, ὅτι ὑπῆρξε τύπος παράδοξος καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ μόνον πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην δυνάμενος νὰ παραβληθῇ· ὡς ἐκεῖνος, οὕτω καὶ ὁ Παπαφλέσσας ἦτο ποικίλου χαρακτῆρος, ὑπερβολικός, θορυβοποιός, εὐμετάβλητος, εὐαποφάσιστος, ριψοκίνδυνος, μεῖγμα μόχθων καὶ τέρψεων καὶ ἀλλοπροσάλλων στιγμιαίων ἀποφάσεων, ἃς ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ὀρθὴ κριτικὴ ἐκ τῶν προτέρων κατεδίκαζεν ὡς βλαβερὰ καὶ ἐπικίνδυνα. Τ. Ε. Ε.

Παπαφράγκος. Οἰκογένεια ἐκ Μεσολογγίου, ἧς κυριώτερα μέλη εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) *Παπαφράγκος Στάμος.* Ἀγωνιστὴς μετασχὼν τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου καὶ πληγωθεὶς εἰς τὴν μάχην τῆς Κλείσοβας· μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν διετέλεσεν ἀξιωματικὸς τῆς φάλαγγος. Ἀπέθανε τῷ 1881.

2) *Παπαφράγκος Ἀθανάσιος.* Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω (1835—1907)· διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀνώτερος δικαστικός, γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ δικηγόρος.

3) *Παπαφράγκος Στάμος.* Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1872. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1893), ἐδικηγόρησεν ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1903, ὅτε ἐκλήθη ὡς νομικὸς σύμβουλος τῆς Κρητικῆς πολιτείας καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς δικαστικῆς νομοθεσίας τῆς νήσου. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1905, ἐδικηγόρησε μέχρι τοῦ 1929, ὅτε, ἱδρυθέντος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, διωρίσθη ἀντιπρόεδρος αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1926 μέχρι τοῦ 1929 διετέλεσε πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν· εἶναι ἐπίσης πρόεδρος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, γενικὸς γραμματεὺς τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσὸς» καὶ μέλος τῆς μονίμου νομοπαρασκευαστικῆς καὶ ἀναθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ κώδικος. Ἐδημοσίευσε πολλὰς μελέτας εἰς νομικὰ περιοδικὰ καὶ εἰς ἴδια τεύχη, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἡ δικαιοσύνη παρ' ἡμῖν» (1897), «Ὁ μονάρχης ἐν τῇ συνταγματικῇ πολιτείᾳ» (1898), «Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος» (1901), «Ἡ γυνὴ δικηγόρος» (1902), «Ὁ τύπος καὶ ἡ ἐγκληματικότης» (1902), «Αἱ γυναῖκες εἰς δημοσίας θέσεις» (1929), «Συνθετικὸς φόρος τῶν προσόδων καὶ δημοσίων χρεογράφων» (1930), «Ἡ δημοσιότης τῶν δικαστικῶν συνεδριάσεων» (1931), «Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας» (1931), «Ἡ ἀπονομὴ τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ ἀμέσῳ φορολογίᾳ» (1932) κλπ. Μ. Γ. Δ.

Παπαφωτόπουλος. Οἰκογένεια ἀγωνιστῶν (βλ. λ. *Γρηγοριάδης*).

Παπαχατζάκης, *Γεώργιος*. Καπετάνιος ἐκ Πόμπιας τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, δολοφονηθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ὑπὸ τῆς σπείρας τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Ε. Γ.

Παπαχρῆστος, *Δημήτριος*. Ἀντιναύαρχος καὶ γερουσιαστής, υἱὸς τοῦ Στυλιανοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1866. Καταταχθεὶς (1884) εἰς τὴν ναυτικὴν σχολήν, ἐξῆλθε σημαιοφόρος (1888), προαχθεὶς διαδοχικῶς εἰς πλωτάρχην (1902), εἰς ἀντιπλοίαρχον (1910), ὑφ' ὃν βαθμὸν ἐκυβέρνα τὸν «Λέοντα» κατὰ τὰς ναυμαχίας καὶ ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν *Βαλκανικῶν* πολέμων, κατ' ἐκλογὴν δὲ εἰς πλοίαρχον *(1913)* καὶ ὑποναύαρχον (1914). Διετέλεσε κατ' ἐπανάληψιν ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ, γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ναυστάθμου, μέλος τοῦ ἀνωτάτου ναυτικοῦ συμβουλίου καὶ προϊστάμενος ἀποστολῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἐντολῇ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως ἀνέλαβεν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1922, παραδώσας τὸ ὑπούργημα τὴν 14 Νοεμβρίου 1922. Παρέλαβεν εἶτα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ναυστάθμου καὶ τῷ 1924, προαχθεὶς εἰς ἀντιναύαρχον, ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς μεγάλης ἐπὶ τῶν οἰκονομιῶν ἐπιτροπῆς (1924), τῷ δὲ 1929 ἐξελέγη γερουσιαστὴς Φθιωτιδοφωκίδος. Σ. Ε. Λ.

—**Παπαχρῆστος, *Στυλιανὸς Δ*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἀμφίσσῃ τῷ 1819 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1873. Διδάκτωρ τοῦ δικαίου τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἠκολούθησε τὸν δικαστικὸν κλάδον, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρεοπαγίτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρῃτήθη ὅπως δικηγορήσῃ. Κατ' ἐπανάληψιν ἀνέλαβε θέσιν γενικοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Συνέγραψε διαφόρους μονογραφίας καὶ μελέτας δημοσιευθείσας εἰς τὴν νομικὴν ἐφημερίδα «Σόλων» καὶ τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος». Σ. Ε. Λ.

—**Παπαχρῆστος.** Κληρικός, ἀγωνιστὴς ἐκ Ναυπάκτου (βλ. λ. *Γεροπαναγιωτόπουλος*).

Παπαχρήστου ὕφαλος *[Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνος ὕφαλος τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης (πλάτ. 37°14' 15" Β., μῆκ. 23°10' 33" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhoko) ἔχουσα βόλισμα 1 $^3/_4$ ὀργυιῶν, οὖσα δὲ 1 μίλ. νοτίως τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῶν Σπετσῶν. Ἡ ὀνομασία της ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν καὶ προσδιορίσαντος τὴν θέσιν της ὑποπλοιάρχου τότε (1894) Δ. Παπαχρήστου. Σ. Ε. Λ.

Πάπε, ἢ ***Πάαπε*** (Pape ἢ Paape), ***Ἀβραὰμ ντὲ —***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ὁ ὁποῖος πιθανῶς ἔζησεν ἐν Λέϋδεν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Σῴζονται ὀλίγα ἔργα αὐτοῦ εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Χάγης, παριστάνοντα σκηνὰς ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ «Γυνὴ τίλλουσα ὄρνιθα», «Μαγειρεῖον» κτλ. Ἕτερος πίναξ αὐτοῦ ἐξετέθη εἰς τὴν ἀναδρομικὴν ἔκθεσιν τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1873, φέρων τὴν ὑπογραφήν του καὶ χρονολογίαν 1648. Μ. Δ. Β.

—**Πάπε** (Pape), ***Γουλιέλμος***. Ἔγκριτος Γερμανὸς λεξικογράφος καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1807 ἐν Kulm καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1854. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του ἐδίδαξεν εἰς διάφορα σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι αἱ «Lectiones Varronianae» (1879), ἰδίως ὅμως τὰ γνωστότατα λεξικά του, καὶ δή: «Handwörterbuch der griechischen Sprache» (εἰς 2 τόμους, ἐν Βρουνσβίκῃ 1842—1843, β' ἔκδ. 1849—1850, γ' ἔκδ. κατ' ἐπεξεργασίαν M. Sengebusch 1880), «Wörterbuch der griechischen Eigennamen» (ἐκδοθὲν ὡς 3ος τόμος τοῦ ἀνωτέρω λεξικοῦ ἐν Βρουνσβίκῃ 1842, β' ἔκδ. 1850, γ' ἔκδ. κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ G. Benseler (1806—1868) εἰς 2 τόμους 1863—1870, ἔργον σπουδαιότατον καὶ ἀπαραίτητον εἰς πάντα μελετητὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος). Πλὴν τούτων ὁ Pape ἐξέδωκε γερμανοελληνικὸν λεξικὸν (ἐν νεωτέρᾳ ἐκδόσει κατ' ἐπεξεργασίαν M. Sengebusch, Βρουνσβίκη 1859) καὶ ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (Etymologisches Wörterbuch der griech. Sprache zur Übersicht der Wortbildung nach den Endsilben geordnet, Berlin 1836). Γ. Π. Α.

—**Πάπε** (Pape), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1859—1920). Ἐμαθήτευσεν ἐν Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις, περιῆλθε πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐποπτείας καὶ ἀφιερώθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἐπεισοδίων τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Ι. Μ. Π.

—**Πάπε** (Pape), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1817—1905). Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βερολίνου, ἐξεπόνησε δὲ ἰδίᾳ διακοσμητικὰς τοιχογραφίας καὶ τοπιογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται τοπία τινὰ τῆς Ἄνω Ἰταλίας, ἀποκείμενα ἐν τοῖς μουσείοις τοῦ Στεττίνου καὶ τοῦ Ἀννοβέρου, καὶ «Ὁ καταρράκτης τοῦ Ρήνου» τῆς Ἐθνικῆς πινακοθήκης τοῦ Βερολίνου. Ι. Μ. Π.

—**Πάπε** (Pape), ***Ἑρρῖκος***. Γερμανὸς κατασκευαστὴς κλειδοκυμβάλων (1789—1875). Ἐγκατασταθεὶς ἀπὸ τοῦ 1811 ἐν Παρισίοις εἰργάσθη εἰς τὸ ἐργοστάσιον Πλεγυέλ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1815 ἵδρυσεν ἴδιον οἶκον. Ἀκολουθήσας ἀρχικῶς τὸ σύστημα τοῦ Μπροντγοὺντ καὶ Τόμκινσον, δὲν ἤργησε νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κλειδοκυμβάλων πλείστας τροποποιήσεις καὶ τελειοποιήσεις ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως. Οὕτω, μεταξὺ ἄλλων, ἐχρησιμοποίησε, συστηματοποιήσας αὐτό, τὸ ἐκ τῶν ἄνω πλῆττον σφυρίον, ὅπερ προγενεστέρως εἶχον ἐπινοήσει ὁ Μάριους, ὁ Χίλντεμπραντ καὶ ὁ Στράϊχερ. Ὁ Πάπε πρῶτος ἐπίσης ἐφήρμοσε τὰς διασταυρουμένας χορδάς, τὰ διὰ πιλήματος ἐπενδεδυμένα σφυρία, τὰς ὀκτὼ ὀγδόας εἰς τὰ μετ' οὐρᾶς κλειδοκύμβαλα κλπ. Περιώρισεν ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ βάρος τῶν ὀργάνων, ἀφαιρέσας ἐξ αὐτῶν πᾶν περιττὸν τμῆμα ἐκ σιδήρου, ἐπηύξησε τὴν ἠχητικότητα τῶν ὀρθίων κλειδοκυμβάλων καὶ ἐπέφερε πλείστας ὅσας τελειοποιήσεις εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην βιομηχανίαν. Γ. Σ.

Παπεῖτη (Papeiti, ἢ Papeete) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς νήσου Ταχιτὶ τῶν γαλλικῶν κτήσεων ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πολυνησίᾳ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς νήσου εἰς 17° 31' νοτίου πλάτους καὶ 149° 34' ἀνατολικοῦ μήκους. Κάτ. 5.569. Τὴν 7—8 Φεβρουαρίου 1906 ἡ πόλις ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ μεγάλου κύματος κατακλύσαντος αὐτήν. Ἔχει σταθμὸν ἀσυρμάτου. Γ. Ι. Β.

Παπὲν (D. Papin), ***Διονύσιος***· βλ. λ. *Παπῖνος Διονύσιος*.

παπήσιος, —α, —ο· δημοτ., τῆς πάπιας: «παπήσια αὐγά».

παπὶ (τό)· δημοτ., τὸ νεογνὸν τῆς πάπιας, νησσάριον· || φρ. «ἔγινε παπὶ» ἔγινε διάβροχος.

πάπια (ἡ)· δημοτ., *νῆσσα* (βλ. λ.)· || φρ. «κάμνει τὴν πάπια» προσποιεῖται ὅτι δὲν καταλαβαίνει· || εἶδος οὐροδοχείου χρησιμοποιουμένου ὑπὸ κατακειμένων ἐπὶ τῆς κλίνης ἀσθενῶν.

Παπιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μηθύμνης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Κεραμίου. Κάτ. (1928) 322. Κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου Καλλονῆς ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ Καλλονῆς—Σκάλας. Π. Ν. Π.

παπιανὸς κῶδιξ· βλ.λ. *βουργουνδικοὶ* κώδικες.

παπίας (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ἀξίωμα ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ κατέχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἄρχων ἦτο ἐπιφορτισμένος τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν βασιλικῶν παλατίων, ὧν καὶ ἐκράτει τὰς κλεῖδας. Οὗτος ἤνοιγε τὴν πρωΐαν καὶ ἔκλειε τὴν ἑσπέραν τὰς θύρας τῶν διαφόρων αἰθουσῶν καὶ γραφείων τῶν παλατίων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ *ἑταιρειάρχου*, τοῦ *πριμικηρίου*, τῶν *ἑβδομαρίων διαιταρίων* καὶ λοιπῶν ἀρχόντων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Πλὴν τούτου, ὁ *παπίας* εἶχε καὶ πλείστας ἄλλας ὑπηρεσίας παρὰ τῷ βασιλεῖ. Δι' αὐτοῦ ἐκάλει ὁ βασιλεὺς τοὺς λογοθέτας πρὸς συνεργασίαν. Παρίστατο εἰς τὰς ἐπισήμους παρουσιάσεις ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ διὰ τῆς κρούσεως τῶν κλειδῶν, ἃς ἐκράτει πάντοτε εἰς χεῖρας, ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως τῶν παρουσιαζομένων. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ἀξίωμα τοῦ παπίου διετηρεῖτο μέν, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς τίτλος, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὡρισμένης ὑπηρεσίας ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ. Ν. ΚΛΣ

Παπίας. Ἀποστολικὸς ἀνήρ, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας, ἀκουστὴς μὲν Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἑταῖρος δὲ τοῦ Πολυκάρπου καὶ ἀνὴρ τὰ μάλα λογιώτατος καὶ τῆς Γραφῆς εἰδήμων. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ πασχάλιον χρονικὸν φέρεται ὅτι ἐμαρτύρησε συγχρόνως τῷ Πολυκάρπῳ, ἄρα ἔπαθε κατὰ τὸ 163 ἢ το 156. Ὁ Παπίας εἶναι ἐπίσημος, διότι κατὰ τοὺς ἀρχαίους συνέγραψε πέντε συγγράμματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεις». Ἐκτὸς μικρῶν τεμαχίων, δυστυχῶς τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμα ἀπωλέσθη. Περὶ τοῦ Παπία ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος ὅτι παρεδέχετο χιλιάδα ἐτῶν ἔσεσθαι μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. † Η. Φ. Β.

Παπιγγινοὶ (οἱ). Λαὸς τῆς μεσαιωνικῆς Ἠπείρου κατοικῶν κατὰ τὸ δυτικὸν Ζαγόριον, ὅπου καὶ σήμερον σῴζεται τὸ χωρίον Πάπιγγον. Οἱ Παπιγγινοὶ ἀναφέρεται ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Πρόκλου ὅτι τῷ 1399 ἐπολέμησαν μὲ τὸν δεσπότην τῶν Ἰωαννίνων Ἰζάουλον ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν. Ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἤκμαζεν ἄλλοτε, μαρτυροῦν βυζαντινοὶ ναοὶ σῳζόμενοι εἰς Κλειδονιάουσταν, Ἅγιον Μηνᾶν καὶ ἀλλαχοῦ. Χ. Ι. Σ.

Παπίγγου *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 332. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

παπιγιόν· δημοτ., εἶδος λαιμοδέτου δενομένου εἰς σχῆμα πεταλούδας (γαλλ. papillon).

Παπιγιὸν (Papillon). Οἰκογένεια ὀνομαστῶν Γάλλων ξυλογράφων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι ταύτης ὑπῆρξαν ὁ *Ἰωάννης Παπιγιὸν* (1661—1723) καὶ ὁ *Ἰωάννης Μιχαὴλ Παπιγιὸν* (1698—1776). Ὁ πρῶτος τούτων ἐξεπόνησεν ἐξαιρέτους προσωπογραφίας ἱστορικῶν προσώπων (Παύλου Γ', Ἰουλίου Γ', Πίου Δ', παπῶν Ρώμης, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου Β'), ὁ δὲ δεύτερος περιέλαβεν εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους ὅλας τὰς ξυλογραφίας τῆς οἰκογενείας Παπιγιὸν καὶ συνέγραψεν «Ἱστορικὴν καὶ πρακτικὴν περὶ ξυλογραφίας πραγματείαν», ἐκδοθεῖσαν τῷ 1766, εἰς δύο τόμους. Ι. Μ. Π.

Παπικὴ *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, ΝΔ. κέρας τοῦ κόλπου τῶν Βερυγάζων (νῦν Cambay gulf) πρὸ τῶν Ἀστακάπρων «δύσορμος οὖσα διά τε τὸν ροῦν τὸν περὶ αὐτὴν καὶ διὰ τὸ ἀποκόπτειν τὰς ἀγκύρας, τραχὺν ὄντα καὶ πετρώδη τὸν βυθόν» (*Ἀνων.* Περίπλ. Ἐρυθρ. θαλ. § 41 καὶ § 43). Πρόκειται περὶ ΝΑ. τινος ἀκρωτηρίου τῆς χερσονήσου Guzerate, ἀνεξακριβώτου ὅμως ταυτότητος. Σ. Ε. Λ.

παπικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πάπαν, ὁ τοῦ πάπα: «παπικὴ ἐξουσία».

—***παπικαὶ διατάξεις*** ἢ ***γράμματα*** *[Ἐκκλ. Δίκ.]*. Αἱ παπικαὶ διατάξεις ἢ γράμματα διαιροῦνται εἰς *βούλλας*, εἰς *βρέβια* (breve), εἰς *ἀποστολικὰ γράμματα* (litterae apostolicae), ἅτινα αὖθις διαιροῦνται εἰς *ἁπλᾶ* (litterae apostolicae simplices), τοιαῦτα δ' εἶναι τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα γραφόμενα οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφόμενα· εἰς *χειρόγραφα*· τοιαῦτα εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάπα ὑπογραφόμενα· εἰς *ἐγκυκλίους*· τοιαῦτα εἶναι τὰ πρὸς πάντας τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προϊστα-

Digitized by Google

μένους ἤ τινας μόνον αὐτῶν ἀπευθυνόμενα γράμματα· καὶ εἰς motuproprio· τοιαῦτα εἶναι τὰ ἄνευ προηγηθείσης αἰτήσεως, ἀλλ' ἐκ παπικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἄνευ αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν εἰθισμένων τύπων γραφόμενα παπικὰ γράμματα (βλ.λ. *βούλλα, βρέβιον*). Κ. Μ. Ρ.

—**παπικὴ** ***Ἐκκλησία*** βλ. λ. *Καθολικισμός*.

—**παπικοὶ** ***μῆνες***. Ἐν τῷ συμφώνῳ τῷ γενομένῳ τῷ 1418 ἐν Κωνσταντίᾳ μεταξὺ τοῦ πάπα Μαρτίνου τοῦ Ε' καὶ τοῦ γερμανικοῦ κράτους ὑπάρχει διάταξις, καθ' ἣν, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων τῶν δικαιωματικῶς παρεχομένων ὑπὸ τοῦ πάπα, ἠδύνατο οὗτος νὰ παρέχῃ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τὰ κενούμενα κατὰ τοὺς περιττοὺς μῆνας (Ἰανουάριον, Μάρτιον, Μάϊον, Ἰούλιον, Σεπτέμβριον καὶ Νοέμβριον) ἀντὶ τῶν κανονικῶς παρεχόντων αὐτά, οἵτινες ἐδικαιοῦντο νὰ παρέχωσιν αὐτὰ κενούμενα κατὰ τοὺς ἀρτίους μῆνας. Ἡ ἐναλλὰξ αὕτη παροχὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων ἐκλήθη alternativa mensium, οἱ δὲ μῆνες, καθ' οὓς ὁ πάπας ἐδικαιοῦτο νὰ παρέχῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ἀξιώματα, παπικοὶ μῆνες (menses papales). Τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ πάπα ἠμφισβήτησεν ἡ σύνοδος τῆς Βασιλείας, ἀλλ' ἐπεκύρωσε μετὰ ταῦτα ἡ σύνοδος τῆς Βιέννης τῷ 1448. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅμως ἐποχῇ περιωρίσθη καὶ πολλαχοῦ ἤρθη τελείως. Κ. Ι. Δ.

—**παπικὸν** ***κράτος*** βλ. λ. *ποντιφικὸν* κράτος.

Παπίλαρις, ***Στρατής***. Ὁπλαρχηγὸς τοῦ χωρίου Μεσκλῶν Κυδωνίας τῆς Κρήτης τῷ 1866, ὅτε αἱ ἐπαναστατικαὶ ἀρχαὶ εἶχον διορίσει αὐτὸν στρατιωτικὸν ἀστυνόμον Κυδωνίας. Κατὰ τὴν μάχην τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1866 περὶ τὴν Μαλάξαν κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, καθ' ἣν μέγας ἀριθμὸς Τούρκων ἐφονεύθη, ἔπεσε καὶ οὗτος. Ε. Γ.

παπιλιονίδαι (οἱ) (Papilionidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων ῥοπαλοκέρων, περιλαμβάνουσα εἴδη μεγαλόσωμα, ζωηρῶς κεχρωσμένα, ζῶντα κυρίως εἰς τὰ θερμὰ μέρη. Αἱ κάμπαι εἶναι ποικιλόχρωμοι, φέρουν δὲ ἐπὶ τοῦ πρώτου θωρακικοῦ δακτύλου εἶδος περόνης. Αἱ νύμφαι στερεοῦνται διὰ νήματος ἐν εἴδει ζώνης. Ε.Τ.Ε.

παπίλιος (ὁ) (Papilio) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *παπιλιονιδῶν*, κιτρινωπῶν μετὰ μελανῶν κοσμημάτων. Αἱ ὀπίσθιαι πτέρυγες συνήθως φέρουν εἶδος οὐρᾶς. Αἱ κάμπαι εἶναι γυμναὶ καὶ σαρκώδεις. Πολλὰ εἴδη ζοῦν ἐπὶ τῶν σκιαδανθῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν μὲ μικρὰς ζημίας. Τὰ εἴδη Papilio machaon καὶ Papilio podalirius, τὸ μὲν πρῶτον 40—45 χιλιοστ., τὸ δὲ δεύτερον 30—40 χιλιοστ. μήκους, εἶναι ἀρκετὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ψυχῶν τῆς ἑλληνικῆς πανίδος. Τὰ Papilio demodocus καὶ Papilio demoleus, διὰ τῶν καμπῶν των, τὸ μὲν πρῶτον ἐν Ν. Ἀφρικῇ, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Ν. Ἀσίᾳ, τρώγουν τὰ φύλλα διαφόρων δένδρων ἄνευ σοβαρῶν ζημιῶν. Ε. Τ. Ε.

Παπίνι (Papini), ***Ἰωάννης - Βερνάρδος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1881 ἐν Φλωρεντίᾳ. Μὴ σπουδάσας συστηματικῶς εἰς ἀνωτέρας σχολάς, ἀλλ' αὐτοδιδαχθεὶς διὰ τῆς μελέτης τῶν μεγάλων συγγραφέων, κατώρθωσε νὰ γίνῃ γνωστὸς διὰ σειρᾶς ἔργων, ἅτινα κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων συγχρόνων Ἰταλῶν συγγραφέων. Τὰ πρῶτά του ἔργα ὑπέγραφε διὰ τοῦ ψευδωνύμου Gian Falco, τῷ δὲ 1903 ἵδρυσεν ἐν Φλωρεντίᾳ τὸ περιοδικὸν «Λεονάρδος». Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα ἰταλικὰ καὶ ξένα περιοδικά, ἐξέδωσε τὰ ἔργα τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Μακκιαβέλλι, τοῦ Ρόσμινι, τοῦ Σάρπι καὶ τοῦ Βέρρι, συνοδεύσας αὐτὰ διὰ προλόγου, εἰσαγωγῶν, σημειώσεων καὶ βιβλιογραφιῶν, μετέφρασεν ἔργα τοῦ Μπέρκλεϋ, τοῦ Μπέργκσον, τοῦ Μπουτρού, τοῦ Τζαίημς καὶ τοῦ Σοπενχάουερ καὶ ἐδημοσίευσεν ἰδιαιτέρας μελέτας ἐπὶ τοῦ Μπέρκλεϋ (1908), τοῦ Ὄϋκεν (1909) καὶ τοῦ Τζαίημς (1910). Τῷ 1908 ἐξέδωσε τὸ περίφημον ἔργον του «La religione sta da sè», ὅπερ ἀποτελεῖ σφοδρὰν κριτικὴν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τοῦ Κρότσε καὶ τοῦ Τζεντίλε. Ἀπὸ φανατικὸς ὅμως ἰδεολόγος ἐπαναστάτης ἐγένετο βραδύτερον θρησκόληπτος καὶ κληρικόφρων. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Τὸ λυκόφως τῶν φιλοσόφων» (1905), «Ἡ καθημερινὴ τραγῳδία» (1900), «Λόγια καὶ αἷμα» (1912), «Πραγματισμός» (1913), «Ἑκατὸν σελίδες ποιήσεως» (1915), «Ὁ ἄνθρωπος Καρντοῦτσι» (1918), «Εἷς ἄνθρωπος τελειωμένος» (1922), κ.τ.λ. Τὸ κυριώτερον ἔργον του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὅπερ μετεφράσθη εἰς πλείστας γλώσσας, εἶναι ἡ «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ» (1921). Μ. Δ. Β.

Παπινιανὸς (Papinianus). Ὁ κράτιστος τῶν Ρωμαίων νομοδιδασκάλων, γεννηθεὶς ἐν Φοινίκῃ ἢ ἐν Ἀφρικῇ τῷ 142 καὶ ἀποθανὼν τῷ 212 μ. Χ. Ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου, μεθ' οὗ συνεμαθήτευσε παρὰ τῷ νομοδιδασκάλῳ Σερβιδίῳ Σκαιβόλᾳ, ἐγένετο πραίτωρ (μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλαυτιανοῦ) καὶ σύμβουλος αὐτοῦ, ἀκολουθήσας τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Βρετάνης. Οἱ μετ' αὐτὸν νομικοί, πλὴν τῶν Παύλου, Οὐλπιανοῦ καὶ Μαρκιανοῦ, οἵτινες ἠμφεσβήτησαν τὸ νομικὸν κῦρος αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ αὐτοκράτορες, ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ὡς τὸν ἐπισημότατον τῶν Ρωμαίων νομοδιδασκάλων. Τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν πολυάριθμα, ἀλλ' ἐξ ὧν διεσώθησαν ὀλίγα, διέκρινεν ἐπὶ πλέον ἐξαίρετος σαφήνεια καὶ γλαφυρότης, ὑπῆρξεν δὲ ἐπὶ μακρὸν ἡ βάσις τῆς νομικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας. Τοσοῦτος ἦτο ὁ σεβασμὸς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ, ὥστε ὁ μὲν Θεοδόσιος ὁ Β' ἐθέσπισεν ἐπὶ διαφόρων γνωμῶν τῶν νομοδιδασκάλων, διὰ τὸ αὐτὸ νομικὸν θέμα, ὡς κρατοῦσαν τὴν τοῦ Παπινιανοῦ, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, δι' εἰδικῆς constitutio, ἐκδοθείσης τῷ 321, ἠκύρωσε καὶ διέγραψε τὰ ἀντίθετα σχόλια τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Οὐλπιανοῦ, τὰ γραφέντα ἐπὶ ἔργων τούτου. Ἀλλ' ὅ,τι ἐξῆρεν ἔτι μᾶλλον τὴν προσωπικότητα τοῦ νομοδιδασκάλου, ὑπῆρξεν ὁ ὑπέροχος ἠθικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ, δοκιμασθεὶς διὰ τῆς ὑπερτάτης θυσίας, ὅτε ὁ Καρακάλλας, ἵνα μειώσῃ τὴν παρὰ τῷ λαῷ ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἠθικῇ αὐτουργίᾳ αὐτοῦ γενομένην δολοφονίαν τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Γέτα, ἐκάλεσε τὸν Παπινιανὸν ὅπως διὰ δημοσίας ἀπολογίας ὑπεραμυνθῇ αὐτοῦ. Ὁ διδάσκαλος ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ, ἀρκεσθεὶς νὰ ἀπαντήσῃ λακωνικῶς: «Εἶναι εὐκερέστερον νὰ διαπράξῃ τις ἀδελφοκτονίαν, παρὰ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτήν». Τὴν ἐπομένην, συλληφθείς, ἐθανατώθη διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: 30 βιβλία «Quaestiones», 19 βιβλία «Responsa», 2 βιβλία «Definitiones», δύο πραγματεῖαι «De adulteriis», εἰς τρία βιβλία, καὶ τὸ ἔργον «Ἀστυνομικός», γραφὲν ἑλληνιστὶ καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν εἰς τὰ ζητήματα ὁδονομίας. Εἰς τοὺς Πανδέκτας ἀντιπροσωπεύεται ὁ Παπινιανὸς διὰ 596 χωρίων. Θ. Κ.

Παπῖνος (Papin), ***Διονύσιος***. Γάλλος ἰατρὸς καὶ φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Blois τῷ 1647 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1712. Ἐσπούδασεν ἀρχικῶς ἐν Παρισίοις ἰατρικὴν καὶ φυσικήν, εἰς ἣν ἰδίᾳ ἠσχολήθη. Ἐπὶ τοῦ Παπίνου μεγίστην ἐπίδρασιν ἔσχεν ὁ διάσημος φυσικὸς Huygens, ὅστις διέγνωσε τὸ τάλαντόν του ἐν τῇ φυσικῇ καὶ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς βοηθόν. Ὁ Παπῖνος ἠσχολήθη ἀρχικῶς, τῇ προτροπῇ τοῦ Huygens, εἰς πειράματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν κενὸν χῶρον, ἐδημοσίευσε δὲ ἐν ἔτει 1674 πραγματείαν περιλαμβάνουσαν τ' ἀποτελέσματα τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κενοῦ χώρου.

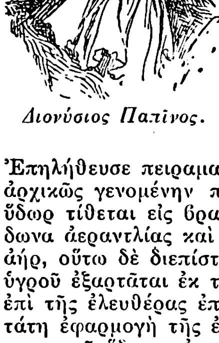

Διονύσιος Παπῖνος.

Ἐπηλήθευσε πειραματικῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Boyle ἀρχικῶς γενομένην παρατήρησιν ὅτι ὑπόθερμον ὕδωρ τίθεται εἰς βρασμὸν ὅταν τεθῇ ὑπὸ τὸν κώδωνα ἀεραντλίας καὶ ἀραιωθῇ ὁ ἐν τῷ κώδωνι ἀήρ, οὕτω δὲ διεπίστωσε ὅτι τὸ σημεῖον ζέσεως ὑγροῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πιέσεως τῆς ἐπιφερομένης ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ. Σπουδαιοτάτη ἐφαρμογὴ τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς ἐπιφερομένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πιέσεως εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παπίνου ἐπινοηθεῖσα χύτρα, γνωστὴ ἐν τῇ φυσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον *χύτρα τοῦ Παπίνου*, ἣν οὗτος περιέγραψε τῷ 1681 εἰς δημοσίευμα αὐτοῦ ἐκδοθὲν εἰς Λονδῖνον, ἔνθα εἶχε προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Boyle, ὅπως εἰσαχθῇ εἰς τοὺς κύκλους τῆς «Royal Society».

Ἐν ἔτει 1680 ἐξελέγη ὁ Παπῖνος μέλος τῆς «Royal Society» τοῦ Λονδίνου, ἐξ οὗ ἀκολούθως ἐπέστρεψεν εἰς Benedig, ὅπως ἱδρύσῃ αὐτόθι Ἀκαδημίαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς «Royal Society». Τῷ 1684 μετέβη ἐκ νέου εἰς Λονδῖνον, ὅπου ὡς curator τῆς «Royal Society» ἐξετέλεσε πλεῖστα πειράματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξεπόνησε τὸ σχέδιον μηχανῆς, ἐν ᾗ ὡς κινητήριος δύναμις χρησιμοποιεῖται ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος. Τὸ ὡς ἄνω σχέδιον ὑπέβαλεν εἰς τὴν «Royal Society», ἥτις ὅμως τὸ ἀπέρριψεν. Ἀκολούθως ὁ Παπῖνος ἀπεδέχθη τὴν προσφερθεῖσαν αὐτῷ ἕδραν τῶν μαθηματικῶν εἰς Marburg καὶ ἠσχολήθη ἐκ νέου εἰς τὰ σχέδια τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθείσης κινητηρίου μηχανῆς, χρησιμοποιήσας καὶ αὐτὴν τὴν ἐκρηκτικὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος εἰς τὴν πίεσιν ὑδρατμοῦ.

Ἐν τούτοις ἡ ὑπὸ τοῦ Παπίνου ἐπινοηθεῖσα κινητήριος μηχανὴ καὶ μετὰ τὰς μεταγενεστέρας της βελτιώσεις παρουσίαζε πολλὰς ἐλλείψεις. Βραδύτερον κατεσκεύασεν ἀτμομηχανήν, ἐν ᾗ ὡς κινητήριος δύναμις ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ δύναμις τῶν ἀτμῶν βάσει τῶν σχεδίων τοῦ Savery, ἅτινα ἐπρομήθευσεν αὐτῷ ὁ Leibnitz, καὶ ἣν προετίθετο νὰ ἐφαρμόσῃ διὰ τὴν κίνησιν ἀτμοπλοίων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν Γερμανίᾳ ὁ Παπῖνος δὲν ἔτυχε τῆς καταλλήλου ὑποστηρίξεως, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἔτυχε τῆς ἀναμενομένης ὑπ' αὐτοῦ ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν κύκλων τῆς «Royal Society», ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔφθασεν εἰς μεγάλην οἰκονομικὴν ἔνδειαν περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του, ἀπέθανε δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν ἔτει 1712 εἰς Λονδῖνον. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**Παπίνου** ***χύτρα***. Συσκευὴ δεικνύουσα ὅτι τὸ σημεῖον ζέσεως ὑγροῦ αὐξάνει αὐξανομένης τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ ἐπιφερομένης πιέσεως. Ἀποτελεῖται ἐκ μικροῦ λέβητος μετ' ἀνθεκτικῶν τοιχωμάτων, ὅστις κλείεται ἀεροστεγῶς. Ὁ λέβης φέρει μανόμετρον πρὸς μέτρησιν τῆς πιέσεως καὶ ἀσφαλιστικὴν δικλεῖδα, πρὸς τούτοις δὲ καὶ θερμόμετρον δεικνῦον τὴν θερμοκρασίαν. Ἐὰν ἐν τῷ λέβητι θέσωμεν ποσότητα ὕδατος καὶ θερμάνωμεν αὐτόν, τότε ὡς ἐκ τῆς πιέσεως τῶν ἀποκεκλεισμένων ὑδρατμῶν, ἥτις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος δύναται νὰ ὑπερβῇ κατὰ πολὺ τοὺς 100°, ὅπερ εἶναι τὸ σημεῖον ζέσεως τοῦ ὕδατος ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, χωρὶς ἐν τούτοις τὸ ὕδωρ νὰ βράσῃ. Ἡ ἀναπτυσσομένη πίεσις δεικνύεται ὑπὸ τοῦ μανομέτρου τῆς συσκευῆς.

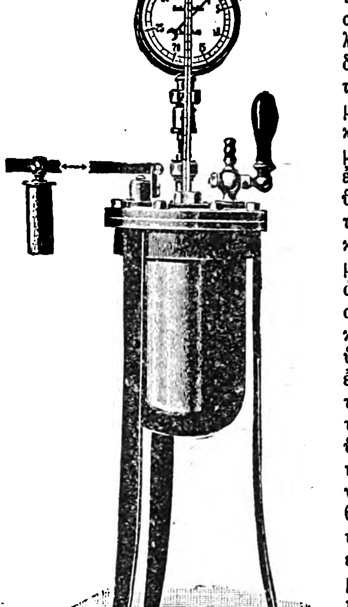

Χύτρα τοῦ Παπίνου.

Ἐὰν ἡ δικλεὶς ῥυθμισθῇ οὕτως, ὥστε αὕτη ν' ἀνοίγῃ αὐτομάτως ὅταν ἡ πίεσις ὑπερβῇ ὡρισμένον ὅριον, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπέρχεται στιγμή, καθ' ἣν ἡ δικλεὶς ἀνοίγει αὐτομάτως ὁπότε λαμβάνει χώραν ὁρμητικὴ καὶ ἀθρόα ἔξοδος τῶν ἀτμῶν, ἐνῷ ταυτοχρόνως τὸ ὕδωρ τίθεται εἰς ζωηρὸν βρασμόν, ἡ δὲ θερμοκρασία αὐτοῦ καταπίπτει ἀποτόμως εἰς 100°. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς χύτρας τοῦ Παπίνου ἐφαρμόζεται εἰς ἀποστειρωτικοὺς κλιβάνους (autoclaves). Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Παπιριανὴ ***τάφρος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγάλη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐτρουρίᾳ διῶρυξ, ἡ μεταξὺ Λούνας καὶ Πίζης. Ν. Σ. Λ.

Παπίριοι (Papirii). Περίφημον ῥωμαϊκὸν γένος, ἐξ οὗ κατάγονται οἱ πατρίκιοι Κράσσοι, Κούρσορες, Μάσωνες καὶ Μουγγιλᾶνοι, καὶ οἱ πληβεῖοι Κάρβωνες, Παέτοι καὶ Τοῦρδοι. Τούτων γενάρχης θεωρεῖται ὁ *Γάϊος* ἢ *Σέξτος*, ὅστις ὑπῆρξε μέγας ἀρχιερεὺς καὶ εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ συλλογὴ τῶν θρησκευτικῶν νόμων, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸν τίτλον *παπιριανὸν δίκαιον* (jus papirianum). Ἄλλοι ἐπισημότεροι ἐκ τοῦ γένους ὑπῆρξαν: 1) Ὁ *Λούκιος Μουγγιλᾶνος*, ὕπατος τῷ 444 καὶ 427, 2) Ὁ *Λούκιος Κούρσωρ*, ἐκ τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐλευθέρας πολιτείας, πεντάκις ὕπατος, δὶς δικτάτωρ, ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τοῦ Ρωμαίου πολιτικοῦ καὶ στρατηγοῦ, ὁ ἥρως τοῦ δευτέρου κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πολέμου (308 π. Χ.). 3) Ὁ *Λούκιος Κούρσωρ* ὁ νεώτερος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὕπατος, ὁ θριαμβευτὴς τοῦ τελευταίου κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πολέμου (272), οὓς καὶ ὑπέταξε, πρῶτος εἰσαγαγὼν εἰς Ρώμην τὸ ἡλιακὸν ὡρολόγιον. 4) Ὁ πληβεῖος *Γάϊος Κάρβων*, θεσπίσας νόμον ἐξασφαλίζοντα τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψήφου καὶ σχηματίσας τριανδρίαν μετὰ τοῦ Γαΐου Κράκχου καὶ τοῦ Φουλβίου Φλάκκου κατὰ τοῦ Σκηπίωνος, ὕπατος τῷ 120, ἐξυμνούμενος ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς δεινὸς ῥήτωρ. 5) Ὁ *Γναῖος Κάρβων*, συνύπατος μετὰ τοῦ Σίννα, ἐκστρατεύσας εἰς Ἑλλάδα, καταδιώξας τὴν ἀριστοκρατίαν, ἡττηθεὶς τελικῶς ὑπὸ τοῦ Πομπωνίου καὶ ἀποκεφαλισθεὶς διαταγῇ αὐτοῦ. Θ. Κ.

παπισμὸς (ὁ). Αἱ ἀξιώσεις τῶν παπῶν, αἱ ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐκδηλωθεῖσαι, ἐκορυφώθησαν διὰ τῆς παραδοχῆς ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀλάθητος ἀπὸ καθέδρας (ex cathedra), ἀποφαινόμενος περὶ δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν. Οὕτως ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ πάπα, ὅστις ἀσκεῖ καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐ μόνον αἱ Οἰκουμενικαὶ σύν-

Digitized by Google

οδοι δὲν ἔχουσι κῦρος, ἀλλ' οὐδὲ δύναται νὰ νοηθῇ ἡ Ἐκκλησία. Κατὰ ταῦτα ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς παπικὴν Ἐκκλησίαν—παπισμόν. Κ. Ι. Δ.

πάπισσα (ἡ)· γυνὴ πάπας: «ἡ *πάπισσα Ἰωάννα*».

— **«Πάπισσα *Ἰωάννα*»**. Λογοτεχνικὸν ἔργον τοῦ Ἐμμ. Ροΐδου (βλ. λ. *Ἰωάννα πάπισσα*).

παπιστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τοῦ πάπα, καθολικὸς κατὰ τὸ θρήσκευμα.

Πὰπ-Καρπαντιὲ (Pape-Carpentier), ***Μαρία***. Γαλλὶς παιδαγωγός, γεννηθεῖσα τῷ 1815 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1878. Ὑπῆρξεν ἡ ἱδρύτρια ἐν Γαλλίᾳ τῶν πρώτων νηπιαγωγείων καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μαθημάτων πραγματογνωσίας, ὡς διδάσκονται ταῦτα σήμερον εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ὅλων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Π. Π. Κ.

πάπλωμα (τό)· δημοτ., εἶδος κλινοσκεπάσματος, *ἐφάπλωμα*.

παπλωματάδικο (τό)· βλ. λ. *ἐφαπλωματοποιεῖον*.

παπλωματᾶς (ὁ)· ὁ *ἐφαπλωματοποιός* (βλ. λ.).

παπόρι (τό)· δημοτ., ἀντὶ *βαπόρι* (βλ. λ.).

πάπος (ὁ)· δημοτ., ἡ ἄρρην νῆσσα.

Παπούα (Papua) *[Γεωγρ.]*. Βρεττανικὴ κτῆσις ἐν Νέᾳ Γουινέᾳ, περιλαμβάνουσα τὰς νήσους: *Σαμαράϊ*, ἀνακαλυφθεῖσαν τῷ 1873, τὰς *Λουϊζιάδας*, τὰς *νήσους Ντ' Ἀντρκαστώ*, τὰς *Τρόμπριαντ*, τὰς *Λάφλαν*, καὶ τὴν *Οὐούντλαρκ*, γνωστὴν διὰ τὰ χρυσωρυχεῖά της. Ἡ ὁλικὴ ἔκτασις τῆς κτήσεως εἶναι 140.540 τ. χλμ. Κάτ. λευκοὶ 1.128, ἰθαγενεῖς 275.000. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Φλάϊ καὶ ὁ Πουράρι. Πρωτεύουσα ἡ *Πὸρτ Μόρζμπυ*. Διοικητικῶς ἡ κτῆσις ὑπάγεται εἰς τὴν Αὐστραλίαν.

Παπούαι. Ὁμὰς ἐκ τῶν κατωτέρων φυλῶν τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος, ἀνήκουσα εἰς τὸν ὅλον αὐστραλο-ειρηνικὸν κύκλον, ἡ κυρίως τὸν αὐστραλο-μελανησιακόν, συγχεομένη δὲ μὲ τοὺς Μελανησίους. Ζῶσιν ἐν Τασμανίᾳ, Αὐστραλίᾳ, Ν. Γουϊνέᾳ καὶ ταῖς μικραῖς νήσοις τῆς Μελανησίας, μέχρι τῆς Καληδονίας καὶ τῶν νήσων Λουαγιάλτυ καὶ διακρίνονται εἰς δύο τύπους: ὁ εἷς, *μεσόγεως* τύπος, συγχεόμενος πρὸς τὸν μελανήσιον, κατ' ἄλλους ὁ αὐτός, μέσου ἀναστήματος, ἁδρᾶς κατασκευῆς, βραχύσκε-

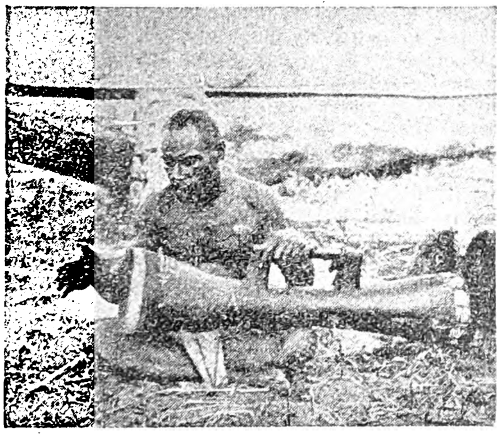

Τύπος τῆς φυλῆς τῶν Παπουά.

λος, μεσοκέφαλος ἢ βραχυκέφαλος, εὐρυπρόσωπος καὶ χαμαιπρόσωπος, κυρίως δὲ χαρακτηριστικῶς πλατύρρινος, ἐμφανίζει μέγα στόμα καὶ σαρκώδη χείλη, ὀρφνομέλαν δέρμα, ὀρφνοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μελαίνας οὔλας τρίχας· ὁ ἕτερος, *παράλιος* τύπος, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, λεπτοφυεστέρας κατασκευῆς κορμοῦ καὶ ἄκρων, δολιχοκέφαλος, στενοπρόσωπος καὶ ὑψιπρόσωπος, κυρίως δὲ στενόρρινος, μὲ κυρτὴν ῥάχιν τῆς ῥινὸς καὶ χρῶμα τοῦ δέρματος ἀνοικτότερον ὀρφνόν. Οἱ Παπούαι, περὶ τὸ ἑκατομμύριον, διακρίνονται μὲ διάφορα ὀνόματα λαῶν, *Μαφόρ, Βαροπέν, Ἀρφάκ, Ἀμπερμπάκοι, Καρόν, Ταλαντζάκαι, Ὀνίμαι* κλπ. τῆς ὁλλανδικῆς Ν. Γουϊνέας, τῆς Γερμανικῆς (πρώην), τῆς Ἀγγλικῆς, *Μοτούς, Κιβαΐς, Κερεπουνού, Νταουνταΐ, Ὀροκόλος, Κουπέλαι, Κοϊταπού, Λοαγιαλούπ, Ἀρόμας* κλπ. καὶ *Σαμαραΐς* τῶν νήσων.

Εἶναι γεωργοί, ἁλιεῖς καὶ κυνηγοί, ἰδίᾳ διὰ παγίδων, χρησιμοποιοῦν ὅπλα μὲ αἰχμὰς λιθίνας ἀκόμη, φέρουν (οἱ ἄνδρες) ἀντὶ ἐνδύματος ζώνην ἐκ φλοιοῦ μὲ πολλὰ σχεδιάσματα καὶ αἱ γυναῖκες ἐκ φύλλων. Ἡ θρησκεία των λίαν στοιχειώδης. Πιστεύουν εἰς πνεύματα, ἐκθέτουν ἐπὶ τῶν δένδρων τὸν νεκρόν, κατὰ τὸν πλέον πρωτόγονον δηλαδὴ τρόπον ταφῆς, ἢ θάπτουν καὶ ταριχεύουν αὐτόν, δὲν ἔχουν πραγματικὸν ἀρχηγόν, ἀσκοῦν ἀκόμη τὸ κυνήγιον κεφαλῶν (κρανίων) καί τινες (Καρόν) ἐξακολουθοῦν ἐν κρυπτῷ ἀσκοῦντες τὴν ἀνθρωποφαγίαν. Ι. Γ. Κ.

Παπουασίας κόλπος, ἢ ***κόλπος τῶν Παπούων*** (Papuasia ἢ Papua gulf) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τῆς Νέας Γουϊνέας, ἐν Μελανησίᾳ τῆς Ὠκεανίας. Διανοίγεται μεταξὺ τοῦ κέντρου τῆς νήσου καὶ τῆς ΝΑ. χερσονήσου, ἡ δὲ ἀνατολικὴ αὐτοῦ παραλία εἶναι ἀπόκρημνος, στεφομένη ὑπὸ τῆς μεγάλης ὀροσειρᾶς Ὄουεν Στάνλεϋ, ἐνῷ ἡ δυτικὴ εἶναι χθαμαλὴ καὶ ἑλώδης. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ὑπάρχει τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Φλάϋ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ σημαντικώτερος ποταμὸς τῆς νήσου.

παπουδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *φλομίς*.

Παπουλάκης. Μοναχὸς ἐξ Ἰθάκης (βλ. λ. *Ἁγιοπατέρας*).

Παπουλᾶκος, *Χριστόφορος*. Κατήγετο ἐκ Καλαβρύτων καὶ ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας. Ἐπικειμένων πολεμικῶν γεγονότων ἐν Ἀνατολῇ, ὅπου ἐνεφανίζοντο τὰ πρῶτα νέφη τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, κατελήφθη ὑπὸ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὡς ποτε, τῷ 1824, ὁ ἐξ Ἰθάκης ἀγύρτης Παπουλάκης, ἐν Καλαβρύτοις καὶ αὐτός, διαδίδων ὅτι πάντα τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους δεινὰ προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι, ἀλλ' ὁ μὲν Ὄθων καθολικός, ἡ δὲ Ἀμαλία διαμαρτυρομένη, καὶ οὕτω προσείλκυσε πολλοὺς θιασώτας. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1853 καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας κατέφυγεν εἰς Μάνην, ὅπου ταῦτα διαδίδων ἐκτήσατο πολλοὺς καὶ φανατικοὺς ὀπαδούς, προβάντας καὶ εἰς αὐθαιρεσίαν κατὰ τῶν ἀρχῶν. Ἡ ἱερὰ σύνοδος ἀφώρισεν αὐτόν, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἐπηύξησε· διότι ὁ λαὸς ἐθεώρει αὐτὸν ἅγιον, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ κυβέρνησις, ἀποστείλασα 500 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην διὰ πολεμικοῦ, κατώρθωσε νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς περὶ τὸν Παπουλᾶκον, ὃν καὶ συλλαβὼν ἀπήγαγεν εἰς Ἄνδρον καὶ ἔκλεισεν ἔν τινι μονῇ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὁ ἀγύρτης. Τ. Ε. Ε.

Παπούλας, *Ἀναστάσιος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1857 εἰς Μεσολόγγιον, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατεύματος καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ, συμμετέσχεν ὡς διοικητὴς λόχου παρὰ τῷ στρατῷ Θεσσαλίας. Τῷ 1904 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μυστικῶς εἰς Μακεδονίαν, μετὰ τοῦ λοχαγοῦ Κοντούλη καὶ τῶν ἀνθυπολοχαγῶν Γεωργίου Κολοκοτρώνη καὶ Παύλου Μελᾶ, ἵνα ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως τὴν ἐκεῖ κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κατὰ πόσον θὰ ἦτο δυνατὴ ἑλληνικὴ ἀνταρτικὴ δρᾶσις.

Τῷ 1905, ὡς ταγματάρχης διετέλεσε διευθυντὴς τῆς τότε διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν—Πειραιῶς. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Γουδὶ τῷ 1909 ἐχρημάτισεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων, συμμετασχὼν κατόπιν τοῦ συμβουλίου ἐκκαθαρίσεως τῶν ἀξιωματικῶν. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διετέλεσε διοικητὴς τοῦ 10ου συντάγματος πεζικοῦ, λαβὼν μέρος εἰς πάσας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἐπιχειρήσεις τῆς 3ης μεραρχίας. Μετὰ τοὺς πολέμους, προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ ἐν Ἠπείρῳ τότε 5ου σώματος στρατοῦ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1917—1920 ἐφυλακίσθη, παρεπέμφθη εἰς δίκην, κατεδικάσθη καὶ ἐξέτισε τὴν ποινήν του εἰς τὰς φυλακὰς Ἰτζεδὶν Κρήτης.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920 ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνέργειαν, προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, καὶ διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκτελέσας τὸ θέρος 1921 τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἐσκὶ Σεχὴρ, καθ' ἃς ἐπετεύχθη ἡ συνένωσις τῶν δύο μαζῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (τῆς τῆς Προύσης καὶ τῆς τοῦ Οὐσάκ) καὶ ἡ ἀπόκτησις συνεχοῦς μετώπου, πρὸς δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις του Σαγγαρίου. Ὡς ἀρχιστράτηγος παρέμεινε μέχρι τοῦ Μαΐου 1922, ὁπότε, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁρίου ἡλικίας, ἀπεστρατεύθη.

Κατὰ τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ παραμονήν του εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὴν κίνησιν πρὸς αὐτονόμησιν τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης, ἐν περιπτώσει ἀποφάσεως τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ ἐκκενώσεως αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922 ὁ Παπούλας ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὰς συνεννοήσεις μεταξὺ τῆς τότε κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐν Λαυρίῳ καταπλευσάντων ἐκ Μυτιλήνης καὶ Χίου ἐπαναστατῶν. Πρὸς τοῦτο μετέβη εἰς Λαύριον, ὁπόθεν ἐπανελθὼν συνέστησε τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τῶν ἐπαναστατῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**Παπούλας, *Σπυρίδων***. Πατὴρ τοῦ *Ἀναστασίου Παπούλα*, γεννηθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1796. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν γενναίων ναυτικῶν τοῦ Ἀγῶνος, διατελέσας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ναύτης εἰς πειρατικὸν πλοῖον καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Αἰτωλικοῦ ὑποπλοίαρχος πολεμικῆς πάσσαρας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκυβέρνησεν ὡς πλοίαρχος τὰ μεγαλύτερα καράβια τῆς ἐποχῆς του «Ἀθηνᾶ» καὶ «Ἕκτωρ», ἅτινα ἦσαν ἰδιοκτησία του. Ἀπέθανεν ἐν βαθυτάτῳ γήρατι ἐν Μεσολογγίῳ. Χ. Γ. Ε.

Παπούλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰκλαίνης τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 214.

Παπουλιάς, *Ταχήρ*. Τουρκαλβανὸς ἰσχυρὸς παράγων ἐν Βραχωρίῳ (Ἀγρινίῳ) κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ, ὑφ' οὗ διωρίσθη δερβέναγας Γραβάρων (Ναυπακτίας) κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τοῦ Παπουλιᾶ σῴζονται ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (Additional, κῶδιξ 20, 175) ἐπιστολαὶ τοῦ 1811, ὡς ἀναγράφει ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (τόμ. Γ', σ. 484). Τ. Ε. Ε.

Παπούτσα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος Κύπρου τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, ὕψους 5.124 ποδῶν. Α. Κ. Α.

Παπουτσαλῆς. —1) ***Ρισβὰν-Ἀγᾶς***. Φρούραρχος πρὸς τήρησιν τῆς οὐδετέρας ζώνης μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ Τούρκων, τῷ 1830, κατὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ὑπὸ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀνακωχὴν ἐν Ρωγδιᾷ τῆς Κρήτης καὶ σύνδεσμος συνεννοήσεως τούτων. —2) ***Μουσταφᾶς***. Ὁ ἐπισημότερος τῶν πολιτευομένων Τουρκοκρητῶν τῶν τελευταίων πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως χρόνων ἐκ Πυργιωτίσσης. Ἀπετέλει μετὰ τοῦ Ἀχμὲτ Ἀργυράκι ἐκ Χανίων καὶ Δερβὶς Πρασανάκι ἐκ Ρεθύμνης τὴν αἱμοβόρον τριανδρίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξετελοῦντο αἱ δολοφονίαι καὶ τὰ ἄλλα κακουργήματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ε. Γ.

παπουτσῆς (ὁ)· δημοτ., κατασκευαστὴς τῶν ἁπλουστέρων καὶ εὐτελεστέρων ὑποδημάτων, ποῦ φτιάνει μονὰ παπούτσια, ἄλλως *παντοφλᾶς*, ἀντιδιαστέλλεται τοῦ *τσαγκάρης*.

παπούτσι (τό)· δημοτ., ὑπόδημα: «παπούτσια μονά, —διπλᾶ» || παροιμ. «παπούτσ' ἀπὸ τὸν τόπο σου κι' ἂς εἶν' καὶ μπαλωμένο», ὅτι πρέπει νὰ προτιμᾶται γάμος μετ' ἐντοπίου.

—*[Ναυτ.]* Ὅρος της κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ἔμβαθρα ἐκ ξύλου σκληροτάτου, ἐφ' ὧν ἐπακουμβᾷ τὸ βάρος τῆς ἀγκύρας, ἀφ' ἧς μετὰ τὸν ἐπωτισμὸν τῆς ἀποτεθῇ ἐπὶ τοῦ προστέγου ἐχμαζομένη διὰ τοῦ κεφαλοδέτου καὶ τοῦ ὀνυχοδέτου· ἐπίσης τοιαῦτα, ἐφ' ὧν ἑδράζονται τὰ κάτω ἄκρα τῶν ἀμειβόντων· εἰς δὲ τὰ ἐπὶ ἅρματος πυροβόλα τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ, εἶδος *ἐποχλέων*, οἵτινες ἐτίθεντο ὑπὸ τοὺς τροχοὺς πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἀνατροχασμοῦ κατὰ τὴν πυροβόλησιν. Σ. Ε. Λ.

παπουτσίδικο (τό)· δημοτ., ὅπου κατασκευάζονται μονὰ παπούτσια, ἄλλως *παντοφλάδικο*, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *τσαγκάρικο*.

Παπουτσόπουλος, *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1882 καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, Βορδὼ καὶ Νέαν Ὑόρκην. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γεωργικῆς σχολῆς Θεσσαλονίκης, διευθυντὴς τοῦ γεωπονικοῦ χημείου τῆς πόλεως ταύτης καὶ διευθυντὴς τοῦ κεντρικοῦ ἐδαφολογικοῦ ἐργαστηρίου Ἀθηνῶν. Συνέγραψε πολλὰς πρωτοτύπους μελέτας. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Παπουτσῆς, *Ἀχμὲτ-πασᾶς*. Τοῦρκος ναύαρχος ἐπὶ Μαχμοὺτ Β' (βλ. λ. *Ἀχμὲτ πασᾶς*).

παπουτσώνω· δημοτ., δίδω παπούτσια, ἐφοδιάζω τινὰ μὲ ὑποδήματα.

Πάππα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (*Γεωγρ.* V, 4, 9) εἰς τὸ ἀνατολικὰ τῆς Πισιδίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀρονδικῶν ἢ Ὀροανδῶν, περὶ τὰ 25 μίλλια ΒΔ. τῆς Ἰσαύρας (νῦν Ζανζιμπὰρ-Καλεσσί). Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 26 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκοπῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀντιοχείας τῆς πρὸς Πισιδίᾳ. Ὁ Müller τοποθετεῖ αὐτὴν κατὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς Τρωγίτιδος λίμνης (νῦν Σόγλα), περὶ τὰ 15 μίλλια ἀπὸ τῶν Ὀροάνδων (νῦν Ἀρβάν). Α. Θ. Σ.

Παππαδάκις, *Νικόλαος Γ.* Φιλόλογος ἀρχαιολόγων, γεννηθεὶς τῷ 1873 εἰς Βρύσες τῆς Κρήτης. Μετὰ ἐξαετῆ καθηγεσίαν ἐν Κασαρείᾳ, Κύπρῳ καὶ Ἀθήναις, συνεπλήρωσεν ὡς ὑπότροφος τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας σπουδὰς ἀρχαιολογικὰς ἰδίᾳ ἐν Μονάχῳ, Βερολίνῳ καὶ Βόννῃ. Ἐπανελθὼν ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἑξαετίαν ὡς καθηγητὴς (Κρήτη καὶ Πάτραις) καὶ γυμνασιάρχης (Χίου), ἐπὶ δεκαπενταετίαν δὲ περίπου ὡς ἔφορος τῆς 6' ἀρχαιολογικῆς περιφερείας. Ἀπὸ τοῦ 1926 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ἐκ τῶν ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι: «Ἰσεῖον Ἐρετρίας» (Ἀρχ. Δελτ. 1915), «Χαρόπειον Κορωνείας» (αὐτ. 1917), «Ἐκ Βοιωτίας» (ἐπιγραφικὰ κυρίως αὐτ. 1923), «Λοκρικὸς θεσμὸς» (Ἀρχ. ἐφ. 1924), «Ἐφέσιος τραγικὸς» (ἐπετηρὶς φιλοσ. σχολῆς Θεσσαλονίκης τόμ. Α').

Digitized by Google

Παππάδες *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 344 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Ξηροπόταμος* 385. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.
— 2) Βλ. λ. *Παπάδες*.

Παππαδόπουλος, *Γρηγόριος Γ.* Ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1819. Διετὴς ὢν κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ πατρός του ἐν Θεσσαλονίκῃ, διεπεραιώθη μετὰ τῆς μητρός του εἰς Αἴγυπτον παρά τινι ἐκεῖ θείῳ του. Διδαχθεὶς αὐτόθι τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ σχολῇ τῶν Λαζαριστῶν, μετέβη τῷ 1829 εἰς τὴν Ἑρμούπολιν τῆς Σύρου, ἐγγραφεὶς εἰς τὸ ἐκεῖ ἀκμάζον γυμνάσιον. Δεκαεξαετὴς ἐστάλη ὑπὸ τοῦ θείου του εἰς Γαλλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, ἀλλ' ἐλαχίστην αἰσθανόμενος πρὸς ταύτην κλίσιν ἐπροτίμησε νὰ γίνῃ διορθωτὴς ἐν τῷ ἐκδοτικῷ καταστήματι τοῦ Φιρμίνου Διδότου, ἅτε στερηθεὶς τῆς ἐπιχορηγήσεως τοῦ θείου του, καὶ οὕτω νὰ σπουδάσῃ ἐν Σορβόννῃ φιλολογίαν. Διαμένων ἐν Παρισίοις προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Γκίκα ὡς ἰδιαίτερος γραμματεύς, διορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1840 καθηγητὴς εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ λύκειον τοῦ Ἁγίου Σάββα. Συγχρόνως προσελήφθη διδάσκαλος τῆς ἀνεψιᾶς τοῦ ἡγεμόνος, τῆς κατόπιν πριγκιπίσσης Μασάλσκη, ἥτις ἐγένετο περιώνυμος ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον Δώρα δ' Ἴστρια. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γκίκα ἠκολούθησε τοῦτον εἰς Γερμανίαν, διατρίψας ἐν αὐτῇ ἐπί τινα ἔτη καὶ σχετισθεὶς πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ἐκεῖ παιδαγωγῶν. Τῷ 1844 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς καλλιτεχνίας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ. Συστήσας μετὰ πενταετίαν ἐν Ἀθήναις πολλοῦ λόγου ἄξιον ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον, διηύθυνε τοῦτο μέχρι τοῦ 1865, ὅτε διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου. Τῷ 1870 διωρίσθη τμηματάρχης ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀποσταλεὶς δ' ὡς τοιοῦτος ὅπως διοργανώσῃ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἑλληνικὰ προξενεῖα καὶ τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ ἑκάστου αὐτῶν ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀσθενήσας ἀπέθανεν εἰς τὴν γενέτειραν τῷ 1873. Ὑπάρχουν ὑπόνοιαι ὅτι ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ πανσλαυϊστῶν. Ἔγραψεν ἱκανά, τὰ πλεῖστα ἐν μονογραφίαις, ἐξ ὧν μνημονευτέαι αἱ: «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐν Μάνῃ Στεφανοπούλων», «Ἄσματα τῶν ἐν Κορσικῇ Ἑλλήνων», «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἰταλικῆς ἐπὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Πνυκός», «Περὶ τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν παρ' ἀρχαίοις» καὶ ἄλλα τινὰ ἐλάσσονα, ἐν οἷς καὶ συλλογὴν ἐπιγραφῶν ἐκ Πελαγωνίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1865 καὶ 1866 ἐδημοσιεύθησαν τῇ ἐπιμελείᾳ του, διορθωθέντα, ὑπομνηματισθέντα καὶ καταταχθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους, «Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον πρωταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε'» μετὰ προλεγομένων. Δ. Π. Π.

Γρηγόριος Παππαδόπουλος.

Παππαδοπούλου, *Ἀλεξάνδρα.* Ἑλληνὶς διηγηματογράφος, λογία καὶ παιδαγωγός, γεννηθεῖσα ἐν Χάσκιοϊ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1867. Ἀπὸ τοῦ αὐτόθι παρθεναγωγείου «Παλλὰς» ἐξῆλθε διδασκάλισσα, ὑπηρετήσασα ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὡς οἰκοδιδάσκαλος, ὡς ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα· ἐκεῖθεν ἐκλήθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ παρθεναγωγείου Σηλυβρίας. Ἐπανακάμψασα καὶ αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἰργάσθη ἐπί τινα χρόνον ἐν τῷ τύπῳ, ἐκλήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ παρθεναγωγείου Θεσσαλονίκης, συνεργασθεῖσα ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἱεροδιακόνου Στεφ. Νούκα. Μετὰ βραχὺ ὅμως ἀσθενήσασα ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσήχθη εἰς τὰ ἐν Ἑπταπυργίῳ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ὅπου ἀπεβίωσε τῷ 1906.

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἡ Παππαδοπούλου, ἐκτὸς ἀραιῶν τινων στιχουργημάτων της, εἶναι γνωστὴ ὡς διηγηματογράφος, ἐνεφανίσθη δ' εἰς αὐτὰ ὡς συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Φιλολογικὴ Ἠχώ», μετὰ τοῦ Ἰ. Γρυπάρη καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νίκου Φαληρέως Μπέη (1895). Ἐνωρὶς διακοπείσης τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἐδημοσίευσε συνεργασίαν, ἀρχικῶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σατινίσκη*, ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως («Ταχυδρόμος», «Πρόοδος», «Νέα Ἐφημερίς») καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τύπῳ Ἀθηνῶν («Παναθήναια», «Ἐφημερὶς τῶν Κυριῶν», «Πινακοθήκη», «Ἐθνικὴ Ἀγωγή», «Ἡμερολόγιον Σκόκκου»), ἐξέδωκε δὲ εἰς αὐτοτελεῖς δύο τόμους, δυσευρέτους ἤδη, συλλογὰς ἔργων της καὶ εἰς τρίτον τὸ μικρόν της μυθιστόρημα «Ἡμερολόγιον τῆς δεσποινίδος Λεσβίου» (1894). Μετὰ τὸν θάνατόν της, ἐπιμελείᾳ Δ. Ι. Καλογεροπούλου, ἐξεδόθησαν τεσσαράκοντα «Διηγήματα» αὐτῆς (Ἔκδ. Ζηκάκη, 1929), ἐκ τῶν διακοσίων ἐν ὅλῳ.

Τὸ ἔργον τῆς συγγραφέως παρέμεινεν ἡμιτελές, οὐ μόνον κατὰ τὴν συλλογὴν καὶ τὴν ἔκδοσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀρτιότητα· πλούσιον κατὰ τὸ ποσόν, βραχὺ κατὰ τὴν πνοήν, θεωρεῖται οὐχὶ καὶ κατὰ τὸ ποιὸν ἰσάξιον. Χαρακτηρίζεται δὲ τὸ ἔργον τοῦτο, κατὰ τὸ περιεχόμενον μὲν ὡς ἔργον ἀστικῆς ἠθογραφίας, ἐπὶ τῆς γυναικείας ἰδίᾳ σφαίρας· οἱ ἀνθρώπινοι τύποι θεωροῦνται διαγεγραμμένοι μετὰ ζωηρᾶς καὶ εὐφυοῦς ἀκριβείας, οὐχ ἧττον καὶ μετὰ δηκτικῆς ἐνίοτε εἰρωνείας, ἄλλοι δὲ μετὰ πολλῆς εὐαισθησίας καὶ συμπαθείας· ὑστερεῖ δὲ οὕτω ὑπὸ ἔποψιν ἀντικειμενικότητος. Αἱ περιγραφαὶ εἶναι σχεδιασμέναι μετ' ἀμελείας τινὸς καὶ ταχύτητος. Σπουδαῖον μέρος κατέχουν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς καὶ πολλά της ἱστορικὰ διηγήματα («Καλόγρια», «Φλαντανέλλαι», «Στὸ Μοναστῆρι»). Ὑπὸ ἔποψιν ὕφους καὶ γλώσσης ἡ Παππαδοπούλου, γνώριμος καὶ ἔν τινι μέτρῳ ὀπαδὸς τοῦ Ψυχάρη, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων ἡ καλλιεργήσασα ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δημῶδες ἰδίωμα, ἰδίᾳ εἰς τοὺς φυσικωτάτους διαλόγους τῶν διηγημάτων της· περαιτέρω ὅμως ἡ φραστικὴ αὐτῆς σύνθεσις παρουσιάζεται ἐν γένει πλημμελὴς καὶ σημειώδης. Ἡ Παππαδοπούλου θεωρεῖται ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας (ἠθογραφικῆς), ἰδιαιτέρως δὲ ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γρ. Ξενοπούλου*, «Γυναῖκες συγγραφεῖς: Ἀλεξάνδρα Παππαδοπούλου» («Ἄστυ» τῆς 25 Δεκεμβρίου 1895). —*Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἀπὸ τὰ γυναικεῖα πορτραῖτα: Α καὶ Β'» («Στάχυα καὶ Παπαροῦνες» 1923). — *Καλλ. Παρρέν*, «Ἀλεξάνδρα Παππαδοπούλου» (ἀναδημοσιευμένον εἰς τὴν «Φιλολογικὴν Ἠχώ», 1 Ὀκτωβρ. 1896).—*Νικολ. Βασιλειάδη*, «Ἀλεξάνδρα Παππαδοπούλου» («Εἰκόνες Κωνσταντινουπόλεως—Ἀθηνῶν» 1910). — *Δ. Ι. Καλογεροπούλου*, Πρόλογος εἰς τὰ «Διηγήματα» (ἔκδ. Ζηκάκη 1929) —*Ἀντ. Γιαλούρη*, «Ἀλεξάνδρα Παππαδοπούλου», τεῦχος ἀναμνηστικὸν («Πόλη» 1932).
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

—Παππαδοπούλου, *Ἀρσινόη*. Σύγχρονος Ἑλληνὶς λογία, παιδαγωγὸς καὶ διηγηματογράφος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1853, ἐξεπαιδεύθη δὲ ἐν τῇ σχολῇ Χίλλ, ἔνθα ἐξέμαθε τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ἔνθα ἐξέμαθε τὴν γαλλικήν. Ἐταξίδευσε, λόγῳ ὀφθαλμικῆς παθήσεως, εἰς Μασσαλίαν, ἔνθα ἐφοίτησε παρὰ τῇ αὐτόθι Faculté des Sciences, εἰδικευθεῖσα περὶ τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων ἐσυνέχισε βραδύτερον ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τὸν Θ. Χελδράϊχ, καὶ ἐν Λονδίνῳ, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἔτος. Ἐγκατασταθεῖσα ὁριστικῶς ἐν Ἀθήναις, ἐδίδαξεν ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ Χίλλ, βραδύτερον δέ, μετὰ ἀτυχὲς συνοικέσιον, ἀπεστάλη ὡς καθηγήτρια εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον Θεσσαλονίκης, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν. Ἐπιστρέψασα ἐκεῖθεν, ἐξηκολούθησε διδάσκουσα ἐν ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηναΐς», ἔνθα ἐδημοσίευσε μελέτας καὶ διηγήματα, βραδύτερον δὲ συνειργάσθη διὰ μεταφράσεων ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἑστίᾳ» καὶ διὰ διηγημάτων ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Σκόκκου (1902 καὶ ἑξῆς) καὶ «Ποικίλῃ στοᾷ» τοῦ Ἰω. Ἀρσένη. Βιβλία ἐξέδωκε κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς: «Ἀθηναϊκὰ ἀνθύλλια», «Μητρὸς ὑποθῆκαι», ἐγκριθὲν ὡς σχολικὸν ἀνάγνωσμα, τὰ «Παραμύθια τῶν Ἑλληνοπαίδων», ἤτοι: «Ὁ ἥρως τῶν Σερρῶν ἢ ἡ Ἀθηναία Σουλτάνα», «Ἡ ὁλοπράσινη βασίλισσα», «Ἡ Φωτεινή», «Ὁ μαγεμμένος ἐργαλειός», «Ἡ καλὴ Νεράϊδα», καὶ «Ἡ ἀσημένια στέγη, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας», ἅπαντα συλλογαὶ διηγημάτων, «Τὸ παραμύθι τῆς πρωτομαγιᾶς» φαντασμαγορικὸν εἰδύλλιον παιδαγωγικὸν (1925), «Ἀπὸ παντοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς», διηγήματα «Οἱ νυφοῦλες» ὁμοίως, καὶ «Ὁ δημιουργὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Μέγας Ἀλέξανδρος» (1930), σύγγραμμα ἐκλαϊκευτικόν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταὐτῷ ἐπιστημονικῆς σπουδαιότητος. Συνειργάσθη ἐπίσης δι' ἄρθρων εἰς τὰς ἐφημερίδας «Καιροί», «Σκρίπ», «Ἄστυ», «Ἀκρόπολις» κλπ. Διαλέξεις ἔκαμεν ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ «Παρνασσῷ» τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Γαλλιστὶ μετεφράσθη ἐκ τῶν διηγημάτων της τὸ «Περσικὸ παραμύθι». Γλῶσσα τῆς συγγραφέως εἶναι ἡ ἁπλῆ καθαρεύουσα, εἰς τὰ ἔργα της δὲ ἀπόκειται πάντοτε σκοπὸς ἠθοπλαστικὸς εἴτε πατριωτικὸν δίδαγμα. Εἶναι μία τῶν πρώτων γραφουσῶν Ἑλληνίδων, ἐξαρθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐμμ. Ροΐδου ὡς τοιαύτη, καὶ μετὰ τοῦ Ἀριστ. Κουρτίδου ἡ διαπρεπεστέρα συγγραφεὺς ἔργων παιδικῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1900 περίοδον. Τὸν Μάϊον τοῦ 1932 ἑωρτάσθη ἡ ἑξηκονταετηρὶς τῆς συγγραφικῆς της δράσεως. Τ. Α.

παππαία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *παπαία*.

Παππαλεονάρδος, *Διονύσιος Ἀντ.* Ἕλλην πολιτικὸς μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1891. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου διωρίσθη κατόπιν καθηγητὴς τῆς τεχνικῆς μηχανικῆς ἐν τοῖς σχολείοις ἐργοδηγῶν. Διετέλεσε νομομηχανικὸς δημοσίων ἔργων καὶ τῷ 1920, ἐπὶ διασυμμαχικῆς κατοχῆς τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, νομομηχανικὸς Δεδεαγάτς. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς μελέτης τῆς ὑπὸ τῆς Α. Ο. Τ. Ε. «Προμηθεὺς» ἀναλήψεως τῆς κατασκευῆς τοῦ δικτύου τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν ἐν Ἑλλάδι, διετέλεσε τεχνικὸς σύμβουλος αὐτῆς. Ἐξέδωκε «Μαθήματα τεχνικῆς μηχανικῆς» (Ἀθῆναι 1925). Μ. Δ. Β.

—Παππαλεονάρδος, *Νικόλαος Ἀντ.* Ἕλλην μηχανικός, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1893. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, μεταταχθεὶς τῷ 1914 εἰς τὸ μηχανικόν. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰς ὀχυρώσεις συνόρων καὶ Καβάλλας, κατὰ τὴν χάραξιν τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων καὶ κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ὡς διοικητὴς διλοχίας μηχανικοῦ. Διορισθεὶς κατόπιν στρατιωτικὸς ἀκόλουθος παρὰ τῇ πρεσβείᾳ Βερολίνου, παρῃτήθη τῷ 1922 προαχθεὶς εἰς ἀντισυνταγματάρχην. Τελειοποιηθεὶς βραδύτερον ἐν τῇ ἐν Βρουνσβίκῃ τῆς Γερμανίας ἀνωτάτῃ σχολῇ πολιτικῶν μηχανικῶν, διωρίσθη τῷ 1926 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γεφυροποιίας, ὁδοποιίας καὶ οἰκοδομικῆς παρὰ τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ Εὐελπίδων καὶ ὑπαξιωματικῶν καὶ μηχανικὸς παρὰ τοῖς σιδηροδρόμοις Πελοποννήσου. Ἐξετέλεσε πολλὰ τεχνικὰ ἔργα, ἰδίᾳ οἰκοδομικά, ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Ἐξέδωκε: «Μαθήματα στρατιωτικῆς γεφυροποιίας» (Ἀθῆναι 1928), «Μαθήματα ὁδοποιίας» (Ἀθῆναι 1928), «Μαθήματα οἰκοδομικῆς» (Ἀθῆναι 1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Μ. Δ. Β.

Παππαμόσχου, *Ἀλεξάνδρα*. Σύγχρονος Ἑλληνὶς λογία καὶ παιδαγωγός, γεννηθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1874, ἐκ τοῦ Ἀρσακείου τῆς ὁποίας ἀποφοιτήσασα μετέβη εἰς Ἑλβετίαν, χάριν παιδαγωγικῶν σπουδῶν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐπί τινα ἔτη ἐχρημάτισε παιδαγωγὸς τῶν ἐν Λίβερπουλ ἑλληνοπαίδων. Ἐπιδράσει τοῦ Α. Πάλλη, διαμένοντος ἐν Λίβερπουλ, γενομένη ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς, ἐπεχείρησε τὴν εἰσαγωγὴν ταύτης καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ ἀγγλικοῦ ἔργου «Ὁ ἀνθρώπινος μηχανισμός», ὡς ἐπεχείρησαν βραδύτερον καὶ οἱ Π. Βλαστὸς-Ἕρμονας, Ἐλισσαῖος Γιαννίδης κλπ. Τραπεῖσα μετέπειτα πρὸς ἰατρικὰς σπουδάς, καὶ συγκεκριμένως ἐν τῷ κλάδῳ τῆς φυσιοθεραπευτικῆς, διετέλεσεν, ἐξελθοῦσα τοῦ ἀγγλικοῦ πανεπιστημίου, ἰατρὸς ἐν νοσοκομείοις τοῦ Λίβερπουλ καὶ πρὸ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐργασθεῖσα ἐπὶ μικρόν τι διάστημα ἐν τῷ μεταξὺ καὶ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Χατζηκώνστα (1912—1913). Κατόπιν πολυαρίθμων ταξιδίων εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Ὀλλανδίαν, Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁριστικῶς ἐγκατασταθεῖσα ἐν Ἀθήναις (1919), εἰς τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα τῶν ὁποίων, καθὼς καὶ εἰς τὸν «Εὐαγγελισμόν», πολλὰς προσέφερεν ὑπηρεσίας μέχρι πέρατος τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἤδη, ἰδιωτεύουσα, συνεχίζει τὴν ἐξάσκησιν τῆς θεραπευτικῆς μαλακτικῆς (massage). Τ. Α.

παππᾶς (ὁ)· (ἡ διὰ τοῦ διπλοῦ *π* εἶναι ἡ ἐτυμολογικῶς ὀρθή, ἀλλ' ἐπεκράτησεν ἡ δι' ἑνὸς *π* γραφή) *παπᾶς* (βλ. λ.).

παππατάτση, ἡ ***παππατάση***. Καλεῖται οὕτω βραχυλογικῶς ὁ phlebotomus pappatasii, ἤτοι τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα τῆς *σκνιπὸς τῆς σιγηλῆς*, ἐντόμου μεταδίδοντος τὸν τριήμερον πυρετὸν (βλ. λ. *φλεβοτόμος*). Ν. Α. Μ.

Παππενχάϊμ (Pappenheim), ***Γοδεφρεῖδος-Ἐρρῖκος**, κόμις* —. Γερμανὸς στρατηγὸς (1594—1632). Κατετάχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸν πολωνικὸν στρατὸν εἰς τὸ ἱππικόν, καὶ ἔπειτα ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ δουκὸς Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1620, γενόμενος συνταγματάρχης, μετὰ σειρὰν θαυμασίων ἀνδραγαθιῶν, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Βοημίας καὶ διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ὁρμῆς του ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τὰ γερμανικὰ ὅπλα, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, καθ' ἣν παρέμεινεν ἀγωνιζόμενος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς, λαβὼν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἴκοσιν ἀλλεπάλληλα τραύματα. Ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του τὸ σύνταγμα τῶν θωρακοφόρων, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε κατέστη θρυλικὸν διὰ τοὺς ἄθλους αὐτοῦ κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον. Ἀνακληθεὶς εἰς Βαυαρίαν κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν χωρικῶν, μεθ' ὃ διέπρεψεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαγδεμβούργου, ἀλλ' ἐγένετο ἔπειτα ὑπαίτιος τῆς ἥττης τῆς Λειψίας ἢ Μπράϊτενφελντ, ἕνεκα τῆς ἀκρατήτου, ἀλλ' ἀκαίρου τὴν φορὰν αὐτὴν ὁρμῆς του. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Λοῦτσεν, ἀπέθανεν ἐκ τῶν τραυμάτων του. Θ. Κ.

— Παππενχάϊμ (Pappenheim), ***Λουδοβῖκος*.** Γερμανὸς ἰατρός, ἀποθανὼν τῷ 1875. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, τοῦ ὁποίου ἐγέ-

Digitized by Google

νετο κατόπιν καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς, ἀποκτήσας διεθνῆ φήμην κυρίως ὡς αἱματολόγος. Ἵδρυσε τὸ Monatsschrift für exacte Forschung auf dem Gebiete der Sanitätzpolizei», συνειργάσθη εἰς πλεῖστα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἐξετέλεσε διαφόρους ἐργασίας ἐπὶ τῆς βιολογίας, αἱματολογίας, ἱστολογίας καὶ κυτταρολογίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνέγραψε πολλὰ ἔργα. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «De cellularum sanguinis indole ac vita», «Zur Kenntniss der Verdauung» (1839), «Die specielle Gewebelehre des Gehörorgans» (1840), «Die specielle Gewebelehre des Auges», «Handbuch der Sanitäts-Polizei» (1858—1864) κτλ. Μ. Δ. Β.

Πάππης, *Ἀριστείδης Γ.* Λόγιος ἐξ Ἁγίας Παρασκευῆς Λέσβου (1820—1880) μαθητεύσας παρὰ Στ. Ἀναγνώστῃ. Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ἑλληνοδιδάσκαλος Πλωμαρίου, εἶτα δὲ καθηγητὴς ἐν Κυδωνίαις καὶ γυμνασιάρχης ἐν Μυτιλήνῃ. Ἐξέδωκεν ἱστορίαν τῆς νήσου Λέσβου ὑπὸ τὸν τίτλον «Τετραλογία» καὶ μονογραφίαν περὶ Βενιαμὶν τοῦ Λεσβίου (Κυδωνίαι 1880) μετ' ἀνεκδότων ἐπιστολῶν καὶ λόγων του καὶ ἄλλων σχετικῶν ἐγγράφων. Γ. Μ. Β.

παππόκητος (ὁ) (Pappocetus Andrews) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ζευγλοδοντιδῶν ἀρχαιοκητῶν κητωδῶν* θηλαστικῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανα (μόνον ἡ κάτω σιαγὼν) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζῳϊκοῦ ἐν τῇ Νοτίῳ Νιγερίᾳ. Γ. Κ. Γ.

πάππος (ὁ)· ὁ πατὴρ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός, *παπποῦς*· ‖ φρ. «πάππου πρὸς πάππου», ἐκ παλαιᾶς κληρονομίας: «τὶς συνήθειες μας τὶς κρατᾶμε πάππου πρὸς πάππου».

Πάππος. Περίφημος Ἕλλην γεωμέτρης, ζήσας πιθανώτατα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὸ 300 μ. Χ. Μετὰ τοῦ Διοφάντου ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς μαθηματικοί, μεθ' οὓς ἡ ἐπιστήμη, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας (περὶ τὸ 1000 μ. Χ.), ἔμενε στάσιμος. Πολυγραφώτατος, ἔγραψε σχόλια διὰ τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου, διὰ τὴν «Σύνταξιν» τοῦ Πτολεμαίου κλπ. Τὸ κύριον καὶ μνημειῶδες ἔργον αὐτοῦ ἦτο μία συλλογὴ ὅλων τῶν τότε μαθηματικῶν γνώσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Συναγωγή», εἰς ἣν πλείστας ὅσας θεωρίας ἰδικάς του ἀνέπτυξε. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο (σωζόμενον κατὰ τὸ πλεῖστον) διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἀφιερωμένα εἰς διάφορα πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ του Ἑρμοδώρου. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὡς καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ δευτέρου ἔχουσιν ἀπολεσθῆ. Τὸ σῳζόμενον ὑπόλοιπον τοῦ δευτέρου βιβλίου εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἀριθμητικήν, εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Ἀπολλωνίου (πιθανῶς καὶ τὰ ἀπολεσθέντα νὰ ἐπραγματεύοντο ἀριθμητικὰ ζητήματα). Τὸ τρίτον βιβλίον πραγματεύεται περὶ μέσων ὅρων καὶ ἀναρμονικῶν λόγων. Τὸ τέταρτον βιβλίον περιέχει διάφορα γεωμετρικὰ ζητήματα (τοῦ Ἀρχιμήδους, κογχοειδοῦς, τετραγωνιζούσης, ἑλίκων, τριχοτομήσεως γωνίας κλπ.). Τὸ πέμπτον περιέχει τὴν θεωρίαν τῶν ἰσοπεριμέτρων καὶ τῶν κανονικῶν πολυέδρων. Τὸ ἕκτον πραγματεύεται ἀστρονομικὰς ἐργασίας. Τὸ ἕβδομον τὴν γεωμετρικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὸ ὄγδοον μηχανικήν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔμενεν ἄγνωστον εἰς τοὺς μετέπειτα σοφούς. Λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα (περὶ τὸ 1643 μ. Χ.) ὁ Παῦλος Guldin, ἰησουΐτης μαθηματικός, ἐμελέτησε τὸ σύγγραμμα τοῦ Πάππου, ἐξ οὗ ἠρύσθη τὰ περίφημα δύο θεωρήματα, περὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ὄγκου τῶν ἐκ περιστροφῆς στερεῶν, ἅτινα νῦν φέρουσι τὸ ὄνομα «θεωρήματα Guldin», ἐνῷ θὰ ἔπρεπε νὰ λέγωνται «θεωρήματα Πάππου—Guldin», ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἀληθεύει ὁ ἕτερος ἰσχυρισμός, καθ' ὃν ὁ Guldin ἐπανεῦρεν οἴκοθεν τὰς πρὸ αὐτοῦ εὑρεθείσας, ὑπὸ τοῦ Πάππου, προτάσεις τῶν θεωρημάτων τούτων.

Τοῦ συγγράμματος τοῦ Πάππου ἐγένετο θαυμασία ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Hultsch, ἐν Βερολίνῳ 1876—1878, ἡ ἀνάγνωσις δὲ τούτου θὰ εἶναι πάντοτε χρήσιμος διὰ τοὺς ἐπιστήμονας, διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν αὐτῷ μαθηματικῶν γνώσεων. Ἀναφέρομέν τινας τούτων: Ὁ Πάππος ἐκθέτει διαφόρους μεσότητας (τρόπους εὑρέσεως μέσων ὅρων) προσθέτων καὶ τὰς ἑξῆς:

$$\mu = \frac{\alpha^2}{2\alpha - \beta}$$

μ μέσος ὅρος τῶν α καὶ β, π. χ. δι' $\alpha=6$, $\beta=3$ εἶναι μ, κατὰ τὸν ἄνω τύπον, 4

ἕτερος μέσος ὅρος $\mu = \frac{\alpha^3+\beta^3}{\alpha(\alpha+\beta)}$ ἢ $\frac{\alpha^2-\alpha\beta+\beta^2}{\alpha}$

παράδειγμα: $\alpha=4$, $\beta=2$, $\mu=3$.

Νῦν δυνάμεθα γενικῶς νὰ εὕρωμεν μεσότητας κατ' ἀπείρους τρόπους, καθ' οὓς δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν συμμετρικὴν συνάρτησιν πολλῶν πραγματικῶν θετικῶν μεταβλητῶν, ἧς τὸ μέτρον νὰ ἦ μικρότερον τῆς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν καὶ μεγαλύτερον τῆς μικροτέρας καὶ ἐπὶ πλέον νὰ γίνηται ἴση πρὸς αὐτὰς δι' ἴσας τιμὰς αὐτῶν· τουτέστιν ἡ συνάρτησις

$$\mu = \varphi(x_1, x_2, \ldots x_\nu)$$

θὰ λέγεται μέσος ὅρος τῶν $x_1, x_2, \ldots x_\nu$ ἐὰν ἡ φ εἶναι συμμετρικὴ καὶ

$$x_\lambda < \mu < x_\varkappa$$

x_λ οὔσης τῆς μικροτέρας τῶν θετικῶν ποσοτήτων καὶ $x_\varkappa$ τῆς μεγαλυτέρας καὶ ἐπὶ πλέον διὰ

$$x_1 = x_2 = x_3 \ldots = x_\nu$$

εἶναι καὶ $\mu = x_1$.

Τὸ πρόβλημα τοῦ Πάππου τῆς εὑρέσεως γεωμετρικοῦ τόπου σημείων, τῶν ὁποίων αἱ ἀποστάσεις ἀπὸ 2ν τὸ πλῆθος δοθείσας εὐθείας νὰ εἶναι τοιαῦται, ὥστε τὸ γινόμενον τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τὰς ν ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ λόγον σταθερὸν πρὸς τὸ γινόμενον τῶν ἀποστάσεων ἀπὸ τὰς ν ἐπιλοίπους, ὑπῆρξεν ἀντικείμενον τῆς γεωμετρίας τοῦ Καρτεσίου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι γενίκευσις τῆς θεωρίας τοῦ Πάππου, καθ' ὃ διὰ πᾶν σημεῖον τῆς περιφερείας Μ (βλ. σχ.) τὸ γινόμενον τῶν ἀποστάσεων αὐτοῦ ἀπὸ δύο ἀπέναντι πλευρῶν ἐγγεγραμμένου εἰς τὸν κύκλον τετραπλεύρου ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῶν ἀποστάσεων αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἄλλων δύο πλευρῶν, ἤτοι ἂν ΑΒΓΔ εἶναι ἐγγεγραμμένον εἰς τὸν κύκλον τετράπλευρον καὶ $M\alpha_1$, $M\alpha_2$ αἱ ἀποστάσεις τοῦ τυχόντος σημείου τῆς περιφερείας ἀπὸ τῶν ἀπέναντι πλευρῶν ΑΒ καὶ ΓΔ, ἔτι δὲ $M\beta_1$ καὶ $M\beta_2$ αἱ ἀποστάσεις τοῦ αὐτοῦ σημείου ἀπὸ τῶν ἄλλων πλευρῶν, θὰ εἶναι:

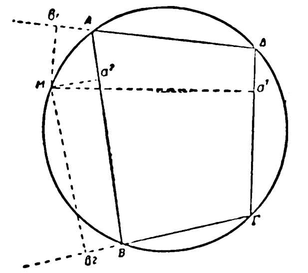

$$M\alpha_1 \times M\alpha_2 = M\beta_1 \times M\beta_2$$

Τὰ θεωρήματα Guldin—Πάππου εἶναι τὰ ἑξῆς δύο:

1) Τὸ ἐμβαδὸν οἱασδήποτε ἐπιφανείας ἐκ περιστροφῆς ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ μήκους τῆς γενετείρας γραμμῆς ἐπὶ τὸ μῆκος τῆς περιφερείας, ἣν γράφει κατὰ τὴν περιστροφὴν τὸ κέντρον βάρους (ἢ κέντρον μέσων ἀποστάσεων) τῆς γενετείρας.

2) Ὁ ὄγκος οἱουδήποτε ἐκ περιστροφῆς στερεοῦ ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς ἐπιπέδου γενετείρας ἐπιφανείας ἐπὶ τὸ μῆκος τῆς περιφερείας, ἣν γράφει τὸ κέντρον βάρους τῆς ἐπιφανείας ταύτης.

Μεταξὺ πληθύος ἄλλων γεωμετρικῶν ἐργασιῶν τοῦ Πάππου ἀναφέρομεν, τέλος, καὶ τὴν τῆς σφαιρικῆς ἕλικος ἢ «Πάππου ἑλικοειδοῦς». Καλεῖται δ' οὕτω ἡ καμπύλη, ἥτις γράφεται ὑπὸ σημείου κινουμένου ἐπὶ περιφερείας κύκλου ὁμαλῶς (δηλαδὴ γράφοντος εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα ἴσα τόξα), ἐνῷ συγχρόνως ὁ κύκλος περιστρέφεται περὶ μίαν διάμετρον ὁμαλῶς καὶ οὗτος, οὕτως ὥστε εἰς μίαν ὁλόκληρον περιστροφὴν τοῦ κύκλου ν' ἀντιστοιχῇ ἓν τεταρτημόριον τῆς περιφερείας τῆς γραφομένης ὑπὸ τοῦ σημείου, ἤτοι ἡ ταχύτης περιστροφῆς τοῦ κύκλου εἶναι τετραπλασία τῆς ἐπὶ τῆς περιφερείας τούτου κινήσεως τοῦ σημείου. Ἡ καμπύλη εἶναι σφαιρικὴ (πάντα τὰ σημεῖα αὐτῆς κεῖνται ἐπὶ ἐπιφανείας σφαίρας). Ἀξιόλογον ἰδιότητα παρουσιάζει ἡ καμπύλη ὅτι τὸ χωρίον τὸ ὑπὸ ταύτης καὶ δύο περιφερειῶν μεγίστων κύκλων (ὧν εἷς ὁ περιστρεφόμενος καὶ ἕτερος ὁ κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς) χωριζόμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας ἐτετραγωνίσθη ἔκπαλαι. Ν. Γ.

— Πάππος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ Θράκης, συμμετασχὼν ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἱππικοῦ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Β. Ἀφρικῆς (βλ. λ. *Βελισσάριος*). Ν. ΚΛΣ

Παπποσειληνὸς (ὁ). Σατυρικὸν πρόσωπον ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ κωμικῷ δράματι, ἄλλως καλούμενος καὶ *σειληνὸς πάππος*, γνωστὸς δὲ κυρίως ἀπὸ τοῦ Πολυδεύκους (Ὀνομαστ. Δ' 118.142 143). Ἦτο «τὴν ἰδέαν θηριωδέστερος» τῶν λοιπῶν Σειληνῶν, ἴσως δὲ δέον νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν *πάππον πρῶτον* τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, χαρακτηριζόμενον ὡς «πρεσβύτατον, ἐν χρῷ κουρίαν, ἠρεμώτατον τὰς ὀφρῦς, εὐγένειον, ἰσχνὸν τὰς παρειάς, τὴν ὄψιν κατηφῆ, λευκὸν τὸ χρῶμα, τὸ μέτωπον ὑπόφαιδρον». Πλὴν τῆς περιγραφῆς αὐτῆς, εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἀγγειογραφικῶν παραστάσεων, ἐν αἷς εἰκονίζεται φέρων τὸν χορταῖον («δασὺν καὶ μαλλικὸν χιτῶνα» κατὰ Σουΐδαν) ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῶν ποδῶν ἢ ὑποδήματα μὲ χαμηλὸν πέλμα, βραχὺν μέχρι τῶν γονάτων χιτῶνα καὶ εἶδος περισκελίδος. Π. Ν. Π.

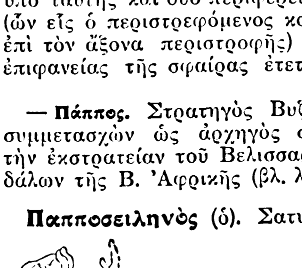

Παπποσειληνός.

[Κατὰ παράστασιν ἀγγείου ἀποκειμένου ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως.]

Παππούα, ἢ ***Παπούα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑψηλὸν ὄρος τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς Β. παραλίας τῆς ἀνθυπατικῆς Νουμιδίας, ΒΔ. Ἱππῶνος τοῦ Βασιλικοῦ (νῦν Μπόνα, Bône). Ἐνταῦθα καταφυγὼν ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδάλων Γελίμερος καὶ ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, στρατηγοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτὸν τῷ 534 μ. Χ. (*Προκ.* Βανδ. Πόλ. ΙΙ, 4 καὶ 7). Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Ἐντοὺγκ* (Edough), πλούσιον εἰς σίδηρον καὶ χαλκόν. Α.Θ.Σ.

παππουδικός, *—ή, —ό*· ἰδιωμ., ὁ ἀνήκων εἰς τὸν πάππον, προγονικός: «μεῖς δὲν τῶχουμε παππουδικό», δὲν τὸ ἔχομεν κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πάππον. Λέγεται ἐν Μάνῃ ἐπὶ κληρονομίας εἴτε πραγμάτων εἴτε ἠθικῶν ἰδιοτήτων. Γ. Δ. Μ.

Παππούλιας, *Δημήτριος Π.* Ἐπιφανὴς νομοδιδάσκαλος ἐκ Γορτυνίας, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1878. Τὰ στοιχειώδη γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Βάρνῃ, τὰ δὲ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1898 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος, λαβὼν τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν, ἀνεχώρησε πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς Γερμανίαν, ἔνθα, παραμείνας ἐπὶ δεκαετίαν, ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὸ ρωμαϊκὸν καὶ περὶ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον. Τῷ 1911 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, οὗτινος ἐχρημάτισε πρύτανις κατὰ τὸ 1923—1924 καὶ νομικὸς σύμβουλος ἀπὸ τοῦ 1919 κ. ἑ., κοσμήτωρ τῆς σχολῆς (1917—1918) καὶ μέλος τῆς συγκλήτου (1922 — 31), ἐξαιρέσει δύο περιόδων (1927 — 1929). Ὁ Παπούλιας ἐγένετο ὁ κυριώτατος τῶν εἰσηγητῶν καὶ συντάκτης τοῦ νόμου 2905 περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ πανεπιστημίου (1922), οὗτινος ἀντίγραφον κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἶναι καὶ ὁ κατὰ τὸ 1932 ψηφισθεὶς νέος ὀργανισμός. Ὑπῆρξε μέλος τῆς ἐπιτροπείας τοῦ ἀστικοῦ κώδικος (1911 καὶ 1915), διατελεῖ πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1917, πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμός» καὶ τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς συστάσεώς της (1926). Συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι: Βιβλιοκρισίαι (ἐν Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Romanistische Abteilung» 1902, 1903 καὶ 1905), «Ueber die Proklamation des Archon Eponymos nach Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία» (αὐτόθι 1906), «Zur Geschichte der Superficies und des Stockwerkeigentums» (αὐτ. 1906), «Zur Lehre von den Pfandprivilegien» (αὐτ. 1908), «Ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια κατὰ τὸ ἑλληνικὸν καὶ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον» (Λειψία 1909), «Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀρραβῶνος ἐν τῷ ἐνοχικῷ δικαίῳ» (αὐτ. 1911), «Τὸ ἑλληνικὸν ἀστικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει» (Ἀθῆναι 1912, μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν Ὁλλανδικήν), «Griechisches Recht und griechische Rechtgeschichte» (Ἀθῆναι 1912), «Ἐκλογαὶ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου» (χάριν τῶν φοιτῶν, Ἀθ. 1914 καὶ 1926), «Κρίσις ἐπὶ τοῦ Σγουτείου διαγωνίσματος περὶ διαζυγίου κατὰ τὸ ἑλληνικὸν καὶ κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον» (Ἀθῆναι 1916), «Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου» (Ἀθῆναι 1921), «Εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου» (Ἀθῆναι 1921, γ' ἔκδ. 1927), «Ἑλληνικῶν ἐθίμων περισυλλογή» (ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1926), «Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ συνέδριον τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν» (αὐτ. 1927), «Περὶ τῆς ἱδρύσεως ἀρχείου τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου» (αὐτ. 1928), «Τὸ ἔργον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Κωνστ. Ῥάλλη» (αὐτ. 1929), «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικῆς διαδοχῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ δικαίῳ» (αὐτ. 1929), «Περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἑλλήνων νομικῶν ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου» (Ἀθῆναι 1928), «Μιχαὴλ Λιβαδᾶς, βίος καὶ ἔργον» (Ἀθῆναι 1932). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Δ. Α. Δ.

παπποῦς (ὁ)· δημοτ., ὁ πάππος.

παπποφόρον (τὸ) (Pappophorun) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι τὸ *παπποφόρον τὸ κοινὸν* (Pappophorum vulgare), ὅπερ εἶναι πόα πολυετὴς τῆς Αὐστραλίας, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἶναι θρεπτικωτάτη τροφὴ τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Παπρὰτ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ποντοκερασιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

Παπράτσκον *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς κοινότητος Φτεριᾶ, *Ἄνω—καὶ Κάτω—*, μετονομασθέντα ἤδη εἰς Ἄνω *Φτεριὰν* καὶ Κάτω *Φτεριὰν* (βλ. τὰς λ.).

Πάπρημις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φαραωνικὴ πόλις τοῦ Δέλτα, παρὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες, σύμμαχοι τοῦ βασιλέως τῆς Μαρέας Ἰνάρου, ἐνίκησαν τὸν Ἀχαιμένη, θεῖον τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ἀρταξέρξου, καθ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι ἐπανεστάτησαν. Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει πῶς ἐτελεῖτο ἡ ἐπέτειος

Digitized by Google

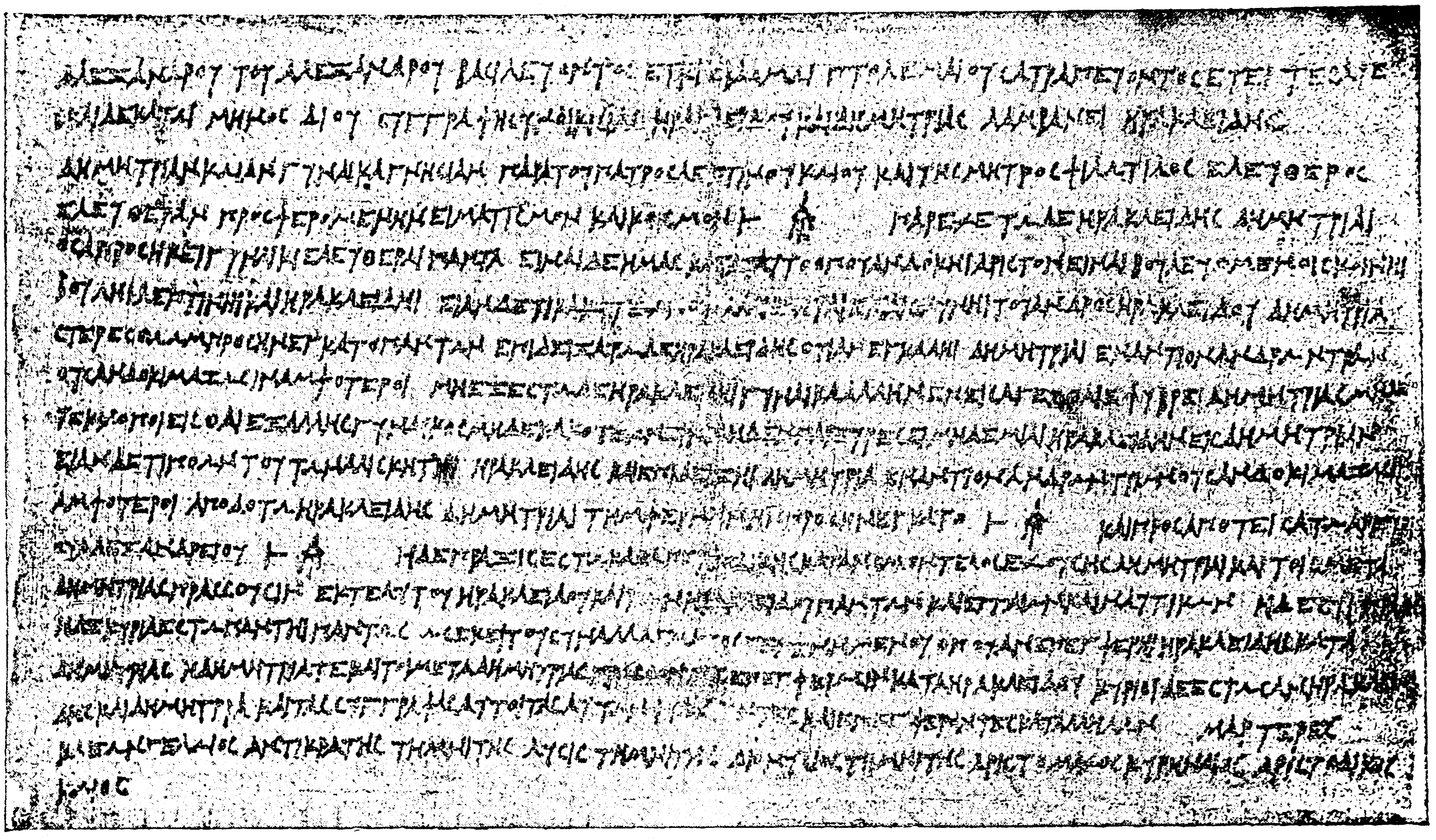

Γαμήλιον συμβόλαιον.

Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλεύοντος ἔτει ἑβδόμῳ, Πτολεμαίου σατραπεύοντος ἔτει τεσαρεσκαιδεκάτῳ μηνὸς Δίου συγγραφὴ συνοικισίας Ἡρακλείδου καὶ Δημητρίας, λαμβάνει Ἡρακλείδης Δημητρίαν Κῴαν γυναῖκα γνησίαν παρὰ τοῦ πατρὸς Λεπτένου Κῴου καὶ τῆς μητρὸς Φιλωτίδος ἐλεύθερος ἐλευθέραν προσφερομένην ειματισμὸν καὶ κόσμον |— Λ |||. Παρεχέτω δὲ Ἡρακλείδης Δημητρίᾳ ὅσα προσήκει γυναικὶ ἐλευθέρᾳ πάντα· εἶναι δὲ ἡμᾶς κατὰ ταυτὸ ὅπου ἂν δοκῇ ἄριστον εἶναι βουλευομένοις κοινῇ | βουλῇ Λεπτίνῃ καὶ Ἡρακλείδῃ· εἰὰν δέ τι κακοτεχνοῦσα ἁλίσκηται ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ ἀνδρὸς Ἡρακλείδου Δημητρία, | στέρεσθαι ὧν προσηνέγκατο πάντων· ἐπιδειξάτω δὲ Ἡρακλείδης ὅ,τι ἂν ἐγκαλῇ Δημητρίᾳ ἐναντίον ἀνδρῶν τριῶν | οὓς ἂν δοκιμάζωσιν ἀμφότεροι· Μὴ ἐξέστω δὲ Ἡρακλείδῃ γυναῖκα ἄλλην ἐπισάγεσθαι ἐφ' ὕβρει Δημητρίας | μηδὲ τεκνοποιεῖσθαι ἐξ ἄλλης γυναικὸς μηδὲ κακοτεχνεῖν μηδὲν παρευρέσει μηδεμιᾷ Ἡρακλείδην εἰς Δημητρίαν |· εἰὰν δέ τι ποῶν τούτων ἁλίσκηται Ἡρακλείδης καὶ ἀποδείξῃ Δημητρία ἐναντίον ἀνδρῶν τριῶν οὓς ἂν δοκιμάζωσιν | ἀμφότεροι, ἀποδότω Ἡρακλείδης Δημητρίᾳ τὴν φερνὴν ἣν προσηνέγκατο |— Λ ||| καὶ προσαποτεισάτω ἀργυρίου Ἀλεξανδρείου |— Λ |||. Ἡ δὲ πρᾶξις ἔστω καθάπερ ἐκ δίκης κατὰ νόμον τέλος ἐχούσης Δημητρίᾳ καὶ τοῖς μετὰ | Δημητρίας πράσσουσιν ἔκ τε αὐτοῦ Ἡρακλείδου καὶ τῶν Ἡρακλείδου πάντων καὶ ἐγγαίων καὶ ναυτικῶν. Ἡ δὲ συγγραφὴ | ἥδε κυρία ἔστω πάντῃ πάντως ὡς ἐκεῖ τοῦ συναλλάγματος γεγενημένου ὅπου ἂν ἐπεγφέρῃ Ἡρακλείδης κατὰ | Δημητρίας ἢ Δημητρία τε καὶ τοὶ μετὰ Δημητρίας πράσσοντες ἐπεγφέρωσιν κατὰ Ἡρακλείδου· κύριοι δὲ ἔστωσαν Ἡρακλείδης καὶ Δημητρία καὶ τὰς συγγραφὰς αὐτοὶ τὰς αὐτῶν φυλάσσοντες καὶ ἐπεγφέροντες κατ' ἀλλήλων. Μάρτερες. Κλέων Γελῷος, Ἀντικράτης Τημνίτης, Λῦσις Τημνίτης, Διονύσιος Τημνίτης, Ἀριστόμαχος Κυρηναῖος, Ἀριστόδικος Κῷος.

*Ὁ πάπυρος ἔχων 0,40 ὑψ.×0,35 πλ. εὑρέθη ἐν Ἐλεφαντίνῃ παρὰ τὴν Assuann (Koms), ὅπου νῦν τὰ ὑδραυλικὰ τῶν Βρεττανῶν ἔργα· **εἶναι τὸ ἀρχαιότατον** ἔχον χρονολογίαν ὡρισμένην ἐπίσημον παπυρικὸν ἔγγραφον· ἡ σατραπεία τοῦ Πτολεμαίου ἄρχεται ἀπὸ **τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου,** ὥστε τὸ συμβόλαιον ἐγένετο τῷ 309 π. Χ. Τὰ γράμματα αὐτοῦ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ Τιμοθέου· τὸ σύμβολον |— Λ ||| = **1.000 δραχμάς.***

πανήγυρις τοῦ πολεμοχαροῦς πολιούχου της Ἀνχοῦρι. Γ. Λ. Α.

Πάπυλος. Ἀρχαῖος Ἕλλην γλύπτης, ζήσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Πραξιτέλους. Ὡς ἔργον αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὁ Ξένιος Ζεὺς ἐκ τῶν μνημείων τοῦ Ἀσινίου Πολλίου. Β. Δ. Θ.

παπυρίνη (ἡ)· βλ. *περγαμηνὸς χάρτης.*

παπύρινος,—*η,*—*ον*· ὁ ἐκ παπύρου κατεσκευασμένος.

Παπύριον, ἢ ***Παπύριν*** *[Βυζ. Γεωγρ.].* Ὀχυρὸν φρούριον τῆς Ἰσαυρίας, χρησιμοποιηθὲν παρὰ τοῦ Μαρκιανοῦ ὡς δεσμωτήριον τῆς Βηρίνης καὶ παρὰ τοῦ Ζήνωνος διὰ τὸν Ἴλλον. Τῷ 484—488 ὑπέστη πείσμονα πολιορκίαν τοῦ Ἰωάννου Σκύθου. Π. Ν. Π.

παπυρογραφία (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ δεξιότης τοῦ γράφειν ἐπὶ παπύρου.

παπυρογραφικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παπυρογραφίαν.

παπυρολίνη (ἡ)· βλ. *περγαμηνὸς χάρτης.*

παπυρολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ σπουδάζουσα περὶ τοὺς παπύρους τοὺς ἀνευρισκομένους ἐν Αἰγύπτῳ. Οἱ πάπυροι τῆς Αἰγύπτου ἀνευρίσκονται ἐν ποικιλίᾳ γραφῶν καὶ γλωσσῶν, ἤτοι ἐν ἀρχαίᾳ αἰγυπτιακῇ, ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῆς σταδίοις, τῇ ἱερογλυφικῇ, τῇ δημοτικῇ καὶ κοπτικῇ γλώσσῃ, ἐν τῇ ἑβραϊκῇ καὶ ἀραμαϊκῇ, ἐν τῇ συριακῇ, περσικῇ καὶ ἀραβικῇ, τέλος ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ τῇ λατινικῇ. Ἡ παπυρολογία ὅμως (*παπυροδιφία, παπυρογραφία*) περιορίζεται εἰς τοὺς παπύρους τῶν δύο κλασσικῶν γλωσσῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς γεγραμμένους ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἥτις εἶναι πολλῷ κοινοτέρα τῆς λατινικῆς· ἐκ τούτων δὲ πάλιν σπουδάζει τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν περίοδον τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον τῷ 332 π. Χ., ὅτε Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ, ὁ ἱδρυτὴς τῆς πτολεμαϊκῆς δυναστείας, ἀπέβη σατράπης καὶ κατόπιν βασιλεὺς τῆς χώρας, μέχρι της κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ἀράβων (650 μ. Χ.), ἡ ἑλληνικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος τῆς χώρας γλῶσσα. Ὑπὸ τοὺς πρώτους Πτολεμαίους πλεῖστοι ἑλληνόφωνοι ἔποικοι εἰσήχθησαν ἐκεῖ καὶ βαθμηδὸν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μετὰ τῆς φιλολογίας τόσον εὐρέως διεχύθη καὶ τόσον βαθέως ἐνερριζώθη, ὥστε ἡ ἐπικράτησις αὐτῆς παρέμεινεν ἀκλόνητος καὶ ὅτε ἡ Αἴγυπτος ἐνεσωματώθη εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων· διὸ καὶ φιλολογικὰ λατινικὰ κείμενα εἶναι σπάνια· καὶ εἰς ἐπίσημα μάλιστα ἔγγραφα τῆς διοικήσεως ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν ὀλίγῃ χρήσει, περιοριζομένη εἰς στρατιωτικοὺς καὶ νομικοὺς κλάδους καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀνταποκρίσεις τῶν ἐπισήμων Ρωμαίων πρὸς ἀλλήλους. Καὶ μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξηκολούθησεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ ἐπισήμῳ χρήσει παραλλήλως πρὸς τὴν ἀραβικήν, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξέλιπεν. Οἱ ἐκεῖ εὑρεθέντες πάπυροι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 311 π. Χ. μέχρι τοῦ 996 μ.Χ. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα, πρὸς ἣν ἡ παπυρολογία ἀποβλέπει· ἀλλ' αὕτη δὲν παραμελεῖ καὶ διάφορα ἄλλα μαρτύρια προερχόμενα ἐκ τῶν ἐν τῇ δημοτικῇ καὶ κοπτικῇ καὶ τῇ ἀραβικῇ συγχρόνων ἐγγράφων· ἡ ἀνάγνωσις ὅμως καὶ ἑρμηνεία τούτων ἐπαφίεται εἰς εἰδικοὺς περὶ τὰς γλώσσας ταύτας ἐπιστήμονας. Καὶ περιορίζεται μὲν ἀφ' ἑνὸς ὁ κύκλος τῆς παπυρολογίας, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου περιλαμβάνει αὕτη κείμενα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ γεγραμμένα οὐχὶ ἐπὶ τῶν παπύρων, ἀλλ' ἐπ' ἄλλων ὑλικῶν, οἷον ἐπὶ περγαμηνῶν, ὀστῶν, ξύλων καὶ εἰδικῶς ἐπὶ κεράμων ἢ ὀστράκων, ἅτινα συχνὰ μετεχειρίζοντο χάριν προχείρων εἰδήσεων καὶ διὰ βραχείας σημειώσεις. Ἐπιγραφαὶ ὅμως ἐπὶ λίθων ἀποκλείονται ἐκ τὰς παπυρολογίας· διότι αὗται ὑπάγονται εἰς ἄλλον εἰδικὸν κλάδον, τὴν ἐπιγραφικήν. Προαγομένης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς παπυρολογίας ἱδρύθησαν καὶ πρὸς διδασκαλίαν αὐτῆς εἰδικαὶ ἐν πανεπιστημίοις ἕδραι καὶ ἡ πρώτη συνέστη ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1908.

Τύχη τῶν παπύρων καὶ ἀνεύρεσις αὐτῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς γραφὴν παρασκευαζόμενος πάπυρος ἦτο διαδεδομένος εἰς πάσας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον πεπολιτισμένας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χώρας, χρησιμοποιούμενος εἰς βιβλία καὶ εἰς ἔγγραφα· ἀλλ' εὔθρυπτος ὢν καὶ μὴ ἀντέχων εἰς τὴν ὑγρασίαν ἐφθείρετο εὐκόλως· διὸ καὶ ὁ τεράστιος ὄγκος, ὁ ἐξ. ἑκατομμυρίων παπύρου φύλλων, ἅτινα ἐν ταῖς χωραις ἐκείναις ἐγράφησαν χάριν φιλολογίας καὶ τοῦ συνήθους βίου, ἐντελῶς ἀπωλέσθη· πενιχρότατα μόνον τούτων λείψανα περιεσώθησαν ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης, ἅτινα εἶναι τὰ μὲν ἐν Γαλλίᾳ τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὰ δ' ἐν Ραβέννῃ ἀπὸ τοῦ Ε μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος, ὡς καὶ παπικὰ ἔγγραφα μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος. Διὸ τῷ 1708 ὁ σοφὸς Montfaucon καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ἐδήλουν, ὅτι δὲν εἶχον ἰδέαν περὶ παπύρων. Τὸ πρῶτον ἐγνώρισαν αὐτοὺς οἱ λόγιοι τῷ 1752 ἐκ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Ἰταλίας ἀνευρεθέντων· ἐκ τούτων δὲ δύναται νὰ τεκμαρθῇ καὶ πόση ἀφθονία τῶν παπυρίνων βιβλίων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε· διότι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἰδιώτου τινὸς ἀνευρέθη εἰδικὴ βιβλιοθήκη φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ἥτις διεσώθη ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βεζουβίου καταχωσθείσῃ ἐκείνῃ πόλει· εἶχε δ' αὕτη ὑπὲρ τοὺς 1700 κυλίνδρους ἢ εἰλήματα παπύρων, οὓς φαίνεται ὅτι διέσωσεν ἡ σποδὸς τοῦ ἡφαιστείου. Εἶναι δὲ τὰ συγγράμματα ταῦτα φιλοσοφικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Φιλοδήμου, ἐπικουρείου φιλοσόφου, συγχρόνου πρὸς τὸν Κικέρωνα, τινὰ δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἐπικούρου, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν ἐπικουρείων. Ἀντίγραφά τινων ἐκ τούτων ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Walter Scott, ἐν Ἀγγλίᾳ: «Fragmenta Herculanensia» (1885) καὶ ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εὑρήματα ταῦτα ἐγένοντο ἐν τῷ Ἡρακλείῳ τῆς Ν. Ἰταλίας, ἡ δὲ Αἴγυπτος ἀπέβη πλουσιωτάτη καὶ ἀνεξάντλητος πηγὴ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν παπύρων. Ἀλλὰ καὶ ἡ χώρα τοῦ Νείλου οὐχὶ κατὰ πᾶσαν τὴν ἔκτασιν αὐτῆς φαίνεται εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ παπύρου, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖ, ἔνθα τὸ κλῖμα τῆς χώρας ξηρὸν ὑπάρχει καὶ σπανίζουσιν αἱ βροχαί. Διὸ μόνον αἱ πρὸς Ν. τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου χῶραι, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πεδιάδων ὑψώματα, εἰς ἃ αἱ πλήμμυραι τοῦ ποταμοῦ δὲν ἐξικνοῦνται, ἀποδίδουσι τοὺς πα̣πύ-

Digitized by Google

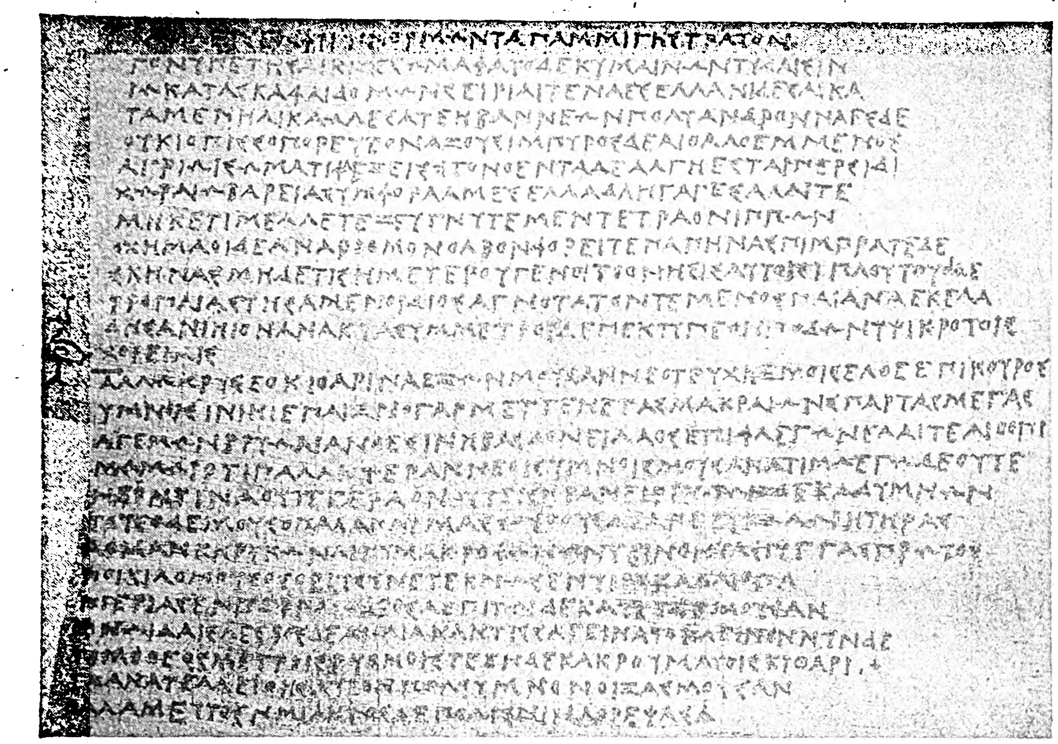

Τιμοθέου οἱ «Πέρσαι».

βασιλεὺς εἰς φυγὴν ὁρμῶντα παμμιγῆ στρατόν,
γονυπετὴς αἴκιζε σῶμα· φάτο δὲ κυμαίνων τύχαισιν
«ἰὼ κατασκάφαὶ δόμων σείριαί τε νᾶες Ἑλλανίδες, αἳ κα-
τὰ μὲν ἥλικα ὠλέσατε ἥβαν νέων πολύανδρον, νᾶες δὲ
οὐκὶ ὀπισσοπόρευτον ἄξουσιμ, πυρὸς δὲ αἰθαλόεν μένος
ἀγρίῳ σώματι φλέξει, στονόεντα δὲ ἄλγη ἔσται περσίδι
χώρᾳ· ὦ βαρεῖα συμφορά, ἅ μ' ἐς Ἑλλάδα ἤγαγες· ἀλλ' ἴτε
μηκέτι μέλλετε, ζεύγνυτε μὲν τέτραον ἵππων
ὄχημα, οἱ δὲ ἀνάριθμον ὄλβον φορεῖτ' ἐπ' ἀπήνας, πίμ-
[πρατε δὲ
σκηνάς, μηδέ τις ἡμετέρου γένοιτο ὄνησις αὐτοῖσι πλού-
|του· οἱ δὲ
τρόπαια στησάμενοι, Διὸς ἁγνότατον τέμενος, παιᾶνα ἐκελά-
δησαν ἰήϊον ἄνακτα, σύμμετροι δ' ἐπεκτύπεον ποδῶν ὑψι-
[κρότοις
χορείαις.
Ἀλλ' ὦ χρυσεοκίθαριν ἀέκων μοῦσαν νεοτευχῆ ἐμοῖς ἐλθὲ
[ἐπίκουρος
ὕμνοισιν ἰήϊε Παιάν· ὁ γάρ μ' εὐγενέτας μακραίων Σπάρ-
[τας μέγας
ἁγεμών, βρύων ἄνθεσιν ἥβας, δονεῖ λαὸς ἐπιφλέγων, ἐλᾷ
[τε αἴθοπι
μώμῳ ὅτι παλαιοτέραν νέοις ὕμνοις μοῦσαν ἀτιμῶ· ἐγὼ
[δὲ οὔτε
νέον τινὰ οὔτε γεραὸν οὔτε ἰσήβαν εἴργω τῶν δ' ἑκὰς
|ὕμνων,
τοὺς δὲ μουσοπαλαιολύμας, τούτους δὲ ἀπερύκω λωβητῆρας
ἀοιδᾶν κηρύκων λιγυμακροφώνων τείνοντας ἰυ(γ)γάς· πρῶ-
[τος
ποικιλόμουσος Ὀρφεὺς (χέλ)υν ἐτέκνωσεν υἱὸς Καλλιόπας
Πιερίας ἔπι· Τέρπανδρος δ' ἐπὶ τῷδε δεκα ζεῦξε μοῦσαν
ἐν ᾠδαῖς· Λέσβος δὲ Αἰολία νιν Ἄντισσα γείνατο κλεινόν·
[νῦν δὲ
Τιμόθεος μέτροις ῥυθμοῖς τε ἑνδεκακρουμάτοις κίθαριν
ἐξανατέλλει, θησαυρὸν πολύυμνον οἴξας Μουσᾶν
θαλαμευτόν. Μίλητος δὲ πόλις νιν ἁ θρέψασα.

Ὁ πάπυρος τοῦ Τιμοθέου, τὸ ἀρχαιότατον χειρόγραφον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας (Δ' αἰῶν. π. Χ.), ἀνευρεθεὶς ἐν **Abusir** *παρὰ τὴν* **Fajum** *(Ἀρσινόην), τῷ 1902, ἀπόκειται νῦν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Wilamowitz (1903). Οἱ «Πέρσαι τοῦ Τιμοθέου, εἶναι μονῳδία τις, ἣν ὁ ποιητὴς ἀπήγγελλε τῇ συνοδείᾳ τῆς κιθάρας· καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ παπύρου ἀπώλετο, ὁ δὲ πυρὴν αὐτοῦ ἀπεικονίζῃ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Ἐν τέλει ὁ ποιητὴς ὑπεραμύνεται τῆς καινοτομίας αὐτοῦ, δι' ἧς τὴν κιθάραν ἐποίησεν ἑνδεκάχορδον καὶ δι' ἣν ἐμέμφοντο αὐτὸν ἐν Σπάρτῃ.*

ρους, εὐνοϊκώτερα δὲ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν ἀποδεικνύονται τὰ ἐν ταῖς ἐρήμοις ὑψώματα καὶ αἱ τούτων κλιτύες.

Τόποι τῆς τῶν παπύρων ἀνευρέσεως. Πόλεις καὶ πολίσματα, ἐν αἷς ἀνευρέθησαν μέχρι τοῦδε πάπυροι, διήκουσαι ἀπὸ τοῦ Καΐρου μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης νήσου καὶ τῆς Συήνης (Ἀσουὰν) καὶ χωροῦσαι πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς 30^0 μέχρι τῆς $24^σ$, εἶναι αἱ ἑξῆς: *Λητόπολις* (Usîm), ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ Δέλτα, περὶ τὰ 10 ἀγγλικὰ μίλλια νοτίως τοῦ Καΐρου· *Σεραπεῖον* (ἱερὸν Σεράπιδος), δυτικῶς τῆς Μέμφιδος ἐπὶ τοῦ ἐρήμου πεδίου· *Μέμφις* περὶ τὰ 12 ἀγγλικὰ μίλλια νοτίως τοῦ Καΐρου· *Βακχιὰς* (Umm-el-Atel)· *Καρανὶς* (Komm - Ushîm), ἀνατολικῶς τῆς λίμνης Μοίριδος (Birket-el-Kurum)· *Σοκνοπαίου νῆσος* (Dimêh), βορείως τῆς λίμνης Μοίριδος· *Ἀρσινόη* (Fayûm) μεταξὺ τῆς 30^0 καὶ 29^0· *Βούσιρις* (Abusir-el Mäläk), ὁ δυτικὸς λόφος πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀρσινόης· τὰ χωρία *Εὐημέρεια, Θεαδέλφεια, Φιλωτερίς, Τεβτῦνις* (ΝΔ. γωνία τῆς Ἀρσινόης)· *Ἡρακλέους πόλις ἡ μεγάλη,* περὶ τὰ 40 ἀγγλικὰ μίλλια νοτίως τῆς Ἀρσινόης· *Ὀξύρυγχος* (νῦν Benesa), πόλις πρωτεύουσα ἐπαρχίας τινός, νοτίως τῆς Μέμφιδος, ὑπὲρ τὴν 1^0 μεταξὺ τῆς 29^0 καὶ τῆς 28^0· *Ἑρμοῦ πόλις ἡ μεγάλη,* νοτίως τοῦ Ὀξυρύγχου μετὰ τὴν 28^0 καὶ ἀνατολικῶς ταύτης ἡ *Ἀντινόη*· *Τῆνις* (Thûneh), δυτικῶς τῆς Ἑρμοῦ πόλεως· *Ἀπόλλωνος πόλις Ἑπτακωμία,* ἐν τῇ μέσῃ Αἰγύπτῳ, ἐν τῇ Θηβαΐδι, ἐπὶ τῆς 27^0· ἀντικρὺ δὲ ταύτης, ἐπὶ τῇ δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ ὄχθῃ, ἡ *Ἀνταίου πόλις* (νῦν ἡ Σιούτ)· *Ἀφροδίτης πόλις,* παρὰ τὴν νοτίαν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ· νοτιοδυτικῶς ταύτης ἡ *Πανόπολις* (Achmîm), παρὰ τὴν Α. ὄχθην, μεταξὺ τῆς 27^0 καὶ 26^0· *This*, παρὰ τὴν Δ. ὄχθην, νοτίως τῆς Πανοπόλεως (20 ἀγγλ. μίλλ.)· *Πτολεμαΐς*, μεταξὺ τῶν δύο προειρημένων· *Θῆβαι*, ἐπὶ τῇ ἀνατολικῇ καὶ τῇ δυτικῇ ὄχθῃ, περὶ τὰ 40 ἀγγλικὰ μίλλια νοτίως τῆς 26^0 καὶ δύο ὅλας μοίρας νοτίως τοῦ Ὀξυρύγχου ἀπέχουσα· *Ἑρμῶνθις* (Erment), παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην καὶ περὶ τὰ 10 ἀγγλικὰ μίλλια νοτίως τῶν Θηβῶν· *Ἀπόλλωνος πόλις ἡ μεγάλη*, μεταξὺ τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Ἐλεφαντίνης, ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς 25^0· *Ἐλεφαντίνη*, νῆσος ἐπὶ τῶν νοτίων ὁρίων τοῦ πρώτου καταρράκτου, ὀλίγον τι τῆς 24^0 ἀπέχουσα· *Συήνη* (Assuan), ἀνατολικῶς καὶ ἀντικρὺ τῆς Ἐλεφαντίνης καὶ τῇ δεξιᾷ τοῦ Νείλου ὄχθῃ.

Μέρη τῆς τῶν παπύρων ἀνευρέσεως. Ἀνευρέθησαν δ' ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις οἱ πάπυροι ἐντὸς τάφων καὶ ἐν σαρκοφάγοις, ἐντὸς οἰκιῶν καὶ ἐν ἐρειπίοις τῶν ἀρχαίων πόλεων καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἄκροις αὐτῶν, ἅτινα κοπρίαι καλοῦνται.

Ἐντὸς τάφων, σαρκοφάγων ἢ νεκροδόχων λαρνάκων εὑρέθησαν συντεθαμμένοι μετὰ τοῦ νεκροῦ· διότι παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἔκπαλαι ἐπεκράτει ἔθος νὰ συνθάπτωσι μετὰ τοῦ νεκροῦ καὶ βιβλίον τι περιέχον τὰς εὐχὰς αὐτοῦ πρὸς τὰς διαφόρους θεότητας· ἀντὶ δὲ τοῦ νεκρικοῦ τούτου βιβλίου κατόπιν ἠδύναντο νὰ συνενταφιάζωσι μετὰ τοῦ νεκροῦ καὶ ἄλλο τι βιβλίον, ὅπερ ἦτο ἀρεστὸν εἰς αὐτὸν ζῶντα. Εἰς τὴν πρὸς τὸ αἰγυπτιακὸν τοῦτο ἔθος ἐξοικείωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου ὀφείλομεν οὐ μόνον τὴν διατήρησιν τῶν λαμπρῶν εἰκόνων τῶν μομιῶν καὶ τῶν ἐζωγραφημένων νεκρικῶν προτομῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν διάσωσιν σπουδαιοτάτων φιλολογικῶν ἔργων· οὕτως ἐν Abusir (ἀρχ. Βούσιρις) συνευρέθη παρά τινα μομίαν ὁ πάπυρος ὁ περιέχων τοὺς «Πέρσας» τοῦ Τιμοθέου, τὸ ἀρχαιότατον χειρόγραφον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας (Δ' αἰῶνος π. Χ.), τὸ «Παρθένειον» τοῦ Ἀλκμᾶνος, ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους «Ἀθηναίων πολιτεία» καὶ ἡ Bankesiana «Ἰλιάς». Τῶν προσφιλῶν δὲ τούτων βιβλίων τῶν μετὰ τοῦ νεκροῦ συνενταφιαζομένων συνηθέστατος ἦτο ὁ Ὅμηρος. Ἔτι δὲ καὶ ὡς περικαλύμματα τῶν νεκρικῶν λαρνάκων ἀνευρέθησαν οἱ πάπυροι ἢ ἐν ταῖς πτυχαῖς τῆς τῶν μομιῶν ἀμφιέσεως πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν ἐνεσφηνωμένοι. Αἱ τῶν ἐν Τεβτύνει κροκοδείλων μομίαι παρέχουσι τὰ πλουσιώτατα τῶν τοιούτων εὑρημάτων καὶ οἱ πάπυροι οὗτοι, ἕνεκα τοῦ ῥητινώδους ταριχευτικοῦ ὑγροῦ αὐτῶν, διετηρήθησαν ἀλώβητοι καὶ νῦν ὡς νεηλιφεῖς ἢ νεαλεῖς φαίνονται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς ὑλικὸν ἐχρησίμευον οἱ πάπυροι, ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο αὗται αἱ σαρκοφάγοι· πάπυροι δηλαδὴ πολλοὶ συνεκολλῶντο μετ' ἀλλήλων ἐν εἴδει ναστοῦ χάρτου, ἐξ οὗ ἐποίουν τὰς νεκρικὰς λάρνακας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ παπύριναι αὗται σαρκοφάγοι πρὸς ἀσφάλειαν ἐνετίθεντο ἐν ἑτέραις πεποιημέναις ἐκ ξύλου ἢ ἐκ παπυρίνων καλάμων ἢ καὶ ἐκ φοίνικος.

Ἐπίσης ἀνευρίσκονται πάπυροι ἐντὸς οἰκιῶν ἐρήμων, λησμονηθέντες ἢ ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τῶν κατοίκων μετοικησάντων· ἐπειδὴ δ' ἔθος ἐπεκράτει ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ διατηρεῖν διάφορα ἐπίσημα ἔγγραφα ἐντὸς στάμνων καὶ ἐν τοῖς ὑπογείοις, ἀνευρέθησαν τοιοῦτοι πάπυροι ἐν τῇ Ἐλεφαντίνῃ τοῦ Δ' καὶ τοῦ Γ' αἰῶνος π.Χ., ὡς καὶ ἐν τῷ Σεραπείῳ πληθὺς πολυτίμων παπύρων ἐν φακέλοις συνδεδεμένοι ἐντὸς στάμνων.

Οἱ πλεῖστοι τῶν παπύρων ἀνευρέθησαν κεχωσμένοι ὡς σωροὶ ἀποκαθαρμάτων ἀπερριμμένων εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀρχαίων πόλεων μετὰ τῶν ἄλλων ἀποκορημάτων. Τὰ μέρη ταῦτα, τὰ ἔξω τῶν πόλεων, ἐλέγοντο *κοπρίαι* ἢ *κοπρῶνες*· διότι ἐκεῖ ἀπερρίπτοντο αἱ ἀκαθαρσίαι τῆς πόλεως, τὰ ἄχρηστα πράγματα, ῥάκη, ἄχυρα, θραύσματα τῶν ἀγγείων, αἱ τῶν ζῴων ἀκαθαρσίαι, τὰ παλαιόχαρτα καὶ ἄχρηστα ἔγγραφα τῶν οἰκιῶν, τῶν γραφείων, τῶν βιβλιοθηκῶν, τῶν δημοσίων ἀρχείων καὶ ὅλως εἰπεῖν τὰ ἀποκαθάρματα τῆς πόλεως· ἡ ἐντατικὴ τοῦ ἐδάφους καλλιεργία, ἡ ἀπὸ 40 ἐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰσαχθεῖσα, ἐδεῖτο λιπασμάτων διὰ τὰς τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ σακχαροκαλάμου φυτείας· ταῦτα δὲ οἱ ἰθαγενεῖς ἀνεζήτουν ἀνασκάπτοντες τὰς κοπρίας τῶν ἀρχαίων πόλεων· καὶ εἰς τὰς τυχαίας τὸ πρῶτον ταύτας ἀνασκαφὰς ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει τὰ πλουσιώτατα τῶν παπύρων εὑρήματα.

Περίοδοι τῆς τῶν παπύρων ἀνευρέσεως. Ἡ πρώτη περίοδος, ἀπὸ τοῦ 1778 μέχρι τοῦ 1870, ὀλίγα εὑρήματα παρέσχε καὶ κατὰ τύχην γενόμενα ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Ἀράβων ἢ φελλάχων. Ὁ πρῶτος πάπυρος τῷ 1778 προελθὼν ἐκ τοῦ ὅρμου τῆς Πτολεμαΐδος, κειμένης ἐν τῇ μέσῃ Αἰγύπτῳ καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρσινόης (Fayûm), περιῆλθε διὰ τῆς ἐμπορίας εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ καρδιναλίου Borgia· διὸ καὶ ἐξ αὐτοῦ Charta Borgiana ἐκλήθη. Τῷ 1820 καὶ 1830 ἀνευρέθησαν πλεῖστοι πάπυροι, προελθόντες ἐκ τῆς Ἐλεφαντίνης, τῆς Συήνης, τῆς Μέμφιδος καὶ τῶν Θηβῶν· τῶν πλείστων τούτων τὰ κείμενα ἀνάγονται εἰς τὴν πτολεμαϊκὴν ἐποχὴν καὶ τὰ μὲν πολλὰ εἰς τὸν Β' αἰῶνα π. Χ., ὀλίγα δὲ καὶ εἰς τὸν Γ'. Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1877—1890· ἐν ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης χιλιάδας παπύρων παρέσχεν ἡ πόλις Ἀρσινόη, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἀρσινοΐτου νομοῦ, καθὼς καὶ ἡ Ἡρακλέους πόλις ἡ μεγάλη καὶ ἡ Ἑρμοῦ πόλις ἡ μεγάλη. Τὰ εὑρήματα ἐγένοντο ὑπὸ τῶν φελλάχων ἀναζητούντων λιπάσματα ἐν ταῖς κοπρίαις· ἐπειδὴ δὲ οἱ πάπυροι ἤδη ἐζητοῦντο ἀντὶ μεγάλης τιμῆς ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, εἰς τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν ἐπεδόθησαν καὶ πολλοὶ ἔμποροι τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐν Ἀρσινόῃ· ὑπὸ τούτων δὲ τῷ 1887 ἀνεκαλύφθη τὸ πλουσιώτατον ἀρχεῖον τῆς Ἀρσινόης, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ ἐν τῇ Σοκνοπαίου νήσῳ πάπυροι μεγίστης ἀξίας καὶ ἐντὸς οἰκιῶν διατηρούμενοι καλῶς, ὅπως κατέλιπον αὐτοὺς οἱ κάτοικοι ἐγκαταλιπόντες τὸ χωρίον αὐτῶν τῷ 300 μ. Χ. Ἡ τρίτη περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1889, καθ' ἣν αὐτοὶ οἱ λόγιοι ἀρχαιοδίφαι τὰς ἀνασκαφὰς ἀνέλαβον· πρῶτος ὁ καθηγητὴς Ἄγγλος (Flinders) Petrie τὸν χειμῶνα τοῦ 18 9—1890 ἐν Gurôb, κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀρσινόης, ἀνεῦρε πολυαρίθμους σαρκοφάγους πεποιημένας ἐκ παπύρων συγκεκολλημένων· οὕτω δὲ αἱ νεκροπόλεις ἐκτήσαντο νέαν σπουδαιότητα διὰ τὴν παπυροδιφίαν. Τὸ παράδειγμα τούτου μιμοῦνται καὶ ἄλλοι λόγιοι Ἄγγλοι· τὸν χειμῶνα τοῦ 1895—1896 οἱ Hogarth, Grenfell καὶ Hunt ἀνέσκαψαν ἐν τῇ ΒΑ. γωνίᾳ τῆς Ἀρσινόης μετ' ἀρίστων ἀποτελεσμάτων. Ἐποχὴν ὅμως ἀποτελοῦσιν αἱ τῷ 1896—1897 ἐν Ὀξυρύγχῳ ἀνασκαφαὶ τῶν Grenfell καὶ Hunt, ὅπου ὄγκοι πελώριοι κειμένων ἀνευρέθησαν καὶ διὰ τὴν μεθοδικὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἰθυνόντων πάντες διεσώθησαν. Ἐφεξῆς οἱ δύο οὗτοι ἀκαταπόνητοι παπυροδίφαι ἐξακολουθοῦσι τὰς ἀνασκαφὰς μέχρι τοῦ 1903 καὶ ἔχουσι τοὺς μεγίστους παπυρικοὺς θησαυροὺς ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐξηγμένους. Τῷ 1898—1899 ἀνεκαλύφθησαν ὑπ' αὐτῶν τὰ χωρία Εὐημέρεια, Θεαδέλφεια, Φιλωτερίς, τῷ 1899—1900 τὸ χωρίον Τεβτῦνις, ὅπου ἀνεῦρον ἐκτεταμένην νεκρόπολιν κροκοδείλων, περιτετυλιγμένων διὰ μακρῶν παπυρίνων κυλίνδρων. Τοὺς Ἄγγλους μιμοῦνται καὶ ἄλλων ἐθνῶν λόγιοι, οἱ Γάλλοι Jouguet καὶ Lefebvre, ὅστις τῇ 1905 ἀνεῦρε τὸν πάπυρον τοῦ Μενάνδρου ἐν τῇ τῆς Ἀφροδίτης πόλει τῇ μεγάλῃ καὶ σὺν αὐτῷ μέγαν ἀριθμὸν ἐξαιρέτως διατηρουμένων βυζαντινῶν κειμένων, οἷς τῷ 1907 καὶ νέα προσετέθησαν· ἀλλ' οὐδὲ οἱ Γερμανοὶ ὑστεροῦσιν, ὧν ὁ πολὺς Wilcken, ὁ Schäfer, ὁ Zucker, Viereck καὶ Schubart πολλαχοῦ ἀνασκάψαντες πολύτιμα ἔγγραφα ἀνεῦρον καὶ ἐξέδωκαν. Ἰδίας μνείας ἄξιον τῶν Γερμανῶν ἐπιστημόνων εἶναι τὸ «Berl. Griech. Urkunden» (BGU.)· τέλος τὴν ἰταλικὴν ἐπιστήμην ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ἐκπροσωπεῖ ὁ πολὺς Breccia. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς ἐρεύνας τὰς ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων γενομένας, αἱ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἀνασκαφαὶ δὲν ἔπαυσαν καὶ πάπυροι τῆς προελεύσεως ταύτης ἐξηκολούθησαν νὰ προσφέρωνται πρὸς πώλησιν. Τὸ σπουδαιότατον τούτων φιλολογικὸν εὕρημα ἦτο ὁ πάπυρος τοῦ Βακχυλί-

Digitized by Google

δου, ὅστις περιῆλθεν εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον τῷ 1898· σπουδαῖα δ' εὑρήματα διαφόρων εἰδῶν ἐγένοντο τῷ 1915, πλῆθος δηλαδὴ ἐπισήμων ἐγγράφων ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀρχεῖον τοῦ Ζήνωνος, ἐν ᾧ καὶ ἐπίσημον τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. Τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ τούτων ἔλαβε τὸ μουσεῖον τοῦ Καΐρου, μεγάλα τμήματα τούτων περιῆλθον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον καὶ εἰς Φλωρεντίαν καὶ ἐλάχιστον μέρος εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας. Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν παπυρικῶν ἀναζητήσεων, ἣν προεκάλεσεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος τῷ 1914, μόνον ὀλίγαι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι ἐπεχειρήθησαν, μία δὲ μόνον ἀμερικανικὴ ἀποστολὴ ἐκ τοῦ πανεπιστημίου Michingan εἰργάσθη ἐπί τινας χειμῶνας ἐν Ἀρσινόῃ καὶ ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Καρανίδος. Αἱ ἀνευρέσεις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, εἴτε κατὰ τὰς γεωργικὰς αὐτῶν καλλιεργίας, εἴτε καὶ κατ' ἀθέμιτον τρόπον γενόμεναι, ἀπέβησαν πάλιν ἡ κυρία πηγὴ τῶν προμηθειῶν. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων, τῶν προσφάτως ἐκτεθέντων εἰς ἀγοράν, πολὺ μέρος ἐκτήθη ὑπὸ ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὧν ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ διά τε τῆς ἐπιτοπίου ἐρεύνης καὶ διὰ τῶν ἀγορῶν σημειοῖ νέαν ἀρχὴν ἐν τῇ παπυρολογίᾳ.

Παπύρων συλλογαί. Οἱ ἀνευρεθέντες πάπυροι διεδόθησαν καθ' ὅλην τὴν γῆν, ὅπου ὑπάρχει πολιτισμός. Τὰς μεγίστας τούτων συλλογὰς ἔχει τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, τὸ βασιλικὸν ἐν Ὀξφόρδῃ (Ὀξωνίῳ) κολλέγιον, τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων, ἡ Βιέννη, τὸ Βερολῖνον καὶ τὸ ἐν Καΐρῳ μουσεῖον· μικροτέρας συλλογὰς κέκτηται τὸ Λούγδουνον τῶν Βαταυῶν (Leiden), τὸ Τουρῖνον, ἡ Γενεύη, τὸ Δουβλῖνον, τὸ Στρασβοῦργον, ἡ Ἁϊδελβέργη, ἡ Λειψία, τὸ Ἀμβοῦργον, τὸ Μόναχον καὶ νεωστὶ τὰ πανεπιστήμια τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Πόσας χιλιάδας παπύρων ἐγκλείουσιν αἱ συλλογαὶ αὗται, δύσκολον εἶναι νὰ ὑπολογίσῃ τις. Μέχρι τοῦδε περὶ τὰς δώδεκα μόνον χιλιάδας ἔχουσιν ἐκδοθῆ. Ὀνομάζονται δὲ οἱ πάπυροι ἢ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως, οἷον Ὀξυρύγχου πάπυρος ΟΡ. ἢ ἐκ τοῦ τόπου, ἔνθα νῦν ἀπόκεινται, ὡς πάπυρος φλωρεντίνιος, ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὸν κτήτορα αὐτῶν, ὡς πάπυρος Grenfell, τέλος καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ὡς πάπυροι Ὑπερείδου.

Γραφὴ τῶν παπύρων. Ἐν τοῖς παπύροις ἐπικρατεῖ ἡ μεγαλογραφία. Τὰ κεφαλαῖα ταῦτα γράμματα παλαιότερον μὲν ἦσαν γωνιώδη (Ε. Σ.), ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἀποτυποῦνται, ὕστερον δὲ καμπυλοῦνται (Є. C.) καὶ ὁ καμπυλόσχημος οὗτος ῥυθμὸς ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς παπύροις· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἀρχαιότεροι, εἰς τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος ἀναγόμενοι, ὡς οἱ «Πέρσαι» τοῦ Τιμοθέου, ἔχουσι καὶ γωνιώδη σχήματα (Ε. Σ.) Ἡ καμπυλόσχημος γραφὴ τῶν παπύρων εἶναι διττή, ἡ μὲν τῶν κλασσικῶν βιβλίων, ἡ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων· καὶ ἐκείνης μὲν τὰ γράμματα διέχοντα ἀλλήλων γίνονται σαφῆ καὶ εὔσημα, ἡ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων, ὡς ἐν σπουδῇ γενομένη, εἶναι ἐπισεσυρμένη (cursiva), ἥτις συνεχῆ τὰ γράμματα μετ' ἀλλήλων ἔχουσα καθιστᾷ αὐτὰ λίαν ἀσαφῆ.

Συντμήσεις ἐν τῇ γραφῇ τῶν παπύρων καὶ σημειογραφία. Ἡ συντομία ἐν τῇ γραφῇ, οἰκονομοῦσα χῶρον, χρόνον καὶ πόνον, εἰσήχθη παλαιόθεν, οἷον Π(έντε), Δ(έκα), Χ(ίλιοι), Μ(ύριοι), καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς βλέπει τις Οἰ(κοῦντες), Κολλ(υτεύς)· καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐν παπύροις εἶναι γεγραμμένον βα(σιλέως). Ὡσαύτως συνήθης ἦτο ἡ συντομογραφία ἐν τῷ ἐπισεσυρμένῳ ῥυθμῷ τῶν παπύρων τοῦ καθημερινοῦ βίου, οἷον πολ(ις), ημ(έρα), Μακε(δών), Ωρι(ων), $κ^{ος}$ (=κάτοικος), $Ж^{o}$ (=χρόνος), δμ (= τετρακωμία), $γ^{κ}$ (τρικωμία). Πάπυρος ἐξ Ὀξυρύγχου (τοῦ 155 μ. Χ.) διέσωσε καὶ συμφωνητικὸν περὶ διδασκαλίας τῆς σημειογραφίας, ἣν εἰδικὸς διδάσκαλος ὡς ἐπάγγελμα εἶχεν.

Διαίρεσις τῶν παπύρων. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον οἱ πάπυροι διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει τὰ ἔγγραφα τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἡ δὲ τὰ κείμενα τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Τῆς μὲν πρώτης τὰ ἔγγραφα εἶναι ἰδιωτικαὶ ἐπιστολαὶ συγγενῶν καὶ φίλων πρὸς ἀλλήλους, αἰτήσεις πρὸς ἄρχοντας, ἔγγραφα νομικά, οἷον μισθωτήρια, ἐνοικιαστήρια, πωλητήρια, δανειστικά, γραμμάτια τραπεζιτικά, ὑποθῆκαι, διαθῆκαι καὶ γαμήλια συμβόλαια, ὧν τὸ ἀρχαιότατον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 311 π. Χ. καὶ ἄλλα ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., μέχρι τοῦ Η' μ. Χ. Ἔτι σῴζονται πρακτικὰ δικῶν, ἐν οἷς ἐμφαίνονται πάντα τὰ στάδια τῆς διαδικασίας, αἱ τῶν μαρτύρων καταθέσεις, ἡ κατηγορία, ἀπολογία καὶ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου· οἰκονομικὰ ἔγγραφα, τὰς προσόδους τοῦ κράτους ἀφορῶντα, φόρους, εἰσπράξεις αὐτῶν, ἀπογραφὴν τοῦ λαοῦ (λαογραφίαν), γινομένην πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κατοίκων χάριν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἢ τῆς στρατολογίας. ἡμερολόγια νομαρχῶν καὶ στρατηγῶν, ἐν οἷς μνημονεύονται αἱ πόλεις, ἃς ἐπισκέπτονται καὶ τί ἐν ἑκάστῃ τούτων ἔπραξαν· ἔτι δὲ καὶ αἰτήσεις πολιτῶν, ἵνα μεταλλάξωσι τὰ αἰγυπτιακὰ αὐτῶν ὀνόματα εἰς ἑλληνικά. Ἐκ πάντων τούτων διαφωτίζεται ἡ ἱστορία τῶν Πτολεμαίων καὶ ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία. Πάπυρος τοῦ Grenfell 1896 παρέχει εἰδήσεις περὶ δημοσίου μονοπωλίου καὶ ἕτερος πάπυρος Hibeh περὶ ὠργανωμένης ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ πάπυρος τῆς Halle, ἐν 11 στήλαις, διατηρεῖ διατάξεις ἰσχυούσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ., ἕτερος, ὁ τοῦ Βερολίνου, ὁδηγίας τοῦ ἄρχοντος τῶν οἰκονομικῶν. Τῆς δευτέρας κατηγορίας οἱ πάπυροι περιέχουν κείμενα τῆς κλασσικῆς φιλολογίας· τούτων πάλιν τινὲς μὲν εἶναι τῶν σῳζομένων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὧν τινα ἀνάγονται μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., ἄλλοι δὲ ἀπέδωκαν νέα τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἔργα τέως ἄγνωστα. Κατὰ τὸν Kenyon ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦ 1919 δημοσιευθέντων φιλολογικῶν παπύρων ἀνήρχετο εἰς 920, ὧν οἱ 570 περιέχουσι μέρη κειμένων ἤδη γνωστῶν, οἱ δὲ 350 κείμενα νέα, νῦν τὸ πρῶτον γινωσκόμενα. Ἐκ τῶν γνωστῶν τούτων 100 εἶναι τῆς ἁγίας Γραφῆς, 270 περίπου ὁμηρικά, τὰ δὲ ἄλλα 200 τῶν σῳζομένων ἤδη ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος οἱ ἀνευρισκόμενοι πάπυροι κυμαίνονται ἀπὸ κυλίνδρου 30 ποδ. μέχρι τεμαχίου ἔχοντος τὰς διαστάσεις ἑνὸς γραμματοσήμου. Ἐκ τῶν νέων εὑρημάτων τῆς μὲν θεολογίας ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ «Λόγια» τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ ἀποσπάσματα ἀντικανονικῶν εὐαγγελίων. Τῆς δὲ ἑλληνικῆς φιλολογίας εὑρήματα εἶναι τὰ ἑξῆς: τῷ 1847—1858 τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου λόγοι ἕξ, οὗτινος μέχρι τότε μόνον ἀποσπάσματα εἴχομεν· τοῦ Ἀλκμᾶνος τὸ «Παρθένειον» (1855), τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ «Ἀθηναίων πολιτεία» (1889), τοῦ Ἡρώνδα οἱ μιμίαμβοι (1890), τοῦ Βακχυλίδου εἴκοσιν ᾠδαὶ (1896), τοῦ Τιμοθέου οἱ «Πέρσαι» (1902), τοῦ Σοφοκλέους οἱ «Ἰχνευταὶ» (1902), δρᾶμα σατυρικὸν (417 στίχ.) καὶ ἄλλων μικροτέρων ἀποσπάσματα, τοῦ Εὐριπίδου «Ἀντιόπη» (στίχ. 200), «Ὑψιπύλη» (500), «Μελανίππη ἡ σοφὴ» (100), «Φαέθων» (300)· τὸ χορικὸν ᾆσμα τοῦ «Ὀρέστου» μετὰ μουσικῶν σημείων· τοῦ Μενάνδρου μεγάλα ἀποσπάσματα κωμῳδιῶν, οἱ «Ἐπιτρέποντες» (590 στίχ.), «Σαμία» (346), καὶ ἄλλα μικρότερα τῆς Σαπφοῦς νέα ἀποσπάσματα, τῆς Κορίννης, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Πινδάρου παιᾶνες καὶ παρθένεια· τοῦ Καλλιμάχου σπουδαῖα ἀποσπάσματα τῶν ἐλεγειῶν καὶ ἰάμβων, τοῦ Κερκιδᾶ τῶν μελιάμβων μέγας ἀριθμὸς ἀποσπασμάτων, μακρὸν καὶ πολύτιμον ἀπόσπασμα ἱστορικὸν τοῦ Ἐφόρου κατά τινας, τοῦ Κρατίππου δέ, ὡς ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν (ἐν «Ἀθηνᾷ» ΛΓ' σ. 68—70), τοῦ Λυσίου μακρότατα ἀποσπάσματα δύο λόγων ὧν ὁ μὲν «Πρὸς Ἱπποθέρσην περὶ θεραπαίνης» (στ. 235) περιέχει σπουδαίας εἰδήσεις περὶ τῆς ἀμνηστίας τῆς ψηφισθείσης μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας (403) καὶ τῶν ὅρων, καθ' οὓς ἡ ἀποζημίωσις τῶν παθόντων ἔδει νὰ ἐπιτευχθῇ, ὁ δὲ «Κατὰ Θεομνήστου» (στ. 120)· τέλος ὁ ΡΟ (668) παρέχει τὸ μόνον λατινικὸν εὕρημα, ἐπιτομὴν τινων ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων βιβλίων τοῦ Λιβίου.

Ὠφέλειαι ἐκ τῶν παπύρων. Οἱ ἀνευρεθέντες πάπυροι ὠφέλησαν τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην οὐ μόνον διὰ τῶν πολυτίμων νέων κειμένων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς σῳζομένους συγγραφεῖς, ὧν νῦν ἔχομεν χειρόγραφα ἀναγόμενα εἰς τὸν Β' καὶ Γ' αἰῶνα π.Χ., ἐνῷ τὰ μεσαιωνικὰ ἦσαν τοῦ Ι', ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶν. μ. Χ. Ἔπειτα διὰ τῆς γραφῆς τῶν παπύρων καὶ χωρία τινὰ τούτων διωρθώθησαν. Οἱ πάπυροι, διατηροῦντες πολλαπλᾶ φιλολογικὰ λείψανα, τεκμηριοῦσι τὴν δημοτικότητα καὶ τὴν διάδοσιν τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν κειμένων ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς καὶ τὸν σεβασμόν, ὃν εἶχον πρὸς τὴν παράδοσιν οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες. Τὰ νέα εὑρεθέντα κείμενα εἶναι 350 συγγραφέων καὶ ποιητῶν, σῳζομένων τότε. Ἂν δὲ ἐπαρχία τις ἢ πόλις, ὡς ἡ Ὀξύρυγχος, εἶχε τόσα πολυάριθμα ἀντίγραφα ἔργων ἀπολεσθέντων ὕστερον, εὔκολον νὰ εἰκάσῃ τις ὁπόσους θησαυροὺς ἐνέκλειον μητροπόλεις, ὡς ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. Καὶ ἐὰν ἔργα ποιητῶν, οἷος ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Ἡρώνδας, ὀλίγον μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ ὡς εἰκὸς ὀλίγον ἀντιγραφόμενα, ἐπανῆλθον εἰς τὸ φῶς, πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι πλειότερα καὶ δημοφιλεστέρων συγγραφέων ἔργα θέλουσιν ἀνευρεθῆ. Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἀνευρεθέντες πάπυροι οὔτε ἐμελετήθησαν εἰσέτι, οὔτε ἐξεδόθησαν· ὅταν δὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς τῶν ΟΡ. συλλογῆς καὶ πάντες οἱ ἐν Ὀξφόρδῃ, ὡς καὶ οἱ ἐν διαφόροις μουσείοις ἀποκείμενοι δημοσιευθῶσιν, ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια μείζων ἔτι θέλει καταδειχθῆ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α'. *Εἰσαγωγικά : Mitteis-Wilcken*, Grundzüge und Chrestomathie d. Papyruskunde (τόμ.2, 1912.)—*Schubart*, Einfürung in d. Papyruskunde (1918) καὶ Griech. Papyri (1927).—*P. M. Meyer*, Einfürung in die juristische Papyruskunde (1920).—*Milligan*, Here and there among the Papyri (ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὴν Κ. Διαθήκην).

Β'. *Περιγραφὴ τῶν ἀνασκαφῶν:* Egypt Exploration Society, Archæelogical Reports 1899—1899, 1902—1907.—*Grenfell, Hunt, Hogarth*, Fayum Towns and their Papyri (1900). Bulletin de Corr. hellén. (τόμ 25, 1901).

Γ'. *Σπουδαιότεραι ἐκδόσεις παπύρων: W. Brunet de Presle* καὶ *E. Egger*, Papyrus grecs du Louvre (1866).—*J. Mahaffy* καὶ *F. J. Smyly*, The Flinders Petrie papyri (τόμ. 2, 1891—1905).—*F. Kenyon* καὶ *H. Bell*, Greek pap. in the Brit. Mus. (5 τόμ. 1893—1917).—*U. Wilcken* καὶ ἄλ., Griech. Urkunden aus den Mus. in Berlin (τόμ. 6, 1893—1926).—*G. Wessely*, Corp. Papyrorum Raineri (1895).—*B. Grenfell* καὶ *A. Hunt*, Oxythynchus p. (17 τόμ. 1896—1927).—*J. Nicole*, Les Papyrus de Genève (1896—1906).—*Grenfell* καὶ *Hunt*, Amherst P. (2 τόμ. 1900—1901). καὶ Tebtunis P. (2 τόμ. 1902—1907).—*G. Vitelli* καὶ *D. Comparetti*, P. Fiorentini (3 τόμ. 1906—1615).—*Maspero*, Pap. Grecs d'époque Byzantine (3 τόμ. 1911—1916) *F. Preisigke* καὶ *Bilabel*, Sammelbach Griech. Urkunden aus Aegypten (1915—1926).—*Zereteli*, P. russischer unt Georgischer Sammlungen (τόμ. Α' καὶ Δ', 924—1927).

Δ'. *Νέα κείμενα φιλολογικά: J. Edmonds*, The new fragments of Alcaeus, Sappho and Corinna (1909, 1922—1927) καὶ *Lobel*, (1925 καὶ 1927).—*Hunt*, Tragicorum fragm. papyracea (1912).—*Diehl*, Supplementum Sophocleum (1912) καὶ Suppl. lyricum (γ' ἐκδ. 1917).—*V. Arnim*, Supplem. Euripideum (1913). —*Jander*, Oratorum fragm. (1913).—*Schröder*. Novae comoediæ fragm. exceptis Menandrei (1915).—*Alfr. Koerte* Menandrea ex Papyris (1910).—*R. Pfeiffer*, Callimachi fragm. (1921).—*Bilabel*, Die kleineren Historiker fragm. auf Papyrus (1923).

Ε'. *Οὐχὶ φιλολογικὰ κείμενα: G. Milligan*, Selections from the Greek P. (1910).—*S. Witkowski*, Epistulae privatae etc. Lagidarum (1911).—*G. Gnedini*, Lettere cristiane del III et IV secolo (1913).—*P. Meyer*, Juristische P. (1920).—*Edgar*, Zenon P. (2 τόμ. 1925—1926).—Wörterbuch der griech. Papyrus Urkunden von *Fr. Preissigke* (τόμ. 3, 1925—1931).

Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

πάπυρος (ὁ)· φυτὸν εὐδοκιμοῦν ἐν τῷ Δέλτα τοῦ Νείλου, ἐξ οὗ παρεσκευάζετο παρ' ἀρχαίοις ὁ χάρτης cyperus papyrus· || αὐτὸς ὁ παρασκευαζόμενος χάρτης (ὅθεν λατ. papyrus, γαλλ. papier, ἀγγλ. paper, γερμ. Papier).

— *[Βοτ.]* Ὁ *πάπυρος* (Papyrus) εἶναι εἶδος φυτοῦ τοῦ γένους *κύπειρος* (Cyperus papyrus). Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι πόα ἀνεπτυγμένη, ἧς ὁ καυλὸς φθάνει εἰς ὕψος 2—4 μ., ἡ δὲ περίμετρος αὐτοῦ τὸ πάχος τοῦ βραχίονος. Ὁ καυλὸς ἔχει σχῆμα σχεδὸν τριγωνικὸν καὶ ἐσωτερικῶς φέρει ἄφθονον μαλθακὴν οὐσίαν παρομοίαν πρὸς τὴν ἐντεριώνην τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων. Κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ καυλοῦ φέρει θύσανον ἐκ λεπτῶν ἐπιμήκων φύλλων. Ὁ πάπυρος ἐφύετο ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Νείλου καὶ παρὰ τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τοῦ Δέλτα τῆς Αἰγύπτου. Σήμερον τελείως σχεδὸν ἐξηφανίσθη ἐκ τῶν χωρῶν τούτων καὶ ἀπαντᾷ κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σικελίας. Οἱ Αἰγύπτιοι ποικίλως ἐχρησιμοποίουν τὰ διάφορα μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου· οὕτω τὰ κατώτερα μέρη τοῦ καυλοῦ, ἅτινα εἶναι καὶ σαρκώδη, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς τροφὴ τῶν ζῴων καὶ τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς παραγωγὴν ἀνθράκων. Οἱ μακροὶ καὶ εὐλύγιστοι βλαστοί του ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν καλαθοποιίαν καὶ τὴν κατασκευὴν μικρῶν πλοιαρίων, τὰ δὲ φύλλα του εἰς τὴν κατασκευὴν εἴδους χάρτου γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *πάπυρος*.

Πάπυρος ὁ κύπειρος.

[Α=ἄνθος μετὰ τριῶν σημόνων καὶ τριμεροῦς στίρματος (ὑπὸ μεγέθυνσιν). Β=ἄνθος (ὑπὸ μεγέθμνσιν).]

Δ. Ν. Π.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει σήμερον εἰς τὸν ἡμέτερον πολιτισμὸν ὁ *χάρτης*, εἶχεν ἄλλοτε ὁ πάπυρος ἐπὶ τέσσαρας χιλιετηρίδας καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐγίνετο οὐ μόνον ἐν Αἰγύπτῳ, τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ἡ τῆς γραφῆς χρῆσις ἀνέρχεται εἰς παναρχαίους χρόνους, ἐπενοήθη τὸ ἐκ τοῦ ἐγχωρίου φυτοῦ εὔχρηστον τῆς γραφῆς ὑλικόν. Ἡ τέχνη τῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατεργασίας τοῦ παπύρου ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας· διότι εἰκόνες συνειλιγμένων καὶ συνδεδεμένων τοῦ παπύρου κυλίνδρων ἐμφανίζονται ἔκπαλαι ἐν ἱερογλύφοις καὶ ἐπὶ τοιχογραφιῶν ἐν οἷς χρόνοις οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον τόσην εὐκολίαν ὡς πρὸς τὴν γραφικὴν ὕλην, ἄλλοι λαοὶ ἐταλαιπωροῦντο γράφοντες ἐπὶ κεράμων ἢ ὀστράκων, ἐπὶ πλακῶν λιθίνων ἢ μεταλλίνων, ἐπὶ φλοιῶν ἢ ἐπὶ φύλλων φοινίκων ἢ ἄλλων δένδρων καὶ ἐπὶ δερμάτων ζῴων κατειργασμένων, διφθερῶν ἢ βυρσῶν. Μνημονεύεται μὲν ὑπὸ πολλῶν Ἑλλήνων ὅτι ἐκ τοῦ παπύρου κατεσκευάζετο ὁ πρὸς γραφὴν χάρτης, ἀλλὰ πῶς κατεσκευάζετο οὐδεὶς μνημονεύει· οὐχ ἧττον ὅμως περὶ τοῦ παπύρου τοῦ φυτοῦ καὶ τῆς πολλαπλῆς αὐτοῦ χρησιμότητος σπουδαίας εἰδήσεις ἔχομεν ἐκ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Στράβωνος.

Κατὰ τὸν Θεόφραστον ὁ πάπυρος, ὢν λοχμῶδες ἢ θαμνῶδες ἔνυδρον φυτόν, ἐφύετο ἐν πυκνοῖς

Digitized by Google

μάλιστα δρυμοῖς, εἰς τὰ ἕλη καὶ τὰς λίμνας τῆς Αἰγύπτου, αἵτινες σχηματίζονται ἐν κοιλώμασιν ἐκ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Νείλου ποταμοῦ, εἰς βάθος τοῦ ὕδατος μέχρι δύο πήχεων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ εἰς ὀλιγώτερον. Καὶ τῆς ρίζης τὸ μὲν πάχος εἶναι ὅσον ὁ καρπὸς τῆς χειρὸς ἀνδρὸς εὐρώστου, τὸ δὲ μῆκος αὐτῆς ἐκτείνεται πλαγίως ὑπὲρ τοὺς δέκα πήχεις. Αἱ ράβδοι (βλαστοὶ) τοῦ φυτοῦ οὖσαι τριγωνοειδεῖς καὶ γυμναὶ φύλλων, τὸ δὲ μέγεθος ὡς τετραπήχεις, ἔχουσιν ἄνω κόμην ἢ χαίτην, καρπὸν δὲ οὐδένα φέρουσι. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ἡ ράβδος ἢ ὁ καυλός, καθ' ὅσον ὑψοῦται, λεπτύνεται μέχρι τῆς κορυφῆς, ἥτις κατ' αὐτὸν εἶναι ὡς θύρσος καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς στεφάνους διὰ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος προσιστορεῖται ὅτι πολλὴ ἐφύετο ἡ βύβλος ἐν τοῖς κάτω μέρεσι τοῦ Δέλτα, ἡ μὲν χείρων, ἡ δὲ βελτίων, ὡς ἡ ἱερατική, ἥτις δηλαδὴ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ, κατὰ τὸν Θεόφραστον, ἐφύετο πάπυρος παρὰ τὴν λίμνην, ἐν ᾗ καὶ κάλαμος ὁ εὐώδης, ὅθεν καὶ Ἀντίγονος ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ναῦς αὐτοῦ κατεσκεύαζε τὰ σχοινία, διότι τὸ σπάρτον δὲν ἦτο πολὺ διαδεδομένον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, παρὰ τὴν Βαβυλῶνα, ἐφύετο πάπυρος κατάλληλος εἰς τὴν χαρτοποιίαν.

Περὶ τοῦ παπύρου οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον ὅτι ἐχρησίμευε μόνον εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς γραφικῆς ὕλης· ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοφράστου μανθάνομεν ὅτι ἦτο καὶ ἄλλης πολλαπλῆς χρησιμότητος· πρῶτον ἦτο λίαν χρήσιμος πρὸς τροφήν· ἔτρωγον δ' αὐτὸν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ὠμὸν καὶ ἑφθὸν καὶ ὀπτόν· «μασῶνται γὰρ ἅπαντες ἐν τῇ χώρᾳ, λέγει, τὸν πάπυρον καὶ τὸν μὲν χυμὸν καταπίνουσι, τὸ δὲ μάσημα ἐκβάλλουσι», διὸ καὶ παπυροφάγοι ἐκαλοῦντο οἱ Αἰγύπτιοι· ἔπειτα δὲ ἦτο καὶ πρὸς ἄλλας χρήσεις κατάλληλος· διότι ἐκ τοῦ φλοιοῦ καὶ τῶν ἰνῶν αὐτοῦ ἐποίουν καὶ πλοίων ἱστία καὶ ἐσθῆτάς τινας, ἔτι δὲ καὶ καλάθους ἔπλεκον καὶ στρωμνὰς καὶ σχοινία καὶ ἄλλα πολλά· τὰς δὲ ρίζας αὐτοῦ μετεχειρίζοντο ἀντὶ ξύλου καὶ πρὸς καῦσιν καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν σκεύη παντὸς εἴδους· «πολὺ γὰρ ἔχει τὸ ξύλον καὶ καλόν», λέγει ὁ πολὺς φυτολόγος. Ἐκ τοῦ Ἡροδότου προσμανθάνομεν ὅτι τὴν βύβλον τὴν ἐπέτειον ἀνασπῶντες ἐκ τῶν ἑλῶν, τὸ μὲν ἄνω μέρος ἀποτέμνοντες ἀπέρριπτον, τὸ δὲ κάτω ὡς ἑνὸς πήχεως μῆκος ἔτρωγον καὶ ἐπώλουν· νοστιμώτερον δ' ἐποίουν αὐτὸν ψήνοντες ἐν κλιβάνῳ (διαφανέϊ πνίξαντες). Οἱ δὲ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐφόρουν ἐσθῆτα λινῆν καὶ ὑποδήματα βύβλινα, οὐδ' ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ λάβωσιν ἄλλην ἐσθῆτα καὶ ἄλλα ὑποδήματα.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκ τοῦ φυτοῦ τούτου κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἔχομεν εἰδήσεις τινὰς καὶ ταύτας οὐχὶ σαφεῖς· μόνον ἐκ τοῦ Πλινίου, ὅστις φαίνεται ὅτι ἤντλησεν ἐξ Ἀλεξανδρινῶν συγγραφέων, ὧν τὰ ἔργα δὲν διεσώθησαν· τὸ στέλεχος δηλαδὴ τοῦ φυτοῦ ἐτέμνετο ὁριζοντίως εἰς ἴσα τεμάχια, ἐξ ὧν σχιζομένων καθέτως δι' ὀξέος ὀργάνου ἀφῃρεῖτο ἡ ἐντεριώνη τοῦ παπύρου· ἐκ ταύτης κατεσκευάζετο ἡ γραφικὴ ὕλη καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ φλοιοῦ, ὡς ἐνόμισάν τινες. Ἡ ἐντεριώνη κατόπιν ἐχωρίζετο εἰς λεπτοτάτας ἶνας ἢ νήματα, ἅτινα παρατασσόμενα καθέτως ἐπὶ τραπέζης κεκλιμένης καὶ βεβρεγμένης ἐξ ὕδατος τοῦ Νείλου ἐξηπλοῦντο μέχρις οὗ σχηματισθῇ τετράγωνόν τι· κατόπιν ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἐτίθετο ἕτερον ἐξ ἰνῶν ὁριζοντίων κατ' ὀρθὴν γωνίαν καὶ τὰ δύο ταῦτα στρώματα προσηρμόζοντο διά τινος κολλήματος καὶ ξηραινόμενα ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀπετέλουν ἓν φύλλον ἢ μίαν σελίδα. Αἱ μὲν ἶνες τῆς ἐντεριώνης, αἱ περὶ τὸ κέντρον, εἶναι λεπτότεραι καὶ ἐλαστικώτεραι τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ἢ περὶ τὸν φλοιόν· καὶ αἱ μὲν κάθετοι ἦσαν ὥσπερ στήμονες, αἱ δὲ ὁριζόντιαι ὡς ἡ κρόκη, ὑφή· συγκολλώμεναι δὲ ἐφαίνοντο ὡς ὕφασμα· διὸ καὶ ὁ Πλίνιος texitur omnis charta εἶπεν. Ἐπὶ τῶν ὁριζοντίων ἰνῶν, ὡς εἰκός, ὁ γραφικὸς κάλαμος ἔτρεχεν εὐκολώτερον, διότι δὲν συνήντα τραχύτητας· διὸ καὶ αἱ μὲν ὁριζόντιαι ἀπετέλουν τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς σελίδος (recto), αἱ δὲ κάθετοι τὸ ὄπισθεν (verso). Αἱ σελίδες κατόπιν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ συγκολλώμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀνὰ εἴκοσι συνήθως περιετυλίσσοντο ἐν σχήματι κυλίνδρου· πρὶν δ' ἐξέλθῃ πρὸς πώλησιν ὁ χάρτης οὗτος ἐσφυροκοπεῖτο καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτοῦ, ἡ ἐνελισσομένη, τριβομένη δι' ἐλεφαντοστοῦ ἐλειαίνετο ἐπιμελῶς· καὶ κόλλα τις ἐπαλειφομένη στιλπνὸν καὶ ὑαλίζοντα αὐτὸν καθίστα. Κατὰ κανόνα δὲ μόνον ἡ ἔμπροσθεν, δηλαδὴ ἡ ἐνελισσομένη πλευρὰ ἢ σελὶς ἐγράφετο, ἡ δὲ ὄπισθεν μόνον ἐν ἀνάγκῃ. Ἐὰν τυχὸν καὶ αἱ δύο πλευραὶ τοῦ παπύρου εὑρίσκωνται γεγραμμέναι, ὡς εἰκός. τὸ τῆς ἐστιλβωμένης πλευρᾶς κείμενον εἶναι ἀρχαιότερον, τὸ δὲ ὀπισθόγραφον νεώτερον. Ὁ πρὸς γραφὴν ἐξεργασθεὶς πάπυρος ἐλέγετο *χάρτης* καὶ ὁ πωλῶν αὐτὸν χαρτοπώλης, χαρτοπράτης· γεγραμμένος δὲ ὁ χάρτης ἐκαλεῖτο *βύβλος* (ἀρχαιότερον), *βίβλος* (νεώτερον καὶ ἐπικρατέστερον) καὶ *βιβλίον*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν παπύρων κύλινδρος συνέκειτο ἐκ πολλῶν φύλλων ἢ σελίδων, τὰ φύλλα ἐκαλοῦντο κολλήματα, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐλέγετο *πρωτόκολλον*, τὸ δὲ τελευταῖον *ἐσχατόκολλον*· ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος μνημονεύεται καὶ ὁ ὅρος *μακρόκολλος* (κύλινδρος). Ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου ἐσημειοῦτο ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς χαρτοποιίας, ἐπὶ δὲ τῆς τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς ἐγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ὅστις εἶχε τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς τοῦ χάρτου κατασκευῆς· ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ συνήθεια ἐγένετο ν' ἀποκόπτωσι τὸ μέρος τὸ σημειούμενον, ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δ' ὅμως ἀπηγορεύθη ἡ κολόβωσις αὕτη ἐπὶ χάρτου τῶν συμβολαίων· ὥστε ὁ τούτων χάρτης ἦτο ὡς τὸ νῦν χαρτόσημον. Ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως, τὸν Ζ' αἰῶνα, τὸ πρωτόκολλον ἔφερεν ἐπιγραφὰς δύο γλωσσῶν, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς, ἀλλὰ κατόπιν μόνον τῆς δευτέρας· δείγματα τούτων σῴζονται πολλὰ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ τῶν ἐτῶν 670—715. Ὁ τετυλιγμένος πάπυρος ἢ κύλινδρος ἐλέγετο προσέτι *εἱλητόν*, *εἱλητάριον* καὶ *ἐνείλημα* (volumen), καὶ τὸ μὲν περιτυλίσσειν τὸν πάπυρον ἢ τὸ βιβλίον ἐλέγετο *συνειλεῖν*, *συμπτύσσειν*, τὸ δὲ ἀνοίγειν αὐτὸν πρὸς ἀνάγνωσιν *ἀνειλεῖν*, *ἐξειλεῖν*, *ἀνελίσσειν*, *ἀναπτύσσειν*, *ἐκπεταννύναι* (evolvere, revolvere, explicare). Ὁ Λουκιανὸς παρέχει διδακτικώτατον περὶ τούτου χωρίον «βιβλίον ἐν ταῖν χεροῖν εἶχεν εἰς δύο συνειλημένον καὶ ἐῴκει τὸ μέν τοι ἀναγνώσεσθαι, τὸ δὲ ἤδη ἀνεγνωκέναι» (Εἰκόν. 8). Τὸ εἴλημα ἢ ὁ κύλινδρος τοῦ παπύρου ἐνίοτε ἐκαλεῖτο καὶ *τεῦχος* ἐκ τοῦ κυτίου ἢ τοῦ κιβωτίου, ἐν ᾧ ἐφυλάσσετο, ὅθεν καὶ τὰ ἐπίθετα *πεντάτευχος*, *ὀκτάτευχος* βίβλος. Τὸ κυτίον δὲ τοῦτο ἢ τὸ τεῦχος ἦτο ξύλινον, δερμάτινον ἢ καὶ ἐκ νάρθηκος, ἐξ οὗ ὠνομάσθη καὶ ἡ «Ἰλιάς», ἣν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος μεθ' ἑαυτοῦ εἶχεν. Ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἔθος ἐπεκράτει ἀνὰ εἴκοσι σελίδας νὰ συγκολλῶσιν εἰς κυλίνδρους καὶ οὗτοι μετὰ τοσούτου μεγέθους ἐξήρχοντο εἰς τὴν ἐμπορίαν. Ἀλλ' ὁ χαρτοτόμος ἠδύνατο κατὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἀγοραστοῦ νὰ συγκολλήσῃ καὶ πλείονας σελίδας ἢ καὶ νὰ ἐλαττώσῃ αὐτάς. Ἡ ποιότης τοῦ χάρτου ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς λευκότητος, τῆς λεπτότητος, τῆς πυκνότητος καὶ τῆς λειότητος ἢ τῆς στιλπνότητος αὐτοῦ. Πρὸς τὴν ἀξίαν ταύτην ἀνάλογον ἦτο καὶ τὸ μῆκος τῆς σελίδος, ἥτις ἐν μὲν τῷ ἱερατικῷ ἦτο 0,16 μ., ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ 0,14—0,13 μ. καὶ ἔτι βραχυτέρα. Ἡ ἱερατικὴ βίβλος, κατασκευαζομένη ἐκ τῶν ἰνῶν τοῦ κέντρου τῆς ἐντεριώνης, ἀπετέλει τὴν πρώτην ποιότητα καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία· ἐπὶ δὲ τῶν Πτολεμαίων ἡ βίβλος αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ βασιλική, διότι ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰ βασιλικὰ ἔγγραφα. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἡ βίβλος ἡ ἱερατικὴ ἀπώλεσε τὴν ὑπεροχήν· διότι ὁ πρώτης ποιότητος χάρτης ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορος charta Augusta, ὁ δὲ τῆς δευτέρας ποιότητος ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Λιβίας, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· οὕτω δὲ ὁ ἱερατικὸς ἀπετέλεσε τὴν τρίτην τάξιν· οἱ μὲν δύο πρῶτοι εἶχον μῆκος 13 δ., ὁ δὲ ἱερατικὸς ἧττον λεπτὸς καὶ ἧττον πλατὺς 11 δ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ποιότητες χάρτου κατώτεραι μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Πλινίου, οἷον ὁ ἀμφιθεατρικός, ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ τόπου τῆς κατασκευῆς, δηλαδὴ τοῦ παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀμφιθεάτρου, ἔχων τὴν τετάρτην τάξιν καὶ μῆκος 9 δ.· ὁ σαϊτικός, εἰς ὃν τὸ ὄνομα ἔδωκεν ἡ πόλις Σάϊς, στενότερος τοῦ προηγουμένου καὶ τὴν πέμπτην τάξιν ἔχων· ὁ ταινιατικός, ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ τόπου Ταινίαι ἐγγὺς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ πωλούμενος κατὰ βάρος, δηλαδὴ ζυγιζόμενος· τελευταῖος δ' ἤρχετο ὁ χάρτης ὁ ἐμπορικός, χρησιμεύων μόνον πρὸς τύλιξιν ἐμπορευμάτων. Ἀλλ' ἡ πρώτη ποιότης τοῦ χάρτου, δηλαδὴ ἡ βίβλος τοῦ Αὐγούστου, παρὰ τὰ πλεονεκτήματα εἶχε καὶ τὸ ἐλάττωμα, ὡς λίαν λεπτή, νὰ μὴ ἀντέχῃ εἰς τὴν πίεσιν τοῦ γραφικοῦ καλάμου (τῆς γραφίδος), καὶ τὸ ἐλάττωμα ἐγίνετο μεῖζον, ὅτε ἤθελον νὰ γράφωσι καὶ ὄπισθεν· καὶ ὀπισθόγραφοι πάπυροι δὲν σπανίζουσι· διὸ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου κατεσκευάσθη νέα ποιότης χάρτου πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου. Ὁ νέος οὗτος χάρτης, πυκνότερος κατά τι, ἦτο ἐν μέσῳ τῆς τοῦ Αὐγούστου βίβλου καὶ τοῦ τῆς Λιβίας χάρτου καὶ εἶχε μῆκος ἑνὸς ποδὸς (0,29 μ.), ἕτερος δὲ ἔχων μῆκος καὶ μέχρις ἑνὸς πήχεως (0,44 μ.) καὶ τὴν ποιότητα τοῦ ἱερατικοῦ ἦτο ὁ μακρόκολλος καλούμενος ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, ὃν καὶ ἐχρησιμοποίει ὁ φιλόσοφος καὶ ρήτωρ οὗτος Ρωμαῖος. Ὁ Πλίνιος βεβαιοῖ ὅτι εἶδε σῳζόμενα χειρόγραφα ἄλλων τε ἀρχαιοτέρων Ρωμαίων καὶ τοῦ Γαΐου Γράκχου καὶ ἄλλα γεγραμμένα πρὸ διακοσίων σχεδὸν ἐτῶν.

Τῶν Ἑλλήνων πρῶτοι τὸν πάπυρον εἰσήγαγον οἱ Ἴωνες καὶ τὰς βίβλους τὰς εἰσαχθείσας ἐκάλουν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον *διφθέρας*, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἔθους, ὅτε ἐν σπάνει βίβλων μετεχειρίζοντο πρὸς γραφὴν διφθέρας αἰγείας καὶ οἰείας (ἐκ προβάτου)· καὶ ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ δ' ἔτι πολλοὶ τῶν βαρβάρων εἰς τοιαύτας διφθέρας ἔγραφον (*Ἡροδ*.5,58). Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ πάπυρος εἰσήχθη τὸν ΣΤ' αἰῶνα π.Χ., ὅτε δὲ ἡ γραφικὴ αὕτη ὕλη ἐπεπόλασε, τότε ἐμφανίζονται καὶ τὰ πρῶτα προϊόντα τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ τοῦ δράματος, ἀπὸ δὲ τοῦ Πεισιστράτου μνημονεύονται καὶ βιβλιοθῆκαι πλούσιαι. Εἰς τὴν Ρώμην ὅμως ὁ πάπυρος εἰσήχθη ὀψιαίτερον καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μεσοῦντος τοῦ Γ' αἰῶνος, καθ' ὃν δηλαδὴ χρόνον ἀναπτύσσεται καὶ ἡ φιλολογία τῶν Ρωμαίων. Τὸ γραφὲν ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὅτι κατὰ τὸν Οὐάρρωνα ὁ βασιλεὺς Νουμᾶς εἶχε καταλίπει βιβλία θρησκευτικὰ καὶ φιλοσοφικά, γεγραμμένα ἐπὶ παπύρου, ἅτινα ἀνευρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ αὐτοῦ τῷ 181 π. Χ., προφανῶς εἶναι μύθευμα, διότι ἐπὶ Νουμᾶ καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐγνώριζε τὸν πάπυρον. Ὁ Πλίνιος προσέτι πλανᾶται γράφων, κατὰ τὸν Οὐάρρωνα, ὅτι ὁ πάπυρος ἐπενοήθη ἐπὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἐκτίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐν Αἰγύπτῳ· ἐκ τούτου τοῦτο μόνον δύναται νὰ ἀληθεύῃ, ὅτι ἡ κτίσις τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ ἐξεργασία τοῦ παπύρου καὶ νὰ διαδοθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ πολλὴ χρῆσις αὐτοῦ καὶ κατανάλωσις.

Ὅτι δ' εὔωνος ἦτο ὁ πάπυρος ἐν Ἑλλάδι, ἔχομεν τεκμήρια σαφῆ· παρὰ Πλάτωνι λέγεται ὅτι «τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐξῆν ἐνίοτε, εἰ πάνυ πολλοῦ, δραχμῆς πρίασθαι» (Ἀπολογ. 260)· εἰ δὲ τὸ βιβλίον ἐτιμᾶτο δραχμῆς, ὁ χάρτης αὐτοῦ ὑπολογιστέος εἰς τὸ $1/3$ τῆς τιμῆς ταύτης, ἤτοι δύο ὀβολούς· καὶ παρὰ Δημοσθένει δὲ ἐν τῷ κατὰ Διονυσοδώρου λόγῳ (σ. 1306) ὁ χάρτης ἐφ' οὗ τὸ συμβόλαιον ἦτο γεγραμμένον ἤτοι «τὸ γραμματείδιον δυοῖν χαλκοῖν ἦν ἐωνημένον», δηλαδὴ $1/4$ τοῦ ὀβολοῦ. Ἀλλ' ἡ τιμὴ βεβαίως δὲν ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή, ἐκυμαίνετο ἀναλόγως τῆς συγκομιδῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἂν ἦτο εἰρήνη ἢ πόλεμος. Ἂν δὲ τῷ 282 ὁ φιλόσοφος Κλεάνθης ἔγραφεν εἰς ὄστρακα καὶ βοῶν ὠμοπλάτας ἀπορίᾳ κερμάτων τοῦ πρίασθαι βιβλία, φαίνεται ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Ζήνωνος ἦτο ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ.

Ὅτι καὶ μονοπωλία τις τοῦ παπύρου ἠσκεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ, φαίνεται ἐκ τοῦ Στράβωνος, γράφοντος: «κἀνταῦθά τινες τῶν τὰς προσόδους ἐπεκτείνειν βουλομένων μετήνεγκαν τὴν ἰουδαϊκὴν ἐντρέχειαν, ἣν ἐκεῖνοι παρεῦρον ἐπὶ τοῦ φοίνικος τοῦ καρυωτοῦ καὶ μάλιστα τοῦ βαλσάμου· οὐ γὰρ ἐῶσι πολλαχοῦ φύεσθαι, τῇ δὲ σπάνει τὴν τιμὴν ἐπιτιθέντες, τὴν μὲν πρόσοδον οὕτως αὔξουσι, τὴν δὲ κοινὴν χρείαν διαλυμαίνονται». Κατὰ τὸν Πλίνιον ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. οἱ Πτολεμαῖοι ἐξ ἀντιζηλίας ἀπηγόρευσαν τὴν εἰς Πέργαμον ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου· διὸ καὶ οἱ Περγαμηνοὶ ἀναγκαζόμενοι ἐτελειοποίησαν τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων καὶ ἔκτοτε χρονολογοῦνται αἱ περιώνυμοι περγαμηναὶ (διφθέραι ἢ μεμβρᾶναι). Κατὰ τὸν αὐτὸν Ρωμαῖον ἱστοριοδίφην ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ καὶ σπάνις τοῦ παπύρου διὰ ποικίλους λόγους· καὶ τῷ ὄντι ἐγένετο σπάνις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου, ὅτε ἐδέησε νὰ συσταθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ γερουσιαστῶν, ἵνα κανονίσῃ τὴν διανομὴν αὐτοῦ· ἄλλως αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι μεγάλως ἤθελον συνταραχθῇ (N. Hist. 13,27). Ἡ τοιαύτη σπάνις φαίνεται ὅτι ἐπῆλθεν ἕνεκα κακῆς συγκομιδῆς τοῦ παπύρου, καὶ ἵνα μὴ ἐπαναληφθῇ ἡ τοιαύτη χαρτοδεία, διὰ νόμου ὡρίσθη ὅπως ἡ Αἴγυπτος εἰς Ρώμην ἀποστέλλῃ ποσὸν παπύρου ὡρισμένον κατ' ἔτος, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς δημοσίας διοικήσεως· ἦτο δὲ τοῦτο καὶ μέτρον, ἵνα ἐμποδίσῃ τὰς καταχρήσεις τῆς κερδοσκοπίας. Ἱστορεῖται ὅτι καὶ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τὸ κράτος εἶχε τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ παπύρου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐγκατελείφθη αὕτη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν βιομηχανίαν.

Ὁ πρὸς γραφὴν πάπυρος εἶχε σχῆμα κυλίνδρου· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐκ τῆς περγαμηνῆς κῶδιξ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ νῦν βιβλίου, ἐπεκράτησε καὶ τὸν αἰγυπτιακὸν πάπυρον περιώρισεν, ἠναγκάσθησαν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ νὰ δώσωσι καὶ εἰς τὸν πάπυρον τὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν φιλολογικῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις.

Τέλος ὁ τῆς Αἰγύπτου πάπυρος ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὸν χάρτην, ὃν ἐγνώριζον οἱ Σῖναι ἀπὸ πολλοῦ καὶ ὅστις διεδόθη εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Η' αἰῶνος μ. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Καταλαβόντες οὗτοι τὴν Σαμαρκάνδην (Μαράκανδα), συνέλαβον ἐκεῖ καὶ Σίνας αἰχμαλώτους, οἵτινες γνωρίζοντες τὴν χαρτοποιίαν ἀνεκοίνωσαν τὴν τέχνην εἰς τοὺς νέους δεσπότας. Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ἡ ἀραβικὴ χαρτοποιία, ἥτις ταχέως διεδόθη εἰς πάντα τὰ μέρη τὰ κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Κύριον ὑλικὸν αὐτῆς ἦτο τὸ λίνον, καθ' ὅσον δὲ ἡ ζήτησις τοῦ χάρτου τούτου ηὐξάνετο, μετεχειρίζοντο καὶ ράκη λινοῦ, βάμβαξ δὲ πολὺ σπανίως ἐχρησιμοποιήθη. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ χάρτης οὗτος εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, ἡ δὲ χρῆσις αὐτοῦ μνημονεύεται ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης λήγοντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ΙΒ' «ἡ τέχνη τῶν ἐκ παπύρου χαρταρίων, τῶν καὶ ξυλοχαρτίων ἰδιωτικῶς λεγομένων, ἄρτι ἀπήλειπτο», ἱστορεῖ ὁ Εὐστάθιος (1150—1200). Ἀλλ' οὐδὲν χειρόγραφον ἑλληνικὸν ἐκ χάρτου ὑπάρχει πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· οὐδὲ ἐκ παπύρου μεσαιωνικὰ χειρόγραφα ἑλληνικὰ σῴζονται, λατινικὰ δὲ εὕρηνται πολλὰ ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης· ἐν Γαλλίᾳ μὲν χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 625—692, ἐν Ραβέννῃ δὲ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τοῦ Ι'.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅμως ὁ ἀραβικὸς χάρτης

Digitized by Google

εἰσήχθη πρωϊαίτερον, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα χειρόγραφα, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος· τὸν δὲ Ι' αἰῶνα ἐξέλιπεν ἐκεῖθεν τέλεον ὁ ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐκ παπύρου κατασκευαζόμενος χάρτης, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ νέου, ὅστις διεκρίνετο διὰ τὴν στερεότητα καὶ στιλπνότητα· ἀλλὰ σὺν τῇ ἐκ παπύρου χαρτοποιίᾳ συνεξέλιπεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ἔζη ἐκεῖ ἐπὶ 1300 ἔτη· διότι οἱ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντες ἑλληνικοὶ πάπυροι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 311 π. Χ. μέχρι τοῦ 996 μ. Χ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πάπυρος καὶ ἡ τούτου κατεργασία μετηνέχθη εἰς Σικελίαν καὶ τοῦ σικελικοῦ τούτου παπύρου χρῆσιν ποιεῖται τὸ γραφεῖον τοῦ πάπα μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ πολλὰ παπυρικὰ ἔγγραφα τοιαῦτα σῴζονται.

Οἱ ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ παπυρῶνες ἐκαλλιεργοῦντο, ὡς καὶ νῦν οἱ βαμβακῶνες καὶ ἄλλα φυτά· ἀλλὰ τὰ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτυσσόμενα φυτὰ παραμεληθέντα δύνανται νὰ νοσήσωσι καὶ ἔκφυλα γενόμενα ν' ἀφανισθῶσιν, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἔπαθε καὶ ὁ πάπυρος· ἀφοῦ δηλαδὴ ἔπαυσεν ἡ ἐξ αὐτοῦ χαρτοποιία, ἐξηφανίσθη καὶ τὸ φυτὸν ἐκεῖθεν. Ἐκ τῶν ἐν Abusir εὑρεθέντων παπύρων ἔχομεν τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ μισθωτήριον συμβόλαιον, δι' οὗ ἐκμισθοῦται παπυρικὸν ἕλος ἀντὶ δραχμῶν 5000 ἐτησίως, ἀλλ' οἱ μισθούμενοι πρὸς ταῖς 5000 δραχμαῖς «τελέσουσι καὶ ἐξαίρετα κατ' ἐνιαυτὸν φορτία παπυρικὰ ἐξάγκαια ἑκατόν»· ὑπεχρεοῦντο δὲ προσέτι «μηδὲ σχοινικὰ πωλεῖν, μηδὲ ἑτέροις μεταμισθοῦν μηδὲ κατανέμειν ἐν τῷ ἕλει κτήνη, μήτε ἴδια μήτε ἀλλότρια... καὶ τὰς πλαγίας διώρυχας παραθάψειν καὶ δρύξειν καὶ μεταβαλεῖν καὶ παρέξεσθαι πλωτάς, οἵας καὶ παρείληφαν, τοῖς ἰδίοις ἀναλώμασιν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἡροδ.* Β., 92. Ε, 58. *Θεόφρ.* Ἱστ. Φ. 4, 8, 2 καὶ 3 καὶ 6, 1,1.—*Στράβ.* σ. 679 καὶ 698.—*Πλίνιος* Ν. Hist. 13, 21—28.—*Wattenbach*, Das Schriftweser in Mitteralter (Leipsig 1896). — *Birt*, Das antike Buch (Berlin 1882). — *Kenyon*, Paläographie of Greek papyri (Oxford 1899).— *Schubart*, Das Buch bei den Griechen und Römern (Berlin 1907).—*Wilcken*, Archiv. f. Papyrusforschung I—V.—*L Mitteis* und *Wilcken*, Grundzüge Papyruskunde (1912).—*Gardthausen Gr.*, Paläographie (1911—1913). — *Karl Wessely*, Aus der Welt der Papyri (1914). Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

παπυρῶδες πέταλον *['Ανατομ.]*. Τετράπλευρον πέταλον λεπτὸν καὶ λεῖον, ἀποτελοῦν τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν τοῦ λαβυρίνθου τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ, ἀπεργαζόμενον δὲ τὸ ἔσω τοίχωμα τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου. Ι. Π.

Παπὺς (docteur Papus). Ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου ἰατροῦ καὶ ἀποκρυφολόγου *Γεράρδου 'Ανκὼς* (Gérard Encausse, 1865—1921). Ὑλιστὴς κατ' ἀρχὰς ὁ Παπὺς καὶ ἐχόμενος στερρῶς τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, μετεστράφη βραδύτερον πρὸς τὰς ἀποκρύφους ἐπιστήμας, ἤτοι τὸν ζωϊκὸν μαγνητισμόν, τὸν πνευματισμόν, τὴν ἀλχημείαν, τὴν καββάλαν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν θεοσοφίαν, τὴν μαγείαν κλπ. καὶ ἐγκύψας εἰς τὰ κείμενα καὶ τὰς παραδόσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια κατέστη εἷς τῶν διασημοτέρων νεωτέρων ἀποκρυφολόγων καὶ ἀνακαινιστὴς τοῦ μαρτινισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐμυήθη εἰς τὸν ἐλεύθερον τεκτονισμὸν καὶ ὑπῆρξεν ἐπίλεκτον μέλος τῆς ἑταιρείας τῶν Πεφωτισμένων (Illuminés) καὶ τοῦ τάγματος τῶν Ροδοσταύρων, ὁπόθεν ἤντλησε μέγα μέρος τῶν γνώσεών του περὶ ἀποκρύφων ἐν γένει ἐπιστημῶν. Συνέγραψε πληθὺν συγγραμμάτων ἀναφερομένων εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀποκρυφολογίας καὶ μυστηριολογίας, ὧν τινα μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ρωσικήν. Ἐκ τούτων δέον νὰ ἀναφερθοῦν τά: «Les Classiques de la Kabbale, Sopher Jesirah» (1888), «Traité élémentaire de science occulte» (1888), «Clef absolue de la science occulte: Le Tarot des bohémiens» (1889), «La pierre philosophale» (1889), «Traité méthodique de science occulte» (1891), «Sur la revue générale du spiritisme contemporain» ἐν τῇ «Revue Philosophique» (1892), «L'anatomie philosophique et ses divisions» (1894), «Kabbale» (1903), «A.B.C. illustré d'Occultisme» (1922), «Le Tarot divinatoire» (1925), «La Réïncarnation» (1926) κ. ἄ. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη ἓν μόνον ἔργον τοῦ Παπὺς ὑπὸ τὸν τίτλον «'Απόκρυφος ἐπιστήμη καὶ ψυχισμὸς» ὑπὸ Ν. Κουντουριώτου (1913). Η. Π. Γ.

Παπώνων *γῆ* (Terra dei Paponi) *[Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τὰς παλαιὰς γεωγραφίας (*Μελετ.* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα 1807: Δ, 117) ὀνομασία τῆς *Νέας Γουϊνέας*. Σ. Ε. Λ.

παρά· πρόθ. συντασσομένη καὶ μετὰ τῶν τριῶν πτώσεων· α') μετὰ γενικῆς σημαίνει τὴν ἀρχήν, τὴν ἀφετηρίαν ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁρμᾶταί τι: «ἦλθεν ἀγγελία παρὰ τοῦ βασιλέως», «ἔμαθον παρ' ἐπισήμου ἀνδρός»· || ἀντὶ ποιητικοῦ αἰτίου: «ὁμολογεῖται παρὰ πάντων», «ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρός»· β') μετὰ δοτικῆς προσώπου σημαίνει τὸ πλησίον: «κάθηται παρ' ἐμοί», «μεγάλως ἰσχύει παρὰ τῷ βασιλεῖ»· || ἐν τῷ οἴκῳ τινός: «μένει παρὰ τῷ θείῳ, — παρὰ τῷ πατρὶ» εἰς τὸν οἶκον τοῦ θείου, τοῦ πατρός· || ἐνώπιον: «δικηγόρος παρ' ἅπασι τοῖς δικαστηρίοις»· || μεταξύ: «εἴθισται παρ' ἡμῖν»· γ') μετὰ αἰτιατικῆς τόπου ἢ πράγματος σημαίνει πλησίον:

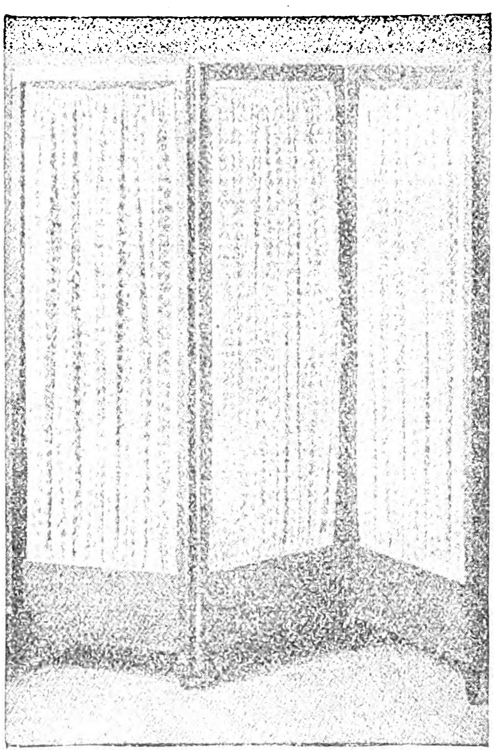

Παραβάν.

«πόλις παρὰ τὴν θάλασσαν, —παρὰ τὸν ποταμόν»· δ') μετὰ αἰτιατικῆς προσώπου σημαίνει τὸ τέρμα τῆς διευθύνσεως (ἀρχ.): «ἀφίκετο παρὰ βασιλέα, — παρὰ Κροῖσον»· ε') προσθήκην: «παρὰ τὴν ἐξαίρετον παιδείαν χαρακτηρίζει αὐτὸν καὶ καλοκαγαθία»· στ') ἐξαίρεσιν: «τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον» (*Παύλ.* Κορινθ. 2, 11, 24)· δημοτ. «τρεῖς παρὰ τέταρτον»· || φρ. «παρ' ὀλίγον» ἄλλως «ὀλίγον ἔλειψε»: «παρ' ὀλίγον νὰ πεθάνῃ»· ζ') ἐναντίωσιν ἢ παράβασιν: «παρὰ προσδοκίαν ἐπέτυχε», «ἡ ἀπόφασις ἐξεδόθη παρὰ τὸ δίκαιον»· η') σύγκρισιν: «παρὰ νὰ ἀτιμασθῇ προτιμᾷ νὰ ἀποθάνῃ», παροιμ. «κάλλιο πέντε καὶ 'ς τὸ χέρι παρὰ δέκα καὶ καρτέρει»· θ') εἰμὴ μόνον, ἐκτός: «δὲν ἔχω παρὰ μόνον ἑκατὸ δραχμές»· ι') φρ. «ἡμέραν παρ' ἡμέραν» διαλειπούσης ἡμέρας: «κάμνει μάθημα ἡμέραν παρ' ἡμέραν».

Ἐν συνθέσει σημαίνει συνήθως ἡ *παρά*: α') πλησίον: *παρακάθημαι, παρίσταμαι, παραθαλάσσιος*, δημοτ. *παραστέκω*· β') παράβασιν ἢ παρεκτροπήν: *παραβαίνω, παρανομῶ, παραβλέπω, παρακούω*· γ') ἐπίτασιν καὶ ὑπερβολήν: *παρατρώγω, παραπίνω, παραλέω, παραδουλεύω*· δ') προσθήκην: *παραφέντης, παραμάννα, παραγέμισμα*.

Παρά, ἢ ***Γκρὰν Παρὰ*** (Parà ἢ Grão Parà) *[Γεωγρ.]*. Βόρειος πολιτεία τῆς Βραζιλίας, ἡ τρίτη κατ' ἔκτασιν, ἔχουσα ἐμβαδὸν 1.362.966 τ. χλμ. Κάτ. 1.385.000. Πρωτεύουσα ἡ ὁμώνυμος πόλις *Παρὰ* ἢ *Μπελέμ*. Παράγει καουτσούκ, κακάο καὶ δέρματα. Αἱ πεδιάδες αὐτῆς καλύπτονται ὑπὸ λιμνῶν καὶ διαρρέονται ὑπὸ ποταμῶν, ὧν κυριώτερος εἶναι ὁ *'Αμαζόνιος*. Εἰς τὴν πολιτείαν ἀνήκουν καὶ αἱ ἔναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ 'Αμαζονίου κείμεναι νῆσοι *Καβιάνα, Μεσιάνα* (Mexiana) καὶ *Μαραζοὺ* (Marajò). Γ. Ι. Β.

— Παρὰ (Parà), καὶ ἐπισήμως ***Μπελὲμ*** ἢ ***Μπελὲμ ντὸ Παρὰ*** (Belem do Parà) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου βραζιλιανῆς πολιτείας, εἰς 1°28' Ν. πλάτους καὶ 48°20' Δ. μήκους, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου παραποτάμου. Κάτ. 302.600. Ἔχει λαμπρὰς δημοσίας οἰκοδομάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτεραι εἶναι τὸ «Θέατρον τῆς εἰρήνης» καὶ τὰ νοσοκομεῖα. Γ. Ι. Β.

— Παρὰ (Parà) *[Γεωγρ.]*. Ποταμόκολπος τῆς ΒΔ. Βραζιλίας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πολιτείᾳ, ἀποτελῶν κυρίως τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ *Τοκαντένς*. Περιβρέχει τὴν νῆσον Μαραζὸ ἀπὸ Ν. καὶ Α. Διὰ τοῦ Παρὰ χύνονται εἰς τὸν ὠκεανὸν τὰ ὕδατα καὶ πλείστων ἄλλων μικροτέρων «γκαραπὲς» (=ποταμίσκων πλωτῶν διὰ πορθμίων). Γ. Ι. Β.

Παρά, ***Πέτρος***. Γάλλος ἀξιωματικὸς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος Α'. Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ὡς ἐθελοντὴς καὶ προσελήφθη εἰς τὸ σῶμα τῶν φιλελλήνων. Ἐπολέμησε γενναίως καὶ κατὰ τὴν παρὰ τὸ Χαϊδάριον μάχην (Αὔγουστος 1826), κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως (27 Φεβρουαρίου 1827), ὅπου καὶ ἐφονεύθη. Τ. Ε. Ε.

παρα-αμινοφαινόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. *ἀμινοφαινόλαι*.

παραβαίνω, ἀόρ. *παρέβην*· ἀθετῶ, ἀναιρῶ, παραβιάζω: «παραβαίνω τοὺς νόμους, — τὰς συνθήκας, — τὴν ὑπόσχεσίν μου».

παραβάλλω· κάμνω παραβολήν, παραλληλίζω, συγκρίνω: «παραβάλλω τὸ ἀντίγραφον πρὸς τὸ πρωτότυπον»· || «μὲ κανένα δὲν παραβάλλεται» εἶναι ὅλων ἀνώτερος· || ἀρχ., βάλλω, ρίπτω τροφὴν εἰς τὰ ζῷα.

παραβὰν (τό). Πᾶν μέσον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἡ λέξις γαλλικὴ (paravent), ἀπεδόθη ἑλληνιστὶ διὰ τοῦ ὅρου *ἀλεξήνεμον*, εἶναι δὲ τοῦτο τεμάχιον χονδροῦ λινοῦ ὑφάσματος διαστάσεων 2×3 μ. περίπου, τὸ ὁποῖον οἱ τοπογράφοι κατὰ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ ἐργασίας των τοποθετοῦσι καθέτως τῷ πνέοντι ἀνέμῳ, ἵνα ἀνακόπτωσι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ καὶ ἐκτελῶσιν ἀσφαλέστερον ἀκριβεῖς μετρήσεις. Κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἐννοίας, παραβὰν σημαίνει καὶ πᾶν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου προφυλάσσει, ἀπομονώνει τις ἓν τμῆμα δωματίου, μίαν κλίνην, ἢ ἀποκρύπτει τὴν θέαν τινός. Τοιαῦτα ἔπιπλα ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ξυλίνων πλαισίων ἐπιμήκους ὀρθογωνίου σχήματος, συνηρθρωμένων μεταξύ των κατὰ τὰς μακρὰς αὐτῶν πλευράς, διὰ γιγγλύμων, καὶ κεκαλυμμένων δι' ὑφάσματος. Τὰ ἔπιπλα ταῦτα λόγῳ τῆς κατασκευῆς των δύνανται νὰ πτύσσωνται καὶ ἁπλοῦνται, εἶναι ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει, ποικίλλονται δὲ καὶ δι' ὡραίων πολλάκις παραστάσεων γλυπτῶν καὶ ζωγραφικῶν.

— παραβὰν *[Ναυτ.]*. Διεθνὴς ὀνομασία (paravane) πολεμικοῦ ὀργάνου ἐφαρμοσθέντος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐναντίον ναρκῶν καὶ ὑποβρυχίων (βλ. λ. *παραπλωτήρ*). Σ. Ε. Λ.

παραβανικὸν ὀξύ, ἢ ***ὀξαλυλουρία*** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

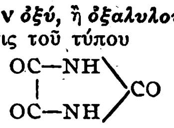

σχηματιζομένη κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἐπιδράσεως ὀξαλυλοχλωριδίου ἐπὶ τῆς οὐρίας. Τήκεται ὑπὸ ἀποσύνθεσιν εἰς 242°. Σ. Γ.

παραβαρύνω· βαρύνω τι πολύ, παραφορτώνω: «μὴν τὸ παραβαρύνῃς γιατὶ θὰ σπάσῃ».

παράβασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παραβαίνειν, ἀθέτησις, παραβίασις, κατάργησις: «παράβασις νόμου, —διατάξεως, —ὑποσχέσεως, — κανόνος κ.λ.π.».

— *['Αρχ.]* Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ κύριον χορικὸν ᾆσμα τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἀποτελοῦν ὁλόκληρον ἐπεισόδιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ χορὸς ἐστραμμένος πρὸς τοὺς θεατάς, ἔλεγεν, ἀντιπροσωπεύων τὸν ποιητήν, διαφόρους συμβουλὰς ἢ σκώμματα ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο. Ἡ παράβασις, ὅταν ἦτο πλήρης διῃρεῖτο εἰς 7 μέρη, τὰ μὲν ᾀδόμενα, τὰ δὲ λεγόμενα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τρία πρῶτα: *κομμάτιον, παράβασις*, ἢ *ἀνάπαιστοι* καὶ *πνῖγοι* ἢ *μακρόν*, ἦσαν ἄσχετα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα: *ᾠδὴ* ἢ *στροφή, ἐπίρρημα, ἀντίστροφος* ἢ *ἀντῳδὴ* καὶ *ἀντεπίρρημα*, ἀντίστοιχα καὶ κατὰ τὸ μέτρον καὶ κατὰ τὰ κῶλα: ἡ ᾠδὴ πρὸς τὴν ἀντῳδὴν καὶ τὸ ἐπίρρημα πρὸς τὸ ἀντεπίρρημα. Κατ' ἀρχὰς ἡ παράβασις ἦτο ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν διδασκομένην κωμῳδίαν, μετατεθεῖσα μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ προλόγου πρὸ τῆς παρόδου τοῦ χοροῦ, εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δράματος.

—παράβασις καθηκόντων. Ἡ ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν παρανομία ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς εἰς αὐτοὺς ἀνατεθειμένης δημοσίας ὑπηρεσίας. Κατ' ἀρχὴν αἱ ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαίου προβλεπόμεναι ποιναὶ διὰ τὰ παρ' ἰδιωτῶν διαπραττόμενα ἀδικήματα ἐπιβάλλονται καὶ εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας. Ἡ ὑπαλληλικὴ ὅμως ἰδιότης ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον εἰδικῶν κολασίμων πράξεων, ρητῶς καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ χαρακτηριζομένων γενικῶς ὡς παραβάσεων καθήκοντος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν αἰτίαν ἐν τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς. Οὕτω προβλέπονται καὶ τιμωροῦνται, χαρακτηριζόμεναι ὡς παραβάσεις καθήκοντος, ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος παρ' ἡμῖν ποινικοῦ νόμου αἱ πράξεις: α') Ἡ παράνομος ἔναρξις, ἐξακολούθησις καὶ ἀπέκδυσις τῆς ὑπηρεσίας, ὧν ἡ πρώτη ὑπάρχει, ὅταν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἄρχεται τῶν ἐργασιῶν του πρὶν ἢ ἔτι δώσῃ τὸν τῆς ὑπηρεσίας ὅρκον (ἄρθρ. 449), ἡ δευτέρα, ὅταν ἐξακολουθῇ ὁ ὑπάλληλος νὰ ἐκτελῇ τὰ δημόσια ἔργα του, μολονότι ἐπισήμως ἐπληροφορήθη τὴν παῦσίν του ἢ τὴν μετάθεσίν του (ἄρθρ. 450), καὶ ἡ τρίτη, ὅταν ἐν κοινῇ συσκέψει πλειότεροι ὑπάλληλοι συναπεφάσισαν καὶ ἐζήτησαν τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπομάκρυνσίν των ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐμποδίσουν ἢ διακόψουν τὴν ἐνέργειαν τῆς δικαιοσύνης ἢ τῆς διοικήσεως (ἄρθρ. 451). β') Ἡ παράβασις τῆς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀπαιτουμένης ἐχεμυθίας, ὑπάρχουσα ὅταν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος κοινοποιῇ ἢ καθιστᾷ γνωστὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα μόνον ὡς ἐκ τῆς δημοσίας θέσεώς του γνωρίζει, ἢ πράξεις ἢ ἐπίσημα ἔγγραφα, διαπεπιστευμένα αὐτῷ χάριν τοῦ δημοσίου ἐπαγγέλματός του (ἄρθρ. 452). γ') Ἡ δωροδοκία, ὑπάρχουσα ἐὰν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος

Digitized by Google

ἀπεδέχθη τὴν ὑπόσχεσιν δώρων ἢ ἔλαβε τὰ προσφερθέντα δῶρα ἐπὶ σκοπῷ νὰ προβῇ εἰς ἐνέργειάν τινα ἢ νὰ παραλείψῃ οἱανδήποτε τῆς ὑπηρεσίας του πρᾶξιν (ἄρθρ. 456). δ') Ἡ καταπίεσις, ὑπάρχουσα ἐὰν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἐξ ἰδιοτελείας εἰσέπραξε παρ' ἰδιώτου χρήματα μὴ ὀφειλόμενα (ἄρθρ. 461). ε') Ἡ ἀποσιώπησις τῆς ἰδίας συμμετοχῆς, ὑπάρχουσα ἐὰν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος κρίνῃ ὑπόθεσίν τινα, δι' ἣν ἀμέσως διαφέρεται, ἀποσιωπῶν τὴν τοιαύτην του σχέσιν (ἄρθρ. 463). στ') Ἡ συμμετοχὴ εἰς πράγματα μὴ συμβιβαζόμενα μὲ τὰ ἔργα τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας (ἄρθρ. 464—466). ζ') Ἡ κατάχρησις τῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς, ὑπάρχουσα ἐπὶ παρανόμου ἐνεργείας ἀνακρίσεων (ἄρθρ. 467), ἐπὶ ἀθεμίτου παραλείψεως ἀνακρίσεως καὶ αὐτογνώμονος ἀπολύσεως τῶν κατηγορουμένων (ἄρθρ. 468), ἐπὶ παραβιάσεως τοῦ ἀσύλου τῆς κατοικίας (ἄρθρ. 469), ἐπὶ ὑπεξαιρέσεως ἢ ἀνοίγματος ἐπιστολῶν (ἄρθρ. 470), ἐπὶ ἀδικαιολογήτου ἀναβολῆς τῆς ἐξετάσεως τοῦ συλληφθέντος κατηγορουμένου (ἄρθρ. 471), ἐπὶ ἐκβιάσεως δι' αἰκιῶν τῶν κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων (ἄρθρ. 472), ἐπὶ αἰκισμοῦ φυλακισμένων (ἄρθρ. 473), ἐπὶ παρανόμου ἐκδόσεως ἢ ἐκτελέσεως ποινικῶν ἀποφάσεων ἢ καταγνώσεως ποινῶν αὐθαιρέτων (ἄρθρ. 474) καὶ ἐπὶ αὐθαιρέτου ἐκτελέσεως ποινῶν (ἄρθρ. 475). η') Ἡ ὑπέρβασις τῶν καθηκόντων δημοσίων ὑπαλλήλων, ὑπάρχουσα ἐὰν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ἀντιποιῆται ξένην ἐξουσίαν ἢ ὑπερβαίνῃ τὰ ὅρια τῆς ἁρμοδιότητός του (ἄρθρ. 476—479). θ') Ἡ ἄρνησις ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων (ἄρθρ. 480—481). ι') Ἡ ἀπιστία περὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας (ἄρθρ. 482—486)· καὶ τέλος ἀνώνυμοί τινες παραβάσεις μὴ ῥητῶς ἀναφερόμεναι ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ. Ἐξ ἄλλου τὸ ἄρθρον 494 τοῦ ποινικοῦ νόμου προβλέπει εἰδικῶς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν, ἐὰν ὁ δημόσιος ὑπάλληλος διέπραξε κακούργημά τι ἢ πλημμέλημα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας του, ὁ δικαστὴς ὑποχρεοῦται κατὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς νὰ θεωρήσῃ τὴν δημοσίαν ὑπαλληλικὴν ἰδιότητα τοῦ πράξαντος ὡς ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν αἰτίαν. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—*παράβασις ὁμολογίας τῆς παρθενίας* [*Κανον. Δίκ.*]· βλ. λ. *ἤθῶν* πλημμελήματα (τ. ΙΒ', σ. 184 β').

—*παράβασις στρατιωτικῆς ἐντολῆς* [*Στρ. Δικ.*]. Στρατιωτικὸν ἀδίκημα, συνιστάμενον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐν γνώσει ἐκτέλεσιν ἐνεργείας ἀντιθέτου πρὸς τὸ περιεχόμενον στρατιωτικῆς ἐντολῆς ἣν ἔλαβε. Στρατιωτικὴ δ' ἐντολὴ εἶναι πᾶσα ῥητὴ καὶ σαφὴς παραγγελία, ἀφορῶσα ὡρισμένον ἀντικείμενον τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ διδομένη εἰς τοὺς φρουροῦντας θέσιν τινά. Τὸ ἀδίκημα τοῦτο προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 208 τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, ληφθέντος ἐκ τοῦ ἄρθρου 219 τοῦ γαλλικοῦ στρατιωτικοῦ ποινικοῦ κώδικος τοῦ 1857. Κατ' αὐτό, ὁ στρατιωτικὸς ὁ παραβαίνων τὴν ἣν ἔλαβεν ἐντολὴν ἢ ὁ ἐκβιάζων τὴν εἰς ἄλλον στρατιωτικὸν ἀνατεθειμένην ἐντολήν, τιμωρεῖται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ἔπραξε τοῦτο (ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ, ἐν πολέμῳ, ἐν εἰρήνῃ), μὲ ποινὴν ἀπὸ 2 μηνῶν μέχρις 20 ἐτῶν. Διὰ τοῦ νόμου δὲ 643 ἐθεωρήθη ὡς παραβαίνων στρατιωτικὴν ἐντολὴν καὶ πᾶς στρατιωτικός, ὅστις πυροβολεῖ αὐτοβούλως καὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου καὶ τιμωρεῖται μὲ τὰς ποινὰς τῆς παραβάσεως στρατιωτικῆς ἐντολῆς. Ἐθεσπίσθη δὲ ἡ εἰδικὴ αὕτη διάταξις θεωρηθείσης ἀνεπαρκοῦς τῆς περὶ ἀσκόπων πυροβολισμῶν διατάξεως τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ νόμου 286, καθόσον ἡ πρᾶξις αὕτη διαπραττομένη ὑπὸ στρατιωτικοῦ προσβάλλει δεινότερον τὴν δημοσίαν τάξιν, ἀφοῦ διαπράττεται ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ταύτης. Χ. Ι. Π.

παραβάτης (ὁ), θηλ. *—άτις, —ιδος*· ὁ παραβαίνων, ὁ ἀθετῶν τι ὡμολογημένον: «παραβάτης τοῦ νόμου, —τῶν ὅρκων, —τῶν ὑποσχέσεων»· || προσηγορία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ὡς ἀθετήσαντος τὸ θρησκευτικὸν δόγμα· || ἀρχ., ὁ παρὰ τὸν ἡνίοχον μαχητὴς (βλ. κατ.).

—[*Ἀρχ.*] *Παραβάτης* ἢ *παραιβάτης* ἐκαλεῖτο ὁ μαχόμενος ἀπὸ τοῦ ἅρματος, ὅπερ ἐκαλεῖτο δίφρος, ὡς δύο φέρων ἄνδρας, τὸν ἡνίοχον καὶ τὸν παραιβάτην. Τούτων ὁ μὲν ἡνίοχος ἔργον εἶχε νὰ διευθύνῃ τὸ ἅρμα, ὁ δὲ παραιβάτης νὰ μάχεται ἀπ' αὐτοῦ ῥίπτων κατὰ τοῦ πολεμίου τὸ ἀκόντιον του. Ὅταν δὲ τὸ ἅρμα προσήγγιζε τὸν ἐχθρόν, ὁ παρὰ τὸν ἡνίοχον (ἐξ οὗ καὶ παραιβάτης) πολεμιστὴς κατήρχετο ἐκ τοῦ δίφρου καὶ ἐμάχετο κατ' αὐτοῦ ὡς πεζός, *καταιβάτης* καλούμενος τότε. ΚΑΨ.

παραβατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς παράβασιν, εἰς παρεκτροπήν.

παραβγάζω, ἀόρ. *ἐπαράβγαλα*· δημοτ., βγάζω, ἐξάγω ἐντελῶς· || προπέμπω, κατευοδώνω: «τὸν παραβγάλαμε ὡς τὸ βαπόρι».

παραβγαίνω, ἀόρ. *παραβγῆκα*· δημοτ., ἁμιλλῶμαι, ἀνταγωνίζομαι: «παραβγαίνομε εἰς τὸ πήδημα;», «κανεὶς δὲν τοῦ παραβγαίνει 'ς τὸ τρέξιμο».

παράβγαλμα (τό)· ἰδίωμα τ., παρεπώνυμον, συνήθως ἐμπαικτικόν, ἄλλως *παρατσούκλι*.

παραβία (ἡ), ἡ *παραβίη* (ἡ) καὶ *παραβίας* (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ποτὸν τῶν Παιόνων τῆς Μακεδονίας, παρασκευαζόμενον ἐκ κονύζης καὶ κέγχρου (*Ἀθήν. Δειπν.* 447 δ). Π. Ν. Π.

παραβιάζω· παρέρχομαί τι διὰ τῆς βίας, εἰσχωρῶ βιαίως: «παρεβίασαν τὰ στενά», «παραβιάζω τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας»· || δημοτ., *παραβιάζω*· κάμνω τινὰ νὰ βιασθῇ πολύ, στενοχωρῶ πολύ: «μὴν τὴν παραβιάζῃς τὴ δουλειὰ καὶ δὲ γίνεται καλή».

παραβίασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραβιάζειν, ἡ διὰ τῆς βίας πάροδος, εἰσχώρησις: «παραβίασις τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου».

—*παραβίασις ἀπορρήτων* [*Νομ.*]· βλ.λ. *ἀπόρρητον.*

παραβιασμὸς (ὁ)· μετγν., πρᾶξις παρὰ τὸ δίκαιον ἢ παρὰ τὴν φύσιν, παραβίασις.

παραβίωσις (ἡ) (parabiose). Ὁ συνδυασμὸς πλειόνων ὀργανισμῶν, οἵτινες ἀναπτύσσονται ταυτοχρόνως, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως εἷς μόνον ἀπολαμβάνει ζωῆς ὅλως ἰδίας εἰς αὐτόν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ζῶσι δαπάναις αὐτοῦ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς παραβιώσεως παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τοὺς μύρμηκας, συνιστάμενον εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ μυρμηκιᾷ συνένωσιν ἀτόμων δύο εἰδῶν διαφόρων ἠθῶν. *Παραβίωσις νεύρων* καλεῖται ἡ ὡρισμένη μεταβολὴ ἔν τινι νεύρῳ ἐπερχομένη διὰ διεγέρσεως ἱκανῶς ἐντόνου καὶ παρατεταμένης· ἡ μεταβολὴ δ' αὕτη προηγεῖται τῆς καταργήσεως τῆς λειτουργίας τοῦ νεύρου τούτου. Παραβίωσις ὡσαύτως θεωρεῖται καὶ ἡ παρατηρουμένη κατάστασις εἰς ὁλόκληρον τὴν τάξιν τῶν ὀμφαλοσίτων καλουμένων τεράτων. Μ. Ν. Κ.

παραβλάπτω, βλάπτω, ἐπιφέρω βλάβην, ζημίαν: «παραβλάπτει τὰ συμφέροντά μου,—τὰ δικαιώματά μου».

παραβλάστη (ἡ) [*Ἀνατομ.*]. Καλεῖται κατὰ τὸν His ὁ ἐμβρυϊκὸς ἱστὸς εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης καταβολῆς τοῦ ἐμβρύου. Διακρίνεται δ' εἰς δύο ὁμάδας, εἰς τὴν *ἀρχιβλάστην* καὶ τὴν *παραβλάστην*, ἐξ οὗ καὶ οἱ *ἀρχιβλαστογενεῖς* καὶ *παραβλαστογενεῖς* ἱστοί. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀρχιβλαστογενῶν ἱστῶν διαπλάσσονται τὰ γνήσια ἐπιθήλια μετὰ τῶν ἀδενικῶν, ὁ μυϊκὸς ἱστὸς καὶ ὁ νευρικός, ἐκ δὲ τῶν παραβλαστογενῶν ὁ ἐρειστικὸς ἱστὸς μετὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ λέμφου καὶ τὰ ἐνδοθήλια. Ι. Κ. Κ.

παραβλάστημα (τὸ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται ὁ νεαρὸς βλαστός, ὅστις ἀναφαίνεται παρὰ τὸ μητρικὸν φυτὸν (βλ. λ. *παραφυάς*).

παραβλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ παραβλαστήματα ἐκφύων, ὁ ἀφ' οὗ βλαστάνουν παραφυάδες· || ὁ παραβλαστάνων, παραφυάς.

παράβλαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παραβλαστάνων, παραφυάς.

παραβλέπω· βλέπω λοξῶς, δὲν προσέχω, ἀμελῶ, παραμελῶ τι ἑκουσίως, κοιν. *κάμνω στραβὰ μάτια*: «παράβλεπε λίγο, μὴν εἶσαι πολὺ αὐστηρός»· || «δὲν παραβλέπω» δὲν βλέπω εὐκρινῶς, ἔχω ἀσθενῆ τὴν ὅρασιν, «ἐγήρασε καὶ δὲν παραβλέπει, μόλις διακρίνει τὰ γράμματα».

Παραβλεπτηνός. Βυζαντινὸς λόγιος, οὗ διασώζονται ἐν κώδικι λαυρεντιανῷ δύο ἐπιστολαὶ πρός τινα Νικόλαον, ἴσως ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Περιβλεπτηνὸν* συγγραφέα σχεδιασμάτων, ἰαμβικῶν ἐπιγραμμάτων καὶ ἐπιστολῶν (ἀποκειμένων ἐν κώδικι μαρκιανῷ τοῦ ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνος) καὶ τὸν *Ἰωάννην Περιβλεπτηνόν*, ἐπιστελλόμενον Θεοφυλάκτου τοῦ Βουλγαρίας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Π. Ν. Π.

παράβλεψις, *—εως* (ἡ)· παραμέλησις ἑκουσία, ἔλλειψις αὐστηρᾶς ἐπιτηρήσεως, σιωπηρὰ συγγνώμη.

παράβλημα (τό)· ὅ,τι παραβάλλει τις εἰς τὰ ζῷα, ἡ προσφερομένη τροφή· || περίφραγμα, προπέτασμα.

—[*Ναυτ.*] Καλεῖται *παράβλημα* (κοιν. *στρωμάτσο καὶ μπαλλόνι*, γαλλ. défense, ἀγγλ. boat tender) κατασκεύασμα, ὅπερ ἐξαρτώμενον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς πλοίου ἢ λέμβου χρησιμεύει πρὸς προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ προσκρούσεως ἢ τριβῆς πρὸς ἄλλο τι πλωτὸν ἢ ἐπὶ προκυμαίας. Κατασκευάζονται δὲ τὰ παραβλήματα ἐκ πλέγματος σχοινίου, ἢ ἐξ ὀθόνης, ὁπότε παραγεμίζονται διὰ τριμμάτων φελλοῦ

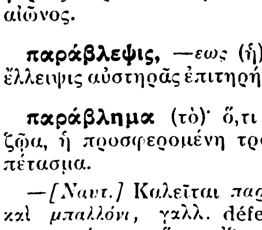

Παραβλήματα.

ἢ στυπείου ἢ καὶ ἐκ ξύλου κυλινδρικοῦ· πάντα ταῦτα εἶναι ἀφαιρετά, ἀρτώμενα εἰς κατάλληλον ὕψος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν διὰ σχοινίου προσδενομένου ἐπὶ σκαλμοῦ, πρὸς χρησιμοποίησιν ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μόνιμα τοιαῦτα, ὡς αἱ ἐκ ξύλου στεφάναι, αἵτινες περιφερικῶς περιβάλλουν τῶν ναυδέτων τὰ σώματα ἢ τὰ μικρὰ προσκεφάλαια, ἅτινα κατ' ἀποστάσεις εἶναι προσδεδεμένα εἰς σχοινίον, μονίμως καὶ περιφερικῶς τοποθετημένον κάτωθεν τοῦ ὑποζώματος τῶν ἀκάτων καὶ ἐν γένει πάσης λέμβου διαρκῶς χρησιμοποιουμένης διὰ βαρείας ἐργασίας. Σ. Ε. Λ.

παραβλώψ, *—ῶπος* (ὁ, ἡ)· ὁ βλέπων λοξῶς, ἀλλοίθωρος· || ὅρος ἄχρηστος, συνώνυμος μὲ τὸν *στραβισμὸν* (βλ. λ.).

Παραβόλα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.029 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Πλατανιὰ* καὶ *Τραγάνα* 1.254. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δασοκομεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καπνοπαραγωγῶν.

παραβολᾶνος. Ἐκαλοῦντο *παράβολοι*, *παραβολᾶνοι* καὶ *παραβολανεῖς* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀνατολῆς ἄνδρες περὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἐκ λοιμωδῶν ἀσθενειῶν πασχόντων ἀσχολούμενοι, οἵτινες οὕτως ἐν κινδύνῳ «παρενέβαλλον τὴν ψυχήν». Ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ὅστις ἀναφέρει αὐτοὺς ὡς γνωστοὺς ἤδη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, κατατάσσονται οὗτοι μεταξὺ τῶν κληρικῶν, ἐνῷ κυρίως ἀπετέλουν ἀδελφότητα λαϊκῶν ἐκλεγομένων καὶ ὑποκειμένων τῷ ἐπισκόπῳ. Πιθανῶς ἡ ἀδελφότης τῶν παραβολάνων ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Διονυσίου κατὰ τὸν μέγαν λοιμόν, ὅστις κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα εἶχε μεγάλως ἐξαπλωθῆ ἐκεῖ. Οἱ παραβολᾶνοι ἕνεκα τοῦ θάρρους αὐτῶν ἐλάμβανον πολλάκις μέρος εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς διαμάχας. Κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπετέλουν τὴν ἀδελφότητα 500 ἄνδρες, ἔπειτα δ' ηὐξήθησαν εἰς 600, ἐνῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπετέλουν αὐτὴν 1100. Μετὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἀναφέρονται πλέον. Κ. Ι. Δ.

παραβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραβάλλειν, παράθεσις, σύγκρισις, ἀντιπαραβολή: «ἡ παραβολὴ τοῦ ἀντιγράφου πρὸς τὸ πρωτότυπον»· || ἀλληγορικὴ διήγησις εἰλημμένη ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου πρὸς εἰκονικὴν παράστασιν ἠθικῆς τινος διδασκαλίας: «ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου».

— [*Μαθημ.*] *Παραβολὴ* λέγεται ἡ καμπύλη ἐπίπεδος γραμμή, τῆς ὁποίας ἕκαστον σημεῖον ἀπέχει ἴσον ἀπὸ δοθέντος (σταθεροῦ) σημείου τοῦ ἐπιπέδου της καὶ ἀπὸ δοθείσης (σταθερᾶς) εὐθείας ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ κειμένης. Τὸ μὲν σημεῖον, τὸ σταθερόν, καλεῖται ἑστία τῆς παραβολῆς, ἡ δὲ σταθερὰ εὐθεῖα διευθετοῦσα αὐτῆς.

Ἔστω εὐθεῖα δεδομένη (σχ. 1) ἡ ΘΔ καὶ σημεῖόν τι Ε, τὰ σημεῖα M_1 M_2 M_3 M_4 κτλ., τῶν ὁποίων αἱ ἀποστάσεις M_1E, M_2E, M_3E... εἶναι ἴσαι ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ἀποστάσεις M_1H_1, M_2H_2, M_3H_3... ἀπὸ τῆς εὐθείας, κεῖνται ἐπὶ μιᾶς καμπύλης, ἥτις λέγεται παραβολή, ἧς ἑστία εἶναι τὸ σημεῖον Ε καὶ διευθετοῦσα ἡ εὐθεῖα ΔΘ. Ἡ καμπύλη αὕτη δὲν ἔχει πέρατα (ἔχουσα μῆκος ὁσον-

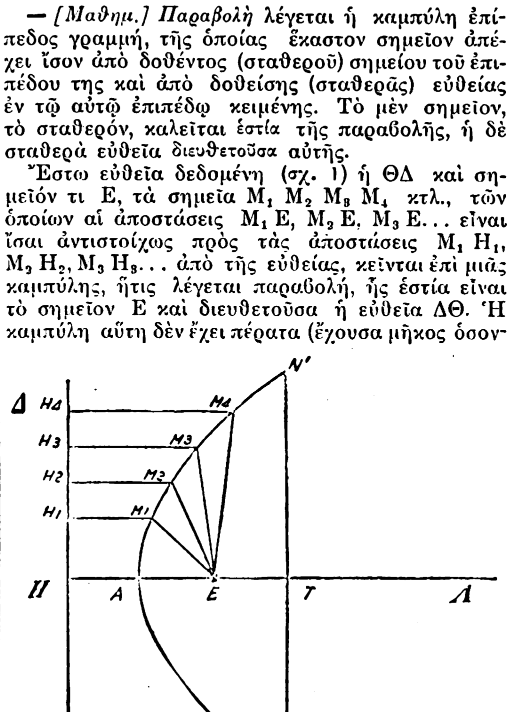

Σχ. 1.

δήποτε μέγα)· εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς τὴν εὐθεῖαν ΗΛ, ἥτις λέγεται ἄξων τῆς παραβολῆς τὸ σημεῖον Α, εἰς ὃ ἡ καμπύλη συναντᾷ τὸν ἄξονα της, λέγεται κορυφὴ τῆς παραβολῆς, κεῖται δὲ ἡ παραβολὴ ὅλη πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς διευθετούσης ΔΘ (εἰς τὸ σχῆμα εἶναι πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς, πρὸς τὰ ἀριστερὰ δὲν ὑπάρχει κλάδος τῆς καμπύλης).

Δυνάμεθα διὰ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου νὰ εὕρωμεν ὁσαδήποτε σημεῖα τῆς παραβολῆς

Digitized by Google

τῆς ὁποίας ἔχομεν γεγραμμένας τὴν διευθετοῦσαν καὶ τὴν ἑστίαν. Πρὸς τοῦτο (σχ. 1) μὲ κέντρον τὸ Ε καὶ ἀκτῖνα τὴν τυχοῦσαν εὐθεῖαν ΕΝ (ἡ ὁποία πρέπει νὰ μὴ εἶναι μικροτέρα τοῦ ἡμίσεος τῆς ἀποστάσεως ΕΗ) γράφομεν τόξον κύκλου τὸ ΡΝΣ, εἶτα ἐπὶ τῆς εὐθείας ΕΗ λαμβάνομεν τὸ μῆκος ΗΤ ἴσον πρὸς τὴν ἀκτῖνα ΕΝ καὶ ἐκ τοῦ Τ φέρομεν παράλληλον τῇ ΔΘ, τὴν ΤΝ· αὕτη συναντᾷ τὸ τόξον ΡΝΣ εἰς τὸ σημεῖον Ν, τὸ ὁποῖον εἶναι σημεῖον τῆς παραβολῆς, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ συμμετρικὸν Ν΄.

Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης γραφικῆς κατασκευῆς εὑρίσκομεν ὁσαδήποτε σημεῖα τῆς παραβολῆς ἀλλὰ μεμονωμένα· ἵνα γράψωμεν συνεχὲς τόξον παραβολῆς ἔχομεν τὸ ἑξῆς ἁπλοῦν μηχανικὸν μέσον. Ἔστω (σχ. 2) ὅτι δίδεται ἡ διευθετοῦσα ΔΗ καὶ ἡ ἑστία Ε παραβολῆς καὶ ὅτι θέλομεν νὰ γράψωμεν συνεχὲς τόξον αὐτῆς. Εἰς τὴν θέσιν ΔΗ προσαρμόζομεν στερρῶς κανόνα καὶ λαμβάνομεν γνώμονα, τὸν ΑΒΓ, τοῦ ὁποίου τὴν μίαν κάθετον πλευρὰν ΑΓ ἐφαρμόζομεν ἐπὶ τοῦ κανόνος ΗΔ. Κατὰ μῆκος ἴσον πρὸς τὴν ἄλλην πλευρὰν ΑΒ λαμβάνομεν νῆμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον στερεώνομεν εἰς τὸ Β τοῦ γνώμονος, τὸ δ' ἕτερον εἰς τὴν ἑστίαν Ε. Ἐὰν νῦν διὰ μολυβδίδος τείνωμεν τὸ οὕτω προσδεθὲν νῆμα, ἐνῷ συγχρόνως κινοῦμεν τὸν γνώμονα ὥστε ἡ ΑΓ νὰ ὀλισθαίνῃ ἐπὶ τῆς ΗΔ, τότε τὸ ἄκρον τῆς μολυβδίδος Μ θὰ γράψῃ τόξον παραβολῆς.

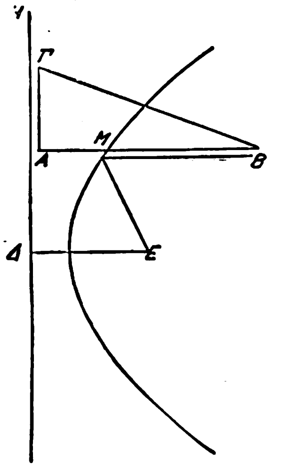

Σχ. 2.

Ἐὰν x, y (σχ. 3) παριστῶσι τὰς συντεταγμένας τοῦ τυχόντος σημείου τῆς παραβολῆς ὡς πρὸς ἄξονας συντεταγμένων, τὸν ἄξονα αὐτῆς καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ κάθετον ἐκ τῆς κορυφῆς της, ἔχομεν τὴν σχέσιν

(1) $y^2=2\mu x$

ἔνθα μ εἶναι τὸ μῆκος ΕΗ. Ἡ σχέσις αὕτη λέγεται ἐξίσωσις τῆς παραβολῆς, ἣν δηλονότι ἐπαληθεύει πᾶν σημεῖον Μ αὐτῆς· καὶ ἀντιστρόφως, πᾶν σημεῖον τοῦ ἐπιπέδου, οὗτινος αἱ συντεταγμέναι ἐπαληθεύουσι τὴν ἐξίσωσιν (1), κεῖται ἐπὶ τῆς παραβολῆς ΑΜ. Ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ μ, καλουμένου παραμέτρου τῆς ἐξισώσεως, ἐξαρτᾶται τὸ εὖρος τῆς καμπύλης, ἥτις εἶναι στενοτάτη ὅταν μ μικρόν, καταντῶσα νὰ γίνῃ ὁ ἄξων ὅταν $\mu=0$, καὶ εὐρυτάτη ὅταν μ μέγα, καταντῶσα νὰ γίνῃ ἡ ΑΠ, ὅταν $\mu=\infty$.

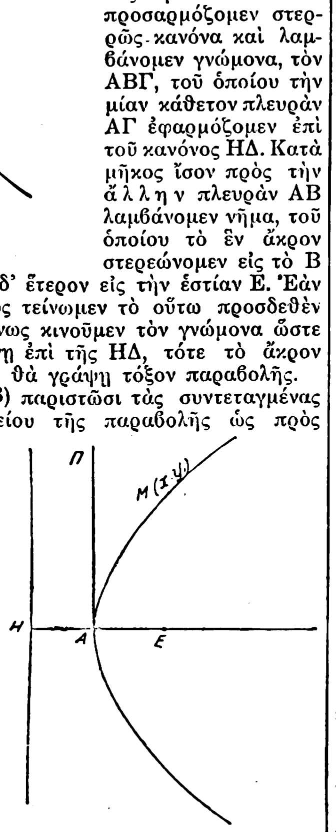

Σχ. 3.

Ἡ ἐξίσωσις (1) εἶναι δευτέρου βαθμοῦ ἀλγεβρικὴ καὶ διὰ τοῦτο ἡ παραβολὴ ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν δευτεροβαθμίων ἀλγεβρικῶν καμπύλων (ὡς ὁ κύκλος, ἡ ἔλλειψις καὶ ἡ ὑπερβολή).

Ὡς δευτεροβάθμιος καμπύλη, ἡ παραβολὴ δύναται νὰ ἔχῃ μετ' εὐθείας δύο τὸ πολὺ κοινὰ σημεῖα. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι εὐθεῖα καὶ παραβολὴ δύνανται νὰ ἔχωσι κοινὸν ἓν μόνον σημεῖον, χωρὶς ἡ εὐθεῖα νὰ εἶναι ἐφαπτομένη τῆς καμπύλης ταύτης (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει διὰ τὰς ἄλλας δευτεροβαθμίους καμπύλας: κύκλον, ἔλλειψιν, ὑπερβολήν, δι' ἃς πᾶσα εὐθεῖα τέμνουσα ταύτας καὶ μὴ οὖσα ἐφαπτομένη τέμνει εἰς δύο σημεῖα). Τὸ παράδοξον τοῦτο ἐξηγεῖται ἐν τῇ γεωμετρίᾳ διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι ἡ παραβολὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔλλειψις, τῆς ὁποίας ἡ ἑτέρα ἑστία (ἡ ἔλλειψις ἔχει δύο ἑστίας) εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄπειρον (σχ. 4).

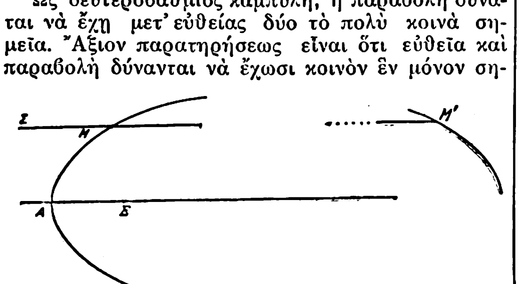

Σχ. 4.

Τότε πᾶσα εὐθεῖα ΣΜ, ἥτις τέμνει τὴν παραβολὴν εἰς ἓν μόνον σημεῖον Μ (χωρὶς νὰ εἶναι ἐφαπτομένη), δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι τέμνει τὴν καμπύλην καὶ εἰς ἕτερον σημεῖον Μ΄ (ὡς εἰς τὴν ἔλλειψιν) κείμενον εἰς ἄπειρον ἀπόστασιν. Τοιαῦται τέμνουσαι εἶναι παράλληλοι πρὸς τὸν ἄξονα τῆς παραβολῆς καὶ μόνον αὗται· δηλαδὴ πᾶσα ἄλλη τέμνουσα, μὴ παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα, τέμνει τὴν καμπύλην εἰς δύο σημεῖα (εἰς πεπερασμένην ἀπόστασιν κείμενα). Αἱ παράλληλοι τῷ ἄξονι εὐθεῖαι εἶναι διάμετροι τῆς παραβολῆς· δηλαδὴ ἐπ' αὐτῶν κεῖνται τὰ μέσα χορδῶν παραλλήλων. Κατὰ τὸν γενικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐφαπτομένης καμπύλης τινός, ἐφαπτομένη εἶναι τὸ ὅριον τῆς θέσεως τεμνούσης εὐθείας τὴν καμπύλην, ὅταν δύο σημεῖα τομῆς της συμπέσωσιν εἰς ἕν.

Οὕτω (σχ. 5) εἰς τὸ σημεῖον Μ τῆς παραβολῆς Α Μ΄ Μ΄΄ ἐὰν συμπέσωσι τὰ σημεῖα Μ΄ καὶ Μ΄΄ τῆς κινουμένης τεμνούσης Μ΄ Μ΄΄, θὰ λάβῃ αὕτη ὁρικὴν θέσιν τινὰ ΤΜ, ἥτις εἶναι ἐφαπτομένη, διάφορος τῆς τεμνούσης, παραλλήλου τῷ ἄξονι, ΣΜ, ἐχούσης τὸ ἕτερον σημεῖον τομῆς εἰς τὸ ἄπειρον καὶ οὐχὶ συμπεσόν. Ἀποδεικνύεται δ' ἐν τῇ γεωμετρίᾳ ὅτι ἡ ἀπόστασις ΑΤ (τῆς κορυφῆς Α ἀπὸ τοῦ σημείου Τ, καθ' ὃ ἡ ἐφαπτομένη ΜΤ τέμνει τὸν ἄξονα) εἶναι ἴση τῇ ΑΠ (τετμημένη τοῦ σημείου τῆς ἐπαφῆς Μ). Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα ΠΤ λέγεται ὑφαπτομένη τῆς παραβολῆς εἰς τὸ σημεῖον Μ. Ὅθεν ἕπεται ὅτι εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς παραβολῆς ἡ ὑφαπτομένη εἶναι διπλασία τῆς τετμημένης. Ἐὰν εἰς τὸ σημεῖον Μ φέρωμεν κάθετον ἐπὶ τὴν ἐφαπτομένην ΜΤ, τὴν ΜΚ, αὕτη λέγεται καὶ κάθετος τῆς καμπύλης. Ἡ κάθετος αὕτη τέμνει τὸν ἄξονα εἰς τὸ σημεῖον Κ, τὸ δὲ τμῆμα ΠΚ λέγεται ὑποκάθετος τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον Μ. Ἀποδεικνύεται δ' ὅτι ἡ ὑποκάθετος τῆς παραβολῆς (διὰ πᾶν σημεῖον αὐτῆς) εἶναι σταθερὰ καὶ ἴση τῇ παραμέτρῳ μ τῆς ἐξισώσεώς της: $y^2=2\mu x$. Ἐὰν ἀπὸ τῆς κορυφῆς Α φέρωμεν κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα τῆς παραβολῆς τὴν ΑΗΘ, ἡ εἰς τὸ Μ ἐφαπτομένη ΜΤ τῆς καμπύλης τέμνει ταύτην εἴς τι σημεῖον Η, ὅπερ εἶναι τὸ μέσον τῆς ΑΘ.

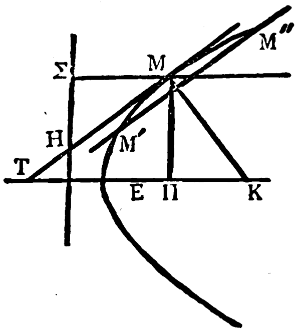

Σχ. 5.

Ἐκ τῶν ἄνω ἰδιοτήτων τῆς ἐφαπτομένης, τῆς ὑφαπτομένης καὶ ὑποκαθέτου τῆς παραβολῆς συνάγομεν τοὺς τρόπους τῆς κατασκευῆς τῆς ἐφαπτομένης. Ἐκ τούτων ἀναγράφομεν τοὺς ἁπλουστέρους δύο:

1) Ἔστω (σχ. 6) ὅτι δίδεται τὸ σημεῖον Α ὡς κορυφὴ παραβολῆς ἐχούσης ἑστίαν τὸ Ε καὶ σημεῖόν τι Μ τῆς καμπύλης (ἥτις καμπύλη δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι γεγραμμένη διὰ τὴν προκειμένην κατασκευὴν) καὶ ὅτι ζητεῖται νὰ χαραχθῇ ἡ εὐθεῖα, ἥτις διερχομένη διὰ τοῦ Μ θὰ ἐφάπτηται τῆς καμπύλης. Πρὸς τοῦτο γράφομεν τὴν εὐθεῖαν ΑΕ, ἥτις θὰ θὰ εἶναι ὁ ἄξων τῆς καμπύλης· κατόπιν φέρομεν εἰς τὸ Α τήν, κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα, ΑΘ καὶ ἐκ τοῦ Μ, παράλληλον τῷ ἄξονι, τὴν ΜΘ· αἱ δύο αὗται εὐθεῖαι τεμνόμεναι ὁρίζουσι τὸ σημεῖον Θ. Τοῦ εὐθυγράμμου τμήματος ΑΘ λαμβάνομεν τὸ μέσον Ν. Τέλος ἄγομεν τὴν εὐθεῖαν ΝΜ, ἥτις θὰ εἶναι ἡ ζητουμένη ἐφαπτομένη τῆς παραβολῆς εἰς τὸ Μ. Οὕτω ἡ χάραξις τῆς ἐφαπτομένης γίνεται καὶ χωρὶς νὰ εἶναι γεγραμμένη ἡ καμπύλη.

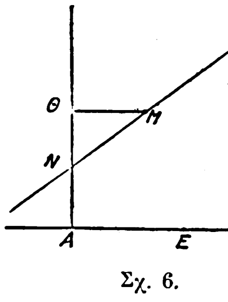

Σχ. 6.

2) Τῶν αὐτῶν δεδομένων, ἑνώνομεν (σχ. 7) τὴν ἑστίαν Ε μὲ τὸ σημεῖον Μ καὶ λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ ἄξονος ΕΑ τὸ μῆκος ΕΤ ἴσον πρὸς τὸ ΕΜ. Ἡ εὐθεῖα ΤΜ εἶναι ἡ ζητουμένη ἐφαπτομένη εἰς τὸ Μ τῆς καμπύλης. Ἡ ἁπλουστάτη πασῶν αὕτη κατασκευὴ τῆς ἐφαπτομένης στηρίζεται εἰς τὴν ἑξῆς ἰδιότητα αὐτῆς: ὅτι σχηματίζει (σχ. 8) εἰς πᾶν σημεῖον τῆς παραβολῆς Μ ἡ ἐφαπτομένη ΜΤ μὲ τὴν ἐπιβατικὴν ἀκτῖνα ΕΜ (rayon vecteur) καὶ τήν, παράλληλον τῷ ἄξονι, ΜΝ ἴσας γωνίας, δηλαδὴ $\Theta_1=\Theta_2$. Ἡ ἰδιότης αὕτη χρησιμοποιεῖται διὰ τοῦ σχήματος τῶν παραβολικῶν κατόπτρων· οὕτω ἂν ἐκ τοῦ Ε (διὰ τοῦτο κληθέντος ἑστία) προσπέσῃ φωτεινὴ ἀκτὶς ΕΜ ἐπὶ τῆς ΤΜ, θ' ἀνακλασθῇ αὕτη κατ' εὐθεῖαν ΜΝ παράλληλον τῷ ἄξονι (διότι ἡ γωνία τῆς προσπτώσεως εἶναι ἴση τῇ γωνίᾳ ἀνακλάσεως).

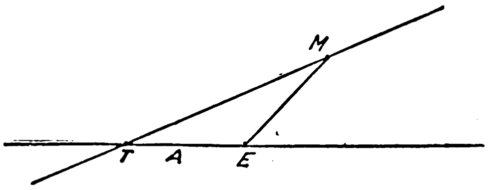

Σχ. 7.

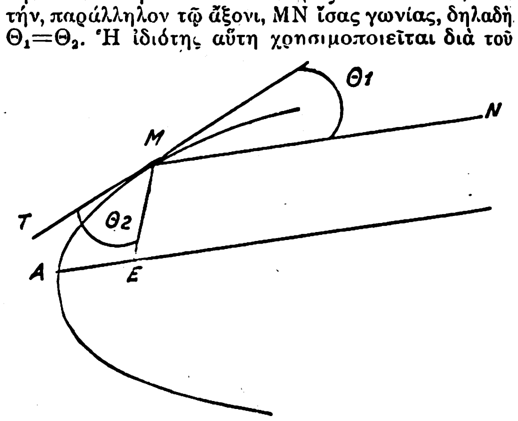

Σχ. 8.

Ἡ παραβολὴ προκύπτει ἐκ τῆς τομῆς κυκλικοῦ κώνου ὀρθοῦ δι' ἐπιπέδου παραλλήλου πρὸς μίαν γενέτειραν αὐτοῦ. Εἶναι δὲ τροχιὰ βλήματος ριφθέντος κατὰ διεύθυνσιν σχηματίζουσαν γωνίαν ὀξεῖαν πρὸς τὸν ὁρίζοντα καὶ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαρύτητος. Ὡσαύτως παραβολὴν διαγράφουσί τινες τῶν κομητῶν.

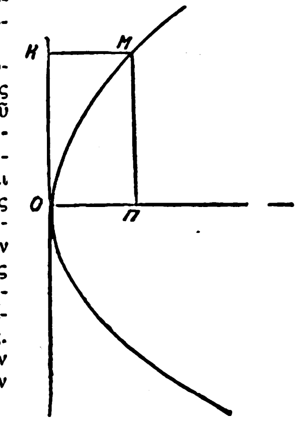

Σχ. 9.

Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ καμπυλογράμμου χωρίου ΟΠΜ (σχ. 9) τὸ περικλειόμενον ὑπὸ τόξου παραβολῆς ΟΜ καὶ τῶν εὐθειῶν ΟΠ, ΠΜ (συντεταγμένων τοῦ σημείου Μ) ἰσοῦται πρὸς τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ ὀρθογωνίου ΟΠΜΚΟ. Τὸ δὲ τόξον ΟΜ ἔχει μῆκος διδόμενον ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\text{τοξ } AM = \frac{1}{2\mu}\left[y\sqrt{\mu^2+y^2}+\mu^2 l\left(\frac{y+\sqrt{\mu^2+y^2}}{\mu}\right)\right]$$

Ν. Μ.

— [Ναυτ.] Καλεῖται *παραβολὴ* (κοιν. *πλεύρισμα*, γαλλ. en long accostage, ἀγγλ. the running alongside) ἡ πρᾶξις τοῦ ὁρμίζειν τὸ πλοῖον κατὰ πλευρὰν καὶ οἱ διὰ ταύτην ἀναγκαῖοι χειρισμοί. Εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας τὰ πλοῖα προσδένονται παραβάλλοντα εἰς τὰς κρηπῖδας, ἐξασφαλιζόμενα διὰ πεισμάτων ἐκ πρώρας καὶ πρύμνης ἐκτεινομένων πρὸς τὰς δέστρας τῆς κρηπῖδος, ἐνῷ παραβλήματα ἀπὸ τοῦ σκάφους ἀρτώμενα καὶ μεταξὺ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ τῆς ὀφρύος τοῦ κρηπιδώματος παρεντιθέμενα, προλαμβάνουσι τὰς ὑπὸ τῶν κρούσεων καὶ προστριβῶν βλάβας. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς ἀπάρσεως τοῦ οὑτωσὶ παραβεβλημένου πλοίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς προφύλαξιν αὐτοῦ ἐν περιπτώσει σφοδρύνσεως τοῦ ἀνέμου ἐκ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν κρηπῖδα πλευρᾶς, ἐκτείνονται δύο ἢ τρία πείσματα ἢ συρματόσχοινα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, πρὸς ναύδετα προσηνέμως τοῦ πλοίου ἠγκυροβολημένα, καλύτερον δὲ ἀκόμη, ἐὰν τὸ βάθος τοῦ λιμένος ἐπιτρέπῃ, πρέπει νὰ ποντίζωμεν τὴν μίαν ἢ καὶ τὰς δύο ἀγκύρας πρὸ τῆς παραβολῆς· ἐντεινομένων διὰ τῶν βαρούλκων τῶν τοιούτων πεισμάτων, ἢ τῶν ἀγκυρίων ἁλύσεων, ἀποφεύγεται ἡ ἐπὶ τῆς κρηπῖδος παράκρουσις τοῦ πλοίου, ὅπερ δύναται καὶ νὰ σταθῇ ἐπ' ἀγκύρας ἢ ἐπὶ τοῦ ναυδέτου. Ὅταν δὲ τὸ πλοῖον ἔχῃ παραβάλει εἰς κρηπῖδα λιμένος, εἰς ὃν τὸ φαινόμενον τῆς παλιρροίας εἶναι ἔκδηλον, ἀπαιτεῖται ἄγρυπνος προσοχή, ὅπως τὰ πρὸς τὴν κρηπῖδα πείσματα παρεῶνται κατερχομένου ἢ ἀνερχομένου τοῦ πλοίου ἢ ἐντείνωνται κατὰ τὰς περιστάσεις. Ὅταν δὲ ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων κατέρχηται μέχρι κινδύνου καθίσματος τοῦ παραβεβλημένου σκάφους ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἐφ' ὧν ἑδράζεται ἡ κρηπίς, πρέπει τὸ πλοῖον νὰ ἀφήσῃ τὴν κρηπῖδα καὶ νὰ σταθῇ ἐπ' ἀγκύρας ἀλλάσσον ἐν ἀνάγκῃ ἀγκυροβόλιον. Μικρὰ πλοῖα δύνανται εἰς λιμένας, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν κάτεργα, νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀγκυροβολίαν, παραβάλλοντα εἰς αὐτὰ διὰ τόνων ἢ ἁλύσεων, διερχομένων διὰ τῶν πρωραίων καὶ τῶν πρυμναίων θυρίδων. Πάντως ἡ παραβολή, ἥτις πρέπει νὰ ἀποφεύγηται εἰς λιμένας, ἐν οἷς ἡ τρικυμία τοῦ πελάγους γεννᾷ κλυδασμὸν (ρεστίαν),

Digitized by Google

ἐπιβάλλει εἰς τὰ πλευρίζοντα πλοῖα νὰ εἰσβιβάζωσι τὰ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν κρηπῖδα πλευρᾶς προέχοντα ἀντικείμενα, ἐὰν δὲ τὰ πλοῖα ἔχουν σταυρωτὰς κεραίας, πρέπει καὶ νὰ τὰς κερουλκοῦν ὀξύτατα καὶ νὰ ἀνορθοῦν διὰ τῶν κεροιάκων τὰ ὑπὲρ τὴν κρηπῖδα ἀκροκέραια, ἵνα μὴ αἱ χαμηλαὶ κεραῖαι ἐμποδίζουν εἰς τὰ ἀκροχήλια ἢ τὰς προκυμαίας κίνησιν τῶν μεταφορικῶν ἢ ἐκφορτωτικῶν μέσων. Ὡς εἰκός, ἡ ἀποβίβασις ἢ ἐπιβίβασις τῶν ἐπιβατῶν εἰς τὰ παραβεβλημένα πλοῖα γίνεται τῇ βοηθείᾳ γεφυρῶν ἀφαιρετῶν, διαβαθρῶν ὀνομαζομένων καὶ ἐχουσῶν ἑκατέρωθέν των προφυλακτικοὺς χειραγωγοὺς ἐπὶ στυλίσκων ἀνατεινομένους.

Παραβολὴ (κοιν. *ἀκοστάρισμα*) ὀνομάζεται ἐπίσης καὶ τὸ πλεύρισμα λέμβου εἰς πλοῖον, εἴτε ἐλαυνομένης ὑπὸ κωπῶν εἴτε ἱστιοπλοούσης. Ὁ χειρισμὸς οὗτος, εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ἀπαιτεῖ ναυτικὴν δεξιότητα καὶ ὀξυδέρκειαν, ἰδίως ὅταν τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ θὰ παραβάλῃ εἶναι ἐν κινήσει. Πρὸς τοῦτο ὁ κυβερνήτης τοῦ παραβάλλοντος, γνωρίζων τὰς ναυτικὰς ἀρετὰς τοῦ πλοιαρίου του, φέρει αὐτὸ ὑπηνέμως τοῦ πλοίου, εἰς ὃ θὰ παραβάλῃ καὶ ὑπὸ τὴν παρειάν του, χειρίζων οἱονεὶ πρὸς διασταύρωσιν τῆς πορείας του. Τότε οἱ ἀπὸ τοῦ πλοίου ρίπτουν εἰς τὴν λέμβον σχοινίον (μπαροῦμα), ὅπερ ἁρπάζοντες οἱ λεμβῖται προσδένουν εἰς τὸ πρωραῖόν της σέλμα, τούτου δὲ γενομένου ὁ πηδαλιοῦχός της ἀπομακρύνει αὐτὴν τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, μέχρις ἐντάσεως τοῦ σχοινίου, καὶ ὅταν ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου ἀνακοπῇ, πλησιάζει τὴν λέμβον πρὸς παραβολὴν εἰς τὴν ὑπήνεμόν του πλευράν. Ἄφθαστοι εἰς τοιαύτην δεξιότητα εἶναι οἱ πλοηγοὶ τῶν λιμένων τοῦ ὠκεανοῦ· ἀλλὰ καὶ οἱ λεμβοῦχοι τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ἰδίως οἱ Αἰγινῆται, εἶναι ἀξιοθαύμαστοι διὰ τὴν δεξιότητα, μεθ' ἧς παραβάλλουν τὰς λέμβους των. Σ. Ε. Λ.

— *[Καιν. Διαθ.]* Αἱ *παραβολαὶ* ὑπῆρξαν εἰς τὸν Ἰησοῦν ὁ προσφιλέστατος τρόπος τῆς πρὸς τὸν λαὸν διασαφήσεως τῶν θείων ἀληθειῶν (βλ. λ. *Ἰησοῦς*). Τὸν τρόπον δὲ τοῦτον δὲν ἐδημιούργησεν αὐτός, ὡς ἰσχυρίσθησάν τινες, ἀλλὰ παραλαβὼν αὐτὸν ἐν συχνῇ χρήσει παρὰ τῷ ἰδίῳ λαῷ ἔκπαλαι ὑπάρχοντα ἐτελειοποίησεν αὐτόν. Ἐπίσης ὁ παραβολικὸς τοῦ λέγειν τρόπος ἦτο λίαν εὔχρηστος καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τὴν φύσιν δ' ὅμως τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἁπλῶς τῇ βοηθείᾳ τῆς ἑλληνικῆς ρητορικῆς (πρβ. *Ἀριστοτέλους* Ρητορικὴν β' § 20), ὡς ἐνόμισεν ὁ Γερμανὸς θεολόγος Jülicher, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τὸ φῶς τῶν παραβολῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς ραββινικῆς φιλολογίας. Ὡς δὲ τὸ ἑβραϊκὸν maschal εἶναι λέξις πολυσήμαντος, δηλοῦσα καὶ τὴν παροιμίαν καὶ τὴν παραβολὴν καὶ τὸν θεῖον χρησμὸν καὶ τὸν σίλλον καὶ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ καὶ τὴν ἀλληγορίαν, οὕτω καὶ ἡ εὐαγγελικὴ παραβολὴ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ καθ' ὡρισμένον σχῆμα (Jülicher), διότι ὁτὲ μὲν ἐμφανίζεται ὡς καθαρὰ παραβολή, ὁτὲ δὲ ὡς καθαρὰ ἀλληγορία, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶναι ἀναμείκτου τύπου (παραβολὴ ἀλληγορίζουσα, ἀλληγορία παραβολίζουσα). Δύναται δὲ νὰ ὁρισθῇ αὕτη οὐχὶ ὡς «ἀλληγορικὴ διήγησις» (*Ν. Δαμαλᾶς*), ἀλλ' ὡς «διήγησις αὐτοτελής, ἔνθα δι' εἰκόνος τινός, ἥτις πολλάκις δὲν εἶναι ἀμέτοχος ἀλληγορικῶν στοιχείων, διασαφεῖται ἢ ἀποδεικνύεται ἀλήθειά τις ὑπερφυσική». Ἐκ τῆς διαφόρου δὲ μορφῆς τῶν ἐπὶ μέρους εὐαγγελικῶν παραβολῶν ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ βαθμοῦ τῆς σαφηνείας αὐτῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ *καθαρὰ παραβολή*, ἧς ὡς βάσις ὑπόκειται ἡ σύγκρισις (ἡ εἰκὼν κατ' Ἀριστοτέλη), εἶναι σαφεστέρα τῆς *ἀλληγορίας*, ἧς ὡς βάσις ὑπόκειται ἡ μεταφορά, ἄρα σαφέστεραι εἶναι ἐκεῖναι τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ τὸ παραβολικὸν στοιχεῖον καὶ ἧττον σαφεῖς ἐκεῖναι, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ τὸ ἀλληγορικόν. Ἐσφαλμένως δ' ἐξηλέγχθη ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Jülicher, ὅτι αἱ παραβολαὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἴκοθεν πᾶσαι καθαραὶ παραβολαὶ (ἄρα δὲ ὅλως σαφεῖς) οὖσαι, παρεξηγήθησαν ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν μετέπειτα Χριστιανῶν, ἐκληφθεῖσαι ὡς σκοτεινοὶ λόγοι.

Θέμα καὶ σκοπὸς τῶν παραβολῶν. Τὸ οὐσιῶδες καὶ θεμελιῶδες θέμα τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὰς ποικιλωτάτας σχέσεις καὶ ὄψεις αὐτῆς, γενικὸς δὲ σκοπὸς αὐτῶν ἡ διασάφησις καὶ ἀπόδειξις τῶν περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀληθειῶν καὶ οὕτως ἀντελήφθησαν αὐτὸν καὶ οἱ εὐαγγελισταί, παρὰ τὰς ἀδικαιολογήτους ἀντιρρήσεις τοῦ Jülicher (πρβ. *Μάρκ.* δ' 1—2 καὶ 33). Ὁ γενικὸς δ' ὅμως παιδαγωγικὸς οὗτος σκοπὸς ἐξυπηρετεῖτο καὶ διὰ τῆς μερικῆς ἀσαφείας ἐνίων παραβολῶν διττῶς: α) Δι' αὐτῆς ἀπετρέποντο οἱ ἐκ τῆς ἐμφανίσεως γυμνῶν τῶν περὶ τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀληθειῶν πολλαπλοῖ κίνδυνοι, οὓς διέτρεχον ὄχι μόνον οἱ ὑπὸ ὑλοφρόνων ἐλπίδων ἐμπεποτισμένοι καὶ σφόδρα προκατειλημμένοι ἀκροαταὶ ἐκ παρανοήσεως τῆς περὶ πνευματικῆς βασιλείας διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργον ἐκείνου. β) Ἡ μερικὴ τῶν εἰρημένων θεολογικῶν ἀληθειῶν περικάλυψις καὶ τὸ εἰκονικὸν καθόλου τοῦ λόγου ἦσαν μέσα ἐπιτήδεια πρὸς διέγερσιν τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ διαφέροντος καὶ πρὸς πρόκλησιν τῆς αὐτενεργίας τῶν ἀκροατῶν («ἀκούετε», «ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω»), οἵτινες λαμβάνοντες παρὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν μίτον τοῦ μυστηρίου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἠδύναντο οὕτω νὰ ἐμβαθύνωσιν εἰς αὐτὸν τῇ ἐκείνου χειραγωγίᾳ, ἣν ὤφειλον νὰ ἐπικαλεσθῶσιν, ὥσπερ καὶ οἱ μαθηταὶ («τίς εἴη ἡ παραβολή» κττ.)· ἅπαξ δὲ μυηθέντες εἰς τὰ μυστήρια διὰ μέσου τῶν παραβολῶν, θὰ διετήρουν, τῇ βοηθείᾳ ἀκριβῶς τούτων, ἀνεξιτήλους ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὰς ὑπερκοσμίους ἀληθείας. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τοὺς δεκτικοὺς ὑψηλοτέρας μαθήσεως καὶ σωτηρίας. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀνεπιδέκτους τοιούτων ἀγαθῶν καὶ πεπωρωμένους, ὁ ἐπικαλύπτων τὰς θείας ἀληθείας παραβολικὸς πέπλος παραμένων «ἀπεριαίρετος», ἀπέκρυπτε ταύτας ἀπ' ἐκείνων. Οὕτω τὸ δι' αὐτοὺς ἀποτέλεσμα τοῦ παραβολικοῦ λόγου τοῦ Σωτῆρος ἦτο ὅτι βλέποντες δὲν ἔβλεπον καὶ ἀκούοντες δὲν ἐνόουν (*Ματθ.* ιγ' 10—17 καὶ παράλληλα), τῆς τιμωρίας ταύτης μὴ οὔσης τελικῆς, ἀλλὰ διανοιγούσης νέαν ὁδὸν πρὸς σωτηρίαν.

Ἀριθμὸς καὶ κατάταξις τῶν παραβολῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ περιεχομένου αἱ εὐαγγελικαὶ παραβολαὶ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις: 1) Εἰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν φύσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (σπορέως, ζιζανίων σινάπεως, ζύμης κλπ.). 2) Εἰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς πολίτας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν (ἀκάρπου συκῆς, τελώνου καὶ φαρισαίου, δέκα παρθένων κλπ.)· καὶ 3) Εἰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ βασιλείου τῶν οὐρανῶν καὶ τὰς πρὸς τοὺς ὑπηκόους του σχέσεις αὐτοῦ (καλοῦ ποιμένος, ἀπολλυμένης δραχμῆς, ἀσώτου υἱοῦ κλπ.). Ἀπὸ ἐπόψεως δὲ μορφῆς δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν ἐπίσης εἰς τρεῖς τάξεις: 1) ἁπλᾶς παρομοιώσεις (ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου .... τὸ ἅλας τῆς γῆς κλπ.), 2) παραβολὰς (σπορέως, σαγήνης, καὶ αἱ πλεῖσται τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν) καὶ 3) παραδειγματικὰς διηγήσεις (τελώνου καὶ φαρισαίου, ἄφρονος πλουσίου, πλουσίου καὶ Λαζάρου καὶ καλοῦ Σαμαρείτου). Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν δ' ἀρίθμησιν ἅπασαι αἱ τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν παραβολαὶ εἶναι 74 ἐν ἅπασι τοῖς εὐαγγελίοις, ἐξ ὧν τινες μὲν εἶναι κοιναὶ εἰς τρεῖς ἢ δύο συνοπτικούς, τινὲς δὲ προσιδιάζουσιν εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἢ εἰς τὸν Ἰωάννην, παρ' ᾧ χαρακτηρίζονται αὗται ὡς «παροιμίαι».

Ἀξία καὶ ὀρθὴ μέθοδος ἑρμηνείας αὐτῶν. Ἡ ἀξία τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν εἶναι μεγίστη ὄχι μόνον διὰ τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν περιεχόμενον αὐτῶν καὶ διότι ἐν αὐταῖς ἀπεικάζεται ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ δὴ καὶ ἡ αὐτοσυνειδησία αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐπόψεως μορφῆς, ἀφ' ἧς κρινόμεναι ἐμφανίζονται ὡς λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα. Διακρίνονται ἐπὶ ἁπλότητι, φυσικότητι, ζωηρότητι, πλαστικότητι καὶ λιτότητι γραμμῶν καὶ δὴ καὶ πρωτοτυπίᾳ. Θαυμαστὸς δ' εἶναι ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων, ἃς ἐκ τῆς περιβαλλούσης φύσεως καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἤντλει ὁ συνθέτης αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς προσαρμογῆς τῆς μορφῆς πρὸς τὸ ὑπέροχον περιεχόμενον. Τοιαῦται δ' οὖσαι αἱ παραβολαὶ οὐκ ὀλίγον θὰ συνετέλουν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς καταπληκτικῆς ἐκείνης παρὰ τῷ λαῷ ἐντυπώσεως, ἥτις ἐξεφράζετο εἰς ἀναφωνήσεις οἵας «οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος» (Ἰω. ζ' 46). Τέλος ἡ μόνη ὀρθὴ μέθοδος ἑρμηνείας τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν εἶναι οὐχὶ ἡ κατὰ τὰ παλαιότερα ὑποδείγματα προσπαθοῦσα τὰ πάντα νὰ ἐξηγήσῃ ἀλληγορικῶς, οὔτε ἡ τὴν ἀλληγορίαν πανταχοῦ ἀποσκορακίζουσα, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ὀρθοτάτην τοῦ Χρυσοστόμου εἰσήγησιν ἐν ἑκάστῃ παραβολῇ ὡρισμένην θεμελιώδη ἰδέαν ἀναζητοῦσα, χωρὶς ὅμως νὰ παραβλέπῃ καὶ δευτερεύοντά τινα σημεῖα τῆς εἰκόνος, ἅτινα οὐχὶ ἀσκόπως θὰ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Jülicher*, «Die Gleichnisreden Jesu» (δύο τόμοι, γ' ἔκδ. 1910).—*D. Buzy*, «Introduction aux paraboles évangeliques» (1912).—*Coghlan*, «The parables of Jesu» (1918).—*M. Meinertz*, «Die Gleichnisse Jesu» (γ' ἔκδ. 1921).—*Σεραφεὶμ Παπακώστα*, «Ἑρμηνεία παραβολῶν» (1930). —*Π. Μπρατσιώτου*, «Αἱ παραβολαὶ τοῦ Κυρίου καὶ ἡ νεωτέρα κριτική» (1924). Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— *[Λογοτ.]* Ἡ *παραβολὴ* εἶναι παράθεσις πραγμάτων ὁμοίων μὲ τὸ προκείμενον· λαμβάνεται δ' ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς γινομένας ἀνθρωπίνους πράξεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῷα καὶ ἀπὸ ἄψυχα. Αἱ παραβολαὶ εἶναι συχνόταται εἰς τοὺς ποιητὰς καὶ μάλιστα τοὺς ἐπικοὺς (πρβλ. Ἰλιάδ. Δ 453, 455 κ. ἑξ.), δὲν συγχωροῦνται ὅμως εἰς τοὺς ρητορικοὺς λόγους. Αἱ παραβολαὶ τίθενται πολλάκις καὶ χωρὶς ὁμοιωματικὰ μόρια, ὡς: «τὰ μὲν σώματα τοῖς συμμέτροις πόνοις, ἡ δὲ ψυχὴ τοῖς σπουδαίοις λόγοις αὔξεσθαι πέφυκε». Ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. β', 20, 4) σαφῶς διακρίνει τὴν παραβολὴν ἀπὸ τοῦ λόγου, δηλαδὴ τοῦ ἀπολόγου ἢ μύθου. Ι. Φ. Δ.

παραβολικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραβολήν, ὁ τῆς παραβολῆς: «παραβολικὴ διήγησις».—Ἐπιρρ. **παραβολικῶς.**

— ***παραβολικὰ στοιχεῖα*** *[Ἀστρον.]*. Πέντε ποσότητες, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ παραβολικὴ τροχιὰ οὐρανίου σώματος. Αἱ ποσότητες αὗται εἶναι: α') ἡ κλίσις, β') τὸ μῆκος τοῦ περιηλίου, γ') ἡ περιηλιακὴ ἀπόστασις, δ') τὸ μῆκος τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου καὶ ε') ἡ ἐποχὴ διαβάσεως διὰ τοῦ περιηλίου. Ὁ Νεύτων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ὑπέδειξε μέθοδον ὑπολογισμοῦ τῶν παραβολικῶν στοιχείων τῶν κομητῶν, ἐφαρμόσας δὲ αὐτὴν ὁ Χάλλεϋ ἀνεκάλυψε τὴν περιοδικότητα τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερομένου ἤδη περιφήμου κομήτου. Σ. Π.

— ***παραβολικὴ γεωμετρία***· βλ. *Εὐκλείδειος* γεωμετρία.

— ***παραβολικὴ κίνησις*** *[Βλητ.]*· βλ. λ. *κίνησις* παραβολική.

— ***παραβολικὴ ταχύτης*** *[Ἀστρον.]*. Ἡ ταχύτης σώματος κινουμένου ἐπὶ παραβολικῆς τροχιᾶς. Ἡ παραβολικὴ ταχύτης παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$V^2 = 2G\frac{M + m}{r}$$

, ἔνθα r εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο σωμάτων ἐχόντων μάζας M καὶ m καὶ G ἡ σταθερὰ τῆς παγκοσμίου ἕλξεως. Ἐὰν σῶμά τι μάζης m ἐκσφενδονισθῇ εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ σώματος, ὅπερ ἔχει μᾶζαν M, μετὰ ταχύτητος ἴσης πρὸς r, θὰ διαγράψῃ παραβολικὴν τροχιάν, οιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ διεύθυνσις καθ' ἣν ἐξεσφενδονίσθη. Ἐὰν ἡ ταχύτης ἐκσφενδονίσεως εἶναι μικροτέρα τῆς V, ἡ διαγραφησομένη τροχιὰ θὰ εἶναι ἔλλειψις καὶ τὸ σῶμα θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀφετηρίαν του· ἐὰν ὅμως εἶναι μεγαλυτέρα τῆς V, τότε ἡ τροχιὰ θὰ εἶναι ὑπερβολὴ καὶ τὸ σῶμα θὰ ἀναχωρήσῃ ἀνεπιστρεπτί.

Ἡ παραβολικὴ ταχύτης καλεῖται διὰ παρόμοιον λόγον καὶ *ταχύτης φυγῆς*, ἡ δὲ τιμὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν οὐρανίου σώματος δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου. Οὕτω λ. χ. ὑποθέτοντες τὴν μᾶζαν m σώματός τινος ἐλαχίστην ὡς πρὸς τὴν μᾶζαν τῆς γῆς: $M=5{,}97\times10^{27}$ γρ., τὴν ἀκτῖνα τῆς γῆς: $r=6{,}37\times10^{8}$ ἐκ. καὶ τὴν ποσότητα $G=6{,}67\times10^{-8}$, ἔχομεν V=11,3 χλμτρ. κατὰ 1''. Διὰ τὸν ἥλιον, τοῦ ὁποίου ἡ μᾶζα εἶναι 332.000 φορὰς μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἀκτὶς 109 φορὰς μείζων τῆς γηΐνης, ἔχομεν V=622 χλμτρ. κατὰ 1''. Ὁμοίως εὑρίσκομεν ὅτι διὰ τὴν σελήνην εἶναι V=2,4 χλμτρ. κατὰ 1''. Ἄλλοις λόγοις σῶμά τι ἐκσφενδονιζόμενον ἐκ τῆς σελήνης μετὰ ταχύτητος μεγαλυτέρας τῆς ἀνωτέρω, οὐδέποτε θὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτήν, ὅπερ ἐξηγεῖ πιθανῶς διατὶ ἡ σελήνη στερεῖται ἀτμοσφαίρας. Σ. Π.

— ***παραβολικὴ τροχιὰ*** *[Ἀστρον.]*. Ἡ τροχιὰ οὐρανίου σώματος, ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα παραβολῆς (βλ. λ. *κομήτης*).

— ***παραβολικὸν κάτοπτρον*** *[Ἀστρον.]*. Κάτοπτρον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνακλαστικὴ ἐπιφάνεια ἔχει σχῆμα κοίλου παραβολοειδοῦς ἐκ περιστροφῆς. Τοιαῦτα κάτοπτρα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ λεγόμενα ἀνακλαστικὰ ἢ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια καὶ κατασκευάζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὑάλου, ἡ ὁποία προτιμᾶται τοῦ μετάλλου ὡς ὀλιγώτερον ἀλλοιουμένη ἐκ συστολῶν ἢ διαστολῶν συνεπείᾳ μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας. Ἐσχάτως ἀντὶ ὑάλου προτιμᾶται ἡ ὀρεία κρύσταλλος (quartz), ὡς ἔτι μᾶλλον ἀνεπηρέαστος ἐκ τῶν θερμομετρικῶν κυμάνσεων.

Ἡ κατασκευὴ παραβολικῶν κατόπτρων μεγάλης διαμέτρου συναντᾷ πολλὰς δυσκολίας, συνισταμένας εἰς τὴν ἐπίτευξιν ὁμογενοῦς μίγματος κατὰ τὴν τῆξιν τῆς ὑάλου, εἰς τὴν ὁμοιόμορφον καὶ βαθμιαίαν ψῦξιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς προσηκούσης καμπυλότητος τῆς ἀνακλαστικῆς ἐπιφανείας κατὰ τὴν λάξευσιν αὐτῆς.

Τὸ μέγιστον τῶν ἤδη ἐν χρήσει παραβολικῶν κατόπτρων εἶναι τὸ τοῦ τηλεσκοπίου Hooker ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ ὄρους Οὐΐλσων. Τὸ κάτοπτρον τοῦτο ἔχει διάμετρον 2,57 μ (100 ἰνσῶν) καὶ πάχος 325 χιλιοστομέτρων, ζυγίζει δὲ περὶ τοὺς 4—5 τόννους. Ὁ ὑάλινος δίσκος ἐξ οὗ διεμορφώθη ἐχύθη εἰς τὰ γαλλικὰ ὑαλουργεῖα τοῦ Saint Gobain, ἡ δὲ λάξευσίς του ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ritchey. Ἤδη μελετᾶται ἐν Ἀμερικῇ ἡ κατασκευὴ ἑτέρου γιγαντιαίου κατόπτρου, ἔχοντος διάμετρον 5 μέτρων περίπου (200 ἰντσῶν). Τὸ κάτοπτρον τοῦτο θὰ κατασκευασθῇ ἐξ ὀρείας κρυστάλλου. Σ. Π.

παραβολοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς παραβολήν, ὁ ἔχων σχῆμα παραβολῆς: «παραβολοειδὴς ἐπιφάνεια».

—**παραβολοειδὲς** (τό). Καλεῖται οὕτω πᾶσα ἐπιφάνεια, ἣν γράφει κινουμένη παραβολὴ ὀλισθαίνουσα ἐπὶ ἑτέρας παραβολῆς ἀκινήτου καὶ μὴ κειμένης εἰς τὸ αὐτὸ μὲ τὴν κινουμένην ἐπίπεδον, ὅταν ἡ ὀλίσθησις αὕτη γίνεται ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας:

1ον) Τὸ ἐπίπεδον τῆς κινουμένης παραβολῆς νὰ μένῃ παράλληλον ἑαυτῷ.

2ον) Ἕν, τὸ αὐτό, σημεῖον τῆς κινουμένης παραβολῆς νὰ μένῃ ἐπὶ τῆς ἀκινήτου (διαγράφον ταύτην ὡς τροχιάν του κατὰ τὴν κίνησιν)· καὶ

3ον) Αἱ δύο καμπύλαι, ἥ τε ἀκίνητος καὶ ἡ κι-

Digitized by Google

νουμένη, νὰ ἔχωσι πάντοτε (εἰς κάθε στιγμὴν τῆς κινήσεως) μίαν κοινὴν διάμετρον.

Ἐπειδὴ τὰ ἐπίπεδα τῶν δύο παραβολῶν εἶναι διάφορα καὶ ἐπειδὴ αὗται ἔχουσι κοινὸν σημεῖον, ἕπεται ὅτι ἡ κοινὴ διάμετρος θὰ διέρχεται διὰ τοῦ κοινοῦ τούτου σημείου καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ πάντοτε διάμετρος τῆς κινουμένης παραβολῆς θὰ συμπίπτῃ ἑκάστοτε μὲ τὰς διαφόρους διαμέτρους τῆς ἀκινήτου παραβολῆς.

Ἵνα σπουδάσωμεν τὰ διάφορα σχήματα τοῦ παραβολοειδοῦς (ὀνομασίαι ἑκάστου εἴδους τῶν ὁποίων ἐκτίθενται ὑπὸ ἴδια ἄρθρα κατωτέρω) εὑρίσκομεν τὴν ἐξίσωσίν του, ἀναφέροντες τὴν ἐπιφάνειαν εἰς τρεῖς ἄξονας συντεταγμένων x, y, z, τοὺς ἑξῆς:

Λάβωμεν ὡς ἄξονα τῶν x μίαν οἱανδήποτε κοινὴν διάμετρον τῶν παραβολῶν (κατά τινα στιγμὴν τῆς κινήσεως), ὡς ἄξονα τῶν y τὴν ἐφαπτομένην τῆς κινητῆς παραβολῆς, εἰς τὸ σημεῖον τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀκίνητον, καὶ ὡς ἄξονα τῶν z τὴν ἐφαπτομένην (εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον) τῆς ἀκινήτου παραβολῆς. Αἱ ἐξισώσεις τότε τῆς μὲν ἀκινήτου παραβολῆς θὰ εἶναι:

$$y = 0$$
$$z^2 = 2\mu x \qquad (1)$$

τῆς δὲ κινουμένης:

$$z = \lambda$$
$$y^2 \pm 2\nu(x+k) \qquad (2)$$

ἔνθα k, λ παράμετροι, ἡ μεταβολὴ τῶν ὁποίων συνεπάγεται τὴν κίνησιν τῆς καμπύλης. Αἱ παράμετροι αὗται δὲν μεταβάλλονται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, ἀλλὰ συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως

$$\lambda^2 = -2\mu k \qquad (3)$$

ἣν εὑρίσκομεν διὰ τῆς ἀπαλοιφῆς τῶν x, y, z μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἐξισώσεων (1) καὶ (2) καὶ ἥτις ἐκφράζει τὴν ἀναγκαίαν συνθήκην, ἵνα αἱ δύο παραβολαὶ ἔχωσι κοινὸν σημεῖον.

Αἱ ἐξισώσεις (2) εἶναι τῆς κινουμένης καμπύλης, ἥτις διὰ τῆς κινήσεώς της γεννᾷ τὸ παραβολοειδές, ὥστε εἶναι τοῦ παραβολοειδοῦς ὅταν τὰ λ καὶ k μεταβάλλωνται ὑπὸ τὴν συνθήκην (3)· ὥστε ἂν ἀπαλείψωμεν τὰς παραμέτρους λ καὶ k μεταξὺ τῶν τριῶν ἐξισώσεων (2) καὶ (3), θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν τοῦ παραβολοειδοῦς· ἡ ἀπαλοιφὴ αὕτη γιγνομένη μᾶς δίδει τὴν ἐξίσωσιν

$$z^2 = -2\mu\left(\pm\frac{y^2}{2\nu} - x\right)$$

ἢ καὶ

$$\frac{z^2}{\mu} \pm \frac{y^2}{\nu} = 2x \qquad (4)$$

ἥτις εἶναι ἐξίσωσις τοῦ παραβολοειδοῦς.

Αἱ ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως (4) παριστανόμεναι ἐπιφάνειαι εἶναι ἀλγεβρικαὶ δευτεροβάθμιοι ἄνευ κέντρου (δηλαδὴ ἄνευ σημείου, πρὸς ὃ τὰ σημεῖα τῆς ἐπιφανείας νὰ εἶναι ἀνὰ δύο συμμετρικά). Καὶ τὸ ἀντίστροφον ἀποδεικνύεται: δηλαδὴ πᾶσαι αἱ ἄνευ κέντρου δευτεροβάθμιοι ἐπιφάνειαι εἶναι παραβολοειδῆ τῆς μορφῆς (4), προκύπτοντα καθ' ὃν περιεγράψαμεν τρόπον γενέσεως. Τὸ διπλοῦν σημεῖον $\pm$ ἐν τῇ ἐξισώσει (4) δίδει δύο εἴδη παραβολοειδῶν, τὸ ἐλλειπτικὸν παραβολοειδές, μὲ τὸ σημεῖον σύν, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν παραβολοειδὲς μὲ τὸ σημεῖον πλήν. Ἡ δὲ ἰσότης τῶν παραμέτρων μ=ν εἰς τὸ ἐλλειπτικὸν δίδει τὸ ἐκ *περιστροφῆς παραβολοειδές*. Ν. Γ.

—**παραβολοειδὲς ἐλλειπτικόν.** Καλεῖται οὕτω τὸ παραβολοειδὲς τὸ ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως

$$\frac{y^2}{\mu} + \frac{z^2}{\nu} = 2x \qquad (1)$$

παριστώμενον, ἔνθα αἱ παράμετροι μ καὶ ν θετικαί, διάφοροι ἀλλήλων (διότι, ἐὰν μ=ν, τὸ παραβολοειδὲς θὰ εἶναι ἐκ περιστροφῆς).

Ἔστωσαν (σχ.) οἱ ὀρθογώνιοι ἄξονες συντεταγμένων ΟΧ, ΟΨ καὶ ΟΖ πρὸς οὓς ἀναφέρεται ἡ ἐξίσωσις (1)· ἐκ ταύτης δηλοῦται ὅτι ἡ ἐπιφάνεια διέρχεται διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν συντεταγμένων Ο. Διότι διὰ $x=y=z=0$ ἡ ἐξίσωσις ἐπαληθεύεται· καὶ ὅτι διὰ x ἀρνητικὸν δὲν ὑπάρχουσι πραγματικαὶ τιμαὶ τῶν y καὶ z ἐπαληθεύουσαι τὴν ἐξίσωσιν: ἤτοι ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἔχει σημεῖα (δὲν διέρχεται) ἀριστερὰ τοῦ ἐπιπέδου ΨΟΖ· ἐπομένως κεῖται ὅλη πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ, ἐκτεινομένη ἐπ' ἄπειρον.

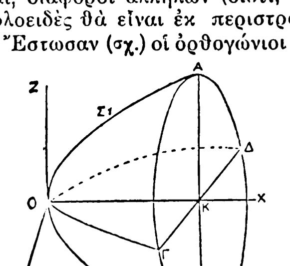

Παραβολοειδὲς ἐλλειπτικόν.

Ἐὰν φέρωμεν ἐπίπεδον κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα τῶν θετικῶν x, τοῦτο τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν κατ' ἔλλειψιν, ἧς οἱ ἄξονες ΑΒ καὶ ΓΔ εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον μεγαλύτεροι ὅσον περισσότερον ἀπέχει τὸ τέμνον ἐπίπεδον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ο. Δηλαδὴ ἡ ἐπιφάνεια αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ζώνην, ἥτις ἀνοίγει ἐπ' ἄπειρον ὅσον ἐπιμηκύνεται. Αἱ κάθετοι τῷ ἄξονι ΟΧ ἐπίπεδοι τομαὶ εἶναι ἐλλείψεις ὁμοιόθετοι, ὧν τὰ κέντρα κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου, ὅστις εἶναι καὶ ἄξων τῆς ἐπιφανείας (δηλαδὴ τὰ σημεῖα ταύτης εἶναι συμμετρικὰ ὡς πρὸς αὐτὸν ἀνὰ δύο). Τὸ ἐπίπεδον ΨΟΧ τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ παραβολὴν τὴν ΓΟΔ· καὶ πᾶν παράλληλον τούτῳ ἐπίπεδον τέμνει ὡσαύτως τὴν ἐπιφάνειαν κατ' ἴσην παραβολήν. Ὁμοίως καὶ τὸ ἐπίπεδον ΖΟΧ τέμνει κατὰ τὴν παραβολὴν ΑΟΒ. Ἕνεκεν τούτου δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἐπιφάνειαν γεννωμένην ὑπὸ τῆς παραβολῆς ΓΟΔ κινουμένης παραλλήλως ἑαυτῇ, καὶ τοῦ ἄξονός της μένοντος παραλλήλου ἑαυτῷ, οὕτως ὥστε ἡ κορυφή της Ο νὰ γράφῃ τὴν παραβολὴν ΒΟΑ, ἔχουσαν ἐπίπεδον κάθετον ἐπὶ ταύτην καὶ ἄξονα ὁμόρροπον τῷ ἀξονί της. Ἤ, ἀκόμη, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἐπιφάνειαν γραφομένην ὑπὸ τῆς παραβολῆς ΒΟΑ κινουμένης παραλλήλως ἑαυτῇ τῆς κορυφῆς Ο ὀλισθαινούσης ἐπὶ τῆς ἀκινήτου παραβολῆς ΓΟΔ, ὑπὸ παρομοίας συνθήκας ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ κινήσει. Καὶ τοῦτο διότι καὶ πᾶσα παράλληλος τῷ ἐπιπέδῳ ΖΟΧ τομὴ τῆς ἐπιφανείας εἶναι παραβολὴ ἴση τῇ ΑΟΒ.

Ἐν γένει πᾶσα ἐπίπεδος τομὴ τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς εἶναι ἔλλειψις (ἢ καὶ κύκλος) ἢ παραβολή, οὐδέποτε δὲ ὑπερβολὴ ἢ ζεῦγος εὐθειῶν. Καὶ τὰ μὲν παράλληλα τῷ ἄξονι ἐπίπεδα τέμνουσι τὸ παραβολοειδὲς τοῦτο κατὰ παραβολάς, τὰ δὲ ἄλλα κατ' ἐλλείψεις.

Αἱ παράλληλοι ἐλλειπτικαὶ τομαὶ ἔχουσι τὰ κέντρα των ἐπὶ εὐθείας, ἥτις λέγεται διάμετρος τοῦ παραβολοειδοῦς, τεταγμέναι ἐπὶ τὰ τέμνοντα παράλληλα ἐπίπεδα. Νοεῖται ὅτι εἰς ἑκάστην σειρὰν παραλλήλων ἀλλήλοις (καὶ οὐχὶ τῷ ἄξονι) ἐπιπέδων ἀντιστοιχεῖ μία διάμετρος τῆς ἐπιφανείας καὶ τἀνάπαλιν. Αἱ διάμετροι πᾶσαι εἶναι παράλληλοι τῷ ἄξονι τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς, ἑπομένως τέμνουσι τὴν ἐπιφάνειάν του εἰς ἓν καὶ μόνον σημεῖον. Πᾶσα ἄλλη εὐθεῖα (μὴ παράλληλος τῷ ἄξονι) τέμνει τὸ ἐλλειπτικὸν παραβολοειδὲς εἰς δύο σημεῖα. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο σημείων τομῆς τῆς ἐπιφανείας τμῆμα ἑκάστης τοιαύτης εὐθείας λέγεται χορδὴ τῆς ἐπιφανείας ταύτης. Τὰ μέσα χορδῶν παραλλήλων κεῖνται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον λέγεται διαμετρικὸν ἐπίπεδον τοῦ παραβολοειδοῦς, «τεταγμένου» ἐπὶ τὰς χορδάς, ὧν τὰ μέσα περιέχει. Νοεῖται ὅτι εἰς ἑκάστην σειρὰν παραλλήλων χορδῶν ἀντιστοιχεῖ ἓν διαμετρικὸν ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας τἀνάπαλιν. Πάντα τὰ διαμετρικὰ ἐπίπεδα τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς εἶναι παράλληλα τῷ ἄξονί του καὶ ἀντιστρόφως: τὰ παράλληλα τούτῳ ἐπίπεδα εἶναι διαμετρικά.

Αἱ ὑπὸ τῶν ἐπιπέδων ΖΟΧ καὶ ΨΟΧ τομαὶ τοῦ παραβολοειδοῦς (δηλαδὴ αἱ παραβολαὶ ΒΟΑ καὶ ΓΟΔ) λέγονται πρωτεύουσαι τομαὶ τῆς ἐπιφανείας. Αἱ ὑπὸ ἄλλων ἐπιπέδων, πλαγίων πρὸς τὰ ῥηθέντα ἐπίπεδα, γινόμεναι τομαί, ἐν γένει ἐλλείψεις, εἶναι δυνατόν, ὅταν τὸ τέμνον ἐπίπεδον ἔχῃ κατάλληλον κλίσιν, νὰ εἶναι κύκλοι (τουτέστιν ἐλλείψεις ἔχουσαι ἴσους ἄξονας). Καὶ τῷ ὄντι, ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἀναλυτικῇ γεωμετρίᾳ, ὅτι, ὅταν τὸ τέμνον ἐπίπεδον εἶναι κάθετον ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς πρωτευούσης τομῆς, τῆς ἐχούσης τὴν μικροτέραν παράμετρον, καὶ σχηματίζῃ πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἑτέρας πρωτευούσης γωνίαν θ, δι' ἣν εἶναι:

$$\eta\mu\,\vartheta = \sqrt{\frac{p}{q}}$$

ἔνθα p ἡ μικροτέρα καὶ q ἡ μεγαλυτέρα τῶν παραμέτρων τῆς ἐξισώσεως (1) (δηλαδὴ p=μ ἢ ν), τότε ἡ τομὴ τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου τούτου εἶναι κύκλος.

Τὸ ἐλλειπτικὸν παραβολοειδὲς ἔχει δύο σειρὰς παραλλήλων κυκλικῶν τομῶν. Ἑκατέρα τῶν σειρῶν τούτων εἶναι τεταγμένη ἐπὶ διάμετρον, ἧς τὸ ἄκρον εἶναι σφαιρικὸν σημεῖον τῆς ἐπιφανείας· ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὕτη ἔχει δύο καὶ μόνα σφαιρικὰ σημεῖα (ὅταν τὸ ἐλλειπτικὸν παραβολοειδὲς γίνῃ ἐκ περιστροφῆς, ὑπάρχει μόνον ἓν σφαιρικὸν σημεῖον). Τὰ σφαιρικὰ σημεῖα κεῖνται ἐπὶ τῆς καμπύλης τῆς πρωτευούσης τομῆς, τῆς ἐχούσης μικροτέραν παράμετρον· ἐν τῷ σχήματι τὰ σημεῖα Σ_1 Σ_2, παριστῶσι τὰ σφαιρικὰ σημεῖα ὑποτεθέντος $\nu<\mu$.

Τὸ εἰς τὸ τυχὸν σημεῖον τῆς ἐπιφανείας ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς δὲν τέμνει ταύτην, κειμένην ὁλόκληρον πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ ἐφαπτομένου ἐπιπέδου. Ὥστε τὸ ἐλλειπτικὸν παραβολοειδὲς εἶναι ἐπιφάνεια πανταχοῦ κυρτή.

Οὐδεμία εὐθεῖα κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐλλειπτικοῦ παραβολοειδοῦς. Ὁ ὄγκος V παντὸς παραβολοειδικοῦ στερεοῦ τμήματος (οὗτινος ἡ κυρτὴ ἐπιφάνεια εἶναι ἐλλειπτικὸν παραβολοειδές) δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$V = \frac{1}{2}B.\upsilon.$$

ἔνθα Β ἡ ἐπίπεδος ἐλλειπτικὴ βάσις αὐτοῦ καὶ υ τὸ ὕψος αὐτοῦ: δηλαδὴ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἄκρου τῆς διαμέτρου, ἐφ' ἣν εἶναι τεταγμένη ἡ βάσις, ἀπὸ τῆς βάσεως. Τουτέστιν ὁ ὄγκος παντὸς παραβολοειδικοῦ τμήματος ἔχοντος βάσιν ἔλλειψιν ἰσοῦται τῷ γινομένῳ τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ὕψους αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς.

Εἰς τὸ σχῆμα ὁ ὄγκος τοῦ στερεοῦ ΟΑΔΒΓ ἰσοῦται μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς ἐλλείψεως (ΑΓΒΔ) ἐπὶ τὸ μῆκος ΟΚ. Ν. Γ.

—**παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς.** Εἶναι μία μερικὴ περίπτωσις τῆς γενέσεως τοῦ παραβολοειδοῦς. Δύναται ἡ κατὰ τὸν γενικὸν τρόπον παραγομένη αὕτη ἐπιφάνεια νὰ προκύψῃ καὶ ἐκ τῆς περιστροφῆς παραβολῆς περὶ τὸν ἄξονά της (ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰδική της ὀνομασία). Ἔστω παραβολή τις ΝΟΜ ἐὰν περιστραφῇ περὶ τὸν ἄξονά της ΟΧ, ἕκαστον σημεῖον αὐτῆς, ὡς τὰ Μ, Μ' κ.λ.π., θὰ γράψῃ περιφέρειαν κύκλου οὗ τὸ ἐπίπεδον κάθετον ἐπὶ τὸν ἄξονα, καὶ τὸ σύνολον τῶν σημείων αὐτῶν, ἡ γραμμή, θὰ γράψῃ ἐπιφάνειαν δευτέρου βαθμοῦ, τὸ παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς. Ἡ ἐξίσωσις τούτου εἶναι: $y^2+z^2=2\mu x$, ἔνθα μ παράμετρος. Σημειωτέον ὅτι μόνον ἡ περὶ τὸν ἄξονα περιστροφὴ τῆς παραβολῆς γεννᾷ ἐπιφάνειαν δευτέρου βαθμοῦ. Ἐὰν π.χ. ἡ παραβολὴ ΟΜΜ' περιστραφῇ περὶ τὴν ἐφαπτομένην ΟΖ, ἡ προκύπτουσα ἐπιφάνεια δὲν εἶναι πλέον δευτέρου βαθμοῦ, ἀλλὰ τετάρτου. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ὡς ἑξῆς: Αἱ ἀλγεβρικαὶ ἐπιφάνειαι βαθμοῦ μ (=ἀκέραιος θετικός) τέμνονται ὑπὸ ἐπιπέδου κατὰ γραμμὴν ἀλγεβρικὴν βαθμοῦ μ, τὸ πολύ. Οὕτω, ἐὰν τμηθῇ τὸ ἐκ περιστροφῆς παραβολοειδὲς δι' ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ ἄξονος, τέμνεται κατὰ παραβολήν, ἤτοι γραμμὴν δευτέρου βαθμοῦ, ἐνῷ ἡ ἐπιφάνεια ἡ γεννωμένη ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς παραβολῆς περὶ τὴν ἐφαπτομένην ΟΖ τέμνεται ὑπὸ ἐπιπέδου, διὰ τῆς ΟΖ διερχομένου, κατὰ δύο παραβολάς, ἀποτελούσας ἐν ζεύγει γραμμὴν τετάρτου βαθμοῦ.

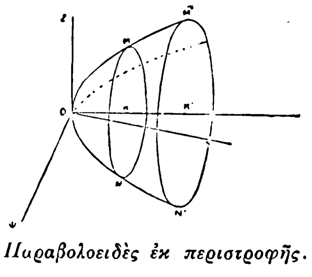
Παραβολοειδὲς ἐκ περιστροφῆς.

Πᾶσαι αἱ ἐπίπεδοι τομαὶ τοῦ παραβολοειδοῦς ἐκ περιστροφῆς, αἱ κάθετοι τῷ ἄξονι, εἶναι κύκλοι, ὧν τὰ κέντρα ἐπὶ τοῦ ἄξονος. Τὸ δὲ ἄκρον τοῦ ἄξονος, τὸ σημεῖον Ο, εἶναι σφαιρικὸν σημεῖον τῆς ἐπιφανείας, τουτέστιν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ἐπιφάνεια ἔχει τὴν αὐτὴν καμπυλότητα πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις.

Πᾶσαι αἱ ἐπίπεδοι τομαὶ τοῦ παραβολοειδοῦς ἐκ περιστροφῆς, αἱ παράλληλοι τῷ ἄξονι, εἶναι παραβολαὶ ἴσαι. Πᾶσα δ' ἄλλη ἐπίπεδος τομὴ τοῦ παραβολοειδοῦς τούτου (τουτέστι μὴ κάθετος τῷ ἄξονι ἢ μὴ παράλληλος αὐτῷ) εἶναι ἔλλειψις. Δηλαδὴ αἱ ἐπίπεδοι τομαὶ τοῦ παραβολοειδοῦς τούτου εἶναι ἢ κύκλος, ἢ ἔλλειψις, ἢ παραβολή, οὐδέποτε δὲ ὑπερβολὴ ἢ ζεῦγος εὐθειῶν.

Τὸ ἐμβαδὸν τμήματος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐκ περιστροφῆς παραβολοειδοῦς, τοῦ ΟΜΝ, δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$E = \frac{2\pi}{3\mu}\left[\left(\mu^2 + y_1^2\right)^{\frac{3}{2}} - \mu^3\right]$$

ἔνθα μ ἡ παράμετρος τῆς στρεφομένης παραβολῆς καὶ y_1 ἡ ἀκτὶς ΚΜ.

Τὸ ἐκ περιστροφῆς παραβολοειδὲς εἶναι μερικὴ περίπτωσις τοῦ ἐλλειπτικοῦ. Ν. Γ.

—**παραβολοειδὲς ὑπερβολικόν.** Λέγεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ δευτέρου βαθμοῦ, τὴν ὁποίαν παριστᾷ ἡ ἐξίσωσις, πρὸς ὀρθογωνίους ἄξονας,

$$(1) \qquad \frac{y^2}{\mu} - \frac{z^2}{\nu} = 2x \quad \mu > 0,\ \nu > 0$$

Ἔστωσαν οἱ ἐκ τοῦ Ο ὀρθογώνιοι ἄξονες συντεταγμένων ΟΧ, ΟΨ καὶ ΟΖ. Ἐὰν ἐν τῇ ἐξισώσει (1) θέσωμεν z=0, θὰ λάβωμεν τὴν ἐξίσωσιν τῆς τομῆς τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου ΨΟΧ· εὑρίσκομεν οὕτω ὅτι ἡ ἐπίπεδος τομὴ ΘΟΗ εἶναι παραβολή, ἤτοι ἡ ἐξίσωσις: $y^2=2\mu x$ (2). Ἡ τομὴ τῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου ΖΟΧ, ἡ γραμμὴ ΜΟΝ, εἶναι ὁμοίως παραβολή, ἧς ἡ ἐξίσωσις

$$z^2 = -\,2\nu x \qquad (3)$$

ἤτοι ὁ ἄξων τῆς παραβολῆς ταύτης εἶναι ὁ τῶν ἀρνητικῶν x. Αἱ δύο αὗται παραβολαὶ (2) καὶ (3) καλοῦνται πρωτεύουσαι τομαὶ τῆς ἐπιφανείας· ἔχουσιν αὗται τὰ ἐπίπεδά των κάθετα καὶ τοὺς ἄξονάς των ἀντιρρόπους. Πᾶν ἄλλο ἐπίπεδον παράλληλον πρωτευούσῃ τομῇ ποιεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας παραβολὴν ἴσην τῇ πρωτευούσῃ τομῇ,

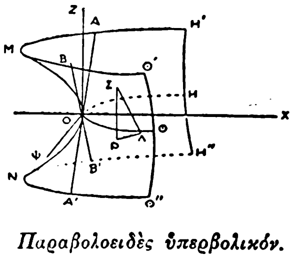
Παραβολοειδὲς ὑπερβολικόν.

πρὸς ἣν ἤχθη παράλληλον. Ἕνεκεν τούτου δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑπερβολικοῦ παραβολοειδοῦς γράφεται ὑπὸ τῆς παραβολῆς ΘΟΗ, κι-

Digitized by Google

νουμένης ὥστε ἡ κορυφή της νὰ γράφῃ ἑτέραν παραβολὴν ΝΟΜ, ἀντιρρόπου ἄξονος καὶ καθέτου ἐπιπέδου, οὕτως ὥστε ὅ τε ἄξων καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς κινουμένης νὰ μένωσι παράλληλοι ταῖς ἀρχικαῖς θέσεσι. Πρόδηλον ὅτι ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ δύναται νὰ νοηθῇ, ἀδιαφόρως, ἢ ἡ παραβολὴ ΘΟΗ κινητὴ καὶ ἡ ΝΟΜ ἀκίνητος ἢ ἡ ΝΟΜ κινητὴ καὶ ἡ ΘΟΗ ἀκίνητος. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς γραφῆς τῆς ἐπιφανείας εἶναι μερικὴ περίπτωσις τοῦ ἐκτεθέντος γενικοῦ τρόπου γενέσεως τοῦ παραβολοειδοῦς οἱουδήποτε. Τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀξόνων ΨΟΖ τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἐξισώσεως (1) κατὰ γραμμήν, ἧς τὴν ἐξίσωσιν εὑρίσκομεν ἐκ τῆς (1), ἂν θέσωμεν ἐν ταύτῃ $x=0$, ὅτε ἔχομεν,

$$\frac{y^2}{\mu} - \frac{z^2}{\nu} = 0$$

$$\text{ἤτοι} \left(\frac{y}{\sqrt{\mu}} - \frac{z}{\sqrt{\nu}}\right)\left(\frac{y}{\sqrt{\mu}} + \frac{z}{\sqrt{\nu}}\right) = 0$$

$$\text{ὅθεν} \quad \frac{y}{\sqrt{\mu}} - \frac{z}{\sqrt{\nu}} = 0 \qquad \frac{y}{\sqrt{\mu}} + \frac{z}{\sqrt{\nu}} = 0 \qquad (4)$$

Αἱ ἐξισώσεις (4) παριστῶσι ζεῦγος εὐθειῶν τεμνομένων εἰς τὸ σημεῖον Ο. Ἤτοι τὸ ἐπίπεδον ΨΟΖ τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ δύο εὐθείας ΒΒ′ καὶ ΑΑ′ διερχομένας διὰ τῆς κορυφῆς Ο καὶ ποιούσας γωνίαν πρὸς τὸν ἄξονα ΟΖ, ἑκατέρωθεν τούτου, ἧς ἡ ἐφαπτομένη ἴση πρὸς $\sqrt{\frac{\mu}{\nu}}$. Πᾶν ἄλλο ἐπίπεδον παράλληλον τῷ ΨΟΖ τέμνει τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ ὑπερβολήν, ὡς οἱ κλάδοι θ″θθ′ καὶ Η″ΗΗ′. Ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὸ παραβολοειδὲς τοῦτο ἐκλήθη ὑπερβολικόν.

Τὸ ὑπερβολικὸν παραβολοειδὲς εἶναι ἀπέραντος ἐπιφάνεια κοιλόκυρτος, εὐθειογενὴς στρεβλὴ (μὴ ἀναπτυκτή)· τουτέστι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτυλιχθῇ οἱονδήποτε τμῆμα τοῦ παραβολοειδοῦς τούτου ἐπὶ ἐπιπέδου, χωρὶς νὰ διαρραγῇ ἢ συμπτυχθῇ. Δι' ἑκάστου σημείου τοῦ ὑπερβολικοῦ παραβολοειδοῦς διέρχονται δύο εὐθεῖαι κείμεναι ὁλόκληροι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη δύναται νὰ γραφῇ ὑπ' εὐθείας, κινουμένης ὥστε νὰ συναντᾷ τρεῖς εὐθείας ἀκινήτους παραλλήλους ἑνὶ ἐπιπέδῳ καὶ μὴ κειμένας ἀνὰ δύο ἐν ἐπιπέδῳ. Ἢ ὑπ' εὐθείας κινουμένης ὥστε νὰ συναντᾷ δύο ἀκινήτους ἄλλας εὐθείας μὴ κειμένας ἐν ἐπιπέδῳ καὶ νὰ μένῃ παράλληλος πρὸς ἐπίπεδον τέμνον τὰς ἀκινήτους εὐθείας. Ἢ ὑπ' εὐθείας τεμνούσης δύο ἄλλας σταθερὰς εὐθείας, μὴ κειμένας ἐν ἐπιπέδῳ καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων νὰ τέμνῃ ἀνάλογα τμήματα.

Δοθέντος σημείου Σ (σχ.) τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑπερβολικοῦ παραβολοειδοῦς, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὰς δι' αὐτοῦ διερχομένας δύο γενετείρας εὐθείας του ὡς ἑξῆς: Προβάλλομεν τὸ Σ ἐπί τινα πρωτεύουσαν τομήν, ἔστω τοῦ ἐπιπέδου ΨΟΧ, ἐκ τῆς προβολῆς Ρ (κειμένης ἐκτὸς τῆς παραβολῆς ΘΟΗ) ἄγομεν ἐφαπτομένας τῆς παραβολῆς, τῆς τομῆς, ὧν μία ἔστω ἡ ΡΛ· ἐὰν ἑνώσωμεν τὸ σημεῖον τῆς ἁφῆς Λ μετὰ τοῦ Σ, ἡ εὐθεῖα ΣΛ θὰ εἶναι μία γενέτειρα.

Τὸ σύνολον τῶν εὐθειῶν γενετειρῶν τοῦ παραβολοειδοῦς διακρίνομεν εἰς δύο συστήματα. Τοῦ μὲν ἑνὸς συστήματος αἱ εὐθεῖαι, χωρὶς νὰ κεῖνται ἀνὰ δύο ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ, εἶναι παράλληλοι πᾶσαι τῷ ἐπιπέδῳ ΒΟΧ· τοῦ δ' ἄλλου σηστήματος τῷ ἐπιπέδῳ ΑΟΧ (ὁμοίως χωρὶς ἀνὰ δύο νὰ κεῖνται ἐν ἑνὶ ἐπιπέδῳ). Τὰ δύο ἐπίπεδα ΒΟΧ καὶ ΑΟΧ λέγονται ὁδηγοῦντα.

Πᾶσα εὐθεῖα μὴ παράλληλός τινι τῶν ὁδηγούντων ἐπιπέδων ἐὰν τέμνῃ τὴν ἐπιφάνειαν κατά τι σημεῖον, θὰ τὴν τέμνῃ καὶ κατὰ δεύτερον. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων μέρος τῆς τεμνούσης καλεῖται χορδὴ τῆς ἐπιφανείας. Ἐὰν ἔχωμεν σειρὰς παραλλήλων χορδῶν, τὰ μέσα αὐτῶν ὅλα κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, καλουμένου διαμετρικοῦ τῆς ἐπιφανείας. Ἐὰν τὸ διαμετρικὸν ἐπίπεδον εἶναι κάθετον ἐπὶ τὰς χορδάς, ἐφ' ἃς εἶναι τεταγμένον, τὸ διαμετρικὸν εἶναι πρωτεῦον. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐπίπεδα ΨΟΧ καὶ ΖΟΧ, τὰ ποιοῦντα τὰς πρωτευούσας τομάς. Ἐὰν σειρὰ παραλλήλων ἐπιπέδων τέμνῃ τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ ὑπερβολάς, αἱ ὑπερβολαὶ αὗται ἔχουσι τὰ κέντρα των ἐπὶ εὐθείας, ἥτις λέγεται διάμετρος τῆς ἐπιφανείας. Ν. Γ.

παράβολον (τό). Τὸ παρὰ τῶν ὑποψηφίων ἔν τινι ἐκλογῇ καταβαλλόμενον ποσὸν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκλογῆς. Πᾶς ὑποψήφιος διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ βουλευτοῦ ἢ γερουσιαστοῦ, τοῦ δημάρχου ἢ παρέδρου καὶ τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβούλου, ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν ἐκλογικοῦ παραβόλου ἐπὶ ποινῇ ἀπαραδέκτου τῆς περὶ ὑποψηφιότητός του προτάσεως. Τὸ παράβολον τοῦτο διὰ μὲν τὰς πρὸς ἀνάδειξιν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ἐκλογὰς ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς χιλίας (1000), διὰ δὲ τὰς πρὸς ἀνάδειξιν δημάρχων, παρέδρων καὶ δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβούλων κυμαίνεται μεταξὺ τῶν 50 καὶ τῶν 500 δραχμῶν. Κατὰ τὸν νόμον 3824 «Περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» (ἄρθρον 53) δέκα ἓξ τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς ἐπιδίδονται εἰς τὸν πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν αἱ προτάσεις τῶν ὑποψηφίων, εἰς ἅς, ἐπὶ ποινῇ ἀπαραδέκτου αὐτῶν, προσαρτᾶται γραμμάτιον ἐπαρχιακοῦ τινος ταμείου περὶ καταθέσεως δραχμῶν χιλίων δι' ἕνα ἕκαστον τῶν προτεινομένων ὑποψηφίων, λόγῳ τῶν ἐκλογικῶν ἐξόδων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ προκειμένης ἐκλογῆς γερουσιαστῶν κατὰ τὸν νόμον 3786 «Περὶ συγκροτήσεως τῆς γερουσίας» (ἄρθρ. 5). Κατὰ δὲ τὸν κώδικα τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας (ἄρθρ. 154, § 1), εἰς τὰς προτάσεις τῶν ὑποψηφίων προσαρτᾶται γραμμάτιον ἐπαρχιακοῦ ταμείου περὶ καταθέσεως δραχμῶν πεντήκοντα διὰ κοινότητος, ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἶναι 1001—3000, δρχ. 100 διὰ πάσας τὰς λοιπὰς κοινότητας, δρχ. 200 διὰ τοὺς δημοτικοὺς συμβούλους καὶ παρέδρους, καὶ δρχ. 500 διὰ τοὺς δημάρχους. Χ. Γ. Σ.

—*[Ποιν.—Πολ. Δικον.]* Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ περιορισθῇ ἡ ἀπερίσκεπτος ἄσκησις τῶν ἐνδίκων μέσων, ἐπεβλήθη ἡ (εἰς τὸν γραμματέα τοῦ δικαστηρίου) προκαταβολὴ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἀποκαλεῖται *παράβολον* (νόμ. 4993) καὶ τὸ ὁποῖον καταψηφίζεται εἰς βάρος τοῦ ἀσκήσαντος τὸ ἔνδικον μέσον (καὶ καταθέσαντος αὐτὸ) ἐν περιπτώσει ἥττης του. Τὸ παράβολον καταβάλλεται: Α) Κατὰ τὴν ποινικὴν δικονομίαν (ἄρθρ. 485), ὑπὸ τῶν αἰτουμένων τὴν ἀναίρεσιν: α′) οἱουδήποτε βουλεύματος (ἐξαιρέσει τῶν παραπεμπτικῶν ἐπὶ πλημμελήματι ἢ πταίσματι, καθ' ὧν δὲν συγχωρεῖται αἴτησις ἀναιρέσεως, κατὰ τὸν νόμον 4894) καὶ β′) ἀποφάσεως οἱουδήποτε δικαστηρίου. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ποσὸν τοῦ παραβόλου ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς πεντακοσίας (ἄρθρ. 5 νόμ. 4993) καὶ Β) κατὰ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν (ἄρθρ. 518,783,823 καὶ 795) ὑπὸ τῶν: α′) ἐκκαλούντων καὶ β′) αἰτουμένων τὴν ἀναίρεσιν καὶ ἀναψηλάφησιν ἀποφάσεως παντὸς βαθμοῦ. Κατὰ τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὸ ποσὸν τοῦ παραβόλου ἀνέρχεται εἰς δραχμάς: 1) Ἐπὶ ἐφέσεως: α′) κατ' ἀποφάσεως εἰρηνοδικείου 40, β′) πρωτοδικείου 75 (ἄρθρ. 7 νόμ. 4993) καὶ γ′) προξενικοῦ δικαστηρίου 50 (ἄρθρ. 147 τοῦ ἀπὸ 31-8-26 Ν.Δ., κυρωθέντος διὰ νόμ. 4952). 2) Ἐπὶ αἰτήσεως ἀναιρέσεως κατ' ἀποφάσεως οἱουδήποτε δικαστηρίου ἀναλόγως τῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης καὶ δή: α′) ἐπὶ ἀξίας τούτου μέχρι πεντήκοντα χιλιάδων δραχμῶν καὶ ἐπὶ δίκης περὶ διατροφῆς καὶ σχετικῆς μὲ τὸ ἐνοικιοστάσιον, οἱασδήποτε ἀξίας, δραχμὰς 250, β′) ἐπὶ ἀντικειμένου ἀξίας μέχρι διακοσίων χιλιάδων, δραχμὰς 500, γ′) ἄνω τοῦ ποσοῦ τούτου αὐξάνεται ἀνὰ 50 δραχμὰς καθ' ἑκάστην ἑκατοντάδα χιλιάδων, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ τὰς χιλίας πεντακοσίας δραχμὰς ἐν συνόλῳ, καὶ δ′) ἐπὶ δικῶν, ὧν τὸ ἀντικείμενον δὲν εἶναι χρηματικόν, 750 (ἄρθρ. 6 νόμ. 4993) καὶ 3) Ἐπὶ αἰτήσεως ἀναψηλαφήσεως καὶ ἀποφάσεως οἱουδήποτε δικαστηρίου δραχμ. 90 (νόμ. ΒΡΙΗ′ καὶ ΣΔ′).

Τῆς καταθέσεως παραβόλου ἀπαλλάσσονται: α′) Κατὰ τὴν ποινικὴν δικονομίαν (ἄρθρ. 486), οἱ αἰτησάμενοι τὴν ἀναίρεσιν εἰσαγγελεῖς, παραπεμφθέντες ἢ καταδικασθέντες ἐπὶ κακουργήματι (ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν εἶχον ἀπολυθῆ ἐπὶ ἐγγυήσει, ὁπότε δὲν ἀπαλλάσονται, κατ' ἄρθρον 5 νόμ. 4993), καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν οἱ προσάγοντες πιστοποιητικὸν τοῦ δημάρχου τῆς κατοικίας των, ἐπικυρωμένον ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου (ἄρθρ. 486 Ποιν. δικον. ἐν συνδ. πρὸς τὸ ἄρθ. 5 τοῦ Β. Δ. τῆς 24-9-1892) περὶ τοῦ ὅτι ἡ περιουσία καὶ ἡ πρόσοδός των δὲν ἐξαρκεῖ διὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ παραβόλου, ἄνευ περιορισμοῦ τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῶν τε καὶ τῆς οἰκογενείας των, βεβαιοῦντες ἅμα ἐνόρκως τὸ περιεχόμενον τοῦ πιστοποιητικοῦ ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου ἢ τοῦ ἀνακριτοῦ τοῦ τόπου τῆς διατριβῆς των, καὶ β′) Κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν (ἄρθρ. 773, 784, 796 καὶ 824), οἱ ἀσκήσαντες τὸ ἔνδικον μέσον εἰσαγγελεῖς καὶ πένητες. Σ. Α. ΧΥΤΗΡΗΣ

παράβολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· τολμηρός, ριψοκίνδυνος: «παράβολος ἄνθρωπος»· ‖ ἐπικίνδυνος: «παράβολος ἐπιχείρησις»· ‖ *παράβολον* (βλ. λ.).

Παράβολος *[Βυζ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κλειδίου (νῦν Δεφτερδὰρ μπουρνοῦ: πλάτ. 41°02′ ½ Β., μῆκ. 29°02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus) καὶ Ἑστίας (νῦν Ἀρναοὺτ κιοΐ). Μέρος τοῦ ὅρμου ἐκαλεῖτο καὶ *Βυθίας*, ἴσως δὲ καὶ *κόλπος Ἴσιδος*. Πρὸ αὐτοῦ ὕφαλοι, *Βυθάρια* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομαζόμενοι (νῦν *Νιουΐμι* καὶ *Μπάγκος Κουρουτσεσμέ*), ὅπου, κατὰ τὸν Εὐάγριον, συνεκροτήθη ἡ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Βιταλιανοῦ ναυμαχία (*Σκαρλ. Βυζαντ.* «Κωνσταντινούπολις» Β, 106). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος τοῦ *Κουρουτσεσμὲ* («Ξηρᾶς κρήνης») καὶ δὴ τὸ πρὸς τὸ ἀνάκτορον τῆς βασιλομήτορος (σουλτάνας-βαλιδὲ) τμῆμά της. Σ. Ε. Λ.

παραβουξίνη (ἡ) (Parabuxine) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{24}H_{48}N_2O$, εὑρισκόμενον δὲ εἰς τὸν φλοιὸν καὶ τὰ φύλλα *βούξου τοῦ ἀειθαλοῦς* (Buxus sempervirens). Παρασκευάζεται δι' ἐκχυλίσεως τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ δι' ὕδατος ὀξινισθέντος διὰ θειικοῦ ὀξέος καὶ καθιζήσεως εἶτα τοῦ διαλύματος δι' ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἀνθρακικοῦ νατρίου. Ἀνακρυσταλλούμενον ἐκ ζέοντος ὕδατος ἀποτελεῖ ἀχρόους βελόνας, ἀόσμους, διαλυτὰς εἰς ζέον ὕδωρ, ἀδιαλύτους δὲ εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Κ. Γ. Μ.

Παράβρυσος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 672. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πλησιβίτσα*.

παράβυστον (τό)· ἀπόμερον, ἀπόκρυφον: φρ. «ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ» ἐν λίαν ἀποκρύφῳ τόπῳ.

—*[Ἀρχ.] Παράβυστον* ἐκαλεῖτο ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις μικρόν, κλειστὸν καὶ ἐν ἀφανεῖ θέσει δικαστήριον, ἐν ᾧ ἐδίκαζον οἱ ἕνδεκα. Ὑπῆρχεν ἤδη ἐπὶ Ἀντιφῶντος, ἴσως δ' ἐν αὐτῷ οὗτος ἐξεφώνησε τὸν «Περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου» λόγον του, καὶ διεσώζετο τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ Β′ π.Χ. αἰῶνος, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ὡς «ἐν ἀφανεῖ τῆς πόλεως ὂν καὶ ἐπ' ἐλαχίστοις συνιόντων εἰς αὐτό» («Α′ κη′ 8). Κατὰ τὸν Koehler λείψανά του δέον νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἐπὶ τῶν βορειῶν κλιτύων τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν, κατ' ἄλλους ὅμως (συνάγοντας τοῦτο ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Ἀντιφῶντος) δέον νὰ τοποθετηθῇ ἴσως κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀγοράν. Π. Ν. Π.

παράβυστος (ὁ)· ἀρχ., ὁ παραγεμίζων χῶρον τινά, ὁ παρεισφρήσας, ὁ παράμερος: «ἐκ παραβύστου καθῆσθαι» ἐπὶ αὐτοκλήτων συνδαιτυμόνων, «παράβυστος κλίνη» ἢ «παράβυστον» μικρὰ κλίνη ἐν τῷ συζυγικῷ δωματίῳ τιθεμένη παρὰ τὴν μεγάλην γαμικὴν κλίνην (*Πολυδ.* Γ′ 43). Π. Ν. Π.

παραβώμιος (ὁ)· ἀρχ., ὁ παρὰ τὸν βωμὸν κείμενος: «ἀκτὴ παραβώμιος», ὁ παρὰ τὸν βωμὸν τελούμενος: «ὕμνοι παραβώμιοι»· ‖ ἐν τῷ πληθ. τὰ *παραβώμια*· ἐκαλοῦντο αἱ ἥσσονος σημασίας θυσίαι, ἐν αἷς δὲν ἐχύνετο καὶ αἷμα, ἄλλως *προβώμια*. Π. Ν. Π.

παραγάγγλιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Ἕκαστον τῶν μειζόνων κυτταρικῶν ἀθροισμάτων, ἅτινα ἀπαντῶσι κατὰ μῆκος τῶν ἀγγειακῶν στελεχῶν καὶ ἐντὸς τοῦ ὀπισθοπεριτοναϊκοῦ χώρου τοῦ νεογνοῦ. Τὰ παραγάγγλια ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἐπινεφριδιακοῦ συστήματος καὶ ἐμπερικλείουσιν ἐν ἑαυτοῖς οὐσίαν μυελώδη τῶν ἐπινεφριδίων. Ι. Π.

παραγάδι (τό). Ἁλιευτικὸν ὄργανον, τὸ ἄλλως καλούμενον *πολυάγκιστρον* (βλ. λ. *ἁλιεία*, τ. Γ′, σ. 790 γ, 807 α). Δ. Ν. Π.

παραγγελεύς, *—εως* (ὁ, ἡ)· ἐπὶ ἐμπόρων, ὁ παραγγέλλων τι, ὁ ζητῶν νὰ κομισθῇ εἰς αὐτὸν ἐμπόρευμά τι, ἀντίθ. *παραγγελιοδόχος*.

—*[Νομ.] Παραγγελεὺς* καλεῖται ὁ μετὰ τοῦ παραγγελιοδόχου συμβαλλόμενος καὶ δίδων πρὸς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐνεργήσῃ ἐμπορικήν τινα πρᾶξιν, ἐπ' ἰδίῳ (τοῦ παραγγελιοδόχου) ὀνόματι, ἀλλὰ διὰ λογαριασμόν του (τοῦ παραγγελέως). Κ. Β. Σ.

παραγγελία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραγγέλλειν, προσταγή, ἐντολή, ὁδηγία: κατὰ τὴν «παραγγελίαν τοῦ ἰατροῦ»· ‖ ἐμπορ., σύμβασις προμηθείας ἐμπορευμάτων διὰ λογαριασμὸν τρίτου: «κάμνω—, λαμβάνω—, ἐκτελῶ παραγγελίαν»· ‖ καθόλου, ἐντολὴ πρὸς ἀγοράν, ζήτησις ἐμπορεύματος, δημοτ. *παραγγελιά*: «μοῦ 'καμε παραγγελιὰ νὰ τοῦ ἀγοράσω ἕνα καπέλλο»· ‖ ἐπὶ ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κττ., ἐντολὴ κατασκευῆς ἐπὶ μέτρῳ: «τὰ ρουχά σου παραγγελιὰ τά 'καμες ἢ τὰ ἀγόρασες ἕτοιμα;»· ‖ αὐτὸ τὸ παραγγελλόμενον ἐμπόρευμα: «ἔχω ἀνάγκην χρημάτων διὰ νὰ παραλάβω τὴν παραγγελίαν μου».

—*[Νομ.] Παραγγελία* εἶναι ἡ σύμβασις, δι' ἧς ὁ παραγγελιοδόχος ἀναλαμβάνει τὴν ἰδίῳ μὲν ὀνόματι, διὰ λογαριασμὸν δὲ ἄλλου ἐκτέλεσιν ἐμπορικῶν πράξεων. Περὶ τῆς συμβάσεως παραγγελίας προβλέπουσι τὰ ἄρθρα 90—94 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, τὰ ὁποῖα παραπέμπουσι καὶ εἰς τὰς σχετικὰς περὶ ἐντολῆς διατάξεις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν γαλλικὸν κώδικα καὶ τὸν ἡμέτερον ἐμπορικὸν νόμον, ὁ γερμανικὸς ἐμπορικὸς κῶδιξ ἀφιερώνει πολλὰς καὶ λεπτομερεῖς διατάξεις εἰς τὴν σύμβασιν τῆς παραγγελίας. Παραγγελία κατὰ κυριολεξίαν ὑπάρχει μόνον ὅταν ὁ παραγγελιοδόχος συναλλάσσεται ἰδίῳ ὀνόματι, ἐνῷ ὅταν ἐνεργῇ ἐν ὀνόματι παραγγελέως τινός, πρόκειται πλέον περὶ συμβάσεως ἐντολῆς καὶ ἐντολοδόχου. Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ παραγγελιοδόχου συναπτομένων δικαιοπραξιῶν μετὰ τρίτων τίκτονται δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις μόνον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν τρίτων, οὐχὶ δὲ καὶ μεταξὺ παραγγελέως καὶ τῶν τρίτων μεθ' ὧν συνεβλήθη οὗτος. Αἱ σχέσεις μεταξὺ παραγγελέως καὶ παραγγελιοδόχου εἶναι σχέσεις ἐντολέως καὶ ἐντολοδόχου καὶ ρυθμίζονται ὑπὸ τῶν σχετι-

Digitized by Google

κῶν περὶ ἐντολῆς κανόνων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ὁ συνηθέστερος σκοπὸς τῆς παραγγελίας εἶναι ἡ σύναψις ἀγοραπωλησιῶν. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὁ παραγγελεὺς ὁρίζει εἰς τὸν παραγγελιοδόχον τὸ ἀνώτατον ὅριον ἐπὶ ἀγορᾶς ἢ τὸ κατώτατον ὅριον ἐπὶ πωλήσεως. Πολλάκις ἐν τῇ πράξει ὁ παραγγελιοδόχος, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ παραγγελίας, ἀντὶ νὰ συμβληθῇ μετὰ τρίτων, συμβάλλεται μεθ' ἑαυτοῦ, αὐτοσυμβάλλεται. Τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς αὐτοσυμβάσεως παρ' ἡμῖν ἀμφισβητεῖται, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀναγκαίας προστασίας τῶν συμφερόντων τοῦ παραγγελέως. Ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτρέπεται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νόμου, ὑπὸ περιορισμοὺς ὅμως. Ὁ παραγγελιοδόχος εὐθύνεται ἔναντι τοῦ παραγγελέως διὰ τὴν προσήκουσαν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς. Συνήθης εἶναι ἡ συνομολόγησις τῆς ἐγγυητικῆς ἢ ἀσφαλιστηρίου λεγομένης ῥήτρας, δι' ἧς ὁ παραγγελιοδόχος ἀναλαμβάνει ἔναντι τοῦ παραγγελέως τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ τρίτου ἐκτέλεσιν τῶν ἀναληφθεισῶν παρ' αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ὁ παραγγελιοδόχος δικαιοῦται εἰς προμήθειαν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας. Ὁ νόμος ὁρίζει (ἄρθρ. 92) ὅτι ὁ παραγγελιοδόχος, ὅστις ἔδωκε προκαταβολὰς ἐπὶ πραγμάτων, σταλέντων αὐτῷ ἀλλαχόθεν πρὸς πώλησιν, ἔχει προνόμιον ἐπὶ τῆς τιμῆς τῶν ἐμπορευμάτων τούτων διὰ τὰς προκαταβολάς, τοὺς τόκους καὶ τὰ ἔξοδα, ἐφ' ὅσον τὰ σταλέντα ἐμπορεύματα εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὴν διάθεσίν του. Πότε τὰ ἀποσταλέντα ἐμπορεύματα λογίζονται ὑπάρχοντα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ παραγγελιοδόχου, ὁρίζει ὁ νόμος. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ὁ παραγγελιοδόχος, καθ' ὃ ἰδίῳ ὀνόματι συμβληθεὶς μετὰ τοῦ τρίτου, γίνεται κύριος τῶν εἰς αὐτὸν παραδιδομένων χρημάτων καὶ πραγμάτων, μεταβιβάζει δὲ τὴν κυριότητα αὐτῶν πρὸς τὸν παραγγελέα, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν δηλώσεώς του ὅτι τοῦ λοιποῦ κρατεῖ ταῦτα ὡς θεματοφύλαξ διὰ λογαριασμόν του. Κ. Β. Σ.

— *[Λογιστ.]* Ἡ *παραγγελία*, ὑποχρεώνουσα πλήρως τὸν παραγγέλλοντα, διὰ τὸν ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀγοράν, ἀποτελεῖ, εἰς τὸ σύγχρονον σύστημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν εἰδῶν, τὸ στάδιον ὅπερ προηγεῖται τῆς παραδόσεως. Ὑπάρχει πάντοτε συμφέρον τοῦ μὲν παραγγέλλοντος ὅπως ἐξετάζῃ προκαταβολικῶς καὶ μετὰ ἐπιμελείας τοὺς ὅρους τῆς διαβιβαζομένης παραγγελίας, τὰς τιμάς, τὸν τρόπον πληρωμῆς, τὴν ποιότητα καὶ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων, τοῦ δὲ παραγγελιοδόχου ὅπως δέχηται μεθοδικῶς τὰς παραγγελίας, ἐξακριβώνων τὸ ἔγκυρον αὐτῶν, παραβάλλων ταύτας πρὸς τυχὸν προγενεστέραν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν του καὶ συγκεντρώνων ἀπαραιτήτως τὰς πληροφορίας τὰς ἀφορώσας τὴν πίστιν, οἰκονομικὴν κατάστασιν κτλ. τοῦ παραγγέλλοντος. Αἱ παραγγελίαι, τοὐλάχιστον ἐκεῖναι ὧν ἡ ἐκτέλεσις θ' ἀπαιτήσῃ ὁπωσδήποτε χρόνον, εἴθισται νὰ καταχωρίζωνται εἰς τὰ λογιστικὰ βιβλία, δημιουργουμένων εἰδικῶν πρὸς τοῦτο λογαριασμῶν, τῶν κοινῶς καλουμένων «λογαριασμῶν τά εως» διὰ τῆς χρεωπιστώσεως τῶν ὁποίων κατορθοῦται ἡ ἐπιμελὴς παρακολούθησις τῶν παραγγελιῶν. Οὕτως ὁ παραγγέλλων προβαίνει εἰς τὰς ἑξῆς λογιστικὰς πράξεις: ἅμα τῇ διαβιβάσει τῆς παραγγελίας «Διαβιβασθεῖσαι παραγγελίαι εἰς ὑποχρεώσεις ἐκ παραγγελιῶν»· διὰ τὴν τυχὸν πληρωμὴν προκαταβολῆς: «Προκαταβολαὶ ἐπὶ διαβιβασθεισῶν παραγγελιῶν εἰς ταμεῖον»· ἅμα τῇ παραλαβῇ τῆς παραγγελίας: «Ἀγοραὶ (ἢ Ὑλικὰ) εἰς διαβιβασθείσας παραγγελίας», «Ὑποχρεώσεις ἐκ παραγγελιῶν εἰς προμηθευτάς», «Προμηθευταὶ εἰς προκαταβολὰς ἐπὶ διαβιβασθεισῶν παραγγελιῶν» καὶ ὁ λαμβάνων τὴν παραγγελίαν ἀντιστρόφως: «Ληφθεῖσαι παραγγελίαι εἰς παραγγελίας πρὸς ἐκτέλεσιν», «Ταμεῖον εἰς καταβολὰς ἔναντι παραγγελιῶν πρὸς ἐκτέλεσιν», «Παραγγελίαι πρὸς ἐκτέλεσιν εἰς πωλήσεις», «Πελάται (ἢ χρεῶσται) εἰς ληφθείσας παραγγελίας», «Προκαταβολαὶ εἰς πελάτας», εἰς τρόπον ὥστε οἱ μὲν λογαριασμοὶ τάξεως χρεωπιστούμενοι ἐξισοῦνται, οἱ δὲ κύριοι λογαριασμοὶ παραμένουσιν, ἀναλόγως, πιστωμένοι ἢ χρεωμένοι μὲ τὰ ποσὰ τῆς ἐκτελεσθείσης παραγγελίας. Ι. Α. Β.

παραγγελιοδότης (ὁ)· ὁ δίδων παραγγελίαν, συνήθως ἐμπορικήν, ἄλλως *παραγγελεύς*, ἀντίθ. *παραγγελιοδόχος*.

παραγγελιοδόχος (ὁ, ἡ)· ὁ δεχόμενος παραγγελίαν πρὸς ἐκτέλεσιν, ἰδίᾳ ἐμπορικήν· ‖ ὁ ἐπαγγελλόμενος ὡς ἔργον τὴν ἐκτέλεσιν ἐμπορικῶν παραγγελιῶν.

— *[Ἐμπορ. Δικ.] Παραγγελιοδόχος* εἶναι ὁ ἐνεργῶν ἐμπορικήν τινα πρᾶξιν ἰδίῳ μὲν ὀνόματι, ἀλλὰ διὰ λογαριασμὸν ἄλλου. Τὸν ὁρισμὸν τοῦ κατὰ κυριολεξίαν παραγγελιοδόχου δίδει τὸ ἄρθρον 90 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ἐνῷ ὁ παραγγελιοδόχος, περὶ οὗ ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον 91 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, δηλαδὴ ὁ ἐνεργῶν οὐχὶ ἰδίῳ ὀνόματι ἀλλὰ ἐν ὀνόματι τοῦ παραγγελέως, δὲν διαφέρει τοῦ συνήθους ἐντολοδόχου τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Κ. Β. Ζ.

παραγγέλλω, ἀόρ. *παρήγγειλα*—δημοτ. *ἐ)παράγγειλα*—*παρηγγέλθην*, παθ. μετχ. *παρηγγελμένος*—δημοτ. *παραγγελμένος*· προστάσσω, ἐντέλλομαι, δίδω ἐντολήν: «παραγγέλλω ὑμῖν ὅπως ἐμφανισθῆτε κλπ.»· ‖ «τὰ παραγγελλόμενα» τὰ διατασσόμενα, αἱ διαταγαί· ‖ ἐπὶ ἰατρῶν, ὁρίζω φάρμακον, δίαιταν κ.τ.τ.: «ὁ ἰατρὸς παρήγγειλεν ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος»· ‖ ἐμπορ., συνάπτω παραγγελίαν: «ὁ σῖτος παρηγγέλθη ἐγκαίρως καὶ μετ' ὀλίγον καταφθάνει»· ‖ καθόλου, δίδω ἐντολὴν πρὸς ἀγοράν: «τὸ φόρεμά μου τὸ παρήγγειλα 'ς τὴν Ἀθήνα»· ‖ ἐπὶ ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κ. τ. τ., δίδω ἐντολὴν ἐπὶ μέτρῳ: «δὲν παραγγέλλω πλιὰ παπούτσια, θὰ τὰ παίρνω ἕτοιμα».

παράγγελμα (τό)· διαταγή, προσταγή: «στρατιωτικὸν —, γυμναστικὸν παράγγελμα».

—*[Ἀστ. Δίκ.] Παραγγέλματα* (interdicta) καλοῦνται ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ προσταγαὶ ἢ ἀπαγορεύσεις τοῦ imperium περιβεβλημένου ἄρχοντος καὶ ἰδίᾳ τοῦ πραίτωρος, ἀπευθυνόμεναι πρὸς ὡρισμένον πρόσωπον ἢ πρόσωπα καὶ σκοποῦσαι τὴν προστασίαν τῆς ὑπὸ τούτου προσβληθείσης ἐννόμου τάξεως. Ταῦτα ἐξεδίδοντο ἄλλοτε μὲν αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ πραίτωρος, ἄλλοτε δὲ τῇ αἰτήσει τοῦ ἀδικηθέντος. Τὸ πρῶτον συνέβαινεν ἰδίᾳ ὅταν τὸ παράγγελμα ἀφεώρα εἰς τὴν προστασίαν τῆς δημοσίας τάξεως, ἤτοι ἐννόμου συμφέροντος πολιτειακοῦ, θρησκευτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ (interdicta publica), τὸ δὲ δεύτερον ὅταν τοῦτο ἐσκόπει τὴν προστασίαν καθαρῶς ἰδιωτικοῦ δικαιώματος ἀδίκως προσβληθέντος (interdicta privata). Ἀλλὰ καὶ προκειμένης προσβολῆς γενικωτέρου λαϊκοῦ συμφέροντος, ἠδύνατο νὰ δοθῇ ἀφορμὴ εἰς τὸν πραίτωρα ἐξ αἰτήσεως ἰδιώτου νὰ ἐκδώσῃ παράγγελμα (interdictum populare) πρὸς προστασίαν αὐτοῦ. Τῶν ἰδιωτικῶν παραγγελμάτων, ἐκδιδομένων πάντοτε τῇ αἰτήσει τοῦ προσβληθέντος ἰδιώτου, ἡ συνηθεστέρα διάκρισις εἶναι ἡ παρὰ Γαΐῳ (Εἰσηγ. Δ', 140—142) ἀπαντῶσα εἰς *παραστατικὰ* (exhibitoria), *ἀποκαταστατικὰ* (restitutoria) καὶ *ἀπαγορευτικὰ* (prohibitoria). Ἂν ὁ ὑπὸ τοῦ πραίτωρος προσταχθεὶς συνεμορφοῦτο, ἔληγεν ἡ διαφορά, ἄλλως, ἂν οὗτος ἠρνεῖτο νὰ συμμορφωθῇ καὶ προέβαλλεν ἐνστάσεις, ἠνοίγετο τακτικὴ δίκη, δικαζομένη πάντως κατὰ συνοπτικωτέραν ἢ αἱ λοιπαὶ διαδικασίαν. Ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ, ἐκλιπούσης τῆς per formulas διαδικασίας καὶ τοῦ φέροντος imperium ἄρχοντος, τὰ παραγγέλματα ἐξωμοιώθησαν πρὸς τὰς ἀγωγὰς (τουτέστιν ὁ ἄλλοτε δικαιούμενος νὰ αἰτήσηται τὴν ἔκδοσιν πραιτωρικοῦ παραγγέλματος ἤδη ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ἀγωγήν), διατηρηθείσης πάντως ἱκανῆς περὶ τὴν ἐκδίκασιν αὐτῶν συνοπτικότητος, συχνάκις δὲ μάλιστα οἱ συντάκται τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας (compilatores) παρενέβαλλον τὴν λέξιν actio ἀντὶ τῆς interdictum (ὡς ἀπέδειξεν ἰδίᾳ ὁ Albertario). Πάσης κατηγορίας ἰδιωτικὰ δίκαια ἠδύναντο νὰ προστατευθῶσι διὰ τῶν παραγγελμάτων. Ἐν τούτοις προέχουσαν θέσιν κατέχουσι, παρὰ τὰ παραγγέλματα τὰ σκοποῦντα τὴν προστασίαν τῆς προσωπικῆς καταστάσεως καὶ δὴ τὴν ἐλευθερίαν (interdictum de homine libero exhibendo) καὶ τὴν οἰκογενειακὴν τάξιν (interdictum de uxore exhibenta et ducenda, interdictum de liberis exhibendis et ducendis), ἅτινα ἐν τῷ συγχρόνῳ βίῳ περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν, λόγῳ δραστικωτέρας περιφρουρήσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας (ποινικὸς κολασμὸς ἁρπαγῆς, ἀπαγωγῆς, παρανόμου κατακρατήσεως κλπ.), ἰδίᾳ τὰ παραγγέλματα τὰ σκοποῦντα τὴν προστασίαν τῆς νομῆς, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον, ἀσκοῦνται δέ, ὡς εἰκός, διὰ τακτικῆς ἀγωγῆς, δικαζομένης κατὰ τὴν γενικὴν (συνοπτικὴν) διαδικασίαν, ἐν ᾗ ὅμως ἐφαρμόζονται αἱ εἰδικαὶ διατάξεις τῶν ἄρθρων 629—632 καὶ 633, ἐδάφ. α' τῆς πολιτικῆς ἡμῶν δικονομίας, σκοποῦσαι τὴν ἀποτροπὴν περιπλοκῆς καὶ παρολκῆς τῶν περὶ διακατοχῆς δικῶν. Τὰ πρὸς προστασίαν τῆς νομῆς παραγγέλματα διακρίνονται ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου εἰς interdicta retinendæ possessionis (παραγγέλματα περὶ διατηρήσεως τῆς νομῆς), interdicta recuperandæ possessionis (παραγγέλματα περὶ ἀνακτήσεως τῆς νομῆς) καὶ interdicta adipiscendæ possessionis (παραγγέλματα περὶ κτήσεως τῆς νομῆς). Τὰ τελευταῖα ταῦτα (ἐν οἷς τὸ interdictum quorum bonorum, τὸ interdictum quod legatorum, τὸ interdictum Salvianum) μόνον ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὴν προστασίαν τῆς νομῆς, διότι δὲν προϋποθέτουσι διατάραξιν ἢ ἀφαίρεσιν νομῆς, ἀλλ' εἶναι ἔνδικα μέσα σκοποῦντα τὴν τὸ πρῶτον κτῆσιν νομῆς τέως μὴ ὑπαρχούσης (βλ. περὶ τούτων τὰς λ. *ἐνέχυρον*, *κληρονομία*). Περὶ τῶν λοιπῶν παρατηροῦμεν ὅτι:

Α') Πρὸς προστασίαν τῆς νομῆς καθ' ἁπλῆς διαταράξεως, μὴ ἐξικνουμένης μέχρις ἀποβολῆς ἐκ τῆς νομῆς (ἤτοι πρὸς διατήρησιν τῆς νομῆς) τὸ κλασσικὸν ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἐχορήγει δύο παραγγέλματα, τὸ interdictum uti possidetis περὶ ἀκινήτων καὶ τὸ interdictum utrubi περὶ κινητῶν. Ταῦτα ἐξωμοιώθησαν ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ Ἡ προσηγορία αὐτῶν προέρχεται ἐκ τῶν ἀρχικῶν λέξεων τοῦ ὑπὸ τοῦ πραίτωρος χορηγουμένου οἰκείου παραγγέλματος. Διὰ τοῦ interdictum uti possidetis, τῆς χρήσεως τοῦ ὁποίου προϋπόθεσις εἶναι ἡ καθ' οἱονδήποτε ἄμεσον ἢ ἔμμεσον τρόπον, παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ νομέως, οὐχὶ δὲ κατ' ἀνάγκην καὶ διὰ χρήσεως βίας κατ' αὐτοῦ, διατάραξις ἀλλοτρίας νομῆς, ἐπιδιώκεται ἡ κατάπαυσις τῆς διαταράξεως, ἂν δ' αὕτη εἶναι ὑπαιτία, καὶ ἡ παροχὴ τοῦ πλήρους *διαφέροντος*, τῷ ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ διαταραχθέντι, ἀνάγκης δ' ὑφισταμένης καὶ ἐπ' ἀπειλῇ χρηματικῆς ποινῆς ἀπαγόρευσις πάσης μελλούσης διαταράξεως. Τοιαύτη ἀπαγόρευσις δύναται νὰ ἀπαγγελθῇ καὶ ὅταν ἁπλῶς ἀπειλῆται διατάραξις. Εἶναι δ' ὅμως ἀπαραίτητον ὁ διαταραχθεὶς ἐνάγων νὰ μὴ ἔχῃ ἀποκτήσει τὴν νομὴν παρὰ τοῦ διαταράσσοντος ἐναγομένου κατὰ τρόπον ἐπιλήψιμον καὶ δὴ βίᾳ, λάθρᾳ ἢ κατὰ παράκλησιν (vi, clam, precario), καθόσον τοῦτο δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ὡς ἀνατρεπτικὴ ἔνστασις (exceptio vitiosae possessionis) ὑπὸ τοῦ διαταράξαντος καὶ νὰ ἐπενέγκῃ, ἀποδεικνυόμενον, τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς (παραγγέλματος). Τὸ παράγγελμα τοῦτο παραγράφεται μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς διαταράξεως ὠφελίμως (utiliter) ὑπολογιζόμενον. Καθόσον δ' ὅμως ὁ διαταράξας ἐγένετο ἀδικαιολογήτως πλουσιώτερος, ἡ κατ' αὐτοῦ (καὶ τῶν κληρονόμων του) ἐκ τοῦ ἀδικαιολογήτου τούτου πλουτισμοῦ ἀξίωσις ὑπόκειται εἰς τὴν συνήθη τριακονταετῆ παραγραφήν.

Β') Πρὸς προστασίαν τῆς νομῆς κατ' ἀφαιρέσεως εὔχρηστα εἶναι τὸ interdictum unde vi καὶ τὸ interdictum de precario. 1) Τὸ πρῶτον ἀσκεῖται κατὰ τοῦ ἀφελόντος τὴν νομὴν διὰ χρήσεως φυσικῆς βίας (vix atrox), καὶ δὴ τῶν δυνάμεων εἴτε αὐτοῦ τοῦ ἀποβαλόντος εἴτε ἄλλων. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον ἡ βία νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα συγκρούσεις ἢ σωματικὴν χείρωσιν τοῦ νομέως. Καὶ ὁ εὑρεθεὶς πρὸ ἀναπτύξεως φυσικῆς δυνάμεως τεινούσης εἰς ἀποβολήν του ἐκ τῆς νομῆς καὶ ἀποχωρῶν ἄνευ ἀγῶνος λογίζεται βίᾳ ἀποβληθείς. Διὰ τοῦ παραγγέλματος τούτου ἀξιοῦται ἡ ἀποκατάστασις ἐν τῇ νομῇ τοῦ πράγματος καὶ ἡ παροχὴ τοῦ πλήρους διαφέροντος. Ὁ ἐναγόμενος δὲν δύναται νὰ ἀντιτάξῃ ὡς ἔνστασιν κατὰ τοῦ παραγγέλματος τούτου ὅτι ὁ ἐνάγων ἐκτήσατο καὶ αὐτὸς τὴν νομὴν τοῦ πράγματος διὰ βιαίας ἀφαιρέσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐναγομένου. Καὶ τὸ παράγγελμα τοῦτο παραγράφεται μετὰ ἓν ἔτος ὠφελίμως ὑπολογιζόμενον, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποίου ὁ ἀποβαλὼν εὐθύνεται μόνον ἐφ' ὅσον κατέστη πλουσιώτερος Μέχρι τοῦ πλουτισμοῦ των μόνον εὐθύνονται ἐξ ἀρχῆς (δηλαδὴ καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἔτους ἀπὸ τῆς ἀποβολῆς) οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποβαλόντος, ἐν τῷ μέτρῳ δὲ τούτῳ μόνον εὐθύνεται καὶ ἐκεῖνος, ἐν ὀνόματι, ἀλλ' ἄνευ ἐντολῆς ἢ ἐγκρίσεως, τοῦ ὁποίου ἐνηργήθη ἡ ἀποβολή. 2) Τὸ interdictum de precario ἀσκεῖται κατὰ τοῦ λαβόντος πρᾶγμά τι κατὰ παράκλησιν (precarium) καὶ ἀρνουμένου τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ. Ὁ ἐνάγων ὀφείλει νὰ προτείνῃ μόνον ὅτι ὁ λαβὼν τὸ πρᾶγμα ἔλαβε τοῦτο κατὰ παράκλησιν, οὐδ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπικαλέσηται οὗτος καὶ ὑπόσχεσιν τοῦ λήπτου περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ πράγματος εἰς πρώτην ζήτησιν, διότι τοιαύτη ὑποχρέωσις ἔγκειται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ precarium. Διὰ τοῦ παραγγέλματος ἀξιοῦται ἡ ἀπόδοσις τοῦ πράγματος, ἂν δὲ τοῦτο ἀπωλέσθη, ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας τοῦ λήπτου, ἀξιοῦται τὸ πλῆρες διαφέρον. Ὁ ἐναγόμενος δὲν ἔχει ἔνστασιν ἐπιληψίμου νομῆς, ἤτοι δὲν δύναται ν' ἀντιτάξῃ ὅτι ἡ νομὴ τοῦ ἐνάγοντος εἶχε κτηθῇ βίᾳ, λάθρᾳ ἢ κατὰ παράκλησιν. Ἠδύνατο ὅμως, κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον, νὰ ἀντιτάξῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνήκει αὐτῷ κατὰ κυριότητα, ἂν τοῦτο εἶχε δοθῇ αὐτῷ ὡς ἀλλότριον καὶ οὐχὶ ὡς ἴδιον αὐτοῦ (διότι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἡ σχέσις τοῦ precarium). Παρ' ἡμῖν δ' ὅμως ἀποκλείεται ὅλως τοιαύτη ἔνστασις κυριότητος τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 629 ἐδάφ. 4 τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ὅπερ, καίπερ λαλοῦν μόνον περὶ ἀγωγῆς περὶ κυριότητος, προσῆκον εἶναι νὰ ἑρμηνευθῇ διασταλτικῶς, ἄλλως νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀναλογικῶς, πρὸς ἀποκλεισμὸν καὶ τῆς ἐνστάσεως κυριότητος, ἕνεκα τῆς ταυτότητος τοῦ νομικοῦ λόγου, ὅστις εἶναι ἡ τοσον ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ τῶν παραγγελμάτων, ὅσον ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἄρθροις 629—632 καὶ 633 ἐδάφ. 1 τῆς πολιτικῆς δικονομίας πρυτανεύουσα ἀρχή, καθ' ἣν προέχει προέχει πρὸ παντὸς ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομῆς τῷ στερηθέντι ταύτης (spoliatus ante omnia restituendus). Ὁ κληρονόμος τοῦ λήπτου εὐθύνεται ὡς αὐτὸς ὁ λήπτης, ἐκ πταίσματος δ' ὅμως τοῦ λήπτου ὁ κληρονόμος αὐτοῦ εὐθύνεται μόνον καθ' ὅσον περιῆλθεν αὐτῷ (τῷ κληρονόμῳ). Τοῦ παραγγέλματος τούτου ἡ παραγραφὴ εἶναι ἡ συνήθης τριακονταετής. Τὸ interdictun de precario δὲν κατηργήθη καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν (πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πράγματος) τῆς ἀγωγῆς τῶν προγεγραμμένων ῥημάτων (actio praescriptis verbis) ἐν τῇ σχέσει τοῦ precarium. Περὶ τῆς προστασίας τῆς νομῆς διὰ τῆς condictio possessionis βλ. λ. *ἀδικαιολόγητος* πλουτισμὸς καὶ νομή. Περὶ τῆς πρὸς πρόληψιν ἐρίδων καὶ διαπληκτισμῶν ἐν συνοπτικωτάτῃ διαδικασίᾳ καὶ ὅλως προσωρινῆς ῥυθμίσεως τῆς νο-

Digitized by Google

μής βλ. λ. *προσωρινὰ* μέτρα. Περὶ προστασίας τῆς νομῆς κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον βλ. λ. *ἐξούλης* δίκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Girard-Senn*, Manuel de dr Romain, ἐκδ. 8η (1929), σελ. 300—302 καὶ 1118. — *P. Jörs*, Geschichte und System des römischen Privatrechts (1927). — *P. Sokolowski*, Die Philosophie im Privatrecht, τόμ. II (1907), σελ. 88 ἑπ. Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

— *[Στρατ.]* *Παράγγελμα* καλεῖται ἡ λέξις ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ ἡγήτορος μονάδος τινός, εὑρισκομένης ἀπαραιτήτως ἐν πυκνῷ σχηματισμῷ, πρὸς ἐκτέλεσιν κινήσεώς τινος ταυτοχρόνως καὶ ἀμέσως. Πᾶν παράγγελμα χωρίζεται εἰς δύο μέρη: εἰς τὸ *προειδοποιητικόν*, δι' οὗ προειδοποιοῦνται οἱ ἄνδρες ἢ οἱ ὑποτεταγμένοι ἡγήτορες περὶ τῆς ἐκτελεσθησομένης κινήσεως, εἰς τὸ *ἐκτελεστικόν*, δι' οὗ ἐπιτάσσεται ἡ ἄμεσος ἐκτέλεσις, καὶ ὅπερ συνήθως εἶναι τὸ *μάρς* ἢ τὸ *ἄλτ*, ἐνίοτε δ' ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ παραγγέλματος· π. χ. μεταβολή,—μάρς, μεταβολή—ἄλτ, κλίνατε ἐπὶ δε—ξιά, ἕλξατε—σπάθην, ἐπ' ὤμου—ἄρμ κλπ. Τὸ παράγγελμα μεταδίδεται διὰ τῆς φωνῆς, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀποστάσεων μικρῶν, διὰ τῆς συρίκτρας ἢ διὰ σημάτων διδομένων διὰ τῆς χειρὸς καὶ τῆς σπάθης, ὁσάκις πρόκειται περὶ κάπως μεγαλυτέρων ἀποστάσεων, διὰ τῆς σάλπιγγος, ὁσάκις πρόκειται περὶ μεγάλων ἀποστάσεων. Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ.]* *Παράγγελμα* καλεῖται ἔγγραφος διαταγὴ τοῦ ναυάρχου ἢ τῶν μοιράρχων πρὸς τὰ πλοῖα τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἢ μοίρας τινὸς αὐτῆς. Ἐγγράφεται δὲ αὕτη εἰς «βιβλίον παραγγελμάτων», τηρούμενον παρὰ τῷ ναυτικῷ ἐπιτελείῳ τοῦ ἐκδίδοντος ἀρχηγοῦ. Εἰδικὸν σῆμα ὑπὸ τῆς οἰκείας ναυαρχίδος ἐπαιρόμενον «προσκαλεῖ εἰς παράγγελμα» τὰ ὑπ' αὐτὴν πλοῖα, ἀποστέλλοντα ἀξιωματικὸν πρὸς ἀντιγραφὴν του εἰς εἰδικῷ βιβλίῳ καλουμένῳ «ἀπόγραφον τῶν παραγγελμάτων». Σ. Ε. Λ.

παραγγέλνω· ἰδιωματ., ἀντὶ *παραγγέλλω* (βλ. λ.).

παραγγελτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραγγελίαν, ὁ περιέχων παραγγελίαν: «παραγγελτικὰ γράμματα».

παράγγο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, παραφθορὰ τοῦ ὀρθοῦ κοινοῦ *παλάγκο*, σημαίνων πᾶν εἶδος συσπάστου. Σ. Ε. Λ.

παραγεγραμμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *παραγράφω*, ὁ ὑποστὰς παραγραφήν, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιδιωχθῇ δι' ἀγωγῆς ἢ νὰ καταδιωχθῇ διὰ μηνύσεως, ἕνεκα παρόδου νενομισμένου ἑκάστοτε χρόνου: «δικαίωμα—,ἔγκλημα παραγεγραμμένον».

— **παραγεγραμμένος κύκλος εἰς τρίγωνον.** Ἐσφαλμένη ἀπόδοσις τοῦ γαλλικοῦ ὅρου ex-inscrit, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *παρεγγεγραμμένος* (βλ. λ.). Ν. Γ.

παραγεμίζω· δημοτ., γεμίζω, πληρῶ μέχρι ὑπερβολῆς: «μὴν τὸ παραγεμίζῃς καὶ σοῦ χύνεται» || μαγειρ.: «παραγεμίζω τὶς μελιτζάνες,—τὶς ντομάτες,—τὰ κολοκύθια» πληρῶ δι' ἀρτύματος, οἷον ὀρύζης, κρέατος κττ., ὀνθυλεύω.

παραγέμισμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια τοῦ *παραγεμίζω*· φόρτος περιττός, συσσώρευσις· || μαγειρ., τὸ ἄρτυμα μὲ τὸ ὁποῖον παραγεμίζομεν, γέμισμα, ὀνθύλευμα.

παραγεμιστός, —ή, —όν· μαγειρ., ὁ παρεσκευασμένος μὲ γέμισμα, μὲ ὀνθύλευμα: «γάλλος παραγεμιστός».

παραγενεσία (ἡ) (paragénésie). Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Broca πρὸς καθορισμὸν τῶν διασταυρώσεων τῶν γενῶν, τῶν ὁποίων τὰ παράγωγα (ἔκγονοι) ἢ μιγάδες ἐκ τοῦ πρώτου αἵματος (πρώτης μείξεως) εἶναι ἐντελῶς στεῖροι πρὸς ἀλλήλους ἢ κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην γενεάν· ἐνῷ οἱ ἔκγονοι τῶν μιγάδων τούτων οἱ προερχόμενοι ἐκ τῆς συζεύξεως αὐτῶν μετὰ τῶν ἀτόμων τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο ἀρχικῶν φυλῶν (μιγάδες τῆς δευτέρας σειρᾶς) εἶναι ὑπερβαλλόντως γόνιμοι. Ἡ βιολογικὴ αὕτη κατάστασις κατὰ συνωνυμίαν λέγεται καί: *ὁμογενεσία παραγενεσική, νοθογένεια ἐκ παραλλήλου* ἢ *πλαγίας συγγενείας* (ἀνθρωπολογία). Μ. Ν. Κ.

παραγενεσικός, —ή, —όν (paragénésique)· ὁ ἀνήκων ἢ ὁ ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν παραγενεσίαν· λέγεται δ' ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ *ὁμογενεσία παραγενεσικὴ* καὶ *ἑτερογένεια παράπλευρος* (hybridité collatérale). Μ. Ν. Κ.

παραγένεσις, —εως (ἡ) (Paragenesis). Καλεῖται παραγένεσις ἑνὸς ὀρυκτοῦ τὸ σύνολον τῶν ἄλλων ὀρυκτῶν, τὰ ὁποῖα συνυπάρχουν μετ' αὐτοῦ. Χαρακτηριστικὸν τῆς παραγενέσεως εἶναι ὅτι τὰ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα τὴν ἀπαρτίζουν, ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ τὰς αὐτὰς γενετικὰς συνθήκας, ἢ προῆλθον ἐξ ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν συνεπείᾳ ἀλλοιώσεως διὰ δευτερογενῶν ἀντιδράσεων. Τοιουτοτρόπως τὰ ὀρυκτὰ ἑκάστης παραγενέσεως συνδέονται γενετικῶς μεταξύ των, τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πολλάκις καὶ ὡς μέσον διαγνωστικόν· π. χ. ὁ γαληνίτης ἀπαντᾷ εἰς παραγένεσιν μὲ σφαλερίτην καὶ σιδηροπυρίτην μετὰ ἀσβεστίτου ἢ χαλαζίου, ὁ χαλκοπυρίτης χωριστὰ μὲ σιδηροπυρίτην. Προϊόντα ἀποσαθρώσεως πράσινα ἀπὸ μαλαχίτην, ἢ κυανᾶ ἀπὸ ἀζουρίτην, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας βρονζοκιτρίνου ὀρυκτοῦ μαρτυροῦν ὅτι τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν χαλκοπυρίτην καὶ οὐχὶ εἰς τὸν σιδηροπυρίτην, διότι ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν δύναται νὰ ἐμφανίσῃ τοιαύτην παραγένεσιν, κτλ. Γ. Β.

παραγεράζω· δημοτ., γηράσκω πολύ, γίνομαι πολὺ γέρων: «ἐπαραγέρασε πιὰ καὶ λησμονεῖ».

παραγευστία (ἡ) (parageustie). Καλεῖται ἡ διαστροφὴ τῆς αἰσθήσεως τῆς γεύσεως, καθ' ἣν ὁ πάσχων αἰσθάνεται ὅλως διάφορον τὴν γεῦσιν τῆς κοινῶς παρεχομένης ὑπὸ τῶν διαφόρων σιτίων. Μ. Ν. Κ.

παραγίγνομαι· ἀρχ., φθάνω, καταφθάνω ἐγκαίρως.

παραγίνομαι· ἀόρ. ἐ)παράγινα, παθ. μετχ. *παραγινωμένος*· δημοτ., γίνομαι, ὡριμάζω πολύ, πέρα τοῦ δέοντος: «παραγινωμένο ἀχλάδι», «τὰ παραγινωμένα σταφύλια σταφιδιάζουν» || ὑπερβαίνω πᾶν μέτρον, ἐξέρχομαι τῶν ὁρίων: «παράγινε ἰδιότροπος», «τὸ κακὸ παράγινε».

παραγιός (ὁ)· μικρὸς μαθητὴς τεχνίτου: «εἶναι παραγιὸς σὲ ραφτάδικο, — σὲ τσαγκαράδικο».

παράγκα (ἡ)· ξύλινον παράπηγμα, *μπαράγκα* (βλ. λ.).

Παράγκα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νήσου Πάρου (πλάτ. 37°58'40" Β., μήκ. 25°09'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837; Paros and Naxos) κατὰ τὴν νοτίαν τῆς νήσου ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.

Παράγκες *[Γεωγρ.]*. Προσφυγικὸς συνοικισμός, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Μοσχάτου τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 1.065. Ἡ ὀνομασία ἐδόθη ἀπὸ τὰς ξυλίνας οἰκίας, εἰς ἃς ἐστεγάσθησαν προχείρως οἱ πρόσφυγες. Ἀπὸ τοῦ 1931 ὁ συνοικισμός, μεταβληθεὶς εἰς κτιστόν, ὀνομάζεται *Γλυκὰ νερά*.

παράγκο (τό)· σύσπαστον, παλάγκο.

Παραγκουανὰ (Paraguaná) *[Γεωγρ.]*. Χερσόνησος εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Βενεζουέλας, μήκους 60 χλμ. καὶ μέσου πλάτους 45. Ἡ μόνη ἀξιόλογος πολίχνη ἐπὶ τῆς χερσονήσου εἶναι ἡ *Μπουένα Βίστα*. Γ. Ι. Β.

Παραγκουασσοὺ (Paraguassú) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλιανῆς πολιτείας Μπαΐας. Πηγάζει ἀπὸ τῶν νοτίων πτυχῶν τοῦ Μόρο ντὲ Τσάπεο καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῶν Ἁγίων Πάντων (Todos os Santos). Ἔχει μῆκος 515 χλμ. Γ. Ι. Β.

παραγκωνίζω· διὰ τοῦ ἀγκῶνος ἀπωθῶ, σπρώχνω· || μετφ., ἀφίνω τι κατὰ μέρος, παραβλέπω: «κατώρθωσε νὰ παραγκωνίσῃ τοὺς καλυτέρους του».

παραγκωνισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παραγκωνίζειν: «ὁ παραγκωνισμὸς τοῦ ἐμάρανε τὸν ζῆλον».

παραγκωνιστὴς (ὁ)· ὁ παραγκωνίζων, ὁ ἀπωθῶν διὰ τοῦ ἀγκῶνος.

παραγλυοξάλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *γλυοξάλη*.

παραγναθίδιον (τό). Καλεῖται ὁ ἑκατέρωθεν τῶν περικεφάλων τοῦ κτήνους (ἵππου ἢ ἡμιόνου) ἐπιμήκης σκύτινος ἱμάς, ὁ πορπούμενος ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ. Ν. Θ. Κ.

παραγναθίδιος, —α, —ον· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς παραγναθίδας, ὁ τῶν παραγναθίδων.

παραγνάθιος (ὁ) (paragnathe) *[Τερατογ.]*. Τερατογενὴς διάπλασις πολυγναθίου τέρατος, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑφίσταται ὑπεράριθμος κάτω γνάθος, κειμένη ἐπὶ τὰ πλάγια τῆς κανονικῆς τοιαύτης. Μ. Ν. Κ.

παραγναθίς, —ίδος (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Μέρος τοῦ ἀρχαίου κράνους προασπίζον τὰς γνάθους, ἄλλως *παρειά*· || παρὰ Βιτρουβίῳ, εἶδος ἐπενδύσεως ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῶν ἀρχαίων (X, 2, 11), ἔτι δὲ πλάγιόν τι ἐξάρτημα τοῦ καταπέλτου (X, 10, 3)· || τὸ ὑπὸ τὰς γνάθους μέρος τῆς γενειάδος, κοινῶς *φαβορίτα*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *παραγναθὶς* τοῦ ἀρχαίου κράνους ἢ ὅλως ἔλειπεν ἀπ' αὐτοῦ ἢ ἀπετέλει ἑνιαῖον μετ' αὐτοῦ σύνολον, οὖσα τετράπλευρος ἢ στρογγύλη. Περὶ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ἐπενοήθησαν αἱ κινηταὶ παραγναθίδες, αἵτινες ἦσαν δύο μεγάλα ὦτα μετάλλινα, προσαρμοζόμενα εἰς τὸ κράνος δι' ἀρθρώσεως ἢ συνεχόμενα μετ' αὐτοῦ διὰ νευρῶν διερχομένων ἀπὸ ὀπάς. Ἐν τῇ Θεοδοσιανῇ νομοθεσίᾳ μνημονεύονται ὡς ἴδιοι τεχνῖται, bac(c)ularii ἢ bac(c)ularum structores, οἱ κατασκευασταὶ παραγναθίδων. Αἱ παραγναθίδες τῆς ἀρχαίας ἱπποσκευῆς, ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, ἦσαν πολυτελέσταται, ἔχουσαι κοσμήματα ἐξ ἐνθέτου ἐγχρώμου ἐλεφαντοστοῦ (Ἰλ. Δ, 141). Ἐπ' αὐτῶν ἐτοποθετοῦντο τὰ δερμάτινα *παρώπια* ἢ *ἀνθήλια* τοῦ ἵππου, παρὰ τοῖς ἱππεῦσι δὲ τῆς Βακτριανῆς εἶχον ἐξελιχθῇ εἰς πραγματικὸν θώρακα τῶν γνάθων τοῦ πολεμικοῦ ἵππου. Ἐκ τῶν διασωθεισῶν παραγναθίδων μνημονευτέαι αἱ κοιναὶ τῆς Δωδώνης, αἱ χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ τῶν τάφων τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Σλῆμαν ἐν Τροίᾳ ἀνευρεθεῖσαι ἐλεφάντιναι. Π.Ν.Π.

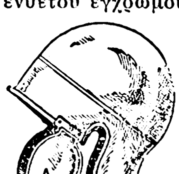

Παραγναθίς.
[Α=ἀρθρωτὴ παραγναθὶς ἀρχαίου κράνους. Β=Χρυσῆ παραγναθὶς ἵππου εὑρεθεῖσα ἐν ἀρχαίῳ τάφῳ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας.]

παραγνεύσιος (ὁ) (Paragneis) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα κρυσταλλοσχιστῶδες. Τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν φέρει ὁ *γνεύσιος*, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ ἰζηματογενεῖς σχηματισμοὺς διὰ μεταμορφώσεως αὐτῶν, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ γνεύσιος, ὁ ὁποῖος προέκυψεν ἐκ μεταμορφώσεως ἀντιστοίχου πυριγενοῦς πετρώματος, καλεῖται *ὀρθογνεύσιος*. Γ. Β.

παραγνωρίζω· γνωρίζω, κρίνω κακῶς, παρὰ τὸ ὀρθόν: «παραγνωρίζει τὴν ἱκανότητά του,—τὴν ἀξίαν του», «παρεγνωρίσθησαν αἱ ὑπηρεσίαι του».

παραγνώρισις, —εως (ἡ)· κρίσις, ἐκδοχὴ παρὰ τὸ ὀρθόν, περιφρόνησις: «ἡ τοιαύτη πρᾶξις ἀποτελεῖ παραγνώρισιν τῆς ἀρετῆς».

παραγόκερας (τὸ) (Paragoceras) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειπόντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *ἀμμωνοειδῆ κεφαλόποδα* μαλάκια. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *παραγόκερας* **Dukagini Arth.** εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς βερφενίου βαθμίδος τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν Μαρμαροτράπεζαν τῆς Χίου. Γ. Κ. Γ.

παραγονιμιᾶτις (paragonimiatis). Ἡ ἐνδημικὴ αἱμοπτυσία τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, νόσος ὀφειλομένη εἰς τὸ παράσιτον: τὸν βεστερμάνιον παραγόνιμον (paragonimus Westermani). Μ. Ν. Κ.

παραγονίτης (ὁ), ἢ *πρεγραττίτης* (Paragonit, Pregrattit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ἀνήκει εἰς τὸν νατριοῦχον μαρμαρυγίαν, ὁ δὲ χημικὸς τύπος αὐτοῦ $H_2Na\ Al_3Si_3O_{12}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα καὶ ἀπαντᾷ μόνον εἰς λεπιδοειδῆ ἢ στιφρὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 2—2½, εἰδικὸν βάρος 2,8—2,9, χρῶμα λευκὸν ἢ μηλοπράσινον καὶ λάμψιν μαργαριτώδη. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τοὺς παραγονιτικοὺς σχιστολίθους ὡς χαρακτηριστικὸν ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν αὐτῶν, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐντὸς τοῦ σωσσουριτικοῦ γάββρου καὶ ὡρισμένων γλαυκοφανιτῶν τῆς νήσου Σύρου. Γ. Β.

παραγονιτικὸς *σχιστόλιθος* (Paragonitschiefer) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα κρυσταλλοσχιστῶδες, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων. Οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι ὁ χαλαζίας, ἐκ δὲ τῶν μαρμαρυγιῶν τὸ νατριοῦχον μέλος αὐτῶν, ἤτοι ὁ παραγονίτης. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ St. Gotthard, εἰς τὰ Οὐράλια κ. ἀ. Γ. Β.

Παραγουάη (Paraguay). Δημοκρατία τῆς κεντρικῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Περιλαμβάνεται μεταξὺ 17° 22' καὶ 27° 30' νοτίου πλάτους καὶ 54° 30' καὶ 62° 28' δυτ. μήκ. Συνορεύει δὲ ἀπὸ ΒΔ. μετὰ τῆς Βολιβίας, ἀπὸ Α. μετὰ τῆς Βραζιλίας καὶ ἀπὸ Ν. καὶ ΝΔ. μετὰ τῆς Ἀργεντινῆς. Ἔχει ἔκτασιν 430.000 τετρ. χλμ. καὶ 798.969 κατ., συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς περιοχῆς *Τσάκο*, ἥτις ἔχει ἔκτασιν 259.000 τ. χλμ. καὶ 100.000 κατ. Ἰνδοὺς. Ἡ περιοχὴ αὕτη διεκδικεῖται ὑπό τε τῆς Βολιβίας καὶ Παραγουάης.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]* Τὸ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Παραγουάη καὶ Παρανὰ τμῆμα τῆς πολιτείας διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ εὐρείας καὶ ἀκανονίστου ζώνης ὀρέων, γνωστῶν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κορδιλλιέρα Ἀμπάγια* καὶ *Κορδιλλιέρα Οὐρούκουρ*. Κυρίως τὰ ὄρη ταῦτα ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα ὑψιπέδων καὶ ἀποτελοῦσι συνέχειαν καὶ διακλαδώσεις τῶν ὑψιπέδων τῆς Βολιβίας. Τὸ ὕψος αὐτῶν ἐν Παραγουάῃ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 660—700 μέτρα. Τὸ δυτικὸν αὐτῶν μέρος σχηματίζει ἀποτόμους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βράχους, καταλήγοντας εἰς εὐρείας κοιλάδας. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τὰ ὑψίπεδα ἐξακοντίζουσιν εὐρείας διακλαδώσεις περικλειούσας βαθυτάτας κοιλάδας, εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ της ἡ χώρα παρουσιάζει ὀρεινὸν χαρακτῆρα.

Κυριώτεροι τῶν ποταμῶν τῆς Παραγουάης εἶναι ὁ *Παρανὰ* καὶ ὁ *Παραγουάης* μετὰ πλήθους παραποτάμων, ἐξ ὧν οἱ μὲν τοῦ Παραγουάη εἶναι

Digitized by Google

κατὰ τὸ πλεῖστον πλωτοί, οἱ δὲ τοῦ Παρανὰ διακόπτονται ὑπὸ ταχυρρόων καὶ καταρρακτῶν.

Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ξηρόν, ἀμμῶδες καὶ πορῶδες. Ἀποτελεῖται ἐξ ὁριζοντίων κοιτασμάτων ψαμμολίθου, καλυπτομένων ἐνιαχοῦ ὑπὸ βασάλτου τῆς τελευταίας τριαδικῆς διαπλάσεως. Πρὸς δυσμὰς τῶν ὀροπεδίων τῆς ἀνατολικῆς Παραγουάης τὸ ἔδαφος συνίσταται ἐξ ὁριζοντίων κοιτασμάτων τῆς δεβονίου καὶ περμίου διαπλάσεως, ἐνῷ πρὸς νότον ὑπάρχουσι παλαιοζωϊκὰ κοιτάσματα, ἐκτεινόμενα μέχρι τῶν προπόδων τῶν ὀροπεδίων τοῦ Μάττο Γκρόσσο.

Τὸ κλῖμα εἶναι ἡμιτροπικόν. Ὁ Δεκέμβριος, Ἰανουάριος καὶ Φεβρουάριος εἶναι οἱ θερμότεροι μῆνες τοῦ ἔτους. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 22,2. Αἱ βροχαὶ εἶναι συχνόταται εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν (τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος τῆς βροχῆς, 1.440 χλστμ.) καὶ δεσπόζοντες ἄνεμοι ὁ βόρειος καὶ ὁ νότιος. Ἡ χιὼν εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος.

Ὡς πρὸς τὴν χλωρίδα, ἡ Παραγουάη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ζώνας: Τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. Εἰς τὴν πρώτην ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένα δάση, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται εὐρεῖαι περιοχαὶ χλόης καὶ θάμνων, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερος εἶναι ὁ *ἴληξ τῆς Παραγουάης*, ἐκ τῶν φύλλων τοῦ ὁποίου παράγεται τὸ τεῖον ματέ. Εἰς τὴν δυτικὴν Παραγουάην ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένοι λειμῶνες καὶ ἄλση φοινικοειδῶν. Τὴν πανίδα ἀντιπροσωπεύουσι διάφορα αἰλουροειδῆ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰαγοῦροι, πούμα, ἄρκτοι, διάφορα τρωκτικά, ἑρπετά, ἀλλιγάτορες, ἄφθονοι ἰχθύες, πτηνὰ ᾠδικά, ψιττακοί, ἔντομα, ἰδίως κώνωπες καὶ μύρμηκες, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πληγὴν τῆς χώρας.

—*[Οἰκον. Γεωγρ.]* Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι ἐλάχιστος. Τὰ χρυσωρυχεῖα, τὰ ὁποῖα λέγεται ὅτι κατεχώσθησαν ἢ ἄλλως ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰησουϊτῶν, φαίνεται ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξαν. Μικρὰ μόνον ἐγένετο ἐκμετάλλευσις ἐξαγωγῆς σιδήρου (100 χλμ. ΝΑ. τῆς Ἀσουνσιόν). Κοιτάσματα χαλκοῦ, μαρμάρου καὶ ἅλατος ἀνευρέθησαν εἰς τὰ βόρεια τμήματα τῆς χώρας.

Ἡ γεωργία εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς μικρᾶς καλλιεργείας. Τὸ κυριώτερον προϊὸν εἶναι τὸ τεῖον ματέ. Ἐπίσης καλλιεργοῦνται βάμβαξ, καπνός, καφές, ὄρυζα, ἀραβόσιτος, τεῦτλα διὰ τὴν σακχαροποιίαν, πορτοκαλλέαι καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα. Ἡ κτηνοτροφία παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Εἰς πολλὰς πόλεις ἔχουσιν ἱδρυθῆ καὶ ἐργοστάσια συσκευῆς καὶ ἀποστολῆς συντετηρημένων κρεάτων. Εἰς Παραγουάην εἰσάγονται κυρίως εἴδη ὑφαντουργίας, σιδηρικὰ καὶ ἐξάγονται τεῖον ματέ, δέρματα, τρίχες, κρέατα, δασικὰ προϊόντα, πορτοκάλλια, καφὲς κλπ.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται διὰ μικρῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα ἀναπλέουν τοὺς ποταμοὺς Παρανὰ καὶ Παραγουάην καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτῶν. Ὁ κυριώτερος ποταμολιμὴν εἶναι ἡ Ἀσουνσιόν. Ὑπάρχει ἐπίσης σιδηρόδρομος μεταξὺ Ἀσουνσιὸν καὶ Ἐνκαρνασιὸν εἰς τὸν ἄνω Παρανά, πορθμεῖον σιδηροδρόμου διὰ τοῦ Παρανά, ἐξυπηρετοῦν τὴν μετὰ τοῦ Ποσάντας συγκοινωνίαν. Τὸ μῆκος τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου εἶναι 1.070 χλμ. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ 268 ταχυδρομικῶν γραφείων, τηλεγραφικῶν γραμμῶν (1.431 χλμ.), τριῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου (Ἀσουνσιόν, Κονσεπσιὸν καὶ Παραγκουαρί).

—*[Πολ. Γεωγρ.]* Ὁ πληθυσμὸς τῆς Παραγουάης ἀποτελεῖται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἰθαγενῶν, ἀπογόνων τῶν Ἰνδῶν Γκουαρανῶν καὶ ἐξ Εὐρωπαίων ἱσπανικῆς καταγωγῆς. Ὀλίγας προόδους ἐπετέλεσεν ὁ νεώτερος πολιτισμὸς εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους εἶναι ἡ ἱσπανική, ἀλλ' ἐλάχιστον ὁμιλεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ἡ ὁμιλουμένη κατὰ πλειοψηφίαν γλῶσσα εἶναι ἡ *γκουαρανικὴ* καὶ εἴς τινας περιφερείας ἡ *τουπί*· ἱσπανικὰ ὁμιλοῦνται μόνον εἰς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα. Πρωτεύουσα τῆς Παραγουάης εἶναι ἡ Ἀσουνσιόν, ἄλλαι δὲ ἀξιόλογοι πόλεις αὐτῆς εἶναι ἡ Βίλια Ρίκα, ἡ Λοῦκε, ἡ Καραπέγκουα, ἡ Παραγκουαρί, ἡ Κονσεπσιὸν καὶ ἡ Βίλια ντὲ Πιλάρ. Τὸ πολίτευμα τῆς Παραγουάης εἶναι δημοκρατικόν. Ὁ καταστατικὸς αὐτῆς χάρτης ἐψηφίσθη ὑπὸ συντακτικῆς συνελεύσεως τὴν 25 Νοεμβρίου 1870. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ἡ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία, τῶν γερουσιαστῶν καὶ βουλευτῶν ἐκλεγομένων διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἐκλεγομένου ὑπὸ συλλόγου ἐκλεκτόρων διὰ μίαν τετραετίαν, μὴ δυναμένου τοῦ ἰδίου νὰ ἐπανεκλεγῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ὀκταετίας. Ὁ πρόεδρος ἔχει παρ' αὐτῷ τὴν ἀπέναντι τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ὑπεύθυνον κυβέρνησιν, ἀποτελουμένην ἐκ πέντε ὑπουργῶν. Ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς δημοκρατίας, καὶ οὗτος αἱρετός, εἶναι καὶ πρόεδρος τῆς γερουσίας. Τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ἔχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφαίνεται περὶ τῆς συνταγματικότητος ἢ μὴ τῶν νόμων, ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μελῶν διοριζομένων διὰ μίαν τετραετίαν ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Ὁ ἀστικὸς καὶ ποινικὸς κῶδιξ τῆς Ἀργεντινῆς εἰσήχθησαν ἐν Παραγουάῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς σχεδὸν τροποποιήσεως. Διοικητικῶς ἡ Παραγουάη διακρίνεται εἰς δύο τμήματα: τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν. Τὸ ἀνατολικὸν διαιρεῖται εἰς 12 νομοὺς καὶ 104 ἐπαρχίας (partidos). Τὸ δυτικὸν περιλαμβάνει τὴν περιοχὴν Τσάκο, ἥτις διαιρεῖται εἰς τρεῖς στρατιωτικὰς διοικήσεις, ἐξαρτωμένας ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους εἶναι ἡ καθολική. Τὸ σύνταγμα ὅμως τῆς Παραγουάης ἔχει καθιερώσει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως πάσης ἄλλης θρησκείας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Παραγουάης εἶναι ἐπίσκοπος, ἑδρεύων ἐν Ἀσουνσιόν. Ἡ ἐκπαίδευσις εὑρίσκεται εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον. Πλέον τῶν 60 % τῶν κατοίκων εἶναι ἀναλφάβητοι. Τῷ 1926 ὑπῆρχον 576 ἐν ὅλῳ δημόσια σχολεῖα τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως, εἰς ἃ ἐφοίτων 90.133 μαθηταί, καὶ 21 ἰδιωτικὰ σχολεῖα (3.201 μαθητ.) καὶ τρία ἐθνικὰ κολλέγια (800 σπουδασταί). Ὑπάρχει ἐπίσης ἓν ἐθνικὸν πανεπιστήμιον (369 φοιτητ.) καὶ 6 διδασκαλεῖα (482 σπουδασταί).

Ὁ στρατὸς τῆς Παραγουάης, κατανεμόμενος εἰς πέντε στρατιωτικὰς ζώνας, ὧν ἡ 3η διατελεῖ ἄνευ στρατιωτικῶν τμημάτων, ἀποτελεῖται ἐκ 4 συνταγμάτων πεζικοῦ, ὧν ἓν ἐφεδρικόν, διαφόρου δὲ συνθέσεως, οὕτως ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ να περιλαμβάνουσι 5 τάγματα ἢ 11 λόχους μετὰ 4 λόχων πολυβόλων· ἐξ ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ μετὰ τριῶν ἰλῶν καὶ ἑνὸς ἐφίππου οὐλαμοῦ πολυβόλων, ἐκ δύο ὀρειβατικῶν πυροβολαρχιῶν, καὶ ἐξ ἀποσπασμάτων ὑγειονομικῶν, ἐπιμελητείας καὶ σηματοδοτῶν. Ἡ συνολικὴ δύναμις τοῦ στρατοῦ τούτου ἀνέρχεται εἰς 3.000 ἄνδρας περίπου, ἐξ ὧν ἄνω τῶν 100 ἀξιωματικοί.

Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὑποχρεωτική, εἶναι διαρκείας 28 ἐτῶν, ἐξ ὧν τὰ 3 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ τῆς ἡλικίας, εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν ἢ τὸ ναυτικόν, εἶτα δὲ ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τοῦ 29ου ἔτους εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ, μέχρι τοῦ 39ου εἰς τὴν ἐθνοφρουρὰν καὶ μέχρι τοῦ 45ου εἰς τὴν πολιτοφυλακήν. Ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους καθοριζομένης δυνάμεως τοῦ στρατοῦ, δύναται ἡ ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ θητεία νὰ περιορισθῇ εἰς 1 ἔτος μόνον, εἴτε γενικῶς εἴτε ἐν μέρει μόνον δι' ἑκάστην κλάσιν διὰ κλήρου· ἐπίσης διὰ κλήρου δύναται νὰ μειωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατατασσομένων ἐκ στρατιωτικῆς τινος κλάσεως. Δύνανται νὰ κληθῶσι πρὸς ἐκπαίδευσιν οἱ οὐδόλως ὑπηρετήσαντες ἐκ τῆς ἐφεδρείας ἐπὶ 6 μῆνας κατὰ μέγιστον, ἐκ τῆς ἐθνοφρουρᾶς ἐπὶ 90 ἡμέρας ἀνὰ διετίαν, καὶ οἱ ἐκ τῆς πολιτοφυλακῆς ἐπὶ 60 ἡμέρας ἀνὰ τριετίαν. Ἀπαλλάσσονται τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας οἱ ἀνάπηροι, οἱ προστάται οἰκογενειῶν, οἱ κληρικοὶ καὶ ἐν μέρει οἱ ὑπάλληλοι.

Ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων εἶναι ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, τὸ δὲ κοινὸν ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν ἀσχολεῖται διὰ τὴν ὀργάνωσιν, ἐκπαίδευσιν, ὁπλισμόν, ὀχύρωσιν καὶ διοίκησιν ἐν γένει αὐτῶν. Ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἐξαρτᾶται τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ, τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης συγκροτεῖται ἐκ τῶν ὑπουργῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν, Ἐξωτερικῶν καὶ Οἰκονομικῶν, τοῦ γενικοῦ ἐπιτελάρχου, τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν στρατιωτικῶν ζωνῶν ἢ τῶν διαφόρων ὅπλων, τῶν διοικητῶν τῶν ἰδίων ζωνῶν καὶ τοῦ διοικητοῦ τοῦ στόλου.

Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ μοῖρα στολίσκου (ἐπὶ τῶν ποταμῶν) ἐκ μικρῶν πλοίων, τὸ μέγιστον τῶν ὁποίων εἶναι 500—600 τόννων.

Ἡ σημαία τῆς Παραγουάης (ἐμπορικὴ καὶ πολεμική) ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὁριζοντίων ταινιῶν, τῆς ἄνω ἐρυθρᾶς, τῆς μέσης λευκῆς καὶ τῆς κάτω κυανῆς, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον (ἐντὸς τῆς λευκῆς ταινίας) τὸν θυρεόν. Ὁ θυρεὸς σύγκειται ἐκ δύο κλάδων φοίνικος (ἀριστερὰ) καὶ ἐλαίας (δεξιά), συνδεομένων πρὸς τὰ κάτω διὰ τριχρώμου ταινίας καὶ σχηματιζόντων κύκλον. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ κύκλου τούτου διαιρεῖται εἰς δύο ὁριζοντίους ζώνας, τὴν κάτω μικροτέραν καὶ πορτοκαλλιόχρουν καὶ τὴν ἄνω μεγαλυτέραν καὶ κυανῆν. Ἡ τελευταία φέρει πεντάγωνον χρυσοῦν ἀστέρα, ἔχοντα μίαν τῶν γωνιῶν πρὸς τὰ ἄνω.

Νομισματικὴ μονὰς τῆς Παραγουάης εἶναι τὸ χρυσοῦν peso. 1 peso=100 centavos. Κυκλοφοροῦν τραπεζογραμμάτια ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Ἔχει ὁρισθῆ ὡς νόμιμος σχέσις 18,75 peso Παραγουάης εἰς τραπεζογραμμάτια ὡς ἴσα πρὸς 1 δολλάριον Ἀργεντινῆς εἰς τραπεζογραμμάτια.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ Παραγουάη, ὅταν ἦλθον οἱ Ἱσπανοὶ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Γκαρθία, κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἰνδῶν ἀνηκόντων εἰς διαφόρους φυλὰς καὶ ὁμιλούντων μίαν κοινὴν γλῶσσαν, τὴν *γκουαρανικήν*. Ἦσαν γεωργοὶ καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζῶσι παρὰ τοῖς ξένοις οἰκισταῖς. Τῷ 1535 ἱδρύθη ἡ πόλις Ἀσουνσιὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ντὲ Ἀγιόλας καὶ ἀπὸ τοῦ κέντρου τούτου οἱ Ἱσπανοὶ τυχοδιώ-

Digitized by Google

κται ἐξώρμησαν πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ ποταμοῦ Παρανά. Κατ' ἀρχὴν Παραγουάη ὠνομάζετο ὄχι μόνον ἡ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Παρανὰ καὶ Παραγουάη χώρα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ ἱσπανικὴ περιοχή, ἡ ὁποία σήμερον περιλαμβάνει μέρη τῆς Βραζιλίας, Οὐρουγουάης καὶ τῶν ἀργεντινῶν δημοκρατιῶν τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, Ἔντρε Ρίος, Κορριέντες, Μισιόνες καὶ Σάντα Φέ. Ἀπὸ τοῦ 1620 ἐχωρίσθη τὸ Μπουένος Ἄϋρες τῆς καθ' ἑαυτὸ Παραγουάης. Τῷ 1542 καὶ 1560 κατέφθασαν αἱ πρῶται φραγκισκανικαὶ ἀποστολαί, ἀλλὰ οὔτε αὗται οὔτε ἡ πρώτη ἰησουϊτικὴ ἀποστολὴ κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως ἐν Παραγουάη. Οἱ ἰησουῖται ἐπέτυχον μόνιμον ἐγκατάστασιν ἀπὸ τοῦ 1605 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Καταλντίνο, Μαθέτα καὶ Λορενθάνα, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἱδρύσουν τὸ γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ «κράτος τῶν Ἰησουϊτῶν», τὸ ὁποῖον τυπικῶς ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἱσπανίας. Οἱ προσηλυτισθέντες καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦτο διατελοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι ἐρυθρόδερμοι ἔφθασαν εἰς 170.000. Τῷ 1750 ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς της Ἱσπανίας Φερδινάνδος ὁ ΣΤ' παρεχώρησεν εἰς τὴν Πορτογαλίαν εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ ὀχυροῦ Κολόνια ντὲλ Σακραμέντο (ἐν Οὐρουγουάῃ) μέρος τῆς περιφερείας τῆς Παραγουάης. Οἱ ἰησουῖται ἀντετάχθησαν εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην καὶ μετὰ τινας μάχας, ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν συνησπισμένων ἱσπανο-πορτογαλικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὑπεχώρησαν. Οἱ ἰησουῖται ἀπηλάθησαν τελικῶς ἀπὸ τῆς Παραγουάης τῷ 1769, καὶ ἡ χώρα τῷ 1776 ὑπήχθη εἰς τὸ νεοσχηματισθὲν ὑπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Ἱσπανίας κράτος Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα.

Τῷ 1811 ἡ Παραγουάη ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας, ἡνώθη μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν καὶ διφκήθη ὑπὸ τοῦ δικτάτωρος Φράντσια. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1840) ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του Κάρολον Ἀντώνιον Λόπες, ὃν τῷ 1862 διεδέχθη ὁ υἱός του Φραγκίσκος Σόλανο Λόπες. Μετὰ δύο ἔτη ὁ Λόπες ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὰς συνασπισθείσας μὲ αὐτὴν Ἀργεντινὴν καὶ Οὐρουγουάην. Κατόπιν πενταετοῦς καταστρεπτικοῦ πολέμου τὰ στρατεύματα τῆς Παραγουάης ἡττήθησαν καὶ ὁ Λόπες ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀκιντάμπαν (1η Μαρτίου 1870). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λόπες τὴν κυβέρνησιν ἤσκησε τριανδρία, ἀποτελουμένη ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Ριβαρόζα, Καρόλου Λοϊσάγκα καὶ Ἰωσὴφ Διὰζ ντὲ Μπεδόζα μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1870, ὅτε ἐψηφίσθη τὸ ἰσχῦον σήμερον Σύνταγμα. Ἡ Βραζιλία προσεπάθησε κατ' ἀρχὰς νὰ προσαρτήσῃ τὴν Παραγουάην, τῆς ὁποίας τὸ πολεμικὸν χρέος πρὸς τὴν πρώτην ἀνήρχετο εἰς 40.000.000 ἀγγλικὰς λίρας. Εἶχε καταλάβει μάλιστα διὰ στρατοῦ της καὶ παραγουϊανὰ ἐδάφη. Τῷ 1876 ἀπεσύρθησαν τὰ βραζιλιανὰ στρατεύματα ἐκ Παραγουάης. Ἔκτοτε οὐδὲν γεγονὸς συνετάραξε τὴν γαλήνην τῆς χώρας, ἐκτὸς στάσεών τινων κατὰ τὰ ἔτη 1881, 1894, 1898, 1904, 1908, 1909, αἵτινες δὲν εἶχον συνεπείας τινὰς διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Ἐπὶ προεδρίας τοῦ Ἐγκουσκίζα (1894—1898) ἡ μετὰ τῆς Βολιβίας διένεξις περὶ συνόρων κατέστη ὀξεῖα. Ὁ πόλεμος ἐματαιώθη κατόπιν στάσεως ἐν Παραγουάῃ, σχούσης ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραίτησιν τοῦ Ἐγκουσκίζα. Τῷ 1911 ἤρχισε σειρὰ ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἐκλόνισαν τὴν χώραν. Ἡ τάξις ἀποκατεστάθη τῷ 1912, ὅτε ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν ὁ Σαΐρεϑ. Τῷ 1928 πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐξελέγη ὁ Δὸν Ἰωσὴφ Π. Γκουγγουϊάρι.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Παραγουάη ἔμεινεν οὐδετέρα. Τῷ 1919 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Ἡ μετὰ τῆς Βολιβίας συνοριακὴ διαφορά της ἐκανονίσθη διὰ πρωτοκόλλου, ἐν τούτοις τῷ 1928 ἠγέρθησαν διαφωνίαι καὶ ἐγένοντο συρράξεις τινὲς παρὰ τὰ σύνορα, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἀπεσοβήθη διὰ διακανονισμοῦ.
Γ. Ι. Β.

—Παραγουάης τεΐον *[Φαρμακογ.]* βλ. λ. *ματέ.*

Παραγουάης (Paraguay) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς, παραπόταμος τοῦ Παρανά. Πηγάζει ἐκ τῶν ὑψιπέδων τοῦ Μάτο Γκρόσσο παρὰ τὰς Ἑπτὰ Λίμνας, διασχίζει τὴν Παραγουάην καὶ ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ Πιλκομάχο ἀκολουθεῖ τὴν συνοριακὴν γραμμὴν τῆς Ἀργεντινῆς καὶ Παραγουάης. Δεχόμενος εἶτα ἀπὸ δεξιῶν τὰ ὕδατα τοῦ Βερμέχο, ἐκβάλλει εἰς τρία σημεῖα ἄνω τῶν Κορριέντες εἰς τὸν Παρανά. Ἔχει μῆκος 2.000 χλμ. καὶ καλύπτει ἐπιφάνειαν 1.150.000 τ. χλμ. Τὸ πλάτος αὐτοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 500—1000 μ. καὶ τὰ βάθος ἀπὸ 3—22 μ. Εἶναι πλωτὸς ἐπὶ μήκους 1.900 χλμ. ἀπὸ τῆς συμβολῆς του εἰς τὸν Παρανὰ μέχρις Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ μέχρι Κουγιαπτά.
Γ. Ι. Β.

παραγουλιάζω. Κτυπῶ ὀκτάποδα, μόλις ἁλιευθέντα, ὁρμητικῶς ἐπὶ πλακὸς καὶ κατ' ἐπανάληψιν, τρίβων εἶτα ἐλαφρῶς αὐτὸν ἐπὶ τῆς πλακὸς κ.ο.κ., ἕως ὅτου συντελεσθῇ τὸ *παραγούλιασμα*, ἐκκρινομένου ἀφροῦ τινος· ἔχει δὲ ἐπιτευχθῇ τοῦτο, ὅταν, ἑλκομένων δύο συνεχῶν πλοκάμων τοῦ ἐλαφρῶς καὶ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, σχίζεται ἄνευ ἀντιστάσεως ἡ κατὰ τὴν μασχάλην τῶν πλοκάμων μεμβράνα. Σκοπὸς δὲ τοῦ παραγουλιάσματος εἶναι νὰ καταστῇ ὁ ὀκτάπους τρυφερὸς καὶ κατάλληλος πρὸς παρασκευὴν φαγητῶν ‖ μεταφ., δέρω τινὰ ἀγρίως: «τὸν παραγούλιασα 'ς τὸ ξύλο».
Σ. Ε. Λ.

παράγουσα (ἡ). Καλεῖται *παράγουσα* συναρτήσεώς τινος, μιᾶς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ἡ συνάρτησις τῆς αὐτῆς μεταβλητῆς, ἥτις ἔχει παράγωγον τὴν δοθεῖσαν συνάρτησιν. Παραθέτομεν παραδείγματα τῶν συνηθεστέρων ἐν τοῖς λογισμοῖς παραγουσῶν:

Οὕτω τῆς ἁπλῆς συναρτήσεως x (θεωρουμένης ὡς τοιαύτης ἑαυτῆς) παράγουσα εἶναι ἡ $\frac{x^2}{2}$, τῆς συναρτήσεως x^μ, μ ὄντος πραγματικοῦ ἀριθμοῦ διαφόρου τῆς ἀρνητικῆς μονάδος (—1), παράγουσα εἶναι ἡ $\frac{x^{\mu+1}}{\mu+1}$ Ἐὰν $\mu = -1$, τότε ἡ x^μ εἶναι ἴση τῇ $\frac{1}{x}$, ἧς ἡ παράγουσα εἶναι ὁ λογάριθμος: lx

Τὴν παράγουσαν συμβολίζομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ συμβόλου τοῦ ἀορίστου ὁλοκληρώματος· οὕτω ὁ τύπος

$$\int \sigma(x)\,dx = \varphi(x)$$

σημαίνει ὅτι ἡ συνάρτησις σ(x) ἔχει παράγουσαν τὴν φ(x).

Κατὰ ταῦτα οἱ τύποι:

$$\int \eta\mu x\,dx = -\sigma\upsilon\nu x$$
$$\int \sigma\upsilon\nu x\,dx = \eta\mu x$$
$$\int \varepsilon\varphi x\,dx = -l\sigma\upsilon\nu x$$
$$\int \sigma\varphi x\,dx = l\eta\mu x$$

δίδουσι τὰς παραγούσας τῶν στοιχειωδῶν τριγωνομετρικῶν συναρτήσεων.

Ἡ παράγουσα τῆς συναρτήσεως e^x εἶναι πάλιν ἡ ἰδία συνάρτησις e^x, τῆς δὲ ἐκθετικῆς a^x, ἔνθα a οἱοσδήποτε θετικὸς ἀριθμός, διάφορος τῆς μονάδος, εἶναι $\frac{a^x}{la}$.

Περὶ τῆς παραγούσης ἔχομεν τὸ ἑξῆς θεμελιῶδες θεώρημα, ἀποδεικνυόμενον ἐν τῷ ὁλοκληρωτικῷ λογισμῷ, ὅτι πᾶσα συνάρτησις συνεχὴς ἔχει παράγουσαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει πάντοτε διὰ τὴν παράγωγον.
Ν. Γ.

παραγραμματίζω· μεταβάλλω λέξιν γράφων ἢ ἀπαγγέλλων γράμμα τι ἀντ' ἄλλου.

παραγραφή (ἡ)· ἀπόσβεσις δικαιώματος ἀγωγῆς ἕνεκα παρόδου νενομισμένου χρόνου.

—*[Πολιτ. Δικ.] Παραγραφὴ* (Praescriptio) ἡ διὰ τῆς, ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγραφόμενον, παραμελήσεως τῆς ἀσκήσεως δικαιώματός τινος ἀπώλεια αὐτοῦ. Διὰ τῆς praescriptio ἐσημαίνετο ἐν τῷ λεκτικῷ τῶν ρωμαϊκῶν νόμων εἶδος ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ praescriptio ἐσήμαινεν ἀποκλειστικῶς τὴν παραγραφήν.

Ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἀττικῷ δικαίῳ φαίνεται ὅτι μᾶλλον ἡ ἀποσβεστικὴ παραγραφὴ ἦτο γνωστή. Ἡ παραγραφὴ δὲ αὕτη διεκρίνετο εἰς βραχεῖαν καὶ μακράν. Ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἡ παραγραφὴ ἦτο ἄγνωστος, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως εἰσήχθη αὕτη καὶ ἀπετέλεσε θεσμὸν ἄξιον λόγου. Ἡ ἀπώλεια ἑνὸς δικαιώματος εἶναι σύμφωνος πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἐν γένει περιουσιακῶν δικαίων. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ νοηθῇ δικαίωμα ἐπὶ τῶν φθαρτῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐς ἀεὶ ὑπάρχον καὶ οὐδέποτε ἀποσβεννύμενον. Τόσον ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη, ὅσον καὶ ἡ καλουμένη ἀσφάλεια τῶν συναλλαγῶν ἐπιβάλλουν τὸν θεσμὸν τῆς παραγραφῆς, διὰ τῆς ὁποίας διασφαλίζονται αἱ ἰδιωτικαὶ συναλλαγαὶ καὶ τὰ διὰ τούτων ἀποκτηθέντα δικαιώματα. Διὰ τοῦτο ὁ θεσμὸς τῆς παραγραφῆς εἶναι δημοσίας τάξεως καὶ δὲν χωρεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ ταύτης παραίτησις. Ἡ παραγραφὴ διακρίνεται εἰς κτητικὴν καὶ εἰς ἀποσβεστικήν.

Κτητικὴ παραγραφὴ καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου τῆς ὁποίας ἀποκτᾶται δικαίωμά τι· π. χ. κατέχω καὶ νέμομαι ἐπὶ 35 ἔτη ἓν κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἠγόρασα παρὰ τοῦ Α. Μετὰ παρέλευσιν τῶν 30 ἐτῶν ἐγὼ γίνομαι ὁριστικὸς κύριος, μὴ ὑποκειμένου πλέον τοῦ δικαιώματός μου τούτου ἐπὶ τοῦ κτήματος εἰς οὐδεμίαν προσβολὴν ἀπὸ μέρους τοῦ πωλητοῦ. Ἡ κτητικὴ αὕτη παραγραφὴ λέγεται καὶ *χρησικτησία* (βλ.λ.). Διότι ἡ κτητικὴ παραγραφὴ κατὰ κανόνα ἔχει ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τὴν χρῆσιν ἢ ἄλλως καλουμένην *νομὴν* τοῦ κτήματος. Δηλαδή, διὰ νὰ ἐπιτύχω τὴν κτητικὴν παραγραφὴν πρέπει νὰ κατέχω καὶ νὰ κάμνω χρῆσιν, δηλαδὴ νὰ νέμωμαι τὸ κτῆμα, συνεχῶς καὶ ἄνευ διακοπῆς μὲ τὴν θέλησιν νὰ τὸ ἔχω ὡς ἰδικόν μου ἐπὶ 30 ἔτη τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν εἰσῆλθον εἰς αὐτό. Τότε λέγομεν ὅτι γίνομαι κύριος διὰ χρησικτησίας καὶ ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν κτητικὴν παραγραφήν.

Ἀποσβεστικὴ παραγραφὴ καλεῖται ἐκείνη, διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου τῆς ὁποίας ἀποσβέννυται δικαίωμά τι· π. χ. ὁ Α. μοῦ ὀφείλει 10.000 δραχμάς, τὰς ὁποίας τοῦ ἐδάνεισα τῷ 1900. Ἀφίνω νὰ παρέλθουν 30 ἔτη χωρὶς νὰ τοῦ ἐγείρω ἀγωγὴν διὰ νὰ μοῦ τὰς ἀποδώσῃ. Λέγομεν τότε ὅτι ἡ ἀπαίτησις παρεγράφη, δηλαδὴ ἀπεσβέσθη. Ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς ἄρχεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὴ ἡ ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς. Μόλις δὲ παρέλθῃ καὶ ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένου χρόνου αὐτῆς, ὁ ὑπὲρ οὗ συνεπληρώθη ἡ παραγραφὴ δύναται νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ κατ' αὐτοῦ δι' ἀγωγῆς στρεφομένου τὴν ἔνστασιν τῆς παραγραφῆς.

Πολλάκις ὅμως ἡ παραγραφὴ δὲν ἄρχεται ἢ ἀρξαμένη ἐμποδίζεται νὰ συνεχισθῇ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὑπάρχει ἡ καλουμένη *ἀναστολὴ παραγραφῆς*, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡ καλουμένη *διακοπὴ παραγραφῆς*. Ἡ ἀναστολὴ διαφέρει τῆς διακοπῆς ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ὁ προδιαδραμὼν χρόνος συνυπολογίζεται εὐθὺς μόλις ἐκλείψῃ τὸ ἐμπόδιον ὅπερ ἐπροκάλεσε τὴν ἀναστολήν, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁ προσδιαδραμὼν χρόνος δὲν συνυπολογίζεται.

Λόγοι ἀναστολῆς τῆς παραγραφῆς δυνατὸν νὰ εἶναι νομικοὶ ἢ πραγματικοί, ὡς π. χ. ὡρισμένη ἔνστασις κατὰ τῆς ἀξιώσεως, πόλεμος, ἐπιδημία, ἀνηλικότης κ. λ. π. Ἐν Ἑλλάδι κατ' ἐπανάληψιν ἐπεβλήθη τοιαύτη ἀναστολή, ἰδίως δὲ λόγῳ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιστρατεύσεων ἀνεστάλησαν διὰ διαφόρων νόμων καὶ κατὰ διαφόρους περιόδους αἱ παραγραφαί, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1862 καὶ μέχρι σήμερον (1931). Ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς ἐπέρχεται εἴτε διότι ὁ κατέχων πρᾶγμά τι ἀπώλεσε τὴν κατοχὴν αὐτοῦ, εἴτε διότι ὁ ὑπόχρεως ἀναγνωρίζει τὴν ὀφειλήν, εἴτε διότι ὁ δικαιοῦχος ἀσκεῖ δι' ἀγωγῆς τὸ δικαίωμά του.

Ὁ συνήθης χρόνος τῆς παραγραφῆς εἶναι 30 ἔτη. Ὁ νόμος ΓΧΞ' τοῦ 1910 καθώρισεν ὅτι πᾶσα ἀξίωσις παραγραφομένη, κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον, εἰς μακρότερον τῆς τριακονταετίας παραγράφεται τοῦ λοιποῦ μετὰ 30 ἔτη. Πλὴν ὅμως ταύτης ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν αἱ βραχυπρόθεσμοι παραγραφαί, καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ὑπὸ νεωτέρων νόμων καὶ ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ περὶ βραχυπροθέσμων παραγραφῶν νόμου ΓΥΛΓ'.

Ὀρθότερα εἶναι ἡ γνώμη ὅτι ἡ παραγραφὴ προβάλλεται κατ' ἔνστασιν, δὲν ἐνεργεῖ δὲ αὐτοδικαίως. Συνεπῶς δὲν δύναται οὔτε δι' ἀναγνωριστικῆς ἀγωγῆς νὰ προβληθῇ, οὔτε καὶ αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

Διακριτέον μεταξὺ *παραγραφῆς ἐμπραγμάτων* καὶ *παραγραφῆς ἐνοχικῶν ἀξιώσεων*. Ἐπὶ ἐμπραγμάτων ἀξιώσεων ἡ ἀξίωσις δὲν ἐξαντλεῖ τὸ δικαίωμα, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἐνοχικῆς ἀξιώσεως αὕτη ἐξαντλεῖ, καθὸ περιλαμβάνουσα τοῦτο, καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Τούτου συνέπεια εἶναι ὅτι τὸ ἐμπράγματον δίκαιον δὲν θίγεται ἐκ τῆς παραγραφῆς, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀξίωσις ἀποσβέννυται. Συνεπῶς, ἂν τὸ πρᾶγμα περιέλθῃ εἰς χεῖρας τρίτου, μὴ νομίμου κατόχου, διεκδικεῖται. Ἂν ὅμως τοῦτο περιέλθῃ εἰς τρίτον δι' εἰδικῆς ἢ καθολικῆς διαδοχῆς, δὲν δύναται νὰ διεκδικηθῇ, διότι ὁ νέος κάτοχος συνεχίζει τὸ δικαίωμα τοῦ προκατόχου του. Τοὐναντίον ἐπὶ ἐνοχικῶν ἀξιώσεων τὸ προσωπικὸν δικαίωμα, ταυτιζόμενον πρὸς τὴν προσωπικὴν ἀξίωσιν, ἀποσβέννυται ὁμοῦ μετὰ ταύτης. Αἱ ἐνστάσεις κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην εἶναι ἀπαράγραπτοι.
ΣΠ. Α. ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Ποιν. Δίκ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *παραγραφὴ* δηλοῦται ἡ κατάργησις τῶν νομίμων συνεπειῶν τελεσθέντος ἀδικήματος, διὰ τῆς παρελεύσεως ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου αἴρεται τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας ἀφ' ἑνὸς τοῦ νὰ ἐπιβάλῃ ποινὴν *(παραγραφὴ τοῦ ἀξιοποίνου)* καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐκτελέσῃ τὴν καταγνωσθεῖσαν τοιαύτην *(παραγραφὴ τῆς ποινῆς)*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίπτωσις εἶναι παρ' ἡμῖν νῦν ἀντικείμενον τοῦ ποινικοῦ νόμου (ἄρθρα 119—122), ἡ δὲ δευτέρα τῆς ποινικοῦ δικονομίας (ἄρθρα 549—551), μέχρι τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νέου ποινικοῦ κώδικος, οὗτινος θὰ εἶναι ἀντικείμενον.

Δι' ἑκατέραν τῶν παραγραφῶν διάφορος καθιερώθη προθεσμία καὶ δὴ διὰ τὴν τοῦ ἀξιοποίνου, ὡς ἕπεται: Α') Ἂν δὲν ἔλαβε χώραν διακοπή: 1) διὰ τὰ κακουργήματα: α') δύο ἐτῶν, ἐφόσον ἡ δίωξις αὐτῶν ἐπέρχεται μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ παθόντος καὶ 6') ἑπτὰ ἐτῶν δι' ἅπαντα τὰ λοιπά. 2) Διὰ τὰ πλημμελήματα: α') ἑνὸς ἔτους, ἐφόσον διώκονται μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ παθόντος καὶ 6') τριῶν ἐτῶν διὰ τὰ λοιπὰ καὶ 3) Διὰ τὰ πταίσματα, ἀδιακρίτως, ἑνὸς ἔτους. Ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 94 τοῦ σχεδίου Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος, διάφορος καθορίζεται ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς καὶ δή: 1) Διὰ τὰ κακουργήματα: α') τὰ τιμωρούμενα διὰ θανάτου ἢ ἰσοβίου καθείρξεως εἰκοσαετής, 6') τὰ εἰς ἃ ἐπιβάλλεται πρόσκαιρος στερητικὴ τῆς ἐλευθερίας ἀνωτέρα τῶν δέκα ἐτῶν, δεκαπενταετὴς καὶ γ') ἐκεῖνα καθ' ὧν ἐπιβάλλεται ποινὴ κατωτέρα τῶν δέκα ἐτῶν, δεκαετής. 2) Διὰ τὰ πλημμελήματα: α') καθ' ὧν ἐπιβάλλεται ποινὴ μείζων τοῦ ἔτους, πενταετὴς καὶ 6') τὰ ἐπισύροντα ποινὴν κατωτέραν τοῦ ἔτους ἢ χρηματικήν, τριετὴς καὶ γ') Διὰ τὰ πταίσματα, ἀδιακρίτως, ἑξάμηνος. Β') Ἐὰν ἔλαβε χώραν διακοπή: 1) Διὰ τὰ κακουργήματα: α') οὐδέποτε λαμβάνει χώραν πα-

Digitized by Google

ραγραφή, μέχρι τῆς ἐκδόσεως ἀντιμωλίᾳ ἀποφάσεως ἢ τῆς τελεσιδικίας τῆς ἐρήμην ἐκδοθείσης τοιαύτης, ἐνόσῳ λαμβάνει χώραν διακοπὴ κατὰ τὸ διετὲς ἢ ἑπταετὲς (κατὰ τὰς ἀνωτέρω διακρίσεις) χρονικὸν διάστημα καὶ β΄) ὡς πρὸς τὰ (κακουργήματα) τῆς ἀνθρωποκτονίας, λῃστείας καὶ κλοπῆς, ἐὰν ἡ διακοπὴ ἐπῆλθε διὰ βουλεύματος παύοντος πρὸς καιρὸν τὴν καταδίωξιν, ἡ παραγραφὴ ἐπέρχεται μετὰ τριετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν μετ' αὐτὴν πράξεων. 2) Διὰ τὰ πλημμελήματα, ἑξαετὴς ἀπαιτεῖται προθεσμία πρὸς παραγραφήν, ἐφόσον, πρὸ τῆς συμπληρώσεώς της, δὲν ἐξεδόθη τελεσίδικος ἀπόφασις ἢ δὲν κατέστη τοιαύτη ἡ ἐρήμην ἐκδοθεῖσα. Ἡ ἑξαετὴς δὲ αὕτη προθεσμία καθιεροῦται ὡς ἀνώτατον ὅριον, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται ἡ διακοπεῖσα (ἅπαξ ἢ πλειστάκις) ἐνιαυσία ἢ τριετὴς τοιαύτη· καὶ 3) Διὰ τὰ πταίσματα διετής, ἐφόσον, πρὸ τῆς συμπληρώσεώς της, δὲν ἐξεδόθη τελεσίδικος ἀπόφασις ἢ δὲν κατέστη τοιαύτη ἡ ἐρήμην ἐκδοθεῖσα. Καὶ ἡ διετὴς αὕτη προθεσμία καθιερώθη ὡς ἀνώτατον ὅριον, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξικνεῖται ἡ διακοπεῖσα (ἅπαξ ἢ πλειστάκις) ἐνιαυσία τοιαύτη. Ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 95 τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς, ἐν περιπτώσει διακοπῆς, παρατείνεται οὐχὶ πέραν τοῦ ἡμίσεος χρόνου, τοῦ δι' ἑκάστην περίπτωσιν καθωρισμένου.

Ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς ἄρχεται ἀπὸ τῆς καθ' ἣν ἐτελέσθη ἡ πρᾶξις ἡμέρας. Τοιαύτη θεωρεῖται ἡ καθ' ἣν: 1) συνεπληρώθη ἡ ἐνέργεια τοῦ δράστου, ἐφ' ὧν ἀδικημάτων δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἐπέλθῃ ἐκ ταύτης ὡρισμένον ἀποτέλεσμα (τυπικά, ὡς λ. χ. ἐπὶ πλαστογραφίας ἡ ἀπομίμησις τῆς ὑπογραφῆς καὶ χωρὶς νὰ λάβῃ χώραν χρησιμοποίησις τοῦ ἐγγράφου), 2) ἐπῆλθε τὸ ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα (οὐσιαστικά, ὡς λ. χ. ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ πρὸ ἡμερῶν πληγέντος), 3) ἐπῆλθεν ἡ ἔναρξις τῆς ἐκτελέσεως (ἐπὶ ἀποπείρας), 4) ἔπαυσεν ἡ πρὸς ἐνέργειαν ὑποχρέωσις ἢ ἐξακολουθεῖ ἡ ἐκ τῆς παραλείψεως πηγάζουσα παράνομος κατάστασις (ἀδικήματα ἐκ παραλείψεως), 5) ἐπραγματώθη ἡ τελευταία τῶν μερικῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες ἀπαρτίζουσι τὸ ἀδίκημα (κατ' ἐξακολούθησιν καὶ ἀθροιστικά), καὶ 6) ἔληξεν ἡ ἐνέργεια, ἥτις συνεπάγεται παράτασιν τῆς ἐκτελέσεως (διαρκῆ ἢ συνεχῆ). Ἐπὶ δὲ ἠθικῆς αὐτουργίας καὶ συνεργείας ἡ καθ' ἣν ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ αὐτουργοῦ ἡ πρᾶξις. Καὶ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 95 τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ἡ αὐτὴ καθιεροῦται χρονολογία ἐνάρξεως τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς.

Ἡ προθεσμία τῆς παραγραφῆς λήγει ἅμα παρέλθῃ ἡ τελευταία αὐτῆς ἡμέρα. Διακοπὴ δὲ τῆς παραγραφῆς ἐπέρχεται ὅταν κατὰ τὸ στάδιον τῆς προθεσμίας: Α) Λάβῃ χώραν νόμιμος ἀνακριτικὴ πρᾶξις. Τοιαύτη θεωρεῖται ὄχι μόνον ἡ ἐγκύρως συνταχθεῖσα ἐπὶ σκοπῷ ἐξακριβώσεως τοῦ ἀδικήματος καὶ τοῦ δράστου (λ. χ. ἔκθεσις ἐξετάσεως μάρτυρος ἢ κατηγορουμένου, αὐτοψίας, ἐρεύνης, κατασχέσεως, ἐγχειρίσεως μηνύσεως ἢ προφορικῆς τοιαύτης κλπ.), ἀλλὰ καὶ οἱαδήποτε ἐνέργεια τῆς διωκτικῆς ἀρχῆς (λ. χ. κλήσεις), τῶν ὀργάνων αὐτῆς (λ. χ. ἀποδεικτικὰ ἐπιδόσεως) καὶ τοῦ συμβουλίου ἢ τοῦ δικαστηρίου (βουλεύματα καὶ ἀποφάσεις ἀναβλητικαὶ ἢ ἐρήμην) γενομένη ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδικήματος, μέχρι τῆς τελεσιδίκου ἐκδικάσεώς του. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ὁ ἐπὶ συκοφαντίᾳ κατηγορούμενος ζητήσῃ, κατ' ἄρθρον 307 ποινικῆς δικονομίας, τὴν ἐνέργειαν ἀνακρίσεως πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πράξεως ἣν προσῆψε, διακόπτεται ἡ παραγραφὴ τοῦ ἐπὶ συκοφαντίᾳ ἀξιοποίνου μέχρι πέρατος τῆς ἐπὶ τῆς αἰτήσεως περὶ ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας δίκης. Β) Διαπραχθῇ, ὑπὸ τοῦ ἀδικοπραγήσαντος, νέον ἀδίκημα (τετελεσμένον ἢ ἀποπειραθὲν) εἰς βαθμὸν κακουργήματος ἢ πλημμελήματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ παραγραφὴ διακόπτεται ἅμα τελεσθῇ ἡ νέα πρᾶξις, ἀλλ' ἐφόσον ἐκδοθῇ ἐπὶ τῷ νέῳ ἀδικήματι καταδικαστικὴ ἀπόφασις τελεσίδικος καὶ ἀμετάκλητος. Ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 95 τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς ἐπέρχεται «διὰ πάσης νομίμου ἀνακριτικῆς πράξεως ἀναφερομένης εἰς τὸν ὑπαίτιον». Ἑπομένως διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ σχεδίου περιλαμβάνονται ἀμφότεραι αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ὡς πρὸς τὴν περίπτωσιν Α΄ αἱ ἀνακριτικαὶ πράξεις δέον ν' ἀναφέρωνται εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ παραγραφὴ καὶ ὄχι γενικῶς εἰς τὸ τελεσθὲν ἀδίκημα.

Ἐν τῷ ἰσχύοντι ποινικῷ νόμῳ δὲν περιέχεται διάταξις περὶ ἀναστολῆς τῆς παραγραφῆς, ὑπεστηρίχθη ὅμως ὅτι ἀναστέλλεται αὕτη εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ὑπάρχουσι νομικὰ κωλύματα παρακωλύοντα τὴν ἔναρξιν ἢ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ποινικῆς διώξεως, ὡς λ.χ. ἐπὶ ἀπαγωγῆς, ὁπότε, κατ' ἄρθρον 333 ποινικοῦ νόμου, δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ποινικὴ δίωξις πρὶν ἢ ὁ γάμος κηρυχθῇ ἄκυρος παρὰ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου. Διὰ τοῦ ἄρθρου 96 τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος καθιεροῦται ἡ ἀναστολὴ τῆς παραγραφῆς εἰς δύο περιπτώσεις: 1) ὅταν δυνάμει διατάξεώς τινος τοῦ νόμου ἡ ποινικὴ δίωξις δὲν δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ (ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἀνωτέρω περιπτώσει τῆς ἀπαγωγῆς) καὶ 2) ὅταν εἶναι ἐκκρεμὴς ἡ κυρία διαδικασία κατὰ τοῦ ὑπαιτίου. Τοῦτο συμβαίνει ὅταν ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς ἐπῆλθεν ὀλίγον πρὸ τοῦ τέρματος τῆς παραγραφῆς, καθ' ὃν χρόνον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περαιωθῇ ἡ παραγραφομένη ὑπόθεσις· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην ἡ ἀναστολὴ δὲν διαρκεῖ πέραν τῆς διετίας διὰ τὰ κακουργήματα καὶ πλημμελήματα καὶ τοῦ ἑνὸς ἔτους διὰ τὰ πταίσματα.

Διὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ποινῆς καθωρίσθη προθεσμία ἀναλόγως πρὸς τὴν βαρύτητα αὐτῆς, ληφθείσης καὶ ἐνταῦθα ὡς βάσεως τῆς τριμεροῦς διακρίσεως τῶν ἀδικημάτων. Οὕτω διὰ τὰς ἐπὶ κακουργήματι ἐπιβληθείσας ὡρίσθη εἰκοσαετές, διὰ τὰς ἐπὶ πλημμελήματι δεκαετὲς καὶ τὰς ἐπὶ πταίσματι διετὲς χρονικὸν διάστημα, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ ἀπόφασις κατέστη τελεσίδικος καὶ λῆγον τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς προθεσμίας αὐτῆς. Διὰ νὰ χωρήσῃ ὅμως ἐν προκειμένῳ ἡ παραγραφή, δέον τὸ διάστημα αὐτὸ νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀπόφασις. Δι' ὃ καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν κατ' αὐτὸ ἐπῆλθεν ἡ ἐκτέλεσις, διὰ τῆς φυλακίσεως τοῦ καταδικασθέντος ἢ τῆς ὁλικῆς ἢ μερικῆς καταβολῆς ὑπ' αὐτοῦ τῆς χρηματικῆς ποινῆς, διακόπτεται ἡ παραγραφή. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν, συλληφθέντος τοῦ καταδικασθέντος, χορηγηθῇ αὐτῷ ἀναβολὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, κατὰ τὸ ἄρθρον 547 ποινικοῦ δικαίου. Ὡς πρὸς τὰς διὰ τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως ἐπιδικασθείσας ἀποζημιώσεις δὲν χωρεῖ ἡ ἀνωτέρω παραγραφὴ ἀλλὰ ἡ διὰ τὰς ἀστικὰς ὑποθέσεις τοιαύτη. Τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα, διότι καὶ ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἀστικὴν τοῦ δημοσίου ἀπαίτησιν. Ἡ παραγραφὴ τῆς ποινῆς οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν διὰ τῆς ἀποφάσεως ἀπαγγελθεισῶν παρεπομένων ποινῶν καὶ στερήσεων. Διότι, κατὰ τὸ ἄρθρον 550 ποινικοῦ δικαίου, καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ποινῆς διατηροῦνται τ' ἀποτελέσματα ταῦτα, συγκεκριμένως δὲ ἡ ἀπαγγελθεῖσα τυχὸν ἀστυνομικὴ ἐπιτήρησις καὶ ἡ στέρησις τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, ἐφόσον αὕτη εἶναι συνέπεια τῆς ποινῆς.

Διὰ τῶν ἄρθρων 97—99 τοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος ἐπιφέρονται ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγραφὴν τῆς ποινῆς. Διότι ἀφ' ἑνὸς καθιεροῦται μακροτέρα ἡ σχετικὴ προθεσμία, ἀναλόγως τῆς βαρύτητος τῆς ποινῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου καθορίζονται ρητῶς λόγοι διακοπῆς καὶ ἀναστολῆς τῆς τοιαύτης παραγραφῆς. Οὕτω παραγράφεται: 1) ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἰσόβια κάθειρξις μετὰ τριακονταετίαν, 2) ἡ ἀνωτέρα τῶν δέκα ἐτῶν ποινὴ στερητικὴ τῆς ἐλευθερίας, μετὰ εἰκοσαετίαν, 3) ἡ μέχρι δεκαετίας κάθειρξις καὶ ἡ ἀνωτέρα τῶν πέντε καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν κράτησις μετὰ δεκαπενταετίαν, 4) ἡ ἀνωτέρα τῶν δύο καὶ μέχρι πέντε ἐτῶν φυλάκισις καὶ κράτησις καὶ ἡ ἀνωτέρα τῶν πεντακισχιλίων δραχμῶν χρηματικὴ ποινὴ μετὰ δεκαετίαν, 5) ἡ ἀνωτέρα τῶν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν φυλάκισις καὶ κράτησις καὶ ἡ ἀνωτέρα τῶν τριακοσίων μέχρι πεντακισχιλίων δραχμῶν χρηματικὴ ποινὴ μετὰ πενταετίαν, 6) πᾶσα ἄλλη μικροτέρα ποινὴ μετὰ διετίαν καὶ 7) τὰ διὰ τῶν ἄρθρων 57—61 τοῦ αὐτοῦ σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος καθιερούμενα ἀσφαλιστικὰ μέτρα (περιορισμοῦ τῆς διαμονῆς, ἀπελάσεως ἀλλοδαπῶν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους, δημεύσεως καὶ παραπομπῆς εἰς κατάστημα ἐργασίας) μετὰ τριετίαν. Διὰ τοῦ ἰδίου σχεδίου ἑλληνικοῦ ποινικοῦ κώδικος καθιεροῦνται ὡς λόγοι διακοπῆς τῆς παραγραφῆς: 1) ἡ ἀρξαμένη ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως καὶ 2) πᾶσα πρᾶξις ἀναγομένη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, γενομένη ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς. Ἐπὶ πλέον καθιεροῦται παράτασις τῆς προθεσμίας τῆς παραγραφῆς μέχρι τοῦ ἡμίσεος αὐτῆς εἰς περίπτωσιν διακοπῆς. Ἐπίσης καθιεροῦται ἀναστολὴ τῆς παραγραφῆς: 1) ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ἡ ὑφ' ὅρον ἀναστολὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς καὶ ἐπὶ χρηματικῆς ἡ πρὸς καταβολὴν αὐτῆς ἐν ὅλῳ ἢ κατὰ δόσεις χορηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου προθεσμία καὶ 2) ἐφόσον διαρκεῖ ἡ ἐκτέλεσις: α΄) τῆς διαταχθείσης παραπομπῆς τοῦ καταδικασθέντος εἰς ἐπανορθωτικὸν κατάστημα ἐργασίας, β΄) τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἀπολυθέντα ἐκ τοῦ ἐπανορθωτικοῦ καταστήματος ἐργασίας ὑποχρεώσεων, γ΄) τῆς κρατήσεως τοῦ ἐκτίσαντος τὴν κυρίαν ποινὴν καταδίκου εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ προωρισμένον κατάστημα, δ΄) τῆς φυλάξεως τοῦ ἀπαλλαγέντος ἢ ἀποτίσαντος τὴν κυρίαν ποινήν του εἰς θεραπευτικὸν ἢ περιθάλψεως κατάστημα καὶ ε) τῆς παραμονῆς τοῦ ἀθωωθέντος ἢ ἀποτίσαντος τὴν ποινήν του εἰς τὸ ὁρισθὲν κατάστημα ἀγωγῆς.

Σ. Α. ΧΥΤΗΡΗΣ

— [*Ἐκκλησ. Δίκ.*] Ἡ *παραγραφὴ* εἶναι ἄγνωστος εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ὡς πρός τε τὴν ποινικὴν καὶ πειθαρχικὴν δίωξιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως. Τοὐναντίον ἡ βυζαντιακὴ νομοθεσία δέχεται τὴν παραγραφήν, ἀλλ' ἐξαιρεῖ ταύτης κακουργήματά τινα, ὡς τὴν ἀποστασίαν, τὴν πατροκτονίαν καὶ τὴν ὑποβολὴν τέκνου.

[Πρβλ. *Κ. Μ. Ῥάλλη*, «Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (1907 σελ. 617).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (τεῦχ. Α΄ 1927, σελ. 168).]

Κ. Μ. Ρ.

— [*Στρατ. Ποιν. Δικ.*] Αἱ περὶ παραγραφῆς τῶν ἀξιοποίνων πράξεων καὶ τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων διατάξεις τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ τῆς κοινῆς ποινικῆς δικονομίας ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν κακουργημάτων καὶ πλημμελημάτων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων καὶ ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τούτων. Εἰδικῶς ὅμως διὰ τὰ ἀδικήματα τῆς φυγοστρατείας, λιποταξίας καὶ αὐτομολίας ἡ παραγραφὴ αὐτῶν ὡς καὶ τῶν ἐπὶ τοιούτων ἀδικημάτων ἐκδιδομένων ἐρήμην ἀποφάσεων ἄρχεται ἀφοῦ ὁ κατηγορούμενος συμπληρώσῃ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς στρατιωτικῆς του ὑποχρεώσεως, ἤτοι τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ στρατολογικοῦ νόμου (ἄρθ. 174 Σ. Π. Ν.). Ἐὰν ὅμως πρὸ τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου ὁ κατηγορούμενος συλληφθῇ ἢ αὐθορμήτως προσέλθῃ, τότε ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς, διότι τὰ ἀδικήματα ταῦτα εἶναι συνεχῆ ἤτοι λογίζονται ὡς συνεχῶς διαπραττόμενα μέχρι τῆς συλλήψεως ἢ αὐθορμήτου προσελεύσεως τοῦ κατηγορουμένου.

Χ. Ι. Π.

παράγραφος (ἡ), κατὰ παράλειψιν τοῦ *γραμμή*· σημεῖον ἐνάρξεως νέου τμήματος τοῦ λόγου.

— [*Ἀρχ.*] Ἐκαλεῖτο *παράγραφος* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις: 1) Ἡ ἐπὶ τοῦ περιθωρίου γραμμὴ μετὰ στιγμῆς ἄνωθεν συρομένη, ἵνα ὑποδείξῃ τὴν μεταβολὴν τῶν ἐν τῷ διαλόγῳ προσώπων, τὴν διάκρισιν τῶν στροφῶν ἢ στροφῆς ἅμα καὶ ἀντιστροφῆς ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει, τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἐν τῷ δράματι μέρη τοῦ χοροῦ ἢ τῆς ἐν τῇ κωμῳδίᾳ παραβάσεως. 2) Ἐν τῇ συντάξει καλεῖται παράγραφος σύνολον περιόδων, ἀποτελουσῶν μείζονά τινα σχετικῶς ἑνότητα ἐν τῷ λόγῳ. Πρὸ τῆς διαιρέσεως ταύτης ἢ καταλείπεται χῶρος κενὸς ἢ τίθεται ἴδιόν τι δηλωτικὸν σημεῖον, γραμμή, γραμμαὶ ὡς I, II ἢ τὸ σημεῖον §.

Ε. Δ. Κ.

παραγράφω· γράφω παρά τι, πλησίον τινος, γράφω εἰς τὸ περιθώριον: «παραγράφω τὴν ἑρμηνείαν τῆς λέξεως»· || ἀποσβεννύω, καθιστῶ ἄκυρον δικαίωμα ἀγωγῆς ἢ μηνύσεως ἕνεκα παρόδου τοῦ νενομισμένου χρόνου· || δημ., γράφω, πολύ, ἐπανειλημμένως: «γράφει καὶ παραγράφει».

παραγυμνίτης (ὁ) (Paragymnites) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πτυχιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *παραγυμνίτης* ***ex. aff. subclausi*** εὑρέθησαν ἐντὸς στρωματων ἀσβεστολιθικῶν (ἀσβεστολίθων Μπούλογκ) τῆς ἀνισίου βαθμῖδος τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην τῆς νήσου Ὕδρας.

Γ. Κ. Γ.

παράγω, ἀόρ. *παρήγαγον—παρήχθην*, παθ. μετχ. *παρηγμένος*· ποιῶ, γεννῶ, κάμνω νὰ γεννηθῇ, νὰ λάβῃ ὕπαρξίν τι: «τὰ ἐν Ἑλλάδι παραγόμενα προϊόντα», «ἡ πεύκη παράγει ρητίνην», «ἡ χορδὴ πληττομένη παράγει ἦχον»· || ἐπὶ προσώπων, «κατὰ τὴν νεότητά του παρήγαγεν ἀξιόλογα ἐπιστημονικὰ ἔργα»· || γραμματ. παθητ. δημιουργοῦμαι, σχηματίζομαι: «ἡ λέξις ἀγγελία παράγεται ἐκ τοῦ ἄγγελος»· || ἀρχ. πλανῶ, ἀποπλανῶ, ἐξαπατῶ.

παραγωγεύς, —*έως* (ὁ)· ὁ παράγων, *παραγωγός*.

παραγωγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *παράγειν*: «ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου, — τῆς σταφίδος»· || καθόλου, τὰ προϊόντα: «ἡ παραγωγὴ ἐφέτος προμηνύεται πλουσία»· || «ἐπιστημονικὴ παραγωγὴ» βιβλία ἀναφερόμενα εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης· || λογικ., ἀπόδειξις συνάγουσα τὴν ἀλήθειαν ἐκ τοῦ γενικοῦ εἰς τὸ μερικόν.

— [ΠΟΛΙΤ. ΟΙΚΟΝ.] *Παραγωγὴ* καλεῖται ἡ παρασκευὴ οἰκονομικῶν ἀγαθῶν δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Οἰκονομικὰ ἀγαθὰ εἶναι ἀγαθὰ χρήσιμα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, εὑρισκόμενα ὅμως εἰς περιωρισμένην ποσότητα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξαναγκάζοντα τὸν ἄνθρωπον εἰς ὡρισμένην προσπάθειαν ὅπως τὰ ἀποκτήσῃ (ἐφόσον εἶναι σπάνια) ἢ ὅπως τὰ παρασκευάσῃ (ἐφόσον πρόκειται περὶ ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα παρασκευάζονται διὰ τοῦ μετασχηματισμοῦ ἢ τῆς κατεργασίας). Πλὴν τούτου τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ χρησιμοποιούμενα φθείρονται, ὅθεν ἐπιβάλλεται συνεχὴς μέριμνα περὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν. Διὰ τῆς παραγωγῆς (ὡς τοῦτο διετυπώθη σαφῶς ἤδη ὑπὸ τοῦ Mac Culloch) δὲν πραγματοποιεῖται ἡ δημιουργία ὕλης, πρᾶγμα ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ δημιουργία χρησιμοτήτων, ἤτοι ἀντικειμένων ἐχόντων ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν, διὰ τῆς ἰδιοποιήσεως ἢ τῆς κατεργασίας ὑφισταμένων ἤδη ὑλῶν,

Digitized by Google

οὕτως ὥστε νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰς ἀνάγκας καὶ νὰ συντείνουν εἰς τὴν εὐημερίαν. Ἐπὶ τῆς παραγωγῆς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: 1) Παραγωγὴ ὑφίσταται ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐξεταζομένῃ στενωτέρᾳ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ, ὁσάκις δεδομένη ἐνέργεια ἔχει ἀποτέλεσμα χρήσιμον διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιδιώκοντα κατὰ κανόνα τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος ἔχοντος ἀξίαν μείζονα τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν ποὺ κατηναλώθησαν διὰ τὴν παραγωγήν. 2) Ἡ παραγωγὴ ἔχει σκοπὸν τὴν ἐξυπηρέτησιν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων. 3) Ἡ ἐξυπηρέτησις αὕτη πραγματοποιεῖται δι' ἐπενεργείας ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ συγκεκριμένως, ὡς ἤδη παρετήρησαν οἱ John Rae καὶ Rossi, διὰ τῆς μετακινήσεως ἀγαθῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ φύσει. 4) Ἡ παραγωγὴ ἀποτελεῖ σύνθεσιν, ἡ δὲ κατανομὴ ἀνάλυσιν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ (Clark). 5) Ἡ παραγωγὴ οὔτε ἀγαθὰ δημιουργεῖ οὔτε ἀξίας, καθόσον διὰ τὴν δημιουργίαν ἀξιῶν δὲν ἀρκεῖ ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ πρέπει νὰ συντρέχῃ καὶ ὡρισμένη ἔντασις τῆς ἀνάγκης τῶν καταναλωτῶν, ἡ ὁποία καὶ μόνη προσδίδει ἀξίαν εἰς τὰ ἀγαθά. Τὸ ὅτι τὰ ὑπὸ τῆς παραγωγῆς παραγόμενα πρέπει νὰ ἔχουν ἀξίαν δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν πρότασιν ταύτην, ἀρκεῖ νὰ κατανοηθῇ ὅτι τὴν ἀξίαν δὲν τὴν προσδίδει αὐτὴ αὕτη ἡ παραγωγὴ ἀλλὰ ἡ ζήτησις.

Ἀναλύοντες τὴν ὡς ἄνω ἔννοιαν τῆς παραγωγῆς παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη περιλαμβάνει δύο στοιχεῖα: τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἐν τῇ παραγωγῇ τεχνικὴ ἐνέργεια χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ συνδέσμου αὐτῆς μὲ τὴν παρασκευὴν χρησιμοτήτων διὰ τὸν ἄνθρωπον· τεχνικὴ ἐνέργεια στερουμένη τῆς ἰδιότητος ταύτης δὲν ἀποτελεῖ παραγωγήν. Ὡς τεχνικὴ ἐνέργεια ἡ παραγωγὴ διακρίνεται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1) *Πρωτόγονος παραγωγὴ* (Urproduktion), ἥτις πάλιν διακρίνεται εἰς: α) *συλλεκτικὴν* παραγωγὴν (Okkupierende), ἤτοι τὴν ἀπόκτησιν ἀγαθῶν παραχθέντων ἄνευ τῆς συνεργασίας τοῦ ἀνθρώπου (ἀπόκτησις μεταλλευτικοῦ πλούτου, θήρα, ἁλιεία), β) τὴν *ὑποβοήθησιν* καὶ ποδηγέτησιν τῆς φύσεως πρὸς παρασκευὴν χρησίμων διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀγαθῶν(γεωργία, δασοκομία, κτηνοτροφία). 2) *Κατεργαζομένη* ἢ *βιομηχανικὴ παραγωγή*, διακρινομένη: α) εἰς τὴν κατεργασίαν πρώτων ὑλῶν (βιομηχανία, βιοτεχνία), β) εἰς τὴν μετατροπὴν φυσικῶν δυνάμεων (μετατροπὴ πτώσεως ὕδατος εἰς ἠλεκτρικὴν δύναμιν). 3) *Μεταφορὰ* ἀγαθῶν, ἀνθρώπων ἢ εἰδήσεων. Ὡς οἰκονομικὴ ἐνέργεια ἡ παραγωγὴ περιλαμβάνει τὸν οἰκονομικὸν ὑπολογισμὸν κατὰ πόσον τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι μεγαλυτέρας ἀξίας τῶν καταστραφέντων ἀγαθῶν χάριν τῆς παραγωγῆς. Ἐν τούτῳ ἔχομεν εἰς τὴν παραγωγὴν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς (μέγιστον δυνατὸν ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἐλαχίστης θυσίας). Ὅταν ἡ παραγωγὴ τελῆται ἐν τῇ συναλλακτικῇ οἰκονομίᾳ ὅπου ὑφίσταται χρῆμα, ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος γίνεται διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος πρὸς τὴν τιμὴν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. *Παραγωγικοὶ συντελεσταὶ* εἶναι τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα, αἱ πραγματικαὶ προϋποθέσεις αἱ ἔχουσαι ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν δεδομένην παραγωγικὴν ἐνέργειαν καὶ δι' ὧν πραγματοποιεῖται αὕτη.

Ἡ θέσις τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ εἶναι πρωτεύουσα. Ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται ἀγαθά, τῶν ὁποίων ἡ παρασκευὴ προσκρούει εἰς δυσχερείας, φυσικὸν εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς νὰ ἀποτελῇ τὴν βάσιν τῆς οἰκονομίας, θὰ ἦτο δὲ ὅλως ματαία ἡ ἔστω καὶ ἐπιτυχεστάτη ρύθμισις τῆς κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἔλλειψις τούτων συνεπείᾳ κακῆς ρυθμίσεως τῆς παραγωγῆς. Ὡσαύτως πρωτεύουσα εἶναι ἡ θέσις τῆς θεωρίας τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν οἰκονομικήν. Συνήθως ἡ θεωρητικὴ οἰκονομικὴ διαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλους κλάδους: παραγωγήν, κυκλοφορίαν καὶ κατανάλωσιν. Καίτοι ἡ διάκρισις αὕτη ἐθεωρήθη παρὰ ἐπιφανεστάτων οἰκονομολόγων, ὡς π. χ. παρὰ τοῦ Menger, ἐσφαλμένη, ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ λογικωτέρα καὶ φυσικωτέρα. Ὡσαύτως δὲν φαίνεται πειστικὴ ἡ γνώμη τοῦ J. St. Mill, καθ' ἣν ἡ παραγωγὴ ἀνήκει εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἡ δὲ οἰκονομικὴ πρέπει νὰ ἀσχολῆται μὲ τὰ φαινόμενα τῆς κυκλοφορίας καὶ καταναλώσεως. Βεβαίως τὰ καθαρῶς τεχνικὰ ζητήματα τῆς παραγωγῆς εἶναι ξένα πρὸς τὴν οἰκονομικήν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρουσιάζουν οἰκονομικὰς ἀπόψεις, αἵτινες εἶναι ἐρευνητέαι παρὰ ταύτης. Σύστημα οἰκονομικῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ οὔτε πλῆρες οὔτε ἐπαρκές, ἐὰν δὲν περιλαμβάνῃ εἰς εἰδικὸν τμῆμα τὴν θεωρίαν τῆς παραγωγῆς καὶ κυρίως τοὺς ταύτην διέποντας νόμους.

Παραγωγικότης. Ἐξέλιξις τῆς ἐννοίας τῆς παραγωγικότητος. Παραγωγικότης εἶναι ἡ ἰδιότης τῆς ἐπιτυχοῦς παραγωγῆς. Ἐφόσον παραγωγὴ εἶναι ἡ ἐπιδίωξις ὡρισμένου θετικοῦ καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως χρησίμου ἀποτελέσματος, θεωροῦμεν παραγωγικὴν τὴν ἐπιτυχοῦσαν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο παραγωγήν. Περὶ τῆς παραγωγικότητος διετυπώθησαν κατὰ τὸν Βαxa αἱ ἑξῆς θεωρίαι. Οἱ ἐμποροκράται ἐρευνῶντες τὰς συνθήκας πλουτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ καθώριζον ὅτι ὁ πλοῦτος συνίσταται εἰς τὴν ἐξασφάλισιν μεγάλου ποσοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, παραδεχόμενοι ὅτι παραγωγικὴ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ δρᾶσις ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν εἰσαγωγὴν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰς τὴν χώραν, δηλαδὴ ἡ ἐξαγωγικὴ βιομηχανία καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον.

Ὁ Quesnay (1697—1774) καὶ οἱ φυσιοκράται ὀπαδοί του ἐθεώρουν ὡς παραγωγικὴν μόνην τὴν γεωργίαν καὶ μόνην παραγωγικὴν τάξιν τοὺς γεωργούς. Εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῆς γῆς ἀναγνωρίζουν περιωρισμένην παραγωγικότητα, καθόσον οὗτοι συνέτεινον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κυκλοφορίας τοῦ πλούτου. Ὁ Adam Smith (1723 — 1790) καθώρισεν ὅτι παραγωγικὴ εἶναι μόνη ἡ ἐργασία ἡ παρασκευάζουσα ὑλικὰ ἀγαθὰ ἔχοντα ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν· πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια (ὡς ἡ τῶν ὑπαλλήλων, ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν, καλλιτεχνῶν κ. τ. λ.) δὲν εἶναι παραγωγική. Οὕτως ὁ ἱδρυτὴς τῆς κλασσικῆς σχολῆς ἐβάσισε τὴν παραγωγικότητα ἐπὶ καθαρῶς ὑλιστικῶν ἀντιλήψεων. Ὁ Fichte (1762—1814) θεωρεῖ παραγωγικὰ πάντα τὰ ἐπαγγέλματα, πλὴν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, ὅπερ θεωρεῖ βλαβερόν. Ὁ Graf Julius von Soden (1754—1831), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄνω θεωρίαν τοῦ Σμίθ (καίτοι ὀπαδὸς τούτου) δίδει ἰδεαλιστικὸν περιεχόμενον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς παραγωγικότητος, παραδεχόμενος ὅτι ἡ πνευματικὴ παραγωγικὴ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα καὶ τῆς ὕλης, ἀποδεχόμενος δὲ καὶ τὴν παραγωγικότητα τοῦ ἐμπορίου, τῶν πνευματικῶς ἐργαζομένων, τῆς ὀργανωτικῆς δυνάμεως. Ὁ Adam Müller (1779—1829) παραδέχεται ὅτι εἰς τὴν παραγωγὴν τὸ προέχον δὲν εἶναι οἱ ὑλικοὶ συντελεσταί, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἥτις πραγματοποιεῖ τὸν συνδυασμὸν αὐτῶν, ἐπομένως πᾶσα ἐργασία πραγματοποιοῦσα τοιοῦτον παραγωγικὸν συνδυασμὸν εἶναι παραγωγική. Ὁ Μίλλερ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Σμίθ, διετύπωσε καθαρῶς ἰδεαλιστικὴν θεωρίαν τῆς παραγωγικότητος.

Ὁ Say (1767—1832) διηύρυνε τὴν θεωρίαν τοῦ Σμίθ, παραδεχόμενος καὶ αὐτὸς ὅτι καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία εἶναι παραγωγική. Ὁ Hermann (1795—1868) ἀποκλίνει καὶ αὐτὸς μᾶλλον πρὸς τὴν ἰδεαλιστικὴν ἄποψιν, ὡσαύτως οἱ Friedrich List (1789—1846) καὶ Carey (1793—1879). Ὁ Karl Marx (1818—1883), ὅστις θεωρητικῶς ἀκολουθεῖ τοὺς Σμὶθ καὶ Ricardo, παραδέχεται ὅτι παραγωγὴ εἶναι μόνη ἡ ἐργασία ἡ ὑλική, ἡ παράγουσα ὁρατὸν προϊόν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Menger (1840—1921) θεωρεῖ παραγωγικὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐπιχειρηματίου, ὁ Böhm-Bawerk (1851—1914) εἶναι ὀπαδὸς τῆς ἰδεαλιστικῆς παραγωγικότητος, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ Wieser (1851 –1926) ἀποδέχεται τὴν σμιθιανὴν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν.

Κατὰ τὸν σύγχρονον Spann παραγωγικὴ εἶναι πᾶσα ἐνέργεια ποῦ ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται. Διακρίνει τὴν παραγωγικότητα ἐνεργείας λαμβανομένης καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν παραγωγικότητα ταύτης ἐν συναφείᾳ μὲ τὴν λοιπὴν οἰκονομικὴν ζωήν. Διευθύνουσα εἶναι ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας, ἐνῷ τῶν λοιπῶν παραγωγικῶν στοιχείων εἶναι ἐξηρτημένη. Παραγωγικὴ εἶναι πᾶσα ἐνέργεια ἐκτελοῦσα τὴν ἐν τῷ κοινωνικῷ πλαισίῳ ἀποστολήν της, μὴ παραγωγικὰ δὲ εἶναι μόνον τὰ ἐπιβλαβῆ τῆς κοινωνίας στοιχεῖα. Ἀναλόγους ἀπόψεις διετύπωσαν καὶ οἱ Karl Diehl, Cassel, Conrad, Mombert.

Συνοψίζοντες παρατηροῦμεν ὅτι δύο κυρίως εἶναι αἱ διατυπωθεῖσαι περὶ παραγωγικότητος θεωρίαι. 1) Παραγωγικὴ εἶναι μόνον ἡ παραγωγὴ ὑλικῶν ἀγαθῶν ἐχόντων ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν (ὑλιστικὴ ἄποψις Quesnay, Smith, Ricardo, J. St Mill, Marx). 2) Παραγωγικὴ εἶναι πᾶσα παρασκευὴ χρησιμοτήτων διὰ τὸν ἄνθρωπον (ἰδεαλιστικὴ ἄποψις Say, Müller, List, Carey, Spann). Οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι τείνουν νὰ ἀποδεχθοῦν ὅτι παραγωγικὴ εἶναι καὶ ἡ *ἔμμεσος* συμβολὴ εἰς τὴν παρασκευὴν χρησιμοτήτων.

Ἡ παραγωγικότης δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ δύο ἀπόψεων. Ἀπὸ γενικωτέρας κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ παραγωγικότης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας ὅλης τῆς κοινωνίας. Παραγωγικὴ εἶναι πᾶσα ἐνέργεια ποῦ ἐξυπηρετεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ἐπομένως παραγωγικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν σοφῶν, τῶν ποιητῶν, τῶν καλλιτεχνῶν κτλ., διότι θὰ ἦτο ὄντως ἀνόητον νὰ θεωρῆται παραγωγικὴ μὲν ἡ ἐνέργεια φαρμακοποιοῦ παρασκευάζοντος φάρμακον, ἀλλὰ μὴ παραγωγικὴ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ τοῦ ἐφευρέτου τοῦ φαρμάκου. Ἀπὸ στενωτέρας ὅμως εἰδικωτέρας οἰκονομικῆς ἀπόψεως παραγωγικὴ θεωρεῖται ἡ ἐνέργεια ἡ συνδεομένη μὲ ὡρισμένην τεχνικὴν ἐνέργειαν, ὅταν παράγῃ χρησιμότητας διὰ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ βασισθῶμεν εἰς τὴν κατωτέρω ἔρευναν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ διατυπωθῇ ἡ διάκρισις παραγωγῆς καὶ πορισμοῦ, ἡ γενικὴ θεωρία τῆς παραγωγῆς καὶ ἰδίως οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν παραγωγήν. Ἐναντία ἐκδοχὴ θὰ καθίστα ἀνέφικτον τὴν διατύπωσιν νόμων τῆς παραγωγῆς, διότι οὗτοι θὰ ἔπρεπε νὰ περιλάβουν ὅλας τὰς σκοπίμους καὶ χρησίμους ἀνθρωπίνους ἐνεργείας, ὅπερ ἀνέφικτον.

Παραγωγὴ καὶ πορισμός, παραγωγικότης καὶ ἐπικέρδεια. Ἡ παραγωγὴ εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς οἰκονομίας ἔχει τὸν χαρακτῆρα οἰκοτεχνίας, δηλαδὴ παραγωγικῆς ἐνεργείας τελουμένης ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς οἰκιακῆς ζωῆς τοῦ παραγωγοῦ. Εἰς τὴν προηγμένην συναλλακτικὴν οἰκονομίαν ἡ παραγωγὴ ἔχει καὶ αὐτὴ συναλλακτικὸν χαρακτῆρα, πραγματοποιουμένη διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς ἀγορᾶς διὰ προϊόντων (Marktversorgung). Γενικῶς ἡ παραγωγὴ τελεῖται εἴτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν, εἴτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν ἄλλων προσώπων, τῆς πελατείας τοῦ παραγωγοῦ. Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις ἔχομεν καθαρῶς παραγωγικὴν ἐνέργειαν. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐν τῇ συναλλακτικῇ προηγμένῃ οἰκονομίᾳ ἐνεργεῖ οἰκονομικὰς πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων δὲν ἐπιδιώκει τὴν παρασκευὴν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τὴν πραγματοποίησιν κέρδους. *Πορισμὸς* ὀνομάζεται ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ ἐπίτευξις κέρδους. Φυσικὰ τὸ κέρδος αὐτὸ δύναται ὁ ποριστικῶς ἐνεργῶν νὰ διαθέσῃ εἴτε προς ἀπόκτησιν ἀγαθῶν, εἴτε πρὸς ἀποταμίευσιν. Ποριστικὴ εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπόρου, τοῦ τραπεζίτου, τοῦ κερδοσκόπου ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ. Ὁ πορισμὸς διακρίνεται (Philippovich) τῆς παραγωγῆς, διότι προϋποθέτει συναλλαγάς, ἐνῷ ἡ παραγωγὴ ὑπάρχει καὶ ἄνευ τούτων (δηλαδὴ εἰς κλειστὴν οἰκονομίαν)· δεύτερον διότι ἡ παραγωγὴ πραγματοποιεῖται διὰ τῆς παρασκευῆς νέων χρησιμοτήτων, ἐνῷ ὁ πορισμὸς ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς ἀγαθῶν· οὕτω τὸ παρακράτημα τοῦ σταφιδοκάρπου ἀποτελεῖ ποριστικὴν ἐνέργειαν, δι' ἧς θυσιάζεται μέρος τῆς ἐσοδείας πρὸς συγκράτησιν τῶν τιμῶν τῆς ὑπολοίπου.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ *παραγωγικότης*, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πορισμοῦ εἶναι ἡ *ἐπικέρδεια* (ἤτοι ἡ ἐπίτευξις κέρδους). Εἰς τὴν πρώτην προεξάρχει τὸ τεχνικὸν μέρος, εἰς τὴν δευτέραν τὸ οἰκονομικόν, δυναμένην νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἄνευ οἱασδήποτε τεχνικῆς ἐνεργείας. Εἰς τὴν ἐγχρήματον συναλλακτικὴν οἰκονομίαν κάθε παραγωγικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου γίνεται διὰ τὴν ἀγοράν, εἰς ἣν τὰ παραγόμενα πωλοῦνται ἔναντι χρημάτων· τοῦτο δὲ ἔχει τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: 1) Παραγωγὴ καὶ πορισμός, παραγωγικότης καὶ ἐπικέρδεια εἶναι κατὰ κανόνα εἰς τὴν συναλλακτικὴν οἰκονομίαν συνηνωμένα. 2) Κίνητρον ἀμφοτέρων εἶναι ἡ ἐπικέρδεια, ἐπομένως τὸ κέρδος καθοδηγεῖ τὴν παραγωγήν, ὡς καὶ τὸν πορισμόν. 3) Ὅπως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐπικερδὴς ἐνέργεια μὴ παραγωγική, οὕτω δύναται νὰ ὑπάρξῃ παραγωγικὴ ἐνέργεια μὴ ἐπικερδής. Τὸ δεύτερον μάλιστα συμβαίνει συχνότατα, π. χ. ὅταν ἀρξαμένης παραγωγικῆς ἐνεργείας τῆς ὁποίας τοὺς παραγωγικοὺς συντελεστὰς ὁ παραγωγὸς ἀπέκτησε εἰς ὡρισμένην τιμὴν ἐπέρχεται πτῶσις ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τιμῶν τούτων, ὡς καὶ τῶν τοῦ προϊόντος, ὁπότε ὁ παραγωγὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ πωλήσῃ τὸ προϊόν του μὲ ζημίαν. 4) Δεδομένην κλειστὴν οἰκονομίαν (δηλαδὴ οἰκονομίαν μὴ ἔχουσαν συναλλαγὰς μετ' ἄλλης οἰκονομίας) ἐνδιαφέρει μόνον ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος· τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ πάσης ἐθνικῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ τῆς ὅλης οἰκονομίας ἔθνους, καθόσον μόνον ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος δύναται κατὰ κανόνα νὰ προσπορίσῃ συνεχεστέρας οἰκονομικὰς ὠφελείας εἰς ἔθνος. 5) Τὰ ἄτομα ἐνδιαφέρει ἀντιθέτως ἡ ἐπικέρδεια, διότι αὕτη δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν πλουτισμόν των.

Ὡς παρετήρησεν ὁ J. St. Mill, ἡ παραγωγικότης χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων στοιχείων: 1) τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, 2) τῶν γενικῶν ἰδιοτήτων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐργατικῆς τούτου ἱκανότητος, 3) τῆς τεχνικῆς ἐπιδόσεως, τῶν γνώσεων καὶ πάσης σχετικῆς πρὸς τὴν παραγωγὴν ἱκανότητος τοῦ πληθυσμοῦ, 4) τῆς ὅλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως. Ἀνέκαθεν ἐπεχειρήθη ὁ ποσοτικὸς καθορισμὸς τῆς παραγωγικότητος δεδομένης περιοχῆς, καὶ ἄλλοτε μὲν χρησιμοποιεῖται ἡ λεγομένη ὑποκειμενικὴ μέθοδος, καθ ἣν ἐξακριβοῦται ἡ περιουσία ὡρισμένων οἰκονομικῶν μονάδων (ἢ μᾶλλον ὑποκειμένων οἰκονομιῶν) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξακριβώσεως ταύτης ἐπιχειρεῖται ἡ καταμέτρησις τῆς περιουσίας τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ἄλλοτε δὲ ἡ λεγομένη ἀντικειμενικὴ μέθοδος, καθ' ἣν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς περιουσίας δεδομένης περιοχῆς ἀπαριθμοῦνται ὡρισμένα ἀντικείμενα (π. χ. αἱ οἰκίαι, αἱ ἀτμοκίνητοι μηχαναὶ κ. τ. τ.), ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης ἐπιχειρεῖται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς περιουσίας τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Ἀφοῦ μὲ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μέθοδον, ἢ καὶ μὲ ἀμφοτέρας ἐξακριβωθῇ ἡ περιουσία τοῦ πληθυσμοῦ, τότε, ἐκ τῆς ἐξακριβώσεως ταύτης, συνάγονται συμπεράσματα περὶ τῆς παραγωγικότητος αὐτοῦ. Ὡς παρετηρήθη (Diehl) ἡ ἐξακρίβωσις αὕτη προσκρούει εἰς μεγάλας δυσχερείας καὶ ἔν τινι μέτρῳ εἶναι ἀδύνατος. Τὸ πολὺ δύνανται νὰ καθο-

Digitized by Google

ρισθοῦν ὡρισμένα στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα περὶ τῆς παραγωγικότητος. Ἐκτὸς τῆς ποσοτικῆς ταύτης καταμετρήσεως δύναται νὰ ἐπιχειρηθῇ καὶ ἡ ποιοτικὴ καταμέτρησις τῆς παραγωγικότητος χώρας, δηλαδὴ ἡ σύγκρισις τῆς πραγματικῆς παραγωγικότητος αὐτῆς πρὸς ἐκείνην, ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐὰν ἡ παραγωγή της διεξήγετο μὲ τὴν μεγίστην δυνατὴν ἔντασιν. Ἄλλοι ἐκ τῶν οἰκονομολόγων (ὡς οἱ Philippovich, Pesch) θεωροῦν ἐφικτὴν τὴν ποιοτικὴν καταμέτρησιν, ἄλλοι δὲ (ὡς ὁ Diehl) ὡς ἀδύνατον.

Παραγωγικότητος διακρίνομεν τρία εἴδη: 1) Τὴν *ἀπόλυτον* παραγωγικότητα, ἥτις εἶναι ἡ μεγίστη δυνατὴ παραγωγικὴ ἀπόδοσις δεδομένης παραγωγῆς. 2) Τὴν *σχετικὴν* παραγωγικότητα, ἥτις εἶναι ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς ἀξίας τῶν χρησιμοποιηθέντων καὶ ἀναλωθέντων παραγωγικῶν συντελεστῶν πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς δεδομένης παραγωγικῆς ἐνεργείας. Ἡ σχετικὴ παραγωγικότης καθορίζεται ὑπὸ τῆς καθαρᾶς προσόδου τῆς παραγωγικῆς ἐνεργείας. Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν τῆς παραγωγικότητος ἔχομεν συνήθως ὑπ' ὄψιν ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ παραγωγικότητος ἐν γένει. 3) Τὴν *τεχνικὴν* παραγωγικότητα, ἥτις εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν χρησιμοποιηθέντων παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ὡς πρὸς ταύτην δύνανται νὰ συγκριθοῦν μόνον ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, καὶ ἡ σύγκρισις αὐτὴ ἔχει ἐνδιαφέρον ὅταν πρόκειται νὰ μελετηθῇ ἡ κατάστασις ὡρισμένης ἐπιχειρήσεως. Εἰς κλειστὴν οἰκονομίαν ἡ σχετικὴ παραγωγικότης δύναται νὰ αὐξηθῇ μόνον ἐὰν αὐξηθῇ καὶ ἡ τεχνικὴ τοιαύτη. Εἰς τὴν συναλλακτικὴν οἰκονομίαν ἡ αὔξησις αὐτῆς εἶναι δυνατὴ καὶ χωρὶς αὔξησιν τῆς τεχνικῆς παραγωγικότητος, ἀλλ' ὄχι διαρκῶς, μόνον παροδικῶς.

Εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς παραγωγικότητος θέτουν ὅρια ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς φύσεως (ἀνεπάρκεια φυσικῶν συντελεστῶν, ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνεπαρκείας). Ἡ αὔξησις τῆς τεχνικῆς παραγωγικότητος ἐπιτυγχάνεται: 1) Διὰ τῆς τελειοτέρας ἀπὸ παραγωγικῆς ἀπόψεως χρησιμοποιήσεως τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται: α) διὰ τῆς τελειοτέρας καὶ ἐξαντλητικωτέρας χρησιμοποιήσεως τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ δυνάμεων, β) διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πρώτων ὑλῶν καὶ δυνάμεων ποῦ εὑρίσκονται ἀφθονώτερον εἰς τὴν φύσιν. 2) Διὰ τῆς τελειοτέρας ὀργανώσεως ἐκμεταλλεύσεων καὶ ἐπιχειρήσεων (χρῆσις μηχανῶν, μείζων καταμερισμὸς τῶν ἔργων, συγκέντρωσις ἐπιχειρήσεων). Ἡ αὔξησις ὅμως τῆς τεχνικῆς παραγωγικότητος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὡρισμένα ὅρια.

Γενικὴ θεωρία τῆς παραγωγῆς. Ἡ θεωρία τῆς παραγωγῆς ἐρευνᾷ τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς πραγματοποιεῖται γενικῶς ἡ παραγωγή. Ἡ παραγωγὴ ἐν γένει (δηλαδὴ χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὡρισμένον κλάδον τῆς παραγωγῆς) ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἑξῆς στοιχείων: 1) Ἐκ τῶν ἀναγκῶν ποῦ πρέπει νὰ ἐξυπηρετηθοῦν διὰ τῆς παραγωγῆς, καὶ δὴ τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐντάσεως αὐτῶν. Σχετικῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκῶν εἶναι ἀπεριόριστος, ὅτι πᾶσα ἱκανοποιουμένη ἀνάγκη δίδει ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐμφάνισιν νέας πολυπλοκωτέρας ἀνάγκης, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐξυπηρέτησις γίνεται μὲ μέσα ποὺ γίνονται διαρκῶς λεπτότερα καὶ πολυπλοκώτερα. 2) Ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν διαθεσίμων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐργασίας). 3) Ἐκ τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν τῶν ὑπαρχόντων παραγωγικῶν συντελεστῶν. 4) Ἐκ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἑκάστοτε ἡ τεχνικὴ ἐπίδοσις. 5) Ἐκ τῆς ὅλης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας τελεῖται ἡ παραγωγή.

Εἰς τὴν παραγωγήν, ὅπως καὶ εἰς κάθε οἰκονομικὴν ἐνέργειαν, ἐφαρμόζεται ἡ οἰκονομικὴ ἀρχὴ (ἐπιδίωξις μεγίστου ἀποτελέσματος διὰ τῶν μικροτέρων δυνατῶν θυσιῶν), σχετικῶς δὲ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐφόσον ὁ αὐτὸς παραγωγικὸς συντελεστὴς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς διαφόρους παραγωγικὰς ἐνεργείας, χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν εἰς ἐκείνην τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν, ὅπου ἀποδίδει τὸ μέγιστον παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα καὶ ἑπομένως τὸ μέγιστον κέρδος. Τοὺς τοιούτους συντελεστὰς ὀνομάζομεν *πολυμερεῖς* (τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ πλεῖστοι καὶ σπουδαιότατοι τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἰδίως δὲ οἱ πρωτόγονοι συντελεσταί, ὡς αἱ φυσικαὶ δυνάμεις) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *μονομερεῖς* συντελεστάς, ποὺ χρησιμοποιοῦνται εἰς μίαν μόνον παραγωγικὴν ἐνέργειαν, εἰς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς μόνον ἀγαθοῦ.

Ἡ ποσοτικὴ παραγωγὴ δεδομένου προϊόντος ἐξαρτᾶται (ἐφαρμοζομένης τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς) ἐκ τῶν ἑξῆς στοιχείων: 1) Τῆς ἐκτάσεως ἢ ἐντάσεως τῶν ἀναγκῶν ποὺ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθοῦν διὰ τοῦ δεδομένου προϊόντος, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ ἔντασιν ὅλων τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν ποὺ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθοῦν μὲ ἄλλα προϊόντα. 2) Ἐκ τῆς ὑφισταμένης καὶ διαθεσίμου ποσότητος τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν ποὺ πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ δεδομένου προϊόντος. 3) Ἐκ τῆς ποσοτικῆς ἀναλογίας, καθ' ἣν ἕκαστος παραγωγικὸς συντελεστὴς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παραγωγὴν δεδομένου προϊόντος. 4) Ἰδιαιτέραν τέλος σημασίαν ἔχει κατὰ πόσον εἰς τὴν παραγωγὴν δεδομένου προϊόντος χρησιμοποιοῦνται μονομερεῖς ἢ πολυμερεῖς συντελεσταί, δηλαδὴ συντελεσταὶ χρησιμοποιούμενοι ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ προϊόντος τούτου ἢ συντελεσταὶ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν παραγωγὴν διαφόρων προϊόντων. Ἡ χρῆσις τῶν πολυμερῶν συντελεστῶν γίνεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὗτοι χρησιμοποιούμενοι εἰς διαφόρους παραγωγὰς νὰ συμβάλλουν κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἐπικερδείας εἰς ἑκάστην παραγωγήν, δηλαδὴ νὰ ἐπιφέρουν παντοῦ τὸ αὐτὸ κέρδος. Ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶχεν ἄλλως, τότε ὁ πολυμερὴς συντελεστὴς θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ὡρισμένας παραγωγὰς ἀντιοικονομικῶς. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι οἱ πολυμερεῖς συντελεσταὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν των ἐξίσωσιν τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων (κέρδους) τῶν δι' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων. Μὲ τοῦτο δὲν πρέπει φυσικὰ νὰ ἐννοηθῇ ὅτι λαμβάνει χώραν ἐξίσωσις τῆς ὅλης τιμῆς τῶν προϊόντων τῶν παραγομένων διὰ τοῦ αὐτοῦ πολυμεροῦς συντελεστοῦ, ἀλλ' ὅτι ἡ τιμὴ αὐτῶν, ἐφόσον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πολυμεροῦς συντελεστοῦ καὶ μόνον κατὰ τοῦτο, εἶναι ἡ αὐτή. Φυσικὰ ἐν τῇ πραγματικότητι αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων τούτων εἶναι διάφοροι, καθόσον διὰ τὴν παρασκευὴν προϊόντων χρησιμοποιοῦνται πολλοὶ συντελεσταί. Ἐπὶ πολυμερῶν συντελεστῶν ἡ αὔξησις τῆς παραγωγικότητος ὡρισμένου συντελεστοῦ εἰς ὡρισμένον παραγωγικὸν κλάδον ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους, διότι ἐφόσον ἡ παραγωγικότης τοῦ συντελεστοῦ εἰς ὡρισμένον παραγωγικὸν κλάδον αὐξήσῃ (ἡ δὲ κατανάλωσις δὲν ἐπιβάλλει αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως τοῦ παραγωγικοῦ τούτου κλάδου), τότε μεῖζον ποσὸν τοῦ συντελεστοῦ τούτου δύναται νὰ διατεθῇ εἰς τοὺς λοιποὺς παραγωγικοὺς κλάδους, εἰς οὓς οὗτος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ. Ἐκ τῶν προεκτεθέντων καταφαίνεται ἡ σημασία ποὺ ἔχουν διὰ τὴν παραγωγὴν οἱ πολυμερεῖς συντελεσταί.

Εἰς τὴν συναλλακτικὴν ἀστικὴν οἰκονομίαν οἱ παραγωγοὶ καὶ ἐπιχειρηματίαι καθοδηγοῦνται εἰς τὰς παραγωγικάς των ἐνεργείας ὑπὸ τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, ἐντείνοντες τὴν παραγωγὴν ὅταν αὗται αὐξάνωνται καὶ χαλαροῦντες αὐτὴν ὅταν αὗται σημειώνουν πτῶσιν. Ἐὰν λείψουν αἱ τιμαὶ (ὅπως θὰ συμβῇ εἰς πραγματικὴν κομμουνιστικὴν οἰκονομίαν), τότε τὴν παραγωγὴν πρέπει νὰ κατευθύνῃ ἡ ἐξουσία, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς οἰκονομίας ὡς καὶ τὰ μέσα παραγωγῆς. Εἰς τὴν συναλλακτικὴν οἰκονομίαν ἡ ἀξία καὶ τιμὴ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀξίας καὶ τιμῆς τῶν παρ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων, καὶ ὄχι ἀντιστρόφως, καὶ δὴ τῆς ἐλαχίστης χρησιμότητος τῶν προϊόντων τούτων.

Ἡ παραγωγή, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως, ὑφ' ἣν διεξάγεται, διακρίνεται εἰς: α) οἰκοτεχνίαν, παραγωγὴν διὰ τὴν ἰδίαν κατανάλωσιν, β) μικρὰν παραγωγήν, διὰ μικρὰν πελατείαν, γ) μεγάλην παραγωγήν, διὰ μεγάλην πελατείαν. Ἡ παραγωγή, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ παραγωγικὴ διαδικασία, διακρίνεται (Ter Vehn) εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς βασικὰς μορφάς: 1) *Μονοπαραγωγὴ* (Einzelfabrikation), καθ' ἣν παράγονται ποικιλόμορφα ἀντικείμενα ἀναλόγως τῶν παραγγελιῶν τῆς πελατείας. 2) *Στιχοπαραγωγὴ* (Reihenfabrikation), καθ' ἣν παράγονται κατὰ στίχους, κατὰ σειράς, ὁμοιόμορφα ἀντικείμενα, ὄχι ὅμως λίαν πολυάριθμα, ἀνταποκρινόμενα δὲ εἰς τὰς ἀνάγκας ὡρισμένης πελατείας, τῆς ὁποίας τρόπον τινὰ ὁ παραγωγὸς προεξοφλεῖ τὰς παραγγελίας. 3) *Πληθοπαραγωγὴ* (Massenfabrikation), καθ' ἣν παράγονται εἰς μεγίστας ποσότητας ὁμοιόμορφα ἀντικείμενα. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὸ παραγόμενον ἀντικείμενον διέρχεται διαδοχικῶς δι' ὅλων τῶν τμημάτων τῆς παραγωγικῆς ἐγκαταστάσεως ὑφιστάμενον κατεργασίαν, ὅπως συμβαίνει π. χ. εἰς τὴν οἰνοποιίαν ἢ τὴν ζυθοποιίαν, ἄλλοτε δὲ τὰ διάφορα τμήματα τὰ ἀποτελέσοντα τὸ παραγόμενον ἀντικείμενον παρασκευάζονται εἰς διάφορα τμήματα τῆς παραγωγικῆς ἐγκαταστάσεως, συναρμολογούμενα ἐν τέλει, ὅπως π. χ. συμβαίνει εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοκινήτων. Μὲ τὴν πρόοδον τῆς τεχνικῆς ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις ἀπομακρύνονται χρονικῶς καὶ γεωγραφικῶς ἀλλήλων, διότι καὶ ἡ παραγωγικὴ διαδικασία διαρκεῖ γενικῶς περισσότερον καὶ τὰ προϊόντα μεταφέρονται εἰς μεγαλυτέρας ἀποστάσεις.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ διακρίνεται εἰς *ἐντατικὴν* καὶ *ἐκτατικήν*, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ κεφαλαίων καὶ ἐργασίας, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καλλιέργειαν δεδομένης ἐκτάσεως γῆς. Ἐντατικὴ ὀνομάζεται ἡ γεωργικὴ παραγωγή, ὅταν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς δεδομένης ἐκτάσεως χρησιμοποιῆται πολλὴ ἐργασία, χημικὰ καὶ φυσικὰ λιπάσματα, καταβάλλεται ἰδιαιτέρα ἐπιμέλεια διὰ τὴν παρακολούθησιν αὐτῆς, ἀντιθέτως δέ, ἐκτατική, ὅταν τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα ἢ δὲν χρησιμοποιοῦνται ποσῶς ἢ εἰς μικρὰς ποσότητας (π. χ. ἀντὶ λιπασμάτων χρῆσις ἀγραναπαύσεως).

Αὔξησις τῆς παραγωγῆς πραγματοποιεῖται ἢ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς καταβαλλομένης ἐργασίας ἢ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν καταβαλλομένων διὰ τὴν παραγωγὴν κεφαλαίων (παρηγμένων παραγωγικῶν μέσων) ἢ τέλος διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς ὀργανώσεως τῶν παραγωγικῶν ἐγκαταστάσεων.

Ὑπερπαραγωγὴν λέγοντες νοοῦμεν ὄχι ὅτι ἡ παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, ὁπότε τὰ παραγόμενα θὰ εἶχον ἀξίαν καὶ τιμὴν ἴσας μὲ μηδέν, ἀλλ' ὅτι ἡ παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰς ἀνάγκας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι πρόθυμοι νὰ παράσχουν ἀνταλλάγματα διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν παραγομένων. Ὥστε ὑπερπαραγωγὴ σημαίνει αὔξησιν τῶν παραγομενων προϊόντων, ὥστε ἡ τιμὴ τούτων νὰ ἐλαττοῦται, ὁπότε συνήθως μέρος τῶν παραγωγῶν δὲν καλύπτει τὴ παραγωγικά του ἔξοδα (Pierson). Ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἐπιφέρει ἀνισορροπίαν μεταξὺ τῆς τιμῆς ὡρισμένου προϊόντος, ἡ ὁποία ἐλαττοῦται, καὶ τῶν τιμῶν τῆς ἐργασίας (ἡ μερομίσθια) καὶ τῶν κεφαλαίων (τόκος), ἡ ὁποία παραμένει σταθερά. Φαινόμενα ἑπομένως ὑπερπαραγωγῆς δύνανται νὰ παρουσιασθοῦν χωρὶς νὰ σημειωθῇ πραγματικὴ αὔξησις τῆς ὅλης παραγωγῆς, ἀλλὰ ἁπλῶς καὶ μόνον ὅταν αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις ἀπὸ τῆς παραγωγῆς ὡρισμένου προϊόντος στρέφωνται ἀκαίρως πρὸς τὴν παραγωγὴν ἑτέρου προϊόντος, χωρὶς νὰ ἐξετασθῇ ἂν ὑφίσταται ἀνικανοποίητος ζήτησις τούτου ἔχουσα ἀγοραστικὴν δύναμιν. Γενικὴ καὶ διαρκὴς ὑπερπαραγωγὴ ἀγαθῶν δὲν εἶναι δυνατή, καθόσον ἅμα ἐκδηλωθῇ αὕτη θὰ ἐπέλθῃ ραγδαία πτῶσις τῶν τιμῶν, καί, ἐπειδὴ αἱ τιμαὶ καθοδηγοῦν τοὺς παραγωγούς, θὰ σημειωθῇ ταχέως ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς. Ταῦτα λέγοντες δὲν παραγνωρίζομεν ὅτι ἡ ὡς ἄνω διαδικασία θὰ προκαλέσῃ κρίσιν καὶ ἀταξίαν εἰς τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ ταῦτα, ἔστω καὶ ἐὰν διαρκέσουν ἐπὶ ἔτη τινά, θὰ εἶναι ἐν τέλει παροδικῆς φύσεως.

Πᾶν μέτρον τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει μονομερῶς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ εἰς τὴν παραγωγὴν χρησιμοποιούμενα πρόσωπα καὶ τὸν ἀνθρωπισμόν των, εἶναι προωρισμένον νὰ ἀποτύχῃ. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἡ πάσῃ θυσίᾳ αὔξησις τῆς παραγωγῆς, δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἡ ἀνωτάτη δυνατὴ αὔξησις τῆς παραγωγῆς (maximale Preissteigerung) ἀλλὰ ἡ ἀρίστη αὔξησις τῆς παραγωγῆς (optimale Preissteigerung), συνδυαζομένη μὲ οἰκονομίαν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων (***Lipmann,*** Grundriss der Arbeitswissenschaft 1926, σελ. 31). Οὕτως ἡ παραγωγὴ παρουσιάζει ποσοτικὸν πρόβλημα, δηλαδὴ πρόβλημα σχέσεως μεταξὺ ποσοῦ προϊόντων καὶ ποσοῦ ἀναγκῶν. Ἡ παραγωγὴ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ ποσοτικῶς τὴν κατανάλωσιν, ἐν τῇ πραγματικότητι δὲ τὸ σύνολον τῶν ἀποθεμάτων ἀγαθῶν ὑπῆρξε πάντοτε κατώτερον τοῦ συνόλου τῶν ἀναγκῶν (Wieser). Ὑπάρχει καὶ τὸ λεγόμενον χρονικὸν πρόβλημα τῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαίρου παραγωγῆς ἀγαθῶν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπίκαιρος ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν. Ἡ συνέχεια τῆς παραγωγῆς ἐξασφαλίζεται κυρίως χάρις εἰς τὸ κεφάλαιον, καὶ κυρίως χάρις εἰς τὰ πάγια κεφάλαια, καὶ ἐπειδὴ τὰ κεφάλαια φθείρονται, γεννᾶται τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν κεφαλαίων. Ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς συμβαδίζει μὲ αὔξησιν τῶν κεφαλαίων. *Στάσιμος* εἶναι οἰκονομία μὴ μεταβαλλομένη παραγωγικῶς, ***προϊοῦσα*** δὲ ἡ οἰκονομία ἧς ἡ παραγωγὴ αὐξάνει.

Θεωρία τῆς παραγωγῆς. Νόμοι τῆς παραγωγῆς. 1) *Νόμος τῆς μεγίστης παραγωγικότητος* (τοῦ optimum ἐν τῇ παραγωγῇ). Ἡ μεγίστη παραγωγικότης (optimale Produktion) δεδομένης παραγωγικῆς ἐνεργείας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀρίστης ποσοτικῆς ἀναλογίας τῶν εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν χρησιμοποιουμένων στοιχείων. Εἰς κάθε δηλονότι παραγωγικὴν ἐνέργειαν χρησιμοποιοῦνται διάφορα παραγωγικὰ στοιχεῖα (πρῶται ὗλαι, οἰκοδομήματα καὶ ἐγκαταστάσεις, μηχαναί, ἐργασία, χρηματικὰ κεφάλαια), ὁ κατάλληλος συνδυασμὸς τῶν ὁποίων ἐπιφέρει τὸ παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν λαμβάνονται κατὰ τυχαίας ποσότητας, ἀλλὰ κατὰ λελογισμένας τοιαύτας. Δι' ἑκάστην παραγωγικὴν ἐνέργειαν ὑπάρχει μία ὡρισμένη ἀρίστη ποσοτικὴ ἀναλογία τῶν παραγωγικῶν στοιχείων. Αὕτη εἶναι διάφορος διὰ τὰς διαφόρους παραγωγικὰς ἐνεργείας, καί, ὡς εἶναι φυσικόν, δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ὑπὸ τῆς θεωρίας ἀλλ' ἐξακριβοῦται διὰ τῆς πράξεως. Ἡ ἀρίστη ποσοτικὴ ἀναλογία τῶν παραγωγικῶν στοιχείων ἀποτελεῖ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν παραγωγήν, ἀποφευγομένης οὕτω πάσης περιττῆς σπατάλης. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς ἀποδόσεως τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς ποσοτικῆς ἀναλογίας πραγματοποιεῖται ἀνεξαρτήτως τῆς βελτιώσεως τῶν τεχνικῶν ὅρων τῆς παραγωγῆς, τὰ δὲ ἀνωτέρω

Digitized by Google

ἰσχύουν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι παραμένουν ἀμετάβλητοι.

2) *Νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως τῆς παραγωγῆς.* Ἐὰν εἰς δεδομένην παραγωγικὴν ἐνέργειαν, παραμενουσῶν ἀμεταβλήτων τῶν τεχνικῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς ταύτης, αὐξηθοῦν ποσοτικῶς ὡρισμένα ἐκ τῶν εἰς αὐτὴν χρησιμοποιουμένων στοιχείων, ἓν δὲ ἢ καὶ περισσότερα στοιχεῖα παραμείνουν ποσοτικῶς ἀμετάβλητα, τότε ἡ ἀπόδοσις τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς γενομένας διὰ τῆς αὐξήσεως μέρους μόνον τῶν παραγωγικῶν στοιχείων θυσίας. Ὁ νόμος οὗτος, ὅστις εἶναι καὶ ὁ σπουδαιότατος τῆς παραγωγῆς, διετυπώθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ A. B. J. Turgot (1727—1781) («Oeuvres», ἔκδοσις *Daire*, τ. Α', σελ. 420—421) καὶ ἀνεπτύχθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ David Ricardo (1772—1823), ὅστις ἐπ' αὐτοῦ ἐβάσισε τὰς θεωρίας του περὶ ἡμερομισθίου, περὶ ἐγγείου προσόδου καὶ περὶ κατανομῆς τοῦ ὁλικοῦ εἰσοδήματος ἑνὸς λαοῦ, ἐπ' αὐτοῦ δὲ βασίζεται ἐν μέρει καὶ ἡ περὶ πληθυσμοῦ θεωρία τοῦ Robert Malthus (1766—1834). Οἱ οἰκονομολόγοι οὗτοι, ὡς καὶ ὅλοι οἱ παλαιότεροι οἰκονομολόγοι, διετύπωσαν τὸν νόμον αὐτὸν ὡς νόμον τῆς ἀποδόσεως τῆς καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν ὁποίαν εἷς συντελεστής, ἡ ἔκτασις τοῦ ἐδάφους, παραμένει κατ' ἀνάγκην ἀμετάβλητος, ὁπότε καὶ ἐὰν αὐξηθοῦν τὰ ἄλλα παραγωγικὰ στοιχεῖα (π. χ. λιπάσματα, ἐργασία) ἡ ἀπόδοσις τῆς καλλιεργείας αὐξάνει ἀλλ' ὄχι ἀναλόγως τῶν γενομένων προσθέτων δαπανῶν· πέραν μάλιστα ὡρισμένου ὁρίου ἡ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως παύει. Τοῦτο δεικνύουν οἱ κάτωθι αὐθαιρέτως λαμβανόμενοι, χάριν παραδείγματος, ἀριθμοί:

Παραγωγικὰ ἔξοδα.............	400	500	600	700
Ἀπόδοσις παραγωγῆς...........	24	29	33	36
Ἀναλογία ἀποδόσεως πρὸς ἔξοδα	6°/o	5,8°/o	5,5°/o	5,14°/o

Κατὰ γενόμενα ἐν Ἀγγλίᾳ πειράματα, 1 χιλιόγραμμον ἀζώτου χρησιμοποιούμενον ὡς λίπασμα εἰς δόσιν 48 χλγρ. καθ' ἑκτάριον ἀπέδωκε 18 χλγρ. σίτου, εἰς διπλασίαν δόσιν 96 χλγρ. ἔδωσε 11,9 χλγρ. καὶ εἰς τριπλασίαν δόσιν 144 χλγρ. ἔδωσε μόνον 9,9 χλγρ. σίτου. Ἡ κατὰ μονάδα λιπασμάτων ἀπόδοσις βαίνει μειουμένη, ἐφόσον αὐξάνει ἡ συνολικὴ ποσότης τοῦ λιπάσματος. Σχετικὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ νόμου τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες γεωπόνοι Ἀλ. Βογιατζόγλου καὶ Β. Γανώσης (Δελτίον Γεωργικῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας, τ. ΙΖ' τεῦχ. 14) καθορίσαντες τὴν μαθηματικὴν ἐξίσωσιν τῆς μειώσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν διαφόρων στοιχείων εἰς τὴν γεωργικὴν οἰκονομίαν. Ὁ Cassel παρετήρησεν ὅτι εἰς τὸν νόμον τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως ἔχομεν διατρανουμένην τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεπαρκείας (Prinzip der Knappheit) τῶν ἀγαθῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν παραγωγὴν ἔχομεν ἀνεπάρκειαν ὄχι τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ὁ νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως διατυπώνει τάσιν τῆς παραγωγῆς ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, ἀλλὰ τάσιν ἥτις δύναται νὰ ἀνακοπῇ ἕνεκα ὡρισμένων γεγονότων, ὡς π. χ. ἡ βελτίωσις εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἄλλαι τεχνικαὶ βελτιώσεις, ἡ ἐλάττωσις τῶν μεταφορικῶν δαπανῶν (Supino). Παραμένει ὅμως ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ J. St. Mill ὑποστηριχθὲν (σ. 265), ὅτι τὰ ὅρια τῆς παραγωγικότητος τίθενται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους. Ὁ περιορισμὸς οὗτος δύναται ἔν τινι μέτρῳ νὰ ἰσοφαρισθῇ διὰ τῶν προόδων τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων. Ὀρθὸν ἐπίσης πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Marshall λεχθὲν (τ. Α', σ. 303), ὅτι ὁ κύριος λόγος τῶν μεταναστεύσεων εἶναι ὁ νόμος οὗτος.

Οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι θεωροῦν τὸν νόμον τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως ὡς γενικὸν τῆς παραγωγῆς νόμον, ἐφαρμοζόμενον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους. Τὴν ἄποψιν αὐτὴν πρῶτοι ὑπεστήριξαν Ἀγγλοαμερικανοὶ οἰκονομολόγοι, μεταξὺ δὲ τῶν ὀπαδῶν τῆς γενικωτέρας τοῦ νόμου ἐφαρμογῆς ἀναφέρω τοὺς Clark (The Distribution of wealth» 1920), Vogelstein («Das Ertragsgesetz der Industrie», ἐν «Archiv für S. u. S.» 34 1912, 776—777), Schumpeter («das Rentenprinzip in der Verteilungslehre» ἐν «Schmollers Jahrb». 31 1907), Marshall, Jevons, Seligman, Mayer. Ἡ γενίκευσις αὕτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου φαίνεται ὀρθή.

3) *Νόμος τῆς αὐξούσης ἀποδόσεως.* Ἐφόσον τὰ παραγωγικὰ στοιχεῖα δεδομένης παραγωγικῆς ἐνεργείας δύνανται νὰ αὐξηθοῦν ἀναλόγως ἕκαστον, τότε ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐνεργείας ταύτης κατ' ἀναλογίαν αὐξάνει. Ἐν τῇ πραγματικότητι τοῦτο γίνεται κατὰ δύο τρόπους. Ἄλλοτε μὲν εἰς δεδομένην παραγωγικὴν ἐνέργειαν τὰ παραγωγικὰ στοιχεῖα χρησιμοποιοῦνται ἐσφαλμένως, ἐξ ἀγνοίας ἢ λάθους, κατὰ ποσοτικὴν ἀναλογίαν διάφορον τῆς ἐνδεικνυομένης ἀρίστης ποσοτικῆς ἀναλογίας, ὁπότε, ἐὰν αὐξήσωμεν τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀρίστη ποσοτικὴ ἀναλογία (ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν), ἔχομεν ἀναλογικὴν αὔξησιν τῆς ποσότητος, ἄλλοτε δὲ πραγματοποιεῖται αὔξησις ἀνάλογος ὅλων τῶν παραγωγικῶν στοιχείων, ὁπότε ὡσαύτως αὐξάνει κατ' ἀναλογίαν ἡ ἀπόδοσις. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι γενικὸς τῆς παραγωγῆς, ἐφαρμοζόμενος κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν. Δύναται νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐφαρμόζεται εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς λειτουργίας καὶ ἐξελίξεως πλουτοπαραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁπότε ἡ ἀνάλογος αὔξησις τῶν συντελεστῶν εἶναι εὐχερής, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ προηγούμενος ἰσχύει κατὰ τὰ προηγμένα στάδια, ὅτε τοιαύτη αὔξησις προσκρούει εἰς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια· δι' αὐτὸ ὀρθῶς ἐλέχθη ὅτι ἡ γεωργία χώρας μὲ ὁπωσδήποτε παλαιὸν πολιτισμὸν διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ νόμου τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως.

4) *Νόμος τῆς προϊούσης ἐλατιώσεως τῆς ἀξίας τῶν παραγομένων προϊόντων.* Ἐφόσον αὐξάνει ποσοτικῶς ἡ παραγωγὴ ὡρισμένου προϊόντος, ἐπὶ τοσοῦτον τὰ παραγόμενα ἐξυπηρετοῦν ὀλιγώτερον ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην καὶ ἐπομένως βαίνει ἐλαττουμένη ἡ ἀξία τούτων. Ὄντως ἡ ἀξία ἀγαθοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς ἀνάγκης μὲ τὴν ὁποίαν τοῦτο εἶναι ἐπιθυμητόν. Ἐὰν φαντασθῶμεν ἐγκαινιαζομένην παραγωγήν, τότε τὰ πρῶτα προϊόντα θὰ ζητηθοῦν ἀπὸ ἐκείνους ἐκ τῶν καταναλωτῶν, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐπιθυμοῦν μὲ τὴν μεγίστην ἔντασιν καὶ δι' αὐτὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ προϊόντα δύνανται νὰ διατεθοῦν εἰς μεγάλην σχετικῶς τιμήν· ἐφόσον αὐξάνει ἡ ποσότης τῶν παραγομένων προϊόντων, ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς εἶναι φυσικόν, εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν ἱκανοποιουμένων καταναλωτῶν, συμπεριλαμβανομένων εἰς τούτους καὶ τῶν καταναλωτῶν οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὸ προϊὸν μὲ ὀλιγωτέραν ἔντασιν, αὕτη δὲ βαίνει διαρκῶς φθίνουσα, καὶ ἐπομένως βαίνει διαρκῶς φθίνουσα ἡ ἀξία τῶν προϊόντων, ἐφόσον αὐξάνουν ταῦτα ποσοτικῶς (ἀφοῦ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς ἀνάγκης τοῦ καταναλωτοῦ). Ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ὁ νόμος οὗτος ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς τιμῆς τῶν εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα παραγομένων προϊόντων, ἐπιτυγχανομένης διὰ βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς. Ὁ νόμος οὗτος ἐντείνει τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως καὶ χαλαρώνει τὴν τοῦ νόμου τῆς αὐξούσης ἀποδόσεως· ἐνῷ οἱ δύο οὗτοι νόμοι ἔχουν βάσιν κυρίως τεχνικήν, ὁ νόμος οὗτος ἔχει βάσιν καθαρῶς οἰκονομικήν.

5) *Νόμος τοῦ ὁρίου τῆς ἐντάσεως τῆς παραγωγῆς.* Εἰς κάθε παραγωγικὴν ἐνέργειαν φθάνομεν πάντοτε εἰς ὡρισμένον ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος, διότι εἶναι ἀδύνατος ἡ αὔξησις ἑνὸς οἱουδήποτε τῶν στοιχείων ποῦ πρέπει νὰ αὐξηθοῦν διὰ νὰ αὐξήσῃ ἡ ἀπόδοσις. Ἐὰν δὲ πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν τὴν ἀναληθῆ ὑπόθεσιν ὅτι οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταὶ εἶναι ἀπεριορίστως αὐξητοί, τοῦτο δὲν συμβαίνει μὲ τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ δεδομένη παραγωγικὴ ἐνέργεια, διότι κατ' ἀνάγκην θὰ ἔλθῃ στιγμὴ καθ' ἣν ἢ θὰ ἐξυπηρετηθοῦν ὅλαι αἱ ἀνάγκαι, ὁπότε περαιτέρω αὔξησις τῆς παραγωγῆς εἶναι οἰκονομικῶς περιττή, ἢ θὰ ἐξυπηρετηθοῦν ὅλαι αἱ ἀνάγκαι τῶν καταναλωτῶν ποὺ ἔχουν ἀγοραστικὴν δύναμιν καὶ θὰ μείνουν ἀνικανοποίητοι αἱ ἀνάγκαι τῶν ἀπόρων καταναλωτῶν, ὁπότε πάλιν περαιτέρω αὔξησις εἶναι οἰκονομικῶς ἀδύνατος. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ προηγουμένου. Πρὸς τούτοις παρατηροῦμεν ὅτι ἐφαρμόζεται καὶ πολὺ πρὶν ἐξυπηρετηθοῦν ὅλαι αἱ ἀνάγκαι, διότι τὸ ὅριον τῆς ἐντάσεως τῆς παραγωγῆς εἰς ὡρισμένον παραγωγικὸν κλάδον εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπου ἡ πρόσθετος χρησιμοποίησις ποσότητός τινος παραγωγικοῦ στοιχείου θὰ ἔχῃ μικροτέραν ἀπόδοσιν παρὰ ἡ χρησιμοποίησις τῆς αὐτῆς ποσότητος τοῦ αὐτοῦ στοιχείου εἰς ἄλλον τινὰ παραγωγικὸν κλάδον, ὅταν δηλονότι ὁ δεδομένος παραγωγικὸς κλάδος διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ τῆς προσθέτου ταύτης ποσότητος παραγωγικοῦ στοιχείου (ἤ, ὅπερ ταὐτό, διὰ τῶν δι' αὐτῆς παραγομένων προσθέτων προϊόντων) πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἀνάγκας μικροτέρας ἐντάσεως ἀπὸ τὴν ἔντασιν ποὺ παρουσιάζουν ἄλλαι ἀνάγκαι, ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦντο ὑπὸ ἄλλου παραγωγικοῦ κλάδου, ὅστις θὰ ἐχρησιμοποίει τὴν πρόσθετον ταύτην ποσότητα τοῦ παραγωγικοῦ στοιχείου. Συνέπεια τῆς παρατηρήσεως ταύτης εἶναι ὅτι οἱ διάφοροι παραγωγικοὶ κλάδοι ποὺ χρησιμοποιοῦν τοὺς αὐτοὺς παραγωγικοὺς κλάδους τείνουν νὰ ἐξισωθοῦν ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν τῶν ἀναγκῶν ποὺ ἐξυπηρετοῦν.

Τὸ ἀκόλουθον διάγραμμα βοηθεῖ εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ προεκτεθέντος νόμου:

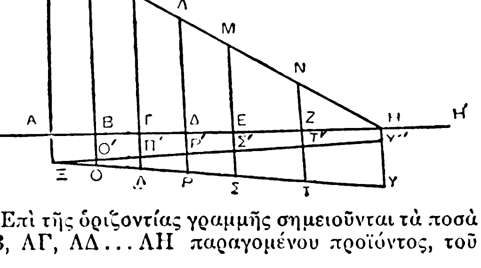

Ἐπὶ τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς σημειοῦνται τὰ ποσὰ ΑΒ, ΑΓ, ΑΔ... ΑΗ παραγομένου προϊόντος, τοῦ ὁποίου ἡ παραγωγὴ βαίνει αὔξουσα. Τὰ ἄνω τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς σχήματα ΑΒΙΘ, ΒΓΚΙ...ΖΗΝ παριστάνουν τὴν χρησιμότητα ποὺ ἔχει ἑκάστη παραγομένη ποσότης. Αἱ πρῶται, μικρότεραι, παραγόμεναι ποσότητες ἔχουν μεγάλην χρησιμότητα, διότι αἱ πρῶται παραγόμεναι ποσότητες ζητοῦνται ἀπὸ τοὺς καταναλωτὰς ποὺ ἔχουν μεγίστην αὐτῶν ἀνάγκην. Ὅσον προχωρεῖ αὐξάνουσα ποσοτικῶς ἡ παραγωγή, ἐλαττοῦται ἡ χρησιμότης τοῦ παραγομένου προϊόντος, διότι χρησιμοποιεῖται ἀπὸ καταναλωτὰς ἔχοντας μικροτέραν ἀνάγκην τοῦ προϊόντος. Τὰ κάτω τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς σχήματα φανερώνουν τὰ ἔξοδα παραγωγῆς κατὰ μονάδα τοῦ ἑκάστοτε παραγομένου προϊόντος. Ἐὰν πρόκειται περὶ παραγωγῆς ὅπου ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως (π. χ. γεωργικῆς), τότε, ὅσον αὐξάνει ἡ παραγωγή, τὰ ἔξοδα παραγωγῆς κατὰ μονάδα προϊόντος αὐξάνουν, ὡς δεικνύουν τὰ σχήματα ΑΞΟΒ, ΒΟΓΠ...ΖΤΥΗ. Ἐὰν πρόκειται περὶ παραγωγῆς ὅπου ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τῆς προϊούσης ἀποδόσεως (π. χ. βιομηχανικῆς), τότε αὐξανούσης ποσοτικῶς τῆς παραγωγῆς τὰ ἔξοδα παραγωγῆς κατὰ μονάδα παραγομένου προϊόντος βαίνουν ἐλαττούμενα, ὡς δεικνύουν τὰ σχήματα ΑΞΟ'Β, ΒΟ'Π'Γ, ΖΤ'Υ'Η. Ἡ παραγωγὴ παύει πάντως ὅταν τὰ παραγόμενα δὲν ἔχουν χρησιμότητα, διότι δὲν ὑπάρχουν πλέον καταναλωταί, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἕτοιμοι νὰ ὑποστοῦν ὑλικήν τινα θυσίαν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὰ παραγόμενα. Ἐὰν ἡ παραγωγὴ ἐξακολουθήσῃ καὶ πέραν τοῦ ὁρίου τούτου καὶ ἡ ποσότης ΑΗ παραγομένων προϊόντων ἐπεκταθῇ μέχρι τοῦ ΑΗ', τότε τὸ παραχθὲν ποσὸν ΗΗ' δὲν ἀποτελεῖ πλέον οἰκονομικὴν παραγωγήν.

6) *Νόμος πληθοπαραγωγῆς.* Εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν διακρίνομεν (Bücher) *σταθερὰς δαπάνας*, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ἀνεξαρτήτως τοῦ ποσοῦ τῶν παραγομένων προϊόντων, καὶ *μεταβλητὰς δαπάνας*, αἱ ὁποῖαι εἶναι ποσοτικῶς ἀνάλογοι πρὸς τὸ ποσὸν τῶν παραγομένων προϊόντων. Ἐὰν τὰς πρώτας δηλώσωμεν διὰ τοῦ Σ, τὰς δευτέρας διὰ τοῦ Μ, διὰ Κ τὸ κόστος παραγωγῆς τῆς μονάδος τοῦ παραγομένου προϊόντος καὶ διὰ Π τὸ ποσὸν τοῦ παραγομένου προϊόντος, τότε ἔχομεν τὴν ἐξίσωσιν $K = \frac{\Sigma}{\Pi} + M$, ἤτοι τὸ Κ γίνεται μικρότερον ὅσον αὐξάνει τὸ Π, δηλαδὴ ἐφόσον αἱ σταθεραὶ δαπάναι κατανέμονται εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν μονάδων τοῦ προϊόντος. Φυσικὸν εἶναι ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν κατανομὴν τῶν σταθερῶν δαπανῶν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ποσὸν μονάδων προϊόντος, ἐκ τῶν σπουδαίων δὲ πλεονεκτημάτων τῆς μεγάλης ἐργοστασιακῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ὅτι αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν μετέβαλε (διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μηχανῶν καὶ ἀναλόγου ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν) μέρος τῶν μεταβλητῶν δαπανῶν εἰς σταθερὰς τοιαύτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ταύτας κατένειμε (διὰ τῆς πληθοπαραγωγῆς) εἰς μεγάλην ποσότητα προϊόντων. Σημειωτέον τέλος ὅτι, ἐνῷ διὰ τῆς ποσοτικῆς αὐξήσεως τῶν προϊόντων τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς ἐλαττοῦται, ἡ ἐλάττωσις αὕτη βαίνει φθίνουσα ἐφόσον αὐξάνει ἡ παραγομένη ποσότης, καὶ ὑπάρχει ποσοτικὸν ὅριον πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ποσοτικὴ αὔξησις δὲν ἐπιφέρει ἢ ἐλαχίστην ἐλάττωσιν τοῦ κόστους ἢ καὶ καμμίαν. Συγκεκριμένως, ἡ περαιτέρω ποσοτικὴ αὔξησις δὲν εἶναι πλέον συμφέρουσα, ἐὰν διὰ τὴν πραγματοποίησίν της ἀπαιτοῦνται νέα σταθερὰ ἔξοδα. Π. χ. ἐὰν ἡ ἀνωτάτη ἀπόδοσις μηχανῆς χρησιμοποιουμένης εἰς ἐργοστάσιον εἶναι 10.000 μονάδες προϊόντος, τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς βαίνει κατὰ μονάδα τοῦ προϊόντος ἐλαττούμενον, μέχρις ὅτου ἡ παραγωγὴ φθάσῃ τὰς 10.000 μονάδας· ἐὰν ὅμως ἐπιχειρηθῇ ἡ παραγωγὴ 11.000 μονάδων, τότε θὰ χρειασθῇ τὸ ἐργοστάσιον νὰ ἀποκτήσῃ καὶ δευτέραν ὁμοίαν μηχανήν, ὁπότε τὰ παραγόμενα ἐπιβαρύνονται μὲ πρόσθετα σταθερὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα τότε μόνον θὰ εἶναι ἀποδοτικά, ἐὰν ἡ ποσοτικὴ παραγωγὴ φθάσῃ τὰς 20.000 μονάδας. Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι ποὺ κατὰ τὰ ἀνωτέρω περιορίζουν τὴν πληθοπαραγωγήν: α') ἡ περιωρισμένη ἀποδοτικότης τῶν ὑφισταμένων ἑκάστοτε παραγωγικῶν ἐγκαταστάσεων, β') ἡ περιωρισμένη ἱκανότης τῆς καταναλώσεως νὰ δέχεται ποσὰ προϊόντος εἰς συμφερούσας διὰ τὸν παραγωγὸν τιμάς, γ') ἡ αὔξησις τῶν σταθερῶν δαπανῶν πέραν ὡρισμένου ποσοῦ παραγομένων προϊόντων. Τὸ σημεῖον πέραν τοῦ ὁποίου ἡ αὔξησις τῆς ποσότητος τοῦ παραγομένου προϊόντος δὲν ἐπιφέρει ἐλάττωσιν τοῦ κόστους ἀποτελεῖ τὸ ὅριον χρησιμότητος τῆς πληθοπαραγωγῆς.

7) *Νόμος τῆς ἐμμέσου παραγωγῆς* (Gesetz von den Produktionsumwegen). Κατὰ τὸν νόμον αὐτόν, ὃν πρῶτος διετύπωσεν ὁ v. Böhm Bawerk, ἡ ἄμεσος παραγωγικὴ προσπάθεια (ἄνευ ἐργαλείων ἢ μηχανῶν) ἐπιφέρει παραγωγικόν τι ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ μικρόν. Ἐὰν ὁ παραγωγὸς χρησιμοποιήσῃ τὴν ὁδὸν τῆς ἐμμέσου παραγωγῆς, παραγάγῃ δηλονότι κατὰ πρῶτον τὰ κατάλληλα παραγωγικὰ μέσα (ἐργαλεῖα, μηχανὰς) καὶ χρησιμοποιήσῃ τοιαῦτα διὰ τὴν παραγωγήν, τὸ ἀποτέλε-

Digitized by Google

σμα θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερον. Ἡ ἀλήθεια τοῦ νόμου αὐτοῦ δὲν ἀποδεικνύεται θεωρητικῶς, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς πρακτικῆς. *Κεφαλαιοκρατικὴ παραγωγὴ* εἶναι ἡ ἐμμέσως παράγουσα, ἡ χρησιμοποιοῦσα παραγωγικὰ μέσα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ κεφάλαιον, οὕτω δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα τεχνικὴ ἀπόδοσις τῆς παραγωγικῆς ἐνεργείας ἀλλὰ ἀπώλεια χρόνου, τοῦ χρόνου ἀκριβῶς ὅστις χρειάζεται διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἡ τελευταία παρατήρησις δὲν ἀληθεύει πάντοτε, διότι ἐνίοτε διὰ τῶν παραγωγικῶν μέσων ἐπιτυγχάνεται ἐν τέλει, ἰδίως ὅταν παράγωνται πολυάριθμα προϊόντα, οἰκονομία χρόνου.

8) *Νόμος τοῦ ρυθμοῦ τῆς παραγωγῆς.* Κατ' αὐτὸν ἡ ἀρίστη ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας ἐν τῇ παραγωγῇ ἐξασφαλίζεται ἐὰν διαρρυθμισθῇ καταλλήλως ἡ ἐναλλαγὴ χρόνου ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως. Γενικῶς ὁ μέχρις ὡρισμένου σημείου περιορισμὸς τῶν ὡρῶν ἐργασίας ἐπιφέρει ἐπίτασιν τῆς ἀποδόσεως, ἐφόσον ὁ διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἐπιτυγχανόμενος πρόσθετος χρόνος σχολῆς καὶ ἀναπαύσεως ἐπαρκεῖ ὅπως ἰσοφαρίσῃ τὴν πρόσθετον κόπωσιν ποὺ προκαλεῖ ἡ πρόσθετος ἔντασις διὰ τὴν ἐντὸς βραχυτέρου χρόνου μείζονα παραγωγήν. Πέραν ὡρισμένου ὁρίου ἡ ἐπιβράχυνσις τοῦ χρόνου ἐργασίας δὲν ἐπιφέρει πλέον μείζονα ἀπόδοσιν.

Οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Κάθε παραγωγικὸν ἔργον εἶναι ἀποτέλεσμα ὡρισμένων πραγματικῶν προϋποθέσεων, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν *συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς* (Produktionsfaktoren, facteurs de la production ἢ éléments de la production, means of production). Ὑπῆρξεν ἀντικείμενον συζητήσεως εἰς τὴν οἰκονομικὴν τί πρέπει νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἡ δὲ συζήτησις κατέστη τοσοῦτον μᾶλλον περίπλοκος, καθόσον οἱ συγγραφεῖς συνέδεον μὲ τὸν καθορισμὸν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ ζήτημα τῆς κατανομῆς τοῦ ἐκ τῆς παραγωγῆς προϊόντος. Εἶχε δηλαδὴ κατά τινας οἰκονομολόγους ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ζητήματος, ἂν εἰς ὡρισμένην οἰκονομικὴν λειτουργίαν ἀπεδίδετο ὁ χαρακτὴρ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, διότι οὕτως ἡ λειτουργία αὕτη ἀπέκτα ἰδιαίτερα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ προϊόντος τοῦ παραγωγικοῦ ἔργου. Ἐὰν π. χ. ἀναγνωρισθῇ ὅτι μόνος συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ ἐργασία, τότε εὐκόλως κατέληγέ τις εἰς τὸ ποθητὸν συμπέρασμα, ὅτι μόνη ἡ ἐργασία ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῆς παραγωγῆς. Κατωτέρω θὰ ἀναλυθῇ τὸ πρόβλημα τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, μὲ μόνον τὸν σκοπὸν νὰ διαφωτισθῇ καλύτερον τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς καὶ χωρὶς νὰ πρόκειται ἐκ τῆς περὶ συντελεστῶν θεωρίας νὰ ἐξαχθοῦν συμπεράσματα περὶ τῆς κατανομῆς τοῦ προϊόντος τῆς παραγωγῆς, δεδομένου ὅτι ἡ κατανομὴ πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ σύμφωνα μὲ γενικωτέρας ἀρχὰς ἀποσκοπούσας τὴν ἐπίτευξιν κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσορροπίας τῶν συμβιούντων ἀτόμων. Ἄλλωστε ἡ παραγωγὴ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μόνον τῶν εἰς δεδομένην παραγωγικὴν ἐνέργειαν συντρεχόντων συγκεκριμένων παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τόσον αὐτῶν τῶν συντελεστῶν, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ὁποίων πραγματοποιεῖται κάθε παραγωγικὴ ἐνέργεια.

Ἔχομεν ποικίλας διδασκαλίας περὶ τοῦ ποῖοι εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Οἱ φυσιοκράται παρεδέχοντο ἕνα μόνον συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς, τὴν φύσιν. Ὁ Adam Smith πρῶτος καθώρισεν ὅτι οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς εἶναι τρεῖς, φύσις, ἐργασία, κεφάλαιον, τὴν δὲ διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀρτιώτερον καὶ πληρέστερον διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ J. B. Say, παρεδέχθη ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν παλαιοτέρων καὶ συγχρόνων οἰκονομολόγων (Schmoller, Leroy-Beaulieu, Philippovich, Conrad, Gide, Mayer κτλ.). Ὁ J. Stuart Mill, πλὴν τῶν τριῶν τούτων κυρίων συντελεστῶν, παραδέχεται καὶ δευτερεύοντας συντελεστάς, π.χ. τὸ κλῖμα, τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, τὸ κράτος κτλ. Ὁ Friedrich List εἰς τοὺς τρεῖς συντελεστὰς προσθέτει τέταρτον, τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν καὶ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς, ὁ Adam Müller τὸ πνευματικὸν κεφάλαιον, οἱ Julius Wolf καὶ Max Kraft τὴν τεχνικὴν ἰδέαν (technische Idee), ὁ δὲ S. Tschiersky τὴν ὀργανωτικὴν ἰδέαν. Ὁ Rodbertus ὡς μόνον συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς παραδέχεται τὴν ἐργασίαν, ὁ δὲ L. Brentano τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, θεωρῶν ὅτι τὰ λοιπὰ εἶναι μόνον παραγωγικὰ στοιχεῖα. Δύο συντελεστάς, τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐργασίαν, παραδέχονται οἱ Diehl καὶ Truchy, διότι θεωροῦν ὅτι τὸ κεφάλαιον, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν δύο αὐτῶν, δὲν δικαιοῦται νὰ θεωρηθῇ ὡς συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς αὐτούς, πέντε δὲ ὁ Ed. Biermann, τὴν φύσιν, τὰ ἐργαλεῖα, τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον, τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας τελεῖται ἡ παραγωγὴ (Konjunktur). Ὁ Paul Fleischel θεωρεῖ ὡς τοὺς τρεῖς πρωτογενεῖς παραγωγικοὺς συντελεστὰς τὰς ἐνεργείας (Leistungen) τοῦ ἀνθρώπου (καὶ ἰδίως τὴν ἐπιχείρησιν), τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν (Mayer, Diehl, Pesch). Παρ' ἡμῖν ὁ Α Β Κόκκαλης ὑπεστήριξεν («Οἱ παράγοντες τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους» Ἀθῆναι 1931, σελ. 31) ὅτι οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταὶ πρέπει νὰ διακρίνωνται εἰς διοικητικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν παράγοντα· εἰς τὸν πρῶτον ἀνήκει μόνη ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἥτις καθορίζει τι καὶ πῶς πρέπει νὰ παραχθῇ, εἰς τὸν δεύτερον δὲ ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον. Ἀκολουθοῦντες τὴν κρατοῦσαν διδασκαλίαν, λέγομεν ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς, ἐργασία, φύσις καὶ κεφάλαιον. Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως λογικῶς ὀρθή, διότι τότε μόνον μία διάκρισις εἶναι ἀρτία, ὅταν ἡ ἔννοια ἑκάστου τῶν διακρινομένων ἀποκλείῃ τὰ ἄλλα. Ἐνῷ ὅμως εἰς τὴν διάκρισιν τῶν τριῶν συντελεστῶν ἐργασία καὶ φύσις ἀποκλείουν ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦν ἐντελῶς διακεκριμένας ἐννοίας, τὸ αὐτὸ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ κεφαλαίου, ὡς πρὸς τὰς δύο αὐτὰς ἐννοίας, διότι εἰς τὸ κεφάλαιον περιέχονται καὶ φύσις καὶ ἐργασία. Ὀρθῶς ἑπομένως ὁ Philippovich λέγει ὅτι, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν παραγωγὴν ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, τότε ἔχομεν μόνον δύο παραγωγικὰ στοιχεῖα (Produktionselemente), τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐργασίαν, ἐὰν ὅμως ἐξετάσωμεν τὴν παραγωγὴν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, τότε ἔχομεν τρεῖς παραγωγικοὺς συντελεστὰς (Produktionsfaktoren), ἐργασίαν, φύσιν καὶ κεφάλαιον.

Παρ' ὅλον ὅμως τὸ τρωτὸν τῆς τριπλῆς τῶν συντελεστῶν διακρίσεως ἀποδεχόμεθα αὐτήν, διότι θεωροῦμεν ὅτι, ἂν ὄχι ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, πάντως ὅμως ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς, τὸ κεφάλαιον ἔχει ὅλως ἰδιάζουσαν βαρύτητα ἀπὸ παραγωγικῆς ἀπόψεως. Τὸ κεφάλαιον εἶναι βεβαίως ἀποτέλεσμα προηγουμένως συντελεσθείσης ἐργασίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῆς φύσεως, ἅμα ὅμως σχηματισθῇ ἀποκτᾷ ἰδίαν σημασίαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, συντείνει δὲ σπουδαίως εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ διευκολύνει σημαντικῶς αὐτήν, ὡς πείθει καὶ ἐπιπολαία ἀκόμη ἐνατένισις πρὸς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐξετάζοντες ἐνταῦθα τὴν παραγωγὴν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως παραδεχόμεθα τοὺς τρεῖς προμνησθέντας συντελεστὰς καὶ δίδομεν καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον θέσιν συντελεστοῦ, μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι τοὺς δύο ἐξ αὐτῶν, τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐργασίαν, χαρακτηρίζομεν ὡς *πρωτογενεῖς συντελεστὰς* (Ursprüngliche Faktoren), τὸ δὲ κεφάλαιον, ποὺ ἀποτελεῖ παραχθέντα παραγωγικὸν συντελεστὴν (Produziertes Produktionsmittel) χαρακτηρίζομεν κατὰ τὸν Pesch ὡς *παράγωγον συντελεστὴν* (erarbeiteter Produktionsfaktor).

Παρακολουθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας βλέπομεν (Roscher) ὅτι κατὰ πρῶτον ὡς κύριος παραγωγικὸς συντελεστὴς ἐμφανίζεται ἡ φύσις, ἐπειδὴ ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦτο ἀσφαλῶς συλλεκτική· εἰς τὴν φύσιν ταχέως προσετέθη ἡ ἐργασία καὶ μόνον μετὰ μακρὰν σχετικῶς ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἔχομεν καὶ τὸ κεφάλαιον ὡς τρίτον συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς. Ἐν σχέσει μὲ τὴν φύσιν πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὡς παραγωγικὸς συντελεστὴς λαμβάνεται τὸ ἔδαφος, τὰ πλούτη τῆς γῆς καὶ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, πάντα δὲ ταῦτα ἐφόσον εὑρίσκονται εἰς περιωρισμένην ποσότητα διαθέσιμα, ἐφόσον δηλαδὴ διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνεπαρκείας. Εἰς τὴν προηγμένην οἰκονομικὴν ζωὴν ἡ παραγωγὴ εἶναι ἀποτέλεσμα συνδυασμοῦ τῶν τριῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως ἑκάστης παραγωγικῆς προσπαθείας, ἡ συμβολὴ ἑκάστου τῶν τριῶν συντελεστῶν εἶναι διάφορος, δηλαδὴ ἄλλοτε μὲν χρησιμοποιεῖται περισσότερον ὁ εἷς τῶν συντελεστῶν καὶ ἄλλοτε ὁ ἄλλος. Πάντως εἰς τὴν προηγμένην οἰκονομίαν ἔχομεν διὰ κάθε παραγωγικὴν ἐνέργειαν συνδυασμὸν καὶ τῶν τριῶν συντελεστῶν, διότι εἰς τὴν προηγμένην συναλλακτικὴν οἰκονομίαν ἔχομεν πάντοτε χρησιμοποίησιν καὶ κεφαλαίου εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἐργαλείων εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν χρηματικοῦ κεφαλαίου. Ἔργον, καὶ δὴ κυριώτατον ἔργον, τοῦ παραγωγοῦ εἶναι, ἅπαξ καθορισθέντος τοῦ παραγωγικοῦ ἔργου, ποὺ πρόκειται νὰ συντελεσθῇ, ὁ καθορισμὸς τῶν συντελεστῶν, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν, καὶ ἡ ποσοτικὴ τούτων ἀναλογία. Εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας, ὄχι μόνον εἰς τὴν κλειστὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, ἡ παραγωγὴ διεξάγεται κυρίως ὑπὸ τοῦ αὐτονόμου παραγωγοῦ (producteur autonome ἢ indépendant), ὁ ὁποῖος εἶναι ταυτοχρόνως διευθυντὴς τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, κεφαλαιοῦχος καὶ ἐκτελεστὴς τοῦ παραγωγικοῦ ἔργου. Ἐφόσον ὅμως ἐξελίσσεται ἡ οἰκονομία καὶ ἐπεκτείνεται καὶ ἐπιτείνεται ἡ συναλλακτικὴ οἰκονομία, ἡ μορφὴ τοῦ αὐτονόμου παραγωγοῦ, χωρὶς ποτὲ νὰ παύσῃ ἐντελῶς ὑφισταμένη, καθίσταται ὀλιγώτερον σημαντικὴ διὰ τὴν ὅλην παραγωγήν. Εἰς τὴν συναλλακτικὴν οἰκονομίαν τὸ μέγιστον μέρος τῆς παραγωγῆς καὶ ἰδίως τῆς βιομηχανικῆς καὶ βιοτεχνικῆς, ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς γεωργικῆς, διεξάγεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιχειρήσεων, ὁ δὲ αὐτόνομος παραγωγὸς ἔρχεται εἰς δευτερεύουσαν ὅλως θέσιν

Ἐκμετάλλευσις καὶ ἐπιχείρησις. Ἡ παραγωγὴ εἶναι ἀποτέλεσμα συνδυασμοῦ τῶν τριῶν συντελεστῶν· τὸν συνδυασμὸν αὐτὸν δυνάμεθα ἤδη, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς πραγματοποιηθέντα καὶ προκείμενον, νὰ ἐξετάσωμεν ἀπὸ διπλῆς ἀπόψεως, πρῶτον ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἀποβλέποντες εἰς τὴν αἰσθητὴν κυρίως αὐτοῦ ἐμφάνισιν, καὶ δεύτερον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, πλὴν τῆς αἰσθητῶς ἀντιληπτῆς ἐμφανίσεως, καὶ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν καὶ δρᾶσιν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁμιλοῦμεν περὶ *ἐκμεταλλεύσεως*, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περὶ *ἐπιχειρήσεως*. Ἐὰν προσατενίσωμεν πρὸς παραγωγικήν τινα δρᾶσιν, βλέπομεν ὅτι αὕτη ἐνσωματοῦται εἰς ὡρισμένας ἐκδηλώσεις, ποὺ ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας· κάθε παραγωγικὴ ἢ ποριστικὴ ἐνέργεια ἔχει ἀνάγκην, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ, ὡρισμένων πραγματικῶν καὶ τεχνικῶν προϋποθέσεων· τὸ σύνολον δὲ αὐτὸ τῶν πραγματικῶν προϋποθέσεων ὀνομάζομεν *ἐκμετάλλευσιν* (Betrieb). Κατὰ τὸν Philippovich (σ. 143) «ἐκμετάλλευσις εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις διαρκοῦς παραγωγικῆς ἢ ποριστικῆς ἐνεργείας, λαμβανομένης ἀπὸ τῆς τεχνικῆς ἢ ὀργανωτικῆς αὐτῆς ἀπόψεως», κατὰ δὲ τὸν Stenitzer (σ. 122) «ἐκμετάλλευσις εἶναι τὸ σύνολον ἐγκαταστάσεων (Veranstanltungen) καὶ ἐνεργειῶν, λαμβανομένων ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ποὺ ὅλαι ὁμοῦ ἀποτελοῦν οἰκονομικὴν ἐνέργειαν ὡρισμένην, περιωρισμένην καὶ ἐξυπηρετοῦσαν τὰς ἀνάγκας».

Ἀναλύοντες τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως βλέπομεν ὅτι περιέχει τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: α') παραγωγικὴν ἢ ποριστικὴν ἐνέργειαν, β') διάρκειαν καὶ χρονικὴν συνοχὴν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, γ') πραγματικοὺς καὶ τεχνικοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς πραγματοποιεῖται ἡ ἐν λόγῳ ἐνέργεια, δ') δὲν λαμβάνεται κατ' αὐτὴν ὑπ' ὄψιν ἡ καθαρῶς οἰκονομικὴ ἄποψις τῆς ἐν λόγῳ ἐνεργείας. Ἐὰν ἐρευνήσωμεν τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, τὸ πρῶτον ποὺ ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσις, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν πραγματικῶν προϋποθέσεων τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ πορισμοῦ, ποὺ ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς ἑκάστης παραγωγικῆς καὶ ποριστικῆς ἐνεργείας. Μὲ πραγματικὰς καὶ τεχνικὰς προϋποθέσεις ἐννοοῦμεν τὸ ἔδαφος, τὰς ἐργατικὰς χεῖρας, τὰ οἰκοδομήματα καὶ λοιπὰς ἐγκαταστάσεις, τὰς μηχανάς, τὰς πρώτας ὕλας κτλ., ποὺ χρησιμοποιοῦνται διὰ κάθε παραγωγικὴν ἢ ποριστικὴν ἐνέργειαν, ὡς καὶ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν συνδυασμὸν αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος.

Τὰς ἐκμεταλλεύσεις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀλλήλων ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων κριτηρίων, λαμβάνοντες διαφόρους βάσεις πρὸς καθορισμὸν τῶν διακρίσεων ὡς ἑξῆς: 1) Ἀναλόγως τοῦ *εἴδους* ἔχομεν: α) παραγωγικὰς ἐκμεταλλεύσεις, β) μεταφορικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐκμεταλλεύσεις, γ) καταναλωτικὰς ἐκμεταλλεύσεις. 2) Ἀναλόγως τῆς *ἐντάσεως* ἢ τοῦ *μεγέθους* ἔχομεν: α) μικρὰς ἐκμεταλλεύσεις· συνήθως ὡς τοιαῦται θεωροῦνται αἱ ἀπασχολοῦσαι τὸ πολὺ 5 ἐργάτας, β) μετρίας ἐκμεταλλεύσεις, τὰς ἀπασχολούσας 6—50 ἐργάτας, γ) μεγάλας ἐκμεταλλεύσεις ἀπασχολούσας ἄνω τῶν 50 ἐργατῶν, (εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Γενικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία θεωρεῖ ὡς μεγάλας τὰς ἀπασχολούσας ἄνω τῶν 25 ἐργατῶν). Σημειωτέον ὅτι ὁ καθορισμὸς τοῦ μεγέθους τῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ βάσιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν δὲν εἶναι ἀσφαλής, διότι συμβαίνει πολλάκις μεγάλη ἐκμετάλλευσις (ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως) νὰ μὴ ἀπασχολῇ παρὰ περιωρισμένον ἀριθμὸν ἐργατῶν. Δι' αὐτό, τὸ μόνον ἀσφαλὲς μέτρον τοῦ μεγέθους ἐκμεταλλεύσεως εἶναι τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα καὶ τὰ διατιθέμενα ἐν γένει παραγωγικὰ μέσα. 3) Ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιουμένης *κινητηρίου* δυνάμεως ἔχομεν: α) χειροκινήτους ἐκμεταλλεύσεις, β) ἐκμεταλλεύσεις κινουμένας διὰ φυσικῶν δυνάμεων καὶ δή: αα) ἀεροκινήτους, ββ) ὑδατοκινήτους, γγ) ἀτμοκινήτους, δδ) ἠλεκτροκινήτους κ.τ.λ. ἐκμεταλλεύσεις. 4) Ἀναλόγως τῶν χρησιμοποιουμένων *ἐργαλείων* ἔχομεν: α) βιοτεχνικὰς ἐκμεταλλεύσεις, ἐργαστήρια, ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἐργάζονται εἰς ὁμοειδῆ ἔργα, ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως μηχανῶν ἢ μὲ ἐλαχίστην χρησιμοποίησιν τούτων, β) βιομηχανικὰς ἐκμεταλλεύσεις, ἐργοστάσια, ὅπου γίνεται χρῆσις μηχανῶν καὶ μηχανικῆς κινητηρίου δυνάμεως. 5) Ἀναλόγως τῆς ὑφισταμένης *σχέσεως μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων* εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀτόμων ἔχομεν: α) μονήρεις ἐκμεταλλεύσεις (Alleinbetriebe), ὅπου ἀπασχολεῖται ἓν μόνον ἄτομον, β) οἰκογενειακὰς ἐκμεταλλεύσεις, ὅπου ἀπασχολοῦνται τὰ μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, γ) ἐργατικὰς ἐκμεταλλεύσεις, ὅπου ἀπασχολοῦνται ἐργάται μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέγεθος τῶν ἐκμεταλλεύσεων εἰς τὴν προηγμένην συναλλακτικὴν οἰκονομίαν, παρετηρήθη ὅτι κρατεῖ ἀξίωμα, καθ' ὃ εἰς ὅλους

Digitized by Google

σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς (πλὴν ὡρισμένων) ἡ μεγάλη ἐκμετάλλευσις εἶναι, ἀπὸ παραγωγικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀνωτέρα τῆς μικρᾶς (τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ ὡρισμένων κλάδων τῆς γεωργίας), δηλαδὴ διὰ τῆς μεγάλης ἐκμεταλλεύσεως ἐπιτυγχάνεται τὸ δεδομένον παραγωγικὸν ἔργον μὲ μικροτέραν ἀνάλωσιν δυνάμεων καὶ ἀξιῶν. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς μεγάλας ἐκμεταλλεύσεις πραγματοποιεῖται ἐντελέστερον ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καὶ ἡ ἀφθονωτέρα χρῆσις μηχανῶν, καὶ δὴ εἰδικοποιημένων τοιούτων. Ἕτερον ἀξίωμα εἶναι ὅτι ὁ μέγας καταμερισμὸς τῶν ἔργων τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων συνδέεται μὲ τὴν πληθοπαραγωγήν, διότι τότε μόνον ἐξασφαλίζεται ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τῆς λίαν καταμερισμένης παραγωγικῆς ἐνεργείας (Steinitzer, σ. 123—124).

Ἐὰν εἰς τὴν προηγμένην συναλλακτικὴν οἰκονομίαν μελετήσωμεν τὰς παραγωγικὰς καὶ ποριστικὰς ἐνεργείας, ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν πραγματικῶν καὶ τεχνικῶν αὐτῶν προϋποθέσεων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ συνόλου τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν καὶ προϋποθέσεων, ὑφ' ἃς ἐμφανίζονται, τότε μελετῶμεν αὐτὰς ὡς ἐπιχειρήσεις. Ἐὰν δηλαδὴ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως προσθέσωμεν καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς αὕτη λειτουργεῖ, τότε ἔχομεν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἐπιχείρησις (Unternehmung, Entreprise) εἶναι ἐκμετάλλευσις ἐξεταζομένη ἀπὸ ἀπόψεως συναλλακτικῆς οἰκονομίας: «Ἐπιχείρησις εἶναι ἐκμετάλλευσις ἢ ἐκμεταλλεύσεις ἐξεταζόμεναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως χρησιμοποιήσεως τοῦ κεφαλαίου αὐτῶν» (Philippovich). «Μὲ τὸν ὅρον ἐπιχείρησις ἐννοοῦμεν ὀργάνωσιν πρὸς πραγματοποίησιν οἰκονομικῶν συναλλακτικῶν πράξεων, ἀνεξαρτήτων μέν, ἀλλὰ σχετικῶν ταυτοχρόνως πρὸς ἀλλήλας καὶ ἐχουσῶν ὡς σκοπὸν τὴν ἐπίτευξιν προϊόντος ἔχοντος μεγαλυτέραν ἀξίαν τῶν χρησιμοποιηθεισῶν δαπανῶν, δηλαδὴ κέρδους ποὺ πρόκειται νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς διεξάγοντας τὴν ἐπιχείρησιν» (Steinitzer, σ. 124). Διὰ τὴν κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν φαινομένων τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, ἡ ἀκριβὴς ἀντίληψις τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὴν λεπτομερειῶν ἔχει μεγίστην σημασίαν, διότι τὸ μέγιστον μέρος τῆς παραγωγῆς, καὶ ἰδίως ἡ ἐκβιομηχανισμένη πληθοπαραγωγή, τελεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιχειρήσεων. Τὴν σημασίαν ἐπιχειρήσεως καὶ ἐπιχειρηματίου πρῶτος κατέδειξεν ὁ J. B. Say. Ἡ ἐπιχείρησις, λέγει ὁ Sombart, εἶναι ἡ κεφαλαιοκρατικὴ μορφὴ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, ἡ προσιδιάζουσα εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν. Ἡ ἐπιχείρησις εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν οἰκονομικὴ μονὰς τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας. Ἐκεῖνο δέ, ποὺ κυρίως χαρακτηρίζει τὴν ἐπιχείρησιν, λέγει ὁ αὐτὸς ἐπιφανὴς οἰκονομολόγος, εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καθίσταται ἀνεξάρτητος τῶν προσώπων ποὺ τὴν ὀργανώνουν καὶ τὴν διευθύνουν, ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καθίσταται αὐτοτελὴς καὶ ἀπρόσωπος, ἀντικειμενικὴ (Verselbständigung des Geschäfts, die Vermögensbeziehungen sind entpersönlicht, Versachlicht, σ. 10) Μὲ τὴν ἐπιχείρησιν ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ὅταν ἐκλείψουν οἱ κατὰ πρῶτον ἱδρύσαντες καὶ διευθύναντες αὐτήν. Ἂν ἡ ἐπιχείρησις εἶναι ἀποκύημα τῆς προηγμένης συναλλακτικῆς οἰκονομίας, τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπίτασις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἡ διάδοσις τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὸν οἰκονομικῶν φαινομένων εἶναι ἔργον τῆς ἐπιχειρήσεως, οὕτως ὥστε σήμερον ἐπιχείρησις καὶ ἐπιχειρηματίας, τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, ἀποτελοῦν τὸν ἄξονα τῆς πρακτικῆς οἰκονομίας, καὶ ὀρθῶς ἡ παραγωγὴ τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας χαρακτηρίζεται ὡς παραγωγὴ ἐν εἴδει ἐπιχειρήσεως (Unternehmungsweise Produktion). Ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ὁ Leroy Beaulieu (τ. Α', σ. 296) λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἡ πρόοδος τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι δυνατὴ εἰ μὴ μόνον δι' ὀργανώσεως, ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὰς ἀνωτέρας εὐφυΐας καὶ εἰς τὰς ἐνεργητικωτέρας θελήσεις ν' αὐξήσουν τὴν παραγωγικήν των δρᾶσιν, θέτουσαι ἐκποδὼν τοὺς πεπαλαιωμένους καὶ ἀνικάνους αὐτοτελεῖς παραγωγοὺς καὶ μεταβάλλουσαι αὐτοὺς εἰς ὄργανά τους». Καὶ ἀλλαχοῦ (σ. 298): «Ὁ ἐπιχειρηματίας εἶναι τὸ κύριον στοιχεῖον, ἡ κινητήριος δύναμις τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως».

Πρέπει νὰ ἐπεξηγηθῇ ὅτι μὲ τὸν ὅρον ἐπιχείρησις ἐννοεῖται πάντοτε παραγωγικὴ ἢ καὶ γενικώτερον οἰκονομικὴ ἐνέργεια μεγαλυτέρας ἐκτάσεως καὶ σημασίας, χωρὶς φυσικὰ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς πότε δεδομένη οἰκονομικὴ ἢ παραγωγικὴ ἐνέργεια ἀρχίζει νὰ γίνεται ἐπιχείρησις.

Αἱ προϋποθέσεις πρὸς ἐμφάνισιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Συναλλακτικὴ οἰκονομία μὲ τοὺς συναφεῖς θεσμοὺς καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἰδιωτικὴν ἰδιοκτησίαν, ἐλευθερίαν κτλ. 2) Περιουσία καὶ ἡ δυνατότης τῆς μετατροπῆς αὐτῆς εἰς χρῆμα, πρὸς ἀπόκτησιν τῶν παραγωγικῶν καὶ ποριστικῶν συντελεστῶν. 3) Ἐργασία εὑρισκομένη ὑπὸ τοιούτους ὅρους, ὥστε νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ διαθέσῃ ἑαυτὴν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν, εἴτε συνεπείᾳ στερήσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐργατῶν, εἴτε συνεπείᾳ σχετικῆς ἐνδείας. Εἶναι δὲ ἡ ἐπιχείρησις ἡ μορφὴ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως ποὺ προσαρμόζεται ἄριστα εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: 1) Διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐξασφαλίζεται ἡ μεγίστη ἐπικέρδεια καὶ ἡ ἀρίστη ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς, τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους. 2) Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν πραγματοποιεῖται ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις (Rationalisierung) τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας, δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀρχήν, ἡ κατάστρωσις σκοπίμου καὶ ἐξηκριβωμένου οἰκονομικοῦ σχεδίου. 3) Διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ δὴ χάρις εἰς τὸ προμνησθὲν γεγονός, ὅτι δι' αὐτῆς ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καθίσταται ἀπρόσωπος, ἐξασφαλίζεται ἡ συνοχὴ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς μείζονα βαθμὸν καὶ ἔντασιν. Ἡ ἐπιχείρησις δυνατὸν νὰ περιλαμβάνῃ μίαν ἢ περισσοτέρας ἐκμεταλλεύσεις, συνενουμένας εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι τὰ ἑξῆς δύο: 1) Συνδυασμὸς τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, δηλαδὴ καθορισμὸς τῆς μορφῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως. 2) Διακινδύνευσις ζημίας ἢ κέρδους, δηλαδὴ ὑπολογισμὸς τῆς πιθανότητος ἐπιτεύξεως κέρδους. Ὅπως τὰς ἐκμεταλλεύσεις, οὕτω καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις δυνάμεθα, κατὰ τὸν Sombart, ἀπὸ διαφόρων ἀπόψεων νὰ διακρίνωμεν εἰς διαφόρους κατηγορίας. 1) Κατὰ τὸ περιεχόμενον τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας ἔχομεν: α) Ἐπιχειρήσεις πρὸς παροχὴν ὑπηρεσιῶν ἔναντι ἀμοιβῆς (γραφεῖα πληροφοριῶν, θέατρα, ἐφημερίδες, κουρεῖα, ἐκπαιδευτήρια κτλ.). β) Ἐπιχειρήσεις πρὸς παροχὴν καταναλωσίμων ἀγαθῶν (ξενοδοχεῖα, ἑστιατόρια). γ) Ἐπιχειρήσεις πρὸς μεταφορὰν ἀγαθῶν (ἐδῶ ἀνήκουν ὅλαι αἱ ἐμπορικαὶ καὶ μεταφορικαὶ ἐπιχειρήσεις). δ) Ἐπιχειρήσεις πρὸς παροχὴν πίστεως (τράπεζαι). ε) Ἐπιχειρήσεις πρὸς παραγωγὴν ἀγαθῶν (παραγωγικαὶ ἐν γένει ἐπιχειρήσεις). ζ) Ἐπιχειρήσεις ἀποτελούσας συνδυασμὸν τῶν προμνησθεισῶν μορφῶν. 2) Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κεφαλαίου τῆς ἐπιχειρήσεως ἔχομεν: α) Ἀτομικὰς ἐπιχερήσεις, τῶν ὁποίων τὸ κεφάλαιον ἀνήκει εἰς ἓν ἄτομον. β) Ἑταιρικὰς ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων τὸ κεφάλαιον ἀνήκει εἰς περισσότερα πρόσωπα καὶ δὴ αα) ὁμορρύθμους ἐπιχειρήσεις, ββ) ἑτερορρύθμους ἐπιχειρήσεις, γγ) καθαρῶς κεφαλαιοκρατικὰς ἐπιχειρήσεις (ὅπως τὰς ἀνωνύμους μετοχικὰς ἑταιρείας). 3) Κατὰ τὴν θέσιν ποὺ ἔχει ὁ ἐπιχειρηματίας ἐντὸς τῆς ἐπιχειρήσεως ἔχομεν: α) Ἁπλῆν ἐπιχείρησιν (Vollunternehmung), ὅπου μόνος ὁ κεφαλαιοῦχος εἶναι ὁ διευθύνων τὴν ἐπιχείρησιν. β) Μεγαλοεπιχείρησιν (Grossunt.), ὅπου ὁ κεφαλαιοῦχος εἶναι μὲν ὁ διευθύνων, χρησιμοποιεῖ ὅμως καὶ ἄλλα πρόσωπα ἀμειβόμενα καὶ ἐκτελοῦντα ὡρισμένα ἔργα διευθύνσεως. γ) Μικρὰν ἐπιχείρησιν (Kleinkapitalistische Ug.), ὅπου ὁ κεφαλαιοῦχος διευθύνει μὲν τὴν ἐπιχείρησιν, ἐκτελεῖ ὅμως καὶ ἔργα τεχνικοῦ ἐργάτου. Ἡ μικρὰ ἐπιχείρησις ἀποτελεῖ μεταβατικὸν σταθμὸν ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ἐργασίας εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἐπιχείρησιν.

Ἡ κυρία μορφὴ τῆς συγχρόνου κεφαλαιοκρατικῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ τῆς *ἀνωνύμου μετοχικῆς ἑταιρείας*. Ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις ἔχει βεβαίως μεγάλα πλεονεκτήματα, δηλαδὴ καταβολὴν μεγάλης ἐνεργητικότητος ἐκ μέρους τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς, ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα εἰς τὴν ἐνέργειαν, μεγάλην τόλμην εἰς τὴν διακινδύνευσιν, παρουσιάζει ὅμως καὶ οὐσιαστικὰ οἰκονομικὰ μειονεκτήματα, δηλαδὴ μικρὰ σχετικῶς κεφάλαια καὶ βραχεῖαν διάρκειαν. Ἡ μετοχικὴ ἑταιρεία εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη μορφὴ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐπιχειρήσεως, παρουσιάζουσα τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα: 1) μέγα κεφάλαιον, 2) χρονικὴν διάρκειαν ἥτις δύναται νὰ εἶναι μακροτάτη, 3) ἐπιτυχεστάτην διεύθυνσιν, καθόσον δὲν τὴν διευθύνει συνήθως ὁ ἴδιος ὁ κεφαλαιοῦχος, ἀλλ' ἐπιτελεῖον ὅλον τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς μορφωμένων προσώπων, 4) συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μικροῦ κεφαλαίου, διὰ τῆς ἀγορᾶς ἔστω καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ μετοχῶν. 5) Τέλος, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν δύναταί τις νὰ συμμετέχῃ διὰ μικροῦ κεφαλαίου, καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἵδρυσις μετοχικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς διεξαγωγὴν οἰκονομικῶς παρακεκινδυνευμένων ἐπιχειρήσεων. Παρουσιάζει ὅμως ἡ μετοχικὴ ἑταιρεία καὶ ὡρισμένα μειονεκτήματα, τὰ ἑξῆς: 1) συχνὰ γίνεται ἐπιπολαία ἵδρυσις αὐτῶν καὶ οἱ μέτοχοι εἶναι ἀντικείμενα ἐκμεταλλεύσεως ἐκ μέρους τῶν ἱδρυτῶν, 2) δίδει λαβὴν εἰς κερδοσκοπίας, ἰδίως ὅταν αἱ μετοχαὶ εἶναι εἰσηγμέναι εἰς τὰ χρηματιστήρια, 3) κατέστη ἀνέφικτος ἡ οὐσιαστικὴ καὶ πραγματικὴ παρακολούθησις τῶν ἐργασιῶν τῶν μετοχικῶν ἑταιρειῶν ἐκ μέρους τῶν μετόχων. Τὰ μειονεκτήματα ὅμως αὐτὰ δὲν μειώνουν τὴν σημασίαν τοῦ θεσμοῦ.

Εἴπομεν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις διακρίνεται εἰς μικρὰν καὶ μεγάλην. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς *μικρᾶς ἐπιχειρήσεως* εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) μικρὸν σχετικῶς κεφάλαιον καὶ μικρὰ σχετικῶς παραγωγή, 2) σταθερὰ παραγωγὴ διὰ τοπικῶς περιωρισμένην πελατείαν, 3) ἔλλειψις κερδοσκοπίας κατὰ τὴν προαγορὰν τῶν πρώτων ὑλῶν, 4) μικρὸς καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, 5) περιωρισμένη χρῆσις μηχανῶν ἢ καὶ παντελὴς τούτων ἔλλειψις, 6) μικρὰ διαφορὰ μορφώσεως καὶ κοινωνικῆς θέσεως μεταξὺ τοῦ διευθυντοῦ-ἰδιοκτήτου τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοῦ ἐργάτου, ὅστις συχνὰ θεωρεῖται ὡς μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ πρώτου. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς *μεγάλης ἐπιχειρήσεως* εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) μέγα κεφάλαιον, 2) παραγωγὴ εἰς μεγάλην κλίμακα διὰ μεγάλην ἀγοράν, ἐθνικὴν ἢ καὶ διεθνῆ, 3) τελεία ὀργάνωσις τῆς προαγορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν, 4) μέγας καταμερισμὸς τῶν ἔργων, 5) εὐρυτάτη χρῆσις μηχανῶν, 6) μεγάλη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διαφορὰ μεταξὺ τῶν διευθυνόντων τὴν ἐπιχείρησιν καὶ τῶν ἐργατῶν, 7) διεύθυνσις τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ ἐμπορικὸν πνεῦμα.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, καὶ δὴ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, παρετηρήθη (Bücher) ἐλάττωσις ἐν γένει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ σχετικὴ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεγάλων τοιούτων. Ὁ λόγος τῆς διαδόσεως τῆς μορφῆς τῆς μεγάλης παραγωγικῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ὅτι αὕτη παρουσιάζει σοβαρὰ πλεονεκτήματα (Bücher, Philippovich), καὶ δὴ τὰ ἑξῆς: 1) αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τῶν χρησιμοποιουμένων ἐργατῶν, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς ἐκτενῆ κλίμακα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ὥστε πλὴν ἄλλων νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ χρησιμοποίησις ἑκάστου ἐργάτου εἰς ἔργα διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι κατάλληλος καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κατ' ἀποκοπὴν μισθοδοσίας, 2) ἐκτενὴς χρῆσις μηχανῶν, 3) ἐλάττωσις τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν καὶ δὴ κατανομὴ τῶν σταθερῶν δαπανῶν καὶ γενικῶν ἐξόδων εἰς μεγαλύτερον ποσὸν προϊόντων, 4) καλυτέρα καὶ ἐξαντλητικωτέρα χρησιμοποίησις τῶν ἀπορριμμάτων τῆς παραγωγῆς, 5) ἀγορὰ πρώτων ὑλῶν εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εἰς καλυτέρας τιμάς, 6) ἀπόκτησις πιστώσεων μὲ μικρότερον τόκον, 7) ἐπιστημονικωτέρα διοίκησις καὶ ἑπομένως καλυτέρα προσαρμογὴ εἰς τὰς αὐξομειώσεις τῆς ζητήσεως καὶ τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις. Αἱ μεγάλαι ὅμως ἐπιχειρήσεις παρουσιάζουν καὶ ὡρισμένα μειονεκτήματα, τὰ ἑξῆς: 1) μεγάλας δαπάνας ἐποπτείας καὶ διευθύνσεως, 2) δυσχέρειαν λεπτομεροῦς παρακολουθήσεως τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, 3) ἐν περιπτώσει σημαντικῆς ἐλαττώσεως τῆς ζητήσεως δυσχέρειαν διακοπῆς τῆς λειτουργίας μεγάλων ἐγκαταστάσεων, καὶ μάλιστα τῶν τῆς βιομηχανίας.

Ἡ τάσις πρὸς ἵδρυσιν μεγάλων οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων πραγματοποιεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν μετοχικῶν ἑταιρειῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τῆς συγκεντρώσεως πολλῶν ὁμοῦ ἐπιχειρήσεων. Τοῦτο πραγματοποιεῖται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους μορφάς: 1) *Καρτὲλ* (Kartell), ὅπερ εἶναι συνεννόησις διαφόρων ἐπιχειρήσεων, ὧν ἑκάστη παραμένει αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος. πρὸς καλυτέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ἡ συνεννόησις δύναται νὰ ἀφορᾷ τοὺς ὅρους πωλήσεως καὶ πληρωμῆς τῶν προϊόντων, τὰς τιμάς, τὰς παραγομένας ποσότητας, τὰς τοπικὰς περιοχὰς ὅπου ἑκάστη ἐπιχείρησις θὰ διαθέτῃ τὰ προϊόντα της κτλ. 2) *Τρὰστ* (Trust), ὅπερ ἀποτελεῖ στενωτέραν συνένωσιν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι χάνουν τὴν αὐτοτέλειάν των, ὑπαγόμεναι εἰς ἑνιαίαν διεύθυνσιν. 3) *Ἑταιρεῖαι συμμετοχῆς* (Holding Companies, Beteiligungs und Finanzierungs Geselschaften), αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἑταιρείας κεφαλαιούχων, οἱ ὁποῖοι ἀγοράζοντες μετοχὰς διαφόρων ἐπιχειρήσεων, συνήθως δὲ ἐξασφαλίζοντες τὴν εἰς αὐτὰς πλειοψηφίαν, διαθέτουν καὶ ἐπηρεάζουν ταύτας. Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται εἶναι συνήθως τράπεζαι. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ἔλαβον μεγίστην ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὸ ἔτος 1913 οἱ οἶκοι J. P. Morgan καὶ J. D. Rockfeller ἐπηρέαζον καὶ διηύθυνον τὰ 36% τῆς ὅλης περιουσίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἰδικώτερον δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ μὲν οἶκος J. P. Morgan ἐπηρέαζε καὶ διηύθυνε κεφάλαια συνολικῆς ἀξίας 63 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, ὁ οἶκος Kuhn Loeb & Co 53 δισεκατομμυρίων, καὶ ὁ οἶκος Speyer & Co 23 δισεκατομμυρίων. Φυσικὰ εἰς τοὺς οἴκους τούτους συνυπολογίζονται καὶ τὰ τραπεζιτικὰ ἱδρύματα τὰ διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιρροήν των.

Κάθε παραγωγικὴ ἐπιχείρησις (ἢ ὅπως ὀνομάζεται παραγωγικὴ διαδικασία, Produktionsprozess) ἐμφανίζει (Nicklisch) κίνησιν ἀξιῶν, καὶ δὴ πρὸς δύο κατευθύνσεις, οὕτως ὥστε εἰς ἑκάστην παραγωγικὴν ἐπιχείρησιν ἔχομεν μίαν κίνησιν ἀξιῶν ἐκτὸς τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς ταύτην καὶ ἑτέραν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς τὰ ἔξω. Ὁ ροῦς τῶν ἀξιῶν εἶναι συνεχὴς καὶ εἰς ὁμαλῶς λειτουργοῦσαν παραγωγικὴν ἐπιχείρησιν κάθε ἐξερχομένη ἀξία ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἑτέρας, οὕτως ὥστε περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων νὰ δύναται νὰ διατυπωθῇ ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῶν ἀξιῶν, ἀνάλογος πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας. Ἡ κίνησις αὕτη τελεῖται ὑπὸ διπλῆν μορφήν, ὡς κίνησις τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὡς κίνησις τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων. Ἡ εἴσοδος ὑλικῶν ἀντικειμένων ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἔξο-

Digitized by Google

δον χρηματικῶν κεφαλαίων, ἡ δὲ ἔξοδος ὑλικῶν ἀντικειμένων προκαλεῖ ἀντίστοιχον εἴσοδον χρηματικῶν κεφαλαίων. Ἡ κίνησις τῶν ἀξιῶν ἐντὸς τῆς παραγωγικῆς ἐπιχειρήσεως ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἀγορὰν τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τὴν ἀγορὰν τῆς ἐργασίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ ἐπιχείρησις ἀντλεῖ (ἔναντι καταβολῆς χρηματικῶν κεφαλαίων) τὰ στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ παραγωγὴ (δηλαδὴ τὰς πρώτας ὕλας καὶ τὴν ἐργατικὴν δύναμιν), καταλήγει δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν εἰδῶν καταναλώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἔναντι χρηματικῶν κεφαλαίων παραδίδει τὰ προϊόντα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας (ὀνομαζόμενα ἐμπορεύματα ἐν τῇ συναλλακτικῇ οἰκονομίᾳ), ὡς καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν παλαιῶν ἀντικειμένων, ὅπου ἡ ἐπιχείρησις πωλεῖ τὰ ἀχρηστευθέντα (εἴτε ἐκ τῆς χρήσεως εἴτε συνεπείᾳ προόδων τῆς τεχνικῆς) τμήματα τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτῆς (π. χ. τὰς ἀχρηστευθείσας μηχανάς). Ἡ κίνησις τῶν ἀξιῶν τῆς παραγωγικῆς ἐπιχειρήσεως τελεῖται ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς παραγωγῆς, τῆς μορφῆς τῆς παραγωγικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοῦ βαθμοῦ τεχνικῆς ἐπιδόσεως, οὕτως ὥστε ὁ χρόνος δύναται νὰ εἶναι διάφορος διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν αὐτῶν ἀγαθῶν. Αἱ παραγωγικαὶ ἐπιχειρήσεις καταβάλλουν προσπαθείας ὅπως διὰ βελτιώσεων τῆς τεχνικῆς ἐπιβραχύνουν τὸν χρόνον τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν συνολικὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας διακρίνομεν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν περιόδους πραγματικῶς παραγωγικὰς καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου μὴ καθ᾽ ἑαυτὸ παραγωγικὰς (π. χ. μεταφορὰ τοῦ κατεργαζομένου ἀντικειμένου ἀπὸ ἑνὸς τμήματος τοῦ ἐργοστασίου εἰς ἄλλο, ἀναμονὴ τοῦ ἀντικειμένου ὅπως μὲ τὴν σειράν του ὑποστῇ ὡρισμένην κατεργασίαν), ἡ προσπάθεια αὕτη ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν ἐπιβράχυνσιν τῶν δευτέρων.

Ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἡ παραγωγικὴ διαδικασία παρουσιάζει (Ter Vehn) τὰ ἑξῆς στάδια ἐξελίξεως, τὰ ὁποῖα ἐν ταῖς λεπτομερείαις των πρέπει νὰ παρακολουθῇ ὁ ἐπιχειρηματίας: 1) Παραγγελία, καθορισμὸς τοῦ εἴδους ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν παραγγελλομένων ἀντικειμένων, ὄνομα παραγγέλλοντος. 2) Ἀπόκτησις πρώτων ὑλῶν, ποσόν, εἶδος, τιμὴ αὐτῶν. 3) Κατεργασία πρώτων ὑλῶν καὶ παρασκευὴ τοῦ ἐμπορεύματος, καθορισμὸς τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς τῆς κατεργασίας, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, τοῦ ἡμερομισθίου αὐτῶν, τοῦ χρόνου τῆς κατεργασίας. 4) Ἐκκαθάρισις τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς τιμῆς τοῦ παραχθέντος ἐμπορεύματος. 5) Παράδοσις τοῦ ἐμπορεύματος καὶ εἴσπραξις τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Εἰς τὰς προηγμένας μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἡ παρακολούθησις τῶν διαφόρων τούτων σταδίων τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας γίνεται δι᾽ εἰδικῶν δελτίων (ἀνὰ ἓν δι᾽ ἑκάστην παραγγελίαν). Ἀπὸ ἐμπορικῆς ὡσαύτως ἀπόψεως ἔχει ἰδιάζουσαν σημασίαν ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν (κόστους παραγωγῆς), διακρινομένων εἰς δαπάνας διὰ πρώτας ὕλας, δαπάνας διὰ τὴν ἀμοιβὴν ἐργασίας καὶ γενικὰ ἔξοδα.

Εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὸν πορισμὸν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ ἐνέργεια ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας καθορίζεται ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς δεδομένης οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ εὐόδωσις αὐτῆς, δηλαδὴ ἡ διεύθυνσις τῆς παραγωγικῆς ἢ πορισικῆς δράσεως. Ἡ τοιαύτη διεύθυνσις ἀποτελεῖ βεβαίως μέρος τῆς ἐργασίας, συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ εἶναι ἐργασία μὲ ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ δι᾽ αὐτὸ ἁρμόζει νὰ ἐρευνηθῇ αὐτοτελῶς, ἰδίως προκειμένου περὶ τῆς διευθύνσεως ἐπιχειρήσεως, δηλαδὴ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐπιχειρηματίου διακρίνουν δύο τινά: α΄) ἡ διάθεσις περιουσιακῶν στοιχείων πρὸς διεξαγωγὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ β΄) ἡ ἐπιδίωξις δι᾽ αὐτῆς κέρδους. Ὁ ἐπιχειρηματίας διακρίνεται τοῦ κεφαλαιούχου, διότι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ἔχῃ ἴδια κεφάλαια, διακρίνεται δὲ τοῦ ἐργάτου διότι φέρει τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἡ ἐπιχείρησις ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν πλήρη της μορφὴν κυρίως ὅταν γίνεται χρῆσις μεγαλυτέρου κεφαλαίου, χρησιμοποίησις μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἐργατῶν, ἡ δὲ παραγωγὴ γίνεται διὰ τὴν ἀγοράν, ἀπὸ πρακτικῆς ὅμως (ὄχι θεωρητικῆς) ἀπόψεως, τότε κυρίως γίνεται λόγος περὶ ἐπιχειρήσεως, ὅταν ἡ παραγωγικὴ ἢ πορισικὴ ἐνέργεια συνδέεται μὲ κινδύνους, ὅταν πρόκειται νὰ ὑπερνικηθοῦν δυσχέρειαι καὶ κωλύματα, τὰ ὁποῖα ἐνδεχόμενον νὰ ματαιώσουν τὴν ἐπίτευξιν κέρδους. Σημειωτέον ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδιότης τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐπιλαμβάνεται τὴν ὑπερνίκησιν δυσχερειῶν καὶ νὰ ἀποτολμᾷ τὴν πάλην ἐναντίον κωλυμάτων δημιουργεῖ καὶ τὴν σπουδαίαν θέσιν τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας. Ἀπὸ κοινωνικῆς καθαρῶς ἀπόψεως σημασίαν ἔχει τὸ ὅτι ὁ ἐπιχειρηματίας διὰ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἐξασκεῖ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ ὅτι ἡ δρᾶσίς του προϋποθέτει ἔν τινι μέτρῳ τὴν ὕπαρξιν πολυαρίθμου τάξεως ἀκτημόνων ἐργατῶν. Ὑπάρχει λοιπὸν ὁ φόβος, ἐὰν δὲν ληφθοῦν κατάλληλα νομοθετικὰ μέτρα καὶ περιορισμοί, ὁ ἐπιχειρηματίας ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν νὰ ἐκμεταλλευθῇ πέραν τῶν ἀνθρωπιστικῶς ἀνεκτῶν ὁρίων τὴν ἐξουσίαν του αὐτήν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀκτημόνων καὶ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ εἰς κατάστασιν ἀκτημοσύνης. Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἡ πραγματοποίησις τοῦ φόβου αὐτοῦ καθίσταται ἀδύνατος, χάρις εἰς τὴν γενικῶς νομοθετηθεῖσαν ἐργατικὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν πολιτικήν, ποὺ ἐφαρμόζεται ἐν συνδυασμῷ μὲ ὡρισμένην φορολογικὴν πολιτικὴν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ προηγμένα κράτη.

Εἰς τὴν οἰκογενειακὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, τὴν διεύθυνσιν ἔχει κατὰ παράδοσιν ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, εἰς δὲ τὰς δημοσίας φύσεως οἰκονομικὰς μονάδας ὁ διευθύνων ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως. Τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας συνήθως διευθύνουν οἱ ἔχοντες τὰ κεφάλαια, δυνατὸν ὅμως νὰ ἀνατεθῇ ἡ διεύθυνσις ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐξεταστέον ὅθεν ποία εἶναι ἡ οἰκονομικῶς ἁρμόζουσα λύσις. Γενικῶς νομίζομεν ὅτι, ἐὰν πρόκειται αἱ ἐπιχειρήσεις νὰ προκόψουν καὶ νὰ αὐξήσῃ ἡ παραγωγή, πρέπει τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων νὰ ἔχουν κυρίως οἱ κεφαλαιοῦχοι. Ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῆς παραθέτομεν τὰ ὑπὸ τοῦ Leroy Beaulieu ἀναφερόμενα ἐπιχειρήματα: 1) Ὁ κεφαλαιοῦχος, ἔχων τὰς ἰδιότητας τῆς ἀποταμιεύσεως, ἐφευρετικότητος καὶ ὀργανωτικότητος, εἶναι καταλληλότερος τοῦ ἁπλοῦ ἐργάτου διὰ τὴν διεύθυνσιν ὀργανισμοῦ ἀπαιτοῦντος ὀργάνωσιν καὶ προορατικότητα. 2) Οἱ κεφαλαιοῦχοι ἐξαρτῶνται πολὺ περισσότερον τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, διότι κινδυνεύουν τὴν ἀπώλειαν τοῦ κεφαλαίου των, ἐνῷ οἱ ἐργάται δύνανται πάντως νὰ εὕρουν ἐργασίαν. 3) Ὁ κεφαλαιοῦχος συνήθως εἶναι ὁ φροντίζων διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. 4) Οἱ κεφαλαιοῦχοι παρέχουν περισσότερα ἐχέγγυα ἑνιαίας διαχειρίσεως καὶ διευθύνσεως παρὰ οἱ πολυπληθεῖς ἐργάται ἢ οἱ ἀντιπρόσωποι τούτων. Πάντως τὰς ὑπερβολὰς τῆς κεφαλαιοκρατικῆς διευθύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ἐντεταλμένη νὰ προλαμβάνῃ ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία καὶ ἡ πολιτικὴ κοινωνικῆς προνοίας τοῦ κράτους. Ὁ ἐπιχειρηματίας, καὶ ἰδίως ὁ διευθύνων μεγάλας ἐπιχειρήσεις, καὶ περὶ τούτου κυρίως πρόκειται, πρέπει νὰ συγκεντρώνῃ πολλὰ προτερήματα, πνευματικὰ καὶ ψυχικά, διὰ νὰ φέρῃ ἐπιτυχῶς εἰς πέρας τὸ δύσκολον αὐτοῦ ἔργον. Πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκοῦν αἱ γνώσεις περὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν φαινομένων, ἀλλὰ χρειάζεται ὡρισμένη φυσικὴ προδιάθεσις, πρέπει οὗτος νὰ ἔχῃ τὴν φύσιν τοῦ ἐπιχειρηματίου (Unternehmernaturen), νὰ εἶναι φύσει ἐπιχειρηματίας (γεννημένος ἐπιχειρηματίας). Φύσει ἐπιχειρηματίαι κατὰ τὸν Sombart (σ. 21) «εἶναι ἄνθρωποι μὲ φανερὰν πνευματικὴν καὶ βουλητικὴν ἱκανότητα καὶ ἰσχυρὰν ζωτικότητα, πού, ἐφ᾽ ὅσον πρόκειται νὰ δράσουν ὡς ἱδρυταὶ κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων, ἔχουν βαθεῖαν ἀντίληψιν τῶν ὑλικῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων προσπαθειῶν τῶν σχετιζομένων μὲ τὰ ἐπίγεια ἀγαθά, ποὺ εἶναι προικισμένοι μὲ μεγάλην ἐκτελεστικὴν δύναμιν καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένοι τόσον ἀπὸ τὴν θεωρητικὴν ῥέμβην τοῦ θρησκολήπτου ἢ τοῦ καλλιτέχνου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν τάσιν πρὸς ἀπολαυστικὴν ἄνεσιν τοῦ ἐργάτου». Ὁ ἐπιχειρηματίας πρέπει συγκεκριμένως νὰ συγκεντρώνῃ τὰς ἑξῆς ἰδιότητας: 1) πρωτοβουλίαν, 2) γνῶσιν τῶν γενικῶν τεχνικῶν συνθηκῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, 3) διοικητικὴν ἱκανότητα, 4) ἐμπορικὸν πνεῦμα, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ διαπραγματεύεται (Verhandeln). Ἡ τελευταία ἰδιότης εἶναι ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιχειρηματίου. Ὁ ἐπιχειρηματίας πρέπει νὰ ἔχῃ ῥοπὴν εἰς τὸ χρηματίζειν. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἔχει ὡς ἔργον τὴν φροντίδα δι᾽ ὁ,τιδήποτε ἀφορᾷ τὴν ἐπιχείρησιν. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἐπιχειρηματίου (ἢ τῶν ἀντ᾽ αὐτοῦ ἢ μετ᾽ αὐτοῦ διευθυνόντων τὴν ἐπιχείρησιν) δύναται νὰ ἀναλυθῇ κατὰ τὸν Philippovich εἰς τὰς ἑξῆς ἐνεργείας: 1) Μελέτη τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, καὶ δὴ α΄) ἐξακρίβωσις τῶν ὑφισταμένων ἀναγκῶν ὡρισμένης φύσεως καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν, β΄) ἐξακρίβωσις κατὰ πόσον οἱ ἔχοντες τὰς ἀνάγκας, ποὺ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ μελετωμένη ἐπιχείρησις, ἔχουν τὴν περιουσιακὴν ἱκανότητα καὶ τὴν διάθεσιν ὅπως δαπανήσουν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν, γ΄) ἐξακρίβωσις τῆς δυνατότητος τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν, τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως. 2) Ὁριστικὸς καθορισμὸς τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, εἴτε πρόκειται περὶ παραγωγῆς ἀγαθῶν, εἴτε περὶ παροχῆς ὑπηρεσιῶν. 3) Ἐξασφάλισις τῶν διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἀναγκαιούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν, εἰδικώτερον δὲ φροντὶς διὰ τὴν ἐξεύρεσιν κεφαλαίου καὶ ἐργατῶν. Κεφάλαιον ἢ ἔχει αὐτὸς ὁ ἐπιχειρηματίας ἢ φροντίζει νὰ ἐξεύρῃ τοιοῦτον παρὰ τρίτων. 4) Καθορισμὸς τοῦ σχεδίου, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ λειτουργήσῃ ἡ ἐπιχείρησις. 5) Καθορισμὸς τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, καὶ δὴ α΄) ὀργάνωσις τῆς ὅλης ἐκμεταλλεύσεως, β΄) καθορισμὸς τῆς τεχνικῆς λειτουργίας αὐτῆς, γ΄) καθορισμὸς τῶν διαφόρων λειτουργιῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων. 6) Ἐπιστασία καὶ δ εὐθυνσις τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως. 7) Φροντὶς ἀνεφοδιασμοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως μὲ τοὺς ἀναγκαίους παραγωγικοὺς συντελεστάς. 8) Καθορισμὸς τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τῆς παραγωγῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζήτησιν. 9) Ἐξασφάλισις τῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς, καὶ δή: α΄) διαφήμησις τοῦ προϊόντος, β΄) εὕρεσις πελατείας καὶ ἀγορῶν, γ΄) διατήρησις τῆς πελατείας, δ΄) εἴσπραξις τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τῆς πελατείας.

Εἰς ὅλην του τὴν δρᾶσιν ὁ ἐπιχειρηματίας κατευθύνεται ὑπὸ τῆς προσπαθείας ἐπιτεύξεως κέρδους, ἐφαρμόζων πρὸς τοῦτο τὴν οἰκονομικὴν ἀρχὴν (μικρὸν κόστος, μεγάλα κέρδη). Ἡ δὲ τάσις πρὸς κέρδος ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Πάντοτε ἡ δρᾶσις τοῦ ἐπιχειρηματίου συνδέεται καὶ μὲ κίνδυνον ζημιῶν.

Ἐν σχέσει μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐπιχειρηματίου εἶναι φανερὸν ὅτι προκειμένου περὶ δράσεως κατ᾽ ἐξοχὴν πρακτικῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθοῦν ἐκ τῶν προτέρων θεωρητικοὶ κανόνες, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων νὰ δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιτυχία. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν πρακτικὸν οἰκονομικὸν βίον χρειάζονται, ἐκτὸς τῶν γνώσεων, ποὺ συντελοῦν πολὺ εἰς αὐτήν, ἀλλὰ δὲν ἐξαρκοῦν μόναι, καὶ ὡρισμένα προτερήματα. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν οἰκονομικῶν ἐν γένει, μόνον γενικώταται ἀρχαὶ δύνανται νὰ προκύψουν ἐν σχέσει μὲ τὴν πρακτικὴν ζωήν. Πολὺ βοηθεῖ τὴν ἐπιτυχίαν ἡ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀκριβὴς γνῶσις τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως· δι᾽ αὐτὸ ἀπαραίτητος εἶναι ἡ τελεία λογιστικὴ ἐνημέρωσις πάσης ἐπιχειρήσεως καὶ ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν σχετικῶν βιβλίων. Ἡ λογιστικὴ εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἐπιχειρηματίας παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ὄχι μόνον διὰ τὰς μεγάλας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μικρὰς ἐπιχειρήσεις.

Κατὰ τὰ προεκτεθέντα, ἡ ἐπιχείρησις ἔχει πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν πρακτικὴν οἰκονομίαν καὶ ἑπομένως δι᾽ ὅσους προτίθενται νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς οἰκονομικὰς ἐν γένει ἐπιχειρήσεις πολύτιμος εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἀρχῶν, ποὺ διέπουν τὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Σκόπιμον ὡς ἐκ τούτου νὰ προστεθοῦν καὶ ὀλίγα σχετικὰ μὲ τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως, δηλαδὴ μὲ τὰς ἀρχάς, ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὴν οἰκονομικῶς σκόπιμον διοίκησιν ἐπιχειρήσεως κατὰ τὴν λειτουργίαν της. Τὰ κατωτέρω ἐκτιθέμενα ἀποτελοῦν περίληψιν τῆς περὶ διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων διδασκαλίας τοῦ μηχανικοῦ Henri Fayol (κατὰ τὸν Θ. Χαριτάκην). Διὰ τῆς διακυβερνήσεως ἐπιχειρήσεως ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν πράξεων, ποὺ ἀποσκοποῦν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπιχειρήσεως. Αἱ πράξεις αὗται, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὰς θεμελιώδεις λειτουργίας πάσης ἐπιχειρήσεως, διακρίνονται εἰς τὰς ἑξῆς ἓξ κατηγορίας: 1) Τεχνικαὶ πράξεις (παραγωγή, κατασκευή, μετατροπή). 2) Ἐμπορικαὶ πράξεις (ἀγοραί, πωλήσεις, ἀνταλλαγαί). 3) Οἰκονομολογικαὶ πράξεις (ἀναζήτησις, διάκρισις τῶν κεφαλαίων). 4) Πράξεις ἀσφαλείας (προστασία τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων). 5) Πράξεις λογιστικαί. 6) Πράξεις διοικητικαὶ (πρόνοια, ὀργάνωσις, διεύθυνσις, συντονισμὸς καὶ ἔλεγχος). Τὰς πέντε πρώτας πράξεις ἐξετάζουν διάφοροι ἐπιστῆμαι (τεχνικαί, ἐμπορικαί, οἰκονομικαί, νομικαί, λογιστικαὶ) τὰς δὲ τῆς ἕκτης κατηγορίας ἡ ἐπιστήμη τῆς διοικήσεως. Ἡ διοίκησις τῆς ἐπιχειρήσεως «ἔχει ὡς προορισμὸν τὴν ἐκπόνησιν τοῦ γενικοῦ προγράμματος ἐνεργείας τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν καταρτισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ συγκροτήματος αὐτῆς (ἐκλογὴ προσώπων, προσδιορισμὸς τῶν θέσεων), τὸν συντονισμὸν τῶν προσπαθειῶν καὶ τὴν ἐναρμόνισιν τῶν πράξεων καὶ τὸν ἔλεγχον προσώπων καὶ πραγμάτων». Τὰ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐν γένει (ἀπὸ τῆς διευθύνσεως μέχρι τοῦ κατωτάτου προσωπικοῦ) ἀσχολούμενα ὁπωσδήποτε πρόσωπα πρέπει νὰ ἔχουν προσόντα ἀντίστοιχα πρὸς τὰς ἓξ θεμελιώδεις λειτουργίας τῆς ἐπεχειρήσεως, μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τοῦ ἱεραρχικοῦ βαθμοῦ ποικίλλει ἡ ποσοτικὴ ἀναλογία τῶν προσόντων ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἕκαστος. Οὕτω π.χ. ἐὰν σημειώσωμεν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 100 τὸ σύνολον τῶν προσόντων ἑκάστου, ὁ διευθυντὴς πρέπει νὰ ἔχῃ 40% διοικητικά, 15% τεχνικά, 15% ἐμπορικὰ προσόντα, ἐνῷ ὁ προϊστάμενος συνεργείου πρέπει νὰ ἔχῃ 25% διοικητικά, 45% τεχνικά, 5% ἐμπορικὰ προσόντα. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀναλόγως τῆς ἱεραρχικῆς θέσεως ἀλλάσσει ἡ ποιότης τῶν προσόντων. Αἱ ἀρχαὶ αἱ διέπουσαι τὴν διοίκησιν εἶναι αἱ ἑξῆς: ἐπιβολή, πρωτοβουλία, ἑνιαῖον ἐνεργείας, πειθαρχία, καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, συγκέντρωσις, ὑπαγωγὴ τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων εἰς τὸ γεγικόν, ἀμοιβή, τάξις, σταθερότης, ἰσονομία, ἑνότης προσωπικοῦ, ἐφαρμοζόμενα ἐν μέτρῳ καὶ μετὰ τῆς ἀναγκαίας εὐκαμψίας. Τὰ στοιχεῖα τῆς διοικητικῆς λειτουργίας εἶναι τὰ ἑξῆς: α) Πρόνοια, ἀντιμετώπισις, μελέτη καὶ προπαρασκευὴ τοῦ μέλλοντος. Ἐκδηλοῦται κυρίως διὰ τοῦ προγράμματος ἐνεργείας τῆς ἐπιχειρήσεως, ποὺ πρέπει νὰ

Digitized by Google

ἔχῃ ἑνότητα, συνέχειαν, εὐχέρειαν προσαρμογῆς καὶ ἀκρίβειαν. β) Ὀργάνωσις, συνισταμένη εἰς τὴν εὕρεσιν προσωπικοῦ, κεφαλαίου, ἐργαλείων καὶ πρώτων ὑλῶν. Ἡ διοικητικὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπιστήμη μελετᾷ ἰδίως τὸ ζήτημα τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ καθορίζει τὰς διοικητικὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ συμμορφώνεται τὸ προσωπικόν. Τὸν διευθυντὴν βοηθοῦν εἰς τὸ ἔργον του ἐπιτελεῖον ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ ἀρχεῖον μελετῶν. γ) Διεύθυνσις, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ θέσῃ εἰς λειτουργίαν τὴν ὀργανωθεῖσαν ἐπιχείρησιν. Ἡ ἐξάσκησις τῆς διευθύνσεως κατανέμεται εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς ἱεραρχίας. δ) Συντονισμός, ὅστις ἐξασφαλίζει τὴν ἀρίστην ἀπόδοσιν ἑκάστου τμήματος τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ λοιπὰ τμήματα. Πρὸς τοῦτο λειτουργεῖ συμβούλιον τῶν προϊσταμένων τῶν ὑπηρεσιῶν, δι᾽ οὗ ἀποφεύγεται ἡ ἀσυναρτησία. ε) Ἔλεγχος· δι᾽ αὐτοῦ ἐξακριβώνεται, ἐὰν τὸ καθορισθὲν πρόγραμμα λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐφαρμόζεται εἰς ὅλας του τὰς λεπτομερείας.

Εἰς τὰς συγχρόνους μεγάλας ἐπιχειρήσεις, καὶ ἰδίως εἰς τὰς διεξαγομένας ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀνωνύμου μετοχικῆς ἑταιρείας, συμβαίνει συχνὰ ὁ καθ᾽ ἑαυτὸ ἐπιχειρηματίας νὰ μὴ ἀναμιγνύεται ἐνεργῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ τὴν διευθύνουσαν θέσιν νὰ παραχωρῇ εἰς πρόσωπα ἔμμισθα, εἰς ὑπαλλήλους τῆς ἐπιχειρήσεως, ποὺ ἀναδέχονται ὅλον τὸ βάρος τῆς οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς διευθύνσεως, ὁ δὲ ἐπιχειρηματίας-κεφαλαιοῦχος παραμένει πλέον μόνον ὡς ἰδιοκτήτης τῆς ἐπιχειρήσεως, μὴ συμμετέχων ἀμέσως εἰς τὴν πρακτικὴν οἰκονομικὴν ζωήν. Ἐρωτᾶται κατὰ πόσον δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῇ ὅλως ἐκποδὼν τῆς οἰκονομίας ὁ ἐπιχειρηματίας-κεφαλαιοῦχος καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ παντοῦ δι᾽ ὑπαλλήλων ἐχόντων βέβαια τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο προσόντα. Ἡ ἀπάντησις ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ εἶναι ἀρνητική, διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι βλέπομεν μεγάλας διαμορφωμένας ἤδη ἐπιχειρήσεις διευθυνομένας ἐπιτυχῶς ἀπὸ ὑπαλλήλους, δηλαδὴ ἀπὸ πρόσωπα μὴ ἐλαυνόμενα εἰς τὸ ἔργον των ἀπὸ τὸ κίνητρον τῆς ἐπικερδείας εἰς τὸ αὐτὸ μέτρον, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν κεφαλαιοῦχον, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἐμφανίζεται κάπως μεμονωμένον καὶ εἰς προηγμένα στάδια τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ μελέτη τῆς ζωῆς πείθει ὅτι ὅλα τὰ δύσκολα καὶ ἐπικίνδυνα ἔργα προάγονται διὰ τῆς πρωτοβουλίας καὶ τοῦ ριψοκινδύνου πνεύματος ὡρισμένων ἀτόμων ἐχόντων τὰ προσόντα τοῦ ἐπιχειρηματίου, ποὺ ἀποδύονται εἰς τὸν οἰκονομικὸν ἀγῶνα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐξασφαλίσουν μεγάλα καὶ ἀπρόβλεπτα κέρδη. Τὸ προταθὲν ἐρώτημα ἀναλύεται εἰς τὸ ἕτερον ἐρώτημα, κατὰ πόσον ἡ προαγωγὴ τῆς οἰκονομίας εἶναι δυνατή, ἐὰν ὀργανωθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ λείψῃ ἐξ αὐτῆς ἡ ἐπικέρδεια. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀποφατική, διότι ἡ ἐπικέρδεια εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐὰν δὲ καταπνιγῇ ὁλοσχερῶς διὰ τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, τότε ἀσφαλῶς θὰ ἐλαττωθῇ σημαντικῶς ἡ πρὸς οἰκονομικὴν δρᾶσιν ροπὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ἔχωμεν σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς.

Πιθανὸν λοιπὸν νὰ παρουσιάζῃ ὡρισμένας δυσαρέστους κοινωνικὰς συνεπείας ἡ ἐπιχείρησις καὶ νὰ εἶναι ὁ ἐπιχειρηματίας ἐνίοτε πρόξενος κοινωνικῆς βλάβης, ἀποτελεῖ ὅμως τὴν βάσιν τῆς προαγωγῆς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὡς διεπλάσθη σήμερον, καὶ τὸ μεγαλύτερον ἐχέγγυον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς παραγωγῆς. Ἔργον καταλλήλου κοινωνικῆς πολιτικῆς εἶναι νὰ μειώσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἄλλως ἀπαραιτήτου διὰ τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν θεσμοῦ.

Ἐπίτασις τῆς παραγωγικότητος διὰ τοῦ καταμερισμοῦ καὶ τῶν μηχανῶν. Ἡ παραγωγικότης δύναται γενικῶς νὰ αὐξηθῇ διὰ τῆς λεγομένης ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰδικώτερον δὲ διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν. Ἀμφότερα ταῦτα ἔχουν πρωτεύουσαν ὅλως σημασίαν διὰ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀποδόσεως τῆς προαγωγῆς καὶ δι᾽ αὐτὸ ἁρμόζει νὰ ἐξετασθοῦν λεπτομερέστερον.

I. *Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐν τῇ παραγωγῇ.* Πρόκειται περὶ μιᾶς μορφῆς αὐτοῦ, δηλαδή, τῆς λεγομένης *ἀναλύσεως τῆς τεχνικῆς ἐργασίας* ἐν τῇ παραγωγῇ, καθ᾽ ἣν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἑνιαῖον τεχνικὸν ἔργον ἀναλύεται εἰς μερικωτέρας τεχνικὰς ἐργασίας, ἐκτελουμένας ὑπὸ χωριστῶν ἐργατῶν (ἀντὶ τὴν καρφίδα νὰ κατασκευάσῃ εἷς μόνος ἐργάτης, εἷς μὲν ἐργάτης σύρει τὸ σύρμα, ἄλλος τὸ τανύει, ἄλλος τὸ κόπτει, ἄλλος κατασκευάζει τὰς αἰχμάς, ἄλλος τὴν κεφαλὴν κτλ.). Ὅτι ὁ τοιοῦτος καταμερισμὸς τῶν ἔργων αὐξάνει σπουδαίως τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας εἶναι πρᾶγμα, ποὺ ἀντιλαμβάνεται εὐκόλως ὁ παρακολουθῶν παραγωγικὴν ἐργασίαν ἢ καὶ ὁ ἐπιχειρήσας ἔστω καὶ στοιχειώδη ἐκτελεστικὴν ἐργασίαν. Οἱ οἰκονομολόγοι λίαν ἐνωρὶς κατενόησαν τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ ἤδη ὁ Adam Smith καθώρισε τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ. Ἀναλύοντες λεπτομερέστερον τὰ πλεονεκτήματα τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, δυνάμεθα τὰ ἑξῆς νὰ παρατηρήσωμεν: 1) Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων αὐξάνει τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ ἐργάτου καὶ ὑποθάλπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐφευρετικότητος τούτου. 2) Ἐπιτυγχάνει οἰκονομίαν χρόνου. 3) Ἐπιβραχύνει τὸν χρόνον τῆς μαθητείας τοῦ ἐργάτου. 4) Ἐπιτρέπει τὴν μεγαλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν μηχανῶν. 5) Ἐπιτρέπει τὴν σκόπιμον καὶ ἄνετον χρησιμοποίησιν τῶν ἀσθενεστέρων ἐργατῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων. 6) Ἐλαττώνει τὴν φύραν κατὰ τὴν κατεργασίαν, χάρις εἰς τὴν μείζονα δεξιότητα τῶν ἐργατῶν. 7) Διευκολύνει τὸν ἔλεγχον. 8) Ἐπιτρέπει καὶ διευκολύνει τὴν ἐπιτυχῆ ὀργάνωσιν μεγάλων ἐκμεταλλεύσεων καὶ τὴν πληθοπαραγωγήν. 9) Ἐπιτυγχάνει ἑπομένως οἰκονομίαν τῶν κεφαλαίων ἐν σχέσει μὲ τὴν μονάδα τοῦ προϊόντος. Ἐνῷ ὅμως ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἔχει ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα διὰ τὴν παραγωγήν, ἔχει καὶ μειονεκτήματα διὰ τοὺς ἐργάτας, τὰ ἑξῆς: 1) Καθιστᾷ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων μονομερῆ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐργάτου. 2) Διὰ τῆς μονοτόνου καὶ ὁμοιομόρφου ἀπασχολήσεως ἐνέχει τὸν κίνδυνον σωματικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν ἐργατῶν. 3) Διευκολύνει τὴν χρησιμοποίησιν ἀσθενεστέρων ἐργατικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ἑπομένως διευκολύνει τὸν ὑποβιβασμὸν τῶν ἡμερομισθίων. 4) Καθιστᾷ τὸν ἐργάτην, ἐθιζόμενον νὰ μὴ ἔχῃ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην πρωτοβουλίαν, ἀνίκανον νὰ ἀλλάξῃ ἐργασίαν καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς πολυπλοκωτέραν ἐνασχόλησιν. 5) Καθιστᾷ τὸν ἐπιχειρηματίαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοὺς ἐργάτας, τοὺς ὁποίους ἠμπορεῖ εὐκόλως νὰ ἐναλλάσσῃ καὶ τοῦ ἐπιτρέπει ἑπομένως νὰ μετέρχεται πιεστικωτέραν ἀπέναντί των πολιτικήν. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ καταμερισμοῦ διὰ τοὺς ἐργάτας εἶναι ἀναμφισβήτητα καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπιχειρηθῇ συζήτησις ἐπ᾽ αὐτῶν ἢ νὰ καταβληθῇ προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ παραγωγικὴ ἐργασία, καὶ χωρὶς τὸν προηγμένον καταμερισμόν, ἔχει πάντως μειονεκτήματα διὰ τὸν ἐργάτην καὶ ὅτι ἑπομένως τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ συνδέονται ἐν γένει μὲ τὴν ἐργασίαν. Εὐτυχῶς ὅμως τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀθεράπευτα, δυνάμενα νὰ μετριασθοῦν σημαντικῶς: 1) Διὰ τῆς ἱδρύσεως σχολῶν, ὅπου νὰ φοιτοῦν οἱ ἐργάται κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας καὶ ὅπου διὰ τῆς διδασκαλίας θὰ στρέφεται ἡ προσοχὴ καὶ ἡ διάνοιά των πρὸς ποικιλίαν σκέψεων καὶ γνώσεων. 2) Διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ὅρων διεξαγωγῆς τῆς ἐργασίας. Κατὰ τὴν σύγχρονόν μας ἐποχὴν ἡ βελτίωσις αὐτὴ τῶν ὅρων πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας καὶ διὰ τῆς νομοθεσίας κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἀντιλήψεως, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε σημαντικὴ βελτίωσις τῆς θέσεως τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων. Μόνον ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις δύναται νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, τὰς ἑξῆς: 1) Μεγάλην ἀγοράν, δηλαδὴ μεγάλα καὶ πολυάριθμα κέντρα καταναλώσεως ἐπιτρέποντα καὶ ὑποθάλποντα τὴν πληθοπαραγωγήν. Μόνον μὲ τὴν πληθοπαραγωγὴν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ καταμερισμός, διότι ἐφόσον ἡ παραγωγικὴ ἐργασία καταμερίζεται καὶ ἕκαστος ἐργάτης ἐκτελεῖ ἓν μικρὸν μόνον μέρος τῆς παραγωγικῆς ἐνεργείας πρὸς παρασκευὴν ὡρισμένου προϊόντος, διὰ νὰ ἀπασχοληθῇ ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἀποδώσῃ ἀναλόγως πρὸς τὸ ἡμερομίσθιον ἑνὸς ἐργάτου, πρέπει φυσικὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ μικρὸν αὐτὸ καὶ βραχυχρόνιον ἔργον πολλὰς φορὰς κατὰ τὴν ἡμέραν, ἀλλ᾽ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ παρὰ μόνον ἐὰν ἡ ἐκμετάλλευσις, ὅπου ἐργάζεται, παράγῃ μέγαν ἀριθμὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προϊόντος. Ἡ μεγάλη ἀγορὰ ἐξασφαλίζεται: α΄) διὰ τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ, β΄) διὰ τῶν συγκοινωνιῶν, πού, ἐφόσον εἶναι πυκναί, εὔκολοι καὶ εὔθηναί, ἰσοδυναμοῦν μὲ συσσωμάτωσιν καὶ συμπύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. 2) Ἀφθονίαν καὶ συγκέντρωσιν τῶν κεφαλαίων, διότι ὁ καταμερισμὸς καὶ ἡ πληθοπαραγωγὴ ἀπαιτοῦν μεγάλας σχετικῶς ἐκμεταλλεύσεις καὶ ἐγκαταστάσεις. 3) Ὡρισμένον βαθμὸν προηγμένης τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως.

II. *Αἱ μηχαναὶ ἐν τῇ παραγωγῇ.* Διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας μεγίστην σημασίαν ἔσχον αἱ τεχνικαὶ ἐφευρέσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθησαν βοηθητικὰ μέσα ἐνισχύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, αἱ μηχαναί. Αἱ μηχαναὶ ἔχουν πρωτεύουσαν σημασίαν τόσον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ ἀπὸ γενικωτέρας κοινωνικῆς, διότι ὄχι μόνον χάρις εἰς αὐτὰς ἐπιτυγχάνεται μεγάλη ἐπίτασις τῆς παραγωγικῆς καὶ ποριστικῆς δράσεως, ἀλλὰ διότι διὰ τῶν μηχανῶν ἐπῆλθε ριζικὴ μεταβολὴ τῶν ὅρων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διοργανώσεως, πού, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπηρέασε καὶ τὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν μηχανῶν, ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως τῆς διευκολύνσεως τῆς παραγωγῆς, εἶναι ἔργον τῶν εἰδικῶν τεχνικῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων· ἐδῶ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐπιρροῆς τῶν μηχανῶν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀποδόσεως αὐτῆς.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν μηχανῶν διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὸν πορισμὸν εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Αἱ μηχαναὶ χρησιμοποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις (ἀέρος, ὕδατος, ἄνθρακος κτλ.) πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν· δι᾽ αὐτῶν τιθασεύονται αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως. 2) Πολλαπλασιάζουν τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἐφόσον πρόκειται περὶ χειροκινήτων μηχανῶν. 3) Ἀπαλλάσσουν τὸν ἄνθρωπον πολλῶν δυσαρέστων, ἐπικινδύνων καὶ ἀνθυγιεινῶν ἔργων. 4) Ἐπειδὴ αἱ μηχαναὶ εἶναι ἰσχυρότεραι καὶ ἀκριβέστεραι τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτελοῦν ἔργα ἀνώτερα τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ ἔφθασαν εἰς ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἄνευ αὐτῶν θὰ ἦσαν ἀπολύτως ἀδύνατα (π. χ. μεγάλαι γέφυραι, θωρηκτά, ὑπόγειοι σήραγγες), ὅπερ δὲ ἄξιον σημειώσεως, διὰ τῶν μηχανῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκτέλεσις ὄχι μόνον ἔργων μεγάλης ἐκτάσεως, ἀλλὰ καὶ ἔργων λεπτοτάτων, ἀπαιτούντων ἀκρίβειαν ἀνέφικτον διὰ τῆς χειρός. 5) Ἐπιτρέπουν τὴν χρησιμοποίησιν ἀσθενεστέρων ἐργατῶν, ὡς τὴν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων. 6) Ἐκτελοῦν τὸ ἔργον μετὰ μεγαλυτέρας ταχύτητος. 7) Ἐπιτρέπουν τὸν μέγιστον καταμερισμὸν τῶν ἔργων διὰ τῶν εἰδικῶν μηχανῶν. 8) Ἐπιτρέπουν τὴν κατασκευὴν ἀπολύτως ὁμοιομόρφων προϊόντων (τυποποίησις, standardisation, τῆς παραγωγῆς). 9) Συντείνουν σημαντικῶς εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων.

Αἱ μηχαναὶ παρουσιάζουν ἐξ ἄλλου τὰ ἑξῆς μειονεκτήματα διὰ τοὺς μεταχειριζομένους αὐτὰς καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν: 1) Προκαλοῦν τὴν ἐκτόπισιν τῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους ἀντικαθιστοῦν καὶ ἑπομένως προκαλοῦν ἀνεργίαν. 2) Ἐπιτρέπουν τὴν χρησιμοποίησιν ἀσθενῶν ἐργατῶν ὡς καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, εἰς βαθμὸν ἀνθυγιεινὸν καὶ βλαβερόν. 3) Προκαλοῦν τὴν ὑπέρμετρον ἔντασιν τῆς ἐργασίας, ποὺ συντείνει εἰς τὸν ἐκνευρισμὸν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν τῶν ἐργατῶν. 4) Γίνονται ἀφορμὴ νὰ ἐπιδιώκουν οἱ ἐργοδόται τὴν ταχεῖαν ἀπόσβεσιν τῆς δαπάνης τῶν μηχανῶν διὰ τῆς μακροτέρας διαρκείας τῆς ἡμερησίας ἐργασίας. Ἐκ τῶν ἄνω διατυπωθέντων μειονεκτημάτων, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν εἰς τὴν παραγωγήν, τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι αἱ μηχαναὶ προκαλοῦν ἀνεργίαν εἰς τοὺς ἐργάτας. Ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ ἔχομεν τὰ ἑξῆς νὰ παρατηρήσωμεν: Βεβαίως ἡ εἰσαγωγὴ μηχανῆς εἰς ὡρισμένην παραγωγικὴν λειτουργίαν, ἀντικαθιστώσης συνήθως τὴν ἐργατικὴν δύναμιν πολλῶν ἐργατῶν, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι οἱ ὑπ᾽ αὐτῆς ἀντικαθιστώμενοι ἐργάται εὑρίσκονται διὰ μιᾶς ἄνευ ἐργασίας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ παρετηρήθη κυρίως κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1780 μέχρι τοῦ 1850, ὁπότε ἔγιναν αἱ περισσότεραι μεγάλαι ἐφευρέσεις καὶ ἔλαβεν ἑπομένως χώραν ἀθρόα ἀντικατάστασις ἐργατικῶν δυνάμεων διὰ μηχανῶν. Ἡ περίοδος αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ζοφερωτέρα ἐποχὴ διὰ τὴν τύχην τῶν ἐργατῶν, διότι, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἀνεργία ἐμάστιζε τοὺς ἐργάτας καὶ ἐπέφερε μεγίστην ὑποτίμησιν τῶν ἡμερομισθίων, πρὸς τούτοις δὲν ὑπῆρχε νομοθεσία μεριμνῶσα διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐργατῶν. Ἀφ᾽ ὅτου ὅμως ἡ χρῆσις τῶν μηχανῶν ἔχει γενικευθῆ, τὸ μειονέκτημα αὐτό, δηλαδὴ τὸ προκαλοῦν ἀνεργίαν, δὲν παρουσιάζεται πλέον μὲ τὴν αὐτὴν ὀξύτητα, καὶ δὴ διὰ τοὺς κάτωθι λόγους: 1) Αἱ μηχαναὶ ἔχουν γίνει πλέον κοινῆς χρήσεως καὶ δὲν λαμβάνει χώραν ἀπότομος εἰσαγωγὴ μηχανικῆς ἐργασίας ἀντικαθιστώσης ἐργατικήν. 2) Αἱ μηχαναὶ προκαλοῦν πρόσθετον ἀπασχόλησιν τῶν ἐργατῶν διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν τούτων τῶν μηχανῶν. 3) Αἱ μηχαναὶ φθείρονται ταχέως, ὁμιλοῦντες δὲ περὶ φθορᾶς τῶν μηχανῶν δὲν ἐννοοῦμεν τόσον τὴν ὑλικὴν φθορὰν ὅσον τὸν οἰκονομικὸν αὐτῶν θάνατον, ἀντικαθισταμένων ὑπὸ νεωτέρων καὶ τελειοτέρων, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ζητεῖται ἐργατικὴ συμβολή. 4) Τὸ μέγιστον μέρος τῶν μηχανῶν, κατὰ τὸν Truchy τὰ 70%, χρησιμοποιοῦνται δι᾽ ἔργα μεταφορᾶς (συγκοινωνιῶν) καὶ ἑπομένως προσέθεσαν νέας ἀνάγκας συγκοινωνίας. 5) Ἡ ἐκβιομηχανισμένη διὰ τῶν μηχανῶν οἰκονομία προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν νέων ἐπαγγελμάτων καὶ κλάδων οἰκονομικῆς δράσεως. 6) Ἡ ἐκβιομηχανισμένη παραγωγὴ προκαλεῖ ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων, προκαλεῖ ἑπομένως αὔξησιν τῆς καταναλώσεως τῶν προϊόντων καὶ χρησιμοποίησιν σχετικῶς μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἐργατῶν ἐκείνου, ποὺ θὰ ἀπησχόλει ἐὰν δὲν ἐπραγματοποιεῖτο ἡ αὔξησις τῆς καταναλώσεως. Ἰδοὺ παράδειγμα τούτου: ἔχομεν παραγωγὴν ἄνευ μηχανῶν, ὅπου 1000 ἐργάται παράγουν 100.000 ἀντικείμενα τιμώμενα πρὸς 10 ἕκαστον. Εἰσαγομένων τῶν μηχανῶν εἰς τὴν παραγωγὴν αὐτὴν ἡ τιμὴ τοῦ προϊόντος κατέρχεται εἰς 2, χρειάζονται δὲ 100 μόνον ἐργάται διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν 100.000 ἀντικειμένων. Χάρις ὅμως εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν αὐξάνει ἡ κατανάλωσις τοῦ ἐν λόγῳ προϊόντος καὶ ἑπομένως ἡ ἐπιχείρησις, ἀντὶ 100.000, εὑρίσκεται εἰς θέσιν νὰ παραγάγῃ 500.000 ἀντικείμενα, διὰ τὰ ὁποῖα ὑποχρεοῦται ν᾽ ἀπασχολήσῃ (100×5) 500 ἐργάτας· παραμένουν ἑπομένως ἄνευ ἐργασίας 500 μόνον ἐργάται καὶ ὄχι 900, ὡς ἐκ πρώτης

Digitized by Google

ὄψεως ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ. 7) Τὰ προϊόντα διὰ τῆς μηχανῆς καθίστανται εὐθηνότερα, ἐπομένως αἱ διὰ τὸ δεδομένον προϊὸν δαπάναι ἐλαττοῦνται, ἐνίοτε μάλιστα σημαντικῶς· ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος κατὰ κανόνα διαθέτει διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν του σταθερὸν ποσὸν χρημάτων, δηλαδὴ τὸ εἰσόδημά του ἢ μέρος τοῦ εἰσοδήματος, φυσικὸν εἶναι, ἐφ' ὅσον πραγματοποιεῖ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἀνάγκης μὲ μικροτέραν δαπάνην, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐξοικονομουμένην οὕτω διαφορὰν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν ἄλλης τινὸς ἀνάγκης, ποὺ μέχρι τοῦδε ἐκ λόγων οἰκονομίας δὲν ἐξυπηρέτει. Τοιουτοτρόπως ὁ ὑποβιβασμὸς τῆς τιμῆς δεδομένου προϊόντος διὰ τῆς μηχανικῆς παραγωγῆς ὄχι μόνον ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα νὰ αὐξάνῃ τὴν κατανάλωσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ προϊόντος, ἀλλὰ προσέτι προκαλεῖ αὔξησιν καταναλώσεως καὶ ἄλλων προϊόντων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἤδη στρέφεται ἡ προσοχὴ τοῦ ἀνθρώπου, διαθέτοντος δι' αὐτὰ μέρος ἢ τὸ ὅλον τοῦ ἐξοικονομουμένου ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του ποσοῦ. Συνηθέστατα ἀναφέρεται ὡς μειονέκτημα τῆς μηχανῆς ὅτι ἀποβλακώνει τοὺς ἐργάτας. Ἡ κατηγορία αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀπολύτως βάσιμος, διότι ἡ διὰ τῆς μηχανῆς παραγωγὴ δὲν προκαλεῖ περισσοτέραν κόπωσιν ἀπὸ τὴν ἄνευ μηχανῶν τοιαύτην· ὑπάρχουν μάλιστα πολλὰ παραδείγματα ἐργατῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐργασία εἰς τὰς μηχανὰς φέρει πνευματικὴν ὑπερδιέγερσιν, καὶ ἄλλα ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐργασίαν των δύνανται νὰ σκεφθοῦν ἐλευθέρως περὶ διαφόρων θεμάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἄλλας κατὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν μηχανῶν ἀντιρρήσεις, αὗται εἶναι ἴσως κατ' ἀρχὴν βάσιμοι, ἀλλὰ σήμερον δὲν εἶναι τόσον ἰσχυραί, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διάδοσις τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ προστατευτικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία, ὡς καὶ ἡ νομοθεσία κοινωνικῆς προνοίας, συνέτειναν καὶ συντείνουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν. Χάρις εἰς τὰ μέτρα αὐτά, εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ, ὑπερνικῶνται βαθμηδὸν αἱ δυσκολίαι, αἱ προλήψεις καὶ ἡ κακὴ θέλησις καὶ σήμερον ἀσφαλῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἐργάτου, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως τῶν εἰδικῶν ὅρων τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τῶν ἐν γένει ὅρων τῆς διαβιώσεώς του, εἶναι ἐνίοτε μὲν ἀπολύτως ἱκανοποιητική, πάντως δὲ πολὺ ἀνωτέρα τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πρώτων μηχανῶν. Αἱ μηχαναὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τεχνικῆς προόδου καὶ ἐπιδόσεως. Συνδέονται μὲ τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων, ἀλλὰ δὲν προέρχονται ἐξ αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτοῦ· ἀπόδειξις τούτου ὅτι ἔχομεν πλείστας μηχανάς, ποὺ δὲν ἀντιπροσωπεύουν ποσῶς καταμερισμόν, καὶ ἄλλας, ποὺ τοὐναντίον παρουσιάζουν συγκέντρωσιν τῶν ἔργων. Αἱ μηχαναὶ καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἔχουν ὅμως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν στενὴν σχέσιν, εἶναι φαινόμενα παράλληλα καὶ σχετικά, ἡ δὲ βιομηχανικὴ καὶ τεχνικὴ ἐξέλιξις καὶ πρόοδος πραγματοποιοῦνται κυρίως διὰ τῆς τελειοποιήσεως καὶ τῶν δύο αὐτῶν συντελεστῶν.

Ἐξετάζοντες γενικώτατα τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ προεκτεθέντα, παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: α) Αἱ μηχαναί, ἐπιτρέπουσαι τὴν μεγίστην ποσοτικὴν αὔξησιν καὶ τὴν εὐθηνίαν τῆς παραγωγῆς, ἐδημιούργησαν τὴν πληθοπαραγωγὴν καὶ τὴν τυποποίησιν (Standardisation) καὶ ἁπλοποίησιν τῶν προϊόντων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται μεγίστη ὑποτίμησις τῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ μεγάλη οἰκονομία κεφαλαίων, διότι χάρις εἰς τὴν τυποποίησιν, τὴν κατανάλωσιν ἑνιαίου τύπου προϊόντων, μειοῦται σημαντικῶς τὸ ἐναποθηκευόμενον ἑκάστοτε κεφάλαιον. Τὸ μέλλον τῆς βιομηχανίας καὶ ὁ διεθνὴς ἀνταγωνισμὸς βασίζονται ἤδη ἐπὶ τῆς τυποποιήσεως καὶ ἁπλοποιήσεως. β) Διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ἐργατῶν διὰ μηχανῶν ἐπιτρέπεται ἡ καταπληκτικὴ αὔξησις τῆς παραγωγῆς, διότι οἱ ἀντικαθιστάμενοι ἑκάστοτε ἐργάται δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς ἄλλα ἔργα. γ) Διὰ τῶν μηχανῶν ἔχομεν ἐξειδίκευσιν μὲν τῆς μηχανῆς καὶ ἀντιθέτως ἔχομεν τὸν ἐργάτην μὴ εἰδικευόμενον, δυνάμενον νὰ ἐπιδοθῇ εἰς διάφορα ἔργα.

Ἐφόσον τὸ πρόβλημα τῆς παραγωγῆς παραμένει τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς οἰκονομίας, αἱ δὲ ἀνάγκαι μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ βαίνουν ὁλονὲν αὐξανόμεναι, αἱ μηχαναί, ποὺ συντείνουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς. ἀποτελοῦν καὶ αὗται σπουδαῖον φορέα τῆς ἐκπολιτιστικῆς προόδου, ἔργον δὲ τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως εἶναι νὰ προληφθοῦν αἱ δυσμενεῖς συνέπειαι, ποὺ ἡ μηχανοποίησις τῆς παραγωγῆς παρουσιάζει διὰ τὸν ἐργατικὸν πληθυσμόν.

Θεωρία ἐγκαταστάσεως τῶν ἐπιχειρήσεων. Κάθε παραγωγικὴ ἐνέργεια πρέπει κάπου νὰ ἐγκατασταθῇ διὰ νὰ διεξαγάγῃ τὸ ἔργον, νὰ ἀποκτήσῃ ὡρισμένην ἐγκατάστασιν. Τὰ παρουσιαζόμενα ζητήματα τὰ προκύπτοντα ἐκ τοῦ προβλήματος τούτου ἐξετάζονται κατωτέρω, κατὰ πρῶτον μὲν ὑπὸ τὴν γενικήν των μορφήν, καὶ ἔπειτα ἐν σχέσει μὲ ὡρισμένους συγκεκριμένους παραγωγικοὺς κλάδους.

I. *Γενικὴ θεωρία τῆς ἐγκαταστάσεως.* Κάθε παραγωγικὴ ἐνέργεια ἔχει φυσικὴν ὡρισμένην ἕδραν, ἐγκατάστασιν (Standort). Ἐπειδὴ κάθε παραγωγὴ ἔχει ἀφ' ἑνὸς ἀνάγκην πρώτων ὑλῶν καὶ ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου πρέπει νὰ προσκομίσῃ τὰ παραγόμενα προϊόντα εἰς τοὺς καταναλωτάς, φυσικὸν εἶναι ἐφόσον καὶ τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι συγκεντρωμένα εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὅπερ σπάνιον, ἀλλὰ εὑρίσκονται εἰς διάφορα κέντρα, νὰ γεννηθῇ τὸ πρόβλημα πλησίον τίνος ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν κέντρων θὰ ἐγκατασταθῇ ἡ ἐπιχείρησις. Ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις ἐγκατασταθῇ πλησίον ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν κέντρων, τότε θὰ εὑρίσκεται φυσικῶς εἰς ἀπόστασιν τῶν λοιπῶν δύο. Ἑπομένως μὲ τὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν παραγωγικῶν ἐκμεταλλεύσεων συνδέονται καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἐν γένει δημιουργεῖ ἡ ἀπόστασις τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀπὸ τῶν πηγῶν τῶν πρώτων ὑλῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἐργατικῶν κέντρων, ἢ ἀπὸ τῶν κέντρων καταναλώσεως. Μὲ ἄλλους λόγους, ἐξετάζοντες τὴν ἕδραν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκμεταλλεύσεων ἐξετάζομεν τὴν ἐπιρροὴν ποὺ ἐξασκοῦν ἐπὶ τῆς τοπογραφικῆς ἐγκαταστάσεως καὶ διασπορᾶς τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐκμεταλλεύσεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ πηγαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, τὰ μεγάλα ἐργατικὰ κέντρα καὶ τὰ κέντρα καταναλώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ μέσα συγκοινωνίας.

Ὁ Alfred Weber εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ διετύπωσε γενικὴν θεωρίαν τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὸ ἔργον του «Ueber den Standort der Industrien» (I Teil, reine Theorie des Standortes, 1909) καθόσον πρὸ αὐτοῦ τὸ πρόβλημα εἶχεν ἐρευνηθῆ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐγκαταστάσεως ὡρισμένου εἴδους ἐκμεταλλεύσεως, ὅπως π. χ. ἔγινεν ἐκ μέρους τοῦ Thünen διὰ τὴν ἕδραν τῶν διαφόρων γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

Τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς ἐγκαταστάσεως ἢ τῆς ἕδρας (allgemeine Standortslehre) τοῦ Weber συνοψίζομεν ὡς ἑξῆς: Ἡ τοπογραφικὴ ἐγκατάστασις τῶν ἐκμεταλλεύσεων, δηλαδὴ ἡ ἐκλογὴ τοῦ προσφορωτέρου δι' ἑκάστην ἐκμετάλλευσιν τόπου ἐγκαταστάσεως, γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συνθηκῶν καταναλώσεως. Ἀλλὰ οἱ ὅροι τῆς παραγωγῆς δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς δύο κυρίως πηγάς: πρώτων ὑλῶν καὶ ἐργασίας. Διὸ ἡ ἐγκατάστασις τῶν ἐκμεταλλεύσεων καθορίζεται γενικῶς: α') ἐκ τῶν πηγῶν τῶν πρώτων ὑλῶν, β') ἐκ τῶν μεγάλων ἐργατικῶν κέντρων, γ') ἐκ τῶν μεγάλων κέντρων καταναλώσεως. Ὥστε ἐμμέσως κυρία βάσις τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς παραγωγῆς ἐν γένει εἶναι τὰ μεταφορικὰ ἔξοδα. Τὰ δὲ μεταφορικὰ ἔξοδα εἶναι δύο εἰδῶν, μεταφορικὰ ἔξοδα πρώτων ὑλῶν καὶ μεταφορικὰ ἔξοδα προϊόντων· ἐπειδὴ δὲ σχεδὸν πάντοτε τὰ πρῶτα εἶναι πολὺ μεγαλύτερα τῶν δευτέρων, φανερὸν εἶναι ὅτι αἱ ἐκμεταλλεύσεις σκοπιμώτερον ἐγκαθίστανται πλησίον τῶν πηγῶν τῶν πρώτων ὑλῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μεγάλων μεταφορικῶν ἐξόδων τῶν πρώτων ὑλῶν. Κατὰ ταῦτα διατυποῦνται οἱ ἑξῆς γενικοὶ νόμοι τῆς ἐγκαταστάσεως: α') κατὰ πρῶτον λόγον ἕλκουν τὴν παραγωγὴν αἱ πηγαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, β') κατὰ δεύτερον λόγον τὰ μεγάλα ἐργατικὰ κέντρα, γ') καὶ κατὰ τρίτον λόγον τὰ μεγάλα κέντρα καταναλώσεως. Ἡ ἕδρα πάσης ἐπιχειρήσεως καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἄνω τριῶν στοιχείων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ὑφισταμένων μέσων συγκοινωνίας. Ἐφόσον ταῦτα πυκνοῦνται καὶ γίνονται εὐθηνότερα, ἡ ἐπιρροὴ τῶν κέντρων καταναλώσεως ἐπὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς παραγωγῆς γίνεται μικροτέρα. Συμφώνως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀρχὴν κάθε ἐκμετάλλευσις τείνει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δυνατὴν εὐνοϊκωτέραν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐγκατάστασιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ παραγόμενα προϊόντα, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὸν νόμον (Ad. Weber σ. 338), καθ' ὅν, ἐφόσον αἱ παραγωγικαὶ ἐκμεταλλεύσεις πλησιάζουν πρὸς τὰ κέντρα καταναλώσεως, αὐξάνει τὸ βάρος τοῦ ἀποκτωμένου προϊόντος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν καλλιεργουμένην μονάδα ἐδάφους ἢ τὴν κατεργασθεῖσαν μονάδα πρώτης ὕλης. Δηλαδή, ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὰ κέντρα καταναλώσεως, αἱ ἐκμεταλλεύσεις γίνονται ἐντατικώτεραι, ἐκμεταλλευόμεναι ἐντατικώτερον, ἐξαντλητικώτερον τὰς μονάδας ἐδάφους ἢ πρώτης ὕλης, τὰς ὁποίας κατεργάζονται. Ὁ νόμος αὐτὸς ἐφαρμόζεται εἰς πάσας τὰς κατηγορίας παραγωγικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

II. *Ἡ θεωρία τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν ἐφαρμογήν της.* Ἀφοῦ καθωρίσθησαν αἱ γενικαὶ ἀρχαί, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας καθορίζεται ἡ ἐγκατάστασις τῶν διαφόρων παραγωγικῶν ἐκμεταλλεύσεων, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν αὐτῶν εἰς τοὺς διαφόρους παραγωγικοὺς κλάδους.

1) Εἰς τὴν *γεωργίαν*. Ἑπόμενον εἶναι διὰ τὴν γεωργίαν, ἡ ὁποία φυσικῶς συνδέεται μὲ τὸ ἔδαφος, νὰ ἔχῃ μεγάλην σημασίαν τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς. Διὰ τὴν γεωργίαν ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου (λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ποιοτήτων τοῦ ἐδάφους, τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τῶν γεωργικῶν προϊόντων, τῶν ἐργατικῶν εἰς τὴν γεωργίαν συνθηκῶν) γίνεται ὑπὸ ποικίλας μορφὰς καὶ δὲν δύνανται νὰ διατυπωθοῦν σχετικῶς γενικοὶ κανόνες. Ἐὰν ὅμως ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς ὡρισμένην χώραν ὑφίσταται ὡρισμένη παραγωγικὴ περιοχὴ μὲ ἓν μέγα κέντρον καταναλώσεως, ὁμοιόμορφον ἔδαφος καὶ ὁμοιόμορφον τεχνικήν, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δύνανται νὰ διατυπωθοῦν κανόνες τῆς περὶ τὸ κέντρον καταναλώσεως ἐγκαταστάσεως τῶν γεωργικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ Γερμανὸς οἰκονομολόγος Johann Heinrich von Thünen (1783—1850) ἠρεύνησε λεπτομερῶς τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Der isolierte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie» (1826—1863, εἰς 4 τμήματα). Πρὸς τοῦτο ὑπέθεσε τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς κέντρου καταναλώσεως, μιᾶς πόλεως εὑρισκομένης εἰς τὸ μέσον μεγάλης ἐκτάσεως ὁμοιογενοῦς ἐδάφους, χωρὶς πλωτὸν ποταμόν, σιδηροδρόμους ἢ ἄλλα μέσα συγκοινωνίας, καὶ ἀποχωρισμένης τῆς ὑπολοίπου γῆς δι' ἀδιαβάτου ἐρήμου. Ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν αἱ τιμαὶ δι' ἕκαστον γεωργικὸν προϊὸν εἶναι ἑνιαῖαι καὶ ἑπομένως ἡ παραγωγὴ τῶν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων πέριξ τοῦ κέντρου καταναλώσεως θὰ λάβῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον χώραν, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται τὰ ὑπερβολικὰ μεταφορικὰ ἔξοδα ἐκείνων τῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου των, ἡ μεταφορὰ εἶναι ἰδιαιτέρως δαπανηρά. Εἰς τὴν ὅλην περιοχὴν (ἐκτὸς τῆς πόλεως) αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς τιμὰς τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἀφαιρουμένων ἑκάστοτε τῶν δαπανῶν μεταφορᾶς, ὥστε ἐφόσον ἀπομακρυνόμεθα τῆς πόλεως αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων εἶναι εὐθηνότεραι. Ἀφ' ἑτέρου ἐφόσον αἱ γεωργικαὶ ἐγκαταστάσεις ἀπομακρύνονται τῆς πόλεως, τὰ προϊόντα τούτων ἐπιβαρύνονται μὲ μεγαλύτερα μεταφορικὰ ἔξοδα. Ἑπομένως ἡ τοποθέτησις τῶν διαφόρων μορφῶν γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς διαφόρους ἀποστάσεις περὶ τὴν πόλιν θὰ γίνῃ κατὰ τοιαύτην κλίμακα, ὥστε νὰ αἴρωνται αἱ ἀνισότητες τῶν διαφόρων μεταγωγικῶν ἐξόδων.

Οὕτω κατὰ τὸν Thünen ἡ τοποθέτησις τῶν διαφόρων μορφῶν γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως περὶ τὴν πόλιν θὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Εἰς τὸν ἐγγύτερον τῆς πόλεως κύκλον, τὸν κύκλον τῆς ἐλευθέρας ἐκμεταλλεύσεως (Kreis der Freien Wirtschaft), θὰ διεξαχθῇ ἡ κηπουρικὴ καλλιέργεια τῶν λαχανικῶν, φρούτων, ἡ παραγωγὴ γάλακτος, βουτύρου, ἀβγῶν, ὅλων ἐν γένει τῶν προϊόντων ποὺ δὲν ἀντέχουν εἰς μακρινὴν μεταφοράν. Τὰ ἐκ τῆς πόλεως ἀπορρίμματα χρησιμεύουν ὡς λίπασμα αὐτῆς τῆς καλλιεργείας. Εἰς τὸν δεύτερον κύκλον θὰ καλλιεργηθῇ τὸ δάσος, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν δαπανῶν μεταφορᾶς τοῦ ξύλου. Εἰς τὸν τρίτον κύκλον θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια δι' ἀμειψισπορᾶς καὶ ἡ ἐντατικὴ κτηνοτροφία ἐντὸς τῶν στάβλων. Ἐπειδὴ αἱ δαπάναι μεταφορᾶς εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν εἶναι σχετικῶς μικραί, ἐπιτρέπονται αἱ μεγαλύτεραι δαπάναι ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια. Εἰς τὸν τέταρτον κύκλον, ὅπου αἱ δαπάναι μεταφορᾶς εἶναι μεγαλύτεραι, δὲν δύναται πλέον νὰ διεξαχθῇ ἐντατικὴ καλλιέργεια, ἀλλὰ μόνον ἐκτατικὴ τοιαύτη, διότι ἄλλως τὰ προϊόντα τοῦ τετάρτου κύκλου δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνταγωνισθοῦν τὰ τοῦ τρίτου. Εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν ἐφαρμόζεται ἑπομένως τὸ σύστημα τῆς τριετοῦς ἀγραναπαύσεως καὶ καλλιεργοῦνται συνήθως σιτηρά. Εἰς τὸν πέμπτον κύκλον, ἕνεκα τῶν μεγάλων μεταφορικῶν ἐξόδων, δὲν γίνεται πλέον καλλιέργεια ἀλλὰ ἐκμετάλλευσις τῆς γῆς ὑπὸ μορφὴν λιβαδίων διὰ τὴν ποιμνιοβοσκήν. Εἰς τὸν ἕκτον κύκλον ὑφίσταται μόνον θήρα ὡς μοναδικὸν μέσον ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γεωργικοῦ τοῦ ἐδάφους πλούτου. Ἐκ τῶν προεκτεθέντων προκύπτει ὅτι κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Thünen ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασις καὶ συνεπῶς ἡ αὔξησις τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἀναλόγως τῆς μεγαλυτέρας ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς καταναλώσεως ἀποστάσεως 1) ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς γίνεται ἐκτατικωτέρα (δηλαδὴ γίνεται μὲ ὀλιγώτερα κεφάλαια), 2) καλλιεργοῦνται κατὰ προτίμησιν προϊόντα τῶν ὁποίων ἡ μεταφορὰ εἶναι εὔκολος καὶ εὐθηνὴ καὶ 3) ἐπιδιώκεται ἡ ἐπὶ τόπου ἐξαντλητικωτέρα χρησιμοποίησις τῶν γεωργικῶν προϊόντων (μετατροπὴ γεωμήλων εἰς οἰνόπνευμα). Ἡ θεωρία τοῦ Thünen εἶναι ὀρθή, διαγράφει δὲ τὴν τάσιν, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων. Δεδομένου ὅμως ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι παρουσιάζουν μεγίστην ποικιλίαν (ἀνωμαλότης ἐδάφους, πολλὰ κέντρα καταναλώσεως, ἄνισοι συνθῆκαι συγκοινωνίας καὶ κτλ.), ἑπόμενον εἶναι καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων νὰ μὴ παρουσιάζῃ ὁμοιόμορφον καὶ ἑνιαίαν μορφὴν ἀλλὰ μεγάλην ποικιλίαν.

2) Εἰς τὴν *ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων*. Εἰς τὸν κλάδον αὐτὸν τῆς παραγωγῆς ἡ ἕδρα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἐκ τῆς θέσεως τῶν κοιτασμάτων, ἡ πραγματοποίησις ὅμως τῆς

Digitized by Google

ἐκμεταλλεύσεως ἐξαρτᾶται δι' ὡρισμένα εἴδη μεταλλείων καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεώς των ἀπὸ τὰ κέντρα καταναλώσεως. Ἐνῷ λοιπὸν τὰ μεταλλεῖα πολυτίμων μετάλλων γίνονται ἀντικείμενα ἐκμεταλλεύσεως ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται, ἔστω καὶ μακρὰν κατῳκημένων περιοχῶν, τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μὲ τὰ μεταλλεῖα ἐκ σιδήρου ἢ τὰ ἀνθρακωρυχεῖα, ποὺ τυγχάνουν κατὰ προτίμησιν ἐκμεταλλεύσεως, ὅταν εὑρίσκωνται πλησίον τῶν κέντρων ἀναπτύξεως τοῦ βιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ (μικρὰ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Κίνας).

3) Εἰς τὴν *βιομηχανίαν*. Διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς βιομηχανίας, ποὺ εἶναι πολὺ εὐκινητοτέρα τῆς γεωργίας, πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὰς δαπάνας τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ποὺ κατανέμονται ὡς ἑξῆς: α) τόκοι καὶ ἀπόσβεσις κεφαλαίου πρὸς ἀγορὰν γηπέδων, μηχανῶν, β) δαπάναι διὰ πρώτας ὕλας καὶ μεταφοράν, γ) ἡμερομίσθια ἐργατῶν, δ) μεταφορὰ προϊόντων καὶ ε) γενικαὶ δαπάναι. Τὰ μεγαλύτερα κονδύλια, ποὺ καθορίζουν συνήθως καὶ τὴν ἕδραν τῶν βιομηχανικῶν ἐκμεταλλεύσεων, εἶναι τὰ ἑξῆς: α) ἔξοδα πρώτων ὑλῶν, β) ἐργατικὰ καὶ γ) μεταφορικά· μεταξὺ δὲ αὐτῶν πάλιν ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἕδρας ἔχουν τὰ μεταφορικὰ τῶν πρώτων ὑλῶν, ποὺ συνήθως εἶναι μεγαλύτερα τῶν μεταφορικῶν τῶν προϊόντων, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον αἱ ἐργατικαὶ συνθῆκαι. Ἡ βιομηχανία παρουσιάζει τόσην ποικιλίαν μορφῶν καὶ διεξάγεται ὑπὸ τόσον ποικίλας συνθήκας, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθοῦν νόμοι τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς. Γενικῶς ὡς πρὸς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν βιομηχανικῶν ἐκμεταλλεύσεων δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αὕτη παρουσιάζει τὰς ἀκολούθους τάσεις: 1) Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται πέριξ μεγάλων κέντρων καταναλώσεως (Konsumorientierung) ἐφόσον: α) κατεργάζεται πρώτας ὕλας πανταχοῦ εὑρισκομένας (Ubiquitäten) ἢ εὐκόλως μεταφερομένας, β) ἐφόσον παράγει ἀντικείμενα προσαρμοζόμενα εἰδικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας ὡρισμένου πληθυσμοῦ (βιομηχανία μετάξης, καλλιτεχνικαὶ βιομηχανίαι, κατεργασία σίτου καὶ παραγωγὴ ἄρτου), γ) ἐφόσον παράγει προϊόντα ποὺ ἐκ τῆς φύσεώς των δὲν δύνανται νὰ μεταφερθοῦν καὶ δ) ὅταν πρόκειται περὶ ἀνεγέρσεως οἰκοδομῆς. 2) Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται πλησίον τῶν πηγῶν πρώτων ὑλῶν (Materialorientierung) ἐφόσον κατεργάζεται μεγάλας ποσότητας τοιούτων, καὶ αἱ ποσότητες αὐταὶ χάνουν διὰ τῆς κατεργασίας μέγα μέρος τοῦ βάρους των. Ἐδῶ ἀνήκουν αἱ λεγόμεναι βαρεῖαι βιομηχανίαι (κατεργασία σιδήρου, ἡ σιδηροβιομηχανία ἐγκαθίσταται συνήθως πλησίον τῶν ἀνθρακωρυχείων καὶ ὄχι τῶν σιδηρωρυχείων, διότι ἡ κατανάλωσις τοῦ ἄνθρακος εἶναι κατ' ὄγκον μεγαλυτέρα τῆς τοῦ σιδήρου). Ἐὰν ὅμως ἡ βιομηχανία κατεργάζεται μὲν μεγάλας ποσότητας πρώτων ὑλῶν, ἀλλ' αὐταὶ διὰ τῆς κατεργασίας δὲν χάνουν τὸ βάρος των, τότε αἱ τοιαῦται βιομηχανίαι δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ τοποθετηθοῦν καὶ εἰς μεγάλα ἐργατικὰ κέντρα ἢ κέντρα καταναλώσεως. 3) Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται πλησίον τῶν μεγάλων ἐργατικῶν κέντρων (Arbeitsorientierung) ὅταν ἀπασχολῇ μέγαν ἀριθμὸν ἐργατῶν ἢ θέλῃ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἀφθονίας ἐξειδικευμένων ἐργατῶν (κλωστοϋφαντήρια Lancashire).

III. *Συγκέντρωσις καὶ ἀποκέντρωσις τῶν ἐπιχειρήσεων*. Ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐπιχειρήσεων παρατηροῦμεν ἄλλοτε μὲν συγκέντρωσιν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, οὕτως ὥστε σχηματίζονται μεγάλαι περιοχαὶ γειτνιαζουσῶν ἐπιχειρήσεων (Agglomerationstendenz, Indunstriebezirksbildung), ἄλλοτε δὲ ἀποκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἠρευνήθη τὸ πρόβλημα τῆς ἐγκαταστάσεως, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως ποὺ ἐξασκοῦν ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τὰ κέντρα πρώτων ὑλῶν, ἐργασίας καὶ καταναλώσεως· ἤδη πρόκειται νὰ ἐρευνηθῇ ἡ ἑλκτικὴ ἢ ἀπωστικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦν πρὸς ἀλλήλας αἱ ἐπιχειρήσεις. Ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ τῆς ἕλξεως τῶν τριῶν ὡς ἄνω κέντρων, συμβαίνει συνηθέστατα ἡ ἐγκατάστασις ὡρισμένης ἐπιχειρήσεως, εἰς ὡρισμένον τόπον νὰ προκαλῆται ὑπὸ τῆς προϋπάρξεως ἐκεῖ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, ἢ καὶ ἀντιθέτως. Οἱ λόγοι ποὺ συνηγοροῦν συνήθως ὑπὲρ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι οἱ ἑξῆς: α) Ἵδρυσις πλησίον τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων μικροτέρων ἐκμεταλλεύσεων, ποὺ παρασκευάζουν μέρος τῆς ἐργασίας τῶν μεγάλων, ὅταν αἱ μικρότεραι αὐταὶ ἐκμεταλλεύσεις, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, δὲν δύνανται νὰ ὑφίστανται παρὰ μόνον ἐφόσον ἐργάζονται διὰ πολλὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. β) Ἵδρυσις ἐκμεταλλεύσεων ὅπου γίνονται ἐπιδιορθώσεις πλησίον τῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ παράγουν τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἐπιδιορθώνουν αὗται. γ) Ἵδρυσις ἐκμεταλλεύσεως ὅπου παρασκευάζονται ὡρισμένα βοηθητικὰ ἄλλης βιομηχανίας προϊόντα (π.χ. παρασκευὴ κιβωτίων κτλ.) πλησίον τῆς δευτέρας ταύτης. δ) Διευκόλυνσις τῆς ἀγορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν. ε) Διευκόλυνσις τῆς πωλήσεως τῶν ὁμοειδῶν προϊόντων.

Ἀντιθέτως, ὑπὲρ τῆς ἀποκεντρώσεως τῶν ἐκμεταλλεύσεων συνηγοροῦν οἱ ἑξῆς λόγοι: α) Μεγάλαι τιμαὶ τῶν γηπέδων καὶ τῶν ἐνοικίων. β) Μεγάλη ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου ὑπάρχει συγκέντρωσις. Εἶναι φανερὸν ὅτι μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἀποκεντρώσεως ἐξασκοῦν τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ αἱ τιμαὶ τῶν μεταφορικῶν.

Ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς. Ἐπικέρδεια καὶ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός. Ἐξετάζοντες τὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς, ἐξετάζομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ κίνητρα ποὺ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν καὶ ἔπειτα τὴν ἀρχὴν ἥτις ρυθμίζει τὴν ὅλην παραγωγικὴν ἐνέργειαν. Ὡς πρὸς τὰ κίνητρα τὰ ὠθοῦντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν παραγωγὴν ἔχομεν τὰ ἀκόλουθα νὰ παρατηρήσωμεν: Βασικὸν κίνητρον εἶναι βεβαίως αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου, διότι αἱ ἀνάγκαι ἐξαναγκάζουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐνεργῇ παραγωγικῶς διὰ νὰ τὰς ἐξυπηρετῇ. Εἰς τὰς ἀνάγκας πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἀγαθὰ εἶναι ἀνεπαρκῆ καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραχθοῦν τὰ ἐλλείποντα.

Ἀλλὰ αἱ ἀνάγκαι ἐξηγοῦν τὴν παραγωγικὴν δρᾶσιν τῶν ἀτόμων ἐφόσον ταῦτα παράγουν μόνον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν, τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει εἰς τὴν προηγμένην συναλλακτικὴν οἰκονομίαν, ὅπου προέχει ἡ ποριστικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια, ὅστις παράγει διὰ τὴν ἐξασφάλισιν κέρδους. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ κίνητρον τῆς παραγωγῆς πρέπει, ἐκτὸς τῶν ἀναγκῶν, νὰ εἶναι καὶ κάτι ἄλλο. Τίθεται ἑπομένως τὸ βασικὸν διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐρώτημα, τίνι τρόπῳ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐντατικωτέρα παραγωγικὴ ἐνέργεια, ἥτις σημειωτέον συνδέεται πάντοτε μετὰ κόπου (ἄλλως πρόβλημα παραγωγῆς δὲν θὰ ὑπῆρχεν). Ἐπὶ τοῦ θεμελιώδους τούτου ἐρωτήματος παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Τρεῖς τρόποι ἐξασφαλίσεως τῆς ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καταβολῆς παραγωγικῆς ἐνεργείας εἶναι δυνατοί: ἡ *βία*, καθ' ἣν ὡρισμένα ἄτομα ἐξαναγκάζουν ἄλλους νὰ ἐργάζωνται (δουλεία, δουλοπαροικία), ἡ *ἐπικέρδεια*, ὁπότε εἰς τὸν παραγωγὸν ἐξασφαλίζεται ὡς ἰδιοκτησία του τὸ προϊὸν τῆς παραγωγῆς καὶ συνεπῶς καὶ τὸ κέρδος ἐκ τῆς παραγωγικῆς του ἐργασίας, καὶ τέλος ἡ *ἐλευθέρα πρόθεσις* τῶν ἀτόμων, ἀποδυομένων εἰς τὴν παραγωγὴν ἐξ ἐνδιαφέροντος ἢ ἐξ αἰσθήματος κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Ὁ πρῶτος τρόπος ἀπορρίπτεται ὡς ἀντιανθρωπιστικός, ὁ τρίτος (ὁ ὑπὸ τοῦ σοσιαλισμοῦ ὑποστηριζόμενος, ἀλλὰ μηδέποτε γενικώτερον μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθείς) δὲν φαίνεται ἐφαρμόσιμος, διότι εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπομένει οὕτως ὡς μόνος δυνατὸς τρόπος ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς ὁ ἐπὶ τῆς ἐπικερδείας βασιζόμενος, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἀνέκαθεν ἐφαρμοσθεὶς (ἐφόσον δὲν ἐφηρμόσθη ἡ βία). Εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐπικερδείας, ποὺ εἶναι τὸ σύστημα παραγωγῆς τῆς λεγομένης *ἀστικῆς* οἰκονομίας, τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς ἀνήκουν εἰς τὸν παραγωγὸν ἢ τὸν ἐπιχειρηματίαν, διότι ἀναγκαία καὶ λογικὴ συμπλήρωσις τῆς ἐπικερδείας εἶναι ἡ ἀτομικὴ *ἰδιοκτησία* ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐπικέρδεια παρουσιάζει ὡρισμένα μειονεκτήματα, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι δευτερευούσης σημασίας πρὸ τοῦ μεγίστου πλεονεκτήματος ὅτι, ὡς ἀπέδειξε μακραίων ἐφαρμογή, ἐξασφαλίζει τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον.

Τὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλευθέρας προθέσεως τῶν ἀτόμων ὑποστηρίζει ὁ σοσιαλισμὸς (ἢ κομμουνισμός), ὑποστηρίζων ταυτοχρόνως καὶ τὴν κατάργησιν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν μέσων παραγωγῆς. Κατὰ τὸν σοσιαλισμόν, ἄνευ βίας καὶ ἄνευ τοῦ κινήτρου τῆς ἐπικερδείας τὰ ἄτομα θὰ προβαίνουν εἰς παραγωγικὰς ἐνεργείας ἐλαυνόμενα ὑπὸ ἀνωτέρας τινὸς ἰδεολογίας, ὑπὸ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Αἱ ἀπόψεις αὗται προϋποθέτουν τελείαν μετατροπὴν τῶν ψυχολογικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάσεων τῶν ἀνθρώπων. Μέχρι τοῦδε ἡ μακρὰ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐργάζεται εἰ μὴ μόνον διὰ δύο λόγους, ἢ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν, ὁπότε ἔχομεν πρωτογενῆ καὶ στοιχειώδη παραγωγήν, ἢ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν κέρδους, ὁπότε ἡ παραγωγὴ λαμβάνει μείζονα ἔκτασιν. Μέχρι τοῦτε ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς ἄνευ ἐπικερδείας ἀπέτυχε. Οὕτω πρὸ 800 περίπου ἐτῶν εἰς τὴν Κίναν, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Chen-Tsung (997—1022), ἐνεφανίσθησαν ἔνδεια καὶ ἀνωμαλίαι εἰς τὴν οἰκονομίαν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ ἀναμορφωτὴς Wang An-shih (1021—1086), γενόμενος τῷ 1069 ὑπουργός, ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ νέον πρόγραμμα ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς. Ἐφήρμοσε κρατικὸν μονοπώλιον τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ παραγωγὴ ἑκάστης διοικητικῆς περιοχῆς ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν καταβολὴν φόρων καὶ τὰς καταναλωτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἠγοράζετο εἰς εὐθηνὴν τιμὴν ὑπὸ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὰ τοιαῦτα ὡς πλεονάσματα εἴτε εἰς ἄλλην περιοχὴν εἴτε πρὸς πώλησιν. Αἱ τιμαὶ καθωρίζοντο ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ γῆ ἀνῆκεν εἰς τὸ κράτος, διανεμομένη κατ' ἴσας μερίδας εἰς ὅλους τοὺς πολίτας. Τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς παρηκολούθουν κρατικὰ ὄργανα, μεριμνῶντα περὶ τῆς μεγίστης δυνατῆς παραγωγικότητος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφηρμόσθη ἐπὶ τρεῖς περίπου δεκαετηρίδας, ἀλλ' ἀπέτυχε, καταργηθὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Sse-ma-Kuang, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1129 οἱ σοσιαλισταὶ ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς Κίνας. Ἑτέρα προσπάθεια ἐφαρμογῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς τὴν παραγωγὴν γίνεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1917 εἰς τὴν Ρωσίαν, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται ὅτι, ἐνῷ κηρύσσεται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, κατ' οὐσίαν ἐφαρμόζεται ἡ βία καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς πρὸς ἐργασίαν, καὶ ὅτι διὰ τοῦ κομμουνισμοῦ τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἐπίπεδον τῆς Ρωσίας κατέπεσε, ἀντὶ δὲ προόδου σημειοῦται ἀνακοπὴ πάσης πρὸς τὰ πρόσω ἐξελίξεως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προείπῃ τις τὴν προσεχῆ ἀνατροπὴν τοῦ ρωσικοῦ κομμουνισμοῦ, ἀλλὰ μετ' ἀσφαλείας δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐφαρμογή του ὁδηγεῖ πρὸς καταστροφὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι ἐπέκτασίς του θὰ σημάνῃ τὴν ἀποβαρβάρωσιν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, καὶ οὕτω θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ δύσις τοῦ νεοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως κατὰ τὸν Ε´ μ. Χ. αἰῶνα ἐπραγματοποιήθη ἡ δύσις τοῦ λαμπροῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐπικέρδεια, δηλαδὴ ἡ τάσις τῶν ἀτόμων πρὸς ἐπιδίωξιν κερδῶν, ἔχει ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὴν τάσιν ἐκ μέρους αὐτῶν πρὸς διαμόρφωσιν μονοπωλίων, διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἐξασφαλισθοῦν μέγιστα κέρδη. Ἀλλὰ ὁ κίνδυνος αὐτὸς εἰς κοινωνίαν καὶ οἰκονομίαν διεπομένην ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας δὲν ὑφίσταται, διότι φυσικὴ ἐπίσης συνέπεια τῆς ἐλευθέρας πρὸς ἐπικέρδειαν τάσεως εἶναι ὁ *ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός*, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀντίδοτον τῆς μονοπωλιακῆς τάσεως τῶν ἐπιδιωκόντων μέγιστα κέρδη ἀτόμων. Ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς εἶναι ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἕκαστος δυνάμενος νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ὁτιδήποτε ἐπάγγελμα δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ κέρδη δι' οἱασδήποτε παραγωγικῆς ἐνεργείας ἐπιθυμεῖ, ἑπόμενον δὲ εἶναι ὅτι τὰ ἄτομα θὰ στραφοῦν πρὸς ἐκείνους τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους, οἱ ὁποῖοι προσπορίζουν δι' ἕνα οἱονδήποτε λόγον μεγάλα κέρδη καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν πελατείαν καὶ μεγάλην κατανάλωσιν οἱ νέοι οὗτοι ἀνταγωνισταὶ θὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη θὰ ἔχῃ ὡς φυσικὴν συνέπειαν νὰ ἀναγκασθοῦν τὸ αὐτὸ νὰ πράξουν καὶ οἱ προϋπάρχοντες μὲ μονοπωλιακὰς τάσεις παραγωγοὶ καὶ οὕτω τὸ ὅλον ἐπίπεδον τῶν τιμῶν θὰ πέσῃ.

Οὕτως ἡ παραγωγὴ ἀνέκαθεν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐπικερδείας καὶ ὀργανοῦται διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς δὲν εἶναι ἀμιγὴς μειονεκτημάτων, διότι ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα, ὅταν ὑπερβῇ ὡρισμένα ὅρια, ζημίας τῶν παραγωγῶν καὶ τὴν δημιουργίαν ἀταξίας εἰς τὴν παραγωγήν. Δι' αὐτὸ ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ παραγωγῇ περιορίζεται ὑπὸ τριῶν γεγονότων: 1) τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων, 2) τοῦ συνασπισμοῦ τῶν ἐργατῶν καὶ 3) τῆς ἐπεμβατικῆς, εἰς τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς, πολιτικῆς τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει νομοθετικῶς διαφόρους λεπτομερείας αὐτῆς. Οἱ συνασπισμοὶ τῶν ἐπιχειρήσεων (ἢ ἐργοδοτῶν) ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν δι' αὐτῶν μείωσιν τῶν δυσμενῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, δηλαδὴ τὴν μείωσιν τῆς ἐλαττώσεως τοῦ κέρδους. Οἱ συνασπισμοὶ οὗτοι, ὡς π. χ. τὰ καρτὲλ καὶ τράστ, ἐκ πρώτης ὄψεως τείνουν νὰ διαμορφώσουν μονοπώλια ὑπὲρ ἑαυτῶν (καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Wieser μονοπωλοειδεῖς ἑνώσεις), διετυπώθη δὲ πολλαχῶς ὁ φόβος ὅτι θὰ διαμορφώσουν πραγματικὰ μονοπώλια. Τοιοῦτος φόβος δὲν ἔχει ὅμως βάσιν, μέχρι τοῦδε δὲ οἱ συνασπισμοὶ τῶν παραγωγῶν ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῆς τιμῆς τῶν παρ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων, τοῦτο δέ, διότι καὶ αὐτοί, ὡς πᾶς ἔμπορος, ἐπιδιώκουν τὰ κέρδη ἐν τῇ καταναλώσει, δηλαδὴ τὴν αὔξησιν κερδῶν ὄχι διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ποσοστοῦ κέρδους κατὰ μονάδα πωλουμένου προϊόντος, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς πωλουμένης ποσότητος. Πλὴν τούτου, ἐὰν συνέβαινε διεθνὴς συνασπισμὸς παραγωγῶν νὰ μονοπωλήσῃ πράγματι παραγωγήν τινα καὶ νὰ καθορίσῃ ὑψηλὰς τιμὰς (πρᾶγμα ποὺ μέχρι τοῦδε κατέστη ἀνέφικτον), ταχέως θὰ ἐτίθετο φραγμὸς εἰς αὐτὴν τὴν τάσιν διὰ τῆς λήψεως τῶν καταλλήλων νομοθετικῶν μέτρων. Οἱ συνασπισμοὶ τῶν ἐργατῶν ἀποτελοῦν τὸ ἀντίρροπον τῶν συνασπισμῶν τῶν ἐργοδοτῶν καὶ παραγωγῶν, ἐπιδιώκοντες τὴν ὕψωσιν τῶν ἡμερομισθίων. Αἱ προσπάθειαι αὐτῶν εἶναι μέχρις ὡρισμένου σημείου δικαιολογημέναι καὶ σκόπιμοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δύνανται νὰ ἀποβοῦν ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν παραγωγὴν ἐὰν ἐπιτύχουν τὸν καθορισμὸν πολὺ ὑψηλῶν ἡμερομισθίων, ὁπότε πάλιν χρειάζεται νὰ παρέμβῃ τὸ κράτος πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1931 εἷς ἐκ τῶν λόγων ποὺ ἠνάγκασαν τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χρυσῆν βάσιν εἰς τὸ νόμισμά της ἦτο καὶ ἡ διὰ τοῦ μέτρου τούτου

Digitized by Google

ἐπιτυγχανομένη οὐσιαστικωτάτη ἐλάττωσις τῶν ἡμερομισθίων, τῶν ὁποίων ἡ ὑπέρμετρος αὔξησις, ὀφειλομένη εἰς τὸν ἐπιτυχῆ ἀγῶνα τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων, ἐπίεζε τὴν ἀγγλικὴν παραγωγὴν καὶ ἔθετεν αὐτὴν εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἐν τῇ διεθνεῖ ἀγορᾷ.

Τέλος τὴν ἐπικέρδειαν καὶ τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμὸν ρυθμίζει τὸ κράτος διὰ τῆς λήψεως ποικίλων νομοθετικῶν μέτρων, κυρίως διὰ τῆς ἐπιβολῆς ὡρισμένων φορολογιῶν καὶ διὰ τῆς ρυθμίσεως τῶν συνθηκῶν τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐπεμβατικὴ αὕτη τοῦ κράτους τάσις διαγράφεται ὁλονὲν ζωηροτέρα καὶ πραγματοποιεῖται κατὰ προϊοῦσαν κλίμακα, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 περίπου καὶ ἐπέκεινα, ἐνῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπεδιώχθη ἡ ἐμπέδωσις τοῦ ἀπολύτου ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ μέλλουσα τῆς οἰκονομίας καὶ παραγωγῆς ὀργάνωσις θὰ ἔχῃ τὴν μορφὴν *διευθυνομένης οἰκονομίας*, καθ' ἣν ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις θὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσορροπίας καὶ τὴν γεφύρωσιν τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν μεταξὺ τῶν ἀτόμων χασμάτων. Πολλοὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι διευθυνομένη οἰκονομία εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸν κομμουνισμόν. Οὐδὲν ὅμως μᾶλλον πεπλανημένον τούτου, διότι ἐνῷ ὁ δεύτερος εἶναι πολέμιος τῆς ἐπικερδείας καὶ θέλει νὰ θέσῃ ταύτην ἐντελῶς ἐκποδὼν τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἡ πρώτη διατηρεῖ τὴν ἐπικέρδειαν, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς ὑπερβολάς της καὶ ἐπιδιώκει νὰ προλάβῃ τὰς ἐπικινδύνους της συνεπείας. Ἡ διευθυνομένη οἰκονομία διατηρεῖ ὡς βάσιν τῆς παραγωγῆς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἀτόμων καὶ τὴν δημιουργικὴν αὐτῶν ὁρμήν, ἄνευ τῶν ὁποίων θὰ ἔχωμεν οἰκονομικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν μαρασμόν, ἀλλὰ θεραπεύει τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ μειονεκτήματα τῶν ἄλλως πολυτίμων καὶ ἀπαραιτήτων τούτων κινήτρων πάσης δράσεως καὶ προόδου. Φυσικὰ καὶ εἰς τοῦτο, ὡς καὶ εἰς πᾶν ἀνθρώπινον, δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ τέλειον, οὔτε ἡ πλήρης εὐτυχία, ἀλλ' ἡ μείωσις τῆς δυστυχίας καὶ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν.

Συνοψίζοντες τὰ λεχθέντα, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς, ἡ σύμφωνος μὲ τὴν ψυχολογικὴν καὶ φυσιολογικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἐκείνη, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐπικερδείας, ἀφιεμένης ἐλευθερίας οἰκονομικῆς ἐνεργείας εἰς τὰ ἄτομα. Φυσικὸν καὶ αὐτόματον συμπλήρωμα τῆς ἐπικερδείας εἶναι ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός. Ἡ ἐπικέρδεια καὶ ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς ἐπιτυγχάνουν τὰ μέγιστα παραγωγικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπικέρδεια ὅμως καὶ ἀνταγωνισμὸς ἐὰν ἀφεθοῦν ἀπολύτως ἐλεύθερα, καίτοι οἰκονομικῶς σκόπιμα, γίνονται κοινωνικῶς ἐπιβλαβῆ καὶ δι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις, ἡ διευθυνομένη οἰκονομία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α'. *Εἰδικαὶ περὶ παραγωγῆς, ἐπιχειρήσεως καὶ ἐγκαταστάσεως πραγματεῖαι ὡς καὶ ἄρθρα περιοδικῶν καὶ λεξικῶν: Dunoyer Ch.*, Production ἐν Dictionn. de l' Économie Politique Coquelin et Guillaumin T.A' 1864 σελ. 439—450 (περιέχει ἔκθεσιν τῶν ἀπόψεων τῆς παλαιοτέρας φιλελευθέρου σχολῆς, ὁ δὲ συγγραφεὺς ὑπερμαχεῖ ὑπὲρ τῆς εὐρυτάτης ἐννοίας τῆς παραγωγικότητος). — *Kleinwächter Fr.*, Die volkswirtschaftliche Produktion im Allgemeinen ἐν Schönbergs Handbuch 3η ἔκδ. τ. Α' 1890 σελ. 175—240. — *Cannan*, A History of the Theories of Production and Distribution in English Political Economy 1894 3η ἔκδ. 1917. — *Lehr-Frankenstein*, Produktion und Konsumtion in der Volkswirtschaft 1895 σ. 1—10. — *Montemartini G.* La teoria della Produttività Marginali 1899. — *Nordenholz A*, Allgemeine Theorie der gesellschaftlichen Produktion 1904.— *Biermann*, Zur Lehre von der Produktion 1904.— *Hawley F. B.*, Enterprise and the Productive Process 1907. — *Müller J*, Abriss einer Geschichte der Theorie von den Produktionsfaktoren 1911.— *Lexis W.*, Produktion Handw. d. Staats-Wissenschaften 3η ἔκδ. τ. ΣΓ' 1910 σελ. 1218—1221 (σύντομον ἀλλὰ περιεκτικώτατον σημείωμα). — *Bücher K.*, Das Gesetz der Massenproduktion ἐν Zeitschrift für die ges. Staatswissenschaft LXVI 1910 σελ. 429—444, ἀνατυπωθὲν ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ Die Entstehung der Volkswirtschaft 7η ἔκδ. τ. Β' 1922 σελ. 87—118.— *Fleischl Paul*, Versuch einer Theorie der Produktion Diss 1915.—*Nicklisch W.*, Betriebslehre 6η ἔκδ. Stuttg. 1922 (περιέχει ἀνάλυσιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας τῶν ἐπιχειρήσεων). —*Tönjes Carl*, Rentabilität 1924.— *Mayer Hans*, Produktion Handwörterbuch der Staatswissenschaften 4η ἔκδ. τ. VI 1925 σ. 1108—1122 (λεπτομερὴς καὶ ἐξαντλητικὴ ἔκθεσις τῆς θεωρίας μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας).—*Mayer Hans*, Produktionsfaktoren Handw. d. Staatsw. 4η ἔκδ. τ. VI 1925 σ 1122—1128 (ἐποπτικὴ ἔκθεσις μετὰ βιβλιογραφίας). — *Masse R.*, La production des Richesses 1925.— *Wunderlich F.*, Produktivität 1926 σελ. 358 (ἐκτενὴς καὶ λεπτομερὴς ἔρευνα τοῦ προβλήματος τῆς παραγωγῆς καὶ παραγωγικότητος. Ἡ ἀρίστη ἐπὶ τοῦ θέματος ἐργασία. Ὁ Diehl ἐπέκρινε τὴν συγγραφέα ὅτι ἐταύτισε τὴν παραγωγὴν μὲ τὴν οἰκονομίαν, διευρύνας τὴν ἔννοιαν τῆς πρώτης).—*Baxa Jacob*, Geschichte der Produktivitätstheorie 1926 (ἐκτενὴς καὶ ἐξαντλητικὴ ἔρευνα τοῦ προβλήματος τῆς παραγωγικότητος). —*Rössle K.*, Produktions kalkulation ἐν Handwörterbuch des Kanfmanns τ. 4 1927, σ. 457—458 (μετὰ βιβλιογραφίας).— *Zawadzki W. L.*, Esquisse d' une Théorie de la Production 1927 σελ. 177 (ἐστερημένον ἐνδιαφέροντος). — *Hummel O.*, Das Rentabilitäts und Wirtschaftlichkeitsproblem Stuttg. 1927.— *Schmaltz K. und A. Richter*, Produktionsprozess, betriebswirtschaftlicher, ἐν Handwörterbuch der Betriebswirtschaft τ. Δ' 1928, σ. 599—662.— *Ter Vehn A.*, Produktionsregulierung αὐτόθι σελ, 662—675. — *Manoïlesco M.*, Théorie du Protectionnisme et de l' échange international 1929 σελ, 21—78 περὶ ἐθνικῆς παραγωγῆς.— *Halm G.*, Die Konkurrenz 1929 σελ. 182 (ἀξιόλογος καὶ διαφωτιστικὴ ἔρευνα). — *Robertson D. H.*, The Control of Industry 1930 σελ. 169. (Σήμερον ὁ ἐπιχειρηματίας διευθύνει ὅπως θέλει τὴν παραγωγήν, ἀλλὰ φέρει καὶ τοὺς κινδύνους· ὁ συγγραφεὺς διερωτᾶται ἐὰν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν καὶ τὰ δύο ταῦτα σημεῖα μειουμένων κινδύνων καὶ πρωτοβουλίας. Ἀπάντησις δὲν παρέχεται).— *Philipps H.*, Production 1931 σελ. 158 (ἔκδοσις Pitman, ἐκλαϊκευτικὴ ἔκθεσις τοῦ ὅλου ζητήματος).— *Neisser Hans*, Das Gesetz von abnehmenden Bodenertrag und die wirtschaftliche Entwicklung, Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 49 1922 σελ. 421—466. — *Diehl K.*, Gibt es ein allgemeines Ertragsgesetz für alle Gebiete des Wirtschaftslebens ? Jahrb. f. Nationalökonomie und Statistik 1923 1—32. — *Fromont Pierre*, La loi des rendements non proportionnels. Son évolution et ses derniers perfectionnements. Revue d' Économie Politique 1928, σ. 1073—1099.— *Valk, Willem L.*, Les équations de Walras et de Cassel et la théorie de la productivité marginale. Αὐτόθι 1929, σελ. 34—48. — *Honneger H.*, Der Machtgedanke und das Produktionsproblem, Schmollers Jahrbuch 49 1925 553—662.— *Honneger, H.*, Produktivität und Soziabilität, Conrads Jahrbücher 126 1927, σελ. 113 ἑ.— *Zuckerkandl Robert*, Zur Produktionslehre. Schm J. σελ. 1231—1268 (εἰσαγωγικὸν τμῆμα μακροτέρας ἐργασίας, ἣν ὅμως ὁ συγγραφεύς, ἐφόσον γνωρίζω, δὲν ἐδημοσίευσε, προώρως ἀποθανών).— *Zuckerkandl Rodert*, Weitere Beiträge zur Produktionslehre (Aus dem Nachlass herausgegeben von Univ.—Prof. Dr. Oskar Engländer). Αὐτόθι 52 1928, 961—984 (μικρὰ συμπλήρωσις τοῦ προηγουμένου). — *Diehl Karl*, Zur Lehre von der Produktivität. Αὐτόθι 51 1927, σελ. 533—544.—*Balk Willem*, Zur Frage der Grenzproduktivität. Αὐτόθι 51 1927, σελ. 653—669.— *Schumpeter Joseph*, Zur Frage der Grenzproduktivität. Entgegnung auf den Aufsatz von Willem Balk. Αὐτόθι 51 1927, σελ. 671—680.— *Boyazoglu et Ganossis*, Les bases scientifiques de la loi du Rendement décroissant en Économie Rurule et sa formule mathématique 1931, σελ. 10 (μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας).— *Pierstorff J.*, Unternehmer H. W. Staatsw. 3η ἔκδοσις τ. VIII 1911, σ. 35—97 (μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας). — *Liefmann J.*, Unternehmungsformen 1912.—*Liefmann J.*, Beteiligungs und Finanzierungsgesellschaften 4η ἔκδ. 1923.— *Lee John*, Industrial organisation 1923. — *Liefmann J.*, Kartelle und Trusts 6η ἔκδ. 1924.— *Sombart W.*, Prinzipielle Eigenart des modernen. Kapitalismus ἐν Grundriss der Sozialoekonomik τ. IV 1926, σ. 10—21.— *Steinitzer E.*, Bedarfsdeckung und Erwerbswirtschaft αὐτόθι σ. 120—128.—*Löffler-Werner*, Die moderne Konzernierung 1926. — *Schumpeter J.*, Unternehmer H. W. Staatswissenschaften 4η ἔκδοσις τ. VIII 1928, σελ. 476—488 (μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας).— *Χαριτάκης Θ.*, Ἡ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ διοίκησις καὶ γενικώτεραι ταύτης ἐφαρμογαὶ κατὰ τὸν H. Fayol 1924.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ διδασκαλία τῆς διοικήσεως τῶν ἐργασιῶν, περιοδικὸν «Ἔργα» τ. Β' σ. 121—127. — *Thünen J. v.*, Der isolierte Staat, 2α ἔκδ. 1921 (τὸ κύριον ἔργον διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ γεωργίᾳ). — *Weber Alfred*, Ueber den Standort der Industrien. I Teil, reine Theorie des Standortes 1909. — *Weber Adolf*, Industrielle Standortslehre, Allgemeine und Kapitalistische Theorie des Standortes, Grundriss des Sozialoekonomik τ. IV 1914 σ. 55—82 (μετὰ βιβλιογραφιας) — *Engländer O.*, Standort, Handw. der Staatsw. 4η ἔκδ. τ. VII 1926, σ. 867—869 (μετὰ βιβλιογραφίας).

Β'. *Συστήματα Οἰκονομικῆς παλαιοτέρων οἰκονομολόγων πραγματευόμενα περὶ παραγωγῆς.*— *Say J. B.*, Traité d' Économie Politique 6η ἔκδ. 1841, σελ. 55 ἑ. — *Rae John*, Sociological Theory of Capital 1905 (συνεγράφη τῷ 1834) — *Rossi M. P.*, Cours d' Économie Politique 1840, σ. 137 κ.ἑ.— *Müller A.*, Die Elemente der Staatskunst 1922 τ. Α', σ. 380 ἑ.— *List Fr.*, Das Nationale System der Polit. Oekonomie 1925 σ. 20 ἑ. — *Hermann Fr.*, Staatswirtschaftliche Untersuchungen 3η ἔκδ. 1924 σ. 20 ἑ.— *Mill J. St.*, Grundsätze der Polit. Oekonomie 1924 τ. Α', σ. 34 ἑ.— *Marx K.*, Das Kapital 1922 (τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ὅλου ἔργου πραγματεύεται περὶ τῆς παραγωγικῆς λειτουργίας τοῦ κεφαλαίου). — *Roscher W.*, Grundlagen der Nationalökonomie 26η ἔκδ. 1922, σελ. 85 ἑ.— *Σοῦτσος Ι. Α.*, Πλουτολογία ἔκδ. 2α τ. Α' 1882, σελ. 55 ἑ. (ἔκθ. τῶν περὶ παραγωγῆς θεωριῶν τῆς κλασσικῆς φιλελευθέρου σχολῆς). — *Cohn G.*, Grundlegung der Nationalökonomie 1885, σελ. 453 ἑ. — *Leroy-Beaulieu P.*, Traité d' Économie Politique 2α ἔκδ. τ. Α' 1896, σελ. 115—112. — *Menger C.*, Grundsätze der Volkswirtschaftslehre 2α ἔκδοσ. 1923, σ. 57—64.

Γ'. *Συστήματα μεταγενεστέρων οἰκονομολόγων πραγματευόμενα περὶ παραγωγῆς.*— *Pierson N. G.*, Trattato di Economia Politica (ἐκ τοῦ ὁλλανδικοῦ) τ. Β' 1905 σ. 211 ἑ.— *Marshall A.*, Principes d' Économie Politique τ. Α' 1906, σ. 283 κ.ἑ. Σελ. 301 κ.ἑ. 521—531 περὶ τῶν νόμων τῆς παραγωγῆς.— *Lexis W.*, Allgemeine Volkswirtschaftslehre 1910 σ. 43—54. — *Schumpeter J.*, Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung 1912, σελ. 14 ἑ. (ἐρευνᾷ τὰ προβλήματα τῆς παραγωγῆς ἀπὸ θεωρητικῆς καθαρῶς οἰκονομικῆς, ὄχι τεχνικῆς, ἀπόψεως).— *Wieser F. v.* Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft 1914, σ. 166. — *Conrad—Hesse*, Grundriss zum Studium der politischen Oekonomie 9η ἔκδ. 1920, σελ. 62—66 (σύντομος ἀλλὰ σαφὴς καὶ περιεκτικὴ ἔκθεσις τοῦ προβλήματος τῆς παραγωγῆς). — *Ansiaux M.*, Traité d' Économie Politique τ. Α' 1920, σελ. 76 ἑ.— *Böhm-Bawerk E. v.*, Positive Theorie des Kapitals 4η ἔκδ. 1921, τ. Α' σ. 11 κ.ἑ., σ. 107 κ.ἑ., 121 κ.ἑ., τ. Β' σ. 1—41. —*Stillich O.*, Einführung in die Nationalökonomie II Theorie der Produktion 1922 (εὔληπτος καὶ λεπτομερὴς ἀνάλυσις).— *Pesch H.*, Lehrbuch der Nationalökonomie τ. Δ' 1922, σ. 303—328. — *Kleinwaechter F. v.*, Lehrbuch der theoretischen Nationalökonomie 4η ἔκδ. 1923, σελ. 96 ἑ.— *Truchy H.*, Cours d' Économie Politique 2α ἔκδ. 1923 τ. Α' σελ. 98 ἑ. (συνοπτικὴ καὶ εὔληπτος ἔκθεσις τοῦ ὅλου προβλήματος). — *Spann O.*, Fundament der Volkswirtschaftslehre 3η ἔκδ. 1923, σελ. 211.— *Diehl K.*, Theoretische Nationalökonomie τ. Β' 1924, σ. 3—48 (ἐνδιαφέρουσα ἔκθεσις τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς παραγωγῆς).— *Clark J. B.*, Essentials of Economie Theory 1924, σ. 74 ἑ.— *Sieveking H.*, Grundzüge der Wirtschaftslehre 1925, σ. 142 ἑ. — *Boucke O. F.*, Principles of Economies τ. Α' 1925, σ. 123 ἑ. (ἐνδιαφέρουσα ἀνάλυσις τῶν νόμων τῆς παραγωγῆς). — *Perreau C.*, Cours d' économie politique 3η ἔκδ. 1925 τ. Α', σελ. 73 κ.ἑ. — *Schwiedland E.*, Économie Sociologique (ἐκ τοῦ γερμανικοῦ) 1925, σελ 503 κ.ἑ.— *Philippovich*, Grundriss der Polit. Oekonomie 9η ἔκδ. τ. Α' 1926, σ. 134—150.— *Napolitano G.*, Corso di Economia Politica 1928, σελ. 103 ἑ. (ἔκθεσις τῆς οἰκονομικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ φασισμοῦ). — *Supino C.*, Principi di Economia Politica 7η ἔκδ. 1928, σελ. 115 ἑ. — *Cannan Edwin*, A Review of Economic theory 1929 σ. 45—61. — *Gide Ch.*, Cours d' Économie Politique 10η ἔκδ. τ. Α' 1930, σ. 97 ἑ. 201 ἑ.— *Bülow*, Volkswirtschaftslehre 1931, σ. 280—294 (σύντομος καὶ σαφὴς ἐπισκόπησις τῆς συγχρόνου περὶ παραγωγῆς θεωρίας).

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— *[Λογ.]* Μία ἐκ τῶν μεθόδων τῆς διανοήσεως καθόλου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, καθ' ἣν ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν γενικῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν τάξεων καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, οἵτινες περιλαμβάνουν πάντα τὰ γνωστὰ φαινόμενα καὶ γεγονότα, ὑπάγομεν ὅ,τι ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους εὑρίσκομεν ὅμοιον πρὸς αὐτά. Ἡ παραγωγὴ εἶναι ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν πορείαν ἀντίθετος τῆς ἀναλογίας καὶ τῆς ἐπαγωγῆς, αἵτινες προηγοῦνται αὐτῆς ἐν τῇ κατὰ φύσιν διανοήσει. Ὡς μέθοδος ἡ παραγωγὴ πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ *παραγωγικοῦ συλλογισμοῦ* καὶ τῆς *παραγωγικῆς ἀποδείξεως*. Παραγωγικὸς συλλογισμὸς καλεῖται ὁ συλλογισμὸς ἐκεῖνος, ἐν ᾧ ἐκ τῶν καθόλου συμπεραίνομεν περὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Παραγωγικὴ δὲ ἀπόδειξις, ἡ ἀπόδειξις ἥτις συνάγει τὴν ἀλήθειαν ἢ πιθανότητα τοῦ ἐπὶ μέρους ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἢ πιθανότητος τοῦ καθόλου. Διὰ τοῦ *παραγωγικοῦ συλλογισμοῦ*, ἀπὸ τῶν γενικῶν προτάσεων ὁρμώμενοι, εἰς ἃ ἐρχόμεθα διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, δὲν συνάγομεν ἁπλῶς συμπεράσματα περὶ τῶν ἐννοιῶν, ἐξ ὧν αὗται προέκυψαν, ἀλλ' ἐφαρμόζοντες ταύτας εἰς ἐπὶ μέρους περιπτώσεις, ὄχι μόνον ἐλέγχομεν ἐὰν αὗται ὀρθῶς προέκυψαν ἐξ ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ κρίνομεν κατὰ πόσον νέα φαινόμενα καὶ γεγονότα ἑρμηνεύονται ἐξ αὐτῶν καὶ ὑπάγονται ὑπ' αὐτάς. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ φυσικῇ νέα φαινόμενα ἑρμηνεύομεν ἀπὸ τῶν ἤδη γνωστῶν νόμων· ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ νέον τι εἶδος κατατάσσομεν εἰς τὸ γένος εἰς ὃ ἀνήκει. Ὡσαύτως, διὰ παραγωγικοῦ συλλογισμοῦ ἐξετάζομεν τὸ κῦρος τῶν ὑποθέσεων, ὧν ποιούμεθα χρῆσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Καὶ ἐν ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμαις πλείστη γίνεται χρῆσις τοῦ παραγωγικοῦ συλλογισμοῦ. Οὕτως ἐν τῇ γεωμετρίᾳ ἐξ ὀλίγων ἀρχῶν καὶ ὁρισμῶν ἐρχόμεθα ἐπὶ τὴν λύσιν τῶν παντοίων θεωρημάτων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας γίνεται χρῆσις τοῦ παραγωγικοῦ συλλογισμοῦ, διότι αὗται ὄχι μόνον ἐπαγωγικῶς συνάγουσι νόμους, οὐδὲ ὁρίζουσι μόνον ἀρχὰς καὶ κανόνας, ἀλλὰ καὶ ἑρμηνεύουσιν ἄλλους νόμους καὶ κανόνας δι' αὐτῶν καὶ ἄλλα ἄγνωστα φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου (ψυχολογία, νομική, αἰσθητικὴ κλπ.). Τέλος τῆς παραγωγικῆς μεθόδου ποιεῖται χρῆσιν καὶ ἡ φιλοσοφία, ὡς περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων αὐτῆς. Διὰ τῆς *παραγωγικῆς ἀποδείξεως* ὁρμώμενοι ἀπὸ γενικῶν, ἀμέσως φανερῶν ἢ ἀποδεδειγμένων ἢ πιθανῶν λόγων, συμπεραίνομεν ὅτι οὗτοι ἰσχύουν καὶ περὶ τοῦ ἀποδεικτέου. Οὕτως ἀποδεικνύονται πλεῖστα τῶν μαθηματικῶν θεωρημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις εἶναι ὁ τύπος οὗτος τῆς ἀποδείξεως συνηθέστατος. Δι' αὐτῆς ἐν τῇ φυσικῇ ἀποδεικνύεται π. χ. ὅτι ἡ βαρύτης εἶναι μερικὴ περίπτωσις τῆς παγκοσμίου ἕλξεως. Διὰ τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἐλέγχεται ὡσαύτως ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πιθανότης τῶν ὑποθέσεων, ἀποδεικνυομένου ὅτι τὰ φαινόμενα ἐξηγοῦνται διὰ τοῦ ὑποτιθεμένου νόμου. Οὕτως ἔδειξεν ὁ Νεύτων ὅτι τῆς παλιρροίας τὰ φαινόμενα ἤρτηνται ἐκ τῆς ἕλξεως τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου, ὡς συμφωνοῦντα πρὸς τὴν γενομένην ὑπόθεσιν. Ὁ δὲ Foucault διὰ τοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ ἄλλων πειραμάτων αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὀρθὴν τὴν θεωρίαν περὶ τῆς στροφῆς τῆς γῆς περὶ τὸν ἑαυτῆς ἄξονα. Ἡ παραγωγικὴ ἀπόδειξις ἀκολουθεῖ διττὴν πορείαν: ἀναλυτικὴν καὶ συνθετικήν. Κατὰ τὴν πρώτην, ὁρμᾶται ἀπὸ μερικωτέρων ἐννοιῶν καὶ ὑποτάσσει ταύτας εἰς ἄλλας γενικωτέρας, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἀφετηρίαν ἔχουσα γενικωτέρας ἐννοίας, ὑποτάσσει εἰς ταύτας ἄλλας μερικωτέρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θ. Βορέα.* Ἀκαδημεικὰ Α', Λογικὴ (Ἀθῆναι 1932).

Θ. Π.

—*[Μεταλλ.]* Ἡ *παραγωγὴ* τῶν μεταλλείων μετρεῖται συνήθως εἰς τόννους βάρους καθ' ἡμέραν, κατὰ μῆνα ἢ κατ' ἔτος, διδομένης καὶ τῆς μέσης περιεκτικότητος εἰς καθαρὰ μέταλλα. Ἐνίοτε δίδεται καὶ ἡ χρηματικὴ ἀξία αὐτῶν. Ἐπίσημοι ἐτήσιοι στατιστικαὶ ἀναγράφουσιν αὐτὴν κατὰ χώρας καὶ ἐν συνόλῳ.

Θ. Χ.

—*[Γλωσσολογ.]* Καλεῖται *παραγωγὴ* ὁ σχηματισμὸς λέξεων ἐξ ἄλλων τοιούτων διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὸ θέμα ἢ τὴν ρίζαν των διαφόρων ἐπιθημάτων, τῶν διὰ τοῦτο καλουμένων *παραγωγικῶν καταλήξεων*. Οὕτως, ἐκ τῆς ρίζης ρη—(ρηθήσομαι, ἐρ-ρή-θην κλπ.) διὰ τῆς προσθήκης τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων —σις καὶ —τωρ ἐσχηματίσθησαν αἱ λέξεις ρῆ-σις, ρή-τωρ, ἐκ δὲ τοῦ θέματος τῆς λέξεως λόγος, προσθήκῃ τῶν ἐπιθημάτων —ιος καὶ —ικος, προῆλθον τὰ ἐπίθετα λόγ-ιος, λογ-ικὸς κλ. Καὶ αἱ μὲν διὰ τῆς προσθήκης παραγωγικῆς τινος καταλήξεως σχηματιζόμεναι λέξεις καλοῦνται *παράγωγοι*, αἱ δ' ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν λέγονται *πρωτότυποι*. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι αἱ ἔννοιαι τῶν γραμματικῶν τούτων ὅρων εἶναι σχετικαί, καθόσον δύναται λέξις τις ὡς πρός τινα μὲν νὰ εἶναι παράγωγος, ὡς πρὸς ἄλλην ὅμως νὰ εἶναι πρωτότυπος· οὕτω τὸ οὐσιαστικὸν λέξις (λέγ-σις) ὡς πρὸς μὲν τὸ ρῆμα λέγω εἶναι παράγωγον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ὄνομα λεξικὸν εἶναι πρωτότυπον. Τὰ παράγωγα εἶναι οὐσιαστικὰ (ἀλοιφ-ή, ἀμοιβ-ή, τρόμ-ος κλ. ἐκ τοῦ θέματος τῶν ρημάτων ἀλείφ-ω, ἀμείβω, τρέμ-ω), ἐπίθετα (λαμπ-ρός, στιλπ-νός, οἰκτίρ-μων ἐκ τοῦ θέματος τῶν ρημάτων λάμπ-ω, στίλβ-ω, οἰκτίρ-ω διὰ τῆς προσθήκης τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων: —ρος, —νος, —μων κλ.), ρήματα (ἡττά-ομαι, ἀνιά-ω, δηλό-ω, ἀμβλύ-νω ἐκ τοῦ θέματος τῶν ὀνομάτων ἧττα, ἀνία, δῆλο-ς, ἀμβλύ-ς), ἐπιρρήματα (ἄνω-θεν, ἐκεῖ-θεν, ἀγελη-δόν, φύρ-δην, ἑπτά-κις, δεκά-κις κλ.). Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς παραγωγῆς εἶναι κυρίως ἡ

Digitized by Google

σύνθεσις· αἱ πρῶται δηλαδὴ παραγωγικαὶ καταλήξεις προῆλθον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν δευτέρων συνθετικῶν διαφόρων συνθέτων λέξεων, τὰ ὁποῖα— ἀμαυρουμένης καὶ ἐξασθενουμένης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς πρώτης, τῆς ἐτυμολογικῆς ἐννοίας των —περιέπεσον εἰς τὴν τάξιν ἁπλῶν ἐπιθημάτων. Τοῦτο ἐννοοῦμεν καλῶς, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν νεωτέρας παραγωγικὰς καταλήξεις, τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν. Οὕτως, ἡ παραγωγικὴ κατάληξις —άγρα προῆλθεν ἐκ τοῦ γνωστοῦ ὀνόματος ἄγρα(ἡ), τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὰ ὀνόματα ποδ-άγρα, χειρ-άγρα, ἡλ-άγρα, μυ-άγρα κλ. ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον συνθετικὸν καὶ διατηρεῖ τὴν κυρίαν του ἔννοιαν, ἀλλ' εἰς τὰς λέξεις κουφ-άγρα, ἀφορμ-άγρα, ἀγαθ-άγρα (=εὐήθεια, ἀφέλεια), στραβ-άγρα κ. ἄ. κατήντησεν ἁπλῆ παραγωγικὴ κατάληξις. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐπειδὴ αἱ πλεῖσται παραγωγικαὶ καταλήξεις εἶναι προϊόντα παλαιοτάτης, προϊστορικῆς συνθέσεως καὶ ἔπαθον διὰ τῶν αἰώνων πολλὰς καὶ ποικίλας φωνητικὰς ἀλλοιώσεις καὶ ἁπλοποιήσεις, μᾶς εἶναι ἤδη δυσχερεστάτη ἢ ἀδύνατος ἡ ἐξακρίβωσις τῆς πρώτης ἀρχῆς των. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων προῆλθον οὐχὶ μόνον ἐκ δευτέρου τινὸς συνθετικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀποσπάσεως στοιχείων τινῶν τοῦ θέματος ἢ τῆς ῥίζης, οὕτω δ' ἀποτελοῦν ἐπέκτασιν καὶ ἐπαύξησιν τῆς πρώτης, τῆς ἀρχικῆς παραγωγικῆς καταλήξεως. Οὕτως ἐκ τῶν συγκριτικῶν καὶ ὑπερθετικῶν τῶν εἰς —ής ἐπιθέτων: ἀληθής, ψευδής, σαφὴς κλ. (τῶν ὁποίων τὸ θέμα εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀληθεσ—, ψευδεσ—, σαφεσ—) ἀληθέσ-τερος—ἀληθέσ-τατος, —ψευδέστερος—ψευδέσ-τατος, σαφέσ-τερος—σαφέσ-τατος ἀπεσπάσθη (ἐκ παραντιλήψεως καὶ ἐσφαλμένου χωρισμοῦ τοῦ θέματος ἀπὸ τῶν καταλήξεων) ἡ παραγωγικὴ κατάληξις -έστερος διὰ τὰ συγκριτικὰ καὶ -έστατος διὰ τὰ ὑπερθετικά, ὅθεν ἐλέχθησαν κατόπιν καὶ (εὐδαίμων-ονος) εὐδαιμον-έστερος—εὐδαιμον-έστατος, (σώφρων-ονος) σωφρον-έστερος—σωφρον-έστατος κλ. Ὡσαύτως ἐκ τῶν ῥημάτων (βασιλεύ-ς, ἁλιεύ-ς κλ.) βασιλεύ-ω, ἁλιεύ-ω προῆλθεν ἐξ ἐσφαλμένης ἀποσπάσεως ἡ κατάληξις -εύω, ἐξ ἧς ἔχομεν πλῆθον ῥημάτων εἰς -εύω: ἀριστ-εύω, ἰδιωτ-εύω, ἀληθ-εύω κλ. καὶ τὰ νεώτερα: γενικ-εύω, εἰδικ-εύω, ἐξωτερικ-εύω, καλυτερ-εύω, χειροτερ-εύω, ψαρ-εύω κ.ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, «Γενικὴ γλωσσική» (Ἀθῆναι 1915, Α' σ. 291 κ.ἑξ.) καὶ «Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα» (Ἀθῆναι 1930, Β' σελ. 351 κ.ἑξ.)—*P. Kretschmer*, «Sprache» (ἐν *Gercke-Norden*, «Einleitung in die Altertumswissenschaft» 3 Ier Band, 6. Heft), σ. 506 κ.ἑξ.—*A. Debrunner*, Griechische Wortbildungslehre (Heidelberg 1917).—*E. Fränkel*, «Griech. Denominativa (Göttingen 1906) καὶ «Geschichte der griechischen Nomina agentis auf -τηρ, -τωρ, -της» (I-II. Strassburg 1910—1912). Γ.Π.ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ.-ΝΑΥΤ.] Διὰ τοῦ ὅρου *παραγωγὴ* χαρακτηρίζεται ὁ σχηματισμὸς τοῦ στρατεύματος, καθ' ὃν τὰ διάφορα τμήματα βαδίζουσιν ἢ ἵστανται μὲ μικρὸν μέτωπον (κατὰ τριάδας, κατὰ δυάδας ἢ κατ' ἄνδρα), τὰ μὲν ὄπισθεν τῶν δὲ εἰς γραμμὴν κάθετον πρὸς τὸ μέτωπον. Οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον τὴν παραγωγὴν εἰς *δεξιὰν* καὶ εἰς *εὐώνυμον*. Καὶ δεξιὰ μὲν παραγωγὴ ἦτο ἐκείνη, καθ' ἣν προηγεῖτο τὸ δεξιὸν τοῦ στρατεύματος, εὐώνυμος δὲ καθ' ἣν προηγεῖτο τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ναυτικῷ *παραγωγὴ* καλεῖται ὁ σχηματισμὸς τῆς ναυτικῆς τακτικῆς, καθ' ὃν τὰ πλοῖα τῆς ναυτικῆς δυνάμεως πλέουσιν ἐφ' ἑνὸς στοίχου, παντὸς ἐπιπλέοντος ἀκολουθοῦντος τὰ ἴχνη (κοιν. τὰ *νερὰ*) τοῦ προπλέοντος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ἡ «γραμμὴ παραγωγῆς», «κατὰ φυσικὴν τάξιν», ὅταν τὰ πλοῖα πλέοντα ἀκολουθοῦν κατ' αὔξοντα στολοδρομικὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ πρωτόπλου πρὸς τὸν οὐραγόν, καὶ κατ' «ἀντίστροφον τάξιν», ὅταν ἀκολουθοῦν κατὰ φθίνοντα στολοδρομικὸν ἀριθμόν. Πάντως, ῥυθμιστὴς τῆς κατὰ παραγωγὴν τάξεως εἶναι ὁ πρωτόπλους· ἐὰν δ' οὗτος εἶναι ἡ ναυαρχίς, τὰ σήματά της ὑποσημαίνονται διαδοχικῶς ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἕως ὅτου σημάνῃ «εἶδον» ὁ οὐραγός, ὁπότε πάντα ἀντισημαίνουν. Ἐὰν ὅμως ἡ γραμμὴ παραγωγῆς ἐκτείνεται εἰς μῆκος, λαμβάνουν ταχύτερον γνῶσιν τῶν σημάτων τῆς ναυαρχίδος ἀπὸ τοῦ διαδεκτῆρος. Ἡ παραγωγὴ ἦτο ἡ ἀρίστη τάξις μάχης εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ.

Ν. ΚΛΣ—Σ. Ε. Λ.

— **παραγωγῆς ἔξοδα** *[Πολιτ. Οἰκον.]*· βλ. λ. *ἔξοδα παραγωγῆς*.

παραγωγικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραγωγήν: «παραγωγικὰ ἔργα»· ‖ ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος πρὸς παραγωγήν: «παραγωγικὸν ἐπάγγελμα».—Ἐπίρρ. ***παραγωγικῶς***.

— **παραγωγικὴ ἀξία** *[Πολιτ. Οἰκον.]*· βλ. λ. *ἀξία*.

— **παραγωγικὸς συνεταιρισμός**· βλ. λ. *συνεταιρισμός*.

παραγωγικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παραγωγικοῦ, ἡ ἀπόδοσις τῆς παραγωγῆς, ἡ ἱκανότης πρὸς παραγωγήν· ‖ ἡ ἰδιότης οἰκονομικῆς ἐνεργείας, δι' ἧς πραγματοποιεῖται ἐπιτυχὴς *παραγωγὴ* (βλ. λ.).

παραγώγιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ παραχθῇ.

παραγωγιμότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι παραγώγιμον.

παραγώγισις, —*εως* (ἡ)· ὅρος, οὗ ὅμως δὲν γίνεται χρῆσις ἐν τῇ μαθηματικῇ, σημαίνων τὴν εὕρεσιν παραγώγου. Ἀντὶ τούτου γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *διαφόρισις*, δι' ἧς δίδεται τό τε διαφορικὸν καὶ ἡ παράγωγος συναρτήσεώς τινος. Ν. Γ.

παράγωγον (τὸ) (ἐνν. *ὄνομα*), ἢ ***παράγωγος λέξις***. Καλεῖται ἡ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ ῥίζης τινὸς σχηματισθεῖσα πρωτότυπος λέξις, ἀλλ' ἐκ τοῦ θέματος ἑτέρου ὀνόματος ἢ ῥήματος διὰ τῆς εἰς αὐτὸ προσθήκης καταλήξεως ἀμέσως ἢ τῇ παρεμβολῇ προσφύματός τινος· λ. χ. ἐκ τοῦ ὀνοματικοῦ θέματος *ἀρχὰ* (ἀρχὴ) σὺν τῷ προσφύματι —*ιο* καὶ σὺν τῇ καταλήξει —*ς* παρήχθη τὸ παράγωγον ὄνομα *ἀρχαῖος*. Καὶ ἐκ τοῦ παραγώγου δυνατὸν νὰ παραχθῇ νέον παράγωγον, ὡς ἐκ τοῦ *ἀρχαῖος* τὸ *ἀρχαιότης*. Ε. Δ. Κ.

— *[Χημ.]* Καλεῖται ἐν τῇ χημείᾳ *παράγωγον* ἕνωσις τις, ὅταν προέρχεται ἐξ ἄλλης δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου ἢ καὶ ὁμάδος τινὸς ἀτόμων δι' ἄλλων ἀτόμων ἢ ῥιζῶν, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐπέλθῃ οὐσιώδης μεταβολὴ τῶν ἀρχικῶν ἰδιοτήτων. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν ὀργανικὴν χημείαν. Οὕτω λ. χ. ἔχομεν τὰ παράγωγα τοῦ μεθανίου· διὰ τούτου δηλοῦμεν ὅλας τὰς ἀπειραρίθμους ἑνώσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ προέλθουν ἐκ τοῦ μεθανίου δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἢ πλειόνων ὑδρογόνων αὐτοῦ ὑπὸ διαφόρων στοιχείων ἢ ῥιζῶν. Οὕτως ἐπίσης ἔχομεν τὰ παράγωγα τοῦ βενζολίου κλπ. Πάντως βασικὴ ἀρχὴ εἶναι κατὰ τὸν τοιοῦτον σχηματισμὸν τῶν παραγώγων νὰ μὴ ἔχῃ ἐπέλθει οὐσιώδης ἀλλοίωσις τῶν ἀρχικῶν ἰδιοτήτων, διότι ἄλλως δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς παράγωγα. Σ. Γ.

παράγωγος (ὁ). Τὸ ὅριον, πρὸς ὃ τείνει ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς (αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως) μιᾶς συναρτήσεως (ἥτις μεταβολὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς της) πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ὅταν ἡ μεταβολὴ αὕτη τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν. Ἔστω συνάρτησίς τις σ(x)· ἐὰν μεταβάλωμεν τὴν ἀνεξάρτητον κατά τινα μεταβολὴν ε, ἡ συνάρτησις θὰ γίνῃ σ(x+ε) καὶ ἐπομένως θ' αὐξηθῇ ἢ θὰ ἐλαττωθῇ κατὰ ποσότητα:

$$(1) \qquad σ(x+ε)-σ(x)$$

Ἐὰν ἡ διαφορὰ αὕτη πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς x ἔχῃ λόγον τείνοντα πρός τι ὅριον, ὅταν ε τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν, τὸ ὅριον αὐτὸ λέγεται παράγωγος τῆς συναρτήσεως σ(x) διά τινας τιμὰς τῆς x (δι' ἐ-

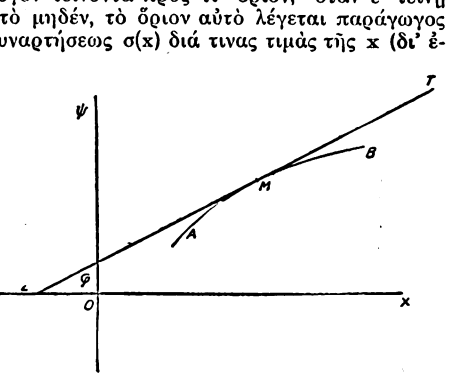

Παράγωγος.

κείνας, δι' ἃς ὑφίσταται ὅριον) καὶ συμβολίζεται διὰ τοῦ συμβόλου *σ'(x)*, ἤτοι ἔχομεν τὸν τύπον:

$$(2) \quad σ'(x)=\underset{ε=0}{ὅρ} \frac{σ(x+ε)-σ(x)}{ε}$$

Ἡ παράγωγος σ'(x) συμβολίζεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον: Ἐὰν κληθῇ y ἡ συνάρτησις σ(x) καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτῆς (1) διὰ Δy (ὅπερ σημαίνει: διαφορὰ τῆς y), ὁμοίως ἐὰν τεθῇ Δx ἡ μεταβολὴ τῆς x, τότε ὁ τύπος (2) γράφεται καὶ ὡς ἑξῆς:

$$(3) \quad σ'(x)=ὅρ \frac{Δy}{Δx} = \frac{dy}{dx}$$

ἤτοι ἡ παράγωγος ἐμφανίζεται ὡς πηλίκον διαφορικῶν τῆς συναρτήσεως καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς.

Εἴς τινα συγγράμματα διανυσματικοῦ λογισμοῦ καὶ διαφορικῆς γεωμετρίας ἡ παράγωγος σ'(x) ἢ y' συμβολίζεται διὰ *σ˙(x)* ἢ *y˙*, καὶ τοῦτο πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τονισμένων ἄλλων γραμμάτων, δι' ὧν παρίστανται διάφορα μεγέθη.

Ἡ παράγωγος συναρτήσεως εἶναι καὶ αὐτή, ἐν γένει, συνάρτησις τῆς αὐτῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, δυνατὸν δὲ νὰ εἶναι καὶ σταθερά. Παραθέτομεν τὰς παραγώγους τῶν συνήθων στοιχειωδῶν συναρτήσεων· οὕτως εἶναι:

$$[Ax^{μ}]'=μAx^{μ-1}$$

ἔνθα Α σταθερὸς συντελεστὴς καὶ μ πραγματικὸς ἀριθμός.

Διὰ μ=1, ἡ παράγωγος εἶναι σταθερά, ἴση τῷ συντελεστῇ Α. Διὰ μ=0 καὶ ἡ παράγωγος εἶναι μηδέν· ἤτοι πάσης σταθερᾶς ποσότητος ἡ παράγωγος εἶναι μηδέν.

$$[ημ\,x]'=συν\,x$$

$$[συν\,x]'=-ημ\,x$$

$$[εφ\,x]'=\frac{1}{συν^2x}$$

$$[σφ\,x]'=\frac{1}{ημ^2x}$$

$$[lx]'=\frac{1}{x}$$

Ἡ παράγωγος ἀθροίσματος (ἢ διαφορᾶς) συναρτήσεων ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα (ἢ διαφορὰν) τῶν παραγώγων, ἤτοι εἶναι:

$$[σ_1(x)\pm σ_2(x_2)]'=σ_1'(x)\pm σ_2'(x)$$

Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἂν δύο συναρτήσεις ἔχωσι σταθερὰν διαφοράν, ἔχουσιν ἴσας παραγώγους, ἤτοι εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι,

$$[ημ\,x+A]'=[ημ\,x]'=συν\,x$$

ἔνθα Α σταθερὰ ποσότης.

Ἡ παράγωγος γινομένου συναρτήσεων εὑρίσκεται ἐὰν λάβωμεν τὴν παράγωγον ἑκάστου τῶν παραγόντων καὶ πολλαπλασιάσωμεν ταύτην ἐπὶ τοὺς λοιποὺς παράγοντας καὶ εἶτα ἀθροίσωμεν τὰ προκύπτοντα γινόμενα· ἤτοι εἶναι:

$$[σ_1(x).σ_2(x)]'=σ_1'(x)σ_2(x)+σ_1(x)σ_2'(x)$$

παράδειγμα:

$$[x^2.\,ημ\,x]'=2x\,ημ\,x+x^2\,συν\,x$$

Ἡ παράγωγος πηλίκου ἰσοῦται πρὸς κλάσμα, τοῦ ὁποίου παρονομαστὴς εἶναι τὸ τετράγωνον τοῦ παρονομαστοῦ τοῦ δοθέντος πηλίκου, ἀριθμητὴς δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ γινομένου τῆς παραγώγου τοῦ παρονομαστοῦ ἐπὶ τὸν ἀριθμητὴν ἀπὸ τοῦ γινομένου τῆς παραγώγου τοῦ ἀριθμητοῦ ἐπὶ τὸν παρονομαστήν· τουτέστιν εἶναι:

$$\left[\frac{σ_1(x)}{σ_2(x)}\right]'=\frac{σ_2(x)σ_1'(x)-σ_1(x)σ_2'(x)}{σ_2^2(x)}$$

Αἱ συνήθεις στοιχειώδεις συναρτήσεις ἔχουσι πᾶσαι παράγωγον διὰ πάσας τὰς τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ συναρτήσεις, καὶ μάλιστα συνεχεῖς, αἵτινες δὲν ἔχουσι παράγωγον διά τινας τιμάς, ἢ καὶ πάσας, τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ἄλλαι δὲ συναρτήσεις, αἵτινες, διά τινας τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου, ἔχουσι περισσοτέρας, τῆς μιᾶς, παραγώγους· τουτέστι τὸ ὅριον τοῦ λόγου (2) ἐξαρτᾶται εἰς αὐτὰς ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τείνει εἰς τὸ μηδὲν ἡ μεταβολὴ ε.

Τοῦ μιγάδος ἀριθμοῦ x+yi συνάρτησις δύναται νὰ νοηθῇ πᾶσα συνάρτησις τῶν x καὶ yi σ(x, yi)· π. χ. ἡ συνάρτησις $x^2+5yi+x+2$ εἶναι συνάρτησις τοῦ x+yi.

Ἐὰν παραστήσωμεν τὸν μιγάδα ἀριθμὸν x+yi δι' ἑνὸς γράμματος z, ἤτοι ἂν θέσωμεν z=x+yi, πᾶσα συνάρτησις σ(z) ἵνα ἔχῃ παράγωγον ὡς πρὸς ἀνεξάρτητον μεταβλητὴν τὴν z, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ συνθήκη τις, ἣν θὰ ἀναπτύξωμεν κατωτέρω.

Συναρτήσεως δύο ἢ περισσοτέρων ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν καλοῦμεν *μερικὴν παράγωγον*, ὡς πρός τινα τῶν ἀνεξαρτήτων, τὴν παράγωγον τῆς συναρτήσεως ὡς πρὸς τὴν ἀνεξάρτητον ταύτην μεταβλητήν, τῶν λοιπῶν ἀνεξαρτήτων θεωρουμένων ὡς σταθερῶν. Ἐπὶ παραδείγματι ἔστω ἡ συνάρτησις:

$$ω=y^2ημx$$

δύο ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν, τῶν y καὶ x· ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν y σταθεράν, τότε ἡ παράγωγος τῆς ω ὡς πρὸς τὴν x εἶναι:

$$y^2συνx$$

Τοῦτο συμβολίζεται ὡς ἑξῆς:

$$(4) \quad ω'_x=y^2συνx \quad ἢ \;καὶ\; \frac{\partial ω}{\partial x}=y^2συνx$$

ἐν τῷ πρώτῳ συμβολισμῷ τῆς παραγώγου τῆς ω ἐκτὸς τοῦ τόνου τίθεται καὶ κάτω δείκτης τὸ γράμμα τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, πρὸς ἣν λαμβάνεται ἡ παράγωγος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ συμβολισμῷ, ὅστις εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν συμβολισμὸν (3), τὰ διαφορικὰ συμβολίζονται οὐχὶ διὰ τοῦ d ἀλλὰ διὰ τοῦ ∂.

Εἶναι φανερὸν ὅτι μία συνάρτησις πολλῶν ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν ἔχει τόσας μερικὰς παραγώγους ὅσας καὶ ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς. Κατόπιν τούτων δυνάμεθα νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἱκανὴν συνθήκην, ἵνα ἡ συνάρτησις ω=σ(z) τοῦ μιγάδος ἀριθμοῦ z=x+yi ἔχῃ παράγωγον· αὕτη ἐκφράζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$(5) \quad \frac{\partial w}{\partial x}=-i\,\frac{\partial w}{\partial y}$$

Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προκύπτει ὡσαύτως ὅτι ἡ συνάρτησις ω, καίτοι τυπικῶς εἶναι συνάρτησις δύο ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν x καὶ yi, ἐν τούτοις δὲν ἐξαρτᾶται εἰ μὴ μόνον ἐκ τοῦ ἀθροίσματος αὐτῶν. Παραδείγματα: Ἡ συνάρτησις

$$ω=ημ\,(x+yi)$$

Digitized by Google

πληροῦσα τὴν συνθήκην (5) ἔχει παράγωγον τὴν

$$συν\,(x+yi)$$

ἐνῷ ἡ συνάρτησις

$$φ=ημ\,(x+ayi)$$

δὲν ἔχει τοιαύτην· διότι

$$\frac{\partial φ}{\partial x}=συν(x+ayi)$$

$$\frac{\partial φ}{\partial y}=αi\,συν\,(x+ayi)$$

καὶ ἐπομένως αἱ τιμαὶ αὗται τῶν μερικῶν παραγώγων δὲν πληροῦσι τὴν συνθήκην (5).

Ἡ παράγωγος συναρτήσεως, ὡς συνάρτησις καὶ αὐτή, ἔχει παράγωγον ἥτις λέγεται δευτέρας τάξεως παράγωγος τῆς ἀρχικῆς συναρτήσεως· ὁμοίως ἡ παράγωγος τῆς δευτέρας παραγώγου λέγεται τρίτης τάξεως παράγωγος τῆς συναρτήσεως κ.οὕ.κ.

Ἔστω ὡς παράδειγμα ἡ συνάρτησις	ημx
ἡ πρώτη παράγωγος αὐτῆς εἶναι	συνx
ἡ παράγωγος ταύτης ἢ δευτέρας τάξεως	—ημx
ἡ τρίτης τάξεως παράγωγος	—συνx
ἡ τετάρτης τάξεως	ημx

Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ τετάρτης, ὀγδόης, δωδεκάτης καὶ γενικῶς 4κ τάξεως παράγωγοι τῆς συναρτήσεως ημx εἶναι ἴσαι τῇ συναρτήσει ταύτῃ.

Ἐάν, κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν, ἡ συνάρτησις y=σ(x) παριστᾷ καμπύλην τινὰ AMB, τότε ἡ παράγωγος $y'=σ'(x)=\frac{dy}{dx}$ ἰσοῦται εἰς ἕκαστον σημεῖον M τῆς καμπύλης μὲ τὴν ἐφαπτομένην τῆς γωνίας φ (δηλαδὴ ἐφ φ), ἣν σχηματίζει ἡ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀγομένη ΣΤ ἐφαπτομένη τῆς καμπύλης AMB. Ὥστε ἔχοντες τὴν ἐξίσωσιν καμπύλης καὶ ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης εὑρίσκοντες τὴν παράγωγον, δυνάμεθα νὰ φέρωμεν τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης εἰς οἱονδήποτε σημεῖόν της, κατὰ τρόπον γενικόν. Τὸ γενικὸν τοῦτο πρόβλημα τῆς κατασκευῆς τῆς ἐφαπτομένης ὡδήγησε τὸν Νεύτωνα εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ, ὅστις δίδει τὰς μεθόδους τῆς εὑρέσεως τῶν παραγώγων. Ν. Γ.

παραγωγὸς (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παράγων, ἰδίᾳ ἐπὶ προϊόντων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *ἔμπορον* καὶ τὸν *καταναλωτήν* : «οἱ παραγωγοὶ ἐλαίου,— σταφίδος, — καπνῶν κλπ.».

παράγων, *—οντος* (ὁ)· μετχ. τοῦ *παράγω*, ὡς οὐσ., ὁ συντελῶν εἰς τὴν παραγωγήν, εἰς τὴν δημιουργίαν καταστάσεώς τινος: «οἱ πλουτολογικοὶ παράγοντες τῆς χώρας»· || μαθημ. (βλ. κατωτ.).

— *[Μαθημ.]* Καλεῖται *παράγων* ἕκαστος τῶν ἀριθμῶν ἢ ποσοτήτων, οἵτινες πολλαπλασιάζοντες ἢ πολλαπλασιαζόμενοι δίδουσι τὸ γινόμενον· π. χ. εἰς τὸν σημειούμενον ἐπὶ γραμμάτων καὶ ἀριθμῶν πολλαπλασιασμόν:

$$Γ=5.\,α.\,β.\sqrt{ρ}.\,ημθ.\,[κ-λ+μ^2]$$

οἱ ἀριθμοὶ 5 καὶ ημθ ὡς καὶ αἱ ποσότητες $α, β, \sqrt{ρ}$ καὶ $[κ-λ+μ^2]$ λέγονται παράγοντες τοῦ γινομένου Γ.

Ἐπὶ ἀριθμῶν ὡς καὶ γεωμετρικῶν μεγεθῶν ἡ τάξις τῶν παραγόντων δὲν ἔχει ἐπίδρασιν διὰ τὸ γινόμενον, τουτέστιν εἶναι πάντοτε:

$$α\times β\times γ\ldots=γ\times β\ldots$$

Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ἀριθμῶν (καί τινων ἄλλων μεγεθῶν) λέγεται «νόμος ἀντιμεταθετικός». Ν. Γ.

Παράγων *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Καρμανίας, ἀνατολικῶς τῆς Καρπέλας ἄκρας καὶ δυτικῶς τοῦ Ἀλαβαγείου ἄκρου (*Πτολεμ.* ΣΤ, η, 7—9 Nobbe. *Μαρκιαν. Ἡρακλ.* Περ. Ἐξ. θαλ. Α, 27 καὶ ἑξ.). Κυρίως εἰπεῖν δὲν πρόκειται περὶ κόλπου ἑνιαίου, ἀλλὰ περὶ μεγάλης ἐκτάσεως παραλίου μετὰ μικρῶν κολπώσεων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν, ἐκ Δ. πρὸς Α., αἱ πόλεις Κανθάτις, Ἀγρίς, Κόμανα, Ρόγανα, ἡ ἐκβολὴ τοῦ Σαράγου, αἱ πόλεις Μασσίν, Σαμυδάκη (μετὰ τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ), Τείσα, ἡ ἐκβολὴ τοῦ Ὑδριάκου, ἡ ἄκρα Βαγία καὶ ὁ λιμὴν Κύϊζα. Δηλαδὴ (*Μελετ.* Γεωγρ, Παλ. καὶ Νέα 1807, Γ' 332) πᾶσα ἡ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ras-el-Khore παράλιος τοῦ Μαλαῒρ-Τουρσικὰν τῆς Περσίας μέχρι τοῦ Ras-el-Guadel τοῦ Βελουχιστὰν (*Schrader*, Atl. Geogr. Mod. χάρτ. 40 D, d - D, f). Σ. Ε. Λ.

παραγώνι (τό)· χῶρος πλησίον τῆς *γωνιᾶς*, ὁ παρὰ τὴν ἑστίαν χῶρος: «κάτσε γριὰ 'ς τὸ παραγώνι».

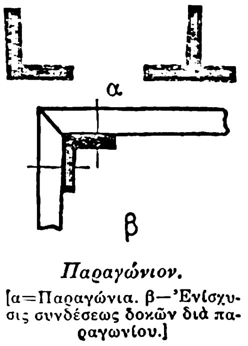

Παραγώνιον.

[α=Παραγώνια. β—Ἐνίσχυσις συνδέσεως δοκῶν διὰ παραγωνίου.]

παραγώνιον (τό). Καλεῖται οὕτω συνδετικὸν στοιχεῖον σιδηρῶν ἢ ξυλίνων κατασκευῶν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐλάσματος σιδηροῦ καὶ ἔχον σχῆμα L ἢ T. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὑπὸ γωνίαν συνδέσεων, δοκῶν τῶν ἐν λόγῳ κατασκευῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡλοῦται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον (βλ. καὶ λ. *κορυφὴ [Τεχνολ.]*). Δ. Κ. Α.

παραδαρμένος, *—η, —ο*· δημοτ. παθ. μετχ. τοῦ *παραδέρνω*, ὡς ἐπίθ. ὁ πανταχόθεν ἐκδιωχθείς, ὁ πολλαχῶς ἀτυχήσας: «ἔφαγε τὰ νιᾶτά του 'ς τὰ ξένα καὶ σὰν ἐγήρασε, ἦρθε 'ς τὴν πατρίδα του παραδαρμένος».

παραδαρμὸς (ὁ)· δημοτ., περιπέτεια, ριπτασμός, στενοχωρία.

παράδειγμα (τό)· δεῖγμα, τὸ προσφερόμενον πρὸς ἀπόδειξιν, πρὸς πίστωσιν: «ὀλίγα παραδείγματα γενναιότητος, αὐτοθυσίας ὑπάρχουν»· || πρότυπον πρὸς ὃ ἀποτυποῦταί τις: «ὁ βίος του ὑπῆρξε παράδειγμα ἀρετῆς καὶ φιλοπονίας».

—*[Παιδαγ.]* *Παράδειγμα* λέγεται πρᾶξις, ἡ ὁποία χρησιμεύει ὡς ὑπόδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦν ἄλλοι. Ἡ δύναμις τοῦ παραδείγματος εὐκόλως κατανοεῖται, ὅταν παρακολουθήσωμεν τὴν συμπεριφορὰν τῶν παιδίων· ταῦτα πράττουν ὅ,τι βλέπουν νὰ κάμνουν οἱ πρεσβύτεροι· οἱ νέοι εἰς τοὺς πρωτογόνους λαοὺς συμπεριφέρονται ὅπως οἱ γεροντότεροι· καὶ ἐν γένει ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ περισσότερον μορφώνεται μὲ τὸ παράδειγμα παρὰ μὲ τὴν διδασκαλίαν. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι ἡ ἄμεσος ἀντίληψις, ἡ ἐποπτεία, προκαλεῖ μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν ἢ ἡ ἀφῃρημένη διὰ λέξεων διδασκαλία. Ἡ ἐποπτεία, δεικνύουσα εἰς τὴν ἁπλοϊκὴν διάνοιαν τὸν δρόμον πρὸς πραγματοποίησιν παραστάσεώς τινος καὶ αὐτὴν τὴν παράστασιν, καὶ παρασύρουσα ἀνεπαισθήτως τὸ πνεῦμα ἐντὸς τοῦ κύκλου ἐνεργείας τινός, ἐνεργεῖ ὑποβλητικῶς πρὸς παρομοίαν ἐνέργειαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα φαίνεται εὐάρεστον ἢ ἐξυψοῦν τὸ ἐγώ. Οὕτω δ' εὑρίσκει ἐκδήλωσιν ἡ ἔμφυτος ὁρμὴ πρὸς μίμησιν, ἡ τόσον ἰσχυρὰ καὶ εἰς τὰ ζῷα. Ὥστε τὸ παράδειγμα στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὁρμῆς πρὸς μίμησιν. Μόνον ὅταν τὸ λογικὸν ἐνδυναμώσῃ ἀρκετά, ὑποχωρεῖ ἡ δύναμις τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἡ ἐνέργεια ἑκάστου ἀποβαίνει ἀτομικωτέρα καὶ μᾶλλον αὐτοτελής. Ἐπειδὴ δ' ἔχει τόσην δύναμιν τὸ παράδειγμα, διὰ τοῦτο εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ἐπίδρασις τῆς οἰκογενείας ἐπὶ τοῦ ἤθους τοῦ παιδίου, ἀπὸ τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὀλίγας μόνον ὥρας μένει ὁ μαθητής. Ἡ οἰκογένεια δὲ ἔχει τόσην ἐπίδρασιν, ὥστε νέοι τυχόντες ἐπιμελοῦς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς δύνανται νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ κοινωνικοὺς πειρασμούς. Δι' αὐτὸ δὲ ἡ ἔλλειψις οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς, ἰδίως ἡ στέρησις μητρός, ἔχει τόσον κακὰ ἀποτελέσματα. Ἐκ τούτων κατανοεῖται ποίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ἀγωγὴν τὸ παράδειγμα· οἱ γονεῖς πρέπει νὰ μὴ πράττουν ἢ λέγουν ὅ,τι δύναται νὰ παρακινήσῃ τὰ παιδία των εἰς τὸ κακόν· πρέπει νὰ συγκρατοῦν τὰς ἐκρήξεις τῶν παθῶν των ἐνώπιον αὐτῶν. Πρέπει νὰ προφυλάττουν τὰ τέκνα των ἀπὸ κακὰς συναναστροφὰς καὶ ἐν γένει ἀπὸ παντοῦ, ὅπου δύνανται νὰ ἴδουν κακὰ παραδείγματα. Οἱ διδάσκοντες πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των ὅτι, διὰ νὰ συμμορφωθοῦν οἱ μαθηταὶ μὲ τὰς συμβουλάς των, πρέπει νὰ συμπεριφέρωνται καὶ αὐτοὶ συμφώνως πρὸς αὐτάς, νὰ εἶναι πρότυπα τάξεως, καθαριότητος, εὐκοσμίας, φιλαληθείας. Π. Α. Β.

— *[Ρητορ.]* Τὰ *παραδείγματα* ἀνήκουν εἰς τοὺς *κοινοὺς τόπους*, παρέχουν δὲ μεγάλην δύναμιν καὶ ὠφέλειαν, ὅταν λαμβάνωνται προσφυῶς· διότι, ὄντα πράξεις καὶ τρόποι ἀνθρώπων, κινοῦσι τὴν συμπάθειαν, φωτίζουσι τὸν νοῦν καὶ ὁδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς τὰ παρόντα καὶ νὰ συνάγῃ συμπεράσματα πολλάκις καὶ περὶ αὐτῶν τῶν μελλόντων. Ἡ ἐπισώρευσις πολλῶν παραδειγμάτων, ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν ὁμοίων, λέγεται *ἐπαγωγή*. Ὁ Δημοσθένης ἐκ πολλῶν ἀλλεπαλλήλων παραδειγμάτων δεικνύει ὅτι οἱ προδόται μισοῦνται πάντοτε καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν ἀπορρίπτονται ὑπὸ τῶν μισθωσαμένων αὐτούς: «Οὐδεὶς γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ τοῦ προδιδόντος συμφέρον ζητῶν, χρήματα ἀναλίσκει· οὐδ' ἐπειδάν, ὧν ἂν πρίηται, κύριος γένηται, τῷ προδότῃ συμβούλῳ περὶ τῶν λοιπῶν ἔτι χρῆται· οὐδὲν γὰρ ἦν ἂν εὐδαιμονέστερον προδότου· ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ' ἐπειδὰν τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς ὁ ζητῶν ἄρχειν καταστῇ, καὶ τῶν ταῦτα ἀποδομένων δεσπότης ἐστί· τὴν δὲ πονηρίαν εἰδώς, τότε δὴ τότε μισεῖ, καὶ ἀπιστεῖ, καὶ προπηλακίζει. Σκοπεῖτε δέ.... μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου, ἕως προὔδωκεν Ὄλυνθον· μέχρι τούτου Τιμόλαος, ἕως ἀπώλεσε Θήβας· μέχρι τούτου Εὔδικος καὶ Σίμος, οἱ Λαρισαῖοι, ἕως Θετταλίαν ὑπὸ Φιλίππῳ ἐποίησαν». Ἐνίοτε εἰς πρᾶγμα ἀληθὲς ἐφαρμόζεται ὁμοίωσις πλαστή· τοιαύτη εἶναι ἡ τοῦ Δημοσθένους κατὰ τοῦ Αἰσχίνου ἐν τῷ «Περὶ στεφάνου» λόγῳ, ὅστις, ὅτε μὲν ἐπρόκειτο σκέψις περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐσιώπα· ὅτε δὲ ἡ τύχη, αἱ προδοσίαι, ἡ ἀναξιότης τῶν στρατηγῶν ἤθελε προξενήσει ζημίαν τινὰ εἰς τὴν πόλιν, τότε ἐνεφανίζετο πικρὸς καὶ ἀναιδὴς κατήγορος. Ι. Φ. Δ.

παραδειγματίζω· προβάλλω ὡς παράδειγμα, ὡς πρότυπον· || παθ. *παραδειγματίζομαι*· χρησιμοποιῶ ὡς παράδειγμα: «οἱ μικρότεροι ἀδελφοὶ παραδειγματίζονται ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους».

παραδειγματικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων ὡς παράδειγμα, ἐξαιρετικός: «παραδειγματικὴ διαγωγή, —τιμωρία».—Ἐπίρρ. ***παραδειγματικῶς***: «ἐτιμωρήθη παραδειγματικῶς».

παραδειγματισμὸς (ὁ)· τὸ παραδειγματίζεσθαι, ἡ χρησιμοποίησις παραδείγματος, προτύπου: «δὲν τὸν ὠφέλησεν ὁ παραδειγματισμός».

Παραδείσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γονούσσης (πρ. Λιοπεσίου) τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 148.

Παραδείσια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 814 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Φαναΐτη* 934. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κούρταγα*.

—**Παραδείσια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36°47'45" Β., μῆκ. 25°46'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos island), 1 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Πάλος. Σ.Ε.Λ.

παραδεισία (ἡ) (Paradisia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***λειριοειδῶν***, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ ὀρεινὰς χώρας τῆς μέσης καὶ βορείου Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

παραδεισιακός, *—ή, — όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν παράδεισον, ὁ τοῦ παραδείσου: «παραδεισιακὴ τέρψις,—μακαριότης».—Ἐπίρρ. ***παραδεισιακῶς***.

παραδεισιίδαι (οἱ) (Paradiseidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ᾠδικῶν***, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη εὐμεγέθων ἢ μετρίου μεγέθους πτηνῶν, ἀπαντώντων ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ, Μολούκαις νήσοις καὶ Αὐστραλίᾳ. Διακρίνονται κυρίως διὰ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμοὺς τῶν πτερῶν των. Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: ῥάμφος ἡμικεκαμμένον, ἰσόμηκες σχεδὸν πρὸς τὴν κεφαλήν, ῥώθωνες εὐρεῖς, κεκαλυμμένοι ἢ μὴ ὑπὸ λεπτῶν πτερῶν, πτερὰ τῆς ῥάχεως, μόνον εἰς τὰ ἄρρενα, λεπτότατα ἐν εἴδει νηματίων, ἀποτελοῦντα θύσανον θαυμασίως κεχρωματισμένον. Τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν πτηνῶν τούτων, λόγῳ τοῦ ἀγρίου αὐτῶν χαρακτῆρος, εἶναι ἐλάχιστα γνωστά. Γενικῶς ἐνδιαιτῶνται εἰς ἐρημικὰς δασώδεις ἐκτάσεις καὶ τρέφονται κυρίως ἐκ τῶν καρπῶν καὶ τῶν σπερμάτων διαφόρων δένδρων καὶ θάμνων. Θηρεύονται ἀπλήστως διὰ τὸ πολύτιμον πτέρωμά των, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν γυναικεῖον καλλωπισμόν. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *διφυλλώδης*, τὸ *παραδείσιον* καὶ ἡ *παραδεισιόρνις*. Δ.Ν.Π.

Παραδείσιον *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσάριστας τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1918) 101. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Νεαπόλεως (πρ. Βατίκων) τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 124.

—**Παραδείσιον** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐπὶ τῆς νήσου Ἀλώνη (Πασᾶ-Λιμὰν) ἐν Προποντίδι, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Εἶναι ἡ μόνη ἀνεξάρτητος μονὴ τῆς νήσου, τῶν λοιπῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

παραδείσιον *πτηνὸν* (τὸ) (Paradisea) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ᾠδικῶν*** τῆς οἰκογενείας τῶν ***παραδεισιιδῶν***, περιλαμβάνον εὐμεγέθη πτηνά, ἰθαγενῆ τῆς Νέας Γουϊνέας, καὶ τῶν Μολούκων νήσων. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι: ῥάμφος ἰσχυρόν, εὐθὺ καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, ῥώθωνες εὐρέως ἠνεῳγμένοι καὶ ὑπὸ βραχέων καὶ λεπτῶν πτερῶν καλυπτόμενοι, σῶμα ἐπίμηκες, φθάνον τὸ 1 μ., πτέρυγες μετρίου μεγέθους καὶ οὐρὰ μετρίου μεγέθους, φέρουσα δύο ἀκραίας ἐπιμηκεστέρας τῶν λοιπῶν πτέρυγας. Τὸ ἄρρεν τοῦ γένους τούτου φέρει κατὰ τὴν ῥάχιν λεπτότατα πτερὰ ἐν εἴδει τριχῶν ἀποτελουσῶν θύ-

Παραδείσιον τὸ ἐρυθρόν.

Digitized by Google

σανον ποικιλόχρουν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιστεύετο ὅτι τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι μυστηριώδεις ἰδιότητας. Οὕτω, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ πόδες των εἶναι βραχύτατοι, ἐνομίζετο ὅτι ἐστεροῦντο παντελῶς ποδῶν. Ὁ φυσιοδίφης Marville λέγει ὅτι πραγματικῶς τὰ εὑρισκόμενα νεκρὰ ἐντὸς τῶν δασῶν παραδείσια δὲν ἔχουσι πόδας, διότι τοὺς καταβροχθίζουν οἱ μύρμηκες. Οἱ ἱερεῖς τῶν Μωαμεθανῶν ἐκήρυττον ὅτι τὰ πτηνὰ ταῦτα ἤρχοντο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ὅτι ἦσαν ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τρεφόμενα μόνον μὲ τὴν πρωϊνὴν δρόσον καὶ τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων καὶ ὅτι μόνον ὅταν ἀπέθνησκον ἐπὶ τῆς γῆς ἐγίνοντο ἐπίγεια ὄντα. Τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν παραδεισίων διαφέρουσιν ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Εἴδη τινὰ ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν θάμνων καὶ φωλεύουσιν ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἕτερα προτιμῶσι νὰ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ νὰ κατασκευάζουν ἐπ' αὐτῶν τὴν φωλεάν των.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Παραδείσιον τὸ ἄπουν* (Paradisea apoda). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον πτηνὸν τοῦ γένους καὶ τὸ μῆκός του φθάνει τὸ 1 μ. περίπου. Τὸ μέτωπον καὶ ὁ λαιμὸς ἔχουσι χρῶμα κυανοπράσινον, ἡ κεφαλή, ὁ αὐχὴν καὶ τὸ πρόσθιον τμῆμα τῶν πλευρῶν χρυσοκίτρινον, τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῶν πτερῶν τῶν πλευρῶν εἶναι κυανόχρυσον μὲ ἐρυθρὰς ἀποχρώσεις. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν τὰ πτερὰ τοῦ πτηνοῦ τούτου ἦσαν περιζήτητα ὑπὸ τῶν καταστημάτων τοῦ συρμοῦ, διότι δι' αὐτῶν ἐκόσμουν αἱ γυναῖκες τοὺς πίλους των. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Νέας Γουϊνέας. *Παραδείσιον τὸ ἐρυθρὸν* (Paradisea rufa). Τοῦτο ἔχει τὰ πτερὰ τῶν πλευρῶν ζωηρῶς ἐρυθρά, τὰ πέριξ τῆς βάσεως τοῦ ράμφους καὶ τμήματος τῆς κεφαλῆς μελανά, τοῦ λαιμοῦ πρασινομελανὰ μὲ κιτρινοχρύσους ἀποχρώσεις καὶ τῆς κοιλίας χρυσοπράσινα. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 0.75 μ. περίπου. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους τῶν Μολούκων. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ ζεύγη ἢ κατὰ μικρὰς ὁμάδας. Εἶναι γενναῖον καὶ ἄγριον πτηνὸν καὶ ἀποθνήσκει ἀμέσως μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ παρθένα δάση καὶ τὸν περισσότερον χρόνον παραμένει ἐπὶ τῶν δένδρων, τρεφόμενον ἐκ τῶν καρπῶν ἢ σπερμάτων τούτων. Εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἐγκαταλείπει καθ' ὁμάδας τὰ δάση καὶ κατέρχεται εἰς τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

— Παραδείσιον πτηνὸν *[Ἀστρον.]* Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἀποτελούμενος ἐξ ἀμυδρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀστέρων, μεγέθους οὐχὶ ἀνωτέρου τοῦ 4ου. Κεῖται οὐ μακρὰν τοῦ νοτίου πό-

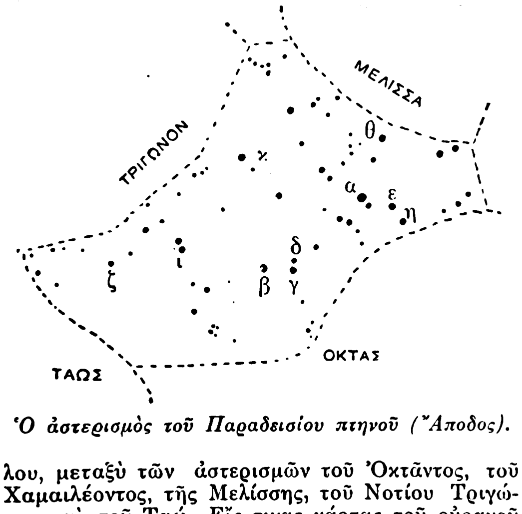

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Παραδεισίου πτηνοῦ (Ἄποδος).

λου, μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Ὀκτάντος, τοῦ Χαμαιλέοντος, τῆς Μελίσσης, τοῦ Νοτίου Τριγώνου καὶ τοῦ Ταώ. Εἰς τινας χάρτας τοῦ οὐρανοῦ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἄπους* (Apus). Σ. Π.

παραδεισιόρνις (ἡ) (Paradesiornis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παραδεισιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους πτηνὰ μὲ ράμφος ἐπίμηκες, κυρτόν, σῶμα εὔρωστον, μετρίως ἐπιμήκες, καὶ οὐρὰν μακρὰν καὶ πλατυτάτην. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παραδεισιόρνις ἡ μεγαλοπρεπὴς* (Paradesiornis superba). Αὕτη ἔχει μῆκος 0,45 μ. περίπου, ράμφος ἐπιμηκέστερον τῆς κεφαλῆς καὶ λεπτόν, σῶμα εὔρωστον καὶ μετρίου μήκους, πτέρυγας πλατείας καὶ βραχείας, οὐρὰν ἐπιμήκη καὶ πλατυτάτην ἐν εἴδει ριπιδίου διατεταγμένην καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ μετρίου μήκους. Ὁ χρωματισμός της εἶναι λαμπρότατος. Ὁ ἄρρην, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του, ἔχει τὰ πτερὰ τῶν πλευρῶν χρυσοκίτρινα καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα στιλπνῶς μελανὸν μὲ κυανοχρύσους ἀποχρώσεις. Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται ὑπὸ χρυσῶν, πρασίνων, ἀργυρῶν καὶ πυρρῶν ἀποχρώσεων ἀναμίξ. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Νέας

Παραδεισιόρνις ἡ μεγαλοπρεπής.

Γουϊνέας. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τρέφεται ἐκ τοῦ νέκταρος τῶν ἀνθέων. Τὸ πτηνὸν τοῦτο οὐδόλως ἐξημεροῦται, παρ' ὅλας τὰς μεγάλας προσπαθείας, αἵτινες κατεβλήθησαν μέχρι σήμερον, ἀλλ' εἶναι περιζήτητον λόγῳ τοῦ θαυμαστοῦ χρωματισμοῦ του. Δ. Ν. Π.

παραδείσιος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν παράδεισον, ὁ τοῦ παραδείσου, παραδεισιακός.

παράδεισος (ὁ), δημοτ., *παράδεισο* (ἡ)· ἡ μετὰ θάνατον διαμονὴ τῶν δικαίων, ἀντίθ. *κόλασις*: «διὰ τῶν πράξεών του ἐκέρδισε τὸν παράδεισον», δημοτ. «θὰ πάῃ ὁλόρθος 'ς τὴν παράδεισο» εἰρωνικῶς· || μετφ., τόπος φύσει ἢ τέχνῃ ὡραῖος, εὐάρεστος εἰς διαμονήν· || ἀρχ., τόπος δασώδης, περιπεφραγμένος φύσει καὶ ἀνθρωπίνῃ ἐπιμελείᾳ ὡραῖος, ἔνθα διατηροῦνται ποικίλα θηρία χάριν κυνηγίου βασιλέων ἢ εὐγενῶν.

— *[Βιβλ.]* Α') *Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.* Διὰ τῆς λέξεως *παράδεισος*, ἥτις εἶναι περσικῆς καταγωγῆς (pairidaêza) ἀποδιδουσιν οἱ Ο' τὸ ἑβραϊκὸν Gan, δι' οὗ δηλοῦται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ πρὸ παντὸς ὁ κῆπος, ἔνθα ἐτοποθέτησεν ὁ Θεὸς τοὺς πρωτοπλάστους (Γενεσ. β' 8). Ὁ παράδεισος οὗτος (κατὰ Γενεσ. β' 8) ἔκειτο ἐν τῇ Ἐδέμ, ἐν δὲ τοῖς στ. 10—14 περιγράφεται λεπτομερέστερον ἡ τοποθεσία αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει παλαιοτάτης προφορικῆς ἢ μᾶλλον γραπτῆς παραδόσεως. Ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεται ἡ περιγραφὴ αὕτη, πείθει ἡμᾶς ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρεδέχετο ὡς πραγματικὸν ἐπίγειον τόπον καὶ δὲν προετίθετο νὰ παράσχῃ ἁπλῶς εἰκόνα τῆς ἀρχεγόνου εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐνόμισαν οἱ ἀλληγορισταί (Φίλων, Ὠριγένης κλπ.). Ἡ ἐν λόγῳ περιγραφὴ ἔχει οὕτω κατὰ τοὺς Ο': «Ποταμὸς δ' ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζων τὸν παράδεισον, ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς· ὄνομα τῷ ἑνὶ Φισῶν. Οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐϊλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον, τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν. Καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. Καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γεών. Οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. Καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, Τίγρις. Οὗτος ὁ προπορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων (ἑβρ. Ἀσσούρ). Ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης».

Πρὸς καθορισμὸν τῆς τοποθεσίας φῶς δικαιοῦταί τις νὰ ἀναμένῃ ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ὀνομάτων χωρῶν καὶ μάλιστα τῶν δύο ποταμῶν Τίγρητος καὶ Εὐφράτου. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα Ἐδὲμ οὐδαμῶς συμβάλλεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Τὸ δὲ ὄνομα Εὐϊλὰτ (ἑβρ. Χαβειλά), ἀμυδρότατον φῶς ρίπτει ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ δὴ κυρίως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ χώρα αὕτη περιγράφεται ἐνταῦθα ὡς χώρα χρυσοφόρος, βδελλιοφόρος καὶ χρυσοπρασοφόρος. Ἀλλ' ὅμως χρυσὸς εὑρίσκετο τὸ πάλαι καὶ ἐν τῇ μεταξὺ Νείλου καὶ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης χώρᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἰνδίαις (καθ' Ἡρόδοτον) καὶ ἐν Κολχίδι. Τίς ὅμως ἡ χώρα ἡ συγκεντρώνουσα πάντα τὰ ἀνωτέρω προσόντα; Περισσότερον φῶς ρίπτει ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡ μνεία τῆς Ἀσσοὺρ (ὑφ' ἣν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, νοεῖται ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Ἀσσυρίας) καὶ τῶν ποταμῶν Τίγρητος καὶ Εὐφράτου, ὧν στοιχείων ἡ σημασία μειοῦται ὁπωσδήποτε ἐκ τῆς μνείας καὶ ἄλλων δύο δυσεξακριβώτων ποταμῶν, τοῦ Φισῶν καὶ τοῦ Γεών. Ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος δὲ ταύτης τῶν μαρτυριῶν τῆς «Γενέσεως» ἐξηγεῖται τὸ πλῆθος τῶν περὶ τοποθεσίας τοῦ βιβλικοῦ παραδείσου ἔκπαλαι διατυπωθεισῶν γνωμῶν, ὧν ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας. 1) Ἔνιοι, ὡς ὁ Ἄγγλος Warren, ὁ Γερμανὸς ἀστρονόμος Köhl κ. ἄ., ἀνεζήτησαν αὐτὸν παρὰ τὸν βόρειον πόλον, ὅλως ἀτόπως καὶ ἀβασίμως. 2) Πλεῖστοι καὶ σπουδαῖοι ἐρευνηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Reland καὶ ὁ Gresmann, ὁ Hoberg καὶ ὁ Lehmann, ἀναζητοῦσι τὸν παράδεισον ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, ταυτίζοντες τὸν μὲν Φισῶν εἴτε πρὸς τὸν Κῦρον (Κοὺρ) εἴτε πρὸς τὸν Φᾶσιν, ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, τὸ δὲ Γεὼν πρὸς τὸν Ἀράξην (Ἀξεχοὺν) νοτίως τοῦ Καυκάσου, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, καὶ τὴν Χαβειλὰ πρὸς τὴν Κολχίδα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Κοὺς (Αἰθιοπία κατὰ Ο' καὶ τὴν Βουλγάταν) ἀναζητεῖται ἐγγὺς τῶν πηγῶν τοῦ Εὐφράτου, ἔνθα περίπου κατῴκουν βραδύτερον οἱ Κοσσαῖοι ἢ ἔνθα εὑρίσκεται τὸ σημερινὸν Ἀζερμπαϊτζάν, λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅστις χαρακτηρίζει τοὺς Αἰθίοπας ὡς «ἐσχάτους ἀνδρῶν», φαίνεται ὅτι ἐφαντάζετο αὐτοὺς κατοικοῦντας πρὸς βορρᾶν τῆς Βαβυλωνίας. Ἡ περὶ Ἀρμενίας δὲ γνώμη αὕτη, ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ καὶ δημώδης παράδοσις ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ φερομένη μέχρι πρό τινων ἐτῶν, φαίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς ὡς ἡ πιθανωτέρα, διότι ἐνταῦθα φέρεται ἐν τῇ «Γενέσει» σταθεῖσα (ἐπὶ τοῦ Ἀραρὰτ) καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρωπότης τὸ δεύτερον ὡρμήθη πρὸς κατάληψιν τῆς γῆς. Ἡ δὲ τοποθεσία καὶ ἡ ὑφὴ τῆς χώρας ταύτης συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν λοιπὴν διήγησιν τῆς «Γενέσεως», διότι κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν κυρίων χωρῶν τῆς γῆς, ἐξ ἴσου ἀπέχουσα ἀπὸ τε τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἀπὸ τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ, ἀπό τε τοῦ ἀκρωτηρίου Κομορὶν καὶ ἀπὸ τῆς Ἰσλανδίας, ἐν τῷ μέσῳ δὲ μεταξὺ Ἀτλαντικοῦ καὶ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ μεταξὺ Μεσογείου, Εὐξείνου, Κασπίας θαλάσσης, Περσικοῦ κόλπου καὶ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἄρα ἦτο τόπος εὔθετος ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ὁρμητήριον πρὸς διασπορὰν τῶν ἀνθρώπων ἀνὰ τὰ διάφορα τμήματα τῆς γῆς. Ἄλλως τε, φυσικώτερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ τέσσαρες ποταμοί, οἱ ἐκ κοινῆς πηγῆς πηγάζοντες, θὰ ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἂν δὲ πρὸς τὰς μαρτυρίας τῆς προκειμένης βιβλικῆς διηγήσεως δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως ἡ σημερινὴ γεωγραφία τῶν μερῶν ἐκείνων, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται αἱ γεωλογικαὶ μεταβολαὶ αἱ ἔκτοτε ἐπελθοῦσαι. 3) Ἀλλ' οἱ πολλοὶ ἀναζητοῦσι τὸν παράδεισον ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. Ὁ δὲ πολὺς ἀσσυριολόγος Fr. Delitzsch ὑπεστήριξεν, ἐπὶ τῇ βάσει βαβυλωνιακῶν παραδόσεων, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κήπου τοῦ θεοῦ Dunu τῶν Βαβυλωνίων νοτίως τῆς Βαγδάτης καὶ ὅτι ὁ Φισῶν καὶ ὁ Γεὼν δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ διώρυγες τοῦ Εὐφράτου. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἀποκρούεται ὑπὸ ἐπιφανῶν ἐξηγητῶν (Dilmann, Haupt, Hopkins, Nivel, Skinner, König κ. ἄ.) ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν βιβλικὴν διήγησιν. 4) Ἄλλοι ἀνεζήτησαν ὅλως ἀπιθάνως τὸν παράδεισον παρὰ τὴν Δαμασκὸν (Engel, G. Niebuhr). 5) Ὑπ' ἄλλων (Pressel κ. ἄ.) ὑπεστηρίχθη ἡ ἀπίθανος γνώμη ὅτι ὁ κύριος ποταμὸς τοῦ παραδείσου εἶναι ὁ Schatt-el-Arab. 6) Ὑπ' ἄλλων (Glaser, Fr. Hommel κ. ἄ.) ἀνεζητήθη ὁ παράδεισος ἐν τῇ κυρίως Ἀραβίᾳ, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι πολὺ πειστική. 7) Παρὰ τῷ Φλαβίῳ Ἰωσήπῳ (Ἰουδ. ἀρχαιολ. Α' α' 3) εὑρίσκομεν τὴν γνώμην, ἥτις ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ πολλῶν λογίων τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ καθ' ἣν Φισῶν μὲν εἶναι ὁ Ἰνδός, Γεὼν δὲ ὁ Γάγγης, οὗ συνέχειαν κατὰ τὰς γεωγραφικὰς τῶν παλαιῶν ἀντιλήψεις ἀπετέλει ὁ Νεῖλος τῆς Αἰγύπτου. Ἀφορμὴν εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἔδωκεν ἡ ὑπὸ τῶν Ο' ἀπόδοσις τοῦ ἑβραϊκοῦ Κοὺς διὰ τοῦ Αἰθιοπία. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης μετά τινων τροποποιήσεων κηρύσσονται κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οὐκ ὀλίγοι, καὶ δὴ καὶ σοβαροὶ ἐρευνηταί, οἷοι ὁ Kautzsch, ὁ Holzinger, ὁ Gunkel, ὁ Procksch, ὁ König, ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ Ewald, Renan καὶ Lenormant, νομίζοντες ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς βιβλικῆς περιγραφῆς τοῦ παραδείσου ἁπλῶς διατυποῖ ἀντιλήψεις γεωγραφικὰς τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Στράβων ἐπίστευεν (ΙΕ' α' 4) ὅτι δύναταί τις νὰ πλεύσῃ διὰ τοῦ Νείλου εἰς τὴν Ἰνδικὴν καὶ διηγεῖται (ΙΕ' α', 25) ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ Ἰνδικῇ τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, ὡς εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τοῦ Ἰωσήπου καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἦσαν πολὺ ἀτελεῖς, προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς Ἀσίας, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ μεταβιβάζωμεν τὰς γνώμας τούτων καὶ εἰς συγγραφέα πολὺ παλαιότερον καὶ δὴ καὶ Ἀσιάτην, ὅστις εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι θὰ ἐπίστευεν ὅτι κοινὴ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ Τίγρητος, τοῦ Εὐφράτου, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Γάγγου. 8) Ἡ ριζοσπαστικωτάτη πασῶν τῶν ἐκδοχῶν εἶναι ἐκείνων, οἵτινες θεωροῦσι τοὺς περὶ παραδείσου στίχους τῆς «Γενέσεως» ὡς γλώσσημα. 9) Ἡ δὲ νεωτάτη, παράδοξος καὶ ὅλως ἀπίθανος γνώμη περὶ τοῦ βιβλικοῦ παραδείσου εἶναι ἡ τῶν ἀναζητούντων τοῦτον ἐν τῷ οὐρανῷ (Unguand), ἔνθα οἱ Βαβυλώνιοι παρεδέχοντο θεῖόν τινα κῆπον, ὃν οἱ λοιποὶ ταυτίζουσι πρὸς τὸν Πήγασον. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς βαβυλωνίας τῶν περὶ τοῦ παραδείσου γνωμῶν μνημονευτέα ἡ παλαιοτέρα γνώμη τοῦ Brown (1867), ἀναζητοῦντος τοῦτον ἐν τῇ Ἀμερικῇ, καὶ ἡ πρόσφατος τοῦ Wendrin (1924), ἀναζητοῦντος αὐτὸν ἐν Γερμανίᾳ καὶ δὴ παρὰ τὸ Meseritz. Ὁπωσδήποτε ἄξιον πολλῆς προσοχῆς εἶναι ὅτι ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Βίβλῳ ὁ παράδεισος δὲν τοποθετεῖται, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς σχετικαῖς παραδόσεσιν ἄλλων λαῶν, ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, οὔτε κἂν ἐγγὺς αὐτῆς.

Β'. *Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.* Ἐν αὐτῇ ἡ λέξις *παράδεισος* προσλαμβάνει νέαν σημασίαν καὶ δηλοῖ τὸν τόπον τῆς μακαριότητος, οὗ τύπος ἦτο ὁ παράδεισος τῆς Ἐδέμ, τὴν κατ' ἐξοχὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δικαίων (*Λουκ.* κγ' 43, Β' Κορ. ιβ' 4, πρβ. Ἀποκαλύψ. β' 7).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fr. Delitzsch*, Wolag das Paradies (1881). —*Engelkemper*, Die Paradiesflüsse (1910).—*Feldmann*, Paradies und Sündenfall (1913).—*Theis*, Das Land des Paradieses (1928). Βλ. καὶ ἄρθρα ἐν τοῖς βιβλικοῖς λεξικοῖς *Vigouroux*, *Hastings*, *Cheyne* καὶ νεώτατα ὑπομνήματα εἰς Γένεσιν *Gunkel*, *König*, *Procksch*, *Holeig*, *Hemisch* κλπ.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—*[Δογμ.]* Ἐν τῷ *παραδείσῳ* οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἀπέλαυον μακαριότητος ἀναστρεφόμενοι μετὰ τοῦ Θεοῦ (Γεν. 3, 8). Μετὰ ὅμως τὴν πτῶσιν, ἐκβληθέντες τοῦ παραδείσου, ἀπώλεσαν τὴν μακαριότητα ταύτην καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν. Ἔκτοτε, ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ παράδεισος θεωρεῖται ὡς ὁ τόπος τῆς ἀπολεσθείσης μακαριότητος (*Ἡσ.* 51, 3. *Ἰωὴλ* 2, 3. *Ἰεζ.* 31, 9, 16 καὶ 18, 36, 35). Τὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας τῶν πρωτοπλάστων ἀπολεσθεῖσαν ταύτην μακαριότητα ἐπανέφερεν ὁ ἐναν-

Digitized by Google

θρωπίσας Χριστός, ἐξαλείψας διὰ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου τὴν ἁμαρτίαν. Οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦντες ἐπανακτῶσι τὴν ἀπολεσθεῖσαν μακαριότητα. Διὰ τοῦτο ὁ τόπος τῶν δικαίων μετὰ θάνατον καλεῖται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ *παράδεισος* (*Λουκ.* 23, 43. πρβλ. Β' Κορ. 12, 4. 'Αποκ. 2, 7). Ἀπὸ τοῦ παραδείσου τούτου τῆς μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν, ὅστις, κατά τινας τῶν πατέρων, εὕρηται ὑπὸ τὴν γῆν, κατ' ἄλλους ἐν τῷ οὐρανῷ, πρέπει νὰ διακριθῇ ὁ παράδεισος, εἰς ὃν θὰ μεταβῶσιν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων μετὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐν τούτῳ θὰ εὕρωσι τρόπον τινὰ οἱ πιστοὶ τὸν ἀπολεσθέντα ἐπίγειον παράδεισον, ὄντες ἐν στενοτέρᾳ καὶ ἀδιαταράκτῳ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίᾳ. Ἐνῷ δὲ οἱ δίκαιοι ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν προαπολαμβάνουσι τῆς μακαριότητος, ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς μετὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν καταστάσεως ἀπολαμβάνουσιν αὐτῆς πλήρως βλέποντες τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.

κ. ι. δ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Πλὴν τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ πλεῖσται ἄλλαι θρησκεῖαι περιλαμβάνουν μεταξὺ τῶν δογμάτων των καὶ τὸ δόγμα τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρου τόπου ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐν οὐρανοῖς, ὅπου ἀπολαύουν τῆς αἰωνίας μακαριότητος οἱ δίκαιοι. Ὁ παράδεισος τῶν Μωαμεθανῶν εἶναι τεράστιος· καταλαμβάνει τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ σχηματίζει ὀκτὼ κύκλους, περιβαλλόμενος καὶ ἀρδευόμενος ὑπὸ τεσσάρων ποταμῶν. Οἱ ἀνώτεροι κύκλοι προσφέρουν εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· εἰς αὐτοὺς ἔχουν ἐγκατασταθῆ οἱ τέσσαρες πρῶτοι χαλίφαι, οἱ δέκα πρῶτοι προσηλυτισθέντες ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἄραβες καὶ ἡ θυγάτηρ του Φατιμέ. Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν κατέχει ἑβδομήκοντα περίπτερα κεκοσμημένα διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων. Κάθε περίπτερον περιλαμβάνει 700 κλίνας ἀνυπολογίστου πλούτου καὶ κάθε κλίνη περιστοιχίζεται ὑπὸ 700 οὐρί. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ παραδείσου τούτου εὑρίσκονται τὰ ἑπτὰ ἱερὰ ζῷα: ἡ κάμηλος τοῦ προφήτου Ἠλιού, ὁ κριὸς τοῦ Ἀβραάμ, τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ, ἡ φορβὰς Μποράκ, ὁ μύρμηξ καὶ ὁ ἔποψ τοῦ Σολομῶντος καὶ ὁ κύων τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων. «Οἱ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ θεοῦ θὰ λάβωσι πολύτιμα δῶρα, καρποὺς ἡδεῖς, καὶ θὰ τιμηθῶσιν εἰς τοὺς κήπους τῶν τρυφῶν, ἀναπαυόμενοι ἐπὶ ἀνακλίντρων, ἀτενίζοντες ἀλλήλους. Θὰ περιέρχηται εἰς αὐτοὺς ἡ φιάλη πλήρης ὕδατος διαυγοῦς, ἡδίστου εἰς τοὺς πίνοντας αὐτό. Τοῦτο δὲν θὰ ταράττῃ οὐδόλως τὸν νοῦν, οὔτε θὰ μεθύσκωνται ἐξ αὐτοῦ. Θέλουσι περιστοιχίζεσθαι ὑπὸ σεμνοπρεπῶν παρθένων ἐχουσῶν μέλανας καὶ μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ ἡ χροιὰ αὐτῶν θὰ ὁμοιάζῃ τὰ ὠὰ τῶν στρουθοκαμήλων» (Κοράνιον ΛΖ' 39—47). «Θὰ περιφέρωνται πέριξ αὐτῶν ὑπηρέται νεαρᾶς ἡλικίας, παρόμοιοι πρὸς τοὺς ἐντὸς τῆς κόγχης των κεκλεισμένους μαργαρίτας» (αὐτόθ. ΝΒ' 24—25, ΟΗ' 32—34). Τοιοῦτος εἶναι ὁ παράδεισος τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, δελεαστικός, αἰσθησιακὸς καὶ εὐχάριστος.

Οἱ Πέρσαι καλοῦν τὸν παράδεισόν των behischt (ἤτοι ἐξαισιώτατον). Κατ' αὐτοὺς ἡ δικαία ψυχὴ κρίνεται ὑπὸ τοῦ Ὁρμοὺζδ ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ του Μπάχμαν, κατόπιν, διερχομένη τὴν γέφυραν Τσινεβάντ, παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀμσασπάντ, οἱ ὁποῖοι τῇ ἀνοίγουν τὰς πύλας τῆς διαμονῆς τῶν ἡδονῶν. Οἱ βραχμάναι περιέβαλον τὸ ὄρος Μεροὺ διὰ πολλῶν παραδείσων: Ἴντρα-Λόκα, Καϊλάσα, Βαϊκούντα καὶ Βράχμα-Λόκα. Διὰ τοὺς βουδιστὰς ὑπάρχουν εἴκοσι ὀκτὼ οὐρανοὶ ἢ παράδεισοι πέριξ τοῦ αὐτοῦ ὄρους Μεροὺ ἢ Σουμερού. Αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους τούτου εἶναι ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, διῃρημέναι εἰς ὀρόφους, ὅπου ἔχουν τοποθετηθῆ οἱ ντέβας, ἤτοι τὰ θεῖα ὄντα, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητός των. Ὁ τόπος οὗτος σκιάζεται ὑπὸ μυστηριώδους δένδρου, τοῦ ὁποίου οἱ καρποὶ τρέφουν τὰς θεότητας. Εἰς τὸν τέταρτον ὄροφον ἀρχίζει μία σειρὰ ἐξ ἓξ οὐρανῶν, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται περιοχὴ τῶν πόθων, ὅπου καθαίρονται ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῶν αἰσθήσεων τὰ ἅγια πρόσωπα, ἅτινα θὰ κατέλθουν ἐκ νέου εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ ἐνσαρκώσουν ἐν ἑαυτοῖς τὸν Βούδαν. Οἱ τέσσαρες ὑψηλότεροι ἐκ τῶν οὐρανῶν τούτων κεῖνται ἐντὸς τοῦ αἰθέρος. Πέραν τῆς σειρᾶς ταύτης ὑψοῦται ἡ περιοχὴ τῶν μορφῶν καὶ τῶν χρωμάτων, ὅπου τὰ ἐρχόμενα διὰ νὰ καθαρθῶσι πρόσωπα ὑπόκεινται ἀκόμη εἰς ὀπτικὰς ἐντυπώσεις. Ἡ περιοχὴ αὕτη περιλαμβάνει δέκα ὀκτὼ οὐρανούς, διῃρημένους εἰς τέσσαρας θεωρίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τοὺς βαθμοὺς τῆς προϊούσης τελειοποιήσεως τῆς ψυχῆς. Κατόπιν ἔρχεται ὁ ἄμορφος κόσμος, ὅπου δοκιμάζει τις τὴν ὑπερτάτην εὐδαιμονίαν, ζῶν ἐν τῇ ἐκμηδενίσει καὶ περιπίπτων εἰς τὴν κατάστασιν τῶν οὔτε σκεπτομένων οὔτε μὴ σκεπτομένων.

Εἰς τὴν νῆσον Φορμόζαν πιστεύουν ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸν παράδεισον πρέπει νὰ διέλθῃ μίαν στενὴν γέφυραν, ἥτις ὑποχωρεῖ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν κακῶν καὶ τοὺς ρίπτει εἰς βάραθρον. Ὁ παράδεισος τῶν Σκανδιναυῶν εἶναι ἡ Βαλχάλλα, ὅπου ὁ Ὀδὶν δέχεται μόνον τοὺς πολεμιστάς, οἵτινες ἀπέθανον μαχόμενοι. Οἱ ἐκλεκτοὶ πίνουν ἐκεῖ ὑδρόμελι ἐκ κρανίου, ἀκούοντες τὰ ᾄσματα τῶν ποιητῶν. Ὡσαύτως καὶ οἱ Ὀστιάκοι ἀνοίγουν τὸν παράδεισον καὶ παρέχουν τὰς χαρὰς τοῦ οὐρανοῦ μόνον εἰς τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ κυνηγίῳ ἢ ἐν τῇ μάχῃ. Οἱ Γροιλανδοί, οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἐκ τῶν προϊόντων τῆς θαλάσσης, ἐτοποθέτησαν τὸν παράδεισόν των εἰς τὸ βάθος τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐκεῖ βασιλεύει αἰωνία ἄνοιξις καὶ ἡμέρα ἄνευ τέλους, ἀφθονοῦν δὲ οἱ ρέννοι καὶ οἱ κύνες. Εἰς τὸν παράδεισον τοῦτον μεταβαίνουν μόνον ὅσοι ἐμόχθησαν, ἐκυνήγησαν καὶ ἡλίευσαν ἐντατικῶς. Μερικαὶ φυλαὶ ὅμως ἐξαποστέλλουν τὰς ψυχὰς εἰς τὴν σελήνην καὶ ἄλλαι ἔχουν ἐκλέξει τὸ κέντρον τῆς γῆς ὡς τόπον τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς τοποθετοῦν τὸν παράδεισον εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὸν θεωροῦν ὡς τόπον μεγάλων καὶ ἀφθόνων κυνηγίων. Ἡ χώρα τῆς αἰωνίας εὐδαιμονίας εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ χώρα τοῦ δύοντος ἡλίου. Μερικαὶ φυλαὶ πιστεύουν ὅτι αἱ ψυχαὶ καταφεύγουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας, ἄλλαι δὲ ὅτι τοῦ παραδείσου τυγχάνουν μόνον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἡγεμόνες ἢ οἱ εὐγενεῖς. Οἱ ἀρχαῖοι Μεξικανοὶ ἐπίστευον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν μάχῃ ἀποθανόντων πολεμιστῶν καὶ τῶν κατὰ τὸν τοκετὸν ἀποθανουσῶν γυναικῶν μετέβαινον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ ἡλίου καὶ τὸν συνώδευον εἰς τὸν περίπατόν του. Μετὰ πάροδον τεσσάρων ἐτῶν αἱ ψυχαὶ αὗται εἰσήρχοντο εἰς τὸ σῶμα θαυμασίων πτηνῶν καὶ ἠδύναντο νὰ ζήσουν κατὰ βούλησιν εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοὺς Περουβιανοὺς ὑπῆρχε μία ἀνωτέρα περιοχή, ὅπου, μετὰ τὸν θάνατόν των, κατῴκουν οἱ ἐνάρετοι ἀπολαύοντες τῆς εὐδαιμονίας, ἣν προξενεῖ ἡ ἀπόλυτος ἀνάπαυσις. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν Νέγρων τῆς Ἀφρικῆς πιστεύουν εἰς τὴν ὕπαρξιν παραδείσου, ὅπου διάγει τις ζωὴν ἡδονῶν. Ὅλοι δὲ σχεδὸν ἐν γένει οἱ λαοί, ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἐφρόντισαν νὰ τοποθετήσουν ταύτην μετὰ τὸν χωρισμόν της ἀπὸ τοῦ σώματος «ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός».

θ. π.

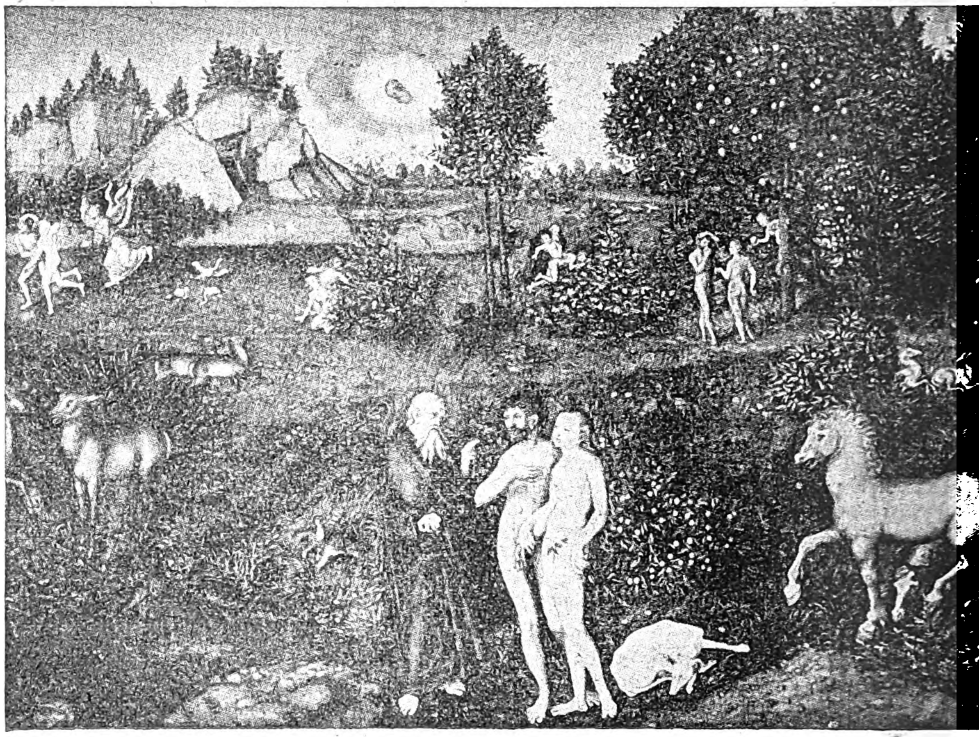

Λ. Κράναχ: Ὁ Παράδεισος.

[Πινακοθήκη τῆς Βιέννης.]

—*[Γράμμ.-Τεχν.]* Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ *παραδείσου*, ἡ τοποθέτησις διαφόρων σκηνῶν ἐν αὐτῷ καὶ γενικῶς ἡ ἐπεξεργασία θεμάτων συνδεομένων μετ' αὐτοῦ, ἀπησχόλησαν συχνάκις τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἐν τῇ παγκοσμίῳ λογοτεχνίᾳ δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὴν ὕπαρξιν μεγαλοφυῶν ἢ ἐξαιρετικῶν ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὸν παράδεισον. Μνημονεύομεν τὸ τρίτον μέρος τῆς «Θείας Κωμῳδίας» τοῦ Ντάντε καὶ τὸν «Ἀπολεσθέντα παράδεισον» τοῦ Μίλτωνος. Ἔτι δὲ τοὺς «Τεχνητοὺς παραδείσους» τοῦ Μποντλαίρ, τὸ «Ἆσμα τῆς Εὔας» τοῦ Καρόλου βὰν Λερμπέργκε, τὸν «Παράδεισον», ὡραῖον ποίημα τοῦ Αἰμιλίου Βεράρεν ἐν τῇ συλλογῇ «Οἱ κυρίαρχοι ρυθμοί». Ἐν τῇ νεοελληνικῇ λογοτεχνίᾳ σημειοῦμεν τὸν «Πρῶτον λόγον τοῦ παραδείσου» τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, προσηρτημένον εἰς τὸν «Τάφον» τοῦ ποιητοῦ τούτου. Καὶ ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἔγραψεν ἰταλιστὶ τὸ σονέττον «Il Paradiso».

Ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ ἀνευρίσκομεν ἐνίοτε ποικίλας ἀπεικονίσεις τοῦ παραδείσου. Θαυμασία εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τούτου ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀποτελοῦσα ἓν τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἐκ τῶν ξένων καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅσοι ἀπεικόνισαν εἴτε τὸν ἐπίγειον εἴτε τὸν οὐράνιον παράδεισον, μνημονεύομεν τὸν «Παράδεισον» τοῦ Μπρέχελ (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρούμπενς, ὅστις εἰκονίζεται ὡς ὁ Ἀδὰμ) ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Χάγης, ἕτερον παράδεισον τοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνου καὶ ἕνα τοῦ Σνάϊντερ, ἀποκειμένους ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, τὸν «Οὐράνιον παράδεισον» τοῦ Ὀρκάνια, ὅστις ἀπεικόνισεν ἐν αὐτῷ τοὺς εὐεργέτας του ὑπὸ τὰς μορφὰς τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐρυτάτην σύνθεσιν τοῦ ἐκ Παδούης Ἰούστου, ἥτις καλύπτει τὸν θόλον τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τὴν «Δόξαν τῶν μακάρων» τοῦ Λουκᾶ Καμπιάζο ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἱσπανικοῦ Ἐσκουριάλ, τὴν τοιχογραφίαν τοῦ Μινιὰρ ἐν τῷ θόλῳ τοῦ Val-de-Grâce (Παρίσιοι), τὴν σύνθεσιν τοῦ Καρόλου ντὲ λὰ Φὸς ἐν τῷ θόλῳ τῶν Ἀπομάχων (Παρίσιοι), τὴν καταπληκτικὴν εἰς διαστάσεις σύνθεσιν τοῦ Τιντορέττο, ἥτις καλύπτει τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ δογικοῦ παλατίου τῆς Βενετίας, ἕτερον «Παράδεισον» τοῦ Τιντορέττο ἐν τῷ Λούβρῳ καὶ τὸν «Ἀπολεσθέντα παράδεισον» τοῦ Καμπανὲλ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Μονάχου.

j. μ. π.

—*[Θεοσοφ.]* Καλεῖται ἐν τῇ θεοσοφίᾳ *παράδεισος* ἡ ἐξαιρετικῶς εὐχάριστος ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν νοητικὸν κόσμον. Ὅταν, κατὰ τὸν θάνατον, ἐγκαταλείψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ φυσικόν του σῶμα, ζῇ ἐπὶ ὡρισμένον διάστημα εἰς τὸ συναισθηματικόν του σῶμα, εἰς τὸν θυμικὸν κόσμον, ἕως ὅτου δαπανήσῃ τὴν θυμικὴν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωήν του. Μετὰ ταῦτα ἀπαλλάσσεται καὶ τοῦ θυμικοῦ τοῦ σώματος καὶ ζῇ διὰ τοῦ νοητικοῦ του φορέως εἰς τὸν καθαρὸν νοητικὸν κόσμον. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος ἔχει συνείδησιν μιᾶς τελείας εὐτυχίας, καθότι πραγματοποιοῦνται δι' αὐτὸν ὅλαι αἱ ὡραῖαί του σκέψεις, αἱ ἀνιδιοτελεῖς του ἐπιθυμίαι, αἱ πνευματικαί του τάσεις. Ἡ νοητικὴ αὐτὴ ζωή, ὁ παράδεισος, εἶναι μία κατάστασις παροδικὴ καὶ ἐπανέρχεται μετὰ κάθε νέαν ἐνσάρκωσιν τοῦ Ἐγώ· εἶναι δὲ ἀνάλογος πάντοτε πρὸς τὴν νοητικὴν καὶ ἀνιδιοτελῆ συναισθηματικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν [Πρβλ. *C. W. Leadbeater*: Le Ciel on le Plan Mental.]

π. π. χ.

—*[Θεατρ.]* Ἐκαλεῖτο *παράδεισος* τὸ σήμερον καλούμενον *ὑπερῷον*, ἡ ὑψηλοτέρα καὶ εὐθυμοτέρα θέσις, ἡ ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ χειμερινοῦ ἢ εἰς τὸ ἀνώτατον ἐπίπεδον τοῦ θερινοῦ εὑρισκομένη, ἀμφιθεατρικῶς δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατεταγμένη. Διὰ τὴν ὡς ἄνω ὀνομασίαν ὑπάρχουν δύο πιθαναὶ ἐκδοχαί. Κατὰ τὴν πρώτην ἡ θέσις αὕτη ἀπεκλήθη παράδεισος, λόγῳ τοῦ εἰς ὃ εὑρίσκεται ὕψους, κατ' ἀναλογίαν τοῦ θείου παραδείσου, ὅστις πιστεύεται ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ ὑψηλότερον δυνατὸν σημεῖον. Κατὰ τὴν ἄλλην ἡ ὀνομασία ἀφωρμήθη—καὶ τοῦτο εἶναι πιθανώτερον—ἐκ τοῦ ὅτι ὁ παράδεισος ἦτο ἡ ὑψηλοτέρα ἐκ τῶν τριῶν διαιρέσεων (πατωμάτων) τῆς σκηνῆς, ἐφ' ἧς ἐπαίζοντο κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ μυστήρια.

π. λ. κ.

Digitized by Google

—**«Παράδεισος».**—1) Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθὲν κατὰ Αὔγουστον τοῦ 1869 ὑπὸ Ν. Ε. Θεοδωριανίτου. —2) Ἑβδομαδιαία φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρησις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1915 ὑπὸ Τάκη Χαιροπούλου.

—**«Παράδεισος, *ἀπολεσθεὶς* —».** Ἔργον τοῦ ποιητοῦ *Μίλτωνος* (βλ. λ.).

Παράδεισος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κοίλης Συρίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαοδικηνῆς, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 14, 16) παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρόντου (νῦν Νάχρ-ἐλ-Ἄσι) καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἡλιουπόλεως (Βαλβὲκ) εἰς Τρίπολιν (Ταραμπολοῦς) ὁδοῦ. Ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (XIX, 12,2) καλεῖται *Τριπαράδεισος*. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ σημερινὴ πολίχνη *Ἐδέν*. Α. Θ. Σ.

— **Παράδεισος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰντζές*. Κάτ. (1928) 572. Κεῖται εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Νέστου παρὰ τὴν μεγάλην γέφυραν, ἥτις ἑνώνει τὴν Δυτικὴν Θρᾴκην μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἔχει κλῖμα ἑλῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Παράγει καπνὸν (50.000 ὀκ.). Ἀπὸ τῆς Χρυσουπόλεως ἀπέχει 12 χλμ., ἐλάχιστα δὲ ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Τοξοτῶν. Δ. Ε. Μ.

— **Παράδεισος** *[Γεωγρ.]*. —1) Παραποτάμιος τοποθεσία ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κοιλάδος Ἀσωμάτων Ἀμαρίου τῆς Κρήτης, ἀνήκουσα εἰς τὸ χωρίον Μοναστηράκι, ὅπου κατῴκουν εὐγενεῖς ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ εἶχον ἐνταῦθα τοὺς κήπους των. —2) Τοποθεσία μεγαλοπρεπῶς ἀγρία, ἀποτελοῦσα τὰς βορείας κλιτῦς τῶν Λευκῶν Ὀρέων, εἰς τὸ βάθος ἀδιεξόδου φάραγγος τῶν Μεσκλῶν Κυδωνίας τῆς Κρήτης καὶ μεταξὺ ἀποτόμων κορυφῶν Σκάλας καὶ Ἀλιακῶν, εἰς ὕψος 1.000 μ. περίπου. Ε. Γ.

— **Παράδεισος,** καὶ ***Παραδεῖσος*** *[Γεωγρ.]*. Ἐξοχικὴ θέσις καὶ χωρίον ἐν Σμύρνῃ, παρὰ τὸ χωρίον Μπουτζᾶς, ὅπου καὶ ὁ ἱππόδρομος. Ἦτο σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Σμύρνης - Ἀϊδινίου, ἀπ' αὐτοῦ δὲ διεκλαδίζετο ἡ πρὸς Μπουτζᾶν τοπικὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Παρὰ τὸ χωρίον ἔκειτο καὶ τὸ ἀεροδρόμιον τῆς στρατιᾶς Μ. Ἀσίας κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Ν. Φ.

Παραδείσου *βουνός,* ἢ ***Παραδείσι*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοανατολικὴ χερσόνησος τῆς νήσου Λήμνου, ἧς ἡ κορυφὴ (πλάτ. 39° 50′ 10″ Β., μῆκ. 25° 18′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island) ἔχει ὑψόμ. 260 μέτρων. Σχηματίζει τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κόλπου τοῦ Μούδρου. Σ. Ε. Λ.

—**Παραδείσου *κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Λήμνου, ἔχον ΒΑ. κέρας τὸ ἀκρωτήριον Σωτῆρας καὶ ΒΔ. τὸ τοῦ Φαρακλοῦ. Εἶναι ἀμφίπυγος ὡς πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Μούδρου, εἰς δὲ τὸν μυχόν του εὑρίσκονται ἀρχαῖα ἐρείπια, πιθανῶς τῆς Ἡφαιστείας. Λέγεται καὶ κόλπος *Μπουρνιᾶς*. Σ. Ε. Λ.

παραδεκτός, *—ή, —όν*· ὁ γενόμενος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ γίνῃ δεκτός, ἀντίθ. *ἀπαράδεκτος*.

παραδένωμα (τό). Καλεῖται οὕτως ἡ διήθησις καὶ ἡ σκλήρυνσις τοῦ περὶ λεμφικὸν ἀδένα εὑρισκομένου συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ι. Κ. Κ.

παραδέρνω· δημοτ., ἐπὶ πλοίου, κάμνω νὰ κλυδωνίζεται, τινάσσω: «τὸ παραδέρνει ὁ ἄνεμος, — ἡ τρικυμία»· || ἀμετβ., κλυδωνίζομαι, ριπτάζομαι: «σὰν τὸ καράβι ποῦ παραδέρνει 'ς τὴ θάλασσα»· || ἐπὶ ἀνθρώπου, φέρομαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, περιπίπτω εἰς ἀτυχίας, ἀγωνιῶ, ὑποφέρω: «παραδέρνει ἀπὸ τὸν πυρετό».

παραδέτης (ὁ) (κοιν. *μαραφούντια*) *[Ναυτ.]*. Ἕκαστον τῶν βραχέων τεμαχίων σχοινίου, μέσῳ τῶν ὁποίων προσδένονται εἰς τοὺς σκηνούχους αἱ σκηναὶ τῶν πλοίων ἅμα τῇ ἀνατάσει των. Ὡσαύτως τὰ δίκην σειραδίων σχοινίδια, δι' ὧν περιδένονται αἱ *αἰῶραι* (βλ. λ.) ἅμα τῇ πτύξει των πρὸς ἐναπόθεσιν ἐν τοῖς αἰωροθεσίοις. Σ. Ε. Λ.

παραδέχομαι· δέχομαι, ἀποδέχομαι, συμφωνῶ, ἀναγνωρίζω ὡς ὀρθόν: «παραδέχομαι ὅτι ἔχετε δίκαιον», «παραδέχομαι νὰ σᾶς δώσω ὅ,τι μοῦ ζητεῖτε»· || οὐδ. παθ. μετχ. ***παραδεδεγμένον*** (τό)· ὡς οὐσ. τὸ ὡς ἀληθές, ὡς ἀναμφισβήτητον θεωρούμενον.

Παραδημῶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου καὶ ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 405. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μουχὰν-Τσιφλίκι*.

παραδιαβάθρα (ἡ)· ἑτέρα, πρόσθετος διαβάθρα.

παραδιάζευξις (ἡ) *[Συντακτ.]*· βλ. λ. *διάζευξις*. —*[Ἀρχ. Μουσ.]* Οὕτως ἐκαλεῖτο μία τῶν ἑπτὰ τῶν τετραχόρδων θέσεων, συγκαταριθμουμένη μεταξὺ τῶν τεσσάρων ὡρισμένων τοιούτων. Ἐν τῇ παραδιαζεύξει τὰ καλούμενα εἴδη τῶν φθόγγων, ἔσχατον, μέσον, ἡγούμενον, ἀπετέλουν πρὸς ἄλληλα τονιαῖον διάστημα. Παραδιεζευγμένον δὲ ἦτο τὸ τετράχορδον συνημμένων πρὸς τὸ τῶν διεζευγμένων. Ν. Α. Χ.

παραδιαμῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται ἐκ τῶν ἀρωματικῶν *διαμινῶν* αἱ περιέχουσαι τὰς δύο ἀμινικὰς ὁμάδας εἰς τὰς θέσεις 1 καὶ 4 τοῦ βενζολικοῦ πυρῆνος. Σ. Γ.

—***παραδιαμίνης μέλαν*** *[Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτον ἀζώχρωμα, κατάλληλον δι' ἡμιμάλλινα.

παραδιδυμὶς (ἡ), ἢ ***ὄργανον τοῦ*** Giraldes *[Ἀνατομ.]*. Αὕτη, ἀνεπτυγμένη ἐπὶ παίδων μεταξὺ τοῦ 6—10 ἔτους, κεῖται ὕπερθεν τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπιδιδυμίδος. Πολλάκις ὑπάρχουσι δύο παραδιδυμίδες, ἡ *ἄνω* καὶ ἡ *κάτω*, ὧν ἡ ἄνω σταθερωτέρα οὖσα συνίσταται ἐκ σπειροειδοῦς σωληναρίου, περιέχοντος θολερὰν κιτρίνην μᾶζαν, ἡ δὲ κάτω, κειμένη ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τῆς ἐπιδιδυμίδος, παριστᾷ ἐπιδιδυμικὸν λόβιον (=ἐκφορητικὸν σωληνάριον). Ι. Π.

παραδίδω, ἀόρ. *παρέδωσα* (καὶ *—κα*)*—παρεδόθην,* παθ. μετχ. *παραδεδομένος,* δημοτ. *παραδίνω,* ἀόρ. *ἐ)παράδωσα—ἐ)παραδόθηκα,* παθ. μετχ. *παραδομένος*· δίδω εἰς χεῖρας, ἐγχειρίζω: «παρέδωσα τὰ χρήματα, —τὰ πράγματα κττ.»· || ἐπὶ ἀκινήτων, παρέχω τὴν χρῆσιν, τὴν κατοχήν: «μοῦ παρέδωσε τὸ σπίτι, —τὸ ἐργοστάσιον ἐν καλῇ καταστάσει»· || μεταβιβάζω: «παραδίδω τὴν ὑπηρεσίαν, —τὴν διοίκησιν, —τὴν ἀρχηγίαν»· || διδάσκω: «παραδίδω ἑλληνικά, — γαλλικά, —ἀριθμητικὴν κττ.»· καὶ ἄνευ ὑποκειμένου: «ὁ καθηγητὴς σήμερον δὲν θὰ παραδώσῃ»· || «παραδίδω τὸ πνεῦμα» ἀποθνήσκω, δημοτ. «παράδωσε τὰ κῶλα» ἀπέθανε· || μετφ., ἐπιτρέπω, ἀφίνω, ρίπτω: «παρέδωσε τὴν πόλιν εἰς τὸ πῦρ»· || «παρεδόθη εἰς τὰς διασκεδάσεις, — εἰς τὴν ἀκολασίαν»· || δημοτ., ἐπὶ ἀρτίως βαπτισθέντος βρέφους: «βαφτισμένο, μυρωμένο, τοῦ θεοῦ παραδομένο»· || (ναυτ.) ὅρος ἐπίσημος, ἐπιτομὴ τοῦ «παραδίδω τὸ πλοῖον τῷ ἀνέμῳ» (κοιν. *τὸ δίνω στὰ πρύμα,* γαλλ. «fuir devant le temps, ἀγγλ. to send). Σημαίνει τὸ φεύγειν πρὸ τοῦ ἀνέμου, μὲ τὴν πρύμναν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ κῦμα. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐπιβάλλει ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου, ὅταν ἀδυνατῇ οὐ μόνον νὰ συνεχίσῃ τὸν πλοῦν του ἀλλὰ καὶ νὰ σταθῇ εἰς ἀντιμονήν· παραδίδεται δὲ ἢ ὑπὸ μόνον τὸν ἀρτέμονα καὶ τὸ δολώνιον ὁλόσειρον, ἢ καὶ ξυλάρμενα. Σπανίως τὰ ἀτμόπλοια παραδίδονται τῷ ἀνέμῳ, προτιμῶντα νὰ στέκωνται πρὸς τὸ κῦμα μὲ τὴν μηχανὴν «ἠρέμα». Σ. Ε. Λ.

παραδίνω· δημοτικώτερος τύπος τοῦ *παραδίδω* (βλ. λ.)· || ἐπιτακτικώτερον τοῦ δίδω, δίδω πολύ: «τοῦ 'δωσε καὶ τοῦ παράδωσε ξύλο», «μὴ τοῦ παραδίνῃς θάρρος καὶ τὸ παίρνει ἀπάνω του».

παραδολώνια (τὰ) (κοιν. *κουρτελάτσες τῶν γαμπιῶν*) *[Ναυτ.]*. Τὰ *παρίστια* τοῦ *δόλωνος* καὶ τοῦ *δολωνίου*. Ἡ *δολωνὶς* ὅμως, ὅταν ὑπάρχῃ, οὐδέποτε ἔχει *παραδολώνιον*. Σ. Ε. Λ.

παραδοξισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτως ἡ πρώϊμος ἢ ἡ ὄψιμος ἐμφάνισις γενετησίου ὁρμῆς. Ἡ πρώϊμος ἐμφάνισις δύναται νὰ παρατηρηθῇ ἀπὸ τοῦ 3—4ου ἔτους, ὀφείλεται δὲ ἢ εἰς περιφερικὰ αἴτια, ὡς ἡ βαλανῖτις, ἡ φίμωσις, ἡ ὕπαρξις παρασίτων καὶ ὀδαξισμοῦ κ. οὕ. κ., ὅτε δὲν εἶναι φαινόμενον ἐκφυλισμοῦ, καὶ κυρίως δὲν ἀνήκει εἰς τὸν παραδοξισμόν, ἢ εἶναι ἀποτέλεσμα καθαρῶς ἐγκεφαλικῆς ἐξεργασίας, ὅτε καλεῖται κυρίως πρώϊμος παραδοξισμός. Χαρακτηριστικὸν τῆς δευτέρας περιπτώσεως δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν καλουμένων δευτερογενῶν γενετησίων χαρακτήρων (σημείων ἔσω ἐκκρίσεων=μύσταξ ἢ βράγχους φωνῆς, μαστῶν κττ.). Ὁ εἰς τὸν κυρίως παραδοξισμὸν ἀνήκων ἔκφυλος ἔχει ἐμφάνισιν ἐρωτικῆς κλίσεως καὶ ὁρμῆς καὶ συνεπείᾳ ταύτης αὐνανίζεται, ἐνῷ ὁ εἰς τὸν παραδοξισμὸν ἐκ περιφερικῶν αἰτίων ἀνήκων εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ αὐνανισμοῦ προβαίνει ἐξ ἐθισμοῦ γεννηθέντος ἐκ λόγων ἀρχικῶς μηχανικῶν πρὸς καταπράϋνσιν οὐχὶ ἐρωτικοῦ ἐρεθισμοῦ. Ὁ δὲ ὑστερογενὴς παραδοξισμός, ὡς καλοῦμεν τὴν ἐμφάνισιν γενετησίου ὁρμῆς εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἐνῷ ἤδη ἐπὶ μακρὸν εἶχε παύσει αὕτη (π. χ. εἰς τὸ 83ον ἔτος· περίπτωσις Moll), εἶναι ἀπότοκος κυρίως ἀρχομένης ψυχοπαθείας (πρεσβυτικῆς ἀνοίας κττ.). Δέον νὰ διακρίνεται τῆς παρατάσεως τῆς ὑπάρξεως τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, τοῦθ' ὅπερ οὐχὶ παθολογικόν, εἰ καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Steinach καὶ Boronow καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ διακοπὴν ἐπανεμφάνισις δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις παθολογική, ἀλλὰ δι' ἐκείνας μόνον, εἰς ἃς ἡ ἱκανοποίησις γίνεται κατὰ τρόπον ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τῆς ἠθικῆς (διαστροφαί, ἐπιθέσεις κατὰ συγγενῶν κ.τ.τ.).

Αἱ πρώϊμοι ἐμφανίσεις συνυπάρχουσι μετ' ἄλλων ἐκφυλιστικῶν διαταραχῶν πολλάκις. Ἡ θεραπεία τούτων συνίσταται εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἐφαρμογήν, πρώϊμον πρωϊνὴν ἔγερσιν, σωματικὴν ὑπερκόπωσιν, ὑποβολήν, μετὰ δημιουργίας ἀγαθῶν συμπλεγμάτων κατὰ Coué καὶ Moll καὶ τὴν συνεχῆ ἐπίβλεψιν. Τὸ οἰνόπνευμα, ἡ χρῆσις ψυχροῦ ὕδατος ἢ εἰδικὴ γυμναστικὴ δὲν θεωροῦνται ἀποτελεσματικὰ μέσα, τοὐναντίον δὲ ἡ χρῆσις τοῦ οἰνοπνεύματος εἶναι καὶ ἐπικίνδυνος, κατὰ τὸν Moll. Ὁ ὑστερογενὴς παραδοξισμὸς εἶναι ἀνίατος. Τ. Α. Ζ.

παραδοξίδης (ὁ) (Paradoxides Brongniart) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μεσονακιδῶν τριλοβιτῶν* ἀρθροπόδων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουν θώρακα συνιστάμενον ἐκ 17—23 ἄρθρων καὶ πυγίδιον μικρόν, πλακοειδές. Ἐκ τῶν ὑπερτριάκοντα εἰδῶν γνωστότερος εἶναι ὁ *παραδοξίδης ὁ βοημικός,* μήκους 12 ½—15 ἑκατοστόμ. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καμβρίου σειρᾶς ἐν Εὐρώπῃ, ἀνατολικῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

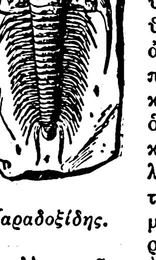

Παραδοξίδης.

παραδοξίτης (ὁ) (Paradoxit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀστρίων. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ὀρθοκλάστου παρεμφερῆ πρὸς ἀδουλάριον, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς ρωγμῶν ἑνὸς πορφυρικοῦ κροκαλοπαγοῦς, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν Euba τῆς Σαξωνίας. Γ. Β.

παραδοξογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων, ὁ συγγραφεὺς παραδόξων ἱστοριῶν.

παραδοξολόγημα (τό)· γνώμη, λόγος παράδοξος, ἀκατανόητος, παράλογος.

παραδοξολογία (ἡ)· *παραδοξολόγημα* (βλ. λ.).

παραδοξολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραδοξολογίαν.

παραδοξολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ λέγων παράδοξα πράγματα, ἀκατανόητα, ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν λογικήν.

παραδοξολογῶ (*—έω*)· εἶμαι παραδοξολόγος, λέγω πράγματα παράδοξα, ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν λογικήν.

παράδοξον (τό)· τὸ παρὰ δόξαν, παρὰ προσδοκίαν συμβαῖνον, καταπληκτικόν, ἀκατανόητον.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *παράδοξον* ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ πᾶσα πρότασις, ἡ ὁποία φαίνεται ἄτοπος, διότι εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς παραδεδεγμένας ἀντιλήψεις καὶ ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι ἀληθὴς κατὰ βάθος ἢ τοὐλάχιστον δύναται νὰ περιέχῃ ἀλήθειάν τινα. Ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τοῦ παραδόξου εἶναι ὅτι τοῦτο ἀντιβαίνει πρὸς τὰς γενικῶς παραδεδεγμένας ἔν τινι χώρᾳ ἢ ἐποχῇ γνώμας, ἢ πρὸς τὴν πλειονότητα τῶν γνωμῶν τῶν ἀνθρώπων εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ὅλας τὰς ἐποχάς, χωρὶς τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ παρέχῃ τὸ δικαίωμα ὅπως τὸ παράδοξον χαρακτηρισθῇ ὡς πλάνη. Τὰ παράδοξα δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς δύο κατηγορίας: 1) Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, παρὰ τὴν ἀντίθεσίν των πρὸς τὰς κρατούσας ἀντιλήψεις, ἢ μᾶλλον λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἀντιθέσεώς των ταύτης, ἐκφράζουν ἀληθείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικάς, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἶναι ἀκόμη κεκρυμμέναι διὰ τὰ ὄμματα τοῦ πλήθους. Τὰ παράδοξα ταῦτα εἶναι οἱ φορεῖς πάσης μελλοντικῆς ἀληθείας, κάθε δὲ σήμερον κρατοῦσα ἀλήθεια διῆλθε μὲ τὴν σειράν της καὶ ἀπὸ τὸ στάδιον τοῦ παραδόξου. 2) Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν ἀμφιβόλους ἢ πεπλανημένας ἐξ ὁλοκλήρου ἀτομικὰς γνώμας, τὰς ὁποίας συνέλαβον οἱ δημιουργοί των διὰ νὰ διακριθοῦν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἐκ ματαιοδοξίας καὶ ἐκ πνεύματος ἀντιλογίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῇ πράξει ἀποβαίνει πολὺ δύσκολος ἡ διάκρισις εἰς ποίαν ἐκ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀνήκει παράδοξόν τι. Ἡ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν βρίθει παραδειγμάτων τοιούτων παραδόξων, τὰ ὁποῖα πολὺ ταχέως ἔγιναν ἀλήθειαι. Ἡ κίνησις τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ Γαλιλαῖος, ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, τὴν ὁποίαν ἠγνόει ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἀνεκάλυψεν ὁ Χάρβεϋ, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις, τὰ ἠλεκτρικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα πρῶτος παρετήρησεν ὁ Γαλβάνι, λαβὼν διὰ τοῦτο τὸν εἰρωνικὸν τίτλον τοῦ «χοροδιδασκάλου τῶν βατράχων», οἱ ἀερόλιθοι, τὸ γραμμόφωνον, τὸ τηλέφωνον, ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος κλπ., πάντα ταῦτα ἐθεωρήθησαν κατὰ πρῶτον ὡς παράδοξα.

Εἰς τὰ διανοητικὰ παράδοξα ἠσμένιζον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἐλεᾶται καὶ οἱ στωϊκοί, οἱ ὁποῖοι μάλιστα, διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀλήθειάν των, τὰ διέστελλον ἀπὸ τὰ *παράλογα*. Μεταξὺ τῶν ἐλεατικῶν παραδόξων δύνανται νὰ συγκαταριθμηθοῦν καὶ τὰ γνωστὰ ἐναντίον τῆς κινήσεως σοφίσματα τοῦ Ζήνωνος: ὁ «Ἀχιλλεύς», ἡ «χελώνη», ὁ «ἱπτάμενος ὀϊστός» κλπ. Οἱ στωϊκοὶ ἀφ' ἑτέρου ἐδίδασκον ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ μόνη εὐδαιμονία, ὅτι ἡ ὀδύνη δὲν εἶναι κακόν, οὔτε ἡ ἡδονὴ καλόν, ὅτι ὁ σοφὸς μόνον εἶναι πλούσιος καὶ ἐλεύθερος καὶ μέγας καὶ βασιλεὺς καὶ ὡραῖος, ὅτι πᾶς ἀμαθὴς εἶναι παράφρων, ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ εἶναι αἱ αὐταὶ καὶ πᾶ-

Digitized by Google

σαι αἱ κακίαι ὁμοίως. Ὁμοίως ὡς παράδοξα ἐχαρακτηρίσθησαν αἱ ἀντιλήψεις τῶν ἐπικουρείων, τῶν κυνικῶν καὶ τῶν σκεπτικῶν, αἱ ὁποῖαι ξενίζουν τοὺς ὀπαδοὺς τῶν καθιερωμένων ἀντιλήψεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστιανισμός, ὅταν ἤρχισε νὰ συγκροτῆται εἰς θεολογικὸν σύστημα, ἐνεφάνισε πλεῖστα παράδοξα. Ὁλόκληρον τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ ὡς ἀντικείμενον πίστεως, δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ σύστημα παραδόξων.

Παρ' ἀρχαίοις παράδοξα ἐκαλοῦντο εἰδικώτερον πάντα τὰ ἀσυνήθη συμβάντα ἐκ τῆς φύσεως, τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων κλπ, ὅ,τι καλοῦμεν σήμερον ἡμεῖς περίεργα. Συλλογὰς τοιούτων παραδόξων ἀπαντῶμεν ἀφθόνους ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν μέχρι τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων. Οἱ καταρτίζοντες τὰς συλλογὰς ταύτας ἐκλήθησαν *παραδοξογράφοι*. Πρῶτος ἀναφέρεται γράψας παράδοξα ὁ Καλλίμαχος, μετ' αὐτὸν δὲ Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος («Συναγωγὴ ἱστοριῶν παραδόξων»), ὁ Μυρσίλος («Ἱστορικὰ παράδοξα»), ὁ Λυσίμαχος («Θηβαϊκὰ παράδοξα»), ὁ Ἀθήναιος («Περὶ παραδόξων μηχανημάτων»), ὁ Ἀπολλώνιος («Ἱστορίαι θαυμάσιαι») κλπ. Τὰ σῳζόμενα τῶν παραδοξογράφων ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Βέστερμαν τῷ 1839 ὑπὸ τὸν τίτλον «Paradoxographi Graeci», εἶτα δὲ ὁ Κίλλερ τῷ 1877, ὑπὸ τὸν τίτλον «Rerum naturalium scriptores Graeci».

—*[Ρητορ.]* Τὸ *παράδοξον* ἢ *ὑπέρθεσις* εἶναι ἓν τῶν *σχημάτων διανοίας*, ὅπερ χρησιμοποιοῦμεν ὅταν κάμνωμεν τὸν ἀκροατὴν νὰ περιμένῃ μὲ περιέργειαν καὶ ἀπορίαν τί τάχα θέλομεν νὰ εἴπωμεν καὶ ἐν τέλει φανερώνομεν εἰς αὐτὸν πρᾶγμα ἀνέλπιστον καὶ παράδοξον. Ὁ Βοσσουέτος, ἐγκωμιάζων τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Ἑρριέταν-Μαρίαν, λέγει ὅτι «ηὐχαρίστει τὸν Θεὸν διὰ δύο μεγάλας χάριτας, τὴν μὲν ὅτι ἔκαμεν αὐτὴν Χριστιανήν· τὴν δὲ....τί προσμένετε ν' ἀκούσετε, ἀκροαταί; ἴσως ὅτι ἠνώρθωσε τὰ πράγματα τοῦ βασιλέως υἱοῦ της; Οὐχί, ἀλλὰ διότι ἔκαμεν αὐτὴν δυστυχῆ βασίλισσαν». Τὸ σχῆμα τοῦτο εἰσάγεται καὶ εἰς τοὺς ἀστεϊσμούς, εὕρηται δ' ἐν χρήσει παρ' Ἀριστοφάνει («Πλοῦτος» στ. 1103 ἑ.). Ι. Φ. Δ.

—**παράδοξον *ἐπιστημολογικὸν*** *[Φιλοσ.]*· βλ. λ. *ἐπιστημολογικὸν* παράδοξον.

—**παράδοξον *ὑδροστατικόν*.** Ἐκ τῆς ὑδροστατικῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡ πίεσις ἡ ἀσκουμένη ὑπὸ ὑγροῦ εὑρισκομένου ἐντὸς δοχείου ἐπὶ τοῦ πυθμένος αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος ὑγρᾶς στήλης βάσιν μὲν ἐχούσης τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου, ὕψος δὲ τὴν κατακόρυφον ἀπόστασιν τοῦ πυθμένος ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ σχήματος τοῦ δοχείου. Κατὰ ταῦτα, ἐὰν λάβωμεν τρία δοχεῖα ἔχοντα (σχ. 1) τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν πυθμένος ΑΒ καὶ πληρώσωμεν αὐτὰ δι' ὕδατος μέχρι τοῦ αὐτοῦ ὕψους ἀπὸ τοῦ πυθμένος, εἶναι φανερόν, βάσει τῆς ἄνω ἐκτεθείσης ἀρχῆς τῆς ὑδροστατικῆς, ὅτι ἡ πίεσις ἡ ἀσκουμένη ἐπὶ τοῦ πυθμένος καὶ εἰς τὰ τρία δοχεῖα εἶ-

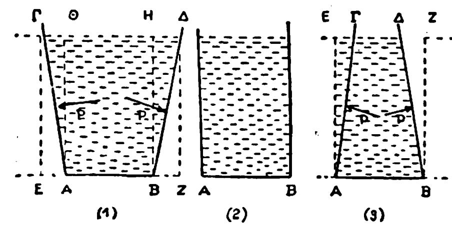

(1) (2) (3)

Σχ. 1.

ναι ἡ αὐτή, καίτοι ἡ ποσότης τοῦ περιεχομένου ὕδατος εἶναι διάφορος. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ ὅρου *ὑδροστατικὸν παράδοξον* καὶ παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pascal. Τὸ ὑδροστατικὸν παράδοξον ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς:

Ἐν τῷ δοχείῳ 2 (σχ. 1) εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀσκουμένη πίεσις εἶναι ἴση πρὸς τὸ βάρος τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ, ἤτοι τῆς ὑγρᾶς στήλης ΑΒΓΔ. Διὰ τὸ δοχεῖον 1 φαντασθῶμεν ὅτι τοῦτο εὐρύνεται κυλινδρικῶς μέχρις ὅτου λάβῃ τὸ μέγεθος ΕΖΔΓ. Τότε ἡ πίεσις ἐπὶ τῆς ΕΖ ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τῆς ὑγρᾶς στήλης ΕΖΔΓ, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ΑΒ ἀντιστοιχοῦν μέρος τῆς πιέσεως ταύτης ἔχει λόγον πρὸς τὴν συνολικὴν πίεσιν ὃν λόγον ἔχουσιν αἱ πιεζόμεναι ἐπιφάνειαι, ἤτοι ΑΒ : ΕΖ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ εἰς τὴν ΑΒ ἀντιστοιχοῦσα πίεσις ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τῆς ὑγρᾶς στήλης ΑΒΘΗ. Ἐὰν πρὸς τούτοις δεχθῶμεν ὅτι τὰ τοιχώματα ΑΓ καὶ ΒΔ εἶναι ἐλεύθερα, οὐδεμία μεταβολὴ ἐπέρχεται, καθόσον ταῦτα πιέζονται ἀμφοτέρωθεν ἐξ ἴσου καὶ εὑρίσκονται ἐν ἰσορροπίᾳ, ἥτις δὲν διαταράσσεται ἐὰν τὰ τοιχώματα ΑΓ καὶ ΒΔ συνδεθῶσι πρὸς τὸν πυθμένα.

Ἐὰν ἤδη ἀπομακρύνωμεν τὸ ἔξωθεν τῶν ΑΓ καὶ ΒΔ εὑρισκόμενον ὕδωρ, τότε οὐδεμία μεταβολὴ παρατηρεῖται ὡς πρὸς τὴν πίεσιν τοῦ πυθμένος, ἀλλὰ μόνον θέλουσιν ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῶν πλευρικῶν τοιχωμάτων πιέσεις Ρ καὶ Ρ′, ὧν αἱ κατακορύφως πρὸς τὰ κάτω φερόμεναι συνιστῶσαι συντελοῦσιν ὥστε τὸ δοχεῖον νὰ φαίνεται βαρύτερον ἢ ἐὰν ὑφίστατο μόνον ἡ ἐπὶ τοῦ πυθμένος πίεσις. Διὰ τὸ δοχεῖον 3 φανταζόμεθα πάλιν τοῦτο κυλινδρικῶς διευρυνόμενον εἰς ΑΒΕΖ. Ἐν τῷ δοχείῳ τούτῳ ἡ πίεσις ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τῆς ὑγρᾶς στήλης ΑΒΕΖ. Ἐὰν φαντασθῶμεν πάλιν τὰ τοιχώματα ΑΓ καὶ ΒΔ ἐλεύθερα, τότε ταῦτα θὰ εὑρίσκωνται ἐν ἰσορροπίᾳ, δεδομένου ὅτι πιέζονται ἀμφοτέρωθεν ἐξ ἴσου ὑπὸ τῶν ὑγρῶν. Ὁμοίως ἡ ἰσορροπία οὐδόλως μεταβάλλεται ἐὰν δεχθῶμεν τὰ τοιχώματα στερεῶς συνδεδεμένα πρὸς τὸν πυθμένα. Ἐὰν ἤδη ἀφαιρέσωμεν τὸ ἔξωθεν τῶν τοιχωμάτων ΑΓ καὶ ΒΔ ὕδωρ, ἡ ἐπὶ τοῦ πυθμένος πίεσις οὐδόλως μεταβάλλεται, ἀλλὰ τὰ πλευρικὰ τοιχώματα ὑφίστανται τὰς πιέσεις Ρ Ρ′, ἐξουδετερουμένας δι' ἐλαστικῶν ἀντιδράσεων τῶν τοιχωμάτων. Αἱ κατακορύφως πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμεναι συνιστῶσαι τῶν πιέσεων τούτων ἰσορροποῦνται ὑπὸ τῶν κατακορύφων συνιστωσῶν τῶν ἐλαστικῶν ἀντιδράσεων τῶν τοιχωμάτων, αἵτινες πάλιν δέον νὰ εἶναι ἴσαι κατὰ μέγεθος πρὸς τὰς πιέσεις τοῦ ὑγροῦ εἰς τοὺς χώρους ΕΑΓ καὶ ΔΒΖ, καθ' ὅσον αὗται, ἐφόσον τὰ τοιχώματα ΑΓ καὶ ΒΔ εἶναι ἐλεύθερα, ἰσορροποῦσι τὰς πιέσεις Ρ καὶ Ρ′. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπὶ τοῦ πυθμένος πίεσις δὲν μεταβάλλεται καὶ ἰσοῦται πάλιν πρὸς τὸ βάρος ὑγρᾶς στήλης ἐχούσης βάσιν τὸν πυθμένα ΑΒ καὶ ὕψος τὴν κατακόρυφον ἀπόστασιν τοῦ πυθμένος ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ.

Ὁμοίως, ἐὰν πληρώσωμεν τὸ ἐν σχ. 2 δοχεῖον δι' ὕδατος, τότε ἡ ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀσκουμένη πίεσις εἶναι ἴση πρὸς τὸ βάρος ὑγρᾶς στήλης ἐχούσης βάσιν τὸν πυθμένα ΔΓ καὶ ὕψος τὴν ΑΒ, ἥτις εἶναι ἴση πρὸς τὸ βάρος ὑδατίνου ὄγκου ΑΒΓΔ. Ἐὰν ὅμως θέσωμεν τὸ δοχεῖον ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ, τοῦτο δεικνύει τὸ βάρος τοῦ πραγματικοῦ περιεχομένου ὑγροῦ, καθόσον ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ δὲν ἐπενεργεῖ μόνον ἡ πίεσις ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀλλὰ ἡ συνισταμένη ὅλων τῶν πιέσεων, ἤτοι ἡ κατακορύφως πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἐπενεργοῦσα πίεσις καὶ αἱ κατακορύφως πρὸς τὰ ἄνω ἐπενεργοῦσαι πιέσεις ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων α καὶ β. Ἡ συνισταμένη δ' ὅλων τούτων τῶν πιέσεων ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ. Κ. Π.

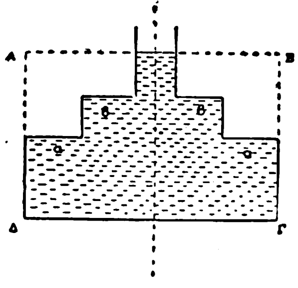

Σχ. 2.

παράδοξος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ δόξαν, παρὰ προσδοκίαν λαμβάνων ὑπόστασιν, καταπληκτικός, ἀλλόκοτος, ἀκατανόητος: «εἶσαι παράδοξος ἄνθρωπος· δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ παρακολουθήσω», «εἰς τὸν τόπον αὐτὸν συμβαίνουν παράδοξα πράγματα»· || *παράδοξον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. ***παραδόξως***.

— **παράδοξος *κίνησις*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *βραδυκινησία*.

— **«Παραδόξων *ἐθνῶν συναγωγή*»**. Συγγραφὴ Νικολάου τοῦ *Δαμασκηνοῦ* (βλ. λ.).

παραδόξουρος (ὁ) (Paradoxurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μοσχογαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαλαισίαν. Τὰ ζῷα ταῦτα χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ τελευταίου ὀδοντικοῦ συστήματός των. Ἑκάστη σιαγὼν φέρει εἴκοσιν ὀδόντας, ἤτοι ἓξ κοπτῆρας, δύο κυνόδοντας καὶ δώδεκα γομφίους. Γενικῶς εἶναι ζῷα πελματοβάμονα. Ἕκαστος ποὺς φέρει πέντε δακτύλους μὲ ὄνυχας λεπτούς, γαμψοὺς καὶ λίαν αἰχμηρούς, ἐξ ἴσου δὲ συσταλτοὺς ὅσον καὶ τῆς κεφαλῆς. Ἡ οὐρὰ εἶναι εὐθεῖα καὶ δύναται νὰ περιστρέφηται εὐκόλως περὶ ἑαυτήν. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ ρύγχους εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ κυνός. Τὸ στέρνον ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ μερῶν τελείως διακεκριμένων μεταξύ των. Τὸ οὖς εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κυνός. Τὸ πέος εἶναι περιβεβλημένον ὑπὸ μεμβράνης, ἥτις ἑνοῦται ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς κοιλίας. Ἡ θήλεια ἔχει τρεῖς μαστοὺς ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς, ἕνα στηθιαῖον καὶ δύο κοιλιακούς. Τὸ δέρμα ἀποτελεῖται ἐκ τριχῶν λείων καὶ μεταξοειδῶν. Ἀξιολογώτερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι *ὁ παραδόξουρος ὁ στικτὸς* (Paradoxurus maculatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει μῆκος 1 περίπου μέτρου, οὗ τὸ ἥμισυ καταλαμβάνει ἡ οὐρά. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κιτρινοϋπομελανός, καὶ ἐπὶ τῶν πλευρῶν φέρει μεγάλας κυκλικὰς μελανοτέφρους ἢ μελανοκαστανὰς κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ἀννὰμ κυρίως καὶ ἐπιφέρει μεγάλας ζημίας εἰς τὰς φυτείας τοῦ καφὲ καὶ τοῦ ἀνανᾶ. Ὁ *παραδόξουρος ὁ ἑρμαφρόδιτος* (Paradoxus hermaphroditus) ἔχει τὸ ἀνάστημα τῆς οἰκοδιαίτου γαλῆς καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἔχουσι γραμμικὴν κόρην, εἶναι ἄρα νυκτόβιον. Πλησιάζει τὰ κατῳκημένα μέρη, κυνηγεῖ τὰ κατοικίδια πτηνὰ καὶ ἐπιφέρει μεγίστας βλάβας εἰς τοὺς σακχαρώδεις καρποὺς (βανάνας, ἀνανᾶδες κτλ.). Κατοικεῖ τὰς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην καὶ τὴν Μαλαισίαν. Πολλοὶ ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν τὸν διατηροῦσιν ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει καὶ εἴς τινα μέρη ἀντικαθιστῶσι δι' αὐτοῦ τὴν οἰκοδίαιτον γαλῆν. Δ. Ν. Π.

Παραδόξουρος ὁ στικτός.

παραδόπιστος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ποῦ πιστεύει 'ς τοὺς παρᾶδες, φιλοχρήματος μέχρι ὑπερβολῆς: «ὁ παραδόπιστος θεὸ δὲ λογαριάζει».

παραδοσακκούλα (ἡ)· δημοτ., σακκούλα γιὰ τοὺς παρᾶδες, κεμέρι, βαλλάντιον.

παραδοσιοκρατία (traditionalismus) *[Κοινωνιολ.]*. Κοινωνιολογικὴ θεωρία, καθ' ἣν ἓν δικαίωμα ἢ ἓν πολιτικὸν ἢ κοινωνικὸν σύστημα, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ ὄχι ἐπὶ ἀφῃρημένων ἀρχῶν, δὲν πρέπει νὰ θυσιασθῇ ἐν τῇ πράξει διὰ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἄλλη κατάστασις πραγμάτων ἐπὶ τῇ βάσει θεωρητικῶν συλλήψεων. Ἡ παραδοσιοκρατία εἶναι ἡ πλέον ἀποκρουστικὴ μορφὴ τοῦ κοινωνικοῦ συντηρητισμοῦ, διότι τείνει εἰς τὴν διαιώνισιν πασῶν τῶν ἐπικρατουσῶν ἀδικιῶν, ὧν ἡ μοναδικὴ δικαίωσις εἶναι ὅτι ἀσκοῦνται ἀπὸ μακροῦ χρόνου.

παράδοσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραδίδειν, δόσις, ἐγχείρησις: «ἡ παράδοσις τῶν χρημάτων, — τῶν πραγμάτων, — τῆς ἐπιστολῆς»· || μεταβίβασις: «ἡ παράδοσις τῆς ἐξουσίας, —τῆς ὑπηρεσίας, —τῆς ἀρχηγίας»· || διδασκαλία: «ἡ παράδοσις τοῦ καθηγητοῦ», «ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν παραδόσεών του»· || ἡ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μεταβίβασις ἱστορημάτων, ᾀσμάτων, παροιμιῶν κ.τ.τ.· || ἰδίᾳ μυθικὸν ἱστόρημα συνδεόμενον πρὸς ὡρισμένον τόπον ἢ πρόσωπον πραγματικὸν ἢ φανταστικόν.

— *[Νομ.]* Ἡ διὰ δικαιοπραξίας μεταξὺ ζώντων μεταβίβασις τῆς ἰδιοκτησίας ἀπαιτεῖ καὶ *παράδοσιν* τοῦ πράγματος, ἤτοι ἄφεσιν, ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ γενομένην, τῆς νομῆς αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ μελλοκτήτορος καὶ κτῆσιν αὐτῆς παρὰ τούτου. Ἐπὶ ἀκινήτων ἡ παράδοσις αὐτῶν, ἐφόσον μένει ἄνευ μεταγραφῆς, μόνον νομέα καθίστησι τὸν παραλαμβάνοντα, οὐχὶ δὲ καὶ ἰδιοκτήτην. Οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς παραδόσεως εἶναι:

α′) Θέλησις ἀμοιβαία μεταξὺ παραδίδοντος καὶ παραλαμβάνοντος, τοῦ μὲν ἵνα μεταθέσῃ εἰς τὸν παραλαμβάνοντα τὴν ἣν κέκτηται ἰδιοκτησίαν καὶ νομὴν ἐπὶ τοῦ παραδιδομένου πράγματος, τοῦ δὲ ἵνα ἀποκτήσῃ ἀμφότερα, τήν τε ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν νομήν. Ἡ θέλησις αὕτη δύναται καὶ σιωπηρῶς νὰ ἐκδηλωθῇ.

β′) Ἐκτέλεσις τῆς θελήσεως ταύτης κατὰ τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν μετάθεσιν τῆς νομῆς τοῦ πράγματος ἀπὸ τὸν παραδίδοντα εἰς τὸν παραλαμβάνοντα.

γ′) Νόμιμος αἰτία τὴν δύναμιν ταύτην εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς παραδόσεως κατὰ νόμον προσνέμουσα (πώλησις, ἀνταλλαγή, δωρεὰ κλπ.).

δ′) Ὕπαρξις ἰδιοκτησίας παρὰ τῷ παραδίδοντι κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραδόσεως. Μ. ΚΑΤΙΝΑΚΗΣ

— *[Ἐκπαιδ.] Παράδοσις* λέγεται ἡ τακτικὴ διδασκαλία μαθήματος γινομένη ὑπὸ καθηγητοῦ εἰς τακτικοὺς μαθητάς, καθ' ὡρισμένην ὥραν μαθημάτων καὶ πρὸς ὡρισμένον σκοπόν. Διαφέρει δὲ τῆς *διαλέξεως* καὶ τῆς *ἀνακοινώσεως*. Γίνεται δὲ ἡ παράδοσις ἐν τῷ σχολείῳ ἢ κατ' οἶκον. Ἡ κατ' οἶκον ἢ κατ' ἰδίαν παράδοσις γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἕνα μόνον μαθητὴν καὶ ἰδίως εἰς παῖδας οἵτινες ἔχοντες ἐλλείψεις ἐν τῇ σχολικῇ των μορφώσει θέλουν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ νὰ συμπληρώσουν αὐτάς· προσέτι εἰς ἐκείνους, οἵτινες, ἕνεκα τῆς πνευματικῆς των καταστάσεως δὲν δύνανται εὐκόλως νὰ παρακολουθήσουν τὰ σχολικὰ μαθήματα, ἀλλ' ἔχουν τὰ μέσα νὰ διδαχθοῦν κατὰ τὸν ἁρμόζοντα εἰς τὴν ψυχικήν των κατάστασιν τρόπον (δι' αὐτοὺς ὑπάρχουν καὶ ἰδιαίτερα σχολεῖα ἐν τῇ Δ. Εὐρώπῃ).

Ἡ ἐν τῷ σχολείῳ παράδοσις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα τῆς κατ' ἰδίαν διδασκαλίας καὶ νὰ προσαρμόζεται τελείως εἰς τὴν ψυχικὴν ἰδιοσυστασίαν ἑκάστου μαθητοῦ· διὸ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν μᾶλλον τὴν μέσην κατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τοὺς ὑγιεῖς τὸ πνεῦμα μαθητάς, χωρὶς νὰ ἀφήνῃ εἰς τὴν τύχην των καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους, ἀλλὰ μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀδικῇ τελείως καὶ τοὺς εὐφυεστέρους.

Παράδοσις συνηθέστερον λέγεται ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία. Αὕτη γίνεται καθ' ὅλην τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος, ἔχουσα ἀφηγηματικὴν μορφήν. Ἐνῷ δὲ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τῶν σχολείων ἡ διδασκαλία κυρίως ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρη μόνου τοῦ διδασκομένου κατανόησιν, ἡ δὲ εἰς τὰς ἀνωτέρας γυμνασιακὰς εἰς τὴν ἱστορικὴν

Digitized by Google

κατανόησιν, ἐξετάζουσα τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ σχέσεις, ἡ πανεπιστημιακὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν κριτικὴν κατανόησιν, ἥτις στηριζομένη ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν φιλοσοφικῶς τεθειμένων κανόνων τῆς τέχνης ἐξετάζει τὴν σχέσιν τῶν γενικῶν τούτων κανόνων πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἐμφανιζομένας περιπτώσεις. Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

—*[Λαογρ.]* Ἐκλήθησαν *παραδόσεις* (γερμ. Sage) ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου ἐν τῇ λαογραφίᾳ αἱ μυθικαὶ διηγήσεις, τὰς ὁποίας πλάσσει ὁ λαὸς καὶ συνδέει πρὸς ὡρισμένους τόπους καὶ χρόνους ἢ πρὸς ὡρισμένα φυσικὰ φαινόμενα καὶ ὄντα, ὡς καὶ πρὸς ὡρισμένα πολλάκις ἱστορικὰ πρόσωπα, καὶ τὰς ὁποίας πιστεύει ὡς ἀληθεῖς. Αἱ παραδόσεις εἶναι προϊόντα τῆς μυθοπλαστικῆς καὶ προσωποποιούσης τὸν περιβάλλοντα κόσμον φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐπικουρουμένης ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας ἢ ὑποτυπωδῶν ἱστορικῶν γνώσεων, δύνανται δὲ νὰ θεωρηθοῦν ὡς πηγαία καὶ αὐθόρμητος φιλοσοφικὴ ἐνατένισις τοῦ σύμπαντος, καταλήγουσα εἰς μυθολογικὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: τὰς καθαρῶς *μυθολογικὰς* (προσωποποιήσεις τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, τῶν διαφόρων φαινομένων καὶ συνόλου τοῦ περιβάλλοντος τὸν ἄνθρωπον κόσμου), τὰς *αἰτιολογικάς*, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι νὰ δώσουν τὸν λόγον μορφῆς τινος ἢ ἐνεργείας, νὰ λύσουν δηλαδὴ τιθέμενον πρόβλημα (γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν τρῶν τὸ γουρούνι, γιατὶ οἱ γύφτοι καὶ οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἔχουν γράμματα, γιατὶ τὰ σκυλιὰ κυνηγᾶνε τὶς γάτες καὶ οἱ γάτες τοὺς ποντικούς, γιατὶ τὰ σκυλιὰ μυρίζονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο, γιατὶ ὁ Μάρτης εἶναι ἄστατος κλπ.) καὶ τὰς *ἱστορικοθρησκευτικάς*, αἱ ὁποῖαι διασῴζουν ἀμυδρὰν ἱστορικὴν ἢ ἰσχυροτέραν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν, ἠλλοιωμένην τῇ ἐπιδράσει διαφόρων παραγόντων, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὸν σκελετόν των. Τοιαῦται εἶναι αἱ παραδόσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῆς, ὡς καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους ἥρωας καὶ τὰ ἀξιολογώτερα γεγονότα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου εἰς ἕνα τόμον κειμένου, μετὰ πολυτιμοτάτων σημειώσεων εἰς δεύτερον τόμον, ὅστις ὅμως περιλαμβάνει σημειώσεις ἀναφερομένας εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ περίπου τοῦ συνόλου τῶν ἐκδοθεισῶν παραδόσεων. Εἰς τὴν μνημειώδη ταύτην ἔκδοσιν αἱ δημώδεις ἑλληνικαὶ παραδόσεις, ὑπὲρ τὰς 1000, κατενεμήθησαν εἰς τὰ ἑξῆς κεφάλαια: 1) Παλιὲς ἱστορίες. 2) Ἡ πόλη κ' ἡ Ἁγιὰ Σοφιά. 3) Χῶρες καὶ τόποι. 4) Βουλιαγμένοι τόποι καὶ πολιτεῖες. 5) Βασιλιάδες καὶ ρηγάδες καὶ βασιλόπουλα. 6) Ἕλληνες, ἀντρειωμένοι, γίγαντες. 7) Ἀρχαῖα κτήρια καὶ μάρμαρα. 8) Ἀρχαῖοι θεοὶ καὶ ἥρωες. 9) Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ πάθη του. 10) Ἅγιοι. 11) Ἐκκλησιές. 12) Οὐρανός, τἄστρα κ' ἡ γῆ. 13) Οἱ καιροί. 14) Μαρμαρώματα. 15) Φυτά. 16) Ζῷα. 17) Θηρία. 18) Δράκοντες καὶ ὄφεις. 19) Δράκοι. 20) Θησαυροὶ καὶ Ἀράπηδες. 21) Στοιχειὰ καὶ στοιχειωμένοι τόποι. 22) Στοιχειὰ καὶ στοιχειωμένοι τόποι τῆς θάλασσας. 23) Χαμοδράκια. 24) Καλλικάντζαροι. 25) Ἀνασκελάδες. 26) Νεράϊδες. 27) Λάμιες. 28) Στρίγγλες. 29) Ἡμέρες. 30) Μάγοι καὶ μάγισσες. 31) Διάβολος. 32) Φαντάσματα. 33) Βραχνᾶς. 34) Ἀσθένειαι. 35) Μοῖρες. 36) Νεκροὶ καὶ ψυχές. 37) Βρυκόλακες. 38) Θάνατος, Κάτω Κόσμος, Χάρος. 39) Αἴτια.

Αἱ παραδόσεις αὗται εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀρχαία κληρονομία, κοινὴ ἐν πολλοῖς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους λαούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νεώτερα δημιουργήματα τῆς μυθοπλαστικῆς καὶ φιλοσοφικῆς φαντασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου* Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α' (Ἀθῆναι 1922), σ. 152 κ. ἑξ., ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.] —Ω.

— ***παράδοσις ἱερά.*** Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἐπὶ ἔτη μεταδιδομένη προφορικῶς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐγράφη ἔπειτα ἐν μέρει, τοῦ ὑπολοίπου μέρους αὐτῆς ἐξακολουθοῦντος νὰ μεταδίδεται προφορικῶς (*Ἰωάνν.* 21,25). Ἡ γραφεῖσα διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἀποτελεῖ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἡ δὲ προφορικῶς μεταδιδομένη τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ἐν στενοτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, τὴν καλουμένην ἀποστολικὴν παράδοσιν. Ἡ γνώμη τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡ Καινὴ Διαθήκη περιέχει τὸ σύνολον τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο γραφεῖσα, δὲν εἶναι ὀρθή, ὡς ἀντικειμένη πρὸς αὐτὸ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐγράφησαν ἐκ διαφόρων ἀφορμῶν (ex occasione), ὡς ὀρθῶς δέχεται ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἐκκλησία. Κατὰ ταῦτα, ἀποστολικὴ παράδοσις καλεῖται ἡ προφορικῶς μεταδοθεῖσα διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ἔχει δ' αὕτη οὐ μόνον ἑρμηνευτικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ περιεχομένης διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ὡς φρονεῖ ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ συμπληρωματικόν, ἀποτελοῦσα ἰσόκυρον τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πηγὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἤδη ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀποδίδει τὴν αὐτὴν ἀξίαν εἴς τε τὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν διδασκαλίαν (Β' Θεσ. 21, 15. Β' Κορ. 10, 10), ὁ Ἰγνάτιος προτρέπει «ἀπρὶξ ἔχεσθαι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως» καὶ ὁ Πολύκαρπος φρονεῖ ὅτι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν δύναται νὰ ἀντλῆται μόνον ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὁ δὲ Παπίας, προχωρῶν ἔτι μᾶλλον, νομίζει ὅτι ἐν συγκρίσει τῆς παραδόσεως πρὸς τὸν γραπτὸν λόγον πρέπει νὰ κλίνῃ τις μᾶλλον πρὸς τὴν ζῶσαν παράδοσιν «οὐ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφελεῖν ὑπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης». Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἄριστα ἀποδίδων τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας περὶ παραδόσεως παρατηρεῖ «τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει» (περὶ ἁγ. Πνεύμ. 27, 2) καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος «Φυλάττομεν ἀκαινοτομήτους πάσας τὰς ἐκκλησιαστικάς, ἐγγράφους ἢ ἀγράφους, τεθεσπισμένας ἡμῖν παραδόσεις» (καν. 8).

Φύλαξ καὶ ἑρμηνευτὴς τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ὡς ὁρατὴ ἅμα καὶ ἀόρατος κοινωνία πρὸς σωτηρίαν τῶν πιστῶν, εἶναι ἀλάθητος. Εἶναι δ' ἀλάθητος ἡ Ἐκκλησία, διότι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Χριστός, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦν ἅγιον Πνεῦμα καθοδηγεῖ αὐτὴν πρὸς εὕρεσιν καὶ διαφύλαξιν τῆς ἀληθείας, ἄνευ τῆς ὁποίας θὰ ἐματαιοῦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς. Ὡς τοιαύτη ἡ Ἐκκλησία, ἀποφαίνεται περὶ τῆς γνησιότητος τῶν πηγῶν, διατηρεῖ αὐτὰς ἀκεραίας καὶ ἑρμηνεύει καὶ ἐξελίσσει αὐθεντικῶς τὴν ἐν αὐταῖς περιεχομένην διδασκαλίαν. Ἡ γνώμη τῆς διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας περὶ τῆς σαφηνείας τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς στηριζόμενον συμπέρασμα ὅτι πᾶς τις δύναται νὰ ἑρμηνεύῃ καὶ κατανοῇ αὐτήν, εἶναι σφαλερά, ἀντικειμένη εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα. Κατὰ ταῦτα ὀρθῶς ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἐκκλησία δέχονται ὅτι τὸ ἄτομον πρὸς ὀρθὴν ἑρμηνείαν καὶ κατανόησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἔχει ἀνάγκην τῆς χειραγωγίας καὶ καθοδηγήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Οὐ μόνον δὲ καθοδηγεῖ ἡ ἀλάθητος Ἐκκλησία τὸ ἄτομον πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξελίσσει αὐθεντικῶς τὰς ἐν σπέρματι περιεχομένας ἐν αὐτῇ ἀληθείας. Αἱ οὕτω ἐξελισσόμεναι καὶ καθοριζόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀλήθειαι ἀποτελοῦσι τὴν ἱερὰν Παράδοσιν ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, τὴν καλουμένην ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν, ἥτις, ὡς προερχομένη ἐκ τῆς ἀλαθήτου Ἐκκλησίας, εἶναι ἐπίσης ἀλάθητος καὶ ἑπομένως ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰ ἄτομα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις.

Ἡ παράδοσις οὖσα κατ' ἀρχὰς προφορική, ἐγράφετο κατ' ὀλίγον οὕτως, ὥστε εὕρηται αὕτη νῦν καὶ γραπτῶς ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῶν συνόδων καὶ δὴ τῶν Οἰκουμενικῶν. Ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς δὲ παραδόσεως πρέπει νὰ διακριθῇ ἡ ψευδής, ἡ μὴ ἐκφαίνουσα τὴν διδασκαλίαν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀτόμου ἢ ἀτόμων τινῶν. Ὀρθῶς ἑπόμενος ὁ Βικέντιος ὁ ἐκ Λυρίνου ἔθηκεν ὡς κριτήριον τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως τὴν καθολικότητα αὐτῆς (quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est). Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀληθὴς παράδοσις δὲν δύναται να ἀντιφάσκῃ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπου δὲ ὑπάρχει τοιαύτη ἀντίφασις μεταξὺ ἁγίας Γραφῆς καὶ παραδόσεως, ἡ τελευταία πρέπει νὰ θεωρῆται ψευδὴς παράδοσις. Κ. Ι. Δ.

παραδοτέος, *—α, —ον*· ὁ ὀφείλων νὰ παραδοθῇ, νὰ δοθῇ: «ἡ ἐπιστολὴ παραδοτέα εἰς χεῖρας», «παραδοτέον κατ' οἶκον».

παραδότης (ὁ)· ὁ παραδίδων.

παραδοῦχος (ὁ)· δημοτ., ποὺ ἔχει παράδες, πλούσιος.

παραδουνάβιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ποταμὸν Δούναβιν: «παραδουνάβιος χώρα, — ἡγεμονία, — πόλις».

— **Παραδουνάβιοι *ἡγεμονίαι*** βλ. λ. *Δακία.*

παραδοχή (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραδέχεσθαι, ἀποδοχή.

παραδρομή (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρατρέχειν, ἀβλέπτημα, λάθος ἐξ ἀπροσεξίας: «κατὰ παραδρομὴν» ἢ «ἐκ παραδρομῆς».

παραδρομὶς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ὑπαίθριος δρόμος ἐν τοῖς ἀρχαίοις γυμνασίοις κατὰ μῆκος τοῦ *ξυστοῦ* πρὸς ἄσκησιν τῶν ἀθλητῶν ἐν εὐδίᾳ ἢ ὑπαίθριος τόπος ἀναψυχῆς καὶ περιπάτου ἐν ταῖς ἀργίαις ἐπαύλεσιν. Παραδρομίδες εὑρέθησαν εἰς διάφορα διασωθέντα γυμνάσια, ὡς ἐν Δελφοῖς, ὅπου ὑπάρχει μόνον κατὰ τὸ ἀριστερὸν τοῦ γυμνασίου, μὴ ὑπάρχοντος ξυστοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ. Παρὰ Ρωμαίοις αἱ παραδρομίδες ἐκαλοῦντο ἐν γένει *ξυστά*. Κατὰ μῆκος τῆς παραδρομίδος ὑπῆρχον ἀγάλματα, καθίσματα κ. ἄ. Π. Ν. Π.

παρχδώνω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *παραδίδω* (βλ. λ.).

παρα-ἑνώσεις (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὡς τοιαῦται χαρακτηρίζονται ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ τὰ διπαράγωγα ἐκεῖνα τοῦ βενζολίου, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ δύο ἀντικαταστάται κατέχουσι τὴν 1 καὶ 4 θέσιν. Αἱ παρα-ἑνώσεις εἶναι ἰσομερεῖς πρὸς τὰς *ὀρθο—* καὶ *μετα-ἑνώσεις* (βλ. λ.). Ἀντὶ τοῦ προθέματος *παρα—* χρησιμοποιοῦμεν ἐνίοτε καὶ μόνον τὸ γράμμα *π—*, οὕτω λ.χ. λέγομεν *παρα-φαινυλενοδιαμίνη* ἢ *π-φαινυλενοδιαμίνη*. Σ. Γ.

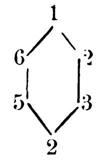

παραερυθρὸν (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνώνυμον τοῦ *ἐρυθροῦ* τῆς παρανιτρανιλίνης (βλ. λ.).

παραετὶς (ἡ), ἢ ***καταιέτιον γεῖσον.*** Τὸ ἄνωθι τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος ἀμφικλινὲς γεῖσον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ περατοῦται ἡ δικλινὴς στέγη. Ὡς κλίσις τῶν δύο πλευρῶν τῶν παραετίδος ἦτο δεκτὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲν 1 : 3 μέχρις 1 : 4, εἰς τοὺς Ρωμαίους δὲ 1 : 2 μέχρις 1 : 3. Ἡ παραετὶς κατεσκευάζετο ἁπλῆ ἢ διεκοσμεῖτο ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ κτηρίου.

παραζάλη (ἡ)· δημοτ., ζάλη, ταραχή, θόρυβος: «μέσα 'ς τὴν παραζάλη κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ».

παραζαλίζω· δημοτ., ζαλίζω πολύ, ταράσσω, στενοχωρῶ: «μὴ μὲ παραζαλίζῃς, γιατὶ δὲν ἀντέχω».

παραζάλισμα (τό)· δημοτ., ζάλισμα, ταραχή, σύγχυσις.

παραζενιθικός, *—ή, —όν*· ὁ παρὰ τὸ ζενὶθ κείμενος.

παραζωνίδιον (τό)· εἶδος ξίφους τῶν ἀρχαίων (βλ. *παραζώνιον*).

παραζώνιον (τὸ) (parazonium)· μικρὸν ξίφος τῶν Ρωμαίων, κρεμάμενον εἰς τὴν ζώνην.

—*[Ἀρχ.]* Τὸ *παραζώνιον* χαρακτηρίζεται ὡς κόσμημα τοῦ στρατοῦ (decus militiae), ἦτο δὲ πιθανῶς ἔμβλημα τοῦ ἀξιώματος τοῦ χιλιάρχου καὶ ἄλλων βαθμούχων. Ἐκ τοῦ ὀνόματός του φαίνεται ἔχον ἑλληνικὴν (μακεδονικὴν ἴσως) τὴν ἀρχήν, πρὸς τοῦτο δὲ δέον νὰ ταυτισθῇ τὸ παρὰ Ποσειδωνίῳ ἀναφερόμενον *παραζωνίδιον* ἐν χρήσει κατὰ τὸν μεταξὺ Λαρίσης καὶ Ἀπαμείας πόλεμον τοῦ 146—145 π.Χ. Κατὰ τὸ σχῆμα ἦτο ἴσως μεγαλύτερον κατά τι τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐγχειριδίου (pugio) καὶ βραχύτερον τῆς μαχαίρας (gladius), ἀναγνωρίζεται εἰς ποικίλα εὑρήματα φερόμενον ὑπὸ σημαιοφόρων, βοηθητικῶν καὶ λεγεωναρίων. Ἀνάλογος αὐτοῦ ἦτο ὁ περσικὸς *ἀκινάκης* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

παραθαλαμίδι (τὸ) *[Ἐγκυκλ.]*. Στενόμακρον κιβώτιον ἢ διαχώρισμα ἐντὸς τῶν μεγάλων κιβωτίων (κασέλες ἢ σεντούκια) παραλλήλως μιᾶς τῶν μικρῶν αὐτοῦ πλευρῶν καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τοποθέτησιν εἰδῶν ἀμφιέσεως, πολυτίμων κοσμημάτων, χρημάτων κτλ. Ἐλέγετο καὶ *βαρθαλαμίδι*.

Παραθαλάσσιαι *Ἄλπεις* *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἄλπεις*.

παραθαλάσσιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον*· ὁ παρὰ τὴν θάλασσαν, παράλιος: «παραθαλάσσιος χώρα, —πόλις».

— ***παραθαλάσσιον ἕλος*** (τό)· βλ. λ. *ἑλοθάλασσα*.

παραθαλασσίτης (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ἐν τῇ «Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως» (ἔκδ. Βόννης, σελ. 461) τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναφέρεται ἀκαθορίστως μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχόντων καὶ ὁ *παραθαλασσίτης* ὡς ὑποκείμενος εἰς προσφορὰν ἑνὸς «μωλαρίου» (ἡμιόνου) ἐν πολέμῳ («ἐν καιρῷ τοῦ φοσσάτου»). Εἶναι ἴσως κυβερνήτης τις ἢ δικαστικὸς τῆς παρακτίου ζώνης τῆς αὐτοκρατορίας, ἀποδιδόμενος ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Πορφυρογεννήτου ὡς magister tractus maritimi. Π. Ν. Π.

παραθεΐα (ἡ) Ὅρος φιλοσοφικός, δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ O. Meissner, καλοῦντος οὕτω τὴν μὴ λαμβάνουσαν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀρχὰς τοῦ θεϊσμοῦ (μονοθεΐας) καὶ τῆς ἀθεΐας μέθοδον τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σ. Ν. Λ.

παράθεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐγγύς τινος θέσις, ἡ παρ' ἄλλο τι τοποθέτησις· || ἐντεῦθεν γραμματ., σύγκρισις (βλ. *παραθετικὰ*) καὶ οὐσιαστικὸς προσδιορισμὸς (βλ. κατ.)· || ἐπὶ φαγητῶν, γεύματος κττ., προσφορά: «παράθεσις κρύων φαγητῶν, — οἴνου»· || ἡ ἐν κειμένῳ ἢ συγγράμματι αὐτολεξεὶ ἐπανάληψις ὁλοκλήρου ἔργου ἢ τμήματος ἢ χωρίου, γινομένη ἑκάστοτε πρὸς ἴδιον σκοπόν, οἷον ἀποδείξεως, ἐμφάσεως, εὐρυμαθείας, ἐπιδείξεως κλπ.· || ἀρχ., ἀπόθεσις, ἀποθησαύρισις, ἀποταμίευσις.

—*[Γραμμ.]* *Παράθεσις καλεῖται*: —1) Ἐν τῇ

Digitized by Google

ἐτυμολογίᾳ ἢ δι' ἑνιαίου τόνου συνένωσις δύο λέξεων εἰς μίαν, ἄνευ δ' ὅμως φθογγικῆς τινος μεταβολῆς τοῦ πρώτου συνθετικοῦ ὀνόματος· π. χ. Ἑλλής-ποντος, Κυνός-ουρα, νεώς-οικος, ἀνα-βαίνω. —2) Ἐν τῇ γραμματικῇ, ὅρος καθ' ὃν διά τινος ἐπιθέτου συγκριτικοῦ ἢ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ δηλοῦται, ὅτι πρόσωπόν τι ἢ ζῷον ἢ πρᾶγμα ἔχει τὴν ἐν τῷ θετικῷ βαθμῷ τοῦ ἐπιθέτου δηλουμένην ἰδιότητα εἰς μείζονα ἢ εἰς μέγιστον βαθμόν· π. χ. σοφὸς μὲν Σοφοκλῆς, σοφώτερος Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἁπάντων σοφώτατος Σωκράτης. —3) Ἐν τῷ συντακτικῷ, ὅρος δι' οὗ δηλοῦται ὁ δι' οὐσιαστικοῦ ὀνόματος προσδιορισμὸς ἑτέρου οὐσιαστικοῦ ἢ προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἅπερ σαφέστερον προσδιοριζόμενα προσλαμβάνουσιν οὕτω νέον τι γνώρισμα· π. χ. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ Ὄλυμπος κι' ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνά. Ε. Δ. Κ.

— *[Ρητορ.]* Ἡ *παράθεσις* ἢ *σύγκρισις* ἀνήκει εἰς τοὺς *ἐσωτερικοὺς* ἢ *ἐντέχνους τόπους*, ἐξετάζεται δ' ἐν αὐτῇ ἡ σχέσις τῆς ποσότητος τῶν συγκρινομένων, ἐκ τοῦ ἴσου, ἐκ τοῦ μείζονος ἢ ἐκ τοῦ ἐλάσσονος. Οὕτως, ἡ ῥητορικὴ παράθεσις εἶναι τριῶν εἰδῶν, τὰ δὲ συγκρινόμενα ἐξάγονται ὡς ἴσα ἢ ὡς ἄνισα· καὶ εἰς μὲν τὸ ἐκ τοῦ μείζονος ἐπιχείρημα συμπεραίνομεν ἐξ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐλάσσονος, εἰς τὸ ἐκ τοῦ ἐλάσσονος τὸ ἐναντίον, εἰς δὲ τὸ ἐκ τοῦ ἴσου, τὸ ἴσον συνάγεται ἐκ τοῦ ἴσου. Ἡ παράθεσις εἶναι χρησιμώτατος τόπος ἐπιχειρημάτων εἰς πάντα τὰ εἴδη τῆς ῥητορείας. Ι. Φ. Δ.

— *[Ἀρχιτεκτ.] Παραθέσεις*, ἢ *θωράκια*, ἢ *θωρακεῖα*, ἢ *θριγκία*, ἢ *κιγκλίδες* ἢ *στηθαῖα* καλοῦνται τὰ χαμηλὰ ἐμπόδια ἢ φράγματα, ἅτινα, κατασκευαζόμενα πρὸς περίφραξιν διαφόρων χώρων, ἐμποδίζουσι τὴν διάβασιν οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν θέαν ἐξ αὐτῶν. Γίνονται κτιστά, ξύλινα ἢ καὶ μεταλλικά, πλήρη ἢ ἐν μέρει, καὶ διακοσμοῦνται ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν κατασκευάζονται. Ὁ ὅρος παραθέσεις συναντᾶται κυρίως παρὰ Βυζαντινοῖς (βλ. καὶ λ. *γαρσονοστάσιον*).

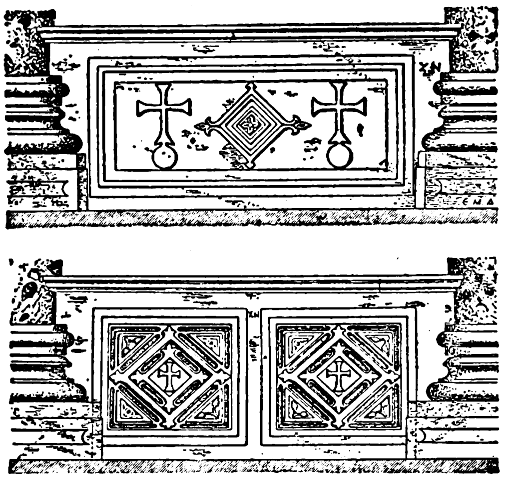

Παραθέσεις ἢ θωράκια γυναικωνιτῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

— *[Χημ.] Παραθέσεις* καλοῦνται ἀνωτέρου βαθμοῦ χημικαὶ ἑνώσεις, προκύπτουσαι ἐξ ἑνώσεων πρώτου βαθμοῦ διὰ κορεσμοῦ δευτερευουσῶν μονάδων συγγενείας. Ἡ θεωρία τοῦ σχηματισμοῦ τοιούτων ἑνώσεων ἀνωτέρου βαθμοῦ ὀφείλεται εἰς τὸν Α. Βέρνερ, προσηνέχθησαν δὲ δι' αὐτῆς μέγισται ὑπηρεσίαι εἰς τὴν ἀνόργανον χημείαν. Αἱ πρῶται παρατηρήσεις ἐγένοντο κυρίως ἐπὶ ἑνώσεων τοῦ κοβαλτίου καὶ λευκοχρύσου. Σ. Γ.

— *[Ἐκκλησ. Δίκ.] Παράθεσις* ἢ *ἀπολυτικὴ παράθεσις* καλεῖται ὑπὸ τοῦ κγ' (λα') κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἡ συστατικὴ ἐπιστολὴ ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ πρωτεύοντος τῆς συνόδου, ἤτοι τοῦ μητροπολίτου, τῷ ἀποδημοῦντι ἐπισκόπῳ, ἡ γνωρίζουσα τὰ κατ' αὐτὸν καὶ παριστῶσα αὐτὸν εἰς τοὺς πρὸς οὓς οὗτος ἀπέρχεται. Καλεῖται δ' ὑπὸ τοῦ εἰρημένου κανόνος ἡ τοιαύτη συστατικὴ ἐπιστολὴ τετυπωμένη ἢ ὡς ὑποτυποῦσα, ἤτοι ἐξηγοῦσα τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποδημίας τοῦ ἐπισκόπου, ἣ ὡς ὀφείλουσα νὰ ἔχῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πρωτεύοντος τῆς συνόδου, ἤτοι του μητροπολίτου. Κ.Μ.Ρ.

παραθετικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παράθεσιν, ὁ τῆς παραθέσεως: «παραθετικὰ ἐπίθετα» ἐπιθετικοὶ τύποι δηλοῦντες παράθεσιν, σύγκρισιν ἐπιθετικῆς ἐννοίας, παραγόμενοι συνήθως ἐκ τοῦ ἀπολύτως δηλοῦντος τὴν ἐπιθετικὴν ἔννοιαν ἐπιθέτου.

— παραθετικὰ ἐπίθετα *[Γραμματ.]* Καλοῦμεν οὕτως ὁμοῦ τὰ συγκριτικοῦ καὶ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ἐπίθετα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα, τὰ *συγκριτικά*, δηλοῦν ὅτι τὰ ὑπ' αὐτῶν προσδιοριζόμενα οὐσιαστικὰ ἔχουν ποιότητα ἢ ἰδιότητά τινα εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλο (ὁμοειδὲς ἢ μὴ) οὐσιαστικόν (π. χ. ὁ Νικόλαος εἶναι εὐφυέστερος τοῦ Δημητρίου), τὰ δὲ *ὑπερθετικὰ* ἢ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ ἐπίθετα δηλοῦν ὅτι τὰ οὐσιαστικά, ἅτινα προσδιορίζουν, ἔχουν τὴν ὑπ' αὐτῶν δηλουμένην ποιότητα ἢ ἰδιότητα εἰς μέγιστον βαθμὸν ἐν συγκρίσει πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ὁμοειδῆ πρόσωπα ἢ πράγματα (π. χ. ἀνδρῶν δ' ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος —ὁ χρυσὸς εἶναι τὸ πολυτιμότατον τῶν μετάλλων). Καὶ τὰ μὲν συγκριτικὰ ἐσχηματίζοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνήθως διὰ τῶν καταλήξεων: —τερος—τέρα—τερον (νεώτερος-τέρα-τερον, σαφέστερος-τέρα-τερον, βραχύτερος-τέρα-τερον, χαριέστερος-τέρα-τερον κλπ., κατ' αὐτὰ δὲ καὶ εὐδαιμον-έστερος-ρα-ρον, ἐρρωμεν-έστερος, ἀσμενέστερος κλπ.) καὶ —ίων—ίων—ιον (ἡδίων-ἡδίων-ἥδιον, κακίων-(ων-ιον), ἔτι δὲ καὶ περιφραστικῶς διὰ τοῦ ἐπιρρήματος μᾶλλον καὶ τοῦ θετικοῦ (μᾶλλον φίλος= φίλτερος κλπ.). Τὰ δὲ ὑπερθετικὰ ἐσχηματίζοντο διὰ τῶν καταλήξεων: —τάτος—τάτη—τατον (σοφώτατος-τάτη-τατον, ἀληθέστατος-τάτη-τατον, βραχύτατος-τάτη-τατον, ἁπλούστατος-τάτη-τατον, ἰδιαίτατος κλπ.) καὶ —ιστος—(ιστη—ιστον (ἥδιστος-(ίστη-ιστον, κάκιστος-η-ον, ἐλάχιστος, μέγιστος, τάχιστος, αἴσχιστος), προσέτι δὲ καὶ περιφραστικῶς διὰ τοῦ ἐπιρρήματος μάλιστα καὶ τοῦ θετικοῦ (μάλιστα φίλος=φίλτατος). Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τὰ παραθετικὰ σχηματίζονται ἢ διὰ τῶν καταλήξεων —τερος καὶ —τατος (ὅπως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις): εὐφυέστερος, ἐξυπνότερος, εὐφυέστατος ἢ ἐξυπνότατος ἄνθρωπος, ὁ δεῖνα εἶναι ὁ ἐντιμότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου (=ἐντιμότατος), τὸ δεῖνα ἐμπόρευμα εἶναι εὐθηνότερο ἀπὸ τό.... κλπ. καὶ περιφραστικῶς διὰ τῶν ἐπιρρημάτων μᾶλλον ἢ πιὸ (εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν): μᾶλλον εὐφυής, πιὸ γλυκύς, πιὸ ἔξυπνος καὶ ἐνάρθρως (πρὸς δήλωσιν ὑπερθετικοῦ): ὁ δεῖνα εἶναι ὁ πιὸ ἔξυπνος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν συνήθη ὁμιλίαν ἡ περιφραστικὴ ἔκφρασις τῶν παραθετικῶν ὁσημέραι ἐπιδίδει, εἰς τινας δὲ νεοελληνικὰς διαλέκτους ἐντελῶς σχεδὸν ἐπεκράτησεν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐπίθετα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὰ διαβαθμίσεως, διὸ καὶ δὲν σχηματίζονται παραθετικὰ ἐκ τούτων. Τοιαῦτα ἐπίθετα εἶναι: 1) τὰ δηλοῦντα ὕλην: ἀργυροῦς, χρυσοῦς, ξύλινος, ὀστέϊνος, ὀστράκινος, σκύτινος· 2) τὰ δηλοῦντα τόπον, χρόνον καὶ μέτρον: θαλάσσιος, οὐράνιος, περυσινός, ἐφετινός, σημερινός, χθεσινός, αὐριανός, σπιθαμιαῖος· 3) τὰ σημαίνοντα καταγωγὴν καὶ συγγένειαν: πατρικός, μητρικός, προγονικός, παππῷος· 4) διάφορα ἐπίθετα σύνθετα ἐκ τοῦ πᾶς καὶ τοῦ στερητικοῦ ἀ—: πανάγαθος, πάνσοφος, παντοδύναμος, πανίσχυρος, ἀθάνατος, ἀόρατος, ἀόμματος κλ. Ἐν τῇ Λατινικῇ τὰ μὲν συγκριτικὰ (comparativa) ἐσχηματίζοντο διὰ τῆς καταλήξεως —ior (ἀρσεν. καὶ θηλ.) καὶ —ius (διὰ τὰ οὐδέτερα): altus=ὑψηλὸς —altior-ior-ius=ὑψηλότερος-α-ον, clarus —clarior-ior-ius, τὰ δὲ ὑπερθετικὰ διὰ τῆς καταλήξεως —issimus-issima-issimum: altissimus-a-um, clarissimus-a-um. Περιφραστικῶς δὲ ἐσχηματίζοντο τὰ μὲν συγκριτικὰ διὰ τοῦ ἐπιρρήματος magis καὶ τοῦ θετικοῦ: magis dubius, magis idoneus-a-um, τὰ δὲ ὑπερθετικὰ διὰ τοῦ ἐπιρρήματος maxime (=μάλιστα) καὶ τοῦ θετικοῦ: maxime dubius, maxime idoneus. — Ω.

παραθέτω, *ἀόρ. παρέθεσα—παρετέθην, παθ. μετχ. παρατεθειμένος·* θέτω τι ἐγγύς, πλησίον ἄλλου, καταλέγω: «παραθέτω παραδείγματα κανόνος» || ἐπὶ φαγητῶν, γεύματος κττ. προσφέρω, παρουσιάζω εἰς τὴν τράπεζαν: «παρετέθη πλούσιον γεῦμα» || προφέρω, δεικνύω, παρουσιάζω: «παρέθεσε περικοπὰς μεγάλων νομομαθῶν».

παράθλασις τοῦ φωτὸς *[Φυσικ.]*. Ἐὰν πρὸ σημειώδους φωτεινῆς πηγῆς τοποθετήσωμεν σκιερὸν διάφραγμα φέρον λίαν μικρὰν ὀπὴν (π.χ. διάφραγμα χάρτου, ἐν ᾧ διὰ βελόνης λίαν λεπτῆς διανοίγομεν μικρὰν ὀπὴν) καὶ δεχθῶμεν ἀκολούθως τὸ φῶς ἐπὶ δευτέρου διαφράγματος, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ δευτέρου διαφράγματος δὲν σχηματίζεται, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτός, ἁπλῆ φωτεινὴ κηλίς, ἀλλ' ἐπὶ τούτου ἀναφαίνονται συγκεντρικοὶ δακτύλιοι, ἐναλλὰξ φωτεινοὶ καὶ σκοτεινοί, ὧν τινες εὑρίσκονται ἐκτὸς τοῦ κώνου τοῦ ἔχοντος κορυφὴν τὸ σημεῖον Ο, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ φωτεινὴ δέσμη, καὶ βάσιν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὀπῆς (σχ. 1). Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον, ὅπερ δεικνύει ὅτι τὸ φῶς δὲν διαδίδεται εὐθυγράμμως, λέγομεν ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν *παράθλασιν τοῦ φωτός*. Τὸ φαινόμενον τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτὸς παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἰησουΐτου Francesco Grimaldi (1618—1663), ὅστις ὅμως δὲν ἔδωκε τὴν ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου. Ἡ ἀκριβὴς ἑρμηνεία ἐγένετο βραδύτερον ὑπὸ τοῦ A. J. Fresnel (1788—1827), ὅστις θεωρεῖται εἷς τῶν σημαντικωτέρων θεμελιωτῶν τῆς *θεωρίας τῶν κυμάνσεων*, ἣν τὸ πρῶτον διετύπωσεν ὁ Huygens (1629—1695). Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων, δεχόμεθα ὅτι τὰ μόρια τῶν φωτεινῶν σημείων εὑρίσκονται εἰς ταχυτάτην κραδασμικὴν κίνησιν, οἱ δὲ κραδασμοὶ αὐτῶν διαδίδονται περαιτέρω διὰ τοῦ αἰθέρος, ὅστις δεχόμεθα ὅτι ἀποτελεῖ μέσον ἀβαρὲς καὶ ἐλαστικόν, πληροῦν τὸ σύμπαν, ἤτοι ἀνευρισκόμενον τόσον μεταξὺ τῶν διακένων τῶν μορίων τῶν ὑλικῶν σωμάτων, ὅσον καὶ εἰς τὸν κοσμικὸν χῶρον, ἤτοι εἰς τὸ μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων διάστημα. Διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν ὀπτικῶν φαινομένων ὁ Huygens διετύπωσε τὴν ἀκόλουθον ἀρχήν, γνωστὴν ἐν τῇ φυσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον *ἀρχὴ τοῦ Huygens.* Φαντασθῶμεν ὅτι εἰς O (σχ. 2) ὑφίσταται φωτοβόλον κέντρον, ἤτοι ὅτι τὸ σημεῖον O ἀποτελεῖ κέντρον κραδασμῶν. Μετά τινα χρόνον t, ἐφόσον τὸ μέσον διαδόσεως εἶναι ἰσότροπον, ἡ κύμανσις θέλει μεταδοθῇ ἐφ' ὅλων τῶν σημείων σφαιρικῆς ἐπιφανείας E_1, ἧς κέντρον τὸ σημεῖον O καὶ ἡ ἀκτὶς $r = v.t$, ὅπου v ἡ ταχύτης διαδόσεως τῆς κυμάνσεως. Ἡ σφαιρικὴ αὕτη ἐπιφάνεια, ἐπὶ τῶν σημείων τῆς ὁποίας φθάνει ταυτοχρόνως ἡ ἐκ τοῦ κέντρου O προερχομένη κύμανσις, καλεῖται *ἐπιφάνεια κύματος*. Ἐὰν τὸ κέντρον κραδασμῶν εὑρίσκεται εἰς λίαν μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας κύματος, τότε μικρὸν μέρος αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπίπεδον. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Huygens διατυπωθεῖσαν ἀρχήν, ἕκαστον σημεῖον τῆς ἐπιφανείας κύματος E_1, ἢ ἁπλῶς τοῦ κύματος E_1, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κέντρον νέου συστήματος στοιχειωδῶν κυμάτων, τὸ δ' ἐκ τῶν στοιχειωδῶν τούτων κυμάτων προκύπτον νέον κῦμα εἶναι ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸ ἀρχικόν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Huygens δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 2, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι τὸ ἐκ τῆς προσθέσεως τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων προκύπτον κῦμα εἶναι ὁ περιβάλλων κύκλος E_2 (ἐν τομῇ) ὅλων τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων. Πράγματι δ' ὁ κύκλος E_2 εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει τὸ αὐτὸ κέντρον, ὅπερ καὶ ὁ ἀρχικὸς κύκλος E_1, καὶ ἀκτῖνα ἴσην πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἀκτίνων τῶν κύκλων E_1 καὶ τῆς ἀκτῖνος τῶν στοιχειωδῶν κύκλων, ὧν τὰ κέντρα εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κύματος E_1. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ Huygens ἐπεξετάθη ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Fresnel, ὅστις ἔδωκεν εἰς αὐτὴν μορφὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν δι' αὐτῆς νὰ ἑρμηνευθῶσιν ἀβιάστως τὰ φαινόμενα τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτός. Πρὸς τοῦτο ὁ Fresnel συνδυάσας τὴν ἀρχὴν τοῦ Huygens πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς *συμβολῆς* καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς: 1) Οἱ κραδασμοὶ οἱ προερχόμενοι ἐκ τῶν κέντρων α, β, γ, δ κτλ. (σχ. 2) τοῦ κύματος E_1 καταργοῦνται ἀμοιβαίως ἐκ συμβολῆς εἰς τὰ σημεῖα τοῦ διαστήματος τὰ εὑρισκόμενα ὄπισθεν τοῦ κύματος E_1, ἤτοι δὲν ὑφίσταται διάδοσις κραδασμῶν πρὸς τὰ ὀπίσω. 2) Πάντες οἱ κραδασμοὶ τῶν σημείων τῶν κειμένων μεταξὺ τῶν ἐπιφανειῶν κύματος E_1 καὶ E_2 (σχ. 2) καταργοῦνται ἀμοιβαίως ἐκ συμβολῆς ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος t_1-t καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν t_1 μόνον τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας E_2 κείμενα σημεῖα, ὡς π. χ. τὰ α', β', γ' κλπ. εὑρίσκονται εἰς κίνησιν. Τὸ ἀποτέλεσμα στοιχειώδους κύματος εἶναι μέγιστον κατὰ διεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὸ ἐφαπτόμενον αὐτῷ ἐπίπεδον. Οὕτω π. χ. τοῦ στοιχειώδους κύματος τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ κέντρου α, εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ κύματος E_1 καὶ ἐφαπτομένου εἰς α' τοῦ κύματος E_2, τὸ μέγιστον ἀποτέλεσμα εὑρίσκεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν αα', ἐνῷ κατ' ἄλλην διεύθυνσιν σχηματίζουσαν γωνίαν πρὸς τὴν αα' τὸ ἀποτέλεσμα καθίσταται μικρότερον καὶ μηδενίζεται κατὰ διεύθυνσιν συμπίπτουσαν πρὸς τὴν ἐφαπτομένην εἰς α. Ἡ ὡς ἄνω συμπληρωθεῖσα ἀρχὴ τοῦ Huygens καλεῖται *ἀρχὴ Huygens - Fresnel* καὶ δύναναι δι' αὐτῆς νὰ ἑρμηνευθῶσι

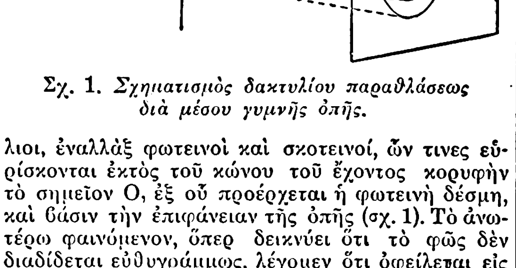

Σχ. 1. *Σχηματισμὸς δακτυλίου παραθλάσεως διὰ μέσου γυμνῆς ὀπῆς.*

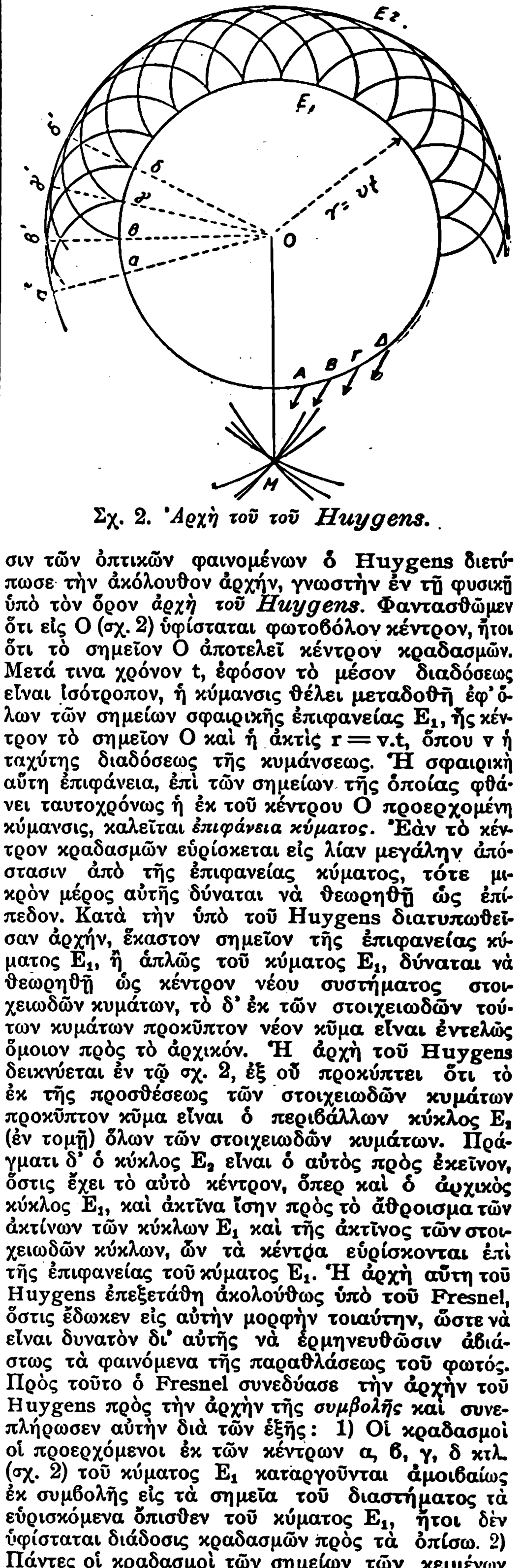

Σχ. 2. *Ἀρχὴ τοῦ τοῦ Huygens.*

Digitized by Google

τὰ φαινόμενα τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτός, ἅτινα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθοῦν διὰ τῆς ἀρχικῆς θεωρίας τοῦ Huygens.

Ἑρμηνεία τῆς εὐθυγράμμου διαδόσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς Huygens-Fresnel. Φαντασθῶμεν ὅτι τὸ σημεῖον Μ (σχ. 2) ἐπηρεάζεται ὑφ' ὅλων τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων, ὧν κέντρα εἶναι τὰ σημεῖα Α,Β,Γ,Δ, κείμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας E_1. Ὅπως εὕρωμεν τὴν κατάστασιν κυμάνσεως τοῦ σημείου Μ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπενεργείας τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων, δέον νὰ προσθέσωμεν ὅλας τὰς καταστάσεις κινήσεως τοῦ σημείου Μ, τὰς μεταδιδομένας αὐτῷ ἐξ ἑκάστου στοιχειώδους κύματος, ἤτοι ὅπως εὕρωμεν τὴν κατάστασιν κυμάνσεως τοῦ σημείου Μ δέον νὰ προσθέσωμεν ὅλας τὰς καταστάσεις κυμάνσεως τοῦ σημείου Μ δι' ὅλα τὰ στοιχειώδη κύματα. Ἡ ἀκριβὴς λύσις τοῦ προβλήματος τούτου δύναται νὰ γίνῃ μόνον διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἁπλοποιήσωμεν κατὰ πολὺ τὸ πρόβλημα, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ κέντρον Ο τοῦ ἀρχικοῦ κύματος εἶναι ἀρκούντως μεμακρυσμένον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν κύκλον E_1 (σχ. 2) εἰς εὐθεῖαν γραμμήν, ἤτοι νὰ θεωρήσωμεν τὸ κῦμα ὡς ἐπίπεδον. Ἡ ἁπλούστευσις αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸ νὰ δεχθῶμεν παραλλήλους ἀκτῖνας φωτός, ὥστε

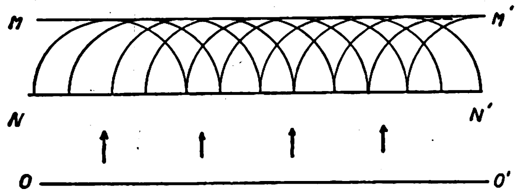

Σχ. 3. *Ἀρχὴ Huygens-Frensel εἰς περίπτωσιν ἐπιπέδου κύματος.*

ὑπὸ τὴν ἔκδοχὴν ταύτην προκύπτει τὸ σχ. 3, ἔνθα ΟΟ' παριστᾷ τὸ ἀρχικὸν κῦμα, ὅπερ διαδίδεται εὐθυγράμμως, καθέτως πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐν δεδομένῃ στιγμῇ φθάνει εἰς ΝΝ'. Κατὰ τὴν ἀρχὴν Huygens ἕκαστον σημεῖον τῆς ΝΝ' καθίσταται κέντρον στοιχειώδους σφαιρικοῦ κύματος, τὸ δὲ ΜΜ' εἶναι τὸ κοινὸν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον εἰς ὅλα τὰ στοιχειώδη κύματα. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν κατάστασιν κυμάνσεως σημείου τινὸς Μ εὑρισκομένου εἰς πεπερασμένην ἀπόστασιν α

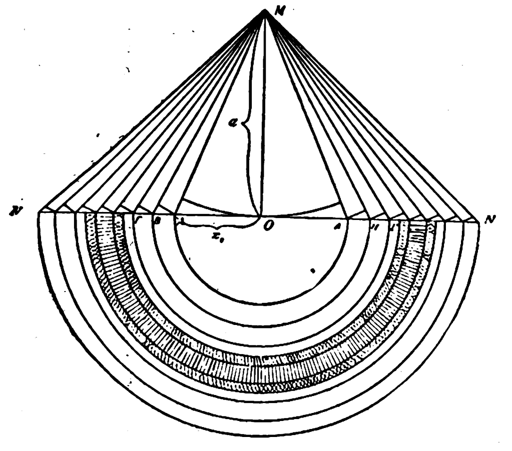

Σχ. 4. *Ἐπενέργεια ἐπιπέδου κύματος ΝΝ' ἐπὶ σημείου Μ.*

ἀπὸ τοῦ μετώπου κύματος ΝΝ' (σχ. 4). Πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ Μ φέρομεν τὴν κάθετον ΜΟ ἐπὶ τὴν ΝΝ', καλοῦμεν δὲ τὸ σημεῖον Ο πόλον τοῦ σημείου Μ ἐπὶ τῆς ΝΝ'. Ἐκ τοῦ Μ φέρομεν πρὸς τούτοις τὰς εὐθείας ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ,...καὶ ΜΑ', ΜΒ', ΜΓ'... τοιαύτας ὥστε:

$$ΜΑ = ΜΑ' = α + \frac{λ}{2}$$

$$ΜΒ = ΜΒ' = α + 2\frac{λ}{2}$$

$$ΜΓ = ΜΓ' = α + 3\frac{λ}{2}$$

ὅπου ΜΟ= α καὶ λ τὸ μῆκος τοῦ κύματος. Ἐὰν τὰς εὐθείας ΜΑ, ΜΒ, ΜΓ.... περιστρέψωμεν περὶ τὴν ΜΟ, τότε τὰ ἄκρα αὐτῶν διαγράφουσιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ κύματος κύκλους, οἵτινες εἰκονίζονται ἐν κατόψει κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν τῷ σχ. 4 κάτωθεν τῆς ΝΝ'. Ἡ ἀκτὶς ΑΟ=x_1 τοῦ πρώτου κύκλου δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τοῦ τριγώνου ΜΟΑ ὡς ἑξῆς:

$$x_1^2 = \left(α + \frac{λ}{2}\right)^2 = α^2 + αλ + \frac{λ^2}{4} - α^2 = αλ + \frac{λ^2}{4}$$

ἐπειδὴ δὲ τὸ λ ὄντος λίαν μικροῦ ὡς πρὸς τὸ α τὸ μέγεθος $λ^2/_4$ δύναται νὰ παραλειφθῇ ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος πρὸ τοῦ αλ, ὅτε προκύπτει

$$x_1 = \sqrt{αλ}$$

καθ' ὅμοιον τρόπον εὑρίσκεται διὰ τὴν ἀκτῖνα x_2 τοῦ δευτέρου κύκλου:

$$x_2 = \sqrt{2αλ}$$

καὶ γενικῶς διὰ τὴν ἀκτῖνα τοῦ κύκλου τάξεως n

$$x_n = \sqrt{nαλ}$$

Τὰ ἐμβαδὰ τῶν ἀνωτέρω κυκλικῶν ἐπιφανειῶν εἶναι:

$$S_1 = πx^2_1 = παλ$$
$$S_2 = πx^2_2 = 2παλ$$
$$. . . . .$$
$$S_n = πx_n^2 = nπαλ$$

Αἱ δὲ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν κυκλικῶν ἐπιφανειῶν περιλαμβανόμεναι ζῶναι ἔχουσι πᾶσαι τὸ αὐτὸ ἐμβαδὸν ἴσον πρὸς τὸ ἐμβαδὸν S_1=παλ τῆς πρώτης ζώνης. Τὰς ὡς ἄνω δακτυλιοειδεῖς ζώνας καλοῦμεν *ζώνας Huygens-Fresnel.* Ἐπειδὴ δὲ πᾶσαι αἱ δακτυλιοειδεῖς ζῶναι ἀποτελοῦνται ἐξ ἰσαρίθμων στοιχείων ἐπιφανείας, ἕπεται ὅτι ἐξ ἑκάστης τούτων ἐκπορεύεται ἴσος ἀριθμὸς στοιχειωδῶν κυμάτων. Ἐξ ἄλλου ἕκαστος τῶν ὡς ἄνω ὁρισθέντων κύκλων ἀφίσταται τοῦ σημείου Μ κατὰ λ/2 περισσότερον ἢ ὁ προηγούμενος αὐτῷ καὶ ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιπέδου ΝΝ' ἐκπορεύονται στοιχειώδη κύματα ἔχοντα τὴν αὐτὴν φάσιν, τότε ταῦτα φθάνουσιν εἰς τὸ σημεῖον Μ οὐχὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν φάσιν, ἀλλ' εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ζώνης τάξεως n, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται στοιχειώδη κύματα, ἀντιστοιχεῖ ἓν σημεῖον τῆς ζώνης τάξεως n+1, ἐξ ἧς ἐκπορεύονται κύματα, ἅτινα φθάνουσιν εἰς Μ ὑπὸ ἀντίθετον φάσιν κραδασμοῦ. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ πλάτος τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν ζωνῶν τάξεως n καὶ n+1 ἔχει τὸ αὐτὸ μέγεθος, τότε κατὰ τὸ σημεῖον Μ τὰ στοιχειώδη ταῦτα κύματα ἐκμηδενίζονται ἀμοιβαίως ἐκ συμβολῆς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ κύματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ζωνῶν τάξεως 3 καὶ 4 καὶ γενικῶς διὰ τὰ κύματα τὰ προερχόμενα ἐκ δύο διαδοχικῶν δακτυλιοειδῶν ζωνῶν. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι τὸ πλάτος κραδασμοῦ ἐλαττοῦται κατὰ τὴν διάδοσιν τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων, ἐὰν δ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἀκριβῆ νόμον τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πλάτους, ἀλλὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ πλάτος κύματος εἰς Μ, τὸ προερχόμενον ἔκ τινος ζώνης, ἰσοῦται πρὸς τὴν μέσην ἀριθμητικὴν τιμὴν τῶν πλατῶν τῶν κυμάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν δύο ἀμέσως προσκειμένων δακτυλιοειδῶν ζωνῶν πρὸς τὴν θεωρουμένην, τότε δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπενέργεια ζώνης Huygens ἐξουδετεροῦται ἐκ τῆς ἐπενεργείας τῶν δύο ἀμέσως αὐτῇ γειτνιαζουσῶν ζωνῶν· π. χ. ἡ ἐπενέργεια τῆς ζώνης τάξεως 5 εἰς Μ (σχ. 4) ἐξουδετεροῦται ἐκ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἡμίσεος τῆς ζώνης τάξεως 4 καὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς ζώνης τάξεως 6 καὶ ἐπομένως ἡ συνολικὴ ἐπενέργεια αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σημείου Μ εἶναι μηδέν. Ἐὰν διὰ Z_n καλέσωμεν τὴν ἐπενέργειαν τῆς ζώνης τάξεως n, τότε ἡ συνολικὴ ἐπενέργεια ὅλων τῶν ζωνῶν τοῦ ἐπιπέδου κύματος κατὰ τὸ σημεῖον Μ, θὰ ἐκφράζηται ὑπὸ τῆς σχέσεως

$$Z = Z_1 - Z_2 + Z_3 - Z_4 + Z_5 - Z_6 + ...$$

Ἡ ὡς ἄνω παράστασις ὅμως δύναται νὰ γραφῇ καὶ ὡς ἑξῆς:

$$Z = \frac{1}{2}Z_1 + \left(\frac{1}{2}Z_1 - Z_2 + \frac{1}{2}Z_3\right) + $$
$$+ \left(\frac{1}{2}Z_3 - Z_4 + \frac{1}{2}Z_5\right) + ...$$

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω αἱ ἐμπαρένθετοι ποσότητες ἰσοῦνται τῷ μηδενί, προκύπτει

$$Z = \frac{1}{2}Z_1$$

ἐξ οὗ συνάγεται τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα, εἰς ὃ καταλήγομεν καὶ δι' ἐφαρμογῆς ὑπολογισμῶν ἀκριβείας: «Ἡ ἐπενέργεια πάντων τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων, ἅτινα συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν Huygens ἐκπορεύονται ἐξ ὅλων τῶν σημείων ἀπεριορίστου ἐπιπέδου κύματος, ἀσκοῦσιν ἐπὶ σημείου κειμένου πρὸ τοῦ ἐπιπέδου κύματος συνολικὴν ἐπενέργειαν, ἥτις εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἐπενεργείας τῆς πρώτης στοι-

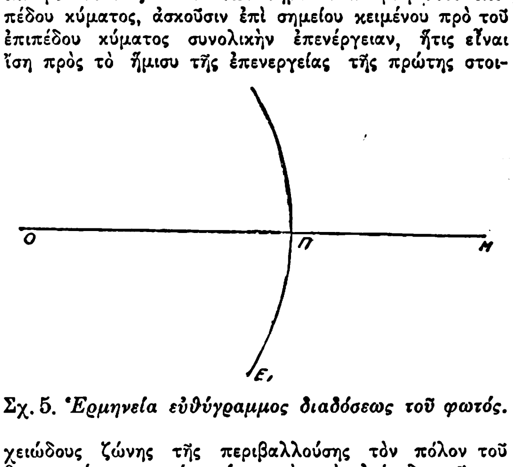

Σχ. 5. *Ἑρμηνεία εὐθυγράμμου διαδόσεως τοῦ φωτός.*

χειώδους ζώνης τῆς περιβαλλούσης τὸν πόλον τοῦ θεωρουμένου σημείου ὡς πρὸς τὸ ἐπίπεδον κῦμα». Εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καταλήγομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν σφαιρικοῦ κύματος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἡ εὐθύγραμμος διάδοσις τοῦ φωτὸς ἑρμηνεύεται ὡς ἑξῆς: Ἐφ' ὅσον ἡ κραδασμικὴ κίνησις εἰς Μ (σχ. 5), ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ κύματος E_1, ὀφείλεται εἰς τὴν περὶ τὸν πόλον Π τοῦ σημείου Μ μικρὰν στοιχειώδη ζώνην, συνάγεται ὅτι τὸ φῶς διαδίδεται εὐθυγράμμως, καθόσον κατὰ τὴν μετάδοσιν τῆς κυμάνσεως ἀπὸ τοῦ Ο πρὸς τὸ Μ ἡ ἐνεργὸς ζώνη θὰ προχωρῇ πάντοτε καθέτως ἐπὶ τὴν ΟΜ περιβάλλουσα ἓν τῶν σημείων αὐτῆς καὶ ἐπομένως ἡ εὐθεῖα ΟΠΜ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀποτελεῖ φωτεινὴν ἀκτῖνα.

Ἑρμηνεία τῶν φαινομένων τῆς παραθλάσεως. Ἡ ἐπενέργεια φωτεινοῦ κύματος ἀπεριορίστου περιορίζεται εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ ἡμίσεος τῆς κεντρικῆς ζώνης αὐτοῦ. Τ' ἀνωτέρω ἰσχύουσιν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ κῦμα παρουσιάζει ἀπεριόριστον ἔκτασιν, διότι μόνον ὑπὸ τὴν ἄνω προϋπόθεσιν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ ἐπενέργειαι τῶν ὑπολοίπων ζωνῶν ἐξουδετεροῦνται, αἱ δὲ ἐπενέργειαι τῶν μεμακρυσμένων ζωνῶν εἶναι ἴσαι τῷ μηδενί. Ἐὰν ὅμως τμῆμα τοῦ διαδιδομένου κύματος περιορισθῇ κατά τινα τρόπον, τότε ἀναφαίνονται τὰ φαινόμενα παραθλάσεως τοῦ φωτός.

α') *Περίπτωσις μικρᾶς ὀπῆς.* Θεωρήσωμεν ἐπίπεδον κῦμα (π.χ. δέσμην παραλλήλων ἀκτίνων) καὶ ὑποθέ-

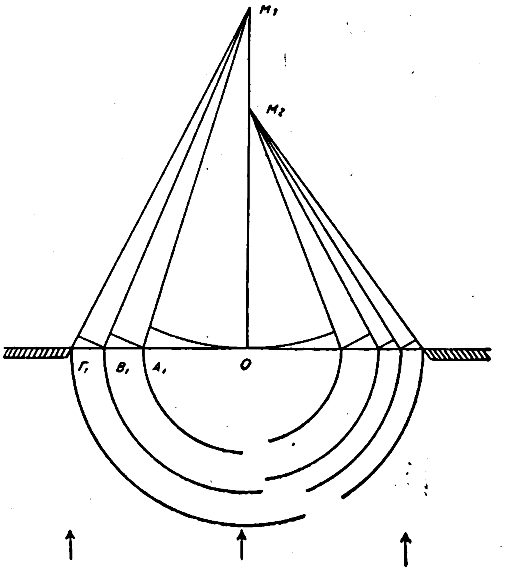

Σχ. 6. *Παράθλασις διὰ διαφράγματος φέροντος εἰς τὸ μέσον μικρὰν κυκλικὴν ὀπήν.*

σωμεν ὅτι εἰς τὴν πορείαν αὐτοῦ παρενθέτομεν σκιερὸν διάφραγμα φέρον εἰς τὸ μέσον μικρὰν ὀπὴν (σχ. 6), παριστωμένην χάριν ἁπλότητος ὑπὸ μεγέθυνσιν. Ἔστωσαν Ο τὸ κέντρον τῆς ὀπῆς καὶ M_1M_2 δύο σημεῖα ἐπὶ τῆς M_1O, καθέτου ἐπὶ τοῦ διαφράγματος εἰς Ο. Ἐὰν φαντασθῶμεν σφαιρικὰς ἐπιφανείας, ὧν κέντρον τὸ Μ, καὶ ἀκτῖνας M_1O=α, M_1A_1=α+λ/2, M_1B_1=α+2λ/2 κ.ο.κ.,ὅπου λ τὸ μῆκος τοῦ κύματος, αὗται διαχωρίζουσι τὴν ὀπὴν στοιχειώδους ζώνης Huygens-Fresnel. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ α εἶναι ἀρκούντως μέγα ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος λ/2, εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ πλάτη κραδασμῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν σημείων A_1B_1,$Γ_1$ ἔχουσιν εἰς M_1 τὸ αὐτὸ μέγεθος. Ἐξ ἄλλου εἴδομεν ὅτι τὰ ἐμβαδὰ τῶν στοιχειωδῶν ζωνῶν εἶναι ἴσα καὶ ὅτι οἱ ἐκ δύο διαδοχικῶν ζωνῶν προερχόμενοι κραδασμοὶ φθάνουσιν εἰς M_1 ὑπὸ ἀντίθετον φάσεως καὶ ἐξουδετεροῦνται ἀμοιβαίως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὅλα τὰ σημεῖα M_1, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ο, ὥστε ἡ ὀπὴ νὰ περιλαμβάνῃ ὡς πρὸς αὐτὰ περιττὸν ἀριθμὸν ζωνῶν, δέον νὰ φαίνονται φωτεινά, ἐνῷ κατ' ἀνάλογον τρόπον ὅλα τὰ σημεῖα M_2, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ὀπὴ περιλαμβάνει ἄρτιον ἀριθμὸν ζωνῶν, δέον νὰ φαίνωνται σκοτεινά. Ἐάν, ὅθεν, ὀπισθεν τῆς ὀπῆς μετακινῶμεν διάφραγμα, δέον τοῦτο κατὰ τὸ κέντρον νὰ παρουσιάζῃ ἐναλλὰξ κηλῖδα φωτεινὴν ἢ σκοτεινήν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ τὰ πλευρικῶς τῷ ἄξονι ΟΜ κείμενα σημεῖα δέον νὰ φαίνωνται ἐναλλὰξ φωτεινὰ καὶ σκοτεινὰ καὶ ὅτι τὸ κεντρικὸν σημεῖον δέον νὰ περιβάλληται ὑπὸ δακτυλίων φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν.

Σχ. 7. *Εἴδωλον παραθλάσεως διὰ μέσου λεπτῆς ὀπῆς.*

Ἐν τῷ σχ. 7 δεικνύονται φωτογραφικαὶ λήψεις δακτυλίων παραπλάσεως σχηματιζομένων διὰ τῆς διόδου τοῦ φωτὸς διὰ μέσου λεπτῆς ὀπῆς. Εἰς τὴν μίαν τῶν φωτογραφιῶν ἔχομεν κέντρον φωτεινόν, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν κέντρον σκοτεινόν.

β') *Περίπτωσις κυκλικοῦ διαφράγματος.* Φαντασθῶμεν ἤδη ὅτι καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν δέσμης παραλλήλων ἀκτίνων παρενθέτομεν σκιερὸν διάφραγμα ΝΝ (σχ. 8) κυκλικὸν μικρᾶς διαμέτρου. Συμφώνως πρὸς τὴν γεωμετρικὴν ὀπτικήν, δέον ὄπισθεν τοῦ σκιεροῦ διαφράγματος νὰ σχηματίζηται σκιερὸς χῶρος, οὗτινος ὁ ἄξων συμπίπτει πρὸς τὴν κάθετον ΟΜ κατὰ τὸ μέσον τοῦ διαφράγματος. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως παρατηροῦ-

Digitized by Google

μεν ὅτι, ἐὰν τοποθετήσωμεν ὄπισθεν τοῦ κυκλικοῦ διαφράγματος NN ἕτερον διάφραγμα εἰς ἀπόστασιν α ἀπὸ τοῦ NN, τὸ κέντρον τοῦ διαφράγματος τούτου εἶναι φωτεινόν, ἐφόσον ἡ διάμετρος τοῦ διαφράγματος NN εἶναι μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπόστασιν OM=α τοῦ δευτέρου διαφράγματος ἀπὸ τοῦ πρώτου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης ἀρχῆς Huygens-Fresnel τὸ φαι-

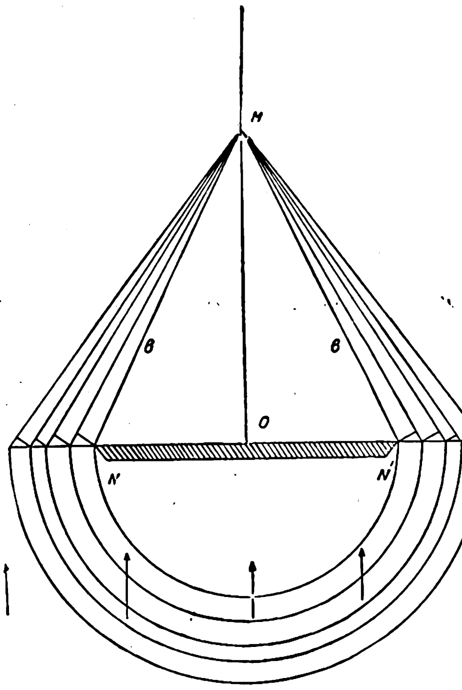

Σχ. 8. *Παράθλασις διὰ μέσου κυκλικοῦ διαφράγματος.*

νόμενον τοῦτο ἑρμηνεύεται ὡς ἑξῆς: Φαντασθῶμεν ὅτι τὸ ἐπίπεδον τοῦ διαφράγματος NN παρουσιάζει ἔκτασιν ἀπεριόριστον· τότε τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἐπιφάνειαν κύματος τῶν παραλλήλων ἀκτίνων. Τούτου τεθέντος θεωροῦμεν τὰς σφαιρικὰς ἐπιφανείας, ὧν κέντρον τὸ M καὶ ἀκτῖνες β, $\beta+\lambda/2$, $\beta+2\lambda/2$ κ.ο.κ., αἵτινες ἀποχωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου κύματος στοιχειώδεις ζώνας, ὧν αἱ ἐπιφάνειαι, συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἔχουσιν ἐμβαδὰ ἴσα. Ἐκ τῶν στοιχειωδῶν τούτων ζωνῶν ἐκπορεύονται κύματα, ἅτινα συμβάλλουσιν εἰς τὸ σημεῖον M, ἀλλὰ πάντοτε αἱ κυμάνσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ δύο γειτνιαζουσῶν ζωνῶν φθάνουσιν εἰς M ὑπὸ ἀντίθεσιν φάσεως. Ἐὰν πάλιν καλέσωμεν διὰ Z_1 τὴν ἐπενέργειαν τῆς πρώτης στοιχειώδους ζώνης ἐπὶ τοῦ σημείου M, διὰ Z_2 τὴν τῆς δευτέρας κ.ο.κ., τότε θὰ ἔχωμεν:

$$Z=Z_1-Z_2+Z_3-Z_4+\dots$$

ὅπου Z ἡ συνολικὴ ἐπενέργεια ὅλων τῶν στοιχειωδῶν ζωνῶν ἐπὶ τοῦ σημείου M.

Ἡ ἀνωτέρω παράστασις ὅμως γράφεται ὡς ἑξῆς:

$$Z=\frac{1}{2}Z_1+\left(\frac{1}{2}Z_1+Z_2-\frac{1}{2}Z_3\right)+$$
$$+\left(\frac{1}{2}Z_3-Z_4-\frac{1}{2}Z_5\right)+\dots$$

Ἐπειδὴ δ' αἱ ἐμπαρένθετοι παραστάσεις εἶναι, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἴσαι τῷ μηδενί, προκύπτει:

$$Z=\frac{1}{2}Z_1$$

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι: Σημεῖον εὑρισκόμενον ὄπισθεν καὶ ἐπὶ τοῦ ἄξονος σκιεροῦ διαφράγματος, ἐφ' οὗ προσπίπτει δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων, φωτίζεται ὡς ἐὰν ὑφίστατο μόνον ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἡμίσεος τῆς στοιχειώδους ζώνης Huygens τῆς ἀμέσως προσκειμένης πρὸς τὸ διάφραγμα. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γεωμετρικὴν ὀπτικήν, ὅτι τὸ φῶς διαδίδεται καὶ ὄπισθεν τοῦ σκιεροῦ διαφράγματος, ἰσχύει δ' ἡ ἀνωτέρω πρότασις δι' οἱουδήποτε μεγέθους διάφραγμα. Ἐὰν τὸ διάφραγμα εἶναι λίαν μικρόν, ἡ γωνία MNO διαφέρει ἐλάχιστα τῆς ὀρθῆς καὶ ἡ πρώτη στοιχειώδης ζώνη εἶναι λίαν μεγάλη, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν σχηματίζεται ἐπὶ σημείου εὑρισκομένου εἰς τὸν ἄξονα τοῦ διαφράγματος καὶ εἰς ἀπόστασιν α ἀπὸ αὐτοῦ σκιά. Ἐὰν τοὐναντίον τὸ διάφραγμα εἶναι μεγάλων διαστάσεων, τότε ἡ πρώτη στοιχειώδης ζώνη εἶναι λίαν μικρὰ καὶ ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς κατὰ τὸ σημεῖον M ἰσοῦται τῷ μηδενί. Ἐὰν φαντασθῶμεν τὸ σημεῖον M πλευρικῶς μετατοπισμένον, π.χ. πρὸς τὰ δεξιά, ἡ γεωμετρικὴ κατασκευὴ δυσχεραίνεται, ἐν τούτοις ὅμως εὐχερῶς πάλιν δύναται νὰ δειχθῇ ὅτι ὁ φωτισμὸς δέον ν' αὐξάνῃ, καθόσον αἱ στοιχειώδεις ζῶναι, αἱ προσκείμεναι πρὸς τὸ δεξιὸν χεῖλος τοῦ διαφράγματος, εὐρύνονται πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον ἐλαττοῦται τὸ πλάτος τῶν ζωνῶν τῶν προσκειμένων πρὸς τὸ ἀριστερὸν χεῖλος τοῦ διαφράγματος.

γ') Στενὴ σχισμή. Αὕτη συμπεριφέρεται ὡς μικρὰ ὀπή. Ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι (σχ. 6) εἰκονίζεται κάθετος τομὴ τῆς σχισμῆς, πάντες οἱ συλλογισμοὶ οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μικρᾶς ὀπῆς δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπὶ τῆς λεπτῆς σχισμῆς. Οὕτω προκύπτει ὅτι ἐπὶ τοῦ διαφράγματος κατὰ τὸ σημεῖον M (σχ. 6) θὰ σχηματίζεται κεντρικὸς φωτεινὸς ἢ σκοτεινὸς κροσσὸς ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως τοῦ διαφράγματος ἀπὸ τῆς σχισμῆς, ὁ δὲ κεντρικὸς κροσσὸς θὰ περιβάλλεται ὑπὸ ἄλλων κροσσῶν ἀλληλοδιαδόχως φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν. Τὸ σχ. 9 δεικνύει τὸ εἴδωλον τῆς παραθλάσεως διὰ μέσου στενῆς σχισμῆς.

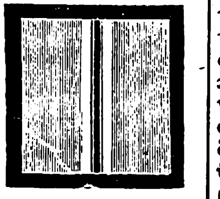

Σχ. 9. *Εἴδωλον ἐκ παραθλάσεως διὰ στενῆς σχισμῆς.*

δ') Λεπτὸν στέλεχος. Ἐν τῷ σχ. 8 δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὅτι NN παριστᾷ τὴν τομὴν εὐθυγράμμου καὶ λεπτοῦ στελέχους, ὅπερ διήκει καθέτως πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ σχήματος καὶ ἐκτείνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην ἀπεριορίστως. Αἱ στοιχειώδεις ζῶναι Huygens ἀντιστοιχοῦσι κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἰς ἐπιπέδους ταινίας παραλλήλους τῷ διαφράγματι. Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω, σημεῖον εὑρισκόμενον ὄπισθεν τοῦ κέντρου τοῦ σκιεροῦ στελέχους φωτίζεται ὡς ἐὰν ἐπενήργουν τὰ πρῶτα ἡμίση τῶν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ κειμένων στοιχειωδῶν ταινιῶν. Αἱ ἐπενέργειαι τῶν ὑπολοίπων στοιχειωδῶν ταινιῶν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω σημείου ἐξουδετεροῦνται ἀμοιβαίως. Οὕτω προκύπτει πάλιν ὅτι τὸ κέντρον τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γεωμετρικὴν ὀπτικὴν ἐμφανίζεται φωτεινόν. Τὸ σχ. 10 δεικνύει εἴδωλον παραθλάσεως διὰ μέσου λεπτοῦ στελέχους, τὸ δὲ σχ. 11 εἴδωλον παραθλάσεως διὰ μέσου παχέος στελέχους.

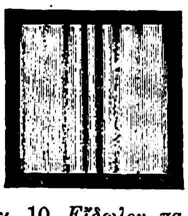

Σχ. 10. *Εἴδωλον παραθλάσεως διὰ λεπτοῦ στελέχους.*

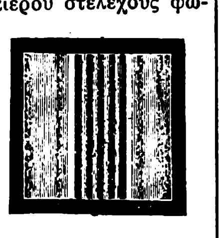

Σχ. 11. *Εἴδωλον παραθλάσεως διὰ παχέος στελέχους.*

Παράθλασις ἐπὶ εὐθυγράμμου χείλους ἀπεριορίστου διαφράγματος. Ἐὰν ἐπὶ διαφράγματος ἀπολήγοντος ἀριστερὰ εἰς ὀξὺ εὐθύγραμμον χεῖλος καὶ δεξιὰ ἐκτεινομένου ἀπεριορίστως ἀφήσωμεν νὰ προσπέσῃ δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων, παρατηροῦμεν ὅτι ἔξω τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς τοῦ διαφράγματος σχηματίζεται σειρὰ κροσσῶν ἐναλλὰξ φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν, οἵτινες ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τοῦ ὀξέος χείλους συμπτύσσονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ ἐξαφανίζονται εἰς τὸν ὑπόλοιπον φωτεινὸν χῶρον. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐντὸς τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς ὑφί-

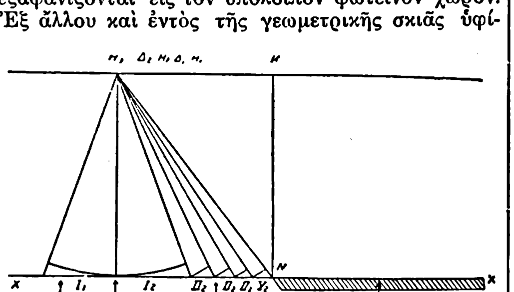

Σχ. 12. *Παράθλασις ἐπὶ τοῦ χείλους ἀπεριορίστου διαφράγματος.*

στανται σημεῖα, ἅτινα δέχονται φῶς εἰς τρόπον ὥστε ἡ γεωμετρικὴ σκιὰ δὲν χωρίζεται ἀποτόμως ἀλλ' ἀσαφῶς καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον τὸ πέτασμα κεῖται ἀπώτερον τοῦ διαφράγματος. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ἑρμηνεύεται ὡς ἑξῆς. Θεωροῦμεν σημεῖόν τι H_3 (σχ. 12) κείμενον ἐπὶ τοῦ πετάσματος καὶ ἔξω τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς. Ἔστω O ὁ πόλος τοῦ H_3 ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κύματος τῆς συμπιπτούσης πρὸς τὴν XX. Σχηματίζομεν περὶ τὸ σημεῖον O τὰς στοιχειώδεις ζώνας Huygens. Τὸ σύνολον τῶν ἀριστερὰ τοῦ O κειμένων ζωνῶν ἐπενεργεῖ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς στοιχειώδους ζώνης I. Ἐὰν αἱ πρὸς δεξιὰ στοιχειώδεις ζῶναι δὲν ἐπενήργωσι καθ' ὁλοκληρίαν, τότε πάντα τὰ ἀριστερὰ τῷ K κείμενα σημεῖα θὰ ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ τοῦ φωτισμοῦ. Τὸ σημεῖον ὅμως H_3 ἔχει τοιαύτην θέσιν, ὥστε δεξιὰ τοῦ O ὑφίστανται ὡς πρὸς αὐτὸ πέντε μόνον στοιχειώδεις ζῶναι. Ἐκ τούτων, ἐπειδὴ ἀνὰ δύο διαδοχικαὶ ζῶναι ἐξουδετεροῦνται, ἕπεται ὅτι ἀπομένει μία. Εἰς τὸν φωτισμὸν τὸν προκαλούμενον ὑπὸ τῶν ἀριστερὰ κειμένων ζωνῶν καὶ ὅστις ὀφείλεται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς πρώτης ζώνης, προστίθεται ὁ φωτισμὸς μιᾶς ὁλοκλήρου ζώνης δεξιόθεν κειμένης. Τὸ σημεῖον Δ_2 εὑρίσκεται εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε πρὸς αὐτὸ ν' ἀντιστοιχῶσι μόνον τέσσαρες ζῶναι πρὸς τὰ δεξιά, ἐφαρμοζομένης καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, ἣν ἐφηρμόσαμεν καὶ διὰ τὸ σημεῖον H_3 ($H_3\Delta_2$=εὖρος ζώνης Y_2). Διὰ τὸ σημεῖον ὅθεν Δ_2 ἡ ἐνέργεια ἡ ὀφειλομένη ἐκ τῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ζωνῶν ἰσοῦται τῷ μηδενί. Κατ' ἀνάλογον τρόπον δεικνύεται ὅτι διὰ τὸ σημεῖον H_2 ἀντιστοιχοῦσι τρεῖς ζῶναι, διὰ τὸ Δ_1 δύο ζῶναι, διὰ τὸ H_1 μία ζώνη καὶ διὰ τὸ K οὐδεμία, δεξιόθεν τοῦ πόλου αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν κύματος XX. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν τὰς ἀποστάσεις τῶν σημείων H καὶ Δ ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς K, εὑρίσκομεν ὅτι αὗται ἐκφράζονται διὰ τῆς σχέσεως:

$$x_n = \sqrt{n a \lambda}$$

ἐξ οὗ δεικνύεται ὅτι οἱ κροσσοὶ παραθλάσεως ἀκο-

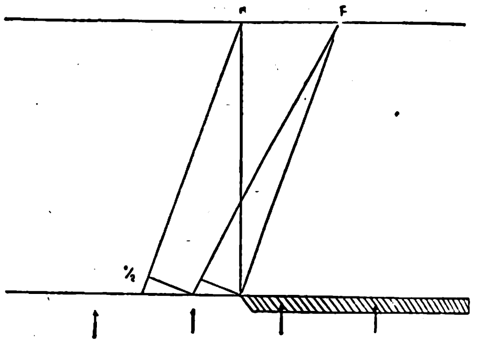

Σχ. 13. *Παράθλασις ἐπὶ τοῦ χείλους ἀπεριορίστου διαφράγματος διὰ σημεῖον P εὑρισκόμενον ἐντὸς τῆς σκιᾶς.*

λουθοῦσι τὸν αὐτὸν νόμον διαδοχῆς ὡς καὶ οἱ δακτύλιοι τοῦ Νεύτωνος. Διὰ τὸ σημεῖον P (σχ. 13) εὑρισκόμενον ἐντὸς τῆς γεωμετρικῆς σκιᾶς παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τὸν φωτισμὸν αὐτῶν συντελεῖ μόνον τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς πρὸς τ' ἀριστερὰ ζώνης Huygens. Ἐκ τοῦ σχ. 10 προκύπτει ὅτι τὸ εὖρος τῆς ζώνης ταύτης εἶναι τοσοῦτον μικρότερον ὅσον τὸ P κεῖται δεξιώτερον ἐν τῷ σκιερῷ χώρῳ καὶ ἕνεκα τούτου ὁ φωτισμὸς ἐν τῇ γεωμετρικῇ σκιᾷ ἐλαττοῦται βαθμιαίως καὶ τόσον ταχύτερον ὅσον ἐγγύτερον κεῖται τὸ πέτασμα. Τὸ σχ. 14 δεικνύει τὸ εἴδωλον παραθλάσεως διὰ μέσου τοῦ ὀξέος χείλους σκιεροῦ στελέχους.

Σχ. 14. *Εἴδωλον παραθλάσεως διὰ ὀξέος χείλους σκιεροῦ διαφράγματος.*

Παρατήρησις. Ἐν τοῖς προηγουμένοις ὑποτίθεται ὅτι ἡ χρησιμοποιουμένη πηγὴ παρέχει μονόχρουν φῶς. Ἐπειδὴ τὸ εὖρος τῶν κροσσῶν ἐκ παραθλάσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μήκους κύματος, εἶναι φανερὸν ὅτι ἐὰν ἡ χρησιμοποιουμένη πηγὴ παρέχῃ σύνθετον φῶς, π. χ. λευκόν, τότε δι' ἕκαστον χρῶμα παράγονται ἴδιοι κροσσοὶ παραθλάσεως, οἵτινες προσεπιτίθενται, οὕτω δὲ οἱ κροσσοὶ παραθλάσεως εἶναι ἔγχρωμοι, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν κροσσῶν συμβολῆς τῶν παραγομένων διὰ λευκοῦ φωτός. Οἱ διὰ λευκοῦ φωτὸς παραγόμενοι φωτεινοὶ κροσσοὶ παραθλάσεως ἐσωτερικῶς μὲν περιορίζονται ὑπὸ ἰώδους χρώματος, ἐξωτερικῶς δὲ ὑπὸ ἐρυθροῦ, εἰς μεγάλην δ' ἀπόστασιν, ὡς ἐκ τῆς λίαν μικρᾶς ἀποστάσεως τῶν κροσσῶν, αἱ διάφοροι συνιστῶσαι συμμίγνυνται πρὸς λευκὸν φῶς.

Ἐφαρμογαὶ τοῦ φαινομένου τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτός. Τὸ φαινόμενον τῆς παραθλάσεως τοῦ φωτὸς διὰ μέσου λεπτῆς σχισμῆς ἔχει μεγίστην ἐφαρμογὴν εἰς τὰ ὀπτικὰ φράγματα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται πρὸς μέτρησιν τοῦ μήκους φωτεινοῦ κύματος καὶ ἐν τῇ φασματοσκοπίᾳ.

Παράθλασις διὰ μικρῶν σωματιδίων. Ὁσάκις τὸ φῶς προσπίπτει ἐπὶ λίαν μικρῶν ἀντικειμένων, ὑφίσταται παράθλασιν, καλοῦμεν δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς παραθλάσεως διασπορὰν τοῦ φωτός. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραθλάσεως διὰ μικρῶν σωματιδίων ἐξηγεῖται ἡ ἐμφανιζομένη ἀσάφεια ἐπὶ ἀντικειμένων παρατηρουμένων μέσῳ ὁμίχλης, καπνοῦ κλπ. Ὁμοίως ἡ ἅλως ἡ παρατηρουμένη ἐπὶ τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἡλίου ὀφείλεται εἰς παράθλασιν τοῦ φωτὸς ἐπὶ βελονιδίων πάγου, εὑρισκομένων εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας. Τὰ μόρια τῶν ἀερίων δύνανται νὰ προκαλέσωσι διασπορὰν τοῦ φωτὸς τοσοῦτον ἐντονωτέραν, ὅσον μικρότερον εἶναι τὸ μῆκος κύματος αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φαινομένου τούτου ἐξηγεῖται τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ. Ὄντως ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὅπερ εἰσχωρεῖ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, τὸ φῶς κυανοῦ χρώματος παραθλᾶται ἐντονώτερον, ἐνῷ τὸ φῶς ἐρυθροῦ χρώματος μόλις παραθλᾶται ὑπὸ ἑκάστου τῶν φωτιζομένων μορίων, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἕκαστον μόριον ἀερίων τῆς ἀτμοσφαίρας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κέντρον ἐκπομπῆς φωτὸς κυανοῦ

Digitized by Google

χρώματος, οὕτω δὲ ὁ οὐράνιος θόλος φαίνεται ἡμῖν κυανοῦς. Ἐὰν τῇ βοηθείᾳ φακοῦ σχηματίσωμεν ἐπὶ διαφράγματος τὸ εἴδωλον ὀπῆς φωτιζομένης διὰ λευκοῦ φωτὸς καὶ παρεμβάλωμεν μεταξὺ ὀπῆς καὶ φακοῦ ὑαλίνην πλάκα φέρουσαν λεπτότατον στρῶμα λυκοποδίου, τότε εἰς τὸ εἴδωλον παρουσιάζονται ὅμοιοι ἔγχρωμοι δακτύλιοι, ὡς π. χ. ἐν τῇ ἅλῳ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ἡ θολότης πολλῶν οὐσιῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτοῖς μικρῶν παραθλώντων σωματίων. Ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς παραθλάσεως διὰ μικρῶν σωματίων στηρίζεται καὶ ἡ λειτουργία τοῦ *ὑπερμικροσκοπίου*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γ. *Ἀθανασιάδου*, «Ὀπτική» (1924).—*F. Grimsehl*, «Lehrbuch der Physik» (1920).—*W. Westphal*, «Physik» (1928).

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

παράθριος (ὁ)· πρόσθετος *θρίος* (βλ. λ.) ἢ συστολεύς.

Παράθυρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀκαρνανίας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ Δρεπάνου (πλάτ. 38° 45′ Β., μῆκ. 20° 48′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Cephallonia), ἀνατολικὸν κέρας τοῦ αὐλῶνος Βαθειὰ Βάλη.

Σ. Ε. Λ.

παραθυρεοειδεῖς *ἀδένες* *[Ἀνατομ.]*. Σωμάτια μικρὰ τέσσαρα, κατασκηνοῦντα ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, δύο ἐν ἑκατέρῳ λοβῷ αὐτοῦ, κείμενα τὸ ἓν ὕπερθεν τοῦ ἄλλου, ἔχοντα δὲ μέγεθος κέγχρου μέχρι φακῆς καὶ συναπτόμενα μετὰ τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος διὰ συνδετικοῦ μίσχου, δι' οὗ φέρονται τὰ ἀγγεῖα (ἐκ τῆς κάτω θυρεοειδοῦς ἀρτηρίας) καὶ τὰ νεῦρα αὐτῶν (ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ). Ἡ ὑφὴ τῶν ἀδένων τούτων ὑπενθυμίζει τὴν τῶν νησιδίων τοῦ παγκρέατος (βλ. *πάγκρεας* καὶ *νησίδια* Langerhans).

Οἱ παραθυρεοειδεῖς ἀδένες εἶναι ἀδένες μετ' ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἀσκοῦντες εἰδικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ. Ἐπὶ ἐξαιρέσεως αὐτῶν ἀναπτύσσονται ἀμέσως φαινόμενα θανατηφόρα, ἰδίως μετὰ τετανίαν. Ἐπὶ ἐξαιρέσεως δὲ μόνου τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, τῶν παραθυρεοειδῶν σωματίων διατηρουμένων ἀθίκτων, τετανία καὶ θανατηφόρα φαινόμενα δὲν ἐπακολουθοῦσιν ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἐπιγίγνεται μαρασμός, ἄγων εἰς θάνατον. Τετανικαὶ συσπάσεις παρετηρήθησαν ἐπί τινων παθήσεων τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος μετὰ συμμετοχῆς καὶ τῶν παραθυρεοειδῶν. Ἐν γένει δὲ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν οἱ παραθυρεοειδεῖς εἶναι ἀναγκαιότεροι τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος· διὸ κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τούτου ἕνεκα παθήσεως δέον ν' ἀποφεύγηται ἡ συνεξαίρεσις τῶν παραθυρεοειδῶν.

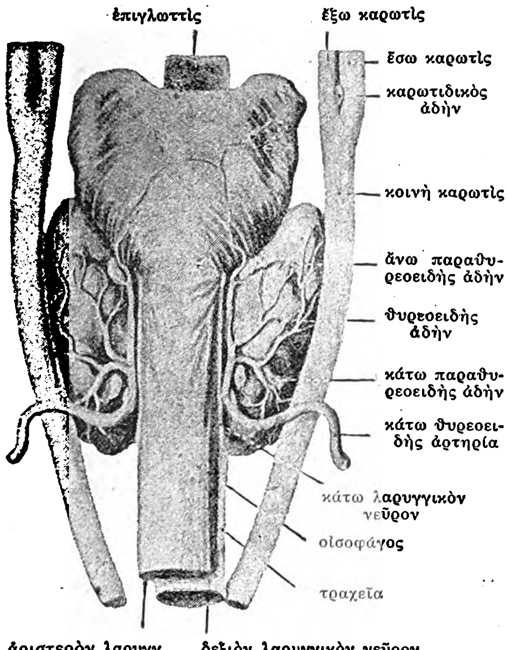

Θυρεοειδεῖς καὶ παραθυρεοειδεῖς ἀδένες μετὰ τῶν σχέσεων πρὸς τὰ παρακείμενα ὄργανα, ἐκ τῶν ὄπισθεν (Spalt.).

Ι. Π.

παραθύρι (τό)· δημοτ., παράθυρον.

παράθυρον (τό)· τὸ παρὰ τὴν θύραν ἄνοιγμα τοῦ τοίχου, ἐν γένει, ἄνοιγμα τοῦ τοίχου πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀερισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος, θυρίς· || παραθυρόφυλλον.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἄνοιγμα ἐπὶ τοίχου οἰκοδομῆς, ἀφιέμενον χάριν τοῦ ἀερισμοῦ καὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς. Ὁ ὅρος ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν τὸν αὐτὸν σκοπὸν πληρούντων ἀνοιγμάτων ἐπὶ ὀροφῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ἐπικρατέστερος εἶναι ὁ ὅρος *φωταγωγός*, ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κατασκευῶν, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ κλείσιμον τῶν ἀνοιγμάτων τῶν παραθύρων. Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω χρησιμοποιεῖται κοινῶς ἡ λέξις *κούφωμα*, ἂν καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται αὕτη πρὸς τὰ δηλούμενα.

Σχῆμα καὶ μέρη τῶν παραθύρων. Σύνηθες σχῆμα τῶν παραθύρων εἶναι τὸ ὀρθογωνικόν, ἐνίοτε ὅμως, ὅπως λ. χ. ἐπί τινων παραθύρων ἐκκλησιῶν, κατασκευάζονται κυκλικά, καὶ συνηθέστατα μὲ καμπύλην τὴν ἄνω πλευράν. Εἰς κάθε παράθυρον καλοῦμεν *κατώφλιον* τὴν κάτω, ὁριζοντίαν πλευρὰν αὐτοῦ, *παρειὰς* ἢ *φλιοὺς* (ἐνίοτε κακῶς *ὀρθοστάτας*, κοινῶς *λαμπάδας*) τὰς ἑκατέρωθεν κατακορύφους πλευράς, καὶ *ἀνώφλιον* τὴν ἄνω πλευρὰν τοῦ παραθύρου. Τὰ μέρη ταῦτα τῶν ἀνοιγμάτων τῶν παραθύρων δὲν εἶναι ἐμφανῆ εἰς τὰ κυκλικὰ παράθυρα, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἀνοίγματα ἐπὶ ὀροφῶν.

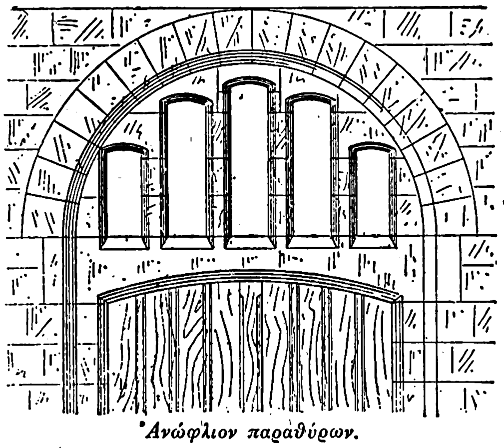

Ἀνώφλιον παραθύρων.

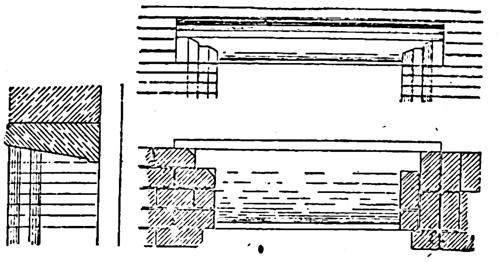

Κατώφλια παραθύρων.

Τὰ κατώφλια τῶν παραθύρων κατασκευάζονται κατὰ διαφόρους τρόπους, χρησιμοποιουμένων συνήθως μαρμαρίνων πλακῶν πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, ἥτις διαμορφοῦται κεκλιμένη πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν ἐπ' αὐτῶν καὶ τῶν παραθύρων πιπτόντων ὑδάτων. Εἰς κτήρια σημασίας γίνεται χρῆσις εἰδικῶν πλίνθων ἢ μαρμαρίνων τεμαχίων διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν κατωφλίων, τῶν ὁποίων τὰ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων τμήματα διαμορφοῦνται ὡς κορνιζώματα, φέροντα κάτωθεν ἀνεστραμμένον αὐλακίσκον, ὅστις ἐμποδίζει τὰ ὕδατα νὰ λείχωσι τὴν ἐξωτερικὴν παρειὰν τοῦ τοίχου.

Αἱ παρειαὶ τῶν παραθύρων κατασκευάζονται ὡς αἱ περατώσεις τοίχων, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ κλεισθῶσι τὰ ἀνοίγματα αὐτῶν διὰ κουφωμάτων, δέον ὅμως νὰ δημιουργῶνται κατάλληλοι ἐξοχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στερεωθῶσι τὰ κουφώματα, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ φόβος ἐκτινάξεως αὐτῶν πρὸς τὰ ἔξω. Εἰς τὰς συνήθεις οἰκοδομὰς δὲν κατασκευάζονται τοιαῦται ἐξοχαί, λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς δημιουργίας αὐτῶν, ἐξασφαλιζομένου τοῦ ἀμεταθέτου τῶν κουφωμάτων μόνον διὰ καταλλήλων σιδηρῶν στηριγμάτων.

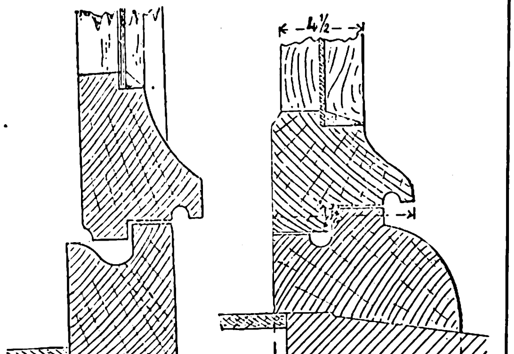

Διάταξις τοῦ κάτω μέρους τῶν ὑελοστασίων διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὑδάτων (νεροχύτες).

Τὸ ἀνώφλιον τοῦ παραθύρου ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέρος αὐτοῦ, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπὸ τὴν μορφήν του ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τῶν κτηρίων. Εἰς τὰ ἀνώφλια δίδονται διάφορα σχήματα, ἀναλόγως τοῦ ἀκολουθουμένου διὰ τὴν οἰκοδομὴν ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ. Οὕτω κατασκευάζονται ταῦτα εὐθύγραμμα, ἡμικυκλικά, ἡμιελλειπτικά, σφηνοειδῆ καὶ μὲ διάφορα ἄλλα σχήματα. Ἡ κατασκευὴ τῶν εὐθυγράμμων ἀνωφλίων ἐπιτυγχάνεται σήμερον τῇ βοηθείᾳ ξυλίνων ἢ σιδηρῶν δοκῶν (κοιν. *πρεκίων*), τῶν ὁποίων τὰ ἐνδιάμεσα κενὰ πληροῦνται διὰ πλίνθων ἢ μαρμαρίνων πλακῶν. Ἐπίσης κατασκευάζονται ταῦτα ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος καὶ ἐνίοτε διὰ πλίνθων, ἐν εἴδει θολωτῆς κατασκευῆς. Ἄλλοτε κατεσκευάζοντο δι' ὀγκωδῶν μαρμαρίνων τεμαχίων, ἀλλ' αἱ κατασκευαὶ αὗται στοιχίζουσι πολὺ καὶ δι' αὐτὸ τὰς ἀποφεύγουσιν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων ἤρχισαν ἐφαρμοζόμεναι εὐρέως αἱ θολωταὶ κατασκευαὶ καὶ ἤρξαντο διαδιδόμενα τὰ καμπύλα ἢ ἁψιδωτὰ ἀνώφλια. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς αὐτῶν περιγράφονται ὑπὸ τῆς οἰκοδομικῆς.

Μέγεθος τῶν παραθύρων. Ἐξαρτᾶται τοῦτο ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ διαμέρισμα, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται τὸ παράθυρον, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ πάχος τοῦ τοίχου εἰς τὸν ὁποῖον κατασκευάζεται τοῦτο. Τὸ τελευταῖον εἶναι σημαντικὸν κυρίως διὰ μικρὰ παράθυρα καὶ παχεῖς τοίχους, διότι διὰ τὸ αὐτὸ ἄνοιγμα παραθύρου ἔχομεν τόσον ὀλιγώτερον φῶς, ὅσον ὁ τοῖχος ἐφ' οὗ κεῖται τὸ παράθυρον ἔχει μεγαλύτερον πάχος. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνοίγματα τῶν παραθύρων, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐξυπηρετούμενα διαμερίσματα, εἰδικοὶ οἰκοδομικοὶ κανονισμοὶ καθορίζουσιν εἰς τὰ διάφορα κράτη τὰ ἐλάχιστα ὅρια τῶν ἀνοιγμάτων αὐτῶν, καθὼς καὶ τὴν ἐν γένει θέσιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ προσανατολισμοῦ ὡς πρὸς τοὺς ὑποχρεωτικῶς ἀκαλύπτους χώρους. Οὕτω ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων γενικὸς οἰκοδομικὸς κανονισμὸς τοῦ κράτους (διάταγμα 3 Ἀπριλίου 1929) ἀπαγορεύει εἰς διαμερίσματα κατοικούμενα κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα παράθυρα ἔχοντα διαστάσεις μικροτέρας τῶν 0,30×0,50 μ. καὶ ἐπίσης κατακόρυφον ἐπιφάνειαν μικροτέραν τῶν 0,12 τῆς ὁριζοντίας ἐπιφανείας τοῦ ὑπὸ τοῦ παραθύρου ἐξυπηρετουμένου διαμερίσματος, μειώνει δὲ τὸ ὅριον τοῦτο εἰς 0,10 καὶ 0,08 δι' ὡρισμένας περιπτώσεις καὶ εἰς διαμερίσματα κατοικούμενα μόνον τὴν ἡμέραν. Ἐπίσης ἀπαγορεύει, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων, τὸν φωτισμὸν ἐκ κλειστῶν αὐλῶν (φωταγωγῶν), ἐπιτρέπον τοῦτον διὰ βοηθητικὰ διαμερίσματα (ἀποθήκας, κλιμακοστάσια, λουτρὰ κλπ.) ὑπὸ τὴν αἵρεσιν ὅτι αἱ κλεισταὶ αὐλαὶ θὰ ἔχωσιν ἐπιφάνειαν μεγαλυτέραν τῶν 7,00 τ.μ.

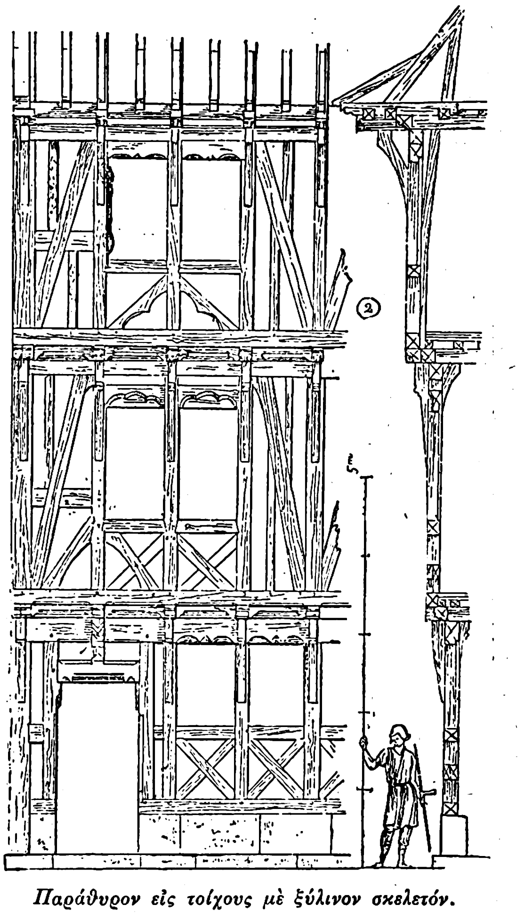

Παράθυρον εἰς τοίχους μὲ ξύλινον σκελετόν.

Κλείσιμον τῶν παραθύρων. Ἐπιτυγχάνεται τοῦτο σήμερον διὰ ποικιλοειδῶν κατασκευῶν, φερουσῶν καὶ τούτων τὸ ὄνομα παράθυρα (κοιν. *κουφώματα*). Αἱ κατασκευαὶ αὗται γίνονται ξύλιναι συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ σιδηραῖ. Τὰ κουφώματα ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς ξυλίνου πλαισίου συνήθως (ἢ τετραξύλου, κοιν. *κάσας*), ἀπὸ τοῦ ὁποίου διὰ καταλλήλων γιγλυμῶν ἢ στροφέων γίνεται ἀνάρτησις τῶν παραθυροφύλλων καὶ ὑαλοστασίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται τὸ κλείσιμον τῶν ἀνοιγμά-

Digitized by Google

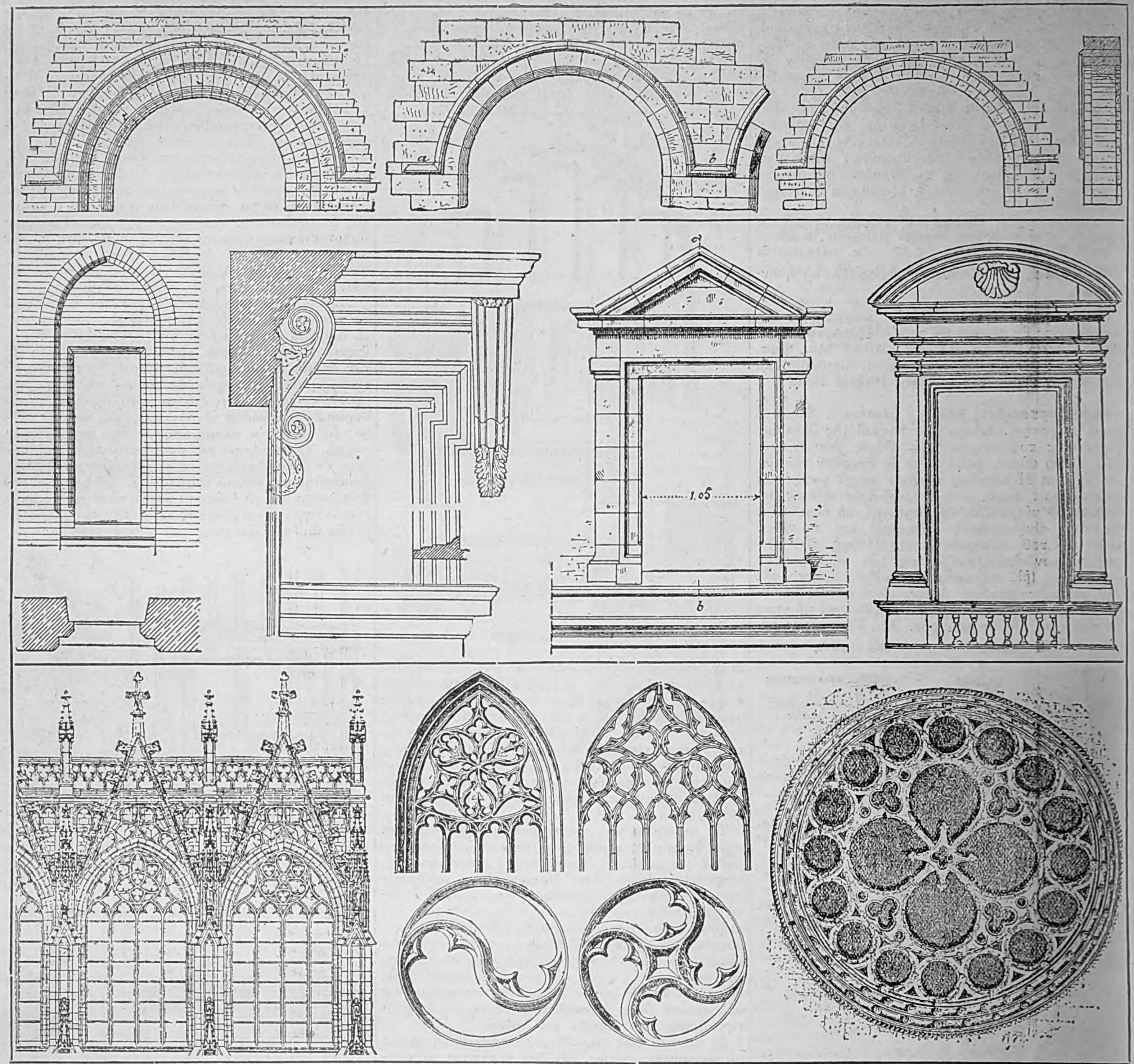

1) *Ἀνώφλια παραθύρων.* 2) *Διάφοροι τύποι παραθύρων.* 3) *Μορφαὶ σκελετοῦ ὑελοστασίων παραθύρων ἄνευ ἀδιαφανῶν παραθυροφύλλων.*

των τῶν παραθύρων. Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρησιμοποιουμένων παραθυροφύλλων φέρει καὶ τὸ παράθυρον τὸ ἀντίστοιχον ἐπίθετον, μονόφυλλον ἢ δίφυλλον ἢ τρίφυλλον κλπ.

Τὰ συνήθη πλαίσια ἀναρτήσεως καὶ στερεώσεως τῶν παραθυροφύλλων ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο κατακόρυφα ξύλα, τοὺς φλιοὺς (κοιν. *μπόγια*), οἵτινες ἐφάπτονται τῶν παρειῶν τοῦ παραθύρου καὶ οἱ ὁποῖοι συνδέονται δι' ὁριζοντίων ξύλων καὶ δὴ ἑνὸς εἰς τὸ κατώτερον μέρος, φέροντος τὸ ὄνομα ἔρεισμα (ἐνίοτε κατώφλιον, κοιν. *κατωκάσι*) καὶ ἑνὸς εἰς τὸ ἀνώτερον, καλουμένου ἀνωφλίου (κοιν. *πανωκάσι*). Πολλάκις τίθεται ὁριζοντίως καὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ ἀνώφλιον καὶ μία ἀκόμη ὁριζοντία ἀντηρὶς (κοιν. *μπουγιουντροῦκι*). Εἰς παράθυρα μεγάλου πλάτους τίθεται ἐνίοτε εἰς τὸ μέσον καὶ εἷς ὀρθοστάτης εἴτε ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ὕψους τοῦ παραθύρου, εἴτε μέχρι τῆς ἀντηρίδος μόνον.

Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις τὸ κλείσιμον τῶν ἀνοιγμάτων τῶν παραθύρων γίνεται καὶ διὰ παραθυροφύλλων (παντζουριῶν) καὶ δι' ὑαλοστασίων (τζαμλικιῶν)· πολλάκις ὅμως τὰ ἐξωτερικὰ παραθυρόφυλλα ἢ ἐξώφυλλα (τὰ σκοῦρα) δὲν εἶναι ἀπαραίτητα (ὅπως εἰς ἐκκλησίας, καταστήματα κττ.) καὶ διὰ τοῦτο δὲν χρησιμοποιοῦνται. Εἰς προχείρους κατασκευὰς χρησιμοποιοῦσιν ἐνίοτε μόνον ξύλινα παραθυρόφυλλα, οὐχὶ δὲ καὶ ὑαλοστάσια.

Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

—*[Ὑγιειν.]* Πρὸς ἀερισμὸν καὶ φωτισμὸν τῶν δωματίων καὶ αἰθουσῶν πάσης οἰκοδομῆς διανοίγονται ἐπὶ τῶν φωτεινοτέρων πλευρῶν αὐτῆς παράθυρα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σκοπὸς τῶν παραθύρων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀερισμός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ φωτισμός, διὰ τοῦτο ἕκαστον παράθυρον κατασκευάζεται διὰ τὸν σκοπόν, δι' ὃν προορίζεται. Οὕτω τὰ παράθυρα, ἅτινα ἔχουσι προορισμὸν νὰ φωτίζωσι μόνον, ὡς εἶναι τὰ ἄνωθεν τῶν ἐξωθυρῶν τῶν οἰκιῶν, ἢ τῶν κλιμακοστασίων, ἢ ὡς εἶναι αἱ προθῆκαι τῶν καταστημάτων, ἀποτελοῦνται ἐξ ὑαλοπινάκων, οἵτινες πολλάκις εἶναι στερρῶς προσηρμοσμένοι καὶ οὐδόλως διανοίγονται.

Τοὐναντίον τὰ παράθυρα τῶν δωματίων καὶ αἰθουσῶν, ἔχοντα προορισμὸν τὸν ἀερισμὸν καὶ φωτισμὸν αὐτῶν, ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν *ὑαλοθυρίδων*, αἵτινες δύνανται νὰ διανοιχθῶσι καὶ αἵτινες εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα εἶναι διπλαῖ, καὶ ἐκ τῶν *ἐξωφύλλων*, ἅτινα συνήθως εἶναι εἴτε ἐκ ξύλου συμπαγοῦς, εἴτε ἐκ ξυλίνων πλακῶν κεραμοειδῶς διατεθειμένων, κινουμένων (γερμανικὰ παράθυρα), εἴτε ἀκινήτων (γαλλικά), εἴτε παραλλήλων τοιούτων δυναμένων νὰ διανοιγῶσιν ἀναλόγως.

Αἱ διαστάσεις τῶν παραθύρων πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι τοῦ χώρου, διὰ τὸν ὁποῖον προορίζονται. Διὰ τὰ κοινὰ δωμάτια ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν συνήθως εἶναι ἴση πρὸς τὸ $^1/_{12}$ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου. Διὰ τὰ παράθυρα ὅμως τῶν νοσοκομείων ὡς καὶ τῶν ἐργοστασίων ἡ ἐπιφάνεια πρέπει νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ $^1/_8$. Εἴς τινα νοσοκομεῖα μάλιστα ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα, φθάνουσα τὸ $^1/_8$ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου. Ὁ ἀερισμὸς διενεργεῖται κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα διὰ τῆς διανοίξεως τῶν ὑαλοθυρίδων καθ' ἃς ὥρας ἀπουσιάζουσιν οἱ ἔνοικοι τῶν δωματίων, διὰ τὸν φόβον τῆς ἀποτόμου ψύξεως, ἥτις εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ δὲ τὰς θερμὰς ἐποχὰς διὰ συνεχοῦς ἢ ἐπὶ πολλὰς ὥρας διανοίξεως τούτων. Διὰ τὸν ἀερισμὸν μείζονος διαρκείας ἢ καὶ συνεχῆ τοιοῦτον, ἰδίᾳ εἰς μέρη πολυσύχναστα (καφενεῖα, θέατρα κτλ.) προσαρμόζεται ἐπὶ ὀπῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ παραθύρου εἰδικὸν μηχάνημα. Τὸ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῶν ὑαλοθυρίδων, ὅπερ κινούμενον περὶ τὸν ὁριζόντιον ἄξονα αὐτοῦ διανοίγεται ἀναλόγως καὶ κατὰ βούλησιν. Πλειστάκις ἐτέθη τὸ ἐρώτημα πῶς πρέπει νὰ κοιμᾶται ὁ ἄνθρωπος, μὲ κλειστὰ ἢ ἀνοικτὰ παράθυρα. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο αἱ γνῶμαι τῶν ὑγιεινολόγων διίστανται. Βεβαίως ὁ καθαρὸς ἀὴρ εἶναι ὑγιεινότερος τοῦ μεμολυσμένου. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὁ κοιμώμενος δὲν δύναται νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοῦ ψύχους τῆς νυκτός, προτιμότερον εἶναι ὁ ἀερισμὸς νὰ γίνεται διά τινος μηχανήματος διαρκοῦς ἀερισμοῦ καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πλήρους διανοίξεως τῶν ὑαλοθυρίδων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἕτερος σκοπὸς τῶν παραθύρων, ἤτοι ὁ φωτισμὸς τῶν δωματίων καὶ αἰθουσῶν, εἶναι σοβαρός, πρῶτον μὲν διότι ἡ ὅρασις τῶν ἐν αὐτῷ ἐργαζομένων κοπιάζει ὀλιγώτερον εἰς ἄπλετον φῶς, δεύτερον δὲ διότι αἱ διὰ τῶν παραθύρων εἰσερχόμεναι ἡλιακαὶ ἀκτῖνες οὐ μόνον ζωογονοῦσι τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μικροβιοκτόνου δυνάμεως, ἣν ἔχουσιν, ἀπολυμαίνουσι τὸν εἰσπνεόμενον ἀέρα.

Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

παραθυρόφυλλον. Ἑκάτερος τῶν πινάκων, διὰ τῶν ὁποίων κλείονται τὰ ἀνοίγματα τῶν παραθύρων, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσόδου τοῦ ἀνέμου ἢ τοῦ φωτὸς ἢ καὶ ἀμφοτέρων (ὁ ὅρος ἀνταποκρίνεται κυρίως εἰς τοὺς πίνακας τοὺς κλείοντας τὰ παράθυρα διὰ στροφῆς περὶ κατακόρυφον ἢ καὶ ὁριζόντιον ἐνίοτε ἄξονα, ἐφαρμόζεται ὅμως ἐπὶ πάντων τῶν πληρούντων τὸν ἄνω σκοπὸν πινάκων),

Digitized by Google

— *[Ἐγκυκλ.]* Παραθυροφύλλων ὑπάρχουσι δύο εἴδη. Τὰ *ἀδιαφανῆ*, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπουν σχεδὸν διόλου τὴν δίοδον τοῦ φωτός, καὶ τὰ *διαφανῆ*.

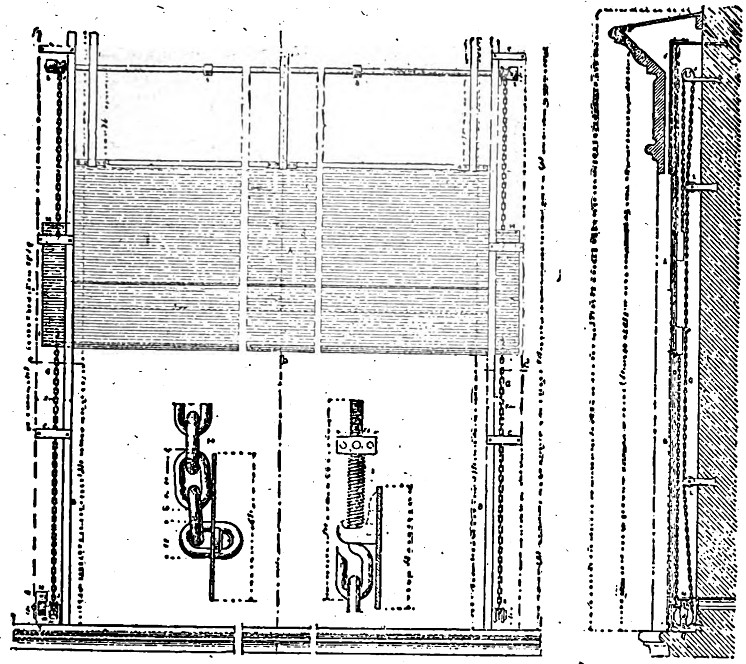

Εἱλητὸν καταπέτασμα διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων περσιδοειδῶν.

Τὰ πρῶτα ἀποτελοῦνται ἐκ ξυλίνων συνήθως πινάκων, ἐνίοτε ὅμως καὶ σιδηρῶν. Τὰ δεύτερα ἀποτελοῦνται ἐκ πλαισίων πληρουμένων δι' ὑαλίνων πινάκων. Ὁ ὅρος παραθυρόφυλλον ἐφαρμόζεται

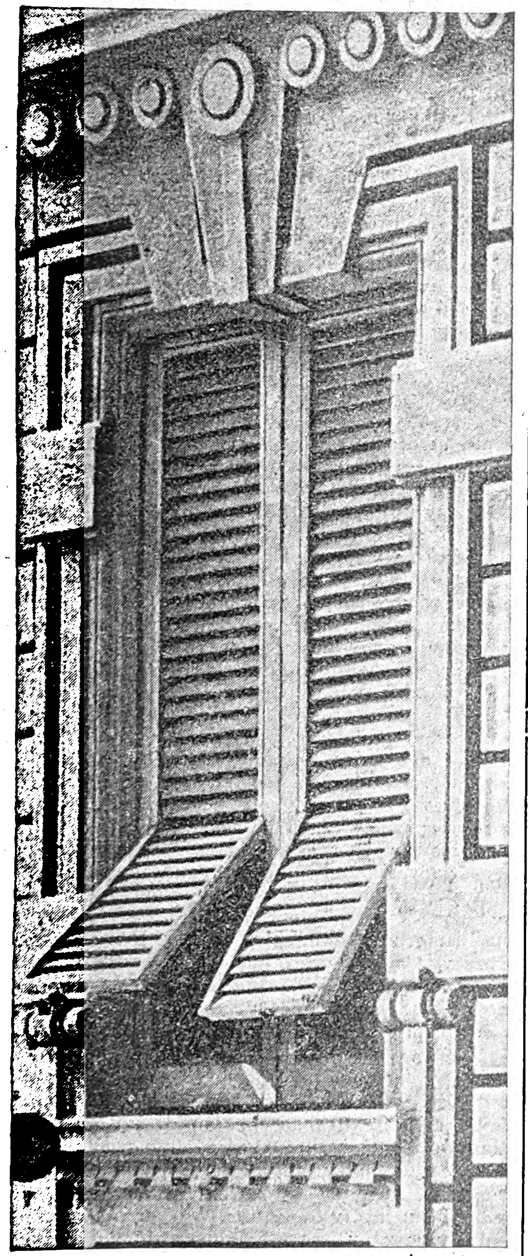

Παράθυρον μετὰ περσίδων.

κυρίως διὰ τὰ ἀδιαφανῆ, διὰ δὲ τὰ διαφανῆ χρησιμοποιεῖται συνήθως ὁ ὅρος ὑαλοστάσια (κοιν. *τζαμλίκια*).

Τὰ ἀδιαφανῆ παραθυρόφυλλα (κοιν. *κανάτια, παντζούρια, σκοῦρα, γρίλλιες*), ἀναλόγως τοῦ τρόπου κατασκευῆς αὐτῶν, διακρίνονται εἰς τὰ κάτωθι συστήματα:

α') Κοινὰ παραθυρόφυλλα. Ταῦτα χωρίζονται εἰς τὰ *καρφωτὰ* καὶ τὰ *περαστά*. Τὰ καρφωτὰ παραθυρόφυλλα κατασκευάζονται διὰ παραθέσεως σανίδων κατακορύφων συνήθως, συνδεομένων δι' ἑτέρων ὁριζοντίων (τραβερσῶν). Πολλάκις, δι' αἰσθητικοὺς λόγους μᾶλλον, θέτουσι μεταξὺ τῶν δύο τραβερσῶν καὶ ἑτέραν τοιαύτην διαγωνίως, σχηματιζομένου οὕτω ἑνὸς Ζ. Ἐνίοτε δημιουργοῦσιν ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω κατασκευαζομένων πινάκων ὀπὰς διαφόρων σχημάτων, τριγωνικὰς συνήθως (ἀνὰ μίαν συνήθως δι' ἕκαστον πίνακα), διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διέλευσις φωτὸς διὰ τοῦ παραθυροφύλλου. Τὰ περαστὰ παραθυρόφυλλα κατασκευάζονται διὰ ξυλίνων πλαισίων ἐκ σανίδων (τάβλες ἢ ποντιτσέλλια) πληρουμένων διὰ πινάκων ἐκ λεπτοσανίδων (μισόταβλες) ἢ καὶ σανίδων.

β') Παραθυρόφυλλα μετὰ περσίδων (ἢ *περσίδες*, κοιν. *γρίλλιες*). Ταῦτα κατασκευάζονται διὰ ξυλίνων πλαισίων, πληρουμένων διὰ μικρῶν ξυλίνων πλακῶν ἢ πήχεων (περσίδων) ἀπεχουσῶν μικρὸν μεταξύ των καὶ κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν δίοδον μέρους τοῦ φωτὸς καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος. Ἄλλοτε αἱ περσίδες προσηρμόζοντο ἐπὶ τῶν πλαισίων κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν περιστροφὴν αὐτῶν περὶ τὸν ὁριζόντιον ἄξονά των, τῇ βοηθείᾳ κατακορύφων κανόνων ἀρθρουμένων ἐπ' αὐτῶν (κοιν. *γερμανικὰ παραθυρόφυλλα*). Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν περσίδων ἐπιτρέπει τὸν κανονισμὸν τῆς διὰ τὰ δωμάτια ἀναγκαιούσης ποσότητος ἀέρος καὶ φωτός. Σήμερον συνήθως αἱ περσίδες στερεοῦνται κεκλιμέναι καὶ ἀμεταθέτως ἐπὶ τῶν πλαισίων (κοιν. *γαλλικὰ παραθυρόφυλλα*) καὶ εἶναι κατὰ πολὺ μικρότεραι τῶν εἰς τὸ παλαιὸν σύστημα χρησιμοποιουμένων. Ἐνίοτε αἱ περσίδες τῶν κατωτέρων μερῶν τῶν παραθυροφύλλων προσαρμόζονται ἐπὶ ἰδιαιτέρων μικροτέρων πλαισίων, δυναμένων νὰ κλείωσιν ἢ ν' ἀνοίγωσιν ἀνεξαρτήτως τῶν παραθυροφύλλων. Τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται διὰ στροφέων προσηρμοσμένων εἰς τὴν ἄνω πλευρὰν τῶν μικρῶν τούτων πλαισίων. Πολλάκις κατασκευάζουσι τὰ κατώτερα μέρη τῶν πλαισίων διὰ πινάκων καὶ τὰ ἀνώτερα διὰ περσίδων. Τὰ κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο κατασκευαζόμενα παραθυρόφυλλα καλοῦνται *γαλλογερμανικά*.

γ') Παραθυρόφυλλα δι' εἱλητῶν περσίδων (*βιεννέζικα*). Κατασκευάζονται δι' ἀρθρώσεως πολλῶν μακρῶν πήχεων (μακροπερσίδων), ξυλίνων ἢ σιδηρῶν κατὰ τὰς μεγαλυτέρας πλευρὰς αὐτῶν, καὶ κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἕλιξιν αὐτῶν περὶ ἄξονα παράλληλον πρὸς αὐτάς. Εἰς τὰ κατασκευάσματα ταῦτα θὰ ἥρμοζε μᾶλλον ὁ ὅρος *εἱλητὸν καταπέτασμα*, καὶ οὐχὶ παραθυρόφυλλον.

Θέσις καὶ ἀριθμὸς τῶν παραθυροφύλλων. Τὰ ἀδιαφανῆ παραθυρόφυλλα τίθενται συνήθως πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν τοίχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται τὰ παράθυρα, οὐχ ἧττον ὅμως τίθενται ἐνίοτε καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν, ὁπότε τὰ ὑαλοστάσια μένουσιν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς ἐπιρροὰς τῆς ἀτμοσφαίρας. Πολλάκις, ὅπως εἰς ἐκκλησίας, εἰς ἐργοστάσια, εἴς τινα νοσοκομεῖα, καταστήματα κ.λ.π. δὲν χρησιμοποιοῦσι διόλου ἀδιαφανῆ παραθυρόφυλλα, καὶ ἀντὶ τούτων χρησιμοποιοῦνται μόνον ὑαλοστάσια. Ἀναλόγως τοῦ πλάτους τῶν παραθύρων γίνεται χρῆσις ἑνὸς ἢ δύο συνήθως παραθυροφύλλων, ἀποτελουμένων ἐξ ἑνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων πινάκων (φύλλων). Ἔχομεν οὕτω τὰ μονόφυλλα, δίφυλλα κ.λ.π. πολλαπλᾶ παραθυρόφυλλα. Τὸ πλάτος ἑκάστου τῶν πινάκων δέον νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ἐξέχωσιν ἢ νὰ ἐξέχωσιν ὀλίγον τοὐλάχιστον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου, εἰς τὰ μεγάλα σχετικῶς πρὸς τὸ πάχος τῶν τοίχων παράθυρα, μᾶς βοηθοῦσι τὰ πολλαπλᾶ παραθυρόφυλλα, ἅτινα συμπτύσσονται καταλλήλως, ἂν ἔχῃ προβλεφθῇ ἀρκετὸν πάχος διὰ τοὺς φλιούς, διὰ τὰ κατακόρυφα δηλαδὴ ξύλα, ἀπὸ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἀνάρτησις τῶν παραθυροφύλλων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἡ κατασκευὴ δηλαδὴ παχέων φλιῶν, εἶναι μειονεκτική, διότι ἐλαττώνει τὸ ὠφέλιμον ἄνοιγμα τοῦ παραθύρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι λίαν προτιμότερα τὰ καταπετάσματα δι' εἱλητῶν περσίδων.

Χειρισμοὶ παραθυροφύλλων. Τὸ κλείσιμον ἢ τὸ ἄνοιγμα τῶν συνήθων παραθυροφύλλων (κοινῶν ἢ μετὰ περσίδων) ἐπιτυγχάνεται διὰ στροφῆς αὐτῶν περὶ κατακόρυφον ἄξονα, κείμενον κατὰ τὴν πρὸς τοὺς φλιοὺς πλευρὰν αὐτῶν. Ἐνίοτε, προκειμένων προσωρινῶν κατασκευῶν, τὸ κλείσιμον ἐπιτυγχάνεται διὰ στροφῆς περὶ κατακόρυφον ἄξονα διὰ τοῦ κέντρου τῶν πινάκων ἢ καὶ διὰ στροφῆς περὶ ἄξονα ὁριζόντιον, κείμενον εἰς τὴν ἄνω ἢ τὴν κάτω πλευρὰν τῶν φύλλων. Οἱ ἄξονες στροφῆς δημιουργοῦνται τῇ βοηθείᾳ ποικιλο-

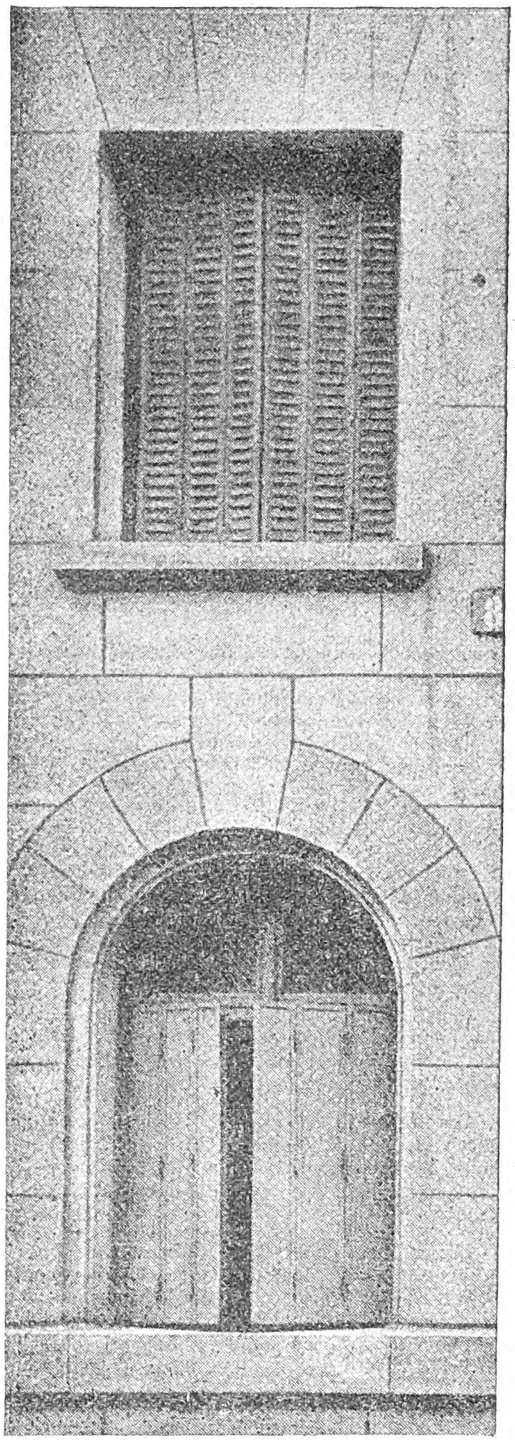

Ἄνω: Παράθυρον μὲ παραθυρόφυλλα διὰ περσίδων σταθερῶν. Κάτω: Παράθυρον μὲ κοινὰ παραθυρόφυλλα.

σχήμων στροφέων (μεντρεσέδων), διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται συγχρόνως καὶ ἡ ἀνάρτησις τῶν παραθυροφύλλων ἀπὸ τῶν φλιῶν ἢ τῶν παρακειμένων φύλλων.

Τὸ κλείσιμον ἢ ἄνοιγμα τῶν καταπετασμάτων δι' εἱλητῶν περσίδων ἐπιτυγχάνεται δι' ἀνελίξεως ἢ περιελίξεως τῶν περσίδων περὶ ὁριζόντιον κύλινδρον, τοποθετούμενον ἐντὸς κιβωτίου εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ παραθύρου. Ἡ περιστροφὴ τοῦ κυλίνδρου ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ στενῆς καὶ ἀνθεκτικῆς λωρίδος ἐξ ὑφάσματος ἢ συνηθέστερον δι' ἁλύσεως, ἐνίοτε ὅμως γίνεται χρῆσις καὶ δευτερευόντων ἀξόνων μετὰ ὀδοντωτῶν τροχῶν, διὰ τῶν ὁποίων, τῇ βοηθείᾳ μικρῶν στροφάλων, ἐπιτυγχάνεται ἡ περιστροφὴ τοῦ κυρίου ἄξονος. Αἱ περσίδες, κατὰ τοὺς χειρισμοὺς αὐτῶν, κινοῦνται ἐντὸς καταλλήλων ὁδηγῶν, ἐχόντων σχῆμα Π καὶ συνδεομένων εἰς τὸ κατώτερον αὐτῶν μέρος, τὸ πρὸς τὸ κατώφλιον τοῦ παραθύρου, δι' ὁριζοντίου κανόνος, ἀποτελοῦντος μετὰ τῶν ὁδηγῶν πλαίσιον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ πλαίσιον τοῦτο ἡλοῦται κατὰ τὸ ἀνώτερον μὲν μέρος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν φλιῶν,

Digitized by Google

κατὰ τὸ κατώτερον δὲ ἀφίεται ἐλεύθερον καὶ διὰ καταλλήλων στροφέων εἶναι δυνατὸν ν' ἀνοιχθῇ πρὸς τὰ ἔξω, ὁμοῦ μετὰ τῶν περσίδων, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ γίνῃ μερικὸν ἄνοιγμα τοῦ παραθύρου, χωρὶς νὰ γίνῃ ἕλιξις τῶν περσίδων. Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ κλεισίματος τῶν παραθυροφύλλων γίνεται διὰ τρόπων διαφόρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐμποδίζεται τὸ ἄνοιγμα αὐτῶν, χρη-

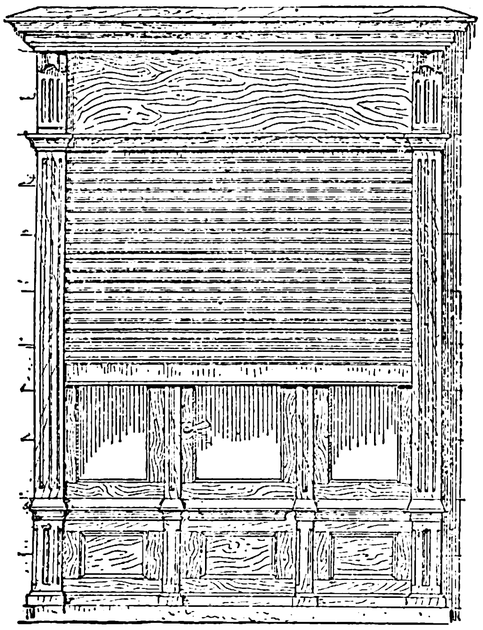

Παράθυρον μετὰ εἱλητοῦ καταπετάσματος διὰ ξυλίνων προσίδων.

σιμοποιουμένων γρύλλων, συρτῶν καὶ διαφόρων ἄλλων μέσων. Ὅταν τὰ παραθυρόφυλλα εἶναι ἀνοικτά, δέον νὰ συγκρατηθῶσι ταῦτα ἵνα μὴ κινοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου· τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ διαφόρων στηριγμάτων (μανταλάκια κ.λ.π.). Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

Παραιβάτης. —1) Ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Δωριέως ἀποσταλέντων Σπαρτιατῶν πρὸς ἵδρυσιν ἀποικίας ἐν Σικελίᾳ, ὅτε ὁ Δωριεύς, βαρέως φέρων ὅτι ὁ Κλεομένης ὡς πρεσβύτατος ἀντ' αὐτοῦ ἀνεκηρύχθη βασιλεύς, ἐζήτησε νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς Σπάρτης. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 46) πάντες οἱ μετὰ τοῦ Δωριέως συμπλεύσαντες συγκτίσται, πλὴν τοῦ Εὐρυλέοντος, ἐφονεύθησαν ἐν Σικελίᾳ μαχόμενοι κατὰ τῶν Φοινίκων καὶ Ἐγεσταίων.

— 2) Ἕλλην φιλόσοφος τῆς νεωτέρας κυρηναϊκῆς σχολῆς, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, τὸν ὁποῖον διεδέχθησαν κατὰ σειρὰν Θεόδωρος ὁ ἄθεος καὶ Ἡγησίας ὁ Πεισιθάνατος. ΚΑΨ.

Παραιβάτης, *Ἀντώνιος*. Ἐκ τῶν γενναιοδώρων ἀνδρῶν τῆς Γόρτυνος Κρήτης ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Δαπανῶν ἐξ ἰδίων ἤγειρεν ἱδρύματα δημόσια καὶ ἀνδριάντας εἰς ἄνδρας ἐπιφανεῖς. Ε. Γ.

Παραίβιος *[Μυθολ.]*. Θεράπων τοῦ Φινέως, μυθικοῦ βασιλέως τῆς ἐν Θρᾴκῃ Σαλμυδησσοῦ. Οὗτος κόψας ποτὲ ἱερὰν δρῦν ἀφιερωμένην εἰς τὴν νύμφην Ἀμαδρυάδα, κατεδικάσθη ὑπ' αὐτῆς εἰς βουλιμίαν, μέχρις οὗ, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Φινέως, ἐξιλέωσεν αὐτήν, ἱδρύσας βωμὸν πρὸς τιμήν της (*Ἀπολλ. Ροδ.* 458). Α. Θ. Σ.

παραίνεσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραινεῖν, συμβουλή, νουθεσία.

παραινέτης (ὁ)· ὁ παραινῶν, ὁ νουθετῶν.

παραινετικός,—*ή*,—*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς παραίνεσιν, ὁ ἐπιτήδειος πρὸς παραίνεσιν, συμβουλευτικός: «παραινετικὴ ἐπιστολή».—Ἐπίρρ. **παραινετικῶς.**

παραινῶ (—*έω*)· συμβουλεύω, προτρέπω.

παράϊππος (ὁ) (Parahippus) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἱππιδῶν περιττοδακτύλων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον πολὺ ἀναπτυκτους τοὺς πλευρικοὺς δακτύλους. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου καὶ τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Συνώνυμα *δεσμείτιππος, ἄλτιππος, ἄγχιππος*. Γ. Κ. Γ.

παραίσθησις,—*εως* (ἡ)· ψευδὴς ἀντίληψις, ἀπάτη τῶν αἰσθήσεων.

— *[Ψυχοπαθολ.]* Καλεῖται *παραίσθησις* (illusion) ἐν τῇ ψυχοπαθολογίᾳ ἡ ἠλλοιωμένη ἀντίληψις, ἤτοι ἡ μεταβίβασις τοῦ ἐρεθισμοῦ ἔκ τινος ἐρεθίσματος καὶ ἀποδοχὴ αὐτοῦ οὐχὶ οἵου πράγματι εἶναι, ἀλλ' ἠλλοιωμένου. Διαφέρει τῆς *ψευδαισθησίας* κατὰ τὸ ὅτι ἡ μὲν ψευδαισθησία εἶναι ἀντίληψις ἄνευ ἀντικειμένου, ἡ δὲ παραίσθησις εἶναι ψευδὴς ἀντίληψις ὑπάρχοντος πράγματι ἐρεθίσματος, διάφορος ἐκείνης ἣν προκαλεῖ τὸ ἐρέθισμα ἐν ὁμαλῇ καταστάσει. Ἐπίσης διαφέρει τῆς *παρερμηνείας*, καθότι εἰς τὴν παρερμηνείαν ἔχομεν ἀκριβῆ ἀντίληψιν, ἀλλ' ἡ διδομένη εἰς ταύτην σημασία (ἡ ἑρμηνεία τῆς ἀντιλήψεως) εἶναι παθολογική. Ἄρα ἡ παρερμηνεία εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν διανοητικὸν φαινόμενον, ἤτοι κρίσεως διαταραχή, ἐνῷ ἡ παραίσθησις εἶναι διαταραχὴ ἀντιλήψεως. Αἱ πεπλανημέναι αἰσθήσεις (*ἀπάται*) εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς παραισθήσεις, ἀφ' ὧν διακρίνονται οὐχὶ ἐξ αὐτῶν τούτων, ἀλλ' ἐκ τῆς συνυπάρξεως ἄλλων διαταραχῶν παθολογικῶν ψυχικῶν, μετὰ τῶν παραισθήσεων, ὡς καὶ ἐκ τῆς παθολογικῆς συνεπείας τούτων. Ὁ ὑποστὰς ἀπάτην ἀναγνωρίζει ταύτην ἂν δείξωμεν αὐτῷ πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα, ἐνῷ ὁ ἔχων παραίσθησιν δὲν ἀναγνωρίζει τὸ παθολογικὸν αὐτῆς ἢ μόνον ὅταν ἀπαλλαγῇ τῆς νόσου, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἴασιν, ἢ ὅταν αἱ παραισθήσεις εἶναι συνειδηταὶ ἐν μέρει, ὡς π. χ. κατὰ τὴν μανίαν κλπ., τότε μεγίστην σημασίαν διαγνωστικὴν ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παραίσθησις ἀφορᾷ μόνον τὸν πάσχοντα, δηλαδὴ ἓν ἄτομον, ἐνῷ ἡ πλάνη κυρίως ἀφορᾷ πλείονα, δηλαδὴ σχεδὸν πάντα τὰ ἄτομα ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις. Ἀτομικαὶ συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ αἱ πλάναι, ἐπὶ ἀτελείας τῶν αἰσθητηρίων ἢ διαταραχῆς αὐτῶν, ἢ εἰς μεγίστην κινητικότητα τῆς προσοχῆς, ὅτε πάλιν εἶναι παραισθήσεις δευτεροπαθεῖς, συνειδηταὶ ἢ οὔ. Ἀναλόγως τῶν αἰσθήσεων, αἱ παραισθήσεις διακρίνονται εἰς *αἰσθητηρίους, εἰς αἰσθητικὰς ἐξωτερικάς*, εἰς *αἰσθητικὰς ἐσωτερικὰς* (αἰσθήσεις σπλάγχνων-κοιναισθησία) καὶ εἰς *αἰσθητικὰς κινητικὰς* (αἰσθήσεις κινήσεων).

1. Αἱ αἰσθητήριοι παραισθήσεις διακρίνονται: α) Εἰς *ὀπτικάς*, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ συνηθέστεραι. Αὗται ἀπαντῶσιν ἀθρόαι ἐπὶ μανίας, λόγῳ τῆς μεγάλης κινητικότητος τῆς προσοχῆς, ἧς ἕνεκα δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀκριβὴς ὅρασις καὶ συνεπῶς ὀρθὴ ἀναγνώρισις (ἀφομοίωσις) τοῦ ἐρεθίσματος. Εἶναι μονόπλευροι ἢ ἀμφίπλευροι. Παρατηροῦνται ἐπίσης ἐπὶ συγχύσεως διανοητικῆς, τοξικῶν καὶ λοιμωδῶν νόσων, ψυχικῶν, ἀνοιῶν, παραληρημάτων τινῶν, ὡς τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐρωτικὸν κττ. Εἰς ταύτας ὑπάγεται καὶ ἡ παραίσθησις τοῦ ἤδη ὀφθέντος, ἤτοι τὸ φαινόμενον ὅπερ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ πάσχων βλέπων πρώτην φορὰν τὸ Α ἄτομον ἐκλαμβάνει αὐτὸ ὡς πρὸ πολλοῦ γνωστὸν λόγῳ ἀκριβῶς παραισθήσεως. Σχέσιν πρὸς τὴν παραίσθησιν ταύτην ἔχουσι πᾶσαι αἱ λεγόμεναι ψευδεῖς ἀναγνωρίσεις, προσώπων ἰδίᾳ, ἔτι δὲ καὶ πραγμάτων. Ἐπίσης ἡ ἀντίθετος ταύτης παραίσθησις, ἡ καλουμένη τοῦ μήπω ὀφθέντος, ἤτοι ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ πάσχων δὲν ἀναγνωρίζει οἰκεῖον ἢ πολὺ γνωστὸν πρόσωπον, βεβαιῶν ὅτι πρώτην φορὰν βλέπει τοῦτο.

6) Εἰς *ἀκουστικάς*. Αὗται εἶναι ἢ στοιχειώδεις, ἤτοι συνίστανται ἐξ ἤχων ἢ ψόφων ἀνάρθρων, ἢ ἤχων γνωστῶν, ὡς π. χ. ἀπὸ κώδωνος ἀκούει σφύριγμά τι καὶ ἀντιστρόφως, ἢ λεκτικαί, π. χ. ἦχον κώδωνος ἀκούει ὡς ὁμιλίαν ἱεροκήρυκος κττ. ἢ μίαν λέξιν ἢ φράσιν ἀντὶ ἄλλης. Αὗται ἀπαντῶσιν εἰς μανίαν λόγῳ τῆς ῥηθείσης κινητικότητος τῆς προσοχῆς καὶ εἰς παραλήρημα καταδιώξεων, ἰδίᾳ τὸ ψευδαισθητικὸν κττ.

γ) Εἰς *γευστικὰς* καὶ *ὀσφρητικάς*. Ὀσμὴν εὐχάριστον π. χ. αἰσθάνεταί τις ὡς δυσάρεστον καὶ τἀνάπαλιν κττ. Αὗται ἀπαντῶσιν ἐπὶ μελαγχολίας, εἰς τοὺς ἐκφύλους, τὸ θρησκευτικὸν παραλήρημα κττ. Τῆς δὲ γεύσεως συνίσταται εἰς αἴσθησιν εὔγευστον ἀπὸ βρωμερὸν καὶ τἀνάπαλιν.

2. Αἱ αἰσθητικαὶ ἐπιπολῆς ἢ ἐξωτερικαὶ εἶναι ἐξόχως σπάνιαι· αὗται συνίστανται εἰς τὴν ἐμφάνισιν αἰσθήσεως πόνου, ὡς ἐρέθισμα πτώσεως κττ., παρεκτὸς νευρικῆς βλάβης. Πάντως εἶναι δυσχερεστάτη ἡ διάγνωσις ἀπὸ τῶν μετ' ἀντιστοίχου νευρικῆς βλάβης, ἤτοι τῶν ἀντιστοίχων νευρολογικῶν παραισθήσεων, αἵτινες καλοῦνται διαταραχαὶ μεταμορφώσεως τῶν αἰσθήσεων.

3. Αἱ αἰσθητικαὶ ἐκ τοῦ βάθους (ἐσωτερικαὶ) παραισθήσεις ἀνάγονται εἰς τὰς τῆς κοιναισθησίας διαταραχάς. Πρόκειται δηλονότι περὶ ἠλλοιωμένης αἰσθήσεως τῶν σπλάγχνων ἢ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν. Αὗται εἶναι σπουδαιόταται, διότι εἶναι εἰς τὴν βάσιν πασῶν τῶν κοιναισθητικῶν διαταραχῶν καὶ κυρίως τῶν κοιναισθητικῶν παραληρημάτων καὶ τῆς μελαγχολίας. Εἰς ταύτας εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσῃ τις τί ἀνήκει εἰς τὰς ψευδαισθησίας, τί εἰς τὰς παραισθήσεις καὶ τί εἶναι παραλήρημα. Ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ περιπτώσεις, εἰς ἃς πρόκειται πράγματι περὶ παραισθήσεων, τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον μετὰ τὴν βεβαίωσιν περιπτώσεων παραληρημάτων κατοχῆς καὶ ζῳοπαθείας, εἰς ἃς ἀνευρέθησαν ἐν τῇ νεκροψίᾳ ὄγκοι τῶν σπλάγχνων κ.τ.τ. Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν συνύπαρξιν διαταραχῶν τοῦ αὐτονόμου συστήματος εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, ἕπεται ὅτι πρόκειται κυρίως περὶ παραισθήσεων ψυχοπαθολογικῶν καὶ οὐχὶ ἀνωμάλων αἰσθήσεων ἢ νευρολογικῶν παραισθήσεων, διότι δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἄλλως τὴν μὴ ἐμφάνισιν αὐτῶν εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις παθήσεων τῶν σπλάγχνων. Πρόκειται δ' ἐνταῦθα κυρίως περὶ παραισθήσεων καὶ ὄχι περὶ ψευδαισθήσεων λόγῳ τῆς στενῆς σχέσεως συνειδήσεως προσωπικότητος καὶ κοιναισθησίας ἀφ' ἑνός, καὶ κοιναισθησίας αὐτονόμου συστήματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν τούτου λειτουργικῶν διαταραχῶν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν σπλάγχνων τῆς ὀργανικῆς ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι δ' αὗται ποικίλαι: οὕτω π. χ. αἰσθάνεταί τις τὰς κινήσεις τῶν ἐντέρων τὰς περισταλτικὰς ὡς κινήσεις ὄφεων ἢ ζῴων· ὄγκον τινὰ ὡς πέτραν ἢ ἄλλο ξένον σῶμα ἢ ὡς ζῷον (παραλήρημα κατοχῆς). Αἰσθάνεται ἠλλοιωμένην τὴν αἴσθησιν τοῦ στομάχου καὶ τοῦ οἰσοφάγου, φέρ' εἰπεῖν ὅτι ἔγιναν ξύλινα, βουτύρινα κ.τ.τ. (παραλήρημα μεταμορφώσεως). Τοῦ οἰσοφάγου ἡ λειτουργία ἢ τοῦ στομάχου δὲν γίνεται καλῶς αἰσθητὴ εἰμὴ ὡσεὶ ταῦτα ἀπεφράχθησαν (παραλήρημα ἀποφράξεως). Δὲν αἰσθάνεται τὴν λειτουργίαν ἢ τὴν ὕπαρξιν ἀκόμη τῶν σπλάγχνων, διὸ ἀρνεῖται ταῦτα (παραλήρημα ἀρνήσεως). Αἰσθάνεται ὡς βάρος καὶ ἄλλας ἀνωμάλους αἰσθήσεις, ὡσεὶ μὴ ἐλειτούργουν τὰ σπλάγχνα καλῶς (παραλήρημα ὑποχονδριακόν) κ.τ.τ. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων εὑρίσκονται καί τινες διαταραχαὶ τῶν σπλάγχνων καὶ δὴ τοιαῦται πεπτικαί. Αἱ παραισθήσεις αὗται εἶναι βαρεῖαι τὴν πρόγνωσιν καὶ συχναί, ἀπαντῶσαι εἰς τὰ καλούμενα κοιναισθητικὰ παραληρήματα κ.τ.τ., μελαγχολίαν, ὑποχονδριακὰς καταστάσεις ἐν γένει κττ.

4. Αἱ κινητικαὶ παραισθήσεις συνίστανται εἰς ἠλλοιωμένην ἀντίληψιν κινήσεων· π. χ. κινεῖ τις τὰς χεῖρας δίκην πτερῶν (μὲ κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα ἀποφευχθῇ ὁ ἔλεγχος τῆς ὑγιῶς ἐχούσης αἰσθήσεως ὁράσεως) καὶ αἰσθάνεται ὅτι πετᾷ· ἢ αἰσθάνεται βάδισιν ὡς χορόν, ἢ ἅλμα κττ. Πρὸς τὰς κινητικὰς καὶ κοιναισθητικάς, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὰς τῆς ἁφῆς παραισθήσεις, συνδέονται τινες γενετήσιοι παραισθήσεις. Ἡ διαγνωστικὴ σημασία τῶν παραισθήσεων δὲν εἶναι μεγάλη, ἐκτὸς τῶν ἐκ κινητικότητος τῆς προσοχῆς χαρακτηριστικῶν τῆς μανίας. Ἡ προγνωστικὴ τῶν κοιναισθητικῶν παραισθήσεων εἶναι βαρεῖα ὅταν αὗται εἶναι πρωτοπαθεῖς καὶ συστηματοποιοῦνται εἰς γένεσιν παραληρήματος. Τ. Α. ΖΗΣ

— *[Νευρολογ.]* Καλοῦνται *παραισθήσεις* ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συγγραφέων (Paresthesien) αἱ ἀνώμαλοι αἰσθήσεις, ἤτοι αἱ ὑποκειμενικαὶ διαταραχαὶ τῆς αἰσθητικότητος, ἐκτὸς τοῦ πόνου. Αὗται δ' εἶναι: ἡ αἱμωδία, αἱ μυρμηκιάσεις, ὁ κνησμός, ὁ νυγμός, ἡ δόνησις (παλμοὶ ἢ κραδασμοί), ἀόριστον αἴσθημα ἀνησυχίας εἰς τὰ μέλη, αἴσθημα θερμότητος καὶ διαβρέξεως, αἴσθημα θερμοῦ λουτροῦ, αἴσθημα ἠλεκτρικῶν δονήσεων, αἴσθημα ὅτι κάτι διέρχεται ὑπὸ τὸ δέρμα, ὡς ῥέον καὶ παφλάζον ὕδωρ π.χ., αἴσθημα ὡς ἀπὸ κινουμένων σκωλήκων ὑπὸ τὸ δέρμα, αἴσθημα ὡς ἀπὸ παρεμβολῆς ὑφάσματος βαμβακεροῦ ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς, αἴσθημα ὅτι πατεῖ ἐπὶ βάμβακος κ. τ. τ. καὶ ἐν γένει τοιαῦται ἀνώμαλοι αἰσθήσεις.

Αὗται παρατηροῦνται εἰς πλείστας παθήσεις τῶν νευρικῶν αἰσθητικῶν ὁδῶν ἢ τῶν γειτονικῶν ἱστῶν, ἰδίως δ' εἰς ἐπιληψίαν ὡς αὔρα ἢ εἰς τὴν αἰσθητικὴν αὐτῆς μορφήν, εἰς ἀκροπαραισθησίαν, ἐρυθρομελαλγίαν, νόσον τοῦ Raynaud, γάγγραιναν, πίεσιν τῶν νεύρων, νευρίτιδας, ῥιζίτιδας, tabes, μυελικὰς παθήσεις, ἐγκεφαλικὰς παθήσεις, νευρασθένειαν, ὑποχονδριακὰς καὶ μελαγχολικὰς καταστάσεις, νευροαρθριτισμὸν κ.τ.τ.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ὅρος (paresthésie) περιλαμβάνει τὰς διαφόρους ἀντικειμενικὰς διαταραχὰς τῆς αἰσθητικότητος, νευρικῆς ἀρχῆς, ἐκτὸς τῆς ὑπεραισθησίας, ἀναισθησίας καὶ ὑπαισθησίας. Εἶναι δ' αὗται: 1) Ἡ *ἐπιβράδυνσις τῆς μεταβιβάσεως τῆς αἰσθήσεως*, ὡς καλοῦμεν τὴν αὔξησιν τοῦ λανθάνοντος χρόνου ἐμφανίσεως αὐτῆς. 2) Ἡ *συγχώνευσις τῶν αἰσθήσεων*, ὡς καλοῦμεν τὴν εἰς κατ' ἀλλεπάλληλα καὶ βραχέα χρονικὰ διαστήματα προκαλούμενα ἐρεθίσματα ἐμφάνισιν μιᾶς αἰσθήσεως μόνον, παρατεταμένης. 3) Ἡ *ἄθροισις τῶν αἰσθήσεων*, ἤτοι ἡ ἐμφάνισις μιᾶς αἰσθήσεως ἀνὰ 4 — 5 ἐρεθίσματα, ὥστε νὰ δημιουργῆται μία σειρὰ μετ' ἐκλείψεων ἀλληλοδιαδόχων, ἀφοῦ ἐμφανίζεται μία αἴσθησις ἀνὰ 4—5 ἐρεθίσματα. 4) Ἡ *παράτασις τῶν αἰσθήσεων*, ἤτοι ἡ διατήρησις αὐτῶν ἐπί τινα χρόνον καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ ἐρεθίσματος, ὅστις χρόνος εἶναι πολὺ μεγαλύτερος τοῦ χρόνου θετικοῦ μετεικάσματος. 5) Ἡ *ἐξάντλησις τῶν αἰσθήσεων*, ὡς καλοῦμεν τήν, μετ' ἀλλεπάλληλα ἐρεθίσματα καὶ ἀναλόγους αἰσθήσεις, παῦσιν ἐμφανίσεως αἰσθήσεως, ὡσεὶ τὸ νεῦρον ἐξαντληθὲν παύεται μεταβιβάζον περαιτέρω αἴσθησιν. Αὕτη ἐνίοτε κατόπιν παρέχεται, ἵνα παραχθῶσι πάλιν αἰσθήσεις, ἵνα καὶ πάλιν ἐπέλθῃ ἐξάντλησις κ.ο.κ., ὥστε δημιουργεῖται καὶ ἐνταῦθα σειρὰ μετ' ἐκλείψεων, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἄθροισιν τῶν αἰσθήσεων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα, ὅταν παράγωνται αἰσθήσεις, εἶναι αὗται ἴσαι τὸν ἀριθμὸν πρὸς τὰ ἐρεθίσματα. 6) Ἡ *πολυαισθησία*, ὡς καλοῦμεν τὴν εἰς ἓν ἐρέθισμα παραγωγὴν πλειόνων συγχρόνων αἰσθήσεων, π. χ. ἓν σπίρτο γίνεται αἰσθητὸν ὡς πλείονα.

Digitized by Google

7) Ἡ *μακροαισθησία*, ὡς καλοῦμεν τὴν παραγωγὴν αἰσθήσεως μείζονος καὶ δυσαναλόγου πρὸς τὸ ἐρεθίζον ἀντικείμενον, ὡς π. χ. ἓν σπίρτο γίνεται αἰσθητὸν ὡς ῥάβδος.

8) Αἱ *πλάναι τῆς ἐντοπίσεως*, ἤτοι ἡ ἐσφαλμένη ἐντόπισις τῶν αἰσθήσεων, ὡς π. χ. ἐρέθισμα εἰς ὡρισμένον σημεῖον τοῦ μηροῦ ἐντοπίζεται ὑπὸ τοῦ πάσχοντος 0,02—0,05 μ. μακρὰν τοῦ σημείου εἰς ὃ ἐγένετο ὁ ἐρεθισμός. Τῶν πλανῶν τῆς ἐντοπίσεως εἰδικαὶ μορφαὶ εἶναι: α΄) ἡ *ἀλλοχειρία*, ὡς καλοῦμεν τὴν ἐντόπισιν αἰσθήσεως εἰς τὸ ἀντίστοιχον σημεῖον τῆς ἑτέρας χειρός, π. χ. τῆς ἀριστερᾶς, ἐνῷ ὁ ἐρεθισμὸς ἐγένετο εἰς τὴν δεξιάν, καὶ β΄) ἡ *ἀλλαχοαισθησία*, ὡς καλοῦμεν τὴν ἐντόπισιν τῶν αἰσθήσεων π. χ. εἰς τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειαν τῆς χειρός, ἐνῷ ὁ ἐρεθισμὸς ἐγένετο εἰς τὴν παλάμην.

9) Ἡ *μεταμόρφωσις τῶν αἰσθήσεων*, ὡς καλοῦμεν τὴν μεταβολὴν ἐρεθίσματος προκαλοῦντος τὸ Α αἴσθημα εἰς τὸ Β· π. χ. ἐρέθισμα προκαλοῦν αἴσθημα ἁφῆς γίνεται αἰσθητὸν ὡς ἄλγος, ἢ αἴσθημα ἄλγους ὡς θερμότητος κττ. Τὸ πρῶτον καλεῖται *ἀφαλγησία*.

Συχνότατα αἱ παραισθήσεις αὗται συνυπάρχουσι μετὰ ὑπαισθησίας. Ἀπαντῶσιν εἰς πλείστας παθήσεις τῶν αἰσθητικῶν ὁδῶν, καὶ κυρίως εἰς τὰς παθήσεις τῶν νεύρων (νευρίτιδας) καὶ τῶν ὀπισθίων ῥιζῶν (tabes). Τ. Α. ΖΗΣ

— *[Ποιν. Δικ.]* Βλ. λ. *καταλογισμός*.

— **παραισθήσεις *κινητικαὶ*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. ***κινητικαὶ*** παραισθήσεις.

— **παραισθήσεις *ὀπτικαί*** βλ. λ. *ὀπτικαὶ* παραισθήσεις.

Παραιτακηνὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα τριῶν χωρῶν τοῦ περσικοῦ κράτους. —1) Ἡ κατὰ τὰ νότια τῆς Μηδίας καὶ πρὸς τὰ σύνορα τῆς Περσίδος καὶ Σουσιανῆς χώρα, ἡ ἁπλουμένη ἐπὶ τῆς βορείας κλιτύος τοῦ Παραχοάθρα καὶ ἐν μέσῳ τῆς Παρθίας καὶ Καραμανίας ἀπ' ἀνατολῶν, χωριζομένη αὐτῶν δι' ἐκτεταμένης ἐρήμου, καὶ τῆς χώρας τῶν Κοσσαίων καὶ Οὐξίων ἀπὸ δυσμῶν. Ἀπὸ τῶν Περσῶν περιῆλθεν ἡ Παραιτακηνή, μετὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην, εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ὅστις διώρισε σατράπην ταύτης τὸν υἱὸν τοῦ σατράπου τῆς Σουσιανῆς Ἀβουλίτου Ὀξάθρην. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ τὸ 317 π. Χ. συνεκροτήθησαν δύο μάχαι μεταξὺ τῶν στρατῶν τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Εὐμένους. Βραδύτερον περιῆλθεν ἡ χώρα εἰς τοὺς Πάρθους. Πρωτεύουσα τῆς Παραιτακηνῆς ἦσαν τὰ Ἀσπάδανα. Νῦν καλεῖται ἡ χώρα *Σερχούδ*.

—2) Ὀρεινὴ χώρα πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Βακτριανῆς καὶ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Σογδιανῆς καὶ τῆς χώρας τῶν Σακῶν κειμένη. Διαρρέεται ὑπὸ παραποτάμων τοῦ Ὤξου, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται καὶ ἔχει πρὸς Ν. τὸν Ἰνδικὸν Καύκασον.

—3) Ὀρεινὴ μεταξὺ Ἀραχωσίας πρὸς Α. καὶ Δραγγιανῆς πρὸς Δ. χώρα, ἥτις κατῳκεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπὸ Σκυθῶν Σακῶν καὶ διὰ τοῦτο καὶ *Σακαστηνὴ* κυρίως ἐπεκαλεῖτο. ΚΑΨ.

Παραιτακηνοὶ (οἱ), ἢ ***Παραιτάκαι***. Οἱ κάτοικοι τῆς *Παραιτακηνῆς* (βλ. λ.), οἵτινες κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ι. 101) ἦσαν ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ μιδικὸν ἔθνος φύλων ἢ γενῶν, ἀνερχομένων εἰς ἕξ, τοὺς Βουσάς, Παραιτακηνούς, Στρούχατας, Ἀριζαντούς, Βουδίους καὶ Μάγους. Ὁ Στράβων (C. 732) χαρακτηρίζει τοὺς Παραιτακηνούς, ὑπαγομένους ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἰς τὸ βασίλειον τῶν Παρθιαίων, ὡς λαὸν ὀρεινόν, γεωργικὸν καὶ λῃστρικόν. ΚΑΨ.

παραίτησις, *—εως* (ἡ)· ἐγκατάλειψις δικαιώματός τινος: «παραίτησις βασιλέως, —ὑπαλλήλου, —κυβερνήσεως».

— *[Νομ.] Παραίτησις* καλεῖται ἡ ἀπώλεια οἱουδήποτε δικαιώματος, ἡ γινομένη τῇ θελήσει τοῦ δικαιούχου ἄνευ μεταβιβάσεως αὐτοῦ εἰς ἕτερον.

Παντὸς δικαιώματος χωρεῖ παραίτησις, νομῆς, κυριότητος, δικαίου ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος (δουλείας, ἐμφυτεύσεως, ἐπιφανείας), ἐνεχυρικοῦ δικαίου, ἐνοχικοῦ δικαιώματος, κληροδοσίας. Τὸ δικαίωμα διὰ τῆς παραιτήσεως ἀπόλλυται εἴτε καθ' ὁλοκληρίαν (ὡς ἐπὶ τῆς ἐγκαταλείψεως πράγματος καὶ τῆς ἀφέσεως χρέους), εἴτε ὡς αὐτοτελὲς δικαίωμα (ὡς ἐπὶ τῆς ἀφέσεως δικαιώματος ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος), ὅτε τοῦτο ἀναλύεται εἰς τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος, ἀνακυπτούσης ἀπεριορίστου. Γίνεται δὲ ἡ παραίτησις εἴτε διὰ μονομεροῦς δηλώσεως τῆς βουλήσεως τοῦ ἱκανοῦ πρὸς δικαιοπραξίαν δικαιούχου, *παραιτήσεως* καὶ ταύτης καλουμένης (ὡς ἐπὶ ἐγκαταλείψεως πράγματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ παραιτήσεως τῆς κυριότητος ἢ ἐπὶ παραιτήσεως κληροδοσίας), εἴτε καὶ διὰ συμβάσεως (ὡς ἐπὶ τῆς ἀφέσεως χρέους καὶ τῆς ἀφέσεως δικαιώματος ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος).

Ἡ διὰ μονομεροῦς δηλώσεως τῆς βουλήσεως γινομένη παραίτησις εἶναι ῥητὴ ἢ σιωπηρά, ὁσάκις δύναται νὰ συναχθῇ ἐμμέσως ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐκ πράξεώς τινος ἢ παραλείψεως (ὡς ἐπὶ τῆς μνησθείσης δι' ἐγκαταλείψεως πράγματος ἀπωλείας τῆς ἐπ' αὐτοῦ κυριότητος), ἰσχύει ὅμως ἰδιαίτατα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κανὼν ὅτι ἐν ἀμφιβολίᾳ ἑρμηνεύεται αὕτη στενῶς.

Ἐν ἔτι εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως νοεῖται διὰ τῆς παραιτήσεως καὶ ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως, δι' ἧς ἀπωθεῖται ἡ ἄλλως δυνατὴ κτῆσις δικαιώματος, ἡ μὴ ἀποδοχὴ (ὡς ἐπὶ τῆς ἀποποιήσεως τῆς κληρονομίας)· ἔτι δὲ καὶ μελλόντων ἔτι δικαιωμάτων χωρεῖ παραίτησις, ὁσάκις δὲν ἀντιτίθεται αὕτη εἰς διάταξιν τοῦ νόμου, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῆς μελλούσης κληρονομίας ζῶντος ἔτι, ἣν ὁ νόμος δὲν συγχωρεῖ.

Παραίτησις χωρεῖ καὶ δικονομικῶν δικαίων καὶ δὴ διὰ μονομεροῦς πάντοτε δηλώσεως τῆς βουλήσεως, κατὰ τὸν προσήκοντα ἑκάστοτε τύπον γινομένης. Τοιαύτη παραίτησις τυγχάνει ἡ τῆς ἀγωγῆς (τοῦ δικογράφου), ἐνστάσεως, ἐνδίκων μέσων, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων (ἀνακοπῆς, ἐφέσεως, ἀναιρέσεως, ἀναψηλαφήσεως), ὁλοκλήρου τέλος τῆς δίκης. Ἐν τῇ ποινικῇ δὲ δικονομίᾳ ἡ παραίτησις ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως καὶ ἡ ἀπὸ τῶν κατ' αὐτῶν ἐνδίκων ἐπίσης μέσων παραίτησις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομ.* Στοιχ. Ἀντ. Δ. Γενικαὶ Ἀρχαὶ (§ 48), Ἐμπράγματα Δίκαια (§ 105, 133 καὶ 161).—*Windscheid* (μετάφ. *Δημαρᾶ* Ι § 69).—*Windscheid-Πολυγένους*, Κληρον. (§ 559 καὶ 643).—*Dernburg* (Ι § 83).—*Εὐκλείδου*, Ἑρμηνεία Πολιτ. Δικον. (§ 142).—*Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ* (Β § 224).—Ποιν. Δικον. ἄρθρ. 23 δὶς καὶ ἑπόμ. Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

—*[Διοικ. Δίκ.]* Ἡ *παραίτησις* τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἶναι δικαίωμα αὐτῶν. Δὲν ὑποχρεοῦται δὲ ὁ ὑπάλληλος, ὑποβάλλων τὴν παραίτησίν του, νὰ δικαιολογήσῃ αὐτήν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δυνατὸν ἐξ ἀκαίρου ὑποβολῆς παραιτήσεως νὰ δυσχεραίνεται ἡ ὁμαλὴ διεξαγωγὴ τῆς ὑπηρεσίας, ἐγένετο δεκτόν, ἵνα πρὸς λύσιν τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως γίνεται ἀποδεκτὴ ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἡ παραίτησις. Ξέναι νομοθεσίαι ἀνέγραψαν προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὀφείλει ἡ πολιτεία ν' ἀποδεχθῇ τὴν ὑποβληθεῖσαν παραίτησιν, ἧς παρελθούσης ὁ ὑποβαλὼν παραίτησιν ὑπάλληλος δύναται αὐτοβούλως ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς ὑπηρεσίας. Τοιαύτη διάταξις δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, ἐναπόκειται δὲ εἰς τὴν δικαστικὴν ἀρχὴν νὰ κρίνῃ ἂν ὁ χρόνος, ἐφ' ὃν ὁ παραιτηθεὶς ὑπάλληλος ἀνέμενεν εἰς μάτην τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἁρμοδίως ὑποβληθείσης παραιτήσεως, ἐδικαιολόγει τὴν αὐτόβουλον ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἢ ὄχι (*Θ. Ἀγγελοπούλου*, «Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι» 1913—1914). Χ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—*[Στρ.—Ναυτ.] Παραίτησις* καλεῖται ἡ οἰκείᾳ βουλήσει ἔξοδος τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ ἢ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἢ τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας, πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸν πρὸς σύνταξιν χρόνον. Ἡ παραίτησις γίνεται δεκτὴ διὰ διατάγματος κοινοποιουμένου εἰς τὸν παραιτούμενον. Ἐν πολέμῳ ἢ ἐπιστρατεύσει ἀπαγορεύεται ἡ ὑποβολὴ καὶ ἀποδοχὴ παραιτήσεως. Ἐν εἰρήνῃ ἡ ἀποδοχὴ ὑποβληθείσης παραιτήσεως εἶναι ὑποχρεωτική, ἐκτὸς ἐὰν ὁ αἰτῶν ταύτην ἀξιωματικὸς δὲν ἔχῃ συμπληρώσει τὴν κεκανονισμένην ἐκ τοῦ στρατολογικοῦ νόμου ὑποχρέωσιν, ἢ τὸν ἀνειλημμένον κατὰ τοὺς εἰδικοὺς νόμους χρόνον ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ κλπ. Εἰς τὸν ὑποβαλόντα τὴν παραίτησιν ἀξιωματικὸν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας. Ὡς παραιτούμενος θεωρεῖται καὶ ὅστις, ὀνομασθεὶς ἀξιωματικός, δὲν προσέρχεται ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας ὅπως ὁρκισθῇ, ὅτε καὶ διαγράφεται ἐκ τῶν στελεχῶν τῶν ἀξιωματικῶν, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ἔχῃ συμπληρώσει τὴν ἀνειλημμένην ὑπὸ τῶν εἰδικῶν νόμων ὑποχρέωσιν ἢ ὑπὸ τοῦ στρατολογικοῦ τοιαύτην, ὁπότε ὑπηρετεῖ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐφ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ὑποχρεώσεώς του. Οἱ παραιτούμενοι ἀξιωματικοί, πλὴν τῶν μὴ ὁρκισθέντων, περὶ ὧν ἐρρήθη ἀνωτέρω, ἐγγράφονται εἰς τὸ στέλεχος τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν (ἄρθ. 31 κωδικ. Ν. 3552 «Περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν», ἄρθρ. 31 κωδικ. Ν. 4261 «Περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ» καὶ ἄρθ. 83 Ν. 5122 «Περὶ ἱεραρχίας τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας κλπ.»). Χ. Π.

παραίτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· αἴτιος, ὑπαίτιος, ὑπεύθυνος: «παραίτιος τῆς δυστυχίας μου».

Παραιτόνιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν λιβυκός, τῆς Αἰγυπτίας χώρας τῶν Ἀδυρμαχιδῶν μεταξὺ Ἄπιος καὶ Πυθίδος ἄκρας εἰς 1550 σταδίους δυτικῶς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας μεταβαίνων εἰς τὸ Ἀμμώνιον (332 π.Χ.) ἐστάθμευσεν εἰς Παραιτόνιον καὶ εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα του προσωρμίσθη ὁ Ἀντώνιος μετὰ τὴν ἧτταν του ἐν Ἀκτίῳ, κατὰ δὲ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο τὸ πρὸς δυσμὰς θαλάσσιον σύνορον τῆς ἐπαρχίας τῆς Κάτω Λιβύης τῆς Αἰγύπτου. Εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Ἀλὰμ ἐλ Ρούμ (πλάτ. 31° 23′ Β., μῆκ. 27° 23′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Matruh to Alexandria) ὅρμος *Μπαρετόνι* ἢ *Μέρσα Μπερέκ*. Σ. Ε. Λ.

παραιτοῦμαι (***—έομαι***), ἀόρ. *παρῃτήθην*, παθ. μετχ. *παρῃτημένος*· ἀποποιοῦμαι, ἐγκαταλείπω δικαίωμά μου, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ ἀξιώματος τὸ ὁποῖον κατέχω.

παραιτῶ· βλ. *παρατῶ*.

παραϊωδανισόλη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *ἰσοφόρμιον*.

παρακαζεΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *καζεΐνη*.

παραίτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). αἴτιος, ὑπεύθυνος: «ὑπεύθυνος τῆς δυστυχίας μου».

παρὰ-κάθετον (τὸ) (κοιν. *κοντὰ στ' ἀπίκο*) *[Ναυτ.]*. Θέσις τῆς ἀλύσεως τῆς ἀγκύρας ἀπαίροντος πλοίου, καθ' ἣν θέσιν ἡ τεταμένη ἄλυσις σχηματίζει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης γωνίαν πλησιέστατα τῆς ὀρθῆς, τῆς ἀγκύρας μόλις συγκρατούσης τὸ πλοῖον. Εἰς τὴν παρὰ-κάθετον θέσιν διακόπτεται ἡ ἀνέλκυσις τῆς ἀλύσεως πρὸς ἐκπέτασιν τῶν ἱστίων, ἧς συντελεσθείσης ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀνέλκυσις τῆς ἀλύσεως, φθανούσης εἰς *κατὰ-κάθετον* θέσιν, ταύτῃ δὲ ἐπακολουθεῖ ἡ *ἀνάσπασις* τῆς ἀγκύρας. Σ. Ε. Λ.

παρακάθημαι, ἀόρ. *παρεκάθισα*· κάθημαι πλησίον τινός· || κάθημαι μετά τινος, λαμβάνω μέρος μετ' ἄλλων: «παρεκάθισαν εἰς γεῦμα περὶ τοὺς ἑκατόν».

παράκαιρα· ἐπίρρ. δημοτ., ἐν ἀκαταλλήλῳ καιρῷ, ἀκαίρως, ἀργά: «ἔσπειρε παράκαιρα».

παράκαιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ποῦ δὲν εἶναι 'ς τὸν καιρό του, ὁ ἐν ἀκαταλλήλῳ καιρῷ λαμβάνων ὕπαρξιν, ἄκαιρος: «παράκαιρος ἐνέργεια, — παρατήρησις».

Παρακάλαμος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 332. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν διαχειρίσεως λιβαδίων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πογδόργιαννη*.

παρακάλεσμα (τὸ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ *παρακάλεσμα*, γραφόμενον πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο.

Παρακάλεσμα.

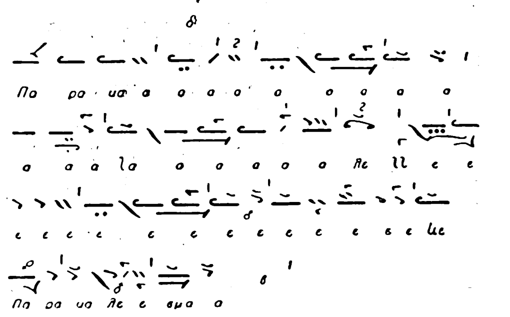

Μουσικὴ γραμμὴ μελῳδικῆς θέσεως παρακαλέσματος.

Ἐκλήθη οὕτω, κατὰ Γαβριὴλ ἱερομόναχον, διότι «παρακλητικὸν ποιεῖ τὸ μέλος». Ν. Α. Χ.

παρακάλια (τά)· δημοτ., παράκλησις: «χωρὶς παρακάλια τίποτε δὲν κάμνεις», «θέλει καὶ παρακάλια» (ἐκ τοῦ *παρακαλῶ* ἀναδρομικῶς).

παρακαλόκορις (ἡ) (Paracalocoris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων ἑτεροπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καψιδῶν*. Τὰ εἴδη Paracalocoris colon καὶ Paracalocoris scrupeus προσβάλλουν ἐν Β. Ἀμερικῇ τοὺς τρυφεροὺς βλαστούς, τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρποὺς τῆς μηλέας, ὡς καὶ τὰ φύλλα τῆς ἀχλαδέας τὸ πρῶτον καὶ τὰ τρυφερὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ δεύτερον. Τὸ εἶδος Paracalocoris Hawleyi εἶναι λίαν καταστρεπτικὸν εἰς τὰς καλλιεργείας τοῦ λυκίσκου. Τέλος τὸ Paracalocoris Hawleyi pallidulus προσβάλλει τὰ ῥιζίδια τῶν μηλεῶν. Ε. Τ. Ε.

παρακαλῶ (***—έω***)· δέομαι, ἱκετεύω, ζητῶ μετὰ δεήσεων: «παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς κρατῇ ὑγιεῖς»· || συνήθ. λέγεται χάριν μετριωτέρας ἢ σεμνοτέρας δηλώσεως τῆς αἰτήσεως ἢ καὶ τῆς διαταγῆς: «σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ δώσετε τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα μοῦ ὀφείλετε», «φύγετε, σᾶς παρακαλῶ»· || καὶ παρενθετικῶς: «παρακαλῶ, εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς ἀπασχολήσω ὀλίγα λεπτά;» || ὡς ἀπάντησις καταφατικὴ πρὸς δήλωσιν προθυμίας: «μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς ἐρωτήσω; — παρακαλῶ!» || ἀρχ., προκαλῶ· || προτρέπω, παρακινῶ.

παρακάμνω· δημοτ., ὑπερβαίνω τὰ ὅρια τῆς ἀνοχῆς εἰς ἐνέργειάν τινα, κάμνω κατάχρησιν: «τὸ παρακάμνει 'ς τὰ λοῦσα, —'ς τὰ ἔξοδα», «τὸ παράκαμες, δὲν ὑποφέρεσαι πιά!», «σοῦ εἶπαν νὰ τὸ κάμῃς, μὰ νὰ μὴ τὸ παρακάμῃς»· || ἐπιτακτικώτερον τοῦ *κάμνω*: «παρακάμνει ζέστη, — κρύο», «μὴ μᾶς παρακάμνῃς τὸ μεγάλο».

Digitized by Google

παρακαμπτήριος ***σιδηροδρομικὴ γραμμή***. Καλεῖται τοιουτοτρόπως ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ ἡ παρὰ τὴν κυρίαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τοποθετουμένη εἰς τοὺς σταθμοὺς ἢ τὰς στάσεις δευτερεύουσα τοιαύτη, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ἁμαξοστοιχιῶν, τοὺς ἑλιγμοὺς τῶν συρμῶν, τὴν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν ὀχημάτων κττ. Ἡ παρακαμπτήριος γραμμὴ διατίθεται παραλλήλως πρὸς τὴν κυρίαν, ἑνοῦται δὲ μετ' αὐ-

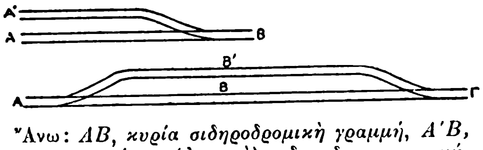

Ἄνω: *ΑΒ, κυρία σιδηροδρομικὴ γραμμή, Α'Β, παρακαμπτήριος (ἀνοικτὴ) σιδηροδρομ. γραμμή.* Κάτω: *ΑΒΓ, κυρία σιδηροδρομ. γραμμή, ΑΒ'Γ, παρακαμπτήριος (κλειστὴ) σιδηροδρομ. γραμμή.*

τῆς δι' ἀμφοτέρων ἢ καὶ διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ἄκρων της, ἅτινα καμπυλοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταλλήλως πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην γραμμήν. Τὸ εὐθύγραμμον τμῆμα τῆς παρακαμπτηρίου γραμμῆς, προκειμένου ἰδίως περὶ διασταυρώσεως ἁμαξοστοιχιῶν, ὁπότε αὕτη ἑνοῦται μετὰ τῆς κυρίας γραμμῆς δι' ἀμφοτέρων της τῶν ἄκρων, δέον νὰ ἔχῃ τοιοῦτον μῆκος, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ μῆκος τῶν ἁμαξοστοιχιῶν, αἵτινες διέρχονται συνήθως διὰ τοῦ σταθμοῦ ἢ τῆς στάσεως, ἔνθα ἡ παρακαμπτήριος γραμμή. Δ. Κ. Α.

παρακάμπτω· κάμπτω ἐπιτηδείως· || συνήθ. μεταφ. ἀποφεύγω νὰ πράξω ἢ νὰ εἴπω τι: «κατώρθωσε νὰ παρακάμψῃ τὸ ζήτημα, — τὴν δυσχέρειαν»· || ναυτ. (κοιν. *καβαντζάρω*)· παραπλεύσας ἄκραν προέχουσαν ἀλλάσσω πορείαν μετὰ τὴν παράλλαξιν αὐτῆς, ἐξακολουθούσης τῆς ἄκρας νὰ μένῃ εἰς τὰ κοῖλα τῆς γραμμῆς τῆς πλεύσεως (ἀρχ. *ὑπερπλέω, κάμπτω, παραμείβω*). Σ. Ε. Λ.

Παρακαμπυλίων, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε τὴν ἐπαρχίαν Εὐρυτανίας τοῦ δήμου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας δήμων (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν χωρίων *Ἀγαλιανοῦ, Ἁγίου Βλασίου, Ἀραχώβης, Σαργιάδας, Σοβολάκου, Τέροβας ἢ Τέρνοβας* καὶ *Χούνης*.

παράκαμψις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρακάμπτειν, ἀποφυγή, διαφυγή.

παρακαταβάλλω· ἀρχ., καταβάλλω, καταθέτω ποσότητα χρημάτων, ἐπὶ δικῶν κληρονομίας.

παρακαταβολὴ (ἡ)· ἀρχ., χρηματικὸν ποσὸν κατατιθέμενον ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος εἰς δίκην κληρονομικήν.

παρακαταθέτης (ὁ)· ὁ συνάπτων σύμβασιν παρακαταθήκης παρὰ θεματοφύλακι, ὁ καταθέτων πράγματα ἢ χρήματα παρά τινι πρὸς φύλαξιν.

παρακαταθέτω· κάμνω παρακαταθήκην, καταθέτω παρά τινι πράγματα ἢ χρήματα πρὸς φύλαξιν.

παρακαταθήκη (ἡ)· σύμβασις καθ' ἣν καταθέτει τις πράγματα ἢ χρήματα παρά τινι πρὸς φύλαξιν· || τὸ ἐπὶ πλέον, ὡς περίσσευμα, φυλαττόμενον δι' ἐκτάκτους περιστάσεις: «ὑπάρχει παρακαταθήκη ἐμπορευμάτων,—σιτηρῶν κ.τ.λ.»· || «ἱερὰ παρακαταθήκη» πᾶν ὅ,τι τηρεῖ ἢ φυλάττει τις μετ' εὐλαβείας καὶ στοργῆς, οἷον προγονικὸν κειμήλιον κττ.

— *[Νομ.] Παρακαταθήκη* ἢ *κατάθεσις* καλεῖται ἡ σύμβασις ἡ συνισταμένη διὰ τῆς δόσεως πράγματος εἰς ἄλλον πρὸς φύλαξιν ἄνευ ἀμοιβῆς. Ὁ λαμβάνων τὸ πρᾶγμα πρὸς φύλαξιν καλεῖται *θεματοφύλαξ*, ὁ δὲ δίδων αὐτὸ *καταθέτης*. Ἀντικείμενον τῆς παρακαταθήκης εἶναι πρᾶγμα κινητόν· τινὲς δέχονται δυνατὴν τὴν παρακαταθήκην καὶ ἐπὶ ἀκινήτων, νοοῦντες δι' αὐτῆς τὴν μεσεγγύησιν αὐτῶν, διεπομένην οὐχ ἧττον ὑπὸ ἄλλων κανόνων. Ὁ σκοπὸς τῆς παρακαταθήκης εἶναι ἡ φύλαξις τοῦ πράγματος καὶ μόνη, διὰ τούτου ὅμως δὲν νοοῦμεν ὅτι ὁ θεματοφύλαξ ἀναλαμβάνει ὑποχρέωσιν ἐκ τῆς συμβάσεως θετικῆς ἐπιμελείας περὶ τὴν φύλαξιν τοῦ πράγματος, ὑποχρεούμενος ἁπλῶς ὅπως παράσχῃ τὸν κατάλληλον χῶρον πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Ἡ φύλαξις γίνεται συνωδὰ τῷ ὁρισμῷ τῆς παρακαταθήκης ἄνευ ἀμοιβῆς· ἐὰν συμφωνηθῇ τοιαύτη, τότε δὲν πρόκειται παρακαταθήκη ἀλλ' ἄλλη σύμβασις, οἷον ἐκμίσθωσις. Ὁ καταθέτης καταθέτει συνήθως πρᾶγμα ἴδιον, ἀλλὰ ἡ κυριότης τοῦ καταθέτου ἐπὶ τοῦ πράγματος οὐδαμῶς εἶναι στοιχεῖον τῆς παρακαταθήκης, δυναμένου καὶ ἀλλότριον νὰ καταθέσῃ· καὶ ὁ κλέπτης ἔτι τοῦ καταθέσας δύναται νὰ ἀξιώσῃ τὴν παρὰ τοῦ θεματοφύλακος ἀπόδοσιν, ἐφόσον δὲν κατεσχέθη τὸ πρᾶγμα ὡς κλοπιμαῖον ὑπὸ τοῦ κλαπέντος. Καὶ ἴδιον ἔτι τοῦ θεματοφύλακος πρᾶγμα δύναται νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς παρακαταθήκης, ἐφόσον ὅμως ὁ θεματοφύλαξ δὲν τελεῖ ἐν πλάνῃ περὶ τούτου, ἐὰν κατετέθη δηλαδὴ ὡς πρᾶγμα τοῦ θεματοφύλακος. Ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς παρακαταθήκης γεννῶνται ὑποχρεώσεις, πρὸ παντὸς διὰ τὸν θεματοφύλακα ἐν πρώτοις, ἐπιστροφῆς τοῦ πράγματος εἰς τὸν καταθέτην ἅμα οὗτος θελήσῃ καὶ δὴ μετὰ τῶν τυχὸν παρακολουθημάτων του τῶν μετ' αὐτοῦ συγκατατεθέντων· ἐπίσης ὑποχρέωσις ἀποδόσεως τῶν τυχὸν ἐκ τοῦ πράγματος γεννηθέντων καρπῶν.

Τυχὸν τεθεῖσα κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως προθεσμία ἔχει τὴν ἔννοιαν ὑποχρεώσεως τοῦ θεματοφύλακος ὅπως κρατήσῃ τοῦτο ἐν παραφυλακῇ μέχρι τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, οὐχὶ δὲ καὶ δικαιώματος αὐτοῦ πρὸς τοῦτο. Ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς ἀποδόσεως, γίγνεται αὕτη ὅπου εὑρίσκεται τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν χρόνον αὐτῆς, ἐὰν δὲ ὁ καταθέτης ζητήσῃ τὴν εἰς αὐτὸν ἀποστολὴν αὐτοῦ, αὕτη γίγνεται δαπάναις καὶ μὲ κίνδυνον αὐτοῦ. Λόγῳ τῆς φύσεως τῆς συμβάσεως τῆς παρακαταθήκης, συναπτομένης πρὸς τὸ συμφέρον οὐχὶ ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων ἀλλὰ τοῦ καταθέτου μόνον, εὐθύνεται ὁ θεματοφύλαξ καὶ δὴ ἐπὶ ἀπωλείᾳ ἢ καταστροφῇ ἢ βλάβῃ τοῦ πράγματος διὰ δόλον μόνον καὶ κατὰ τὸν κανόνα ὅτι ἡ μεγάλη ἀμέλεια ἰσοῦται τῷ δόλῳ, ἔχοντα ἐφαρμογὴν ἐπὶ πάσης ἐνοχῆς καὶ διὰ τοιαύτην. Εὐθύνεται ὅμως καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν καὶ διὰ τὰ τυχηρὰ ἔτι ὁ θεματοφύλαξ ὁ ὑπεξαιρέσας τὸ πρᾶγμα ἢ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ (ὁ παρανόμως ἐπὶ σκοπῷ κέρδους χρησιμοποιήσας αὐτὸ) καὶ ὁ ὑπερήμερος, κατὰ τὰς γενικὰς περὶ ὑπερημερίας διατάξεις. Ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀπαιτήσεως δὲν χωρεῖ συμψηφισμὸς οὐδὲ καὶ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος παρακατασχέσεως λόγῳ ἀνταπαιτήσεως καὶ δὴ οὐδ' ἐξ αὐτῆς τῆς παρακαταθήκης παραχθείσης. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν ἐκ τῆς παρακαταθήκης ὑποχρεώσεων τούτων τοῦ θεματοφύλακος ἔχει ὁ καταθέτης κατ' αὐτοῦ τὴν εὐθεῖαν ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀγωγήν. Δύνανται ὅμως νὰ γεννηθῶσιν ὑποχρεώσεις καὶ τοῦ καταθέτου ἐκ τῆς παρακαταθήκης πρὸς τὸν θεματοφύλακα διὰ τὰς δαπάνας ἐν πρώτοις, ἃς οὗτος κατέβαλε διὰ τὸ πρᾶγμα, τὰς ἀναγκαίας καὶ τὰς κατόπιν ἐντολῆς τοῦ ἰδίου καταθέτου γενομένας, καὶ διὰ τὰς τυχὸν ζημίας τὰς προξενηθείσας εἰς τὸν θεματοφύλακα ἐκ τοῦ πράγματος πταίσματι αὐτοῦ, διότι προεῖδε ἢ ἠδύνατο ἐπιμελῶς συμπεριφερόμενος νὰ προΐδῃ τὸν ἐκ τῆς καταθέσεως τοῦ πράγματος κίνδυνον ζημίας αὐτοῦ. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκ μέρους τοῦ καταθέτου τῶν ὑποχρεώσεων τούτων ἔχει ὁ θεματοφύλαξ τὴν καλουμένην ἀντίθετον ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀγωγήν.

Ὅταν τὸ κατατιθέμενον εἶναι χρήματα ἢ ἄλλα ἀντικαταστατὰ (σῖτος λ. χ.), δύναται νὰ συμφωνηθῇ, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν κατατιθεμένων, ὅπως ὁ θεματοφύλαξ ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν καταθέτην οὐχὶ ἀναγκαίως αὐτὰ τὰ κατατεθέντα, ἀλλ' ἴσην ποσότητα ὁμοειδῶν πραγμάτων, ἔχων δικαίωμα συνεπῶς ὅπως ποιῆται χρῆσιν αὐτῶν χωρὶς νὰ πληρώνῃ ὅμως καὶ τόκους εἰς τὸν καταθέτην. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ θεματοφύλαξ γίγνεται κύριος τῶν κατατεθέντων, φέρων τὸν κίνδυνον αὐτῶν. Ἐν σιωπῇ ἐπὶ παρακαταθήκῃ τοιούτων ἀντικαταστατῶν πραγμάτων τεκμαίρεται γενομένη ἡ συμφωνία αὕτη. Ἡ παρακαταθήκη αὕτη, ὀνομαζομένη *ἀνώμαλος παρακαταθήκη*, προσομοιάζει μὲν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν πρὸς τὸ δάνειον, διαφέρει ὅμως τούτου κατὰ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, διότι διὰ μὲν τοῦ δανείου ἐπιδιώκεται ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν καὶ δίδεται τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ λήπτου ἢ ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων, ἡ δὲ παρακαταθήκη γίγνεται εἰς τὸ συμφέρον τοῦ δίδοντος. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν συμφωνηθῇ ἡ ἐκ μέρους τοῦ θεματοφύλακος παροχὴ εἰς τὸν καταθέτην τόκων (τόκων καταθέσεως), πάλιν, ἐφόσον ὁ σκοπὸς τῆς συμβάσεως ὑπῆρξεν ἡ ἐκ μέρους τοῦ θεματοφύλακος παροχὴ ὑπηρεσίας εἰς τὸν καταθέτην, παρακαταθήκη καὶ οὐχὶ δάνειον συνάπτεται, ὡς ὅταν ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ὑπηρέτου ὁ κύριος δέχεται εἰς τὸ ταμεῖόν του χρήματα αὐτοῦ ἐπὶ καταθέσεις εἰς δημόσια ταμεῖα.

Ἰδιαιτέρα μορφὴ παρακαταθήκης εἶναι ἡ *μεσεγγύησις*, τοιαύτη δὲ ὑπάρχει ὅταν ἡ παρακαταθήκη γίγνεται ὑπὸ δύο ἢ περισσοτέρων μὲ τὴν μεταξὺ των συμφωνίαν, ὅπως ἀποδοθῇ εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς μελλούσης ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων (ὡς ἐπὶ δικαστικῆς ἀμφισβητήσεως) καὶ δὴ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐπὶ τοῦ κατατιθεμένου ἀμφισβητουμένων δικαιωμάτων διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ πράγματος ἀπὸ τῆς κατοχῆς πάντων τῶν καταθετῶν.

Ἡ παρακαταθήκη ὡς σύμβασις εἶναι ἐκ φύσεως ἑκουσία, πλὴν ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς εἴτε κατὰ διάταξιν νόμου ἢ διατάγματος, εἴτε κατὰ διάταξιν τοῦ δικαστοῦ ἐκδιδομένην συνωδὰ τῷ νόμῳ καθίσταται αὕτη ὑποχρεωτικὴ καὶ δὴ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὡς θεματοφύλακα. Καὶ ἐπὶ τῶν ὑποχρεωτικῶν τούτων παρακαταθηκῶν ἰσχύουσιν οἱ ἄνω ἐκτεθέντες γενικοὶ περὶ παρακαταθήκης κανόνες, ἐφόσον δὲν ἀντιβαίνουν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ταύτην ὑποχρεωτικὴν φύσιν αὐτῶν ἢ εἰς εἰδικὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ἵνα μὴ δὲ παραμένουν μεγάλα κεφάλαια νεκρὰ ἐκ τοιούτων αἰτιῶν κατατιθέμενα καὶ εἰς ἀσφαλεστέραν φύλαξιν αὐτῶν ἱδρύθη διὰ τοῦ νόμου 1608 τῆς 2 Ἰανουαρίου 1919 (συμπληρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 1936) ἴδιον νομικὸν πρόσωπον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ταμεῖον παρακαταθηκῶν καὶ δανείων», διεπόμενον νῦν ὑπὸ τοῦ νόμου 3646 τοῦ 1928 καὶ ὑποκατασταθὲν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον εἰς τὴν κατάθεσιν καὶ ἀνάληψιν τῶν ὑποχρεωτικῶν τούτων καταθέσεων. Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο δύνανται νὰ γίνουν καὶ ἑκούσιαι παρακαταθῆκαι (μόνον διὰ τῆς κεντρικῆς διευθύνσεως τοῦ ταμείου).

Αἱ ὑποχρεωτικαὶ παρακαταθῆκαι διακρίνονται εἰς *δικαστικάς, ἐγγυητικὰς* καὶ *διοικητικάς*. Δικαστικαὶ εἶναι αἱ ἐκ διατάξεως τοῦ νόμου ἢ τοῦ δικαστοῦ διὰ δικαστικὴν αἰτίαν ἐνεργούμεναι, ὡς αἱ λόγῳ προστίμου ἢ παραβόλου κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐνδίκων μέσων, αἱ καταθέσεις τῶν πειστηρίων, αἱ λόγῳ ἐγγυήσεως ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἢ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐπιβαλλόμεναι (μουκειάνειος ἀσφάλεια τοῦ κληροδόχου καὶ κληρονόμου, ἐγγύησις τῶν ἀλλοδαπῶν πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς). Ἐγγυητικαὶ εἶναι αἱ παρὰ τῶν ἐργολάβων ἢ προμηθευτῶν τοῦ δημοσίου διδόμεναι ἐγγυήσεις, αἱ ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπολόγων διδόμεναι ὡς καὶ ἐκεῖναι τῶν μετεχόντων εἰς δημοσίους διαγωνισμοὺς καὶ ἄλλαι ὁμοίας φύσεως. Ἐξαιρετικῶς μόνον δυνάμει εἰδικῶν νόμων χωρεῖ παρακαταθήκη ὑποχρεωτικὴ εἰς ἄλλο ταμεῖον, ὡς λ. χ. μετὰ τὸν νόμον 4418 περὶ συντάξεως νομικῶν κατατίθεται εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο τῶν νομικῶν ἡ παρὰ τῶν συμβολαιογράφων δυνάμει τῶν ἄρθρων 172—176 τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διαταγμάτων τῆς 9ης Φεβρουαρίου 1835 καὶ 21 Μαρτίου 1836 παρεχομένη ὑπ' αὐτῶν ἐγγύησις. Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

— **παρακαταθήκη** ***ἀναπαλλοτρίωτος***. Εἶναι ἡ κατάθεσις ἡ γενομένη ὑπὲρ τρίτου ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἀναπαλλοτριώτου αὐτῆς. Τὰ περὶ ἀναπαλλοτριώτου καταθέσεως ρυθμίζονται παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 4—12 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν». Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας, ἡ ἀναπαλλοτρίωτος κατάθεσις δύναται νὰ γίνῃ μόνον παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀναγραφῆς ἐπὶ τοῦ τίτλου τῆς καταθέσεως: «κατάθεσις ἀναπαλλοτρίωτος δυνάμει τοῦ εἰδικοῦ νόμου». Δύνανται νὰ κατατεθοῦν ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἀναπαλλοτριώτου μόνον α) ἑλληνικὰ δημόσια χρεόγραφα, β) χρήματα καὶ γ) ὁμολογίαι ὁμολογιακοῦ δανείου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν τὰ κατατεθέντα χρεόγραφα ἀποσυρθοῦν τῆς κυκλοφορίας ἢ δι' οἱονδήποτε ἄλλον λόγον παύσουν νὰ κυκλοφοροῦν, ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης εἴτε δι' ἄλλων παρομοίων ἴσης ἀξίας ἢ διὰ μετρητῶν, τὰ ὁποῖα κατατίθενται ἐπὶ τόκῳ παρ' ἑαυτῇ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἀναπαλλοτριώτου. Ἀναπαλλοτρίωτος κατάθεσις ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ ὡρισμένων προσώπων πληρούντων ὡρισμένας προϋποθέσεις, ἤτοι: α) ὑπὲρ νομικοῦ προσώπου μὴ μετερχομένου τὴν ἐμπορίαν β) ὑπὲρ ἀνηλίκων, ἀπηγορευμένων καὶ ἀσώτων, γ) λόγῳ ἰσοβίας προσόδου ὑπὲρ ὡρισμένου προσώπου, ἀλλὰ μόνον διὰ δικαιοπραξίας αἰτίᾳ θανάτου καὶ δ) λόγῳ προικὸς χάριν γάμου συσταθέντος ἢ συσταθησομένου.

Ἐν περιπτώσει ἀναπαλλοτριώτου καταθέσεως διαταχθείσης ἐν δικαιοπραξίᾳ αἰτίᾳ θανάτου, ὁ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον περιορισμὸς τῆς νομίμου μοίρας τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ κατάθεσις δὲν ἀποτελεῖ προσβολὴν αὐτῆς. Ὁ καταθέτων ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἀναπαλλοτριώτου, δέον, ἵνα ἡ τοιαύτη κατάθεσις ᾖ ἔγκυρος, νὰ ἔχῃ τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα. Ἐξ ἄλλου ἡ τοιαύτη κατάθεσις δὲν εἶναι ἔγκυρος ὁσάκις προσβάλλονται δικαιώματα τρίτων. Ἡ σημασία τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῆς καταθέσεως εἶναι ὅτι α) ὁ ὑπὲρ οὗ ἡ κατάθεσις δικαιοῦται μόνον εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν προσόδων, β) πᾶσα ὑπὸ τοῦ δικαιούχου ἐκποίησις τῆς καταθέσεως ἢ τῆς προσόδου αὐτῆς καὶ πᾶσα κατάσχεσις αὐτῶν εἶναι ἄκυρος, γ) πᾶσα ἐκποίησις ἢ κατάσχεσις τῆς καταθέσεως ἢ τῆς προσόδου, γενομένη ὅπως ἰσχύσῃ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀναπαλλοτριώτου, εἶναι ἄκυρος καὶ δ) αἱ διατάξεις τοῦ νόμου 1340 (τοῦ 1918) περὶ ἐκποιήσεως προικῴων ἀκινήτων δὲν ἐφαρμόζονται ἐν προκειμένῳ. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ νόμος ὁρίζει (ἄρθρ. 11 τοῦ εἰρημένου διατάγματος) τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς αἴρεται τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τῆς καταθέσεως, εἶναι δὲ αὗται: α) ἐπὶ νομικῶν προσώπων ἅμα τῇ διαλύσει αὐτῶν, β) ἐπὶ ἀνικάνων ἅμα τῇ λήξει τῆς ἀνικανότητος, γ) ἐπὶ ἰσοβίας προσόδου ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ δικαιούχου καὶ δ) ἐπὶ προικὸς διὰ τῆς λήξεως τοῦ γάμου ἂν πρόκειται περὶ ὡρισμένου γάμου, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει διὰ τοῦ θανάτου τῆς γυναικός.

Πάντως ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἀναπαλλοτριώτου καταθέσεως, νὰ περιορισθῇ τὸ ἀναπαλλοτρίωτον αὐτῆς δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα ἢ νὰ ἀναγραφῇ ἄλλος τις ὅρος ἄρσεως αὐτοῦ. Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀπαλλάσσεται πάσης εὐθύνης ἐὰν συνεμορφώθη πρὸς ἀπόφασιν τοῦ προ-

Digitized by Google

δρου, κρίναντος ὅτι ἐπληρώθη ὁ ὅρος καὶ ἐπομένως ἤρθη τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τῆς καταθέσεως.
κ. β. σ.

— **«Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων Ταμεῖον».** Ἱδρύθη τῷ 1918 διὰ τοῦ νόμου 1608· ἀποτελεῖ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Σκοπὸς τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων εἶναι: Α') Ἡ φύλαξις καὶ διαχείρισις: 1) τῶν δικαστικῶν παρακαταθηκῶν, τῶν ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν ἀρχῶν διατασσομένων τοιούτων καὶ γενικῶς τῶν ἐκ τῶν ἑκάστοτε κειμένων διατάξεων ὁριζομένων παρακαταθηκῶν· 2) τῶν ὑπὸ τῶν ἐργολάβων δημοσίων ἔργων ἢ ὑπηρεσιῶν ἢ προμηθείας ὑλικοῦ καὶ ἐνοικιαστῶν δημοσίων φόρων παρακατατεθειμένων κεφαλαίων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ἢ πρὸς συμμετοχὴν των εἰς δημοπρασίας· 3) τῶν ἐγγυήσεων τῶν ὑπολόγων τοῦ δημοσίου καὶ τῶν νομικῶν ἐν γένει προσώπων δημοσίου δικαίου· 4) τῶν κεφαλαίων τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου καὶ εἰδικῶν ταμείων, τῶν μὴ διὰ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῆς διοικήσεως αὐτῶν χρησιμευόντων· 5) τῶν εἰς μετρητὰ ἢ χρεόγραφα κεφαλαίων τῶν προερχομένων ἐκ κληρονομιῶν, κληροδοτημάτων ἢ δωρεῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου καὶ διὰ φιλανθρωπικοὺς ἢ ἄλλους σκοποὺς εἰδικῶς προοριζομένων· 6) τῶν ἑκουσίως γινομένων καταθέσεων εἰς μετρητὰ ἢ χρεόγραφα· καὶ 7) τῶν ταμειακῶν περισσευμάτων τοῦ δημοσίου. Ἡ κατάθεσις τῶν ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 1—5 κεφαλαίων εἰς τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων εἶναι ὑποχρεωτική. Β') Ἡ ἐνέργεια τῆς ταμειακῆς ὑπηρεσίας τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἐφόσον αὕτη δὲν ἐνεργεῖται ὑπὸ εἰδικῶν ταμιῶν. Γ') Ἡ παροχὴ δανείων εἰς νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, εἰς φιλανθρωπικὰ καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἱδρύματα, πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ πρὸς ἑνοποίησιν ἢ μετατροπὴν δανείων παρὰ τῶν αὐτῶν προσώπων συνομολογηθέντων ὑπὸ ἐπαχθεῖς ὅρους, καὶ τέλος εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας, ἐφόσον τὸ δάνειον θέλει χρησιμοποιηθῆ διὰ τοὺς ἄνω μνημονευομένους σκοπούς, αἱ δὲ πρόσοδοι τῶν δήμων ἢ κοινοτήτων δὲν ἐξαρκοῦν δι' αὐτούς.

Τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων διοικεῖται ὑπὸ ἑπταμελοῦς συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ὑποδιοικητοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τοῦ προέδρου ἢ ἑνὸς τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, ἐκ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ, ἐξ ἑνὸς νομικοῦ συμβούλου, ἐξ ἑνὸς διευθυντοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἐκ δύο ἰδιωτῶν ἐκ τῶν εἰδικῶς ἀσχολουμένων περὶ τὰ οἰκονομικά. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων εἶναι κατανεμημένη εἰς τὸν διοικητικὸν κλάδον, τὸν λογιστικὸν καὶ τὸν διαχειριστικόν, ἑκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται ἀνώτερος ὑπάλληλος, ἡ ὅλη δὲ ὑπηρεσία τελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ διευθυντοῦ, ἔχοντος βαθμὸν ὑπουργικοῦ διευθυντοῦ α' ἢ β' τάξεως. Δύναται ἐπίσης, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, νὰ ἱδρυθῆ διὰ διατάγματος προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ θέσις γενικοῦ διευθυντοῦ ἐπὶ βαθμῷ καὶ ἀποδοχαῖς γενικοῦ διευθυντοῦ τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ. Τὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων ρυθμίζει νῦν ὁ νόμος 3646 τῆς 26 Ἰουλίου 1928, ἱδρύθησαν δὲ μέχρι σήμερον καὶ δύο υποκαταστήματα, τὸ πρῶτον ἐν Πειραιεῖ καὶ τὸ δεύτερον ἐν Θεσσαλονίκῃ.
χ. γ. σ.

παρακαταλογὴ (ἡ) [*Ἀρχ. Μουσ.*]. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ μεθ' ὑποκρούσεως ἀπαγγελία στίχων, ἧς εὑρετὴς ἐγένετο ὁ Ἀρχίλοχος. Ταύτης ἐγένετο χρῆσις ἐν τῷ δράματι κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ μέλους ἢ τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν ἁπλῆν ἀπαγγελίαν, ἥτις ἐκαλεῖτο καταλογή. Οἱ στίχοι οὗτοι ἐλέγοντο ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ, τὸ δὲ συνοδεῦον ὄργανον ἦτο ἔγχορδον μὲν τὸ πάλαι (ὁ ἀρχαῖος κλεψίαμβος), εἶτα δὲ οἱ αὐλοί. Τὸ εἶδος τῆς παρακαταλογῆς ἦτο ἐν χρήσει καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους· δι' αὐτοῦ δὲ ἐδιδάσκοντο οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ μέρη ἐκ τῆς Καινῆς, ἄνευ συνοδείας ὀργάνου, ἀλλὰ μόνον δι' ἀπαγγελίας μεταξὺ ἀναγνώσεως καὶ ᾠδῆς.
Ν. Α. Χ.

παρακατάσχεσις, —εως (ἡ)· ἄρνησις καταβολῆς τοῦ ὑποχρεουμένου εἰς αὐτήν, ἐφόσον δὲν παρέχεται ἡ συμφωνηθεῖσα ἀντιπαροχή.

— **παρακατασχέσεως δικαίωμα** [*Νομ.*]. *Δικαίωμα παρακατασχέσεως* ἢ *ἐπισχέσεως* (Jus retinendi ἢ jus retentionis) εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ὀφειλέτου ν' ἀρνηθῆ τὴν παροχήν, μέχρις οὗ ἱκανοποιηθῆ ληξιπρόθεσμος κατὰ τοῦ πιστωτοῦ ἀπαίτησίς του. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀσκεῖται δι' ἐνστάσεως ἀναβλητικῆς, ἥτις εἶναι εἶδος ἐνστάσεως δόλου (πρβλ. Π. 24, 3, 21· Π. 6, 1, 23, 4), χωρεῖ δ' ἐν ὡρισμένοις ἐν τῷ νόμῳ περιπτώσεων, ὡς ἐπὶ παραβλήματι: ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἐνήργησεν ἐπὶ τοῦ πράγματος, ὅπερ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τῷ πιστωτῇ του, δαπάνας ἀποδοτέας κατὰ τὸν νόμον εἰς αὐτόν, ἐὰν ὁ δανειστὴς ἀρνῆται νὰ χορηγήσῃ ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν εἰς τὸν προσφερόμενον εἰς παροχὴν ὀφειλέτην του, ἐὰν ὁ ἐντολεὺς ἀρνῆται νὰ καταβάλῃ τῷ δικηγόρῳ τὰς ὀφειλομένας αὐτῷ δαπάνας καὶ ἀμοιβάς, ὅτε οὗτος ἔχει τὸ δικαίωμα ἐπισχέσεως τῶν εἰς χεῖράς του ἐγγράφων (ἄρθρ. 165 ἀριθ. 3 Ν. Δ. 5/20 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων») κλπ. Τοῦ συμψηφισμοῦ διαφέρει τὸ δικαίωμα παρακατασχέσεως, καθόσον ἀντιθέτως πρὸς ἐκεῖνον, πρὸς ἄσκησιν αὐτοῦ δὲν ἀπαιτεῖται μὲν αἱ ἀπαιτήσεις νὰ εἶναι ὁμοειδεῖς, ἀπαιτεῖται ὅμως αὗται νὰ πηγάζωσιν ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας. Τέλος διὰ τοῦ δικαιώματος παρακατασχέσεως σκοπεῖται καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀναβολὴ τῆς παροχῆς, οὐχὶ δ' ἡ ἀπόσβεσις τῶν δύο ἀπαιτήσεων, ὡς ἐπὶ συμψηφισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων κυρίως τὰ ἔργα τῶν: *Schenck*, Die Lehre vom Retentionsr. (1837).—*Luden*, Das Retentionsrecht (1839).—*Grosskopf*, Zur Lehre vom Retentionsrechte (1858).—*Langfeld*, Die Lehre vom Retentionsrechte nach gem. R. (1886).—*Reinhold*, Das allgemeine und das Kaufmännische Zurückbehaltungsrecht (1888).—*Richter*, Compensation und Retention (1895).
Δ. Φ. Π.

παρακατατίθημι· *παρακαταθέτω* (βλ. λ.).

παρακατιανός, —ή, —ό· δημοτ., κατώτερος εἰς ποιότητα, εἰς ἀξίαν: «*παρακατιανὸ ὕφασμα*»· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ τοῦ ὄχλου, κοινός.

παρακάτιον (τὸ) (κοιν. *σκουπαμάρα*, γαλλ. bonnette basse, ἀγγλ. lower-studding sail) [*Ναυτ.*]. Ἕκαστον τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ ἀκατίου ἐκπεταννυμένων *παριστίων*. Τὸ μέγιστον τῶν παριστίων, δεδομένου ὅτι ἡ μεγίστη οὐδέποτε φέρει τοιοῦτον, μέγα βοήθημα εἰς τὴν οὐριοδρομίαν ἢ τὴν ἐπίφορον.
Σ. Ε. Λ.

Παρακατοῦ (Paracatu) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Μίνας Ζεράες. Κεῖται παρὰ τὰ δυτικὰ σύνορα τῆς πολιτείας ταύτης πρὸς τὴν πολιτείαν Γκογιάς. Κάτ. 60.000. Παράγει δημητριακὰ προϊόντα καὶ σακχαροκάλαμον.
Γ. Ι. Β.

παράκειμαι· κεῖμαι πλησίον τινός, γειτνιάζω: «*ὁ παρακείμενος ἀγρός*», «*ἡ παρακειμένη οἰκία*».

παρακείμενος (ὁ) [*Γραμματ.*]. Εἷς ἐκ τῶν ἀρκτικῶν λεγομένων χρόνων τοῦ ῥήματος, ὅστις εἰς τὴν ὁριστικήν του ἔγκλισιν δηλοῖ τετελεσμένην τὴν ὑπὸ τοῦ ῥήματος σημαινομένην ἔννοιαν καὶ ὑφισταμένην ἔτι τὴν κατάστασιν ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συντελεσθείσης πράξεως: *τέθνηκε* = ἔχει ἀποθάνει καὶ εἶναι ἤδη νεκρός, «*ἡ πόλις ἔκτισται*» = ἡ πόλις ἔχει κτισθῆ (ἤτοι ἔχει ἤδη συντελεσθῆ ἡ κτίσις της καὶ ὑπάρχει πλέον ὡς πόλις τελειωμένη). Οὗτος εἶναι ὁ λεγόμενος *ἀποτελεσματικὸς* παρακείμενος, ἄγνωστος ἀκόμη παρὰ τῷ Ὁμήρῳ. Ὁ παρακείμενος ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς ἁπλῶς κατάστασιν, ἥτις δὲν ἀνεφέρετο εἰς τὸ παρελθόν, διὰ τοῦτο δὲ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος χρόνος τοῦ ῥήματος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν καὶ *τέλειος* (ἤτοι τετελεσμένος) *ἐνεστώς*. Καὶ ὄντως προσεγγίζει ἀρκούντως πρὸς τὸν ἐνεστῶτα, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ διαφόρων παρακειμένων μὲ σημασίαν ἐνεστῶτος: *γέγηθα* = χαίρω, *δέδοικα* = φοβοῦμαι, *ἔοικα* = ὁμοιάζω, *οἶδα* = γνωρίζω, *κέκτημαι* = ἔχω κ. λ. καὶ τἀνάπαλιν ἐκ διαφόρων ἐνεστώτων μὲ σημασίαν παρακειμένου: *ἥκω* = ἐλήλυθα (ἔχω ἔλθει), *οἴχομαι* = ἀπελήλυθα (ἔχω ἀπέλθει). Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ῥημάτων τινῶν ὁ ἐνεστὼς φαίνεται ὅτι ἔχει πολλάκις διττὴν σημασίαν: καὶ ἐνεστῶτος καὶ παρακειμένου, ὡς λ. χ. *νικῶ* (= νικῶ καὶ νενίκηκα, εἶμαι νικητής), *διώκω*, *φεύγω*, *ἀδικῶ*, *ἀκούω*, *μανθάνω*, *πυνθάνομαι* (= ἔχω ἀκούσει ἢ ἔχω ἀκουστὰ κ.λ.). Ἕνεκα τῆς συγγενείας ταύτης τῶν ῥηθέντων χρόνων, ὁ παρακείμενος μετεσχηματίσθη ἐνίοτε κατὰ τὸν ἐνεστῶτα: *ἀνώγω* (παρὰ τὸ *ἄνωγα*), *γεγόνω*, *δεδοίκω*, *διατετελέκω* (παρὰ τοὺς γνωστοὺς τύπους *γέγονα*, *δέδοικα*, *διατετέλεκα*), *ἐστήκω* (ἐξ οὗ καὶ τὸ νεοελληνικὸν *στέκω*), *λελόγχω*, *ὀλώλω*, *πεπόνθω*, *πεφύκω* κ. λ., παρὰ τοὺς συνήθεις τύπους: *ἕστηκα*, *λέλογχα*, *ὄλωλα*, *πέπονθα*, *πέφυκα* κ.οὕ.κ. Διὰ τὴν ῥηθεῖσαν συγγένειαν ἐνεστῶτος καὶ παρακειμένου καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις ἀπαντοῦν παρακείμενοι μὲ σημασίαν ἐνεστῶτος, ὡς λ. χ. odi (κυρ. = ἐμίσησα ἢ ἔχω μισήσει) = μισῶ, memini = μέμνημαι, ἐνθυμοῦμαι κ. λ. καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἀντίθετος ἐνεστῶτες λέγονται μὲ σημασίαν παρακειμένου: «*ἀκούω* (ἢ *μαθαίνω*) πῶς δὲν πάει καλὰ ἡ δουλειά του» = ἔχω ἀκούσει, ἔχω πληροφορηθῆ κ. λ. π. Χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀρχαίου παρακειμένου ἦτο ὁ ἀναδιπλασιασμὸς (κοινὸς ἢ ἀττικός): (θύω — *θέθυκα) *τέ-θυκα*, *τέ-θυμαι*, (σπείρω) *ἔ-σπαρκα*, *ἔ-σπαρμαι*, (τάττω) *τέ-ταχα*, *τέ-ταγμαι*, (ἀκούω) *ἀκ-ήκοα*, (ἐλαύνω) *ἐλ-ήλακα*, (ὄμνυμι) *ὀμ-ώμοκα* κλπ. Ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ὁ ἀναδιπλασιασμὸς εἶναι περιωρισμένος εἰς ὀλίγους σχετικῶς παρακειμένους (καὶ ἰδίως ῥημάτων τρίτης συζυγίας): (do) de-di, (mordeo) mo-mordi, (pango) pe-pigi, (cado) ce-cidi, (caedo) ce-cidi, (cano) ce-cini, (posco) po-posci, (tundo) tu-tudi, (fallo) fe-felli, (parco) pe-perci κλπ. κλπ., ἀλλὰ (facio) feci, (jacio) jeci, (fero) tuli, (jubeo) jussi κλπ. κλπ., ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ. Ἐνίοτε ἀντὶ τῶν μονολεκτικῶν παρακειμένων ἐγίνετο χρῆσις περιφραστικῶν τοιούτων (καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς ποιηταῖς) διὰ τοῦ *ἔχω* καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου: «*σοῦ δ' ἔγωγε θαυμάσας ἔχω τόδε*» (Σοφοκλῆς), «*τὸν λόγον δὲ σου πάλαι θαυμάσας ἔχω*» (Πλάτων) κλπ. Ἐκ δὲ τῆς χρήσεως τοῦ ῥήματος *ἔχω*—*εἶχον* μετὰ μετοχῆς παθητικοῦ παρακειμένου (πρὸς δήλωσιν τῆς κτήσεως καὶ κατοχῆς διὰ τῆς ὑπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου σημαινομένης ἐνεργείας), ὡς λ. χ. «*πολλὰ χρήματα ἔχομεν ἀνηρπακότες*», «*χωρία φύκου ἰσχυρὰ οἱ Ταόχοι, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐπιτήδεια πάντα εἶχον ἀνακεκομισμένοι*» κλπ., προῆλθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ νεοελληνικὸς περιφραστικὸς παρακείμενος καὶ ὑπερσυντέλικος: *ἔχω γραμμένο*, *εἶχα γραμμένο*.
Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

παρακελεύομαι· ἀρχ., συμβουλεύω, προστάσσω, διατάσσω· || ἐνθαρρύνω, ἐγκαρδιώνω.

παρακελευσματικός, —ή, —όν· ὁ σημαίνων παρακέλευσιν, προτροπήν, προσταγήν: «*παρακελευσματικὸν ἐπιφώνημα*».—Ἐπίρρ. *παρακελευσματικῶς*.

παρακελεύω· βλ. *παρακελεύομαι*.

Παράκελσος (Paracelsus). Παρωνύμιον τοῦ Ἑλβετοῦ ἰατροῦ *Θεοφράστου φὸν Χοχενχάϊμ*, οὗτινος εἰς τὸ καθαυτὸ ὄνομα προσετέθησαν καὶ ἄλλα τινὰ ὑπὸ τῶν φίλων ἢ ἀντιπάλων αὐτοῦ, οὕτως ὥστε πλῆρες ὄνομα τούτου φέρεται ὡς Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim. Τὸ ὄνομα *Παράκελσος* ἀρχὴν ἔχει ἢ ἐκ τῆς ὑποστηριζομένης ὑπ' αὐτοῦ γνώμης ὅτι ἦτο ἀνώτερος τοῦ Κέλσου, ἢ ἐκ μεταφράσεως τοῦ τίτλου αὐτοῦ von Hohenheim, καθ' ἃ καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Bodenstein γράφει, ἀναφέρων τοῦτον ὡς καταγόμενον «e familia Paracelsorum». Τὸν τίτλον Aureolus μεταχειρίζετο ὁ ἴδιος ἀντιδιαστέλλων ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Θεοφράστου («*χρυσοῦς Θεόφραστος*»). Ὁ τίτλος Bombast ἀνῆκεν εἰς τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν τῶν Χοχενχάϊμ.

Παράκελσος.

Ἐγεννήθη τῇ 10 Νοεμβρίου 1493 παρὰ τὸ Einsiedeln τῆς Ἑλβετίας (καντόνιον Schwyz) ἐκ πατρὸς Γουλιέλμου Βομβάστου φὸν Χοχενχάϊμ, ἰατροῦ. Τὰ πρῶτα γράμματα καὶ τὴν πρώτην περὶ τὰ λατινικὰ καὶ τὴν ἰατρικὴν παίδευσιν ἔσχε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1503 μετέβη εἰς Villach. Τὴν ἰατρικὴν ἐσπούδασεν ἐν διαφόροις πανεπιστημίοις τῆς Ἰταλίας, λαβὼν τὸ δίπλωμα ἴσως ἐν Φερράρᾳ, εἰδικωτέρας δὲ σπουδὰς ἐποιήσατο παρὰ τῷ Τριθεμίῳ περὶ τὴν ἀλχημείαν, περὶ τὴν νεοπλατωνικὴν δὲ φιλοσοφίαν παρ' ἄλλοις σοφοῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰς γνώσεις αὐτοῦ εἶτα παντοιοτρόπως ηὔρυνε, τοῦτο μὲν διὰ συχνῶν περιοδειῶν, τοῦτο δὲ κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ὡς στρατιωτικοῦ χειρουργοῦ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ μετὰ δεκαετῆ ἀπουσίαν (1526) ἐγένετο τῇ προστασίᾳ τοῦ διασήμου Οἰκολαμπαδίου ἰατρὸς τῆς πόλεως Βασιλείας καὶ ἀνέλαβε καὶ διδασκαλίαν ἐν τῷ ἐκεῖσε πανεπιστημίῳ. Ἀρχόμενος δὲ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ὡμίλησεν οὐχὶ ἐν τῇ συνήθει τότε ἀκαδημαϊκῇ γλώσσῃ, τῇ λατινικῇ, ἀλλὰ τῇ γερμανικῇ, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἀβικέννα, ἅτινα καὶ δημοσίᾳ κατέκαυσε. Μετὰ διετίαν ὅμως ἠναγκάσθη, ἕνεκεν προστριβῶν πρὸς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν καὶ τὰς δημοτικὰς ἀρχάς, ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Βασιλείας, περιώδευσε πλείστας πόλεις, ἐν αἷς St. Gall, Meran, Linz, Βιέννην, Vilach, πρακτικῶς ἐξασκῶν τὴν ἰατρικήν, συγγράφων καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ. Τέλος ἐγκατεστάθη ἐν Salzburg, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1541.

Τριακόσια ἔργα ἀποδίδονται τῷ Παρακέλσῳ, ἐξ ὧν 100 ἐδημοσιεύθησαν εἰς συλλογὰς (Βασιλ. 1589—1590, Strassburg 1603—1616 καὶ Γενεύη 1658). Τούτων μόνον 15 ὁ Häser θεωρεῖ γνήσια, ὁ Marz 10, ὁ δὲ Rohlf 5 ἢ 6. Πλήρη κατάλογον τῶν ἔργων ἀναφέρει ὁ Häser (Gesch. de Med. τόμ. II, σελ. 83). Νεωτάτην ἔκδοσιν τῶν ἔργων αὐτοῦ ὀφείλομεν τῷ καθηγητῇ Sudhoff.

Τὸ ἔργον τοῦ Παρακέλσου ἐκρίθη διαφοροτρόπως, ὑπὸ μὲν τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὡς ἔργον παραλογιζομένου πνεύματος, ἐλάχιστα ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἰατρικῆς προσενεγκὸν (ὁ Daremberg ὀνομάζει τοῦτον «*φιλόσοφον, ἄνευ λογικῆς*»), ὑπὸ τῶν φίλων δέ, καὶ ἰδίᾳ τῶν Γερμανῶν, ὡς ἔργον «*Λουθήρου τῶν ἰατρῶν*» (Lutherus Medicorum), ἀναμορφωτοῦ δηλαδὴ πραγματικοῦ τῆς ἰατρικῆς.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Παρακέλσου τὰς ἀρχὰς αὐτῆς ἔχει ἐν τῷ νεοπλατωνισμῷ. Τὸν ἄνθρωπον (τὸν *μι-*

Digitized by Google

κρόκοσμον) παρεδέγετο ὡς εἰκόνα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου (τοῦ *μακροκόσμου*), ἤκαζε δ' ἀποτελούμενον ἐξ ἀτελῶς καὶ τελείως καιομένων οὐσιῶν, τοῦ θείου, τοῦ ὑδραργύρου καὶ τοῦ ἅλατος. Πνευματῶδες δέ τι στοιχεῖον, κατὰ τὰς γνώμας αὐτοῦ, τὸ «ἄρχον» (archaeus), ἐνυπάρχον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διενήργει πάσας τὰς λειτουργίας, χρησιμεῦον πρὸς μεταβολὴν τούτου εἰς ζῶντα ὀργανισμόν.

Ὁ Παράκελσος ὑπετίμα τὴν σημασίαν τῆς ἀνατομικῆς. Νοσηρὰς ἐπηρείας, ἃς ἐκάλει «Entia», διέκρινε 5: α) τὴν τῶν ἄστρων (Ens astrorum), β) τὴν ἐκ δηλητηρίου (Ens veneni), ἐν ᾗ κατέλεγεν, ἐκτὸς τῶν συνήθων δηλητηρίων, καὶ τὰς ἐξ ἀνωμάλων ἐπεξεργασιῶν ἐν τῷ ἐντέρῳ (κατά τινας τὰς αὐτομολύνσεις τῆς σήμερον) καὶ τὰς ἐκ διαφόρων ἄλλων μολύνσεων, γ) τὴν φυσικὴν (Ens naturale), δηλαδὴ τὴν ἐξ ἀτελείας φυσικῆς τοῦ ὀργανισμοῦ διάθεσιν πρὸς νόσους. δ) τὴν πνευματικὴν (Ens spirituale), τὴν ἐκ βλάβης τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν, καὶ ε) τὴν θεϊκὴν (Ens deale).

Τὸ κύριον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦτο ἡ θεραπεία, ἥτις, καθ' ἃ ἐπίστευεν, ἐπήρχετο εἴτε διὰ τῆς ἰατρικῆς βοηθείας, εἴτε διὰ τῆς φύσεως, συμφώνως ταῖς ἱπποκρατικαῖς ἰδέαις. Διὸ καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν μόνον τὸν Ἱπποκράτη ἐφαίνετο τιμῶν. Παρεδέχετο ὅτι αἱ φαρμακευτικαὶ οὐσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς θεραπείαν ἐπλάσθησαν, διὸ καὶ τὸν Θεὸν ὡς μέγαν φαρμακοποιὸν ἐθεώρει. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μορφωθέντα καὶ τὰ ἰαματικὰ φυτά, ἀπέκτησαν καὶ ἐξωτερικούς τινας χαρακτῆρας, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ἰαματικὴν αὐτῶν δύναμιν ν' ἀναγνωρίσῃ. Οὕτω π.χ. χάριν τῶν ἐρυθρῶν στιγμάτων, τῶν ἐπὶ τῶν φύλλων τοῦ πολυγόνου, συνιστᾶτο τοῦτο ἐπὶ τραυμάτων, ἐνῷ τὸ φύλλον τοῦ hypericum perforatum, τὸ φέρον διάφορα τρήματα ἐπὶ τῶν φύλλων, συνίστα ἐπὶ τῶν ἐκ νύξεως τραυμάτων. Ἐν τοῖς διαφόροις ὅμως φαρμακευτικοῖς φυτοῖς ἀνεζήτει τὴν ἐνυπάρχουσαν κρυφίαν δύναμιν (arcanum), ἥτις καὶ ἠδύνατο τὴν ἰαματικὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως νὰ διεγείρῃ. Μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν ἰαματικῶν μέσων κατέλεγε τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὴν ἡσυχίαν, τήν τε σωματικὴν καὶ ἠθικήν, τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχήν. Εἰς τὸν Παράκελσον ὀφείλεται ἡ εἰσαγωγὴ πολλῶν μεταλλικῶν σκευασιῶν ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Ἐπὶ τούτοις οὗτος εἶχεν ἰδίαν ἀντίληψιν τῶν νόσων, ἃς ἐκάλει καὶ δι' ἰδίων ὅρων. Οὕτω τὸν ἀσκίτην ἐκάλει μικροκοσμικὸν κατακλυσμόν, ἐνῷ τὴν ἀποπληξίαν ἐθεώρει παρομοίαν πρὸς κεραυνὸν κλπ., ἄλλας δὲ νόσους ἐκάλει ἀπὸ τῶν θεραπευτικῆς δυνάμεως ὡρισμένων φαρμακευτικῶν οὐσιῶν, οἷον morbus terebenthinus, morbus helleborinus (νόσος τερεβενθίνειος, ἐλλεβορεία) κλπ.

Ἐνίας νόσους ἐθεώρει παραγομένας ἐξ ἀποθέσεως τρυγὸς ἐν τῷ σώματι (morbi tartarici, νόσοι ταρταρικαί), συνεπείᾳ βλάβης περὶ τὴν ἀφομοιωτικὴν καὶ ἀπεκκριτικὴν δύναμιν τοῦ ἐν τῷ ὀργανισμῷ «ἄρχοντος». Εἰς ταύτας κατέλεγε τὴν ἀρθρίτιδα, τοὺς λίθους τῆς κύστεως, νεφρῶν, ἥπατος κλπ. Πρὸς διάγνωσιν ὑπεδείκνυε καὶ τὴν τῶν οὔρων ἐξέτασιν, πρὸς θεραπείαν δ' ἀνέγραφε τὰ ἀλκάλια.

Τὴν συφίλιδα παρεδέχετο μεταδιδομένην δι' ἀμέσου μολύνσεως, ἀλλὰ καὶ κληρονομικῶς, κατ' αὐτῆς δὲ συνίστα μόνον τὸν ὑδράργυρον, ἀπορρίπτων τὸ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διαφημιζόμενον ὡς φάρμακον εἰδικὸν κατὰ τῆς νόσου ἱερόξυλον (l. guajaci).

Ἐν τῇ χειρουργικῇ ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς ἀμέσου διὰ τοῦ μαχαιρίου ἐγχειρήσεως, ἀπορρίπτων τὴν χρῆσιν ἀλοιφῶν ἢ καυτηριάσεων.

Κατὰ τοὺς θαυμαστὰς αὐτοῦ ὁ Παράκελσος, ὡς ἀποδοὺς τὴν πρέπουσαν σημασίαν εἰς τὴν χημείαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, εἰσαγωγὼν μεταλλικὰ φάρμακα ἐν τῇ θεραπευτικῇ, θεωρήσας τὴν νόσον ὡς ἐπεξεργασίαν γενομένην ἐν τῷ ὀργανισμῷ, δέον νὰ θεωρηθῇ πραγματικὸς μεταρρυθμιστὴς τῆς ἰατρικῆς.

Ἀλλ' ὁ Daremberg, μελετήσας μετὰ προσοχῆς τὰ ἔργα τοῦ Παρακέλσου, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτος «ὠνειρεύθη ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ παρελήρησεν ἐν πλήρει ὑγιείᾳ» (Hist. d. sc. méd. I, 335) καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἀναμορφωτὴς τῆς ἰατρικῆς, διότι δὲν ἦτο μεγαλοφυής. Δὲν ἀναμορφώνεται ἡ ἰατρική, λέγει, ἄνευ ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας, οὐδὲ ὑπὸ ἑνὸς κακοῦ χημικοῦ ἢ ἐμπειρικοῦ κλινικοῦ, κρίνοντος μὴ ἀναγκαίαν τὴν γνῶσιν τῶν αἰτίων πρὸς θεραπείαν, μεταχειριζομένου δὲ κατὰ τύχην τὰς πλέον ἐνεργοὺς οὐσίας, μὴ ἔχοντος δὲ μέτρον εἰς τὰς δόσεις, οὐδὲ εἰς τοὺς λόγους. Τὴν χειρουργίαν αὐτοῦ ἐπίσης ὁ Daremberg δὲν εὑρίσκει καλυτέραν τῆς παθολογίας, παραθέτει δ' ἓν παράδειγμα ἐκ τῆς μεγάλης χειρουργικῆς τούτου, τὸ ἑξῆς: «Τί εἶναι λύσσα; Εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς διπλῆς ἰδέας, ὁ κύων θέλει πάντοτε νὰ δήξῃ καὶ ὁ ἄνθρωπος φοβεῖται πάντοτε νὰ δηχθῇ. Ἐκ τούτου ἡ συνάντησις εἰς τὸ βάθος τοῦ τραύματος τῶν δύο τούτων ὑπερερεθισμένων φαντασιῶν». Καὶ καταλήγων φρονεῖ ὁ Daremberg ὅτι: «δύο στίχοι τοῦ «ἄρχοντος» (archée) τῆς Ἑλλάδος (τοῦ Ἱπποκράτους δηλαδὴ) ἀξίζουσι πλειότερον ἢ δύο τόμοι τοῦ «ἄρχοντος» τῆς Γερμανίας». ΑΡ. Π. Κ.

παρακεντὲς (ὁ)· ὁ ὑπὸ τὸν κολλῆγον ἐργάτης τῆς γῆς, ὁ μὴ «ζευγαρᾶτος» γεωργός· ‖ ὁ παρασιτῶν, ὁ προσκολλώμενος ὡς βδέλλα εἰς ἄλλον καὶ οὐχὶ δι' ἰδίων μέσων ἀποζῶν· ‖ ὁ οὐτιδανός.

—[*Ἐγκυκλ.*] Οἱ *παρακεντέδες* εἶναι κατηγορία πληθυσμοῦ προσηρτημένου εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ νομικὸν συνυφασμὸν τῆς τσιφλικικῆς οἰκονομίας· οἱ παρακεντέδες προσεκάθηντο μὲν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ τσιφλίκια, ἐπαγγελματικῶς ὅμως δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν σειρὰν τῶν καθαυτὸ κολλήγων (ζευγαράτων γεωργῶν), ἀλλὰ ἠσχολοῦντο εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, εἴτε ἀμέσως βοηθητικὰ τῶν καλλιεργητικῶν ἐργασιῶν (ὡς ἐτήσιοι γεωργοϋπηρέται-κουλουξῆδες, ἡμερομίσθιοι ἐργάται κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ εἰς ἄλλας ἐπειγούσας ἐργασίας) εἴτε ἐμμέσως (ὡς ἀγροφύλακες, κτηνοτρόφοι, παραγωγεῖς κλπ.). Οἰκονομικῶς αἱ ἐργασίαι αὗται αἱ εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως βοηθητικαὶ ἦσαν ἀπαραίτητοι εἰς τὴν τσιφλικικὴν οἰκονομίαν καὶ συνεπῶς οἱ παρακεντέδες ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐκάλυπτον λειτουργίαν οἰκονομικῶς ἀναγκαίαν· καὶ τὸ γεγονὸς δὲ μόνον τοῦτο θὰ ἤρκει διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν νομικὴν θέσιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ τσιφλικικοῦ συνυφασμοῦ. Πράγματι νομικῶς ἐθεωροῦντο ἐπίσης δεσμευμένοι ὡς οἱ δουλοπάροικοι εἰς τὸ κτῆμα μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὸ ἔθιμον τοῦτο κατηργήθη θεωρητικῶς δι' αὐτοκρατορικοῦ χάτι τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ τῷ 1861. Ἡ δέσμευσις αὕτη ἴσχυεν, ὡς εὐνόητον, διὰ τοὺς παρακεντέδες καὶ παθητικῶς (δὲν ἠδύναντο αὐθαιρέτως νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ κτῆμα), ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικῶς (ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχουν κατοικίαν εἰς τὸ κτῆμα, εἰς τὰ λεγόμενα παρακεντέδικα σπίτια καὶ νὰ τρέφουν ζῷα καὶ νὰ βόσκουν αὐτὰ μέσα εἰς τὸ κτῆμα μέχρις ὡρισμένου ἀριθμοῦ δωρεάν, μὴ εἰσφέροντες δηλαδὴ οὔτε μορτὴν οὔτε ἐνοίκιον βοσκῆς πληρώνοντες δι' αὐτά). Αἱ ἀντίστοιχοι δουλοπαροικικοῦ χαρακτῆρος εὐθῦναι τῶν παρακεντέδων ἦσαν, ἐκτὸς τῶν ἀγγαρειῶν, ἔκδηλοι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, ὁσάκις θὰ ἐχήρευε ζευγάριόν τι τοῦ τσιφλικιοῦ, ὁ σούμπασης (ὁ ἐπιστάτης τοῦ τσιφλικούχου) ἐδικαιοῦτο νὰ φορτώσῃ τοῦτο εἰς τὸν παρακεντέν, ἐκλέγων ἐξ ὅλων τὸν οἰκονομικῶς καταλληλότερον, ὅστις, καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του—ἐφόσον ἤσκει ἄλλο ἐπάγγελμα πλέον ἐπικερδὲς ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀναλάβῃ τὸ ζευγάριον ὡς κανονικὸς κολλῆγος. Αὐτὴ εἶναι ἡ νομικὴ θέσις των εἰς τὸ κτῆμα. Πρακτικῶς, ὅλα ὅσα ἐδημιουργοῦντο πρόσθετα ἡμερομίσθια ἐκ βοηθητικῶν ἀναγκαίων ἐργασιῶν, αὐτὰ τὰ ἐνέμοντο οἱ παρακεντέδες. Ἀπὸ ἄποψιν ὀργανικὴν αὐτοὶ προήρχοντο εἴτε ἀπὸ δημογραφικὰ περισσεύματα, ὅταν δὲν ὑπῆρχε ζευγάριον καὶ κλῆρος διαθέσιμος εἴτε ἀπὸ ἀποτυχημένους ἀνικάνους κολλήγους, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ κατεχρεοῦντο εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, ἐστεροῦντο τὰ ζῷά των καὶ τὰ ἐργαλεῖα, λόγῳ κατασχέσεως αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην καὶ προσέφευγον διὰ νὰ ἐργασθοῦν ὡς ἡμερομίσθιοι εἴτε πλησίον ἄλλων ἰσχυροτέρων κολλήγων εἴτε ὡς ἐτήσιοι ὑπηρέται παρ' αὐτῷ τούτῳ τῷ ἰδιοκτήτῃ εἴτε μάλιστα καὶ ἐξεδίδοντο ὑπ' αὐτοῦ εἰς γειτονικὸν ἰδιοκτήτην, ὅστις τῷ παρέδιδε τὸν μισθὸν μέχρις ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους, ὁπότε καὶ ἐγίνετο ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ παρακεντὲ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸ πάτριον κτῆμα διὰ κάρρων τοῦ ἰδιοκτήτου. Παραπλήσιος τοῦ θεσσαλικοῦ παρακεντέδικου τύπου ἦτο ἐν Μακεδονίᾳ ὁ τύπος τῶν *ἀϊλικσήδων* ἢ *χουσμικιάρηδων*. Σήμερον οἱ παρακεντέδες, περιληφθέντες εἰς τοὺς δικαιουμένους κλήρου ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν νόμων τῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἀποκατεστάθησαν ὡς μικροϊδιοκτῆται καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς λοιποὺς πραγματικοὺς κολλήγους γεωργούς. Ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς κατηγορίας τῶν παρακεντέδων, αὕτη συγχέεται μὲ τὴν τῶν κολλήγων. Κ. Δ. Κ.

παρακέντησις, —*εως* (ἡ)· διάτρησις τοῦ σώματος δι' εἰδικῆς βελόνης καὶ ἀναρρόφησις ὑγροῦ εὑρισκομένου εἰς κοιλότητά τινα.

—[*Χειρουργ.*] *Παρακέντησις* καλεῖται ἡ κένωσις ὑγροῦ εὑρισκομένου ἔν τινι κοιλότητι τοῦ σώματος δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου, τριγώνου ἀκίδος (trocart) ἢ διὰ βελόνης ἐνέσεων προσηρμοσμένης ἐν σύριγγι ἢ ἐν ἀπορροφητικῇ συσκευῇ. Ἡ παρακέντησις καλεῖται *ἐξεταστικὴ* ἢ *δοκιμαστική*, ὅταν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ διὰ ταύτης προσλαμβανομέναυ ὑγροῦ προσδοκᾶται ἡ διάγνωσις νοσήματος. Τοιαῦται δοκιμαστικαι παρακεντήσεις ἐκτελοῦνται κατὰ τὴν ὀσφυϊκὴν μοῖραν τῆς σπονδυλικῆς στήλην πρὸς λῆψιν ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ (μηνιγγῖτις, κάταγμα βάσεως κρανίου κτλ.), ὡς ἐπίσης καὶ εἰς διάφορα σπλάγχνα, π. χ. ἧπαρ, σπλῆνα, πνεύμονα, πρὸς ἐντόπισιν ὑποτιθεμένης πυώδους ἑστίας. *Θεραπευτικὴ* καλεῖται ἡ παρακέντησις, ὅταν διὰ ταύτης προσδοκᾶται ἀποτέλεσμα θεραπευτικόν· π.χ. παρακέντησις ὑδροκήλης, ἀσκίτου, ὑγρᾶς περικαρδίτιδος, ὑγρᾶς καὶ ἐνίοτε πυώδους πλευρίτιδος, αἱμοθώρακος, πυάρθρου καὶ ψυχρῶν ἀποστημάτων. Ἐνίοτε μετὰ τὴν κένωσιν τοῦ ὑγροῦ διὰ τοῦ καλαμίσκου τῆς τριγώνου ἀκίδος ἢ διὰ τῆς βελόνης ἐνίενται ἐντὸς τῆς κοιλότητος διάφοροι φαρμακευτικαὶ οὐσίαι πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν (ἰωδοφορμιοῦχος γλυκερίνη κττ.). Ι. Κ. Κ.

—[*Ὀφθαλμ.*] Ἡ διὰ μέσου τοῦ κερατοειδοῦς διάνοιξις τοῦ προσθίου θαλάμου τοῦ ὀφθαλμοῦ. Γίνεται πρὸς δοκιμαστικὸν ἢ θεραπευτικὸν σκοπόν. Καὶ πρὸς δοκιμαστικὸν μὲν σκοπὸν ἀναρροφοῦμεν τὸ ἐν τῷ προσθίῳ θαλάμῳ ὑδατοειδὲς ὑγρὸν διὰ λεπτῆς βελόνης σύριγγος τοῦ Pravaz καὶ ἐξετάζομεν τὴν σύστασιν αὐτοῦ. Ὁ θεραπευτικὸς δὲ σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐκκένωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ προσθίου θαλάμου εἴτε ἐπὶ μεγάλης ὑπερτονίας (γλαύκωμα ὀξύ), εἴτε πρὸς ἐξαίρεσιν μαζῶν κρυσταλλοειδοῦς ἀπὸ τοῦ προσθίου θαλάμου (τραυματικὸς καταρράκτης), εἴτε πρὸς ἀφαίρεσιν πύου ἢ αἵματος ἀπ' αὐτοῦ (ὑπόπυον, ὕφαιμα), εἴτε ἐπὶ διαφόρων παθήσεων τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τῆς ἴριδος, εἴτε καὶ ἐπὶ ἐμβολῆς τῆς κεντρικῆς τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἀρτηρίας. Ἐκτελεῖται δὲ διὰ τοῦ μαχαιριδίου τοῦ Graefe ἢ τοῦ λογχοειδοῦς. Ἡ παρακέντησις εἶναι ἐπικίνδυνος, ὅταν ὁ πρόσθιος θάλαμος εἶναι στενός, διότι ὑπάρχει τότε φόβος τρώσεως τοῦ κρυσταλλοειδοῦς ἢ τῆς ἴριδος. Ἡ διὰ τοῦ σκληρωτικοῦ παρακέντησις τοῦ βολβοῦ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκληροτομία* (βλ. λ.). Β. Λ.

παρακεντητήριον (τὸ) [*Χειρουργ.*]· βλ. τριγώνος ἀκίς.

παρακεντρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ παράκεντρον (βλ. *λόβιον παράκεντρον*).

παράκεντρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸ κέντρον εὑρισκόμενος: «παράκεντρον λόβιον» (βλ. *λόβιον παράκεντρον*).

παρακεντῶ (—*έω*)· ἐνεργῶ παρακέντησιν, διατρυπῶ τὸ σῶμα δι' εἰδικῆς βελόνης καὶ ἀναρροφῶ τὸ εὑρισκόμενον ὑγρὸν εἰς κοιλότητά τινα.

παρακεστράκιον (τὸ) (Paracestracion) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ***κεστρακιονιδῶν σελαχίων*** ἰχθύων. Τὰ ζῷα ταῦτα' εἶχον τὰς ἀκάνθας τῶν πτερυγίων ἐπὶ τῶν πλευρῶν, λεπτοκοκκωδῶς διαπεποικιλμένας, ὀδόντας μετὰ μεσοτρόπιδος, ὡς καὶ εἰς τὴν σύμφυσιν τοιούτους ἄνευ παρακορυφῶν.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας (λευκῆς) Ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸ Solnhofen τῆς Βαυαρίας (τοῦ εἴδους παρακεστράκιον falcifer Wagner) καὶ τὸ Nusplingen. Γ. Κ. Γ.

παρακεφαλοφόρα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ἀσιφωνοφόρων***, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

παρακινδύνευσις, —*εως* (ἡ)· τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος ἐπιχείρησις.

παρακινδυνεύω· ἐπιχειρῶ τι μετὰ κινδύνου, ἀποτολμῶ· ‖ συνηθ. εἰς τὴν παθ. μετχ. *παρακεκινδυνευμένος*· ὁ φέρων κίνδυνον: «*παρακεκινδυνευμένον διάβημα*».

παρακίνησις, —*εως* (ἡ)· παρόρμησις, προτροπή, παρακέλευσις, παρώθησις.

παρακινητὴς (ὁ)· ὁ παρακινῶν ἢ ὁ παρακινήσας.

παρακινῶ (—*έω*)· παρορμῶ, παροτρύνω, προτρέπω, παρωθῶ.

παρακλάδι (τό)· ὁ μικρὸς καὶ τρυφερὸς κλάδος τῶν δένδρων, ἀναφαινόμενος ὑπὸ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων.

παρακλείδι (τό)· ὁ ἕτερος περὶ τὴν κλεῖδα θύλου λίθος, *ἀντισφήνιον*.

παρακλέπτω· ἀρχ., ὑποκλέπτω, ὑφαρπάζω· δημοτ., *παρακλέβω*· τὸ παρακάμνω 'ς τὸ κλέψιμο, κλέπτω ἐπανειλημμένως.

Παρακλῆ [*Γεωγρ.*]. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Στυλάριον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Παρακλησιὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κύπρου τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ διαμερίσματος Λεμεσοῦ, ἔχον περὶ τοὺς 400 κατοίκους Ἕλληνας. Α. Κ. Λ.

παράκλησις, —*εως* (ἡ)· δέησις, ἱκεσία, ζήτησις βοηθείας: «σᾶς ὑποβάλλω —, σᾶς κάμνω μίαν παράκλησιν», «δι' ἐπιμόνων παρακλήσεων», «κατὰ παράκλησίν μου».

— [*Λειτουργ.*] *Παράκλησις* λέγεται συνήθως ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ ἡ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀπευθυνομένη ἱκεσία, καθ' ἣν ψάλλεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀκροωμένων τῶν πιστῶν, ὁ μέγας ἢ ὁ μικρὸς παρακλητικὸς κανών. Ἀμφότεροι οἱ κανόνες οὗτοι, καὶ κυρίως ὁ μικρός, ἔχουσι συνταχθῇ, ἵνα ψάλλωνται «ἐν πάσῃ περιστάσει καὶ θλίψει ψυχῆς». Καὶ ὁ μὲν μικρὸς κανών, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοστηρίκτου μοναχοῦ κατὰ τοὺς μέν, ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ κατὰ τοὺς δέ, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κατά τινας, εἶναι παλαιότερος, χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος. Κατ' ά-

Digitized by Google

ρυθμὸν ἔχει ἰσάριθμα πρὸς τὸν μέγαν τροπάρια, μόνην δὲ διαφορὰν παρουσιάζει, ὅτι ταῦτα εἶναι κατά τι συντομώτερα τῶν τροπαρίων τοῦ μεγάλου. Ὁ μέγας κανὼν ἐξ ἄλλου εἶναι ἔργον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικαίας Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λασκάρεως, ψάλλεται δὲ συνήθως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Δεκαπενταυγούστου, ἐναλλασσόμενος μετὰ τοῦ μικροῦ.

Ἡ διάταξις ἀμφοτέρων τῶν κανόνων χωρεῖ κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ὄρθρου, διαφέρουσα ἐκείνης κατὰ τὸ ὅτι ἀντὶ τοῦ Ἑξαψάλμου ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς παρακλήσεσι τὸ «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου» (Ψαλμ. 142). Ἐπακολουθεῖ εὐθύς, ὡς καὶ ἐν τῷ ὄρθρῳ, τὸ «Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν» καὶ ψάλλονται ἀμέσως δύο τροπάρια. Ἐνῷ δέ τις θ' ἀνέμενε νὰ προηγηθῶσιν οἱ ἀναβαθμοί, ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ ἑωθινὸν εὐαγγέλιον περικοπὴ καὶ ὁ πεντηκοστὸς ψαλμός, ὁπότε ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸν ὄρθρον θὰ ἦτο πλήρης, ἀναγινώσκεται πρῶ ον ὁ πεντηκοστὸς ψαλμὸς καὶ ψάλλεται ὁ κανών· μόλις δὲ μετὰ τὴν ἕκτην ᾠδὴν ἐπακολουθοῦσιν οἱ ἀναβαθμοὶ καὶ ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον. Μετὰ τοῦτο ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς τὸ «Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου...», ὡς καὶ ἐν τῷ Ὄρθρῳ, καὶ ἀποπληροῦνται αἱ λοιπαὶ ᾠδαὶ τοῦ κανόνος, ἤτοι ἡ ἑβδόμη, ὀγδόη καὶ ἐνάτη. Τῇ ἐνάτῃ ἐν τῷ μικρῷ κανόνι ἐπισυνάπτονται ἓξ (ἢ ἑπτὰ) ὡραῖα μεγαλυνάρια, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων ὑμνοῦμεν τὴν Θεοτόκον, ὡς «ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν καὶ καθαρωτέραν λαμπηδόνων ἡλιακῶν», ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ αἰτούμεθα, ἵνα πρεσβεύσωσιν ὑπὲρ ἡμῶν «πᾶσαι τῶν ἀγγέλων αἱ στρατιαί, ὁ Πρόδρομος τοῦ Κυρίου, Ἀποστόλων ἡ δωδεκάς, οἱ ἅγιοι Πάντες μετὰ τῆς Θεοτόκου». Ἐν τῷ μεγάλῳ κανόνι ἀντὶ τῶν μεγαλυναρίων τούτων ψάλλονται τέσσαρα ἐμμελέστατα ἐξαποστειλάρια, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων» εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐξαποστειλάριον τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Π. Ν. Τ.

—*[Νομ.] Κατὰ παράκλησιν δόσις* (precarium) καλεῖται ἡ ἄνευ ἀνταλλάγματος παράδοσις τῆς χρήσεως κινητοῦ ἢ ἀκινήτου πράγματος, ἀποδοτέου ἅμα τῇ ἀναζητήσει (βλ. λ. *δόσις* κατὰ παράκλησιν). Δ. Φ. Π.

παρακλητικὴ (ἡ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ *μεγάλαι ὑποστάσεις* ἐκαλοῦντο. Ἡ παρακλητική, γραφομένη πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο. Ἐκλήθη οὕτω, κατὰ Γαβριὴλ ἱερομόναχον, ἀκμάσαντα τὸν ΙΕ' αἰῶνα, διότι ἔδει ὁ ψάλλων τὴν παρακλητικὴν νὰ ἐκφέρῃ οὐχὶ μετὰ σφοδροῦ τόνου, ἀλλ' ἱλαρῶς τὴν φωνήν, ὡς καὶ εἰς τὸ παρακάλεσμα. Ν. Α. Χ.

—**«Παρακλητική»**. Οὕτω καλεῖται ἓν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, περιέχον τὰς ᾀσματικὰς ἀκολουθίας πασῶν τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, τὰς ἀνηκούσας εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ὀκτὼ ἤχων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «Ὀκτώηχον», περιέχουσαν τὰς ᾀσματικὰς ἀκολουθίας τοῦ Σαββάτου ἑσπέρας καὶ τῆς Κυριακῆς πρωΐ. Ἐκλήθη «Παρακλητική», διότι συμπεριελήφθησαν ἐν αὐτῇ καὶ διάφοροι παρακλητικοὶ κανόνες, οἷον κανὼν κατανυκτικὸς εἰς τὸν Ἰησοῦν, κανόνες παρακλητικοὶ εἰς τὴν Θεοτόκον (μικρὸς καὶ μέγας) καὶ τριαδικοὶ ὕμνοι, θεοτόκια, ἐξαποστειλάρια καὶ ἄλλα χρήσιμα διὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἤχους. Ἡ «Παρακλητικὴ» εἶναι ποίημα κατὰ μέγιστον μέρος τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἰωσὴφ τοῦ Ὑμνογράφου, Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ καὶ ἄλλων διαπρεπῶν ὑμνογράφων. Ἐν τῇ «Παρακλητικῇ» περιέχονται ὡσαύτως καὶ τὰ ἕνδεκα ἀναστάσιμα ἐξαποστειλάρια καὶ ἑωθινὰ δοξαστικά, ποιηθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Αἱ αὐθεντικώτεραι καὶ ἀπηλλαγμέναι σφαλμάτων ἐκδόσεις τῆς «Παρακλητικῆς» εἶναι αἱ ἐν Βενετίᾳ γενόμεναι. Ν. Α. Χ.

παρακλητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παράκλησιν, ὁ τῆς παρακλήσεως, ἱκετευτικός : «παρακλητικὸν ὕφος»· || *παρακλητικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. ***παρακλητικῶς***.

— **παρακλητικοὶ *κανόνες*** *[Ὑμνολογ.]*. Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἰδιαίτεραί τινες ἀκολουθίαι, ψαλλόμεναι εἰς πᾶσαν ἀνάγκην καὶ περίστασιν βίου. Τοιαῦται δὲ εἶναι οἱ πρὸς τὴν Θεοτόκον παρακλητικοὶ κανόνες (μικρὸς καὶ μέγας), αἱ ὑπὸ τὸν τίτλον παρακλήσεις γνωσταί, ὡς καὶ ἕτεροι ἔτι παρακλητικοὶ κανόνες πρὸς τὴν Θεοτόκον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τοὺς ἀρχαγγέλους, τοὺς ἀποστόλους καὶ ἄλλους τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Ἐκκλησίας ἁγίων. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ μικρὸς ἁγιασμός, ἐπέχων τόπον παρακλήσεως, συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν παρακλητικῶν κανόνων. Πάντες οὗτοι εὕρηνται ἐν τῷ «Εὐχολογίῳ» τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ποικίλλουσι κατὰ τὸν ἦχον, τὸν ρυθμόν, τὸ μέτρον, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν (δογματικοί, ἱκετήριοι, πανηγυρικοὶ κλπ.). Οὗτοι ψάλλονται εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν μέλος, ἐπικρατέστερος δὲ ἦχος αὐτῶν εἶναι ὁ πλάγιος τοῦ τετάρτου καὶ δὴ ὁ ἔχων βάσιν τὸν φθόγγον γα (=fa) κατὰ μετάθεσιν τῆς τονικῆς βάσεως νη (=do) μίαν τετάρτην ὀξύτερον (βλ. καὶ λ. *παράκλησις*). Ν. Α. Χ.

παράκλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς βοήθειαν καλούμενος, βοηθός, μεσίτης, παρήγορος· || ἀρχ., ὁ ἐν δικαστηρίῳ συνήγορος, λατ. advocatus· || ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ λέξις ὑπὸ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ μεσίτου ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (Α' Ἰωάννου β' 1), ὑπὸ δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ παραμυθητοῦ χαρακτηρίζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὑπισχνεῖται ὁ Ἰησοῦς ὅτι θὰ πέμψῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ὁ πατὴρ «ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ», ἵνα διδάξῃ πάντα καὶ ὑπομνήσῃ πάντα ὅσα αὐτὸς εἶχεν εἴπει (*Ἰω.* ιδ' 26) καὶ ὅπερ θὰ «μαρτυρήσῃ» περὶ αὐτοῦ (ιε' 26) καὶ θὰ μείνῃ παρ' αὐτοῖς «εἰς τὸν αἰῶνα» (ιδ' 16, πρβ. καὶ ιστ' 7 καὶ *Ματθ.* ι' 19, *Μάρκ.* ιγ' 11, *Λουκ.* ιβ' 11).

παράκλητος (ὁ) (Paracletus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφιδιδῶν*. Τὸ εἶδος Paracletus pallidus εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον περιοχὰς προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν κηκίδων ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς Pistacia terebinthus (ἀγριοφιστικιά). Ε. Τ. Ε.

παράκλι (τό)· βλ. λ. *ἄρκλα*.

παρακμάζω· παύω ἀκμάζων, παλαιοῦμαι, γηράσκω : «παρακμάζει ἡ τέχνη, — ἡ φιλολογία».

παρακμὴ (ἡ)· πάροδος, ἐλάττωσις τῆς ἀκμῆς : «ἡ παρακμὴ τῆς τέχνης,—τῆς φιλολογίας», «τὴν ἀκμὴν διαδέχεται ἡ παρακμή».

παρακοὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *παρακούειν*, ἔλλειψις ὑπακοῆς, ἀπείθεια, παράβασις ἐντολῆς, διαταγῆς, ἀνυπακοή.

Παράκοιλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς νήσου Λέσβου (ἐπαρχία Μηθύμνης) κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τοῦ κόλπου Καλλονῆς, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Καλλονῆς—Ἐρεσσοῦ. Κάτ. (1928) 1.288. Ἔχει ταχυδρομεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει ἔλαιον, καπνόν, σιτηρά, ὄσπρια, ἑσπεριδοειδῆ, κυδώνια καὶ πεπονοειδῆ. Π. Ν. Π.

Παρακοίλων *ὅρμος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Λέσβου (πλάτ. 39°09'15'' Β., μῆκ. 26°09'10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665. Mit leni and gulf of Adramytti and Chandarli) κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς, ἐπίνειον φερωνύμου χωρίου. Οἱ ἔνδον τῆς ἀκτῆς του πορτοκαλλεῶνες καὶ ἐλαιῶνες τὸν καθιστοῦν γραφικώτατον. Σ. Ε. Λ.

παρακοιμοῦμαι· δημοτ., κοιμοῦμαι πολύ, περισσότερον τοῦ πρέποντος : «ἀπόψε παρακοιμήθηκα».

παρακοιμῶμαι *(—άομαι)*· κοιμῶμαι πλησίον τινὸς ὡς φύλαξ, ἀγρυπνῶ ὑπέρ τινος.

παρακοιμώμενος (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ἀνώτατον ἀξίωμα ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου. Ὑπῆρχον παρ' αὐτῇ δύο ἄρχοντες φέροντες τὸ ἀξίωμα τοῦτο : ὁ *παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης* καὶ ὁ *παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος*. Ὁ πρῶτος ἐξετέλει καθήκοντα σφραγιδοφύλακος, διότι εἶχε ὑπὸ τὴν φύλαξιν αὐτοῦ τὴν σφενδόνην, δηλαδὴ τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἐσφράγιζε μὲ αὐτὸν διὰ κηροῦ ὡρισμένα ἔγγραφα. Ὁ δεύτερος, ὅστις ἐλέγετο καὶ *παράκοιτος*, ἦτο ἐμπεπιστευμένος τὴν φύλαξιν τῆς βασιλείου κλίνης καὶ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἅπαντας τοὺς *κουβικουλαρίους* καὶ τὰ ἐν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι ὑπηρετοῦντα *παιδόπουλα*. Ἐν τῇ αὐλικῇ ἱεραρχίᾳ οἱ παρακοιμώμενοι ἐτάσσοντο ἀμέσως μετὰ τὸν *κουροπαλάτην* καὶ πρὸ τοῦ *λογοθέτου τοῦ γενικοῦ*, ἀλλ' ἡ ἄκρως ἐμπιστευτικὴ ὑπηρεσία αὐτῶν καὶ ἰδίως ἡ τοῦ *παρακοιμωμένου τοῦ κοιτῶνος* καὶ ἡ στενὴ αὐτῶν ἐπαφὴ μετὰ τοῦ βασιλέως καθίστα πολλάκις αὐτοὺς πανισχύρους. Παρὰ τοῖς ἀνικάνοις καὶ τοῖς ἀνηλίκοις βασιλεῦσιν ὁ παρακοιμώμενος ἀπέβαινεν ὁ πραγματικὸς διαχειριστὴς τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Τὸ ἀξίωμα τοῦ παρακοιμωμένου ὑπῆρχε καὶ παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ὁ φέρων δὲ αὐτὸ ἄρχων ἐλέγετο magnus camberlanus» (chambellan, camerlengo, Kammerling, chamberlain). Ν. ΚΛΣ

παρακοινοβούλιον (τό). Ὁμὰς τῆς κρατούσης φατρίας διευθύνουσα πράγματι, ἀπὸ τῶν παρασκηνίων, τὰ τῆς νομοθετικῆς (καὶ ἐκτελεστικῆς) ἐξουσίας, παρὰ τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον κανονικὴν τοῦ νομίμου κοινοβουλίου λειτουργίαν. || Ἐν προσχεδίῳ τοῦ Συντάγματος, κατατεθέντι τῷ 1921 ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὸν Δ. Γούναρην Λαϊκοῦ κόμματος, προεβλέπετο ἡ, παρὰ τὸ κοινοβούλιον, ἐκπροσώπησις τῶν παραγωγικῶν τάξεων, εἰς ἴδιον σῶμα, κληθὲν *παρακοινοβούλιον*.

παρακοινωνία (ἡ). Ἡ σχέσις ἡ συναπτομένη μεταξὺ ἑταίρου ἑταιρείας τινὸς καὶ τρίτου προσώπου, μὴ συνεταίρου, πρὸς ὃν ὁ συνεταῖρος ἐκχωρεῖ ὁλόκληρον ἢ μέρος τῆς μετοχῆς του. Συνεπείᾳ τῆς γενομένης ἐκχωρήσεως δὲν ἕπεται βεβαίως ὅτι ὁ ἐκδοχεὺς ὑπεισέρχεται εἰς τὴν ὑφισταμένην ἑταιρικὴν σχέσιν. Τοὐναντίον παραμένει συνεταῖρος καὶ ὑπεύθυνος τόσον ἔναντι τῶν λοιπῶν συνεταίρων, ὅσον καὶ τῶν τρίτων ὁ ἐκχωρήσας τὴν ἑταιρικήν του μερίδα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν τὸ μέλος τῆς ἑταιρείας παραχωρῇ μόνον μέρος τῆς ἑταιρικῆς του μερίδος, καθιστῶν τὸν παρακοινωνὸν συνεταῖρόν του. «Ὁ κοινωνὸς τοῦ κοινωνοῦ μου οὐκ ἔστι μου κοινωνός». Ὁ παρακοινωνὸς δικαιοῦται νὰ ἐλέγξῃ μόνον τὸν μετ' αὐτοῦ συμβληθέντα συνεταῖρον, δὲν δύναται ὅμως οὔτε νὰ ἐπέμβῃ οὔτε νὰ ἐλέγξῃ τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας. Κ. Β. Σ.

παρακοινωνὸς (ὁ). Ὁ ἐκδοχεὺς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἑταιρικῆς μερίδος συνεταίρου ἑταιρείας, μὴ συμμετέχων ὅμως ἐν τῇ ἑταιρείᾳ. Ὁ παρακοινωνός, πρὸς ὃν παρεχωρήθη ὡρισμένη μετοχὴ τῆς ἑταιρικῆς μερίδος συνεταίρου, καθίσταται ἰδιαίτερος συνεταῖρος τούτου. Κ. Β. Σ.

— *[Ραδιοτηλ.]* Καλεῖται *παρακοινωνὸς* ὁ ραδιοτηλεγραφικὸς σταθμὸς ὁ παρακολουθῶν τὴν συνεννόησιν ἄλλων τοιούτων. Ὅταν πλοῖον κινδυνεῦον καὶ ἐκπέμψαν τὸ σῆμα ἐσχάτης ἐπικλήσεως S.O.S. ἐπιτύχῃ ἐπαφὴν μέ τινα σταθμὸν καὶ ἀρχίσῃ συνεννόησιν, πάντες οἱ ἄλλοι ραδιοσταθμοί, οἵτινες ἤκουσαν τὸ S. O. S., δὲν παρεντίθενται ἀλλὰ καθίστανται προσεκτικοὶ παρακοινωνοί, ἕτοιμοι ὅπως ἀναλάβουν συνέχισιν τῆς συνεννοήσεως πρὸς τὸ κινδυνεῦον πλοῖον, ἐὰν ἡ ἀρξαμένη τοιαύτη μετὰ τοῦ λαμβάνοντος σταθμοῦ ἤθελε τυχὸν διακοπῇ. Σ. Ε. Λ.

παρακόλλησις, *—εως* (ἡ)· προσκόλλησις.

— *[Τεχν.]* Βλ. λ. *ἐπικόλλησις*.

παρακολούθημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παρακολουθεῖν, παρακολούθησις· || πᾶν ὅ,τι θεωρεῖται ἀναγκαῖον συνάρτημα μείζονος ὅλου : «παρακολούθημα ἀκινήτου».

—*[Ἀστ. Δίκ.] Παρακολούθημα* λέγεται πᾶν τὸ μετὰ κινητοῦ ἢ ἀκινήτου κτήματος εἰς διαρκῆ σύνδεσμον τεθειμένον· εἶναι δὲ ὄχι μόνον τὸ προσαύξημα κτήματός τινος, ἐφόσον δὲν χωρισθῇ ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ τὰ παραρτήματα, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ κυρίου κτήματος, ἢ τὰ ὁποῖα ὁ νόμος ἢ ὁ ἰδιοκτήτης προσδιώρισαν εἰς διαρκῆ ὑπηρεσίαν τοῦ κυρίου κτήματος. Ὁ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος ἐν ἄρθρῳ 8 καθορίζει τὰ εἴδη παρακολουθημάτων ἀκινήτου κτήματος. Ἐν περιπτώσει πωλήσεως, ὁ πωλητὴς ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ πάντα τὰ κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἀγοραπωλησίας παρακολουθήματα καὶ παραρτήματα τοῦ πωλουμένου, ὅσα ρητῶς ἢ σιωπηρῶς ὑπεσχέθη. Τὴν αὐτὴν δὲ ὑποχρέωσιν ἔχει, ἐν περιπτώσει μισθώσεως, ὁ ἐκμισθωτὴς ὡς πρὸς τὰ παρακολουθήματα τοῦ μισθίου.

— *[Ἐμπορ. Δίκ.]* Βλ. λ. *παρεπόμενον*.

παρακολούθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρακολουθεῖν, ἡ διαρκὴς ἐνημερότης : «παρακολούθησις τῆς ἐπιστήμης, — τῆς τέχνης, — τῆς φιλοσοφίας»· || «παρακολούθησις ὑπόπτου προσώπου» ἡ ἐπιτήρησις πάσης ἐνεργείας αὐτοῦ.

παρακολουθῶ *(—έω)*· ἀκολουθῶ τινα κατὰ πόδας, βαίνω ἐπὶ τὰ ἴχνη του, τὸν παίρνω ἀπὸ κοντά : «παρακολουθεῖ τὰ παιδιά του εἰς τὴν ἐκπαίδευσίν των», «ἡ ἀστυνομία παρακολουθεῖ ὕποπτον πρόσωπον»· || προσέχω ἀπερισπάστως, ἀντιλαμβάνομαι, ἐννοῶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν διανοημάτων τινός: «παρακολουθῶ τὸν ρήτορα», «εἶναι πυκνὸς καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸν παρακολουθήσω», «σᾶς παρακαλῶ νὰ παρακολουθήσετε τὴν σκέψιν μου»· || «παρακολουθῶ τὴν ἐπιστήμην,—τὴν τέχνην,—τὴν φιλοσοφίαν» εἶμαι ἐνήμερος τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῆς φιλοσοφίας.

παρακονδύλιος *ἀπόφυσις* *[Ἀνατομ.]*. Προεξοχὴ τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ κατὰ τὸ ἔξω πλάγιον τοῦ κάτω ἄκρου αὐτοῦ, ὀλίγον ἄνωθεν καὶ πρὸς τὰ ἔξω τοῦ βραχιονίου κονδύλου. Ι. Π.

παρακονικὸν *ὀξύ*, ἢ γ-***βουτυρολακτονο-β-καρβονικὸν ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου :

```
CH₂. CH (COOH). CH₂
|                 |
O ————————————— CO
```

Τήκεται εἰς 57° καὶ δι' ἀποστάξεως μετατρέπεται εἰς ἀνυδρίτην τοῦ κιτρακονικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

παρακοπὴ (ἡ)· κοπὴ νόθων νομισμάτων, παραχάραξις.

Παρακοπὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πάγου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 127. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ εὐεργετικὸν δι' ἀναρρωννύοντας. Ἀναγράφεται καὶ ὡς *Περικοπή*.

Digitized by Google

παρακόρη (ἡ)· δημοτ., θετὴ κόρη· || ὑπηρέτρια, ὀνομασία δηλωτικὴ στοργῆς (θηλ. τοῦ *παραγιός*).

παρακοτοΐνη (ἡ) (Paracotoin) *[Φαρμακογν.]*. Συστατικὸν τοῦ φλοιοῦ παρακότο (Cinamodendron corticosum), ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{12}H_8O_4$. Φυλλίδια ὠχροκίτρινα, στιλπνά, τηκόμενα εἰς 152°, ἐξαχνούμενα δὲ χωρὶς νὰ διασπασθῶσιν. Εἶναι ὀλίγον διαλυτὰ εἰς τὸ ζέον ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτα εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ ἀκετόνην. Ἡ παρακοτοΐνη χρησιμεύει ὡς φάρμακον ἀντιδιαρροϊκὸν κατὰ τῶν χρονίων διαρροιῶν, ὡς αἱ διάρροιαι τῶν φθισικῶν, τῶν παίδων κλπ. Ἐπὶ ὑπεραιμίας τοῦ ἐντέρου ἢ ὀξείας φλεγμονῆς αὐτοῦ ἀντενδείκνυται ἡ χρῆσις τῆς παρακοτοΐνης. Κ. Γ. Μ.

παράκουος, —η, —ο· δημοτ., ὁ μὴ ὑπακούων, ὁ ἀπειθῶν, ὁ παραβαίνων τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἀνωτέρων του: «παράκουα παιδιά».

παράκουσις (ἡ), ἢ *παρακουσία*. Ἡ πλημμελὴς ἢ σφαλερὰ ἀκουστικὴ ἀντίληψις ἑνὸς ἤχου κατ' ἔντασιν καὶ ὕψος, ὅταν δὲν ἀνταποκρίνεται οὗτος πρὸς τὸν πραγματικόν. Παρατηρεῖται αὕτη ἐνίοτε ἐπὶ παθήσεών τινων τοῦ μέσου ὠτὸς ἢ τοῦ λαβυρίνθου καὶ ἰδίως τοῦ κοχλίου. Κατ' αὐτήν, ἐνῷ ἐκ τοῦ ὑγιοῦς ὠτὸς ἀκούεται ὀρθῶς ὁ ἦχος, ἐκ τοῦ πάσχοντος ὠτὸς ἀκούεται οὗτος ὡς ὑψηλότερος ἢ βαθύτερος τοῦ πραγματικοῦ· καὶ συνεπῶς ὅταν πάσχῃ τὸ ἓν μόνον οὖς, ὁ πάσχων ἀκούει ταυτοχρόνως δύο ἤχους εἰς διάφορον ὕψος (*διπλάκουσις* ἢ *διπλῆκοΐα*). Ἡ διαφορὰ αὕτη δύναται νὰ εἶναι ἄλλοτε ἄλλη, 1/8, 1/4 ἢ 1/2 τόνου, ἢ καὶ πλέον. Μ. Μ.

—**παράκουσις**, ἢ *ὑπεράκουσις, βιλλίσειος*. Φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἀρκετὰ συχνὰ εἰς πάσχοντας ἔντονον κώφωσιν, ἰδίως συνεπείᾳ ὠτοσκληρώσεως. Συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀκούωσιν οὗτοι καλύτερον, ὅταν εὑρίσκωνται ἐντὸς κινουμένης ἁμάξης ἢ αὐτοκινήτου ἢ σιδηροδρόμου καὶ ἐν γένει ὅταν εὑρίσκωνται ἐν μέσῳ μεγάλου θορύβου ἢ τυμπανοκρουσίας. Ὁ προκαλούμενος ἐκ τῆς κινήσεως τούτων κραδασμὸς συντελεῖ εἰς τὴν ἔντασιν τῆς ἀκοῆς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησε πρῶτος ὁ Villis τῷ 1680. Μ. Μ.

παρακούτι (τό)· δημοτ., μικρὸ κουτὶ ἢ ἐσωτερικὸν διαχώρισμα ἢ κρύπτη τῶν παλαιοτέρων μπαούλων, ἄλλως *παραθαλαμίδι* ἢ *βαρταλαμίδι*.

παρακούω· κακῶς ἀκούω, ἀκούων τι ἐκδέχομαι ἄλλο ἀντ' ἄλλου, παραισθάνομαι: «παράκουσες, δὲν σὲ ἐφώναξα ἐγώ»· || ἀπειθῶ, παραβαίνω τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἀνωτέρων μου, ἀφροντιστῶ, δὲν ὑπακούω.

παρακράτημα (τό)· πᾶν ὅ,τι κρατεῖται ὡς παρακαταθήκη, τὸ κρατούμενον μέρος τῶν προϊόντων πρὸς ἀσφαλεστέραν διάθεσιν τοῦ ὑπολοίπου: «παρακράτημα τῆς σταφίδος».

—*[Δασολ.]* Κατὰ τὰς ὑλοτομίας ὡρίμων συστάδων ἀφίνονται ὑγιᾶ καὶ ρωμαλέα δένδρα πρὸς περαιτέρω αὔξησιν καὶ δημιουργίαν ξυλείας μεγάλων διαστάσεων, ἥτις εἶναι πολυτιμοτέρα. Τὰ δένδρα ταῦτα, «*παρακρατήματα*» καλούμενα, ἀφήνονται κατ' ἀραιὰ διαστήματα τόσον εἰς τὰ σπερμοφυοῦς προελεύσεως δάση, ἵνα ὑλοτομηθοῦν κατὰ τὸν ἑπόμενον περιτροπικὸν χρόνον ἢ καὶ πρότερον κατὰ τὰς ἀραιώσεις, ὅσον καὶ εἰς τὰ πρεμνοφυοῦς, ὁπότε ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν σπερμοφυῶν ἀτόμων μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀναγωγῆς τῶν πρεμνοφυῶν δασῶν εἰς σπερμοφυᾶ. Τῶν παρακρατημάτων ἡ ἐφαρμογὴ ἐγενικεύθη ἴσως καὶ ἐξ ὑπερβολῆς ἐν Ἑλλάδι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν χάριν διατηρήσεως σπορέων εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐξ ἀντιξόων συνθηκῶν δὲν ἐπετυγχάνετο ἄμεσος ἢ φυσικὴ ἀναγέννησις τῶν συστάδων. Α. Ε. Κ.

—*[Νομ. Οἰκον.]* Βλ. λ. *παρακράτησις* καὶ *σταφίς*.

παρακράτησις,—εως (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ παρακρατεῖν, ἡ προαφαίρεσις· || ἡ προαφαίρεσις ὡρισμένου διὰ νόμου ἢ διοικητικῆς πράξεως ποσοστοῦ ἐκ τῶν παραγομένων ἐγχωρίων προϊόντων, τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται ἡ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγὴ ἢ καὶ ἡ ἐντὸς τοῦ κράτους μεταφορά.

—*[Νομ. Οἰκον.]*. Τὸ μέτρον τῆς παρακρατήσεως ἔχει ἐν Ἑλλάδι ληφθῆ διὰ τὴν σταφίδα (βλ. λ. *σταφίς*), πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἐξαγομένου ποσοῦ καὶ ρύθμισιν τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον, ὁπότε ἡ ζήτησις πρώτων ὑλῶν καὶ ἄλλων ἐγχωρίων προϊόντων ἦτο ὅλως ἐξαιρετική, εἰς πολλὰ δὲ διαμερίσματα τοῦ κράτους ὑπῆρχεν ἔλλειψις πρώτων ὑλῶν βιομηχανίας καὶ τροφίμων, ἡ παρακράτησις ἐφηρμόσθη οὐ μόνον ἐπὶ τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγῆς ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐντὸς τοῦ κράτους μεταφορᾶς ἀπὸ νομοῦ τινος ἢ ἐπαρχίας τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν ἐν αὐτοῖς παραγομένων προϊόντων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπιτοπίου καταναλώσεως. Κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 17 Μαΐου 1924, περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ αἰσχροκερδείας διατάξεων (ἄρθρ. 5) ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ διατάξεις περὶ παρακρατήματος τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, ὧν ἀπηγορεύθη παρ' αὐτοῦ ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφορὰ καὶ ἐν γένει νὰ κανονίζῃ τοὺς ὅρους τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τούτων τιμωρεῖται ποινικῶς. Καὶ ὁ νόμος 3123 τοῦ 1924 (ἄρθρ. 6) προβλέπει περὶ τιμωρίας τοῦ λαβόντος ἄδειαν ἐξαγωγῆς εἴδους τινὸς τροφίμων ἢ καυσίμου ὕλης, ἐφ' οὗ ἔχει καθορισθῆ ὡρισμένον παρακράτημα καὶ ἐξάγοντος εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως καὶ τὸ παρακράτημα τοῦτο εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Γ. Ν. Κ.

παρακρατῶ (—έω)· κρατῶ ὡς ἐν παρακαταθήκῃ, κρατῶ μέρος τοῦ προϊόντος πρὸς εὐκολωτέραν κατανάλωσιν τοῦ ὑπολοίπου· || ἀρχ., παρακατέχω, ἐμποδίζω, κρατῶ.

παράκρουσις (ἡ) *[Ψυχιατρ.]*. Ἀκουστικὴ παραίσθησις, ἀποτελοῦσα ψυχικόν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παθολογικὸν φαινόμενον, χαρακτηριζόμενον διὰ μιᾶς πραγματικῆς ἀντιλήψεως ἑνὸς ἐξωτερικοῦ αἰτίου, ἀλλὰ πλημμελῶς ἑρμηνευομένου. Οὕτω π. χ. ἐλαφρὸς ψίθυρος ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ πάσχοντος ὡς κραυγή, ἢ ἁπλοῦς κτύπος ὡς ἐκπυρσοκρότησις κλπ. Ἡ φωνητικὴ παράκρουσις, καθ' ἣν οἱ ψυχοπαθεῖς ἀκούουσι φωνὰς ἢ καὶ λαμβάνουσι διαταγάς, εἶναι ἡ πλέον σοβαρωτέρα μορφὴ τῶν παραισθήσεων, καθόσον δύναται ὁ πάσχων, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς διαταγῆς αὐτῆς, νὰ ἐπιτεθῇ κατ' ἀνυπόπτου τινὸς καὶ τὸν κακοποιήσῃ νομίζων αὐτὸν αἴτιον τῶν ἐνοχλήσεών του. Ἡ παράκρουσις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ παραληρήματος καὶ τῆς συναισθηματικότητος τοῦ ἀσθενοῦς· ἄλλοτε εἶναι θλιβερὰ καὶ ἄλλοτε χαρούμενη. Ὁ τόνος ἐπίσης τῆς φωνῆς τοῦ ἀσθενοῦς ἀλλάσσει ἀναλόγως τῶν παρακρουστικῶν ἰδεῶν. Πάντως τὸ σύμπτωμα αὐτὸ ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα ἀπὸ προγνωστικῆς ἀπόψεως, καθόσον ἡ ἐκδηλουμένη ψυχικὴ πάθησις εἴτε θὰ εἶναι μακρᾶς διαρκείας, εἴτε θὰ τείνῃ πρὸς τὴν χρονιότητα καὶ τὸ ἀθεράπευτον. Μ. Ν. Β.

παρακρούω· παίζω μουσικὸν ὄργανον παραφώνως· || παθ. *παρακρούομαι* (κοιν. *παραδέρνω*)· ἐπὶ ἱστίου, ὅταν λόγῳ παροιακίσεως ἢ αἰφνιδίας τοῦ ἀνέμου μεταπτώσεως δέχεται αὐτὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν ἐρχόμενον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν πλαγίων λωμάτων· ἐπίσης ἐπὶ πρυμνησίου κάλωος, ὅστις λόγῳ χαλαρώσεώς του δονεῖται ἀποτόμως· ἐπίσης ἐπὶ ἱστοῦ παραπαίοντος κατὰ τὰς διατοιχήσεις καὶ τοὺς προνευστασμοὺς λόγῳ χαλαρώσεως τῶν ἐξαρτίων. Σ. Ε. Λ.

παράκτιος (ὁ, ἡ) —ον (τό)· ὁ παρὰ τὴν ἀκτήν, ὁ ἐγγὺς τοῦ αἰγιαλοῦ: «παράκτιον πυροβολεῖον».

— **παράκτιος** *ζώνη [Ἁλιευτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν κείμενον τμῆμα, ὅπου ἐκτρέφονται καὶ συγκεντροῦνται διάφοροι θαλάσσιοι ζωϊκοὶ ὀργανισμοὶ ποικίλως χρήσιμοι εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τὴν παράκτιον ζώνην διενεργεῖται κυρίως ἡ μικρὰ καλουμένη ἁλιεία. Δ. Ν. Π.

— **παράκτιος** *πυρετὸς [Κτηνιατρ.]*. Ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν περιλαμβάνονται ὅλοι οἱ πυρετοὶ οἱ ὀφειλόμενοι εἰς παράσιτά τινα ἐκ τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς παρακτίους χώρας τῆς Ν. Ἀφρικῆς ἢ καὶ τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, ὅπως ἡ γνωστὴ μυῖα tsétsé, ἢ καὶ εἰς ἄλλους μικροργανισμοὺς τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος (κωλοβακίλλους, βακίλλους τοῦ τύφου ἢ μικροκόκκους τοῦ μελιταίου πυρετοῦ), τοὺς προκαλοῦντας τὸν πυρετὸν τῆς Μάλτας (micrococcus mélitensis) καὶ τὴν ἑλονοσίαν τῶν βοῶν. Ἐξ αὐτῶν προσβάλλονται οἱ βόες, ἰδίᾳ οἱ ζῶντες εἰς τὰ παράλια τῆς Ν. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀργεντινῆς. Τὰ κυριώτερα συμπτώματα τῆς μολυσματικῆς αὐτῆς ἀσθενείας εἶναι ὁ πυρετός, πολὺ ὑψηλός, ἡ διάρροια καὶ ἡ κατάπτωσις τῶν δυνάμεων. Ἡ νόσος ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν ὀξεῖαν καὶ χρονίαν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ὁ *παράκτιος πυρετὸς* εἶναι μακροχρόνιος, διαρκῶν ἐπὶ μῆνας. Δ. Π.

παρακυάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πολυμερὲς προϊὸν τοῦ *κυανίου*, ἀγνώστου μοριακοῦ μεγέθους, παραγόμενον εἰς μικρὰν ποσότητα κατὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ κυανίου ἢ τὴν ἠλεκτρόλυσιν τοῦ καλιοκυανιδίου ἢ τὴν παρασκευὴν τοῦ κυανίου ἐκ ψευδαργυροκυανιδίου. Ἀποτελεῖ καστανόχρουν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην ἄμορφον κόνιν, ἥτις δι' ἰσχυρᾶς θερμάνσεως μετατρέπεται εἰς μονομοριακὴν μορφὴν κυανίου. Σ. Γ.

παρακυήσις, —εως (ἡ) (paragrossesse). Ὅρος μὴ χρησιμοποιούμενος ἤδη καὶ σημαίνων τὴν παρὰ τὴν μήτραν κύησιν, ἤτοι τὴν *ἐκτοπικὴν* ἢ *ἐξωμήτριον κύησιν*. Μ. Ν. Κ.

παρακυκλοειδής (ἡ)· εἶδος καμπύλης τοῦ γένους τῶν *ψευδοκυκλοειδῶν* (βλ. λ.). Ν. Ε. Γ.

παράκυκλος (ὁ) (couronne circulaire). Καλεῖται οὕτω ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιπέδου ἡ περιεχομένη μεταξὺ δύο ὁμοκέντρων κύκλων· δηλαδὴ ἡ ἐπιφάνεια Ε ἡ σημειουμένη ἐν τῷ σχήματι διὰ σκιᾶς. Πλάτος τῆς ἐπιφανείας ταύτης λέγεται ἡ διαφορὰ ΑΒ τῶν ἀκτίνων ΚΒ—ΚΑ.

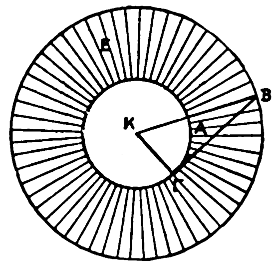

Παράκυκλος.

Τὸ ἐμβαδὸν τῆς Ε δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου $E = \pi (\overline{B\Gamma})^2$, ἔνθα $\overline{B\Gamma}$ εἶναι τὸ μῆκος τῆς ἐκ τινος σημείου τῆς ἐξωτερικῆς περιφερείας ἀγομένης ἐφαπτομένης τῆς ἐσωτερικῆς. Ν. Γ.

— *[Τεχνολ.] Παράκυκλος* (κοιν. *ροδέλλα*) καλεῖται μικρὸν κυκλικὸν πεπλατυσμένον τεμάχιον μικροῦ πάχους, ἐκ μετάλλου, δέρματος, καουτσούκ, πιλήματος κλπ., φέρον εἰς τὸ κέντρον του κυκλικὴν ὀπήν. Τὸ τεμάχιον τοῦτο τοποθετεῖται πέριξ τῶν ἄκρων τῶν κοχλιῶν, μεταξὺ τοῦ περικοχλίου καὶ τοῦ συνδεομένου τεμαχίου, διὰ τὴν καλυτέραν σύσφιγξιν. Κατὰ ταῦτα, ἡ διάμετρος τῆς ὀπῆς τοῦ παρακύκλου, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ κοχλίας, δέον νὰ εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τῆς διαμέτρου τοῦ κοχλίου, ἡ δὲ διάμετρος τοῦ παρακύκλου, κατά τι μεγαλυτέρα, τῆς διαμέτρου τοῦ κύκλου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγγράφεται τὸ περικόχλιον. Ὁ παράκυκλος χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς στεγανότητος δύο ἐν ἐπαφῇ ἐπιφανειῶν, διαπερωμένων ὑπὸ ὀπῆς, δι' ἧς διέρχεται ρευστόν, ὁπότε οὗτος κατασκευάζεται ἐκ δέρματος ἢ καουτσοὺκ καὶ παρεντίθεται μεταξὺ τῶν ἐπιφανειῶν τούτων, πέριξ τῆς ὀπῆς, ὡς καὶ δι' ἄλλης φύσεως ἀναλόγους σκοπούς. Δ. Κ. Λ.

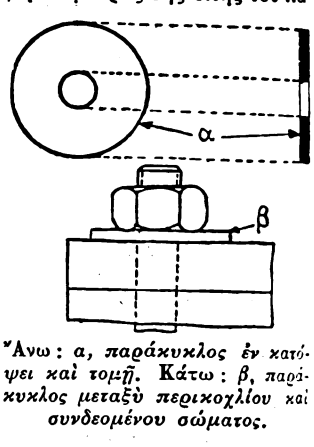

Ἄνω: *α, παράκυκλος ἐν κατόψει καὶ τομῇ.* Κάτω: *β, παράκυκλος μεταξὺ περικοχλίου καὶ συνδεομένου σώματος.*

— *[Τοπογρ.] Παράκυκλος* καλεῖται μεταλλικὸς κύκλος τοποθετούμενος εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τῆς ξυλίνης πινακίδος τῆς μετροτραπέζης καὶ χρησιμεύων διὰ τὴν προσαρμογὴν πινακίδος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ τρίποδος τῆς μετροτραπέζης. Εἰς τὰς νεωτέρου τύπου μετροτραπέζας ἐγκατελείφθη τὸ σύστημα τοῦτο τῆς προσαρμογῆς, καὶ αἱ πινακίδες αὐτῶν ἀντὶ παρακύκλου φέρουσι καταλλήλους ὑποδοχάς, ἐφ' ὧν κοχλιοῦνται οἱ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ τρίποδος εὑρισκόμενοι κοχλίαι.

παρακυλάω, ἢ *παρακυλιοῦμαι*· ναυτ., διατοιχῶ (ἐπὶ πλοίου): «τὸ καράβι παρακυλάει πολύ».

παρακύλισμα (τό)· ἐπὶ πλοίου, παραδαρμός, *διατοίχησις* (βλ. λ.).

— **παρακυλίσματος** *κίνησις* (mouvement de roulis). Φαινόμενον καρδιακόν, συνιστάμενον εἰς κίνησιν κυματοειδῆ, συστολικὴν τῆς προκαρδίου χώρας, σκιαγραφοῦσα διὰ τῆς στιγμιαίας αὐτῆς προόδου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐκ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τὴν μετατόπισιν τῆς καρδίας, ἰδίᾳ δὲ τὴν στροφὴν περὶ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα αὐτῆς· τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπαντᾷ ἐπὶ συμφύσεως καρδιακῆς, παρατηρηθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Jaccoud. Μ. Ν. Κ.

παρακυλῶ· δημοτ., ἐπὶ πλοίου, παραδέρνω, διατοιχῶ· || κυλάω πολύ, κυλιῶ· || παθ. *παρακυλιέμαι* κυλιέμαι πολύ: «παρακυλίστηκε 'ς τὸ χιόνι, — 'ς τὲς λάσπες».

παρακύστιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ ὑποπεριτοναϊκὸς ἱστός, ὁ περιβάλλων τὴν οὐροδόχον κύστιν μετὰ τῶν σπερματοδόχων κύστεων. Ι. Π.

παρακωδίνη (ἡ) (Paracodinum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ ὀξίνος τρυγικὴ διυδροκωδεΐνη. Τὸ σκεύασμα ἐνδείκνυται ὡς ναρκωτικόν, ὅπου καὶ ἡ κωδεΐνη. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ δρᾷ ταχύτερον καὶ ἰσχυρότερον αὐτῆς. Χρησιμοποιεῖται ἰδίᾳ πρὸς κατάπαυσιν τοῦ βηχὸς εἰς δόσιν 1—3 δισκίων (τοῦ 0,01 γρ.) ἡμερησίως. Ἐπίσης δίδεται καὶ ὡς σιρόπιον, γίνονται δὲ καὶ ἐνέσεις αὐτῆς. Τὸ σιρόπιον τῆς παρακωδίνης χορηγεῖται εἰς δόσιν μικροῦ κοχλιαρίου ἡμερησίως. Κ. Γ. Μ.

παρακώλυσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρακωλύειν, παρεμπόδισις.

παρακωλύω· κωλύω, ἐμποδίζω, παρεμποδίζω: «παρακωλύει τὴν πρόοδον τῶν νέων».

Digitized by Google

παραλαβὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραλαμβάνειν: «παραλαβὴ τῆς ἐπιστολῆς,—τῶν χρημάτων,—τοῦ ἐμπορεύματος».

Παραλαΐς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Λυκαονίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε', 6. 15) Β.Δ. τῶν Λαράνδων. Εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικὰ μνημονεύεται ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *Παραλαΐς, Παρλαός, Πάραλλα*, ἢ *Παράλλη*, ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἀντιοχείας τῆς πρὸς Πισιδίᾳ. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν *Μπέη-Σεχίρ*, πρωτεύουσαν ὁμωνύμου σαντζακίου τοῦ νομοῦ Ἰκονίου. Α. Θ. Σ.

παραλαλῶ (*—έω*)· λαλῶ, ὁμιλῶ ἀσυναρτήτως, παραληρῶ, ἄλλως *παραμιλῶ*.

παραλαμβάνω, ἀόρ. *παρέλαβον — παρελήφθην*, παθ. μετχ. *παρειλημμένος*· λαμβάνω τι παραδιδόμενον εἰς ἐμέ: «παρέλαβον τὴν ἐπιστολήν, —τὸ ἐμπόρευμα»· || ἀπολύτως ἐπὶ ὑπαλλήλου, παραλαμβάνω τὰ συναφῆ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν: «ἀκόμη παραλαμβάνω ἀπὸ τὸν προκάτοχόν μου».

Παραλάται (οἱ) *[Ἀρχ.]* Σκυθικὸν ἔθνος, οἱ λεγόμενοι «βασίλειοι Σκύθαι», καταγόμενοι, κατά τινὰ παράδοσιν διασωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Δ, 6), ἀπὸ τοῦ Κολαξάϊδος, τριτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ταργιτάου, μυθικοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν, ζήσαντος 1000 ἔτη περίπου πρὸ τῆς κατ' αὐτῶν ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου τῷ 513 π.Χ. Α. Θ. Σ.

παραλαυριονίτης (ὁ) (Paralawrionit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν χλωριοῦχον ἅλας τοῦ μολύβδου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι Pb(OH)Cl, ἤτοι ἔχει τὴν αὐτὴν σύστασιν πρὸς τὸν λαυριονίτην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅμως διαφέρει ὁ παραλαυριονίτης ὡς πρὸς τὴν κρυσταλλογραφικὴν ἀνάπτυξιν. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους ψευδορομβικῆς συμμετρίας, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς τῶν μολυβδούχων σκωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ ὅρμου Βρυσάκια τοῦ Λαυρείου. Γ. Β.

παραλδεΰδη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι προϊὸν πολυμερισμοῦ τῆς *ἀκεταλδεΰδης* (βλ. λ.). Ἀποτελεῖ ἄχρουν εὐχαρίστου αἰθερικῆς ὀσμῆς ὑγρὸν στερεοποιούμενον εἰς 0° καὶ βράζον εἰς 125°. Σ. Γ.

— *[Φαρμ.]* Ἡ *παραλδεΰδη* χρησιμοποιεῖται ὡς ὑπνωτικὸν καὶ κατευναστικὸν φάρμακον, ἐνδεικνύμενον ἰδίᾳ ἐπὶ διεγερτικῶν καταστάσεων τῶν φρενοπαθῶν. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ προσβάλλῃ ἐλάχιστα τὰ ὄργανα τῆς κυκλοφορίας, ἐνῷ δρᾷ ἀρκετὰ ταχέως καὶ ἀσφαλῶς. Μειονέκτημα τοῦ σκευάσματος εἶναι ἡ ἀηδὴς ὀσμή του, ὡς καὶ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν βλεννομεμβρανῶν, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ὅταν δὲν εἶναι ἀρκούντως ἠραιωμένον. Δίδεται εἰς διάλυμα (ἐσωτερικῶς ἢ διὰ κλύσματος) καθὼς καὶ ὡς γαλάκτωμα. Κ. Γ. Μ.

παραλδόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκεταλδόλη*. Σ. Γ.

παραλείπω· ἀφήνω τι ἐν τῷ μεταξύ, διακόπτω τὴν συνέχειαν: «παρέλειψες ἓν κεφάλαιον»· || ἀμελῶν δὲν πράττω τι: «παρέλειψα νὰ σᾶς γράψω ἐγκαίρως».

—**«Παραλειπομένων** ***βίβλοι»*** *[Παλ.Διαθ.]*. Ἑνιαῖον ἱστορικὸν βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπερ διῄρεσαν εἰς δύο βιβλία τὸ πρῶτον οἱ Ο' καὶ ἐπέγραψαν οὕτως ὡς περιέχον οἱονεὶ τὰ ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἱστορικῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλίων παραλειφθέντα. Ἐντεῦθεν ἡ ἐν τῇ Ἰτάλᾳ καὶ τῇ Βουλγάτᾳ ἐπιγραφὴ «Paralipomenon». Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ ἐπιγράφεται dibre hajjamim (=λόγοι τῶν ἡμερῶν). Ἐν δὲ ταῖς νεωτέραις μεταφράσεσιν ὀνομάζονται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱερωνύμου «Χρονικὰ» ἢ «Βιβλία χρονικῶν». Ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Βίβλῳ κατατάσσεται τοῦτο μεταξὺ τῶν λεγομένων ἁγιογράφων (Κεθουβείμ). Ἐν αὐτῷ διακρίνονται συνήθως τρία μέρη: α) τὸ περιέχον διεξοδικοὺς γενεαλογικοὺς πίνακας ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ Δαυΐδ, ἀναμείκτους μεθ' ἱστορικῶν σημειώσεων (Α' Παραλ. α'—θ')· β) τὸ περιέχον τὴν ἱστορίαν τοῦ Δαυΐδ (Α' ι—κθ') καὶ γ) τὸ περιέχον τὴν ἱστορίαν τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα (Β' Παραλ.). Ἡ ἐνταῦθα δὲ περιεχομένη ἱστορία δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἐν τοῖς λοιποῖς ἱστορικοῖς βιβλίοις περιεχομένης, ἀλλὰ βαίνει παραλλήλως πρὸς αὐτήν, ἂν καὶ που μὲν συμπληροῖ αὐτήν, ποῦ δὲ παραλείπει γεγονότα μνημονευόμενα ὑπ' αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ὅστις δὲν ἦτο κυρίως ἡ συμπλήρωσις τῶν προηγουμένων ἱστορικῶν βιβλίων, ὡς ἐξέλαβον οἱ παλαιοὶ ἐξηγηταί, ἀλλ' ἦτο τριπλοῦς. Ὁ συγγραφεὺς προετίθετο: α) νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Ἰσραὴλ ἔχει θρησκευτικὴν ἀποστολήν, πρὸς ἣν διαπαιδαγωγεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· β) ἐν τοῖς αὐχμηροῖς τῆς δουλείας χρόνοις νὰ παράσχῃ παραμυθίαν εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰαβὲ εὐνοηθέντος οἴκου τοῦ Δαυΐδ καὶ τονώσῃ τὴν μεσσιακὴν ἐλπίδα διὰ τῆς παραστάσεως τῆς ἰδανικῆς ἑνότητος τῆς μεταιχμαλωσιακῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος πρὸς τὸν προαιχμαλωσιακὸν Ἰσραήλ, τὸν λαὸν τῆς διαθήκης καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν· καὶ γ) νὰ ἐνισχύσῃ τὸν λαὸν ἐν τῇ πίστει εἰς τὸν νόμον διὰ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἐπακολούθων τῆς παραβάσεως αὐτοῦ. Ὅθεν ἐπικρατεῖ ὁ ἐποικοδομητικὸς χαρακτὴρ ἐν τῷ περιεχομένῳ τοῦ βιβλίου, ὅπερ δὲν εἶναι κυρίως ἱστορικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἱστορικοδιδακτικὸν βιβλίον. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει τὸ παράπαν ὅτι εἶναι ἀναξιόπιστον βιβλίον, ὡς προσεπάθησε νὰ διαβάλῃ αὐτὸ μάλιστα ὁ Wellhausen. Τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ ὑπερημύνθη διὰ σπουδαιοτάτων ἐπιχειρημάτων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ ρωμαιοκαθολικὸς Kugler ἐν τῷ ἔργῳ του «Von Moses bis Paulus» (1922). Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ διαμαρτυρόμενοι ἐξηγηταὶ δέχονται ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι ἐν πολλοῖς ἀξιόπιστον, ἅτε στηριζόμενον ἐπὶ παλαιοτάτων γραπτῶν πηγῶν (König, Strack καὶ ἄλλοι καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Kautzsch). Συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς ὁ Ἔσδρας, εἰς ὃν ἀποδίδεται ὑπὸ πολλῶν καὶ τὸ βιβλίον «Ἔσδρα Νεεμίου», μεθ' οὗ πολλαχῶς συγγενεύει τὸ παρὸν βιβλίον. Τὰ κυριώτερα τῶν νεωτέρων ὑπομνημάτων εἰς τὰ «Παραλειπόμενα» εἶναι τὰ τῶν Neteler (1899), Benzinger (1901), Curtiss καὶ Madsen (1910), Hummelauer (1905), Kittel (1902) καὶ Rothstein καὶ Haenel (1927). Π. Ι. Μ.

παράλειψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραλείπειν, διακοπὴ τῆς συνεχείας: «παράλειψις ἑνὸς κεφαλαίου»· || ἀμέλεια πρὸς ἐνέργειάν τινα, παράπτωμα: «αὐτὸ ἦτο ἀσυγχώρητος παράλειψις».

— *[Ρητορ.]* Ἡ *παράλειψις* εἶναι ἓν τῶν *σχημάτων διανοίας*, λαμβάνουσα χώραν ὅταν, λέγοντες ὅτι παραλείπομεν νὰ εἴπωμέν τι, οὐχ ἧττον ὅμως ἀναφέρομεν αὐτὸ συντόμως ἢ μόνον κατ' ὄνομα, ἢ ὅταν γεγονός τι ἐπίτηδες ἀποσιωπῶμεν, οὕτως ὥστε ἰδιαιτέρα προσοχὴ νὰ δοθῇ εἰς αὐτό· «πότε δὲ παράλειψις καὶ ἀποσιώπησις γίνεται; ὅταν βοηθῶμεν τὴν ὑπόνοιαν μείζονα καταστῆσαι τοῦ πράγματος ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀκουόντων» (*Ἀριστοτ.* «Ρητορ. πρὸς Ἀλέξανδρον» 22, 2 καὶ 31, 8). Γίνεται δὲ ἡ παράλειψις κατὰ τρεῖς τρόπους: 1) Ὅταν παρατρέχωμεν μικρά τινα, φανερὰ ἢ ἀνίσχυρα ὡς πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἴπομεν ἢ μέλλομεν νὰ εἴπωμεν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐντελῶς περιττὰ ἢ ἀνωφελῆ, ὥστε νὰ παρασιωπηθῶσι· οὕτως ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ «Περὶ τοῦ στεφάνου» λόγῳ του, κατόπιν πολλῶν καὶ καλῶν παραδειγμάτων τῆς ἀρετῆς τῶν Ἀθηναίων, λέγει ἐν σχήματι παραλείψεως: «μυρία τοίνυν ἕτερα εἰπεῖν ἔχων παραλείπω, ναυμαχίας, ἐξόδους πεζὰς στρατείας, καὶ πάλαι γεγονυίας, καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, ἃς ἁπάσας ἡ πόλις τῆς τῶν ἄλλων ἕνεχ' Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας πεποίηται». 2) Ὅταν εἶναι γνώριμα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἢ θέλωμεν νὰ κινήσωμεν τοὺς ἀκροατὰς εἰς ὑποψίαν τινά, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἀποδείξεις δυσκόλους ἢ ἀδυνάτους. 3) Ὅταν θέλωμεν νὰ μετριάσωμεν ἐλεγκτικήν τινα ἀλήθειαν, ἥτις διαρρήδην λεγομένη ἠδύνατο νὰ δυσαρεστήσῃ τοὺς ἀκούοντας ἢ νὰ φανῇ σκληρὰ εἰς αὐτούς· οἷον: «ἐν δὲ τοῖς ἰδίοις, εἰ μὴ πάντες ἴστε, ὅτι κοινὸς καὶ φιλάνθρωπος, καὶ πᾶσι τοῖς δεομένοις ἐπαρκῶν, σιωπῶ» (*Δημοσθ.* «Περὶ τοῦ στεφάνου» ρκη'). Ι. Φ. Δ.

παραλεπὶς (ἡ) (Paralepis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκοπελιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *παραλεπὶς ἡ τεφρὰ* (Paralepis cinerea), ἥτις ἔχει μῆκος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένον, κεφαλὴν τριγωνικὴν ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ ρύγχος, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μεγάλους καὶ οὐρὰν πλατεῖαν καὶ βραχεῖαν. Ὁ χρωματισμός της εἶναι φαιοτεφρός. Δ. Ν. Π.

παραλευκανιλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι μία ἐκ τῶν ἰσομερῶν μορφῶν τῶν *λευκανιλινῶν*. Ἄχρους κρυσταλλικὴ βάσις, ἀποτελοῦσα τὴν λευκοένωσιν τῆς παραφουξίνης. Παράγεται δι' ἀναγωγῆς τῆς παραφουξίνης ἢ παραροδανιλίνης, εἰς ἣν καὶ πάλιν δύναται νὰ μετατραπῇ δι' ὀξειδώσεως. Σχηματίζει μετ' ὀξέων ἄχροα ἅλατα. Σ. Γ.

παραληγόκερας (τὸ) (Paraliegoceras Hyatt) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γωνιατιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου καὶ τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *παραληγόκερας* (*περικλειτης*) atticum Renz εὑρέθησαν ἐντὸς μελανῶν ἀσβεστολίθων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα (Βελέτσι τῆς Πάρνηθος). Γ. Κ. Γ.

παραλήγουσα (ἡ) *[Γραμματ.]*. Οὕτω καλοῦμεν τὴν πρὸ τῆς ληγούσης, ἤτοι τὴν προτελευταίαν συλλαβὴν τῶν ὑπερμονοσυλλάβων λέξεων. Ἡ σημασία τῆς παραληγούσης ἦτο μεγάλη ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ, διότι ἐκ τῆς προσῳδίας αὐτῆς (τῆς μακρᾶς ἢ βραχείας) ἐξηρτᾶτο καὶ ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος τονισμὸς τῶν ὑπερδισυλλάβων λατινικῶν λέξεων. — Ω.

Παραληθαίων, ***τέως δῆμος***—*[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ') τὴν ἐπαρχίαν Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ δήμων, συγκείμενος ἐκ τῶν χωρίων *Ἀρδανιου, Βιτσίστας, Γρεβενοσελίου, Κοθωνίου, Κορνεσίου, Μπουκούρου, Μυροκόβου* καὶ *Παχτουρίου*.

παραλήπτης (ὁ)· ὁ παραλαμβάνων, ὁ εἰς ὃν προορίζεταί τι πρὸς λῆψιν: «παραλήπτης ἐπιστολῆς, —ἐμπορευμάτων,—χρημάτων κ.τ.τ.».

— *[Νομ.]* *Παραλήπτης* εἶναι τὸ πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνονται τὰ πρὸς μεταφορὰν ἐμπορεύματα καὶ τὸ ὁποῖον δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν αὐτῶν ἀπὸ τὸν μεταφορέα εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ὁ παραλήπτης εἶναι συνήθως πρόσωπον διάφορον τοῦ φορτωτοῦ ἢ καὶ τοῦ ἀποστολέως, ἐπὶ θαλασσίας ἐμπορίας τοῦ ναυλωτοῦ, δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ ἰδιότης τοῦ παραλήπτου νὰ συνυπάρχῃ μὲ ἑτέραν ἐκ τῶν προαναφερθεισῶν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ὁ παραλήπτης νομιμοποιεῖται ὅπως αἰτήσηται παρὰ τοῦ μεταφορέως τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῶν μεταφερθέντων ἐμπορευμάτων διὰ τῆς φορτωτικῆς. Ὁ παραλήπτης ὑποχρεοῦται εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ναύλου διὰ τὴν γενομένην μεταφορὰν καὶ τὰ τυχὸν ἔξοδα, ἐὰν ταῦτα δὲν ἔχουν προπληρωθῇ ὑπὸ τοῦ φορτωτοῦ. Ἐν ἀρνήσει τοῦ παραλήπτου ὅπως παραλάβῃ τὰ μεταφερθέντα ἐμπορεύματα καὶ πληρώσῃ τὸν ὀφειλόμενον ναῦλον, ὁ μεταφορεὺς δικαιοῦται νὰ προβῇ εἰς τὴν μεσεγγύησιν αὐτῶν καὶ ἀδείᾳ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς νὰ πωλήσῃ ἀνάλογον μέρος τοῦ φορτίου, ἵνα ἱκανοποιηθῇ εἰς τὴν ἐκ τοῦ ναύλου ἀπαίτησίν του. Κ. Β. Σ.

παραλήρημα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραληρεῖν, νοσηρὰ κατάστασις καθ' ἣν σχηματίζει τις περὶ ἑαυτοῦ παραδόξους ἰδέας, ἐναντίας πρὸς τὴν πραγματικότητα: «παραλήρημα μεγαλείου,—αὐτοκατηγορίας,—καταδιώξεως»· || ὁμιλία, λόγοι ἀσυνάρτητοι πυρέσσοντος· || μετφ., μωρὰ ὁμιλία ἢ πρᾶξις.

—*[Ψυχοπαθ.]* *Παραλήρημα* καλεῖται σύνολον *παραληρητικῶν* ἰδεῶν (βλ. λ.). Τοιαῦται παραληρητικαὶ ἰδέαι ἀπαντῶσιν ἢ 1) ὡς σύμπτωμα λοιμώδους τινὸς νόσου, ὅτε συνυπάρχουσι μετὰ διανοητικῆς συγχύσεως πολλάκις. Ταῦτα εἶναι εἰδικῆς μορφῆς, ἤτοι ὀνειρικὰ ἢ ἀσυνάρτητα ἢ βραχείας διαρκείας. Ἐνίοτε δὲ εἶναι ἡ βαρυτέρα ἐκδήλωσις τῆς νόσου, ἥτις καλεῖται τότε *ὀξὺ ἐμπύρετον παραλήρημα*, εἰς ὃ δὲν ὑπάρχουσι σωματικὰ εἰδικὰ φαινόμενα κατὰ κανόνα, ἀλλὰ μόνον τοιαῦτα γενικῆς λοιμώξεως. Τὰ δευτεροπαθῆ ταῦτα παραληρήματα εἰς νόσους ἄλλας, μὴ ψυχικάς, ἐκτὸς τοῦ ἐμπυρέτου, δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ψυχιατρικήν· ἢ 2) ὡς ἓν τῶν συμπτωμάτων ψυχικῆς τινος καταστάσεως ἐκδηλουμένης καὶ δι' ἄλλων παθολογικῶν ψυχικῶν φαινομένων—εἶναι δὲ τοιαῦται πᾶσαι σχεδὸν αἱ ψυχικαὶ συνδρομαί, ἤτοι μανία, μελαγχολία, σύγχυσις, ἄνοια, κατατονία, σχιζοφρενία—· ἢ 3) δεσπόζουσαι καὶ χαρακτηρίζουσαι αὐταὶ τὴν ψυχοπάθειαν, ὡς τὸ κύριον καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικόν, κατὰ βάσιν, φαινόμενον τῆς νόσου, ὅτε αἱ καταστάσεις αὗται καλοῦνται *παραληρήματα*. Πᾶσα παραληρητικὴ ἰδέα εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ εἰς τὰς διαφόρους ψυχικὰς συνδρομάς, τῆς ὡς ἄνω πρώτης περιπτώσεως, εἶναι δ' αὕτη τότε δευτεροπαθὴς εἰς τὴν νόσον ἧς ἀποτελεῖ ἓν τῶν συμπτωμάτων. Καὶ οὕτως εἰς τὴν μανίαν, κατὰ πρῶτον, ἀπαντῶσιν, ἐν τῇ λογορροίᾳ, παντοῖαι παραληρητικαὶ ἰδέαι, κυρίως εὐφορίας, μεγαλείων, εὐδαιμονίας κ.τ.τ. ὡς καὶ καταδιώξεων, φευγαλέαι ὅμως καὶ ἄνευ πεποιθήσεως ἐκφερόμεναι. Εἰς τὴν μελαγχολίαν ἀπαντῶσιν αἱ καλούμεναι μελαγχολικαὶ παραληρητικαὶ ἰδέαι, ἤτοι αἱ ἰδέαι ἀπελπισίας, ὑποτιμήσεως τοῦ ἐγώ, ἐνοχῆς καὶ αὐτοκατηγορίας, αἱ ὑποχονδριακαί, ἐπικειμένων δεινῶν, αὐτοκτονίας κ.τ.τ. Ἰδίως ἀπαντῶσιν ἀθρόαι ἐπὶ τῆς καλουμένης παραληρητικῆς μελαγχολίας. Εἰς τὴν μελαγχολίαν ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ τὰ λεγόμενα παραληρήματα ἀρνήσεων, κατοχῆς, μεταμορφώσεως τῆς προσωπικότητος καὶ ἀποφράξεως τῶν ὀργάνων, τὸ μεταβολικὸν κυρίως εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ὀξύτητος τῆς νόσου, καὶ ἔχουσιν εἰδικὴν σημασίαν, διότι δεικνύουσι μετάπτωσιν εἰς χρονιότητα ἢ ἐξασθένησιν διανοητικήν. Οὐχὶ σπανίως τότε δεσπόζουσι καὶ συστηματοποιοῦνται, τῆς μελαγχολίας μεταπιπτούσης εἰς παραλήρημα. Τοῦτο γίνεται καὶ μὲ τὰς ὑποχονδριακὰς ἰδέας, αἵτινες ἐνίοτε παραμένουσι καὶ συστηματοποιοῦνται, ὅτε μετὰ τὴν μελαγχολίαν ἔχομεν παραλήρημα ὑποχονδριακὸν σχεδὸν συστηματικόν. Εἰς τὴν σύγχυσιν ἀπαντῶσι παραληρητικαὶ ἰδέαι, ὁτὲ μὲν ἀσυνάρτητοι, ὁτὲ δὲ οὐχὶ τοιαῦται πλήρως, ἀλλὰ παντοῖαι, κυρίως δὲ ἀπαντᾷ τὸ λεγόμενον ὀνειρικὸν παραλήρημα. Εἰς τὰς καταθλιπτικὰς μορφὰς τῆς συγχύσεως ἀπαντῶσιν ἰδέαι μελαγχολικαί, εἰς τὰς διεγερτικὰς ἀσυνάρτητοι, μεγαλείων, καταδιώξεων κττ. Ἐνδέχεται δὲ μετὰ τὴν πάροδον τῆς συγχύσεως νὰ παραμείνωσι παραληρητικαὶ ἰδέαι, ὀργανούμεναι βαθμηδὸν εἰς παραλήρημα. Εἰς τὴν κατατονίαν, τὴν διεγερτικὴν κυρίως, καὶ ἐν γένει ἐκείνην εἰς ἣν δὲν ἔχομεν λεκτικὸν ἀρνητισμὸν προαιρετικὸν (ἤτοι ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἀσθενής), ἔχομεν πα-

Digitized by Google

ραληρητικὰς ἰδέας παντοίας, οὐχὶ λογικῶς συνδεομένας, ἂν μὴ ἀσυναρτήτους. Εἰς τὴν ἄνοιαν ἐπίσης ἔχομεν παντοίας ἰδέας, καὶ μάλιστα δύναται ἡ ἄνοια, ὡς ἄρχεται διὰ μορφῶν αἵτινες προσομοιάζουσι τὴν μανίαν, μελαγχολίαν κ. τ. τ., ἤτοι πάσας τὰς συνδρομάς, οὕτω νὰ ἄρχηται καὶ διὰ μορφῶν προσομοιαζουσῶν πρός τι παραλήρημα, ἀκόμη καὶ τὸ συστηματικόν. Οὕτως ἡ πρεσβυτικὴ ἄνοια, ἡ πρωτόγονος, ἡ προϊοῦσα παράλυσις κ.τ.τ. δύνανται νὰ ἄρχωνται διὰ παραληρήματος μεγαλείων, καταδιώξεων, μελαγχολικοῦ κ.τ.λ. Διακρίνονται δὲ τῶν παραληρημάτων τότε ἐκ τῆς ταχέως ἐπερχομένης, ἂν μὴ ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχούσης διανοητικῆς ἐξασθενήσεως, καὶ ἐκ τῆς συνυπάρξεως τῶν ἄλλων συμπτωμάτων. Εἰς τὴν σχιζοφρενίαν τέλος δύνανται νὰ παρατηρηθῶσιν ἐπίσης παντοῖαι παραληρητικαὶ ἰδέαι, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον μέγας ἀριθμὸς παραληρημάτων ἄγει εἰς σχιζοφρενίαν, διότι τὸ παραλήρημα ἀποτελεῖ τότε τὴν καλουμένην εἰδικὴν ἀπασχόλησιν.

Ὡς ἴδιαι νόσοι τὰ παραληρήματα εἶναι πολυάριθμα καὶ ποικίλα, καὶ διακρίνονται ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἰδεῶν, τοῦ τρόπου γενέσεως κ.τ.λ. Ἡ ποικιλία ἐξαρτᾶται πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, τῆς διανοητικῆς καταστάσεως, τῆς παιδεύσεως καὶ τοῦ συνειρμικοῦ πλούτου τοῦ πάσχοντος. Τὰ συνηθέστερον, ὡς ἴδιαι νόσοι, ἀπαντῶντα παραληρήματα εἶναι τὰ ἑξῆς, διακρινόμενα ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν, τῆς συνδέσεως αὐτῶν καὶ τοῦ τρόπου γενέσεως:

α') Τὸ *ἀσυνάρτητον παραλήρημα*, εἰς ὃ ἔχομεν παντοίας ἰδέας ριπτομένας εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, ἄνευ λογικοῦ εἱρμοῦ.

β') Τὸ *πολλαπλοῦν παραλήρημα*, εἰς ὃ ἔχομεν πλείονας παραληρητικὰς ἰδέας ὁμοῦ, π. χ. μεγαλείων, καταδιώξεων, ἐρωτικὰς κ.τ.τ. ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ.

γ') Τὸ *πολύμορφον παραλήρημα* (Magnan), εἰς ὃ ἔχομεν ἐναλλαγὴν εἰς βραχέα χρονικὰ διαστήματα διαφόρων ἰδεῶν· π. χ. εἰσβάλλει δι' ἰδεῶν καταδιώξεων, ἀκολουθοῦσι ταχέως ἰδέαι μεγαλείων, εἶτα θρησκευτικαί, εἶτα πάλιν μεγαλείων κ.τ.τ.

δ') Τὸ *παραλήρημα μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως* (τοῦ Lassegne). Τοῦτο εἶναι ὁ τύπος τοῦ ψευδαισθητικοῦ παραληρήματος. Εἰς αὐτὸ διακρίνομεν ἓν στάδιον καλούμενον ἐπφάσεως, ἢ ὑποχονδριακῶν ἐνοχλημάτων, ὅπερ διαρκεῖ ἔτη τινά. Εἶτα ἄρχεται τὸ β' στάδιον τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐνοχλημάτων ἀποδιδομένων εἰς διώξεις ἐχθρῶν (π.χ. δηλητηριάσεις, μαγικὰς ἐπεμβάσεις), εἰς ὃ ἐμφανίζονται καὶ αἱ ψευδαισθησίαι τῆς ἀκοῆς καὶ χροιᾶς καταδιώξεων, τὸ στάδιον δὲ τοῦτο διαρκεῖ ἀπὸ 3—10 ἐτῶν καὶ πλέον· μεθ' ὃ ἔχομεν τὸ γ' στάδιον τῶν μεγαλείων καὶ εἶτα τὸ δ', ἤτοι τὴν ἄνοιαν. Τὸ β' στάδιον, ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἢ ἁπλαῖ καταδιώξεων, ἢ ἐρωτικαὶ καταδιώξεων, ἢ πολιτικαὶ καταδιώξεων, ἢ θρησκευτικαὶ καταδιώξεων, ἢ ζηλοτυπίας, καλεῖται ἀναλόγως: *παραλήρημα καταδιώξεων, ἐρωτικόν, πολιτικόν, θρησκευτικὸν καὶ ζηλοτυπίας.*

ε') Τὸ *παραλήρημα παρερμηνειῶν* (βλ. λ.).

στ') Τὸ *παραλήρημα διαδικασίας* (βλ. λ.).

ζ') Τὸ *παραλήρημα φαντασίας* ἢ *μυθομανίας* τοῦ ***Dupré***, ὅπερ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐξάρσεως τῆς μυθοπλαστικῆς ἱκανότητος καὶ ροπῆς πρὸς τὸ ψεύδεσθαι καὶ ἀλλοιώνειν τὴν ἀλήθειαν. Πλεῖσται ἰδέαι τοῦ οὕτω παραληροῦντος οὖσαι ἐν ἀρχῇ ἐνσυνειδήτως ψευδεῖς, σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται διὰ τὸν πάσχοντα πίστεις πραγματικαί, διότι ἐλησμόνησεν οὗτος ὅτι ταῦτα ἔλεγε ψευδῶς, καὶ ἤδη τὰ θεωρεῖ γεγονότα. Παρατηρεῖται ἐπὶ ὑστερικοῦ καὶ εἰδικοῦ ἐδάφους (τῶν ψευδολόγων μυθομανῶν) ὡς ἔξαρσις χαρακτῆρος. Εἰς τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ἐμφανίζεται ἀνάλογος κατάστασις ἀλλοιώσεως τῆς ἀληθείας, ἡ καλουμένη *πρεσβυοφρενία τοῦ* ***Wernicke.***

η') Ἕτερος τύπος παραληρήματος συνήθους εἶναι τὸ *ὀνειρικὸν παραλήρημα*, ὅπερ εἶναι τοξικὸν ἢ λοιμῶδες ἢ ὑστερικόν. Εἶναι παροδικὸν καὶ ἰατόν, καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν σύγχυσιν τὴν διανοητικήν. Ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ σχιζοφρενικῶν καταστάσεων (reveurs éveillés). Ἀπαντᾷ, τέλος, ἐπὶ πάσης λοιμώδους νόσου, μετὰ ἢ ἄνευ συγχύσεως, ὅτε διαρκεῖ ὀλίγον, καὶ δὴ κατὰ τὴν ὀξύτητα τῆς νόσου καὶ τὴν περίοδον ὑπερπυρεξίας. Οὕτω παρατηρεῖται ἐπὶ πνευμονίας, τύφου, ἐρυσιπέλατος καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης λοιμώδους νόσου. Αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἀπαντᾷ ἐπὶ ὑστερίας καὶ εἰς τὰς ἀρχικὰς φάσεις τῆς συγχύσεως καὶ σχιζοφρενίας. Πρὸς τούτοις δὲ μορφὴ αὐτοῦ μετὰ φόβων, τρόμου, ἱδρώτων ἀφθόνων μετὰ πυρετικῶν καταστάσεων καὶ πτώσεως τῆς θερμοκρασίας, εἶναι τὸ *τρομῶδες παραλήρημα* τῶν οἰνοποτῶν (delirium tremens). Τὰ δὲ ὀξέα παραληρήματα εἶναι ἐν πολλοῖς ὀνειρικὰ (τὰ ἐμπύρετα δηλαδὴ) ἢ ἀσυνάρτητα, διότι καὶ τὸ ὀνειρικόν, ἔντονον καὶ ταχὺ γινόμενον, καθίσταται ἀσυνάρτητον, ὡς καὶ τὰ ἀντίστοιχα ὄνειρα.

θ') Τὰ *συστηματικὰ παραληρήματα*, ὡς καλοῦμεν τὰ μετὰ λογικοῦ εἱρμοῦ, πνευματικῆς διαυγείας, ἐξ ἑνὸς εἴδους ἰδεῶν ἀπαρτιζόμενα χρόνια παραληρήματα. Διαφέρουσι τῶν μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, διότι ἐκεῖνα ἔχουσι πλείονας φάσεις, ἤτοι ἐναλλαγὴν ἰδεῶν, εἰς μακρὰ ὅμως διαστήματα. Ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ συγχέονται πράγματι τὰ συστηματικὰ πρὸς τὰ μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως καὶ οὐδεμία γίνεται διάκρισις αὐτῶν. Τὰ συστηματικὰ ἀπαντῶσιν ὡς τοιαῦτα ἐφ' ὅρου ζωῆς, καὶ σπανίως ἀπολήγουσιν εἰς ἄνοιαν, ὀλιγώτερον δὲ σπανίως εἰς σχιζοφρενίαν, ἐφόσον χρησιμεύουσιν ὡς εἰδικαὶ ἀπασχολήσεις. Εἶναι δὲ συστηματικὰ παραληρήματα κυρίως τὰ θρησκευτικὰ ἢ μυστικά, τὰ ἐρωτικά, ἐφευρέσεων, μεγαλείων, τὸ ἐρειδόμενον ἐπὶ μεγαλομανικοῦ χαρακτῆρος, τὸ ὑποχονδριακόν, τὸ κατοχῆς, καὶ σπανιώτατα τὰ ἄλλα. Τὰ παραληρήματα ταῦτα ἐνδέχεται νὰ εἰσβάλωσι παροξυστικῶς καὶ διαλειπόντως, ἰδίως ὅμως τὰ πολλαπλᾶ, πολύμορφα καὶ ἀσυνάρτητα.

Γεννῶνται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ παραληρήματα ὡς ἐξάρσεις συναισθηματικῶν κρίσεων, ἢ ἐκ τῆς ἕξεως ἢ ἐξ ἰδιοσυστασίας ὑπαρχουσῶν. Αἱ ψευδαισθησίαι καὶ παρερμηνεῖαι εἶναι δευτεροπαθεῖς εἰς ταῦτα, ὡς φαινόμενα νοητικά, καὶ ἐπομένως ἡ διάκρισις τούτων εἰς ψευδαισθητικὰ καὶ παρερμηνευτικὰ δὲν εἶναι ἐπιστημονική.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν, ἀπὸ ἀπόψεως τρόπου γενέσεως, ὑπάρχουσι καί τινα παραληρήματα εἰδικῆς ἄλλης προελεύσεως, ἀναλόγως τῆς ὁποίας καὶ διακρίνονται:

α') Τὸ *ὀνειρικόν*, ὅπερ γεννᾶται ἐξ ὀνείρου, δηλαδὴ ἐξ ὕπνου ἢ νάρκης τῆς διανοίας.

β') Τὸ παραλήρημα *φαντασίας*, προερχόμενον ἐκ διαταραχῆς τῆς μυθοπλαστικῆς ἱκανότητος καὶ ροπῆς πρὸς τὸ ψεῦδος· πολλάκις δὲ ὁ πάσχων, ψευδόμενος ἐν ἀρχῇ ἀπὸ σκοποῦ, λησμονεῖ εἶτα ὅτι ἡ ἱστορία ἣν διηγήθη εἶναι πλαστή, καὶ οὕτω πιστεύει πλέον καὶ αὐτὸς εἰς αὐτὴν ὡς εἰς γεγονός, μὴ δυνάμενος νὰ διακρίνῃ τί εἶναι ἀναπαράστασις πραγματικῶν ἀντιλήψεων καὶ τί ἀναπαράστασις ὑποθετικῶν τοιούτων.

γ') Τὸ *ὑποχονδριακὸν* καὶ τὰ *κοιναισθητικὰ* ἐν γένει παραληρήματα πολλάκις ὀφείλονται εἰς ὀργανικὰς διαταραχὰς τῶν σπλάγχνων ἢ ἀνωμάλους αἰσθήσεις ἐκ τούτων ἢ καὶ παραισθήσεις.

δ') Τὸ *ὀξὺ ἀσυνάρτητον* ὀφείλεται εἰς διέγερσιν τοῦ συνειρμοῦ, ὡς ἡ μανία, δι' ὃ καὶ ὑπό τινων εἰς ταύτην περιλαμβάνεται, ἀφοῦ δυσχερῶς διαχωρίζεται, ἄλλως τε, ἀπὸ ταύτης.

ε') Τὸ παραλήρημα *διαδικασίας* ὀφείλεται εἰς ἔμμονον ἰδέαν καὶ εἰς προσπάθειαν ἐκτελέσεως ἢ ἐπιβολῆς ταύτης (ὑπομανιακὴ κατάστασις).

Τὰ δὲ τῶν ἄλλων συνδρομῶν συμπτωματικὰ ὀφείλονται εἰς τὰς συνδρομὰς ταύτας (π.χ. μανίας, μελαγχολίας κ.τ.λ.).

Ἐξεταζόμενα ἀπὸ ἀπόψεως αἰτιολογίας τὰ ἀπαντῶντα ὡς ἴδιαι νόσοι παραληρήματα ὀφείλονται: 1) Εἰς ἔντονον ἰδιοσυστασίαν, ἥτις σιτιζομένη ἀφ' ἑαυτῆς καὶ διὰ τῆς ἕξεως ἄγει εἰς μονιμοποίησιν αὐτῶν. Οὕτως ὁ μεγαλομανικός, ὅταν πάθῃ ψυχικὸν νόσημα (καὶ ὑφίσταται τοῦτο ἀπὸ μόνης τῆς ἰδιοσυστασίας, ἂν αὕτη εἶναι ἔντονος, ἢ τῇ ἐπιδράσει ἑτέρου στοιχείου, π χ. τοξικοῦ ἢ λοιμώδους ἂν δὲν εἶναι ἔντονος), καταλήγει εἰς πάσχοντα παραλήρημα μεγαλείων, ὁ παρανοϊκὸς γίνεται καταδιωκόμενος κ. ο. κ. 2) Εἰς τὸν χαρακτῆρα, ὅταν ἡ ἰδιοσυστασία εἶναι μικρὰ καὶ ἡ ἀγωγὴ ἀφήνῃ αὐτὴν νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀτόμου τούτου. 3) Εἰς ἐπίδρασιν παράγοντος ἑτέρου τοξικοῦ ἢ λοιμώδους· ὅταν ὑπάρχῃ ἐλαχίστη ἀκόμη ἰδιοσυστασία, αὕτη ἐξαίρεται. Ταῦτα ὅμως, παρερχομένου τοῦ ἐξαίροντος αἰτίου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἰαθῶσιν (=ὀξέα παραληρήματα, διαλείποντα κλπ.). Πολλάκις δὲν ὑπάρχει ἰδιοσυστασία, ἀλλ' αὐτὸς ὁ παράγων φιλεῖ νὰ προκαλῇ ὡρισμένην διάθεσιν, ὡς π.χ. τὸ οἰνόπνευμα προκαλεῖ ζηλοτυπίαν. 4) Ἀντὶ τῶν τοξικῶν ἢ λοιμωδῶν στοιχείων δρῶσιν ὡς ἐξαίροντες παράγοντες ὁ ἐκφυλισμός, ὅστις προκαλεῖ ἐπεισοδιακῶς παραληρήματα, συνήθως παροδικά, ἰδίως τύπου Magnan (=πολύμορφον) ἢ καὶ πᾶν ἄλλο. Διαγιγνώσκεται δὲ ἐκ τοῦ καθορισμοῦ κυρίως τοῦ ἐκφύλου ἐδάφους καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ παραληρήματος, παρεκτὸς τοῦ παραληρήματος Magnan. 5) Αἱ πρεσβυτικαί, ἰδίᾳ δὲ προπρεσβυτικαὶ ἀλλοιώσεις, προκαλοῦσι παραληρήματα, ἐνίοτε ἰατά, ἄλλοτε χρόνια καὶ ἄλλοτε ὡς πρόδρομα ἀνοίας. 6) Αἱ συγκινήσεις καὶ ἐν γένει τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐρεθίσματα δύνανται νὰ ἐξάρωσι διάθεσίν τινα καὶ νὰ ἐγκαταστήσωσιν αὐτήν, μετατρεπομένην ἀργότερον εἰς παραλήρημα. Τὸ βασικώτερον ὅλων εἶναι ἡ ἐγκατάστασις συναισθηματικῆς κρίσεως, δι' ἣν ἡ ἕξις, ἐκτὸς τῆς ἰδιοσυστασίας, διαδραματίζει τὸν σπουδαιότερον ρόλον. Διὸ καὶ ἡ θεραπεία εἶναι κυρίως προληπτική, συνισταμένη εἰς τὴν ρῆξιν καὶ ἀποβολὴν τῶν τοιούτων κρίσεων. Ἡ δὲ θεραπεία ἡ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἶναι αἰτιολογικὴ μετὰ πυρετοθεραπείας καὶ ψυχοπαιδαγωγικὴ διὰ τῶν μεθόδων τῆς παραψυχολογίας, ψυχοαναλύσεως καὶ ἐγκαταστάσεως ἕξεων καὶ κρίσεων ἀντικειμενικῶν.

Τ. Α. ΖΗΣ

—παραλήρημα *διαδικασίας*. Καλεῖται τὸ παραλήρημα, ὅπερ ἀπαρτίζεται ἐκ μιᾶς ἐμμόνου ἰδέας καὶ ἐξ ὑπομανιακῆς καταστάσεως, χαρακτηριζούσης τὸν τρόπον ἀντιδράσεως τοῦ πάσχοντος κατὰ τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐπιβάλῃ ἢ ἐκτελέσῃ τὴν ἔμμονον ἰδέαν. Αὕτη εἶναι διαφόρου φύσεως, συνήθως δὲ σύγκειται εἰς ἐπιδίωξιν διανομῆς περιουσίας ἢ ἀποκτήσεως αὐτῆς κττ., ἧς ἕνεκα προσφεύγει ὁ πάσχων εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τὰς διαφόρους ἀρχὰς ἀπαιτῶν τὴν ἀπονομὴν αὐτῷ τῶν ὅσα ζητεῖ. Οὕτω θέλων τις νὰ λάβῃ σύμπασαν τὴν περιουσίαν τοῦ πατρός, ἀφαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν του, καταφεύγει εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς εἶναι ἀντίδικος-διάδικος, δαπανῶν οὕτω τὴν περιουσίαν αὐτοῦ καὶ τὸν χρόνον. Εἶναι δὲ ἐπικίνδυνος ὁ τοιοῦτος πάσχων, διότι πᾶσαν ἀρχήν, πάντα προέχοντα, ὡς καὶ πάντα ὃν σχετίζει μὲ τὴν ὑπόθεσίν του, θεωρῶν ὡς ματαιοῦντα τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ποθουμένου, δύναται νὰ κτυπήσῃ καὶ νὰ φονεύσῃ, καθιστάμενος οὕτω διωκόμενος διώκτης. Τὸ παραλήρημα τοῦτο—ὅπερ κυρίως, ἐξεταζομένων τῶν λέξεων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται, αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν, δὲν περιέχει παραληρητικὰς ἰδέας—δὲν εἶναι ὡς τὰ λοιπὰ παραληρήματα, ἀλλὰ ἰδιάζουσα ψυχικὴ κατάστασις, εἰς ἣν αἱ ἰδέαι χαρακτηρίζονται ὡς παραληρητικαὶ λόγῳ κυρίως τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀδιασείστου αὐτῶν, καὶ λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως ἣν προκαλοῦσι, διότι ἔχουσι λογικήν, ἑκάστη δὲ φράσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φαίνεται λογική. Καὶ διὰ τὸν ἀγνοοῦντα τὰ πράγματα δὲν φαίνεται ὁ πάσχων οὗτος παράφρων, διότι ἡ ἔμμονος ἰδέα δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς τοιαύτη. Ἰδίᾳ δὲ παραβαλλόμενον τὸ παραλήρημα τοῦτο πρὸς σύστημα ἰδεῶν ἀνθρώπου τινὸς ἀδικουμένου εἴς τι ζήτημα, π. χ. ἐπιστήμονος παραγκωνιζομένου ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων του, ὑφ' ὧν καὶ γίνεται θῦμα ἐκμεταλλεύσεως, καὶ ἐχομένου ζωηρῶς τῆς ἰδέας νὰ ἱκανοποιηθῇ, ὡς ἔχοντος αὐτοσυνείδησιν, ἐμφανίζεται ἀκριβῶς ἀνάλογον, καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ποθουμένη ἐνταῦθα ἱκανοποίησις δὲν εἶναι δυσαναλόγως μεγάλη, ὡς καὶ ὁ τρόπος ἀντιδράσεως διαφορίζει τὰς καταστάσεις ταύτας ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, τῶν ὁποίων ὑπάρχει συνεχὴς μετάβασις (=ἀσαφῆ ὅρια). Τὰ παραληρήματα διαδικασίας διακρίνονται: 1) Εἰς ἐγωϊστικά, ἤτοι ἐκεῖνα εἰς ἃ ἡ ἔμμονος ἰδέα ἀποκτήσεως πράγματός τινος κ. τ. τ. ἀφορᾷ τὸ ἴδιον τὸ ἐγώ· ὑπάρχει δηλ. ἔμμονος ἰδέα ἀποκτήσεως χρησίμου τινὸς ἢ ἀφορῶντος ἐν γένει τὸν πάσχοντα. 2) Εἰς ἀλτρουϊστικά, ὡς καλοῦνται ἐκεῖνα, εἰς ἃ ἡ ἔμμονος ἰδέα ἐπιδιώξεώς τινος ἀναφέρεται εἴς τι ἀφορῶν ἐπιστήμην τινά, τὴν τύχην, τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν πατρίδα κ.τ.τ., ἧς ὁ πάσχων ἐμφανίζεται ἀντιπρόσωπος διεκδικητής, ὡς ὁ συνήγορος. Οὗτοι εἶναι συνήθως ἀκίνδυνοι καὶ φιλάνθρωποι ὀνειροπόλοι. Τὸ ἀλτρουϊστικὸν παραλήρημα ἄγει εἰς σχιζοφρενίαν Διακρίνουσι δὲ καί τινας ἄλλας μορφὰς ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τῶν ἰδεῶν, ὡς παραλήρημα διαδικασίας ἐρωτικόν, παραλήρημα διαδικασίας πολιτικόν, παραλήρημα διαδικασίας ὑποχονδριακόν, ὅτε θεωροῦσιν ὑπεύθυνον τὸν ἰατρόν, ὃν καὶ ἐνίοτε φονεύουσι, παραλήρημα διαδικασίας μυστικὸν (=θρησκευτικὸν) καὶ παραλήρημα διαδικασίας ἀπωλείας τῶν ἀγαθῶν ἢ τοῦ δικαίου, ἣν ἀπώλειαν δὲν ἀποδίδουσιν εἰς ἑαυτοὺς ἢ ἄδικον ἀπαίτησίν των, ἀλλ' εἰς ἐνέργειαν τρίτων ἢ τῶν ἀντιδίκων των, ἀδικούντων τὸν πάσχοντα, δι' ὃ ἀμύνονται φονεύοντες ἐνίοτε (διωκόμενοι διῶκται). Ἡ ἐξέλιξις τοῦ παραληρήματος τούτου εἶναι βραδεῖα ἢ παροξυντική, ἐξ οὗ ἐμφανίζεται μετὰ μεγάλων ὑφέσεων, ὡσεὶ διαλεῖπον. Δὲν ἀπολήγει εἰς ἄνοιαν, καὶ εἶναι ἢ ἰδιοπαθές, ἤτοι ἐξ ἰδιοσυστασίας ἢ χαρακτῆρος, ἢ ἀπότοκον ἰσχυρᾶς συναισθηματικῆς καταστάσεως συνεπείᾳ προσβολῆς τῶν δικαίων τοῦ πάσχοντος, ἢ δευτεροπαθὲς εἰς πρεσβυτικὴν ψύχωσιν, λοιμώδεις, τοξικάς, ἐκφυλογενεῖς τοιαύτας κτλ. Δύναται, σπανιώτατα, νὰ ἐμφανισθῇ ἐν ἀρχῇ προϊούσης παραλύσεως καὶ πρωτογόνου ἀνοίας. Τὸ δὲ φιλανθρωπικὸν (ἀλτρουϊστικὸν) ἄγει εἰς σχιζοφρενίαν ἄνευ ὑπομανιακῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μετὰ ὀνειροπολήσεων. Ἡ θεραπεία αἰτιολογικὴ καὶ προφυλακτική, διὰ τῆς ἕξεως ἢ καταπολεμήσεως τῶν προκαλεσάντων αἰτίων.

Τ. Α. Ζ.

—παραλήρημα κατοχῆς [*Ψυχοπαθολ.*]· βλ. λ. *κατοχῆς παραλήρημα.*

—παραλήρημα *κοιναισθητικόν*. Σύνολον παραληρητικῶν ἰδεῶν ἀναφερομένων εἰς κοιναισθητικὰς διαταραχάς, αἵτινες διά τινας περιπτώσεις εἶναι πραγματικαί, ὅτε τὸ παραλήρημα τοῦτο εἶναι *παραλήρημα παρερμηνειῶν*, διὰ τὰς περισσοτέρας δὲ περιπτώσεις τυγχάνουσιν ἀποτέλεσμα ψευδαισθησιῶν καὶ παραισθήσεων. Τὸ παραλήρημα τοῦτο περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς μορφάς: ὑποχονδριακὸν· ἀρνήσεων, κατοχῆς, ἀποφράξεως καὶ μεταμορφώσεως προσωπικότητος.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν περιπτώσεων τούτων, εἰς ἃς, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφανίζεται συστηματοποιημένον, εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀπαντῶσιν ἰδέαι κοιναισθητικοῦ περιεχομένου σποραδικαί, διανθίζουσαι τὴν κλινικὴν εἰκόνα τῆς νόσου, ἧς τυγχάνουσιν ἐκδήλωσις συμπτωματική. Οὕτω παρατηρεῖται ἐπὶ μελαγχολίας, εἰς τὸ ἀρχικὸν στάδιον τοῦ παραληρήματος καταδιώξεων, ἐπὶ μελαγχολικῶν μορφῶν προϊούσης γενικῆς παραλύσεως, πρωτογόνου ἀνοίας

Digitized by Google

κ.τ.τ., ἐφ' ὧν ὁσάκις ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν συστηματοποιημένου παραληρήματος ἀρνήσεων, ἢ κατοχῆς, ἢ ἀποφράξεως, ἢ μεταμορφώσεως τῆς προσωπικότητος ἔχει τὴν σημασίαν σημείου χρονιότητος, ἐκτὸς ἂν εἶναι παροδικαὶ αἱ ἰδέαι καὶ οὐχὶ μόνιμοι. Τὸ ὑποχονδριακὸν παραλήρημα συνίσταται ἀπὸ ἰδέας ἀνησυχίας τοῦ πάσχοντος ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν ἢ διανοητικὴν αὐτοῦ ὑγιεινὴν κατάστασιν.

Ἐκ τούτου διακρίνουσι φυσικὴν καὶ διανοητικὴν ὑποχονδρίαν. Αἱ ὑποχονδριακαὶ ἰδέαι εἶναι πολλαπλαῖ καὶ διάφοροι, δύνανται δὲ νὰ ἐνδιαφέρωσιν οἱονδήποτε ὄργανον ἢ λειτουργίαν ὀργάνου καὶ συνεπῶς νὰ ἐμφανισθῶσιν ὑπὸ πλείστας μορφάς. Ἐπίσης δύνανται ν' ἀφορῶσι τὴν διάνοιαν, καὶ οὕτως ὁ ἀσθενὴς νὰ παραπονῆται ὅτι δὲν δύναται νὰ σκεφθῇ, νὰ συγκεντρώσῃ τὸν νοῦν καὶ πλεῖστα ἄλλα. Παρατηρεῖται κυρίως ἐπὶ μελαγχολίας, ἥτις δύναται νὰ ἀπολήξῃ εἰς δευτερογενὲς ὑποχονδριακὸν παραλήρημα, ὅπερ δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν ἂν ὑφιεμένης τῆς μελαγχολίας ἐκεῖνο συστηματοποιεῖται. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐπὶ ἐνδοτοξικῶν ἢ ἐξωτοξικῶν καταστάσεων, ἐπὶ ψυχασθενείας, ὑστερίας, ὡς ἐκδήλωσις ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος, ἐπὶ ὑστερίας, προϊούσης παραλύσεως, κατὰ τὴν ἀρχικὴν περίοδον κλπ. Ὡς ἰδιοπαθὲς δὲ κυρίως μένει μόνον τοιοῦτον ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μὴ ἀπολῆγον εἰς διανοητικὴν ἐξασθένησιν, εἴτε κατόπιν μελαγχολίας, εἴτε ὡς πρωτοπαθές, ὅπερ καὶ σπανιώτερον. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐπὶ παραληρήματος καταδιώξεων, οὗ ἀποτελεῖ τὸ ἀρχικὸν στάδιον. Εἶναι δυσίατον, ἂν μὴ ἀνίατον, ἐκτὸς ἂν εἶναι συμπτωματικὸν ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος ἢ τοξικῆς τοιαύτης, ἢ ἐπὶ ὑστερίας καὶ ψυχασθενείας ὁπωσοῦν. Τὸ κοιναισθητικὸν παραλήρημα, ἀρχόμενον ἐν ἀρχῇ ὡς ὑποχονδριακόν, δύναται εἶτα νὰ ἐμφανίσῃ καὶ ἄλλας μορφάς, ὡς τὸ παραλήρημα ἀρνήσεων-κατοχῆς, μεταμορφώσεως κ.τ.τ., ὅπερ καὶ σύνηθες τυγχάνει.

Τὸ παραλήρημα ἀρνήσεων, συνιστάμενον εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀσθενὴς ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν ἢ τὴν λειτουργίαν ὀργάνου τινός, ἢ καὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ (διανοητικὴ μορφή), ἀπαντᾷ ὡς ἐπακολούθημα ἐπὶ προϋπαρξασῶν ὑποχονδριακῶν ἰδεῶν, ὡς συμβαίνει ἐπὶ μελαγχολίας (σύνδρομον τοῦ Cotard) ἢ ὑποχονδριακοῦ παραληρήματος συστηματικοῦ, ἐπὶ προϊούσης παραλύσεως, ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶναι βαρὺ τὴν πρόγνωσιν, καὶ κυρίως εἰπεῖν εἶναι σημεῖον χρονιότητος. Τὸ παραλήρημα κατοχῆς, ὂν παραλήρημα παρερμηνειῶν, ἀπαντᾷ ἐπὶ μελαγχολίας, ὅτε καὶ εἶναι σημεῖον χρονιότητος, ἐπὶ προϊούσης παραλύσεως, θρησκευτικῶν παραληρημάτων κλπ. Τὸ παραλήρημα ἀποφράξεως τοῦ Baillarger, συνιστάμενον εἰς τὸ ὅτι ὁ ἀσθενὴς θεωρεῖ ὡς ἀποφραχθέντα τὸν οἰσοφάγον, στόμαχον, ἔντερα, κλπ., ὥστε νὰ ἀρνῆται τὴν λῆψιν τροφῆς τελείως, εἶναι εἰδικὸν τῆς προϊούσης παραλύσεως. Δύναται δὲ νὰ δώσῃ λαβὴν εἰς πλάνην, ὥστε νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὁ πάσχων ἔχει πράγματι ἀπόφραξιν ἢ χειλογλωσσολαρυγγικὴν παράλυσιν, ὅταν πρόκειται περὶ ἀποφράξεως τοῦ φάρυγγος (λαιμοῦ κατὰ τὸν ἀσθενῆ) ἀλλὰ εὐκόλως διακρίνεται, διότι ὁ ἀσθενὴς ἂν ἐπιμείνωμεν καταπίνει καλῶς. Ἀργότερον προστίθενται καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς προϊούσης γενικῆς παραλύσεως, ἐπικυρωτικὰ τῆς τοιαύτης διαγνώσεως.

Τ. Α. Ζ.

—παραληρητικὴ ***ἰδέα.*** Καλεῖται ἡ παθολογικὴ ἰδέα, τουτέστιν ἡ ἰδέα ἥτις εἶναι προϊὸν πασχούσης διανοίας. Αὕτη, ἐξεταζομένη αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, οὐδόλως διαφέρει πολλάκις, οὐ μόνον τῆς πεπλανημένης ἰδέας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς συνήθους φυσιολογικῆς τοιαύτης· ὁ Leuret ἔλεγεν: «ἐζήτησα εἰς τὴν Βισέτρην, τὴν Σαλπετριέρην καὶ τὸ Charenton (τὰ φρενοκομεῖα τῆς Γαλλίας) τὴν ἰδέαν, ἥτις μοὶ ἐφαίνετο ἡ πλέον τρελλὴ καὶ τὴν συνέκρινα πρὸς ἀρκετὸν ἀριθμὸν ἰδεῶν, αἵτινες ἀκούονται καθ' ἑκάστην ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐξεπλάγην καὶ σχεδὸν ᾐσχύνθην διότι δὲν εὗρον διαφοράς». Πράγματι δὲ ἐλάχισται εἶναι αἱ ἰδέαι ἐκεῖναι αἱ παραληρητικαί, αἵτινες φαίνονται τοιαῦται ἀφ' ἑαυτῶν (ἐξεταζόμεναι αὐταὶ καθ' ἑαυτάς)· οὕτω π.χ. αἱ ἰδέαι: τὸ πόδι μου εἶναι ἀπὸ βούτυρον, ἡ καρδία μου δὲν λειτουργεῖ κ.τ.τ. εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν φανεραὶ ὡς παραληρητικαί, διότι εἶναι ἀνόητοι καὶ ἀντιτίθενται πρὸς τὴν κοινὴν λογικήν. Ἀλλ' ἡ ἰδέα: εἶμαι κατεστραμμένος, προφερομένη μὲν ἀπὸ πλούσιον εἶναι παθολογική, ἀπὸ πράγματι δὲ κατεστραμμένον φυσιολογική. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδέας ταύτας δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν πότε εἶναι παθολογικαὶ καὶ πότε φυσιολογικαί, διότι αἱ παθολογικαὶ ἔχουσι τοὺς ἑξῆς χαρακτῆρας: α) Πολλάκις συνυπάρχουσι μετ' ἄλλων παθολογικῶν φαινομένων ἐκδηλούντων νοσηρὰν τῆς διανοίας κατάστασιν. β) Δὲν ἁρμόζουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅστις τὰς λέγει καὶ ὅστις δὲν τὰς ἔλεγε πρίν. γ) Δὲν συμφωνοῦσι πολλάκις πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἢ τοὐλάχιστον ὑπερβάλλουσιν αὐτήν. δ) Συνδέονται ἀρρήκτως καὶ ἰσχυρῶς μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ πάσχοντος, ἣν καὶ ἀπορροφοῦσι πολλάκις. ε) Ἔχουσι συνεπείας παθολογικὰς καὶ ἀντιδράσεις οὐχὶ κοινωνικάς. στ) Εἶναι ἀνεπανόρθωτοι, τουτέστι δὲν αἴρονται διὰ λογικῶν ἀποδείξεων, ὡς συμβαίνει π. χ. μὲ τὰς πλάνας. ζ) Εἶναι ὑποκειμενικαί, δηλαδὴ ἀφορῶσι μόνον τὸν πάσχοντα, ἐνῷ αἱ πλάναι ἀφορῶσι πᾶν σχεδὸν πρόσωπον ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις. Ὀφείλονται δ' αἱ παραληρητικαὶ ἰδέαι ἢ εἰς μεγάλην τῶν ὁλοτήτων κινητικότητα (ὡς π. χ. ἐπὶ μανίας), ἢ εἶναι δευτεροπαθεῖς εἰς συναισθηματικὰς καταστάσεις ἀναλόγους, ὡς ἐπὶ μελαγχολίας ἢ εἶναι δευτεροπαθεῖς, εἰς παραισθήσεις, ἀνωμάλους αἰσθήσεις καὶ ἐν γένει κοιναισθητικὰς διαταραχάς, ἢ ὅταν αὗται εἶναι ἡ βασικὴ διαταραχή, ὀφείλονται εἰς κρίσεις ἐκ συναισθήματος ἐγκατεστημένου διὰ τῆς ἕξεως ἢ δι' ἐξάρσεως αὐτοῦ ὑπάρχοντος ἐξ ἰδιοσυστασίας, ἢ τέλος ὀφείλονται εἰς νάρκην ἢ καταστροφὴν τῆς διανοίας (=σύγχυσις καὶ ὄνειρον ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει καὶ ἄνοια ἐν τῇ δευτέρᾳ). Ὡς πρὸς τὰς ψευδαισθησίας, πρὸς ἃς ἄλλοτε ἐθεωροῦντο δευτεροπαθεῖς, εἶναι ἤδη γεγονὸς ὅτι αὗται εἶναι δευτεροπαθεῖς εἰς τὰς συναισθηματικὰς κρίσεις, καὶ μόνον ἐπιγενεῖς τινες δευτερεύουσαι ἰδέαι εἶναι ἀπότοκοι τῶν ψευδαισθησιῶν τούτων, αἵτινες ὀφείλονται εἰς ἀρχικὴν παραληρητικὴν ἰδέαν (=συναισθηματικὴν κρίσιν), παραγομένου οὕτω φαύλου κύκλου γενέσεως.

Ἐξαρτῶνται δ' αὗται: 1) ἐκ τῆς φύσεως τῆς νόσου, 2) ἐκ τῆς αἰτιολογίας, 3) ἐκ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, τοῦ βαθμοῦ παιδεύσεως, τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, τοῦ ἐπαγγέλματος κτλ. Αἱ παραληρητικαὶ ἰδέαι εἶναι συνήθως πλείονες ὁμοῦ εἰς ἓν ἄτομον, ἢ καὶ ἐνίοτε μόναι· ἡ τοιαύτη ὕπαρξις μονίμου παραληρητικῆς ἰδέας καλεῖται *ἔμμονος ἰδέα,* διαφέρει δὲ τῆς ἰδεοληψίας, διότι αὕτη εἶναι ἐνσυνείδητος, παροξυντικὴ καὶ ἔχει καὶ τοὺς λοιποὺς χαρακτῆρας τῶν ἰδεοληψιῶν. Ὅταν εἶναι πλείονες ὁμοῦ, ἢ εἶναι συμπτωματικαὶ ἐκδηλώσεις νόσου τινὸς ἐμφανιζούσης καὶ ἄλλα παθολογικὰ φαινόμενα, ὡς π.χ. ἀνοίας, συγχύσεως, μανίας, μελαγχολίας κττ., ἢ δεσπόζουσι καὶ χαρακτηρίζουσιν αὐταὶ μόναι τὴν κατάστασιν, ἥτις τότε καλεῖται *παραλήρημα.* Τὸ παραλήρημα χαρακτηρίζεται τότε καὶ ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν, αἵτινες διακρίνονται: α΄) Εἰς ἰδέας μεγαλείων, ἱκανοποιήσεως εὐδαιμονίας, πλούτου, ἐφευρέσεων. Αὗται χαρακτηρίζουσι συνήθως τὰς ὑπερτονικὰς ἢ εὐχαρίστους καταστάσεις διὰ τὸν πάσχοντα. Ὁ ἔχων τοιαύτας νομίζει καὶ λέγει ὅτι εἶναι μέγας ἀνήρ, πολιτικός, στρατηγὸς κττ., ὅτι εἶναι πλούσιος, εὐτυχής, ὅτι ἐποιήσατο διαφόρους ἀνακαλύψεις κλπ. Ἀπαντῶσιν ἐπὶ μανίας, παραληρήματος μεγαλείων καὶ τῶν μανικῶν μορφῶν πάσης νόσου (τοξικῆς ἢ λοιμώδους ψυχώσεως), προϊούσης παραλύσεως, πρωτογόνου ἀνοίας, ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος, πρεσβυτικῆς ψυχώσεως κττ. Εἶναι βαρεῖαι τὴν πρόγνωσιν, ὁσάκις ἀπαντῶσιν ὡς ἐπακολούθημα προγενεστέρας καταστάσεως, π. χ. ὅταν ἐμφανίζωνται μετὰ παραλήρημα καταδιώξεων ἢ εἴς τινα ἄλλην παραληρητικὴν κατάστασιν· ἐκδηλοῦσιν ἀρχομένην χρονιότητα ἢ ἐξασθένησιν διανοητικήν. Ἐνῷ ἂν εἶναι ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἔχουσι τοιαύτην βαρύτητα. β΄) Εἰς ἰδέας ταπεινότητος, ἀπελπισίας, ἀνιάτου ἀνικανότητος, ἀναξιότητος, καταπτώσεως καὶ οὐτιδανότητος, αὐτοκατηγορίας, ἐνοχῆς, ἁμαρτίας καὶ τιμωρίας, ἐπικειμένων δεινῶν καὶ θανάτου ἢ ὀλέθρου, ἔτι δὲ καὶ αὐτοκτονίας. Αὗται ἀπαντῶσιν εἰς τὰς καλουμένας μελαγχολικὰς καταστάσεις, ἤτοι μελαγχολίαν ἢ μελαγχολικὰς συνδρομὰς πρωτογόνου ἀνοίας, προϊούσης παραλύσεως, ἐκφυλογενοῦς φρενίτιδος, πρεσβυτικῆς ψυχώσεως, τοξικῶν καὶ λοιμωδῶν νόσων κττ. Ὁ ἔχων ταύτας νομίζει ὅτι εἶναι ὁ χειρότερος καὶ μικρότερος ἄνθρωπος, ὅτι δὲν τοῦ μένει καμμία ἐλπὶς διότι κατεστράφη, ὅτι πάσχει καὶ δὲν θὰ γίνῃ καλά, ὅτι εἶναι ἀνίκανος διὰ τὸ πᾶν, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε νὰ τὸν βλέπῃ κανείς, ὅτι εἶναι οὐτιδανός, κατηγορεῖ ἑαυτὸν δι' ἐγκλήματα ἅτινα οὐδέποτε διέπραξε, θεωρεῖ ἑαυτὸν ἁμαρτωλόν, καὶ ἀναμένει τιμωρίας, ἃς θεωρεῖ δικαίας, ὄλεθρον καὶ θάνατον. Οὐχὶ σπανίως προκαλεῖ αὐτὸς τὸν θάνατον αὐτοκτονῶν, συνεπὴς πρὸς τὰς ἰδέας του, ὅτι μόνον δι' αὐτοκτονίαν καὶ ἀγχόνην εἶναι ἄξιος. Χαρακτηρίζουσι δὲ αἱ ἰδέαι αὗται τὰς καλουμένας ὑποτονικὰς καταστάσεις ἢ καταστάσεις ὑποτιμήσεως τοῦ ἐγώ, ὅπερ κρίνεται δριμέως καὶ ἐπικρίνεται ὑπὸ τοῦ ἰδεώδους τοῦ ἐγώ, πρὸς ὃ εὕρηται εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν. Αἱ ἰδέαι αὗται δὲν εἶναι βαρεῖαι τὴν πρόγνωσιν αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, ἀπ' ἐναντίας χαρακτηρίζουσιν ἰατὰς καταστάσεις, ἂν ἄλλο τι σημεῖον δὲν ἐπιβάλλῃ ἀντίθετον πρόγνωσιν. γ΄) Εἰς ἰδέας κοιναισθητικοῦ περιεχομένου, ἤτοι ὑποχονδριακάς, ἀρνήσεων, ἀποφράξεως, μεταμορφώσεως σωματικῆς ὑπερμεγέθους, κατοχῆς κττ. Ὁ ἔχων ταύτας λέγει ὅτι αἰσθάνεται διάφορα ἐνοχλήματα, ὅτι ὁ στόμαχός του, ἡ καρδία του δὲν λειτουργοῦν καλῶς, ὅτι ἐφράχθη ὁ φάρυγξ καὶ δὲν καταπίνει, ὅτι οἱ πόδες του εἶναι ὑάλινοι, ὅτι ἡ κεφαλή του ἔγινε μεγάλη ὡς ἐλέφας, ὅτι εἰς τὸν στόμαχόν του ὑπάρχει ζῷον ἢ δαίμων κττ. Ἀνάλογοι εἶναι καὶ αἱ ἰδέαι ζῳοπαθείας. Αἱ ἰδέαι αὗται ἀπαντῶσιν εἰς μελαγχολικὰς καταστάσεις καὶ ὑποχονδριακάς. Πᾶσαι, ἐκτὸς τῶν ὑποχονδριακῶν, ἐνέχουσι μεγίστην βαρύτητα, διότι δεικνύουσι μετάπτωσιν εἰς χρονιότητα. Εἰδικῶς δὲ αἱ ἀποφράξεως, ἂν ἐκδηλῶνται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς προϊούσης παραλύσεως (=παραλήρημα ἀποφράξεως τοῦ Baillarger). δ΄) Εἰς ἰδέας καταδιώξεων, ζηλοτυπίας καὶ ἀμύνης. Ὁ ἔχων ταύτας λέγει ὅτι τὸν διώκουσιν ἢ ὅτι τὸν ἀπατᾷ ἡ σύζυγός του. Ἀντιδρῶν δ' ἀμύνεται φονεύων ἢ κτυπῶν ἢ φεύγων. Παρατηροῦνται κυρίως εἰς τὰ ὁμώνυμα παραληρήματα (καταδιώξεων καὶ ἀμύνης) καὶ εἰς τὰς ἀλκοολικὰς καταστάσεις. Ὅταν εἶναι συστηματικαὶ καὶ ἰδιοπαθεῖς, εἶναι χρόνιαι συνήθως. ε΄) Εἰς ἰδέας θρησκευτικὰς καὶ μυστικάς. Αὗται διακρίνονται εἰς ἰδέας μεγαλείων, π. χ. ὅταν ὁ πάσχων νομίζῃ ὅτι εἶναι θεὸς ἢ ἀπόστολος καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰς ἰδέας καταδιώξεων, ὅταν νομίζῃ ὅτι διώκουσιν αὐτὸν θεοὶ ἢ δαίμονες κττ., ἢ καθαρῶς θρησκευτικάς, ὡς εἶναι ἐκεῖναι ἃς ἐμφανίζουσιν οἱ κηρύττοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διότι τοῦτο ἔθεσαν ὡς πρόγραμμα τοῦ βίου αὐτῶν, ἐκτὸς πάσης ἰδέας μεγαλείων. Ἀπαντῶσιν εἰς μελαγχολικὰς καὶ ὑποχονδριακὰς καταστάσεις ὡς ἴδια παραληρήματα (θρησκευτικὰ παραληρήματα), συστηματοποιημένα (ὀξέα ἢ διαλείποντα ἢ χρόνια) καὶ εἶναι ἔξαρσις χαρακτῆρος θρησκευτικοῦ. Δὲν ἀπολήγουσιν εἰς ἐξασθένησιν συνήθως, ἀλλ' εἰς χρονιότητα, τῆς διαυγείας τῆς διανοίας διατηρουμένης μέχρι τέλους. Εἶναι ἐνίοτε ἐπακολούθημα ψευδαισθησιῶν ἐπιτακτικῶν πρὸς κήρυξιν τοῦ λόγου, ἢ ἀπαγορευτικῶν. στ΄) Εἰς ἰδέας ἐρωτικάς. Αὗται ἢ εἶναι ἀποτέλεσμα γενετησίου ἐρεθισμοῦ, ὡς π. χ. κατὰ τὰς μανικὰς καταστάσεις, ἢ ἀπαντῶσιν εἰς παραληρήματα ὡς εἰς τὸ καταδιώξεων, τὸ ὑποχονδριακόν, τὸ ὑστερικὸν καὶ τὸ θρησκευτικόν, ἢ εἶναι ἴδια τοιαῦτα, ἐρωτικά, ἅτινα εἶναι ἢ μεγαλείων, ὡς π. χ. ὅτι θέλει νὰ τὸν κάμῃ γαμβρὸν ὁ βασιλεὺς κττ., ἢ καταδιώξεων, π. χ. διώκεται διότι δὲν θέλει τὴν δεσποινίδα Α (ἐρωτομανία). Ἀπαντῶσι δὲ καὶ εἰς τὴν σχιζοφρενίαν, εἰς ἣν ἀνήκει μέρος τῶν ἰδίως ἐρωτικῶν καλουμένων παραληρημάτων. ζ΄) Εἰς ἰδέας τινάς, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὸ λεγόμενον: 1) μεταβολικὸν παραλήρημα, ἤτοι ἐκείνας, ἃς ἔχων τις νομίζει ὅτι ὅλα πέριξ αὐτοῦ μετεβλήθησαν καὶ 2) τὸ μικρομανιακόν, ἤτοι ἐκείνας, αἵτινες συνίστανται εἰς τὸ ὅτι ὁ πάσχων λέγει μικρὰ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν καὶ ἑπομένως πρόκειται περὶ μεταμορφώσεως τῶν περιβαλλόντων τὸν πάσχοντα καὶ οὐχὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πάσχοντος. Ὅταν τὴν ψυχικὴν κατάστασιν χαρακτηρίζουσιν αἱ ἰδέαι αὗται, ἢ ὀργανοῦνται καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν λογικὸν παραλήρημα (συστηματοποίησις) ἢ εἶναι ἀναμεμειγμέναι τῇδε κἀκεῖσε πλείονες ἰδέαι (ἀσυνάρτητοι) ἢ εἶναι λογικῶς ἡνωμέναι πλείονες ἰδέαι, ὅτε ἀποτελοῦσι τὰ πολλαπλᾶ παραληρήματα. Ἄλλοτε δὲ ἐναλλάσσονται αἱ ἰδέαι, ὅτε ἔχομεν τὰ πολύμορφα παραληρήματα. Ἡ πρόγνωσις ὡς καὶ ἡ θεραπεία ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς ὅλης νόσου, ἐκτὸς τῶν ῥηθεισῶν εἰδικῶν σημασιῶν ἐνίων ἰδεῶν. Ἡ συμπτωματικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἀντιθέτου ἕξεως κρίσεων διὰ τῆς πειθοῦς καὶ λογικῆς, ὅπου εἶναι δυνατόν.

Τ. Α. ΖΗΣ

παράληρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παραληρῶν, μωρολόγος.

παραληρῶ (—*έω*)· λέγω, ὁμιλῶ ἀσυναρτήτως, οἷον ἐπὶ πυρέσσοντος ἢ κοιμωμένου, παραλαλῶ, παραμιλῶ· || καθόλου, μωρολογῶ, φλυαρῶ, ἀνοηταίνω.

παραλῆς (ὁ)· δημοτ., αὐτὸς ποῦ ἔχει παράδες, πλούσιος.

παράληψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραλαμβάνειν, παραλαβή, ἀποδοχὴ τοῦ παραδιδομένου: «παράληψις ἐπιστολῆς, — χρημάτων».

παραλία (ἡ)· ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν χώρα, αἰγιαλός.

—*[Ἀκτογρ.] Παραλία* (κοιν. *ἡ κοστιέρα*), ὡς οὐσιαστικόν, καλεῖται ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν γῆ, ἡ μεταξὺ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ τῆς ἐνδοχώρας περιλαμβανομένη· ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως πρὸς τὰ ἔνδον, θεωρεῖται αὕτη παραλία ἐφόσον ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀκτὴν σύστασιν ἢ μέχρις οὗ καταστῇ αὕτη ὀρεινή· οἱ ναυτικοὶ χάρται (μεγάλης κλίμακος, εἰδικοί), λεπτομερεῖς ὡς πρὸς τὰς ἀκτογραμμάς, παρέχουν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ χαρτογράφησιν τῆς παραλίας. Ἐπὶ ἐπιθετικῆς ἐννοίας *παραλία* (ἄλλως *παραλιῶτις* καὶ *παραθαλασσία*) καλεῖται πᾶσα χώρα εἰς ἀκτὴν ἀπολήγουσα, δηλαδὴ βρεχομένη τουλάχιστον κατὰ μίαν αὐτῆς πλευρὰν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέηται ὁ προμνησθεὶς ὅρος παραλία (ἰδίως ἐπὶ οὐσιαστικῆς ἐννοίας ἐμφαίνων τι τὸ περιωρισμένον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀναπτύγματος, π. χ. «παραλία τοῦ Φαλήρου») πρὸς τοὺς ὅρους τὰ *παράλια* καὶ ἡ *παράλιος* σημαίνοντας ἔκτασιν αἰγιαλοῦ μείζονος ἀναπτύγματος, λ. χ. «τὰ παράλια τοῦ Ἀργολικοῦ» «ἡ παράλιος τῆς Αἰγίνης». Ἐνίοτε συγχέεται ὁ ὅρος *παραλία* πρὸς τοὺς συγγενεῖς ὅρους *ἀκτὴ* καὶ *αἰγιαλός.*

Σ. Ε. Λ.

Παραλία, ἡ ***Πάραλος γῆ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ παραλιακὸν τμῆμα τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἰδίως ἡ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ζωστῆρος ἢ Αἰ-

Digitized by Google

ξωνίδων Ἁλῶν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι Βραυρῶνος παραλιακὴ χώρα, ἥτις ἐξ ἀνατολῶν μὲν ἐλούετο ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ ἦτο πυκνότατα κατῳκημένη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς ἔχουσα ἔδαφος γόνιμον, πολλοὺς καὶ ἀσφαλεῖς ὅρμους, διευκολύνοντας τὴν ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, καὶ περικλείουσα εἰς τοὺς κόλπους της τὰ πλούσια ἀργυροῦχα μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς του καὶ ἐκ τῆς μορφολογίας τῶν ἀκτῶν του ὑπέστη ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς χώρας τὴν ξενικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐδέχθη πρῶτον ἐπήλυδας, ἐξ ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν ἐλθόντας. Οἱ κάτοικοί του ἐκαλοῦντο *Πάραλοι* ἢ *Παράλιοι* καὶ ἀπετέλουν μίαν τῶν τριῶν πολιτικῶν φατριῶν ἐν τῇ πολιτικῇ κινήσει τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἡ εἰς τὴν Πάραλον γῆν εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἡ δῄωσις πρῶτον μὲν τοῦ δυτικοῦ τμήματος αὐτῆς, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ (*Θουκ.* II 55) προεκάλεσε τὴν δῄωσιν τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ ἀττικοῦ στόλου, ἡγουμένου τούτου αὐτοῦ τοῦ Περικλέους. ΚΑΨ.

— **Παραλία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πιθανὴ ἀρχαία ὀνομασία τῆς Σιθωνίας (βλ. λ. *Παραξία*). Σ. Ε. Λ.

— **Παραλία** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μαμάρου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 53. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νέας Ἐπιδαύρου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 39. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Σαπουνέϊκων τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 82. —4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 464. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δράμεσι*. —5) Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀξυλίθου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 25. —6) Χωρίον τῆς κοινότητης Ραχῶν τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 74.

— **Παραλία *Ἀκράτας*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 168 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Γκουμέϊκα* καὶ *Σταθμὸς* 352. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Παραλία *Ἰρίων*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰρίων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 384.

— **Παραλία *Κύμης*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κύμης τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 346.

— **Παραλία *Κυπαρισσίας*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.544. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ παραλίου τμήματος τῆς Κυπαρισσίας ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου.

— **Παραλία *Λαγκάδος*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγκάδος τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου. Κάτ. (1928) 871.

— **Παραλία *Λαχανάδας*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαχανάδας τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 338. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ταβέρνα*.

— **Παραλία *Πετριῶν*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πετριῶν τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 127. Λέγεται καὶ *Ἅγιοι Ἀπόστολοι*.

— **Παραλία *Πλατάνου*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κονότητος. Κάτ. (1928) 236. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν πωλήσεως σταφιδοκάρπου.

— **Παραλία *Ὑψηλῶν Ἁλωνίων*** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Ξυλοκάστρου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 318. Λέγεται καὶ *Ζευγολατιό*.

παραλιακός, *—ή, —όν*, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραλίαν, ὁ τῆς παραλίας: «παραλιακὸς σιδηρόδρομος».

Παραλίμνη *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιμνοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 184. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκέρμπεσι*. —2) Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Γιαννιτσῶν τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 14. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσέκρι*.

—**Παραλίμνη** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Βοιωτίας, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν ὀρέων Πτῴου καὶ Ὑπάτου εἰς μῆκος 9 χλμ. Ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὠγυγρία* ἢ *Κάτω Λικέρι* (πιθανῶς ἡ *Τρεφία* ἢ *Τροφία* τῶν ἀρχαίων). Διὰ ταύτης σήμερον φέρονται τὰ εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν ἀποχετευόμενα ὕδατα τῆς Κωπαϊδικῆς λεκάνης, διὸ καὶ τὸν χειμῶνα ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν. Ι. Σ. Σ.

Παραλίμνι *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ διαμερίσματι Ἀμμοχώστου. Ἔχει περὶ τοὺς 1.800 κατοίκους Ἕλληνας. Τὸ ὄνομά της ὀφείλεται εἰς τὴν πλησίον λίμνην, τὴν μεγαλυτέραν ἐν Κύπρῳ, ἥτις πρό τινων ἐτῶν ἀπεξηράνθη χάριν γεωργικῶν σκοπῶν. Α. Κ. Α.

— **Παραλίμνι** *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος κυπριακὸς κατὰ τὴν ΝΔ. ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Φαμμαγούστας (Ἀμμοχώστου) μεταξὺ (πλάτ. 35^{0} 03′ Β., μῆκ. 34^{0} 02′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus) τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο Γκρέκο, ἐπίνειον φερωνύμου χωρίου. Σ. Ε. Λ.

Παραλίμνιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 459 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Μεσοκώμη* (πρ. *Κάκαρα*) 664. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βερνάρ*.

παραλίμνιος, *—α, —ον*· ὁ παρὰ τὴν λίμνην: «παραλίμνιος πόλις», «παραλίμνιοι κάτοικοι».

παράλιμνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· παραλίμνιος.

Παράλιοι *Ἄλπεις* βλ. λ. *Ἄλπεις*.

Παράλιοι (οἱ), ἢ ***Πάραλοι*** *[Ἀρχ.]*. —1) Οἱ κάτοικοι τῆς Παράλου γῆς, ἤτοι τοῦ παραλιακοῦ διαμερίσματος τῆς Ἀττικῆς, οἵτινες ἀπολαύοντες ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τῶν ἐκ τῶν γεωργικῶν ἀσχολιῶν των ἀγαθῶν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τῶν ἐξ ἀσχολιῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς θαλάσσης, ἤτοι ναυπηγίας, ἀκτοπλοΐας, ἁλιείας, ἁλοπηγίας καὶ ναυτιλίας ἐν γένει, ἦσαν εὐπορώτεροι μὲν τῶν *Διακρίων*, οἵτινες κατῴκουν τὸ ὀρεινὸν διαμέρισμα τῆς Ἀττικῆς, ἀλλ᾽ ἐστεροῦντο τῆς εὐμαρείας τῶν κατοικούντων τὰς γονίμους πεδιάδας τῆς χώρας, οἵτινες *Πεδιεῖς* ἢ *Πεδιάσιοι* ἐκαλοῦντο. Ὅπως δὲ διέφερον τῶν κατοίκων τῶν δύο ἄλλων τμημάτων τῆς χώρας εἰς εὐπορίαν βίου (ὄντες τῶν μὲν εὐπορώτεροι, τῶν δὲ ὀλιγώτερον εὔποροι) καὶ εἰς ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας (ζῶντες μᾶλλον ὡς ναυτικοί, ἐνῷ οἱ Πεδιεῖς ἦσαν πλούσιοι γαιοκτήμονες καὶ οἱ Διάκριοι πτωχοὶ γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι), οὕτω καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἔβαινον τὴν μέσην ὁδόν, ἀρεσκόμενοι εἰς φιλελεύθερον δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐχθαίροντες τὴν ὀλιγαρχίαν τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων καὶ τὰς τῶν Διακρίων ἀνατρεπτικὰς τοῦ καθεστῶτος τάσεις πρὸς κατάληψιν εὐφόρων γαιῶν. Ἕνεκα ὅμως τῆς διασπάσεως ἀπ᾽ ἀλλήλων τῶν τμημάτων τῆς χώρας, τὰ ὁποῖα κατῴκουν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν τὴν ἰσχὺν τὴν ὁποίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς Διακρίους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς Πεδιεῖς, ἡ εὐκολία τῆς συγκεντρώσεώς των ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης· διὰ τοῦτο καὶ διότι καὶ ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν τοῦ βίου των δὲν ἔρρεπον πρὸς τὴν πολιτικήν, ἦσαν οἱ ἀσθενέστεροι ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, εἶχον ὅμως τὸ εὐτύχημα νὰ ἡγῆται αὐτῶν ὁ οἶκος τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὅστις διὰ τῶν ὑπερόχων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐξ αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν, καὶ τυράννους ἐξέβαλε καὶ διὰ τοῦ Κλεισθένους ὠργάνωσεν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον καὶ δημοκρατικώτερον τὸ πολίτευμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

—2) Ἓν τῶν τριῶν φύλων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ (εἰς ἣν περιελαμβάνετο καὶ ἡ Φθιῶτις) Μαλιέων, ὑποδιαιρουμένων εἰς Τραχινίους, Ἱερεῖς (τοὺς παρὰ τὰς Θερμοπύλας οἰκοῦντας) καὶ Παραλίους, οὕτω καλουμένους διότι κατῴκουν τὸ παραλιακὸν τμῆμα τῆς Φθιώτιδος. ΚΑΨ.

παράλιον (τό), συνήθ. *παράλια* (τά)· ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν, ἡ παραλιακὴ χώρα, ὁ αἰγιαλός: «τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος».

—**παράλια *ἐπιπλέοντα*** *[Ἀκτογρ.]*· βλ. λ. *ἐπιπλέοντα παράλια*.

Παράλιον *Ἄστρους* *[Γεωγρ.]*. Ἐπίνειον τῆς κοινότητος *Ἄστρους* (βλ. λ.), ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα καὶ ἔχον (1928) 658 κατοίκους.

παράλιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον*· ὁ παρὰ τὴν θάλασσαν, παρὰ τὸν αἰγιαλόν: «παράλιος πόλις, — χώρα»· || *παραλία* (ἡ) καὶ *παράλιον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

παραλιῶτις (ἡ) *[Ἀκτ.]*. Ἡ *παραλία* (βλ. λ.).

παραλκυὼν (ἡ) (Paralcyon) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλκυονιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μὲ σῶμα εὔρωστον, βραχύ, κεφαλὴν μεγάλην, ῥάμφος μέγα, ἐπίμηκες, χονδρὸν καὶ ὀξύληκτον, ὀφθαλμοὺς μικρούς, πτέρυγας βραχείας καὶ οὐρὰν βραχεῖαν. Εἶναι πτηνὰ ἐνδιαιτώμενα εἰς παράκτια μέρη καὶ ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων τρεφόμενα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Δ. Ν. Π.

παραλλαγὴ (ἡ)· εἶδος παραλλάσσον πρὸς ἕτερον εἶδος τοῦ αὐτοῦ γένους: «αἱ παραλλαγαὶ τοῦ ᾄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ»· || ἐπὶ ζῴων καὶ φυτῶν, ποικιλία: «παραλλαγαὶ μήλων, — προβάτων».

— *[Στρατ. Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *παραλλαγή*, μὴ ἐπισήμως καθιερωθείς, ἔχων ὅμως τάσεις ἐπικρατήσεως, ἐχρησιμοποιήθη μεταπολεμικῶς πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον προκύψαντος καὶ σὺν τῷ χρόνῳ διεθνοῦς καταστάντος γαλλικοῦ ὅρου camouflage. Εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *τεχνητὴ ἀπόκρυψις*. Εἶναι δὲ ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέχνῃ *παραλλαγὴ* ἡ τέχνη τῆς ἀποκρύψεως τῶν στρατευμάτων, τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν διαφόρων ὀργανώσεων ἀπὸ τὴν ἐπίγειον καὶ τὴν ἐναέριον παρατήρησιν τοῦ ἐχθροῦ, ἰδιαιτέρως δὲ ἀπὸ τὴν διὰ τῆς ἐναερίου φωτογραφήσεως ἀνακάλυψιν. Ἡ παραλλαγὴ περιλαμβάνει εἰδικώτερον κυρίως ἀπόκρυψιν ἐμποδίζουσαν τὴν διάκρισιν ἀπὸ τοῦ πέριξ ἐδάφους, παραμόρφωσιν ἐμποδίζουσαν τὴν κατανόησιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ ὀργάνου ἢ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τέλος παραπλάνησιν διὰ τῆς δημιουργίας ψευδῶν ὀργανώσεων καὶ μηχανημάτων. Κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἡ παραλλαγὴ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀποφυγὴν ἀπωλειῶν, εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐμποδίων εἰς τὰς προθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς τὴν τήρησιν μυστικῶν τῶν προθέσεων διὰ τῆς ἀποκρύψεως τῶν προπαρασκευαστικῶν κινήσεων τῆς μάχης. Κυρίως παραλλάσσονται αἱ κινήσεις, αἱ ἐγκαταστάσεις καὶ αἱ διαβιβάσεις (τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ κλπ.). Ἡ παραλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ φυσικῶν, εἴτε διὰ τεχνητῶν μέσων. Εἰς τὰ φυσικὰ μέσα τῆς παραλλαγῆς περιλαμβάνονται οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα, οἱ κάλαμοι, τὰ σπαρτά. Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκχωμάτων ἢ ἐπιχωμάτων σπορὰ καὶ βλάστησις ἀποτελεῖ ὁμοίως παραλλαγὴν διὰ φυσικῶν μέσων. Ὡς τοιαύτη δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπίσης καὶ ἡ ἐντὸς τῶν δασῶν κίνησις ἢ στάθμευσις τῶν στρατευμάτων. Τεχνητὰ μέσα εἶναι οἱ διάφοροι χρωματισμοί, αἱ ἔγχρωμοι ὀθόναι, αἱ διάφοροι σκηνογραφίαι κλπ. Εἰς τὰ τεχνητὰ μέσα περιλαμβάνεται καὶ ἡ διὰ καπνογόνων συσκευῶν παραγωγὴ τεχνητῶν νεφῶν. Συνήθως τὰ φυσικὰ καὶ τὰ τεχνητὰ ὑλικὰ τῆς παραλλαγῆς χρησιμοποιοῦνται συγχρόνως ἀλληλοσυμπληρούμενα. Ἡ παραλλαγὴ ἅπαξ γενομένη πρέπει νὰ συντηρῆται ἐπιμελῶς, ἰδίως δὲ ἡ διὰ φυσικῶν μέσων, τῶν ὁποίων οἱ χρωματισμοὶ ἀλλάσσουσι ταχέως. Ἐν τῇ παραλλαγῇ καταβάλλεται μέριμνα ὅπως μὴ μεταβάλληται τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους ἢ τοῦ προϋπάρχοντος ἔργου καὶ ἀποφεύγωνται αἱ μὴ φυσικαὶ σκιαί, ὡς καὶ τὰ κανονικὰ σχήματα. Εἰδικοὶ κανόνες δίδονται διὰ τὴν παραλλαγὴν εἰς τὰς διαφόρους εἰδικὰς περιπτώσεις, ὅπως π. χ. εἰς τὴν ἀπόκρυψιν ὁδῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, χαρακωμάτων, ἀποθηκῶν, γεφυρῶν κλπ. Εἰς τὰς ὀργανώσεις ἡ παραλλαγὴ διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ πρέπει νὰ γίνηται προληπτικῶς, νὰ ἔχῃ δηλαδὴ συντελεσθῇ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἔργων.

Αἱ ἐργασίαι τῆς παραλλαγῆς, ἀναλόγως τῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος αὐτῶν, εἶναι συνήθεις, ἐκτελούμεναι διὰ φυσικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑλικῶν, ἢ εἰδικαί, ἐκτελούμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τεχνητῶν ὑλικῶν μετ᾽ ἐφαρμογῆς λεπτῶν κανόνων. Αἱ συνήθεις ἐργασίαι τῆς παραλλαγῆς ἐκτελοῦνται παρὰ τῶν στρατευμάτων ὅλων τῶν ὅπλων, ἐνῷ αἱ ἄλλαι ἐκτελοῦνται παρ᾽ εἰδικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ ἔντεχνος ἐκτέλεσις τῆς παραλλαγῆς προϋποθέτει καλὴν ἀντίληψιν τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωματισμῶν τῶν ἀντικειμένων.

Ἐν τῷ ναυτικῷ ἡ παραλλαγὴ συνίσταται εἰς τὸν ἰδιόρρυθμον χρωματισμὸν τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου καὶ παντὸς ἐν γένει ὑπὲρ τὸ κατάστρωμά του κατασκευάσματος (ὑπερστεγασμάτων, καπνοδόχων, πύργων κτλ.), πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστῇ τὸ οὑτωσὶ παρηλλαγμένον πλοῖον δυσδιάκριτον εἰς τὸν ἐν τῷ ὑποβρυχίῳ μέσῳ περισκοπίου ἐπισκοποῦντα καὶ νὰ συγχύζῃ μάλιστα αὐτὸν ὡς πρός τε τὰς διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα τῆς διαγραφῆς (σιλουέττας) τοῦ πλοίου καὶ ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς πλεύσεως, ἣν τοῦτο ἀκολουθεῖ. Συνίσταται δὲ ἡ παραλλαγὴ τῶν πλοίων εἰς τὴν διασπάρτως ποικιλόχρωμον βαφὴν αὐτῶν, κατὰ σχήματα παράδοξα ὅσον καὶ ποικίλα, ὑπομιμνήσκοντα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς ραβδώσεις τοῦ τριχώματος τοῦ ὀνάγρου (ζέμπρας). Ὡς συμπλήρωμα τῆς τοιαύτης παραλλαγῆς ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν συμμάχων ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἱστῶν καὶ ἡ τοποθέτησις ψευδῶν τοιούτων, οὐχὶ ὅμως κατὰ τὸ διάμηκες τοῦ πλοίου, ἀλλὰ λοξῶς ὡς πρὸς ἐκεῖνο· οὕτω τὰ ὑποβρύχια, ἀγνοοῦντα τὸ τέχνασμα, ἐξηπατῶντο, ἐκλαμβάνοντα τὴν εὐθυγραμμίαν τῶν ἱστῶν ὡς διεύθυνσιν τῆς πορείας τοῦ πλοίου, καὶ ἡ ἐκσφενδονιζομένη ἐναντίον του τορπίλλη ἠστόχει, σκοπευθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει ἀπατηλοῦ δεδομένου. Ἐν ἀρχῇ ἐχρησιμοποιήθησαν παραλλαγαὶ διὰ διαφόρων χρωμάτων κατὰ λωρίδας ἐπαμειβομένων· ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι τὸ χρῶμα τῶν βαφῶν δὲν εἶχε τόσην σημασίαν ὅσην ἡ λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῶν τόνων, ἀπὸ ἀνοικτοῦ ἀποτόμως εἰς βα-

Digitized by Google

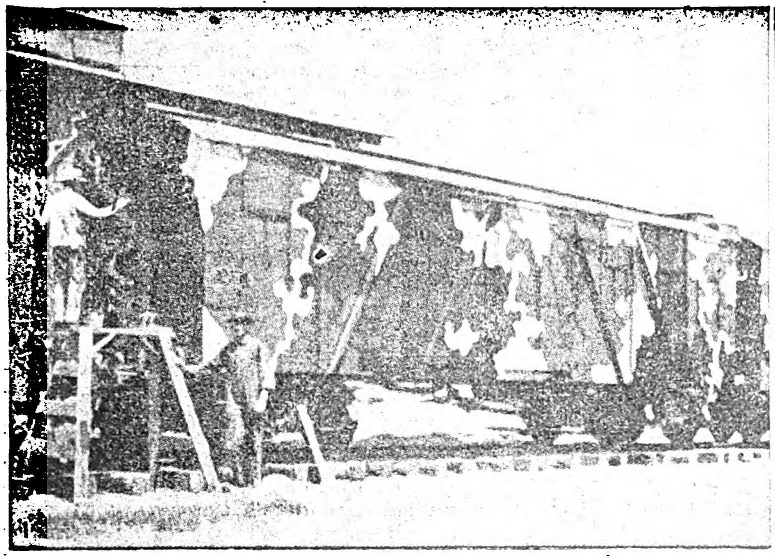

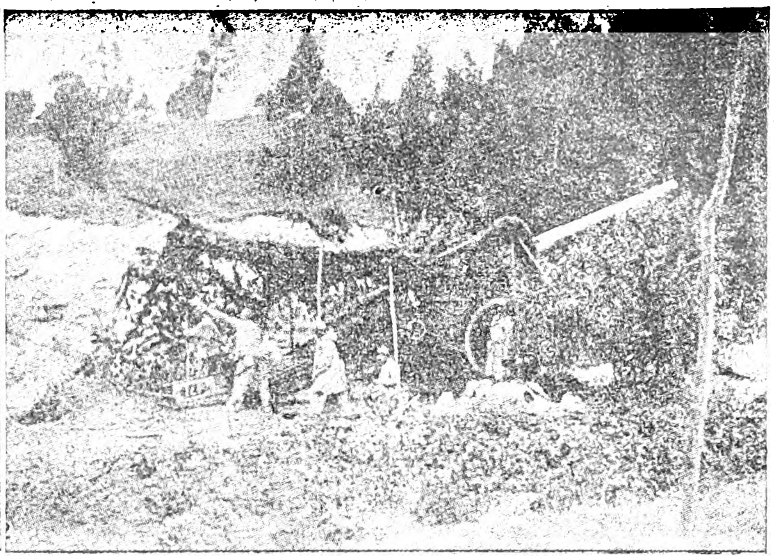

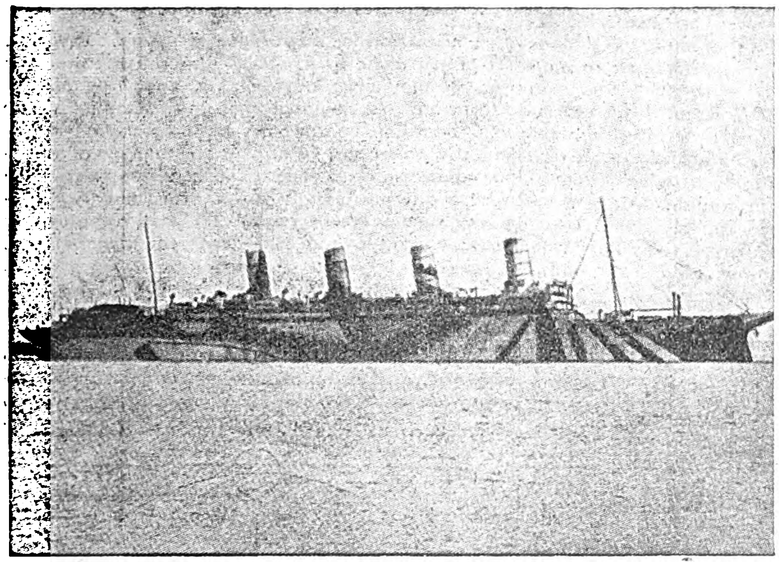

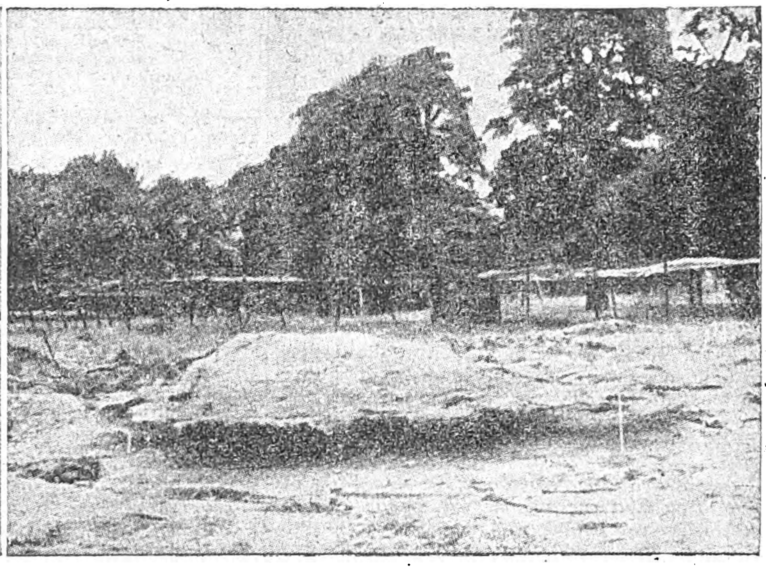

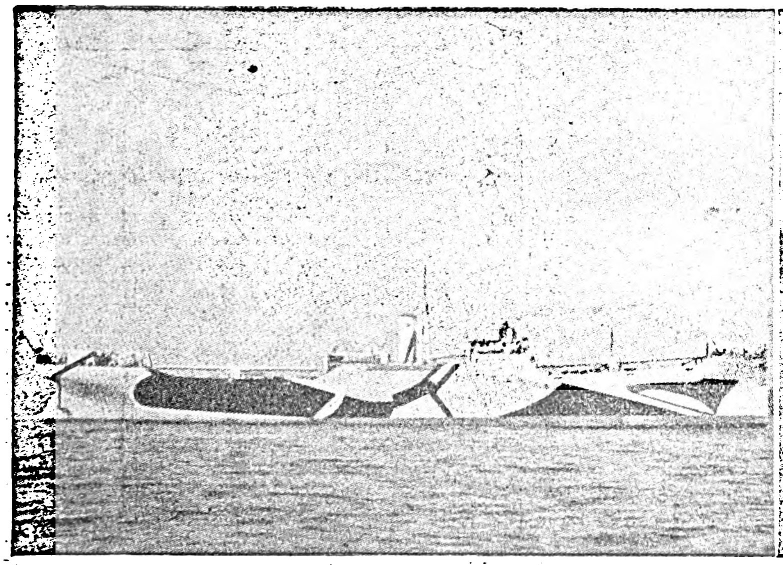

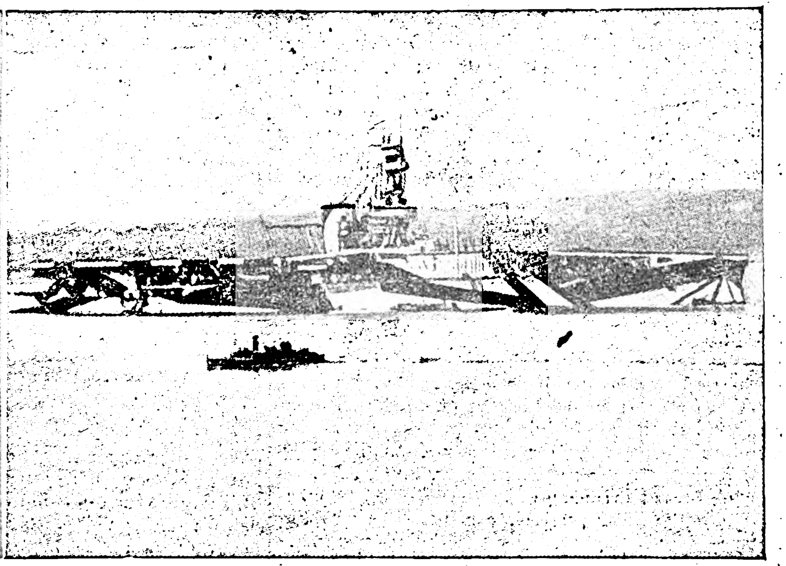

Παραδείγματα παραλλαγῶν τῶν κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις χρησιμοποιουμένων.

[1—Βαγόνια φορτηγὰ μεταμορφούμενα ὑπὸ ἀνδρῶν τῆς ὑπηρεσίας παραλλαγῶν ἐν Γαλλίᾳ. 2—Πυροβόλον παρηλλαγμένον διὰ ψαθῶν εἰκονιζουσῶν φυλλώματα. 3—Φορτηγὸν ἀτμόπλοιον χρωματισμένον κατὰ τρόπον ἐκθαμβωτικόν, ὥστε νὰ συγχύζῃ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ πλοίου καὶ τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν πλέει. 4—«Pill box» ἢ φωλεὰ πυροβολητῶν ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ κάλυμμά της ἀπομιμούμενον τὸ ἔδαφος καθιστᾷ αὐτὴν ἀόρατον. Μετόπισθεν παραπετάσματα «παραλλαγῆς» ἐκτεταμένα δεόντως καὶ παριστῶντα ἕλη ἀποκρύπτουσι τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τοῦ βλέμματος ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων. 5—Τὸ ὑπερωκεάνιον «Ἀκουϊτανία» παρηλλαγμένον. 6—Τὸ πολεμικὸν «Furious» παρηλλαγμένον.]

θύν, ὀφθαλμαπάτη, καθ' ἣν ἐμφανίζεται οἱονεὶ διαδοχὴ φωτὸς καὶ σκιᾶς. Ὡς πρώτη ἀπόπειρα παραλλαγῆς, πολὺ πρὶν τῆς πρακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὑποβρυχίων, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ εἰς τοὺς Γάλλους ὀφειλομένη ἐξωτερικὴ βαφὴ τῶν πλοίων διὰ χρώματος ὀθόνης βεβρεγμένης. Ἀφ' ὅτου ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἡ παραλλαγὴ τῶν πλοίων, ἐμειώθησαν κατὰ πολὺ αἱ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐπιτυχίαι τῶν ὑποβρυχίων. Ζ.Ν.—Σ.Ε.Λ.

—*[Μουσ.]* Ἡ *παραλλαγὴ* (γαλλ. variation, ἰταλ. variazione) εἶναι μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μορφῶν ἐν τῇ μουσικῇ. Συνίσταται αὕτη εἰς τὰς μεταβολὰς καὶ τὰς μεταμορφώσεις (μελῳδικάς, ρυθμικὰς ἢ ἁρμονικάς), ἃς δύναται νὰ ὑποστῇ ἓν χαρακτηριστικὸν θέμα, χωρίς, ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτοῦ παραλλαγάς, νὰ παύσῃ κυριαρχοῦσα ἡ ἀρχική του φυσιογνωμία. Ἡ ἀρχὴ τῆς μουσικῆς ταύτης μορφῆς πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ *ραγκὰ* τῶν Ἰνδῶν ἦσαν πρότυποι μελῳδίαι, χρησιμεύουσαι ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν δημιουργηθῶσι πλεῖσται παραλλαγαὶ τοῦ πρωτοτύπου. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τοὺς *νόμους* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς καὶ διὰ τὴν *ἑτεροφωνίαν*. Τὸ γρηγοριανὸν μέλος παρέχει ἐπίσης πλεῖστα δείγματα παραλλαγῶν, διότι εἰς πολλὰς ἐκ τῶν μελῳδιῶν του, ἀφαιρουμένων τῶν καλλωπιστικῶν φθόγγων, ἀναγνωρίζει τις τὸν σκελετὸν παλαιοτέρας μελῳδίας. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πολυφωνίας ἀνευρίσκεται ἡ *διηνθισμένη παραλλαγή*, ἥτις φθάνει εἰς τὴν ἀκμήν της ἐπὶ Παλεστρίνα. Ἀλλὰ συγκεκριμένην μορφὴν λαμβάνει ἡ παραλλαγὴ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἰδίως εἰς τὰς «χορευτικὰς σουΐτας», ἐνῷ τὴν πρώτην σύνθεσιν τοῦ εἴδους τούτου, συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις, ἔγραψεν ὁ Σαλβατὼρ Ρόσσι (1613).

Κύριον στοιχεῖον τῆς παραλλαγῆς εἶναι ὁ *καλλωπισμός*, ὅστις δύναται νὰ παρουσιασθῇ εἴτε ὡς *ρυθμο-μονῳδικός*, δηλαδὴ ὡς μεταμόρφωσις τοῦ κυρίου θέματος διὰ ποικίλων ρυθμικῶν καὶ μελῳδικῶν μεταβολῶν εἴτε ὡς *πολυφωνικὸς καλλωπισμός*, διὰ τοῦ ὁποίου, ἐνῷ τὸ κύριον θέμα παραμένει ἀμετάβλητον, ἄλλαι μελῳδικαὶ γραμμαὶ περιβάλλουν αὐτὸ ἐξωτερικῶς· τέλος ὑπάρχει ὁ *ἐλεύθερος καλλωπισμός*, διὰ τοῦ ὁποίου σκιαγραφεῖται ἁπλῶς τὸ κύριον θέμα καὶ γεννᾶται ρυθμικὴ καὶ μελῳδικὴ ἀτμοσφαῖρα συγγενὴς μὲ αὐτό.

Ἡ σύγχρονος παραλλαγὴ ἐξειλίχθη ἐκ τοῦ *διπλοῦ* (double) τῶν Γάλλων κλαβικυμβαλιστῶν, ὅπερ ἀφ' ἑτέρου ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως, πρὸς ἀποφυγὴν μονοτονίας, αἱ διάφοροι χορευτικαὶ με-

Digitized by Google

λῳδίαι παρουσιάζωσι δευτέραν αὐτῶν παραλλαγήν. Τὰ διπλᾶ, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παραλλαγῶν, ἐγίνοντο καὶ *τριπλᾶ* ἢ *τετραπλᾶ*, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε μὲ τὰς «Divisions» τῶν Ἄγγλων βιολιστῶν καὶ τὰς «Differencias» τῶν Ἱσπανῶν δεξιοτεχνῶν τοῦ λαούτου, διὰ τῶν ὁποίων ἐν δεδομένον θέμα παρουσιάζετο συνεχῶς παρηλλαγμένον. Ἡ παραλλαγὴ φθάνει εἰς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀκμὴν διὰ τῶν κλασσικῶν· τόσον ὁ Χάϋδν, ὅσον ὁ Μόζαρτ καὶ ὁ Μπετόβεν χρησιμοποιοῦν τὴν μορφὴν ταύτην ὡς μίαν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐν τῇ συνθέσει. Παρ᾿ αὐτοῖς ὅλα τὰ μέσα τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ὅπως τὸ θέμα παρουσιασθῇ παρηλλαγμένον ὡς καλλωπισμός, ὡς μέτρον, ὡς ἁρμονία, ὡς τονικότης. Πολλάκις ὁ μείζων τρόπος μεταβάλλεται εἰς ἐλάσσονα καὶ τἀνάπαλιν, οἱ ῥυθμοὶ ποικίλλονται καὶ μεταβάλλονται, νέα θέματα προστίθενται, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ μιᾶς ἁπλουστάτης μελῳδίας παρουσιάζεται συχνάκις πλῆρες μουσικὸν μνημεῖον. Αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη «παραλλαγὴ τοῦ Μπετόβεν», ἣν ἐμιμήθησαν οἱ μετέπειτα ρωμαντικοὶ καὶ κυρίως ὁ Σούμαν καὶ ὁ Μένδελσων, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος ὁ Φράνκ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παραλλαγῶν πρέπει νὰ ὑπαχθῇ τὸ *παρηλλαγμένον χορικὸν* καὶ ἐν μέρει ἡ *σουΐτα*, ἡ *φολλία*, ἡ *σακόννα* καὶ ἡ *πασσακάλια*. Γ. Σ.

—*[Βυζαντ. Μουσ.]* Ἐν τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ *παραλλαγὴ* καλεῖται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μουσικῶν φθόγγων (Νη, Πα, Βου) κλπ. τῶν ἀποτελούντων τὸ μέλος, ἐπὶ τῶν χαρακτήρων, τηρουμένης ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῆς τε ποσότητος καὶ ποιότητος ἑκάστου τῶν χαρακτήρων. Αὕτη διακρίνεται εἰς *συνεχῆ*, *ὑπερβατὴν* καὶ *ἐναλλασσομένην*. Καὶ συνεχὴς μὲν καλεῖται, ὅταν οἱ μουσικοὶ φθόγγοι διαδέχωνται ἀλλήλους κατὰ συνέχειαν ἔν τε τῇ ἀναβάσει καὶ καταβάσει, ὑπερβατὴ δέ, ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσιωπῶνται φθόγγοι τινές, καὶ ἐναλλασσομένη, ὅταν, ἥ τε ἀνάβασις καὶ κατάβασις ἐκτελῆται καὶ συνεχῶς καὶ ὑπερβατῶς. Πρὸ πάσης παραλλαγῆς ἑκάστου ᾄσματος τίθενται αἱ καλούμεναι ἀρκτικαὶ μαρτυρίαι, χαρακτηρίζουσαι τὸν ἦχον αὐτοῦ καὶ ὁρίζουσαι τὸν φθόγγον τοῦ πρώτου χαρακτῆρος τοῦ ᾄσματος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τιθέμεναι αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι τὸν φθόγγον τοῦ ἀμέσως προηγουμένου χαρακτῆρος πρὸς πίστωσιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ᾄδοντος. Ν. Α. Χ.

— **παραλλαγὴ τῆς πυξίδος** *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σφάλμα τῆς πυξίδος τοῦ πλοίου ὡς πρὸς τὴν ἔνδειξιν τοῦ βορρᾶ, δηλαδὴ ἡ γωνιακὴ ἀπόστασις τῆς διευθύνσεως τοῦ βορρᾶ, ὃν δεικνύει ἡ πυξίς, πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς βορρᾶ. Ὀνομαζομένη *δεξιὰ* ἢ *ἀνατολικὴ* ἢ *θετικὴ* ἂν ὁ βορρᾶς τῆς πυξίδος πίπτῃ δεξιᾷ τῆς ἀληθοῦς, καὶ *δυτικὴ* ἢ *ἀριστερὰ* ἢ *ἀρνητικὴ* ἂν πίπτῃ ἀριστερὰ αὐτοῦ, εἶναι αὕτη τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῆς ἀποκλίσεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀπ᾿ εὐθείας ἐπήρειαν ἐπὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, καὶ τῆς *παρεκτροπῆς* τῆς ἀποτόκου τοῦ μαγνητισμοῦ τοῦ πλοίου. Εἶναι δὲ ἡ παραλλαγὴ ἴση μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ ἀληθοῦς ἀζιμοὺθ καὶ τοῦ κατὰ πυξίδα τοιούτου, οὐρανίου τινὸς σώματος, δι᾿ ὃ καὶ ὁ προσδιορισμὸς της εἶναι ζήτημα ὑπολογισμοῦ ἀζιμοὺθ ἀφ᾿ ἑνὸς καὶ διοπτεύσεως συγχρόνου ἀφ᾿ ἑτέρου. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀληθῆ γωνίαν τῆς πλεύσεως, δοθείσης τῆς παραλλαγῆς, ὑποθέτομεν ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀνεμολογίου ἀτενίζοντες πρὸς τὸν διορθωθησόμενον ἀνεμόρρομβον, λογίζομεν δὲ τὴν παραλλαγὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ δεικνυομένου ὑπὸ τῆς πυξίδος ἀνεμορρόμβου ἂν εἶναι δυτική, καὶ δεξιὰ ἂν εἶναι ἀνατολική. Τὸ ἀντίθετον δέον νὰ γίνῃ ἂν δοθείσης τῆς ἀληθοῦς γωνίας τῆς πλεύσεως πρόκειται νὰ ὁρίζωμεν τὴν ὑπὸ τῆς πυξίδος δεικνυομένην. Εἰς τὰ παλαιὰ ξύλινα ἱστιοφόρα, ἐφόσον δὲν εἶχον φορτίον σιδηρῶν ἀντικειμένων, ἡ παραλλαγὴ ἦτο ἴση πρὸς τὴν ἀπόκλισιν καὶ ἡ αὐτὴ δι᾿ ὅλας τὰς πλεύσεις. Εἰς πᾶσαν ὅμως ἄλλην περίπτωσιν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό, καὶ ἡ παραλλαγὴ εἶναι διάφορος ἀπὸ πλεύσεως εἰς πλεῦσιν. Σ. Ε. Λ.

— **παραλλαγῆς πυξίδος εὕρεσις** *[Ναυτ.]*. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὁρισμοῦ της, προκύπτει ἐξίσωσις αὐτῆς πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν κατὰ πυξίδα ἀζιμοὺθ, τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης ἢ διοπτευσίμου ἀστέρος, καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀζιμοὺθ τοῦ ἰδίου οὐρανίου σώματος, διὰ στιγμὴν σύγχρονον πρὸς τὴν διόπτευσιν ὑπολογιζομένην, συναρτήσει δὲ τοῦ πλάτους τοῦ τόπου τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς κλίσεως τοῦ οὐρανίου σώματος ἀφ᾿ ἑνὸς καὶ τῆς ἀληθοῦς ὥρας τοῦ πλοίου ἢ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανίου σώματος ἀφ᾿ ἑτέρου. Ἀμφοτέρων τῶν ἀζιμοὺθ τούτων εὑρεθέντων, τοῦ μὲν ἐκ παρατηρήσεως, τοῦ δὲ δι᾿ ὑπολογισμοῦ, φέρομεν εὐθεῖαν ΟΗ, ἣν ὑποθέτομεν ὡς ἀντιστοιχίαν τοῦ ἀστέρος, εἶτα δὲ κατασκευάζομεν τὴν γωνίαν ΠΟΛ ἴσην πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀζιμοὺθ καὶ τὴν γωνίαν ΗΟΠ ἴσην πρὸς τὸ ἀζιμοὺθ τῆς διοπτεύσεως αὐτοῦ: ἡ γωνία ΠΟΛ εἶναι ἡ *παραλλαγή*, οὖσα θετικὴ ἢ δεξιὰ ἢ ἀνατολικὴ ἐφόσον ὁ μεσημβρινὸς ΟΠ τῆς πυξίδος πίπτει δεξιᾷ τοῦ ἀληθοῦς μεσημβρινοῦ ΟΛ, ἀντιθέτως δὲ οὖσα ἀρνητικὴ ἢ ἀριστερὰ ἢ δυτική, ἐφόσον ὁ μεσημβρινὸς ΟΠ κατὰ πυξίδα πίπτει ἀριστερὰ τοῦ ΟΛ, ὡς εἰς τὸ σχῆμα. Προφανῶς ἡ παραλλαγὴ ΠΟΛ ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν δύο ἀζιμοὺθ. Εὐκολωτάτη καὶ ἄμεσος ἡ εὕρεσις τῆς παραλλαγῆς διὸ τοῦ πολικοῦ (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

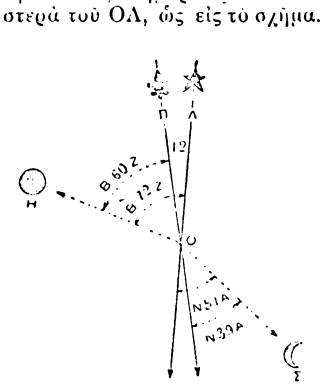

Εὕρεσις τῆς παραλλαγῆς διὰ διοπτεύσεως τοῦ ἡλίου ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεώς του καὶ τῆς σελήνης ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνατολήν της:

[ΟΗ = διόπτευσις ἡλίου. ΒΟΠ = Β60° Ζ = Ἀζιμοὺθ τοῦ ἡλίου διὰ διοπτεύσεως. ΒΟΛ ὑπολογισθὲν ἀζιμοὺθ ἡλίου = Β72° Ζ. ΟΖ = διόπτευσις σελήνης, δίδουσα ἀζιμοὺθ ἀπὸ νότου Ν 39° Α διὰ διοπτεύσεως καὶ Ν 59° Α ἀληθὲς δι᾿ ὑπολογισμοῦ. ΠΟΛ = Ἡ δι᾿ ἀμφοτέρων τῶν τρόπων εὑρεθεῖσα παραλλαγή, οὖσα 12° Ἀνατ.]

παραλλακτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραλλαγήν, ὁ τῆς παραλλαγῆς ἢ τῆς παραλλάξεως.

— **παραλλακτικὴ ἀνωμαλία** *[Ἀστρον.]*. Ὁ σπουδαιότατος ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μικρῶν περιοδικῶν ὅρων τῆς σειρᾶς, ἡ ὁποία παρέχει τὸ μῆκος τῆς Σελήνης. Ὁ ὅρος οὗτος εἰς τὸ πλῆρες ἀνάπτυγμα ἔχει τὴν μορφὴν —125″ ημδ, ὅπου δ ἡ ἀπόκλισις τῆς Σελήνης, εἶναι δὲ ἀνάλογος πρὸς τὴν παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου, ὅθεν προέρχεται καὶ τὸ ὄνομά του. Ἐκ τῆς θεωρίας δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς ὁ λόγος τῆς παραλλακτικῆς ἀνωμαλίας πρὸς τὴν παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου. Ὁ λόγος οὗτος εἶνε 14.214. Γνωστοῦ ὄντος τοῦ λόγου τούτου ὁ Jones ἐκ παρατηρήσεων 1438 ἐπιπροσθήσεων ἀπλανῶν ὑπὸ τῆς Σελήνης προσδιώρισεν ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος τὴν τιμὴν τοῦ συντελεστοῦ τῆς παραλλακτικῆς ἀνωμαλίας τῆς Σελήνης εἰς 125″,15±0″.06, ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑπελόγισε τὴν παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου, εὑρὼν 8″805—τιμὴν ἄριστα συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν εὑρεθεῖσαν διὰ διαφόρων ἄλλων μεθόδων (βλ. *παράλλαξις*). Σ. Π.

— **παραλλακτικὴ ἀπόστασις**· ἡ ἀπόστασις ἀφ᾿ ἧς ἡ *παράλλαξις* (βλ. λ.).

— **παραλλακτικὴ γωνία** *[Ἀστρον.]*. Ἡ γωνία Ζ Σ Π τοῦ τριγώνου θέσεως, ἡ ὁποία μετρεῖ τὴν παραλλαγὴν τῆς διευθύνσεως, καθ᾿ ἣν φαίνεται ὁ πόλος Π τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ πόλος Ζ τοῦ ὁρίζοντος ἔκ τινος ἀστέρος Σ. Σ. Π.

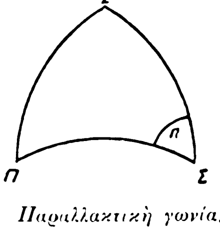

Παραλλακτικὴ γωνία.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *παραλλακτικὴ γωνία* ἡ γωνία ἣν σχηματίζει ἡ κατά τι σημεῖον τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς κάθετος εἰς τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς, τὴν ἀγομένην πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ γεωκεντρικοῦ πλάτους τοῦ τόπου ἀπὸ τὸ γεωγραφικόν του τοιοῦτον, ἐκφράζεται εἰς δεύτερα διὰ τοῦ τύπου

$$V'' = \frac{\rho . \eta\mu\, 2\,\Lambda}{\eta\mu\, 1''} = 706'\, \eta\mu\, 2\,\Lambda$$

ρ οὔσης τῆς κατὰ Laffaye συμπιέσεως τῆς γῆς (1 : 292, 2) καὶ Λ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους. Μηδενικὴ οὖσα εἰς τοὺς πόλους καὶ τὸν ἰσημερινὸν καὶ φθάνουσα τὸ μέγιστόν της 11′46″ εἰς πλάτος 45°, παρέχεται διὰ τοῦ πίνακος 22 Caillet μὲ στοιχεῖον εἰσόδου τὸ πλάτος τοῦ τόπου. Παίζει σπουδαῖον μέρος εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ μήκους διὰ τῶν σεληνιακῶν ἀποστάσεων. Σ. Ε. Λ.

— *[Τοπογρ.]* Καλεῖται *παραλλακτικὴ γωνία* ἡ ὀξεῖα γωνία δ, ἡ σχηματιζομένη ἐν ἑκάστῳ τριγωνομετρικῷ σημείῳ ὑπὸ τῆς ἐκκέντρου διευθύνσεως στάσεως ἐκκέντρου καὶ ὑπὸ τῆς ἐπικέντρου τοιαύτης. Ἐὰν τριγωνομετρικόν τι σημεῖον εἶναι ἀπρόσιτον ἢ δι᾿ οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν δὲν δύναται ἐπ᾿ αὐτοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ τριγωνομετρικὸς σταθμός, χρησιμοποιεῖται ἡ ἔκκεντρος στάσις. Διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν ἐκκέντρων παρατηρηθεισῶν διευθύνσεων εἰς ἐπικέντρους δέον νὰ προστεθῶσιν ἀλγεβρικῶς εἰς ταύτας αἱ ἀντιστοιχοῦσαι παραλλακτικαὶ γωνίαι,

$$\alpha_1 = \alpha'_1 + \delta_1$$
$$\alpha_2 = \alpha'_2 + \delta_2$$

(ἔνθα α'_1, α'_2... ἔκκεντροι διευθύνσεις, $\alpha_1 . \alpha_2$... ἐπίκεντροι διευθύνσεις καὶ δ_1, δ_2.. αἱ παραλλακτικαὶ γωνίαι).

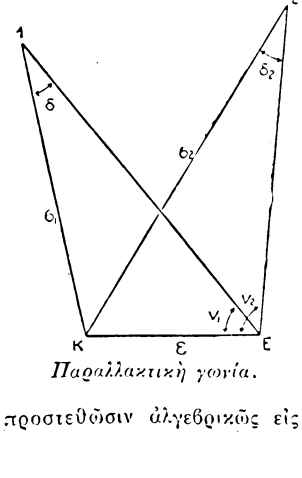

Παραλλακτικὴ γωνία.

Ἡ παραλλακτικὴ γωνία δ_1 ἐκ τοῦ τριγώνου Ι ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου $\eta\mu\delta_1 = \frac{\varepsilon}{6_1}\, \eta\mu\nu_1$ ἔνθα ε ἡ ἐκκεντρότης, ἤτοι ἡ ἀπόστασις τῆς ἐκκέντρου στάσεως Ε ἀπὸ τοῦ κέντρου Κ καὶ ἥτις μετρεῖται μὲ ἀκρίβειαν χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου, 6_1 ἡ ἀπόστασις τοῦ τριγωνομετρικοῦ σημείου 1 ἐκ τοῦ κέντρου Κ, ἡ ὁποία ἐφόσον δὲν εἶναι γνωστὴ ὑπολογίζεται χονδρικῶς ἢ λαμβάνεται διὰ τῆς γραφικῆς κλίμακος ἐξ ὑπάρχοντος χάρτου, ν_1 ἡ γωνία ἥτις μετρεῖται μὲ ἀκρίβειαν ὀλίγων πρώτων λεπτῶν. Ἐπειδὴ ἡ γωνία δ_1 εἶναι πολὺ μικρά, χρησιμοποιεῖται ὁ κάτωθι τύπος ἄνευ αἰσθητοῦ σφάλματος $\delta_1'' = \frac{\varepsilon}{6_1}\, \rho\eta\mu\nu_1$ ἔνθα ρ εἶναι ὁ σταθερὸς συντελεστὴς 206265, ὅστις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν μετατροπὴν γωνίας ἀπὸ μέρους ἀκτῖνος εἰς δευτερόλεπτα καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ γωνία δ_1 ὡς ἐκ τοῦ τελευταίου τύπου ἐμφαίνεται εἶναι θετικὴ ἐφόσον τὸ $\eta\mu\nu_1$ εἶναι θετικὸς ἀριθμὸς ἢ ἡ ἀγωνία ν_1 μικροτέρα τῶν 180°, ἀρνητικὴ δὲ ἐφόσον ἡ γωνία ν_1 περιλαμβάνεται μεταξὺ 180°—360°.

— **παραλλακτικὴ κατακόρυφος** *[Ναυτ. Ἀστρον.]*. Ἡ νοητὴ ἀκτὶς ἡ ἀγομένη ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, θεωρουμένης οὐχὶ ὡς σφαίρας ἀλλ᾿ ὡς ἐλλειψοειδοῦς ἐκ περιστροφῆς, πρός τι σημεῖον τῆς γῆς. Ταυτιζομένη πρὸς τὴν *κατακόρυφον τοῦ τόπου* διὰ τὸν πόλον καὶ τὰ σημεῖα τοῦ ἰσημερινοῦ, ἀποκλίνει ταύτης διὰ τοὺς ἄλλους τόπους κατὰ γωνίαν οὖσαν συνάρτησιν τοῦ πλάτους καὶ ὀνομαζομένην *παραλλακτικὴν γωνίαν*. Τὸ ζενὶθ τῆς τοιαύτης κατακορύφου ὀνομάζεται *ζενὶθ τῶν παραλλάξεων*. Σ. Ε. Λ.

— **παραλλακτικὴ λίκνισις** *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἄλλως ὀνομαζομένη *ἡμερησία* λίκνισις τῆς σελήνης, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ παρατηρητὴς βλέπει τὸν ἡμέτερον δορυφόρον οὐχὶ ἐκ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἀλλ᾿ ἐκ σημείου κειμένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς. Ἂν ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκετο εἰς τὸ σημεῖον Γ, θὰ ἔβλεπε σημεῖόν τι Ρ τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας προβαλλόμενον πάντοτε εἰς τὸ κέντρον τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ θέσις τῆς σελήνης ἐπὶ τοῦ ἡμερησίου τόξου αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν Π, τὸ σημεῖον Ρ κατὰ μὲν τὴν ἀνατολὴν τῆς σελήνης θὰ φαίνεται πρὸς ἀνατολάς, κατὰ δὲ τὴν δύσιν αὐτῆς πρὸς δυσμὰς τοῦ κέντρου Σ τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, θὰ συμπίπτῃ δὲ μετ᾿ αὐτοῦ μόνον κατὰ τὴν μεσουράνησιν τῆς σελήνης. Ἡ μεγίστη τιμὴ τῆς τοιαύτης καθ᾿ ἑκάστην ταλαντώσεως παντὸς σημείου τῆς ἐπιφανείας τῆς σελήνης ἑκατέρωθεν τῆς μέσης θέσεώς αὐτοῦ εἶναι ἴση πρὸς τὴν μεγίστην τιμὴν τῆς ὁριζοντίας παραλλάξεως τῆς σελήνης, ἤτοι πρὸς 1° περίπου (βλ. *λίκνισις*). Σ. Π.

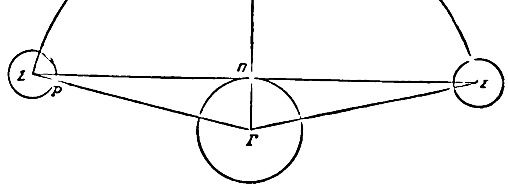

Παραλλακτικὴ λίκνισις τῆς σελήνης.

— **παραλλακτικὴ πυξὶς** *[Ναυτ.]*. Διοπτηρία πυξίς, ἑδραζομένη ἐπὶ στύλου εἰς ὕψος ὑπὲρ τὴν ἀνωτέραν γέφυραν τῶν φορτηγῶν ἀτμοπλοίων, ὅπως ἐπηρεάζηται τὸ ὀλιγώτερον δυνατὸν ὑπὸ τῆς, ἀπὸ τῶν ἐκ μεταλλεύματος φορτίων, μεταβολῆς τῆς παρεκτροπῆς. Σ. Ε. Λ.

— **παραλλακτικὴ στήριξις διόπτρας** *[Ἀστρον.]*· βλ. *παραλλακτικὸν βάθρον*.

— **παραλλακτικὸν βάθρον** *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἀζιμουθιακὸν ἢ τὸ ἰσημερινὸν βάθρον τηλεσκοπίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ὀπτικὸς ἄξων τοῦ ὀργάνου, ὢν στρεπτὸς περὶ δύο ἄξονας καθέτους ἐπ᾿ ἀλλήλους, δὲν διέρχεται διὰ τῆς κοινῆς τομῆς αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἄκρου ἑνὸς ἄξονος καθέτου ἐπὶ ἕτερον, ὅστις ἐν μὲν τῷ ἀζιμουθιακῷ βάθρῳ ἔχει τὴν διεύθυνσιν τῆς κατακορύφου τοῦ τόπου, ἐν δὲ τῷ ἰσημερινῷ εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου. Ἡ τοιαύτη παραλλακτικὴ στήριξις ἀπαντᾶται εἰς τὸν θεοδόλιχον, εἰς τὰ ἀζιμουθιακὰ καὶ εἰς τὰ ἰσημερινὰ διοπτρικὰ ἢ κατοπτρικὰ τηλεσκόπια, ὡς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα παρεμφερῆ ὄργανα. Πάντα τὰ ὄργανα ταῦτα, ἐὰν προορίζωνται διὰ γωνιοσκοπικὰς μετρήσεις εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ γωνιοσκοπικῶν κύκλων, οἱ ὁποῖοι

Digitized by Google

χρησιμεύουσι πρὸς μέτρησιν ἀζιμουθίων καὶ ὑψῶν ἢ ὡριαίων γωνιῶν καὶ ἀποκλίσεων. Οἱ κύκλοι οὗτοι, μὴ δυνάμενοι διὰ τεχνικοὺς λόγους νὰ εἶναι ὁμόκεντροι, εὑρίσκονται τοποθετημένοι εἰς τὰ ἄκρα ἑκατέρου τῶν καθέτων ἐπ' ἀλλήλους ἀξόνων περιστροφῆς. Ὡς ἐκ τούτου ἡ χρῆσις ὀργάνου μετὰ παραλλακτικοῦ βάθρου πρὸς ἐκτέλεσιν γωνιοσκο-

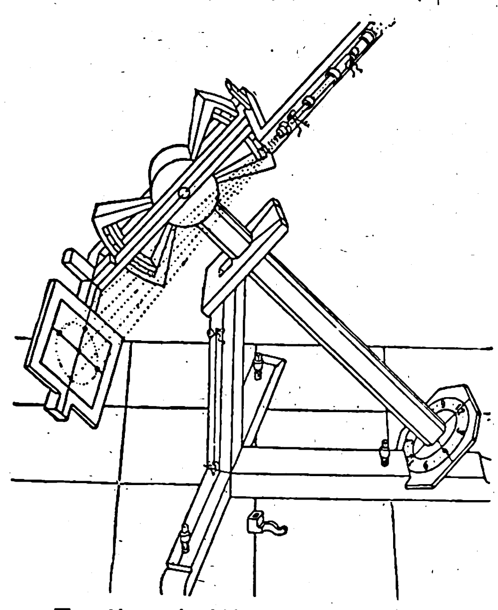

Παραλλακτικὸν βάθρον τοῦ Grienberger.

πικῶν μετρήσεων δὲν ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ παρατηρήσεως ἀντικειμένων εὑρισκομένων εἰς σχετικῶς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ παρατηρητοῦ, λόγῳ τοῦ ἐντεῦθεν ἀναποφεύκτου σφάλματος παραλλάξεως· προκειμένου ὅμως περὶ παρατηρήσεως οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἀπείρως μείζονα τῆς ἀποστάσεως τῶν κέντρων τῶν δύο γωνιοσκοπικῶν κύκλων τοῦ ὀργάνου ἢ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τομῆς τῶν δύο ἀξόνων περιστροφῆς, τὸ ἐκ τῆς παραλλακτικῆς στηρίξεως σφάλμα οὐδεμίαν ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν γωνιοσκοπικῶν ἢ ἄλλων παρατηρήσεων διὰ τοιούτων ὀργάνων.

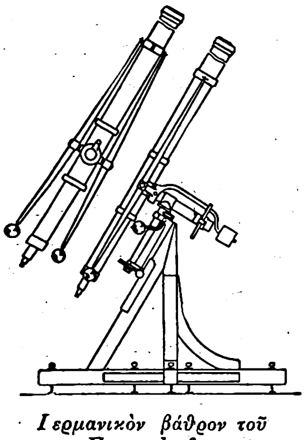

Γερμανικὸν βάθρον τοῦ Fraunhofer.

Ἡ ἰδέα τῆς στηρίξεως τηλεσκοπίου ἐπὶ δύο ἀξόνων καθέτων ἐπ' ἀλλήλους πρὸς εὐχερῆ παρακολούθησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων κατὰ τὴν μετακίνησιν αὐτῶν λόγῳ τῆς ἡμερησίας περιστροφῆς τοῦ οὐρανοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ μακροῦ. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1618 ὁ ἐν τῷ «Collegium Romanum» μαθηματικὸς Grienberger, ὅστις φέρεται ὡς πατὴρ τῆς ἰδέας ταύτης, εἶχε στηρίξει τὸν φέροντα τὴν διόπτραν ἄξονα ἀποκλίσεων καθέτως πρὸς ἄξονα παράλληλον τῷ ἄξονι τοῦ κόσμου. Βραδύτερον, περὶ τὸ 1700, ὁ Ἄγγλος Sisson κατεσκεύασεν ἰσημερινὸν βάθρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ὡριαῖος ἄξων ἐστηρίζετο κατὰ τὰ δύο ἄκρα, εἰς δὲ τὸ μέσον αὐτοῦ ἔφερε τὸν ἄξονα ἀποκλίσεως μετὰ τοῦ τηλεσκοπίου. Ἔκτοτε οἱ δύο οὗτοι τύποι παραλλακτικῶν βάθρων καθιερώθησαν μὲ διαφόρους ἑκάστοτε τροποποιήσεις καὶ βελτιώσεις. Ἐκ τῶν τύπων τούτων ὁ τοῦ Grienberger εἶναι ἤδη γνωστὸς ὡς τύπος *γερμανικοῦ* βάθρου, ὁ δὲ τοῦ Sisson ὡς τύπος *ἀγγλικοῦ* βάθρου. Τρίτος τύπος, ἐπινοηθεὶς πολὺ βραδύτερον καὶ χρησιμοποιούμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν πρὸς στήριξιν κατοπτρικῶν ἰδίᾳ τηλεσκοπίων, εἶναι ὁ *περονοειδής*. Οὗτος ἀποτελεῖ τροποποίησιν τοῦ γερμανικοῦ βάθρου, συνισταμένην εἰς τὸ ὅτι τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ ὡριαίου ἄξονος ἔχει σχῆμα περόνης, ἥτις κρατεῖ τὸν ἄξονα ἀποκλίσεων, φέροντα τὸ τηλεσκόπιον.

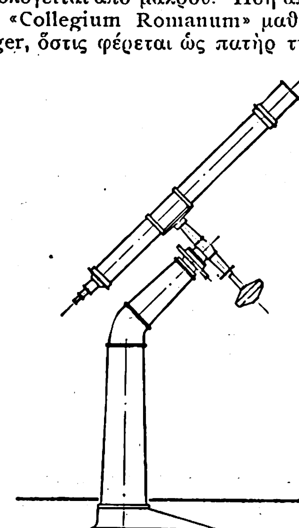

Γονατοειδὲς βάθρον τοῦ Zeiss.

Σημαντικὴ βελτίωσις τοῦ γερμανικοῦ βάθρου ἀπὸ ἀπόψεως εὐστροφίας καὶ εὐσταθείας ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ Fraunhofer. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὅμως ἐπινοηθὲν σύστημα στηρίξεως διετήρησε τὸ ἀρχικὸν μειονέκτημα τοῦ γερμανικοῦ βάθρου, καθ' ὃ εἶναι ἀδύνατος ἡ παρακολούθησις τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος καθ' ἅπαν τὸ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα τόξον αὐτοῦ, ἄνευ διπλῆς σκοπεύσεως κατ' ἀπόκλισιν καὶ ὀρθὴν ἀναφοράν, ἤτοι μιᾶς πρὸ τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ ἑτέρας μετ' αὐτόν.

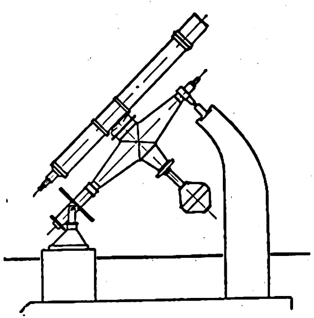

Ἀγγλικὸν βάθρον, ἐν ᾧ ὁ ὡριαῖος ἄξων εἶναι ἁπλοῦς.

Τὸ μειονέκτημα τοῦτο παρεκάμφθη ἐπιτυχῶς ὑπὸ μεταγενεστέρων κατασκευαστῶν, ὡς ὁ Merz, ὁ Repsold, ὁ Zeiss κ. ἄ. Οὗτοι ἐπενόησαν διαφόρους τύπους τοῦ λεγομένου *γονατοειδοῦς* βάθρου, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς τὸ τηλεσκόπιον στροφὴν 360^0 πέριξ τοῦ ὡριαίου ἄξονος, πρᾶγμα ὅπερ ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην βελτίωσιν τῶν τηλεσκοπίων, ἰδίᾳ δὲ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ φωτογραφικὰς παρατηρήσεις μακρᾶς διαρκείας.

Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ὑπάρχει εἰς τὸ περονοειδὲς βάθρον, ἐν μέρει δὲ μόνον εἰς τὸ ἀγγλικόν, διότι

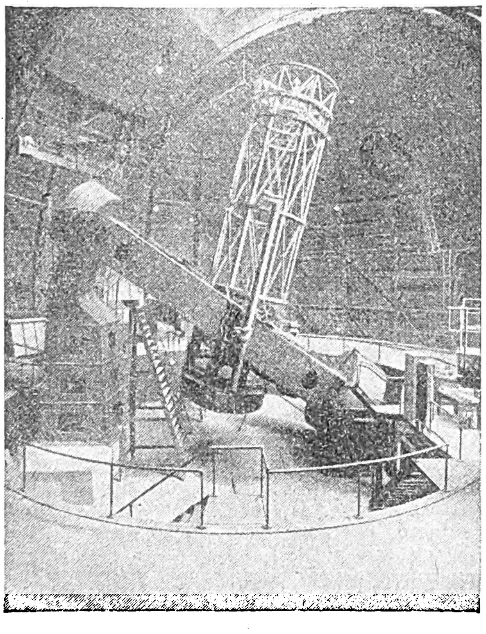

Σύγχρονος ἀγγλικὸς τύπος παραλλακτικοῦ βάθρου.

ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ τὸ ὑποστήριγμα τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ ὡριαίου ἄξονος εἴτε οὗτος εἶναι ἁπλοῦς, εἴτε ἔχει σχῆμα πλαισίου δὲν ἐπιτρέπει τὴν παρακολούθησιν τῶν παραπολίων ἀστέρων κατὰ τὴν διαγραφὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἡμερησίου τόξου αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν σκόπευσίν των καθιστᾷ ἀδύνατον (βλ. *τηλεσκόπιον*). σ. π.

παράλλαμα (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ *παράλλαγμα*. ἐπὶ παθόντος οἱονεὶ παραλλαγήν, καταστάντος δυσμόρφου: «δὲ γνωρίζεται, παράλλαμα ἔγινε».

παράλλαξις, —*εως* (ἡ)· παραλλαγή, ποικιλία.

—*[Ἀστρον.]* Καλεῖται *παράλλαξις* ἡ παραλλαγή, ἤτοι ἡ διαφορὰ τῶν διευθύνσεων, καθ' ἃς οὐράνιον σῶμα φαίνεται ἐκ δύο διαφόρων θέσεων τοῦ παρατηρητοῦ. Ἐὰν λ. χ. ὁ παρατηρητὴς ἐκ τῆς θέσεως Α (Σχ. 1) ἔβλεπε τὸ ἄστρον Σ προβαλλόμενον ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας εἰς τὸ σημεῖον $Σ_1$, ἐρχόμενος εἰς τὴν θέσιν Β θὰ βλέπῃ αὐτὸ προβαλλόμενον εἰς τὸ σημεῖον $Σ_2$, ἡ δὲ γωνία ΑΣΒ, ἡ ὁποία μετρεῖ τὴν διαφορὰν τῶν διευθύνσεων ΑΣ καὶ ΒΣ εἶναι ἡ παράλλαξις τοῦ ἄστρου Σ. Προφανῶς ὅσον τὸ σῶμα Σ εὑρίσκεται ἐγγύτερον, τόσον ἡ γωνία ὑπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται ἐξ αὐτοῦ ἡ εὐθεῖα ΑΒ εἶναι μείζων, τοὐναντίον δέ, ἀπομακρυνομένου τοῦ Σ, ἡ γωνία ΑΣΒ ἐλαττοῦται.

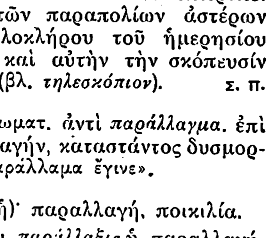

Σχ. 1.

Κατὰ ταῦτα, ἐὰν τὸ σημεῖον Α παριστᾷ τὸ κέντρον τῆς Γῆς καὶ τὸ Β τὴν θέσιν τοῦ παρατηρητοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, τὸ δὲ σῶμα Σ εἶναι ἓν ἐκ τῶν σχετικῶς ἐγγὺς ἡμῶν εὑρισκομένων ἄστρων, ὡς ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, οἱ πλανῆται κτλ., ἡ γωνία ΑΣΒ, οὖσα ἀρκετὰ μεγάλη, δύναται νὰ μετρηθῇ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας· ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα Σ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀπόστασιν λίαν μεμακρυσμένου ἀπλανοῦς, ἡ ἀκριβὴς μέτρησις τῆς γωνίας ταύτης εἶναι πολλάκις ἀδύνατος, διότι τὰ ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε διαθέτει ἡ ἀνθρωπότης, προκύπτοντα σφάλματα μετρήσεως εἶναι μεγαλύτερα τῆς μετρητέας γωνίας.

Ἡ μονάς, τὴν ὁποίαν μεταχειριζόμεθα ἐν τῷ προσδιορισμῷ τῆς παραλλάξεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἶναι διάφορος προκειμένου περὶ τῶν ἐγγυτέρων ἢ τῶν ἀπωτέρων ἄστρων, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς χρησιμοποιουμένης μονάδος διακρίνομεν τὴν παράλλαξιν εἰς *ἡμερησίαν* ἢ *γεωκεντρικὴν* καὶ εἰς *ἐτησίαν* ἢ *ἡλιοκεντρικήν*.

Ἡμερησία ἢ γεωκεντρικὴ παράλλαξις. Ἡμερησία ἢ γεωκεντρικὴ παράλλαξις Π καλεῖται ἡ γωνία ΠΣΚ (Σχ. 2), ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔκ τινος ἄστρου Σ φαίνεται ἡ ἀκτὶς τῆς Γῆς ΚΠ=ρ. Ἡ γωνία αὕτη, οὖσα ἴση πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν γωνιῶν ΖΠΣ—ΖΠΑ = ΑΠΣ = π, παριστᾷ προφανῶς τὴν διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπιφέρωμεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄστρου Σ, ὁρωμένου ἐκ τοῦ σημείου Π, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν θέσιν, εἰς ἣν τὸ ἴδιον ἄστρον θὰ ἐφαίνετο, ἂν ὁ παρατηρητὴς ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ κέντρον τῆς Γῆς Κ. Ἡ διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης ἀναγωγὴ τῶν συντεταγμένων τοῦ ἄστρου Σ εἰς γεωκεντρικὰς εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις αὐτῶν, ὅταν ἔχωσι προσδιορισθῆ διὰ παρατηρήσεων γενομένων ἐκ διαφόρων σημείων τῆς Γῆς.

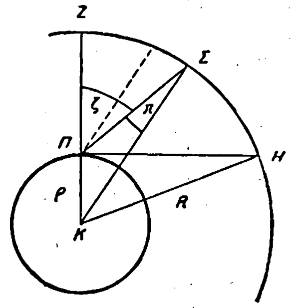

Σχ. 2.

Ὅταν τὸ ἄστρον εὑρίσκεται εἰς οἱονδήποτε ὕψος ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, ἡ παράλλαξις αὐτοῦ π καλεῖται συνήθως *παράλλαξις ὕψους*. Ἡ παράλλαξις ὕψους ἔχει τιμὴν ἴσην τῷ μηδενί, ὅταν τὸ ἄστρον εὑρίσκεται εἰς τὸ ζενὶθ Ζ, λαμβάνει δὲ τὴν μεγίστην τιμὴν αὐτῆς, ὅταν τὸ σῶμα Σ εὑρίσκεται εἰς τὸν ὁρίζοντα Η. Ἡ μεγίστη αὕτη τιμὴ ΠΗΚ τῆς ἡμερησίας παραλλάξεως καλεῖται *ὁριζοντία παράλλαξις*. Ἐπειδὴ ἡ Γῆ δὲν εἶναι σφαιρική, ἤτοι ἡ ἰσημερινὴ ἀκτὶς αὐτῆς εἶναι μείζων τῆς πολικῆς, ἡ ὁριζοντία παράλλαξις τοῦ αὐτοῦ ἄστρου εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα πλάτη τῆς Γῆς, οὖσα μεγίστη διὰ τοὺς τόπους, οἵτινες κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. Κατὰ συνθήκην ἡ μεγίστη αὕτη τιμὴ τῆς ὁριζοντίας παραλλάξεως, ἥτις καλεῖται *ὁριζοντία ἰσημερινὴ παράλλαξις*, λαμβάνεται ὡς μέτρον τῆς ἡμερησίας παραλλάξεως.

Ἐὰν ἡ Γῆ ἦτο σφαιρική, συνεπείᾳ τῆς παραλλάξεως τὸ μὲν ἀζιμούθιον τῶν ἄστρων οὐδόλως θὰ μετεβάλλετο, τὸ δὲ ὕψος αὐτῶν θὰ ἠλαττοῦτο. Ἄλλοις λόγοις ἡ ἐπίδρασις τῆς παραλλάξεως θὰ ἠσκεῖτο ἐντὸς τῶν κατακορύφων κύκλων τῆς οὐρανίου σφαίρας. Λόγῳ ὅμως τῆς πλατύνσεως τῆς Γῆς, ἡ ἐπίδρασις τῆς παραλλάξεως ἀσκεῖται ἐντὸς μεγίστων κύκλων διερχομένων οὐχὶ ἐκ τῶν ἀστρονομικῶν πόλων τοῦ ὁρίζοντος, ἀλλ' ἐκ τοῦ γεωκεντρικοῦ ζενὶθ καὶ ναδὶρ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀλίγον κεκλιμένων πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Ἐντεῦθεν, προκειμένου περὶ τῆς Σελήνης, ἡ παράλλαξις αὐτῆς, ἥτις κατὰ μέσον ὅρον ἀνέρχεται εἰς μίαν περίπου μοῖραν (57′ 2″,7), οὐ μόνον ἐλαττώνει τὸ ὕψος τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου, ἀλλ' ἐπηρεάζει σημαντικῶς καὶ τὸ ἀζιμούθιον αὐτοῦ, ἤτοι τείνει πάντοτε νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν Σελήνην ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου. Ἐξαιρέσει τῆς Σελήνης διὰ πάντα τὰ λοιπὰ σώματα δυνάμεθα ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τῆς παραλλάξεως αὐτῶν νὰ ὑποθέσωμεν τὴν γῆν σφαιρικήν.

Νόμος τῆς παραλλάξεως. Ἐκ τοῦ τριγώνου ΠΚΣ ἔχομεν: ΚΣ : ΚΠ = ἡμ ΚΠΣ : ἡμ ΚΣΠ ἢ R : ρ = ἡμ ζ : ἡμ π. Ὅθεν ἕπεται $π'' = 206{,}265'' \frac{ρ}{R}$ ἡμ ζ, ἀφοῦ ἡ γωνία π εἶναι πάντοτε πολὺ μικρὰ καὶ δύναται νὰ ληφθῇ ἀντὶ τοῦ ἡμιτόνου αὐτῆς. Ὅταν τὸ ἄστρον εὑρίσκεται εἰς τὸν ὁρίζοντα, ὅτε $ζ = 90^0$, ἡ ὁριζοντία παράλλαξις αὐτοῦ $π_0'' = 206{,}265'' \frac{ρ}{R}$, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι εἶναι $π'' = π_0''$ ἡμ ζ, δηλαδὴ ἡ παράλλαξις ὕψους ἄστρου τινὸς ἰσοῦται τῷ γινομένῳ τῆς ὁριζοντίας παραλλάξεως ἐπὶ τὸ ἡμίτονον τῆς ζενιθίας ἀποστάσεως αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι, ἐὰν γνωρίζω-

Digitized by Google

μεν τὴν παράλλαξιν ἄστρου τινός, δυνάμεθα ἀμέσως νὰ εὕρωμεν τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ, διότι, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς ρ, ἔχομεν:

$$R = \frac{\rho}{\eta\mu\pi_0} \text{ ἢ } R = \frac{206{,}265''\rho}{\pi_0''}$$

Ἐντεῦθεν εἶναι καταφανὴς ἡ σπουδαιότης, ἣν ἔχει ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ ὁ προσδιορισμὸς τῆς παραλλάξεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὡς συνεπαγόμενος τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν. Εἰς πολλοὺς μάλιστα ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς προτιμᾶται ἡ χρῆσις τῆς παραλλάξεως ἀντὶ τῆς ἀποστάσεως τῶν ἄστρων, ἤτοι οἱ ὅροι παράλλαξις καὶ ἀπόστασις ὡς ἰσοδύναμοι ἐναλλάσσονται.

Παράλλαξις τοῦ Ἡλίου. Ἡ μέση ὁριζοντία ἰσημερινὴ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου ἀποτελεῖ μίαν τῶν σπουδαιοτάτων σταθερῶν τῆς ἀστρονομίας, διότι ὁ προσδιορισμὸς αὐτῆς συνεπάγεται τὴν εὕρεσιν τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου, ἥτις λαμβάνεται ὡς θεμελιώδης μονὰς πρὸς μέτρησιν τῶν ἀποστάσεων τῶν διαφόρων οὐρανίων σωμάτων. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν δυσκολωτέρων ἀστρονομικῶν ζητημάτων, διότι πρὸς εὕρεσιν τῆς σταθερᾶς ταύτης ἀπαιτεῖται μεγίστη ἀκρίβεια, δοθέντος ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀκόμη σφάλμα παρατηρήσεως συνεπάγεται ἕτερα τεράστια ἐν τῷ προσδιορισμῷ τῶν ὄντως ἀσυλλήπτων ἀποστάσεων τῶν ἀπλανῶν ἢ τῶν νεφελοειδῶν. Ἡ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου δὲν ἦτο γνωστὴ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Κατὰ τὸν Πυθαγόραν λ.χ. ὁ Ἥλιος ἀπεῖχε τῆς Γῆς μόνον κατὰ 16-18 χιλιάδας λευγῶν. Ὁ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Ἵππαρχος καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἐλάμβανον τὴν ἡλιακὴν παράλλαξιν ἴσην πρὸς 3'. Τὴν αὐτὴν τιμὴν ἐδέχοντο οὐ μόνον οἱ Ἄραβες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοὺς ἀστρονόμοι, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Τύχωνος. Ὁ Κέπλερος ὅμως ἠλάττωσεν αὐτὴν εἰς 1' καὶ ὁ Halley εἰς 25''.

Ἡ δυσκολία περὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐν λόγῳ σταθερᾶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ δι' ἀπ' εὐθείας παρατηρήσεως τοῦ Ἡλίου, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡ παράλλαξις αὐτοῦ εἶναι σχετικῶς πολὺ μικρά, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ Ἥλιος εἶναι οὐ μόνον πολὺ λαμπρός, ἀλλὰ καὶ ἔχει δίσκον ὅστις καὶ μέγας εἶναι καὶ στερεῖται σταθεροῦ τινος σημείου. Ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνει δυσχερέστατος ὁ μετ' ἀκριβείας προσδιορισμὸς τῇ βοηθείᾳ μεσημβρινοῦ κύκλου τῶν ἑκάστοτε συντεταγμένων τοῦ κέντρου αὐτοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως γίνεται χρῆσις διαφόρων ἐμμέσων μεθόδων, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

I. *Γεωμετρικαὶ μέθοδοι.* α') Διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς παραλλάξεως τῶν μεγάλων πλανητῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη τῷ 1672 ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, παρατηρηθέντος κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ ἐκ Παρισίων καὶ Ν. Ἀφρικῆς, παρέσχε δὲ τὴν πρώτην ὁπωσδήποτε προσεγγίζουσαν πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τιμὴν 9'',5'. β') Διὰ τῶν διαβάσεων τῶν κατωτέρων πλανητῶν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐπενοήθη τῷ 1691 ὑπὸ τοῦ Halley, ἐφαρμοσθεῖσα δὲ εἰς τὰς διαβάσεις τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὰ ἔτη 1761 καὶ 1769 ἔδωκεν ὡς τιμὴν τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως 8'',57 ἢ 8''86 κατὰ τὸν Leverrier, ἐπαναλαβόντα τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ἐπενεγκόντα διαφόρους ἀπαραιτήτους διορθώσεις. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ αὐτοῦ φαινομένου κατὰ τὰ ἔτη 1874 καὶ 1882 προέκυψαν ἀρχικῶς ἀποτελέσματα τελείως ἀποθαρρυντικά, διότι ἂν καὶ τὸ φαινόμενον παρετηρήθη εὐρύτατα, οἱ χρόνοι τῶν φάσεων αὐτοῦ παρουσίασαν μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ παρατηρητοῦ εἰς παρατηρητήν. Ὁ Cornu ὅμως, λαβὼν τὰς καλυτέρας παρατηρήσεις καὶ εἰσαγαγὼν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀποπλανήσεως, εὗρεν 8'',798. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς: Δύο παρατηρηταὶ τοποθετοῦνται εἰς τὰ σημεῖα Α καὶ Β, οὕτως ὥστε ἡ χορδὴ ΑΒ νὰ εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν ἐκλειπτικὴν (Σχ. 3). Ἐκ τοῦ σημείου Α ἡ Ἀφροδίτη κατὰ τὴν διάβασίν της πρὸ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου θὰ φανῇ διαγράφουσα τὴν χορδὴν αα' ἐν χρόνῳ ὃν προσδιορίζομεν ἀκριβῶς. Ὁμοίως ἐκ τοῦ σημείου Β θὰ φανῇ διαγράφουσα τὴν χορδὴν ββ' ἐν ὡρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι. Ἐπειδὴ ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ πλανήτου τούτου ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του εἶναι γνωστὸς ὁ χρόνος ὅστις ἀπαιτεῖται πρὸς διαδρομὴν τῆς διαμέτρου τοῦ Ἡλίου, εἶναι εὔκολον νὰ εὑρεθῇ ὁ λόγος τῶν χορδῶν αα' καὶ ββ' πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ Ἡλίου,

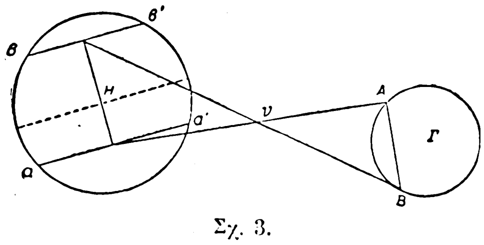

Σχ. 3.

ἄρα καὶ αἱ ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ δίσκου ἤτοι τὸ μῆκος Α'Β'. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ εὐθεῖαι ΑΒ καὶ Α'Β' εἶναι παράλληλοι, ἐκ τῶν τριγώνων AVB καὶ A'VB' ἕπεται $\frac{AB}{A'B'} = \frac{AV}{A'V'}$.

Ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ τρίτου νόμου τοῦ Κεπλέρου. Ὅθεν προσδιορίζοντες τὴν γωνίαν, ὑφ' ἣν φαίνεται ἐκ τῆς Γῆς τὸ μῆκος Α'Β', συνάγομεν τὴν γωνίαν ὑφ' ἣν φαίνεται ἡ χορδὴ ΑΒ ἐκ τοῦ Ἡλίου. Ἐὰν ἑπομένως προσδιορίσωμεν τὰς ἀκριβεῖς γεωγραφικὰς συντεταγμένας τῶν σημείων Α,Β καὶ συνεπῶς τὸ μῆκος τῆς χορδῆς ΑΒ, δι' ἁπλῆς ἀναλογίας ἕπεται ἡ τιμὴ τῆς γωνίας, ὑφ' ἣν φαίνεται ἐκ τοῦ Ἡλίου ἡ ἀκτὶς τῆς Γῆς, ἄρα ἡ τιμὴ τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἐφαρμοσθεῖσα ἐπὶ τῶν διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ δὲν ἔδωκεν ἀρκούντως ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸ 1877 ὁ ἀστρονόμος Gill ὠργάνωσεν ἀποστολὴν εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἀναλήψεως, ἐκεῖθεν δὲ ἐφαρμόζων τὴν πρώτην μέθοδον ἐξετέλεσε σειρὰν παρατηρήσεων τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ, μεταχειριζόμενος ἡλιόμετρον, δι' οὗ προσδιώριζε τὰς ἀποστάσεις τοῦ πλανήτου τούτου ἀπὸ τῶν ἐγγὺς αὐτοῦ ἀπλανῶν. Ὡς ὥρας παρατηρήσεων ἐξέλεξε τὰς εὐθὺς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου καὶ τὰς ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ, καθ' ἃς ἡ παραλλακτικὴ μετάθεσις τοῦ πλανήτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐξ ὑπολογισμοῦ γνωστὴν θέσιν, εἰς ἣν θὰ ἐφαίνετο ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Γῆς, ἔχει τὰς μεγίστας καὶ ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας τιμὰς αὐτῆς. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ὑπελόγισε τὴν ἡλιακὴν παράλλαξιν εἰς 8'',78. Ἐφαρμόσας τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἐξ ἡλιομετρικῶν παρατηρήσεων τῶν μικρῶν πλανητῶν: Βικτωρίας, Ἴριδος καὶ Σαπφοῦς, γενομένων κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν τῷ 1888—1889, εὗρεν ὡς παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου 8'',80. Ὅταν κατὰ τὸ 1898, ὁ de Witt ἀνεκάλυψε τὸν ἀστεροειδῆ Ἔρωτα, ὅστις πλησιάζει πρὸς τὴν Γῆν κατὰ τὰς εὐνοϊκωτέρας ἀντιθέσεις του εἰς ἀπόστασιν μόνον 21 ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων περίπου, ὁ μικρὸς οὗτος πλανήτης ἐθεωρήθη καταλληλότερος παντὸς ἄλλου σώματος πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως τῇ βοηθείᾳ τῆς λεγομένης γεωμετρικῆς μεθόδου. Κατ' αὐτήν, προσδιορίζοντες ἐκ σειρᾶς παρατηρήσεων τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς πλανήτου ἢ ἀστεροειδοῦς καὶ συνεπῶς τὸν μέγαν ἡμιάξονα αὐτῆς Α καὶ τὴν περίοδον τοῦ σώματος Τ, γνωστῆς οὔσης τῆς περιόδου τῆς Γῆς τ, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν μέγαν ἡμιάξονα α τῆς γηΐνης τροχιᾶς, ἤτοι τὴν ἀπόστασιν τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἁρμονικοῦ νόμου τοῦ Κεπλέρου, καθ' ὅν: $T^2 : \tau^2 = A^3 : \alpha^3$.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ἄρεως καὶ κατόπιν ἐπὶ τοῦ Ἔρωτος, ὅστις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀντιθέσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ 1900 παρετηρήθη εὐρύτατα ὀπτικῶς καὶ φωτογραφικῶς. Ὁ ἀστρονόμος Hinks, ἀναλαβὼν τὴν περισυλλογὴν καὶ διερεύνησιν ὅλων τῶν παρατηρήσεων τούτων, συνήγαγεν ὡς τιμὴν τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως 8'',804±0'',004. Εὐρύτατα παρετηρήθη ἐπίσης ὁ Ἔρως καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀντίθεσίν του κατὰ τὸ 1931. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν παρατηρήσεων δὲν ἔχουσιν εἰσέτι συγκεντρωθῆ.

II. *Μέθοδοι τῆς οὐρανίου μηχανικῆς.* α') Ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς Σελήνης τὸ μῆκος αὐτῆς παρέχεται ὑπὸ σειρᾶς, εἷς ἐκ τῶν ὅρων τῆς ὁποίας ἔχει περίοδον ἑνὸς μηνὸς καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *παραλλακτικὴ ἀνωμαλία* τῆς Σελήνης. Ὁ συντελεστὴς τοῦ ὅρου τούτου ἀποτελεῖ τὸν λόγον τῶν παραλλάξεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ἐκ τῆς διερευνήσεως τῶν παρατηρήσεων ἐπιπροσθήσεων ἀπλανῶν ὑπὸ τῆς Σελήνης ὁ Jones, διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, εὗρεν ὡς τιμὴν μὲν τοῦ συντελεστοῦ τούτου 125'',15 ± 0'',06, ὡς παράλλαξιν δὲ τοῦ Ἡλίου 8'',805±0'',004. β') Ὁ λόγος τῆς μάζης τοῦ συστήματος Γῆς—Σελήνης πρὸς τὴν μᾶζαν τοῦ Ἡλίου δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐκ τῆς παρελκτικῆς ἐνεργείας τοῦ συστήματος τούτου ἐπὶ τῆς ἐλλειπτικῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ὡσαύτως δύναται νὰ προσδιορισθῇ ὁ λόγος τῆς μάζης τῆς Γῆς πρὸς τὴν τοῦ Ἡλίου, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ λόγος τῆς μάζης τῆς Σελήνης πρὸς τὴν τῆς Γῆς ἰσοῦται πρὸς 1/81,53. Ἑπομένως κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν ἐκτεθέντα εἰς τὰ περὶ παραλλάξεως τῆς Σελήνης θὰ ἔχωμεν: $\frac{M}{m} = 4\pi^2 A^3/g\, T^2\rho^2$, ἔνθα Μ καὶ m εἶναι αἱ μᾶζαι τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Γῆς, g ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, Τ ἡ διάρκεια τοῦ τροπικοῦ ἔτους καὶ ρ ἡ μέση ἀκτὶς τῆς Γῆς. Λύοντες τὴν ἐξίσωσιν ταύτην ὡς πρὸς Α, ὅπερ παριστᾷ τὴν μέσην ἀκτῖνα τῆς γηΐνης τροχιᾶς, εὑρίσκομεν τὴν ζητουμένην παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου. Ἐφαρμόσας τὴν μέθοδον ταύτην ὁ Noteboom τῷ 1924, ἐκ τῆς διερευνήσεως τῶν παρέλξεων, ἃς ὑπέστη ὁ Ἔρως κατὰ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ 1901, εὗρεν ὡς τιμὴν τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως 8'',799±0'',001. Ὁμοίως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεγίστης προσεγγίσεως τοῦ Ἄρεως πρὸς τὴν Γῆν, ἐκ φωτογραφικῶν παρατηρήσεων τοῦ πλανήτου κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ τῷ 1924, ὁ Jones καὶ ὁ Halm εὗρον τὴν παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου ἴσην πρὸς 8'',809±0'',005.

III *Μέθοδοι στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός.* α') Κατόπιν τῆς ὑπὸ τοῦ Michelson ὑποδειχθείσης μεθόδου, δι' ἧς προσδιορίζεται ἀκριβέστατα ἡ ταχύτης τοῦ φωτός, δυνάμεθα ἀντιστρέφοντες τὸ πρόβλημα τοῦ Römer νὰ εὕρωμεν ἐκ τοῦ χρόνου ὃν δαπανᾷ τὸ φῶς, ἵνα φθάσῃ μέχρις ἡμῶν, τὰς ἑκάστοτε ἀποστάσεις τοῦ Διὸς ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ συνεπῶς τὴν μέσην ἡλιακὴν παράλλαξιν. β') Γνωρίζοντες τὴν σταθερὰν τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ φωτὸς καὶ τὴν ταχύτητα μεταδόσεως αὐτοῦ, εὑρίσκομεν ὅτι ἡ Γῆ διαγράφει τὴν περὶ τὸν Ἥλιον τροχιάν της μετὰ ταχύτητος 29,75 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν δευτερολέπτων μέσου ἡλιακοῦ χρόνου, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνει ἓν ἀστρικὸν ἔτος καὶ διαιρέσωμεν τὸ γινόμενον διὰ 2 π, θὰ εὕρωμεν τὴν ἀκτῖνα τῆς γηΐνης τροχιᾶς, ὑποτιθεμένης κυκλικῆς. Κατὰ παρατηρήσεις γενομένας ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Greenwich τῷ 1911—1918, ἡ σταθερὰ τῆς ἀποπλανήσεως ὑπελογίσθη εἰς 20'',445±0'',013, ἐξ οὗ προκύπτει ὡς τιμὴ τῆς ἡλιακῆς παραλλάξεως 8'',8 0±0'',006. Τὰ ἀποτελέσματα ἐν τούτοις τῆς μεθόδου ταύτης δὲν εἶναι πιθανῶς ἀπηλλαγμένα τῆς ἐπιδράσεως συστηματικῶν τινων σφαλμάτων κατὰ τὰς παρατηρήσεις. γ) Τῇ βοηθείᾳ φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων, ἐξ ὧν εὑρίσκεται ἡ ἀκτινικὴ κίνησις τῶν ἀπλανῶν, δύναται ὡσαύτως νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἡλιακὴ παράλλαξις. Οὕτω διὰ φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων, ἀστέρων, εἰς ἐποχὰς καθ' ἃς ἡ Γῆ ἐπλησίαζεν ἢ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ ὡρισμένους ἀπλανεῖς, προσδιωρίσθη ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ἡ Γῆ κινεῖται ἐπὶ τῆς τροχιᾶς της καὶ συνεπῶς ἡ τιμὴ τῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου ἴση πρὸς 8'',802±0'',004. Ὁ γενικὸς μέσος ὅρος τῶν τιμῶν τῆς μέσης ὁριζοντίας ἰσημερινῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου, ὡς αὕτη προσδιωρίσθη διὰ διαφόρων μεθόδων, ἀνέρχεται εἰς 8'',803±0'',001, ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ μῆκος τῆς ἰσημερινῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς ἴσον πρὸς 6.378,388 χιλιόμετρα, ὡς τοῦτο προσδιωρίσθη ὑπὸ τοῦ Hayford διὰ γεωδαιτικῶν μετρήσεων τῷ 1909, εὑρίσκομεν ὡς ἀντίστοιχον τιμὴν τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου 149.450.000±17.000 χιλιόμετρα. Ἡ ἀπόστασις αὕτη, τὴν ὁποίαν τὸ φῶς μὲ ταχύτητα 300.000 χιλιομέτρων περίπου κατὰ δευτερόλεπτον διατρέχει ἐντὸς 8 λ. 19 δ., λαμβάνεται ὡς μονὰς πρὸς μέτρησιν τῶν ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεων τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ καλεῖται *ἀστρονομικὴ μονάς*.

Λόγῳ τῆς ἐλλειπτικότητος τῆς γηΐνης τροχιᾶς ἡ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου κυμαίνεται μεταξὺ 8''95 κατὰ τὸ περιήλιον καὶ 8''65 κατὰ τὸ ἀφήλιον, ἡ δὲ ἀπόστασις τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς Γῆς μεταβάλλεται ἀντιστοίχως μεταξὺ 23.046 καὶ 23.832 γηΐνων ἰσημερινῶν ἀκτίνων.

Παράλλαξις τῆς Σελήνης. Ἐπειδὴ ἡ Σελήνη ἀποτελεῖ τὸ πλησιέστατον πρὸς τὴν Γῆν οὐράνιον σῶμα, ἡ παράλλαξις αὐτῆς, οὖσα ἀρκετὰ μεγάλη, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἥτις ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀστρονόμων ἀπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Ἵππαρχος ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν παραλλάξεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν φαινομένων ἀκτίνων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς σκιᾶς, τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ ῥίπτει ἐπὶ τῆς Σελήνης κατά τινα ἔκλειψιν τῆς τελευταίας. Συνεπῶς, ἂν ἡ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου θεωρηθῇ ἀνεπαίσθητος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῆς Σελήνης, ἡ παράλλαξις τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου ἀνέρχεται κατὰ τὸν Ἵππαρχον εἰς 58'.

Ἐκ τῶν διαφόρων μεταγενεστέρων μεθόδων πρὸς προσδιορισμὸν τῆς σεληνιακῆς παραλλάξεως, ἡ ἁπλουστάτη, ἂν καὶ πιθανῶς οὐχὶ καὶ ἀκριβεστάτη, εἶναι ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀστρονόμων Laland καὶ Lacaille. Ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων ὁ πρῶτος μετέβη εἰς Βερολῖνον καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐκ τῶν δύο τούτων σημείων Β καὶ Α, ἐκλεγέντων οὕτως, ὥστε νὰ εὑρίσκωνται σχεδὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ, ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπώτερον ἀλλήλων κατὰ γεωγραφικὸν πλάτος, προσδιώρισαν ἀμφότεροι συγχρόνως διὰ μεσημβρινοῦ κύκλου τὰς ζενιθίας ἀποστάσεις ΖΒΣ καὶ ΣΑΖ' τῆς Σελήνης (Σχ. 4). Ἀκολούθως, ὑποθέσαντες τὴν Γῆν σφαιρικήν, ἐκ τῶν παραλλάξεων ὕψους π' καὶ π'' προσδιώρισαν τὴν ὁριζοντίαν ἰσημερινὴν παράλλαξιν τῆς Σελήνης ὡς ἑξῆς: Τεθέντος ΚΒ=ΚΑ=ρ καὶ ΚΣ=α ἐκ τῶν τριγώνων ΚΒΣ καὶ ΚΑΣ ἔχομεν:

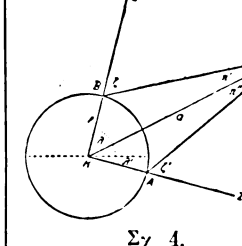

Σχ. 4.

$$\frac{\rho}{\alpha} = \frac{\eta\mu\pi'}{\eta\mu z} = \frac{\eta\mu\pi''}{\eta\mu z'} = \eta\mu\pi$$

ἢ λαμβανομένων τῶν γωνιῶν ἀντὶ τῶν ἡμιτόνων

Digitized by Google

αὐτῶν : $\pi = \frac{\pi' + \pi''}{\eta\mu\ z + \eta\mu\ z'}$. Ἀλλὰ $\pi' + \pi'' = z + z' - (\lambda + \lambda')$, ἔνθα λ καὶ λ′ εἶναι τὰ γεωγραφικὰ πλάτη τῶν τόπων Α καὶ Β. Ἑπομένως $\pi = \frac{z + z' - (\lambda + \lambda')}{\eta\mu\ z + \eta\mu\ z'}$. Οὕτως ἡ εὕρεσις τῆς παραλλάξεως τῆς Σελήνης ἀνάγεται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ζενιθίων ἀποστάσεων αὐτῆς z καὶ z′ κατὰ τὴν μεσουράνησίν της εἰς δύο τόπους ἔχοντας πλάτη λ καὶ λ′.

Ἡ παράλλαξις τῆς Σελήνης εὑρίσκεται ὡσαύτως ἐκ παρατηρήσεων ἐπιπροσθήσεων ἀπλανῶν, ὅταν τοιαῦται παρατηρήσεις τῶν ἰδίων ἀστέρων γίνωνται ἐκ δύο ἢ πλειόνων σημείων τῆς Γῆς, ἀρκούντως μεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἀκριβεστάτη ὅμως μέθοδος πρὸς προσδιορισμὸν τῆς σεληνιακῆς παραλλάξεως εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη ἐν τῇ οὐρανίῳ μηχανικῇ. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῆς συγκρίσεως τῆς ἐντάσεως τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς πρὸς τὴν τιμὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης. Ἐὰν M καὶ m εἶναι αἱ μᾶζαι τῶν δύο σωμάτων, ρ ἡ μέση ἀπόστασις αὐτῶν καὶ T ὁ χρόνος τῆς ἀστρικῆς περιφορᾶς τῆς Σελήνης περὶ τὴν Γῆν, θὰ ἔχωμεν : $M + m = 4\pi^2 \rho^3 / T^2$, ὅπου $\pi = 3{,}14159$. Καλοῦντες g τὴν ἔντασιν τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ θέτοντες $g = \frac{M}{\alpha^2}$, ἔνθα α εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς Γῆς, εὑρίσκομεν $\left(\frac{\alpha}{\rho}\right)^3 = 4\pi^2 \frac{M}{M+m} \frac{\alpha}{g T^2}$. Ἐπειδὴ ἡ ποσότης g ἔχει προσδιορισθῆ μετὰ πάσης ἀκριβείας τῇ βοηθείᾳ παρατηρήσεων δι' ἐκκρεμοῦς, ὁλόκληρον τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως ταύτης, ἄρα καὶ ὁ λόγος α/ρ, εἶναι τελείως γνωστός. Ἡ διὰ τῆς τελευταίας ταύτης μεθόδου εὑρεθεῖσα τιμὴ τῆς μέσης παραλλάξεως τῆς Σελήνης, ἤτοι τῆς παραλλάξεως αὐτῆς τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν μέσην ἀπόστασιν τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου ἀπὸ τῆς Γῆς, ἀνέρχεται εἰς 57′ 2″,7. Ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ἤδη γενικῶς παραδεδεγμένη, καθ' ὃ ἀκριβεστέρα τῆς εὑρεθείσης τῷ 1837 ὑπὸ τοῦ Henderson (π=57′ 2″,3) ἢ καὶ τῆς προκυψάσης ἐκ σειρᾶς παρατηρήσεων μικροῦ τινος κρατῆρος τῆς Σελήνης, γενομένων τῷ 1905—1910 (π=57′ 2″,5). Τὴν ὡς ἄνω τιμὴν τῆς μέσης ὁριζοντίας ἰσημερινῆς παραλλάξεως τῆς Σελήνης ἐπεβεβαίωσαν καὶ αἱ τελευταῖαι ἔρευναι τοῦ καθηγητοῦ Brown.

Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι, λόγῳ τῆς ἐκκεντρότητος τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, ἡ παράλλαξις τῆς Σελήνης μεταβάλλεται σημαντικῶς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, κυμαινομένη μεταξὺ τῶν ἄκρων τιμῶν 53′ καὶ 61′. Διὰ νὰ ἀναχθῶμεν ἐκ τῶν γεωκεντρικῶν συντεταγμένων τῆς Σελήνης, ὡς αὗται δίδονται εἰς τὰ χρονολόγια, εἰς τὰς τιμὰς ἃς θὰ ἔχωσιν ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ καὶ ἡ ἀπόκλισις αὐτῆς ὁρωμένης ἐκ σημείου τῆς Γῆς ἔχοντος γεωκεντρικὸν πλάτος φ_1, δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς κάτωθι τύπους, οἵτινες παρέχουσι μετ' ἐπαρκοῦς προσεγγίσεως τὰς διορθώσεις Δα καὶ Δδ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς παραλλάξεως ἐπὶ τῶν οὐρανογραφικῶν συντεταγμένων τῆς Σελήνης. Εἰς τοὺς τύπους τούτους :

$$\Delta\alpha = \pi_0\ \tau\varepsilon\mu\nu\delta\ \sigma\upsilon\nu\varphi_1\ \eta\mu.\ H \quad \kappa\alpha\grave{\iota}$$
$$\Delta\delta = -\pi_0\ (\eta\mu\ \varphi_1\ \sigma\upsilon\nu\delta - \sigma\upsilon\nu\varphi_1\ \eta\mu\ \delta\ \sigma\upsilon\nu\ H)$$

δ εἶναι ἡ ἀπόκλισις τῆς Σελήνης, H ἡ ὡριαία γωνία αὐτῆς καὶ $\pi_0 = 57' 2'',7$, τὸ δὲ γεωκεντρικὸν πλάτος φ_1 ὁρίζεται συναρτήσει τοῦ γεωγραφικοῦ φ διὰ τοῦ τύπου:

$$\varphi_1 = \varphi - 11'35'',66\ \eta\mu\ 2\varphi + 1,17\ \eta\mu\ 4\varphi.$$

Ἡ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν μέσην παράλλαξιν τῆς Σελήνης μέση ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τῆς Γῆς ἀνέρχεται περίπου εἰς 60 ἰσημερινὰς ἀκτῖνας τῆς Γῆς (60,267 ρ), ἤτοι εἰς 384.403 χιλιόμετρα.

Παράλλαξις τῶν πλανητῶν. Ὅταν οὗτοι δὲν εὑρίσκωνται πολὺ μακρὰν τῆς Γῆς, ἡ παράλλαξις αὐτῶν δύναται νὰ προσδιορισθῇ καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ τῆς Σελήνης, ἤτοι διὰ παρατηρήσεως ἐκ δύο τόπων κειμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ, ἀλλ' ἀπεχόντων ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον κατὰ γεωγραφικὸν πλάτος. Ἡ παράλλαξις τῶν πλανητῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, προσδιορίζεται ἐπίσης ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ἐλλειπτικῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς των ἐπὶ τῇ βάσει ἰσημερινῶν ἢ μεσημβρινῶν ἢ καὶ ἡλιομετρικῶν παρατηρήσεων, λαμβάνεται δὲ ὡς βάσις πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω. Προκειμένου περὶ τῶν πλανητῶν, ἀντὶ τῆς παραλλάξεως αὐτῶν, μεταχειριζόμεθα συνηθέστερον τὰς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀποστάσεις αὐτῶν, ἐκπεφρασμένας εἰς ἀστρονομικὰς μονάδας ἢ εἰς χιλιόμετρα ὡς ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι.

Παράλλαξις τῶν κομητῶν. Ἐκ τῶν περιοδικῶν κομητῶν οἱ βραχείας περιόδου κατὰ τὸ ἀφήλιον αὐτῶν ἐξέρχονται ἐνίοτε τῆς τροχιᾶς τοῦ Διός, ἐνῷ οἱ ἔχοντες μακρὰν περίοδον μεταξὺ 10 καὶ 1000 ἐτῶν ἀπομακρύνονται τοῦ Ἡλίου κατὰ 200 καὶ πλέον ἀστρονομικὰς μονάδας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς μὴ περιοδικοὺς κομήτας, αἱ στατιστικαὶ μελέται ἀποδεικνύουν ὅτι οὗτοι κατὰ τὸ περιήλιον πλησιάζουσι κατὰ πλειονότητα ὀλιγώτερον μιᾶς

Πλανῆται	*Ἀποστάσεις εἰς*	
	Ἀστρ. μονάδας	*Ἑκατ. χλμ.*
Ἑρμῆς	0,387	57,85
Ἀφροδίτη	0,723	108,10
Γῆ	1,000	149,45
Ἄρης	1,524	227,72
Ἀστεροειδεῖς	1,46—5,71	218,2—853,4
Ζεὺς	5,203	777,6
Κρόνος	9,539	1.425,6
Οὐρανὸς	19,191	2.868,1
Ποσειδῶν	30,071	4.494,1
Πλούτων	41,—	6.127,5

ἀστρονομικῆς μονάδος, ἐλάχιστοι δὲ περισσότερον τῶν τεσσάρων μονάδων. Ἡ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις καὶ συνεπῶς ἡ παράλλαξις τῶν κομητῶν προσδιορίζεται ἐκ τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς αὐτῶν, ὑπολογιζομένων ἐπὶ τῇ βάσει ἰσημερινῶν ὀπτικῶν ἢ φωτογραφικῶν παρατηρήσεων τῶν σωμάτων τούτων.

Ἐτησία ἢ ἡλιοκεντρικὴ παράλλαξις. Ἐτησία ἢ ἡλιοκεντρικὴ παράλλαξις ἀστέρος ὀνομάζεται ἡ γωνία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔκ τινος ἀπλανοῦς φαίνεται ἡ ἀκτὶς τῆς γηΐνης τροχιᾶς. Ἐὰν φαντασθῶμεν παρατηρητὴν ἐπί τινος ἀπλανοῦς, οὗτος θὰ βλέπῃ τὸν Ἥλιον κινούμενον ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν κόρυμβον, πέριξ δὲ αὐ-

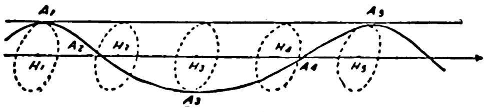

Σχ. 5.

τοῦ περιφερομένην τὴν Γῆν καὶ διαγράφουσαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐλλειπτικὴν τροχιάν, ἐλάχιστα διαφέρουσαν τοῦ κύκλου. Ὡς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων κινήσεων, ἡ Γῆ θὰ φαίνεται εἰς τὸν παρατηρητὴν τοῦτον διαγράφουσα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ κυματοειδῆ τινα καμπύλην (Σχ. 5). Ἀντιστρόφως, ἐὰν ὁ παρατηρητὴς ὑποτεθῇ ἐπὶ τῆς Γῆς θὰ βλέπῃ τὸν ἀστέρα διαγράφοντα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίαν κυματοειδῆ καμπύλην, προκύπτουσαν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ὁμαλῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἐν σχήματι ἐλλείψεως *παραλλακτικῆς τροχιᾶς*, ἣν διαγράφει ὁ ἀστήρ, ὁρώμενος ἐκ διαφόρων θέσεων τῆς Γῆς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς αὐτῆς. Σημειωτέον ὅτι αἱ ἑκάστοτε θέσεις τοῦ ἀστέρος ἐπὶ τῆς παραλλακτικῆς τροχιᾶς αὐτοῦ εἶναι κατὰ 180° διάφοροι τῆς ἀντιστοίχου θέσεως τῆς Γῆς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς αὐτῆς. Ἐὰν ὁ ἀστὴρ συμπίπτῃ πρὸς τὸν πόλον τῆς ἐκλειπτικῆς, ἡ παραλλακτικὴ τροχιὰ αὐτοῦ εἶναι προφανῶς κύκλος, ἐὰν ὅμως ὁ ἀστὴρ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκλειπτικῆς, τότε ἡ παραλλακτικὴ τροχιά του εἶναι εὐθεῖα γραμμή, κειμένη ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ παραλλακτικὴ τροχιὰ παντὸς ἄλλου ἀστέρος ἔχει σχῆμα ἐλλείψεως. Αἱ διαστάσεις τῆς παραλλακτικῆς τροχιᾶς τῶν λίαν μεμακρυσμένων ἀφ' ἡμῶν σωμάτων εἶναι ἐλάχισται. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τὴν κίνησιν τῆς Γῆς περὶ τὸν Ἥλιον, μὴ δυνάμενος ἐλλείψει τῶν ἀπαιτουμένων καταλλήλων ὀργάνων νὰ παρατηρήσῃ αἰσθητὴν παράλλαξιν τῶν ἀπλανῶν, ἥτις εἶναι ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς κινήσεως τῆς Γῆς καὶ συγχρόνως μία τῶν κυριωτέρων ἀποδείξεων αὐτῆς, συνεπέρανεν ὅτι τόσον ἡ Γῆ, ὅσον καὶ ἡ τροχιὰ αὐτῆς, εἶναι ἀπείρως μικρότεραι τῆς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως τῶν ἀπλανῶν. Ὁμοίως ὁ Πτολεμαῖος καὶ οἱ Ἄραβες μελετηταὶ τῆς Μεγάλης Συντάξεως παρεδέχοντο ὅτι ἡ ἡμερησία παράλλαξις τῶν ἀπλανῶν εἶναι ἀνεπαίσθητος, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ παρατηρήσωσιν ἐτησίαν παράλλαξιν ἐπέμειναν εἰς τὸ γεωκεντρικὸν σύστημα. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς παραλλάξεως τῶν ἀπλανῶν ἀπησχόλησεν ὅλους σχεδὸν τοὺς μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀστρονόμους, πλὴν ἄνευ ἐπιτυχίας. Ὁ Τύχων, ἀποτυχὼν εἰς τὰς προσπαθείας του, λόγῳ τῆς ἀτελείας τῶν μέσων παρατηρήσεως τὰ ὁποῖα διέθετεν, ἀπέρριψε τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστάρχου, ὡς τοῦτο ἀνεσύρθη ἐκ τῆς λήθης ὑπὸ τοῦ Κοπερνίκου, καὶ προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ δι' ἄλλου ἰδικῆς του ἐπινοήσεως μὲ βάσιν γεωκεντρικήν. Παρομοία ἀποτυχία ἤγαγε τὸν Γαλιλαῖον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γηΐνη τροχιὰ εἶναι ἀπειροστὴ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀπλανῶν. Ὡσαύτως ὁ Βράδλεϋ, προσπαθῶν νὰ προσδιορίσῃ τὴν παράλλαξιν τοῦ γ Δράκοντος ἀνεκάλυψε τῷ 1725 τὴν *ἀποπλάνησιν* τοῦ φωτὸς καὶ τῷ 1728—1748 τὴν *κλόνησιν* τοῦ γηΐνου ἄξονος.

Ὁ πρῶτος ὅστις κατώρθωσε νὰ προσδιορίσῃ παράλλαξιν ἀπλανοῦς ἦτο ὁ Μπέσσελ. Οὗτος παρηκολούθει μικρὰς τινας κινήσεις τοῦ ἀστέρος 61 Κύκνου ἐν σχέσει πρὸς δύο ἐγγὺς αὐτοῦ εὑρισκομένους ἀπλανεῖς, οἵτινες, ὄντες λίαν ἀμυδροὶ καὶ στερούμενοι αἰσθητῆς ἰδίας κινήσεως, παρεῖχον ὅλας τὰς ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι εὑρίσκοντο εἰς μεγίστην ἀπόστασιν καὶ συνεπῶς εἶχον μηδαμινὴν παραλλακτικὴν κίνησιν. Πρὸς ἐξασφάλισιν πάσης δυνατῆς ἀκριβείας, ὁ Μπέσσελ μετεχειρίσθη πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μετρήσεων τὸ λεγόμενον *ἡλιόμετρον*, ὄργανον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Fraunhofer, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀντικειμενικὸν φακὸν ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἡμικυκλικῶν τεμαχίων, συνηρμοσμένων οὕτως, ὥστε τὰ δύο τεμάχια νὰ δύνανται συγχρόνως νὰ στρέφωνται περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα καὶ νὰ ὀλισθαίνωσιν ἐν σχέσει πρὸς ἄλληλα κατὰ ποσότητα, ἥτις δύναται νὰ μετρηθῇ μετὰ πάσης ἀκριβείας. Διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου προσδιορίζεται ἡ ἀπόστασις δύο ἀστέρων ἐκ τῆς ποσότητος καθ' ἣν δέον νὰ μετακινηθῶσι πρὸς ἄλληλα τὰ δύο τεμάχια τοῦ φακοῦ, μέχρις ὅτου τὰ ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ εἴδωλα συμπέσωσιν εἰς ἕν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Μπέσσελ κατὰ τὸ 1838, σχεδὸν συγχρόνως ὁ Χένδερσον προσδιώρισε τὴν παράλλαξιν τοῦ α Κενταύρου καὶ ὁ Στρούβε τὴν τοῦ α Λύρας, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἑκατὸν περίπου ἀπλανῶν, ἐκ τῶν λαμπροτέρων καὶ τῶν ἐχόντων τὰς μεγαλυτέρας ἰδίας κινήσεις, προσδιωρίσθησαν αἱ παραλλάξεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ἡλιομέτρων 10—15 ἑκατοστομέτρων διαμέτρου. Ἔκτοτε ἐπενοήθησαν διάφοροι μέθοδοι, δι' ὧν ηὐξήθη συνεχῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπλανῶν, τῶν ὁποίων κατωρθώθη νὰ προσδιορισθῇ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας ἡ ἐτησία παράλλαξις.

Μέθοδοι προσδιορισμοῦ τῆς παραλλάξεως τῶν ἀπλανῶν. Ἐξ ὅλων τῶν ἀπλανῶν οὐδενὸς ἡ παράλλαξις εἶναι κἂν ἴση πρὸς 1″. Ἐὰν δηλαδὴ φαντασθῶμεν παρατηρητὴν ἐπὶ τοῦ πλησιεστάτου ἀπλανοῦς, ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀκτὶς τῆς γηΐνης τροχιᾶς θὰ φαίνεται ὑπὸ γωνίαν μικροτέραν τοῦ 1″. Ἄλλοις λόγοις ὁ πλησιέστατος πρὸς τὴν Γῆν ἀπλανὴς ἀπέχει ἀφ' ἡμῶν περισσότερον τοῦ ἑνὸς *παρσέκ*, ἤτοι μιᾶς δευτερολεπτικῆς μονάδος, ὡς καλεῖται ἡ ἀπόστασις ἀστέρος ἔχοντος παράλλαξιν 1″. Ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς ἐτησίας παραλλάξεως τῶν ἀπλανῶν σχετικῶς ὀλίγων μόνον ἐξ αὐτῶν γνωρίζομεν τὰς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεις, στοιχεῖον σπουδαιότατον ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ. Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ τῶν ἡλιοκεντρικῶν παραλλάξεων εἶναι ποσότης τῆς τάξεως τῶν σφαλμάτων παρατηρήσεως, ὁ προσδιορισμὸς αὐτῆς, ἀποτελῶν ἓν ἐκ τῶν λεπτοτέρων καὶ δυσκολωτέρων ἀστρονομικῶν ζητημάτων, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας τῆς πρὸς τοῦτο ἐφαρμοζομένης μεθόδου καὶ τῆς τελειότητος τῶν χρησιμοποιουμένων ὀργάνων. Ἐκ τῶν ἤδη ἐν χρήσει μεθόδων πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ἡλιοκεντρικῶν παραλλάξεων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς :

α′) Ἡ *ἀπόλυτος*. Αὕτη συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν οὐρανογραφικῶν συντεταγμένων, ἤτοι τῆς ἀπολύτου θέσεως τοῦ ἀστέρος τῇ βοηθείᾳ μεσημβρινοῦ κύκλου. Ἐὰν ὁ ἀστὴρ ἔχῃ αἰσθητὴν παράλλαξιν, αἱ συντεταγμέναι αὐτοῦ, μετὰ τὰς ἀπαιτουμένας διορθώσεις ἐκ τῆς μεταπτώσεως, κλονήσεως, ἀποπλανήσεως καὶ ἰδίας κινήσεως, θὰ παρουσιάζωσι περιοδικὴν μεταβολήν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ ἀστὴρ θὰ φαίνεται διαγράφων ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τὴν παραλλακτικὴν τροχιάν του, ἧς ἡ ἡμιδιάμετρος θὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ζητουμένην παράλλαξιν αὐτοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς εἰς τοὺς ἐγγυτέρους ἀπλανεῖς, οἵτινες ἔχουσι μεγάλην παράλλαξιν. Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν ὅμως ὅλων τῶν τοιούτων ἀστέρων ἡ ἀπόλυτος μέθοδος δὲν εἶναι πλέον γόνιμος, διότι ἡ παράλλαξις τῶν σχετικῶς ἀπωτέρων ἀπλανῶν εἶναι πολὺ μικροτέρα τῶν ἐπενεκτέων διορθώσεων καὶ τῶν διαφόρων σφαλμάτων παρατηρήσεως, ἅτινα κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καθ' ἣν γίνονται αἱ παρατηρήσεις. Διὰ τοῦτο ἀντὶ τῆς μεθόδου ταύτης προτιμᾶται ἤδη ἑτέρα, ἐπίσης ***τριγωνομετρική***.

β′) Ἡ *διαφορική*. Αὕτη συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἐντὸς τοῦ ἔτους μεταβολῶν τῆς θέσεως τοῦ παραλλάσσοντος ἀστέρος ἐν σχέσει πρὸς ἄλλον ἀπλανῆ, τὸν καλούμενον ἀστέρα συγκρίσεως, ὅστις ἐκλέγεται ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέρου μεγέθους καὶ ἐγγὺς μὲν τοῦ πρώτου ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι πολὺ ἀπώτερον αὐτοῦ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος. Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ τοῦ ἀστέρος συγκρίσεως γίνεται ἐπὶ τῇ ὑποθέσει (ἥτις ὅμως δὲν εἶναι βεβαίως πάντοτε ἀπολύτως ἀσφαλής) ὅτι οἱ ἀπώτεροι ἀπλανεῖς εἶναι ἀμυδρότεροι τῶν ἄλλων καὶ ἔχουσιν ἐλαχίστην ἰδίαν κίνησιν. Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους μετρῶμεν διὰ νηματούχου μικρομέτρου τὴν ἀπόστασιν καὶ τὴν γωνίαν θέσεως τοῦ παραλλάσσοντος ἀστέρος ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀστέρα συγκρίσεως, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐνῷ ὁ τελευταῖος κατὰ τὴν γενομένην ὑπόθεσιν θὰ εἶναι ἀκίνητος, ὁ πρῶτος θὰ διαγράφῃ περὶ ἐκεῖνον παραλλακτικὴν τροχιάν, ἧς ἡ ἡμιδιάμετρος θὰ εἶναι ὡς ἔγγιστα ἡ ζητουμένη παράλλαξις, διαφέρουσα τῆς ἀκριβοῦς κατὰ μικρόν τι σφάλμα, προερχόμενον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀστὴρ συγκρίσεως ὑπετέθη τελείως ἀκίνητος, ἐνῷ πραγματικῶς καὶ αὐτὸς ἔχει μικράν τινα παράλλαξιν, ἀλλὰ σχεδὸν ἀνεπαίσθητον. Ὥστε ἡ εὑρισκομένη οὕτω παράλλαξις εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ διαφορὰ τῶν παραλλάξεων τῶν δύο ἀστέρων. Νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι, ἂν ἀντὶ ἑνὸς λάβωμεν πλείονας ἀστέρας συγκρίσεως, ἡ μέση παράλλαξις αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς τὰ ὀλίγα μόλις χιλιοστὰ τοῦ δευτερολέπτου τοῦ τόξου καὶ ὅτι τὸ ποσὸν

Digitized by Google

τοῦτο δύναται νὰ προσδιορισθῇ καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διόρθωσις τῆς παραλλάξεως τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἀστέρος. Τὴν μέθοδον ταύτην ἐφήρμοσε πρῶτος ὁ Herschel· λαβὼν ὅμως ἀστέρας πολὺ πλησίον ἀλλήλων, χωρὶς νὰ προσέξῃ τὰ μεγέθη τῶν ἀστέρων συγκρίσεως, ἀντὶ τῆς ἐτησίας παραλλάξεως ἀνεκάλυψε μίαν σπουδαίαν κατηγορίαν ἀπλανῶν, τοὺς λεγομένους διπλοῦς ἀστέρας.

Ἡ διαφορικὴ μέθοδος, ἔχουσα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόλυτον, πλὴν ἄλλων πλεονεκτημάτων καὶ τὸ ὅτι ἀπαλλάσσει τῶν διορθώσεων τῆς μεταπτώσεως κτλ., ὡς ἐπίσης καὶ τῶν διορθώσεων τῆς διαθλάσεως, τῶν σφαλμάτων τοῦ ὀργάνου κ. τ. τ., χρησιμοποιεῖται ἤδη εὐρύτατα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φωτογραφίαν. Ἀντὶ δηλονότι μικρομετρικῶν μετρήσεων τῶν ἀστέρων ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου, λαμβάνεται φωτογραφία τῆς περιοχῆς τοῦ παραλλάσσοντος ἀστέρος καὶ ἀκολούθως εὑρίσκονται αἱ διαφοραὶ τῶν ὀρθογωνίων συντεταγμένων αὐτοῦ καὶ τῶν πέριξ ἀστέρων συγκρίσεως, ἐκλεγομένων ὡς τοιούτων τῶν ἀμυδροτέρων τῆς περιοχῆς, Οἱ ἀστέρες συγκρίσεως κατὰ προτίμησιν λαμβάνονται ἐπὶ τῆς πλακὸς εἰς τοιαύτας θέσεις, ὥστε ὁ παραλλάσσων ἀστὴρ νὰ κατέχῃ θέσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τοῦ κέντρου βάρους τοῦ σχήματος, ὅπερ ἀποτελοῦν οἱ ἀστέρες συγκρίσεως. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι χάριν μείζονος ἀκριβείας τῶν μετρήσεων, ὅταν ὁ παραλλάσσων ἀστὴρ εἶναι ἀρκετὰ λαμπρός, ὥστε τὸ φωτογραφικ ν εἴδωλόν του νὰ ἀποτελῇ δίσκον αἰσθητῆς διαμέτρου, εἶναι ἀνάγκη ἐλαττώσεως τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο τοποθετεῖται εἰς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ τηλεσκοπίου δίσκος μεταλλικός, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποκοπῆ μικρᾶς γωνίας κυκλικὸς τομεύς. Στρεφομένου τοῦ δίσκου τούτου δι' ἠλεκτροκινητῆρος, αἱ ἀκτῖνες τοῦ παραλλάσσοντος ἀστέρος προσβάλλουσι τὴν φωτογραφικὴν πλάκα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκθέσεως ἥτις ἀπαιτεῖται πρὸς ἀποτύπωσιν τῶν ἀμυδρῶν ἀστέρων, ἐπὶ χρόνον βραχύτερον παρ' ὅτι ἐὰν περιοδικῶς δὲν ἀπεκρύπτετο ὁ παραλλάσσων ἀστὴρ διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ στρεφομένου δίσκου.

Ἀμυδρὸν φωτογραφικὸν εἴδωλον τοῦ παραλλάσσοντος ἀστέρος ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' ἄλλης μεθόδου, ἤτοι δι' ἐλαττώσεως τῆς εὐαισθησίας τῆς κεντρικῆς περιοχῆς τῆς φωτογραφικῆς πλακός, ὅπου συνήθως τοποθετεῖται κατὰ τὴν σκόπευσιν ὁ λαμπρὸς ἀστήρ. Πρὸς τοῦτο ἐπιχρίεται ἡ ἐν λόγῳ περιοχὴ διὰ καταλλήλου οὐσίας, ὡς λ. χ. διὰ διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φωτογραφικῆς ταύτης μεθόδου ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις ἰσχυρῶν ἰσημερινῶν τηλεσκοπίων μεγάλης ἑστιακῆς ἀποστάσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ δύνανται νὰ φωτογραφηθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀμυδρότεροι ἀστέρες, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα ἡ κλῖμαξ τῆς φωτογραφίας εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγάλη, ὅπερ εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μετρήσεως τῶν φωτογραφικῶν εἰδώλων ἐπὶ τῆς πλακός.

Διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ παράλλαξις ἀστέρος φωτογραφικῶς, λαμβάνεται σειρὰ φωτογραφικῶν πλακῶν τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, εὑρισκομένου πάντοτε περὶ τὴν αὐτὴν ὡριαίαν γωνίαν, διότι ἄλλως, ὅταν ἡ περιοχὴ φωτογραφῆται εἰς διάφορα ἑκάστοτε ὕψη, διάφορος θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς διαθλάσεως καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ διασκεδασμοῦ τοῦ φωτός. Συνήθως λαμβάνονται δύο σειραὶ φωτογραφιῶν, ἤτοι μία ὅταν ὁ ἀστὴρ εὐθὺς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου εὑρίσκεται ἐγγὺς τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ ἑτέρα ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου μετὰ ἑξάμηνον περίπου, ὁπότε πάλιν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ ἀστὴρ εὑρίσκεται ἐγγὺς τοῦ μεσημβρινοῦ. Τῇ βοηθείᾳ 25—30 φωτογραφιῶν τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος, ληφθεισῶν κατὰ 5—6 διαφόρους ἐποχάς, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ παράλλαξις αὐτοῦ μὲ πιθανὸν σφάλμα ἔλασσον τῶν $\pm 0'',010$.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἐν Cambridge ὑπὸ τῶν Hinks καὶ Russell, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Schlesinger ἐν Yerkes, ἤδη δὲ διὰ τῆς συνεργασίας ἐν μὲν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ τῶν ἀστεροσκοπείων τοῦ Greenwich, Yerkes, Mount Wilson, Allegheny κλπ., ἐν δὲ τῷ νοτίῳ τοῦ Johannesburg καὶ τοῦ Cape, προσδιωρίσθησαν αἱ παραλλάξεις περίπου 2.000 ἀπλανῶν.

γ') Ἡ μέθοδος τοῦ *ἀπολύτου μεγέθους*. Ἐὰν ἀστήρ τις εἶναι λίαν μεμακρυσμένος, αἱ τριγωνομετρικαὶ μέθοδοι δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι πρὸς εὕρεσιν τῆς παραλλάξεως αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως, γνωστοῦ ὄντος τοῦ φαινομένου μεγέθους τοῦ ἀστέρος, ὑπάρχῃ τρόπος προσδιορισμοῦ καὶ τοῦ ἀπολύτου μεγέθους αὐτοῦ, ἤτοι τοῦ μεγέθους ὅπερ θὰ εἶχεν ἐὰν εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 10 παρσέκ, τότε δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν τύπον:

$$M = m - 5 - 5 \text{ λογ } \pi,$$

ὅστις συνδέει τὴν παράλλαξιν π μετὰ τοῦ ἀπολύτου μεγέθους M καὶ τοῦ φαινομένου m. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἐπὶ τῶν Κηφειδῶν, ὧν τὸ ἀπόλυτον μέγεθος συνάγεται μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας ἐκ τῶν περιόδων αὐτῶν καὶ ἐπὶ διαφόρων ἄλλων ἀστέρων, ὧν ὁ φασματοσκοπικὸς τύπος καὶ ἡ ἰδία κίνησις ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἐπαρκῆ πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ ἀπολύτου μεγέθους.

δ') Ἡ *φασματοσκοπική*. Αὕτη ὀφείλεται εἰς τοὺς ἀστρονόμους Adams καὶ Kohlschütter, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ 1914 παρετήρησαν διαφοράς τινας εἰς τὰς λαμπρότητας ὡρισμένων γραμμῶν τοῦ φάσματος ἀστέρων τοῦ αὐτοῦ μὲν φασματικοῦ τύπου, ἀλλὰ διαφόρου βαθμοῦ ἐξελίξεως. Αἱ παρατηρηθεῖσαι διαφοραὶ ἐντάσεως τῶν γραμμῶν εἰς τὰ φάσματα τῶν γιγάντων καὶ τῶν νάνων τοῦ αὐτοῦ φασματικοῦ τύπου, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἐπιφανειακὰς θερμοκρασίας, ὀφείλονται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἀπολύτου μεγέθους τῶν ἀστέρων τούτων, ὅπερ εὐκόλως προσδιορίζεται διὰ συγκρίσεως τῇ βοηθείᾳ φωτομέτρου τῶν ἐντάσεων δύο ἐγγὺς ἀλλήλων γραμμῶν τοῦ φάσματος, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν διαστάσεων τοῦ ἀστέρος, ἡ δὲ ἄλλη ἀποτελεῖ συνάρτησιν τοῦ ἀπολύτου μεγέθους αὐτοῦ. Οὕτω προσδιοριζομένου τοῦ ἀπολύτου μεγέθους M, γνωστοῦ δὲ ὄντος καὶ τοῦ φαινομένου μεγέθους m, προσδιορίζεται διὰ τοῦ ἄνω τύπου ἡ παράλλαξις τοῦ ἀστέρος π.

ε') ***Ἡ μέθοδος τῶν δυναμικῶν παραλλάξεων.*** Ἐκ θεωρητικῶν ἐρευνῶν τοῦ καθηγητοῦ Sir A. S. Eddington ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξις σχέσεως μεταξὺ τῆς μάζης καὶ τῆς εἰδικῆς λαμπρότητος τῶν ἀπλανῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχέσεως ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ παράλλαξις οἱουδήποτε διπλοῦ ἀστέρος, ἐὰν εἶναι γνωστὴ ἡ τροχιὰ αὐτοῦ. Διότι ἂν καλέσωμεν α τὸν μέγαν ἡμιάξονα τῆς τροχιᾶς τοῦ συστήματος, P τὴν περίοδον αὐτοῦ καὶ m_1, m_2 τὰς μάζας τῶν δύο ἀστέρων, θὰ ἔχωμεν: $\pi^3 = \alpha^3 : P^2 (m_1 + m_2)$. Ὁ κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην προσδιορισμὸς τῶν παραλλάξεων γίνεται διὰ διαδοχικῶν προσεγγίσεων, ἤτοι ἀρχικῶς λαμβάνομεν μίαν κατὰ προσέγγισιν τιμὴν τῆς ποιότητος $m_1 + m_2$ καὶ διὰ τοῦ τύπου: $M = m + 5 + 5 \text{ λογ } \pi$ εὑρίσκομεν τὰ ἀντίστοιχα ἀπόλυτα μεγέθη M_1 καὶ M_2 ἑκατέρου τῶν μελῶν τοῦ διπλοῦ συστήματος. Ἀκολούθως, διὰ τῆς σχέσεως τῶν ἀπολύτων μεγεθῶν πρὸς τὰς μάζας εὑρίσκομεν ἀκριβεστέρας τιμὰς τῶν μαζῶν m_1, καὶ m_2 ἄρα καὶ τῆς παραλλάξεως π, κ.ο.κ.

Αἱ οὕτως εὑρισκόμεναι παραλλάξεις τῶν διπλῶν ἀστέρων ἐλάχιστα διαφέρουσι τῶν προσδιοριζομένων ἐκ τῶν ἀκτινικῶν ταχυτήτων V ἡμ i, συγκρινομένων πρὸς τὰς γωνιώδεις ταχύτητας V συν i/r, ἐὰν εἶναι γνωστὴ ἡ γωνία i τῆς κλίσεως τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιᾶς διπλοῦ ἀστέρος πρὸς τὸ ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῆς οὐρανίου σφαίρας.

Ἡ γωνία αὕτη i ἔχει προσδιορισθῇ μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας διὰ πολλοὺς διπλοῦς ἀστέρας καὶ διά τινα ἀραιὰ ἀστρικὰ σμήνη, οὕτω δὲ προσδιωρίσθη ἡ παράλλαξις τῆς Αἰγὸς ($0'',069 \pm 0'',004$) τῶν Ὑάδων ἐν τῷ Ταύρῳ ($0'',025$), τοῦ σμήνους τοῦ Ν. Σταυροῦ ($0'',015$) κτλ.

Μέσαι παραλλάξεις. Ἐὰν καλέσωμεν υ καὶ τ τὰς συνιστώσας τῆς ἰδίας κινήσεως ἀστέρος καὶ υ' καὶ τ' τὰς συνιστώσας τῆς πραγματικῆς κινήσεως αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται ὅτι:

$$\Pi = \frac{4.74\,(\upsilon' - \upsilon)}{V_0 \,\eta\mu\, \lambda}$$

ἔνθα V_0 παριστᾷ τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς φέρεται τὸ ἡλιακὸν σύστημα πρὸς τὸν κόρυμβον καὶ λ τὴν γωνιώδη ἀπόστασιν τοῦ κορύμβου ἀπὸ τοῦ ἀστέρος. Ἐκ τῶν ποσοτήτων τοῦ δευτέρου μέλους μόνον ἡ υ' δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ προκειμένου περὶ ἑνὸς μόνου ἀστέρος· ἂν ὅμως λάβωμεν πολλοὺς ἀστέρας, αἱ ἀντίστοιχοι αὐτῶν ταχύτητες υ', οὖσαι τόσαι θετικαί, ὅσαι περίπου καὶ αἱ ἀρνητικαί, δίδουσι μέσον ὅρον ἴσον τῷ μηδενί. Συνεπῶς, λαμβάνοντες τὸν μέσον ὅρον τόσων ἐξισώσεων τῆς μορφῆς ταύτης, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἀστέρες ὁμάδος τινός, θὰ ἔχωμεν ὡς μέσην παράλλαξιν αὐτῆς:

$$\overline{\Pi} = -\frac{4.74\,\overline{\upsilon}}{V_0 \,\eta\mu\, \lambda}$$

Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἔχομεν:

$$\overline{\Pi} = \frac{4.74\,\overline{\tau}}{\overline{V'}}$$

ἔνθα $\overline{V}$ εἶναι ἡ μέση πραγματικὴ κίνησις ὁμάδος ἀστέρων. Διὰ τῶν μεθόδων τούτων προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Sears αἱ κατωτέρω παραλλάξεις τῶν ἐχόντων τὸ αὐτὸ ὀπτικὸν μέγεθος ἀστέρων:

Μεγέθη	*Μέσαι παραλλάξεις*	*Μεγέθη*	*Μέσαι παραλλάξεις*
1	0,083	8	0,0056
2	,056	9	,0039
3	,038	10	,0027
4	,026	11	,0018
5	,018	12	,0013
6	,0 2	13	,0009
7	,0082		

Αἱ παραλλάξεις αὗται ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀστέρων ὁλοκλήρου τοῦ οὐρανοῦ. Ἐὰν ληφθῶσι μόνον οἱ ἀστέρες τοῦ Γαλαξίου, αἱ παραλλάξεις αὐτῶν εἶναι κατὰ 12 % μικρότεραι, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ τῶν παρὰ τοὺς πόλους τοῦ Γαλαξίου εἶναι κατὰ 35 % μεγαλύτεραι. Ὁμοίως ἐὰν οἱ ἀστέρες, οἵτινες εἶναι ὁρατοὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, καταταχθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φασμάτων αὐτῶν, ἔχομεν τὴν ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι ἀντιστοιχίαν φασματικῶν τύπων καὶ μέσων παραλλάξεων:

Φασματικὸς τύπος	*Μέση Παράλλαξις*	
	ἐκ υ	*ἐκ τ*
B	0'',0066	0'',0066
A	,0100	,0094
F	,0·21	,0133
G	,0076	,0086
K	,0098	,0086
M	,0050	,00.8

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου παρελείφθησαν οἱ ἀστέρες, ὧν ἡ ἐτησία ἰδία κίνησις εἶναι ἀνωτέρα τῶν 0'',17. Ἄνευ τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης αἱ παραλλάξεις τῶν ἀστέρων τοῦ τύπου B οὐδόλως μεταβάλλονται, αἱ τῶν τύπων A καὶ K αὐξάνουσι κατά τι, αἱ δὲ τῶν λοιπῶν σημαντικῶς.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐρεύνης συνάγεται ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁρατῶν ἀστέρων εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφ' ἡμῶν μεμακρυσμένων, ἤτοι ἀπέχουσι κατὰ 100 παρσὲκ καὶ πλέον.

Παραλλάξεις τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων. Ἐὰν διακρίνωμεν τοὺς ἀστέρας εἰς νάνους καὶ εἰς γίγαντας, αἱ παραλλάξεις τῶν πρώτων εἶναι μεγαλύτεραι. Οἱ Κηφεῖδαι καὶ οἱ μακρᾶς περιόδου μεταβλητοί, ὡς γίγαντες, ἔχουσι μικρὰς παραλλάξεις. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τοὺς νέους ἀστέρας, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Ἀστὴρ	*Ἔτη*	*Παράλλαξις*
Νέος Περσέως	1901	0'',011±0'',003
» Σαύρας	1910	0,01 ±0,014
» Διδύμων	1912	0,0''2±0,008
» Ἀετοῦ	1918	0,003±0,004
» Κύκνου	1920	0,026±0,008

Παράλλαξις σφαιροειδῶν σμηνῶν. Αὕτη προσδιορίζεται εὐκόλως διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ἀπολύτου μεγέθους, ἐὰν τὸ σμῆνος περιέχῃ μεταβλητὸν ἐκ τῆς κατηγορίας τῶν Κηφειδῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσδιωρίσθη ὑπὸ τοῦ Shapley ἡ παράλλαξις τοῦ σμήνους Messier 3, ἥτις ἰσοῦται πρὸς 0'',000072. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς ταύτης ἡ ἀπόστασις τοῦ σμήνους τούτου ὑπολογίζεται εἰς 14.000 παρσέκ, ἤτοι εἰς 45.000 ἔτη φωτός.

Συμπληρώσας τὴν μέθοδον ταύτην ὁ Shapley ὑπέδειξε τρόπον, δι' οὗ εἶναι δυνατὸν ἐκ φωτογραφιῶν τῶν σφαιροειδῶν σμηνῶν νὰ προσδιορισθῇ ἡ παράλλαξις αὐτῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν περιέχουσι Κηφείδας.

Παράλλαξις τῶν νεφελοειδῶν. Αἱ παραλλάξεις τοῦ κεντρικοῦ ἀστέρος τῶν πλανητοειδῶν νεφελοειδῶν, ὡς προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ van Maanen ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Mount Wilson, κυμαίνονται μεταξὺ +0'',040 καὶ −0'',0100. Τὴν μεγίστην παράλλαξιν ἔχει ὁ γιγαντιαῖος πλανητοειδὴς νεφελοειδὴς N.G.C. 7293, ὅστις εὑρίσκεται ἐν τῷ Ὑδροχόῳ καὶ ὅστις συνεπῶς εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ πλησιέστερος ὅλων. Εἰς ἀσυγκρίτως μείζονα ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν εὑρίσκονται οἱ σπειροειδεῖς νεφελοειδεῖς, ἐξ ὧν πλησιέστεροι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὁ τῆς Ἀνδρομέδας καὶ ὁ Messier 33, οἱ ὁποῖοι ἀπέχουσιν ἀφ' ἡμῶν 270.000 παρσέκ, ἤτοι κατὰ 870.000 ἐτῶν φωτός.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— *[Ναυτ.] Παράλλαξις* ἐμφανοῦς τινος σημείου τῆς ἀκτῆς, λ. χ. (Σχ. 1) ἀκρωτηρίου ἢ φάρου Φ κλπ., λέγεται ἡ θέσις Θ τοῦ παραπλέοντος πλοίου Α, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ παραλλασσόμενον σημεῖον Φ σκοπεύεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΘΦ, καθ' ἣν τὸ ἐγκάρσιον ἐπίπεδον τοῦ πλοίου· τότε δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ πλοίου διόπτευσις ΘΦ θὰ εἶναι κάθετος πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην πλεῦσιν ΑΘ. Τόσον ἡ ὥρα καθ' ἣν ἡ παράλλαξις (Θ) ἐπισήμου σημείου (Φ) τῆς ἀκτῆς, ὅσον καὶ ἡ ἀπόστασις παραλλάξεως ἀποτελοῦν σπουδαῖα στοιχεῖα πρὸς ἔλεγχον τοῦ γενομένου πλοῦ, δι' ὃ καὶ ἐγγράφονται μετὰ πάσης ἀκριβείας εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πλοίου.

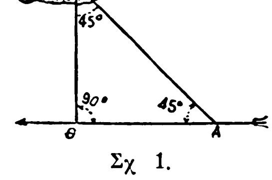

Σχ 1.

[Φ=φάρος, ΑΘ=πορεία πλοίου, Α= θέσις τοῦ πλοίου ὅταν διοπτεύῃ τὸν φάρον κατὰ 45°, Θ= θέσις τοῦ πλοίου κατὰ τὴν παράλλαξιν τοῦ φάρου, ΘΦ= ΘΑ= ἀπόστασις παραλλάξεως.]

Ἀπόστασις δὲ *παραλλάξεως*, ἢ *παραλλακτικὴ ἀπόστασις* λέγεται ἡ ἀπόστασις (Σχ. 1) ΘΦ, ἀφ' ἧς διέρχεται τὸ πλοῖον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραλλάξεως. Δύναται δὲ νὰ ὑπολογίσῃ ταύτην καὶ κοινὸς ἐπιβάτης, ἂν γνωρίζῃ τὴν καθ' ὥραν ταχύτητα τοῦ πλοίου. Πρὸς τοῦτο θὰ σημειώσῃ τὴν ὥραν καθ' ἣν τὸ πλοῖον εὑρίσκεται εἰς θέσιν Α, τοιαύτην ὥστε νὰ φαίνεται ὁ φάρος Φ, πρὸ τῆς

Digitized by Google

παραλλάξεώς του ὑπὸ γωνίαν ΘΑΦ, ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν ΑΘ τῆς πορείας, ἴσην πρὸς ἡμίσειαν ὀρθὴν περίπου, κατόπιν δὲ τὴν ὥραν καθ' ἣν τὸ πλοῖον θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν παράλλαξιν Θ τοῦ φάρου Φ· τὸ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων διανυθὲν διάστημα ΑΘ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπόστασιν παραλλάξεως ΘΦ. Ἡ γνῶσις τῆς ἀποστάσεως παραλλάξεως πρέπει συχνότατα νὰ εἶναι γνωστὴ ἐκ τῶν προτέρων, λ.χ. ὅπως εἴμεθα ἀσφαλεῖς ὅτι τὸ πλοῖον δὲν τρέχει κίνδυνον προσαράξεως ἐπὶ ὑφάλων, πρὸ τοῦ φάρου εὑρισκομένων· τότε προϋπολογίζομεν αὐτὴν ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ σχ.

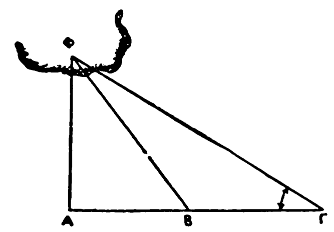

Σχ. 2.

[ΓΒΑ ἡ πλεῦσις — Γ ἡ θέσις τοῦ πλοίου ὅταν διοπτεύῃ τὸν φάρον Φ κατὰ γωνίαν α=ΦΓΑ—Β δευτέρα θέσις τοῦ πλοίου διοπτεύοντος τὸν φάρον κατὰ γωνίαν β=ΦΒΑ. ΑΦ ἡ ἀπόστασις καθ' ἣν θὰ διέλθῃ τὸ πλοῖον ἀπὸ τοῦ φάρου. Ἡ ἀπόστασις αὕτη ΑΦ προϋπολογίζεται ὡς ἀκολούθως :

Ἐὰν α=22^0 καὶ β=34^0
» »=25 » »=41
» »=26 » »=45
» »=32 » »=59
» »=34 » »=72
» »=45^0 » »=90^0

τότε ἡ ἀπόστασις παραλλάξεως θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν ἀπὸ τῆς ὥρας Γ ἕως τῆς ὥρας Β. Ἐὰν δὲ α=45^0 καὶ β=$63^0\ ^1/_2$, τότε θὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς διανυθ. ἀποστάσεως.]

2. Πάντως ὅμως πλοῖον πλέον πρὸς παράλλαξιν φάρου Φ ὑπὸ πορείαν ΑΤ (Σχ. 3) δέον νὰ παρα-

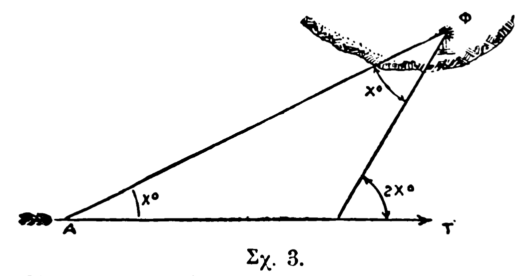

Σχ. 3.

[ΑΤ πορεία τοῦ πλοίου, Α θέσις τοῦ πλοίου διοπτεύοντος τὸν φάρον ὑπό τινα γωνίαν, Β ὁμοίως, διοπτεύοντος ὑπὸ γωνίαν διπλασίαν τῆς πρώτης: Ἡ ἀπόστασις τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ φάρου ΒΦ ἰσοῦται πρὸς τὸ διάστημα ΑΒ τὸ διανυθὲν ὑπὸ τοῦ πλοίου ἀπὸ Α εἰς Β.]

κολουθῇ τὴν ὁλονὲν μειουμένην ἀπόστασίν του ΒΦ ἀπὸ τοῦ φάρου. Σ. Ε. Λ.

—[*Πυροβ.*] Καλεῖται *παράλλαξις* ἡ γωνιαία διαφορὰ τῶν ἐκ τῶν ἀκραίων πυροβόλων πυροβολαρχίας ἢ οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ διευθύνσεων εἴτε πρὸς τὸ σημεῖον κοινῆς σκοπεύσεως εἴτε πρὸς καθωρισμένον τι σημεῖον τοῦ στόχου. Κατὰ συνέπειαν ἡ *παράλλαξις* τοῦ σημείου σκοπεύσεως ἢ τοῦ ὑπ' ὄψιν σημείου τοῦ στόχου εἶναι ἡ γωνία, ὑφ' ἣν παρατηρητής τις, ἐπὶ τῶν σημείων τούτων, βλέπει τὸ μέτωπον οὐλαμοῦ ἢ πυροβολαρχίας. Αἱ παραλλάξεις αὗται ἐν τῇ πράξει ὑπολογίζονται εὐχερῶς, διαιρουμένου τοῦ μήκους εἰς μέτρα τοῦ μετώπου τοῦ τμήματος πυροβολικοῦ διὰ τῆς ἀποστάσεως εἰς χιλιόμετρα τοῦ σημείου σκοπεύσεως ἢ στόχου, χρησιμεύουσι δὲ ὡς διορθωτικὰ στοιχεῖα τῆς διδομένης *παρεκτροπῆς* εἰς ἕκαστον πυροβόλον, κατὰ τὴν ἐπὶ κοινοῦ σημείου σκόπευσιν, πρὸς κανονισμὸν τῆς *δέσμης*. Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς βολῆς τῆς πυροβολαρχίας, αἱ παραλλάξεις τῶν διαφόρων πιθανῶν στόχων καθορίζονται καὶ ἀναγράφονται εἰς τοὺς *πίνακας παραλλάξεων*, ἰδίους δι' ἕκαστον πυροβόλον. Αἱ αὐταὶ παραλλάξεις, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς θέσεως τοῦ διευθύνοντος τὴν βολὴν καὶ τοῦ ἐκλεγέντος ὡς ὁδηγοῦ πυροβόλου, χρησιμεύουσι πρὸς καθορισμὸν τῆς εἰς τοῦτο διδομένης παρεκτροπῆς. Αἱ παραλλάξεις ἐκφράζονται εἰς χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως, ἀναφέρονται δὲ κατ' ἀρχὴν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ οὐλαμοῦ. Κ. Δ.

—[*Ὀφθαλμ.*] *Παράλλαξις* ἢ *παραλλακτικὴ κίνησις* εἶναι ἡ μέθοδος πρὸς διάγνωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ διαφόρων σημείων ἢ τῶν διαφορῶν τῆς ἐπιφανείας τοῦ βυθοῦ, ὡς π. χ. ἐπὶ κοιλάνσεως τῆς ὀπτικῆς θηλῆς (γλαύκωμα) ἢ ἐπὶ οἰδήματος τῆς θηλῆς. Ἡ παράλλαξις γίνεται ἐπὶ τῆς δι' ὀρθοῦ εἰδώλου ὀφθαλμοσκοπικῆς ἐξετάσεως δι' ἐλαφρᾶς μετακινήσεως τῆς κεφαλῆς. Τότε τὸ μὲν ἐγγύτερον πρὸς ἡμᾶς κείμενον σημεῖον τοῦ βολβοῦ φαίνεται κινούμενον ἀντιθέτως πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ἀπωτέρου (καὶ ὁμωνύμως πρὸς τὴν κίνησιν τῆς κεφαλῆς). Κατὰ τὴν δι' ἀνεστραμμένου εἰδώλου ὀφθαλμοσκόπησιν μετακινοῦμεν ἐλαφρῶς τὸν συγκλίνοντα φακόν, ὅτε τὰ προσθιώτερον κείμενα σημεῖα μετατοπίζονται ἰσχυρότερον. Β. Α.

—**παραλλάξεων ζενὶθ**· βλ. *παραλλακτικὴ κατακόρυφος*.

—**παραλλάξεως σφάλμα** [*Ἀστρον.*]. Μία τῶν σταθερῶν τοῦ μεσημβρινοῦ κύκλου, ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι ὁ ὀπτικὸς ἄξων τῆς διόπτρας δὲν διέρχεται διὰ τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος περιστροφῆς αὐτῆς. Τὸ σφάλμα παραλλάξεως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν κατ' ἀπόκλισιν μεσημβρινῶν παρατηρήσεων τῶν ἀστέρων, ἀλλ' εἰς τὰ καλῶς κατεσκευασμένα ὄργανα ἡ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι μηδαμινή. Σφάλμα παραλλάξεως παρατηρεῖται ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τῶν τηλεσκοπίων, ὁσάκις τὸ ἐπίπεδον τοῦ πλαισίου τῶν νημάτων τοῦ μικρομέτρου δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κακῆς προσαρμογῆς τοῦ μικρομέτρου, ἐὰν μὲν τὸ ἐπίπεδον τῶν νημάτων εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ τοῦ ἑστιακοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀντικειμενικοῦ, μετατιθεμένου τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ δεξιά, τὸ εἴδωλον τοῦ παρατηρουμένου διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀντικειμένου μετατίθεται πρὸς τὰ κάτω ἢ πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ τἀνάπαλιν. Ἐὰν δὲ τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον κεῖται μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου τῶν νημάτων καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τότε τὸ εἴδωλον τοῦ ἀντικειμένου μετατίθεται πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, πρὸς ἣν καὶ ὁ ὀφθαλμός. Συνεπῶς, πρὸς ἐπίτευξιν καλῆς προσαρμογῆς τοῦ μικρομέτρου, ἤτοι συμπτώσεως τοῦ ἑστιακοῦ ἐπιπέδου μετὰ τοῦ τῶν νημάτων, ἀρκεῖ νὰ μηδενισθῇ ἡ μετακίνησις τοῦ εἰδώλου ὡς πρὸς τὰ νήματα, οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν λαμβάνῃ ὁ ὀφθαλμός, ἤτοι νὰ μηδενισθῇ τὸ σφάλμα παραλλάξεως. Ἄλλως αἱ μικρομετρικαὶ μετρήσεις δὲν θὰ εἶναι ἀκριβεῖς.

Εἰς σφάλμα παραλλάξεως ὑποκείμεθα ἐπίσης κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν θερμομέτρου ἢ βαρομέτρου, ἐὰν ἡ ὀπτικὴ ἀκτὶς κατὰ τὴν παρατήρησιν αὐτῶν δὲν διευθύνεται καθέτως πρὸς τὸν σωλῆνα τοῦ ὀργάνου, ἤτοι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας μετὰ τῆς ἐπιπολῆς τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι ὑγροῦ καὶ τῆς εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς ἀντιστοιχούσης διαιρέσεως. Σ. Π.

παραλλάσσω· ἀλλάσσω, ἐμφανίζω παραλλαγήν, εἶμαι διάφορος: «αὐτὰ τὰ παιδιὰ δὲν παραλλάσσουν διόλου, φαίνονται σὰν ἀδέρφια»· || (ναυτ.) κοιν. *καραντζάρω*· παραπλέων ἀκτὴν φθάνω εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ φέρω ἀντικείμενόν τι ἐμφανὲς αὐτῆς εἰς *παράλλαξιν*· || φθάνω ὡς πρὸς ἄλλο πλοῖον, μεθ' οὗ πλέω παραλλήλως, εἴτε ἀντιπλέων εἴτε καταφθάνων, εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ τὸ ἴδω κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἐπίπεδον τοῦ πλοίου μου. Σ. Ε. Λ.

— **παραλλάσσον ὁλοκλήρωμα** [*Μαθημ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ διπλοῦν (ἢ καὶ πολλαπλοῦν) ὁλοκλήρωμα, ὅταν τοῦτο δὲν τείνῃ εἰς τὸ αὐτὸ ὅριον, ἂν καὶ μένῃ πεπερασμένον, καθ' ὅσον ὁ τόπος τῆς ὁλοκληρώσεως ἐπεκτείνεται ἐπ' ἄπειρον. Ἂν τουτέστι τὸ ὁλοκλήρωμα

$$\int_T \varphi(x, y)\ d(x, y)$$

τοῦ τόπου Τ ἐπεκτεινόμενον ἐπ' ἄπειρον μένῃ ἔχον πεπερασμένην τιμήν, ἥτις ὅμως τιμὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν αὐξάνει ὁ τόπος Τ, τότε τὸ ὁλοκλήρωμα τοῦτο, μὴ ἔχον μίαν καὶ μόνην τιμήν, λέγεται παραλλάσσον. Ν. Γ.

παραλληλεπίπεδον (τὸ) [*Γεωμετρ.*]. Λέγεται οὕτω τὸ στερεὸν ἑξάεδρον σχῆμα τὸ ἔχον τρία ζεύγη παραλλήλων ἑδρῶν. Τὸ παραλληλεπίπεδον

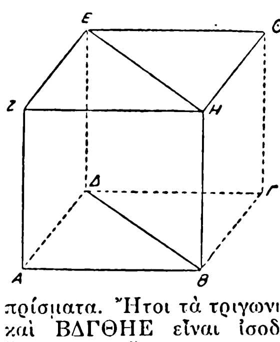

εἶναι πρίσμα μὲ βάσεις παραλληλόγραμμα· ἑπομένως πᾶσαι αἱ ἕδραι αὐτοῦ εἶναι παραλληλόγραμμα, ὡς εἰς τὸ σχῆμα ΑΒΓΔΕΖΗΘ. Πᾶν ἐπίπεδον διὰ δύο ἀπέναντι ἀκμῶν τοῦ στερεοῦ, ὡς αἱ ΒΗ καὶ ΔΕ, διαιρεῖ τὸ στερεὸν εἰς δύο ἰσοδύναμα τριγωνικὰ πρίσματα. Ἤτοι τὰ τριγωνικὰ πρίσματα ΑΒΔΕΖΗ καὶ ΒΔΓΘΗΕ εἶναι ἰσοδύναμα (ἔχουσιν ἴσους ὄγκους). Ὁ ὄγκος τοῦ παραλληλεπιπέδου ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς βάσεως, τοιαύτης λαμβανομένης οἱασδήποτε ἕδρας, ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀπόστασιν τῆς βάσεως ἀπὸ τῆς παραλλήλου αὐτῇ ἑτέρας ἕδρας. Ἐὰν αἱ ἕδραι τοῦ παραλληλεπιπέδου εἶναι ὀρθογώνια παραλληλόγραμμα, τὸ στερεὸν καλεῖται ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον καὶ ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τριῶν ἀκμῶν μιᾶς στερεᾶς γωνίας του, αἵτινες ἀκμαὶ λέγονται διαστάσεις αὐτοῦ. Ν. Γ.

παραλληλεπίπεδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἐπιπέδων παραλλήλων, ὁ περατούμενος εἰς ἐπίπεδα παράλληλα· || *παραλληλεπίπεδον* (τό) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

παραλληλία (ἡ)· ἡ σχέσις τῶν παραλλήλως κειμένων: «ἡ παραλληλία δύο εὐθειῶν».

— [*Παιδαγ.*] *Παραλληλία* ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὀνομάζεται ἡ σύγχρονος διδασκαλία εἰς τὰ διάφορα μαθήματα ὕλης, ἡ ὁποία, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ ἔχῃ ὁμοιότητά τινα καὶ σχέσιν. Μόνον ὅταν τὰ διάφορα μέρη τῆς διδασκομένης ὕλης συνδέωνται, κατανοεῖται αὕτη εὐκολώτερον καὶ διατηρεῖται εἰς τὴν μνήμην· μόνον τότε ὅλα τὰ διδασκόμενα μαθήματα συντελοῦν εἰς τὴν ἑνιαίαν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος, εἰς τὴν διάπλασιν συμφώνου πρὸς ἑαυτὸν χαρακτῆρος. Πρὸς τοῦτο: α') Ἡ διάταξις τῆς ὕλης τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ σχετίζωνται μεταξύ των τὰ μαθήματα· ὡς κέντρον δὲ πρέπει νὰ λαμβάνωμεν τὰ φρονηματιστικὰ μαθήματα, ἤτοι τὰ γλωσσικά, θρησκευτικὰ καὶ ἱστορίαν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ διδάσκωνται μέρη σχετιζόμενα, εἰ δυνατόν· π.χ. ὅταν διδάσκεται ἡ βυζαντινὴ ἱστορία, νὰ διδάσκωνται ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι καὶ ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Παρὰ τὴν τοιαύτην σύνδεσιν, τὴν ἄμεσον, ὑπάρχει καὶ ἡ ἔμμεσος, ὅταν δηλαδὴ ἡ ὕλη διαφόρων μαθημάτων ἔχῃ ἔμμεσον σχέσιν· π. χ. ὅταν διδάσκεται βυζαντινὴ ἱστορία, νὰ διδάσκωνται τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. β') Ἐπειδὴ ἡ παραλληλία ὕλης διδασκομένων μαθημάτων δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ, οὔτε πρέπει νὰ εἶναι βεβιασμένη, διὰ τοῦτο τὴν διδασκομένην ὕλην πρέπει νὰ λαμβάνωμεν καὶ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν παιδίων ἢ ἐκ τῆς ἐμπειρίας των καὶ νὰ σχετίζωμεν πρὸς τὰς συγχρόνους κοινωνικὰς καὶ ἀτομικάς των ἀνάγκας. γ') Πρὸς μεθοδικὴν συγκέντρωσιν τῆς διδακτέας ὕλης ἐπιβάλλεται ὅπως ὁ αὐτὸς διδάσκαλος διδάσκῃ ὅλα ἢ τοὐλάχιστον τὰ συγγενέστερα μαθήματα τῆς αὐτῆς τάξεως· οἱ πολλοὶ εἰδικοὶ βλάπτουν τὴν παραλληλίαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Π. Α. Β.

παραλληλίζω· θέτω παραλλήλως, συγκρίνω, παραβάλλω· || θέτω δύο τινὰ ἢ περισσότερα εἰς παράλληλον θέσιν· || προσανατολίζω τοπογραφικὸν πίνακα ἢ χάρτην· || (παραστ. γεωμ.) φέρω ἐπίπεδον, ἐφ' οὗ εἶναι κεχαραγμένον σχῆμά τι, παραλλήλως πρός τι τῶν προβολικῶν ἐπιπέδων, ἵνα ἡ ἐπὶ τοῦ προβολικοῦ τούτου νέα προβολὴ τοῦ σχήματος παράσχῃ ἀμέσως τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ σχῆμα καὶ μέγεθος. Σ. Ε. Λ.

παραλληλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραλληλίζειν, ἡ παραλλήλως θέσις πραγμάτων, σύγκρισις, παραβολή.

— [*Φιλοσ.*] *Παραλληλισμὸς* ψυχοφυσικὸς καλεῖται ἡ θεωρία ἐκείνη περὶ ψυχικοῦ βίου, ἥτις ἀφορμωμένη ἐκ τῆς γενικῶς γνωστῆς καὶ ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας πιστοποιουμένης συνδέσεως τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν φυσιολογικῶν φαινομένων, δέχεται ὅτι ἡ ἑτέρα σειρὰ τῶν φαινομένων ἐκπροσωπεῖται οὕτω ὑπὸ τῆς ἑτέρας, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πλήρωσις τῶν ἐν τῇ ἑτέρᾳ κενῶν διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἑτέρας. Εἶναι λοιπὸν ὑπόθεσις χρησιμεύουσα πρὸς μεθοδικοὺς σκοποὺς καὶ ὡς τοιαύτη ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Φέχνερ, διαδοθεῖσα εἶτα εὐρέως διὰ τοῦ Γ. Βουντ καὶ τοῦ Πάουλσεν. Ἐναντίον τῆς θεωρίας ταύτης, ὡς μεθοδολογικῆς ὑποθέσεως, οὐδὲν ἔχει τις νὰ ἀντιτάξῃ. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι τὸ ὄνομα περικλείει ἐν ἑαυτῷ τὴν δυνατὴν μέν, ἀλλ' ἀναπόδεικτον ἐκδοχήν, ὅτι δηλαδὴ τὰ δύο παράλληλα φαινόμενα οὐδέποτε συμπίπτουσιν, ἄλλαις λέξεσιν ὅτι ἀλληλεπίδρασις αὐτῶν ἀποκλείεται κατ' ἀρχήν. Πρὸς τούτοις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀποδοχὴν αὐστηρᾶς ἀντιστοιχίας τῶν δύο σειρῶν, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, δυνάμει τῆς ὁποίας εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ ἑτέρου στοιχείου ἀνταποκρίνεται κατ' ἀνάγκην ἐντελῶς ἀνάλογος μεταβολὴ τοῦ ἑτέρου. Αἱ ἐκ τῶν συνεπειῶν τούτων δυσχέρειαι αὐξάνουσιν ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἡ θεωρία νοηθῇ ἀπολύτως, τουτέστιν ὡς μεταφυσική. Τὸ πλεονέκτημα, ὅπερ μεταφυσικῶς νοουμένη κέκτηται, συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι δι' αὐτῆς ἀποσοβεῖται πᾶσα διατάραξις τῶν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις κρατουσῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδία τοῦ περὶ ἐνεργείας νόμου. Ἀλλ' ὅμως εἶναι ἐξ ἄλλου ἀληθὲς ὅτι ἡ νεωτέρα φυσικὴ δείκνυται λίαν ἐπιφυλακτικὴ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκδοχὴν τῆς ὑπ' αὐτῆς διατυπώσεως τῶν φυσικῶν νόμων ὡς ἀπολύτως ἰσχυούσης. Καὶ ἐὰν ὅμως παραχωρήσωμεν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ ἄνευ τινὸς ἐπιφυλάξεως τὸ πλεονέκτημα ἐκεῖνο, ὑπολείπονται ἐν τούτοις σπουδαῖα μειονεκτήματα, ἅπερ καθιστῶσι λίαν ἀπίθανον καὶ αὐτὸ τοῦτο προβληματικὴν τὴν θεωρίαν ταύτην. Διότι ἀποδεχόμενοι αὐτὴν ὡς ἀληθῆ, δέον νὰ δεχθῶμεν συγχρόνως πρῶτον ὅτι καὶ ἡ ἀνόργανος φύσις κέκτηται ψυχικὸν βίον, ὅπερ παντελῶς ἀναπόδεικτον· ἔπειτα ὅτι ἡ ἐμπειρικῶς διδομένη ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ φυσικοῦ καὶ ψυχικοῦ εἶναι ἀπατηλὸν φαινόμενον· τέλος ὅτι ἡ μόνη ὀρθὴ κοσμοθεωρία εἶναι ὁ πανθεϊσμός. Ἕνεκα ὅλων τούτων τῶν λόγων ἡ θεωρία τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ δὲν εὑρίσκει πλέον πολλὴν ἀπήχησιν εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους, περιορισθείσης μεγάλως τῆς διαδόσεως αὐτῆς. Ν. Λ.

—[*Λαογρ.*] Ἔν τε τῇ δημώδει καὶ τῇ λογίᾳ ποιήσει πλείστων λαῶν χρησιμοποιεῖται ὁ *παραλληλισμός*, ὅστις ὡς ποιητικὸς τρόπος συνίσταται ἢ

Digitized by Google

εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας διὰ ἰσοδυνάμων ἐκφράσεων (*παραλληλισμὸς μελῶν*) ἢ εἰς τὴν παράθεσιν δύο εἰκόνων ἢ γεγονότων ἀναλόγων μὲν ἀλλ' εἰλημμένων τῆς μιᾶς ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τῆς ἄλλης ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Τὸ πρῶτον εἶδος τοῦ παραλληλισμοῦ εἶναι συνηθέστατον εἰς τὴν ποίησιν τῶν Ἑβραίων. Οἱ «Ψαλμοί» τοῦ Δαυΐδ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, εἶναι σειρὰ παραλληλισμῶν.

Οὐ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· ἐμίσησας,Κύριε,πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν (5.5)
Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλλιάσεται σφόδρα (κ,1).

Τὸ δεύτερον εἶδος τοῦ παραλληλισμοῦ, πρὸς τὸ ὁποῖον συγγενεύουν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλονται ἴσως αἱ ποιητικαὶ *παρομοιώσεις*, ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸ «Schi King» παλαιοτάτην κινεζικὴν συλλογὴν ποιημάτων, εἰς τὴν δημώδη μογγολικὴν ποίησιν, εἰς τὰ φιννικὰ ἔπη, εἰς τὴν ποίησιν πολλῶν ἀνατολικῶν λαῶν παλαιοτέρων καὶ νέων, ἰδίᾳ δὲ τῶν τουρκικῶν. Γνωστότατα καὶ ἄφθονα εἶναι τὰ τουρκικὰ δίστιχα ἢ τετράστιχα (*ἀμανέδες*), τὰ πεποιημένα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν προφανῶς καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν νῦν ἑλληνικῶν δημωδῶν διστίχων:

ὁ ποταμὸς σέρνει κλαδιὰ κι' ἡ θάλασσα καράβια
κ' ἡ κόρη μὲ τανάμπλεμα σέρνει τὰ παλληκάρια.
πράσινη πέτρα τοῦ γιαλοῦ δὲν πιάνει πρασινάδα
κι' ἀγάπη χωρὶς πείσματα δὲν ἔχει νοστιμάδα.
τὸ δέντρ' ὁποῦ εἶναι στὸ βουνὸ ὅλ' οἱ καιροὶ τ' δρίζουν
τὴν ὄμορφη τὴν κοπελλιὰ ὅλοι τὴν τριγυρίζουν.

Μεταξὺ τῶν παραλληλιζομένων γεγονότων ἢ φαινομένων δέον νὰ ὑπάρχῃ βεβαίως ἀναλογία τις δικαιολογοῦσα τὸν παραλληλισμόν. Ἀλλ' εἴς τινα ποιήματα, ἰδίᾳ τὰ τῶν Κυπρίων ποιητάρηδων, ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι ἀσθενεστάτη ἢ ἐλλείπει παντελῶς, ὁ δὲ παραλληλισμὸς γίνεται ἁπλῶς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ μέτρου καὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἀποβαίνων ἁπλῶς *παραλληλισμὸς μορφῆς*:

Ὁ οὐρανὸς εἶναι πλατύς, θάλασσα τσ'οιμισμένη,
ἐλᾶτε νὰ γροιτσ'ήσετε μιὰλ λύπηλ λυπημένην.

Ὁ παραλληλισμὸς καθόλου ὀφείλεται, καὶ εἰς ἄλλους καθαρῶς πνευματικοὺς καὶ συναισθηματικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι συνήθως κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων, λαμβάνει χώραν ὑπαμοιβή, μετέχουν δηλαδὴ δύο ποιηταί, ὧν ὁ εἷς ποιεῖ τὸ πρῶτον μέλος τοῦ παραλληλισμοῦ, ὁ δ' ἕτερος τὸ δεύτερον. [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου* «Ἑλληνικὴ Λαογραφία», Α' (Ἀθῆναι 1922) σ. 22 κ. ἑξ.] **Θ. Π.**

παραλληλόγραμμον (τό). Λέγεται οὕτω τὸ τετράπλευρον, τοῦ ὁποίου αἱ ἀπέναντι πλευραὶ εἶναι παράλληλοι, ὡς τὸ ΑΒΓΔ, ἔνθα ΑΒ καὶ ΓΔ, ὁμοίως ΑΔ καὶ ΒΓ εἶναι παράλληλοι. Τὸ παραλληλόγραμμον ἔχει τὰς ἑξῆς, εὐκόλως ἀποδεικνυομένας, ἰδιότητας: 1) Αἱ ἀπέναντι πλευραὶ εἶναι ἴσαι, ἤτοι εἶναι ΑΒ=ΓΔ, ΑΔ=ΒΓ καί, ἀντιστρόφως, ἐὰν τετραπλεύρου τινὸς ἁπλοῦ αἱ ἀπέναντι πλευραὶ εἶναι ἴσαι, τὸ τετράπλευρον θὰ εἶναι παραλληλόγραμμον· ὁμοίως ἐὰν τετράπλευρον ἁπλοῦν ἔχῃ δύο πλευρὰς ἴσας καὶ παραλλήλους, θὰ εἶναι παραλληλόγραμμον (δηλαδὴ θὰ ἔχῃ καὶ τὰς ἄλλας δύο πλευρὰς ἴσας καὶ παραλλήλους). 2) Αἱ διαγώνιοι τοῦ παραλληλογράμμου διχοτομοῦνται· ἤτοι ἂν Μ εἶναι τὸ σημεῖον τῆς τομῆς τῶν διαγωνίων ΑΓ καὶ ΒΔ θὰ ἔχωμεν τὰς ἰσότητας: ΑΜ=ΜΓ, ΔΜ=ΜΒ καί, ἀντιστρόφως, ἐὰν τετραπλεύρου αἱ διαγώνιοι διχοτομῶνται τὸ τετράπλευρον εἶναι παραλληλόγραμμον· καὶ 3) Αἱ ἀπέναντι γωνίαι τοῦ παραλληλογράμμου εἶναι ἴσαι καί, ἀντιστρόφως, ἐὰν ἁπλοῦ τετραπλεύρου αἱ ἀπέναντι γωνίαι εἶναι ἴσαι, τὸ τετράπλευρον εἶναι παραλληλόγραμμον.

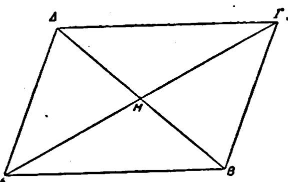

Εἰς τὰς περιπτώσεις 1ην καὶ 3ην προσετέθη εἰς τὴν ἀντιστροφὴν τῶν προτάσεων ἡ λέξις ἁπλοῦ (τετραπλεύρου) ὡς ἀπαραίτητος· καθόσον εἶναι δυνατὸν μὴ ἁπλοῦν τετράπλευρον νὰ ἔχῃ τὰς ἀπέναντι πλευρὰς ἢ γωνίας ἴσας (χωρὶς ὅν παραλληλόγραμμον). Οὕτω τὸ σχῆμα ΑΒΓΔ εἶναι τετράπλευρον μὴ ἁπλοῦν (διότι δύο πλευραί του τέμνονται) ἔχον πλευρὰς τὰς ΑΒ, ΒΔ, ΔΓ καὶ ΓΔ καὶ κορυφὰς τὰς Α, Β, Γ καὶ Δ (τὸ σημεῖον ε δὲν λογίζεται ὡς κορυφή). Τὸ μὴ ἁπλοῦν τοῦτο τετράπλευρον ἔχει τὰς ἀπέναντι πλευρὰς ΑΒ καὶ ΔΓ ἴσας ὁμοίως τὰς ΑΓ=ΒΔ. Ὡσαύτως καὶ τὰς γωνίας ΓΑΒ=ΓΔΒ, ΔΒΑ=ΔΓΑ καὶ ὅμως δὲν εἶναι παραλληλόγραμμον.

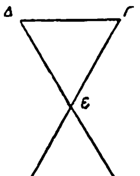

Εἰς τὴν 2αν περίπτωσιν (τῆς διχοτομήσεως τῶν διαγωνίων) παρέλκει ἡ προσθήκη τῆς λέξεως ἁπλοῦ. Δηλαδὴ οἱονδήποτε τετράπλευρον ἔχον τὰς διαγωνίους διχοτομουμένας εἶναι παραλληλόγραμμον.

Ἑκατέρα τῶν διαγωνίων παραλληλογράμμου λέγεται γεωμετρικὸν ἄθροισμα τῶν πλευρῶν τῶν ληγουσῶν εἰς τὰ πέρατα αὐτῆς, ὅταν αἱ πλευραὶ λαμβάνωνται ὡς ἀνύσματα διαδοχικά. Οὕτω ἡ διαγώνιος ΑΓ εἶναι γεωμετρικὸν ἄθροισμα τῶν πλευρῶν ΑΔ καὶ ΔΓ ἢ ΑΒ καὶ ΒΓ, σημειοῦται δὲ συμβολικῶς τὸ ἄθροισμα τοῦτο ὡς ἑξῆς:

$$ΑΔ \# ΔΓ = ΑΓ,\quad ΑΒ \# ΒΓ = ΑΓ,\quad ΒΑ \# ΑΔ = ΒΔ,\quad ΒΓ \# ΓΔ = ΒΔ.$$

Ἐὰν αἱ πλευραὶ ΑΔ καὶ ΑΒ παριστῶσι κατὰ θέσιν καὶ μέγεθος δυνάμεις μηχανικάς, τότε ἡ διαγώνιος ΑΓ τοῦ ἐπ' αὐτῶν σχηματιζομένου παραλληλογράμμου παριστᾷ κατὰ θέσιν καὶ μέγεθος τὴν «συνισταμένην» τῶν δυνάμεων τούτων. Τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν διαγωνίων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν πλευρῶν, ἤτοι εἶναι:

$$(ΑΒ)^2+(ΒΓ)^2+(ΓΔ)^2+(ΔΑ)^2=(ΑΓ)^2+(ΒΔ)^2$$

Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ παραλληλογράμμου εὑρίσκεται ἐὰν πολλαπλασιασθῇ τὸ μῆκος μιᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ ἐπὶ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως ταύτης ἀπὸ τῆς ἀπέναντι παραλλήλου αὐτῆς. Ἡ μὲν λαμβανομένη —διὰ τὸν ὑπολογισμὸν— πλευρὰ καλεῖται *βάσις* τοῦ παραλληλογράφου, ἡ δ' ἀπόστασις *ὕψος* αὐτοῦ. Ὥστε ἐὰν Ε εἶναι τὸ ἐμβαδόν, β ἡ βάσις καὶ υ τὸ ὕψος παραλληλογράμμου τινός, ἔχομεν τὸν τύπον: $Ε=β.υ$ ἢ καὶ $Ε=αβημθ$, ἔνθα α, β δύο διαδοχικαὶ πλευραὶ καὶ θ ἡ γωνία αὐτῶν. **Ν. Γ.**

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *παραλληλόγραμμον* εἶδος οἴακος ἀποτελουμένου ἐκ παραλληλογράμμου φέροντος ἀρθρώσεις εἰς τὰς τέσσαρας κορυφὰς καὶ τοῦ ὁποίου τὸ μέσον τῆς μιᾶς τῶν μικρῶν πλευρῶν τραχηλοῦται εἰς τὸ πηδόκρανον, ἐνῷ τὸ ἀντικείμενον μέσον τῆς ἄλλης πλευρᾶς στερεοῦται εἰς τὸ κατάστρωμα διὰ πόλου, περὶ ὃν αὕτη δύναται νὰ παρανεύῃ ἐλευθέρως. Τῶν ἄκρων τῶν οἰακοσχοίνων προσδενομένων πρὸς τὰ ἄκρα τῆς δευτέρας ταύτης πλευρᾶς, προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ στροφὴ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ οἰακοστροφίου μεταδίδεται διὰ τῶν μεγάλων πλευρῶν τοῦ παραλληλογράμμου εἰς τὴν ἑτέραν μικράν, ἥτις χρησιμεύει ὡς οἴαξ. Χρησιμοποιεῖται ἡ τοιαύτη διάταξις εἰς τὰ τορπιλοβόλα, ὅπως κατορθοῦται μεγάλη γωνία οἴακος ἐν στενῷ χώρῳ.

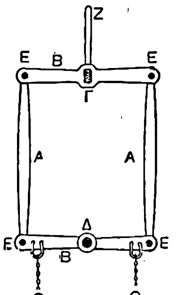

Σχηματικὴ διάταξις παραλληλογράμμου οἴακος.
[Α = μακραὶ πλευραί, Β=βραχεῖαι πλευραί, Γ = ἐγκάθισις πηδοκράνου, Δ = πόλος στροφῆς, Ε = ἀρθρώσεις κορυφῶν, Ζ=πηδάλιον, Θ = ἁλύσεις οἰακοσχοίνου.]

—*[Ναυτ. Τεχν.]* Καλεῖται *παραλληλόγραμμον* ἐργαλεῖον, ὅπερ ἀποτελοῦσι δύο ἰσομεγέθεις κανόνες παράλληλοι, συνδεόμενοι διὰ δύο ἐλασματίων ὀρειχαλκίνων, δυναμένων νὰ στρέφωσιν ἐλευθέρως περὶ τὸν πόλον, ὅστις στηρίζει ἕκαστον ἄκρον τοῦ ἐλάσματος ἐφ' ἑκάστου κανόνος. Τῶν εὐθειῶν αἵτινες συνδέουν νοητῶς τοὺς δύο πόλους στροφῆς ἑκάστου ἐλασματίου διατιθεμένων ἐκ κατασκευῆς παραλλήλως, προφανὲς εἶναι ὅτι ἀπομακρυνομένου τοῦ ἑνὸς κανόνος ὁ παραλληλισμός του πρὸς τὸν παραμείναντα ἀκίνητον διατηρεῖται. Τὸ τοιοῦτον ναυτικὸν ἐργαλεῖον εἶναι ἀπαραίτητον πρὸς χάραξιν πλεύσεως ἢ ἀντιστοιχίας. **Σ. Ε. Λ.**

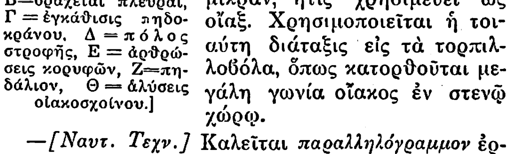

Παραλληλόγραμμον.
[Α=Κάτω κανὼν σταθερός. Β=Ἄνω κανὼν κινητός. Γ=Συνδετικὰ ἐλασμάτια ἀρθρωτὰ περὶ τὰς ἀρθρώσεις Ζ. Δ=Κομβία χειρισμοῦ. Ε=Γλυφὴ χειρισμοῦ. Εἰς τὴν ἄνω καὶ τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ παραλληλογράμμου, διαιρέσεις μικρογνωμονίου, οὗ τὸ κέντρον εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς.]

— **παραλληλόγραμμον τοῦ** ***Βάτ.*** Καλεῖται οὕτω ὁ μηχανισμός, διὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται τὸ βάκτρον τοῦ ἐμβόλου τῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ ζυγοῦ αὐτῶν. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος σκοπὸν ἔχει νὰ μετατρέπῃ, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ διωστῆρος καὶ τοῦ στροφάλου, τὴν εὐθύγραμμον καὶ παλινδρομικὴν κίνησιν τοῦ ἐμβόλου τοῦ κυλίνδρου εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τῆς ἀτράκτου τῆς μηχανῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας στερεοῦται τὸ στρόφαλον, ὅπερ συνδέεται μετὰ τοῦ διωστῆρος. Τὸ παραλληλόγραμμον τοῦ Βὰτ καλεῖται ἄλλως καὶ *παραλληλιστὴς* τοῦ Βάτ, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου του Watt. **Δ. Κ. Α.**

— ***παραλληλόγραμμον τῶν δυνάμεων.*** Καλεῖται οὕτω τὸ παραλληλόγραμμον, ὅπερ σχηματίζεται κατὰ τὴν γραφικὴν σύνθεσιν δύο δυνάμεων, αἵτινες ἐφαρμόζουσιν ἐφ' ἑνὸς σημείου, χωρὶς νὰ κεῖνται ἐπ' εὐθείας. Ἡ διὰ τοῦ σημείου τούτου διερχομένη διαγώνιος τοῦ παραλληλογράμμου δίδει τὴν φορὰν καὶ τὸ μέγεθος τῆς συνισταμένης τῶν δύο δυνάμεων.

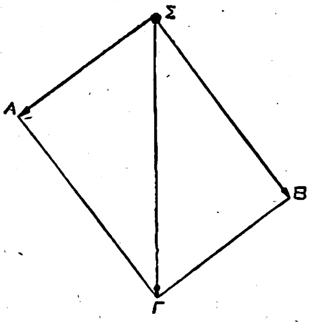

[ΑΣΒΓ= παραλληλόγραμμον τῶν δυνάμεων. ΣΑ καὶ ΣΒ=συνιστῶσαι δυνάμεις. ΣΓ=συνισταμένη δύναμις.]

— ***παραλληλόγραμμον τῶν κανόνων.*** Καλεῖται τοιουτοτρόπως ὄργανον σχεδιάσεως, ἀποτελούμενον ἐκ δύο παραλλήλων πρὸς ἀλλήλους κανόνων, συνδεδεμένων μεταξύ των δι' ἀρθρώσεων διὰ δύο παραλλήλων ἐπίσης πρὸς ἄλληλα ἐλασμάτων, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζεται πάντοτε παραλληλόγραμμον, οἱ δὲ κανόνες νὰ δύνανται νὰ συμπλησιάζωσιν ἢ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων ὅσον τὸ ἐπιτρέπει βέβαια τὸ μῆκος τῶν ἐλασμάτων, ἀλλὰ νὰ παραμένωσι πάντοτε μεταξύ των παράλληλοι. Τὸ ὄργανον τοῦτο χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ταχεῖαν χάραξιν παραλλήλων εὐθειῶν γραμμῶν. **Δ. Κ. Α.**

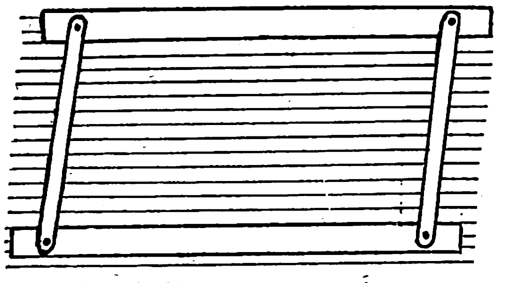

Παραλληλόγραμμον τῶν κανόνων.

παραλληλόγραμμος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ περατούμενος εἰς γραμμὰς παραλλήλους: «παραλληλόγραμμον σχῆμα» καὶ *παραλληλόγραμμον* (τό) ὡς οὐσιαστικὸν (βλ. λ.).

— **παραλληλόγραμμος** ***ἐπιταγή*** *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. λ. *ἐπιταγή* (τ. ΙΑ', σ. 432 γ').

παραλληλογραφικὸς ***κανών.*** Μαθηματικὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν χάραξιν πορειῶν καὶ διοπτεύσεων ἐπὶ τοῦ χάρτου. Εἶναι κανὼν ἐξ ἐβένου Α, οὗ αἱ πλευραὶ φέρουν διακρίσεις εἰς ἑκατοστὰ καὶ δακτύλους, ἔχει δὲ εἰς τὸ μέσον χειριστικὸν κύλινδρον Β, δυνάμενον νὰ στρεφηται περὶ τὸν συνδέομενον πρὸς τὸν κανόνα ἄξονά του. Ὁ κύλινδρος οὗτος ἀπολήγει εἰς δύο τροχίσκους Γ, ὧν αἱ ἐπιφάνειαι ἔχουν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ κανόνος μόλις ἐξέχουσαι αὐτῆς. Ἐὰν φέρωμεν τὴν ἄνω κόψιν τοῦ κανόνος ἐπὶ δοθείσης εὐθείας καὶ μετακινήσωμεν τὸν κανόνα ὠθοῦντες ἐλαφρῶς, οὗτος ὀλισθαίνων ἐπὶ τῶν τροχίσκων του μᾶς παρέχει οἱανδήποτε θέλομεν παράλληλον. **Σ. Ε. Λ.**

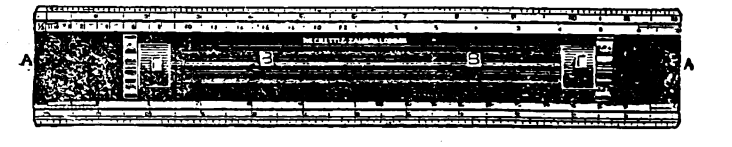

Παραλληλογραφικὸς κανών.

παραλληλογράφος (ὁ)· ὄργανον πρὸς χάραξιν παραλλήλων γραμμῶν.

παραλληλόμετρον (τό). Ἐργαλεῖον χρήσιμον ἐν τῇ προσθετικῇ ὀδοντιατρικῇ. Πρὸς παρασκευὴν

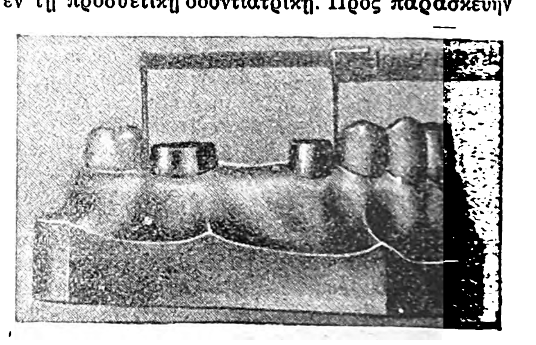

Παραλληλόμετρον.

Digitized by Google

καὶ τοποθέτησιν ἐν τῷ στόματι ὡρισμένων τεχνητῶν ἐργασιῶν, ἰδίως κινητῶν γεφυρῶν, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπίτευξις τελείου παραλληλισμοῦ τῶν ὑπαρχόντων ὀδόντων, καθόσον ἄνευ αὐτοῦ εἶναι δύσκολος ἡ τοποθέτησις τοῦ τεχνητοῦ κατασκευάσματος ἐν τῷ στόματι καὶ ἡ παρὰ τοῦ ἀσθενοῦς κατ' ἀρέσκειαν ἀφαίρεσις αὐτοῦ, ἄνευ βλάβης πολλάκις τῶν ὀδόντων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται ὡς στηρίγματα τῆς γεφύρας ἢ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ τεχνητοῦ κατασκευάσματος. Διὰ τοῦ παραλληλομέτρου ὁ ἰατρὸς κανονίζει ἐπὶ τοῦ ἐκμαγείου τὴν ἀπαιτουμένην παραλληλογράμμισιν τῶν φυσικῶν ὀδόντων καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς. Ν. Γ. Π.

παραλληλόνευρον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φύλλον, ὅπερ φέρει νευρώσεις παραλλήλους. Παραλληλόνευρα εἶναι τὰ φύλλα τῶν περισσοτέρων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φανερογάμων*. Δ. Ν. Π.

παράλληλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρ' ἄλλον, ὁ πλησίον ἄλλου ἱστάμενος· || ὁ σχετικὸς πρός τινας, ὁ ἔχων κοινὰς ὁμοιότητας πρὸς ἄλλον, ὁ δυνάμενος νὰ παραβληθῇ, νὰ συγκριθῇ: «παράλληλα γεγονότα,—φαινόμενα»· || «Πλουτάρχου βίοι παράλληλοι» ζεύγη βιογραφιῶν ἑνὸς Ἕλληνος καὶ ἑνὸς Ρωμαίου ἐχόντων οὐσιώδεις ὁμοιότητας· || «παράλληλοι εὐθεῖαι, — ὁδοὶ» ὅταν ἡ κάθετος ἐπὶ τῆς μιᾶς εἶναι ἐπίσης κάθετος καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης.—Ἐπίρρ. *παραλλήλως*.

— *[Γεωμετρ.]* *Παράλληλος εὐθεῖα* πρὸς ἄλλην εὐθεῖαν καλεῖται ἐὰν αἱ δύο εὐθεῖαι κεῖνται ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ καὶ δὲν συναντῶνται, ὁσονδήποτε καὶ ἂν προεκταθῶσι. Παράλληλος εὐθεῖα πρὸς ἐπίπεδον λέγεται ὅταν ἡ εὐθεῖα καὶ τὸ ἐπίπεδον δὲν ἔχουσι κοινὸν σημεῖον, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἐκταθῶσι. Παράλληλα *ἐπίπεδα* λέγονται τὰ ἐπίπεδα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι κοινὰ σημεῖα ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐκταθῶσιν. Ἐὰν δύο εὐθεῖαι εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν καὶ κεῖνται μετ' αὐτῆς εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, αἱ εὐθεῖαι εἶναι παράλληλοι καί, ἐν γένει, δύο εὐθεῖαι ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ κείμεναι, ἐὰν τέμνωνται ὑπὸ τρίτης, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωσι τὰς ἐσωτερικὰς γωνίας α καὶ β παραπληρωματικάς, ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι

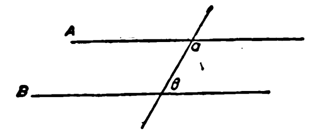

παράλληλοι. Τὸ ἀντίστροφον τῆς προτάσεως ταύτης, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν αἱ εὐθεῖαι Α καὶ Β εἶναι παράλληλοι αἱ γωνίαι α καὶ β ἔχουσιν ἄθροισμα δύο ὀρθῶν (παραπληρωματικαί), στηρίζεται ἐπὶ τοῦ αἰτήματος τοῦ Εὐκλείδου, καθ' ὃ «ἐκ σημείου ἐκτὸς εὐθείας κειμένου ἄγεται μόνον μία παράλληλος τῇ δοθείσῃ εὐθείᾳ». Τὸ αἴτημα τοῦτο ἢ ἀξίωμα ἐγένετο ἀντικείμενον ἐρεύνης πλείστων μαθηματικῶν, οἵτινες μὴ εὑρίσκοντες αὐτὸ προφανὲς (ὡς πρέπει νὰ εἶναι πᾶν ἀξίωμα), ἀφ' ἑνὸς προσεπάθησαν νὰ τὸ συναγάγωσιν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀξιώματα τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας (δηλαδὴ νὰ τὸ ἀποδείξωσι) καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τὸ παραλείψωσι, δημιουργοῦντες νέαν γεωμετρίαν ἄνευ τοῦ ἀξιώματος τούτου. Καὶ αἱ μὲν προσπάθειαι διὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ αἰτήματος δὲν ἀπέδωκαν μέχρι τοῦ νῦν σαφῆ ἀποτελέσματα, ἂν καὶ λέγεται ὅτι μαθηματικὸς Ἕλλην τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, Ἄγανις τὸ ὄνομα, συνήγαγε τὸ αἴτημα τοῦ Εὐκλείδου ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀρχιμήδους: ὅτι «πᾶσα εὐθεῖα πολλαπλασιαζομένη ἐπὶ ἀριθμὸν δύναται νὰ ὑπερβῇ εἰς μῆκος οἱανδήποτε ἄλλην». Τῶν προσπαθειῶν ὅμως τοῦ δευτέρου εἴδους, τῆς παραλείψεως τοῦ αἰτήματος, ἔχομεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν διαφόρων γεωμετριῶν μὴ παραδεχομένων τὸ αἴτημα τοῦ Εὐκλείδου καὶ διὰ τοῦτο *μηευκλειδείων* κληθεισῶν. Πρῶτος δημιουργήσας τοιαύτην γεωμετρίαν εἶναι ὁ Ρῶσος μαθηματικὸς Νικόλαος Lobatschevsky τῷ 1836, ὅστις ὑπεστήριζεν ὅτι εἶναι δυνατὸν ἐξ ἑνὸς σημείου ἐκτὸς εὐθείας ν' ἀχθῶσι πολλαὶ παράλληλοι τῇ δοθείσῃ εὐθείᾳ, ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν παντὸς τριγώνου εἶναι μικρότερον τῶν δύο ὀρθῶν, τῆς διαφορᾶς τῶν δύο ὀρθῶν ἀπὸ τοῦ ἀθροίσματος τῶν γωνιῶν τούτου οὔσης ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τριγώνου καὶ τὸ ἔτι παραδοξότερον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχουσιν ὅμοια σχήματα, ἐὰν δὲν εἶναι ἴσα. Βραδύτερον (τῷ 1867) ὁ Γερμανὸς Kiemann ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τῆς ἐπιστήμης, δεχόμενος τὸ διάστημα ὡς σφαιρικόν, ἀπορρίπτων μετὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Εὐκλείδου καὶ τὸ πρῶτον ἀξίωμα τῆς εὐθείας γραμμῆς, τὸ ὁρίζον τὴν εὐθεῖαν διὰ δύο σημείων. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ εὐκλείδειος γεωμετρία εἶναι γενικῶς ἐπιβεβλημένη διὰ τὴν ἁπλότητα τῶν προτάσεών της, ἀνταποκρινομένην πλήρως εἰς τὴν συνήθη ἐποπτείαν τῶν ἀντικειμένων.

Ἡ παραλληλία τῶν εὐθειῶν ἔχει τὴν μεταφορικὴν ἰδιότητα τῆς ἰσότητος· ὅπως εἰς τὴν ἰσότητα ἐκ τῶν τύπων Α=Γ, Β=Γ ἕπεται καὶ Α=Β, οὕτω καὶ εἰς τὴν παραλληλίαν τῶν εὐθειῶν ἔχομεν ὅτι «αἱ τῇ αὐτῇ εὐθείᾳ παράλληλοι εἶναι καὶ μεταξὺ παράλληλοι».

Ἡ ἰδιότης αὕτη ὑφίσταται καὶ διὰ τὴν παραλληλίαν τῶν ἐπιπέδων· ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται καὶ μεταξὺ εὐθειῶν καὶ ἐπιπέδου: τουτέστιν ἐκ τοῦ ὅτι δύο εὐθεῖαι εἶναι παράλληλοι τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ, δὲν ἕπεται ὅτι αἱ εὐθεῖαι αὗται εἶναι μεταξύ των παράλληλοι. Ἐὰν εὐθεῖα εἶναι παράλληλος πρὸς εὐθεῖάν τινα ἑνὸς ἐπιπέδου, θὰ εἶναι παράλληλος καὶ πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦτο· καὶ ἀντιστρόφως, ἐὰν εὐθεῖα εἶναι παράλληλος πρὸς ἐπίπεδον, θὰ εἶναι παράλληλος πρὸς πᾶσαν τομὴν τοῦ ἐπιπέδου τούτου δι' ἑτέρου ἐπιπέδου διὰ ταύτης διερχομένου. Πᾶσα εὐθεῖα κειμένη εἰς ἐπίπεδον παράλληλον ἑτέρῳ ἐπιπέδῳ εἶναι παράλληλος τῷ ἐπιπέδῳ τούτῳ. Παράλληλοι εὐθεῖαι μεταξὺ δύο παραλλήλων ἐπιπέδων περιεχόμεναι εἶναι ἴσαι. Παράλληλα δ' ἐπίπεδα τέμνοντα οἱασδήποτε εὐθείας (κειμένας ἢ μὴ ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ) τέμνουσι ταύτας εἰς μέρη ἀνάλογα. Ἐὰν εὐθεῖα εἶναι παράλληλος πρὸς δύο ἐπίπεδα, θὰ εἶναι παράλληλος καὶ πρὸς τὴν τομήν των (ἐὰν τέμνωνται). Ἐὰν δὲ ἐπίπεδα εἶναι παράλληλα, αἱ τομαὶ αὐτῶν ὑπὸ ἄλλου ἐπιπέδου εἶναι εὐθεῖαι παράλληλοι. Ν. Γ.

— *[Τακτ.]* *Παράλληλος* καλεῖται μία ἑκάστη μετωπικὴ γραμμή, εἰς ἣν φθάνει διαδοχικῶς ὁ πολιορκῶν φρούριόν τι ἢ ὀχυρὰν τοποθεσίαν καὶ ἥν, ἅμα τῇ ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσει του, ὀχυρώνει παραυτα, ἵνα τοιουτοτρόπως, ἀφ' ἑνὸς ἐξασφαλίζηται πλήρως, ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ τὴν χρησιμοποιῇ ὡς ὁρμητήριον (βάσιν ἐξορμήσεως) διὰ νέαν προχώρησιν. Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι τὸ μέτωπον ἑκάστης *παραλλήλου* ὀργανοῦται παραλλήλως περίπου πρὸς ὡρισμένον μέτωπον τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου ἢ τοποθεσίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἅμα ὡς ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ βάθος ὀχυρώσεως (1916), ἐδόθη τὸ ὄνομα *παράλληλος* εἰς μίαν ἑκάστην τοποθεσίαν τῆς κατὰ βάθος ἀμυντικῆς ὀργανώσεως. Ὁ ὅρος οὗτος ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ 1918, ἔκτοτε δὲ δὲν χρησιμοποιεῖται πλέον κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχήν. Ν.Θ.Κ.

— *[Μουσ.]* Ὁ ὅρος *παράλληλος* ὑποδεικνύει τὴν εὐθεῖαν κίνησιν δύο ἢ περισσοτέρων φωνῶν. Ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ἡ ὀλιγώτερον καλὴ ἐν τῇ συνδέσει τῶν συγχορδιῶν καὶ προκαλεῖ συχνάκις σφάλματα. Εἰδικώτερον δὲ ἡ εὐθεῖα κίνησις εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος, ἐφόσον προκαλεῖ τὰς λεγομένας *πέμπτας* καὶ *ὀγδόας παραλλήλους*. Ἡ κακὴ ἐντύπωσις ἐκ τῶν παραλλήλων διαφαίνεται ἐν τῇ ἁρμονίᾳ μέχρι τεσσάρων φωνῶν καὶ ἐλαττοῦται ἐφόσον αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν φωνῶν.

Ἐν τῇ ἑπομένῃ τετραφώνῳ συνδέσει:

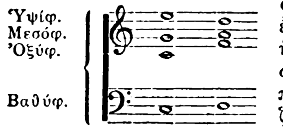

ὁ βαθύφωνος βαίνει ἐκ τοῦ *ντο* εἰς τὸ *ρε*, ἡ δὲ μεσόφωνος ἐκ τοῦ *σολ* εἰς τὸ *λα*, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται αἱ παράλληλοι πέμπται *ντο-σολ*, *ρε-λα*.

Ἐν δὲ τῇ συνδέσει: τὸ *φα* τῆς ὑψιφώνου βαίνει πρὸς τὸ *ρε*, ἐπίσης δὲ τὸ *φα* τοῦ ὀξυφώνου βαίνει πρὸς τὸ *ρε*, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται αἱ

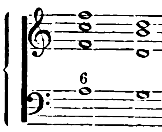

παράλληλοι ὀγδόαι *φα-ρε*, *φα-ρε*. Ἐξαιρετικῶς δύο παράλληλοι πέμπται εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτραπῶσιν, ἐφόσον ἡ δευτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἠλαττωμένη π. χ.

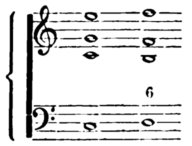

Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν παραλλήλων πεμπτῶν καὶ ὀγδοῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐμφανίζεται ὡς ζωηρὰ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς πρωτογόνου ἁρμονίας, ἥτις ἀκριβῶς ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς παραλλήλου πορείας ὀγδοῶν, πεμπτῶν καὶ τεταρτῶν. Αἱ ἀπαγορευτικαὶ θεωρίαι τῶν κυριωτέρων θεωρητικῶν τῆς «Ars nova» (ΙΔ' αἰῶν) Ἰωάννου ντὲ Γκαρλάντ, Μυρὶ καὶ Βιτρύ, ἐγένοντο ἀποδεκταὶ καὶ παραμένουσι μέχρις σήμερον ἐν χρήσει, τοὐλάχιστον διὰ τὸ αὐστηρὸν ὕφος.

Ἐὰν ἡ παράλληλος πορεία τῶν πεμπτῶν καὶ ὀγδοῶν εἶναι ἀπολύτως ἀπορριπτέα, ἡ παράλληλος κίνησις τῆς τρίτης καὶ ἕκτης, μετὰ τῶν ἀναδιπλασιασμῶν των εἰς τὴν ὀγδόην, χωρὶς νὰ ἀπαγορεύηται, συνιστᾶται νὰ χρησιμοποιῆται μετὰ φειδοῦς, ἰδίως εἰς τὴν ἀντίστιξιν. Ὑπῆρξαν μάλιστα θεωρητικοὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀποκλείσαντες αὐτὴν ἀπολύτως.

Συμβαίνει συχνάκις ὥστε εἰς πολυφωνικόν τι ὄργανον (κλειδοκύμβαλον, ἁρμόνιον, ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον) ἢ εἰς τὴν ὀρχήστραν, μελῳδία τις νὰ παρουσιάζηται ταυτοχρόνως εἰς δύο ἢ περισσοτέρας ὀγδόας. Ὁ ἀναδιπλασιασμὸς οὗτος τῆς μελῳδίας δὲν θεωρεῖται ἐν τούτοις προκαλῶν παραλλήλους ὀγδόας, ἑρμηνευόμενος ὅτι ἐνισχύει ἀκριβῶς τὴν μελῳδίαν. Εἰδικώτερον, ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργάνῳ ὁ ἀναδιπλασιασμὸς οὗτος ἐμφανίζεται οὐχὶ μόνον εἰς τὴν μελῳδίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας φωνὰς τῆς συγχορδίας, εἰς τρόπον ὥστε τετράφωνός τις ἁρμονία νὰ ἀντηχῇ εἰς περισσοτέρας ὀγδόας, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ θεωρῆται ὅτι δημιουργοῦνται παράλληλα διαστήματα.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν παραλλήλων πεμπτῶν καὶ ὀγδοῶν ἰσχύει καὶ ὁσάκις ἀκόμη κινοῦνται ἀντιθέτως, ὁπότε λαμβάνουσι τὸ ὄνομα *ἀντιπαράλληλοι* πέμπται ἢ ὀγδόαι:

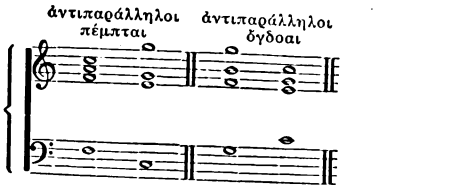

Γενικῶς τὸ τραχὺ καὶ πενιχρὸν αἴσθημα τὸ προκαλούμενον ἐκ τῶν παραλλήλων γίνεται ἐμφανέστερον, ὁσάκις ἡ σύνδεσις τῶν συγχορδιῶν βαίνει κατὰ συνεχεῖς βαθμίδας, ἐλαττοῦται δὲ τοῦτο ἐὰν μεσολαβῇ πήδημα.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν παραλλήλων πεμπτῶν καὶ ὀγδοῶν, ἰσχύουσα ἀπολύτως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁρμονίας καὶ εἰς τὸ αὐστηρὸν ὕφος, δὲν τηρεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων συνθετῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουσι τὴν ἐπίτευξιν ὡρισμένης ἐντυπώσεως. Διότι ἐὰν π. χ. μεμονωμένη τις πέμπτη προκαλῇ δυσάρεστον ἐντύπωσιν, σειρὰ τοιούτων τοποθετουμένων μετὰ τέχνης καὶ ἀπὸ σκοποῦ δημιουργεῖ πάντοτε τὸ αἴσθημα τοῦ νέου καὶ τοῦ ἀπροσδοκήτου (π.χ. αἱ παράλληλοι πέμπται ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δευτέρας πράξεως τῆς «Μποέμ» τοῦ Πουτσίνι, ὡς καὶ πλεῖστα ὅσα παραδείγματα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ντεμπυσσύ, Ραβέλ, Σατί, Σαμπριέ, Φράνκ, Μπρυνώ, Σαίνμπεργκ, Στραβίνσκυ, Ὀνεγκὲρ κλπ.).

Ἡ παράλληλος κίνησις τῶν φωνῶν δημιουργεῖ ἐπίσης τὰς λεγομένας *κεκρυμμένας* πέμπτας ἢ ὀγδόας, ὧν ἡ ἐντύπωσις ἐν τούτοις εἶναι ὀλιγώτερον τραχεῖα τῆς τῶν παραλλήλων πεμπτῶν καὶ ὀγδοῶν ἰδίως ὅταν αὗται περιορίζωνται μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν φωνῶν τῆς ἁρμονίας.

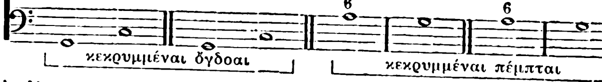

Γ. Σ.

— παράλληλοι κύκλοι *[Ἀστρον.]*. Κύκλοι τῆς γήινης ἢ τῆς οὐρανίου σφαίρας, διευθυνόμενοι παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους. Ὑπάρχουσι διάφορα συστήματα παραλλήλων κύκλων: α') Οἱ *παράλληλοι ὕψους* ἢ *ἀλμικανταρᾶτοι*. Οὗτοι εἶναι τομαὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας δι' ἐπιπέδων καθέτων ἐπὶ τὴν κατακόρυφον καὶ συνεπῶς διευθύνονται παραλλήλως πρὸς τὸν ὁρίζοντα τοῦ παρατηρητοῦ. β') Οἱ *παράλληλοι ἀποκλίσεως*. Οὗτοι εἶναι τομαὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας δι' ἐπιπέδων καθέτων ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου καὶ ἑπομένως διευθύνονται παραλλήλως πρὸς τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν, καλοῦνται δὲ οὕτω, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ ἀπόστασίς των παρέχει εἰς μοίρας τὴν ἀπόκλισιν ἁπάντων τῶν ἐπ' αὐτῶν κειμένων ἀστέρων. Κατὰ ταῦτα δύο ἢ πλείονες ἀστέρες κείμενοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀπόκλισιν, ἕκαστος δὲ παράλληλος εἶναι συγχρόνως ὁ ἡμερήσιος κύκλος, ἤτοι ὁ κύκλος ὃν διαγράφουσι οἱ τοιοῦτοι ἀστέρες κατὰ τὴν ἡμερησίαν περιστροφὴν τῆς οὐρανίου σφαίρας. γ') Οἱ *παράλληλοι πλάτους*. Οὗτοι εἶναι κύκλοι προκύπτοντες ἐκ τομῆς τῆς οὐρανίου σφαίρας δι' ἐπιπέδων καθέτων ἐπὶ τὸν ἄξονα τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ συνεπῶς εἶναι παράλληλοι πρὸς αὐτήν, καλοῦνται δὲ οὕτω, διότι ἀποτελοῦσι τὸν γεωμετρικὸν τόπον ἁπάντων τῶν ἀστέρων, οἵτινες ἔχουσι τὸ αὐτὸ πλάτος. δ') Οἱ *γήινοι παράλληλοι*. Οὗτοι ἀποτελοῦσι τομὰς τῆς γηίνης σφαίρας δι' ἐπιπέδων καθέτων ἐπὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς αὐτῆς. Συνεπῶς εἶναι παράλληλοι πρὸς τὸν γήϊνον ἰσημερινὸν καὶ διέρχονται διὰ τῶν σημείων τῆς γηίνης ἐπιφανείας τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος. Σ. Π.

— παράλληλος σφαῖρα *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ὄψις τῆς οὐρανίου σφαίρας εἰς παρατηρητὴν ἱστάμενον ἐπὶ τῶν πόλων τῆς Γῆς, ἤτοι ἔχοντα γεωγραφικὸν πλάτος ± 90°. Εἰς τοιοῦτον παρατηρητὴν τὸ ζενὶθ θὰ φαίνεται συμπῖπτον μετὰ τοῦ οὐρανίου πόλου καὶ ὁ ἰσημερινὸς μετὰ τοῦ ὁρίζοντος. Ἐὰν πρόκειται περὶ παρατηρητοῦ ἱσταμένου ἐπὶ τοῦ βορείου πόλου, ἅπαντες οἱ πρὸς βορρᾶν τοῦ οὐρανίου ἰσημερινοῦ ἀστέρες θὰ διαγράφωσι τὰ ἡμερήσια τόξα αὐτῶν παραλλήλως τῷ ὁρίζοντι, ἤτοι θὰ εἶναι ἀειφανεῖς, ὡς οὐδέποτε ἀνατέλλοντες οὔτε δύοντες. Ἀντιστρόφως, οἱ ἀστέρες τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου θὰ εἶναι πάντες ἀφανεῖς. Τὰ αὐτὰ φαινόμενα θὰ παρατηροῦνται προκειμένου καὶ περὶ τοῦ Ἡλίου ἢ τῆς Σελήνης, ἀφοῦ τὰ δύο ταῦτα σώματα, διαρκῶς μετατιθέμενα ἐπὶ

Digitized by Google

τοῦ οὐρανοῦ, ἄλλοτε φαίνονται πρὸς βορρᾶν καὶ ἄλλοτε πρὸς νότον τοῦ ἰσημερινοῦ, ἤτοι ὁ μὲν Ἥλιος θὰ εἶναι καθ' ἕκαστον ἔτος ὁρατὸς ἐπὶ ἓξ περίπου μῆνας, ἡ δὲ Σελήνη ἐπὶ ἓν περίπου δεκαπενθήμερον κατὰ μῆνα. Σημειωτέον ὅτι διὰ παρατηρητὴν εὑρισκόμενον ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ πόλου, ὁ μεσημβρινὸς τοῦ τόπου ἀποβαίνει ἀπροσδιόριστος, ὅπως καὶ τὸ ἀζιμούθιον, διότι ἀπὸ τοῦ πόλου διέρχονται ἅπαντες οἱ μεσημβρινοὶ τῆς Γῆς, ὅπως ἀπὸ τοῦ ζενὶθ ἅπαντες οἱ κατακόρυφοι κύκλοι. Σ. Π.

Παραλογγοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 419 καὶ μετὰ τοῦ χωρίου *Πέτα* 504. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

παραλογὴ (ἡ) *[Λαογρ.]*. Καλοῦνται οὕτω (*παραλογὲς*) ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις παλαιότερον), τὰ *διηγηματικὰ ᾄσματα*, τὰ μακρὰ δηλαδὴ ἐκεῖνα ᾄσματα, τὰ ὁποῖα, προϋποθέτοντα ἀρκετὴν ποιητικὴν προπαρασκευὴν καὶ ὡριμότητα καὶ ποιητικὴν παράδοσιν καὶ τέχνην, ἀφηγοῦνται ποιητικῶς γεγονότα καὶ πλησιάζουν πρὸς τὸ ἔπος. Παραλογὲς ἀπαντοῦν εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν φθάσει εἰς βαθμόν τινα πολιτισμοῦ. Αἱ νεοελληνικαὶ παραλογὲς δύνανται νὰ διακριθοῦν, ἀναλόγως τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν, εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ *ἀκριτικὰ* καὶ τὰ *πλαστά*, τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις στηρίζονται ἐπὶ λαϊκῶν παραδόσεων ἢ φαίνονται τελείως πλασταί. Τοιαῦτα εἶναι τὸ ᾆσμα τῶν «ἀγαπημένων ἀδερφιῶν καὶ τῆς κακῆς γυναίκας», τῆς «ἀπολησμονημένης», τῆς «κουμπάρας πὄγινε νύφη», τοῦ «γυρισμοῦ τοῦ ξενιτεμένου», τοῦ «γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας», τοῦ «κολυμπητῆ», τοῦ «νεκροῦ ἀδελφοῦ» κλπ. Γενικῶς αἱ παραλογὲς διὰ τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας ἐν ταῖς περιγραφαῖς, τὴν τόλμην ἐν τῇ ἐκφράσει, τὴν γραφικότητα τῆς γλώσσης καὶ τὴν συντομίαν καὶ δραματικότητα τῆς διηγήσεως. [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α' (Ἀθῆναι 1922).—*Ν. Γ. Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (6' ἔκδ. Ἀθῆναι 1925.] —Ω.

παραλογὴ (ἡ) *[Λογοτεχν.]*· βλ. λ. *μπαλλάντα*.

παραλογία (ἡ)· παραλογισμός.

παραλογίζομαι· σκέπτομαι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, παρὰ τὴν λογικήν, συνάγω σφαλερὰ συμπεράσματα, κρίνω κακῶς.

παραλογισμὸς (ὁ)· σφαλερὸς λογισμός, κακός, παράλογος συλλογισμός.

— *[Λογικ.]* Καλοῦνται οὕτω οἱ ψευδώνυμοι ἐκεῖνοι συλλογισμοὶ (οἱ ἡμαρτημένοι δηλαδὴ καὶ ἐκ παρεκβάσεως ἀπὸ τῶν συλλογιστικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν κανόνων προελθόντες), οἱ ὁποῖοι γίνονται ἐξ ἀγνοίας καὶ πλάνης. Ἀντιδιαστέλλονται ψυχολογικῶς πρὸς τὰ *σοφίσματα*, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ταῦτα ψευδώνυμοι συλλογισμοὶ καὶ παραλογισμοί, ἀλλὰ γίνονται ἐσκεμμένως πρὸς ἀπάτην ἢ χάριν παιδιᾶς (βλ. λ. *σόφισμα*).

παραλογιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς παραλογισμόν, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἀπατᾶν διὰ ψευδῶν συλλογισμῶν.

παράλογος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, παρὰ τὴν λογικήν, ἀδιανόητος: «παράλογος ἀξίωσις, — ἐπιχείρησις»· || «παράλογος ἄνθρωπος» ὁ ἔχων παραλόγους ἀξιώσεις, ὁ μὴ λογικός.

Πάραλοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. —1) Οἱ κατοικοῦντες τὴν Παραλίαν τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. *Παράλιος*).

—2) Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ πλήρωμα τῆς ἱερᾶς τριήρους «Παράλου» (βλ. λ.). Πάραλοι ἐκαλοῦντο οὗτοι καὶ ὅτε μετετέθησαν ἐκ τῆς «Παράλου» εἰς στρατιῶτιν ναῦν κατὰ τὸ 411 π. Χ. ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν 400 πρὸς τιμωρίαν, διότι εἶχον ἀναγγείλει εἰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς ὅτι ὁ ἐν Σάμῳ στόλος δὲν ἐπεδοκίμαζε τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἀθήναις πολιτικὴν μεταβολήν. ΚΑΨ.

πάραλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀρχ., ὁ παρὰ τὴν ἅλα, παρὰ τὴν θάλασσαν, παραθαλάσσιος, παράλιος.

— **πάραλον** *ἕλος [Ἀκτογρ.]*. Μικρὰ καὶ ἀβαθὴς λιμνοθάλασσα μεταβληθεῖσα διὰ τοῦ χρόνου εἰς τελματώδη ἔκτασιν καὶ περιβαλλομένη ἐνίοτε ὑπὸ ἐδάφους ὑποτρέμοντος εἰς τὸν βηματισμόν. Ὅταν δὲ ἡ ἐξάτμισις τοῦ παράλου ἕλους τὸ ξηράνῃ προσκαίρως, φύεται εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν ἔδαφός του καχεκτικὴ *πάραλος χλωρὶς* μεταξὺ ἁλατωδῶν ἐξανθίσεων (βλ. λ. *ἁλοσάχνη*). Μέχρι τοῦ 1910 ἀπήντα τις τοιαῦτα *πάραλα ἕλη* ἀπὸ Τζιτζιφιῶν μέχρι Ξηροταγάρου, ὅπου νῦν οἱ προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου. Σ. Ε. Λ.

— **πάραλος** *σηπεδὼν [Ἀκτογρ.]*. Κατάστασις εἰς ἣν μεταβάλλονται τὰ *πάραλα ἕλη*, ὅταν ἡ γῆ αὐτῶν, σπογγώδης οὖσα, μετατρέπεται εἰς σηπεδωνίτιδα, ποάνθρακα ἢ ἰλύν. Σ. Ε. Λ.

«Πάραλος». Ἱερὰ τριήρης τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἥτις, μετὰ τῆς ἐπίσης ἱερᾶς τριήρους «Σαλαμινίας», ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἐπειγούσας τῆς πόλεως χρείας καὶ ἕνεκα τούτου εἶχε πλήρωμα ἐν ἐνεργείᾳ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, διότι τὸ πλοῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμον πρὸς ἀπόπλουν μὲ πρώτην διαταγήν. Ὁ μισθὸς τοῦ πληρώματος τῆς «Παράλου» (4 καθ' ἑκάστην ὀβολοὶ δι' ἕκαστον ἄνδρα), ὡς καὶ ὁ μισθὸς τοῦ πληρώματος τῆς «Σαλαμινίας», ἦσαν, μὲ τὰ δαπανώμενα διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἱππικοῦ, τὴν ναυπήγησιν πολεμικῶν πλοίων καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τῶν νεωρίων (συμποσούμενα εἰς 40 τάλαντα ἐτησίως), αἱ ἐν εἰρήνῃ εἰς πολεμικὰς χρείας δαπάναι τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς δημοκρατίας των ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τὰ ὀνόματά των ἀμφότεραι αἱ ἱεραὶ τριήρεις εἶχον λάβει ἀπ' ἀρχαιοτάτων, φαίνεται, χρόνων, ὅτε ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐστερεῖτο ἄλλων πλοίων καὶ εἶχε μόνον δύο, ἓν διὰ τὴν μετὰ τῆς νήσου Σαλαμῖνος συγκοινωνίαν (τὴν «Σαλαμινίαν») καὶ ἓν διὰ τὴν μετὰ τῆς Παραλίας (ἢ Παράλου γῆς), τὴν «Πάραλον». Ὅτε αἱ Ἀθῆναι ἀπέκτησαν στόλον, ἥ τε «Πάραλος» καὶ ἡ «Σαλαμινία» ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἐπειγούσας, ὡς προελέχθη, δημοσίας ὑπηρεσίας (ἀποστολὴν πρεσβειῶν, μετακόμισιν φόρων ἐκ τῶν ὑποτελῶν πόλεων, σύλληψιν καὶ μεταφορὰν ἐγκληματιῶν κ. λ.), διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἦσαν ταχυπόρα πλοῖα. Ἡ δὲ «Σαλαμινία» ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ τὴν κατ' ἔτος μεταφορὰν εἰς Δῆλον τῶν θεωρῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ «Θεωρὶς» καὶ «Δηλία» ἐπεκαλεῖτο. Βραδύτερον εἰς τὰς δύο ταύτας ἱερὰς τριήρεις προσετέθησαν καὶ ἡ «Ἀμμωνιάς», ἡ «Ἀντιγονὶς» καὶ ἡ «Δημητριάς», πρὸς κολακείαν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τοῦ πατρός του οὕτως ὀνομασθεῖσαι. Δι' ἀποστολῆς τῆς «Παράλου» ἐκ τοῦ ναυλοχοῦντος ἐν Σάμῳ ἀττικοῦ στόλου ἀνηγγέλθη εἰς Ἀθήνας ἡ ἀποτυχία τῆς ὑπὸ τὸν Πείσανδρον συνωμοσίας 300 Ἀθηναίων ὁμοφρόνων πρὸς τὴν καταλύσασαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα βουλὴν τῶν 400 (411 π. Χ.), ὅτε καὶ ἀντικατεστάθη τὸ πλήρωμά της δι' ὁμοφρόνων τῆς προρρηθείσης βουλῆς. Κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίαν (405 π. Χ.) ἡ Πάραλος μετὰ 8 ἄλλων ὑπὸ τὸν Κόνωνα πλοίων διέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ μόνη ἐκ τοῦ πολυαριθμοτάτου στόλου (165 τριήρων) ἐπανέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ. Κατὰ τὰς ναυμαχίας τῆς Παράλου ἐπέβαινε συνήθως, ὁ τὴν διεύθυνσιν τῆς ναυμαχίας ἔχων στρατηγός. Τὴν «Πάραλον» ὡς καὶ τὴν «Ἀμμωνιάδα» εἶχον προσωποποιήσει οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, εἰκόνας δὲ αὐτῶν εἶχε φιλοτεχνήσει ὁ ζωγράφος Πρωτογένης. ΚΑΨ.

— **«Πάραλος».** —1) Ἀτμοημιολία τοῦ ἄλλοτε πολεμικοῦ ναυτικοῦ μας, ναυπηγηθεῖσα εἰς τὸ ἐν Γλασκώβῃ ναυπηγεῖον Reid τῷ 1858. Αἱ διαστάσεις της ἦσαν: μῆκος 132 ποδ., πλάτ. 24, βύθισμα 13 5/8 καὶ τὸ ἐκτόπισμά της 390 τόννοι, ἔφερε δὲ πλήρη ἐξαρτισμὸν ἡμιολίας. Μετὰ δοκιμὰς τῆς μηχανῆς, καθ' ἃς ἔδωσε 10 1/4 μιλλ. καθ' ὥραν μὲ 78 στροφὰς τῆς ἕλικος κατὰ λεπτόν, κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ τὴν 20 Ἀπριλίου 1859, παραδοθεῖσα μετὰ πενθήμερον ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ πληρώματός της εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ναυστάθμου ἐν Πόρῳ. Κατ' Ἰούλιον τοῦ 1860 μετέσχε τῆς εἰς Συρίαν ἀποστολῆς, πρὸς προστασίαν ὁμογενῶν κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Δαμασκοῦ, ἐπίσης τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὴν ναυπλιακὴν στάσιν (Μάρτιος 1862). Τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1862 καταπλέουσα εἰς Καλάμας ἐγνώρισεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἐπικειμένην ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, διασώσασα δὲ τὸν ἐν Ἀκαρνανίᾳ κινδυνεύσαντα στρατηγὸν Βαλτινὸν κατέπλευσεν εἰς Κερατσίνιον τὴν νύκτα τῆς ἐξώσεως. Τὸν Μάϊον τοῦ 1864 ἀπετέλεσε μέρος τῆς τιμητικῆς συνοδείας τοῦ βασιλέως Γεωργίου κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὴν Ἑπτάνησον περιοδείαν του, κατὰ δὲ τὸ 1866 μετέφερε πρόσφυγας τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Τελευταῖον πλοῦν ἐξετέλεσε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1907 πρὸς τροφοδότησιν τῶν φάρων τῶν Κυκλάδων, μεθ' ὃν παροπλισθεῖσα ἐχρησιμοποιήθη ὡς πλωτὴ ἀποθήκη. Διελύθη τῷ 1913. —2) Ταχὺ καὶ εὐσταθὲς πλοῖον πρὸς συγκοινωνίαν τοῦ ναυστάθμου (1926) μετατρεπόμενον καὶ εἰς ναρκοθέτιδα. Σ.Ε.Λ.

Πάραλος. —1) Μυθικὸς ἥρως τῶν Ἰώνων, κτίστης τῆς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεως τῶν Κλαζομενῶν. Καὶ τούτου τὸ γένος ἀνῆγον εἰς τοὺς Κοδρίδας τῶν Ἀθηνῶν.

—2) Υἱὸς τοῦ Περικλέους, ὀνομασθεὶς οὕτω κατὰ μυθικόν τινα (τὸν προρρηθέντα) ἥρωα, εἰς ἔνδειξιν τῆς κατὰ τὴν γέννησίν του θαλασσοκρατορίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀπέθανεν ὅτε ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας ὁ λοιμὸς (430 π. Χ.), ὁ δὲ θάνατός του ἐπροξένησε τόσην λύπην εἰς τὸν ἐπιφανῆ πολιτικόν, ὥστε ὅτε περιέβαλε τοὺς κροτάφους του διὰ τοῦ ἐπιταφίου στεφάνου δὲν ἠδυνήθη νὰ δαμάσῃ τὴν λύπην του καὶ ἐξερράγη εἰς γόους. Ἦτο ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔβλεπον κλαίοντα τὸν μέγαν Περικλέα οἱ Ἀθηναῖοι.

—3) Υἱὸς τοῦ Ἀθηναίου Δημοδόκου καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους (*Πλατ.* Ἀπολ. 33). ΚΑΨ.

Πάραλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος τῆς Θεσσαλίας «πόλις τῶν Μαλιέων, ἧς οἱ πολῖται *Παράλιοι*» (*Στεφ. Βυζ.* 503, 2). Ταυτότης ἀκαθόριστος.

— **Πάραλος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης τοῦ Βούτου καὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σεβεννυτικοῦ στόματος τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου. Πιθανῶς εἶναι τὸ σύγχρονον χωρίον *Μπουρολός*. Σ. Ε. Λ.

— **Πάραλος** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ, κατοικούμενος ὑπὸ Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἶχε 35 κατοίκους, τουρκιστὶ δὲ ἐκαλεῖτο *Ὀμπαρλάρ*.

— **Πάραλος** *Γῆ [Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παραλία*.

παραλουμινίτης (ὁ) (Paraluminit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $[AlO]_2 SO_4 . 15 H_2 O$. Ἀπαντᾷ πλησίον τῆς Halle καὶ εἰς τὸ Huelgoat τῆς Βρετάνης. Γ. Β.

παραλουργὴς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο ὁ ἀνήκων εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῶν ἐν Περσίᾳ εὐγενῶν («οἱ ἧττον ἔνδοξοι καὶ ἔντιμοι»), δικαιούμενοι νὰ φέρωσι *παραλουργίδα* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

παραλουργὶς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἱμάτιον παραλουργές, δηλαδὴ ἔχον ἑκατέρωθεν ἢ μόνον ἐν τῷ περιθωρίῳ παρυφασμένην πορφύραν (ἁλουργίδα), ἄλλως καλούμενον καὶ *παραλουργόν*, *παράπηχυ* ἢ *παρυφές*. Τοιοῦτον ἔφερον ἐν Περσίᾳ ὡς διακριτικὸν τῆς τάξεώς των οἱ *παραλουργεῖς*. Ἀντίθετον τῆς παραλουργίδος ἦτο τὸ *ἔγκυκλον* ἢ *περιπόρφυρον* ἱμάτιον. Π. Ν. Π.

παραλοφίδιος *αὖλαξ [Ἀνατομ.]*. Αὖλαξ ἀβαθὴς ἑκατέρωθεν τοῦ σπερματικοῦ λοφιδίου, εἰς ἣν ἐκβάλλουσιν οἱ ἐκφορητικοὶ πόροι τῶν ἀδένων τοῦ προστάτου. Ι. Π.

παραλυμένος, *—η, —ον*· δημοτ. παθ. μετχ. τοῦ *παραλύω*, ὁ ζῶν βίον ἀκόλαστον, διεφθαρμένος, ἄλλως *ξελογιασμένος*.

παράλυσις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἀπώλεια τῆς κινητικῆς λειτουργίας ἢ ἡ ἐλάττωσις αὐτῆς, καὶ δὴ διὰ μὲν τοὺς γραμμωτοὺς μῦς ἡ ἀπώλεια ἢ ἐλάττωσις τῆς βουλητικῆς κινητικότητος (προαιρετικῆς), διὰ δὲ τοὺς λείους ἡ ἀπώλεια ἢ ἐλάττωσις τῆς ἀνακλαστικῆς κινητικότητος. Ἡ μικρὰ ἐλάττωσις τῆς κινητικότητος καλεῖται *πάρεσις*. Αὕτη εἶναι δύο εἰδῶν· ἢ ὀφείλεται εἰς ὀργανικὴν ἀλλοίωσιν τῶν κινητικῶν νευρώνων, ἢ ἐπέρχεται κατόπιν δυναμικῶν λειτουργικῶν ἀλλοιώσεων, ὅτε λέγεται παράλυσις sine materia. Ἡ κινητικὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς κινητικῆς ζώνης τοῦ ἐγκεφάλου (διὰ τὰς προαιρετικὰς κινήσεις) μέχρι τῶν μυῶν ἀπαρτίζεται ἐκ δύο νευρώνων, τοῦ κεντρικοῦ, φερομένου καὶ σχηματίζοντος τὸ πυραμιδικὸν δεμάτιον καὶ τὰς φλοιογεφυρικάς, φλοιοσκελικὰς καὶ φλοιοπρομηκικὰς ἶνας, καὶ τοῦ περιφερικοῦ, ὅστις διὰ μὲν τὰ ἐγκεφαλικὰ νεῦρα ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στελέχους (σκέλη, γέφυρα, προμήκης) καὶ ἀπὸ τῶν εἰδικῶν ἑκάστου νεύρου πυρήνων, διὰ δὲ τὰ νωτιαῖα ἄρχεται ἀπὸ τὰ κινητικὰ κύτταρα τῶν προσθίων κερῶν, ἐξ ὧν (κυττάρων) καὶ ἀφορμῶνται οἱ νευρῖται καὶ ἄγουσιν εἰς τοὺς μῦς· ὁπουδήποτε δὲ τῆς ἐν λόγῳ διαδρομῆς ὑποστῶσιν ἀλλοίωσιν οἱ νευρῶνες (κεντρικὸς ἢ περιφερικός), θὰ ἔχωμεν παράλυσιν. Ὁ κεντρικὸς νευρὼν ἐκτὸς τῆς κινητικῆς λειτουργίας ἔχει καὶ ἄλλην τοιαύτην ἀνακλαστικὴν ἐπὶ τοῦ περιφερικοῦ, ὥστε διάφορος τυγχάνει ἡ παράλυσις ἡ ὀφειλομένη εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος ἀπὸ τῆς ὀφειλομένης εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ περιφερικοῦ. Διακρίνομεν συνεπῶς δύο εἰδῶν παραλύσεις: τὴν ἐκ τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος καὶ τὴν ἐκ τοῦ περιφερικοῦ.

Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι σπουδαία ἐν τῇ κλινικῇ ἰδίᾳ, ἐν ᾗ διακρίνομεν: 1) *Χαλαρὰν παράλυσιν*, οἵα εἶναι ἡ ἐκ βλάβης τοῦ περιφερικοῦ νευρῶνος, εἰς ἣν ἔχομεν ἀπώλειαν ἢ ἐλάττωσιν τῶν ἀνακλάσεων, ἐνῷ οἱ μύες εἶναι χαλαροὶ καὶ παρατηρεῖται μυϊκὴ ὑποτονία, εἶτα δὲ καὶ μυϊκὴ ἀτροφία μετ' ἀντιδράσεως ἠλεκτρικῆς ἐκφυλίσεως. Τὸ βάδισμα, ἂν αὕτη ἀφορᾷ τὰ κάτω ἄκρα, εἶναι καλπαστικὸν (παραλυτικὸν βάδισμα). Αἱ χαλαραὶ παραλύσεις διακρίνονται εἰς μυελικάς, ὡς καλοῦνται αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ἀλλοιώσεις τοῦ ἐν τῷ μυελῷ κυτταρικοῦ σώματος τῶν κινητικῶν νευρώνων, εἰς ριζικάς, ὅταν εἶναι ἠλλοιωμέναι αἱ ρίζαι, καὶ εἰς νευριτικάς, ὅταν εἶναι ἠλλοιωμένα τὰ νεῦρα. Αἱ νευριτικαὶ διακρίνονται εἰς πλεγματικάς, ὅταν εἶναι ἠλλοιωμένα τὰ νεῦρα, ἐκεῖ ἔνθα σχηματίζουσι πλέγματα μετ' ἄλλων, καὶ εἰς στελεχιαίας, ὅταν εἶναι ἠλλοιωμένα τὰ νεῦρα κατὰ τὴν λοιπὴν διαδρομὴν αὐτῶν. 2) *Σπασμωδικήν*, οἵα εἶναι ἡ ἐκ βλάβης τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος, ἡμέρας τινὰς ἢ ἑβδομάδας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως, διότι ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τῶν ἀνακλάσεων ἐνίοτε, ἰδίᾳ δὲ τοῦ σημείου Babinski, ἡ παράλυσις προσομοιάζει τελείως πρὸς τὴν χαλαράν. Ἡ σπασμωδικὴ παράλυσις παρουσιάζει αὔξησιν τῶν τενοντίων ἀνακλάσεων, αὔξησιν τῆς ἀνακλάσεως τῶν προσαγωγῶν ἀντιθέτου πλευρᾶς, σημεῖον Babinski ἢ παραλλαγὰς αὐτοῦ (Oppenheim, Gordon, Scheiffort),

Digitized by Google

κλόνον τοῦ ποδὸς καὶ κλόνον ἐπιγονατίδος. Οἱ μύες εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σκληροὶ καὶ δύσκαμπτοι. Ἀναλόγως δὲ τούτου διακρίνουσιν εἰς τὴν σπασμωδικὴν παράλυσιν τρία στάδια, ἀπὸ ἀπόψεως ἐξελίξεως: 1) Τὸ ἀρχικόν, εἰς ὃ ἔχομεν τὴν ρηθεῖσαν αὔξησιν τῶν ἀνακλάσεων μετὰ τῶν λοιπῶν σημείων. 2) Τὸ σπασμωδικὸν βάδισμα (διὰ τὰ κάτω ἄκρα), εἰς ὃ μεταπίπτει τὸ πρῶτον στάδιον μετὰ χρόνον ἄλλοτε ἄλλον, ἀναλόγως τῆς νόσου εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ παράλυσις· εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἔχομεν ἐπὶ πλέον τοὺς μυϊκοὺς κλονισμοὺς (τινάγματα) κατὰ τὴν νύκτα, τὸν αὐτόματον κλόνον τοῦ ποδὸς καὶ δυσκαμψίαν ἐντονωτέραν, μετὰ παροδικῶν μυϊκῶν συσπάσεων. Τὸ σπασμωδικὸν βάδισμα ἔχει ἰδίους χαρακτῆρας: ὁ ἀσθενὴς βαδίζει διατηρῶν ἀλύγιστον τὴν κατὰ γόνυ ἄρθρωσιν, λόγῳ τῆς δυσκαμψίας, βαίνων δὲ κλίνει ἀντιθέτως τοὺς ὤμους, ἐνῷ ὁ πούς ὁ παράλυτος κινεῖται πρὸς τὰ πρόσω διαγράφων τόξον κύκλου, ἐνῷ τὸ ἔξω χεῖλος αὐτοῦ σύρεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (εἰλίπους). 3) Τὸ στάδιον τῶν μονίμων συσπάσεων, ὅτε πᾶσα κίνησις βουλητικὴ εἶναι ἀνέφικτος, τὸ δὲ ἄκρον εὑρηται συνεσπασμένον ἐν ἐκτάσει. Καὶ αἱ παθητικαὶ δὲ κινήσεις εἰσὶ λίαν περιωρισμέναι. Εἰς τὰ ἄνω ἄκρα τὸ 2ον καὶ 3ον στάδιον διακρίνονται μόνον ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ δυσκαμψίας, ἥτις εἶναι ἀπόλυτος, εἰς δὲ τὸ 3ον στάδιον καὶ τὸ ἄνω ἄκρον εὑρηται συνεσπασμένον ἐν ἡμικάμψει καὶ προσαγωγῇ καὶ μὲ τὴν χεῖρα ἐν πρηνισμῷ. Εἴς τινας μυελικὰς παθήσεις καὶ τὰ κάτω ἄκρα δύνανται νὰ εὑρηνται συνεσπασμένα ἐν κάμψει. Εἰς ἄλλας, τέλος, παθήσεις μυελικάς, ἂν γίνωσιν αὗται πλήρως ἐγκάρσιαι, ταχέως, μολονότι ἔχομεν ἀλλοίωσιν τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος, ἡ παράλυσις εἶναι ἢ καθίσταται σπασμωδική. Ἡ παράλυσις, ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως καὶ ἐκτάσεως τῶν ἀλλοιώσεων, ἐνδέχεται νὰ καταλαμβάνῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ σώματος, νὰ εἶναι ὁλικὴ ἢ μερικὴ καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐκ τούτου διακρίνομεν τὰς παραλύσεις: 1) Εἰς *ἡμιπληγίαν*, ὡς καλοῦμεν τὴν παράλυσιν τοῦ ἡμίσεος μέρους τοῦ σώματος. Αὕτη συνήθως εἶναι σπασμωδικὴ καὶ ὀφείλεται εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος. Ἀναλόγως δὲ τοῦ μέρους, εἰς ὃ οὗτος εἶναι βεβλαμμένος, διακρίνεται: α') εἰς φλοιώδη ἡμιπληγίαν, β') εἰς θαλαμικήν, γ') εἰς σκελικήν, δ') εἰς γεφυρικήν, ε') εἰς προμηκικήν, στ') εἰς νωτιαίαν ἢ καλουμένην συνδρομὴν Brown-Sequard. Ἐκτὸς ὅμως τῆς διακρίσεως ταύτης καὶ αὗται αἱ τοπικαὶ ἡμιπληγίαι διακρίνονται εἰς ἄλλας πλείονας (π. χ. εἰς γεφυρικάς, εἰς προμηκικὰς κλπ.) ἀναλόγως τῆς συμμετοχῆς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐγκεφαλικοῦ νεύρου καὶ ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τῆς ἀλλοιώσεως εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς γεφύρας (π. χ τὸ ἄνω ἢ κάτω, πρόσθιον ἢ ὀπίσθιον), ὥστε ἔχομεν πλείονας συνδρομὰς ἡμιπληγικάς, ἐπαλλασσούσας ἰδίως (Fowille, Gübler, Cestan, Chenais, Babinski, Nageotte). Ἐκτὸς ὅμως τούτων καὶ παθήσεις τοῦ περιφερικοῦ νευρῶνος, σπανιώτατα βεβαίως, δύνανται νὰ προξενήσωσιν ἡμιπληγίαν ἂν ἐντοπισθῶσιν εἰς τοὺς νευρῶνας τοὺς νευροῦντας τὸ ἥμισυ μέρος τοῦ σώματος. Τοιαῦται δύνανται νὰ εἶναι ἢ μυελικαὶ (κυτταρικαὶ) ἢ ριζιτικαὶ ἢ πολυνευριτικαί, αἵτινες εἶναι χαλαραί. Αἱ πολυνευριτικαὶ παραλύσεις, λόγῳ ἐκφυλίσεως τῶν μυῶν καὶ τῶν ἰνοτενοντωδῶν ἀνελκύσεων αὐτῶν δύνανται νὰ ἐμφανίζωνται ὡς σπασμωδικαὶ λόγῳ δυσκαμψίας, μὴ ὑπαρχόντων μυῶν ἀλλὰ συνεκτικοῦ ἱστοῦ καὶ τενόντων. 2) Εἰς *παραπληγίαν*, ὡς καλοῦμεν τὴν παράλυσιν τῶν δύο κάτω ἄκρων. Αὕτη ὀφείλεται εἰς ἀλλοίωσιν τῶν δύο παρακέντρων λοβίων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ (νόσος Little), εἴτε εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ θωρακικὴν ἢ ὀσφυϊκὴν καὶ ἱεράν (ἤτοι κάτω τοῦ Θ μυελοτομίου) ἢ εἰς ἀλλοίωσιν τῶν ὀσφυϊερῶν ριζῶν ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν νεύρων. Εἶναι χαλαρὰ ὅταν ἡ ἀλλοίωσις ἀφορᾷ τὰ νεῦρα ἢ τὰς ρίζας ἢ τὰ ὀσφυϊερὰ μυελοτόμια. 3) Εἰς *διπληγίαν*, ὡς καλοῦμεν τὴν παράλυσιν ἑνὸς ἄνω καὶ ἑνὸς κάτω ἄκρων ὁμοῦ. Εἶναι χαλαρὰ ἢ σπασμωδική, ἢ σπασμωδικὴ διὰ τὸ κάτω ἄκρον καὶ χαλαρὰ διὰ τὸ ἄνω, ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τῶν ἀλλοιώσεων. 4) Εἰς τετραπληγίαν, ὡς καλοῦμεν τὴν παράλυσιν καὶ τῶν τεσσάρων ἄκρων· ἡ ἀλλοίωσις, ἑδραζομένη εἰς τὸν αὐχενικὸν ἄνω μυελόν, δίδει σπασμωδικὴν τετραπληγίαν, εἰς τὴν αὐχενοθωρακικὴν χώραν δίδει χαλαρὰν διὰ τὰ ἄνω ἄκρα παράλυσιν καὶ σπασμωδικὴν διὰ τὰ κάτω. Ἂν δὲ ἑδράζηται καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῶν προσθίων κερῶν, ἢ εἰς τὰς ρίζας ἢ εἰς τὰ νεῦρα, ἡ τετραπληγία εἶναι ὅλη χαλαρά. 5) Εἰς *μονοπληγίαν*, ὡς καλοῦμεν τὴν παράλυσιν τοῦ ἑνὸς ἄκρου, ἥτις καὶ αὕτη ἐνδέχεται νὰ εἶναι χαλαρὰ ἢ σπασμωδική. 6) Εἰς τὴν *διπλῆν ἡμιπληγίαν*, ὡς καλοῦμεν τὴν ὁλικὴν παράλυσιν ὅλων τῶν μυῶν τοῦ σώματος. Πολλάκις συμβαίνει νὰ ἀρχίσῃ ἡ παράλυσις ὡς μονοπληγία καὶ εἶτα νὰ γίνῃ διπληγία ἢ ἡμιπληγία ἢ τετραπληγία ἢ παραπληγία, τῶν ἀλλοιώσεων ἐκτεινομένων. 7) Εἰς παραλύσεις μεμονωμένας εἴτε νεύρων τινῶν, π. χ. παράλυσις τοῦ προσωπικοῦ, παράλυσις τοῦ κοινοῦ κινητικοῦ, παράλυσις τοῦ ὠλενίου, τοῦ κερκιδικοῦ, εἴτε πλεγμάτων, ὡς εἶναι ἡ παράλυσις τοῦ βραχιονίου πλέγματος, εἴτε κλάδων τινῶν ἕνα μόνον μῦν νευρούντων, π. χ. παράλυσις τοῦ τραπεζοειδοῦς, παράλυσις τῶν φωνητικῶν χορδῶν κ.τ.τ. 8) Εἰς παραλύσεις μυῶν, ἐν μέρει προαιρετικῆς ρυθμίσεως, ὡς εἶναι ἡ παράλυσις τῶν κέντρων τῆς κύστεως τοῦ ὀρθοῦ, ὡς καὶ παραλύσεις τελείως ἀπροαιρέτους, ὡς εἶναι ἡ παράλυσις τῆς κόρης κ.τ.τ. Ἀπὸ ἀπόψεως αἰτιολογίας αἱ παραλύσεις διακρίνονται ἀναλόγως τῆς νόσου εἰς ἣν ὀφείλονται, καὶ οἷα δύναται νὰ εἶναι πᾶσα γνωστὴ νοσηρὰ αἰτιολογία. Οὕτως οἱ ὄγκοι, αἱ μηνιγγίτιδες, αἱ ἐξοστώσεις, αἱ παθήσεις τῶν ὀστῶν, οἱ τραυματισμοὶ καὶ αἱ λοιπαὶ κακώσεις (πιέσεις κ. τ. λ.), ἡ ἀρτηριοσκλήρυνσις διὰ μαλακύνσεως καὶ αἱμορραγίας, πᾶσα λοίμωξις γενικὴ καὶ πᾶσα δηλητηρίασις, ἡ φυματίασις καὶ ἡ σύφιλις, δύνανται νὰ προκαλέσωσι παραλύσεις ἐκ βλάβης τοῦ κεντρικοῦ ἢ περιφερικοῦ νευρῶνος· ὁμοίως παθήσεις κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, προκαλοῦσαι ἀγενεσίαν τῶν κινητικῶν νευρώνων, προκαλοῦσι παραλύσεις συμφύτους. Ἐπὶ πλέον παθήσεις εἰδικαὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀγνώστου καὶ γνωστῆς αἰτιολογίας, ὡς αἱ ἐγκεφαλίτιδες, καὶ δὴ ἡ ληθαργικὴ παρεγκεφαλία, ἐγκεφαλικαὶ σκληρύνσεις, μυελικαὶ σκληρύνσεις, συριγγομυελία, νόσος Charcot, χρόνιαι μυελίτιδες ἀγνώστου αἰτιολογίας, χρόνιαι πολυεγκεφαλίτιδες, νόσος τοῦ Wilson, σκλήρυνσις κατὰ πλάκας, διάχυτοι μυελίτιδες, διάσπαρτοι, ἐγκάρσιαι κ. τ. τ., προκαλοῦσι μυελικὰς καὶ ἐγκεφαλικὰς παραλύσεις. Ἔτι δὲ αἱ κακώσεις, πιέσεις κ. τ. τ. τοῦ μυελοῦ, νόσοι τῶν σπονδύλων, ἐξαρθρήματα, κατάγματα, προκαλοῦσι μυελικὰς παραλύσεις ἢ ριζιτικὰς ἢ πλεγματικάς. Πολυνευρίτιδας ἐπίσης δύνανται νὰ προκαλέσωσι πλεῖσται τοξικαὶ καὶ λοιμώδεις νόσοι, τραύματα, πιέσεις, ὄγκοι τῶν νεύρων, νευρίτιδες εἰδικαί, ὡς ἡ λεπρική, ἡ ὑπερτροφικὴ διάμεσος νευρῖτις, κ.τ.τ. προκαλοῦσι παραλύσεις. Ἡ διάγνωσις αὐτῶν αἰτιολογικὴ καὶ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως εἰδικῶν σημείων, ἡ δὲ πρόγνωσις καὶ θεραπεία ἐκ τῆς αἰτιολογίας. Ἡ θεραπεία εἶναι καὶ συμπτωματικὴ (δι' ἠλεκτρισμῶν, διαθερμίας) εἰς τὰς χαλαρὰς παραλύσεις. Βαρύτητα προγνωστικὴν δεικνύει ἡ ἀνεύρεσις τῶν σημείων τῆς σπασμωδικῆς συνδρομῆς, διότι αἱ σπασμωδικαὶ παραλύσεις ἅπαξ ἐγκατασταθῶσαι ἤδη ἐπί τινα χρόνον εἶναι ἀνίατοι, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρθῇ ἡ προκαλοῦσα νόσος. Εἰς ταύτας ἡ ἠλεκτροθεραπεία εἶναι βλαβερὰ καὶ ἀπαγορεύεται. Αἱ δὲ λειτουργικαὶ παραλύσεις ἢ sine materia ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν ὑστερίαν, διότι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀνεγνωρίσθησαν ἤδη ὡς ὀργανικῆς προελεύσεως. Αἱ ὑστερικαὶ εἶναι ψυχικῆς γενέσεως ἐξ ὑποβολῆς καὶ δὴ αὐθυποβολῆς, ἤτοι ἐξ ἀντικειμενοποιήσεως ἰδέας, ὅτι εἶναι παράλυτον τὸ α' π. χ. ἄκρον, ἢ ἐξ ἀμνησίας, ἤτοι ἀπωλείας ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς τῆς μνήμης τοῦ μηχανισμοῦ τῶν κινήσεων. Καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν συνεπῶς εἶναι ἀνάλογος, ἤτοι δέον νὰ καταστήσωμεν συνειδητὴν τὴν γένεσιν αὐτῆς, ὅτε αἴρεται ἡ παράλυσις. Εἶναι ἰαταί, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως ἀφιέμεναι εἰς ἑαυτὰς ἀπολήγουσιν εἰς ἰνοτενοντώδεις ἀνελκύσεις καὶ ἀγκυλώσεις, ἐξ ὧν μονιμοποιοῦνται. Διακρίνονται καὶ αὗται: εἰς *χαλαράς*, αἵτινες ὅμως ἔχουσιν ἐλάττωσιν καὶ οὐχὶ τελείαν ἔλλειψιν ἀνακλάσεως, δὲν ὑπάρχει ὑποτονία, ἡ δὲ ἀτροφία, ἂν ὑπάρχῃ, εἶναι ἐντετοπισμένη, τὸ δὲ βάδισμα δὲν εἶναι παραλυτικόν, ἀλλ' ἀστασία-ἀβασία· καὶ εἰς *σπασμωδικάς*, εἰς ἃς ἔχομεν αὔξησιν τῶν ἀνακλάσεων, συσπάσεις ἀκανονίστους καὶ ἐνίοτε ψευδοκλόνον (κλόνον οὐχὶ ρυθμικόν) τοῦ ποδός, οὐδέποτε δὲ σημεῖον Babinski, ὅπερ δεικνύει ἀείποτε ὀργανικὴν πάθησιν. Τὸ δὲ σπασμωδικὸν βάδισμα εἶναι διάφορον τοῦ ὀργανικοῦ, διότι ὁ ὑστερικὸς σύρει τὸν πόδα, χωρὶς νὰ γράφῃ τόξον κύκλου. Ἰῶνται εὐχερῶς. Ἡ θεραπεία ψυχικὴ μετ' ἠλεκτρισμῶν καὶ ἄλλης ἀναλόγου ἀντικειμενοποιήσεως τῆς ὑποβολῆς. Τ. Α. ΖΗΣ

— *[Κτηνιατρ.]. Παράλυσις* εἰς τὰ ζῷα εἶναι κυρίως ἡ ἀδυναμία περὶ τὴν κίνησιν, δι' ὃ καὶ *ἀκινησία* ἁπλῶς δύναται νὰ λεχθῇ. Ὅταν ὅμως ἡ ἀκινησία αὕτη εἶναι μερική, τότε λέγεται *πάρεσις*, ἢ *ἡμιπληγία*, ὅταν πρόκειται περὶ πλαγίας μερικῆς ἀκινησίας. Ἡ παράλυσις ἔχει ἀφορμὴν ἢ τὴν πάθησιν τῶν μυῶν, ἢ τὴν πάθησιν τοῦ νευρικοῦ ἐν γένει συστήματος, προερχομένας ἐκ διαφόρων αἰτίων, ὡς τραυμάτων, ὑπεραιμιῶν, ἀποστημάτων, νεοπλασμάτων κλπ., κυρίως ὅμως τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Τοιαῦται παθήσεις παρατηροῦνται συνήθως εἰς τοὺς ἵππους. Ἡ παράλυσις οὐχ ἧττον δύναται νὰ προέρχεται καὶ ἐκ μολυσματικῆς τινος παθήσεως, ἢ καὶ ἐκ μιᾶς στομαχικῆς ἢ ἐντερικῆς τοιαύτης, ὁπότε εἶναι παροδική. Δ. Π.

— **παράλυσις προϊοῦσα** *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. λ. *καταλογισμός*.

παραλυτικός, *—ή, —όν*· ὁ πάσχων παράλυσιν, ἀκινησίαν τῶν μυῶν: «παραλυτικὸς πούς» || ὁ ἐπιφέρων παράλυσιν: «παραλυτικὴ ἐνέργεια δηλητηριωδῶν φαρμάκων» || ὡς οὐσ., ὁ πάσχων παράλυσιν μέλους τοῦ σώματος: «θεραπεία παραλυτικοῦ».

— *[Καιν. Διαθ.] Παραλυτικῶν* θεραπεῖαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μνημονεύονται τρεῖς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις: α) ἐκείνου, ὃν ἐπὶ κραβάτου κατεβίβασαν ἀπὸ τῆς ἀφαιρεθείσης στέγης (*Ματθ.* θ' 1—8, *Μάρκ.* β' 1—12, *Λουκᾶ* ε' 17—26)· β) τοῦ δούλου ἑκατοντάρχου τινὸς ἐν Καπερναοὺμ (*Ματθ.* η' 5—13, *Λουκ.* ζ' 1—10)· καὶ γ) τοῦ παρὰ τὴν «προβατικὴν κολυμβήθραν κατακειμένου» (*Ἰωάν.* ε' 5—9). Πάντες οὗτοι ἐθεραπεύθησαν διὰ μόνου τοῦ λόγου τοῦ Ἰησοῦ, ὡς καὶ ὁ Αἰνέας ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐν Λύδδῃ (Πράξ. θ' 33, 34, πρβ. καὶ η' 8). Π. Ι. Μ.

—**παραλυτικὴ ἄνοια** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἄνοια*.

—**παραλυτικὸν** ***βάδισμα***. Καλεῖται οὕτω τὸ βάδισμα ἐκεῖνο, ὅπερ παρατηρεῖται ἐπὶ πασχόντων χαλαρὰν παράλυσιν τῶν κάτω ἄκρων καὶ ὅπερ συνίσταται εἰς ἀπότομον ἕλξιν τοῦ κάτω σκέλους πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω καὶ εἶτα εἰς ριπτασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, οὗ ἐφάπτονται πρῶτον οἱ δάκτυλοι, διότι ὁ πούς εἶναι πεπτωκὼς (ἱπποποδία) καὶ εἶτα ἡ πτέρνα, διὸ παράγονται δύο ἦχοι (τὶπ—τόπ), ἐξ οὗ τὸ βάδισμα καλεῖται καὶ *καλπαστικόν*. Ἐκδηλοῖ χαλαρὰν παράλυσιν τῶν προσθίων ἰδίᾳ κνημιαίων μυῶν, ἥτις ὀφείλεται εἰς πολυνευρίτιδα, ριζίτιδα ἢ προσθίαν πολιομυελίτιδα ἢ τομὴν τῶν ἀντιστοίχων νεύρων. Τ. Α. ΖΗΣ

—**παραλυτικὸς** ***ἴλιγγος*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *Ζερλιέρ, νόσος τοῦ —*.

παράλυτος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ παραλελυμένος· ὁ μὴ καλῶς συνδεδεμένος ἢ συνηρθρωμένος· || ὁ πάσχων παράλυσιν, ἀκινησίαν τῶν μυῶν: «παράλυτος πούς, — χείρ» || μεταφ., ὁ ζῶν ἀκόλαστον βίον, κοιν. *παραλυμένος*.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *παράλυτον* πᾶν μηχάνημα τοῦ πλοίου ἀπολέσαν τὴν ἱκανότητα λειτουργίας (γαλλ. démonté, ἀγγλ. unshipped) ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξαρμοσθὲν δὲν ἔχει εἰσέτι συναρμοσθῆ. Ἐπὶ πλοίου δὲ ὁ ὅρος *παράλυτον* (γαλλ. batiment désemparé, ἀγγλ. desabled ship) σημαίνει πλοῖον

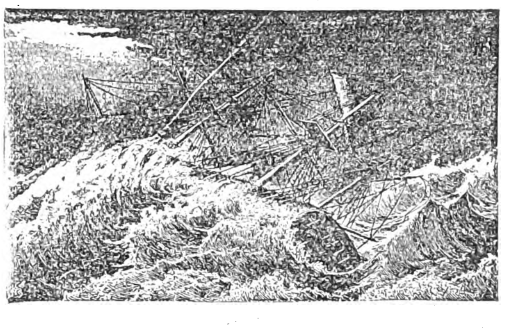

Παράλυτον πλοῖον.

ὑποστὰν τοιαύτας βλάβας εἰς τὴν ἐξαρτίαν ἢ τὴν μηχανὴν ἢ τὸ σκάφος, ὥστε νὰ ἔχῃ καταστῆ ἀκυβέρνητον ἢ ἀνίκανον πρὸς μάχην (hors de combat). Εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἐλέγετο ἐπισήμως καὶ *ἠκρωτηριασμένον* καὶ κοινῶς ξεχαρβαλωμένον ἢ *ξεκατινιάρης*. Σ. Ε. Λ.

—**Παραλύτου** ***Κυριακή***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπακολουθοῦσα ταῖς Κυριακαῖς τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν Μυροφόρων τρίτη ἀπὸ τοῦ Πάσχα Κυριακή, διότι κατ' αὐτὴν γίνεται ἀνάμνησις τοῦ θαύματος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἱστορουμένου τῆς παρὰ τὴν κολυμβήθραν, τὴν ἐπιλεγομένην ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, θεραπείας τοῦ ἀπὸ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν παραλύτου (*Ἰωάνν.* Ε, 1—15). Π. Ν. Τ.

παραλύω· χαλαρώνω, ἐξαρθρῶ: «ἡ ζέστη παρέλυσε τις καρέκλες» || συνήθ. ἀμετβ. χαλαρώνομαι, ἐξαρθροῦμαι: «παρέλυσαν οἱ καρέκλες ἀπὸ τὴ ζέστη», «παρέλυσεν ἡ συγκοινωνία, —ἡ ἀσφάλεια, —ἡ διοίκησις» || καθόλου, πάσχω χαλάρωσιν τῆς συνοχῆς, γίνομαι ἀπαλός, ἀποσυντίθεμαι: «παρέλυσε τὸ σχοινί» || προξενῶ παράλυσιν, ἀκινησίαν τῶν μυῶν: «ἡ προσβολὴ τοῦ παρέλυσε τὸν δεξιὸν πόδα» || ναυτ., καθιστῶ χαλαρὸν σχοίνινον δεσμὸν ἢ περιέλιγμα, ὅπως προκαλέσω τὴν ἐκλύσιν ἢ τὴν λύσιν του (κοιν. *μποσικάρω*, γαλλ. foirer, ἀγγλ. to loosen).

παραμάγειρος (ὁ)· ὁ βοηθὸς τοῦ μαγείρου.

παραμαγνητικός, *—ή, —όν*. Ὁ ἔχων *μαγνητικὴν διαπερατότητα* μεγαλυτέραν τῆς μονάδος. Παραμαγνητικὰ σώματα ἕλκονται ὑπὸ ἰσχυρῶν μαγνητῶν, τιθέμενα δὲ ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ προκαλοῦν τὴν συγκέντρωσιν τῶν μαγνητικῶν δυναμικῶν γραμμῶν ἐντὸς τῆς μάζης αὐτῶν. Παραμαγνητικὰ εἶναι: τὸ μαγγάνιον, τὸ χρώμιον, τὸ παλλάδιον, ἡ πλάτινα, τὸ ἀλουμίνιον καὶ τὰ πλεῖστα μέταλλα σπανίων γαιῶν, ἰδιαιτέρως δὲ ἰσχυρῶς τὸ γαδολίνιον.

παραμαγούλα (ἡ)· δημοτ., τὸ πρήξιμο τῶν παρωτίδων, παρωτῖτις· ἄλλως *μαγουλήθρα*.

παραμακραίνω, ἢ ***παραμακρένω***· καθιστῶ τι λίαν μακρόν: «μὴ παραμακραίνῃς τὸ σχοινί» || ἀμετβ. γίνομαι ὑπερμέτρως μακρός: «παραμάκρυνε ἡ οὐρά».

Digitized by Google

παράμαλλο (τό)· ἕκαστον τῶν τεμαχίων ὁρμιδίου, τῶν προσδεδεμένων κατὰ διαστήματα εἰς τὸ πολυάγκιστρον (παραγάδι) καὶ φερόντων εἰς τὸ ἐλεύθερον ἄκρον των τὸ ἀγκίστριον, εἰς ὃ ἀγκιστροῦται τὸ δόλωμα. Σ. Ε. Λ.

Παραμανλῆ *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ συνοικισμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν κοινότητα Λούμα τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, μὲ 95 κατ. Ε. Γ.

παραμάννα (ἡ)· δημοτ., ἡ τροφός, ἡ ἐπὶ μισθῷ θηλάζουσα ἀλλότριον βρέφος· || καρφὶς ἀσφαλείας: «ἡ παραμάννα τοῦ κολλάρου».

Παραμάννα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Νίκης τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως ἐν Ἀν. Θράκῃ. Κάτ. (1920) 488. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Ταγιὰ καντίν*.

Παραμαρίμπο (Paramaribo) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ὀλλανδικῆς Γουϊάνης (ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ). Κεῖται εἰς 5°44′ Β. πλάτους καὶ 55°12′ Δ. μήκους, 32 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σουρινάμ. Κάτ. 38.200. Ἐξάγει καφφέν, κακάον καὶ σάκχαριν. Γ. Ι. Β.

παραμάσκαλα (ἡ)· ἰδιωματ. ἐπίρρ., ὑπὸ τὴν μασχάλην, ὑπὸ μάλης.

Παραματτὰ (Paramatta) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Παρραματτά*.

Παραμὲ (Paramé) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ παράλιος πόλις τῆς Γαλλίας εἰς τὸν νομὸν Ille-et-Vilaine καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης, ἀπέχουσα 3 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Saint Malo, εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς ὁποίας καὶ ὑπάγεται. Κάτ. 6.500. Εἶναι λουτρόπολις συχναζομένη τὰ μέγιστα.

παραμεθόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὰ μεθόρια κείμενος.

— **«Παραμεθόριος *Ἠχώ*»**. Διδασκαλικὴ ἐπιθεώρησις ἐν Δράμᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1926 ὑπὸ Γεωργίου Χονδροπούλου, ὡς ὄργανον τῶν ἐκπαιδευτικῶν Δράμας καὶ Καβάλλας.

παραμέλησις, *—εως* (ἡ)· ἔλλειψις ἐπιμελείας, φροντίδος.

παραμελῶ, *ἀόρ. παρημέλησα—παρημελήθην*, παθ. μετχ. *παρημελημένος*· δὲν ἐπιμελοῦμαι, ἀφροντιστῶ: «παραμελεῖ τὸ καθῆκόν του, — τὴν ἐργασίαν του», «ἄφησε τὰ παιδιά του παρημελημένα».

παραμένω· μένω, διαμένω, διατρίβω: «παρέμεινεν ἐπί τινας ἡμέρας πλησίον τῶν γονέων του», «θὰ παραμείνῃ εἰς Εὐρώπην χάριν σπουδῶν»· || διατηροῦμαι ἔν τινι καταστάσει: «παραμένει εἰσέτι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν».

παράμερα· δημ. ἐπίρρ., εἰς ἰδιαίτερον μέρος, κατὰ μέρος, κοιν. *'ς τὴν μπάντα*: «βάλ' τὰ πράγματα παράμερα», «τὸν ἐπῆρε παράμερα καὶ τοῦ μίλησε μυστικά»· || εἰς θέσιν ἀπόκεντρον: «εἶναι παράμερα τὸ σπίτι».

παραμερία (ἡ) (Parameria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μαλαισίαν χώρας. Δ. Ν. Π.

παραμερίζω· δημοτ., θέτω τι παράμερα, κατὰ μέρος, ἀπομακρύνω, ἀποσύρω ἀπὸ τοῦ μέσου: «παραμέρισε τὰ πράγματα ν' ἀδειάσῃ ὁ τόπος»· || ἀμετβ., ἀπομακρύνομαι, ἀποσύρομαι ἀπὸ τοῦ μέσου, τραβιοῦμαι 'ς τὴν μπάντα, κάμνω τόπον: «παραμέρισαν γιὰ νὰ περάσῃ τὸ ἁμάξι»· || μεταφ. «νὰ παραμερίσουν οἱ γέροι νὰ 'ρθοῦν οἱ νέοι».

παραμέρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραμερίζω, ἡ μετάστασις ἀπὸ τοῦ μέσου, ἀπομάκρυνσις κατὰ μέρος.

Παραμερίτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Λουκᾶ τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 125.

Παράμερον *[Γεωγρ.]*. —1) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δρατσίστης τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 15. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰμπισλέρ*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιβαδοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 90. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βαρδάρι*.

— **Παράμερον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Νησίον τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Δρέπανο ἢ Ἀλέξανδρος τῆς Λευκάδος, σημειούμενον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (1609: Port Drepano) ὡς St Nikolo islet. —2) Ἀπόκεντρος ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Καστὸς τῶν Τηλεβοΐδων (πλάτ. 38° 34′ Β., μῆκ. 20° 55′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha to Kamilafka)· ὑπῆρξεν ὁρμητήριον πειρατῶν, δι' ὃ ὑπὸ τῶν ξένων ὀνομάζεται εἰσέτι Porto Saraceniko. —3) Βραχονησὶς ἐν τῇ συστάδι τῶν Οἰνουσσῶν τῆς Μεσσηνίας (πλάτ. 36° 43′ 25″ Β., μῆκ. 21° 47′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico), γνωστὴ εἰς τοὺς ξένους ὡς Arnatzi rock. Σ. Ε. Λ.

παράμερος, *—η*, *—ο*· δημ., ὁ κατὰ μέρος κείμενος.—Ἐπίρρ. ***παράμερα***.

Παραμέσα *κάβος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Μικρασιατικὸν (πλάτ. 38° 23′ 00″ Β., μῆκ. 26° 19′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios and Gulf of Smyrna), Β. ΒΑ. ἄκρα τῆς χερσονήσου τοῦ Τσεσμέ, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῶν Ἐρυθρῶν, οὗτινος εἶναι τὸ νότιον κέρας. Σ. Ε. Λ.

παραμέση (ἡ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ὀνομασία τονιαίας θέσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς κλίμακος, κατέχουσα τὴν πρώτην βαθμῖδα ἐν τῷ τετραχόρδῳ τῶν διεζευγμένων. Ἡ θέσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν φθόγγον Ζω τῆς νήτης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἢ τὸν Si_2 τῆς εὐρωπαϊκῆς, ἐφθέγγετο δὲ διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου τα καὶ ἀπεῖχε τοῦ μὲν ἀμέσως βαρυτέρου φθόγγου κατὰ μείζονα ἢ ἐπόγδοον τόνον ($= 9/8$), τοῦ δὲ ἀμέσως ὀξυτέρου κατὰ ἡμιτόνιον ἢ λεῖμμα ($= 256/243$). Ὅταν μετὰ τὸ τετράχορδον τῶν μέσων συνήπτετο τὸ τῶν συνημμένων, ἡ τονιαία τῆς παραμέσης θέσις δὲν ὑπῆρχεν. Ν. Α. Χ.

παραμεσημβρινός, *—ή*, *—όν*· ὁ παρὰ τὸν μεσημβρινὸν κείμενος· || «παραμεσημβρινὸν ὕψος» (βλ. κατωτ.).

— **παραμεσημβρινὰ *ὕψη*** *[Ναυτ. Ἀστρον.]*. Τὰ πρὸ ἢ μετὰ τὴν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ διάβασιν ἀστέρος τινός, διὰ δικατόπτρου ὀργάνου, λαμβανόμενα ὕψη, κατὰ χρονικὰς στιγμὰς πλησιαζούσας τὴν ὥραν τῆς μεσουρανήσεως τοῦ ἀστέρος· κατὰ θάλασσαν, σχεδὸν πάντοτε, ὁ Ἥλιος χρησιμοποιεῖται πρὸς τοιαύτας παρατηρήσεις. Ἡ λῆψις τοιούτων ὑψῶν εἶναι ἐπιβεβλημένη πρὸς προσδιορισμὸν *πλάτους παραμεσημβρινοῦ*, ὅταν ὁ Ἥλιος ὢν κεκαλυμμένος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας ἐπεφάνη ὀλίγον μετὰ ταύτην, ἢ ὅταν, λόγῳ συννεφείας, προβλέπεται ἀδυναμία πρὸς παρατήρησιν μεσημβρινοῦ ὕψους, δηλαδὴ ὅταν οὕτως ἢ ἄλλως καθίσταται ἀδύνατος ὑπολογισμὸς πλάτους μεσημβρινοῦ. Τοῦ παραμεσημβρινοῦ ὕψους Υ ὄντος, ἐκτὸς περιπτώσεων τῆς Σελήνης, μικροτέρου, κατὰ τὰς ἀνωτέρας μεσημβρινὰς διαβάσεις, τοῦ μεσημβρινοῦ ὕψους $Υ_ο$ καὶ μεγαλυτέρου κατὰ τὰς κατωτέρας τοιαύτας, θὰ ἔχωμεν γενικῶς $Υ_ο = Υ \pm υ$, ἔνθα υ ἡ ἐπενεκτέα διόρθωσις εἰς τὸ παραμεσημβρινὸν ὕψος, ὅπως εὕρωμεν ποῖον θὰ ἦτο τὸ μεσημβρινὸν τοιοῦτο, ἐὰν ἡ μεσημβρινὴ παρατήρησις ἦτο ἐφικτή. Ἡ διόρθωσις υ, ἥτις ἐνδιαφέρει τοὺς ναυτικοὺς κατὰ προσέγγισιν 1 λεπτοῦ μοίρας, εὑρίσκεται ἐὰν τὸν θεμελιώδη τῆς ἀστρονομικῆς ναυτιλίας τύπον

$$\text{ημ}\, Υ = \text{ημ}\, Λ\, \text{ημ}\, Κ \pm \text{συν}\, Λ\, \text{συν}\, Κ\, \text{συν}\, p$$

(ἐν ᾧ αἱ μεταβληταὶ Υ=ὕψος, p ἡ μικρὰ πολικὴ γωνία τοῦ ἀστέρος καὶ αἱ ὡς σταθεραὶ θεωρούμεναι Λ πλάτος τοῦ πλοίου καὶ Κ κλίσις τοῦ ἀστέρος) ἀναπτύξωμεν κατὰ τὸν τύπον τοῦ Μακλωρίνου καὶ κατὰ τὰς ἀνιούσας δυνάμεις τοῦ p, ὁπότε λαμβάνομεν, ἐκπεφρασμένα εἰς μέρη ἀκτῖνος,

$$Υ = Υ_ο - αp^2 + \left[\frac{1}{2}\, αp^4\, \text{ημ}\, 1'' \left(α\, 3\, \text{εφ}\, Υ_ο + \frac{900^2\, \text{ημ}\, 1''}{6}\right)\right]$$

Πρὸς ἁπλοποίησιν τῶν ὑπολογισμῶν παραλείπεται ὁ τρίτος, ὁ ἐν ἀγκύλαις, ὅρος, ἐφόσον τὸ ἐκ τῆς παραλείψεως ταύτης λάθος δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1′, ὁπότε θὰ ἔχωμεν $Υ_ο = Υ + αp^2$. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται ἐὰν λάβωμεν τὸ παραμεσημβρινὸν ὕψος ἐντὸς λ πρώτων λεπτῶν ὥρας π. μ. ἢ μ. μ., τοῦ ἀριθμοῦ λ διδομένου ὑπὸ τοῦ τύπου

$$λ = \frac{\sqrt{\dfrac{120}{\text{εφ}\, υ_ο\, \text{ημ}\, 1''}}}{\sqrt{α.}}$$

Τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν πρώτων λεπτῶν ὥρας λ, ὅστις καλεῖται *ὅριον παραμεσημβρινῶν*, ὅσον καὶ ὁ συντελεστὴς α δίδονται ὡς στοιχεῖα ἕτοιμα ὑπὸ τῶν ἀστρονομικῶν ναυτικῶν πινάκων. Σ. Ε. Λ.

παραμέσιος (Paramesius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπυΐδων*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς βορείας χώρας τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *παραμέσιος ὁ στικτὸς* (Paramesius maculatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν μικράν, κεραίας βραχυτάτας, θώρακα σφαιρικὸν καὶ σῶμα ἐπίμηκες, στενὸν καὶ κυλινδρικόν. Αἱ πτέρυγές του, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι, εἶναι διαφανεῖς καὶ λευκαὶ μετὰ μελανῶν κηλίδων, οἱ δὲ πόδες λεπτοὶ καὶ ἐπιμήκεις. Δ. Ν. Π.

παράμεσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν μέσον, ὁ πλησίον τοῦ μέσου: «παράμεσος δάκτυλος», ἄλλως *λιχανός*.

παραμετρητὴς (ὁ)· μικρὸν ἐργαλεῖον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀκριβῆ καταμέτρησιν τῶν διαστάσεων διαφόρων τεμαχίων λεπτῶν μηχανισμῶν.

παράμετρος (ὁ). Αἱ ἔν τινι ἀναλυτικῇ παραστάσει (οἷον ἐξισώσει, ὁλοκληρώματι, τύπῳ κλπ.) ποσότητες, δι' ὧν ὁρίζεται συνάρτησίς τις, ἄλλαι μὲν θεωροῦνται μεταβληταί, ἄλλαι δὲ σταθεραί· τότε ἡ συνάρτησις λέγεται τοιαύτη τῶν μεταβλητῶν ποσοτήτων δι' ὡρισμένας τιμὰς τῶν σταθερῶν. Εἶναι πρόδηλον ὅτι ἂν ἀλλάξῃ τιμὴν σταθερά τις, θ' ἀλλάξῃ καὶ ἡ μορφὴ τῆς συναρτήσεως. Ὅταν ἐξετάζωμεν τὰς τοιαύτας μεταβολὰς τῶν συναρτήσεων ὡς πρὸς τὰς ἀλλαγὰς μιᾶς σταθερᾶς, ὀνομάζομεν τὴν σταθερὰν ταύτην *παράμετρον* τῆς συναρτήσεως. Παραδείγματα: 1) Ἡ ἐξίσωσις τῆς παραβολῆς εἶναι

$$y^2 = 2μ_1 x$$

ἡ σταθερὰ ἐν αὐτῇ ποσότης μ λέγεται παράμετρος, καθόσον ἐκ τοῦ μεγέθους ταύτης ἐξαρτᾶται καὶ τὸ ἄνοιγμα τῆς παραβολῆς.

2) Ἡ ἐξίσωσις τῆς εὐθείας εἶναι

$$y = α x + β$$

αἱ σταθεραὶ α καὶ β λέγονται παράμετροι τῆς ἐξισώσεως τῆς εὐθείας, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁρίζεται ἡ θέσις ταύτης ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῶν ἀξόνων.

3) Ἡ τριτοβάθμιος ἐξίσωσις

$$x^3 + px + q = 0$$

ἔχει τὰς δύο παραμέτρους p καὶ q, ἐκ τοῦ μεγέθους (πραγματικῶν οὐσῶν) τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃ ἡ ἐξίσωσις καὶ τὰς τρεῖς ῥίζας πραγματικάς.

4) Τὸ ἀόριστον ὁλοκλήρωμα

$$\int x^p (1-x)^q dx$$

ἔχει παραμέτρους τὰς p καὶ q, ἀφ' ὧν ἐξαρτᾶται ἡ ἔκφρασις αὐτοῦ (εὕρεσις) διὰ τῶν συνήθων συναρτήσεων ἢ μή.

Σημειωτέον ὅτι πολλάκις ἡ ὁλοκλήρωσις διὰ τῆς διαφορίσεως πρὸς παράμετρον διευκολύνει τὰ μέγισται τοὺς λογαριασμούς. Ἡ δὲ ὁλοκλήρωσις διὰ ὁλοκληρώσεως πρὸς παράμετρον εἰς τὰ ὡρισμένα ὁλοκληρώματα δίδει πολλάκις τιμὰς συναρτήσεων ἀγνώστων ἄλλως. Δηλαδὴ ἡ τοιαύτη πρᾶξις πρὸς παράμετρον δίδει τιμὰς ἀορίστων ὁλοκληρωμάτων νέων, διαφόρων τῶν ἤδη γνωστῶν. Ν. Γ.

— *[Ὀρυκτολ.] Παράμετρος* ὀνομάζεται εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ κρυστάλλου ἀπόστασις, καθ' ἣν ἡ ἕδρα αὐτοῦ τέμνει ἕνα ἕκαστον τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων. Διὰ νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ παράμετροι ἑνὸς ὀρυκτοῦ καὶ συνεπῶς διὰ νὰ καθορισθοῦν τὰ σχετικὰ μήκη τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων αὐτοῦ, λαμβάνεται ὡς βάσις τὸ θεμελιῶδες σχῆμα τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου. Μὲ τὰς παραμέτρους τοῦ θεμελιώδους σχήματος, θεωρουμένας ὡς μονάδας, μετροῦνται περαιτέρω καὶ αἱ ἀποστάσεις, καθ' ἃς τέμνουσι τοὺς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας καὶ αἱ ἄλλαι ἕδραι τοῦ κρυστάλλου, καὶ δίδεται τοιουτοτρόπως ἡ σχέσις τῶν ἑδρῶν τούτων πρὸς τοὺς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Γ. Β.

— ***παραμέτρων καὶ συμμέτρων δεικτῶν νόμος***. Διὰ νὰ ὑπολογισθοῦν αἱ τιμαὶ τῶν παραμέτρων εἰς τὸ θεμελιῶδες σχῆμα ἑνὸς ὀρυκτοῦ λαμβάνεται ὡς μονὰς μετρήσεως ἡ δευτέρα παράμετρος, ἤτοι ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀπόστασις, καθ' ἣν τὸ σχῆμα τοῦτο τέμνει τὸν κρυσταλλογραφικὸν ἄξονα b. Διότι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρουν οὐχὶ τὰ ἀπόλυτα ἀλλὰ τὰ σχετικὰ μεγέθη τῶν παραμέτρων, τὰ ὁποῖα καὶ μόνα ἀρκοῦν διὰ νὰ καθορίσουν τὴν θέσιν τῶν ἑδρῶν ἑνὸς κρυστάλλου ὡς πρὸς τοὺς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Τὸ πηλίκον τῆς τοιαύτης μετρήσεως δίδει ὡς τιμὰς τῶν παραμέτρων ἀσυμμέτρους ἀριθμούς, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸν νόμον τῶν παραμέτρων. Μὲ τὰς παραμέτρους ὡς μονάδας μετροῦνται περαιτέρω τὰ μήκη, καθ' ἃ καὶ αἱ ἄλλαι ἕδραι τοῦ κρυστάλλου τέμνουν τοὺς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Αἱ ἀντίστοιχοι τιμαὶ ἀποτελοῦν τοὺς δείκτας. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, ἐνῷ αἱ μεταξὺ τῶν παραμέτρων σχέσεις εἶναι ἀριθμοὶ ἀσύμμετροι (*νόμος τῶν παραμέτρων*), ἀντιθέτως οἱ δεῖκται εἶναι ἀριθμοὶ σύμμετροι καὶ ἁπλοῖ (*νόμος τῶν συμμέτρων δεικτῶν*). Γ. Β.

παραμηρίδιος, *—α*, *—ον*· ἀρχ., ὁ παρὰ τὸν μηρόν· || *παραμηρίδιον* (τό)· ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὅπλον*, τὸ καλύπτον τοὺς μηρούς, ἰδίᾳ ὁ ὁπλισμὸς τῶν μηρῶν τοῦ ὁπλίτου ἢ τοῦ πολεμικοῦ ἵππου (βλ. λ. *κνημίς*).

παραμητρικὸν *ἀπόστημα*. Τὸ κατὰ τὴν παραμητρίτιδα ἀναπτυσσόμενον ἀπόστημα (βλ. *παραμητρῖτις*). Μ. Ν. Κ.

παραμήτριον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Ὁ ὑποπεριτοναϊκὸς ἱστός, ὁ πληρῶν τὴν βάσιν τοῦ πλατέος συνδέσμου τῆς μήτρας ἑκατέρωθεν τοῦ αὐχένος αὐτῆς, ἢ ἄλλως τὰ συνεχόμενα πρὸς τὴν μήτραν ἐξαρτήματα, ἤτοι οἱ ἑκατέρωθεν αὐτῆς δύο φαγωγοὶ ἢ σάλπιγγες καὶ αἱ δύο ᾠοθῆκαι. Ι. Π.

παραμητρῖτις (ἡ) (Paramétrite). Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τοῦ *παραμητρίου* (βλ. λ.). Χαρα-

Digitized by Google

κτηρίζεται ὑπὸ πλαγίας διογκώσεως ἀπωθούσης τὴν μήτραν καὶ τὸν αὐχένα ταύτης πρὸς τὸ ἀντίθετον πλευρόν, συνεχομένης δ' ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ χεῖλος τῆς μήτρας, ἄνευ διαχωριζούσης σύλακος. Ἡ διόγκωσις αὕτη περιβάλλει ἐνίοτε τὸν αὐχένα τῆς μήτρας καὶ ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς τὸ τοίχωμα τῆς πυέλου. Διὰ τῆς κολπικῆς ἐξετάσεως εὑρίσκομεν τὸν πλάγιον θόλον προέχοντα ἐν τῷ κολεῷ, ἀπολέσαντα δὲ τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ· πιέζοντες διὰ τοῦ δακτύλου κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀντιλαμβανόμεθα εὐχερῶς τοῦ ἐπωδύνως σταιτώδους καὶ τῆς διογκώσεως τῆς χώρας ταύτης. Ὑπάρχει προσέτι ἄλγος αὐτόματον καὶ πυρετός.

Ἡ παραμητρῖτις συγχέεται πρὸς τὸν φλέγμονα τοῦ πλατέος συνδέσμου· κλινικῶς ὅμως ἀμφότεραι αἱ παθήσεις διακρίνονται ὑπ' ἄλλων σημείων, κυρίως δὲ ἐκ τῆς ἀνατομικῆς κατευθύνσεως τῆς διεξόδου τοῦ πύου, καθόσον ἡ μὲν παραμητρῖτις διαπυϊσκομένη παρέχει διέξοδον τοῦ πύου πρὸς τὸν κολεόν, ἐνῷ ὁ κυρίως φλέγμων τοῦ πλατέος συνδέσμου πρὸς τὰ πλάγια τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος ἄνωθεν τοῦ φαλλοπείου τόξου. Ἡ παραμητρῖτις ἄρχεται διὰ διηθήσεως οἰδηματώδους τοῦ κυτταρώδους ἱστοῦ, ἥτις ἀπολήγει ὁτὲ μὲν εἰς τὴν ἀπορρόφησιν καὶ διάλυσιν τοῦ ἐξιδρώματος, ὁτὲ δὲ εἰς τὴν διαπύησιν.

Ἡ χρονία παραμητρῖτις εἶναι συνέχεια τρόπον τινὰ τῆς ὀξείας, ἐπακολουθοῦσα πάντοτε ταύτῃ καὶ χαρακτηριζομένη δι' οὐλωδῶν προσφύσεων, αἵτινες τηροῦσιν ἐν ἀκινησίᾳ τὴν μήτραν, προξενοῦσιν ἄλγη, ἰδίᾳ κατὰ τὰς κινήσεις, τὴν πορείαν κλπ. Ὑπάρχει διαρκὴς οὕτως εἰπεῖν εὐαισθησία τῶν οὐλωδῶν παραμητρικῶν προσφύσεων, αἵτινες διαγιγνώσκονται αἱ πλεῖσται ἐκ μόνης τῆς ἀκινησίας τῆς μήτρας· εἶναι δ' εὐψηλάφητοι αὗται παραπλεύρως τῇ μήτρᾳ, διερχόμεναι ἄνωθι τοῦ κολπικοῦ θόλου, ἐγγὺς τουτέστι τῆς βάσεως τοῦ πλατέος συνδέσμου καὶ φερόμεναι μέχρι τοῦ πυελικοῦ τοιχώματος.

Ἀναφέρεται προσέτι καὶ διάχυτος χρονία ἄτροφος παραμητρῖτις, προξενουμένη ὑπὸ ὑπερμέτρων ἐρεθισμῶν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, πλημμελοῦς διατροφῆς, ἀπωλείας χυμῶν κλπ. Εἰς ταύτας ἐπέρχεται ἀτροφία πάντων τῶν ἐν τῇ πυέλῳ ὀργάνων, κατάπαυσις τῶν ἐμμήνων καὶ βαρεῖαι ὑστερικαὶ ἐκδηλώσεις.

Πρὸς θεραπείαν, κατὰ τὴν ὀξεῖαν μορφήν, ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ἐν τῇ κλίνῃ ἠρεμία, ἐλαφρὰ καὶ ὑδαρὴς τροφή, ἐπίθεσις πάγου εἰς τὸ ὑπογάστριον ἢ καὶ ἐπίθεσις βδελλῶν πρὸς τὸν περίνεον, ἀντισηπτικαὶ δὲ κολπικαὶ διακλύσεις καί τινα ἀκεσώδυνα φάρμακα· ὅταν ὅμως ἐπῆλθεν ἤδη ἡ διαπύησις καὶ ἐσχηματίσθη ἀπόστημα, δέον νὰ δοθῇ διέξοδος εἰς τὸ πύον, διὰ κολποτομίας, καὶ παροχέτευσις τούτου ἀσηπτική. Εἰς δὲ τὴν χρονίαν μορφὴν ἐπιδιώκομεν τὴν ἀπορρόφησιν καὶ διάλυσιν τῶν παραμητρικῶν ἐξιδρωμάτων, ἐν ἀρχῇ μὲν δι' ἐπισπαστικῶν καὶ διαλυτικῶν, εἶτα δὲ διὰ χειρομαλαξίας ἀπὸ τοῦ κόλπου ἐνεργουμένης κατὰ τὴν σουηδικὴν μέθοδον. Μ. Ν. Κ.

παραμιγνύα (ἡ) (Paramignya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ πόας ἀναρριχητικὰς μὲ ἄνθη μασχαλιαῖα κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

παραμιδοφαινόλη, ἢ ***παραaμινοφαινόλη*** (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *ἀμινοφαινόλαι*.

παραμικρός, —*ὰ* (καὶ —*ή*), —*όν*· δημοτ., ὁ πολὺ μικρός, ἀσήμαντος, ἄλλως *τιποτένιος*: «φιλονικοῦν διὰ παραμικρὰ ζητήματα», «γιὰ μιὰ παραμικρὴ παρατήρηση στενοχωρήθηκε»· || «μὲ τὸ παραμικρὸ στενοχωρεῖται, — μαλώνει» δι' ἀσήμαντον αἰτίαν.

παραμίλημα (τό)· τὸ νὰ παραμιλῇ τις εἴτε καθ' ὕπνον εἴτε ἐν ἐγρηγόρσει (βλ. *παραμιλῶ*).

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *παραλήρημα*.

παραμιλητὸ (τό)· δημοτ., ἡ καθ' ὕπνον ὁμιλία, παραλήρημα: «ὅταν βαρυστομαχιάζῃ, ἔχει παραμιλητό»· || καὶ ἡ ἐν ἐγρηγόρσει καθ' ἑαυτὸν ὁμιλία (βλ. λ. *παραμιλῶ*).

παραμιλῶ (—*έω*) καὶ —*λάω*· δημοτ., ὁμιλῶ καθ' ὕπνον, παραληρῶ: «ὅλη νύχτα παραμιλοῦσε»· || καὶ ἐν ἐγρηγόρσει, ὁμιλῶ κατ' ἐμαυτόν, οἱονεὶ συνομιλῶ πρὸς ἐμαυτόν: «περπατεῖ καὶ παραμιλεῖ»· || μεταφ., λέγω ἀνόητα πράγματα, παραληρῶ: «τί εἶν' αὐτὰ ποῦ λές; παραμιλεῖς;» || ἐπιτατικὸν τοῦ ὁμιλῶ: «παραμίλησα καὶ κουράστηκε ἡ γλῶσσά μου».

παραμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἐμπειρικὸν ὄνομα διὰ τὴν *π-φαινυλενοδιαμίνην*, ἥτις χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βαφικὴν καὶ τυποβαφικήν. Σ. Γ.

παραμινοφαινόλη (ἡ) (paraminophenol) *[Φωτογραφ.]*. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν φωτογραφικὴν ὡς ἄριστος ἐμφανιστής. Τὰ διαλύματα τοῦ ἐμφανιστοῦ τούτου ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι διατηροῦνται, δὲν χρωματίζουν τὴν ζελατίνην τῆς φωτογραφικῆς πλακός, οὔτε τοὺς δακτύλους, καὶ δίδουν ἀναλόγως τῆς ἀραιώσεως τοῦ διαλύματος εἰκόνα μὲ περισσοτέρας ἢ ὀλιγωτέρας ἀντιθέσεις φώτων καὶ σκιῶν. Οὕτως ἡ ροδινάλη, ἥτις εἶναι ἕτοιμον πυκνὸν διάλυμα παραμινοφαινόλης, φερόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τοῦ οἴκου Agfa, εἰς μικρὰν ἀραίωσιν ἐμφανίζει ταχέως καὶ δίδει εἰκόνα πλουσίαν εἰς ἀντιθέσεις, πυκνότερα ὅμως διαλύματα δρῶσι βραδέως. Ἐμφανιστικὸν διάλυμα παραμινοφαινόλης παρασκευάζεται ὡς ἀκολούθως: ὕδατος 1000 κ. ἑκ., θειώδους νατρίου 80 γρ., ἀνθρακικοῦ νατρίου 80 γρ., ὑδροχλωρικῆς παραμινοφαινόλης 4 γρ. Κ. Γ. Μ.

παραμίτα *[Ἀποκρυφ.]*. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα ἀρετή. Κατὰ τὴν ἰνδικὴν ἐσωτερικὴν διδασκαλίαν αἱ παραμίτα εἶναι αἱ ἓξ κύριαι ἀρεταί, αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος, ἤτοι ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἁγνότης, ἡ ὑπομονὴ ἢ ἐγκαρτέρησις, ἡ ἐνεργητικότης, ἡ ἐνατένισις καὶ ἡ σοφία. [Πρβλ. *Annie Besant*, «Ἡ φωνὴ τῆς σιωπῆς».] Η. Π. Γ.

παραμνησια (ἡ). Μορφὴ ψευδαισθήσεως τῆς μνήμης. Εἶναι παθολογικὴ κατάστασις, παρατηρουμένη ἐπὶ διαφόρων φρενοβλαβειῶν καὶ συνισταμένη εἰς τὴν ἀνακριβῆ ἀναπαράστασιν ἑνὸς νέου γεγονότος ἐν τῇ πραγματικότητι, τὸ ὁποῖον νομίζεται ὅτι συνέβη καὶ ἄλλοτε. Δηλαδὴ ἐνῷ μία πρᾶξις συμβαίνει διὰ πρώτην φοράν, ὁ ἐκ παραμνησίας πάσχων εἶναι βέβαιος ὅτι καὶ ἄλλοτε ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς καὶ ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς πρώτης ἐντυπώσεως, Μ. Ν. Β.

πάραμο *[Γεωγρ.]*. Ἱσπανικὴ λέξις σημαίνουσα ἔκτασιν γῆς ἐρήμου, ξηρᾶς καὶ ἀδένδρου. Εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν *πάραμος* καλοῦνται ὑψηλὰ μέρη τῶν Ἄνδεων κεκαλυμμένα ὑπὸ χιόνος, ἰδιαιτέρως δὲ αἱ ὀρειναὶ ἐκτάσεις ὕψους 3500—4300 μέτρων, ἔνθα ὁ οὐρανὸς εἶναι κεκαλυμμένος σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ νεφῶν. Εἰς τὰ πάραμος ἡ βλάστησις εἶναι πενιχρά· μόνον θάμνοι, χλόη καί τινα κρυπτόγαμα φυτὰ φύονται. Ἐν Κολομβίᾳ τὰ πάραμος καλύπτουσιν ἔκτασιν 25.000 χλμ. Γ. Ι. Β.

παραμονάριος (ὁ) *[Ἐκκλησ. Δίκ.]*. Ἐκκλησιαστικὸς ὑπηρέτης, ὅστις καθίσταται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου διὰ προβολῆς, ἥτις καθάπερ ἡ χειροτονία καὶ ἡ σφραγὶς δέον νὰ μὴ γίγνηται ἐπὶ χρήμασι, διότι ἄλλως, κατὰ τὸν κανόνα β' τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ παραβάτης τιμωρεῖται· καὶ ὁ μὲν προβαλὼν ἐπίσκοπος διὰ καθαιρέσεως, ὁ δὲ τυχὼν τῆς προβολῆς παραμονάριος δι' ἐκπτώσεως ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας. Κ. Μ. Ρ.

παραμονεύω· δημοτ., παραφυλάττω, ἐνεδρεύω, κάμνω καρτέρι: «παραμονεύει πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο».

παραμονὴ (ἡ)· τὸ νὰ παραμένῃ, νὰ διατρίβῃ τις ἔν τινι τόπῳ: «ἡ ἐν Ἀθήναις παραμονή», «μετὰ βραχεῖαν ἐν τῇ ξένῃ παραμονὴν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα»· || δημοτ., ἡ προτεραία ἑορτῆς ἢ καὶ ἄλλης ἡμέρας: «ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, — τοῦ Πάσχα», «ἐγὼ θὰ φύγω τὴν παραμονὴ καὶ σὺ τὴν ἄλλη μέρα».

Παραμονῆς, τῆς — *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁρμίσκος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Τήνου καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν αὐτῆς (πλάτ. 38° 19' 15'' Β., μῆκ. 24° 59' 15'' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros to Doro channel), εἰς ὃν καταφεύγουσιν ἐν ἀναμονῇ βελτιώσεως καιροῦ τὰ ἀδυνατοῦντα, λόγῳ τῶν ἐτησίων, νὰ ἀναπλεύσουν τὸ στενὸν Στενὸ ἱστιοφόρα. Σ. Ε. Λ.

παραμονοχλωριοφαινόλη (ἡ)· ἡ ἄλλως *παραχλωροφαινόλη* (βλ. λ.)

παραμορφῶ (—*όω*), κοιν. *παραμορφώνω*· μεταβάλλω τὴν μορφὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον, διαστρέφω, ἀλλοιῶ: «τὰ στενὰ παπούτσια τῆς παραμόρφωσαν τἀπόδια».

παραμόρφωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ μεταβολή, ἡ διαστροφὴ τῆς μορφῆς, ἡ ἀλλοίωσις τῆς ὄψεως: «ἡ παραμόρφωσις τοῦ προσώπου ἕνεκα ἐγχειρήσεως».

—*[Αἰσθητ.]* Καλεῖται *παραμόρφωσις* ἡ ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως γινομένη παραμόρφωσις τοῦ διὰ τῆς τέχνης εἰκονιζομένου ἀντικειμένου. Αὕτη δύναται νὰ εἶναι περιωρισμένη ἢ εὐρεῖα καὶ νὰ πληρώνῃ εἰδικὴν ἀνάγκην ἐν τῇ συνόλῃ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ θέματος ἢ ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς γενικήν τινα καλλιτεχνικὴν θεωρίαν, σχολήν, κατεύθυνσιν. Κατ' οὐσίαν πᾶσα καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις ἀποτελεῖ παραμόρφωσιν τοῦ φυσικοῦ προσώπου, διότι ἡ τέχνη δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὴν ἐπέκεινα τῆς φύσεως, ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ ἀφετηρίας συνήθως ὁρμᾶται, δημιουργίαν. Ἐν τῇ παραμορφώσει τοῦ φυσικοῦ προτύπου διακρίνομεν τρεῖς ἐξελικτικοὺς βαθμούς: τὴν ἀκουσίαν παραμόρφωσιν, τὴν ἑκουσίαν καὶ τὴν διακοσμητικὴν σχηματοποίησιν. Αὕτη παρατηρεῖται ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐξυπηρετικὰς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης καὶ εἰς τὰς ἀποτελούσας τὴν ἐν τῷ συνόλῳ καλουμένην μικροτεχνίαν. Σαφῆ σχηματικὸν χαρακτῆρα φέρουν καὶ ὁλόκληροι αἱ τέχναι λαῶν τινων, ὡς ἡ ἀραβική, ἔτι δὲ περίοδοι ὁλόκληροι τῆς καλλιτεχνικῆς ἐξελίξεως ἑνὸς λαοῦ, ὡς ἡ γεωμετρικὴ τέχνη τῆς πρωτοσιδηρᾶς ἐποχῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἐπὶ πλέον δὲ καλλιτεχνικαί τινες ἐκδηλώσεις κεκμηκότος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολιτισμοῦ, ὡς ἡ σύγχρονος ἐξπρεσσιονιστικὴ τέχνη. Δέον ἀκόμη νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ ἀγὼν περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς φυσικῆς ἀληθείας ἐν τῇ τέχνῃ οὐδόλως θίγει τὸν κατ' οὐσίαν παραμορφωτικὸν χαρακτῆρα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἀλλ' ἁπλῶς ἀποτελεῖ διάφορον ἐκτίμησιν τῆς ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος τῆς παραμορφώσεως. Ἐν τούτῳ συναντῶνται ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀκαδημαϊσμὸς καὶ ὁ ρεαλισμός, μολονότι ἀπὸ διαφόρου ἕκαστος ἀφετηρίας ὁρμῶνται καὶ εἰς διάφορα καταλήγουν συμπεράσματα καὶ ἀποτελέσματα. Ι. Μ. Π.

—*[Φυσ.] Παραμόρφωσις* εἶναι ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν δυνάμεων μεταβολὴ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους σώματός τινος. Τὸ εἶδος τῆς παραμορφώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεργουσῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν ἐφελκυσμοῦ ἡ παραμόρφωσις συνίσταται εἰς ἐπιμήκυνσιν καὶ μίκρυνσιν τῆς διατομῆς, εἰς τὴν περίπτωσιν θλίψεως, εἰς ἐπιβράχυνσιν καὶ μεγέθυνσιν τῆς διατομῆς, εἰς τὴν περίπτωσιν κάμψεως, εἰς μεταβολὴν τοῦ σχήματος τοῦ ἄξονος ἄνευ οὐσιωδῶν αὐξομειώσεων τῶν διαστάσεων, κτλ. Αἱ παραμορφώσεις διαιροῦνται εἰς *ἐλαστικὰς* ἢ *παροδικὰς* καὶ *μονίμους*. Αἱ πρῶται παρέρχονται ἅμα τῇ ἀπομακρύνσει τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, τοῦ σώματος ἐπανερχομένου εἰς τὸ πρότερον αὐτοῦ σχῆμα καὶ μέγεθος· αἱ τελευταῖαι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται ἐν ὅλῳ ἢ μέρει καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, αἵτινες προεκάλεσαν αὐτάς.

—*[Μηχαν.]* Καλεῖται *παραμόρφωσις* ἡ ἀλλοίωσις σχήματος στερεῶν σωμάτων συνεπείᾳ ἐπιδράσεως μηχανικῶν ἢ φυσικῶν παραγόντων. Ἐν τῇ μηχανικῇ ἐξετάζονται αἱ παραμορφώσεις, συνεπείᾳ ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Κατὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ἀλλοιώσεις τῶν γραμμικῶν διαστάσεων καὶ τῶν γωνιῶν τοῦ σώματος τῶν πρώτων ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καθέτων τάσεων σ, τῶν δευτέρων ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν διατμητικῶν τάσεων τ. Ἡ μαθηματικὴ καὶ πειραματικὴ ἐξέτασις τῶν παραμορφώσεων ἀνάγονται ἡ μὲν εἰς τὸ περὶ θεωρίας τῆς *ἐλαστικότητος* κεφάλαιον τῆς μηχανικῆς, ἡ δὲ εἰς τὴν *ἀντοχὴν* τῶν ὑλικῶν.

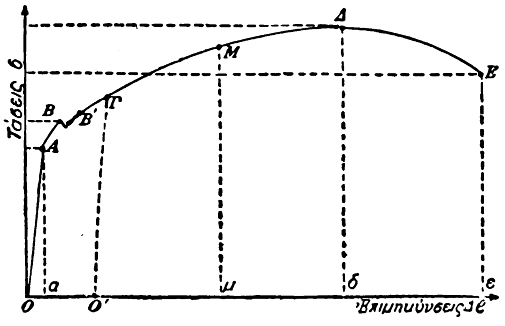

Διάγραμμα ἐπιμηκύνσεως.

[ΟΑ = Ζώνη ἐλαστικῆς παραμορφώσεως (εὐθύγραμμος ὅταν τὸ σῶμα ἀκολουθῇ τὸν νόμον τοῦ Hooke). ΑΒΒ' = Ζώνη ἀνωμάλου ἐπιμηκύνσεως, ἥτις ἐλλείπει εἰς πλεῖστα σώματα. ΑΔ = Ζώνη μονίμου παραμορφώσεως. ΔΕ = Ζώνη εἰς ἣν παρουσιάζεται ἐκλέπτυνσις. αΑ = Ὅριον ἐλαστικότητος. Ο'Γ = Καμπύλη ἐπιφορτίσεως ἐμφανίζουσα μόνιμον παραμόρφωσιν ΟΟ'. δΔ = Ὅριον θραύσεως. Οε = Μεγίστη ἐπιμήκυνσις μετὰ τὴν θραῦσιν. ΟΑΒΜμ = Ἐπιφάνεια μετροῦσα τὸ ἔργον παραμορφώσεως τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς παραμόρφωσιν Μ.]

Αἱ παραμορφώσεις τῶν στερεῶν σωμάτων ἀναλύονται γενικῶς εἰς τὸ ἐλαστικὸν μέρος καὶ εἰς τὸ μόνιμον. Εἰς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἡ *ἐλαστικὴ* κατάστασις τῶν στερεῶν, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἡ *πλαστική*. Ἡ πλαστικὴ κατάστασις στηρίζεται ἐπὶ μετασχηματισμοῦ τῶν ἀποτελούντων τὰ σώματα κρυσταλλικῶν στοιχείων (ἤτοι μεταβατικαὶ μετακινήσεις, διδυμίαι κρυστάλλων, πλαστικότης τῶν καθαρῶν μετάλλων), ἢ ἐπὶ μετατοπίσεως τῶν στοιχείων τῶν σωμάτων τῶν μὲν σχετικῶς πρὸς τὰ δὲ (ὡς π. χ. εἰς τὴν ὑγρὰν ἄργιλλον). Τέλος, ὅταν τῆς θραύσεως προηγοῦνται μικραὶ μόνον ἐλαστικαὶ παραμορφώσεις, ἢ αἱ μόνιμοι παραμορφώσεις ἐλάχιστα διαφέρουσι τῶν ἐλαστικῶν, τότε τὸ σῶμα εἶναι *ψαθυρὸν* ἢ *εὔθραυστον*.

Ἡ ψαθυρότης καὶ ἡ πλαστικότης δὲν εἶναι ἰδιότητες ἀναφερόμεναι πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς ὑλικόν τι, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἐνεργειῶν. Οὕτω κύλινδρος ἐκ μαρμάρου πιεζόμενος κατὰ τὸν ἄξονα αὐτοῦ θραύεται ὡς ψαθυρὸν σῶμα, ἐνῷ, ἐὰν ὑποβληθῇ πανταχόθεν εἰς ἱκανὴν πίεσιν, δύναται διὰ προσθέτου πιέσεως κατὰ μίαν διεύθυνσιν νὰ ὑποστῇ πλαστικὴν παραμόρφωσιν. Ἐπίσης ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς ἐπενεργεῖ ἡ ἐπιφόρτισις, καὶ ἡ θερμοκρασία ἔχουσιν ἐπήρειαν ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ πλαστικότητος (*ἐλατότης* καὶ *ὁλκιμότης*).

Digitized by Google

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τῇ βοηθείᾳ μηχανῆς ἐγγραφούσης τὰ ἀποτελέσματα τῶν μετρήσεων τὴν παραμόρφωσιν πρισματικῆς ἢ κυλινδρικῆς δοκοῦ μήκους l ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν δυνάμεως ἕλξεως ἐνεργούσης κατὰ τὸν ἄξονα, τὸ μῆκος τῆς δοκοῦ ἐπιμηκύνεται κατὰ Δl, γινόμενον l+Δl· ἐὰν δὲ ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον ὑποτεθῇ κυκλικὴ ἡ τομὴ διαμέτρου d, αὕτη ἐλαττοῦται καὶ γίνεται d—Δd. Ὁ λόγος ε=Δl/l καλεῖται *ἀνηγμένη ἐπιμήκυνσις* καὶ μετρεῖται εἰς ἑκατοστὰ τοῦ μήκους, παρίσταται δὲ πολλάκις καὶ διὰ τοῦ γράμματος $A^{0}/_{0}$, ὁ δὲ λόγος ε′==Δd/d καλεῖται *ἐγκαρσία συστολή*.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Hooke, «ut tensio sic vis», διατυπωθέντα τῷ 1678, ἡ ἐπιμήκυνσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τάσιν. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι συνέ-

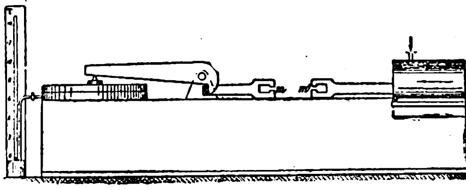

Ὑδραυλικὴ μηχανὴ ἑλκυσμοῦ μετὰ μανομέτρου ὑδραργυρικοῦ.

πεια γενικωτέρου νόμου τῆς ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν, τῆς ἀρχῆς τῆς *προσεπιθέσεως* (ἀλγεβρικῶς ἢ γεωμετρικῶς), καθ' ἣν, ἐὰν εἰς ὑφισταμένην φόρτισιν προστεθῇ (γεωμετρικῶς) ἄλλη, γίνεται ἁπλῆ πρόσθεσις (γεωμετρικὴ) τῶν ἐπιδράσεων, ὡς ἐὰν ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων. Κατὰ ταῦτα, ἐὰν παραστήσωμεν ἐπὶ διαγράμματος εἰς τετμημένας μὲν τὰς ἀνηγμένας ἐπιμηκύνσεις, εἰς τεταγμένας δὲ τὰ μεγέθη τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως ἕλξεως, ἔχομεν τὸ καλούμενον *διάγραμμα ἐπιμηκύνσεως* καθ' ἕλξιν. Μέχρις ὁρίου τινός, καλουμένου *ὁρίου ἐλαστικότητος* ἢ *ἀναλογίας*, ἰσχύει ὁ νόμος τοῦ Hooke, τὸ διάγραμμα εἶναι εὐθύγραμμον (ζώνη *ἐλαστικῆς παραμορφώσεως*), καὶ ἡ ῥάβδος ὅταν καταπαύσῃ ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως ἐπανέρχεται εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν. Ἡ κλίσις τῆς εὐθείας ταύτης, ἤτοι ἡ ἐφαπτομένη τῆς γωνίας αὐτῆς μετὰ τοῦ ἄξονος τῶν τετμημένων, εἶναι ὁ λόγος τῆς δυνάμεως πρὸς τὴν ἐπιμήκυνσιν, ὅστις καλεῖται *μέτρον ἐλαστικότητος* ἢ μέτρον τοῦ Young E ἢ μ. Ἡ προκαλουμένη συστολὴ ε′ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιμήκυνσιν ε, ὁ δὲ λόγος αὐτῶν εἶναι ε/ε′=m. Τὸ 1/m καλεῖται συντελεστὴς τοῦ Poisson. Ὁ μαθηματικὸς οὗτος ὑπελόγισε τὸ m ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῆς ἐλαστικότητος εἰς 4 διὰ τελείως ἐλαστικὰ στερεά, ἡ δὲ πειραματικὴ μέτρησις ἔδωσεν ἀριθμοὺς διὰ τὰ συνήθη στερεὰ ποικίλλοντας μεταξὺ 3 καὶ 4. Διὰ μέταλλα τίθεται συνήθως m = 10/3.

Πέραν τῆς ζώνης ἐλαστικῆς παραμορφώσεως, ὅταν ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως ἕλξεως αὐξάνῃ, ἡ παραμόρφωσις εἶναι μικροτέρα τῆς ἀναλογίας καὶ τὸ παραστατικὸν σημεῖον αὐτῆς σχηματίζει καμπύλην καμπτομένην πρὸς τὸν ἄξονα τῶν τετμημένων.

Προκειμένου ἰδίᾳ περὶ μετάλλων, ὅταν ἀπό τινος τιμῆς ἐλαττωθῇ ἡ δύναμις, ἡ ἐπιμήκυνσις ἐλαττουμένη ἀκολουθεῖ γραμμὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παράλληλον πρὸς τὴν ἀρχικήν, ἥτις τέμνει τὸν ἄξονα τῶν τετμημένων εἴς τι σημεῖον, τὸ ὁποῖον μετρεῖ τὴν *μόνιμον παραμόρφωσιν* τοῦ τεμαχίου. Συγχρόνως ἡ ἀντοχὴ σ αὐξάνει, ὁπότε ἐπέρχεται καὶ τὸ φαινόμενον τῆς *σκληρώσεως* τοῦ μετάλλου. Ἡ ζώνη αὕτη καλεῖται ζώνη μονίμου παραμορφώσεως ἢ διαρροῆς. Πέραν τούτου ἡ καμπύλη κάμπτεται κάτω τῆς ὁριζοντίας, ἐξακολου-

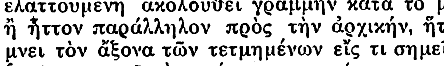

Δοκίμιον κυλινδρικόν.

θεῖ ἡ ἐπιμήκυνσις ἐλαττουμένης τῆς δυνάμεως σ καὶ τὸ τεμάχιον θραύεται εἰς τὸ πέρας τῆς καμπύλης. Ἡ μεγίστη τιμὴ καλεῖται *ὅριον θραύσεως*. Πέραν αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ μὲν αὔξουσα ἡ κατὰ μονάδα ἀντίστασις, ἀλλ' ἐπέρχεται ἀρκετὰ ἀποτόμως εἴς τι σημεῖον τῆς ῥάβδου *ἐκλέπτυνσις* αὐτῆς (striction), ἥτις μειώνει τὴν διατομήν, μειουμένης καὶ τῆς ἀντιστάσεως, καὶ τὸ τεμάχιον ἐπιμηκυνόμενον ἐκλεπτύνεται μέχρι θραύσεως. Ἐὰν ἡ ἀρχικὴ ἐπιφάνεια τῆς διατομῆς τῆς ῥάβδου εἶναι s καὶ s′ ἡ τελικὴ κατὰ τὴν θραῦσιν, ἡ ἐκλέπτυνσις Σ μετρεῖται διὰ τοῦ λόγου $Σ = \frac{s - s'}{s}$, μετρουμένου εἰς ἑκατοστὰ συνήθως, ἡ δὲ ἀντιστοιχοῦσα ζώνη τῆς καμπύλης καλεῖται *ζώνη ἐκλεπτύνσεως*, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ *ζώνη θραύσεως*. Εἰς πλεῖστα μέταλλα, μαλακοὺς σιδήρους καὶ χάλυβας ἀνοπτημένους, οὐχὶ δὲ εἰς τοὺς βεβαμμένους χάλυβας, μεταξὺ τῆς ζώνης ἐλαστικῆς παραμορφώσεως καὶ μονίμου μεσολαβεῖ ἀνώμαλος περιοχὴ ἐπιμηκύνσεως ἄνευ μεγάλης μεταβολῆς τῆς δυνάμεως σ, καθ' ἣν συμβαίνει ἐσωτερικὴ ἐνέργεια, ἥτις ἀναφέρεται εἰς μετατροπὴν τοῦ ἱστοῦ ἢ ἀλλοτροπίαν.

Πλεῖστα χρήσιμα ὑλικὰ δὲν παρουσιάζουσιν ἀνάλογον παραμόρφωσιν, δηλαδὴ δὲν ἰσχύει ἡ γραμμικὴ μορφὴ τοῦ νόμου τοῦ Hooke, ἀλλὰ δι' αὐτὰ κατὰ τοὺς C. Bach καὶ W. Schüle ἰσχύει διὰ τὰς παραμορφώσεις νόμος, εἰς ὃν εἰσέρχεται ἡ τάσις σ δι' ἐκθέτου n, ε=ασⁿ, ἔνθα α καὶ n σταθεραὶ δι' ἕκαστον σῶμα· οὕτω διὰ χυτοσίδηρον, χαλκόν, χυτὸν ψευδάργυρον, γρανίτην, ψαμμίτην, σιμέντον, σιμεντοκονίαμα, σκυρόδεμα n>1, αἱ ἐπιμηκύνσεις αὐξάνουν ταχύτερον τῶν τάσεων καὶ διὰ τὸ δέρμα καὶ τὰ καννάβινα σχοινία n<1. Ὁ νόμος οὗτος δὲν ἰσχύει διὰ τὸ μάρμαρον, τὸ ἐλαστικὸν κόμμι καὶ τὸν χυτοσίδηρον ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας φορτίσεως.

Δοκίμιον κυλινδρικὸν μετὰ θραῦσιν, ἐμφανίζον τὴν ἐκλέπτυνσιν.

Εἰς τὰ διαγράμματα τὸ ἔργον τῆς παραμορφώσεως μετρεῖται διὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς ὁριζομένης ὑπὸ τῆς καμπύλης τῆς παραμορφώσεως τῶν τεταγμένων, τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν σημεῖον καὶ τοῦ ἄξονος τῶν τετμημένων. Κατὰ τὴν συμπίεσιν καθ' ὅμοιον τρόπον συμβαίνει ἐπιβράχυνσις καὶ διόγκωσις, ἥτις αὐξανομένη τῆς πιέσεως καταλήγει εἰς διαρροὴν (π. χ. μόλυβδος) ἢ θραῦσιν. Εἰς τὰς διὰ συμπιέσεως παραμορφώσεως ἀνήκει καὶ ὁ *λυγισμός*. Κατὰ τὸν στατικὸν ὑπολογισμὸν τῶν δικτυωμάτων χρησιμοποιεῖται ἡ μέθοδος τῆς *ἀντιστοιχίας* τῶν παραμορφώσεων.

Τὰ εὐλύγιστα ἢ εὔκαμπτα σώματα, ὡς τὸ ἐλαστικὸν κόμμι, χαρτόνιον, ὑφάσματα, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑφίστανται πολὺ μεγάλας ἐλαστικὰς ἢ πλαστικὰς παραμορφώσεις, εἰς τρόπον ὥστε αἱ μετατοπίσεις δὲν εἶναι μικραὶ ὡς εἰς τὰ στερεὰ σώματα ἔναντι τῶν διαστάσεων τῶν σωμάτων, ἀλλὰ συγκριταὶ πρὸς αὐτάς. Εἰς ταῦτα δὲν ἐφαρμόζεται ὁ νόμος τοῦ Hooke, οὔτε αἱ ἐξισώσεις τῆς θεωρίας τῆς ἐλαστικότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Foeppl*, Ἀντοχὴ τῆς ὕλης (μετάφρ. *Δ. Ἀγαπητοῦ*, Ἀθῆναι 1920).—*Hütte*, Der Ingenieurs Taschnbuch (τόμ. I, Βερολῖνον). Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

—*[Μεταλλοτεχν.]* Ἡ βαφὴ καὶ ἡ ἐνανθράκωσις μετάλλων καὶ ἰδίως σιδηρουργικῶν εἰδῶν δημιουργεῖ *παραμορφώσεις*, αἵτινες εἰς τὰ μικρὰ τεμάχια δὲν ἐπιφέρουν μὲν μειονεκτήματα ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν καὶ τὴν στερεότητα, ἀλλ' ἀναγκάζουν εἰς εὐθυγράμμισιν τῶν τεμαχίων ἐν ψυχρῷ ἢ ἐν θερμῷ διὰ πιέσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς νέαν κατεργασίαν τῶν διαστάσεων καὶ ἐπιφανειῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀπαιτουμένων διαστάσεων. Εἰς μεγάλα τεμάχια ἢ τεμάχια πολυπλόκου σχήματος αἱ παραμορφώσεις δύνανται νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι, προκαλοῦσαι ῥωγμάς, ἀνισότητας ἀντοχῆς κλπ. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἡ ἀνόπτησις βελτιώνει τὴν ὑφὴν τῶν τεμαχίων. Κατὰ τὴν χύσιν τεμαχίων ἐν χυτηρίοις παρατηροῦνται παραμορφώσεις, διορθούμεναι διὰ θερμάνσεως καὶ πιέσεως πρὸς εὐθυγράμμισιν. Θ. Χ.

—*[Ὀρυκτολ.] Παραμόρφωσις* (Paramorphose) ἢ *φυσικὴ ψευδομόρφωσις* (physikalische Pseudomorphose) ὀνομάζεται ἡ ἀλλοίωσις τῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει πολλάκις ἡ ὀρυκτὴ κρυσταλλικὴ ὕλη, καὶ ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων ἐξωτερικῶν συνθηκῶν θερμοκρασίας καὶ πιέσεως. Ἡ παραμόρφωσις δύναται νὰ εἶναι παροδικὴ ἢ μόνιμος, ἐκδηλοῦται δὲ συνήθως εἰς σώματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν πολυμορφισμόν. Οὕτω παρατηρεῖται παραμόρφωσις τοῦ ἀσβεστίτου κατὰ ἀραγωνίτην καὶ τἀνάπαλιν, τοῦ ῥομβικοῦ θείου κατὰ μονοκλινῆ, περαιτέρω τῆς κεροστίλβης κατὰ αὐγίτην κ. ο. κ. Ὡς παραμόρφωσις χαρακτηρίζεται ἐπίσης ἡ ἀλλοίωσις τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς ὀρυκτῶν συνεπείᾳ ἀνίσου ἀποθέσεως τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης κατὰ ὡρισμένας διευθύνσεις. Οὕτω γεννῶνται οἱ *παραμορφωμένοι κρύσταλλοι*, οἱ ὁποῖοι στεροῦνται διὰ τοῦτο τοῦ συνήθους κανονικοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος αὐτῶν. Γ. Β.

παραμορφωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραμόρφωσιν || ὁ προκαλῶν παραμόρφωσιν.

— **παραμορφωτικὴ ἀρθρῖτις**. Καλεῖται οὕτως εἰδικὴ πάθησις τῶν ἀρθρώσεων, χρονίας ἐξελίξεως, συνοδευομένη ὑπὸ ἐλαφρᾶς πυρετικῆς κινήσεως

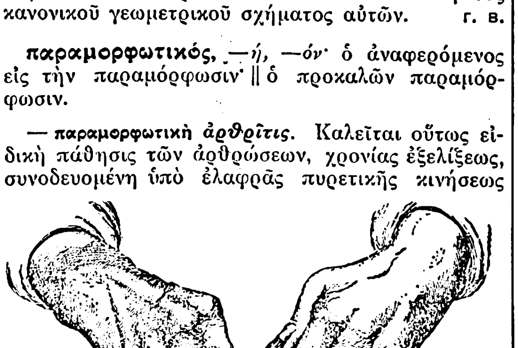

Εἰκ. 1.

καὶ συνισταμένη εἰς βαθμιαίαν ἐξοίδησιν τῶν ἀρθρώσεων μετ' ἀποθέσεως ἐν αὐταῖς ἁλάτων. Αἱ ἀρθρώσεις κατ' ἀρχὰς σκληρύνονται, ἀλγοῦσι καὶ παράγουσι τριγμὸν κατὰ τὴν κίνησιν, εἶτα δὲ ἀκινητοῦσι πλήρως καὶ παραμορφώνονται. Τὰ ἄλατα ἐντοπίζονται κυρίως εἰς τὰς χεῖρας καὶ δὴ τὰς ἀρθρώσεις τῶν δακτύλων. Ἡ παραμορφωτικὴ ἀρθρῖτις εἶναι κατ' ἄλλους μὲν νόσος θρέψεως κληρονομική, κατ' ἄλλους νευρικῆς ἀρχῆς, λόγῳ τῆς ἐνίοτε ἀπαντώσης συμμετρίας, καὶ κατ' ἄλλους λοιμώδης ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν μικρόβιον (ὅπερ ἀπίθανον). Σχετίζεται πρὸς τὴν συμφυτικὴν ἀρθρῖ-

Εἰκ. 2.

τιδα, μεθ' ἧς πολλάκις συνυπάρχει καὶ ἥτις προσβάλλει τὰς σπονδυλικὰς ἀρθρώσεις καὶ τὰς τῶν νευρικῶν καὶ ἐν γένει μεγάλων τμημάτων ἀρθρώσεις, καὶ πρὸς τὴν ῥιζομυελικὴν σπονδύλωσιν τοῦ Marie, ἥτις προσβάλλει τὰς κατ' ὦμον καὶ κατ' ἰσχίον ἀρθρώσεις. Ἡ πρόγνωσις εἶναι βαρεῖα ἀπὸ ἀπόψεως τῆς κινητικότητος τῶν μελῶν. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀντιαρθριτικὴν τοιαύτην διὰ διαίτης, εἰς χορήγησιν ἰτεϋλικοῦ νατρίου καὶ εἰς ἠλεκτρισμοὺς τῶν μυῶν τῶν κινούντων τὴν ἄρθρωσιν (οἵτινες ἀτροφοῦσιν ἀντανακλαστικῶς, ἀφιέμενοι ἄνευ θεραπείας), εἰς φωτοθεραπείαν καὶ λουτροθεραπείαν κλπ. Τ. Δ. ΖΗΣ

παραμούστακο (τό)· δημοτ., μέρος τοῦ γενείου συνεχόμενον τοῦ μύστακος καὶ μετ' αὐτοῦ εὐθετούμενον: «ἀφήνει παραμούστακα, γιὰ νὰ φαίνεται μὲ μεγάλα μουστάκια».

παραμπαίνω· μπαίνω πολύ: «παραμπῆκε ἡ φινέλλα καὶ ἔγινε σὰν ράσο» || φρ. «μοῦ παραμπῆκε»· τὸ ρουθούνι» μὲ ἠνόχλησε πολύ, καὶ ἁπλῶς «μοῦ παραμπῆκε».

παράμπολο (τὸ) *[Ἁλιευτ.]*. Ἕκαστον τῶν τεμαχίων τοῦ ὁρμιδίου τῶν δεδεμένων κατ' ἀποστάσεις εἰς τὴν μάνναν τοῦ παραγαδιοῦ, μετὰ ἢ ἄνευ μεσηνέζας, διὰ τὴν κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον πρόσδεσιν τοῦ ἀγκιστρίου. Λέγεται καὶ **παράμαλλο**, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ χονδρῶν καὶ **σκαθαρωτῶν** παραγαδίων, ἐνῷ διὰ τὰ ψιλὰ **προσαρμόζει** μᾶλλον τὸ *παράμπολο*. Σ. Ε. Λ.

—*[Ναυτ.]* Τὸ ἄλλως *παρέμβολον* (βλ. λ.).

παραμπράμ, ἢ **παραμπραχμὰν** *[Ἀποκρυφ.]*. Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν ἰνδικὴν ἀπόκρυφον διδασκαλίαν τὸ ἀπόλυτον, ἢ μὴ ἐκδηλωθεῖσα θεότης. Τὸ παραμπρὰμ δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ δύο διακεκριμένας καὶ ἀντιθέτους ὄψεις, τὴν τῆς ἀνυπαρξίας καὶ τὴν τῆς τελείας ὑπάρξεως. Η. Π. Γ.

παραμυθᾶς (ὁ)· ὁ διηγούμενος παραμύθια. Ὑπῆρξε καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ διήγησις παραμυθιῶν ἦτο ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον συνετήρει τὸν ἀσκοῦντα αὐτό. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν «Πλούτῳ» (177) ἀναφέρει Φιλέψιόν τινα, ὁ ὁποῖος ἀντὶ χρημάτων «μύθους λέγει». Μεταγενέστεροι συγγραφεῖς παραδίδουν τὰ ὀνόματα ἄλλων τινῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς δημοσίους τόπους ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς διηγοῦντο τερπνὰς ἱστορίας καὶ πρὸς τούτοις ἐμισθοῦντο καὶ ὑπὸ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ὡς τοῦ Μακεδόνος Καράνου, τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου κλ., πρὸς τέρψιν τῶν κεκλημένων των μετὰ τὸ δεῖπνον. Τὸ ἰδιαίτερον ὄνομά των, ἐφ' ὅσον ἁπλῶς διηγοῦντο, ἦτο *ἀρεταλόγοι* (λατ. fabulatores)· ἐπειδὴ ὅμως ἡ διήγησις, ὡς ἐκ τῆς ζωηρότητος τῶν λαῶν τῆς μεσημβρίας, εὐκόλως μετέπιπτεν εἰς ἐνεργὸν παράστασιν τῶν ἐκτιθεμένων, τὸ ἔργον των ἀπέβη ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν λεγομένων *μίμων*, *ἠθολόγων* ἢ *θαυματοποιῶν*, ἐκ τῶν ὁποίων ἔβριθον αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐλληνιζούσης Ἀνατολῆς. Βραδύτερον οἱ Ἄραβες χαλίφαι συνηθίζουν ν' ἀκροῶνται πρὸ τοῦ ὕπνου τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα τοὺς διηγοῦντο ὀνομαστοὶ παραμυθᾶδες. Ἡ ἰδία δὲ συνήθεια ἀναφέρεται καὶ περὶ ἡγεμόνων τινῶν τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Τοιοῦτοι ἐξ ἐπαγγέλματος ἀφηγηταὶ παραμυθίων ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Σικελίαν, εἰς τὸ Ὀλστάϊν, τὴν Πομμερανίαν κ. ἄ. Εἰς τὴν Τουρκίαν οἱ λεγόμενοι μεντὰχ κατὰ τὰς νύκτας τοῦ ραμαζανίου τέρπουν τοὺς ἀγρυπνοῦντας πιστοὺς μὲ τὰ παραμύθια των. [Βλ. *E. Rohde*, Der griech. Roman³, σ. 591 κ. ἑ. *J. Bolte*, Name

Digitized by Google

und Merkmale des Märchens 1920 (FF.C, 36) σ. 9 κ.ἑ. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διηγήσεως παραμυθίων βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* ἐν Δελτ. Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑτ. Ε' 227 κ.ἑ. *Στ. Κυριακίδου,* Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν σ. 96 κ.ἑ.] Γ. Α. Μ.

παραμύθι (τό). Διήγησις περὶ θαυμασίων συμβάντων, ποὺ πλάττεται ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ μαγικοῦ καί, ἐνῷ δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς ὅρους τῆς πραγματικῆς ζωῆς, μικροὶ καὶ μεγάλοι τὴν ἀκούουν μὲ εὐχαρίστησιν, καὶ ἂν δὲν τὴν εὑρίσκουν πιστευτήν. Δράκοι, ἀράπηδες, λάμιες, γοργόνες, νεράϊδες, μοῖρες, δαιμόνοι εἰς τὸ ἑλληνικὸ παραμύθι παρουσιάζονται εἰς τὸ παλληκάρι καὶ ἄλλοτε τὸ βοηθοῦν καὶ ἄλλοτε τὸ κατατρέχουν. Ἄνθρωποι μεταμορφώνονται εἰς ζῷα καὶ κατόπιν ἀναλαμβάνουν τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, ζῷα ὁμιλοῦν καὶ δίδουν συμβουλὰς ἢ βοηθοῦν τὸ παλληκάρι εἰς τοὺς ἐπικινδύνους ἄθλους του. Μεταβάσεις εἰς τὸν κάτω κόσμον ἢ στὸ παλάτι τοῦ Ἥλιου καὶ τοῦ Φεγγαριοῦ ἢ στὸ τσαντήρι τῶν Ἄστρων καὶ τῶν Μηνῶν δὲν εἶναι κάτι σπάνιον, καὶ οἱ πεθαμένοι βγαίνουν ἀπὸ τὸν τάφον, διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν εὐεργέτην των. Τραπέζια στρώνονται μ' ἕνα λόγο μὲ φαγητά, ὄρνιθες γεννοῦν χρυσὰ αὐγά, κορίτσια γελοῦν κι' ἀπὸ τὸ στόμα τους πέφτουν τριαντάφυλλα, κλαῖνε κι' ἀπὸ τὰ μάτια τους πέφτουν μαργαριτάρια, καὶ τὶς δουλιὲς τὶς κάμνουν χέρια ἀθέατα.

Ἐπὶ μακρὸν ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι τὰ παραμύθια ἁρμόζουν μόνον εἰς τὰ παιδιά. Πρῶτος ὁ Herder (1773) εἶχεν εἰκάσει, ὅτι τὰ παραμύθια ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἀκόμη «προοιωνίζονται καὶ ὀνειρεύονται καὶ ζοῦν μέσα εἰς τὴν ἀχλὺν τοῦ δημιουργικοῦ Εἶναι, ὅτε ἀκόμη δὲν σκέπτονται καὶ δὲν ξεχωρίζουν». Ἀφ' ὅτου ὅμως οἱ ἀδελφοὶ Grimm (1812) κατέδειξαν ὅτι τὰ παραμύθια εἶναι ἄξια τῆς προσοχῆς τῆς ἐπιστήμης, ἤρχισαν ταῦτα νὰ συλλέγωνται παντοῦ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μελετῶνται συγκριτικῶς. Ἔτσι ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ παραμύθια δὲν εἶναι μόνον ἡ πλουσιωτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐρύτερον διαδεδομένη λαϊκὴ ποίησις. Προσέτι ὅτι τὰ παραμύθια μας ἐν γένει καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ὁμοιάζουν μὲ τὰς διηγήσεις τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ὅπως δὲ κάθε τι, ποὺ εὑρίσκει τὸ ἀνάλογόν του εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, π. χ. ἡ παραγωγὴ τοῦ πυρός, ἡ ἐφεύρεσις τῆς χύτρας ἀπὸ τὴν κολοκύθα, ἡ κατασκευὴ τῶν λιθίνων ἐργαλείων, ἡ κατασκευὴ τῆς οἰκίας, αἱ παραστάσεις περὶ γεννήσεως καὶ θανάτου, περὶ ἀρχῆς καὶ τέλους τῆς ζωῆς κτλ., προέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πρωτογόνου κοινωνίας, ἔτσι καὶ τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων διὰ διαφόρου πλοκῆς ἀπαρτίζεται τὸ παραμύθι (Märchenmotive), ἀνάγονται εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν πραγματικότητα, τὰς δοξασίας καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῆς παναρχαίας ἐποχῆς. Δι' αὐτὸ καὶ δυνάμεθα εἰς αὐτὰ ν' ἀνεύρωμεν τὴν ψυχὴν τῆς ἀρχεγόνου κοινωνίας. Ὁ τύπος τοῦ δράκου, ποὺ γυρίζει σπίτι του καὶ τοῦ μυρίζει «ἀνθρωπίλας», ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τὴν κατασκευὴν τοῦ πρωτογόνου σπιτιοῦ, ποὺ δὲν ἔχει φῶς καὶ ἀέρα καὶ παράθυρα· ὅποιος γυρίζει σπίτι του, κάμνει καλὰ νὰ ὀσφραίνεται, μήπως εἰς τὴν ἀπουσίαν του χώθηκε κανεὶς εἰς τὸ ἐγκαταλειμμένον καὶ σκοτεινὸ σπίτι ἢ μάλιστα στὴ σπηλιά. Ἡ ἔκθεσις τῶν παιδιῶν εἰς τὸ δάσος, ἡ ἐγκάθειρξις τῆς παρθένου εἰς ἕνα ἀπομονωμένον πύργον, ὁ σκοτωμὸς τῆς γύφτισσας ποὺ χώνεται σ' ἕνα πιθάρι μὲ βελόνια ἢ τῆς μητρυιᾶς ποὺ δένεται στὴν οὐρὰ τοῦ ἀλόγου, ἀνόσιοι γάμοι, ἁρπαγαί, ἀνθρωποθυσίαι, καννιβαλισμοί, ὅλαι αὐταὶ αἱ φρικταὶ πράξεις καὶ τιμωρίαι δὲν εἶναι ἐπινοήσεις τῆς φαντασίας, ἀλλὰ συνήθειαι ἑνὸς σκοτεινοῦ παρελθόντος. Ἀπὸ τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους χρόνους ἐξηγεῖται καὶ ἂν οἱ ἥρωες τοῦ παραμυθιοῦ εἶναι συνήθως κυνηγοὶ καὶ τσοπάνοι. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μιᾶς πρωτογόνου καταστάσεως, ποὺ παίζουν ἐδῶ ἕνα ρόλον, εἶναι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ παρὰ φύσιν (ἄνθρωπος μὲ ἕνα ἢ μὲ πολλὰ μάτια, σκύλος μὲ τρία ποδάρια κτλ.), ἡ μεγάλη ἀξία ποὺ ἀποδίδεται εἰς τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτόν, εἰς τὸν πολὺν ὕπνον καὶ ὅλα τὰ ὑλικὰ πράγματα, τὸ θάμβωμα ἐμπρὸς εἰς ὅ,τι κατ' ἐπιφάνειαν λάμπει, ὁ θαυμασμὸς τῆς φυσικῆς μόνον δυνάμεως εἰς τὸν ἥρωα, ἐκτὸς δὲ τούτου τῆς πρωτογόνου πανουργίας, ἀπάτης καὶ δόλου. Εἰς ταῦτα ἂν προσθέσωμεν τὸν ταυτισμὸν τοῦ ὡραίου μὲ τὸ ἀγαθόν, τοῦ ἀσχήμου μὲ τὸ κακόν, κατανοοῦμεν ὅτι τὸ παραμύθι, ὅπως καὶ ἡ παροιμία καὶ καθόλου τὸ πνεῦμα τῆς πρωτογόνου κοινωνίας, δὲν διέπεται ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ποὺ ἰσχύει δι' ἡμᾶς καὶ τὰς πράξεις μας, εἶναι *προηθικόν*. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ὅτι οἱ παιδαγωγοὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤθελαν ν' ἀποκλείσουν τὸ παραμύθι ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα τῶν παιδιῶν. Ἀλλ' οὐδὲ μὲ τὴν λογικήν, ἐκείνην τουλάχιστον ποὺ κανονίζει τὴν διανόησιν τὴν ἰδικήν μας, εἶναι σύμφωνον τὸ παραμύθι, καθὼς καὶ ἡ παράδοσις, ἤτοι εἶναι *προ-λογικόν*. Δὲν κάμνει δηλαδὴ διάκρισιν μεταξὺ πραγματικότητος καὶ ὀνείρου, μεταξὺ γεγονότων ἀληθινῶν καὶ πλαστῶν. Φανταστικὸν καὶ πραγματικὸν ἀναμιγνύονται καὶ συγχέονται, καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν διανόησιν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τοῦ παιδιοῦ· φαντασία ποὺ δὲν ἠξεύρει φραγμόν, κάμνει συνδυασμοὺς μὲ θαυμαστὴν ἱκανότητα παρατηρήσεως. Ἐπικρατοῦν οἱ πρωτόγονοι συνειρμοὶ καὶ ὁ ψυχικὸς μηχανισμός. Ἐπικρατοῦν ὡς βάσις αἱ μυστικαὶ συμπάθειαι καὶ αἱ μυστικαὶ ἰδιότητες τῶν πραγμάτων εἶναι ζωνταναί. Δι' αὐτὸ δὲν ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζῴου, ἀνθρώπου καὶ φυτοῦ· δι' αὐτὸ τὰ ζῷα, τὰ δένδρα, αὐτὰ τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα, ὅπως τὸ γουδὶ στὸ δρακοντόσπιτο, τὰ τεμάχια τῶν ἀνθρωπίνων σαρκῶν στὸ σπίτι τοῦ ἀνθρωποφάγου, ὁμιλοῦν· δι' αὐτὸ ἡ δύναμις τοῦ δράκου εὑρίσκεται στὶς τρεῖς χρυσὲς τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμά του, στὴν καρδιὰ ἑνὸς περιστεριοῦ, καὶ κάτι ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου ἐνυπάρχει εἰς τὸ σίαλον ἢ εἰς τὸ ὄνομά του· δι' αὐτὸ ἡ ζωοποίησις τῆς φύσεως δὲν ἔχει ὅρια, δι' αὐτὸ ἡ ἀπόδειξις ὅτι ὁ ἥρως ζῇ ἐνσωματώνεται εἰς τὸ ἀστραφτερὸ μαχαίρι, ποὺ ὁ ἴδιος ἐκάρφωσε εἰς τὸ δένδρον καὶ εὑρίσκεται εἰς σχέσιν συμπαθείας μὲ αὐτόν, δι' αὐτὸ καὶ ἡ μεταμόρφωσις εἰς ζῷον ἢ πρᾶγμα, καὶ ἡ μαγεία καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν μαγείαν. Ὅθεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἐπικρατεῖ καθόλου ἀκόμη ἡ πρωτόγονος θρησκεία. Ἔπειτα καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἐπιληψία καὶ τὰ ὄνειρα καὶ ἄλλαι τῆς ψυχῆς συγγενεῖς καταστάσεις ἀπετέλεσαν περιστατικά, τὰ ὁποῖα παρεῖχον ἔδαφος διὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ ἄλλων στοιχείων διηγήσεως, ὅπως τὸ μαρμάρωμα ἀνθρώπων καὶ ζῴων, ἡ ἀπαγωγὴ ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ κακὰ πνεύματα κλπ.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα, παλαιὰ καὶ ὅμως αἰωνίως νέα, αἰωνίως οὕτως ἢ ὁμοίως ἀναγεννώμενα προϊόντα τοῦ πρωτογόνου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι, ἀντλοῦν τὸ παραμύθι καὶ ἡ παράδοσις, καθένα κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ προσπάθεια διὰ κάποιαν συσχέτισιν καὶ συναρμολόγησίν τινων ἐκ τῶν στοιχείων τούτων εἶχε παρουσιασθῇ ἤδη ἐνωρὶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀρχεγόνου κοινωνίας, ὡς ἀποδεικνύουν σχήματά τινα, ἀπαντῶντα τυπικὰ εἰς τὰς διηγήσεις ὅλων τῶν λαῶν. Οὕτως ὁ ἐπιτήδειος ἀντιτάσσεται εἰς τὸν ἀδέξιον, ὁ δυνατὸς εἰς τὸν ἀδύνατον, ὁ καλὸς εἰς τὸν κακόν, ὁ πλούσιος εἰς τὸν πτωχόν, ὁ πιστὸς εἰς τὸν ἄπιστον. Οἱ κίνδυνοι καὶ τὰ ἐμπόδια, ποὺ πρέπει νὰ ὑπερνικηθοῦν, ὁλονὲν ἐπαυξάνονται καὶ εἰς τὸ συγκεχυμένον πλῆθος τῶν συμβεβηκότων ὁ ἀριθμὸς 3 εἰσάγει ἕνα εἶδος τάξεως: τρία ζητήματα προβάλλονται πρὸς λύσιν, τρεῖς κίνδυνοι ἐπικρέμανται, τρεῖς ἀδελφοὶ ἀγωνίζονται δι' ἕνα σκοπόν, τρεῖς φορὲς ρωτᾷ τὸ παλληκάρι γιὰ τὸ ἀθάνατο νερό, τ' ἀγρίμια τοῦ βουνοῦ, τὰ πετούμενα τ' οὐρανοῦ, τὰ ψάρια τῆς θάλασσας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ σχήματα αὐτὰ καί τινα ἁπλᾶ καὶ ὑποτυπώδη παραμύθια, συγκείμενα ἐκ δύο ἢ τριῶν ἢ περισσοτέρων μελῶν, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ προέκυψαν ὡσαύτως κατὰ φυσικὴν ἀναγκαιότητα ἐκ τῶν αὐτῶν ἀνθρωπίνων ἀφορμήσεων, ὁμοίως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων εἰς ὅλους τοὺς λαούς, τὸ κυρίως παραμύθι εἶναί τι συνθετώτερον, εἶναι σύμπλεγμα στοιχείων ἢ ἑνώσεων στοιχείων, συγκροτούντων μίαν ἑνιαίαν διήγησιν, ποὺ μαρτυρεῖ κάποιαν τέχνην. Ἀλλ' ἡ τέχνη τοῦ διηγεῖσθαι, πρὸ πάντων ἡ τέχνη νὰ πλάττουν μίαν διήγησιν καὶ νὰ τὴν συναρμολογοῦν εἰς ἓν ὅλον, δὲν ἔπεσε βέβαια ὡς φυσικὸν δῶρον ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τὸ παραμύθι, ὡς κάτι περίπλοκον καὶ τεχνικόν, πρέπει νὰ ἐξεπήγασεν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἑνὸς ἀτόμου εἰς ὡρισμένον τόπον καὶ καθ' ὡρισμένον χρόνον· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι τὸ παραμύθι, τὸ μέγα πλῆθος τῶν παραμυθιῶν, οὔτε ἕνα μόνον τόπον γενέσεως, οὔτε ἕνα μόνον χρόνον συνθέσεως ἔχει. Κανεὶς πλέον δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν προέλευσιν ὅλων ἐν γένει τῶν παραμυθιῶν ἀπὸ ἰνδο-βουδιστικὴν πηγήν, ὅπου δῆθεν ταῦτα ἐπενοήθησαν πρὸς σκοποὺς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἀφ' ὅτου παραμύθια ἀνεγνωρίσθησαν εἰς αἰγυπτιακὰ καὶ ἑλληνικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ παλαιότερα ἢ ὁ ὅλος βουδισμός, ὡς π.χ. εἰς αἰγυπτιακὸν πάπυρον τοῦ ἔτους 1250 π.Χ., εἰς τὴν «Ὀδύσσειαν», τὸν Ἡρόδοτον κλπ. Ὁπωσδήποτε μὲ τὴν ἰνδικὴν θεωρίαν τοῦ Th. Benfey ἡ παραμυθιολογία εἶχεν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν λεγομένην μυθολογικὴν ἑρμηνείαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀδελφῶν Grimm ἀνεζήτει εἰς τὰ παραμύθια τεκμήρια τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς ἢ ἰνδογερμανικῆς μυθολογίας ἢ συμβολικὴν ὑποτύπωσιν μετεωρολογικῶν ἢ φυσικῶν φαινομένων. Καὶ εἶχε μὲν κλονισθῇ ἡ ἰνδικὴ θεωρία διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν Ἄγγλων ἀνθρωπολόγων Andrew Lang, Tylor κλπ., οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἰνδικὴν ἀντέτασσον τὴν αὐθιγενῆ παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς γένεσιν τῶν παραμυθίων ἐκ τῶν ὁμοίων δεδομένων τοῦ ἀρχεγόνου πολιτισμοῦ καὶ τῆς μαγείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰνδικῆς θεωρίας ἐδιδάχθημεν νὰ ἐρευνῶμεν τὴν σχέσιν τοῦ παραμυθιοῦ πρὸς τὴν λογοτεχνίαν καὶ νὰ ὑπολογίζωμεν καὶ εἰς τὴν μετάδοσιν παραμυθιοῦ ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν θὰ θεωρῶμεν πλέον τὰς Ἰνδίας καὶ τὸν βουδισμὸν ὡς τὴν μόνην πηγήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπήγασαν παραμύθια. Ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων στηρίζεται ἡ λεγομένη ἱστορικογεωγραφικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία ζητεῖ διὰ τῆς ἀναλύσεως ἑκάστου παραμυθίου εἰς τὰ συγκροτοῦντα αὐτὸ ἐπεισόδια καὶ στοιχεῖα καὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς γεωγραφικῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως αὐτῶν νὰ καθορίσῃ τὸν τόπον καὶ χρόνον τῆς γενέσεως καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ παραμυθίου. Ὅθεν οἱ Φιλλανδοὶ παραμυθιολόγοι (Krohn, Aarne), οἱ ὁποῖοι ἐμόρφωσαν καὶ ἐφήρμοσαν τὴν μέθοδον ταύτην εἰς τὰς ἐργασίας των, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν μέχρις ἑνὸς σημείου ὡς συνεχισταὶ τῆς θεωρίας τοῦ Benfey τροποποιημένης.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ παραμύθια δὲν πρέπει νὰ ἐρευνῶνται μόνον ἀπὸ τῆς γενικῶς ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς των ἀπόψεως. Διότι εἶναι μὲν τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων συγκροτοῦνται τὰ παραμύθια κτῆμα διεθνές, καὶ δυνατὸν ἕνα παραμύθι ὡς συγκεκροτημένη διήγησις εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τόπον νὰ εἶναι δάνειον ἐξ ἄλλου λαοῦ, μεταδοθὲν εἴτε διὰ τῆς προφορικῆς εἴτε διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, ἀλλὰ τὸ παραμύθι παντοῦ προσαρμόζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τόσον τέλεια πρὸς τὸ περιβάλλον, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, τοὺς μύθους καὶ τὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, ὥστε γίνεται κομμάτι ἀπὸ τὴν ζωήν του, παίρνει τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ λαοῦ. Ἡ διεθνὴς αὕτη ὕλη ὑφίσταται δηλαδὴ ἑκασταχοῦ μεταβολὰς καὶ τρόπον τινὰ περιβάλλεται τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα τοῦ τόπου. Ὁ ψαρὰς π. χ. τοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ, ποὺ ἀφανίζεται ὁλημέρα ψαρεύοντας, ρήχνει τὸ δίχτυ μὲ τὸν τρόπον ποὺ συνηθίζουν στὰ ἑλληνικὰ ἀκρογιάλια οἱ ψαρᾶδες καὶ τὸ ξωτικὸ ποὺ ἔξαφνα βγαίνει ἀπὸ τὴ θάλασσα εἶναι «ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι», γοργόνα, ὅπως τὴν ζωγραφίζουν στὰ καράβια τους οἱ θαλασσινοί μας. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐνδυμασία, τὰ ἤθη, αἱ φανταστικαὶ μορφαί, οἱ δράκοι κ' οἱ λάμιες, οἱ γοργόνες κ' οἱ νεράϊδες, οἱ μοῖρες, οἱ σπανοί, τὰ ἰδιάζοντα γνωρίσματα ποὺ διακρίνουν τὰ παραμύθια μας ἀπὸ τὰ ὅμοια τῶν ἄλλων λαῶν, ἀλλὰ περισσότερον ἴσως καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἡ διάφορος ἀντίληψις τῆς ζωῆς καὶ ὁ διάφορος τρόπος τῆς παραστάσεως. Ὅθεν καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν παραμυθιῶν παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς εἶναι πολὺ διάφορος, ἐφόσον, ὡς ἀπεδείχθη, τὸ λαϊκὸν παραμύθι εὑρίσκεται εἰς ἀμοιβαίαν ἐπαφὴν καὶ σχέσιν καὶ πρὸς τὴν λεγομένην λογοτεχνικὴν παραγωγὴν ἑκάστου ἔθνους. Ἔτσι εἰς λαούς τινας, ἰδίᾳ τοὺς Ἰνδούς, τοὺς Ἄραβας καὶ Κέλτας, ἡ ποικίλη πληθὺς τῶν ἀρχικῶν στοιχείων καὶ ἡ γοητευτικὴ ἀνάμειξις ἀτελειώτων ἱστοριῶν διήγειρεν εἰς ἐκλεκτοὺς ἀφηγητὰς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναλύσουν καὶ συνθέσουν, νὰ πλάσουν καὶ νὰ μορφώσουν τὸ παραμύθι σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῆς τέχνης. Ἔτσι διὰ τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας λαϊκῶν στοιχείων καὶ τῆς παρεμβολῆς ἠθοπλαστικῶν διδασκαλιῶν προέκυψαν αἱ μεγάλαι ἰνδικαὶ συλλογαί, ὡς ἡ «Tantrâkyâyita», ἡ «Kathāsaritsāgara», ἤτοι «Ὠκεανὸς ποταμῶν διηγήσεως» κ. ἄ., ἡ ἀραβικὴ τῶν 1001 νυκτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος εἰργάσθησαν Ἄραβες παραμυθᾶδες, τὰ μεσαιωνικὰ «Gesta Romanorum», καθὼς καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν Ἰταλῶν διηγηματογράφων Straparola «Tredeci piacevoli notti» (1550), Basile «Il pentamerone» (1637), τοῦ Γάλλου Ch. Perrault «Contes de ma mère l'Oye» (1697) κλπ.

Ὡς εἴδομεν, ἀπὸ τὸ αὐτὸ ἀρχέγονον ὑλικὸν ἀντλοῦν διὰ τὰς συνθέσεις των τὸ παραμύθι καὶ ἡ λαϊκὴ παράδοσις, τὴν ὁποίαν τινὲς παρὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὅρου διὰ τῆς μακρᾶς καὶ συστηματικῆς ἐργασίας τοῦ πατρὸς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας, τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ἀποδίδουν διὰ τῆς λέξεως θρῦλος. Ἀλλ' ἐνῷ τὸ παραμύθι εἶναι πρωτόγονον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον κατὰ τὸ περιεχόμενον, ἡ παράδοσις εἶναι καὶ κατὰ τὴν μορφήν. Ἀπόδειξις ὅτι αἱ παραδόσεις μας ὁμοιάζουν εἰς συντομίαν καὶ ἁπλότητα μὲ τὰ αὐτόχθονα καὶ γνήσια παραμύθια τῶν κατὰ φύσιν λαῶν· ὅπως ταῦτα, οὕτω καὶ αἱ παραδόσεις μας φαίνονται ὡς αἱ πρῶται ὑποτυπώσεις καὶ προσπάθειαι παραμυθιῶν, τῶν ὁποίων ἡ τελείωσις ἔχει ἐπιφυλαχθῇ τρόπον τινὰ διὰ μίαν κάπως ἀνωτέραν βαθμίδα ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ὁ Fr. von der Leyen λέγει ὅτι αἱ παραδόσεις εἶναι καθόλου πολὺ ἀρχαϊκώτεραι ἢ τὰ παραμύθια· εἶναι δηλαδὴ ἄτεχνοι καὶ ἁπλαῖ. Καὶ τὸ ὅτι ἡ λαϊκὴ παράδοσις εἶναι περισσότερον ρεαλιστικὴ ἢ τὸ ποιητικώτερον παραμύθι ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὴν μεγαλυτέραν της ἀρχαϊκότητα· ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον δὲ ρεαλισμὸν προέρχεται καὶ τὸ ὅτι ἡ παράδοσις συνάπτεται πρὸς τόπον, χρόνον, πρόσωπον ἱστορικόν, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὸ παραμύθι τῶν πρωτογόνων λαῶν. Ἀπὸ τὴν διάφορον δὲ ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῶν δύο τούτων εἰδῶν, τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς παραδόσεως, προκύπτει καὶ κάποια διαφορὰ εἰς τὸν σκοπὸν ἑκατέρου· τὸ παραμύθι δηλαδὴ εἶναι τέχνη συνειδητὴ καὶ θέλει ἁπλῶς νὰ τέρψῃ, ἐνῷ αἱ παραδόσεις εἶναι ἐκθέσεις καὶ ἑρμηνεῖαι ἐκ τῆς πείρας, ἥτις ἀπεκτήθη καὶ ἐκτίθεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ πρωτογόνου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ παράδοσις ἀπαιτεῖ καὶ εὑρίσκει τὴν σοβαρὰν ἐκείνην πίστιν, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ παραμύθι τῶν πρωτογόνων ἀπαιτεῖ καὶ εὑρίσκει: εἶναι ἕνα κομμάτι θρησκεία· τὸ πα-

Digitized by Google

ραμύθι ὅμως ἀπαιτεῖ τὴν πίστιν μόνον κατ' ἀστεῖον τρόπον. Τὸ παραμύθι τέλος, ὡς προϊὸν τέχνης, θέλει νὰ εἶναι ὡραῖον καὶ θελκτικὸν καὶ ἕνεκα τούτου τείνει πρὸς μίαν εὐτυχῆ λύσιν· αὐτὰς ὅμως τὰς ἐπιδιώξεις ἡ παράδοσις δὲν ἔχει. Διὰ τὴν συλλογὴν καὶ μελέτην τῶν νεοελληνικῶν παραμυθίων εἰργάσθησαν ἀπὸ μακροῦ ξένοι καὶ ἰδικοί μας ἐπιστήμονες, ὡς ὁ Hahn, B. Schmidt, Kretschmer, Dawkins, Halliday, Πολίτης, Ἀδαμαντίου κ.ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀναγραφὴν τῶν συλλογῶν βλ. ἐν *Στ. Κυριακίδου* Ἑλλην. Λαογραφία (1923), σ. 298 κ.ἑ., ἀναγραφὴν δὲ καὶ ἐπισκόπησιν τῶν κυριωτέρων καθόλου συλλογῶν ἐν *Antti Aarne*, Übersicht der Märchenliteratur, amina 1914 (FF. Communications No 14). Μεταφράσεις ἐκ τῶν παραμυθιῶν διαφόρων λαῶν δημοσιεύονται εἰς τὴν σειρὰν «Die Märchen der Weltliteratur», ἐκδιδομένην ὑπὸ *Fr. von der Leyen* καὶ *P. Zaunert* ἐν Jena παρὰ Eugen Diederichs καὶ «Atlantis, Volksmärchen und Volksdichtungen Afrikas», ἐκδιδομένην ὑπὸ *Leo Frobenius* αὐτόθι. Σπουδαῖον ἔργον *Alb. Wesselski*, Märchen des Mittelalters (Berlin 1925).—Παραμύθια διὰ παιδιά: *Μαρ. Γρ. Καμπούρογλου*, Παραμύθια, ἔκδ. 2 (1924). *Γεωργίας Ταρσούλη*, Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ (1925).— *Γ. Α. Μέγα*, Παραμύθια (1927).—*Εὐδ. Ἀθανασούλα*, Ἦταν καὶ δὲν ἦταν (1929).—Γενικὰ περι Π.: *J. Bolte*, Name und Merkmale des Märchens, Helsinki 1920 (FFC, 36). Zeugnisse zur Geschichte der Märcheu 1921 (FFC, 39).—*J. Bolte* und *G. Polivka*, Anmerkungen zu den Märchen der Br. Grimm, 4 τόμοι 1914—1930.—*A. Thimme*, Das Märchen (1909).—*Fr. v. d. Leyen*, Das Mârchen ἔκδ. 3 (1925).—*Antti Aarne*, Leitfaden der vergleichenden Märchen forschung (1918).—*E. Bethe*, Mârchen, Sage, Mythus (1905). —*H. Naumann*, Primitive Gemeinschaftskultur (Iena, 1921). —Grundzüge der deutschen Volkskunde (Leipzig 1922).— *A. Lang*, Myth Ritual and Religion, 1887.—*E. S. Hartland*, The science of fairy tales (London 1891).—*Em. Cosquin*, Contes populaires de Lorraine (Paris 1886), Études folkloriques (Paris 1922).—*J. Bédier*, Les fabliaux [3] (Paris 1911).—*Fritz Graebner*, Das Weltbild der Primitiven (München 1924).—*Levy Brühl*, L' âme primitive (Paris 1927).— Σπουδαῖαι ἐργασίαι ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰς τὴν σειρὰν ἀνακοινώσεων τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῶν Λαογράφων Ἐρευνητῶν («Folklore Fellows Communications»), τῆς ἑδρευούσης ἐν Helsinki τῆς Φιλλανδίας (92 τεύχη μέχρι τοῦ 1930).—Διὰ τὰ παραμύθια τῶν ἀρχαίων λαῶν βλ.: *Ar. Ungnad* und *H. Gressmann*, Das Gilgamesch Epos (Göttingen 1911).—*H. Gunkel*, Das Märchen im Alten Testament (Tübingen 1917).—*Frazer*, Folklore in the Old Testament (1919).—*Ed. Schwartz*, Die Odyssee (München 1924).—*E. Samter*, Volkskunde im altsprachl. Unterricht (Berlin 1923).— *L. Friedländer*, Darstellungen aus der Sittengesch. Roms. 9 καὶ 10 ἔκδ.,τ. 4, σ. 89 κ.ἑ.—*Wolf Alv*, Volksmärchen, Sage und Novelle bei Herodot (Göttingen 1921) καὶ ἐν *Pauly-Wissowa-Kroll*, Real enc. λ. Märchen.

Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Παραμύθια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ διαμερίσματος Λεμεσοῦ, ἔχον περὶ τοὺς 250 κατ. Ἕλληνας. Α. Κ. Α.

παραμύθημα (τό)· παρηγορία, παραμυθία.

παραμυθητὴς (ὁ)· ὁ παραμυθούμενος, παρηγορητής.

παραμυθητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραμυθίαν, παρηγορητικός: «παραμυθητικὸς λόγος».—Ἐπίρρ. **παραμυθητικῶς.**

παραμυθία (ἡ)· παρηγορία, ἐνθάρρυνσις.

Παραμυθία *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἠπείρου δυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, κειμένη εἰς τὸ κράσπεδον τῆς κοιλάδος τῆς διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Κωκυτοῦ (κοιν. Βωβοῦ) καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κορύλας. Εἶναι ἕδρα κοινότητος, πρωτευούσης τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, κοινῶς *Τσαμουριᾶ* καλουμένης. Τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχει περὶ τὰ 70 χλμ. Ἔχει ἄφθονα πηγαῖα ὕδατα, ἀναβλύζοντα ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους, καὶ παράγει δημητριακοὺς καρποὺς ἀρκετούς. Οἱ κάτοικοί της ἀνέρχονται εἰς 2.300 (1928), ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τοὺς 700 εἶναι Ἀλβανοί (Τσάμηδες), Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα, ἔχοντες καὶ μουφτὴν ἀνεγνωρισμένον καὶ μισθοδοτούμενον ὑπὸ τοῦ κράτους. Εἶναι ἕδρα μητροπολίτου, τιτλοφορουμένου Παραμυθίας, Πάργας καὶ Φιλιατῶν, ὑποδιοικητοῦ, διοικητοῦ χωροφυλακῆς, ἐπιθεωρητοῦ δημοτικῶν σχολείων. Ἔχει ἑξατάξιον γυμνάσιον, εἰρηνοδικεῖον, τηλεγραφεῖον, δασοκομεῖον, ἐφορίαν, ταμεῖον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο τὸ κέντρον τῶν φεουδαρχῶν μπέηδων τῆς δυτικῆς Ἠπείρου, τῶν ὁποίων ἐξεῖχον οἱ Προνιάτες, οἱ ὁποῖοι ἤσκουν πατροπαράδοτον ἐξουσίαν ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ Παραμυθία, μεσαιωνικὴ πόλις, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ὀνομασίαν ἔλαβεν ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν ὑπαρχούσης ἄλλοτε μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Παραμυθίας, ἣν εὑρίσκομεν εἰς σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεοφύτου τοῦ 1636 («Ἐκκλ. Ἀλήθεια» τ. ΚΔ', σ. 416). Παρὰ τὴν Παραμυθίαν σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ βυζαντινοῦ φρουρίου Ἅγιος Δονάτος, διὸ καὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἐκαλεῖτο *Αϊδονὰτ Καλεσί*, ἤτοι φρούριον τοῦ Ἁγίου Δονάτου, ὀνομασθέντος οὕτω ἐκ τοῦ ἐκεῖ ζήσαντος ἁγίου Δονάτου ἐπισκόπου Εὐροίας. Τὸ φρούριον τοῦτο εἶναι τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ἂν καὶ ὑπέστη καὶ μεταγενεστέρας ἐπιδιορθώσεις, μετ' αὐτοῦ δὲ συνέχεται καὶ τὸ βυζαντινὸν τοιοῦτον Γαλατᾶς, ἀνατολικῶς αὐτῆς κείμενον. Παρὰ τὴν Παραμυθίαν εἰς θέσιν Λιμπόνι εὑρέθη ἐπιγραφὴ (δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν «Νεολόγον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως 10/22 Μαΐου 1890), ἐξ ἧς εἰκάζεται ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ μεσαιωνικὴ Ἠπειρωτικὴ πόλις Φωτική. Ἑτέρα ἐπίσης εὑρέθη αὐτόθι ἐπιγραφὴ λατινική, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κ. Γερογιάννη («Ἀρχ. Ἐφ.» τοῦ 1924, σ. 195—198). Παρ' αὐτὴν ΒΑ. ἐπίσης ἔκειτο ἄλλοτε καὶ ἡ πόλις Λάμποδον. Ἡ ἐπισκοπὴ Παραμυθίας προῆλθεν ἐκ τῆς τοιαύτης Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφὴν τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων. Ὀνόματα ἐπισκόπων Παραμυθίας μᾶς εἶναι γνωστὰ μετὰ τὸ 1780. Ἀργότερον ἔλαβε τὸν τίτλον Παραμυθίας καὶ Πάργας, νῦν δὲ εἶναι μητρόπολις. Χ. Ι. Σ.

— **Παραμυθιᾶς,** ***βουνὸ τῆς*** — *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἠπείρου (βλ. λ. *Κορύλας*).

— **Παραμυθίας** ***ἐπαρχία*** *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ νοτιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων κειμένη ἐπαρχία, ἡ περιβαλλομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Θυάμιδος (κοινῶς Καλαμᾶ) ποταμοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν ὀρέων Χιονίστρας, Κορύλα καὶ Ζαβρούχου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀχέροντος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἡ ἐπαρχία τῆς Παραμυθίας, κοινῶς *Τσαμουριὰ* καλουμένη, περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν Θεσπρωτίαν καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεδινή, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀχέροντος καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Κωκυτοῦ. Μόνον ἡ περὶ τὸ Μαργαρίτιον περιοχὴ εἶναι ὀρεινή. Τὴν μεγαλυτέραν πεδινὴν ἔκτασιν περιλαμβάνει ἡ πεδιὰς τοῦ Φαναρίου, ὅπου τὰ ἕλη τῆς Ἀχερουσίας λίμνης τὰ σχηματιζόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀχέροντος καὶ Κωκυτοῦ. Ἡ ἐπαρχία Παραμυθίας εἶναι ἡ εὐφορωτέρα ἐπαρχία τῆς Ἠπείρου, παράγουσα δημητριακοὺς καρπούς, κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ἔλαιον. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἀριθμεῖ 15.688 κατοίκους, κατανεμημένους εἰς 43 κοινότητας ἀποτελουμένας ἐξ 71 χωρίων.

Αἱ τὴν ἐπαρχίαν ἀποτελοῦσαι κοινότητες εἶναι: *Ἁγίας Κυριακῆς* (*Ποπόβου*), *Αὐλοτόπου* (*Γλαβίτσης*), *Βαλανιδιᾶς*, *Βέλιανης*, *Βερενίκης* (*Βερνίκου*), *Βλαχωρίου*, *Βρουσίνας*, *Γκρίκας*, *Γρανίτσης*, *Γράσδανης*, *Δοβλᾶς*, *Δράγανης*, *Δραγουμῆς*, *Ἐλαταριᾶς* (*Λαμπανίτσης*), *Ἐλευθεροχωρίου*, *Ζαλόγγου*, *Ζωτικοῦ* (*Λιβικίστης*), *Καρυώτη*, *Κερασόβου*, *Κόπρας*, *Κουκλιῶν*, *Λαλίζης*, *Μάζιας*, *Νεοχωρίου*, *Ξηρολόφου* (*Ζελεσσοῦ*), *Παγκρατίου*, *Παραμυθίας*, *Παρδαλίτσης* (*Παρδάλλων*), *Πέντε Ἐκκλησιῶν* (*Ὀσδίνας*), *Πετουσίου*, *Πλακωτῆς*, *Προδρομίου* (*Βοϊνίκου*), *Ραδοβιζίου*, *Σαλονικίου*, *Σεβαστοῦ*, *Σέλιανης*, *Σενίκου*, *Σκανδάλου*, *Τσαγγαρίου*, *Τσουρίλας*, *Φροσύνης* (*Κορύστανης*), *Χόϊκας* καὶ *Ψάκας*.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ *Παραμυθία* (βλ. λ.), ἕτεραι δὲ σημαντικαὶ κοινότητες ἡ *Πάργα* καὶ τὸ *Μαργαρίτι*. Ἐκ τῶν κατοίκων περὶ τὰς 7.000 εἶναι Μουσουλμᾶνοι ἀλβανόφωνοι, κατοικοῦντες εἰς τὰ χωρία *Παραμυθία*, *Δράγανη*, *Δραγουμή*, *Νεοχώρι*, *Γκρίκα* καὶ *Ψάκα* τῆς περιφερείας Παραμυθίας καὶ *Καταβόθρα*, *Μαργαρίτι*, *Παλαιόκαστρον*, *Μαζαρακιά*, *Κουρτέσι*, *Καρτέρι*, *Πέρδικα* καὶ *Πάργα* τῆς περιφερείας Πάργας καὶ Μαργαριτίου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκτὸς τῆς Πάργας καὶ Παραμυθίας καὶ ὀλίγων ἄλλων χωρίων οὐδὲν ἄλλο συνετήρει σχολεῖον, οἱ δὲ μπέηδες καὶ οἱ ἀγᾶδες καὶ ἰδίως οἱ Προνιᾶτες τῆς Παραμυθίας ἤσκουν ἐπιρροὴν ἄκρως φεουδαρχικὴν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ὁλοκλήρου. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία Παραμυθίας ἀποτελεῖ μετὰ τῆς τῶν Φιλιατῶν μητρόπολιν, δικαστικῶς δὲ καὶ διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἰωαννίνων. Χ. Ι. Σ.

— **Παραμυθιᾶς** ***ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀκτῆς τῆς νοτίου Ἠπείρου (πλάτ. 39° 19' 50" Β., μῆκ. 20° 18' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), ἀντικρύζων τὸν διέκπλουν Παξῶν-Λευκίμμης καὶ δεχόμενος, 7 μίλλ. ἐγγὺς παράπλου ΒΔ. τῆς Πάργας, τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμίου, τῆς Παραμυθιᾶς ἐπίσης ὀνομαζομένου. Σ. Ε. Λ.

Παραμυθιώτης, ***Παναγιώτης.*** Ζωγράφος ζήσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Κατήγετο ἐκ Παραμυθίας τῆς Ἠπείρου καὶ τυγχάνει κυρίως γνωστὸς ἐξ ἑνὸς πίνακος αὐτοῦ, σῳζομένου ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ Σπηλαιωτίσσης ἐν Κερκύρᾳ καὶ παριστῶντος τὸν «Μυστικὸν δεῖπνον». Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶχε παρακμάσει, ὁ Παραμυθιώτης Παναγιώτης ἀνήγαγεν αὐτήν, διὰ τῆς ἐκφράσεως τῶν προσώπων αὐτοῦ, διὰ τῆς εὐρύτητος τοῦ σχεδίου του καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ χρωματισμοῦ του εἰς ὕψος, τὸ ὁποῖον ὑπομιμνήσκει κατά τι τὰς μεγάλας σχολὰς τῆς δυτικῆς ἀναγεννήσεως. Β.Λ.Κ.

παραμυθοῦμαι (—*έομαι*)· παρηγορῶ, ἐνθαρρύνω.

παραμύθραξ (ὁ) (Paramythrax) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀξυρρυγχιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ τὰς περὶ τὴν Αὐστραλίαν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

παραμυθῶ (—*έω*)· ἀντὶ *παραμυθοῦμαι* (βλ. λ.).

παραμυλόδους (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *μυλόδους*.

παράμυλον (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐκ μικροτάτων κοκκιδίων ἀποτελούμενον σῶμα, ὅπερ εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ παρουσιάζει πάσας τὰς χαρακτηριστικὰς ἀντιδράσεις τοῦ ἀμύλου. Ἕκαστον εἶδος φέρει ἰδίαν διάταξιν τοῦ παραμύλου. Δ. Ν. Π.

παραμυόκλονος (ὁ) (Paramyoclonus). Καλεῖται οὕτω συνδρομὴ χαρακτηριζομένη δι' ἐμφανίσεως ἀθρόων μυοκλονικῶν κινήσεων καταλαμβανουσῶν σχεδὸν ὅλον τὸ σῶμα (βλ. *μυόκλονος*).

παραμυοσίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *γλοβουλῖναι*.

παραμυοσινογόνον (τὸ) *[Χημ.]*· βλ. *γλοβουλῖναι*.

παραμυρμηκαλδεΰδη (ἡ)· βλ. *παραφορμαλδεΰδη*.

Παρανὰ (Paraná) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς νοτίου Βραζιλίας μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Παρανὰ καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Εἶναι πλουσιωτάτη εἰς δάση παρέχοντα ἄφθονον ξυλείαν. Παράγει βάμβακα καὶ σιτηρά. Ἔχει ἔκτασιν 85.540 τετρ. χλμ. καὶ 410.000 κατοίκους. Ε. Σ.

— **Παρανὰ** (Paraná) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἔντρε Ρίος, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Παρανά. Ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1821 ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἀργεντινῆς. Εἶναι τέρμα πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἔχει βιομηχανίαν ἀλεύρων καὶ κρεάτων. Κάτ. 65.000.

—**Παρανὰ** (Paraná) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος, μετὰ τὸν Ἀμαζόνιον, ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ εἷς τῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν τῆς γῆς. Πηγάζει ὑπὸ τὸ ὄνομα Ρίο-Γκράντε ἀπὸ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν ὀρέων Μαντικουεῖρα ἐν τῇ πολιτείᾳ Μίνας Ζεράες τῆς Βραζιλίας, εἰς ἀπόστασιν 80 μόλις χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Διευθύνεται πρὸς Δ. διὰ μέσου τῆς Μίνας Ζεράες ἣν καὶ χωρίζει ἀπὸ τῆς πολιτείας Σὰν Πάολου καί, δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων Σαπουκάχυ καὶ Μόσυ-Γκουάσσου, δέχεται τὴν συμβολὴν τοῦ Παραναχύμπα, ὅν τινες θεωροῦσιν ὡς τὸν κύριον κλάδον τοῦ Παρανά. Ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς συμβολῆς τῶν δύο τούτων μεγάλων βραχιόνων του ὁ Παρανὰ στρέφεται πρὸς Ν. ΝΔ. καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων Τιέχε καὶ Παραναπανεμά, διασχίζει τὴν ὑπόλοιπον ΝΔ. Βραζιλίαν, καθορίζων τὰ σύνορα ταύτης πρὸς τὴν Παραγουάην καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀργεντινήν. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ὁ Παρανὰ στρέφεται πρὸς Δ. καὶ καθορίζει τὰ μεταξὺ Ἀργεντινῆς καὶ Παραγουάης σύνορα, δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Ἰγκουασσοῦ, ἅτινα σχηματίζουν μεγαλοπρεπεῖς καταρράκτας, ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τοῦ Νιαγάρα, καὶ εἶτα τοῦ Παραγουάη. Ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου μεγάλου παραποτάμου του ὁ Παρανὰ στρέφεται πρὸς νότον καὶ ἀρδεύει πλουσίως τὰς ἀργεντινὰς ἐπαρχίας Κοριέντες, Γκόγια, Λὰ Πάθ, Σάντα Φέ, Παρανὰ καὶ Ροζάριο, πλησίον τοῦ Οὐρουγουάη. Ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ ἔχει συνολικὸν μῆκος 3.300 περίπου χιλιομέτρων, μέσον πλάτος 4.000 μ., ἡ δὲ συνολικὴ ἔκτασις τῆς λεκάνης του εἶναι 4.000.000 περίπου τ. χλμ. Ὁ Παρανὰ εἶναι πλωτὸς διὰ πλοῖα μεγάλης χωριτικότητος μέχρι τῆς εἰς αὐτὸν συμβολῆς τοῦ Παραγουάη.

Παραναγκουὰ (Paranaguà) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλιανῆς πολιτείας Παρανὰ ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τοῦ κόλπου Παραναγκουά. Εἶναι ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς πολιτείας, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πρωτευούσης Κουριτόμπα. Ἐξάγει κυρίως τεῖον Παραγουάης. Κατ. 18.998. Ε. Σ.

παρανάλωμα (τὸ)· ὅ,τι ἀναλίσκεται, δαπανᾶται, φθείρεται: «παρανάλωμα τοῦ πυρός».

παραναννίτης (ὁ) (Paranannites Hyatt καὶ Smith) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πτυχιτιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *παραναννίτης ὁ μεσόγειος* (Par. mediterraneus Arth.) εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῆς βερφενίου βαθμῖδος τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν Μαρμαροτράπεζαν τῆς Χίου. Γ. Κ. Γ.

Παραναπανέμα (Paranapanema) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς νοτίου Βραζιλίας, χυνόμενος εἰς τὸν ποταμὸν *Παρανὰ* καὶ χωρίζων μετὰ τοῦ παραποτάμου του *Ἰταβαρὲ* τὴν πολιτείαν τοῦ Παρανὰ ἀπὸ τὴν τοῦ Σὰν Πάολο. Ὁ Παραναπανέμα, καίτοι ἔχων συνολικὸν μῆκος ἄνω τῶν 750 χλμ., εἶναι ἀκατάλληλος διὰ ναυσιπλοΐαν λόγῳ τῶν μαιάνδρων, οὓς σχηματίζει, καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καταρρακτῶν του. Η. Π. Γ.

παρανάρθηξ (ὁ). Ὀνομασία παρὰ Πορφυρογεννήτῳ τοῦ *ἐξωνάρθηκος* (βλ. λ.).

παρανατέλλω· ἀρχ., ἀνατέλλω πλησίον ἢ ταυτοχρόνως μὲ ἄλλον ἀστέρα.

Digitized by Google

παρανατολὴ (ἡ)· ἀρχ., ἡ ταυτοχρόνως μετ' ἄλλου τινὸς ἀνάδυσις ἐν τῷ στερεώματι ἑνὸς ἀστέρος· ἄλλως *συνανατολή*. Ἡ παρατήρησις τῶν τοιούτων φαινομένων ὡς καὶ τῶν *συμμεσουρανήσεων* ἢ *συγκαταδύσεων* ἀπετέλει σπουδαιότατον μέλημα τῆς ἀρχαίας ἀστρολογίας. Π. Ν. Π.

Παραναχύμπα (Paranahyba) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας, σχηματίζων διὰ τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ *Ρίο Νέγκρο* τὸν ποταμὸν *Παρανά*. Ἀποτελεῖ τὰ ὅρια τῶν βραζιλιανῶν πολιτειῶν Γκόγιας καὶ Μίνας Ζεράες.

πάρανδρα (Parandra) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*. Ἀπαντᾷ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ, ὅπου ἀναπτυσσόμενον κατ' ἀρχὰς ἐπὶ ξηρῶν ξύλων (πασσάλων, τηλεγραφικῶν στύλων), ὡς τέλειον ἔντομον προσβάλλει διάφορα δασικὰ καὶ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐπ' αὐτῶν γεννᾷ τὰ ᾠά του, αἱ δ' ἐξ αὐτῶν ἐκκολαπτόμεναι προνύμφαι σχηματίζουν ἐντὸς τοῦ ξύλου στοάς, ἐν αἷς ζῶσιν ἐπὶ τριετίαν. Τὰ προσβεβλημένα δένδρα θραύονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ε. Τ. Ε.

Παρανέστιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα τῆς κοινότητος *Δρατσίστης* (βλ. λ.). Κάτ. (1928) 798. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπούκια*. Δ. Ε. Μ.

παρανεύω· νεύω, κινοῦμαι παλινδρομικῶς: «παρανεύων κύλινδρος».

—**παρανεύουσα,** ἢ ***ταλαντευομένη ἀτμομηχανή***. Ἀτμομηχαναὶ μὴ ἐν χρήσει σήμερον, εἰς τὰς ὁποίας πρὸς ἁπλοποίησιν τοῦ μηχανισμοῦ καὶ ἐξοικονόμησιν χώρου συνεδέθη ἀπ' εὐθείας τὸ βάκτρον τοῦ ἐμβόλου μετὰ τοῦ στροφάλου καὶ ἀφῃρέθη ὁ διωστήρ. Ὁ κινητὴρ κύλινδρος ταλαντεύεται πέριξ δύο στροφέων Κ', ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς χρη-

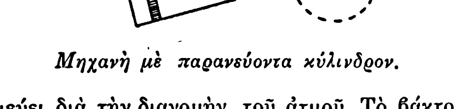

Μηχανὴ μὲ παρανεύοντα κύλινδρον.

σιμεύει διὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀτμοῦ. Τὸ βάκτρον τοῦ ἐμβόλου, ὅπερ εἶναι συνηνωμένον ἀπ' εὐθείας μὲ τὸ κομβίον Ε τοῦ στροφάλου ΚΕ, καθοδηγεῖται παρὰ δύο διευθυντηριῶν παραλλήλων τοῦ ἄξονος. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπιδράσεως τῶν δυνάμεων τῆς ἀδρανείας δέον αἱ ταλαντώσεις νὰ μὴ εἶναι εὐρεῖαι. Τὸ βάκτρον τοῦ ἐμβόλου καταπονεῖται πολύ, ὑπάρχει δὲ φόβος ρωγμῶν. Ι. Α.

παρανεφρικός, *—ή, —όν*· ὁ παρὰ τὸν νεφρὸν κείμενος.

— **παρανεφρικὸν *ἀπόστημα***. Παρουσιάζεται συνήθως κατὰ τὴν ἀποδρομὴν ὀξέων μολυσματικῶν νοσημάτων. Ἄρχεται μὲ φαινόμενα ὀξείας φλεγμονῆς, ἤτοι ὑψηλοῦ πυρετοῦ, μετὰ φρικίων, δυσαισθησίας καὶ πόνων τῆς πασχούσης νεφρικῆς χώρας, ἐρυθρότητος διαχύτου καὶ ἐνίοτε πόνων ἐντοπιζομένων ὁτὲ μὲν κατὰ τὸ διάφραγμα (δύσπνοια) ἢ εἰς τὸν σύστοιχον ψοΐτην μῦν (σύσπασις τοῦ συστοίχου ἄκρου) ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τοῦ ἀποστήματος εἰς τὸν ἄνω ἢ κάτω πόλον. Βραδύτερον προστίθεται καὶ διόγκωσις τῆς πασχούσης χώρας, ἥτις παρέχει ἐνίοτε τὸ αἴσθημα τοῦ κλυδασμοῦ. Ἡ θεραπεία χειρουργική, συνισταμένη εἰς διάνοιξιν τοῦ ἀποστήματος. Ι. Κ. Κ.

παρανεφρίνη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Προϊὸν τελείως ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀδρεναλίνην (σουπραρενίνην, ἐπινεφριδίνην κλπ.). Κ. Γ. Μ.

Παρανήσια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. Λήμνου χερσονησῶδες (πλάτ. 39° 49′ 40″ Β., μῆκ. 25° 07′ 46″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island), βόρειον κέρας τοῦ λιμένος τῆς Κονδιᾶς καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Σ. Ε. Λ.

παρανηστίδιον *κόλπωμα* *[Ἀνατομ.]*. Κόλπωμα τοῦ μεσεντερίου δεξιόθεν καὶ ὄπισθεν τῆς ἀρχῆς τῆς νήστιδος, δι' οὗ δυνατὸν νὰ παραχθῇ ὀπισθοπεριτοναϊκὴ κήλη. Ι. Π.

παρανήτη (ἡ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ὀνομασία τριῶν τονιαίων θέσεων τῆς πεντεκαιδεκαχόρδου ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς κλίμακος, κατέχουσα τὴν προτελευταίαν ἐπὶ τὸ ὀξὺ βαθμῖδα ἐν τοῖς τετραχόρδοις τῶν συνημμένων, τῶν διεζευγμένων καὶ τῶν ὑπερβολαίων (χορδῶν) ἐν τῷ τελείῳ ἀμεταβόλῳ συστήματι. Αἱ τρεῖς αὗται τονιαῖαι θέσεις, χαρακτηριζόμεναι ἰδιαιτέρως ἐκ τοῦ τετραχόρδου, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο, ἦσαν αἱ ἑξῆς: α) *παρανήτη συνημμένων* (νη τῆς νήτης· do_8), β) *παρανήτη διεζευγμένων* (πα τῆς νήτης· re_8) καὶ γ) *παρανήτη ὑπερβολαίων* (δι τῆς νήτης· sol_8).

Αὗται ἀπεῖχον τοῦ ἀμέσως ἑπομένου βαρυτέρου καὶ ὀξυτέρου φθόγγου κατὰ μείζονα ἢ ἐπόγδοον τόνον ($=^9/_8$) καὶ ἐφθέγγοντο ἡ μὲν πρώτη διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου τη, αἱ δὲ ἕτεραι δύο διὰ τοῦ τω. Ν. Α. Χ.

παρανθήλιος (ἡ) *[Μετεωρολ.]*· βλ. λ. *ἅλως*.

παράνθιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον* (τό)· τὸ παρὰ τὸ ἄνθος φυόμενον· || «παράνθιον φύλλον» τὸ φύλλον ὅπερ ἀναφαίνεται παρὰ τὴν μασχάλην τοῦ ἀνθικοῦ ἄξονος. Δ. Ν. Π.

Παρανιαγιάκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κεφαλληνιακὴ νησίς, ἐγγύτατα καὶ δυτικῶς τῶν Βαρδιάννων. Ἀνώνυμος παρὰ τῷ Μηλιαράκῃ καὶ ἄλλοις, κατονομάζεται ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (περίπου εἰς πλάτ. 38°08′ Β., μῆκ. 20°26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1557: Gulf of Argostoli). Περιστοιχίζεται ὑπὸ ὑφάλων καὶ χοιράδων. Σ. Ε. Λ.

Παρανίκας, *Ματθαῖος*. Ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Βεῖτσῃ τῆς Ἠπείρου τῷ 1832. Ἀπόφοιτος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας σχολῆς, ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἐπὶ διετίαν καὶ κατόπιν ἐν Μονάχῳ, ἔνθα καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του. Ἐδίδαξεν εὐδοκίμως καὶ ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν τὸ πρῶτον μὲν ὡς καθηγητὴς ἐν Μαδύτῳ, εἶτα δὲ ὡς γυμνασιάρχης ἐν Χαλκηδόνι, Ἀδριανουπόλει, Σμύρνῃ καὶ Τραπεζοῦντι, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐν τῷ Ζαππείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ ὡς καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Anthologia Graeca carminum christianorum» (Leipzig 1871) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ W. Christ, «Σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ. Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος» (1867), σύγγραμμα βραβευθὲν ὑπό τε τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου», δαπάνῃ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξεδόθη, καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις φιλολογικῷ διαγωνισμῷ τοῦ 1867, «Περιήγησις Ἀνδρέου Λιβαδηνοῦ» (1873), «Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς Σμύρνης» (1885), τῆς ὁποίας διετέλει διευθυντὴς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878, «Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς σχολῆς» (Περιοδικὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου» τ. ΙΘ', σ. 1—13 καὶ τ. ΚΖ', σ. 313—316) καὶ πλεῖσται πραγματεῖαι δημοσιευθεῖσαι εἰς τὴν «Πανδώραν», τὸν «Παρνασσὸν» καὶ τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν». Συνέγραψε δὲ καὶ ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς ὁποίας, ἀπομεινάσης ἀνεκδότου, ἄγνωστον τί ἀπέγινε τὸ χειρόγραφον μετὰ τὸν θάνατόν του. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

παρανιλοχρώματα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτοντα χρώματα τῶν βαμβακερῶν τοῦ χαρακτῆρος τῶν *παραχρωμάτων*. Διακρίνομεν *κίτρινον, πράσινον, ἐλαιόχρουν, μπορντὼ κ. ἄ.* Σ. Γ.

παρανιρβάνα *[Ἀποκρυφ.]*. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα τὸ πέραν τῆς Νιρβάνα. Κατὰ τὴν ἰνδικὴν ἀπόκρυφον διδασκαλίαν καὶ τὴν θεοσοφίαν, ἡ παρανιρβάνα εἶναι τὸ πεδίον, τὸ ὁποῖον δέον νὰ νοηθῇ ὡς ὑφιστάμενον ὑπεράνω τοῦ τῆς Νιρβάνα ἢ τοῦ Ἄτμα, ἤτοι τοῦ τῆς ἀνθρωπίνης πεμπτουσίας. Εἶναι τὸ πεδίον τῆς μονάδος, πέραν πάσης ἰδεατῆς συλλήψεως τοῦ ἀνθρώπου. Η. Π. Γ.

παρανιτρανιλίνης *ἐρυθρὸν* *[Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα παραγόμενον ἐπὶ τῶν ἰνῶν, ἐκ β-ναφθόλης καὶ διαζω-π-νιτρανιλίνης. Σ. Γ.

παρανόησις, *—εως* (ἡ)· ἐσφαλμένη νόησις, πλάνη περὶ τὴν κατανόησιν, κακὴ ἐκδοχή: «παρανόησις τοῦ συγγραφέως, — τοῦ κανόνος».

παράνοια (ἡ)· ἐσφαλμένη διανόησις, παραλογισμὸς ἐν ὡρισμένῳ κύκλῳ ἰδεῶν· || ἀρχ., ἀνικανότης περὶ τὴν διανόησιν, μωρία, παραφροσύνη, κατάστασις ἀπαγορεύσεως: «γραφὴ παρανοίας» αἴτησις κηρύξεως εἰς ἀπαγόρευσιν.

—*[Ψυχιατρ.]* Ὁ ὅρος *παράνοια* (paranoïa), χρησιμοποιούμενος κυρίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, δὲν εἶχε τὴν αὐτὴν μέχρις ἐσχάτων σημασίαν εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς. Καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον περιελάμβανον πᾶσαν κατάστασιν χαρακτηριζομένην κυρίως διὰ παραληρήματος, ἀπὸ τοῦ συστηματικοῦ ἢ ἀσυναρτήτου τοιούτου, μετὰ ἢ ἄνευ ψευδαισθησιῶν, μέχρι τῶν ἐμμόνων ἰδεῶν καὶ τῶν ἁπλῶν ἰδεοληψιῶν καὶ μέχρι τῆς ψευδαισθητικῆς παραληρητικῆς συγχυτικῆς καταστάσεως, τῆς φερομένης ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ψευδαισθήτωσις* (Hallucinose). Καὶ ἐκαλεῖτο τὸ μὲν χρόνιον παραλήρημα *παράνοια χρονία, πρωτοπαθής, βραδεῖα* ἢ *ἐπίκτητος*, αἱ ἔμμονοι ἰδέαι καὶ ἰδεοληψίαι ἐκαλοῦντο *ἐκτρωτικὴ* ἢ *στοιχειώδης παράνοια*, καὶ ἡ ψευδαισθήτωσις *παράνοια ὀξεῖα πρωτοπαθής*. Εἰδικώτερον δὲ τὸ παραλήρημα καταδιώξεων ἐφέρετο ὡς paranoïa persecutoria ὑπὸ τοῦ Krafft-Ebing, ὅστις διέκρινε τὰς παρανοίας (ὡς ἐκάλει οὗτος τὰ διάφορα παραληρήματα) εἰς τὴν originäta paranoïa καὶ τὴν paranoïa tardive. Βραδύτερον ὁ Mendel περιώρισεν ἐν Γερμανίᾳ τὰ ὅρια τῆς παρανοίας, περιλαμβάνων ἐν αὐτῇ μόνον τὰ συστηματικὰ παραληρήματα, ὑπὸ τὸν ὅρον δὲ paranoïa simpex chronica, combinatoria, περιέλαβε τὰ παραληρήματα μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, τὰ παρερμηνευτικὰ καλούμενα, καὶ δὴ εἰδικῶς τὸ τῶν μεγαλείων, καταδιώξεων, ἐφευρέσεων καὶ ἀναμορφωτῶν. Ἐδέχετο δὲ ὅτι εἰς ταῦτα βραδύτατα ἐπήρχετο ἐξασθένησις διανοητική. Ταυτοχρόνως ὁ Krafft-Ebing σημειώνει τὴν σημασίαν τῶν παρερμηνειῶν διὰ τὰς παρανοίας ταύτας καὶ δὴ τὰς τρεῖς αὐτῆς ποικιλίας: paranoïa originäre, paranoïa querulaus καὶ paranoïa inventoria.

Βραδύτερον ὁ Kraepeliu, συνθέσας τὴν πρωτόγονον ἄνοιαν, περιέλαβεν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ κληθείσῃ παρανοϊκῇ μορφῇ αὐτῆς πάντα τὰ παραληρήματα, ἅτινα ὠνόμαζε καὶ παρανοίας. Κατόπιν παρατηρήσας ὅτι διάφορος ἦτο ἡ ἐξέλιξις πλείστων ἐξ αὐτῶν, ἅτινα δὲν ἀπολήγουσιν εἰς ἔντονον διανοητικὴν ἐξασθένησιν οὐδὲ μετὰ μακρότατα ἔτη, ἀπεχώρισε τῆς πρωτογόνου ἀνοίας ταῦτα, ἅτινα διακρίνονται διὰ τὴν ἔλλειψιν ψευδασθησιῶν καί, ἀπ' ἐναντίας, διὰ τὴν ὕπαρξιν ἀθρόων παρερμηνειῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀτόμου εἰς ταύτας, ὅπερ, ὅταν εἶναι μορφῆς καταδιώξεων ἰδίως ἢ καὶ ἄλλων καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸ ἀδικούμενον προσφεύγει εἰς δικαστήρια, καὶ διὰ τὴν ρηθεῖσαν διατήρησιν τῆς διανοίας ἐν καλῇ καταστάσει, ὠνόμασε ταῦτα παρανοίας, θεωρήσας αὐτὰ ἀνεξάρτητα καὶ ἄσχετα πρὸς τὴν πρωτόγονον ἄνοιαν. Ἐξηκολούθει δ' ὅμως τότε νὰ περιλαμβάνῃ εἰς αὐτὴν τὰ ψευδαισθητικὰ τοιαῦτα συστηματικὰ ἢ μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, καλῶν αὐτὰ *παρανοϊκὴν μορφὴν τῆς πρωτογόνου ἀνοίας*, ἢ *παραφρενίας*.

Βραδύτερον δὲ ἐχωρίσθησαν τῆς πρωτογόνου ἀνοίας τὰ συστηματικὰ τοιαῦτα ἢ μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, διότι ναὶ μὲν ἀπολήγουσιν εἰς ἄνοιαν, ἀλλὰ λίαν βραδέως, ὁπότε καλοῦνται *παραφρενίαι*. Εἰς τὴν παρανοϊκὴν μορφὴν τῆς πρωτογόνου ἀνοίας ὑπήχθησαν μετὰ ταῦτα τὰ μετὰ ταχίστης διανοητικῆς ἐξασθενήσεως, ὡς καὶ τὰ μὴ συστηματοποιημένα. Ταυτοχρόνως οἱ Serieux καὶ Capgras περιέγραψαν καλῶς καὶ ἐμελέτησαν τὰς παρανοίας, ὧν διέκρινον δύο τύπους, τὴν φερομένην ὑπ' αὐτῶν ὡς *παραλήρημα παρερμηνειῶν* καὶ τὴν φερομένην ὡς *παραλήρημα διαδικασίας*, παραληρήματα δηλαδή, ἅτινα δὲν ἀπολήγουσιν εἰς ἄνοιαν. Συνεπῶς, ὡς παρανοίας δέον νὰ νοῶμεν τὰ συστηματικὰ ἢ συστηματικῆς ἐξελίξεως παραληρήματα, ἅτινα δὲν ἀπολήγουσιν εἰς πλήρη ἄνοιαν, ὡς εἶναι κυρίως τὰ παραληρήματα παρερμηνειῶν καὶ διαδικασίας. Ἴσως εἰς ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ παραλήρημα φαντασίας τοῦ Dupré, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ ὑποθέσεων ἐρειδόμενα καὶ θεωρούμενα εἶτα ὡς πραγματικὰ γεγονότα, ὅσα δὲν ἀπολήγουσιν εἰς ἄνοιαν. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *ἠθικὴ παράνοια*. Αὕτη ἐν Εὐρώπῃ λέγεται καὶ *ἠθικὴ φρενῖτις*. Εἶναι ἐκφυλογενὴς κατάστασις συνισταμένη εἰς πλήρη διατήρησιν τῆς διανοίας, ἐνδέχεται δὲ νὰ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ μετρίου, μετὰ τελείας ἐλλείψεως τῶν ἠθικῶν συναισθημάτων, οὗ ἕνεκα ὁ ἠθικὸς παράνους δύναται νὰ πράξῃ πᾶσαν πρᾶξιν ἀνήθικον, θεωρῶν αὐτὴν ὡς ὀρθὴν καὶ καλήν. Πρόκειται δηλονότι περὶ ἠθικοδιανοητικῆς ἀνισορροπίας. Τ. Α. ΖΗΣ

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. λ. *καταλογισμός*.

παράνομα (τό)· δημοτ., ἐπώνυμον: «λέγε μου τὸ ὄνομά σου καὶ τὸ παράνομά σου».

παρανόμημα (τό)· πρᾶξις παρὰ τοὺς νόμους, παρανομία.

παρανομιάζω· δίδω εἴς τινα παράνομα, παρεπώνυμον· || ὀνομάζω τινὰ μὲ τὸ παράνομά του.

παράνομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τοὺς νόμους, ὁ λαβὼν ὑπόστασιν κατὰ παράβασιν τῶν νόμων, ἀντίθ. *νόμιμος*: «παράνομος πρᾶξις, —γάμος».

— **παράνομος *κατακράτησις*** *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. λ. *κατακράτησις* παράνομος.

— **παράνομος *ὁπλοφορία*** *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ.λ. *ὁπλοφορία* παράνομος.

παρανομῶ (*—έω*)· διαπράττω παρανομίαν, ἐνεργῶ παρὰ τὸν νόμον: «ὁ αἰσχροκερδῶν παρανομεῖ».

παρανοῶ (*—έω*)· νοῶ τι κακῶς, πλανῶμαι περὶ τὴν νόησιν, περὶ τὴν ἐκδοχήν, παρεκδέχομαι: «παρενόησα τὸν συγγραφέα».

Παραντὶ-ἀν-Μπὸρν (Parentis-en-Born) *[Γεωγραφ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Landes. Κάτ. 1.900. Ἔχει βιομηχανίαν ἐλαίου, τερεβινθίνης καὶ μεταλλεύματα σιδήρου. Π. Π. Κ.

Παραντίζι (Paradisi καὶ παρά τινων Paradies) ***Πέτρος-Δομίνικος***. Ἰταλὸς συνθέτης καὶ κλαβικυμβαλιστής (1792—1847). Μαθητὴς τοῦ Πόρπορα, ἐλάμπρυνε τὴν σχολὴν τῆς Νεαπόλεως διὰ σειρᾶς δραματικῶν ἔργων, ὡς εἶναι τὰ μελοδράματα: «Alessandro in Persia», «Decreto del fato» κ. ἄ. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνεβίβασεν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1817 τὸ μελόδραμα «Fetonte» καὶ εἶτα ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ κλειδοκυμβάλου καί,

Digitized by Google

εἰς σύνθεσιν ἔργων διὰ κλαβικύμβαλον. Περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ. Γ. Σ.

Παραντίζο, Γκρὰν — (Gran Paradiso) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας, ἀποτελοῦν κορυφὴν τῶν Γραΐων Ἄλπεων, ὕψους 4.178 μ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Τουρίνου καὶ ἔχει εἰς τὰς πλευράς του καὶ πέριξ αὐτοῦ πολλοὺς παγετῶνας. Μ. Δ. Β.

Παράντις (Paradis ἢ Paradies), *Μαρία-Θηρεσία*. Αὐστριακὴ συνθέτις καὶ κλειδοκυμβαλίστρια (1759—1824). Ἂν καὶ ἀπὸ ἡλικίας πέντε ἐτῶν εἶχε καταστῆ τυφλή, κατώρθωσε νὰ μάθῃ οὐχὶ μόνον πλείστας ξένας γλώσσας, ἀλλὰ καὶ κλειδοκύμβαλον, σύνθεσιν καὶ ᾆσμα ὑπὸ τὸν ἀββᾶν Φόγκλερ, τὸν Σαλιέρι κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1784 ἤρχισε τὰς καλλιτεχνικάς της περιοδείας, ἐπισκεφθεῖσα πλείστας πόλεις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας, τὰς Βρυξέλλας, τοὺς Παρισίους, τὸ Λονδῖνον κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1786 ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Βιέννῃ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σύνθεσιν. Ἔγραφε δι' ἰδίου συστήματος ἐπινοηθέντος χάριν αὐτῆς παρά τινος φίλου. Ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Βιέννῃ καὶ Πράγα τὰ μελοδράματα: «Ἡ Ἀριάδνη ἐν Νάξῳ», «Ἀριάδνη καὶ Βάκχος», «Ὁ ὑποψήφιος διδάσκαλος», «Ρενὼ καὶ Ἀρμίδα» κλπ. Ἐπίσης ἔγραψε μίαν πένθιμον ᾠδὴν διὰ τὸν Λουδοβῖκον ΙΣΤ', τὸ «Deutsches Monument», μελῳδίας, ἔργα μουσικῆς δωματίου κ. ἄ. Γ. Σ.

παράνυμφος (ὁ)· ὁ κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τοῦ γάμου ἀνταλλάσσων τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους.

—*[Ἀρχ.]* *Παράνυμφος* ἢ *νυμφαγωγὸς* ἢ *νυμφευτὴς* ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις ὁ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ συνοδεύων αὐτὸν κατὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς νύμφης ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου εἰς τὴν συζυγικὴν ἑστίαν· ἀναλόγως δὲ πρὸς τὸν παράνυμφον, *παρανύμφη* ἢ *νυμφεύτρια* ἐκαλεῖτο ἡ φίλη ἡ ἐπιλαμβανομένη τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς νύμφης (νυμφοστολεῖν, γαμοστολεῖν) καὶ ὁδηγοῦσα αὐτὴν πρὸς τὸν νυμφίον. Εἰδικώτερον ἐν Ἀθήναις (ἔνθα ἡ ἀγωγὴ ἐγίνετο ἐφ' ἁμάξης) ἐκαλεῖτο ὁ παράνυμφος καὶ *πάροχος* «διὰ τὸ μόνος αὐτὸς συναναβαίνειν καὶ ὀχουμένῳ τῷ νυμφίῳ παροχεῖσθαι» (*Εὐστάθιος*). Π. Ν. Π.

—*[Ἐκκλ. Δίκ.]* Ἡ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς τὴν κατὰ τοὺς γάμους παράστασιν αὐτῶν ὡς *παρανύμφων* καὶ δι' ἀντιπροσώπων ἔτι, ὡς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἀναδοχήν. Ἡ ἀπαγόρευσις ἐπανελήφθη ὑπὸ τῶν κανονικῶν ἀποκρίσεων Πέτρου τοῦ χαρτοφύλακος καὶ Νικηφόρου τοῦ χαρτοφύλακος. Καὶ τὰ μοναστηριακὰ τυπικὰ ἐπαναλαμβάνουσι τὴν τοιαύτην ἀπαγόρευσιν. Τινὰ τούτων ἀπειλοῦσι κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς ἀπαγορεύσεως μοναχῶν ἀποβολὴν ἐκ τῆς μονῆς, ἀπαγορεύουσι δ' ἔτι νὰ φοιτῶσιν εἰς τοὺς οἴκους τῶν ὑπ' αὐτῶν στεφανωθέντων καὶ βαπτισθέντων, νὰ συνεσθίωσι μετ' αὐτῶν καὶ νὰ καταλείπωσί τι εἰς τούτους ὡς κληρονόμους. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τῆς ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν παραστάσεως ὡς παρανύμφων κατὰ τοὺς γάμους καὶ ἀναδόχων κατὰ τὰς βαπτίσεις, ἐπανελήφθη παρ' ἡμῖν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1759 θεσπίσματος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας Σωφρονίου, ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπειλησάσης κατὰ τῶν παραβατῶν αὐστηρὰν ἐκκλησιαστικὴν ποινήν, καὶ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 135 τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 καταστατικοῦ νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπειλήσαντος κατὰ τῶν παραβατῶν περιορισμὸν ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ τῶν κληρικῶν. [*Κ. Μ. Ράλλη*, «Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου», τεῦχ. Α', σελ. 139.] Κ. Μ. Ρ.

παραξανθίνη (ἡ), ἢ 1,7 — *διμεθυλοξανθίνη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Διμεθυλιωμένον παράγωγον τῆς *ξανθίνης*, ἀνευρισκόμενον εἰς ἐλάχιστα ποσὰ εἰς τὰ οὖρα. Σ. Γ.

παραξεκοντακιάζω· δημοτ. μετὰ τῆς ἀντων. *τό*, ὑπερβαίνω τὰ ὅρια εἰς ἐνέργειάν τινα, ἄλλως τὸ *παρακάμνω*: «τὸ παραξεκοντάκιασε 'ς τὶς ψευτιές».

παραξενεύομαι· νομίζω τι παράξενον, ξενίζομαι: «παραξενεύομαι ποῦ σὲ βλέπω τέτοια ὥρα ἔξω» || ἐνεργ. *παραξενεύω* (κακοζήλως)· κάμνω τινὰ νὰ ξενισθῇ.

παραξενεύω· βλ. *παραξενεύομαι*.

παραξενιὰ (ἡ)· ἰδιοτροπία, δυσκολία: «ἔχει πολλὲς παραξενιές» || «νὰ μὴν ἀκούω τὶς παραξενιές σου».

παραξενιάζω· δημοτ., γίνομαι παράξενος, ἰδιότροπος: «γέρασε καὶ παραξένιασε».

Παραξενιάρης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Τήνου, πρὸς τὴν δυτικὴν ἐσχατιάν της (πλάτ. 38°40'00" Β., μῆκ. 24°59'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros and Doro channel). Παρὰ τὴν σαγηνεύουσαν πρὸς ἀγκυροβολίαν διαμόρφωσίν του, εἶναι ἐξαιρετικῶς ὕπουλος καὶ κινδυνώδης ὑπὸ μέτριον ἔτι βορρᾶν. Σ. Ε. Λ.

παράξενος,—η,—ο· ἰδιότροπος, δύσκολος, ἀλλόκοτος: «παράξενος ἄνθρωπος, μὲ τίποτα δὲν εὐχαριστεῖται», «οἱ στενοχώριες τὸν ἔκαμαν παράξενο» || *παράξενο* (τό)· ὡς οὐσ., παράδοξον, ἐκπληκτικόν: «μὴ τὰ λὲς αὐτὰ τὰ παράξενα», «μοῦ φαίνεται παράξενο» παραξενεύομαι.

παραξηλώνω· μετὰ τῆς ἀντων. *τό*, ὑπερβαίνω τὰ ὅρια, τὸ παρακάμνω: «τὸ παραξήλωσε 'ς τὴ δουλειά», — 'ς τὴ φλυαρία».

Παραξία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία κατὰ Πτολεμαῖον (Γ, ιγ, 12) χώρας τῆς Χαλκιδικῆς, ἐπὶ τῆς Σιθωνίας χερσονήσου, δεδομένου ὅτι ὡς κύρια αὐτῆς σημεῖα ἀναφέρει τὰς ἄκρας Ἄμπελον καὶ Δέρριν, τὸν ὅρμον τῆς Τορώνης καὶ τοῦ Τορωναίου κόλπου τὸν μυχόν. Εἴς τινα χειρόγραφα ἀπαντᾷ ἡ ὀνομασία *Παρακτία*, παρὰ δὲ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἀναφέρεται ὅτι ὠνομάζετο «Ἀκτὴ ἡ περὶ τὸν Ἄθω χώρα», ἥτις ᾠκεῖτο «ξυμμείκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων» (*Θουκ.* Δ, 109). Σ. Ε. Λ.

— **Παραξία**, καὶ *Παραξῖτις [Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἀμφαξῖτις*.

παραξόνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ἄξονα· || *παραξόνιον* (τό)· μικρὸς μοχλὸς εἰσχωρῶν εἰς ὀπὴν τοῦ ἄξονος ἁμάξης κ. τ. τ. πρὸς συγκράτησιν τοῦ τροχοῦ.

παράξυλον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Μαλακὸν ξύλον (κοιν. *παράξυλο* καὶ *ριζαδοῦρος*), ὅπερ τοποθετοῦμεν εἰς ἄλλο ξύλον ἢ σκεῦος, τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ φθορᾶς λόγῳ τριβῆς. Παράξυλα ὠνομάζοντο καὶ τὰ ὑπομόχλια, τὰ κατὰ τὰς μέσῳ μοχλῶν σκοπεύσεις τῶν παλαιῶν ἐπινηΐων πυροβόλων. Σ. Ε. Λ.

παραξυμός, καὶ *παραξυσμός*· δημοτ. ἀντὶ *παροξυσμὸς* πυρετικός, ἰδίᾳ τῆς ἑλονοσίας.

Παραοῦσα *[Ναυτ.]*. Μικρὰ νῆσος τοῦ βορείου Αἰγαίου (πλάτ. 39°03'30" Β., μῆκ. 24°05'00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Skopelos group) ἐν τῷ συστάδι τῶν *Σκαντζούρων*. Σ. Ε. Λ.

παραπάγκρεας (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτω σωμάτια, ἓν ἢ πλείονα τὸν ἀριθμόν, μεγέθους φακῆς ἢ φασιόλου, συνιστάμενα ἐκ παγκρεατικοῦ ἱστοῦ καὶ κείμενα ὑπὸ τὸν ὀρογόνον χιτῶνα τοῦ ἐντέρου ἢ ἐν τῷ μεσεντερίῳ. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ παραπάγκρεας συνήθως κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νήστιδος ἢ ἐπὶ τοῦ στομάχου (πρόσθια ἢ ὀπίσθια ἐπιφάνεια ἢ τόξα αὐτοῦ). Ι. Π.

παραπαίδι (τό)· ἰδιωματ., τὸ θετὸν τέκνον, ἄρρεν ἢ θῆλυ || ἑτεροθαλὴς υἱὸς ἢ θυγάτηρ, κοιν. *προγονός*.

παραπαίρνω· ἰδιωμ., μεταχειρίζομαι πρός τινα ὕφος τραχύ, ὁμιλῶ βαναύσως, κοιν. *ἀποπαίρνω* || παίρνω πολύ: «παραπῆρε θάρρος».

παράπαν· παντελῶς, ἐξ ὁλοκλήρου, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον, συνήθως μετὰ τοῦ ἄρθρου *τό*: «οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος» (*Πλάτ.*), «δὲν εἶναι τὸ παράπαν φιλάργυρος».

παραπανήσιος,—α,—ο· δημοτ., ὁ ἐπὶ πλέον, ὁ πλεονάζων, περιττός: «τοῦ 'δωσε παραπανήσια ἀπὸ τὴν συμφωνία» || «παραπανήσια λόγια» φλυαρία, μάταιος λόγος.

Παραπανισάδαι (οἱ), ἢ *Παροπανισάδαι [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἰνδικὸς λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας κατοικῶν τὰ ΒΛ. τῆς Ἀραχωσίας παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀρείας, Βακτριανῆς καὶ Γανδαρίτιδος, ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Παροπανισάδου (Ἰνδοκοὺχ) καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κοιλάδων τοῦ Κωφῆνος (Καβούλ), τοῦ Ἀραχώτου (Ἀρακαντάπ) καὶ τοῦ Ἐτυμάνδρου (Χιλμέδ), ἤτοι τὸ νῦν βόρειον Ἀφγανιστάν. Ἀπετελοῦντο ἐκ πολλῶν φυλῶν, τὰς ὁποίας ὑπέταξεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τῷ 330 π.Χ., διορίσας σατράπην αὐτῶν τὸν Τυριάσπην, παρὰ δὲ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν τὸν *Ὀρτόσπανα* ἔκτισε τὴν ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν *Ἀλεξάνδρειαν ἐν Παροπανισάδαις* (νῦν *Μπεγράμ*). Α. Θ. Σ.

Παραπάντων *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος μικρὸς τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς Χίου (μυχός: πλάτ. 38° 33' 00" Β., μῆκ. 26° 08' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ νησίου Μαργαρίτης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Βαμβακᾶς, ἀμφίδυμος δὲ πρὸς τὸν ὅρμον τῶν Καρδαμύλων καὶ ἐξ ἀνατολῶν. Σ. Ε. Λ.

παραπάνω· ὀλίγον ἀνωτέρω, πιὸ ψηλά, ἀντίθ. *παρακάτω*: «ἀνέβα παραπάνω», «'ς τὴν παραπάνω γειτονιά» || ἐπὶ πλέον, περισσότερον, ἐπὶ ποσοῦ: «παραπάνω ἀπὸ χίλιοι» || φρ. «μὲ τὸ παραπάνω» ἱκανοποιητικῶς: «τὸν ἐπλήρωσε μὲ τὸ παραπάνω», «θὰ σὲ εὐχαριστήσω μὲ τὸ παραπάνω».

παραπάτημα (τό)· πταῖσμα περὶ τὴν βάδισιν, στραβοπάτημα || μεταφ., παρεκτροπή, σφάλμα.

παραπατῶ (—έω)· πταίω, προσκόπτω κατὰ τὴν βάδισιν, στραβοπατῶ: «μάννα μου παραπάτησα καὶ τὸ σταμνί μου τσάκισα».

παραπείθω· πείθων τινὰ ἐξαπατῶ, παραπλανῶ δι' ἐπιτηδείων ἐπιχειρημάτων.

παραπειστικός, —ή, —όν· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξαπάτησιν. — Ἐπίρρ. *παραπειστικῶς*.

— **παραπειστικὴ** *ἐρώτησις [Ποιν. Δικον.]* βλ. λ. *ἐρώτησις παραπειστική*.

παραπεμπτικός, —ή, —όν· ὁ δι' οὗ γίνεται ἡ παραπομπή.

— **παραπεμπτικὸν** *βούλευμα [Ποιν. Δικον.]* βλ. λ. *βούλευμα*.

παραπέμπω· κάμνω τινὰ νὰ μεταβῇ, ἀποστέλλω: «ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ τὸν παρέπεμψα εἰς τὸν ὑπουργόν» || φρ. «μὲ παραπέμπει ἀπὸ τὸν Ἄνναν εἰς τὸν Καϊάφαν» ἐπὶ ὑποθέσεως διὰ τὴν ὁποίαν παραπέμπεταί τις εἰς διαφόρους ἀρχὰς ἄνευ τερματισμοῦ τῆς ὑποθέσεως· || συνήθ. ἐπὶ ἐγγράφων, αἰτήσεων, ἀναφορῶν κ.τ.τ., διαβιβάζω, ὑποβάλλω, ἀποστέλλω: «ἡ αἴτησις παρεπέμφθη εἰς τὸ νομικὸν συμβούλιον» || «παραπέμπω εἰς σελίδα, εἰς βιβλίον, εἰς κεφάλαιον κ.τ.τ.» σημειῶ τὴν σελίδα, τὸ βιβλίον, τὸ κεφάλαιον κ.τ.τ. χάριν πληρεστέρας γνώσεως τοῦ ζητήματος· || (ναυτ.) ὅρος τῆς ναυτικῆς τακτικῆς σημαίνων τὸ συνοδεύεσθαι τὴν νηοπομπὴν ἐμπορικῶν πλοίων ὑπὸ συνοδείας ἐκ πλοίων παραπομπῶν, πρὸς ἐξασφάλισιν ἐκείνης ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς.

παραπέτασμα (τό)· τὸ ἔμπροσθέν τινος ἐκτεινόμενον σκέπασμα, προκάλυμμα, καταπέτασμα, συνήθως ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν θυρῶν ἢ παραθύρων κρεμάμενα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὰ *παραπετάσματα* (κοιν. *κουρτίνες, ριντό, στόρ*) ἀποτελοῦνται συνήθως ἐξ ἑνὸς ἢ δύο τεμαχίων ὑφάσματος, σχήματος ὀρθογωνίου, καὶ ἀναρτῶνται πρὸ τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων ἀπὸ πλαισίων διαφόρου τύπου. Σκοπὸς τῶν παραπετασμάτων εἶναι κυρίως ἡ ἀπόκρυψις τοῦ ἐσωτερικοῦ αἰθούσης τινὸς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ὁρώντων καὶ κατόπιν ἡ παρεμπόδισις τοῦ φωτὸς καὶ ἡ διακόσμησις τῆς αἰθούσης. Λόγῳ δὲ τῆς διακοσμητικῆς των ἰδιότητος τὰ παραπετάσματα γίνονται καὶ ἐκ πολυτελῶν ὑφασμάτων, μεταξωτῶν ἢ ἄλλων βαρυτίμων, διακοσμοῦνται μὲ διάφορα κεντήματα καὶ σχέδια καὶ συνήθως συνδυάζονται πρὸς τὸν γενικὸν τῆς αἰθούσης διάκοσμον. Πλὴν τῶν ἐξ ὑφάσματος κατασκευαζομένων παραπετασμάτων κατασκευάζονται καὶ ἐκ λεπτῶν ξυλίνων ραβδίων, εἴτε μεταθετῶν εἴτε συνδεδεμένων μετὰ τοῦ παραθύρου ἢ τῆς θύρας, ὧν ἀποτελοῦν ἐξαρτήματα. Εἰς τὰ παραπετάσματα ἐπίσης ὑπάγονται καὶ αἱ «τέντες» τῶν παραθύρων, κύριον σκοπὸν ἔχουσαι τὴν παρεμπόδισιν τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

παραπέτο (τὸ)· τὸ παραπέτασμα, ἡ κουρτίνα· || (ναυτ.) ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης (κατὰ τὸ ἰταλικὸν parapetto) σημαίνων τὸ *δρύφακτον* (βλ. λ.) τοῦ πλοίου.

παραπετῶ (—άω)· δημοτ., πετῶ, ρίπτω, ἀπορρίπτω· || συνήθ. εἰς τὴν παθ. μετοχ. *παραπεταμένος*· ἀπερριμμένος, περιφρονημένος: «τὸν περνοῦσαν γιὰ παραπεταμένο».

παραπέφτω, ἀόρ. ἐ)παράπεσα, παθ. μετχ. *παραπεσμένος*· δημοτ., πίπτω που ἀπαρατήρητος: «κάπου παράπεσε καὶ δὲν τὸ εἴδαμε», «παράπεσε τὸ γράμμα καὶ χάθηκε».

Παραπηγάδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ νησίον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ νοτίου χορμοῦ τῆς Ἰθάκης (πλάτ. 38° 20' 00" Β., μῆκ. 20° 45' 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia), 1½ μίλλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅϊ-Γιάννης. Τὸ μεταξὺ τοῦ νησίου καὶ τῆς νήσου ἀγκυροβόλιον διὰ μικρὰ πλοῖα εἶναι γνωστὸν ὡς *Πόρτο Λεία*. Σ. Ε. Λ.

παράπηγμα (τό)· πρόχειρον ἐκ ξυλείας κατασκεύασμα, οἷον οἴκημα, στρατῶν κτλ., κοιν. *παράγκα* || ναυτ. (κοιν. *τὰ ψηλά*)· πᾶν πρόσθετον μέρος τοῦ σκάφους, οἷον ἀκροστόλια, δρύφακτα, ἔξωσται κτλ.

— *[Ἀρχ.]* *Παραπήγματα* ἐκαλοῦντο ἄβακες ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ δημόσιον, ἐφ' ὧν ἐσημειοῦντο ἐπιμελῶς αἱ δύσεις καὶ αἱ ἀνατολαὶ τῶν μεγάλων ἀστέρων μετὰ ἐμπειρικῶν σημειώσεων τῶν προσδοκωμένων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν.

Παραπήγματα *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ Κηφισίας κατὰ τὸ 2ον χιλιόμετρον ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῶν στρατιωτικῶν παραπηγμάτων, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἀνηγέρθησαν ἐκεῖ ἐπὶ γηπέδων τῆς μονῆς Πετράκη, ἀνατολικῶς τῆς ὁποίας κεῖται ἡ τοποθεσία. Τὰ Παραπήγματα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς στρατῶνες, ὅπως καὶ σήμερον

Digitized by Google

ὅτε ἔχουν ἀνεγερθῆ καὶ ἄλλα στρατιωτικὰ οἰκήματα, ἀποτελοῦν δὲ τμῆμα τῆς συνοικίας Ἀμπελοκήπων.

παραπήχιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]* βλ. λ. *κερκίς*.

παραπιασμὸς (ὁ). Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ διήμερος ἀγγαρεία ἡ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν εἰς τοὺς δυλοπαροίκους τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης. Π. Ν. Π.

παραπίθηκος (ὁ). Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων τύπων παλαιοντολογικῶν πιθήκων, διάμεσος μεταξὺ ἀνθρωπομόρφου καὶ ἀνωτέρων πιθήκων, ἐκ τοῦ ὀλιγοκαίνου τῆς Αἰγύπτου. Ι. Γ. Κ.

Παραπινάκιος, *Μιχαήλ*. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Μιχαὴλ Ζ'* Δούκας ὁ Παραπινάκιος).

παραπίπτω· ἀρχ., κάμνω παράπτωμα, σφάλλομαι, ἁμαρτάνω· || δημοτ., *παραπέφτω* (βλ. λ.).

Παραπίτα. Περσὶς σύζυγος τοῦ Φαρναβάζου, σατράπου τῆς Δασκυλίτιδος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλλην. IV, 1, 39). Α. Θ. Σ.

παραπλάγιος (κοιν. *πάνω σεραπινώ*)· ὁ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ πλαγίου συστολέως καὶ βοηθῶν αὐτὸν συστολεὺς εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ ἱστίου ἐκ τῆς προσθίας αὐτοῦ ἐπιφανείας. Σ. Ε. Λ.

παραπλάνησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραπλανᾶν, ἡ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ ἢ ζητήσεως παρεκτροπή, πλάνη: «ἡ πρὸς τὸ ἀδιέξοδον παραπλάνησις».

παραπλανητικός, —ή, —όν· ὁ παραπλανῶν, ὁ τοιοῦτος ὥστε νὰ παραπλανᾷ: «ἡ τοιαύτη μέθοδος εἶναι παραπλανητική».

παραπλανῶ (—άω)· κάμνω τινὰ νὰ ἀπατηθῇ, ἀπατῶ, ἐξαπατῶ: «τὸν παρεπλάνησε διὰ τοῦ μειλιχίου τρόπου του» || ἀποπλανῶ, παρασύρω εἰς διαφθοράν: «παρεπλάνησε τὴν ἀφελῆ νέαν».

παράπλασμα *[Ἀρχ.]*. Τεμάχιον κηροῦ κεχρωσμένου (λατιν. cerae ἢ cerulae miniatae, miniatulae) ἐπικολλώμενον ἐπίτηδες εἰς τὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου πρὸς ἐπισήμανσιν τῶν ὑπόπτων ἢ ἀμφιβόλων χωρίων τοῦ κειμένου (Ἡσύχιος: «τὰ κηρία τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς ζητήμασιν ἐν τοῖς βιβλίοις»). Ἡ τοιαύτη ἐπικόλλησις (λατιν. cera signare) ἦτο συνήθης κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ἀνεπτύχθη ἡ κριτικὴ ἔρευνα τῶν κειμένων. Π. Ν. Π.

παραπλεκτάνη (ἡ) (Paraplectane) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριοπιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαλαισίαν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παραπλεκτάνη ἡ στικτὴ* (Paraplectane maculata), ἥτις εἶναι ἀρκετὰ εὐμεγέθης ἀράχνη μὲ κεφαλὴν ἀποστρογγυλωμένην, σῶμα σφαιροειδές, διωγκωμένον καὶ πόδας ἐπιμήκεις καὶ ἰσχυρούς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κιτρινόφαιος μὲ μελανὰ στίγματα. Δ. Ν. Π.

παραπλευρίδιον (τό). Τὸ πρὸς ἕκαστον πλευρὸν τῆς σέλλας πεπλατυσμένον σκύτινον τεμάχιον, τὸ καλύπτον τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου. Ν. Θ. Κ.

παράπλευρος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ παρὰ τὸ πλευρόν, ὁ πλαγίως εὑρισκόμενος, ὁ συνεχόμενος, ἄλλως *πλαγινός*: «τὸ παράπλευρο σπίτι».—Ἐπίρρ. ***παραπλεύρως*** πλαγινά.

—παράπλευρα *δεσμικὰ* *[Ἀνατομ.]*. Τοιαῦτα παράπλευρα ἐκπέμπουσι πᾶσαι αἱ δέσμαι τοῦ νωτιαίου μυελοῦ εἰς τὰ κύτταρα τῆς φαιᾶς αὐτοῦ οὐσίας, ἅτινα διαπλεκόμενα παράγουσι τὸ νευροπίλημα αὐτῆς. Ἀξιολογώτερα αὐτῶν εἶναι τὰ τῆς ὀπισθίας δέσμης, ἅτινα ἐκφύονται κυρίως ἐκ τοῦ βυρδαχείου δεματίου καὶ διελαύνοντα τὴν πηκτωματώδη ρολάνδειον οὐσίαν ἀναλύονται εἰς ἶνας καὶ εἰς δενδρύλλια, ἀπολήγοντα περὶ τὰ κύτταρα τοῦ ὀπισθίου κέρατος, τὰ τῆς ρολανδείου οὐσίας, τὰ τῆς κλαρκείου στήλης καὶ περὶ τὰ κινητικὰ κύτταρα τοῦ προσθίου κέρατος. Ι. Π.

—παράπλευροι *βρόγχοι* *[Ἀνατομ.]*. Ἀποσχίσεις παράπλευροι, ἃς ἐμφανίζει ἑκάτερος τῶν βρόγχων ἐντὸς τοῦ συστοίχου πνεύμονος (βλ. *βρόγχοι*). Ι. Π.

—παράπλευρον, ἢ *μεκκέλειον ἔπαρμα* *[Ἀνατομ.]*. Τοξοειδὲς λευκὸν ἔπαρμα τοῦ κάτω τοιχώματος τοῦ κροταφικοῦ κέρατος τῆς πλαγίας κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, διῆκον ἐκ τῶν ὄπισω πρὸς τὰ πρόσω, ἀρχόμενον δ' ὄπισθεν διὰ πλατέος ταπεινοῦ τριγώνου ἐπάρματος, ὅπερ στενούμενον πρὸς τὰ πρόσω καὶ ταπεινούμενον ἐξαφανίζεται. Ι. Π.

—*[Γεωμετρ.] Παράπλευρος ἐπιφάνεια* καλεῖται εἰς μὲν τὸ πρίσμα ἡ ἐπιφάνεια ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑδρῶν, αἵτινες εἶναι παραλληλόγραμμα: δηλαδὴ πᾶσαι αἱ ἕδραι του ἐκτὸς τῶν βάσεων. Ἐὰν τὸ στερεὸν Α εἶναι πρίσμα, αἱ πέριξ ἕδραι του α, β, γ, δ καὶ ε ἀποτελοῦσι τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειάν του.

Εἰς δὲ τὴν πυραμίδα τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν **τὴν ἀποτελοῦσιν αἱ τριγωνικαὶ αὐτῆς ἕδραι:** δηλαδὴ ὅλαι αἱ ἕδραι ἐκτὸς τῆς βάσεως. Ἐὰν τὸ

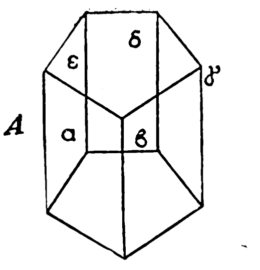

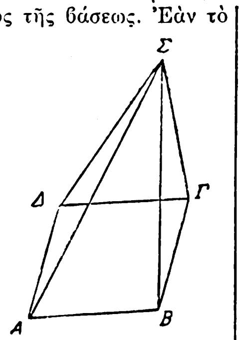

στερεὸν ΣΑΒΓΔ εἶναι πυραμίς, ἡ παράπλευρος ἐπιφάνεια αὐτῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν τριγώνων ΣΑΒ, ΣΒΓ, ΣΓΔ καὶ ΣΔΑ. Ν. Γ.

—παράπλευρος *σχισμὴ ἐγκεφάλου* *[Ἀνατομ.]*. Σχισμὴ ἢ αὔλαξ, ἥτις ἐκτείνεται ὀβελιαίως ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ἰνιακοῦ καὶ τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

παραπλέω· πλέω παρὰ τὴν ἀκτήν, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτήν: «παραπλέομεν τὴν Εὔβοιαν», «παραπλέοντες ἐθεώρουν τὴν ἀκτὴν» (ἀρχ.).

— *[Ναυτ.]* Οἱ ἀρχαῖοι ἐπροτίμων περίφρασιν «τὴν γῆν παραλέγομαι», «τὴν γῆν παρακομίζομαι» ἢ «παρὰ γῆν πλέω». Ἡ σύγχρονος ναυτικὴ γλῶσσα, πλέον ἀκριβολόγος, διαστέλλει τρεῖς περιπτώσεις παράπλου: *πάω κάβο σὲ κάβο*, ὅταν ὁ παραπλέων ἀδιαφορῇ διὰ τὰς ἐν γένει κολπώσεις τῆς ἀκτῆς ἐπέχων διαδοχικῶς εἰς τὰ προκεχωρημένα αὐτῆς ἀκρωτήρια, *κόστα-κόστα* ὅταν παραπλέῃ τὰς ἀκτὰς τῶν μεγαλειτέρων κολπώσεων ἀδιαφορῶν διὰ τὰς μικρὰς τοιαύτας, καὶ *γιαλὸ-γιαλό*, ὅταν, ὡς οἱ ἁλιεῖς τῶν αἰγιαλῶν, παραπλέῃ πάσας τὰς ὀδοντώσεις τῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

παραπληγία (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ παράλυσις τῶν δύο κάτω ἄκρων, ἥτις ὀφείλεται ἢ εἰς βλάβην τοῦ περιφερικοῦ κινητικοῦ νευρῶνος (χαλαρά), ἢ εἰς ἀλλοίωσιν τοῦ κεντρικοῦ κινητικοῦ νευρῶνος (σπασμωδική). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ αὐξήσεως τῶν ἀνακλάσεων, κλόνου ποδὸς καὶ ἐπιγονατίδος, δυσκαμψίας, μυϊκῶν κλονισμῶν, σπασμωδικοῦ βαδίσματος, παροδικῶν συσπάσεων καὶ τέλος μονίμων συσπάσεων.

Ἡ παραπληγία συγχέεται: α) πρὸς τὴν περιφερικὴν ἀταξίαν, ἀφ' ἧς διακρίνεται διὰ τῆς ὑπάρξεως παραλύσεως, ἐνῷ ἡ ἀταξία εἶναι ἀποτέλεσμα ταύτης, β) πρὸς τὴν παρεγκεφαλιδικήν, ἀφ' ἧς διακρίνεται λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τῶν παρεγκεφαλιδικῶν φαινομένων καὶ ὑπάρξεως τῆς παραλύσεως, ἥτις, ὅταν ἡ κίνησις ἐπιτελῆται, ἐλέγχεται διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, γ) πρὸς τὴν ἀστασίαν-ἀβασίαν, ἥτις δὲν εἶναι ὀργανική, διότι ὁ ἄρρωστος καθήμενος ἐπιτελεῖ πλήρως τὰς ἐπὶ μέρους κινήσεις, δ) πρὸς τὸν ἴλιγγον, εἰς ὃν ὑπάρχει τὸ εἰδικὸν αἴσθημα λίαν χαρακτηριστικόν, ε) πρὸς τὴν διαλείπουσαν χωλότητα, λόγῳ ἰσχαιμίας, ἥτις συνοδεύεται μὲ πόνους καὶ συνολκὰς ἐνίοτε, καὶ ἀφ' ἧς διακρίνεται διότι διὰ τῆς ἀναπαύσεως παρέρχεται αὕτη ἐπί τινα χρόνον, στ) πρὸς τὴν διπλῆν φλεβίτιδα, εἰς ἣν ἔχομεν οἴδημα καὶ πόνους καὶ διογκώσεις τῶν φλεβῶν, καὶ ἐκ τούτου δυσχέρειαν βαδίσεως, ζ) πρὸς βλάβας ὀστῶν, ἀρθρώσεων, σπονδύλωσιν ριζομελικὴν κ. τ. τ., αἵτινες διακρίνονται διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ ἐρειστικοῦ συστήματος, η) πρὸς νευραλγίας τῶν ἰσχυακῶν, εἰς ἃς ὁ ἀσθενὴς δὲν βαδίζει ἕνεκα τῶν πόνων, θ) πρὸς μυϊκὴν δυσκαμψίαν ἐκ νόσου Parkinson ἢ ἐκ νόσου Thomsen, ι) πρὸς διαταραχὰς βαδίσματος ἐκ μυοπαθητικῆς ἀτροφίας, εἰς ἃς ἔχομεν εἰδικὴν κλινικὴν εἰκόνα. Ὀφείλονται δ' αἱ παραπληγίαι εἰς μυελικὴν διάσεισιν, τραυματικὴν αἱματομυελίαν, τομὰς καὶ τραύματα τοῦ μυελοῦ διὰ βλημάτων, τραυματισμοὺς καὶ διαφόρους ἐν γένει κακώσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης, βραδεῖαν πίεσιν ἐκ φυματιάσεως τῶν σπονδύλων ἢ ὄγκων σπονδυλικῶν καὶ ἐν γένει ἐξωμυελικῶν, ἐγκαρσίαν τομὴν τοῦ μυελοῦ κττ., εἰς κατάγματα καὶ ἐξαρθρήματα τῆς σπονδυλικῆς στήλης, εἰς μαιευτικὰς βλάβας, ἐξ ὧν γεννῶνται τὰ βρέφη φέροντα παραπληγίαν, καὶ εἰς ἀπότομον κένωσιν ἀερίων (νόσος δυτῶν), ἐξ ἧς παράγονται ἔμβολαί.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὀργανικῶν παραπληγιῶν ἔχομεν καὶ λειτουργικὰς τοιαύτας, ὡς εἶναι ἡ ὑστερικὴ παραπληγία, ἥτις εἶναι σπασμωδικὴ ἢ χαλαρά, διακρίνεται δὲ τῆς ὀργανικῆς ἡ μὲν σπασμωδικὴ διότι δὲν ἔχει κλόνον τοῦ ποδὸς καὶ ἐπιγονατίδος τυπικόν, ἡ δὲ χαλαρὰ διότι δὲν ὑπάρχει μυϊκὴ ὑποτονία, ἀλλὰ διατηρεῖται ὁ τόνος φυσιολογικός, καὶ ἡ τῶν νευρασθενειῶν, ἥτις δὲν εἶναι παράλυσις ἀλλ' ἀδυναμία ἐπιτελέσεως τῶν κινήσεων μᾶλλον ψυχική. Τ. Α. Ζ.

παραπληκτικός, —ή, —όν· ὁ προσβεβλημένος ὑπὸ παραπληγίας.

παραπληξία (ἡ)· ἡ ἄλλως *παραπληγία* (βλ. λ.).

παραπληρῶ(—όω)· πληρῶ, γεμίζω, παραγεμίζω, συμπληρῶ.

παραπλήρωμα (τό)· πλήρωσις τοῦ ἐλλείποντος, παραγέμισμα· || *μαθημ.*, πᾶσα γωνία ἥτις προστιθεμένη εἰς ἄλλην δίδει ἄθροισμα δύο ὀρθῶν γωνιῶν.

παραπληρωματικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς παραπλήρωμα, ὁ ἀποτελῶν παραπλήρωμα: «παραπληρωματικαὶ γωνίαι» δύο γωνίαι, αἱ ὁποῖαι προστιθέμεναι ἀποτελοῦσι δύο ὀρθάς.

— *[Γραμματ.] Παραπληρωματικοὶ* ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν σύνδεσμοί τινες ἢ μόρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, οἷα τά: *δή, γε, νυ, ρα, τοι, τε, ἄτε* κτλ., ὡς ἐνιαχοῦ μὲν τοῦ λόγου πλεονάζοντα, ἐνῷ κατὰ τὸ πλεῖστον συμπληροῦσι τεθειμένα τὴν σύνδεσιν αὐτοῦ, συντελοῦσι δὲ εἰς τε τὴν πληρεστέραν σημασίαν καὶ ἔννοιαν τῆς προτάσεως, οὐχ ἧττον δὲ καὶ εἰς τὴν εὐφωνίαν ταύτης. Ε. Δ. Κ.

— παραπληρωματικαὶ γωνίαι. Λέγονται οὕτω αἱ γωνίαι, ὧν τὸ ἄθροισμα εἶναι δύο ὀρθαί.

—παραπληρωματικὸν νεῦρον *[Ἀνατομ.]*. Νεῦρον τῆς 11ης συζυγίας, ἀμιγὲς κινητικόν. Κέκτηται δύο πυρῆνας, τὸν *προμηκικὸν* καὶ τὸν *νωτιαῖον*, ἐξ ὧν ἐκφύονται αἱ ὁμώνυμοι ρίζαι αὐτοῦ. Ἀποτελεῖται ἄρα ἐκ δύο μοιρῶν, τῆς *προμηκικῆς* καὶ τῆς *νωτιαίας*. Καὶ ἡ μὲν προμηκικὴ μοῖρα ἐκφύεται ἐκ τοῦ ραχιαίου πυρῆνος τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου διὰ 3—6 ριζῶν, αἵτινες ἀναδύονται ὄπισθεν τῆς ἐλαίας, συγκλίνουσαι πρὸς τὸ σφαγιτιδικὸν τρῆμα· ἡ δὲ νωτιαία μοῖρα, μείζων οὖσα, ἐκφύεται ἐκ τῆς ὀπισθίας (αὐχενικῆς) μοίρας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀπὸ τοῦ 1ου—6ου αὐχενικοῦ νεύρου διὰ 5—7 ριζῶν, αἵτινες ἀναδύονται ὀλίγον ἔμπροσθεν τῶν ὀπισθίων ριζῶν τῶν αὐχενικῶν νεύρων καὶ συμβάλλονται εἰς ἐπίμηκες στελέχιον· τοῦτο δὲ διὰ τοῦ ἰνιακοῦ τρήματος εἰσδυόμενον εἰς τὸ κρανίον συνενοῦται ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς προμηκικῆς μοίρας εἰς ἑνιαῖον στέλεχος, *τὸ κοινὸν παραπληρωματικὸν νεῦρον*, ὅπερ εἶτα ἐξέρχεται τοῦ κρανίου διὰ τοῦ σφαγιτιδικοῦ τρήματος καὶ ἀμέσως διαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, τὸν ἔσω καὶ τὸν ἔξω. Καὶ ὁ μὲν ἔσω (προμηκικὴ μοῖρα), λεπτότερος ὤν, συνενοῦται μετὰ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, μεθ' οὗ διήκει εἰς τοὺς φαρυγγικούς, λαρυγγικοὺς καὶ τοὺς καρδιακοὺς κλάδους τοῦ πνευμονογαστρικοῦ· ὁ δ' ἔξω κλάδος (νωτιαία μοῖρα) φέρεται ὄπισθεν τῆς ἔσω σφαγίτιδος φλεβὸς λοξῶς πρὸς τὰ ἔξω, ὀπίσω καὶ κάτω, καὶ χορηγεῖ κλωνία εἰς τὸν στερνοκλειδομαστοειδῆ καὶ τὸν τραπεζοειδῆ μῦν. Ι. Π.

παραπλήσιος (ὁ, ἡ) καὶ **—α, —ον** ὅμοιος, παρόμοιος, παρεμφερής: «ἔπαθε παραπλήσια πρὸς τοὺς ἄλλους», «ναυσὶ παραπλησίαις τὸν ἀριθμὸν» (ἀρχ.). —Ἐπίρρ. ***παραπλησίως***.

παράπλους (ὁ)· πλοῦς παρὰ τὴν ἀκτήν, ταξίδιον παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτήν: «ὁ παράπλους τῶν κοίλων τῆς Εὐβοίας εἶναι κινδυνώδης».

παραπλωτήρ, —ῆρος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Τορπιλλόσχημον πολεμικὸν ὄργανον, ἐπινοηθὲν καί, ὑπὸ τὴν διεθνῆ του ὀνομασίαν paravane, ἐφαρμοσθὲν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐπιτυχῶς, τόσον ὡς ἐπιθετικὸν ἐναντίον ὑποβρυχίων ἐν καταδύσει, ὅσον καὶ ὡς ἀμυντικὸν πρὸς γρίππισιν ναρκῶν. Ἐφωδιασμένος, ὅπως καὶ ἡ τορπίλλη, δι' ὑδροστατικῶν μέσων διακυβερνήσεως κατὰ διεύθυνσιν καὶ βάθος, ἀλλὰ καὶ διὰ πριονωτοῦ κοπτῆρος προσηρμοσμένου εἰς τὴν ἡμισφαιρικὴν κεφαλήν, φέρει κατὰ μὲν τὴν ράχιν κατακόρυφον ἔλασμα, ἐφ' οὗ πλωτήρ, ὑποκάτωθεν δὲ ἕρμα. Ρυμουλκεῖται δὲ διὰ παρόλκου ἐκ συρματοσχοίνου προσδεδεμένου ὑπὸ τὴν στεῖραν τοῦ ρυμουρκοῦ (ἁλιευτικοῦ), τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ τὴν πλεῦσιν, ἀποκλίνων πάντοτε ἀνοικτὰ καὶ ἐκτείνων τὸν πάρολκον. Οὕτω, ὅταν ὁ πάρολκος ἐμπλακῇ εἰς τὸ συγκρατοῦν τὴν νάρκην συρματόσχοινον, ὀλισθαίνει τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόλκου ἀγόμενον πρὸς τὸν παραπλωτῆρα, ὅπου ἢ ἀποκόπτεται τοῦτο συναντῶν τὸν κοπτῆρα, ἢ ἡ νάρκη ἐκρήγνυται ἀβλαβῶς διὰ τὸ ἁλιευτικὸν λόγῳ τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάσεως τοῦ παραπλωτῆρος. Πλοῖον ἐφωδιασμένον διὰ ζεύγους παραπλωτήρων, ἑκατέρωθεν τοῦ διαμήκους του ἀποκλινόντων, δύναται νὰ διαπλέῃ ἀσφαλῶς διὰ πεδίου ναρκῶν θερίζον αὐτάς. Εἰς τὰς ἐναντίον ὑποβρυχίων χρήσεις, ἡ κεφαλὴ τοῦ παραπλωτῆρος φέρει γομοδόχην ἐκρηκτικῆς ὕλης ἀναφλεγομένης ἠλεκτρικῶς ἀπὸ τοῦ ἁλιευτικοῦ, τῶν παρόλκων χρησιμευόντων πρὸς τοῦτο καὶ ὡς ἀγωγῶν. Σ. Ε. Λ.

παραπόδια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἰδιόρρυθμοι ἀποφύσεις ἐν εἴδει ποδῶν, τὰς ὁποίας φέρουσιν οἱ ζωνοσκώληκες τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

παραποίησις, —εως· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραποιεῖν, ἡ κατὰ μίμησιν ποίησις, νόθευσις: «παραποίησις ἐμπορικοῦ σήματος» χρησιμοποίησις ἀλλοτρίου σήματος πρὸς ἀθέμιτον κέρδος.

— *[Νομοθ.] Παραποίησις* λέγεται ἡ ἄνευ δικαιώματος ἀναπαράστασις ἔργου, σήματος, σημάντρου σημείου κλπ., ἐφόσον αὕτη γίνεται εἰς τρόπον ὥστε νὰ παράγῃ ἐντύπωσιν ὁμοίαν πρὸς τὸ πρωτότυπον καὶ μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ ἀποδοθῇ

Digitized by Google

αὐτῷ κοινὴν τὴν προέλευσιν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 262 τοῦ ποινικοῦ νόμου καταδικάζεται εἰς εἱρκτὴν ὅστις παραποιεῖ ἢ νοθεύει σήμαντρα ἢ ἄλλα σημεῖα, δι' ὧν ἐπισημαίνονται παρὰ τῆς δημοσίας ἀρχῆς πραγματεῖαι, μέτρα ἢ σταθμὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἀντικείμενα. Τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου ἐπιβάλλουν πληνάλλων καὶ οἱ νόμοι ΑΡΞΣΤ' «Περὶ μονοπωλίου πετρελαίου», ΑΡΞΖ' «Περὶ μονοπωλίου παιγνιοχάρτων», ΑΡΞΗ' «Περὶ μονοπωλίου πυρείων», ΑΡϞΣΤ' «Περὶ τροποποιήσεως νόμων σιγαροχάρτου», ΓΦΙΑ' «Περὶ μονοπωλίου τῆς σακχάρεως», ΓΧΜΔ' «Περὶ φορολογίας τῆς πυρίτιδος κλπ.», βασιλικὸν διάταγμα 13 Ἀπριλίου 1920 «Περὶ κώδικος φορολογίας καπνοῦ», νομοθετικὸν διάταγμα 14 Ὀκτωβρίου 1925 «Περὶ μονοπωλείου ναρκωτικῶν», νόμος ΒΡΝϚ', ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 9 Σεπτεμβρίου 1925 «Περὶ προστασίας τῶν βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν σημάτων». Κ. ΠΑΠΑΠΑΝΟΣ

—[*Τέχνη*] *Παραποίησις* ὀνομάζεται ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ ἡ κατασκευὴ πλαστῶν ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα ὑφιστάμενα εἰδικὴν κατεργασίαν προσλαμβάνουν ἐμφάνισιν γνησίων τοιούτων. Ἡ παραποίησις, ἵνα ἀπατηθῇ ὁ ἀγοραστής, ἀπαιτεῖ πολλάκις πλουσίας καλλιτεχνικὰς ἱκανότητας, δυναμένας νὰ μιμηθοῦν τὸ ὕφος ἑνὸς καλλιτέχνου ἢ μιᾶς ὁλοκλήρου καλλιτεχνικῆς περιόδου καὶ ν' ἀποδώσουν εἰς τὸ παραπεποιημένον καλλιτέχνημα τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαιότητος ἢ τῆς παλαιότητος. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ποικιλώταται ὗλαι, αἵτινες μεταλλάσσονται τῇ βοηθείᾳ διαφόρων χημικῶν οὐσιῶν καὶ καταλλήλων ὀργάνων ἢ τῇ ἐπιδράσει ὡρισμένων κλιματολογικῶν συνθηκῶν κλπ. Τοιουτοτρόπως ἀγάλματα ἐκ μαρμάρου τρίβονται δι' ὀμβρικῆς γῆς ἢ ἐκτίθενται ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον, ὑφιστάμενα τὴν ἐπίδρασιν τῶν καιρικῶν μεταβολῶν, διὰ ν' ἀποκτήσουν ἀρχαιοπρέπειαν, οὕτως εἰπεῖν. Πίνακες, ἀποτελοῦντες ἀντίγραφα ἔργων μεγάλων ζωγράφων, τῇ ἐπιδράσει χημικῶν οὐσιῶν πάσχουν ρήγματα τῆς ἐξωγραφημένης ἐπιφανείας των ἢ καί τινας χρωματικὰς ἀλλοιώσεις, καθιστώσας πειστικὰ τὰ ὑπὲρ τῆς αὐθεντικότητός των προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα. Δι' ἀναλόγων μέσων πᾶν καλλιτεχνικὸν προϊόν, μηδ' αὐτῶν τῶν προϊόντων τῆς μᾶλλον περιέργου ἢ ἐξειδικευμένης μικροτεχνίας ἐξαιρουμένων, δύναται νὰ ὑποστῇ παραποίησιν. Ἡ ἀπάτη αὕτη ἔχει εὐρεῖαν χρησιμοποίησιν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁπότε ἡ συλλογὴ ἔργων τέχνης ἐγένετο φροντὶς εὐρυτάτου κύκλου ἰδιωτῶν. Οὐ μόνον ἰδιῶται ὅμως, ἀλλὰ καὶ μουσεῖα, προσκαίρως φυσικά, ἐξηπατήθησαν δι' ἐπιτηδείων παραποιήσεων. Οὕτω τῷ 1924 ἐγένετο εὐρὺς λόγος περὶ πλαστότητος τῶν ἐν τῷ μουσείῳ Νέας Ὑόρκης πινάκων τοῦ Ρέμπραντ καὶ ἐσχάτως (1932) διὰ πολυπληθεῖς πίνακας τοῦ Βὰν ντὲρ Χόχ, εὑρεθέντας ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ παραποίησις θᾶττον ἢ βράδιον ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τῶν εἰδημόνων εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῆς αὐθεντικότητος καὶ τῆς γνησιότητος τῶν καλλιτεχνημάτων. Ι. Μ. Π.

παραποιητὴς (ὁ)· ὁ παραποιῶν, ὁ κατασκευάζων τι κατ' ἀπομίμησιν ἐπὶ δόλῳ.

παραποιῶ (*—έω*)· κατασκευάζω τι κατ' ἀπομίμησιν ἐπὶ δόλῳ: «παραποιῶ σφραγῖδα, —νομίσματα κλ».

Παραπόλα [*Γεωγρ.*]. Νῆσος τοῦ Μυρτῴου πελάγους, ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Σπετσῶν τῆς ἐπαρχίας Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἐπίσημος λόγῳ τῆς θέσεώς της εἰς τὴν ναυτιλίαν, ὀνομαζομένη καὶ *Βελοπούλα καὶ Μπέλλα-Ποῦλα* παλαιότατα (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β', σ. 395 γ').

παραπόλιος (ὁ) [*Ἀστρον.*]. Ἀστὴρ κείμενος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πόλου. Ὡς τοιοῦτοι ἀστέρες λαμβάνονται συνήθως οἱ ἀπέχοντες τοῦ πόλου ὀλιγώτερον τῶν 6°. Σ. Π.

παραπομπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραπέμπειν, ἀποστολή, μεταβίβασις: «παραπομπὴ ἐγγράφου εἰς ἑτέραν ἀρχήν»· || «παραπομπὴ εἰς σελίδα, —εἰς βιβλίον, — εἰς κεφάλαιον κ.τ.τ.» ἀναγραφὴ τῆς σελίδος, τοῦ βιβλίου, τοῦ κεφαλαίου κττ., ὅπου παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τυχὸν ἀποριῶν του· || ναυτ. πολλὰ ὁμοῦ πλοῖα ἐμπορικὰ ἢ μεταγωγικὰ συνοδευόμενα ὑπὸ πολεμικοῦ πλοίου πρὸς ἀσφάλειαν· || ἐφοδιοπομπία.

— [*Νομ.*] Κατὰ τὸ ἄρθρ. 49 τῆς πολιτικῆς δικονομίας ὁ Ἄρειος Πάγος παραπέμπει μίαν ὑπόθεσιν ἀπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου διὰ νὰ δικασθῇ εἰς ἕτερον ἰσόβαθμον καὶ ὁμοειδές: 1) Ἐὰν ὁλόκληρον δικαστήριον ἢ τόσοι δικασταὶ ἐξαιρεθοῦν, ὥστε οἱ λοιποὶ νὰ μὴ ἀποτελοῦν πλέον τὸν πρὸς συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως κατὰ τοὺς νόμους ἀπαιτούμενον ἀριθμόν. 2) Ἐὰν ἕνεκεν ἀσθενείας ἢ ἄλλου τινὸς λόγου ὁ κατὰ τοὺς νόμους ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς δὲν ὑπάρχει πλέον. 3) Ἐὰν ἐκ τῆς ἐν ρητῷ τόπῳ συζητήσεως δίκης τινὸς προκύπτῃ κίνδυνος διὰ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους παραπέμπονται ἀπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου διὰ νὰ δικασθοῦν εἰς ἕτερον ὁμοιόβαθμον καὶ ὁμοειδὲς καὶ αἱ ποινικαὶ δίκαι. Ἐπίσης δύνανται νὰ παραπεμφθοῦν παρὰ τοῦ δικάζοντος δικαστηρίου εἰς ἰδιαιτέραν συζήτησιν: ἡ ἀνταγωγή, ὅταν εἶναι ἀνεκκαθάριστος, ἡ παρέμβασις τρίτου εἰς μίαν δίκην, ἡ προσεπίκλησις, ἡ ἔνστασις συμψηφισμοῦ. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρ. 635 τῆς πολιτικῆς δικονομίας ὁ πρόεδρος ἢ ὁ δικαστὴς παραπέμπουσι τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἐὰν αὕτη δὲν ὑπάγεται εἰς αὐτὸν μόνον, ἢ ἐὰν αὐτὸς δὲν τολμᾷ νὰ τὴν ἀποφασίσῃ μόνος. Ἐπίσης δύναται τὸ ἐφετεῖον, μεταρρυθμίζον τὴν ἀπόφασιν τοῦ πρωτοδικείου, νὰ παραπέμψῃ τὴν περαιτέρω ἐκδίκασιν καὶ πάλιν ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου διατάσσον ἀποδείξεις. Ἐπίσης, κατὰ τὸ ἄρθρ. 833 πολιτικῆς δικονομίας, ἐὰν ἀπόφασίς τις ἀνῃρέθη δι' ἀναρμοδιότητα, ἢ κακὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου, ἢ διότι ἐδικάσθη ἀκύρως ἐρήμην ὁ διάδικος, ἢ παρανόμως ἀπεκλείσθη ἡ δημοσιότης τῆς διαδικασίας, ὁ Ἄρειος Πάγος παραπέμπει τὴν ἐκ νέου ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως εἰς ἕτερον ὁμοιόβαθμον καὶ ὁμοειδὲς δικαστήριον. Διὰ διατάγματος δὲ τοῦ 1838 ἔχει ὁρισθῆ ὅτι, ἐὰν τὰ ὑπάρχοντα ἐφετεῖα κωλύωνται ἅπαντα δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ δικάσουν μίαν ὑπόθεσιν, παραπέμπεται αὕτη ἵνα δικασθῇ ἀνεκκλήτως παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ παραπομπὴ εἰς νομὴν ἢ κατοχὴν (missio in possessionem) ἀπετέλει ἓν ἐκ τῶν μέσων ἀσφαλείας τῶν ἀπαιτήσεων. Διὰ ταύτης ὁ ἔχων συμφέρον ἠδύνατο νὰ παραπεμφθῇ ὅπως ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὅλου ἢ μέρους τῶν πραγμάτων τοῦ ἀντιδίκου.

Γενικώτερον τὸν ὅρον παραπομπὴ χρησιμοποιοῦν αἱ ἀρχαὶ (διοικητικαὶ καὶ δικαστικαί), ὅταν διαβιβάζουν ἓν ἔγγραφον, φάκελον ἢ δικογραφίαν εἰς ἄλλην ἀρχήν, ὁμοιόβαθμον ἢ κατωτέραν, τὴν ἁρμοδίαν δὲ διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐνέργειαν. Μ. Ι. Μ.

— [*Ἀστ. Δίκ.*] Βλ. *μεταβίβασις* κληρονομίας.

— [*Βιβλιογρ.*] Ἡ *παραπομπή*, κατὰ τὴν ὀρθῶς κρατοῦσαν ἀντίληψιν, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα παντὸς ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος. Κάθε ἐπιστημονικὸν ἔργον, ἀναλυόμενον κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του συγκρότησιν, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄθροισμα ἰσχυρισμῶν τοῦ συγγραφέως, οἱ ὁποῖοι στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἤδη ἐγνωσμένου προσθέτουν νέον τι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἢ ἔστω καὶ ἁπλῶς συστηματοποιοῦν τὸ ἐπί τινος θέματος ἐγνωσμένον. Καθῆκον λοιπὸν παντὸς ἐπιστήμονος, ὅταν συγγράφῃ, εἶναι νὰ παράσχῃ εἰς τὸν συνάδελφόν του ἢ τὸν ἀναγνώστην του τὰ μέσα τῆς παρακολουθήσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἰσχυρισμῶν του καὶ ἀκόμη νὰ εἶναι εὐσυνείδητος καὶ νὰ μὴ ἰδιοποιῆται ξένους ἰσχυρισμούς, παρουσιάζων αὐτοὺς ὡς ἰδικούς του. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐλάχιστα ἐτηρήθη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι αὐτῆς ἡ δημιουργία ἦτο ὀλιγώτερον βιβλιακὴ καὶ διότι ὁ σεβασμὸς τῆς ξένης πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἦτο χαλαρώτερος ἢ δὲν ὑφίστατο καθόλου. Ἀκόμη δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας, ἥτις ἔδωκεν ἀπεκρυσταλλωμένην καὶ ὁμοιόμορφον διάταξιν εἰς πάντα τὰ ἀντίγραφα (ἀντίτυπα) ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργου καὶ παρέσχε διὰ τῆς σελιδώσεως σταθερὸν μέσον ἀναφορᾶς εἰς τὰ διάφορα σημεῖα (χωρία) τοῦ ἔργου, ἦτο δυσχερεστάτη καὶ πάντῃ ἀκατόρθωτος ἡ ἀκριβὴς παραπομπὴ εἰς ἔργον τι διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χειρογράφων ἀντιγράφων, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουν. Οὕτως ὁσάκις ἐγίνετο μνεία ἄλλου ἔργου ὑπό τινος συγγραφέως, αὕτη δὲν ἐπλήρου τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις. Ἀνεφέρετο ἁπλῶς ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου του (π. χ.: ὡς Ὅμηρος, ἢ μτγν. ὡς Ὅμηρος ἐν Νεκυίᾳ, ἤ: καθὰ φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Μαγικῷ, ἤ: ἀρέσκει δὲ τῷ Ποταμῶνι (καθά φησιν ἐν τῇ στοιχειώσει) δύο κριτήρια τῆς ἀληθείας εἶναι..., ἤ: λέγει γάρ που Σιμωνίδης πρὸς Σκόπαν... ὅτι ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπόν..., ἤ: ἵνα καθ' Ὅμηρον εἴπω: θεῖός μοι ἐνύπνιον ἦλθεν ὄνειρος κλπ.).

Σήμερον ἡ παραπομπὴ πρέπει νὰ εἶναι βιβλιογραφικῶς πλήρης, νὰ περιέχῃ δηλαδὴ ὅλα ἐκεῖνα τὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διδόμενα καθιστοῦν εὐχερῆ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἀναφορά: ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἀκριβῆ τίτλον τοῦ ἔργου, τόπον, σειρὰν καὶ ἔτος ἐκδόσεως, σειρὰν τόμου (ἂν τὸ ἔργον περιλαμβάνῃ πλείονας τοῦ ἑνὸς τόμους) καὶ ἀριθμὸν τῆς σελίδος. Εἰδικώτερον, ἀπὸ χρονολογικῆς ἀπόψεως, παραπομπαὶ γίνονται εἰς δύο ὁμάδας συγγραφέων: εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους ἢ συγχρόνους. Προκειμένου περὶ τῶν παραπομπῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους, μία ἐκ τῶν, μὴ τηρουμένων πάντοτε, ἀπαιτήσεων εἶναι νὰ γίνωνται αὗται εἰς τὴν νεωτέραν κατὰ τὸ δυνατὸν ἔκδοσιν. Καὶ διὰ μὲν τοὺς ποιητὰς ἀρκεῖ ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος, τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου καὶ τοῦ στίχου (π. χ. *Σοφοκλ.* Φιλοκτ. 87, *Εὐριπ.* Ἡρ. μαιν. 445, *Ἀριστοφ.* Βατρ. 75) ἢ καὶ τῆς ραψῳδίας διὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ὁπότε ἀκολουθοῦνται δύο συστήματα: μνεία τοῦ τίτλου, τῆς ραψῳδίας καὶ τοῦ στίχου (π.χ. *Ὁμήρ.* Ἰλιάδ. Ζ. 307, *Ὁμήρ.* Ὀδυσ. Σ 32) ἢ συμβατικὴ χρησιμοποίησις τῶν κεφαλαίων μὲν πρὸς δήλωσιν τῶν ραψῳδιῶν τῆς «Ἰλιάδος», τῶν μικρῶν δὲ πρὸς δήλωσιν τῶν τῆς «Ὀδυσσείας», π.χ. *Ὁμήρ.* Π 29=Ἰλιάδος Π 29, *Ὁμηρ.* ρ 7=Ὀδυσσείας Ρ 7). Διὰ τοὺς πεζογράφους, εἰς τὰς στερεοτύπους ἐκδόσεις τῶν ὁποίων ἔχει ἀκολουθηθῆ πολλαπλῆ ἀρίθμησις (ἀρίθμησις κατὰ βιβλία, κατὰ τὰς σελίδας τοῦ κώδικος, κατὰ τὰς σελίδας τῆς πρώτης ἐκδόσεως, κατὰ κεφάλαια κατὰ παραγράφους, κατὰ τὰς σελίδας τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως κλπ.), ἡ παραπομπὴ γίνεται ἢ κατὰ βιβλία καὶ κεφάλαια (π.χ. *Ἡρόδ.* Β, 92 ἢ ΙΙ 92, *Πλάτ.* Φαῖδρ. XXXVI) ἢ κατὰ βιβλία, κεφάλαια καὶ παραγράφους (π. χ. *Ξενοφ.* Ἑλλην. VI, 5, 21) ἢ κατὰ παραγράφους (π. χ. *Δημοσθ.*, Περὶ τοῦ στεφ. 66) ἢ κατὰ τὴν ἀρχικὴν σελίδωσιν (π.χ. *Πλάτ.* Φαῖδρ. 255 Β) ἢ κατὰ τὰς σελίδας τῆς ἀνὰ χεῖρας στερεοτύπου ἐκδόσεως (π. χ. *Πλάτ.* Φαῖδρ., σ. 236) κλπ. ἀναλόγως τῶν εὐκαιριῶν, ἃς παρέχει ὁ τρόπος τῆς ἐκδόσεως καὶ ἡ ἐκδοτικὴ ἱστορία τοῦ συγγραφέως.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων (π. χ. *Προκοπ.* Περὶ κτισμ. IV, 3, 273 ἢ τόμ. Δ' σελ. 310). Προκειμένου πάλιν περὶ τῶν νεωτέρων καὶ συγχρόνων, δέον ὡσαύτως νὰ καταβάλλεται προσοχὴ πλήρους καὶ ἀκριβοῦς παραπομπῆς μὲ ὅλα τὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα. Ὁσάκις μνεία συγγραφέως τινὸς ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις, τότε χάριν συντομίας δύναται νὰ γίνηται ἐφεξῆς, μετὰ τὴν πρώτην μνείαν, παράλειψις ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων πλὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς σελίδος καὶ ν' ἀντικαθίστανται ταῦτα διὰ τῆς φράσεως: «ἔνθ' ἀνωτέρω» ἢ «αὐτόθι» (π. χ. *Φιλήμων* ἔνθ. ἀν. σ. 36 ἢ αὐτόθ. σ. 36).

Ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου ἡ παραπομπὴ δύναται νὰ εἶναι διττή: δηλαδὴ δύναται νὰ ἕπεται εἰς παράθεσιν ὁλοκλήρου χωρίου, ὁπότε σημειοῦται πρὸς δήλωσιν τῆς κυριότητος τοῦ χωρίου καὶ πρὸς ἔλεγχον ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου τῆς ἀποδόσεως τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τούτου, ἢ νὰ ἕπεται εἰς περίληψιν τοῦ εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπὴ χωρίου. Ὁπωσδήποτε, εἴτε παραθέτομεν χωρίον τι ἄλλου συγγραφέως, εἴτε μνημονεύομεν δι' ἰδικῆς μας διατυπώσεως, ξένην γνώμην, ὀφείλομεν νὰ σημειοῦμεν καὶ τὴν παραπομπήν. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἀκολουθοῦνται τρία συνήθως συστήματα παραπομπῶν: ἢ ἐντὸς τοῦ κειμένου παρενθετικῶς, ἢ ἐν ὑποσημειώσει (ὁπότε χρησιμοποιοῦμεν αὔξουσαν ἐντὸς τῆς αὐτῆς σελίδος ἀντίστοιχον ἀρίθμησιν τῶν ἀναγωγῶν εἰς τὰς σημειώσεις καὶ τῶν σημειώσεων (δι' ἀριθμῶν 1, 2, 3... ἢ δι' ἀστερίσκων *, **, ***..., (*), (**), (***)...) ἢ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου (ὁπότε χρησιμοποιοῦμεν αὔξουσαν ἐντὸς ὁλοκλήρου τοῦ βιβλίου ἀντίστοιχον ἀρίθμησιν τῶν ἀναγωγῶν εἰς τὰς σημειώσεις καὶ τῶν σημειώσεων). Ἐν τῇ παρούσῃ «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» συναντᾷ τις δύο κατηγορίας παραπομπῶν: ἀφ' ἑνὸς τὰς ἀφορώσας τὴν ἐπιστημονικὴν κατοχύρωσιν ἑνὸς ἄρθρου λαμβανομένου ὡς πραγματείας, ὁπότε ἰσχύουν δι' αὐτὸ αἱ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαι ὑποχρεώσεις κάθε ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ἀφορώσας τὴν ἐσωτερικὴν οἰκονομίαν τοῦ λεξικοῦ. Διὰ τὰς πρώτας, τεχνικῶς μὲν ἐτηρήθη τὸ σύστημα τῆς ἐντὸς τοῦ κειμένου παρενθετικῆς παραπομπῆς, βιβλιογραφικῶς δὲ αἱ διαγραφεῖσαι ἀπαιτήσεις. Αἱ δεύτεραι, εἰσαγόμεναι διὰ τῆς λέξεως: «βλέπε» συντετμημένης εἰς βλ. ἢ τῆς φράσεως: «βλέπε λέξιν» συντετμημένης εἰς βλ. λ., δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς δύο κατηγορίας: α') τὰς ὁλοκληρωτικὰς παραπομπὰς ἀπὸ λήμματος τινος εἰς ἄλλο, αἵτινες δηλοῦσι καὶ ὅτι τὸ εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπὴ λῆμμα εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον ἢ ὀρθότερον (π. χ. *Μπάϋρον* βλ. *Βύρων*, *πολιτικὴ* οἰκονομία βλ. *οἰκονομική*, *ρασιοναλισμὸς* βλ. *ὀρθολογισμός*, *ὑλισμὸς* ἱστορικὸς βλ. *ἱστορικὸς* ὑλισμὸς κλπ.), β') τὰς συμπληρωματικάς, αἵτινες γίνονται ἐξ ἄρθρου τινὸς εἰς ἄλλο συναφὲς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων πληροφοριῶν (π. χ. ἐκ τοῦ ἄρθρου: *Αἴας* γίνεται παραπομπὴ καὶ εἰς τὸ ἄρθρον *Σοφοκλῆς*· ἐκ τοῦ ἄρθρου *ἀπολυταρχία* καὶ εἰς τὸ ἄρθρον *μοναρχία*· ἐκ τοῦ ἄρθρου *κομμουνισμὸς* καὶ εἰς τὰ ἄρθρα *Λένιν, Μάρξ, σοσιαλισμὸς* κλπ.) Ὅταν τὸ εἰς ὃ παραπέμπομεν ἄρθρον εἶναι μέγα, τότε προστίθενται εἰς τὴν παραπομπὴν περισσότερα στοιχεῖα: ὁ τόμος τοῦ λεξικοῦ εἰς ὃ εὑρίσκεται τὸ ἄρθρον, ἡ σελὶς αὐτοῦ καὶ ἡ στήλη (π. χ. βλ. λ. *Ἀθῆναι* τ. Β' σ. 63 γ'). Ὡς ἄθροισμα γενικωτέρων παραπομπῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐν τέλει ἑκάστου ἔργου ἢ ἄρθρου ἐν τῇ παρούσῃ ἐγκυκλοπαιδείᾳ παρατιθεμένη βιβλιογραφία (βλ. λ. *βιβλιογραφία*). Θ. Π.

— [*Ναυτ.*] *Παραπομπὴ* (κοιν. *κονβόγιο*, γαλλ. convoi, ἀγγλ. convoy) καλεῖται ὁμὰς ἐμπορικῶν ἢ μεταγωγικῶν πλοίων συμπλεόντων, ὅταν ταῦτα συνοδεύωνται ὑπὸ ἑνὸς ἢ πλειοτέρων πολεμικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ συνοδεύειν πλοῖον ἢ στόλον ἐμπορικόν.

Ἀπότοκον τῆς διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαιώματος τῆς νηοψίας ὑπῆρξε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συγκροτήσεως παραπομπῶν ἐξ οὐδετέρων ἐμπορικῶν πλοίων ὑπὸ συνοδείαν οὐδετέρου πολεμικοῦ, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τῆς νηοψίας ὑπὸ ἐμπολέμου πλοίου χρονοτριβῶν· ἀλλ' ἐὰν καὶ ἐφόσον ἐδίδετο ἐγγύησις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς παραπομπῆς ὅτι τὰ ὑπ' αὐτὸν πλοῖα δὲν ἐκτελοῦν πρᾶξιν παραβιάζουσαν τὴν οὐδετερότητα ὁπωσδήποτε.

Digitized by Google

Πλοῖον ὅμως ὁπωσδήποτε ἀποστὰν τῆς οὐδετέρας παραπομπῆς, ἐκπίπτει τῶν εὐεργετημάτων, ἅτινα ἡ ἐν αὐτῇ συμμετοχὴ τῷ παρεῖχε. Τούτων δὲ ἐκπίπτει ὡσαύτως καὶ πλοῖον τῆς οὐδετέρας παραπομπῆς, τὸ ὁποῖον ἐνεργηθείσης, κατόπιν αἰτήσεως κυβερνήτου ἐμπολέμου πλοίου, νηοψίας ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς παραπομπῆς, μόνου ἔχοντος δικαίωμα πρὸς τοιαύτην, ἤθελεν εὑρεθῆ πράγματι ἔνοχον, τοῦ ἀρχηγοῦ εἰδοποιοῦντος μάλιστα περὶ τούτου τὸν ἐμπόλεμον. Τῶν κανόνων ὅμως τούτων ἐξέκλινεν ἡ Ἀγγλία τῷ 1916, εὑρεθεῖσα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἐμμείνῃ εἰς τὴν εἰς αὐτοὺς προσχώρησιν, ἣν εἶχεν ἀποδεχθῆ τῷ 1908. Ἡ παραπομπὴ παύει θεωρουμένη ὡς οὐδετέρα, καίτοι ἐξ οὐδετέρων ἐμπορικῶν ἀποτελουμένη, ἐὰν τὰ παραπομπὰ αὐτῆς εἶναι πολεμικὰ ἐμπολέμου δυνάμεως, θεωρεῖται δὲ τότε ὡς ἀποτελοῦσα μέρος ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ κράτους οὗ τὴν σημαίαν φέρει ὁ παραπομπός.

Οἱ ἀκόλουθοι γενικοὶ κανόνες διέπουν τὰς παραπομπάς: Τὰ πλοῖα τῆς παραπομπῆς δέον νὰ ἔχουν ἴδιον ἀρχηγόν, διευθύνοντα τὸ σύνολον αὐτῶν καὶ διατάσσοντα τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ ναυάρχου. Ταῦτα διανέμονται εἰς πολλὰς ὁμάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων, ἔχουσα ἴδιον ἀρχηγόν, δέον κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ συγκροτῆται ἐκ πλοίων ἐχόντων ὁμοειδῆ φορτία. Ἐὰν δὲ ἡ παραπομπὴ φέρῃ στρατόν, ἑκάστη ὁμὰς δέον νὰ φέρῃ ἓν σῶμα στρατοῦ, μίαν μεραρχίαν ἢ μίαν ταξιαρχίαν. Τὴν παραπομπὴν συνήθως τασσομένην κατ' οὐλαμοὺς εἰς τάξιν παραγωγῆς ἢ μετώπου, προσκοπεῖ καὶ ὑπερασπίζει ὁ ναύαρχος εἴτε διὰ τοῦ ἐλαφροῦ σώματος εἴτε διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων μοιρῶν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως εἴτε καὶ δι' ἁπάσης ταύτης. Πάντα τὰ πλοῖα τὰ ὡρισμένα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς παραπομπῆς δέον νὰ ὦσι προσεκτικώτατα, ὅπως τηρήσωσι τὸν σχηματισμὸν καὶ προλάβωσι διὰ τῆς ἀγρύπνου φυλακῆς των πάντα χειρισμόν· ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ ἐπιτηρῶσιν ὅπως οὐδὲν καταδρομικὸν ἢ ὕποπτον πλοῖον εἰσδύσῃ ἐν τῇ παραπομπῇ. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ παραπομπὴ καὶ τὸ μέρος τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τὸ προωρισμένον πρὸς ὑπεράσπισίν της δὲν διακρίνουν πλέον τὰ σήματα τοῦ ναυάρχου καὶ δὲν δύνανται νὰ λάβουν ἀπ' εὐθείας τὰς διαταγάς του, ἡ ὑπερτάτη διοίκησις ἀνήκει τότε εἰς τὸν ἀνώτερον ἢ ἀρχαιότερον ἀξιωματικόν.

Εἰδικοὶ ὅμως κανονισμοὶ πλοῦ, σχηματισμῶν καὶ κώδικες σημάνσεων πρὸς συνεννόησιν τῶν πλοίων τῶν παραπομπῶν κατηρτίσθησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ δὴ ὅταν ἡ δρᾶσις τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀπόγειόν της. Ἑκάστη παραπομπή, ἧς ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ἔφθανε κάποτε καὶ τὰ τεσσαράκοντα, ἐπλαισιοῦτο ὑπὸ εὐδρόμων καὶ ἀντιτορπιλλικῶν. Μόνον αἱ ὑπὸ τοῦ βρεττανικοῦ ναυτικοῦ συνοδευθεῖσαι παραπομπαὶ μετέφερον περὶ τὰ 27 ἑκατομ. ἀνδρῶν καὶ 50 ἑκατομ. τόννων ὑλικοῦ, τῶν ἀπωλειῶν περιορισθεισῶν εἰς 0,92 % (148 πλοῖα ἀπολεσθέντα ἐπὶ 16.693 συνοδευθέντων) διὰ τοὺς ὑπερωκεανίους διάπλους καὶ 0,48 % διὰ τοὺς βραχεῖς τοιούτους.
Σ. Ε. Λ.

—*[Μουσ.] Παραπομπὴ* καλεῖται ἓν ἐκ τῶν σημείων 𝄋 (συνηθέστερον) ⊕ ✳, ἀπαντώμενον συνήθως δὶς ἔν τινι μουσικῷ τεμαχίῳ καὶ σημαῖνον ὅτι τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων μέρος πρέπει νὰ ἐπαναληφθῆ, συνεχιζομένης εἶτα τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ σημεῖον τῆς παραπομπῆς 𝄋 εἶναι μορφὴ τοῦ γράμματος *S*, ὅπερ ἐξ ἄλλου εἶναι συντομογραφία τοῦ *σένιο* (segno) καὶ σημαίνει ἐπανάληψιν ἀπὸ τοῦ σημείου *S* ἢ 𝄋. Ὁσάκις ἡ παραπομπὴ ὑπάρχῃ μετὰ τῶν λέξεων da capo, ἢ τῆς συντομογραφίας αὐτῶν d. c., τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐπανάληψις πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ τεμαχίου.
Γ. Σ.

παραπομπὸς (ὁ, ἡ), —*ὸν* (τό)· ὁ παραπέμπων, ὁ συνοδεύων πρὸς ἀσφάλειαν, πρὸς φύλαξιν: «παραπομπὸς ἀξιωματικὸς» ὁ συνοδεύων τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν συνταγμάτων, «παραπομπὸν πλοῖον» πολεμικὸν πλοῖον συνοδεῦον ἐμπορικὰ πλοῖα.

—**παραπομπὸν *πλοῖον*** (γαλλ. batiment d'escorte καὶ παλαιότερον convoyeur, ἀγγλ. convoying ship). Πολεμικὸν πλοῖον, συνήθως εὔδρομον ἢ ἀντιτορπιλλικόν, συνοδεῦον νηοπομπὴν ἐξ ἐμπορικῶν πλοίων πρὸς προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως. Τὸ σύνολον τῶν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν συμπλεόντων παραπομπῶν πλοίων ἀποτελεῖ τὴν *συνοδείαν*, αὕτη δὲ μετὰ τῆς νηοπομπῆς τὴν *παραπομπήν*.
Σ. Ε. Λ.

παραπονετικός, —*ή*, —*όν*· δημοτ., μὲ παράπονον, ἐκφραστικὸς παραπόνου: «παραπονετικὸς τόνος», «φωνὴ παραπονετική».—Ἐπίρρ. ***παραπονετικά***.

παραπονεύομαι· δημοτ., ἄλλως *παραπονιέμαι* (βλ. λ.): «τί ἔχεις καὶ παραπονεύεσαι;» «παραπονεύθηκε 'ς τὸν πατέρα της».

παραπονιάρης (ὁ), θηλ. —*άρα*, οὐδ. —*άρικο*· ποῦ συχνὰ παραπονιέται, ὁ εὔκολος εἰς τὰ δάκρυα: «τί παραπονιάρης ποῦ εἶναι! μὲ τὸ παραμικρὸ τὸν παίρνουν τὰ δάκρυα» || ὁ παραπονούμενος ὅτι ἀδικεῖται: «δὲν εἶμαι ταμαχιάρης, εἶμαι παραπονιάρης» || καθόλου, μεμψίμοιρος.

παραπονιέμαι· εἶμαι παραπονιάρης, μὲ παίρνει τὸ παράπονο, δακρύω ἕνεκα λύπης, προσβολῆς κ.τ.τ.: «λίγο νὰ τὸ μαλώσῃς, παραπονιέται» || παραπονοῦμαι, κάμνω παράπονα: «πάει καὶ παραπονιέται 'ς τὸ δεσπότη».

παράπονον (τὸ)· διαμαρτυρία τινὸς ὅτι ἀδικεῖται, δεινολογία: «διαρκῶς παράπονα κάμνει», «πήγαινε νὰ κάμῃς τὰ παράπονά σου 'ς τὸ δήμαρχο» || κατηγορία, μομφή: «ἔχω παράπονα ἐναντίον σου» || δημοτ., δάκρυα ἐκ λυπηρᾶς συγκινήσεως: «τὸν πῆραν τὰ παράπονα» (ἐκ τοῦ *παραπονοῦμαι* ὑποχωρητικῶς).

—*[Νομοθ.] Παράπονα* ὀνομάζονται συνήθως, κατ' οὐχὶ αὐστηρὰν νομικὴν ἀκριβολογίαν, οἱ ἐν ἐνδίκῳ τινὶ μέσῳ περιεχόμενοι ἰσχυρισμοὶ καὶ μομφαὶ κατὰ πράξεων ἢ ἀποφάσεων, κατὰ τῶν ὁποίων στρέφεται τοῦτο, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ οἱ περιεχόμενοι ἐν τῇ ἱεραρχικῇ αἰτήσει ἢ αἰτήσει θεραπείας, ἥτις χορηγεῖται κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου πρὸς τὸν διοικούμενον, ὅπως ἐπιδιώξῃ, ἄνευ προσφυγῆς εἰς διοικητικὸν δικαστήριον, εἴτε τὴν ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκδούσης τὴν πρᾶξιν ἀρχῆς ἀνάκλησιν αὐτῆς, εἴτε τὴν ἀκύρωσιν αὐτῆς ὑπ' ἄλλης ἀρχῆς, ἱεραρχικῶς προϊσταμένης.

Τὸ εἰς τὰ στρατιωτικῶς ὠργανωμένα σώματα προσιδιάζον καθεστὼς πειθαρχίας ἐπέβαλε τὴν κατ' ἴδιον τρόπον ρύθμισιν τῆς ὑποβολῆς παραπόνων, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 84 τοῦ «Γενικοῦ κανονισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῶν σωμάτων, στρατιωτικῶν καταστημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν», κυρωθέντος διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 13 Μαΐου 1922. Οὕτω κατ' ἀρχὴν ἐπιτρέπεται ὑποβολὴ παραπόνων ἐκ μέρους ἀτόμων μόνον, ἀπαγορευομένης, καὶ δὴ πειθαρχικῶς διωκομένης, τῆς ὑποβολῆς παραπόνων ὁμαδικῶν. Οἱ μὲν ὁπλῖται ὑποβάλλουσι τὰ παράπονά των εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν οἰκείων λόχων, ἰλῶν ἢ πυροβολαρχιῶν ἢ τὸν διοικητὴν τοῦ μικροῦ ἐπιτελείου, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ πρὸς τὸν σωματάρχην αὐτῶν ἢ τὸν διευθυντὴν τοῦ στρατιωτικοῦ καταστήματος ἢ ὑπηρεσίας. Παράπονον στρεφόμενον κατὰ ἐπιβληθείσης ποινῆς εἶναι ἀπαράδεκτον, ἂν μὴ γένηται ἔναρξις ἐκτίσεως τῆς ποινῆς ταύτης, στρεφόμενον δὲ κατὰ διαταγῆς ἐπιβαλούσης ὑπηρεσιακὰς ὑποχρεώσεις, εἶναι ἐπίσης ἀπαράδεκτον, ἂν μὴ γένηται ἔναρξις συμμορφώσεως πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην. Ὁ ὑποβάλλων παράπονα καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἀνωτέρω καθοριζομένης ἱεραρχικῆς διαδικασίας τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ὤφειλε νὰ ὑποβάλῃ ταῦτα, τὰ δὲ παράπονα καθίστανται ἀπαράδεκτα. Ἐὰν τὰ παράπονα ἀφορῶσιν αὐτὸν τοῦτον τὸν πρὸς ὃν ὑποβάλλονται, δὲν δικαιοῦται οὗτος ν' ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ ταῦτα πρὸς τὸν ἀμέσως ἀνώτερον, ὅπως ἀποφανθῇ, τιμωρούμενος διὰ τὴν τυχὸν παρασιώπησιν αὐτῶν. Ἡ ὑπερπήδησις τῆς ἀνωτέρω ἱεραρχικῆς ὁδοῦ ἐπιτρέπεται, ἐὰν ὁ ὑποβαλὼν τὰ παράπονα δὲν τύχῃ ἀπαντήσεως μετὰ ἑξαήμερον ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς αὐτῶν.
Μ. Δ. Σ.

παραπονοῦμαι· κάμνω παράπονα, διαμαρτύρομαι ὅτι ἀδικοῦμαι, διατυπῶ μομφήν, κατηγορίαν: «διαρκῶς παραπονεῖται», «παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ λοχαγοῦ παραπονούμενος».

παραπόνυξ (ὁ) (Paraponyx) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους καὶ ὡραιοτάτου χρωματισμοῦ ψυχάς, ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς.
Δ. Ν. Π.

παραπόρτι (τό)· δημοτ., μικρὰ θύρα ἠνοιγμένη ἐπὶ μεγάλης θύρας || κρυφία θύρα.

—*[Βυζαντ.]* Τὸ ὄνομα *παραπόρτιν* ἔφερεν εἰς τὴν βυζαντινὴν μοναστηριακὴν ἀρχιτεκτονικὴν μικρά τις πύλη, τὴν ὁποίαν εἶχον αἱ μοναὶ ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἢ κυρίας πύλης καὶ ἡ ὁποία ὠνομάζετο καὶ *παραπυλὶς* ἢ *παραπύλιον*.

Παραπόρτι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἄνδρου, διανοιγόμενος μεταξὺ τῆς σειρᾶς τῶν σκοπέλων τῶν ἀποληγόντων εἰς τὸν Τουρλίτην καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο-Σταρᾶς (πλάτ. 38° 49′ 40″ Β., μῆκ. 24° 57′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros and Doro channel). Ἀμφίδυμος ἀπὸ νότου πρὸς τὸν κυρίως λιμένα Κάστρο τῆς πόλεως Ἄνδρου.
Σ. Ε. Λ.

Παραποτάμιοι, ἢ ***Παραποταμία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία καὶ ὀχυρὰ πόλις τῆς Φωκίδος, ἐκτισμένη ἐπὶ πετρώδους καὶ ἀποκρήμνου λόφου τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην του. Ἦτο πλησίον τῆς Χαιρωνείας, τῆς ὁποίας ἀπεῖχε 1 ½ ὥραν περίπου, τῆς Ἐλατείας, τῆς ὁποίας ἀπεῖχε περὶ τὰς 2 ὥρας, καὶ τοῦ Πανοπέως καὶ Ὑαμπόλεως. Ἡ τοποθεσία της ἦτο στρατηγική, διότι ἔκειτο κατὰ τὴν ἐκ τῆς Βοιωτίας εἰς τὴν Φωκίδα εἴσοδον· διὰ τοῦτο καὶ ἠγωνίσθησαν μετὰ πείσματος διὰ τὴν κυριότητα τῶν περιμαχήτων τούτων στενῶν κατὰ τὸν β′ Φωκικὸν πόλεμον οἱ σύμμαχοι κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ ἐνίκησαν τοῦτον παρ' αὐτά, διακριθέντων διὰ τὴν ἀνδρείαν των τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ πόλις ἦτο ἀρχαιοτάτη καὶ πυρποληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ξέρξου εἶχεν ἀνακτισθῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου. Κατεδαφισθεῖσα ὅμως τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ β′ Φωκικοῦ πολέμου δὲν ἀνεκτίσθη, διασκορπισθέντων τῶν κατοίκων της εἰς τὰς ἄλλας φωκικὰς κώμας. Διὰ τοῦτο οὔτε ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (εἰς τὸν βίον τοῦ Σύλλα), οὔτε ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονεύεται. Ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν Παραποταμίων ἔχει κτισθῆ, πιθανώτατα, τὸ χωρίον *Μπέλεσι*.
ΚΑΨ.

— **Παραποταμίων, *τέως δῆμος***—*[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′) τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας δήμων, συγκείμενος ἐκ τῶν χωρίων *Ἀφυσσοῦ*, *Πλατάνας* καὶ *Σκούρας*.

παραποτάμιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ποταμὸν εὑρισκόμενος: «παραποτάμιοι ἀγροί» || ὁ παρὰ τὸν ποταμὸν οἰκῶν ἢ τρεφόμενος: «παραποτάμια ζῷα».

παραπόταμος (ὁ). Ροὴ ὕδατος ἥτις χύνεται εἰς ποταμὸν ἢ ἕτερον ρύακα, μέχρι τοῦ ὁποίου ἔχει ἴδιον ὄνομα. Ἡ τοιαύτη ἕνωσις τῶν ὑδάτων λέγεται *συμβολή*. Συμβαίνει πολλάκις, συνεπείᾳ χρήσεως, ροὴ ὕδατος βραχυτέρα ἢ ὀλιγώτερον ὑδρηλὴ ἄλλων σημαντικωτέρων ρευμάτων, τὰ ὁποῖα δέχεται, νὰ θεωρῆται ὡς κύριος ποταμός. Οὕτως ὁ Ρῆνος θεωρεῖται κύριος ποταμὸς καὶ διατηρεῖ τὸ ὄνομά του μέχρι τῶν ἐκβολῶν, ἐνῷ ὁ Ἄαρ εἶναι σημαντικώτερος, ὁ Δούναβις εἶναι ὀλιγοϋδρότερος τοῦ Ἴνν, ὁ Πηνειὸς βραχύτερος τοῦ Ἐνιπέως. Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα, ἅτινα ἀναφέρονται εἰς τὸν κύριον ποταμόν, ἀποβλέπουν μᾶλλον εἰς τὴν ποσότητα τοῦ ὕδατος αὐτῶν ἢ τὸ μῆκος. Οὕτως ὁ Πάμισος εἶναι πολὺ βραχύτερος τῆς Βαλύρας. Εἰς τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν τὸ νέον ὄνομα Ρουφιᾶς ἀποδίδεται εἰς τὸν παρ' ἀρχαίοις παραπόταμον Λάδωνα. Συμβαίνει ὡσαύτως μετὰ τὴν συμβολὴν ποταμῶν ὁ ἡνωμένος ροῦς νὰ φέρῃ νέον ὄνομα. Οὕτως ἡ ἐν τῇ Εὐβοίᾳ ἕνωσις τῶν ποταμῶν Νηλέως καὶ Κηρέως σχηματίζει τὸν Βούδωρον, ἡ ἕνωσις διαφόρων ρυάκων τῆς Ἄνω Μεσσηνίας σχηματίζει τὴν Βαλύραν. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν αἱ γεωγραφικαὶ ὀνομασίαι ἔχουν τεθῆ εἰς ρύακας ἢ ποταμοὺς ἰδιοτροπώτερον, οὕτως ὥστε εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ποταμὸς ἢ παραπόταμος νὰ ἀλλάσσῃ ἑκασταχοῦ πολλάκις ὀνόματα, ἀναλόγως τῶν περιοχῶν τὰς ὁποίας διέρχεται. Τοιαύτη χρῆσις παρατηρεῖται καὶ εἴς τινας ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις ὁ παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ Γορτύνιος—Λούσιος.
Ι. Σ. Σ.

Παραπόταμος *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος (Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 841. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάρφανη*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 390. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαξιλάρ*. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ροδοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Σιδηροκάστρου (Σιντικῆς) τοῦ νομοῦ Σερῶν. Κάτ. (1928) 226. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σοκόλοβον*. —4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 227 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Λιλὴ* 312. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαγκάλιον*.

Παραπούγγι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Διαβολιτσίου τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 389.

Παραπούγγια *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Λεῦκτρα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

παραπούλι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βράσκη* ἡ λαχανώδης, ἡ βοτρυΐτις ἢ ἀσπαραγγοειδής.

παραπόφυσις, —*εως* (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Οὕτω καλοῦνται αἱ πλευρικαὶ καὶ κατὰ ζεύγη διατεταγμέναι ἀποφύσεις τῶν σπονδύλων, αἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ὀπισθίων (σπονδυλικῶν) περάτων τῶν πλευρῶν τοῦ θώρακος.
Ι. Π.

παραπραξία. Διαταραχὴ συνισταμένη εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν μιᾶς πράξεως ἀντὶ ἄλλης ἢ τὴν μὴ ἀναγνώρισιν ἑνὸς ἀντικειμένου καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Εἶναι διαταραχὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν παραφασίαν, ἥτις εἶναι καὶ αὐτὴ λεκτικὴ παραπραξία. Δευτεροπαθὲς σύμπτωμα ὀφειλόμενον εἰς νευροψυχικὰς διαταραχὰς καὶ ἰδίως εἰς παθήσεις τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰς τὴν παραπραξίαν ὑπόκειται ἡ ἀγνωσία, ἤτοι ἡ ἀπώλεια τῶν εἰκόνων τῶν πράξεων.
Μ. Ν. Β.—Τ. Α. Ζ.

Παραπράσταινα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμω-

Digitized by Google

νύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.135. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν.

παραπροίκι (τό)· πᾶν ὅ,τι λαμβάνει ἡ γυνὴ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκογενείας παρὰ τὴν προῖκα, τὸ ἐπὶ πλέον τῆς προικὸς λαμβανόμενον, *παράφερνα* (βλ. λ.) *ἐξώπροικα*.

παραπροϊόντα (τὰ) *[Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω δευτερεύοντα προϊόντα, παραγόμενα κατὰ τὰς χημικὰς ἀντιδράσεις συγχρόνως μετὰ τοῦ κυρίου προϊόντος. Ταῦτα δύνανται νὰ προέρχωνται εἴτε ἐκ δευτερογενῶς λαμβανουσῶν χώραν ἀντιδράσεων εἴτε δι' ἀποσυνθέσεως ἢ ἀλλοιώσεως περαιτέρω τοῦ κυρίου προϊόντος. Τὰ παραπροϊόντα ταῦτα δὲν εἶναι πάντοτε ἄχρηστα καὶ ἀπορρίψιμα, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ κέκτηνται σοβαρὰν ἀξίαν ἢ χρησιμεύουν ὡς πρώτη ὕλη δι' ἄλλην βιομηχανίαν. Σ. Γ.

παραπρωκτικὸς *βόθρος* *[᾿Ανατομ.]*· βλ. λ. *εὐθυϊσχιακὸς* βόθρος.

παραπρώκτιον (τὸ) *[᾿Ανατομ.]*. Ὁ περιβάλλων τὸ ἀπευθυσμένον ὑποπεριτοναϊκὸς ἱστός. Ι. Π.

παράπτωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παραπίπτειν, σφάλμα, ἁμάρτημα, πταῖσμα.

παραπύλιον (τὸ) *[Βυζαντ.]*· βλ. λ. *παραπόρτι*.

παραπυρὴν (ὁ), ἢ ***παραπυρήνιον*** (τὸ) (γερμ. Nebenkern) *[Μικροβ.]*. Μικρὸς κυτταρικὸς πυρὴν εὑρισκόμενος παρὰ τὸν κύριον πυρῆνα εἴς τινα πρωτόζῳα (π. χ. ἐγχυματικὰ) παίζων ρόλον μόνον διὰ τὴν διαιώνισιν αὐτῶν, διὸ καὶ *φυλετικὸς πυρὴν* καλεῖται ἐπίσης. Ε. Τ. Ε.

— **παραπυρὴν *παγκρέατος*** *[᾿Ανατομ.]*. Σωμάτια φιλόχρωμα, ἓν ἢ πλείονα, ἐν τοῖς θεμελίοις κυττάροις τοῦ παγκρέατος, διάδηλα γινόμενα 4—5 ἡμέρας μετ' ἐφάπαξ σίτισιν ζῴου τινός, σπανίως δὲ κατὰ τὴν ἀσιτίαν. Κεῖνται δὲ μεταξὺ τοῦ πυρῆνος καὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ κυττάρου καὶ ἔχουσι σχῆμα μηνοειδὲς ἢ καλύπτρας. Ι. Π.

παραπυρηνοπρωτεῖδαι (οἱ)· βλ. *φωσφοροπρωτεῖδαι*.

παραπυροσταφυλικὰ *ἅλατα* *[᾿Οργ. Χημ.]*· βλ. *πυροσταφυλικὸν* ὀξύ.

παραρετανίζομαι· ἰδιωμ. Μάνης, κτυποῦμαι: «τί παραρετανίζεστε καὶ βγάνετε τὰ μαλλία σας;», γιατὶ χτυπιέστε κλπ. (κατὰ τὰ μοιρολόγια). Γ. Δ. Μ.

παραρκέστης (ὁ) (Pararcestes Mojs.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀρκεστιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τῶν εἰδῶν παραρκέστης carinatus καὶ παραρκέστης ventricosus εὑρέθησαν ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων (ἀσβεστολίθων Μπούλογκ) τῆς ἀνισίου βαθμῖδος τῆς τριασίου διαπλάσεως εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν. Γ. Κ. Γ.

παραροδανιλίνη (ἡ), ἢ ***παραροζανιλίνη*** *[᾿Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται ἡ 4, 4′, 4″ - *τριαμινοτριφαινυλοκαρβινόλη* $C(OH)(C_6H_4NH_2)_3$. Παρασκευάζεται διὰ συνοξειδώσεως μείγματος ἰσομοριακοῦ διαμινοφαινυλομεθανίου καὶ ἀνιλίνης διὰ νιτροβενζολίου εἰς 170°. Ἐπίσης δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ δι' ἀλκαλίων ἐκ τῆς *παραφουξίνης*. Ἀποτελεῖ λευκοὺς κρυστάλλους. Δι' ἀναγωγῆς παρέχει παραλευκανιλίνην καὶ δι' ὀξικῆς ἀλδεΰδης καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς *κυανοῦν τῆς ἀλδεΰδης*. Παράγωγα αὐτῆς ἔχουσι μεγάλην σημασίαν ὡς χρώματα. Σ. Γ.

παραρρέω· ρέω πλησίον που: «ὁ παραρρέων παρὰ τὴν πόλιν ποταμός».

παραρρήνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ποταμὸν Ρῆνον εὑρισκόμενος: αἱ παραρρήνιοι ἐπαρχίαι».

παράρριζα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται αἱ διακλαδώσεις τῆς κυρίως ρίζης.

παραρρινικοὶ *κόλποι* *[᾿Ανατομ.]*· βλ. *κόλποι* παραρρινικοί.

παραρρίπτω· ρίπτω περιφρονητικῶς, ἀπορρίπτω· || δημοτ., *παραρρίχνω*, ρίπτω, βάλλω διαγωνιζόμενος: «παραρρίχνομε λιθάρι».

παράρρυθμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ρυθμόν, ὁ ἄνευ ρυθμοῦ, ἀντίθ. *εὔρυθμος*.

παράρρυμα (τό)· παραπέτασμα, ἰδίᾳ ἐπὶ πλοίων.

—*[Ναυτ.]* Τὸ *παράρρυμα* (κοιν. *μουσαμᾶς τῆς μπάντας*) εἶναι κατασκεύασμα ἐξ ὀθόνης σχήματος ἐπιμήκους ὀρθογωνίου, διῆκον καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἑκατέρας τῶν πλευρῶν πλοίου μικροῦ καὶ δὴ ἱστιοφόρου, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ εἰσβολῆς ὑδάτων, λόγῳ κυματισμῶν ἐπερχομένων ἀπὸ τοῦ πλαγίου. Πρὸς τοῦτο ἀμφότεραι αἱ ἐπιμήκεις πλευραὶ ραφιδοῦνται ἡ μὲν κάτω ἐπὶ τοῦ περιτοναίου, ἡ δὲ ἄνω ἐπὶ κεραίας, ἥτις ἐπαιρομένη δι' ἐπάρτου ἐντείνει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ παραρρύματος, οἱονεὶ κατὰ προέκτασιν τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου. Παρ' ἀρχαίοις τὰ παραρρύματα, ἐκ βύρσης ἢ τριχίνου ὑφάσματος κατασκευαζόμενα, ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ὅμοιον σκοπὸν καὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐρετῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν βελῶν. Σ. Ε. Λ.

παραρρύμιος (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται ὁ ἵππος ἐλάσεως, ὅστις ζεύγνυται παρὰ τὸν ρυμὸν τοῦ ὀχήματος. Δ. Ν. Π.

παράρτημα (τό)· τὸ προσαρτώμενον, πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς συμπλήρωσιν, προσθήκη συμπληρωματική: «παράρτημα λεξικοῦ,—σχολείου,—ὑπουργείου»· || «παράρτημα ἐφημερίδος» (βλ. κατ.).

— *[Δημοσιογρ.] Παράρτημα* καλεῖται ἔκτακτος, ἐν μονοφύλλῳ συνήθως, εἰδησεοδότησις δημοσιογραφικοῦ ὀργανισμοῦ (ἐφημερίδος ἢ πρακτορείου) πρὸς τὸ κοινόν· ἐνίοτε μονοσέλιδος νεωτέρα ἔκδοσις κυκλοφορησάσης ἤδη εἰς τὴν κανονικήν της ὥραν ἐφημερίδος· ἐν Ἀθήναις καὶ τίτλος μικροσχήμου ἐφημερίδος, ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ Δ. Ζούλα εἰς περιστάσεις ἀναμονῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ ἀγγελμάτων προσφατωτέρων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παρέσχον αἱ κυκλοφορήσασαι (ἀπογευματιναὶ ἰδίως) ἐφημερίδες. Τὰ παραρτήματα ἔχουν τὴν αὐτὴν μὲ τὰς ἐφημερίδας τιμήν. —Π.

— *[᾿Αστ. Δίκ.] Παράρτημα* εἶναι τὸ ἕτερον τῶν δύο εἰδῶν τοῦ *παρακολουθήματος* (βλ. λ.), ἤτοι τοῦ μετὰ κινητοῦ ἢ ἀκινήτου κτήματος εἰς διαρκῆ σύνδεσμον τεθειμένου· κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου δὲ ὁρισμὸν παραρτήματα λέγονται ἐκεῖνα ἐκ τῶν παρακολουθημάτων, ὧν ἄνευ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ κυρίου κτήματος ἢ τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ μετὰ τοῦ κυρίου κτήματος συνδέσμου λογίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου προωρισμένα εἰς διαρκῆ ὑπηρεσίαν τοῦ κυρίου κτήματος. Ἄμεσος σωματικὸς ἢ μηχανικὸς σύνδεσμος οὔτε ἀπαιτεῖται πάντοτε, οὔτε εἶναι πάντοτε ἐπαρκής. Παραδείγματα: 1) Ἐπὶ οἰκιῶν: αἱ αὐλαί, οἱ κῆποι, οἱ ὑδραγωγικοὶ σωλῆνες, τὰ κλεῖθρα κ.λ.π. 2) Ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων: τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καλλιεργείας ἢ συγκομιδῆς καὶ αἱ ἐπὶ τοῦτο μηχαναί, πίθοι καὶ κόφινοι, ἀντλίαι κλπ. 3) Ἐπὶ ἐργοστασίων (τοιοῦτον λογίζεται καὶ τὸ τυπογραφεῖον): αἱ μηχαναὶ καὶ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα, αἱ ἐν χρήσει ἁλύσεις, βαγονέτα μεταφορᾶς, πυροσβεστικαὶ ἀντλίαι κ. λ. π. Ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, ἐκποιουμένου τοῦ κυρίου πράγματος, θεωροῦνται περιλαμβανόμενα καὶ τὰ παραρτήματα, ἂν σαφῶς δὲν ἐξαιρεθῶσιν. Ἡ παραχωρηθεῖσα ἐπὶ τοῦ κυρίου πράγματος ὑποθήκη περιλαμβάνει καὶ τὰ παραρτήματα. Κατάσχεσις τῶν παραρτημάτων ἄνευ τοῦ ἀκινήτου εἰς ὃ ἀνήκουσι δὲν δύναται νὰ νοηθῇ καὶ γενομένη εἶναι ἄκυρος.
Κ. ΔΑΡΔΟΥΓΙΑΣ

παραρτάνη (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἀρτάνη (κοιν. *κόντρακόβα*) βοηθητικὴ τῆς κυρίως τοιαύτης. Σ. Ε. Λ.

παρᾶς (ὁ)· ὑποδιαίρεσις τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος καὶ τὸ ἀντιπροσωπεῦον αὐτὴν χαλκοῦν κέρμα· || δηλωτικὸν ἐλαχίστης ἀξίας: «δὲν κάνει —, δὲν ἀξίζει ἕναν παρᾶ»· || μεταφ. «τὸν ἔκαμε ἑνοῦ παρᾶ» τὸν ἐξηυτέλισε· || δηλωτικὸν περιουσίας μεγάλης: «ἔχει παρᾶ μὲ οὐρά»· || καθόλου, χρήματα: «αὐτὸ κάνει πολλοὺς παρᾶδες», «χρειάζονται παρᾶδες» (ἡ λ. τουρκοπερσική).

—*[Νομισμ.]* Ὁ *παρᾶς* εἶναι ὑποδιαίρεσις, τὸ 1/40, τοῦ γροσίου ἢ πιάστρας, νομισματικῆς μονάδος τῆς Τουρκίας. Θεωρητικῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς 0,0846 δρχ., ἤτοι τὸ 1/4000 τῆς χρυσῆς λίρας Τουρκίας· μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος ἡ ἀξία του κυμαίνεται (1932) πέριξ τῶν 0,0085 δρχ. Μέχρι τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ὁ παρᾶς ἦτο νόμισμα κυκλοφοροῦν, ἔχον ἀγοραστικὴν ἀξίαν καὶ ὑποδιαιρούμενον εἰς τρία *ἄσπρα* (*ἀκτσέ*).
Παρᾶς ἐπίσης καλεῖται ὑποδιαίρεσις (τὸ 1/100) τοῦ δηναρίου, νομισματικῆς μονάδος τῆς Γιουγκοσλαυΐας, ἰσοδυναμοῦσα μετὰ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ 1932 πρὸς δρχ. 0,0135. Κυκλοφορεῖ εἰς νομίσματα: νικέλινα τῶν 5, 10, 20, 25 παράδων καὶ χάλκινα τῶν 1, 2, 5, 10. Ι. Α. Β.

παρασάγγης (ὁ) (λατ. parasanga). Περσικὴ μονὰς μετρήσεως μήκους (ὁ ὅρος κατ' ἐξελληνισμὸν τοῦ περσικοῦ *φαρσάγκ*, οὗτινος ἐξαραβισθεὶς τύπος τὸ νεοπερσικὸν *φαρσάχ*).

—*[᾿Αρχ.]* Ὁ *παρασάγγης* παρὰ Πέρσαις ἀντεστοίχει πρὸς τὴν ἀσσυροχαλδαϊκὴν μονάδα μετρήσεως χρόνου *κασβοῦ*, ἴσην πρὸς τὸ 1/12 τοῦ ἡμερονυκτίου, ἤτοι πρὸς 2 σημερινὰς ὥρας. Περιέκλειε τριάκοντα σώσσους ἢ στάδια ἢ ἑξηκοστὰ τῆς ἀκαίνης, ἤτοι 1.800 πόδας ἢ 1.200 πήχεις. Λόγῳ ὅμως τῆς χρήσεως παρὰ Πέρσαις ποικίλων ποδῶν ἢ πήχεων (διαφόρου ἑκάστοτε τιμῆς μήκους), ἡ ἐπακριβὴς τροπὴ τοῦ παρασάγγου εἰς γνωστὰς μονάδας μήκους (ὡς οἱ ρωμαϊκοὶ πόδες, τὰ ὀλυμπιακὰ στάδια ἢ τὰ σύγχρονα μέτρα) ἀποβαίνει δυνατὴ μόνον ὁσάκις γνωρίζομεν τὸν δεδομένον πόδα ἢ πήχεις, τὸν ληφθέντα ὡς βάσιν. Ἐν τούτοις κατὰ προσέγγισιν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐξισοῦται ὁ παρασάγγης εἰς διάστημα χώρου διανυόμενον εἰς δύο σημερινὰς ὥρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου ἰσοδυνάμει πρὸς τριάκοντα στάδια ἤτοι 5250 σημερινὰ μετρα περίπου. Ὑποπολλαπλάσιον τοῦ παρασάγγου ἦτο ὁ *σταθμός*, μονὰς ἀσταθεστάτης τιμῆς. Διὰ τοῦ παρασάγγου ἐμέτρουν συνήθως οἱ Πέρσαι τὰ μήκη τῶν βασιλικῶν ὁδῶν, διὰ δὲ τοῦ τετραγώνου του μεγάλας τοπογραφικὰς ἐπιφανείας, ὡς τὰ ἐδάφη ἑκάστης ἰωνικῆς πόλεως, καταμετρηθέντα παρὰ τοῦ Ἀρταφέρνους διὰ φορολογικοὺς σκοπούς. (Πρβλ. καὶ λ. *σαγγάδης*.) Π.Ν.Π.

παρασακχαρινικὸν *ὀξὺ* *[᾿Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$\begin{array}{l} CH_2(OH).\ CH(OH).\ C(OH).\ COOH \\ \hspace{9.5em}| \\ \hspace{9em}CH_2\ CH_2\ OH \end{array}$$

λαμβανομένη δι' ὀξειδώσεως τοῦ γαλακτοσακχάρου. Δὲν παρέχει κρυσταλλικὴν λακτόνην. Σ. Γ.

παράσειον (τό)· σημαία ἐπιμήκης, χρησιμεύουσα διὰ τὰ ναυτικὰ σήματα, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἐθνικὴν σημαίαν· || ἡ ἐρυθρὰ σημαία, ἡ ὁποία ὑψοῦται πρὸς δήλωσιν τῶν ἐπιτυχῶν βολῶν εἰς σκοπευτικὰς ἀσκήσεις· || ἀρχ., ἡ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἱστοῦ κυματίζουσα χάριν κόσμου ἐπιμήκης σημαία, δισχιδὴς κατὰ τὸ πέρας.

παρασειοφόρος (ὁ)· (ἀρχ.) ἡ φέρουσα εἰς τὰ ἱστία της *παράσειον* ναῦς.

— *[Στρατ.]* Καλοῦνται *παρασειοφόροι* οἱ σαλπιγκταί, οἱ τυμπανισταὶ καὶ οἱ λογχοφόροι, ὧν τὰ ὄργανα εἶναι κεκοσμημένα διὰ παρασείου· ὡσαύτως καὶ οἱ κρατοῦντες καὶ κινοῦντες ἀπὸ τῆς κρύπτης, κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἐκτελέσεως βολῆς ἐπὶ σκοπόν, ξυστὸν φέρον εἰς τὸ ἓν ἄκρον του σῆμα ἐρυθρὸν καὶ εἰς τὸ ἄλλο λευκὸν πρὸς ἔνδειξιν τῶν πτώσεων τῶν βολίδων ἐπὶ τοῦ στόχου, οἱ ἄλλως *σημειωταὶ* καλούμενοι. Σ. Ε. Λ.

παρασειρίτι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ὄσιρις*.

παράσειροι *ἵπποι* *[Τακτ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων κανονισμῶν τοῦ ἱππικοῦ οἱ ἵπποι τῶν ἀφιππευσάντων πρὸς πεζομαχίαν ἱππέων. Ἐν τοῖς συγχρόνοις κανονισμοῖς οἱ ἵπποι οὗτοι καλοῦνται *ἀνεπίβατοι*. Ν. Θ. Κ.

παρασελήνη (ἡ) *[Μετεωρολ.]*· βλ. λ. *ἅλως*.

παράσελμα (τὸ) (κοιν. *πασαμπάγκος*) *[Ναυτ.]*. Ἀφαιρετὴ σανίς, τιθεμένη μεταξὺ δύο σελμάτων κατὰ τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τῆς λέμβου. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἱστοπέδη τοῦ ἱστοῦ τῆς λέμβου, ὅταν αὕτη ἐφιστοῦται. Σ. Ε. Λ.

παρασημαίνω· θέτω σῆμα πλησίον ἄλλου σήματος, παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν σφραγῖδα ἐπιθέτω καὶ ἄλλην· || θέτω ψευδὲς σῆμα, παραχαράττω· || παθ. *παρασημαίνομαι*· διὰ σημείου, διὰ συμβόλου τινὸς ἐννοῶ, μανθάνω.

παρασημαντικὴ (ἡ) *[᾿Αρχ. — Βυζαντ. Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος ἀπαντῶν τὸ πρῶτον παρ' Ἀριστοξένῳ καὶ σημαίνων τὴν διὰ γραπτῶν συμβόλων ἢ σημείων παράστασιν τῶν μουσικῶν φθόγγων ᾄσματός τινος, ὡς ἀντιλαμβάνεται τούτους ἀκριβῶς ἡ ἀκοή. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρεσημαίνοντο τοὺς ὕμνους καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν ᾄσματα μεταχειριζόμενοι ὡς μουσικὰ σημεῖα τὰ τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου στοιχεῖα καὶ ἐφαρμόζοντες ταῦτα ἐπὶ τοῦ κειμένου κατὰ διαφόρους στάσεις καὶ σχήματα, ἤτοι: ὀρθά, πλάγια, ἀνεστραμμένα, ἀπεστραμμένα, ἐλλιπῆ, διπλᾶ, ἡμίση, καθειλκυσμένα, τετράγωνα, ὕπτια, ἡμίση ἄνω νεύοντα, ἡμίση κάτω νεύοντα κλπ. Ἡ εὕρεσις ταύτης ἀποδίδεται ὑπὸ μὲν τοῦ Westphal εἰς Πολύμνηστον τὸν Κολοφώνιον (640 π. Χ.), ὑπὸ δὲ τοῦ Fétis, παραπειθομένου ἐκ χωρίου Ἀριστείδου τοῦ Κοϊντιλιανοῦ εἰς τὸν Πυθαγόραν. Ὁ δὲ Gevaert ἀποδίδει τὴν εὕρεσιν ταύτης εἰς τοὺς Ἀργείους, περὶ ὧν ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι ἐκ παλαιοτάτων χρόνων ἐθεράπευον τὴν μουσικήν, ἥτις εἶχε παρ' αὐτοῖς ὡς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς τε φωνητικῆς καὶ ὀργανικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μουσικῆς ἐγίνετο χρῆσις 1620 σημείων, ἅτινα εὑρίσκονται παρ' Ἀλυπίῳ· ἀναλογοῦσι δὲ 36 δι' ἕκαστον τῶν δέκα πέντε τρόπων καὶ κατὰ γένος, δηλαδὴ δι' ἕκαστον τῶν δέκα πέντε τρόπων, ᾀδόμενον καὶ κατὰ τὰ τρία γένη (διάτονον, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον), ἐγίνετο χρῆσις 108 σημείων, συνεπῶς δὲ ἅπασα ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, κατὰ τὸν Ἀριστόξενον, συνίστατο εἰς τὴν παρασημαντικήν, ἧς ἡ κατανόησις ἦτο δυσχερεστάτη. Ὁ Ἀλύπιος, συγγράψας «Εἰσαγωγὴν μουσικῆς», ἐκθέτει ἅπαντα τὰ τῶν δέκα πέντε τρόπων καὶ κατὰ τὰ τρία γένη, τῆς τε λέξεως καὶ τῆς κρούσεως σημεῖα τῆς παρασημαντικῆς, κατατάσσει δὲ ταῦτα εἰς δύο ὁριζοντίας γραμμάς, ὧν ἡ μὲν ἄνω δεικνύει τὰ τῆς λέξεως, ἡ δὲ κάτω τὰ τῆς

Digitized by Google

κρούσεως. Τούτων τὰ μὲν τῆς κρούσεως, ἀρχαιότερα ὄντα, ἦσαν διατονικὰ καὶ ἐχρησίμευον διὰ τὴν ὀργανικὴν μουσικήν, τὰ δὲ τῆς λέξεως, ἐναρμόνια καὶ χρωματικὰ ὄντα, ἐχρησίμευον διὰ τὴν φωνητικήν. Σήμερον, ἐλλείψει ἀρχαίων μουσικῶν συνθέσεων πολλῶν καὶ πλήρων, καθίσταται λίαν δυσχερὴς ὁ σχηματισμὸς ἀληθοῦς εἰκόνος, τόσον περὶ τῆς πλήρους κατανοήσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅσον καὶ περὶ τῆς πρακτικῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀρχαίων μουσικῶν τεμαχίων.

Ὅτι δὲ ἡ ἀλφαβητικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παρασημαντικὴ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραμμῆς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τοῦ Ζ′ μ. Χ. αἰῶνος ἀποδεικνύεται τόσον ἐκ τοῦ καλουμένου Ἀμβροσιανοῦ ὕμνου «Te Deum laudamus' Te Dominum confidemur», ὅστις ποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν πατέρων Ἀμβροσίου καὶ Αὐγούστου εἶναι παρασεσημασμένος διὰ ταύτης, ὅσον καὶ ἐκ

Πίναξ Α′. *Τὰ ἐκφωνητικὰ σημεῖα.*
[Ἐγράφοντο διὰ κοκκίνης μελάνης.]

Ὀξεῖα
Ὀξεῖαι
Βαρεῖα
Βαρεῖαι
Καθιστή
Συρματική
Παρακλητική
Ὑπόκρισις
Κρεμαστή
Κεντήματα
Ἀπόστροφος
Ἀπόστροφοι
Σύνεμβα
Τελεία

τοῦ πρὸ δεκαετίας ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλυφθέντος ἑλληνικοῦ παπύρου τοῦ Ὀξυρύγχου (Γ′ μ. Χ αἰών), περιέχοντος ὕμνον εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα («Ὁμοῦ πᾶσαί τε Θεοῦ λόγιμοι...»), παρασεσημασμένου ὡσαύτως διὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀλφαβητικῆς παρασημαντικῆς. Ἀπὸ τοῦ Ζ′ ὅμως μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ περίοδος τῶν συμβολικῶν ἀγκιστροειδῶν σημείων, ὧν ἡ κατεύθυνσις ὑπῆρξε διττή, μία πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἑτέρα πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν Δύσιν ἄρχεται διὰ τῆς περιόδου τῶν καλουμένων *νευμάτων*. Ἡ δὲ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν τυγχάνει λίαν πολυσχιδὴς καὶ πολύπλοκος, ἀναπτυχθείσης ἀρχικῶς τῆς ἐκφωνητικῆς καλουμένης παρασημαντικῆς, δι' ἧς παρεσημαίνοντο αἱ ἐπ' ἐκκλησίαις ἀναγινωσκόμεναι περικοπαὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελίων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἦτο ἐμμελὴς ἀνάγνωσις, καθ' ὃν τρόπον ἀκριβῶς ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐκ παραδόσεως μέχρι τῆς σήμερον ἀπαγγέλλει τὰς περικοπὰς τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ ἀκριβὴς ὅμως τῶν ἐκφωνητικῶν σημείων σημασία δὲν εἶναι γνωστή, καθόσον οὐδεμία αὐτῶν ἐσώθη ἑρμηνεία. Τὰ σημεῖα τῆς ἐκφωνητικῆς παρασημαντικῆς ἐγράφοντο διὰ κοκκίνης μελάνης ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῶν λέξεων τῶν Εὐαγγελισταρίων καὶ Παραποστόλων τοῦ Η′—ΙΒ′ μ. Χ. αἰῶνος, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν (πίναξ Α′). Πλουτισθέντος σὺν τῷ χρόνῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾀσματολογίου, καὶ ἡ μουσική, ὡς εἰκός, καταλιποῦσα τὸν ἐκφωνητικὸν τρόπον, ἤρξατο λαμβάνουσα ὡρισμένον τύπον, τὰ δὲ πρῶτα μουσικὰ σημεῖα ἐμορφώθησαν καὶ καθιερώθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων μελῳδιῶν τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἄλλα μὲν παρέλαβον ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παρασημαντικῆς, ἄλλα ἐκ τῶν προσῳδιακῶν σημείων καὶ ἄλλα ἐκ γραμμάτων συγγενῶν πρὸς τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ τοιαύτη τῆς μουσικῆς γραφῆς διαμόρφωσις καὶ ἐξέλιξις ἀποδοτέα εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ὅστις ἐπενόησε τὴν ἀγκιστροειδῆ συμβολικὴν μουσικὴν γραφήν. Εἰς τὸν καθορισμὸν ὅμως τῶν ἀφώνων σημαδίων τὰ μέγιστα συνέβαλε καὶ ὁ κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα ἀκμάσας Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης, συμπεριλαβὼν ἐν τῷ «Μεγάλῳ Ἴσῳ» πάσας τὰς θέσεις, τὰς γραμμὰς καὶ τοὺς σχηματισμούς, οὓς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ μετεχειρίζοντο

Πίναξ Β′. *Οἱ ἔμφωνοι χαρακτῆρες τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.*
[Ἐγράφοντο διὰ μαύρης μελάνης.]

Ἀνιόντες:

Ὀλίγον
Ὀξεῖα
Πεταστή
Κούφισμα
Πελαστόν
Κεντήματα
Κέντημα
Ὑψηλή

Κατιόντες:

Ἀπόστροφος
Δύο Ἀπόστροφοι ἢ Σύνδεσμοι
Ὑπορροὴ ἢ Ἀπορροή
Κρατημοϋπόρροον
Ἐλαφρὸν
Χαμηλή

πρὸς παράστασιν τῶν ἀργῶν μελῶν, συστηματοποιήσας οὕτω τὴν μουσικὴν γραφήν, ἧς οἱ χαρακτῆρες, γριφώδεις καὶ αὐτόχρημα ἱερογλυφικοὶ ὄντες, παρίστων πολλάκις ἕνα φθόγγον ἢ καὶ πολλοὺς καὶ μελῳδίας ὁλοκλήρους, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἐκμάθησις τῆς μουσικῆς καὶ δυσχερὴς ἦτο καὶ πολυχρόνιον διδασκαλίαν ἀπῄτει, λόγῳ τῶν μουσικῶν θέσεων, ἃς ὑπενόουν τὰ ἄφωνα καλούμενα σημάδια καὶ τὰς ὁποίας ὁ μαθητὴς ἔδει νὰ συγκρατῇ ἐν τῇ μνήμῃ του. Παρεσημαίνοντο δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ μέχρι τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος ἀκμάσαντες μουσικοδιδάσκαλοι τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ μουσουργήματα ἢ διὰ μόνης μαύρης μελάνης ἢ διὰ μαύρης καὶ κοκκίνης, γράφοντες διὰ τῆς τελευταίας τὰ ἄφωνα σημάδια, ὑποδηλοῦντα διαφόρους μουσικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ φθόγγου καὶ τοῦ ἤχου, ἐφ' ὧν ἐτίθεντο. Οἱ δεινότεροι ὅμως τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀκμασάντων μουσικοδιδασκάλων ἔγραφον μόνον διὰ μαύρης μελάνης, ἥτις ἦτο δυσχερεστέρα τῆς ἐκ μαύρης καὶ κοκκίνης μεικτῆς γραφῆς, διότι τὰ ἄφωνα σημάδια παρίσταντο ἐν τῇ διὰ μαύρης μόνον μελάνης γραφῇ διὰ περισσοτέρων φωνητικῶν χαρακτήρων, ὤφειλε δὲ ὁ ᾄδων νὰ ἐνθυμῆται τὴν διὰ τῶν ἀφώνων ὑποστάσεων βραδύτερον καθορισθεῖσαν μουσικὴν γραμμήν, διότι ἔδει νὰ μαντεύσῃ οὐ μόνον τὴν μουσικὴν γραμμὴν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας πλοκῆς τῶν φωνητικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ σημειούμενον ἄφωνον σημάδιον. Εἰς τοῦτο ὅμως ἐβοηθεῖτο κατὰ μέγα μέρος καὶ ὑπὸ τοῦ *χειρονόμου*, ὅστις, κατέχων τελείως τὰς πολυσχιδεῖς ἐνεργείας ἑκάστου ἀφώνου σημαδίου, διὰ καταλλήλου χειρονομίας, διαγραφούσης εἰς τὸ κενὸν ὡρισμένον σχῆμα, ὑπεμίμνησκεν εἰς τὸν ᾄδοντα τὴν σχετικὴν μουσικὴν γραμμήν, ἣν ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ τοιαύτη, λίαν δυσχερὴς καὶ πολυχρόνιος, ἐκμάθησις τῆς ἀρχαίας ταύτης μουσικῆς στενογραφίας, παρώρμησε τὸν κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα ἀκμάσαντα μουσικὸν καὶ μελοποιὸν

Πίναξ Γ′. *Οἱ ἄφωνοι χαρακτῆρες τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.*
[Ἐγράφοντο διὰ κοκκίνης μελάνης.]

Ἴσον
Διπλῆ
Παρακλητική
Κράτημα
Λύγισμα
Ἀντικενοκύλισμα
Τρομικὸν
Ἐκστρεπτὸν
Τρομικοσύναγμα
Ψηφιστὸν
Ψηφιστοσύναγμα
Γοργὸν
Ἀργὸν
Σταυρὸς
Ἀντικένωμα
Ὁμαλὸν
Θεματισμὸς ἔσω
Θεματισμὸς ἔξω
Ἐπέγερμα
Παρακάλεσμα
Κύλισμα
Ἕτερον
Ξηρὸν κλάσμα
Ἀργοσύνθετον
Γοργοσύνθετον
Ἀπόδομα ἢ Ἀπόδερμα
Οὐράνισμα
Θὲς καὶ Ἀπόθες
Θέμα ἁπλοῦν
Χόρευμα
Τσάκισμα
Ψηφιστοπαρακάλεσμα
Τρομικοπαρακάλεσμα
Πίασμα
Σύναγμα
Ἔναρξις
Βαρεῖα
Ἡμίφωνον
Ἡμίφθορον
Σεῖσμα

Μπαλάσιον ἱερέα, ὅπως πρῶτος ἑρμηνεύσῃ ταύτην διὰ τῆς χρήσεως πλειόνων ἐμφώνων μουσικῶν χαρακτήρων πρὸς πλατυτέραν γραφὴν τῶν μνημονικῶς μέχρι τότε ἐκτελουμένων ἀπειραρίθμων μουσικῶν γραμμῶν, ἃς ὑπεδήλουν τὰ ἄφωνα σημάδια. Τὴν ὁδὸν τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας ἀκολουθοῦσιν ἀμέσως μετὰ τὸν Μπαλάσιον, καὶ δὴ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, ὁ κατὰ τὸ 1748 ἀποβιώσας Παναγιώτης πρωτοψάλτης ὁ Χαλάτζογλους, ἰδίως δὲ ὁ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἀκμάσας μαθητὴς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης πρωτοψάλτης ὁ Τραπεζούντιος, ὅστις, προτροπῇ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ε′ (1756), μετέγραψεν ἐπεξηγηματικώτερον διάφορα ἀρχαῖα μουσουργήματα. Εἰς πλατυτέραν ὅμως καὶ συστηματικωτέραν ἐξήγησιν τῆς ἀρχαίας στενογραφίας προέβη ὁ κατὰ τὸ 1777 ἀποβιώσας περιώνυμος μουσικοδιδάσκαλος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος, οὗτινος ὁ ἀναλυτικὸς τρόπος τοῦ γράφειν ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον ἐπίσημον μετὰ τὴν πρώτην στενογραφίαν σταθμὸν τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς, θεωρούμενον ὡς μεταίχμιον μεταξὺ τῆς πρώτης στενογραφίας καὶ τῆς σήμερον ἐν χρήσει ἀναλελυμένης γραφῆς. Διότι μόνον διὰ τῆς μελέτης τοῦ γραφικοῦ συστήματος Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου δύναταί τις νὰ μυηθῇ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας μουσικῆς στενογραφίας, διὰ παραλληλισμοῦ τούτου πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας μουσικὰς γραφάς. Τὸ ἔργον τοῦ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, συνεπλήρωσεν ὁ κατὰ πάντα ἐφάμιλλος μαθητής του Πέτρος πρωτοψάλτης ὁ Βυζάντιος († 1808). Ἀμφοτέρους τούτους ἠκολούθησαν γράψαντες ἐν ἀναλυτικῇ μουσικῇ γραμμῇ Ἰάκωβος ὁ πρωτοψάλτης († 1800), Γεώργιος ὁ Κρὴς († 1816), Ἀντώνιος ὁ λαμπαδάριος († 1828), Ἀπόστολος Κωνστάλας ὁ Χῖος († 1840), Γρηγόριος πρωτοψάλτης ὁ Λευΐτης († 1822), Χουρμούζιος ὁ χαρτοφύλαξ († 1840) καὶ Χρύσανθος ὁ Προύσης († 1843), ὧν οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἰσὶν οἱ ἐφευρόντες τὸ νέον νῦν ἐν χρήσει γραφικὸν σύστημα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1818, κατόπιν ἐπισήμου ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐπικυρώσεως, ἐτέθη εἰς γενικὴν πλέον χρῆσιν. Τοῦ γραφικοῦ τούτου συστήματος δημιουργὸς κύριος εἶναι ὁ πρωτοψάλτης Γρηγόριος, καθ' ὅσον ἐν τοῖς χειρογράφοις τούτου τὰ αὐτὰ μουσουργήματα εὕρηνται ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ στενογραφίᾳ καὶ ταῖς μετέπειτα γενομέναις ἐξηγήσεσιν, ὡς καὶ ἐν τῇ σημερινῇ γραφῇ, οὕτω δὲ ἔχει τις

Πίναξ Δ′. *Α′. Ἀργίαι.*
[Ἐγράφοντο διὰ μαύρης μελάνης.]

Διπλῆ
Κράτημα
Δύο ἀπόστροφοι, καλούμεναι ὡς ἀργία Σύνδεσμοι
Τσάκισμα

Β′. Φθοραί.
[Ἐγράφοντο διὰ κοκκίνης μελάνης.]

Ἡ τοῦ Πρώτου ἤχου
» » Δευτέρου »
» » Τρίτου »
» » Τετάρτου »
» » Νενανῶ »
» » Πλαγίου Πρώτου ἤχου
» » » Δευτέρου »
» » Βαρέος »
» » Πλαγίου Τετάρτου »

πρὸ αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν ἐξέλιξιν τῆς παρασημαντικῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἱστορικῶς τε καὶ τεχνικῶς. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πολλοὶ τῶν ἡμετέρων τε καὶ ξένων ἠσχολήθησαν μὲ τὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, δημοσιεύσαντες μελέτας σχετιζομένας μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἡμετέρων μνημονευτέοι οἱ: Πέτρος Συμεὼν ὁ Ἁγιοταφίτης († 1861), Κυριακὸς Φιλοξένης († 1880), Παναγιώτης Κηλτζανίδης († 1896), Γ. Βιολάκης († 1912) καὶ ἐκ τῶν συγχρόνων ὁ Κ. Ψάχος, ἐκ δὲ τῶν ξένων οἱ: Gervert, Willoteau, Fétis, J. Thibaut, J. Tillyard, D. Hugues Gaïs-

Πίναξ Ε′. *Οἱ χαρακτῆρες τοῦ σημερινοῦ γραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.*

Α′. Τῆς ποσότητος.

Ἀνιόντες:

Ἴσον
Ὀλίγον
Πεταστή
Κεντήματα
Κέντημα
Ὑψηλή

Κατιόντες:

Ἀπόστροφος
Ὑπορροή
Ἐλαφρὸν
Χαμηλή

Β′. Τοῦ χρόνου.

Κλάσμα
Ἁπλῆ
Διπλῆ
Τριπλῆ
Γοργὸν
Δίγοργον
Τρίγοργον
Ἀργὸν
Ἡμιόλιον ἀργὸν
Δίαργον
Σιωπή
Σταυρὸς

Γ′. Τῆς ἐκφράσεως.

Βαρεῖα
Ψηφιστὸν
Ἕτερον ἢ Σύνδεσμος
Ἀντικένωμα
Ὁμαλὸν
Ἐνδόφωνον

Digitized by Google

ser, Kiemann, Rebours, Gastoué, M. Merlier, E. Wellesz καὶ ἄλλοι. Τὸ μόνον ὅμως μέσον πρὸς πίστωσιν τῆς ἀκριβοῦς καὶ πιστῆς ἐξηγήσεως τῆς πρώτης συμβολικῆς στενογραφίας διὰ τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἀναλύσεων εἰς τὴν σημερινὴν γραφὴν εἶναι ὁ ἀναδρομικὸς παραλληλισμὸς τῆς ἐξηγήσεως τῶν τριῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς διαμέσους σταθμοὺς τῶν ἀναλύσεων καὶ διὰ τούτων πρὸς τὴν ἀρχαίαν στενογραφίαν. Πᾶσα ἄλλη ἐργασία, μὴ στηριζομένη εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς πρώτης μουσικῆς στενογραφίας καὶ τὴν βαθμιαίαν ταύτης ἀνάλυσιν, καὶ τολμηρὰ εἶναι καὶ ἀστήρικτος. Οἵ τε ἔμφωνοι καὶ ἄφωνοι χαρακτῆρες τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὡς καὶ αἱ καλούμεναι ἄργιαι καὶ αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων ἐμφαίνονται ἐν τοῖς πίναξι Β', Γ', Δ'. Ἐκ τούτων οἱ ἔμφωνοι χαρακτῆρες καὶ αἱ ἄργιαι ἐγράφοντο διὰ μαύρης μελάνης, οἱ δὲ ἄφωνοι καὶ αἱ φθοραὶ διὰ κοκκίνης. Ἐπίσης ἐν τῷ πίνακι Ε' ἐμφαίνονται οἱ χαρακτῆρες τοῦ νῦν ἐν χρήσει γραφικοῦ συστήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Musici scriptores» *C. Janus* (Λειψία 1895).—*Westphal*, «Aristoxenus von Tarent, Melik und Rythmik des klas. Hellenentums» (Λειψία, 18-3).—*Köstlin*, «Ἱστορία τῆς μουσικῆς» μετάφρασις *Α. Ν. Μάλτου* (Ἀθῆναι, 1917).—*Χρυσάνθου*, «Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Παρίσιοι, 1821).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Θεωρητικὸν μέγα τῆς μουσικῆς» (Τεργέστη, 1832).—*Φιλοξένους*, «Θεωρητικὸν στοιχειῶδες τῆς μουσικῆς» (Κωνσταντινούπολις, 1859).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Κωνσταντινούπολις, 1868).—*Γ. Παπαδοπούλου*, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1890).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1904).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀναπτύξεως τῆς παρασημαντικῆς τῆς μουσικῆς ἡμῶν» («Περιοδικὸν ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως», τεῦχ. Α', 1900).—*Κ. Α. Ψάχου*, «Ἡ παρασημαντικὴ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1917).—*Γ. Βιολάκη*, «Μελέτη συγκριτικὴ τῆς νῦν ἐν χρήσει μουσικῆς γραφῆς πρὸς τὴν τοῦ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν γραφήν» («Περιοδικὸν ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως», τεῦχ. Α').—*Θ. Πολυκράτους*, «Ἡ σημειογραφία ἐν τῇ μουσικῇ» (Ἀθῆναι 1912).—*H. Riemann*, «Die Byzantinische Notenschrift» (Λειψία 1909).—*Landormy*, «Ἱστορία τῆς μουσικῆς» μετάφρ. *Σοφίας Σπανούδη* (Ἀθῆναι 1931). Ν. Α. Χ.

παρασημαντικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρασήμανσιν, εἰς τὴν διὰ σημάτων, διὰ συμβόλων κατανόησιν || ***παρασημαντική*** (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

παρασημογραφία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἱστορίαν τῶν παρασήμων καὶ οἰκοσήμων, ἄλλως ἐραλδική.

παράσημον (τό)· σύμβολον διακριτικόν, ἀπονεμόμενον τιμῆς ἕνεκεν εἰς ἀνθρώπους ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν προσενεγκόντας.

—*[Νομ.]* Ἡ ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἤδη ἐποχῆς κρατήσασα συνήθεια τῆς ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἀπονομῆς διακριτικῶν σημείων, τῶν παρασήμων, εἴς τινας τῶν ὑπηκόων, πολλαπλῶς ἐν τῷ κράτει διακριθέντων, εἰσήχθη παρ' ἡμῖν τὸ πρῶτον τῷ 1829 διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Ἰουλίου ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει Δ' ἐθνοσυνελεύσεως. Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου (Η, § 4) παρείχετο ἡ πληρεξουσιότης εἰς τὴν κυβέρνησιν «νὰ συστήσῃ ἓν τάγμα ἱππέων ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ τὸ θεῖον ὄνομα τοῦ Σωτῆρος», πράγματι δὲ ἱδρύθη τὸ παράσημον τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος. Τὰ τοῦ παρασήμου τούτου, ἔκτοτε διατηρηθέντος, ἐρρύθμισαν τὸ πρῶτον τὸ βασιλικὸν διάταγμα τῆς 20 Μαΐου 1833 «Περὶ τῆς συστάσεως τάγματος ἀριστείας διὰ τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος» καὶ εἶτα τὸ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1863 ψήφισμα τῆς ἐν Ἀθήναις Β' τῶν Ἑλλήνων συντακτικῆς συνελεύσεως. Διὰ νεωτέρων νόμων ἱδρύθησαν ἐπὶ πλέον τὸ παράσημον τοῦ Τάγματος Γεωργίου τοῦ Α' καὶ τὸ παράσημον τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος, ὅπως ἐπίσης καὶ πληθὺς ἄλλων διακριτικῶν μεταλλίων. Ἡ ἀπονομὴ τῶν ὡς ἄνω παρασήμων ἐγίνετο κατὰ μὲν τὰ προηγούμενα Συντάγματα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, κατὰ δὲ τὸ νῦν ἰσχῦον (1927) ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος παρασημοφορία τινὸς εἶναι κυβερνητικὴ πρᾶξις, γίνεται δὲ ὡς τοιαύτη πάντοτε τῇ προτάσει καὶ προσυπογραφῇ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Διὰ τοῦ νέου Συντάγματος τοῦ 1927 (ἄρθρ. 85) ἡ ἀπονομὴ παρασήμων εἰς Ἕλληνας ὑπηκόους δὲν ἐπιτρέπεται, ὁ δὲ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμῃ τὰ κεκανονισμένα παράσημα μόνον εἰς ὑπηκόους ξένων κρατῶν. Χ. Γ. Σ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ διάκρισις ἐγίνετο ἐν Ἑλλάδι διὰ ψηφισμάτων ἀπονομῆς στεφάνων ἢ ἀνεγέρσεως ἀνδριάντων, ἐν Ρώμῃ δὲ δι' ἀπονομῆς ὅπλων ἢ ἄλλων διαφόρων ἀντικειμένων, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἄθλων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ ἵδρυσις τῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων συνεπῆγεν ἐν πολλοῖς τὴν δημιουργίαν τῶν σχετικῶν διασήμων ἢ παρασήμων, κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ ἵδρυσις ἱπποτικοῦ τάγματος ἐσκόπει ἁπλῶς τὴν σύστασιν παρασήμου.

Ἡ *Ἀγγλία* ἔχει τὸ παράσημον τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τῆς Βικτωρίας (ταινία ἐρυθρὰ διὰ στρατιωτικούς, κυανῆ διὰ πολίτας), τοῦ Λουτροῦ (ταινία ἐρυθρά)· τῆς Περικνημίδος (ταινία βαθυκύανος)· τῶν Ἁγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου (ράβδωσις ἐρυθρὰ ἐπὶ κυανῆς ταινίας)· τοῦ Ὀνακάνθου (ταινία πρασίνη)· τοῦ Ἁγίου Πατρικίου (ταινία κυανῆ)· τοῦ Στέμματος τῶν Ἰνδιῶν (ταινία κυανῆ καὶ παρυφαὶ λευκαί)· τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν Ἰνδιῶν (ταινία πορφυρᾶ)· τοῦ Ἀστέρος τῶν Ἰνδιῶν (ταινία κυανῆ, παρυφαὶ λευκαί).

Ἁγία Ἕδρα : Τάγμα Πίου Θ' (ταινία κυανῆ, ραβδώσεις ἐρυθραί)· τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου (ταινία ἐρυθρά, ραβδώσεις πορτοκαλλόχροοι)· τοῦ Ἁγίου Συλβέστρου (ταινία ἐρυθρομέλαινα)· τοῦ Παναγίου Τάφου (ταινία μέλαινα)· τοῦ τάγματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἅγιος Μαρῖνος : Τοῦ Ἐφίππου Τάγματος (ραβδώσεις κυανόλευκοι).

Αἴγυπτος: Τὸ τοῦ Νείλου (ταινία κυανῆ, ραβδώσεις πορτοκαλλόχροοι).

Αἰθιοπία: Τοῦ Μενελίκ· τῆς Σφραγῖδος τοῦ Σολομῶντος

Ἀλβανία: Τὸ παράσημον Μπέσα.

Ἀννάμ : Τοῦ Δράκοντος (κυανῆ ταινία, παρυφαὶ πορτοκαλλόχροοι):

Ἀννόβερον : Παράσημον τῶν Γουέλφων· τοῦ Χρυσοῦ Λέοντος· τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας· Φιλίππου τοῦ Μεγαθύμου· τοῦ Ἡγεμονικοῦ Οἴκου Χοεντζόλλερν.

Αὐστρία: Τῆς Μαρίας Θηρεσίας (ταινία λευκή, παρυφαὶ ἐρυθραί)· τοῦ Σιδηροῦ Στέμματος· τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ κυαναῖ)· τοῦ Χρυσομάλλου Δέρατος (ταινία πορφυρᾶ)· τοῦ Τευτονικοῦ Τάγματος· τοῦ Ἀκτινωτοῦ Σταυροῦ διὰ κυρίας (ταινία μέλαινα)· παράσημον Ἑταίρων Τιμῆς· τῆς Ἐλισάβετ Θηρεσίας (ταινία μέλαινα).

Βάδη: Τοῦ Καρόλου Φρειδερίκου· τοῦ Λέοντος τοῦ Τσέριγγεν· τῆς Πίστεως.

Βαυαρία: Τοῦ Ἁγίου Ὑβάρτου· τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ· τῆς Ἐλισάβετ· τῆς Ἁγίας Θηρεσίας διὰ κυρίας· τῆς Ἁγίας Ἄννης· τοῦ Λέοντος τοῦ Παλατινάτου· τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσήφ· τοῦ Στέμματος τῆς Βαυαρίας· τοῦ Ἁγίου Ἰωακείμ· τοῦ Λουδοβίκου.

Βέλγιον: Τοῦ Λεοπόλδου Α' (ταινία ἐρυθρά)· τοῦ Ἀφρικανικοῦ Ἀστέρος (ταινία κυανῆ)· τοῦ Λέοντος τοῦ Κονγκὸ (ταινία ἐρυθρά, ραβδώσεις κυαναῖ)· τοῦ Στέμματος (ταινία ἐρυθρά)· Λεοπόλδου τοῦ Β' (ταινία κυανῆ, ραβδώσεις μέλαιναι).

Βουλγαρία : Τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου (ταινία ἐρυθρά)· τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας (ταινία κυανῆ).

Βραζιλία : Τὸ παράσημον τοῦ Ρόδου· τοῦ Σταυροῦ τοῦ Νότου· τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ξίφους· τοῦ Χριστοῦ· τοῦ Ἀβίδ.

Βρούνσβικ: Τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Λέοντος.

Βυρτεμβέργη: Τῆς Ὄλγας δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα· τοῦ Χρυσοῦ Ἀετοῦ· τοῦ Στέμματος· τοῦ Φρειδερίκου· τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας· τῆς Πολιτικῆς Ἀξίας· τῆς Ζανζιβάρης· τοῦ Ἀκτινοβόλου Ἀστέρος.

Ἐν *Γαλλίᾳ* ἀρχαιότερα παράσημα, τὰ ὁποῖα κατηργήθησαν ὑπὸ τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ἦσαν τὸ τοῦ Βασιλικοῦ Στέμματος (Καρολομάγνος), τοῦ Λοβοῦ τοῦ Σπάρτου (Ἅγιος Λουδοβῖκος), τοῦ Ἀστέρος (Ἰωάννης), τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ (Λουδοβῖκος ΙΑ'), τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἐρρῖκος Γ'), συσταθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' καὶ καταργηθὲν ὁριστικῶς τῷ 1830, τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου (Λουδοβῖκος ΙΔ'), τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας. Ὁ Βοναπάρτης, γενόμενος Α' Ὕπατος, ἵδρυσε τῷ 1802 τὸν Λεγεῶνα τῆς Τιμῆς. Ἔκτοτε συνεστήθησαν καὶ διάφορα καὶ πολλὰ μετάλλια.

Δανία : Τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος (ταινία κυανῆ)· τοῦ Δαναβρὸγ (ταινία λευκή, παρυφαὶ ἐρυθραί).

Ἐσθονία: Τοῦ Σταυροῦ τῆς Ἐλευθερίας.

Ἡνωμένων Πολιτειῶν: Μετάλλια Τιμῆς τοῦ Κογκρέσου, ἓν διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, ἓν διὰ τὸ Ναυτικόν.

Ἰαπωνία : Τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἡλίου (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ λευκαί)· τοῦ Ἱεροῦ Θησαυροῦ· τοῦ Χρυσανθέμου (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ πορτοκαλλόχροοι).

Ἱσπανία: Τὸ Καλατράβα· τὸ δ' Ἀλκαντάρα· τοῦ Καρόλου Γ' (ραβδώσεις λευκαὶ ἐπὶ κυανοῦ)· τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ πορτοκαλλόχροοι)· τοῦ Χρυσομάλλου Δέρατος (ταινία ἐρυθρά)· τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Καθολικῆς (ταινία λευκή, ραβδώσεις πορτοκαλλόχροοι)· τῆς Ἁγίας Ἑρμηνεγίλδης· τοῦ Τάγματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου διὰ τοὺς κληρικούς· τῆς Παναγίας τοῦ Μοντεσάτ· τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου· τοῦ Ἀλφόνσου ΙΒ' (ταινία πορφυρᾶ)· τοῦ Στέμματος τῆς Ἐλευθερίας.

Ἰταλία : Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· τοῦ Ἰταλικοῦ Στέμματος (ταινία λευκή, ραβδώσεις ἐρυθραί)· τῶν Ἁγίων Μαυρικίου καὶ Λαζάρου· τοῦ Στρατιωτικοῦ Σαβαυδικοῦ Τάγματος (ραβδώσεις κυαναῖ ἐπὶ κυανοῦ)· τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου· τοῦ Πολιτικοῦ Σαβαυδικοῦ Τάγματος· τοῦ Κωνσταντίνου· τοῦ Φραγκίσκου Α'.

Καμπόντζ: Τὸ τοῦ ὁμωνύμου βασιλικοῦ τάγματος.

Κίνα : Τὸ τοῦ Δράκοντος (ταινία πορτοκαλλόχρους)· τὸ τοῦ Διπλοῦ Δράκοντος.

Λεττονία: Λακπλεσίς· τῶν Τριῶν Ἀστέρων.

Λιθουανία: Βυτίς· Ζεδιμινάλ.

Λουξεμβοῦργον: Τοῦ Δρυΐνου Στέμματος.

Μονακό: Τοῦ Ἐφίππου Τάγματος τοῦ Ἁγίου Καρόλου (ραβδώσεις λευκαὶ ἀπὸ ἐρυθροῦ).

Νικαράγουα: Σὰν Ζουάν.

Νοτιοσλαυΐα : Τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ κυαναῖ)· τοῦ Ἀστέρος τοῦ Καραγεώργεβιτς (παρυφαὶ ἐρυθραὶ ἐπὶ λευκοῦ)· τοῦ Δανήλου τοῦ Μαυροβουνίου (παρυφαὶ κυαναῖ ἐπὶ λευκοῦ).

Ὁλλανδία: Τοῦ Γουλιέλμου· τοῦ Δρυΐνου Στέμματος· τοῦ Ὁλλανδικοῦ Στέμματος.

Πανάγιος Τάφος : Σταυρὸς τοῦ Παναγίου Τάφου, ἀναρτώμενος ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ διὰ πορφυρᾶς ταινίας καὶ περιέχων πολλοστημόριον Τιμίου Ξύλου.

Παναμᾶς : Τῆς Ἀλληλεγγύης.

Περσία: Τοῦ Λέοντος καὶ Ἡλίου (ταινία πρασίνη).

Πολωνία : Τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ (ταινία κυανῆ)· τῆς Στρατιωτικῆς Ἀξίας (ταινία κυανῆ, ραβδώσεις μέλαιναι)· τῆς Ἀνασυσταθείσης Πολωνίας.

Πορτογαλλία: Τοῦ Τάγματος τοῦ Χριστοῦ (ταινία ἐρυθρά)· τοῦ Ἀβὶδ (ταινία πρασίνη)· τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ξίφους (ταινία πορφυρᾶ)· τῆς Συλλήψεως τῆς Παναγίας τῆς Βιλλαβιθόσα· τῆς Ἁγίας Ἰσαβέλλας καὶ τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ.

Πρωσσία : Τοῦ Βασιλικοῦ Στέμματος· τοῦ Κύκνου· τοῦ Στέμματος τοῦ Βένδες· τοῦ Ἐρυθροῦ Ἀετοῦ· τοῦ Μέλανος Ἀετοῦ· τῆς Πολιτικῆς Ἀξίας· τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ· τοῦ Σιδηροῦ Σταυροῦ (ταινία μέλαινα, παρυφαὶ λευκαί)· τῆς Στρατιωτικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἀξίας (ταινία μέλαινα, παρυφαὶ λευκαὶ λεπταί)· τοῦ Τάγματος τῆς Λουΐζης διὰ κυρίας· τοῦ Ἱππογρίφου τοῦ Φοίνικος· τῆς Μελίτης ἢ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Ρουμανία : Τοῦ Ἀστέρος (ταινία ἐρυθρά, διπλαῖ κυαναῖ παρυφαί)· τῆς Ἐλισάβετ διὰ κυρίας· τοῦ Στέμματος (ταινία κυανῆ, παρυφαὶ λευκαί)· Μιχαὴλ τοῦ Ἀνδρείου (ταινία πορφυρᾶ, παρυφαὶ λευκαί).

Ρωσία : (ἐπὶ αὐτοκρατορίας). Τοῦ Ἁγίυυ Ἀνδρέου· τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ· τῆς Ἁγίας Ἄννης· τοῦ Ἁγίου Στανισλάου· τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης· τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέφσκι· τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου (βλ. κατ. καὶ Σοβιετικὴ Ρωσία).

Σαξωνία: Τοῦ Στέμματος· τοῦ Ἁγίου Ἰωακείμ· τοῦ Ἁγίου Ἐρρίκου· Ἀλβέρτου τοῦ Γενναίου· τοῦ Λευκοῦ Ἱέρακος· τῆς Ἁγίας Σιδωνίας διὰ τὰς κυρίας· τῆς Ἀξίας.

Σερβία : Τοῦ Τακόβου· τοῦ Λευκοῦ Ἀετοῦ· τοῦ Ἁγίου Σάβα.

Σιάμ : Τοῦ Στέμματος· τοῦ Λευκοῦ Ἐλέφαντος.

Σοβιετικὴ Ρωσία : (U. R. S. S): Τῆς Ἐρυθρᾶς Σημαίας.

Σουηδία: Τῶν Σεραφείμ· τοῦ Ξίφους· τοῦ Ἁγίου Ὀλάφ· τοῦ Πολικοῦ Ἀστέρος (ταινία μέλαινα)· τοῦ Βάζα (ταινία πρασίνη).

Τουρκία: Τῆς Ἡμισελήνου· Μεδζιδιὲ (ταινία ἐρυθρά, παρυφαὶ πορτοκαλλόχροοι)· Ὀσμανιὲ (ταινία πρασίνη, παρυφαὶ ἐρυθραί)· Σεφακὰτ διὰ κυρίας.

Τσεχοσλοβακία: Τοῦ Σοκόλ· τοῦ Λευκοῦ Λέοντος.

Τύνις : Νιχὰμ Ἰφτιχάρ.

Φινλανδία: Τῆς Ἀνεξαρτησίας (ταινία πορτοκαλλόχρους)· τοῦ Λευκοῦ Ρόδου (ταινία κυανῆ).

Τὸ παράσημον, κατασκευαζόμενον ἐξ ἀργύρου καὶ ἐγκαύστου ἢ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐγκαύστου, σπανίως δὲ καὶ ἀδαμαντοκόλλητον, εἰς σχῆμα σταυροῦ ἢ περιδεραίου ἢ μεταλλίου ἢ ἀστέρος, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διαφόρων βαθμῶν. Οὕτως οἱ φέροντες αὐτὸ δύνανται νὰ εἶναι ἱππόται ἀργυροῦ ἢ χρυσοῦ παρασήμου, ταξιάρχαι, ἀνώτεροι ταξιάρχαι, μεγαλόσταυροι. Οἱ τῶν δύο πρώτων βαθμῶν φέρουσι τὸ παράσημον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ στήθους, οἱ ταξιάρχαι ἀνηρτημένον ἀπὸ ταινίας περιβαλλούσης τὸν τράχηλον, ὑπὸ τὸ περιλαίμιον οἱ στρατιωτικοί, ἐπὶ τοῦ περιλαιμίου οἱ μὴ τοιοῦτοι. Τῶν ἀνωτέρων ταξιαρχῶν τὸ παράσημον συνοδεύεται ὑπὸ ἀστέρος, ὁ ὁποῖος φέρεται ἐπὶ τοῦ στήθους, ὁμοίως συνοδεύεται ὑπὸ ἀστέρος καὶ τὸ παράσημον τοῦ μεγαλοσταύρου, τὸ ὁποῖον ἀναρτᾶται ἀπὸ μεγάλης ταινίας φερομένης ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὤμου πρὸς τὴν ἑτέραν πλευράν.

Τὸ παράσημον εἰς τὸ ἀνεπίσημον ἔνδυμα ἀναπληροῦται ἀναλόγως τοῦ α' ἢ β' βαθμοῦ τοῦ φέροντος αὐτὸ ὑπὸ λεπτῆς ταινίας ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς κομβιοδόχης καθέτως πρὸς τὴν παρυφὴν τοῦ ρεβὲρ τοῦ ἐνδύματος ἢ ὑπὸ μικροῦ κορύμβου (ροζέττας). Οἱ τῶν λοιπῶν βαθμῶν φέρουσι μεγαλύτερον κόρυμβον. Ἡ λεπτὴ ταινία καὶ ὁ μικρὸς ἢ μέγας κόρυμβος φέρονται καὶ εἰς τὴν κομβιοδόχην τοῦ ἐπανωφορίου. Οὐδεὶς δύναται νὰ λάβῃ ἀνώτερον παράσημον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἤδη τὰ παράσημα τῶν κατωτέρων βαθμῶν. Ὁ εἰς ὃν ἀπονέμεται παράσημον ξένης ἐπικρατείας δὲν δύναται νὰ φέρῃ αὐτὸ ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Ὁ φέρων παρανόμως παράσημον διώκεται ποινικῶς. Ὁ ὑπήκοος κράτους τινὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῇ παράσημον ἄλλου κράτους βαθμοῦ κατωτέρου ἐκείνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔχει τυχὸν τιμηθῇ ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Πλείονα παράσημα τοῦ ἑνὸς φέρομεν κατὰ τὴν ἑξῆς σειρὰν ἀπὸ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά· πρῶτον τὸ παράσημον τῆς ἰδίας ἡμῶν πατρίδος καὶ ἔπειτα τὰ ξένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνήθως προτιμᾶται τὸ τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ νεκροῦ δὲν τίθεται παράσημον. Κατὰ τὴν κηδείαν τὰ παράσημα

Digitized by Google

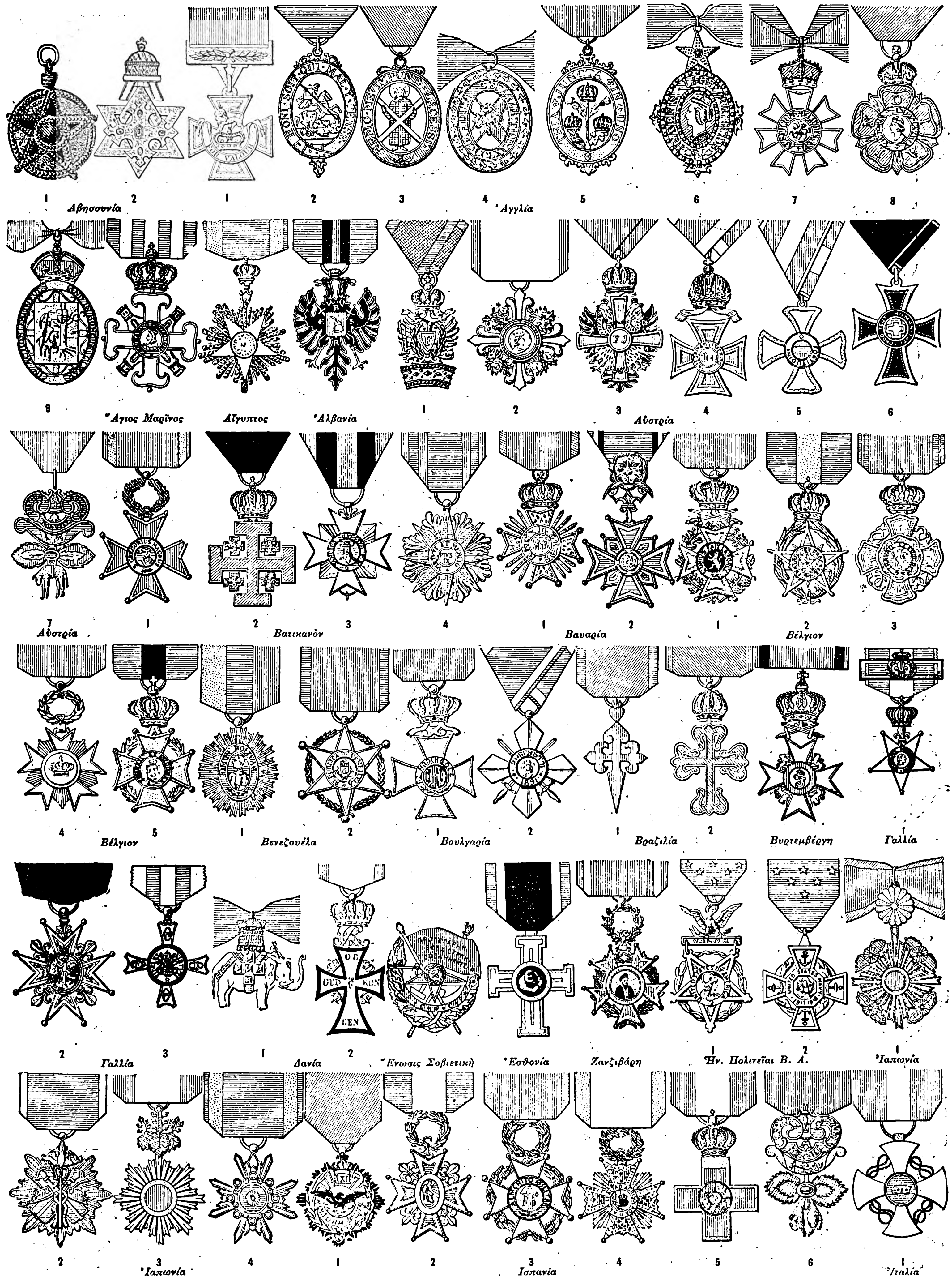

Ἀβησσυνία: 1. Ἀστὴρ τῆς Αἰθιοπίας. 2. Σφραγὶς τοῦ Σολομῶντος. *Ἀγγλίας:* 1. Σταυρὸς τῆς Βικτωρίας. 2. Τῆς περικνημῖδος 3. Τῆς ἀκάνθης. 4. Τοῦ Ἁγίου Πατρικίου. 5. Τοῦ Λουτροῦ (πολιτικόν). 6. Ἀστὴρ τῶν Ἰνδιῶν. 7. Τῶν ἁγίων Μιχαὴλ καὶ ἁγίου Γεωργίου. 8. Τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἰνδιῶν. 9. Τῶν Ἱπποτῶν τῆς τιμῆς. *Ἅγιος Μαρῖνος:* Τοῦ Τάγματος τῶν Ἱππέων. *Αἴγυπτος:* Τοῦ Νείλου. *Ἀλβανία:* Τοῦ Τάγματος τοῦ Μπέσα. *Αὐστρία:* 1. Τοῦ σιδηροῦ στέμματος. 2. Τῆς Ἐλισάβετ. 3. Τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ. 4. Τοῦ Λεοπόλδου. 5. Τῆς Μαρίας Θηρεσίας. 6. Τεκτονικόν. 7. Τοῦ χρυσομάλλου δέρατος. *Βατικανόν:* 1. Τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. 2. τοῦ Παναγίου Τάφου. 3. Τοῦ Ἁγίου Συλβέστρου. 4. Τοῦ Πίου Θ΄. *Βαυαρία:* 1. Τοῦ Ἁγίου Οὐμβέρτου. 2. Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. *Βέλγιον:* Τοῦ Λεοπόλδου Α΄. 2. Τοῦ Ἀφρικανικοῦ Ἀστέρος. 3. Τοῦ Λέοντος τοῦ Κογκό. 4. Τοῦ Στέμματος. 5. Τοῦ Λεοπόλδου Β΄. *Βενεζουέλα:* 1. Τοῦ ἐλευθερωτοῦ. 2. Τῆς ἀξίας. *Βουλγαρία:* 1. Τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου. 2. Τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας. *Βραζιλία:* 1. Τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τῆς σπάθης. 2. Τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου ντ' Ἀβίζ. *Βυρτεμβέργη:* Τοῦ Στέμματος τῆς Βυρτεμβέργης. *Γαλλία:* 1. Τῆς πίστεως. 2. Τοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. 3. Τοῦ Ποντιφικοῦ σταυροῦ. *Δανία:* 1. Τοῦ ἐλέφαντος. 2. Τοῦ Ντάνεμπρογκ. *Ἕνωσις Σοβιετική:* Τῆς ἐρυθρᾶς σημαίας. *Ἐσθονία:* Τοῦ σταυροῦ τῆς ἐλευθερίας. *Ζανζιβάρη;* Τοῦ λάμποντος ἀστέρος. *Ἡν. Πολιτεῖαι Β. Α.:* 1. Τιμητικὸν μετάλλιον τοῦ Κογκρέσσου (Στρατιωτικόν). 2. Τιμητικὸν μετάλλιον τοῦ Κογκρέσσου (Ναυτικόν). *Ἰαπωνία:* 1. Τῶν Χρυσανθέμων. 2. Τοῦ χρυσοῦ ἱέρακος. 3. Τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. 4. Τοῦ ἱεροῦ θησαυροῦ. *Ισπανία:* 1. Τοῦ Ἀλφόνσου ΙΒ΄. 2. Τοῦ Καρόλου Γ΄. 3. Τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου. 4. Τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Καθολικῆς. 5. Τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας. 6. Τοῦ Χρυσομάλλου δέρατος. *Ἰταλία* 1. Τοῦ στέματος τῆς Ἰταλίας.

Digitized by Google

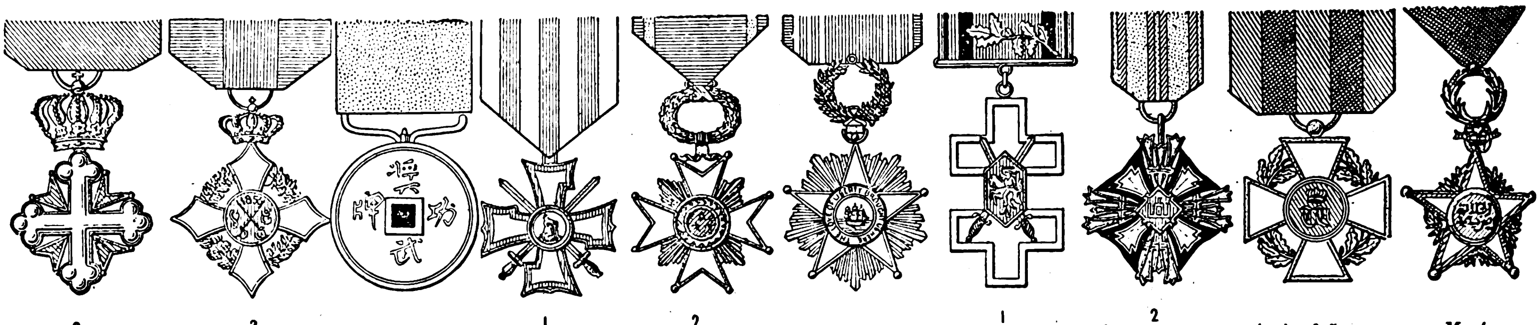

2 ʽΙταλία 3 — Κίνα — 1 Λεττονία 2 — Λιβερία — 1 Λιθουανία 2 — Λουξεμβοῦργον — Μαρόκον

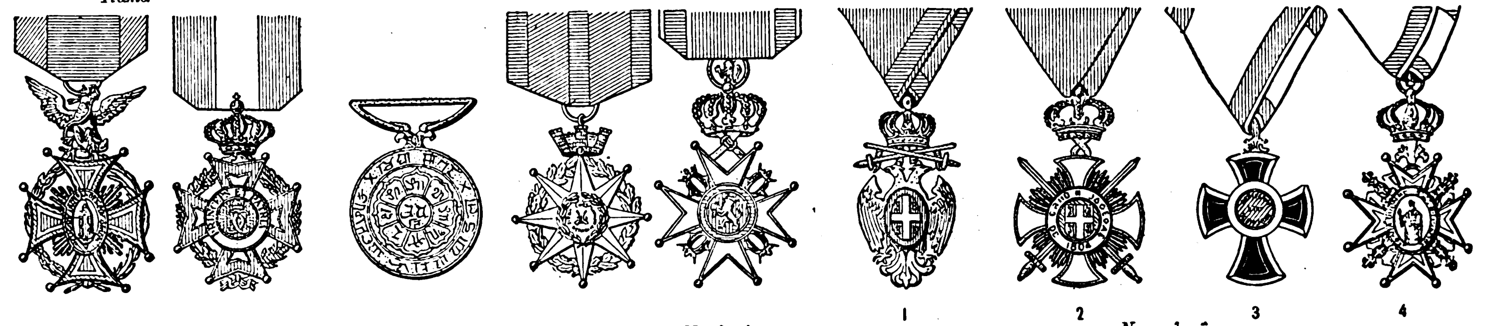

Μεξικὸν — Μονακὸ — Νεπάλη — Νικαράγουα — Νορβηγία — 1 2 Νοτιοσλαυΐα 3 4

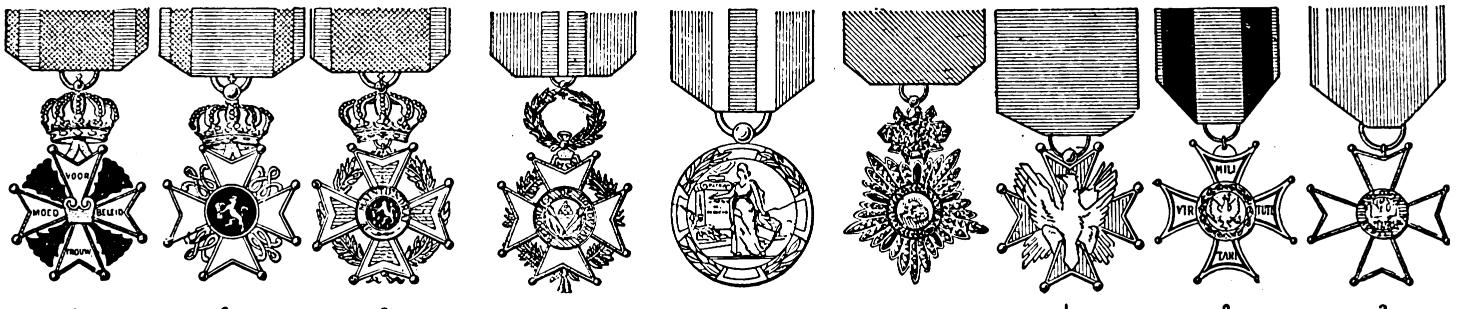

1 2 ʽΟλλανδία 3 — ʽΟνδούρα — Παναμᾶς — Περσία — 1 2 Πολωνία 3

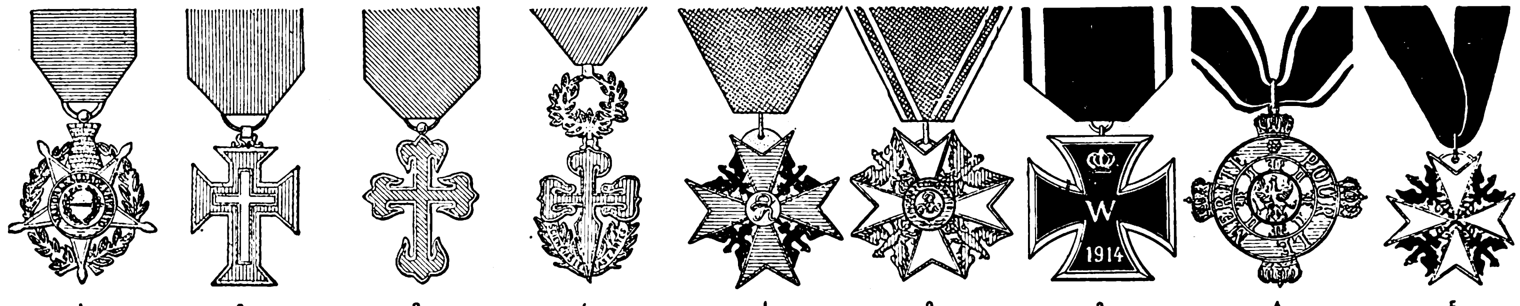

1 2 Πορτογαλία 3 4 — 1 2 3 Πρωσσία 4 5

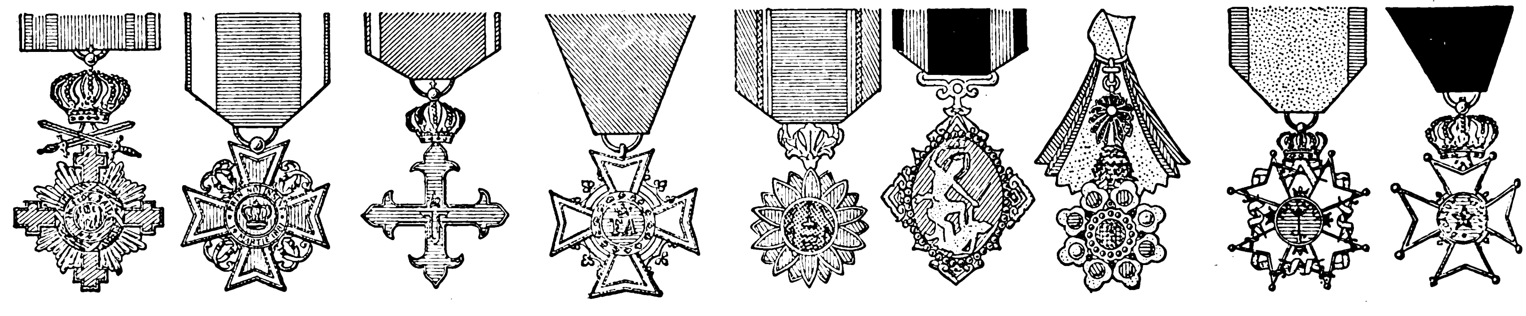

1 2 Ρουμανία 3 — Σαξωνία — 1 2 Σιὰμ 3 — 1 Σουηδία 2

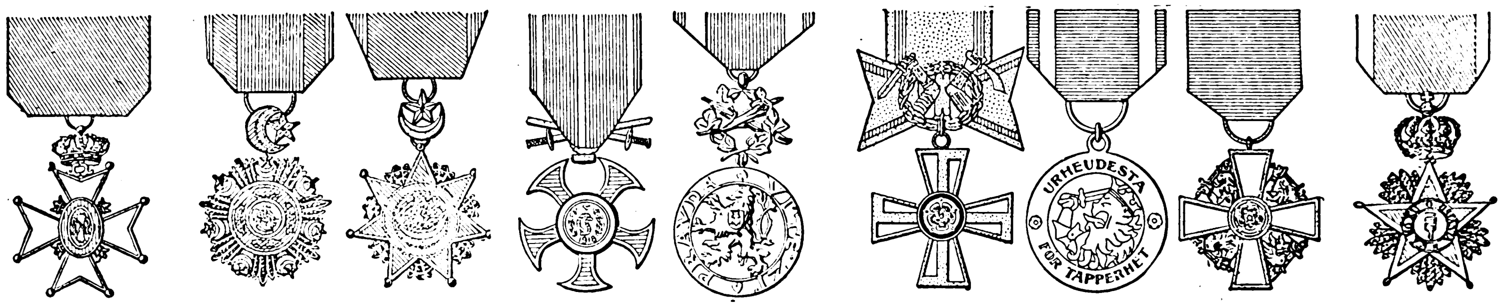

3 Σουηδία — 1 Τουρκία 2 — 1 Τσεχοσλοβακία 2 — 1 2 Φινλανδία 3 — Χαβάϊ νῆσοι

2. Τῶν ʽΑγίων Μαυρικίου καὶ Λαζάρου. 3. Στρατιωτικὸν τῆς Σαβοΐας. *Κίνα*: Τοῦ δράκοντος. *Λεττονία*: 1. Τοῦ Λακπλεσσίς. 2. Τῶν τριῶν ἀστέρων. *Λιβερία*: Τῆς ἀφρικανικῆς ʼΑναγεννήσεως. *Λιθουανία*: 1. Τοῦ Βύτις. 2. Τοῦ Γεντιμίνας. *Λουξεμβούργον*: Τοῦ δρυΐνου στέμματος. *Μαρόκον*: Τοῦ Οὐϊσσὰμ ʼΑλαουΐτ. *Μεξικόν*: Τῆς Παναγίας τῆς Γουαδελούπης. *Μοναχό*. Τοῦ ʽΑγίου Καρόλου. *Νεπάλη*· Τοῦ ἀστέρος Γκόρηχα Σαραβάτι. *Νικαράγουα*: Τοῦ ʽΑγίου ʼΙωάννου. *Νορβηγία*.: Τοῦ ʽΑγίου ʼΌλαφ. *Νοτιοσλαυΐα*. 1. Τοῦ λευκοῦ ἀετοῦ. 2. Τοῦ ἀστέρος τῶν Καραγεώργεβιτς. 3. Τοῦ Δανήλου τοῦ Μαυροβουνίου. 4. Τοῦ ʽΑγίου Σάβα. *ʽΟλλανδία*: 1. Τοῦ Γουλιέλμου. 2. Τοῦ ʽΟλλανδικοῦ λέοντος. 3. Τῆς ʼΟράγγης - Νασσάου. *ʽΟνδούρα*: Τῆς ʽΑγίας Ρόζας τοῦ πολιτισμοῦ. *Παναμᾶς*: Τῆς ἀλληλεγγύης. *Περσία*: Τοῦ λέοντος καὶ τοῦ ἡλίου. *Πολωνία*: 1. Τοῦ λευκοῦ ἀετοῦ. 2. Τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας. 3. Τῆς ἀναγεννηθείσης Πολωνίας. *Πορτογαλία*: 1. Τοῦ πύργου καὶ τῆς σπάθης. 2. Τοῦ Χριστοῦ. 3. Τοῦ ʼΑβίζ. 4. Τοῦ ʼΙακώβου τῆς σπάθης. *Πρωσσία*: 1. Τοῦ μέλανος ἀετοῦ. 2. Τοῦ ἐρυθροῦ ἀετοῦ. 3. Τοῦ σιδηροῦ σταυροῦ. 4. Τῆς ἀξίας (διὰ πολίτας). 5. Τῆς Μάλτας ἢ τοῦ ʽΑγίου ʼΙωάννου. *Ρουμανία*: 1. Τοῦ ἀστέρος τῆς Ρουμανίας. 2. Τοῦ στέμματος τῆς Ρουμανίας. 3. Τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γενναίου. *Σαξωνία*: Τοῦ στέμματος. 1. Τοῦ στέμματος τοῦ Σιάμ. 2. Τοῦ Ράμα. 3 Τοῦ ʽΑγίου Τάγματος. *Σουηδία*: 1. Τοῦ Τάγματος τῆς σπάθης. 2. Τοῦ πολικοῦ ἀστέρος. 3. Τοῦ Βάζα. *Τουρκία*: 1. Τοῦ Μετζηντιέ. 2. Τοῦ ʼΟσμανιέ. *Τσεχοσλοβακία*: Τοῦ Σοκόλ. 2. Τοῦ λευκοῦ λέοντος. *Φινλανδία*: 1. Τοῦ σταυροῦ τῆς ἀνεξαρτησίας. 2. Μετάλλιον τῆς ἀνεξαρτησίας. 3. Τοῦ λευκοῦ ρόδου. *Χαβάϊ νῆσοι*: Τοῦ ἀστέρος τῆς ʼΩκεανίας.

Digitized by Google

φέρονται ἐπὶ μαξιλαρίου ὑπὸ ἀξιωματικοῦ. Ἐπικράτειαί τινες δὲν ἀπονέμουσι παράσημα. Ἄλλαι ἀπονέμουσι τοιαῦτα μόνον εἰς ὑπηκόους των, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαγορεύουσι τὴν ἀποδοχὴν ξένων παρασήμων, καὶ ἄλλαι ἀπονέμουσι παράσημα μόνον εἰς ξένους. Παρασήμων τινῶν ἡ ἀπονομὴ συνωδεύετο καὶ ὑπὸ ἀπονομῆς ἰσοβίου συντάξεως. Ἄλλα παράσημα φέρονται ἐπὶ εἰδικῶν στολῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεσαιωνικῶν. Περίεργος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς συστάσεως παρασήμων τινῶν. Τὸ Ἱπποτικὸν Τάγμα τῆς Περικνημῖδος συνεστήθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Ἐδουάρδου Γ´ τῷ 1348. Λέγεται ὅτι ἔχει ὡς ἀρχὴν τὸ ἑπόμενον ἐπεισόδιον: Εἴς τινα αὐλικὴν συγκέντρωσιν ἔπεσεν ἡ περικνημὶς τῆς ἀριστερᾶς κνήμης τῆς κομίσσης Σώλσβαρυ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπροθυμοποιήθη νὰ τὴν ἀνασηκώσῃ καὶ νὰ τὴν ἀποδώσῃ εἰς τὴν κόμισσαν. Οἱ παριστάμενοι αὐλικοὶ ἐμειδίασαν ἐπὶ τούτῳ κάπως σκωπτικῶς καὶ προσβλητικῶς διὰ τὴν κόμισσαν. «Ἀνάθεμα ποῦ βάνει κακὸ ὁ νοῦς του» εἶπεν ὁ βασιλεύς, προσθέτων ὅτι οἱ σκῶπται θὰ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς πολὺ εὐτυχεῖς νὰ ἐπιτύχουν τοιαύτην ταινίαν καὶ συνέστησε τὸ Ἱπποτικὸν Τάγμα τῆς Περικνημῖδος ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀποτελούμενον ὑπὸ 25 ἱπποτῶν, ἐκτὸς τοῦ βασιλέως, τοῦ διαδόχου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλοπαίδων. Ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου παρασήμου φέρεται γαλλιστὶ ἡ ἄνω ῥῆσις: «Honni soit qui mal y pense». Οἱ τιμώμενοι δι' αὐτοῦ φέρουσιν εἰδικὴν στολὴν καὶ πλὴν τῶν λοιπῶν πολυτελεστάτων διασήμων κυανῆν περικνημῖδα ὑπὸ τὸ ἀριστερὸν γόνυ. Τὸ ἀγγλικὸν Ἱπποτικὸν Τάγμα τοῦ Λουτροῦ συνεστήθη τῷ 1399 ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Δ´. Ὁ βασιλεὺς οὗτος εὑρισκόμενος εἰς τὸ λουτρόν του διέκοψεν αὐτό, διὰ νὰ ἀκροασθῇ ἀμέσως τὰ παράπονα δύο χηρῶν. Λέγεται ὅτι τὴν πρᾶξίν του αὐτὴν ἐθεώρησεν ἐξαιρετικῶς ἀξιέπαινον καὶ ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτον διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἄνω ἱπποτικοῦ τάγματος. Κατ' ἄλλους ἡ προσωνυμία τοῦ τάγματος ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀρχικῶς οἱ ἱππόται αὐτοῦ ἐλάμβανον λουτρὸν ἐξαγνισμοῦ. Ἔμβλημα τοῦ ἀντιστοίχου παρασήμου λατινιστὶ «Τρία (στέμματα) ἡνωμένα εἰς ἕν». Τ. Δ.

— *[Ναυτ.]* Ἀρχαιοελληνικὸς ναυτικὸς ὅρος (*Πλουτάρχ.* Ἠθ. Α, 160), ὅστις ἐσήμαινεν εἶδος *ἀκροστολίου*, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ γλυπτικῆς παραστάσεως τιθεμένης εἰς τὴν πρῷραν τῶν πλοίων καὶ ἐφ' ἑκατέρας τῶν παρειῶν, συμμετρικῶς δὲ πρὸς τὴν στεῖραν. Ἦσαν δὲ ταῦτα παραστάσεις ἐναλίων τεράτων ἢ καὶ χρυσοῖ χηνίσκοι ἰδίως εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ναῦς (Aureus anserculus) ἢ κεφαλαὶ κάπρων, κριῶν κλπ. Ἰδίως ὅμως τὰ παράσημα, κατ' ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ἀπετελοῦντο ἐκ παραστάσεως σχετικῆς πρὸς τὴν ὀνομασίαν τοῦ πλοίου. Οὕτω ὁ Λουκιανὸς (Πλοῖον ἢ εὐχαὶ § 5) περιγράφων σιταγωγὸν νῆα «Ἶσιδα» προσεγγίσασαν εἰς Πειραιᾶ κατὰ τὸν ἀπὸ Αἰγύπτου πρὸς Ἰταλίαν πλοῦν της, λέγει περὶ αὐτῆς «τὴν ἐπώνυμον τῆς νεὼς θεὸν ἔχουσα, τὴν Ἶσιν, ἑκατέρωθεν». Διετηρήθη δὲ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἡ τοιαύτη συνήθεια· οὕτω τὰ πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος «Ἄρης» «Ἀθηνᾶ», «Θεμιστοκλῆς» καὶ ἄλλα εἶχον ἀκροστόλια, παράσημα τῶν ὀνομασιῶν των, ἅτινα εὕρηνται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας· ἐπίσης καὶ εἰς τὰ μεταγενέστερα πλοῖά μας, ἐμπορικά τε καὶ πολεμικά, ὡς «Ἀμαλία», «Ἀμφιτρίτη», «Κεραυνὸς» «Ἄρης» καὶ ἄλλα, διετηρήθη ἡ συνήθεια τῶν παρασήμων, ἔν τινι δὲ μέτρῳ καὶ εἰς τὰ ξένα πλοῖα καὶ δὴ τὰ ἀγγλικά. Σ. Ε. Λ.

παράσημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ γνήσιος, κίβδηλος, νόθος, παρακεκομμένος, ἰδίᾳ ἐπὶ νομισμάτων.

παρασημοφορία (ἡ)· ἀπονομὴ παρασήμου.

παρασημοφορῶ (*—έω*)· κοσμῶ, τιμῶ διὰ παρασήμου, ἀπονέμω παράσημον: «ἐπαρασημοφορήθη παρὰ τοῦ βασιλέως».

παρασθένος (τό)· ὅρος χημικός, ἄλλως *παρατομικότης*.

παρασιπάρια (τὰ) (κοιν. *κουρτελάτσες τῶν κούντρων* ἢ *κοντρακουρτελατσίνια*) *[Ναυτ.]*. Τὰ μικρότερα τῶν παριστίων ἐκπεταννύμενα εἰς τοὺς μεγάλους δρόμωνας, παρὰ τὸν σίπαρον καὶ τὸ σιπάριον, οὐδέποτε ὅμως παρὰ τὴν σιπαρίδα, ὅταν ὁ ἄνεμος εἶναι λεπτὸς ἢ ὀλίγος καὶ λεῖος. Σ. Ε. Λ.

παρασίτης (ὁ) (Parasit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν βορικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου χλωριοῦχον. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ βορακίτου, εἰς τὴν ὁποίαν μεταπίπτει οὗτος κατ' ἐπιφάνειαν ἀλλοιούμενος, ἀπαντᾷ δὲ εἰς ἰνώδη συσσωματώματα. Γ. Β.

παρασιτία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις παράσιτος.

παρασιτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς παράσιτον, ὁ τοῦ παρασίτου: «παρασιτικὸς βίος».— Ἐπίρρ. ***παρασιτικῶς***.

παρασιτισμὸς (ὁ)· τὸ νὰ εἶναί τις παράσιτος, τὸ νὰ ζῇ παρασιτικῶς.

—*[Βοτ.]* *Παρασιτισμὸς* καλεῖται ὁ ὑποχρεωτικὸς συνεταιρισμὸς δύο ὀργανισμῶν ζώντων (φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν), ἐξ ὧν ὁ εἷς μόνον εἶναι ἱκανὸς νὰ παρασκευάζῃ τὰς πρὸς συντήρησίν του ἀναγκαίας τροφάς, ὀφείλει δὲ νὰ τρέφῃ καὶ τὸν ἕτερον, ἀνίκανον νὰ ζήσῃ ἄνευ τοῦ πρώτου. Ὁ πρῶτος καλεῖται *ξενιστὴς* καὶ ὁ δεύτερος *παράσιτον*. Ὁ ξενιστὴς ἐν τῷ ἑτεροβαρεῖ τούτῳ συνεταιρισμῷ ὑφίσταται διαφόρους βλάβας, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ καταλήξουν καὶ εἰς τὴν ἐξαφάνισίν του, ἡ ὁποία συνήθως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ παρασίτου. Ὅταν ὁ συνεταιρισμὸς εἶναι ἀμφοτεροβαρής, ἤτοι ὅταν ἀμφότεροι οἱ ὀργανισμοὶ πληροῦν ἀμοιβαίως τὰς ἀνάγκας των, τότε ἔχομεν τὴν *συμβίωσιν*. Κοινότατον παράδειγμα παρασιτισμοῦ εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν κυάμων προσκόλλησις τῆς ὀροβάγχης (κοιν. *λύκου*), φυτοῦ στερουμένου χλωροφύλλης, ἡ ὁποία ἀπορροφεῖ τὰς ἀναγκαιούσας εἰς αὐτὴν τροφὰς ἀπὸ τὰς ρίζας τῶν κυάμων, οἱ ὁποῖοι φθίνουν ἐφόσον ἡ ὀροβάγχη ἀναπτύσσεται. Ε. Τ. Ε.

παρασιτοκτόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κτείνων, ὁ φονεύων τὰ παράσιτα: «φάρμακον παρασιτοκτόνον».

παρασιτολογία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὴν σπουδὴν καὶ τὴν περιγραφὴν ζωϊκῶν εἴτε φυτικῶν *παρασίτων*, τῶν βιούντων εἴτε ἐπὶ ζῴων εἴτε ἐπὶ φυτῶν. Ἡ παρασιτολογία ἐξετάζει τὴν βιολογίαν τῶν παρασίτων, τὰς βλάβας καὶ τὰς ἀλλοιώσεις τὰς ὁποίας προξενοῦν ἐπὶ τῶν *ξενιστῶν* καὶ τὰ μέσα προλήψεως τῆς προσβολῆς καὶ καταπολεμήσεως τῶν παρασίτων. Ἡ παρασιτολογία δὲν εἶναι αὐτοτελὴς ἐπιστήμη, ἀναλόγως δὲ τῶν ξενιστῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἐνδιαφέρεται, προσκολλᾶται εἴτε εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ δὴ τὴν μικροβιολογίαν καὶ τὴν γενικὴν παθολογίαν, ἐφόσον ξενιστὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, εἴτε εἰς τὴν κτηνιατρικήν, ἐφόσον ξενισταὶ εἶναι τὰ κατοικίδια ζῷα, εἴτε εἰς τὴν φυτοπαθολογίαν, ἐφόσον ξενισταὶ εἶναι τὰ φυτά. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ παράσιτα, περιλαμβάνει τὴν κυρίως παρασιτολογίαν, ἐξετάζουσαν τὰ ζωϊκὰ παράσιτα, ἤτοι πρωτόζῳα καὶ ἀσπόνδυλα, πλὴν τῶν ἀρθροπόδων, καὶ σπονδυλωτά, τὴν ἐφηρμοσμένην ἐντομολογίαν, περιλαμβάνουσαν τὰ ἔντομα καὶ τὰ λοιπὰ ἀρθρόποδα παράσιτα, καὶ τὴν ἐφηρμοσμένην μυκητολογίαν, περιλαμβάνουσαν τοὺς μύκητας καὶ τὰ ἀνώτερα φυτικὰ παράσιτα. Ἡ παρασιτολογία τοῦ ἀνθρώπου ἀνεπτύχθη εἰς ἴδιον κλάδον ἤδη ἀπὸ τοῦ 1850, λόγῳ δὲ τῆς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητός της εἰς πολλὰ πανεπιστήμια ἔχουσιν ἱδρυθῇ ἰδιαίτεραι ἕδραι διδασκαλίας αὐτῆς. Ε. Τ. Ε.—Κ. Κ. Κ.

παράσιτον (τό)· φυτὸν ἢ ζῷον τρεφόμενον ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἄλλου σώματος, ὡς οἱ μύκητες, ὁ φθεὶρ κ. τ. τ.

— *[Μικροβιολ.]* Θεωροῦμεν ὡς *παράσιτα* τοὺς ἐκ ζῴων ἢ φυτῶν προερχομένους ὀργανισμούς, οἵτινες ἐπὶ μέρος ἢ καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν τρέφονται καὶ ζῶσιν ἐπὶ ἑτέρων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν ὄντων, ἅτινα καλοῦμεν *ξενιστάς*. Ἐκ τῶν παρασίτων τὰ μὲν προερχόμενα ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου ὀνομάζονται *ζωϊκὰ* ἢ *ζῳοπαράσιτα*, τὰ δὲ ἐκ τοῦ φυτικοῦ, *φυτικὰ* ἢ *φυτοπαράσιτα*. Κατά τινας συγγραφεῖς εἰς τὰ παράσιτα δέον νὰ ὑπαχθῶσι καὶ ὅλα τὰ εἴδη τῶν μικροβίων. Κατ' ἄλλους ὅμως μόνον τὰ παθογόνα τούτων πρέπει νὰ ὀνομάζωνται παράσιτα, ὡς τρεφόμενα ἐκ ζώντων ὀργανισμῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *σαπρόφυτα*, ἅτινα τρέφονται ἐκ νεκρῶν οὐσιῶν. Τέλος ἕτεροι ὑποστηρίζουσιν ὅτι ὡς παράσιτα πρέπει νὰ θεωρῶνται τὰ τελειότερά πως ἐκ τῶν κατωτέρων ζῴων καὶ φυτῶν, ὡς μικρόβια δὲ τὰ μικροσκοπικὰ ὄντα τῆς κατωτάτης βαθμῖδος τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου. Τὰ ἐπὶ ζῴων βιοῦντα παράσιτα καλοῦνται *ἐπίζῳα*, τὰ δὲ ἐπὶ φυτῶν *ἐπίφυτα*.

Προέλευσις καὶ κατάταξις τῶν παρασίτων. Τὰ ζωϊκὰ παράσιτα προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν πρωτοζῴων, μεσοζῴων, κοιλεντερικῶν, μαλακίων, ἀραχνοειδῶν, ἐντόμων, ἐγχυματοζῴων, βρυοζῳαρίων καί τινα ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ἰχθύων. Τὰ φυτικὰ προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν μυκήτων καὶ τῶν φανερογάμων. Ἐκ τῶν ἐπιζῴων παρασίτων τὰ ζῶντα εἰς ξενιστὰς ὡρισμένης φύσεως καλοῦνται *ἀληθῆ* ἢ *ὑποχρεωτικά*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *προαιρετικὰ* ἢ *τυχαῖα*, ἅτινα καὶ εἰς ζῶντας ὀργανισμούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὠργανωμένα νεκρὰ ὑποστρώματα δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν. Ἐκ τῶν ὑποχρεωτικῶν παρασίτων, τινὰ δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσι καὶ ἐπὶ τεχνητῶν ὑποστρωμάτων, ἐκ δὲ τῶν προαιρετικῶν καὶ τῶν σαπροφύτων τινὰ δύνανται νὰ μετατραπῶσι καὶ εἰς ὑποχρεωτικά, ἐὰν εὕρωσι τὸν κατάλληλον πρὸς τοῦτο ξενιστήν. Ἐκ τῶν παρασίτων τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ζήσωσι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν μέσων καλοῦνται *ἀναγκαστικά*. Τούτων τὰ μὲν ἐγκαταλείποντα τὸν ξενιστὴν μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν καλοῦνται *ἐφήμερα* (κόρις, κώνωψ κλπ.), τὰ δὲ παραμένοντα διαρκῶς ἐπὶ τοῦ ξενιστοῦ καλοῦνται *διαρκῆ* ἢ *μόνιμα*. Τέλος τὰ ζῶντα καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ξενιστοῦ καλοῦνται *τέλεια* ἢ *πλήρη*, τὰ δὲ ζῶντα μέρος τοῦ βίου αὐτῶν *ἀτελῆ*. Τὰ ἐκ τούτων μεταναστεύοντα ἀπὸ ἑνὸς ὀργάνου εἰς ἕτερον, ἵνα συμπληρώσωσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, καλοῦνται *περιπλανώμενα*. Πάντως εἶναι δύσκολον νὰ τεθῶσι τὰ ὅρια τοῦ παρασιτισμοῦ τῶν ὄντων τούτων, δεδομένου ὅτι τινὰ δύνανται νὰ ζήσωσι μετὰ τῶν ξενιστῶν προσφέροντα ἀμοιβαίας ὑπηρεσίας (ἀλληλέγγυα), ἀλλὰ νὰ συσσιτῶσι καὶ ἕτερα νὰ συμβιῶσι μετ' αὐτῶν μέχρι σημείου ὥστε ἡ ὕπαρξις τῶν μὲν νὰ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἄλλων. Ἐπίσης λίαν δύσκολος τυγχάνει καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν παρασίτων ἀναλόγως τῆς βλάβης ἣν προξενοῦσι, δεδομένου ὅτι τινὰ τούτων οὐ μόνον εἶναι ἀκίνδυνα, ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ λίαν ὠφέλιμα. Τὰ παράσιτα ἐφόσον βιοῦσιν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ζῴων καὶ εἰς τὰς φυσικὰς κοιλότητας αὐτῶν (ῥίς, ὦτα, στόμα κλπ.), ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν φυτῶν, καλοῦνται *ἐξωπαράσιτα* (φθεῖρες, ψύλλοι, κόρεις κλπ.). Ἐὰν ὅμως ζῶσιν ἐντὸς τοῦ σώματος καὶ εἰς τὰς κατὰ βάθος κοιλότητας, τὰ σπλάγχνα καὶ τὸ αἷμα, καλοῦνται *ἐνδοπαράσιτα*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα διακρίνονται εἰς *ἐνδοζῳάρια*, *ἐνδόφυτα* καὶ *αἱματοζῳάρια*.

Σχέσις παρασίτων πρὸς τοὺς ξενιστάς. Οἱ ξενισταί, ἤτοι οἱ ὀργανισμοὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων διαβιοῦσι τὰ παράσιτα, ὀνομάζονται *ὁριστικοὶ* μέν, ὅταν τὸ παράσιτον καταλήξῃ τελικῶς εἰς τοῦτον, *ἐνδιάμεσοι* δέ, ὅταν πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ παρασίτου χρησιμοποιηθῇ καὶ ἕτερος ὀργανισμός. Οἱ ὁριστικοὶ προέρχονται ἐξ ὅλων τῶν ζωϊκῶν μορφῶν, κυρίως δὲ ἐκ τῶν σπονδυλωτῶν, ὧν ὁ ὀργανισμὸς λόγῳ τοῦ πολυσυνθέτου αὐτοῦ παρέχει πρόσφορον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παρασίτων. Οἱ δὲ ἐνδιάμεσοι προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν ἐντόμων, μαλακίων καὶ ἰχθύων. Τὰ παράσιτα, ὅταν ζῶσιν ἐπὶ ὡρισμένου ξενιστοῦ ἢ εἰς τοιούτους ἀνήκοντας εἰς συγγενῆ ζῳολογικὰ ἀθροίσματα, καλοῦνται *στενόξενα*, τὰ δὲ παρασιτοῦντα εἰς ξενιστὰς ἀνήκοντας εἰς διάφορα ἀθροίσματα καλοῦνται *εὐρύξενα*. Τέλος τὰ παρουσιάζοντα εἰδικότητα εὐρυτέραν τῆς πρώτης καὶ στενοτέραν τῆς δευτέρας καλοῦνται *ὀλιγόξενα*. Ἐὰν ἡ ἐξέλιξις τῶν παρασίτων συντελῆται ἐφ' ἑνὸς ξενιστοῦ, τὰ παράσιτα ὀνομάζονται *μονόξενα*, ἐὰν ἀπαιτῆται πρὸς τοῦτο καὶ ἐνδιάμεσος ξενιστής, καλοῦνται *ἑτερόξενα*. Ἐὰν ἀπαιτοῦνται δύο ξενισταί, καλοῦνται *διετερόξενα* καὶ ἐὰν περισσότεροι, *πολυετερόξενα*. Ἡ σημασία τῶν ξενιστῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐνδιαμέσων, δὲν διηυκρινίσθη εἰσέτι.

Μορφολογία τῶν παρασίτων. Τὰ παράσιτα ἀναλόγως τῆς ζωῆς αὐτῶν μεταβάλλουσι μορφολογίαν. Μεγάλην δ' ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῆς ὡς καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν ὁ βαθμὸς καὶ τὸ εἶδος τοῦ παρασιτισμοῦ. Τινὰ τούτων, ζῶντα μακρὰν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ἀπώλεσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ μέσα τῆς ἀμύνης. Τὰ διάφορα δ' ὄργανα αὐτῶν (ὁράσεως, κινήσεως, πέψεως), ὑποστάντα βαθμιαίας ἀλλοιώσεις, κατέστησαν ἀτροφικά. Ἄλλα στεροῦνται νευρικοῦ συστήματος καὶ αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἕτερα δύνανται νὰ ζήσωσιν ἄνευ ὀξυγόνου, ἐν γένει δὲ διατηροῦσιν ἐκ τῶν ὀργάνων ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦσι τὴν παρασιτικὴν ζωὴν αὐτῶν. Ἔχοντα ὀλίγας ἐλπίδας συναντήσεως ξενιστῶν ὅπως ἀναπτυχθῶσι καὶ πρὸς διαιώνισιν τοῦ εἴδους αὐτῶν ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐκτεθειμένα, ἐμφανίζουσι γεννητικὸν σύστημα λίαν ἀνεπτυγμένον καὶ εἶναι λίαν παραγωγικά. Ἐξ ἄλλου, ἵνα συγκρατῶνται ἐπὶ τῶν ξενιστῶν, ἀποκτῶσιν ἕτερα ὄργανα χρήσιμα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς ἄγκιστρα, μυζητικὰς κοτύλας κ.τ.λ.

Βιολογικαὶ ἰδιότητες τῶν παρασίτων. Τὰ παράσιτα, ὑποβαλλόμενα εἰς ποικίλους ἐρεθισμοὺς προερχομένους ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, παρουσιάζουσι διαφόρους *τροπισμούς*, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τοῦ φύλου, τοῦ σταδίου τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς φυσιολογικῆς αὐτῶν καταστάσεως. Οὕτω ἀναλόγως τῶν ἐξαιρετικῶν φυσικῶν παραγόντων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν παραγομένων ἀντιδράσεων διακρίνομεν τὸν *φωτοτροπισμόν*, τὸν *θερμοτροπισμόν*, τὸν *γαλβανοτροπισμὸν* καὶ τὸν *ὑγροτροπισμόν*. Οἱ τροπισμοὶ οὗτοι καθορίζουσι τὰ ἤθη τῶν ζῴων καὶ τὰς ὥρας τῆς δράσεως καὶ ἀναπαύσεως αὐτῶν. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τροπισμῶν διακρίνομεν τὸν ἐξ ἐσωτερικῶν ἴσως ἐρεθισμῶν προκαλούμενον *ἱστοτροπισμόν*, ἤτοι τὴν ἰδιότητα ἣν ἔχουσι τὰ παράσιτα νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἐγκαθίστανται εἴς τινα ἱστόν. Ἀναλόγως δὲ τοῦ ἱστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκαθίστανται, διακρίνομεν τὸν *δερματοτροπισμόν*, τὸν *νευροτροπισμόν*, τὸν *σπλαγχνοτροπισμόν*, τὸν *αἱματοτροπισμὸν* κτλ. Ὁ ἱστοτροπισμὸς εἶναι ἢ κοινὸς δι' ὅλα τὰ παράσιτα ἢ διά τινα τούτων ἢ δι' ἄτομα εἴδους τινὸς καὶ ἐκδηλοῦται ἢ εἰς ἕνα ξενιστὴν καὶ κύτταρά τινα τοῦ ξενιστοῦ (εἰδικὸς) ἢ εἰς περισσοτέρους ξενιστὰς καὶ ἱστοὺς (ἀδιάφορος). Ἡ ἐπιτηδειότης τῆς προσηλώσεως εἰς ἕνα ἢ περισσοτέρους ξενιστὰς ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, παίζει δὲ σπουδαιότατον μέρος εἰς τὴν σπουδὴν τῶν παρασιτικῶν νόσων καὶ τὴν μολυσματικότητα αὐτῶν, δεδομένου ὅτι πάντα τὰ παράσιτα δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν μολυσματικότητα οὐδὲ καὶ

Digitized by Google

τὴν αὐτὴν τοξικότητα, ἐξαρτωμένων ἀμφοτέρων ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ παρασίτου, τῆς πληθύος τῶν εἰσελθόντων εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ζῴου καὶ τῆς ἐνισχύσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς τοξικότητος τῆς φυλῆς.

Θρέψις τῶν παρασίτων. Τὰ παράσιτα τρέφονται διαφοροτρόπως. Τὰ ζῶντα εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα, συλλαμβάνοντα τὰς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένας οὐσίας ἢ καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν εὑρισκόμενα ἕτερα παράσιτα, τρέπονται κατὰ τὸν *ὁλοζωϊκὸν* τύπον. Ἕτερα, φέροντα κοκκία χρωστικῶν, δι' ὧν δύνανται ν' ἀφομοιώσωσι τὴν τροφήν, τρέφονται κατὰ τὸν *ὁλοφυτικὸν* τύπον. Τὰ περισσότερα ὅμως τούτων, ὡς καὶ οἱ μύκητες, στερούμενα πεπτικοῦ σωλῆνος, τρέφονται κατὰ τὸν *ὠσμωτικὸν* τύπον. Τὰ παράσιτα, καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐξωπαράσιτα, ἀπὸ ἐπόψεως τροφῆς διακρίνονται εἰς *στενότροφα*, ὅταν εἶναι προσηλωμένα εἰς τὸν αὐτὸν ξενιστὴν καὶ οὗτινος τὸ αἷμα εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ᾠῶν αὐτῶν, καὶ εἰς *εὐρύτροφα* ἢ *πολυφάγα*, ὅταν τρέφωνται ἐκ διαφόρων εἰδῶν ξενιστῶν. Ἡ εἰδικότης αὕτη εἶναι πολλάκις τόσον στενή, ὥστε γνωρίζοντες παράσιτόν τι δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν ξενιστὴν ἢ νὰ εὕρωμεν καὶ τὴν ζῳολογικὴν συγγένειαν τούτων (αἱματοζῳάρια, ἐντερικὰ πρωτόζῳα κτλ.). Εὐνόητον ὅτι αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τῶν σταδίων τῆς ἀναπτύξεως παρασίτου τινός.

Ἀναπαραγωγὴ καὶ πολλαπλασιασμός. Ἐκ τῶν παρασίτων ἄλλα μὲν ἀναπαράγονται διὰ *παρθενογονίας*, ἕτερα διὰ *συζεύξεως* ἢ *γαμογονίας*, ἄλλα διὰ *σχιζογονίας* καὶ ἕτερα διὰ παραγωγῆς *ἐκβλαστήσεων*. Εἰσελθόντα εἰς τοὺς ξενιστὰς πολλαπλασιάζονται ἀκαταπαύστως. Ὑπελόγισαν ὅτι μία ταινία δύναται νὰ παραγάγῃ ἐντὸς ἔτους 150 ἑκατομμύρια ᾠῶν, ἡ δὲ *μεδίνειος* νηματὶς περιέχει ἑκατομμύρια ἐμβρύων. Τὰ ᾠὰ καὶ τὰ ἔμβρυα σπανίως ζῶσιν ἐκεῖ ἔνθα διαμένει καὶ τὸ ἐνήλικον παράσιτον. Συνήθως μεταναστεύουσιν εἰς ἄλλο μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ξενιστοῦ, ἢ καὶ ἀλλάσσουσι ξενιστήν, προστατευόμενα κατὰ τὴν μετανάστευσιν ταύτην ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ περιβλήματος δι' οὗ εἶναι πεπροικισμένα. Ἡ μετανάστευσις αὕτη καλεῖται *παθητική*, ὅταν ἡ περιβάλλουσα αὐτὰ μεμβρᾶνα ῥήγνυται μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὸν ξενιστήν, *ἐνεργητικὴ* δέ, ὅταν τὸ ἔμβρυον ἐλευθερωθῇ προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ξενιστήν. Ἡ ἀντοχὴ τῶν παρασίτων καὶ τῶν σπερμάτων αὐτῶν εἶναι μεγάλη, διότι προικίζονται ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ διαφόρων προστατευτικῶν ἰδιοτήτων. Οὕτω δὲ κατορθώνουσι ν' ἀντέχωσιν εἰς τὴν πεῖναν, τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς κτλ.

Διασπορὰ τῶν παρασίτων. Τὰ παράσιτα πρὸς διασπορὰν αὐτῶν διαθέτουσι πληθὺν μέσων, ἅτινα ἐξασφαλίζουσιν αὐτήν, ὡς καὶ τὴν τῶν γόνων αὐτῶν. Τινὰ τούτων ἐξερχόμενα διὰ τῶν διαφόρων ἐκκριμάτων τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ διὰ τοῦ δέρματος, διαχέονται ἐν τῇ φύσει καὶ ἀπὸ ταύτης, ἰδίᾳ διὰ τῶν τροφῶν καὶ τῶν ποτῶν, εἰσέρχονται εἰς τὸν ξενιστήν. Ἕτερα, προσλαμβανόμενα ἐκ τοῦ αἵματος ὑπὸ τῶν ἐνδιαμέσων ξενιστῶν, εἰσάγονται ὑπὸ τούτων εἰς τοὺς ὁριστικοὺς ξενιστὰς διὰ νύξεως τοῦ δέρματος. Ἄλλα τέλος διασπείρονται διὰ τῶν κατοικιδίων ζῴων ἢ καὶ δι' αὐτῶν τούτων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν.

Γενικῶς τὰ σπέρματα τῶν παρασίτων (ᾠά, ἔμβρυα), κατατίθενταί που τυχαίως. Τούτων μέγα μέρος θνήσκει ἢ καταστρέφεται ὑπὸ τῶν ξενιστῶν, τὰ ἐναπομένοντα δέ, ἐὰν φθάσωσιν εἰς τὸν ξενιστήν, συμπληροῦσι τελείως ἢ μερικῶς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἡ εἴσοδος τούτων εἰς τοὺς ξενιστὰς γίνεται εἴτε *παθητικῶς* διὰ τῶν μολυνθεισῶν τροφῶν, εἴτε *ἐνεργητικῶς* διὰ τοῦ δέρματος. Ἡ δίοδος τῶν παρασίτων ἢ τῶν σπερμάτων αὐτῶν ἀπὸ μεμολυσμένων ὀργανισμῶν εἰς τοὺς ἀπογόνους των εἶναι δυνατή, σημειωθεῖσα κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Παστὲρ ἐπὶ τῆς νόσου τῶν μεταξοσκωλήκων διά τινος μικροσποριδίου. Παρόμοιαι μολύνσεις ἐσημειώθησαν εἰς πάσχοντας ἐκ σπειροχαιτιάσεως, ἑλονοσίας κ. τ. τ. Πιθανῶς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπιτελεῖται καὶ ἡ διαιώνισις ἐνίων διηθητῶν ἰῶν, ὡς ὁ τοῦ τριημέρου κτλ.

Παθογόνος δρᾶσις τῶν παρασίτων. Αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ παρασίτου, τῆς τοξικότητος ἑκάστου εἴδους καὶ τῆς ἀντιστάσεως, ἣν προτάσσει ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ξενιστοῦ εἰς τὰς ἐρεθιστικὰς ἢ τοξικὰς δράσεις τῶν παρασίτων. Ἡ εἴσοδος τῶν παρασίτων εἰς τὸν ξενιστήν, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτῶν δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ὀξείας ἢ χρονίας χαρακτηριστικὰς νόσους. Ἐὰν ὅμως τὰ παράσιτα διά τινα λόγον δὲν δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσι, προκαλεῖται λαθραῖός τις παρασιτισμὸς ἄλλοτε μὲν ἐμφανής, ἄλλοτε δὲ ἀφανής. Τὰ ἄτομα ἅτινα φέρουσι μὲν παράσιτα ἐν ἑαυτοῖς, φαινομενικῶς δ' εἶναι ὑγιῆ, καλοῦνται *παρασιτοφόρα*. Εἰς ταῦτα, ὄντα ἐπικίνδυνα διὰ τὰ ὑγιῆ ἄτομα, δύναται ν' ἀναφανῇ ἡ νόσος συνεπείᾳ νοσήσεως ἐξ ἑτέρας νόσου. Ἡ ὕπαρξις μεγάλου μὲν ἀριθμοῦ μεμολυσμένων ἀτόμων, ὀλίγων δὲ σχετικῶς ἀσθενῶν ἐξηγεῖ τὸν σπουδαῖον ῥόλον τὸν ὁποῖον παίζει ἡ ἀτομικὴ ἰδιοσυστασία εἰς τὴν γέννησιν τῶν παρασιτικῶν νόσων, ἤτοι οἱ εἰδικοὶ ὅροι καθ' οὓς ἄτομόν τι δύναται νὰ μολυνθῇ καὶ οἱ εἰδικοὶ παράγοντες, οἵτινες καθιστῶσι δυνατὴν τὴν λοιμογόνον δεκτικότητα τοῦ ἀτόμου. Οἱ ὅροι οὗτοι προέρχονται εἴτε ἐκ φυσικῶν ἀτομικῶν συνθηκῶν, ὡς εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα προτίμησις τῶν παρασίτων διά τινας ἀνθρωπίνους φυλάς, ἡ ἡλικία τῶν ξενιστῶν (τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδίων προσβαλλομένων περισσότερον τῶν ἐνηλίκων) καὶ αἱ διάφοροι ἀτομικαὶ ἰδιοτροπίαι τούτων (προτίμησις πρὸς τὰ μὴ καλῶς ἑψημένα κρέατα ἢ λαχανικά, χωματοφαγία κ.τ.τ.), εἴτε ἐξ ἐπικτήτων ἀτομικῶν συνθηκῶν, ὡς εἶναι ἡ κοινωνικὴ τάξις, τὸ ἐπάγγελμα, ἡ θρησκεία, ἡ ἀτομικὴ σύστασις τῶν ξενιστῶν, ὡς καὶ ἡ ἀντίστασις ἣν δεικνύει τὸ ὄργανον ἢ ὁ ἱστὸς εἰς ὃν ἐνετοπίσθη τὸ παράσιτον. Αἱ παρασιτικαὶ νόσοι εἶναι τόσον ποικίλαι εἰς τὴν συμπτωματολογίαν αὐτῶν ὅσον καὶ τὰ σπέρματα ἅτινα προκαλοῦσι, ταύτας, ἐξασκοῦντα ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ξενιστοῦ διαφόρους μεμονωμένας ἢ συνδεδυασμένας δράσεις λίαν περιπλόκους διὰ τὴν παθογένειαν τῶν παρασιτικῶν νόσων. Τῶν δράσεων τούτων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: ἡ *ἁρπακτική*, καθ' ἣν τὰ παράσιτα ὑποκλέπτουσιν ἀπὸ τοῦ ξενιστοῦ μέρος τῶν ἀφομοιωσίμων οὐσιῶν, αἵτινες προορίζονται δι' αὐτόν, ἢ ἐκμυζῶσι τὸ αἷμα αὐτοῦ· ἡ *τοξική*, καθ' ἣν αἱ ὑπὸ τῶν παρασίτων ἐκκρινόμεναι οὐσίαι δρῶσι τοξικῶς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ· ἡ *τραυματική*, καθ' ἣν τὰ παράσιτα τραυματίζουσιν ἐλαφρῶς ἢ ἐντόνως τὸν ξενιστήν· ἡ *μηχανική*, προερχομένη ἐκ τοῦ ὑπερμέτρου πολλαπλασιασμοῦ τῶν παρασίτων, καὶ ἡ *ἐρεθιστικὴ* καὶ *φλεγμονώδης*, καθ' ἣν παρατηρεῖται ἐρεθισμὸς καὶ φλεγμονὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονος. Κατὰ τῶν δράσεων τούτων τῶν παρασίτων ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ξενιστοῦ ἀντιδρᾷ ἐπίσης διαφοροτρόπως, χρησιμοποιῶν κυρίως τὰς ἀμυντικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἤτοι τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα κυτταρικὰ στοιχεῖα (*φαγοκυττάρωσις*) καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν χυμῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν παρασίτων παρετηρήθησαν ἐνίοτε ἕτερα παράσιτα. Ταῦτα ὠνομάσθησαν *ὑπερπαράσιτα* (βλ. λ.). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὑπερπαρασίτων ἀνευρέθησαν ἄλλα τοιαῦτα ὑπερπαράσιτα. Ἐπίσης οἱ γεωπόνοι μεταχειρίζονται ἐνίοτε παράσιτά τινα πρὸς καταστροφὴν τῶν καμπῶν. Τὰ παράσιτα ταῦτα ὀνομάζουσι *βοηθητικά*. Τέλος, *ψευδοπαράσιτα* ὀνομάζονται τὰ τυχαίως ἐν τοῖς ἀπεκκρίμασι τοῦ ὀργανισμοῦ ἀνευρισκόμενα φυτικὰ ἢ ὀργανικὰ στοιχεῖα, τυχαίως εἰσελθόντα ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἢ ἐμπεσόντα μετὰ τὴν ἀποβολὴν αὐτῶν. Ταῦτα συνήθως εἶναι ᾠὰ καὶ κύστεις διαφόρων ζῳαρίων, προνύμφαι ἐντόμων, κόκκοι γύρεως ἀνθέων κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *S.v. Prowazek*, «Handb. der pathog. Protozoen» (Leipsig 1914).—*N. Kolle-A. v. Wassermann*, «Handb. der pathog. Mikroorganismen» (1912).—*C. Günther*, «Einf. in das Studium der Bakteriologie» (Leipzig 1906).—*J. Guiart - L. Grimbert*, «Diagnostic chim. microsc. et parasitologique» (Paris 1922).—*E. Macé*, «Traité de bactériologie» (Paris).—*M. Neveu - Lemaire*, «Parasitologie etc.» (Paris).—*E. Brumpt*, «Précis de parasitologie» (Paris 1927).

Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

—*[Δερματολ.]* Τὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος παρουσιαζόμενα *παράσιτα*, τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι τὰς διαφόρους παρασιτικὰς δερματοπαθείας, εἶναι ἢ ζωϊκὰ ἢ φυτικά. Τὰ ζωϊκὰ παράσιτα ἢ εἰσδύουσιν ἐντὸς τοῦ δέρματος ἢ ζῶσι μόνον ἐπ' αὐτοῦ ἢ καὶ προσκαίρως προσβάλλουσι τοῦτο. Τὰ ἐντὸς τοῦ δέρματος εἰσδύοντα εἶναι: 1) Τὸ *ἄκαρι*, προκαλοῦν τὴν ψώραν. 2) Τὸ *ἄκαρι τῶν τριχοθυλάκων* (Demodex folliculorum), ὅπερ ἀνευρίσκεται εἰς τοὺς πόρους τῶν ἀδένων τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ μετώπου· τοῦτο σπανιώτατα προκαλεῖ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δερματοπάθειαν, συνήθως ὅμως εἰς τοὺς κύνας καὶ τὰς γαλᾶς. 3) Ὁ *ἰξώδης ὁ κίκινος* (Ixodes cicinus), ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀκαριδῶν καὶ προκαλῶν λίαν ἐπώδυνα οἰδήματα. 4) Ἡ *σαρκοψύλλα*, ὁμοία πρὸς τὸν κοινὸν ψύλλον ἀλλὰ μικροτέρα· αὕτη ζῇ εἰς τὴν Κεντρῴαν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Βραζιλίαν, εἰσδύει εἰς τὸ δέρμα καὶ προκαλεῖ φλεγμονώδη οἰδήματα, ἐπιφέροντα ἐνίοτε καὶ τὸν θάνατον. 5) Ἡ *φιλάρια*, ζῶσα ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀλλὰ ἀνευρισκομένη ἐνίοτε καὶ ἐν Εὐρώπῃ, εἰσδύει ἐντὸς τοῦ δέρματος τῶν κάτω ἄκρων καὶ προκαλεῖ φλεγμονάς. Τὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος ζῶντα ζωϊκὰ παράσιτα εἶναι εἶναι αἱ *φθεῖρες* τῶν ἐνδυμάτων, τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐφηβαίου. Τὰ δὲ παροδικῶς ἐμφανιζόμενα καὶ πρὸς στιγμὴν προσβάλλοντα τὸ δέρμα εἶναι: οἱ *ψύλλοι*, οἱ *κόρεις* καὶ οἱ *κώνωπες*.

Τὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος φιλοξενούμενα φυτικὰ παράσιτα ἀνήκουσι τὰ πλεῖστα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νηματομυκήτων* (hyphomycetes), ὅπως εἶναι τὸ *μικρόσπορον* τὸ *πιτυρῶδες*, τὸ προκαλοῦν τὴν ποικιλόχρουν πιτυρίασιν, τὸ *τριχόφυτον* τῶν διαφόρων τριχοφυτιῶν, τὸ *σπορότριχον* καὶ τὸ *ᾠΐδιον τὸ λευκόν*, προκαλοῦν τὴν μυκητώδη στοματίτιδα κ. ἄ. Ὡσαύτως τὰ διάφορα εἴδη τῶν *βλαστομυκήτων* καὶ τῶν *τριχομυκήτων*, τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι τὰς διαφόρους βλαστομυκητιάσεις, τὴν ἀκτινομυκητίασιν καὶ τὸ μυκήτωμα. Κ. Κ. Κ.

—*[Κτηνιατρ.]* Τὰ *παράσιτα* εἰς τὰ ζῷα εἶναι ζωϊκὰ καὶ φυτικά, εἶναι δηλαδὴ ζωϊκοὶ ἢ φυτικοὶ ὀργανισμοί, οἱ ὁποῖοι εὑρισκόμενοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος αὐτῶν ὡς *ἐκτοπαράσιτα*, ἢ ἐντὸς τοῦ σώματός των ὡς *ἐνδοπαράσιτα*, ζῶσι καὶ τρέφονται ἐκ τῶν ζῴων τούτων, προκαλοῦντα διαφόρους ἀσθενείας. Τὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ζῴων βιοῦντα παράσιτα προκαλοῦσι τὰς διαφόρους δερματίτιδας, ἀσθενείας τοῦ δέρματος, σχεδὸν πάσας μεταδοτικάς, ὅπως τὴν ψώραν, τοὺς ἕρπητας κλπ. Δ. Φ. Π.

—*[Ἀσύρμ. Τηλ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *παράσιτα* καλοῦμεν διαταράξεις προκαλουμένας κατὰ τὴν λῆψιν καὶ προερχομένας, ἐκ γειτνιαζόντων ἠλεκτρικῶν μηχανῶν καὶ κινητήρων, μαγνητοηλεκτρικῶν μηχανῶν ἢ συστημάτων ἀναφλέξεως, μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν συσκευῶν καὶ δικτύων, ἠλεκτρικῶν δικτύων. Οἱ ἐκ τῶν παρασίτων τούτων προερχόμενοι κρότοι εἰς τ' ἀκουστικὰ ἢ τὸ μεγάφωνον κατὰ τὴν λῆψιν εἶναι λίαν ἀνεπιθύμητοι καὶ δυσχεραίνουσι πολλάκις τὰ μέγιστα τὴν λῆψιν. Οἱ χειριζόμενοι ῥαδιοφωνικοὺς δέκτας ἐντὸς τῶν πόλεων, ἔνθα ἀφθονοῦσι τὰ παράσιτα, ἔχουσι κακὴν πεῖραν τῆς ἐπιδράσεως τῶν παρασίτων ἐπὶ τῆς λήψεως. Διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς ἐπιδράσεως ταύτης ἔχουσι προταθῆ πολλαὶ διατάξεις, ἀλλὰ οὐδεμία τούτων παρέχει πρακτικῶς ἱκανοποιητικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Κ. Π.

παράσιτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ πλησίον ἄλλου ἀργὸς σιτούμενος, ὁ διὰ τῆς κολακείας καὶ εὐτελείας ἐπιτυγχάνων νὰ τρέφεται ὑπ' ἄλλου· || *παράσιτον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—*[Ἀρχ.]* Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους «τὸ ὄνομα τῶν *παρασίτων* ἦτο σεμνὸν καὶ ἱερὸν» κατὰ τὸν Ἀθήναιον. Οἱ παράσιτοι ἦσαν ἐξέχοντες ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐξελέγοντο ὡς βοηθοὶ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων, κυριώτερον δὲ καθῆκόν των ἦτο ἡ ἐπιμέλεια τῶν παρασιτίων ἀποθηκῶν, εἰς ἃς ἐφυλάσσοντο αἱ ἐκ διαφόρων προϊόντων (σιτίων) προσφοραὶ πρὸς τοὺς ναούς, ὡς καὶ τὰ ἀποθέματα τῶν δημοσίων σιτεύσεων. Οἱ παράσιτοι ἐδικαιοῦντο τοῦ τρίτου τῶν σφαζομένων ἱερείων καὶ τοῦ ἕκτου τῶν κριθῶν. Ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ἐξέπεσε, σημαίνουσα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπιζητοῦντας διὰ κολακειῶν χαμερπῶν νὰ προσκαλῶνται εἰς τὰ διάφορα συμπόσια, καθ' ἃ ὑπεβάλλοντο εἰς παντοίους ἐξευτελισμούς. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους προσελαμβάνοντο μόνιμοι παράσιτοι ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ πλουσίων ὡς γελωτοποιοί. Ἡ ἰδιότης αὕτη, ἥτις προϋπέθετε καὶ σχετικὴν ἀσυδοσίαν, δὲν τοὺς ἠμπόδιζε πολλάκις νὰ ἐκφέρουν καὶ ἀρκετὰς ἀληθείας, διστηρουμένας ὑπὸ τοὺς ὅρους: ἀποφθέγματα, ἀπομνημονεύματα καὶ γελοῖα. Οἱ περιφημότεροι τῶν παρασίτων τῆς αὐλῆς τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρξαν οἱ: Εὐκράτης, Ἀρχέφων, Ἀλκύνωρ, Τρύφων κ.ἄ.

παρασιτοφοβία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ὁ ἰδεοληπτικὸς φόβος ἔναντι τῶν παρασίτων καὶ μικροβίων ἐν γένει. Ὁ κατεχόμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ φόβου ἅπτεται τῶν ἀπαραιτήτων μόνον ἀντικειμένων καὶ εὐθὺς ἐπὶ μακρὸν ἀπολυμαίνεται, δὲν πλησιάζει τὰ πρόσωπα ἅτινα ὑποθέτει νοσοῦντα καὶ συνεπῶς ὄντα φορεῖς μικροβίων, ἂν δὲ τυχὸν πλησιάσῃ τινὰ πάσχοντα φερ' εἰπεῖν φυματίασιν, ἐπὶ μακρὸν ἀπολυμαίνεται καὶ ὑποβάλλεται εἰς ἐξέτασιν μήπως παρουσιάζῃ συμπτώματα μολύνσεως, συγχρόνως δὲ μελετᾷ καὶ ἰατρικὰ βιβλία. Ἕνεκα τοῦ φόβου τούτου ἐνίοτε ἅπτεται τῶν ἀντικειμένων διὰ χειροκτίων καὶ οὐδένα πλησιάζει, ἀποφεύγων τὸν κόσμον. Ἰδιαιτέρως ἐπιμελεῖται τῆς ἀπολυμάνσεως τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ὕδατος, ἅτινα λαμβάνει. Ἐν καιρῷ ἐπιδημίας ὁ φόβος κορυφοῦται καὶ ὁ πάσχων κρατεῖται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ παντός, σχηματίζων, οὕτως εἰπεῖν, προφυλακτικὴν ζώνην ἣν δὲν διαβαίνει, οὔτε εἰς τοὺς ἄλλους ἐπιτρέπει τοῦτο. Πολλάκις ἡ παρασιτοφοβία ἀναφέρεται εἰς ὡρισμένον παράσιτον ἢ μικρόβιον (π. χ. φθειροφοβία κττ.). Ἐν ταῖς ἐπιδημίαις καταλαμβάνει πλείονα ἄτομα, σχεδὸν πάντα τὰ προδιατεθειμένα. Ἡ παρασιτοφοβία, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοι φόβοι, εἶναι ἐνσυνείδητος καὶ ἐπίμονος· ὁ ἀσθενὴς προσπαθεῖ νὰ ἀποβάλῃ αὐτόν, ἀγωνιᾷ, ὑποχωρεῖ καὶ ἀνακουφίζεται. Ταῦτα ἰδίως ὅταν εἰσβάλλῃ παρορμητικῶς, ὡς ἰδεοληψία ἀληθής. Ἄλλοτε ὅμως ὁ φόβος εἶναι ἀποτέλεσμα ἕξεως καὶ συνεχής, εἴτε πρωτοπαθής, εἴτε ὡς ἐξέλιξις τοῦ κυρίως ἰδεοληπτικοῦ ἐγκαθισταμένου μονίμως. Ὀφείλεται εἰς νευρασθένειαν, ὑστερίαν, τοξικὰς ἢ λοιμώδεις καταστάσεις, καὶ δὴ ληθαργικὴν ἐγκεφαλίτιδα, εἰς κάματον καὶ ἐξάντλησιν ἢ εἰς ἐκφυλογενῆ κατάστασιν. Ἰᾶται διὰ τῆς αἰτιολογικῆς θεραπείας καὶ τῆς ἕξεως. Τ. Α. Ζ.

παρασιτοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ προσβεβλημένος ὑπὸ παρασίτων.

παρασιτῶ (—*έω*)· εἶμαι παράσιτος, τρέφομαι παρασιτικῶς.

παρασιώπησις, —*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τῆς σιωπῆς παράλειψις, καθόλου παράλειψις.

παρασιωπῶ (—*άω*)· παρατρέχω, παραλείπω, ἀποφεύγω νὰ ἀναφέρω τι.

Digitized by Google

Παρασκάκης, *Ἰωάννης*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866 — 1869, καθ' ἣν καὶ ἐτραυματίσθη ἐν τῇ μάχῃ Ἀμπελακίων Ρεθύμνης τῆς 19 Μαρτίου 1867. Ν. ΚΛΣ

— **Παρασκάκης, *Νικόλαος*.** Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Ν. ΚΛΣ

Παρασκευᾶ *σπηλιὰ* *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην καλεῖται τὸ ἐν Πειραιεῖ καὶ μεσημβρινοανατολικῶς τῆς Μουνιχίας (Προφήτου Ἠλία, Καστέλλας) σπήλαιον, τὸ ἀρχαῖον *Σηράγγειον*, ἀπὸ τοῦ αὐτόθι πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένου καταστηματάρχου. Δεξιὰ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ὑπάρχει θολωτὴ αἴθουσα, διαμέτρου 6 μ., ἔχουσα κανονικῶς πέριξ δύο σειρὰς σκαφῶν ἢ πυέλων, χρησιμοποιουμένων ὡς ἀποδυτηρίων. Εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑπάρχουσι δύο σπουδαιότατα ψηφιδωτά, τοῦ Σηράγγου ἐφ' ἅρματος καὶ τῆς Σκύλλης. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σπηλαίου διακρίνει τις τρία φρέατα καὶ βλέπει τὸν βράχον εἰς τὸ μέσον ἐσκαμμένον ὡς λουτῆρα· πρὸς τ' ἀριστερὰ δὲ ὑπάρχει σῆραγξ 1 μ. σχεδὸν πλάτους φθάνουσα εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ Σηράγγειον ἦτο τὸ ἱερὸν τοῦ ἥρωος Σηράγγου, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ εὑρέθη καὶ βωμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἀποτροπαίου. Α. Σ. Χ.

παρασκευάζω· ἑτοιμάζω, προετοιμάζω: «παρασκευάζω φαγητόν, — γλύκισμα, — φάρμακον»· || ἀσκῶ, γυμνάζω: «παρασκευάζει μαθητὰς διὰ στρατιωτικὰς σχολάς», «παρασκευάζεται διὰ τὸ πολυτεχνεῖον»· || παθ. *παρασκευάζομαι·* ἑτοιμάζομαι: «παρασκευάζεται διὰ μακρὸν ταξίδιον», «παρασκευάζεται νὰ ἀπολογηθῇ», «ἐὰν θέλῃς εἰρήνην, παρασκεύαζε πρὸς πόλεμον».

Παρασκευᾶς *Ἀμφιλόχιος*. Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις, ἔνθα καὶ ἐξεπαιδεύθη παρὰ τῷ Μπαλάνῳ. Ἐδίδαξεν ἐν Ναούσῃ (1770), ἐν Κοζάνῃ (1779) καὶ ἐν Τυρνάβῳ, εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Οὑγγαρίαν διωρίσθη ἐφημέριος τῆς ἐν Κετζκεμὲτ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Μετὰ τρία ἔτη μετέβη εἰς Ποσόνιον, ἵνα σπουδάσῃ τὴν λατινικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ὕστερον ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξεν αὖθις ἐν Κοζάνῃ. Συνέγραψε «Λογικὴν» καὶ «Κάτοπτρον φιλοσοφίας». ΕΡ. Μ.

— **Παρασκευᾶς *Δαμιανός*.** Ἰατρὸς καὶ λόγιος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Σινώπῃ. Ἐσπούδασεν ἐπὶ διετίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φραγκφούρτης καὶ ὕστερον, ἐπὶ τετραετίαν, εἰς τὸ τῆς Ἰένης. Ἐξ Ἰένης ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν καὶ δεξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ ναυτικοῦ νοσοκομείου τῆς Κρονστάνδης. Ἦτο εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, γερμανικῆς, ἰταλικῆς καὶ ρωσικῆς καὶ συνέγραψε: «Meditationes academicæ de cognitione humana methodice conscriptæ», «Tractatio methodica de libertate cogitandi, volendi, etc.» καὶ «Defensio philosophiæ Volfianæ» (1729). ΕΡ. Μ.

— **Παρασκευᾶς, *Νικόλαος*.** Ἕλλην δραματικὸς ἠθοποιός, καταγόμενος ἐκ Νάξου καὶ γεννηθεὶς τῷ 1888. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν προσελήφθη εἰς τὸν θίασον Νικ. Κόκκου καὶ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1908 εἰς τὰς Σέρρας τῆς Μακεδονίας. Ἀκολούθως συνειργάσθη μὲ τοὺς θιάσους Εὐ. Παρασκευοπούλου, Αἰκατερίνης Βερώνη, Ροζαλίας Νίκα, Ἐδμόνδου Φύρστ καὶ Κυβέλης ἐπὶ δωδεκαετίαν. Ἀποχωρήσας τῆς σκηνῆς ἵδρυσε τὸ ἐπὶ τετραετίαν ἐκδοθὲν θεατρικὸν περιοδικὸν «Τὰ Παρασκήνια». Ἐπανελθὼν καὶ πάλιν εἰς τὸ θέατρον ἵδρυσε μετ' ἄλλων συναδέλφων του τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑταιρεία Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν» εὐδοκίμως ἐπί τινα ἔτη ἐργασθέντα θίασον. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1931 διατελεῖ ἠθοποιὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Π.Α.Κ.

Παρασκευᾶς *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίον *Γενιτζὲ-τσιφλὶκ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως.

παρασκεύασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παρασκευάζειν, τὸ παρασκευασθέν: «μικροβιολογικὸν παρασκεύασμα».

—*[Μικροβ.]* Πρὸς ἔρευναν τῶν μορφολογικῶν γνωρισμάτων τῶν μικροβίων καὶ τῆς ὑφῆς τῶν διαφόρων ἱστῶν ἀπαιτεῖται προπαρασκευή τις τοῦ περιέχοντος αὐτὰ ὑλικοῦ, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν *παρασκεύασμα*. Τὸ παρασκεύασμα, ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς του, καλεῖται *μικροβιολογικόν, ἱστολογικόν, ἀνατομικὸν* καὶ *παθολογοανατομικόν*. Τὰ μικροβιολογικὰ παρασκευάσματα γίνονται συνήθως ἐπὶ ὑαλίνων πλακῶν, αἵτινες ὀνομάζονται *ἀντικειμενοφόροι*. Καὶ ἐὰν μὲν γίνωσι δι' ἐπαλείψεως τοῦ ὑλικοῦ ἐπὶ τῆς πλακός, καλοῦνται παρασκευάσματα *δι' ἐπιχρίσεως* ἢ *ἐπιστρώσεως*, ἐὰν ὅμως ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ ἐπιτεθῇ καλυπτήριος ὑαλίνη πλάξ, τότε καλοῦνται παρασκευάσματα διὰ *συμπιέσεως*. Ἐὰν τέλος τὸ ὑλικὸν ἀφεθῇ ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐν εἴδει σταγόνος, τὸ παρασκεύασμα καλεῖται *παχεῖα σταγὼν* (αἷμα, ὀπὸς ἀδένων, ὀρώδες ὑγρὸν κτλ.).

Τὰ ἱστολογικά, ἀνατομικὰ καὶ παθολογοανατομικὰ παρασκευάσματα διακρίνονται εἰς *μακροσκοπικά*, ὅταν πρὸς παρατήρησιν αὐτῶν δὲν ἀπαιτεῖται ἡ χρῆσις μικροσκοπίου, καὶ εἰς *μικροσκοπικά*, ὁπότε πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται μικροσκόπιον. Τὰ μικροσκοπικὰ παρασκευάσματα γίνονται διὰ λεπτοτάτων τομῶν τῶν πρὸς παρατήρησιν ἱστῶν καὶ ὀργάνων. Τὸ ὑλικὸν ἐξ οὗ ἐγένετο τὸ παρασκεύασμα ἐξετάζεται εἴτε ἐν ὑγρᾷ καταστάσει εἴτε μετ' ἀποξήρανσιν. Τὸ ὑγρὸν παρασκεύασμα καλεῖται *ἀπῃωρημένη σταγών*, ἐὰν ἡ σταγὼν τοῦ ὑλικοῦ τεθεῖσα ἐπὶ καλυπτρίδος καὶ ἀναστραφεῖσα αἰωρῆται εἰς τὸ κενὸν τοῦ βυθίσματος τῆς ἀντικειμενοφόρου πλακός, καλεῖται δὲ *συμπεπιεσμένη σταγών*, ἐὰν συμπιεσθῇ μεταξὺ ἀντικειμενοφόρου καὶ καλυπτρίδος. Τὰ ὑγρὰ ταῦτα παρασκευάσματα, ἅτινα καλοῦνται καὶ νωπά, χρησιμεύουσι πρὸς σπουδὴν τῶν βιολογικῶν ἰδίᾳ χαρακτήρων τῶν μικροβίων ὡς καὶ τῆς κινήσεως αὐτῶν. Τὰ παρασκευάσματα ταῦτα ἐξετάζονται εἴτε μετὰ χρῶσιν (*κεχρωσμένα*), εἴτε ἄνευ χρώσεως (*ἀχρωμάτιστα*). Τὰ ξηρὰ παρασκευάσματα ὡς καὶ τὰ ἱστολογικὰ καὶ παθολογοανατομικὰ τοιαῦτα ἐξετάζονται σχεδὸν πάντοτε μετὰ χρῶσιν. Ν. Α. Μ.

παρασκευαστὴς (ὁ). Βαθμὸς τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ τοῦ πανεπιστημίου. Ἔχει τὴν φροντίδα τῆς ἑτοιμασίας τῶν διὰ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς ἀσκήσεις ἀπαιτουμένων πρὸς πειραματισμὸν ὀργάνων καὶ σκευῶν.

παρασκευὴ (ἡ)· ἑτοιμασία, προετοιμασία, προπαρασκευή: «παρασκευὴ ἐδέσματος, —φαρμάκου»· || φρ. «ἐκ παρασκευῆς» ἢ «ἀπὸ παρασκευῆς» ἐκ προπαρασκευῆς, ἀντίθ. *ἐκ τύχης*· || *Παρασκευή* ἡ ἕκτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος.

— *[Τακτ.]* Καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἴσχυεν ἐν Γαλλίᾳ, συνεπῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὁ τύπος τῆς ναπολεοντείου μάχης, μία τῶν φάσεων αὐτῆς ἦτο ἡ *παρασκευὴ* (*παρασκευαστικὴ μάχη*), ἡ ἀποκληθεῖσα οὕτω ἅτε ἀποσκοποῦσα τὴν κατάλληλον παρασκευὴν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τῆς *ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως*, τῆς ἀποτελούσης τὸν κύριον σκοπὸν πάσης μάχης. Κατὰ τὴν φάσιν τῆς παρασκευῆς συνεζητεῖτο ἡ κατατριβὴ (φθορά, usure) τοῦ ἀντιπάλου, ἐκτελουμένη διὰ τῆς μεθοδικῆς δι' ἁλμάτων προχωρήσεως τῶν πεζικῶν δυνάμεων ὑποστηριζομένων ὑπὸ πυροβολικοῦ. Ἡ παρασκευὴ ἀπετέλει μίαν τῶν φάσεων καὶ τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς μάχης, καθ' ἣν ἐπεζητεῖτο ὁμοίως ἡ κατατριβὴ τοῦ ἀντιπάλου· ἡ κατατριβὴ ὅμως αὕτη ἐξετελεῖτο οὐχὶ διὰ τῆς συνεχοῦς προχωρήσεως τῶν πεζικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πυρός. Πρόκειται περὶ ζητήματος ἀπασχολήσαντος πολὺ τοὺς στρατιωτικοὺς κύκλους κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἐφ' οὗ δὲν ἐπεκτεινόμεθα, ἀρκούμενοι μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἴσχυε τὸ δόγμα τῆς ναπολεοντείου τακτικῆς (διαρκὴς προχώρησις), ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ τὸ τῆς φρειδερικείου τακτικῆς (πῦρ), θεσπισθέντος μάλιστα τότε τοῦ ἀξιώματος: «Οὐχὶ διὰ τῶν κνημῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς κατατρίβεται ὁ ἀντίπαλος», πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἰσχυόντων. Διὰ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1913 (τοῦ μὴ μεταφρασθέντος παρ' ἡμῖν) ἡ φάσις τῆς παρασκευῆς κατηργήθη· τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ διὰ τῶν γερμανικῶν κανονισμῶν, καὶ τοιουτοτρόπως φάσις παρασκευῆς δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ μάχῃ. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐχρησιμοποιήθη παρ' ἁπάντων τῶν ἐμπολέμων ἕτερον εἶδος παρασκευῆς· τὸ τῆς παρασκευῆς διὰ βομβαρδισμοῦ εἴτε διὰ πυροβολικοῦ εἴτε δι' ἀεροπλοίας. Ἐν τῇ ἐπιθέσει ἡ παρασκευὴ αὕτη εἶναι ἐνέργεια ἐκτελουμένη πρὸ τῆς ἐξορμήσεως τῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταστροφῆς τῶν ὑλικῶν ἐμποδίων τοῦ ἀμυνομένου, τῶν παρακωλυόντων τὴν προχώρησιν τῶν ἐπιτιθεμένων, διαρκείας δὲ πολλῶν ὡρῶν, πολλάκις ἡμερῶν, ὁσάκις ἡ ἐν λόγῳ παρασκευὴ ἐκτελεῖται διὰ πυροβολικοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως κατεδείχθη ἐν τῇ πράξει ὅτι ἡ τοιαύτη παρασκευὴ ἐφεῖλκυε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀντιπάλου, συνεπῶς ἦρε τὸ πλεονέκτημα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, δι' αὐτὸ πρῶτοι οἱ Φὸς καὶ Πεταὶν διέταξαν ὅπως κατὰ τὰς συμμαχικὰς ἐπιθέσεις, τὰς ἀρξαμένας ἀπὸ τοῦ θέρους 1918 (Παγκόσμιος πόλεμος), παύσωσιν ἐκτελούμεναι τοιαῦται προπαρασκευαί, τοῦθ' ὅπερ προσέδωσε πολλὰ πλεονεκτήματα. Ἐπειδὴ ἅπαντες οἱ ξένοι συγγραφεῖς γράφουσιν ὅτι ἡ τοιαύτη παρασκευὴ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ ἤρχισεν ἐκτελουμένη τὸ πρῶτον διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, δι' αὐτὸ θεωροῦμεν ἐπάναγκες νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ἔχει γίνει καὶ εἰς προηγουμένους πολέμους, καὶ ἰδιαίτατα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς π.χ. κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων (Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1912—1913), καθ' ἃς ἀπὸ τῆς χαραυγῆς τῆς 19ης Φεβρουαρίου 1913 τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν ἐξετέλεσε σφοδρὸν βομβαρδισμὸν κατὰ τῶν τουρκικῶν ὀχυρῶν τοῦ νοτίου καὶ ἀνατολικοῦ τομέως, βαλὸν περὶ τὰ 12.000 βλήματα (ποσότητα μεγίστην διὰ τὴν τότε ἐποχήν, καὶ δὴ διὰ μικρὸν στρατὸν ὡς τὸν ἑλληνικόν). Ἐν τῇ ἀμύνῃ ἡ παρασκευὴ αὕτη εἶναι ἐνέργεια ἐκτελουμένη ὑπὸ τοῦ ἀμυνομένου κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐπίκειται ἡ ἐκ τῆς βάσεως ἐξόρμησις τοῦ ἐπιτιθεμένου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν βλάβας εἰς τὰς ἐντὸς τῆς βάσεως ἐξορμήσεως ἀμυντικὰς ὀργανώσεις τοῦ ἐπιτιθεμένου, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξάρθρωσιν εἰς τὴν διάταξιν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἐπιτιθεμένου. Ἡ παρασκευή, προκειμένου περὶ ἀμύνης, καλεῖται εἰδικῶς *ἀντιπαρασκευὴ* (ἀντιπροπαρασκευή). Οἱ ὅροι *παρασκευὴ* (préparation) καὶ *ἀντιπαρασκευὴ* (contre-préparation) εἰσήχθησαν ὑπὸ τὰς ἐννοίας ταύτας ἐν τοῖς συγχρόνοις γαλλικοῖς κανονισμοῖς συνεπῶς καὶ ἑλληνικοῖς (Καν. Μεγάλ. μονάδων, Καν. Πεζικοῦ κτλ.). Ἐξόχως λαμπρὰ ἀποτελέσματα παρέχει ὁ κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, εἴτε ἐν ἐπιθέσει εἴτε ἐν ἀμύνῃ, βομβαρδισμὸς ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἢ τῆς ἀεροπλοΐας δι' ἀερίων. Πᾶσα παρασκευὴ ἀπαιτεῖ κατανάλωσιν πυρομαχικῶν μεγίστην, συνεπῶς ἀποτελεῖ τρόπον δράσεως μὴ δυνάμενον νὰ χρησιμοποιῆται ὁποτεδήποτε καὶ δὴ ὑπὸ στρατῶν ἐχόντων πενιχρὰ ἀποθέματα πυρομαχικῶν.

Κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, καθ' ἃς τὸ ἱππικὸν ἔδρα κατὰ μάζας δι' ἐπελάσεων, ἡ φάσις τῶν ἑλιγμῶν, δηλαδὴ ἐκείνη καθ' ἣν τὸ ἱππικὸν ἐλάμβανε τὰς καταλλήλους διατάξεις καὶ τοὺς σχηματισμοὺς ἵνα ἐπελάσῃ, ἐκαλεῖτο ὑπό τινων *φάσις παρασκευῆς*. Σήμερον γίνεται εὐρυτάτη χρῆσις τοῦ ὅρου παρασκευή, προκειμένου περὶ ὀργανώσεως ἐπιθέσεως, τοῦτο δὲ διότι οὐδεμία ἐπίθεσις ἀναλαμβάνεται ἄνευ προηγουμένης προπαρασκευῆς. Ἡ δ' ἐν γένει παρασκευὴ ἔγκειται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιθέσεως, τὴν συγκέντρωσιν στρατευμάτων καὶ ὑλικῶν, ἰδιαίτατα δὲ πυροβολικοῦ καὶ πυρομαχικῶν εἰς καταλλήλους χώρους. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Παρασκευὴ (ἡ). Ἡ ἕκτη κατ' Ἰουδαίους ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ἡ ἄλλως *ἕκτη Σαββάτων* (sexta sabbati ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, De jejun. 14) καὶ *προσάββατον* (*Ἐπιφαν.* Ἀληθὴς λόγος περὶ πίστεως 22) κληθεῖσα. Τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ὑπαινίττεται ἀρκούντως σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, ὅταν περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ παθήματος τοῦ Κυρίου ὁμιλῶν γράφει: «ἐπεὶ ἦν Παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον» (*Μάρκ.* ΙΕ, 42). Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκλήθη ἡ ἡμέρα αὕτη Παρασκευή, ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν παρεσκευάζετο παρ' Ἰουδαίοις ὅ,τι θὰ ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἢ διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς κατ' αὐτὸ διεξαγομένης ἡμέρας τοῦ Πάσχα.

Παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' αἰῶνος ἡ Παρασκευὴ μετὰ τῆς Τετάρτης ἢ Τετράδος διακρίνονται ὡς ἡμέραι νηστείας· ἡ μὲν Τετρὰς «διὰ τὸ γινόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου», ἡ δὲ Παρασκευὴ «διὰ τὸ πεπονθέναι τὸν Κύριον ὑπὲρ ἡμῶν» (*Πέτρου* Ἀλεξανδρ., κανὼν 15). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μὲν Τετρὰς παρὰ τοῖς Ἐθνικοῖς «ἐπεφημίζετο τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Παρασκευὴ τῆς Ἀφροδίτης», ἕνεκα τούτου Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἄλλως ἐξηγεῖ τὴν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας νηστείαν, σημειῶν ὅτι ὁ γνωστικὸς καὶ πεφωτισμένος Χριστιανὸς «οἶδε καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα τῆς Τετράδος καὶ Παρασκευῆς» «νηστεύει κατὰ τὸν βίον φιλαργυρίας τε ὁμοῦ καὶ φιληδονίας» (*Στρωμ.* VII, 12 75). Π. Ν. Τ.

— **Παρασκευὴ *μεγάλη* ἢ *ἁγία*.** Καλεῖται οὕτως ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα Παρασκευὴ τῆς μεγάλης Ἑβδομάδος, καθ' ἣν γίνεται ἀνάμνησις τοῦ σταυρικοῦ παθήματος τοῦ Κυρίου. Ὠνομάζετο ἄλλοτε ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ *ἡμέρα τοῦ σταυροῦ* καὶ *σωτηρία* ἢ *τὰ σωτήρια* καὶ *πάσχα σταυρώσιμον*, ἐτηρεῖτο δὲ δι' αὐστηρᾶς νηστείας, διὰ πλήρους ἀσιτίας, ἥτις παρετείνετο ὑπὸ τῶν δυναμένων καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς ἑπομένης ἡμέρας, καθ' ἣν ἑωρτάζετο τὸ ἀναστάσιμον Πάσχα (Ἀποστολ. Διαταγαὶ Ε, 18). Κατ' αὐτὴν λόγῳ πένθους ἀπηγορεύθη ἐνωρίτατα ὁ ἀσπασμὸς καὶ τὸ φίλημα τῆς εἰρήνης (*Tertul.* De orat. 18) καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ κροῦσις τῶν κωδώνων ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς Τετάρτης (Ordo Roman. παρὰ *Muratori* II 714), καθὼς καὶ ἡ τέλεσις τῆς θείας λειτουργίας, ἐπιτρεπείσης μόνον τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν Ἱσπανίᾳ κρατεῖ ἡ συνήθεια οὐδ' αὐτὴ ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων νὰ προσφέρηται, ἀλλὰ καθ' ὁλόκληρον τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ταύτης νὰ παραμένωσι κλειστοὶ οἱ ναοί, τοῦθ' ὅπερ κατακρίνει ἡ ἐν Τολέδῳ τῷ 633 συνελθοῦσα σύνοδος.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἔπαυσε νὰ τελῆται ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευήν, κυρίως διὰ τὸ μῆκος τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας. Τῷ ὄντι ἀρχομένης τῆς ἀκολουθίας ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Πέμπτης (ἀντὶ τοῦ ὄρθρου τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς) ἀναγινώσκονται μετὰ τὸν Ἑξάψαλμον τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια, λιτανευόμενου μετὰ τὸ πέμπτον τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ὑψουμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ εἰς προσκύνησιν ὑπὸ τῶν πιστῶν, καὶ περατοῦται ἀφ' ἑσπέρας ὁλό-

Digitized by Google

κληρος ἡ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης συνεχίζεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ὡρῶν καὶ ἐπισυνάπτεται πλειστάχοῦ ὁ ἑσπερινὸς τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀποκαθήλωσις. Ἐνιαχοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς μοναῖς, ὁ ἑσπερινὸς οὗτος γίνεται τὸ ἀπόγευμα. Κατὰ τὴν ἀποκαθήλωσιν ἢ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ὡρῶν γίνεται καὶ κατάλληλον κήρυγμα στρεφόμενον περὶ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου. Ἄλλοτε τὸ κήρυγμα τοῦτο γινόμενον τὸ ἀπόγευμα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς κατηχουμένους, οἵτινες ἐπισυναγόμενοι τὸ ἀπόγευμα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἐποιοῦντο τὴν ἀπόταξιν καὶ σύνταξιν αὐτῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου θὰ ἐγίνοντο δεκτοὶ καθ' ὁμάδας εἰς τὸ βάπτισμα. Ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς περατοῦται, ἀφοῦ λιτανευθῇ ὁ Ἐπιτάφιος καὶ προβληθῇ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ πρὸς ἀσπασμὸν ὑπὸ τῶν πιστῶν. Ἡ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς διεξαγομένη ἀκολουθία, καθ' ἣν ψάλλονται τὰ ἐγκώμια καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου, ἀποτελεῖ τὸν Ὄρθρον τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. π. ν. τ.

Παρασκευὴ ***ἁγία.*** Μάρτυς γεννηθεῖσα ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ἀδριανόν, περὶ τὸ 138 μ. Χ., καὶ μαρτυρήσασα πιθανῶς ἐπὶ τοῦ διαδόχου τούτου Μάρκου Αὐρηλίου. Μόνη θυγάτηρ γονέων Χριστιανῶν, τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τῆς Πολιτείας, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, εἰκοσαέτις περίπου ὑπάρχουσα, ἐπώλησε τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς καὶ διαμοιράσασα ταῦτα εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐπεδόθη εἰς τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον, ἀρκούντως ἠσκημένη εἰς αὐτὸ λόγῳ τῆς περὶ τὰς Γραφὰς πυκνῆς ἐντρυφήσεώς της καὶ τῆς λοιπῆς παιδείας της. Περιελθοῦσα διαφόρους πόλεις καὶ χωρία ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, ὅπου συλληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου καὶ ὑποβληθεῖσα εἰς ποικίλα μαρτύρια ἐνέμεινε σταθερῶς ὁμολογοῦσα τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Σῷα ἐν τοῖς μαρτυρίοις τούτοις διαφυλαχθεῖσα καὶ κινήσασα τὸν θαυμασμὸν τοῦ βασιλέως, θαυμασίως ἰαθέντος ὑπὸ ταύτης, ἠλευθερώθη, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ καὶ αὖθις εἰς τὸ ἱεραποστολικόν της ἔργον. Συλληφθεῖσα δὲ τὸ δεύτερον, πιθανῶς ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, καὶ εἰς ἕτερον μαρτύριον ὑποβληθεῖσα, ἀπετμήθη ἐν τέλει τὴν κεφαλήν. Ἡ μνήμη τοῦ μαρτυρίου αὐτῆς ἑορτάζεται παρ' ἡμῖν τὴν 26ην Ἰουλίου. π. ν. τ.

Παρασκευὴ *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 417 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ *Ντούσια* 436. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν πωλήσεως σταφιδοκάρπου. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 161. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Διάβας (Πρεβέντας) τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 189.

— **Παρασκευὴ** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Καλλιπόλεως τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 144 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Τζουμαλή.*

— **Παρασκευή, *πόρτο*** — *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μικρὸς ἀλλ' ἀσφαλέστατος μικρασιατικὸς λιμὴν φυσικὸς (πλάτ. 38° 21′ 30″ Β., μῆκ. 26° 19′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios and Gulf of Smyrna) ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Ἐρυθρῶν καὶ κατὰ τὴν Α.ΒΑ. ἀκτὴν τῆς χερσονησῖδος τοῦ Τσεσμέ. σ. ε. λ.

Παρασκευόπουλος, *Ἰωάννης Στεφ.* Ἕλλην ἀστρονόμος, γεννηθεὶς τῷ 1889 ἐν Πειραιεῖ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς τῷ 1910 διδάκτωρ τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Διετέλεσε βοηθὸς τοῦ ἐργαστηρίου πειραματικῆς φυσικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1907—1910), τακτικὸς βοηθὸς τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν (1912—1919), καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας εἰς τὴν σχολὴν τῶν ναυτικῶν δοκίμων (1917—1919) καὶ καθηγητὴς τῆς μετεωρολογίας τῆς ἀνωτάτης δασολογικῆς σχολῆς (1918—1919). Τῷ 1919 ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ κληροδοτήματος Κοργιαλένιου πρὸς σπουδὴν τῆς ἀστρονομίας εἰς τὸ Σικᾶγον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι τοῦ 1921 βοηθὸς ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἀστεροσκοπείου Yerkes τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου καὶ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ ὄρους Οὐΐλσων τοῦ ἱδρύματος Καρνέγκι. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη τακτικὸς ἀστρονόμος τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν (1921—1923), βραδύτερον δὲ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀμερικὴν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀρεκίπα τοῦ Περοὺ ἀστεροσκοπείου τοῦ πανεπιστημίου Χάρβαρτ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μπλουμφονταΐν τῆς Νοτιαφρικανικῆς Ἑνώσεως. Ἀπὸ τοῦ 1927 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας τοῦ πανεπιστημίου Χάρβαρτ, παρὰ τὴν Βοστώνην τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Εἶναι ἐπίσης ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας τοῦ πανεπιστημίου Γκρέϋ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Κατὰ τὰ ἔτη 1923—1924 καὶ 1925—1926 ἔλαβε μέρος εἰς ἀστρονομικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Βόρειον Χιλὴν καὶ τῷ 1924—1925 εἰς τὸ Νότιον Περού. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων του ἐργασιῶν εἶναι αἱ ἐπὶ τῶν τροχιῶν φασματοσκοπικῶν διπλῶν ἀστέρων, ἐπὶ τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων, ἡ ἀνακάλυψις καὶ αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ Nova Pictoris καὶ αἱ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ Μαγελλάνου. Συνέγραψεν «Ἀστρονομίαν» καὶ «Κοσμογραφίαν» διὰ τὴν σχολὴν ναυτικῶν δοκίμων. Εἶναι μέλος τῆς «Βασιλικῆς ἀστρονομικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου» καὶ ἰσόβιον μέλος τῆς «Ἀμερικανικῆς ἀστρονομικῆς ἑταιρείας», τοῦ «Νοτιοαφρικανικοῦ συνδέσμου πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν», τῆς «Ἀστρονομικῆς ἑταιρείας τῆς Γαλλίας» καὶ τοῦ «Ἀμερικανικοῦ συνδέσμου τῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». μ.δ.β.

— **Παρασκευόπουλος, *Λεωνίδας.*** Ἕλλην στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1861 ἐν Κύθνῳ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν Σμύρνης καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον Εὐελπίδων, ὁπόθεν ἐξῆλθε τῷ 1880 μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ. Βραδύτερον ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, προαχθεὶς διαδοχικῶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου (1917). Ἔλαβεν ἐπανειλημμένως μέρος εἰς ἀποστολάς. Διετέλεσεν ὑποδιοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου, ὑπηρέτησεν ὡς προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδὶ τοῦ 1909, διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912. Ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1881, ὅτε ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἄρτης. Κατόπιν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ τὰς συμπλοκὰς τοῦ 1886, τῷ δὲ 1897 κατῆλθεν, ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Βάσσου, εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἐξετέλει καθήκοντα ἐπιτελάρχου τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς τῷ 1912 ὡς διοικητὴς τοῦ δευτέρου πεδινοῦ πυροβολικοῦ συντάγματος καὶ κατόπιν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Κατὰ τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913 κατήρτισε καὶ διῴκησε τὴν Ι′ εὐζωνικὴν μεραρχίαν. Τῷ 1916 διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Γ′ σώματος στρατοῦ, κατὰ τὸ ἴδιον δὲ ἔτος προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, γενόμενος διοικητὴς τοῦ στρατοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Α′ Σώματος Στρατοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 ἀρχιστράτηγος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Γάλλου ἀρχιστρατήγου, ἐγένετο (1919) ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικῶν στρατευμάτων. Ὡς ἀρχιστράτηγος ἔδρασεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς καταλήψεως καὶ κατοχῆς τῆς γραμμῆς τῶν Σεβρῶν. Παραιτηθεὶς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920, ἀπεστρατεύθη τῇ αἰτήσει του καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, ὁπόθεν ἐκλήθη τῷ 1926 ὑπὸ τοῦ τότε δικτάτωρος καὶ προέδρου τῆς δημοκρατίας Θ. Παγκάλου νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Τῷ 1929 ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστής, κατὰ τὰς τρεῖς δὲ περιόδους τῆς γερουσίας, αἵτινες ἐπηκολούθησαν, διετέλεσε πρόεδρος αὐτῆς. Κατὰ καιροὺς ἐδημοσίευσεν εἰς στρατιωτικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας μελέτας καὶ ἄρθρα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικά. Εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον ἐξέδωσε τὴν μελέτην «Περὶ κανονισμοῦ βολῆς». ν. θ. κ.—μ. δ. β.

—**Παρασκευόπουλος, *Νικόλαος.*** Ἕλλην ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1854 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1931. Ὡς μέλος ἑλληνικῶν θιάσων μετέβη εἰς Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν, βραδύτερον δὲ προσελήφθη εἰς τὸν θίασον Ταβουλάρη, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τῆς ἠθοποιοῦ Εὐαγγελίας Σκορδίλη, τῆς μετέπειτα μεγάλης τραγῳδοῦ, ἣν καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1883. π. α. κ.

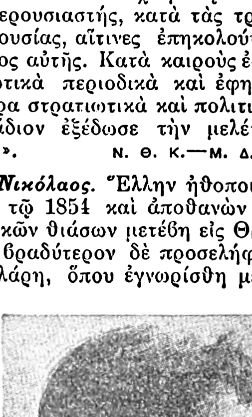

Εὐαγγελία Παρασκευοπούλου.

Παρασκευοπούλου, *Εὐαγγελία.* Διακεκριμένη τραγῳδὸς καὶ δραματικὴ ἠθοποιός, γεννηθεῖσα τῷ 1865 καὶ ἐμφανισθεῖσα ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1881. Τὰ ἐξαιρετικὰ σκηνικά της χαρίσματα ἐγνώρισεν ἡ πρωτεύουσα, ὅτε τῷ 1883 ἡ Ε. Παρασκευοπούλου συνειργάσθη μὲ τὸν θίασον τῶν ἀδελφῶν Διον. καὶ Σπ. Ταβουλάρη εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἰλισὸν θέατρον «Παράδεισος». Συνεταιρισθεῖσα ἀκολούθως μετὰ τοῦ ἠθοποιοῦ Ν. Λεκατσᾶ, διεκρίθη καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν σαιξπηρείων ἔργων. Εἶτα ἐπὶ κεφαλῆς ἰδίου θιάσου περιῆλθε πλείστας πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, τυχοῦσα πανταχοῦ θριαμβευτικῆς ὑποδοχῆς. Ἐκτὸς τοῦ σκηνικοῦ κάλλους καὶ τῆς θερμῆς καὶ συναρπαζούσης φωνῆς, ἡ Ε. Παρασκευοπούλου εἶχεν ἀπαράμιλλον παθητικὴν ὑπόκρισιν καὶ ἐξόχως πλαστικὰς στάσεις κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν τραγικῶν ῥόλων. Ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα διέπλασεν ἀριστοτεχνικῶς τὰ κύρια μέρη ἦσαν: «Ἀδριανὴ Λεκουβρέρ», «Κυρία μὲ τὰς καμελίας», «Τόσκα», «Ἔνσαρκον ἄγαλμα», «Φαῦστα», «Μήδεια» κ.λ.π. Συνεργασθεῖσα ἐπί τινα χρόνον μὲ τὴν «Νέαν Σκηνὴν» τοῦ Κ. Χρηστομάνου, ὑπεδύθη θαυμασίως τὸν ῥόλον τῆς κοντέσσας Βαλέραινας εἰς τὸ ὁμώνυμον δρᾶμα τοῦ Γρ. Ξενοπούλου. π. α. κ.

παρασκήνια (τά)· βλ. *παρασκήνιον.*

— **«Παρασκήνια».** Τίτλος ἑλληνικῶν περιοδικῶν: — 1) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις ἱδρυθὲν τὴν 17ην Μαΐου 1881. — 2) Δεκαπενθήμερον θεατρικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις («Τὰ Παρασκήνια»), ἱδρυθὲν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1924 ὑπὸ Ν. Παρασκευᾶ.

παρασκηνιακός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ παρασκήνια, ὁ τῶν παρασκηνίων: «παρασκηνιακαὶ ἐνέργειαι».—Ἐπίρρ. ***παρασκηνιακῶς:*** «διευθύνει τὴν ἑταιρείαν παρασκηνιακῶς» ἐκ τῶν παρασκηνίων, χωρὶς νὰ ἐμφανίζεται.

παρασκήνιον (τό)· ὁ παρὰ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου χῶρος, ὁ ἑκατέρωθεν καὶ ὄπισθεν τῆς σκηνῆς χῶρος· ‖ μετφ., *παρασκήνια* (τά)· ὁ οἱονεὶ μυστικός, ἀφανὴς τόπος ὅπου δρῶσιν: «εἰς τὰ παρασκήνια τῆς πολιτικῆς τελοῦνται ὄργια», «διευθύνει ἐκ τῶν παρασκηνίων» χωρὶς νὰ ἐμφανίζεται· ‖ τὰ οἱονεὶ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ θεατοῦ τελούμενα, τὰ μυστικῶς συμβαίνοντα: «τὰ παρασκήνια τῆς πολιτικῆς, — τῆς ζωῆς τοῦ δεῖνος».

— *[Θεατρ.]* Καλοῦνται *παρασκήνια* τετράπλευροι ὀρθογώνιοι σκελετοί, λοξῶς ἑκατέρωθεν τῶν δύο πλευρῶν τῆς σκηνῆς τοποθετούμενοι, πρὸς ἀπόκρυψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς σκηνῆς, ἐφ' ὧν εἶναι τεταμένα σκηνογραφήματα ἐξ ὀθόνης, εἰκονίζοντα κάτι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ θόλου τῆς σκηνῆς ἐξηρτημένην σκηνογραφίαν τοῦ βάθους, π. χ. αἴθουσαν (συνέχειαν αὐτῆς), παράθυρα, κῆπον, δάσος, πλατεῖαν κ.λ.π. Τὰ παρασκήνια, ὅταν δὲν στηρίζωνται ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σκηνικοῦ ἐπιπέδου, τοποθετοῦνται ἐπὶ ἀξόνων σιδηρῶν, διὰ νὰ περιστρέφωνται ἐν ᾗ περιπτώσει εἶναι ἐζωγραφισμένα εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις, ἢ ἐπὶ τροχίσκων, διολισθαινόντων ἐντὸς τῆς εἰς τὸ ὑποσκήνιον εὑρισκομένης σιδηρᾶς αὔλακος. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον εἴς τινα θέατρα τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπαρχιακά, τὰ παρασκήνια ἦσαν χάρτινα, ἄνευ ξυλίνου σκελετοῦ, μόνον δὲ κατὰ τὴν βάσιν ἔχουν τεμάχιον ξύλου, καθηλουμένου ἐπὶ τοῦ σκηνικοῦ ἐπιπέδου. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰ νεώτερα θέατρα, ὅπου ἐφαρμόζονται τὰ νέα συστήματα τῆς σκηνοθεσίας, τὰ ἐν λόγῳ παρασκήνια κατηργήθησαν ἐντελῶς, καθὸ ἐξαρτήματα τοῦ ἀχρηστευθέντος προοπτικοῦ διακόσμου, ἀντικατεστάθησαν δὲ διὰ σκηνογραφημάτων πλαστικῶν, παραπετασμάτων κ.λ.π., πάντοτε σχετικῶν πρὸς τὸν κύριον σκηνικὸν διάκοσμον, ἔνθα ἐξελίσσεται τὸ θεατρικὸν ἔργον. π. α. κ.

— *[Ναυτ.]* Τὸ *παρασκήνιον* (κοιν. *μπερντές*) εἶναι ἐπίμηκες ὀρθογωνίου σχήματος κατασκεύασμα ἐξ ὀθονίδος, ἀρτώμενον κατὰ τὸ μῆκός του ἀπὸ τῶν σκηνούχων, ἐν ὥρᾳ καύματος καὶ ἐφόσον εἶναι ἀνατεταμέναι αἱ σκηναί, κατὰ μῆκος τῆς προσηλίου πλευρᾶς τοῦ πλοίου. Ἐνίοτε ἀπομακρύνουν τὸ κάτω μέρος του δι' ἀπωστῶν μήκους 2 μ. περίπου, ὅπως μεσολαβῇ δροσερός πως ἀὴρ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ἧς αἱ παραφωτίδες μένουν ἀνοικταὶ καὶ ἐφωδιασμέναι διὰ τῶν ἀνεμοδόχων των. σ. ε. λ.

παρασκιὰ (ἡ). Ἐὰν τῇ βοηθείᾳ πηγῆς ἐχούσης διαστάσεις, π. χ. λυχνίας πυρακτώσεως ἐχούσης φύσιγγα ἐκ γαλακτοχρόου ὑάλου, σχηματίσωμεν τὴν σκιὰν σκιεροῦ ἀντικειμένου, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ σκοτεινὸν μέρος τῆς σκιᾶς δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ λοιποῦ φωτεινοῦ χώρου ἀποτόμως, ἀλλὰ μεσολαβεῖ μεταξὺ τοῦ φωτεινοῦ καὶ σκοτεινοῦ χώρου ἕτερος χῶρος, ἐν ᾧ ὁ φωτισμὸς μεταβάλλεται βαθμιαίως. Ὁ χῶρος οὗτος καλεῖται *παρασκιά.* κ. π.

παρασκοπολάβιον (τό). Τὸ κλισιοσκόπιον τῶν πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ αὐλὸς ἦτο ἐν τῷ πυγαίῳ (δεξιᾷ τε καὶ ἀριστερᾷ του εἰς τὰ μεγάλης ὁλκῆς πυροβόλα) καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντος, ὡς παρά τινων νομίζεται. σ. ε. λ.

παρασόκακο (τό)· δημοτ., σοκάκι, πάροδος.

Παρασουλιῶται (οἱ). Οὕτω καλοῦνται οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τῶν κειμένων ἀνατολικῶς καὶ

Digitized by Google

νοτίως τοῦ Σουλίου, τῶν καλουμένων Λακκοχωρίων καὶ Τσαμοχωρίων. Οἱ Παρασουλιῶται καλοῦνται καὶ *Λακκοσουλιῶται*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς καθαυτὸ Σουλιώτας, τοὺς κατοίκους τοῦ Σουλίου. Οἱ Παρασουλιῶται ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἀποτελοῦντες μέρος τῆς σουλιωτικῆς ὁμοσπονδίας καὶ μετέχοντες τῶν ἀγώνων τῶν Σουλιωτῶν, ὑπετάγησαν ὅμως ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Χ. Ι. Σ.

παρασπαδίας (ὁ) *[Ἀνατομ.]*. Ἀνωμαλία τῆς διαπλάσεως τῆς οὐρήθρας συγγενής, καθ' ἣν τὸ στόμιον αὐτῆς ἐκβάλλει οὐχὶ ἐπὶ τοῦ κάτω ἀκριβῶς τοιχώματος τῆς οὐρήθρας, ὡς ἐπὶ τοῦ ὑποσπαδίου, ἀλλὰ πλαγίως. Ι. Π.

Παρασπαριὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σερίφου (πλάτ. 37°02′ Β., μηκ. 24°30′Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho island) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων: τοῦ Πρώτου ὁ Βῶλος καὶ Ἀγκρούφι, κατὰ τὴν Β. τῆς νήσου ἐσχατιάν. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

παρασπὰς (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ κλάδος, ὅστις ἀναφαίνεται αὐτομάτως παρὰ τὸ μητρικὸν φυτόν.

παράσπιτο (τό)· δημοτ., τὸ παρὰ τὴν κυρίως οἰκίαν μικρὸν διαμέρισμα.

Παρασπονδηλῖνα, *Ζωή*. Δέσποινα τοῦ Μυστρᾶ· (βλ. λ. *Ζωὴ ἡ Παρασπονδηλῖνα*).

παρασπόνδησις, *—εως* (ἡ) καὶ *παρασπονδία*· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρασπονδεῖν, παράβασις τῶν σπονδῶν, τῶν ὑπεσχημένων.

παράσπονδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παραβὰς τὰς σπονδάς· || ὁ παρὰ τὰς σπονδὰς γινόμενος: «παράσπονδος πρᾶξις».

Παρασπόνδυλος. Βυζαντινὸς ποιητὴς (βλ. λ. *Ζωτικὸς ὁ Παρασπόνδυλος*).

Παρασπόρι *[Γεωγρ.]*. Ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων χωρίων, ἐκ τῶν ὁποίων συγκροτεῖται ἡ κοινότης Σκοπὴ (1.538 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, μὲ 104 κατοίκους. Ε. Γ.

— **Παρασπόρι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 38°54′10″ Β., μηκ. 27°14′40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Scarpanto and Kasso) βορεία ἄκρα τῆς νήσου Σαρίας. Σ.Ε.Λ.

παραστάινω· δημοτ. ἀντὶ *παριστῶ* (βλ. λ.)· || ναυτ. (κοιν. *προβάρω*) τοποθετῶ προσκαίρως εἰς τὴν θέσιν του ἐπιστύλιον, κεραίαν, δοράτιον, ἱστίον κτλ., ὅπως ἐξακριβώσω ἐὰν ἔχῃ τὰς ἀπαιτουμένας διαστάσεις καὶ τὸ πρέπον σχῆμα· ἄλλως *παραβάλλω*. Σ. Ε. Λ.

παραστάς, *—άδος* (ἡ)· τετράγωνος κίων κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως οἰκοδομήματος πρὸς στερέωσιν καὶ ἐξωραϊσμὸν αὐτῆς.

—*[Ἀρχ.]* Αἱ *παραστάδες* ἦσαν ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Πολλαὶ οἰκίαι νεολιθικῶν συνοικισμῶν τῆς Θεσσαλίας παρουσιάζουσι παραστάδας, αἵτινες σχηματίζονται διὰ τῆς προεκτάσεως πρὸς τὸν πρόδομον, ἤτοι τὴν ἀνοικτὴν στοάν, τῶν δύο ἄκρων τῶν δύο πλαγίων τοίχων τῆς οἰκοδομῆς. Τοιαύτας παραστάδας παρουσιάζουσι καὶ αἱ μυκηναϊκαὶ καὶ ὁμηρικαὶ οἰκίαι. Αἱ παραστάδες τῶν μυκηναϊκῶν μεγάρων, ἤτοι τὰ προεξέχοντα πρὸς τὸν πρόδομον ἄκρα τῶν πλινθίνων πλαγίων τοίχων, ἔφερον ξυλίνην ἐπένδυσιν, ἐστηρίζοντο δὲ ἐπὶ λιθίνων βάσεων, καὶ ἀπετέλουν μετὰ τῶν μεταξὺ αὐτῶν δύο ξυλίνων στύλων τὴν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ προδόμου μὲ τοὺς δύο κίονας μεταξὺ τῶν δύο παραστάδων εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα καὶ τῶν προνάων τῶν περισσοτέρων καὶ παλαιοτέρων ναῶν, οἱ ὁποῖοι προῆλθον ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ μέγαρα καί, ἐξ αὐτοῦ, ὠνομάζοντο *ναοὶ ἐν παραστάσι*. Ἐν Ἑλλάδι σῳζόμενοι ναοὶ ἐν παραστάσι εἶναι ἄπειροι. Ἐκ τούτων σημαντικώτεροι διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς διακοσμήσεως τῶν παραστάδων εἶναι ὁ ἐν Ραμνοῦντι ναὸς τῆς Θέμιδος, ὁ ἐν Σουνίῳ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ἀμφιπρόστυλος ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐλευσῖνι, τὰ προπύλαια τοῦ Ἐρεχθείου, ὁ ἀμφιπρόστυλος ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ περίπτερος ναὸς τοῦ Παρθενῶνος, ὁ ναὸς τοῦ Ἡφαίστου, ὁ ἐπιλεγόμενος Θησεῖον, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Αἱ παραστάδες μετέχουσι καὶ τῶν τοίχων, οἵτινες ὁρίζουσι τὸ οἰκοδόμημα, καὶ τῆς κιονοστοιχίας, ἥτις ὑποβαστάζει τὴν ὀροφήν, διὸ καὶ ἡ διακόσμησις αὐτῶν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν διφυῆ χαρακτῆρά των. Παρουσιάζουσι λείας ἐπιφανείας καὶ ὁριζοντίας γραμμάς, αἵτινες ἀντιπαραβάλλονται πρὸς τὰς ῥαβδώσεις τῶν κιόνων καὶ ἔχουσι κιονόκρανα καὶ ἐνίοτε βάσιν ἐμφαίνοντα τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ τὰς αὐτὰς περίπου ἀναλογίας πρὸς τὰ τῶν κιόνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων κατὰ τὰ ἄλλα διαφέρουσι. Αἱ παραστάδες ἔχουσι συνήθως τρεῖς κυρίας ἐπιφανείας, ἀνίσους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεταξύ των. Καὶ αἱ μὲν μετέχουσαι τῶν κιόνων εἶναι συνήθως στενότεραι τῆς κατωτάτης διαμέτρου τῶν κιόνων, εὐρύτεραι δὲ τῆς ἀνωτάτης διαμέτρου· αἱ δ' ἄλλαι ποικίλλουσι συνήθως μεταξὺ τοῦ ἡμίσεος καὶ τοῦ τρίτου τῶν προηγουμένων. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσι βεβαίως καὶ ἐξαιρέσεις, ὅπως εἶναι τὰ προπύλαια τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, τῶν ὁποίων ἑκάστη παραστὰς ἔχει δύο ἐπιφανείας τοῦ αὐτοῦ πλάτους, ἢ αἱ παραστάδες τοῦ ναοῦ τῆς Θέμιδος, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸ πάχος τοῦ κατωτάτου μέρους τῶν κιόνων. Αἱ παραστάδες ὀλίγον συνήθως προεξέχουσι τῶν παρειῶν τῶν τοίχων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουσιν. Ὁ κορμὸς τῆς παραστάδος δὲν ἐλαττοῦται, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, ὡς εἶναι αἱ παραστάδες τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος καὶ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Θρασύλλου ἐν Ἀθήναις ἢ τῆς πινακοθήκης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως

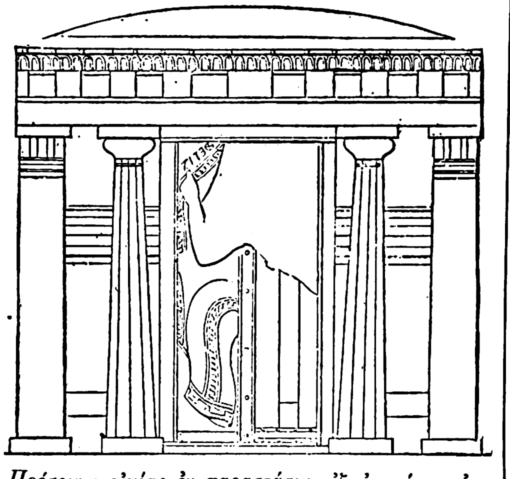

Πρόσοψις οἰκίας ἐν παραστάσιν, ἐξ ἐγχρώμου ἀγγείου ἀναπαριστῶντος τὴν κατοικίαν τῆς Θέμιδος.

τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ παραστάδες δὲν ἔχουσι συνήθως βάσιν, ὅπου ὅμως ὑπάρχουσι τοιαῦται, αὗται εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν κιόνων. Τὰ κιονόκρανα τῶν παραστάδων διαφέρουσι πάντοτε τῶν κιονοκράνων τῶν κιόνων, λαμβάνοντα συνήθως ὡς διακόσμησιν τὰ διατρέχοντα τὸ οἰκοδόμημα κυμάτια κάτωθεν τοῦ ἐπιστυλίου, ὅπως ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἢ φύλλα, ἀλληγορικὰς παραστάσεις καὶ χιμαίρας, ὅπως ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἐν Ἀθήναις διὰ παραστάσεων ἐκοσμοῦντο ἐπίσης καὶ αἱ γωνίαι τῶν οἰκοδομῶν κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων. Αἱ τοιαῦται παραστάδες εἶχον ἀναγκαίως δύο ἐπιφανείας συνήθως ἴσας, ὅπως εἶναι αἱ γωνιακαὶ παραστάδες τῆς πινακοθήκης τῶν Προπυλαίων ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ παραστάδες μιᾶς ἐπιφανείας. Αὗται ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων, ἐπέχουσαι θέσιν ἀντηρίδων. Τοιαύτας παραστάδας ἔφερον αἱ δύο μα-

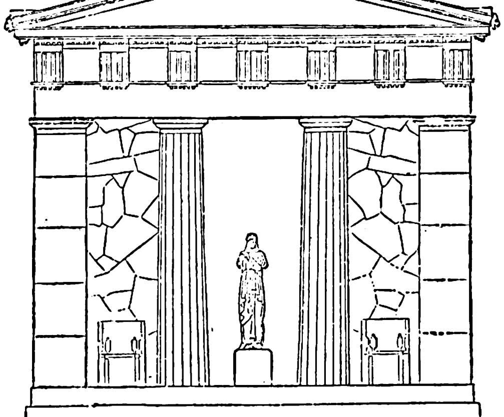

Πρόσοψις ναοῦ ἐν παραστάσι τῆς Θέμιδος ἐν Ραμνοῦντι.

κραὶ πλευραὶ τῆς σηκοῦ τοῦ ἀρχαίου Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας. Αἱ παραστάδες αὗται, ἀνὰ τέσσαρες ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς, ἐξέχουσαι ὀλίγον τοῦ τοίχου, ἐσχηματίζον ἀβαθεῖς κόγχας καὶ ὑπεβάσταζον τὰς δοκοὺς τῆς ὀροφῆς. Τοιαύτας παραστάδας ἔφερεν ἐπίσης καὶ ἡ θόλος τῆς Ἀρσινόης ἐν Σαμοθράκῃ, τῆς ὁποίας τὸ ἀνώτερον μέρος περιέθεεν ἐξωτερικῶς σειρὰ 44 παραστάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἴσως παράθυρα. Διὰ παραστάδων ἐκοσμοῦντο οὐχὶ μόνον οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἄλλα δημόσια κτήρια, ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, τοσαύτη δὲ χρῆσις αὐτῶν ἐγίνετο, ὥστε καὶ θύραι καὶ παράθυρα ἀκόμη ἐκοσμοῦντο καὶ ἐστεφοῦντο δι' αὐτῶν. Μεγάλην χρῆσιν τῶν παραστάδων ἔκαμον ἐπίσης καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Αἱ παραστάδες ὅμως τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαφέρουσι τῶν ἑλληνικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι τὰς ἐπιφανείας συνήθως ἴσας πρὸς ἀλλήλας, τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς κίονας πάχος, τὰ κιονόκρανα δὲ καὶ τὰς βάσεις ὅμοια πρὸς τὰ τῶν κιόνων. Ἐπὶ πλέον δὲ ἔχουσι καὶ ῥαβδώσεις, ἰδίως εἰς κορινθιακὸν ρυθμόν, καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ κίονες εἶναι ἀρράβδωτοι. Καὶ ἐν Ρώμῃ αἱ παραστάδες ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ διὰ τὰς ἰδιωτικὰς κατοικίας. Β. Δ. Θ.

παράστασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παριστάναι, τοῦ ἐμφανίζειν τι ὡς ἐν πραγματικότητι: «παράστασις δραματικοῦ ἔργου»· || ἐμφάνισις προσώπου ἢ πράγματος: «ἔχει καλὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν»· || «ἔξοδα παραστάσεως» τὰ ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ λαμβανόμενα χρήματα ὑπὸ ὑπαλλήλων τινῶν διὰ τὴν ἀξιοπρεπῆ αὐτῶν ἐμφάνισιν· || *παραστάσεις* (αἱ)· παράπονα, διαμαρτυρίαι: «προέβη εἰς παραστάσεις»· || ἡ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὑποστήριξις ὑποθέσεως ὑπὸ δικηγόρου καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀμοιβή: «ἐπλήρωσα τριακοσίας δραχμὰς παράστασιν».

— *[Θεατρ.]* Καλεῖται *παράστασις* ἡ ἀπὸ σκηνῆς, ἐνώπιον κοινοῦ, διδασκαλία θεατρικοῦ ἔργου. Διὰ τὴν ἀρτίαν ἐμφάνισιν τῆς παραστάσεως ἀπαιτεῖται ἡ ἀναλογικὴ συνεργασία ἠθοποιῶν, σκηνογράφων, μηχανικῶν, ἠλεκτρολόγων, φροντιστῶν, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν καὶ λεπτομερῆ διδασκαλίαν τοῦ *σκηνοθέτου*, ὁπότε καὶ μόνον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἁρμονικὴ συμβολὴ τῶν ὡς ἄνω παραγόντων, καὶ ἡ ἀληθὴς τοῦ ἔργου ἐμψύχωσις συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα, τὴν σκοπιμότητα καὶ κατεύθυνσίν του. Π. Α. Κ.

— *[Μαθημ.] Παράστασις* ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ καλεῖται πᾶς συμβολισμὸς πράξεων καὶ ἀριθμῶν, γενικῶν ἢ ὡρισμένων, ἐφ' ὧν ἐκτελοῦνται αἱ συμβολιζόμεναι πράξεις· π.χ. ὁ συμβολισμός:

$$3\alpha\beta^{\frac{1}{2}} + \sqrt[\nu]{\eta\mu x} + 1(\gamma+3)$$

καλεῖται παράστασις, δι' ἧς ἐκφράζεται ὅτι ὁ ὡρισμένος ἀριθμὸς 3 δέον νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ τοὺς ἀορίστους ἀριθμοὺς α καὶ β, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ τελευταῖος ὑψωθῇ εἰς τὴν $^1/_2$ δύναμιν, καὶ εἶτα εἰς τὸ γινόμενον προστεθῇ ἡ νστὴ ῥίζα τοῦ ἡμx καὶ τέλος εἰς τὸ προκῦπτον ἄθροισμα προστεθῇ ὁ λογάριθμος τοῦ ἀθροίσματος (γ+3). Ν. Γ.

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἡ κατὰ τὴν κίνησιν δημοσίας ἀγωγῆς ἢ διαιτησίας καταβαλλομένη *παράστασις* ἦτο μία δραχμή. Εἰς αὐτὴν ὑπέκειντο αἱ ἀγωγαὶ ἀγραφίου, βουλεύσεως, δωροξενίας, δώρων, μοιχείας, ξενίας, συκοφαντίας, ψευδεγγραφῆς, ψευδοκλητείας κ.ἄ., συνήθως ἀναγόμεναι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεσμοθετῶν. Ἐπὶ ὑποθέσεων ἀναγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διαιτητῶν κατεβάλλετο πιθανῶς δραχμὴ παρ' ἑκάστου τῶν διαδίκων μερῶν, εἰς περίπτωσιν δὲ ὑπωμοσίας κατεβάλλετο καὶ αὖθις νέα παράστασις. Προνομιοῦχοι, ἐξαιρούμενοι δηλαδὴ καταβολῆς παραστάσεως, ἦσαν αἱ κακώσεως γραφαί. Μεγαλυτέρα τῆς παραστάσεως χρηματικὴ καταβολὴ ἐπὶ δίκῃ ἦσαν τὰ *πρυτανεῖα*. Π. Ν. Π.

— *[Πολιτ]*. Διὰ τοῦ ὅρου *παραστάσεις* ἀπεδόθησαν αἱ ὑπὸ τῶν Γάλλων καλούμεναι rémontrances, δηλαδὴ τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀνεγνωρίζετο εἰς τὰ «κοινοβούλια» ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως διὰ διακηρύξεων αὐτῶν ἀπευθυνομένων εἰς τοὺς βασιλεῖς γνωρίζωσιν εἰς αὐτοὺς τὰς δυσμενεῖς συνεπείας, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ὡρισμένον παρ' αὐτῶν ληφθὲν μέτρον. Τὸ παλαιὸν γαλλικὸν «κοινοβούλιον» τῶν Παρισίων ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα, ἔκτοτε δὲ ἡ χρῆσις τούτου ἀπέβη ἰσχυρὸν ὅπλον τῶν «κοινοβουλίων» ἐναντίον τῶν βασιλέων, περιεσῶν βραδύτερον εἰς ἀχρηστίαν διὰ τῶν περιφήμων «lettres de jussion». Αἱ κατὰ τὰ ἔτη 1566—1567 ἐκδοθεῖσαι διατάξεις τοῦ Moulins ἀνεγνώριζον εἰς τὸ «κοινοβούλιον» τὸ δικαίωμα νὰ προβαίνῃ εἰς παραστάσεις. Ἀλλὰ τῷ 1667 ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ «κοινοβούλιον» νὰ ποιῆται παραστάσεις παρὰ μόνον μετὰ τὴν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ «κοινοβουλίου» καταχώρισιν («enregistrement») τῶν θεσπισμάτων τοῦ βασιλέως, μετὰ παρέλευσιν δὲ ἓξ ἐτῶν, διὰ τῆς ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου 1673 δηλώσεως, ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ παραστάσεις εἴτε πρὸ εἴτε κατόπιν τῆς εἰς τὸ ἀρχεῖον καταχωρίσεως τῶν θεσπισμάτων, ἐκτὸς μόνον τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ταῦτα ἀφεώρων εἰς ἰδιώτας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἀνεγνωρίσθη καὶ αὖθις εἰς τὰ «κοινοβούλια» τὸ δικαίωμα νὰ ποιῶνται παραστάσεις, καθ' ὃν τρόπον λεπτομερῶς ὥριζεν ἡ ἀπὸ 26 Αὐγούστου 1718 διάταξις, ἥτις ἐξηκολούθησε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἰσχύουσα μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ παλαιοῦ πολιτειακοῦ καθεστῶτος καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς νέας πολιτικῆς περιόδου τῆς Γαλλίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐσημειώθη καὶ τὸ τέλος τοῦ συστήματος τῶν («Κοινοβουλίων») παρλαμέντων. Η. Γ. Κ.

Digitized by Google

— *[Νομ.]. Παράστασις δικαστική.* Εἶναι ἡ ἱκανότης τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου, καὶ γενικώτερον ἐνεργεῖν τὰς ἀποτελούσας τὴν δίκην δικαστικὰς πράξεις, ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, καὶ ἧς οὐδείς, καὶ ἂν εἶναι ἀλλοδαπός, στερεῖται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ, καθ' ὃ ἀνίκανοι ἐντελῶς ἦσαν οἱ ἄρχοντες διαρκούσης τῆς ἐξουσίας των, οἱ ἐξόριστοι, οἱ δοῦλοι. Ὑφίστανται ὅμως καὶ κατὰ τὸ ἡμέτερον δίκαιον περιορισμοί τινες ὡς πρός τινα πρόσωπα· ταῦτα, ἅτινα κατονομάζονται. εἶναι οἱ διάδικοι ἐν ἐκδικαζομένῃ ὑποθέσει, ἀλλὰ παρίστανται ἐπὶ δικαστηρίου καὶ ἐνεργοῦσι δικαστικὰς ἐν γένει πράξεις διὰ τῶν κατὰ νόμον ἀντιπροσώπων των, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνεργοῦσι κατόπιν ὡρισμένων διατυπώσεων· ὡς πρὸς τὴν ἐκπροσώπησιν δὲ ταύτην τὴν ἀναγκαίαν καὶ νόμιμον δέον νὰ γίνῃ διάκρισις ἀπὸ τῶν κατ' ἐντολὴν αὐτῶν ἐνεργούντων, τοὺς ὁποίους καλοῦμεν *πληρεξουσίους* καὶ δέον νὰ εἶναι δικηγόροι. Τὴν ἱκανότητα ταύτην τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου ἐν ἰδίῳ ὀνόματι δὲν κέκτηνται, γενικώτερον, οἱ μὴ ἔχοντες τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναλαμβάνωσιν, αὐτοὶ μόνοι ἐνεργοῦντες, ὑποχρεώσεις ἐκ συμβάσεων καὶ ἐν γένει νὰ ὑποχρεοῦνται ἐκ διακαιοπραξιῶν. Εἰδικώτερον, περιωρισμένην ἱκανότητα πρὸς παράστασιν ἐπὶ δικαστηρίου ἔχουν:

1) Οἱ ἀνήλικοι ἀχειραφέτητοι ζῶντος τοῦ πατρός, παριστάμενοι ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς περιουσίας των τοῦ ὁποίου ἡ διαχείρισις ἐναπόκειται κατὰ νόμον εἰς τὸν πατέρα καὶ εἶναι τὸ λεγόμενον *ὁμαλὸν ἀπροσπόριστον χρημάτιον*. 2) Οἱ ἀνήλικοι οἱ ὑπὸ ἐπιτροπείαν, παριστάμενοι παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου καὶ ὑπὸ διατυπώσεις τινὰς ὡς πρὸς τὰς ἐνεργείας του. 3) Οἱ ἀνήλικοι χειράφετοι, οἵτινες πλὴν τῆς περιουσίας ἐκείνης, ἧς ἀφέθη αὐτοῖς ἡ διαχείρισις ἀπεριορίστως, χρῄζουν συναινέσεως τοῦ κηδεμόνος των. 4) Οἱ κηρυχθέντες εἰς κατάστασιν ἀπαγορεύσεως, ἐκπροσωπούμενοι παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου των καὶ ὑπὸ διατυπώσεις τινὰς ὡς πρὸς τὰς ἐνεργείας του. 5) Οἱ κηρυχθέντες ὡς διφορουμένας ἔχοντες τὰς φρένας καὶ οἱ κηρυχθέντες ἄσωτοι, οἵτινες χρῄζουσι τῆς συναινέσεως τοῦ ἀντιλήπτορος. 6) Ἡ γυνὴ ἀνδρὸς ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ἰσχύει ὁ Ἰόνιος Κῶδιξ, συνεπῶς χρῄζουσα τῆς συναινέσεως τοῦ ἀνδρός της. 7) Οἱ πτωχεύσαντες, ἐκπροσωπούμενοι ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν των τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν πτώχευσιν ὑπὸ τῶν συνδίκων. Προσέτι ἔχουν, ὡς ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, ἀναγκαίαν ἐκπροσώπησιν τὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἷον τὸ δημόσιον, ἡμεδαπὸν ἢ ἀλλοδαπόν, οἱ δῆμοι, αἱ κοινότητες, τὰ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, οἱ ναοί, κλπ., τῶν ὁποίων διὰ τὴν ἐπὶ δικαστηρίου παράστασιν ὁ ἀντιπρόσωπος ὁρίζεται ὑπὸ τῶν οἰκείων νόμων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἑταιρείας, ἐμπορικὰς καὶ ἀστικάς, αὗται ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ καταστατικὸν αὐτῶν διαχειριστοῦ. Ἀλλ' οἱονδήποτε πρόσωπον, φυσικὸν ἢ νομικόν, πρέπει νὰ νομιμοποιῆται εἴτε εἶναι ἐνάγον εἴτε ἐναγόμενον, δηλαδὴ νὰ ὑπάρχῃ ἔννομον συμφέρον στηριζόμενον ἐπὶ διατάξεώς τινος τοῦ νόμου καὶ ν' ἀμφισβητῆται, οὐχὶ δὲ ἁπλῶς νὰ ὑπάρχῃ συμφέρον.

— *[Ψυχολ.] Παράστασις* καλεῖται τὸ πνευματικὸν ἐκεῖνο φαινόμενον, καθ' ὃ ἀντικείμενα, ἅτινα ἄλλοτέ ποτε ἐπενήργησαν ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, παριστῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, χωρὶς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα νὰ ἐπενεργῶσι νῦν ἐκ νέου ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο προέρχεται μόνον ἐξ ἐρεθισμοῦ τινος, ὅστις γίνεται ἐν τῷ φλοιῷ τοῦ ἐγκεφάλου ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ οὕτω γεννωμένη πνευματικὴ εἰκὼν δὲν ἔχει τὴν ζωηρότητα, τὴν εὐστάθειαν καὶ τὴν τελειότητα, ἣν ἔχει ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις.

1) *Φύσις τῶν παραστάσεων.* Τὴν φύσιν τῆς παραστάσεως δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν σαφῶς, ἂν ἐξετάσωμεν αὐτὴν κατ' ἀντιπαραβολὴν πρὸς τὴν ἀντίληψιν. Ἀντίληψιν μὲν ὀνομάζομεν τὸ πνευματικὸν φαινόμενον, ὅπερ παρουσιάζεται ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον ἐπενεργεῖ ἀκόμη ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὄργανα, παράστασιν δέ, ἂν τὸ ἀντικείμενον ἔπαυσεν ἤδη νὰ ἐπενεργῇ ἀμέσως ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἡ δὲ ἄμεσος αὕτη ἐπενέργεια δὲν διαρκεῖ καὶ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς μετοπτικὰς εἰκόνας. Καὶ ἡ παράστασις προέρχεται ἔκ τινος ἐρεθισμοῦ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ, ὁμοειδοῦς πρὸς τὸν προκαλέσαντα τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν παράστασιν ἀντίληψιν. Κατὰ τὴν γένεσιν ὅμως αὐτῆς τὰ περιφερικὰ νεῦρα δὲν ἐρεθίζονται, ὅπως τοῦτο συμβαίνει κατὰ τὴν ἀντίληψιν. Κατὰ τὴν γένεσιν τῆς παραστάσεως μόνον ὁ φλοιὸς τοῦ ἐγκεφάλου ἐρεθίζεται, καὶ μάλιστα μόνον μέρος τι τοῦ φλοιοῦ. Διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ μὲν παράστασις εἶναι αἴσθημα προκαλούμενον ἐκ τοῦ κέντρου, ἡ δὲ ἀντίληψις αἴσθημα προκαλούμενον ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Αἱ παραστάσεις, λόγῳ τῆς φύσεώς των, καλοῦνται καὶ *εἰκόνες τῶν αἰσθημάτων* ἢ εἰκόνες ἀναμνηστικαί. Ἐκ τῶν παραστάσεων, ἃς δύναται λόγῳ ἀντιστοίχων αἰσθημάτων καὶ ἀντιλήψεων νὰ ἔχῃ ἡ συνείδησις, μία μόνον εἶναι ἑκάστοτε σαφὴς ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται στενότης τῆς συνειδήσεως.

Πολλάκις συμβαίνει αἱ παραστάσεις νὰ ἔχουν τόσην σοβαρότητα, ὥστε νὰ ἐκληφθοῦν ὡς πραγματικαὶ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις. Οὕτω ὁ Λούθηρος ἐνόμισεν ὅτι, εἶδε τὸν διάβολον, ὁ δὲ Μωάμεθ ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων τὸ νευρικὸν σύστημα, ἕνεκα νόσου ἢ ὑπερκοπώσεως ἢ ἀνεπαρκείας τροφῆς, διατελεῖ ἐν μεγάλῃ ὑπερδιεγέρσει. Τὸ ψυχικὸν τοῦτο φαινόμενον καλεῖται *ψευδαίσθησις*. Συγγενὲς πρὸς τὴν ψευδαίσθησιν εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον τῆς *παραισθήσεως*. Ἀλλὰ κατὰ μὲν τὴν ψευδαίσθησιν δὲν ὑπάρχουν καθόλου κατ' αἴσθησιν ἐντυπώσεις, ἐνῷ κατὰ τὴν παραίσθησιν ὑπάρχουν κατ' αἴσθησιν ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ὅμως ἐσφαλμένως ἀντιλαμβανόμεθα (ἐκλαμβάνομεν π.χ. τὸν ψίθυρον τῶν φύλλων δένδρου τινὸς ὡς ὁμιλίαν φανταστικοῦ προσώπου). Ἡ παράστασις καλεῖται *σαφὴς* μὲν ὅταν ἔχωμεν ζωηρὰν συνείδησιν πάντων τῶν ἐν αὐτῇ περιλαμβανομένων αἰσθημάτων ἢ μερικῶν παραστάσεων, *ἐναργὴς* δὲ ὅταν καλῶς διακρίνωμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἄλλου περιεχομένου τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ παράστασις εἶναι *ἀσαφής*.

2) *Εἴδη τῶν παραστάσεων κατὰ τὴν σύνθεσιν.* Αἱ παραστάσεις αἱ ἀντιστοιχοῦσαι εἰς ἓν μόνον αἴσθημα, ἤτοι ἐγγιγνόμεναι ἐκ τῆς ἐπενεργείας ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὄργανα ἑνὸς μόνον εἴδους ἐρεθισμῶν (χρώματος ρόδου, γεύσεως ἅλατος κλπ.) καλοῦνται *ἁπλαῖ* παραστάσεις, αἱ δὲ παραστάσεις αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς ἐπενεργείας πολλῶν καὶ διαφόρων ἐρεθισμῶν ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὄργανα (ἄνθους ρόδου: χρώματος, ὀσμῆς, σχήματος, ἁφῆς κλπ.) καλοῦνται *σύνθετοι*. Αἱ σύνθετοι παραστάσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ὡρισμένα συγκεκριμένα ἀντικείμενα, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖ ὅλον τι, καλοῦνται *ὁλικαὶ* παραστάσεις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν διαφόρων μερῶν ἢ ἰδιοτήτων ἀντικειμένου τινός, αἵτινες καλοῦνται *μερικαὶ* παραστάσεις. Αἱ μὲν ὁλικαὶ παραστάσεις εἶναι πάντοτε σύνθετοι παραστάσεις. αἱ δὲ μερικαὶ δύνανται νὰ εἶναι ἢ σύνθετοι ἢ ἁπλαῖ.

3) *Εἴδη τῶν παραστάσεων κατὰ τὸ περιεχόμενον.* Αἱ παραστάσεις αἵτινες κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων καλοῦνται *αἱ αὐταὶ* (παραστάσεις χρώματος δύο τεμαχίων κιμωλίας). Ὅταν παραστάσεις τινές, ἀνὰ δύο λαμβανόμεναι, ἔχουν πλὴν τῶν ὁμοίων καὶ διάφορα γνωρίσματα, ἀλλ' ἐπικρατοῦν τὰ ὅμοια, καλοῦνται *ὅμοιαι* παραστάσεις (δύο ἀνισοπλεύρων τεταργώνων, λύκου καὶ κυνὸς κλπ.), ὅταν δὲ ἔχουν ὅμοια καὶ διάφορα γνωρίσματα, ἀλλ' ἐπικρατοῦν τὰ διάφορα, καλοῦνται *ἀντίθετοι* παραστάσεις (ἡμέρα-νύξ, ἄνω-κάτω, ἐρυθρὸν - κυανοῦν). Τέλος ὑπάρχουν καὶ παραστάσεις οὐδὲν κοινὸν πρὸς ἀλλήλας γνώρισμα ἔχουσαι, ἅτε ἀναφερόμεναι εἰς διαφόρους αἰσθήσεις ἢ εἰς διαφόρους σφαίρας τῆς αὐτῆς αἰσθήσεως (ἐρυθρὸν χρῶμα - ἁλμυρότης ἅλατος). Αἱ παραστάσεις αὗται καλοῦνται *ἑτεροειδεῖς* ἢ *ἀσύγκριτοι*.

4) *Ἀνάπλασις τῶν παραστάσεων.* Ἡ ἀνάπλασις τῶν παραστάσεων, δηλαδὴ ἡ ἀναπαραγωγὴ προηγουμένων ἀντιλήψεων, γίνεται ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ἰδιαιτέρων τινῶν ὅρων ἢ νόμων, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι: ὁ νόμος τοῦ *συγχρονισμοῦ* ἢ τῆς *συνυπάρξεως*, καθ' ὃν περιεχόμενα τῆς συνειδήσεως, ἅτινα συγχρόνως ἢ ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις μετὰ μεγάλης ἀντελήφθημεν προσοχῆς, συνδέονται στενῶς πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσιν οὕτω μίαν ἑνότητα, δι' ὃ καὶ ἀναπλάττονται ἀμοιβαίως (π. χ. Παρθενὼν-Ἀκρόπολις), καὶ ὁ νόμος τῆς *ἀκολουθίας* ἢ *διαδοχῆς*, καθ' ὃν τὰ μέλη σειρᾶς τινος περιεχομένων τῆς συνειδήσεως, ἅτινα πολλάκις παρήλασαν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε σειράν, συνδέονται πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσι μίαν ἑνότητα, δι' ὃ καὶ ἀναπλάττονται κατὰ τὴν αὐτὴν πάλιν σειρὰν (π. χ. ὅπου ἀκοῦς πολλὰ κεράσια—βάστα καὶ μικρὸ καλάθι). Τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῆς ἀναπλάσεως τῶν παραστάσεων δυνάμεθα νὰ τὰ ἀναγάγωμεν εἰς ἕνα νόμον, τὸν νόμον τῆς *συναφείας* ἢ *συνδέσεως* (ἢ καὶ *συνειρμοῦ*), καθ' ὅν: περιεχόμενα τῆς συνειδήσεως, ἅτινα ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις συγχρόνως ἢ τὸ ἓν εὐθὺς κατόπιν τοῦ ἄλλου προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, δύνανται βραδύτερον νὰ ἀναπλάττωνται ἀμοιβαίως, διότι ταῦτα ὑπῆρξαν συγχρόνως ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο συνεδέθησαν εἰς μίαν ἑνότητα. Ἐκτὸς τούτου ἀναπλάττονται ἀμοιβαίως καὶ αἱ *ὅμοιαι* (π.χ. σχῆμα Ἰταλίας—ὑπόδημα) καὶ αἱ *ἀντίθετοι* (νᾶνος—γίγας) παραστάσεις· ἐπειδὴ δὲ ἀνάπλασις τῶν ἀντιθέτων μᾶλλον εἰς συνάφειαν ὀφείλεται, διὰ τοῦτο κυρίως εἰπεῖν ἔχομεν δύο βασικοὺς νόμους ἀναπλάσεως, τὸν τῆς *συναφείας* καὶ τὸν τῆς *ὁμοιότητος*, οἱ ὁποῖοι τέλος ἀνάγονται εἰς ἕνα, καθ' ὃν περιεχόμενόν τι τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅπερ συνεδέθη μετά τινος ἄλλου περιεχομένου εἰς μίαν ἑνότητα, δύναται βραδύτερον νὰ ἀναπλάττεται οὐχὶ μόνον ὑπὸ τούτου, ἀλλὰ καὶ ὑπό τινος ὁμοίου πρὸς αὐτό.

5) *Παραστατικοὶ τύποι.* Ἐξετάζοντες ἀκριβέστερον τὶ συμβαίνει ἐν ἡμῖν, ὅταν διανοούμεθα ἢ ἀκούωμεν προφορικόν τινα λόγον, εὑρίσκομεν ὅτι ἄλλοτε μὲν παριστῶμεν ἐν ἡμῖν αὐτὰ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πράγματα (*ἄμεσον παριστάναι*), ἄλλοτε δὲ παριστῶμεν μόνον τὰς λέξεις δι' ὧν δηλοῦνται τὰ πράγματα (*ἔμμεσον παριστάναι*). Μεγάλη διαφορὰ παρατηρεῖται παρὰ τοῖς διαφόροις ἀνθρώποις, ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ παριστάναι, ὅπερ παρ' αὐτοῖς ἐπικρατεῖ. Παρὰ τούτοις μὲν ἐπικρατεῖ τὸ ἄμεσον παριστάναι, παρ' ἐκείνοις δὲ τὸ ἔμμεσον. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκατέρῳ τῶν τύπων τούτων εὑρίσκομεν πάλιν οὐσιώδεις διαφορὰς ὡς πρὸς τὰς αἰσθήσεις, αἵτινες ἐργάζονται καθ' ὃν χρόνον ἀντιλαμβανόμεθα ἢ παριστῶμέν τι ἐν ἡμῖν. Σπουδαῖαι ἰδίᾳ εἶναι αἱ διαφοραί, αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὸ ἔμμεσον παριστάναι. Τὰς λέξεις δυνάμεθα ν' ἀντιλαμβανώμεθα διὰ διαφόρων αἰσθήσεων. Τὰς λέξεις π. χ. τὰς προφερομένας ἢ μεγαλοφώνως ἀναγιγνωσκομένας ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῶν ὤτων. Ὅταν ἀναγινώσκωμεν κείμενόν τι, παράγεται ἐντύπωσίς τις καὶ ἐπὶ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως ἡμῶν καὶ οὕτω γεννᾶται ἐν ἡμῖν καὶ ὀπτικὴ παράστασις, ἡ παράστασις τῆς μορφῆς τῶν γεγραμμένων λέξεων. Ὅταν ὁμιλῶμεν καὶ μεγαλοφώνως ἀναγινώσκωμεν, τότε καὶ εἰς τὸν λάρυγγα ἡμῶν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰ χείλη κ.λ.π. γεννῶνται ὡρισμένα αἰσθήματα, ἅτινα ἐπίσης καταλείπουσιν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφῆ πνευματικὴν εἰκόνα. Ὅταν τέλος γράφωμεν τὰς λέξεις, αἰσθανόμεθα καὶ εἰς τοὺς δακτύλους καὶ εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰς τὸν βραχίονα ὡρισμένα πάλιν αἰσθήματα, ἐξ ὧν ἐπίσης παράγονται παραστάσεις τινές. Ἑκάστης λοιπὸν λέξεως, ἣν συχνάκις μεταχειριζόμεθα, σχηματίζομεν ἐν ἡμῖν διαφόρους εἰκόνας, οἷον ὀπτικήν, ἀκουστικήν, γλωσσοκινητικὴν καὶ γραφοκινητικήν. Πᾶσαι αὗται αἱ παραστάσεις γεννῶνται παρὰ παντὶ ἀνθρώπῳ, ὅστις δύναται νὰ ὁμιλῇ, νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ, σπανίως ὅμως πᾶσαι μετὰ τῆς αὐτῆς παρὰ τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ σαφηνείας. Οἱ ἔχοντες ἰσχυροτέρας τὰς ἀκουστικὰς παραστάσεις τῶν λέξεων ἀποτελοῦσι τὸν *ἀκουστικὸν τύπον*, οἱ τὰς ὀπτικάς, τὸν *ὀπτικόν*, οἱ τὰς γλωσσοκινητικὰς τὸν *γλωσσοκινητικὸν* καὶ οἱ τὰς γραφοκινητικὰς τὸν *γραφοκινητικόν*. Ἡ διάγνωσις εἰς ποῖον τύπον ἀνήκει ἕκαστος μαθητὴς ἔχει μεγάλην παιδαγωγικὴν σημασίαν, διότι καθιστᾷ εὐχερῆ τὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τύπου εἰς ὃν ἀνήκει παροχὴν τῆς διδασκαλίας. Θ. Π.

—*[Διπλ.]* Ἐν τῇ ἑλληνικῇ διπλωματικῇ γλώσσῃ *παράστασις* σημαίνει προφορικὸν διάβημα μιᾶς κυβερνήσεως πρὸς ἄλλην, συνοδευόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δι' ὑπομνηματικοῦ σημειώματος ἢ διακοινώσεως (ρηματικῆς ἢ ἄλλης). Ν. Μ.

—***παραστάσεως ἔξοδα.*** Τὰ πρὸς τὸν δημόσιον ὑπάλληλον καταβαλλόμενα χρηματικὰ ποσά, πρὸς ἀπόδοσιν τῶν παρ' αὐτοῦ δαπανηθέντων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεων συναφῶν πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκτελουμένης ὑπηρεσίας. Τὰ ἔξοδα παραστάσεως κατ' ἀρχὴν δὲν ἀποτελοῦσι προσθέτους ἀποδοχὰς τοῦ ὑπαλλήλου, ὡς τὰ ποσοστά, ἐπιμίσθια κλπ., σκοποῦσι δὲ οὐχὶ τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ ἔναντι τῆς παρεχομένης ὑπηρεσίας, ἀλλὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῷ τῶν διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους δαπανηθέντων, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ ὁδοιπορικῶν καὶ γραφικῶν ἐξόδων, γραφείου, θερμάνσεως κλπ. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ σχεδὸν πάντοτε αἱ δαπάναι αὗται ἀποδίδονται κατ' ἀποκοπὴν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει δικαιολογητικῶν ἀποδείξεων (ὡς προκειμένου λ.χ. περὶ ὁδοιπορικῶν ἐξόδων), ὑπερβαίνουσι δὲ συνήθως τὰ πράγματι δαπανηθέντα, ἀποτελοῦσι κατ' οὐσίαν κεκαλυμμένην αὔξησιν μισθοῦ, καίτοι ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἡ φύσις αὐτῶν εἶναι διάφορος. Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1924 «Περὶ ἀποδοχῶν τῶν δημοσίων πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ὑπηρετῶν καὶ ἐργατῶν» κατηργήθησαν πάντα τὰ εἰς δημοσίους πολιτικοὺς ὑπαλλήλους καταβαλλόμενα ἔξοδα παραστάσεως, πλὴν τῶν ἐν ἄρθρῳ 6 ἀναφερομένων ἐξαιρέσεων. Οὕτω δικαιοῦνται ἐξόδων παραστάσεως οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπηρετοῦντες τακτικοὶ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, συμφώνως πρὸς τὸν προσηρτημένον εἰς τὸν νόμον 4952 (1931) πίνακα, τὰ δ' ἔξοδα ταῦτα αὐξομειοῦνται ἀναλόγως τῆς βάσεως τοῦ παγίου μηνιαίου μισθοῦ, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπαλλήλου, καταβάλλονται δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀναπληρωτὰς αὐτῶν, κατὰ τὰς ἐν τῷ νόμῳ διακρίσεις. Οἱ νομάρχαι δικαιοῦνται ἐξόδων παραστάσεως ἐκ δραχμῶν χιλίων μηνιαίως, κατὰ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1926 «Περὶ ἐξόδων παραστάσεως νομαρχῶν», αὐξηθέντων εἰς δραχμὰς δύο χιλιάδας μηνιαίως διὰ τοῦ νόμου 42[illegible] (1929) «Περὶ νομαρχῶν». Τῶν αὐτῶν ἐξόδων δικαιοῦται, δυνάμει τοῦ νόμου 4529, καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς γενικῆς διοικήσεως Μακεδονίας. Τέλος, ἐξόδων παραστάσεως ἐκ ποσοστοῦ 20—25% ἐπὶ τοῦ μισθοῦ των, δικαιοῦνται, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 3102, ὡς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος, οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ἐν γένει, εἰδικῶν δ' ἐπὶ πλέον ἐξόδων παραστάσεως δικαιοῦνται πάντες οἱ ἀντιστράτηγοι καὶ ὑποστράτηγοι

Digitized by Google

οἱ διοικηταὶ σωμάτων στρατοῦ, μεραρχιῶν, ταξιαρχιῶν καὶ ἰσοδυνάμων σχηματισμῶν, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ, ὡς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ ὁ φρούραρχος Ἀθηνῶν, ἐφόσον φέρουσι βαθμὸν ἀνωτάτου ἀξιωματικοῦ. Δυνάμει δὲ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 14 Ἰουνίου 1926 ἐχορηγήθησαν ἔξοδα παραστάσεως 15% εἰς τὸν ὑπαρχηγὸν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ἐπιθεωρητὰς ὅπλων καὶ ὑπηρεσιῶν, τὸν γενικὸν διευθυντὴν τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, τὸν διοικητὴν τῆς γεωγραφικῆς ὑπηρεσίας καὶ τοὺς συνταγματάρχας διοικητὰς σωμάτων στρατοῦ, μεραρχιῶν καὶ ταξιαρχιῶν. Εἰς τοὺς δημοτικοὺς καὶ κοινοτικοὺς ἄρχοντας ἐπιτρέπει ὁ νόμος τὴν χορήγησιν ἐξόδων παραστάσεως ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ οἰκείου δήμου ἢ κοινότητος. Οὕτω, κατὰ τὸ ἄρθρον 25 τοῦ «Κώδικος τῆς νομοθεσίας δήμων καὶ κοινοτήτων» ἐπιτρέπεται ὅπως δι' ἀποφάσεως τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου χορηγηθῶσιν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος ἐτήσια ἔξοδα παραστάσεως μέχρι 4.000 δραχμῶν, ἀναλόγως πρὸς τὰ πραγματοποιούμενα ἐτήσια ἔσοδα τῆς κοινότητος, τοῦ προσδιορισμοῦ τούτων ἀποκειμένου εἰς τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον. Ἐπίσης, κατὰ τὸ ἄρθρον 86 τῆς αὐτῆς νομοθεσίας, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον χορηγεῖ εἰς τὸν δήμαρχον ἔξοδα παραστάσεως μέχρι δραχμῶν 12 χιλιάδων ἐτησίως, ἀναλόγως πρὸς τὰ πραγματοποιούμενα ἐτησίως ἔσοδα τοῦ δήμου. Ἐπὶ δήμων ὅμως, ὧν τὰ ἔσοδα ὑπερβαίνουσι τὰς 300 χιλιάδας ἐτησίως, τὰ ἔξοδα παραστάσεως τοῦ δημάρχου δὲν ὑπόκεινται εἰς περιορισμούς, ἀλλ' ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν ἀφίεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἥτις δὲν ἐλέγχεται κατ' οὐσίαν, εἰμὴ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει τῆς καταχρήσεως ἐξουσίας (ἀπόφασις Συμβουλίου Ἐπικρατείας ὑπ' ἀριθ. 61 καὶ 195 τοῦ 1930). Μ. Δ. Σ.

παραστάτης (ὁ), θηλ. *—στάτις, —ιδος*· ὁ παριστάμενος, ὁ βοηθῶν, σύντροφος, βοηθός: «οὐκ ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην ὅτῳ ἂν στοιχήσω» (ἐκ τοῦ ὅρκου τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων)· || στρατ., οἱ ἑκατέρωθεν ἀνδρὸς δύο ἕτεροι ἄνδρες ὡς συνεπίκουροι: «οἱ παραστάται τοῦ σημαιοφόρου»· || καθόλου, συνεπίκουρος, συνεργάτης· || ναυτ. *παραστάται* (κοιν. *μπαμπάδες τοῦ κορακιοῦ*)· τεμάχια ξύλινα ἰσχυρά, τεθειμένα ἑκατέρωθεν τῆς στείρας καὶ ὑπερέχοντα αὐτῆς, χρησιμεύοντα δὲ ἀφ' ἑνὸς πρὸς ἐνδυνάμωσίν της καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἑκατέρωθεν ὑποστήριξιν τοῦ ἱστοῦ τοῦ προβόλου· || βοτ., ἑκάτερον τῶν κυττάρων τῶν ἀναφαινομένων παρὰ τὴν φωθήκην τῶν φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀγγειοσπέρμων.

παραστατικός, *— ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παράστασιν, ὁ τῆς παραστάσεως: «παραστατικὴ γεωμετρία»· || ὁ ἱκανὸς πρὸς παράστασιν, ὁ παριστάνων καλῶς τὰ πράγματα: «ἔκθεσις,—ἔκφρασις παραστατική»· || *παραστατικὸν* (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ μέρος τῆς ψυχολογίας τὸ ἐρευνῶν τὰς *παραστάσεις* (βλ. λ.), τὸ ἄλλως *γνωστικὸν* καλούμενον. —Ἐπιρρ. ***παραστατικῶς***.

— ***παραστατικὴ ἀγωγὴ*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*. Ὅστις πρὸς ἄσκησιν ἐμπραγμάτου ἢ προσωπικῆς ἀξιώσεως ἐπί τινος πράγματος ἔχει ἔννομον συμφέρον πρὸς ἐπίδειξιν ἢ παράστασιν αὐτοῦ, δύναται νὰ ἐναγάγῃ ἐπὶ τούτῳ τὸν κάτοχον τοῦ πράγματος διὰ τῆς actio ad exhibendum (παραστατικῆς ἀγωγῆς), ἥτις σκοπεῖ κυρίως τὴν παράστασιν τοῦ πράγματος, πρὸς ἣν ἀναγκαῖος ἐσθ' ὅτε ὁ ἀποχωρισμὸς αὐτοῦ ἀπὸ ἄλλου τινός, ἐνίοτε ὅμως καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ κατὰ τὰς περιστάσεις ὁριστέου διαφέροντος ἕνεκα τῆς ὑπαιτίου κατακρατήσεως.

Συνήθως ἡ παραστατικὴ ἀπαντᾷ ὡς προπαρασκευαστικὴ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἐφόσον ἡ δι' αὐτῆς ζητουμένη λύσις συντείνει εἰς βεβαίωσιν τῆς ταυτότητος καὶ τῆς κατοχῆς τοῦ πράγματος, ὅπερ πρόκειται να διεκδικηθῇ. Ἐνδέχεται ὅμως καὶ αὐτοτελῶς νὰ εἶναι χρήσιμος ἡ παραστατικὴ ἀγωγή, διότι, ἐκπληρωθέντος τοῦ σκοποῦ, καθίσταται περιττὴ ἄλλη κυρία δίκη, ὡς ὅταν δὲν φιλονικῆται τὸ δικαίωμα κυριότητος τοῦ αἰτοῦντος. Αὐτοτελὴς ἐπίσης ἀποβαίνει ἡ παραστατικὴ καὶ ὅταν ὁ ἐναγόμενος, μὴ ὢν εἰς κατάστασιν νὰ παραστήσῃ, ὡς ἐκ τοῦ δόλου ἢ τῆς ἀπειθείας αὐτοῦ, καταδικάζεται εἰς τὸ διαφέρον, ὅπερ προσδιορίζεται διὰ δικαστικοῦ ὅρκου.

Ἀντικείμενον παραστάσεως εἶναι συχνάκις τὰ ἔγγραφα, περὶ ὧν ἐν «Βασιλικοῖς» διεσώθη Νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθ' ἣν πᾶς κάτοχος ἐγγράφων ὀφείλει να προσκομίσῃ αὐτὰ εἰς τὸν ἔχοντα συμφέρον, πλὴν ὅταν ὁ κάτοχος ἐνόρκως βεβαιώσῃ ὅτι ἐκ τῆς ἐκδόσεως βλάπτεται. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσιν αἱ νεώτεραι διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (ἄρθρ. 429 καὶ ἑπ.) περὶ ἐπιδείξεως ἐγγράφων καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου (ἄρθρ. 14—17) περὶ ἀνακοινώσεως καὶ ἐμφανίσεως ἐμπορικῶν βιβλίων.

— ***παραστατικὴ γεωμετρία.*** Ἡ γεωμετρία ἡ πραγματευομένη τὰς μεθόδους τῆς ἀπεικονίσεως τῶν στερεῶν σχημάτων ἐπὶ ἐπιπέδου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θεωροῦνται δύο ἐπίπεδα ἀρχικὰ κάθετα ἐπ' ἄλληλα, ὧν τὸ ἓν λαμβάνεται ὁριζόντιον, τὸ δὲ κατακόρυφον, καλούμενα προβολικά. Ἵνα παρασταθῇ σημεῖόν τι ἐν τῷ χώρῳ εὑρισκόμενον, λαμβάνονται αἱ προβολαὶ τοῦ σημείου ἐπὶ τῶν προβολικῶν ἐπιπέδων, ἵνα δὲ ἀπεικονισθῇ σχῆμά τι, εὑρισκόμενον εἰς τὸν χῶρον, λαμβάνονται αἱ προβολαὶ τῶν σημείων αὐτοῦ ἐπ' ἀμφότερα τὰ προβολικὰ ἐπίπεδα. Ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου προβολικοῦ καλεῖται *ὁριζόντιος* προβολὴ τοῦ σχήματος, ἡ δ' ἑτέρα *κορυφαία*.

Τὰ δύο προβολικὰ ἐπίπεδα τέμνονται κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἥτις καλεῖται *γραμμὴ ἐδάφους*. Περὶ τὴν γραμμὴν ἐδάφους φανταζόμεθα στρεφόμενον τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον κατὰ 90 μοίρας, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ ἓν μετὰ τοῦ ὁριζοντίου. Οὕτω δυνάμεθα ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου, π. χ. φύλλου χάρτου, νὰ ἀπεικονίσωμεν σχῆμά τι εὑρισκόμενον εἰς τὸν χῶρον, χαράσσοντες ἐπὶ τοῦ φύλλου εὐθεῖάν τινα ΧΨ

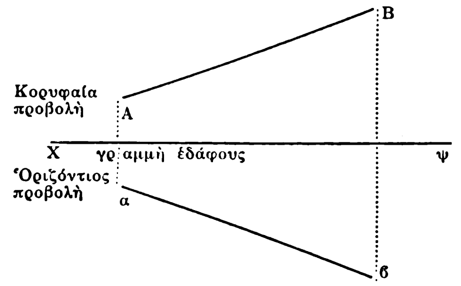

ἀπέραντον καὶ εἰς τὸ ἄνωθεν μέρος αὐτῆς τὴν κορυφαίαν προβολήν, κάτωθεν δὲ τὴν ὁριζόντιον. Οὕτω ἐν τῷ σχήματι εὐθεῖά τις εἰς τὸ διάστημα ἔχει τὰς προβολὰς ΑΒ καὶ αβ, αἵτινες ὁρίζουσι πλήρως τὴν ἐν τῷ διαστήματι εὑρισκομένην εὐθεῖαν. Παρατηρητέον ὅτι αἱ προβολαὶ ἑνὸς σημείου (τὰ σημεῖα Α καὶ α) ὁρίζουσιν εὐθεῖαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀπεικονίσεων (τὸ φύλλον χάρτου) Αα, ἥτις εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν γραμμὴν ἐδάφους ΧΨ. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐν τῇ παραστατικῇ γεωμετρίᾳ κατορθοῦται ἡ πραγματικὴ γεωμετρικὴ κατασκευὴ σχημάτων ἐν τῷ χώρῳ· καθόσον αἱ ἐν τῇ συνήθει γεωμετρίᾳ ἐκτιθέμεναι μέθοδοι τῆς στερεομετρίας κατασκευῆς σχημάτων μόνον θεωρητικὴν σημασίαν ἔχουσι, διδάσκουσαι τὸ δυνατὸν τῶν τοιούτων κατασκευῶν, αἵτινες πρακτικῶς γίνονται μόνον διὰ τῆς παραστατικῆς (βλ. καὶ λ. *γεωμετρία*). Ν. Γ.

— ***παραστατικὴ διδασκαλία.*** Ἐν τῇ ἐρβαρτιανῇ διδακτικῇ μία τῶν μορφῶν τῆς παροχῆς τοῦ νέου, εἰς ἣν καταφεύγει ὁ διδάσκων εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ προσαγάγῃ πρὸ τῶν αἰσθήσεων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸ πρὸς ἐξέτασιν ἀντικείμενον. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἀνάγνωσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ διδάσκων πρὸς παραγωγὴν τῶν νέων εἰκόνων χρησιμοποιεῖ τὰς ἤδη ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν ὑπαρχούσας παραστάσεις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φέρει εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν ἀντικείμενα, ἅτινα οὗτοι γνωρίζουσιν ἐξ ἰδίας πείρας, συγχρόνως δὲ λέγει εἰς αὐτοὺς κατὰ τίνα ἀκριβῶς τὰ νέα τοῦτα ἀντικείμενα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ μνημονευθέντα καὶ κατὰ τίνα διαφέρουσι τούτων. Μετὰ τὰς δηλώσεις ταύτας τοῦ διδάσκοντος οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσιν οἱ ἴδιοι νὰ ἐκθέσωσι τὸ νέον, ἀποκτῶντες οὕτω οὐ μόνον τὰς παραστάσεις ἀκατανοήτων ἄλλως λέξεων, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐποπτείας τῶν πραγμάτων. Ι. Ι. Ι.

— ***παραστατικοὶ τύποι*** *[Ψυχολ.]*· βλ. λ. *μνημονικοὶ τύποι*.

παραστέγασμα (τό)· στέγη ἐπικλινὴς πρὸς μίαν μόνον πλευράν, κοιν. *μονόρριχτη*.

παραστέκω, καὶ *παραστέκομαι, ἀόρ. ἐ)παραστάθηκα*· δημοτ., παρίσταμαι, βοηθῶ, περιποιοῦμαι: «δὲν εὑρέθηκε ἕνας συγγενὴς νὰ παρασταθῇ 'ς τὴν ἀρρώστια μου».

παραστεφάνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ περίβλημα τῶν ἀνθέων φυτῶν τινων, ὅπερ συνίσταται ἐκ τριχοειδῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποφύσεων, αἵτινες ἀναφαίνονται ἀπὸ τῶν πετάλων τῶν ἀνθέων τούτων, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς στεφάνης τοῦ ἄνθους. Δ. Ν. Π.

παραστήλιον (τό) (κοιν. *ἀρμπορέττο τοῦ πικιοῦ*) *[Ναυτ.]*. Μικρὸς ἱστός, παρατεθειμένος εἴς τινα πλοῖα, πάρωνας ἢ δρόμωνας, ὄπισθεν τῆς στήλης τοῦ ἐπιδρόμου, πρὸς ἣν συνδέεται ὑπὸ τὸ θωράκιον καὶ ὑπὲρ τὴν γνάθον τῆς κέρκου. Ἐπὶ τοῦ παραστηλίου στηρίζεται ἡ διολισθαίνουσα ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἡ γνάθος τοῦ κέρατος τοῦ ἐπιδρόμου. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ κέρκος, τὸ παραστήλιον διήκει μέχρι τῆς ἱστοπέδης· μετὰ τὴν ἐπινόησιν τῶν γαμψωνύχων στροφέων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν στεφανῶν, δι' ὧν συνεκρατεῖτο ἡ πρωραία κρέμασις τῶν ἐπιδρόμων, ὁ σιδηροῦς *ἀνάδρομος* κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ παραστηλίου. Σ. Ε. Λ.

παράστημα (τό)· ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ ἀνθρώπου, κοιν. *παρουσιαστικό*: «τὸ παράστημα τῶν στρατιωτῶν», «ὡραῖον—, ὑπερήφανον παράστημα».

παραστιὰ (ἡ)· δημοτ., ἡ ἑστία, ἄλλως *γωνιά*: «κάθονται γύρω 'ς τὴν παραστιὰ νὰ ζεσταθοῦν»· || φρ. «κάθομαι παραστιᾶς» παρὰ τὴν πυρὰν τῆς ἑστίας.

παραστιλβίτης (ὁ) (Parastilbit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ζεολίθων. Ἡ χημικὴ σύστασις αὐτοῦ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ χοϋλανδίτου. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰσλανδίαν. Γ. Β.

παραστοιχία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *φυλλοταξία*.

παραστρατίζω· δημοτ., χάνω τὴ στράτα μου, ἐκτρέπομαι τῆς ὁδοῦ· || συνήθως μετφ., ἐκτρέπομαι τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἐγκαταλείπω τὸν σώφρονα καὶ συνετὸν βίον, παίρνω τὸν κακὸ δρόμο: «'ς τὰ ξένα ποῦ θὰ πᾷς πρόσεχε μὴν παραστρατήσῃς».

παραστράτισμα (τό)· ἐκτροπὴ ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ σώφρονος βίου.

παραστρατισμένος, *—η, —ο*· καὶ *παραστρατημένος*· παθ. μετχ. τοῦ *παραστρατίζω*, ὁ μὴ ἀκολουθῶν τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, ὁ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ σώφρονος βίου: «παραστρατισμένο παιδί».

παραστρατῶ· δημοτ. ἀντὶ *παραστρατίζω* (βλ. λ.).

παραστρέφω· διαστρέφω, μεταβάλλω ἐπὶ τὸ χεῖρον.

Παραστρὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκουταρίου τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 182.

παρασυγγραφὴ (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀπάτη διὰ μερικῆς ἢ ὁλικῆς παραβάσεως ἢ μὴ ἐκτελέσεως ἑνὸς συμβολαίου (*συγγραφῆς, συνθήκης, ὁμολογίας, συμβολαίου*). Ἡ τοιαύτη ἀπάτη ἐπέφερε συνήθως τὴν *δίκην συμβολαίων* ἢ *δίκην συνθηκῶν παραβάσεων*, δι' ἧς ὁ παραβὰς (*παρασυγγραφέων*) ὑπεχρεοῦτο εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ συμβολαίου ἢ, τούτου μὴ ἐπιτυγχανομένου πλέον, εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος. Ἡ τοιαύτη ἀποζημίωσις ἐπὶ παρασυγγραφῆς ἴσως ἦτο ἀντικείμενον καὶ ἰδιαιτέρας δίκης, τῆς *δίκης βλάβης*. Π. Ν. Π.

παρασυγκόλλησις (ἡ). Εἶναι ἡ ἰδιότης, τὴν ὁποίαν προσκτῶσι μικρόβιά τινα νὰ συγκολλῶνται ὑπὸ συγκολλητικοῦ ὀροῦ εἰδικοῦ δι' ἄλλα μικρόβια. Τὴν ἰδιότητα ταύτην (paragglutination), ἥτις παρέχεται ταχέως, ἀποκτῶσι συνήθως τὰ σαπρόφυτα μικρόβια, ἅτινα συνέζησαν μετὰ τοῦ μικροβίου, διὰ τὸ ὁποῖον παρεσκευάσθη ὁ συγκολλητικὸς ὀρός. Τὸ κολοβακτηρίδιον π. χ., ὡς εὑρισκόμενον συνήθως εἰς τὰ ἔντερα τῶν πασχόντων ἐκ δυσεντερίας, εἶναι δυνατὸν νὰ συγκολληθῇ ὑπὸ ἀντιδυσεντερικοῦ ὀροῦ, ἐὰν τὸ ἄτομον ἐξ οὗ ἐλήφθη ἔπασχεν ἐκ μικροβιακῆς δυσεντερίας. Ν.Α.Μ.

παρασυμπαθητικὸν *σύστημα [Ἀνατομ.]*. Ἴδιον νευρικὸν σύστημα (ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτονόμου συστήματος), ὅπερ νευροῖ τὰ σπλάγχνα καὶ τὰ ἀγγεῖα, ἤτοι τὰ ὄργανα, ὧν ἡ λειτουργία τελεῖται ἄνευ τῆς βουλήσεως. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος ἀπαρτίζεται τὸ *αὐτόνομον νευρικὸν σύστημα* (βλ. *συμπαθητικὸν σύστημα*). Ι. Π.

— *[Νευρολ.]* Τὸ παρασυμπαθητικὸν σύστημα ἔχει ἀντίθετον λειτουργίαν πρὸς τὸ συμπαθητικὸν καὶ νευροῖ ὅλα τὰ ὄργανα ἐκτὸς τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων, τῶν λείων μυϊκῶν ἰνῶν τοῦ δέρματος καί τινων ἀγγείων τῶν σπλάγχνων, ἅτινα νευροῦνται ὑπὸ μόνου τοῦ συμπαθητικοῦ. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ παρασυμπαθητικοῦ συνίσταται: εἰς σύσπασιν τῆς κόρης, ἔκκρισιν δακρύων καὶ σιέλου παχυρρεύστου, ἐπιβράδυνσιν τῆς καρδίας, σύσπασιν τοῦ οἰσοφάγου καὶ τοῦ στομάχου, ἔξαρσιν τοῦ περισταλτισμοῦ τοῦ ἐντερικοῦ καὶ σπασμὸν αὐτοῦ, χάλασιν τῶν σφιγκτήρων τοῦ ὀρθοῦ, σύσπασιν τοῦ ἐξωστῆρος τῆς κύστεως καὶ χάλασιν τοῦ σφιγκτῆρος αὐτῆς, ἀνεκτικότητα εἰς τὸ σάκχαρον καὶ ἀναβολισμόν, ὡς καὶ διαρρύθμισιν ἀντιδράσεως τῆς μυϊκῆς ἰνός.

Ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει τὰ δύο συστήματα, τὸ παρασυμπαθητικὸν καὶ τὸ συμπαθητικόν, ἰσορροποῦσιν. Ὑπάρχουσι δὲ φάρμακα, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν τοῦ ἑνὸς παροδικὴν ὑπερίσχυσιν. Καὶ δή, ἡ μὲν ἀδρεναλίνη προκαλεῖ διέγερσιν τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ ἐπομένως φαινόμενα ὑπερισχύσεως αὐτοῦ, ἡ δὲ πιλοκαρπίνη φαινόμενα ὑπερισχύσεως τοῦ παρασυμπαθητικοῦ διὰ διεγέρσεως αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ ἀτροπίνη προκαλεῖ φαινόμενα ὑπερισχύσεως τοῦ συμπαθητικοῦ, δρῶσα ἀνασταλτικῶς καὶ παραλυτικῶς ἐπὶ τοῦ παρασυμπαθητικοῦ.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς διὰ τῶν φαρμάκων ὑπερισχύσεως τοῦ ἑνός, τοιαύτη ὑπερίσχυσις, οὐχὶ βραχείας πλέον διαρκείας, ἀλλὰ μακρᾶς, ἀπὸ μηνῶν μέχρις ἐτῶν, καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀκόμη, προκαλεῖται ὑπὸ

Digitized by Google

διαφόρων αἰτίων καὶ ἀποτελεῖ συνδρομὴν ἰδίαν δι' ἕκαστον αὐτῶν, καλεῖται δὲ *παρασυμπαθητικοτονία* (βλ. λ.) ὅταν πρόκειται περὶ ὑπερισχύσεως τοῦ παρασυμπαθητικοῦ (ἢ *ὑπερπαρασυμπαθητικοτονία* ἢ *ὑποπαρασυμπαθητικοτονία*) καὶ *συμπαθητικοτονία* (βλ. λ.) (ἢ *ὑπερσυμπαθητικοτονία* ἢ *ὑποσυμπαθητικοτονία*) ὅταν ἔχωμεν ὑπερίσχυσιν τοῦ συμπαθητικοῦ. Τ. Α. Ζ.

παρασυμπαθητικοτονία (ἡ). Ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς κυκλοφορίας καὶ ἡ ἰσορροπία ἐν γένει τοῦ αὐτονόμου ἢ φυτικοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φυσιολογικῆς ἀνταγωνιστικῆς λειτουργίας τῶν δύο ὁμάδων τοῦ συστήματος τούτου, δηλαδὴ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου. Ἡ διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας ταύτης καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ τόνου τοῦ συμπαθητικοῦ ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Eppinger καὶ Hess *συμπαθητικοτονία*, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ ἢ παρασυμπαθητικοῦ, ὅπερ καλεῖται καὶ πλανητικόν, *παρασυμπαθητικοτονία* ἢ *πλανητοτονία*. Εἰς τὰς πλείστας ὅμως τῶν περιπτώσεων ἡ φυτικὴ ὑπερτονία ἀφορᾷ ἀμφοτέρας τὰς ἀνταγωνιστρίας ὁμάδας, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἀτόμου τὸ πνευμονογαστρικὸν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπικράτησίν του ἐπὶ ἑνὸς ὀργάνου καὶ τὸ συμπαθητικὸν ἐπὶ ἄλλου. Τοῦτο καλεῖται *μικτὴ νευροτονία* ἢ *ἀμφιτονία*.

Ἡ καθαρὰ παρασυμπαθητικοτονία εἶναι σπανία. Τὰ ἄτομα τὰ φέροντα τὴν ἰδιοσυστασίαν ταύτην εἶναι ὠχρὰ τὴν ὄψιν, τὰ ἄκρα αὐτῶν εἶναι ψυχρὰ καὶ ἐνίοτε κυανᾶ, παρατηρεῖται δερμογραφισμὸς καὶ συχναὶ ἐφιδρώσεις. Ἐκ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος ἀνευρίσκομεν φλεβοκομβικὴν βραδυκαρδίαν, ἀναπνευστικὴν ἀρρυθμίαν, τὸ ὀφθαλμοκαρδιακὸν ἀντανακλαστικὸν εἶναι λίαν ἔκδηλον, ἡ ἀρτηριακὴ πίεσις χαμηλή, παρατηροῦνται δὲ καρδιακοὶ παλμοὶ ἐνίοτε, ἔκτακτοι συστολαὶ καὶ λιποθυμικαὶ καταστάσεις. Ἐκ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος παρατηρεῖται γαστρικὴ ὑπερέκκρισις, ναυτίαι, ἔμετοι κ.λ.π., ἀκτινοσκοπικῶς δὲ ἔντονοι κινήσεις τοῦ στομάχου, ἐνίοτε σπασμὸς τοῦ πυλωροῦ ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ στομάχου, ὅστις λαμβάνει τὸ σχῆμα ὡρολογίου ἐξ ἄμμου. Ὁ σπασμὸς τῆς χοληδόχου κύστεως δυνατὸν νὰ καταλήξῃ εἰς σπασμωδικὸν ἴκτερον. Ὁ καλύτερος τρόπος πρὸς διάγνωσιν τῆς ὑπερτονίας τοῦ παρασυμπαθητικοῦ εἶναι ἡ ἀτροπινοφθοστατικὴ δοκιμασία. Ὅσον ἐντονώτερος εἶναι ὁ πνευμονογαστρικὸς τόνος, ἐπὶ τοσοῦτον δυσκολωτέρα εἶναι ἡ δι' ἀτροπίνης παράλυσις αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ πάσχων κατακλίνεται ἐπί τινα χρόνον, κατόπιν ἐνεργοῦμεν ἐνδοφλέβιον ἔνεσιν θειικῆς ἀτροπίνης κατ' ἀρχὰς 0,0005 καὶ μειοῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν σφύξεων, αἵτινες ὑποτεθείσθω ὅτι εἶναι 90 περίπου τὸν ἀριθμόν. Κατόπιν παραγγέλλομεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ τῆς κλίνης· αἱ σφύξεις αὐξάνουν, ἐὰν ὅμως κατακλινομένου αὐτοῦ κατέλθῃ ὁ σφυγμὸς κάτω τῶν 90, ἐνεργοῦμεν καὶ νέαν ἐνδοφλέβιον ἔνεσιν ἀτροπίνης, ὁπότε καὶ πάλιν αἱ σφύξεις αὐξάνουν. Ἐγειρομένου αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν σφύξεων αὐξάνει· ἐὰν λοιπὸν καὶ μετὰ νέαν κατάκλισιν δὲν κατέλθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν σφύξεων καὶ παραμένῃ σταθερός, ἔστω 120 κατὰ λεπτόν, τότε λέγομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀποτελεῖ τὸν ἀπόλυτον τόνον τοῦ συμπαθητικοῦ, ἡ παράλυσις δηλαδὴ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ εἶνε τελεία· ὡς ἐκ τούτου νέα δόσις ἀτροπίνης δὲν αὐξάνει τὴν συχνότητα τῶν σφύξεων. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸν ἀπόλυτον τόνον τοῦ πνευμονογαστρικοῦ ἐκ τοῦ ἀπολύτου τόνου τοῦ συμπαθητικοῦ, ἀφαιροῦμεν τὸν ἀρχικὸν ἀριθμὸν τῶν σφύξεων, δηλαδὴ τῶν σφύξεων τὰς ὁποίας ὁ ἄρρωστος εἶχε πρὸ τῆς δοκιμασίας ταύτης ἐν κατακλίσει εὑρισκόμενος. Ὑποτεθείσθω ὅτι διὰ τῶν ἐνέσεων ἀτροπίνης ὁ ἀριθμὸς τῶν σφύξεων ἀνῆλθεν εἰς τοὺς 120, ὁ πρὸ τῶν ἐνέσεων δὲ ἀριθμὸς τῶν σφύξεων ἦτο ἐν κατακλίσει 60· ὁ τόνος τοῦ συμπαθητικοῦ θὰ εἶναι τότε: 120−60=60. Α. ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗΣ

παρασυνάγω· παρὰ τὸν νόμον, κρυφίως συνάγω, συναθροίζω.

παρασυναγωγή (ἡ)· συναγωγή, συνάθροισις κρυφία, παρὰ τὸν νόμον· || ἡ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας γινομένη σύνοδος σχισματικῶν ἀρχιερέων.

—*[Ἐκκλ.]* Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι, ποιούμενος διάκρισιν μεταξὺ αἱρέσεως, σχίσματος καὶ παρασυναγωγῆς, παρατηρεῖ περὶ τῆς τελευταίας: «παρασυναγωγὰς δὲ (ὠνόμασαν) τὰς συνάξεις, τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαϊκῶν γενομένας. Οἷον, εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς ἀπεσχέθη τῆς λειτουργίας καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν καὶ συναπῆλθον τούτῳ τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν παρασυναγωγὴ τὸ τοιοῦτον». Ὁ δὲ Ἀριστηνὸς ἑρμηνεύων τὸν κανόνα τοῦτον παρατηρεῖ: «Οἱ δὲ συνάγοντες ἀνυπότακτοι τούτους ἢ ἐκείνους παρασυνάγωγοι» καὶ κατωτέρω «παρασυνάγωγοι δὲ εἰσιν οἱ καταχριθέντες ἐπί τισι πταίσμασιν ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι καὶ μετακινηθέντες τῆς λειτουργίας καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς αὐθεντικῶς ἐκδικήσαντες τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν καὶ θυσιαστήριον πηξάμενοι ἕτερον καὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενέσθαι τινὰς παραπείσαντες, ὥστε συνακολουθῆσαι αὐτοῖς καὶ τὴν καθολικὴν καταλιπεῖν Ἐκκλησίαν. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ μεταμεληθέντες καὶ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντες συνάπτονται πάλιν εἰς ἓν σῶμα τῇ Ἐκκλησίᾳ». Κ. Ι. Δ.

παρασυνάγωγος (ὁ). Ὁ ἀνήκων εἰς *παρασυναγωγὴν* (βλ. λ.).

παρασύνθεσις, *—εως* (ἡ)· παραγωγὴ λέξεως ἐκ συνθέτου λέξεως ὡς πρωτοτύπου.

παρασύνθετος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐπὶ λέξεων, ὁ παραγόμενος ἐκ συνθέτου λέξεως ὡς πρωτοτύπου.

—*[Γραμματ.]* Καλοῦνται *παρασύνθετα* αἱ ἀπὸ συνθέτων παραγόμεναι λέξεις: βιβλιο-πώλης—βιβλιοπωλεῖον, ἄ-δικος—ἀδικέω-ῶ, φιλό-τιμος—φιλοτιμοῦμαι κλ. Ὁ ὅρος εἶναι ἀρχαῖος, ἀπαντῶν παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Δυσκόλῳ («πᾶν μέρος λόγου συντεθὲν καὶ εἰς ἕτερον σχῆμα μεταπεσὸν ἔχει τὸ μεταπεπτωκὸς οὐκέτι σύνθετον, παρασύνθετον δὲ») καὶ τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ («χρὴ γινώσκειν ὅτι τὰ ἀπὸ συνθέτων παραγόμενα....γίνονται παρασύνθετα, οἷον ἄπιστος ἀπιστῶ»). —Ω.

παρασύνθημα (τό)· ἡ δευτέρα ἐκ τῶν δύο λέξεων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ *σύνθημα*: «Λεωνίδας —Θερμοπύλαι» τὸ *Θερμοπύλαι* εἶναι τὸ παρασύνθημα· || καὶ ἡ ἄφθογγος ἀπάντησις, ἡ διὰ χειρονομίας ἢ κρούσεως ὅπλου ἢ ἄλλως διδομένη (ἀρχ.).

—*[Στρατ.]* Βλ. λ. *σύνθημα*.

—*[Ναυτ.]* *Παρασυνθήματα* ὠνομάζοντο τὰ σήματα ἀναγνωρίσεως τῶν πλοίων, κατὰ τὴν ναυτικὴν τακτικὴν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Ταῦτα ἀπετελοῦντο ἐκ τραπεζίων καὶ ἐπισειόνων, κατὰ τὴν ἀπόρρητον διαταγὴν τοῦ ναυαρχείου. Ὅταν δὲ πλοῖόν τι, ὅπερ εἶχεν ἀποχωρισθῆ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἀπὸ ἡμερῶν, ἔπλεε πρὸς ἕνωσίν του μετ' αὐτῆς, ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἐπηρμένον τὸ τελευταῖον παρασύνθημα τῆς ἐποχῆς τοῦ χωρισμοῦ του, ἀλλὰ προσθέτως καὶ ἀριθμητικὸν σῆμα, ἐμφαῖνον τὸν ἀριθμὸν τῶν παρελθουσῶν ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἐχωρίσθη τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Σ. Ε. Λ.

Παρασυράκης, ***Νικόλαος***. Παλαιὸς ἑλληνοδιδάσκαλος ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης, καταδιωχθεὶς πολλάκις ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Τῷ 1858 κατεδιώχθη ὡσαύτως μετὰ τῶν καθηγητῶν Β. Ψιλάκι καὶ Μαξίμου Δασκαλάκι. Ε.Γ.

παρασύρω· σύρω, τραβῶ βιαίως: «τὸν παρέσυρεν ἡ ὁρμὴ τοῦ ρεύματος» || συνήθ. μετφ., σύρω ἐπὶ κακῷ: «τὸν παρέσυραν οἱ φίλοι του εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον».

παρασυστολεύς, *—έως* (ὁ) (κοιν. *κόντρα στίγγος*) *[Ναυτ.]*. Πᾶς προσκαίρως ἀναδιδόμενος πρύμνηθεν μεγάλου ἱστίου *συστολεύς*, ὅπως ὑποβοηθήσῃ τοὺς καθ' αὐτὸ τοιούτους εἰς τὴν συστολὴν τοῦ ἱστίου ἐν σφοδρῷ ἀνέμῳ ἢ λαίλαπι. Σ. Ε. Λ.

παρασύφιλις (ἡ). Διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὁ Γάλλος συφιλιδολόγος Fournier ἐχαρακτήρισε τὰς παθήσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι πάντως ἐξάρτησίν τινα ἐκ τῆς συφίλιδος, ἀλλ' ἐξελίσσονται περαιτέρω μόναι καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀντισυφιλιδικὴ θεραπεία ἐλαχίστην ἐπίδρασιν ἀσκεῖ. Αἱ παρασυφιλιδικαὶ αὗται παθήσεις, τὰς ὁποίας οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι καὶ *τεταρτοπαθεῖς* (quartenaires), οἱ δὲ Γερμανοὶ *συφιλογενεῖς*, εἶναι ἡ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὡς ἡ κινητικὴ ἀταξία (Tabes) καὶ ἡ γενικὴ προϊοῦσα παράλυσις, ἡ τῶν βλεννογόνων, ὡς ἡ λευκοπλακία, ἡ τῶν ἀγγείων, ὡς αἱ σκληρώσεις (βλ. λ. *σύφιλις*). Κ. Κ. Κ.

παρασχηματισμός (ὁ). Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι τὴν διὰ μεταβολῆς λέξεώς τινος παραγωγὴν ἐξ αὐτῆς ἄλλης τινὸς λέξεως: «οἱ Αἰολεῖς δέρρη λέγουσι καὶ κατὰ παρασχηματισμὸν δέρρις» (Μ. Ἐτυμολ.). —Ω.

παρασχίς, *—ίδος* (ἡ)· μικρὰ σχίζα, ὅπως συνήθως ἀποσχίζεται ἐκ ξύλου πελεκωμένου, κοιν. *πελεκοῦδι* (ἰδιωμ. *παρασχίδες* τὰ δίστιχα)· || μέρος ὀστοῦ ἀποσχισθὲν ἢ ἀπορραγὲν ἀπὸ τοῦ ὅλου ὀστοῦ.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Παρασχίδες* (κοιν. *πελεκούδια*) εἶναι τὰ κατὰ τὴν κατεργασίαν τῶν κορμοτεμαχίων διὰ πελέκεως ἀποχωριζόμενα λεπτὰ τεμάχια ξύλου κατὰ μῆκος τῶν ἰνῶν καὶ παραμένοντα ἀνεκμετάλλευτα ἐν τῷ δάσει, ἵνα ἀποσυντιθέμενα μεταβληθοῦν εἰς φυτογῆν. Εἶναι καταλληλότατα πρὸς ἄναμμα πυρός. Παρασχίδες ἐπίσης καλοῦνται λεπτότατα ἰσόμορφα τεμαχίδια ξύλου ἐλαφροῦ, χρησιμοποιούμενα εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια, π. χ. πρὸς ἀνίχνευσιν ὀξυγόνου, ὁπότε ὑποδιάπυρος παρασχὶς εἰσαγομένη εἰς τὸ ὀξυγόνον ἀναφλέγεται.

—*[Χειρουργ.]* Αἱ *παρασχίδες* εἶναι θραύσματα ὀστεῖνα. Διακρίνονται δ' εἰς παρασχίδας *ἀκινήτους*, εἰς *κινητὰς* ἢ *προσπεφυκυίας* καὶ εἰς *ἐλευθέρας* ἢ *ἐκλύτους*. Καὶ αἱ μὲν ἀκίνητοι παρασχίδες ἀφορίζονται ἁπλῶς διὰ ραγῶν ἢ ρωγμῶν στενῶν, διατελοῦσι δὲ συνημμέναι ἀκινήτως μετὰ τοῦ ὀστοῦ καὶ τρέφονται πλήρως. Αἱ δὲ κινηταί, ἀλλὰ προσπεφυκυῖαι παρασχίδες εἶναι μὲν κινηταὶ ἐπὶ τῆς διαφύσεως τοῦ ὀστοῦ, ἅτε χωριζόμεναι ἀπ' αὐτῆς διὰ βαθειῶν ρωγμῶν, ἀλλὰ διατηροῦσιν ἔτι στερρὰς μᾶλλον ἢ ἧττον προσφύσεις πρὸς τὰ γειτνιάζοντα, τὸ μὲν διὰ τοῦ περιοστέου, ὅπερ εἶναι μὲν ἀποκεκολλημένον κατὰ τὰς ρωγμάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τελείως διερρωγός, τὸ δὲ καὶ κυρίως διὰ τῶν μυϊκῶν, τενοντωδῶν καὶ ἀπονευρωτικῶν προσφύσεων, χορηγουσῶν ἅμα αὐταῖς καὶ τὰ ἀγγεῖα, δι' ὧν ἐπαρκῶς τρέφονται. Ἐλεύθεραι δ' ἢ ἔκλυτοι παρασχίδες εἶναι αἱ τελείως ἀπεσπασμέναι καὶ ἀπολελυμέναι. Αἱ ἀκίνητοι καὶ αἱ κινηταὶ παρασχίδες ἔχουσι σχῆμα τριγωνικόν, τροπιδοειδές, μηνοειδές, πολύγωνον. Τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν εἶναι συνήθως ἀρκούντως μακρόν, μακρότερον ἢ τὸ τῶν ἐλευθέρων παρασχίδων· τὸ δὲ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 1—1 $^1/_2$ ἑκ. Αἱ δ' ἐλεύθεραι παρασχίδες εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προμήκεις τὸ σχῆμα, τριγωνικαί, τετράπλευροι, ἀκανόνιστοι μετὰ χειλέων τοξοειδῶν καὶ περάτων ὀξέων. Ὡς πρὸς δὲ τὸ μέγεθος εἶναι πολλῷ βραχύτεραι τῶν προσπεφυκυιῶν παρασχίδων. Εὕρηνται δ' ὁτὲ μὲν ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ ὀστεΐνου στομίου ἐξόδου, ὁτὲ δὲ πορρωτέρω αὐτοῦ, ἐκτετοπισμέναι εἰς τὸν τραυματικὸν τῶν ἀπαλῶν μορίων πόρον ἢ ἐμπεπαρμέναι ἐν τοῖς περιβάλλουσι τὸν πόρον τοῦτον ἱστοῖς· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκτινάσσονται ἔξω τοῦ τετρωμένου μέλους διὰ τοῦ δερματικοῦ στομίου ἐξόδου. Ι. Π.

παρασχίσται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ παρ' Αἰγυπτίοις ταριχευταί, οἵτινες «παρέσχιζον» τὴν κοιλίαν δι' ὀξέος λίθου αἰθιοπικοῦ, διὰ νὰ ἐξαγάγουν τὰ σπλάγχνα καὶ ἀρωματίσουν τὸ χάσμα πρὸς διατήρησιν. Γ. Λ. Λ.

παρασχολοῦμαι· ἀσχολοῦμαι εἰς πάρεργα ἢ ἀνωφελῆ πράγματα.

Παράσχος, ***Ἀχιλλεύς***. Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τὴν 6 Μαρτίου 1838 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 26 Ἰανουαρίου 1895. Ὁ πατήρ του κατήγετο ἐκ Χίου καὶ ὠνομάζετο *Παράσχος Νασάκης* ἢ *Νασίκογλους*, οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ μετέβαλον εἰς ἐπώνυμον τὸ κύριον ὄνομα τοῦ πα-

τρός των. Εἰς Ναύπλιον κατέφυγεν οὗτος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. Δύο θυγατέρες αὐτοῦ ᾐχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ οὐδὲν ἐγνώσθη περὶ τῆς τύχης των. Ἡ ἑτέρα θυγάτηρ του Αἰμιλία, γεννηθεῖσα ἐν Ναυπλίῳ, διεκρίνετο διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν μόρφωσίν της, ὁ δὲ θάνατός της ἐνέπνευσεν ὡραίους στίχους εἰς τὸν Γεώργιον Ζαλοκώσταν καὶ εἰς τὸν Ἰταλὸν ποιητὴν Ρίγλδεν, πρόσφυγα τότε ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Γεωργίου*, πρεσβυτέρου αὐτοῦ κατὰ δέκα ἓξ ἔτη, δὲν εἶναι δὲ γνωστὸν ἂν ἐφοίτησεν εἰς σχολεῖον. Οὐδεμίαν ξένην γλῶσσαν ἐξέμαθε, τὰ δ' ἔργα τῶν ξένων ποιητῶν καὶ λογογράφων ἐγνώρισεν ἐξ ἑλληνικῶν μεταφράσεων. Ἐγκατασταθείσης τῆς οἰκογενείας του ἐν Ἀθήναις, διῆλθεν ὁ ποιητὴς ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν πατρικήν του οἰκίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πετράκη. Τὰ πρῶτα ποιήματά του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Δημοσθένους Βρατσάνου «Ἀβδηρίτης» καὶ εἰς τὴν «Χρυσαλλίδα» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μαρία*, ἀλλὰ τάχιστα ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τὸ ὄνομά του, ὅπερ κατέστη ἀμέσως δημοφιλές. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διεξήγετο σφοδρὸς ἀγὼν κατὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἡ δὲ ἀνάμειξίς του ἐν τῷ κύκλῳ τῆς λεγομένης «Χρυσῆς Νεολαίας» προεκάλεσε τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ καὶ ὁ Παράσχος ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μενδρεσὲ μετ' ἄλλων νέων τὴν ἀπλῆν ταύτην καταδίωξιν ἡ στοργὴ τοῦ ἀδελ-

Digitized by Google

φοῦ του Γεωργίου, ζητοῦντος τὴν ἀποφυλάκισίν του ὡς στηθικοῦ, μετεποίησεν εἰς μαρτύριον, καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ ποιητής, γράψας τὸ ποίημα «Εἰς τὸν πλάτανον τοῦ Μενδρεσέ», παρουσίασεν ἑαυτὸν ὡς μάρτυρα τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Καίτοι ἀποφυλακισθεὶς ἐξηκολούθησε τὴν κατὰ τοῦ Ὄθωνος πολεμικὴν γράφων κατ' αὐτοῦ ποιήματα, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς νυκτὸς τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862 ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ, ἔνθα ἐκηρύχθη ἔκπτωτος ἡ πρώτη ἑλληνικὴ δυναστεία. Μετ' ὀλίγα ἔτη, ὅτε ἠγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως, ἐπέδειξε μεταμέλειαν καὶ ἔγραψε τὸ περίφημον «Ἐλεγεῖον εἰς τὸν Ὄθωνα», θεωρούμενον ὡς τὸ ἄριστον τῶν τοιούτου εἴδους ποιημάτων του. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐπηύξησε τὴν φήμην του καὶ μετὰ μικρὸν κατέστη ὁ δημοφιλέστερος τῶν συγχρόνων του ποιητῶν. Αἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις διώρισαν αὐτὸν εἰς διαφόρους θέσεις. Οὕτως ἐγένετο ὑπάλληλος τῆς βουλῆς, ἔπαρχος Θήρας, πρόξενος ἐν Ταϊγανίῳ καὶ γραμματεὺς τοῦ γενικοῦ λογιστηρίου. Ἐπλήρου ταυτοχρόνως τὰ περιοδικά, τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ ἡμερολόγια μὲ ποιήματά του, ἀπήγγελλε πανηγυρικὰ τοιαῦτα εἰς τοὺς συλλόγους καὶ ἐλεγεῖα πρὸ τῶν τάφων τῶν θνησκόντων ἀγωνιστῶν, τὰ δὲ ἐρωτικά του συνεκίνουν τὴν νεολαίαν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Παράσχου ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος τοῦ ρωμαντισμοῦ· ἡ κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν ἰδίως εἶχεν εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὰς ἕξεις της ρωμαντικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Παράσχος ἦτο ὑπερρωμαντικός, εἰς τὴν ποίησιν δὲ αὐτοῦ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐνοπτρίζεται ὁλόκληρος ἡ ἐποχή του. Ἐξ ἄλλου ἦτο ὡραῖος ἀνήρ· ἔτρεφε πλουσίαν κόμην, ὡμίλει δὲ μετά τινος ἐπιγραμματικῆς ἐπισημότητος καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀποφθεγματικῶς. Δὲν ἔγραφε μόνον ρωμαντικὰ ποιήματα, ἀλλ' ἔζη τὴν ποίησίν του. Τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἄριστα τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων του ἐγράφησαν πρός τινα νεάνιδα *Μαρίαν*, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πλειότερον συγκινήσασα τὸν ποιητήν, τὸ δὲ ὄνομά της συνυφάνθη μὲ τὴν ποίησιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ γυνὴ ἡ ἐμπνεύσασα παράφορον ἔρωτα καὶ μῖσος κατ' αὐτῆς δὲν ἐκαλεῖτο Μαρία. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκαλύπτετο ὡραία νεᾶνις, θυγάτηρ ἀνωτέρου διοικητικοῦ λειτουργοῦ. Τὸ εἰδύλλιον ἐκεῖνο μετετράπη εἰς τραγῳδίαν. Ἡ νεαρὰ κόρη παραφρονήσασα εὑρίσκετο ἀπὸ ἐτῶν ἐγκεκλεισμένη εἴς τινα μονὴν τῆς Θήρας, ὁ δὲ Παράσχος ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπάρχου διετάχθη ὅπως μεριμνήσῃ περὶ τῆς μεταφορᾶς τῆς πασχούσης εἰς τὸ φρενοκομεῖον Κερκύρας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνεποίησε θλιβερωτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν ποιητήν, παραμείνασαν ἀνεξίτηλον καθ' ὅλην τὴν ζωήν του.

Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μέχρι τοῦ 1881 δὲν εἶχεν ἐκδώσει ἰδιαιτέρως ἔργα του. Ταῦτα ὑπῆρχον διεσκορπισμένα εἰς περιοδικὰ καὶ ἀνθολογίας, εἶχον δὲ καταστῆ κοινὸν κτῆμα πάντων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀνδρέου Κορομηλᾶ ἐξέδωσε τρεῖς τόμους ποιημάτων του, οἵτινες ἐγένοντο ἀνάρπαστοι. Ὁ ποιητὴς φέρων αὐτοὺς περιῆλθε τὰς ἑλληνικὰς παροικίας Ρωσίας, Ρουμανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Αἰγύπτου, γενόμενος πανταχοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτός. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἐπικολυρικά του: «Ὁ ἄγνωστος ποιητής», «Ὁ Ἀλφρέδος», «Ἡ Λυδία», «Ἡ ἐπιορκία» καί τινες μεταφράσεις. Εἰς τὸν δεύτερον τὰ πατριωτικὰ καὶ τὰ ἐλεγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται τὰ ἐλεγεῖα εἰς τὸν Ὄθωνα, τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, τὸν Κανάρην, οἱ «Νεκροὶ τοῦ Φαλήρου» κ. ἄ. Εἰς δὲ τὸν τρίτον τὰ ἐρωτικά του Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν δύο ἕτεροι τόμοι, εἰς οὓς περιελαμβάνετο καὶ τὸ ἐπικολυρικὸν ποίημά του «Ὁ Σατανᾶς καὶ ἡ Χρηστίνα». Πάντες οἱ κριτικοὶ τῆς ἐποχῆς, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἀνακηρύττουν τὸν Ἀχιλλέα Παράσχον ὡς ἀληθινὸν καὶ μεγάλον ποιητήν, παρ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις του. Ὁ Ἐμμανουὴλ Ροΐδης εἰς τὴν περὶ «Συγχρόνου ἑλληνικῆς ποιήσεως» μελέτην του λέγει: «Εἰς πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Παράσχου θαυμάζομεν κραυγὰς ἀνερχομένας εἰς τὰ χείλη ἐκ τῶν μυχῶν ἀληθῶς ἀλγούσης καρδίας, εὐγλώττους ἀποστροφάς, σφοδρότητα πάθους, μεταφορὰς ποιητικωτάτας ἀλλὰ συγχρόνως ἐπαναλήψεις καὶ χάσματα». Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς ἐξ ἄλλου χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ποιητὴν τοῦ ὁποίου «ἡ μελῳδικὴ καὶ καθαρὰ γλῶσσα ἐκφράζει τὸ σύνηθες καὶ τὸ πρόδηλον, πᾶν ὅ,τι αἰσθάνεται λαὸς ὁλόκληρος, πᾶσαν ἰδέαν πρὸς ἀντίληψιν τῆς ὁποίας δὲν προαπαιτεῖται ἰδιάζουσα πνευματικὴ ὀξύτης, πᾶσαν ἰδέαν κυκλοφοροῦσαν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ κυριεύουσαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Περὶ τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀποτελεῖ σπάνιον φαινόμενον ποιητοῦ τόσον ἐξόχου μὲ τόσας ἐλλείψεις». Αἱ κρίσεις τῶν ἐπιφανεστέρων Ἑλλήνων κριτικῶν, ἀλλὰ κυρίως ἡ γενικὴ τοῦ ἔθνους ἐκτίμησις, ἥτις παρέμεινεν ἀμείωτος μέχρι τοῦ θανάτου του, δεικνύουν ὅτι εἰς τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἀντανακλῶνται τὰ ἤθη, τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ὁρμαὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ μέγας Ρῶσος κριτικὸς Μπελίνσκι, ὁ δημιουργὸς τῆς ρωσικῆς φιλολογίας, διακρίνει ἰδιαιτέρως τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ποιητὰς ἐκείνους, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ δώσωσιν εἰς τὰ ἔργα των τὴν εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς των. Ὁ Παράσχος δὲ ἀναντιρρήτως, παρ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀτελείας του, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὁ δῆμος Ἀθηναίων ὠνόμασε μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Παράσχου, ἡ δὲ ἐθνικὴ ἀγάπη ἤγειρε προτομήν του εἰς τὸν παράδεισον τοῦ Ζαππείου. Θ. Β.

— **Παράσχος, *Γεώργιος*.** Ἕλλην ποιητής, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τῷ 1822 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1886. Μεταφερθεὶς κατὰ τὰς γενομένας σφαγὰς τῆς Χίου εἰς Ναύπλιον, ἀνετράφη καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἔχων διδασκάλους τὸν Λεόντιον καὶ τὸν Γεννάδιον, πρὸς δὲ ἐξέμαθε καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Νέος ἔτι ἐξέδωκε βραχύβιον ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Νίκη», δι' ἧς κατεπολέμει τὴν βαυαρικὴν ἀπολυταρχίαν. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, εἶτα δὲ συντάκτης τῶν πρακτικῶν τῆς βουλῆς, τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἡ ποίησίς του ἔχει ἰδιαιτέρως πατριωτικὸν χαρακτῆρα, εἰς πᾶσαν δὲ περίστασιν καθ' ἣν ἐθνικὰ γεγονότα συνεκίνουν τὴν χώραν, ὁ Γεώργιος Παράσχος ἔγραφε ποιήματα, ὅπως ἐμπνεύσῃ καὶ ἐνθουσιάσῃ τὸν λαόν. Ἦτο ὡραῖος ἀνήρ, ἔφερε δὲ τὴν ἑλληνικὴν περιβολήν, μὴ θελήσας ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν διὰ τῆς εἰσαχθείσης τότε εὐρωπαϊκῆς ἀμφιέσεως. Οὐδέποτε ἐδημοσίευσεν ἰδιαιτέρως συλλογήν, τὰ δὲ ποιήματά του εἶναι διεσκορπισμένα εἰς ἀνθολογίας καὶ περιοδικά. Τὰ δημοτικώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ βραβευθέντα κατὰ τὸν γενόμενον τῷ 1865 διαγωνισμὸν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν πρὸς σύνθεσιν στρατιωτικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα μελοποιηθέντα ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατοῦ. Τοιαῦτα εἶναι: τὸ «Ἑωθινόν», «Ὁ Σκοπός», «Ὁ Ἐθνοφύλαξ» κ. ἄ. Πρὸς τούτοις ἔγραψε τὸν «Πλοῦν τοῦ Ἀρκαδίου», «Τὴν μάχην τῶν Κεραμειῶν», τὴν «ΚΕ' Μαρτίου», τὴν «Πρωτοχρονιά», τὸν «Ἀστέρα τῆς πατρίδος» καὶ πλεῖστα ἐρωτικὰ ποιήματα, ἐν οἷς τὰς «Εἰκόνας τῆς καλλονῆς» καὶ ἕνα δρᾶμα ἐπιγραφόμενον «Ὁ Ὀλυμπιονίκης», τοῦ ὁποίου μόνον ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύθησαν. Ἐπίσης μετέφρασεν ἐμμέτρως τὴν «Ἰλιάδα» καὶ τὸν «Ἐρνάνην» τοῦ Βίκτωρος Οὑγκώ, ἐκ τῶν ὁποίων μέρη μόνον τινὰ ἐδημοσιεύθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἀπωλέσθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Θ. Β.

—**Παράσχος, *Κλέων*.** Σύγχρονος Ἕλλην ποιητής, κριτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1896 ἐν Πύργῳ τῆς Βουλγαρίας, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ 1906 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς. Ἀκολούθως ἐταξίδευσε χάριν ἐμπορικῶν σπουδῶν εἰς Ἑλβετίαν· ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐτράπη βαθμηδὸν πρὸς τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα, συνεργασθεὶς ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι σήμερον εἰς διάφορα φύλλα τοῦ ἡμερησίου τύπου τῶν Ἀθηνῶν, ἐν οἷς εἰς τὴν «Πρωτεύουσαν», «Ἐλεύθερον Τύπον», «Ἡμερήσιον Τηλέγραφον», «Στέμμα», «Ἐλεύθερον Βῆμα», «Δημοκρατίαν», «Πρωΐαν», «Ἀκρόπολιν», «Ἀθηναϊκὰ Νέα», «Πολιτείαν» κλπ. Γνώστης τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, εἶναι καθηγητὴς τῆς πρώτης ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τὸ καθαυτὸ λογοτεχνικὸν ἔργον του ἀποτελεῖται ἐκ ποιημάτων, πρωτοτύπων καὶ μεταφρασμένων, μελετῶν, ἄρθρων καὶ ἰδίᾳ κριτικῶν, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Ποιητικὴ Ἔκδοση» (1913) καὶ συνεχίζεται εἰς τὰ περιοδικὰ «Λόγος», «Βωμός», «Λύρα», «Νέοι», «Γράμματα» τῆς Ἀλεξανδρείας, «Μοῦσα», «Κοινότης», «Κριτικὴ καὶ Τέχνη», «Νέα Γράμματα», «Εἰκονογραφημένη τῆς Ἑλλάδος», «Νέα Ἑστία», ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» κλπ. Ἐκτὸς αὐτῶν ἔκαμε σειρὰν διαλέξεων, ἐν αἷς περὶ Παπαδιαμάντη, Ἴωνος Δραγούμη, Ἰ. Γρυπάρη (ἐν Βόλῳ), Φιλύρα, Παλαμᾶ καὶ Σικελιανοῦ, ἐκ δὲ τῶν ξένων περὶ Βεράρεν, Μπωντελαὶρ καὶ Ἀνατὸλ Φράνς. Αὐτοτελῆ βιβλία ἐξέδωκε κατὰ σειρὰν τά: «Λυτρωμοί», μετάφρασις ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Dehmel ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀγγ. Βαρβαγιάννη (1915), «Οἱ Στροφές μου», μετάφρασις ἐκ τῶν «Stances» τοῦ Jean Moréas (1916), «Εἴκοσι ὀκτὼ ποιήματα τοῦ Κλέωνος Παράσχου καὶ εἴκοσι δύο τοῦ Μπωντελαὶρ» (1922), καὶ τὴν ἀνθολογίαν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ ὡραιότερα νεοελληνικὰ ποιήματα», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ξ. Λευκοπαρίδη (1931). Ἡ ποίησις τοῦ Παράσχου στιχουργημένη κατὰ κανόνα εἰς ἀνομοιοκατάληκτον δεκαπεντασυλλάβον μετὰ πολλῶν ἐλευθεριοτήτων περὶ τὴν τομήν, διώκει τὴν μουσικότητα ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ ποιητικοῦ συναισθήματος ὑπὸ εὐρείαν ἔννοιαν· περιστρεφομένη δὲ περὶ τὰ οὐχὶ σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένα θέματα τοῦ ἔρωτος, τῆς νοσταλγίας καὶ τῆς φυσιολατρείας, ἐνασμενίζει εἰς ψυχικὰς καταστάσεις καὶ διαθέσεις συνθέτους, τῶν ὁποίων κύρια γνωρίσματα ἡ ἐπανάληψις καὶ ἡ ἡδυπάθεια. Αἱ κριτικαὶ ἰδέαι του, πολεμικαὶ κατ' ἀρχάς, κατέστησαν βαθμηδὸν ἀπαισιόδοξοι καὶ ἱκανῶς ὑποκειμενικαί, οἱονεὶ ὡς ἐκ τῆς προϊούσης διαστάσεως τῶν ἐσωτερικῶν πεποιθήσεων πρὸς τὰ ἁπτὰ ἀντικείμενα τῆς κριτικῆς ἐρεύνης. Τ. Α.

Παρασωπία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ βοιωτικοῦ Ἀσωποῦ καὶ παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος ἁπλουμένη πεδιάς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκειντο αἱ πόλεις *Ὑσιαὶ* καὶ *Ἐρυθραί*, κατὰ τὸν Στράβωνα δὲ (Γ', 408) καὶ ὁ *Σκῶλος* καὶ ὁ εἰς *Σκάρφην* μετονομασθεὶς *Ἐτεωνός*. Οἱ κάτοικοι ταύτης, πλὴν τῶν Πλαταιέων, ὑπήγοντο πολιτικῶς εἰς τὰς Θήβας συνήθως. ΚΑΨ.

Παρασωπιὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀσωποῦ τῆς Φθιώτιδος κειμένη χώρα, ἥτις ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τῆς Οἴτης ἐκτεινομένη ὑπήγετο εἰς τὴν Οἰταίαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐν ταύτῃ ἔκειτο καὶ πόλις *Παρασώπιοι*, οὐ μακρὰν τῆς Ἡρακλείας τῆς Τραχινίας. ΚΑΨ.

Παρασώπιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. —1) Οἱ παρὰ τὸν βοιωτικὸν Ἀσωπὸν κατοικοῦντες Βοιωτοί, οἵτινες ὑπήγοντο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπὸ τοὺς Θηβαίους.

—2) Πολίχνη τῆς ἐν τῇ Οἰταίᾳ τῆς Φθιώτιδος Παρασωπιάδος. ΚΑΨ.

παράτα (ἡ)· στρατιωτικὴ παράταξις ἐν ἑορτῇ· || πομπὴ κατὰ τὴν κηδείαν· || συνεκδ., συνοδεία τινός, παρακολούθησις τινὸς ὑπὸ πολλῶν συνήθως πρὸς ἀποδοκιμασίαν: «τοῦ 'καμαν παράτα τὰ παιδιὰ τοῦ δρόμου» (ἰταλ. parata).

παράταιρος, *—η, —ο*· ποῦ δὲν εἶναι ταίρι, δὲν ταιριάζει, ἑτερόζυγος, ἐπὶ ζεύγους: «παράταιρο παπούτσι», «κάλτσες παράταιρες».

παράταξις, *—εως* (ἡ)· θέσις, τάξις τινὸς παρά τινα ἄλλον, κανονικὴ τάξις γυμναστικὴ ἢ στρατιωτική: «παράταξις μαθητῶν, —στρατιωτῶν, —πλοίων κττ.»· || φρ. «ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει» μετὰ πολλῶν τιμῶν, πολλῶν παρακολουθούντων· || κόμμα πολιτικόν, κοινωνικόν, ἐπιστημονικόν: «ἡ παράταξις τῶν βασιλοφρόνων, — τῶν δημοκρατικῶν, — τῶν κομμουνιστῶν» κλπ.

— [*Στρατ.*] *Παράταξις* καλεῖται ὁ σχηματισμός, καθ' ὃν αἱ διάφοροι μονάδες ἢ τὰ διάφορα μαχητικὰ στοιχεῖα τάσσονται παραπλεύρως ἀλλήλων, εἴτε ἐν πλήρει ἐπαφῇ (πυκνὴ τάξις) εἴτε μὲ διαστήματα μικρὰ ἢ ἔστω καὶ μείζονα (ἀκροβολιστικὴ τάξις, διασπορὰ εἰς προνομεῖς, τάξις πρὸς πυροβόλησιν).

Πεζικόν. Ἡ παράταξις ἦτο κατὰ τὰς πολὺ παλαιὰς ἐποχάς, τὰς τῆς παλαιᾶς γραμμῆς τακτικῆς (ἐποχὴν Μεγάλου Φρειδερίκου), ὁ σχηματισμὸς τῆς τε παροχῆς πυρὸς καθὼς καὶ τῆς κρούσεως (ὀρθογώνιον). Κατὰ τὴν κατόπιν ἐποχήν, τὴν τῆς καθέτου τακτικῆς (ἐποχὴν Μεγάλου Ναπολέοντος), ἡ παράταξις παρέμεινεν ὡς σχηματισμὸς μόνον παροχῆς πυρός, καθ' ὅσον διὰ τὴν κροῦσιν ἐχρησιμοποιεῖτο τότε ἡ φάλαγξ, κατὰ δὲ τὰς μετέπειτα ἐποχὰς τῆς νεωτέρας γραμμικῆς τακτικῆς (τῆς ἀπὸ τοῦ 1866 καὶ 1870 εἰσαχθείσης) μέχρι τῆς σήμερον, ἡ παράταξις ἐξακολουθεῖ ἀποτελοῦσα τὸν μοναδικὸν σχηματισμὸν παροχῆς πυρός, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν πάντοτε ὅτι καὶ ἡ ἀκροβολιστικὴ τάξις εἶναι καὶ αὕτη σχηματισμὸς παρατάξεως (βλ. λ. *ἀκροβολιστικός*). Ἡ ἀρχικὴ παράταξις ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν ζυγῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐκανονίζετο ἑκάστοτε ἐκ τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου πρὸς γέμισιν τοῦ τυφεκίου (διαδοχικὴ ἀντικατάστασις τῶν ἑκάστοτε δύο πρώτων ζυγῶν), συνεπῶς ἐκ ζυγῶν ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁλονὲν ἠλαττοῦτο ἐφ' ὅσον ἡ τελειοποίησις τοῦ ὁπλισμοῦ ἐπηύξανε τὴν ταχυβολίαν. Ἡ παράταξις ἀπετελεῖτο ἀρχικῶς ἐκ 10—12 ζυγῶν, κατόπιν ἐπὶ Γουσταύου Ἀδόλφου ἐκ 6—4 ζυγῶν, καταλήξασα ἐπὶ Μεγάλου Φρειδερίκου εἰς 3 ζυγούς, ἐξελιχθεῖσα δὲ τέλος πρὸς τὴν παράταξιν ἐφ' ἑνὸς ζυγοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὀπισθογεμῶν τυφεκίων καὶ πρὸς τὴν ἐξ ὁλοκλήρου ἀκροβολιστικὴν τάξιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ 1866 καὶ 1870, τὴν διατηρηθεῖσαν μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μεταξὺ τῶν παλαιῶν παρατάξεων ὑπήγετο καὶ ἡ *λοξὴ παράταξις* τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, ἥτις ὑπῆρξε σχηματισμός, ὅστις διαβλεπόμενος μὲν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἦτο συνήθης παράταξις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (ὀρθογώνιον), ἀλλ' ἐλάμβανε τὸ ὄνομα *λοξὴ* καθ' ὅσον ἡ παράταξις αὐτὴ διετίθετο λοξῶς (ἀπὸ γω-

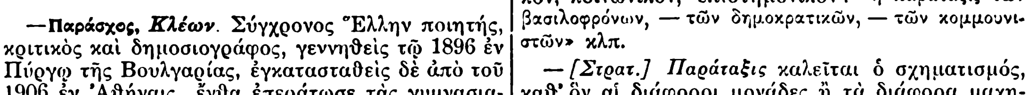

Ὀρθογώνιον γραμμικῆς τακτικῆς.

Digitized by Google

νίαν 45° περίπου) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐχθρικήν, καὶ τοῦτο διότι πρῶτος ὁ Μέγας Φρειδερῖκος διέβλεψεν ὅτι ἡ μείζων εὐθιξία παντὸς σχηματισμοῦ ἔγκειται εἰς τὰ πλευρά του (μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ παράταξις ἐπετίθετο εὐθέως κατὰ τοῦ μετώπου τῆς ἀντιπάλου παρατάξεως).

Ἱππικόν. Ἡ παράταξις ἦτο ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ οὖσα μέχρι τῆς σήμερον ὁ μοναδικὸς σχηματισμὸς τῆς ἐπελάσεως, δηλαδὴ τῆς κρούσεως.

Πυροβολικόν. Ἡ παράταξις ἦτο ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ οὖσα μέχρι τῆς σήμερον ὁ σχηματισμὸς τάξεως πρὸς πυροβόλησιν, δηλαδὴ ὁ μοναδικὸς πρὸς παροχὴν πυρός.

Κανονισμὸς πόλεων. Παράταξις (κοιν. *παράτα*) καλεῖται πᾶσα ἐν ὡρισμένῳ χώρῳ συμπαράταξις στρατευμάτων πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν κατὰ τελετήν τινα, δοξολογίαν κ.τ.λ. Ἡ τοιαύτη παράταξις ἐκτελεῖται πάντοτε μὲ ἕνα οἱονδήποτε σχηματισμὸν παρατάξεως, ἀλλὰ πυκνῆς πάντοτε τάξεως.

Μάχη ἐκ παρατάξεως. Καλεῖται ἡ μάχη, ὅταν ὁ εἷς μόνον τῶν ἀντιπάλων ἐπιζητῇ τὸν ἀγῶνα, ὁ δ' ἕτερος παραμένῃ ἐν ἀμύνῃ τεταγμένος ἐπὶ καταλλήλων τοποθεσιῶν καὶ μὲ ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐδάφους (βλ. λ. *μάχη*). Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ. Τακτ.]* Ἡ ἐπὶ μάχην τάξις ὁ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς τακτικῆς σχηματισμὸς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως πρὸς ναυμαχίαν. Ποικίλλει ἀναλόγως τῆς συνδρομῆς διαφόρων στοιχείων καὶ δὴ τῆς συσχετικῆς θέσεως τοῦ στόλου πρὸς τὴν ἀκτήν, τῶν βαθῶν τοῦ βυθοῦ, τῶν καιρικῶν συνθηκῶν κλπ., πρὸ πάντων ὅμως κατὰ τὸ εἶδος, τὴν ταχύτητα καὶ τὴν δύναμιν τῶν πλοίων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καθὼς καὶ τὸν σκοπὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἀμύνης ἢ ἐπιθέσεως, ὃν ἐπιδιώκει ἡ δι' ἣν ἡ παράταξις ἐπικειμένη ναυμαχία. Παρατάξεις αἵτινες οὐδέποτε θὰ τεθῶσι κατὰ μέρος εἶναι ἡ *κατὰ γραμμὴν μετώπου, γραμμὴν διοπτεύσεως* ἢ *γραμμὴν παραγωγῆς*. Εἰς τὸ παλαιὸν ὅμως ναυτικὸν ὑπῆρχον ἐν χρήσει, ἐκτὸς τῶν προμνημονευθεισῶν παρατάξεων (αἵτινες ὠνομάζοντο *μετωπηδὸν τάξις, λοξὴ φάλαγξ* καὶ *μονοφαλαγγία*), καὶ αἱ: *πλαγία* ὡς πρὸς τὴν κοίτην τοῦ ἀνέμου, ἡ *διφαλαγγία* τάξις (ναυμαχία Τραφαλγάρ, ἀγγλικὸς στόλος), ἡ *τριφαλαγγία*, τὸ *ἔμβολον*, τάξεις διώξεως (ναυμαχία Λύσσας), τὸ *κοιλέμβολον* (τάξις ἐπὶ φυγήν), ἡ *κλιμακωτή*, ἡ *οὐλαμηδὸν* καὶ ἡ *πριονοειδής* σπουδαιότατος σχηματισμὸς ἡ *πρόχειρος φάλαγξ*, ἄμεσος κατὰ τὸ δυνατὸν τάξις εἰς τὴν ἐγγυτάτην καὶ ἐν *μονοφαλαγγίᾳ* (Cosmao, εἰς ναυμαχίαν Santi Petri μετὰ Τραφαλγάρ). Ἡ παράταξις λέγεται κατὰ *φυσικὴν τάξιν*, ἂν ἡ ναυαρχὶς εἶναι πρωτόπλους καὶ *κατ' ἀντίστροφον* ἂν εἶναι αὐτὴ οὐραγός. Σ.Ε.Λ.

— *[Γραμμ.] Παράταξις* καλεῖται ἡ ἐν τῇ συντάξει τοῦ λόγου τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης δι' ἐξωτερικῶν τινων γραμματικῶν τύπων, συνδέσμων ἐκδήλωσις τῆς ἐν τῷ λόγῳ ἐσωτερικῆς συνοχῆς νοημάτων, ἤτοι προτάσεων ἰσοδυνάμων εἴτε κύριαι εἶναι αὗται εἴτε καὶ δευτερεύουσαι. Συνδέονται δ' αἱ κατὰ παράταξιν προτάσεις διὰ συμπλεκτικῶν, διαζευκτικῶν, ἀντιθετικῶν, συμπερασματικῶν συνδέσμων καὶ τοῦ αἰτιολογικοῦ γάρ, λ. χ. «σὺ μὲν παιδὸς ἐπιθυμεῖς, ἐγὼ δὲ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρῶ καὶ σοὶ μὲν ἀκμὴ φιλοσοφεῖν, ἐγὼ δὲ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἐπανορθῶ». Καὶ ἐν τῇ νέᾳ δ' ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἶναι εὔχρηστος ἡ τοιαύτη σύνταξις, π. χ. «θὰ ἔλθῃ ὁ πατήρ σου καὶ θὰ σὲ ἴδῃ καὶ θὰ σὲ τιμωρήσῃ». Πολλάκις δὲ καὶ παραλείπει ὅλως τὴν σύνδεσιν ἡ νεοελληνική, μιμουμένη ἐν τούτῳ τὰς νεωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ε. Δ. Κ.

παράτασις, —εως (ἡ)· τὸ παρατείνειν τὸν χρόνον: «παράτασις τῆς προθεσμίας, — τῆς διαμονῆς, — τῆς ἀσθενείας».

παρατάσσω, καὶ —ττω· τάσσω, τοποθετῶ τινα παρ' ἄλλον, θέτω ἐν κανονικῇ τάξει: «παρατάσσω μαθητάς, — στρατιώτας, — πλοῖα κ.τ.τ.», «παρετάχθησαν πρὸς μάχην» || μετφ. «παρέταξε πλῆθος ἐπιχειρημάτων» ἐπὶ τὸ γραφικώτερον, ἀντὶ *εἶπε, διετύπωσε.*

παρατατικὸς (ὁ) *[Γλωσσολογ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἱστορικῶν (ἢ ἄλλως παρῳχημένων, παραγομένων ἢ καὶ παραγώγων λεγομένων) χρόνων τοῦ ρήματος, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν πλὴν αὐτοῦ καὶ ὁ ἀόριστος καὶ ὑπερσυντέλικος. Ὁ παρατατικὸς δηλοῖ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ ρήματος σημαινόμενον ἐγίνετο ἐν παρατάσει ἢ διαρκείᾳ (ὁριζομένῃ ἢ καὶ ἀορίστῳ) ἢ καὶ ἐπανειλημμένως ἐν τῷ παρελθόντι (*ἐπαναληπτικὸς παρατατικός*): «ἡ πόλις ᾠκοδομεῖτο» «Καὶ πρῶτον μὲν ἐδάκρυε πολὺν χρόνον ἑστὼς» (*Ξενοφῶν*), «ἀὴρ γὰρ περὶ νηυσὶ βαθεῖ' ἦν οὐδὲ σελήνη οὐρανόθεν προὔφαινε, κατείχετο δὲ νεφέεσιν» (*Ὅμηρος*), «Σωκράτης δ' ὥσπερ ἐγίνωσκεν, οὕτως ἔλεγεν» (*Ξενοφῶν*), «ὅστις ἀφικνοῖτο τῶν παρὰ βασιλέως πρὸς Κῦρον, πάντας οὕτω διατιθεὶς ἀπεπέμπετο, ὥσθ' ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. Καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ βαρβάρων ἐπεμελεῖτο, ὡς πολεμεῖν ἱκανοὶ εἴησαν» (*Ξενοφῶν*) κλπ. Ἐνίοτε διὰ τοῦ παρατατικοῦ δηλοῦται προσπάθεια, ἀπόπειρα ἢ καὶ διάθεσις τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ διὰ τοῦ ρήματος σημαινόμενον: «ἕκαστος ἔπειθεν αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν ἀρχὴν»=ἐπειρᾶτο, προσεπάθει νὰ τὸν πείσῃ. «Φίλιππος Ἁλόννησον ἐδίδου, Δημοσθένης δὲ ἀπηγόρευε μὴ λαμβάνειν»=προσεπάθει, ἤθελε νὰ δώσῃ (*ἀποπειρατικὸς ἢ βουλητικὸς παρατατικός*). Πρᾶξιν ἐπανειλημμένως γενομένην ἐν τῷ παρελθόντι ἐδήλου καὶ ὁ παρατατικὸς μετὰ τοῦ ἂν (ἐν κυρίᾳ προτάσει): «ἡ γυνὴ τοῦ Ἰνταφέρνεος φοιτέουσα ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ βασιλέως κλαίεσκε ἂν καὶ ὀδυρέσκετο» (*Ἡρόδοτος*), «εἴ τις αὐτῷ δοκοίη τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων βλακεύειν, ἔπαιεν ἄν» (*Ξενοφῶν*) κλπ. Ὅσων ρημάτων ὁ ἐνεστὼς εἶχεν ἔννοιαν παρακειμένου (*ἥκω, οἴχομαι*), ὁ παρατατικὸς ἐλέγετο μὲ σημασίαν ὑπερσυντελίκου ἢ ἀορίστου: *ἧκον*=ἐληλύθειν ἢ ἦλθον, *ᾠχόμην*=ἀπεληλύθειν ἢ ἀπῆλθον (πρβλ καὶ τὰ νεοελληνικά: *κάθουνταν, κείτουνταν*=ἦσαν καθισμένοι—ἦσαν ξαπλωμένοι). Πολλάκις παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ παρατατικοῦ δηλοῦται πρᾶξις, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ γίνῃ εἰς τὸ παρελθόν: «βελόνι δὲν ἔπεφτε χάμω» = (ἦταν τόσον πολλοί, ὥστε) βελόνι δὲν ἠμποροῦσε νὰ πέσῃ χάμω, «αὐγὸ ἔψηνες στὸν ἥλιο»=(ἦταν τόσο καυστικὸς ὁ ἥλιος, ὥστε) αὐγὸ ἠμποροῦσες νὰ ψήσῃς κλπ. Γ. Π. Α.

παρατείνω, ἀόρ. *παρέτεινα-παρετάθην*, παθ.μετοχ. *παρατεταμένος*· τείνω, τεντώνω ἐπὶ πλέον, κάμνω νὰ λάβῃ μῆκος. ἐπὶ χρόνου: «παρατείνω τὴν προθεσμίαν, —τὴν διαμονήν μου», «ἡ ἀσθένειά του παρετάθη ἐπὶ μακρόν» || «παρατεταμένα χειροκροτήματα» ἐπὶ μακρὸν διαρκοῦντα.

Παράτερο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄκρα ἐν τῷ κολπίζοντι ὅρμῳ Ἀλεξάνδρου τῆς Λευκάδος (πλάτ. 38°45' Β., μῆκ. 20°47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1609: Port Drepano) ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Αὐλῶνος Βαθειὰ-Βάλη. Σ. Ε. Λ.

παρατετράνυχος (ὁ) (Paratetranychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν τετρανυχιδῶν. Τὸ εἶδος παρατετράνυχος ununguis ἐν Βορείῳ Εὐρώπῃ προσβάλλει τὴν πεύκην καὶ ἄλλα κωνοφόρα, ἰδίως εἰς τὰ φυτώρια. Τὰ φύλλα ξηραίνονται καὶ πίπτουν καὶ τὰ δενδρύλλια ξηραίνονται τελείως ἢ μερικῶς. Τὸ εἶδος παρατετράνυχος pilosus ἐν τῇ Κεντρικῇ καὶ Νοτίῳ Εὐρώπῃ προσβάλλει διάφορα ὀπωροφόρα καὶ προκαλεῖ τὸ κιτρίνισμα καὶ τὴν πτῶσιν τῶν φύλλων. Τὸ εἶδος παρατετράνυχος citri ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ προσβάλλει τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἕτερα δὲ πλεῖστα εἴδη, ἰδίᾳ ἐν Ἀμερικῇ, προσβάλλουν διάφορα ὀπωροφόρα, δασικά, φυτὰ μεγάλης καλλιεργείας κτλ. Γενικῶς ἐνδείκνυται ψεκασμὸς μὲ ἐντομοκτόνα μὲ βάσιν τὴν νικοτίνην ἢ τὸν σάπωνα. Ε. Τ. Ε.

παρατήρησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρατηρεῖν, θέα, ἐξέτασις: «ἡ παρατήρησις τῆς κινήσεως τῶν ἄστρων, —τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου», «αἱ νεώτεραι παρατηρήσεις περὶ τῶν πλανητῶν»· || ἐπίστασις τῆς προσοχῆς, ὑποτύπωσις ἀντιλογίας, ἀντίρρησις: «παρατηρήσεις εἰς τὸ νομοσχέδιον περὶ τύπου», «αἱ παρατηρήσεις τοῦ δεῖνος ἐλήφθησαν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν» || ἔλεγχος, ψόγος, ἐπιτίμησις: «τοῦ ἔκαμε πικρὰς παρατηρήσεις»· || στρατ., πᾶν ὅ,τι ἀποκομίζει ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ἐχθροῦ ὁ ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένος.

— *[Φυσ. Ἐπιστ.] Παρατήρησις* λέγεται ἡ διὰ καταλλήλων μέσων ἀντίληψις ὑπὸ τῆς διανοίας μας τῶν φυσικῶν φαινομένων. Χρησιμοποιεῖται μετὰ τοῦ *πειράματος* (βλ. λ.) ἰδίως εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὰ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἡ παρατήρησις γίνεται μὲν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὀργάνων, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ταῦτα θὰ εἶναι ὑγιᾶ, ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὅστις ἀνευρίσκει τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἀλλ' ἐνίοτε κατὰ τὴν παρατήρησιν αἱ αἰσθήσεις μας ἐπικουροῦνται ὑπὸ βοηθητικῶν ὀργάνων· ταῦτα: 1) αὐξάνουν τὴν δύναμιν τῶν αἰσθήσεων, ὡς τὸ μικροσκόπιον, τηλεσκόπιον· 2) αὐξάνουν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιλήψεως· π. χ. ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ τὰ ὄργανα τὰ μετροῦντα τὰς ἀποστάσεις· 3) συμπληρώνουν τὰς αἰσθήσεις· π. χ. ὁ ζυγός, τὸ θερμόμετρον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κύριον ὄργανον τῆς παρατηρήσεως εἶναι τὸ πνεῦμα, διὰ τοῦτο διὰ νὰ κάμνῃ αὐτὸ ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀπαραιτήτως τὰς ἑξῆς ἰδιότητας: 1) τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρακινεῖ εἰς διαρκῆ ἐξέτασιν· 2) τὴν ὑπομονήν, ἥτις δὲν ἀφήνει αὐτὸ νὰ καταβάλλεται ἀπὸ ἐμπόδια καὶ δυσκολίας· 3) τὴν ἀφιλοκέρδειαν, ἡ ὁποία δὲν παρασύρει αὐτὸ εἰς τὸ νὰ ἐπιζητῇ διαφόρους πρακτικὰς ὠφελείας· 4) τὸ ἀπροσωπόληπτον, τὸ ὁποῖον παρακινεῖ εἰς τὴν ἐπιζήτησιν μόνον τῆς ἀληθείας καὶ ὄχι εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν γνωμῶν ἢ προκαταλήψεων προηγουμένως σχηματισθεισῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ παρατήρησις πρέπει νὰ εἶναι: 1) πλήρης καὶ τελεία, δηλαδὴ οὐδὲν παραλείπουσα καὶ οὐδὲν περιττὸν προσθέτουσα· 2) ἀκριβής, ἀνερευνῶσα τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ποσότητα τῶν μερῶν, τὸν χρόνον, κατασκευήν, βάρος κλ.· 3) μεθοδική, δηλαδὴ κατὰ τρόπον κανονικόν, σαφῶς καθωρισμένον.

— *[Ψυχολογ.] Παρατήρησις* καὶ *πείραμα* εἶναι αἱ δύο μέθοδοι, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ἐν τῇ ἐρεύνῃ της καὶ ἡ ψυχολογία. Διὰ τῆς παρατηρήσεως ἡ ψυχολογία ἐξετάζει τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἄλληλα. Ὁ ψυχολόγος δύναται νὰ παρατηρήσῃ πῶς γίνονται εἰς τὸν ἑαυτόν του τὰ ψυχικὰ φαινόμενα· ἀλλ' ἡ αὐτοπαρατηρησία εἶναι δύσκολος: α) διότι ὅταν θέλῃ τις νὰ ἐξετάσῃ ψυχικὰ φαινόμενα, π.χ. ὀργήν, χαρὰν κτλ., ταῦτα παρέρχονται· β) διότι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα δὲν ἔχουν ἐπί τινα τοὐλάχιστον χρόνον σταθερὰν μορφήν, ἀλλὰ συνεχῶς μεταβάλλονται καὶ διαφόρως ἑκάστοτε ἐμφανίζονται· γ) διότι μόνον ἐπαναφέροντες αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην μας δυνάμεθα νὰ τὰ ἐξετάσωμεν· ἀλλὰ πρῶτον ἡ ἀνάμνησις δὲν ἔχει τὴν ζωηρότητα αὐτοῦ τοῦ ψυχικοῦ φαινομένου καὶ δεύτερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἐλλιπής. Διὰ ταῦτα ἡ αὐτοπαρατηρησία πρέπει νὰ γίνεται: α) ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερον πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγινε τὸ φαινόμενον· β) ὑπὸ πεπειραμένων ἀνθρώπων· γ) ἐπανειλημμένως.

Τὰς ἐλλείψεις τῆς αὐτοπαρατηρησίας συμπληροῖ ἡ παρατήρησις ἄλλων. Ἐπειδὴ τὰ διάφορα ψυχικὰ φαινόμενα προκαλοῦσιν ὡρισμένα σωματικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παρετηρήσαμεν εἰς ἡμᾶς ἐμφανιζόμενα, διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν σωματικῶν τούτων φαινομένων εἰς ἄλλους δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὰ ψυχικῶν φαινομένων. Ἰδίως ἡ ἑτεροπαρατηρησία χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀνερεύνησιν τῶν διὰ κοινοῦ βίου παραχθεισῶν σωματικῶν ἐκδηλώσεων, ὡς εἶναι ἡ γλῶσσα, οἱ μῦθοι, τὰ ἤθη· εἶναι δὲ ἡ κυριωτέρα μέθοδος τῆς λεγομένης ὁμαδικῆς ἢ λαϊκῆς ψυχολογίας.

— *[Παιδαγωγ.] Παρατήρησις* ἄλλων προσώπων εἶναι καὶ ἡ παιδαγωγικὴ παρατήρησις· οὕτως ὀνομάζεται ἡ παρατήρησις τοῦ παιδευομένου ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἡ σπουδαιότης τῆς παιδαγωγικῆς παρατηρήσεως εἶναι εὐνόητος· διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐπενεργήσωμεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδίου καὶ νὰ τὸ διαπλάσωμεν, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ποῖα εἶναι τὰ καταλληλότερα δι' αὐτὸ παιδευτικὰ μέσα· διὰ νὰ ἀναπτύξωμεν τὸ πνεῦμά του, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀντιληπτικότητά του καὶ τὰς ἰδέας του· διὰ νὰ κανονίσωμεν τὴν ἐργασίαν, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀντοχήν του καὶ τὴν τυχὸν ἀδυναμίαν του κ. ο. κ. Ἡ παιδαγωγικὴ παρατήρησις εἶναι διττή, ὁμαδικὴ καὶ ἀτομική. Ἡ ὁμαδική, διὰ τῆς ἐξετάσεως ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων παιδίων, ἀνερευνᾷ τὰς ψυχικὰς ἰδιότητας καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδικοῦ πνεύματος καὶ χρησιμοποιεῖ τὰ ἐντεῦθεν συμπεράσματα διὰ τὴν παιδαγωγικήν· εἶναι δὲ ἔμμεσος καὶ ἄμεσος· καὶ ἡ μὲν ἔμμεσος γίνεται: α') δι' ἀναμνήσεων ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας διαφόρων προσώπων· τὸ κύριον μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης εἶναι αἱ ἀναμνηστικαὶ ἀπάται· αὐτὸ ὅμως περιορίζεται διὰ τῆς ἐπιμελοῦς συγκρίσεως ἀναμνήσεων πολλῶν ἀτόμων· β') διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων ζῴων καὶ ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τῶν παίδων τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ χωρῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιζητεῖται ἡ ἀνεύρεσις τῶν γενικῶν νόμων τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως· γ') διὰ τῶν συλλογῶν τῶν παιδικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν τὴν πορείαν τῆς πνευματικῆς προόδου τοῦ παιδίου. Ἡ δὲ ἄμεσος παρατήρησις γίνεται: α') διὰ τῆς αὐτοπαρατηρησίας, συμφώνως πρὸς ὁδηγίας μας, ὑπ' αὐτῶν τῶν παίδων φαινομένου τινός, διὰ τὸ ὁποῖον διηγοῦνται εἰς ἡμᾶς τί παρετήρησαν· β') δι' ἐρωτηματολογίων περὶ διαφόρων ψυχολογικῶν φαινομένων εἰς παῖδας, ἀπευθυνομένων ὑπὸ ψυχολόγων πρὸς γονεῖς ἢ διδασκάλους· γ') δι' ἡμερολογίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἐρευνῶν ψυχικόν τι φαινόμενον σημειώνει τὴν πνευματικὴν καθόλου ἐξέλιξιν ἢ τὴν ἐξέλιξιν ὡρισμένου πνευματικοῦ φαινομένου εἰς ἕνα ἢ περισσοτέρους παῖδας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλει νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο. Ἡ ἀτομικὴ παρατήρησις εἶναι τριπλῆ: α') σωματική· γενικαὶ μὲν παρατηρήσεις διὰ τὴν σωματικὴν κατάστασιν γίνονται ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, ἀλλ' εἶναι ἔργον τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ νὰ ἐξετάσῃ ἕκαστον παῖδα, παρακολουθοῦντος τοῦ διδάσκοντος, ὅστις κρατεῖ τὰς ἀναγκαίας σημειώσεις· β') ψυχική· αὕτη ἀναφέρεται πρῶτον εἰς τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀντιληπτικότητα, εὐκολίαν ἐκφράσεως, ταχύτητα ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν, δύναμιν τῆς προσοχῆς, μνήμην, φαντασίαν, κρίσιν· δεύτερον εἰς τὸ συναισθητικόν, τρίτον εἰς τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεως· γ') κοινωνιολογική, ἀναφερομένη εἰς τὴν κληρονομικότητα, οἰκογένειαν, συναναστροφήν, εὐρύτερον περιβάλλον, κοινωνικότητα, παιδιάς, διασκεδάσεις κλπ. Γίνεται δὲ ἡ ἀτομικὴ παρατήρησις: α') δι' ἐρωτηματολογίων εἰς γονεῖς· β') διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ τηρήσεως τοῦ βιβλίου τῆς ἀτομικότητος τῶν παίδων· γ') διὰ τῆς ψυχογραφικῆς μεθόδου, διὰ τῆς ὁποίας συλλέγονται αἱ ψυχικαὶ ἰδιότητες καὶ βιωτικαὶ συνθῆκαι ἑκάστου ἀτόμου.

— *[Λογοτεχν.] Παρατήρησις* λέγεται ἰδιαίτερον εἶδος λογοτεχνημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετάζεται ἀντικείμενόν τι τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐπὶ τῇ βά-

Digitized by Google

σει τῆς ἰδικῆς μας ἀντιλήψεως καὶ τῆς ξένης ἐμπειρίας, ὥστε νὰ φαίνεται ἡ φύσις, αἱ ἰδιότητες καὶ αἱ ἐπενέργειαι αὐτοῦ. Καὶ εἰς μὲν τὴν περιγραφὴν ἐξετάζεται τὸ θέμα αὐτῆς ἀντικειμενικῶς, ὥστε νὰ σχηματίσουν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ εἰς τὴν ψυχήν των ὅσοι δὲν τὸ ἀντελήφθησαν, εἰς δὲ τὴν παρατήρησιν ἐπιζητεῖται νὰ κατανοηθῇ τὸ θέμα ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις καὶ νὰ ἀναλυθῇ ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ συναισθητικοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παρατήρησιν ὁ γράφων ἐκθέτει ὅ,τι εἶδεν, ἔμαθεν, ἀνεῦρε καὶ συνησθάνθη περί τινος ἀντικειμένου· ἐξηγεῖ τὴν φύσιν καὶ τὴν σπουδαιότητά του· παριστᾷ τὰς διαφόρους ἀπόψεις, τὰς ἰδιότητας, ἐνεργείας, ἐπίδρασιν καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς συγγενῆ ἢ ἀντίθετα ἀντικείμενα. Αἱ παρατηρήσεις πολλάκις μᾶς ἐκθέτουν μόνον τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦνται ἔκ τινος φυσικοῦ φαινομένου ἢ γεγονότος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἢ ἔκ τινος τόπου, ὁ ὁποῖος δὲν περιγράφεται, διότι θεωρεῖται γνωστός. Εἶδος παρατηρήσεως εἶναι καὶ ἡ ἀνάλυσις λογοτεχνημάτων, ὅταν διατυπώνεται αὐτὴ ὑπὸ λογοτεχνικὴν μορφήν.

Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

— *[Τοπογρ.]* Ἡ διὰ τῶν γεωδαιτικῶν, χωροσταθμικῶν, καὶ τοπογραφικῶν ὀργάνων ἐκτελουμένη μέτρησις. Αἱ διὰ τῶν γεωδαιτικῶν ὀργάνων ἐκτελούμεναι παρατηρήσεις καλοῦνται *τριγωνομετρικαὶ* καὶ συνίστανται κυρίως εἰς γωνιομετρήσεις τῶν ὁριζοντίων γωνιῶν (τῶν γωνιῶν τῶν τριγώνων τοῦ δικτύου) καὶ τῶν κατακορύφων γωνιῶν (τῶν ζενιθιακῶν ἀποστάσεων τῶν ἐξ ἑκάστου σημείου στάσεως σκοπευομένων σημείων). Ἐκτελοῦνται διὰ θεοδολίχων ἀκριβείας 1″ ἢ 2″ ἢ καὶ 10″ ἑξηκονταδικῆς ἢ ἑκατονταδικῆς διαιρέσεως. Αἱ ὁριζόντιαι γωνίαι μετροῦνται εἰς μὲν τὸ δίκτυον Ι καὶ ΙΙ τάξεως κατὰ τὴν μέθοδον τῶν μεμονωμένων γωνιῶν, εἰς δὲ τὰ δίκτυα ΙΙΙ καὶ IV τάξεως κατὰ τὴν μέθοδον τῶν διευθύνσεων (περιοδικὸν σύστημα).

Αἱ διὰ τῶν ταχυμέτρων ἐκτελούμεναι παρατηρήσεις κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταχυμετρικῶν ἐργασιῶν εἶναι κυρίως τριγωνομετρικαὶ διὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ ὑπάρχοντος τριγωνομετρικοῦ δικτύου, ἢ τελοῦνται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ταχυμετρικῶν ὁδεύσεων, διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν σημείων λεπτομερειῶν καὶ τῶν στοιχείων τῆς ὁδεύσεως. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας μετρεῖται δι' ἕκαστον σημεῖον ἡ κεκλιμένη ἀπόστασις ὀπτικῶς, ὡς καὶ ἡ ὁριζόντιος καὶ κατακόρυφος γωνία.

Αἱ διὰ τοῦ χωροβάτου ἐκτελούμεναι παρατηρήσεις καλοῦνται *χωροσταθμικαὶ* παρατηρήσεις καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν διὰ γεωμετρικῆς χωροσταθμήσεως εὕρεσιν τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς δύο σημείων, ὡς καὶ διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν ὑψομέτρων διαφόρων σημείων τοῦ ἐδάφους, γνωστοῦ ὄντος τοῦ ὑψομέτρου τοῦ ὁρίζοντος τοῦ ὀργάνου.

Αἱ διὰ γωνιογραφικῶν ὀργάνων ἐκτελούμεναι παρατηρήσεις συνίστανται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μέτρησιν ἀποστάσεων καὶ χάραξιν διευθύνσεων ἐπὶ τῆς πινακίδος, διὰ τὸν προσδιορισμὸν ἐπ' αὐτῆς τῶν ὁριζοντίων προβολῶν τῶν διαφόρων σημείων τοῦ ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν μέτρησιν τῶν κατακορύφων γωνιῶν, διὰ τὸν ὑψομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν σημείων.

— *[Πυροβολ.]* Ἡ *παρατήρησις*, μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἐν γένει δρᾶσιν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν τῶν πυρῶν αὐτοῦ, περιλαμβάνει τήν τε ἐπιτήρησιν τῆς ἐχθρικῆς ζώνης καὶ τὴν συνδρομὴν εἰς τὸν κανονισμὸν καὶ τὸν συνεχῆ ἔλεγχον τῆς βολῆς. Αἱ δύο αὗται ἀποστολαί, στενῶς συνδεδεμέναι μεταξύ των, ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ ταυτοχρόνως ἐκτελούμεναι εἰς τὰς συνήθεις περιστάσεις, δύνανται μόνον εἰς τὰ ἐντελῶς ὡργανωμένα μέτωπα νὰ χωρισθῶσι καὶ νὰ ἀποτελέσωσι, μέχρις ὁρίου τινός, εἰδικὰ ἐντολάς, εἰδικῶν παρατηρητηρίων.

Ἡ παρατήρησις, διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἐχθρικῆς ζώνης, συνίσταται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν κατὰ τὸ δυνατὸν πλειοτέρων λεπτομερειῶν τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὀργανώσεων, ἐπὶ προχείρων σχεδιαγραμμάτων, πανοραματικῶν αὐτοσχεδίων κτλ., εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν σχετικῶν ἐπερχομένων μεταβολῶν, πρωτίστως δὲ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ταχεῖαν ἀναγγελίαν παντὸς ἐμφανιζομένου στόχου. Ἡ παρατήρησις αὕτη, ὡς εἰδικὴ ἐντολή, εἶναι ἔργον τῶν μοιρῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν μονάδων τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἀπαραίτητος πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν διὰ τῶν πυρῶν, οἱασδήποτε μιτρῖδος τοῦ πυροβολικοῦ, παρατήρησις, ἡ εἰδικώτερον καλουμένη παρατήρησις τῆς βολῆς, περιλαμβάνει τὴν ἀντίληψιν τῶν διαρρήξεων τῶν βλημάτων καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς σχετικῆς αὐτῶν θέσεως ὡς πρὸς τὸν στόχον.

Γενικῶς ἡ παρατήρησις, ἀναλόγως τῆς θέσεως ἐγκαταστάσεως τοῦ παρατηρητοῦ, εἶναι *ἐπίγειος*, γινομένη ἐκ τοῦ ἐδάφους ἢ τῶν συνήθων ὑψηλῶν περιοχῶν αὐτοῦ, *ὑψηλή*, ἐκ δεσμίου ἀεροστάτου, καὶ ἐξ *ἀεροπλάνου* ἢ *κατακόρυφος*. Ἡ πρώτη τούτων, καίτοι ἡ ἀτελεστέρα, εἶναι ἡ συνήθως χρησιμοποιουμένη, ὡς ἐκ τῆς ἁπλότητος, τῆς ταχύτητος ἐγκαταστάσεως καὶ τῶν ἁπλῶν, συγχρόνως δὲ εὐχρήστων μέσων διὰ τὴν μέτρησιν. Ἡ δευτέρα, ἡ ἐξ ἀεροστάτου, ὡς παρέχουσα πεδίον παρατηρήσεως εὐρύτερον καὶ βαθύτερον τῆς προηγουμένης, ἐξυπηρετεῖ μὲν μεγάλως τὸν καθορισμὸν τῶν στόχων καὶ ἰδίως τῶν μετὰ βαθείας προκαλύψεως, ὡς καὶ εἴς τινας περιστάσεις τὸν ἔλεγχον τῶν ἀποτελεσμάτων κανονισθείσης ἤδη βολῆς, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ εἰδικὴν ὀργάνωσιν καὶ προπαρασκευήν. Ἡ χρῆσις ἐργαλείων μετρήσεως, ἕνεκα τῶν κραδασμῶν τοῦ ἀεροστάτου, εἶναι λίαν δυσχερής, ἡ δὲ μετάδοσις τῶν πληροφοριῶν βραδεῖα· ὡς ἐκ τούτου, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πάντοτε διὰ τὴν καθ' ἑαυτὸ παρατήρησιν τῆς βολῆς κατὰ τὸν συνήθη κανονισμὸν ταύτης. Ἡ ἀπὸ ἀεροπλάνου κατακόρυφος παρατήρησις, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ, παρέχει μὲν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀκριβεῖς καὶ θετικὰς πληροφορίας, ἀλλ' ἡ χρῆσις τοῦ μέσου τούτου δὲν εἶναι πάντοτε πρόχειρος καὶ ἐφικτή, εἰμὴ μόνον δι' ὡρισμένας ἐντολὰς καὶ ἐντὸς ὡρισμένων χρονικῶν διαστημάτων εἴτε διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς προσαρμογῆς τῆς βολῆς ἐπὶ ὡρισμένου στόχου, εἴτε, ἐξαιρετικῶς, διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς ἐπὶ στόχου μεγάλης σπουδαιότητος, ἐφ' οὗ ἡ παρατήρησις εἶναι ἀδύνατος διὰ τῶν ἄλλων μέσων· ἡ μετὰ τοῦ ἀεροπλάνου ἄλλωστε ἐπικοινωνία, πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν, εἶναι πάντοτε δυσχερής.

Ἡ *ἐπίγειος παρατήρησις*, ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ παρατηρητοῦ, εἶναι εἴτε *ἀξονική*, ὅταν ἡ γραμμὴ παρατηρήσεως συμπίπτῃ μετὰ τῆς γραμμῆς βολῆς, ἢ σχηματίζει μετ' αὐτῆς γωνίαν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ 100 χιλιοστὰ τῆς ἀποστάσεως, εἴτε *πλαγία*, διὰ γωνίαν μεγαλυτέραν ταύτης. Κατὰ τὴν ἀξονικὴν παρατήρησιν καθίσταται ἀντιληπτὴ ἡ θέσις τοῦ σημείου διαρρήξεως τοῦ βλήματος, εἴτε μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρόσκρουσιν, εἴτε κατὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀέρι, μόνον κατὰ διεύθυνσιν καὶ ὕψος, καὶ δύνανται νὰ ἐκτιμηθῶσι κατὰ προσέγγισιν ἢ νὰ μετρηθῶσιν ἀκριβέστερον διὰ τῆς κανονίδος ἢ τῆς διόπτρας αἱ σχετικαὶ ἀποκλίσεις. Εὑρισκομένων τῶν σημείων διαρρήξεως πλησίον τοῦ στόχου ἢ εἰς μικρὸν ὕψος ἀπ' αὐτοῦ, δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἔννοια τῆς κατὰ βεληνεκὲς ἀποκλίσεως, χαρακτηριζομένων τῶν βολῶν βραχειῶν ἢ μακρῶν, καθόσον ὁ καπνὸς ἢ τὸ νέφος ἐκρήξεως, ὁ ἀνυψούμενος κονιορτός, ἡ ἐγειρομένη στήλη ὕδατος κτλ., ἀποκρύπτουσι τὸν στόχον ἢ ἀποκρύπτονται ὑπ' αὐτοῦ. Πᾶσα βολή, ἧς ἡ ἔννοια τῆς ἀποκλίσεως δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀντιληπτή, θεωρεῖται ὡς μὴ παρατηρηθεῖσα. Ἡ ἐκ μιᾶς μόνης πλαγίας θέσεως, ἁπλῆ πλαγία παρατήρησις, δίδει θετικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν κατὰ βεληνεκὲς ἀποκλίσεων, μόνον ἐὰν ἡ κατεύθυνσις τῆς βολῆς ἔχῃ ἤδη προηγουμένως ἐξασφαλισθῇ, δι' ὃ χρησιμοποιεῖται ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀξονικῆς. Ἡ ἐκ δύο, ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς βολῆς, πλαγίων θέσεων, διπλῆ πλαγία παρατήρησις, δύναται νὰ δώσῃ, ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο ταυτοχρόνων παρατηρήσεων, θετικὰ ἀποτελέσματα σχετικῶς πρὸς τὰς κατὰ βεληνεκὲς καὶ κατὰ διεύθυνσιν ἀποκλίσεις, ἀπαιτεῖται ὅμως πρὸς τοῦτο προπαρασκευή τις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περίπλοκος (σχεδιαγράμματα, χρῆσις τοπογραφικῶν τομῶν κτλ.) καὶ ἐξησφαλισμένη συνεννόησις τῶν παρατηρητῶν.

Ἡ κατὰ τὴν νυκτερινὴν βολὴν ἐπίγειος παρατήρησις, καθόσον ἀφορᾷ τὰς κατὰ διεύθυνσιν ἀποκλίσεις, εἶναι μᾶλλον εὐχερὴς καὶ ἐκτελεῖται μετ' ἀκριβείας, συντρεχουσῶν καὶ τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν. Τὰ ὄργανα παρατηρήσεως φωτίζονται, ἡ δὲ κατεύθυνσις τοῦ στόχου ἐπισημαίνεται πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους διὰ φωτεινῶν σημάτων· εἰς περιστάσεις τινάς, καθ' ἃς ὁ στόχος εἶναι φωτεινὸς (φωτισμὸς διὰ προβολέων, φωτιστικῶν βλημάτων, στόχος ἐν πυρκαϊᾷ κτλ.), ἡ παρατήρησις ἐκτελεῖται ὡς καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν. Ἡ παρατήρησις τῶν καθ' ὕψος ἀποκλίσεων, διὰ τὴν ἐγκαιροφλεγῆ βολήν, ἐκτελεῖται ὡς καὶ διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν, ἐπισημαινομένου τοῦ ὕψους τοῦ στόχου διὰ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς τῆς διόπτρας ἀπὸ τῆς ἡμέρας. Ἡ κατὰ βεληνεκὲς παρατήρησις, οὖσα δυσχερεστάτη, δύναται μόνον διὰ διπλῆς πλαγίας παρατηρήσεως νὰ ἐπιτευχθῇ.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—παρατηρήσεις μετεωρολογικαὶ *[Μετεωρολ.]*· βλ. λ. *μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις*.

—παρατηρήσεων ἀναγωγὴ *[Ἀστρον.]*. Ἡ σειρὰ τῶν ὑπολογισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων, ἐκ τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα παρέχει οἱαδήποτε ἀστρονομικὴ παρατήρησις, ἐξάγεται τὸ ζητούμενον συμπέρασμα. Εἰς τοιαύτας ἀναγωγὰς λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ἐν πρώτοις αἱ σταθεραὶ τῶν χρησιμοποιηθέντων κατὰ τὴν παρατήρησιν ὀργάνων, ἀκολούθως δὲ ἐπιφέρονται διάφοροι ἄλλαι διορθώσεις, ὡς ἡ ἐπίδρασις τῆς διαθλάσεως, τῆς παραλλάξεως, τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ φωτός, τῆς μεταπτώσεως, τῆς κλονήσεως τοῦ γηΐνου ἄξονος κτλ.

Αἱ ἐπενεκτέαι διορθώσεις εἶναι διάφοροι εἰς τὰς διαφόρους ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ὁ δὲ ὑπολογισμὸς αὐτῶν ἁπλουστεύεται πολλάκις διὰ τῆς χρήσεως εἰδικῶν πινάκων, διαγραμμάτων ἢ λογιστικῶν μηχανῶν. Προκειμένου περὶ ἀναγωγῶν ἐπὶ τῇ βάσει στερεοτύπου μεθόδου ὑπολογισμοῦ, προτιμᾶται ὑπὸ τῶν πεπειραμένων λογιστῶν ἡ χρῆσις ὡρισμένων ἐντύπων, εἰς τὰ ὁποῖα πρὸς οἰκονομίαν χρόνου καὶ διευκόλυνσιν τῆς μνήμης καταστρώνεται ὁ σκελετὸς ἑκάστου ὑπολογισμοῦ.

Εἰς διαφόρους μακροὺς ὑπολογισμοὺς προτιμῶνται πάντοτε αἱ μέθοδοι ἀναγωγῆς, ἐν ταῖς ὁποίαις ὑπάρχει τρόπος ἐλέγχου τῶν ἐξαγομένων κατὰ τὰ διάφορα στάδια τοῦ ὑπολογισμοῦ. Ὁσάκις τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἐνδείκνυται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ αὐτοῦ ὑπολογισμοῦ ὑπὸ δύο λογιστῶν ἐργαζομένων ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων καὶ ἡ σύγκρισις τῶν ὑφ' ἑκατέρου εὑρισκομένων μερικῶν ἢ τελικῶν ἐξαγομένων.

Θεμελιώδεις κανόνες, ὧν ἡ τήρησις ἐπιβάλλεται εἰς πᾶσαν ἀναγωγὴν παρατηρήσεων, εἶναι: α΄) ἡ ἐπανειλημμένη καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπαλήθευσις τῶν ἀρχικῶν δεδομένων, β΄) ἡ ἀντιγραφὴ ὡρισμένων στοιχείων τοῦ ὑπολογισμοῦ πάντοτε ἐκ τοῦ πρωτοτύπου καὶ οὐδέποτε ἐξ ἀντιγράφου αὐτῶν, γ΄) ἡ συνεχὴς ἐξέλεγξις τῶν ὑπολογισμῶν κατὰ τὰ διάφορα στάδια αὐτῶν εἴτε δι' ἐπαναλήψεως τῶν πράξεων κατὰ τὴν αὐτὴν ἢ κατ' ἄλλην τάξιν εἴτε καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἄλλης μεθόδου, ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνεξαρτήτου τῆς πρώτης κτλ.

Σ. Π.

παρατηρητήριον (τό)· ὁ τόπος ὁπόθεν παρακολουθεῖ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένος.

— *[Τακτ.]* Κατὰ τὴν περὶ τὸ 1900 ἐμφάνισιν τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, *παρατηρητήριον* ἐκλήθη τὸ ἐφόλκαιον τοῦ βλητοφόρου ἑκάστης πυροβολαρχίας, τὸ φέρον τὸ χαλυβικὸν παρέκταμα, ὅπερ προκαλύπτει τὸν ἐπὶ τῆς κίστης τοῦ ἐφολκαίου τούτου ἀνερχόμενον πυροβολάρχην, ἵνα τοιουτοτρόπως εὐρύνῃ τὸ πεδίον τῆς παρατηρήσεως.

Ἅμα ὡς κατὰ τὴν κατόπιν ἐποχήν, καὶ ἰδίως διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐθεσπίσθη ἡ ἐπὶ τοῦ τακτικοῦ πεδίου διοίκησις πάσης μονάδος ἀπὸ σταθμοῦ διοικήσεως, εὐθὺς ἀμέσως ἐπηκολούθησεν ἡ ἄμεσος ἀνάγκη ὑπάρξεως καταλλήλου θέσεως, ἐξ ἧς νὰ καθορᾶται ἅπασα ἡ ἐδαφικὴ περιοχὴ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἑκάστην διοίκησιν, καὶ τότε ἡ θέσις αὕτη ἐκλήθη *παρατηρητήριον*. Πεπλανημένως ὅμως νομίζουσί τινες ὅτι χρῆσις παρατηρητηρίου ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, καθόσον κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912—1913 παρατηρητήριον πυροβολικοῦ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸν ὑπερκείμενον τῆς Κανέτας λόφον, χρησιμεῦσαν καθ' ἁπάσας τὰς πολυμήνους ἐπιχειρήσεις τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ παρατηρητήριον τῶν μὲν μικρῶν μονάδων εἶναι συνήθως πρόχειρον, τῶν δὲ μεγάλων εἶναι παρεσκευασμένον καὶ ἐφωδιασμένον δι' ὀργάνων παρατηρήσεως (διόπτρων κτλ.) καὶ ὀργάνων μεταβιβάσεως (ἀσυρμάτου, τηλεφώνου κτλ.). Κατὰ τὴν περίπτωσιν τοποθεσίας ἀμυντικῶς ὡργανωμένης, τὰ παρατηρητήρια τῶν μεγάλων τοὐλάχιστον μονάδων πρέπει νὰ ὦσι καταλλήλως ἐγκατεστημένα καὶ ἀπαραιτήτως ὑπὸ σχετικὴν ἄμεσον προκάλυψιν, δηλαδὴ ὑπὸ σκέπαστρα ἀντέχοντα εἰς τὴν βολὴν τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, συγχρόνως δὲ μὲ κατάλληλον *παραλλαγὴν* (camouflage), ἵνα ἀποκρύπτηται ἡ θέα των. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀνελήφθησαν πολλάκις μάχαι ἐπὶ τῷ ἀποκλειστικῷ σκοπῷ εἴτε ἀποκτήσεως καταλλήλων θέσεων χρησίμων διὰ παρατηρητήρια, εἴτε πρὸς ἀποστέρησιν τοιούτων θέσεων ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ὡς π. χ. ἡ μάχη τοῦ Μορονβιλλιὲ τὴν ἄνοιξιν 1917.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—*[Πυροβ.]* Τὸ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς *παρατηρήσεως* (βλ. λ.) ἢ καὶ πρὸς προστασίαν συγχρόνως τοῦ παρατηρητοῦ κατασκεύασμα ἤ, ἐνδεδειγμένον καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις προπαρασκευασμένον, χώρημα. Παλαιότερον, ἡ ἀνάγκη εἰδικῶν παρατηρητηρίων, κατὰ τὸν πολιορκητικὸν ἰδίως πόλεμον, ἤγαγεν εἰς τὴν κατασκευὴν ἁπλῶν συμπτυσσομένων κλιμάκων, ὡς τῶν πυροσβεστῶν, ὕψους περὶ τὰ 10 ἕως 15 μ. Εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τούτων διεσκευάζετο ἡ ἕδρα τοῦ παρατηρητοῦ, μικρὰ τράπεζα καὶ τὸ μέσον τηλεφωνικοῦ συνδέσμου, πρὸς δὲ διετίθετο ἁπλοῦν γωνιομετρικὸν ὄργανον. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τῆς ἐμμέσου βολῆς διὰ τὸ πεδινὸν πυροβολικόν, ἐφωδιάσθη καὶ τοῦτο δι' ἁπλουστέρων κλιμάκων, ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου, πτυκτῶν, μεταφερομένων ἐπὶ βλητοφόρου, ὕψους περὶ τὰ 4 μ. Τελειοποιηθὲν ὑπόδειγμα τοιούτου παρατηρητηρίου εἶναι τὸ διὰ τὴν συσκευὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ συστήματος Σνάϊδερ (Schneider), ὅπερ συγκροτεῖται προεκτεινομένου τοῦ βέλους ἑνὸς ἐφολκαίου βλητοφόρου τῆς πυροβολαρχίας δι' ἐπιμήκους πλακός, ἐκ χαλυβικοῦ πεταλείου, ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἡ βαθμὶς καὶ ἡ θυρὶς παρατηρήσεως· ἀνορθουμένου τοῦ ἐφολκαίου τούτου ἐπιτυγχάνεται ὕψος παρατηρήσεως 3.40 μ. Ὁ παρατηρητὴς προστατεύεται ἐκ τῶν βολίδων τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν θραυσμάτων τῶν ὀβίδων ἐκ τῆς πλακὸς τοῦ παρατηρητηρίου.

Τὰ παρατηρητήρια ταῦτα, εἶναι μὲν πάντοτε πρόχειρα καὶ εὐκόλου χρήσεως ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν ἐπιβάλλεται νὰ γίνηται οὐχὶ μακρὰν τῆς

Digitized by Google

πυροβολαρχίας. Ἕνεκα τούτου καὶ καθ' ὅσον δὲν προσφέρονται διὰ τὴν χρῆσιν ὀργάνων, διὰ συστηματικὴ ἐπίγειον παρατήρησιν, ἐγκαθίστανται ἤδη, κατ' ἀπόλυτον ἀρχήν, *σταθερὰ παρατηρητήρια*, εἰς καταλλήλους πρὸς τὰς ἐδαφικὰς συνθήκας θέσεις, ἅτινα παρέχουσιν, εἴτε δι' ἁπλῆς ἀποκρύψεως εἴτε διὰ ἁρμοδίας ἀμυντικῆς κατασκευῆς, ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος, ἐκ πλακῶν θώρακος ἢ καὶ ἐν εἴδει θωρηκτῶν πυργίων, ἀναλόγως τῶν διατεθειμένων χρόνου καὶ μέσων, ἀσφάλειαν εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς παρατηρήσεως. Ταῦτα, ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ των καὶ τοῦ εἴδους τοῦ πυροβολικοῦ, ὅπερ ἐξυπηρετοῦσι (πυροβολικὸν ὠργανωμένων θέσεων, ἀντιαεροπορικῶν πυροβολείων, ἐπακτίων πυροβολείων κτλ.), ἐφοδιάζονται πρὸς τούτοις διὰ τῶν καταλλήλων ὀργάνων παρατηρήσεως, ἐν γένει (διοπτρῶν, γωνιομετρικῶν ὀργάνων, τηλεμέτρων κτλ.), καὶ διὰ συσκευῶν μηχανικῆς ἢ αὐτομάτου ἀναγωγῆς τῶν παρατηρουμένων στοιχείων, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑπολογισμῶν. Πρωτίστως ὅμως ὀργανοῦται διὰ καλοῦ καὶ ἐξησφαλισμένου τηλεφωνικοῦ συνδέσμου ἡ μετὰ τοῦ τμήματος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ μεταξύ των (διπλῆ ἢ πολλαπλῆ πλαγία παρατήρησις) ἐπικοινωνία καὶ μετάδοσις τῶν πληροφοριῶν. Παρατηρητέον ὅτι ὑπὸ τὰς κρατούσας ἀπὸ πολλοῦ συνθήκας ἐνεργείας τοῦ πυροβολικοῦ, ἡ δραστικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐνέργεια τούτου ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος, ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου, ἐκ τῆς καλῆς ἐγκαταστάσεως, τοῦ προσφόρου ἐφοδιασμοῦ δι' ὀργάνων καὶ τῆς συστηματικῆς ἐν γένει ὑπηρετήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ παρατηρητηρίου. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

παρατηρητὴς (ὁ)˙ ὁ παρατηρῶν˙ || ὁ παρακολουθῶν τὴν κίνησιν ἱδρύματός τινος ἄνευ ἐνεργοῦ συμμετοχῆς: «ὁ παρατηρητὴς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρὰ τῇ Ἐκδοτικῇ Τραπέζῃ» (μεταφρ. τοῦ γαλλ. observateur, γερμ. beobachter).

—*[Τοπογρ.] Παρατηρητὴς* εἶναι ὁ ἐκτελῶν τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων γεωδαιτικῶν, χωροσταθμικῶν καὶ τοπογραφικῶν ὀργάνων. Οὗτος δέον νὰ εἶναι τελείως κάτοχος τοῦ χρησιμοποιουμένου παρ' αὐτοῦ ὀργάνου, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸν ἀκριβῆ ἔλεγχον καὶ κανονισμὸν τῶν συνθηκῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν παρατηρήσεων. Εἰς τὰ ταχυμετρικὰ συνεργεῖα ἔχει καθιερωθῆ ἐπισήμως ἡ ὀνομασία αὕτη ὡς τίτλος. Κ. Α.

—*[Ψυχοπαθ.] Παρατηρηταὶ* ἐκλήθησαν οἱ πάσχοντες ἐκ διαστροφῆς γενετησίου, συνισταμένης εἰς τὸ παρατηρεῖν τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ τὰ συναφῆ αὐτοῖς τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Ἐμφανίζεται δηλαδὴ συνεπείᾳ ἐλλείψεως ἐξελικτικῆς ἀναπτύξεως, ἐν ὡρισμένῃ περιόδῳ τῆς μικρᾶς ἡλικίας, τάσις εἰς τὸ παρατηρεῖν καὶ ἐπιδεικνύειν. Καὶ ἡ μὲν τάσις τοῦ παρατηρεῖν δημιουργεῖ τοὺς *παρατηρητάς*, ἡ δὲ τοῦ ἐπιδεικνύειν τοὺς *ἐπιδειξεομανεῖς* (exhibitionistes). Οἱ παρουσιάζοντες τὴν τοιαύτην διαστροφὴν μεταβαίνουσι κάτωθεν κλιμάκων, ἐξωστῶν, ἐξεδρῶν κτт. καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἴδωσι τὰ ἀπόκρυφα μέλη τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Ἐνίοτε συνυπάρχει μετ' ἄλλων διαστροφῶν, ὡς ἡ φιλομοφυλία, ὅτε ἐπιδιώκουσι νὰ βλέπωσι παιδία, ἢ μετὰ φετιχισμοῦ, πρὸς ὃν δυνατὸν νὰ συγχυσθῇ ἡ διαστροφὴ αὕτη. Ἐπέρχεται δὲ ἢ παροξυντικῶς ἢ συνεχῶς. Ἡ συνεχῶς ὑπάρχουσα εἶναι πολλάκις ἀποτέλεσμα ἕξεως ἢ μὴ ἱκανοποιήσεως τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου. Ἰᾶται διὰ τῆς προσηκούσης παιδαγωγικῆς θεραπείας καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ἕξεως φυσιολογικῆς. Τ. Α. Ζ.

—*[Τακτ.] Παρατηρητὴς* καλεῖται ὁ στρατιώτης ὁ εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς πρὸς *παρατήρησιν*, ἐπίγειον μὲν διὰ τῆς ὁράσεως (διὰ διόπτρων), διὰ τῆς ἀκοῆς (δι' ὠτακουστικῶν μηχανημάτων), διὰ ῥαδιογωνιομετρήσεων, ἐναέριον δὲ διὰ τῆς ὁράσεως καὶ διὰ τῆς φωτογραφίας. Ν. Θ. Κ.

—**«Παρατηρητὴς»** («The Observer»). Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἑβδομαδιαίων ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου, ἱδρυθεῖσα τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1791. Ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ Γουλιέλμου Κλέμεντ. Τῷ 1870 περιῆλθεν εἰς τὸν Ἰούλιον Μπῆερ, τῷ 1905 ἐγένετο ἰδιοκτησία τοῦ ὑποκόμιτος Νόρθκλιφ, τῷ δὲ 1911 τοῦ ὑποκόμιτος Ἄστορ καὶ κατόπιν τοῦ υἱοῦ του. Ἀπὸ τοῦ 1907 διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Λ. Γκάρβιν. Ὁ «Παρατηρητὴς» ἐκδίδεται κατὰ Κυριακὴν καὶ εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἐφημερίδων, αἵτινες ἐξεδόθησαν εἰκονογραφημέναι. Ε. Σ.

—**«Παρατηρητὴς»** (ὁ). Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Φιλολογικὸν καὶ νομικὸν σύγγραμμα ἐν Ναυπλίῳ, ἱδρυθὲν εἰς σχῆμα 16ον ὑπὸ Ἐδ. Μάσσωνος τὴν 12 Ἰανουαρίου 1838. —2) Ἐφημερὶς ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1852. —3) Ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1858. —4) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1864 εἰς σχῆμα 2ον. —5) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις ἱδρυθεῖσα τῷ 1913. —6) Πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐφημερὶς ἐν Χανίοις, ἱδρυθεῖσα κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1926 εἰς σχῆμα 2ον ὑπὸ Ἐμμ. Γ. Μπακλατζῆ. —7) Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1927 εἰς σχῆμα 2ον ὑπὸ Μ. Μανιατοπούλου καὶ Σπ. Παπαλουκᾶ. —Π.

—**«Παρατηρητής»**. Ἑβδομαδιαία ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Λεμεσῷ τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ Π. Φασουλιώτη. Ἐξεδόθη τῷ 1925 ὡς δεκαπενθήμερος ἀγγλοελληνική, μετατραπεῖσα βραδύτερον εἰς καθαρῶς ἑλληνικήν.

—**«Παρατηρητὴς *τῶν δύο ὅπλων ξηρᾶς καὶ θαλάσσης*»**. Περιοδικὸν στρατιωτικὸν σύγγραμμα ἐν Ἀθήναις («συλλογὴ διδακτικῶν ἀντικειμένων τῆς στρατιωτικῆς τέχνης»), ἐκδοθὲν ἀτάκτως ὑπὸ Α. Γ. Πίσσα εἰς σχῆμα 8ον ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1848 μέχρι τοῦ 1862. Ἐξεδόθησαν αὐτοῦ τρεῖς τόμοι, ὧν φύλλα τινὰ καὶ γαλλιστί.

—**«Παρατηρητὴς *τῶν Κυκλάδων*»**. Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει κατὰ Μάρτιον τοῦ 1849.

—**«Παρατηρητὴς *τοῦ Πειραιῶς*»**. Ἡμερησία μεταμεσημβρινὴ ἐφημερὶς ἐν Πειραιεῖ, ἱδρυθεῖσα εἰς σχῆμα 2ον τῷ 1923.

παρατηρητικός, *—ή, —όν*˙ ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος εἰς τὸ παρατηρεῖν.

παρατηρητικότης, *—ητος* (ἡ)˙ τὸ γνώρισμα τοῦ παρατηρητικοῦ, ἡ ἱκανότης πρὸς παρατήρησιν: «ὁ γιατρός σας ἔχει ἐξαιρετικὴν παρατηρητικότητα».

— *[Ψυχιατρ.] Παρατηρητικότης* καλεῖται ἡ ἰδιότης τοῦ παρατηρεῖν, τουτέστιν ἡ ἱκανότης τῆς ἀκριβοῦς ἀντιλήψεως σκηνῆς τινος, ἐξ ἧς κατόπιν πηγάζει ἡ ἀκριβὴς ἔκθεσις ἢ περιγραφὴ αὐτῆς. Συνεπῶς ἡ ἱκανότης τοῦ παρατηρεῖν δὲν εἶναι ἁπλῆ ἐξεργασία ἀλλὰ σύνθετος λειτουργία, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἀντιλήψεως. Ἐξετάζεται δ' αὕτη ἐν τῇ πειραματικῇ ψυχολογίᾳ διὰ πλειόνων μεθόδων, καὶ δὴ διὰ τῆς *περιγραφικῆς* καὶ τῆς τοῦ *ἐρωτηματολογίου*, πρὸς δὲ καὶ διὰ τῆς *μεικτῆς* τοιαύτης, οἵα εἶναι ἡ μέθοδος *μαρτυρίας*. Δίδομεν δηλαδὴ εἰς τὸν ἐξεταζόμενον εἰκόνα μὲ 15 περίπου πράξεις σκηνικὰς ἁπλᾶς, δι' ἃς ὑπάρχουσι 15 ἐρωτήσεις ἐν τῷ ἐρωτηματολογίῳ, καὶ ἀφοῦ παρατηρήσῃ τὴν εἰκόνα, π. χ. ἐπὶ 10″, ζητοῦμεν εἶτα τὰς ἀπαντήσεις. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως βλέπομεν ὅτι ἐπιτυγχάνει, κατ' ἀνώτατον ὅριον, καὶ ἕως 70 %. Ἔχει δὲ ἀξίαν καὶ ὁ τρόπος τῶν ἐρωτήσεων, διότι αὗται προδικάζουσι τὰς ἀπαντήσεις, προκαλοῦσι δηλαδὴ διὰ τῆς ὑποβολῆς σύμφωνον τοῦ ὑποκειμένου ἀπόκρισιν, φαινόμενον ὅπερ καλεῖται *ὑποβολιμότης* τῆς μαρτυρίας ἢ παρατηρητικότητος. Ἐπειδὴ δὲ βραδύτερον, ἐφόσον ἡ μαρτυρία, ὡς συμβαίνει ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ζητεῖται μετὰ μακρὸν χρόνον, συμμετέχει καὶ ἡ μνήμη εἰς τὴν ἀκριβῆ τῆς παρατηρητικότητος διατήρησιν (π. χ. διά τινα ἐγκληματικὴν σκηνήν), ἔχομεν καὶ ἐκ ταύτης ἀλλοίωσιν τῆς μαρτυρικῆς ἀκριβείας. Τοιαῦται ἀλλοιώσεις λαμβάνουσι χώραν καὶ ἐν τῷ ὑποσυνειδήτῳ, ἐν ὀνείροις, προερχόμεναι ἐκ διαφόρων ὑποθετικῶν ἐν ἀρχῇ κρίσεων κλπ. Ἐξαρτᾶται δὲ ἡ παρατηρητικότης καὶ ἐκ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς ἐκτυλίσσεται ἡ σκηνὴ καὶ ἐκ τῆς συναισθηματικῆς τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ παρατηροῦντος) καταστάσεως. Πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς μορφώσεως αὐτοῦ, διότι ἄτομα μᾶλλον μορφωμένα εἶναι παρατηρητικώτερα συνήθως, π. χ. ὁ ἰατρὸς παρατηρεῖ συμπτώματα ὀφθαλμοφανῆ, ἅτινα δὲν παρατηρεῖ ὁ μὴ ἰατρός˙ ὁ μουσικὸς αἰσθάνεται καὶ παρατηρεῖ παραφωνίας καὶ διαφορὰς ἐν γένει παιζομένων μουσικῶν τεμαχίων, ἃς ὁ μὴ ἔχων μουσικὴν μόρφωσιν δὲν παρατηρεῖ, κλπ. Ἀνάγεται δὲ ἡ παρατηρητικότης εἰς πάσας τὰς αἰσθήσεις καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ὅρασιν. Ἡ παρατηρητικότης τέλος, ἰδίᾳ ἡ μορφὴ αὐτῆς, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Binet διέκρινε τοὺς ἀνθρώπους, ἀναλόγως τῆς παρατηρητικότητος, εἰς τέσσαρας τύπους: α) Τὸν *περιγραφικόν*, ὅστις ἀπαριθμεῖ ξηρῶς τὰ γεγονότα. β) Τὸν *παρατηρητικόν*, ὅστις ἐκθέτει τὰς εἰκονιζομένας πράξεις ἢ ἐξετάζει τὰς σχέσεις αὐτῶν. γ) Τὸν *συναισθηματικόν*, ὅστις περιγράφει καὶ ἐκθέτει καὶ τὰ γεννηθέντα αὐτῷ συναισθήματα. δ) Τὸν *ἰδανικόν*, ὅστις ἐκθέτει πάσας τὰς ἰδέας καὶ γνώσεις αὐτοῦ, ὡς πρὸς τὴν σκηνὴν ἣν παρετήρησεν, ἀφήνων ἐλευθέραν τὴν φαντασίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἡ παρατηρητικότης ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς προσοχῆς, τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς μνήμης, ἕπεται ὅτι εἰς πᾶσαν αὐτῶν ἢ μιᾶς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐξεργασιῶν διαταραχὴν θὰ ἔχωμεν διαταραχὰς τῆς παρατηρητικότητος. Οὕτως ὁ ἔχων ἠλλοιωμένην τὴν ὅρασιν δὲν δύναται νὰ παρατηρήσῃ σκηνήν τινα ὀρθῶς κτт. Ὁ ἔχων μεγάλην κινητικότητα τῆς προσοχῆς ἐπίσης θὰ ἐμφανίζῃ διαταραχὰς τῆς παρατηρητικότητος. Οὕτω δ' εὕρηται ἠλαττωμένη αὕτη εἰς μανίαν, ἤτοι διεγέρσεις λόγῳ τῆς κινητικότητος τῆς προσοχῆς, ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὴν ὅλην σκηνήν, διότι λόγῳ τῆς αὐξήσεως εἰς τὴν μανίαν τῆς αὐτομάτου προσοχῆς, ὁ μανικὸς παρατηρεῖ μεμονωμένας λεπτομερείας, ἃς δὲν παρατηρεῖ ἄνθρωπος ὑγιής. Ἐπίσης εἶναι διατεταραγμένη ἡ παρατηρητικότης εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἄνοιαν, λόγῳ τῆς νάρκης ἢ ἐλαττώσεως τῆς διανοίας καὶ συνεπῶς τῶν ἐξεργασιῶν τῆς μνήμης. Διαράσσεται καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις διαταραχῆς τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν κρίσεων, ὡς συμβαίνει μὲ τοὺς πάσχοντας παραλήρημα καταδιώξεων, οἵτινες βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ συνανθρώπου καὶ συνάγουσι δυσμένειαν ἐξ αὐτοῦ, ἣν πᾶς ἄλλος δὲν διαβλέπει. Ἐπίσης εἰς τὰς ἀνοίας καὶ τὴν σχιζοφρενίαν ἡ παρατηρητικότης εἶναι ἠλαττωμένη λόγῳ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ηὐξημένη εὕρηται ἡ παρατηρητικότης: α') Ἡ μὲν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, εἰς τοὺς διωκομένους, οἵτινες διακρίνουσιν ἐνίοτε διαθέσεις, ἃς δὲν διακρίνει ἄλλος τις, τοὐλάχιστον, φαινομενικῶς. β') Ἡ *αὐτοπαρατηρησία*, ἤτοι ἡ παρατήρησις ἡ ἐσωτερική, εἰς τοὺς ὑποχονδριακούς, νευρασθενικοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας ἐν γένει κοιναισθητικὰς διαταραχάς, ὅλους δηλαδὴ τοὺς φερομένους ὡς αὐτοαναλυομένους, οἵτινες παρατηροῦσι λεπτομερείας ἐν ἑαυτοῖς, φύσεως αἰσθητικῆς ἢ διανοητικῆς, ἃς δὲν παρατηρεῖ ὁ ὑγιής. Ἐπίσης δέον νὰ κατατάξωμεν εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔχοντας ἐκ φύσεως τάσιν πρὸς αὐτοανάλυσιν ἐν γένει, οἵτινες, ὅταν γίνεται ἐντὸς τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ἀποβαίνουσιν οὗτοι ἔγκριτοι ψυχολόγοι ἐξ αὐτοπαρατηρήσεως (Main de Biran), καθίστανται δὲ ὑποχονδριακοὶ ἂν ἡ αὐτοανάλυσις ἀναφέρεται εἰς τὴν σωματικὴν κοιναισθησίαν. Τ. Α. ΖΗΣ

παρατηρῶ (*—έω*)˙ θεωρῶ, προσέχω νὰ ἴδω, νὰ ἀντιληφθῶ, νὰ ἐννοήσω: «παρατηρῶ τὴν κίνησιν τῶν ἄστρων»˙ || βλέπω, διακρίνω, ἀντιλαμβάνομαι: «παρατηρῶ βελτίωσιν εἰς τὴν ὑγείαν του», «παρετηρήθη κάποια διαφορά»˙ || ἐλέγχω, ψέγω, ἐπιπλήττω, κάμνω παρατηρήσεις: «παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου του»˙ || παθ. ἐμφανίζομαι, σημειοῦμαι: «παρατηρεῖται ἔλλειψις τροφίμων».

παρατίθημι˙ ἀρχ. *παραθέτω* (βλ. λ.).

παρατιμονιὰ (ἡ)˙ δημοτ., σφάλμα εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ πηδαλίου, παροιάκισις, *στραβοτιμονιά*.

παράτιτλα (τὰ) *[Βυζ. Δίκ.]*. Συλλογὴ ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, καλουμένη καὶ «Συλλογὴ τριμερής». Ἡ συλλογὴ αὕτη περιέχει πάντας τοὺς περὶ τῆς Ἐκκλησίας πολιτικοὺς νόμους, τοὺς εὑρισκομένους ἐν ταῖς νομικαῖς συλλογαῖς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διαιρεῖται αὕτη εἰς τρία μέρη, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ τίτλος «Tripartita collectio». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος περιέχει τοὺς δέκα καὶ τρεῖς πρώτους τίτλους τοῦ Ἰουστινιανείου Κώδικος ἐν ἀκριβεῖ καὶ λεπτομερεῖ περιλήψει σὺν τοῖς σχετικοῖς παραλλήλοις χωρίοις (Paratitla) ἐξ ἄλλων τίτλων τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν. Τὸ δεύτερον περιέχει ἐν ἓξ τίτλοις, χωρὶς Paratitla, περιλήψεις ἐκ τῶν Πανδεκτῶν καὶ τῶν Εἰσηγήσεων, αἵτινες ἀφοροῶσι πνευματικὰς ὑποθέσεις. Τὸ δὲ τρίτον μέρος περιλαμβάνει 34 Νεαράς, διαιρούμενον εἰς τρεῖς τίτλους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος διαλαμβάνει περὶ ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ μοναχῶν, ὁ δεύτερος περὶ ἐκκλησιαστιστικῶν πραγμάτων καὶ ὑποθέσεων καὶ ὁ τρίτος περὶ αἱρετικῶν, Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν. Τὸ τέλος τοῦ ὅλου ἔργου ἀποτελοῦσι τέσσαρες Νεαραὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς ἐν λόγῳ συλλογῆς ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ῥηθεισῶν Νεαρῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, ἤτοι τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Μ.Μ.Κ.

Παράτοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὀρεινὸς λαὸς τῆς νήσου Σαρδηνίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Στράβωνα (Ε, 225) ἐντὸς σπηλαίων καὶ ἀποζῶν ἐκ τῆς ληστείας καὶ διαρπαγῆς. Α. Θ. Σ.

παρατοίχιος *κύκλος* *[Ἀστρον.]*˙ βλ. λ. *κύκλος* παρατοίχιος.

παράτολμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ λίαν τολμηρός, ῥιψοκίνδυνος: «παράτολμον σχέδιον».

παρατονία (ἡ)˙ σφαλερὸς τόνος˙ || ἀσυμφωνία μουσική.

παράτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)˙ ἀνακριβής, ἐσφαλμένος τόνος˙ || μουσικῶς ἀσύμφωνος, παράφωνος, παράχορδος.

— *[Ναυτ.] Παράτονοι* (κοιν. *παταράτζα*) καλοῦνται παχέα στερεὰ σχοινία περιλαμβανόμενα μεταξὺ τῶν τραχηλωμάτων τῶν ἐπιστηλίων καὶ τῶν παρεξαρτίων, χρησιμεύοντα δὲ εἰς τὴν στήριξιν τῶν ἐπιστηλίων, μεγάλων ἢ μικρῶν, ὡς καὶ τοῦ δορατίου καὶ τῆς ἐπιδορατίδος τῶν ἀρτεμόνων, ἐκ τῶν πλευρῶν καὶ πρὸς πρύμναν. Τὰ μεγάλα ἐπιστήλια πάντων τῶν πλοίων ἔχουσιν ἀνὰ τρεῖς παρατόνους ἑκατέρωθεν, ὧν ὁ εἷς στραγγαλωτός, τὰ δὲ μικρὰ ἐπιστήλια ὀκτώ, ἤτοι ἀνὰ τέσσαρας ἑκατέρωθεν, ὧν εἷς εὐθὺς καὶ εἷς στραγγαλωτὸς δι' ἕκαστον τῶν ἐπιστηλίων τῶν φωσώνων (κοιν. *κοντραπαταράτζα*) καὶ ἰσάριθμοι διὰ τὸ τῶν σιπάρων (κοιν. *παταρατζίνια*)˙ εἰς τοὺς συγχρόνους ὅμως ὑπερωκεανίους δρόμωνας ὁ ἀριθμὸς τῶν προτόνων ποικίλλει. Πάντως, οἱ παράτονοι ὀνοματολογοῦνται ἀρχῆς γινομένης ἐκ τῶν κάτω καὶ ἀπὸ πρώρας (βλ. σχῆμα ἐν λ. *ἐξαρτία*, ἀριθ. 59—70), διακρινόμενοι

Digitized by Google

ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπιστηλίου ὅπερ ὑποστηρίζουσιν. Σ. Ε. Λ.

Παρατουρὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, τὴν ὁποίαν περιτειχίσας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων «ἀνανταγώνιστα ἐρύματα κατεστήσατο». Α. Θ. Σ.

παρατοφάνη (ἡ) (Paratophan) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ὁ μεθυλικὸς ἐστὴρ τοῦ 2-φαινυλο 4-κινολινοκαρβονικοῦ ὀξέος (ἀτοφάνης). Κρυσταλλικὸν σῶμα ἄνευ γεύσεως, χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς αὐτὰς δόσεις καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς σκοπούς, δι' οὓς καὶ ἡ ἀτοφάνη. Κ. Γ. Μ.

παρατράγουδο (τό)· δημοτ., ἀτόπημα, ἐπεισόδιον ἀπρεπές: «κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ συμβουλίου ἔγιναν μερικὰ παρατράγουδα».

παρατράπεζα (τὰ) *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αἱ τράπεζαι, εἰς τὰς ὁποίας παρεκάθηντο οἱ προσκεκλημένοι κατὰ τὰ μεγάλα γεύματα τῶν βασιλικῶν παλατίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τράπεζαν εἰς ἣν παρεκάθητο ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης, τῶν βασιλοπαίδων καὶ τοῦ πατριάρχου, ἥτις ἐλέγετο *ἀποκοπτή*, *τιμία*, *χρυσῆ*, *οἰκειοτέρα* ἢ *μυστικωτέρα*. Ν. ΚΛΣ

παρατραπέζιον (τὸ) (credentia). Καλεῖται οὕτως ἡ παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν μικρὰ τράπεζα ἢ πλάξ, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρασκευάζονται καὶ προτίθενται τὰ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀναγκαιοῦντα εἴδη καὶ σκεύη πρὶν ἢ ταῦτα μεταφερθῶσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης πρὸς καθαγιασμὸν τῶν δώρων. Ταυτίζεται ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὴν λεγομένην *πρόθεσιν*. Τὸ παρατραπέζιον ἢ πρόθεσις ἢ προσκομιδὴ δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς ὡς τόπος ἴδιος ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, ὅπως σήμερον, καθόσον φαίνεται πιθανὸν ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τὰ πρὸς καθαγιασμὸν εἴδη (ἄρτος καὶ οἶνος) ἐφέροντο κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἄνευ εἰδικῆς τινος προπαρασκευαστικῆς τελετουργίας, λαμβανόμενα ὑπὸ τῶν διακόνων ἐκ τῶν προσφορῶν τῶν πιστῶν. Π. Ν. Τ.

παρατρέπω· τρέπω πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, κάμνω τι νὰ παρεκκλίνῃ τῆς διευθύνσεώς του: «παρατρέπω τὴν ροὴν τοῦ ὕδατος».

παρατρεχάμενος, *—η*, *—ο*· δημοτ., ὑπηρέτης χάριν τῶν βαναυσοτέρων ὑπηρεσιῶν, ἰδίως διὰ μετάβασιν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

παρατρέχω, ἀόρ. *παρέδραμον* καὶ *παρέτρεξα*· παραλείπω οἱονεὶ κατὰ τὸν δρόμον μου, παρέρχομαι, παρασιωπῶ: «παρέτρεξε τὰ δευτερευούσης σημασίας γεγονότα» || δημοτ., ἁμιλλῶμαι τὸν δρόμον: «παρατρέχομε νὰ ἰδοῦμε ποιὸς θὰ περάσῃ;».

παρατριβὴ (ἡ)· τριβὴ πράγματός τινος μετ' ἄλλου.

παράτριμμα (τὸ) (Intertrigo) *[Δερματολ.]*. Εἶναι τὸ ἐρύθημα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς δύο ἐφαπτομένας δερματικὰς ἐπιφανείας διὰ τῆς προστριβῆς ἢ διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ δέρματος ἐξ ὑπεριδρώσεως ἢ ἄλλων ἐκκρίσεων, οὔρων, κοπράνων, βλεννῶν κτλ. Τὸ παράτριμμα παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰ κακῶς περιποιούμενα βρέφη ἢ ὑπερτροφικὰ παιδία, εἰς τοὺς παχυσάρκους, ἰδίᾳ τὰς γυναῖκας, εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ λαιμοῦ, εἰς τὰς μασχάλας, εἰς τοὺς μαστοὺς καὶ τὴν κοιλίαν, εἰς τὴν μεσογλούτιον καὶ τὴν μηρογεννητικὴν χώραν. Ἀναπτύσσεται συνήθως ὑπὸ μορφὴν ἐρυθηματωδῶν, λίαν ἐρυθρῶν καὶ ἐπωδύνων πλακῶν, αἱ ὁποῖαι ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν ὑγράζουν, περιβάλλονται δὲ ὑπὸ κύκλου σχηματιζομένου ἐκ φυσαλλίδων ἢ βλατίδων. Εἰς τὸ παράτριμμα τῆς μεσογλουτιαίας ἐπιφανείας παρουσιάζονται συχνὰ λίαν ἐπώδυνοι ραγάδες. Τὸ παράτριμμα συνοδεύεται συνήθως ὑπὸ ἐντόνου κνησμοῦ, μολύνεται δὲ διὰ σταφυλοκόκκων καὶ προκαλεῖ λεμφαγγειίτιδας καὶ πυαιμίας, εἰς τὰ βρέφη δὲ καὶ τὰ κακῶς διαιτώμενα καχεκτικὰ παιδία γαγγραίνας, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν θάνατον ἢ δυσμόρφους οὐλάς. Εἰς τὰ παρατρίμματα ἀνήκουν καὶ τὰ ἐρυθήματα καὶ τὰ ἐκζέματα, τὰ ὁποῖα ἀναφαίνονται εἰς τὸν πρωκτὸν καὶ τὸ ὄσχεον καχεκτικῶν καὶ κακῶς διαιτωμένων βρεφῶν καὶ προκαλοῦνται συνήθως διὰ τῶν οὔρων καὶ τῶν διαρροϊκῶν κενώσεων αὐτῶν. Κλινικῶς ἡ πάθησις αὕτη ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν παιδικὴν συφίλιδα τοῦ Besnier καὶ μόνον διὰ τῆς ἀνευρέσεως σπειροχαιτῶν καὶ τῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ διάκρισις αὐτῶν. Ἡ πρόγνωσις τῆς νόσου εἶναι καλή, ἡ δὲ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν καθαριότητα καὶ περιποίησιν τῶν προσβληθέντων μερῶν δι' ἐλαφρῶν ἀντισηπτικῶν διαλυμάτων, διὰ καταπραϋντικῶν ἐπιθεμάτων, εἰς τὴν ἐπίθεσιν οὐδετέρων κόνεων (τάλκ, δερματόλη) καὶ βραδύτερον ἀλοιφῶν ψευδαργύρου. Κ. Κ. Κ.

παρατροπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παρατρέπειν, μεταβολὴ τῆς κατευθύνσεως, παρέκκλισις || ἀρχ., παραστράτισμα, ἀποπλάνησις.

— *[Χημ.]* Βλ. *μετουσίωσις*.

παρατροπίδιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Κατασκεύασμα ἐξέχον ἐν εἴδει πτερυγίου καὶ διῆκον καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ στρογγύλου μέρους τῆς γάστρας, ἑκατέρωθεν δὲ καὶ συμμετρικῶς πρὸς τὴν τρόπιδα αὐτοῦ. Σκοπεῖ δὲ τὴν μείωσιν τοῦ εὔρους τῶν διατοιχήσεων ἐν σάλῳ, δηλαδὴ τῶν ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευρὰν ταλαντώσεων, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν προνευστασμῶν. Ἐκτείνονται οὕτω παραμήκως καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου τοῦ πλοίου μέχρι τεταρτημορίου τοῦ μήκους του, προέχοντα εἰς μὲν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα κατὰ 0,20—0,30, εἰς δὲ τὰ πολεμικὰ κατὰ 0,30—1,00, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ πλοίου καὶ τὸ μέγεθος. Δὲν τοποθετοῦνται ὅμως παρατροπίδια καὶ εἰς τὰ ἱστιοφόρα, διότι ὅταν τὸ ὑπήνεμον παρατροπίδιον εὑρίσκεται εἰς τὴν μεγίστην του κλίσιν, τὸ προσήνεμον θὰ ἀντιδρᾷ εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνόρθωσιν τοῦ σκάφους καὶ τὸ πλοῖον θὰ εὑρεθῇ εἰς δυσχερεστάτην θέσιν ἄν, κλῖνον πρὸς τὸ ὑπήνεμον καὶ ἔχον λόγῳ τοῦ παρατροπιδίου ἠλαττωμένον τὸ ζεῦγος τῆς ἀνορθώσεως, ἤθελε δεχθῇ πρόσπτωσιν νέας ριπῆς σφοδροτέρας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἱστιοφορίας του. Τὰ ὀλίγα προέχοντα παρατροπίδια κατασκευάζονται ἐξ ἁπλοῦ ἐλάσματος, ὅπερ στερεοῦται ἑκατέρωθεν διὰ σιδηρογωνιῶν ἀποτελουσῶν τὰς μασχάλας του· τὰ μεγάλα ὅμως παρατροπίδια ἀποτελοῦνται ἐκ ξύλου σκληροῦ καὶ ἐπενδεδυμένου διὰ ἐλασμάτων, τοῦ ὅλου δὲ παρουσιάζοντος ὀρθὴν τομὴν σφηνοειδῆ. Σ.Ε.Λ.

παράτροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρατραπείς, ὁ παρεκκλίνας.

—**παράτροπος νομεὺς** *[Ναυτ.]*. Νομεὺς ἢ σταμὶς λοξῶς ὡς πρὸς τὴν τρόπιν διατεθειμένος. Σ. Ε. Λ.

παρατροχίλιος *ἀπόφυσις* *[Ἀνατομ.]*. Ὀστεώδης προεξοχὴ ψηλαφητὴ παρὰ τὴν τροχιλίαν τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ, χωριζομένη ἀπὸ τῆς τροχιλίας διὰ τῆς αὔλακος τοῦ ὠλενίου νεύρου, ἔνθα ἀκριβῶς συνθλιβόμενον τὸ νεῦρον τοῦτο γεννᾷ τὸ αἴσθημα τῆς αἱμωδίας. Ι. Π.

παρατρυγικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *σταφυλικὸν* ὀξύ.

παρατσούκλι (τό)· δημοτ., εἰρωνικὸν ἢ χλευαστικὸν παρεπώνυμον, ἀποδιδόμενον ἰδίᾳ ἐξ ἀφορμῆς φυσικοῦ τινος ἐλαττώματος· π. χ. *μυταρᾶς*, *κοτσάφτης*, *στραβοχείλης* κττ.

παρατυγχάνω, ἀόρ. *παρέτυχον*· εὑρίσκομαι κάπου ἐκ τύχης: «ἐβοήθησαν οἱ παρατυχόντες».

παρατυπία (ἡ)· παράβασις τύπου, ἔλλειψις τυπικῆς τάξεως.

παράτυπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τοὺς νενομισμένους τύπους λαμβάνων ὑπόστασιν: «παράτυπος ἐνέργεια» || ἀρχ., παράσημος, κίβδηλος.—Ἐπίρρ. ***παρατύπως***.

παρατυπῶ (*—όω*)· ἀρχ., κατασκευάζω παράτυπον, κίβδηλον νόμισμα.

παρατύπωμα (τό)· τυπογραφικὸν ἀβλέπτημα.

παρατυφλικός, *—ή*, *—όν*· ὁ παρὰ τὸ τυφλὸν ἔντερον κείμενος.

—**παρατυφλικὸν *ἀπόστημα***. Ἀπόστημα σχηματισθὲν εἰς τὸν χαλαρὸν συνδετικὸν ἱστόν, ὅστις συγκρατεῖ τὸ τυφλὸν εἰς τὸν εἰλεακὸν βόθρον. Ι. Κ. Κ.

παράτυφος (ὁ). Μέχρι τοῦ 1896 αἱ *παρατυφικαὶ λοιμώξεις* συνεχέοντο μετὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Achard καὶ ὁ Bensaude παρετήρησαν ἀρρώστους, οἵτινες ἐνῷ παρουσίαζον πάντα τὰ συμπτώματα τοῦ τυφοειδοῦς, ἡ αἱματολογικὴ αὐτῶν ἐξέτασις ἦτο ἀρνητικὴ διὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Διὰ μικροβιολογικῶν ἀναζητήσεων ἐπὶ τῶν ἀρρώστων τούτων ἀνεῦρον καὶ ἀπεχώρησαν ὁ μὲν εἷς ἐκ τῶν οὔρων, ὁ δ' ἕτερος, ἐκ πυώδους ἑστίας εἰς τὸ πύον τῶν πασχόντων, βακίλλους, οἵτινες διέφερον τῶν τυφικῶν τοιούτων (τοῦ βακίλλου τοῦ Ebert) κατὰ ἰδιαιτέρους τινὰς βιολογικοὺς χαρακτῆρας. Εἰς τοὺς βακίλλους τούτους ἀπέδωκαν τὸ ὄνομα παρατυφικὸς βάκιλλος Α καὶ παρατυφικὸς βάκιλλος Β. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπήχθη καὶ τρίτος παρατυφικὸς βάκιλλος, ὅστις προκαλεῖ τὰς ἐντερικὰς λοιμώξεις τοῦ τύπου τῶν ἐκ τροφῶν δηλητηριάσεων, ὁ βάκιλλος τοῦ Gaertner.

Αἰτιολογία. Οἱ βάκιλλοι οὗτοι, προερχόμενοι ἐξ ἀνθρώπων ἢ ζῴων πασχόντων τὰς λοιμώξεις ταύτας καὶ εἰσαγόμενοι διὰ τῶν τροφῶν ἢ τοῦ ὕδατος εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου, προκαλοῦσι τὴν ἐμφάνισιν τῆς νόσου. Ἡ ἐπώασις τῆς νόσου, ἄλλοτε ἄλλη, διαρκεῖ ἀπὸ τριῶν μέχρι δεκαπέντε ἡμερῶν.

Συμπτώματα. Ἡ συμπτωματολογία εἶναι συνήθως ὁμοία πρὸς ἐλαφρὰν μορφὴν τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ἡ νόσος ἄρχεται μετὰ φρικίων, πυρετοῦ, κεφαλαλγίας ἰδίως ἰνιακῆς, ἐμέτων καὶ ἱδρώτων. Ὁ πυρετὸς φθάνει 40° ἐν διαστήματι 3—4 ἡμερῶν καὶ συνοδεύεται ὑπὸ ραχιαλγίας καὶ μεγάλης καταβολῆς τῶν δυνάμεων. Τὰ μηνιγγιτικὰ φαινόμενα εἶναι σπάνια. Καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας λοιμώξεις ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 39 καὶ 40°, παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ διαφορὰ τοῦ σφυγμοῦ πρὸν τὴν θερμοκρασίαν (βραδυκαρδία), ἡ αὐτὴ ἐπίσης κατάστασις τῆς γλώσσης (ἥτις ἐνίοτε παραμένει ὑγρὰ καὶ ροδόχρους), ὁ αὐτὸς μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας μετὰ διαρροϊκῶν κενώσεων καὶ ροδοχρόων κηλίδων, ὑπερτροφία τοῦ σπληνός, ὄψις τυφώδης, οὖρα ὀλίγα, περιέχοντα ἰνδικάνην, καὶ σπανιώτερον λευκωματουρία. Ἡ αἱματολογικὴ ἐξέτασις διατηρεῖ τὸν αὐτὸν τύπον καὶ εἰς τὰς δύο λοιμώξεις. Τὸ μυοκάρδιον προσβάλλεται σπανιώτερον ἢ κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν. Ὁ πυρετὸς ἐντὸς 15 ἡμερῶν ὑποχωρεῖ, μετὰ προκριτικῶν ταλαντώσεων τῆς θερμοκρασίας. Συνήθης εἶναι ἐπίσης ἡ διὰ πολυουρίας λύσις τῆς νόσου.

Αἱ ὑποτροπαὶ εἶναι συχναί, εἶναι δ' αὗται μᾶλλον ὑποστροφαὶ ἐπερχόμεναι πρὸ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν φυσιολογικὴν θερμοκρασίαν. Ἡ θνησιμότης κυμαίνεται μεταξὺ 1—3 %. Ἐπιπλοκαὶ παρατηροῦνται καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας σηψαιμικὰς νόσους, ἤτοι: ἐντερικαὶ αἱμορραγίαι (σπανιώτεραι εἶναι αἱ διατρήσεις τῶν ἐντέρων), μυοκαρδῖτις, ἐνδοκαρδῖτις, ἀρτηριίτιδες καὶ φλεβίτιδες (αἵτινες ὅμως εἶναι σπανιώτεραι ἢ κατὰ τὸν τυφοειδῆ πυρετόν), ἴκτερος καὶ ἀγγειοχολῖτις, ὀξεῖαι νεφρίτιδες καὶ πυελονεφρίτιδες. Ἐκ τῶν πνευμόνων, ἐκτὸς τῆς συνήθους βρογχίτιδος, παρετηρήθησαν πνευμονικαὶ συμφορήσεις, ὑποδυόμεναι τὸν τύπον τῆς σπληνοπνευμονίας, τῆς πλευρίτιδος. Λαρυγγ. καὶ ἐπιπλοκαὶ ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ λαρυγγοτύφου, μηνιγγιτικὰ φαινόμενα μετὰ ὑπερτάσεως τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ καὶ ἀζωθαιμίας, νευρίτιδες καὶ ψυχικὰ φαινόμενα φθάνοντα μέχρι διανοητικῆς συγχύσεως. Αἱ λοιμώξεις αὗται παρουσιάζουσι ποικίλας κλινικὰς μορφάς, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς: μορφαὶ ὅμοιαι τελείως πρὸς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, ἐλαφραὶ μορφαὶ (παρατυφοειδίτιδες), περιπατητικαὶ τοιαῦται, μορφαὶ ὑποδυόμεναι τὸν ἐμπύρετον γαστρικὸν φόρτον, αἱ παρατεταμέναι ἀταξικοδυναμικαὶ μορφαί, ὡς ἐπίσης καὶ ἐξανθηματικαὶ τοιαῦται προσομοιάζουσαι ἐνίοτε πρὸς τὴν λοιμώδη πορφύραν. Ἡ γαστρεντερικὴ μορφή, ἐμφανιζομένη ὀλίγας ὥρας μετὰ τὸ γεῦμα, συνοδεύεται ὑπὸ διαρροίας μετὰ ἢ ἄνευ αἵματος, κωλικῶν, καταβολῆς μεγάλης τῶν δυνάμεων μετὰ μικρᾶς ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας καὶ θεραπεύεται ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν. Ἐνίοτε αἱ λοιμώξεις αὗται παρουσιάζουσι τὴν χολεροειδῆ μορφήν, πρόσωπον ὠχρόν, σφυγμὸν μικρόν, συσπάσεις μυϊκάς, ἀνουρίαν, ἀφωνίαν. Ἐπὶ 1 δὲ ἕως 2 % τῶν περιπτώσεων τούτων ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Παρετηρήθησαν περιπτώσεις συνδεδυασμέναι πρὸς τὴν δυσεντερίαν, διφθερίτιδα καὶ τὴν ἑλονοσίαν. Κλινικῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν αὗται τῶν ἄλλων συναφῶν λοιμώξεων· μόνον διὰ τοῦ ἐργαστηρίου εἶναι δυνατὴ ἡ διάγνωσις τῆς νόσου.

Προφύλαξις καὶ θεραπεία. Μεγίστη προσοχὴ ἐν καιρῷ ἐπιδημίας καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θέρους εἰς τὴν χρῆσιν τῶν τροφῶν, αἵτινες καὶ πρέπει νὰ εἶναι καλῶς βεβρασμέναι. Ἡ θεραπεία εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Προτιμητέα ἡ ἐλαφρὰ τοιαύτη. Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

παρατῶ (*—άω*), καὶ ***ἀπαρατῶ***· δημοτ., ἀφίνω, καταλείπω, ἐγκαταλείπω: «παράτησε τὴ γυναῖκά του, — τὰ παιδιά του» || φρ. «δὲ μὲ παρατᾷς!» δηλαδὴ ἄφησέ με ἥσυχον, μὴ μὲ ἐνοχλῇς.

Παραυαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς Β. Ἠπείρου, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἰλλυρίας, ἐκτεινομένη δεξιὰ τοῦ Ἀῴου ποταμοῦ (*Ἀρρ.* Ἀναβ. Α, 7, 5), ἡ ἄλλως καλουμένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (VII, 325) *Παρωραία*. Α. Θ. Σ.

Παραυαῖοι *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. Ἠπείρου, κατοικῶν τὴν *Παραυαίαν* (βλ. λ.), ὅστις ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ὄροιδον ἔλαβε μέρος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (430—429 π. Χ.) ὑπὲρ τῶν Ἀμπρακιωτῶν καὶ Χαόνων ὑπὸ τὸν ναύαρχον τῶν Σπαρτιατῶν Κνῆμον, κατὰ τῶν Ἀθηναίων, βοηθούντων τοὺς Ἀκαρνᾶνας (*Θουκ.* Β, 80). Α. Θ. Σ.

Παραΰμπα (Parahyba) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παραχύμπα*.

Παραϋμπούνα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ζουΐζ*-ντὲ-Φόρα.

πάραυτα· ἐπίρρ., παρ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀμέσως, ἀμελλητί: «ἐσιώπησε πάραυτα».

παραυτάνια *[Χημ.]*· βλ. *αὐτάνια*.

παραφαινυλενοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Βασικὰ ἀζινοχρώματα, λαμβανόμενα διὰ συντήξεως π-φαινυλενοδιαμίνης μετ' ἀμινοαζωχρωμάτων. Διακρίνομεν κυρίως δύο ἐξ αὐτῶν, τὸ κυανοῦν καὶ τὸ ἰῶδες. Σ. Γ.

Digitized by Google

παραφασία (ἡ). Καλεῖται οὕτως εἰδικὴ τοῦ λόγου διαταραχή, συνισταμένη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πάσχοντος χρησιμοποίησιν καὶ προφορὰν μιᾶς λέξεως ἀντὶ ἄλλης, ἐκτὸς πάσης ψυχοπαθείας. Ὀφείλεται, κατὰ τὴν κλασικὴν θεωρίαν, εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀκουστικῶν εἰκόνων τῶν λέξεων (ἤτοι αἰσθητικὴν ἀφασίαν τύπου Wenricke, ἢ τὴν ἀκουστικὴν τοιαύτην) καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἔλλειψιν τοῦ διὰ τῆς ἀκοῆς ἐλέγχου τῆς προφερομένης λέξεως. Κατὰ τὸν Head ἡ παραφασία ἀποτελεῖ εἰδικὸν τύπον ἀφασίας, τὴν καλουμένην *ὀνοματικὴν ἀφασίαν*, ἥτις εἶναι σύλληψις πλημμελὴς καὶ πλημμελὴς χρῆσις τῶν λέξεων, συνυπάρχουσα μετὰ ἀνικανότητος ἀριθμήσεως, ἀνικανότητος ἀναγνωρίσεως τῶν χαρτονομισμάτων καὶ ἀνικανότητος χαρτοπαιξίας. Ὀφείλεται κατ' αὐτὸν εἰς ἀλλοιώσεις βρεγματο-κροταφο-ἰνιακάς. Τ. Α. ΖΗΣ

παράφερνα (τά)· πᾶν ὅ,τι λαμβάνει ἡ νύμφη ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου ἐκτὸς τῆς προικός, ἐξώπροικα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὰ *παράφερνα* ἢ *ἐξώπροικα* ἀποτελοῦνται ἐξ ἁπάσης τῆς περιουσίας τῆς ὑπάνδρου γυναικός, ἥτις δὲν ἐδόθη ὡς προίξ. Εἰδικώτερον παράφερνα καλοῦμεν ἐκεῖνα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ γυνὴ παρεχώρησε δικαίωμα διαχειρίσεως εἰς τὸν σύζυγόν της. Ἡ γυνὴ δύναται νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν κυριότητα τῶν ἐξωπροίκων, ἐπιφυλασσομένη κατόπιν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀξίαν των. Τὴν παραχωρηθεῖσαν διαχείρισιν δύναται ν' ἀνακαλέσῃ ἡ γυνή. Ὁ ἀνὴρ δὲν ἔχει ἄλλα δικαιώματα, εἰμὴ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡ γυνὴ ἤθελε τῷ παραχωρήσει. Ὅταν ὡς παράφερνα δίδωνται ἀπαιτήσεις, ὁ ἀνὴρ εἰσπράττων τοὺς τόκους, δύναται νὰ μεταχειρίζηται τούτους διὰ κοινὰς ἢ καὶ ἰδίας ἀνάγκας, ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ εἰμὴ κατὰ γνώμην τῆς γυναικός, καθὼς καὶ πᾶσαν ἑτέραν περιουσίαν τῆς συζύγου, ἧς ἡ διαχείρισις τῷ ἀνετέθη. Ὁ σύζυγος εὐθύνεται καὶ ἂν δὲν καταβάλῃ τὴν ἐπιμέλειαν ἣν περὶ τὰ ἴδια, ὀφείλει δὲ λογοδοσίαν. Τὰ κατὰ τὴν μνηστείαν δωρηθέντα γίνονται περιουσία τῆς γυναικός, ἐγκύρου οὔσης τῆς δωρεᾶς ταύτης. Λόγῳ τοῦ Μουκιανοῦ τεκμηρίου οἱ δανεισταὶ τοῦ συζύγου δύνανται ν' ἀμφισβητήσωσι τὰ παρὰ τῷ συζύγῳ διατελοῦντα ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ δέον ν' ἀποδείξῃ ἡ γυνὴ τὴν ἰδιότητα αὐτῶν ὡς παραφέρνων. Ἀμφοτεροβαρὴς σύμβασις μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τρίτου δὲν ἀρκεῖ καθ' ἑαυτὴν ν' ἀποκρούσῃ τὸ τεκμήριον. Πρὸς ἀσφάλειαν τῶν παραφέρνων ἔχει δικαίωμα ἡ γυνὴ ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ συζύγου της. Κ. ΔΣ

παραφέρνω· δημοτ., παρομοιάζω, προσομοιάζω: «τὸν παραφέρνω μὲ τὸν πατέρα μου» || ὁμοιάζω: «παραφέρνει λίγο μὲ τὸν πατέρα του».

παραφέρω, καὶ συνήθ. *παραφέρομαι*· παρεκτρέπομαι, ἐκφράζομαι ἀπρεπῶς: «ὅταν θυμώνω παραφέρομαι» || θυμώνω, ἐξάπτομαι: «μὴν παραφέρεσαι χωρὶς λόγο».

παραφθείρω, ἀόρ. *παρέφθειρα-παρεφθάρην*, παθ. μετχ. *παρεφθαρμένος*· φθείρω, μεταβάλλω ἐπὶ τὸ χεῖρον: «αἱ λέξεις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου παραφθείρονται», «παρεφθαρμένη λέξις».

παραφθορὰ (ἡ)· φθορά, μεταβολὴ ἐπὶ τὸ χεῖρον: «ἡ παραφθορὰ τῆς λέξεως, —τῆς καταλήξεως».

παραφίμωσις (ἡ). Καλεῖται οὕτω ἡ περίσφιγξις τοῦ πέους ὄπισθεν τῆς στεφάνης τῆς βαλάνου ὑπὸ τῆς πόσθης, ἥτις ἑλκυσθεῖσα καὶ ὀλισθήσασα πρὸς τὰ ὀπίσω ἤδη δὲν δύναται νὰ ἀναταχθῇ. Ἡ παραφίμωσις παράγεται παρ' ἀτόμοις, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ στόμιον τῆς ἀκροποσθίας εἶναι ἐστενωμένον εἴτε φυσιολογικῶς εἴτε ἐξ ἀναπτύξεως φλεγμονώδους ἐπεξεργασίας (ἕλκος—βλεννόρροια). Διὰ τῆς περισφίγξεως ταύτης ἐπέρχονται πόνοι ἰσχυροί, φαινόμενα φλεγμονώδη, δυσχέρεια κατὰ τὴν οὔρησιν ἕνεκεν τῆς πιέσεως τῆς οὐρήθρας, ἐνίοτε δὲ καὶ γάγγραινα τῆς βαλάνου. Θεραπευτικὴ ἔνδειξις τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶναι ἡ ἀνάταξις τῆς ἀκροποσθίας, ἧς ἐνίοτε μὴ κατορθουμένης, ἕνεκεν τῆς μεγάλης διογκώσεως τῆς βαλάνου, καταφεύγομεν εἰς τὴν διὰ μαχαιρίου τομὴν τοῦ ἐστενωμένου στομίου κατὰ μῆκος τοῦ ἐπιμήκους ἄξονος τοῦ πέους. Ι. Κ. Κ.

παραφῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω οἱ κεκορεσμένοι ὑδρογονάνθρακες ὡς ἐκ τῆς χημικῆς αὐτῶν ἀδρανείας. Ἡ κοινὴ *παραφίνη* εἶνε ἀκριβῶς μῖγμα ἐκ τοιούτων ὑδρογονανθράκων μετὰ 22—28 ἀτόμων ἄνθρακος. Σ. Γ.

παραφινέλαιον (τό)· βλ. λ. *ὀρυκτέλαιον*.

παραφίνη (ἡ). Μῖγμα διαφόρων στερεῶν ὑδρογονανθράκων τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς τοῦ γενικοῦ τύπου C_vH_{2v+2} καὶ κυρίως τοιούτων μὲ 20 ἕως 40 ἄτομα ἄνθρακος, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ ἕτοιμον ἐσχηματισμένον εἰς τὴν φύσιν ἢ παράγεται διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως πισσούχων ἀνθράκων ἢ σχιστῶν. Τὸ ὑπὸ τοῦ K. von Reichenbach κατὰ τὸ ἔτος 1830 εἰσαχθὲν ὄνομα «parum affinis» (ἐξ οὗ τὸ παραφίνη) δηλοῖ τὴν μικρὰν συγγένειαν πρὸς ἄλλας ὕλας, τὴν ἀδράνειαν δηλαδὴ ἔναντι τῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων χημικῶν ὑλῶν. Ἡ παραφίνη ἀπαντᾷ ἐν διαλελυμένῃ καταστάσει εἰς τὸ πετρέλαιον, ἐν στερεᾷ καταστάσει ὡς ὀρυκτὸς κηρὸς ἢ ὀζοκηρίτης εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Καρπαθίων ἐν Γαλικίᾳ καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς. Εἰς μεγάλα ποσὰ λαμβάνεται αὕτη ἐκ τῆς πίσσης ὡρισμένων φαιανθράκων ἢ τῆς τύρφης ἢ ἐκ πισσοσχιστολίθων. Ὁ πρὸς ἐπεξεργασίαν κατάλληλος φαιάνθραξ, ὁ καλούμενος *παραφινάνθραξ* ἢ *πυροπισσίτης*, ὅστις ἔχει ἐλάχιστα ἀνθρακοῦχον ὄψιν, προσομοιάζων πρὸς ἀνοικτῶς λευκόφαιον πέτρωμα, ὑποβάλλεται πρῶτον εἰς ξηρὰν ἀπόσταξιν. Ἡ οὕτω λαμβανομένη πίσσα, ἀποτελοῦσα φαιὰν βουτυρώδη μᾶζαν ἤ, εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν, διαυγὲς ἀνοικτόφαιον ἔλαιον, ἀποστάζεται ἐκ νέου ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν ἐντὸς χυτοσιδηρῶν ἀποστακτήρων. Αἱ κατ' ἀρχὰς ἀποσταζόμεναι ὗλαι εἶναι πτωχαὶ εἰς παραφίνην, ἐνῷ αἱ κατόπιν ἀποσταζόμεναι περιέχουν παρὰ τὰ βαρέα ἔλαια (παραφινέλαιον, λιπαντικὸν ἔλαιον) τὴν κυρίαν μᾶζαν τῆς στερεᾶς παραφίνης. Πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς ρητίνης τοῦ κρεοσωτελαίου κ. ἄ. προσμίξεων ὑποβάλλεται ἡ μᾶζα τῆς παραφίνης εἰς καθαρισμὸν διὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος, νατρορρύμματος καὶ θερμοῦ ὕδατος καὶ ἀφήνεται εἶτα ἐν ἠρεμίᾳ ἐπί τινας ἑβδομάδας ἐντὸς μεγάλων ψυχρῶν δεξαμενῶν. Τὰ στίλβοντα κιτρινόλευκα φυλλίδια τοῦ ἀποχωριζομένου βουτύρου παραφίνης ἀπαλλάσσονται διὰ διηθήσεως κατὰ τὸ δυνατὸν τοῦ παραφινελαίου καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἀκαθάριστον παραφίνην. Ἡ ἀκαθάριστος αὕτη παραφίνη καθαρίζεται εἶτα δι' ἐπανειλημμένης συντήξεως μετὰ βενζίνης τῶν φαιανθράκων καὶ τέλος ἀποχρωματίζεται τελείως διὰ κατεργασίας μετ' ὀστεάνθρακος.

Ἀναλόγως γίνεται ἡ παραλαβὴ τῆς παραφίνης ἐκ τῶν πισσοσχιστολίθων, ὡς καὶ ἐκ τῶν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν βραζόντων συστατικῶν τοῦ ἀκαθάρτου πετρελαίου. Ὁμοίως, ἀλλ' ἄνευ ἀποστάξεως, γίνεται ἡ παραλαβὴ τῆς παραφίνης ἐκ τοῦ ὀζοκηρίτου.

Ἡ παραφίνη ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἀποτελεῖ διαφανῆ ἄοσμον μᾶζαν ἐλαφρῶς κυανολεύκου χρώματος, ἥτις διὰ μαλάξεως ἐν τῇ χειρὶ μαλακύνεται καὶ παρουσιάζει ἐλαφρῶς λιπαρὰν ὑφήν. Εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι ἀδιάλυτος, εἰς τὴν βράζουσαν ἀλκοόλην κατὰ 3 % περίπου, εἰς δὲ τὸν αἰθέρα, τὸν διθειάνθρακα, τὴν βενζίνην καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια διαλύεται εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἀναλογίαν. Μετὰ κηροῦ, λιπῶν καὶ ρητινῶν δύναται εὐκόλως νὰ συντακῇ καὶ νὰ συμμιχθῇ. Πυκνὸν θειικὸν καὶ νιτρικὸν ὀξύ, ὡς καὶ καυστικὰ ἀλκάλια, οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασιν ἔχουσιν. Εἰς συνήθη θερμοκρασίαν δὲν ἀναφλέγεται καὶ μόνον μετὰ τὴν θέρμανσιν εἰς 160—170° καίεται μετὰ φωτιζούσης φλογός. Μεταξὺ 350 καὶ 400° ἀποστάζει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιάσπαστος. Τὸ σημεῖον τήξεως, τὸ εἰδικὸν βάρος καὶ ἡ σκληρότης, ἅτινα μετ' ἀλλήλων ἀνέρχονται ἢ κατέρχονται, ὑπόκεινται εἰς μεγάλας διακυμάνσεις. Ἀναλόγως δὲ τούτων διακρίνομεν *μαλακὴν* παραφίνην, *μέσην* παραφίνην καὶ *σκληρὰν* παραφίνην. Ἡ μαλακὴ τήκεται εἰς 44—48°, ἡ μέση εἰς 48—52° καὶ ἡ σκληρὰ εἰς 52—55°. Πλὴν αὐτῶν ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀκόμη σκληρότεραι παραφῖναι, τηκόμεναι καὶ μέχρις 80°.

Ἡ κυρία ποσότης τῆς παραφίνης χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν κηρίων. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται πρὸς διαπότισιν πολλῶν ὑλῶν, ἵνα καταστῶσιν αὗται ἀδιαπέραστοι ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἢ διαφανεῖς ἢ πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν καιρικῶν ἐπιδράσεων ἢ χημικῶν ἐπιδράσεων. Εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν πυρείων χρησιμοποιεῖται πρὸς διαπότισιν τῶν ξυλαρίων, εἰς τὰ ἐργαστήρια χρησιμοποιεῖται πρὸς πλήρωσιν τῶν λουτρῶν παραφίνης ἢ πρὸς ἀεροστεγὲς κλείσιμον φιαλῶν ἢ συσκευῶν. Ἡ καλουμένη ὑγρὰ παραφίνη τῆς φαρμακοποιίας εἶναι ὀζοκηρίτης καθαρισθεὶς διὰ θειικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν διακρίνονται τὰ ἀκόλουθα εἴδη παραφίνης: 1) Ἡ *στερεὰ παραφίνη* (paraffinum solidum), ἥτις χρησιμεύει ὡς μᾶζα πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν εἰς ἐγχύσεις ὡς πρόθημα εἰς τὴν ρῖνα, τὸν μῦν τοῦ ὠτὸς καὶ τὸ πρόσωπον. 2) Ἡ *ὑγρὰ παραφίνη* (paraffinum liquidum) ἢ ἄλλως *παραφινέλαιον* καλουμένη. Αὕτη εἶναι ὑγρὸν ἐλαιῶδες, ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. διαλυτὸν εἰς ἄλλα ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν παρασκευὴν ἀλοιφῶν, ὡς διαλυτικὸν μέσον φαρμάκων μὴ διαλυτῶν εἰς τὸ ὕδωρ (ἰωδοφορμίου, θυμόλης κλπ.), ἀποτελεῖ δὲ ἐπίσης συστατικὸν καθαρτικῶν σκευασμάτων. 3) Ἡ *σκληρὰ παραφίνη* (paraffinum durum). Αὕτη εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν ἡμιδιαφανές, τηκόμενον εἰς 54,4—57°. Ἡ σκληρὰ παραφίνη εἶναι μεῖγμα ὑδρογονανθράκων, ληφθὲν διὰ ψύξεως τῶν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ζεόντων κλασμάτων τῆς ἀποστάξεως τοῦ πετρελαίου. Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν στερεὰν παραφίνην. 4) Ἡ *μαλακὴ παραφίνη* (paraffinum molle), ἥτις εἶναι ἄχρους ἢ κιτρινωπὴ ἡμίπηκτος διαφανὴς μᾶζα, ἄμορφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ κρυσταλλικῶς φυλλώδης. Τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα εἴδη τῆς παραφίνης δὲν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἡ καλουμένη ἀλοιφὴ παραφίνης εἶναι μεῖγμα 4 μερῶν στερεᾶς παραφίνης καὶ 1 μέρους λανολίνης. Χρησιμεύει ὡς μὴ ἐρεθίζουσα καὶ μὴ ταγγίζουσα μᾶζα πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν. Κ. Γ. Μ.

— *[Ἐμπορευμ.]* Ἡ *παραφίνη* χρησιμοποιεῖται εὐρέως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν στεατοκηρίων, τὴν κατασκευὴν τῶν πυρείων, καθὼς καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῆς παραφίνης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σημείου τήξεως αὐτῆς. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τοῦτο, τόσον μεγαλυτέρα ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τοῦ προϊόντος. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ παραφίνη τοῦ Assam εἶναι ἡ καλυτέρα, ὡς ἔχουσα σημεῖον τήξεως 60° C. Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι εἶναι ἡ μεγαλυτέρα παραγωγὸς παραφίνης χώρα, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐν αὐταῖς βιομηχανίας τοῦ πετρελαίου. Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ὑπερβαίνει τοὺς 200.000 τόννους ἐτησίως, τὰ 95 % δὲ τῶν ἐξαγωγῶν αὐτῶν πραγματοποιοῦνται ὑπὸ τῆς ἑταιρίας Standard Oil Cie. Αἱ ρωσικαὶ ἐξαγωγαὶ ἔφθανον προπολεμικῶς τοὺς 1.000 τόννους ἐτησίως. Ἡ ρωσικὴ παραφίνη ἐξάγεται μόνον ἐκ τοῦ πετρελαίου τῆς νήσου Tehleken, καθόσον τὰ ἄλλα ρωσικὰ πετρέλαια δὲν ἐμπεριέχουν σχεδὸν διόλου παραφίνην. Ἡ ἐξαγωγὴ τῆς Γαλικίας ἀνήρχετο προπολεμικῶς εἰς 62.000 τόννους ἐτησίως. Ἡ παραφίνη τοῦ λιγνίτου παράγεται κυρίως ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου προπολεμικῶς ὑπῆρχον 14 ἐργοστάσια μὲ παραγωγὴν 7.000 τόννων. Ἡ ἐκ σχίστου παραφίνη παράγεται κυρίως ἐν Σκωτίᾳ, φθάνουσα τοὺς 25.000 τόννους ἐτησίως. Εἰς τὴν Ἑλλάδα γίνονται μεγάλαι εἰσαγωγαὶ ὑπολειμμάτων ἀποστάξεως ὀρυκτῶν ἐλαίων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς παραφίνης. Ἡ περιεκτικότης τῶν προϊόντων αὐτῶν εἰς παραφίνην κυμαίνεται ἀπὸ 70—90 %. Ἡ ἐξ εἰσαγομένων ὑπολειμμάτων ὀρυκτελαίων παραγομένη ἐν Ἑλλάδι παραφίνη ἀνῆλθεν εἰς:

Χιλιόγγραμμα	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*	*Ἔτη*
450.000	12.600.000	1925
600.000	15 000 000	1927
750.000	20 250 000	1928

Τῷ 1928 τὰ ἐν Ἑλλάδι λειτουργοῦντα μικρὰ ἐργοστάσια συνεχωνεύθησαν εἰς τρία μεγάλα, οὕτω δὲ κατωρθώθη ἡ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς ἐκτόπισις τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένης παραφίνης. Αἱ εἰσαγωγαὶ παραφίνης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνῷ τῷ 1925 ἀνῆλθον εἰς 150.000 χιλιογρ., τῷ 1928 περιωρίσθησαν εἰς 2.930 χιλιογρ. μόνον. ΔΕΠ.

«Παραφοῖβος». Λουτρολογικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1879 ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἰ. Πύρλα.

παραφορὰ (ἡ)· παρεκτροπὴ ἕνεκα θυμοῦ || θυμὸς αἰφνίδιος, ἔξαψις: «ἀπάνω 'ς τὴν παραφορά του δὲν ἤξευρε τί ἔλεγε».

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. λ. *καταλογισμός*.

παράφορος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως παραφερόμενος, εὐέξαπτος, ὁρμητικός, θυμώδης: «παράφορος ἄνθρωπος» || ὁρμητικός, μανιώδης: «παράφορος ἔρως».—Ἐπίρρ. ***παραφόρως***· μανιωδῶς: «τὴν ἠγάπησε παραφόρως».

παραφορμαλδεΰδη (ἡ), ἢ ***παραφόρμιον***, ἢ ***παραφόρμη***, ἢ ***παραμυρμηκαλδεΰδη*** *[Χημ.]*. Προϊὸν πολυμερισμοῦ τῆς *φορμαλδεΰδης* (*μυρμηκαλδεΰδης*), ἀποτελοῦν στερεὰν μᾶζαν, ἥτις διαλύεται εὐκόλως εἰς τὸ ὕδωρ, παρέχουσα διάλυμα ἔχον ὅλας τὰς ἰδιότητας τοῦ συνήθους διαλύματος τῆς μυρμηκικῆς ἀλδεΰδης (φορμόλης). Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπολυμαντικόν. Σ. Γ.

παραφόρτωμα (τό)· δημοτ., ὑπερβολικὸν φόρτωμα.

παραφορτώνω· δημοτ., φορτώνω ὑπερβολικά: «παραφόρτωσες τ' ἄλογο καὶ τὸ κοψομέσιασες».

παραφουξίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Βασικὸν χρῶμα τοῦ τριφαινυλομεθανίου, χαρακτηριζόμενον χημικῶς ὡς *ὑδροχλωρικὴ παραροδανιλίνη*. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως μίγματος ἀνιλίνης καὶ π-τολουϊδίνης διὰ νιτροβενζολίου ἢ ἀρσενικοῦ ὀξέος. Ἐπίσης δύναται νὰ ληφθῇ δι' ὀξειδώσεως μίγματος ἐκ διαμινοδιφαινυλομεθανίου, ἀνιλίνης καὶ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης. Ἔχει τὰς ἰδιότητας καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς συνήθους *φουξίνης*, διαφέρουσα μόνον κατὰ τὸ ὅτι αὕτη ἔχει κάπως καθαρώτερον καὶ ὑποκυανίζοντα τόνον. Σ. Γ.

παράφραγμα (τό)· περίφραγμα, παραφραγμένος τόπος.

παραφράζω· ἐκτείνω, παρεκτείνω τὴν φράσιν, ἐκφράζω ἐκτενέστερον, σαφέστερον || συνήθως, μεταγλωττίζω μᾶλλον κατ' ἔννοιαν ἢ κατὰ λέξιν, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *μεταφράζω*.

Digitized by Google

παραφράκται (οἱ) (κοιν. *φρακτὲς*) *[Ναυτ.]*. Κινηταὶ σανίδες, αἱ ἄλλως *παραφράγματα*, τιθέμεναι ἐν τῷ κύτει παραλλήλως πρὸς τὸ διάμηκες καὶ χωρίζουσαι αὐτὸ εἰς μικροὺς διαμήκεις χώρους πρὸς ἀποφυγὴν μετατοπίσεως τοῦ φορτίου πρὸς τὴν πλευρὰν κατὰ τὰς διατοιχήσεις. Εἶναι συμπληρώματα τῶν *ἐπιφρακτῶν*. Σ. Ε. Λ.

παράφρασις (ἡ)· «τὸ φράζειν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δι' ἄλλων λέξεων» (*Ἑρμογ.*), ἡ ἐπὶ τὸ ἐκτενέστερον καὶ σαφέστερον ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος δυσλήπτου ἢ δυσαποδότου κατὰ λέξιν κειμένου, ἀποδίδουσα πιστῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου ἄνευ δεσμεύσεως τοῦ μεταφραστοῦ εἰς τὸ γράμμα τούτου (ἐκ τῆς *παρὰ* καὶ *φράζω*).

—*[Μουσ.] Παράφρασις* καλεῖται ἡ διασκευὴ ἔργου τινὸς—συνήθως μελοδράματος ἢ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ—διὰ μεμονωμένον ὄργανον (κλειδοκύμβαλον, βιολίον, πλαγίαυλον κλπ.) Αἱ διασκευαὶ αὗται ἐπὶ θεμάτων μελοδραμάτων ἢ ὀπερεττῶν καλοῦνται καὶ *φαντασίαι*, ἐνίοτε δὲ καὶ *μωσαϊκὰ* (pot-pourri). Γ. Σ.

—*[Βυζ. Δίκ.]* Βλ. λ. *Εἰσηγήσεις*.

παραφράστης (ὁ)· ὁ παραφράζων, ὁ μεταφράζων ἐλευθερώτερον χάριν σαφηνείας (ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *μεταφράστης*).

παραφραστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παράφρασιν, ὁ τῆς παραφράσεως.—Ἐπίρρ. *παραφραστικῶς*.

παραφρενία (ἡ). Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ψυχιατρικῇ, ἀπὸ τοῦ Kraepelin καὶ ἐφεξῆς, τὰ παραληρήματα μετὰ ψευδαισθησιῶν, συστηματικά, ψευδοσυστηματικὰ ἢ μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, ἅτινα ἀπολήγουσι μετά τινα ἔτη εἰς ἄνοιαν, ἤτοι τὰ παραληρήματα, εἰς ἃ οὔτε ἀρχῆθεν ἢ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν ἔχομεν ἄνοιαν, ὡς συμβαίνει μὲ τὰς παρανοϊκὰς μορφὰς τῆς πρωτογόνου ἀνοίας (démence paranoïde), οὔτε διατήρησιν τῆς διανοίας μέχρι καὶ τοῦ γήρατος, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ παραληρήματα παρερμηνειῶν καὶ διαδικασίας, τὰ ὁποῖα καλοῦνται καὶ παράνοιαι. Ὁμοίως, εἰς τὰς παραφρενίας δέον νὰ περιλαμβάνωμεν καὶ σειρὰν παραληρημάτων ἐπὶ χαρακτῆρος μεικτοῦ (=παρανοϊκοῦ ἢ μεγαλομανικοῦ κττ.+σχιζοφρενικοῦ), εἰς ἃ δηλονότι δὲν ὑπάρχει ἀντίδρασις ἀνάλογος τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἀποτελοῦσι ταῦτα εἶδος ἀπασχολήσεων τῆς σχιζοφρενίας, βαθμηδὸν ἐσωτερικευόμενα καὶ ἀπολήγοντα εἰς σχιζοφρενίαν· τοιαῦτα, ἰδίως, εἶναι τὰ ἐρωτικὰ παραληρήματα καὶ τὰ μεγαλείων. Διαφέρουσιν ὅμως ταῦτα ὅλων τῶν ἄλλων παραφρενικῶν, διότι δὲν ἄγουσιν εἰς πραγματικὴν ἐξασθένησιν διανοητικήν, ἀλλ' εἰς σχιζοφρενίαν, ἥτις φαινομενικῶς δύναται νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς ἄνοια. Ἡ εἰς σχιζοφρενίαν ἀπόληξις ὀφείλεται εἰς τὸν ναρκισσικὸν χαρακτῆρα, ἐξ οὗ ἡ αὐτοσυγκέντρωσις καὶ ὀνειροπόλησις, ἢ καὶ τελεία ἐσωτερίκευσις (σχιζοφρενία). Ἡ ἀπόληξις δὲ εἰς ἄνοιαν τῶν κυρίως καλουμένων παραφρενιῶν ὀφείλεται καὶ εἶναι ταχεῖα λόγῳ τῶν ψευδαισθησιῶν τῆς ἀκοῆς. Αὗται δὲ διαταράσσουσι τὴν διάνοιαν πλήρως, λόγῳ τῆς σχέσεως τῆς ὁμιλίας πρὸς αὐτήν. Συνηθέστερος τύπος αὐτῶν εἶναι τὸ παραλήρημα τοῦ Lassegue (μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως παραλήρημα). Πρὸς τὰς παραφρενίας δυνατὸν νὰ συγχυσθῶσι παραληρήματα ἐκφυλογενῆ, ἐπὶ κατωτέρας διανοίας ἀτόμων ἀναπτυσσόμενα καὶ ταχέως ἐπιφέροντα αὔξησιν τῆς διανοητικῆς ἐξασθενήσεως. Τ. Α. Ζ.

παραφρόνησις, *—εως* (ἡ)· παραφροσύνη.

παραφρονῶ (*—έω*)· γίνομαι παράφρων, ἐξίσταμαι τοῦ νοῦ, χάνω τὰ λογικά μου, τρελλαίνομαι: «παρεφρόνησεν ὑπὸ λύπης».

παραφροσύνη (ἡ)· ἀπώλεια τῆς φρονήσεως, ἔκστασις νοῦ, τρέλλα· || λόγος ἢ πρᾶξις ἀσύνετος, ἄφρων: «αὐτὸ ποῦ ἔκαμες εἶναι παραφροσύνη».

—*[Ψυχιατρ.] Παραφροσύνη* καλεῖται πᾶσα ψυχικὴ πάθησις. Ἰσοδυναμεῖ δὲ ὁ ὅρος οὗτος πρὸς τούς: *ψυχοπάθεια* ἢ *φρενῖτις*, οἵτινες εὕρηνται ἐν κοινοτάτῃ χρήσει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἡ λέξις παραφροσύνη δὲν σημαίνει πάντοτε ἔλλειψιν ἢ ἀπώλειαν τοῦ λογικοῦ, διότι ὑπάρχουσι παράφρονες λογικευόμενοι. Ὡς ἐκ τούτου καθίσταται δυσχερὲς ἐνίοτε νὰ καθορίσῃ τις περὶ ἑνὸς ἀτόμου ἂν εἶναι παράφρον, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον μεταξὺ παραφροσύνης καὶ ἐχεφροσύνης δὲν ὑπάρχουσι σαφῆ ὅρια, ἀλλὰ συνεχὴς μετάβασις. Κυρίως ὁ παράφρων χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν ἀντιδράσεων ἃς παρουσιάζει, διότι αὗται ὁμοῦ μὲ τὰς σκέψεις του ἀποτελοῦσι τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Συνήθως ἀρκοῦσι τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἵνα χαρακτηρισθῇ ὡς παράφρων, ἐκτὸς τῶν λογικευομένων, εἰς οὓς ὁ χαρακτηρισμὸς γίνεται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐκδηλώσεων τῆς διανοίας καὶ τῆς παραβολῆς ταύτης πρὸς τὴν κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον τοιαύτην. Ἔπειτα δὲ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν λεγομένων καὶ τῆς πραγματικότητος, ἡ ἐλάττωσις τῆς διανοίας καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπικοινωνίας, ὅταν ὁ πάσχων δὲν ὁμιλῇ, εἶναι οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες δι' ὧν διακρίνεται ὁ φρενοπαθής. Ἀλλὰ καὶ τῶν λεγομένων αὐτοῦ ὁ χαρακτηρισμὸς ὡς ἰδεῶν παραληρητικῶν, ἐξ ὧν κρίνεταί τις ὡς φρενοπαθής, εἶναι δυσχερὴς (βλ. λ. *παραληρητικὴ* ἰδέα). Καθόλου, τὸν παράφρονα χαρακτηρίζουν ἡ μεταβολὴ τῆς συμπεριφορᾶς, τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὑπερβολικὴ καὶ δυσανάλογος, ἤ, ἀντιστρόφως, ἡ ἔλλειψις ἀναλόγου ἀντιδράσεως αὐτοῦ καὶ ἡ καταπλήσσουσα ἀνομοιότης αὐτοῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Τ. Α. Ζ.

—*[Ἀστικ. Δίκ.]* Ἡ *παραφροσύνη* ἀποκλείει τὴν ἱκανότητα τοῦ βούλεσθαι παρὰ τῷ πράττοντι. Ὅθεν οἱ παράφρονες, μαινόμενοι ἢ φρενοβλαβεῖς, εἰσὶν ἀνίκανοι πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων. Τούτων ἕνεκεν, κατὰ τὸ ἄρθρον 115 τοῦ περὶ ἀνηλίκων ἐπιτροπείας κλπ. νόμου «ἕνεκα παραφροσύνης ἢ μανίας, καὶ ἐὰν ὑπάρχωσι διαλείμματα ἐχεφροσύνης, δύνανται νὰ ζητήσωσι τὴν ἀπαγόρευσιν οἱ συγγενεῖς...» Οἱ παράφρονες ἐπίσης κηρύσσονται ὑπὸ τῶν νόμων ἀνίκανοι πρὸς ἐπιτροπείαν καὶ πρὸς σύνταξιν διαθήκης.

—*[Ποιν. Δικ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 86 τοῦ ποινικοῦ νόμου, πρᾶξίς τις δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐξετέλεσαν ταύτην, ἐν ᾧ δὲν ἦσαν κύριοι τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Εἰς τὴν τάξιν δὲ τούτων ἀνήκουσιν ὅσοι πάσχουσιν ἀπὸ μανίαν, καθολικὴν ἢ μερικὴν παραφροσύνην. Ἀλλ' ὅταν ἡ παραφροσύνη ἐμφανίζεται ἐκ διαλειμμάτων καὶ καθ' ὑποτροπήν, ἡ κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς ἐχεφροσύνης ἐκτελεσθεῖσα κολάσιμος πρᾶξις ὑπὸ τοῦ νοσοῦντος δὲν θεωρεῖται, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ νόμου, ὡς ἀκαταλόγιστος.

παράφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παθὼν τὰς φρένας, ὁ ἀπολέσας τὴν φρόνησιν, τὸν ὀρθὸν νοῦν, τρελλός· || καθόλου, ἀσύνετος, ἄφρων: «παράφρων προσπάθεια».

—**Παραφρόνων** *ἑορτὴ* (festum stultorum). Ἀπόλειμμα ἐν τῇ Δύσει τῶν θεανδρικῶν λεγομένων μυστηρίων ἢ τῶν ἐν τοῖς ναοῖς διεξαγομένων, μὲ ὑποθέσεις ἐκ τῆς Βίβλου, θεατρικῶν παραστάσεων. Συγχέεται αὕτη πρὸς τὴν ἑορτὴν τῶν ὄνων (asinorum), καθ' ἣν ἀνεπαρίστατο ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγὴ τῆς Θεοτόκου ἐπὶ ὄνου ἢ ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ ἐν Βηθλεὲμ ἐν τῇ φάτνῃ τῶν ὄνων. Μολονότι ἀμφότεραι αὗται διεξήγοντο ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμερομηνίας, ἤτοι κατὰ τὰς τρεῖς ἐπακολουθούσας ταῖς ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων ἡμέρας, τῆς ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἀποτελοῦσι πιθανώτατα διακρινομένας ἀπ' ἀλλήλων ἑορτάς. Διότι κατὰ μὲν τὴν ἑορτὴν τῶν ὄνων, ἐκλεγομένης μιᾶς κόρης, ἥτις μετὰ νηπίου τινὸς εἰς τὰς ἀγκάλας ὑπεδύετο τὸ πρόσωπον τῆς Παρθένου, ὡδήγουν ταύτην ἐπὶ ὄνου εἰς τὸν ναὸν εἰσάγοντες καὶ τὸν ὄνον ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, καὶ ἐπηκολούθει ἔπειτα ἀντιφωνικῶς ἡ ἀκολουθία κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Du Gange παρατιθέμενον τυπικὸν ἐν τῷ λατινικῷ του γλωσσαρίῳ (ἐν λ. Festum). Κατὰ τὴν ἑορτὴν ὅμως τῶν παραφρόνων ἐγίνετο ἀσεβὴς βεβήλωσις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ χρ στιανικοῦ θυσιαστηρίου. Οὕτω κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Millin (Monuments inédits t. II p. 345) παρεχομένην περιγραφήν, νεαρὸς κληρικὸς ἐξελέγετο φέρων τὸν τίτλον episcopus stultorum (ἐνίοτε καὶ πάπας) καὶ κατελάμβανεν οὗτος τὸν ἐν τῷ ναῷ θρόνον τοῦ ἐπισκόπου περιβεβλημένος πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια πλὴν τῆς μίτρας. Οἱ ἱερεῖς, βεβαμμένοι καὶ μετημφιεσμένοι καὶ ἐνδεδυμένοι κατὰ τὸν πλέον τρελλὸν τρόπον, ἐχόρευον εἰσερχόμενοι εἰς τὰς ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι καθέδρας των καὶ ἔψαλλον ἐκεῖ ᾄσματα ἄσεμνα, οἱ διάκονοι δὲ καὶ οἱ ὑποδιάκονοι ἔτρωγον ἁλίπαστα (κατὰ προτίμησιν λουκάνικα) ἐπ' αὐτῶν τῶν βωμῶν, πρὸ τοῦ ἱερουργοῦντος ἱερέως, ἐπὶ πλέον δ' ἔπαιζον ὑπὸ τὰ ὄμματά του παιγνιόχαρτα καὶ κύβους καὶ ἔκαιον εἰς τὰ θυμιατήρια παλαιὰ ὑποδήματα. Ἀκολούθως ὡδηγοῦντο ἐφ' ἅρματος διὰ τῶν ὁδῶν κάμνοντες χειρονομίας αἰσχράς. Κατὰ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης διακωμῳδήσεως τῶν ἱερῶν ἐξανέστησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς πολλοὶ (ὁ ἐπίσκοπος Παρισίων Maurice τῷ 1196, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Sens ὁ Odon τῷ 1265, πλεῖστοι ἐπίσκοποι καὶ θεολόγοι ἐν Παρισίοις τῷ 1444, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κάρολος Ζ' τῷ 1445), πλὴν εἰς μάτην, διότι ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐπανελήφθη ἐν Sens μὲν καὶ κατὰ τὰ 1514 καὶ 1517, εἴς τινας δ' ἄλλας γαλλικὰς ἐπαρχίας καὶ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁπότε καὶ κατηργήθη ὁριστικῶς. Ὁ M. F. Bourquelot ἐδημοσίευσεν ἐν Sens τῷ 1856 κατὰ χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τῆς πόλεως ταύτης τὴν περίφημον: Office de la fête des fous de Sens, ἀποδιδομένην εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Corbeil. Π. Ν. Τ.

παραφυάς, *—άδος* (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *παραπούλλι*) ὁ νεαρὸς βλαστός, ὅστις ἀναφαίνεται παρὰ τὸ μητρικὸν φυτὸν καὶ ἀπ' εὐθείας συνδέεται μετὰ τοῦ ὑπογείου κορμοῦ ἢ τῶν ριζῶν καὶ εἶναι ἱκανός, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, ν' ἀποτελέσῃ ἴδιον, αὐθύπαρκτον φυτόν. Τὰς παραφυάδας χρησιμοποιοῦσι διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν πλείστων φυτῶν, ἅτινα δυσκόλως κατ' ἄλλον τρόπον πολλαπλασιάζονται. Διὰ παραφυάδων πολλαπλασιάζονται ἡ ἐλαία, ἡ ροδῆ, ἡ χαμαικέρασος κτλ. Αἱ παραφυάδες αἱ ὁποῖαι δὲν χρησιμοποιοῦνται διὰ πολλαπλασιασμὸν φυτοῦ τινος πρέπει νὰ ἀποκόπτωνται, διότι ἐπιβραδύνουσι τὴν κανονικὴν αὔξησίν του. Δ. Ν. Π.

παραφύλαξ (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ φύλαξ, ὁ φρουρὸς ἐν γένει ἢ ὁ βοηθὸς τοῦ φύλακος. Ἰδιαιτέρως, ἐπὶ Ἀτταλιδῶν ἐν Περγάμῳ, ἐπὶ Λαγιδῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους εἰς πλείστας ἀσιατικὰς πόλεις (Ἀφροδισιάς, Ἔφεσος, Καρύανδα, Κολοσσαί, Μαγνησία ἐπὶ Μαιάνδρῳ, Σεβαστόπολις, Τράλλεις κ. ἄ.), ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκ τῶν *παραφυλακιτῶν* ἀποτελουμένης φρουρᾶς (*παραφυλακῆς*), ἄλλως καλούμενος καὶ *ἀρχιπαραφύλαξ*. Π. Ν. Π.

—**παραφύλαξ** ***Ἀβύδου*** *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ ἐν Ἀβύδῳ (τοῦ Ἑλλησπόντου) ἐγκατεστημένος ἄρχων, ἐπιπεφορτισμένος τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ λιμενικῆς καὶ τελωνειακῆς ὑπηρεσίας. Κύριον ἔργον αὐτοῦ ἦτο ὁ ἔλεγχος τῶν εἰσπλεόντων καὶ ἐκπλεόντων πλοίων καὶ τῶν ἐπιβατῶν αὐτῶν, ἡ εἴσπραξις τῶν κεκανονισμένων τελῶν, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς μεταφορᾶς ὅπλων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐξαγωγῆς τῶν λεγομένων ἀπηγορευμένων εἰδῶν (ὅπλων κλπ.), καὶ κυρίως τῶν πολυτελῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ἅτινα προωρίζοντο μόνον διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἀνωτάτους ἄρχοντας τοῦ Βυζαντίου. Ὁ παραφύλαξ τῆς Ἀβύδου ἐλέγετο κοινῶς καὶ *Ἀβυδικὸς* ἢ *Ἀβυδιτικός*, τὸν τίτλον δὲ τοῦτον ἔφερε καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ λιμενικὸς καὶ τελωνειακὸς ἄρχων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σῳζομένων σφραγίδων αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

παραφύλαξις, *—εως* (ἡ)· τὸ παραφυλάττειν, ἡ κρυφία παρακολούθησις.

παραφυλάττω· παρακολουθῶ τινα κρυφίως, ἐπιτηρῶ μακρόθεν· || ἐνεδρεύω, παραμονεύω.

παράφυλλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἡ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ φύλλου μικρὰ πρασίνη καὶ φυλλοειδὴς ἀπόφυσις. Τὰ παράφυλλα ἀναφαίνονται ἐπὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ κλάδου, ἐλεύθερα κατὰ τὴν βάσιν των ἢ μετ' ἀλλήλων συναπτόμενα ἢ ἀποτελοῦσι διακλάδωσιν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ φύλλου. Τὰ παράφυλλα εἶναι ἔμμονα εἰς πλεῖστα φυτά, ὡς εἰς τὸ ἴον, ροδῆν, τριφύλλιον, πῖσον, ἀφάκαν κ.ἄ., καὶ εὔπτωτα εἰς τὰ περισσότερα δασικὰ δένδρα, ὡς εἰς τὴν καστανέαν, τὴν φηγὸν κτλ. Δ. Ν. Π.

παραφύσιν· ἐπίρρ. ἀντὶ *παρὰ φύσιν* (βλ. *φύσις*), δημοτ. *παραφύσι*· ὑπερβολικά, ὑπὲρ τὸ συνήθες: «εἶναι παραφύσι φαγᾶς».

παράφυσις (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἡ ἄγονος νηματοειδὴς ἀπόφυσις τοῦ μυκηλίου διαφόρων κρυπτογαμικῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν μυκήτων καὶ τῶν λειχήνων. Δ. Ν. Π.

παραφφίνη (ἡ)· βλ. *παραφίνη*.

παραφωνῶ (*—έω*)· φωνῶ παρὰ τὸν μουσικὸν τόνον, κάμνω παραφωνίαν.

παραφωνία (ἡ)· φωνὴ ἔκτροπος, μουσικὴ ἀσυμφωνία· || μετφ., ἀσυμφωνία.

—*[Μουσ.] Παραφωνία* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ ἐκαλεῖτο ἡ συνηχοῦσα φωνή, ὡς καὶ τὰ σύμφωνα διαστήματα τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης, μὲ τοὺς ἀναδιπλασιασμούς των εἰς τὴν ὀγδόην, ἐνδεκάτην καὶ δωδεκάτην. Ἀντίθετος ὅρος πρὸς τὴν παραφωνίαν ἦτο ἡ *ἀντιφωνία*, ἥτις ἐσήμαινε συνήχησιν εἰς τὴν ὀγδόην ἢ τὴν διπλῆν ὀγδόην. Σήμερον καλοῦμεν παραφωνίαν τὴν *διαφωνίαν* ἢ *κακοφωνίαν*. Γ. Σ.

παραφωσώνια (τὰ) (κοιν. *κουρτελάτσες τῶν παπαφίγκων* ἢ *κουρτελατσίνια*). Τὰ παρίστια τοῦ φώσωνος καὶ τοῦ φωσωνίου. Ἡ φωσωνὶς ὅμως, ὅταν ὑπάρχῃ τοιαύτη, οὐδέποτε φέρει παραφωσώνιον. Σ. Ε. Λ.

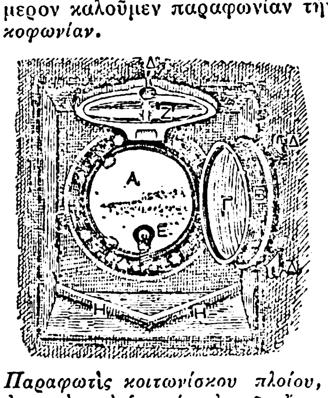

Παραφωτὶς κοιτωνίσκου πλοίου, ἀνοικτὴ καὶ ὁρωμένη ἐκ τῶν ἔσω.
[Α=ἄνοιγμα, Β=γιγγλυμωτὸν πλαίσιον ἐξ ὀρειχάλκου, Γ=κρυσταλλοπίναξ, Δ=ὠτία διὰ τὸ ὑδατοσταγὲς κλείσιμον, τῇ βοηθείᾳ συσφιγκτικῶν κοχλιῶν. Ε, Ζ=περίστρεπτος καλύπτρα πρὸς μεγαλυτέραν ἐξασφάλισιν στεγανότητος καὶ πρὸς παρεμπόδισιν εἰσελεύσεως τοῦ φωτός.]

παραφωτίς, *—ίδος* (ἡ) (κοιν. *φινέστρα* καὶ *φινεστρίνι* καὶ *γιαλὶ τῆς μπάντας*) *[Ναυτ.]*. Ἕκαστον τῶν κυκλικῶν ἀνοιγμάτων τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς ἀερισμὸν τῶν ὑποφραγμάτων καὶ τῶν θαλαμίσκων τῶν πλοίων. Ὅταν εἶναι φόβος εἰσροῆς ὕδατος, κλείονται τὰ ἀνοίγματα ταῦτα, ἐκ

Digitized by Google

τῶν ἔσω, διὰ φακοειδοῦς ὑέλου, ἣν πλαισιοῖ γιγγλυμωτὴ ἐξ ὀρειχάλκου στεφάνη, ἥτις, ἔχουσα κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς ἐγκαθίσεώς της ταινίαν ἐξ ἐλαστικοῦ, ἐξασφαλίζει τὸ ὑδατοστεγὲς τῆς παραφωτίδος τῇ βοηθείᾳ πιεστικῶν κοχλιῶν. Εἰς τὰ ἰταλικὰ ἐπιβατηγὰ τὸ ἄνοιγμα δὲν γίνεται ἐκ τοῦ πλαγίου ἀλλὰ περὶ κατακόρυφον διάμετρον, ὁπότε τὸ ἡμικύκλιον τοῦ φακοῦ ἐξερχόμενον τῆς πλευρᾶς χρησιμεύει καὶ ὡς ἀνεμοδόχος. Παραφωτίδες ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰς κλεισιάδας ἢ τὰς ἄνω δικλεῖδας τῶν θυρίδων (κοιν. *φεγγῖται*) διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν πυροβολείων, ὅταν αἱ θυρίδες εἶναι κεκλεισμέναι· ὁ κρύσταλλος ὅμως αὐτῶν εἶναι μονίμως στερεωμένος, μὴ ἀνοίγων διὰ τὸν ἀερισμόν. Σ. Ε. Λ.

παραχαλινὶς (ἡ). Ἡ ὑγρὰ στομὶς (ἐκ δύο συνηρθρωμένων τεμαχίων) τοῦ χαλινοῦ, ἡ ἐνεργοῦσα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἵππου. Ν. Θ. Κ.

παραχαράκτης (ὁ)· ὁ χαράσσων ψευδῶς, ὁ μιμούμενος χάραγμα ἐπὶ ἀπάτῃ, ἰδίᾳ ἐπὶ νομισμάτων, κιβδηλοποιός.

παραχάραξις,—*εως* (ἡ)· ἡ ψευδὴς χάραξις, ἀπομίμησις χαράγματος ἐπὶ ἀπάτῃ· || ἐπὶ νομισμάτων, κατασκευὴ ψευδῶν νομισμάτων.

—*[Ποιν. Δικ.]* Περὶ τῆς *παραχαράξεως* ἰσχύει ὁ νόμος 5016 ἀπὸ 6/13 Ἰουνίου 1931 «Περὶ κυρώσεως τῆς ἐν Γενεύῃ ὑπογραφείσης τὴν 20 Ἀπριλίου 1929 διεθνοῦς συμβάσεως περὶ λήψεως τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς καταστολὴν τῆς παραχαράξεως καὶ κιβδηλείας καὶ καθιερώσεως τῶν εἰς τὰ περὶ τὸ νόμισμα ἐγκλήματα ἐπιβαλλομένων ποινῶν». Αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου (ἄρθρ. 234—246) ἰσχύουν μόνον ἐφόσον δὲν ἀντιβαίνουν πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ εἰρημένου νεωτέρου νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου 5016, ὁ παραποιῶν ἢ νοθεύων ἑλληνικὸν ἢ ξένον μεταλλικὸν νόμισμα ἢ χαρτονόμισμα ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως θέσῃ τοῦτο εἰς κυκλοφορίαν ὡς γνήσιον, ὡς καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προμηθευόμενος τοιοῦτον νόμισμα, τιμωρεῖται διὰ καθείρξεως καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 10.000 δραχμῶν, εἰς ἰδίας δὲ ἐλαφρὰς περιπτώσεις διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν καὶ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 5.000 δραχμῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ὁ ἐκ προθέσεως θέτων εἰς κυκλοφορίαν παραχαραγμένον νόμισμα ὡς γνήσιον τιμωρεῖται διὰ καθείρξεως καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 10.000 δραχμῶν, εἰς ἰδίας δὲ ἐλαφρὸς περιπτώσεις διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν καὶ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 5.000 δραχμῶν. Ἐὰν ὅμως ὁ ὑπαίτιος ἢ ὁ ἀντιπρόσωπός του εἶχε δεχθῇ τὸ νόμισμα τοῦτο ὡς γνήσιον, ἐπιβάλλεται, φυλάκισις μέχρις 6 μηνῶν ἢ χρηματικὴ ποινὴ μέχρι 1.000 δραχμῶν. Ἡ αὐτὴ ποινὴ ἐπιβάλλεται, ἂν ὁ ὑπαίτιος ἐνήργησε κατ' ἐντολὴν τοῦ εἰς ὃν ἐδόθη τὸ νόμισμα ὡς γνήσιον, ὅταν πρὸς τὸν ἐντολέα τοῦτον τελῇ ἐν σχέσει ἐξαρτήσεως ἢ ἐνδιαιτᾶται μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ὁ πρὸς τὸν σκοπὸν διαπράξεως παραχαράξεως κατασκευάζων ἢ ὁπωσδήποτε προμηθευόμενος οἱαδήποτε χρήσιμα πρὸς τοῦτο μέσα, σκεύη ἢ ἐργαλεῖα, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι δύο ἐτῶν καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 5.000 δραχμῶν. Ἀπαλλάσσεται πάσης ποινῆς ὁ ἐλευθέρᾳ θελήσει καταστρέφων τὰ αὐτόθι ἀναφερόμενα ἀντικείμενα πρὸ πάσης χρήσεως αὐτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 9 τὰ παρακεχαραγμένα νομίσματα δημεύονται. Κατὰ τὸ ἄρθρον 10 πρὸς τὸ χαρτονόμισμα ἐξομοιοῦνται τραπεζογραμμάτια, ὁμολογίαι περιέχουσαι ὑπόσχεσιν πληρωμῆς ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, μετοχαί, προσωρινοὶ τίτλοι τοιούτων, τοκομερίδια, μερισματαποδείξεις ἢ ἀποδείξεις ἀνανεώσεως τοιούτων, ἐφόσον οἱ τίτλοι οὗτοι εἶναι εἰς τὸν κομιστὴν καὶ ἐξεδόθησαν ὑπό τινος δικαιουμένου εἰς ἔκδοσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ νόμου 4581 τῆς 28/30 Ἀπριλίου 1930, ὅστις μεταχειρισθῇ παραπεποιημένον ἢ πλαστὸν γραμματόσημον ἢ τηλεγραφόσημον ἢ διεθνῆ ταχυδρομικὰ δελτία ταυτότητος ἢ διεθνῆ ταχυδρομικὰ ἔνσημα ἀπαντήσεως ἢ ποιήσηται ἐν γένει ἀπατηλὴν χρῆσιν αὐτῶν τιμωρεῖται μὲ χρηματικὴν ποινὴν δραχμῶν 500 μέχρι 5.000, ἐφαρμοζομένου ἐν ὑποτροπῇ τοῦ ἄρθρου 111 ποινικοῦ νόμου. Ὁ παραβάτης, ἂν εἶναι συγχρόνως δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης, ἀπολύεται προσέτι τῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 15 τοῦ αὐτοῦ νόμου, ὁ κατασκευάζων κίβδηλα γραμματόσημα καὶ λοιπὰ ταχυδρομικὰ ἔνσημα ἢ διεθνῆ ἔνσημα ἀπαντήσεως ἢ διεθνῆ ταχυδρομικὰ δελτία ταυτότητος εἴτε ἐκ τῶν ἐν χρήσει ὡς ἄνω ἐνσήμων δελτίων ἢ τῶν τεθέντων ἐκτὸς κυκλοφορίας, ἢ παραποιῶν αὐτὰ δι' ἐπισημάνσεως ἢ διὰ διατρήσεως ἢ τιθέμενος τοιαῦτα εἰς κυκλοφορίαν, τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 235 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 238—245 τοῦ αὐτοῦ νόμου εἰς τοὺς ἄνευ ἀδείας κατασκευάζοντας ἢ χαράσσοντας πλάκας πρὸς ἐκτύπωσιν ἐνσήμων ἢ δελτίων καὶ εἰς τοὺς συμπράττοντας εἰς τὴν παραποίησιν ἢ διάδοσιν τοῦ νόθου ἐνσήμου ἢ δελτίου. Ὁ κατασκευάζων ἀθεμίτως ἢ τιθεὶς εἰς κυκλοφορίαν ἢ μεταπωλῶν ὡς γνήσια ταχυδρομικὰ ἔνσημα ὅμοια πρὸς τὰ ἐν χρήσει ἢ τὰ τεθέντα ἐκτὸς κυκλοφορίας παρὰ τῆς ταχυδρομικαῖς ὑπηρεσίαις ταῖς μετεχούσαις τοῦ παγκοσμίου ταχυδρομικοῦ συνδέσμου ἢ κατασκευάζων ἄνευ ἀδείας πλάκας πρὸς ἐκτύπωσιν αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ ἐν γένει συμπράττων εἰς τὴν παραποίησιν ἢ διάδοσιν αὐτῶν, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν μέχρι τριῶν ἐτῶν. Μεγάλη καὶ ἀπατῶσα ὁμοιότης τοῦ παραποιουμένου ταχυδρομικοῦ ἐνσήμου πρὸς τὰ γνήσια θεωρεῖται ὡς ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις. Τὰ ἐργαλεῖα, αἱ πλάκες καὶ τὰ παραποιημένα ταχυδρομικὰ ἔνσημα κατάσχονται καὶ ἐξαφανίζονται. Κατὰ τὸ ἄρθρον 60 τοῦ νόμου 4765 τῆς 13/15 Μαΐου 1930 «Περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου», ἡ παραποίησις καὶ ἐν γένει ἡ ἀλλοίωσις ἢ παραχάραξις φύλλων σφραγιστοῦ χάρτου ἢ κινητοῦ ἐπισήματος ἢ παντὸς ἄλλου ἐνσήμου ἢ γραμματίου ὑπερβάλλοντος τέλους χαρτοσήμου καὶ ἡ χρησιμοποίησις, ἡ κυκλοφορία ἢ πώλησις καὶ ἡ ἁπλῆ κατοχὴ τούτων τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 235 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐφαρμόζονται δὲ ἀναλόγως καὶ τὰ ἄρθρα 238—246 τοῦ αὐτοῦ νόμου εἰς τοὺς κατασκευάζοντας ἢ κατέχοντας σφραγιστῆρας ἢ ἄλλα ὄργανα καὶ μηχανήματα κατάλληλα διὰ τὴν παραποίησιν καὶ εἰς τοὺς συμπράττοντας εἰς τὴν παραποίησιν ἢ τὴν διάδοσιν τοῦ πλαστοῦ χαρτοσήμου ἢ παντὸς ἄλλου ἐνσήμου.
Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

παραχαράσσω, καὶ —*ττω*· χαράττω ψευδῶς, ἀπομιμοῦμαι χάραγμα ἐπὶ ἀπάτῃ, ἰδίᾳ ἐπὶ νομισμάτων, κατασκευάζω κίβδηλα νομίσματα.

παραχειμάζω· διέρχομαι τὸν χειμῶνα εἴς τινα τόπον, ξεχειμωνιάζω, διαχειμάζω.

παραχείμασις, —*εως* (ἡ)· τὸ παραχειμάζειν, ξεχειμώνιασμα.

παραχειμαστικός,—*ή,—όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς παραχείμασιν.

Παραχειμώνας, *Νικόλαος Ζ.* Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορᾷ τοῦ Πηλίου τῷ 1870. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καλλιεργῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν βάμβακα, τὸν ἀπέστειλε μετὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν εἰς Γαλλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς γεωπονίας. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐπανελθὼν πλησίον τοῦ πατρός, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ διὰ μακρῶν πειραμάτων πλείστας καὶ σπουδαίας παραλλαγὰς τοῦ αἰγυπτιακοῦ βάμβακος, γνωστὰς ἐν τῇ χώρᾳ ὡς *Ζαγορά, Πήλιον, Νουμπάρι, Φουάτι*, εἰς ἃς προσέθεσε καὶ ὁ πατήρ του τὸ φερώνυμον *ζαφείρι* καὶ *ἀμπάσι*, ὁ δὲ θεῖός του *Ἀντώνιος* τὴν παραλλαγὴν *ἀσσίλι*. Τ. Ε. Ε.

παραχειρίζω (κοιν. *χέρι-παρὰ-χέρι*). Ἕλκω σχοινίον «παρὰ χεῖρα»· οὐχὶ δηλαδὴ προχωρῶν βάδην, ἀλλ' ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ μεταλλάσσων τὰς θέσεις ἐξ ὑπαμοιβῆς. Σ. Ε. Λ.

Παραχελωῖτις *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ περιφέρεια τῶν ἐπαρχιῶν Μεσολογγίου καὶ Ξηρομέρου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῴου, σχηματισθεῖσα ἐκ προσχώσεων αὐτοῦ. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἡ θάλασσα κατέκλυζε τὴν περιφέρειαν ταύτην, ὅπως καὶ ὅλην τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ πεδιάδα Μεσολογγίου, φθάνουσα εἰς τὸ ὕψος τοῦ Κάστρου τῆς Κυρᾶ-Εἰρήνης, ὅπου σῴζονται τὰ σημεῖα ὅπου προσεδένοντο τὰ πλοῖα. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὑπῆρχόν τινες τῶν Ἐχινάδων νήσων, αἱ ὁποῖαι μὲ τὰς προσχώσεις ἐξηφανίσθησαν. Ἡ Παραχελωῖτις εἶναι κατάφυτος ἤδη καὶ παρ' αὐτὴν εἶναι ἐκτισμένα τὰ χωρία *Νεοχώριον, Γουριά, Ποδολοβίτσα, Μάστρου, Κατοχή*. Χ. Γ. Ε.

— **Παραχελωΐτιδος, *τέως δῆμος*** —*[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε τὴν ἐπαρχίαν Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας δήμων (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ'), ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν χωρίων *Γουργιᾶς* καὶ *Νεοχωρίου*.

Παράχινο-Ποντούμπγιε *[Γεωγρ.]*. Βιομηχανικὴ πολίχνη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ῥωσικῆς Πετρουπόλεως. Κάτ. 6.384. Γ. Ι. Β.

παραχλωροφαινόλη (ἡ), ἢ ***παραχλωροφαινόλιον*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *χλωροφαινόλαι*.

παραχνούδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἴς τινα μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἐπιλόβιον*.

Παραχοάθρας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ΝΑ. προέκτασις τοῦ ὄρους Ζάγρου, χωρίζουσα τὴν Μηδίαν ἀπὸ τῆς Σουσιανῆς. Σήμερον καλεῖται ὀροσειρὰ τοῦ Khousistan ἢ Faristan. Α. Θ. Σ.

παραχοπεΐτης (ὁ) (Parahopeit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ψευδαργύρου. Ὁ χημικὸς αὐτοῦ τύπος εἶναι $Zn_3 P_2O_8 . 4 H_2O$, ἤτοι ὅμοιος πρὸς τὸν χημικὸν τύπον τοῦ *χοπεΐτου*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει ὡς πρὸς τὴν κρυσταλλικὴν συμμετρίαν. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν ΒΔ. Rhodesia. Γ. Β.

παραχορδὴ (ἡ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ διὰ τῶν φθορικῶν τῶν ἤχων σημείων γινομένη μεταβολὴ ἔν τινι ᾄσματι. Συνίσταται δ' αὕτη εἰς μετάβασιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου δι' ἑτέρας φθορᾶς εἰς ἕτερον γένος, σύστημα ἢ ἦχον, τηρουμένων τῶν τονιαίων διαστημάτων, ἅτινα ἀπαιτεῖ ἡ τεθεῖσα φθορά. Διὰ τῆς παραχορδῆς προξενεῖται ποικιλία καὶ τερπνότης, ἀποφεύγεται δὲ οὕτω τὸ μονότονον. Ἐν τῇ παραχορδῇ τὰ ἄκρα τοῦ τετραχόρδου δὲν συμπίπτουσι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν φθόγγον ἐφ' οὗ ἐτέθη ἡ φθορά, πρὸς τὰ τοῦ ἀρχικοῦ τοῦ ᾄσματος ἤχου, ἀλλὰ καταστρέφονται. Ἀντιθέτως ὅμως ἐν τῇ καλουμένῃ μεταθέσει ταῦτα συμπίπτουσι πρὸς τὰ τοῦ ἀρχικοῦ ἤχου. Παράδειγμα: α') παραχορδῆς: ἐὰν ἐπὶ τοῦ χρωματικοῦ τοῦ β' ἤχου φθόγγου Βου (=mi), τεθῇ ἡ διατονικὴ τοῦ φθόγγου Κε (=la) φθορά. β') Μεταθέσεως: ἐὰν ἐπὶ τοῦ διατονικοῦ φθόγγου Δι (=sol) τεθῇ ἡ τοῦ διατονικοῦ φθόγγου Πα (=re) φθορά. Ν. Α. Χ.

παράχορδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κακῶς κουρδισμένος, σφαλερός, ἀσυμβίβαστος κοιν. *ξεκούρδιστος*· || ὁ ἦχος ὁ παραγόμενος οὐχὶ ἐκ τῆς χορδῆς, ἥτις πρέπει νὰ κρουσθῇ, ἀλλ' ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν καὶ κατὰ συνέπειαν παράφωνος ἢ παράτονος. Γ. Σ.

παραχορήγημα (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ, ὁ ῥόλος δευτερεύοντος χοροῦ ἀποχωροῦντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ὅταν ἡ παρουσία του καθίσταται περιττή. Τοιοῦτοι χοροὶ εἶναι ἐκ τῶν γνωστῶν δραμάτων, ἐν μὲν τῇ κωμῳδίᾳ τὰ τέκνα τοῦ τρυγαίου, οἱ βάτραχοι καὶ ὁ χορὸς τῶν παίδων (εἰς τὴν «Εἰρήνην», τὰς «Βατράχους» καὶ τὰς «Σφῆκας» τοῦ Ἀριστοφάνους), ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ αἱ προπομπαὶ (εἰς τὰς «Εὐμενίδας» τοῦ Αἰσχύλου). Ἐν τῷ ἰδίῳ θεάτρῳ, παραχορήγημα ἐκαλεῖτο καὶ ὁ ῥόλος τετάρτου τινὸς ὑποκριτοῦ, μικρὰν ἀπὸ σκηνῆς ἔχοντος δρᾶσιν (*Πολυδεύκης*: εἰ δὲ τέταρτος ὑποκριτής τι παραφθέγξαιτο, τοῦτο παραχορήγημα ὀνομάζεται). Τοιοῦτοι ὑποκριταὶ ἦσαν οἱ ὑποδυόμενοι τὰ πρόσωπα τοῦ Εὐμήλου («Ἄλκηστις» Εὐριπίδου) Μολοσσοῦ («Ἀνδρομάχη» Εὐριπίδου) κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς καταφαίνεται ὅτι εἰς τὰ παραχορηγήματα δέον νὰ καταλεχθῇ καὶ ὁ ῥόλος τῶν βωβῶν προσώπων («κωφὰ πρόσωπα»: *Λουκιανός*) τοῦ ἀρχαίου δράματος ὡς ὁ ῥόλος τῆς Βίας ἐν τῷ «Προμηθεῖ» τοῦ Αἰσχύλου, ὁ τοῦ Πυλάδου ἐν τῇ «Ἠλέκτρᾳ» τοῦ Σοφοκλέους κτλ. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ ῥόλοι αὐτοὶ καὶ *δορυφορήματα*, εἰς ἃς περιστάσεις οὐδεμίαν ἐνεῖχον ἀπὸ σκηνῆς δρᾶσιν. Ἀνάλογοι εἶναι οἱ τῶν *κομπάρσων* τοῦ σημερινοῦ θεάτρου. Π. Ν. Π.

παραχρῆμα· ἐπίρρ., παρ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, παραυτα, ἀμέσως: «ἐπῆλθεν ὁ θάνατος παραχρῆμα».

παραχρώματα (τὰ) *[Χημ.]*. Ἐμπειρικὸν ὄνομα διὰ σειρὰν ὁλόκληρον ἀπ' εὐθείας βαπτόντων συνθετικῶν χρωμάτων τοῦ βάμβακος, τὰ ὁποῖα δι' ἀντιδράσεως ἐπὶ τῶν ἰνῶν μετὰ διαζω-π-νιτρανιλίνης καθίστανται ἀνθεκτικὰ εἰς τὴν πλύσιν. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτὴν ἀνήκουσι χρώματα ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, ὡς λ.χ. κυανοῦν, πράσινον, κίτρινον, ἐρυθρόν, μέλαν κλπ. Σ. Γ.

παραχρωματοφόρα (τὰ) *[Μικροβ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ μικρόβια, ἅτινα ἐκκρίνουσι μὲν χρωστικήν, ὡς τὰ *χρωματογόνα* (βλ. λ.), δὲν ἀποβάλλουσιν ὅμως αὐτήν, ὡς ἐκεῖνα. Τὰ παραχρωματοφόρα διατηροῦσι τὴν χρωστικὴν εἰς τὸ ἔλυτρον αὐτῶν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ σῶμα, ὡς κάμνουσι τοῦτο τὰ *χρωματοφόρα*. Ν. Α. Ν.

Παραχύμπα (Parahyba) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς βορειοανατολικῆς Βραζιλίας, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Γκράντε ντὸ Νόρτε, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Περναμπούκο καὶ πρὸς Δ. τῆς Τσεαρά. Ἐμβαδὸν 32.585 τ. χλμ. καὶ κάτ. 961.106. Ἀποτελεῖται ἀπὸ στενὴν ζώνην, πλάτους 40—50 χλμ., ἐκτεινομένην κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῖνος, ὄπισθεν τῆς ὁποίας ὑψοῦται ἀποτόμως τὸ μέγα κεντρικὸν ὀροπέδιον τῆς Βραζιλίας. Κυριώτερος ποταμὸς εἶναι ὁ Παραχύμπα ντὸ Νόρτε, διαρρέων τὸ νότιον τμῆμα τῆς πολιτείας. Παράγει βάμβακα, σάκχαριν, καπνὸν καὶ ἐλαστικὸν κόμμι. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ *Παραχύμπα*. Ἄλλαι πόλεις εἶναι ἡ Γκουαραμπίρα, ἡ Μπαναέϊρας, ἡ Πομπάλ, ἡ Σοῦζα.

— **Παραχύμπα** (Parahyba) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας καὶ πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Παραχύμπα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Παραχύμπα, ντὸ Νόρτε. Ἱδρύθη τῷ 1585 ὑπὸ Ὁλλανδῶν ἀποίκων, κληθεῖσα *Φρέντερικσται*, μετωνομάσθη δὲ *Φελιππέα* μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν ἐκδίωξιν τῶν Ὁλλανδῶν. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς χώρας καὶ μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς Καμπεντέλο. Ἔχει ἄριστα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, ἀξιόλογον μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ φραγκισκανὸν μοναστήριον.

— **Παραχύμπα *ντὸ Σοὺλ*** (Parahyba do Sul) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας πηγάζων ἐκ

Digitized by Google

τῶν βορείων κλιτύων τῆς Σέρρα ντὸ Μάρ, ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τῆς πολιτείας Σὰν Πάολου, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Ἔχει μῆκος 680 χλμ. περίπου, διαρρέει δὲ χώραν εὐφορωτάτην.

Ε. Σ.

παραχύτης (ὁ) (ἀρχ.)· ὁ εἰς τοὺς λουτρῶνας κομίζων ἢ χύνων πρὸς λοῦσιν τὸ ὕδωρ (*βαλανεύς, βαλανίτης καὶ λουτροχόος*).

παράχωμα (τὸ)· χῶσις, χώματος συσσώρευσις, διὰ τοῦ χώματος κάλυψις· || ἰδιωμ., ταφή.

παραχώνω· συσσωρεύω χῶμα, καλύπτω διὰ χώματος, κατορύσσω· || χώνω, εἰσάγω ὑπερβολικά· || ἰδιωματ., θάπτω.

παραχώρησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παραχωρεῖν, μεταβίβασις: «παραχώρησις δικαιώματος,—ἐκμεταλλεύσεως,—χρήσεω»· || φρ. «κατὰ θείαν παραχώρησιν» κατὰ θείαν ἐπιείκειαν,—ἀνοχήν.

— *[Διεθν. Δίκ.] Παραχώρησις* καλεῖται ἡ πρᾶξις, δι᾽ ἧς κράτος τι μεταβιβάζει κατ᾽ ἀμοιβαίαν συμφωνίαν εἰς ἕτερον κράτος εἴτε τὴν κυριαρχίαν εἴτε τὴν ἐκμίσθωσιν τμήματος κατῳκημένου ἢ μὴ ἐκ τοῦ ἐδάφους του. Ἡ συνθήκη ἢ σύμβασις τῆς παραχωρήσεως καθορίζει πάσας τὰς λεπτομερείας ταύτης· ἐπειδὴ ὅμως συνεπάγεται ἀπαλλοτρίωσιν ἐθνικοῦ ἐδάφους, δέον ἀπαραιτήτως νὰ συντελεσθῇ καθ᾽ ὃν τρόπον ἐπιτάσσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον τοῦ ἀπαλλοτριοῦντος κράτους. Ἡ παραχώρησις τῆς κυριαρχίας ἐπὶ δεδομένου ἐδάφους, ἀπώλεσε βεβαίως ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνοις τὴν μεγίστην σημασίαν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἐπέλθῃ ὁτὲ μὲν ἐπὶ καταβολῇ χρηματικοῦ τιμήματος, ἢ ἑτέρου φανεροῦ ἢ μυστικοῦ ἀντισταθμίσματος, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς ἢ ἄλλης φύσεως, ὁτὲ δὲ ἐπὶ ἀνταλλαγῇ, ἰδίᾳ πρὸς βελτίωσιν κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν συνόρων ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν ἢ καὶ τοῦ ἑνὸς μόνον, ὁτὲ δέ, ἐν τέλει, ὑπὸ τύπον γενναιόφρονος καὶ χαριστικῆς παροχῆς. Ἕτεροί τινες τρόποι, ὡς π. χ. ἡ διὰ τῆς συνθήκης διανομῆς, διὰ τῆς διαθήκης τοῦ μονάρχου ἢ τοῦ γάμου αὐτοῦ, περιέπεσον νῦν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν.

Προκειμένου περὶ παραχωρήσεως κυριαρχίας καὶ συνεπῶς μεταβολῆς ταύτης, εἴθισται πολλάκις ὅπως εἴτε ἐκ τῶν προτέρων εἴτε ἐκ τῶν ὑστέρων οἱ πληθυσμοὶ ἀποφαίνωνται διὰ δημοψηφίσματος ἂν συγκατατίθενται εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ ἐδάφους, ἐφ᾽ οὗ διαβιοῦσιν, εἰς ἕτερον κράτος ἢ ἂν ἐπικυροῦσιν οὗτοι τὴν ἤδη γενομένην. Ἡ πρακτικὴ αὕτη τοῦ δημοψηφίσματος, τῆς ὁποίας πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐγένετο χρῆσις, δὲν ἀποτελεῖ ὑποχρεωτικὴν νομικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐγκυρότητα τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας, ἀλλ᾽ ἁπλῶς πρᾶξιν ὅλως προαιρετικῆς φύσεως, ἡ ὁποία εἴς τινας εἰδικὰς περιπτώσεις θὰ ἐνεδεικνύετο. Δὲν θὰ ἦτο ὅμως ὀρθὸν ὅπως εἰσαχθῇ γενικῶς καὶ δὴ ὑπὸ τύπον ὑποχρεωτικὸν ἐν τῷ διεθνεῖ περιβάλλοντι, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ προεκάλει σοβαρὰς περιπλοκὰς καὶ γενικὴν σύγχυσιν. Ἂν δεδομένον κράτος ἀποφασίσῃ νὰ προβῇ εἰς τὴν παραχώρησιν τμήματος τοῦ ἐδάφους του διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν ἀποχρῶντα λόγον, δὲν θὰ ἦτο νομικῶς ἀνεκτὸν ὅπως διὰ δημοψηφίσματος οἱ κάτοικοι τοῦ ἐδάφους τούτου ἀντιδράσωσιν εἰς τοῦτο, ἀλλ᾽ ὀφείλουσιν, ὡς πειθαρχοῦντες πολῖται, νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ κράτους ὡς συνόλου, νομίμως καὶ ἐγκύρως ἀπὸ συνταγματικῆς ἀπόψεως λαμβανομένην. Τὰ ἀποτελέσματα ἄλλως τε τοῦ δημοψηφίσματος συνήθως εἶναι ἀμφιβόλου εἰλικρινείας, διότι τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη θὰ καταφύγωσιν εἰς πᾶν δυνατὸν μέσον πρὸς ἀλλοίωσιν τοῦ πραγματικοῦ φρονήματος τῶν κατοίκων.

Ἡ παραχώρησις τοῦ ἐδάφους συντελεῖται ἀναμφισβητήτως μετὰ τῶν διαφόρων ἐσωτερικῆς ἢ διεθνοῦς φύσεως ὑποχρεώσεων, αἱ ὁποῖαι τυχὸν βαρύνουσιν εἰδικῶς τοῦτο, ὡς π. χ. διεθνῶν δουλειῶν, διαρκοῦς ἐξουδετερώσεως, τοπικοῦ χρέους, βαρῶν ἰδιωτικοῦ δικαίου κλπ. Τὸ κράτος, πρὸς ὃ ἡ παραχώρησις, ἀναλαμβάνει μέρος τοῦ δημοσίου χρέους τοῦ παλαιοῦ κράτους, ἀνάλογον πρὸς τὸν πλοῦτον τοῦ ἐδάφους, ὅστις συνήθως καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταβαλλομένων φόρων. Τὸ ἔδαφος καὶ οἱ πολῖται ἀποβάλλουσιν ὑποχρεωτικῶς πάντα δεσμὸν ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ παλαιοῦ κράτους, ὑπαγόμενοι τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ νέου κράτους, τοῦ ὁποίου αἱ πολιτικαί, οἰκονομικαί, προξενικαί, ἐμπορικαὶ ἢ ἄλλης φύσεως διεθνεῖς συνθῆκαι θὰ ἐπεξετείνοντο αὐτοδικαίως καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν. Οἱ κάτοικοι ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας θὰ εἶχον τὴν εὐχέρειαν τῆς ἐλευθέρας ἐπιλογῆς μεταξὺ τῆς νέας καὶ τῆς παλαιᾶς ἰθαγενείας. Ἡ ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς ἰθαγενείας ἐπιλογὴ συνεπάγεται ὑποχρέωσιν πρὸς ἀναχώρησιν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος εἰσήχθη εἰς τὴν διεθνῆ πρακτικὴν νέον τι μέσον, ἡ παραχώρησις ὑπὸ τύπον ἐκμισθώσεως. Αὕτη συνήθως γίνεται διὰ μεγάλην χρονικὴν περίοδον, γενικῶς 99 ἔτη, καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς πραγματικὴ ἀπόκτησις ξένου ἐδάφους, γινομένη συγκεκαλυμμένως, ὅπως μὴ ἐντεῦθεν θιγῇ ἡ φιλοτιμία τοῦ παραχωροῦντος κράτους. Ἡ κυριαρχία τοῦ ἐδάφους εἴθισται ψιλῷ ὀνόματι νὰ παραμένῃ εἰς τοῦτο, ἀλλ᾽ ἡ ἐνάσκησις αὐτῆς ἀφίεται εἰς τὸ τρίτον κράτος, τὸ ὁποῖον οὕτως ἐν τῇ πραγματικότητι κυβερνᾷ καὶ διοικεῖ ἐλευθέρως καὶ ἐπ᾽ ὠφελείᾳ του τὸ παραχωρηθὲν ἔδαφος, ἐκδίδον νόμους ὑποχρεωτικοὺς διὰ τὸν ἐγχώριον πληθυσμόν. Οἱ ὅροι τῆς ἐκμισθώσεως καθορίζονται ἐν τῇ συμβάσει τῆς παραχωρήσεως καὶ ποικίλλουσιν ἑκάστοτε. Ἡ Κίνα διὰ συμβάσεως ἀπὸ 6 Μαρτίου 1898 παρεχώρησεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν ἐκμίσθωσιν τοῦ Κιάου-Τσεοὺ ἐπὶ 99 ἔτη, διὰ τοῦ ἄρθρου 156 ὅμως τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἡ ἐκμίσθωσις περιῆλθεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Κατὰ τὴν διεθνῆ συνδιάσκεψιν τῆς Οὐάσιγκτων (1921—1922), ἡ Κίνα ἐδήλωσεν ἐπισήμως (4 Φεβρουαρίου 1922) ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ παρεχώρει εἰς ξένα κράτη τμήματα τοῦ ἐδάφους της ὑπὸ τύπον ἐκμισθώσεως. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἐπροθυμοποιήθησαν μάλιστα ν᾽ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Κίναν καί τινα ἐδάφη αὐτῆς, ἅτινα μέχρι τοῦδε κατεῖχον ὑπὸ τύπον ἐκμισθώσεως. Πάντως, τὸ 1 ἄρθρον τῆς ἀπὸ 6 Φεβρουρίου 1922 συνθήκης τῆς Οὐάσιγκτων ὁρίζει ὅτι τὰ συμβαλλόμενα μέρη θὰ ἐσέβοντο τὴν κυριαρχίαν, τὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Κίνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Giroud*, Le plébiscite international(1920)·—*David*, Les plébiscites et les cessions de territoires (1918).—*Gérard*, Des cessions déguisées de territoires (1904).—*Stoerk*, Optien und Plebiscit bei Eroberungen und Gebietscessionen (1879).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— *[Ναυτ. Δίκ.]* Ἡ *παραχώρησις* εἶναι τρόπος περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης τοῦ πλοιοκτήτου διὰ τὰς πράξεις τοῦ πλοιάρχου καὶ πληρώματος καὶ τὰς συμβάσεις τοῦ πλοιάρχου, διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἐκ τοῦ νόμου ὑπόχρεως. Ὁ περιορισμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ πλοιοκτήτου εἶναι ἀρχὴ ἰσχύουσα εἰς τὸ ναυτικὸν δίκαιον ὅλων τῶν ναυτιλλομένων κρατῶν. Ὁ δικαιολογητικὸς λόγος τοῦ περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης τοῦ πλοιοκτήτου εἶναι κυρίως μὲν ἡ προστασία τῆς βιομηχανίας τῶν θαλασσίων μεταφορῶν ἐξ ἐνδεχομένων εὐθυνῶν συνεπείᾳ τῶν μεγάλων κινδύνων, τοὺς ὁποίους συνεπάγεται ἡ θαλασσοπλοΐα, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ ἀδυναμία τοῦ πλοιοκτήτου ὅπως ἀσκῇ τὴν δέουσαν ἐπιτήρησιν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου. Σήμερον ὑπολογίζονται εἰς ἓξ τὰ διάφορα συστήματα περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης τοῦ πλοιοκτήτου. Ὁ ἡμέτερος νόμος μετὰ τοῦ βελγικοῦ ἀκολουθοῦν ἴδιον μικτὸν σύστημα, παρέχουν δηλαδὴ εἰς τὸν πλοιοκτήτην πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ὑποχρεώσεών του τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα τῆς παραχωρήσεως ἢ α´) τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ναύλου ἢ β´) τῆς καταβολῆς τῆς ἀξίας τοῦ πλοίου εἰς τὸ τέλος τοῦ πλοῦ ἢ τέλος γ´) τῆς πληρωμῆς χρηματικοῦ ποσοῦ 200 δραχμῶν κατὰ κόρον ὁλικῆς χωρητικότητος. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην περίπτωσιν ὀφείλει πάντοτε νὰ παραχωρήσῃ καὶ τὸν ναῦλον καὶ δὴ τὸν ναῦλον τοῦ πλοῦ, καθ᾽ ὃν χρόνον ἐγεννήθη ἡ πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσις τοῦ πλοιοκτήτου.

Κ. Β. Σ.

— **παραχώρησις** ***θεία***. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὁ Θεὸς προνοεῖ περὶ τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθέντος κόσμου, ἤτοι συντηρεῖ καὶ κυβερνᾷ αὐτόν. Ἡ συντήρησις αὕτη καὶ κυβέρνησις γίνεται διὰ συνεργίας τῶν θείων μετὰ τῶν φυσικῶν ἐν τοῖς οὖσι δυνάμεων. Ἡ συνεργία δ᾽ αὕτη ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρας πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ᾽ οὕτως ὥστε ὁ Θεὸς συνεργεῖ μετὰ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, διεγείρων καὶ ἐνισχύων αὐτὴν μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος πράττῃ τὸ ἀγαθόν, ἐνῷ ὅταν πράττῃ τὸ κακόν, ὁ Θεὸς ἀνέχεται τοῦτο, μὴ θέλων νὰ περιορίσῃ τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ δοθεῖσαν τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθερίαν (Ψαλμ. 80, 13. Πράξ. 14, 1. Ρωμ. 1, 28). Ἡ ἀνοχὴ αὕτη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἁμαρτίας καλεῖται *παραχώρησις* (permissio). Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὴν ἁμαρτίαν δὲν ἕπεται ὅτι θέλει αὐτήν, διότι ὁ Θεὸς ὡς ἅγιος ἀποστρέφεται τὴν ἁμαρτίαν, ἥτις εἶναι προϊὸν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως. Παραχωρῶν δὲ ὁ Θεὸς τὴν τέλεσιν τῆς ἁμαρτίας, γνωρίζει δι᾽ ἄλλων ὁδῶν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ἀγαθοῦ. Διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς ἁμαρτίας ἐπέρχεται ἡ ὡρίμανσις αὐτῆς καὶ οὕτω λαμβάνει ὁ ἁμαρτωλὸς πληρεστέραν συνείδησιν αὐτῆς καὶ μετανοεῖ ἢ μὴ μετανοῶν τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ τιμωρία αὕτη χρησιμεύει πρὸς σωτηρίαν ἄλλων.

Κ. Ι. Δ.

— **παραχώρησις** ***περιουσίας***. Ὁ ὀφειλέτης ὁ ἄνευ πταίσματος ἀδυνατῶν νὰ πληρώσῃ τοὺς πιστωτὰς αὐτοῦ, δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν παρὰ τούτων δικαστικὴν καταδίωξιν, παραχωρῶν αὐτοῖς πρὸς ἱκανοποίησιν ὁλόκληρον αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, bonis cedendo, ποιούμενος δηλονότι cessio bonorum, ἔκστασιν ὑπαρχόντων. Συνεπείᾳ τούτου, οὗτος προστατεύεται δι᾽ ἐνστάσεως κατὰ πάσης ἀπαιτήσεως μὴ παραχθείσης μετὰ τὴν ἔκστασιν, τότε μόνον δυνάμενος νὰ ἐναχθῇ δικαστικῶς παρὰ τῶν μὴ ὁλοσχερῶς ἱκανοποιηθέντων πιστωτῶν, ὅταν κατόπιν βελτιωθῇ πάλιν ἡ κατάστασις τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

Περὶ ἐκστάσεως τῶν ὑπαρχόντων ὁρίζουσι τὰ ἄρθρα 687—694 τῆς πολιτικῆς ἡμῶν δικονομίας. Κατὰ ταύτην, δικαίωμα ἐπὶ τοῦ εὐεργετήματος ἔχει μόνον ὁ τίμιος ὀφειλέτης, ὁ δυνάμενος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι μόνον ἕνεκα δυστυχημάτων ἀδυνατεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς πιστωτὰς αὐτοῦ, συνεπείᾳ δὲ τοῦ εὐεργετήματος ἀπαλλάσσεται οὗτος πάσης καταδιώξεως καὶ ἰδίᾳ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἐφόσον δὲν ἀποκτᾷ νέαν περιουσίαν. Τοῦ εὐεργετήματος ἐξαιροῦνται: α) οἱ ἀλλοδαποί, β) οἱ ἐπίτροποι, οἱ κηδεμόνες, οἱ διαχειρισταὶ ξένης περιουσίας καὶ ἐν γένει οἱ παντὸς εἴδους ὑπόλογοι, γ) οἱ ὡς ἀπατεῶνες καταδικασθέντες.

Ἡ αἴτησις τῆς παραχωρήσεως τῆς περιουσίας, κοινοποιουμένη ἑκάστοτε εἰς τὸν εἰσαγγελέα καὶ ἀπευθυνομένη κατὰ πάντων τῶν δανειστῶν, εἰσάγεται καὶ δικάζεται ὡς κατεπείγουσα, ἡ δὲ ἐκδιδομένη ἀπόφασις εἶναι πάντοτε προσωρινῶς ἐκτελεστή.

Πρὶν ἀπαγγελθῇ ἡ παραχώρησις τῆς περιουσίας, διακηρύττει ὁ ὀφειλέτης κατ᾽ ἐπανάληψιν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ δικαστηρίου τῆς κατοικίας του, ἢ ἐν ἐλλείψει δικαστηρίου ἐν τῷ δημαρχείῳ εἰς ἡμέραν τινὰ συνεδριάσεως, ὅτι θέλει νὰ παραχωρήσῃ τὴν περιουσίαν του. Τὴν διακήρυξιν ταύτην κάμνει αὐτοπροσώπως ὁ ὀφειλέτης. Οἱ δανεισταὶ δὲν γίνονται κύριοι τῆς παρσχωρηθείσης περιουσίας, ἀλλὰ νὰ πωλήσωσι μόνον αὐτὴν δικαιοῦνται κατὰ τὰς διατυπώσεις τῶν πωλήσεων τῶν ἐξ ἀπογραφῆς κληρονόμων. Ὡς πρὸς τοὺς ἐμπόρους ἐφαρμόζονται τὰ ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ὡρισμένα (Ε. Ν. 614, 636).

παραχωρητὴς (ὁ)· ὁ παραχωρῶν, ὁ μεταβιβάζων τι.

παραχωρητικαὶ ***προτάσεις*** *[Συντακτ.]*· βλ. λ. *ἐνδοτικαὶ* προτάσεις.

παραψυχολογία (ἡ) (interpsychologie). Καλεῖται οὕτως εἰδικὸς κλάδος τῆς ψυχολογίας καθόλου, ὅστις περιλαμβάνει τὴν σπουδὴν τῶν διαφόρων τρόπων, δι᾽ ὧν εἷς ἄνθρωπος δύναται νὰ μεταδώσῃ τὰς σκέψεις αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμίας εἰς ἄλλον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρὰ τοῦ τελευταίου τούτου παραδοχὴν τῶν σκέψεων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιθυμιῶν του. Οἱ τρόποι οὗτοι εἶναι μηχανισμοὶ συνειδητοὶ καὶ ὑποσυνείδειτοι.

Ι. *Συνειδητοὶ τρόποι :*

1) Ἡ *ἀπόδειξις*, ἤτοι ἡ διὰ τῆς λογικῆς (συλλογισμῶν κλπ.), διὰ γεγονότων, δοκιμῶν κττ. κατάδειξις τῆς ἀληθείας. Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τῶν ἐπιστημῶν κυρίως, ἀντικειμενικὴ καθ᾽ ὁλοκληρίαν, διὸ καὶ εἰς τὰ συμπεράσματά της ὑπάρχει πλήρης ἀλήθεια. Αἱ διάφοροι μέθοδοι τοιαύτης ἀποδείξεως ἐξετάζονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιστήμης, τῆς λογικῆς. Ἐκτὸς ὅμως τῆς τοιαύτης ὑπὸ ἑνὸς ἀτόμου ἀποδείξεως εἰς ἄλλο τῆς ἀληθείας, ἔχομεν καὶ τὴν εἰς ἑαυτὸν τὸν ἴδιον ἀπόδειξιν ἀληθείας τινός. Τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται κυρίως εἰς ἐπιστήμονας, ὅταν πρόκειται νὰ ἀλλάξωσι κατευθύνσεις, διότι εὗρον νέας ἀποδείξεις ἢ γεγονότα καὶ ἀκόμη ἀμφιρρέπουσι. Τότε τὰ ἄτομα ταῦτα διὰ τῆς καθ᾽ ἑαυτὰ συζητήσεως λογικῶς ποιοῦσι τὴν τοιαύτην κατάδειξιν κ. ο. κ.

2) Ἡ *πειθώ*. Αὕτη, ἀντὶ νὰ ἀπευθύνεται εἰς κρίσεις ἀντικειμενικάς, ἀποτείνεται εἰς τὸ συναίσθημα. Καὶ ὁ πείθων, ἐπειδὴ δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε καθ᾽ ἑαυτόν, οὔτε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κατὰ μείζονα λόγον ὁμολογεῖ ὅτι βασίζεται εἰς συναισθηματικὰς κρίσεις, καὶ ἐξ ἕξεως προσωπικάς, τείνει νὰ μεταβάλῃ ταύτας εἰς ἀντικειμενικάς, γινομένης οὕτω τῆς πειθοῦς σοφίσματος. Μεταχειρίζεται βεβαίως καὶ ἡ πειθὼ κρίσεις, συλλογισμούς, ἀποδείξεις, δοκιμάς, κ.τ.τ., ἀλλ᾽ αὗται ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν διαθεσικῶν αὐτοῦ κρίσεων καὶ ἐπιθυμιῶν. Ἡ τοιαύτη μέθοδος εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ ῥήτορος, τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ ἱεροκήρυκος ἢ τοῦ ἀποστόλου νέων ἰδεῶν, οἵτινες θέλουσι νὰ διαδώσωσι τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀναγκαία ἡ πειθὼ εἰς πᾶσαν πεποίθησιν, ἥτις θέλει νὰ διαδοθῇ, βλέπομεν αὐτὰς εἰς τοὺς πάσχοντας παραληρήματα ἰδίᾳ, οἵτινες μεταχειρίζονται ἀποδείξεις ἀμφισβητησίμους καὶ ἑρμηνείας τυχαίας. Ἐπὶ πλέον ἡ πειθὼ εἶναι ἡ μέθοδος ἡ πλέον (ἴσως) καλὴ τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ, ὅστις θέλει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἀσθενῆ τῶν παραλόγων ἰδεῶν του, τῶν κακῶν ἀπασχολήσεών του, τῶν διαστροφῶν του καὶ ἐν γένει τῶν ἀνωμαλιῶν του, ὁσάκις διατηρεῖται τὸ διανοητικὸν ἐπίπεδον καλόν. Εἰς ταύτην τὴν μέθοδον ὑπάγονται αἱ πλεῖσται ψυχοπαιδαγωγικαὶ μέθοδοι, ἡ μέθοδος τοῦ Moll, ἡ μέθοδος Dubois κ.τ.τ. Ὡς δὲ ἔχομεν ἀπόδειξιν πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, οὕτως ἔχομεν καὶ πειθὼ (αὐτόπεισιν),

3) *Συναρπαγὴ* ἢ *ἀποκάλυψις*. Ἡ ἐν μεγίστῃ ταχύτητι καὶ ἀπότομος ἀποδοχὴ τῶν ἀντιλήψεων προσώπου τινὸς ὑπὸ ἄλλων ἢ ἄλλου. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας δηλαδή, λόγῳ προδιαθέσεως, ὑποσυνειδήτου προπαρασκευῆς, ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης διανοητικῆς ἢ πνευματικῆς, συναρπάζεται ὁ ἐφ᾽ οὗ ἐνεργεῖται ἡ πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἰδεῶν προσπάθεια καὶ δέχεται ἀμέσως καὶ ἐνθουσιωδῶς ταύτας. Οὕτω γίνεται π. χ. εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τὰς

Digitized by Google

λαϊκὰς ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀπαυδήσει πλέον ἐκ τῆς κρίσεως καὶ τῆς δυστυχίας, καὶ ἐμφανίζεται μία ἰδέα νέα, ὡς συνέβη ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἐπαναστάσει. Οὕτω συμβαίνει καὶ μὲ διαφόρους ὀπαδοὺς φιλοσοφικῶν ἢ θρησκευτικῶν συστημάτων, οἵτινες κεκμηκότες καὶ ἀπηλπισμένοι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ κόσμου, ἀκούουσιν αἴφνης νέον σύστημα, δι' ὃ ἦσαν παρεσκευασμένοι κ. τ. τ. Τὸ αὐτὸ συνέβη ἐν Γαλιλαίᾳ μὲ τὸν Ἰησοῦν. Ὡς ἔχομεν ἀπόδειξιν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ αὐτόπεισιν ὡς ἄνω, οὕτως ἔχομεν καὶ συναρπαγὴν καὶ ἀποκάλυψιν γινομένην εἰς ἡμᾶς αὐτούς. Ἐξεταζομένη ἀπὸ ἀπόψεως ψυχολογικῆς ἡ τοιαύτη μέθοδος, ἀποδεικνύεται μέθοδος ἀποτελουμένη ἐκ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς ἀποδείξεως, αἵτινες γίνονται τάχιστα καὶ ἀποτόμως. Τὸ «εὕρηκα-εὕρηκα!» τοῦ Ἀρχιμήδους εἶναι τοιαύτης συναρπαγῆς, ἐξ ἀποδείξεων ὅμως ἐκδήλωσις. Ἡ συναρπαγὴ ἐκτελεῖται κυρίως εἴτε κατὰ διανοητικὸν τρόπον εἴτε κατὰ συναισθηματικὸν (ὡς ἄνω), εἴτε κατὰ φυσικόν. Κατὰ φυσικὸν τελεῖται εἰς τὰς περιπτώσεις εἰς ἃς ἔχομεν διὰ τῆς χρήσεως τοξικοῦ τινος στοιχείου (ὀπίου, κοκαΐνης, χασίς) ἄμεσον ἐνθουσιασμὸν λόγῳ τῆς εὐφορίας.

II. *Μὴ συνειδητοὶ τρόποι :*

1) Ἡ *ὑποβολή*, ἡ ἠθικὴ δηλαδὴ πίεσις, ἣν ἓν ἄτομον ἀσκεῖ ἐπὶ ἑτέρου. Μετὰ ταύτης περιλαμβάνομεν ἐν γένει τὰς μεθόδους, αἵτινες δὲν ἀπευθύνονται εἰς τὴν ὅλην προσωπικότητα τοῦ ἀτόμου ἢ τὴν βούλησιν αὐτοῦ. Λέγοντες ἠθικὴν πίεσιν, νοοῦμεν τὴν ἐπίδρασιν ἑνὸς προσώπου ἐπὶ ἄλλου διὰ τῆς ἐπαφῆς, τῶν ἰδεῶν, εἰκόνων, συγκινήσεων καὶ βουλητικῶν γεγονότων. Γενικῶς δ' εἰπεῖν ὑπάρχει ὑποβολή, ὅταν ἓν πρόσωπον διὰ τῆς προσωπικότητός του καὶ τοῦ κῦρους του ἐπιτυγχάνῃ τυφλὴν ἐμπιστοσύνην, εὐπείθειαν ἢ παθητικὴν ὑπακοὴν ἑνὸς ἄλλου. Αὕτη εἶναι σύνηθες φαινόμενον. Τὸ κῦρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐτοσυνειδήσεως τῆς δυνάμεως καὶ διανοίας, ἐκ τῆς περιβολῆς καὶ ἐκ τῆς γοητείας. Αἱ χειρονομίαι, ἡ φυσιογνωμία, ἡ καθόλου συμπεριφορὰ καὶ ἐμφάνισις τοῦ ἀτόμου, ἔτι δὲ καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ ὑπάρχουσαι ἀντιλήψεις, μεταξὺ τῶν ἐφ' ὧν ἐξασκεῖται τὸ κῦρος, ἔχουν ἀρκετὴν ἐπίδρασιν ἐπίσης. Ἐν γένει, κατὰ τὸν Tarde, συνθῆκαι καθορίζουσαι τὸ κῦρος εἶναι ἡ ἰσχυρὰ βούλησις καὶ αὐτοπεποίθησις, ἡ ὀργή, ἡ φαντασία, τὰ πάθη τὰ ἔντονα ὡς πρὸς τινα ἔμμονον ἰδέαν καὶ σκοπὸν καθωρισμένον, ἡ κοινὴ γλῶσσα, ἡ θρησκεία, ἡ παίδευσις, ἡ ἀνωτερότης τῆς τάξεως καὶ δυνάμεως, ἡ δόξα, τὸ ἐπίφανές ἐν γένει, ἐξ ὧν προκύπτει καὶ ἡ γοητεία. Οὕτω μεταδίδονται αἱ ἰδέα καὶ γεννᾶται ἡ καλουμένη διανοητικὴ ἐπινέμησις, ἤτοι ἡ διάδοσις τῶν διανοημάτων καὶ πεποιθήσεων, ἡ μεταδοτικότης αὐτῶν. Ἡ στενότης τῶν σχέσεων εἶναι ἓν ἐπὶ πλέον στοιχεῖον, ἀφοῦ καὶ νόσοι διανοητικαί, ὡς τὰ παραληρήματα, μεταδίδονται, ὅταν συμβῇ νὰ πάθῃ τὸ ἰσχυρότερον κῦρος καὶ ἐπιβολῆς ἐκ δύο ἀτόμων στενῶς συνδεομένων.

Ἐπίσης ὑπάρχει ὑποβολή, ὅταν ἓν ἄτομον ἐνεργῇ διὰ τῆς βουλήσεώς του ἐπὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ τοῦ ἄλλου, ἵνα κάμῃ αὐτὸ νὰ δεχθῇ ἰδέας ἢ νὰ ἐκτελέσῃ πράξεις χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ πολλάκις χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν. Στηρίζεται δ' ἡ ὑποβολὴ αὕτη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ γένεσις μιᾶς ἰδέας ἐπέρχεται ὁσάκις ἔλθῃ ἡ ἰδέα αὐτῆς (ἡ ἰδέα μιᾶς ἰδέας γεννᾷ ταύτην τὴν ἰδέαν, ἡ ἰδέα μιᾶς πράξεως γεννᾷ ταύτην τὴν πρᾶξιν κ.ο.κ.). Εἰς ὑποβολιμον ὑστερικὸν ἄτομον λέγοντες π. χ. «γιατί τρέμει τὸ χέρι σου», βλέπομεν αὐτὸ νὰ τρέμῃ ἀμέσως. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὑποβολῆς εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐπέρχεται ἐκμηδένισις στιγμιαία τῶν λειτουργιῶν τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐνσυνειδήτου αὐτοδιευθύνσεως. Ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας μεθόδους τῆς παραψυχολογίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ὑποβολὴν ἀσκουμένην ὑπὸ ἑνὸς ἀτόμου ἐφ' ἑαυτοῦ, τὴν δὴ καλουμένην *αὐθυποβολήν*.

2) Ἡ *μίμησις* ἡ βουλητική, δηλαδὴ ἡ παρὰ τὴν βούλησιν (ἑκουσία ἢ ἀκουσία) ἐπανάληψις πράξεως παρ' ἄλλου ἐκτελεσθείσης. Αὕτη εἶναι φαινόμενον σύνηθες ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει καὶ ὁμοιάζει πολλάκις πρὸς τὴν αὐτόπεισιν. Ὁ μιμούμενος ἢ μιμεῖται ἑκουσίως διότι τοῦ ἀρέσει τι, ἢ διότι τὸ θέλει διὰ σκοπόν τινα, ἢ μιμεῖται ἀκουσίως αὐτοῦ. Ἡ μίμησις εἶναι λειτουργία χρησιμωτάτη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν μικρὰν ἰδίως αὐτοῦ ἡλικίαν· δυνάμει τοῦ ἐνστίκτου τῆς μιμήσεως οὗτος μανθάνει νὰ ὁμιλῇ, νὰ βαδίζῃ κλπ. Ἄνευ τῆς μιμήσεως πᾶσα πρόοδος θὰ ἦτο ἀδύνατος καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ εὑρίσκετο εἰς πρωτόγονον καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχικὴν κατάστασιν, διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μάθῃ τι εἰμὴ δι' ἀπ' ἀρχῆς ἐμπειρίας, δοκιμάζων ὁ ἴδιος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἄλλων γνώσεις. Ἡ μίμησις διακρίνεται εἰς αὐτόματον, βουλητικὴν καὶ ἰδεοληπτικήν. Μεταξὺ τῆς μιμήσεως, τῆς ὑποβολῆς, τῆς πειθοῦς καὶ τῆς συναρπαγῆς σαφῆ ὅρια δὲν ὑπάρχουσι. Τ. Α. Ζ

παραψωρίασις, —εως (ἡ) *[Δερματολ.]*. Σπανία δερματικὴ νόσος ἀγνώστου αἰτιολογίας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ἄνευ σοβαρῶν ἐνοχλήσεων εἰς ὅλον τὸ σῶμα, πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου, ἢ ὑπὸ μορφὴν κηλίδων μὲ ἄφθονον ὑπολέπιον ἢ ὑπὸ μορφὴν βλατίδων ἄνευ ἀπολεπίσεως. Ἡ θεραπεία εἶναι ἄνευ ἀποτελέσματος. Κ. Κ. Κ.

Παρβάνωφ, *Νικόλαος*. Βούλγαρος φιλόλογος (1837—1872). Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Λὸμ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν γλωσσολογίαν, ἠπλοποίησε δὲ καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης. Τῷ 1862 ἐξέδωκεν ἐν Βελιγραδίῳ ἀλφαβητάριον διὰ τοὺς σλαυοφώνους Μακεδόνας. Τ. Β.

Πάρβατι (= ἡ θυγάτηρ τοῦ ὄρους) *[Μυθολ.]*. Ἰνδικὴ θεότης, θυγάτηρ τοῦ Χιμαβάτ, σύζυγος τοῦ Σίβα καὶ μήτηρ τοῦ θεοῦ τῆς ἐπιστήμης Γανέσα. Εἶναι εὐεργετικὴ καὶ γενναιόδωρος διὰ τοὺς ἀνθρώπους θεά, ταυτίζεται δὲ ἐν Βεγγάλῃ καὶ ταῖς Ν. Ἰνδίαις πρὸς τὴν *Κάλι*, λατρευομένη ἐκεῖ ὡς αἱμοδιψὴς καὶ φοβερὰ θεότης, προσωποποίησις τῆς χολέρας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιδημιῶν καὶ παριστωμένη τετράχειρ, ὀκτάχειρ ἢ δεκαεξάχειρ, μὲ περιδέραιον ἐξ ἀνθρωπίνων κρανίων καὶ ἐξέχουσας ὀδοντοστοιχίας. Ἀλλαχοῦ τῶν Ἰνδιῶν ταυτίζεται μὲ ἄλλας θεότητας, ὡς τὴν *Ντουργκά*, θήλειαν ἐκδήλωσιν τοῦ Σάκτι, τὴν βραχμανικὴν *Ἀρντόχρο*, προσωποποίησιν τῆς σελήνης, τὴν *Μπχαβάνι*, *Ούμά*, κ.ἄ. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων αὐτῆς ναῶν εἶναι τὸ ἐν Καλκούτᾳ μεγαλοπρεπὲς ἱερόν. Π. Ν. Π.

Παρβετσῆς, ἢ *Παρμπέτζι, Λάζαρος*. Ἀρμένιος ἱστορικὸς τοῦ Δ' αἰῶνος. Διεσώθη αὐτοῦ «Ἀρμενικὴ Ἱστορία» (Ἐνετία 1807), ἐν ᾗ γίνεται λόγος κυρίως περὶ τῶν ἀρμενοπερσικῶν πολέμων καὶ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ἀρμενικοῦ ἀλφαβήτου. —Π.

Πάργα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.442. Εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ γηλόφου *Πεζόβολος* νεύοντος πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ ἐπὶ ὥραν ἀπέχων συνοικισμὸς *Ἁγία Κυριακή* (κάτ. 54). Ἡ Πάργα εἶναι τὸ ἐπίνειον τῆς ἐπαρχίας, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Παράγει ἔλαιον καὶ ἐκλεκτὰ κίτρα («ἑβραϊκὰ κίτρα»), ὧν ἐνεργεῖται καὶ ἐξαγωγή. Ἡ Πάργα εἶναι ἕδρα εἰρηνοδικείου, ταμείου, οἰκονομικῆς ἐφορίας, δασονομείου, τελωνείου, γραφείου γεωπόνου, ἔχει ἡμιγυμνάσιον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Εἶναι περιώνυμος διὰ τὰς πολλὰς ἐκκλησίας της, εἰς τὴν δεξιὰν δὲ πτέρυγα τῆς πόλεως ὑψοῦται μεσαιωνικὸν κάστρον μὲ ἄπειρα ἐν αὐτῷ κτήρια. Τὸ κάστρον τοῦτο προφυλάσσει ἀπὸ θαλάσσης τὴν πόλιν (ΝΔ.). Οἱ κάτοικοι εἶναι κοινωνικῶς προηγμένοι, λειτουργοῦσι δ' ἐν τῇ κωμοπόλει οὐκ ὀλίγα επαγγελματικὰ καὶ κοινωφελῆ σωματεῖα. Ὑπὲρ κοινωφελῶν ἔργων κατέλιπεν ἀξιόλογον κληροδότημα ὁ Β. Ε. Βασιλᾶς.

Ὁ ὁμώνυμος κολπίζων ὅρμος ἀντικρύζει ΝΑ. τοὺς Ἀντιπάξους καὶ διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κελαδιὸ* καὶ *Πωγωνιά*. Χερσονησώδης κεφαλή, ἡ κυρίως Πάργα (ἡ *Τορύνη* τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Πλουτάρχου), ἣν ἐπιστέφει τὸ φρούριον *Ἐρημόκαστρο*, χωρίζει τὸν ὅρμον εἰς δύο ἀμφιδύμους ἐλάσσονας, τὸν τοῦ *Βάλτου* πρὸς Δ., ἔχοντα δυτικὸν κέρας τὸ Κελαδιό, ὅπερ ἐπιστέφει ἡ μονὴ Ἁγίου Σπυρίδωνος, καὶ τὸ ἀναπεπταμένον *Ἅγιος Ἀναστάσιος* πρὸς Α. Ὁ πρῶτος, ἀποτελῶν τὸ ἀγκυροβόλιον, ὑπῆρξε καὶ ὁ λιμὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως, διατηρῶν εἰσέτι ἴχνη τῶν ἀρχαίων του μώλων, ἐν αὐτῷ δὲ ἠγκυροβόλησεν ὁ ἀναζητῶν τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν στόλος τοῦ Καίσαρος. Ὁ ἀνατολικὸς εἶναι ἀκατάλληλος πρὸς ἀγκυροβόλισιν καὶ λόγῳ διαμορφώσεως τῆς ἀκτογραμμῆς καὶ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἐγκατεσπαρμένας νησῖδας *Σαμποῦνα, Μαντόννα* (πλάτ. 39° 16′ 32″ Β, μῆκ. 28° 24′ 55″ Ἀν.) καὶ *Τούρκικα*. Ἔχει (1931) φάρον αὐτόματον Ἄγκα. Ὁ χάρτης τῆς Πάργας καὶ τῶν ὅρμων της, ὑποτυπωθεὶς τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ δοκίμου Llewellyn S. Dawson, προσυπάρχει ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (206 : Channels of Corfu, Port Parga). Δ. Ε. Μ.—Σ. Ε. Λ.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ *Πάργα* μνημονεύεται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ὡς μία τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἠπείρου. Αὕτη ἦτο ἡ παλαιὰ Πάργα, τῆς ὁποίας σῴζεται ὡς μόνον λείψανον ἐπὶ τοῦ ὄρους βάσις μικρᾶς ἀκροπόλεως, καλούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *Καστέλλι*. Ἡ νέα Πάργα συνῳκίσθη περὶ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Τὸν ΙΕ' αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἐνετῶν, ὡς κειμένη εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν παραλιακὴν ζώνην τὴν ἀποτελοῦσαν ἐξάρτημα τοῦ συμπλέγματος τῶν Ἰονίων νήσων. Ἡ Πάργα εἰδικῶς ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν «ὄμμα καὶ ὦτα τῆς Κερκύρας». Διὰ τοῦτο πρὸς ἐξασφάλισιν ταύτης ἀπὸ τῶν ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεων τῶν Τούρκων ἀνήγειραν ἰσχυρότατον φρούριον, ὡπλισμένον ὑπὸ εἴκοσι τηλεβόλων. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατέφευγον εἰς Πάργαν πολλοὶ καταδιωκόμενοι Χριστιανοί, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἠρίθμει ὑπὲρ τὰς 5.000 κατοίκων. Ἐχρησίμευε πρὸς τούτοις ὡς καταφύγιον καὶ ὁρμητήριον πολλῶν ἁρματολῶν. Οἱ δὲ Σουλιῶται δι' αὐτῆς ἐφωδιάζοντο τὰ μέσα τῆς ἀμύνης καὶ τῆς συντηρήσεως κατὰ τὴν πολιορκίαν των ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἔμμονος ἐπὶ πολλὰ ἔτη προσπάθειά του πρὸς κατάληψιν τῆς Πάργας. Τῷ 1797 περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καταλαβὼν τῷ 1798 τὴν Πρέβεζαν, ἐπεζήτησε καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Πάργας, ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῆς μετὰ 6.000 ἀνδρῶν. Οἱ Πάργιοι, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου τούτου, ὕψωσαν εἰς τὸ φρούριον ρωσικὴν καὶ ὀθωμανικὴν σημαίαν καὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τοῦ περιπολοῦντος ρωσοτουρκικοῦ στόλου. Τῷ 1800, κοινῇ συμφωνίᾳ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἡ παραλιακὴ αὕτη ἠπειρωτικὴ ζώνη ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ἐπικράτεια, μὲ τὸ δικαίωμα τῆς Πύλης νὰ ἀποστέλλῃ βοεβόδαν ὡς διοικητὴν αὐτῆς. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦτο ἔζησε καὶ ἡ Πάργα μέχρι τοῦ 1807, ὅτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν σουλτανικῆς διαταγῆς, ἵνα καταλάβῃ τὴν αὐτόνομον ζώνην. Ἀλλ' οἱ Πάργιοι,

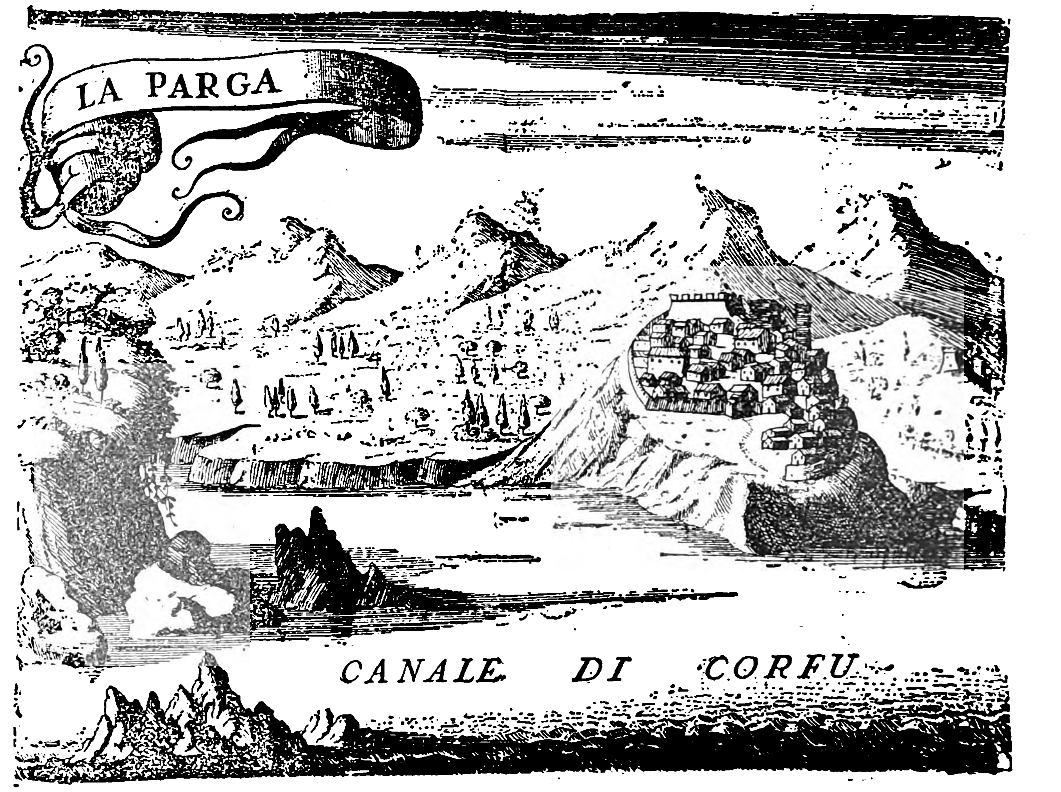

Ἡ Πάργα.
[Ἐκ παλαιᾶς γραβούρας τοῦ περὶ Μορέως βιβλίου τοῦ πατρὸς Κορονέλλι, «κοσμογράφου τῆς Δημοκρατίας τῆς Βενετίας», ἐκδοθέντος τῷ 1686 ἐν Παρισίοις.]

Digitized by Google

;ητήσαντες τὴν προστασίαν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Ρώσου κυβερνήτου, κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Περιελθούσης διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τιλσὶτ τῆς Ἑπτανήσου εἰς τοὺς Γάλλους, ὑπήχθη εἰς τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἡ Πάργα μέχρι τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (1815), ὅτε, περιελθούσης τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, συμπεριελήφθη σιωπηρῶς εἰς αὐτὴν καὶ ἡ Πάργα, διότι τὸ φρούριόν της ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν συμπλήρωμα τῆς ἀμύνης τῶν Ἰονίων νήσων. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία, στηριχθεῖσα εἰς τὸ ὅτι δὲν ἐγίνετο ρητῶς μνεία τῆς Πάργας εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ὑπέγραψε τῷ 1817 σύμβασιν μετὰ τῆς Πύλης, διὰ τῆς ὁποίας τῆς παρεχώρει τὴν Πάργαν, παραιτουμένης ταύτης πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ αἱ ραδιουργίαι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, παριστῶντος εἰς τὴν Πύλην ὅτι οἱ Πάργιοι διετέλουν εἰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Κερκύρᾳ καὶ Λευκάδι Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων ἐχθρῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὰς εἰσηγήσεις ταύτας τοῦ Ἀλῆ ἐνίσχυε καὶ ὁ ἐν Κερκύρᾳ Ἄγγλος ἁρμοστὴς Maitland, χαρακτηρίζων τὴν Πάργαν ὡς φωλεὰν κακοποιῶν. Μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ἀλῆ ὑπεγράφη τῇ 17η Μαΐου 1817 ἡ συμφωνία τῆς παραδόσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτέθη καὶ ὁ ὅρος τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποζημιώσεως παντὸς Παργίου, ὅστις ἤθελεν ἀναχωρήσει καὶ ἐγκαταλείψει τὴν περιουσίαν του. Ἡ ἀπόφασις τῆς παραχωρήσεως τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἀλῆν ἐνέβαλεν εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς κατοίκους καὶ ἐν ὁμοφωνίᾳ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψουν πάντες τὸ πάτριον ἔδαφος. Κατόπιν τούτου ὡρίσθησαν ἑκατέρωθεν ἐκτιμηταὶ τῶν ἐγκαταλειπομένων περιουσιῶν. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο προσέκρουεν εἰς δυσχερείας καὶ παρετάθη μέχρι τοῦ 1819, ὅτε ὁ Maitland, ἵνα δώσῃ τέρμα εἰς τὴν μακρὰν ἐκκρεμότητα, ὥρισεν ἐν συνόλῳ τὴν ἀποζημίωσιν εἰς 150,000 λίρας, καταβληθησομένας μετὰ τὴν ὁριστικὴν μετανάστευσιν τῶν κατοίκων. Οἱ Πάργιοι προσῆλθον τὴν 15ην Ἀπριλίου 1819, ἥτις συνέπεσε νὰ εἶναι καὶ Μεγάλη Παρασκευή, εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων των, ἐξήγαγον τὰ ὀστᾶ ἐξ αὐτῶν καὶ τὰ ἔκαυσαν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς ἀγορᾶς, παραλαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν κόνιν. Παρέλαβον πρὸς τούτοις ἐντὸς σάκκων καὶ χῶμα ἐκ τῆς γενεθλίου γῆς. Ἠθέλησαν νὰ παραλάβουν μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν των, ἀλλ' ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὸ δειλινὸν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐπεβιβάσθησαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κλαίοντες εἰς τὰ πλοῖα, ἀνερχόμενοι εἰς 4,000, ἐνῷ ταυτοχρόνως τριακόσιοι στρατιῶται τοῦ Ἀλῆ κατελάμβανον τὴν πόλιν. Τὸ ποσὸν τῆς ἐξαγορᾶς κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, συλλέξαντος αὐτὸ δι' ἐράνων μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ πασαλικίου του. Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν Ἄγγλων ἔναντι τῶν Παργίων ἤγειρε τὴν παγκόσμιον κατακραυγήν. Μετά τινα ἔτη ἤρχισε καὶ πάλιν συνοικιζομένη ἡ Πάργα εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν της. Πολλαὶ τῶν παλαιῶν οἰκογενειῶν, λόγῳ τῶν πολλῶν στερήσεων ἐν τῇ ξένῃ, ἐπανῆλθον καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν κήπων ὡς κολλῆγοι τῶν Ὀθωμανῶν γαιοκτημόνων. Ἡ κωμόπολις ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1913, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων.

Β. Ι. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

παργασίτης (ὁ) (Pargasit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῆς ἀμφιβόλου. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τῆς κεροστίλβης μὲ μικροτέραν περιεκτικότητα εἰς σίδηρον, κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα καὶ ἔχει χρῶμα πρασινωπόν, ἀπαντᾷ δὲ εἰς κοκκώδη συσσωματώματα. Χαρακτηρίζεται ὡς ὀρυκτὸν ἐπαφῆς καὶ εὑρίσκεται ἐντὸς κοκκωδῶν ἀσβεστολίθων τῆς Edenville ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, τῆς Pargas ἐν Φινλανδίᾳ κ.ἄ.

Γ. Β.

παρδάλα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *οἰνάνθη*.

Παρδαλάκης, *Γεράσιμος*· βλ. *Γεράσιμος* Κρήτης.

— **Παρδαλάκης *Δ.*** Κρὴς ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, παραστάτης τῆς Κρήτης ἐν τῇ Β' ἐν Ἄστρει ἐθνοσυνελεύσει. Τῷ 1824 ἀπεστάλη ἀπὸ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως εἰς Κρήτην, ἵνα ἀντιληφθῇ καὶ ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐν Κρήτῃ κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἐπιστρέψας παρέστησε τὴν οὐδόλως εὐχάριστον θέσιν τοῦ ἀγῶνος ἐν Κρήτῃ καὶ ἐτόνισε τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ ἐπανάστασις ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἤθελον ἀποσταλῆ ἀμέσως πολεμεφόδια καὶ ἐπικουρίαι.

ΕΡ. Μ.

Παρδάλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστορίου (Καστανιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 189.

Παρδαλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν 18 συνοικισμῶν, οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὁμωνύμου κοινότητος Κακοδικίου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Παρὰ τὸν συνοικισμὸν τοῦτον ἔκειτο ὁ ὀχυρὸς τοῦ περιφήμου ἐπὶ ὠμότητι γενιτσάρου Τζιναλῆ πύργος, ὅστις ἀπέβη μυθώδης διὰ τὰ ἐν αὐτῷ τελεσθέντα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας κακουργήματα.

Ε. Γ.

παρδαλίζω· εἶμαι παρδαλός, ποικιλόχρους.

Παρδαλίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 253. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πάρδαλλα*.

Πάρδαλλα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παρδαλίτσα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

παρδαλός, *—ή, —όν·* κυρίως ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς παρδάλεως, σταχτόχρους μὲ στίγματα σκοτεινά: «παρδαλὸς γάτος» || ἐν γένει ποικιλόχρους, «ἀρνὶ παρδαλό», «παρδαλὸ γαρύφαλο».

Παρδαλὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μακρᾶς γεφύρας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτ. (1920) 264. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Ὀλατζάκ*.

— **Παρδαλὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Παγασιτικοῦ (πλάτ. 39°10'30" Β., μῆκ. 23°05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: gulf of Volo), Β. ἄκρα τῆς νήσου *Παλαιὰ Τρίκκερι*. Ἡ ὀνομασία του, λόγῳ τῆς διασπάρτου πολυχρωμίας τῶν βράχων του.

Σ. Ε. Λ.

παρδάλωμα (τό)· ποικιλοχρωμία.

παρδαλώνω· κάμνω τι παρδαλόν, ποικιλόχρουν.

παρδαλωτὶς (ἡ) (Pardalotes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λανιιδῶν*, περιλαμβάνον 12 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Σῶμα μικρόν, βραχύ, ἀτρακτοειδὲς καὶ ἀρκετὰ εὔρωστον, ράμφος χονδρόν, βραχύτατον, ἰσχυρόν, κωνικὸν καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων του, ἄνω σιαγόνα ἐλαφρῶς τοξοειδῆ καὶ κάτω σιαγόνα κοίλην κατὰ τὴν κάτω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, ρώθωνας μικροὺς κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους καὶ καλυπτομένους ὑπὸ λεπτῆς μετ' ἀραιῶν τριχῶν μεμβράνης, οὐρὰν βραχεῖαν μὲ ἰσομήκη πτερὰ καὶ πόδας μετρίου μήκους καὶ ὑπὸ λεπιδοειδῶν καλυπτομένους. Ἐνδιαιτῶνται εἰς δασώδεις ἐκτάσεις κατὰ μικρὰς ὁμάδας, ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς τῶν ἐρώτων καὶ ἐπῳασμοῦ, ὁπότε χωρίζονται κατὰ ζεύγη. Τὸ ᾆσμά των εἶναι ἀρκετὰ μελῳδικόν. Τὴν φωλεάν των κατασκευάζουσι τεχνηέντως ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τῶν δένδρων ἢ τῆς γῆς, ἐκεῖ δὲ ἡ θήλεια γεννᾷ 3—4 ᾠά. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων, μικρῶν κόκκων καὶ νέκταρος τῶν ἀνθέων. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τῆς Ὠκεανίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παρδαλωτὶς ἡ στικτὴ* (Pardalotes maculuta), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα φαιοεπίξανθον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ ἔχει τὰς πτέρυγας μελανὰς καὶ πεποικιλμένας διὰ λευκοαργυροχρόων κηλίδων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῆς Αὐστραλίας.

Παρδαλωτὶς ἡ στικτή.

Δ. Ν. Π.

παρδαλωτός, *—ή, —όν·* παρδαλός, ποικιλόχρους.

— ***παρδαλωτὰ ἀγγεῖα.*** Ἐκλήθησαν οὕτω τὰ ἀγγεῖα τὰ ἄλλως λεγόμενα ρυθμοῦ Βασιλικῆς, ἐκ τοῦ μέρους ὅπου ἀνευρέθησαν τὰ πρῶτα τοῦ εἴδους τούτου. Εἶναι ἀγγεῖα τῆς δευτέρας πρωτομινωϊκῆς περιόδου καὶ συναντῶνται μόνον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην, ἔχοντα ὡς δυτικὸν ὅριον τὸ ἀνάκτορον τῶν Μαλίων. Κύριον χαρακτηριστικόν των εἶναι αἱ ἀκανόνιστοι κηλῖδες αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀγγείου. Ἡ τεχνική των εἶναι ἡ ἑξῆς: ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἐτίθετο ἐπίχρισμα ποικίλλον ἀπὸ μέλαν εἰς ἐρυθρωπόν· κατόπιν τὸ ἀγγεῖον ἐτίθετο εἰς τὴν κάμινον, ὅπου ἡ ἐπιφάνειά του ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν φλόγα καὶ οὕτω ἐσχηματίζετο ἡ κηλίδωσις. Οἱ κεραμευταὶ ἐγνώριζον νὰ παράγουν διὰ τῆς ὀπτήσεως καὶ κηλῖδας συμμετρικῶς διατεταγμένας καὶ διαφόρων σχημάτων. Τὰ συνηθέστερα τῶν σχημάτων τοῦ ρυθμοῦ τούτου τῶν ἀγγείων εἶναι ἡ πρόχους καὶ ἡ «τεϊοδόχη». Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ρυθμοῦ τούτου γίνεται κατὰ τὴν τρίτην πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως διακοσμήσεως δι' ἀνοικτοῦ χρώματος ἐπὶ σκοτεινοῦ βάθους.

Ν. Ε. Π.

Πάρδο-Μπαθὰν (Pardo-Bazán), ***Αἰμιλία,*** *κόμισσα—*. Ἱσπανὶς μυθιστοριογράφος (βλ.λ. ***Πάρντο-Μπαθὰν*** Αἰμιλία).

Πάρδος. Βυζαντινὸς κληρικὸς καὶ γραμματικὸς (βλ. *Γρηγόριος, μητροπολίτης* Κορίνθου, τ. Η', σ. 729 α).

Πάρε (Pare ἢ Pareh) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς ἀγγλικῆς Τανγκανίκας, ἄλλοτε Γερμανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Κεῖται μεταξὺ τοῦ ὄρους Κιλιμαντζάρο καὶ τῆς ὀροσειρᾶς Οὐζαμπάρα, ἐν 3° 30' καὶ 4° 30' Ν. πλάτους καὶ 37° 30' καὶ 38 Α. μήκους. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πανγκάνι καὶ διαιρεῖται εἰς τρία ὀροπέδια: εἰς τὸ *Βόρειον Πάρε* ὕψους 1.260—2.000 μ., εἰς τὸ *Κεντρικὸν Πάρε*, ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο χωριστὰς ὀρεινὰς περιοχάς, τὴν Κισουνγκοὺ καὶ τὴν Κβὰ Μντιμού, καὶ εἰς τὸ *Νότιον Πάρε*, τὸ περισσότερον καὶ καλύτερον ἀρδευόμενον καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶν καὶ ἀφθόνων δασῶν, ὕψους μέχρι 2.070 μ. Παράγει ἀραβόσιτον, ζαχαροκάλαμον καὶ καπνόν, οἱ δὲ κάτοικοι κατασκευάζουν σπάθας καὶ λόγχας μὲ πρωτόγονα χυτήρια. Κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς Βαπάρο ἢ Βαπάρε, οἵτινες διακρίνονται διὰ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ τὸ ρωμαλέον σῶμα καὶ χρησιμοποιοῦν ἀκόμη τόξα, βέλη καὶ ἀκόντια, ἄνευ ἀσπίδος.

Μ. Δ. Β.

Παρὲ (Paré), ***Ἀμβρόσιος***. Διάσημος Γάλλος χειρουργὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Bourg-Hersent παρὰ τὴν Laval τῆς Mayenne τῷ 1510 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1590. Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς παρά τινι κουρεῖ τῆς Ἀγγέρης, εἶτα δὲ παρ' ἑτέρῳ κουρεῖ-χειρουργῷ τῶν Παρισίων (1529), καὶ τέλος εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν Παρισίων Hôtel-Dieu καὶ παρέμεινεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ τριετίαν ὡς βοηθός. Τῷ 1536 προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ κουρέως-χειρουργοῦ καὶ μετὰ ἓν ἔτος ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην προσελήφθη εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ στρατάρχου René Montijean, μεθ' οὗ ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸ Πεδεμόντιον (1537), ὡς καὶ ἀργότερον εἰς Perpignan, ὡς καὶ εἰς ἄλλα στρατόπεδα (1542—1545), διὰ τῆς εὐφυΐας του, τῆς παρατηρητικότητος καὶ τῆς κτηθείσης πείρας, διεπίστωσε μεταξὺ ἄλλων ὅτι τὰ τραύματα ἰῶνται ταχύτερον ἄνευ τῆς καυτηριάσεώς των διὰ ζέοντος ἐλαίου καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1545 τὸ ἐξαίρετον αὐτοῦ σύγγραμμα τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου τῶν διὰ πυροβόλου ὅπλου, βολῶν καὶ δοράτων τραυμάτων καὶ τῶν διὰ πυρίτιδος ἐγκαυμάτων: «La methode de traiter les playes faictes par les haquebutes et autres bastons à feu et de celles qui sont faictes par flèches, dards et semblables; aussi des combustions spécialement faictes par la pouldre à canon, par Maistre Barbier, chirurgien à Paris», σχὸν μεγίστην ἐπιτυχίαν. Κατὰ τὴν βραχεῖαν εἰρήνην ἠσχολήθη εἰς ἀνατομικὰς ἐρεύνας καὶ φυσιολογικὰ ἐπὶ ζῴων πειράματα, δημοσιεύσας τῷ 1550 στοιχεῖα ἀνατομικῆς «Briefve collection de l'administration anatomique: Avec la manière de conjoindre les os: Et d'extraire les enfants tant morts que vivants du ventre de la mère». Λόγῳ τῶν χειρουργικῶν αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν τῷ 1552 προσελήφθη ἐπὶ τοῦ Ἑρρίκου Β' μεταξὺ τῶν 14 χειρουργῶν-θαλαμηπόλων αὐτοῦ καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Ε' Μέτς, ἔνθα καὶ ᾐχμαλωτίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως Hesdin. Ἀλλὰ θεραπεύσας ἐξ ἕλκους τῆς κνήμης τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως Gravelines, Vaudeville, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του. Τῷ 1554, παρὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς λατινικῆς καὶ τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, διωρίσθη ἄνευ ἐξετάσεων εἰς τὸ κολλέγιον τῶν χειρουργῶν τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐντὸς ἔτους ἀνηγορεύθη δόκιμος, προλύτης καὶ τέλος διδάκτωρ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου Β' προσελήφθη χειρουργὸς τοῦ Φραγκίσκου Β', εἶτα δὲ τοῦ Καρόλου Θ', ὅστις κατέστησε τοῦτον πρῶτον χειρουργόν του. Ἀπέθανε μῆνάς τινας μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑρρίκου Α' εἰς Παρισίους εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (Saint-André-des Arts). Τῷ 1840 οἱ συμπολῖταί του ἀνήγειραν ἐν Leval τὸ ἄγαλμά του. Ὁ Παρὲ ἐθεωρήθη ὡς ἀναμορφωτὴς τῆς χειρουργικῆς καὶ ἐκλήθη ὁ πατὴρ ταύτης. Οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ πλειότερον εἰργάσθη διὰ τὴν πρόοδον τῆς χειρουργικῆς καὶ ἰδίως μετὰ τόσης ἰδιοφυΐας καὶ ἐφευρετικότητος. Διὰ τῆς μακροχρονίου πείρας του ἐκ τῶν πολέμων, ἣν κατέστησεν ἐπωφελῆ διὰ τὴν χειρουργικήν, διήνοιξε νέον δρόμον, ἐξαγαγὼν ταύτην ἐκ τῆς παιδικῆς της ἡλικίας. Ἡπλοποίησε τὴν θεραπείαν τῶν καταγμάτων καὶ ἐξαρθρημάτων, ἐξήρεσεν ἐκ τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων τὴν χρῆσιν τοῦ θερμοῦ ἐλαίου καὶ ἐν γένει τῶν καυστικῶν οὐσιῶν, ἐπλούτισε τὴν μαιευτικὴν διὰ διαφόρων χειρισμῶν, καθώρισε λογικὰς ἐνδείξεις τῆς ἀνατρήσεως, ἐβελτίωσε τὰς πλα-

Ἀμβρόσιος Παρέ.

Digitized by Google

στικὰς ἐγχειρήσεις, εἰσηγήθη τοὺς κηλεπιδέσμους, ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν ἰατρῶν ἐπὶ τῆς θωρακοκεντήσεως, διελεύκανε διὰ τῶν ἐρευνῶν του πληθὺν ἀνατομικῶν, φυσιολογικῶν καὶ θεραπευτικῶν ζητημάτων καὶ τέλος ἀπηθανάτισε τὸ ὄνομά του διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς *ἀπολινώσεως τῶν ἀρτηριῶν*, ἀντὶ τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς του χρησιμοποιουμένης μεθόδου τῆς διὰ θερμοῦ σιδήρου καυτηριάσεως πρὸς αἱμόστασιν. Τὴν ἀπολίνωσιν ἐφήρμοσεν ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ εὐγενοῦς de Rohan, οὗτινος συνετρίβη τὸ σκέλος ὑπὸ βολῆς κανονίου. Ἐκτὸς τῶν ἄνω μνημονευθέντων ἔργων ἀποδίδονται εἰς τοῦτον καὶ θεραπευτικαὶ μέθοδοι τῶν τραυμάτων, συγγράμματα περὶ πανώλους, ἱλαρᾶς καὶ περὶ χειρουργικῆς καὶ ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους τίτλους: «La methode curative des playes et fractures de la teste humaine, avec les pourtraicts des instruments nécessaires pour la curation de icelle» (1562), «Dix livres de la chirurgie avec le magasin des instruments nécessaires à icelle» (1564), «Traicté de la peste, de la petite verolle et rougeolle: avec une briefve description de la lèpre» (1568), «Cinq livres de chirurgie» (1571), «De la génération de l'homme et manière d'extraire les enfants etc.», «Des monstres tant terrestres que marins» (1573). Τὰ ἅπαντά του ἔσχον πλείστας μεταφράσεις καὶ ἐκδόσεις εἰς τὴν λατινικήν, ὁλλανδικήν, γερμανικήν, ἀγγλικὴν κλπ. (1575, 1579, 1598, 1628, 1685). Ἡ νέα ἔκδοσις ὑπὸ Malgaigne, τρίτομος, ἐγένετο τῷ 1840.

Ο. Ρ.

παρέα (ἡ), ἰδιωματ. *παρέγια*· πολλοὶ ὁμοῦ, ὁμάς, συντροφιά: «δὲν εἶμαι μοναχός, ἔχω παρέα».

παρέασις, *—εως* (ἡ)· τὸ *καλουμάρισμα τῆς καδένας*, ἡ πρᾶξις τοῦ παρεᾶν ἄλυσιν ἢ ἀγόμενον.

παρεγγεγραμμένος (ὁ) *['Αρχ.]*· βλ. *παρέγγραπτος*.

παρέγγραπτος (ὁ)· ὁ παρά τινα ἐγγραφείς, ὁ διὰ πλαγίων μέσων εἰσχωρήσας, ὁ παρείσακτος.

— *['Αρχ.] Παρέγγραπτοι, παρέγγραφοι*, ἢ *παραγγεγραμμένοι* ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις οἱ παρανόμως ἐγγραφόμενοι εἰς τοὺς καταλόγους τῶν πολιτῶν. Τὰ μητρῷα τῶν πολιτῶν (*ληξιαρχικὰ γραμματεῖα*) ἦσαν γεγραμμένα ἐπὶ πινάκων (*λευκωμάτων*), οὓς διετήρει ὁ δήμαρχος, δι' ἐξαγορᾶς δὲ αὐτοῦ ἢ ἄλλου τινὸς σχετικοῦ ὑπαλλήλου οὐχὶ σπανίως ἐπετυγχάνετο ἡ τοιαύτη παράνομος δημοποίησις (*παρεισγραφὴ*) ἀτόμου ἐστερημένου τῶν πρὸς τοῦτο προσόντων (ἡλικία, καταγωγή, ἐθνικότης). Παρέγγραπτοι, τέως δοῦλοι, εἶναι ὁ Κλεοφῶν (ἐν τῷ «Περὶ παραπρεσβείας» λόγῳ τοῦ Αἰσχίνου), ὁ Ἀγόρατος (ἐν τῷ «Κατὰ Ἀγοράτου» τοῦ Λυσίου) κ. ἄ., μνημονεύονται δὲ περιπτώσεις ἐπιτεύξεως τῆς παρεισγραφῆς διὰ δωροδοκίας πέντε μόλις δραχμῶν. Κατὰ τῶν εἰς τοιοῦτον ἀδίκημα περιπιπτόντων ὑπαλλήλων ἐγίνετο *γραφὴ δώρων* ἢ *ξενίας*, ἐν περιπτώσει δὲ ἁπλῆς ἀποπείρας ἐγίνετο πώλησις τοῦ ἐνόχου ὑπὲρ τῆς πόλεως.

Π. Ν. Π.

παρεγκεφαλιδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα, ὁ τῆς παρεγκεφαλίδος: «παρεγκεφαλιδικαὶ φλέβες».

— **παρεγκεφαλιδικὰ** *δεμάτια ['Ανατομ.]*. Ταῦτα καταλαμβάνουσι τὴν περιφερικὴν ζώνην τῆς πλαγίας δέσμης τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ εἶναι δύο, τὸ *πρόσθιον* ἢ τὸ *κωβήρειον* (κοιλιακὸν) παρεγκεφαλιδικὸν δεμάτιον καὶ τὸ *ὀπίσθιον* (ραχιαῖον). Καὶ τὸ μὲν πρόσθιον, δρεπανοειδὲς ὄν, ἐκτείνεται ἐπιπολῆς τῆς προσθίας μοίρας τῆς πλαγίας δέσμης· ἐκφύεται δ' ἐκ τῶν κυττάρων τοῦ προσθίου κέρατος καὶ τῆς μεσοκερατίου ζώνης καὶ παχυνόμενον κεφαλικῶς ἀνέρχεται μέχρι τοῦ προμήκους, ὁπόθεν διήκει διὰ τῆς γεφύρας μέχρι τοῦ ἄνω παρεγκεφαλιδικοῦ σκέλους, δι' οὗ παλινδρομοῦν φέρεται εἰς τὸν σκώληκα τῆς παρεγκεφαλίδος. Τὸ δ' ὀπίσθιον, ταινιοειδὲς ὄν, κεῖται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ πλαγίου πυραμιδικοῦ δεματίου· ἐκφύεται δ' ἐκ τῶν κυττάρων τοῦ θωρακικοῦ πυρῆνος (κλαρκείου) καὶ παχυνόμενον ἀεὶ μᾶλλον συμπορεύεται μετὰ τοῦ προσθίου παρεγκεφαλιδικοῦ δεματίου καὶ τέλος εἰσδύεται διὰ τοῦ κάτω σκέλους τῆς παρεγκεφαλίδος εἰς τὸν ἄνω σκώληκα ταύτης (ὀροφιαῖον πυρῆνα).

Ι. Π.

— **παραγκεφαλιδικαὶ** *φλέβες ['Ανατομ.]*. Φλέβες τῆς παρεγκεφαλίδος, αἱ ἄνω καὶ αἱ κάτω, ὧν αἱ μὲν ἄνω ἄρχονται ἐκ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτῆς καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν εὐθὺν καὶ τὸν ἐγκάρσιον κόλπον, αἱ δὲ κάτω ἀθροίζονται ἐκ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς παρεγκεφαλίδος, τοῦ προμήκους καὶ τῆς γεφύρας καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τοὺς κάτω λιθοειδεῖς κόλπους, τὸν ἐγκάρσιον καὶ τὸν ἰνιακόν.

Ι. Π.

— **παρεγκεφαλιδικὴ** *συνδρομή*. Καλεῖται οὕτω ἡ συνδρομή, ἡ ὀφειλομένη εἰς ἀλλοιώσεις ἢ καταστροφὴν τῆς παρεγκεφαλίδος. Χαρακτηρίζεται δ' αὕτη διὰ διαταραχῶν ἰσορροπίας, ἰλίγγου καὶ παρεγκεφαλιδικοῦ βαδίσματος, δυσμετρίας τῶν κινήσεων, βραδύτητος, δισταγμοῦ, ἀβεβαιότητος καὶ ἀδεξιότητος αὐτῶν, δυσαρθρίας συλλαβιστικῆς, ἀσυνεργίας καὶ ἀποσυνθέσεως τῶν κινήσεων, ὁμοιαζούσης πρὸς ἀταξίαν, ἀδιαδοχοκινησίας, χαλάσεως τῶν μυῶν, παθητικότητος καὶ ἐλλείψεως ἀντιδράσεως εἰς τὴν ἀντίστασιν, τρόμου προαιρετικῶν κινήσεων καὶ δυναμικῶν προαιρετικῶν θέσεων, καταληψίας παρεγκεφαλιδικῆς, νυσταγμοῦ καὶ αὐξήσεως τῶν ἀνακλάσεων.

Τ. Α. ΖΗΣ

— **παρεγκεφαλιδικὸν** *βάδισμα*. Τὸ βάδισμα καθ' ὃ ὁ ἀσθενὴς κατεχόμενος ὑπὸ ἰλίγγου σφοδροῦ παραπαίει τῇδε κἀκεῖσε καὶ κυμαίνεται, δίκην οἰνόφλυγος, βαδίζων μὲ διεστῶτα τὰ σκέλη πρὸς μεγέθυνσιν τῆς βάσεως καὶ μὲ ἀφεστῶτας τοῦ κορμοῦ τοὺς ἀγκῶνας, ἐνῷ τὸ βλέμμα αὐτοῦ φαίνεται ἐν ἐκπλήξει. Παρατηρεῖται εἰς τὰς παρεγκεφαλιδικὰς συνδρομάς, ὡς καὶ εἰς νωτιαίας παθήσεις ἢ παθήσεις τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους, προσβαλλούσας τὰς παρεγκεφαλιδικὰς ὁδούς.

Τ. Α. ΖΗΣ

— **παρεγκεφαλιδικοὶ** *βόθροι ['Ανατομ.]*. Οἱ δύο κάτω βόθροι τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς κόγχης τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, οἱ τὰ δύο ἡμισφαίρια τῆς παρεγκεφαλίδος ὑποδεχόμενοι.

Ι. Π.

παρεγκεφαλίς, *—ίδος ['Ανατομ.]*. Ἡ παρεγκεφαλὶς ἀποτελεῖ μετὰ τῆς οὐαρολείου γεφύρας τὸν ὀπίσθιον ἐγκέφαλον ἢ μετεγκέφαλον. Κατασκηνοῖ ἐντὸς τοῦ ἰνιακοῦ βόθρου τοῦ κρανίου, ἔχουσα ὕπερθεν μὲν τοὺς ἰνιακοὺς λοβοὺς τοῦ τελικοῦ ἐγκεφάλου, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τοῦ *σκηνιδίου τῆς παρεγκεφαλίδος*, ἔμπροσθεν δὲ τὸν προμήκη μυελὸν (ἐπὶ τὰ ὀπίσω) καὶ τὴν γέφυραν (ἐπὶ τὰ πρόσω), ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τῆς 4ης κοιλίας. Συνάπτεται βρεγματικῶς μὲν μετὰ τοῦ τετραδύμου διὰ τῶν ἄνω παρεγκεφαλιδικῶν σκελῶν καὶ τοῦ προσθίου μυελίνου ἱστίου, οὐραίως δὲ μετὰ τοῦ προμήκους διὰ τῶν κάτω παρεγκεφαλιδικῶν σκελῶν καὶ τοῦ ὀπισθίου μυελίνου ἱστίου, κοιλιακῶς δὲ μετὰ τῆς γεφύρας διὰ τῶν μέσων παρεγκεφαλιδικῶν σκελῶν. Ἔχει σχῆμα ἐλλειψοειδὲς ἢ παρεμφερὲς πρὸς τὸ τῆς καρδίας παιγνιοχάρτου· τὸ βάρος αὐτῆς εἶναι περὶ τὰ 140 γραμ., ἡ εὐθεῖα (ὀβελιαία) διάμετρος 4—5 ἑκ., ἡ ἐγκαρσία 9—11 ἑκ. καὶ ἡ κάθετος (πάχος) 4—5 ἑκ. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν λοβῶν, ἤτοι ἐκ δύο πλαγίων, τῶν *ἡμισφαιρίων*, καὶ ἑνὸς μέσου, τοῦ *σκώληκος*. Ἐμφανίζει δὲ τρεῖς ἐπιφανείας, τὴν ἄνω, τὴν κάτω καὶ τὴν προσθίαν, ἔτι δὲ μίαν περιφέρειαν ἢ περιφερὲς χεῖλος. Ἡ περιφέρεια αὕτη ἔνθεν μὲν ἐντέμνεται ὑπὸ ὁριζοντίας ἢ περιφεροῦς αὔλακος, διαχωριζούσης τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς παρεγκεφαλίδος ἀπὸ τῆς κάτω, ἔνθεν δὲ φέρει δύο ἐντομάς, τὴν προσθίαν καὶ τὴν ὀπισθίαν, ὧν ἡ μὲν προσθία, εὐρυτέρα, περιλαμβάνει τὸ τετράδυμον, ἡ δ' ὀπισθία, βαθυτέρα, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸν ἔσω ἰνιακὸν ὄγκον, ὑποδέχεται τὸ παρεγκεφαλιδικὸν δρέπανον τῆς σκληρᾶς μήνιγγος.

Ἐκ τῶν ἐπιφανειῶν ἡ μὲν ἄνω ὑπεγείρεται ἐν τῷ μέσῳ ὀβελιαίως ὑπὸ τοῦ ἄνω σκώληκος, οὗ τὰ πλάγια ἀφορίζουσι δύο μόλις ὑποσημαινόμεναι ὀβελιαῖαι αὔλακες, ἡ δὲ κάτω, ὑπόκυρτος, ἐμφανίζει ἐν τῷ μέσῳ βαθεῖαν ὀβελιαίαν αὔλακα, τὴν *κοιλάδα τῆς παρεγκεφαλίδος*, ἧς τὸ μὲν πρόσθιον μέρος εἰσδέχεται τὸν προμήκη μυελόν, τὸ δὲ ὀπίσθιον τὸ παρεγκεφαλιδικὸν δρέπανον· εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοιλάδος προέχει, παρεμφερὴς πρὸς δακτυλιωτὸν σκώληκα, ὁ κάτω σκώληξ, μείζων τοῦ ἄνω, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς προσθίας μέχρι τῆς ὀπισθίας ἐντομῆς. Ἡ δὲ προσθία, ὑπόκοιλος ἐπιφάνεια, ἡ τὴν προσθίαν ἐντομὴν ἀποτελοῦσα, ἐμφανίζει ἐν τῷ κέντρῳ κόλπωμα, τὴν *ἐγκαρσίαν σχισμήν*, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν ὀροφὴν (κορυφὴν) τῆς 4ης κοιλίας.

Πλὴν τῆς περιφερείας τῆς ἐγκαρσίας σχισμῆς πᾶσα ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια τῆς παρεγκεφαλίδος περιβάλλεται ὡς διὰ κάψης ἀνοικτῆς μόνον ἔμπροσθεν κατὰ τὴν ἐγκαρσίαν σχισμὴν (πύλαι τῆς παρεγκεφαλίδος) ὑπὸ φαιᾶς οὐσίας (τοῦ φλοιοῦ), ἥτις συνίσταται ἐκ σμικροτάτων νευρικῶν κυττάρων, ἀπαρτιζόντων τρεῖς στιβάδας, τὴν ἔσω ἢ κοκκιώδη, τὴν ἔξω ἢ μοριώδη καὶ τὴν διάμεσον ἢ πυρκίνειον, καὶ ἥτις ἐμπερικλείει ἐντὸς αὐτῆς (ἔν τε τοῖς ἡμισφαιρίοις καὶ τῷ σκώληκι) λευκὴν οὐσίαν, τὸ *μυελῶδες σῶμα*. Ὁ φαιὸς οὗτος φλοιὸς διελαύνεται ὑπὸ ἀβαθῶν καὶ ὑπὸ βαθειῶν αὐλάκων, τοξοειδῶν καὶ ὁμοκέντρων, αἵτινες ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ὀρζιοντίας αὔλακος τοῦ ἑνὸς ἡμισφαιρίου φέρονται διά τε τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας εἰς τὴν ὁριζοντίαν αὔλακα τοῦ ἀντιθέτου ἡμισφαιρίου. Καὶ διὰ μὲν τῶν ἀβαθῶν αὐλάκων ἀφορίζονται φαιὰ πέταλα, αἱ *ἕλικες τῆς παρεγκεφαλίδος*, διὰ δὲ τῶν βαθειῶν ὁμάδες ἑλίκων, τὰ *λόβια τῆς παρεγκεφαλίδος*, ὧν τὰ τοῦ σκώληκος συνάπτουσι τὰ τῶν ἡμισφαιρίων πρὸς ἄλληλα δίκην συνδέσμων.

Ὑπάρχουσι δὲ 4 λόβια ἐφ' ἑκατέρου ἡμισφαιρίου τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς παρεγκεφαλίδος. Ὡσαύτως δὲ ὑπάρχουσι 4 λόβια ἐπὶ τοῦ ἄνω καὶ ἰσάριθμα ἐπὶ τοῦ κάτω σκώληκος. Καὶ τὰ μὲν 4 ἐν ἑκατέρῳ ἡμισφαιρίῳ τῆς ἄνω ἐπιφανείας λόβια εἶναι ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸς τὰ πρόσω τὸ *ἄνω μηνοειδές*, τὸ *τετράπλευρον*, καταλαμβάνον τὰ $^3/_4$ τῆς ἐπιφανείας ταύτης, αἱ *πτέρυγες τοῦ κεντρικοῦ λοβίου* καὶ οἱ *χαλινοὶ τῆς γλωσσίδος*, ὧν τὰ δύο τελευταῖα εἶναι ὑποτυπώδη, κείμενα ἐν τῷ πυθμένι τῆς προσθίας ἐντομῆς. Τὰ δ' ἐν ἑκατέρῳ ἡμισφαιρίῳ τῆς κάτω ἐπιφανείας 4 λόβια εἶναι, ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸς τὰ πρόσω, τὸ *κάτω μηνοειδές*, τὸ *διγάστορ*, ἡ *ἀμυγδάλη* καὶ τὸ *κροκυοειδὲς* ἢ ἡ *κροκύς*. Ἐκ δὲ τῶν λοβίων τοῦ ἄνω σκώληκος τὰ μὲν δύο πρόσθια, ἤτοι ἡ *γλωσσὶς* καὶ τὸ *κεντρικὸν λόβιον*, ὑποτυπώδη ὄντα, ἐγκρύπτονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς προσθίας ἐντομῆς, τὰ δὲ δύο ὀπίσθια ὀνομάζονται *ὄρος* καὶ *φύλλον* τοῦ σκώληκος. Τὰ τοῦ κάτω σκώληκος λόβια εἶναι ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸς τὰ πρόσω τὸ *φῦμα*, ἀποτελούμενον ἐξ 7—8 ἑλίκων, ἡ *πυραμίς*, ἀπαρτιζομένη ἐξ 6—7 τοξοειδῶν ἑλίκων, ἡ *σταφυλὴ* ἢ *κυονίς*, ἐξ 8—12 ἑλίκων, καὶ τὸ *ὀζίδιον*, ἐκ 5—6 ὑποτυπωδῶν ἑλίκων.

Ἡ λευκὴ οὐσία ἢ τὸ μυελῶδες σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ νευρικῶν ἰνῶν, ὧν αἱ μὲν εἶναι συνδετικαί, συνδέουσαι τὸν φλοιὸν μετὰ τῶν πυρήνων τῆς παρεγκεφαλίδος, αἱ δὲ προβλητικαὶ ἢ ἶνες τῶν σκελῶν τῆς παρεγκεφαλίδος. Ἐκπέμπει δὲ περιφερικῶς πεταλοειδεῖς προσεκβολάς, τὰ *μυελώδη πέταλα*, ὧν ἕκαστον εἰσδυόμενον εἰς ἓν τῶν λοβίων ἀποσχίζεται δενδροειδῶς εἰς ὁλονὲν λεπτότερα πετάλια, ἀποτελοῦντα τὴν λευκὴν οὐσίαν τῶν ἑλίκων. Ἐκ τοῦ μυελώδους σώματος τοῦ σκώληκος ἐκπορεύονται ἀκτινοειδῶς 6 μυελώδη πέταλα, ἅτινα διακλαδιζόμενα ἀποτελοῦσι τὸ *δένδρον τῆς ζωῆς*.

Ἐντὸς τοῦ μυελώδους σώματος περιέχονται οἱ *πυρῆνες* τῆς παρεγκεφαλίδος ἐκ φαιᾶς οὐσίας, συνισταμένης ἐκ νευρικῶν κυττάρων καὶ ἐκ πλέγματος νευρικῶν ἰνῶν· εἶναι δὲ 4 ἑκατέρωθεν, ἤτοι ἐν ἑκατέρῳ μὲν ἡμισφαιρίῳ εἷς, ὁ *ὀδοντωτὸς πυρήν*, ἐν δὲ τῷ ἄνω σκώληκι ὁ *ὀροφιαῖος*, μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τοῦ ὀδοντωτοῦ ὁ *ἐμβολοειδὴς* καὶ ὁ *σφαιροειδής*, παριστῶντες μέρος τοῦ ὀδοντωτοῦ πυρῆνος.

Αἱ ἐκ λευκῆς οὐσίας συνιστάμεναι προβλητικαὶ ἶνες, τουτέστι τὰ *σκέλη τῆς παρεγκεφαλίδος*, δι' ὧν αὕτη συνδέεται πρὸς τὰ παρακείμενα, εἶναι τρία ἑκατέρωθεν, τὸ ἄνω, τὸ μέσον καὶ τὸ κάτω. Καὶ τὸ μὲν ἄνω ἀναδύεται ἑκατέρωθεν ἐκ τῆς ἐγκαρσίας σχισμῆς τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ συγκλῖνον μετὰ τοῦ ἀντιθέτου εἰσδύεται εἰς τὰ ὀπίσθια διδύμια τοῦ τετραδύμου, ἔνθα χιαζόμενον μετὰ τοῦ

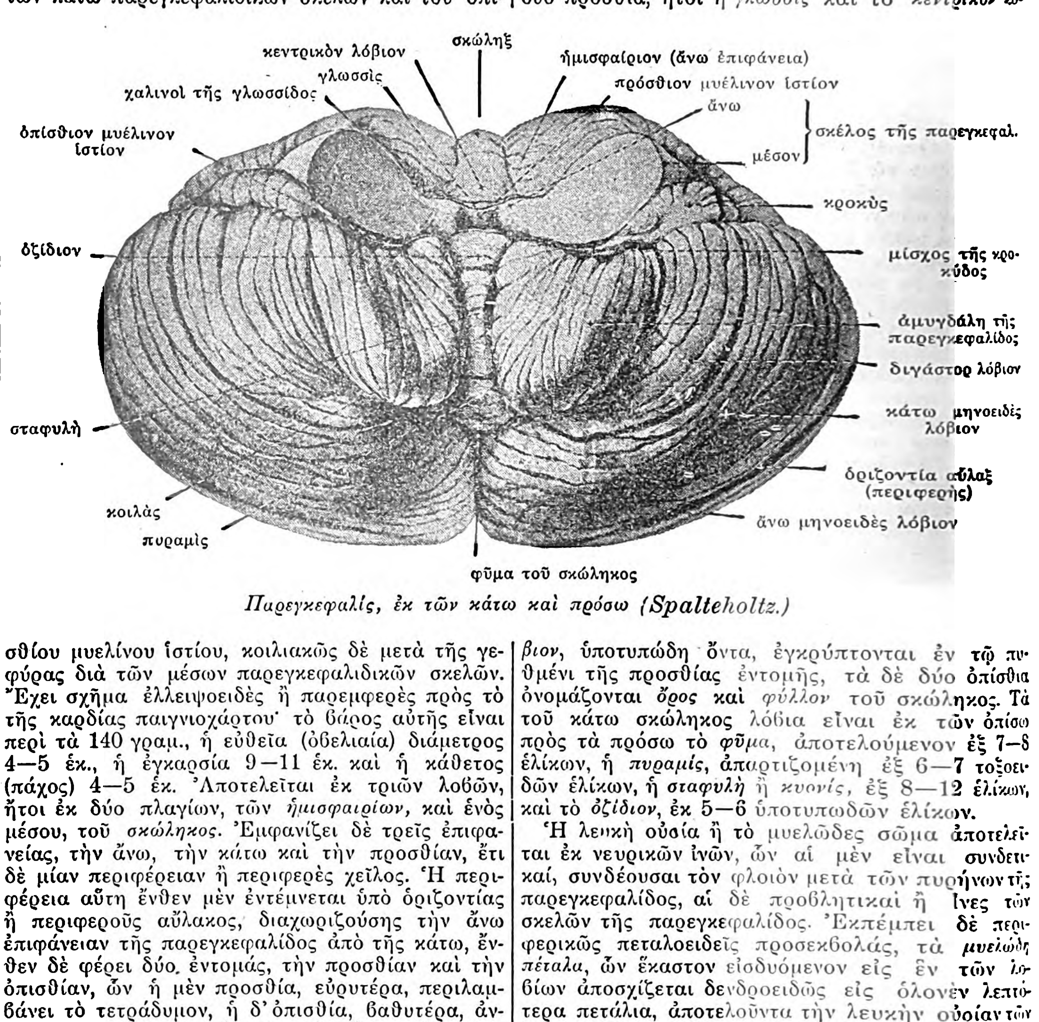

Παρεγκεφαλίς, ἐκ τῶν κάτω καὶ πρόσω (Spalteholtz.)

Digitized by Google

ἀντιθέτου χωρεῖ ἔπειτα ὑπὸ τὸ ἀντίθετον πρόσθιον διδύμιον, τελευτῶν ἐν τῷ ἐρυθρῷ πυρῆνι αὐτοῦ. Τὸ μέσον σκέλος, παχύτερον τῶν λοιπῶν, ἀναδύεται ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς ὁριζοντίου ἢ περιφερικῆς αὔλακος περὶ τὸ μέσον αὐτῆς καὶ φερόμενον ὁριζοντίως ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἔσω ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἀντιθέτου τὴν γέφυραν. Τὸ δὲ κάτω σκέλος, ἐξορμώμενον ἀνὰ μέσον τοῦ ἄνω καὶ τοῦ μέσου σκέλους, ἀνακάμπτει τοξοειδῶς πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ σχοινοειδὲς σῶμα τοῦ προμήκους (βλ. *ἰστίον μυέλινον*).

Ἡ παρεγκεφαλὶς εἶναι κινητικὸν κέντρον, ἐξ οὗ ρυθμίζεται καὶ κανονίζεται ὁ μυϊκὸς τόνος, ἤτοι ἡ ἔντασις τῆς συστολῆς ἑκάστου μυός, καὶ ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ ἰσορροπία καὶ πᾶσα κανονικὴ ἢ εὔρυθμος κίνησις τοῦ σώματος. Καὶ τὰ μὲν ἡμισφαίρια αὐτῆς ρυθμίζουσι καὶ ἰσορροποῦσι τὰς πλαγίας κινήσεις τοῦ σώματος, οἱ δὲ σκώληκες τὰς ἐπὶ τὰ πρόσω ἢ ὀπίσω. Ι. Π.

—*[Παθολ.]* Βλάβη τῆς *παρεγκεφαλίδος* ἐπιφέρει δυσμετρίαν τῶν κινήσεων καὶ ἀπώλειαν τῆς ἰσορροπίας, ἧς ἕνεκα ὁ πάσχων παραπαίει τῇδε κἀκεῖσε ὡς ὁ ἐν μέθῃ διατελῶν, διακυμάνσεις καὶ τρόμον ὀφειλόμενον ἢ εἰς ἀλλεπάλληλον ἐρεθισμὸν τῶν δρώντων μυῶν καὶ τῶν ἀνταγωνιστῶν αὐτῶν, ἢ εἰς διακοπὴν διαδοχικὴν τῆς διεγέρσεως καὶ ἐπανεμφάνισιν. Ἡ ἐξαίρεσις ἑνὸς λοβοῦ, παρὰ ζῴοις, ὡς καὶ ἡ καταστροφὴ παρ' ἀνθρώπῳ προκαλεῖ στροφικὰς κινήσεις πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐνῷ ἡ ἐξαίρεσις ἢ βλάβη τοῦ σκώληκος προκαλεῖ πτῶσιν πρὸς τὰ ὀπίσω. Γενικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον αἱ παθήσεις τῆς παρεγκεφαλίδος ἐκδηλοῦνται διὰ σειρᾶς ὅλης συμπτωμάτων, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν λεγομένην *παρεγκεφαλιδικὴν* συνδρομὴν (βλ. λ.). Τ.Α.Ζ.

παρεγκεφαλοκήλη (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ πρόπτωσις τῆς παρεγκεφαλίδος ἐκτὸς τῆς κρανιακῆς κάψης διά τινος σχισμῆς τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, ὀφειλομένης εἰς μὴ κανονικὴν τούτου ὀστέωσιν. Ἡ παρεγκεφαλοκήλη, ἔχουσα μέγεθος ποικίλον, ἀπο-

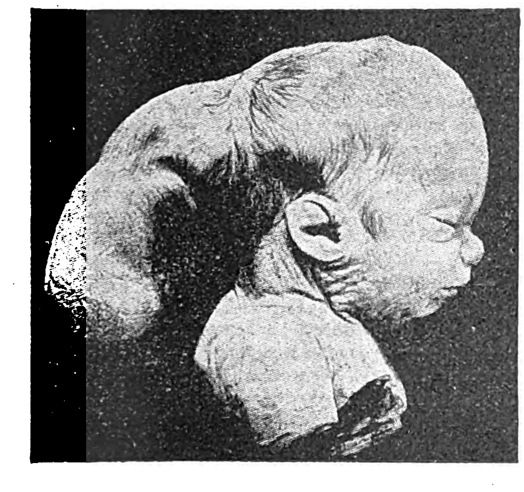

Παρεγκεφαλοκήλη.

τελεῖ ὄγκον μαλακὸν ἀνώδυνον τῇ πιέσει καὶ μὴ ἀνατάξιμον. Ἀπὸ διαγνωστικῆς ἀπόψεως συγχέεται πρὸς τὰ κεφαλαιματώματα καὶ τὰς δερμοειδεῖς κύστεις τῆς χώρας ταύτης. Θεραπεία χειρουργικὴ μὲ πρόγνωσιν βαρυτάτην. Ι. Κ. Κ.

παρεγκεφαλοσπασμωδικὸν *βάδισμα*. Καλεῖται οὕτω τὸ σπασμωδικὸν ἅμα καὶ παρεγκεφαλιδικὸν βάδισμα. Παρατηρεῖται εἰς τὴν σκλήρυνσιν κατὰ πλάκας κυρίως, καὶ ἐν γένει εἰς τὰς παθήσεις εἰς ἃς ἔχομεν προσβολὴν τῶν πυραμιδικῶν δεματίων καὶ τῶν παρεγκεφαλιδικῶν ὁμοῦ (βλ. καὶ *παρεγκεφαλιδικὸν* βάδισμα). Τ. Α. Ζ.

παρέγχυμα, —*ατος* (τό). Καλεῖται οὕτω παλαιόθεν τὸ σύνολον τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ συμπαγῆ τοῦ σώματος σπλάγχνα, ἤτοι ἡ οὐσία αὐτῶν, οἷον τὸ ἧπαρ. Ι. Π.

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *παρέγχυμα* ὁ μαλακὸς κυτταρώδης ἱστός, σπογγώδης καὶ κατὰ κανόνα ὑποπράσινος, ὅστις πληροῖ τὰ ἐντὸς τῶν φύλλων τῶν νεαρῶν κλάδων καὶ τῶν καρπῶν εὑρισκόμενα κενὰ διαστήματα, τὰ σχηματιζόμενα μεταξὺ τῶν ἰνωδῶν ἱστῶν, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ διάφορα προαναφερθέντα φυτικὰ μόρια. Εἰς τοὺς μετὰ βραχέων κυττάρων παρεγχυματικοὺς ἱστοὺς ἕκαστος αὐτῶν εἶναι ἐξ ἴσου πλατὺς καὶ ἐπιμήκης, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑποστῇ ποικίλας διαμορφώσεις τοῦ σχήματός του· οὕτως ὑπάρχουσι παρεγχύματα ᾠοειδῆ, ἀπεστρογγυλωμένα, πολυεδρικά, σταυροειδῆ, κλαδώδη, κτλ. Τὸ παρέγχυμα εἶναι ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων συστατικῶν τῶν φύλλων, διότι εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ὀφείλονται τὰ πολυπληθῆ καὶ πολύπλοκα φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν φυτικῶν τούτων μορίων. Τὸ παρέγχυμα ἀπαντᾷ εἴς τε τὴν ραχιαίαν καὶ τὴν ὑπτίαν ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων. Τὸ παρέγχυμα τῶν ὑπτίων τοῦ φύλλου σχηματίζει δύο ἕως τρία ἐπ' ἀλλήλων διατεταγμένα στρώματα, ἐνῷ τὸ παρέγχυμα τῶν πρανῶν σχηματίζει μᾶζαν σπογγώδη. Δ.Ν.Π.

παρεγχυματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ παρέγχυμα, ὁ τοῦ παρεγχύματος: «*παρεγχυματικὰ κύτταρα*».

παρεγχυματώδη *ὄργανα* *[Ἀνατομ.]*. Τὰ ἐν τῇ τελείᾳ μορφῇ συμπαγῆ σπλάγχνα, καλούμενα οὕτω διότι ἡ οὐσία αὐτῶν ἐπὶ διατομῆς φαίνεται οἱονεὶ παρεγκεχυμένη μεταξὺ τῶν διελαυνόντων αὐτὴν ἀγγειακῶν σωλήνων. Ι. Π.

παρεδρεύω· παρακάθημαι, κάθημαι πλησίον τινός, συνεδρεύω, εἶμαι συμπάρεδρος· || εἶμαι πάρεδρος, ἐκτελῶ καθήκοντα παρέδρου.

πάρεδρος (ὁ, ἡ)· ὁ παρακαθήμενος, συμπάρεδρος, συμμέτοχος· || ὁ πρὸς ἀναπλήρωσιν δικαστοῦ λαμβανόμενος δικηγόρος: «πάρεδρος δικαστής» || «ἔμμισθος πάρεδρος» ὁ παρὰ πρωτοδικείαις διοριζόμενος τὸ πρῶτον δικαστής· || καθόλου, ἀναπληρωτὴς ἄλλου ἄρχοντος: «δημαρχικὸς πάρεδρος».

— *[Μυθολ.]* *Πάρεδροι* ἐκαλοῦντο οἱ εὐνοούμενοι ὑπὸ τῶν θεῶν ἥρωες ἢ κατώτεραι θεότητες, ἃς οὗτοι εἶχον κοινωνοὺς ἢ ἐκτελεστὰς τῶν πράξεων αὐτῶν, ἀγγέλους κτλ. Ἰδιαιτέρως ἑνὸς ἑκάστου θεοῦ πάρεδροι ἀναφέρονται συνήθως οἱ ἑξῆς: τῆς Ἀφροδίτης αἱ *Χάριτες* καὶ ἰδίως ἡ *Πειθώ*, τοῦ Διὸς ἡ θυγάτηρ του *Δίκη*, ἡ *Θέμις*, ἡ *Αἰδώς*, ὁ *Ραδάμανθυς*, ὁ *Ἑκατόγχειρ* κ. ἄ., τῶν Μοιρῶν ἡ *Εἰλείθυια*, τῶν Χαρίτων ἡ *Αἰδώς*. Χαρακτηριστικὸν δὲ γνώρισμα τοῦ παρέδρου θεότητός τινος εἶναι ὅτι οὗτος προσωποποιεῖ μίαν τῶν ἐπὶ μέρους ἠθικῶν ἢ φυσικῶν δυνάμεων, ἃς ἡ θεότης αὕτη ἐγκλείει ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν θνητῶν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μυθολογίᾳ ἐπίσης ἥρωές τινες, ἰδιαιτέρως τιμώμενοι ἔν τινι πόλει, ἐλογίζοντο πάρεδροι ὅλης τῆς αὐτόθι λατρευομένης θείας χορείας· οὕτως ὁ Ἐρεχθεὺς ἐθεωρεῖτο ἐν Ἀθήναις «ταῖς ἐν τῇ Ἀκροπόλει θεοῖς πάρεδρος».

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* *Πάρεδροι* ἐκλήθησαν ἐν γένει οἱ βοηθοὶ οἱουδήποτε λειτουργοῦ· οὕτως ὁ Ἡρόδοτος ἀποκαλεῖ παρέδρους τοὺς βασιλικοὺς συμβούλους τοῦ Ξέρξου (Ζ' 147, Η' 138) καὶ τοὺς ἐν Σπάρτῃ ἐφόρους ἐν σχέσει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς πόλεως (ΣΤ' 65). Ἐν Ἀθήναις παρέδρους εἶχον οἱ ἑξῆς λειτουργοί: οἱ τρεῖς πρῶτοι ἄρχοντες (ἄρχων, βασιλεύς, πολέμαρχος) ἀνὰ δύο, ἐκλεγομένους μὲν καὶ ἀνακαλουμένους παρὰ τοῦ ἄρχοντος, ὑποβαλλομένους ὅμως εἰς διπλῆν δοκιμασίαν, ὑπέχοντας προσωπικὴν εὐθύνην (*Ἀριστοτέλης*) καὶ διεξάγοντας μέγα μέρος τῆς ἐργασίας τῶν ἀρχόντων· οἱ εὔθυνοι ἀνὰ δύο ἐκλεγομένους διὰ λαχνοῦ· οἱ ἑλληνοταμίαι ἀνὰ ἕνα δι' ἀγνώστου τρόπου ὁριζομένου· ἔτι δὲ οἱ στρατηγοί, λογισταί, συνήγοροι κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρχον πάρεδροι, ὡς ἐν Μηθύμνῃ τῆς Λέσβου. Π. Ν. Π.

— *[Νομοθ.]* 1) *Δικαστικοὶ πάρεδροι*. Ὁ παλαιὸς ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων τοῦ 1834 προέβλεπε τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀμίσθων παρέδρων, λαμβανομένων ἐκ τῆς τάξεως τῶν δικηγόρων καὶ ἀναπληρούντων τοὺς τακτικοὺς δικαστάς. Ὥριζε δὲ ὅτι πᾶν εἰρηνοδικεῖον σύγκειται, πλὴν τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ τοῦ γραμματέως, καὶ ἐκ δύο παρέδρων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ὤφειλε νὰ κατοικῇ εἰς τὴν καθέδραν τοῦ εἰρηνοδικείου· καὶ πᾶν πρωτοδικεῖον καὶ ἐκ τεσσάρων ἀμίσθων παρέδρων. Ὁ θεσμὸς τῶν ἀμίσθων παρέδρων κατηργήθη μὲν παρὰ πρωτοδικείαις, ἔχει δὲ ὁρισθῇ ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρχουν καὶ πάρεδροι πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ εἰρηνοδίκου τὸ πολὺ μέχρι τριῶν, διοριζόμενοι διὰ μίαν διετίαν ἐκ τῶν δικηγόρων τῆς περιφερείας μετὰ πρότασιν τῆς ὁλομελείας τοῦ πρωτοδικείου καὶ γνωμοδότησιν τοῦ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέως καὶ οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν ἐπίδομα. Ἀπὸ τοῦ 1892 ἔχει δημιουργηθῆ καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἐμμίσθου παρέδρου τὸν ὁποῖον καταλαμβάνουν, κατόπιν διαγωνισμοῦ, ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρεοπαγιτῶν καὶ δύο καθηγητῶν τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου, δικηγόροι ἀσκήσαντες ἐπὶ τριετίαν τοὐλάχιστον τὸ ἐπάγγελμά των καὶ ἡλικίας 25—35 ἐτῶν. Ὁ βαθμὸς τοῦ ἐμμίσθου παρέδρου ἀποτελεῖ τὴν κατωτέραν καὶ δοκιμαστικὴν βαθμίδα τῆς δικαστικῆς ἱεραρχίας, ἐξ ἧς οἱ εὐδοκιμοῦντες προάγονται μετὰ διετίαν τοὐλάχιστον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρωτοδίκου.

2) *Δημαρχικοὶ πάρεδροι*. Κατὰ τὸν ἰσχύοντα νόμον 3572 τοῦ 1927 περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, ἕκαστος δῆμος ἐκλέγει πλὴν τοῦ δημάρχου καὶ δημαρχικοὺς παρέδρους, ἤτοι 4 οἱ ἔχοντες πληθυσμὸν ἄνω τῶν 30.000 κατοίκων καὶ 3 οἱ λοιποί. Οἱ πάρεδροι εἶναι βοηθοὶ τοῦ δημάρχου, ἐνεργοῦντες κατὰ τὰς παραγγελίας αὐτοῦ. Τὸν δήμαρχον κωλυόμενον—καὶ ὄχι ἀπόντα, ὡς συνέβαινε μέχρι τοῦ τελευταίου νόμου—ἀναπληροῖ εἷς τῶν παρέδρων καθ' ἣν σειρὰν ἐξελέγησαν οὗτοι. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀναπληρώσεως τοῦ δημάρχου πέραν τῶν 15 ἡμερῶν λαμβάνει ἀνάλογον ἀμοιβὴν ἐκ τῆς διὰ τὸν δήμαρχον ὁριζομένης.

3) *Πάρεδροι Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου*. Συμφώνως πρὸς τὸν τελευταῖον ὀργανισμόν του (1923) τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον περιλαμβάνει καὶ ἓξ παρέδρους, ἔχοντας βαθμὸν ἐφέτου, τοῦ ὁποίου ἔπονται. Οἱ πάρεδροι οὗτοι ἀσκοῦν τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἐξόδων τοῦ κράτους, ἤτοι τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ τῶν ἀναλαμβανομένων ὑποχρεώσεων. Προάγονται δὲ εἰς ἐλεγκτὰς α' τάξεως.

4) *Πάρεδροι Συμβουλίου Ἐπικρατείας*. Ἀποτελοῦν τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δυνάμενοι νὰ προαχθοῦν μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν εἰς συμβούλους. Ἐκτελοῦν ἔργα εἰσηγήσεως καὶ μετέχουν τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας μετὰ ψήφου συμβουλευτικῆς. Δύνανται δὲ νὰ ἀντιπροσωπεύουν ἀκόμη τὴν ἐκδώσασαν τὴν προσβαλλομένην πρᾶξιν ἀρχήν. Ἔχουν βαθμὸν καὶ μισθὸν ἐφέτου. Μ. Ι. Μ.

παρεθύρι (τό)· δημοτ., ἀντὶ *παραθύρι*.

Παρεία *[Μυθολ.]*. Νύμφη ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Μίνως ἐγέννησε τέσσαρας υἱούς: τὸν *Εὐρυμέδοντα*, *Νηφαλίωνα*, *Χρύσην* καὶ *Φιλόλαον*. Α. Θ. Σ.

παρειά (ἡ)· τὸ πρόσωπον κατὰ πλάγιον, κοιν. *μάγουλον*: «τὸ ἔρύθημα τῶν παρειῶν» || μετφ., τοίχωμα ἀγγείου: «αἱ παρειαὶ τοῦ κρατῆρος».

— *[Ἀνατομ.]* *Παρειὰ* κοινῶς καλεῖται πᾶσα ἡ κάτωθι τοῦ ὑποκογχίου ὀφθαλμικοῦ χείλους καὶ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου χώρα τοῦ προσώπου. Ἀνατομικῶς δὲ παρειὰ καλεῖται μόνον ἡ προσθία μοῖρα τῆς χώρας ταύτης, ἡ ἔχουσα ὑπόθεμα τὸν βυκανητὴν μῦν. Οὕτως ἑκατέρα παρειά, τετράπλευρος οὖσα, πρὸς μὲν τὰ ἄνω ἀφορίζεται ὑπὸ τοῦ ὑποκογχίου χείλους, πρὸς δὲ τὰ κάτω ὑπὸ τοῦ κάτω χείλους τοῦ σώματος τῆς κάτω γνάθου, πρὸς δὲ τὰ πρόσω ὑπὸ τῆς ρινοχειλικῆς αὔλακος καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τοῦ προσθίου χείλους τοῦ μασητῆρος μυός. Ἑκατέρα δὲ παρειὰ ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ δέρματος, ἐκ μυϊκῆς στιβάδος καὶ ἐκ τοῦ βλεννογόνου, ἔτι δ' ἐξ ἀγγείων καὶ νεύρων. Τὸ ἀνώτερον δὲ καὶ προπετέστερον μέρος αὐτῆς καλεῖται *μῆλον τῆς παρειᾶς*. Ι. Π.

— *[Μιμικ.]* Εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, ἤτοι εἰς τὴν δι' αὐτοῦ ἐκδήλωσιν αἰσθημάτων καὶ παθῶν, αἱ παρειαὶ συμμετέχουν ἀναλόγως· π. χ. παρειαὶ κοῖλαι σημαίνουν ἰσχνότητα, ἀσθένειαν, ἀθλιότητα. Ἡ μιμικὴ αὕτη ἐκδήλωσι. δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ κινήσεως τῶν παρειῶν, ἀλλὰ διὰ καταλλήλου διασκευῆς (τῇ βοηθείᾳ χρωμάτων) τοῦ προσώπου· συνεπῶς δὲν εἶναι πρόσκαιρος μιμικὴ κίνησις, ἀλλὰ μόνιμος ἔκφρασις, χαρακτηριστικὴ ἀτόμου ἰσχνοῦ, ἀσθενοῦς, ἀθλίου, καχεκτικοῦ. Παρειαὶ ὀλιγώτερον κοῖλαι μὲ ἐπιμήκυνσιν τοῦ προσώπου, σημαίνουν: τὴν ἔπαθα, ἔγινα γελοῖος, ἔχασα, πιάσθηκα στὴν παγίδα. Ἡ ἐπιμήκυνσις τοῦ προσώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ προσδερματίου τοῦ λαιμοῦ. Παρειαὶ φουσκωμέναι σημαίνουν: ἄνθρωπον χονδρόν, ὑγιᾶ, εὐμάρειαν, κωμικὴν σπουδαιότητα. Παρειαὶ ἀνερχόμεναι πρὸς τὰ μῆλα καὶ πτυχούμεναι ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς σημαίνουν: δυσαρέσκειαν, δυσπιστίαν, αὐτὸ εἶναι κακό, εἶμαι ἀπογοητευμένος, πᾶμε ἄσχημα, πικρὰν κριτικήν. Ἡ ἄνω κίνησις τῶν παρειῶν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς μιμικῆς κινήσεως τοῦ κλαίειν. Διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐκφράσεως τῶν παρειῶν συμμετέχουν ἀναλόγως οἱ ὀφθαλμοί, αἱ ὀφρύες, οἱ μετωπικοὶ μύες καὶ τὸ στόμα. Π. Α. Κ.

—*[Ἀκτογρ.]* Τὴν ὀνομασίαν *παρειὰ* (γαλ. paroi) λαμβάνει ἀπόκρημνος ἀκτή, ὅταν εἶναι καθέτος ἐντελῶς.

— *[Ναυτ.]* *Παρειὰ* (κοιν. *μάσκα*) καλεῖται τὸ ὑπὲρ τὴν ἴσαλον στρογγύλον μέρος τῆς πρώρας τοῦ πλοίου. Διακρίνομεν ὅθεν δύο παρειάς, τὴν *δεξιάν*, τὴν δεξιόθεν τοῦ προσβλέποντος τὴν στεῖραν, καὶ τὴν *ἀριστεράν*. Ἐνέχει ὁ ὅρος καὶ ἔννοιαν διευθύνσεως, ὡς «ὤφθη ὁ φάρος εἰς τὴν ἀριστερὰν παρειάν» (=φάνηκε τὸ φανάρι 'ς τὴν ἀριστερὴ μάσκα»).

Παρειὰ (κοιν. *μάγουλο*) καλεῖται ἐπίσης ἑκάστη τῶν δύο πλευρῶν τῆς θήκης τοῦ τροχίλου, τῆς καλυπτούσης τὸ καρύλλιόν του. Φέρουν δὲ αὗται γλυφήν, κατὰ τὸν ἄξονα συμμετρίας, πρὸς ἐγκάθισιν τοῦ τροποῦ. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἀρχ.]* Βλ. *παραγναθίς*.

παρειακός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρειάν.

—*[Ὀδοντιατρ.]* *Παρειακαὶ* καλοῦνται αἱ ἐπιφάνεια τῶν ὀδόντων αἱ βλέπουσαι πρὸς τὴν παρειάν. Ὡσαύτως καλοῦνται καὶ αἱ κοιλότητες ἢ τερηδόνες τῶν παρειακῶν ἐπιφανειῶν τῶν ὀδόντων. Αἱ γωνίαι τῆς παρειακῆς τῶν ὀδόντων ἐπιφανείας, αἱ σχηματιζόμεναι διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς ἐπιφανείας ταύτης μετ' ἄλλης τοῦ ὀδόντος ἐπιφανείας, ὀνομάζονται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς λέξεως παρειακή, μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἄλλης ἐπιφανείας, π. χ. *πρόσω-παρειακὴ* κλπ. Ν. Γ. Π.

—παρειακαὶ πτυχαὶ *[Ἀνατομ.]*. Δύο πτυχαί, μία ἑκατέρωθεν, ὧν ἑκατέρα ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς παρειᾶς κατὰ τὸ ὅριον μεταξὺ αὐ-

Digitized by Google

τῆς καὶ τῶν χειλέων καὶ φερομένη διὰ τῆς συστοίχου φατνιοπαρειακῆς αὔλακος ἀπολήγει εἰς τὰ οὖλα μεταξὺ κυνόδοντος καὶ 1ου προγομφίου ὀδόντος. Ὑποτυπώδεις ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμέναι παρὰ τοῖς ζῴοις καὶ δὴ τοῖς πιθήκοις. Ι. Π.

—**παρειακοὶ ἀδένες** *[Ἀνατομ.]*. Ἀδένες ὀροβλεννογόνοι τοῦ βλεννογόνου τῶν παρειῶν τοῦ προσώπου, ὧν τὸ σῶμα (τῶν πλείστων) ἐνσκηνοῖ ἐντὸς τῆς σαρκὸς τοῦ βυκανητοῦ μυός, οἱ δὲ ἐκφορητικοὶ πόροι, οἱ εὐμεγεθέστεροι, ἐκβάλλουσι πέριξ τοῦ στομίου τῶν πόρων τῆς παρωτίδος. Ι. Π.

παρειασαυρίδαι (οἱ), ἢ ***παρειοσαυρίδαι*** (Pareiasauridae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *παρειασαυρίων κοτυλοσαυρίων θηριομόρφων* ἑρπετῶν. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: *παρειάσαυρος, βραδύσαυρος, ἀνθόδους, πρόπαππος, ἐμβριθόσαυρος, ἐλγινία* κ. ἄ.

Ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

παρειάσαυρος (ὁ), ἢ ***παρειόσαυρος*** (Pareiasaurus Owen) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παρειασαυριδῶν παρειασαυρίων κοτυλοσαυρίων θηριομόρφων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κρανίον ἐπίμηκες, προστατευτικὸν θώρακα παχὺν καὶ ἱερὸν ὀστοῦν ἐκ 4 σπονδύλων. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας περμίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Γ. Κ. Γ.

παρειοθύλακος (ὁ) (abajou ἢ bajoue). Οὕτω καλεῖται θύλακος, τὸν ὁποῖον πίθηκοί τινες, χειρόπτερα καὶ τρωκτικὰ ζῷα, φέρουσιν ἐν τοῖς τοιχώμασι τῶν παρειῶν ἑκατέρωθεν τοῦ στόματος. Οἱ παρειοθύλακοι συγκοινωνοῦσι γενικῶς ἐπὶ τὰ ἔνδον τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος (πίθηκοι τῆς παλαιᾶς ἠπείρου)· δυνατὸν ὅμως νὰ συγκοινωνῶσι καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ στόματος (τρωκτικὰ τῆς Ἀμερικῆς). Διὰ τοῦτο δὲ τὰ τελευταῖα ταῦτα ζῷα ἐκλήθησαν *διπλοστόματα* (παριστάμενα ὡς ἔχοντα δύο στόματα). Οἱ παρειοθύλακοι εἶναι ἀποθῆκαι τρόπον τινὰ τῶν μὴ καταναλισκομένων ἀμέσως τροφῶν· εἰς τὰς νυκτερίδας οἱ παρειοθύλακοι διευκολύνουσι τὴν πτῆσιν αὐτῶν, καθόσον ἐπιτρέπουσι τὴν εἴσοδον τοῦ ἀέρος ἐντὸς τοῦ ὑποδορίου κυτταρώδους ἱστοῦ. Οἱ παρειοθύλακοι εὑρίσκονται ὡσαύτως εἰς τὰ πλάγια τοῦ ῥύγχους τοῦ χοίρου καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μόσχου. Εἰρωνικῶς δέ, παρειοθύλακοι καλοῦνται οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔχοντες τὰς παρειὰς διωγκωμένας καὶ οἱονεὶ κρεμαμένας. Μ. Ν. Κ.

παρεΐρας ῥίζα (Radix pareirae) *[Φαρμακογ.]*. Εἶναι ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ *χονδρόδενδρον τὸ χνοῶδες* (Chondrodendron tumentosum), ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Βολιβίας. Αἱ ῥίζαι τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι δριμείας καὶ πικρᾶς γεύσεως καὶ εἰδικῆς ὀσμῆς μὴ ἀρωματικῆς. Συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι: ὀξυβερβεβίνη, βερβερίνη, βουξίνη, ἴχνη ῥητινωδῶν καὶ γλισχραματωδῶν οὐσιῶν. Αἱ ῥίζαι παρεΐρας χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς λαϊκῆς θεραπευτικῆς εἰς τὰς χώρας ἔνθα τὸ φυτὸν εἶναι ἰθαγενὲς ὡς φάρμακον ἀντιπυρετικὸν καὶ ἐμμηναγωγόν. Κ. Γ. Μ.

παρεισάγω, ἀόρ. *παρεισήγαγον — παρεισήχθην*, παθ. μετχ. *παρεισηγμένος*· εἰσάγω κρυφίως, ἐπιτηδείως, παρεμβάλλω.

παρεισαγωγὴ (ἡ)· κρυφία, λαθραία εἰσαγωγή, παρείσδυσις.

παρείσακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κρυφίως ἢ ἐπιτηδείως παρεισαχθείς, ὁ παρ' ἀξίαν κατέχων θέσιν τινά.

παρεισγραφὴ (ἡ) *[Ἀρχ. Δίκ.]*. Ἡ διὰ δόλου ἀναγραφὴ προσώπου τινὸς εἰς τοὺς καταλόγους τῶν δημοτῶν ἀττικοῦ τινος δήμου.

παρείσδυσις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ παρεισδύσῃ τις, παρεισαγωγή.

— *[Ὁπλομ.]* Ἡ *παρείσδυσις* εἶναι ξιφισμὸς μετ' ἀκριβείας καὶ λεπτότητος γινόμενος, συνήθως εὐθέως, ἐνίοτε ὅμως καὶ διὰ διαζεύξεως. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παρεισδύσεως τὸ ξίφος, ὅπερ τὴν ἐνεργεῖ, θίγει ἐλαφρῶς τὸ ἐχθρικόν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ τὸ ἐκτρέψῃ ἐκ τῆς φυλάξεώς του, χωρὶς ὁ ἀντίπαλος νὰ τὸ ἐννοήσῃ, καὶ προοδευτικῶς περατοῖ τὴν κίνησίν του ξιφίζων εὐθέως, ἐὰν ἴδῃ ὅτι ὄντως ὁ ἀντίπαλος μὴ ἐννοήσας τὴν κίνησιν μένει ἀκάλυπτος. Ἐὰν τοὐναντίον οὗτος ἐγκαίρως ἐκαλύφθη, ὁ ἐνεργῶν διαζευγνύει ταχέως. Ἡ ἀπόκρουσις τῆς παρεισδύσεως γίνεται καθ' ἣν στιγμὴν μέλλει αὕτη νὰ περατωθῇ διὰ διαζεύξεως ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτης ἐνεργεῖ τις καλυπτόμενος ἐγκαίρως καὶ ξιφίζει πάλιν εὐθέως. Τ. Ι. Κ.

παρεισδύω· παρεισέρχομαι, κρυφίως ἢ ἐπιτηδείως εἰσέρχομαι, κοιν. *τρυπώνω*.

παρεισφρέω, ἀόρ. *παρεισέφρησα*· παρεισέρχομαι, παρεισδύω, συνήθ. ἐπὶ τῶν τυπογραφικῶν λαθῶν καὶ ἀβλεπτημάτων: «παρεισέφρησαν λάθη τινά».

παρεκβαίνω, ἀόρ. *παρεξέβην*· ἐκβαίνω τῆς ὁδοῦ, παρεξέρχομαι· || μεταφ., ἐξέρχομαι τοῦ θέματός μου, κάμνω παρέκβασιν.

παρέκβασις, *—εως* (ἡ)· ἔξοδος ἐκ τῆς ὁδοῦ, παρέκκλισις· || συνήθ. μεταφ., ἔξοδος ἐκ τοῦ θέματος: «ἔκαμε πολλὰς παρεκβάσεις».

— *[Λογοτεχν.]* *Παρέκβασις* καλεῖται ἐν τῷ προφορικῷ ἢ γραπτῷ λόγῳ ἡ διήγησις ἢ ἀναγραφὴ ἀλλοτρίας πρὸς τὸ κύριον θέμα ὑποθέσεως, συνδεομένη μὲν πρὸς αὐτὸ καὶ συντελοῦσα εἰς τὴν πληρεστέραν αὐτοῦ κατανόησιν, ἀλλὰ μὴ ἀμέσως σχετιζομένη πρὸς αὐτό. Ε. Δ. Κ.

— *[Ῥητορ.]* Αἱ συχναὶ *παρεκβάσεις* ἐν τῷ λόγῳ ἀπαγορεύονται· ἐν τῷ προοιμίῳ μάλιστα ὁ ῥήτωρ πρέπει ν' ἀποφεύγῃ πᾶσαν παρέκβασιν. Πάντως, ἡ παρέκβασις πρέπει νὰ εἶναι σύντομος καὶ ἐνδιαφέρουσα, διότι αἱ μακραὶ παρεκβάσεις φέρουσι σύγχυσιν καὶ διακόπτουσι τὸν εἱρμὸν τῶν ἰδεῶν. Ι. Φ. Δ.

παρεκβατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρέκβασιν, ὁ τῆς παρεκβάσεως.—Ἐπίρρ. ***παρεκβατικῶς***· κατὰ παρέκβασιν.

παρέκει· ἐπίρρ. δημοτ., περαιτέρω, πιὸ κεῖ: «πήγαινε παρέκει», ἰδιωματ. *παρακεῖ*.

Παρεκκλησιὰ *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ. Κάτ. 400, πάντες Ἕλληνες, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Α. Κ. Α.

παρεκκλησιάρχης (ὁ) *[Κανον. Δίκ.]*. Ὁ βοηθῶν τὸν *ἐκκλησιάρχην*. Ὁ παρεκκλησιάρχης δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων, μνεία δ' αὐτοῦ γίνεται παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ. Κατὰ τὸν Θεοφύλακτον ἱεροδιάκονον, ὁ παρεκκλησιάρχης καθῆκον ἔχει νὰ φιλοκαλῇ τὸν ναόν, νὰ ἀνάπτῃ τὰς κανδήλας καὶ τὰ κηρία καὶ νὰ μεριμνᾷ καθόλου περὶ τῆς εὐπρεπείας τοῦ ναοῦ. Κ. Μ. Ρ.

παρεκκλήσιον (τό)· μικρὸς ναός, εἴτε ἐξαρτώμενος ἐξ ἄλλου εὐρυτέρου, εἴτε αὐτοτελὴς καὶ προσηρτημένος εἰς σπουδαῖα οἰκοδομήματα: ἀνάκτορα, μέγαρα, μοναστήρια, περιέχων πάντως ἁγίαν Τράπεζαν πρὸς τέλεσιν τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Παρεκκλήσια ὀνομάζονται ἐπίσης καὶ οἱ ναΐσκοι οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὰ νεκροταφεῖα, ὡς καὶ οἱ χρησιμοποιούμενοι πρὸς ταφήν, εἴτε οἱ ἀνεγηγερμένοι ἐπὶ τάφων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Παρ' Ἕλλησιν ὑπὸ τὰς λέξεις *οἰκίσκος, οἰκίδιον, ναΐσκος, ναΐδιον, ναϊσκάριον*, ὑποκοριστικὰ τοῦ οἶκος καὶ ναός, προσδιωρίζετο τὸ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὡς aedicula χαρακτηριζόμενον μικρὸν οἰκοδόμημα, εἴτε ναΐσκος ἦτο οὗτος, εἴτε οἰκίσκος. Τοιαῦτα οἰκοδομήματα σῴζονται μέχρι σήμερον ἐν Πομπηΐᾳ, ἐν Ἀλγερίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ χῶρος, ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ τὰ τοιούτου εἴδους μικρὰ οἰκοδομήματα ἦτο συνήθως τὸ πέριξ τῶν κυρίων ναῶν ἐκτεινόμενον ἱερὸν ἔδαφος· ἐξ οὗ καὶ τὸ παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς ἔθιμον ἀνεγέρσεως τοιούτων οἰκοδομημάτων ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο οἱ τάφοι τῶν μαρτύρων. Ἐκτὸς τῶν τοιούτων ναΐσκων καὶ ἄλλοι μεμονωμένοι ἦσαν συχνάκις διεσκορπισμένοι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐξοχαῖς. Ἐξ ἄλλου, καὶ τάφοι ἀνηγείροντο συχνάκις, πρὸς τιμὴν σπουδαίων νεκρῶν, ὑπὸ τὸ σχῆμα μικρῶν ναῶν, ναΐσκων· ἔθιμον δηλαδὴ μὲ τὸ ὁποῖον συνεδέθη ἀμέσως ἡ συνήθεια τῆς ἱδρύσεως *μαρτυρίων* ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ εἶχον πέσει ἢ ταφῆ οἱ μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πρέπει νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἵδρυσιν τοῦ πρώτου ἰδιωτικοῦ, εἴτε ἀνακτορικοῦ χριστιανικοῦ παρεκκλησίου. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τὸ ἔθιμον ἀνεγέρσεως βασιλικῶν παρεκκλησίων υἱοθετήθη καὶ παρὰ τοῖς Γότθοις, καίτοι δὲν ἐγίνετο παρ' αὐτοῖς μεγάλη χρῆσις τοῦ τοιούτου οἰκοδομήματος, ἐνῷ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ ἀνακτορικὸν παρεκκλήσιον ἐτιμᾶτο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τὰ βασιλικὰ παρεκκλήσια εἰσήχθησαν καὶ ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τῆς Μεροβιγγείου δυναστείας. Ἀργότερον δέ, ἐπὶ Καρολιδῶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα capella ἢ chapelle, ἐγενικεύθησαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ βασιλείου. Προσωπικὰ παρεκκλήσια ἀπαντῶνται καὶ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις, ἔν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ἦτο ἀρκετὰ μέγας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν τέλεσιν λειτουργίας ἐν αὐτοῖς. Ἡ χρῆσις τῶν ἰδιωτικῶν παρεκκλησίων ἐγενικεύθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, ἐπετράπη ὄχι μόνον ἡ τέλεσις λειτουργίας ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς παρεκκλησίοις, ἀλλὰ καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ γάμου. Τὰ ἐπισκοπικὰ καὶ ἰδιωτικὰ παρεκκλήσια ἦσαν ἐπίσης ἐν μεγάλῃ χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. Β. Λ. ΚΩΤΤΑ

παρεκκλίνω, ἀόρ. *παρεξέκλινα*· κλίνω, ἐκτρέπομαι τῆς εὐθείας, λαμβάνω ἄλλην διεύθυνσιν || μεταφ., ἐκτρέπομαι τῆς ὀρθῆς κατευθύνσεώς μου, παρεκτρέπομαι: «παρεξέκλινα εἰς ἀκολασίας» || (ναυτ.) ἐκτρέπομαι τῆς ἀκολουθουμένης πορείας, ἰδίως πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεως πρὸς πλοῖον ἀντιπλέον καὶ ἐφ' ὅσον ὁ οἰκεῖος διεθνὴς κανονισμὸς μοὶ ἐπιβάλλει τὴν ἀνάληψιν τοιούτου χειρισμοῦ. Ἐκλιπόντος τοῦ λόγου τῆς παρεκκλίσεως, τὸ πλοῖον ἐπαναφέρεται πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, κατὰ γωνίαν διπλασίαν ἐκείνης καθ' ἣν εἶχεν ἐκκλίνει, καὶ ἀφοῦ τηρήσῃ τοιαύτην πλεῦσιν ἐπὶ διάστημα ἴσον ἐκείνου ὅπερ εἶχεν ἀκολουθήσει παρεκκλῖναν, ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν πλεῦσιν. Σ. Ε. Λ.

—***παρεκκλίνων ἄνεμος*** *[Μετεωρολ.]* Καλεῖται ὑπό τινων ὁ ἐξ ἀνακλάσεως προερχόμενος ἄνεμος καὶ προκαλούμενος ὑπὸ φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ ἐμποδίου. Θ. Θ. Φ.

παρέκκλισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀπὸ τῆς εὐθείας ἐκτροπή, ἀπομάκρυνσις· || μεταφ., παρεκτροπή.

—*[Βλητ.]* Καλεῖται ***παρέκκλισις*** ἡ ἀπόστασις τοῦ σημείου πτώσεως, θεωρουμένου ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου, τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ στόματος τοῦ πυροβόλου ὅπλου, ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς· τὸ μέγεθος ταύτης ἐκφράζεται εἴτε διὰ τοῦ γραμμικοῦ μήκους, εἴτε διὰ τῆς ***γωνίας παρεκκλίσεως***, τῆς σχηματιζομένης ὑπὸ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὸ αὐτὸ σημεῖον πτώσεως μετὰ τῆς ἀρχῆς τῆς τροχιᾶς καὶ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς (βλ. λ. ***ἐκτροπή***). Κ. Δ.

—***παρέκκλισις ἀνέμου*** *[Μετεωρολ.]*. Ἕτερος ὅρος τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ***ἀνέμου*** (βλ. λ., τ. Δ', σ. 690 α').

παρέκταμα (τό)· τὸ προστιθέμενον πρὸς παρέκτασιν, πρὸς ἐπιμήκυνσιν, οἷον ξύλου, σχοινίου, λωρίου κ.τ.τ. πρόσθεμα, κοιν. ***μάτισμα, φέλιασμα***.

— *[Τοπογρ.]* Καλεῖται ***παρέκταμα*** τὸ πρόσθετον τμῆμα τῆς γραμμιστρίας τῶν διοπτροφόρων κανόνων, ὅπερ ἐναρμολογεῖται ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ἄκρων αὐτῆς. Τὸ παρέκταμα τῆς γραμμιστρίας χρησιμοποιεῖται ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ γραφικοῦ προικισμοῦ, καὶ ὅταν τὰ παρατηρούμενα σημεῖα εἶναι ἀρκούντως ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τοῦ σημείου στάσεως, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπαρκῇ τὸ ὑπάρχον μῆκος τῆς γραμμιστρίας τοῦ κανόνος.

παρέκτασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπὶ πλέον ἔκτασις, ἐπιμήκυνσις, παράτασις: «παρέκτασις προθεσμίας».

— *[Γραμματ.]* Καλεῖται ***παρέκτασις*** ἡ ἐπαύξησις ποικίλων λέξεων καὶ τύπων διὰ τῆς προσθήκης διαφόρων ἐπιθημάτων: ἕβδομος καὶ (προσθήκῃ τῆς καταλήξεως —ατος, ληφθείσης ἐκ τῶν τακτικῶν δέκατος, ἔνατος) ἑβδόμ-ατος, ὅπως καὶ ὄγδοος καὶ ὀγδό-ατος. Διὰ παρεκτάσεως ἐπηυξήθησαν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὁ παθητικὸς ἀόριστος εἰς —κα: (ἐφοβήθην, ἐβασανίσθην) φοβήθη-κα, βασανίστη-κα κ.λ., τὸ γ' πληθυντικὸν πρόσωπον τῆς ὁριστικῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου εἰς —σαν: ἐρχόντου-σαν, παιδευόντου-σαν κ.λ. —α.

παρεκτείνω, ἀόρ. ***παρεξέτεινα—παρεξετάθην***, παθ. μετχ. *παρεκτεταμένος*· ἐκτείνω ἐπὶ πλέον, ἐπεκτείνω, ἐπιμηκύνω: «παρεκτείνω σχοινίον, —ξύλον, —λωρίον».

παρεκτίμησις, *—εως* (ἡ)· κακή, ἐσφαλμένη ἐκτίμησις.

παρεκτός· ἐπίρρ. ἐκτός, πλήν: «παρεκτὸς τῶν ἄλλων ὑποχρεώσεών του».

παρεκτρέπομαι· βλ. *παρεκτρέπω*.

παρεκτρέπω, ἀόρ. ***παρεξέτρεψα—παρεξετράπην***· ἐκτρέπω πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, κάμνω τι νὰ μεταβάλῃ διεύθυνσιν: «παρεκτρέπω τὸ ὕδωρ» || παθ. *παρεκτρέπομαι*· μεταφ., ἐκτρέπομαι τῆς εὐθείας ὁδοῦ, παρεκκλίνω, κάμνω παρεκτροπάς, ἀκολασίας κτλ.: «παρεξετράπη εἰς ὕβρεις».

παρεκτροπεὺς (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὄργανον μετροῦν τὴν ἰθύνουσαν μαγνητικὴν ἐν τῷ πλοίῳ δύναμιν, χρησιμεῦον δὲ διὰ τὴν ***ἀντιστάθμισιν*** καὶ τὴν *ῥύθμισιν* τῶν πυξίδων. Ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Glausen, πλωτάρχου τοῦ δανικοῦ ναυτικοῦ, ἐτροποποιήθη δὲ ἐλαφρῶς παρὰ διαφόρων, παρουσιασάντων παρεκτροπεῖς διαφόρων τύπων, ἐν οἷς καὶ τὸν Askania, δι' οὗ ἐφωδιάσθη ἡ ἡμετέρα ὑδρογραφικὴ ὑπηρεσία τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Ἀποτελεῖται δὲ ὁ παρεκτροπεὺς Γκλάουσεν ἐκ μεταλλικοῦ κύκλου Α διῃρημένου τεταρτοκυκλικῶς ἀπὸ 0°—90° καὶ ἀπὸ 90°—0° καὶ ἔχοντος διάπηγα ΒΒ κατὰ διάμετρον, καθέτως πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει λεπτὴ ῥάβδος ΓΓ, δι' ἧς ὁ παρεκτροπεὺς στερεοῦται ἐπὶ τῆς λεκάνης τῆς πυξίδος καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διαμήκους τοῦ πλοίου. Κανὼν κινητὸς ὤν, κάτωθεν βαθμονομημένος πρὸς ἀντιθέτους διευθύνσεις ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου του, ὅπου τὸ «μηδέν», στρέφεται ἐλευθέρως περὶ τὸ κέντρον τοῦ ἐργαλείου, ἐνῷ διὰ δύο κοχλιῶν Δ ἀτέρμονος κο-

Digitized by Google

χλίου μετακινοῦνται δύο μαγνῆται Μ, χρωματισμένοι ὁ μὲν ἐρυθρός, ὁ δὲ κυανοῦς καὶ φέροντες χαραγὴν προς μέτρησιν τῆς διαδρομῆς των καθ' ἣν ἐκινήθησαν, μετρουμένης ἐπὶ τῶν διαιρέσεων τοῦ κανόνος. Ἡ ἀρχὴ ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ διὰ τοῦ παρεκτροπέως ἀντιστάθμισις τῆς πυξίδος εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ἐὰν ἡ ἰθύνουσα δύναμις τῆς πυξίδος καταστῇ, πρὸς ὅλους τοὺς ἀνεμορρόμβους, πρὸς οὓς τὸ πλοῖον στρέφει, ἴση πρὸς τὴν γηΐνην το-

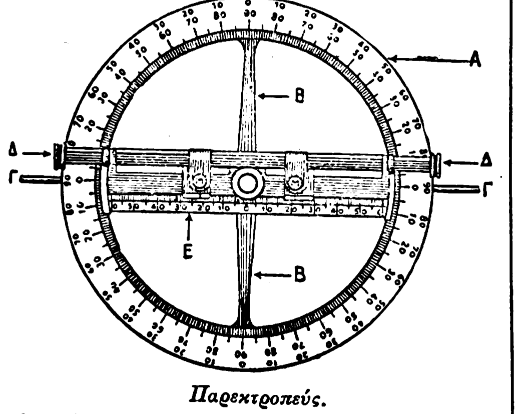

Παρεκτροπεύς.

[Α=μεταλλικὸς κύκλος· Β,Β=διάπηξ.· Γ,Γ=ἐπιμήκης ράβδος· Δ, Δ=ἀτέρμων κοχλίας· Ε = βαθμολογημένος κανών· Μ,Μ=μαγνῆται.]

πικήν, ἡ πυξὶς θὰ εἶναι ἀντισταθμισμένη. Προφανὴς δὲ ἡ πολύτιμος τοῦ παρεκτροπέως χρησιμότης, ἀφοῦ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παρεκτροπῆς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην διοπτεύσεως κατ' ἀζιμοὺθ γηΐνων σημείων ἢ οὐρανίων σωμάτων, συνεπῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ταύτην, δι' ὅλους τοὺς ἀνεμορρόμβους ἐπέχοντες πρὸς αὐτοὺς διαδοχικῶς, τῇ βοηθείᾳ μόνον τῶν μηχανῶν τοῦ πλοίου. Ἀπαιτεῖται ὅμως παρατηρητὴς λίαν ἠσκημένος εἰς τὴν πρακτικὴν χρῆσιν τοῦ παρεκτροπέως. Σ.Ε.Λ.

παρεκτροπὴ (ἡ)· ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τῆς εὐθείας, **παρέκκλισις**· || συνήθ. μεταφ., παρέκκλισις ἀπὸ τῆς σεμνότητος, ἀπὸ τοῦ καθήκοντος: «νεανικαὶ παρεκτροπαί».

— *[Ναυτ. Ἀστρον.] Παρεκτροπὴ* (γαλλ. καὶ ἀγγλ. deviation) καλεῖται ἡ γωνία τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ μαγνητικὴ βελόνη πυξίδος, ἐπὶ πλοίου εὑρισκομένης, πρὸς τὸν μαγνητικὸν μεσημβρινὸν τοῦ τόπου, δηλαδὴ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανεν ἡ ἰδία μαγνητικὴ βελόνη ὅταν ἡ πυξὶς ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπετίθετο μακρὰν παντὸς σιδήρου· λογίζεται δὲ ὡς *δυτικὴ* ἢ *ἀρνητικὴ* ἢ *ἀριστερά*, ὅταν ὁ βορρᾶς τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἐκτρέπηται ἀριστερᾷ τοῦ μαγνητικοῦ μεσημβρινοῦ, καὶ ὡς *ἀνατολικὴ* ἢ *θετικὴ* ἢ *δεξιά*, ἂν ἐκτρέπηται οὗτος δεξιᾷ. Εἶναι δὲ ἀπότοκος, καθὼς καὶ ἡ *ἀπόκλισις*, τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, οὐχὶ ὅμως ἀπ' εὐθείας ὡς ἐκείνη, ἀλλ' ἐμμέσως. Τὸ πλοῖον, κατὰ τὴν ναυπήγησίν του, παραμένον ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν ἐσχαρίων, δίδει καιρὸν εἰς τὸν γήϊνον μαγνητισμὸν νὰ μαγνητίσῃ ἐξ ἐπιδράσεως ἀλλὰ μονίμως, πάντα τὰ ἐκ χάλυβος καὶ ἐκ σκληροῦ σιδήρου μέρη του καὶ νὰ τὰ καταστήσῃ μαγνήτην σταθερᾶς ἐντάσεως ἀνεξαρτήτου ἐφεξῆς τῆς διευθύνσεως τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου τοῦ πλοίου· ἡ τοιαύτη μαγνήτισις γεννᾷ παρεκτροπὴν ἀνατολικὴν δι' ἓν τῶν ἡμικυκλίων τοῦ ἀνεμολογίου καὶ δυτικὴν διὰ τὸ ὑπόλοιπον, ἐφόσον τὸ πλοῖον ἐκτελεῖ πλήρη περιστροφήν, δι' ὃ καὶ ἡ τοιαύτη παρεκτροπή, ἀποτελοῦσα τὸν πρῶτον παράγοντα τοῦ συνόλου αὐτῆς, ὀνομάζεται *παρεκτροπὴ ἡμικυκλική*. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τοιούτων σιδηρῶν μαζῶν ἐπεισέρχονται κατὰ τὴν ναυπήγησιν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ πλοίου διάφοροι μᾶζαι «μαλακοῦ σιδήρου» εὐκόλως ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ μεῖον καὶ ἐξ ἐπαγωγῆς μαγνητιζόμεναι ἀλλὰ καὶ απομαγνητιζόμεναι, κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἣν ἀκολουθεῖ τὸ πλοῖον κατὰ τὸν πλοῦν του ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁριζοντίου συνιστώσης τοῦ μαγνητισμοῦ· ἡ τοιαύτη παρέκκλισις ἐκδηλοῦται, ἐκ περιτροπῆς, πρὸς Α. καὶ πρὸς Δ., εἰς τὰ τέσσαρα τεταρτοκύκλια τοῦ ἀνεμολογίου, ἐφόσον τὸ πλοῖον ἐκτελεῖ πλήρη περιφοράν, δι' ὃ καὶ *παρεκτροπὴ τεταρτοκυκλικὴ* ὀνομάζεται. Τρίτη αἰτία γενέσεως τῆς παρεκτροπῆς εἶναι ἡ ἀπότοκος τῆς κατακορύφου συνιστώσης τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, ἐπιδρώσης ἐπὶ τῶν ἐν γένει σιδηρῶν μαζῶν τοῦ πλοίου, ὅταν τὸ διάμηκες ἐπίπεδόν του παύσῃ ὂν κατακόρυφον, δι' ὃ καὶ *παρεκτροπὴ λόγῳ κλίσεως* λέγεται αὕτη. Ὑπάρχουν τέλος καὶ ἄλλα δύο αἴτια, ὧν τὸ ἓν ὀφείλεται εἰς τὴν μαγνήτισιν τῶν κατακορύφων σιδήρων (ἱστῶν, καπνοδόχων κτλ.), ἐνῷ τὸ ἄλλο θεωρητικὴν μόνον σημασίαν ἔχει.

Ἡ σπουδαιότης τῆς γνώσεως τῆς παρεκτροπῆς τῆς πυξίδος δι' ἕκαστον ἀνεμόρροβον εἶναι προφανής· διὰ τοῦτο ἐξευρίσκεται αὕτη, ἀπὸ ἀνεμορρόμβου εἰς ἀνεμόρρομβον, περιστρεφομένου τοῦ πλοίου ἐπὶ τόπου, δηλαδὴ ἐν τῷ νοητῷ κέντρῳ, τὸ ὁποῖον ἀφορίζουν οἱ πέριξ αὐτοῦ σημαντῆρες τοῦ ρυθμιστικοῦ σταθμοῦ πυξίδων, καὶ σκοπευομένων ἀπ' αὐτοῦ μακρινῶν ἀντικειμένων, ὧν εἶναι γνωστὰ τὰ μαγνητικὰ ἀζιμούθια. Ἐὰν ὅμως προκύπτουν μεγάλαι τιμαὶ παρεκτροπῶν, ἐλαττοῦμεν αὐτὰς εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀκολουθοῦντες τὴν ἑξῆς σειρὰν καὶ ἐφαρμόζοντες τὰς εἰδικὰς μεθόδους ἀντισταθμίσεως: α') Πρὸς διόρθωσιν τῆς τεταρτοκυκλικῆς παρεκτροπῆς χρησιμοποιοῦμεν τὰς ἑκατέρωθεν τῆς πυξίδος σφαίρας ἐκ μαλακοῦ σιδηροῦ. β') Κατὰ τῆς ἐπηρείας τῶν κατακορύφων σιδήρων, ἱστῶν κ.λ.π. μεταχειριζόμεθα κυλίνδρους μαλακοῦ σιδήρου, ράβδους Φλίνδερς ὀνομαζομένους, οἵτινες τίθενται ἐντὸς ὀρειχαλκίνης θήκης κατακορύφου πρώραθεν ἢ πρύμνηθεν τῆς πυξίδος. γ') Πρὸς μείωσιν τῆς ἡμικυκλικῆς παρεκτροπῆς διαθέτομεν ὁριζοντίους μαγνήτας τοποθετουμένους εἴτε εἰς τὸ κατάστρωμα ἑκατέρωθεν τῆς πυξίδος, ὡς εἰς τὰ παλαιὰ πλοῖα, εἴτε ἐντὸς ὁριζοντίων ὀπῶν ἐν τῇ πυξιδοθήκῃ διαμήκως μὲν πρὸς μείωσιν τῆς ἀπὸ τῶν διαμήκων σκληρῶν σιδήρων ἐπηρείας, ἐγκαρσίως δὲ κατὰ τῶν ἐγκαρσίων τοιούτων. δ') Πρὸς διόρθωσιν τῆς παρεκτροπῆς λόγῳ κλίσεως χρησιμοποιοῦμεν εἰδικὸν ἐργαλεῖον. ε') Ἐὰν τέλος παρατηρήσωμεν παρεκτροπὴν σταθερὰν λόγῳ οὐχὶ καλῆς τοποθετήσεως τῆς πυξίδος, ἐπικολλῶμεν τεμάχιον χάρτου ἐπὶ τῆς δεικνυούσης γραμμῆς καὶ χαράσσομεν ἐπ' αὐτοῦ νέαν τοιαύτην. Τῆς τοιαύτης ἀντισταθμίσεως ἐπιτευχθείσης, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐργασία τῆς ρυθμίσεως τῶν παρεκτροπῶν ἐν τῷ ρυθμιστικῷ σταθμῷ, μεθ' ὃ καταρτίζονται τὰ οἰκεῖα «διαγράμματα παρεκτροπῶν», παρέχοντα καὶ τὰς μαγνητικὰς πλεύσεις τὰς ἀνταποκρινομένας εἰς ὡρισμένας πλεύσεις πυξίδος καὶ ἀντιστρόφως. Ἐπαληθεύονται δὲ ἑκάστοτε αἱ ὑπὸ τῶν τοιούτων δ.αγραμμάτων παρεχόμεναι παρεκτροπαὶ δι' ὑπολογισμοῦ τῆς *παραλλαγῆς* καὶ δι' ἀλγεβρικῆς ἀπ' αὐτῆς ἀφαιρέσεως τῆς ἀποκλίσεως, παρεχομένης ὑπὸ τοῦ χάρτου καὶ καθισταμένης ἐνημέρου διὰ τῆς διορθώσεώς της λόγῳ ἐτησίας μεταβολῆς της· ἐὰν δὲ τὸ πλοῖον ἔχῃ παρεκτροπέα, δύναται ἡ παρεκτροπὴ νὰ εὑρεθῇ ἄνευ ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν καὶ συνεπῶς καὶ ἐν συναφείᾳ ἀκόμη. Τῶν συγχρόνων ναυτικῶν χαρτῶν ἐχόντων καὶ ἀνεμολόγιον μὲ ἀφετηρίαν τὸν μαγνητικὸν βορρᾶν, ἡ παρεκτροπὴ ὑποκατέστησε τὴν παραλλαγὴν εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν πλεύσεων ἀπὸ πυξίδος εἰς μαγνητικὴν καὶ ἀντιστρόφως, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διὰ τὸν καταλογισμὸν τῆς παραλλαγῆς τεθέντος κανόνος. Πάντως, ὅμως, πρὸς διόρθωσιν τῶν διοπτεύσεων δὲν λαμβάνεται ἡ παρεκτροπὴ ἑκάστης ἀντιστοιχίας, ἀλλὰ δι' ὅλας αὐτὰς ἡ παρεκτροπὴ τῆς πλεύσεως τῆς ἀκολουθουμένης ὑπὸ τοῦ πλοίου κατὰ τὴν λῆψιν αὐτῶν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Πυροβολ.] Παρεκτροπὴ* καλεῖται γενικῶς μὲν τὸ μέγεθος τῆς κατὰ τὸ σημεῖον τῆς πτώσεως *ἐκτροπῆς* ἢ *παρεκκλίσεως* τοῦ βλήματος ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου βολῆς, εἰδικώτερον δέ, διὰ τὸ πυροβολικόν, τὸ διδόμενον σκοπευτικὸν στοιχεῖον, δι' οὗ ρυθμίζεται τὸ ἑκάστοτε χρησιμοποιούμενον σκοπευτικὸν ὄργανον, ὅπως διατεθῇ τὸ πυροβόλον εἰς τὴν ἁρμόζουσαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βολῆς κατεύθυνσιν. Διὰ τὰ πυροβόλα μετὰ ἁπλοῦ κλισιοσκοπίου ἡ ἐπὶ τοῦ κανόνος τῶν παρεκτροπῶν διδομένη παρεκτροπὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐκτροπῆς τοῦ βλήματος, ἕνεκα τῆς *μεταπτώσεως*, ἀνταποκρινομένην διόρθωσιν· διὰ τὰ μετὰ γωνιομέτρου, ὡς σκοπευτικοῦ ὀργάνου, πυροβόλα, ἡ παρεκτροπὴ περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὴν διόρθωσιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν γωνιαίαν διαφορὰν τῶν διευθύνσεων πρὸς τὸν στόχον καὶ τὸ σημεῖον σκοπεύσεως. Κ. Δ.

παρέκφορος (ὁ) (κοιν. *φάλτσο μαντιζέλο*) *[Ναυτ.]*. Δεύτερος ἔκφορος τῶν δολώνων, διατεταγμένος ὅπως καὶ ὁ κύριος τοιοῦτος, ὃν καὶ ὑποβοηθεῖ, πλὴν ἄνωθεν αὐτοῦ εὑρισκόμενος, τοῦ ψαλιδωτοῦ κέρατος τοῦ τροχίλου του ἀγκυριζομένου εἰς τὸ ἀμέσως ὑπὸ τὴν δευτέραν σειρὰν τοῦ ἱστίου μύομμα. Σ. Ε. Λ.

παρέλα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης (ἐκ τοῦ ἰταλ. pariglia), σημαίνων εἴδη τινὰ συμβολῶν (παρέλα μὲ δόντι=συμβολὴ ὀδοντωτή, παρέλα μισὸ καὶ μισὸ=συμβολὴ ἰσότομος, παρέλα μὲ σφῆνα=ὀνυχωτὴ) εἴτε (π. χ. παρέλα τοῦ ἀργάτη) τὸ *ἀνάγκαστρον*. Ἐν τῷ πληθυντικῷ σημαίνει τὰ *σύσκευα* ἐν γένει. Σ. Ε. Λ.

παρελαΐκαὶ αὔλακες *[Ἀνατομ.]*. Δύο αὔλακες βοθριοειδεῖς ἐπὶ τῆς πλαγίας ἐπιφανείας τοῦ προμήκους μυελοῦ, ἡ *προσθία* καὶ ἡ *ὀπισθία παρελαϊκὴ αὖλαξ*, αἵτινες παράγονται μετ' ἀπόσπασιν τῶν ριζῶν τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ἐλαίας τοῦ προμήκους νεύρων. Καὶ ἡ μὲν προσθία παριστᾷ τὴν ἄνω μοῖραν τῆς προσθίας πλαγίας αὔλακος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἡ δ' ὀπισθία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πλαγίαν δέσμην αὐτοῦ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ ἐν τῇ ὀπισθίᾳ γεφυρικῇ αὔλακι πλάγιον τυφλὸν τρῆμα, ἐξ οὗ ἀναδύεται τὸ προσωπικὸν νεῦρον. Ι. Π.

παρέλασις (ἡ). Ἡ διέλευσις στρατεύματός τινος πρὸ ἐπισήμου προσώπου. Δεδομένου ὅτι ἡ παρέλασις ἐνέχει τὴν παραστατικὴν ἐντύπωσιν, ὁ σχηματισμὸς ὃν λαμβάνει τὸ στράτευμα κατὰ ταύτην εἶναι πάντοτε πυκνῆς τάξεως, συνήθως δὲ σχηματισμὸς παρουσιάζων μέτωπον τοσούτῳ μεῖζον, ἐφόσον ὁ ἐδαφικὸς χῶρος ἐπιτρέπει καὶ κυρίως ἐφόσον τὸ στράτευμα ἔχει ἐκπαιδευθῆ εἰς κινήσεις πυκνῆς τάξεως (τὸ βάδισμα μονάδος τινὸς μὲ μέτωπον εὐρὺ εἶναι δυσχερέστατον). Διό, συνήθης σχηματισμὸς παρελάσεως εἶναι: τῶν μὲν πεζοπόρων ὅπλων (πεζικοῦ, μηχανικοῦ καὶ τῶν πυροβολικοῦ ἢ ἱππικοῦ ὁσάκις παρελαύνουσι πεζῇ) ἡ φάλαγξ λόχου (μέτωπον διμοιρίας), σπανίως δ' ἀθρόου τάγματος (μέτωπον λόχου), τῶν δ' ἐφίππων ὅπλων (πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἱππικοῦ) ἡ φάλαγξ κατὰ πυρβολαρχίας (μὲ πυκνὰ συνήθως διαστήματα) ἢ φάλαγξ κατ' ἴλας, σπανίως δ' εἰς φάλαγγα κατ' οὐλαμόν. Τὰ ἔφιππα ὅπλα παρελαύνουσι συνήθως εἰς τροχασμόν, ἐνίοτε εἰς καλπασμόν, σπανιώτατα δὲ βάδην. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν παρέλασιν πρέπει νὰ τηρῆται κατεύθυνσις ἀκριβεστάτη καὶ ζύγισις (εὐθυγράμμισις) τοῦ μετώπου τῶν μονάδων τελειοτάτη, τάσσονται δεῖκται ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν καὶ καθορίζεται τὸ πλευρὸν εἰς ὃ θὰ ταχθῇ ὁ ὁδηγὸς ἑκάστης μονάδος. Οἱ ἄνδρες τοῦ παρελαύνοντος στρατεύματος χαιρετῶσι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ τιμωμένου προσώπου διέλευσίν των, παρουσιάζοντες ὅπλα καὶ στρέφοντες τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ μέρος τοῦ τιμωμένου προσώπου. Ν. Θ. Κ.

παρελαύνω, *ἀόρ. παρήλασα*· διέρχομαι ἔμπροσθέν τινος ἐπιδεικτικῶς, ἰδίᾳ ἐπὶ στρατιωτικοῦ: «ἡ παρέλασις τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτήν».

—***παρελαύνω τοὺς πολεμίους*** *[Ναυτ. Τακτ.]*. Ὅρος δηλῶν ὅτι τὰ πλοῖα στόλου τινός, κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς πλέοντα, παραπλέουν, καταφθάνοντα ἢ ἀντιπλέοντα, τὴν πολεμίαν ναυτικὴν δύναμιν διαδοχικῶς βάλλοντα κατ' αὐτῆς. Σ. Ε. Λ.

Παρελείων, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ') τὴν ἐπαρχίαν Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ δήμων, περιλαμβάνων τὰ χωρία *Γιαννάδες*, *Κοκκίνης* καὶ *Μάρμαρον*.

παρεληλυθώς, *—ότος*, *—υῖα*, *—ός*· μετχ. παρακ. τοῦ *παρέρχομαι*, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει παρέλθει.

παρελθὸν (τό)· μετχ. τοῦ ἀορ. *ἦλθον* τοῦ ρήματος *ἔρχομαι*, ὁ παρελθὼν χρόνος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *παρὸν* καὶ τὸ *μέλλον*: «αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν»· || ἡ ἱστορία, ἡ ζωή, ὁ βίος, τὰ πεπραγμένα ὑπό τινος ἐν τῷ βίῳ του: «δὲν ἠξεύρεις ποῖον εἶναι τὸ παρελθόν του».

παρέλκει· βλ. *παρέλκω*.

παρελκόμενον (τό)· μετχ. τοῦ *παρέλκομαι* ὡς οὐσ.· προσάρτημα, παράρτημα, παρακολούθημα.

— *[Στρατ.] Παρελκόμενα* καλοῦνται τὰ διάφορα ἐξαρτήματα, τὰ χρησιμεύοντα εἴτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασίας τινός, εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν βασικοῦ τινος ὑλικοῦ· π. χ. παρελκόμενα τοῦ πυροβόλου εἶναι τὸ μάκτρον, οἱ διάφοροι μοχλοὶ χειρισμῶν κτλ., παρελκόμενα τοῦ τυφεκίου εἶναι τὰ χρησιμεύοντα πρὸς κάθαρσιν αὐτοῦ, τῆς σαγῆς τὰ μαρσύπια, ἡ πεταλοθήκη, διάφοροι ἱμᾶντες ἐξαρτήσεως κτλ. Ν. Θ. Κ.

— *[Τοπογρ.] Παρελκόμενα* καλοῦνται τὰ ἀπαραίτητα ἐργαλεῖα καὶ ἐξαρτήματα τῶν ὀπτικῶν ὀργάνων. Τὰ παρελκόμενα χρησιμοποιοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ κανονισμὸν τοῦ ὀργάνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν κάθαρσιν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ. Τὰ παρελκόμενα πλήρους συσκευῆς ταχυμετρικῆς μετροτραπέζης εἶναι περίπου τὰ ἑξῆς: ἐπιβατικὴ ἀεροστάθμη, ἀεροστάθμη ὁριζοντιώσεως τῆς πινακίδος, πυξὶς προσανατολισμοῦ, δύο τρίγωνα μεταλλικά, διαβήτης θυλακίου, ὑποδεκάμετρον μεταλλικὸν τῶν 0,30 μ., στέλεχος βελονῶν τρυπήματος, κοχλιοστρόφιον μετὰ λαβῆς, κοχλιοστρόφιον περιστρεφόμενον, κοχλιοστρόφιον βελονοειδές, φιαλίδιον ἐλαίου μεταλλικόν, ψήκτρα καθάρσεως, δέρμα κάστορος, αὐλὴ ἀλεξήλιος, κυματοβαρύδιον (λιναίη), παρέκταμα γραμμιστρίας, περόνη. Κ. Χ. Α.

παρέλκυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρελκύειν, παράτασις, ἐπιβράδυνσις: «παρέλκυσις τοῦ ζητήματος, — τῆς ὑποθέσεως».

παρελκύω· κάμνω κατάστασίν τινα νὰ παραταθῇ, ἐπιβραδύνω, ἀναβάλλω, κοιν. *τρενάρω*: παρελκύεται ἡ ὑπόθεσις, — τὸ ζήτημα».

παρέλκω· συνήθ. εἰς τὸ γ' πρόσωπ. *παρέλκει*· εἶναι περιττόν, περιττεύει, δὲν χρειάζεται: «ὁ λόγος αὐτὸς παρέλκει»· || ναυτ. (κοιν. *γεντέκι τραβῶ* ἢ *γεντικλίκι*)· ρυμουλκῶ ἀπὸ αἰγιαλοῦ ἢ ἀπὸ ὄχθης ποταμοῦ ἢ διώρυγος πλοῖόν τι ἢ πλωτὸν οἱονδήποτε (ἡ πρᾶξις καλεῖται *παρολκή*, τὸ δὲ μέσον δι' οὗ αὕτη γίνεται *πάρολκος*). Σ. Ε. Λ.

πάρελξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρέλκω, ἡ πρὸς τὰ πλάγια ἕλξις.

— *[Ἀστρον.] Παρέλξεις* (perturbations) καλοῦνται αἱ ἐκτροπαὶ τῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστή-

Digitized by Google

ματος ἀπὸ τῆς θέσεως ἣν θὰ εἶχον κατά τινα στιγμὴν καί, συνεπῶς, τῆς τροχιᾶς τὴν ὁποίαν θὰ διέγραφον ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν, ἐὰν διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἕλξεως μόνου τοῦ Ἡλίου. Ἐὰν λ.χ. θεωρήσωμεν τυχόντα ἐκ τῶν πλανητῶν, ἐὰν οὗτος ὑφίστατο μόνον τὴν ἕλξιν τοῦ Ἡλίου, θὰ ἐκινεῖτο πέριξ αὐτοῦ ἐπὶ ἐλλειπτικῆς τροχιᾶς, ὑπείκων εἰς τοὺς θεμελιώδεις νόμους τοῦ Κεπλέρου. Ἐν τούτοις, ἐπὶ τοῦ θεωρουμένου πλανήτου ἐνεργεῖ πλὴν τῆς ἡλιακῆς καὶ ἡ ἕλξις ὅλων τῶν ἄλλων πλανητῶν, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἕλξεως ὅλων τῶν ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, ὡς σχεδὸν ἀνεπαισθήτου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ τροχιά, ἣν διαγράφει ἕκαστος πλανήτης, δὲν παραμένει ἀναλλοιώτως σταθερά, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἤτοι ἡ ἐκκεντρότης, ἡ κλίσις, ὁ μέγας ἡμιάξων, τὸ μῆκος τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου, τὸ μῆκος τοῦ περιηλίου, ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ μεταβάλλονται βαθμιαίως μέν, ἀλλὰ τόσον βραδέως, ὥστε ἀπὸ μιᾶς πλήρους περιφορᾶς τοῦ πλανήτου μέχρι τῆς ἐπομένης ἡ τροχιὰ αὐτοῦ δὲν ὑφίσταται οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις. Αἱ ἐκ τοιούτων βαθμιαίων καὶ ἐπὶ μικρὸν χρόνον κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν ἐπερχομένων μεταβολῶν τῶν ἐλλειπτικῶν στοιχείων προκύπτουσαι παρέλξεις καλοῦνται *αἰώνιαι* καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλας σχετικῶν θέσεων τῶν πλανητικῶν τροχιῶν. Πρὸς τούτοις ἕκαστος πλανήτης, συγκρινόμενος πρός τινα «ἰδεώδη», ἤτοι πιστῶς ἀκολουθοῦντα τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου, ἐλέγχεται ἄλλοτε μὲν πλησιάζων, ἄλλοτε δὲ ἀπομακρυνόμενος τοῦ Ἡλίου, ἄλλοτε προτρέχων καὶ ἄλλοτε ὑστερῶν ἐπὶ τῆς τροχιᾶς του, ἄλλοτε κινούμενος ἄνωθεν καὶ ἄλλοτε κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἰδεώδους τροχιᾶς κ.οὕ.κ., χωρὶς ἐν τούτοις αἱ τοιαῦται ἐκτροπαὶ νὰ ὑπερβαίνωσιν ὡρισμένα τινὰ ὅρια. Αἱ τοιαῦται παρέλξεις τῶν πλανητῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν σχετικῶν θέσεων τῶν σωμάτων τούτων ἐπὶ τῶν τροχιῶν αὐτῶν καὶ καλοῦνται *περιοδικαί*.

Αἱ *αἰώνιαι παρέλξεις* ἐκφράζονται ἐν τῇ οὐρανίῳ μηχανικῇ ὑπὸ μορφὴν ἀναπτύγματος εἰς σειρὰν περιοδικῶν ὅρων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει περίοδον πολὺ μεγάλην (ἀπὸ 50 χιλιάδων μέχρι περίπου 2 ἑκατομμυρίων ἐτῶν). Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν διασημοτέρων ἀστρονόμων τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιδράσεως τῶν αἰωνίων παρέλξεων ἐπὶ τῆς εὐσταθείας τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος. Καθὼς ἀπεδείχθη ὑπὸ τῶν Laplace, Lagrange καὶ Poisson, ὡς καὶ ἐκ τῶν συμπληρωματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Haretu καὶ τοῦ Δ. Αἰγινήτου, οἱ μεγάλοι ἄξονες τῶν τροχιῶν καὶ αἱ περίοδοι τῶν πλανητῶν δὲν ὑπόκεινται εἰς αἰωνίας παρέλξεις, αἱ ἐκκεντρότητες κυμαίνονται ἀνωμάλως, ἀλλὰ πάντοτε ἐντὸς μικρῶν ὁρίων, τὰ περιήλια ἐν γένει προχωροῦσι μετὰ περιοδικῶν ἀναδρομῶν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ σύνδεσμοι ὑπόκεινται συνήθως, οὐχὶ ὅμως πάντοτε, εἰς ἀναδρομήν, ἐνῷ αἱ κλίσεις αὐξομειοῦνται μέν, ἀλλὰ πάντοτε ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Συνεπῶς δὲν ἀπέχομεν πολὺ τῆς ἀληθείας θεωροῦντες τοὺς πλανήτας διαγράφοντας τροχιὰς κυκλικάς, τῶν ὁποίων τὰ μὲν κέντρα μετατοπίζονται βραδέως, διαγράφοντα περιπλόκους καμπύλας περὶ τὸ κέντρον τοῦ Ἡλίου καὶ εἰς ἐλαχίστην ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐπίπεδα λικνίζονται ὀλίγας μοίρας ἑκατέρωθεν τῆς θέσεως μέσου τινὸς ἐπιπέδου.

Προκειμένου περὶ τῶν *περιοδικῶν παρέλξεων* καὶ αὗται παρέχονται ὡσαύτως δι' ἀναπτύγματος εἰς σειρὰν περιοδικῶν ὅρων, ἕκαστος ὅμως αὐτῶν ἔχει περίοδον μικράν. Ἡ τιμὴ τῶν περιοδικῶν παρέλξεων εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μᾶζαν τοῦ παρέλκοντος πλανήτου, συνεπῶς δέ, ἐὰν ἐκ παρατηρήσεως προσδιορισθῇ ἡ πρώτη, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἡ τελευταία, ὅπως γίνεται διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς μάζης τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἂν καὶ αἱ αἰώνιαι παρέλξεις τῶν πλανητῶν δὲν γίνονται ἐν γένει αἰσθηταὶ εἰμὴ μετὰ πάροδον ὁλοκλήρων αἰώνων, ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καί τινες, αἱ ὁποῖαι ἐξεδηλώθησαν ἐντὸς τοῦ σχετικῶς μικροῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον καλύπτουσιν αἱ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις. Οὕτω λ. χ., ἐνῷ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἑρμοῦ ὁ μέγας ἄξων τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ πρέπει νὰ περιστρέφεται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ αὐτῆς κατὰ γωνίαν 5″,3 ἐτησίως, ἡ περιστροφὴ αὐτὴ ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος ὑπερέβη τὰ 38″,7, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Λεβερριὲ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ συνόλου τῶν ἀπὸ τοῦ 1631 παρατηρήσεων τῶν διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου. Ἡ τοιαύτη *αἰωνία ἀνωμαλία τοῦ περιηλίου* τοῦ Ἑρμοῦ ἀπετέλει ἓν ἐκ τῶν ἀλύτων ἀστρονομικῶν προβλημάτων, πᾶσαι δὲ αἱ πρὸς λύσιν αὐτοῦ γενόμεναι ἀπόπειραι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος ἀπέβησαν ἄκαρποι. Ὡς μόνη πιθανωτέρα ἐξήγησις εἶχεν ὑποδειχθῆ ἡ ὑπόθεσις περὶ ὑπάρξεως διαχύτου περὶ τὸν Ἥλιον μετεωρικῆς ὕλης, ἐνεργούσης ἑλκτικῶς ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὐτὴ προσέκρουσεν ἀμέσως εἰς τὴν ἀκαταμάχητον ἀντίρρησιν, καθ' ἥν, ἐὰν ὑπάρξῃ τοιαύτη μετεωρικὴ ὕλη, δυναμένη νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν διὰ τοῦ περιηλίου διάβασιν τοῦ Ἑρμοῦ κατὰ ποσότητα πᾶν ἄλλο ἢ ἀμελητέαν, αὐτὴ ὤφειλε νὰ ἀνακλᾷ ποσότητα ἡλιακοῦ φωτὸς κατὰ πολὺ ἀνωτέραν τῆς τοῦ ζῳδιακοῦ φωτός, πρᾶγμα ὅπερ οὐδόλως ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς παρατηρήσεως. Ἱκανοποιητικὴν λύσιν εἰς τὸ ἐν λόγῳ πρόβλημα παρέσχεν ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος. Κατὰ τὸν Ἀϊνστάϊν, ἐὰν πλανήτης τις δὲν παρέλκεται ὑπὸ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ἡ τροχιά του θὰ ἔχῃ αἰσθητῶς τὸ σχῆμα ἐλλείψεως, ἧς τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν θὰ κατέχῃ ὁ Ἥλιος, ἡ διεύθυνσις ὅμως τῆς γραμμῆς τῶν ἀψίδων δὲν θὰ παραμένῃ σταθερά, ἀλλὰ θὰ ὑπόκειται εἰς βραδεῖαν μεταβολήν, ὡς ἐὰν ὁλόκληρος ἡ ἐλλειπτικὴ τροχιὰ τοῦ πλανήτου ἐστρέφετο βαθμιαίως ἐν τῷ ἐπιπέδῳ αὐτῆς μετὰ ταχύτητος ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ταχύτητος μεταδόσεως τοῦ φωτός, ἐκ τῆς περιόδου τοῦ πλανήτου καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἀϊνστάϊν τὸ περιήλιον τοῦ Ἑρμοῦ ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος ὀφείλει νὰ ἔχῃ προχωρήσει κατὰ 42″9 ἐν σχέσει πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ τὴν ὁριζομένην ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος. Ὄντως δὲ ἡ διερεύνησις ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων τοῦ Ἑρμοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ περιηλίου αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 40″,1+1″,4 ἐντὸς ἑνὸς αἰῶνος. Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ ἐκδηλοῦται σαφῶς κατὰ τὰς διαβάσεις τοῦ πλανήτου τούτου πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου, ὁπότε ἡ παρατήρησις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ἑρμῆς εὑρίσκεται εἰς θέσιν διαφέρουσαν τῆς προλεγομένης διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ κατὰ ποσότητα περίπου ἴσην πρὸς μίαν διάμετρον αὐτοῦ.

Ἀνάλογον μετάθεσιν παρουσιάζει καὶ τὸ περιήλιον τῆς Γῆς, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος αὐξάνει βραδέως κατὰ 11″,7 ἐτησίως. Ἐπίσης ἡ ἐκκεντρότης τῆς γηΐνης τροχιᾶς θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐλαττουμένη ἐπὶ διάστημα 24.000 ἐτῶν, ἀκολούθως δὲ θὰ ἐξακολουθήσῃ αὐξάνουσα ἐπὶ διάστημα 40.000 ἐτῶν. Αἰωνίαν ἐλάττωσιν ὑφίσταται ὡσαύτως καὶ ἡ λόξωσις τῆς ἐκλειπτικῆς, ἡ ὁποία μετὰ πάροδον 15.000 ἐτῶν θὰ ἀρχίσῃ πάλιν αὐξάνουσα.

Ἡ μελέτη τῶν παρέλξεων τοῦ Οὐρανοῦ, ἤτοι τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν θέσεων αὐτοῦ τῶν συναγομένων ἐκ τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐκείνων, ἃς παρέχει ὁ ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τοῦ πλανήτου, ἤγαγεν εἰς δύο σπουδαιοτάτας ἀνακαλύψεις τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἤτοι εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ *Ποσειδῶνος* (βλ.λ.) ὑπὸ τοῦ Λεβερριὲ κατὰ τὸ 1846 καὶ τοῦ *Πλούτωνος* (βλ. λ.) ὑπὸ τοῦ Λόουελλ κατὰ τὸ 1930

Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν παρέλξεων τῶν πλανητῶν γίνεται τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν πινάκων, εἰς τοὺς ὁποίους εἰσερχόμεθα διά τινων ποσοτήτων ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν των καὶ αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *ὁρίσματα* (arguments). Προσθέτοντες τὰς ἐκ τῶν πινάκων τούτων εὑρεθείσας παρέλξεις εἰς τὰ ὑπ' ἄλλων πινάκων παρεχόμενα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου, ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα, εὑρίσκομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου ὡς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασιν αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως εὑρίσκονται αἱ ἀκριβεῖς θέσεις τῶν πλανητῶν δι' ἑκάστην ἡμερομηνίαν οἱουδήποτε ἔτους καὶ συντάσσονται οἱ σχετικοὶ πίνακες, οἱ παρεχόμενοι εἰς τὰ χρονολόγια καὶ τὰς ἀστρονομικὰς ἐφημερίδας.

Πολυπλοκώτερος εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς τῶν παρέλξεων ἀστεροειδῶν τινων, τῶν ὁποίων αἱ τροχιαὶ ἔχουσι μεγάλην ἐκκεντρότητα καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν καὶ οἱ ὁποῖοι διέρχονται ἐγγὺς τοῦ Διός.

Ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῇ οὐρανίῳ μηχανικῇ, ἂν ἀστεροειδής τις ἔχῃ περίοδον ἴσην πρὸς ὑποπολλαπλάσιον τῆς περιόδου τοῦ Διός, αἱ παρέλξεις αὐτοῦ βαθμηδὸν αὐξάνονται σημαντικῶς ἀπὸ μιᾶς περιφορᾶς εἰς τὴν ἄλλην· ἂν ὅμως ὁ ἀστεροειδὴς ἀπέχῃ τοῦ Διὸς ὅσον ὁ μέγας οὗτος πλανήτης ἀπὸ τοῦ Ἡλίου καὶ ἀποτελῇ μετὰ τῶν δύο τούτων σωμάτων τὴν τρίτην κορυφὴν ἰσοπλεύρου τριγώνου, θὰ διαγράφῃ τροχιὰν εὐσταθῆ ἐπ' ἀρκετοὺς αἰῶνας, μέχρις οὗ ἡ ἕλξις τοῦ Κρόνου καὶ τῶν ἄλλων πλανητῶν καταστρέψῃ τὴν τοιαύτην εὐστάθειαν. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τοιούτων ἀστεροειδῶν ὑπάγονται οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ὁμάδα τῶν λεγομένων «*Τρωϊκῶν*», ὡς ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν Τρώων ἡρώων, δι' ὧν διακρίνονται. Σημαντικὰς παρέλξεις ὑφίστανται ἐκ τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὴν Γῆν καὶ τὸν δορυφόρον αὐτῆς ὁ Ἔρως καί τινες ἄλλοι ἀστεροειδεῖς, οἵτινες ἔχουσι μικρὰς περιηλιακὰς ἀποστάσεις.

Τὸ ἰσημερινὸν ἐξόγκωμα τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πεπλατυσμένων πλανητῶν ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν αἰτίαν τῆς παρελκτικῆς δυνάμεως, ἥτις ἀσκεῖται ἐπὶ τῶν ἐγγυτέρων πρὸς τὸν πλανήτην δορυφόρων αὐτοῦ. Συνεπῶς διὰ παρατηρήσεων τῶν δορυφόρων δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ πλάτυνσις τῶν οἰκείων πλανητῶν. Οὕτως ἡ πλάτυνσις τῆς Γῆς ἐπιταχύνει τὰς κινήσεις τοῦ περιγείου τῆς Σελήνης καὶ τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου τῆς τροχιᾶς αὐτῆς περὶ τὰ 6″ ἐτησίως, συγχρόνως δὲ προκαλεῖ καὶ διαφόρους ἄλλας παρέλξεις, ὧν ἡ μεγίστη ἔχει συντελεστὴν 8″ περίπου. Ἐκ τῶν παρέλξεων τούτων ὁ Brown συνήγαγεν ὅτι ἡ πλάτυνσις τῆς Γῆς ἀνέρχεται εἰς 1/293,7. Ὁμοίως αἱ ἀμοιβαῖαι ἕλξεις τῶν δορυφόρων εἰς τὰ συστήματα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου προκαλοῦσι σημαντικὰς παρέλξεις μεγίστου θεωρητικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν δορυφόρων κτλ.

Προκειμένου εἰδικώτερον περὶ τοῦ δορυφόρου τῆς Γῆς, αἱ παρέλξεις αὐτοῦ ὀφείλονται κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν ἕλξιν τοῦ Ἡλίου. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης κατανοεῖται σαφέστερον, ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἐνέργειαν τῶν τριῶν συνιστωσῶν, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἀναλυθῇ ἡ *παρελκτικὴ δύναμις* τοῦ Ἡλίου. Ἐκ τούτων ἡ *ἀκτινική*, ἐνεργοῦσα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς συνδεούσης τὴν Γῆν μετὰ τῆς Σελήνης ἐπιβατικῆς ἀκτῖνος ΓΣ, τείνει νὰ αὐξήσῃ ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων σωμάτων ἀπόστασιν καὶ λαμβάνει τὴν μεγίστην μὲν τιμὴν αὐτῆς κατὰ τὰς συζυγίας καὶ τοὺς τετραγωνισμούς, μηδενίζεται δὲ εἰς τέσσαρα σημεῖα ἀπέχοντα κατὰ 55° ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τῶν συζυγιῶν. Ἡ *ἐπιτρόχιος* ΣΕ ἐνεργοῦσα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφαπτομένης τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς, προκαλεῖ ἐπιτάχυνσιν ἢ ἐπιβράδυνσιν τῆς κινήσεως τῆς Σελήνης, μηδενιζομένη μὲν κατὰ τὰς συζυγίας καὶ τοὺς τετραγωνισμούς, λαμβάνουσα δὲ τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμὴν εἰς τὴν γωνίαν τῶν 45°. Τέλος ἡ *ὀρθογώνιος* ΣΘ, ἐνεργοῦσα καθέτως πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς τείνει νὰ μεταβάλῃ τὴν θέσιν τοῦ ἐπιπέδου αὐτῆς καὶ εἶναι μηδαμινὴ μὲν ὅταν ὁ Ἥλιος κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου, λαμβάνει δὲ τὴν μεγίστην τιμήν της ὅταν ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τούτου ἀπόστασις τοῦ Ἡλίου γίνῃ μεγίστη.

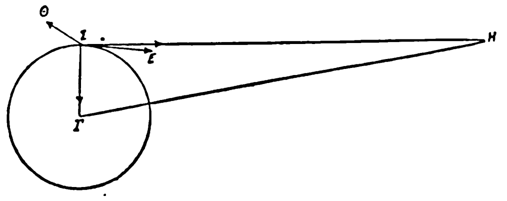

Παρελκτικὴ δύναμις τοῦ Ἡλίου καὶ αἱ τρεῖς συνιστῶσαι αὐτῆς.

Πλὴν τῆς παρελκτικῆς ἐνεργείας τοῦ Ἡλίου, ἡ Σελήνη ὑπόκειται καὶ εἰς παρομοίαν ἐνέργειαν τῶν πλανητῶν, ἀσκουμένην εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, συνεπείᾳ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς γηΐνης τροχιᾶς ἐκ τῶν ἕλξεων τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος. Ἐκ τῆς συνδεδυασμένης ἐνεργείας ὅλων τῶν παρελκτικῶν τούτων δυνάμεων, ἡ τροχιὰ τῆς Σελήνης παρουσιάζει διαφόρους ἀνωμαλίας, ἀναλόγους πρὸς τὰς αἰωνίας καὶ τὰς περιοδικὰς ἀνωμαλίας τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς εἶναι αἱ ἑξῆς ἑπτά: α') ἡ ἐτησία ἐξίσωσις, β') ἡ ἀναδρομὴ τῶν συνδέσμων, γ') ἡ *κλόνησις*, δ') ἡ περιστροφὴ τῆς γραμμῆς τῶν ἀψίδων, ε') ἡ πορεία, στ') ἡ ἀλλαγὴ καὶ ζ') ἡ αἰωνία ἐπιτάχυνσις (βλ. *Σελήνη*).

Σημαντικὰς παρέλξεις ἐκ τῆς ἕλξεως τῶν πλανητῶν, ἰδίως τοῦ Διός, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τοῦ Κρόνου, ὑφίστανται ὡσαύτως οἱ κομῆται καὶ τὰ μετέωρα ἐν γένει. Πολλοὶ ἐκ τῶν κομητῶν ὑφίστανται τόσον ἰσχυρὰς παρέλξεις, ὥστε ἢ ἡ τροχιά των μεταβάλλει σχῆμα ἢ καὶ αὐτοὶ οὗτοι διαλύονται εἰς διάττοντας (βλ. *κομήτης*). Ἐπίσης πολλῶν βροχῶν διαττόντων παρετηρήθη σημαντικὴ ἐπιβράδυνσις, ὀφειλομένη ἀναμφιβόλως εἰς παρέλξεις τοῦ μήκους τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου τῶν τροχιῶν τῶν οἰκείων σμηνῶν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ πυκνοτέρου τμήματος τοῦ σμήνους εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Διός, τοῦ Κρόνου ἢ τοῦ Οὐρανοῦ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

— *[Γεωλογ.] Πάρελξις* καλεῖται ἡ κάμψις τῶν στρωμάτων τῶν δύο σκελῶν μιᾶς πτυχῆς κατὰ μίαν πτυχοεπώθησιν (βλ. *ἐπώθησις*) ἢ τῶν στρωμάτων δύο τεμαχῶν χωριζομένων διὰ μεταπτώσεως, γινομένη εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην κατὰ μῆκος τῆς ἐπιφανείας μεταπτώσεως.

Πολλάκις εἰς πτυχοεπωθήσεις παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς παρέλξεως, κατὰ τὸ ὁποῖον παρουσιάζονται τὰ στρώματα τοῦ μὲν ἐπικειμένου σκέλους τῆς πτυχῆς κεκαμμένα πρὸς τὰ κάτω, τὰ τοῦ ὑποκειμένου δὲ σκέλους πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ πάρελξις γεννᾶται, διότι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κινήσεως τὰ ἄκρα τῶν στρωμάτων ὑπολείπονται κατὰ τὴν κίνησιν συνεπείᾳ τῆς ἀντιστάσεως τριβῆς, τῆς ἀναπτυσσομένης κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ἀμοιβαίως μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν.

Εἰς τὰς *μεταπτώσεις* (βλ. λ.) ἐπίσης, ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως, τὴν ὁποίαν εὑρίσκουν ἀμοιβαίως τὰ κατὰ μῆκος τῆς μεταπτώσεως μετακινούμενα τεμάχη, συχνὰ αἱ ἐπιφάνειαι στρωμάτων τοῦ καταβυθιζομένου τεμάχους κάμπτονται πρὸς τὰ ἄνω, ἐνῷ αἱ τοῦ ἀνυψουμένου πρὸς τὰ κάτω. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τοιούτων *ἀμφιπλεύρων* παρέλξεων ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ αἱ *μονόπλευροι*, εἰς τὰς ὁποίας ἐλλείπει ἡ κάμψις κατὰ τὴν μίαν πτέρυγα. Εἰς πολλὰ ῥήγματα οὐδεμία πάρελξις παρατηρεῖται. Μεταξὺ μιᾶς ἐσχισμένης μετακλίσεως καὶ μιᾶς μεταπτώσεως μὲ πάρελξιν ἀμφοτέρων τῶν πτερύγων δὲν ὑπάρχουσι σαφῆ ὅρια.

Digitized by Google

Ἐνίοτε παρατηρεῖται καὶ πάρελξις *ἀντιθέτου φορᾶς*, καθ' ἣν ἡ κάμψις γίνεται πρὸς πλευρὰν ἀντίθετον ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀνεμένετο. Ἡ γένεσις τῆς τοιαύτης παρέλξεως ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διατάραξιν ἐπηκολούθησαν κινήσεις κατ' ἀντίθετον φοράν, ὡς π. χ. σχηματισμὸς μετακλίσεως καὶ μετὰ ταῦτα μετάπτωσις μὲ σχετικὴν ἀνύψωσιν τοῦ τεμάχους, τὸ ὁποῖον κατεβυθίσθη διὰ τῆς μετακλίσεως. Γ. Κ. Γ.

παρέλωμα (τὸ) (ναυτ.). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων: 1) τὴν δι' ἰσοτόμου ἢ ὀνυχωτῆς ἢ ὀδοντωτῆς συμβολῆς ἕνωσιν δύο ξύλων· 2) τὴν ἀγκύρισιν μεγάλων πολυσπάστων πρὸς ἄρσιν βαρέος ἀντικειμένου, στήλης ἱστοῦ κτλ. Σ. Ε. Λ.

παρελώνω (ναυτ.). Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ἐργατῶν ναυπηγῶν γλώσσης, σημαίνων «ἐκτελῶ συμβολὴν» (βλ. λ. *παρέλα*). Σ. Ε. Λ.

Παρέμ, ἢ *Φαρνασὲκ* (*Φαρνάκης*). Ἀρμένιος ἐπίσκοπος (348—352) ἐκ τῶν παλαιοτέρων γνωστῶν κληρικῶν τῆς Ἀρμενίας. Τὸν διεδέχθη ὁ *Νερσὲς-Μὲτζ* (Ναρσῆς ὁ Μέγας). Π. Ν. Π.

παρεμβαίνω, *ἀόρ. παρενέβην*· ἐμβαίνω, εἰσέρχομαι ἐν τῷ μεταξύ· ‖ συνήθ. μεταφ., μεσολαβῶ: «παρενέβη μεταξὺ τῶν φιλονικούντων, —ἀντιφρονούντων», «μὴ παρεμβαίνετε ἀπρόσκλητος»· ‖ νομ., λαμβάνω μέρος εἰς δίκην μεταξὺ δύο τινῶν εἴτε ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου εἴτε αὐτοτελῶς· ‖ ἀποδέχομαι ἢ πληρώνω συναλλαγματικὴν ἀντὶ τοῦ κυρίου ἀποδέκτου ἢ πληρωτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ματαίως ἐπεζητήθη ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ πληρωμή.

παρεμβάλλω· βάλλω ἐν τῷ μεταξύ, παρενθέτω, παρεισάγω: «παρεμβάλλει ἐμπόδια».

παρέμβασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρεμβαίνειν, μεσολάβησις: «παρέμβασις μεταξὺ διαμαχομένων»· ‖ νομ., μεσολάβησις εἰς δίκην μεταξὺ τρίτων· ‖ ἀποδοχὴ ἢ πληρωμὴ συναλλαγματικῆς κατὰ παρέμβασιν.

— *[Πολ. Δικ.] Παρέμβασις* καλεῖται ἡ ἐν τῇ ἐκκρεμεῖ ἰδιωτικῇ δίκῃ ἀνάμιξις τρίτων πρὸς τοὺς διαδίκους προσώπων, ὡς συμμάχων ἢ ἀντιπάλων, γιγνομένων καὶ τούτων διαδίκων. Ἡ παρέμβασις, κατ' ἐξαίρεσιν καὶ δι' εἰδικοὺς μόνον λόγους χωροῦσα, ἀποτελεῖ παρεμπῖπτον τῆς κυρίας δίκης καὶ ἔχει δικαιολογίαν τὴν ταχύτητα τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς συνεκδικάσεως τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πλειόνων δικαιωμάτων καὶ τὴν ἀποφυγὴν ἐκδόσεως ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων· διακρίνεται δὲ εἰς κυρίαν καὶ πρόσθετον καὶ ἑκουσίαν καὶ ἀναγκαστικήν. Καὶ *κυρία* μὲν εἶναι ἡ παρέμβασις τοῦ ἀξιοῦντος ἴδια δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης (οὕτω λ. χ. ἐν δίκῃ μεταξὺ ἀγοραστοῦ καὶ πωλητοῦ περὶ παραδόσεως τοῦ πράγματος ἐπεμβαίνει ὁ κύριος αὐτοῦ διεκδικῶν αὐτό)· *πρόσθετος* δὲ ἡ τοῦ προβάλλοντος συμφέρον ἁπλῶς ἴδιον εἰς τὴν ἔκβασιν αὐτῆς, εἴτε διότι κινδυνεύει δικαίωμά του, εἴτε διότι δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς δίκης ὑποχρεώσεις δι' αὐτὸν (ὡς ὅταν, διεκδικουμένου τοῦ πωληθέντος καὶ μὴ παραδοθέντος ἔτι εἰς τὸν ἀγοραστὴν πράγματος, παρεμβαίνῃ ὁ ἀγοραστὴς εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐκ τῆς ἀγοραπωλησίας κτηθέντων δικαίων του, ἢ ὁ σύζυγος διεκδικουμένης τῆς μήπω παραδοθείσης αὐτῷ προικός, ἢ ὁ πωλητὴς πράγματος διεκδικουμένου ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγοραστοῦ). *Ἑκουσία* παρέμβασις εἶναι ἡ αὐθορμήτως γιγνομένη ἐκ μέρους τοῦ τρίτου, τοιαύτη δὲ δύναται νὰ εἶναι ἥ τε κατὰ τὰ ἄνω κυρία καὶ ἡ πρόσθετος, *ἀναγκαστικὴ* δὲ ἡ γιγνομένη κατ' ἀνάγκην κατόπιν προσεπικλήσεως αὐτοῦ ὑπό τινος τῶν διαδίκων (τῆς μὴ παρεμβάσεως ἑρμηνευομένης κατὰ τὰς διαφόρους ἑκάστοτε περιπτώσεις καὶ συνεπαγομένης, ἃς συνεπείας ὁ νόμος ἀξιοῖ). Ἡ παρέμβασις καὶ ἡ κυρία καὶ ἡ πρόσθετος κοινοποιεῖται καὶ εἰς τοὺς δύο διαδίκους τῆς κυρίας δίκης διὰ δικογράφου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα τῆς ἀγωγῆς, εἶναι δεκτὴ κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης καὶ συνεκδικάζεται μετὰ τῆς κυρίας δίκης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἄλλως παραπέμπεται εἰς ἰδιαιτέραν συζήτησιν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κυρίας παρεμβάσεως ὁ παρεμβαίνων καθίσταται κύριος διάδικος ἀπέναντι τῶν ἀρχικῶν τοιούτων, δυνάμενος νὰ ἐπιχειρῇ οἱανδήποτε δικαστικὴν πρᾶξιν κατ' αὐτῶν, ὡς καὶ οὗτοι κατ' αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς προσθέτου, παρεπόμενος ἁπλῶς τοιοῦτος, μετέχων ἁπλῶς τῆς δίκης εἰς ὑποστήριξιν τοῦ διαδίκου, χάριν τοῦ ὁποίου παρενέβη. Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

παρέμβλημα (τό)· πᾶν ὅ,τι παρεμβάλλεται· ‖ λέξις ἢ ῥῆσις ἀλλοτρία παρεμβληθεῖσα ἐν τῷ λόγῳ.

παρεμβολεύς, *—εως* (ὁ) *[Ἠλεκτρ.]*. Οὕτω καλεῖται μεταγωγεὺς χρησιμοποιούμενος κατὰ τὴν φόρτισιν ἢ ἐκφόρτισιν συστοιχίας συσσωρευτῶν. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις ἐμφανίζεται ἡ ἀνάγκη ζεύξεως (ἐκφόρτισις) ἢ ἀποζεύξεως (φόρτισις) στοιχείων τινῶν εἰς τὴν συστοιχίαν πρὸς διατήρησιν σταθερᾶς τάσεως καὶ τοῦτο ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ παρεμβολέως, ὅστις εἶναι οὕτω διαμεμορφωμένος, ὥστε οὔτε νὰ διακόπτῃ τὸ ρεῦμα, οὔτε νὰ βραχυκυκλώνῃ τὸ ζευγνύμενον ἢ ἀποζευγνύμενον στοιχεῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειρισμοῦ. Τὸ ἄκρον τοῦ μεταγωγέως χωρίζεται εἰς δύο μεταλλικὰς ἐπαφὰς Α καὶ Β— ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι στενοτέρα τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε ἐκ τῶν ἐπαφῶν 1, 2, 3 κτλ. — συνδεδεμένας ἠλεκτρικῶς διὰ

Παρεμβολεύς.

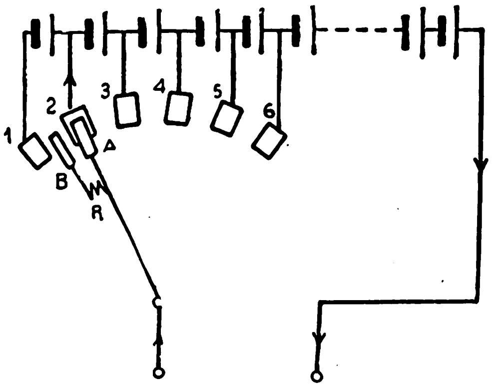

Σχ. 1.

μιᾶς ἀντιστάσεως R, ἱκανῆς ὅπως δεχθῇ ἅπαν τὸ ρεῦμα τῆς συστοιχίας. Ε. Γ. Α.

παρεμβολή (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *παρεμβάλλειν*· ‖ πληθ. αἱ εἰς τὰ νομικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τοὺς πανδέκτας, ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαί.

—*[Νομ.] Παρεμβολαὶ* (Interpolationes) κυριολεκτικώτερον emblemata Triboniani ἢ *ἐμβλήματα τοῦ Τριβωνιανοῦ*, εἶναι αἱ τροποποιήσεις ἢ προσθῆκαι, τὰς ὁποίας οἱ Βυζαντινοὶ νομοδιδάσκαλοι, οἱ ἐπεξεργασθέντες, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν «Πανδέκτην» τὸν περιλαβόντα τὰ οὐσιωδέστερα ἀποσπάσματα τῶν συγγραμμάτων τῶν Ρωμαίων νομοδιδασκάλων, ἐπήνεγκον εἰς τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα. Αἱ τοιαῦται τροποποιήσεις καὶ προσθῆκαι ἐκρίθησαν ἀπαραίτητοι παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ εἰσηγητοῦ τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνωμῶν τοῦ νομοδιδασκάλου Τριβωνιανοῦ, ὅπως αἱ διατάξεις τοῦ «Πανδέκτου» ἁρμονισθοῦν μὲ τὸ διὰ τοῦ κώδικος καθιερωθὲν δίκαιον καὶ διὰ τοῦτο ἀσκοῦν σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ κειμένου τοῦ «Πανδέκτου». Ἐπειδὴ ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν ἔκδοσιν πάσης ἑρμηνευτικῆς ἐργασίας ὡς καὶ ὑπομνημάτων ἐπὶ τοῦ «Πανδέκτου», ἐπιτρέψας μόνον τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασίν του, πολλαὶ ἀμφισβητήσεις διατυποῦνται ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς κείμενον αὐτοῦ καὶ τὴν αὐθεντικότητα τῶν παρεμβολῶν. Ὁπωσδήποτε, εἰς τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν βοηθεῖ ἡ γλωσσική των διατύπωσις ἢ αἱ ἐπεξηγηματικαὶ ἢ περιοριστικαὶ φράσεις, δι' ὧν συνοδεύονται, ἢ καὶ ἀκόμη ἀσφαλέστερον ἡ παραβολὴ τοῦ κειμένου τοῦ «Πανδέκτου» μὲ τὰ διασῳζόμενα κείμενα τῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἐξ ὧν παρελήφθησαν τὰ ἀποσπάσματα τοῦ «Πανδέκτου». Μ. Ι. Μ.

—*[Ψυχολ.]* Ὁ ὅρος *παρεμβολὴ* (introjection) δηλοῖ τὴν ἔνθεσιν ἢ τὴν μεταφορὰν τοῦ ἰδίου ἐγώ, τῆς ἰδίας ζωτικότητος καὶ ἐμψυχώσεως καὶ ἐν γένει τῶν συναισθημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν ἡμῶν εἰς ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἡ παρεμβολὴ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ψυχολογικοῦ φαινομένου τῆς ἀφομοιώσεως, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἀντιλαμβανόμεθα τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα ὡς ἔμψυχα, ὡς ὄντα ἔχοντα ἴδιον ἐγώ, ὡς συναισθανόμενα καὶ ἐπιθυμοῦντα. Ἡ ἀντίληψις δηλαδὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ στοιχεῖα καὶ ποιότητας προερχομένας ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ἐξωτερικῆς μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἀντιλήψεως. Εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τῆς γνώσεως αἱ ποιότητες ἢ τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐξαφανίζονται, τὰ δὲ πράγματα θεωροῦνται ὡς κέντρα δυνάμεων, τῶν ὁποίων τὰς σχέσεις ἐρευνῶσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἡ ἐσωτερικότης τῶν πραγμάτων ἀποκαθίσταται πάλιν διὰ τῆς μεταφυσικῆς ἑρμηνείας ἢ ἐκδοχῆς τῶν ἀντικειμένων, ἐξ ἧς πηγάζουσιν αἱ ἔννοιαι τῆς οὐσίας, τῆς δυνάμεως, τοῦ ὄντος κλπ., ἀλλὰ πάντως ἀποκλειομένων τῶν ἀνθρωπομορφικῶν, πρωτογόνων καὶ μυθικῶν στοιχείων καὶ ἐν γένει τῆς παμψυχιαρχικῆς ἀντιλήψεως. Ὁ ὅρος παρεμβολὴ (introjection) ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Avenarius («Ἡ ἀνθρωπίνη ἔννοια περὶ τοῦ κόσμου», σελ. 25 κ. ἑξ.). Ἡ παρεμβολὴ ἔγκειται κατ' αὐτὸν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνθέτει (παρεμβάλλει) εἰς τοὺς συνανθρώπους αὐτοῦ συστατικὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὡς ἐσωτερικὰς καταστάσεις, δημιουργουμένου οὕτω ἑνὸς διπλασιασμοῦ τοῦ κόσμου καὶ χωρισμοῦ τῆς φυσικῆς ἑνότητος τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου εἰς ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν κόσμον, εἰς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον. Οὕτως ὅμως νοθεύεται ἡ πραγματικότης, ἔργον δὲ τῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν νόθευσιν ταύτην καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ διὰ τῆς ἐμπειρικῆς κρισιαρχίας (τοῦ *ἐμπειριοκριτικισμοῦ*) τὴν φυσικὴν ἔννοιαν τοῦ κόσμου. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει παραλλήλως πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἓν ἐσωτερικόν, οὐδ' ἀντίθεσίς τις μεταξὺ ψυχικῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων, ἀλλὰ μόνον περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, ἄλλοτε ἀπολύτως καὶ ἄλλοτε σχετικῶς θεωρούμενον. «Ἡ φυσικὴ ἐκδοχὴ εἶναι: πᾶς συνάνθρωπος εἶναι τὸ κεντρικὸν μέλος συντεταγμένων στοιχείων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων εὑρίσκονται δένδρον τι π. χ. ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐγώ». Διὰ τῆς παρεμβολῆς ἡ ὑγιὴς καὶ φυσικὴ αὕτη ἐκδοχὴ νοθεύεται κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ γινόμενα ἀντιληπτὰ συστατικὰ τοῦ περιβάλλοντος ἐκλαμβάνονται ὡς οὐδὲν ἄλλο ὄντα ἢ ὡς παραστάσεις ἐν ἡμῖν. Τὸ γινόμενον ἀντιληπτὸν ἀντικείμενον μεταφέρεται εἰς τὸν περὶ αὐτοῦ ὁμιλοῦντα, ἀποφαινόμενον καὶ κρίνοντα ἄνθρωπον, δηλαδὴ εἰς τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ. Ἡ παρεμβολὴ εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία τὸ πρὸ ἐμοῦ ὂν μεταβάλλει εἰς εὑρισκόμενον ἐν ἐμοὶ ἢ ἐκδέχεται τὸ πρὸ ἐμοῦ εὑρεθὲν ὡς ἁπλῶς παρασταθὲν καὶ παριστάνει ἐν γένει τὰ συστατικὰ τοῦ περιβάλλοντος ὡς συστατικὰ τῆς νοήσεως ἢ τὸ δένδρον μὲ τὰς μηχανικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας ὡς ἓν ἐκ τῆς ὕλης αὐτοῦ προερχόμενον φαινόμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου πλέκονται τὰ ὄνειρα. Ὁ Jerusalem ὅμως ὑποστηρίζει κατὰ τοῦ Avenarius ὅτι ἡ καλῶς ἐννοουμένη παρεμβολὴ ἀνήκει εἰς τὴν φυσικὴν ἔννοιαν τοῦ κόσμου, ἐφόσον ἑκάστη ἀντίληψις τῶν κινήσεων τῶν συνανθρώπων, ὡς μὴ καθαρῶς μηχανικῶν κινήσεων, προϋποθέτει μίαν παρεμβολήν: «Πρέπει νὰ φαντασθῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἓν κέντρον δυνάμεως, ἐὰν πρόκειται νὰ νοήσω τὸν λόγον αὐτοῦ». Τὴν περὶ κρίσεως θεωρίαν αὐτοῦ ὀνομάζει ὁ Jerusalem θεωρίαν περὶ παρεμβολῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ παρακάμψῃ τὴν παρεμβολὴν ἐξαίρει καὶ ὁ Ewald (R. Avenarius 1905). Κατὰ τὸν K. C. Schneider πᾶν τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων γινόμενον ἀντιληπτὸν μετὰ τῶν μορφῶν αὐτοῦ προϋπάρχει ἐν τῇ συνειδήσει, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ πρέπει νὰ νοηθῇ οὐχὶ ὡς ἀτομικὸν καὶ ὑποκειμενικόν, ἀλλ' ὡς γενικῶς ὑπάρχον καὶ συμπῖπτον μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη τοῦ Schneider παριστᾷ τὴν παρεμβολὴν καὶ ὡς ἐξωβολὴν (extrojektion) συγχρόνως. Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

— *[Μαθημ.] Παρεμβολὴ* ἀριθμῶν μεταξὺ δύο ἀριθμῶν δεδομένων α καὶ β καλεῖται ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ ἡ γραφὴ μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν τούτων ἄλλων ὡρισμένου πλήθους, οὕτως ὥστε οἱ προσληφθησόμενοι ἀριθμοὶ μετὰ τῶν δύο δεδομένων νὰ ἀποτελέσωσιν ἀριθμητικὴν ἢ γεωμετρικὴν πρόοδον. Π. χ. ἔστω ὅτι ζητεῖται νὰ παρεμβληθῶσι μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 3 καὶ 15 πέντε ἀριθμοί, ὥστε ν' ἀποτελεσθῇ ἀριθμητικὴ πρόοδος. Οἱ προσληφθησόμενοι ἀριθμοὶ πρέπει νὰ διαφέρωσι κατὰ δύο, ὅτε σχηματίζεται ἡ σειρά:

$$3+5+7+9+11+13+15$$

ἥτις εἶναι ἀριθμητικὴ πρόοδος μὲ ἄκρους ὅρους τοὺς δοθέντας ἀριθμοὺς 3 καὶ 15. Ἐὰν πρόκειται μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 3 καὶ 96 νὰ παρεμβληθῶσι τέσσαρες ἀριθμοί, ὥστε ν' ἀποτελεσθῇ γεωμετρικὴ πρόοδος, εὑρίσκομεν τὴν σειράν:

$$3+6+12+24+48+96$$

ἥτις εἶναι γεωμετρικὴ πρόοδος, ἔχουσα ἄκρους ὅρους τοὺς δοθέντας ἀριθμοὺς 3 καὶ 96 καὶ μεταξὺ τούτων τέσσαρας ἄλλους ἀριθμούς.

Ἐν γένει, ἂν α καὶ β εἶναι δοθέντες ἀριθμοὶ καὶ ν τὸ πλῆθος τῶν προσληφθησομένων μεταξὺ τούτων νέων ἀριθμῶν ὥστε ἡ σειρὰ

$$\alpha+\gamma_1+\gamma_2+\gamma_3 \dots \gamma_\nu+\beta$$

ν' ἀποτελῇ πρόοδον ἀριθμητικὴν αὐξάνουσαν, οἱ ἄγνωστοι ἀριθμοὶ γ προσδιορίζονται ἐκ τοῦ λόγου λ τῆς προόδου, ὅστις εὑρίσκεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$\lambda=\frac{\beta-\alpha}{\nu+1}$$

ἐὰν δ' ἡ σειρὰ εἶναι γεωμετρικὴ πρόοδος, ὁ λόγος δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\lambda=\sqrt[\nu+1]{\frac{\beta}{\alpha}}$$

Ἡ παρεμβολὴ (interpolation) ἔχει ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἀλγέβρᾳ τὴν ἑξῆς γενικωτέραν ἔννοιαν, διατυπουμένην εἰς τὸ κατωτέρω σπουδαῖον πρόβλημα: «Ἐὰν $u_1, u_2, u_3, \dots u_\nu$ εἶναι ν τιμαὶ ἀγνώστου συναρτήσεως συνεχοῦς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς x, διὰ ἀντιστοίχους τιμὰς αὐτῆς $x_1, x_2, x_3 \dots x_\nu$ νὰ εὑρεθῶσι παρεμβεβλημέναι τιμαὶ τῆς συναρτήσεως δι' ἐνδιαμέσους τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς». Τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὑπὸ ἀκριβῆ λογιστικὴν ἄποψιν, εἶναι ἄλυτον, διότι εἶναι ἄγνωστος ἡ συνάρτησις καὶ ἑπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἀκριβῆ τὴν ἀντίστοιχον αὐτῆς τιμὴν εἰς δεδο-

Digitized by Google

μένην τιμὴν τῆς ἀνεξαρτήτου. Τοιαῦτα προβλήματα, ἀγνώστου συναρτήσεως, προκύπτουσιν εἰς τὴν φυσικήν, ὅταν τὸ πείραμα δίδῃ ἀντιστοίχους τιμὰς δύο φαινομένων χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὴ ἡ σχέσις αὐτῶν. Ἐν τούτοις, βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς συνεχείας, δυνάμεθα νὰ εὑρίσκωμεν προσεγγιζούσας τιμὰς τῆς συναρτήσεως, ἀντιστοιχούσας εἰς δεδομένας τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ προσέγγισις τῶν τιμῶν τούτων τῆς ἀγνώστου συναρτήσεως θὰ εἶναι μεγαλυτέρα, ἐὰν τὸ πλῆθος τῶν γνωστῶν αὐτῆς τιμῶν, u_1, u_2 .... u_ν εἶναι μεγαλύτερον καὶ πυκνότερον (δηλαδὴ αἱ διαφοραί: $u_\kappa - u_\lambda$ εἶναι μικραί). Τοῦτο δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἀμέσως, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ζεύγη τῶν ἀντιστοίχων τιμῶν (x_1, u_1) $(x_2\ u_2)$.... (x_ν, u_ν) παριστῶσι τὰ σημεῖα A_1, A_2 .... A_ν ἐν τῷ ἐπιπέδῳ ΧΟΨ. Τότε ὅσον πυκνότερα τὰ ση-

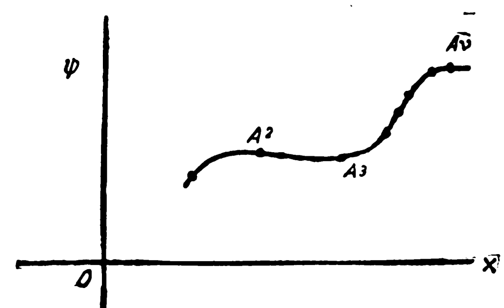

μεῖα, τόσον εὐκολώτερον θὰ εὕρωμεν τὴν πραγματικὴν καμπύλην, ἥτις τὰ συνδέει καὶ ἧς ἀγνοοῦμεν τὴν ἐξίσωσιν. Ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ ὅτι ἐὰν μιᾶς ἀκεραίας συναρτήσεως βαθμοῦ (ν—1) εἶναι γνωσταὶ αἱ ἀντίστοιχοι τιμαὶ διὰ ν τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς, ἡ συνάρτησις αὐτὴ εἶναι τελείως ὡρισμένη, τῶν συντελεστῶν αὐτῆς εὐκόλως προσδιοριζομένων ἐκ τῶν ν τιμῶν τῆς συναρτήσεως.

Τὴν ἰδιότητα ταύτην τῶν ἀκεραίων συναρτήσεων χρησιμοποιοῦντες δυνάμεθα νὰ ἐπιλύσωμεν τὸ προειρημένον πρόβλημα παρεμβολῆς μεταξὺ τῶν τιμῶν συναρτήσεως (συνεχοῦς): u_1, u_2 .... u_ν ἑτέρων τιμῶν αὐτῆς ἀντιστοίχων εἰς δεδομένας τιμὰς τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς εὑρισκομένας μεταξὺ τῶν τιμῶν x_1, x_2 ... x_ν.

Πρὸς τοῦτο θεωροῦμεν τὴν ἄγνωστον συνάρτησιν ἀκεραίαν, ὅτε ὁρίζεται ἐκ τῶν τιμῶν $u_1\ u_2\ u_\nu$ διὰ τοῦ τύπου:

$$u = \frac{(x-x_2)\ (x-x_3)....(x-x_\nu)}{(x_1-x_2)\ (x_1-x_8)....(x-x_\nu)}$$

$$u_1 + \frac{(x-x_1)\ (x-x_3)\ ....\ (x-x_\nu)}{(x_2-x_1)\ (x_2-x_8)....(x_2-x_\nu)}$$

$$u_2 + ... + \frac{(x-x_1)\ \ (x-x_2)\ \ ....\ \ (x-x_{\nu-1})}{(x_\nu-x_1)\ (x_\nu-x_2)....(x_\nu-x_{\nu-1})}\ u_\nu$$

ὁ τύπος οὗτος, εὑρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Γάλλου Lagrange, δίδει τὴν ἄγνωστον συνάρτησιν u ἀκεραίαν τῆς x βαθμοῦ (ν—1) καὶ τὰς τιμάς της, τὰς ἐνδιαμέσους, ἐκ τῶν τιμῶν u_1, u_2...u_ν· λέγεται δὲ *τύπος παρεμβολῆς*. Ν. Γ.

—*[Ἀσ. Τηλ.]* Ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ χαρακτηρίζομεν κατὰ τὴν λῆψιν ὡς παρεμβολὴν τὴν συνύπαρξιν εἰς τὰ ἀκουστικὰ ἐκτὸς τῶν σημάτων τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἀνταποκρινομένου πομποῦ καὶ τῶν σημάτων ἑτέρων πομπῶν. Αἱ παρεμβολαὶ προέρχονται ἐκ τῆς συνυπάρξεως πολλῶν πομπῶν ἐργαζομένων ὑπὸ τὸ αὐτὸ μῆκος κύματος ἢ ὑπὸ ἐλάχιστον διαφορέντα μήκη, ὅτε δὲ εἶναι ἀρκούντως ἰσχυραὶ δύνανται νὰ καταστήσωσι τὴν λῆψιν τῶν χρησίμων σημάτων ἀνέφικτον. Διὰ τῆς καταλλήλου κατανομῆς τῶν μηκῶν κύματος τῶν ἀνταποκρινομένων σταθμῶν καὶ διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν πομπῶν, ἡ ἐπίδρασις τῶν παρεμβολῶν περιωρίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸ ἐλάχιστον. Συνήθως καὶ τὰς διαταράξεις τὰς προκαλουμένας ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατὰ τὴν λῆψιν χαρακτηρίζομεν διὰ τοῦ ὅρου παρεμβολή, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπεκράτησε διὰ τὰς παρεμβολὰς τοῦ εἴδους τούτου ὁ ὅρος *ἀτμοσφαιρικαὶ παρεμβολαί*. Κ. Π.

—*[Τακτ.] Παρεμβολὴ* καλεῖται ἡ ἐν τῇ μάχῃ παρένταξις μονάδος τινὸς μεταξὺ ἄλλων τοῦ αὐτοῦ ὅπλου. Ἡ παρεμβολὴ πρέπει νὰ ἐκτελῆται μετὰ μεγάλης περισκέψεως, καθόσον συνεπιφέρει μοιραίως ἀνάμιξιν τῶν μονάδων, συνεπῶς κατάργησιν τῶν *ὀργανικῶν δεσμῶν*. Μέχρι τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς ἡ παρεμβολὴ ἤρχιζεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, καθόσον αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνέργεια τῶν *ἐνισχύσεων* (στηριγμάτων) συνεπέφερε μοιραίως ταύτην. σήμερον ὅμως, ὁπότε ἐκτελεῖται *ὑπέρβασις* ἢ *ἀντικατάστασις* τῶν ἐξαντληθεισῶν μονάδων, παρεμβολὴ ἐπέρχεται πολὺ βραδύτερον. Ν. Θ. Κ.

—*[Βλητική]* Ἡ συνήθης μέθοδος τῆς διεξαγωγῆς τῆς κανονιστικῆς βολῆς ἢ ἁπλῶς τοῦ κανονισμοῦ βολῆς, διὰ τὸ πυροβολικόν, ἐπὶ στόχου, οὗτινος ἡ ἀπόστασις καθορίζεται εἴτε δι' ἁπλῆς ἐκτιμήσεως ἐξ ὄψεως εἴτε διὰ ἄλλης τινὸς προχείρου μεθόδου ἢ λαμβάνεται ἐκ τοῦ χάρτου, συνίσταται, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν κανονισμὸν κατὰ βεληνεκές, εἰς τὴν *παρεμβολὴν* τοῦ στόχου μεταξὺ δύο βολῶν, μιᾶς βραχείας καὶ ἑτέρας μακρᾶς, ὧν αἱ ἀντιστοιχοῦσαι ὑψώσεις διαφέρουσι κατὰ πολλαπλάσιόν τι τοῦ *δικράνου*. Μετὰ τὴν οὕτως ἐπιτυγχανομένην πρώτην παρεμβολὴν ἐπιδιώκεται νέα τοιαύτη, κατὰ τὸ ἥμισυ στενοτέρα τῆς προηγουμένης, μέχρις ὅτου ὁ στόχος, ἀναλόγως τοῦ ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς *δραστικῆς βολῆς* βαθμοῦ ἀκριβείας, παρεμβληθῇ μεταξὺ δύο ὑψώσεων διαφερουσῶν μέχρις ἑνὸς δικράνου. Ἀναλόγως τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κλισιοσκοπίου ἢ τοῦ σκοπευτικοῦ ὀργάνου, ἡ παρεμβολὴ ἐκφράζεται διὰ τῶν αὐτῶν μονάδων, ὡς τὸ δίκρανον. Διὰ τὸν κατὰ διεύθυνσιν κανονισμὸν τῆς βολῆς ἡ παρεμβολή, ἀρχομένη ἀπὸ 8 τὸ πολὺ διαιρέσεων τοῦ σκοπευτικοῦ ὀργάνου, καταλήγει εἰς 2. Κ. Δ.

—*[Ὁπλομ.]* Ἡ *παρεμβολὴ* εἶναι ποικιλία τοῦ *ἀμυντηρίου ξιφισμοῦ*, ὃν ὁ ἐπιτιθέμενος ἐκτελεῖ μένων ἐν τῇ προβολῇ ἐπὶ τοῦ ἀντιξιφισμοῦ τοῦ ἀντιπάλου του. Ἡ κίνησις αὕτη δέον νὰ μὴ συγχέεται μὲ τὴν *ἐπανάληψιν*, ἥτις γίνεται δι' εὐθέος ξιφισμοῦ, εἰς ὃ μέρος ἐκτελεῖται ἡ ἀπόκρουσις τῆς ἐπιθέσεως, καὶ ἀμέσως μετ' αὐτήν, καὶ ἥτις γεννᾶται ἐκ τῶν ἐσφαλμένων κινήσεων τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ παρεμβολὴ γίνεται προμελετημένως εἰς οἱονδήποτε μέρος παρουσιασθῇ τὸ ἐχθρικὸν ξίφος, ὅπως ἀντιξιφίσῃ. Οὕτω π. χ. μετὰ τὴν ἐπίθεσίν μου, ἀποκρουσθεῖσαν διὰ τετάρτης, καλυπτόμενος διὰ τετάρτης προσποιοῦμαι ὅτι ἀποκαθίσταμαι, ρίπτων τοὺς ὤμους ὀπίσω χωρὶς νὰ μετακινῶ τὸν δεξιὸν πόδα, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλός μου, πιστεύσας ὅτι ἀποκαθίσταμαι, διαζεύξῃ εἰς τὴν ἕκτην, ξιφίζω ἀμυντικῶς ἕκτην. Ἄλλως· μετὰ τὴν ἐπίθεσίν μου, ἀποκρουσθεῖσαν διὰ δευτέρας, προσποιοῦμαι ὅτι ἀποκαθίσταμαι, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλός μου ἀντιξιφίσῃ ἕκτην, ξιφίζω ἀμυντικῶς ἕκτην· ἢ μετὰ τὴν ἐπίθεσίν μου ἀποκρουσθεῖσαν δι' ἕκτης προσποιοῦμαι ἀποκατάστασιν, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλός μου ἀντιξιφίσῃ ὀγδόην, ξιφίζω ἀμυντικῶς ὀγδόην, προσέχων εἰς τὴν ἀντίταξιν· ἢ μετὰ τὴν ἐπίθεσίν μου ἀποκρουσθεῖσαν διὰ τετάρτης, προσποιοῦμαι ὅτι ἀποκαθίσταμαι πιέζων τὸ ἐχθρικὸν ξίφος, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλός μου διαζεύξῃ ἢ ξιφίσῃ διὰ καταφορᾶς ἕκτην, ξιφίζω ἀμυντικῶς ἕκτην. Ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἀμυντηρίου ξιφισμοῦ γενομένη μεταξὺ τῆς ἐπιθέσεως καὶ τοῦ ἀντιξιφισμοῦ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος καὶ μόνον ἐξόχου ἱκανότητος ξιφισταὶ τὴν ἀποτολμοῦν. Τ. Ι. Κ.

Παρεμβολή, *Καλὴ* — *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καλὴ* Παρεμβολή.

παρεμβολίζω (κοιν. *βάζω κορδόνι*) *[Ναυτ.]*. Περιελίσσω λεπτὸν σχοινίον, ὀνομαζόμενον *παρέμβολον*, διὰ μέσου τῶν ἑλικοειδῶν διακένων τοῦ μεταξὺ τῶν σπειρωμένων ἐμβόλων σχοινίου, ὅπως καταστήσω τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ὁπωσοῦν κυλινδρικήν. Ἡ ἐργασία αὕτη, καλουμένη *παρεμβόλισις*, προηγεῖται τῆς σπαργανώσεως τοῦ σχοινίου διὰ κειρίας, καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μὴ συγκέντρωσιν ὑγρασίας ἐντὸς τῶν μεταξὺ τῶν ἐμβόλων διακένων, ἐπὶ βλάβῃ τῆς καλῆς συντηρήσεως τοῦ σχοινίου. Ἐκτελεῖται δὲ διὰ τῆς *καλοσφύρας* (βλ. λ.), εἰς τὴν γλυφὴν τῆς ὁποίας φέρομεν τὸ πρὸς παρεμβόλισιν σχοινίον καὶ ἣν περιστρέφομεν ἵνα τὸ παρέμβολον ἐγκαθίσῃ ἰσχυρῶς. Σ. Ε. Λ.

παρεμβολίς,—*ίδος* (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος μὴ ἐπίσημος ἀλλ' ἐν χρήσει (γαλλ. jambette, ἀγγλ. jambs, κοιν. *σταμινάρι*), σημαίνων τὸ ἄκρον σταμῖνος ἐξέχον ἄνωθεν τοῦ περιτοναίου (οἷον τὰ ἑκατέρωθεν τῆς πρώρας, ἐφ' ὧν προσδένεται ἡ ἄγκυρα τῶν πλοιαρίων) καὶ ὀρθὰ ξύλα τῆς πρώρας συνδέοντα καθέτως τὰς κερκίδας (σαΐτες) τῆς ρινωτηρίας. Σ. Ε. Λ.

παρεμβόλισις, —*εως* (ἡ), ἢ ***παρεμβόλισμα***· βλ. *παρεμβολίζω*.

παρέμβολον (τὸ) (κοιν. *κορδόνι* καὶ *παράμπολο*)· λεπτὴ δετηρία, δι' ἧς παρεμβολίζομεν σχοινίον πολυέμβολον. Σ. Ε. Λ.

παρέμβυσμα (τὸ) *[Μηχανολ.]*. Σῶμα ἐξ ἐλαστικοῦ ὑλικοῦ, παρεντιθέμενον μεταξὺ δύο συνεχομένων μεταλλικῶν σωμάτων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στεγανότητος τῆς συνδέσεως. Οὕτω π.χ. κατὰ τὴν σύνδεσιν δύο τεμαχίων σωλήνων τὸ παρέμβυσμα τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν δύο μετωπικῶν ἐπιφανειῶν τῆς συνδέσεως καὶ συσφίγγεται μετ' αὐτῶν, ἀποφευγομένων οὕτω τῶν διαρροῶν.

παρεμπιπτόντως· ἐπίρρ. βλ. *παρεμπίπτω*.

παρεμπίπτω, ἀόρ. *παρενέπεσον*· πίπτω ἐν τῷ μεταξύ, παρεντίθεμαι, παρεμβάλλομαι: «παρενέπεσαν δύο ἑορταί» || «παρεμπίπτουσα ἀπόφασις» ἡ διατάσσουσα ἀποδείξεις.—Ἐπίρρ., ἐκ τῆς μετχ., ***παρεμπιπτόντως***· ἔξω τοῦ θέματος: «εἶπεν αὐτὰ παρεμπιπτόντως».

—***παρεμπίπτοντα ζητήματα*** *[Ποιν. Δικον.]*. Δι' ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἐκδίκασιν ποινικῶν ὑποθέσεων ἀναφυόμενα παρεμπιπτόντως ζητήματα καὶ ὅταν ἔτι ταῦτα εἶναι τῆς ἁρμοδιότητος τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, ἀποφαίνονται τὰ ποινικὰ δικαστήρια, ἐπὶ δὲ κακουργιοδικείου τὸ τῶν συνέδρων (ἄρθρ. 400, 406 δὶς καὶ 420 Ποιν. δικον.). Κατ' ἐξαίρεσιν ἀποφαίνονται ἐπὶ τούτων τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, ὅταν ὑπάρχῃ ρητὴ διάταξις. Ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἐφαρμόζεται δι' ἅπασαν μὲν τὴν ἐπικράτειαν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐγκυρότητος τοῦ γάμου, τοῦ τελεσθέντος δι' ἀπαγωγῆς, ἀπάτης, βίας ἢ ἀπειλῶν (ἄρθρ. 333, 359 καὶ 360 Π. Ν.), διὰ δὲ τὴν Ἑπτάνησον καὶ Σάμον, ὡς πρὸς τὸ τῆς καταστάσεως τοῦ τέκνου, ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τῆς προσβολῆς τῆς οἰκογενειακῆς τάξεως (ἄρθρ. 355—358 Π. Ν. 233, Ἰονίου καὶ 268 σαμιακοῦ ἀστικοῦ κώδικος). Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖται τελεσίδικος ἀπόφασις τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου, διὰ δὲ τὴν τοῦ σαμιακοῦ κώδικος ἀμετάκλητος τοιαύτη. Σ. Α. Χ.

—***παρεμπίπτουσα δίκη***· βλ. λ. *δίκη*.

παρεμποδίζω· παρεμβαίνων ἐμποδίζω, παρακωλύω: «παρεμποδίζει τὴν ἅμιλλαν, — τὴν πρόοδον».

παρεμπόδισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρεμποδίζειν.

παρεμπόρευμα (τὸ) (κοιν. *πακοτίλλια*, γαλλ. pacotille). Καλεῖται οὕτως ὡρισμένη ποσότης ἐμπορευμάτων, ἅτινα ἰδιώτης τις (δότης) παραδίδει εἰς τοὺς ἐργάτας θαλάσσης καὶ δὴ τὸν πλοίαρχον καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς (λήπτας), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μετακομίσωσι ταῦτα δωρεὰν καὶ προβῶσιν εἰς τὴν πώλησιν, διανεμόμενοι τὰ κέρδη, ἅτινα θέλουσι προκύψει ἐκ τῆς πωλήσεως. Ἡ ἄνευ πληρωμῆς ναύλου μεταφορὰ ἀποτελεῖ ἄσκησιν δικαιώματος παραχωρουμένου ἐνίοτε εἰς τοὺς ἐργάτας θαλάσσης, τοῦ δικαιώματος τοῦ *ἐπιτετραμμένου φορτίου*, ἡ δὲ καταρτιζομένη μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ δότου σύμβασις δημιουργεῖ τὸ συνάλλαγμα τοῦ μικροῦ φορτίου (contrat de pacotille). Κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐμπορικὸν νόμον (ἄρθρ. 347), ὁ πλοίαρχος καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ πληρώματος δὲν δύνανται ὑφ' οἱανδήποτε πρόφασιν νὰ φορτώνωσιν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐμπορεύματα δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἄνευ ἀδείας τῶν πλοιοκτητῶν καὶ ἄνευ πληρωμῆς ναύλου, ἐκτὸς ἂν ἐπιτρέπῃ τοῦτο ἡ σύμβασις τῆς μισθώσεώς των. Διὰ τὴν παράβασιν οἱ φορτωταὶ πληρώνουσι τὸ διπλάσιον τοῦ ναύλου, ἐπιφυλασσομένης καὶ πάσης ἄλλης ἀποζημιώσεως, εἰδικώτερον δὲ διὰ τὸν πλοίαρχον, ὅστις θαλασσοπορεῖ ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς τὰ ἐκ τοῦ φορτίου κέρδη, ὁπότε οὐδὲν εἶδος ἐμπορίας δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, ἡ ἀθέτησις τῆς απαγορεύσεως ταύτης συνεπάγεται στέρησιν τῆς συμμετοχῆς του ἐπὶ τῶν κοινῶν κερδῶν. Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ πράξει γίνεται ἀνεκτὸν ὅπως οἱ ἐργάται θαλάσσης μεταφέρωσιν, ἄνευ πληρωμῆς ναύλου, τὴν ποσότητα τῶν ἐμπορευμάτων ἣν δύνανται νὰ περιλάβωσι τὰ ναυτικὰ αὐτῶν κιβωτίδια ἢ οἱ σάκκοι. Ι. Α. Β.

παρέμπτωσις, —*εως* (ἡ) (indercadence). Ὅρος ἐκσημαίνων διαταραχὴν τοῦ σφυγμοῦ, καθ' ἣν παρατηρεῖται ὑπεράριθμός τις σφύξις παρεμπίπτουσα, παραγομένη δηλαδὴ μεταξὺ δύο φυσιολογικῶν καὶ κανονικῶν σφύξεων. Λέγεται δὲ καὶ *ὑγιεία παρεμπτωτική*, ἤτοι ἀνώμαλος. Μ. Ν. Κ.

παρεμφαίνω· ἐμφαίνω, ἐμφανίζω, δεικνύω, δηλῶ.

παρέμφασις, —*εως* (ἡ)· δήλωσις, ὑποδήλωσις, ὁρισμός· || γραμμ., τὸ γνώρισμα τῶν παρεμφατικῶν τύπων τοῦ ρήματος, ἡ ἔκφρασις προσώπου, ἀριθμοῦ καὶ ἐγκλίσεως.

παρεμφατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ παρεμφαίνων τι, ὁ δεικνύων, ὁ δηλῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *ἀπαρέμφατος*· || γραμμ. «παρεμφατικοὶ τύποι τοῦ ρήματος» οἱ παρεμφαίνοντες, οἱ ἐκφράζοντες πρόσωπον, ἀριθμὸν καὶ ἔγκλισιν, ἤτοι οἱ τύποι τῆς ὁριστικῆς, τῆς ὑποτακτικῆς, τῆς εὐκτικῆς καὶ τῆς προστακτικῆς, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἀπαρεμφάτου ἢ τὸ ἀπαρέμφατον, ἤτοι τὸν ρηματικὸν τύπον, ὅστις οὔτε ἀριθμὸν οὔτε πρόσωπον οὔτε ἔγκλισιν ἐκφράζει δι' ἰδιαιτέρας καταλήξεως.

παρεμφερὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ παρεμφέρων, ὁ παρομοιάζων, παραπλήσιος, ὁ ἔχων ὁμοιότητά τινα.—Ἐπίρρ. ***παρεμφερῶς***.

παρεμφέρω· ὁμοιάζω κατά τι, προσομοιάζω.

παρεμφράσσω, καὶ —*ττω*· ἐμφράττω, φράττω, στουπώνω.

Παρένε, καὶ ***Παρένις***, ἢ ***Παρένα*** (Parene καὶ Parenis ἢ Parena). Ἰνδικὴ φυλὴ τῆς Βενεζουέλας. Κατοικεῖ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὀρινόκου πρὸ τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀποῦρε. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτὴν πολλαὶ ἱερατικαὶ ἀποστολαί, σήμερον ὅμως τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς θεωρεῖται ἐξαφανισθέν. Ἀνήκει εἰς

Digitized by Google

τὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν τῶν ἀραούκων ἢ μαϊπούρων. Μ. Δ. Β.

παρενείρω· βάλλω ἐν τῷ μεταξύ, παρεμβάλλω, παρενθέτω.

παρένθεσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παρενθέτειν· || ἡ παρεντιθεμένη ἐν τῷ λόγῳ πρότασις ἢ λέξις, ἡ ὁποία διακόπτει ὁπωσδήποτε τὴν συνέχειαν αὐτοῦ· || τὰ σημεῖα ἐντὸς τῶν ὁποίων τίθεται ἡ παρεντιθεμένη πρότασις ἢ λέξις (....)· «ἀνοίγω —, κλείω παρένθεσιν».

— *[Χημ.]* Καλοῦνται εἰς τὴν χημείαν ἑνώσεις *ἐκ παρενθέσεως* αἱ ἀνωτέρου βαθμοῦ χημικαὶ ἑνώσεις ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἄτομά τινα ἢ ὁμάδες τινὲς εἶναι ἀπ' εὐθείας ἡνωμέναι μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ἀτόμου διὰ κυρίων ἢ δευτερευουσῶν μονάδων συγγενείας καὶ ἄλλα ἄτομα ἢ ὁμάδες εἶναι ἡνωμένα μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ συμπλέγματος. Τοιαῦται ἑνώσεις παρατηροῦνται λ. χ. εἰς τὸ κοβάλτιον κλπ. Σ. Γ.

παρενθετικός, —ή, —όν· ὁ ἐν παρενθέσει εἰρημένος ἢ γεγραμμένος.—Ἐπίρρ. *παρενθετικῶς·* ἐν παρενθέσει.

—*παρενθετικὸς συλλογισμὸς [Λογ.]·* βλ. λ. *ἐπιχείρημα.*

παρένθετος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παρεντεθειμένος, ὁ ἐν παρενθέσει κεκλεισμένος.

παρενθέτω· θέτω τι ἐν τῷ μεταξύ, παρεμβάλλω, παρενείρω.

παρενθήκη (ἡ)· τοποθέτησις ἐν τῷ μεταξύ· || «ἐν παρενθήκης μέρει» ἐν παρόδῳ, παρέργως· || (ναυτ.) ὅρος δι' οὗ ἠθέλησαν νὰ ὀνομάσουν τὸ καταχορύφως καὶ κατὰ τὸ διάμηκες κινούμενον ἕρμα ἐξ ἐλάματος τῶν κερκούρων ψυχαγωγίας, πρὸς καταβίβασιν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους ὅταν ὁ ἄνεμος σφοδρύνηται. Σ. Ε. Λ.

παρένθυρσον *[Ῥητορ.].* Ἀντίθετος τοῦ *ὕψους* κακία, οὖσα κατὰ τὸν Λογγῖνον (3,5) «πάθος ἄκαιρον καὶ κενόν, ἔνθα μὴ δεῖ πάθους· ἢ ἄμετρον, ἔνθα μετρίου δεῖ». Εἶναι δηλαδὴ τὸ παρένθυρσον ψευδενθουσιασμὸς ἢ ἄκαιρον καὶ ὀγκῶδες ὕφος ἢ ψευδὲς ὕψος λόγου, ἑνὶ λόγῳ εἶδος κακῆς καὶ ψευδοῦς ῥητορείας. Ι. Φ. Δ.

παρενιαυτοφόρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ δένδρων, ὁ παρ' ἐνιαυτόν, κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος φέρων καρπόν: «παρενιαυτοφόρα δὲ καὶ οὐκ ἐπετειοφόρα τῶν δένδρων ὡς τύπῳ λαβεῖν τὰ ξηρὰ καὶ ξυλώδη . . . μάλιστα δὲ ἐπιδήλως ἡ ἐλάα τοιοῦτο» (*Θεόφρ.* Αἰτ. Φυτ. 1, 20, 3).

παρεννόησις, —εως (ἡ)· ἐσφαλμένη ἀντίληψις, παρανόησις, παρεξήγησις.

παρεννοῶ (—έω)· ἀντιλαμβάνομαι ἐσφαλμένως, παρανοῶ, παρεξηγῶ.

παρενόλη (ἡ) (Parenole) *[Φαρμακοτεχν.].* Καλοῦνται οὕτω μίγματα διαφόρων λιπαρῶν οὐσιῶν, συστάσεως ἀλοιφώδους, χρησιμεύοντα εἰς τὴν παρασκευὴν θεραπευτικῶν ἀλοιφῶν. Συστατικὰ τῶν διαφόρων εἰδῶν παρενόλης εἶναι: παραφίνη, ἔλαιον βαζελίνης, λανολίνη, ὕδωρ, κηρός, κήτειον σπέρμα κλπ. Κ. Γ. Μ.

Πάρενος *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῶν ΒΔ. ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, ἐκβάλλων κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Ἰνδικ. 4) εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, πρὸς Β. τοῦ Κωφῆνος (νῦν Καβούλ). Κατὰ τὸν Müller εἶναι ὁ σημερινὸς Burindu. Α. Θ. Σ.

παρενόχλησις, —εως (ἡ)· διατάραξις τῆς ἡσυχίας τινός, ἐνόχλησις κατὰ τὴν ἐργασίαν του· || «παρενόχλησις τοῦ ἐχθροῦ» ἡ διατάραξις τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἐχθροῦ διὰ μικρῶν καὶ αἰφνιδίων ἐπιθέσεων.

— *[Τακτ.] Παρενόχλησις* τοῦ ἐχθροῦ καλεῖται ἡ ἐκτέλεσις εἰκονικῶν τινων τοπικῶν ἐπιθέσεων, ἀποσκοπουσῶν τὴν τήρησιν τοῦ ἐχθροῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐν διαρκεῖ νευρικότητι, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τοῦ νὰ ἔχῃ τὰς δυνάμεις του διαθεσίμους. *Βολὴ παρενοχλήσεως* καλεῖται ἡ κατὰ τὴν στασιμότητα ἐκτελουμένη βολὴ τοῦ πυροβολικοῦ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐναντίον σημαινούσης ἐδαφικῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀντιπάλου (π. χ. γραμμῆς συγκοινωνιῶν, σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, παρατηρητηρίου κτλ.), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καθιστᾷ τὴν περιοχὴν ταύτην δυσκολόχρηστον ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ βολὴ αὕτη ἐκτελεῖται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ καθ' ἃς ὥρας εἶναι περίπου γνωστὸν ὅτι ὁ ἀντίπαλος πρόκειται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐδαφικὴν ταύτην περιοχήν, δεδομένου ὅτι ἡ μακροχρόνιος στασιμότης καὶ ἡ ἐπανειλημμένη ἐναέριος ἀναγνώρισις δίδουσιν ἐπαρκῆ στοιχεῖα πρὸς γνῶσιν τῶν περίπου ὡρῶν, καθ' ἃς γίνονται αἱ μεταφοραὶ τοῦ ἀντιπάλου, αἱ διανομαὶ κτλ. Ν. Θ. Κ.

παρενοχλῶ (—έω)· ἐνοχλῶ τινα ἐργαζόμενον, διαταράττω τὴν ἐργασίαν τινός: «μὲ παρενοχλοῦν τὰ παιδιὰ μὲ τὰς ἐρωτήσεις των» || «παρενοχλῶ τὸν ἐχθρὸν» διαταράττω τὰς προσπαθείας τοῦ ἐχθροῦ διὰ μικρῶν καὶ αἰφνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων.

παρενσπείρω· σπείρω, διασκορπίζω ἐν τῷ μεταξύ.

Πάρεντ (Parent), *Σίμων-Ναπολέων.* Καναδὸς πολιτικὸς (1855—1920). Ἀποφοιτήσας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λαβάλ, ἐδικηγόρησεν ἐν Κουίμπεκ καὶ ἀπὸ τοῦ 1894 μέχρι τοῦ 1906 ἐχρημάτισε δήμαρχος τῆς πόλεως ταύτης. Ὑπῆρξεν ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας τῷ 1897 καὶ πρωθυπουργὸς τοῦ Καναδᾶ ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1905, ὁπότε, ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς, ἐγένετο πρόεδρος τῆς σιδηροδρομικῆς ἑταιρείας «Transcontinental Railway of Canada». Η. Π. Γ.

παρεντερικός, —ή, —όν (parentéral). Ὁ ἐπιτελούμενος παρὰ τὸ ἔντερον. Οὕτω λ. χ. ἐν τῇ ἰατρικῇ λέγεται: *εἰσαγωγὴ παρεντερικὴ* οὐσίας τινός, δηλαδὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν οὐσίας τινός, φαρμακευτικῆς ἢ ἄλλης, δι' ἄλλης τινὸς ὁδοῦ πλὴν τῆς πεπτικῆς, ἤτοι διὰ τῆς ὑποδερμικῆς ἢ ἐνδοφλεβίου κλπ. ὁδοῦ. Λέγεται δὲ ὑπό τινων καὶ *ἐξεντερικὴ ὁδός.* Μ. Ν. Κ.

Παρέντες ὐ Ἀρριλιάγκα (Paredes y Arrillaga), *Μαριάνο.* Μεξικανὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1797—1849). Ἀπὸ τοῦ 1812 μέχρι τοῦ 1816 ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἱσπανικὸν στρατόν, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1821 προσεχώρησεν εἰς τὸ χωριστικὸν κίνημα κατὰ τῆς Ἱσπανίας, κηρύξας τῷ 1823 τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Μεξικοῦ ἐν Πουέμπλα μετὰ τοῦ μαρκησίου ντὲ Βιβάνκο. Τῷ 1839 κατέπνιξε σκληρότατα τὸ ὁμοσπονδιακὸν κίνημα ἐν τῇ πόλει Χαλίσκο. Τῷ 1841 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ κίνημα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τοῦ Μεξικοῦ ὁ Σάντα Ἄννα, ὅστις εἰς ἀντάλλαγμα διώρισεν αὐτὸν μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν προκρίτων καὶ ἀρχιστράτηγον τοῦ Μεξικοῦ. Διαφωνήσας πρὸς τὸν Σάντα Ἄννα καὶ ἐξορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Τολούκα, ἀπηύθυνε τῷ 1844 προκήρυξιν πρὸς τὸν λαὸν κατὰ τοῦ προέδρου, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ἑπόμενον ἔτος οὗτος ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Ἰωακεὶμ ντὲ Χερρέρα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τῆς πολιτείας τοῦ Τεξάς, τῆς ὁποίας οὗτος ἦτο στρατιωτικὸς διοικητής, ἐπανεστάτησε καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1846 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου τὴν ἑπομένην ἀνεκηρύχθη προσωρινὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Λόγῳ ὅμως οἰκονομικῶν δυσχερειῶν καὶ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τὸν Αὔγουστον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξεδιώχθη ἐπαναστάσεις ἐναντίον αὐτοῦ. Κατ' αὐτὴν συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον. Ἐξορισθεὶς κατόπιν κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου προσεπάθησε νὰ προσφέρῃ τὸν θρόνον τοῦ Μεξικοῦ εἰς Γάλλον ἢ Ἱσπανὸν πρίγκιπα. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς προσπαθείας του ταύτας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Μεξικόν, κατεχόμενον τότε ὑπὸ τῶν βορειοαμερικανικῶν στρατευμάτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων, συγκεντρώσας ἱκανὸν στρατόν, ἔδωσε τὴν μάχην τοῦ Γκουαναχουάτο (18 Ἰουλίου 1848), καθ' ἣν ἐνικήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀμνηστευθεὶς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Μεξικόν, ἀλλ' ἀπέθανε μετά τινας μῆνας ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. Μ. Δ. Β.

Παρέντι (Parenti), *Μάρκος-Ἀντώνιος.* Ἰταλὸς φιλόλογος (1788—1862). Ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ Μόντι εἰς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ἀκαδημίας τῆς Κρούσκας καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μοδένης. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Σημειώσεις εἰς τὸ λεξικόν», ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον, «Παρατηρήσεις καὶ κρίσεις ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰταλίας τοῦ Καρόλου Μπόττα» καὶ διάφορα κριτικὰ ἔργα ἐπὶ τῆς «Θείας κωμῳδίας» τοῦ Δάντη. Μ. Δ. Β.

παρεντίθημι· *παρενθέτω* (βλ. λ.)· || συνήθ. παθ. *παρεντίθεμαι, ἀόρ. παρενετέθην,* παθ. μετχ. *παρεντεθειμένος·* τίθεμαι ἐν τῷ μέσῳ, παρεμβάλλομαι.

— *παρεντεθεῖσα χορδὴ [Ἀρχ. Μουσ.].* Οὕτως ἐκλήθη ἡ ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ τοῦ Τερπάνδρου κλίμακι παρεντεθεῖσα τονιαία θέσις, ἥτις ἐκλήθη νέα τρίτη (διεζευγμένων), πρὸς διάκρισιν τῆς πάλαι τρίτης. Ἡ χορδὴ αὕτη παρεντεθεῖσα μεταξὺ παραμέσης καὶ παρανήτης (διεζευγμένων) καὶ φθεγγομένη διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου τη, ἀπεῖχε τῆς μὲν πρώτης κατὰ ἡμιτόνιον ἢ λεῖμμα (=$^{256}/_{243}$), τῆς δὲ δευτέρας κατὰ μείζονα ἢ ἐπόγδοον τόνον (=$^{9}/_{8}$) καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν φθόγγον Νη τῆς νήτης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἢ τὸν do$_3$ τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ν. Α. Χ.

Παρέντιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 1, 23) ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου Ἰστρίας, πρὸς νότον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νίγκου (νῦν Quieto). Ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀνθηροτάτη ῥωμαϊκὴ ἀποικία. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Παρέντσο* (Parenzo), κειμένη 25 χλμ. πρὸς Ν. τῆς Τεργέστης. Α. Θ. Σ.

παρεντομή (κοιν. *βερέμι*) *[Ναυτ.].* Ἡ καμπυλότης τῶν *πλαγίων πλευρῶν* καὶ τοῦ *ποδώματος* παντὸς ἱστίου, ἡ στρέφουσα τὰ κυρτὰ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἱστίου. Καὶ αἱ μὲν πλάγιαι παρεντομαὶ εὐκολύνουν τὴν *σειροδέτησιν,* ἡ δὲ τοῦ ποδώματος τὴν τριβὴν ἐπὶ τοῦ προτόνου. Ὀνομάζεται δὲ *βέλος παρεντομῆς* ἡ χρησιμωτάτη εἰς τοὺς ἱστιοποιοὺς ἀπόστασις τοῦ μέσου τῆς νοητῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὸν ποδεῶνα πρὸς τὸ ἀκροδετικὸν μύωμα (διὰ τὰς πλαγίας παρεντομάς) ἢ τὸ μέσον τῆς ἑνούσης τοὺς ποδεῶνας (διὰ τὴν παρεντομὴν τοῦ ποδώματος) ἀπὸ τοῦ ἐγγυτάτου σημείου τοῦ λώματος. Σ. Ε. Λ.

Παρέντσο (Parenzo) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἰστρίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου, εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἰστρίας, εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. πρὸς Β. τοῦ Ροβίνιο. Κάτ. 16.028. Ἔχει μητρόπολιν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μετ' ἀρχαιοτάτων μωσαϊκῶν καὶ ἐρείπια δύο ῥωμαϊκῶν ναῶν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει γεωργικὴ σχολή, ἀμπελουργικὴ σχολή, δημοτικὴ βιβλιοθήκη καὶ μουσεῖον. Ἔχει καλὸν λιμένα ἐξαγωγῆς γεωργικῶν προϊόντων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ὀνομαστὰ λατομεῖα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ῥωμαϊκὴ ἀποικία ὑπὸ τὸ ὄνομα Parentium. Τῷ 1267 ὑπετάγη εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας. Μ. Δ. Β.

πάρεξ· πρόθ., ἐκτός, παρεκτός: «πάρεξ αὐτὰ ποῦ λές» || ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου *πάρεξ* καὶ *πάρεκ.* πλησίον.

παρεξάρτιον (γαλλ. porte-haubans, ἀγγλ. channels). Μικρὸς ἐξώστης ἀπὸ τῶν πλευρῶν τῶν ξυλίνων ἱστιοφόρων πλοίων προέχων, ἀνὰ εἷς ἑκατέρωθεν καὶ κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἑκάστης στήλης ὀρθίου ἱστοῦ. Σκοπὸς αὐτῶν, τὸ ἄνοιγμα, κατὰ μεγαλυτέραν ὡς πρὸς τὸν ἱστὸν γωνίαν, τῶν παρατόνων καὶ τῶν ἐπιτόνων αὐτοῦ καί, συνεπῶς, ἰσχυροτέρα στήριξις αὐτοῦ ἐναντίον τῆς πλαγίας κοπώσεως αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τοῦ πετάσματος. Προσεδένετο εἰς αὐτὰ ἡ ἐξαρτία μέσῳ ἐντονίων ἑνούντων τοὺς τριόπας, ὧν οἱ κατώτεροι ἦσαν ἐπὶ τοῦ παρεξαρτίου, συνδεόμενοι καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου μέσῳ τῶν σιδηρῶν ῥιζῶν τοῦ παρεξαρτίου. Ἐπὶ τῶν παρεξαρτίων τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ ἀπετίθεντο αἱ ἔφεδροι ἄγκυραι, ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ μεγάλου ἱστοῦ καὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου αἱ ἰσχάδες. Κατὰ τὴν τάξιν ἀγκυροβολίας ἐπὶ τῶν πρωραίων παρεξαρτίων ἵσταντο οἱ βολισταί. Νῦν τὰ παρεξάρτια ἐξέλιπον, σχεδὸν παντελῶς, τῶν ἐντονίων, ἢ τῶν ἐντατήρων τῶν παρατόνων καὶ τῶν ἐπιτόνων στερεουμένων εἰς μὲν τὰ ἀτμόπλοια ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, εἰς δὲ τὰ ἱστιοφόρα κατὰ τὰς πλευρὰς ἀλλ' ἄνευ παρεξαρτίων. Σ. Ε. Λ.

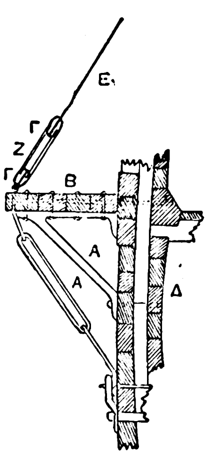

Ἐγκαρσία τομὴ παρεξαρτίου.
[Α=ἐξαρτόρριζαι· Β=παρεξάρτιον· Γ=τριόπεις· Δ=τεῖχος τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου· Ε=ἐπίτονος (κατώτατον τμῆμα)· Ζ=ἐντόνιον.]

παρεξειρεσία (ἡ), (ἀρχ.), τὸ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπὸ ἐρετῶν μέρος τοῦ μήκους τοῦ πλοίου, ἤτοι ἡ πρῷρα μετὰ τῆς πρύμνης, ὑπολογιζόμενον εἰς τὸ $^{1}/_{6}$ ἢ $^{1}/_{7}$ τοῦ ὅλου μήκους. Συνηθέστερον διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖτο μόνον ἡ πρῷρα. —Π.

παρεξευρεσία (ἡ), ἢ *παραξεύρημα* (τό). Τὸ εὑρισκόμενον, τὸ ἐπινοούμενον παρὰ τὸ ἤδη ὑπάρχον· τὸ σόφισμα, ἡ ἐπινόησις, ἡ πρόφασις: «παρεξευρίσκειν νόμον» (Ἡρόδ. Γ' 31), τὸ ἐξευρίσκειν νόμον πρὸς καταστρατήγησιν ἄλλου ἤδη ὑπάρχοντος. —Π.

παρεξήγησις, —σεως (ἡ)· κακὴ ἐξήγησις, συνεννόησις ἐσφαλμένη, παρανόησις.

παρεξηγῶ (—έω). ἐξηγῶ, ἐκλαμβάνω κακῶς, παρανοῶ, παρεκδέχομαι: «παρεξήγησες τοὺς λόγους μου, — τὴν πρᾶξίν μου», «πρόσεξε μὴν παρεξηγηθῇς».

Παρέπα - Ρόζα (Parepa - Rosa), *Εὐφροσύνη.* Ἀγγλὶς ἀοιδὸς ῥουμανικῆς καταγωγῆς (1836—1874). Κόρη τοῦ βογιάρου τῆς Βλαχίας Μπογιέσκου, ἤρξατο νεωτάτη τὸ στάδιόν της ὡς μελοδραματικὴ ἀοιδὸς καὶ μετὰ τὰς πρώτας της ἐπιτυχίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Ἀγγλίᾳ, γενομένη μία τῶν πλέον ὀνομαστῶν πρωταγωνιστριῶν τῆς ἀγγλικῆς λυρικῆς σκηνῆς. Γ. Ξ.

παρεπιδημία (ἡ)· ἡ ἐπί τινα χρόνον διαμονὴ εἰς ξένην χώραν.

παρεπίδημος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παρεπιδημῶν, ὁ ἐπί τινα χρόνον, ὁ προσωρινῶς διαμένων ἔν τινι τόπῳ.

Digitized by Google

παρεπιδημῶ (*—έω*)· ἐπί τινα μόνον χρόνον, προσωρινῶς διαμένω ἔν τινι τόπῳ: «παρεπιδημεῖ ἐν Ἀθήναις Γερμανὸς καθηγητής».

παρεπίτροπος (ὁ)· ὁ ἐπιτηρῶν τὰς πράξεις τοῦ ἐπιτρόπου, δεύτερος ἐπίτροπος.

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐπιτροπεία* (τ. ΙΑ', σ. 448 β').

παρέπομαι· παρακολουθῶ, εἶμαι ἐπακολούθημα, προσάρτημα· || γραμματ. «παρεπόμενα τῶν πτωτικῶν» τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῶν πτωτικῶν, ἤτοι τὸ γένος, ὁ ἀριθμός, ἡ πτῶσις καὶ ἡ κλίσις· || «παρεπόμενα τοῦ ῥήματος» τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ ῥήματος, ἤτοι ἡ διάθεσις, ἡ φωνή, ἡ συζυγία, ὁ χρόνος, ἡ ἔγκλισις, τὸ πρόσωπον καὶ ὁ ἀριθμός.

παρεπόμενον (τό)· τὸ ἐπακολουθοῦν, τὸ παρακολουθοῦν (βλ. *παρέπομαι*).

—*[Ἐμπορ. Δίκ.]* Ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ καλεῖται *θεωρία παρεπομένου* ἢ *παρακολουθήματος* ἡ ἀφορῶσα πράξεις αἵτινες εἶναι παρακολουθήματα ἢ παρεπόμενα τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἣν βάσει τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 2 § 6 καὶ 8 § 2 τοῦ ἀπὸ 2/14 Μαΐου 1835 βασιλικοῦ διατάγματος περὶ ἁρμοδιότητος τῶν ἐμποροδικείων, παρεδέχθησαν γενικῶς ἥ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία, ὡρισμέναι πράξεις, φύσει μὴ ἀστικαί, καίτοι δὲν ἀποτελοῦσιν ἄσκησιν τῆς ἐμπορίας, ἐν τούτοις, ὡς παρακολουθήματα αὐτῆς, ἀναγνωρίζονται ὡς ἐμπορικαὶ καὶ συνεπῶς αἱ σχετικαὶ ἀμφισβητήσεις ὑπάγονται εἰς τὴν ἐμπορικὴν δωσιδικίαν. Οὕτω θεωροῦνται πράξεις ἐμπορικαί: 1) αἱ συμβάσεις τοῦ ἐμπόρου πρὸς ἀρχιτέκτονας, ἐργάτας ἢ ἐργολάβους δι' ἐπισκευὴν τῶν καταστημάτων του, 2) ἡ ἀγορὰ ἢ μίσθωσις κινητῶν χρησίμων εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἀγοραστοῦ, 3) αἱ συμβάσεις δι' ὧν ὁ ἔμπορος προσλαμβάνει διὰ τὸ ἐμπόριόν του ὑπαλλήλους ἢ ὑπηρέτας, 4) ἡ παρ' ἐμπόρου δοθεῖσα ἐντολὴ πρὸς εἴσπραξιν ἀπαιτήσεως ἀναγομένης εἰς τὸ ἐμπόριόν του, 5) ἡ ἀλληλασφάλεια καὶ ἡ ἐπὶ ἀσφαλίστρῳ ἀσφάλεια κατὰ τοῦ πυρός, παρ' ἐμπόρου, τῶν ἐμπορευμάτων καὶ κινητῶν τοῦ καταστήματός του ἢ καὶ ἀκινήτου, ἐν ᾧ ἔχει τὸ κατάστημά του, καθὼς καὶ ἡ ἀσφάλεια ἢ ἀλληλασφάλεια κατὰ τῆς ἀφερεγγυότητος τῶν ὀφειλετῶν του (τὸ τελευταῖον φιλονικεῖται) καὶ 6) ἡ ἀγορὰ ἢ πώλησις ἐμπορικοῦ καθιδρύματος.

Ἡ θεωρία τοῦ παρεπομένου ἕνεκα τῆς γενικότητος τῶν ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἄρθρων τοῦ ὡς ἄνω βασιλικοῦ διατάγματος ἐφαρμόζεται ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐκ συμβάσεων ἐνοχὰς τοῦ ἐμπόρου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐξ οἱονεὶ συμβάσεων, ἐξ ἀδικημάτων ἢ οἱονεὶ ἀδικημάτων τοιαύτας, ὁσάκις αἱ ἐνοχαὶ αὗται προκύπτουσιν ἐξ ἁμαρτήματος διαπραχθέντος παρ' ἐμπόρου κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἐμπορίου του. Ἐπὶ πράξεων οὐσιωδῶς ἀστικῶν (ἀγορὰ ἢ μίσθωσις ἀκινήτου κτλ.) δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας ταύτης, δεδομένου ὅτι παρεπομένως δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐμπορικὴ πρᾶξις, ἥτις κυρίως δὲν δύναται νὰ εἶναι τοιαύτη. Ὁμοίως δὲν ὑποστηρίζεται ὅτι μοναδικαὶ ἐμπορικαὶ πράξεις, ἐνεργηθεῖσαι παρὰ μὴ ἐμπόρου, δύνανται ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἐμπορικαί, καθόσον πάντα τὰ ἄρθρα ἐφ' ὧν βασίζεται ἡ θεωρία προϋποθέτουσι κεκτημένην τὴν ἐμπορικὴν ἰδιότητα. Ι. Α. Β.

πάρεργος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οὐχὶ κύριος, ὁ δευτερεύων· || *πάρεργον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ οὐχὶ κύριον ἔργον, τὸ δευτερεῦον καὶ οἱονεὶ ὀλιγωτέρων φροντίδων δεόμενον· || φρ. «ἐν παρέργῳ» δευτερευόντως· || πάρεργα (τά)· τίτλος συλλογῆς πραγματειῶν, οἱονεὶ μικρᾶς ἀξιώσεως: «Φιλολογικὰ πάρεργα Φιλίππου Ἰωάννου».—Ἐπίρρ. ***παρέργως***.

παρερμηνεία (ἡ)· κακή, ἐσφαλμένη ἑρμηνεία, παρεκδοχή: «παρερμηνεία θουκυδιδείου χωρίου».

—*[Ψυχοπαθολ.]* *Παρερμηνεία* καλεῖται ἡ σφαλερὰ κρίσις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν γεγονότων καὶ ἐν γένει ἐρεθισμάτων, γινομένων ἀντιληπτῶν φυσιολογικῶς. Οὕτω κατεχόμενός τις ὑπὸ παρανοϊκῆς διαθέσεως καὶ βλέπων τινὰ τυχαίως ἐρχόμενον ὄπισθεν αὐτοῦ, νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ μυστικοῦ ἀστυνομικοῦ κατασκοπεύοντος αὐτόν. Ἀκούων φράσιν τινὰ π. χ.: «αὐτὸν θὰ τὸν τιμωρήσουν», δι' ἄλλον λεχθεῖσαν, ἐκλαμβάνει αὐτὴν ὡς δι' ἑαυτὸν λεχθεῖσαν.

Ἐπειδὴ τὰ ὡς ἐρεθίσματα δρῶντα γεγονότα, ἅτινα παρερμηνεύει ὁ ἐμφανίζων παρερμηνείας, εἶναι ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικά, αἱ παρερμηνεῖαι διακρίνονται εἰς ἐνδογενεῖς καὶ ἐξωγενεῖς. Αἱ *ἐνδογενεῖς* ἀναφέρονται εἰς διάφορα φυσιολογικὰ ἢ παθολογικὰ ἐρεθίσματα, ὡς τὰ διάφορα ἐνοχλήματα, ἡ κόπωσις, ἡ ἐξασθένησις, αἱ ὀνειρώξεις, αἱ ἀνώμαλοι αἰσθήσεις (νυγμοί, αἱμωδίαι, μυρμηκιάσεις κ. λ. π.), αἱ δυσπεψίαι, τὰ ῥίγη καὶ ἐν γένει παντοῖαι ὑποκειμενικαὶ ἢ ἀντικειμενικαὶ διαταραχαί, ἅτινα δὲν κρίνονται ὀρθῶς *ἀλλ'* ἀποδίδονται εἰς δηλητηριάσεις, εἰς ὕπαρξιν ξένων σωμάτων, ζῴων κ. τ. τ., ἐξ ὧν σχηματίζονται κυρίως τὰ κοιναισθητικὰ καλούμενα παραληρήματα. Αἱ *ἐξωγενεῖς* χρησιμοποιοῦσι πᾶν γεγονὸς τῆς ἡμέρας, τὰς διαφόρους στάσεις, τὰς φυσιογνωμικὰς ἐκδηλώσεις, τὰς χειρονομίας, διάφορα κοινωνικὰ γεγονότα, καὶ τυχαίας συμπτώσεις, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, πᾶν ξένον ἢ ἴδιον γεγονὸς ἐκ τοῦ παρελθόντος, κ. τ. τ.

Αἱ παθολογικαὶ παρερμηνεῖαι ἄγουσιν εἰς γένεσιν τῶν συστηματικῶν παραληρημάτων. Τοιαῦτα παραληρήματα εἶναι:

1) Τὰ *κοιναισθητικὰ* (ὑποχονδριακόν, κατοχῆς, ἀρνήσεων, ἀποφράξεως κττ.). Εἰς ταῦτα χρησιμεύουσιν ὡς ἀφετηρία ἐνδογενῆ ἐρεθίσματα. Οὕτω πόνοι κατὰ τὸν στόμαχον τυχαῖοι, ἀκόμη καὶ φυσιολογικαὶ αἰσθήσεις, ἀνεπαίσθητοι διὰ πάντα ἄλλον, ἢ ὕπαρξις ὄγκου κττ. ἐκλαμβάνονται ὡς δηλωτικὰ δηλητηριάσεως, ὑπάρξεως νόσου χρονίας ἢ ζῴων, δαίμονος κττ. ἐν τῇ κοιλίᾳ.

2) Τὰ παραληρήματα *καταδιώξεων*. Ταῦτα ἐρείδονται ἐπὶ ἐνδογενῶν καὶ ἐξωγενῶν ἐρεθισμάτων, συνίστανται δὲ εἰς ἀπόδοσιν ἐχθρικῆς σημασίας εἴς τινα ἐν ἀρχῇ, εἶτα δ' εἰς πάντα τὰ γεγονότα. Οὕτως ὁ πάσχων, πᾶσαν πρᾶξιν, πάντα μορφασμόν, πᾶσαν λέξιν κττ. ἐκλαμβάνει ὡς ἀφορῶσαν αὐτὸν καὶ σημαίνουσαν δίωξιν, διὸ ἀντιδρᾷ ἀναλόγως.

3) Τὸ ἐρωτικὸν *παραλήρημα*. Εἰς τοῦτο ἀπαντῶσιν ἀθρόαι παρερμηνεῖαι ἐξωγενεῖς. Πᾶν γεγονός, ὡς τυχαίως παραπεσὸν μανδήλιον, βλέμμα τυχαίως περιφερόμενον, φράσιν ἄνευ σημασίας κττ., ἐκλαμβάνει ὁ πάσχων ὡς ἐκδήλωσιν ἔρωτος πρὸς αὐτόν.

4) Τὸ παραλήρημα *ζηλοτυπίας*. Κατ' αὐτὸ ὁ πάσχων τὴν παραμικρὰν κίνησιν ἢ τυχαίαν πρᾶξιν ἢ περιφορὰν τοῦ βλέμματος ἐκλαμβάνει ὡς ἐκδηλοῦσαν ἀπιστίαν τῆς φίλης ἢ τοῦ φίλου. Ἐπίσης παρερμηνεῖαι παρατηροῦνται εἰς τὸ *μυστικὸν παραλήρημα*, εἰς τὸ *θρησκευτικὸν παραλήρημα μεγαλείων*, εἰς τὸ *παραλήρημα μεγαλείων*, ἰδίως τὸ πολιτικόν, εἰς τὸ παραλήρημα *αὐτοκατηγορίας*, εἰς τὴν *σχιζοφρενίαν* τὴν δευτεροπαθῆ, εἰς τὴν *ἄνοιαν*, τὴν *μανίαν* κλπ.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν παθολογικῶν τούτων παρερμηνειῶν παρατηροῦνται παρερμηνεῖαι καὶ εἰς φυσιολογικὰς καταστάσεις. Αὗται δὲν εἶναι ἀθρόαι ἀλλὰ μεμονωμέναι, ἢ ὅταν εἶναι πλείονες περιορίζονται πάντοτε εἰς τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διάθεσιν γεγονότα. Διακρίνονται δὲ τῶν παθολογικῶν, διότι διὰ τῶν ἀποδείξεων εὐκόλως αἴρονται, διότι εἶναι μερικαὶ καὶ διότι δὲν ἔχουσι παθολογικὰ ἐπακόλουθα, οὐδὲ συγκεντροῦσι πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου τὴν προσοχήν. Μεταξὺ αὐτῶν ὅμως καὶ τῶν παθολογικῶν ὑπάρχουσι διάμεσοι καταστάσεις· τοιαῦται εἶναι αἱ ἐρωτικαὶ παρερμηνεῖαι φυσιολογικῶν ἀτόμων ὑπερβολικῶς ἀγαπώντων. Πολλάκις ὅμως αἱ παρερμηνεῖαι αὗται ἐγγίζουσι τὰ ὅρια τῆς παθολογίας. Τ. Α. Ζ.

— **παρερμηνειῶν *παραλήρημα***. Καλεῖται οὕτω τὸ ὑπὸ τῶν Serieux - Capgras ἀποχωρισθὲν παραλήρημα, ὅπερ μετὰ τοῦ *παραληρήματος διαδικασίας* ἀπετέλει τὴν καλουμένην *παράνοιαν* τοῦ Kræpelin. Τὸ παραλήρημα τοῦτο εἶναι χρόνιον συστηματικὸν ἢ μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως, καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως: 1) σφαλερᾶς τινος διαθεσικῆς κρίσεως, ἐφ' ἧς δημιουργεῖ ὁλόκληρον σύστημα ἰδεῶν, εἰς ἃς ἀποδίδει ἀνάλογον μορφήν· 2) ἐκ τῆς ἀποδόσεως ἐσφαλμένης σημασίας εἰς πᾶν ἀντιληπτικὸν γεγονὸς σχετικὸν ἢ καὶ εἴς τινα μὴ σχετικά, διεπομένης ὑπὸ τῆς διαθεσικῆς κρίσεως· 3) ἐκ τῶν παθολογικῶν ἀντιδράσεων ἃς ἐμφανίζει, ἤτοι τῶν παραληρητικῶν αὐτοῦ πράξεων· 4) ἐκ τοῦ ὅτι διατηρεῖται ἡ διάνοια, πᾶσαι αἱ ἄλλαι κρίσεις εἶναι ὀρθαί, ἂν δὲν διέπωνται ὑπὸ τῆς διαθεσικῆς ἀρχικῆς τοιαύτης, δὲν ἀπολήγει δὲ εἰς διανοητικὴν ἐξασθένησιν καὶ μετὰ μακρὰ ἔτη. Ἄρχεται εἰς τὴν περίοδον τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ χαρακτῆρος, βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιοσυστασίας, ἥτις εἶναι εἰδική, καὶ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔχει ὡρισμένην διάθεσιν ὡς πρός τινα γεγονότα· π. χ. ἂν εἶναι παρανοϊκοῦ χαρακτῆρος, ἔχει τὴν διάθεσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ μεθ' ὑποψίας προσβλέπει τὸ περιβάλλον, διότι εἰς αὐτὸ διαβλέπει ἐχθρούς. Ἡ τοιαύτη διάθεσις ἢ εἶναι ἐκ κατασκευῆς, ἢ προκαλεῖται ἐνίοτε ἐκ τοξικῶν ἢ λοιμωδῶν στοιχείων (=ὀξέα παραληρήματα) ἢ οὖσα ἐλαφροτάτη ἐξ ἰδιοσυστασίας αὐξάνεται διὰ τῆς ἕξεως καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος. Διὰ τὸ χρόνιον δὲ παραλήρημα, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἡ διάθεσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιοσυστασίαν καὶ τὴν ἕξιν, δι' ἧς μεγεθύνεται καὶ ἄγει εἰς νόσον. Ἡ διάθεσις αὕτη ἅπαξ ἐγκατασταθεῖσα ὡς ἕξις, μένει ὡς συμπλήρωμα ὁλότητος ἀνοικτόν, καὶ τείνει εἰς πλεῖστα σχετικὰ ἐρεθίσματα, εἴτε ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, εἴτε ἐκ τοῦ σώματος, εἴτε ἐκ τῆς διανοίας (μνήμη, κοιναισθησία) προερχόμενα, νὰ ἀπαντᾷ αὕτη, ὁλοκληροῦσα ταῦτα εἰς ὁλότητας. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι πᾶσαι αἱ ὁλότητες αὗται θὰ διέπωνται ὑπὸ τῆς διαθέσεως. Οὕτω π. χ. ἔχων τις διάθεσιν τὴν παρανοϊκήν, ὅτι δηλαδὴ ὁ κόσμος εἶναι ἐχθρικὸς πρὸς αὐτόν, καὶ βλέπων δύο ἐρχομένους ὄπισθεν αὐτοῦ τυχαίως, τοὺς ἐκλαμβάνει ὡς ἐχθροὺς κατασκοπεύοντας αὐτόν· ἢ ἀναμιμνησκόμενος γεγονότος τινός, π. χ. διατὶ ὁ Α τὸ παρελθὸν ἔτος συμπεριεφέρθη καλῶς καὶ φιλοφρόνως, νομίζει ὅτι ἐγένετο τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ, ἵνα ἐρευνήσῃ ἢ ἵνα διαλάθῃ οὕτω τὴν προσοχὴν καὶ ἐπιτύχῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ πάσχοντος κ.ο.κ. Οὕτω λοιπὸν αἱ κρίσεις περὶ τῶν διαφόρων γεγονότων γινόμεναι μέσῳ τῆς διαθέσεως ἀποβαίνουσιν ἐσφαλμέναι καὶ ἐσφαλμένη σημασία ἀποδίδεται εἰς τὰ γεγονότα, ἃ ὀρθῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ πάσχων, ὡς μὴ ἔχων διαταραχὰς ἀντιλήψεως. Ἡ τοιαύτη ἐσφαλμένη ἀπόδοσις σημασίας εἰς τὰ γεγονότα, περὶ ὧν δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ γνώμην ὁ πάσχων καὶ ὅταν ἀποδεικνύεται εἰς αὐτὸν τὸ σφαλερόν, καλεῖται ***παρερμηνεία*** (βλ. λ.). Βαθμηδὸν δὲ αἱ παρερμηνεῖαι αὐξάνουσι, σιτίζουσι τὴν διάθεσιν, παρ' ἧς καὶ σιτίζονται πάλιν καὶ οὕτω σχηματίζεται ἅλυσις ἰδεῶν καὶ παρερμηνειῶν (σύστημα αὐτῶν), ἀναφερομένων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἰδικὴν διάθεσιν· τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἰδεῶν εἶναι τὸ παραλήρημα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰδικὴ αὕτη διάθεσις δύναται νὰ εἶναι εἰς ἄλλον μὲν ἄνθρωπον περιεχομένου καταδιώξεων, εἰς ἄλλον ἐρωτικοῦ κτλ., ὡς ἐκ τούτου τὰ παραληρήματα παρερμηνειῶν διακρίνονται εἰς τὰ ἑξῆς: 1) *Παραλήρημα καταδιώξεων*, ὅπερ βασίζεται ἐπὶ εἰδικῆς διαθέσεως, συνισταμένης εἰς τὸ ὅτι ὁ ἔχων αὐτὴν θεωρεῖ τὸ περιβάλλον ἐχθρικῶς διακείμενον καὶ συνεπῶς τείνει πᾶσαν πρᾶξιν, πᾶν γεγονὸς νὰ θεωρῇ ὡς ἀπὸ κακοῦ σκοποῦ προερχόμενον δι' αὐτόν. 2) *Ἐρωτικὰ παραληρήματα*. Εἰς ταῦτα ἡ διάθεσις (=ἡ ἀνοικτὴ ὁλότης) συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ πάσχων ἔχει τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ὁ ἀγαπημένος ὡρισμένης γυναικός, ἥτις ἐνδέχεται νὰ μὴ ἔχῃ ἰδέαν τοῦ πράγματος. Αὐτὸς διὰ πᾶσαν κίνησιν, πᾶν βλέμμα, πᾶσαν πρᾶξιν τῶν οἰκείων αὐτῆς ἐκλαμβάνει ὡς γινομένην ἀπὸ σκοποῦ, ἵνα γνωρίσῃ ὁ πάσχων τὴν λατρείαν μεθ' ἧς τὸν περιβάλλει ἡ γυνή. Πολλάκις τὸ παραλήρημα κατανιᾷ χροιᾶς καταδιώξεων, τοῦ πάσχοντος ἐκλαμβάνοντος τὰς διώξεις, ἃς νομίζει ὅτι ὑφίσταται, ὡς ἐμπνεομένας ἀπὸ σκοποῦ εἴτε ὑπὸ ἀντεραστῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν οἰκείων τῆς γυναικὸς πρὸς ἐξαναγκασμὸν αὐτοῦ. Ἄλλοτε δὲ αἱ ἐρωτικαὶ διώξεις λαμβάνουσιν ἀπόχρωσιν μεγαλείων, τοῦ πάσχοντος θεωροῦντος ἑαυτὸν διωκόμενον ὑπὸ τοῦ Α βασιλέως, ἵνα δεχθῇ τὴν κόρην αὐτοῦ εἰς γάμον καὶ ἣν αὐτὸς δὲν θέλει. 3) *Ὑποχονδριακὸν παραλήρημα*. Ὁ πάσχων ἔχων τὴν διάθεσιν νὰ αὐτοαναλύεται, παρατηρεῖ διαφόρους ἀνωμάλους αἰσθήσεις εἰς ἑαυτόν, ἀκόμη καὶ φυσιολογικάς, ἃς θεωρεῖ ἀποτέλεσμα νόσου, ὑπάρξεως ζῴων κττ. Ἄλλοτε ἀποδίδει ταύτας εἰς δηλητηριάσεις γινομένας ὑπὸ ἐχθρῶν, ὅτε τὸ παραλήρημα τοῦτο μεταπίπτει εἰς *καταδιώξεων* τοιοῦτο, τὸ καλούμενον *μετὰ συστηματικῆς ἐξελίξεως*, διότι ὁμοιάζει πρὸς τὸ ψευδαισθητικόν, ἅτε ἔχον εἶτα καὶ στάδιον μεγαλείων ἐνίοτε. Τοῦτο, δυνάμενον νὰ ἀγάγῃ μετὰ μακρὰ ἔτη εἰς σχετικὴν διανοητικὴν ἐξασθένησιν, ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν μεταξὺ παρανοιῶν καὶ παραφρενιῶν. 4) *Παραλήρημα ζηλοτυπίας*, ὅπερ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν καταδιώξεων. Ὁ πάσχων καὶ τὸ ἀθῳότερον τυχαίως περιπλανώμενον βλέμμα τῆς συζύγου ἐκλαμβάνει ὡς ἐρωτικὴν ἐκμυστήρευσιν πρὸς τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς κττ. 5) *Μυστικὸν παραλήρημα*, ὅπερ εἶναι ἢ μεγαλείων ἢ καταδιώξεων. Ὁ πάσχων ἢ θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ παρερμηνεύει διάφορα γεγονότα, ὡς ὄντα σημεῖα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψεως πρὸς αὐτόν, ἢ θεωρεῖ ἑαυτὸν διωκόμενον ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἢ κατεχόμενον ὑπ' αὐτῶν, παρερμηνεύων οὕτω κοιλιακὰ ἐνοχλήματα. 6) *Παραλήρημα μεγαλείων*. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται τὰ διάφορα παραληρήματα ἐφευρετῶν, ἀνακαινιστῶν κττ., οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἀνεκάλυψάν τι δίδοντες σφαλερὰς ἑρμηνείας εἰς διάφορα γεγονότα τυχαῖα, ἤτοι παρερμηνεύοντες ταῦτα. 7) *Παραλήρημα αὐτοκατηγορίας*, ὅταν ὁ πάσχων, παρερμηνεύων τὴν τοῦ κόσμου συμπεριφοράν, ἣν θεωρεῖ περιφρονητικὴν καὶ ἐχθρικήν, πιστεύει ὅτι εἶναι ἄξιος τῆς τοιαύτης περιφρονήσεως, ὅτι εἶναι ἔνοχος ἐγκλήματος κττ.

Αὗται εἶναι αἱ μορφαί, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, τοῦ παραληρήματος παρερμηνειῶν. Τὸ πλῆθος τῶν ἰδεῶν, ἡ συστηματοποίησις αὐτῶν κ.τ.τ. ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ διανοητικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πάσχοντος, ἐκ τῆς μορφώσεως αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περιβάλλοντος κ.τ.τ. Ἡ δὲ ἀντίδρασις εἰς τὰς ἰδέας ποικίλλει ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Ἄλλοι εἶναι ἀπαθεῖς καὶ ἀνέχονται τὴν κατάστασιν, ἄλλοι εἶναι ἐνεργητικοὶ καὶ ἀντιδρῶσιν ἐντόνως, ἢ φεύγοντες, ἢ ἀμυνόμενοι, ἢ κτυποῦντες. Οἱ τελευταῖοι εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι, διότι φονεύουσιν, ὅταν τὸ παραλήρημα εἶναι χροιᾶς καταδιώξεων, ζηλοτυπίας κ.τ.τ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διατήρησις τῆς διανοίας, ἣν δὲν βλάπτει τὸ παραλήρημα, κατὰ τὰς λοιπὰς κρίσεις, δι' ὃ δύνανται νὰ ὦσιν ἐξαίρετοι ἐπιστήμονες καὶ σοφοί. Τοιοῦτος τύπος ἦτο ὁ Jean-Jacques Rousseau, ὅστις εἶχε παραλήρημα παρερμηνειῶν. Ἐνίοτε ἡ διάνοια εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἀμφιβάλλει τις ἂν πρόκειται περὶ πάσχοντος, ἢ ἂν ὅσα διατείνεται εἶναι γεγονότα. Τότε ἡ ἀντίδρασις, ἡ ἀπόλυτος πίστις, καὶ πρὸ παντὸς τὸ γεγονὸς νὰ συνδέωσι καὶ ἀσύνδετα γεγονότα καὶ ἄσχετα, διὰ πάντα ἄλλον, πρὸς τὴν διάθεσιν αὐτῶν, λύει τὸ ζήτημα. Συμβαίνει δ' ἐνίοτε, ὅταν ὁ

Digitized by Google

πάσχων ἔχῃ ἤδη συνδεθῆ προηγουμένως μετ' ἀτόμου κατωτέρας βουλήσεως ἢ διανοητικοῦ ἐπιπέδου, νὰ πείσῃ αὐτὸ ὥστε νὰ πιστεύῃ καὶ ἐκεῖνο ταῦτα, ὅτε ἔχομεν τὸ *παραλήρημα εἰς δύο* (délire à deux), ὅπερ εἶναι ἐξ ἐπινεμήσεως παραλήρημα. Ἡ ἐξέλιξις ποικίλλει ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, ὡς καὶ ἡ μορφή, ὥστε ἔχομεν τόσας μορφάς, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ πάσχοντες. Ἡ πρόγνωσις εἶναι καλή, ἐκτὸς ἐκείνων ἅτινα παρουσιάζονται μετ' ἀδιαφορίας, διότι ταῦτα ἄγουσιν εἰς σχιζοφρενίαν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐρωτικὰ καὶ ἐν γένει τὰ μετὰ συστηματικῆς **ἐξελίξεως** παραληρήματα. Ἡ καλὴ πρόγνωσις ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν ψευδαισθήσεων, αἵτινες εἶναι σπανιώταται ἐνταῦθα (ἐκτὸς μεικτῶν τινων τύπων ψευδαισθητικῶν - παρερμηνευτικῶν, οἵτινες δὲν ἀνήκουσιν ἐνταῦθα). Ἡ θεραπεία εἶναι προληπτική, συνισταμένη εἰς τὴν πρόληψιν ἐγκαταστάσεως διαθεσικῆς κρίσεως, ὡς ὁλότητος ἀνοικτῆς, ἢ εἰς τὴν ἄρσιν αὐτῆς, ἐφόσον ἐγκατέστη ἤδη καὶ εἶναι τοῦτο δυνατόν. Τ. Α. Ζ.

παρερμήνευσις, *—εως* (ἡ)· ἄλλως *παρερμηνεία* (βλ. λ.).

παρερμηνεύω· ἑρμηνεύω κακῶς, ἐσφαλμένως, παρεκδέχομαι.

παρέρχομαι, *ἀόρ.* ***παρῆλθον·*** περνῶ, διαβαίνω: «παρῆλθεν ὁ χειμών, —ἡ προθεσμία»· || ἡ μετχ. *παρελθών, —οῦσα, —όν,* ἐπὶ χρόνου, ὁ προηγούμενος: «ὁ παρελθὼν ἐνιαυτός», «ἡ παρελθοῦσα ἑβδομάς», «τὸ παρελθὸν ἔτος»· || ***παρελθὸν*** (τό)· ὡς ουσ. (βλ. λ.)· || παρατρέχω, ἀφίνω ἀνεξέταστον, παραλείπω, παρασιωπῶ: «παρέρχομαι τὴν ὑβριστικὴν συμπεριφοράν του».

πάρεσις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται ἡ ἐλαφρὰ παράλυσις, ἥτις ἐνίοτε μόλις ὑποσημαίνεται, ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς μυϊκῆς ἰσχύος. Οὕτως ὁμιλοῦμεν περὶ παρέσεως τοῦ προσωπικοῦ, ὅταν τελοῦνται μὲν ὅλαι σχεδὸν αἱ κινήσεις, ἀλλ' ὑπολείπονται κατὰ τι τῶν τοῦ ἀντιθέτου ἡμιμορίου, ἐξαφανίζονται δὲ αἱ ἐκ τῶν κινήσεων πτυχαί (π. χ. αἱ μετωπιαῖαι). Διακρίνονται δὲ καὶ αἱ παρέσεις εἰς χαλαρὰς καὶ εἰς σπασμωδικάς. Ἡ χαλαρὰ ἐκδηλοῦται δι' ἐλαττώσεως τοῦ τόνου καὶ τῶν ἀνακλάσεων, ἡ δὲ σπασμωδικὴ δι' αὐξήσεως τῶν ἀνακλάσεων καὶ τοῦ σημείου Babinski ἐνίοτε. Τὸν ὅρον *πάρεσις* μεταχειριζόμεθα καὶ διὰ τὰς ἐλαφρὰς παραλύσεις τῶν σφιγκτήρων· οὕτως ἔχομεν πάρεσιν τοῦ σφιγκτῆρος τῆς κύστεως (σχετικὴ ἀκράτεια) ἢ τοῦ ἐξωστῆρος (δυσουρία, σχετικὴ ἐπίσχεσις), ὡς καὶ πάρεσιν τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ σφιγκτῆρος τῶν βλεφάρων, πάρεσιν τοῦ σφιγκτῆρος τοῦ στόματος κτλ., αἵτινες δέον νὰ διακρίνωνται (αἱ τελευταῖαι) τῆς μυοπαθητικῆς μυατροφίας τοῦ τύπου Déjérine-Landouzy (προσωπικοῦ τύπου). Ἡ πάρεσις εἶναι ἢ παροδική, ἢ πρόδρομος παραλύσεως πλήρους, ἢ σπανιώτατα μόνιμος. Ὀφείλεται δ' ἢ μὲν χαλαρὰ εἰς βλάβην τοῦ περιφερικοῦ νευρῶνος, ὅτε ἔχομεν τοιαύτην μυελικήν, ριζιτικὴν καὶ στελεχιαίαν (νευριτικήν), ἡ δὲ σπασμωδικὴ εἰς βλάβην τοῦ κεντρικοῦ νευρῶνος, ἐγκεφαλικῆς ἢ μυελικῆς ἀρχῆς. Προκαλοῦνται δ' ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰτίων ὑφ' ὧν καὶ αἱ παραλύσεις, ὅταν ταῦτα δὲν προκαλοῦσι τελείαν καταστροφὴν τῶν νευρώνων, ἀλλ' ἐλαφρὰν ὑπολειτουργίαν ἢ σχετικὴν καταστολὴν αὐτῶν. Ἡ θεραπεία εἶναι αἰτιολογικὴ καὶ συμπτωματολογική. Τ. Α. Ζ.

παρεστιγμένη ***ἀντίστιξις.*** Μορφὴ τῆς διηνθισμένης ἀντιστίξεως (contrepoint fleuri), ἀκολουθοῦσα τοὺς ἑξῆς κανόνας:

Εἰς δίφωνον ἀντίστιξιν ἡ στιγμὴ ἡ τιθεμένη μετὰ τὸ ἥμισυ ὀφείλει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου μέτρου, χωριζομένη τοῦ ἡμίσεος διὰ τῆς διαστολῆς· π. χ.

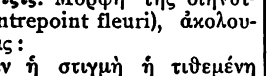

Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο τῆς γραφῆς ἀντικατεστάθη σήμερον διὰ πρακτικωτέρου. Ἀντὶ τῆς στιγμῆς γράφεται ὁ ἀντίστοιχος φθόγγος, συνδεόμενος διὰ σημείου συζεύξεως μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ προηγουμένου μέτρου, δηλαδὴ

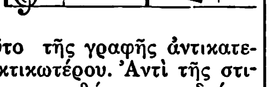

Διὰ τὴν ἀντίστιξιν διὰ τρεῖς ἢ πλείονας φωνὰς ὁ παρεστιγμένος φθόγγος δύναται νὰ εὑρίσκηται καὶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ μέτρου, π. χ.

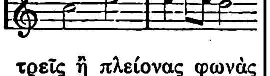

Γ. Σ.

—παρεστιγμένοι φθόγγοι *[Μουσ.]·* βλ. *στιγμή.*

παρέστιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν ἑστίαν εὑρισκόμενος, οἰκιακός, συγκάτοικος.

παρεστιότης (ἡ) *[Ἰατρ.].* Καλεῖται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαθλαστικῆς ἀνωμαλίας τοῦ κερατοειδοῦς, καθ' ἣν αἱ δι' αὐτοῦ διερχόμεναι ἀκτῖνες δὲν συμπίπτουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑστίαν, ἀλλὰ σχηματίζουσι πολλὰς τοιαύτας (*πολυεστιότης*), αἵτινες κείμεναι ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην (*παρεστιότης*) ὑπὸ μορφὴν γραμμῆς, ἐλλείψεως ἢ κύκλου, σχηματίζουσιν ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος ἀσαφῆ εἴδωλα τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Ἡ τοιαύτη ἀσάφεια τῶν εἰδώλων συμβαίνει παρ' ἐκείνοις, οἵτινες ἔχουσι τὴν κυριότητα λ. χ. τοῦ καθέτου μεσημβρινοῦ τοῦ κερατοειδοῦς των διάφορον τῆς τοῦ ὁριζοντίου. Ἐὰν ὁ κάθετος μεσημβρινὸς εἶναι ἐμμέτρωψ, τότε αἱ δι' αὐτοῦ διαθλώμεναι ἀκτῖνες θὰ σχηματίσωσι σαφῆ ἑστίαν ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος, ἐὰν δὲ ὁ ὁριζόντιος εἶναι ὑπερμέτρωψ (οὗτινος ἡ ἀκτὶς τῆς καμπυλότητος εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τοῦ ἐμμέτρωπος, μικροτέρας ἄρα διαθλαστικῆς δυνάμεως), αἱ δι' αὐτοῦ διερχόμεναι ἀκτῖνες θὰ σχηματίσωσιν ἑστίαν πέραν τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀφεύκτως θὰ ἀπεικονισθῇ ἑστία ἐλλειπτικὴ ἀσαφής, ἐπισκιάζουσα τὴν εὐκρινῆ ἑστίαν τοῦ καθέτου ἐμμετρωπικοῦ μεσημβρινοῦ. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης συγχύσεως τῶν ἑστιῶν εἶναι ἡ ἀμβλυωπία τῆς ὁράσεως παρὰ τῷ ἀστιγματικῷ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ ἀστιγματικὸς ὀφθαλμός, οὗτινος οἱ διάφοροι μεσημβρινοὶ τοῦ κερατοειδοῦς ἔχουσι διάφορον διαθλαστικότητα, βλέπει ἐξωτερικὸν τι ἀντικείμενον ἔχον σχῆμα στιγμῆς, οὐχὶ ὡς στιγμήν, ἀλλ' ὡς γραμμὴν ἢ ἔλλειψιν ἢ κύκλον.

Ἡ παρεστιότης καλεῖται ἄλλως *ἀστιγμία.* Ταύτην παρετήρησεν ἐφ' ἑαυτοῦ ὁ Thomas Young τῷ 1800, καθὼς καὶ ὁ Airy τῷ 1825· ὁ τελευταῖος μάλιστα διώρθωσε τὴν ἀστιγμίαν του ἐν ἐπιγνώσει διὰ κυλινδρικῶν ὑάλων, ὅπως καὶ ὁ ὡρολογοποιὸς Chamblaut. Ἔκτοτε αἱ γνώσεις μας ἐπὶ τῆς ἀστιγμίας καὶ αἱ μελέται ἐπὶ τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς ἐμελετήθησαν ὑπὸ πολλῶν. Μεταξὺ αὐτῶν σημειοῦμεν τούς: Strum (1845), Goullé (1852), Vallee (1854), Donders (1865), Javal (1877), Pareut (1881) κ. ἄ. Ἡ ἀστιγμία τοῦ κερατοειδοῦς κατὰ κανόνα εἶναι συγγενὴς ἀνωμαλία τοῦ χιτῶνος τούτου, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ τοῦ φακοῦ. Ὑπάρχουσι καὶ ἀστιγμίαι ἐπιγενεῖς τοῦ τε κερατοειδοῦς καὶ τοῦ φακοῦ. Ὁ ἀστιγματικὸς οὐδέποτε βλέπει σαφῶς, προσπαθεῖ δὲ διὰ διαφόρων τεχνασμάτων (μύσις τῶν βλεφάρων, κλίσις τῆς κεφαλῆς, πλησίασις πρὸς τὸ ἀντικείμενον, κλίσις τῶν ὑάλων του ἐὰν φέρῃ τοιαύτας μὴ κυλινδρικάς κτλ.) νὰ βλέπῃ εὐκρινέστερον. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τὴν τοιαύτην ὅρασιν, καταπονεῖ τούς τε ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς μῦς τοῦ βολβοῦ του. Συνέπειαι τῆς τοιαύτης κοπιωπίας εἶναι: ὀφθαλμοδυνίαι, κεφαλαλγίαι καὶ ἐνίοτε βλεφαροεπιπεφυκίτιδες, ἐπιφοραί, στραβισμοὶ κτλ. Πρὸς θεραπείαν τῶν ὡς ἄνω σοβαρῶν ἐνοχλήσεων πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν ἐπισταμένως τὸν πάσχοντα διὰ διαφόρων μεθόδων (ὀφθαλμοσκόπιον, σκιασκόπιον, ἀστιγμιόμετρα, ὕαλοι κτλ.), νὰ καθορίζωμεν τὸ εἶδος τῆς ἀστιγμίας καὶ ν' ἀναγράφωμεν κυλινδρικὰς ὑάλους, δι' ὧν ὁ πάσχων νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ τε τὴν διὰ μακρὰν καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ πλησίον ὅρασιν. Α. Γ.

παρεστώς, *—ῶσα, —ώς·* μετχ. τοῦ *παρέστηκα* (τοῦ ρημ. *παρίσταμαι*), ὁ παρευρισκόμενος, ὁ παρών: «οἱ παρεστῶτες συνεχάρησαν τὸν ῥήτορα».

Παρέτιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Βορείου Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος («Περὶ Κτισμ.» Δ' 4), ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Παρέτο (Pareto), ***Βιλφρέδος-Φρειδερῖκος.*** Μέγας Ἰταλὸς φιλόσοφος, οἰκονομολόγος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῇ 15ῃ Ἰουλίου 1848 καὶ ἀποθανὼν τὴν 19ην Αὐγούστου τοῦ 1923. Ὁ πατήρ του, Ραφαὴλ Παρέτο, εἶχεν ἐξορισθῆ διὰ τὰ δημοκρατικά του φρονήματα ὑπὸ τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας, ὅστις κατεῖχε τὴν Γένουαν—πατρίδα τοῦ Παρέτο—ἀπὸ τοῦ 1815, ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅτε ὁ Βιλφρέδος ἦγε τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Κατόπιν ἀρίστων κλασσικῶν σπουδῶν, ὁ Παρέτο εἰσήχθη εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τοῦ Τουρίνου, ὁ δὲ δίπλοῦς οὗτος χαρακτὴρ τῶν γνώσεών του (κλασσικισμὸς καὶ μαθηματικὰ) φαίνεται ὅτι ἤσκησε σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κατόπιν ἐξελίξεώς του. Τῷ 1869 ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του δι' ἐναισίμου διατριβῆς ἐπὶ τῆς ἰσορροπίας τῶν στερεῶν σωμάτων («Principi fondamentali della teoria dell'elasticità etc.» Φλωρεντία 1869). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ ἐν τοῖς σιδηροδρόμοις, καταλαβὼν ἀνωτάτας θέσεις ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ καὶ σχὼν τὴν εὐκαιρίαν νὰ πραγματοποιήσῃ πολλὰ ταξίδια εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀσχοληθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ μὲ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα, ἐτάχθη μὲ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνταλλαγῆς κίνημα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ μακρὸν ἐναντίον τῆς μιλιταριστικῆς καὶ προστατευτικῆς πολιτικῆς τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Ἡ μετ' ὀλίγον λαβοῦσα χώραν γνωριμία του μὲ τὰ οἰκονομολογικὰ ἔργα τοῦ Walras εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν μαθηματικὴν οἰκονομικὴν καὶ ἤσκησεν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς θεωρητικῆς του κατευθύνσεως. Κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Walras, μεθ' οὗ συνεδέθη καὶ προσωπικῶς, ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τῷ 1893, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος τακτικός. Κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1898 ἐν Ἰταλίᾳ ἐβοήθησε τοὺς προγεγραμμένους σοσιαλιστάς, ὀλίγα δ' ἔτη κατόπιν ὑπερήσπισε καὶ τοὺς καθολικοὺς ἐν Γαλλίᾳ. Περὶ τὸ 1904 ἐγκατεστάθη παρὰ τὴν Γενεύην καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν σπουδαιοτέρων του ἔργων. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς θεωρίας του εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐπικαίρων οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων. Ὅταν ἐπεκράτησεν ὁ φασισμὸς ἐν Ἰταλίᾳ, τοῦ ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ νέου καθεστῶτος νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἰταλίαν παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν ἐν Γενεύῃ διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Ἀλλ' ἡ κλονισμένη ὑγεία του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην. Ἀπέθανε μετ' ὀλίγον, κατόπιν βραχείας ἀσθενείας, εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἓξ ἐτῶν. Ὁ Παρέτο ὑπῆρξεν εἷς τῶν πολυγραφωτέρων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ σπουδαιότερα καὶ κεφαλαιωδέστερα ἔργα του εἶναι: «Cours d'Économie Politique», «Systèmes Socialistes» (6' ἔκδ. 1926), «Manuel d'Économie Politique» (ἰταλ. ἔκδ. 1906, γαλλ. ἔκδ. 1909, ἀνατύπ. 1927), «Le mythe vertuiste et la littérature immorale» (1911), «Traité de Sociologie Générale» (γαλλ. ἔκδ. 1917—1919), «Fatti e Teorie» (1920), «Transformazione della Democrazia» (1921), «Introduction» εἰς τὸ «Capital» τοῦ Κ. Μὰρξ (τὸ μόνον μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔργον τοῦ Παρέτο καὶ ἐκδοθὲν τῷ 1921 ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς ὑπὸ τοῦ Π. Δαφάργκ περιλήψεως τοῦ «Κεφαλαίου» τοῦ Κ. Μὰρξ) καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Βιλφρέδος Παρέτο.

Δι' ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ Παρέτο διήκει ἐμμόνως ἡ ἰδέα τῆς ἐπιστήμης. Δι' αὐτὸν ὑπάρχουν ἐν τῇ ζωῇ δύο ἐξ ὁλοκλήρου διάφοροι τομεῖς: ὁ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ τοῦ συναισθήματος. Ὁ τομεὺς τῆς ἐπιστήμης περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν χρῆσιν τῆς λογικῆς, τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας, ἐνῷ ὁ τοῦ συναισθήματος εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἐλεύθερος. Χωρὶς καθόλου νὰ ὑποτιμᾷ ὁ Παρέτο τὴν σημασίαν τοῦ συναισθήματος, θεωρεῖ ὡς πρῶτον καὶ κύριον καθῆκον τῆς ἐρεύνης τὴν διάκρισιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ἐπιστημονικοῦ. Αἱ ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι ἄγονται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν γεγονότων· τὸ μοναδικὸν κριτήριον, ὅπερ ἀναγνωρίζει ἡ ἐπιστήμη, εἶναι ἡ ἐμπειρία, ἐνῷ αἱ ἄλλαι θεωρίαι, αἱ μὴ λογικοεμπειρικαί, προσπαθοῦν νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπὶ τῶν γεγονότων καὶ προσθέτουν νέον τι εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἐμπειρίαν. Οἱ λεγόμενοι «ἐπιστημονικοὶ νόμοι», ἀποτελοῦντες λογικὰς γενικεύσεις τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ὁμοιομορφίας, δὲν εἶναι ἀναγκαῖοι. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὑπάρχουν μόνον συγκεκριμέναι περιπτώσεις, αἱ ὁποῖαι δέονται ταξινομήσεως. Ἀλλ' ἡ ταξινόμησις αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν αὐθαιρεσίαν. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ ἔρευναι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικαὶ καὶ δίδουν ἀποτελέσματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανά. Ἡ ἐπιστήμη οὐδὲν διδάσκει ἡμᾶς περὶ τῆς οὐσίας τῶν φαινομένων· ἁπλῶς ἐνεργεῖ ὡσανεὶ τὰ φαινόμενα ὑπήκουον εἰς νόμους τινάς. Ὁ Παρέτο, ἀσκῶν κριτικὴν ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, περιγράφει τὸ πεδίον αὐτῆς, διὰ νὰ τὴν προστατεύσῃ ἀποτελεσματικώτερον. Τὰς θεμελιώδεις ταύτας ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι προδίδουν ἔκδηλον ἐπιστημονικὸν σχετικισμόν, ἐφήρμοσε πρωτοτύπως ἐν τῷ πεδίῳ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν (τὰς ὁποίας οὐδόλως διακρίνει ἀπὸ τῶν φυσικῶν), ἀφοῦ προηγουμένως ἐφρόντισε ν' ἀποκαθάρῃ τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὰς λογικὰς πλάνας, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα κοινῶς

Digitized by Google

παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τρόπον τοῦ λογικεύεσθαι. Κάθε μὴ λογικοεμπειρικὸς συλλογισμὸς (derivation) εἶναι πηγὴ πλάνης διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Οὕτω, πρῶτον, ἡ ἁπλῆ *βεβαίωσις* ἑνὸς φανταστικοῦ γεγονότος ἢ ἑνὸς συναισθήματος δὲν ἔχει προφανῶς καμμίαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν καὶ ἐν τούτοις δύναται ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην πειστικὴν ἰσχύν, διότι γεννᾷ συναισθήματα παρὰ τῷ ἀκούοντι καὶ τὸν προδιαθέτει νὰ τὴν δεχθῇ ὡς ἐξήγησιν. Διὰ τοῦτο καὶ συνηθέστατα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ἡ βεβαίωσις ἀντικαθιστᾷ τὸν λογικοεμπειρικὸν συλλογισμόν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ ὅλους τοὺς συλλογισμούς, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται ἐπὶ τῆς *αὐθεντίας* (βλ. λ.), τῆς δευτέρας ταύτης πηγῆς πλανῶν. Τρίτη πηγὴ πλανῶν εἶναι οἱ συλλογισμοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι στηρίζονται ἐπὶ τοῦ *κοινοῦ νοῦ* (consensus omnium). Ἡ ἀξία των εἶναι τόση, ὅση καὶ ἡ ἐπιστημοσύνη τῶν ἱεροεξεταστῶν, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν διὰ πυρᾶς τὸν Γαλιλαῖον, ἰσχυριζόμενον ὅτι ἡ Γῆ καὶ ὄχι ὁ Ἥλιος κινεῖται. Τελευταία πηγὴ σφαλμάτων εἶναι ἡ *γλῶσσα*. Οἱ ὅροι τῆς συνήθους γλώσσης δὲν ἀνταποκρίνονται γενικῶς εἰς καλῶς καθωρισμένα πράγματα καὶ διὰ τοῦτο κάθε συλλογισμός, εἰς τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦνται οὗτοι, κινδυνεύει ν' ἀποβῇ σόφισμα λεκτικόν. Αἱ τέσσαρες αὗται κατηγορίαι σφαλμάτων, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν τόσον πολὺ τὴν περὶ εἰδώλων θεωρίαν τοῦ Φ. Βάκωνος, ἐφόσον ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητον πραγματικότητα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, ἔχουν τὰς αἰτίας των εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ὁ Παρέτο, ἐγκαινιάζων διὰ τῆς μεθόδου του μίαν νέαν λογικήν, τὴν ψυχολογικὴν λογικήν, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῷον λογικόν, ἀλλὰ ζῷον ἀκολουθοῦν τὰ ἔνστικτα καὶ συναισθήματά του. Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ὁ Παρέτο ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Walras, τὰς ὁποίας ὅμως συνεπλήρωσε καὶ ἀνέπτυξε, γενόμενος εἷς ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐκπροσώπων τῆς *μαθηματικῆς* σχολῆς (βλ. λ.) τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Τὸ κοινωνιολογικὸν σύστημα τοῦ Παρέτο στηρίζεται ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς λογικῆς του. Κατ' αὐτὸν ἐξετάζοντες τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων, εὑρίσκομεν ὅτι ἀπαρτίζουν δύο κατηγορίας: τὴν κατηγορίαν τῶν λογικοεμπειρικῶν σκέψεων καὶ πράξεων καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν μὴ λογικῶν, ἐκδηλουμένας ἀμφοτέρας παραλλήλως εἰς τὰ αὐτὰ ἄτομα καὶ τὰς αὐτὰς ὁμάδας. Ἐκ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ τῶν μὴ λογικῶν πράξεων. Λεπτομερεστέρα ἔρευνα τῆς ὑφῆς των ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῶν ὠγυγίων χρόνων μέχρι σήμερον ὑπάρχει σταθερά τις βάσις, ἧς τὸ περίβλημα μόνον παραλλάσσει κατὰ ἐποχάς. Ἡ σταθερὰ αὕτη βάσις εἶναι ὡρισμένα αἰσθήματα, ὡρισμέναι τάσεις (τὰ residus = ἐγκαταλείμματα ὡς τὰ καλεῖ ὁ Παρέτο) τὸ δὲ ποικίλλον περίβλημά των εἶναι οἱ συλλογισμοί, αἱ θεωρίαι, αἱ ἑρμηνεῖαι, αἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λογικαὶ δικαιολογίαι τῶν αἰσθημάτων τούτων (αἱ dérivations). Τὰ ἐγκαταλείμματα ταῦτα, μὲ τὸν αἰωνόβιον χαρακτῆρά των, δύνανται νὰ ἀναλυθοῦν εἰς ἓξ κατηγορίας: 1) Ἔνστικτον τῶν συνδυασμῶν, ὅπερ ἀνευρίσκομεν εἰς πλείστας μαγικὰς πράξεις, εἰς τὰ περίαπτα, τοὺς ὅρκους, τὰς θεοκρισίας, τὰ ταμποῦ, τὴν περὶ τοῦ κόσμου ὡς ἀριθμοῦ θεωρίαν τῶν πυθαγορείων, τὰ καρφώματα, τὴν ὁμοιοπαθητικὴν θεραπευτικὴν μέθοδον κλπ. 2) Ἐμμονὴ τῶν συνόλων, ἐκδηλουμένη ὡς μεταβολὴ συνόλου τινὸς συναισθημάτων εἰς ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα διὰ τὴν συνείδησιν (π. χ. λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ὁμάδος συναισθημάτων πατριωτικῶν, ἐδημιουργήθη εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἐχόντων αὐτὰ ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος ὡς ὀντότητος αὐθυπάρκτου καὶ ἀντικειμενικῆς). 3) Ἀνάγκη τοῦ ἐκδηλώνειν τὰ αἰσθήματα δι' ἐξωτερικῶν πράξεων (ὅλαι αἱ λατρεῖαι ὅλων τῶν ἐποχῶν). 4) Αἰσθήματα κοινωνικότητος (μίμησις, ὁμοιομορφοποίησις, ἀποκλεισμὸς τοῦ ἀήθους). 5) Ἀκεραιότης τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων του (καθάρσεις, συντηρητικότης). 6) Ἀφροδισιακὸν ἐγκατάλειμμα (ἐκδηλούμενον ὡς σεμνοτυφία, ἀγὼν κατὰ τῆς ἀκολασίας, ὑποκρισία, ἁγνεία κλπ.). Τὰ ἐγκαταλείμματα ταῦτα δεικνύουν ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν πράξεων τῶν ἐν κοινωνίᾳ βιούντων ἀτόμων εἶναι μὴ λογικοεμπειρικαί, διὸ καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ κοινωνιολογία. Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι πιστεύεται συνήθως, οἱ ἄνθρωποι δὲν δροῦν ὑπὸ τὸ κράτος ὡρισμένων θεωριῶν, ἀλλὰ ἔχουν ὡρισμένην ψυχικὴν κατάστασιν, ἥτις, ἀφ' ἑνὸς τοὺς ὠθεῖ πρὸς δρᾶσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἀναγκάζει ν' ἀναζητοῦν θεωρίας, ἐξηγήσεις δηλαδὴ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δροῦν. Κατὰ τὸν Παρέτο, οἱ θεμελιώδεις παράγοντες τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως εἶναι: τὰ συμφέροντα (οἰκονομικὸν φαινόμενον), τὰ ἐγκαταλείμματα (ψυχολογικὸν φαινόμενον), αἱ dérivations (ἰδεολογικὸν φαινόμενον), καὶ τέλος ἡ κυκλοφορία τῶν ἐκλεκτῶν, φαινόμενον πηγάζον ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἑτερογενείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. H. Bousquet*, Vilfredo Pareto, sa vie son œuvre (Paris 1928). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Précis de sociologie d'après V. Pareto. — *Τοῦ αὐτοῦ*, V. Pareto. His life and work (Dartmouth 1928). — *Manenti*, Capisaldi politici etc. (Castiglione 1922). Θ. Π.

παρετυμολογία (ἡ)· κακή, ἐσφαλμένη ἐτυμολογία· ‖ ἡ γλωσσικὴ ἀρχή, καθ' ἣν λέξις τις μεθαρμόζεται πρὸς ἄλλην διὰ λήθην ἐτύμου, ἄλλως *συνεκδρομή*.

— *[Γλωσσολογ.]* Καλεῖται *παρετυμολογία* ἡ πλημμελὴς καὶ ἐσφαλμένη σύναψις λέξεώς τινος πρὸς ἄλλην, πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν εὑρίσκεται εἰς καμμίαν ἐτυμολογικὴν σχέσιν. Οὕτως ἡ λέξις μοσκάδα, συναφθεῖσα ἐσφαλμένως πρὸς τὸ ἐπίρρημα (ἐ)μπρός, ἔγινε μπροσκάδα, ἡ λέξις τάπης συσχετισθεῖσα πρὸς τὸ δάπεδον ἔγινε δάπης, τὸ δεντρολίβανο ἔγινεν ἀντρολίβανο κτλ. Αἱ παρετυμολογίαι συμβαίνουν, ὡς εἶναι φυσικόν, συνηθέστερον εἰς τὰς ἐκ ξένων γλωσσῶν πολιτογραφουμένας λέξεις, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως παραλαμβανομένας, δύνανται δὲ νὰ διακριθοῦν εἰς δύο τάξεις: 1) εἰς τὰς *ἀνεπαισθήτως* καὶ 2) εἰς τὰς *σκοπίμως* (ἤτοι χάριν λογοπαιγνίου) γινομένας. Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκουν λ. χ. αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὰς λέξεις βάρσανα (ἀντὶ βάσανα, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὰς λέξεις βάρος καὶ βαρειέμαι ἢ βαρειοῦμαι), ἀρχινῶ (ἐκ τοῦ ἐγχειρῶ—ἐγχειρνῶ, κατὰ πλημμελῆ σύναψιν πρὸς τὴν λέξιν ἀρχὴ) κτλ., εἰς δὲ τὰς δευτέρας, ἤτοι τὰς σκοπίμως γινομένας, πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ὡς λ. χ. ἁρπάχτορας ἀντὶ εἰσπράχτωρ, —ορας, ἀδικητὴς ἀντὶ διοικητὴς κλπ.

[*Γ. Χατζιδάκι*, «Γενικὴ Γλωσσικὴ τόμ. Α', σ. 172 κ. ἑ.] Γ. Π. Α.

Παρευηνίων, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ') τὴν ἐπαρχίαν Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας δήμων, περιλαμβάνων τὰ χωρία *Κόνιτσα* καὶ *Τερσίτσα*.

παρευθύς· ἐπίρρ., εὐθύς, ἀμέσως, ἄνευ ἀναβολῆς.

παρευρίσκομαι· εὑρίσκομαι ἔν τινι τόπῳ, εἶμαι παρών: «οἱ παρευρεθέντες κατὰ τὸ ἐπεισόδιον».

Παρέχα (Pareja), **Ἰωάννης ντὲ —**. Ἱσπανὸς ζωγράφος (1606—1670), ὁ ἐπιλεγόμενος «Ὁ δοῦλος» (el Esclavo). Διετέλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βελάσκεθ, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχεν ἐξαγοράσει, καὶ ἠσχολεῖτο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἀνάμειξιν τῶν χρωμάτων καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν ὑφασμάτων εἰς τὰ πλαίσια πρὸς παρασκευὴν τῶν πινάκων τοὺς ὁποίους ἐζωγράφιζεν ὁ κύριός του. Συγχρόνως ὅμως κατεγίνετο κρυφίως εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ζωγραφικῆς διὰ τῆς μελέτης καὶ μιμήσεως τῶν πινάκων τοῦ Βελάσκεθ, ὅταν δὲ ἤρχισε νὰ ζωγραφίζῃ ἔργα ἄξια προσοχῆς, ὁ Βελάσκεθ ἀπέδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν καὶ προσέλαβεν ὡς μαθητήν του. Ὁ Παρέχα κατώρθωσε νὰ μιμῆται τόσον τελείως τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου διδασκάλου του, ὥστε πολλὰ τῶν ἔργων των νὰ συγχέωνται σήμερον μὲ τὰ ἔργα τοῦ Βελάσκεθ. Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν πινάκων του εἶναι: «Οἱ ἀρραβῶνες τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης», «Ὁ Ἅγιος Ματθαῖος», «Ὁ Εὐαγγελισμός», «Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ», «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής» κτλ. Ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Μαδρίτης, τῆς Πετρουπόλεως, τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Μ. Δ. Β.

πάρεχε *[Λογικ.]*. Μνημονικὸς τύπος τοῦ δευτέρου τρόπου τοῦ τεταρτοσχήμονος συλλογισμοῦ, ἐν ᾧ ἡ μείζων εἶναι καθολικὴ καταφατική, ἡ δὲ ἐλάσσων καὶ τὸ συμπέρασμα καθολικὰ ἀποφατικά. Π.χ.

Κ α Μ Πάντα τὰ ἐγκόσμια φθαρτά
Μ ε Υ οὐδὲν φθαρτὸν καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς [εὐδαίμονα·
Υ ε Κ. οὐδὲν ἄρα τῶν ἀληθῶς εὐδαίμονα καθιστώντων [τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἐγκόσμιον.

[Πρβλ. *Θ. Βορέα* Ἀκαδημεικὰ Α. Λογικὴ (1932) σ. 110.] Θ. Π.

παρέχω, ἀόρ. *παρέσχον—παρεσχέθην*, παθ. μετχ. *παρεσχημένος*· δίδω, ἐγγείζω, προσφέρω: «τοῦ παρέχει τὰ μέσα πρὸς διατροφήν», «τοῦ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναδειχθῇ».

παρεῶ (ναυτ.)· ἀνοίγων τὸν κατοχέα ἀφήνω νὰ ἐκφύγῃ διὰ τῶν ὀφθαλμίων μῆκός τι ἐκτάματος τῆς ἀγκυρίας ἁλύσεως (κοιν. *καλουμάρω*)· ‖ ἀφήνω νὰ χαλαρωθῇ σχοινίον, ὅπερ δυνάμεις τις κρατεῖ τεταμένον (κοιν. *λασκάρω*). Σ. Ε. Λ.

πάρηβος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παρελθὼν τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος, ἡλικιωμένος, παρῆλιξ.

παρηβῶ (—άω)· εἶμαι πάρηβος, ἡλικιωμένος.

παρηγορητής (ὁ), θηλ. —*τρια*· ὁ παρηγορῶν, ὁ παραμυθούμενος.

παρηγορητικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρηγορίαν, ὁ τῆς παρηγορίας: «τοῦ εἶπε λόγια παρηγορητικά» ‖ «παρηγορητικὸν φάρμακον» φάρμακον μὴ συντελοῦν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς νόσου, ἀλλὰ μόνον εἰς παρηγορίαν τοῦ ἀσθενοῦς.—Ἐπίρρ. *παρηγορητικῶς*.

Παρηγορήτισσας (ἡ *Παρηγορήτισσα*) **ναός**. Ναὸς ἐν Ἄρτῃ, ἀφιερωμένος εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Παρηγοροῦσαν, ὁ σπουδαιότατος τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ναῶν. Μεγάλην ἱστορικὴν καὶ τεχνικὴν σημασίαν ἔχουσιν αἱ γλυπταὶ διακοσμήσεις, αἱ εὑρισκόμεναι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἐκκλησίας (βλ. λ. *Ἄρτα*). Ἐκ τῆς κτιτορικῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὁποίαν φέρει ὁ ναός, ἐμφαίνεται ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ Νικηφόρου, τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Μιχαὴλ Β' καὶ Ἄννης, τῆς δευτέρας συζύγου αὐτοῦ, ἤτοι κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Κατ' ἄλλους, ὁ ναὸς ἠγέρθη τῷ 819, ἐμεγεθύνθη δὲ μόνον καὶ ἐκοσμήθη ὑπὸ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ τοῦ Β'. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ τούτου ἔχει ὑπόδειγμα τὰ μνημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ γλυπτὴ διακόσμησις αὐτοῦ ἐμφαίνει ἔντονον ἰταλικὸν χαρακτῆρα· τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰς σχέσεις τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου μὲ τοὺς φραγκικοὺς οἴκους τῆς Κεφαλληνίας καὶ Νεαπόλεως. Ὁ ναὸς τῆς Παρηγορήτισσας εἶναι ἐκ τῶν σημαντικῶν μνημείων τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Β. Λ. Κ.

παρηγορία (ἡ), κοιν. —*γοριά*· τὸ νὰ παρηγορῇ τις, λόγος παραμυθητικός: «παρηγοριὰ 'ς τὸν ἄρρωστο ὅσο νὰ βγῇ ἡ ψυχή του» ‖ δημοτ., δεῖπνον παρατιθέμενον εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ ἀποθανόντος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκφορᾶς, περίδειπνον.

παρηγορικός, —ή, —όν· *παρηγορητικὸς* (βλ. λ.).

— **παρηγορικὴ θεραπεία**. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἡ θεραπεία ἡ ἀποβλέπουσα οὐχὶ εἰς τὴν ὁριστικὴν ἴασιν παθήσεώς τινος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ πάσχοντος διὰ τῆς καταπραΰνσεως τῶν ἐκ τῆς παθήσεως ἐνοχλημάτων αὐτοῦ, ἀλγηδόνων κλπ. διὰ προσκαίρου ἐνεργείας φαρμακευτικῶν ἢ ἄλλων οὐσιῶν. Μ. Ν. Κ.

παρήγορος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παρηγορῶν, ὁ παραμυθούμενος.

παρηγορῶ (—έω)· εἶμαι παρήγορος, ἐνθαρρύνω, ἐνισχύω ἠθικῶς· ‖ παθ. *παρηγοροῦμαι*· αἰσθάνομαι παρηγορίαν, ἀνακούφισιν.

παρήϊον *[Ἀρχ.]* βλ. λ. *παραγναθίς*.

παρηκμακώς, —*υῖα*, —*ός* μετχ. τοῦ παρακ. *παρήκμακα* (τοῦ ρ. *παρακμάζω*)· ὁ παρελθὼν τὴν ἀκμήν του, ὁ ἐν παρακμῇ εὑρισκόμενος, ἀντίθ. *ἀκμάζων*.

παρηκοΐα (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις παρήκοος, ἀπείθεια, ἀνυπακοή.

παρήκοος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μὴ ὑπακούων, ἀπειθής, δημοτ. *ἀνυπάκουος*· ‖ ἀρχ., ὁ μὴ ἀκούων καλῶς.

παρῆλιξ, —*ικος* (ὁ, ἡ)· ὁ ὑπερβὰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, ἡλικιωμένος, πάρηβος.

παρήλιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ πλησίον τοῦ ἡλίου εὑρισκόμενος· ‖ *παρήλιον* (τό)· φάσμα τοῦ ἡλίου ἀντανακλώμενον εἰς νέφος.

παρημελημένος —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ παραμελῶ, ὁ μὴ τυγχάνων ἐπιμελείας, φροντίδος τινός: «παρημελημένο σπίτι, — κτῆμα» ‖ ἀτημέλητος.

παρήμερος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἡμέραν παρ' ἡμέραν συμβαίνων.

παρημιεδρία (ἡ) *[Κρυσταλλογρ.]* Κρυσταλλικὴ τάξις ἡμιεδρική. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶναι ὅτι ἐμφανίζει κέντρον συμμετρίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ κρύσταλλοι, οἱ ὁποῖοι κρυσταλλοῦνται κατὰ τὴν ἐν λόγῳ τάξιν, ἔχουν πάντοτε τὰς ἕδρας αὐτῶν παραλλήλους ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν. Ἡ παρημιεδρία ἀπαντᾷ εἰς τὸ κυβικόν, ἑξαγωνικόν, τετραγωνικὸν καὶ τριγωνικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα, οἱ δὲ κρύσταλλοι αὐτῆς ἐμφανίζουν τὸν ἥμισυν ἀριθμὸν ἑδρῶν ἄλλων ἀντιστοίχων κρυστάλλων, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὴν ὁλοεδρικὴν καὶ ἔχουν τοὺς αὐτοὺς δείκτας. Ὁ *σιδηροπυρίτης* π. χ. κρυσταλλοῦται εἰς τὴν παρημιεδρίαν τοῦ κυβικοῦ συστήματος, ὁ *ἀπατίτης* εἰς τὴν παρημιεδρίαν τοῦ ἑξαγωνικοῦ κ.ο.κ. Γ. Β.

παρηορίαι (αἱ) *[Ἀρχ.]*. —1) Τὰ ἡνία ἢ λωρία καὶ ἐν γένει οἱ τεταμένοι ἱμάντες τοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν παρὰ τοὺς ἵππους τοῦ ἅρματος καὶ ἐκτὸς τοῦ ζυγοῦ παρεζευγμένου (*παρήορου*) ἵππου. —2) Τὰ πλάγια οἱουδήποτε πράγματος. Ε. Δ. Κ.

παρήορος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἀρχ., ὁ παρὰ τὴν συνωρίδα, ἤτοι τὸ δίιππον ἅρμα καὶ ἐκτὸς τοῦ ζυγοῦ παρεζευγμένος τρίτος ἵππος, ὁ καὶ *παράσειρος* ἢ *σειραφόρος* καλούμενος. Ε. Δ. Κ.

παρητημένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ παραιτοῦμαι, ὁ παραιτηθείς, ὁ οἰκειοθελῶς ἀπαλλοτριωθεὶς δικαιώματος ἢ ἀξιώματος· ‖ φρ. «ἔχε με παρητημένον» ἄφησέ με ἥσυχον, μὴ με ὑπολογίζῃς· φρ. ἐκ τοῦ εὐαγγ. *Λουκᾶ* 14, 19: «ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον».

παρήχησις (ἡ) *[Μετρ.]*. Καλεῖται ἡ ἐκουσία ἐπανάληψις ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει

Digitized by Google

ἑνὸς φθόγγου ἢ μιᾶς συλλαβῆς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾶται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ὑπῆρξεν ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Παραδείγματα παρηχήσεως εἶναι ὁ στίχος τοῦ Σοφοκλέους:

Τυφλὸς τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ

Τοῦ Ὀβιδίου:

quot caelum stellas, tot habet tua Roma puellas

Τὸ ἐπίγραμμα: «Σῶσος καὶ Σωσὼ σωτήρια τόνδ' ἀνέθηκαν· Σῶσος μὲν σωθείς, Σωσὼ δ' ὅτι Σῶσος ἐσώθη» κ. ἄ.

Ἰδιαιτέρως ἐκαλλιέργησαν τὴν παρήχησιν (allitération) οἱ Γάλλοι ποιηταί, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν πολλὰς καὶ πολυπλόκους μορφάς. Ἔστωσαν τὰ ἑξῆς παραδείγματα:

J'ai visité l' Élide et laissant le Ténare
passé jusqu' à la mer qui vit tomber Icare (Racine)
καί:
Et la Crète fumant du sang du Minotaure.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει ἡ παρήχησις ἀπετέλεσε πάντοτε στοιχεῖον μελῳδικὸν τοῦ στίχου καὶ ἔλαβε διαφόρους μορφάς· π. χ.

Ἀνάκουστος κελαϊδισμὸς καὶ γλυκοθυμισμένος
(Σολωμός).
Μήτε κλαδιά, μήτε μαλλιά. Φτερὰ εἶν' ἐκεῖνα
(Παλαμᾶς).
Ἀπόψε, ἄλλο! ἀπόψε ἀλυσοδέθηκε ὅλη μου ἡ ζωὴ
(Μαλακάσης).

Παρθαμάσιρις. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα, υἱὸς τοῦ Πακόρου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Χοσρόου. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῇ βοηθείᾳ τοῦ θείου του, δι' ἐξώσεως τοῦ νομίμου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ του Ἐξηδάρη καὶ ἄνευ τῆς σχετικῆς ἐγκρίσεως τῆς Ρώμης. Ὅτε τῷ 114 μ. Χ. ἐξεστράτευσεν ὁ Τραϊανὸς κατὰ τῶν Πάρθων, ὁ Παρθαμάσιρις, συναντήσας αὐτόν, κατέθηκεν εἰς τοὺς πόδας του τὸ στέμμα, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θὰ ἐπετύγχανε τὴν νενομισμένην ἀναγνώρισιν. Ἐν τούτοις ἐξεθρονίσθη παρὰ τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ δὲ σκηνὴ τῆς συναντήσεως διεσώθη εἰς τὰ τραϊανὰ ἀνάγλυφα τῆς ἁψῖδος τοῦ Κωνσταντίνου. π. ν. π.

Πάρθανον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ραιτίας, κειμένη δεξιὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Λίκου (νῦν Lech). Εἶναι ἡ σημερινὴ *Παρτενκίρχεν* (Partenkirchen) ἐν Βαυαρίᾳ τῆς Γερμανίας. Α. Θ. Σ.

παρθένα (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *παρθένος* (βλ. λ.).

Παρθένα *[Γεωγρ.]*. Νησὶς μικρασιατικὴ ἐν τῷ Κεραμεικῷ κόλπῳ (πλάτ. 37° 00' Β., μηκ. 27° 23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1606: Gulf of Budrum) κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Τσελεμπῆ ἀντά*. Σ.Ε.Λ.

— **Παρθένα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Νάξου (πλάτ. 37° 01' 15'' Β., μηκ. 25° 22' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) 3 ½ μίλλ. ΝΑ. τῆς ἄκρας Ἅγιος Προκόπης. Παρεκτείνεται ἀπὸ χοιράδας. Μίλλιον δὲ βορείως αὐτοῦ ὕφαλος ἄκρα, ἀφ' ἧς ἀναδύουν μύρμηκες καὶ βραχονησῖδες *Γλάρος* καὶ *Ἄσπρο*. Μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ὅρμος, *Παρθένα* ὡσαύτως καλούμενος. Σ. Ε. Λ.

παρθεναγωγεῖον (τό)· ἐκπαιδευτήριον, παιδαγωγεῖον θηλέων.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Παρθεναγωγεῖα* ἐλέγοντο κοινῶς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν θηλέων, ὅταν ἐλειτούργουν τοιαῦτα πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ νόμου 4397, τοῦ καθιερώσαντος τὴν ὑποχρεωτικὴν μεικτὴν φοίτησιν εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. Ἤδη λειτουργοῦν τὰ κατὰ τὸν νόμον 4373 «*ἀνώτερα παρθεναγωγεῖα*», ἤτοι σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως προωρισμένα διὰ τὰ θήλεα τὰ μὴ ἐπιθυμοῦντα νὰ παρακολουθήσουν μαθήματα εἰς προπαρασκευαστικὰς πανεπιστημιακῶν σπουδῶν σχολάς, ἀλλ' ἀνωτέραν μόρφωσιν μᾶλλον οἰκείαν πρὸς τὴν γυναικείαν φύσιν, τὰ ἔργα καὶ τὸν προορισμὸν τῆς Ἑλληνίδος μητρός. Εἰς αὐτὰ εἰσάγονται μαθήτριαι κεκτημέναι ἀπολυτήριον τῆς ἕκτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων καὶ μετὰ τετραετῆ φοίτησιν λαμβάνουν ἀπολυτήριον, παρέχον τὰ αὐτὰ ὡς καὶ τὸ τοῦ γυμνασίου προσόντα, πλὴν τῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὰς ἄλλας ἀντιστοίχους σχολὰς φοιτήσεως. Γ. Α. Μ.

παρθεναγωγὸς (ἡ)· παιδαγωγὸς θηλέων.

παρθένεια (τά) (ἐνν. *μέλη*) *[Ἀρχ.]*. Ἄσματα λυρικὰ χορικά, ᾀδόμενα ἐν ἑορτασίοις ἡμέραις ὑπὸ παρθένων, αἵτινες καὶ ὠρχοῦμεναι ἐρρύθμιζον πρὸς αὐτὰ τὰς ὀρχηστικὰς αὐτῶν κινήσεις. Τοιαῦτα παρθένεια ᾄσματα ἐπεχωρίαζον μᾶλλον ἐν Σπάρτῃ, ὅπου ἡ ἐλευθερωτέρα ἀνατροφὴ τῆς γυναικὸς ηὐνόησε τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Πλὴν τοῦ Ἀλκμᾶνος, παρθένεια ἐποίησαν ὁ Πίνδαρος, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Βακχυλίδης. Ὡς παρθένεια θεωροῦνται καὶ τὰ ὀρχηστικὰ ᾄσματα τῆς ἐξόδου τῆς «*Λυσιστράτης*» τοῦ Ἀριστοφάνους. Εἶδος παρθενείων ἦσαν καὶ τὰ *δαφνηφορικά*. Κατὰ μίμησιν τῶν Ἑλλήνων ἐποίουν τοιαῦτα ᾄσματα καὶ οἱ Ρωμαῖοι. Ε. Δ. Κ.

παρθένειος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρθένον, ὁ τῆς παρθένου: «*παρθένειον λέχος*» κλίνη παρθένου.

Παρθένης, ***Κωνσταντῖνος.*** Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1879. Ἐμορφώθη καλλιτεχνικῶς ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τὸν Ντίφφεμπαχ καὶ ἐν Παρισίοις. Ἡ καλλιτεχνικὴ του κατάρτισις ὑπῆρξεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτέλεσμα πρωΐμου ψυχικῆς καὶ αἰσθητικῆς ὡριμότητος καὶ προσωπικῆς ἀναζητήσεως. Ἐξέθηκεν ἐπανειλημμένως ἔργα του ἐν Παρισίοις, ἀπὸ δὲ τοῦ 1903 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ διακριθῇ καὶ νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Τῷ 1920 ἐτιμήθη διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀριστείου τῶν τεχνῶν. Τῷ 1930 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς τῶν Καλῶν τεχνῶν. Φύσις πεπροικισμένη διὰ βαθείας καὶ εὐρείας συνάμα καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας ὁ Παρθένης, κάτοχος εὐστρόφου καὶ ρωμαλέου συγχρόνως ταλάντου, ἐνεωτέρισεν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἑλληνικῇ τέχνῃ, μετοχετεύσας πρῶτος αὐτὸς ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἰμπρεσσιονισμοῦ, μετὰ ταῦτα δέ, δι' ἠρέμου καὶ ἄκρως συνειδητῆς ἐξελίξεως, τὰς γονιμωτέρας καὶ πραγματικωτέρας ἐκ τῶν μεταγενεστέρων κατακτήσεων τῆς τέχνης. Ὅ,τι προέχει ἐν τῷ ἔργῳ του εἶναι ἡ ἄφθονος ψυχικότης, ἥτις τὸ διαπνέει. Καὶ αἱ ἧττον σημαντικαὶ ἐκ τῶν δημιουργιῶν του ἀποτελοῦν συνθέσεις πλήρεις καλλιτεχνικῆς φρονήσεως καὶ σοφίας. Ὁ Παρθένης εἶναι λελογισμένος νεωτεριστής, οὐδὲν δὲ τὸ κακὸν παρεισάγει ἐν τῇ τέχνῃ του πρὶν τὸ ὑποβάλῃ εἰς τελείαν ἐσωτερικὴν κατεργασίαν καὶ ἀφομοίωσιν. Ἐκαλλιέργησε ποικίλους κλάδους τῆς ζωγραφικῆς μετ' ἴσης περίπου ἐπιτυχίας: τὴν προσωπογραφίαν, τὸ τοπίον, τὴν σύνθεσιν, τὴν νεκρὰν φύσιν καὶ τὴν ἁγιογραφίαν, ἐν ᾗ, κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως δεκαετίαν, ἔσχε μερικὰς ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀξιοσημειώτους ἐπιτυχίας του, ὅπως εἶναι ὁ θαυμάσιος καὶ κατ' οὐσίαν ἑλληνικώτατος «Εὐαγγελισμός», ὅστις ἐτιμήθη ἐν Παρισίοις διὰ πρώτου βραβείου, ἡ «*Ἀποκαθήλωσις*» τῆς συλλογῆς Λοβέρδου, «*Ὁ Χριστὸς*» τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης (ἔργον ἀξιοπαρατήρητον ἰδίᾳ διὰ τὸν χρωματισμόν του) καὶ αἱ ἁγιογραφίαι τοῦ ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου. Ὡς τοπιογράφος ὁ Παρθένης ἑρμηνεύει τὴν φύσιν κατὰ τρόπον διεισδυτικόν, πλήρη δὲ λεπτότητος καὶ ἁρμονίας εἰς τὸ σχέδιον, ρευστὸν πάντοτε, καὶ εἰς τὸν χρωματισμόν, οὐδέποτε πλήττοντα βιαίως τὴν ὅρασιν. Ἐκ τῶν σχετικῶν ἔργων του μνημονεύομεν τὰς ἐμπνευσμένας ἀπὸ χαρακτηριστικὰς τοποθεσίας τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ἀττικῆς τοπιογραφίας του. Αἱ προσωπογραφίαι του ἔχουν βαθεῖαν ἐσωτερικότητα καὶ πλουσίαν τεχνικὴν ἀρτιότητα· τοιαῦται εἶναι αἱ προσωπογραφίαι τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, τοῦ δημάρχου Ἴσεμπεκ ἐν τῷ δημαρχείῳ τῆς Βιέννης, τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτου ἐν τῷ Κυβερνείῳ Ἀθηνῶν, κ. ἄ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Παρθένη ἀναφέρομεν τὰ ἀκόλουθα: «*Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη*» (ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν), «*Ὁ βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος*», «*Τὸ προσκύνημα τῆς Δήμητρος*», «*Ἀπόλλων-Χριστὸς-Ἐδέμ*», «*Ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ἀθανασίου Διάκου*», «*Προσευχὴ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως*», «*Ἡ Λεσβία τοῦ Ὁμήρου*», «Guarda e passa», «*Ὁ θερισμός*», «*Πευκόφυτη πλαγιά*», «*Τὸ καράβι τῆς Καλαμάτας*» (ἀμφότερα ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ Ἀθηνῶν), «*Νεκρὰ φύσις εἰς τὸ ἐργαστήριον*», «*Παλλὰς Ἀθηνᾶ*», «*Γυμνὸν μετὰ τοπίου*» «*Στὰ ψηλώματα*», «*Νεκρὰ φύσις μὲ τὸν Παρθενῶνα*», σκίτσα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰ «*Σύννεφα στὸ γέρμα*» τοῦ ποιητοῦ Δελῆ, «*Μορφὴ ποὺ χάνεται στὴ σκιὰ ἑνὸς κλάδου*». Ι. Μ. Π.

Παρθένι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παρθένιον*.

Παρθένια *[Γεωγρ.]*. Νησὶς μικρασιατικὴ ἐν τῷ μεταξὺ Μυκάλης καὶ Σάμου στενῷ (Ντὰρ-Μπογάζ). Λέγεται καὶ *Μαντόνα* καὶ *Παναγία* καὶ εἶναι ἡ *Ναρθηκὶς* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

παρθενία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τῆς παρθένου, ἡ ἄπειρος τῆς μετ' ἀνδρὸς συνουσίας· || μεταφ., ἁγνότης, ἀθωότης: «*παρθενία τῆς ψυχῆς*».

— *[Ἰατρ.]* Ἡ *παρθενία* κυρίως ἀναφέρεται εἰς τὰς νεάνιδας, ἀναγνωριζομένη ἰδίως ἐκ τῆς διατηρήσεως τοῦ *παρθενικοῦ* ὑμένος (βλ. λ.). Ἡ ἀκεραιότης τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἐγένετο εἰσέτι συνουσία καὶ ὅτι διατηρεῖται ἡ παρθενία τῆς γυναικός, καθόσον εἶναι ἐντελῶς βεβαιωμένον ὅτι γυνὴ τις δύναται νὰ ἔχῃ σχέσεις γενετησίους κανονικὰς καὶ κατ' ἐπανάληψιν, ἄνευ ρήξεως τοῦ ὑμένος καὶ ἑπομένως νὰ θεωρῆται ἀνατομικῶς παρθένος. Ὁ Taylor ἀναφέρει τὰς περιπτώσεις τριῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐπηγγέλλοντο τὰς κοινὰς γυναῖκας ἀπὸ ἑπτά, ὀκτὼ καὶ ἕνδεκα ἐτῶν, καὶ τῶν ὁποίων ὁ παρθενικὸς ὑμὴν ἦτο ἄθικτος· παρὰ τῇ μιᾷ δ' ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχε σκληρία τοῦ ὑμένος σχεδὸν χονδρώδης.

Ἡ ἐξέτασις τῆς παρθενίας εἶναι χρήσιμος ἀπὸ ἰατροδικαστικῆς ἀπόψεως ὅταν πρόκειται νὰ σαφηνισθῇ ἐὰν νεᾶνις τις διεκορεύθη ἢ μή, ἢ ἐν περιπτώσει λύσεως τοῦ γάμου, διαζυγίου, ὅτε δηλαδὴ ἡ γυνὴ ἐπικαλεῖται τὴν συζυγικὴν ἀνικανότητα, τὴν ἔλλειψιν γενετησίων σχέσεων καὶ ζητεῖ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν παρθενίαν αὐτῆς. Μ. Ν. Κ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *παρθενία* παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔτυχεν ἰδιαζούσης ἐντελῶς προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως. Κατὰ καιροὺς ὅμως καὶ ἀναλόγως τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν αἱ περὶ αὐτῆς ἀντιλήψεις ὑπέστησαν διαφόρους μεταβολάς. Γενικῶς θεωρεῖται αὕτη ὡς προσὸν καὶ στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὴν γυναῖκα, ὅπως προέλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀνδρός. Εἰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἀπώλεια τῆς παρθενίας τῆς γυναικὸς πρὸ τοῦ γάμου ἀπετέλεσεν ἀφορμὴν διαλύσεως τοῦ γάμου εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτοῦ νύκτα, μετὰ δραματικῶν καὶ αἱματηρῶν ἐνίοτε συνεπειῶν ἀκόμη καὶ σήμερον. Ἡ διατήρησις τῆς παρθενίας ἀπετέλει ἀνέκαθεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων πάσης κόρης πρὸ τοῦ γάμου, ἡ δὲ ἀπώλεια αὐτῆς ἐπέφερε τὴν ἀτίμωσιν, τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν, πολλάκις δὲ καὶ τὸν θάνατον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν παρθενίαν, αἱ δὲ Ἑλληνίδες παρθένοι ἀπελάμβανον συχνάκις καὶ ἰδιαιτέρων προνομίων. Αἱ Ἑστιάδες ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν παρθένων, αἱ δὲ ἱέρειαι τῶν ναῶν ἦσαν καὶ αὐταὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρθένοι. Εἰς πλείστας ἐπίσης θυσίας ἦσαν ἀπαραίτητοι ἢ ἐπροτιμῶντο αἱ παρθένοι. Ἐν τούτοις, παρ' ἄλλοις λαοῖς ἡ παρθενία ἀπετέλει κώλυμα τοῦ γάμου. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι αἱ γυναῖκες τῆς Βαβυλωνίας δὲν ἠδύναντο νὰ νυμφευθοῦν, ἐὰν προηγουμένως δὲν εἶχον ἀπολέσει τὴν παρθενίαν των ὑπό τινος ξένου. Τοῦτο ὅμως ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν, οἵτινες βεβαιοῦν ὅτι τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἐπεκράτει μόνον εἴς τινας ἑλληνικὰς ἀποικίας καὶ εἰς τὴν Καρχηδόνα μεταξὺ τῶν κατωτέρων τάξεων, τῶν ὁποίων αἱ κόραι ἠδύναντο νὰ κερδίζουν τὴν προῖκά των παραδιδόμεναι εἰς ξένους, χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρῆται ἀτιμωτικόν. Εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους οἱ διάφοροι λαοὶ τῶν Νέγρων τῆς Δαχομέης, τοῦ Δαρφοὺρ καὶ τοῦ Γκαμπὸν οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδουν εἰς τὴν παρθενίαν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις, ὅπως καὶ παρὰ πολλοῖς συγχρόνοις λαοῖς, ἐπειδὴ ἡ παρθενία τῆς γυναικὸς εὑρίσκεται ἰδιαιτέρως ἐκτεθειμένη εἰς τὴν παραπλάνησιν ἢ τὴν βίαν, εἶχον ληφθῆ ἐξαιρετικὰ ἐντελῶς νομοθετικὰ μέτρα πρὸς προστασίαν αὐτῆς. Οὕτως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀνὴρ ὁ ὁποῖος παραπλανᾷ καὶ βιάζει κόρην μὴ μεμνηστευμένην, ὀφείλει νὰ καταβάλῃ τὴν προῖκά της καὶ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἐὰν ὁ πατὴρ ἀρνῆται, ὁ ἔνοχος ὀφείλει τοὐλάχιστον νὰ καταβάλῃ τὴν προῖκα. Ἡ παραπλάνησις κόρης μεμνηστευμένης ἀπετέλει περίπτωσιν βαρυτέραν καὶ ἐχαρακτηρίζετο ὡς μοιχεία, ἐπιφέρουσα τὸν λιθοβολισμὸν καὶ διὰ τὸν μὲν καὶ διὰ τὴν δέ, ἐὰν ἡ παρθένος δὲν ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀπώλεια τῆς παρθενίας ἐγένετο ἄνευ τῆς θελήσεως τῆς παρθένου, τότε αὕτη ἀπηλλάσσετο πάσης ποινῆς καὶ μόνον ὁ βιαστὴς ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου. Ὅλως ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἐπέστησεν ἐπὶ τῆς παρθενίας ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ ὁποία ἐξύψωσεν αὐτὴν εἰς ἠθικὸν ἐπίπεδον κατὰ πολὺ ἀνώτερον ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ. Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ Ἐκκλησία διδάσκουν ὅτι ἡ παρθενία εἶναι ἠθικῶς προτιμοτέρα τοῦ γάμου. Ὁ λόγος τῆς ὑπεροχῆς ταύτης, κατὰ τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς μυστικιστάς, εἶναι ὅτι οἱ τηροῦντες τὴν παρθενίαν (ὡς τοιαύτη δὲ θεωρεῖται καὶ ἡ τῶν ἀρρένων ἀποχὴ ἀπὸ γυναικός) ἕνεκα θρησκευτικοῦ λόγου, πλὴν τοῦ ὅτι καθίστανται ἔτι μᾶλλον ὅμοιοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἶναι περισσότερον ἐλεύθεροι ὅπως ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον αὐτῶν. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ γάμος ἐπιδοκιμάζεται καὶ εὐλογεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Κατὰ τοὺς πρώτους ἰδίως αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ αἱ παρθένοι δὲν ὤφειλον νὰ τηροῦν τὴν σαρκικὴν μόνον παρθενίαν των, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν τοιαύτην, ἀποφεύγουσαι τὰς ἐμφανίσεις εἰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις, τὰς μακρὰς καὶ βιαστικὰς συνομιλίας, τοὺς ἐξωραϊσμούς, τὰ καλλυντικὰ κ. τ. τ. Πᾶσα παράβασις τοῦ κανόνος τούτου ἐθεωρεῖτο ἀπώλεια τῆς παρθενίας, σφοδρότατα δὲ ἐκαυτηριάζετο ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων, συγγραφέων καὶ πατέρων τὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν ταύτην ὁδηγοῦντα ἤθη τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Παρὰ πολλοῖς νεωτέροις λαοῖς, καθὼς καὶ εἰς χωρία ἑλληνικῶν μερῶν, τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου ὁ γαμβρὸς ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς συγκεντρωμένους συγγενεῖς καὶ στενοὺς φίλους τὸ αἱματωμένον ὑποκάμισον ἢ ἄλλο τι σχετικὸν ὕφασμα τῆς νύμφης, πρὸς πιστοποίησιν τῆς παρθενίας της.

Περὶ τῆς παρθενίας ἠσχολήθησαν πλεῖστοι συγγραφεῖς, ἰδίως Χριστιανοί, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ πάπας Κλήμης, ὁ Μεθόδιος, ὁ Τερτυλλια-

Digitized by Google

νός, ὁ ἅγιος Κυπριανός, ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος, ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος, ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἅγιος Βασίλειος, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

— **παρθενίας ὁμολογία** *[Νομ.]*· βλ. λ. *γάμος* καὶ *μοναχός*.

— **παρθενίας, παράβασις ὁμολογίας τῆς—** *[Κανον. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἠθῶν πλημμελήματα* (τ. ΙΒ' σ. 184 β').

Παρθενία (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἥρας παρὰ Πινδάρῳ (Ὀλυμπ. ΣΤ', 15) ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ ὄρους Παρθενίου.

Παρθενία *[Μυθολ.]*. Ὄνομα τοῦ ἑτέρου τῶν ἵππων τοῦ Μάρμακος, μνηστῆρος τῆς Ἱπποδαμείας, τὸν ὁποῖον κατέσφαξε μετ' αὐτοῦ ὁ Οἰνόμαος καὶ τοῦ ὁποίου ἐδεικνύετο ὁ τάφος ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) παρὰ τὸν Παρθενίαν ποταμὸν ἐν Ἤλιδι, ὀνομασθέντα οὕτως ἀπ' αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Παρθενία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Σάμου ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ Παρθενίου ποταμοῦ, ἢ ἀπὸ τῆς Παρθενίας συζύγου τοῦ Σάμου. Α. Θ. Σ.

Παρθενίαι (οἱ) *['Αρχ.]*. Οἱ ἐκ γυναικῶν ἀγάμων (νομιζομένων ἄρα παρθένων) γεννώμενοι παῖδες. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ εἶχον ἀποτελέσει οὗτοι ἰδίαν τάξιν πολιτῶν μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου (743—724 π. Χ.) καὶ εἶχον ἐπιβουλεύσει τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως, ἀπεφεύχθη ὅμως ὁ κίνδυνος δι' ἀποστολῆς τούτων εἰς ἀποικίαν ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ. Ἀλλ' οὔτε ἡ περὶ προελεύσεως τῶν Παρθενιῶν, οὔτε αἱ περὶ ἐπιβουλῆς αὐτῶν μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν τῶν παραδόσεων, οἱ Σπαρτιᾶται, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐκ τῆς μακρᾶς διαρκείας τοῦ Μεσσηνιακοῦ πολέμου ἀραίωσιν τῶν μαχητῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν τὴν συνδρομὴν καὶ τῶν μὴ Δωριέων κατοίκων τῆς Λακωνικῆς. Τούτων τινὲς μὲν ἠρνήθησαν καὶ καταπολεμηθέντες ἔγιναν εἵλωτες, ἄλλοι δὲ μετέσχον τοῦ πολέμου, λαβόντες ὑπόσχεσιν συμμετοχῆς εἰς τὸν ἀναδασμὸν τῆς Μεσσηνίας. Εἰς τούτους εἶχε δοθῆ ἡ ἄδεια νὰ λάβουν ὡς συζύγους καὶ Σπαρτιάτιδας (χήρας, πιθανώτατα, φονευθέντων ἐν τῷ πολέμῳ). Τὴν τοιαύτην ὅμως ἀνάμειξιν τοῦ δωρικοῦ μετὰ τοῦ ἀχαϊκοῦ αἵματος, ἐπιτραπεῖσαν ὑπὸ τῶν βασιλέων, δὲν ἀνεγνώρισαν οἱ Δωριεῖς, μὴ ἀποδεχθέντες τοὺς γεννηθέντας ἐκ τῶν μεικτῶν γάμων, τοὺς ὁποίους σκωπτικῶς ἐκάλουν *Παρθενίας* (υἱοὺς παρθένων, ἄρα νόθους) εἰς τὴν δωρικὴν κοινότητα. Βαρέως φέροντες τὸν ὀνειδισμὸν τοῦτον οἱ ἀποκληθέντες Παρθενίαι, ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Λακωνικῆς, τῶν ὁποίων αἱ ἐλπίδες περὶ ἀναδασμοῦ διεψεύσθησαν, ἀθετηθείσης τῆς πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεως, καὶ ὠργάνωσαν συνωμοσίαν κατὰ τοῦ πολιτεύματος τῆς Σπάρτης. Ἡ Σπάρτη ἐσώθη τότε τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἱερέων τῶν Δελφῶν, οἵτινες ἐπέτυχον νὰ γίνῃ συνθήκη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συνωμόται θ' ἀπεστέλλοντο εἰς ἀποικίαν, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ μετανάστευσις δὲν ηὐδοκίμει, οἱ ἐκπατριζόμενοι θὰ ἐπανήρχοντο μὲ τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ πέμπτον τῆς Μεσσηνίας. Ἡ μετανάστευσις, γενομένη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἡρακλείδου Φαλάνθου (708—707 π. Χ.), ηὐδοκίμησε, κτισθέντος ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ τοῦ Τάραντος, καὶ οὕτως ἡ Σπάρτη ἐσώθη τότε ἐκ τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ. Εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν Παρθενιῶν φαίνεται ὅτι εἶχον μετάσχει καὶ οἱ Ἐπεύνακτοι, εἵλωτες λαβόντες γυναῖκας Σπαρτιάτιδας χήρας, ὅπως αὐξήσωσι τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐρημωθείσης ἐκ τοῦ πολέμου Σπάρτης. Ἐκ τῆς ἐπελθούσης δὲ ἀπὸ τότε μειώσεως τῆς δυνάμεως τοῦ γένους τῶν Αἰγειδῶν ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἐκ τῆς συσχετίσεως τῆς ἐνάρξεως τῆς στάσεως τῶν Παρθενιῶν μὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Ὑακυνθίων, συνδεομένων μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, θεότητος τοῦ γένους τῶν Αἰγειδῶν, δὲν φαίνεται ἀπίθανος ἡ γνώμη ὅτι ἡ συνωμοσία διετέλει ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Αἰγειδῶν. Πιθανώτατατα αἱ στάσεις αὗται ἔγιναν ἀφορμὴ καὶ τῆς προσκλήσεως τοῦ Τερπάνδρου εἰς Σπάρτην, ἵνα διὰ τῆς θείας τέχνης του κατευνάσῃ τὸν ἐρεθισμὸν τῶν παθῶν καὶ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Σπαρτιατῶν τὴν γαλήνην. ΚΑΨ.

Παρθενίας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Πισάτιδος ἐν Ἠλείᾳ, ὅστις ῥέων κατὰ τὸν Στράβωνα (Η, 357) διὰ τῆς πόλεως Ἀρπίνης, χύνεται εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Μπεκηρέϊκο*, χυνόμενος ΝΔ. τοῦ χωρίου Μουργιά. Α. Θ. Σ.

Παρθενικὸν *['Αρχ. Γεωγρ.]* Παράλιον πόλισμα τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Σικελίας, ἀναφερόμενον (Parthenicum) ἐν τῷ Ἀντωνινιανῷ Ὁδοιπορικῷ καὶ εἰς ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας δυτικῶς τοῦ Παλέρμου εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Καστελλαμάρε (πλάτ. 38° 06' Β., μῆκ. 12° 55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 170: Cefalu to Mazzara) ἐγγὺς τῆς κωμοπόλεως Partinico (Med. Pilot I 633, ἔκδ. 1923), ἐπεχούσης προφανῶς τὴν θέσιν τοῦ Παρθενικοῦ. Σ. Ε. Λ.

—**Παρθενικὸν** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται παρ' Ἰσιδώρῳ ὁ Τάρας, ἐπειδὴ ἀπῴκησαν ἐκεῖ οἱ *Παρθενίαι* (βλ. λ.). Ν. Σ. Λ.

παρθενικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παρθένον: «παρθενικὸν ἦθος»· ‖ ἁγνός, ἀνεπίληπτος: «παρθενικὸς βίος».

— **παρθενικὸς ὑμὴν** *['Ανατομ.]*. Πτυχὴ ἐπὶ τοῦ ὀπισθιοπλαγίου τοιχώματος τοῦ κάτω ἄκρου ἢ στομίου τοῦ γυναικείου κολεοῦ παρὰ ταῖς παρθένοις. Διὰ τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἡ εἴσοδος ἢ τὸ στόμιον τοῦ κολεοῦ στενοῦται, οὕτως ὥστε τὸ εὖρος αὐτοῦ δὲν ὑπερβαίνει τὸ τοῦ πίσου ἢ κεράσου.

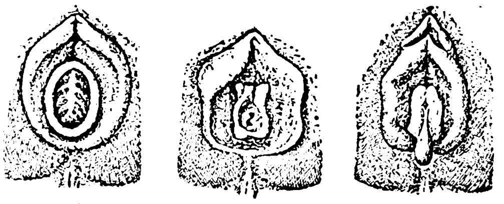

Α Β Γ

Αἱ τρεῖς τυπικαὶ μορφαὶ τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος τοῦ νεογνοῦ.

[Α=ὑμὴν δακτυλιοειδής, Β=ὑμὴν ὀδοντωτός. Γ=ὑμὴν γλωσσοειδὴς (Dorn)

Ὁ παρθενικὸς ὑμὴν παριστᾷ συνήθως μηνοειδῆ πτυχὴν (*ὑμὴν μηνοειδής*), ἄλλοτε δὲ δακτυλιοειδῆ, περιβάλλουσαν κύκλῳ τὸ στόμιον τοῦ κολεοῦ, ἔχουσαν δ' ἐν τῷ μέσῳ περίπου τὸ τρῆμα (*ὑμὴν δακτυλιοειδής*). Σπανιώτερον δ' ἐμφανίζεται: 1) ὡς κροσσωτὸς ἢ ὀδοντωτὸς ὑμήν· 2) ὡς δίλοβος ἢ σχιστὸς ὑμήν, ὅτε τὸ τρῆμα φέρεται δίκην σχισμῆς ἐπιμήκους· 3) ὡς δίστομος, ὅταν μηνοειδὴς ἢ δακτυλιοειδὴς ὢν ἐμφανίζῃ δύο στόμια· 4) ὡς ἠθμοειδής, ὅταν ὁ ὑμὴν εἶναι πολύτρητος· 5) ὡς

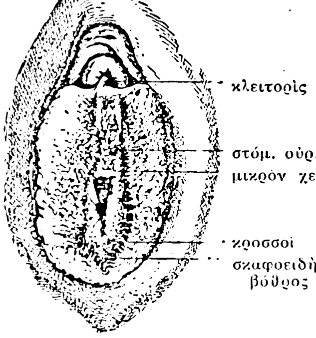

Παρθενικὸς ὑμὴν δακτυλιοειδὴς (Hofmann).

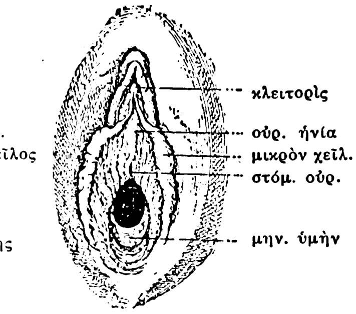

Παρθενικὸς ὑμὴν μηνοειδὴς (Kaufmann).

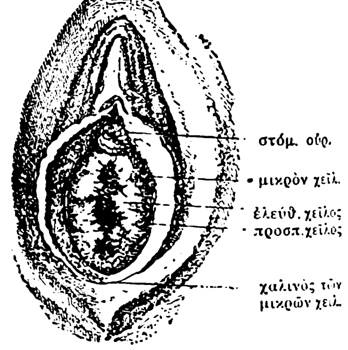

Παρθενικὸς ὑμὴν κροσσωτὸς (Luska).

ἄτρητος ὑμήν, ὅταν ἀποφράσσῃ τελείως τὸ στόμιον τοῦ κολεοῦ· 6) ὡς σαρκώδης ὑμήν, ὅταν παχὺς καὶ συμπαγὴς ὢν δὲν ῥήγνυται κατὰ τὴν συνουσίαν· 7) ὡς ὑποτυπώδης, ὅταν εἶναι ταπεινὸς καὶ ἀνανάπτυκτος. Ἐπὶ τῆς συνουσιασθείσης, ἀλλ' ἀτόκου γυναικός, ὁ ὑμὴν παρίσταται φέρων γλωσσοειδῆ ἐπάρματα, τοὺς *ὑμενικοὺς λοβούς*, οἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς κατὰ τὴν συνουσίαν ῥήξεως τοῦ ὑμένος καὶ ἀνθ' ὧν μετὰ τὸν τοκετὸν ὑπολείπονται ταπεινὰ κωνοειδῆ ἢ θηλοειδῆ σαρκία, τὰ καλούμενα *μύρτα*. Ι. Π.

— *['Ιατροδικ.]* Ἡ ἀκεραιότης ἢ τὸ ἄθικτον τοῦ *παρθενικοῦ ὑμένος* θεωρεῖται ὡς τὸ κύριον σημεῖον καὶ ἡ ἔνδειξις τῆς *παρθενίας* (βλ. λ.). Συνεπῶς πᾶσα γυνὴ μὴ ἔχουσα διερρηγμένον τὸν παρθενικὸν ὑμένα, ἤτοι μὴ ὑποστᾶσα διακόρευσιν, ὑπολαμβάνεται ὡς παρθένος. Ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἀπολύτως. Εἴς τινας περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι μὲν ἰατροδικαστικὰ στοιχεῖα διακορεύσεως, ἤτοι ῥῆξις τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ πιστοποιηθῇ ἡ τελεία, ἡ ἁγνὴ οὕτως εἰπεῖν παρθενία. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ὁσάκις ἡ διασταλτότης τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ἢ καὶ ἡ σμικρότης ὁμοῦ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου ἐπιτρέπουσι τὴν συντέλεσιν τῆς ἀτραυματίστου ἢ ἄνευ διακορεύσεως συνουσίας. Ἡ διαπίστωσις τῆς ἀκεραίας παρθενίας ὡς καὶ τῆς διακορεύσεως ἐρείδεται ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, ὅστις, παρὰ τὰς ποικίλας παραλλαγάς του, παρουσιάζει τρεῖς κυρίως βασικοὺς τύπους (*σχιστός, μηνοειδής, κυκλικὸς*) καὶ μίαν τετάρτην κλάσιν ἀσυνήθων μορφῶν (*δίτρητος, πολύτρητος, ἄτρητος*). Πᾶσα γυνή, τελείως ἔχουσα διαπεπλασμένα τὰ ἔσω καὶ ἔξω γεννητικὰ ὄργανα, φέρει τὸν παρθενικὸν ὑμένα εἴτε ἀκέραιον (*παρθένος*), εἴτε διερρηγμένον (*ἀπάρθενος*), εἴτε τελείως κατεστραμμένον καὶ παριστάμενον ὑπὸ μορφὴν οὐλωδῶν λειψάνων, τῶν μύρτων (τεκοῦσα). Ἐπὶ παιδίσκης μέχρι τοῦ 10ου ἔτους, τὸ στόμιον τοῦ ὑμένος ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον λεπτοῦ καθετῆρος, ἐπὶ ἐφήβων παρθένων τὸ εὖρος τοῦ στομίου ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον μόνον τοῦ ἄκρου τοῦ ὠτίτου ἢ δείκτου· ὁσάκις ὅμως τοῦτο ἐπιτρέπει καὶ τὴν δίοδον ἀνδρικοῦ μορίου ἄνευ ῥήξεως τοῦ ὑμένος, τότε ἡ εὐρύτης του αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ὑφισταμένη συγγενῶς ἢ ὡς οὖσα ἐπίκτητος καὶ ὀφειλομένη εἰς προηγηθείσας κατ' ἐπανάληψιν πράξεις αὐνανισμοῦ ἢ συνουσίας, διὰ βαθμιαίας εἰσαγωγῆς τῶν δακτύλων ἢ ἄλλου σώματος, ὡς καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου. Οὕτως ὑφίστανται λεπτοὶ ἅμα καὶ σκληροὶ ὑμένες, διαρρηγνύμενοι ἅμα τῇ ἀπώσει καὶ διόδῳ τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου· ἕτεροι συνιστάμενοι ἐκ μυϊκῶν καὶ ἰνωδῶν στοιχείων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ στοιχείων χόνδρου ἢ ὀστοῦ, ὧν ἡ ῥῆξις μόνον διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἐπιτυγχάνεται· ἄλλοι μαλθακῆς συστάσεως ἐκ κυτταρώδους ἱστοῦ μετ' ἀφθόνων ἐλαστικῶν ἰνῶν, παρουσιάζοντες ἐντομὰς καὶ κρημνούς, οἵτινες ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου βαθμοῦ τῆς χαλαρότητός των παραμένουσιν ἄθικτοι, οὐ μόνον κατὰ τὴν πρώτην συνουσίαν ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλὰς τοιαύτας καὶ μετὰ τοκετὸν ἔτι καὶ οὐδεμίαν παρεμβάλλουσι δυσκολίαν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν μητροσκοπίου πρὸς ἐγχειρήσεις τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας· τοιοῦτοι ἐλαστικοὶ ἄθικτοι ὑμένες παρετηρήθησαν καὶ ἐπὶ ἱεροδούλων ἐπὶ μακρὸν ἐξασκουσῶν τὸ ἐπάγγελμά των· ὑπάρχει καὶ ἄλλη μορφὴ ὑμένων σαρκώδους καὶ ὑμενώδους συστάσεως μετὰ στομίου μικροῦ, ἀτρήτου ἢ ἠθμοειδοῦς, παρουσιαζόντων ἐξαιρετικὴν ἐλαστικότητα, ὥστε νὰ ἀπωθῶνται ἐν τῷ κόλπῳ, διὰ τοῦ δακτύλου ἢ τοῦ ἐν στύσει ἀνδρικοῦ ὀργάνου, εἰς βάθος ἀρκετῶν ἑκατοστομέτρων ἄνευ ῥήξεώς των. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ὅταν ὁ παρθενικὸς ὑμὴν παρουσιάζῃ μικρὰν ἐν τῷ μέσῳ ὀπήν, μόλις ἐπιτρέπουσαν τὴν δίοδον τοῦ μικροῦ δακτύλου μὲ χείλη ὁμαλὰ καὶ ἄνευ ἐντομῶν, καὶ ὁ κόλπος εἶναι ἐπίσης στενός, μόλις ἐπιτρέπων τὴν δίοδον τοῦ δακτύλου, τὰ δὲ μεγάλα χείλη, προπετῆ καὶ ἐξέχοντα, κλείουσι τὴν σχισμὴν τοῦ αἰδοίου καὶ καλύπτουσι μικρὰ χείλη ῥοδίνης χροιᾶς καὶ τρυφερᾶς συστάσεως, οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ ἀποφανθῇ ὁ ἰατροδικαστὴς ὅτι πρόκειται περὶ παρθένου γυναικός. Ὅταν τοὐναντίον τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ χείλη, δερματοειδῆ τὴν σύστασιν, ἀφίστανται ἀλλήλων, ἡ σχισμὴ τοῦ αἰδοίου εἶναι διηνεῳγμένη, ὁ παρθενικὸς ὑμὴν μὲ βαθείας ἐντομὰς καὶ φυσιολογικοὺς κρημνούς, εὐκόλως ὑποχωροῦντας τῇ ἀπώσει, τὸ δὲ τρῆμα τούτου ὡς καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ κόλπου τοσούτῳ εὐρέα, ὥστε νὰ ἐπιτρέπωσιν εἰς τὰ δάκτυλα ἢ καὶ εἰς ὀγκωδέστερον σῶμα τὴν δίοδον, τότε ὁ ἰατροδικαστὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ ὅτι δυνατὸν νὰ ἐτελέσθη συνουσία ἢ τοὐλάχιστον ὅτι σῶμα ὀγκῶδες ἅπαξ ἢ πολλάκις διῆλθεν ἐκεῖθεν. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται περιπτώσεις εἶναι σπάνιαι καὶ πάντοτε σχεδὸν κατὰ τὴν πρώτην συνουσίαν ἐπέρχεται ἡ ῥῆξις τοῦ ὑμένος, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον ὅπερ θὰ ὁδηγήσῃ ἐπὶ τὴν ἀσφαλῆ διάγνωσιν. Ἡ ῥῆξις τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἐπιτελουμένη ἐκ τοῦ ἐλευθέρου χείλους πρὸς τὴν περιφέρειαν εἶναι *τελεία*, ὅταν αὕτη διήκῃ μέχρι τοῦ τοιχώματος τοῦ κόλπου, *ἀτελὴς* δὲ ὅταν δὲν ἐξικνῆται μέχρι τῆς κολπικῆς του καταφύσεως.

Ῥήγνυται δὲ οὗτος οὐχὶ καθ' ὡρισμένα μέρη, ἀλλ' εἰς τὰ σημεῖα ἔνθα ἐφαρμόζεται ἡ βία καὶ ἅτινα, ὡς ἐκ τῆς ποικίλης τοῦ ὑμένος διαπλάσεως, παρέχουσιν ἧττονα ἀντίστασιν. Ἅμα τῇ ῥήξει ἐπισυμβαίνουσι δύο τινά: ἄλγος ἄλλοτε ἄλλο, πάντως οὐχὶ ὑπέρμετρον, καὶ αἱμορραγία, ἡ παρουσία τῆς ὁποίας ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὡς τὸ κριτήριον τῆς παρθενίας κατὰ τὴν διακόρευσιν, ἡ δὲ ἔλλειψίς της, ἣν πολλάκις ἐπηκολούθησε καὶ διάλυσις συνοικεσίων, ὡς ἄρνησις τῆς παρθενίας τῆς νύμφης. Ἀλλ' ἡ αἱμορραγία ὑπὸ ἰατροδικαστικὴν ἔποψιν δὲν ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς παρθενίας· ἀνεπαίσθητος ῥοὴ αἵματος διέρχεται ἀπαρατήρητος· ἄλλοτε, ὡς ἐκ τῆς ὑποχωρητικότητος τοῦ ὑμένος, δὲν ἐπέρχεται ἡ ῥῆξις τούτου κατὰ τὴν πρώτην συνουσίαν, καὶ συνεπῶς οὔτε ἔκχυσις αἵματος. Ὅταν

Digitized by Google

ἐπέλθῃ αἱμορραγία, δυνατὸν νὰ ᾖ, ὡς ἐλέχθη, ἀνεπαίσθητος· ἐνίοτε ὅμως εἶναι ἀφθονωτάτη, χρῄζουσα ἰατρικῆς ἀρωγῆς, ἐπὶ δὲ αἱμορροφιλίας ἀνεγράφησαν καὶ περιπτώσεις θανάτου ἐκ ταύτης. Ἡ ῥῆξις αὕτη τοῦ ὑμένος, ἀποτελοῦσα τραυματισμόν, συνοδεύεται ὑφ' ὅλων τῶν φαινομένων τούτου, ἤτοι φλεγμονῆς καὶ ἐξοιδήσεως τῶν τραυματικῶν χειλέων, πόνου κατὰ τὴν πίεσιν καὶ τὴν βάδισιν καὶ ἐπουλώσεως ἐπερχομένης ἐντὸς 5 ἢ 10 ἢ 15 ἡμερῶν. Ἡ τοπικὴ ἐξέτασις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς διακορεύσεως παρουσιάζει οἰδαλέον πως τὸ αἰδοῖον, τὰ μικρὰ χείλη καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου ὑπεραιμικά, ἐξῳδηκότα καὶ ἀλγεινά, τὸν δὲ παρθενικὸν ὑμένα ἐφ' ἑνὸς ἢ πλειόνων σημείων ἐσχισμένον καὶ παρουσιάζοντα κρημνοὺς κυματουμένους παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου, μὲ τὰ χείλη των αἱμάσσοντα ἂν μὴ αἱμορροοῦντα καὶ ἀλγεινά. Ἡ ἐπούλωσις τῶν κρημνῶν δὲν γίνεται διὰ συγκολλήσεώς των μετ' ἀλλήλων δι' οὐλώδους ἱστοῦ, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ λοιπὰ τραύματα τοῦ ὀργανισμοῦ· ἀφιστάμενοι ἀλλήλων καλύπτονται ἕκαστος ἰδιαιτέρως διὰ βλεννογόνου, ὁμοίου πρὸς τὸν περιβάλλοντα τὸ λοιπὸν ὑγιὲς τμῆμα τοῦ ὑμένος, μὴ ἀποτελοῦντες δὲ θηλὰς ἢ γλωσσίδας μεμονωμένας κεῖνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους, οὕτως ὥστε ὁ ἐκ τῆς ῥήξεως σχηματισθεὶς κρημνώδης οὗτος ὑμὴν μετὰ τὴν ἐπούλωσίν του διατηρεῖ σαφὲς τὸ ἀρχικόν του σχῆμα, ὅπερ εἶχεν ὡς ἀκέραιος. Αἱ μεταξὺ τῶν κρημνῶν σχηματιζόμεναι ἐπίκτητοι ἐντομαὶ διακρίνονται τῶν φυσιολογικῶς ὑπαρχουσῶν τοιούτων ἐκ τοῦ ὅτι αἱ τελευταῖαι διὰ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας των προεκτείνονται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ κόλπου ἐπιμήκεις αὔλακας, ἀποτελοῦσαι συνέχειαν αὐτῶν, ὡς τοῦτο διαπιστοῦται κατὰ τὴν πραγματογνωμοσύνην διὰ τῆς περιφορᾶς ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῶν ἐντομῶν τούτων καθετῆρος, ἢ τοῦ πολφοῦ τοῦ δακτύλου· ἀφ' ἑτέρου αἱ φυσιολογικαὶ αὗται ἐντομαὶ ἑδράζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ ἐλευθέρου χείλους καὶ συνήθως κατὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο κατωτέρων τριτημορίων μετὰ τοῦ ἀνωτέρου, ἐνῷ αἱ ἐκ τῆς ῥήξεως ἐντομαὶ καὶ τὰ ὀδοντώματα λαμβάνουσι χώραν κατὰ κανόνα εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ἐλευθέρου χείλους, ἑκατέρωθεν ἢ ἑτέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς. Οἱ κρημνοὶ μετὰ ἐπανειλημμένας συνουσίας, συμπιεζόμενοι βαθμιαίως, ἀτροφοῦσι, καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν ἔτι μᾶλλον, ἀποτελοῦντες τὰ λεγόμενα *μύρτα*, καὶ μετά τινας τοκετοὺς ἐπὶ τοσοῦτον ἀφανίζονται, ὥστε δυσκόλως διακρίνονται ἐκ τῶν πτυχῶν τοῦ βλεννογόνου τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου. Ἐνίοτε, κατ' ἐξαίρεσιν, οἱ κρημνοὶ ἑνοῦνται μετ' ἀλλήλων δι' οὐλώδους ἱστοῦ, ἢ καὶ τὰ ἐλεύθερα τραυματικὰ χείλη ἑκάστου περιβάλλονται χωρίς, δι' οὐλώδους ἱστοῦ, ἀντὶ βλεννογόνου· κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ διάκρισις ἀποβαίνει εὔκολος. Ἡ διάρρηξις τοῦ ὑμένος δυνατὸν νὰ λάβῃ χώραν καὶ διὰ τῶν δακτύλων κατὰ τὴν ἐπίψαυσιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἐν ὥρᾳ μεγίστης διεγέρσεως ἢ ἐπὶ ἄλλῳ σκοπῷ, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ἀλλοτρίων σωμάτων ἐπὶ κακοήθει σκοπῷ ἢ ἐκδικήσει. Ῥῆξιν ὑμένος μετὰ πτῶσιν ἐπὶ ποδῶν ἢ κατὰ τὴν ἱππασίαν, τὴν ποδηλατοδρομίαν, τὴν μεγάλην τῶν σκελῶν διάνοιξιν, οὐδεὶς ἐβεβαίωσε μετὰ πειστικῶν παραδειγμάτων· τοιαύτη ῥῆξις δύναται μόνον νὰ ἐπέλθῃ διὰ πτώσεως ἱππαστὶ ἐπὶ ὀξέος σώματος ἢ τραυματισμοῦ ἐν γένει τῆς αἰδοιικῆς χώρας δι' ὀξέων σωμάτων. Ἡ πραγματογνωμονικὴ ἐξέτασις πρὸς διαπίστωσιν διακορεύσεως δέον νὰ γίνηται ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ συγκαταθέσει γονέων ἢ συγγενῶν, προκειμένου περὶ παιδίσκης ὡς καὶ κορασίδος μέχρι 15 ἐτῶν· τῆς δὲ ἐφήβου ἐπὶ τῇ τελείᾳ συγκαταθέσει ταύτης καὶ τῇ παρουσίᾳ τρίτου τινὸς προσώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπούλωσις τοῦ βλαβέντος ὑμένος ταχέως ἐπέρχεται, ἡ ἐξέτασις δέον νὰ διενεργῆται, μετὰ προηγουμένην ἀσηπτικὴν πλύσιν, καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν ἔμμηνον περίοδον· μόνον ἐπὶ φλεγμονῆς (*αἰδοιΐτις*), ὡς ἐκ τῆς παραμορφώσεως τοῦ ὑμένος, δέον νὰ ἀναμείνῃ τις τὴν πάροδον ταύτης, ἵνα ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἀκεραιότητος τούτου. Συνάμα πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι τὰ σημεῖα βίας καὶ κακώσεως, ἡ ὕπαρξις μολυσματικῆς τοπικῆς νόσου, ἡ πιθανὴ παρουσία ξένων σωμάτων ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ κόλπου, μαρτυρούντων αὐνανισμὸν ἢ ἀπόπειραν δολίας διακορεύσεως ἐκ μέρους τῆς ἐξεταζομένης πρὸς στήριξιν κατηγορίας κατ' ἀθῴου. Τέλος, ἀξία σημειώσεως τυγχάνει ἡ μείζων, ἐκ τῶν λοιπῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀντοχὴ τοῦ ἱστοῦ τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος ἀπέναντι τῆς ἐπενεργείας τῆς σήψεως ἐν περιπτώσει θανάτου, τοῦθ' ὅπερ παρέχει μεγίστην σημασίαν πρὸς διαπίστωσιν βιασμοῦ, εἰς προκεχωρημένην περίοδον νεκροσκοπικῆς ἐξετάσεως βιαίου θανάτου. Εἰδικώτερον ἐξετάζοντες τὰς ῥήξεις ἐπὶ τῶν διαφόρων μορφῶν ὑμένων, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μὲν *σχιστός*, ὁσάκις ἡ σχισμή του τυγχάνει βραχεῖα, ἡ δὲ σύστασίς του χαλαρά, ῥήγνυται εἰς τὰς δύο γωνίας τῶν χειλέων αὐτοῦ ἢ εἰς τὴν ἑτέραν ἐξ αὐτῶν· ἐπὶ παιδικῆς διαμορφώσεως τοῦ αἰδοίου κατὰ τὴν μετὰ βιαιότητος τελουμένην συνουσίαν ἰδίως δι' ὀγκώδους ἀνδρικοῦ μορίου, εἶναι ἐνδεχομένη ἡ ἀπόσπασις τοῦ ὑμένος ἐκ τῆς κολπικῆς του καταφύσεως εἰς μείζονα ἢ ἐλάσσονα μοῖραν· ἀντιθέτως, ἐπὶ λίαν ἐλαστικοῦ ὑμένος μετ' ἐπιμήκους σχισμῆς, δυνατὴ τυγχάνει ἡ βαθμιαία εἴσοδος λεπτοφυοῦς ἀνδρικοῦ μορίου κατ' ἀρχάς, καὶ ἀργότερον καὶ ὀγκωδεστέρου ἄνευ ῥήξεως τοῦ ὑμένος. Ὁ *μηνοειδὴς* ῥήγνυται κατὰ τὴν μεσαίαν μοῖραν εἰς δύο σημεῖα, ἐκ τῆς ῥήξεως δὲ ταύτης προκύπτουσι δύο πλάγιοι κρημνοὶ καὶ εἷς τριγωνικὸς πρὸς τὰ ὀπίσω· ὅταν οὗτος ἀποτελῆται ἐκ λίαν στενῆς ταινίας περὶ τὸ στόμιον τοῦ κόλπου (δρεπανοειδὴς) δυνατὸν καὶ νὰ μὴ ὑποστῇ ῥῆξιν κατὰ τὴν συνουσίαν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἰατροδικαστικῶς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς στενώσεως τοῦ κόλπου, ὁ παρὰ ταῖς παρθένοις προσιδιάζων. Τέλος, ἐπὶ ἀτελοῦς διαπλάσεως τοῦ ὑμένος τούτου, οὐδὲν πρὸς συνουσίαν κώλυμα παρεμβάλλεται. Ὁ *δακτυλιοειδής*, ὡς ἐκ τῆς στενοτάτης περιφερικῆς ταινίας του, ἧς ἕνεκεν ὑπέπεσαν εἰς πλάνην ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, θεωρήσαντες τοῦτον ὡς μὴ ὑφιστάμενον, δυνατὸν κατὰ τὴν συνουσίαν, ὡς παρέχων εὐρὺ στόμιον, νὰ μὴ ῥαγῇ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ *κροσσωτοῦ*, ἀποτελοῦντος παραλλαγὴν τοῦ ἄνω. Ἐν περιπτώσει ῥήξεως, αὕτη ἐπισυμβαίνει εἰς 2—3 σημεῖα· ἐπὶ δὲ κορασίδων 11—14 ἐτῶν δυνατὸν νὰ λάβωσι χώραν πλείονες ῥήξεις. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἀσυνήθων μορφῶν, ὁ μὲν *δίτρητος*, τυγχάνων χαλαρὸς καὶ εὔθραυστος, ῥήγνυται κατὰ τὸ μέσον ἢ τὸ ἄκρον τῆς μεταξὺ τῶν δύο στομίων γεφύρας· παρέχων δὲ ἰνώδη καὶ στερρὰν τὴν σύστασιν, ἀποβαίνει ἀνυπέρβλητον κώλυμα πρὸς τελείαν συνουσίαν διὰ τὸ δύσρηκτον ἢ ἄρρηκτον αὐτοῦ. Ὁ *πολύτρητος* ἢ *ἠθμοειδὴς* ἐμφανίζει ἐκ τῆς ἀντιστάσεώς του, ὡς καὶ ὁ ἄτρητος, ἀνυπέρβλητον κώλυμα κατὰ πάσης ἀποπείρας ἐκπαρθενεύσεως· ὡς ἐκ τῆς μεγάλης δὲ στενώσεως τῶν στομίων του, ἥτις παρὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείει τὴν σύλληψιν, καὶ τῆς ἐπακολούθου, μετά τι χρονικὸν διάστημα, ἐπισχέσεως τοῦ καταμηνίου αἵματος ἐν τῷ κόλπῳ, παρίσταται ἀνάγκη τῆς χειρουργικῆς διανοίξεως τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ ὑμένος. Τέλος, ὁ *ἄτρητος*, μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ γεννητικοῦ βίου τῆς γυναικός, ἤτοι κατὰ τὸ 14ον ἢ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, δέον νὰ διανοιγῇ πρὸς ἔξοδον τοῦ καταμηνίου αἵματος. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ὑμὴν οὗτος ἀνθίσταται πρὸς τὴν εἴσοδον ξένου σώματος, ἐν ἐφαρμογῇ δὲ μείζονος βίας δυνατὸν νὰ ἀποσπασθῇ οὗτος ἐκ τοῦ προσπεφυκότος μετὰ τοῦ κόλπου χείλους του. Ἐπὶ ἀτελῶν ἀφροδισίων προσψαύσεων παρατηρεῖται χοανοειδὴς ἐκβάθυνσις τοῦ αἰδοίου. Εἰς περιπτώσεις κυήσεως δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ὡς ἄτρητος θεωρούμενος ὑμὴν κρύπτει εἴς τινα πτυχήν του ἀδιόρατον τρῆμα, δι' οὗ εὐοδοῦνται εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ κόλπου τὰ σπερματοζῳάρια.

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

παρθενικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παρθενικοῦ.

παρθενίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Πικρὰ ὕλη λαμβανομένη ἐκ παρθενίου τοῦ ὑστεροφόρου. Σῶμα κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 168°. Σ. Γ.

Παρθένιοι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Καλοῦνται παρ' Ἰουστίνῳ οἱ *Παρθενίαι* (βλ. λ.), παρ' Ἰσιδώρῳ δὲ ὁ *Τάρας* (βλ. καὶ λ. *Παρθενικόν*). Ν. Σ. Λ.

παρθένιον (τὸ) (Parthenium) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας φρυγανώδεις ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν τῆς Ἀμερικῆς μερῶν. Ἐκ τῶν 5 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι τὸ *παρθένιον ὁ ὑστεροφόρος* (Parthenium hysterophorum), ἐτησία πόα καλλιεργουμένη πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς τὸ παρθένιον ἐκάλουν *ἰουδαϊκήν*. Δ. Ν. Π.

παρθένιον (τὸ) (virginal) [*Μουσ.*]. Ὄνομα διδόμενον παλαιότερον ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς μορφήν τινα κλαβικυμβάλου. Φαίνεται ὅτι τὸ παρθένιον εἶχε περιωρισμένην ἔκτασιν πρὸς τὰ κάτω καὶ ὅτι ἡ μέση αὐτοῦ περιοχὴ εὑρίσκετο μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον τῶν συνήθων ἀκανθοκυμβάλων καὶ κλαβικυμβάλων. Γ. Σ.

Παρθένιον [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου (κοιν. *Παρθένι*), τὸ ὁποῖον, συνδεόμενον μετὰ τοῦ Ἀρτεμισίου πρὸς Β. καὶ τοῦ Πάρνωνος πρὸς Ν., χωρίζει τὴν Ἀργολίδα ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱερὸν τοῦ Πανός, ὅστις ἐμφανισθεὶς ἐνταῦθα εἰς τὸν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σπάρτην μεταβαίνοντα ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην, πρὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, ὑπεσχέθη βοήθειαν. Ἐπίσης κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐδεικνύετο καὶ ἱερὸν τοῦ Τηλέφου, ἐξέτρεφε δὲ χελώνας «ἐς λύρας ποίησιν ἐπιτηδειοτάτας», τὰς ὁποίας οἱ περίοικοι ἐθεώρουν ὡς ἱερὰς τοῦ Πανὸς (*Ἡρόδ.* Η, 54, 6). Δι' αὐτοῦ διήρχετο στενή τις διάβασις, διὰ τῶν Ὑσιῶν καὶ Κεγχρεῶν, πρὸς τὴν Τεγεατικὴν χώραν, ἐπίσης δὲ καὶ μεγάλη ἀπὸ Ἄργους εἰς Τεγέαν ὁδὸς «ὀχήμασιν ἐπιτηδειοτάτη καὶ τὰ μάλιστα λεωφόρος» (*Παυσ.* Η' 54, 4). Ἔχει ὕψος 1.217 μέτρων, ἐπὶ τῶν ΝΔ. δὲ ὑπωρειῶν αὐτοῦ εὐδοκιμεῖ ἡ ἀχλαδέα, ἐξ οὗ καὶ τὸ χωρίον καὶ ἡ πεδιὰς καλοῦνται *Ἀχλαδόκαμπος*. Α. Θ. Σ.

— **Παρθένιον,** καὶ ***Παρθενία*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παφλαγονίᾳ, κειμένη περὶ τὰ 8 χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας, ἐπὶ τοῦ Παρθενίου ποταμοῦ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπαρτὶν* (βλ.λ.). Α. Θ. Σ.

—**Παρθένιον** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Αἰολικὴ πόλις ἐν Τευθρανίᾳ τῆς Μυσίας. Κατά τινας ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ σημερινῇ *Μαρούτ-Καλεσί*. Α. Θ. Σ.

— **Παρθένιον** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ταυρικῆς ΝΔ. τῆς χερσονήσου ἐσχατιὰ (*Πτολεμ.* Γ, στ, 4), καὶ κώμη ἐπ' αὐτοῦ: «Παρθένιον κώμη ἐστί, Παρθενῖται νῦν λεγόμενον, βαρβαρικώτερον»· ὠνομάσθη δὲ οὕτως, ἅτε «ἔχων νεὼν τῆς δαίμονος καὶ ξόανον» (*Στράβ.* Ζ, δ, 2). Κείμενα μεταξὺ Συμβόλων Λιμένος (Μπαλακλαβᾶ) καὶ ἄκρου Κριοῦ Μέτωπον (Σαρὶτς) ὀνομάζονται σήμερον τὸ μὲν ἀκρωτήριον *Ἁγίας* (Cape Aia: πλάτ. 44°25' ½ Β., μῆκ. 33°39' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2233: Sebastopol to Kertch), τὸ δὲ χωρίον *Παρθενίτ*. Σ. Ε. Λ.

—**Παρθένι(ον)** [*Γεωγρ.*].—1) Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.449. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βερζοβά*.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 376. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Παναγιὰ* (κάτ. 195). Παράγει δημητριακὰ καὶ ἔλαιον.

— 3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀδένδρου (πρῴην Κιρτζιλὰρ) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 239. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσοχαλάρ*.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Περιστερῶνα τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 200. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κιζιλῆ*. Δ. Ε. Μ.

— **Παρθένι(ον)** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μέγας ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Λέρου, στεγαζόμενος ἀπὸ Β. ὑπὸ τῆς νήσου Ἀρχάγγελος (πλάτ. 37°11'½ Β., μῆκ. 26°49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimnos). Σ. Ε. Λ.

Παρθένιος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ὀλογάσσυος ὄρους (νῦν Ἰλγὰς-ντὰγ) καὶ ῥέων παραλλήλως πρὸς τὸν Βιλλαῖον (Φίλιας-τσάϊ) ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον πρὸς Δ. τῆς Ἀμάστριος, χωρίζων κατὰ τὸν ῥοῦν του τὴν Παφλαγονίαν ἀπὸ τῆς Βιθυνίας. Ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν ὀχθῶν του, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο διότι ἐπιστεύετο ὅτι εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἐλούσθη ἡ παρθένος Ἄρτεμις. Σήμερον καλεῖται *Μπαρτὶν-τσάϊ* κατὰ παραφθορὰν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος, εἶναι δὲ πλουσιώτατος εἰς ἰχθῦς. Α. Θ. Σ.

Παρθένιος. Ἀρχαιότατος Ἕλλην ἐποποιὸς Χῖος, υἱὸς τοῦ Θέστορος, ἀπόγονος τοῦ Ὁμήρου. Οὗτος ἐποίησε, πλὴν ἄλλων, καὶ τὰ εἰς Θέστορα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. Ε. Δ. Κ.

— **Παρθένιος.** Ἕλλην ποιητὴς ἐκ Νικαίας ἢ ἐκ Μυρλέας τῆς Βιθυνίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' αἰῶνα π. Χ. Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου, βασιλέως τοῦ Πόντου, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Κίννα καὶ ἤχθη εἰς Ῥώμην, ὅπου διὰ τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ παιδείαν ἠλευθερώθη· μετερχόμενος δὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς, ἔσχεν ἐν Νεαπόλει μαθητὴν καὶ τὸν ποιητὴν Βιργίλιον. Ὁ Παρθένιος ἦτο ἐλεγειακὸς ποιητὴς καὶ ἔγραψε πλεῖστα ποιήματα, ὧν ἀποσπάσματά τινα ἐσώθησαν. Ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται: ἐγκώμιον Ἀρήτης εἰς 3 βιβλία, ἐπικήδεια εἰς τιμὴν τῆς ἐλεγειοποιοῦ Ἀρχελαΐδος, εἰς τιμὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ Βίαντος καὶ εἰς Αὐξίθεμιν. Ἐπίσης μνημονεύονται ἐλεγεῖαι: «Ἀφροδίτη», «Δῆλος», «Κριναγόρας», ὡς καὶ ἐπύλλιά τινα: «Μεταμορφώσεις», «Ἡρακλῆς», «Μυττωτός». Περιῆλθε δὲ μέχρις ἡμῶν συλλογή τις ἐν πεζῷ λόγῳ «Ἐρωτικὰ παθήματα», ἤτοι περιγραφὴ ἐρωτικῶν τοῦ ποιητοῦ περιπετειῶν καὶ ἀτυχῶν ἐρώτων, γραφέντων πρὸς χρῆσιν τοῦ Ῥωμαίου ποιητοῦ καὶ φίλου του Π. Κορνηλίου Γάλλου. Τοῦ Παρθενίου τὰ σῳζόμενα ἐξεδόθησαν ἐν τῇ συλλογῇ Hercher (Erotici Graeci, Leipzig 1858) καὶ ὑπὸ τοῦ Martini (Mythographi Graeci τ. 2 συμπλ. 1ον 1902). Ε. Δ. Κ.

—**Παρθένιος.** Ὁ φροντιστὴς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Δομιτιανοῦ. Ν.Σ.Λ.

—**Παρθένιος, *ἅγιος*.** Υἱὸς Χριστοφόρου, τοῦ διακόνου τῆς ἐν Μελιτουπόλει ἐκκλησίας, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὰ ἱερὰ γράμματα κατὰ βάθος μαθών, ἐχειροτονήθη ἱερεύς, διακριθεὶς δὲ εἰς τὴν διακονίαν ταύτην, προήχθη βραδύτερον εἰς ἐπίσκοπον Λαμψάκου, προχειρισθεὶς ὑπὸ Ἀχιλλίου, μητροπολίτου Κυζίκου. Ὡς ἐπίσκοπος ἐφανέρωσε πλείστας ποιμαντορικὰς ἀρετάς, κηρύττων, ἐλεῶν καὶ ποικιλοτρόπως μεριμνῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου του· διὸ καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν θαυματουργικὴν χάριν

Digitized by Google

καὶ τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας πλεῖστα αὐτοῦ θαύματα ἀναφέρουν. Ἀπέθανε δὲ τὴν 7ην Φεβρουαρίου, ἡμέραν καθ' ἣν ἄγει τὴν μνήμην του ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, κληροδοτήσας τῇ Λαμψάκῳ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ σκῆνος. Ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ἐπλουτίσθη ὑπὸ Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου, ὁ δὲ βίος του ὑπάρχει ἐν τῷ Νέῳ Παραδείσῳ καὶ ἐν τῷ Συναξαριστῇ. Δ. Ι. Κ.

— **Παρθένιος,** μητροπολίτης ***Ἀδριανουπόλεως*** (1623—1638) καὶ ἕτερος ***Βάρνης*** (1624—1635). Τ. Ε. Ε.

— **Παρθένιος** (*Γερένης*), πατριάρχης ***Ἱεροσολύμων*** (1737—1766). Ὁ Παρθένιος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 1690, καταγόμενος ἐκ μητρὸς ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Λίμπονα, προσελθὼν δὲ εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος προήχθη, μικρὸν κατὰ μικρόν, εἰς τ' ἀνώτατα ἱερατικὰ ἀξιώματα καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μελετίου ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1737, παραιτηθέντος τοῦ Μελετίου, ἐξελέγη πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὁ Παρθένιος, εἰς ἐποχὴν κρισιμωτάτην διὰ τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καὶ τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα. Ἀλλὰ μετὰ μεγάλης δραστηριότητος ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντά του, ἐμερίμνησεν ὁ Παρθένιος, πρὸ παντός, περὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διὰ τοῦ προσκληθέντος εἰς Ἱερουσαλὴμ διδασκάλου Ἰακώβου τοῦ Πατμίου (†1765). Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὰ προσκυνήματα τῆς Ἱερουσαλὴμ κατείχοντο ὑπὸ τῶν Λατίνων, μάταιοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τῶν προκατόχων τοῦ Παρθενίου πρὸς ἀνάκτησιν τῶν προσκυνημάτων. Ἀλλ' ὁ Παρθένιος ηὐτύχησεν ὅπως διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου τοῦ 1757 ἀποκτήσῃ τὴν κυριότητα τῶν προσκυνημάτων ὑπὲρ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ὑψίστης σπουδαιότητητος, διότι δι' αὐτοῦ ἀνεστάλη ἡ προϊοῦσα παρακμὴ τοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχείου Ἱερουσολύμων καὶ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὁ Παρθένιος ἠδυνήθη οὐ μόνον τὰ χρέη αὐτῆς νὰ ἐξοφλήσῃ καὶ νὰ ἐπισκευάσῃ τ' ἀνακτηθέντα προσκυνήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναδιοργανώσῃ τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα. Τῷ 1755 εἶχεν ἐκδώσει κανονισμόν, πρὸς πρόληψιν ἀταξιῶν τινων ἐν τῇ ἀδελφότητι, τῷ δὲ 1765, μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν προσκυνημάτων, ἐξέδωκε λεπτομερέστερον ἐσωτερικὸν κανονισμὸν τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σοφῶν διατάξεων τῶν προηγουμένων πατριαρχῶν. Ἡ δὲ διὰ τοῦ Ἰακώβου Πατμίου ἐπελθοῦσα ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων ἐνίσχυσε πνευματικῶς τὸ καθόλου ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ πατριάρχου Παρθενίου. Τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1766 μετὰ εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐτῶν πατριαρχείαν, ὁ Παρθένιος ὑπέβαλε παραίτησιν, ἀπέθανε δὲ μετὰ τετραετίαν, κατά τινας μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατ' ἄλλους δ' ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ διάφοροι περὶ αὐτοῦ παραδόσεις σώζονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων» (ἐν Ἱεροσολύμοις — Ἀλεξανδρείᾳ 1910, σ. 627—645).—*Δημ. Γρ. Καμπούρογλου*, «Ὁ Ἀναδρομάρης» (ἐν Ἀθήναις 1914).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν» (τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1890, σ. 298 ἑξ. τόμ. Β', 1891, σ. 7, ἑξ. 232 ἑξ.). † Α. Α. Χ.

—**Παρθένιος, *Καγκελλάριος*.** Ἱερομόναχος ἁγιογράφος (βλ. λ. *Καγκελλάριος* Παρθένιος).

—**Παρθένιος,** μητροπολίτης ***Κυζίκου***. Φέρεται ὑπογράψας τῷ 1632 πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον κατὰ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ πρωτοπαπᾶ.

—**Παρθένιος,** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναγράφονται τέσσαρες οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι: —1) Ὁ Α', ὅστις ἐξ Ἰωαννίνων καταγόμενος καὶ λόγιος ὢν προεχειρίσθη τὸ μὲν πρῶτον Ναυπάκτου, εἶτα δὲ (1632—1633) Ἰωαννίνων, ἐξ ἧς μητροπόλεως καθῃρέθη, ὡς μὴ ἑνώσας τὴν διισταμένην κοινότητα. Τῷ 1639 ἐκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ὃν ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1644, ἐπὶ πενταετίαν ὅλην, καθ' ἣν χάριν τῶν οἰκονομικῶν συνέστησεν ἐπιτροπὴν εἰδικήν, ἀλλ' ἄνευ θετικοῦ ἀποτελέσματος. Ἐπ' αὐτοῦ, τῷ 1642, συνεκροτήθη ἐν Ἰασίῳ τοπικὴ σύνοδος, ἐν ᾗ παρέστησαν ἔξαρχοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ ὁ περιώνυμος μητροπολίτης Κιεβίας Πέτρος Μογίλας, ἥτις, διὰ μακρῶν ἀσχοληθεῖσα περὶ τὴν περιαδομένην τότε κίνησιν τῶν καλβινικῶν διδασκαλιῶν ἐν Ἀνατολῇ, κατέκρινε τὰς ψευδεῖς τῶν διαμαρτυρομένων διδασκαλίας καὶ ἐξέδοτο τὴν «ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου Μογίλα» ὡς ἡ σύνοδος διώρθωσεν. Ὁ Παρθένιος, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1644, καθαιρεθεὶς ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Παρθενίου εἰς Κύπρον τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ εἰς Χίον, ὅπου, ὡς λέγεται, καὶ ἀπέθανε τῷ 1646 δηλητηριασθείς. Οὗτος φέρει τὸ προσωνύμιον ὁ *Γέρων*.

—Ὁ Β', πρὸς διάκρισιν τοῦ Γέροντος *Νέος* ἢ *Ὀξὺς* (τουρκ. *Κεσκίν*) ἐπικληθείς. Ἴσως κατήγετο ἐκ Χίου Λόγιος ὢν ἐξελέγη μητροπολίτης Ἀγχιάλου (1621—1623) καὶ εἶτα προήχθη εἰς Ἀδριανουπόλεως (1623—1644), ὁπόθεν ἐκλήθη ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1644. Ἀλαζὼν καὶ ὀξὺς ὢν τὸν χαρακτῆρα, ἀπεστρέφετο τὰς μακρὰς ἀκολουθίας, πρὸς δὲ καὶ πλεονέκτης τυγχάνων προὐκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασιν, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου καθαίρεσιν καὶ τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ τῷ 1646, ἐξ ἧς ἀνακληθεὶς ἐπατριάρχευσε τὸ β' εἰς διαδοχὴν τοῦ Ἰωαννικίου Β' (1648), ἡ δὲ πατριαρχεία αὕτη παρετάθη μέχρι τῆς 10 Μαΐου 1651, ὅτε διαταγῇ τῆς Πύλης μεταφερόμενος κατεποντίσθη· τὸ ἀνευρεθὲν σῶμα ἐτάφη ἐν τῇ κατὰ νῆσον Χάλκην μονῇ τῆς Θεοτόκου Καμαριωτίσσης. Τινὲς τῶν χρονογράφων ἀποδίδουσιν αὐτῷ τέσσαρας πατριαρχείας ἀπὸ τοῦ 1644—1651. —3) Ὁ Γ'. Οὗτος προήχθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 26 Ἰουλίου 1656 ἐκ τῆς μητροπόλεως Χίου, ἣν ἐποίμαινεν ἀπὸ τοῦ 1639, Ἀλλ' ἡ ῥαδιουργία, ἡ τὸν ἀοίδιμον Κύριλλον Α' τὸν Λούκαριν θανατώσασα, ἐπεξέτεινεν ἤδη τοὺς πλοκάμους αὐτῆς καὶ κατὰ τοῦ Παρθενίου τοῦ Γ', καταγγείλασα αὐτὸν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὡς συνεννοούμενον δῆθεν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας κατὰ τοῦ κράτους. Ἡ καταγγελία ἐστηρίχθη ἐπὶ παρερμηνείας ἐπιστολῆς τινος, ἣν ὁ δυστυχὴς πατριάρχης εἶχεν ἀποστείλει ζητῶν τὴν οἰκονομικὴν βελτίωσιν τῶν πατριαρχείων, ὧν τὸ χρέος εἶχε καταστῇ ὑπέρογκον. Ἡ καταγγελία ἐθεωρήθη ὡς βεβαία καὶ διετάχθη ὁ δι' ἀγχόνης θάνατος τοῦ Παρθενίου κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου τοῦ 1657 ἐν τῇ πύλῃ τῶν τειχῶν Παρμὰκ-καπῆ (Καγκελλωτῇ). Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ παραληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου Καμαριωτίσσης ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ. —4) Ὁ Δ', *Μογιλάλος* ἐπικαλούμενος (τουρκ. *Χουμχούμης*), πρῴην μητροπολίτης Προύσης (1655—1657). Ἐκλεγεὶς πατριάρχης (1657—1662) παρῃτήθη καὶ ἔλαβε τὸ δεύτερον τὴν πρῴην ἐπαρχίαν του προεδρικῶς (1662—1665), ὅτε πάλιν ἐκλέγεται πατριάρχης τὸ δεύτερον (1665—1667). Κατασπασθεὶς τοῦ θρόνου καὶ εἰς Τένεδον ἐξορισθείς, ἐκλήθη τὸ τρίτον εἰς τὴν πατριαρχείαν τῷ 1671, ἵνα καὶ αὖθις παυθῇ καὶ ἐξορισθῇ εἰς Κύπρον, ὁπόθεν ἐκλήθη τὸ τέταρτον εἰς τὸν θρόνον (1675—1676), ἵνα παυθεὶς ἀναλάβῃ πάλιν τὸ πέμπτον τοὺς οἴακας τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου (1684 — 1685), ὅτε παυθεὶς ἔλαβε πρὸς ζωάρκειαν τὴν μητρόπολιν Βιδύνης, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως*, Documente privito are la istoria Romanilor (Bucuresti 1909, τόμ. ΙΓ' τῆς Eudoxiu de Hurmuzaki συλλογῆς, σ. 518 ἑξ.). — *Π. Ζερλέντη*, Παυλάκις Κριτόπουλος (Ἑρμούπολις 1923, σ. 6 ἑξ.). Τ. Ε. Ε.

— **Παρθένιος,** μητροπολίτης ***Παλαιῶν Πατρῶν***. Κατήγετο ἐξ Ἰωαννίνων· λόγιος δὲ καὶ αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν πατρίων, μετεχειρίσθη ποτὲ καὶ τὴν πατερίτσαν ἵνα ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τὰς φλυαρούσας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γυναῖκας. Τῷ 1766 ὁ ἀποσταλεὶς ἐκ Ρωσίας Γρηγόριος Πανταζώλης, φθάσας εἰς Πάτρας, ἐκόμισεν αὐτῷ ἐκκλησιαστικὰ ἄμφια καὶ εἰκόνας καὶ κατήχησεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλώφ. Οὗτος φθὰς εἰς Πάτρας κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1769, παρεκίνησεν αὐτὸν καὶ τοὺς προὔχοντας νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔκλεισαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον τῇ βοηθείᾳ 3.000 Κεφαλλήνων. Ἀλλὰ ἰσχυρὰ δύναμις Δουλσινιωτῶν Ἀλβανῶν μετὰ τοῦ Σουλεϊμὰν Παπούλα, συγγενοῦς τοῦ Ταχήρ, ἐπελθοῦσα ἐκ Μεσολογγίου τῇ 13 Ἀπριλίου 1769 διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου καὶ ἐπιδοθεῖσα εἰς σφαγὰς ἠνάγκασε τὸν Παρθένιον νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρωσίαν τῷ 1771, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β'. Ἐνταῦθα μένων ἐξέδοτο ἡρωελεγεῖον «Τῷ Ὑψηλοτάτῳ πρίγκιπι Γρηγορίῳ Ἀλεξιάδῃ Ποτεμκίνῳ τῷ πάνυ» ὡς καὶ τῇ Αἰκατερίνῃ, ὅπερ καὶ ρωσιστὶ μετεφράσθη ὑπό τινος Σίτζκαβέζ. Ἀπέθανεν ἐν Πετρουπόλει τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τ.Ε.Ε.

—**Παρθένιος** ὁ ***Πελοποννήσιος***. Λόγιος μοναχὸς τῆς παρὰ τὰ Καλάβρυτα μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ διδάσκαλος τῆς ἐν αὐτῇ σχολῆς, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ: α') «Προσκυνητάριον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου» (1765), β') «Μαργαρίτας» (1764), ἤτοι παράφρασιν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ γ') «Σύνοψιν τῶν ἱερῶν κανόνων». Φαίνεται ὅτι τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος προήχθη εἰς ἐπίσκοπον Κερνίτζης καὶ Καλαβρύτων καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπαντᾷ τῷ 1790 ἐν ἐγγράφοις τῆς μονῆς. Ὁμώνυμος ἐπίσκοπος εἰς διαδοχὴν τοῦ Ἠλία Μηνιάτη ἐχρημάτισεν ἄλλος τῆς μονῆς ἀδελφὸς κατὰ τὸ 1714. Τ. Ε. Ε.

—**Παρθένιος,** μητροπολίτης ***Σμύρνης*** (1707—1712), διαδεχθεὶς τὸν Κυπριανόν.

Παρθενίου [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος καὶ ἐκβολαὶ φερωνύμου ποταμοῦ μεταξὺ Τίου καὶ Ἀμάστριος τῆς Βιθυνίας (*Πτολεμ.* Ε', α', 7). Ὁ σημερινὸς *Μπαρθενὶ* (πλάτ. 41°45' Β., μῆκ. 32°18' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2238: Bosporus to Kerempeli).

παρθενογένεια (ἡ)· βλ. *παρθενογενεσία*.

παρθενογενεσία (ἡ), ἡ ***παρθενογένεια***, καὶ ***παρθενογονία***· ἡ οἱονεὶ ἐκ παρθένου γένεσις, ἡ ἐκ θήλεως μόνου, ἄνευ ἐπενεργείας ἄρρενος, ἀναπαραγωγή: «παρθενογονία μελισσῶν».

— [*Ἐγκυκλ.*] *Παρθενογενεσία* (Parthénogénèse) καλεῖται ἡ διάπλασις νέου ἀτόμου ἐκ μόνου τοῦ ᾠαρίου τοῦ θήλεος, ἄνευ τῆς γονιμοποιήσεως τούτου ὑπὸ τοῦ ἄρρενος γεννητικοῦ κυττάρου, τοῦ σπερματοζωαρίου.

Παράδειγμα τοιαύτης γενέσεως εὑρίσκομεν εἰς τὰ κατωτέρου ὀργανισμοῦ ζῷα, τὰ ἀσπόνδυλα καὶ ἰδίως εἰς τοὺς μύρμηκας καὶ τὰς μελίσσας. Ἡ βασίλισσα τούτων, ἂν μὲν εἶναι κατάλληλος πρὸς σύζευξιν, τίκτει ᾠά, ἐκ τῶν ὁποίων, ἄνευ ἐπιδράσεως τοῦ ἄρρενος γεννητικοῦ κυττάρου, παράγονται οἱ ἄρρενες κηφῆνες· ἀλλ' ὅταν αὕτη εἶναι κατάλληλος πρὸς πτῆσιν ἡμέρας τινὰς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς της, ἐγκαταλείπει τὴν κυψέλην καὶ ἵπταται μετὰ τῶν ἀρρένων, τῶν καλουμένων ψευδοβομβύκων. Ἡ σύζευξις τότε λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πτήσεως ταύτης, ἥτις καλεῖται γαμήλιος πτῆσις. Ὅταν δέ, μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν, ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κυψέλην, φέρει συνήθως κρεμάμενα εἰσέτι ἐπὶ τοῦ σώματός της τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος, ὅστις ἀπεβίωσεν ἤδη μετὰ τὴν σύζευξιν. Καὶ οὕτως ἡ βασίλισσα παραμένει γονιμοποιημένη δι' ὅλον τὸν βίον αὐτῆς· κατέχει ἀνατομικῶς θύλακόν τινα, τὴν σπερματοθήκην, ἥτις πληροῦται σπέρματος, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται τὰ εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια ὑπολογιζόμενα σπερματοζωάρια, ἅτινα διατηροῦνται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεως τῆς βασιλίσσης, ἤτοι ἐπὶ 3—4 ἔτη· δύναται δὲ νὰ τίκτῃ ᾠάρια γονιμοποιούμενα διὰ τοῦ σπέρματος τούτου, ἐξ ὧν γεννῶνται αἱ θήλειαι ἐργάτιδες μέλισσαι. Οὕτω παρὰ τῇ μελίσσῃ, ὡς πιστεύεται, ἑκουσίως δύνανται νὰ τίκτωνται, ὁτὲ μὲν ᾠάρια μὴ γονιμοποιηθέντα, πρὸς γένεσιν ἀρρένων, ὁτὲ δὲ ὅμοια γονιμοποιηθέντα, ἐξ ὧν γεννῶνται θήλειαι. Παρετηρήθη ἐπίσης ὅτι, ἀπούσης τῆς βασιλίσσης, μετὰ σύζευξιν ᾠοτοκίας, εἶναι δυνατὸν ἐργάτριαι μέλισσαι, παρὰ τὸ ἀτροφικὸν τοῦ γεννητικοῦ αὐτῶν συστήματος, νὰ τέξωσιν ᾠάρια, ἅτινα, μὴ γονιμοποιηθέντα, δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἄρρενας κηφῆνας.

Ἡ παρθενογενεσία ἀπαντᾷ κυρίως παρὰ τοῖς ἐντόμοις καὶ ἰδίᾳ τοῖς ὀστρακοδέρμοις, εἴς τινα εἴδη τῶν ὁποίων, ὡς λ.χ. τοὺς φιλοπόδους (βραγχίπους, ἀρτεμία), ἓν μόνον φῦλον ἀπαντᾷ, τὸ θῆλυ, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ᾠάρια, καὶ ἐλλείψει ἔτι τοῦ ἄρρενος, διαπλάσσονται κανονικῶς, δηλαδὴ διὰ παρθενογενεσίας. Παρά τισι μάλιστα ἐντόμοις ἡ ἀναπαραγωγὴ γίνεται καθ' ὡρισμένην τάξιν, ὡς λ. χ. ἐπὶ τοῦ γένους ψύλλα καὶ ἀφὶς (μελίγκρα), ἅτινα κατὰ τὴν ἄνοιξιν μὲν καὶ τὸ θέρος, ἐμφανιζόμενα μόνον ὡς θήλεα, ἀναπαράγονται διὰ παρθενογενεσίας, ἄνευ δηλαδὴ οὐδεμιᾶς συμβολῆς τῶν ἀρρένων, κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ θέρους γεννῶνται ἄτομα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐκ τῆς συζεύξεως τῶν ὁποίων γεννῶνται τὰ ᾠάρια, ἅτινα μέλλουσι κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος νὰ παραγάγωσι τὰ θήλεα ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ πάλιν θὰ ἀναπαραχθῶσι διὰ παρθενογενεσίας, ἄχρις οὗ καὶ πάλιν τεχθῶσι διπλοῦ καὶ αὖθις γένους ᾠάρια. Εἰς τὴν παρθενογενεσίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν παρασίτων παρατηρουμένην. Παράδειγμα ταύτης ἔχομεν τὰ πλασμώδια τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν. Οἱ γαμέται τῶν πλασμωδίων, ἂν μὴ παραληφθῶσιν ὑπὸ τῶν κωνώπων διὰ τοῦ δήγματος, ἐκφυλίζονται καὶ καταστρέφονται. Ἡ συνεύρεσις τῶν γαμετῶν οὐδέποτε λαμβάνει χώραν ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀμερικανοί τινες ὅμως ἐρευνηταὶ παρετήρησαν ὅτι, καὶ ἄνευ τῆς συνευρέσεως ἢ συζεύξεως τῶν γαμετῶν, αἱ θήλειαι γαμέται ἄρχονται κατατεμνόμεναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ οὕτως ἐπιτελεῖται ἡ διὰ κατατμήσεως παραγωγὴ νέων πλασμωδίων, τουτέστι διὰ παρθενογενεσίας. Ἔντομά τινα, ὡς αἱ φυτοφθεῖραι, δύνανται ἄνευ συζεύξεως καὶ ἄνευ γονιμοποιήσεως νὰ παραγάγωσι σειρὰς ὁλοκλήρους πολυαρίθμων γενεῶν. Τὰ λυκοφώτια καὶ νυκτόβια λεπιδόπτερα ἐμφανίζουσιν ἀνάλογον φαινόμενον καὶ δύνανται νὰ ἐκκολάττωσιν ἄνευ γονιμοποιήσεως ᾠά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι γόνιμα καὶ ἀναπαραγωγικά. Πλὴν ὅμως τῶν γνωστῶν κλασσικῶν περιπτώσεων ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ, τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πολλαπλασιασμοῦ παρατηρεῖται καὶ εἴς τινα φυτά, ὡς λ.χ. τὴν κάνναβιν, τὴν λινόζωστιν τὴν ἐτησίαν, τὸ σπανάκι, ὡς καὶ πᾶν εἶδος διοίκων καὶ μονοκαρπίων, ἐν ἄλλοις λόγοις φυτῶν ἐχόντων κεχωρισμένα τὰ φῦλα καὶ μὴ δυναμένων νὰ καρποφορήσωσιν εἰμὴ ἅπαξ μόνον.

Ἡ οὕτως ἀναπτυσσομένη παρθενογενεσία εἶναι *φυσική*. Ὅθεν ἡ φύσις, τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἐπεκτείνουσαν ἤδη πολὺ μακρὰν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μὴ γονιμοποιηθέντος ᾠοῦ τοῦ ἐντόμου καὶ τοῦ πτηνοῦ, ἔχει καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτρέψῃ εἴς τινα ὄντα, τυχαίως ὅλως, τὴν αὐτόματον παρθενογονικὴν ἀναπαραγωγήν. Ποῖα ὅμως εἶναι τὰ δραστικὰ αἴτια, ἅτινα ἀντικαθιστῶσιν οὕτως ἀφ' ἑαυτῶν τὴν φυσικὴν καὶ φυσιολογικὴν διέγερσιν τοῦ γονιμοποιοῦ στοιχείου ἡ ἐπιστήμη δὲν διελεύκανε

Digitized by Google

τοῦτο μέχρι τοῦδε ἐπακριβῶς. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους πλεῖστοι παρατηρηταὶ ἐπεχείρησαν, ἀντικαθιστῶντες τὸ σπερματοζῴαριον διὰ ποικίλων καὶ διαφόρων ἐπιδράσεων (μέσων), νὰ παραγάγωσι φαινόμενα *πειραματικῆς* παρθενογενεσίας, καὶ ἤχθησαν εἰς σπουδαῖα καὶ θετικὰ συμπεράσματα ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως. Αἱ ἐπιδράσεις αὗται, αἱ ἱκαναὶ ὅπως προκαλέσωσι τεχνητῶς τὴν παρθενογενεσίαν, εἶναι αἱ μὲν φυσικαί, αἱ δὲ χημικαὶ ἢ μηχανικαί. Ἐπέτυχον ἰδιαίτατα εἰς τὰς ὁμάδας ἐκείνας, ἐν αἷς ἤδη παρετηρήθη ἡ αὐτόματος παρθενογενεσία, λ. χ. εἰς τοὺς ἐχίνους, οἰκογένειαν ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Vigier, ἐν Ἀλγερίᾳ, εἶδε νὰ παράγηται ἐν τῇ φύσει ἡ παρθενογενετικὴ ἀνάπτυξις προνυμφῶν τοῦ τύπου πλουτέος (pluteus).

Αἱ πρῶται παρατηρήσεις, αἱ διανοίξασαι τὴν ὁδὸν εἰς τὰς προσπαθείας τῆς πειραματικῆς παρθενογενεσίας, εὑρίσκονται πολὺ μακράν. Ἀπὸ τοῦ 1845 ὁ Boursier εἶδεν ἢ ἐνόμισεν ὅτι εἶδεν ᾠὰ μὴ γονιμοποιηθέντα τοῦ μεταξοσκώληκος νὰ ἀναπτύσσωνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός· ὁ θῆλυς βόμβυξ εὐθὺς ὡς ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ περιβλήματός του ὑπεβλήθη ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· ὁδηγηθεὶς δὲ ὑπὸ σκιὰν ἐξεκόλαψεν ᾠά, ἅτινα ἀνεπτύχθησαν παρθενογενεσιακῶς. Βραδύτερον, κατὰ τὸ 1907, ὁ Kellogg ἐπανέλαβε τὸ αὐτὸ πείραμα καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ηὔξανε τὴν ποσότητα τῶν παρθενογενεσιακῶν ἀναπτύξεων. Τῷ 1887 ὁ Oscar καὶ ὁ Richard Herdwig εἶδον τὸ μὴ γονιμοποιηθὲν ᾠὸν τοῦ ἐχίνου (strongylocentrotus lividus) νὰ ἐκδηλοῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χλωροφορμίου ἀρχὴν ἀναπτύξεως χαρακτηριζομένης ὑπὸ τοῦ στιγμιαίου σχηματισμοῦ ὑμένος τινός. Τῷ 1898 ὁ Koulaguin ἐπέτυχεν ἐπὶ μὴ γονιμοποιηθέντων ᾠῶν ἀμφιβίων καὶ ἰχθύων κατάτμησιν τούτων, χρησιμοποιῶν πρὸς τοῦτο τὸν ἀντιδιφθερικὸν ὀρόν.

Ἐβεβαιώθη ὡσαύτως ἡ τεχνητὴ παρθενογενεσία διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὑπερτονικῶν διαλυμάτων διαφόρων ἁλάτων, σακχάρου, ὀξέων κλπ., ἐν περιβάλλοντι θαλασσίου ὕδατος, ὁπότε ἐπέρχεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν ᾠαρίων ἄνευ τινὸς ἐπιδράσεως τοῦ ἄρρενος. Οὕτως ἐπετεύχθη ἡ ἀνάπτυξις ᾠῶν χρυσαλίδων διὰ τῆς ἐπιδράσεως πυκνοῦ διαλύματος θειικοῦ ὀξέος ὑπὸ τοῦ Tichomiroff, ᾠῶν βατράχων διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἄχνης ὑδραργύρου ὑπὸ τοῦ Dewitz, φυτῶν καὶ σπόρων μυκήτων διὰ διαλυμάτων ἅλατος καὶ σακχάρου ὑπὸ τοῦ Klebs, ᾠῶν θαλασσίων ἐχίνων διὰ διαλυμάτων στρυχνίνης μὲν ὑπὸ τοῦ Herdwig, δι' ὑπερτόνων δὲ διαλυμάτων ὑπὸ τοῦ Loeb, ἢ δι' ἐκχυλίσματος σπέρματος ἐντὸς θαλασσίου ὕδατος μὴ περιέχοντος οὐδὲν σπερματοζῴαριον. Ὁ Loeb, ἐρευνῶν τὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων ἁλατούχων διαλυμάτων ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ἱστῶν, παρετήρησεν ὅτι ὅταν βυθίζωμεν ἐν τῷ θαλασσίῳ ὕδατι, οὕτινος κατέστησε τὴν πυκνότητα μεγαλυτέραν τοῦ φυσιολογικοῦ διὰ τῆς προσθήκης χλωριούχου νατρίου, ᾠὰ ἐχίνων εὐθὺς μετὰ τὴν γονιμοποίησιν, ἡ διχοτόμησις τῶν κυττάρων ἐπέχεται, ἐπαναρχίζει δ' ἀκολούθως ἐὰν τὰ ᾠά, μετὰ τὴν παραμονὴν αὐτῶν ἐν τῷ διαλύματι τούτῳ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα μὴ ὑπερβαῖνον τὰς δύο ὥρας, ἐμβαπτισθῶσιν εἰς ὕδωρ θαλάσσης φυσιολογικῆς συνθέσεως. Ἡ μόνη διαφορὰ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὅτι τὰ ᾠὰ δὲν διχοτομοῦνται κατὰ τὸν συνήθη τρόπον διὰ σειρᾶς διχοτομικῶν διαιρέσεων, ἀμφιτμηματικῶν, ἀλλ' ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς μέγαν ἀριθμὸν κυττάρων. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ὑπερτονικὸν θαλάσσιον ὕδωρ δὲν περιορίζει τὴν διαίρεσιν τοῦ πυρῆνος, ἀλλὰ μόνον τὴν τοῦ πρωτοπλάσματος.

Ὁ Ἀμερικανὸς Morgan, ἐπαναλαμβάνων τὰ πειράματα τοῦ Loeb, ἔσχε τὴν ἰδέαν να ἐφαρμόσῃ αὐτὰ ἐπὶ μὴ γονιμοποιηθέντων ᾠῶν καὶ ἐπέτυχε λίαν ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα. Παρετήρησε δ' ὅτι ᾠὰ μὴ ὑποβληθέντα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν σπερματοζῳαρίων, ἐπανατεθέντα δὲ εἰς τὸ φυσιολογικὸν αὐτῶν περιβάλλον, κατόπιν βραχείας παραμονῆς ἐντὸς θαλασσίου ὕδατος ὑπερτονικοῦ τῇ προσθήκῃ χλωριούχου νατρίου ἢ χλωριούχου μαγνησίου, ἐξεδήλωσαν ἀρχὴν κατατμήσεως· ἐν ἢ δύο τοῖς ἑκατὸν νεαρῶν παρθενογενεσιακῶν ἐμβρύων ἀφίκοντο εἰς τὸ στάδιον τῶν 64 κυττάρων. Διὰ τὸν θαλάσσιον σκώληκα τὸν χαιτόπτερον (chaitopterus), ὁ Loeb ἐπέτυχεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χλωριούχου καλίου, μέχρι 50 %, προνυμφῶν κροσσωτῶν καὶ νηχομένων. Αἱ ἐργασίαι τοῦ καθηγητοῦ Delage ἀναφέρονται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἐχινοδέρμων (ἀστέρες τῆς θαλάσσης καὶ ἐχῖνοι), ἐπὶ τῶν ὁποίων πειραματιζόμενος ἐπέτυχε, πλὴν μεγίστου ἀριθμοῦ ἀναπτύξεων ἀτελῶν, τὴν μεταμόρφωσιν ἐξ προνυμφῶν ἐχουσῶν πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἐνηλίκου. Εἷς ἐκ τῶν παρθενογενεσιακῶν τούτων ἐχίνων, νεκρωθεὶς κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1909, περιεῖχε πολυάριθμα ὥριμα σπερματοζῴαρια· ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ εἶναι ἐνδιαφέρουσα, διότι δεικνύει ὅτι ἡ τεχνητὴ παρθενογενεσία δύναται νὰ δώσῃ ἄτομα ἄρρενα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν αὐθόρμητον παρθενογενεσίαν, ἥτις δίδει μόνον θήλεα. Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι φυσικοὶ παράγοντες ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τεχνητὴν παραγωγὴν τεχνητῆς παρθενογενεσίας· τοιοῦτοι δὲ εἶναι ὁ ἠλεκτρισμός, ἡ ἠλεκτρικὴ διεγερσιμότης, τὰ ἠλεκτρικὰ ἰόντα, ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ραδίου. Ἐγένοντο δὲ καὶ πειράματα ὑπὸ τοῦ Koulaguin ἐπὶ τῶν παρθένων ᾠῶν ἀμφιβίων καὶ ἰχθύων διὰ τοῦ αἵματος, τοῦ ὀροῦ καὶ τοῦ λέμφου. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

— *[Θρησκειολογ.]* Καλεῖται οὕτω ἡ ὑπερφυσικὴ γέννησις, ἡ γέννησις τ. ἔ., ὅπερ οὐδεμίαν γενετήσιον ὁμιλίαν προϋποθέτει. Ἡ παρθενογενεσία εἶναι θέμα συχνὸν καὶ προσφιλὲς ἔν τε τῷ μύθῳ καὶ τῷ θρύλῳ. Δι' αὐτῆς εἰσάγονται εἰς τὴν ζωὴν ἥρωες καὶ πιστοποιεῖται ἡ ἐκ θεῶν καταγωγὴ θρησκευτικῶν φυσιογνωμιῶν. Ποικιλώτατοι κύκλοι μύθων καὶ θρύλων γινώσκουσιν υἱοὺς θεῶν, οἵτινες ἐγεννήθησαν διὰ τῆς ὁμιλίας θεοῦ τινος πρὸς θνητὴν γυναῖκα. Οὕτω λ. χ. κατὰ ἀρχαίαν αἰγυπτιακὴν παράδοσιν γεννᾷ ὁ Ἀμμὼν-Ρὰ διὰ τῆς συμμείξεως πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως τὸ παιδίον, ὅπερ μέλλει νὰ ἐγκαινιάσῃ περίλαμπρον βασιλείαν ἀνὰ σύμπασαν τὴν χώραν. Βαβυλώνιοι βασιλεῖς, Ἕλληνες ἥρωες, Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες γεννῶνται ἐκ θεῶν, ἐξαιρομένης ἰδίᾳ ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ τῆς παρθένιας τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐγκύου καταστάσεως μητρός. Πρὸς διακόσμησιν τοῦ γεγονότος μεταχειρίζεται ἡ φαντασία πλούσια μέσα. Ἄλλοτε πλησιάζει ὁ θεὸς ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν, ἄλλοτε χρησιμοποιεῖ τὴν βοήθειαν ζῴων ἢ καὶ ἀψύχων ἀντικειμένων. Ὁ Βούδας πλησιάζει τὴν μητέρα του ἐν μορφῇ λευκοῦ ἐλέφαντος, τὴν μητέρα τοῦ Αὐγούστου ἐπισκέπτεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος μυστηριώδης ὄφις, Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας συλλαμβάνεται δι' ἀστραπῆς, ἥτις εἰσδύει εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρός του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου της, ὁ ἀποκαλυπτικὸς λυτρωτὴς τοῦ παρσισμοῦ Σαοσυὰντ γεννᾶται ἐκ παρθένου συλλαβούσης διὰ σπέρματος τοῦ Ζωροάστρου ἐν τῷ λουτρῷ. Συνήθης εἶναι ἡ παράστασις περὶ παρθενογενεσίας καὶ εἰς τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαούς. Παρὰ τοῖς Ἰνδιάνοις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶναι γνωστὴ ἡ ἐν παρθένῳ σύλληψις διὰ τῆς καταθέσεως ὀστοῦ ἢ βελονοειδοῦς φύλλου ἐλάτου. Κατὰ παρόμοιον τρόπον τελεῖται καὶ ἡ σύλληψις τοῦ λυτρωτοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Φινλανδοῖς. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς τέλος χρόνους ἦτο λίαν διαδεδομένον αἰγυπτιακὸν θεολογούμενον περὶ γεννήσεως τοῦ μυστηριώδους παιδίου διὰ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀλλαχοῦ διὰ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ἀνθέων, χόρτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεδίδετο παραγωγικὴ δύναμις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Petersen*, Die wunderbare Geburt des Heilandes (1909).—*Norden*, Die Geburt des Kindes (1924).—*Grützmacher*, Die Jungfrauengeburt (β' ἔκδ. 1911). Ν. Λ.

παρθενόθριψ (ὁ) (Parthenothrips) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων θυσανοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *θριπιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ μοναδρον στῦλον. Τὸ εἶδος παρθενόθριψ dracaenae εἶναι κοσμοπολιτικὸν καὶ πολλαπλασιάζεται παρθενογενετικῶς. Ἐν τοῖς θερμοκηπίοις προσβάλλει τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων διαφόρων ἀνθέων, τὰ ὁποῖα ἀποξηραίνει. Ἐνδείκνυνται ἐπανειλημμένοι ψεκασμοὶ μὲ ἐντομοκτόνα μὲ βάσιν τὴν νικοτίνην. Ε. Τ. Ε.

Παρθένοι *νῆσοι* (Virgin Islands) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῶν Ἀντιλλῶν, μεταξὺ τῶν Μικρῶν καὶ τῶν Μεγάλων Ἀντιλλῶν, ἀπέχον περὶ τὰ 55 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Πόρτο Ρίκο. Ἐκτείνεται πρὸς Β. τῶν 18° Β. πλάτους, ἐπὶ μήκους 88 χλμ., καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 8 σχετικῶς μεγαλυτέρας καὶ 100 περίπου μικροτέρας νήσους, αἵτινες ἔχουσι συνολικὸν ἐμβαδὸν 523 τ. χλμ. καὶ 45.000 κατ. περίπου. Ἐκ τούτων 30 ἀνήκουν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, ἀποτελοῦσαι τμῆμα τῆς ἀποικίας τῶν Ὑπηνέμων νήσων καὶ ἔχουσαι ἐμβαδὸν 151 τ. χλμ. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: ἡ *Τόρτολα*, ἡ *Ἀναγκάντα*, ἡ *Βίρτζεν-Γκόρντα* καὶ ἡ *Τζόστ Βὰν Ντάϋκ*. Αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνήκουν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἔχουσιν ἐμβαδὸν 372 τ. χλμ., αἱ κυριώτεραι δὲ τούτων εἶναι: ἡ νῆσος τοῦ *Ἁγίου Θωμᾶ*, ἡ τοῦ *Ἁγίου Σταυροῦ* καὶ ἡ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*. Αἱ περισσότεραι τῶν Παρθένων νήσων εἶναι ἀκατοίκητοι καὶ βραχώδεις ἢ ἀμμώδεις. Αἱ μεγαλύτεραι ὅμως ἔχουσι καὶ καλλιεργήσιμα ἐδάφη καὶ παράγουν βάμβακα, ζαχαροκάλαμον, καπνόν, κοκκοφοίνικας κτλ. Ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ ταξίδιον πρὸς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας τῷ 1493 καὶ ὠνομάσθησαν Las Virgenes πρὸς τιμὴν τῆς ἁγίας Οὐρσούλης καὶ τῶν συντρόφων αὐτῆς παρθένων. Κατ' ἄλλους ἡ ὀνομασία ἐδόθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον διατεταγμέναι ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε ὁμοιάζουν μὲ τὴν λιτανείαν τῶν 11.000 παρθένων τῆς παραδόσεως τῶν καθολικῶν. Ἡ νῆσος Ἅγιος Θωμᾶς, καλουμένη ἄλλοτε Καρλόττα Ἀμαλία, καίτοι εἶναι μία τῶν μικροτέρων, ἐν τούτοις ἀπετέλεσεν εἰς ἄλλην ἐποχὴν τὴν σημαντικωτέραν τῶν Ἀντιλλῶν, καθότι εἶχε μεταβληθῆ εἰς γενικὴν ἀποθήκην τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου μὲ τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας. Αἱ νῆσοι αὗται κατ' ἀρχὰς ἀνῆκον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, κατόπιν τινὲς τούτων περιῆλθον εἰς τὴν Δανίαν, ἄλλαι εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἄλλαι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μ. Δ. Β.

παρθενόκισσος (ὁ) (Parthenocissus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμπελοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

παρθενομήτωρ,—*ορος* (ἡ)· ἡ παρθένος ἅμα καὶ μήτηρ, προσηγορία τῆς Παναγίας.

Παρθενοπαῖος *[Μυθολ.]*. — 1) Υἱὸς τοῦ Μελανίωνος ἐξ Ἀρκαδίας καὶ τῆς Ἀταλάντης, εἷς τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀμφιδίκου ἢ Ἀσφοδίκου, ἢ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ὑπὸ τοῦ Περικλυμένου, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος (*Ἀπολλόδ.* III, 6, 7). Ἐκ τῆς νύμφης Κλυμένης ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Πρόμαχον (ἢ κατ' ἄλλους τὸν Στρατοκλέα, Θηραμένην ἢ Τλησιμένην), ἐκστρατεύσαντα μετὰ τῶν Ἐπιγόνων κατὰ τῶν Θηβῶν. — 2) Υἱὸς τοῦ Ταλαοῦ καὶ τῆς Λυσιμάχης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀδράστου, Πρώνακτος, Μηκιστέως καὶ Ἐριφύλης (*Ἀπολλόδ.* I, 9, 13), συγχεόμενος πολλάκις μετὰ τοῦ ἀνωτέρω. Α. Θ. Σ.

Παρθενόπειος *δημοκρατία*. Ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως τῷ 1799, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πόλις τῆς Νεαπόλεως ἐκαλεῖτο Παρθενόπη. Ὁ βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν Φερδινάνδος Α' μετέσχεν ἐκ νέου τῷ 1798 τῆς ἐναντίον τῶν Γάλλων συμμαχίας. Ὁ στρατηγὸς Σαμπιοννώ, ἐκδιώξας τοὺς Αὐστριακοὺς ἐκ Ῥώμης καὶ ἱδρύσας τὴν δημοκρατίαν τοῦ κράτους τῆς Ἁγίας Ἕδρας, κατέλαβε τὴν 23 Ἰανουαρίου 1799 τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν 29 τοῦ ἰδίου μηνὸς προεκήρυξε τὴν Παρθενόπειον δημοκρατίαν. Ἀλλ' ὁ Σαμπιοννὼ ἀντικατεστάθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μακντόναλντ, ὁ ἐκραγεὶς δὲ πόλεμος μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἐξηνάγκασε τοῦτον νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Νεάπολιν καὶ νὰ τραπῇ εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν, καταλιπὼν ἀσθενεστάτην φρουρὰν εἰς αὐτήν. Τότε ὁ καρδινάλιος Ρούφφο, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου διοικουμένου ὑπὸ τοῦ Νέλσωνος καὶ ἄγων στρατεύματα σαρδικά, ἀγγλικά, ρωσικὰ καὶ τουρκικά, κατέλαβε τὴν 20 Ἰουνίου 1799 τὴν Νεάπολιν καὶ κατέλυσε τὴν νεοσύστατον δημοκρατίαν ἐν μέσῳ ἐκτρόπων, ὅμοια τῶν ὁποίων δὲν ἀναφέρει ἡ ἱστορία καὶ τῶν μᾶλλον βαρβάρων λαῶν. Θ. Β.

Παρθενόπη *[Μυθολ.]*.—1) Θυγάτηρ τοῦ Στυμφάλου βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, μήτηρ τοῦ Εὐήρους ἐκ τοῦ Ἡρακλέους (*Παυσ.* VIII, 4. *Ἀπολλόδ.* II, 7, 8).—2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀγκαίου, μήτηρ τοῦ Λυκομήδους ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος (*Παυσ.* VII, 4, 1). — 3) Μία τῶν Σειρήνων, ἥτις ἀπελπισθεῖσα διότι ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὰ θέλγητρα τῆς φωνῆς της ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη. Εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐξεβράσθη τὸ πτῶμα τῆς ἠγέρθη ὑπὸ τῶν κατοίκων μνῆμα, παρ' αὐτὸ δὲ ἱδρύθη ἡ πόλις *Παρθενόπη*, ἡ μετὰ ταῦτα *Νεάπολις*, ἀποικία Χαλκιδέων ἐκ Κύμης. Α. Θ. Σ.

Παρθενόπη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παρὰ τῷ Βιργιλίῳ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς ἰταλικῆς Νεαπόλεως. Ἄλλως *Παρθενόπεια* καὶ *Παρθενόπεια*.

— **Παρθενόπη** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (*Πτολεμ.* Γ, α, 79). Ὀνομαζομένη καὶ *Νησίς*, εἶναι ἡ σύγχρονος Nisida (πλάτ. 40°48' Β., μήκ. 14°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1728: Golf of Naples). Σ. Ε. Λ.

παρθενοπίπης (ὁ)· ὁ ἐπτοημένος περὶ τὰς παρθένους, ὁ ἐμμανῶς ἐπιδιώκων ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ παρθένων, ὀνειδιστικὸν τοῦ Πάριδος (Ἰλ. Λ, 385).

Παρθενόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας, ἐπὶ τῆς Σιθωνίας χερσονήσου (νῦν Λογγὸς) πρὸς Ν. τῆς Φυσκέλλης, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Γραστοῦ, υἱοῦ τοῦ Μυγδόνος. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον *Παρθενῶν*. Α. Θ. Σ.

παρθένος (ἡ)· κόρη ἁγνή, ἄπειρος τῆς μετ' ἀνδρὸς συνουσίας, ἀδιακόρευτος, παρθένα· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *γυνή* ‖ κατ' ἐξοχὴν προσηγορία τῆς Παναγίας· ‖ «αἱ μωραὶ παρθένοι» παροιμιωδῶς ἐπὶ ὀλιγωρίας, ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων (*Ματθ.* 25, 1 κ. ἑ.)· ‖ συνεκδ., ἐπὶ ἀνδρὸς ἀπείρου τῆς μετὰ γυναικὸς συνουσίας, ἁγνός, ἄμεμπτος ἐρωτικῶς· ‖ καὶ ὡς ἐπίθετον, ἀθικτος, ἀλώβητος, ἀκέραιος: «παρθένος γῆ» ἀκαλλιέργητος, ἡ μὴ τυχοῦσα ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας, ὁμοίως «παρθένα δάσος».

—*[Θεολογ.]* Μία ἐκ τῶν συνηθεστάτων ἐπωνυμιῶν τῆς μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ μεσσιακοῦ χωρίου τοῦ Ἡσαΐου (ζ' 14) «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ», ὅπερ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (α' 23) ἐφαρμόσει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Π. Ι. Μ.

Digitized by Google

— **Παρθένοι** ***μάρτυρες.*** Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἐξαιρέτως σεβομένη τὴν κατὰ Χριστὸν παρθενίαν, ἦτο φυσικὸν νὰ περιβάλῃ δι' ἰδιαιτέρας καὶ ἐξόχου τιμῆς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ἅτινα τὴν ἑαυτῶν παρθενίαν ἐπέστεψαν μὲ τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον. Ἐκτὸς τῶν ἰδιαιτέρως ἀναφερομένων καὶ ἑορταζομένων παρθενομαρτύρων (Ἁγία Παρασκευή, Ἁγία Βαρβάρα, Ἁγία Αἰκατερίνη κλπ.), πλεῖσται παρθένοι μάρτυρες, ὀνομαστὶ ἢ ἀνωνύμως, ἀναφέρονται ἐν τοῖς μαρτυρολογίοις τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω σημειοῦμεν τάς: 1) παρθένους καὶ μοναστρίας πέντε, τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀναιρεθείσας (μνήμη Σεπτεμβρίου 26)· 2) τὴν Ριψιμίαν, τὰς 32 σὺν αὐτῇ παρθενομάρτυρας καὶ τὴν ἡγουμένην αὐτῶν Γαϊανήν, αἵτινες ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ ἐμαρτύρησαν (30 Σεπτεμβρίου)· 3) παρθένους καὶ παῖδας πολλούς, μαρτυρήσαντας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Πισιδίᾳ καὶ ἑορταζομένας μετὰ τῶν συμμαρτυρησάντων αὐτοῖς Νίκωνος, Νέωνος, Μάρκου καὶ λοιπῶν (Σεπτεμβρίου 29)· 4) παρθένους πέντε, τὰς ἀπὸ Λέσβου μάρτυρας (Ἀπριλίου 5). 5) παρθένους τρεῖς τὰς ἀπὸ Χίου μάρτυρας (Ἰουνίου 9), καὶ πλείστας ἄλλας. Δ. Ι. Κ.

— **Παρθένοι** ***τεσσαράκοντα.*** Ἦσαν ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἔζησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λικινίου, προσελκυσθεῖσαι εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὑπὸ Ἀμμούν, τοῦ εὐπαιδεύτου καὶ ζηλωτοῦ διακόνου τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκκλησίας. Γενομένου διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἔπαρχος τῆς Ἀδριανουπόλεως Βάδδος συλλαβὼν τόν τε Ἀμμοὺν καὶ τὰς τεσσαράκοντα παρθένους ἐξηνάγκαζεν εἰς ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ τοῦ Ἀμμοὺν ἐπιδειξαμένου ἀξιοθαύμαστον καρτερίαν εἰς τὸ μαρτύριον, καθ' ὃ ὁ παριστάμενος ἐθνικὸς ἱερεὺς ἐπλήγη ὑπὸ θείας ὀργῆς, ὁ Βάδδος ἀφῆκε τόν τε Ἀμμοὺν καὶ τὰς 40 παρθένους ἐλευθέρους. Βραδύτερον ὅμως καὶ αὗται καὶ ὁ Ἀμμοὺν συνελήφθησαν καὶ πάλιν καὶ ὁμολογήσαντες τὸν Χριστόν, ὁ μὲν Ἀμμοὺν καὶ ὀκτὼ παρθένοι ἀπεκεφαλίσθησαν· δέκα δὲ παρθένοι ἐφονεύθησαν διὰ ξίφους, ἕτεραι δέκα ἐρρίφθησαν ἐπὶ πυρᾶς καὶ αἱ λοιπαὶ δώδεκα ἐτελειώθησαν κατόπιν φρικτῶν βασάνων. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἄγει τὴν μνήμην των, ὡς καὶ τοῦ Ἀμμούν, τὴν 1ην Σεπτεμβρίου. Δ. Ι. Κ.

— **Παρθένων** ***δέκα παραβολή.*** Διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, ἣν διέσωσεν ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (κε' 1 — 13) καὶ ὡς βάσις τῆς ὁποίας ὑπόκειται ἡ συνήθης ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ εἰκὼν τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν συναγωγὴν ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς σχέσεως συζυγικῆς, σκοπεῖ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ διδάξῃ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ δευτέρα αὐτοῦ παρουσία θὰ ἐνσκήψῃ αἰφνιδίως, οἱ πιστοὶ ὀφείλουσι νὰ γρηγορῶσι καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμοι ἵνα ὑποδεχθῶσι καὶ ἀντιμετωπίσωσιν αὐτόν. Ὑπὸ δὲ τὸ ἔλαιον τὸ ἐν ταῖς λαμπάσι καιόμενον νοοῦνται συνήθως τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Π. Ι. Μ.

παρθένος (ἡ) (Parthena) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους ψυχάς, ἀπαντώσας εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παρθένος ἡ λαμπρὰ* (Partena formosa), ἥτις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, κυλινδρικόν, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ λεπτάς, πτέρυγας λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ χρῶμα, γενικῶς, μελανὸν μετὰ μεγάλων ἀργυροχρόων κηλίδων ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ζεύγους τῶν πτερύγων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

Παρθένος *[Μυθολ.].* Ἡ ἄλλως καὶ *Δίκη* καλουμένη ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος, κατοικοῦσα εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, τὸν ὁποῖον πολλάκις οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν αἰῶνα τῆς Ἀστραίας. Μισήσασα τὴν κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων ἀνῆλθεν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὅπου κατηστερίσθη ἀποτελέσασα τὸν ἀστερισμὸν τῆς Παρθένου (*Ψευδο-Ἐρατοσθ.* Καταστερ. IX). Κατ' ἄλλον μῦθον ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Χρυσοθέμιδος, καταστερωθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός της μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς (*Ὑγ.* Μῦθ.). Α. Θ. Σ.

—**Παρθένος** *[Ἀρχ.].* Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς λατρευομένης ἐν τῷ Παρθενῶνι τῶν Ἀθηνῶν (*Παυσ.* V, 11,10). Α. Θ. Σ.

Παρθένος *[Ἀστρον.].* Ὁ μέγιστος κατ' ἔκτασιν ἐκ τῶν δώδεκα ἀστερισμῶν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου. Κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Λέοντος, τοῦ Κρατῆρος καὶ τοῦ Κόρακος καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ὄφεως καὶ τοῦ Ζυγοῦ, ἔχει δὲ πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν Βοώτην καὶ τὴν Κόμην τῆς Βερενίκης, πρὸς νότον δὲ τὴν Ὕδραν. Εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦτον εἰσέρχεται ὁ Ἥλιος τὸν Σεπτέμβριον, ἤτοι ἕνα μῆνα μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὸ ὁμώνυμον ζῴδιον, ὅπερ ἤδη, λόγῳ τῆς μεταπτώσεως, συμπίπτει πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Λέοντος.

Εἰς πάντας τοὺς λαοὺς ὁ ἀστερισμὸς οὗτος εἰκονίζεται ὑπὸ Παρθένου κρατούσης εἰς τὴν χεῖρα στάχυν καὶ συμβολιζούσης θεὰν τοῦ θερισμοῦ. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν συμβολίζει τὴν Περσεφόνην ἢ τὴν Δήμητρα, κατὰ τὸ ἀστρονομικὸν ὅμως ποίημα τοῦ Ἀράτου παριστᾷ τὴν Δίκην, θεὰν τῆς ἀθῳότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία, ὅταν βαθμιαίως ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὁ δόλος καὶ ἡ κακία, ἐγκατέλιπε τὴν Γῆν καὶ ἐζήτησε καταφύγιον εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ἐκ τῶν ὀλίγων λαμπρῶν ἀστέρων τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει ὁ ἀστερισμὸς τῆς Παρθένου, κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ *α Παρθένου* ἢ *Στάχυς* (Spica), ὀνομασθεὶς οὕτω ὡς κείμενος ἐπὶ τοῦ στάχυος, ὃν εἰκονίζεται κρατοῦσα ἡ θεὰ τῆς γεωργίας. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὠνομάζετο *μονήρης* ἢ *ἀπροστάτευτος*, πιθανῶς διότι πλησίον του δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι τόσον λαμπροὶ ἀστέρες. Εἶναι μεγέθους 1,21, ἤτοι εἷς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς οὐρᾶς τῆς Μεγάλης Ἄρκτου πέραν τοῦ Ἀρκτούρου.

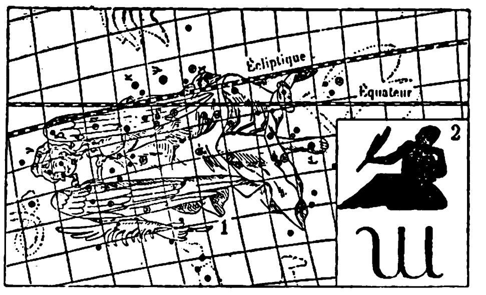

1) Ὁ ἀστερισμὸς τῆς Παρθένου, κατὰ τὸν ἄτλαντα τοῦ Φλάμστηντ. 2) Ζωδιακὸν σύμβολον τῆς Παρθένου.

Διὰ τηλεσκοπίου διακρίνεται ἐγγὺς αὐτοῦ ὑποκύανος συνοδὸς μεγέθους περίπου 10ου, φασματοσκοπικῶς δὲ ἐξεταζόμενος ἐλέγχεται ἀποτελῶν διπλοῦν σύστημα, οὗτινος τὰ μέλη περιστρέφονται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους αὐτῶν ἐντὸς 4 ἡμερῶν περίπου. Ὁ Στάχυς εἶναι λευκὸς ἀστὴρ ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ τύπου τοῦ Ὠρίωνος.

Λίαν ἐνδιαφέρων καὶ προσιτὸς εἰς μικρὰ τηλεσκόπια εἶναι ὁ *γ Παρθένου*, ὅστις ἀποτελεῖ φυσικῶς διπλοῦν σύστημα, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη εἶναι ἑκάτερον μεγέθους 3,7 καὶ περιφέρονται περὶ τὸ κοινὸν κέντρον βάρους των ἐντὸς 195 ἐτῶν περίπου.

Διπλοῦς ἐπίσης εἶναι ὁ *τ Παρθένου*, ὁ δὲ *θ Παρθένου* τριπλοῦς. Ἐκ τῶν τριῶν ἀστέρων τοῦ συστήματος τούτου ὁ εἷς εἶναι λευκός, μεγέθους 4,4, ὁ δεύτερος ἰώδης, μεγέθους 9ου, καὶ ὁ τρίτος ὑποκίτρινος, μεγέθους 10ου.

Ἄξιος λόγου εἶναι ἐπίσης ὁ βορείως τοῦ Στάχυος κείμενος *ε Παρθένου* ἢ *Προτρυγητὴρ* (Vindemiatrix παρ' Ὀβιδίῳ). Οὗτος εἶναι περίπου 3ου μεγέθους, ἡ δὲ ἀνάδυσίς του ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐσημείωνε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν ἔναρξιν τοῦ τρυγητοῦ, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία του.

Ὁ ἀστερισμὸς τῆς Παρθένου εἶναι ἄξιος ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος λόγῳ τῆς ἀφθονίας τῶν νεφελοειδῶν τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει καὶ οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τριγώνου, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσιν οἱ ἀστέρες β, γ καὶ ε Παρθένου. Σ. Π.

—**Παρθένος** *[Ἀστρον.]* Ἓν ἐκ τῶν δώδεκα ζῳδίων, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται ὁ Ἥλιος τὸν Αὔγουστον, ἤτοι ἕνα περίπου μῆνα πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν ἀστερισμὸν τῆς Παρθένου, λόγῳ τῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱππάρχου μεταθέσεως τῶν ζῳδίων κατὰ 28° περίπου πρὸς δυσμὰς τῶν ὁμωνύμων ἀστερισμῶν, συνεπείᾳ τοῦ φαινομένου τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν. Σ. Π.

παρθενοφθορία (ἡ)· ἡ φθορά, ἡ διακόρευσις παρθένου.

—*[Βυζ. Δίκ.]* Εἰς τὰς βυζαντινὰς φορολογικὰς διατάξεις συναντᾶται ὁ ὅρος *παρθενοφθορία* συχνάκις. Κατ' ἀρχὰς ἐπιστεύθη ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἐρευνητὰς τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ jus primæ noctis, ὅπερ ἦτο καθιερωμένον εἰς τὴν φεουδαρχικὴν Δύσιν. (*Σπ. Λάμπρου* Ν. Ἑλλην. (Δ), σ. 14—19). Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ φόρος οὗτος ἦτο φόρος γαμικός, πληρωνόμενος κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ν. Βέη (Byz. Zeits τ. 21, σ. 169—186) ὅτι τὸ jus primæ noctis ὡς θεσμὸς οὐδόλως ἴσχυεν εἰς τὸ Βυζάντιον, δὲν φαίνεται ὀρθὸς ἢ τοὐλάχιστον δὲν τεκμαίρεται ἐκ τῶν πηγῶν. Κατὰ τὸν Ν. Πολίτην ὑπῆρχον παρ' ἡμῖν λαϊκαὶ παραδόσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ δεσπότης πρῶτος ἔπρεπε νὰ κατακλιθῇ μετὰ τῆς νύμφης καὶ εἶτα ὁ σύζυγος αὐτῆς. Ἡ παράδοσις αὐτὴ ἀσφαλῶς εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ φεουδαρχικοῦ θεσμοῦ τοῦ δικαιώματος τῆς πρώτης νυκτός. Ι. Κ. ΚΟΡ.

παρθενοφθόρος (ὁ)· ὁ φθορεύς, ὁ διακορευτὴς παρθένου.

παρθενών, —*ῶνος* (ὁ)· θάλαμος, δωμάτιον παρθένων· || τμῆμα τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Παρθενῶνος πρὸς τὸν ὀπισθόδομον διὰ τὴν ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεργασίαν τοῦ κόσμου τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὸ παρθένων Ἀτθίδων· || συνεκδ., ὁ ὅλος ναός.

— *[Ἀρχ.]* Ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δεσπόζων ὁλοκλήρου τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ὑψοῦται ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ *Παρθενών*, τὸ τελειότατον τῶν μνημείων, ἐξ ὅσων ποτὲ συνέλαβε καὶ συνετέλεσε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ὁ ὑπέροχος οὗτος ναός, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀπόγειον σημεῖον τῆς ἀρχαίας τέχνης, εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ ὑπερτάτη ἔκφρασις τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ, ὅστις ἐνεσάρκωσεν εἰς τοὺς στύλους, τὸν θριγκὸν καὶ τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ τούτου πᾶν ὅ,τι εἶναι μέγα, ὡραῖον καὶ εὐγενές. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν αἰσθάνεται βαθυτάτην συγκίνησιν ἐνώπιον τοῦ ἀπαραμίλλου τούτου μνημείου, τὸ ὁποῖον ἀποπνέει τὴν αἰσχύλειον μοῦσαν, τὴν θείαν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ ὅλην τὴν χάριν τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος.

Ὁ Παρθενὼν δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς ἀνθρώπου, μιᾶς μεγαλοφυΐας ἢ ἑνὸς αἰῶνος. Εἶναι τὸ δημιούργημα μιᾶς ὁλοκλήρου φυλῆς καὶ ἑνὸς ὁλοκλήρου πολιτισμοῦ. Τὸ πᾶν συνειργάσθη καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ μνημείου τούτου, τὸ ὁποῖον θὰ παραμείνῃ ἐς ἀεὶ ὡς ἡ τελειοτέρα ἐκδήλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Πέντε περίπου αἰῶνας πρὸ τοῦ Παρθενῶνος ἀνηγέρθησαν οἱ δωρικοὶ ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κορίνθῳ καὶ τῆς Ἥρας ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐντεῦθεν κατανοεῖ τις ὁποία ζύμωσις συνετελέσθη μέχρις ὅτου ὁ δωρικὸς ρυθμὸς ἐξελιχθῇ εἰς τὴν τελειότητα τοῦ Παρθενῶνος. Ἤδη τῷ 506 π. Χ. ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χώρου εἶχον οἰκοδομήσει τὸν στερεοβάτην ἑνὸς περιπτέρου πωρίνου ναοῦ. Πρὸς παρασκευὴν δὲ τοῦ ἐδάφους εἶχον κτίσει τεῖχος πολυγωνικὸν εἰς ἀπόστασιν 19 μ. διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀνάλημμα. Βραδύτερον ηὐρύνθη ἔτι μᾶλλον ὁ χῶρος οὗτος διὰ τῆς κατασκευῆς νεωτέρου ἀναλήμματος, εἶχε δ' ἀρχίσει ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ μεγάλου τῆς Ἀθηνᾶς ναοῦ, ὅτε ἐπῆλθε ραγδαία ἡ διπλῆ εἰσβολὴ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἀνελθόντες, ἰδίως κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατέκαυσαν καὶ κατέρριψαν πάντα τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἱερὰ καὶ ἀγάλματα. Ἀλλὰ μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς νίκας κατὰ τῶν Μήδων ἐπανελθόντες οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν πόλιν των, ἀμέσως ἐπελήφθησαν τῆς ἀνεγέρσεως ναοῦ εἰς τὴν πολιοῦχον θεάν, ἡ ὁποία τοσοῦτον συνεβάλετο εἰς τὴν νίκην. Πρὸς τοῦτο ὁ Κίμων ηὔρυνεν ἔτι μᾶλλον τὸ ὑψίπεδον, ἐφ' οὗ θ' ἀνηγείρετο ὁ ναός, κατασκευάσας συγχρόνως καὶ τὸ φερώνυμον αὐτῷ μεσημβρινὸν τῆς Ἀκροπόλεως τεῖχος. Πλὴν καὶ πάλιν τὸ ἔργον διεκόπη ἕνεκα πιθανὸν τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τοῦ Ἀθηναίου εὐπατρίδου. Τέλος ἐσήμανεν ἡ ὥρα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ὑπερόχου μνημείου, ὅτε ὁ μεγαλόνους Περικλῆς, πανίσχυρος ἤδη ἄρχων τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας καὶ διαθέτων τὸν ἄφθονον πλοῦτον τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀπεφάσισε τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου βράχου, ὅστις περιέκλειε τὰ σεπτότατα τῆς πόλεως ἱερά. Ἡ ἀττικὴ τέχνη εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμήν της, ὁ δὲ Περικλῆς, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιφανεστάτων τότε ἀνδρῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, εὐκόλως εὗρε τοὺς ἀρίστους συνεργάτας πρὸς πραγματοποίησιν ἑνὸς τοιούτου μεγάλου καὶ ὑπερφυοῦς ἔργου. Καὶ εἰς μὲν τὸν Ἰκτῖνον, ἔχοντα παρ' αὐτὸν βοηθὸν τὸν Καλλίμαχον, ἀνέθηκε τῷ 447 π. Χ. τὸ καθαρῶς ἀρχιτεκτονικὸν μέρος, εἰς δὲ τὸν ἐπιστήθιον φίλον του, τὸν ἔξοχον ἀνδριαντοποιὸν Φειδίαν, τὸν γλυπτικὸν διάκοσμον τοῦ κτηρίου, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος παρέλαβε συνεργάτας τινὰς τῶν μαθητῶν του καὶ ἰδίᾳ τοὺς μᾶλλον δοκίμους, τὸν Ἀλκαμένην καὶ τὸν Ἀγοράκριτον. Εἶχεν ἐν τούτοις ὁ Φειδίας τὴν ἀνωτάτην ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐποπτείαν, διότι εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν τούτου καλαισθησίαν εἶχεν ὁ Περικλῆς μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Δὲν πρέπει οὐχ ἧττον ν' ἀποσιωπηθῇ ἐνταῦθα ἡ σημαντικὴ συμβολὴ εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον μιᾶς ὑπερόχου γυναικός, τῆς Μιλησίας Ἀσπασίας, ἥτις ἐνέπνεε τὸν δαιμόνιον σύζυγόν της καὶ ἤσκει ἐπ' αὐτοῦ ἰσχυροτάτην καὶ εὐεργετικὴν διὰ πᾶν ὡραῖον καὶ εὐγενὲς ἐπίδρασιν. Ὁ Παρθενὼν εἶναι ναὸς δωρικός, περίπτερος, ἀμφιπρόστυλος, ἐξ ὁλοκλήρου ἐκτισμένος ἐκ πεντελησίου μαρμάρου. Ὡς πάντες οἱ ἀρχαῖοι ναοί, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ὀρθογώνιον τετράπλευρον *κρηπίδωμα*, ἐκ πώρου λίθου, μήκους 69 μ. 51 καὶ πλάτους 30 μ. 86. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ κρηπιδώματος, τοῦ καλουμένου *στυλοβάτου*, στηρίζονται οἱ στῦλοι τῆς *περιστάσεως*, ἤτοι οἱ *κίονες*, οἵτινες περιβάλλουσιν ὁλόκληρον πέριξ τὸν σηκόν. Οἱ κίονες οὗτοι ἔχουσιν ὕψος 10 μ. 43 μετὰ τοῦ κιονοκράνου, εἶναι δὲ 46 τὸν ἀριθμὸν (8 κατὰ τὰς δύο προσόψεις καὶ 17 κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς), δὶς ἀριθμουμένων τῶν κατὰ τὰς 4 γωνίας κιόνων. Ἕκαστος κίων ἀποτελεῖται ἀπὸ 9—11 σπονδύλους, διαφόρου ὕψους. Ἡ διάμετρος αὐτῶν εἶναι κάτωθεν μὲν 1 μ. 90, ἄνωθεν θεν δὲ 1 μ. 48. Φέρουσιν 20 ραβδώσεις, αἵτινες ἐντείνουσι τὴν αἴσθησιν τῆς στερεότητος καὶ παράγουσι θαυμαστὴν φωτοσκίασιν. Αἱ ραβδώσεις αὗται ἄνωθεν διακόπτονται ὑπὸ τῆς *ἐντομῆς*, συν-

Digitized by Google

Digitized by Google

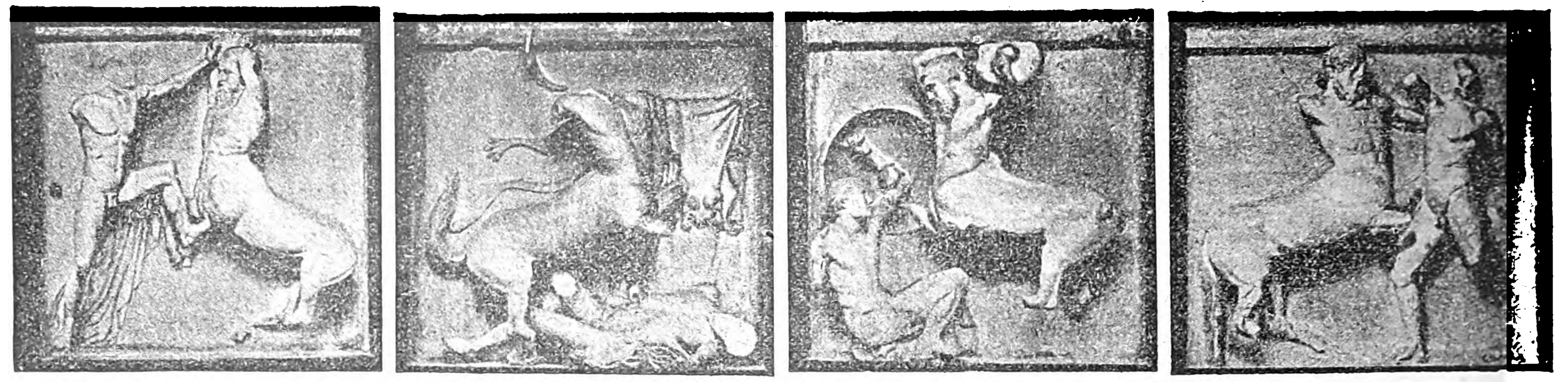

Κενταυρομαχίαι ἐκ τῆς μετόπης τοῦ Παρθενῶνος.

δέονται δ' ἐν τέλει κατὰ τὸ ὑποτραχήλιον τοῦ κιονοκράνου διὰ 4 *ἱμάντων*. Περὶ τὸ μέσον σχηματίζουσιν οἱ κίονες μικρὰν ἐξόγκωσιν, *ἔντασιν* καλουμένην. Τὸ κιονόκρανον ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ ἀσθενεστάτην καμπὴν ἔχοντος *ἐχίνου* καὶ τοῦ ἄνωθεν τούτου τετραγωνικοῦ *ἄβακος*. Τὰ μεταξὺ τῶν κιόνων διαστήματα (*μετακιόνια*) ποικίλλουσιν ἀπὸ 2 μ. 25 μέχρι 2 μ. 51. Ἄνωθεν τῶν κιόνων ἐρείδονται τὰ *ἐπιστύλια*, ἀποτελούμενα ἀπὸ τρεῖς παραλλήλους ὀρθογωνίους μαρμαρίνας δοκοὺς μήκους 4 μ. 29, ὕψους 1 μ. 34 καὶ πάχους 0,55 περίπου. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ἐπιφάνεια ἦτο κεκοσμημένη διὰ στεμμάτων ἢ καὶ ἀσπίδων χαλκῶν, προσηλωμένων δι' ἥλων, ὧν σῴζονται αἱ ὀπαί. Τὰς ἀσπίδας εἶχεν ἀποστείλει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὴν θεὰν μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ περιφανῆ νίκην του (τῷ 324 π. Χ.). Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, μεταξὺ τῶν ἀσπίδων, ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ μὲ χαλκᾶ ἐπίχρυσα ψηφία πρὸς τιμὴν τοῦ Νέρωνος (61 μ. Χ.). Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου στηρίζεται ἡ *ζῳοφόρος*, ἥτις ἐν τῷ δωρικῷ ρυθμῷ κοσμεῖται διὰ τῶν *μετοπῶν* καὶ τῶν *τριγλύφων*. Αἱ μετόπαι ἔφερον γλυπτικὸν διάκοσμον, ἤτοι ἀνάγλυφα ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Φειδίου καὶ παριστῶντα τὴν μάχην τῶν Κενταύρων κατὰ τῶν Λαπιθῶν.

Ἄνωθεν τῆς ζῳοφόρου ἐξέχει τὸ *γεῖσον* μετὰ τῆς *κορωνίδος*, ἥτις ἐπιστεγάζει τὸν ὅλον *θριγκόν*, ὡς καλεῖται ὁλόκληρον τὸ ὑπὲρ τοὺς κίονας ἄνω μέρος τοῦ ναοῦ. Ἡ στέγη ἦτο ξυλίνη καὶ ψαλιδωτή, σχηματίζουσα ἑκατέρωθεν, πρὸς Α. καὶ Δ., κατὰ τὰς δύο προσόψεις τοῦ ναοῦ, τὰ *ἀετώματα*, ὧν τὸ τριγωνοειδὲς βάθος ἐκαλεῖτο *τύμπανον*. Τούτου τὸ μῆκος εἶναι 28 μ. 35, τὸ ἐν τῷ μέσῳ ὕψος 3. μ. 46 καὶ τὸ βάθος 0 μ. 91. Ἐντὸς τούτων ὁ Φειδίας ἔγλυψε τὰ περίφημα γλυπτικὰ συμπλέγματα, τὰ παριστῶντα ἐν μὲν τῷ ἀνατολικῷ ἀετώματι τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν δὲ τῷ δυτικῷ τὴν ἔριδα τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὸν Ποσειδῶνα. Ταῦτα πάντα, ἐκτὸς ἐλαχίστων τεμαχίων, μετεκόμισεν ὁ περιβόητος συλητὴς τοῦ Παρθενῶνος λόρδος Ἐλγῖνος τῷ 1825 εἰς τὸ Λονδῖνον.

Ἡ στέγη ἄνωθεν ἐκαλύπτετο διὰ μαρμαρίνων *στρωτήρων* καὶ *καλυπτήρων*, εἰς δὲ τὰς γωνίας ὑπῆρχον ὡς *ἀκρωτήρια* Σφίγγες ἢ Γρῦπες ἐπίχρυσοι, εἰς τὰς κορυφὰς δὲ τῶν ἀετωμάτων ἐπίχρυσα ἐπίσης ἀγάλματα Νικῶν ἢ μέγα ἀνθέμιον. Ἀλλ' ὅ,τι προσέδιδεν ἔτι περισσοτέραν λάμψιν καὶ κάλλος εἰς τὸν Παρθενῶνα ἦτο ἡ πολυχρωμία, ἥτις ἐκάλυπτε πάσας τὰς γλυφὰς καὶ πάντα τ' ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ κτηρίου.

Ὁ *σηκός*, τὸ κύριον δηλαδὴ τμῆμα τοῦ ναοῦ, τὸ περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ περιστυλίου, ἦτο ὀργώνιον τετράπλευρον κτήριον μήκους 52 μ. καὶ πλάτους 21 μ. 72, τὸ δ' ἔδαφος αὐτοῦ ὑπερεῖχε τοῦ στυλοβάτου κατὰ δύο βαθμῖδας (ὕψ. 0,30). Οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι τοῦ σηκοῦ προεκτεινόμενοι ἑκατέρωθεν, πρὸς Α. καὶ Δ., σχηματίζουσιν ἀνὰ δύο παραστάδας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἀνὰ ἓξ κίονες. Τὰ δύο ταῦτα διαμερίσματα, ὡς μικραὶ στοαὶ (*πρόπυλα* ἢ *πρόδομοι*), καλοῦνται πρὸς Α. μὲν *πρόναος*, πρὸς Δ. δὲ *ὀπισθόδομος*. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ, φρασσομένῳ ἀσφαλῶς καὶ ἐπιμελῶς διὰ κιγκλίδων σιδηρῶν, ἐτοποθετοῦντο τιμαλφῆ ἀφιερώματα, ἔργα τέχνης καὶ βραδύτερον τὰ χρήματα τῶν συμμαχίδων πόλεων· ἦτο δηλαδὴ τὸ δημόσιον ταμεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν δύο τούτων διαμερισμάτων εἰσήρχετό τις εἰς τὸν κυρίως ναόν, τὸν *σηκόν*, διὰ δύο παμμεγίστων θυρῶν, ὕψους 10 μ. καὶ πλάτους 4 μ. 92. Ὁ σηκὸς διῃρεῖτο ἐσωτερικῶς διὰ τοίχου ἐγκαρσίου εἰς δύο μεγάλας αἰθούσας, μὴ συγκοινωνούσας πρὸς ἀλλήλας. Καὶ ἡ μὲν πρὸς Α., ὁ καὶ κυρίως σηκός, εἶχε μῆκος 100 ποδῶν (33 μ. περίπου), ἐξ οὗ καὶ *ἑκατόμπεδον* ἐκαλεῖτο, ἡ δὲ πρὸς Δ. ἀπετέλει δῶμα τετραγωνικόν, οὗ τὴν στέγην ἀνεῖχον τέσσαρες συμμετρικῶς ἐν τῷ μέσῳ ἀνιδρυμένοι ἰωνικοὶ κίονες. Τῆς αἰθούσης ταύτης τὸ ἐμβαδὸν ἦτο 19 μ. 19╳13, 37. Αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ *Παρθενὼν* ἰδιαιτέρως, διότι λέγεται ὅτι ἐν αὐτῇ διέμενον αἱ παρθένοι, αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἐφυλάσσοντο πιθανὸν καὶ παμπληθῆ πλούσια εἰς χρυσόν, ἄργυρον καὶ πολυτίμους λίθους ἀναθήματα. Ταῦτα κατέγραφον ἐπὶ λιθίνων πλακῶν, ὧν πλεῖσται σῴζονται μέχρι σήμερον, δέκα ἄρχοντες ἐπὶ τοῦτο κληρούμενοι ἐτησίως. Ὁ κύριος ναὸς ἢ τὸ *ἑκατόμπεδον* διῃρεῖτο διὰ διπλῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἐξ 9 κιόνων ἑκατέρας, εἰς τρία κλίτη, ὧν τὸ κεντρικὸν εἶχε πλάτος 9 μ. 82, τὰ δὲ πλευρικὰ 3 μ. 25. Οἱ κίονες οὗτοι ἦσαν λεπτοί, ἔχοντες διάμετρον 1 μ. 12. Εἰς τὸ βάθος αἱ δύο κιονοστοιχίαι συνεδέοντο διὰ τριῶν ἔτι ὁμοίων κιόνων μεταξὺ δύο ἀκραίων τετραγωνικῶν στύλων. Ἄνωθεν τῆς κιονοστοιχίας ἐστηρίζετο δευτέρα σειρὰ μικροτέρων κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον τὴν στέγην καὶ πιθανὸν καὶ τὸ φάτνωμα, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ καλυμματίων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι βέβαιον. Ἐὰν ὑπῆρχε καὶ *ὑπερῷον*, δὲν ἔχομεν καμμίαν ἔνδειξιν ἢ μαρτυρίαν συγγραφέως. Τὸ μεσαῖον κλίτος ὑποδιῃρεῖτο δι' ἐγκαρσίων, κατὰ πλάτος, θωρακίων εἰς τρία διαμερίσματα, ἐξ ὧν τὸ τρίτον εἰς τὸ βάθος ἦτο προωρισμένον διὰ τὸ λατρευτικὸν εἴδωλον ἢ ἄγαλμα. Ἡ θέσις τούτου εἶναι λίαν ὁρατή, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀρθογωνίους πωρίνους δόμους, σχηματίζοντας μέγα ὀρθογώνιον τετράπλευρον μήκους 8 μ. 04╳4 μ. 09 πλάτους, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τετραγωνικὴ ὀπὴ βάθους 0,40 μ.

Ἐπὶ τοῦ πωρίνου τούτου θεμελίου ἦτο ἐκτισμένον τὸ βάθρον τοῦ κολοσσιαίου χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Παρθένου, ὅπερ κατεσκεύασεν ὁ Φειδίας καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ξύλινος ἔσωθεν πυρὴν ἐνεπήγνυτο χάριν στερεότητος ἐντὸς τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βάθρου ὀπῆς, εἰσχωρῶν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ δαπέδου. Εὑρέθησαν μάλιστα ἐσχάτως καὶ ἱκανὰ τεμάχια, μαρμάριναι πλάκες, ἐκ τοῦ βάθρου, αἱ ὁποῖαι ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τοῦ πωρίνου θεμελίου. Ἦτο δὲ τὸ ὕψος τοῦ ἀγάλματος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, 26 πήχεων, ἤτοι 12 μέτρων, μετὰ δὲ τοῦ βάθρου 15, ὥστε ἡ κεφαλὴ ἔθιγε τὴν στέγην, ἥτις ἦτο ψαλιδωτή. Διὰ νὰ λάβῃ τις ἰδέαν σαφῆ τοῦ μεγέθους τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ἀγάλματος, ἀρκεῖ νὰ σημειώσω ὅτι ἡ ἐκ χρυσοῦ Νίκη, ἣν ἐκράτει ἡ θεὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παλάμης της, ἦτο φυσικοῦ μεγέθους, ὡς μία ζῶσα δηλαδὴ γυνή. Ὡς πρὸς τὸν φωτισμόν, ἂς μὴ νομίσῃ τις ὅτι, ἐπειδὴ ὁ σηκὸς ἐστερεῖτο παραθύρων, δὲν θὰ ἦτο ἐπαρκής. Τοὐναντίον ὁ φωτισμὸς ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄπλετος, διότι ἡ πρὸς Α. θύρα ἦτο παμμεγίστη, ἔχουσα ὕψος 10 μ. καὶ πλάτος 5 μ. περίπου, ἔφθανε δηλαδὴ μέχρι τῆς ὀροφῆς, ὥστε ὅταν αὕτη ἠνοίγετο, τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, κατὰ δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ κράνος διὰ λίθων κεκοσμημένον ἄγαλμα ἠκτινοβόλει καὶ ἤστραπτεν ὁλόκληρον, ὡς ἐὰν ἦτο αὐτόφωτον. Ἂς ληφθῇ δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης ὑπῆρχον πλεῖσται χρυσαῖ λυχνίαι, ἄλλαι μὲν ἀνηρτημέναι ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, ἄλλαι δὲ πολύφωτοι ἐπὶ λυχνοστατῶν, ὥστε ἠδύνατό τις ν' ἀποθαυμάσῃ καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τοῦ ὑπερόχου τούτου φειδιακοῦ ἀριστοτεχνήματος, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ τὸν μετασχηματισμὸν τοῦ Παρθενῶνος εἰς ναὸν χριστιανικόν, μετακομισθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνιδρυθὲν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐγένετο κατά τινα ἐν αὐτῷ πυρκαϊὰν παρανάλωμα τοῦ πυρός.

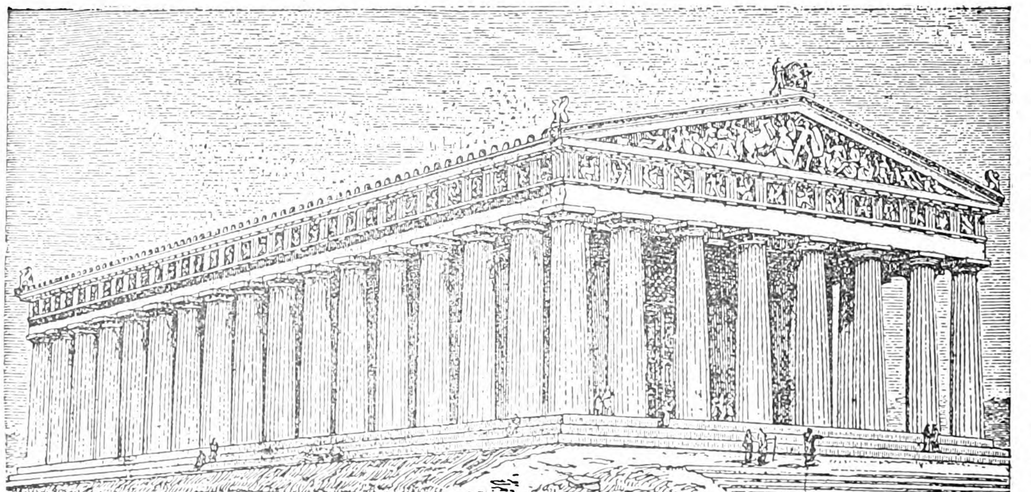

Ὁ Παρθενὼν κατ' ἀναπαράστασιν γενομένην ὑπὸ τοῦ ***Fr. Thiersch.***

Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Παρθενῶνος ἀπεπερατώθη περὶ τὸ 437, διήρκεσε δηλαδὴ δέκα συναπτὰ ἔτη. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀνιδρύθη ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου συντελεσθὲν χρυσελεφάντινον τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς ἄγαλμα, ἐπὶ δὲ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐτελέσθησαν μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγάλου ναοῦ της. Τὸν σηκὸν περιέθεεν ἔξωθεν καὶ ὑπὸ τὸ περιστύλιον, εἰς ὕψος 12 μ. περίπου, ἡ περίφημος *ζῳοφόρος*, ἓν τῶν θαυμασιωτάτων ἔργων τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς, ἐξελθὸν ὁλόκληρον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Φειδίου. Ἐπὶ τῆς ζῳοφόρου ταύτης, ἀποτελουμένης ἐκ πλείστων πλακῶν καὶ ἐχούσης μῆκος 159 μ. 42 καὶ ὕψος 1 μ., παρίσταται ἐν ἐλαφρῷ ἀναγλύφῳ ὁλόκληρος ἡ παναθηναϊκὴ πομπὴ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐκκινήσεώς της ἀπὸ τοῦ Κεραμεικοῦ μέχρι τῆς ἀφίξεώς της ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Φειδίας μὲ δαιμονίαν ἔμπνευσιν καὶ συνθετικὴν δύναμιν ἀναπαρέστησεν εἰς ἁρμονικώτατα συμπλέγματα τὰ διάφορα τμήματα τῆς πομπῆς, ἥτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὅ,τι ἐκλεκτὸν περιεῖχεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον αἰῶνα. Παρίσταντο δηλαδὴ ἐπ' αὐτῆς οἱ ἄρχοντες, οἱ ἱερεῖς, οἱ μουσικοί, αἱ νεαραὶ κόραι τῶν Ἀθηνῶν φέρουσαι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάνιστρα περιέχοντα ἱερὰ ἀντικείμενα, ἀπαρχὰς καὶ ἄλλα ἀφιερώματα (*κανηφόροι*), γέροντες μὲ λευκοὺς πώγωνας κρατοῦντες θαλλοὺς ἐλαίας (*θαλλοφόροι*), αἱ γυναῖκες τῶν μετοίκων κρατοῦσαι σκιάδια ἢ ὑδρίας (*σκιαδηφόροι* καὶ *ὑδριαφόροι*), οἱ μέτοικοι ἀνέχοντες σκάφας (*σκαφηφόροι*), ὡραῖοι ἔφηβοι σύροντες ζῷα (βοῦς καὶ πρόβατα) πρὸς θυσίαν καὶ οὓς ἠκολούθουν αὐληταὶ καὶ κιθαρισταί. Τὴν πομπὴν ἔκλειον τὰ ἅρματα καὶ ἡ περιώνυμος τῶν Ἀθηνῶν ἵππος, τὸ ἱππικὸν δηλαδή, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς εὐσταλεῖς καὶ ἐρασμίους ἐφήβους, ἄλλους μὲν ἐφίππους, ἄλλους δὲ σύροντας τοὺς ἵππους καὶ ἄλλους ἑτοιμα-

Ἄποψις τοῦ Παρθενῶνος μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν.

Ὁ Παρθενὼν φωτιζόμενος διὰ ἠλεκτρικῶν προβολέων κατὰ τὴν νύκτα.

Digitized by Google

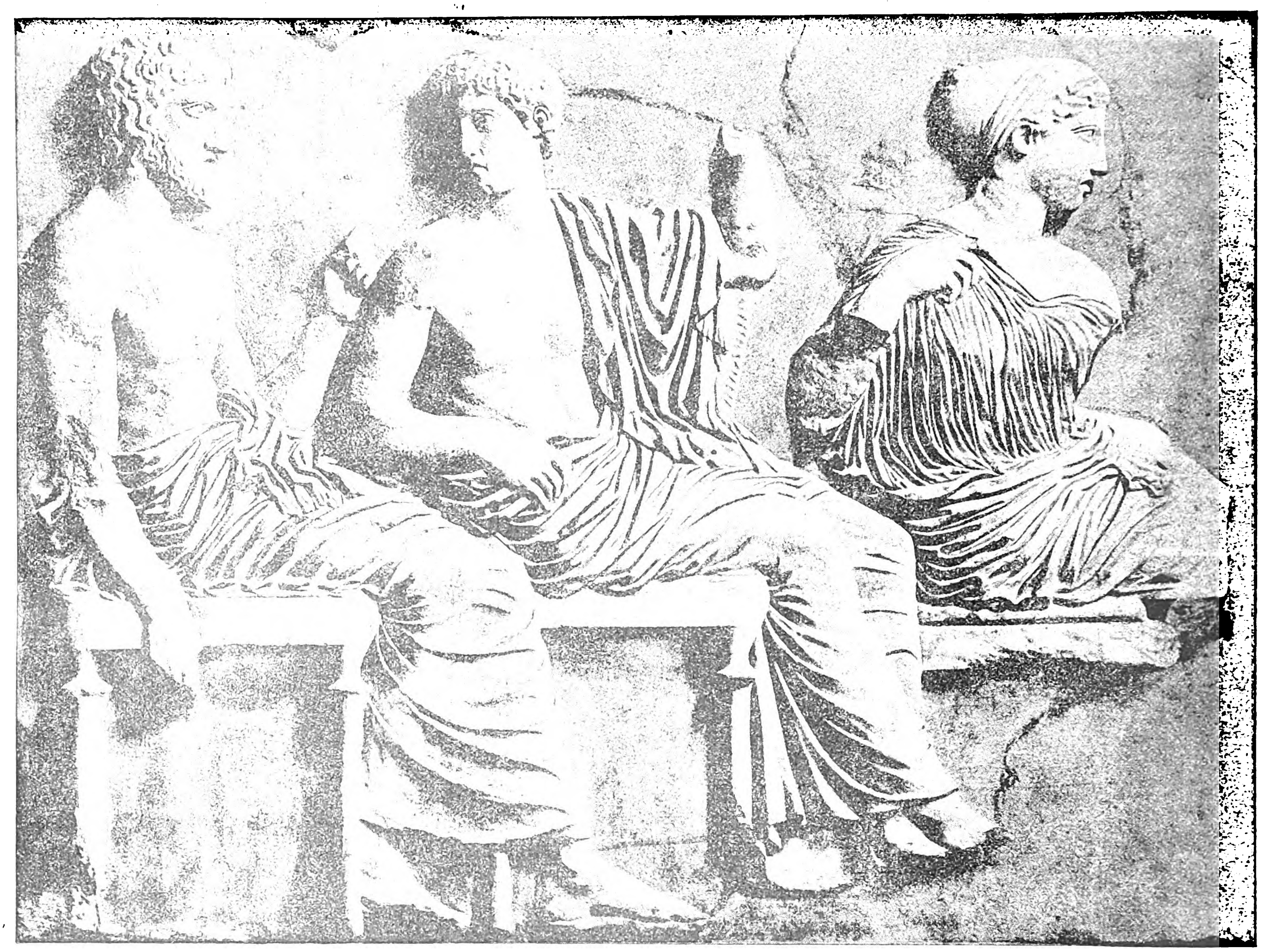

Ποσειδῶν, Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις.

[Ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος.]

ζομένους ἤδη νὰ ἱππεύσωσιν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πομπῆς ἐφέρετο ἐπὶ νηὸς ἑλκομένης ἐπὶ τροχιῶν ἀντὶ ἱστίου προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ταύτης ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς, προωρισμένος διὰ τὸ πανάρχαιον ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ εἴδωλόν της καὶ ὃν εἶχον ὑφάνει αἱ ἐπὶ τοῦτο τεταγμέναι Ἀθηναῖαι παρθέναι, αἱ ἐργαστῖναι.

Δυστυχῶς, ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη καὶ τῆς βραδύτερον συλήσεως τῆς ζωοφόρου ὑπὸ τοῦ Ἐλγίνου, κατεστράφη καὶ ἡ συνοχὴ τοῦ ὅλου ἔργου, τοιουτοτρόπως δὲ δὲν γνωρίζομεν κατὰ ποίαν σειρὰν αἱ πλάκες διεδέχοντο ἀλλήλας περὶ τὸν σηκόν. Ἰδοὺ ἡ πιθανωτέρα τοποθέτησίς των: Ἀπὸ τῆς ΝΔ. γωνίας ἐξεκίνει ἡ πομπὴ κατὰ δύο διευθύνσεις: ἀφ' ἑνὸς κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς καὶ βορεινῆς πλευρᾶς, οὕτω δὲ τὰ δύο τέρματα συνηντῶντο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, ὅπου παρίσταντο ἔνθεν μὲν οἱ ὀλύμπιοι θεοὶ καθήμενοι καὶ ἀποθαυμάζοντες τὴν πομπήν, ἔνθεν δὲ ὁ ἄρχων-βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης, λαμβάνοντες ἀπὸ τοὺς κομιστὰς τὸν ἱερὸν πέπλον, ὅπως περιβάλωσι δι' αὐτοῦ τὸ εἴδωλον τῆς θεᾶς.

Ἀλλ' ὅ,τι διακρίνει τὸν Παρθενῶνα καὶ ἐξαίρει ὑπὲρ τὰ μνημεῖα πάντων τῶν αἰώνων εἶναι οἱ αἰσθητικοὶ καὶ ὀπτικοὶ κανόνες οἱ διέποντες ὁλόκληρον τὸ μοναδικὸν τοῦτο κτήριον. Οὕτως εἶναι πασίγνωστοι π. χ. αἱ *καμπύλαι* αἱ παρατηρηθεῖσαι τὸ πρῶτον τῷ 1837 ὑπὸ τοῦ Peunetherne, τοῦ Χόφφερ, τοῦ Πένροζ, ὅστις ἔκαμε καὶ τὴν ἀκριβῆ καταμέτρησίν των, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Γάλλου Magne. Αὗται ὑπάρχουσι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν στερεοβάτην, μεταδιδόμεναι ἔπειτα ἀπὸ ἐπιπέδου εἰς ἐπίπεδον καὶ διὰ τῶν σπονδύλων τῶν κιόνων μέχρι τοῦ θριγκοῦ. Οὐδεμία δηλαδὴ γραμμὴ ἐν τῷ Παρθενῶνι εἶναι εὐθεῖα, ὡς ἀπαιτεῖ ταύτην ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη. Τὴν τῶν βαθμίδων καμπυλότητα ἀντιλαμβάνεταί τις ἀμέσως ὡς θέσῃ τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τὸ ἓν ἄκρον αὐτῆς, εἰς δὲ τὸ ἀντίθετον μικρόν τι ἀντικείμενον. Θὰ παρατηρήσῃ τότε ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο γίνεται ἀόρατον. Ἔχουν δ' αἱ καμπύλαι αὗται τριπλοῦν λόγον: ἐν πρώτοις τεκτονικόν, διότι πάντα τὰ ὕδατα τὰ πίπτοντα ἐπὶ τοῦ κτηρίου διαρρέουσι καὶ ἀποστραγγίζονται. Δεύτερον, λόγον αἰσθητικόν, καθόσον ἡ αὐστηρῶς εὐθεῖα γραμμὴ εἶναι ξηρὰ καὶ ἄψυχος. Καὶ τρίτον, ὀπτικόν, διότι αἱ μακραὶ εὐθεῖαι γραμμαὶ φαίνονται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὡς κυρταί, ὡς συμβαίνει ὅταν τις εὑρίσκεται πρὸ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Διὰ τῆς καμπύλης λοιπὸν ταύτης, τῆς ἀντιστρόφου τῆς κυρτότητος, διορθοῦται τὸ ὀπτικὸν τοῦτο λάθος. Εἶναι δ' ἡ καμπυλότης αὕτη ἐπὶ μὲν τῶν στενῶν πλευρῶν (τῶν προσόψεων), περὶ τὸ μέσον 7—8 ὑφεκατοστόμετρα, ἐπὶ δὲ τῶν μακρῶν πλευρῶν (βορείας καὶ μεσημβρινῆς) τὸ διπλάσιον περίπου.

Ἀλλ' ἐκτὸς ταύτης ἔχομεν ἀκόμη ἐν τῷ Παρθενῶνι καὶ τὴν μικρὰν κλίσιν τῶν κιόνων τοῦ περιστυλίου (πτεροῦ) πρὸς τὰ ἔσω. Πάντες δηλαδὴ οἱ κίονες οὗτοι συγκλίνουσιν ἐλαφρῶς κατὰ 0,07 τοῦ μέτρου ἀπὸ τῆς βάσεώς των μέχρι τοῦ θριγκοῦ, σχηματίζοντες οὗτοι μίαν κολωβὴν πυραμίδα. Ὑπολογίζεται μάλιστα ὅτι οἱ ἄξονες τῶν κιόνων προεκτεινόμενοι συναντῶνται εἰς 400 περίπου μέτρα ὑπεράνω τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ σύγκλισις αὕτη τῶν κιόνων, ἀφ' ἑνὸς μὲν προσδίδει μεγίστην στερεότητα εἰς τὸ κτήριον, διότι ἡ πυραμὶς εἶναι τὸ μᾶλλον ἀσάλευτον οἰκοδόμημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διορθοῖ καὶ αὐτή, ὡς αἱ καμπύλαι, ἓν ἄλλο ὀπτικὸν σφάλμα, ὅτι δηλαδὴ ἐλαττώνει ἐπαισθητῶς τὴν ἐντύπωσιν τῆς πιέσεως καὶ τοῦ βάρους τοῦ θριγκοῦ, ὅστις πιεζόμενος ἄνωθεν ὑπὸ τῆς στέγης φαίνεται ὡς ἐὰν ἐξώθει τοὺς κίονας πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἀκραῖοι τέσσαρες κίονες κατεσκευάσθησαν κατά τι παχύτεροι τῶν λοιπῶν καὶ τοῦτο λίαν προσφυῶς, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φῶς ἀφαιρεῖ σῶμα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, οἱ δὲ γωνιαῖοι οὗτοι στῦλοι θὰ ἐφαίνοντο ἰσχνότεροι, ὡς περιλουόμενοι πανταχόθεν ἀπὸ τὸ φῶς, ἐὰν ὁ ἀρχιτέκτων δὲν προσέθετεν εἰς αὐτοὺς τὸ πάχος, ὅπερ θὰ ἔχανον ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου. Ἐν γένει πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουν εἰς ποῖον ἀνέφικτον σημεῖον εἶχον ἀναπτύξει οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὸ ὡραῖον, μόλις δὲ σήμερον μετὰ τόσους αἰῶνας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τὴν αἰσθητικὴν τελειότητα τῶν ἑλληνικῶν μνημείων. Περὶ τοῦ Παρθενῶνος ἰδιαιτέρως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι συνοψίζει πάσας τὰς ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ ταῖς εἰκαστικαῖς τέχναις ἐπιτευχθείσας τελειοποιήσεις, τὸ δὲ σύνολον ἀποτελεῖ ἕνα σχεδὸν εἰπεῖν ἔμψυχον καὶ ζῶντα ὀργανισμόν. Καὶ τοῦτο διότι οἱ Ἕλληνες ἐμιμοῦντο ἐν παντὶ τὴν φύσιν, ἥτις δὲν ἀκολουθεῖ ἀπαραγράπτους μαθηματικοὺς κανόνας, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης ἐλευθερίας καὶ ποικιλίας ἐκδηλοῦται εἰς τὰ ἀπειροπληθῆ της δημιουργήματα. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου καὶ πᾶσαι αἱ ἀπομιμήσεις αἱ γενόμεναι τοῦ Παρθενῶνος εἰς ἄλλας χώρας νεωτέρας, ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ, ἀπέτυχον, εἰ καὶ ἐγένοντο μετὰ πάσης δυνατῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας, διότι ἐλλείπει ἀπὸ τὰ κτήρια ἐκεῖνα ἡ ψυχή, ὁ ζωϊκὸς χυμὸς ὁ ἐμψυχῶν τὸν θεῖον τῶν Ἀθηνῶν Παρθενῶνα.

Εἰς τὴν τελειότητα τοῦ ἀθανάτου τούτου μνημείου συνεβάλετο τὰ μέγιστα καὶ ἡ εὐφυΐα, εὐσυνειδησία καὶ ἀριστοτεχνία πάντων τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν. Δὲν ἀρκεῖ ὁ ἀρχιτέκτων ἢ ὁ γλύπτης νὰ εἶναι μεγαλοφυεῖς, πρέπει καὶ ὁ τελευταῖος ἐργάτης νὰ εἶναι εἰς τὸ ὕψος τοῦ συντελουμένου ἔργου. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται εἰς τὸν Παρθενῶνα εὐθὺς ὡς ἐξετάσῃ τις οἱανδήποτε λεπτομέρειαν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς στέγης καὶ δὲν ἐφαίνοντο παντάπασι κάτωθεν, ἡ τελειότης τῆς ἐργασίας εἶναι καταπληκτική, ὅταν δὲ ἡ βόμβα τοῦ Μοροζίνη τὰ ἔρριψε κατὰ γῆς καὶ ἔμενον ἐπὶ αἰῶνας ὡς σεπτὰ ἐρείπια, ἠδύνατο κανεὶς νὰ θαυμάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἀπαράμιλλον τελειότητα τῆς χειρωνακτικῆς ταύτης ἐργασίας. Ἡ συνεργασία αὕτη ἀρχιτέκτονος καὶ ἐργάτου ἐνθυμίζει τὰς συγχρόνους μεγάλας μουσικὰς ὀρχήστρας, ὅπου καὶ τὸ τελευταῖον καὶ μᾶλλον ἄσημον ὄργανον συντελεῖ μὲ τὸ ἀκριβὲς καὶ εὔστοχον μέλος του εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὑπερτάτης ἐκείνης ἁρμονίας, ἥτις συγκλονίζει καὶ συγκινεῖ βαθύτατα τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Τοιαύτη τις θεία ἀληθῶς ἁρμονία ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ταῦτα μάρμαρα, τὰ ὁποῖα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διαλαλοῦσι τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο θαῦμα, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ μέγας Ρενὰν εἶπεν ὅτι: «δὲν ὑπῆρξε παρὰ μίαν μόνην φοράν, ὅτι ποτὲ ἔκτοτε δὲν ἐπανελήφθη καὶ οὔτε θὰ ἐπαναληφθῇ, ἡ δ' ἐπίδρασίς του θὰ διαρκέσῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα!» (βλ. καὶ λ. *Ἀκρόπολις*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Γεωργιάδου*, Ἡ ἁρμονία ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ (Ἀθῆναι 1927).—*Em. Bontiny*, Le Parthénon et le génie grec (Paris 1906).—*Ἀλεξ. Φιλαδελφέως*, Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί, Ἀθῆναι 1930).

Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Digitized by Google

— **«Παρθενών».** Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1871 ὑπὸ Ν.Ε. Μανιτάκη. —2) Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν Βοστώνῃ, ἱδρυθὲν τῷ 1905 ὑπὸ Γ. Δ. Παπαγεωργίου καὶ Π. Κ. Κασσινίκου. —3) Φιλολογικὸν καὶ κοινωνικὸν περιοδικὸν ἐν Πειραιεῖ, ἱδρυθὲν τῷ 1908 ὑπὸ Ἀρίστου Καμπάνη. —4) Μηνιαῖον τεχνικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1910 ὑπὸ Δ. Ι. Τσούκα. —5) Ἑβδομαδιαῖον συμπλήρωμα τοῦ ἐν Ἀθήναις περιοδικοῦ «Παρνασσός», ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1913 ὑπὸ Π. Ξένου. —6) Μηνιαῖον φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1921 ὑπὸ Κ. Κουράκου. —7) Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἐγκυκλοπαιδικὴ ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1928 ὑπὸ Ἀγησιλ. Ράλλη.

Παρθενὼν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χαλκιδικῆς, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 366. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

παρθενωπός, *—ή, —όν*· ὁ ὅμοιος πρὸς παρθένον, παρθενοειδής: «ὀνόματα παρθενωπὰ καὶ μαλακὰ» (*ἀρχ.*).

Παρθηνοὶ (οἱ), ἢ ***Παρθῖνοι*** *[Ἀρχ.]*. Λαὸς ἰλλυρικὸς κατοικῶν πρὸς Β. τῆς Ἐπιδάμνου (νῦν Δυρράχιον), ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Δρίλωνος. Ἀναφέρονται πολλάκις εἰς τοὺς ἐν Ἰλλυρίᾳ πολέμους τῶν Ρωμαίων, τῷ δὲ 196 π.Χ. ἡ χώρα αὐτῶν, ὑπαγομένη εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Φλαμινίνου εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν Πλευρᾶτον, υἱὸν τοῦ Σκερδιλαΐδου. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Πάρθος*, κειμένη πρὸς Α. τῆς Ἐπιδάμνου. Α. Θ. Σ.

Παρθία, καὶ ***Παρθυαία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Κασπίας θαλάσσης κειμένη, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τῆς Ὑρκανίας. Ἡ χώρα αὕτη, μικρὰ οὖσα ἐν ἀρχῇ, ἔλαβε μεγάλην ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔκτασιν κατὰ τοὺς δύο τελευταίους π. Χ. αἰῶνας. Ἡ ἀρχαιοτάτη Παρθία εἶχεν ὅρια πρὸς Δ. τὴν Μηδίαν, πρὸς Ν. τὴν Καρμανίαν καὶ τὴν Δραγγιανήν, πρὸς Α. τὴν Ἀρίαν καὶ τὴν Μαργιανὴν καὶ πρὸς Β. τὴν Ὑρκανίαν. Ἦτο χώρα ὀρεινὴ εἰς τὸ βόρειον τμῆμά της, μὲ πολλὰς φύσει ὀχυρὰς τοποθεσίας, δεσποζούσας τῶν ἀπὸ Μηδίας εἰς Βακτριανὴν ὁδῶν, καὶ ἐπίπεδος καὶ ἐρημικὴ εἰς τὸ νότιον, κατῳκεῖτο δὲ ὑπὸ λαοῦ σκυθικῆς καταγωγῆς σκληροῦ καὶ πολεμικοῦ. Ἡ Παρθία εἰς ἀρχαιοτάτους μὲν χρόνους εἶχεν ὑποταχθῆ ὑπὸ τῶν ἀνατολικώτερον τῆς χώρας των κατοικούντων Βακτρίων· ἀπὸ τούτων περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, οἵτινες κατὰ τὸν Η' καὶ Ζ' π.Χ. αἰῶνα ἐκυριάρχησαν ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Ἀσίας· ἀπὸ τούτων περιῆλθεν εἰς τοὺς Μήδους, οἵτινες μετὰ τῶν Σκυθῶν διεμέλισαν τὴν ἀσσυριακὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Μηδίας εἰς τοὺς Πέρσας περιῆλθε καὶ αὐτὴ εἰς τούτους, ἀποτελοῦσα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Δαρείου μετὰ τῶν πέραν τῆς Μαργανῆς κατοικούντων Χορασμίων (περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ὤξου) καὶ Σόγδων (μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὤξου καὶ Ἰαξάρτου) καὶ τῶν πρὸς Α. τῆς χώρας των Ἀρείων, τὸν δέκατον ἕκτον νομὸν (σατραπείαν) τοῦ περσικοῦ κράτους (*Ἡροδ.* III, 93) πληρώνοντα φόρον τριακόσια τάλαντα. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου συνεξεστράτευσαν καὶ οἱ Πάρθοι μετ' αὐτοῦ, ὡς πάντες οἱ ὑποτελεῖς του, ἔχοντες κοινὸν μετὰ τῶν Χορασμίων ἀρχηγὸν τὸν Ἀρτάβαζον, τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκους. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ περσικοῦ κράτους περιῆλθεν ἡ Παρθία εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ σατράπου Φραταφέρνους. Κατὰ τὴν ἐν Τριπαραδείσῳ διανομὴν (321 π.Χ.) τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔλαβε τὴν σατραπείαν τῆς Παρθίας ὁ Φίλιππος, τὸν ὁποῖον, φονευθέντα ὑπὸ τοῦ Πείθωνος κατὰ τὸ 318, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ φονέως Εὔδαμος. Κατὰ τὸν μεταξὺ Εὐμένους καὶ Ἀντιγόνου πόλεμον οἱ Πάρθοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτάχθησαν μετὰ τοῦ πρώτου, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου. Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην (301 π.Χ.) ἡ Παρθία, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ πέραν τοῦ Εὐφράτου καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ χῶραι (διατηρήσασαι σκιώδη αὐτονομίαν) περιῆλθον εἰς τὸν Σέλευκον. Εἶχε πρωτεύουσαν τότε ἡ χώρα αὕτη τὴν Ἑκατόμπυλον, κέντρον τῶν πρὸς τὴν Ὑρκανίαν, Μηδίαν, Βακτριανὴν λεωφόρων, καὶ ὑποδιῃρεῖτο εἰς τὴν Κωμισηνήν, τὴν Χωρηνὴν (Χουαρηνήν), Ἀρτικηνήν, Ταβιηνὴν καὶ Παρθυηνήν. Ἐπὶ τοῦ Σελεύκου τοῦ Α', τοῦ Νικάτορος, ἡγεμόνος λαοφιλοῦς, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Α' εἰσήχθησαν ἱκανὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἥτις ἐπ' αὐτῶν καὶ τῶν διαδόχων των, μέχρις Ἀντιόχου τοῦ Β', φαίνεται ὅτι διῳκεῖτο ὑπὸ δύο ἡμιαυτονόμων σατραπῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ἀνδραγόρας. Περὶ τὸ 250 π. Χ. ὅμως (ἢ 256), ὅτε καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ συριακοῦ κράτους ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν, οἱ Πάρθοι ἀπετέλεσαν ἴδιον βασίλειον, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἡμίσειαν περίπου χιλιετηρίδα (477 ἔτη), ὑπὸ τὸν Ἀρσάκην, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ δυναστεία, τῆς ὁποίας αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ γενάρχης, Ἀρσακίδαι. Τὸν ἱδρυτὴν τοῦ βασιλείου τῶν Πάρθων Ἀρσάκην Α' διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Τιριδάτης ἢ Ἀρσάκης Β', βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 248—214 π.Χ. (ἢ 210), ὅστις καὶ τὴν Ὑρκανίαν καὶ τὰ μέχρι τῶν Κασπίων πυλῶν, Ραγῶν καὶ Ταπύρων μέρη τῆς Μηδίας (*Στρ.* C. 514) προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του καὶ τὴν πλήρη αὐτονομίαν αὐτοῦ ἐξησφάλισε, νικήσας, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπαναστατησάντων κατὰ τῶν Σελευκιδῶν Βακτρίων, τὸν βασιλέα Σέλευκον τὸν Β' (238 π.Χ.) καὶ ἐπονομασθεὶς διὰ τὴν νίκην του ταύτην Ἀρσάκης ὁ Μέγας. Ἀντάξιος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ υἱός του Ἀρτάβανος Α', ὅστις μετὰ ἐπιτυχῆ κατ' Ἀντιόχου Γ' (τοῦ Μεγάλου) πόλεμον (211 π. Χ.) ἐπέτυχε τὴν ὑπὸ τούτου ἀναγνώρισίν του ὡς ἡγεμόνος ἀνεξαρτήτου. Τὴν ἰσχὺν ὅμως καὶ τὴν δόξαν της ὀφείλει ἡ Παρθία κυρίως εἰς τὸν Μιθριδάτην τὸν Α' (Ἀρσάκην ΣΤ'), βασιλεύσαντα ἀπὸ τοῦ 174—136 π.Χ., ὅστις προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Βακτριανῆς, ἀφαιρέσας ταύτας ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων της, ὑπέταξε τὴν χώραν τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ, ἐπεξέτεινε πρὸς Δ. τὴν χώραν του διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Μηδίας (160 π. Χ.), τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Ἀσσυρίας, ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφόν του βασιλέα τῆς Ἀρμενίας (149 π. Χ.) καὶ ᾐχμαλώτισεν ἐν πολέμῳ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Δημήτριον τὸν Β'. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ Παρθία, μεγάλη δύναμις παγκοσμίου κύρους, ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ πρὸς Α. καὶ ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς Β. μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης πρὸς Ν., περιελάμβανε 18 ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας ἤκμαζον πολλαὶ πόλεις, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι ἡ Σελεύκεια καὶ ἡ Κτησιφῶν παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμόν, τὰ Ἐκβάτανα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μηδίᾳ καὶ Ραγαὶ παρὰ τὰ ὅρια Μηδίας, Ὑρκανίας καὶ τῆς Παρθίας (τῆς κοιτίδος τῆς μεγάλης Παρθίας) ἢ Εὔρωπός, ὡς ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ κτίσαντος ταύτην Σελεύκου Νικάτορος, ἢ Ἀρσακία, ὡς μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν Πάρθων. Ἐπαιρόμενος διὰ τὴν δύναμίν του ταύτην ὁ Μιθριδάτης, ἐπωνόμασεν ἑαυτὸν βασιλέα βασιλέων, ἐπιφανῆ, εὐεργέτην, δίκαιον καὶ φιλέλληνα (τὸν τελευταῖον τίτλον προσελάμβανον καὶ ἄλλοι Ἀρσακίδαι, πρὸς κολακείαν τῶν κατοίκων τῶν εἰς τὸ κράτος των ἑλληνικῶν πόλεων), ὡς μαρτυροῦν τὰ διασωθέντα νομίσματα τῶν Ἀρσακιδῶν. Ἀπὸ τοῦ υἱοῦ του ὅμως Φραάτου τοῦ Β' ἤρχισεν ἡ μείωσις τῆς ἰσχύος τῶν Πάρθων, διότι αὐτὸς μέν, ἂν καὶ ἀνδρεῖος καὶ ἱκανὸς ἡγεμών, ἀπώλεσε πολλὰς τῶν ὑπὸ τοῦ πατρός του κατακτηθεισῶν χωρῶν καὶ ἐφονεύθη κατά τινα ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, ὁ δὲ υἱὸς τούτου Μιθριδάτης ὁ Β' ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τῶν Ἀρμενίων, οἵτινες κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως των Τιγράνου (89—36 π. Χ.) ἦσαν τὸ ἕτερον τῶν ἰσχυροτέρων τῶν μεταξὺ Μεσογείου, Εὐξείνου πόντου, Κασπίας θαλάσσης καὶ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἀσιατικῶν κρατῶν (τὸ ἄλλο ἦτο τὸ τοῦ Πόντου). Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπολέμησαν οἱ Πάρθοι καὶ κατὰ βαρβαρικῶν λαῶν κατοικούντων ἀνατολικώτερον τῆς χώρας των (τῶν Τοχάρων, πρὸς τοὺς ὁποίους μαχόμενος εἶχε πέσει καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀρτάβανος ὁ Β' κατὰ τὸ 124 π. Χ, ἴσως δὲ καὶ τῶν Σινῶν, οἵτινες ἀποκαλοῦσι τοὺς Πάρθους Ἀξί). Ἀλλ' ἡ ραγδαία παρακμὴ τῆς Ἀρμενίας συνετέλεσε νὰ ἐξέλθουν οἱ Πάρθοι ἐκ τῆς ἀφανείας, παρὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἕνεκα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου ἔριδάς των. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τούτους δὲν εἶναι πλέον γείτονές των πρὸς Δ. οἱ Σελευκίδαι, ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔχει περιέλθει ἡ Συρία, γενομένη ἐπαρχία ρωμαϊκὴ (64 π. Χ.), ὡς εἶχον γίνει καὶ ἡ Βιθυνία καὶ ὁ Πόντος διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Πομπηΐου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ὀργανωτὴς τῶν νέων ὑποταχθεισῶν εἰς τὴν Ρώμην ἐν Ἀσίᾳ χωρῶν. Καὶ εἶχε μὲν ἀπειληθῆ τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων καὶ πρότερον ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου μετὰ τὴν διπλῆν κατὰ τοῦ Μιθριδάτου (βασιλέως τοῦ Πόντου) καὶ Τιγράνους (βασιλέως τῆς Ἀρμενίας) παρὰ τὰ Τιγρανόκερτα καὶ Ἀρτάξατα νίκην του, ὅτε οὗτος ἐπορεύθη πρὸς τὴν Νίσιβιν, ἀλλ' ἡ κόπωσις τοῦ στρατοῦ του τὸν ἠνάγκασε ν' ἀπόσχῃ τῆς κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείας του. Μεμειωμένην ᾐσθάνθησαν τὴν αὐτονομίαν των οἱ Πάρθοι καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Πομπηΐου· ἐκεῖνος ὅμως ὅστις ἀνέλαβε τὴν πλήρη ὑποταγὴν τούτων μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ γίνῃ κύριος ἀμυθήτων θησαυρῶν ἦτο ὁ Μ. Λικίνιος Κράσσος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤρχισαν οἱ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Πάρθων ἀδιάλειπτοι σχεδὸν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Εὐφράτου πόλεμοι. Οὗτος κατὰ τὸ 53 π. Χ., διαβὰς τὸν Εὐφράτην, ἐβάδισε, κατὰ συμβουλὴν Ἄραβός τινος ἀρχηγοῦ, κατ' εὐθεῖαν κατὰ τῶν δύο μεγαλοπόλεων τῆς τότε Παρθίας, τῆς Σελευκείας καὶ Κτησιφῶντος διὰ πεδιάδος ἀδένδρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνελπίστως συνηντήθη μὲ Πάρθους ἱππεῖς ὡπλισμένους μὲ μακρὰς λόγχας καὶ τόξα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως των Ὀρώδου. Τὸ ἐπίφοβον ρωμαϊκὸν πεζικόν, ἀνίσχυρον ὂν κατὰ οὕτως ὡπλισμένου ἐχθροῦ ἐν πεδιάδι, ἔσπευσε ν' ἀποχωρήσῃ πρὸς ὀρεινὸν ἔδαφος, κατευθυνθὲν πρὸς τὴν πόλιν Καρράς, ἀλλὰ διαρκῶς ἐνοχλούμενον ὑπέστη μεγάλην φθοράν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσεν ἡ δολιότης τοῦ Ὀρώδου, προτείναντος συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ Κράσου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσφάγη καὶ οὗτος καὶ οἱ συνοδεύσαντες τοῦτον ἀξιωματικοί του. Πανωλεθρίαν ὑπέστη τότε ὁ ἄνευ ἀρχηγοῦ ἀπομείνας ρωμαϊκὸς στρατός, ἐκ τοῦ ὁποίου, ἐκτὸς τῶν φονευθέντων, 10.000, αἰχμαλωτισθέντες, ἀπῳκίσθησαν εἰς τὰς ἀπωτάτας ἀνατολικὰς χώρας τοῦ παρθικοῦ κράτους. Τὴν ἧτταν ταύτην δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀποπλύνῃ, ὡς ἐμελέτα, ὁ Καῖσαρ, ἐξεδικήθη ὅμως δι' αὐτὴν ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀντωνίου (τοῦ τῆς β' τριανδρίας) Βεντίδιος Βάσσος κατὰ τὸ 38 π. Χ., ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρώδου Πάκορος, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος προεκάλεσε καὶ τὸν τοῦ πατρός του ἐκ λύπης. Δύο ἔτη ὅμως μετὰ ταῦτα ἐνίκησαν οἱ Πάρθοι, ὁδηγούμενοι ὑπὸ Φραάτου τοῦ Δ', αὐτὸν τὸν Ἀντώνιον. Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ Κράσσου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἔπεισαν τὸν πολιτικώτατον Αὔγουστον ὅτι διὰ τῆς διπλωματίας ἔπρεπε νὰ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιφόβου ἐκείνου ἐχθροῦ, ἰσοπάλου κατὰ τὸν Στράβωνα τῶν Ρωμαίων. Τὴν αὐτὴν δὲ πολιτικὴν ἠκολούθησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Τιβερίου, Κλαυδίου καὶ τῶν διαδόχων των. Ἐπέτυχε δὲ τῷ ὄντι δι' αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἀδιαλείπτους συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου Ἀρσακιδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἑκάστοτε ἀνάβασιν εἰς αὐτὸν τῶν φίλων των ἐκ τῶν μελῶν τῆς δυναστείας ταύτης, ἐκ τῶν ὁποίων τινές, ὡς ὁ ζήσας ἐν Ρώμῃ Βονώνης ἢ Ὀνόνης ὁ Α', εἰσήγαγον ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Σχεδὸν συνήθισαν νὰ ζητοῦν οἱ Πάρθοι ἐκ τῆς Ρώμης τοὺς Ἀρσακίδας ἡγεμόνας των, τοὺς ὁποίους ὅμως ταχέως ἐφόνευον ἢ ἐξεθρόνιζον, κατηγοροῦντες αὐτοὺς ὅτι παραδιδόμενοι εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐξεθηλύνοντο καὶ ἀπεμάνθανον τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν προγόνων των. Εἰς τοιαύτας διετέλεσαν σχέσεις Ρωμαῖοι καὶ Πάρθοι ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Τραϊανοῦ, ὅστις, ἀφοῦ κατέστησε τὴν Ἀρμενίαν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Πάρθων κατὰ τὸ 115 μ. Χ. καὶ νικήσας τὸν βασιλέα αὐτῶν Ὀσρόην κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου Κτησιφῶντα. Ὁ διάδοχός του ὅμως Ἀδριανὸς (117—138 μ. Χ.) ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Πάρθων Βολογώση τοῦ Β' καί, ἀποσύρας τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου, ὅστις κατέστη ἔκτοτε το νοτιοανατολικὸν ὅριον τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἔζησεν ἐν εἰρήνῃ μετ' αὐτῶν, ἀποδεχθεὶς μάλιστα Ἀρσακίδης νὰ βασιλεύῃ ἐν Ἀρμενίᾳ ὡς ὑποτελὴς τῶν Ρωμαίων. Βολογώσης ὅμως ὁ Γ', υἱὸς καὶ διάδοχος Βολογώση τοῦ Β', ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐκ τῆς ἐξαπλώσεως εἰς αὐτὸ φοβεροῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδόθη ἡ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος θεία ὀργή, εἰσέβαλεν εἰς τὰς γειτονικάς του χώρας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξωλόθρευσεν ὁλόκληρον λεγεῶνα· ἡττηθεὶς ὅμως μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἀβιδίου Κασσίου ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ μέρος τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τοῦ ἀρχαίου μηδικοῦ τείχους (165 μ. Χ.). Ἀλλὰ καὶ Βολογώσης ὁ Δ', ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του, ἐπέδραμεν εἰς τὰς χώρας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὅτε ἐλυμαίνετο τοῦτο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος· ἐπελθὼν ὅμως κατὰ τούτου ὁ κατισχύσας τῶν ἀντιζήλων του Σεπτίμιος Σεβῆρος κατέκτησε τήν τε Βαβυλῶνα καὶ τὴν Κτησιφῶντα (197 μ. Χ.) καὶ ἐπέστρεψε πανίσχυρος εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐγκατέστησεν ὡς φρουράν του ἕνα λεγεῶνα (τὸν δεύτερον παρθικὸν) παρὰ τὸ Ἀλβανὸν ὄρος. Κατὰ τῶν Πάρθων ἐξώρμησεν ἐκ Νικομηδείας κατὰ τὸ 216 μ. Χ. μετὰ μεγάλης στρατιᾶς, ὀνειροπολῶν τὴν δόξαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας, ὅστις εἰσβαλὼν εἰς τὴν Μηδίαν τήν τε χώραν ἐλεηλάτησε καὶ τοὺς τάφους τῶν παλαιῶν βασιλέων της ἐσύλησεν, ἀλλ' ἔπεσε θῦμα βραδύτερον ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως καὶ οὕτω ἡ Παρθία διέφυγε τὸν κίνδυνον τῆς ὑποταγῆς. Ὁ ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῆς συγκλήτου Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Μακρῖνος (ἔπαρχος τῆς φρουρᾶς τοῦ Καρακάλλα), ἡττηθείς, ἠναγκάσθη ἀντὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν κατὰ τῶν Πάρθων πόλεμον, νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Πάρθων Ἀρταβάνου τοῦ Ε' πρὸς ἐξασφάλισίν του εἰς τὸν θρόνον τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῶν ἀνταπαιτητῶν αὐτοῦ. Τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων ἀντικατέστησε κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῶν αὐτῶν χωρῶν ἡ αὐτοκρατορία τῶν Περσῶν τῆς δευτέρας περιόδου, ἡ Σασσανιδῶν, τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς ἔγινεν ὁ Πέρσης στρατιώτης Ἀρταξέρξης (Ἀρντσὶρ - Ἀρδοσχίρ), ὅστις κατὰ τὸ 226 μ. Χ., ἰσχυριζόμενος ὅτι ἦτο ἀπόγονος τοῦ Δαρείου, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατοίκους τῆς Περσίας καὶ Μη-

Digitized by Google

δίας καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν τελευταῖον Ἀρσακίδην Ἀρτάβανον.

Ἡ θρησκεία τῶν Πάρθων ἦτο κρᾶμα πυρολατρείας ἢ ζωροαστρισμοῦ (θρησκείας τῶν Περσῶν), τὸν ὁποῖον εἶχον ἀσπασθῆ ὅτε ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Πέρσας, προγονικῶν τινων δεισιδαιμονιῶν (τὰς ὁποίας εἶχον οἱ ὡς νομάδες ζήσαντες πρόγονοί των) καὶ στοιχείων τινῶν τῆς θρησκείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἰσαχθέντων εἰς τὴν χώραν των ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν. Τὸ πολίτευμά των ἦτο κληρονομικὴ δεσποτικὴ μοναρχία στρατιωτικῆς φύσεως. Ὁ ἀνοικτίρμων ἀρχιστράτηγος βασιλεύς των (σουρένα) μετεχειρίζετο ὡς σκλάβους τοὺς ὑπηκόους του. Τοῦτον ὅμως ἠδύναντο καὶ νὰ ἐκθρονίσωσιν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν βουλὴν τῶν Πάρθων, ἐκπροσωποῦντες τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς χώρας. Κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 515) τὸ τῶν Παρθυαίων συνέδριον (ἡ βουλή των) ἀπετελεῖτο ἐκ μελῶν τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν καὶ ἐκ τῶν σοφῶν καὶ μάγων τῆς χώρας. Παρὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα ἐδέχθησαν οἱ Πάρθοι ἐξ ἐπιδράσεως εἰς αὐτοὺς τῶν Σελευκιδῶν ἐν ἀρχῇ, τῶν Ρωμαίων βραδύτερον, καὶ ἰδίως τῶν κατοίκων τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ των ἑλληνικῶν πόλεων, διετήρησαν τὰ ἄγρια ἤθη τῆς σκυθικῆς καταγωγῆς των. Ἦσαν ἄγριοι καὶ σκληροί, δόλιοι, ἅρπαγες καὶ ἔρρεπον εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν μέθην. Δὲν ἐθεώρουν ἀνόσιον τὸν γάμον μετὰ μητρὸς ἢ ἀδελφῆς ἢ θυγατρός. Περιεφρόνουν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἠρέσκοντο νὰ ζῶσι ληστεύοντες. Ἔζων σχεδὸν ἔφιπποι, καὶ ἐν τῷ στρατῷ καὶ ὡς ἰδιῶται. Οἱ ἱπποτοξόται Πάρθοι, ἔχοντες περιβάλει ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους των μὲ σιδηρᾶ πλέγματα, ἦσαν καὶ γενναῖοι καὶ δεξιώτατοι ἀκοντισταί. Προσποιούμενοι πολλάκις ὅτι ἐτρέποντο εἰς φυγὴν ἐπανέστρεφον καὶ κατετόξευον ἐπιτυχῶς τοὺς ἐχθρούς των. Παροιμιώδης εἶχε καταστῆ ἡ ἐπιτυχία τοῦ δολίως ῥιπτομένου «παρθίου βέλους». Γίνεται ὅμως μνεία καὶ Ἀρσακιδῶν, οἵτινες ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ οὗτοι δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀγριότητος.

Τὰ νομίσματα τῶν Πάρθων, σχεδὸν πάντα, φέρουν ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς καὶ εἶναι διαφόρων τύπων. Τὰ ἀρχαιότερα (τὰ πρὸ τοῦ 250 π. Χ.), κοπέντα ὅτε ἡ Παρθία, κράτος ἡμιαυτόνομον, ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν, εἶναι χρυσοῖ στατῆρες καὶ ἀργυρᾶ τετράδραχμα, ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος, καὶ φέρουν οἱ μὲν στατῆρες ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν Διός, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΝΔΡΑΓΟΡΟΥ καὶ σατράπην ἐπὶ τεθρίππου μὲ ἡνίοχον τὴν Νίκην, τὰ δὲ τετράδραχμα ἐπὶ τῆς μιᾶς κεφαλὴν πόλεως πυρ-

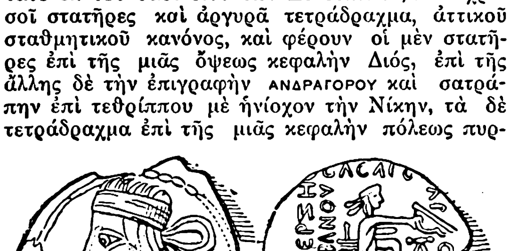

Ἀργυρᾶ παρθικὴ δραχμή.

γοστεφοῦς καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν καὶ Ἀθηνᾶν ὀρθίαν κρατοῦσαν γλαῦκα. Τὰ νεώτερα, τὰ κοπέντα ἀπὸ τοῦ 250 π. Χ. περίπου —227 μ. Χ., ὑποδιαιροῦνται εἰς διαφόρους κατηγορίας. Πᾶσαι αἱ δραχμαὶ καὶ τὰ ἀρχαιότερα τε-

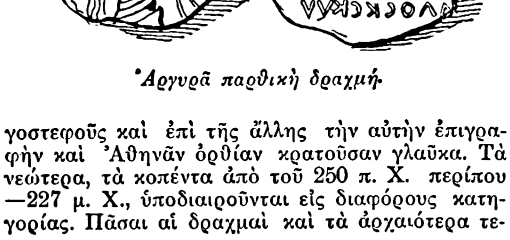

Ἀργυροῦν παρθικὸν τετράδραχμον τοῦ 47 π. Χ.

τράδραχμα (ἀργυρᾶ πάντα) φέρουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κράτους Ἀρσάκου καθημένου ἐπὶ κωνικοῦ λίθου καὶ κρατοῦντος ἐν τῇ δεξιᾷ τόξον τεταμένον, τὰ δὲ νεώτερα (ἀπὸ Μιθριδάτου τοῦ Α΄) τετράδραχμα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοῦ Ἀρσάκου, καθημένου ἐπὶ θρόνου ὅμως μετ' ἐρεισινώτου. Οἱ συνηθέστεροι τούτων τύποι εἶναι Τύχη κρατοῦσα κέρας εἰς τὴν χεῖρά της ἢ προσφέρουσα στέφανον εἰς μονάρχην καθήμενον, ἢ Νίκη στεφανηφόρος ἢ ἵππος ἢ κεφαλὴ ἵππου, ἐνῷ τὰ χαλκᾶ παρουσιάζουν πλῆθος τύπων. Ἐπιγραφὰς φέρουν τὰ τοῦ Ἀρσάκου Α΄, ΑΡΣΑΚΟΥ ἢ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΣΑΚΟΥ, τὰ τοῦ Τιριδάτου (247—214 π. Χ.) καὶ τοῦ Ἀρταβάνου Α΄ (214—196) ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, συνήθως, τὴν προρρηθεῖσαν ἐπιγραφὴν «βασιλέως μεγάλου Ἀρσάκου» μὲ τὴν προσθήκην ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπιθέτων «φιλέλληνος—τοῦ καὶ συνηθεστέρου πάντων—φιλαδέλφου, θεοπάτορος, ἐπιφανοῦς, εὐεργέτου, νικάτορος, νικηφόρου, θεοῦ, εὐπάτορος, κτίστου, δικαίου κ.ο.κ.», τινά, ἰδίως τῶν ἐνδοξοτέρων ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν (Μιθριδάτου Α΄, Μιθριδάτου Γ΄, Ὀρώδου Α΄, Φραάτου Δ΄ καὶ ἄλλων τινῶν), τὴν ἐπιγραφὴν «βασιλέως βασιλέων» μὲ τὴν προσθήκην, συνήθως, ἑνὸς τῶν προρρηθέντων ἐπιθέτων, ἔνια δὲ ἐκτὸς τῆς λέξεως Ἀρσάκου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κόψαντος τὸ νόμισμα βασιλέως (τοῦ Ὀ-

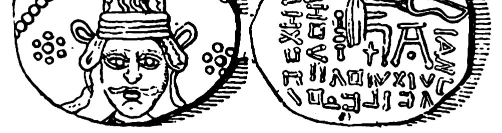

Ἀργυρᾶ παρθικὴ δραχμή.

ρώδου, τοῦ Πακόρου, Ὀνώνου, Ἀρταβάνου κ.ο.κ). Διεσώθησαν νομίσματα 37 βασιλέων τῶν Πάρθων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα (4—5) φέρουν πελβικὴν ἐπιγραφήν. Τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Πάρθων μαρτυροῦν ἐκτὸς τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἐρείπια ναῶν ἐν Κιγκαβάρ, ἐν Ἐκβατάνοις (τῆς Ἀναΐτιδος) καὶ ἐν Χάτρᾳ, παρὰ τὸν Τίγρητα. Ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἰδίως Παρθίας ἢ Παρθυαίας ἐκτείνεται σήμερον, κατὰ τὸ πλεῖστον, τὸ *Χορασσάν*. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

παρθικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Πάρθους, ὁ τῶν Πάρθων· ‖ *Παρθικὸν* ἐκαλεῖτο τὸ ἐκλεκτὸν δέρμα, ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων πάσης ἄλλης χώρας κατειργασμένων ἐκ Παρθίας δερμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκεύαζον τελαμῶνας ξιφῶν καὶ πολυτελῆ ὑποδήματα· ‖ *Παρθικοὶ* ἐπωνομάζοντο τιμητικῶς πάντες οἱ νικηταὶ τῶν Πάρθων Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ στρατηγοὶ (ἰδίως ὁ Τραϊανός)· ‖ *Παρθικοὶ* ὠνομάσθησαν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Τραϊανοῦ ἱδρυθέντες ἀγῶνες, ὡς καὶ λεγεῶνες τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. ΚΑΨ.

Παρθῖνοι (οἱ), ἢ ***Παρθεῖνοι.*** Λαὸς ἰλλυρικός, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Παρθηνοὺς* (βλ. λ.).

πάρθιον βέλος· μεταφορικῶς, πᾶσα δολία διὰ λόγου προσβολὴ (βλ. *Παρθία*).

Παρθίων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παρθηνῶν. Α. Θ. Σ.

Πάρθοι (οἱ), καὶ ***Παρθυαῖοι*** *[Ἀρχ.]*. Οἱ κάτοικοι τοῦ βασιλείου τῶν Πάρθων καὶ ἰδίως τῆς κοιτίδος αὐτῶν *Παρθίας* ἢ *Παρθυαίας*. Ἦσαν κατ' ἄλλους μὲν σκυθικῆς καταγωγῆς, ἐξωσθέντες τῆς χώρας των ὑπ' ἄλλων σκυθικῶν φύλων (ἐν τῇ σκυθικῇ γλώσσῃ ἡ λέξις Πάρθος ἐσήμαινεν ἐξόριστος), κατ' ἄλλους δὲ Ἄριοι, συγγενεῖς τῶν Περσῶν, τῶν Μήδων καὶ τῶν Βακτρίων (βλ. λ. *Παρθία*). ΚΑΨ.

Πάρθος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῶν *Παρθηνῶν* ἢ *Παρθίνων*, ἰλλυρικοῦ λαοῦ, κειμένη πρὸς Ἀν. τῆς Ἐπιδάμνου (νῦν Δυρράχιον).

Παρθυαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παρθία*.

πάρι (ἰταλ. pari=ἄρτιον). Λέξις χρησιμοποιουμένη διεθνῶς εἰς τὴν αἰτιατικήν: al pari=εἰς τὸ ἄρτιον, ὁσάκις πρόκειται κυρίως νὰ ἐκφρασθῇ: α΄) χρηματιστηριακῶς: ὅτι ἡ τρέχουσα τιμὴ ἑνὸς εἴδους εἶναι ἴση πρὸς τὴν τιμὴν κόστους ἢ ὅτι ἡ τρέχουσα τιμὴ μιᾶς ἀξίας (μετοχῆς, ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος κτλ.) εἶναι ἴση πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν τοιαύτην· καὶ β΄) τραπεζικῶς: ὅτι ἡ ἀποστολὴ χρημάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον γίνεται ἀνεξόδως, ἄνευ τουτέστι πληρωμῆς τραπεζικῆς προμηθείας. Ι. Α. Β.

Παρὶ (Paris), ***Ἀλέξιος-Πωλέν.*** Γάλλος φιλόλογος καὶ μεσαιωνοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1881. Διατελέσας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπάλληλος τοῦ τμήματος χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἐπεδόθη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μελέτην τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ ἰδίᾳ τῶν μεσαιωνικῶν ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων (chansons de geste) καὶ τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς ἐποποιίας. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ακαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς γαλλικῆς φιλολογίας εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Σημαντικώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἀπολογία τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς» (1824), μετάφρασις τῶν ἁπάντων τοῦ Βύρωνος (1830—1836, 13 τόμοι), «Τὰ γαλλικὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ βασιλέως» (1836—184., τόμ. 7), μεγίστης ἀξίας ἐπιστημονικὸς κατάλογος, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις δι' ὅλας τὰς μετέπειτα ἐργασίας ἐπὶ τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς φιλολογίας, «Garin le Loherain», «Berte aux grands pieds», ἐκδόσεις τῶν «Μεγάλων χρονικῶν τῆς Γαλλίας» (1836—1840), τοῦ «Βιλλαρδουΐνου» (1838), τοῦ «Ἄσματος τῆς Ἀντιοχείας» (1848), «Historiettes de Talemant des Réaux» κ. ἄ. Η. Π. Γ.

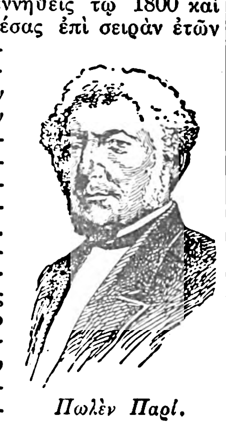

Πωλὲν Παρί.

—**Παρὶ** (Paris), ***Γαστὼν-Μωρρινὸ-Πωλέν.*** Γάλλος φιλόλογος καὶ συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ *Πωλὲν Παρί*, γεννηθεὶς τῷ 1839 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1903. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κλασσικῶν του σπουδῶν ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βόννης καὶ τῆς Γοτίγγης, ἐπανελθὼν δ' εἰς Γαλλίαν, ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἀνηγορεύθη τῷ 1865 διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, κατόπιν περισπουδάστου ἐναισίμου του διατριβῆς ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς ρωμανικῆς φωνητικῆς. Ἀντικατέστησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἕδραν τῆς μεσαιωνικῆς γαλλικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας (1872), ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν τῷ 1876, πρόεδρος τοῦ φιλολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τμήματος τῆς σχολῆς ἀνωτάτων σπουδῶν (1885), τῷ δὲ 1896 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἵδρυσεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Π. Μεγιὲ καὶ Καρ. Μορέλ, τὴν «Revue Critique» τῷ 1866 καὶ τὴν «Romania» τῷ 1872, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μεγιέ. Ὁ Παρὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίας του ἐξήσκησε σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ θεωρεῖται ὁ πατὴρ τῶν ρωμανικῶν σπουδῶν ἐν τῇ χώρᾳ του. Συνέγραψε: «De Pseudo - Turpino» (1865), «La vie de Saint - Alexis» (1872), «Le Petit Poucet et la Grande Ourse» (1875), «Ποιητικὴ ἱστορία Καρόλου τοῦ Μεγάλου» (1875), βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Ὁ Περιπλανώμενος Ἰουδαῖος» (1880), «Les romans de la Table Ronde» (1881—1886), «Ἡ μεσαιωνικὴ ποίησις» (2 σειραὶ 1885 καὶ 1895), «Γενικὸν λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1890), «Penseurs et Poètes» (1896) κ. ἄ., καθὼς καὶ πολυπληθῆ ἄρθρα εἰς φιλολογικὰ περιοδικά. Η. Π. Γ.

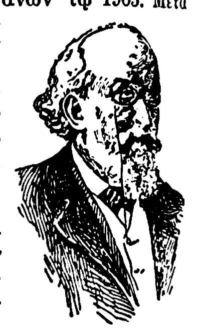

Γαστὼν Παρί.

—**Παρὶ** (Paris), ***Πέτρος.*** Γάλλος ἀρχαιολόγος (1859—1931). Παλαιὸν μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, διέμεινεν ἀρκετὸν χρόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἀνασκαφὰς τῆς σχολῆς. Βραδύτερον ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βορδὼ καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Μαδρίτῃ ἱδρυθέντος ἰνστιτούτου ἀνωτέρων ἱστορικῶν σπουδῶν. Συνέγραψε πολλὰ ἀρχαιολογικὰ ἄρθρα καὶ βιβλία. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι: «La Sculpture antique» (Paris 1889), «Quatenus feminæ res publicas in Asia minore, Romanis imperantibus attigerint», «Élatée, la ville et le temple d'Athéna Cranaia» (1890), «Polyclète» (1895), «Essai sur l'art et l'industrie de l'Espagne primitive» (τόμ. 2), «Lexique des Antiquités grecques» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ R. Roques 1900). Β. Δ. Θ.

—**Παρὶ** (Pâris), ***Φραγκῖσκος-Ἐδμόνδος.*** Ναύαρχος καὶ σοφὸς Γάλλος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1806—1893). Εἰσελθὼν εἰς τὸ ναυτικὸν τῷ 1820, μετέσχε τριῶν, σχεδὸν ἐπαλλήλως ἐκτελεσθέντων, περίπλων τῆς ὑδρογείου, πρὸς ἐξερευνήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, ἐπὶ τοῦ «Astrolabe» (1826—1829), ἐπὶ τῆς «Favorite» (1829—1832) καὶ τῆς «Artemise» (1837—1840). Ναυτικός, ὑδρογράφος καὶ σχεδιαστὴς ἄριστος, συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀποστολῶν ἐκείνων, αἵτινες τῷ παρέσχον πλούσιον ὑλικὸν πρὸς συγγραφὴν περιωνύμου ἔργου διὰ τὴν ναυπηγικὴν τῶν ἐξωευρωπαϊκῶν λαῶν. Αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ σπουδαί του ἐπὶ τῶν ἀτμομηχανῶν (1833—1836), τοῦ παρέσχον τὴν τιμὴν νὰ κυβερνήσῃ τὰ ἄριστα τῶν ναυπηγηθέντων κατὰ τὰς ὑποδείξεις του ἀτμηλάτων πολεμικῶν τῆς Γαλλίας, ἐν οἷς τὸ «Archimède» (1846—1847), τὸ πρῶτον παρακάμψαν τὸ Εὔελπι ἀκρωτήριον ἀτμόπλοιον, τὴν βασιλικὴν θαλαμηγὸν «Comte d'Eu» καὶ τὸ μνημειῶδες τοῦ Ντυπουΐ ντὲ Λὼμ ἀτμοδίκροτον «Algesiras». Τετράκις χρηματίσας μέλος τοῦ τεχνικοῦ συμβουλίου ἐν τῷ γαλλικῷ ναυτικῷ, ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς νέας περιόδου, καθ' ἣν ὁ ταχύπλους καὶ θωρακωτὸς στόλος, ὃν ὁ Ντυπουΐ ντὲ Λὼμ ἐμελέτησεν, ὑποκατέστησε τὰ παλαιότερα πλοῖα. Πλοίαρχος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῶν ποταμοπλοίων τοῦ Ντινιὲπρ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κίνμπουρν, ὑποναύαρχος τῷ 1858, ἀντιναύαρχος διευθυντὴς τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας (1864

Digitized by Google

—1871), ἀποστρατευθεὶς τῷ 1871, διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου του διευθυντὴς τοῦ ἐν Λούβρῳ ναυτικοῦ μουσείου, πρὸς πλουτισμὸν τοῦ ὁποίου ἀφιέρωσε τὰ τελευταῖά του ἔτη, γενόμενος ἐν τῷ μεταξὺ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων (1863) καὶ μέλος τοῦ γραφείου τῶν μηκῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του, τινὰ τῶν ὁποίων συνέγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ πενθεροῦ του Baron de Bonnefoux, εἶναι: «Essai sur la construction navale des peuples extra-Européens» (Παρίσιοι 1843), «Souvenirs de Marine» (1877—1893), «Le Musée de Marine de Louvre». Σ. Ε. Λ.

παρίας (ὁ)· ὁ μειονεκτῶν κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς, ὁ περιφρονούμενος ὡς ὑποδεέστερος.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐν Ἰνδίαις ἐκαλοῦντο *Παρίαι* οἱ ἔξω τῶν τεσσάρων κάστεων κάτοικοι, καταγόμενοι πιθανῶς ἐκ λαοῦ ἀρχαιοτάτου, ἰθαγενοῦς τῶν Νοτίων Ἰνδιῶν, ὑποταγέντος εἰς τοὺς ἐπιδραμόντας Ἰνδούς. Οἱ Παρίαι, μετὰ τὴν ὑποδούλωσίν των, ἀπετέλεσαν ἰδίαν τάξιν ἐστερημένην παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος, ἀκόμη καὶ τοῦ θρησκεύεσθαι. Ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτοι καὶ βδελυροί, ἤσκουν τὰς εὐτελεστέρας τῶν ἐργασιῶν, τοὺς ἀπηγορεύετο τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ εἴσοδος εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία κατὰ τὴν νύκτα, ἡ εἴσοδος εἰς τὰς παγόδας, ἡ κατοικία ἐντὸς τῶν πόλεων, δι' ὃ καὶ κατῴκουν εἰς καλύβας ἐκτὸς αὐτῶν, καὶ ἡ μετὰ τῶν ἄλλων κάστεων ἐπιμιξία καὶ εἶχον ἴδια φρέατα ἀφ' ὧν ὑδρεύοντο, περιεστεμμένα, πρὸς διάκρισιν, μὲ ὀστᾶ θνησιμαίων ζῴων. Ἡ μειονεκτικὴ αὕτη θέσις τῶν Παριῶν ἐβελτιώθη ὁπωσδήποτε, ἀφ' ὅτου ἀφυπνίσθη πρὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῶν Ἄγγλων κατακτητῶν, ἡ συνείδησις ἐθνικῆς ἰνδικῆς ἑνότητος, ἥτις ἐπέφερε καὶ χαλάρωσίν τινα εἰς τὰς μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων διαιρέσεις. Ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ κατὰ τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ Γκάντι, οἱ Παρίαι ἀποτελοῦν μαχητικὸν τμῆμα τοῦ ἰνδικοῦ προλεταριάτου, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ὑφαντικήν, τὴν γεωργίαν κ.τ.λ. καὶ κατοικοῦντες κυρίως ἐν τῷ ἰνδικῷ κράτει τοῦ Μαδράς.

Κατ' ἐπέκτασιν, *παρίαι* ὀνομάζονται γενικῶς οἱ λαοὶ ἢ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, αἵτινες δὲν ἔχουν τὰ αὐτὰ μὲ τὰς ἄλλας πολιτικὰ δικαιώματα, ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κράτει, ὡς οἱ Γιουροῦκοι ἐν Τουρκίᾳ, οἱ Ἀτσίγγανοι εἰς ὅλας τὰς χώρας κ.λ.π.

παριγενίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *παριλλίνη*.

Παρίδιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Βολπέ*).

παριεταρία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *ἐλξίνη*.

Παριετίνα, καὶ ***Παριετίνη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, παρὰ τὴν σημερινὴν Ταγγέρην. —2) Πόλις τῆς Ταρράκωνος (νῦν Tarragona) τῆς Ἱσπανίας, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Τάγου.. Ν. Σ. Λ.

Παριζὲ (Pariset), ***Στέφανος.*** Γάλλος ἰατρὸς (1770—1847). Ἐμελέτησε τὸν κίτρινον πυρετὸν τῷ 1809 μετὰ τοῦ Mazet ἐν Γαδείροις (Cadix) καὶ τῷ 1821 μετὰ τοῦ Bally ἐν Βαρκελώνῃ, συντάξας καὶ ἱστορίαν τῆς νόσου ταύτης. Ἀπὸ τοῦ 1814 διετέλεσεν ἰατρὸς τῆς Βισέτρης, τῷ 1826 ἐγένετο καθηγητὴς καὶ ἀπὸ τοῦ 1833—1839 διετέλεσεν ἀρχίατρος ἐν Σαλπετριέρῃ. Διέμεινε κατόπιν ἐπὶ ἓν ἔτος (1829—1830) ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς μελέτην τῆς πανώλους. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς, διετέλεσεν ἰσόβιος γραμματεὺς αὐτῆς, διακριθεὶς διὰ τοὺς πανηγυρικούς του λόγους. Ἐδημοσίευσεν: «Aphorismes d'Hippocrate, Latin-français» (Paris 1816), «Pronostics et prorrhétiques d'Hippocrate, Latin-français» (1817), «Lettre sur l'expédition médicale d'Égypte» (1829), «Discours sur mon voyage en Égypte (1831) «Instructions relatives au choléra-morbus» (1832), «Mem. sur les causes de la peste et sur les moyens de la détruire» (1836) κ.ἄ. Ο. Ρ.

παριζιᾶνος, —*α*· δημοτ., ὁ κάτοικος τῶν Παρισίων, ὁ ἐκ Παρισίων προερχόμενος.

— **«Παριζιάνα»** (ἡ). Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1922 ὑπὸ Α. Δαυΐδ.

Παριζίνης, ***Ραφαήλ.*** Ἰταλὸς μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις, τῷ 1875. Τῷ 1840 μετέβη εἰς Κέρκυραν, ἔνθα συνεπλήρωσε τὰς μουσικάς του σπουδὰς ὑπὸ τὸν Ν. Μάντζαρον, ὀλίγον δὲ κατόπιν ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἵδρυσε μουσικὴν σχολήν. Ὑποστηριχθεὶς ἐκθύμως κατήρτισε τὴν πρώτην ἀθηναϊκὴν χορῳδίαν, ἥτις ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς μουσικῆς ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Παριζίνης εἶναι ἐπίσης ὁ πρῶτος γράψας εἰς ἑλληνικὸν δοκίμιον θεωρίας τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Προέβη κατόπιν εἰς τὴν σύστασιν τῆς φιλαρμονικῆς ἑταιρείας «Εὐτέρπης» καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν ὀρχήστρας, ἡ δὲ χορῳδία του, ἐπιμελῶς προπονουμένη, κατώρθωνε πολλάκις νὰ συμπληρώνῃ τὸν χορὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς Ἀθήνας ἰταλικῶν μελοδραματικῶν θιάσων. Ὁ Παριζίνης, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1845 ἐδίδασκεν ἤδη μουσικὴν εἰς τὴν «Φιλεκπαιδευτικὴν ἑταιρείαν» («Ἀρσάκειον»), ἐπέτυχεν ὡσαύτως τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μουσικῆς ὡς ὑποχρεωτικοῦ μαθήματος εἰς τὸ πολυτεχνεῖον. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς συνθέτης, μολονότι δὲ ἠκολούθει τὴν ἰταλικὴν τεχνοτροπίαν, προσεπάθει ἐν τούτοις νὰ βασίζῃ τὰς ἐμπνεύσεις του ἐπὶ ἑλληνικῶν θεμάτων. Τοιαῦτα πατριωτικὰ ἔργα του ὑπῆρξαν τὰ ᾄσματα τῆς «Ἐθνοφυλακῆς» καὶ ἰδίως τὸ «Ἀρκάδιον», βραβευθὲν τῷ 1873 ἐν Παρισίοις. Εἰς τὸν Παριζίνην ὀφείλεται ἐπίσης ἡ σύνθεσις τῆς «Ποιμνιακῆς ᾠδῆς», ὡς καὶ τοῦ πρώτου «Βασιλικοῦ ὕμνου» τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος. Γ. Σ.

Παρικάνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παρικανίων. Α. Θ. Σ.

Παρικάνιοι (οἱ). —1) Λαὸς τῆς Β. Γεδρωσίας παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Δραγγιανῆς καὶ Ἀραχωσίας, φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Πέρσας, ἀποτελῶν μέρος τοῦ δεκάτου νομοῦ τοῦ περσικοῦ κράτους. Συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Σιρομίτρην τὸν Οἰοβάζου.

—2) Σκυθικὸς λαὸς κατοικῶν ἐν Κολχίδι, φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς ὁποίους κατέβαλλον ἐτησίως 400 τάλαντα. Ἀπετέλουν μετὰ τῶν Αἰθιόπων τῆς Ἀσίας τὸν ἕβδομον νομὸν τοῦ περσικοῦ κράτους.

—3) Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως *Παρικάνης* (βλ. λ.).

παρικίνη (ἡ) (Paricin) *[Φαρμακογν.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀπαντῶν εἰς τοὺς φλοιοὺς παρά, εὑρεθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Hesse, ὡς συνοδὸς τῆς κιναμίνης, εἰς τοὺς φλοιοὺς τῆς κιγχόνης (Cinchona Succirubra). Κόνις ὠχροκιτρίνη, τηκομένη εἰς 136°, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Τὸ διάλυμά της ἔχει γεῦσιν πικρὰν καὶ ἀντίδρασιν ἀλκαλικήν. Κ. Γ. Μ.

παριλλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι *σαπωνίνη* τοῦ τύπου $C_{26}H_{44}O_{10}+2H_2O$. Ἀποτελεῖ σχεδὸν ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν διπλοθλαστικὴν εἰς τὸ πεπολωμένον φῶς. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται πρὸς *παριγενίνην* $C_{14}H_{22}O_2$ καὶ μόριον σακχάρου. Σ. Γ.

Παρίμα ***Σιέρρα*** (Sierra Parima) *[Γεωγρ.]* Ὀροσειρὰ ἐν Βενεζουέλα, χωρίζουσα τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῆς Βραζιλίας, μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Ρίο Μπράνκο ἢ Παρίμα καὶ τοῦ Ἄνω Ὀρινόκου. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ αὐτῆς εἶναι τὰ ὄρη Σιπάπο (2.083 μ. ὕψους), Ὀβάνα (2.008 μ.), Ὑουκαμάρι (2.257 μ.), Ντουΐντα (2.574 μ.), Μαραγκουάκα (2.508 μ.) κ.τ.λ., καλυπτόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ πυκνῶν δασῶν. Μ. Δ. Β.

Παρίνια ***ἀκρωτήριον*** (Punta Pariña) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, εἰς 4°41′ Ν. πλάτους καὶ 81°20′ Δ. μήκους, περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Δημοκρατίας τοῦ Περού. Γ. Ι. Β.

Πάριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Μυσίᾳ (Phrygia ad Hellespontum), μεταξὺ Λαμψάκου πρὸς ΝΑ. καὶ Πριάπου πρὸς Δ., μετὰ μεγάλου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ ἀποίκων Μιλησίων, Ἐρυθραίων καὶ Παρίων (*Στράβ.* ΙΓ′ 588).

Κατὰ τὸν Ε′ π. Χ. αἰῶνα ἀπετέλει μέλος τῆς ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους Δηλιακῆς συμμαχίας. Βραδύτερον συνετάχθη (302 π. Χ.) μετὰ τοῦ Λυσιμάχου βασιλέως τῆς Θρᾴκης, κατόπιν δὲ μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου, οἵτινες ἐπηύξησαν αὐτὴν διὰ τῆς παραχωρήσεως μέρους τῶν γαιῶν τῆς Πριάπου. Τέλος, ἐπὶ Αὐγούστου, ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία, λαβοῦσα τὸ ὄνομα *Ἀποικία Παριανὴ Ἰουλία Αὐγούστου*. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς τετράπλευρος βωμός, τοῦ ὁποίου, ὡς λέγεται, ἑκάστη πλευρὰ εἶχε μῆκος ἑνὸς σταδίου, κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἑρμοκρέοντος διὰ τῶν ὑλικῶν τοῦ καταστραφέντος ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀκταίου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἀδραστείας. Ἐλατρεύετο δὲ ἐν αὐτῇ ὁ Ἀπόλλων Ἀκταῖος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ Ἔρως, τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ναοὶ καὶ ἀγάλματα. Κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ γένος τι καλούμενον *Ὀφιογενεῖς*, οἵτινες εἶχον τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύωσι τὰ ἰοβόλα δήγματα τῶν ὄφεων, ὅπως οἱ Ψύλλοι τῆς Β. Ἀφρικῆς. Σῴζονται ἀργυρᾶ τετράδραχμα αὐτῆς τοῦ Δ′ π. Χ. αἰῶνος, παριστῶντα τὸν τετράπλευρον βωμόν, ἐπὶ βαθμίδων ἀνθοστεφῆ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΑΚΤΑΙΟΥ ΠΑΡΙΑΝΩΝ. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑλλησπόντου καὶ ἦτο μία τῶν 16 ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κυζίκου ἐπισκοπῶν. Σήμερον καλεῖται *Κεμέρ*. Α. Θ. Σ.

Πάριος (ὁ), θηλ. —*ία*· ὁ κάτοικος τῆς Πάρου, ὁ ἐκ Πάρου καταγόμενος· || ὡς ἐπίθ. «πάριος οἶνος», «πάριον μάρμαρον».

—***πάριον μάρμαρον,*** ἢ ***χρονικόν.*** Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, ἀνήκουσα εἰς τὰ καλούμενα *ἀρουνδέλεια μάρμαρα* καὶ ἀποτελοῦσα σπουδαιότατον ἱστορικὸν μνημεῖον. Ἀποκτηθεῖσα τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Samson, ἐπωλήθη τῷ 1627 ἐν Σμύρνῃ ἀντὶ 50 χρυσῶν νομισμάτων εἰς τὸν Γουλιέλμον Petty, γραμματέα τοῦ ἀρχαιοφίλου Θωμᾶ Howard (κόμιτος Arundell), ὑφ' οὗ μετεφέρθη εἰς Ὀξφόρδην (Ὀξώνιον). Ἐξαφανισθεῖσα ἐπί τι διάστημα ἐν τῷ κήπῳ τοῦ κόμιτος, ἐπανευρέθη κατόπιν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἑρρίκου Howard ἐδωρήθη εἰς τὸ αὐτόθι πανεπιστήμιον (1667), ὅπου νῦν ἀπόκειται, οὐχὶ ὅμως εἰς τὴν ἀρχικήν της κατάστασιν. Ἔχει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεώς της (κατά τινας ἐγράφη ἐν Φάρῳ τῆς Δαλματίας, ἐν Κέᾳ ἢ ἐν Σμύρνῃ) καὶ εἶναι χρονικὸν γραφὲν ὑπὸ ἀνωνύμου συγγραφέως εἰς ἀττικὴν διάλεκτον, ἐπὶ Διογνήτου ἄρχοντος ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸ α′ ἔτος τῆς 129ης ὀλυμπιάδος (264—263 π. Χ.). Σῴζονται αὐτοῦ 93 στίχοι εἰς δύο στήλας, ἀποτελοῦντες χρονολογικὸν πίνακα ἀπὸ τοῦ Κέκροπος μέχρι τοῦ 264 π. Χ., ἤτοι πίνακα 1318 (κατὰ τὸν συγγραφέα) ἐτῶν. Ἐκθέτει παρεμπιπτόντως τὰ πολιτικὰ γεγονότα, κυρίως δὲ ἐνδιατρίβει εἰς τὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τῶν σπουδαιοτέρων λογοτεχνῶν, εἰς τὰ ἔτη τῆς καθιερώσεως ἑκάστου ἀγῶνος, κτλ. Ὁ χρονικογράφος προφανῶς ἐπεδίωξε καταρτισμὸν βοηθητικοῦ πίνακος διὰ τοὺς μελετητὰς τῆς ποιήσεως, εἶχεν ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψιν του ἀττικὰς πηγάς, τὸ ἔργον του δέ, καίτοι δὲν διέπεται ὑπὸ τελείας κρίσεως καὶ ἀκριβείας καὶ διεσώθη κολοβὸν εἰς τὸ τέλος, ἐν τούτοις ἀποτελεῖ μοναδικὸν βοήθημα. Ἄλλα τεμάχια αὐτοῦ εὑρέθησαν τῷ 1897 ὑπὸ Μ. Κ. Κρίσπη καὶ Ἀ. Βίλχελμ. Τοῦ χρονικοῦ ἐγένοντο πλεῖσται ἐκδόσεις ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν μεταφράσει, κυριώτεραι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν: ἡ τοῦ Ἰωάννου Selden («Marmora Arundeliana» κτλ., Λονδῖνον 1628), ἡ πολυτελὴς τοῦ Ριχάρδου Chandler («Marmora Oxoniensia», Ὀξφόρδη 1763), ἡ τοῦ Βοικχίου (ἐν τῷ «Corpus Inscriptionum Graecarum», τόμ. Β′ 1843), ἡ τοῦ Καρόλου Müller (ἐν τοῖς «Fragmenta Historicorum Graecorum», τόμ. Α′, σ. 535—590) καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Flach (Τυβίγγη 1884). Τὰ νεώτερα τεμάχια εὕρηνται ἐν τοῖς «Mitteilungen des arch. Instituts κτλ.» (τόμ. XX 1897, σελ. 183 κ.ἑ.), συνολικὴ δὲ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ F. Jacoby (1904). Ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων περὶ τοῦ «Παρίου χρονικοῦ» μελετῶν κυρία εἶναι ἡ τοῦ Munro («Notes on the text of the Parian Chronicle», ἐν τῇ «Classical Review», Μάρτ. καὶ Ὀκτ. 1901, Ἰαν. 1905).

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Πάριος, ***Ἀθανάσιος***· βλ. λ. *Ἀθανάσιος* Πάριος.

παριππεύω· ἀρχ. περνῶ ἔφιππος, ἐφορμῶ, καλπάζω· || ἀκολουθῶ ἔφιππος παραπλεύρως τινός.

Πάρις *[Μυθολ.]*. Ὁ περιλάλητος ἐκ Τροίας μυθικὸς ἥρως, ὅστις ἀπαγαγὼν ἐκ Σπάρτης τὴν ὡραίαν Ἑλένην προεκάλεσε τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Τῶν μύθων τοῦ ἥρωος τούτου ἱκανὰ μὲν στοιχεῖα εὑρίσκονται παρ' Ὁμήρῳ, μείζονα ὅμως ἔκτασιν ἔλαβον οὗτοι εἰς τὰ μετὰ τὸν Ὅμηρον κύκλια ἔπη, καὶ ἰδίως εἰς τὰ Κύπρια ἔπη. Κατὰ τοὺς μύθους τούτους ὁ Πάρις ἦτο υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, καὶ τῆς Ἑκάβης καὶ ἀδελφὸς νεώτερος (ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς) τοῦ Ἕκτορος, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Ἀλέξανδρος*. Ὅτε ἡ μήτηρ του ἦτο ἔγκυος αὐτόν, εἶδεν εἰς τὸν ὕπνον της ὅτι ἐγέννησε δαυλὸν ἀνημμένον, ὅστις κατέκαυσε τὴν πόλιν (τὸ Ἴλιον). Τὸ ὄνειρον τοῦτο κατετάραξε καὶ αὐτὴν καὶ τὸν Πρίαμον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ διηγήθη· διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν οὗτος τὸν ἐκ τῆς Ἀρίσβης υἱόν του Αἴσακον, ὅστις ἦτο ὀνειροκρίτης, καὶ τὸν συνεβουλεύθη τὶ ἔπρεπε νὰ κάμῃ. Ὁ Αἴσακος συνεβούλευσε τὸν πατέρα του νὰ ἐκθέσῃ τὸ βρέφος μετὰ τὴν γέννησίν του, διότι ἡ ζωή του θὰ εἶναι ὄλεθρος διὰ τὴν πατρίδα του. Ὁ Πρίαμος ὑπήκουσεν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ ὀνειροκρίτου υἱοῦ του καὶ ὅτε ἐγεννήθη τὸ βρέφος παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν δοῦλόν του Ἀγέλαον (ἢ Ἀρχέλαον) διὰ νὰ τὸ ἐκθέσῃ εἰς τὴν Ἴδην. Ὁ δοῦλος συνεμορφώθη μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ μετὰ πέντε ἡμέρας ἐπανεῦρε τὸ βρέφος ζῶν, διότι ἐθήλαζε τοῦτο μία ἄρκτος. Εὐσπλαγχνισθεὶς τότε αὐτό, τὸ παρέλαβεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὸ ἔτρεφεν ὡς ἴδιον τέκνον, ὀνομάσας αὐτὸ *Πάριν* (διὰ τὸ παριέναι τὸν μόρον, δηλαδὴ τὸν θάνατον). Ἔφηβος γενόμενος ὁ Πάρις ὑπερεῖχε τῶν ὁμηλίκων του καὶ εἰς κάλλος καὶ εἰς ρώμην, καταδείξας ταύτην ὅτε ἀπέκρουσε τοὺς λῃστάς, οἵτινες ἀπεπειράθησαν ν' ἁρπάσουν τὰ ποίμνια τὰ ὁποῖα ἔβοσκε. Διὰ τὴν γενναιότητά του ταύτην ἐπωνομάσθη καὶ Ἀλέξανδρος. Ἡμέραν τινά, ἐνῷ ἔβοσκεν ἀμέριμνος ὁ Πάρις τὰ ποίμνιά του, ἐνεφανίσθησαν πρὸ αὐτοῦ, ὁδηγούμεναι ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀφροδίτη, διὰ νὰ κρίνῃ τὶς ἐκ τῶν τριῶν ἦτο ἡ ὡραιοτέρα, ὅπως λάβῃ τὸ χρυσοῦν μῆλον, τὸ ὁποῖον ἡ θεὰ Ἔρις, ὀργισθεῖσα διότι δὲν εἶχε κληθῆ εἰς τὸν γάμον τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, εἶχε ρίψει εἰς τὴν τράπεζαν τῶν εὐωχουμένων θεῶν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τῇ καλλίστῃ».

Ὁ Πάρις, ἑλκυσθεὶς ἀπὸ τὰ θέλγητρα καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἀφροδίτης (ὑπεσχέθη ὅτι θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὡραιοτέραν τῶν γυναικῶν, τὴν Ἑλένην), παρεῖδε καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἥρας ὅτι θὰ καθίστα αὐτὸν ἰσχυρότατον καὶ πλουσιώτατον βασιλέα, ἂν προετίμα αὐτήν, καὶ τὰς τῆς Ἀθηνᾶς,

Digitized by Google

ὅτι θὰ τὸν καθίστα τὸν σοφώτερον ἐκ τῶν ἀνθρώπων, καὶ προετίμησε τὴν θεὰν τοῦ κάλλους, ἥτις καὶ ἀπὸ τότε ἔγινεν ἡ προστάτις του θεά, ἐνῷ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἔγιναν διώκτριαί του. Μετὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην ὁ Πάρις ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὸ εἰς τὴν Σπάρτην ταξίδιόν του, ἔνθα ἔζη ἡ ὡραία Ἑλένη, σύζυγος τοῦ βασιλέως Μενελάου, μολονότι προσεπάθει νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἡ σύζυγός του Νύμφη *Οἰνώνη*, κόρη τοῦ Κεβρῆνος ποταμοῦ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔκ τινος συμπτώσεως ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τοῦ πατρός του. Ἀπεσταλμένοι τοῦ Πριάμου ἀφῄρεσαν ἀπὸ τὴν ἀγέλην τοῦ Πάριδος ἐκλεκτὸν βοῦν, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα ὁ Πάρις, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔπαθλον εἴς τινα ἀγῶνα. Ὁ Πάρις παρηκολούθησε τοὺς βασιλικοὺς θεράποντας καὶ φθάσας εἰς τὴν πόλιν μετέσχε τοῦ ἀγῶνος καὶ νικήσας ἔλαβε πάλιν τὸν ἀγαπητόν του βοῦν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἔθιξε τὸν ἀδελφόν του Ἕκτορα (κατὰ παραλλα-

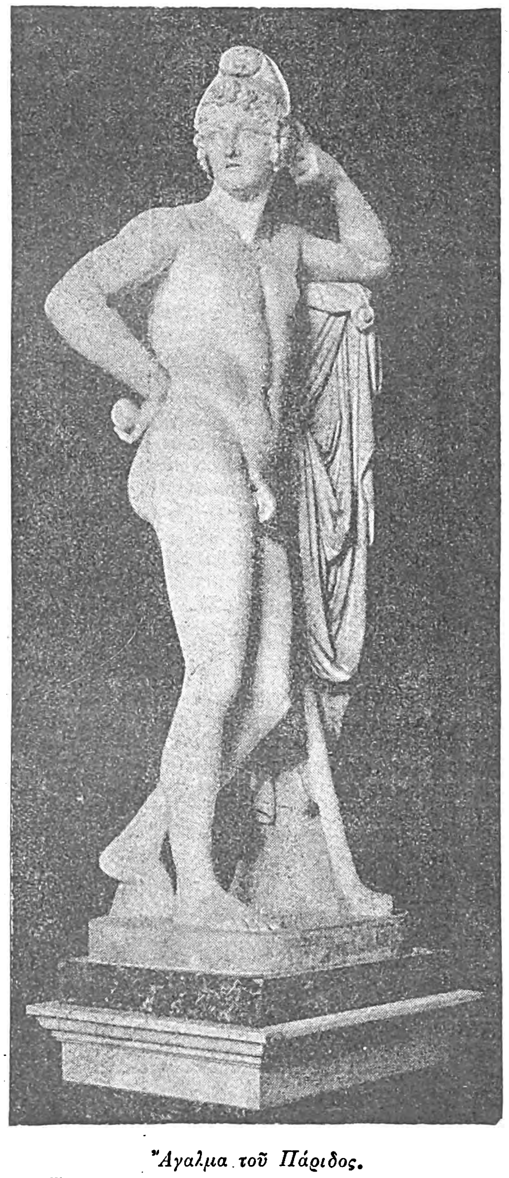

Ἄγαλμα τοῦ Πάριδος.
[Ἔργον τοῦ Κανόβα ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου.]

γὴν τοῦ μύθου τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του Δηΐφοβον), οὗτος σύρας τὸ ξίφος του κατεδίωξε τὸν Πάριν μέχρι τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, ἔνθα ἡ ἱέρεια τοῦ θεοῦ Κασσάνδρα, ἥτις ἦτο ἀδελφή του, ἀνεγνώρισε τοῦτον. Τὸ εὐχάριστον τοῦτο γεγονὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν πατέρα της, ὅστις ἐδέχθη τὸν Πάριν μὲ μεγάλην χαράν. Μαθὼν ὁ Πρίαμος παρὰ τοῦ υἱοῦ του τὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεως τῆς Ἀφροδίτης, ἐθημιούργησε τὴν ἐξῆς ἀφορμὴν ταξιδίου τοῦ Πάριδος: Ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν πρόκριτον Τρῶα Ἀντήνορα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδελφήν του Ἡσιόνην, τὴν ὁποίαν, αἰχμαλωτισθεῖσαν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, εἶχε δώσει ὡς ἀριστεῖον ὁ ἥρως οὗτος εἰς τὸν Τελαμῶνα. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπομπὴν τούτου ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἡρώων Τελαμῶνος καὶ Πηλέως, ἔστειλε διὰ τὸν ἴδιον δῆθεν σκοπὸν τὸν υἱόν του Πάριν μὲ ἰσχυρὸν στόλον. Ὁ Πάρις ὅμως, ἀντὶ νὰ πλεύσῃ εἰς Σαλαμῖνα, κατέπλευσεν εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς Γύθειον μετέβη εἰς Σπάρτην, ἔνθα ἐφιλοξενήθη, κατὰ τὰ κρατοῦντα τότε ἔθιμα, εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μενελάου. Ἐκεῖθεν, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀποδημίας τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Κρήτην, ἀπήγαγε τὴν ὡραίαν σύζυγόν του Ἑλένην, πεισθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης, εἰς τὴν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Γυθείου νησῖδα Κρανάην καὶ ἐκεῖθεν ἐπανέπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του εἰς Τροίαν.

Ἡ ἁρπαγὴ αὕτη ἔγινεν αἰτία τοῦ *Τρωϊκοῦ πολέμου*, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Πάρις εἶναι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Τρώων. Εἰς τὸ Γ τῆς Ἰλιάδος (στ. 19—20) ἐμφανίζει αὐτὸν ὁ ποιητὴς πάνοπλον προκαλοῦντα τοὺς ἀριστεῖς τῶν Ἀργείων, μετὰ τρόμου ὅμως ὑποχωροῦντα εὐθὺς ὡς ἔδραμεν ἐναντίον του ὁ

Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος.
[Παράστασις ἀγγείου τοῦ Βρύγου.]

Μενέλαος, πηδήσας ἀπὸ τοῦ ἅρματος, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀπατεῶνα. Ἡ δειλία του προεκάλεσε τὴν μομφὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἕκτορος διὰ τὸ ἀπόλεμον αὐτοῦ καὶ τὴν κλίσιν του πρὸς τὴν μουσικὴν (ἠγάπα νὰ παίζῃ τὴν κιθάραν) καὶ τὴν ἀναστροφὴν μετὰ γυναικῶν· ἡ μομφὴ δὲ αὕτη διήγειρε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Πάριδος, προτείναντος νὰ κριθῇ ὁ πόλεμος ἐκ τῆς μονομαχίας αὐτοῦ καὶ τοῦ Μενελάου. Ἡ μονομαχία γίνεται καὶ κατισχύει ὁ Μενέλαος, ἀλλ' ὅτε οὗτος μέλλει νὰ φονεύσῃ τὸν ἀπαγωγέα, διασῴζει τοῦτον ἡ προστάτις του Ἀφροδίτη. Καὶ ναὶ μὲν εἰς τὸ προρρηθὲν ἐπεισόδιον τοῦ πολέμου ἐδείχθη ὁ Πάρις δειλὸς ἀπέναντι τοῦ Μενελάου, εἰς ἄλλα ὅμως ἐπεισόδια τοῦ πολέμου (Ἰλ. Η 8 καὶ ἀλλαχοῦ) εἶναι καὶ οὗτος ἐκ τῶν γενναίων πολεμιστῶν, πληγώσας τὸν Διομήδη, τὸν Εὐρύπυλον, τὸν Μαχάονα καὶ ἄλλους. Κατὰ τὴν «Αἰθιοπίδα» μάλιστα τοῦ Ἀρκτίνου, διὰ βέλους τοῦ Πάριδος (τὸ ὁποῖον κατηύθυνεν ὁ Ἀπόλλων) ἐφονεύθη, ὡς εἶχε προμαντεύσει πρὸ τοῦ φόνου του ὁ Ἕκτωρ, ὁ ἥρως Ἀχιλλεύς, τρωθεὶς εἰς τὴν πτέρναν, τὸ μόνον τρωτὸν μέρος τοῦ σώματός του. Ὁ Πάρις ἀπέθανε τραυματισθεὶς ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη βέλη τοῦ Φιλοκτήτου, ἀρνηθείσης νὰ θεραπεύσῃ αὐτόν, ἂν καὶ ἠδύνατο, τῆς προτέρας του συζύγου Οἰνώνης, ὅτε προσεκομίσθη πρὸς αὐτὴν εἰς Ἴδην, ἔνθα ἔζη μετὰ τοῦ πατρός της· λέγεται δὲ ὅτι ἡ Οἰνώνη μεταμεληθεῖσα διὰ τὴν σκληρότητά της ηὐτοκτόνησε. Τοὺς μύθους τοῦ Πάριδος (Ἀλεξάνδρου) ἀνέπτυξαν καὶ διερρύθμισαν μετὰ τὸν Ὅμηρον ὄχι μόνον οἱ τῶν κυκλίων ἐπῶν ποιηταί, ἀλλὰ καὶ μεταγενέστεροι (ὁ Σοφοκλῆς εἶχε γράψει τὴν τραγῳδίαν «Ἀλέξανδρος») μυθογράφοι, μνημονεύοντες καὶ τέκνα τούτου ἐκ τῆς Ἑλένης, τὸν *Βούνικον*, τὸν *Ἀγανόν*, τὸν *Ἰδαῖον* καὶ τὸν *Κόρυθον*, ὅστις

Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος.
[Παράστασις ἀγγείου τοῦ Ἱέρωνος ἐν τῷ Μουσείῳ Βερολίνου.]

κατά τινας ἦτο ἐκ τῆς Οἰνώνης. Τὸ διπλοῦν ὄνομα τοῦ ἥρωος (Πάρις-Ἀλέξανδρος) μαρτυρεῖ κατά τινας, ὅτι ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Ἴδης συγκατῴκησαν εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἑλληνικὰ φῦλα μετ' ἀσιατικῶν, τῶν ὁποίων θεότητες συγγενεῖς τὴν φύσιν συνεταυτίσθησαν. Ἡ λέξις Πάρις εἶναι ἀσιατική, ἡ λέξις ὅμως Ἀλέξανδρος εἶναι ἑλληνικὴ καὶ εἶναι ὄνομα θεοῦ ἢ ἥρωος, τῆς λατρείας τοῦ ὁποίου ἴχνη διεσώθησαν ἐν Λακωνικῇ, τῆς ὁποίας ἥρως ἦτο καὶ ὁ Μενέλαος. Οὕτω δικαιολογεῖται καὶ ἡ σύγκρουσις τῶν δύο γειτονικῶν ἡρώων. Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ἑρμηνευτῶν τῶν μύθων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὁ Τρὼς ἥρως εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Πανὶ τῶν Βεδῶν, ὁ κλέπτης ὁ ἀπάγων τὸ λαμπρὸν φῶς καὶ κρύπτων εἰς τὴν φυλακὴν τῆς νυκτός, ὡς ἡ Ἑλένη (διὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε καὶ ἡ παράδοσις ὅτι ἀνηρπάγη, ὅτε εἶχεν ἐξέλθει εἰς κυνήγιον ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρθενίου), ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἡρωΐδα τῆς Τεγέας Αὔγην, εἶναι ἡ ἠὼς (αὐγὴ) ἡ ἀπαγομένη ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων (ἡλιακῶν ἡρώων).

Πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ποίησιν ὑπῆρξαν θέματα προσφιλῆ οἱ μῦθοι τοῦ Πάριδος εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην. Πιθανώτατα ἡ ὑπὸ τοῦ Πάριδος ἀπαγωγὴ τῆς Ἑλένης (ἢ τῆς Ἀριάδνης ὑπὸ τοῦ Θησέως) ἀπεικονίζεται εἰς ἀγγεῖον τοῦ Διπύλου (τοῦ τέλους τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς), εὑρισκόμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Εἰς ἀγγεῖον (ἐξαφανισθὲν) χαλκιδικὸν μελανόμορφον, εὑρεθὲν ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζετο ἡ περὶ τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Ἀχιλλέως μάχη, μεταξὺ τῶν ἐπερχομένων κατὰ τοῦ Αἴαντος ἡρώων (Αἰνείου, Γλαύκου καὶ ἄλλων) ἦτο καὶ ὁ Πάρις. Ἐπεισόδια τοῦ Πάριδος ἐκόσμησαν καὶ τὰ τρία περιλάλητα μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτέρας ἑλληνικῆς τέχνης. Οὕτω; εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος ἀπεικονίζετο ὁ Πάρις καὶ πρὸ αὐτοῦ αἱ τρεῖς θεαὶ (μετὰ τοῦ Ἑρμοῦ), ἀναμένουσαι τὴν περὶ τοῦ κάλλους των κρίσιν του. Τὸ αὐτὸ θέμα μετ' ἐπιγράμματος ἐκόσμει καὶ τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου. Εἰς δὲ τὴν ἐν Δελφοῖς Λέσχην τῶν Κνιδίων μεταξὺ τῶν ἄλλων Τρώων ἀπεικονίζετο καὶ ὁ Πάρις, καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ ἀκόμη ἐρωτοτροπῶν πρὸς τὴν βασίλισσαν τῶν Ἀμαζόνων Πενθεσίλειαν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ ἵστατο χάλκινος ὁ Πάρις, ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Μενέλαον, εἰς τὸ ἐκ 13 χαλκίνων ἀγαλμάτων σύνταγμα τῶν Ἀπολλωνιατῶν (ἔργον τοῦ Λυκίου). Ἐκ πασῶν ὅμως τῶν εἰκόνων του ἐθαυμάζετο τὸ ἐκ μαρμάρου ἄγαλμά του τοῦ γλύπτου Εὐφράνορος (Δ' π. Χ. αἰῶνος), τοῦ ὁποίου κάλλιστον ἀντίγραφον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων εἶναι ὁ Πάρις τοῦ Βατικανοῦ, ὅστις παρίσταται καθήμενος φέρων τὸ ἀσιατικὸν ἔνδυμα (βραχὺν χιτῶνα, τιάραν, περισκελίδα καὶ χειρίδας) καὶ κρα-

Digitized by Google

τῶν τὸ μοιραῖον μῆλον. Ἀλλὰ πλεῖσται εἶναι κυρίως αἱ παραστάσεις τοῦ Πάριδος ἐπὶ ἀγγείων (μελανομόρφων τοῦ ΣΤ' καὶ ἐρυθρομόρφων τοῦ τε ΣΤ' καὶ Ε' π. Χ. αἰῶνος) καὶ σαρκοφάγων, μὲ σύνηθες θέμα τὴν κρίσιν (ὁ Πάρις παρίσταται ὡς βοσκὸς παίζων τὴν λύραν του καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἑρμῆς μὲ τὰς τρεῖς θεάς). Ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων ἄρισται εἶναι μία ἀγγειογραφία τοῦ Βρύγου, ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἀγγειογραφία τοῦ Ἱέρωνος (ὁ Πάρις καθήμενος καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν αἰγῶν του παίζει τὴν λύραν του, πρὸ αὐτοῦ δὲ ἵσταται ὁ πτερόπους Ἑρμῆς κρατῶν τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς Ἔριδος καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν τριῶν θεαινῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Ἀφροδίτη περιβάλλεται ὑπὸ πτερωτῶν ἐρωτιδέων), δύο ἀγγειογραφίαι τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (ἐπὶ ἀρχαίας ὑδρίας), ἡ μία ἐπὶ ἀγγείου τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Ἱέρωνος, εἰς τὸ Ἐτρουσκικὸν μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ ἀποκειμένου, ἡ πολυπρόσωπος παράστασις τοῦ ἀγγείου τοῦ Ruvo (Πάρις, Ἑρμῆς, αἱ τρεῖς θεαί, Ἔρως, Εὐτυχία, Δόξα, Ἥλιος ὁδηγῶν τὸ ἅρμα του πρὸς τὸν καθήμενον Δία), ἡ παράστασις τοῦ ἀναγλύφου τῆς Villa Panfili, εἰς τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τῶν συνήθων μυθικῶν μορφῶν τῆς κρίσεως τοῦ Πάριδος, ἀπεικονίζονται καὶ 3 Νύμφαι τῆς Ἴδης καὶ ὁ θαλάσσιος προφήτης Νηρεύς, ἡ παρεμφεροῦς συνθέσεως τοῦ ἀναγλύφου τῆς Villa Ludovisi καὶ ἡ τῆς ἐν Παρισίοις σαρκοφάγου τοῦ Ἐνδυμίωνος. Πλεῖσται δὲ εἶναι καὶ αἱ ἀγγειογραφίαι μὲ ἀλληγορικὰς παραστάσεις τῆς κρίσεως τοῦ Πάριδος. Ἀλλ' ἐνῷ πλεῖσται εἶναι αἱ ἐπὶ μνημείων καὶ ἔργων τῆς τε ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς τέχνης παραστάσεις τῶν μύθων τοῦ Πάριδος (ἰδίως τῆς κρίσεως), λείπουν αὗται ἀπὸ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἔργα τῆς ἐτρουσκικῆς τέχνης (μόνον εἰς τὸ ἔν τινι τάφῳ τοῦ Orvieto εὑρεθὲν κάτοπτρον καὶ δύο ἢ τρία ἄλλα ἀπεικονίζεται ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος). Ἀλλὰ καὶ τὴν νεωτέραν ποίησιν, καὶ ἰδίως τὴν καλλιτεχνίαν, ἐνέπνευσαν οἱ μῦθοι τοῦ Πάριδος. Οἱ γλύπται Etex καὶ Garnaud ἐλάξευσαν ἀγάλματά του καὶ ὁ P. Le Maire ἐνεχάραξε κατὰ τὸν Cl. Vignon σειρὰν ἐκ 14 εἰκόνων ἀναπαριστωσῶν τὸν βίον τοῦ Πάριδος, πλεῖστοι δὲ διάσημοι ζωγράφοι (Julio Romano, Luca Jordano, Giorgione, Jordaens, R. Mengs, A. Watteau, Rubens—ἐκ τῶν δύο πινάκων του μὲ θέμα τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος ὁ ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῆς Δρέσδης, ὁ καὶ μικρότερος, εἶναι ὑπεροχώτερος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ—καὶ ἀναρίθμητοι ἄλλοι) ἔλαβον ὡς θέματα ὑπερόχων πινάκων των διάφορα ἐπεισόδια τοῦ Πάριδος καὶ ἰδίως τὴν περὶ τῆς ὡραιοτάτης τῶν θεῶν κρίσιν του. Ἐκ πάντων ὅμως τούτων ὑπερέχουν τὸ ἄγαλμα τοῦ Πάριδος τοῦ Κανόβα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀριστούργημά του, ὁ εἰς τὸ Λοῦβρον πίναξ τοῦ Λουδοβίκου Δαυῒδ

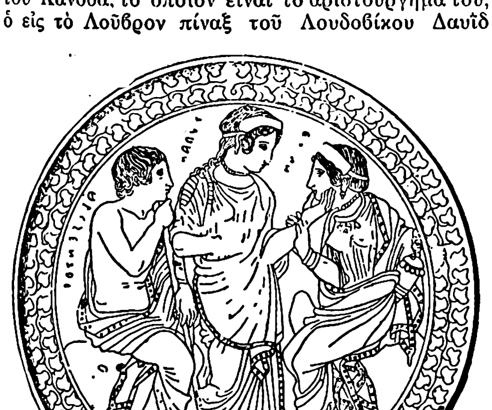

Ἀφροδίτη, Πάρις καὶ Ἑλένη.
[Παράστασις Ἐτρουσκικοῦ καθρέπτου.]

καὶ ἡ πολυπρόσωπος ὑπέροχος σύνθεσις τοῦ Ραφαήλου. Ὁ Πάρις τοῦ Κανόβα, εὑρισκόμενος νῦν ἐν Πετρουπόλει, εἶναι μαρμάρινος, ὄρθιος, γυμνός, καὶ στηρίζεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. Ἡ ἀριστερά του χείρ, κεκαλυμμένη μὲ τὸν μανδύαν, εἶναι ὑψωμένη πρὸς τὴν κεφαλήν, τὴν ὁποίαν στηρίζει διὰ τοῦ δείκτου, ἐνῷ ἡ δεξιά, ἀνεστραμμένη ἐπὶ τοῦ ἰσχίου, κρατεῖ τὸ μῆλον τῆς Ἔριδος. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς ποιμενικῆς ράβδου του καὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς (ὁ ἀριστερὸς ἔχει τοποθετηθῆ ὀλίγον ὄπισθεν τοῦ δεξιοῦ καὶ μόλις θίγει διὰ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων τὸ ἔδαφος) καὶ ἐπὶ τῆς γυναικεῖα χαρακτηριστικὰ ἐχούσης κεφαλῆς του φορεῖ φρυγίαν τιάραν. Ἔχει στρέψει τὴν κεφαλήν του πρὸς τὴν δεξιάν του πλευρὰν καὶ φαίνεται ὡς νὰ παρατηρῇ μετὰ προσοχῆς τὰς τρεῖς θεὰς καὶ νὰ σκέπτεται διὰ τὴν κρίσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐκφέρῃ. Τὸ ἄγαλμα ἐλάξευσεν ὁ ὑπέροχος γλύπτης διὰ τὴν αὐτοκράτειραν Ἰωσηφίναν καὶ ἔτυχε γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, ὅταν ἐστάλη ἐκ Ρώμης εἰς Παρισίους. Ἡ ἁπλότης καὶ ποικιλία τῆς συνθέσεως, ἡ φυσικὴ ἀλήθεια καὶ ὁ κατάλληλος διὰ τὸ θέμα δοθεὶς χαρακτήρ, ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου καὶ εἰς τὸ σύνολον καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας, ὡς καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ περιγράμματος μὲ τὴν συνδεδυασμένην μετὰ γλυκύτητος εἰς τὰς μορφὰς σταθερότητα τοῦ ἔργου ἐφελκύουν κοινὸν τὸν θαυμασμόν. Τὸ κάλλος τοῦ ἀγάλματος, ἡ κίνησις καὶ ζωή του, ἡ χαρίεσσα ἔκφρασις καὶ τὸ ὅλον θέλγητρον τῆς κεφαλῆς του, ἡ ἐπιτυχὴς συναρμογὴ τῶν συναισθημάτων τοῦ κυρίου ἔργου, ἡ τελεία ἐπεξεργασία ὅλων τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ πρὸ πάντων τὸ διαχεόμενον εἰς τὸ σύνολον θέλγητρον τῆς ζωῆς πληροῦσιν ἀγαλλιάσεως τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ του. Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἀπήχθη ἐκ Γαλλίας κατὰ τὸ 1815. Ἀναπαρήγαγεν ὅμως ὁ Κανόβας καὶ τὸ ὅλον ἄγαλμα, δωρήσας τὸ νέον τοῦτο ἔργον του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας (εὑρίσκεται νῦν εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου), καὶ τὴν κεφαλήν του, δωρήσας ταύτην εἰς τὸν φίλον του Quatremère. Εἰς τὸν πίνακα τοῦ Δαυῒδ παρίσταται ὁ Πάρις καθήμενος εἰς τὸ μέσον μιᾶς αἰθούσης τοῦ ἀνακτόρου του κρατῶν λύραν καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν περιπαθῶς εἰς τὸν ὦμόν του στηριζομένην Ἑλένην. Εἰς τὴν αἴθουσαν φαίνεται πλῆθος κομψῶν ἐπίπλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τρίπους, εἰς τὸν ὁποῖον καίονται ἀρώματα. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ραφαήλου ὑπάρχουν κυρίως τρία συμπλέγματα μορφῶν. Εἰς τὸ ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῆς ὅλης συνθέσεως παρίσταται ὁ Πάρις καθήμενος καὶ προσφέρων τὸ μῆλον πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, τὴν ὁποίαν προσβλέπει μὲ βλέμμα πλῆρες πόθου. Ἡ Ἀφροδίτη, γυμνὴ καὶ ὀρθία ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιζήλων της, κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὸν Πάριν καὶ λαμβάνει διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ μῆλον, ἐνῷ τὴν ἀριστερὰν ἐκτείνει πρὸς προστρέχοντα πρὸς αὐτὴν μικρὸν Ἔρωτα. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων θεῶν, γυμνῶν καὶ ὡραίων ἐπίσης—διὰ τοῦτο ἐλέχθη ὅτι λείπει ἡ ἠθικὴ σημασία— ἡ μὲν Ἥρα κινεῖ ἀπειλητικὴν πρὸς τὸν Πάριν χεῖρα, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ στρέφει περιφρονητικῶς πρὸς τὸν κριτὴν τὰ νῶτα, ἑτοίμη νὰ λάβῃ τὸν χιτῶνά της, τὸν ὁποῖον πρὸς στιγμὴν εἶχεν ἀποδυθῆ, Σάτυροι δὲ κεκρυμμένοι μὲ λάγνα βλέμματα βλέπουν τὰς γυμνὰς θεάς. Εἰς ἄλλο σύμπλεγμα φαίνονται ὁ Ἑρμῆς, ἡ Φήμη, κρατοῦσα στέφανον καὶ κλάδον φοίνικος, ἅτινα σπεύδει να παραδώσῃ πρὸς τὴν νικήτριαν Ἀφροδίτην, τρεῖς Νύμφαι τῆς Ἴδης καὶ ποτάμιοι θεότητες, ἐξηπλωμέναι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σκαμάνδρου. Ὑπὲρ τὰ συμπλέγματα δὲ ταῦτα ὁ Ἥλιος, προηγουμένων τῶν Διοσκούρων, κατευθύνει τὸ ἅρμα του πρὸς τὸν πατέρα θεῶν καὶ ἀνθρώπων Δία, ἔχοντα πλησίον του τὸν Γανυμήδην, τὴν Δήμητρα, τὴν Ἄρτεμιν καὶ ἀετόν. Οὕτως οὐρανὸς καὶ γῆ εἶναι μάρτυρες τῆς κρίσεως τοῦ Πάριδος. Ὑπεράνω δὲ ὅλων τῶν μορφῶν τοῦ πίνακος φαίνεται ἱπταμένη ἡ Ἔρις, οἱονεὶ προλέγουσα καὶ ἐπιχαίρουσα διὰ τὰς μελλούσας ἐκ τῆς κρίσεως συμφοράς. Τῆς συνθέσεως ταύτης παρήχθησαν ὑπὸ τοῦ χαράκτου Marc-Antoine Raimondi εἰκόνες προκαλέσασαι τὸν θαυμασμόν. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ζωγράφων ἀναπαρήχθη ἡ ὑπέροχος αὐτὴ σύνθεσις καὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς ταύτης προϊόντα εἶναι ὁ πίναξ τοῦ παλατίου Corsini καὶ ὁ τοῦ Λούβρου. Ἐκ τῶν ποιητικῶν ἔργων, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῶν μύθων τοῦ Πάριδος, ἄξιον λόγου εἶναι «Ὁ Πάρις» (κρίσις τοῦ Πάριδος) τοῦ Imbert, ἔμμετρον, δεκασύλλαβον ἐρωτικὸν ποίημα ἐκ τεσσάρων ᾀσμάτων. Εἶναι ποιητικὴ σύνθεσις πλήρης δροσερότητος καὶ πλουσία ἀπὸ ἐπεισόδια πλήρη χάριτος. Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ὅλον θέμα ἐπραγματεύθη μετὰ πολλῆς δεξιοτεχνίας καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ τε Πάριδος καὶ τῶν διαγωνισθεισῶν διὰ τὸ βραβεῖον κάλλους τριῶν θεῶν ἀπέδωκεν ἐπιτυχέστατα.
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Πάρις (Paris) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Τεξὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1841. Ἔχει βιομηχανίαν βάμβακος καὶ 17.500 κατ.

Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος.
[Παράστασις ἀρχ. ὑδρίας τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου.]

Πάρις (Paris), *Ἀλφόνσος*. Ἄγγλος μηχανικὸς ἀτμοπλοίων, ὅστις κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος, ὅπως προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὰ πολεμικὰ ἀτμόπλοιά μας «Καρτερία» καὶ «Ἑρμῆς», ἐμονιμοποιήθη ἐν τῷ ναυτικῷ ἅμα τῇ καθόδῳ τοῦ Ὄθωνος. Τῷ 1839 τῷ ἀνετέθη ἡ ἐκπαίδευσις ὑπαξιωματικῶν καὶ ναυτῶν πρὸς καταρτισμὸν κλάδου μηχανικῶν καὶ θερμαστῶν.
Σ. Ε. Λ.

Πάρις-Ἄλβαρς (Parish-Alvars), *Ἠλίας*. Ἄγγλος δεξιοτέχνης τῆς ἅρπας (1808—1849). Μετὰ σειρὰν θριαμβευτικῶν καλλιτεχνικῶν περιοδειῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἐγκατεστάθη τῷ 1847 εἰς Βιένναν, ἔνθα ὠνομάσθη μουσικὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Ὁ Πάρις-Ἄλβαρς ἐπροίκισε τὴν μουσικὴν φιλολογίαν τῆς ἅρπας μὲ σειρὰν ἀξιολόγων συνθέσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: 2 κοντσέρτα, ἓν κοντσερτίνο διὰ 2 ἅρπας καὶ ὀρχήστραν, ρωμάντσαι, φαντασίαι καὶ διάφορα τεμάχια. Ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν περιοδείας του ἐνεπνεύσθη τὴν σειρὰν τῶν ἔργων τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ταξίδιον ἑνὸς ἁρπιστοῦ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν» καὶ περιέχουσαν ἑλληνικάς, βουλγαρικάς, τουρκικὰς κ.ἄ. μελῳδίας.
Γ. Σ.

παρίσαλοι (αἱ) *[Ναυπηγ.]*. Ἐπίσημοι καμπύλαι τοῦ ναυπηγικοῦ διαγράμματος τῆς γάστρας τοῦ πλοίου, παριστῶσαι τὰς νοητὰς αὐτῆς τομὰς δι' ἐπιπέδων ὁριζοντίων καὶ συνεπῶς παραλλήλων πρὸς τὸ θεωρητικὸν ἐπίπεδον τῆς ἰσάλου γραμμῆς καὶ στάθμης, ἠγμένων δὲ εἰς διάφορα ἀπὸ τῆς τρόπιδος ὕψη. Οὕτω προβάλλονται αἱ παρίσαλοι εἰς μὲν τὸ κάθετον καὶ κατὰ πλαγίαν ὄψιν διάγραμμα τοῦ σκάφους κατὰ εὐθείας παραλλήλους πρὸς τὴν τρόπιδα, εἰς δὲ τὸ ὁριζόντιον καὶ κατὰ κάτοψιν διάγραμμα, κατὰ καμπύλας συμμετρικὰς τῷ ἴχνει τοῦ διαμήκους ἐπιπέδου καὶ μὲ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν σχῆμα καὶ μὲ ὑπὸ κλίμακα μέγεθος. Εἰς λίαν ὀξεῖαν γωνίαν, αὐξάνουσαν ὅμως σὺν τῷ ὕψει τῶν νοητῶν ἐπιπέδων, ἀπολήγουσαι αἱ παρίσαλοι, παίζουν σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν διολίσθησιν τῆς γάστρας διὰ μέσου τῶν ὑγρῶν μορίων καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ταχύτητα τοῦ πλοίου.
Σ. Ε. Λ.

Παρισᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μονοπωλάτων τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 101.

Παρίσης, *Νικόλαος βέης*. Ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1855 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1918. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον καὶ ἀριστεύσας ἀπεστάλη εἰς Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Μετὰ πενταετίαν διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, διδάξας μέχρι τοῦ 1884. Ἐν Ἀθήναις ἐξέδωκε μετάφρασιν τῆς «Ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς» τοῦ Bouillet καὶ τῆς «Γενικῆς παθολογίας» τοῦ Hallopeau, πρωτοτύπους δὲ ἐργασίας: «Περὶ αἱμορραγιῶν» καὶ γαλλιστὶ «Περὶ τῆς νήσου Ὕδρας ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν». Τῷ 1885 ὁ Νεγκοὺς τῆς Ἀβησσυνίας Ἰωάννης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιον Α' ἰατρὸν πρὸς θεραπείαν του καὶ ἀπεστάλη ὁ Παρίσης. Ἐν τῇ ἀβησσυνιακῇ αὐλῇ ἔμεινε δύο ἔτη καὶ ἐπιστρέψας μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ρὰς ἐξέδωκεν ὡραῖον ἔργον, τὰ «Αἰθιοπικά» του, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἰταλικήν, ρωσικήν, γαλλικήν, γερμανικὴν καὶ ἀγγλικήν.
Γ. Λ. Α.

παρίσθμιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ παρὰ τὸν ἰσθμὸν κείμενος.

Digitized by Google

—**παρίσθμια** (τὰ) *[Ἀνατομ.]*. Τὰ πλάγια τῆς μαλθακῆς ἢ σαρκώδους ὑπερῴας, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν παρισθμίων καμαρῶν καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν. Ι. Π.

—**παρίσθμιοι** ***καμάραι*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *καμάραι* παρίσθμιοι.

—**παρίσθμιος** ***ἀμυγδάλη*** *[Ἀνατομ.]*. Αὕτη, διφυὴς οὖσα, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, παριστᾷ λεμφαδενοειδὲς ὄργανον, ὅπερ παράγει λευκοκύτταρα, ὧν τινα μὲν εἰσέρχονται εἰς τὸν λέμφον, ἕτερα δ' ἐκπίπτουσιν εἰς τὸ κοῖλον τοῦ στόματος, μεταβαλλόμενα εἰς *σιαλικὰ* σωμάτια, ὅσα δὲ παραμένουσιν ἐν τῷ ἐπιθηλίῳ χρησιμεύουσιν ὡς ἀμυντικὰ κύτταρα κατὰ τῶν τυχὸν εἰς τὸ ἐπιθήλιον παρεισδυομένων μικροβίων. Ἑκατέρα τῶν ἀμυγδαλῶν κεῖται ἐν τοῖς πλαγίοις τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ φάρυγγος (βλ. *ἀντιάδες*). Ι. Π.

Παρισινὸς (ὁ), θηλ. *—νή*· ὁ κάτοικος τῶν Παρισίων, ὁ ἐκ Παρισίων καταγόμενος, κοιν. Παριζιᾶνος· || ὡς ἐπιθ., ὁ ἐκ Παρισίων προερχόμενος: «παρισινὴ προφορὰ τῆς Γαλλικῆς».

—«**Παρισινός,** ***Ὁ μικρὸς*** —» (Le Petit Parisien). Γαλλικὴ ἐφημερὶς (βλ. *Πτὶ—Παριζιέν*).

Παρίσιοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, τῆς μετὰ ταῦτα Λουγδουνικῆς, κατοικῶν ἐπὶ τοῦ μέσου ροῦ τοῦ Σηκουάνα ποταμοῦ, μεταξὺ τῶν Σιλβανέκτων πρὸς Β., τῶν Μέλδων πρὸς Α, τῶν Σενόνων πρὸς τὰ ΝΑ. καὶ τῶν Καρνούτων πρὸς τὰ ΝΔ., τὸν νῦν περίπου νομὸν Σηκουάνα. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Λουτεκία* ἢ *Λουκοτεκία* (νῦν *Παρίσιοι*), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Καῖσαρ συνεκάλεσε τῷ 54 π. Χ. τοὺς ἀρχηγοὺς Γαλάτας καὶ ἐπρομηθεύθη ἱππικόν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐκραγείσης γενικῆς ἐπαναστάσεως τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Καμουλόγενον, ἀρχηγὸν τῶν Αὐλιρκίων, οἱ Παρίσιοι πυρπολήσαντες τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν συνηνώθησαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐπιτεθεὶς ὅμως κατ' αὐτῶν ὁ Τίτος Λαβιηνὸς ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἐφόνευσε τὸν Καμουλόγενον. Ἀκολούθως ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Βερκιγγετόριγος, τῷ 52 π. Χ., τέλος ὅμως ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀναφέρονται. Α. Θ. Σ.

—**Παρίσιοι** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βρεττανίας, κατοικῶν πρὸς Β. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄβου ποταμοῦ (νῦν Ouse), συγγενὴς προφανῶς τῶν Παρισίων τῆς Κελτικῆς Γαλατίας. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 3, 10) ἡ Πετουαρία (νῦν Padrington). Α. Θ. Σ.

Παρίσιοι (οἱ) (Paris). Πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα, μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Εὐρώπης. Κεῖται εἰς 48° 50′ 11″ Β. πλάτ. καὶ εἰς 2° 20′ 14″ Α. μήκ. ἀπὸ Γκρήνουϊτς, εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ παρισινοῦ λεκανοπεδίου, ἀπέχουσα 150 περίπου χιλιόμετρα κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Μάγχης. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σηκουάνα, ὁ ὁποῖος ρέων ἐξ Α. πρὸς Δ. διαγράφει καμπύλην πρὸς Β. Ἔχει ἔκτασιν 78 τ. χλμ. καὶ σχῆμα ἐλλειψοειδὲς μὲ διαμέτρους 12 χλμ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ 8 χλμ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Οἱ Παρίσιοι, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1926, εἶχον 2.838.418 κατ. καὶ 4.628.635 μετὰ τῶν περιχώρων. Τὸ κλῖμα τῶν Παρισίων, παρὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὠκεανοῦ, εἶναι μᾶλλον ἤπιον, ἀρκετὰ ὑγρόν, ἀλλ' ὑγιεινότατον. Ἡ θερμότης ἢ τὸ ψῦχος, ὁ ἄνεμος ἢ ἡ χιὼν δὲν διαρκοῦσι παρ' ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα καὶ πολλάκις ἐπί τινας μόνον ὥρας.

Γενικὴ ἄποψις. Ἡ πόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχηματισμοῦ της περιωρίζετο εἰς τὴν νησῖδα τοῦ *Ἄστεως* (Σιτέ), περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν δύο διακλαδώσεων τοῦ Σηκουάνα. Βραδύτερον ἐπεξετάθη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Σηκουάνα καὶ περιεβλήθη διὰ προστατευτικῶν τάφρων κατ' ἀρχὰς καὶ τειχῶν κατόπιν, ὁλονὲν εὐρυνομένων. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ′ ἐπεξέτεινε τὴν πόλιν τὴν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ εὑρισκομένην καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν σχεδὸν περιφερικὸν σχῆμα. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ′ κατεσκευάσθησαν αἱ ἐξωτερικαὶ λεωφόροι τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ 1300 οἱ Παρίσιοι δὲν εἶχον περισσοτέρας τῶν 300 ὁδῶν· σήμερον ἔχουν περὶ τὰς 5.000

Ὁ Σηκουάνας χωρίζει τοὺς Παρισίους εἰς δύο μέρη, τὸ *δεξιὸν* ἢ *δεξιὰν ὄχθην* καὶ τὸ *ἀριστερὸν* ἢ *ἀριστερὰν ὄχθην*. Ὁ Σηκουάνας κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τοὺς Παρισίους ἔχει πλάτος 165 μ., κατὰ δὲ τὴν ἔξοδόν του 136 μ. Τὸ μεγαλύτερον πλάτος ἔχει παρὰ τὴν Νέαν Γέφυραν (Pont-Neuf). Τὸ μεταξὺ τοῦ ναοῦ τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆς πλατείας τῆς Βαστίλλης τμῆμα τῆς πόλεως εἶναι τὸ πλέον πολυσύχναστον τῶν Παρισίων καὶ τὸ προτιμώμενον ὑπὸ τῶν ξένων. Περὶ τὸ τμῆμα τοῦτο εὑρίσκεται τὸ Μέγα Ξενοδοχεῖον, τὸ Καφενεῖον τῆς Εἰρήνης (Café de la Paix) καὶ τὸ Μέγα Καφενεῖον. Ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ὄπερας διακρίνεται ἡ στήλη Βαντὼμ (Colonne Vendôme) καὶ ἡ πλατεῖα τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας (Théâtre-Français). Ἡ καλουμένη δίοδος τῆς ὄπερας διανοίγεται εἰς τὴν δενδρόφυτον λεωφόρον τῶν Ἰταλῶν. Εἰς τὴν λεωφόρον Μονμάρτρης εὑρίσκονται τὸ θέατρον τῶν Ποικιλιῶν, τὸ μουσεῖον Κρεβέν, ἡ στοὰ τῶν Πανοραμάτων καὶ τὸ περίφημον Καφενεῖον τῆς Μαδρίτης. Ἀπὸ τῆς λεωφόρου Πουασσονιὲρ μέχρι τῆς Βαστίλλης εὑρίσκονται πλεῖστα θέατρα καὶ αἱ μνημειώδεις Πύλη τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ Πύλη τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου. Ἡ λεωφόρος Τὰμπλ (Boulevard du Temple) ἔχασε τελευταίως τὴν προτέραν της αἴγλην, λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως ἐκεῖ διαφόρων ὑπόπτων κέντρων καὶ ὑποκειμένων.

Ἡ λεωφόρος Ἁγίου Γερμανοῦ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς Ὁμονοίας μέχρι τῆς γεφύρας τοῦ Συλλὺ καὶ διὰ τῆς λεωφόρου Ἐρρίκου Δ′ ἑνοῦται διὰ τῆς πλατείας τῆς Βαστίλλης πρὸς τὰς μεγάλας λεωφόρους (Grands Boulevards). Ἐπ' αὐτῆς εὑρίσκονται τὸ ἀνάκτορον τῶν Βουρβώνων, νῦν βουλή, ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῶν λειμώνων (St. Germain-des-Près) καὶ τὸ μουσεῖον τοῦ Κλυνύ. Ἡ λεωφόρος τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ διασχίζει ἓν τῶν χαρακτηριστικωτέρων τμημάτων τῶν Παρισίων, τὸ *Φωμποὺρ Ἁγίου Γερμανοῦ* (Faubourg St. Germain), ὅπερ σχηματίζει τετράπλευρον, οὗ ἡ περιορίζουσα αὐτὸ γραμμὴ περιλαμβάνει τὸ Καὶ ντ' Ὀρσαὶ (ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν), τὴν Νέαν Γέφυραν, τὸ θέατρον Ὠδεῖον, τὴν ὁδὸν Βωζιρὰρ καὶ τὴν λεωφόρον τῶν Ἀπομάχων (Boulevard des Invalides). Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς πόλεως θεωρεῖται ἡ ἕδρα τῆς παλαιᾶς παρισινῆς ἀριστοκρατίας. Εἰς τὸ ἥσυχον, σχετικῶς μὲ τὰς πολυθορύβους μεγάλας λεωφόρους, τοῦτο τμῆμα μόνον πέριξ τῶν μεγάλων καταστημάτων τοῦ Μπὸν Μαρσὲ (Bon Marché) παρατηρεῖται ἱκανὴ κίνησις. Ἐκ τῶν ἄλλων χαρακτηριστικωτέρων τμημάτων τῶν Παρισίων εἶναι τὸ μέσον τῆς λεωφόρου Ἁγίου Μιχαήλ, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καρτιὲ Λατέν*, ὅπερ ἀποτελεῖ τμῆμα τῶν συνοικιῶν Ἁγίου Βίκτωρος, τῆς Σορβώνης, τοῦ Ὠδείου καὶ τοῦ Νομισματοκοπείου. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκονται καὶ αἱ διάφοροι πανεπιστημιακαὶ σχολαὶ καὶ πλῆθος ὁδῶν, διόδων καὶ ἀδιεξόδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ ὁ πλέον ἀνόμοιος πληθυσμὸς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Τὸ Καρτιὲ Λατὲν εἶναι ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τμημάτων τῆς *ἀριστερᾶς ὄχθης*. Μεταξὺ τῆς λεωφόρου Σεβαστουπόλεως καὶ τῶν μεγάλων λεωφόρων εὑρίσκεται ἡ ὁδὸς Ριβολί, ἥτις φθάνει μέχρι τοῦ δημαρχείου, συνέχεια δὲ ταύτης εἶναι ἡ ὁδὸς Ἁγίου Ἀντωνίου. Ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τῆς πλατείας τῆς Βαστίλλης ἄρχεται τὸ Φωμποὺρ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν πολυσυχναστοτέρων καὶ πολυθορυβωδεστέρων τμημάτων τῆς πόλεως. Εἰς αὐτὸ εἶναι ἐγκατεστημένα κυρίως τὰ ἐργοστάσια καὶ αἱ ἐκθέσεις τῶν ποικίλων ἐκ ξύλου βιομηχανιῶν καὶ τῶν ἐπιπλώσεων. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῶν Παρισίων, μεταξὺ τῆς κολοσσιαίων διαστάσεων *πλατείας τῆς Ὁμονοίας* καὶ τῆς *πλατείας τοῦ Ἐτουάλ*, πέριξ τῆς ὁποίας διασταυροῦνται δώδεκα λεωφόροι, εὑρίσκονται τὰ *Ἠλύσια Πεδία* (Champs-Élysées), εἰς τὸ τέλος τῶν ὁποίων ὑψοῦται ἡ *θριαμβευτικὴ ἁψὶς* (Arc de Triomphe) καὶ ὑπὸ ταύτην ὁ *τάφος τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου*. Τὰ Ἠλύσια Πεδία εἶναι ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων περιπάτων τῶν Παρισίων, ἰδίως κατὰ τὰς ἑσπερινὰς καὶ μεταμεσονυκτίους ὥρας, ὅπου αἱ ἰδιόρρυθμοι ὀρχῆστραι τῶν μαύρων καὶ αἱ φαντασμαγορικαὶ φωτειναὶ διαφημίσεις τῶν διαφόρων κέντρων διασκεδάσεων, ρεστωράν, κουρείων, θεάτρων, καμπαρέ, βαριετὲ κτλ., ἀποτελοῦν ἓν τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς γαλλικῆς μητροπόλεως. Ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἡ *νησὶς τοῦ Ἄστεως* (Cité) καὶ ἡ *νησὶς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου* (Ile St-Louis). Εἰς τὴν πρώτην εὑρίσκονται τὸ περίφημον *μέγαρον τῶν Δικαστηρίων* (Palais de Justice), ἡ *Παναγία τῶν Παρισίων* (Notre-Dame) καὶ ἡ *Σαὶν Σαπέλ*. Εἰς τὴν δευτέραν νησῖδα, εἰς τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται καὶ μικρὰ κίνησις, εὑρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ τὸ Ὀτὲλ Λαμπὲρ (Hôtel Lambert). Τέλος εἰς τὸ τμῆμα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς ὁδοῦ Ριβολί, τῶν μεγάλων λεωφόρων καὶ τῆς λεωφόρου Σεβαστουπόλεως εὑρίσκονται τὸ *χρηματιστήριον*, ἡ *Τράπεζα τῆς Γαλλίας*, τὸ *μέγαρον τῶν ταχυδρομείων* καὶ πλῆθος ἑτέρων κέντρων συναλλαγῆς καὶ ἐμπορίου.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Οἱ Παρίσιοι διοικητικῶς διαιροῦνται εἰς 20 *τμήματα* (Arrondissements), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει ἴδιον δήμαρχον. Τῶν δημάρχων τούτων προΐσταται ὁ γενικός, οὕτως εἰπεῖν, δήμαρχος, ὅστις ἑδρεύει εἰς τὸ δημαρχεῖον (Hôtel de Ville). Τὰ τμήματα τῶν Παρισίων ἀριθμοῦνται σπειροειδῶς ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν καὶ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἤτοι κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου. Ἕκαστον τμῆμα περιλαμβάνει τέσσαρας συνοικίας. Εἰς Παρισίους ἑδρεύουσι πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Γαλλίας.

Τὰ τμήματα τῶν Παρισίων κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) *Λούβρου* (Le Louvre). Ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἡ συνοικία τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ τῆς Ὠξέρρης* (St. Germain l'Auxerrois), ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὰ δικαστήρια (Palais de Justice), τὴν πλατεῖαν τοῦ Δελφίνου (Place Dauphine), ἄλλοτε ἐκ τῶν πολυθορυβωδεστέρων πλατειῶν τῆς πόλεως, τὰ διάφορα μεγάλα καταστήματα τῶν γυναικείων νεωτερισμῶν, τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸν κῆπον (Square) τοῦ Καρουσέλ, τὸν κῆπον τοῦ Κεραμεικοῦ, τὴν Σαὶν-Σαπέλ, τὸν Ἅγιον Γερμανὸν τῆς Ὠξέρρης καὶ τὸ θέατρον Σατελέ. Ἡ συνοικία τῆς *ἀγορᾶς* (Les Halles) περιλαμβάνει τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου, τὸ χρηματιστήριον τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ μέγαρον τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγραφείων, ὡς καὶ πλεῖστα, ἱστορικῆς ἀξίας, οἰκοδομήματα τοῦ ΙΕ′, ΙΣΤ′ καὶ ΙΖ′ αἰῶνος. Ἡ συνοικία τοῦ *Παλαὶ ρουαγιὰλ* (Palais-Royal) περιλαμβάνει τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, ὅπου σήμερον στεγάζεται τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας, τὸ θέατρον τοῦ Παλαὶ Ρουαγιὰλ (Théâtre du Palais-Royal), τὴν πλατεῖαν τῶν Βικτουάρ (Place des Victoires), τὴν Τράπεζαν τῆς Γαλλίας, ἧς τὸ κτήριον ᾠκοδομήθη ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Φραγκίσκου Μανσὰρ κατὰ τὸ 1635, ἀλλ' ἔκτοτε ὑπέστη πλείστας μεταρρυθμίσεις, κ.τ.λ. Ἡ συνοικία τῆς *πλατείας Βαντὼμ* (Place Vendôme) περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον πλατεῖαν, ἥτις χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῶν μεγάλων της συμμετρικῶν οἰκοδομημάτων, ἅτινα ἀνηγέρθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′ καὶ ὧν αἱ προσόψεις ὀφείλονται εἰς σχέδιον τοῦ Μανσάρ, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ πλεῖστα κτήρια τοῦ ΙΣΤ′, ΙΖ′ καὶ ΙΗ′ αἰῶνος.

2) *Χρηματιστηρίου* (La Bourse). Εἶναι τὸ μικρότερον τῶν τμημάτων τῶν Παρισίων καὶ περιλαμβάνει τὴν συνοικίαν *Γκαιγιὸν* (Quartier Gaillon), ὅπου ἡ ὁδὸς τῆς Εἰρήνης (Rue de la Paix), ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὁδῶν τῶν Παρισίων, ἐν ᾗ εὑρίσκονται τὰ μεγαλύτερα καταστήματα τοῦ γυναικείου συρμοῦ. Ἡ συνοικία *Βιβιὲν* περιλαμβάνει τὸ χρηματιστήριον, τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην, τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Νικῶν (Notre-Dame des Victoires), τὴν Ὀπερὰ Κωμὶκ (Opéra Comique), ὡς καὶ πλῆθος ἱστορικῆς ἀξίας οἰκοδομημάτων. Αἱ συνοικίαι *Μάϊγ* καὶ *Μπὸν-Νουβὲλ* περιλαμβάνουν ἐνδιαφέροντα παλαιὰ οἰκοδομήματα τοῦ ΙΣΤ′ καὶ ΙΖ′ αἰῶνος.

3) *Τὰμπλ* (Le Temple). Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς συνοικίας: τῆς *Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς* (Conservatoire des Arts-et-Métiers), ἥτις ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς ὁμωνύμου σχολῆς. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει τὸ θέατρον Γκαιτὲ μετὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ κήπου τῆς Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν ἀγρῶν, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ, ὡς καί τινα οἰκοδομήματα χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου Δ′. Ἡ συνοικία τῶν *Ἐρυθρῶν παιδίων* (Enfants-Rouges), ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἔκ τινος ὁμωνύμου ἀρχαίου νοσοκομείου, περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀγορὰν τοῦ Τάμπλ, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Καρὼ τοῦ Τὰμπλ (Carreau du Temple), ὅπου ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν διάφορα ἀντικείμενα εὐκαιρίας, ὡς ἐπίσης καὶ πλεῖστα ἱστορικὰ οἰκοδομήματα τοῦ ΙΣΤ′, ΙΖ′ καὶ ΙΗ′ αἰῶνος. Ἡ συνοικία τῶν *Ἀρχείων* (Archives) περιλαμβάνει πλῆθος μικρῶν ἐργαστηρίων ποικίλης βιομηχανίας καὶ παρέχει τὴν ὄψιν μικρᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως. Μεταξὺ τῶν ἀξίων λόγου κτηρίων συγκαταλέγονται τὰ ἐθνικὰ ἀρχεῖα (Archives Nationales), τὸ ἐθνικὸν τυπογραφεῖον, τὸ μουσεῖον Καρναβαλὲ καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς πόλεως τῶν Παρισίων. Ἡ συνοικία τοῦ *Ἁγίου Ἀβουὰ* (Saint Avoye) θεωρεῖται τὸ κέντρον τῶν μικρῶν βιομηχανιῶν τῶν Παρισίων. Ἐπίσης εὑρίσκονται ἐκεῖ καὶ πλεῖσται ἱστορικαὶ οἰκοδομαί.

4) *Δημαρχείου* (L'Hôtel-de-Ville). Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ὑπάγονται αἱ κάτωθι συνοικίαι: Τοῦ *Σαὶν-Μερὶ* (Saint-Merri), ἥτις εἶναι ἐκ τῶν πολυπληθεστέρων τῶν Παρισίων. Εἰς αὐτὴν ὑπάγονται τὸ δημαρχεῖον (Hôtel-de-Ville) μὲ τὴν πρὸ αὐτοῦ ὁμώνυμον πλατεῖαν, τὴν ἄλλοτε περίφημον πλατεῖαν τῆς Γρέβης (Place-de-Grève), ὁ ναὸς τοῦ Σαὶν-Μερρὶ καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Ἡ συνοικία τοῦ *Σαὶν-Ζερβαὶ* (Saint-Gervais) περιλαμβάνει, πλὴν τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ, καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ λύκειον τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ πλῆθος ἑτέρων ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀξίας οἰκοδομημάτων. Ἡ συνοικία τοῦ *Ναυστάθμου* (Arsenal), ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχαίου ναυστάθμου, ὅστις ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐκεῖ, περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὰ δύο οἰκήματα, ὅπου διέμενον οἱ βασιλεῖς, τὸ Ὀτὲλ Τουρνὲλ καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὴν πλατεῖαν τῶν Βοσγίων, ἄλλοτε καλουμένην Βασιλικὴν πλατεῖαν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ′, καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ναυστάθμου. Ἡ συνοικία τῆς *Παναγίας* περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νησῖδος τοῦ Σιτὲ (Ἄστεως) καὶ τὴν νησῖδα τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. Εἰς αὐτὴν ὑπάγονται ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων (Notre-Dame), ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, τὸ νοσοκομεῖον Ὀτὲλ-Ντιὲ (Hôtel-Dieu) καὶ ἡ ἀγορὰ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν πτηνῶν. Ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῆς συνοικίας ταύτης ὑπάρ-

Digitized by Google

Digitized by Google

χουσι πλεῖστα ἱστορικῆς ἀξίας οἰκοδομήματα, ὡς τὸ Ὀτὲλ Λαμπὲρ κτλ.

5) *Πάνθεον* (Le Panthéon). Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει τὴν συνοικίαν τοῦ *Ἁγίου Βίκτωρος*, ὅπου εὑρίσκεται ἡ ἀγορὰ τῶν οἴνων (Halles aux vins), ἡ πλατεῖα Ζυσσιέ, μὲ τὰς περὶ αὐτὴν στενὰς ὁδούς, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένοι πλεῖστοι Ἰταλοὶ μικροεπαγγελματίαι· ἡ πλατεῖα Μωμπέρ, τὸ πολυτεχνεῖον κτλ. Ἡ συνοικία τοῦ *Βοτανικοῦ Κήπου* μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει τὸν βοτανικὸν κῆπον μετὰ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκομένων μουσείου τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ζῳολογικοῦ μουσείου, παλαιοντολογικοῦ μουσείου κτλ., τὸν ναὸν τοῦ Σαὶν-Μεντάρ, τὸν σταθμὸν τῆς Ὀρλεάνης, τὸ νοσοκομεῖον Πιτιὲ κτλ. Ἡ συνοικία τῆς *Βὰλ-ντὲ-Γκράς*, πλὴν τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ, περιλαμβάνει καὶ τὸ παρακείμενον στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, τὸ ἀγρονομικὸν ἰνστιτοῦτον κτλ. Ἡ συνοικία τῆς *Σορβόννης* εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν, ἀλλ' αἱ διανοιχθεῖσαι νέαι ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι περὶ αὐτὴν μετέβαλον τελείως τὴν παλαιὰν ὄψιν της. Μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει τὴν Σορβόννην, τὸ μουσεῖον Κλυνύ, τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Ἰουλίου τοῦ Πτωχοῦ, τοῦ Ἁγίου Σεβερίνου καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὸ κολλέγιον τῆς Γαλλίας, τὴν νομικὴν σχολήν, τὸ λύκειον τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, τὸ λύκειον τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Δ' κτλ.

6) *Λουξεμβούργου* (Le Luxembourg). Τὸ τμῆμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν συνοικίαν τοῦ *Νομισματοκοπείου*, ἥτις περιλαμβάνει, πλὴν τῶν πολυπληθῶν ὑπαιθρίων βιβλιοπωλείων, τῶν ἐγκατεστημένων κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, τῶν διαφόρων ἐκδοτικῶν οἴκων, καταστημάτων καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων, ζωγραφικῶν πινάκων, γλυπτικῶν ἔργων, συλλογῶν γραμματοσήμων κλπ., καὶ τὸ νομισματοκοπεῖον, τὸ ἰνστιτοῦτον τῆς Γαλλίας, τὴν ἑταιρείαν τῶν διανοουμένων καὶ πλῆθος ἱστορικῆς ἀξίας κτηρίων καὶ οἰκιῶν, κειμένων κυρίως ἐπὶ τῶν ὁδῶν Σαὶν-Ἀντρὲ-ντὲζ-Ἄρ, Γκρὰν-Ὠγκυστέν, Ζὶ-λὲ-Κὲρ κτλ. Ἡ συνοικία τοῦ *Ὠδείου* μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει καὶ τὸ θέατρον Ὠδεῖον, τὴν μεταλλολογικὴν σχολήν, τὴν ἰατρικὴν σχολήν, τὴν φαρμακευτικὴν σχολήν, τὸ λύκειον τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, τὴν γερουσίαν, τὸν κῆπον τοῦ Λουξεμβούργου, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου καὶ πλῆθος ἱστορικῶν κτηρίων. Ἡ συνοικία τῆς *Παναγίας τῶν Ἀγρῶν* περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὰς στρατιωτικὰς φυλακάς, τὸ καθολικὸν ἰνστιτοῦτον κτλ. Ἡ συνοικία τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ τῶν Λειμώνων*, πλὴν τῶν πολυπληθῶν ἐκδοτικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν καταστημάτων, περιλαμβάνει τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν, τὴν ἰατρικὴν ἀκαδημίαν, τὸ νοσοκομεῖον Σαριτὲ ὡς καὶ πολλὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα.

7) *Ἀνακτόρου τῶν Βουρβώνων* (Le Palais-Bourbon). Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ὑπάρχει ἡ συνοικία τοῦ *Σαὶν-Τομὰς-ντ' Ἀκέν*, ἥτις θεωρεῖται ἡ ἀριστοκρατικωτέρα πασῶν καὶ περιλαμβάνει τὰ περισσότερα καὶ τὰ μεγαλύτερα τῶν ξενοδοχείων, πλῆθος μεγαλοπρεπῶν μεγάρων, πρεσβείας τινάς, τὴν μεγαλοπρεπῆ κρήνην τῆς Γκρενέλ, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐργασίας, τὸ νοσοκομεῖον Λαϊνέκ, τὰ καταστήματα τοῦ Μπὸν-Μαρσὲ καὶ πλῆθος ἱστορικῶν οἰκοδομημάτων. Ἡ συνοικία τῶν *Ἀπομάχων* περιλαμβάνει τὸ ὁμώνυμον μέγαρον, τὸ ἀνάκτορον τῶν Βουρβώνων, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένη σήμερον ἡ βουλή, τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Κλοτίλδης, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου, τὸ ἀνάκτορον τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς (Legion d'Honneur) κτλ. Ἡ συνοικία τῆς *Στρατιωτικῆς Σχολῆς* περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον σχολήν, τὸ ἄσυλον τῶν τυφλῶν παίδων καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀξίας κτήρια. Ἡ συνοικία τῶν *Σαὶν-Καγιὸν* μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει καὶ τὸ πεδίον τῶν Διεθνῶν Ἐκθέσεων, τὸν πύργον τοῦ Ἄϊφελ κτλ.

8) *Ἠλυσίων* (L'Élysée). Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει τὴν συνοικίαν τῶν *Ἠλυσίων Πεδίων*, ἥτις εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο θαυμασίων πλατειῶν, τῆς Ὁμονοίας καὶ τοῦ Ἐτουάλ, καὶ περιλαμβάνει πολλὰς ὡραίας λεωφόρους, μεγάλα ξενοδοχεῖα, ἀξιόλογα πολυώροφα μέγαρα, πολυτελεῖς ἐκθέσεις αὐτοκινήτων καὶ πλῆθος κέντρων διασκεδάσεων. Ἡ συνοικία τοῦ *Ρούλ* κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Παρισινῶν ἀριστοκρατῶν καὶ εἰς αὐτὴν ὑπάγεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Φιλίππου καὶ ὁ ρωσικὸς ναός. Ἡ συνοικία τῆς *Μαγδαληνῆς* περιλαμβάνει, πλὴν τοῦ ὁμωνύμου μεγαλοπρεποῦς ναοῦ, τὸ ἀνάκτορον τῶν Ἠλυσίων, ὅπερ εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τὰ ὑπουργεῖα Ναυτικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν, τὰ πολυτελέστερα καὶ μεγαλύτερα καταστήματα νεωτερισμῶν καὶ πλῆθος ἀριστοκρατικῶν θεάτρων, κινηματογράφων, ἑστιατορίων, ξενοδοχείων, καφενείων κτλ. Ἡ συνοικία τῆς *Εὐρώπης* εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων τῶν Παρισίων μὲ εὐρείας ὁδοὺς καὶ λεωφόρους καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς. Εἰς αὐτὴν εὑρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, τὸ πάρκον Μονσὼ διαρρυθμισθὲν ὑπὸ τοῦ δήμου κατὰ τὸ 1861, ὁ σταθμὸς τοῦ Ἁγίου Λαζάρου κτλ.

9) *Ὄπερας* (L'Opéra). Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ εὑρίσκεται ἡ **συνοικία τοῦ** *Ἁγίου Γεωργίου*, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικὸν καὶ λογοτεχνικὸν κέντρον τῶν Παρισίων καὶ ἕνεκα τούτου ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας *Νέαι Ἀθῆναι*. Εἰς αὐτὴν εὑρίσκονται ἡ πλατεῖα Πιγκάλ, πολλὰ ἀριστοκρατικὰ καφῳδεῖα, ὁ ναὸς τῆς Τριάδος κτλ. Ἡ συνοικία *Σωσὲ-ντ' Ἀντὲν* περιλαμβάνει πλεῖστα ἱστορικῆς ἀξίας κτήρια, τὸ λύκειον Κοντορσέ, τὴν Παναγίαν τῆς Λωρέττης, τὴν Ὄπεραν, τὴν συναγωγὴν τῆς ὁδοῦ Νίκης καὶ τὰ θέατρα Βωντεβὶλ καὶ Νουβωτέ. Ἡ συνοικία τοῦ *Φωμποὺρ-Μονμάρτρ* μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει τὸ θέατρον Φολὶ-Μπερζέρ, τὸ Ὠδεῖον, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου καὶ πλῆθος καταστημάτων καὶ κέντρων διασκεδάσεων. Ἡ συνοικία *Ροσεσουάρ*, πλὴν τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου, ὅπου ὑπάρχουσι πολλὰ ἀξιόλογα κτήρια καὶ κέντρα, κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ἐργατικῶν τάξεων.

10) *Σαὶν-Λωρὰν* (Saint-Laurent). Περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς συνοικίας: τοῦ *Σαὶν-Βενσὰν ντὲ Πώλ*, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ δύο σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων κτηρίων τῆς συνοικίας ταύτης εἶναι τὸ νοσοκομεῖον Λαριμπουαζιὲρ (Hôpital Lariboisière) καὶ τὸ σχολεῖον Κολμπέρ. Ἡ συνοικία τῆς *Πύλης τοῦ Ἁγίου Διονυσίου* (Porte-St. Denis) περιλαμβάνει πλῆθος καταστημάτων καὶ μικρὰς βιομηχανίας διαφόρων εἰδῶν, τὴν λεωφόρον τοῦ Στρασβούργου μὲ τὸ πλῆθος τῶν καφῳδείων της, τὸ θέατρον Γυμνάσιον κτλ. Ἡ συνοικία τῆς *Πύλης τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου* (Porte St. Martin) περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὸ χρηματιστήριον τῆς ἐργασίας, τὸ δημαρχεῖον, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Λωράν, τὰ θέατρα Ρεναισάνς, Ἁγίου Μαρτίνου, Ἀμβιγκύ, Φολὶ-Ντραματίκ, Ἀντουὰν καὶ πλῆθος μεγάλων καταστημάτων καὶ αἰθουσῶν κινηματογράφων. Ἡ συνοικία τοῦ *Ἁγίου Λουδοβίκου* περιλαμβάνει τὸ ὁμώνυμον νοσοκομεῖον τῶν δερματικῶν νοσημάτων καὶ πλῆθος ἐργοστασίων διαφόρων κατασκευῶν.

11) *Ποπενκοὺρ* (Popincourt). Ἐκ τῶν συνοικιῶν της ἡ τῆς *Φολὶ-Μερικοὺρ* περιλαμβάνει πλεῖστα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Ἡ συνοικία τοῦ *Ἁγίου Ἀμβροσίου* περιλαμβάνει τὸν ὁμώνυμον ναὸν καὶ ἀρκετὰ ἐργαστήρια μικρᾶς βιομηχανίας. Ἡ συνοικία τῆς *Ροκὲτ* περιλαμβάνει, πλὴν τῶν πολλῶν γραφείων κηδειῶν, λόγῳ τῆς γειτνιάσεώς της μὲ τὸ νεκροταφεῖον Πὲρ-Λασέζ, καὶ πολλὰ οἰκήματα τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ συνοικία τῆς *Ἁγίας Μαργαρίτας* περιλαμβάνει πλὴν τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ καὶ πολλὰ καταστήματα ἰδίως ἐπιπλώσεων.

12) *Ρεϊγὺ* (Reuilly). Τὸ τμῆμα τοῦτο ὠνομάσθη ἐκ παλαιᾶς πολίχνης, ἥτις εὑρίσκετο ἐκεῖ. Ἡ συνοικία τοῦ *Μπὲλ-Αΐρ* εἶναι ἀραιῶς κατῳκημένη καὶ οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζει. Ἐπίσης ἡ συνοικία *Πίκπους*, ἐλάχιστα κατῳκημένη. Ἐν τῇ συνοικίᾳ *Μπερσὺ* ὑπάρχουσι μεγάλαι ἀποθῆκαι οἴνων καὶ οἰνοπνεύματος. Ἡ συνοικία *Καὶνζ-Βὲν* (Quinze-Vingts) περιλαμβάνει δύο μεγάλα νοσοκομεῖα, τοῦ Τρουσσὼ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, καὶ δύο σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, τῆς Λυὼν καὶ τοῦ Βενσέν.

13) *Γκομπλὲν* (Les Gobelins). Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ὑπάρχει ἡ συνοικία τῆς *Σαλπετριέρ*, ἥτις περιλαμβάνει μεταξὺ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων τὴν ἱππαγοράν, τὰ σφαγεῖα τῆς Βὶλ Ζουΐφ καὶ τὴν Σιτὲ Ντορέ, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένοι διάφοροι παλαιοπῶλαι. Εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ *Λευκοῦ Οἴκου* ὑπάρχουν μεταξὺ ἑτέρων οἰκοδομημάτων τὰ ἐργαστήρια τοῦ Γκομπλὲν καὶ τὰ νοσοκομεῖα Μπροκὰ καὶ Πέν.

14) *Ἀστεροσκοπείου* (L'Observatoire). Ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ἡ συνοικία τοῦ *Μονπαρνάς*, ἥτις περιλαμβάνει, πλὴν ἑτέρων οἰκοδομῶν καὶ ἱδρυμάτων, τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Μονπαρνάς, τὴν ἀρχαίαν δεξαμενὴν τοῦ ἀστεροσκοπείου, τὰ νοσοκομεῖα Ρικὸρ καὶ Κοσέν, τὸ ἄσυλον τῶν παίδων, τὸ ἀστεροσκοπεῖον, κτλ. Εἰς τὴν συνοικίαν τῆς *Σαντὲ* ὑπάρχουσι τὸ ἄσυλον τῆς Ἁγίας Ἄννης καὶ τὸ πάρκον Μονσουρί, ὅπερ διεμορφώθη κατὰ τὸ 1878. Ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ *Πτὶ-Μονρούζ*, ὑπάρχει τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ροσεφουκὼ καὶ εἰς τὴν συνοικίαν τῆς *Πλαιζάνς*, μεταξὺ ἄλλων, ὑπάρχει καὶ τὸ νοσοκομεῖον Μπρουσσαί.

15) *Βωζιρὰρ* (Vaugirard). Τὸ τμῆμα τοῦτο ὠνομάσθη ἐκ παλαιᾶς τινος ὁμωνύμου πολίχνης. Ἡ ἐν αὐτῷ συνοικία τοῦ *Σαὶν-Λαμπὲρ* εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν παμμεγίστην λαχαναγοράν της. Ἡ συνοικία *Νεκὲρ* περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὸ παμμέγιστον νοσοκομεῖον Νεκέρ, τὸ νοσοκομεῖον τῶν ἀσθενῶν παιδίων, τὸ ἰνστιτοῦτον Παστὲρ καὶ τὸ διεθνὲς νοσοκομεῖον. Τέλος αἱ συνοικίαι *Γκρενὲλ* καὶ *Ζαβὲλ* εἶναι κέντρα βιομηχανιῶν.

16) *Πασσὺ* (Passy). Εἰς τὴν συνοικίαν *Ὠτέϊγ* τοῦ τμήματος τούτου ὑπάρχει ἡ περίφημος κολοσσιαία ὁδογέφυρα τοῦ Ὠτέϊγ, ἥτις κατεσκευάσθη τῷ 1866, καὶ τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον τοῦ Κεραμεικοῦ. Εἰς τὴν συνοικίαν *Μυὲτ* μεταξὺ ἄλλων ὑπάρχει τὸ ἀνάκτορον τῆς Μυέτ. Ἡ συνοικία *Τροκαντερὸ* περιλαμβάνει τὸ ὁμώνυμον κτήριον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς μουσεῖον καὶ λαϊκὸν θέατρον, καὶ τὸ μουσεῖον Γκαλλιερά. Ἡ συνοικία *Πὸρτ-Ντωφὶν* μεταξὺ ἄλλων περιλαμβάνει τὴν τελευταίαν κατοικίαν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ καὶ τὴν λεωφόρον τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.

17) *Μπατινιὸλ-Μονσὼ* (Batignolles-Monceau). Τὸ τμῆμα τοῦτο οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζει πλὴν τοῦ πάρκου Μονσώ, τοῦ ἀρχαίου ἀνακτόρου Τέρν, τοῦ λυκείου Καρνὸ καὶ τῆς σχολῆς τῶν ἀνωτάτων ἐμπορικῶν σπουδῶν.

18) *Μονμάρτρης* (Monmartre). Τὸ τμῆμα τοῦτο περιλαμβάνει τὴν συνοικίαν τῶν *Γκρὰν-Καρριέρ*, ὅπου ὑπάρχει μικρὸς ὀβελίσκος, ἀνεγερθεὶς κατὰ τὸ 1736, καὶ τὸ νοσοκομεῖον Μπισά. Ἡ συνοικία *Κλινανκοὺρ* περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων καὶ ἀρχαῖον ναΐσκον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Αἱ ὑπόλοιποι συνοικίαι αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ *Γκοὺτ-ν' Ὄρ* καὶ τῆς *Σαπέλ*.

19) *Μπὺτ-Σωμὸν* (Les Buttes-Chaumont). Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ὑπάρχουσιν ἡ δεξαμενὴ τῆς Βιλέτ, τὰ γενικὰ σφαγεῖα, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον πάρκον τοῦ Μπὺτ-Σωμόν, ὅπερ διεμορφώθη κατὰ τὸ 1864.

20) *Μενιλμοντὰν* (Menilmontant). Τὸ τμῆμα τοῦτο ὠνομάσθη ἐξ ὁμωνύμου ἀρχαίας πολίχνης. Ἐκ τῶν συνοικιῶν πολυπληθεστέρα εἶναι ἡ τῆς *Μπελβίλ* καὶ τῆς *Σαρόν*. Εἰς τὴν συνοικίαν *Πὲρ-Λασὲζ* ὑπάρχει τὸ ὁμώνυμον νεκροταφεῖον καὶ εἰς τὴν τῆς *Σαὶν-Φαρζὼ* περίπτερον τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'.

Συγκοινωνίαι. Σιδηροδρομικοὶ σταθμοί. Οἱ Παρίσιοι εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου ὁλοκλήρου τῆς Γαλλίας ὡς καὶ τῶν κυριωτέρων γραμμῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οἱ κυριώτεροι σταθμοὶ εἶναι 10, οἱ ἑξῆς: 1) Τοῦ *Ἁγίου Λαζάρου* (La gare Saint-Lazare), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ καὶ τῆς πλατείας τῆς Χάβρης. Εἶναι τὸ τέρμα τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας τῆς Νορμανδίας, τῆς Βρετάνης καὶ τῆς Ἀγγλίας. 2) Τοῦ *Βορρᾶ* (La gare du Nord), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μαζέντα. Ἐξυπηρετεῖ τὰς γραμμὰς τῆς βορείου Γαλλίας καὶ τὰς διεθνεῖς γραμμὰς τῆς βορείου Εὐρώπης. 3) Τῆς *Ἀνατολῆς* (La gare de l'Est), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Στρασβούργου. Ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνατολικὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς διεθνεῖς γραμμὰς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. 4) Τῆς *Λυὼν* (La gare de Lyon), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ντιντερό. Ἐξυπηρετεῖ τὰς πρὸς τὴν Λυῶνα διευθυνομένας γραμμὰς ὡς καὶ τὰς μετὰ τῆς Ἰταλίας, Ἑλβετίας καὶ Ἱσπανίας τοιαύτας. 5) Τοῦ *Μονπαρνὰς* (La gare de Montparnasse), ἐπὶ τῆς πλατείας Ρέν. Ἐξυπηρετεῖ τὰς γραμμὰς τῆς δυτικῆς Γαλλίας καὶ τὴν Βρετάνην. 6) Τοῦ *Ἄουστερλιτς* (La gare d'Austerlitz), ἐπὶ τῆς πλατείας Βαλυμπέρ. Ἐξυπηρετεῖ τὰς γραμμὰς τῆς Ὀρλεάνης καὶ τὰς διεθνεῖς γραμμὰς τῆς Ἱσπανίας μέσῳ τοῦ Βορδώ. 7) Τοῦ *Ὀρσαὶ* (La gare d'Orsay), ἐπὶ τοῦ Καὶ ντ' Ὀρσαί. Ἐξυπηρετεῖ τὰς διακλαδώσεις καὶ προεκτάσεις τῶν κυριωτέρων ἐξ Ὀρλεάνης γραμμῶν. 8) Τῶν *Ἀπομάχων* (La gare des Invalides), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ἐξυπηρετεῖ διαφόρους γραμμὰς τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων. 9) Τοῦ *Λουξεμβούργου* (La gare du Luxembourg), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Μιχαήλ. Ἐξυπηρετεῖ τὰς γραμμὰς τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων. 10) Τοῦ *Βενσὲν* (La gare de Vincennes), ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Βαστίλλης. Ἐξυπηρετεῖ τὰς γραμμὰς τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων.

Ἄλλα συγκοινωνιακὰ μέσα. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω σιδηροδρομικῶν σταθμῶν ὑπάρχουν καὶ διάφοροι ἀεροσταθμοί, ἐξυπηρετοῦντες τὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν τῶν Παρισίων μετὰ τῶν κυριωτέρων πρωτευουσῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Δ. Ἀφρικῆς.

Διὰ τὰς ἐσωτερικὰς συγκοινωνίας ὑπάρχει, πλὴν τῶν πολυαρίθμων τροχιοδρομικῶν γραμμῶν καὶ αὐτοκινήτων, ὁ ὑπόγειος σιδηρόδρομος (Métro), μὲ πλείστας διακλαδώσεις πρὸς τὰς κυριωτέρας συνοικίας, ἔχων ἐν συνόλῳ μῆκος γραμμῶν 16 χιλ.

Λιμένες. Ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ λιμένες διὰ τὴν ποταμοπλοΐαν, ἥτις εἶνε ζωηροτάτη, χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν συγκοινωνίαν καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰ πέριξ. Οἱ κυριώτεροι τῶν λιμένων τούτων εἶναι: Μπερσύ, Ραπέ, Γκάρ, Ἁγ. Βερνάρδου, Τουρνέλ, Ὅρ, Δημαρχείου, Ἁγ. Νικολάου, Ὀρσαὶ καὶ Ζαβέλ.

Γέφυραι. Αἱ γέφυραι, αἱ ὁποῖαι ἑνώνουν τὰς ὄχθας τοῦ Σηκουάνα ἐντὸς τῶν κυρίως Παρισίων εἶναι τριάκοντα, αἱ ἑξῆς ἐκ τῶν πηγῶν πρὸς τὰς ἐκβολάς, δηλαδὴ ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν: Ἐθνική, Τολμπιάκ, Μπερσύ, Ἄουστερλιτς, Σουλλύ, Τουρνέλ, Μαρίας, Λουδοβίκου-Φιλίππου, Ἁγίου Λουδοβίκου, Ἀρχιεπισκοπῆς, Ντούμπλ, Ἀρκόλ, Παναγίας, Μικρά, Ἁγίου Μιχαήλ, Σάνζ, Νέα, Τεχνῶν, Καρουσέλ, Βασιλική, Σολφερῖνο, Ὁμονοίας, Ἀλεξάνδρου Γ', Ἀπομάχων, Ἀλμά, Ἰένας, Πασσύ, Γκρενέλ, Μιραμπὼ καὶ Ὠτέϊγ. Αἱ ἀξιολογώτεραι τούτων εἶναι: Ἡ *Ἄουστερλιτς* (Pont d'Austerlitz), ἥτις ἤρχισε νὰ οἰκοδομῆται κατὰ τὸ 1802 καὶ ἐβαπτίσθη μὲ τὸ ὄνομα μιᾶς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων γαλλικῶν νικῶν. Ἀνῳκοδομήθη καὶ διηυρύνθη ἀπὸ τοῦ 1854—1856 καὶ ἔχει πλάτος 18 μέτρων. Ὑπελογίσθη ὅτι διέρχονται δι' αὐτῆς καθ' ἑκάστην 40.000 ἀνθρώπων. Παραλλήλως αὐτῆς ὑπάρχει στενὴ μεταλλικὴ δίοδος, δι' ἧς διέρχεται ὁ μητροπολιτικὸς σιδηρόδρομος (μετρό). Ἡ *Ἀρκὸλ* (Pont

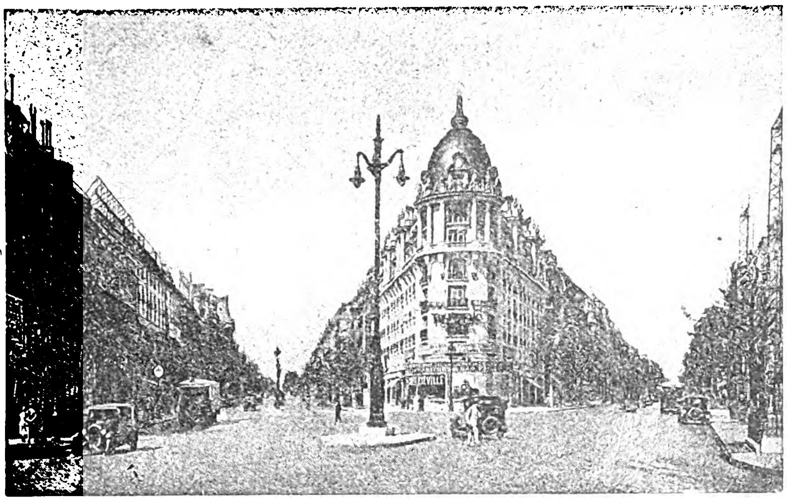

1) Τὰ βουλεβάρτα τῶν Ἰταλῶν καὶ Ὡσμὰν ὁρώμενα ἀπὸ τοῦ βουλεβάρτου Μονμάρτρης. 2) Ἡ πλατεῖα τῆς Δημοκρατίας.

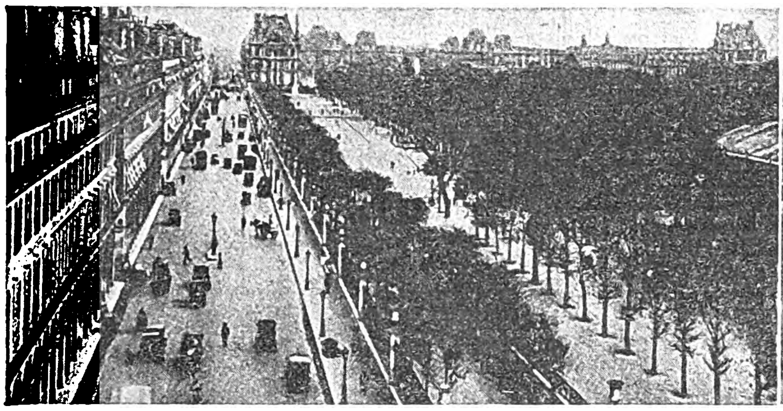

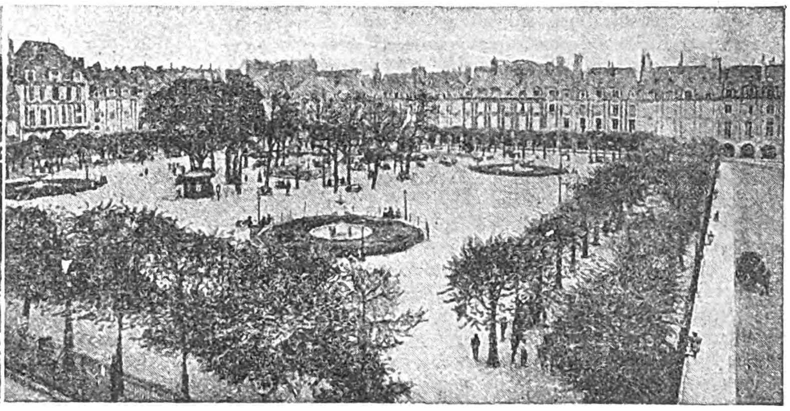

1) Ἡ ὁδὸς Ριβολὶ καὶ παρ' αὐτὴν ὁ κῆπος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ. 2) Ἡ πλατεῖα Βοσγίων.

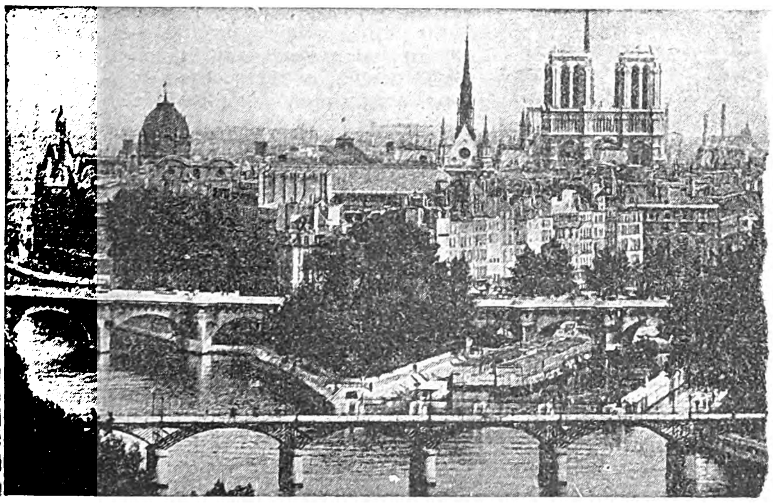

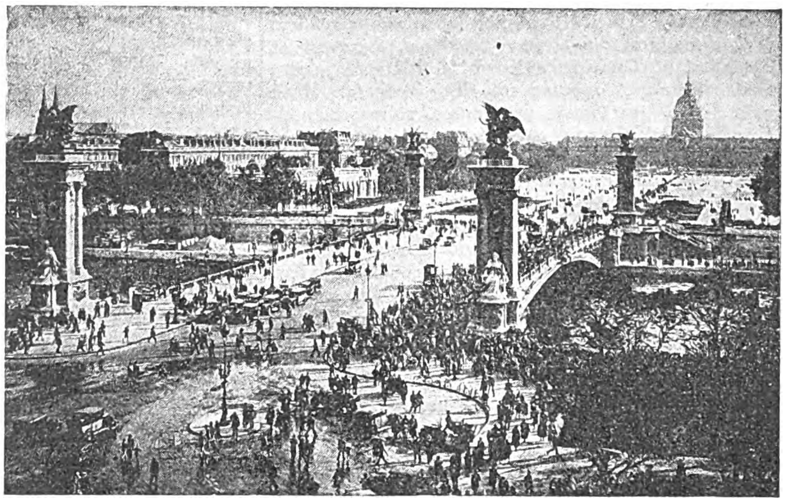

1) Ἡ νῆσος τοῦ Ἄστεως (Ile de la Cite) καὶ ἡ Παναγία τῶν Παρισίων. 2) Ἡ γέφυρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ'. (Εἰς τὸ βάθος τὸ μέγαρον τῶν Ἀπομάχων.)

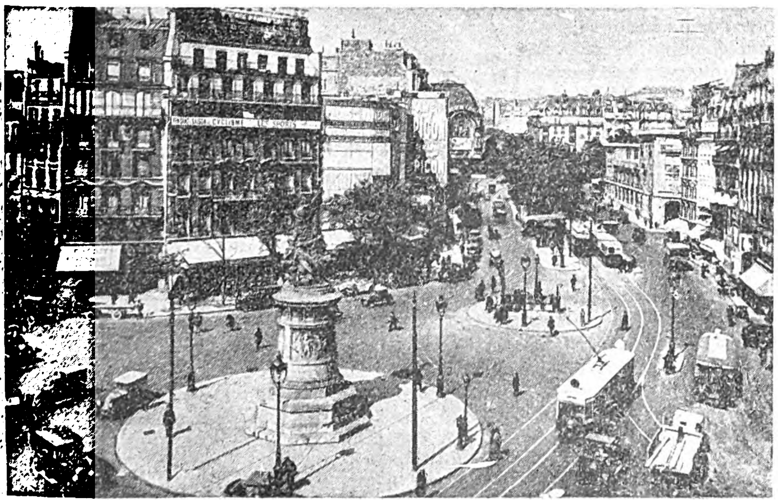

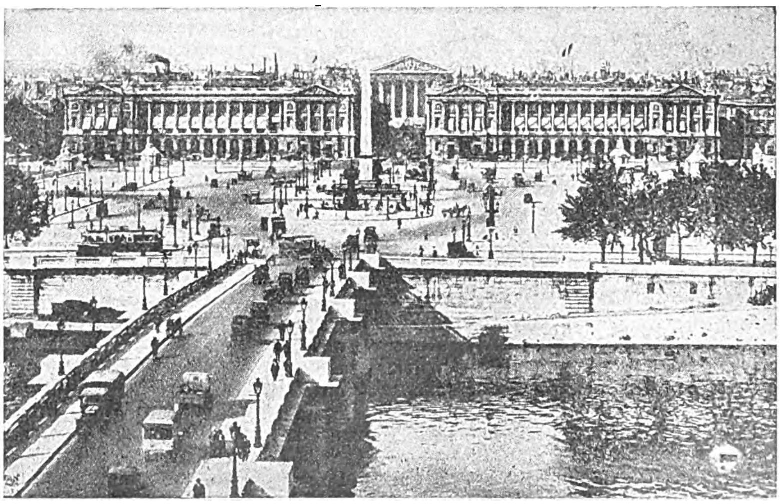

1) Ἡ πλατεῖα Κλισύ. 2) Ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας. (Εἰς τὸ βάθος διακρίνεται ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς.)

Digitized by Google

d'Arcole), ἥτις εἶναι προέκτασις τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ, διασχίζει τὸ Ἄστυ (Σιτέ) καὶ ἑνώνει αὐτὸ μὲ τὸ δημαρχεῖον. Κατεσκευάσθη κατ' ἀρχὰς τῷ 1828 καὶ ὠνομάσθη τότε γέφυρα τῆς Γρέβης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τοῦ 1830 μετωνομάσθη εἰς γέφυραν τοῦ Ἀρκόλ, ἐκ τοῦ ὀνόματος πολίτου τινός, ὁ ὁποῖος ἀνελθὼν ἐπί τινος σιδηροῦ τόξου αὐτῆς ἐνεθάρρυνε τοὺς πολίτας κατὰ τῶν βασιλικῶν φρουρῶν, οἵτινες τὸν ἐφόνευσαν. Ἡ γέφυρα αὕτη κατηδαφίσθη τῷ 1851 καὶ ἀνῳκοδομήθη ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου σιδηροῦ τόξου 20 μ. πλάτους. Ἡ τῆς *Παναγίας* (Pont Notre-Dame), ἥτις ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀλλ' ἦτο πολὺ μικροτέρων διαστάσεων. Κατ' ἀρχὰς ᾠκοδομήθη τῷ 1421, κρημνισθεῖσα δὲ καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα τῷ 1499, τῷ 1512 καὶ 1786, προσέλαβε τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφὴν τῷ 1853. Ἡ *Μικρὰ* (Petit-Pont). Αὕτη ὑπῆρχεν ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ εἶναι ἡ πρώτη κατασκευασθεῖσα εἰς τὴν Λουτεκίαν. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ξυλίνη, τῷ δὲ 1185 κατεσκευάσθη ἐκ λίθων. Παρασυρθεῖσα ἐννεάκις ὑπὸ τῶν πλημμυρῶν καὶ καταστραφεῖσα τελείως ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1718, ᾠκοδομήθη τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1852, ὁπότε τὰ τρία τόξα, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ἑνὸς μεγάλου ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροκονιάματος. Ἡ τοῦ *Σὰνζ* (Pont au Change), ἥτις εἶναι ἡ συνέχεια τῆς λεωφόρου τοῦ ἀνακτόρου (Boulevard du Palais) καὶ ἑνώνει τὴν λεωφόρον ταύτην μετὰ τῆς πλατείας τοῦ Σατελὲ (Châtelet). Εἶναι ἐκ τῶν πολυσυχναστοτέρων γεφυρῶν τῶν Παρισίων. Ἀνῳκοδομήθη ἐκ θεμελίων κατὰ τὸ 1858 καὶ στηρίζεται ἐπὶ 3 ἐλλειπτικῶν τόξων. Τὸ πλάτος της εἶναι 30 μέτρων. Ἡ γέφυρα αὕτη ὠνομάσθη οὕτω κατὰ τὸ 1141, ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐγκατασταθέντων τότε πολυτελῶν καταστημάτων πολυτίμων λίθων, χρυσοχοείων κττ., προτοῦ ταῦτα ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν Βασιλικὴν ὁδὸν (Rue du Palais-Royal). Κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀποκρέων ἐγκαθίσταντο προχείρως ἐπ' αὐτῆς διάφορα ὑπαίθρια θεάματα, θαυματοποιοί, παλαισταί, κωμῳδοὶ κτλ. Κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἐδίδετο ἡ ἄδεια νὰ ἐκθέτωσιν ἐκεῖ οἱ πτηνοπῶλαι τὰ ἐξωτικὰ πτηνά των μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπελευθερῶσι 200 δωδεκάδας πτηνῶν κατὰ τὴν διάβασιν ἐκ ταύτης τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης. Ἡ *Νέα*, ἥτις διατηρεῖ πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦτο, καίτοι ἡ κατασκευή της χρονολογεῖται ἀπὸ 300 περίπου ἐτῶν. Εἶναι ἡ μόνη γέφυρα τῶν Παρισίων, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν παλαιάν της ὄψιν. Ἐθεμελιώθη ἐπὶ Ἑρρίκου Γ' καὶ ἐτελείωσεν ἐπὶ Ἑρρίκου Δ', ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μαρσάν. Τὸ ὁλικόν της μῆκος εἶναι 276 μ. Ἡ γέφυρα αὕτη κοσμεῖται ὑπὸ χιλίων περίπου ἀναγλύφων εἰδωλίων, ὡς φαύνων, δρυάδων, σατύρων κτλ. Κατὰ τὸ 1615 ἀνηγέρθη ἐκεῖ ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Μετὰ τρία ἔτη ὁ λαὸς ἔσυρε μέχρις ἐκεῖ τὸ παραμεμορφωμένον σῶμα τοῦ στρατάρχου ντ' Ἄνκρ καὶ ἔκαυσε τοῦτο πρὸ τοῦ ἀνδριάντος, ὃν κατόπιν κατέστρεψεν. Ὁ ἤδη ὑπάρχων κατεσκευάσθη κατὰ τὰ ἔτη 1814—1818. Κλῖμαξ εὑρισκομένη ὄπισθεν τοῦ ἀνδριάντος ὁδηγεῖ εἰς μικρὸν κῆπον ἀειθαλῆ, ὅστις εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος τοῦ Σηκουάνα. Ἡ *Καρρουσὲλ* (Pont du Carrousel), ἥτις καλεῖται ἐπίσης καὶ γέφυρα τῶν Ἁγίων Πατέρων (Saints-Pères) καὶ ᾠκοδομήθη κατὰ τὰ ἔτη 1832—1834, ὅπως ἑνώσῃ τὴν προκυμαίαν τοῦ Βολταίρου μὲ τὴν πλατεῖαν τῆς Καρρουσέλ. Εἰς τὰ δύο ἄκρα της ὑπάρχουν δύο ἀγάλματα: ὁ *Σηκουάνας καὶ ἡ Πόλις τῶν Παρισίων* ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἡ *Ἀφθονία καὶ ἡ Βιομηχανία* ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Εἶναι ἐκ τῶν πλέον πολυσυχνάστων γεφυρῶν τῶν Παρισίων. Ἡ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Γ'* (Pont Alexandre III), τῆς ὁποίας τὸν πρῶτον λίθον κατέθεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος ὁ Β' τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1896. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν μόνον τόξον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα εἶναι 109 μέτρων. Ἡ γέφυρα αὕτη πρὸ τῶν εἰσόδων της ἔχει μεγαλοπρεπεῖς πυλῶνας, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημένα διάφορα συμπλέγματα ἐξ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου παριστάνοντα Ἔρωτας, ἐξωτικὰ ἄνθη καὶ ὑδρόβια ἄνθη. Τέσσαρες λέοντες ἐξ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου εὑρίσκονται πρὸ τῶν πυλώνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπεικονίζονται τέσσαρες παραστάσεις: ἡ *Γαλλία τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων*, ἡ *νεωτέρα Γαλλία*, ἡ *Γαλλία τῆς Ἀναγεννήσεως* καὶ ἡ *Γαλλία ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'*. Ἡ γέφυρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' εἶναι ἡ μεγαλοπρεπεστέρα τῶν παρισινῶν γεφυρῶν. Ἡ *Ἀλμὰ* (Pont de l'Alma), ἥτις ἑνώνει τὴν λεωφόρον Ἀλμὰ μὲ τὴν λεωφόρον Μποσκέ. Ὠκοδομήθη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῆς Ἀλμὰ ὑπὸ τῶν στρατάρχων Σαὶντ-Ἀρνὼ καὶ Κανρομπὲρ κατὰ τὸ 1857 ἐναντίον τῶν Ρώσων. Ἡ *Πασσὺ* (Pont de Passy), ἥτις ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς διεθνοῦς ἐκθέσεως τοῦ 1878 καὶ στηρίζεται ἐπὶ ἰδιορρύθμου νησῖδος ἐπιμήκους καὶ στενῆς, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *λεωφόρος τῶν Κύκνων*. Τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νησῖδος ταύτης ἑνοῦται πρὸς τὴν γέφυραν τῆς Γκρενέλ. Ἡ τοῦ *Ὠτέϊγ* (Pont ou viaduc d'Auteuil), ἥτις καλεῖται καὶ ὁδογέφυρα τοῦ Ὠτέϊγ καὶ ἔχει κολοσσιαίας διαστάσεις. Χρησιμοποιεῖται διὰ τοὺς πεζοὺς καὶ τὴν διάβασιν τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ κέντρου.

Οἱ ὑπόγειοι Παρίσιοι. Α') *Κατακόμβαι.* Αἱ κατακόμβαι τῶν Παρισίων ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν λατομείων τοῦ νότου, ἐξ ὧν ἐπὶ 17 αἰῶνας ἐξήγοντο οἱ λίθοι οἱ χρησιμοποιηθέντες διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν κτηρίων τῆς πόλεως. Τὰ λατομεῖα ταῦτα ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ Βοτανικοῦ κήπου μέχρι τοῦ ἀρχαίου περιτοιχίσματος τῆς Βωζιρὰρ καὶ καλύπτουν μετὰ τῶν διακλαδώσεών των ἐπιφάνειαν 600.000 τ. μ. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἕνεκεν ἐπανειλημμένων πτώσεων χωμάτων, αἵτινες προεκάλεσαν φόβους καθιζήσεως τῶν οἰκιῶν, ἀπεφασίσθη ὅπως ἐντὸς τῶν λατομείων τούτων μεταφερθῶσι τὰ ὀστᾶ τὰ ἐκτεθειμένα εἰς τὰ διάφορα νεκροταφεῖα τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὀστῶν ἐκαλύφθη ὁλόκληρον ἐκεῖνο τὸ τμῆμα ὑπὸ θόλου. Αἱ κατακόμβαι ἔχουσι βάθος 60 μ., ἡ δὲ κάθοδος εἰς αὐτὰς γίνεται δι' 70 βαθμίδων. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου μεγάλη ὑπόγειος στοὰ ὁδηγεῖ μέχρι τῆς ὀστεοθήκης, ἥτις ἐκτείνεται κάτωθεν τοῦ πάρκου Μονσουρί. Ἑκάστη δίοδος τῆς ὑπογείου ταύτης στοᾶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας εὑρισκομένην ὁδόν. Οὕτω ἡ πόλις τῶν ζώντων ὑπέρκειται ἀκριβῶς τῆς πόλεως τῶν νεκρῶν. Ἐντὸς τῶν κατακομβῶν ὑπάρχουσι καὶ 160 ἐπιγραφαὶ μὲ στίχους τοῦ Ὁρατίου, τοῦ Ζιλμπέρ, τοῦ Λεγκουβέ, τοῦ Λαφονταίν, τοῦ Λαμαρτίνου καὶ ἄλλων.

Β') *Ὑπόνομοι.* Οἱ Παρίσιοι ἔχουσι τὸ τελειότερον σύστημα ὑπονόμων ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν. Τέσσαρες μεγάλοι συλλογεῖς διοχετεύουσιν ἐκεῖ τὰ ὕδατα τῶν ἐργοστασίων τοῦ Κλισὺ καὶ τοῦ Κολόμπ. Συνολικῶς περιλαμβάνουν 1.400 χιλιόμετρα σωλήνων. Ἡ ἐπίσκεψις τῶν ὑπονόμων εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν ὑπογείων διωρύγων ὑπάρχουσι πλακόστρωτα πεζοδρόμια. Λέμβοι ἠλεκτροκίνητοι ὁδηγοῦσι τοὺς ἐπισκέπτας κατὰ μῆκος τῆς κεντρικῆς διώρυγος. Ἡ εἴσοδος τῶν ὑπονόμων εὑρίσκεται παρὰ τὸν ναὸν τῆς Μαγδαληνῆς. Ἡ ἐπίσκεψις διαρκεῖ μίαν ὥραν μὲ τὴν λέμβον.

Πάρκα καὶ κῆποι. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν πάρκων καὶ κήπων τῶν Παρισίων κυριώτερα καὶ γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Δάσος τῆς Βουλώνης (Les Bois de Boulogne). Ἔχει ἔκτασιν 873 ἑκταρίων καὶ ἀποτελεῖ ἕνα τῶν θαυμασιωτέρων περιπάτων. Ὡς κοσμικὸν κέντρον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1852, ἀλλὰ ἡ σημερινή του διαρρύθμισις εἶναι προσωπικὸν ἔργον τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Διὰ τῆς δημιουργίας λιμνῶν, καταρρακτῶν καὶ ρυάκων τὸ πρῴην κονιορθῶδες δάσος μετεβλήθη εἰς δροσερὰν ὄασιν ἀναψυχῆς. Ἡ μεγάλη λίμνη ἢ λίμνη ἐσωτερικὴ περιβάλλεται ὑπὸ μεγάλων δένδρων καὶ πυκνῆς χλόης. Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν αὐτῆς ὑπάρχει μικρὰ νησίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγείρεται ἰδιόρρυθμον ἐξοχικὸν ἑστιατόριον. Ἡ λίμνη αὕτη ἔχει ἔκτασιν 11 ἑκταρίων καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν λίμνην, ἥτις ἔχει ἔκτασιν 3 μόνον ἑκταρίων, ἀπὸ σωροὺς γραφικῶν βράχων, ἐκ τῶν ὁποίων, ἐν εἴδει καταρρακτῶν, πίπτει θορυβωδῶς ὕδωρ. Ἡ λεωφόρος τοῦ δάσους, ἡ δίοδος τῶν ἀκακιῶν καὶ ἡ περιφερικὴ δενδρόφυτος λεωφόρος τῆς λίμνης ἀποτελοῦν ἕνα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ ποιητικωτέρων περιπάτων. Αἱ διὰ τοὺς ἱππεῖς προωρισμέναι δίοδοι τοῦ δάσους συχνάζονται καὶ σήμερον ἔτι, ἰδίως κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὑπὸ κομψῶν ἀμαζόνων καὶ μεσηλίκων φίλων τῆς ἱππασίας κυρίων. Παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν λίμνην ὑπάρχει ὁ ἱππόδρομος τοῦ Ὠτέϊγ. Δύο δενδροφυτευμέναι ὁδοὶ ὁδηγοῦσιν εἰς τὸν καλούμενον Κατελανικὸν ἀγρὸν (Pré Catelan), ὅστις ἀποτελεῖ θαυμάσιον πάρκον ἐν μέσῳ πραγματικοῦ δάσους, ὅπου ὑπάρχει ἰδιόρρυθμος καὶ γραφικοῦ χωρικοῦ τύπου στάνη. Ἡ δενδρόφυτος λεωφόρος τοῦ Λονσὰν (Longchamp), ὁδηγεῖ εἰς μέγαν καταρράκτην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἱππόδρομον τοῦ Λονσάν. Ὀλίγον περαιτέρω ὑπάρχει ἡ μικρὰ ἀγρέπαυλις τῆς Μπαγκατὲλ (Bagatelle) ἐν μέσῳ πυκνῆς καταπρασίνου χλόης, ἡ ὁποία ᾠκοδομήθη διὰ τὸν κόμητα ντ' Ἀρτουὰ καὶ σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς ἔκθεσις ζωγραφικῆς. Εἰς τὸ δάσος τῆς Βουλώνης εὑρίσκεται καὶ ὁ ζῳολογικὸς κῆπος, ὅστις περιλαμβάνει σπάνια ζῷα καὶ φυτά. Πρὸ τοῦ πολέμου ὁ κῆπος οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Εὐρώπης, σήμερον ὅμως ὀλίγα μόνον ζῷα ἄξια περιεργείας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Μεταξὺ τούτων εἶναι διάφορα εἴδη πιθήκων, σπανία συλλογὴ κυνῶν ἐκλεκτῆς γενεᾶς, ἐλέφαντες, λέοντες, τίγρεις καὶ σπανία συλλογὴ πολυπληθῶν εἰδῶν κολυβρίων. Εἰς τὴν μεγάλην δεξαμενήν, τὴν εὑρισκομένην ἐντὸς παμμεγίστου ὑαλοφράκτου διαμερίσματος, ἐν εἴδει θερμοκηπίου, ἐνδιαιτᾶται σπανία συλλογὴ ζώντων κροκοδείλων διαφόρων διαστάσεων, ὡς καὶ χελῶναι ἀπὸ λιλιπουτείων μέχρι παμμεγίστων διαστάσεων. Ἐντὸς τοῦ ζῳολογικοῦ κήπου ὑπάρχουν ἑστιατόριον, καφενεῖον, θέατρον, ἱπποδρόμιον καὶ πλῆθος ἑτέρων θεαμάτων. Μικρὸς σιδηροδρομικὸς συρμὸς ὁδηγεῖ ἀπὸ τῆς πύλης Μαγιὼ (Porte Maillot) μέχρι τοῦ ζῳολογικοῦ κήπου (βλ. καὶ λ. *Βουλώνης δάσος*, Ζ' 701α).

Ἠλύσια πεδία (Les Champs-Élysées). Ὁ κῆπος οὗτος ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἐτουὰλ μέχρι τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν κεντρικὴν δενδρόφυτον, εὐρυτάτην λεωφόρον καὶ δύο βοηθητικάς, οὕτως εἰπεῖν, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ταύτης λεωφόρους, κατ' ἀραιὰ δὲ διαστήματα ὑπάρχουν διάφορα πάρκα, πρασιαί, ἀνθῶνες, κρῆναι καὶ τεχνηταὶ λίμναι. Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἠλυσίων πεδίων, παρὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, ὑπάρχει τὸ θαυμάσιον καλλιτεχνικὸν σύμπλεγμα «Οἱ ἵπποι τοῦ Μαρλύ», ἔργον τοῦ Coustou. Εὐρὺ κυκλικὸν διαμέρισμα, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρὸν-πουὰν* (Le rond-point des Champs Élysées), οὗ τὸ μέσον κατέχει μεγαλοπρεπὴς κρήνη, εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἠλυσίων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Κατὰ μῆκος καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ κήπου τούτου εὑρίσκονται πλῆθος κοσμικῶν κέντρων.

Κῆπος τοῦ Κεραμικοῦ (Jardin de Tuileries). Εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κήπων τῶν Παρισίων καὶ ὀφείλεται εἰς σχέδιον τοῦ Κολμπέρ. Ὁ κῆπος οὗτος περιορίζεται ἀπὸ δύο ἐπιμήκη πλακόστρωτα (ταράτσες), τὸ πλακόστρωτον τὸ συνορεῦον πρὸς τὴν ὁδὸν Ριβολὶ καὶ τὸ πλακόστρωτον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πορτοκαλλεών*, ὅπερ διήκει κατὰ μῆκος τοῦ Σηκουάνα. Τὰ δύο ταῦτα πλακόστρωτα ἀποστρογγυλοῦνται κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ τελευτῶσιν εἰς δενδροστοιχίαν ὁδηγοῦσαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ κήπου ὑπάρχει ὀκτάγωνος μεγάλη τεχνητὴ λίμνη, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας εὑρίσκεται πίδαξ. Εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ πρὸς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας ἄκρου τοῦ κήπου ἐγείρεται *ἡ θριαμβευτικὴ ἁψὶς* (Arc de Triomphe). Εἰς διάφορα μέρη τοῦ κήπου εὑρίσκονται ἀνδριάντες, γλυπτικὰ συμπλέγματα καὶ παντοειδῆ καλλιτεχνήματα δίδοντα τὴν ἐντύπωσιν μεγάλου ὑπαιθρίου μουσείου. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: ἡ «Χλωρὶς καὶ ὁ Ζέφυρος», ἡ «Ἄρτεμις μὲ τὴν περιστεράν», ὁ «Θάνατος τῆς Λαΐδος», ὁ «Προμηθεύς», ὁ «Φειδίας», ὁ «Σπάρτακος», ὁ «Στρατιώτης τοῦ Μαραθῶνος», ἡ «Ἁρπαγὴ τῆς Κυβέλης», ἡ «Ἄνοιξις» κτλ.

Κῆπος τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου (Le Jardin du Palais-Royal). Ἔχει ἔκτασιν 2 ἑκταρίων καὶ περιβάλλεται ὑπὸ στοῶν καὶ ἁψίδων. Ἄλλοτε ἦτο ὁ περίπατος τῆς ἀριστοκρατίας ἰδίως κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς τὸ μέσον ὑπάρχει μεγάλη δεξαμενή. Κοσμεῖται ὑπὸ δύο ἀγαλμάτων ὀρειχαλκίνων, τῆς «Ἀρτέμιδος μὲ τὴν ἔλαφον» καὶ τοῦ «Ἀπόλλωνος τοῦ Μπελβεντέρε».

Μονσὼ (Parc Monseau). Περιβάλλεται ὑπὸ κιγκλιδώματος κεχρυσωμένου καὶ μεγαλοπρεποῦς. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπάρχει ᾠοειδὴς δεξαμενὴ περιβαλλομένη ὑπὸ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, εἰς ἣν ἐκχύνεται ρύαξ μὲ τεχνητοὺς καταρράκτας. Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν ἀγαλμάτων, ἅτινα κοσμοῦσι τὸ ὡραιότατον τοῦτο πάρκον, εἶναι ὁ «Πληγωμένος ἔρως», ὁ «Θεριστής», καὶ τὰ μνημεῖα τοῦ Μωπασσάν, τοῦ Γκουνὼ καὶ τοῦ Τομά.

Τροκαντερὸ (Parc du Trocadéro). Ἐκτείνεται ὄπισθεν τοῦ ὁμωνύμου ἀνακτόρου καὶ εἶναι κατάφυτον ἐκ δένδρων, χλόης καὶ ἀνθέων.

Πεδίου Ἄρεως (Parc de Champ-de-Mars). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὡραιοτέρων πάρκων τῶν Παρισίων, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Ἀϊφελ μέχρι τῆς Σχολῆς τοῦ Πολέμου. Διασχίζεται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις ὑπὸ εὐρειῶν δενδροστοιχιῶν καὶ λεωφόρων καὶ ἔχει τεχνητὰ σπήλαια, βράχους, καταρράκτας καὶ δεξαμενάς. Ἐκεῖ τὸ ἀχανὲς πράσινον τῶν ὑψηλῶν δένδρων καὶ τῆς πυκνῆς χλόης εὑρίσκεται ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ μὲ τὰ ποικιλόχρωμα ἄνθη.

Λουξεμβούργου (Jardin du Luxembourg). Εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον περίπου τῶν Παρισίων καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων κήπων τοῦ κόσμου. Κάτωθι τῶν πυκνοφύλλων καὶ πανυψήλων δένδρων του ὀρθοῦνται τὰ ἀγάλματα τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, τῆς Ἰωάννας ντ' Ἄρκ, τοῦ Μυρζέ, τοῦ Λεκὸντ ντὲ Λίλ, τῆς Σάνδης, τοῦ Φλωμπέρ, τοῦ Σαὶντ-Μπὲβ καὶ πολλῶν ἄλλων διασήμων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας προσώπων, περιβαλλόμενα ὑπὸ σκιάδων, ἀνθέων, κληματίδων κτλ. Ὁλόκληρος ὁ κῆπος περιβάλλεται ὑπὸ χρυσοποικίλτων κιγκλίδων.

Μικροῦ Λουξεμβούργου (Jardin du Petit Luxembourg). Εὑρίσκεται εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ προηγουμένου, ἐκτὸς τοῦ κιγκλιδώματος καὶ πλὴν τῶν ἀνθώνων καὶ τῶν πυκνῶν δενδροστοιχιῶν του ἔχει διάφορα ἀγάλματα καὶ γλυπτικὰ συμπλέγματα. Πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον του ὑπάρχει ἡ περίφημος κρήνη Καρπώ. Συχνάζεται ὑπὸ σπουδαστῶν, οἰκογενειῶν, ζωγράφων καὶ μικρῶν παιδίων.

Μονσουρὶ (Parc du Montsouris). Εὑρίσκεται εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῶν Παρισίων καὶ πλὴν τῶν δεξαμενῶν, περιπτέρων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων ἔχει καὶ δημοτικὸν ἀστεροσκοπεῖον ἐγκατεστημένον εἰς οἴκημα, ὅπερ εἶναι πιστὴ ἀναπαράστασις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ μπέη τῆς Τύνιδος. Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Λιμούρης διασχίζει τὸ πάρκον ἐντὸς βαθείας χαράδρας, ἥτις ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλαισιοῦται ἀπὸ δασώδεις λοφοσειράς. Μὲ τοὺς καταρράκτας, τὰ ὑψώματα, τὰς χαράδρας, τὰς γεφύρας, τοὺς βράχους, τὰς λίμνας, τὰ περίπτερα των ἀτραξιὸν καὶ

Digitized by Google

ἅτινα περικλείει, εἶναι τὸ ἰδιορρυθμότερον τῶν παρισινῶν πάρκων.

Βοτανικὸς Κῆπος (Jardin des plantes). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων παρισινῶν κήπων καὶ περικλείει, πλὴν τῆς πολυπληθεστάτης συλλογῆς ἀνθέων καὶ δένδρων ἰθαγενῶν καὶ ἐξωτικῶν, πλῆθος ἀγρίων ζῴων, πτηνῶν, ἰχθύων καὶ ἑρπετῶν. Χωρίζεται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ βόρειον κατέχει ὁ περίβολος τῶν ζῴων καὶ τὸ νότιον ὁ καθ' αὐτὸ βοτανικὸς κῆπος μετὰ τῶν προσαρτημάτων αὐτοῦ, θερμοκηπίων, φυτωρίων κτλ. Ἐν αὐτῷ πλὴν ἑτέρων σπανίων φυτῶν, ὑπάρχει καὶ μία κέδρος τοῦ Λιβάνου φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ζυσσιὲ τῷ 1730.

Μπὺτ-Σωμὸν (Les Buttes-Chaumont). Τὸ θαυμάσιον τοῦτο πάρκον, ἀντιγραφὴ τῶν ἀγγλικῶν κήπων, κατέχει παμμεγίστην ἔκτασιν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ ΒΑ. τμῆμα τῶν Παρισίων, περιλαμβάνον ἄλση, ποταμίσκους, καταρράκτας, κρεμαστὰς γεφύρας, χαράδρας, λόφους, ἀτραπούς, δενδροστοιχίας, λεωφόρους, ἀνθῶνας, χλόην, σκιάδας, ἀγροὺς κτλ. Ἐξ αὐτοῦ φαίνονται πανοραματικῶς ἡ Βιλλὲτ καὶ ἡ Μονμάρτρη.

Δάσος τῶν Βιγκεννῶν ἢ τοῦ Βενσὲν (Bois de Vincennes). Εὑρίσκεται εἰς τὸ ΝΑ. ἄκρον τῶν Παρισίων καὶ ἔχει ἔκτασιν χιλίων περίπου ἑκταρίων. Περιέχει γηραιὰ πανύψηλα καὶ πυκνὰ δένδρα, ἅτινα εἰς πλεῖστα μέρη ἐμποδίζουσι καὶ αὐτὰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας νὰ διεισδύσουν. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ἡ περίφημος καὶ παμμεγίστη λίμνη Ντυμεσίλ. Κατὰ τὸ 1931 ἐγένετο εἰς τμῆμα τοῦ δάσους τούτου ἡ διεθνὴς ἔκθεσις.

Πλὴν τῶν κήπων καὶ πάρκων τούτων ὑπάρχουν καὶ πολλὰ *σκουὲρ* (squares), μικρὰ πάρκα διαφόρου σχήματος, κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, ἐξ οὗ ἐλήφθη καὶ τὸ ὄνομά των, ἀποτελοῦντα ἀληθεῖς μικρὰς ὀάσεις, διὰ τὰ μικρὰ ἰδίᾳ παιδία τῶν συνοικιῶν. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: Ἀνβέρ, Ἄρ-ὲ-Μετιέ, Μπατινιόλ, Κλυνύ, Ἀθφων, Λουβουά, Ἁγίου Ἰακώβου, Σαὶν-Μεντάρ, Τάμπλ, Βὲρ-Γκαλὰν κ.τ.λ.

Πλατεῖαι. Οἱ Παρίσιοι ἔχουν πολλὰς πλατείας ἐνδιαφερούσας ἀπὸ ἱστορικῆς ἰδίως ἀπόψεως, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι: ἡ τῆς *Βαστίλλης*, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχε τὸ γνωστὸν ὁμώνυμον φρούριον καὶ ὅπου σήμερον ἐγείρεται ἡ «Στήλη τοῦ Ἰουλίου», ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ντίκ, ἐφ' ἧς τὸ ἐξ ἐπιχρύσου ὀρειχάλκου ἄγαλμα τοῦ «Πνεύματος τῆς Ἐλευθερίας»· ἡ *Καρρουσέλ*, ἥτις ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' διὰ τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας καὶ ὅπου τῷ 1806 ὁ Ναπολέων Α' ἀνήγειρε θριαμβευτικὴν ἁψῖδα, πανομοιότυπον τῆς θριαμβευτικῆς ἁψῖδος τῆς Ρώμης· ἡ τῆς *Ὁμονοίας*, ἥτις θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὡραιοτέρων τοῦ κόσμου, ἔχουσα ἔκτασιν 62.500 τ. μ. καὶ φέρουσα εἰς τὸ μέσον αὐτῆς τὸν περίφημον ὀβελίσκον τοῦ Λοῦξορ, μονόλιθον, ὕψους 23 μ., προερχόμενον ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου· ἡ *Ἐτουάλ*, ἤτοι τοῦ ἀστέρος, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ ἀστέρος ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῶν περὶ ταύτην διανοιγομένων δώδεκα λεωφόρων, ἔχουσα εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς μεγαλοπρεπῆ ἁψῖδα ὕψους 49 μ., ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ Τάφος τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου· ἡ *Μωμπέρ*, παρὰ τὴν λεωφόρον τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἥτις κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο κέντρον τῶν σπουδαστῶν, τῶν θαυματοποιῶν, τῶν ὑπόπτου ἠθικῆς γυναικῶν καὶ ἥτις ὑπῆρξε κατὰ καιροὺς τὸ θέατρον τραγικῶν σκηνῶν καὶ ἀγώνων, καθ' οὓς ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ πρῶτα ὁδοφράγματα· ἡ τῆς *Ὄπερας*, ἥτις εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρτηρία τῆς κοσμικῆς κινήσεως τῆς πόλεως· ἡ τοῦ *Ἁγίου Μιχαήλ*, ἐκ τῶν πολυσυχναστοτέρων καὶ ἀφετηρία τῶν περισσοτέρων γραμμῶν λεωφορείων αὐτοκινήτων (Ὄμνιμπους)· ἡ τοῦ *Ἁγίου Γερμανοῦ τῶν λειμώνων*, ὅπου τῷ 1792 ἔλαβον χώραν αἱ τρομεραὶ σφαγαὶ τοῦ Σεπτεμβρίου· ἡ τῆς *Βαντώμ*, μὲ τὴν ὁμώνυμον στήλην, κατασκευασθεῖσαν ἐκ τῶν 1.200 τηλεβόλων, ἅτινα ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Ρώσους ὁ Ναπολέων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἄουστερλιτς· ἡ *Πιγκάλ*, ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ πολυσυχναστοτέρων, ὅπου εὑρίσκονται πολλὰ κέντρα διασκεδάσεως κτλ.

Ναοὶ καὶ μοναί. Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουν πολλοὶ ναοί, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ἔχουν μεγάλην ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι: *ναὸς τῆς Παναγίας* (Notre-Dame), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας, ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Παρισίων. Εἶναι θαυμάσιον οἰκοδόμημα γοτθικοῦ ρυθμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις ἤρχισε τῷ 1163 ὑπὸ τοῦ Μαυρικίου Σουλλὺ καὶ ἀπεπερατώθη μετὰ 200 ἔτη. Ἔκτοτε ὑπέστη πλείστας μεταβολὰς καὶ ἐπισκευάς. Ἡ πρόσοψίς του φέρει τρεῖς μεγάλους πυλῶνας ποικίλως διακεκοσμημένους. Ὁ μεσαῖος πυλὼν φέρει ἀναπαράστασιν τῆς *Δευτέρας Παρουσίας*, ὁ ἀριστερὸς πυλὼν παριστᾷ διαφόρους σκηνὰς τῆς *ζωῆς τῆς Παναγίας* καὶ ὁ δεξιὸς πυλὼν διάφορα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τῆς *ἁγίας Ἄννης*. Ἡ ἄνωθεν τῶν πυλώνων σχηματιζομένη κιονωτὴ στοὰ (γαλαρία) φέρει τὰ ἀγάλματα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ Χιλδεβέρτου μέχρι τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου. Ὀλίγον ἀνωτέρω εὑρίσκονται τὰ ἀγάλματα τοῦ *Ἀδὰμ* καὶ τῆς *Εὔας* καὶ μεταξὺ τούτων τῆς *Παναγίας μεταξὺ τῶν ἀγγέλων*. Εἰς τὸν μεσαῖον ὄροφον διανοίγεται θαυμασία ροδοειδὴς διακόσμησις (ροζέττα) 13 μέτρων διαμέτρου καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς 2 ἕτεραι μικρότεραι θαυμασίας τέχνης. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν πύργων, οἵτινες σχηματίζονται εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς προσόψεως, ἡ ἄποψις εἶναι μεγαλοπρεπής. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πύργου εὑρίσκεται ὁ μεγαλύτερος κώδων τῶν Παρισίων, μετὰ τὸν τῆς Σακρὲ-Κέρ. Ἐσωτερικῶς ὁ ναὸς φέρει πέντε νάρθηκας καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ πλήθους κιόνων, φωτίζεται δὲ ὑπὸ 113 παραθύρων. Τὸ μέγα ὄργανον, ὅπερ εἶναι τοποθετημένον ἄνωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου, εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἰσχυροτέρων τῆς Γαλλίας. Ἡ *Παναγία τῶν Λευκῶν μανδυῶν* (Notre-Dame-des-Blancs-Manteaux), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου καὶ ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1685.

Ἡ Παναγία τῆς Λωρέττης (Notre-Dame-de-Lorette), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σατωντέν. Εἶναι νεωτεριστικὴ ἀντιγραφὴ ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ. *Ἡ Παναγία τῶν Νικῶν* (Notre-Dame-des-Victoires), ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Πτὶ-Πέρ, κτισθεῖσα τῷ 1629 ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ'. Ἡ *Σακρὲ Κὲρ* (Le Sacré-Coeur), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπάρ. Ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ ἤρχισε τῷ 1875 καὶ ἐστοίχισε περὶ τὰ 30.000.000 φράγκων. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 125 μ. καὶ εἶναι μεγαλοπρεπὴς ναὸς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ὡς ἐκ τῆς θέσεως δ' εἰς ἣν εὑρίσκεται δεσπόζει ὁλοκλήρου τῆς πόλεως. Ἔχει μῆκος 100 μ. καὶ πλάτος 50 Ὁ περίφημος κώδων της ζυγίζει 26.215 χλγρμ. καὶ ἔχει διάμετρον 3 μ. καὶ περιφέρειαν 9,50 μ. *Ὁ Ἅγιος Στέφανος* (Saint-Étienne-du-Mont), ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ 1517 — 1624, ἐντὸς δ' αὐτοῦ εὑρίσκεται ὁ τάφος τῆς ἁγίας Γενεβιέβης, πολιούχου τῶν Παρισίων. Ἐπίσης ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι τοῦ Κλόβιος, τῆς ἁγίας Κλοτίλδης κλπ. Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἄλλοτε ἀπετέλει ἐξάρτημα τοῦ διασήμου ἀββαείου τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης, ὅπερ εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τοῦ Κλόβιος.

Ὁ *Ἅγιος Εὐστάθιος* (Saint-Eustache), παρὰ τὴν Κεντρικὴν Ἀγοράν. Εἶναι μετὰ τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων ὁ μεγαλύτερος ναὸς τῶν Παρισίων καὶ ᾠκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1532—1637. Ὁ νάρθηξ ἔχει ὕψος 33 μέτρων καὶ φέρει ὡραιοτάτους θόλους. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι τῶν Κολμπέρ, τοῦ Βουατὺρ κτλ. Ἐν αὐτῷ εἶχε ταφῆ καὶ ὁ Μιραμπὼ προτοῦ μεταφερθῆ εἰς τὸ Πάνθεον. Ὁ *Ἅγιος Γερμανὸς τῆς Ὠξέρρης* (Saint-Germain-L'Auxerrois), τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀνακαινισθεὶς πολλάκις, μετὰ θαυμασίων τοιχογραφιῶν τοῦ Μοττέ. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ ὁ κώδων, ὅστις ἐσήμανε τὴν 24ην Αὐγούστου τοῦ 1572 τὴν σφαγὴν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Ὁ *Ἅγιος Γερμανὸς τῶν λειμώνων* (Saint-Germain-des-Près), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Εἶναι ὁ ἀρχαιότερος ναὸς τῶν Παρισίων, ἀνακαινισθεὶς κατόπιν τριῶν ἀλλεπαλλήλων πυρκαϊῶν, ἐξ ὧν διεσώθη μόνον τὸ κωδωνοστάσιον. Ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ζερβαὶ καὶ Ἁγίου Προταὶ* (Saint-Gervais-et-Saint-Protais), ἐπὶ τῆς πλατείας Σαὶν-Ζερβαί. Ἤρχισεν ᾠκοδομούμενος τῷ 1212 καὶ ἐπερατώθη τῷ 1420. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον γερμανικὴ ὀβὶς ἔπεσεν ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ ναοῦ τούτου κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ ἐφόνευσεν 24 ἄτομα ἐκ τῶν ἐκκλησιαζομένων. Ὁ *Ἅγιος Ἰουλιανὸς ὁ πτωχὸς* (Saint-Julien-le-Pauvre), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ. Ἐκτίσθη κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸν Ζ' περίπου αἰῶνα, ἀλλ' ἐμπρησθεὶς βραδύτερον ἐπανιδρύθη κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ 1889 μετεβλήθη εἰς ἑλληνόρρυθμον καθολικὸν (οὐνιτικὸν) ναὸν καὶ φέρει πλῆθος ἑλληνικῶν εἰκόνων. Ἡ λειτουργία ἐν αὐτῷ τελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνιστί. Ἡ *Ἁγία Μαγδαληνὴ* (Sainte-Madeleine), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ἐκτίσθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ Παρθενῶνος τῶν Ἀθηνῶν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ὕψους 16 μ. Ἐπὶ τῆς προμετώπης ὑπάρχει ἀνάγλυφος παράστασις τῆς «Δευτέρας Παρουσίας», ἥτις εἶναι ἔργον τοῦ Λεμαίρ. Τοὺς πλαγίους τοίχους κοσμοῦσι 34 ἀγάλματα. Εἶναι ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων ναῶν τῆς πρωτευούσης. Ὁ *Ἅγιος Μεντὰρ* (Saint-Médard), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μουφφετάρ. Οὗτος ἀνηγέρθη κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ εἶναι ὀνομαστός, διότι ἐντὸς αὐτοῦ συνέρρεον ἀπὸ πάσης γωνίας τῶν Παρισίων ἀσθενεῖς καὶ ἰδίως παράλυτοι, ὅπως θεραπευθοῦν ὑπὸ τῶν θαυματοποιῶν καλογήρων.

Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Σαρντοννὲ (Saint-Nicolas-du-Chardonnet), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Γερμανοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Βίκτωρος. Ὠκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1650—1700 καὶ εἶναι περίφημος διὰ τὰς θαυμασίας τοιχογραφίας του. Ὁ *Ἅγιος Ρὸς* (Saint-Roch), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ὀνωρίου. Ἐκτίσθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ περικλείει πλεῖστα ἀγάλματα, τοιχογραφίας καὶ ἐπιταφίους ἐπιγραφάς, καθὼς καὶ τὸν τάφον τοῦ Ντιντερό. Εἶναι ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων καὶ πολυσυχναστοτέρων παρισινῶν ναῶν. Ὁ *Ἅγιος Σεβερῖνος* (Saint-Séverin), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρέτρ-Σαὶν-Σεβερέν. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ἀνεκαινίσθη ἔκτοτε πολλάκις, διακοσμηθεὶς ἐσωτερικῶς πλουσιώτατα. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦτο κατατεθειμένον ἐν αὐτῷ ὡς λείψανον τεμάχιον τοῦ μανδύου τοῦ ἁγίου Μαρτίνου, οἱ δὲ σπουδασταὶ τοῦ μεσαίωνος ἤρχοντο ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν των ἔφιπποι καὶ ἐνεπήγνυον εἰς τὴν θύραν του σιδηροῦν τεμάχιον ἐκ τῆς ἱπποστολῆς των διὰ νὰ προστατευθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σεβερίνου. Ὁ *Ἅγιος Σουλπίκιος* (Saint-Sulpice), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ἐθεμελιώθη ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς τῷ 1645 καὶ εἶναι ὀνομαστὸς διὰ τὸ ὄργανόν του, ἓν τῶν τελειοτέρων τῶν Παρισίων. Τὸ *παρεκκλήσιον τῆς Σορβόννης* (Chapelle de la Sorbonne), ἐπὶ τῆς πλατείας Σορβόννης, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ μετὰ τοῦ περιφήμου μνημείου του, ὀφειλομένου εἰς τὸν γλύπτην Ζιραρντόν. Ἡ *Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς* (Val-de-Grâce), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Ἱδρύθη ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν εὐχῆς διὰ τὴν ἀπόκτησιν υἱοῦ. Ὁ θόλος τοῦ ναοῦ τούτου ἐκτίσθη κατ' ἀπομίμησιν τοῦ θόλου τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης καὶ διεκοσμήθη ὑπὸ τοῦ Μινάρ. Τὴν θαυμασίαν διακόσμησίν του ἐξύμνησεν εἰς ὡραίους στίχους ὁ Μολιέρος εἰς τὸ ποίημά του «La gloire du Val-de-Grâce». Ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν καρδιῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ἐν αὐτῷ δὲ εἶναι τοποθετημέναι αἱ καρδίαι τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς, τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης κτλ. Ἡ *Σαὶντ-Σαπὲλ* (Sainte-Chapelle), ἐντὸς τοῦ προαυλίου τῶν δικαστηρίων. Εἶναι γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο παρεκκλήσια, ὑπερκείμενα ἀλλήλων. Ὠκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1245—1248, κατ' ἐντολὴν τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λειψανοθήκη τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἐναπόθεσιν τῶν ἀκανθῶν τοῦ στεφάνου τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Σταυροῦ, ἅτινα σήμερον διατηροῦνται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Παναγίας. Δεξιὰ τοῦ χοροῦ τῶν ψαλτῶν ὑφίσταται ἔτι τὸ κιγκλιδωτὸν διαμέρισμα, ἐξ οὗ ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΑ' ἤκουε τὴν λειτουργίαν χωρὶς νὰ εἶναι θεατός.

Ὀρθόδοξοι ναοί. Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ὀρθόδοξοι ναοί, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ἅγιος Στέφανος. Ἑλληνικὸς ναὸς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπιζέ. Εἶναι ἀρκετὰ μεγάλος καὶ πολυτελῶς διακεκοσμημένος, μετὰ μαρμαρίνου εἰκονοστασίου. Ἐν αὐτῷ ἐκκλησιάζεται ἡ ἑλληνικὴ παροικία τῶν Παρισίων. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ὑπάρχει μεγάλη οἰκοδομὴ τριώροφος, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τούτου ὑπὸ εὐρείας αὐλῆς. Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη χρησιμοποιεῖται ὡς κατοικία τῶν ἱερέων καὶ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ναοῦ, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου. Ἡ ἰσόγειος μεγάλη αἴθουσα χρησιμεύει ὡς σχολεῖον, ἐν ᾧ διδάσκονται οἱ ἐν Παρισίοις ἑλληνόπαιδες τὰ πρῶτα γράμματα.

Ρωσικός. Οὗτος εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νταρόν. Εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὸν βυζαντινορρωσικὸν ρυθμὸν καὶ ἔχει εἰκονοστάσιον ἐκ μαρμάρου καὶ χρυσοῦ. Εἶναι πλουσιώτατα διακεκοσμημένος διὰ βαρυτίμων εἰκόνων.

Ρουμανικός. Οὗτος εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ζὰν-ντὲ-Μπωβὲ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ρουμανικὴν παροικίαν.

Ἕτεροι ναοί. Οἱ κυριώτεροι ναοὶ ἐκ τῶν ἄλλων δογμάτων εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ἐπισκοπικὴ ἀμερικανικὴ ἐκκλησία, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Γεωργίου τοῦ Ε'. *Ἀγγλικὴ ἐκκλησία* ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ροκεπίν. *Ἱσπανικὴ ἐκκλησία* ἐπὶ τῆς λεωφόρου Φρίντλαν. *Φλαμανδικὴ ἐκκλησία* ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαρόν.

Συναγωγαί. Εἰς τοὺς Παρισίους ὑπάρχουν 5 ἰσραηλιτικαὶ συναγωγαὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Νίκης, Μπυφφώ, Νὸτρ-Ντὰμ-ντὲ-Ναζαρέτ, Τουρνὲλ καὶ Λωμπά.

Μουσουλμανικὸν τέμενος (Mosquée), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαὶν-Ἰλαὶρ ὄπισθεν τοῦ βοτανικοῦ κήπου. Ἐν αὐτῷ, πλὴν τοῦ τεμένους, ὑπάρχουν θερμὰ τουρκικὰ λουτρά, ἑστιατόριον, καφενεῖον καὶ καταστήματα πωλήσεως διαφόρων ἀντικειμένων ἀνατολικῆς προελεύσεως, ὡς ἀρωμάτων, ὑφασμάτων, ταπήτων, κοσμημάτων, ἐπίπλων, χειροτεχνημάτων κτλ.

Προκυμαῖαι (Quais). Ὁ Σηκουάνας πλαισιοῦται ὑπὸ προκυμαιῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἐκ τῶν πηγῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς αἱ ἑξῆς: Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Ἡ *προκυμαία τοῦ σταθμοῦ* (Quai de la Gare), μεταξὺ τῶν γεφυρῶν τοῦ Μπερσὺ καὶ τῆς Ἐθνικῆς, χρησιμεύουσα διὰ τὴν φόρτωσιν καὶ ἐκφόρτωσιν τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων. Ἡ *προκυμαία τοῦ Ἄουστερλιτς* (Quai d' Austerlitz), μεταξὺ τῆς ὁμωνύμου γεφύρας καὶ τῆς γεφύρας τοῦ Μπερσύ, ὅπου ὑπάρχουσι μεγάλαι διαμετακομιστικαὶ ἀποθῆκαι, ὡς καὶ ἀποθῆκαι γαιανθράκων, ξυλείας κτλ. Ἡ *προκυμαία τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου* (Quai du St. Bernard), μεταξὺ τῆς γεφύρας τοῦ Ἄουστερλιτς καὶ τῆς γεφύρας Σουλλύ, ἐκτεινομένη πρὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν οἴνων (Halle aux vins). Ἡ *προκυμαία Μαλακαὶ* (Quai Malaquais) καὶ ἡ *προκυμαία Βολταίρου* (Quai Voltaire), μεταξὺ τῆς Νέας γεφύρας καὶ τῆς Βασιλικῆς γεφύ-

Digitized by Google

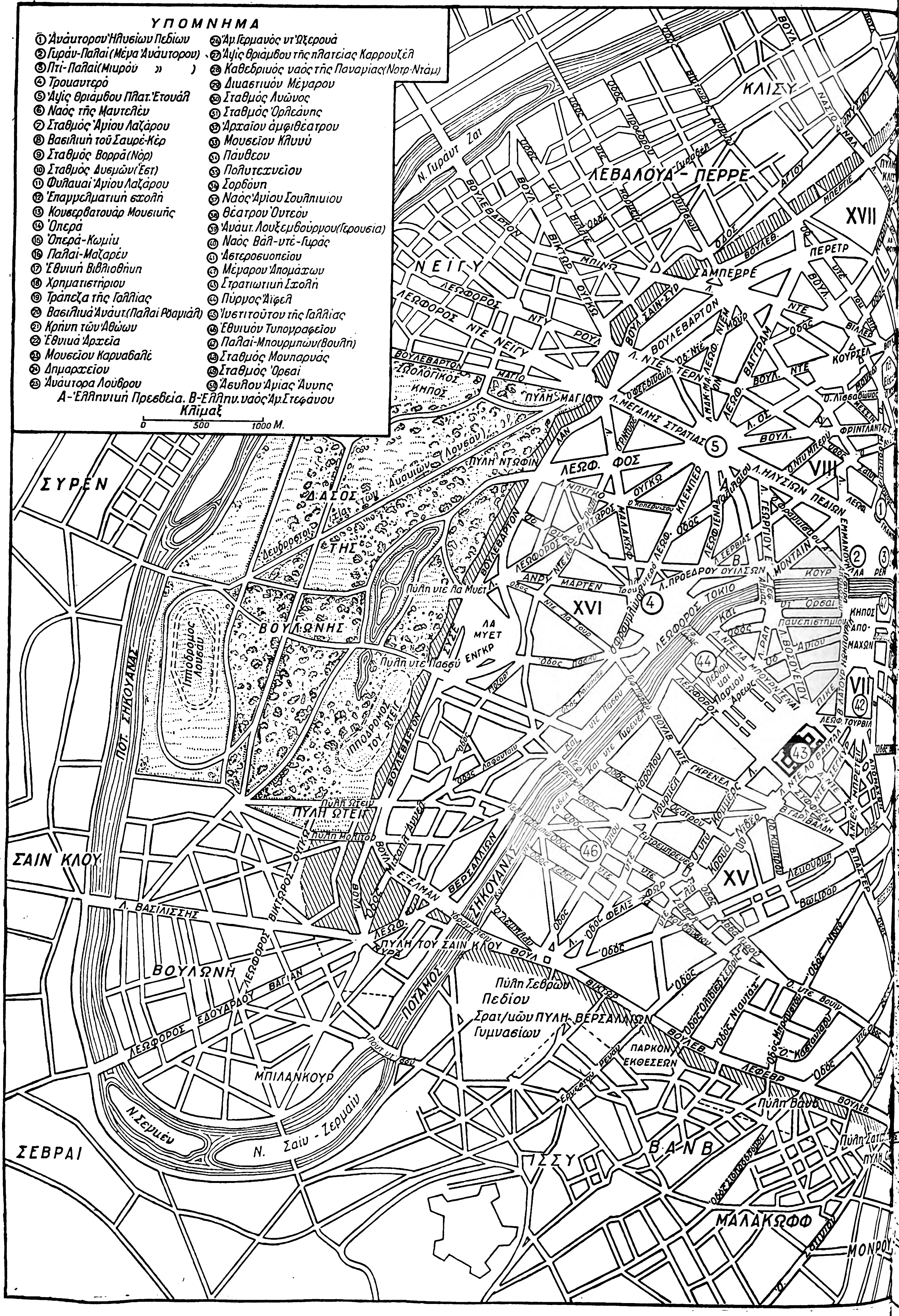

Digitized by Google

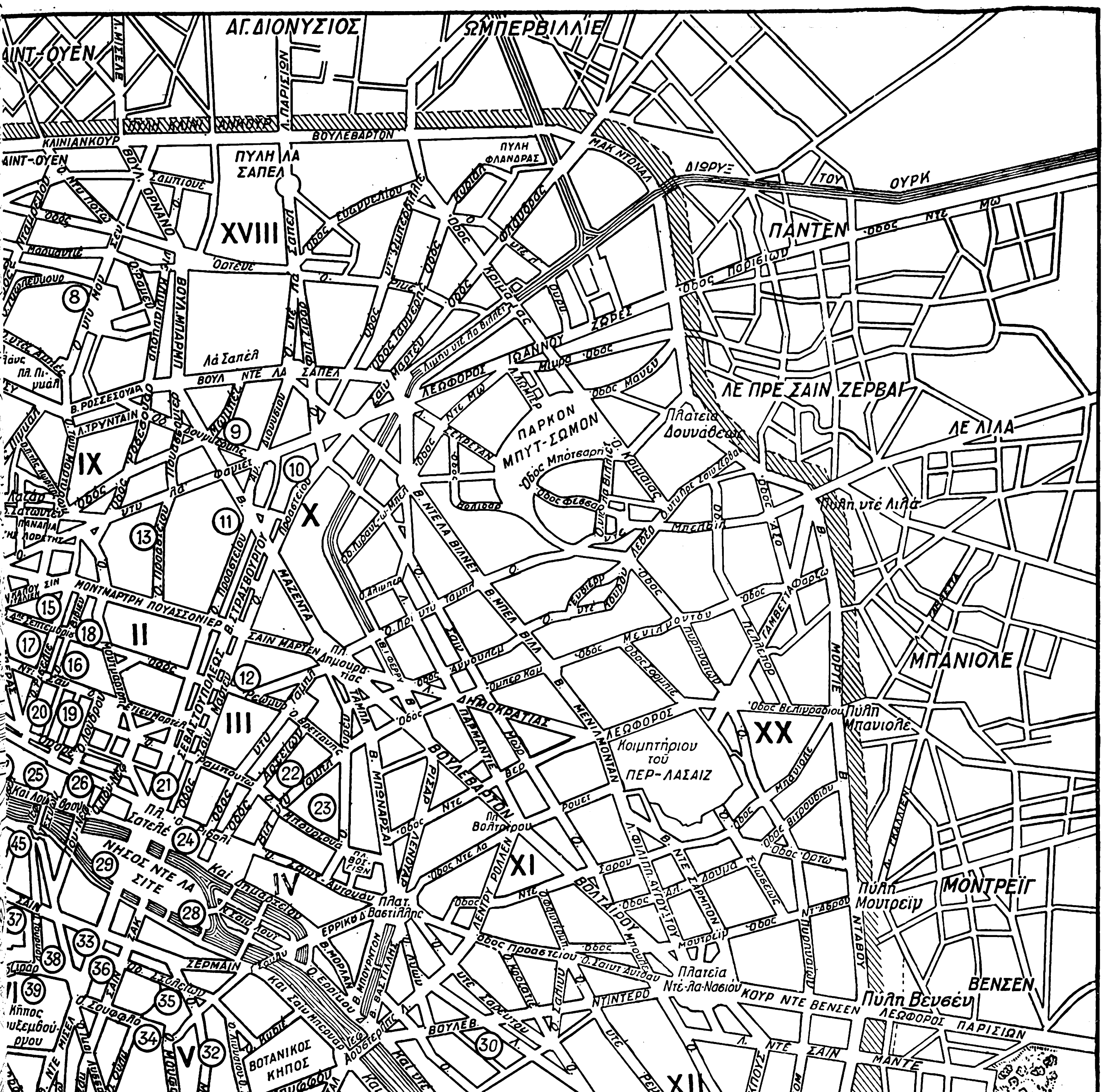

Digitized by Google

ρας, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς προχείρους προθήκας διάφορα βιβλία, γραμματόσημα, ἔργα ζωγραφικῆς, νομίσματα κ.τ.λ. Ἡ *προκυμαία τοῦ Ὀρσαὶ* (Quai d'Orsay), μεταξὺ τῆς Βασιλικῆς γεφύρας καὶ τῆς γεφύρας τῆς Ἰένας, χρησιμεύουσα ὡς ἀριστοκρατικὸς περίπατος. Ἐξ αὐτῆς ὠνομάσθη καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς εὑρισκόμενον ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης εἶναι ἡ *προκυμαία τοῦ Μπερσὺ* (Quai de Bersy), μεταξὺ τῆς Ἐθνικῆς γεφύρας καὶ τῆς γεφύρας τοῦ Μπερσύ. Καταλαμβάνεται ὑπὸ διαφόρων ἀποθηκῶν, κυρίως οἴνων, καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν φόρτωσιν καὶ τὴν ἐκφόρτωσιν διαφόρων ἐμπορευμάτων. Ἡ *προκυμαία τοῦ Λούβρου* (Quai du Louvre), ἡ *προκυμαία τοῦ Κεραμεικοῦ* (Quai de Tuileries) καὶ ἡ *προκυμαία τοῦ Πασσὺ* (Quai de Passy) ἀπὸ τῆς Νέας γεφύρας μέχρι τῆς γεφύρας τῆς Γκρενὲλ ἀποτελοῦν ἕνα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων παρισινῶν περιπάτων.

Δημόσια κτήρια. Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουν πλεῖστα δημόσια κτήρια, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Χρηματιστήριον (La Bourse). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βιβιάν. Ὁ ρυθμός του ὑπενθυμίζει ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ναόν. Τὸ περιστύλιόν του ἀποτελεῖται ἀπὸ 70 κίονας κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος κατέχει παμμεγίστη αἴθουσα, ὅπου ἐκτελοῦνται πᾶσαι αἱ χρηματιστηριακαὶ πράξεις.

Χρηματιστήριον ἐμπορευμάτων (Bourse du Commerce). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λούβρου. Εἶναι ἐγκατεστημένον ἐντὸς τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τῶν σιτηρῶν. Ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ φέρει σιδηροῦν θόλον.

Ἰατρικὴ σχολὴ (L'École de médecine). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰατρικῆς Σχολῆς. Ὠκοδομήθη κατὰ τὸ 1769. Ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων αὐτοτελῶν οἰκοδομημάτων συγκοινωνούντων μετὰ κοινῆς αὐλῆς μήκους 21 μ. καὶ πλάτους 31 μ. Ἡ πρὸς τὴν ὁμώνυμον πλατεῖαν πρόσοψις κοσμεῖται ὑπὸ τεσσάρων σειρῶν κιόνων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Ὅμοιοι κίονες ὀρθοῦνται καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς, εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς τριγωνικῆς μετόπης ἐν ἀναγλύφῳ ὑπάρχει ἡ συμβολικὴ παράστασις ἡ «Θεωρία καὶ ἡ Πρᾶξις». Τὸ ἀμφιθέατρον περιλαμβάνει 1.200 θέσεις διὰ τοὺς ἀκροατάς. Πρὸ τοῦ οἰκοδομήματος ἐγείρονται οἱ ἀνδριάντες τοῦ Μπροκὰ καὶ τοῦ Δαντών.

Μέγα ἀνάκτορον (Grand Palais). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Νικολάου Β'. Ὠκοδομήθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1900 διὰ νὰ περιλάβῃ τὰ ἔργα τῶν καλῶν τεχνῶν, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ σήμερον ἔτι. Περιλαμβάνει αἰθούσας ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, ἀεροναυτικῆς, αὐτοκινήτων κτλ. Ἡ πρόσοψίς του κοσμεῖται ὑπὸ μωσαϊκοῦ τοῦ Φουρνιέ, παριστάνοντος τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς τέχνης εἰς τὴν Ἰνδοκίναν, τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ρώμην, τὸ Βυζάντιον κτλ. Ἡ μεγάλη αἴθουσα, φωτιζομένη ὑπὸ ὑαλοφράκτου ὀροφῆς, ἔχει μῆκος 190 μέτρων. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ταύτης καὶ εἰς δύο ὀρόφους ὑπάρχουσιν ἕτεραι μικρότεραι αἴθουσαι.

Μικρὸν ἀνάκτορον (Petit Palais). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Νικολάου Β', ᾠκοδομήθη ἐπίσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1900 καὶ περιλαμβάνει ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς.

Μέγαρον τῶν Ἀπομάχων (Hôtel des Invalides). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Τὸ παμμέγιστον τοῦτο καὶ ἐπιβλητικὸν μέγαρον, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἄσυλον τῶν ἀπομάχων στρατιωτικῶν, ἔχει ὄψιν στρατῶνος. Ἔχει μῆκος 200 μ. καὶ φέρει 4 ὀρόφους μὲ 200 ἐν συνόλῳ παράθυρα. Ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ περιβόλου αὐτοῦ ἐγειρομένου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου ὑπάρχει ὁ περίφημος τάφος τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Μέγαρον τῶν ταχυδρομείων (Hôtel des Postes), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λούβρου καὶ Ἐτιὲν Μαρσέλ. Εἶναι πελώριον καὶ πολυώροφον κτήριον, ᾠκοδομηθὲν τῷ 1888 καὶ χρησιμεῦον ὡς κεντρικὸν ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον τῆς πρωτευούσης.

Δημαρχεῖον (Hôtel de Ville), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ριβολί, καὶ πρὸ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ὠκοδομήθη τῷ 1875 καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν πλατεῖαν προσόψεως φέρει περὶ τὰ 200 ἀγάλματα.

Ἰνστιτοῦτον (L'Institut), ἐπὶ τῆς προκυμαίας Κόντι. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον κολλέγιον τῶν Τεσσάρων Ἐθνῶν καὶ εὑρίσκεται ἔναντι τῆς γεφύρας τῶν Τεχνῶν. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου. Κατὰ καιροὺς ἐχρησιμοποιήθη ὡς φυλακή, ὡς ἐργαστήριον καὶ ἔκθεσις ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1805 ὡς ἰνστιτοῦτον περιλαμβάνον 5 ἀκαδημίας, τὴν γαλλικήν, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ φιλολογίας, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἐν τῷ προθαλάμῳ τοῦ κτηρίου εὑρίσκονται οἱ ἀνδριάντες τοῦ Μονταίν, τοῦ Μοντεσκιέ, τοῦ Μυλέ, τοῦ Λαφονταίνου, τοῦ Πασκάλ, τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Ρακίνα, τοῦ Πουσὲν καὶ ἄλλων.

Λοῦβρον καὶ Κεραμεικὸς (Le Louvre et les Tuileries). Τὰ δύο ταῦτα παμμέγιστα οἰκοδομήματα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῆς Ὠξέρρης καὶ διήκουσι μέχρι τῆς πλατείας Ὁμονοίας, κατέχοντα ἔκτασιν 40 περίπου ἐκταρίων καὶ μῆκος 1.400 μέτρων μετὰ τῶν περιβαλλόντων αὐτὰ πάρκων καὶ κήπων. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ Λούβρου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α', ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τῶν διαδόχων του καὶ ἐτελείωσεν ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Γ' τῷ 1857. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς βασιλικὴ κατοικία μέχρι τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁπότε οὗτος μετέφερε τὰ ἀνάκτορά του εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἔκτοτε χρησιμοποιεῖται ὡς μουσεῖον.

Ἀνάκτορον τῶν Βουρβώνων (Palais Bourbon), ἐπὶ τῆς προκυμαίας τοῦ Ὀρσαὶ (Quai d'Orsais), ἔναντι τῆς γεφύρας τῆς Ὁμονοίας καὶ τῆς Μαγδαληνῆς. Ὠκοδομήθη ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ πρίγκιπος Κοντὶ καὶ ἐκληροδοτήθη εἶτα εἰς τὸν πρίγκιπα Κοντέ, ὅστις τὸ ἐπεξέτεινεν. Ἡ Ἐπανάστασις κατέλαβε τοῦτο καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κατοικία τῆς Ἐπαναστάσεως» τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἕδραν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἐπὶ δικτατωρίας μετεβλήθη εἰς βουλευτήριον καὶ ὡς τοιοῦτον παραμένει μέχρι σήμερον. Ἔχει περιστύλιον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, εἰς δὲ τὴν τριγωνικὴν μετόπην φέρει συμβολικὴν παράστασιν τῆς Γαλλίας. Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων εἶναι ἡμικυκλικὴ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ 20 κιόνων μαρμαρίνων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ὑποβασταζόντων πελώριον θόλον πλουσίως διακεκοσμημένον. Ἡ βιβλιοθήκη της περιλαμβάνει περὶ τὰς 150.000 τόμων καὶ πλεῖστα χειρόγραφα ἱστορικῆς ἀξίας.

Μέγαρον τῶν Ἠλυσίων (Palais de l'Élysée). Ἐπὶ τῆς φωμποὺρ Ἁγίου Ὀνωρίου καὶ τῆς λεωφόρου Γκαμπριὲλ ᾠκοδομήθη τῷ 1718 ὑπὸ τοῦ κόμιτος Ἐβρὲ καὶ κατῳκήθη εἶτα ὑπὸ τῆς μαρκησίας Πομπαδοὺρ καὶ τοῦ μαρκησίου Μαρινύ, ὅστις διεκόσμησε τοῦτο πλουσίως. Τέλος ὠνομάσθη ἀνάκτορον τῶν Ἠλυσίων καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ κράτους παρεχωρεῖτο εἰς διαφόρους ἐπιχειρηματίας διὰ τὴν τέλεσιν παντοειδῶν ἑορτῶν. Κατὰ καιροὺς ἐφιλοξένησε τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν, τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Β', τὸν σουλτᾶνον Ἀμπτοὺλ-Ἀζὶζ καὶ ἄλλας ἐστεμμένας προσωπικότητας. Ἀπὸ τοῦ 1870 χρησιμοποιεῖται ὡς κατοικία τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας.

Μέγαρον τῆς δικαιοσύνης (Palais de Justice). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου τοῦ Ἀνακτόρου. Εἶναι ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, ὅπερ ἐχρησίμευσε κατὰ καιρούς, καταλλήλως ἐπαυξηθὲν καὶ διαρρυθμισθέν, ὡς κατοικία διαφόρων βασιλέων. Ἤδη χρησιμοποιεῖται ὡς δικαστικὸν μέγαρον. Ἡ κυρία αἴθουσα αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς αἴθουσα συνεδριάσεων τῶν δικαστηρίων καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα αἴθουσα τῶν Πὰ-Περντὺ (Pas-Perdus).

Μέγαρον τῆς λεγεῶνος τῆς Τιμῆς (Palais de la Légion d'honneur). Ἐπὶ τῆς προκυμαίας ντ' Ὀρσαί. Ἠγέρθη ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Ρουσσὼ τῷ 1786 διὰ τὸν πρίγκιπα Σὰλμ-Κιρμπούργ. Μετὰ τὴν καρατόμησιν τούτου ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου ἐξετέθη εἰς λαχεῖον, ἐκέρδισε δὲ τοῦτο εἷς ὑπάλληλος κουρείου ὅστις τὸ ἐπώλησεν. Ἀγορασθὲν κατόπιν ὑπὸ τοῦ κράτους ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἕδρα τῆς ὑπηρεσίας τοῦ παρασήμου τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς.

Μέγαρον τοῦ Λουξεμβούργου (Palais du Luxembourg). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βωζιράρ. Ὠκοδομήθη ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Ντεμπρὸς διὰ τὴν Μαρίαν τῶν Μεδίκων. Ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐχρησίμευσε κατὰ καιροὺς ὡς φυλακή, ἕδρα τοῦ Διευθυντηρίου, ἕδρα τῆς ὑπατικῆς κυβερνήσεως καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ 1879 ἕδρα τῆς γερουσίας.

Βασιλικὸν ἀνάκτορον (Palais Royal). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία τῆς Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς καὶ τῶν δύο τέκνων της, ὡς ἕδρα τοῦ ἀντιβασιλέως Φιλίππου τῆς Ὀρλεάνης, ὡς δικαστήριον, ὡς τράπεζα καὶ τέλος ὡς ἕδρα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Τροκαντερὸ (Palais du Trocadéro). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ἔχει σχῆμα ἡμικυκλικὸν καὶ ᾠκοδομήθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1878. Ἡ κυρία κεντρικὴ αἴθουσα δύναται νὰ περιλάβῃ 5.000 πρόσωπα. Ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ τὸ καλούμενον *Λαϊκὸν θέατρον*, εἰς αὐτὴν δὲ δίδουσι τὰς συναυλίας των οἱ διάφοροι ξένοι καλλιτέχναι. Αἱ πτέρυγες τοῦ μεγάρου κατέχονται ὑπὸ τοῦ ἐθνογραφικοῦ καὶ τοῦ μουσείου τῆς συγκριτικῆς γλυπτικῆς.

Πάνθεον (Palais du Panthéon). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ὠκοδομήθη τῷ 1751, ἐπὶ σχεδίων τοῦ Σουφφλώ, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης καὶ ὠνομάσθη Πάνθεον, ἀφιερωθὲν εἰς τὴν μνήμην τῶν μεγάλων ἀνδρῶν (βλ. καὶ λ. *Πάνθεον*).

Κρῆναι. Ἐκ τῶν πολλῶν μνημειωδῶν κρηνῶν τῶν Παρισίων κυριώτεραι εἶναι:

Μολιέρου (Fontaine Molière). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρισελιέ. Κεῖται ἔναντι τῆς οἰκίας, ὅπου ἀπέθανεν ὁ μέγας κωμικὸς συγγραφεὺς καὶ ἀνηγέρθη ἐπὶ σχεδίων τοῦ Βισκόντι τῷ 1844. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Μολιέρου μεταξὺ τῆς Ἐλαφρᾶς καὶ τῆς Σοβαρᾶς κωμῳδίας.

Κυβιέρου (Fontaine Cuvier). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ. Ἀποτελεῖται ἐξ ἡμικυκλικῆς βάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἄγαλμα γυναικὸς ἀναδυομένης ἔκ τινος παμμεγίστης φωλεᾶς. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἀγάλματος τούτου, ὅπερ συμβολίζει τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, εὑρίσκεται λέων καὶ γλαῦξ καὶ κάτωθεν ἡ ἐπιγραφή: «Regnum cognoscere causas». Εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς κρήνης εἶναι γεγλυμμέναι διάφοροι παραστάσεις ἀμφιβίων ζῴων. Δύο ἰωνικοῦ ρυθμοῦ κίονες ὑποβαστάζουν τὴν φωλεάν.

Γκρενὲλ (Fontaine de Grenelle). Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων κρηνῶν τῶν Παρισίων, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γκρενέλ. Κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1739 ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μπουσαρντόν. Ἔχει μῆκος 30 μέτρων καὶ ὕψος 12 μέτρων, εἶναι δὲ θαυμασίως διακεκοσμημένη μὲ συμπλέγματα τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, τῶν τεσσάρων ἐποχῶν τοῦ ἔτους κτλ.

Μεδίκων (Fontaine de Médicis). Εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Λουξεμβούργου καὶ εἶναι θαυμασίας ἀρχιτεκτονικῆς συνθέσεως, ὀφειλομένη εἰς σχέδια τοῦ Ντεμπρός. Ἀνηγέρθη δαπάναις τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων.

Ἁγίου Μιχαὴλ (Fontaine Saint-Michel). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ἐρείδεται ἐπὶ τοίχου οἰκοδομῆς ὕψους 26 μέτρων καὶ πλάτους 15 μέτρων καὶ κατεσκευάσθη τῷ 1860 εἰς σχῆμα θριαμβευτικῆς ἁψῖδος. Φέρει τέσσαρας κίονας ὑποβαστάζοντας μετόπην, ἐν ᾗ ἀπεικονίζονται διάφοροι γλυπτικαὶ παραστάσεις Τὸ κεντρικὸν ἄνοιγμα τῆς ἁψῖδος φέρει φωλεὰν περικλείουσαν σύμπλεγμα τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ δαμάζοντος λέοντα. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ βράχου ἐκ πετρῶν, ἐξ οὗ ἀναβλύζουσι πίδακες χυνόμενοι εἰς ἡμικυκλικὴν δεξαμενὴν διακεκοσμημένην ὑπὸ χιμαιρῶν.

Καρπὼ (Fontaine de Carpeaux). Εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κήπου «Μικρὸν Λουξεμβοῦργον». Εἰς τὸ μέσον κυκλικῆς δεξαμενῆς ὑπάρχει ἐπὶ βάθρου ὑποβασταζομένου ὑπὸ γλυπτῶν τεράτων τὸ σύμπλεγμα πέντε γυναικῶν ὑποβασταζουσῶν πελωρίαν σφαῖραν. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, ἔργον τοῦ διασήμου γλύπτου Καρπώ, συμβολίζει τὰς πέντε ἠπείρους τῆς γῆς.

Εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πλατείας, τὰς συνοικίας, τοὺς κήπους, τὰς λεωφόρους τῶν Παρισίων ὑπάρχουν πολυάριθμοι ἀνδριάντες καὶ προτομαὶ διασήμων ἀνδρῶν. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι: τοῦ *Ντιντερό*, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῶν λειμώνων, τοῦ *Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ*, ἐπὶ τῆς πλατείας Μαλέρμπ, τοῦ *Ρουσσὼ* καὶ τοῦ *Κορνηλίου*, ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Πανθέου, τοῦ *Ρενωντό*, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λουτηκίας, τοῦ *Σαιξπήρου*, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ὡσσμάν, τοῦ *Λαμαρτίνου*, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἑρρίκου Μαρτέν, τοῦ *Ὠγκέ*, ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ὄπερας, τοῦ *Σιμόν*, ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Μαγδαληνῆς, τοῦ *Ντωνταί*, ἐντὸς τῶν Ἠλυσίων πεδίων, τοῦ *Οὐγκώ*, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας, τοῦ *Βολταίρου*, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μόνζ, τῆς προκυμαίας Μαλακαὶ καὶ πρὸ τῆς δημαρχίας τοῦ Θ' τμήματος, τοῦ *Βωκελὲν* καὶ τοῦ *Παρμαντιέ*, πρὸ τῆς φαρμακευτικῆς σχολῆς, τοῦ *Μπροκά*, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Γερμανοῦ, τοῦ *Ρασπάϊγ*, ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου, τοῦ ἀρχιστρατήγου *Νέϋ*, παρὰ τὸ ἀστεροσκοπεῖον καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐτυφεκίσθη κατὰ τὸ 1815, τοῦ *Στεφάνου Μαρσέλ*, ἐντὸς τοῦ κήπου τοῦ Δημαρχείου κτλ.

Μουσεῖα. Τὰ μουσεῖα τῶν Παρισίων εἶναι πολυάριθμα, σπουδαιότερα δ' αὐτῶν τὰ κάτωθι:

Λούβρου (Le Louvre). Εἶναι τὸ μεγαλύτερον μουσεῖον τῶν Παρισίων καὶ ἓν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου. Περιλαμβάνει πολυπληθῆ ἔργα γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς, χαρακτικῆς, θαλασσογραφίας, σχεδιαγράμματα πλοίων διαφόρων λαῶν καὶ ἐποχῶν κλπ. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα καὶ καταλαμβάνει ἔκτασιν 200.000 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων. Κατ' ἀρχὰς ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία τῶν βασιλέων καὶ ἀπὸ τοῦ 1793 μετετράπη εἰς μουσεῖον.

Λουξεμβούργου (Luxembourg). Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, ἱδρύθη ἐπὶ τοῦ μεγάρου τοῦ δουκὸς τοῦ Λουξεμβούργου, ὅπερ μετέπειτα ἠγόρασεν ἡ Μαρία τῶν Μεδίκων τῷ 1612 καὶ ᾠκοδομήθη ἐπὶ σχεδίου τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος Ντεμπρός. Περιλαμβάνει τὰ ἀρτιώτερα ἔργα τῶν συγχρόνων γλυπτῶν καὶ ζωγράφων.

Ζὲ-ντὲ-Πὼμ (Jeu de Paume). Εὑρίσκεται ἐπὶ κήπου τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ αἰθουσῶν περιλαμβανουσῶν ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν, Ἄγγλων, Ἰρλανδῶν, Βέλγων, Σλαύων, Τσέχων, Ἰταλῶν, Σκανδιναυῶν, Ἱσπανῶν καὶ Ἀμερικανῶν.

Ὀρανζερὶ (De l'Orangerie). Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ κήπου τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ περιλαμβάνει ἔργα τοῦ μεγάλου συγχρόνου ζωγράφου Κλαυδίου Μονέ, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ.

Διακοσμητικῶν τεχνῶν (Arts décoratifs). Ἱδρύθη τῷ 1905 ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν καὶ περιλαμβάνει περὶ τὰ 20.000 ὑποδείγματα σπανίας διακοσμητικῆς τέχνης (ἐνδύματα, ὅπλα, ἀγάλματα, ἱστορικὰ ἔπιπλα, κοσμήματα, πορσελλάνας, πίνακας ζωγραφικούς, ὡρολόγια τοίχου, ἐκμαγεῖα, ἐπιστρώσεις, ὑφάσματα ἐμπριμέ, σφραγῖδας, εἰκόνας κ.τ.λ.).

Ὑγιεινῆς (D'Hygiéne). Εἰς τὰς 25 αἰθούσας τοῦ

Digitized by Google

Digitized by Google

μουσείου τούτου ὁ ἐπισκέπτης εὑρίσκει πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀτομικὴν καὶ δημοσίαν ὑγιεινήν, τὰ μέσα τῆς προφυλάξεως ἐκ τῶν διαφόρων μεταδοτικῶν νοσημάτων, συλλογὴν τῶν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ μικροβίων, ὑγιεινὰς ἐγκαταστάσεις οἰκιῶν, νοσοκομείων καὶ ἑτέρων ἱδρυμάτων κ.τ.λ.

Ροντὲν (Rodin). Περιλαμβάνει τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου γλύπτου Ροντὲν καὶ εἶναι ἐγκατεστημένον ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου Μπιρόν.

Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς (Val-de-Grâce). Τὸ μουσεῖον τοῦτο ἐνδιαφέρει κυρίως τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς ἱστορικούς, διότι περικλείει πάντα τὰ τεχνικὰ μνημεῖα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς στρατιωτικῆς ὑγιεινῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ὡς ἐπίσης καὶ συλλογὴν ἰατρικῶν καὶ χειρουργικῶν ἐργαλείων. Ἡ βιβλιοθήκη του περιλαμβάνει περὶ τὰς 30.000 τόμων γενικοῦ ἰατρικοῦ περιεχομένου.

Καρναβαλὲ (Carnavalet). Εἰς τὸ οἴκημα τοῦτο, ὅπερ ἐκτίσθη τῷ 1544 ἐπὶ σχεδίων τῶν Λεσκὼ καὶ Μπυλλὰν καὶ ἠγοράσθη τῷ 1578 ὑπὸ τῆς κυρίας Καρναβαλέ, διέμεινεν ἄλλοτε (1677—1696) ἡ Σεβινιὲ καὶ εἰς αὐτὸ ἐσύχναζον ὅλα τὰ ἐπιφανῆ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς. Ὁ βαρῶνος Ὡσσμὰν διερρύθμισε τοῦτο καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς δημοτικὸν μουσεῖον, συλλέξας ἐκεῖ πάντα τὰ μνημεῖα, ἀγάλματα, ἐπιγραφάς, λίθους ἱστορικῶν οἰκοδομημάτων καὶ παντοειδῆ ἀντικείμενα προερχόμενα ἐκ τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἱστορικῶν οἰκοδομημάτων τῶν Παρισίων. Ἡ βιβλιοθήκη του περιλαμβάνει 200.000 τόμων καὶ περὶ τὰς 100.000 χειρογράφων, ζωγραφιῶν, διαφημίσεων, προκηρύξεων κλπ.

Ἐθνικῶν ἀρχείων (Archives nationales). Πρῶτος ὁ Ναπολέων Α´ διέταξε νὰ συναθροισθῶσι πάντα τὰ αὐθεντικὰ κρατικὰ ἔγγραφα εἰς ἓν οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀπετέλεσε τὸ ἀνάκτορον τῶν ἐθνικῶν ἀρχείων. Εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ἰσογείου ὑπάρχουσι πολύτιμοι σφραγιδογραφικαὶ συλλογαί, περιλαμβάνουσαι ἄνω τῶν 120.000 τίτλους τῶν διαφόρων βασιλικῶν οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας, διπλώματα, βασιλικὰ συμβόλαια, παπύρους, συνθήκας καὶ ἔγγραφα ἀνταλλαγέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ ξένων ἐπικρατειῶν. Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον, ὅστις κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν ἔργων τέχνης, ὑπάρχουν αὐτόγραφα τῶν Λουδοβίκου ΙΔ´ καὶ ΙΕ´. Ἡ ὀκταγωνικὴ αἴθουσα περιλαμβάνει τὴν διαθήκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ´, τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας, ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν πτῶσιν τῆς Βαστίλλης κτλ.

Τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων (Arts et Métiers). Ἔχει γοτθικὸν ρυθμόν. Εἰς τὰς ἰσογείους αἰθούσας ἐκτίθενται διάφορα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα τῆς βασικῆς βιομηχανίας, τῆς ἐβενουργίας, γεωργικαὶ μηχαναί, ἀτμοκίνητοι μηχαναί, ὑποδείγματα ἀρότρων, ἔργα κεραμεικῆς, ὄργανα ἀστρονομικά, μέτρα καὶ σταθμὰ κλπ. Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον εὑρίσκονται ὄργανα τῆς φυσικῆς καὶ χημείας τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος, κινητῆρες, ὑποδείγματα ἀτμομηχανῶν, φωτισμοῦ, μετρηταί, λογιστικαὶ μηχαναί, ἀκουστικὰ ὄργανα, ὀπτικὰ ὄργανα, τηλέφωνα, τηλεγραφικὰ μηχανήματα, μετεωρολογικὰ μηχανήματα, τυποτικά, χημικὰ ὄργανα κτλ.

Βίκτωρος Οὐγκὼ (Victor-Hugo). Τὸ οἴκημα τοῦτο κατῳκεῖτο πρότερον ὑπὸ τῆς διασήμου Μαριὸν-ντὲ-Λόρμ καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ (1833—1848). Ὅταν ἡ οἰκογένεια τοῦ ποιητοῦ προσέφερε τὰς πολυτίμους συλλογὰς διαφόρων ἀντικειμένων, τὰς ὁποίας αὐτὸς οὗτος ὁ Οὐγκὼ εἶχε καταρτίσει, μετέβαλε τὴν οἰκίαν ταύτην τῷ 1903 εἰς μουσεῖον. Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον εἶναι ἐκτεθειμένα τὰ πρότυπα τῶν εἰκονογραφήσεων τῶν χρησιμοποιηθεισῶν διὰ τὰ ἔργα τοῦ Οὐγκώ, ἔργα τῶν Rochegrosse, Nanteuil, Boulanger, Chiffard, κ.τ.λ., πίνακες ἐμπνευσθέντες ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τέλος ἀντίτυπα πασῶν τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, καὶ θεατρικὰ προγράμματα ἀγγέλλοντα τὰ ἀναβιβαζόμενα ἐπὶ σκηνῆς θεατρικὰ ἔργα του. Εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον ἐκτίθενται διάφορα φαγεντιανὰ ἀγγεῖα, ἀνήκοντα εἰς τὸν Οὐγκὼ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου διακοσμηθέντα καὶ ἔπιπλα ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντα καὶ διακοσμηθέντα. Τέλος ἓν δωμάτιον ἀναπαριστᾷ τὸν κοιτῶνά του, τὸ γραφεῖον του, τὴν κλίνην του καὶ τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ προσώπου του, ὅπερ ἐλήφθη ὅταν ἀπέθανεν. Εἰς τὸν τρίτον ὄροφον ἐκτίθενται μεταξὺ ἄλλων αἱ φωτογραφίαι τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ἡ τράπεζα ἐφ' ἧς ἔγραψε τὸ ἔργον του «Ἡ ἱστορία τῶν αἰώνων», ἡ ἀκαδημαϊκή του τήβεννος, φωτογραφίαι τῶν διαφόρων οἰκιῶν ἔνθα κατῴκησε καὶ κομψοτεχνήματα παντὸς εἴδους.

Λωζὲν (Lauzun). Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὴν ἐσωτερικὴν θαυμασίαν διακόσμησίν του, ἀναγομένην εἰς τὸν ΙΖ´ καὶ ΙΗ´ αἰῶνα. Ἠγοράσθη καὶ διεκοσμήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ δουκὸς Λωζέν, μὴ νομίμου συζύγου τῆς Μονπανσιέ, βραδύτερον δὲ περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς οἰκογενείας Πεμοντὰν καὶ τέλος εἰς τὸν βιβλιόφιλον βαρῶνον Πισόν, ὅστις ἐπλούτισε τοῦτο διὰ σπανίας συλλογῆς βιβλίων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων. Μετὰ τὸν θάνατον του περιῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων.

Φυσικῆς ἱστορίας (Muséum d'Histoire Naturelle). Εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ὀρόφους ἐκτίθενται πλουσιώταται καὶ σπάνιαι συλλογαί, ἀφορῶσαι τὴν ζῳολογίαν, τὴν βοτανικήν, τὴν ὀρυκτολογίαν, τὴν γεωλογίαν, τὴν παλαιοντολογίαν, τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν καὶ τὴν ἀνθρωπολογίαν. Ἐπίσης περιλαμβάνει καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην.

Παιδαγωγικὸν (Pédagogique). Ἱδρύθη τῷ 1902 καὶ περιλαμβάνει πολλὰς αἰθούσας, εἰς ἃς ἐκτίθενται πάντα ὅσα ἀφορῶσι τὴν γεωγραφίαν, τὴν σχεδιαγραφίαν καὶ τὴν σχολικὴν ὑγιεινήν. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσιν αἴθουσαι διαλέξεων, ἐκθέσεων διαφόρων ἔργων, ἐκτελεσθέντων ὑπὸ μαθητῶν, καὶ βιβλιοθήκη περιλαμβάνουσα περὶ τὰς 60.000 τόμων σχετικοῦ πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν περιεχομένου.

Κλυνὺ (Cluny). Ὠκοδομήθη ὑπὸ τῶν ἀββάδων τοῦ Κλυνὺ τῷ 1485, κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία βασιλισσῶν, πριγκίπων, καρδιναλίων καὶ κωμῳδῶν ἀκόμη καὶ τέλος ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Σομμεράρ τῷ 1832, ὅστις ἐξέθεσεν ἐκεῖ τὴν πλουσίαν συλλογήν του διαφόρων ἀντικειμένων τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τέλος περιῆλθεν εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπλούτισε τοῦτο καὶ δι' ἑτέρων πολυτίμων ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν συλλογῶν καὶ τὸ μετέβαλεν εἰς μουσεῖον. Εἰς τὸ ἰσόγειον ἐκτίθενται ἔπιπλα γλυπτά, ὑφάσματα, δοχεῖα, ἐπιστρώσεις, μωσαϊκά, ἐκκλησιαστικὰ ἐνδύματα καὶ εἴδη, ἅμαξαι κτλ. τῆς ἐποχῆς τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον ἐκτίθενται παντοειδῆ ὅπλα, φαγεντιανὰ ἀγγεῖα, ἀγγεῖα ἐκ πορσελλάνης, περίεργα ἀντικείμενα ἑβραϊκῆς τέχνης, περιδέραια, δακτυλίδια, ἐνώτια, μουσικὰ ὄργανα κτλ. Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ μουσείου εὑρίσκεται τὸ περίφημον ἀνάκτορον τῶν Θερμῶν, τὸ ἀρχαιότερον οἰκοδόμημα τῶν Παρισίων, ὅπερ ᾠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ κατὰ τὸ 1340 καὶ ἐχρησίμευεν ὡς λουτρών.

Ἀστεροσκοπεῖον (Observatoire). Ἐντὸς τοῦ ἀστεροσκοπείου, ὅπερ ᾠκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1667 μέχρι τοῦ 1672. Περιλαμβάνει τὰς ἱστορικὰς συλλογὰς τοῦ ἀστεροσκοπείου καὶ πολυπληθεῖς φωτογραφίας τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Ὀρυκτολογικὸν (Minéralogique). Ὠκοδομήθη τῷ 1867. Οἱ τοῖχοι τῆς κεντρικῆς αἰθούσης παριστῶσιν ἐν ζωγραφίᾳ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Γαλλίας, αἵτινες ἔχουσι γεωλογικὴν σημασίαν. Ἔχει μεγάλην συλλογὴν ὀρυκτῶν, παλαιοντολογικῶν ζῴων καὶ φυτῶν καὶ ἀνάγλυφον παράστασιν τῶν ἡφαιστείων τῆς Αἴτνας καὶ τοῦ Βεζουβίου. Ἡ βιβλιοθήκη του περιλαμβάνει 30.000 τόμων.

Σχολείου Καλῶν τεχνῶν (École des Beaux-Arts). Ἀνηγέρθη ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἔκειτο τὸ μοναστήριον τῶν Αὐγουστίνων καὶ ἐπερατώθη τῷ 1858. Αἱ δύο αὐλαὶ τοῦ μεγάρου τούτου, ὡς καὶ αἱ αἴθουσαι, κοσμοῦνται ὑπὸ πλείστων ἔργων γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς.

Συγκριτικῆς ἀνατομίας (Anatomie Comparée). Κατέχει τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς ἰατρικῆς σχολῆς καὶ περιέχει πλουσίαν συλλογὴν ἔργων συγκριτικῆς ἀνατομίας καὶ χειρουργικῶν καὶ φυσικῶν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων.

Ἀνθρωπολογίας Μπροκὰ (Anthropologie Broca). Περιλαμβάνει μοναδικὴν καὶ πλουσιωτάτην συλλογὴν ἀνθρωπίνων σκελετῶν καὶ κρανίων πάσης ἐποχῆς καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν.

Ἀπομάχων (Hôtel des Invalides). Ἐντὸς τοῦ ὁμωνύμου μεγάρου, περιλαμβάνει πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῶν ὅπλων, τὴν ἀμφίεσιν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην ἀντικείμενα, ὡς πολεμικὰς σκηνάς, ἀντίγραφα τοῦ Ναπολέοντος, ἐνδυμασίας στρατιωτικὰς τοῦ ἰδίου, τὰς σημαίας τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου μέχρι σήμερον, τὰ ξίφη τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α´, τοῦ Καρόλου τοῦ Θ´, τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Β´, τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ´, τὴν καραμπίναν Ναπολέοντος τοῦ Α´, ἐνδυμασίας πολεμικὰς καὶ θώρακας διαφόρων κρατῶν, πολεμικὰ ὅπλα ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι σήμερον, κτλ. Τέλος, ἴδιον τμῆμα ἀποτελεῖ τὸ μουσεῖον τοῦ μεγάλου πολέμου (1914—1918).

Καλῶν τεχνῶν τῆς πόλεως τῶν Παρισίων (Beaux-Arts de la Ville de Paris). Περιλαμβάνει ἔργα γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων γλυπτικῶν ἔργων εἶναι ἡ «Κρήνη» τοῦ Νταλόν, «Οἱ καρποὶ τοῦ πολέμου» τοῦ Μπουασσώ, ἡ «Καταιγὶς» τοῦ Λάρς, ὁ «Φραγκῖσκος ὁ Α´» τοῦ Καβαλιὲ καὶ πλῆθος ἄλλων. Ἐκ τῶν ζωγραφικῶν ἔργων ἀξιολογώτερα εἶναι: ὁ «Πειρασμὸς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου» ὑπὸ τοῦ Φαντὲν-Λατούρ, ἡ «Μάχη τοῦ Σαμπινὺ» ὑπὸ τοῦ Νεβίλ, ἡ «Ἀγορὰ» ὑπὸ τοῦ Ναριέν, ἡ «14 Ἰουλίου τοῦ 1789» τοῦ Ντελαρὸς καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Μουσικῶν ὀργάνων (Instruments de Musique). Περιλαμβάνει σπουδαιοτάτας συλλογὰς μουσικῶν ὀργάνων, περιφήμων ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Μεταξὺ ἄλλων ἔχει 3 βιολιὰ Στραδιβαρίους, ἀρκετὰ βιολιὰ γαλλικῆς προελεύσεως τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος, βιόλας, βιολοντσέλα, κιθάρας, μανδολῖνα, πνευστὰ ὄργανα κτλ.

Ὄπερας (Opéra). Ἐντὸς τοῦ θεάτρου. Περιλαμβάνει πολυάριθμα αὐτόγραφα καὶ ἐνθύμια διασήμων συνθετῶν καὶ ἀντικείμενα διάφορα ἀφορῶντα τὸ θέατρον. Ἐπίσης μουσικὰ ὄργανα πάσης χώρας, χειρόγραφα δραμάτων, κωμῳδιῶν, μελοδραμάτων κλπ.

Συγκριτικῆς γλυπτικῆς (Sculpture comparée). Ἐντὸς τοῦ Τροκαντερό. Περιλαμβάνει πάντα τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῆς Γαλλίας, ὡς καὶ ἀναπαραστάσεις τῶν κυριωτέρων ἀριστουργημάτων πάντων τῶν αἰώνων καὶ πάσης χώρας. Μεταξὺ ἄλλων ἐκτίθενται γλυπτικαὶ παραστάσεις γαλλορρωμαϊκαὶ τοῦ Γ´ αἰῶνος, ἡ πύλη τοῦ ἀρχαίου μοναστηρίου τῆς μητροπόλεως τῶν Ρημῶν, τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Β´ καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων κλπ.

Ἐθνογραφικὸν (Ethnographique). Ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου Τροκαντερό. Ὁ πρῶτος ὄροφος περιλαμβάνει συλλογὴν ἐνδυμασιῶν, ἐπίπλων καὶ σκευῶν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας, ὡς ἐπίσης καὶ παντὸς ξένου ἔθνους. Ὁ δεύτερος ὄροφος περιλαμβάνει ἐνδυμασίας, ὑποδείγματα κατοικιῶν, ἐργαλεῖα, σκεύη καὶ παντὸς εἴδους ἀντικείμενα τῶν κατοίκων τῆς Ὠκεανίας. μουμίας προερχομένας ἐκ τοῦ Περού, τῆς Βολιβίας, τῆς Βραζιλίας, σπουδαίας συλλογὰς καλλιτεχνημάτων προερχομένας ἐκ Σουηδίας, Νορβηγίας, Ἑλβετίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Πορτογαλίας, Τουρκίας, Ἰσλανδίας, Ρωσίας, Λαπωνίας κτλ.

Γκαλλιερὰ (Galliera). Εἶναι ἰταλικοῦ ρυθμοῦ καὶ περιλαμβάνει ἀπὸ τοῦ 1896 συλλογὰς βιομηχανικῶν εἰδῶν τῆς Γαλλίας. Αἱ αἴθουσαί του περιλαμβάνουν εἴδη ἐπιστρώσεων, πορσελλάνας τῶν Σέβρων, κοσμήματα διάφορα, εἴδη κεραμεικῆς κτλ.

Γκιμὲ (Guimet). Εἶναι πιστὴ ἀναπαράστασις οἰκίας τῆς Πομπηΐας. Πρὸ τῆς εἰσόδου ἐγείρεται πύργος ὕψους 30 μ. περίπου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει βιβλιοθήκη, ἥτις περιλαμβάνει 7.000 τόμων. Τὸ καθ' αὐτὸ μουσεῖον περιλαμβάνει ἀντικείμενα ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς τέχνης τῆς Ἀνατολῆς. Αἱ συλλογαὶ αὗται συνηθροίσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ μεγάρου Αἰμιλίου Γκιμέ. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι θρησκευτικὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τῆς Κίνας, τῆς Κορέας, τῆς Ἰνδοκίνας, τῆς Ἰαπωνίας κτλ.

Φάρων (Phares). Περιλαμβάνει ὑποδείγματα φάρων καὶ προσαρτηματικῶν αὐτῶν τεμαχίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φάρων μέχρι σήμερον.

Βιβλιοθῆκαι. Οἱ Παρίσιοι ἔχουσι περὶ τὰς 75 βιβλιοθήκας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐθνικὴ (Bibliothèque Nationale). Ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1742 εἰς τὸ ἀνάκτορον Μαζαρίνου, διαιρεῖται εἰς τέσσαρα διαμερίσματα καὶ περιλαμβάνει 4.000.000 τόμων, 130.000 χειρογράφων καὶ περὶ τὰς 350.000 μεταλλίων καὶ νομισμάτων. Μεταξὺ τῶν ἔργων τέχνης, ἅτινα κοσμοῦσι τὰς διαφόρους αἰθούσας τῆς βιβλιοθήκης, ὑπάρχει τὸ γύψινον πρόπλασμα τοῦ ἀγάλματος τοῦ Βολταίρου, ἡ ἀνάγλυφος παράστασις τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου, ἀρχαία συλλογὴ δειγμάτων βιβλιοδετικῆς μετὰ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντόδοντος καὶ ὁλόκληρος σειρὰ ἔργων τυπογραφικῶν πάσης ἐποχῆς. Ἡ κεντρικὴ αἴθουσα τοῦ ἀναγνωστηρίου ἐπερατώθη τῷ 1866 καὶ ἔχει σχῆμα ἡμικυκλικόν. Ὁ διάκοσμος αὐτῆς εἶναι πλουσιώτατος. Αἱ ἐπιμήκεις τράπεζαι τῆς ἐργασίας, κατὰ παραλλήλους σειρὰς διατεταγμέναι, διαιροῦνται εἰς 354 θέσεις ἠριθμημένας, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει μελανοδοχεῖον καὶ ὑποπόδιον σωλῆνα, δι' οὗ κυκλοφορεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα θερμὸν ὕδωρ. Εὐρὺς τετράγωνος πρόθαλαμος ὁδηγεῖ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν χειρογράφων, ὅπου μεταξὺ ἄλλων εὑρίσκονται αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βολταίρου, αὐτόγραφα διαφόρων διασήμων ἀνδρῶν, πλεῖστα χειρόγραφα ἑλληνικά, τουρκικά, ἰαπωνικά, σινικὰ καὶ διαφόρων ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν. Ἐπίσης ἡ αἴθουσα τῶν μεταλλίων καὶ νομισμάτων περιλαμβάνει πολύτιμον καὶ σπανίαν συλλογὴν πάσης ἐποχῆς καὶ προελεύσεως.

Ναυστάθμου (Bibliothèque de l'Arsenal). Κατέχει τὸ μεταξὺ τῶν ὁδῶν Σουλλὺ καὶ Μορλὰν μέγα κτήριον, ὅπου ἄλλοτε κατῴκει ὁ Σουλλύ. Τὸ ἀρχικὸν κτήριον, ἀποπερατωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Δ´, ὑπέστη πλείστας μεταρρυθμίσεις μέχρι σήμερον. Περιλαμβάνει 500.000 τόμων, 10.000 χειρογράφων καὶ πλουσίαν συλλογὴν ποικίλων ἐκδόσεων. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἀναγνωστηρίου εὑρίσκεται εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον. Τόσον ἡ αἴθουσα τοῦ κεντρικοῦ ἀναγνωστηρίου, ὅσον καὶ τὰ λοιπὰ διαμερίσματα τῆς βιβλιοθήκης κοσμοῦνται ὑπὸ πλείστων ἔργων τέχνης.

Μαζαρίνου (Bibliothèque Mazarine). Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου τῶν Τεσσάρων Ἐθνῶν καὶ ἔχει 300.000 τόμων, 6.000 χειρογράφων καὶ περὶ τους 80 ἀναγλύφους χάρτας τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας.

Ἁγίας Γενεβιέβης (Bibliothèque Sainte Geneviève). Εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων παρισινῶν βιβλιοθηκῶν καὶ εὑρίσκεται ἔναντι τῆς ἀριστερᾶς

Digitized by Google

Digitized by Google

πλευρᾶς τοῦ Πανθέου. Εἰς τὸ ἰσόγειον εὑρίσκονται αἱ αἴθουσαι τῶν χειρογράφων καὶ χαλκογραφιῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς πλησιάζει τὰς 6.000 περίπου. Ὁ πρῶτος ὄροφος καταλαμβάνεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ ἀναγνωστηρίου, ὅπερ εἶναι τὸ μεγαλύτερον πασῶν τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν Παρισίων. Τετρακόσια πεντήκοντα ἄτομα δύνανται ἀνέτως νὰ ἐργάζωνται εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην. Ἱδρύθη τῷ 1624 καὶ διερρυθμίσθη ἐξ ὁλοκλήρου τῷ 1850. Περιλαμβάνει περὶ τὰς 250 000 τόμων.

Πανεπιστημίου (Bibliothèque de l'Université). Εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς Σορβόνης καὶ κατέχει τὸν δεύτερον καὶ τρίτον ὄροφον τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν Σορβόννης πλευρᾶς τοῦ κτηρίου. Περιλαμβάνει περὶ τὰς 150.000 τόμων.

Δημαρχείου (Bibliothèque de l'Hôtel de Ville). Εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ δημαρχείου καὶ κατέχει τὸν ἀνώτερον ὄροφον τούτου. Περιλαμβάνει ἀρκετὰς χιλιάδας τόμων κλασσικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορικῶν συγγραμμάτων.

Τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων (Bibliothèque des Arts et Métiers). Περιλαμβάνει περὶ τὰς 50.000 τόμων συναφῶν πρὸς τὰς τέχνας, τὰς βιομηχανίας καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῶν.

Ἰατρικῆς σχολῆς (Bibliothèque de la Faculté de médecine). Περιλαμβάνει περὶ τὰς 100.000 τόμων ἰατρικοῦ περιεχομένου, ἐξ ὧν πλείστους εἰς τὴν ἑλληνικήν, λατινικήν, ἀραβικήν, ἀγγλικήν, γερμανικήν, ἰταλικὴν καὶ ἱσπανικὴν γλῶσσαν.

Καλῶν Τεχνῶν (Bibliothèque des Beaux-Arts). Περιλαμβάνει περὶ τὰς 25.000 τόμων καὶ περὶ τὸ 1.000.000 χαλκογραφιῶν, φωτογραφιῶν, ζωγραφιῶν καὶ σχεδίων.

Βοτανικοῦ κήπου (Bibliothèque du Jardin des Plantes). Ἐντὸς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου. Περιλαμβάνει 160.000 τόμων φυσικοϊστορικοῦ περιεχομένου, περὶ τὰς 20 000 χειρογράφων, περὶ τὰς 5.000 γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ 5.500 εἰκόνας ζῴων καὶ φυτῶν.

Νοσοκομεῖα. Οἱ Παρίσιοι ἔχουσι 30 περίπου μεγάλα νοσοκομεῖα, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς γίνονται δεκτοὶ ἐπὶ πληρωμῇ ἢ δωρεάν, ἐφόσον εἶναι τελείως ἄποροι. Τὴν πρωΐαν γίνονται δεκτοὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ἀσθενεῖς πρὸς ἐξέτασιν ἢ θεραπείαν, καταβάλλοντες τίμημα 6 φράγκων δι' ἑκάστην ἐπίσκεψιν. Ἡ γενικὴ ὀργάνωσις, ἡ καθαριότης καὶ ἡ περίθαλψις τῶν ἀσθενῶν, τόσον τῶν γηγενῶν ὅσον καὶ τῶν ξένων, εἶναι παραδειγματική. Κυριώτερα νοσοκομεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Μπισά, Μπουσικώ, Μπροκά, Μπροσσέ, Σαριτέ, Μαιευτικὴ κλινική, Κοσέν, Παίδων, Ὠτὲλ-Ντιέ, Λαεννέκ, Λαριμπουαζιέρ, Ματερνιτέ, Νεκέρ, Πιτιέ, Ἁγίου Ἀντωνίου, Ἁγίου Λουδοβίκου, Ζενόν, Τρουσσώ, Βωζιράρ, Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς* (στρατιωτικὸν) καὶ *Βιλλεμὲν* (στρατιωτικόν). Ἐκ τῶν 50 περίπου ἀσύλων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν Παρισίοις, κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Μπισὲτρ* (διὰ τοὺς γέροντας), *Ντεμπροὺς* (διὰ τοὺς φυματικοὺς γέροντας καὶ παῖδας), *Λεπρὲνς* (διὰ τοὺς γέροντας), *Μισελὲ* (διὰ τὰς ἐπιτόκους γυναῖκας), *Σαλπετριέρης* (διὰ τοὺς πάσχοντας νευρικὰ νοσήματα).

Νεκροταφεῖα. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν νεκροταφείων τῶν Παρισίων εἶναι ὡραιότατα καὶ πολυτελέστατα, πλούσια δὲ εἰς ἔργα τέχνης. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα εἶναι:

Πὲρ-Λασὲζ (Père-Lachaise). Χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ναπολέοντος Α'. Τὸ γενικὸν σχέδιόν του ὀφείλεται εἰς τὸν Brongniart, ἤνοιξε δὲ ἐπισήμως τὰς πύλας του κατὰ τὸ 1804, ὁπότε καὶ μετεφέρθησαν ἐκεῖ οἱ τάφοι τοῦ Μολιέρου, τοῦ Λαφονταίν, τοῦ Μπωμαρσὲ καὶ ἄλλων τινῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Κατέχει ἔκτασιν 45 περίπου ἐκταρίων, διαιρεῖται εἰς 96 διαμερίσματα καὶ περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τοὺς τάφους τοῦ Ἀλφρὲντ ντὲ Μυσσέ, τῆς Σάρρας Μπερνάρ, τοῦ Κασεμὶρ Περιέ, τοῦ Ἀραγκό, τοῦ Βισκόντι, τοῦ Ροσσίνι, τοῦ Σενιέ, τοῦ Τάλμα, τοῦ Μόνζ, τοῦ Μπερναντὲν ντὲ Σαὶν Πιέρ, τῆς Κλαιρόν, τοῦ Βεμπέρ, τοῦ Λαπλάς, τοῦ Λαβουαζιέ, τοῦ Κυβιέρου, τοῦ Μπαλζὰκ κλπ. Πλεῖστοι ἐκ τῶν τάφων τούτων εἶναι ἔργα μεγάλων γλυπτῶν. Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικωτέρων θεωρεῖται ὁ τάφος τοῦ Ἀλλὰν-Καρντέκ, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ πνευματισμοῦ, καὶ τοῦ Παρμαντιέ, τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος τὰ γεώμηλα εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο ὑπάρχει καὶ εἰδικὸς κλίβανος πρὸς καῦσιν τῶν νεκρῶν.

Μονμάρτρης (Montmartre). Περιλαμβάνει ἔκτασιν 20 περίπου ἐκταρίων. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων τάφων εἶναι ὁ τοῦ Στεντάλ, τοῦ Καμιένσκι, τοῦ Ντελαρός, τοῦ ἀρχιστρατήγου Λάν, τοῦ μουσουργοῦ Ἀλεβύ, τοῦ γλύπτου Πιγκάλ, τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ υἱοῦ, κτλ.

Μονπαρνὰς (Montparnasse). Κατέχει ἔκτασιν 20 περίπου ἐκταρίων καὶ περιλαμβάνει τοὺς τάφους τοῦ Σαὶν-Μπέβ, τοῦ Ραβινάν, τοῦ χημικοῦ Ὀρφιλά, τοῦ Πέτρου Λαρούς κτλ.

Πίκπους (Picpus). Εἶναι τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἀριστοκρατίας.

Πασσὺ (Passy). Μεταξὺ τῶν πολυτελεστέρων καὶ καλλιτεχνικωτέρων τάφων εἶναι ὁ τοῦ Μπαρριάς, γλύπτου, τοῦ Φουκιέ, τοῦ Ντεμπυσσύ, τοῦ Μανέ, τοῦ Ζὶλ Περέ, τοῦ Μπαρμιέ, τῆς Ροζὶν Λαμπόρντ κτλ.

Τιαὶ (Thiais). Τὸ νεώτερον τῶν παρισινῶν νεκροταφείων.

Ἰνστιτοῦτα. Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἰνστιτούτων εἶναι τὸ *Ἰνστιτοῦτον τῆς Γαλλίας* (Institut de France), ὅπερ περιλαμβάνει πέντε ἀκαδημίας, τὰς κάτωθι: 1) *Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν* (Académie Française), ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ρισελιὲ τῷ 1635. 2) *Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν* (Académie des Beaux-arts), ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου τῷ 1648. 3) *Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς φιλολογίας* (Académie des inscriptions et belles-lettres), ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κολμπὲρ τῷ 1664. 4) *Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν* (Academie des sciences), ἱδρυθεῖσαν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Κολμπὲρ τῷ 1666. 5) *Ἀκαδημίαν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν* (Académie des sciences morales et politiques). Τὰ μέλη τῶν ἀκαδημιῶν συνέρχονται εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους τὴν 25 Ὀκτωβρίου. Ἕτερα ἰνστιτοῦτα εἶναι: *Καθολικὸν ἰνστιτοῦτον, Χημικὸν καὶ βιολογικὸν ἰνστιτοῦτον, Γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον, Ἰνστιτοῦτον τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας, Ὠκεανογραφικὸν ἰνστιτοῦτον, Ἐθνικὸν ἀγρονομικὸν ἰνστιτοῦτον, Ὀφθαλμολογικὸν ἰνστιτοῦτον, Παλαιανθρωπολογικὸν ἰνστιτοῦτον, Ἰνστιτοῦτον Παστέρ, Ἰνστιτοῦτον Κουρί, Ἰνστιτοῦτον τῶν κωφαλάλων, Ἰνστιτοῦτον τῶν νεαρῶν τυφλῶν.*

Σορβόννη (La Sorbonne). Ἱδρύθη τῷ 1263 ὑπὸ τοῦ Ρομπὲρ ντὲ Σορβὸν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θεολογικὸν κολλέγιον. Περιλαμβάνει τὴν φιλολογικὴν καὶ φυσικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, ὡς καὶ τὴν πανεπιστημισκὴν βιβλιοθήκην.

Κολλέγιον τῆς Γαλλίας (Le Collège de France). Ἱδρύθη τῷ 1530.

Σχολαί. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν σχολῶν τῶν Παρισίων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἀνώτερον διδασκαλεῖον* (École normale supérieure). Σκοπὸν ἔχει τὴν προπαρασκευὴν καθηγητῶν τῆς φιλολογίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1795. *Πολυτεχνικὸν σχολεῖον* (École polytechnique). Στρατιωτικὴ σχολή, ἱδρυθεῖσα καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μελλόντων ἀξιωματικῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ. *Κεντρικὴ σχολὴ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς μηχανουργίας* (École centrale des arts et manufactures). Ἱδρύθη τῷ 1829 καὶ μορφώνει τοὺς πολιτικοὺς μηχανικούς. *Σχολὴ τῶν Καλῶν τεχνῶν* (École des Beaux-Arts). Τελειοποιεῖ τοὺς γλύπτας, τοὺς ἀρχιτέκτονας, τοὺς ζωγράφους καὶ τοὺς χαράκτας. *Σχολὴ τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν* (École des Arts décoratifs). Ἱδρύθη τῷ 1768. *Ἀνωτέρα πολεμικὴ σχολὴ* (École supérieure de guerre). Στρατιωτικὸν σχολεῖον πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀξιωματικῶν πάντων τῶν ὅπλων. Εἰς αὐτὴν φοιτῶσι καὶ πλεῖστοι ἀξιωματικοὶ ξένων κρατῶν ὡς ἐλεύθεροι μαθηταί. *Σχολὴ τῶν ἀνατολικῶν ζωσῶν γλωσσῶν* (École des langues orientales vivantes). Ἱδρύθη τῷ 1795. *Σχολὴ τῆς ἰατρικῆς* (École de médecine). *Σχολὴ τῆς φαρμακευτικῆς* (École de farmacie). *Σχολὴ τῆς νομικῆς* (École de droit).

Ἐκ τῶν κυριωτέρων δὲ λυκείων τῶν Παρισίων εἶναι τὰ ἑξῆς: *Μπυφφών, Καρνώ, Καρόλου τοῦ Μεγάλου, Κοντορσέ, Φαινελὼν* (διὰ κοράσια), *Ἑρρίκου τοῦ Δ', Ζὺλ-Φερρὺ* (διὰ κοράσια), *Λαμαρτίνου* (διὰ κοράσια), *Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, Ἁγίου Λουδοβίκου, Βολταίρου.*

Ἀγοραί. Ἐκ τῶν πολλῶν, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ σημεῖα τῶν Παρισίων εὑρισκομένων, ἀγορῶν, ὅπου διάφορα καὶ περιεργότατα, πολλάκις, πράγματα ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν, ἀναφέρομεν τὰς κυριωτέρας, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς:

Κεντρικὴ ἀγορὰ (Halles centrales). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ραμπυτώ. Ὠκοδομήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μπαλτάρ, ὅστις ἐνεπνεύσθη τὸ σχέδιόν του ἐκ τῶν ὑποστέγων τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν. Εἶναι κατεσκευασμένη ἐκ σιδήρου, φωτιζομένη ἄνωθεν ὑπὸ ὑέλων καὶ κατέχει 70.000 τ. μ. ἔκτασιν. Εἰς τὰ ὑπόγεια εὑρίσκονται αἱ ἀποθῆκαι καὶ τὰ ψυγεῖα μὲ πλῆρες δίκτυον γραμμῶν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων. Πᾶν ὅ,τι καταναλίσκουν διὰ τροφήν των οἱ Παρισινοὶ διέρχεται διὰ τῆς κεντρικῆς ταύτης ἀγορᾶς.

Ἀγορὰ δερμάτων (Halle aux cuirs). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαντέϊγ. Εὑρίσκεται ἐν μέσῳ τῶν δερματοπωλείων καὶ βυρσοδεψείων.

Ἀγορὰ οἴνων (Halle aux vins). Ἐπὶ τῆς προκυμαίας Ἁγίου Βερνάρδου, παρὰ τὸν βοτανικὸν κῆπον. Χρησιμεύει ὡς γενικὴ ἀποθήκη τῶν οἴνων καὶ τῶν οἰνοπνευμάτων. Ἐν αὐτῇ ἐναποθηκεύουσιν οἱ ἔμποροι τὰ ἐμπορεύματά των πληρώνοντες τὸν φόρον μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκεῖθεν πρὸς πώλησιν. Κατέχει παμμέγιστον παράλληλον πρὸς τὸν Σηκουάνα τετράγωνον καὶ διασχίζεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ πλείστων λεωφόρων φερουσῶν τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων οἰνοφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας. Αἱ ἀποθῆκαί του εἶναι ἱκαναὶ νὰ περιλάβουν περὶ τὸ 1.000.000 ἑκατόλιτρα οἴνου καὶ 150.000 ἑκατόλιτρα οἰνοπνεύματος.

Δημοπρατήριον (Hôtel des Ventes). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ντρουώ. Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν, συνήθως διὰ πλειστηριασμοῦ, διαφόρου ἀξίας, ποιότητος καὶ χρήσεως ἀντικείμενα. Παρὰ τὰ πολυτελῆ κοσμήματα παρατηρεῖ τις εὐτελῆ μαγειρικὰ σκεύη καὶ παρὰ τοὺς ἀριστουργηματικοὺς πίνακας μεγάλων ζωγράφων πρόχειρα σχεδιαγραφήματα. Εἶναι ἐκ τῶν περιεργοτέρων καὶ πολυσυχναστοτέρων παρισινῶν ἀγορῶν.

Ἀνθέων καὶ πτηνῶν (Marché aux fleurs et aux oiseaux). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σιτὲ καὶ τῆς προκυμαίας τῶν ἀνθέων. Εἰς τὰ δύο ἐκτεταμένα καὶ καλλιτεχνικὰ ὑπόστεγα, ἅτινα χωρίζονται ὑπὸ εὐρείας ὁδοῦ ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν διάφορα δένδρα καὶ φυτά, πάσης προελεύσεως καὶ παντὸς εἴδους. Ἑκάστην Κυριακὴν τὰ ἄνθη παραχωροῦσι τὴν θέσιν των εἰς τὰ πτηνά, τὰ δὲ δύο πελώρια ὑπόστεγα φιλοξενοῦν τοὺς πτερωτοὺς ἀντιπροσώπους πάσης χώρας τῆς γῆς.

Ἀγορὰ τοῦ Τὰμπλ (Marché du Temple), παρὰ τὴν συνοικίαν Ἄρ-ὲ-Μετιέ. Εἶναι ἡ καθ' αὑτὸ λαϊκὴ διαρκὴς ἀγορὰ εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως τῶν Παρισίων. Ἐκεῖ, εἰς παραπήγματα, τραπέζας, χειραμάξας, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν παντοειδῆ εἴδη εἰς χαμηλὰς τιμάς. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγορᾶς ταύτης εἶναι ἡ ἀναπτυσσομένη εὐφράδεια τῶν πωλητῶν, οἵτινες φθάνουν καὶ μέχρι πιέσεων, εἰρωνειῶν καὶ ὠθήσεων διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν τοὺς θεατὰς εἰς ἀγορὰν τῶν πωλουμένων.

Ἀγορὰ ἀλλάντων (Foire aux jambons), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ρισὰρ-Λενουάρ. Ἐκεῖ ἐκτίθενται κατ' ἔτος καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑβδομάδα τῆς τεσσαρακοστῆς ἐπὶ προχείρων ξυλίνων περιπτέρων χοιρομήρια καὶ παντοειδῆ ἐκ χοιρείου κρέατος παρασκευάσματα, προερχόμενα ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας. Πολλάκις οἱ πωληταὶ καὶ αἱ πωλήτριαι φέρουσι τὰς ἐγχωρίους ἐνδυμασίας τῆς ἐπαρχίας των.

Ἀγορὰ παλαιῶν σιδηρικῶν (Foire à la ferraille), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ρισὰρ-Λενουάρ. Λαμβάνει χώραν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν ἀλλάντων. Ἐκεῖ ἐκτίθενται πρὸς πώλησιν παντοειδῆ παλαιὰ ἀντικείμενα.

Ἀγορὰ ζῴων (Marché aux bestiaux). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἰωάννου Ζωρές. Λαμβάνει χώραν κατὰ Δευτέραν καὶ Πέμπτην.

Ἀγορὰ ἵππων (Marché aux chevaux). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπρασιόν. Ἐκεῖ πωλοῦνται κατὰ Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἵπποι, ὄνοι, ἡμίονοι καὶ ἅμαξαι.

Ἀγορὰ κυνῶν (Marché aux chiens). Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπρασιόν. Ἐν αὐτῇ κατὰ Κυριακὴν τὸ ἀπόγευμα πωλοῦνται διάφορα εἴδη κυνῶν.

Σφαγεῖα (Les abattoirs). Τρία εἶναι τὰ μεγαλύτερα σφαγεῖα τῶν Παρισίων, τῆς *Βιλλέτ*, τῆς *Βωζιρὰρ* καὶ τῆς *Βὶλ-Ζουΐφ*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατέχει ἔκτασιν 54.423 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ τροφοδοτεῖ ἀποκλειστικῶς τὰ νοσοκομεῖα τῶν Παρισίων.

Θεάματα. Εἰς οὐδεμίαν ἴσως πόλιν τοῦ κόσμου ὑπάρχουν τόσα θεάματα καὶ τόσα κέντρα διασκεδάσεως ὅσα εἰς τοὺς Παρισίους. Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις τῶν διασκεδάσεων, τῶν περιέργων, τῶν ἐκπλήξεων καὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου ἐνδιαφέροντος.

Θέατρα. Τὰ παρισινὰ θέατρα εὑρίσκονται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ εἴδους των ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐμφανίσεως κτηρίων, σκηνογραφιῶν, μηχανικῶν μέσων, φωτεινῶν σκηνικῶν ἐπιδείξεων, καλλιτεχνικοῦ προσωπικοῦ, συγγραφέων καὶ θεατροφίλου κοινοῦ. Ὑπάρχουσιν εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν θέατρα δι' ὅλας τὰς ὀρέξεις, τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ τὰ βαλάντια. Αἱ τιμαὶ τῶν θεάτρων ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν θιάσων, οἵτινες παίζουσιν εἰς αὐτά, καὶ τῶν συνοικιῶν εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκονται. Αἱ παραστάσεις συνήθως ἀρχίζουν ἀπὸ τὰς 8 ½ –9 μ.μ. Τὰ κυριώτερα τῶν θεάτρων τούτων εἶναι: *Ὄπερα* (L'Opéra). Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας καὶ ἔχει μῆκος 172 μ., πλάτος 101 μ. καὶ ὕψος, ἀπὸ τῆς ὀροφῆς μέχρι τῆς λύρας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔργου τοῦ Μιλλέ, ἥτις εἶναι τοποθετημένη ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς σκηνῆς. Μεγαλοπρεπὴς κλῖμαξ ἐκ δέκα βαθμίδων ὁδηγεῖ εἰς εὐρὺ τοξοειδὲς περιστύλιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς προθάλαμον μὲ μεγάλα παράθυρα χωριζόμενα μεταξύ των ὑπὸ κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὰ μεταξὺ τῶν περιστυλίων διαστήματα εὑρίσκονται ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κατὰ σειρὰν αἱ ἑξῆς παραστάσεις: τὸ *Δρᾶμα*, τὸ *Ἆσμα*, τὸ *Εἰδύλλιον*, ἡ *Λυρικὴ ᾠδή*, ἡ *Μουσική*, ἡ *Λυρικὴ ποίησις*, τὸ *Λυρικὸν δρᾶμα* καὶ ὁ *Χορός*.

Ἡ εὐρεῖα αἴθουσα εἶναι πλουσίως διακεκοσμημένη καὶ περιλαμβάνει 2.200 θέσεις. Ἡ κυρία κλῖμαξ μὲ βαθμῖδας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, κιγκλίδας ἐξ ὄνυχος καὶ στυλίσκους κιγκλίδων ἐξ ὑπερύθρου μαρμάρου καὶ κρηπιδώματα ἐκ πρασίνου μαρμάρου, θεωρεῖται ὡς ἀριστούργημα ἀρχιτεκτονικῆς. Τὸ φουαγὲ ἔχει μῆκος 54 μέτρων καὶ περιλαμβάνει ἀγάλματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν σμίλην τῶν Τομᾶ, Μπουρζουά, Μπρυγιὲ κ.τ.λ. Τὸ σχέδιον τῆς Ὄπερας ὀφείλεται εἰς τὸν Κάρολον Γκαρνιέ, οὗ τὸ ἄγαλμα ὀρθοῦται παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ θεάτρου. Ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ θεάτρου περιλαμβάνει τὸ μουσεῖον τῆς θεατρικῆς τέχνης καὶ τὴν βιβλιοθήκην. Τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς Ὀπε-

Digitized by Google

Digitized by Google

ρας ἐγένοντο τῷ 1875. *Γαλλικὴ κωμῳδία* (La Comédie-Française). Εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων θεάτρων τῆς Εὐρώπης, τόσον λόγῳ τῆς ἀρχαιότητός του ὅσον καὶ λόγῳ τῶν ἔργων, ἅτινα ἀνεβιβάσθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς του, καὶ τῶν διερμηνευτῶν τῶν ἔργων τούτων. Εἶναι τὸ ἐθνικὸν θέατρον τῆς Γαλλίας, ὅπερ ἱδρύθη διὰ τοῦ κληθέντος διατάγματος τῆς Μόσχας, ὑπογραφέντος ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος τῷ 1812. Ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρισελιὲ πλευρά του ἔχει μῆκος 50 μέτρων καὶ φέρει περιστύλιον δωρικοῦ ρυθμοῦ. Ἡ αἴθουσά του πολλάκις κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ τελευταίως διερρυθμίσθη κατὰ τὸ 1900. Εἰς τὸν προθάλαμον ὑπάρχουσι δύο ἀγάλματα τοῦ Ντορέ, τὸ ἓν παριστῶν τὴν Τραγῳδίαν καὶ τὸ ἕτερον τὴν Κωμῳδίαν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῶν διαδρόμων ἐγείρονται αἱ προτομαὶ ἢ οἱ ἀνδριάντες διαφόρων ποιητῶν καὶ διασήμων συγγραφέων. Ἡ αἴθουσα εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ ἡ ὀροφή της παριστάνει τὸ πρῶτον ἀνθρώπινον δρᾶμα μὲ πρόσωπα τὸν Ἀδάμ, τὴν Εὔαν καὶ τὸν ὄφιν. Ἄνωθεν τοῦ προσκηνίου εἰκονίζονται ὁ Κορνήλιος, ὁ Ρακίνας, ὁ Μολιέρος καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ καθήμενοι ἐπὶ ἀνακλίντρων καὶ παρακολουθοῦντες τὴν παράστασιν τῶν ἔργων των. *Ὀπερὰ Κωμὶκ* (L'Opéra Comique). Αὕτη μετὰ τὴν Ὄπεραν εἶναι τὸ πολυτελέστερον τῶν παρισινῶν θεάτρων. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς πλατείας Μποϊλντιὲ καὶ καταστραφὲν κατὰ τὸ 1887 ὑπὸ πυρκαϊᾶς ἀνῳκοδομήθη τῷ 1898. Ἡ ὀροφή του, θαυμασίως διακεκοσμημένη, ὀφείλεται εἰς τὸν Βενιαμὶν Κωνστάν. Τὸ φουαγὲ κοσμεῖται ὑπὸ ὡραιοτάτων τοιχογραφιῶν παριστανουσῶν τὸ Ἆσμα, τὴν Μουσικήν, τὴν Κωμῳδίαν καὶ τὸ Δρᾶμα, ὀφειλομένων εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Ἰ. Μπλάν. *Ὠδεῖον* (Odéon). Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας καὶ μετὰ πλείστας μεταβολὰς κατέστη τῷ 1819 τὸ δεύτερον ἐπίσημον γαλλικὸν θέατρον, ὅπου διδάσκονται κωμῳδίαι, δράματα καὶ τραγῳδίαι. Τὸ κυρίως οἰκοδόμημα περιβάλλεται ὑπὸ ἀνοικτῆς ὑπὸ ἀψίδων ὑποβασταζομένης στοᾶς, ἡ ὁποία χρησιμεύει ὡς ἔκθεσις διαφόρων βιβλιοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκθέτουσιν ἐκεῖ εἰς προθήκας παντοειδῆ βιβλία καὶ ἰδίως τὰς φιλολογικὰς καὶ θεατρικὰς ἐκδόσεις των. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν φιλολογικὸν θέατρον, ὅπερ προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθησαν κατὰ πρῶτον τὰ ἔργα τῶν μεγαλυτέρων Γάλλων θεατρικῶν συγγραφέων τοῦ ΙΘ' ἰδίως αἰῶνος. Ἡ μεγάλη αἴθουσά του διερρυθμίσθη τελικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀντουάν, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν διευθυντῶν του. Τὸ φουαγὲ κοσμεῖται μὲ προτομάς, ἀνδριάντας καὶ προσωπογραφίας διαφόρων ἠθοποιῶν καὶ θεατρικῶν συγγραφέων. Εἰς τὸ φουαγὲ ὑπάρχει καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Μολιέρου θνήσκοντος. *Γυμνάσιον* (Le Gymnase). Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μπὸν Νουβὲλ καὶ ἤνοιξε τὰς πύλας του τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1820, ὀνομασθὲν τότε ὑπὸ τῆς δουκίσσης Μπερρὺ θέατρον *Μαντάμ*. Βραδύτερον μετωνομάσθη εἰς *Γυμνάσιον* καὶ τέλος εἰς *Δραματικὸν Γυμνάσιον*, τίτλον ὃν φέρει σήμερον ἔτι. Εἰς τὸ θέατρον τοῦτο ἀνεδείχθησαν ὡς θεατρικοὶ συγγραφεῖς ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς υἱός, ὁ Σαρδού, ὁ Ἀλεβύ, ὁ Ἰούλιος Κλαρετὶ καὶ ἄλλοι. *Βωντεβὶλ* (Le Vaudeville). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Καπυσὶν καὶ Σωσσὲ ντ' Ἀντέν. Ὠκοδομήθη τῷ 1867. Τὸ θέατρον τοῦτο ὅπου ἄλλοτε ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη ἐθριάμβευσεν ἡ Ρεζάν, ἀπό τινων ἐτῶν μετεβλήθη εἰς αἴθουσαν κινηματογράφου. *Πύλης Ἁγίου Μαρτίνου* (Porte Saint-Martin). Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου. Ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῆς Κομμούνας ἐπανεκτίσθη τῷ 1873 εἰς τὴν παλαιάν του τοποθεσίαν καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1931. Ἀπὸ τῆς σκηνῆς τούτου ἀναβιβάζονται κυρίως ἱστορικὰ ἔργα. *Ἀναγεννήσεως* (Renaissance). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Μαρτίνου. Ἔχει ἰδιόρρυθμον σχῆμα καὶ ᾠκοδομήθη τῷ 1873. Ἐπ' ἀρκετὸν ἔπαιξεν ἐκεῖ ἡ Σάρα Μπερνάρ. *Ἀμπιγκὺ* (L'Ambigu). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Μαρτίνου. Ὠκοδομήθη τῷ 1828. Ἐν αὐτῷ ἀναβιβάζονται περιπετειώδη ἔργα. *Βαριετὲ* (Les Variétés). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μονμάρτρης. Ὠκοδομήθη τῷ 1807. Ἐν αὐτῷ παίζονται ὀπερέτται. *Νουβωτὲ* (Les Nouveautés). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πουασσονιέρ. Ἐν αὐτῷ παίζονται κωμῳδίαι, ὀπερέτται, βωντεβὶλ κλπ. *Σάρας Μπερνάρ* (Sarah-Bernardt). Ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Σατελέ. Ὠκοδομήθη τῷ 1862. Ἐμπρησθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Κομμούνας καὶ εἶτα ἀνοικοδομηθὲν ἔλαβεν ἀλληλοδιαδόχως τὰ ὀνόματα «*Ἱστορικὸν-Λυρικὸν Θέατρον*», «*Θέατρον τῶν Ἐθνῶν*», «*Ἰταλικὸν Θέατρον*», «*Θέατρον τῶν Παρισίων*». Μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Ὀπερὰ-Κωμὶκ τῷ 1887, ἐγκατεστάθη ἐκεῖ μέχρις ἀνοικοδομήσεώς της ἡ Ὀπερὰ-Κωμίκ. Τέλος κατα τὸ 1899 ἐνοικιάσθη ὑπὸ τῆς διασήμου τραγῳδοῦ Σάρας Μπερνάρ, ἧς καὶ τὸ ὄνομα διατηρεῖ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της. *Σατελὲ* (Châtelet), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πλατείας. Ὠκοδομήθη τὸ αὐτὸ ἔτος μὲ τὸ προηγούμενον. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον θέατρον τῶν Παρισίων, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 3.000 θεατῶν. Ἐν αὐτῷ παίζονται διάφορα περιπετειώδη καὶ φαντασμαγορικὰ ἔργα. *Γκαιτὲ-Λυρὶκ* (Gaîté-Lyrique), πρὸ τῆς σκουὲρ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων. Ἔχει 2.000 θέσεις καὶ εἶναι δημοτικόν. Ἐν αὐτῷ σήμερον παίζονται ὀπερέτται. *Παλαὶ-Ρουαγιὰλ* (Palais-Royal), παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀνάκτορον. Εἶναι τὸ γνωστότερον εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τοὺς Παρισίους ξένους. Παίζει κωμῳδίας καὶ κωμειδύλλια. *Ἀντουὰν* (Antoine), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Στρασβούργου. Κατέχει τὴν θέσιν ὅπου ἄλλοτε ἀνηγείρετο τὸ θέατρον Μενὺ-Πλαισίρ. *Μπουλεβὰρ* (Théâtre des Boulevards), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μονμάρτρης. Εἶναι ὑπόγειον καὶ ἔχει 400 θέσεις. Ἐν αὐτῷ παίζονται ὀπερέτται καὶ ἐπιθεωρήσεις ἀκατάλληλοι διὰ τὸ πολὺ κοινόν. *Ἀγγλικὸν* (Théâtre Anglais), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ροσέ. Ἐν αὐτῷ παίζονται ἀγγλικὰ ἔργα εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν. *Τεχνῶν* (Théâtre des Arts), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μπατινιόλ. Ἔχει 650 θέσεις. Ἐν αὐτῷ παίζονται λαϊκὰ δράματα. *Ἀτελιὲ* (L'Atelier), ἐπὶ τῆς πλατείας Ντανκούρ. Ἐν αὐτῷ παίζονται ἔργα νεωτεριστικά. *Ἀθήναιον* (Théâtre de l'Athénée), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπουντρώ. Ἔχει 740 θέσεις καὶ εἶναι ἐκ τῶν κομψοτέρων παρισινῶν θεάτρων. Παίζει κωμειδύλλια. *Μποὺφ-Παρισιὲν* (Les Bouffes-Parisiens), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μονσινύ. Ἔχει 850 θέσεις· ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ὄφφενμπαχ τῷ 1855. Παίζει ὀπερέττας. *Καπκσὶν* (Les Capucines), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου. Ἔχει 200 θέσεις. Κομψότατον θέατρον, διεσκευασμένον εἰς «μπομπονιέραν». Παίζει κωμειδύλλια. *Κλυνὺ* (Théâtre Cluny), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἁγίου Γερμανοῦ. Ἔχει 850 θέσεις. Ὠκοδομήθη τῷ 1864 καὶ παίζει βωντεβὶλ καὶ κωμῳδίας μετ' ᾀσμάτων. Κυρίως συχνάζεται ὑπὸ τῶν φοιτητῶν. *Κωμῳδία Ἠλυσίων Πεδίων* (Comédie des Champs-Élysées), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μονταίν. Ἱδρύθη τῷ 1913. Ἐν αὐτῷ δίδονται κλασσικοὶ χοροὶ καὶ κατὰ καιροὺς ἔπαιξαν τὰ περίφημα «ρωσικὰ μπαλέττα». *Ντεζαζὲ* (Théâtre Déjazet), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Τάμπλ. Ἔχει 900 θέσεις καὶ παίζει βωντεβὶλ καὶ στρατιωτικὰς φάρσας. *Ἐλντοράντο* (L'Eldorado), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Στρασβούργου. Ἔχει 1.200 θέσεις καὶ παίζει διπράκτους κωμῳδίας καὶ μονοπράκτους ἐπιθεωρήσεις. *Γκρὰν-Γκινιὸλ* (Le Grand Guignol), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σαπλτάλ. Ἔχει 285 θέσεις. Εἶναι ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων παρισινῶν θεάτρων, ἐγκατεστημένον εἰς παλαιὸν παρεκκλήσιον. Τὸ ἱερὸν βῆμα ἔχει μεταβληθῆ εἰς μικρὰν σκηνήν. Ἐν αὐτῷ παίζονται κωμῳδίαι μονόπρακτοι καὶ ἀκολουθοῦν δράματα μονόπρακτα ἀνατριχιαστικά. *Μουλὲν-Μπλὲ* (Le Moulin-Bleu), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ντουαί. Εἶναι μικρόν, κομψὸν θέατρον καὶ παίζει ἔργα ἐλαφρᾶς φιλολογίας καὶ ἀκατάλληλα διὰ κυρίας. *Φεμινὰ* (Femina), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἠλυσίων-Πεδίων. Παίζει παιδικὰ ἔργα κυρίως, διεσκευασμένα ἐκ τῶν ἔργων τῆς κομίσσης ντὲ-Σεγκύρ.

Λαϊκὰ θέατρα. Εἰς αὐτὰ συχνάζουσι πλὴν τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ἀριστοκρατικαὶ τάξεις, ἰδίως δὲ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς Παρισίους ξένοι. Τὰ θέατρα ταῦτα παίζουν ὀπερέττας, δράματα, ἐπιθεωρήσεις, κλασσικὰ ἔργα κτλ. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: *Γκρενὲλ* (Grenelle), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κρουὰ-Νιβέρ, *Μπελβὶλ* (Belleville), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ, *Γκομπλὲν* (Gobelins), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου, *Μονπαρνὰς* (Montparnasse), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γκαιτέ, *Μονρούζ* (Montrouge), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ὀρλεάνης, καὶ *Μποὺφ-ντὺ-Νὸρ* (Bouffes-du-Nord), ἐπὶ τοῦ φωμπούρ Ἁγίου Διονυσίου.

Μυζὶκ-Χὼλ (Music-Halls). Ἐκ τῶν πολλῶν παρισινῶν μυζὶκ-χὼλ γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀμπασσαντὲρ (Les Ambassadeurs). Εὑρίσκεται δεξιὰ τῶν Ἠλυσίων Πεδίων καὶ λειτουργεῖ μόνον κατὰ τὸ θέρος. Κατὰ τὸν χειμῶνα μεταβάλλεται εἰς τεϊοποτεῖον καὶ χοροδιδασκαλεῖον (Thé-dansant). Εἶναι ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων κέντρων τῶν Παρισίων. *Καζινὸ ντὲ Παρὶ* (Casino de Paris), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κλισύ. Κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1922, ἀλλὰ ταχέως ἀνῳκοδομήθη. Εἶναι ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων κέντρων διασκεδάσεων τῶν Παρισίων. Ἐν αὐτῷ ἀναβιβάζονται ἐπιθεωρήσεις μετὰ θαυμασίου σκηνικοῦ πλούτου, εἰς ἃς λαμβάνουσι μέρος καὶ τὰ καλύτερα «νούμερα-ἀτραξιὸν» τοῦ κόσμου. *Μαγιὸλ* (Concert Mayol), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἐσιζιέ. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ νῦν ἰδιοκτήτου του. Ἐν αὐτῷ παίζονται ὀπερέτται, βωντεβὶλ καὶ ἐπιθεωρήσεις. Λόγῳ τῆς ἐλευθεροστομίας τῶν ἠθοποιῶν του καὶ τῆς ἐμφανίσεως γυμνῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς του ἐλάχιστα συχνάζεται ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν. *Ὀλύμπια* (Olympia), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Καπουκίνων. Περιλαμβάνει 2.000 θέσεις. Ἐν αὐτῷ συνήθως παίζουν θίασοι ποικιλιῶν. *Φολὶ-Μπερζὲρ* (Les Folies Bergère), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρισέ. Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον δι' οὗ ἀναβιβάζει τὰς ἐπιθεωρήσεις του, αἵτινες παίζονται κατὰ κανόνα, περισσότερον τοῦ ἔτους συνεχῶς, ὡς καὶ διὰ τὸν πολυπληθῆ θίασον μὲ μεγάλα μπαλέττα, κ.τ.λ. Ἡ αἴθουσά του εἶναι κομψοτάτη καὶ συχνάζεται ὑπὸ τῶν Παρισινῶν ἀριστοκρατῶν καὶ ξένων. *Ἀμπὶρ* (L'Empire), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Βαγκράμ. Ἡ αἴθουσά του, ὡς καὶ ἡ σκηνή του, εἶναι ἐκ τῶν πολυτελεστέρων καὶ μεγαλυτέρων τῶν Παρισίων. Οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχναι τοῦ ᾄσματος, τῆς ἀκροβασίας καὶ τῶν ἀτραξιὸν παίζουσιν εἰς τὸ θέατρον τοῦτο. Εἰς τὸ ὑπόγειόν του ὑπάρχει πολυτελέστατον ἑστιατόριον-μπὰρ μὲ πολυπληθῆ ὀρχήστραν. *Παλλὰς* (Le Palace), ἐπὶ τῆς φωμποὺρ Μονμάρτρης. Παίζονται ἐπιθεωρήσεις φεερὶ μὲ πολυπληθῆ θίασον. *Μουλὲν-Ρούζ* (Le Moulin-Rouge), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων, πολυτελεστέρων καὶ διεθνῶς γνωστῶν μυζὶκ-χὼλ τῶν Παρισίων, ὅπου ἔπαιζον ἄλλοτε οἱ διασημότεροι καλλιτέχναι ποικιλιῶν. Σήμερον λειτουργεῖ ὡς κινηματογράφος.

Κινηματογράφοι. Ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν σχεδὸν κινηματογράφων, ὧν οἱ περισσότεροι ὁμιλοῦντες, τῶν λειτουργούντων ἐν Παρισίοις, γνωστότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: *Ἀλκαζὰρ-ντ' Ἐτὲ* (Alcazar d' Été), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἠλυσίων Πεδίων. *Ἀρτιστὶκ-Σινεμὰ-Πατὲ* (Artistic-Cinéma-Pathé), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ντουέ. *Ὠμπὲρ Παλλὰς* (Aubert-Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Καμέο* (Cameo), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Γκαριγιὸν* (Garillon), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μπὸν-Νουβέλ. *Τεχνῶν* (Cinéma des Arts), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, *Μπουλεβὰρ* (Cinéma des Boulevards), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Κολιζὲ* (Colisée), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἠλυσίων Πεδίων, ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων τῶν Παρισίων. *Γκρὰν-Ρουαγιὰλ* (Cinéma Grand-Royal), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μεγάλης Στρατιᾶς. *Μὰξ-Λίντερ* (Max-Linder), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πουασσονιέρ. *Παλλὰς* (Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μπὸν-Νουβέλ. *Πατὲ* (Pathé), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μονμάρτρης. *Ρεκαμιὲ* (Récamier), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ. *Κόρσο-Ὀπερὰ* (Corso-Opéra), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Ἐλεκτρὶκ Παλὰς* (Electric-Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Γκωμὸν-Παλὰς* (Gaumont-Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Ἡ αἴθουσα αὐτοῦ εἶναι μεγαλοπρεπεστάτη, ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1931· εἶναι ἡ μεγαλυτέρα αἴθουσα τῶν Παρισίων καὶ ἐκ τῶν πλουσιώτερον διακεκοσμημένων, περιλαμβάνουσα 5.000 θέσεις. Κατὰ τὰ διαλείμματα τοῦ κινηματογραφικοῦ προγράμματος ἐκτελοῦνται μονόπρακτοι παντομίμαι, χοροί, ᾄσματα κ.λ.π. *Παραμοὺν* (Paramount), ἐπὶ τῆς γωνίας τῆς λεωφόρου τῶν Καπουκίνων καὶ τῆς ὁδοῦ Σωσσὲ ντ' Ἀντέν. Ἐκ τῶν πολυτελεστέρων καὶ μεγαλυτέρων κινηματογράφων τῶν Παρισίων. Ἐκτὸς τοῦ προγράμματος τοῦ κινηματογράφου παίζονται καὶ διάφοροι ἀτραξιόν. *Ριάλτο* (Rialto), ἐπὶ τῆς φωμποὺρ Πουασσονιέρ. *Γκωμὸν-Τεάτρ* (Gaumont-Théâtre), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πουασσονιέρ. *Γκρὰν-Σινεμὰ* (Grand Cinéma), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μποσκέ. *Γκρενὲλ-Ὠμπὲρ-Παλὰς* (Grenelle-Aubert-Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Αἰμιλίου Ζολᾶ Ἔχει 1.700 θέσεις. *Ἐμπεριὰλ* (Impérial), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Λουξὸρ Σινεμὰ* (Luxor Cinéma), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Βαγκράμ. *Μαντελὲν Σινεμὰ* (Mandeleine Cinéma), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μαγδαληνῆς. *Μαριβὼ* (Marivaux), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. Περιέχει 1.400 θέσεις. *Ὄμνια Σινεμὰ* (Omnia Cinéma), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μονμάρτρης. *Παλαὶ ντὲ Φὲτ* (Palais des Fêtes), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Μαρτίνου. *Παριζιάνα* (Parisiana), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Πουασσονιέρ. Περιλαμβάνει 2.000 θέσεις. *Πατὲ-Παλὰς* (Pathé-Palace), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. *Ρεζίνα-Ὠμπὲρ* (Regina-Aubert), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρεννῶν. *Ρουαγιὰλ-Βαγκρὰμ-Σινεμὰ* (Royal Wagram Cinéma) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου λεωφόρου. *Σελὲκτ-Σινεμὰ* (Select Cinéma), ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν καὶ *Τίβολι Σινεμὰ* (Tivoli Cinéma), ἐπὶ τοῦ φωμποὺρ-ντὺ-Τάμπλ.

Ἱπποδρόμια. Ἐν Παρισίοις σήμερον λειτουργοῦσι δύο ἱπποδρόμια: τὸ *Σὶρκ ντ' Ἰβὲρ* (Cirque d' Hiver), ἐπὶ τῆς πλατείας Πασντελούπ, καὶ τοῦ *Μεντράνο* (Médrano), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ροσεσουάρ.

Καμπαρὲ (Cabarets). Ἡ Μονμάρτρη θεωρεῖται τὸ κέντρον τῶν ἐλαφρῶν καὶ τῶν περιεργοτέρων κέντρων διασκεδάσεων. Εἰς ἕκαστον βῆμα σχεδὸν σταματᾷ ὁ νυκτερινὸς θεατὴς πρὸ ἐκτυφλωτικῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων καὶ τῶν διαφημίσεων τῶν καμπαρὲ ἢ *μπουάτ*, ὡς συνήθως ἀποκαλοῦνται τὰ κέντρα ταῦτα ὑπὸ τῶν Παρισινῶν. Πολλὰ ἐκ τῶν κέντρων τούτων δὲν εἶναι ἁπλῶς τόποι διασκεδάσεων, ἀλλ' ἔχουσι καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν, διότι εἰς αὐτὰ διῆλθον χαριτολογοῦντες καί, οὕτως εἰπεῖν, συνεδριάζοντες οἱ καλύτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ πνεύματος τῆς Γαλλίας καὶ ἑτέρων χωρῶν. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν τούτων κέντρων τὰ γνωστότερα εἶναι: *Μουλὲν-Ρούζ* (Le Moulin Rouge), ἐπὶ τῆς Λευκῆς πλατείας. Εἶναι διεθνῶς γνωστὸν διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν πρόγραμμά του, ὅπερ κατὰ διαφόρους καιροὺς προσείλκυσε τοὺς ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐπισκέπτας τῶν Παρισίων, διαφόρους διεθνεῖς προσωπικότητας καὶ πολλοὺς ἐστεμμένους τῆς Εὐρώπης, οἵτινες συχνάζοντες ἐκεῖ ἐλησμόνουν πρὸς στιγμὴν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους των καὶ διεσκέδαζον μετὰ τῶν κοινῶν θνητῶν. Ἡ ἀνώγειος μεγάλη καὶ μὲ ἰδιόρρυθμον διάκοσμον αἴθουσα, ἧς τὴν θέσιν ἐδείκνυεν ἀπὸ μακρὰν ὁ πελώριος κόκκινος μύλος, ὅστις διαρκῶς ἐκίνει τὰς πτέρυγάς του καὶ ἦτο τοποθετημένος ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ κτηρίου, μετεβλήθη τελευταίως εἰς αἴθουσαν κινηματογράφου καὶ τὸ ὑπόγειον τοῦ κτηρίου λειτουργεῖ ὡς καμπαρὲ καὶ αἴθουσα χοροῦ. *Μουλὲν*

Digitized by Google

ντὲ-λὰ-Γκαλὲτ (Le Moulin de la Galette), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λεπίκ. Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου τῆς Μονμάρτρης καὶ εἶναι τοποθετημένον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νομίζει τις ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θὰ καταπέσῃ. *Καμπαρὲ τοῦ Οὐρανοῦ* (Le cabaret du Ciel), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Εἶναι ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων καμπαρὲ τῶν Παρισίων. Ἡ κεντρικὴ θύρα ὁδηγεῖ ὑπὸ τοὺς θόλους ἐκκλησίας γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὅπου ἠχοῦν διάφορα ὄργανα. Γυναῖκες ἐνδεδυμέναι ὡς σεραφεὶμ τοποθετοῦν τοὺς ἐπισκέπτας εἰς τὴν οὐράνιον τράπεζαν καὶ προσφέρουν νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν τῶν θεῶν ἐντὸς ἰδιορρύθμων δοχείων. Τὸ νέκταρ καὶ ἡ ἀμβροσία εἶναι διάφορα ποτά, ζῦθος κτλ. Ὅστις κριθῇ ἱκανός, κατόπιν πολλῶν εὐφυῶν δοκιμασιῶν, μεταφέρεται εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον. Ὁ παρὰ τὴν εἴσοδον γηραιὸς φύλαξ, ὅστις παριστάνει τὸν Ἅγιον Πέτρον, ἀνοίγει τὰς πύλας τοῦ παραδείσου καὶ ὁ ἐπισκέπτης εἰσέρχεται ἐντὸς παμμεγίστου σπηλαίου, ἐκ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς τοῦ ὁποίου κρέμανται χιλιάδες σταλακτιτῶν. Διάφοροι ἄγγελοι κρεμάμενοι ἐκ τῆς ὀροφῆς κινοῦνται πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, ἐνῷ ἐκτυλίσσονται πλεῖσται θαυμάσιαι εἰς ἐφευρετικότητα εἰκόνες. Τὰ θέαμα διαρκεῖ 40 περίπου λεπτὰ τῆς ὥρας. *Καμπαρὲ τοῦ Ἅδου* (Le Cabaret de l' Enfer), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ, παραπλεύρως ἀκριβῶς τοῦ προηγουμένου. Ἡ πρόσοψίς του ἔχει μεταβληθῆ εἰς πελωρίαν κεφαλὴν Διαβόλου, τοῦ ὁποίου τὸ χαῖνον στόμα χρησιμεύει ὡς εἴσοδος εἰς τοὺς πιστούς του. Ἐντὸς αὐτοῦ, διερρυθμισμένου εἰς Ἅδην, μὲ τὸ «ἄντρον τοῦ Σατανᾶ», λαμβάνουν χώραν διάφοροι πλαστικαὶ εἰκόνες κτλ. *Καμπαρὲ τῆς ἀνυπαρξίας* (Le cabaret du Néant). Ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Εἶναι ἡ μοναδικὴ μακάβριος παρισινὴ ἀτραξιόν, ὑπενθυμίζουσα εἰς τοὺς προσερχομένους τὸν θάνατον. Τὸ πᾶν ἐκεῖ μέσα εἶναι πένθιμον, χρῶμα, ἐπίπλωσις, ὑπηρεσία, σκεύη. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ φέρετρα, κρανία, σκελετοί. Τοὺς ἐπισκέπτας ὑποδέχονται νεκροθάπται καὶ τοὺς τοποθετοῦν ἐπὶ στενῆς καὶ μακρᾶς τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας σερβίρεται ζῦθος ἐντὸς κυπέλων παριστώντων νεκροκεφαλάς, φερούσας τὴν ἐπιγραφὴν «Ἰδοὺ τὰ μικρόβια τοῦ θανάτου' πίετέ τα μὲ καρτερίαν». Εἶτα ἐφοδιάζουν τοὺς ἐπισκέπτας μὲ κηρία καὶ τοὺς ὁδηγοῦν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀποτεφρώσεως. Κατόπιν εἷς ἐκ τῶν θεατῶν προχωρεῖ εἰς τὸ βάθος καὶ ἀφοῦ πίῃ τὸν μικροβιοφόρον ζῦθον ἀποσυντίθεται. Αἱ σάρκες του πίπτουσι καὶ δὲν ἀπομένει παρὰ μόνον ὁ σκελετός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται δι' ὀπτικῆς ἀπάτης. Δι' ἑτέρας ὀπτικῆς ἀπάτης οἱ ἐπισκέπται κατόπιν φαίνονται ἀπογυμνωμένοι. *Μαῦρος Γάτος* (Le Chat Noir), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Εἶναι ἐκ τῶν καλουμένων καμπαρὲ ἀρτιστὶκ (Cabaret artistique) καὶ πατήρ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν καμπαρὲ τῆς Μονμάρτρης. Ἱδρύθη τῷ 1884 ὑπὸ τοῦ Ροδόλφου Σαλί. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο καὶ ἀπήγγελλον τοὺς στίχους των πολλοὶ ἐκ τῶν γνωστοτέρων ποιητῶν, ὡς ὁ Ντονναί, ὁ Ζίλ, ὁ Μωρεάς, ὁ Ἀλλαὶ καὶ πλῆθος ἄλλων. *Θέατρον τῆς 10ης ὥρας* (Théâtre de 10 Heures), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κλισύ. Εἶναι κέντρον τῶν συγγραφέων διανοουμένων. *Κόκκινη Σελήνη* (La Lune Rousse), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πιγκάλ. *Μπὰλ-Ταμπαρὲν* (Bal Tabarin), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βίκτωρος Μασσέ. Εἰς τὴν μεγάλην πολυτελῆ αἴθουσάν του χορεύονται ὅλοι οἱ νεώτεροι χοροί, ἀλλὰ εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ οἱ παλαιοὶ κανκάν. Κατὰ τὸν χορὸν ἐμφανίζονται διάφοροι ἀτραξιόν. *Παράδεισος* (Le Paradis), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βίκτωρος Μασσὲ καὶ τῆς ὁδοῦ Πιγκάλ, εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ Μπὰλ-Ταμπαρέν. *Δύο ὄνοι* (Les Deux Anes). Ἐπὶ τῆς Λευκῆς πλατείας. Εἶναι ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν μπουὰτ τῆς Μονμάρτρης. Ἐν αὐτῷ τραγουδοῦν, παίζουν ἐπιθεωρήσεις μονοπράκτους, ἀπαγγέλλουν στίχους ἐκ τοῦ προχείρου κτλ. *Μπρυάν* (Le Cabaret Bruant), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ροσεσουάρ. *Λαπὲν Ἀζὶλ* (Au Lapin Agil), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Ἰτεῶν. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο «Καμπαρὲ τῶν φονέων», διότι ἐκεῖ συναθροίζονται πάντα τὰ ὕποπτα στοιχεῖα τῆς Μονμάρτρης. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης γνωστότερα καμπαρὲ εἶναι τὰ ἑξῆς:

Νυκτοβάται (Les Noctambules). Εἶναι τὸ μοναδικὸν καμπαρὲ τοῦ Καρτιὲ Λατέν. Συχνάζεται κυρίως ὑπὸ φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν Γάλλων καὶ ξένων. *Μπολλὲ* (La Bollée), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χελιδόνος, παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. Εἰς τὸ καβῶ τοῦτο ἐκρύπτοντο οἱ ἐπαναστάται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας. Ἡ ἐπίπλωσις εἶναι εὐτελής, μὲ τραπέζια καὶ καθίσματα παλαιὰ καὶ ἡμιερειπωμένα. Ἐν αὐτῷ τραγουδοῦν λαϊκὰ τραγούδια τῇ συνοδείᾳ κιθάρας. Συχνάζεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τάξεων, ὡς καὶ τῶν περιηγητῶν. *Μπομπινὸ* (Bobino), ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γκαιτέ. Εἶναι λαϊκὸν καμπαρέ, συχναζόμενον ἀπὸ ἐργάτας. *Γκαιτὲ-Μονπαρνὰς* (Concert de la Gaité-Monparnasse). Παραπλεύρως τοῦ Μπομπινό. Λαϊκὸν κέντρον διασκεδάσεως, ἀπόζον πολλάκις ἀπὸ διάφορα χορταρικά, διότι συχνάζεται ὑπὸ τῶν λαχανοπωλῶν τῆς συνοικίας, οἵτινες μεταβαίνουσιν ἐκεῖ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις.

Ἀτραξιὸν (Attractions). Πλεῖσται εἶναι αἱ ἀτραξιὸν τῶν Παρισίων, αἵτινες προσελκύουσι παντὸς εἴδους καὶ πάσης ἡλικίας ἐπισκέπτας. Αἱ γνωστότεραι τούτων εἶναι: *Μουσεῖον Γκρεβὲν* (Musée Grévin), ἐπὶ τῆς λεωφόρου Μονμάρτρης. Εἰς τὸ ἰσόγειον καὶ τὸ ὑπόγειον ὑπάρχουν σκηναὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ αἱ φυσιογνωμίαι μεγάλων ἀνδρῶν, στρατηγῶν, βασιλέων, αὐτοκρατόρων, ὡς ἐπίσης καὶ διασήμων κακοποιῶν. Πάντα ταῦτα εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ κηροῦ. Θαυμασία εἶναι ἡ πιστὴ ἀναπαράστασις τῶν μαρτυρίων τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην. Εἰς τὸ ἄνω πάτωμα ὑπάρχει ἡ περίφημος αἴθουσα τῶν κατόπτρων, ὅπου εἰς τὸν θεατὴν ἐπιφυλάσσονται μεγάλαι ἀλλεπάλληλαι ἐκπλήξεις, διότι οὗτος περιβάλλεται ὡς διὰ μαγείας ὁτὲ μὲν ὑπὸ ἐκτεταμένου κήπου καὶ ἠνθισμένων δένδρων, ὁτὲ δὲ εὑρίσκεται ὑπὸ τὰς λαβυρινθώδεις καὶ μυθώδους πλούτου στοὰς αἰγυπτιακῶν ἀνακτόρων, ἐνῷ κατόπιν ἡ πέριξ αὐτοῦ ἔκτασις καλύπτεται ὑπὸ χιόνων κτλ. *Παλαὶ-ντὲ-Γκλὰς* (Palais de Glace), ἐπὶ τῶν Ἠλυσίων Πεδίων. Ἡ κεντρικὴ αἴθουσα τοῦ μεγάρου τούτου εἰς τὸ μέσον φέρει στίβον ἐκτάσεως 850 τ. μ., ὅστις καλύπτεται ὑπὸ τεχνητοῦ πάγου. Ἐκεῖ πατινάρουν ἢ χορεύουν, ἐνῷ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ στίβου οἱ θεαταὶ γευματίζουν ἢ τεϊοποτοῦσι. *Λούνα-Πὰρκ* (Luna-Park ἢ Park de Paris), παρὰ τὴν πύλην Μαγιό. Ἐντὸς τοῦ περιφράκτου τούτου χώρου, πλὴν τῶν πρωτοτύπων ἀτραξιόν, ὑπάρχει καὶ αἴθουσα πεδιλοδρομίας (Skating-ring), αἴθουσα θεάτρου, συναυλιῶν, ἑστιατόριον κ.τ.λ. *Μαζὶκ-Σίτυ* (Magic-City), εἰς τὸ Καὶ ντ' Ὀρσαί. Παρουσιάζει ἀναλόγους ἀτραξιὸν μὲ τὸ Λούνα-Πάρκ. Ἐκ τῶν καλλιτεχνικῶν, κοσμικῶν χορῶν εἶναι οἱ χοροὶ τῶν Quat' z'Arts, τοῦ Jullia καὶ τῆς Ὄπερας. Εἰς τοὺς δύο πρώτους οἱ χορευταὶ φέρουσιν ἐνδυμασίας ἀρχαίας ἑλληνικάς, περσικὰς καὶ ἀρχαίας αἰγυπτιακὰς κτλ. καὶ χορεύουσι τοὺς χοροὺς τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ εἴσοδος ἐπιτρέπεται διὰ προσκλήσεων. Ὡς κοσμικὸν γεγονὸς θεωροῦνται οἱ περίφημοι χοροὶ τῆς ὄπερας, οἵτινες γίνονται εἰς οὐχὶ ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς παρευρίσκεται ὁλόκληρος ἡ παρισινὴ ἀριστοκρατία, οἱ ἐπίσημοι, οἱ διπλωμάται κτλ.

Κοσμικὰ κέντρα. Ἐκ τῶν ἀναριθμήτων κοσμικῶν παρισινῶν κέντρων, καφενείων, ἑστιατορίων, ζυθοπωλείων κτλ., ἀξιολογώτερα καὶ γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ περίφημον *Καφὲ-ντὲ-λὰ-Παὶ* (Café de la Paix), τὸ *καφενεῖον τῆς Μαδρίτης* (Café Madrid), τὸ *καφενεῖον τῆς Λευκῆς πλατείας* (Café de la Place Blanche), τὸ *Λίμπερτυ-μπὰρ* (Liberty's Bar), ὁ *Νεκρὸς ποντικὸς* (Rat-Mort), τὸ *Νιοῦ Μόνικο* (New Monico), τὸ *Χαρέμιον* (Harem), τὸ *Φλόριντα* (Florida) καὶ ὁ *Δὸν-Ζουὰν* (Don Juan). Εἰς τὴν Μονμάρτρην τὸ *καφενεῖον Σουφλὲ* (Café Soufflet), τὸ *Γκυψύ, ντάνσινγκ ρεστωρὰν* (Gypsy, dancing-restaurant), ἡ *ταβέρνα τοῦ Πανθέου* (Taverne du Panthéon), ὡς καὶ διάφορα ἑλληνικά, ὅπως τὸ *Γαλλοελληνικόν*, ἡ *Ἀκρόπολις*, ἡ *Ὀρεστιάς*, *κινεζικά, ἰαπωνικά, σερβικά, ρωσικὰ καὶ οὐγγρικὰ* ἑστιατόρια παρὰ τὴν Λατινικὴν συνοικίαν. Ἡ περίφημος *Ροτόντα* (La Rotonde), ἡ *Ντὸμ* (Le Dom), ἡ *Κουπὸλ* (La Coupole), τὸ *Καβῶ ντὺ σὲρκλ* (Caveau du Cercle) κτλ. εἰς τὸ Μπονπαρνάς.

Ἱππόδρομοι. Αἱ ἱπποδρομίαι εἶναι ἐκ τῶν πλέον ἀγαπητῶν θεαμάτων τῶν Παρισινῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἱπποδρόμων γνωστότεροι εἶναι ὁ τοῦ *Λονσὰν* (Longchamp), παρὰ τὸ δάσος τῆς Βουλώνης, τῆς *Ὠτέϊγ* (Auteuil), ἐπίσης παρὰ τὸ δάσος τῆς Βουλώνης, τῆς *Σαντιγὺ* καὶ τῆς *Βενσὲν* παρὰ τὸ ὁμώνυμον δάσος.

Ἀθλητισμὸς-Σπὸρ. Διὰ τὸν ἀθλητισμὸν καὶ διὰ τὰ σπὸρ γενικῶς ὑπάρχουσιν ἐν Παρισίοις τὸ *στάδιον Πέρσιγκ* (Stade Pershing), παρὰ τὸ δάσος τῆς Βενσέν, ὅπερ περιλαμβάνει 28.000 θέσεις, τὸ *στάδιον Κολὸμπ* (Stade de Colombes), παρὰ τὸ ὁμώνυμον δάσος, τὸ μεγαλύτερον πάντων, περιλαμβάνον 50.000 θέσεις.

Διὰ τοὺς ποδηλατικοὺς ἀγῶνας ὑπάρχει τὸ *ποδηλατοδρόμιον Μπουφφαλο* (Vélodrome Buffalo), παρὰ τὸ Μονρούζ μὲ 60.000 θέσεις, τὸ *χειμερινὸν ποδηλατοδρόμιον* (Vélodrome d'Hiver), παρὰ τὸν σταθμὸν Γκρενὲλ μὲ 35.000 θέσεις καὶ τὸ *ποδηλατοδρόμιον τοῦ πάρκου τῶν πριγκίπων* (Vélodrome du Parc des Princes), παρὰ τὸ Ὠτέϊγ μὲ 10.000 θέσεις.

Ἡμερήσιος καὶ περιοδικὸς τύπος. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἡμερησίων ἐφημερίδων τῶν Παρισίων ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Le Matin» (Πρωΐα), «Le Journal» (Ἐφημερίς), «Le Petit Parisien» (Μικρὸς Παρισινός), «Le Petit Journal» (Μικρὰ Ἐφημερίς, ἥτις ἔχει τὴν μεγαλυτέραν κυκλοφορίαν, 1.300.000 φύλλα ἡμερησίως), «Le Figaro» (Φιγκαρώ), «L'Écho de Paris» (Ἠχὼ τῶν Παρισίων) «Le Temps» (Χρόνος) «La Presse» (Τύπος), «L'Ami du Peuple» (Φίλος τοῦ Λαοῦ), κλπ. Ἐκ τῶν περιοδικῶν ἀξιολογώτερα εἶναι: «L'Illustration» (Εἰκονογραφημένη), «Le Monde Illustré» (Ὁ εἰκονογραφημένος κόσμος), «La Revue» (Ἐπιθεώρησις), «La Vie Parisienne» (Παρισινὴ ζωή), «La Revue Théâtrale» (Θεατρικὴ ἐπιθεώρησις), «Le Cinéma» (Κινηματογράφος), ὡς καὶ πλῆθος ἑτέρων θεατρικῶν, κινηματογραφικῶν, γελοιογραφικῶν, εὐθυμογραφικῶν, ἀθλητικῶν καὶ λοιπῶν ποικίλου περιεχομένου περιοδικῶν.

Καταστήματα. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καταστημάτων τοῦ γυναικείου καὶ ἀνδρικοῦ συρμοῦ γνωστότερα καὶ μεγαλύτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Λοῦβρ, Γκαλερὶ Λαφαγέτ, Μπὸν Μαρσέ, Σαμαριταίν, Μπὲλ Ζαρντινιέρ, Μπαζὰρ-ντὲ-λ' Ὀτὲλ-ντὲ Βίλ, Ὠ-τρουὰ-Καρτιέ, Μαγκαζὲν-Ρεῦνὶ, Πρεντὰν* κλπ.

Οἰκονομία. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' οἱ Παρίσιοι κατέστησαν τὸ κέντρον τοῦ συρμοῦ. Ὑπάρχουσι περίπου 10.000 ἐργοστασίων ἐνδυμάτων, ἀπασχολοῦντα περὶ τὰς 80.000 ἐργατῶν καὶ ἐργατριῶν. Ἐπίσης ὑπάρχουσι πλεῖστα ταπητουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ὡρολογοποιεῖα, ἐπιπλοποιεῖα, ἀρωματοποιεῖα, σαπωνοποιεῖα, ὑποδηματοποιεῖα, καταστήματα κομψοτεχνημάτων, χαρτοποιεῖα, βιβλιοδετεῖα, ἐργοστάσια αὐτοκινήτων, ἀθυρμάτων, διαφόρων μηχανῶν κτλ. Γενικῶς ὑπάρχουσι περὶ τὰς 75.000 ἐργοστάσια ποικίλης φύσεως καὶ περὶ τὰς 70.000 καφενεῖα, ἑστιατόρια, ξενοδοχεῖα, ζυθοπωλεῖα κτλ. Ἐκ τῶν 2.500 περίπου τραπεζῶν μεγαλύτεραι καὶ γνωστότεραι εἶναι ἡ *Τράπεζα τῆς Γαλλίας*, τὸ *Κρεντὶ Λυωναί*, τὸ *Κρεντὶ-Φονσιὲ-ντὲ-Φράνς*, κτλ.

Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων τῶν Παρισίων ἀντιπροσωπεύει τὸ πέμπτον περίπου τοῦ ὅλου ἐμπορίου τῆς Γαλλίας. Εἰσάγονται βάμβαξ κυρίως, ἐξ Ἀμερικῆς, Αἰγύπτου καὶ Ἰνδιῶν, ἔρια ἐξ Αὐστραλίας, ἐλαστικὸν κόμμι, κρέατα καὶ σιτηρὰ ἐκ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, μηχαναὶ ἐξ Ἀγγλίας, χημικὰ προϊόντα καὶ ὀρυκτὰ ἐκ Γερμανίας, ἐσπεριδοειδῆ ἐξ Ἰταλίας καὶ Ἱσπανίας, οἶνος ἐξ Ἑλλάδος, Ἰταλίας καὶ Ἱσπανίας, κτλ. Ἐξάγονται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ κόσμου ἀρώματα, σάπωνες, ἐνδύματα, κομψοτεχνήματα, αὐτοκίνητα, ἀθύρματα κτλ.

Προάστεια. Πέριξ τῶν Παρισίων εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς προάστεια καὶ δῆμοι: Βουλώνης-Βιλλανκούρ, Νεϊγὺ-σύρ-Σέν, Λεβαλλουᾶ-Περρέ, Κλισύ, Πιτώ, Ναντέρ, Κουρμπεβουά, Ἀνιέρ, Κολόμπ, Σαὶντ-Ουέν, Σαὶν-Ντενί, Ὠμπερβιλιέρ, Παντέν, Ντρανσύ, Μπανιολέ, Βενσέν, Μοντρέϊγ, Σαὶν-Μὼρ-ντὲ-Φοσσέ, Ἰβρὺ-σὺρ-Σέν, Μονρούζ, Ἰσσὺ-λὲ-Μουλινώ, Μεντόν, Μπελλβύ, Σέβρ καὶ Σαὶν-Κλού.

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ πρῶτον ἀναφέρονται οἱ Παρίσιοι ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καλοῦνται Lutetia Parisiorum, ἤτοι *Λουτητία τῶν Παρισίων*. Τὸ ὄνομα *Παρίσιοι* ἔλαβεν ἐκ τῆς κελτικῆς φυλῆς Parisii, ἥτις κατῴκει τὴν πόλιν. Πρωτεύουσα τῆς Λουτητίας ἦτο ἡ νῆσος *Σιτὲ* (=ἄστυ), εὑρισκομένη εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως. Ἡ ἀρχαία Λουτητία περιεβάλλετο ὑπὸ ξυλίνων τειχῶν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον τῶν περὶ ταύτην Κελτῶν. Ὁ Καῖσαρ κατὰ τὸ 54 π. Χ. συνήθροισεν ἐκεῖ πάσας τὰς γαλατικὰς φυλάς. Ὁ στρατηγὸς τῶν Γαλατῶν Βερκιγγετὸριξ (Vercingetorix) ἐπεχείρησε νὰ ἐκδιώξῃ τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα, ἀλλ' ἀποτυχὼν ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἡ πόλις ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες ἀνῳκοδόμησαν αὐτὴν ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ κατέστησαν ταύτην φόρου ὑποτελῆ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέβη ὁ στόχος τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Τῷ 360 μ. Χ. ἀνηγορεύθη ἐκεῖ αὐτοκράτωρ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης. Τῷ 486 οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Λουτητίαν καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὴν σημερινήν της ὀνομασίαν. Ὁ βασιλεὺς Κλόβις μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἐκ τῆς πόλεως Τοὺρ εἰς Παρισίους κατὰ τὸ 508. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας δὲν ἱδρύθησαν μὲν σπουδαῖα μνημεῖα, ἀλλ' οἱ κάτοικοι οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τοὺς προστάτας των. Ἐκκλησίαι, ἀβαεῖα, ὁλόκληροι συνοικίαι φέρουσιν εἰσέτι τὰ ὀνόματα τῶν ἐκχριστιανισάντων τὴν πόλιν των. Εἰς τὴν Μονμάρτρην, δηλαδὴ τὸ ὄρος τῶν μαρτύρων (Mont des Martyres), ὑπέστη τὸ μαρτύριον ὁ ἅγιος Διονύσιος. Βορειότερον τῆς Μονμάρτρης, τὸ ἀβαεῖον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου περιλαμβάνει τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου. Ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης κατ' ἔτος ἑορτάζεται πανηγυρικῶς ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τῆς ἁγίας, προστάτιδος τῶν Παρισίων.

Τὰ ὀνόματα τοῦ ἁγίου Μαρτίνου, τοῦ μεγάλου εὐαγγελιστοῦ τῆς Γαλατίας, τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, οὗ τὸ λείψανον εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ πολλῶν ἄλλων ἔχουσι δοθῆ εἰς πλείστας ὁδούς, πλατείας καὶ συνοικίας τῶν Παρισίων. Ὁ Καρλομάγνος ἐπλούτισε τοὺς Παρισίους μὲ διάφορα οἰκοδομήματα, ἐξ ὧν κυριώτερον ἦτο τὸ ἀνώτερον σχολεῖον, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς πυρήν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς σημερινῆς Σορβόννης. Αἱ κατὰ τὸ 845, 857 καὶ 872 ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμανδῶν ἐπήνεγκον μεγάλας καταστροφὰς καὶ σχεδὸν ἠρήμωσαν τὴν πόλιν. Ὁ Οὔγων Καπέτος (Hugues Capet) ἀνεκήρυξε τῷ 987 τοὺς Παρισίους πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου τῆς Γαλλίας καὶ εὐθύηθη ποικιλοτρόπως τοὺς κατοίκους. Συνήνωσε τὰς διαφόρους περὶ τὸν Σηκουάναν συντεχνίας, τὰς ἀσχολουμένας μὲ

Digitized by Google

τὸ ἐμπόριον, εἰς ἴδιον σωματεῖον ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τοῦ δημάρχου. Ἐβελτιώθη προσέτι σημαντικῶς καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ὑπεστηρίχθη ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων. Ὡς διανοητικὸν κέντρον ὡρίσθη ἡ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα συνοικία, ἥτις ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν *Καρτιὲ Λατὲν* (=Λατινικὴ συνοικία), ἐνῷ τὸ πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα τμῆμα τῆς πόλεως ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κεντρική, οὕτως εἰπεῖν, πόλις καὶ ἐκλήθη *Σιτέ*, πέριξ τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθησαν διάφορα ἀββαεῖα. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 1034 ἐκραγεῖσα μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε κυριολεκτικῶς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου-Αὐγούστου ἡ πόλις περιετειχίσθη καὶ ἐπλουτίσθη μὲ νέα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Ἡ ρωμαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς γοτθικῆς τοιαύτης καὶ ἡ φυσιογνωμία τῶν Παρισίων κατέστη ἐπιβλητική, ὡς ἥρμοζεν ἄλλως τε εἰς τὴν ὁσημέραι αὐξανομένην Γαλλίαν. Ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν περισσότερον ἐργασθέντων βασιλέων διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πρωτευούσης. Κατεσκεύασε νέας ὁδούς, ἃς καὶ ἐπέστρωσε, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ περιτείχισμα τῆς πόλεως. Τὸ νέον τεῖχος ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Λούβρου, περιελάμβανε τὰς συνοικίας τῆς δεξιᾶς ὄχθης μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς νησῖδος τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τὸν λόφον τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης. Λείψανα τοῦ τείχους τούτου διατηροῦνται καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τὰς ὁδοὺς Μαζαρίνου, Μοσιὲ-λὲ-Πρὲνς καὶ Καρδιναλίου Λεμουάν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἀνηγέρθησαν καὶ αἱ ὡραιότεραι ἐκκλησίαι γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος Μαυρίκιος ἤρχισεν ἐπὶ τῆς νησῖδος τοῦ Ἄστεως τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Παναγίας, ἥτις ἐπερατώθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. Ἐπίσης, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἀνηγέρθησαν ὁ πύργος τοῦ Λούβρου, ἡ Σαὶν-Σαπὲλ κ. ἄ., ἡ δὲ πόλις διηρέθη εἰς ὀκτὼ διαμερίσματα. Κατὰ τὸ 1257 ὁ βασιλεὺς ἐξεχώρησεν εἰς τὸν Ροβέρτον Σορβὸν τὰ γειτονικὰ μὲ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κλυνὺ οἰκόπεδα πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ πανεπιστημίου. Ἡ κατὰ τὸ 1206 ἐπισυμβᾶσα πλήμμυρα τοῦ Σηκουάνα ἐπήνεγκε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν πόλιν. Κατὰ τὸν ΙΔ′ καὶ ΙΕ′ αἰῶνα οἱ Παρίσιοι διῆλθον περίοδον διαρκῶν ταραχῶν. Ὁ Κάρολος ὁ Ε′ ἐπεξέτεινε τὴν πόλιν πρὸς βορρᾶν καὶ ἵδρυσεν ὀκτὼ νέα διαμερίσματα. Κατὰ τὸ 1370 ἀνηγέρθη ἡ Βαστίλλη, ἥτις κατ᾽ ἀρχὰς ἐχρησίμευσεν ὡς θησαυροφυλάκιον τοῦ βασιλέως, εἶτα ὡς φρούριον καὶ κατόπιν ὡς φυλακὴ τῶν πολιτικῶν καταδίκων, κατεδαφισθεῖσα κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν διεξήχθησαν οἱ πολιτικοὶ καὶ δυναστικοὶ ἀγῶνες, καθ᾽ οὓς αἱ ἀντίθετοι μερίδες συνῆπτον ἀληθεῖς μάχας εἰς τὰς ὁδούς. Τῷ 1384 ἐκτίσθη ἡ γέφυρα τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ καὶ τῷ 1414 ἡ γέφυρα τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Τῷ 1399 αἱ μεγάλαι πλήμμυραι τοῦ Σηκουάνα κατέστρεψαν τὴν πόλιν. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ τοῦ Ἀρμανιὰκ καὶ οἱ ἀγγλικοὶ πόλεμοι. Ἡ πόλις κατελήφθη τῷ 1417 ὑπὸ τοῦ Ἀρμανιὰκ καὶ τῷ 1420 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Ζ′ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ δὲν διέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρόν. Τῷ 1429 ἡ Ἰωάννα ντ᾽ Ἄρκ ἐπεχείρησε νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Παρισίους, συνελήφθη ὅμως ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ ἐκάη ἐπὶ τῆς πυρᾶς τῷ 1431, κατηγορηθεῖσα ὡς ἐπαναστάτις καὶ ἐπὶ μαγείᾳ. Ὁ Ντυνουᾶ ἀπηλευθέρωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ζυγοῦ τῷ 1436, ἀλλὰ μετ᾽ οὐ πολὺ ἐπῆλθε λιμός, ὅστις ἀπεδεκάτισε τοὺς κατοίκους τῶν Παρισίων.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος Α′ κατηδάφισε τὸν πύργον τοῦ Λούβρου καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἀνήγειρε τὸ ὁμώνυμον ἀνάκτορον ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Πέτρου Λεσκό. Ἐπίσης ἱδρύθη τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας καὶ ἀνῳκοδομήθησαν οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῆς Ὠξέρρης, τοῦ Σαὶν-Μερρὺ καὶ τοῦ Σαὶν-Ζερβαί. Τέλος, τῷ 1533, κατετέθη καὶ ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νέου δημαρχείου, ὅπερ ἐπερατώθη μόλις κατὰ τὸ 1605. Ὁ Ἐρρῖκος Β′ ἔλαβε δραστήρια μέτρα κατὰ τῶν αἱρετικῶν, οἵτινες ἤρχισαν ἐντονώτερον τὴν δρᾶσίν των. Διάταγμα τοῦ 1549 ἀπηγόρευε τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τὴν πώλησιν παντὸς βιβλίου, ὅπερ δὲν ἐνεκρίνετο ὑπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Παρὰ τὰς θρησκευτικὰς ταύτας διαμάχας ἡ πόλις ἐξηκολούθει νὰ αὐξάνῃ καὶ νὰ εὐημερῇ. Ἱδρύθη τὸ κολλέγιον τοῦ Σαὶν-Μπάρμ, ὁ ναὸς τῆς Νὸτρ-Ντὰμ-ντὲ-Μπὸν-Νουβὲλ καὶ ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Β′ ἀπέβησαν ὀξύτεραι αἱ θρησκευτικαὶ διαμάχαι, ὁ δὲ λαός, ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῶν κληρικῶν, ἐκακοποίει πάντα ἀντιφρονοῦντα ἐν μέσῃ ὁδῷ. Τόσος δ᾽ ἦτο ὁ φανατισμὸς τοῦ πλήθους, ὥστε προέβαινε καὶ εἰς πράξεις πρωτοφανοῦς ἀγριότητος. Ἡ Ἄννα Ντυμποὺρ μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν ἐκάη ζῶσα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γρέβης διὰ τὰς ἀντιθρησκευτικάς της πεποιθήσεις. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου τοῦ Θ′ ἱδρύθη τὸ ἐμποροδικεῖον, ἀλλ᾽ ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει ὁ ἀναβρασμὸς λόγῳ θρησκευτικῶν ἀντιθέσεων. Σχεδὸν καθ᾽ ἑκάστην ἐλάμβανον χώραν βίαιαι σκηναὶ μεταξὺ καθολικῶν καὶ προτεσταντῶν. Ὁ βασιλεὺς θορυβηθεὶς ἀπεφάσισε νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν λαόν. Διὰ διατάγματος τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1561 διετάσσοντο οἱ πολῖται νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸ δημαρχεῖον πάντα τὰ φονικά των ὄργανα καὶ ὑπεχρεοῦντο τὰ ὁπλοπωλεῖα νὰ ἀποστέλλωσιν ἑβδομαδιαίως κατάστασιν τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπαρχόντων ὅπλων, ὡς καὶ τῶν πωληθέντων τοιούτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἤρκεσε πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων τοῦ φανατικοῦ ὄχλου. Ἡ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον γενομένη ἀνατίναξις τοῦ ναυστάθμου τῆς πόλεως ἀπεδόθη εἰς τοὺς ἀντικαθολικούς, συνεπείᾳ δὲ τοῦ γεγονότος τούτου ἔλαβον χώραν θλιβερὰ γεγονότα καὶ δολοφονίαι, ἀπολήξασαι εἰς τὴν φοβερὰν σφαγὴν τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, καθ᾽ ἣν ἐχύθη ἀφθόνως τὸ αἷμα τῶν προτεσταντῶν. Παρὰ τὰς διηνεκεῖς ταραχὰς οἱ Παρίσιοι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου Θ′ ἐξωραΐζοντο διηνεκῶς. Ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων ἔθεσε τότε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἵδρυσε τὸ κολλέγιον Κλερμὸν κτλ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρρίκου Γ′ οἱ ἀκραιφνεῖς καθολικοὶ συνέπηξαν τὴν ἱερὰν Συμμαχίαν, ἧς ὁ ἀρχηγός, δοὺξ Ἐρρῖκος Γκίζ, διεκήρυττε μὲν ὅτι ἐστρέφετο κατὰ τῶν καλβινιστῶν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἐσκόπει τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἄνοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ἐρρῖκος Γ′, ὑποπτεύσας τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τῆς ἐν λόγῳ Συμμαχίας, ἐγένετο μέλος της καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς. Διὰ νὰ καταδείξῃ τὰ φιλοκαθολικά του αἰσθήματα, παρευρίσκετο εἰς πάσας τὰς τελετὰς καὶ διωργάνωνε πομπώδεις ἑορτάς, αἱ ὁποῖαι κατ᾽ ἐπίφασιν μὲν εἶχον θρησκευτικὸν σκοπόν, πράγματι ὅμως συνεκάλυπτε δι᾽ αὐτῶν τὰ ὄργια αὐτοῦ καὶ τῶν αὐλικῶν του. Μετ᾽ ὀλίγον ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν βασιλέα. Οὕτως δρύθη τὸ «Μυστικὸν συμβούλιον τῶν Δέκα Ἕξ», ὅπερ ὠργάνωσε τὴν Συμμαχίαν ἐπὶ ἄλλων βάσεων εἰς πάσας τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων καὶ προσηλύτισε πάντας τοὺς ἐμπόρους, τοὺς τεχνίτας, τοὺς ἐργάτας καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς δημαρχιακοὺς ὑπαλλήλους. Ἐξ ἄλλου οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς διέδιδον ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι ἐπίορκος, καὶ οὕτως ἐξηρέθιζον κατ᾽ αὐτοῦ τὰς λαϊκὰς μάζας, τὰς φανατικῶς εἰς τὸν καθολικισμὸν προσκειμένας· παρετηρήθη δὲ καὶ προσπάθεια πρὸς ἀνάληψιν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ὑπ᾽ αὐτῆς ταύτης τῆς Συμμαχίας. Ὁ Ἐρρῖκος εἰδοποιηθεὶς καταλλήλως ἐνίσχυσε τὴν φρουράν του, ἀλλ᾽ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Συμμαχίας ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἐρρῖκον Γκίζ, ὅστις, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Παρισίους, ὁπόθεν ὁ Ἐρρῖκος Γ′ ἀπεμακρύνθη. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Γκὶζ ἔλαβον χώραν μεγάλαι ταραχαὶ καὶ τὸ «Συμβούλιον τῶν Δέκα Ἕξ» ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐφυλάκισε περὶ τοὺς 300 ἐξέχοντας βασιλόφρονας ὡς ὁμήρους, ἐνῷ ὁ λαὸς κατέστρεφε τοὺς βασιλικοὺς θυρεοὺς καὶ τὰ μαυσωλεῖα, ἅτινα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου. Ἑνωθεὶς ὁ Ἐρρῖκος Γ′ μὲ τοὺς προτεστάντας ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἠπείλει νὰ τιμωρήσῃ τὸν λαὸν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπιστίαν του· δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀπειλάς του, διότι τὴν 2αν Αὐγούστου 1589 ἀπέθανε θανασίμως πληγεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Κλεμάν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ἱδρύθη τὸ μοναστήριον τῶν καπουκίνων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ὀνωρίου καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν ἰησουϊτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἥτις σήμερον εἶναι ναὸς τῶν Ἁγίων Παύλου καὶ Λουδοβίκου. Ὁ Ἐρρῖκος τῆς Ναβάρρας, γενόμενος βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρῖκος Δ′, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Νορμανδίαν, ἀναμένων τὴν βοήθειαν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ἥτις τῷ ὑπεσχέθη ταύτην. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ δοὺξ ντὲ Μαγιὲν καὶ οἱ Δέκα Ἕξ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν δοῦκα τῶν Βουρβώνων ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Ε′, ἡ δὲ ἱερὰ Συμμαχία ὡρκίσθη ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν ὑποταχθῇ εἰς τὸν Ἐρρῖκον Δ′. Ὁ Μαγιὲν ἀπεστάλη πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἐρρίκου Δ′ ἵνα τὸν φέρῃ δέσμιον, κατετροπώθη ὅμως ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα θριαμβευτικῶς προὐχώρουν εἰς τὴν πόλιν· ἐνισχυθεὶς ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μαγιὲν ἀπώθησεν αὐτά. Μετ᾽ οὐ πολὺ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα πολιορκοῦσι στενῶς τοὺς Παρισίους καὶ ἀπαγορεύουσι τὸν ἔξωθεν ἐπισιτισμὸν αὐτῶν. Ἡ πεῖνα μαστίζει τοὺς κατοίκους, οἵτινες ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ τρέφωνται μὲ θνησιμαῖα ζῷα καὶ νὰ κατασκευάζωσιν ἄρτον ἐκ τῶν ὀστῶν τῶν νεκρῶν· τριάκοντα χιλιάδες ἀνθρώπων ἀπεβίωσαν τότε ἐκ πείνης. Παρὰ ταῦτα ἡ πόλις ἀνθίστατο ἡρωϊκῶς, ὁ δὲ Ἐρρῖκος ἀπεφάσισε νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Συμμαχίας. Ὁ δοὺξ ντὲ Μπρισσάκ, διοικητὴς τῶν Παρισίων, ἐπώλησε τὴν πόλιν εἰς αὐτὸν ἀντὶ 1.695.000 λιβρῶν καὶ τὴν 22αν Μαρτίου 1594 ὁ Ἐρρῖκος Δ′ εἰσῆλθεν αἰφνιδιαστικῶς εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη ἀμέσως εἰς τὸν ἄφθονον ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἐζωογονήθησαν καὶ πάλιν. Ὁ Ἐρρῖκος, ἀφοῦ ἐσώθη δεκαεπτάκις ἀπὸ διαφόρους δολοφονικὰς ἀποπείρας, ἀπέθανε, τέλος, θανασίμως πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ραβαιγιάκ, τὴν 14ην Μαΐου 1610. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐπεξετάθη τὸ Λοῦβρον καὶ ὁ Κεραμεικός, ἐπερατώθη ἡ Νέα Γέφυρα καὶ τὸ δημαρχεῖον, ἐγκατεστάθη παρὰ τὴν Νέαν Γέφυραν ὑδραυλικὴ μηχανὴ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαμαριταὶν* διὰ τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος τοῦ Σηκουάνα εἰς ὁλόκληρον τὴν πόλιν, κατεσκευάσθησαν αἱ προκυμαῖαι τοῦ Ὡρολογίου, τῶν Χρυσοχόων καὶ Αὐγουστίνων, διηνοίχθη ἡ ὁδὸς καὶ ἡ πλατεῖα Ντωφέν, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὁδοί, ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν κρηνῶν, ἱδρύθη τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, αἱ μοναὶ τοῦ Πίκπους, Ρεκολλὲ καὶ Πτὶτ-Ὠγκυστὲν καὶ τὸ νοσοκομεῖον Σαριτέ. Παραλλήλως αἱ τέχναι, τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἐπραγματοποίησαν ἁλματικὰς προόδους.

Κατὰ τὸ 1636 καὶ 1638 ἡ πανώλης ἀπεδεκάτισε τοὺς Παρισίους. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν διωργανώθη ἡ ἀστυνομία, ἥτις εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα, ὥστε κατὰ τοὺς χρονογράφους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης «οὐδαμοῦ ὑπῆρχεν ἀσφάλεια». Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ′ οἱ Παρίσιοι ἀπέκτησαν περικαλλῆ οἰκοδομήματα καὶ μνημεῖα, ἐν οἷς τὸ βασιλικὸν τυπογραφεῖον, ὁ βασιλικὸς ἢ βοτανικὸς κῆπος, ἡ γαλλικὴ Ἀκαδημία, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λουξεμβούργου, οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, οἰκοδομηθὲν ὑπὸ τοῦ Ρισελιέ, οἱ ναοὶ Σαὶν-Ρός, Ἁγίας Μαργαρίτας, Ἁγίας Ἐλισάβετ, Ἁγίου Λουδοβίκου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ, Νὸτρ-Ντὰμ-ντὲ-Βικτουάρ, Ἁγίου Ἀμβροσίου, Βὰλ-ντὲ-Γρὰς καὶ πλῆθος ἄλλων θρησκευτικῶν, καλλιτεχνικῶν κλπ. μνημείων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πλεῖστοι εὐγενεῖς ἐγκατεστάθησαν ἐν Παρισίοις καὶ ἀνήγειραν μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, ὧν τὰ περισσότερα σῴζονται μέχρι σήμερον, ὡς εἶναι τὸ ἀνάκτορον Κοντέ, Μπυγιόν, Σουλλύ, Νιβερναὶ κ. ἄ. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ′ καὶ ὁ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ Ρισελιὲ συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν πρόοδον τῆς πόλεως καὶ προήγαγον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤκμασαν μεγάλοι ποιηταί, συγγραφεῖς, ἀρχιτέκτονες, καλλιτέχναι κτλ. Παραλλήλως καὶ ἡ πολυτέλεια ἤρχισε νὰ εἰσάγηται εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ὁ τῷ 1661 ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον Λουδοβῖκος ΙΔ′ κατήργησε πάσας τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐξήρτησε πάσας τὰς ἐξουσίας ἐκ τοῦ δημαρχείου, καταστήσας καὶ τοῦτο ὑποχείριον τῆς αὐλῆς. Παρὰ ταῦτα, χάρις εἰς τοὺς ἱκανοὺς καὶ σώφρονας ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως, οἱ Παρίσιοι σπουδαίως προώδευσαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ὁ πρωθυπουργὸς Κολμπὲρ ἤλλαξε τελείως τὴν φυσιογνωμίαν τῆς πρωτευούσης. Ἐπεσκευάσθησαν αἱ ὁδοί, ἐχαράχθησαν νέαι τοιαῦται, ἐφωτίσθη ἡ πόλις διὰ 6.500 φανῶν καὶ κατεσκευάσθησαν νέαι προκυμαῖαι. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἱδρύθησαν τὸ μέγαρον τῶν Ἀπομάχων, τὸ περιστύλιον τοῦ Λούβρου, ἡ βασιλικὴ βιβλιοθήκη, ἡ βιβλιοθήκη Μαζαρίνου, τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἡ βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, ἡ Ἀκαδημία τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, τὸ κολλέγιον Μαζαρίνου, τὸ ἐθνικὸν ἵδρυμα Γκομπλέν, τὸ γενικὸν νοσοκομεῖον, ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία, ἡ Ὄπερα, πλεῖστοι ναοὶ καὶ ἀββαεῖα, ἐκρημνίσθησαν τὰ περισσότερα τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἐπεξετάθησαν αἱ λεωφόροι καὶ αἱ δενδροστοιχίαι, ἀνηγέρθησαν μνημειώδεις πύλαι, κατεσκευάσθησαν νέαι μεγάλαι πλατεῖαι (Βαντώμ, Καρουσσὲλ κ. ἄ.), διερρυθμίσθη καὶ ἐκαλλωπίσθη ὁ κῆπος τοῦ Κεραμεικοῦ, ἡ ὅλη δὲ πόλις διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Δεκεμβρίου 1702 διατάγματος διῃρέθη εἰς 20 συνοικίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως τούτου οἱ Παρίσιοι εἶχον 500 μεγάλας ὁδούς, 9 φωμπούρ, 100 πλατείας, 9 γεφύρας, 25.000 οἰκίας, ἐξ ὧν αἱ 4.000 περιελάμβανον καὶ ἁμαξοστάσιον, καὶ περὶ τὰς 500.000 κατοίκων. Τῷ 1689 ἤνοιξε τὰς πύλας του τὸ πρῶτον καφενεῖον ἐν Παρισίοις, τὸ καφὲ-Προκόπ, καὶ μετά τινα ἔτη ὑπῆρχον εἰς Παρισίους 600 καφενεῖα.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ′ ἔλαβον χώραν τὰ μεγάλα τραπεζικὰ σκάνδαλα, διὰ τῆς δολίας χρεοκοπίας τοῦ τραπεζίτου Λώ, ἅτινα ἐξηρέθισαν τὸν λαόν, ἐπανήρχισαν οἱ θρησκευτικοὶ ἀγῶνες, καθ᾽ οὓς διεσαλεύθη ἡ τάξις, καὶ τέλος ἐξερράγη νέα ἐσωτερικὴ ἐπανάστασις, καθ᾽ ἣν εὗρον οἰκτρὸν θάνατον πολλοὶ πολῖται. Ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ′ ἀνηρτήθησαν ἐπὶ τῶν ὁδῶν πινακίδες μὲ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἐγένετο ἡ ἀρίθμησις τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ φανοὶ τῆς πόλεως, οἵτινες ἔκαιον δι᾽ ἐλαίου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρχισεν ἡ καταδίωξις τῶν ἀνέργων καὶ τῶν ἐπαιτῶν ἀδιακρίτως φύλου καὶ ἡλικίας, οἵτινες ἐσύροντο βαναύσως εἰς τὰς φυλακὰς ἢ ἐξετοπίζοντο ἐκ τῆς πρωτευούσης· πολλάκις καὶ ἄνθρωποι εὐυπόληπτοι ἐσύροντο διαπομπευόμενοι εἰς τὰς φυλακάς. Αἱ πράξεις αὗται, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἠρέθιζον τὴν κοινὴν γνώμην καὶ προητοίμαζον τὸ ἔδαφος πρὸς νέας ταραχάς, ἐνῷ ὁ βασιλεύς, παραδεδομένος εἰς τὰς ἀκολασίας, οὐδεμίαν φροντίδα ἐδείκνυε διὰ τὴν τύχην τῶν ὑπηκόων

Digitized by Google

του. Οὗτος προκλητικῶς διεκήρυττε τὸ περίφημον: «Μετ' ἐμὲ ἡ καταστροφή» («Après nous le déluge»). Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀνηγέρθησαν τὸ νομισματοκοπεῖον, ἡ βασιλικὴ στρατιωτικὴ σχολή, ἡ νομικὴ σχολή, ἡ χειρουργικὴ σχολή, ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Ρός, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἡ σχολὴ τῶν τεχνῶν, ἡ Ἰταλικὴ κωμῳδία, ἡ Κωμικὴ ὄπερα (Opéra Comique), τὸ θέατρον Νικολέ, νῦν Γκαιτέ, τὸ Κολοσσαῖον, ἤτοι μεγάλοι κῆποι, ἐν οἷς ἐδίδοντο δημόσια θεάματα καὶ ἑορταί, κατεσκευάσθη ἡ πλατεῖα Λουδοβίκου ΙΕ', ἡ λεωφόρος Νεϊγύ, τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως κ.ἄ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ Παρίσιοι ἀπέβησαν σημαντικὸν πνευματικὸν κέντρον· τότε ἤκμασαν οἱ φιλόσοφοι Βολταῖρος, Ἀλαμπέρ, Ἑλβέτιος, οἱ δραματικοὶ καὶ λυρικοὶ ποιηταὶ Ρουσσώ, Φαβάρ, Κολλέ, Μαριβώ, Ντορά, Μπωμαρσαί, ὁ διηγηματογράφος Γκρεμπιγιόν, οἱ ἀστρονόμοι Λεμονιέ, Κασσίνι, Πίγκρι, ὁ γεωμέτρης Ἀλέξης Κλαιρώλ, οἱ γεωγράφοι Ντανβὶλ καὶ Βωγοντύ, οἱ χειρουργοὶ Μπορντενὰβ καὶ Μοράν, οἱ ζωγράφοι Λεμουάν, Μπουσέ, Μπερτέν, οἱ ἀρχιτέκτονες Γκαμπριὲλ καὶ Σαλγκρέν, οἱ γλύπται Λεμούν, Λεπώτ, Πιγκὰλ κ.ἄ. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἦτο ἡ ἀποκατάστασις τῆς βουλῆς εἰς τὰ δικαιώματά της, ἅτινα εἶχεν ἀφαιρέσει ὁ προκάτοχός του. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀνωμάλου ἐσωτερικῆς καταστάσεως ἤρχισαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐκδηλοῦνται ἐπαναστατικαὶ διαθέσεις, ἀπολήξασαι εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789. Ὁ βασιλεὺς ἀπεσύρθη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ τὴν 14ην Ἰουλίου ὁ λαὸς κατέλαβε τὴν Βαστίλλην, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ δημάρχου Μπαιγὺ καὶ τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγέτ, ὅπως συγκρατήσωσι τὰ ἐξαγριωθέντα πλήθη. Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου ἀσύντακτα πλήθη κατέφθασαν εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Παρισίους. Τὴν 10ην Αὐγούστου 1792 ὁ Κεραμεικὸς ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ὁ Λουδοβῖκος μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Τάμπλ. Τὴν 28ην Σεπτεμβρίου ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐψήφισε τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας. Ὁ βασιλεὺς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐκαρατομήθη εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1793. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἱδρύθη ἡ μονὴ τῶν καπουκίνων, ὁ ναὸς τοῦ Σαὶν-Λουὶ ντ' Ἀτέν, τὰ νοσοκομεῖα Νεκέρ, Κοσέν, τὸ ἄσυλον Σαὶν-Μερρύ, τὸ ὀρυκτολογικὸν σχολεῖον, ὁ οἶκος τῶν τυφλῶν καὶ τῶν κωφαλάλων καὶ κατεσκευάσθησαν 70 νέαι ὁδοί. Αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ὡσαύτως ἔλαβον μεγίστην ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ Ναπολέοντος Βοναπάρτου ἐχαράχθησαν νέαι λεωφόροι καὶ πλατεῖαι. Τότε ἀνηγέρθη ἡ θριαμβευτικὴ ἁψίς, ἐξωραΐσθη ὁ κῆπος τοῦ Λουξεμβούργου, ἀνηγέρθη ἡ στήλη Βαντώμ, κατεσκευάσθησαν αἱ γέφυραι τῆς Ἰένας, Ἀουστερλὶτς καὶ Τεχνῶν κτλ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ' οἱ Παρίσιοι ἀλλάσσουσι τελείως ὄψιν. Ὁ βαρῶνος Ὡσσμάν, διαταγῇ τοῦ βασιλέως, κατεδαφίζει ὁλοκλήρους συνοικίας διὰ νὰ διαρρυθμίσῃ ἐπὶ νέου σχεδίου τὴν πόλιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπηλευθερώθησαν τῶν ἐγγὺς κτηρίων καὶ τὰ διάφορα μνημεῖα καὶ ἀπέκτησαν μεγαλοπρεπεστέραν ὄψιν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον οἱ Παρίσιοι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὴν 28ην Ἰανουαρίου 1871. Τὴν 18ην Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῆς *Κομμούνας* (βλ. λ.). Μετὰ ταῦτα οἱ Παρίσιοι ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφὰς κατὰ τὴν πλήμμυραν τοῦ 1910, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐβομβαρδίσθησαν ὑπὸ τῶν γερμανικῶν τηλεβόλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Sauval*, Histoire et recherches des antiquités de la ville de Paris (Paris. 1724). — *Félibienet Lobineau*, Histoire de Paris (Paris 1725). — *Jaillot*, Recherches sur Paris (Paris, 1782).— *G. Mercier*, Paris pendant la Révolution ou le Nouveau Paris (Paris, 1862).— *A. Laborde*, Paris muuicipe (Paris, 1833). — *L. Tisserand*, Introduction à l'histoire général de Paris (Paris 1866).— *Le Roux de Lincyet Tisserand*, Paris et ses historiens aux XIVe et XVe siècles (Paris, 1867).—*De Coetlogon et Tisserand*, Les Armoiries de la Ville de Paris (Paris, 1875).— *A. Franklin*, Les anciens plans de Paris (Paris, 1878).— *H. Gourdon de Genonvillac*, Paris à travers les siècles (Paris, 1879).—*P, Robiquet*, Paris et la Ligue sous le règne de Henri III (Paris, 1880).—*F. Bournon*, Paris (Paris, 1887).—*Ch. Delen*, Notre Capitale Paris (Paris, 1888).— *G. Lenôtre*, Paris révolutionnaire (Paris, 1896).—*Piganiol de la Force*, Description de Paris (Paris, 1765).—*Alletz*, Le Géographe parisien (Paris, 1769). — *L. Lazare*, Dictionnaire des rues de Paris et de ses monuments (Paris, 1855).—*F. de Guilhermy*, Description archeologique des monuments de France (Paris 1856).—*A. Bonnardot*, Iconographie du vieux Paris (Paris, 1859).—*A. Spriger*, Paris au XIIIe siècle (Paris, 1860).—*A. Berty*, Topographie historique du vieux Paris (Paris 1866).—*A. Lenoir*, Statistique monumentale de Paris (Paris, 1867).—*Le feuve*, Les anciennes maisons de Paris (Paris, 1875).—*F. Hoffbauer*, Paris à travers les âges (Paris, 1882).—*Ch. Yriarte*, L'histoire de Paris, ses Transfomations successivcs (Paris, 1882). —*A.Vitn*, Paris (Paris, 1889).—*Ch. Normand*, Nouvel i itinéraire, Guide artistique et archéologique de Paris (Paris, 1889).—*Compte d' Haucourt*, Les anciens hôtels de Paris (Paris. 1890).—*Saint-Juirs*, La Seine à travers Paris (Paris, 1890).—*P. Straus*, Paris ignoré (Paris 1892). —*Alexis Martin*, Promenades dans les vingts arrondissements (Paris 1894).—*A. de Champeaux*, Les monuments de Paris (Paris, 1896).—*G. Montorgueil*, La vie des boulevards (Paris, 1896).—*L. Liard*, L'Université de Paris (Paris 1909).—*Marcel Poëte*, Uue vie de cité (Paris 1924). —*J. Bonnerot*, La Sorbonne, sa vie, son rôle, son oeuvre à travers les siècles (Paris, 1928).—*Marcel Poëte*, Comment s'est formé Paris (Paris 1928).—*A. Béllessort*, Autour du Louvre et des Tuileries (Paris 1928).—*R. Lécuyer*, Le Paris classique (Paris, 1929).—*L. Corpechot*, Jardins et Promenades de Paris (Paris 1930).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Οἱ Παρίσιοι εἶχον ἀρχίσει ὀχυρούμενοι ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ἐποχῶν, ἅτε ἀποτελοῦντες ἀνέκαθεν σημαῖνον σημεῖον ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς γαλλικῆς περιοχῆς. Ἡ πρώτη ὀχύρωσις χρονολογεῖται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος (θεωρεῖται σχεδὸν βέβαιον τὸ 406), ὁπότε οἱ Γαλατορρωμαῖοι περιετείχισαν τὴν περὶ τὴν νησῖδα (île de la Cité) περιοχήν. Ἔκτοτε ἐγένοντο πολλαὶ διαδοχικαὶ αὐξήσεις τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τῶν Παρισίων (Σχ. 1), ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρεται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τῆς ἐποχῆς της. Οὕτω ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ σχήματι, ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 1 καλεῖται *περίβολος τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου* (1190), ἀποτελουμένη ἐκ δύο ἡμιπεριφερειῶν περιβαλλουσῶν τὴν νησῖδα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν· ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 2 *περίβολος Καρόλου τοῦ Ε'* (1370), εὐρυτέρα τῆς προηγουμένης, πλαγιοφυλασσομένη ὑπὸ 100 πύργων καὶ ἔχουσα 20 πύλας· ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 3 *προμαχωνικὸς περίβολος* τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, ὅστις ἀπετέλει ὀχύρωσιν ἐπεκταθεῖσαν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς δεξιᾶς ὄχθης· ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 4 *περίβολος* τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· τέλος ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 5 *ὀχυρὰ περιοχὴ* τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1840), ὑφ' ἣν διεξήχθη ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων τῷ 1870—1871, δηλαδὴ ἡ πρώτη περιοχὴ ἡ δυναμένη ν' ἀποκληθῇ ὀχυρά, καθόσον ἅπασαι αἱ προηγούμεναι ἦσαν ἁπλοῖ *περίβολοι* (enceintes). Οἱ Παρίσιοι ἐγένοντο πολλάκις θέατρον ἐπιχειρήσεων, οἱ σημαντικώτεροι ὅμως περὶ αὐτοὺς ἀγῶνες εἶναι οἱ κάτωθι.

Α. Τὴν 30ὴν Ἰουλίου 1589 ἐπολιορκήθησαν οἱ Παρίσιοι ὑπὸ τῶν βασιλικῶν καὶ προτεσταντικῶν (Οὑγενότων) στρατευμάτων τῶν ταχθέντων ὑπὸ τὸν Ἑρρῖκον τῆς Ναβάρρας, τὸν κατόπιν Ἑρρῖκον Δ' τῆς Γαλλίας, ἐλθόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑρρίκου Γ' τῆς Γαλλίας, τοῦ ἐξορισθέντος ἐκ Παρισίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταληφθῆ τότε ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Γκὶζ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα: *πόλεμος τῶν τριῶν Ἑρρίκων*. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσεν ἐπ' ἐλάχιστον, καθόσον μετὰ τῶν καθολικῶν (τῆς Sainte Ligue) συνηνώθησαν καὶ οἱ Ἰσπανοί, καὶ τοιουτοτρόπως ἐξηναγκάσθη ὁ Ἑρρῖκος τῆς Ναβάρρας ν' ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τὴν 16 Αὐγούστου 1589.

Β. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Γαλλίας τοῦ 1814 (βλ. λ. *Ναπολεόντειοι πόλεμοι*), εὐθὺς ὡς ὁ Μέγας Ναπολέων ἀπεφάσισε τὸ λίαν παρακεκινδυνευμένον σχέδιον νὰ ἐγκαταλείψῃ περὶ τὸ τέλος Μαρτίου 1814 τὴν προκάλυψιν τῶν Παρισίων καὶ ἀντ' αὐτῆς ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τῶν συμμάχων (πρὸς ἀνατολάς), ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ προσειλκύοντο πρὸς αὐτόν, οὗτοι (στρατεύματα τῶν στρατηγῶν Σβάρτσενμπεργκ καὶ Μπλύχερ), συνενωθέντες εἰς τὰ νῶτα τοῦ πρὸς ἀνατολὰς βαίνοντος Ναπολέοντος, ἐπορεύθησαν πρὸς Παρισίους. Μολονότι ὁ Μέγας Ναπολέων εἶχεν ἀναθέσει τὴν ὀχύρωσιν τῶν Παρισίων εἰς τὸν ἀναλαβόντα τὴν ἀντιβασιλείαν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ καὶ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν στρατηγὸν Κλάρκ (Clarke), διατάξας τὴν κατασκευὴν ὁδοφραγμάτων εἰς τὰς σημαινούσας ὁδοὺς τῶν Παρισίων καὶ τυφεκηθρῶν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν, τὴν καταστροφὴν τῶν ἐξωτερικῶν γεφυρῶν, πρὸς δὲ τὴν κατασκευὴν περιβολῶν περὶ τοὺς Παρισίους, καὶ συγχρόνως τὴν εἰς αὐτοὺς ταχίστην μεταφορὰν 80 βαρέων πυροβόλων ἐκ Χερβούργου καὶ Χάβρης, ἐν τούτοις οἱ ἀνωτέρω ὄχι μόνον οὐδὲν ἀπολύτως ἔπραξαν, ἀλλ' οὔτε κἂν συνεκέντρωσαν τὰ περὶ τοὺς Παρισίους διαθέσιμα στρατεύματα (20.000 ἐκ τῶν ἐμπέδων, καί τινες χιλιάδες ἐκ τῶν ἐθελοντῶν καὶ τῶν ἐθνοφυλάκων), ἐνῷ διὰ τῶν μέσων τούτων θὰ ἠδύναντο ν' ἀμυνθῶσιν οἱ ἐντὸς τῶν Παρισίων μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα ὄγκου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅστις, μόλις ἐπληροφορήθη περὶ τῆς πρὸς Παρισίους προελάσεως τῶν Συμμάχων, ἀνεστράφη πρὸς δυσμὰς καὶ ἐπορεύθη πρὸς Φονταινεμπλώ. Ὁ Ναπολέων ἅμα ὡς ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πρὸς ἀνατολὰς γραμμῶν τῶν συγκοινωνιῶν τῶν συμμάχων, διέταξε καὶ τὰ σώματα τῶν στρατάρχων Μαρμὸν καὶ Μορτιέ, τὰ μέχρις ὥρας εὑρισκόμενα παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Μάρνη καὶ Οὔρκ (παρὰ τὸ Μώ), νὰ σπεύσωσι καὶ ταῦτα πρὸς συνάντησίν του. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα τῶν στρατάρχων τούτων κατὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς πορείαν των προσέκρουσαν πρὸ τοῦ ὄγκου τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων παρὰ τὸ Σαὶν Κρουά, καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, δώσαντα μάλιστα μάχην ὀπισθοφυλακῆς παρὰ τὸ Φὲρ—Σαμπενουάζ. Εὑρεθέντες τότε οἱ Μαρμὸν καὶ Μορτιὲ ὑπὸ τοιαύτην στρατηγικὴν κατάστασιν, ἐσκέφθησαν ὅτι τὸ μόνον ὅπερ εἶχον νὰ πράξωσιν ἦτο νὰ πορευθῶσι πρὸς δυσμὰς καὶ ν' ἀναλάβωσι τὴν προκάλυψιν τῶν Παρισίων, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξαν ἐξ ἰδίας των ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἀκολουθήσαντες τὴν διὰ Νανζὶς καὶ Μελὲν ὁδευσιν. Φθάσαντα τὰ στρατεύματα τῶν στρατάρχων τούτων τὴν 29ην Μαρτίου 1814 πρὸ τῶν Παρισίων, τῶν ἀνοχυρώτων καὶ καθ' ὅλα ἀπροπαρασκευάστων, ἐτάχθησαν ὡς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαίνεται, δηλαδὴ εἰς τὴν μεταξὺ Σηκουάνα καὶ Μάρνη περιοχὴν μὲ τὰ σώματα τοῦ μὲν Μαρμὸν (9.000 πεζοί, 3.000 ἱππεῖς) εἰς τὸ δεξιὸν ἀπὸ Μοντρεῖγ μέχρι Παντέν, τοῦ δὲ Μορτιὲ (9.000 πεζοί, 2.900 ἱππεῖς) ἀπὸ Παντὲν μέχρι Σαὶν Οὐέν, μὲ τὴν ἐφεδρείαν ὄπισθεν τοῦ κέντρου καὶ μὲ τὸ ἱππικὸν τοῦ δουκὸς τῆς Ραγούζης εἰς τὸ δεξιόν. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Παρισίων καὶ τὰς διαφόρους πύλας τῆς πόλεως ἐφύλασσον 12.000 ἐθνοφύλακες καί τινα πυροβόλα ὑπηρετούμενα ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς. Τὴν 30ὴν Μαρτίου ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Παρισίων οἱ σύμμαχοι, ἀκολουθήσαντες τὰς ἐν τῷ σχήματι 2 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις· καὶ τότε ἐπῆλθε μάχη, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῶν Παρισίων* τῆς 30ῆς Μαρτίου 1814, καθ' ἣν ἐπετέθησαν 150.000 σύμμαχοι ἐναντίον 30.000 περίπου Γάλλων, ἐξ ὧν ἀφῃρέθησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν 2.500 ἄνδρες, ἀποτελέσαντες τὴν

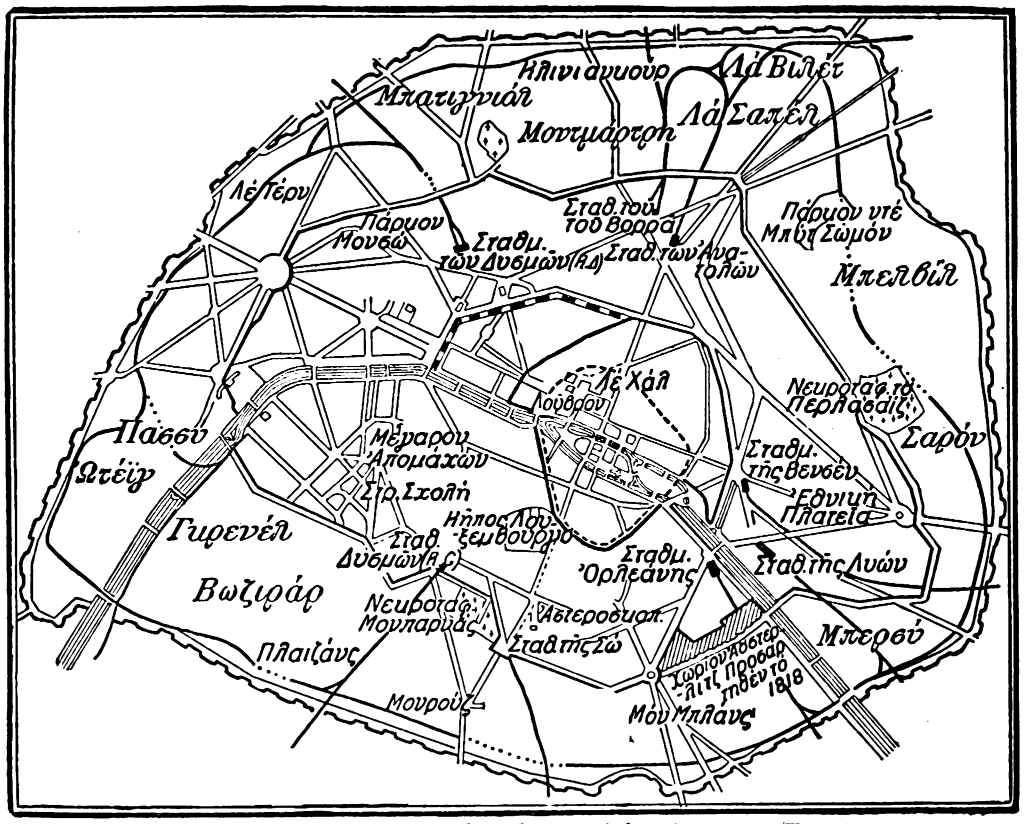

Σχεδιαγράφημα τῶν διαδοχικῶν ἐπεκτάσεων καὶ ὀχυρώσεων τῶν Παρισίων.
[1, τεῖχος κατασκευασθὲν ἐπὶ Φιλίππου - Αὐγούστου (1190 μ. Χ.). 2, τεῖχος τοῦ Καρόλου Ε' (περὶ τὸ 1370). 8, προσαυξήσεις τῶν τειχῶν κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα. 4, τεῖχος κατασκευασθὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. 5, ὀχυρωμένον τεῖχος κατασκευασθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.]

συνοδείαν ἀσφαλείας τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας-Λουΐζης, φυγούσης μετὰ τοῦ υἱοῦ της ἐκ Παρισίων καὶ μεταβάσης εἰς Μπλουά. Τὴν 5ην ὥραν τῆς 30ῆς Μαρτίου ἤρξαντο οἱ σύμμαχοι τῆς ἐπιθέσεως· καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν οἱ Γάλλοι ἀνθίσταντο ἐρρωμένως μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἀριθμητικήν των μειονότητα, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πλεῖστα χωρία καταληφθέντα ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀνακατελήφθησαν ἀμέσως ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἐνῷ δ' οὕτως εἶχον τὰ πράγματα καὶ ἡ ἄμυνα τῶν Γάλλων ἐφαίνετο δυναμένη νὰ παραταθῇ, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶχον χάσει 12.000 ἄνδρας κατὰ τοὺς πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Παρισίων ἀγῶνάς των, ἐξαίφνης ὁ ἀντιβασιλεὺς Ἰωσὴφ καὶ ὁ ὑπουργὸς Κλάρκ διέταξαν τοὺς Μαρμὸν καὶ Μορτιὲ νὰ συνθηκολογήσωσι παραδίδοντες τοὺς Παρισίους εἰς τοὺς συμμάχους, συγχρόνως δ' ἔφυγον ἐκ Παρισίων κατευθυνθέντες πρὸς τὴν Ὀρλεάνην. Ὁ Μαρμὸν τότε ὑπέγραψε τὴν συνθήκην παραδόσεως, κατορθώσας νὰ ἐπιτύχῃ ὅπως τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, ἐξαιρέσει τῶν αὐτομολησάντων πρὸς τοὺς συμμάχους (τῶν πλείστων ἀνδρῶν τοῦ σώματος τοῦ Μαρμόν), ἀποχωρήσωσι, διαρκούσης τῆς νυκτὸς 30—31 Μαρτίου, πρὸς Ὀρλεάνην. Τὴν 31ην Μαρτίου κατελήφθησαν οἱ Παρίσιοι ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον καὶ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκον, καὶ τότε ἐγένετο εἰς τὰ Ἠλύσια παρέλασις τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων διαρκέσασα 3 ὁλοκλήρους ὥρας. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ναπολέων μετὰ τοῦ ὄγκου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ προὐτίθετο νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους, ἵνα προασπίσῃ τούτους, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀπομεινάντων 50.000 περίπου ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ παλαίμαχος αὐτοκρατορικὴ φρουρά. Ἀλλ' ἅμα τὴν 31ην Μαρτίου ἔφθασε πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Παρισίων, ὄχι μόνον ἔμαθε τὰ τῆς συναφθείσης ἀπὸ τῆς προτεραίας συνθήκης παραδόσεως τῶν Παρισίων, ἀλλὰ καὶ συνήντησε τὰ ἐκ Παρισίων ἀποχωρήσαντα γαλλικὰ στρατεύματα, ἅτινα εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ συγκρατήσῃ, ὁπότε ἀπεσύρθη εἰς Φονταινεμπλώ.

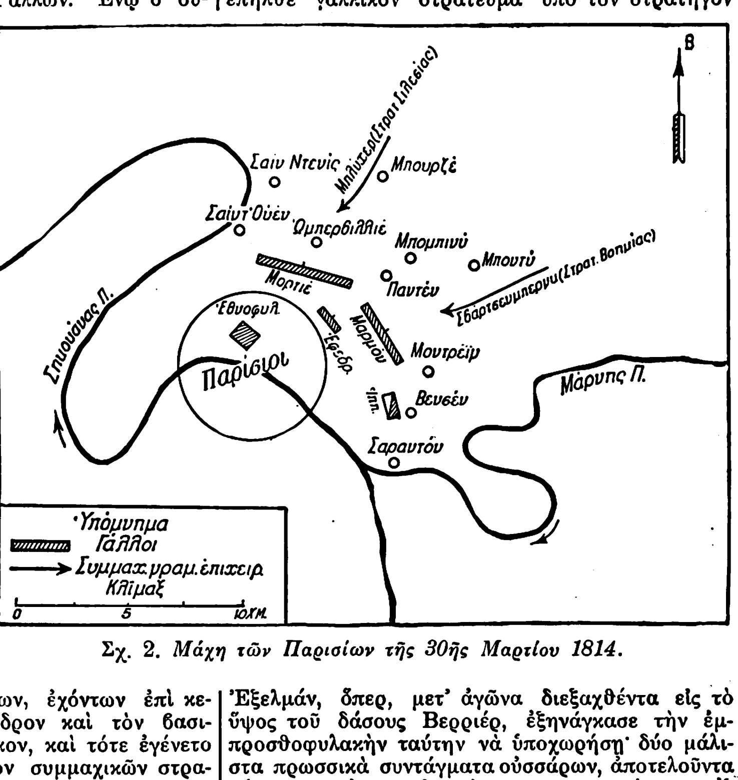

Σχ. 2. *Μάχη τῶν Παρισίων τῆς 30ῆς Μαρτίου 1814.*

Γ'. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελγίου τοῦ 1815 (βλ. λ. *Ναπολεόντειοι πόλεμοι*), εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Βατερλὼ ἧτταν τῶν Γάλλων, μετέβη ὁ Μέγας Ναπολέων τὴν 20ὴν Ἰουνίου εἰς Παρισίους, ἵνα ὀργανώσῃ τὴν ἄμυναν αὐτῶν, ἀλλ' εὑρέθη πρὸ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐξηνάγκασαν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν τὴν 22αν Ἰουνίου 1815. Οἱ Παρίσιοι κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1815 δὲν εὑρέθησαν ἐντελῶς ἀνοχύρωτοι, ὡς κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, καθόσον κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα εἶχεν ἐκτελεσθῆ πρόχειρός τις ὀχύρωσις. Ὁ ἀπομείνας γαλλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐκ Βελγίου πρὸς Παρισίους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔφθασε τὴν 29ην Ἰουνίου 1815, ὁπότε, συνενωθεὶς μετὰ τοῦ ἐν τῇ πόλει στρατοῦ, συναπετέλεσε μετ' αὐτοῦ δύναμιν 100.000 περίπου ἀνδρῶν, ταχθεῖσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν στρατάρχου Νταβού. Ὁ γαλλικὸς οὗτος στρατὸς ἐτάχθη περὶ τοὺς Παρισίους ὡς ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαίνεται. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς προσεπέρασε τὰ βελγικὰ σύνορα καὶ προὐχώρησεν ἐντὸς τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, κατευθυνόμενος πρὸς Παρισίους. Πρῶτοι προὐχώρησαν οἱ Πρῶσσοι ὑπὸ τὸν Μπλύχερ καὶ ἔφθασαν τὴν 30ὴν Ἰουνίου εἰς τὸ ὕψος τοῦ Σαὶν-Ντενίς, οἱ δ' Ἄγγλοι ὑπὸ τὸν Οὐέλλιγκτων ἠκολούθουν εἰς μιᾶς περίπου ἡμέρας πορείαν ὄπισθεν τῶν Πρώσσων. Ἅμα ὡς τὴν 1ην Ἰουλίου ἔφθασαν οἱ Ἄγγλοι εἰς τὸ Σαὶν Ντενίς, οἱ Πρῶσσοι ἀπεσύρθησαν, καὶ τότε περὶ τὸ προάστειον τοῦτο ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἄγγλοι. Οἱ Πρῶσσοι προήλασαν διὰ τῆς δυτικῆς περιοχῆς τῶν Παρισίων, κατευθυνθέντες νοτίως αὐτῶν, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκόψωσι τὰς συγκοινωνίας τῶν Παρισίων μετὰ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν, ἀκολουθήσαντες τὸ ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαινόμενον δρομολόγιον. Κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς πρωσσικῆς ταύτης φάλαγγος ἐπῆλθε γαλλικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἐξελμάν, ὅπερ, μετ' ἀγῶνα διεξαχθέντα εἰς τὸ ὕψος τοῦ δάσους Βερριέρ, ἐξηνάγκασε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν ταύτην νὰ ὑποχωρήσῃ· δύο μάλιστα πρωσσικὰ συντάγματα οὐσσάρων, ἀποτελοῦντα μέρος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, κατεστράφησαν ἐξ ὁλοκλήρου παρὰ τὸ Ροκανκοὺρ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, ὅπερ κατεδίωξε μὲν εἶτα μέχρι τοῦ Μαρλύ, ἀλλὰ προσκροῦσαν πρὸ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν Πρώσσων ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως πρὸς Μονρούζ. Οἱ Πρῶσσοι ἐπανέλαβον καὶ πάλιν τὴν προχώρησίν των, καὶ τὴν 2αν Ἰουλίου ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος Βερσαλλίαι—Μεντόν, ὁπότε, μετὰ μικρόν τινα ἀγῶνα, κατέλαβον τὸ Ἰσσύ, ἀπωθήσαντες ἐξ αὐτοῦ τοὺς Γάλλους. Ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ γαλλικὴ ἄμυνα ἤρχισεν ἀποτόμως ἐξασθενοῦσα, καίτοι οὐδεμία ἐξαιρετικῶς σοβαρὰ συμμαχικὴ πίεσις ἐξησκήθη, καθόσον πάντες, μηδ' αὐτῶν τῶν στρατηγῶν ἐξαιρουμένων, ἐπεζήτουν τὴν ὁριστικὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου. Τὴν 3ην Ἰουλίου ἡ προσωρινὴ ὑπὸ τὸν Φουσὲ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν συμμάχων, ὅπως οἱ Παρίσιοι παραδοθῶσιν ἄνευ ὅρων, ὁ δ' ἐν αὐτοῖς στρατὸς ἀποχωρήσῃ πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ Λίγηρος. Τὴν 7ην Ἰουλίου κατελήφθησαν οἱ Παρίσιοι ὑπὸ τῶν συμμάχων. Συγγραφεῖς τινες γράφουσιν ὅτι, ἂν ἡ προσωρινὴ γαλλικὴ κυβέρνησις ἄφινε τὸν Ναπολέοντα, ἔστω παρῃτημένον ἐκ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἀρχιστράτηγον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ διεξαγαγόντος τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων ἀπὸ τῆς 29ης Ἰουνίου 1815, ἡ τύχη τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἴσως πολὺ διάφορος, καθόσον φρονοῦσιν οὗτοι ὅτι ἡ πρὸς Παρισίους συμμαχικὴ προέλασις θὰ προελαμβάνετο, ἰδίως δ' ὁ ἑλιγμὸς τῶν ὑπὸ τὸν Μπλύχερ Πρώσσων πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα θ' ἀνεκόπτετο ἀναμφισβητήτως.

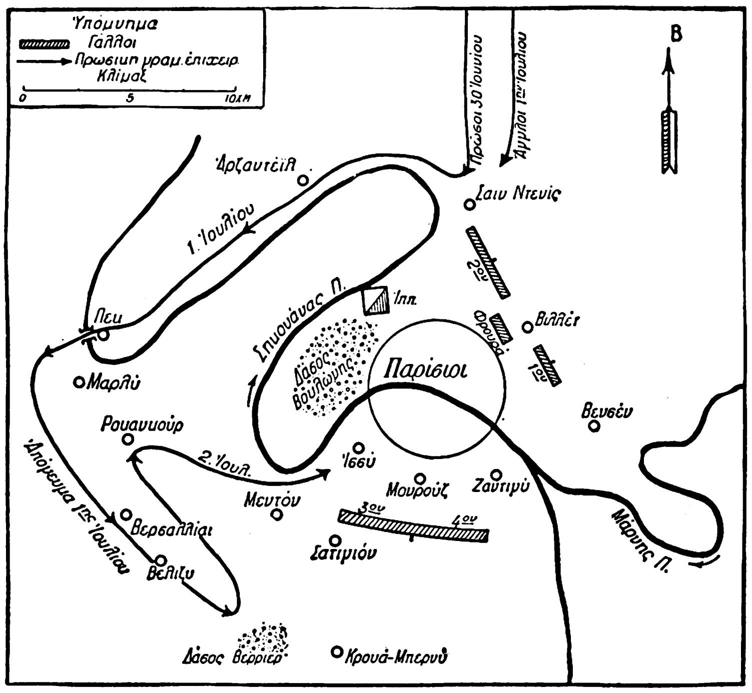

Σχ. 3. *Ἄμυνα τῶν Παρισίων (29 Ἰουνίου—2 Ἰουλίου 1815).*

Δ. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Γάλλων τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1870 εἰς Σεδάν, ἤρχισαν οἱ Γερμανοὶ θέτοντες εἰς ἐφαρμογὴν τὸ βασικόν των σχέδιον τῆς πρὸς Παρισίους προελάσεως. Οἱ Παρίσιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιεβάλλοντο ὑπὸ τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τῆς ἐν τῷ σχήματι 1 ἐμφανιζομένης ὑπ' ἀριθμὸν 5. Ἡ ἐν λόγῳ *ὀχυρὰ περιοχὴ* ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ περιβόλου, ἐκ 16 ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν καὶ ἐξ ἀριθμοῦ τινος περιβολῶν. Οὕτω, ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν μέτωπον προησπίζοντο πολὺ καλῶς, καθόσον, σὺν τῇ ὀχυρώσει, προὐβάλλετο συγχρόνως ὡς κώλυμα, ἀνατολικῶς μὲν ὁ Μάρνης, δυτικῶς δ' ὁ Σηκουάνας· ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον μέτωπον, προησπίζοντο ἀσθενέστατα, μολονότι κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἤρχισαν οἱ Γάλλοι ἐνισχύοντες τὴν ὀχυρὰν περιοχὴν διὰ νέων ἔργων, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐπερατώθησαν. Τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων ἐξετέλουν τὰ κάτωθι στρατεύματα τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, συγκροτηθέντα ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῆς Τοὺρ Γαμβέττα καὶ Freycinet: 13ον καὶ 14ον σώματα στρατοῦ, 15.000 πεζοναῦται, 15.000 χωροφύλακες, μία ταξιαρχία προελθοῦσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ κατοχῆς τῆς Ρώμης, 100.000 ἐθνοφύλακες, ἄχρηστοι ὅμως ἐν παντὶ (ἔφθασαν μάλιστα μέχρι τῶν 350.000, ἀλλ' ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ οὐδόλως διὰ τὸν ἐχθρόν), δύο μεραρχίαι ἱππικοῦ, ἤτοι ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 200.000 ἄνδρες καὶ περὶ τὰ 450 πυροβόλα, ληφθέντα ἐκ τῶν διαφόρων φρουρίων καὶ ἐκ τῶν πλοίων τοῦ στόλου, τέλος στολίσκος ἐκ κανονιοφόρων ὡπλισμένων διὰ βαρέων πυροβόλων διαπλέων τὸν Σηκουάναν· τὸ σύνολον ὑπὸ τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Τροσὺ (Trochy). Οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τῆς 2ας Σεπτεμβρίου ἤρξαντο τῆς πρὸς Παρισίους προελάσεως διὰ τῶν στρατιῶν των 3ης ὑπὸ τὸν διάδοχον τῆς Πρωσσίας, ἀκολουθησάσης τὴν κοιλάδα τοῦ Μάρνη ἵνα ἀποκλείσῃ τοὺς Παρισίους ἐκ τῶν κατευθύνσεων ἀνατολῶν καὶ νότου, 4ης ὑπὸ τὸν διάδοχον τῆς Σαξωνίας, ἀκολουθησάσης τὴν κοιλάδα τοῦ Οὐάζ ἵνα ἀποκλείσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ βορρᾶ, ἐχουσῶν τὴν μεραρχίαν τῆς Βυρτεμβέργης εἰς τὸ ἐν τῷ μεταξὺ διάκενον, ἵνα τηρῇ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν δύο τούτων στρατιῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ δι' 150.000 πεζῶν, 20.000 ἱππέων καὶ 620 πυροβόλων. Ἐπειδὴ δ' ἡ γερμανικὴ αὕτη προέλασις ἐγένετο ἐντελῶς ἀκωλύτως, δι' αὐτὸ αἱ διάφοροι γερμανικαὶ φάλαγγες τὴν μὲν 16ην Σεπτεμβρίου ἀπέκτησαν τὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν προκεχωρημένων τμημάτων τῆς ἀμύνης τῶν Παρισίων, τὴν δ' ἑσπέραν τῆς 19ης Σεπτεμβρίου ἐπεράτωσαν τὴν περίσχεσιν τῶν Παρισίων, ἀφοῦ προηγουμένως διεξήχθησαν δύο σημαίνοντες ἀγῶνες, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου Montmesly τὴν 17ην Σεπτεμβρίου, ὁ δ' εἰς Chatillon τὴν 19ην Σεπτεμβρίου, ὁ σχὼν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν φοβερὸν πανικὸν τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον προτροπάδην πρὸς Παρισίους, νομισάντων ὅτι οἱ Γερμανοὶ θ' ἀνελάμβανον ἀπότομον εἰσβολὴν ἐντὸς τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν γαλλικὸν τοῦτον πανικὸν διέταξεν ὁ Τροσὺ ὅπως ἅπασαι αἱ προκεχωρημέναι φρουραὶ τῶν ὀχυρῶν, ἐξαιρέσει τῆς τοῦ Μὸν Βαλεριάν, ὑποχωρήσωσι καὶ ταχθῶσιν ἐντὸς τῶν ὀχυρῶν, πολλαχοῦ δ' ἐντὸς τοῦ ἀμυντικοῦ περιβόλου (Σχ. 4). Ἐπειδὴ τὸ ἀνάπτυγμα τοῦτο ἦτο πολὺ μεγάλης ἐκτάσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰς γερμανικὰς δυνάμεις (170.000 ἄνδρες), δι' αὐτὸ τὸ γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον διέταξε τὴν ἐσπευσμένην ὀχύρωσιν τῆς γραμμῆς ταύτης, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιτευχθῇ οἰκονομία δυνάμεων καὶ συνεπῶς συγκρότησις ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν ἐπιτρεπουσῶν τὴν δρᾶσιν δι' ἑλιγμῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισεν ἡ *πολιορκία τῶν Παρισίων* (20 Σεπτεμβρίου 1870 —28 Ἰανουαρίου 1871). Οἱ πολιορκούμενοι Γάλλοι ἤρχισαν ἔκτοτε ἐκτελοῦντες ἐξόδους, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι διασπάσεως τοῦ πολιορκητικοῦ κλοιοῦ, καθόσον ἅπαντες οἱ Γάλλοι ἐφρόνουν τότε ὅτι ἥρκει ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Παρισίων ἵνα περατωθῇ ὁ πόλεμος αἰσίως ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ ἔξοδοι αὗται διεξήγοντο κατὰ τρόπον πάντῃ ἀκατάλληλον, καθόσον διετυμπανίζοντο διὰ τοῦ γαλλικοῦ τύπου καὶ διὰ διαφόρων προκηρύξεων, προσέτι δ' εἶχον ὡς προκαταρκτικὴν ἐνέργειαν τὸν βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ, τὸν ἀφαιροῦντα πάντα αἰφνιδιασμὸν κατὰ τῶν Γερμανῶν καὶ χρησιμεύοντα μόνον ἵνα συναγείρῃ τὰς γερμανικὰς ἐφεδρείας καὶ τὰς καταστήσῃ ἑτοίμους πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν γαλλικῶν ἐξόδων. Αἱ κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας διεξαχθεῖσαι ἐπιχειρήσεις χωρίζονται εἰς δύο χαρακτηριστικὰς περιόδους: τὴν τῶν *ἀναγνωρίσεων*, τὴν ὑπό τινων συγγραφέων φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα *περίοδος τῶν μικρῶν ἐξόδων* (20 Σεπτεμβρίου—τέλος Ὀκτωβρίου 1870), καθ' ἣν ἀπεσκοπεῖτο ἡ ἐξακρίβωσις τῶν γερμανικῶν θέσεων καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν διεύρυνσις τοῦ πολιορκητικοῦ κλοιοῦ τὴν

Digitized by Google

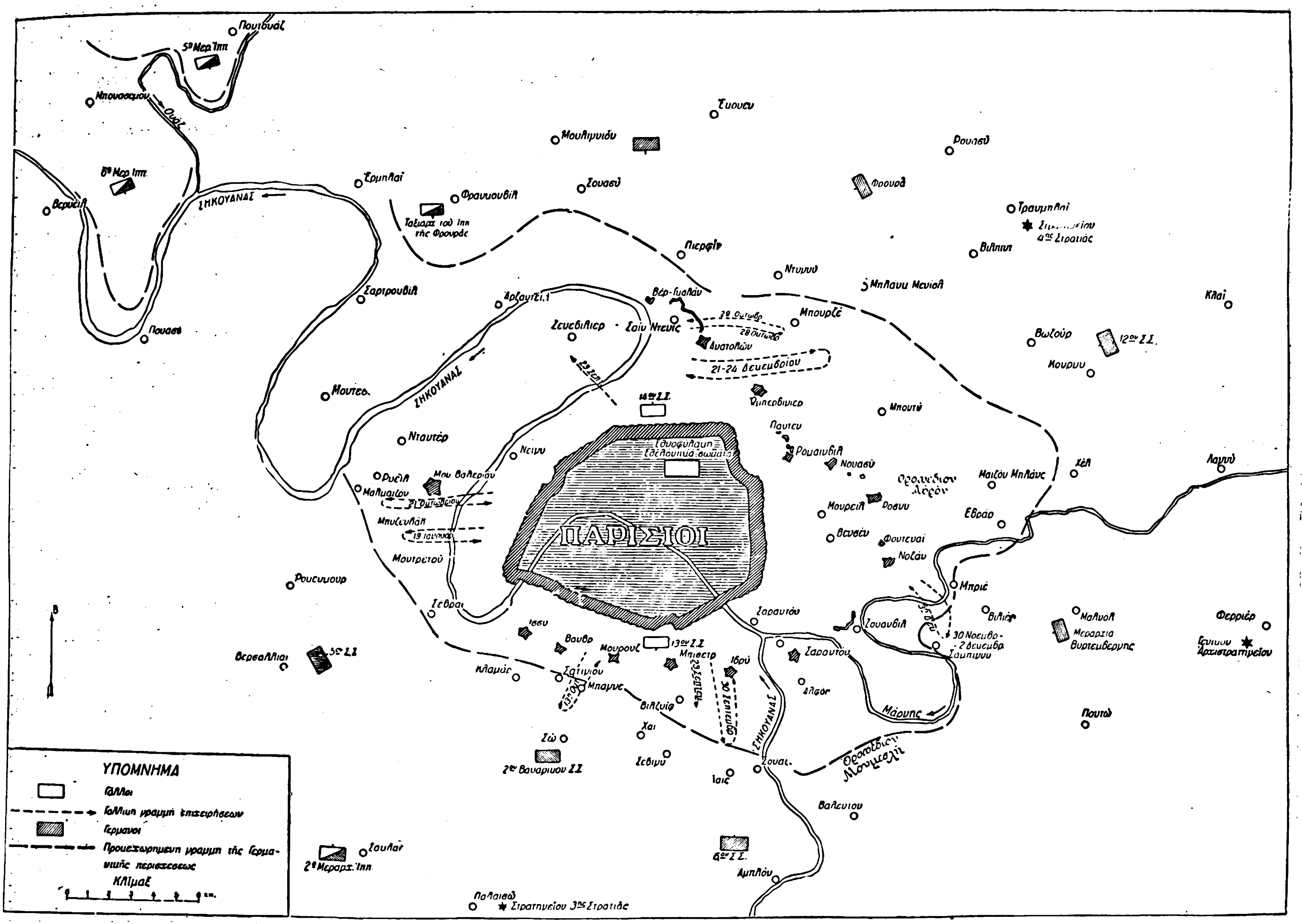

Σχ. 4. *Ὀχύρωσις τῶν Παρισίων κατὰ Σεπτέμβριον 1870.*
[Περίσχεσις τῶν Παρισίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 19ης Σεπτεμβρίου 1870. Ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων, 20 Σεπτεμβρίου 1870—28 Ἰανουαρίου 1871.]

τῶν *μεγάλων ἐξόδων* (Νοέμβριος 1870—28 Ἰανουαρίου 1871), καθ' ἣν ἀπεσκοπεῖτο ἡ διάσπασις τῆς περισχέσεως καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Παρισίων.

1η περίοδος. Τὴν 23ην Σεπτεμβρίου μία γαλλικὴ μεραρχία τοῦ 13ου σώματος ἀνακατέλαβε τὰ ὀροπέδια Βιλζουΐφ καὶ Μουλὲν-Σακὲ (ἐπὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα ὑπῆρχε περιβολή), ἐγκαταλειφθέντα κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς 19ης Σεπτεμβρίου. Ἡ τοιαύτη ἀνακατάληψις ἐνεῖχε μεγάλην σημασίαν, καθόσον ἤρχισεν ἡ ἐκ νέου ἐγκατάστασις γαλλικῶν στρατευμάτων ἐπὶ προκεχωρημένων θέσεων. Κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν τμήματα τοῦ 14ου σώματος κατέλαβον τὸ ὕψωμα Ζενεβελλιὲρ (χερσονήσου Ζενεβιλλιέρ). Τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου τμήματα τοῦ 13ου σώματος ἐπεζήτησαν νὰ προχωρήσωσιν ἔτι πρὸς νότον καὶ νὰ καταλάβωσι τὰ χωρία Χαὶ (Hay), Σεβιγνύ, Τιαὶς καὶ Σουαζὺ-λὲ-Ρουά, δι' ὃ, μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν ὑπὸ τῶν ὀχυρῶν Μονρούζ, Μπισέτρ καὶ Ἰβρύ, ἐξώρμησεν ἡ ἐπίθεσις τριῶν ταξιαρχιῶν πεζικοῦ, κατορθώσασα νὰ καταλάβῃ τινὰ τῶν χωρίων τούτων. Ἀλλ' ἐνῷ αἱ γαλλικαὶ ἐπιθέσεις ἔβαινον καλῶς, ἐξαίφνης κατέφθασαν γερμανικαὶ ἐνισχύσεις προειδοποιηθεῖσαι ἤδη ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ βομβαρδισμοῦ, καὶ τότε ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀφοῦ ὑπέστησαν ἀρκετὰς ἀπωλείας. Τὴν 13ην Ὀκτωβρίου τμήματα τοῦ 13ου σώματος ἐξώρμησαν πρὸς κατάληψιν τοῦ ὀροπεδίου Σατιγιὸν καὶ τῶν χωρίων Κλαμὰρ καὶ Μπαγνέ, ἀλλ' εἰς τὴν ἐμφάνισιν γερμανικῶν ἐνισχύσεων ὑπεχώρησαν οἱ Γάλλοι δρομαίως. Τὴν 21ην Ὀκτωβρίου τμήματα τοῦ 14ου σώματος ἐξώρμησαν πρὸς τὰς κατευθύνσεις τοῦ Ρυεΐγ καὶ τῶν πύργων Μαλμαιζὸν καὶ Μπύζενβαλ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ προπαρασκευῆς μεγάλης ἐξόδου πρὸς τὴν Νορμανδίαν, ἀφοῦ προηγουμένως προπαρεσκευάσθη ἡ ἐπίθεσις αὕτη διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ὀχυροῦ Μὸν Βαλεριάν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξοδος αὕτη ἀνεκόπη τάχιστα, καθ' ὅσον, ἀφ' ἑνὸς μὲν προσέκρουσεν ἐπὶ ἰσχυρῶν γερμανικῶν ὀχυρώσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσεβλήθη, μετὰ τὴν καθήλωσίν της, ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ 4ου γερμανικοῦ σώματος, βάλλοντος ἐκ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ 5ου σώματος. Τὴν 28ην Ὀκτωβρίου ἐθελοντικά τινα γαλλικὰ στρατεύματα, ὁρμήσαντα ἐκ τοῦ ὀχυροῦ Σαὶν Ντενίς, κατέλαβον τὸ Μπουρζέ, ἀλλὰ τὴν 29ην ἀντεπετέθησαν οἱ Γερμανοὶ καί, μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν διὰ πυροβολικοῦ, ἀνακατέλαβον τὸ χωρίον τοῦτο, συλλαβόντες μάλιστα πολλοὺς Γάλλους αἰχμαλώτους.

2α περίοδος. Ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου 1870, οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ εἶχον ἐνισχυθῆ μεγάλως, φθάσαντες ὁ μὲν γερμανικὸς εἰς τὴν δύναμιν τῶν 220.000 πεζῶν, 35.000 ἱππέων, 900 πυροβόλων τοῦ πεδίου καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ πολιορκητικῶν, ὁ δὲ γαλλικὸς εἰς τὴν δύναμιν τῶν 320.000 ἀνδρῶν (ἐν οἷς καὶ οἱ ἄχρηστοι ἐθνοφύλακες), συγκροτηθεὶς τότε εἰς τρεῖς στρατιάς· 1ην ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κλεμὰν Τομάς, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν ἐθνοφυλάκων (150.000 ἄνδρες) καὶ προωρισμένην διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ἀμυντικοῦ περιβόλου, συγχρόνως δὲ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐντὸς τῶν Παρισίων, 2αν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ντυκρὸ (αἰχμαλωτισθέντα μὲν εἰς Σεδάν, ἀλλὰ δραπετεύσαντα εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν σύλληψίν του), ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τριῶν σωμάτων στρατοῦ (τῶν τέως 13ου καὶ 14ου καὶ ἑνὸς ἐξ ἐθελοντῶν), ἐν συνόλῳ δυνάμεως 100.000 ἀνδρῶν καὶ 300 πυροβόλων, καὶ προωρισμένην ὡς στράτευμα ἑλιγμῶν, δεδομένου ὅτι ἦτο ἡ μόνη πραγματικὴ δύναμις τοῦ τότε γαλλικοῦ στρατοῦ τῶν Παρισίων, 3ην ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βινουά, ἀποτελεσθεῖσαν ἐξ 6 μεραρχιῶν ἐθελοντικῶν (70.000 ἄνδρες) καὶ προωρισμένην ὡς ἐφεδρείαν τοῦ στρατοῦ ἑλιγμῶν (τῆς 2ας στρατιᾶς). Τὸ σύνολον ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τροσύ.

Ὁ στρατηγὸς Ντυκρὸ συνέταξε τότε σχέδιον ἐπιχειρήσεων, συμφώνως τῷ ὁποίῳ θὰ ἐξετελεῖτο ἔξοδος περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Ζενεβιλλιὲρ—Ἀρζαντέϊλ, δίδουσα ἀφ' ἑνὸς μὲν μεγάλας ἐλπίδας ἐπιτυχίας λόγῳ τοῦ ὅτι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εὑρίσκοντο ὀλίγαι γερμανικαὶ δυνάμεις, καθόσον τὸ ἔδαφος παρεῖχεν αὐταῖς μεγάλην ἐνίσχυσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πιθανότητα δυνατῆς διεξόδου πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ κάτω Σηκουάνα συνεπῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐνῷ δὲ τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχεν ἤδη ἐγκριθῆ ὑπὸ τοῦ Τροσὺ καὶ ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσίς του, ἐξαίφνης ἡ εἴδησις τῆς νίκης τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Λίγηρος εἰς Κουλμιὲ τὴν 9ην Νοεμβρίου, φθάσασα εἰς Παρισίους δι' ἀγγελιαφόρου περιστερᾶς τὴν 14ην Νοεμβρίου, ἐχρησίμευσεν ἵνα ματαιωθῇ ἡ πρὸς Ζενεβιλλιὲρ—Ἀρζαντέϊλ ἔξοδος, καθόσον ἐθεωρήθη ὅτι, ἀφοῦ ὁ στρατὸς τοῦ Λίγηρος ἐπιχειρεῖ πρὸς βορρᾶν ἵνα ἀπειλήσῃ ἐκ τοῦ Φονταινεμπλὼ τοὺς πολιορκητάς, ἔπρεπεν ἀναγκαστικῶς ν' ἀναληφθῇ ἐκ τῶν Παρισίων ἔξοδος πρὸς νότον, ἵνα τοιουτοτρόπως συντονισθῶσιν ἀμφότεραι αἱ ἐπιχειρήσεις ἔκ τε τῶν ἔσω καὶ ἐκ τῶν ἔξω τῶν Παρισίων. Εἰς μάτην τότε ἀντέτεινεν ὁ Ντυκρὸ ὅτι πᾶσα πρὸς νότον ἀπόπειρα ἐξόδου θὰ προσέκρουε πρὸ μεγάλων δυσχερειῶν, καθόσον ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἀνατολῶν διαρκῶς κατέφθανον νέα γερμανικὰ στρατεύματα, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ γερμανικὸς στρατὸς τοῦ Μὲτς εἶχεν ἤδη καταστῆ διαθέσιμος. Μὴ εἰσακουσθέντος τοῦ Ντυκρὸ ἀπεφασίσθη νὰ ἐκτελεσθῇ ἔξοδος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Μπριὲ διὰ τῆς προσπεράσεως τοῦ Μάρνη καὶ εἶτα προχωρήσεως πρὸς Λαγνύ, μεθ' ὃ διὰ στροφῆς πρὸς νότον νὰ κατευθυνθῇ τὸ γαλλικὸν στράτευμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Μονταρζίς, δηλαδὴ κατὰ χῶρον φρασσομένου ὑπὸ τῆς μεραρχίας τῆς Βυρτεμβέργης. Ἡ ἐξόρμησις αὕτη ὡρίσθη διὰ τὴν 29ην Νοεμβρίου, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἕνεκα πλημμύρας τοῦ Μάρνη, παρεκωλύθη ἡ ζεῦξις τῶν γεφυρῶν καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐξόρμησις ἀνεβλήθη διὰ τὴν 30ὴν Νοεμβρίου. Ἡ μοιραία ὅμως αὕτη ἀναβολὴ ἔσχε θλιβερὰ ἀποτελέσματα διὰ τοὺς Γάλλους, καθόσον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διαταγὴ τῆς ἀναβολῆς ἔφθασε πολὺ βραδέως εἰς τινα τμήματα, ἅτινα, εὑρισκόμενα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα καὶ ἔχοντα ἐντολὴν νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιδεικτικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν χωρίων Χαὶ καὶ Σουαζύ, ἀνέλαβον μόνα τὸν ἀγῶνα καὶ διαταχθέντα κατόπιν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἔσχον πολλὰς ἀσκόπους ἀπωλείας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐδόθη ὁ χρόνος νὰ καταφθάσωσιν αἱ γερμανικαὶ ἐφεδρεῖαι (τμήματα τοῦ 12ου καὶ 6ου σωμάτων) καὶ ν' ἀντιμετωπίσωσι τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀπειλουμένου σημείου τοῦ ἀνατολικοῦ μετώπου. Συνεπείᾳ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐπῆλθεν ἡ μάχη τοῦ *Σαμπινὺ* (βλ. λ.) (30 Νοεμβρίου—2 Δεκεμβρίου 1870), ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐξαναγκάσασα τὸν στρατηγὸν Ντυκρὸ νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν πρωΐαν τῆς 3ης Δεκεμβρίου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μάρνη, πρὸς ἀποφυγὴν κυκλώσεως τῶν στρατευμάτων του. Μετὰ τὴν γαλλικὴν ταύτην ἀποτυχίαν ἀπεφασίσθη ὅπως τὴν 21ην Δεκεμβρίου ἐκτελεσθῇ νέα ἔξοδος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν βορειοανατολῶν, διὰ μὲν τῆς 2ας στρατιᾶς ἐναντίον τοῦ μετώπου Μπλὰκ Μενὶσλ—Μποντύ, διὰ δὲ τῆς 3ης ἐπιδεικτικῶς πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἐναντίον τοῦ μετώπου Μαιζὸν Μπλὰνς—Ἐβράρ. Ἡ κατὰ τοῦ Μπουρζὲ ἐπίθεσις, διεξαχθεῖσα ὑπὸ τῶν πεζοναυτῶν τῆς ναυτικῆς μεραρχίας τοῦ ναυάρχου Λὰ Ρονσιέρ, ἀπέτυχε πλήρως, πᾶσαι δ' αἱ προσπάθειαι τοῦ Τροσὺ ὅπως ἡ 2α στρατιὰ στρέψῃ τὴν δρᾶσιν της πρὸς Μπουρζὲ ἀπέτυχον ἐπίσης πλήρως, καθόσον τὰ τμήματα τῆς στρατιᾶς ταύτης εἶχον ἤδη ἀναπτυχθῆ πρὸς ὡρισμένους ἀντικειμε-

Digitized by Google

νικοὺς σκοπούς. Ὁ Τροσὺ ἐπέμεινε τότε, μέχρι τῆς 21ης Δεκεμβρίου, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς ἐκβιάσεως τοῦ βορειοανατολικοῦ τούτου μετώπου, ἀλλὰ τὸ φοβερὸν ψῦχος, τὸ φθάσαν μέχρι 14° ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἐπενεγκὸν πλῆθος κρουσμάτων ψύξεως καὶ κρυοπαγημάτων εἰς τοὺς ἄνδρας, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου τούτου. Ἰδόντες οἱ Γερμανοὶ ὅτι διὰ τῆς περισχέσεως δὲν ἐπέφερον τὴν λύσιν, ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου ἐκτελοῦντες συνεχεῖς βομβαρδισμοὺς διὰ πυροβολικοῦ, διαθέσαντες 240 βαρέα πυροβόλα μακροῦ βεληνεκοῦς· τὴν 27ην Δεκεμβρίου κατὰ τοῦ ὀροπεδίου Ἀβρὸν καὶ τοῦ ὀχυροῦ τῶν Ἀνατολῶν, ὁπότε ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι ν' ἀποσύρωσι τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀβρὸν πυροβολικόν των· τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1871 κατὰ τῶν ὀχυρῶν Μονρούζ Βάνβρ καὶ Ἰσσὺ (οἱ βομβαρδισμοὶ οὗτοι διήρκεσαν σχεδὸν μέχρι τῆς ἀνακωχῆς, ἐπενεγκόντες πολλὰς βλάβας ἐπὶ τῶν γαλλικῶν ὀχυρῶν, ἀλλὰ μὴ ἀχρηστεύσαντες ταῦτα)· καὶ περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου ἐναντίον τοῦ ὀχυροῦ Σαὶν Ντενίς. Καθ' ὅλον τὸν Ἰανουάριον ἐξετελοῦντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν βομβαρδισμοὶ ἐναντίον τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, καθ' ἧς ἐβλήθησαν περὶ τὰ 15.000 βλήματα (σοβαρώτατος ἀριθμὸς διὰ τὴν ἐποχήν), φονεύσαντα καὶ τραυματίσαντα περὶ τοὺς 400 κατοίκους. Αἱ στερήσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ βομβαρδισμὸς ἀφ' ἑτέρου ἐπέφερον τὴν ἐξέγερσιν τῶν κατοίκων τῶν Παρισίων, καὶ τότε ἅπαντες ἐπεζήτησαν ὅπως πάσῃ θυσίᾳ ἐκτελεσθῇ ἀποφασιστική τις ὁρμητικὴ ἔξοδος, ἵνα τέλος πάντων δοθῇ πέρας εἰς τὴν ἀφόρητον ἐκείνην κατάστασιν. Εὑρεθεὶς ὁ Τροσὺ ὑπὸ τοιαύτην ἐπιτακτικὴν ἀπαίτησιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ ἀπεγνωσμένην τινὰ ἔξοδον, καὶ ὡς κατεύθυνσιν ταύτης ἐξέλεξε τὸ μέτωπον Μπύζενβαλ—Μοντρετού. Ἡ ἔξοδος αὕτη, ἀναληφθεῖσα τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ἐπέφερε τὴν μάχην τοῦ *Μπύζενβαλ* (βλ. λ.), ἀπολήξασαν ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐξαναγκάσασαν τοὺς Γάλλους νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ ἀμυντικοῦ περιβόλου τῶν Παρισίων. Ἔκτοτε πλέον πᾶσα ἄμυνα τῶν Παρισίων παρέλυσεν ἐξ ὁλοκλήρου, διὸ τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1871 συνήφθη, τῇ αἰτήσει τοῦ Ἰουλίου Φάβρ, ἀνακωχή, ὑπογραφεῖσα ἐν Βερσαλλίαις, ἔνθα ἀπ' ἀρχῶν Ὀκτωβρίου εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ γενικὸν γερμανικὸν ἀρχιστρατηγεῖον. Ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων διήρκεσεν 130 ἡμέρας. Ὑπάρχουσι συγγραφεῖς φρονοῦντες ὅτι ἂν γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἀμύνης τῶν Παρισίων δὲν ἦτο ὁ Τροσύ, ἀλλ' ὁ Ντυκρό, ἴσως ἡ τύχη τῶν Παρισίων, συνεπῶς καὶ τῆς ὅλης Γαλλίας, νὰ ἦτο διάφορος.

Ε. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ἡ ὀχύρωσις τῶν Παρισίων ἦτο νεωτέρου τύπου, μὴ ἔχουσα ἀμυντικὸν περίβολον, ἐπεκτείνασα δὲ τὴν ἐξωτερικὴν περίμετρον τῶν ὀχυρῶν εἰς πολὺ μείζονα ἀκτῖνα (σχ. 5).

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον οἱ Παρίσιοι δὲν ἀπετέλεσαν θέατρον ἐπιχειρήσεων, οὐχ ἧττον ὅμως, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὶς ἠπειλήθησαν ἀμέσως, τὴν πρώτην φορὰν κατ' Αὔγουστον 1914, ὁπότε ἔφθασαν οἱ Γερμανοὶ τόσον ἐγγὺς τῶν Παρισίων, ὥστε ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐθεώρησεν ὀρθὸν νὰ μεταφέρῃ τὴν ἕδραν της εἰς Μπορντώ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι πέρατος τῆς 1ης μάχης τοῦ Μάρνη, τῆς ἀπελευθερωσάσης τοὺς Παρισίους, καὶ ὁπότε οἱ Παρίσιοι θὰ περιήρχοντο ἀφεύκτως εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, ἐὰν δὲν ὑπέπιπτεν ἡ 1η γερμανικὴ στρατιὰ τοῦ φὸν Κλοὺκ εἰς τὸ γνωστὸν σφάλμα τῆς ἀλλαγῆς κατευθύνσεως· τὴν δευτέραν φορὰν κατὰ Ἰούνιον 1918, ὁπότε οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν 70 μόνον χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Παρισίων (θύλαξ Σατὼ Τιερρύ), ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλάκις ἐβλήθησαν, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, διά τε τῆς ἀεροπλοΐας, καθὼς καὶ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, ὡς τὰς 23—25 Μαρτίου 1918 καὶ κατόπιν ἀνὰ πολὺ ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα μέχρι τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου 1918, διὰ τῶν γερμανικῶν ὑπερτηλεβόλων (Βέρθα) ἀπὸ ἀποστάσεως 120 ὁλοκλήρων χιλιομέτρων. Διὰ τῶν ὑπερτηλεβόλων τούτων ἐβλήθησαν περὶ τὰ 300 βλήματα ἐν ὅλῳ, σχόντα ὡς ἀποτελέσματα περὶ τοὺς 200 νεκροὺς καὶ 600 τραυματίας ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων λογίζονται καὶ οἱ φονευθέντες καὶ τραυματισθέντες ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σαὶν-Ζερβαὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν 29ην Μαρτίου 1918.

ΝΙΚ. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

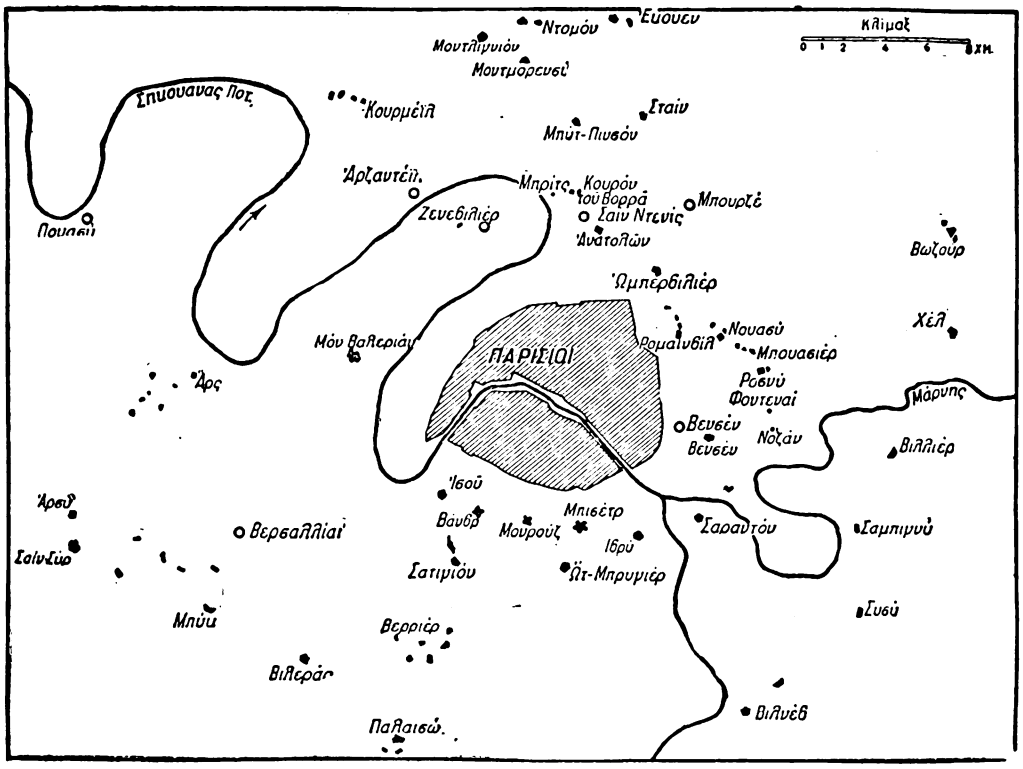

Σχ. 5. *Ὀχύρωσις τῶν Παρισίων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918).*

— **Παρισίων**, ***Λουδοβῖκος - Φίλιππος - Ἀλβέρτος τῆς Ὀρλεάνης, κόμις τῶν*** —. Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης καὶ διάδοχος τῶν Ὀρλεανιδῶν (1838—1894). Ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἀδόλφου Ρενιέ. Ἦτο περιωρισμένης διανοητικότητος, ἀλλ' εἶχε μεγάλην μόρφωσιν. Ἐταξίδευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του δουκὸς τῆς Σάρτης εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὰς δὲ ἐκ τοῦ ταξιδίου του ἐντυπώσεις ἐξέθηκεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Damas et Liban» (Λονδῖνον, 1861). Ἀμφότεροι ὑπηρέτησαν κατόπιν εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν στρατόν. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ὁ κόμις τῆς Ὀρλεάνης ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα εἰς τὴν «Revue des Deux Mondes». Ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου τοῦ 1870 ἐζήτησε μετὰ τῶν συγγενῶν του νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, ἀλλὰ ἡ βουλὴ ἠρνήθη τοῦτο. Κατόπιν ἀπῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἐξαδέλφου του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς Παρισίους ἐμφανίσεώς του παρετηρήθη κίνησίς τις τῶν βασιλοφρόνων, οἵτινες ἐξεδήλωσαν τὴν συμπάθειάν των πρὸς αὐτόν. Ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τοὺς ἀρραβῶνας τῆς θυγατρός του Μαρίας - Ἀμελίας μετὰ τοῦ διαδόχου τῆς Πορτογαλίας Ἐμμανουὴλ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βαρὲν ἀνάκτορόν του, προσκαλέσας εἰς αὐτοὺς πάντας τοὺς εὐγενεῖς τιτλούχους καὶ τοὺς πρεσβευτὰς τῶν ξένων κρατῶν. Τοῦτο ἐξηρέθισε τὴν κοινὴν γνώμην καὶ διὰ διατάγματος ἐξωρίσθησαν πάντες οἱ πρίγκηπες ἐκ Γαλλίας. Κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ὁ κόμις τῶν Παρισίων.

Δ. Ν. Π.

— **Παρισίων** *ἐρυθρὸν [Χημ.]*. Ἐμπειρικὸν ὄνομα δι' εἰδικὴν ποιότητα *μινίου* (βλ. λ.).

— **Παρισίων** ***κίτρινον [Χημ.]***. Ἐμπειρικὸν ὄνομα ποιότητός τινος τοῦ κιτρίνου τοῦ χρωμίου (βλ. *χρωμίου* χρώματα).

— **Παρισίων** ***κυανοῦν [Χημ.]***. Ἐμπειρικὸν ὄνομα δι' ἀρίστης ποιότητος ***βερολίνιον κυανοῦν*** (βλ. λ.).

— **Παρισίων** ***πράσινον [Βιομ. Χημ.]***· βλ. λ. ***πράσινον*** τοῦ μεθυλίου.

— **Παρισίων** ***συνθῆκαι, συνέδρια καὶ συνδιασκέψεις [Διεθν. Δίκ.]***. Ἐν Παρισίοις συνωμολογήθησαν πλεῖσται συνθῆκαι καὶ ἄλλαι διεθνεῖς συμβάσεις, ἐπίσης δὲ συνεκροτήθησαν πλεῖστα συνέδρια καὶ ἐξ ἴσου πολλαὶ συνδιασκέψεις. Ἐξ αὐτῶν μνημονεύονται κατωτέρω χρονολογικῶς αἱ μᾶλλον σπουδαιότεραι διεθνεῖς συνθῆκαι καὶ συμβάσεις, ὡς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτελεσθέντος ἔργου τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα συνέδρια καὶ αἱ λοιπαὶ σημαντικαὶ συνδιασκέψεις.

1) *Συνθήκη εἰρήνης 1763.* Ἡ οἰκογενειακὴ σύμβασις τοῦ 1761, διὰ τῆς ὁποίας συνηνώθησαν οἱ δύο κλάδοι τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων τῆς Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας, παρέσυρε τὴν τελευταίαν ταύτην δύναμιν εἰς τὸν παρὰ τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον, ὅστις κατέληξεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις συνομολογηθεῖσαν συνθήκην εἰρήνης τὴν 10 Φεβρουαρίου 1763, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία προσήρτησεν ὅλας τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνηκούσας ἀποικίας ἐν Ἀμερικῇ, στερεώσασα οὕτω τὸ ἀποικιακὸν αὐτῆς κράτος. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη τῶν Παρισίων ὑπῆρξεν ἐν ταὐτῷ καὶ τὸ προοίμιον τῆς λήξεως τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου.

2) *Συνθήκη προκαταρκτικὴ εἰρήνης 1801.* Κατόπιν τῆς ἀτυχοῦς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς ἐν Ἀμπουκὶρ καταστροφῆς τοῦ γαλλικοῦ στόλου παρὰ τοῦ Νέλσωνος, συνωμολογήθη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1801 ἐν Παρισίοις ἡ προκαταρκτικὴ περὶ εἰρήνης συνθήκη, ὁ κυριώτερος ὅρος τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις ἐξ Αἰγύπτου τοῦ ὑπολοίπου γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅστις καὶ ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν μετ' οὐ πολύ.

3) *Σύμβασις ἀγοραπωλησίας τοῦ 1803.* Αἱ χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ 1800 διαπραγματεύσεις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν περὶ πωλήσεως ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος (ἔχοντος ἀνάγκην χρημάτων ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον) εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην δύναμιν τῆς χώρας Λουϊζιάνας, κατέληξαν τέλος εἰς τὴν συνομολόγησιν ἐν Παρισίοις τῆς ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1803 συμβάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ παραίτησιν τὴν Λουϊζιάναν καὶ ἀνεδέχετο νὰ καταβάλῃ 20 ἑκατ. φράγκων ὡς ἀποζημίωσιν τῶν προσγενομένων ζημιῶν εἰς Ἀμερικανοὺς ὑπηκόους, αὗται δὲ ἀνεδέχοντο νὰ πληρώσουν εἰς ἐκείνην 60 ἑκατ. φράγκων.

4) *Συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1814.* Ἡ κατὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἧττα τοῦ Ναπολέοντος παρὰ τῶν στρατευμάτων τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης, ἡ εἰς Ἔλβαν ἐξορία τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἀποκατάστασις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Γαλλίας τοῦ οἴκου τῶν Βουρβώνων ὡδήγησαν εἰς τὴν συνομολόγησιν μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Πρωσσίας, Αὐστρίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου, τῆς πρώτης, ὡς καλεῖται, συνθήκης εἰρήνης ἐν Παρισίοις τὴν 30 Μαΐου 1814. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Γαλλία περιωρίζετο ἐδαφικῶς εἰς τὰ μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1792 ὅρια αὐτῆς (ἄρθρ. 2), ἐπανακτῶσα τὰς παρὰ τῆς Ἀγγλίας, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, καταληφθείσας ἀποικίας της, ἐξαιρέσει ἐν μὲν ταῖς Ἀντίλλαις τῶν νήσων Ἁγίας Λουκίας καὶ Ἁγίου Μαυρικίου, ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ τῆς νήσου τῆς Γαλλίας (Isle de France), καὶ ὑποχρεουμένη νὰ μὴ ὀχυρώσῃ οὐδὲν τῶν ἐν Ἰνδίαις ἀνακτηθέντων μερῶν καὶ νὰ μὴ διατηρῇ εἰς αὐτὰ στρατιωτικὴν δύναμιν ἀνωτέραν τῆς πρὸς φρούρησιν τῆς τάξεως ἀναγκαίας (ἄρθρ. 8 καὶ 12). Αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἐδήλουν ὅτι παραιτοῦνται πάσης ἀξιώσεως πολεμικῆς ἀποζημιώσεως (ἄρθρ. 18). Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, καθιεροῦτο ἡ ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα εἰς τὸν Ρῆνον (ἄρθρ. 5), ὡρίζετο ὅτι τὰ γερμανικὰ κράτη θὰ εἶναι ἀνεξάρτητα, συνδεόμενα μόνον μεταξύ των διὰ ὁμοσπονδιώσεως, καὶ ὅτι ἡ Ἰταλία, ἐξαιρέσει τῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἀποδοθεισῶν χωρῶν, θ' ἀποτελῆται ἀπὸ κυριάρχους πολιτείας (ἄρθρ. 6). Τῇ συνθήκῃ ταύτῃ προσετέθησαν τέσσαρα συμπληρωματικὰ ἄρθρα, ἕκαστον τῶν ὁποίων καθώριζεν ἐπακριβῶς τὰ προνόμια ἑκάστης τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, καὶ ἐπὶ πλέον πέντε ἄλλα ἄρθρα μυστικά, διὰ τῶν ὁποίων καθωρίζετο ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γαλλίας νὰ δεχθῇ οἱανδήποτε παρὰ τῶν συμμάχων, μεταξύ των ἢ καὶ μετ' ἄλλων, διανομὴν τῶν παρ' αὐτῆς παραχωρηθέντων ἐδαφῶν. Δι' ἑνὸς τῶν τελευταίων ἄρθρων τῆς συνθήκης (ἄρθρ. 32) ὡρίζετο προθεσμία δύο μηνῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔδει νὰ συνέλθουν ἀντιπρόσωποι τῶν τεσσάρων δυνάμεων εἰς Βιέννην πρὸς ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν ζητημάτων, ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Γαλλίας.

5) *Συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1815.* Ἡ φυγὴ ἐξ Ἔλβας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς

Digitized by Google

Γαλλίαν, ὅπου ἵδρυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἑκατὸν ἡμερῶν, ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ καὶ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ἁγίαν Ἑλένην. Οἱ συμμαχικοὶ στρατοί, ἐκ δευτέρου εἰσελθόντες εἰς Παρισίους, ἀποκατέστησαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Γαλλίας τὸν οἶκον τῶν Βουρβώνων καὶ ὑπηγόρευσαν τὴν δευτέραν, ὡς καλεῖται, περὶ εἰρήνης συνθήκην τῶν Παρισίων τῆς 20 Νοεμβρίου 1815, τῆς ὁποίας αἱ κυριώτεραι διατάξεις εἶναι αἱ ἑξῆς: ἐπαναφέρεται διὰ τὴν Γαλλίαν τὸ πρῴην ἐδαφικὸν καθεστὼς μέ τινας τροποποιήσεις, ἀναφερομένας εἰς τὴν παραχώρησιν εἰς τὴν Πρωσσίαν τοῦ Sarrelouis καὶ Sarrebrück, εἰς τὴν Βαυαρίαν τοῦ Lauenburg, εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ τῶν φρουρίων τῆς Philippoeville, καὶ εἰς τὴν Σαρδηνίαν τοῦ κατὰ τὴν πρώτην συνθήκην εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπολειφθέντος μέρους τῆς Σαβοΐας (ἄρθρ. 1). Ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ 700 ἑκατομ. φράγκων ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (ἄρθρ. 4), νὰ συντηρῇ ἰδίαις δαπάναις 150.000 συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς ὡρισμένα στρατιωτικὰ σημεῖα τῆς παραμεθορίου γραμμῆς ἐπὶ μίαν πενταετίαν, δυναμένων ἐν τούτοις τῶν συμμάχων μετὰ τριετίαν, ἀπὸ συμφώνου μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, νὰ συντομεύσουν τὸν χρόνον τοῦτον ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων (ἄρθρ. 5). Ἡ συνθήκη αὕτη διατηρεῖ ἐν ἰσχύϊ τὴν πρώτην περὶ εἰρήνης συνθήκην τῶν Παρισίων, ὡς καὶ τὴν τελικὴν πρᾶξιν τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης τῆς 9 Ἰουνίου 1815, ἐφόσον εἰς τὰς λεπτομερείας δὲν ἐτροποποιοῦντο διὰ τῆς δευτέρας ταύτης περὶ εἰρήνης συνθήκης (ἄρθρ. 11). Ἐπὶ τούτοις διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἐρρυθμίσθησαν τὰ περὶ οὐδετερότητος τῆς Ἑλβετίας ζητήματα (ἄρθρ. 3), περὶ τῶν ὁποίων εἰδικώτερον διέλαβεν ἡ:

6) *Δήλωσις τοῦ 1815* περὶ ἀναγνωρίσεως καὶ ἐγγυήσεως τῆς διαρκοῦς οὐδετερότητος τῆς Ἑλβετίας καὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ἥτις ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις τὴν 20 Νοεμβρίου 1815 καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐξηγγέλλετο ὅτι ἡ καθιέρωσις τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλβετίας ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς πολιτικῆς ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης.

7) *Σύμβασις τοῦ 1839*, συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐν Παρισίοις τὴν 2 Αὐγούστου 1839 περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς ἁλιείας εἰς τὰς γειτονικὰς θαλάσσας. Ἡ σύμβασις αὕτη συνεπληρώθη βραδύτερον διὰ νέας συμβάσεως ὑπογραφείσης ἐν Λονδίνῳ τὴν 24 Μαΐου 1843. Ἀμφότεραι ἀνεθεωρήθησαν, μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου, διὰ τῆς νέας τὴν 11 Νοεμβρίου 1867 συνομολογηθείσης εἰς Παρισίους συμβάσεως.

8) *Συνέδριον τοῦ 1851*. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς χολέρας ἐν Εὐρώπῃ διὰ τῆς λήψεως μέτρων ἀπὸ κοινοῦ παρ' ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ὁ τότε πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας συνεκάλεσεν ἐν Παρισίοις ὑγειονομικὸν συνέδριον τῷ 1851, τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀπέληξεν ἀποτέλεσμα.

9) *Συνέδριον καὶ συνθήκη τοῦ 1856*. Μὲ τὴν λῆξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου διὰ τῆς πτώσεως τῆς Σεβαστουπόλεως, συνεκλήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1856 συνέδριον, εἰς ὃ ἀντεπροσωπεύθησαν, ἐκτὸς τῶν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον συμμετασχόντων κρατῶν (Γαλλίας, Μεγάλης Βρεττανίας, Ρωσίας, Σαρδηνίας καὶ Τουρκίας), καὶ ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία. Τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου τούτου ἀπέληξαν εἰς τὴν ἀπὸ 30 Μαρτίου 1856 συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεβλήθη ἡ ἐκκένωσις τῶν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου κατακτηθεισῶν χωρῶν καὶ ἡ ἀπόδοσις ὡρισμένων ἄλλων ἐδαφικῶν ἐκτάσεων (ἄρθρ. 2—4), ἐχορηγήθη ἀμνηστία εἰς τοὺς ὑπηκόους ἑκάστης πολιτείας, οἵτινες συνέπραξαν μετὰ τῶν ἀντιπάλων (ἄρθρ. 5) καὶ ὡρίσθη ἡ ταχεῖα ἀνταλλαγὴ τῶν αἰχμαλώτων (ἄρθρ. 6). Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, ἡ Τουρκία ἀνεγνωρίσθη μέλος τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, αἱ δὲ Δυνάμεις ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθοῦν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους καὶ ἠγγυήθησαν τὴν τήρησιν τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως ὡς θεωροῦσαι αὐτὴν ζήτημα γενικοῦ συμφέροντος (ἄρθρ. 7). Ἐπὶ τούτοις ὡρίσθη ὅτι ἂν ἤθελεν ἀναφανῆ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Τουρκίας καί τινος τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ἀναλαμβάνεται ἡ ὑποχρέωσις παρ' ὅλων πρὶν καταφύγουν εἰς βίαια μέτρα νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν μεσολάβησιν μιᾶς τῶν συμβαλλομένων πολιτειῶν (ἄρθρ. 8)· ἐκηρύχθη οὐδετέρα ἡ Μαύρη Θάλασσα, ἀπαγορευθέντος τοῦ πλοῦ οἱουδήποτε πολεμικοῦ πλοίου καὶ καθιερωθείσης τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου· ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ διατηροῦν πολεμικοὺς ναυστάσμους εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν (ἄρθρ. 11—13)· ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς ποταμοπλοΐας εἰς τὸν Δούναβιν, συσταθείσης ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν παραδουναβίων κρατῶν μὲ σκοπὸν νὰ ἐπεξεργασθῇ κανονισμὸν τῆς ποταμοπλοΐας καὶ τῆς ἐκτελέσεως τεχνητῶν ἔργων (ἄρθρ. 14 ἐπ.)· ὡρίσθη ὅτι αἱ ἡγεμονίαι Μολδαβίας καὶ Βλαχίας ἐξακολουθοῦν ἀπολαύουσαι τῶν προνομίων ἐξ ἀτελειῶν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Πύλης καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων (ἄρθρ. 21 ἐπ.)· ἐπεβλήθη εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ διαρρυθμίσῃ τὰ σύνορά της ἐν Βεσσαραβίᾳ πρὸς ὄφελος τῆς Μολδαβίας, ἐπιτραπέντος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας ταύτης τοῦ δικαιώματος τῆς μεταναστεύσεως ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν καὶ τῆς ἐκποιήσεως τῶν κτημάτων αὐτῶν (ἄρθρ. 20)· ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπικυριαρχία τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς Σερβίας, διατηρούσης πάντα τὰ προνόμια αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων, τῆς Πύλης δικαιουμένης μόνον νὰ διατηρῇ ἐν αὐτῇ φρουρὰν (ἄρθρ. 28). Εἰς τὸ κύριον κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης ἐπακολουθοῦν ἐν παραρτήματι τρεῖς συνθῆκαι, ἡ πρώτη τῶν ὁποίων ἀπαγορεύει εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Δυνάμεων νὰ διέρχωνται τὰ Δαρδανέλλια καὶ τὸν Βόσπορον, ἡ δευτέρα καθορίζει τὰς ναυτικὰς πολεμικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας δικαιοῦνται ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία νὰ διατηρῶσιν εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν καὶ ἡ τρίτη περιέχει τὴν δήλωσιν τῆς Ρωσίας ὅτι δὲν θὰ ὀχυρώσῃ τὰς νήσους τῆς Ἀλάνδης, οὔτε θὰ προβῇ εἰς στρατιωτικὰς ἢ ναυτικὰς εἰς αὐτὰς ἐγκαταστάσεις.

10) *Ναυτικὴ δήλωσις Παρισίων τοῦ 1856*. Τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων τοῦ 1856 κατήρτισεν, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω συνθήκης, καὶ τὴν ναυτικὴν δήλωσιν τῆς 16 Ἀπριλίου 1856, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν βραδύτερον καὶ ἄλλαι Δυνάμεις: ἡ Ἀργεντινή, τὸ Βέλγιον, ἡ Βραζιλία, ἡ Δανία, τὸ Ἐκουαδώρ, ἡ Ἑλλάς, ἡ Γουατεμάλα, ἡ Ἁϊτή, ἡ Ἰαπωνία, αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ Περού, ἡ Πορτογαλία, ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία, ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Οὐρουγουάη. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ ναυτικῆς δηλώσεως ἐτέθησαν οἱ κάτωθι τέσσαρες κανόνες τοῦ διεθνοῦς κατὰ θάλασαν δικαίου: α) ἡ καταδρομὴ εἶναι καὶ παραμένει κατηργημένη, β) ἡ οὐδετέρα σημαία καλύπτει τὸ ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα, ἐξαιρουμένου τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου, γ) οὐδέτερον ἐμπόρευμα ὑπὸ ἐχθρικὴν σημαίαν, ἐξαιρουμένου τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατασχεθῇ, δ) οἱ ἀποκλεισμοὶ ἵνα παράγωσι νομικὰς συνεπείας πρέπει νὰ εἶναι πραγματικοί, ἐνεργούμενοι παρὰ πολεμικῆς δυνάμεως ἱκανῆς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἐχθροῦ.

11) *Συνέδριον* ὑγειονομικόν, δεύτερον κατὰ σειράν, συνελθὸν ἐν Παρισίοις τῷ 1857.

12) *Συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1857*. Κατόπιν τῆς ἐν ἔτει 1853 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Περσίας συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ τελευταία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀποστέλλῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς Herat, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν θὰ προσεβάλλετο παρὰ ξένης δυνάμεως (Ρωσίας), διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡ Ἀγγλία διέκοψε τὰς μετὰ τῆς Περσίας σχέσεις (ἥτις δὶς εἶχε καταλάβει, τῷ 1856 καὶ 1857, τὸ Herat) καὶ ἐκήρυξε μετὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἰνδικὴν ἐπανάστασιν ἐπετεύχθη ἡ συνομολόγησις εἰρήνης ἐν Παρισίοις. Διὰ τῆς σχετικῆς συνθήκης ὑπεχρεώθη ἡ Περσία νὰ ἐκκενώσῃ τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸ Herat, ἐπὶ πλέον δέ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον προκύψει διαφοραὶ μετ' αὐτοῦ, νὰ ἐπικαλῆται τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας, πρὸς ἀποφυγὴν πολέμου (ἄρθρ. 6). Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἡ Ἀγγλία ἐπέτυχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ῥήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν διορισμὸν πρέσβεων, ἀποκτήσασα οὕτω τὰ αὐτὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐκέκτηντο προηγουμένως ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία.

13) *Συνέδριον καὶ σύμβασις τοῦ 1857*. Ἡ ἔρις ἥτις προεκλήθη μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Πρωσσίας ἐκ τοῦ ἄρθρου 23 τῆς τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης τῆς 9 Ἰουνίου 1815, σχετικοῦ μὲ τὸ Neuenbourg, ἤρθη διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις, τῇ μεσολαβήσει τῆς Γαλλίας, συνελθόντος καὶ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἐνδιαφερομένων δυνάμεων ἀποτελουμένου συνεδρίου, τὸ ὁποῖον, μετὰ μακρὰς συζητήσεις, κατέληξεν εἰς τὴν ἀπὸ 26 Μαΐου 1857 σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πρωσσία παρῃτεῖτο ὁριστικῶς τοῦ Neuenbourg, προσαρτωμένου ἐντελῶς πλέον εἰς τὴν Ἑλβετίαν.

14) *Συνέδριον καὶ πρωτόκολλον τοῦ 1858*. Ἡ Μολδαβία καὶ Βλαχία, τεθεῖσαι διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1856 ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκήρυξαν τῷ 1858 τὴν ἕνωσιν αὐτῶν, ταύτην δὲ ἀνεγνώρισε τὸ παρὰ τοῦ ἐν Παρισίοις συνεδρίου καταρτισθὲν πρωτόκολλον τῆς 19 Αὐγούστου 1858 διὰ τὸν χρόνον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Κούζα.

15) *Συνέδριον ὑγειονομικὸν τοῦ 1859*, ἀσχοληθὲν μὲ τὴν διεθνῆ καταπολέμησιν τῆς χολέρας.

16) *Συνέδριον ταχυδρομικὸν τοῦ 1863*, συγκληθὲν ἐν Παρισίοις τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (βλ. *Ταχυδρομικὴ* Ἕνωσις, διεθνής).

17) *Σύνοδος Παρισίων τοῦ 1869*. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῇ συνεπείᾳ ταύτης ἐπελθούσης διακοπῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων τῷ 1868, τῇ προτάσει τοῦ Βίσμαρκ (9/21 Δεκεμβρίου 1868), ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις συνόδου, ὅπως συνηθίζεται νὰ καλῆται, ἐν Παρισίοις ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ἐνδιαφερομένων δυνάμεων, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ τῶν εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν διαπεπιστευμένων αὐτῆς ἔσπευδε νὰ γνωρίσῃ ὅτι «ἀφοῦ ἡ Πύλη διέρρηξεν ἀποτόμως τὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεις της, ἀπήλασε τοὺς ὑπηκόους Ἕλληνας καὶ ἀπέκλεισεν ἀπὸ τῶν λιμένων της τὴν ἡμετέραν ναυτιλίαν, προξενήσασα οὕτως ἀκαταλογίστους ζημίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀδύνατον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐπανάληψιν τῶν μετ' αὐτῆς σχέσεων, ἐὰν δὲν δοθῇ ἡμῖν ἱκανοποίησις καὶ ἀποζημίωσις καὶ ἐὰν ἡ Τουρκία δὲν παρέξῃ προσέτι ἐγγυήσεις ὅτι πράγματι θέλει προσφέρεσθαι εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς τοὺς ἐν τῷ κράτει αὐτῆς ὁμοεθνεῖς ἡμῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν προσφέρεται πρὸς τοὺς ὑπηκόους τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων». Ἡ πρώτη συνεδρίασις τῆς συνδιασκέψεως ἐγένετο τὴν 28 Δεκεμβρίου 1868 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γάλλου ὑπουργοῦ· ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος Ἀλ. Ραγκαβῆς ἀπουσίαζε. Πᾶσαι αἱ ἀντιπροσωπευόμεναι Δυνάμεις ἀπεδέχθησαν τὴν γνώμην τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς μόνον μετὰ συμβουλευτικῆς ψήφου ἠδύνατο νὰ συμμετάσχῃ τῆς συνδιασκέψεως, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν συμμετεῖχον μόναι αἱ Δυνάμεις, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν παρισινὴν συνθήκην τοῦ 1856, εἰς τὰς ὁποίας δὲν συγκατελέγετο καὶ ἡ Ἑλλάς. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν, τῇ προτάσει δὲ τοῦ Ρώσου πρέσβεως ἐπετράπη εἰς τὸν Ἕλληνα ἀντιπρόσωπον Ἀλ. Ραγκαβῆν ν' ἀναγνώσῃ ὑπόμνημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετίθεντο οἱ λόγοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς ἐστήριζε τὴν ἀπαίτησίν της ὅπως παρακαθήσῃ ἰσοτίμως εἰς τὴν συνδιάσκεψιν καὶ ἐδηλοῦτο ὅτι ἐν περιπτώσει ἀντιθέτου ἀποφάσεως ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς Ἑλλάδος ἐπιβάλλει τὴν μὴ ἀποδοχὴν παρ' αὐτῆς τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν ἐλήφθη ἀπόφασις ὅπως ζητηθῇ παρὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ἡ διατήρησις τοῦ καθεστῶτος καὶ παρακληθῇ ἡ Πύλη νὰ μὴ λάβῃ τὰ παρὰ τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποσταλέντος τελεσιγράφου ἐπαπειλούμενα μέτρα. Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ἀνηγγέλθη ὅτι ἡ Πύλη ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς συνδιασκέψεως, ὁ δὲ Ρῶσος ἀντιπρόσωπος ἐπιτηδείως προσεπάθησε νὰ προκαλέσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς συνδιασκέψεως ὅπω‿συμμετάσχῃ αὐτῆς ἰσοτίμως καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἂν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐμμείνῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν της νὰ μὴ δεχθῇ ἁπλῶς συμβουλευτικὴν ψῆφον, θὰ εὑρεθῇ αὐτὸς εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος, ἀντιληφθεὶς ἀμέσως ποῦ τείνει ἡ πρότασις τοῦ Ρώσου συναδέλφου του, παρετήρησε ψυχρῶς ὅτι ἡ ἀπουσία τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου θὰ προκαλέσῃ αἰσθήματα μείζονος μετριοπαθείας παρὰ τοῖς διαφόροις ἀντιπροσώποις. Οὕτω πως ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς συνδιασκέψεως περιωρίσθη αὕτη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς διενέξεως καὶ οὐχὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος καὶ κατὰ τὴν ἕκτην αὐτῆς συνεδρίαν τῆς 8/20 Ἰανουαρίου 1869 ἡ συνδιάσκεψις ἔλαβε τὰς ἀκολούθους εὐνοϊκὰς διὰ τὴν Τουρκίαν ἀποφάσεις: ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει ν' ἀπέχῃ τοῦ νὰ ὑποθάλπῃ ἢ ν' ἀνέχεται τὸν σχηματισμὸν ἐντὸς τῆς χώρας της πάσης συμμορίας στρατολογουμένης πρὸς τὸν σκοπὸν ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἐπὶ πλέον τὸν ἐξοπλισμὸν ἐντὸς τῶν λιμένων της πλοίων προωρισμένων νὰ βοηθήσωσιν ὁπωσδήποτε ἀπόπειραν ἐπαναστάσεως εἰς τὰς χώρας τοῦ σουλτάνου. Τὸ κείμενον τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς παρισινῆς συνδιασκέψεως ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας εἰδικὸς ἀπεσταλμένος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως μετὰ σχετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γάλλου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδηλοῦτο, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι αἱ Δυνάμεις «ὤφειλον ν' ἀπομακρύνωσι πᾶσαν περὶ γεγονότων συζήτησιν καὶ ν' ἀσχοληθῶσιν οὐχὶ τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, ὅσον ὅπως ἀναζητήσωσι τοὺς κανόνας τῆς πορείας, οἵτινες θέλουν διέπει ἐν τῷ μέλλοντι τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σχέσεις... νὰ ὁρίσωσι τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ κυβερνήσεις διεφώνησαν καὶ αἵτινες εἰσὶ καὶ ἔσονται ὁ κοινὸς νόμος ἁπάντων τῶν ἐθνῶν». Προσετίθετο δὲ ἀκόμη εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολήν, ὅτι συγκατατιθεμένης τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τῆς συνδιασκέψεως, θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτοδικαίως γενομένη ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως ἐγένοντο δεκταὶ παρά τε τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θ. Δηλιγιάννης, γνωρίζων τοῦτο εἰς τὸν Γάλλον συνάδελφόν του, ἔγραφεν ὅτι τὸ «συμπέρασμα τῶν διασκέψεων τῆς συνόδου ἐγένετο δεκτὸν μετ' αἰσθήματος ὀδυνηρᾶς συγκινήσεως παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σύμπαντος». Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Θ. Δηλιγιάννη εἰς τὴν συνδιάσκεψιν, αὕτη ἐπέβαλε τὴν ἐπανάληψιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

18) *Συνδιάσκεψις καὶ συμφωνία τοῦ 1875*. Πρὸς καθιέρωσιν ἑνιαίου συστήματος σταθμῶν συνεκλήθη εἰς Παρισίους συνδιάσκεψις τῶν κυριωτέρων κρατῶν (Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Ἀργεντινῆς, Βελγίου, Βραζιλίας, Δανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Περού, Πορτογαλίας, Ρωσίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, Ἑλβετίας Ἱσπανίας, Τουρκίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, Βενε-

Digitized by Google

ζουέλας), ἥτις κατήρτισε τὴν ἀπὸ 20 Μαΐου 1875 συμφωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν βραδύτερον καὶ ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἰαπωνία, τὸ Μεξικόν, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία.

19) *Συμφωνία τοῦ 1883.* Πρόκειται περὶ τῆς ἀπὸ 20 Μαρτίου 1883 συμφωνίας τῶν Παρισίων πρὸς προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν τὸ Βέλγιον, ἡ Βραζιλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γουατεμάλα, ἡ Ἰταλία, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Πορτογαλία, τὸ Σαλβαδώρ, ἡ Ἑλβετία, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἱσπανία. Εἰς τὴν συμφωνίαν ταύτην προσεχώρησαν βραδύτερον ἡ Γερμανία, ἡ Κοῦβα, ἡ Δομινικανὴ δημοκρατία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἰαπωνία, τὸ Μεξικόν, ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία, ἡ Τύνις καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

20) *Σύμβασις τοῦ 1884,* πρὸς προστασίαν τῶν ὑποβρυχίων καλῳδίων τῆς 14 Μαρτίου 1884.

21) *Συνδιάσκεψις τοῦ 1890,* ἐν σχέσει μὲ τὴν τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν.

22) *Συνδιάσκεψις τοῦ 1894,* πρὸς καταπολέμησιν διεθνῶς τῆς χολέρας, καταλήξασα εἰς τὴν ἀπὸ 3 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους σύμβασιν.

23) *Συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1898.* Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1898 ἐκραγεὶς Ἱσπανοαμερικανικὸς πόλεμος ἐξ ἀφορμῆς τῶν εἰς τὴν Κοῦβαν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους ἐπισυμβάντων γεγονότων, μικρᾶς ἐντάσεως καὶ διαρκείας, λόγῳ τοῦ ὅτι τόσον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὅσον καὶ ἡ Ἱσπανία δὲν ἦσαν προπαρεσκευασμέναι, ἔληξε τῇ μεσολαβήσει τῶν ἄλλων Δυνάμεων διὰ τῆς ἐν Παρισίοις τῆν 10 Δεκεμβρίου 1898 συνθήκης εἰρήνης, κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων, ἀρξαμένων ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μηνὸς Ἰουλίου. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης αἱ Φιλιππῖναι νῆσοι ἔναντι ἀποζημιώσεως 20 ἑκατομμυρίων δολλαρίων περιήρχοντο εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ Ἱσπανία παρῃτεῖτο ὡρισμένων ἐδαφῶν ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κούβας. Οὕτω ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη τῶν Παρισίων ἐμείωσεν ἐξαιρετικὰ τὴν ἀποικιακὴν δύναμιν τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐσημείωσε τὴν ἔναρξιν τῆς πτώσεως του ἀποικιακοῦ κράτους αὐτῆς.

24) *Συνέδριον τοῦ 1900.* Ἐξ ἀφορμῆς τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο Παγκοσμίου ἐκθέσεως τῶν Παρισίων, συνεκροτήθη διεθνὲς συνέδριον πρὸς προστασίαν τῶν ἐργατῶν, τὸ ὁποῖον προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν τὴν 25/28 Ἰουλίου 1900, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μιλλεράν, τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν νομικὴν προστασίαν τῶν ἐργατῶν.

25) *Συνέδριον τοῦ 1902.* Κατόπιν τῆς παρὰ τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως τῶν ἐγκληματολόγων διατυπωθείσης εὐχῆς ὅπως τὸ ἐμπόριον τῆς λευκῆς σαρκὸς καταπολεμηθῇ διεθνῶς, συνεκροτήθη ἐν Παρισίοις συνέδριον ἀντιπροσώπων δέκα πέντε κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἑνὸς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, αἱ ἐργασίαι τοῦ ὁποίου, ἀρξάμεναι τὴν 15 Ἰουλίου, παρετάθησαν μέχρι τῆς 25 Ἰουλίου 1902. Τὸ πόρισμα αὐτῶν διετυπώθη εἰς δύο σχέδια, τὸ ἕτερον τῶν ὁποίων ἀπέβη ἡ :

26) *Σύμβασις τοῦ 1904,* περὶ διοικητικῶν μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν πραγματικῆς προστασίας κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς λευκῆς σαρκός, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν τὴν 18 Μαΐου τὰ ἑξῆς κράτη : ἡ Γερμανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Δανία, ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἰταλία, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρωσία, ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία, ἡ Ἑλβετία καὶ Ἱσπανία, προσεχώρησε δὲ εἰς αὐτὴν βραδύτερον (1905) καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἕκαστον τῶν συμβληθέντων κρατῶν ὑπεχρεώθη νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ὑπηρεσίαν, σκοποῦσαν νὰ συλλέξῃ πᾶσαν πληροφορίαν σχετικὴν μὲ τὴν στρατολογίαν γυναικῶν καὶ κορασίων ἐπὶ σκοπῷ ἐμπορίου εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

27) *Συνδιάσκεψις καὶ συμφωνία τοῦ 1910.* Πρὸς ἐπιτυχεστέραν καταπολέμησιν τοῦ ἐμπορίου τῆς λευκῆς σαρκὸς νέα συνδιάσκεψις, συνελθοῦσα εἰς Παρισίους ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1910 μέχρι τῆς 4 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατήρτισε συμφωνίαν διεθνῆ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐμπορίου τῆς λευκῆς σαρκός, ἣν ὑπέγραψεν ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστροουγγαρία, τὸ Βέλγιον, ἡ Βραζιλία, ἡ Δανία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἰταλία, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Σουηδία. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας καθωρίζοντο καὶ εἰδικαὶ ποιναὶ διὰ τοὺς μετερχομένους τοιοῦτον ἐμπόριον.

28) *Συνδιάσκεψις καὶ συμφωνία τοῦ 1910.* Ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἀνωτέρω συνδιάσκεψιν συνεκροτεῖτο ἐν Παρισίοις ἑτέρα συνδιάσκεψις, ἀσχολουμένη μὲ τὴν λῆψιν ἀποφάσεων ὡς πρὸς τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ τεθῶσιν εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀσέμνων δημοσιευμάτων. Αἱ σχετικαὶ ἀποφάσεις τῆς ἐν λόγῳ συνδιασκέψεως διετυπώθησαν εἰς τὴν ἀπὸ 4 Μαΐου 1904 συμφωνίαν (Arrangement), σχετικὴν μὲ τὴν καταστολὴν τῆς κυκλοφορίας ἀσέμνων δημοσιευμάτων. Ἡ συμφωνία αὐτὴ ὑπεγράφη παρὰ τῶν ἑξῆς κρατῶν : Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Βελγίου, Βραζιλίας, Δανίας, Ἱσπανίας, Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, Μεγάλης Βρεττανίας, Ἰταλίας, Κάτω Χωρῶν, Πορτογαλίας, Ρωσίας, Ἑλβετίας, προσεχώρησαν δὲ εἰς αὐτὴν βραδύτερον πλεῖστα ἄλλα κράτη. Δυνάμει τῆς συμφωνίας ταύτης ἕκαστον τῶν συμβληθέντων κρατῶν ὑπεχρεοῦτο νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ὑπηρεσίαν, ἔργον ἔχουσαν νὰ συλλέγῃ πᾶσαν πληροφορίαν διευκολύνουσαν τὴν καταπολέμησιν ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας ἀσέμνων δημοσιευμάτων καὶ εἰκόνων, τὴν παρεμπόδισιν τῆς εἰσαγωγῆς τοιούτων δημοσιευμάτων κλπ. ἔξωθεν καὶ τὴν γνωστοποίησιν τῶν σχετικῶν νόμων, οἵτινες ὑφίστανται ἢ πρόκειται νὰ ἐκδοθῶσιν εἰς τὰ διάφορα κράτη.

29) *Συμφωνία τῆς 2 Ἰουνίου 1911,* σχετικὴ μὲ τὴν προστασίαν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας.

30) *Συνέδριον ὑγειονομικόν,* συνελθὸν τὴν 7 Νοεμβρίου 1911 καὶ ἀποτελεσθὲν ἀπὸ ἀντιπροσώπους τεσσαράκοντα πολιτειῶν, τὸ ὁποῖον κατόπιν τεσσαράκοντα ἓξ συνεδριάσεων διετύπωσε τὰς παρ' αὐτοῦ ληφθείσας ἀποφάσεις εἰς τὸ ἀπὸ 17 Ἰανουαρίου 1912 πρωτόκολλον.

31) *Συνδιάσκεψις 1915,* συνελθοῦσα τὴν 27 Ἰουνίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ Παινλεβὲ καὶ ἀποτελουμένη ἐξ ἀντιπροσώπων —χωρὶς εἰδικῶς νὰ ὁρισθῶσι—τῶν διαφόρων καταπιεζομένων ἐθνοτήτων τῆς Εὐρώπης (βλ. λ. *μειονότητες*).

32) *Συνδιασκέψεις 1916.* Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ ἀνάγκη τῆς λήψεως παρὰ τῶν Συμμάχων καὶ συνησπισμένων δυνάμεων κοινῶν μέτρων οἰκονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ὡδήγησεν εἰς τὴν συγκρότησιν ἐν Παρισίοις συνδιασκέψεως ἐκ διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, ἥτις εἰργάσθη ἀπὸ τῆς 27 μέχρι τῆς 29 Μαρτίου 1916 καὶ ἑτέρας συνδιασκέψεως «parlementaire internationale du commerce», ἥτις εἰργάσθη ἀπὸ τῆς 27 μέχρι τῆς 29 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τὸ ἔργον τῶν δύο τούτων συνδιασκέψεων συνηρμολόγησεν οὕτως εἰπεῖν ἡ μετ' οὐ πολὺ συγκληθεῖσα οἰκονομικὴ συνδιάσκεψις τῶν συμμάχων κυβερνήσεων, ἥτις ἐλειτούργησεν ἀπὸ τῆς 14 Ἰουνίου 1916 μέχρι τῆς 17 ἰδίου μηνὸς καὶ αἱ τελικαὶ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας διετυπώθησαν εἰς τὸ ἀπὸ 17 Ἰουνίου πρακτικόν, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος ἀφορᾷ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ληφθῶσι διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, τὸ δεύτερον εἶναι σχετικὸν μὲ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ἀγροτικῆς καὶ ναυτικῆς ἀνασυγκροτήσεως, τὸ τρίτον εἶναι σχετικὸν μὲ τὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς μεταξὺ τῶν συμμάχων δυνάμεων συνεργασίας, καὶ τὸ τελευταῖον ἐκφράζει τὴν εὐχὴν τῶν μελῶν τῆς συνδιασκέψεως, ὅπως αἱ κυβερνήσεις των μὴ ἀμελήσουν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐκτιθεμένων μέτρων. Τὸ σπουδαιότερον τῶν μερῶν τούτων εἶναι τὸ πρῶτον, καθ' ὃ οἱ Σύμμαχοι δέον: α) Ν' ἀπαγορεύσωσιν εἰς τοὺς ὑπηκόους των καὶ εἰς πᾶν ἄλλο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατοικεῖ εἰς τὴν χώραν των, πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν μετὰ τῶν κατοίκων τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν ἀσχέτως ἐθνικότητος, μετὰ τῶν ὑπηκόων τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν, ὅπου καὶ ἂν κατοικοῦσι, καὶ μετὰ τῶν νομικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα διατελοῦν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἐν μέρει ἢ ὁλοκληρωτικῶς ὑπηκόων ἐχθρικοῦ κράτους κλπ. β) Νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὴν εἴσοδον εἰς τὰς χώρας των ἐμπορευμάτων προερχομένων ἐξ ἐχθρικῶν κρατῶν. γ) Νὰ ἐλέγχουν τὰς παρὰ ὑπηκόων ἐχθρικῶν κρατῶν καταρτισθείσας συμβάσεις, αἵτινες εἶναι ἐθνικῶς ὠφέλιμοι. δ) Νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἔλεγχον οἱ παρ' ὑπηκόων ἐχθρικῶν κρατῶν διευθυνόμενοι ἐμπορικοὶ οἶκοι οἱ ἑδρεύοντες εἰς τὰς συμμαχικὰς χώρας. ε) Νὰ κατάσχεται πᾶν λαθρεμπόριον πολέμου συλλαμβανόμενον καὶ εἰς τὰς ἀποικίας κλπ. τῶν συμμάχων δυνάμεων· καὶ στ) Νὰ ἐλέγχωνται τὰ παρ' οὐδετέρων κρατῶν εἰσαγόμενα εἰς τὰς συμμαχικὰς χώρας ἐμπορεύματα μή τι προέρχονται παρὰ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων.

33) *Συνέδριον εἰρήνης 1919.* Μετὰ τὴν ἀποδοχήν, λήγοντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, παρὰ τῆς Γερμανίας τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 τῶν ἐπιβληθέντων εἰς αὐτὴν ὅρων παρὰ τοῦ στρατάρχου Φὸς διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς, αἱ νικήτριαι Δυνάμεις ἀπεφάσισαν, πρὸς διατύπωσιν τῶν τελικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, νὰ συγκροτήσουν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀντιπροσωπευθοῦν πάντα τὰ ὁπωσδήποτε εἰς τὸν μέγαν πόλεμον συμμετασχόντα κράτη. Τὸ συνέδριον ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919, εἰς αὐτὸ δὲ ἀντεπροσωπεύθησαν 32 ἐν ὅλῳ κράτη, ἄλλα διὰ πέντε, ἄλλα δὲ διὰ τριῶν ἢ δύο ἢ ἑνὸς μόνον ἀντιπροσώπου, χωρὶς νὰ ὑπολογίζεται εἰς αὐτοὺς ὁ σεβαστὸς ἀριθμὸς τῶν συμβούλων, γραμματέων καὶ ἄλλων προσώπων, τὰ ὁποῖα συνώδευον τὴν ἀντιπροσωπείαν ἑκάστου κράτους. Τὸ συνέδριον εἰργάσθη κατ' ἐντελῶς πρωτότυπον τρόπον, συνελθὸν εἰς ἓξ μόνον συνεδριάσεις, αἵτινες ἦσαν ἐντελῶς τυπικαί, καθόσον διὰ τὸ πολύπλοκον τῆς ἐργασίας καὶ τὸν μεγάλον ἀριθμὸν τῶν πρὸς ἐπίλυσιν ζητημάτων εἶχε διαιρεθῇ εἰς πολυαρίθμους ἐπιτροπὰς καὶ ὑποεπιτροπάς, παρὰ τῶν ὁποίων συνεζητοῦντο καὶ ἐλύοντο, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ πρῶτον βαθμὸν τὰ διάφορα ζητήματα, καθόσον αἱ τελικαὶ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸ ἐπικληθὲν Συμβούλιον τῶν τεσσάρων, τὸ ὁποῖον ἀπετελέσθη παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν α) τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (Οὐΐλσων), β) τῆς Μεγάλης Βρεττανίας (Λόϋδ Τζώρτζ), γ) τῆς Γαλλίας (Κλεμανσὼ) καὶ δ) τῆς Ἰταλίας (Ὀρλάνδο). Εἰς τὰ ἄλλα κράτη, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν τεσσάρων, οὔτε εἰς ὅλας τὰς ἐπιτροπὰς καὶ ὑποεπιτροπάς, ἐπειδὴ ἀπετέλουν, ὡς ἀπεκλήθησαν, δυνάμεις περιωρισμένων συμφερόντων, παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκθέσουν τὰς ἀπόψεις των εἰς ὅσα θέματα ἰδιαιτέρως ἐνδιεφέροντο, πλὴν ὅμως αἱ ὑπ' αὐτῶν ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν εἰρημένων κρατῶν καὶ οὐχὶ σπανίως ἐν ἀγνοίᾳ των, τούτου δ' ἕνεκα πολλαὶ προεκλήθησαν ἐπικρίσεις καὶ δυσαρέσκειαι. Οὕτω ἐργαζόμενον τὸ συνέδριον προέβη εἰς τὸ ἔργον του μετὰ τὴν τελειωτικῶς ἐπικρατήσασαν ἄποψιν, ὅπως εἰς ἓν κείμενον συνθήκης περιληφθῶσιν ὅλοι οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ὡς καὶ αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔδει νὰ ἐπανιδρυθῇ ἡ νέα διεθνὴς κοινωνία, ἐπειδὴ ἂν ἐπεκράτει ὁριστικῶς ἡ ἀρχικὴ ἄποψις ὅπως συνομολογηθῇ ἐν πρώτοις ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη καὶ συμπληρωθῇ βραδύτερον δι' ἄλλων ἀναφερομένων εἰς τὰ λοιπὰ ζητήματα, θὰ ἐπιμηκύνοντο χρονικῶς αἱ διαπραγματεύσεις, αἱ περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν συζητήσεις θὰ παρετείνοντο μὲ κίνδυνον νὰ μὴ περατωθοῦν εὐνοϊκῶς κλπ., ἡ συνομολόγησις τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκης θ' ἀνεβάλλετο ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ γενικῶς τὸ ἔργον τῆς εἰρήνης θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ μὴ περατωθῇ συντόμως. Εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους ὀφείλεται καὶ ἡ ἐν γένει ἰδιορρυθμία τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἠγνοήθησαν αἱ μετὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς Γερμανίας προφορικαὶ συζητήσεις, εἰς τοὺς ὁποίους ἁπλῶς ἐπεδόθη τὴν 7 Μαΐου τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐντὸς τριῶν ἑβδομάδων ἀπαντήσουν ἐγγράφως. Εἰς τὴν γερμανικὴν ἀπάντησιν ἐδόθη νέα παρὰ τῶν Συμμάχων ἔγγραφος πάλιν ἀπάντησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνταπήντησαν ἐντὸς ἑβδομάδος οἱ Γερμανοὶ ἀντιπρόσωποι. Οὕτω τροποποιηθὲν εἴς τινα σημεῖα τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης ἐπεδόθη τὴν 16 Ἰουνίου καὶ τὴν 28 ἰδίου μηνὸς ὑπεγράφη (βλ. λ. *Βερσαλλιῶν* συνθήκη).

34) *Σύμβασις τοῦ 1919.* Πρόκειται περὶ τῆς περὶ κανονισμοῦ τῆς ἀεροπλοΐας συμβάσεως, ἥτις ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις, διὰ τοῦ προσθέτου αὐτῇ πρωτοκόλλου, τὴν 30 Σεπτεμβρίου/13 Ὀκτωβρίου 1919.

35) *Συνθήκη 1920.* Δυνάμει τοῦ ἄρθρου 100 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἡ Γερμανία ἐδήλου ὅτι παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος κλπ. ἐπὶ τῆς πόλεως Danzig καὶ τοῦ εἰδικώτερον ἐν τῷ μέλλοντι καθορισθησομένου ἐδάφους αὐτῆς· ὁ καθορισμὸς οὗτος ἐγένετο διὰ τῆς ἀπὸ 27 Ὀκτωβρίου 1920 συνθήκης δημιουργικῆς πράξεως.

36) *Συνδιάσκεψις τοῦ 1921 καὶ ἀποφάσεις* αὐτῆς. Διαρκουσῶν τῶν μετὰ τῆς Γερμανίας διαπραγματεύσεων τῶν Συμμάχων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως περὶ προσωρινῆς λύσεως αὐτοῦ διὰ μίαν πενταετίαν, τῆς Γερμανίας ὑποχρεουμένης νὰ καταβάλλῃ 3 δισεκατομμύρια χρυσᾶ φράγκα ἐτησίως, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις συνεκάλεσεν εἰς Παρισίους συνδιάσκεψιν τῶν Συμμάχων, καθ' ἣν ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Doumier ἐξέθεσε τὸ περὶ ἐπανορθώσεων γαλλικὸν σχέδιον, καθ' ὃ ἡ ὀφειλὴ τῆς Γερμανίας ἀνήρχετο εἰς 212 δισεκατομμύρια. Κατὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἀντετάχθη ἀπολύτως ὁ Λόϋδ-Τζώρτζ, μετὰ μακρὰς δὲ διαπραγματεύσεις ἡ συνδιάσκεψις κατέληξε, τὴν 29 Ἰανουαρίου 1921, εἰς τὰς ἑξῆς μεταξὺ ἄλλων ἀποφάσεις, στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς φύσεως : α) Κατάργησιν ῥητὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς θητείας, περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, παράδοσιν πολεμικοῦ ὑλικοῦ, παράδοσιν βαρέος πυροβολικοῦ, κλείσιμον τῶν ἐργοστασίων πολεμικοῦ ὑλικοῦ, περιορισμὸν τῆς ἀστυνομικῆς δυνάμεως εἰς 150.000 ἄνδρας, παράδοσιν 1.400 ἀεροπλάνων καὶ 5.000 μοτὲρ ἀεροπλάνων, ἀπαγόρευσιν κατασκευῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀεροπλάνων καὶ χρησιμοποιήσεως τούτων παρὰ τῆς ἀστυνομίας κ.λ.π. β) Πληρωμὴν ἀπὸ 1 Μαΐου 1921 μέχρι 1 Μαΐου 1923 ἀνὰ 2 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως, ἀπὸ 1 Μαΐου 1923 μέχρι 1 Μαΐου 1926 ἀνὰ 3 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως, ἀπὸ 1 Μαΐου 1926 μέχρι 1 Μαΐου 1929 ἀνὰ 4 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως, ἀπὸ 1 Μαΐου 1929 μέχρι 1 Μαΐου 1932 ἀνὰ 5 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως καὶ ἀπὸ 1 Μαΐου 1932 μέχρι 1 Μαΐου 1963 ἀνὰ 6 δισεκατομμύρια χρυσῶν μάρκων ἐτησίως, ἔλεγχον τῶν ἐξαγομένων προϊόντων παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, ἀπαγόρευσιν συνάψεως δανείων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων κλπ. Αἱ ἀποφάσεις αὗται τῆς συνδιασκέψεως ἐκοινοποιήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν μεθ' ὑπομνήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπειλητικῶς ἐξετίθεντο αἱ εὐθῦναι αὐτῆς ἐν περιπτώσει μὴ τηρήσεως τῶν τοιούτων ἀποφάσεων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν κόμμα ἐν Γερμανίᾳ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀπο-

Digitized by Google

χῆς τῶν ἀποφάσεων τούτων, προεκλήθη νέα συνδιάσκεψις ἐν *Λονδίνῳ* (βλ. λ.).

37) *Συνδιάσκεψις τοῦ 1922.* Ἀσχοληθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος (κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1922) καὶ εἰδικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τῶν *Σεβρῶν* (βλ. λ.).

38) *Συνδιάσκεψις τοῦ 1923*, ἡ κατὰ συνέχειαν, τρόπον τινά, συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου, αἱ ἐργασίαι τῆς ὁποίας ἀνεβλήθησαν διὰ τὴν 2 Ἰανουαρίου 1923 εἰς Παρισίους, διαρκέσασαι ἐνταῦθα 3 ἡμέρας. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη εἶναι ἡ 27η κατὰ σειράν, ἥτις ἠσχολήθη μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων βάσει τοῦ ἀγγλικοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγένετο δεκτόν, τούτου δ' ἕνεκα ἀπέτυχε χωρὶς νὰ καταλήξῃ εἰς θετικόν τι ἀποτέλεσμα.

39) *Συμφωνίαι τοῦ 1926.* Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν, βάσει τῆς συμφωνίας τοῦ Λοκάρνο, συνωμολογήθησαν ἐν Παρισίοις αἱ συμφωνίαι περὶ τῆς γερμανικῆς ἀεροπλοΐας, διὰ τῶν ὁποίων ἤρθησαν οἱ προηγουμένως ὑφιστάμενοι περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν ἀεροπλοίων ἐν γένει καὶ τὴν παρὰ τῆς ἀστυνομίας χρησιμοποίησιν τούτων, διετηρήθησαν ὅμως οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν κατασκευὴν στρατιωτικῶν ἀεροπλάνων κ.λ.π.

40) Ἡ τελευταία ἐν Παρισίοις συνομολογηθεῖσα *συμφωνία* ἐν ἔτει 1928 εἶναι ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα σύμφωνον Κέλλογκ-Μπριὰν (βλ. λ. *Κέλλογκ.*).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

παρίσιος (ἡ) (Parisien) [*Γεωλογ.*]. Ὀνομασία χρησιμοποιηθεῖσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Ἀλεξ. Brongniart πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ὑποδιαπλάσεως στρωμάτων τῆς καλουμένης σήμερον *ἠωκαίνου* (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Alcide d'Orbigny ἡ παρίσιος βαθμὶς εἶχεν ὡς τύπον τὸν χονδρόκοκκον ἀσβεστόλιθον τῆς παρισινῆς λεκάνης (Pariser Grobkalk), ὁ ὁποῖος σήμερον ἀποτελεῖ κυρίως τὴν *λουτήσιον* (βλ. λ.) βαθμῖδα τῆς μέσης ἠωκαίνου σειρᾶς. Γ. Κ. Γ.

παρισίτης (ὁ) (Parisit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου μετὰ φθορίου, δημητρίου, λανθανίου κλπ. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca[F(Ce, La, Di)]_2[CO_3]_3$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα, ἔχει σκληρότητα 4—5, εἰδικὸν βάρος 4,35 καὶ χρῶμα φαιοκίτρινον, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ ὀρυχεῖα σμαράγδου τῆς κοιλάδος Muzo τῆς Κολομβίας. Γ. Β.

παρισόλη (ἡ) (Parisol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται ἀπολυμαντικὸν περιέχον φορμόλην, μινθόλην καὶ διάλυμα εἰς ἀλκοόλην καλιούχου σάπωνος. Κ. Γ. Μ.

πάρισος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ σχεδὸν ἴσος, ἰσόρροπος, ἀντίρροπος.

παρίσταμαι, *ἀόρ. παρέστην*· παρευρίσκομαι, εἶμαι παρών: «παρέστη κατὰ τὴν δίκην, — κατὰ τὴν ἑορτήν»· || ἐμφανίζομαι, διατυποῦμαι· βλ. *παριστῶ*.

παριστάνω· βλ. *παριστῶ*.

παρίστημι· ἀρχ., βλ. *παριστῶ*.

παρίστια (τὰ) (κοιν. *κουρτελάτσες*, γαλλ. bonnettes, ἀγγλ. studding sails) [*Ναυτ.*]. Ἀφαιρετὰ ἱστία, παραπληρωματικὰ τῆς ἱστιοφορίας τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων, τὰ ὁποῖα ἐκπεταννύμενα, ὅταν ὁ ἄνεμος πνέῃ τὸ πολὺ μέτριος, ἐπαυξάνουν τὴν ἐπιφάνειαν κατὰ τεταρτημόριον αὐτῆς περίπου. Μὴ περιλαμβανόμενα μεταξὺ τῶν κυρίων τοῦ πλοίου ἱστίων, ἐκπετάννυνται μόνον κατὰ τὴν οὐριοδρομίαν, τὴν ἐπίφορον ἱστιοδρομίαν καὶ τὴν φορόν. Λαμβάνουν δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἱστίου, εἰς τὸ ὁποῖον παράκεινται, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀκροκεραίου τῆς ἀφ' ἧς ἀρτῶνται κεραίας τοῦ αὐτοῦ ἱστίου. Διακρίνονται οὕτω εἰς δύο *παρακάτια* ἑκατέρωθεν τοῦ ἀκατίου ἐκπεταννύμενα, τέσσαρα *παραδολώνια*, δύο παρὰ τὸν δόλωνα καὶ δύο παρὰ τὸ δολώνιον, καὶ εἰς τέσσαρα *παραφωσώνια*, δύο παρὰ τὸν φώσωνα καὶ δύο παρὰ τὸ φωσώνιον.

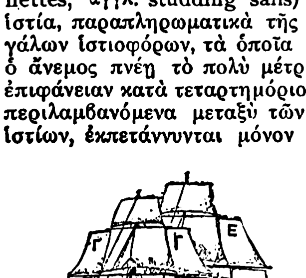

Φρεγάτα οὐριοδρομοῦσα μετ' ἀναπεπταμένων παριστίων.
[Α=παρακάτια· Β=παραδολώνια δολωνίου· Γ=παραφωσώνια φωσωνίου. Δ=παραδολώνιον δόλωνος· Ε=παραφωσώνιον φώσωνος.]

Ἡ μεγίστη, ἡ δολωνὶς καὶ ἡ σιπαρὶς οὐδέποτε φέρουν παρίστια, οὔτε δὲ καὶ οἱ σίπαροι, πλὴν εἰς τοὺς ὑπερδρόμωνας, εἰς οὓς ἀπαντῶσι καὶ *παρασιπάρια*. Τὸ σχῆμα τῶν μὲν παραδολωνίων καὶ τῶν παραφωσωνίων εἶναι τραπεζοειδές, τῆς κορυφαίας, τῆς καὶ μικροτέρας, πλευρᾶς των οὔσης ἀναδεδεμένης εἰς μικρὰν κεραίαν ἀποτελοῦσαν μέρος τοῦ παριστίου, μεθ' οὗ κυλινδρικῶς ἐπτυγμένον φυλάσσεται ἐν τῇ ἱστιοθήκῃ τοῦ πλοίου· τὸ δὲ τῶν παρακατίων εἶναι ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποίου ἥ τε κορυφαία καὶ τὸ πόδωμα φέρουν κατὰ τὰ δύο πρὸς τὰ ἔξω τριτημόρια τοῦ πλάτους των μικρὰν κεραίαν μονίμως ἀναδεδεμένην εἰς τὸ παρίστιον. Τὰ παραδολώνια καὶ τὰ παραφωσώνια ἀρτῶνται μέσῳ ὑπέρας περωμένης διὰ τροχίλου προσδεδεμένου εἰς τὸ ἀκροκέραιον τοῦ δολωνίου καὶ τοῦ φωσωνίου καὶ προσδενομένης δι' ὑπεροδέσμιου εἰς τὸ μέσον τῆς κεραίας τοῦ παριστίου· ποδοῦνται δὲ μέσῳ πρόποδος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δορατίου τῆς ὑποκειμένης κεραίας καὶ διὰ ποδὸς φθάνοντος ἐλευθέρως εἰς τὸ κατάστρωμα. Ἐξαιρετικῶς τὸ παρακάτιον ἐπαίρεται ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ δορατίου τοῦ ἀκατίου, ἔχον καὶ δευτέραν πρὸς τὰ ἔσω ὑπέραν, τὸν ἀνάποδα, δι' ὃ καὶ τὸ δοράτιον ἐκεῖνο ἐνδυναμοῦται καὶ διὰ κεροίακος καὶ δι' ὁλκοῦ· ποδοῦται δὲ πρὸς μὲν τὰ ἔσω διὰ ποδὸς φθάνοντος εἰς τὴν σκαλμοδόκην τῆς ἱστοπέδης τοῦ ἀκατίου, πρὸς δὲ τὰ ἔξω διὰ διχηλωτοῦ πρόποδος πρὸς τὸν λεμβοῦχον. Τὰ ἀγόμενα τῶν παριστίων καὶ ἡ ἐν γένει διάταξίς των ἀποδεικνύουν διὰ τῆς πολυπλόκου συνθέσεως αὐτῶν τὴν ἐφευρετικότητα μεθ' ἧς ὁ ναυτικὸς τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ὑπερενίκα τὰς δυσκολίας τῆς τότε ναυτικῆς τέχνης. Σ. Ε. Λ.

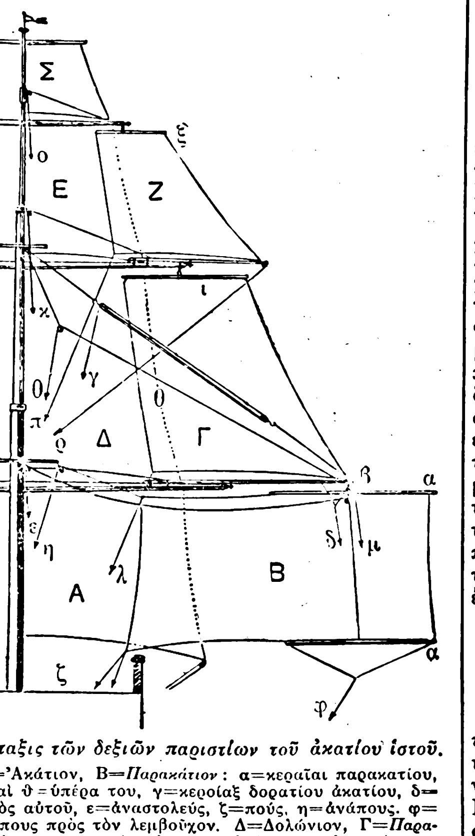

Διάταξις τῶν δεξιῶν παριστίων τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ.
[Α=Ἀκάτιον, Β=*Παρακάτιον*: α=κεραῖαι παρακατίου, β καὶ θ=ὑπέρα του, γ=κεροίαξ δορατίου ἀκατίου, δ=ὁλκὸς αὐτοῦ, ε=ἀναστολεύς, ζ=πούς, η=ἀνάπους. φ=πρόπους πρὸς τὸν λεμβοῦχον. Δ=Δολώνιον, Γ=*Παραδολώνιον*: ι=κεραία αὐτοῦ, κ=ὑπέρα του, λ=πούς του, μ=πρόπους του. Ε=Φωσώνιον, Ζ=*Παραφωσώνιον*: ξ=κεραία του, ο=ἡ ὑπέρα του, π=πoὺς αὐτοῦ, ρ=πρόπους ὁλκός. Σ=Σιπάριον, ἄνευ *παρασιπαρίου*.]

παριστῶ (*—άω*), καὶ *παριστάνω, ἀόρ. παρέστησα—παρεστάθην*, δημοτ. *παραστένω*· ἀρχ. *παρίστημι*· ἐμφανίζω τι τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον, διατυπῶ, εἰκονίζω διὰ περιγραφῆς: «ἕκαστος παριστᾷ τὰ πράγματα ὅπως τὰ θέλει», «δεν μπορῶ νὰ σᾶς παραστήσω τί ὑπέφερα»· || παριστῶ δι' εἰκόνος, ἀπεικάζω, ζωγραφῶ: «εἰκὼν παριστῶσα οἰκογενειακὴν σκηνήν»· || ἐπὶ ἠθοποιῶν, παίζω ρόλον, ὑποκρίνομαι: «ποιὸς θὰ παραστήσῃ τὸν Ἀγαμέμνονα, — τὸν Αἴγισθον»· || ἀναβιβάζω θεατρικὸν ἔργον ἐπὶ σκηνῆς: «παρεστάθη ὁ «Ἀγαμέμνων» τοῦ Αἰσχύλου».

παριτὲ (ἡ) (γαλλ. parité=ἀπόλυτος ἰσότης). Διεθνὴς ὅρος, ἀποδιδόμενος παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ὅρου *ἐμπορικὴ* ἢ *ἀνταλλακτικὴ ἰσοτιμία* καὶ σημαίνων: νομισματικῶς: τὸ ποσὸν ἢ ποσοστὸν ἑνὸς νομίσματος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὰς κρατούσας ἀνταλλακτικὰς συνθήκας ἀποκτᾶται διὰ τοῦ νομίσματος ἄλλης χώρας (1 £=3,70 $). Ἡ ἰσοτιμία αὕτη εἴθισται νὰ καλῆται ἀνταλλακτικὴ ἰσοτιμία διατιμήσεως νομισματοκοπείου (parité au tarif des monnaies), ὁσάκις προκύπτει λόγῳ τῶν παρακρατουμένων παρὰ τοῦ νομισματοκοπείου μιᾶς χώρας ἐξόδων νομισματοκοπῆς, καὶ ἔμμεσος (parité indirecte), ὅταν διὰ τὴν ἐξεύρεσίν της λαμβάνωνται ὡς βάσις αἱ τιμαὶ τῶν νομισμάτων διαφόρων ἐνδιαμέσων χωρῶν. Ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *παριτὲ μεταλλικὴ* (parité métallique=ἰσοτιμία ἀρτίου), σημαίνων τὴν σχέσιν δύο νομισμάτων βάσει τῆς εἰς πολύτιμον μέταλλον περιεκτικότητός των, ὡς ἡ περιεκτικότης αὕτη ἔχει προσδιορισθῆ ὑπὸ τοῦ νόμου (1 £=7,3223259 γραμμ. χρυσοῦ. 1 δραχμὴ =0,01952634 γραμμ. χρυσοῦ—$\frac{7,3223259}{0,01952634}$ = 375, ἰσοτιμία ἀρτίου £ πρὸς δραχμήν). Χρηματιστηριακῶς: τὴν σχέσιν δύο ἀξιῶν (μετοχῶν, ὁμολογιῶν κτλ.), αἵτινες ἐκ διαφόρων αἰτίων (φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις κτλ.) ἀποφέρουσι τὸ αὐτὸ εἰσόδημα, καίτοι τυγχάνουσι διαφόρου ὀνομαστικῆς ἀξίας. Ι. Α. Β.

Πὰρκ (Park), ***Ἐδουάρδος-Ἀμάσα*** (1808—1900). Ἀμερικανὸς θεολόγος καὶ ἐκ τῶν διασημοτέρων ἐκκλησιαστικῶν ρητόρων τῆς Ἀμερικῆς. Συνέταξεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὥστεν Φὲλπς καὶ Λώουελ Μῶσον τὸ «Ὑμνολόγιον τοῦ Σαββάτου» (1850). Λόγοι τινὲς τοῦ Πὰρκ ἐξεδόθησαν τῷ 1885 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁμιλίαι ἐπὶ θεολογικῶν διδασκαλιῶν ἐν σχέσει μὲ τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα». Η. Π. Γ.

— **Πὰρκ** (Park), ***Μάνγκο.*** Σκῶτος ἐξερευνητὴς (1771—1806). Τῷ 1792 ἐταξίδευσε μέχρι Σουμάτρας, μετὰ δύο δὲ ἔτη προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν «Ἀφρικανικὴν ἕνωσιν», ἥτις ἐπεθύμει νὰ ὀργανώσῃ ἀποστολὴν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1795 ὁ Πὰρκ ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν Γαμβίαν, εἰς μῆκος 300 χλμ., τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέσχισε τὴν Σενεγάλην καὶ ἐπροχώρησε κατὰ μῆκος τοῦ Νίγηρος μέχρι τῆς Τιμπουκτοῦ. Αἱ περιπέτειαί του, ἐκτιθέμεναι εἰς τὸ βιβλίον «Ταξίδια εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς» (1799), ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων. Τῷ 1805 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πρὸς περαιτέρω ἐξερεύνησιν τῆς Ἀφρικῆς. Συνοδευόμενος ὑπὸ 45 Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ *Ἄντερσον*, ὁ Πὰρκ ἤρχισε τὴν ἐξερευνητικήν του πορείαν, ὅτε ὅμως ἔφθασεν εἰς τὸν Κάτω Νίγηρα, μετὰ λεμβοπλοΐαν 1500 χιλιομέτρων, μόνον 3 ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐπέζων. Παρὰ τὸ Γιουρὶ ἡ λέμβος ἀνετράπη, ὁ δὲ Πὰρκ μετὰ τῶν συντρόφων του ἐπνίγη. Εἷς τῶν ἰθαγενῶν κωπηλατῶν, διασωθείς, ἀφηγήθη τὰ γεγονότα εἰς τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ Πὰρκ ἐξερευνητάς. Ε. Σ.

παρκὲ (τό)· βλ. *παρκέτον*.

παρκεζίτης (ὁ) [*Βιομ. Χημ.*]· βλ. λ. *κελλουλοΐτης*.

Παρκεθύμης, ***Ἰάκωβος,*** ἐπικαλούμενος ***Μηλοΐτης.*** Ἕλλην περιηγητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, Πάτμιος τὴν πατρίδα. Ἀκαταπόνητος ταξιδιώτης, ἠδυνήθη νὰ περιέλθῃ πλείστας χώρας, τὸν Μορέαν, τὴν Ρούμελην, Ἤπειρον, Μακεδονίαν, Θράκην, Κωνσταντινούπολιν, Πόντον, Κύπρον, Ρόδον, Κρήτην, Σάμον, Χίον, Μυτιλήνην, Εὔβοιαν, Κυκλάδας καὶ Δωδεκάνησον, Κύθηρα, Ζάκυνθον, Κέρκυραν, Μικρὰν Ἀσίαν, Παλαιστίνην, Αἴγυπτον, Ἀλγέριον, Τύνιδα, Τρίπολιν Βαρβαρίας, Ρουμανίαν, Πολωνίαν, Ρωσίαν, Γερμανίαν, Ἰταλίαν καὶ Δαλματίαν. Ἂν καὶ εἰς μέγαν βαθμὸν ἀγράμματος, οὐχ ἧττον εἰς τὰς περιπλανήσεις του κατὰ τοὺς δυσκόλους ἐκείνους καιροὺς φαίνεται ὅτι ἐκράτει σημειώσεις, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἐκράτει εἰς τὴν μνήμην του τοσαύτας ἀποστάσεις καὶ λεπτομερείας, τὰς ὁποίας ἐπακριβῶς καταγράφει. Ἐν Τυβίγγῃ τῆς Βυρτεμβέργης ἐγνώρισε τὸν φιλέλληνα καθηγητὴν Μαρτῖνον Κρούσιον, ὅστις ἐθαύμασε τὸν ἄνδρα, ἀποκαλῶν αὐτὸν «ἄριστον», καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ καταγράψῃ πρὸς χάριν του τὸ «Ὁδοιπορικόν» του, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξεν οὗτος ἐν ἔτει 1588, πλῆρες μὲν ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀσυνταξιῶν, περιέχον ὅμως ἀξίας λόγου εἰδήσεις περὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν δ' ἔποψιν δὲν στερεῖται τοῦτο ἐνδιαφέροντος, διὸ καὶ ὁ Κρούσιος δὲν ὤκνησε νὰ κατατάξῃ αὐτὸ μεταξὺ τῶν ὀλίγων χειρογράφων κωδίκων τῆς τυβιγγιανῆς βιβλιοθήκης. Ἐκεῖθεν παραλαβὼν ἐν ἀπογράφῳ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ μετά τινων ἐπανορθώσεων ὁ Σπ. Κ. Παπαγεωργίου (βλ. «Παρνασσόν», τ. ΣΤ', σ. 632—642). Ἐν Γερμανίᾳ φαίνεται ὅτι ἐσχετίσθη ὁ Παρκεθύμης μὲ τὸν ὀνομαστὸν Γερμανὸν θεολόγον Νέανδρον. Δ. Π. Π.

Πάρκερ (Parker). Ὄνομα ἀγγλικῆς οἰκογενείας, ἧς ὁ ἀρχηγέτης ἦτο ὁ βαρωνέτος *Οὖγος Πάρκερ* (ἀποθανὼν τῷ 1697). Εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀνήκουν οἱ ναύαρχοι *σὲρ Χάϊντ Πάρκερ*, ὁ ὁμώνυμος υἱός του, καὶ ὁ *σὲρ Οὐΐλλιαμ Πάρκερ* (βλ. κατωτ.).

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἄλτον-Μπροῶκς.*** Ἀμερικανὸς νομικός. Διετέλεσεν ἀνώτατος δικαστὴς ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Τῷ 1904 ὑπεδείχθη ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ὡς ὑποψήφιος πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀλλ' ἀπέτυχε κατὰ τὴν ἐκλογήν. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἄστινγκς.*** Ἀγγλὶς συγγραφεύς, ἀποθανοῦσα τῷ 1907. Ἔγραψε μυθιστορήματα, ἐν οἷς: «Ἡ Ἀδέλα: ἱστορία γαλλικὴ» (1838), «Μπέντλεϋ Πράϊορυ» (1857) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), *σὲρ* ***Γιλβέρτος.*** Ἄγγλος μυθιστοριογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐσπούδασεν ἐν Ὀττάβᾳ, τῷ δὲ 1886 μετέβη εἰς Αὐστραλίαν, ὅπου ἐγένετο συνιδιοκτήτης τοῦ «Πρωϊνοῦ Κήρυκος τοῦ Σίδνεϋ». Ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς

Digitized by Google

συγγραφεύς, δημοσιεύσας τὰ μυθιστορήματα: «Ὁ Πέτρος καὶ ὁ λαός του» (1892), «Ἡ κυρία Φαλκίωνος» (1893), «Ὁλκὸς ξίφους» (1894), «Ἡ μάχη τοῦ ἰσχυροῦ» (1898), «Ἡ τρέλλα τοῦ Καρνὰκ» (1922) κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐδουάρδος - Στανίσλαος.*** Ἄγγλος κληρικὸς καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1880. Καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, ἔγραψε διαφόρους πραγματείας καὶ «Ἐγχειρίδιον τῆς νεωτέρας σχολαστικῆς φιλοσοφίας». Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐδουάρδος - Χάρπερ.*** Ἄγγλος ἀσιανολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς σινικῆς φιλολογίας, διαμείνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Κίνᾳ. Τῷ 1896 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σινικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λίβερπουλ. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Συγκριτικὸν οἰκογενειακὸν δίκαιον τῆς Κίνας» (1879), «Ὁ πόλεμος τοῦ ὀπίου» (1887), «Αἱ σχέσεις τῆς Κίνας μετὰ τῶν ξένων» (1888), «Ἀνάπλους τοῦ Γιὰνγκ Τσὲ» (1892), «Μποῦρμα» (1893), «Χίλια ἔτη τῶν Ταταρίων» (1895), «Ἡ Κίνα» (1901, β' ἔκδ. 1917), «Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Σινῶν» (1910) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐδουῖνος - Πόντ.*** Βορειοαμερικανὸς κληρικός, γεννηθεὶς τῷ 1839. Συνέγραψεν: «Ἱστορία τῆς δευτέρας ἐκκλησίας τοῦ Χάρτφορδ», «Ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι» καὶ διαφόρους πραγματείας ἐπὶ θεολογικῶν ζητημάτων. Τῷ 1912 ἐξελέγη ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Γιάλε. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐρρῖκος.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς (1476—1556). Ὑπῆρξεν οἰκεῖος καὶ προστατευόμενος τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Η', παρ' οὗ καὶ διωρίσθη μέλος τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων, ὑπὸ τὸν τίτλον *λόρδος Μόρλεϋ*. Ἔγραψε ποιήματα, κωμῳδίας καὶ δράματα, θεολογικὰ ἔργα καὶ μετέφρασε τὸν Βοκάκκιον εἰς τὴν ἀγγλικήν. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐρρῖκος.*** Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1870. Διετέλεσε συνεργάτης διαφόρων περιοδικῶν καὶ ἐδημοσίευσεν: «Ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ τὸ πρόβλημα», «Βιβλίον τοῦ ζῳολογικοῦ κήπου» (1909), «Τὸ Ἦτον κατὰ τὸ 1880» (1914) κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐρρῖκος-Οὐΐλλιαμ.*** Βορειοαμερικανὸς γεωλόγος. Ἔγραψεν: «Ἡ παραγωγὴ γύψου ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις κατὰ τὸ ἔτος 1899», «Ἡ παραγωγὴ θείου καὶ πυρίτου», «Ἡ παραγωγὴ ἅλατος», «Ἡ παραγωγὴ ἀσβέστου» κλπ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐρρῖκος-Περλῆ.*** Ἄγγλος ζωγράφος (1795—1873). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἰνστιτούτου τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Νορθουμπερλάνδης. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1845 ἐγκατασταθεὶς ἐν Λονδίνῳ ἐξέθετε τακτικῶς πίνακας εἰς τὴν αὐτόθι Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἐρρῖκος-Ταίυλορ.*** Ἀμερικανὸς μουσικοδραματικὸς κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1867. Τῷ 1921 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του «Ὀγδόαι». Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker). ***Θεόδωρος.*** Ἀμερικανὸς κληρικὸς καὶ θεολόγος (1810—1860). Ὑπῆρξε θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς χειραφετήσεως τῶν δούλων καὶ συνέγραψεν: «Ὁ θεϊσμός, ὁ ἀθεϊσμὸς καὶ ἡ λαϊκὴ θεολογία» (1853). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἰάκωβος-Κῶτλερ-Ντώνν.*** Ἀμερικανὸς μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1828. Συνέθεσε διάφορα χορικὰ ἔργα, ἐν οἷς: «Ὁ ὕμνος τοῦ Λυτρωτοῦ», «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης», «Ὁ τυφλὸς βασιλεὺς» κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Ἰωάννης-Ἐρρῖκος.*** Ἄγγλος ἱστορικὸς τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ ἀρχαιολόγος (1806—1884). Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Γλωσσάριον τῶν ἐν χρήσει ὅρων ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ρωμαϊκῇ, ἰταλικῇ καὶ γοτθικῇ ἀρχιτεκτονικῇ» (1860), «Ψηφιδωτὰ ἐζωγραφημένα τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ραβέννης» (1866), τὸ μνημειῶδες ἔργον του «Ρωμαϊκὴ ἀρχαιολογία» κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Ἰωσήφ.*** Ἄγγλος κληρικὸς (1830—1902). Ἔγραψεν ἐκκλησιαστικοὺς λόγους καὶ θεολογικὰς πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ» (1881), «Ἀποστολικὴ ζωὴ» (1884). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Κάρολος - Ἀρθοῦρος.*** Ἄγγλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἔγραψε περὶ ἀσθενειῶν τῆς ρινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος (1906) καὶ διαφόρους μονογραφίας. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Λότταϊ - Μπλαίρ.*** Σύγχρονος Ἀμερικανὸς δραματικὸς συγγραφεύς. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ὑπὸ νοτίους οὐρανοὺς» (1901) καὶ τὸ μυθιστόρημα «Χοὔμσπουν» (1909). Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Λουδοβῖκος-Ναπολέων.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ μουσικοσυνθέτης, γαλλικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἔγραψε διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ᾠδάς, ψαλμοὺς καὶ χορικά, καὶ πλεῖστα δραματικὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Θαμμένο τάλαντο», «Ἔρως ἐν ὁμίχλῃ», «Οἱ Βωμοί», «Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρό», «Ὁ ἄνθρωπος στὸν δρόμο», «Ὁ βασιλεὺς ἀλήτης», «Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ δημιουργός του», «Τὸ προσωπεῖον τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης», «Αἱ δίδυμοι ἀδελφαί», «Ἡ μάγισσα», «Ἡ ἀγαθή», «Ἡ Κρεολή», Ὁ Ἀρχελῖνος», «Ἡ μονομαχία», «Ἡ κυρία τῶν ὀνείρων», «Ὁ φόρος τῶν γυναικῶν» (1916) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Λῶτον.*** Ἀμερικανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν Καλῶν τεχνῶν εἰς Ἅγιον Λουδοβῖκον, τῷ 1900 διευθυντὴς τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας Πάρκερ, τῷ 1902 καθηγητὴς τοῦ ἐν Σικάγῳ ἰνστιτούτου τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ τῷ 1903 πρόεδρος τῆς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Μαρτέν.*** Ἄγγλος ποιητὴς (1600—1656). Οἰνοπώλης τὸ ἐπάγγελμα, ἤρχισε νὰ γράφῃ ποιήματα, ἅτινα τὸν ἀνέδειξαν. Ὁ Ντράϊντεν θεωρεῖ τὸν Πάρκερ ὡς τὸν καλύτερον τῆς ἐποχῆς του συγγραφέα βαλλισμάτων. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Ματθαῖος.*** Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας (1504—1575). Διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς Ἄννας Βολεϋν, μετὰ τὴν ἀναγνώρισίν της ὡς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, τῷ δὲ 1559 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας. Ἦτο μετριοπαθὴς κληρικός, ἱκανώτατος εἰς τὰ ζητήματα τῆς λειτουργικῆς καὶ δεξιὸς ἐρευνητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Ὁράτιος-Γουλιέλμος.*** Ἀμερικανὸς μουσικοσυνθέτης (1863—1919). Συνέθεσε τὰ ὀρατόρια: «Ἡ νεωτάτη ὥρα», «Ὁ ἅγιος Χριστόφορος» καὶ «Ὁ ψαλμὸς τοῦ περιπλανωμένου», τὰ μελοδράματα: «Μόνα», «Ἡ χώρα τῶν Νηρηίδων», ᾠδὰς καὶ συμφωνικὰ ποιήματα. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), σὲρ ***Οὐΐλλιαμ.*** Ἄγγλος ναύαρχος (1781—1866). Δωδεκαετὴς καταταχθεὶς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, διεκρίθη τῷ 1805 ὑπὸ τὸν Νέλσωνα. Τῷ 1830 προήχθη εἰς ὑποναύαρχον, τῷ δὲ 1835 εἰς ἀντιναύαρχον καὶ ἐγένετο λόρδος τοῦ Ναυαρχείου. Τῷ 1841 ὡρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ εἰς Κίναν ἀποσταλέντος στόλου καὶ κατέλαβε τὰς Amoy, Ning-Po, Wousung καὶ Σαγγάην, ἀναγκάσας τοὺς Σίνας εἰς συνθηκολόγησιν τῇ 27 Αὐγούστου 1842. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ βαρωνέτου. Τῷ 1845 τῷ ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία τοῦ στόλου τῆς Μεσογείου. Τῇ 28 Δεκεμβρίου 1849 ἡγούμενος 17 σκαφῶν κατέπλευσεν εἰς Κερατσίνιον, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς πληρωμὴν ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ὑπόθεσιν *Πατσιφίκου* (βλ. λ.). Ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος τῶν ἑλληνικῶν παραλίων (blocus passific) διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 7 Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 17 Φεβρουαρίου 1850. Ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἀπεκλήθησαν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γεγονότα *Παρκερικά.* Τῷ 1851 προήχθη εἰς ναύαρχον. Γ. Ν. Ν.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Οὐΐλλιαμ - Κίτσεν.*** Ἄγγλος παλαιοντολόγος (1823—1890). Συνέγραψε: «Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐγκεφάλου τῶν χαμαιλεόντων» (1881), «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν οὐροδήλων» (1882), «Περὶ κροκοδείλων» (1883), «Περὶ κρανιακῆς ὀστεολογίας, κατατομῆς καὶ φυλογενείας τῆς δεινόρνιθος» (1895) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Οὐΐλλιαμ-Μπέλμοντ.*** Βορειοαμερικανὸς λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1871. Συνειργάσθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Μηνιαῖος Ἀτλαντικὸς» καὶ ἐξέδωκεν ἔργα διαφόρων λογογράφων μετὰ κριτικῶν σημειώσεων. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Οὐΐλλιαμ - Νεύτων.*** Σύγχρονος Ἄγγλος ζῳολόγος. Συνέγραψε: «Περὶ σχηματισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως τοῦ λεπιδοστέου», «Ἀνατομία καὶ φυσιολογία τοῦ πρωτοπτέρου» κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Οὐΐλλαρ.*** Ἀμερικανὸς ἰατρὸς (1800—1884). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας καὶ χειρουργικῆς ἐν Πίττσφηλντ καὶ κατόπιν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Κύριον ἔργον αὐτοῦ εἶναι «Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ κατὰ τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων» (1883). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Σαμουήλ.*** Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ θεολόγος (1640—1688). Ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῶν θεωριῶν τοῦ Καρτεσίου, οὐδεμίαν δ' ἄλλην φιλοσοφίαν εὑρίσκει συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὴν περιεχομένην εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἐλευθέρα καὶ ἀμερόληπτος κριτικὴ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας» (1666), «Συζήτησις περὶ Θεοῦ καὶ θείας προνοίας» (1678). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Σαμουήλ.*** Ἄγγλος θεολόγος (1680—1730), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐδημοσίευσε διάφορα θεολογικὰ ἔργα καὶ πλήρη μετάφρασιν τοῦ Εὐσεβίου. Κυρίως εἶναι γνωστὸς ὡς ἐκδότης τῆς «Βιβλιοθήκης τῶν ἁγίων Γραφῶν» εἰς ἓξ τόμους. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Τζόελ.*** Ἀμερικανὸς νομοδιδάσκαλος (1795 — 1875). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Χάρβαρδ καὶ συνέγραψε «Συνταγματικὸν δίκαιον» (1862). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Φίτσιζεραλντ - Σαίηλ.*** Βορειοαμερικανὸς κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἔγραψεν: «Ἡ μελέτη τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς» (1905), «Προσωπικὸν ἔργον» (1906) κ.ἄ. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Φόξχωλ - Ἀλέξανδρος.*** Βορειοαμερικανὸς ναυτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1821—1879). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἔγραψε: «Τακτικὴ τοῦ στόλου ὑπ' ἀτμὸν» (1863), «Τακτικὴ μοίρας» (1863), «Οἱ στόλοι τοῦ κόσμου» (1876), «Ἡ ναυμαχία τοῦ Μόμπιλ Μπαὶχ (1878). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Φραγκῖσκος Βάϋλανδ.*** Βορειοαμερικανὸς παιδαγωγὸς (1837—1902). Ἔγραψεν: «Ὁμιλίαι περὶ διδασκαλίας» (1883), «Ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος» (1884), «Πῶς νὰ σπουδάζεται ἡ γεωγραφία» (1889). Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), ***Χάρολντ.*** Αὐστραλὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1873. Τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ Ἀριάδνη», «Ἡ Ἐσθήρ», καὶ «Ἡ πρώτη ἀνοιξιάτικη πνοή». Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ** (Parker), σὲρ ***Χάϊντ.*** Ἄγγλος ἀντιναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1714. Νεαρώτατος κατετάχθη εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, μετὰ ταῦτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, προαχθεὶς τῷ 1748 εἰς πλοίαρχον. Τῷ 1778 προήχθη εἰς ὑποναύαρχον καὶ ἐτοποθετήθη ὑπαρχηγὸς τοῦ κατὰ τῶν ἐπαναστατησασῶν ἐπαρχιῶν ἀποσταλέντος στόλου. Τῷ 1781 προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον καὶ ἐπὶ κεφαλῆς στόλου ἐναυμάχησε παρὰ τὴν Ντόγκερ Μπὰνκ πρὸς τὸν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Zoutman ὀλλανδικὸν στόλον, ἄνευ ὅμως ἀξιολόγου ἀποτελέσματος. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη διοικητὴς τῶν Ἀντιλλῶν, ἀλλὰ πλέων ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν ἀπωλέσθη, βυθισθείσης αὐτάνδρου τῆς ναυαρχίδος του.

— **Πάρκερ** (Parker), σὲρ ***Χάϊντ.*** Ἄγγλος ναύαρχος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1739. Νεαρώτατος καταταχθεὶς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, προήχθη μόλις εἰκοσιτετραετὴς εἰς πλοίαρχον. Διεκρίθη ὑπηρετῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ντόγκερ Μπάνκ, καὶ ὑπὸ τὸν Howe εἰς Γιβραλτάρ. Τῷ 1793, προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Hood εἰς Τουλῶνα καὶ Κορσικὴν κατὰ τῶν Γάλλων. Τῷ 1795 προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον καὶ ὡρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ εἰς Ἰαμαϊκὴν ἀποσταλέντος στόλου, παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1800. Τῷ 1801, προαχθεὶς εἰς ναύαρχον, ἐτάχθη ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ ἀποσταλέντος ὅπως συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς στόλους τῶν συμμαχησασῶν δυνάμεων τοῦ Βορρᾶ, ἔχων ὡς ἀντιναύαρχον τὸν Νέλσωνα. Προσέβαλε τὴν Κοπενάγην καὶ ἐξηνάγκασε τὴν Δανίαν εἰς συνθηκολόγησιν χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ὁρμητικὴν προσβολὴν τῆς ὑπὸ τὸν Νέλσωνα μοίρας. Ἀπέθανε τῷ 1807. Γ. Ν. Ν.

—**Πάρκερ** (Parker), ***Χέρσελ-Κλίφφορντ.*** Βορειοαμερικανὸς φυσικός, γεννηθεὶς τῷ 1867. Εἶναι ἐφευρέτης τοῦ ἡλιοσκοπίου, συνέγραψε «Συστηματικὴν πραγματείαν περὶ ἠλεκτρικῶν μετρήσεων» καὶ ἐξετέλεσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτισμοῦ διὰ πυρακτώσεως. Γ. Ι. Β.

— **Πάρκερ,** ***μέθοδος*** *[Χημ. Τεχνολ.].* Μέθοδος ἐφαρμοζομένη ἀπὸ τοῦ 1856 εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀργύρου. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην προστίθεται εἰς τὸν τετηκότα ἀργυροῦχον μόλυβδον, τὸν λαμβανόμενον κατὰ τὴν κυπέλλωσιν τῶν ὀρυκτῶν τοῦ ἀργύρου, ποσότης ψευδαργύρου, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου ἀργύρου. Ὁ ψευδάργυρος σχηματίζει μετὰ τῶν εὐγενῶν μετάλλων, ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητός των εἰς χρυσὸν ἢ ἄργυρον, κρᾶμα, ὅπερ, ὡς εἰδικῶς ἐλαφρότερον, ἐπιπλέει ὡς ἐπίπαγος, ὅστις διαρκῶς ἀφαιρεῖται μετὰ τοῦ συμπαρομαρτοῦντος μολύβδου. Ὁ πρῶτος ἐπίπαγος εἶναι πλουσιώτερος εἰς χρυσόν, ἐφόσον περιείχετο εἰς τὸ ὀρυκτὸν τοιοῦτος, ἐνῷ οἱ κατόπιν ἀφαιρούμενοι ἐπίπαγοι εἶναι ἐστερημένοι χρυσοῦ. Ὁ ἀργυροῦχος ἐπίπαγος ἀπαλλάσσεται μερικῶς τοῦ μολύβδου καὶ εἶτα ὑποβάλλεται εἰς ἀπόσταξιν, ὅτε ἀπομένει ὁ ἄργυρος, ἐνῷ ὁ ψευδάργυρος ἀποστάζει, ἀπομένοντος πλουσίου εἰς ἄργυρον μολύβδου. Κ. Γ. Μ.

Παρκερικὰ (τά). Τὰ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Πατσιφίκου συμβάντα ἐν *Ἀθήναις* (βλ.λ. τ. Β', σ. 152 γ').

Πάρκερσμπεργκ (Parkersbnrg) *[Γεωγρ.].* Πόλις ἐν τῇ δυτικῇ Βιργινίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μικροῦ Κανάουα καὶ Ὀχάϊο. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ἀλεύρων, ἐλαίων, ἐπίπλων καὶ σιδηρῶν ἀντικειμένων. Κάτ. 22.000. Ε. Σ.

παρκέτα (ἡ) *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὸ σύνολον τοῦ δρομομέτρου: «ξύλο τῆς παρκέτας» τὸ δελτωτόν, «ρίχνω τὴν παρκέτα» δρομομετρῶ, «σάγουλα τῆς παρκέτας» τὸ σχοινίδιον τοῦ δρομομέτρου, «σβίγα (ἢ καὶ ἀνέμη) τῆς παρκέτας» τὸ ἐξέλικτρον. Σ. Ε. Λ.

παρκέτον (τό), καὶ ***παρκέ*** εἶδος σανιδώματος ἐκ μικρῶν τεμαχίων σκληροῦ ξύλου (γαλλ. parquet).

Digitized by Google

—*[Δομ.]* Τὰ *παρκέτα*, ἤτοι τὰ ἐκ μικροσανίδων δάπεδα, κατασκευάζονται εἰς τὰς πολυτελεῖς οἰκοδομάς, χρησιμοποιουμένων ξύλων σκληρῶν συνήθως, ὡς τῶν τῆς ἀμερικανικῆς πεύκης (πὶτς-πάϊν), τῆς δρυὸς κλ. χάριν τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς τῶν δαπέδων εἰς τὰς φθοράς. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς χρησιμοποιήσεως μικροσανίδων εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δαπέδων ἔναντι τῶν συνήθως χρησιμοποιουμένων σανίδων εἶναι: 1) Ἡ σμικρότης των, ἥτις ἐπιτρέπει ἀδιοράτους παραμορφώσεις αὐτῶν, λόγῳ κυρίως τῆς ἀπορροφήσεως τῆς ὑγρασίας, οὕτω δὲ ἀποφεύγεται ἡ χρῆσις τῶν μεγάλων μεταξὺ τῶν σανίδων ἁρμῶν· ἐπὶ πλέον δὲ ἐξυπηρετεῖται σημαντικῶς ἥ τε καθαριότης καὶ ἡ ὑγιεινή. 2) Διὰ τῆς χρήσεως μικροσανίδων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσι, διὰ διαφόρων συνδυασμῶν αὐτῶν, διάφορα σχέδια προσδίδοντα ὡραίαν ἐμφάνισιν εἰς τὰ δάπεδα, ἅτινα δύνανται νὰ διακοσμηθῶσιν οὕτω ποικιλοτρόπως. Ἡ ποικιλία αὕτη τῆς διακοσμήσεως δύναται νὰ αὐξήσῃ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μικροσανίδων ἐκ διαφόρων ξύλων,

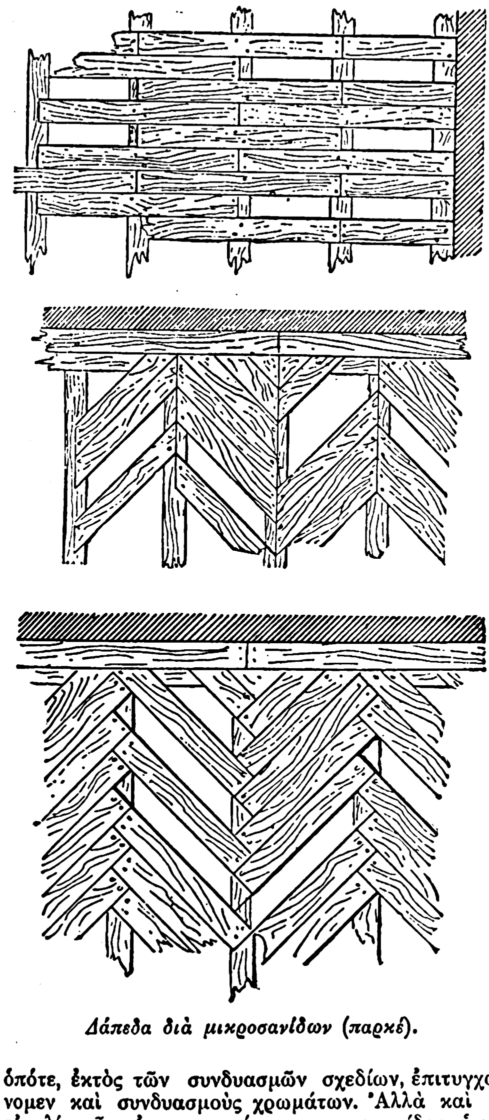

Δάπεδα διὰ μικροσανίδων (παρκέ).

ὁπότε, ἐκτὸς τῶν συνδυασμῶν σχεδίων, ἐπιτυγχάνομεν καὶ συνδυασμοὺς χρωμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ εὐκολία τῆς ἀντικαταστάσεως μικροσανίδος ὑποστάσης φθορὰν ἀποτελεῖ πλεονέκτημα.

Κατασκευή. Τὰ παρκέτα κατασκευάζονται συνήθως ἐπὶ σανιδωμάτων ἐκ κοινῶν ξύλων, τοποθετημένων ἐπὶ τῶν δοκῶν (πατοξύλων) τῶν πατωμάτων ἢ ἐπὶ οἰωνδήποτε ἄλλων κατασκευῶν, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ πατώματα· ἐνίοτε ὅμως γίνεται χρῆσις μικροσανίδων μεγαλυτέρων τῶν συνήθων, τοποθετουμένων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν δοκῶν. Ἡ τοποθέτησις τῶν σανίδων γίνεται κατὰ διαφόρους συνδυασμούς, χάριν τῆς διακοσμήσεως τῶν δαπέδων. Ἡ ἥλωσις γίνεται κατὰ τὰ ἄκρα τῶν μικροσανίδων, ἅτινα εἶναι ἐπεξειργασμένα κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἀόρατον ἥλωσιν αὐτῶν, ἡ ὁποία ἐκτελεῖται ὡς εἰς τὰ συνήθη πατώματα ραμποτέ. Πολλάκις κατασκευάζονται διὰ μικροσανίδων πίνακες διαστάσεων 40 μέχρις 80 ἑκ., μὲ ποικιλόχροα ξύλα καὶ διάφορα σχέδια. Ἡ τοποθέτησις τῶν ἤδη ἑτοίμων πινάκων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ διακοσμητέου διαμερίσματος (χάριν ἐπιτεύξεως συμμετρίας), ἡ δὲ ἥλωσις αὐτῶν γίνεται ὡσαύτως διὰ κρυφίων ἥλων. Ἡ σύνδεσις τῶν μικροσανίδων τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἐπιτυγχάνεται κυρίως διὰ συγκολλήσεως αὐτῶν μὲ ἰχθυόκολλαν (ψαρόκολλαν). Ἐπειδὴ ἡ χρησιμοποίησις τοιούτων πινάκων εἶναι δαπανηρά, κατασκευάζουσιν ἐνίοτε πίνακας δι' ἐπενδύσεως κοινῶν ξύλων διὰ λεπτῶν φύλλων (καπλαμάδες) ἐκ ξύλων καλῆς ποιότητος, ἅτινα ἐπικολλῶσιν ἐπὶ τῶν κοινῶν ξύλων. Μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν μικροσανίδων γίνεται λείανσις τοῦ ἑτοιμασθέντος δαπέδου καὶ ἐπάλειψις αὐτοῦ διὰ λινελαίου καὶ βερνικίων πρὸς στίλβωσιν καὶ διατήρησιν αὐτῶν. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

παρκετοποιία (parqueterie) (ἡ). Ἡ κατασκευὴ *παρκέτων* (βλ. λ.) καὶ ἡ τέχνη ἡ περὶ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ἀσχολουμένη.

παρκετοποιὸς (ὁ)· τεχνίτης εἰδικὸς εἰς τὴν κασκευὴν παρκέτων.

παρκετοστρώνω· δημοτ., στρώνω, προσαρμόζω ἐπὶ σανιδώματος παρκέτο.

παρκετόστρωσις (ἡ)· ἡ στρῶσις, ἡ προσαρμογὴ τοῦ παρκέτου ἐπὶ τοῦ σανιδώματος.

παρκία (ἡ) (Parkia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα φυλλοβόλα καὶ δασικά. Ἐκ τῶν 8 γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *παρκία ἡ ἀφρικανικὴ* (Parkia africana), ἰθαγενὲς κοσμητικὸν δένδρον τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἡ *παρκία ἡ διταδενώδης* (Parkia biglandulata), ἰθαγενὲς δασικὸν δένδρον τῆς Μαλαισίας λίαν κοσμητικόν. Ἀμφότερα τὰ εἴδη πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς. Δ.Ν.Π.

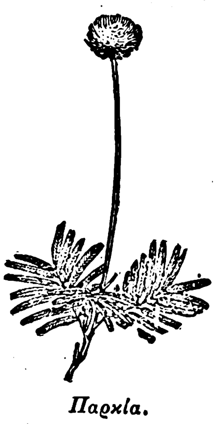

Παρκία.

Πάρκιν (Parkin), *σὲρ Γεώργιος - Ροβέρτος*. Ἄγγλος παιδαγωγὸς (1846—1922). Συνέγραψεν: «Ἡ Αὐτοκρατορικὴ ὁμοσπονδία» (1892), «Ἡ Μεγάλη κτῆσις» (1895) κ. ἄ. Ε. Σ.

Πάρκινσον (Parkinson), *Ἰάκωβος*. Ἄγγλος ἰατρὸς τοῦ Hoxton (Middlesex), παρὰ τὸ Λονδῖνον, ἔνθα κατόπιν μακρᾶς δράσεως ἀπέθανε τῷ 1835. Διετέλεσε μέλος τῆς βασιλικῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἐν τῷ ἔργῳ του: «Essay on the shaking palsy» (Λονδῖνον 1817) περιγραφεῖσαν τρομώδη παράλυσιν, ἥτις ἔκτοτε φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομά του, ὡς *νόσος τοῦ Πάρκινσον*. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε δίτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Medical admonitions addressed to families respecting the practice of domestic medecine and the preservation of health» (Λονδῖνον 1799 καὶ 1812), ὡς καὶ τὰ ἑξῆς: «The villagers friend and physician» (1800), «The hospital pupil, or observations etc.» (1800, 1817), «The chemical pocket-book» (1799), «Hints for the improvement of trusses» (1802), «The way to health» (1802), «Obs. on the nature and cure of the gout» (1805), κλπ. Ο. Ρ.

— **Πάρκινσον** *νόσος*· βλ. *Πάρκινσον σύνδρομον*.

— **Πάρκινσον** ***σύνδρομον***. Καλεῖται οὕτω κλινικὸν σύνδρομον, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τρόμου καὶ δυσκαμψίας, βαθμιαίως εἰσβαλλόντων. Καὶ ἄλλοτε μὲν εἰσβάλλουσι ταῦτα διά τινος ἄκρου ἢ τοῦ ἡμίσεος τοῦ σώματος καὶ εἶτα καταλαμβάνουσιν ὅλον τὸ σῶμα βαθμηδόν, ἄλλοτε δ' ἐμφανίζονται εὐθὺς ἀρχῆθεν εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἕνεκα τῆς δυσκαμψίας τὸ πρόσωπον λαμβάνει εἰδικὴν φυσιογνωμίαν ἐκπλήξεως καὶ ἀνησυχίας, ἡ ὁμιλία καθίσταται μονότονος, βραδεῖα καὶ σιγαλή, ἡ μάσησις καὶ ἡ κατάποσις δυσχεραίνονται κλπ. Τὸ βάδισμα εἶναι βραδύ, λείπουσι δὲ κατ' αὐτὸ αἱ αἰωρήσεις τῶν ἄνω ἄκρων, ἅτινα ὁ ἀσθενὴς βαδίζων τηρεῖ ἐν ἡμικάμψει. Ἵνα ἴδῃ πλαγίως, στρέφει δι' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος, μὴ δυνάμενος νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν μόνον. Αἱ προαιρετικαὶ κινήσεις αἱ ἐπὶ μέρους τελοῦνται ἐπίσης βραδέως, ἔτι δὲ καὶ αἱ παθητικαί. Εἰς τὴν δυσκαμψίαν ὀφείλονται καὶ τὰ καλούμενα φαινόμενα τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ἤτοι αἱ κατὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις παρατηρούμεναι κατὰ τμήματα χαλάσεις καὶ συστολαὶ τῶν μυϊκῶν ἰνῶν, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μυός, ὡς καὶ τὸ φαινόμενον Westphal Fois, ἤτοι ἡ εἰς παθητικὰς κινήσεις ἐπακολουθοῦσα σύσπασις τῶν μυῶν. Ἡ μυϊκὴ ἰσχὺς ηὐξημένη ἐν τῇ προσηλώσει εὑρηται ἠλαττωμένη ἐν τῇ μετατοπίσει. Ὁ τρόμος εἶναι ταχέος ρυθμοῦ, δεσπόζει εἰς τὰ ἄνω ἄκρα, εἰς ἃ ἐνίοτε λαμβάνει μορφὴν ὡς ἐὰν ὁ πάσχων μετρῇ χρήματα, ἐντοπιζόμενος ἢ δεσπόζων εἰς τὸν ἀντίχειρα καὶ τοὺς λοιποὺς δακτύλους. Ἄλλοτε εἶναι τόσον ἔντονος καὶ τόσου μεγάλου εὔρους αἱ κινήσεις αὐτοῦ, ὥστε προσομοιάζει μυοκλόνους ἢ χορείαν, ἀφ' ὧν διακρίνεται διὰ τὸ συνεχὲς καὶ ρυθμικόν. Αὐξάνεται καὶ ἐν γένει μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς συναισθηματικῆς τοῦ ἀσθενοῦς καταστάσεως. Ἐκ τοῦ συμπαθητικοῦ ἔχομεν ἀνωμάλους αἰσθήσεις καύσου, ἐρυθρότητα τοῦ προσώπου κατὰ παροξυσμούς, οἰδήματα, ἱδρῶτας τοπικούς, ἐναλλαγὰς ὠχρότητος καὶ ἐρυθρότητος, ἀνισοκορίαν κττ. Παρατηροῦνται δ' ἔτι καὶ ψυχικαὶ διαταραχαί, ἀπὸ τῶν ἁπλῶν ἀνωμαλιῶν χαρακτῆρος μέχρι καὶ παροξυσμῶν πλήρων ψυχώσεων καθωρισμένης μορφῆς. Οἱ ἀσθενεῖς γίνονται ὑποτονικοί, εὐερέθιστοι, ἐμφανίζουν δυσαναλογίαν ἀντιδράσεως συναισθηματικῆς, μέχρι πλήρους ἀδιαφορίας (διότι δὲν ἔχουσι συναίσθημα, ἐνῷ ἡ διάνοια εἶναι καλή), βραδύτητα τοῦ συνειρμοῦ τῶν ὁλοτήτων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν, ἐξασθένησιν τῆς προσοχῆς κττ. Οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζουσι παροδικάς, βραχείας διαρκείας, ψυχικὰς συνδρομάς, μελαγχολίας ὑπομανιακῆς καταστάσεως κττ. Διαταραχαὶ ἐκ τῶν λοιπῶν συστημάτων δὲν παρατηροῦνται, πλὴν τινων θρέψεως καί τινων τῶν ἀρθρώσεων, ὅτε ὁ πάσχων ὁμοιάζει πρὸς πάσχοντα χρόνιον ρευματισμόν. Τὸ σύνδρομον τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς ληθαργικὴν ἐγκεφαλίτιδα, ὅτε δεσπόζει ἡ δυσκαμψία, καὶ εἰς ἀρτηριοσκλήρυνσιν, ὅτε προεξάρχει ὁ τρόμος συνήθως. Τὸ ἐξ ἀρτηριοσκληρύνσεως τοῦτο σύνδρομον ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ἰδία νόσος, *νόσος Parkinson* ἢ *τρομώδης παράλυσις* καλουμένη. Ἡ πρόγνωσις τοῦ συνδρόμου τούτου εἶναι βαρεῖα, διότι ἡ νόσος εἶναι προϊοῦσα. Περὶ ἰάσεως οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἡ θεραπεία ἡ συμπτωματικὴ συνίσταται εἰς χορήγησιν σκοπολαμίνης καὶ ὑοσκυαμίνης, αἵτινες ἐλαττώνουσι τὸν τρόμον, ἐφ' ὅσον λαμβάνονται. Ἐπίσης δίδομεν κατευναστικὰ πρὸς καθησύχασιν τοῦ πάσχοντος καὶ διὰ τὸν ὕπνον αὐτοῦ ὑπνωτικά. Αἱ παθητικαὶ κινήσεις ὠφελοῦσιν ὡς προληπτικαὶ ἀρθρίτιδος ἐξ ἀκινησίας καὶ συνεπῶς ἀγκυλώσεως. Τ. Α. ΖΗΣ

παρκινσονία (ἡ) (Parkinsonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα ἀκανθώδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *παρκινσονία ἡ ἀκανθώδης* (Parkinsonia aculeata), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀμερικῆς, οὗ οἱ κλάδοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν ζωσίμων φραγμῶν. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως. Δ. Ν. Π.

παρκινσονισμὸς (ὁ)· βλ. *Πάρκινσον σύνδρομον*.

πάρκον (τὸ) (ἰταλ. parco) *[Ἐγκυκλ.]*. Μέγας κῆπος ἀναψυχῆς, ἰδιωτικὸς ἢ δημόσιος. Ἰδιωτικὰ πάρκα εἶναι συνήθως οἱ περιβάλλοντες τὰς ἐπαύλεις κῆποι, οἵτινες περιφράσσονται διὰ τοίχου ἢ κιγκλίδων καὶ ἐγκλείουσι δασώδη τμήματα, πρασιάς, ἀνθῶνας καὶ δενδροφύτους ἀτραπούς. Ἡ διακόσμησις τῶν πάρκων ἀπαιτεῖ εἰδικὴν τέχνην. Τὰ δημόσια πάρκα εὑρίσκονται ἐντὸς ἢ εἰς τὰ πέριξ τῶν μεγάλων πόλεων καὶ εἶναι περίφρακτα ἢ ἐλεύθερα πανταχόθεν, χρησιμεύοντα διὰ τὸν περίπατον τοῦ κοινοῦ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων δημοσίων πάρκων παρ' ἡμῖν εἶναι τὰ τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου καὶ τοῦ Ζαππείου. Ἐν τῷ ἐξωτερικῷ περίφημα εἶναι τὰ πάρκα Μπὺτ-Σωμόν, Μονσουρί, Μονσὼ καὶ Βερσαλλιῶν ἐν Παρισίοις, Πράτερ ἐν Βιέννῃ, τὸ Χάϋδπαρκ ἐν Λονδίνῳ, τὸ Μετροπόλιταν - πὰρκ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, Φαίρμαν - πὰρκ ἐν Φιλαδελφείᾳ, Φοὶξ-πὰρκ ἐν Δουβλίνῳ, Γκρὸς-γκάρντεν ἐν Δρέσδῃ, Ὃφ - γκάρντεν ἐν Μονάχῳ, Ρετίρο - πὰρκ ἐν Μαδρίτῃ, Ραβόλι - πὰρκ ἐν Φλωρεντίᾳ κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

Πάρλαγκυ (Parlaghy), ***Βίλμα***. Οὑγγρὶς ζωγράφος (βλ. λ. *Πώρλωγκυ* Βίλμα).

παρλαμᾶς (parlement). Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἀνδραβίδᾳ τῆς Ἤλιδος.

παρλαμέντον (parlement). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἄλλοτε εἰς τὴν *Γαλλίαν* ἠννόουν πολυμελῆ σώματα, τὰ ὁποῖα ἤσκουν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 δικαστικὴν ἐξουσίαν. Τὸ ἀρχαιότερον ἐξ ὅλων τῶν ἐν Γαλλίᾳ λειτουργησάντων παρλαμέντων εἶναι τὸ τῶν Παρισίων, ἱδρυθὲν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἀποτελούμενον ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, ἀνωτέρων κληρικῶν, ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς αὐλῆς καὶ νομομαθῶν, ἤσκει δὲ καθήκοντα ἀνωτάτου δικαστηρίου. Ἀπὸ τοῦ 1344 τὸ παρλαμέντον τῶν Παρισίων ἀπετελεῖτο ἐξ ὅλων τῶν εὐγενῶν (pairs), τριῶν προέδρων καὶ 78 συμβούλων-νομομαθῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1401 ἐξελέγοντο παρ' αὐτοῦ τοῦ παρλαμέντου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1468 ἐκηρύχθησαν ἰσόβιοι. Βραδύτερον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ἐν γένει τοῦ παρλαμέντου ηὐξήθη αἰσθητῶς, ὥστε οἱ νομομαθεῖς μόνον ἀνήρχοντο εἰς 150. Οἱ κατὰ καιροὺς Γάλλοι μονάρχαι συνέστησαν τοιαῦτα παρλαμέντα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας, ὡς τὸ ἐν Dauphiné τῷ 1409, ἐν Βορδὼ τῷ 1462, ἐν Βουργουνδίᾳ καὶ Ντιζὸν τῷ 1476, ἐν Νορμανδίᾳ τῷ 1519, ἐν Aix τῷ 1501, ἐν Βρετάνῃ τῷ 1553, ἐν Pau τῷ 1620, ἐν Μὲτς τῷ 1633, ἐν Douai τῷ 1686, ἐν Besançon τῷ 1676, ἐν Nancy τῷ 1775. Τὰ παρλαμέντα ταῦτα, συνδεόμενα μετὰ τοῦ τῶν Παρισίων, ἀπένεμον κατ' ἀρχὰς δικαιοσύνην ἐπὶ ἀστικῆς καὶ ποινικῆς φύσεως ὑποθέσεων, πλὴν ὅμως ἡ ἁρμοδιότης αὐτῶν ἐπεξετάθη συντόμως εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς νομοθεσίας. Οὕτω οὐδεὶς νόμος (θέσπισμα) ἐθεωρεῖτο ἰσχυρός, ἂν δὲν κατεχωρεῖτο εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ παρλαμέντου, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἕκαστον παρλαμέντον, ἰδίως τὸ τῶν Παρισίων, ἀπέκτα πολιτικὴν δύναμιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ ὁ βασιλεύς, αὐτο-

Digitized by Google

προσώπως ἐμφανιζόμενος ἐνώπιον αὐτοῦ ὅπως τὸ διατάξῃ (Lit de justice). Κατόπιν ὅμως ὁ Richelieu ἐζήτησε νὰ περιορίσῃ τὴν τοιαύτην δύναμιν τῶν παρλαμέντων, ὅπερ καὶ ἐπέτυχε τῷ 1640, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ παρλαμέντον τῶν Παρισίων ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν παλαιάν του δύναμιν, καταργηθὲν δὲ τῷ 1771 ἀπὸ τὸν καγκελλάριον Maupeou, ἐπανασυνεστήθη παρὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπεστήριζε τὰ συμφέροντα τῶν εὐγενῶν, ὁ Loménie τὸ μετέφερεν εἰς Troyes τῷ 1787 καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ ἀντικατέστησε δι' ἑνὸς αὐλικοῦ συμβουλίου. Ὁ Necker ἐπέτυχε τὴν ἐπανασύστασιν τοῦ παρλαμέντου τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας λειτουργούντων κατηργήθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1790, ἔκτοτε δὲ ἐν Γαλλίᾳ ὁ ὅρος parlement δηλοῖ τὸ *κοινοβούλιον* ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν.

Ἐν *Ἀγγλίᾳ* διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου παρλαμέντον (parliament) ἠννοεῖτο παλαιότερον ἡ διὰ τῆς «Magna Charta» τῆς 15 Ἰουνίου 1215 συσταθεῖσα ἀντιπροσωπευτικὴ συνέλευσις, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετεῖχον οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἡγούμενοι καὶ οἱ majores barones μετὰ τῶν barones minores, τῶν ἱπποτῶν, οἵτινες βραδύτερον περιωρίσθησαν εἰς δύο ἐξ ἑκάστης κομιτείας. Διὰ τῆς προσθήκης ἀπὸ τοῦ 1265 καὶ ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων καὶ κωμῶν τὸ παλαιὸν παρλαμέντον ἀρχίζει νὰ παρέχῃ τὰς πρώτας ἐνδείξεις τῆς μελλούσης βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὡς αὕτη διεκρίθη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀπὸ τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων, ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν βαρώνων καὶ τῶν ἱεραρχῶν. Οὕτως ἔκτοτε ἕως σήμερον ὑπὸ τὸν ὅρον parliament ἐννοεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ ἥ τε ἄνω καὶ ἡ κάτω βουλὴ ἀπὸ κοινοῦ, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη, ὅπου ὑπάρχει τὸ σύστημα τῶν δύο βουλῶν· ἀλλὰ καὶ ὅπου λειτουργεῖ μία μόνον βουλὴ γίνεται καὶ πάλιν χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ὅρου παρλαμέντον, ὅστις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν ὅρον *κοινοβούλιον*. Η. Γ. Κ.

παρλάντο (ἰταλ. parlando). Μουσικὸς ὅρος ὑποδηλῶν τρόπον ᾄσματος προσομοιάζοντα μὲ ὁμιλίαν. Τὸ παρλάντο εἶναι λίαν ἐν χρήσει εἰς τὸ κωμικὸν μελόδραμα, τὴν ὀπερέτταν καὶ τὴν μουσικὴν σκηνῆς. Γ. Σ.

Παρλαός, *Πάραλλα* ἢ ***Παράλλη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Λυκαονίᾳ, ΒΔ. τῶν Λαράνδων (βλ. λ. *Παρλαΐς*). Α. Θ. Σ.

Παρλατόρε (Parlatore), ***Φίλιππος***. Ἰταλὸς βοτανικὸς καὶ ἰατρὸς (1816—1877). Τῷ 1838 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του «Flora palermiana» (Χλωρὶς τοῦ Παλέρμου). Τῷ 1842 Λεοπόλδος ὁ Β', μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης, ἵδρυσε βοτανικὸν κῆπον, τὴν διεύθυνσιν καὶ διαχείρισιν τοῦ ὁποίου ἀνέθεσεν εἰς τὸν Παρλατόρε. Ἀπὸ τοῦ 1844 ἐξέδωσε τὴν «Giornale Botanico Italiano» (Ἐφημερὶς τῆς ἰταλικῆς βοτανικῆς) καὶ ἀκολούθως τὰ ἔργα: «Flora Italiana» (1848—1874), «Lezioni di botanica comparata» (1843), «Studio organografici sul fiori e sul frutti delle Conifere» κ.ἄ. Δ. Ν. Π.

παρλατορία (Parlatoria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκοειδῶν* (ψῶραι). Τὸ εἶδος Parlatoria ziziphi φέρει ἀσπίδια θήλεα μελανὰ στίλβοντα μὲ ἐλαφρὰν αὔλακα, μήκους 1 χιλιοστ. περίπου. Τὰ ἀσπίδια τῶν ἀρρένων εἶναι φοειδῆ καὶ λευκότατα. Μεταξὺ τῶν κοκκοειδῶν τῶν ἑσπεριδοειδῶν εἶναι ἡ ὀλιγώτερον γόνιμος, γεννῶσα μόλις 15 ᾠά. Ἔχει 3 γενεὰς τὸ ἔτος τοὐλάχιστον, δὲν προσβάλλεται δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἐνδοφάγου παρασίτου. Προσβάλλει τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρποὺς τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἰδίως τῆς μανδαρινέας. Ἐνδείκνυνται ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου καὶ ἐκεῖθεν ψεκασμοὶ διὰ θειασβεστίου ἢ πετρελαιοσάπωνος. Τὸ εἶδος parlatoria calianthina εἶναι κοινότατον ἐπὶ τῶν ὀπωροφόρων καὶ τῆς ἐλαίας ἐν Ν. Εὐρώπῃ, φέρει ἀσπίδια θήλεα στρογγύλα, ὑπόλευκα κυρτά, ἄρρενα δὲ λευκὰ ἐπιμήκη. Αἱ ζημίαι της εἶναι ἐλάχισται. Ε. Τ. Ε.

Παρλατόριο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τυνησιακὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 36° 50' Β., μῆκ. 11° 07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia), σχηματίζον τὸν ὅρμον Κελίμπια (ἀρχ. Κλυπέα). Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὀνομάζεται *Ρὰς Μουσταφᾶ* καὶ εἶναι ἡ *Ταφῖτις ἄκρα* τοῦ Στράβωνος. Σ. Ε. Λ.

Πάρλεϋ, *Πίτερ*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως *Γκούντριτς* Σαμουὴλ (βλ.λ.).

Παρλιᾶγκος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀρθόπαγος ἐπιμήκης τῆς Αἰγίνης (ὑψόμ. 360 μέτρ., πλάτ. 37° 44' 25" Β., μῆκ. 23° 31' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) μεταξὺ Μεσαγροῦ καὶ ὅρμου Ἁγ. Μαρίνης. Κατὰ τοὺς ΒΑ. πρόποδάς του πληθὺς τάφων καὶ ἀρχαίων λειψάνων. Ἥμισυ χιλ. ΒΑ. του ὁ λόφος ὃν ἐπιστέφει τῆς Ἀφαίας ὁ ναός. Περὶ τὸ μέσον τῆς ΒΑ. πλευρᾶς του σπήλαιον *Ἀνάκωλη* λεγόμενον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ εἰσχωρήσῃ, μέχρις οὗ αἰσθανθῇ ὅτι ὁ ἀὴρ παύει ὢν ἀναπνεύσιμος. Πιστεύεται ὅτι ἡ φυσικὴ αὕτη ὑπόνομος ἀπολήγει εἰς τὴν ἀνδρικὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου τὸ *Μοναστῆρι*. Σ. Ε. Λ.

Παρλιάρος, *Σταμάτιος*. Ἕλλην γλύπτης (1874—1914). Ἐξετέλεσεν ἰδίως πλαστικὰ συμπλέγματα ἐπὶ μυθολογικῶν καὶ πατριωτικῶν θεμάτων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ ὄνειρον τοῦ ἐκδικητοῦ», «Τὸ φίλημα τῆς φύσεως», «Ὁ τάφος τοῦ ἀγνώστου ἥρωος», «Ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου» καὶ «Ἡ νέα γενεά». Ι. Μ. Π.

Παρλίτσεφ, *Γρηγόριος*. Βούλγαρος ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀχρίδι τῆς σερβικῆς Μακεδονίας (1830 — 1893). Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ἀχρίδος ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις διατρίβων ἠσχολεῖτο ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὴν ποίησιν, ἦτο φίλος τοῦ Ζαλοκώστα, ἓν δὲ ποίημά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἁρματωλὸς» ἐβραβεύθη εἰς ποιητικὸν διαγωνισμὸν τῷ 1860. Βραδύτερον ὁ Παρλίτσεφ μετεστράφη καὶ ἔγινε πολέμιος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν Μακεδονίᾳ στοιχείου. Πλὴν τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου συνέγραψε τὴν αὐτοβιογραφίαν του καὶ ἐφιλοτέχνησε μετάφρασιν, ἀνεπιτυχῆ ὅμως, τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν βουλγαρικήν. Τ. Β.

Πάρμα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Χαριουπόλεως τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Κάτ. (1920) 176. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Παρμακσίζ*.

Πάρμα (Parma) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῆς Βορείου Ἰταλίας ἐν Αἰμιλίᾳ, ἀποτελῶν τμῆμα τοῦ παλαιοῦ δουκάτου τῆς Πάρμας. Ἔχει ἔκτασιν 3.470 τ.χλμ. καὶ 376.239 κατ. Τὸ ἔδαφός του πρὸς Ν. πλαισιοῦται ὑπὸ τῶν Ἀπεννίνων τῆς Λιγυρίας, μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὰ ὄρη *Πέννα* (1735 μ.), *Κάϋο* (1.580 μ.) καὶ *Μπαριγκάτζο* (1.284 μ.). Τὸ Β. τμῆμα τοῦ νομοῦ καταλήγει εἰς εὐρεῖαν πεδιάδα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Πάδου, ὁ ὁποῖος χωρίζει τοῦτον ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Κρεμόνας. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, παραποτάμων τοῦ Πάδου, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ: *Ἄρντα, Ὀντζίνα, Τάρο, Τσέρο, Στιρόνε, Πάρμα, Μπαγκάντσα* καὶ *Ἔντσα*. Ἡ πεδιὰς τῆς Πάρμας παράγει ὄρυζαν, κάνναβι καὶ λαχανικά, ἐνῷ οἱ λόφοι εἶναι κεκαλυμμένοι ἀπὸ ἀμπέλους. Αἱ κλιτύες τῶν ὀρέων εἶναι πλήρεις δασῶν, ἅτινα παρέχουν ἄφθονον οἰκοδομήσιμον ξυλείαν. Ἐπίσης παράγει καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, ἰδίως τυρόν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *παρμεζάνα*.

—2) Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 71.931. Κεῖται ΒΔ. τῆς Βολωνίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πάρμα, ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος. Ἔχει σχῆμα σχεδὸν κυκλικὸν καὶ περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν μετὰ πέντε πυλῶν, ἅτινα κατεδαφισθέντα μετεβλήθησαν εἰς ὡραίους δενδροφύτους περιπάτους. Πρὸς Ν. τῆς πόλεως ἐγείρεται ὁ παλαιὸς φρουριακὸς πύργος, κτισθεὶς τῷ 1591. Ὁ ποταμὸς Πάρμα διαιρεῖ τὴν πόλιν εἰς δύο ἄνισα τμήματα, ἑνούμενα δι' ἓξ γεφυρῶν. Ἔχει πολλὰ ἀξιοσημείωτα παλαιὰ κτίρια, ἐξ ὧν διακρίνονται ἡ μητρόπολις, κτισθεῖσα τὸν ΙΑ' αἰῶνα, μὲ νωπογραφίας τοῦ Κορρέτζιο, τὸ παρ' αὐτὴν βαπτιστήριον (1196—1280) ἐκ μαρμάρου τῆς Βερώνης, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Τσακκάνι (1510) καὶ διακοσμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κορρέτζιο, ἡ Μαντόννα ντέλλα Στεκκάτα, ἡ ὡραία οἰκοδομὴ τῆς Ἀναγεννήσεως (1521), ὁ Ἅγιος Παῦλος μετὰ τῶν περιφήμων μυθολογικῶν νωπογραφιῶν τοῦ Κορρέτζιο ἐντὸς μιᾶς αἰθούσης τοῦ μοναστηρίου (1518), τὸ παμμέγεθες Παλάτσο ντέλλα Πιλόττα, ὅπου ἡ βιβλιοθήκη, τὰ ἀρχεῖα καὶ τὸ μουσεῖον, τὸ μέγα θέατρον, κτισθὲν τῷ 1518 καὶ δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 5.000 θεατάς, τὸ δουκικὸν ἀνάκτορον, ὅπου νῦν ἡ νομαρχία, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κήπου, κτισθὲν τῷ 1564 καὶ διακοσμηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα Καράτσι, τὸ κοινοτικὸν μέγαρον (1627), τὰ μέγαρα Σανβιτάλι, Σοράνια, Παλλαβιτσίνι κ.τ.λ. Ἡ πόλις τῆς Πάρμας ἔχει ἀξιόλογον ἀνθοκομίαν, ἰδίως ἴων (βιολέττες τῆς Πάρμας), ἀκμαίαν βιομηχανίαν μετὰ ἐργοστασίων μεταλλουργίας, κονσερβῶν κτλ. καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον γεωργικῶν ἰδίως προϊόντων καὶ τυροῦ παρμεζάνα. Ἔχει πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1512, πινακοθήκην μετὰ 600 πινάκων, ὧν πολλοὶ τοῦ Κορρέτζιο, Παλατινὴν βιβλιοθήκην μετὰ 215.000 τόμων καὶ 8.793 χειρογράφων, κτηνιατρικὴν σχολήν, τεχνικὸν ἰνστιτοῦτον, ἐπαγγελματικὴν σχολήν, στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν πεζικοῦ, ᾠδεῖον, καλλιτεχνικὴν ἀκαδημίαν, μουσεῖον τῆς πανίσκης τῆς ἰταλικῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ Πάρμα κατῳκεῖτο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Κελτῶν, τῷ δὲ 183 π. Χ. ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία. Λόγῳ ὅμως τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐμπορικῆς περιόδου ταχέως ἀπέκτησε ποιάν τινα αὐτονομίαν. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ἐκαλεῖτο Colonia Julia Augusta, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐκλήθη *Χρυσόπολις*, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐμπορικῆς εὐημερίας. Τῷ 570 περιῆλθεν εἰς τοὺς Λομβαρδοὺς καὶ τῷ 774 εἰς τὴν Φραγκογερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Τῷ 1247, κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν γουέλφων καὶ γιβελίνων οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐξεδίωξαν τὸν ποδεστὰ Ἐρρῖκον Τέστα, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐγκαταστήσει ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Β'. Ἕνεκα τούτου ὁ αὐτοκράτωρ, μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν καταλάβῃ ἔκτισε παρ' αὐτὴν νέαν πόλιν, ἣν ὠνόμασε *Βιττόρια*. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς Πάρμας κατά τινα ἡρωϊκὴν ἔξοδον κατετρόπωσαν τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα καὶ κατέκαυσαν τὴν Βιττόρια τὴν 18 Φεβρουαρίου 1248. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1806 ἡ Πάρμα ἐκυβερνήθη ἐπὶ τῇ βάσει δημοκρατικοῦ καταστατικοῦ χάρτου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τὸν Γιβέρτον Κορρέτζιο, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησεν αὐτὴν τυραννικῶς. Μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου καὶ κατόπιν πολυετῶν ἐμφυλίων πολέμων ἡ διοίκησις τῆς πόλεως περιῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1335 μέχρι τοῦ 1341 εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σκάλα, κατόπιν εἰς τοὺς Κορρέτζιο καὶ τὸν Ὀμπίτζο Γ' τῆς Ἔστης καὶ τέλος τῷ 1346 εἰς τοὺς Βισκόντι τοῦ Μιλάνου. Μετὰ τὴν γαλλικὴν κατάκτησιν κατέλαβεν αὐτὴν τῷ 1511 ὁ πάπας Ἰούλιος Β' καὶ τὴν ἥνωσε πρὸς τὸ ποντιφικὸν κράτος. Τῷ 1545 ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου δουκάτου καὶ παρέμεινε τοιαύτη μέχρι τοῦ 1860, ὁπότε ἡνώθη μὲ τὸ νεωστὶ τότε συμπηχθὲν βασίλειον τῆς Ἰταλίας. Μ. Δ. Β.

— **Πάρμας *Βουρβῶνοι***. Κλάδος τοῦ οἴκου τῶν *Βουρβώνων*, προερχόμενος ἐκ τῶν Βουρβώνων τῆς Ἱσπανίας καὶ κυβερνήσας, πλὴν τοῦ δουκάτου τῆς Πάρμας, καὶ τὰ δουκᾶτα τῆς Τοσκάνης καὶ τῆς Λούκας. Ὁ κλάδος οὗτος ἐδημιουργήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου δουκὸς τῆς Πάρμας ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Φαρνέζε, ὁπότε ἡ κληρονόμος τοῦ οἴκου τούτου Ἐλισάβετ Φαρνέζε, σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Ε', παρεχώρησε τὰ δουκᾶτα τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν της ἰνφάντην Κάρολον τῶν Βουρβώνων (βλ. λ. *Πάρμας* δουκᾶτον καὶ *Κάρολος* Α', Β', Γ', δοῦκες τῆς Πάρμας). Μ. Δ. Β.

—**Πάρμας *δουκᾶτον***. Παλαιὸν ἀνεξάρτητον δουκᾶτον τῆς Ἄνω Ἰταλίας, ἑνωθὲν τῷ 1860 μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἑνώσεως ταύτης εἶχεν ἔκτασιν 6.158 τ. χλμ. καὶ 502.247 κατ., μετὰ δὲ τὴν ἕνωσιν ἀπετέλεσε τοὺς νομοὺς τῆς *Πάρμας* καὶ τῆς *Πλακεντίας*, τῆς ὑπολειφθείσης πρὸς Ν. περιοχῆς προσαρτηθείσης εἰς τὸν νομὸν Μάσσα ἑ Καρράρα. Ἱδρύθη τὴν 26 Αὐγούστου 1545 ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Γ ὡς κληρονομικὸν δουκᾶτον τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας ὑπὲρ τοῦ νόθου υἱοῦ του Πέτρου Λουδοβίκου Φαρνέζε. Ὁ τελευταῖος οὗτος, λόγῳ τῆς τυραννικῆς διοικήσεώς του, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὁ υἱὸς τούτου Ὀκτάβιος, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, ἀπώλεσε μετά τινα καιρὸν τὴν Πλακεντίαν, ἣν ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας τῷ 1558. Διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ περίφημος δοὺξ τῆς Πάρμας Ἀλέξανδρος Φαρνέζε, ὁ ὁποῖος ἵδρυσε καὶ τὸ φρούριον τῆς πόλεως. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱός του Ρανούτσιο (1592—1662), ὁ ὁποῖος κατέστειλε σκληρότατα ἐξέγερσιν τῶν εὐγενῶν καὶ ἔκτισε τὸ ἀνάκτορον ντέλλα Πιλόττα. Μετ' αὐτὸν ἐκυβέρνησαν ὁ Ὀδοάρδος (1622—1649), σύζυγος τῆς Μαργαρίτας, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Κοσμᾶ τῆς Τοσκάνης, ὁ υἱός του Ρανούτσιο Β' (1646—1694), ὁ Φραγκῖσκος (1694—1727) καὶ ὁ Ἀντώνιος (1727—1731), μετὰ τὸν ὁποῖον ἐξέλιπεν ἡ δυναστεία τῶν Φαρνέζε ἐκ τῆς Πάρμας, ἡ ὁποία περιῆλθεν εἰς τὸν ἰνφάντην τῆς Ἱσπανίας Κάρολον τῶν Βουρβώνων. Οὗτος μετὰ τὸν πόλεμον περὶ διαδοχῆς τῆς Πολωνίας, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης (1735) ἀντήλλαξε διὰ τοῦ βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας, ὅπερ παρεχώρησεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Ἱσπανία ὅμως κατὰ τὸν περὶ τῆς αὐστριακῆς διαδοχῆς πόλεμον ἀνέκτησε τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας τῷ 1745. Ἀπὸ τοῦ 1748 μέχρι τοῦ 1765 ἐκυβέρνησεν αὐτὸ ὁ ἰνφάντης τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος καὶ κατόπιν ὁ υἱὸς τούτου Φερδινάνδος (1765—1802). Τῷ 1802 τὸ δουκᾶτον τῆς Πάρμας καὶ Πλακεντίας προσηρτήθη εἰς τὴν Γαλλίαν, τῷ δὲ 1814 ἐδόθη ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Ναπολέοντος Α' Μαρίαν Λουΐζαν. Τῷ 1847 διεδέχθη ταύτην ἀποθανοῦσαν ὁ υἱός της Κάρολος Β' τῶν Βουρβώνων, ὃν διεδέχθη, παραιτηθέντα τῷ 1849, ὁ υἱός του Κάρολος Γ'. Τῷ 1854, μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου, ἐκυβέρνησε τὸ δουκᾶτον ὁ υἱός του Ροβέρτος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Λουΐζας τῶν Βουρβώνων. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαγέντας ἡ Λουΐζα μετὰ τοῦ υἱοῦ της Ροβέρτου ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πάρμας, ἡ ὁποία κατόπιν δημοψηφίσματος ἐκήρυξε τὴν ἕνωσίν της μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας. Μ. Δ. Β.

παρμάκι *[Ναυπηγ.]*. Μέτρον μήκους τῶν παλαιῶν πρακτικῶν ναυπηγῶν μας τῶν ναυπηγείων τῆς Σύρου, ἰσούμενον πρὸς τὸ 1/8 τῆς ***κάννας*** τῆς ναυπηγικῆς (=1 ποὺς ἀγγλικός), οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς μολτέζικης (*Κυτσοβίλλη* Ἐξαρτ. πλοίων (Ἑρμούπολις 1894), σ. 123). Σ. Ε. Λ.

παρμακλίκι (τουρκ. *παρμὰκ*=δάκτυλος)· τὸ κιγκλίδωμα (διότι ὁμοιάζει πρὸς δάκτυλα).

Digitized by Google

Παρμακσίζ *[Γεωγρ.]*. Τουρκική ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀν. Θράκῃ χωρίου *Πάρμα* (βλ. λ.).

Παρμαντιὲ (Parmentier), *Ἀντώνιος-Αὔγουστος*. Γάλλος ἀγρονόμος (1737—1813). Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸς φαρμακοποιός. Λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς σιτοδείας τοῦ ἔτους 1769, ἐμελέτησε τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐγκλιμάτισιν νέων εἰδῶν λαχανικῶν χάριν καλυτέρας διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Συνετέλεσε δὲ ἰδίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καλλιεργείας τῶν γεωμήλων (ἡ χρῆσις τῶν ὁποίων ἦτο ἤδη λίαν διαδεδομένη ἐν Γερμανίᾳ), τυχὼν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Εἰς τὸν Παρμαντιὲ ὀφείλονται πρὸς τούτοις διάφοροι τελειοποιήσεις τῆς τεχνικῆς τῆς ἀλέσεως καὶ τῆς ἀρτοποιίας. Ἔγραψεν: «Examen critique des pommes de terre» (1773), «Parfait boulanger» (1777), «Traité de chataigne» (1780), «Traité sur la culture et les usages des pommes de terre, de la patate e. t. c.» (1789). Α. Α. Τ.

— **Παρμαντιὲ** (Parmentier) *Ἰάκωβος*. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1658 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1730 ἐν Λονδίνῳ. Ὑπῆρξεν ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Σεβαστιανοῦ Μπουρντόν. Μεταβὰς περὶ τὸ 1680 εἰς Λονδῖνον, συνειργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ μεγάρου Montague, ἔνθα νῦν τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, ἐξετέλεσε δὲ καὶ τὸν «Μωυσέα λαμβάνοντα τὸν δεκάλογον» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Leeds (κομιτεία τῆς Ὑόρκης), τὰς τοιχογραφίας τῆς μνημειώδους κλίμακος τοῦ δημαρχιακοῦ μεγάρου τοῦ Worksop καὶ τὴν «Ἄρτεμιν μετὰ τοῦ Ἐνδυμίωνος» (ἐν Painters'hall τοῦ Λονδίνου). Ὁ Παρμαντιὲ ἠσπάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸν προτεσταντισμόν. Εἰργάσθη καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Ι. Μ. Π.

— **Παρμαντιὲ** (Parmentier), *Ἰωάννης*. Γάλλος θαλασσοπόρος, γεννηθεὶς ἐν Διέππῃ τῷ 1494 καὶ ἀποθανὼν ἐν Σουμάτρᾳ τῷ 1530. Μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του προσήγγισε, τῷ 1520, εἰς τὰς βραζιλιανὰς ἀκτὰς τοῦ Φερναμποὺκ (τὰς βραδύτερον Pernambouc καὶ Récife ὀνομασθείσας), ὁπόθεν ἔφερε φορτία βραζιλιανοῦ ξύλου; — μετὰ δὲ τὸν ἐπανάπλουν του, ὁ συμπατριώτης του ἐφοπλιστὴς Ἀγγὼ τὸν ἐξαπέστειλεν εἰς Κίναν καὶ Ἰνδίας. Κατὰ μεταγενέστερον πλοῦν του πρὸς τὰς θαλάσσας ἐκείνας ἀπεβιβάσθη εἰς Σουμάτραν, ὑψώσας τὸ πρῶτον (1529) τὴν γαλλικὴν σημαίαν εἰς τὴν νῆσον. Ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος ἐν τῇ νήσῳ, καθὼς καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ραοὺλ Παρμαντιέ, παθόντες ἀμφότεροι σφοδρὰν πυρετικὴν νόσον τῶν τροπικῶν. Ἀποτελοῦν μνημεῖα διὰ τὰς χαρτογραφικὰς ἀντιλήψεις τῶν τότε ναυτικῶν οἱ χάρται τῶν ἡμισφαιρίων καὶ οἱ γενικοὶ ναυτικοὶ χάρται οὓς κατέλιπε. Τὸ ἡμερολόγιόν του ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1832 (*T. Estancelin*, Journal du voyage de J. Parmentier à l'ile de Soumatra). Σ. Ε. Λ.

παρμεζάνα, ἡ **παρμετζάνα** (ἰταλ. κοιν. grana). Ἰταλικῆς προελεύσεως σκληρὸς τυρός, παραγόμενος ἐκ γάλακτος ἀγελάδος. Ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένον διὰ τὰ μακαρόνια εἶδος τυροῦ καὶ εἶναι εἰς ὅλον τὸν κόσμον λίαν περιζήτητον. Σ. Γ.

παρμένη (ἡ) (Parmena) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροῦ μεγέθους κανθάρων εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

Παρμενίδης. Ἐλεάτης φιλόσοφος, ὁ κυριώτερος τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐλεατικῆς σχολῆς, μαθητὴς ἢ πάντως ὀπαδὸς τοῦ Ξενοφάνους, ἀκμάσας περὶ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Ἦτο ἀνὴρ πολλαχῶς ἐκτιμώμενος διὰ τὴν ἐμβρίθειαν αὐτοῦ καὶ τὴν σεμνότητα τοῦ βίου. Ἡ φράσις «παρμενίδειος βίος» παρέμεινε μετὰ τὸν θάνατόν του παροιμιώδης. Τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ δοξασίας ὁ Παρμενίδης ἐξέθεσεν εἰς τὸ ποίημά του «Περὶ φύσεως», ἐκ τοῦ ὁποίου περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν 160 μόνον στίχοι. Τὸ ποίημα τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὴν «ἀλήθειαν» ἢ «τὰ πρὸς ἀλήθειαν» καὶ τὰς «βροτείους δόξας». Εἰς τὸ πρῶτον μέρος πραγματεύεται τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος. Ἀναπτύσσων καὶ αἰτιολογῶν τὰς περὶ τοῦ ὄντος δοξασίας τοῦ Ξενοφάνους καὶ διατυπῶν αὐτὰς ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον καὶ ἐπιστημονικώτερον, ἀντιτάσσει εἰς τὰς κοινῶς παραδεδεγμένας δοξασίας περὶ πληθύος, ποικιλίας, κινήσεως, ἀλλοιώσεως, γενέσεως καὶ φθορᾶς τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων τὸ ἑκαῖον, τὸ ἀναλλοίωτον καὶ ἀκίνητον τοῦ ὄντος, ὅπερ ταυτίζει πρὸς τὸ πᾶν, ἀποκηρύττει δὲ πάντα τὰ λοιπά, ὡς τὸ μὴ ὄν, ὡς ἀπάτην τῶν αἰσθήσεων. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπολύτου θέσεως τοῦ ὄντος ἀπορρέουσι τὰ διάφορα σήματα, τὰ προσόντα καὶ τὰ περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ γνωρίσματα. Οὕτω, κατὰ τὸν Παρμενίδην, τὸ ὂν εἶναι ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, μὴ ἔχον ἀρχήν, ἀλλ' οὐδὲ τέλος, ὑπάρχον ἀεὶ ὡς ἓν ὅλον πλῆρες, ἀδιαίρετον, ἄτμητον, ἀκίνητον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, τέλειον ἐν πᾶσι καὶ πεπερασμένον πάντοθεν ἐν εἴδει σφαίρας, νοερὸν καὶ καταληπτὸν μόνον διὰ τῆς νοήσεως, ὡς ταυτόσημον πρὸς τὴν νόησιν. Κατὰ ταῦτα ὁ Παρμενίδης θεωρεῖ τὸ ὂν ὡς τι πνευματικὸν καὶ νοερὸν καὶ μόνον τῇ νοήσει καταληπτόν, συγχρόνως ὅμως καὶ ὡς ἔχον ἔκτασιν, ὡς εἶδος ἐνύλου πνεύματος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἑνιαίαν, ἀκίνητον καὶ πάντοτε ὁμοίαν πρὸς ἑαυτὴν παραμένουσαν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν πάντων τῶν αἰσθητῶν, τὰ ὁποῖα προσπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ὡς πολλὰ καὶ ποικίλα, ὡς κινούμενα καὶ φθειρόμενα, ὡς γινόμενα καὶ ἀλλοιούμενα.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἀκίνητον καὶ ἀναλλοίωτον ὂν ἀποκλείει ἐκ τῶν προτέρων πᾶσαν φυσικὴν καὶ κοσμολογικὴν ἑρμηνείαν, ὡς ἀπόπειραν ἐξηγήσεως τῶν περὶ ἡμᾶς ὄντων καὶ φαινομένων, ἅτινα εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, ὑπόκεινται δὲ ἐν ταὐτῷ εἰς κίνησιν καὶ ἀλλοίωσιν. Καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ὀφείλεται ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἐλεατῶν ὡς «ἀφυσίκων» ἢ «στασιαστῶν τοῦ ὅλου» (*Πλάτ. Θεαίτ.* 181). Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ποιήματος, αἱ «βρότειοι δόξαι» ἢ «τὰ πρὸς δόξαν», ἔνθα ὁ Παρμενίδης διατρίβει ὑποθετικῶς μόνον περὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ φυσικοῦ τμήματος τοῦ μὴ ὄντος, τουτέστι τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων. Ὁ Παρμενίδης, ἂν καὶ ἐντελῶς πεπεισμένος περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἑνὸς μόνον, ἀδυνατεῖ ἐν τούτοις νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πληθύος καὶ τῆς ἀλλοιώσεως, ἡ ὁποία περιστοιχίζει ἡμᾶς. Οὕτως, ὑποχρεωμένος ὑπὸ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων, προλογίζει διὰ τῆς κάτωθι παρατηρήσεως τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ ἔργου του:

ἐν τῷ σοι παύω πιστὸν λόγον ἠδὲ νόημα ἀμφὶς ἀληθείας· δόξας δὲ ἀπὸ τοῦ βροτείας μάνθανε, κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ἀκούων

Δυστυχῶς τὰ ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους περισωθέντα ἡμῖν τεμάχια καὶ ὀλίγιστα εἶναι καὶ ἀτελέστατα. Πάντως ὅμως τὸ ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ Παρμενίδης ἐξηγεῖ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ὡς καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων, διὰ τῆς μείξεως δύο ἀμεταβλήτων στοιχείων, τοῦ λαμπροῦ (=πῦρ, φῶς, θερμόν, ἀραιόν, κοῦφον) καὶ τοῦ σκοτεινοῦ (=νύξ, σκότος, ψυχρόν, πυκνόν, βαρύ, γῆ). Ἐκ τῶν δύο τούτων στοιχείων, τὸ μὲν πρῶτον, τὸ λαμπρόν, τὸ φωτεινόν, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ὄν, τοῦ ὁποίου ἔχει καὶ τὰς ἰδιότητας, ἐνῷ τὸ σκοτεινόν, τὸ ψυχρόν, πρὸς τὸ μὴ ὄν. Ἅπαντα λοιπὸν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα, ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὅστις προῆλθε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς κράσεως ἰλύος καὶ ἡλιακῆς θερμότητος, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κράσεως τοῦ σκοτεινοῦ καὶ τοῦ φωτεινοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν οὐχὶ μόνον πάσης ζωῆς καὶ κινήσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης αἰσθήσεως καὶ νοήσεως. Κατὰ τὸν Παρμενίδην ὅμως τὸ καθορίζον τὴν ὑπεροχὴν ἑνὸς ἐπὶ μέρους ὄντος ἢ φυσικοῦ φαινομένου ἐπί τινος ἄλλου εἶναι ἡ ἐν τῇ μείξει τῶν δύο στοιχείων ἐπικράτησις τοῦ φωτεινοῦ, τοῦ θερμοῦ. Οὕτως, αὐξανομένης ἐν τῇ κράσει τῆς ἀναλογίας τοῦ φωτεινοῦ, τοῦ θερμοῦ, αὐξάνεται καὶ ἡ ἐν τῷ φυσικῷ φαινομένῳ ἐνυπάρχουσα ζωὴ καὶ συνείδησις. Ἐν συμπεράσματι, ἡ τελειότης τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων ἢ φυσικῶν φαινομένων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐν τῇ μείξει ἀναλογίας τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ σκοτεινοῦ. Εἶναι ὅμως προφανὲς ὅτι οὐδεμία ἐσωτερικὴ ἐπιστημονικὴ συνοχὴ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο μερῶν τῆς παρμενιδείου φιλοσοφίας, τῆς δοξασίας περὶ τοῦ ὄντος καὶ τῆς δοξασίας περὶ τοῦ μὴ ὄντος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Παρμενίδης ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ἔργου του ἠρνήθη ἀπολύτως, χαρακτηρίζων μάλιστα αὐτὸ ὡς μὴ δυνάμενον κἂν νὰ λεχθῇ, τὸ μὴ ὄν, τὴν πληθὺν καὶ τὸ ἀλλοιωτόν, τὸ ἀποδέχεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὡς ὑπάρχον, τοὐλάχιστον ὡς παράστασις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Καὶ ὅμως εἶναι αὐτονόητον ὅτι τὸ μὴ ὂν οὔτε ὡς παράστασις κἂν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐν γένει καὶ πανταχοῦ· ἡ δὲ προσπάθεια νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ μὴ ὂν τῆς παραστάσεως διὰ τοῦ πᾶν ἄλλο ἀποκλείοντος ὄντος ἀποτελεῖ πλήρη ἀντίφασιν. Τὴν ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως ταύτης ἐπεχείρησεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζήνων, ὅστις ἀγόμενος ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος ἀπέκλεισε διαλεκτικῶς τὴν κατ' αἴσθησιν παράστασιν καὶ μετ' αὐτῆς τὸν κόσμον τοῦ μὴ ὄντος. Ι. Ι. Ι.

Παρμενίσκος. Ἀρχαῖος Ἕλλην γραμματικός, σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἀράτου καὶ τῶν τραγικῶν. Ἤκμασε κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα, φέρεται δὲ καὶ ὡς μυθογράφος. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του γνωστὴ εἶναι ἡ τιτλοφορουμένη «Πρὸς Κράτητα». Π. Ν. Π.

παρμένος,—η,—ο· δημοτ. παθ. μτχ. τοῦ *παίρνω*, οὐχὶ ὑγιὴς διανοητικῶς, φαντασιόπληκτος, μωρός.

παρμεντιέρα (ἡ) (Parmentiera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγνονιειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν κεντρικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παρμεντιέρα ἡ κηροφόρος* (Parmentiera cerifera), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀμερικῆς, ὅπερ παράγει καρπὸν ἐδώδιμον καὶ ἐπιμηκέστατον, δυνάμενον νὰ φθάσῃ εἰς μῆκος καὶ 0,80 μ. Ὁ καρπὸς οὗτος εἶναι κίτρινος ἐξωτερικῶς, λεπτός, εὐθὺς καὶ κρέμαμενος φαίνεται ὡς λαμπάς, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ εἶδος τὴν ὀνομασίαν *κηροφόρος*. Π. Ν. Π.

Παρμενίων. Ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας. Ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ οἰκογένειαν τῆς πρωτευούσης τῆς Μακεδονίας Πέλλης, υἱὸς ὢν τοῦ Φιλώτα, ὅστις μετὰ τοῦ Ἰόλλα, πατρὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔγιναν οἱ γενάρχαι τῶν δύο ἐπιφανεστέρων οἴκων τῆς Πέλλης ἐπὶ τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Β'. Ἀδελφοὺς εἶχε τὸν Ἄσανδρον καὶ τὸν Ἀγάθωνα καὶ υἱοὺς τὸν Φιλώταν, τὸν Νικάνορα καὶ τὸν Ἕκτορα, οἵτινες ὑπῆρξαν ἐπίσης ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Μακεδόνων. Ἀλλὰ καὶ τὰς δύο θυγατέρας του ὑπάνδρευσε μετ' ἐπιφανῶν Μακεδόνων, τὴν μίαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μακεδονικῶν φαλάγγων Κοίνου, καὶ τὴν ἄλλην μετὰ τοῦ Ἀττάλου, θείου τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Φιλίππου Κλεοπάτρας. Ὁ Παρμενίων εἶχεν ἀναδειχθῆ τόσον ἐμπειροπόλεμος καὶ συνετὸς στρατηγός, ὥστε ὁ Φίλιππος ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν σπουδαιοτάτων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Δι' αὐτοῦ ἐνίκησεν ὁ Φίλιππος τοὺς Δαρδάνους (Ἰλλυριοὺς) κατὰ τὸ 356 π. Χ. Εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε κατὰ τὸ 346 π. Χ. τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Ἅλου (ἀντιπάλου τῆς Φαρσάλου), τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε μετὰ τινὰ χρόνον ὁ ἴδιος ὁ Φίλιππος ἐπελθὼν κατ' αὐτῆς. Εἰς αὐτόν, τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὸν Εὐρύλοχον ἐνεπιστεύθη νὰ διαπραγματευθοῦν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Δι' αὐτοῦ, καταλαβόντος τοὺς Ὠρεοὺς καὶ ἐπελθόντος κατὰ τῆς Ἐρετρίας, ἔγινε κύριος κατὰ τὸ 342 ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Εὐβοίας. Τὸν Παρμενίωνα καὶ τὸν Ἀντίπατρον ἐκολάκευσαν ἐξ ἴσου μὲ αὐτὸν τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Ἀλέξανδρον οἱ Ἀθηναῖοι, δώσαντες εἰς αὐτοὺς δικαιώματα πολίτου, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 336 π. Χ. ἤρχισεν ὁ Φίλιππος τὰς μεγάλας παρασκευὰς διὰ τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, ὁ πιστὸς καὶ ἔμπειρος στρατηγὸς του Παρμενίων μετὰ τοῦ θείου του Ἀττάλου ἐστάλησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν διὰ νὰ ἀπελευθερώσουν ἅμα τῇ διαβάσει τοῦ Ἑλλησπόντου τὰς παρ' αὐτὸν ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πρωτοπορείαν τῆς ἑτοιμαζομένης νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Περσῶν ἑλληνομακεδονικῆς στρατιᾶς.

Ἡ κατὰ τοῦ προαιωνίου ὅμως ἐχθροῦ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐκστρατεία ἐπέπρωτο νὰ μὴ γίνῃ ὑπὸ τὸν Φίλιππον, δολοφονηθέντα κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, καὶ ὁ Παρμενίων κατόπιν διαταγῆς τοῦ νέου βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀφοῦ ὅμως, πιστὸς ὢν εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον, ἐξώντωσε τὸν ἀποστατήσαντα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἄτταλον, ἂν καὶ ἦτο γαμβρός του. Ὁ Παρμενίων ἦτο προκεχωρημένης ἡλικίας ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐθνικὸν πολεμικὸν πρόγραμμα τοῦ πατρός του, τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν· ἐν τούτοις μετέσχε ταύτης ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ τῆς στρατιᾶς (ὁ υἱός του Φιλώτας ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ) καὶ προσέφερε διὰ τῆς πείρας του, τῆς μετριοπαθείας του καὶ τῶν συνετῶν συμβουλῶν του πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον στρατηλάτην. Ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς στρατιᾶς διέβη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν Ἑλλήσποντον (ἐκ Σηστοῦ εἰς Ἄβυδον) κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀνοίξεως μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ περισσοτέρου πεζικοῦ τῆς στρατιᾶς καὶ προὐχώρησε μέχρι τῆς Ἀρίσβης, ὅπου ἠνώθη μετὰ τῆς στρατιᾶς του καὶ τὸ ἀποβιβασθὲν εἰς Τροίαν τμῆμα τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ (334 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὑπολογιστικότης του δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὁρμητικότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου (εἶχε συμβουλεύσει τὴν ἀναβολὴν τῆς μάχης διὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον), ἡγεῖτο τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος καὶ μετ' αὐτὴν κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Φρυγίας Δασκύλειον πρὸς προστασίαν τῶν νώτων τῆς πρὸς νότον πορευομένης στρατιᾶς. Μετὰ ταῦτα ἐστάλη μετὰ πεντακισχιλίων πεζῶν καὶ διακοσίων ἱππέων πρὸς κατάληψιν τῆς Μαγνησίας καὶ τῶν Τράλλεων, τὰς ὁποίας πρεσβεία ἐξ αὐτῶν προσέφερεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐν Ἐφέσῳ καὶ διεχείμασεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ μικροτέρου τμήματος τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σάρδεων τῆς Λυδίας. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συνέλαβε τὸν κατάσκοπον τοῦ Δαρείου Σισίνην, ὅστις ἀπεκάλυψεν ὅτι εἶχε σταλῆ ὑπὸ τοῦ κυρίου του πρὸς συνεννόησιν μετὰ τοῦ προδότου Ἀλεξάνδρου τοῦ Λυγκηστοῦ, ὑποσχεθέντος δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Δαρεῖον τὴν δολοφονίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μὲ ἀντάλλαγμα τῆς προδοσίας του τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας (μὲ ὑποστήριξιν τοῦ Δαρείου) καὶ 1000 τάλαντα, καὶ παρέδωκε, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν προδότην Λυγκηστὴν εἰς τὸν πρὸς τοῦτο ἀποσταλέντα πρὸς τὸν Παρμενίωνα ἐκ Φασήλιδος, ὅπου διέμενεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, Ἀμφοτερόν, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κρατέρου. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 333 ὁ Παρμενίων ἤνωσε τὸ ὑπὸ τὰς διαταγάς του τμῆμα τῆς στρατιᾶς μετὰ τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν πολυθρύλητον πόλιν τῆς Φρυγίας

Digitized by Google

Γόρδιον. Διὰ τοῦ Παρμενίωνος ἔπειτα ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος τῶν Συριακῶν πυλῶν καὶ μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ νίκην τῆς Δαμασκοῦ, ὅτε περιῆλθον εἰς αὐτὸν ἄφθονα λάφυρα. Κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην ὁ Παρμενίων ἦτο διοικητὴς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ διέτρεξε μέγαν κίνδυνον, ἀλλ' ἐν τέλει, κατισχύσας τοῦ ἐχθροῦ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπελθόντος κατὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Περσῶν, κατώρθωσεν, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος κατεδίωκε μέχρι τοῦ Λύκου ποταμοῦ τοὺς μετὰ τοῦ Δαρείου φυγόντας Πέρσας, γενόμενος κύριος τοῦ παρὰ τὸν Βούμωδον στρατοπέδου μετὰ τῶν ἀπειραρίθμων ἐν αὐτῷ παντὸς εἴδους ἀποσκευῶν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πανωλεθρίαν τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Σούσων, ὅτε ὁ στρατὸς διαιρεθεὶς καὶ πάλιν εἰς δύο τμήματα ἐβάδιζε πρὸς τὰς Περσίδας πύλας, ὁ Παρμενίων ἡγεῖτο τοῦ τμήματος τῶν βαρέως ὡπλισμένων καὶ διὰ τοῦτο προεχώρει ἐπὶ τῆς λεωφόρου, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος, ἡγούμενος τοῦ εὐκινητοτέρου τμήματος τῆς στρατιᾶς, προεχώρει πρὸς τὰς Περσίδας πύλας διὰ τῆς συντομωτέρας, ἀλλ' ὀρεινῆς καὶ δυσβάτου ὁδοῦ. Ἡ Περσέπολις ὑπῆρξεν ἡ ἀπωτάτη πόλις τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους, μέχρι τῆς ὁποίας ἔφθασεν ὁ γηραιὸς ἑβδομηκοντούτης στρατηγός, ὑπαρχηγὸς ὢν τῆς ὅλης στρατιᾶς, ὁσάκις αὕτη ἐπορεύετο καὶ ἐμάχετο συνηνωμένη, καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἑτέρου τῶν τμημάτων αὐτῆς, ὁσάκις στρατηγικοὶ λόγοι ἀπῄτουν τοῦτο.

Ἐκ Περσεπόλεως, μὴ δυνάμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐκτιθέμενος εἰς τὰς ἀδιαλείπτους τοῦ πολέμου κακουχίας, διετάχθη ὁ Παρμενίων νὰ μετακομίσῃ εἰς Ἐκβάτανα τοὺς ἐκ Περσίας θησαυρούς, νὰ παραδώσῃ τούτους εἰς τὸν ἐπιτετραμμένον τὴν φύλαξιν τῶν θησαυρῶν καὶ λαφύρων Ἅρπαλον καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς πρωτευούσης ταύτης τῆς Μηδίας πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ὁδοῦ. Κατὰ τὸ ἔαρ ὅμως τοῦ προσεχοῦς ἔτους (329) ἐπρόκειτο καὶ πάλιν, παρὰ τὸ προκεχωρηκὸς τῆς ἡλικίας του, νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ Παρμενίων εἰς Ὑρκανίαν. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς στρατηγὸς ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἐπιζήσῃ πέραν τοῦ φθινοπώρου τοῦ 330 π. Χ. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς κατὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνωμοσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Παρμενίωνος Φιλώτα καὶ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τούτου, ἀπεφασίσθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ, διότι καὶ ἐπιστολὴ τούτου ἐπεδείχθη, ὡς ἐλέγετο, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφε πρὸς τοὺς υἱούς του Φιλώταν καὶ Νικάνορα: «φροντίσατε πρῶτον περὶ ὑμῶν αὐτῶν, ἔπειτα περὶ τῶν ὑμετέρων, καὶ οὕτω θὰ ἐπιτύχετε ὅ,τι σκοπεῖτε» καὶ τὴν συνενοχήν του ὡμολόγησεν ὁ υἱός του Φιλώτας βασανιζόμενος. Ἡ ἐκτέλεσις ἀνετέθη εἰς τὸν Θρᾷκα ἡγεμόνα Σιτάλκην καὶ τοὺς Μακεδόνας στρατηγοὺς Μενίδαν καὶ Κλέανδρον, παραμένοντας τότε ἐν Ἐκβατάνοις, οἵτινες καὶ ἐξεπλήρωσαν παρευθὺς τὴν γραπτὴν διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, κομισθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς ἐντὸς 12 ἡμερῶν ἐκ Δραγγιανῆς ὑπὸ τοῦ ἑταίρου Πολυδάμαντος, ἀναβάντος ἐπὶ ταχείας δρομάδος. Ὁ θάνατος τοῦ Παρμενίωνος, ὅσον καὶ ἂν ἐθεωρήθη ἔργον πολιτικῆς ἀνάγκης μετὰ τὸν δίκαιον ἢ ἄδικον θάνατον τοῦ Φιλώτα, ὑπῆρξε κηλὶς ἀνεξάλειπτος διὰ τὴν μνήμην τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων υἱῶν τοῦ Παρμενίωνος ὁ μὲν Νικάνωρ εἶχεν ἀποθάνει, ἀρχηγὸς ὢν τῶν ὑπασπιστῶν, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς συνωμοσίας τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλώτα καὶ εἶχε ταφῆ μετὰ πολλῶν τιμῶν, ὁ δὲ νεώτατος Ἕκτωρ εἶχε πνιγῆ ἐν Αἰγύπτῳ εἰς τὸν Νεῖλον (βλ. καὶ λ. *Ἀλέξανδρος* Γ' 645 γ' καὶ 648 α'). Εἰκὼν τοῦ Παρμενίωνος διεσώθη ἐν τῇ ἐν Σιδῶνι ἀνευρεθείσῃ σαρκοφάγῳ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Παρίσταται εἰς αὐτὴν ὁ γηραιὸς στρατηγὸς ἔφιππος ἐπερχόμενος κατὰ Πέρσου ἱππέως, τὸν ὁποῖον ἔχει τραυματίσει, ἐνῷ ἐξ ἀριστερῶν ἐπέρχεται ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐναντίον Πέρσου στρατηγοῦ, κρημνιζομένου ἐκ τοῦ ἵππου του. Ἡ ὅλη εἰκὼν εἶναι ἀναπαράστασις τῆς μάχης τῆς Ἰσσοῦ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Παρμενίων.** —1) Ποιητὴς ἐπιγραμμάτων, ζήσας κατὰ τοὺς πρώτους ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος. Ἐπιγράμματα τούτου διεσώθησαν ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ», παραληφθέντα ἐκ τοῦ στεφάνου (συλλογῆς) τοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Καλιγούλα ζήσαντος Φιλίππου, καταρτίσαντος τὴν συλλογήν του κατ' ἀπομίμησιν τῆς συλλογῆς (στεφάνου) τοῦ Γαδαρηνοῦ κυνικοῦ καὶ ἐπιγραμματοποιοῦ Μελεάγρου (80 π. Χ.). —2) Ἀρχιτέκτων τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀρχιτεκτόνων τῆς κτίσεως τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας, ἔργον δὲ ἰδικόν του ἐθεωρεῖτο τὸ Σεραπεῖον, κτισθὲν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α' (τοῦ Λάγου). ΚΑΨ.

Παρμένων. —1) Ἕλλην ἰαμβογράφος ἐκ Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου ἔργον ἀναφέρεται «Ἴαμβοι». Στίχοι τινὲς αὐτοῦ διεσώθησαν παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ. —2) Ρόδιος συγγραφεύς, γράψας «Μαγειρικὴν διδασκαλίαν». —3) Μῖμός τις, μιμούμενος μετὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας τὴν φωνὴν τοῦ χοίρου, ὥστε παρέμεινεν ἡ παροιμία «εὖ μέν, ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένωνος ὗν». Α. Θ. Σ.

Παρμετζιανίνο (Parmegianino), ἢ ***Παρμετζάνο*** (Parmegiano), ***Ἱερώνυμος - Φραγκῖσκος - Μαρία - Ματσουόλι*** (Mazzuoli) ἢ ***Ματσόλα*** (Mazzola), ὁ ἐπιλεγόμενος —. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1504 ἐκ Πάρμᾳ ἐξ οἰκογενείας καλλιτεχνῶν. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἐβοήθησε, καθὼς παραδίδεται, τὸν πατέρα του, ἱκανὸν ζωγράφον, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του «Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ» ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Πάρμας. Ὅτε ἐπολιορκήθη ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι', ἡ οἰκογένεια τοῦ Παρμετζιανίνο ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Μαντούης ἐν τῷ πύργῳ Viadana, ἐπέστρεψε δὲ τῷ 1519 εἰς Πάρμαν, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κορρέγιος, ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ, διέχεε τὴν λάμψιν τοῦ ταλάντου του. Ὁ Παρμετζιανίνο προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ τὸν καλλιτέχνην τοῦτον, ὅπως, βραδύτερον (1524), μεταβὰς εἰς Ρώμην, ἠκολούθησε τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν μυθολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν προσωπογραφιῶν, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ δημιουργήσῃ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιολογώτατον ἔργον, ἂν δὲν προσειλκύετο ἀπὸ τὴν ἀλχημείαν, εἰς ἣν ἔφθειρε τὰς δυνάμεις του. Ἀπέθανε τῷ 1540 ἐν Καζὰλ-Ματζιόρε. Ἡ τέχνη του διακρίνεται διὰ τὴν εὐχέρειαν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν χάριν τῆς ἐκφράσεως, συμβατικὴν κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἀλλ' ὑπάρχει εἰς τοὺς πίνακάς του ὑπερβολικὴ κίνησις, καταπονοῦσα τὴν ὅρασιν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος» καὶ ὁ «Μυστικὸς ἀρραβὼν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» (ἐν Μαντούῃ), «Ἡ ἁγία Ἀγάθη», «Ἡ ἁγία Καικιλία», «Ὁ ἅγιος Γεώργιος» (ἐν Ἁγίῳ Ἰωάννῃ Ρώμης), «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ὁ Μωυσῆς» (ἐν Santa-Maria-della-Steccata, Ρώμη), «Ἡ ἱστορία τῆς Ἀρτέμιδος» (ἐν San-Vitale de Fontanelleta, Ρώμη), «Ἡ Παρθένος μετὰ τῶν ἁγίων Ἱερωνύμου καὶ Βερναρδίνου» (μουσεῖον Πάρμας), «Ἡ Παρθένος μεθ' ἁγίων καὶ ἑνὸς ἀγγέλου» (μουσεῖον Βολωνίας), «Ἡ Παρθένος» (πινακοθήκη Πίττι Φλωρεντίας), «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη» (μουσεῖον Καπιτωλίου Ρώμης), δύο «Ἅγιαι οἰκογένειαι» (μουσεῖον Λούβρου), «Ὁ μυστικὸς ἀρραβὼν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» (Μπέργκαμο), «Ἡ Παναγία μὲ τὸ ρόδον» (Δρέσδη), «Ὁ Ἔρως ἑτοιμάζων τὸ τόξον του» (Μαδρίτη). Ι. Μ. Π.

πάρμη, ἢ ***πάλμη*** (ἡ) (λατ. parma). Μικρὰ κυκλικὴ ἀσπὶς ἐν χρήσει παρὰ Ρωμαίοις. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἁπλοῦ σιδηροῦ σκελετοῦ διαμέτρου μέχρι τριῶν ποδῶν (0,925 μ.) μετὰ τῆς σχετικῆς λαβῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῶν ἐξωτερικῶν διακοσμήσεων. Ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τῶν ἱππέων, ἐφέρετο ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν πεζῶν (velites) ἐν μικροτέρῳ σχήματι (parmula) (βλ. καὶ λ. *ἀσπὶς* τ. Ε', σ. 854α). Π. Ν. Π.

παρμὸς (ὁ)· δημοτ., πάρσιμο· || «παρμὸς τοῦ κάστρου» ἡ ἅλωσις τοῦ φρουρίου.

Παρμὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Παλαιᾶς (Νοτίου) Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα ἵδρυσεν ἐκ θεμελίων ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

παρμουλάριος, ἢ ***παλμουλάριος*** (ὁ) (parmularius). Παρὰ Ρωμαίοις ὀπαδὸς τῶν μονομάχων τῶν ὡπλισμένων μὲ *πάρμην* (βλ. λ.).

Παρμετζί, *Λάζαρος*· βλ. *Παρβεισῆς,* Λάζαρος.

Πάρμυς. Θυγάτηρ τοῦ Σμέρδιος, σύζυγος Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἀριόμαρδον, ἡγεμόνα τῶν Τιβαρηνῶν εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ πατρός του. Α. Θ. Σ.

πάρναρα (Parnara) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριιδῶν*. Εἶναι διαδεδομένα εἰς τὰ θερμὰ μέρη τῆς Ἀσίας, τῶν Φιλιππίνων, τῆς Αἰγύπτου καὶ προσβάλλουσι τὸ σακχαροκάλαμον, τὴν ὄρυζαν, τὸν ἀραβόσιτον, τὸ μπαμπού κλπ. Ε. Τ. Ε.

παρνασσία (ἡ) (Parnassia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρηξιπετροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ τῶν ὀρεινῶν χωρῶν τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν τοῦ γένους, ὧν τινα εἶναι ὑδροχαρῆ καὶ ἕτερα κοσμητικά, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *παρνασσία ἡ ἑλοχαρὴς* (Parnassia palustria), καλλιεργουμένη πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

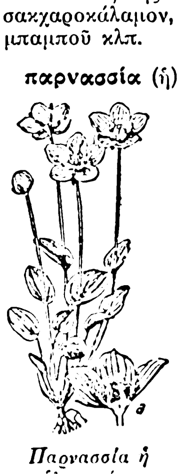

Παρνασσία ἡ ἑλοχαρής.

παρνασσιακοί (οἱ), ἢ ***παρνάσσιοι*** (Parnassiens). Ὄνομα δοθὲν εἰς ὁμάδα ποιητῶν, οἵτινες ἤκμασαν κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ, ἀποτελέσαντες ἰδιαιτέραν ὁμώνυμον ποιητικὴν σχολήν. Ἡ πρώτη κίνησις πρὸς σύμπηξιν τῆς ὁμάδος τῶν ποιητῶν τούτων ἐδημιουργήθη κατ' ἀρχὰς πέριξ τοῦ περιοδικοῦ «La Revue fantastique», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει ὁ ποιητὴς Κάτουλος Μαντὲς εἰς τὰς αἰθούσας τῆς μαρκησίας Ρικὸρ ἐν Παρισίοις, ὅπου συνήρχοντο εἰς φιλολογικὰς συγκεντρώσεις πολλοὶ τῶν νεαρῶν τότε ποιητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Ντιέρξ, ὁ Ζαβιέ, ὁ Βερλαίν, ὁ Λεπελλετιέ, ὁ Ρακὸ κ.ἄ. Βραδύτερον ἡ ὁμὰς αὕτη περιέλαβε καὶ ἄλλους ποιητάς, ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνεγνωρισμένων τῆς ἐποχῆς, οἷοι ἦσαν οἱ Γκωτιέ, Μπωντελαίρ, Λεκὸντ ντὲ Λ' Ἴλ καὶ Μπανβίλ, οἵτινες ἐγένοντο καὶ οἱ ἱδρυταὶ τῆς σχολῆς καὶ ἐξέδωσαν τῷ 1866 τὸ περιοδικὸν «Ὁ σύγχρονος Παρνασσὸς» («Le Parnasse Contemporain»), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσαν τὰ πρῶτά των ποιήματα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας τεχνοτροπίας καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβον κατόπιν τὸ ὄνομα. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ὀπαδῶν τῆς σχολῆς ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Σουλλὺ Πρυντόν, ὁ Μαλλαρμέ, ὁ Κοππέ, ὁ Καζαλίς, ὁ Τεριέ, ὁ Ἀνατὸλ Φρὰνς κ.ἄ. Σκοπὸς τῆς νέας ταύτης ποιητικῆς σχολῆς ἦτο ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν στιχουργικῶν κανόνων καὶ ἡ δημιουργία «τῆς τέχνης διὰ τὴν τέχνην», εἰς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἀτημελησίας τοῦ ὕφους καὶ τῶν αἰσθηματικῶν ὑπερβολῶν τῶν ρωμαντικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τοῦ Μυσσέ, καθὼς καὶ κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων διὰ τῆς ποιήσεως τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων. Ἕνεκα τούτου οἱ παρνασσιακοί, δίδοντες τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν προσοχὴν εἰς τὴν μορφήν, κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ποιήματα ὑψίστης τεχνικῆς τελειότητος. Πολλὰ ὅμως τῶν ποιημάτων τῶν παρνασσιακῶν ἀποτελοῦν ἁπλῶς κενὴν καὶ ψυχρὰν ἐπίδειξιν γνώσεως τοῦ χειρισμοῦ τῶν ποιητικῶν κανόνων. Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τὰ «Τρόπαια» τοῦ Ἐρεντιὰ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τῆς τέχνης τῆς σχολῆς τῶν παρνασσιακῶν. Ἡ τεχνοτροπία τῶν Γάλλων παρνασσιακῶν ἔσχε μιμητὰς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Ἐν Ἑλλάδι ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τοὺς παρνασσιακοὺς ὁ Μαβίλης, ὁ Παλαμᾶς, κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη, ὁ Πορφύρας, ὁ Μαλακάσης κ. ἄ. Εἰς ἀντίθεσιν τῶν παρνασσιακῶν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐδημιουργήθη ἐν Γαλλίᾳ νέα ποιητικὴ σχολή, ἡ σχολὴ τοῦ *συμβολισμοῦ*. Μ. Δ. Β.

Παρνασσίδος *ἐπαρχία* *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, κατέχουσα τὸ κεντρικὸν καὶ νότιον τμῆμα αὐτοῦ, ἐστραμμένον πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δὴ πρὸς τοὺς μικροτέρους αὐτοῦ κόλπους Ἰτέας καὶ Ἀντικύρας. Περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ἀρχαίας Φωκίδος, τὴν ἀρχαίαν Δωρίδα καὶ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ἑσπερίας Λοκρίδος, ἀριθμοῦσα (1928) 35.662 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς, πλὴν τῆς εὐφόρου πεδιάδος τῆς *Ἀμφίσσης* καὶ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ φωκικοῦ *Κηφισοῦ* (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Δωρίδι) εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὀρεινόν, ἐκ δὲ τοῦ ἐνταῦθα ὄρους *Παρνασσοῦ* ἔχει δοθῆ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας. Τὰ πρὸς Α. ὅρια ἄγονται διὰ μέσου τοῦ ὄρους τούτου, μεταξὺ Δελφῶν καὶ Ἀραχώβης, ὅπου ὁρίζεται ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Λεβαδείας καὶ Λοκρίδος. Τὰ πρὸς Β. ἄγονται διὰ τῶν ὀρέων Καλλιδρόμου καὶ Οἴτης, ὁρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος, τὰ δὲ πρὸς Δ. διὰ τῶν ὀρέων Βαρδουσίων καὶ Γκιώνας, ὁρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Δωρίδος. Ἡ ἐπαρχία διασῴζει δάση ἐλατῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ διατρέφει ποίμνια αἰγοπροβάτων μὲ ἀξιόλογα κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ καλλιεργούμενα ἐδάφη ἀποφέρουν σῖτον, κριθήν, οἶνον, ἐλαίας, ἔλαιον, ὄσπρια καὶ ὀπώρας. Κέντρον καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι Ἄμφισσα, ἔχουσα ἐπίνειον τὴν *Ἰτέαν*. Τὸ πρὸς τὸν αὐτὸν κόλπον ἐκτισμένον *Γαλαξείδιον* στερεῖται ἐνδοχώρας καὶ οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται εἴτε διὰ θαλάσσης, ἔνθα τὸ κύριον ἐπίνειον τῆς ἐπαρχίας Ἰτέα, εἴτε καὶ διὰ ξηρᾶς, καθ' ἣν μικρὸν τμῆμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἔχει τὸν σταθμὸν Μπράλλου. Ἐκ τούτου ἄγει ἁμαξιτὸς διὰ τοῦ χωρίου Γραβιὰ καὶ τῶν στενωπῶν μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Γκιώνας πρὸς τὴν Ἄμφισσαν καὶ τὴν Ἰτέαν, ὡσαύτως δ' ἐκ τῆς Ἰτέας καὶ Ἀμφίσσης εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν Ἀράχωβαν καὶ Λεβάδειαν. Ἡ ἐπαρχία ἄλλοτε διῃρεῖτο εἰς 8 δήμους (*Ἀμφίσσης, Ἀντικύρας, Γαλαξειδίου, Δωριέων, Καλλιέων, Κρίσσης, Μυονίας* καὶ *Παρνασσίων*, σήμερον δ' εἰς 34 κοινότητας, περιλαμβανούσας 39 χωρία καὶ συνοικισμούς, ὡς καὶ 2 μοναστήρια (*Μονὴ Προδρόμου* καὶ *Προφήτου Ἠλιοῦ*). Αἱ κοινότητες εἶναι αἱ ἑξῆς: ***Ἀμφίσσης, Ἁγίας Εὐθυμίας, Ἁγίου Γεωργίου, Ἀποστολιᾶς (Κάτω Κάνιανης), Βαριάνης, Βουνιχώρας, Γαλαξειδίου, Γραβιᾶς, Δελφῶν, Δεσφίνης, Ἐλαιῶνος (Τοπόλιας), Ἐπταλόφου (Ἄνω Ἀγόριανης), Ἰτέας, Καλοσκοπῆς (Κουκουβίστας), Καστελλίου, Καστριωτίσσης, Καλοβατῶν, Λιλαίας (Κάτω Ἀγόριανης), Μαριολάτας, Μαυρολιθαρίου, Ἄνω Μουσουνίτσης, Κάτω Μουσουνίτσης Μπραΐλου, Παλιοχωρίου, Πανουργιᾶς (Δρεμίσης), Πενταορίων Πολυδρόσου (Σουβάλας), Προσηλίου (Σεγδίτσης),***

Digitized by Google

Πυρᾶς (Γουρίτσης), Σερνικακίου, Σκλήθρου, Στρώμης, Τριταίας (Καλοπετεινίτσης) καὶ *Χρισοῦ*. Ι. Σ. Σ.

—*[Ἱστορ. Ἀγῶν.]* Ἡ ἐπαρχία *Παρνασσίδος* ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Ἄμφισσαν (Σάλωνα κατὰ τὸν μεσαίωνα), πρώτη ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προφήτου Ἠλία, ὅπου εἶχον συνέλθει οἱ προὔχοντες τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τὸν ἁρματολὸν Δ. Πανουργιᾶν τῇ 27 Μαρτίου 1821. Οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἀπίνης προσβληθέντες, πλὴν Ἀλβανῶν τινων παραδοθέντων, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ ἄνωθεν τῆς πόλεως μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ μετὰ ὀλιγοήμερον πολιορκίαν παρεδόθησαν τῇ 10 Ἀπριλίου. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπαρχίας ταύτης κεῖται τὸ ἱστορικὸν *Χάνι τῆς Γραβιᾶς* καὶ ἡ πατρὶς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου Μουσονίτσα. Τ. Ε. Ε.

παρνάσ(σ)ιος (ὁ), θηλ. —α· ὁ κάτοικος τοῦ Παρνασσοῦ, ὁ ἐκ Παρνασσοῦ καταγόμενος· ‖ ὡς ἐπίθ., ὁ προερχόμενος ἐκ Παρνασσοῦ.

—**Παρνασσίων, *τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄) τὴν ἐπαρχίαν Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος δήμων, συγκείμενος ἐκ τῶν χωρίων *Καλοβατῶν* καὶ *Τοπολίων*.

παρνάσσιος (ὁ) (Parnassius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμερίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ψυχάς, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *παρνάσσιος ὁ Ἀπόλλων* (Parnassius Apollo), ὅστις ἀναφαίνεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον καὶ ἔχει σῶμα λεπτόν, κυλινδρικόν, ἐπίμηκες, μελανόν, κεραίας μετρίου μεγέθους καὶ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας ὑποκιτρίνας. Δ. Ν. Π.

Παρνάσσιος ὁ Ἀπόλλων.

Παρνασσὸς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἢ τοῦ Κλεοπόμπου καὶ τῆς νύμφης Κλεοδώρας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπωνομάσθη τὸ ὁμώνυμον ὄρος. Κατά τινα δὲ παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Ι, 6, 1), εἰς αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ ἀπὸ τῶν πτηνῶν μαντεία. Α. Θ. Σ.

Παρνασσὸς *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν τῇ Φωκίδι, καλούμενον κοινῶς *Λιάκουρα* ἢ *βουνὸ τῆς Λιάκουρας*, ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος *Λυκώρεια*. Εἶναι ἐκ τῶν ὑψίστων καὶ ὡραιοτάτων ὀρέων τῆς Ἑλλάδος, πολλάκις ἀναφερόμενον εἰς τὴν μυθολογίαν ὡς ἱερὸν ὄρος ἰδίᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Μουσῶν. Συνέχεται πρὸς Δ. μὲν διὰ τοῦ αὐχένος τῆς *Ἄμπλιανης* μετὰ τῆς Γκιώνας (ὑψόμ. 875), πρὸς Α. δὲ διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ *Διστόμου* μετὰ τοῦ Ἑλικῶνος (ὑψόμ. 400), οὕτως ὥστε τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 30 χιλμ. Μεγαλύτερον ὅμως μῆκος εἶναι ὅταν λάβωμεν τὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ Ὑλαίθου ποταμοῦ μέχρι τοῦ αὐλῶνος τοῦ Μπέλεσι, ὅπου τελευτᾷ ἡ ἀνατολικωτάτη προέκτασις τοῦ ὄρους, ἀριθμούμενον εἰς 38 χιλμ. Ἴσον σχεδὸν εἶναι καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς Ἀμφικλείας (Δαδίου) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ὀποῦντος (Μακρανικόλα), ἔνθα τελευτᾷ ἡ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν χερσονησοειδὴς προέκτασις τοῦ ὄρους. Οὕτως ὁ Παρνασσὸς πρὸς Β. καὶ ΒΑ. ἔχει τὴν κοιλάδα τοῦ φωκικοῦ Κηφισοῦ, ΝΔ. τὴν πεδιάδα Ἀμφίσσης καὶ πρὸς Ν. τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ Παρνασσὸς ἔχει μορφὴν ὀγκώδη. Εἰς πλεῖστα μέρη, ἰδίᾳ κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ, φέρει ὀροπέδια, κατὰ δὲ τὰς περιφερείας βαθμῖδας διασχιζομένας ὑπὸ χαραδρῶν. Τὸ νότιον τμῆμα κατὰ τὴν Ἐχεδάμειαν (Δεσφίναν) ἔχει μορφὴν τραπεζοειδῆ μὲ ὕψος 580 μ. Ἐν γένει δὲ μεγάλη διαφορὰ μορφῆς παρουσιάζεται κατὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη, ὀφειλομένη κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν γεωλογικὴν καὶ τεκτονικὴν αὐτοῦ διαμόρφωσιν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐξωγενεῖς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐπενήργησαν ἐπ' αὐτῶν. Κατὰ τὸν Bittner ὁ Παρνασσὸς παρουσιάζει δύο ἀντικλινικὰς γραμμάς, ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. Ἀνατολικὸς ἄξων εἶναι ὁ διερχόμενος διὰ τῶν ὑψίστων κορυφῶν τοῦ ὄρους (ὑψίστη κορυφὴ *Λικέρι*, 2.457 μ.) καὶ τῆς *Κίρφυος* (ὑψ. 1.563), δυτικὸς δὲ ὁ διὰ τῆς κορυφῆς *Γερολέκα* (1.715 μ.), *Ὑψηλῆς ράχης*, *Φαιδριάδων* πετρῶν, (ὑφ' ἃς οἱ Δελφοὶ) καὶ *Μελῶν* (κοιν. *Σουμαλές*, 1.276 μ.). Βαθεῖα καὶ μακρὰ κοιλάς, ἐγκαρσίως διατεινομένη εἰς τοὺς ἄξονας τούτους, διαιρεῖ τὸ βόρειον καὶ κύριον τμῆμα τοῦ ὄρους ἀπὸ τοῦ νοτίου καὶ χαμηλοῦ· εἶναι ἡ κοιλὰς τοῦ *Πλείστου*, ἡ ὁποία περιέχει ρουδιστοφόρον ἀσβεστόλιθον καὶ φλύσχην. Κατὰ τὸ εὔφορον τοῦτο πέτρωμα, τὸν φλύσχην, ἔνθα εὐδοκιμεῖ ἡ ἄμπελος, εἶναι ἱδρυμένα τὰ χωρία Χρισόν, Δελφοὶ καὶ Ἀράχωβα. Τοιοῦτον πέτρωμα ἀπαντᾶται εἰς πᾶσαν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους καὶ πολλαχοῦ εἰς τὴν βορείαν, τὰ δ' ἐν αὐταῖς μορφούμενα σάγματα καὶ ἡ κλιμακοειδὴς μορφὴ τῶν κλιτύων ἐξηγοῦσι τὴν ἐνταῦθα ὡσαύτως ὕπαρξιν χωρίων (Τιθορέα, Ἑπτάλοφος). Τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ Παρνασσοῦ παρουσιάζει μορφὴν πυραμιδοειδῆ καὶ ὑψηλήν, τῆς ὁποίας τὸ βάθρον εἶναι περὶ τὰ 2.000 μ. ὕψους καὶ διαμορφώνεται εἰς κορυφάς, ράχεις καὶ κοιλώματα, τὰ ὁποῖα διαστίζονται διὰ πολλῶν δολινῶν (κοινῶς κάρκαροι), διατηρουσῶν χιόνα καὶ κατ' αὐτὸ τὸ θέρος. Ὁ Λουκιανὸς χαρακτηρίζει τὸν Παρνασσὸν δικόρυμβον, τοῦθ' ὅπερ ἐπαναλαμβάνουν Λατῖνοι ποιηταὶ καὶ νεώτεροι λογογράφοι, οἵτινες ἀποδίδουν τὰς δύο δῆθεν κορυφὰς αὐτοῦ εἰς τὴν *Λυκώρειαν* (*Λικέρι*) καὶ τὴν *Τιθορέαν* (*Γεροντόβραχον*). Ἐν τούτοις ὁ Γεροντόβραχος κατέχει τὴν τετάρτην κορυφὴν κατὰ τὸ ὕψος (2.409), πολλαὶ δ' ἄλλαι κορυφαὶ ὑψοῦνται ἄνω τῶν 2.300 μ., περιβαλλόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ βαθειῶν κογχῶν (9 ἐν ὅλῳ), τῶν ὁποίων ἡ ἀγριωτέρα εἶναι ἡ Α. τοῦ Λικέρι, περιβαλλομένη ὑπὸ ὀδοντωτῶν κορυφῶν. Αἱ πρὸς Δ. καὶ ΝΔ. κοιλάδες καταλήγουν εἰς τὸ ὀροπέδιον Λιβάδι (1.100 μ.), κατάλληλον διὰ κτηνοτροφίαν καὶ διὰ σποράν. Δυτικῶς τοῦ ὀροπεδίου καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς *Σαρανταύλι* εὑρίσκεται τὸ περίφημον *Κωρύκειον ἄντρον*. Ὁ Παρνασσὸς παρουσιάζει πλῆθος καρστικῶν φαινομένων. Εἶναι ἔτι κατάδρυμος ἐξ ἐλατῶν εὑρισκομένων εἰς ζώνην ὕψους 1.000—1.750, ἔχει δὲ πολλαχοῦ καὶ πηγὰς (ὡς εἶναι ἡ Κασταλία). Διὸ καθίσταται εὐάρεστος τὸ θέρος ἡ διαμονὴ εἰς τὰ κατ' αὐτὸν χωρία ἢ εἰς προχείρους ἐγκαταστάσεις κατὰ ὑψηλότερα μέρη. Πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν μέχρι τῆς ὑψίστης κορυφῆς αὐτοῦ διὰ νὰ θαυμάσουν τὸ ἔξοχον πανόραμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται, πρὸς χρῆσιν δὲ τῶν ὀρειβατῶν ἱδρύθη ἐπὶ ὕψους 1.900 μ. καταφύγιον. Ὁ Παρνασσὸς φημίζεται καὶ διὰ τὸν ἐξαίρετον αὐτοῦ τυρόν. Κατὰ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς τὸ ὄρος τοῦτο συμπίπτουν αἱ ἐπαρχίαι Λεβαδείας, Λοκρίδος καὶ Παρνασσίδος. Ι. Σ. Σ.

— *[Μυθολ.—Ἱστορ.]* Ὁ *Παρνασσὸς* ἔχει συνδεθῇ καὶ μὲ τοὺς μύθους τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐξ ἴσου σχεδὸν μὲ τὸν Ὄλυμπον, τὸν Πίερον καὶ τὸν Ἑλικῶνα καὶ μὲ τὰς τύχας τῶν ἑλληνικῶν φύλων τῆς μέσης ἰδίως Ἑλλάδος. Ὀφείλει δὲ τὰς σχέσεις του ταύτας ὁ πολυύμνητος Παρνασσὸς μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν του, τὸ ὕψος καὶ τὴν μορφολογίαν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος του ἱδρυθὲν ἱερὸν τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχεν ἀποβῆ πανελλήνιον θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον. Τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους τούτου προῆλθε, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους, ἐκ τοῦ ἥρωος *Παρνασσοῦ*, ὅστις καὶ εἰς τὸ ὄρος ἔδωσε τὸ ὄνομά του καὶ πόλιν ἔκτισεν ἐπ' αὐτοῦ, ἡ ὁποία κατεστράφη ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος. Ταύτης οἱ κάτοικοι, διαφυγόντες τὸν πνιγμὸν ἐκ τῶν ὠρυγῶν τῶν λύκων, οἵτινες ἔγιναν οὕτως ἡγεμόνες τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους πορείας των, ἔκτισαν τὴν παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους *Λυκώρειαν*, ὀνομάσαντες αὐτὴν οὕτως ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰ διασώσαντα αὐτοὺς θηρία. Ἀλλ' ἀ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κατακλυσμὸν συνδέεται τὸ ὄρος Παρνασσὸς καὶ δι' ἄλλου μύθου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπ' αὐτοῦ προσήραξεν ἡ ἐπὶ τῶν ὑδάτων φερομένη λάρναξ τοῦ *Δευκαλίωνος* (βλ. λ.) καὶ τῆς *Πύρρας*. Πλεῖστοι δὲ εἶναι οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι, οἱ συνδεόμενοι μὲ τὸ ἐπ' αὐτοῦ *Κωρύκειον* ἄντρον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Παυσανίαν (Ι, 32.7) ὑπερέβαλλεν εἰς μέγεθος πάντα τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους γνωστὰ ἄντρα. Ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τούτου ἱεροῦ τῶν Δελφῶν ἐξεκίνει καθ' ἕκαστον ἔνατον ἔτος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Δαφνηφορίων ἡ μεγάλη διὰ τὰ Τέμπη λιτανεία, ἥτις ἐπανήρχετο ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Δελφοὺς διὰ τῆς λεγομένης Ἱερᾶς ὁδοῦ. Ἦτο ἡ τελετὴ αὕτη μία οἱονεὶ ἀνάμνησις τῆς μετατοπίσεως τοῦ κέντρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ (οὐχὶ μόνον τοῦ τόπου τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος) ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, περὶ τὸν ὁποῖον μετὰ μακροὺς περὶ κυριότητος τῶν στενῶν διαβάσεών του ἀγῶνας εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ ἑλληνικὰ φῦλα (ἰδίως οἱ Δωριεῖς), εἰς τὸν Παρνασσόν, παρὰ τὸν ὁποῖον εἶχον πήξει τὰς νέας κατοικίας των, ὡς ἐσυμβόλιζε καὶ ὁ ὀμφαλὸς τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, θεοῦ τῆς δωρικῆς φυλῆς. Αἱ ἀπόπτοι τῆς πολυκορύφου ὀρεινῆς μάζης του κορυφαί, αἱ ὑπὲρ τὰς Φαιδριάδας τῶν Δελφῶν ὀρθούμεναι *Ὑάμπεια* καὶ *Ναυπλία* (ἐκ τῶν ὁποίων κατεκρημνίζοντο οἱ βέβηλοι καὶ οἱ ἱερόσυλοι), ἡ ὑπερκειμένη τοῦ Κωρυκείου ἄντρου καὶ ὁμώνυμος αὐτοῦ, ἡ *Λυκώρεια*, ἡ ὑπερκειμένη τῆς *Ἀνεμωρείας*, *Κατοπτήριος* (ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόλλων κατετόξευσε τὸν δράκοντα). καὶ ἡ *Τιθορέα*, ἡ ὑπερκειμένη τῆς ὁμωνύμου πόλεως, ἦσαν οἱ ὁδηγοὶ φανοὶ τῶν ἀπὸ περάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου προσερχομένων εὐλαβῶν προσκυνητῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποίου ἡ κήρυξις τῶν ἑορτῶν ἔφερε τὴν εἰρήνην εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἡ ἀπολλώνειος θρησκεία εἶχεν ἐξυψώσει καὶ ἐξαγνίσει τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φυσιολατρείαν, καταστήσασα ταύτην πνευματικωτέραν, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ἡ πανελλήνιος βουλὴ τῶν Ἀμφικτιόνων, τῶν ὁποίων ὁ ὅρκος εἶναι τὰ ἀρχαιότατα λείψανα τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων. Τοσοῦτον στενὸς εἶχεν ἀποβῆ ὁ μεταξὺ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ καὶ τῆς μυθολογίας καὶ ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας δεσμός.

Ὁ Παρνασσὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὐχὶ ὀλιγωτέραν ἐπιρροὴν εἶχεν ὁ Παρνασσὸς εἰς τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίως τῶν φύλων τῆς μέσης Ἑλλάδος, ὧν προμαχὼν τῶν νοτιοανατολικῶς καὶ νοτιοδυτικῶς αὐτοῦ κειμένων χωρῶν, διότι μόνον ἡ μεταξὺ Παρνασσοῦ καὶ Κόρακος φάραγξ, εἰς τὴν ἔξοδον τῆς ὁποίας ἁπλοῦται ἡ κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης, εἶναι ἡ συντομωτέρα φυσικὴ ὁδὸς συγκοινωνίας τῶν κατοίκων τῆς Φθιώτιδος (τῆς Οἰταίας) καὶ Θεσσαλίας μὲ τοὺς τῶν ὀχθῶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τὸ μεταξὺ παρωρείας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ Κνημῖδος στενὸν τῶν Παραποταμίων (δεύτερον στενὸν Θερμοπυλῶν τῆς μέσης Ἑλλάδος) ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ βοιωτικοῦ Κηφισοῦ εἶναι ἡ βόρειος πύλη τῆς πεδιάδος τῆς Βοιωτίας. Διὰ φαράγγων δὲ τοῦ Παρνασσοῦ ἐγίνετο καὶ ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν πρὸς τὴν πρὸς Α. καὶ Ν. τοῦ ὄρους τούτου ἀρχαίαν Φωκίδα καὶ τὴν ὅμορον αὐτῆς Βοιωτίαν, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ Κρισαίου πεδίου καὶ τῶν Δελφῶν πρὸς Α. διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πλευστοῦ κατευθυνομένη ὁδός, σχιζομένη εἰς δύο, κατέληγε διὰ μὲν τοῦ βορειοτέρου σκέλους της διὰ τῶν φωκικῶν πόλεων Δαυλίδος καὶ Πανοπέως εἰς τὴν βοιωτικὴν Χαιρώνειαν, διὰ δὲ τοῦ νοτιωτέρου εἰς τὴν βοιωτικὴν Λεβάδειαν. Διὰ τῆς μεταξὺ Κόρακος καὶ Παρνασσοῦ φάραγγος κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους μετεκόμιζον οἱ Θεσσαλοὶ τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὴν Πελοπόννησον (διὰ τοῦ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ λιμένος τῆς Κίρρας). Διὰ δὲ τῶν ὁδῶν Δελφῶν (Κρισαίου πεδίου)—Σχιστῆς ὁδοῦ—Χαιρωνείας καὶ Δελφῶν—Σχιστῆς ὁδοῦ—Λεβαδείας διενηργεῖτο τὸ ἐμπόριον Ἑσπερίων Λοκρῶν καὶ Φωκέων καὶ ἰδίως προσήρχοντο οἱ τῆς ἀνατολικῆς μέσης Ἑλλάδος, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ πέραν αὐτοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου προσκυνηταὶ τοῦ ἱεροῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐμερίμνων οἱ ἱερεῖς τῶν Δελφῶν νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ δι' αὐτῶν διέλευσις. Διὰ τῆς εἰς δύο διασχιζομένης τελευταίας ὁδοῦ διῆλθον οἱ ἀποπειραθέντες τὴν διαρπαγὴν τῶν θησαυρῶν τοῦ ἱεροῦ, κατὰ μὲν τοὺς μυθικοὺς χρόνους ὁ Εὐβοεὺς ληστὴς Πύθων (κατὰ παραλλαγὴν τῶν περὶ αὐτοῦ μύθων) καὶ τὸ μυθικὸν ἔθνος τῶν Φλεγυῶν, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς οἱ Πέρσαι (480 π. Χ.), ἀπὸ τῶν ὁποίων διεσώθη ὁ μὲν ἄμαχος πληθυσμὸς τῶν Φωκέων καταφυγὼν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ δὲ ἱερὸν διὰ τῆς προστασίας αὐτῶν τῶν θεῶν, οἵτινες, κατὰ τὴν διήγησιν τῶν ἱερέων τῶν Δελφῶν, ἐφόβησαν τοὺς ἐχθροὺς διὰ κεραυνῶν καὶ κατακρημνίσεως βράχων ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ, οἱ Φωκεῖς (448 π. Χ.), μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἱερατικὴν αὐτονομίαν τῶν Δελφῶν, ὁ Φίλιππος (338 π. Χ.), ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, διὰ δόλου ἐξασφαλίσας τὴν ἐλευθέραν δίοδον, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του νὰ ἐκβιάσῃ τὰ μεταξὺ Παρνασσοῦ - Κνημῖδος στενὰ τῶν Παραποταμίων (πύλην τῆς βορείου Βοιωτίας), οἱ Κελτοὶ (Γαλάται) κατὰ τὸ 278 π. Χ., ὅτε ὁ Βρέννος, ἀνελθὼν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καλλιδρόμου διὰ τῆς ἀτραποῦ διὰ τῆς ὁποίας εἶχον ἀναβῆ καὶ οἱ Πέρσαι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου, ἐξηνάγκασε τοὺς ἡρωϊκοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν Θερμοπυλῶν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ στενὰ καὶ νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὸν ἀττικὸν στόλον. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς μεταξὺ Παρνασσοῦ - Κόρακος φάραγγος καὶ τὰς Θερμοπύλας ἀπεπειράθησαν ν' ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν τῶν Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου τὰ μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ (βυζαντινὰ) στρατεύματα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος. Ταύτης γενόμενος κύριος ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιος, κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων, καὶ ὀχυρώσας τὴν βορείαν εἴσοδον (τὸ στενὸν τῆς Γραβιᾶς) καὶ ἱδρύσας τὴν βαρωνείαν τῶν Σαλώνων μὲ τὰ δυνατὰ κάστρα της κατὰ τὴν νοτίαν τῆς φάραγγος ἔξοδον, ἔγινεν ἀσφαλῶς κύριος τῶν στενῶν τοῦ Παρνασσοῦ διαβάσεων. Καὶ εἰς τὴν φάραγγα ταύτην, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς Λαμίας - Ἀμφίσσης, συνήφθησαν αἱ ἔνδοξοι μάχαι τῆς Γραβιᾶς (1821) καὶ τῆς Ἄμπλιανης (1824). Τὸ ὀρεινὸν ἐκεῖνο φράγμα (Κνημῖδος - Παρνασσοῦ) τῆς χερσονήσου τῆς ἀνατολικῆς μέσης Ἑλλάδος ἐνέπνευσε πιθανῶς τὸ μεγαλοφυὲς πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐν Ἀττικῇ Τούρκων διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἀπὸ Ἀταλάντης μέχρι Διστόμου στενῶν διαβάσεων, τοῦ ὁποίου ἀπόρροια ἦσαν αἱ ἔνδοξοι μάχαι τῆς Ἀραχώβης καὶ τοῦ Διστόμου. Οὕτω, μῦθοι καὶ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔχουν ἀρρήκτως συνδεθῆ καὶ μετὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου τῶν Μουσῶν ὄρους, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔχει καταστῆ ἔν τε τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ταῖς ξέναις (ἰδίως τῇ γαλλικῇ) συνώνυμον μὲ τὰς λέξεις μοῦσα καὶ ποίησις. Ἀλλὰ καὶ ἡ δημοτικὴ μοῦσα ὕμνησε τὴν *Λιάκουραν* (ἐκ τῆς ἀρχαίας Λυκωρείας), ὡς καλεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ

Digitized by Google

ὁ Παρνασσός, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Παρνασσὸς** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐν Μοριμηνῇ τῆς Καππαδοκίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, μεταξὺ 'Αγκύρας καὶ 'Αρχελαΐδος (Ἂκ-Σεράϊ). Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ. ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 8 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Καππαδοκίας Δευτέρας, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Μωκησσοῦ. Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει ἡ *Κότς-Χισάρ*, ἐν τῷ νομῷ Ἰκονίου. Λ. Θ. Σ.

— **Παρνασσὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λουτρῶν Ἡραίας (πρῴην Καλυβίων) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ 'Αρκαδίας. Κάτ. (1928) 165. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπρατίτσα*.

— **«Παρνασσός, *Φιλολογικὸς σύλλογος*»**. Ἱδρύθη ἐν 'Αθήναις τῷ 1865 ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἄλλων νεαρῶν λογίων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξυψώσεως τῆς κοινωνίας. Κατὰ τὸ 1872 ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου Σπυρίδων Βασιλειάδης ἐπρότεινε τὴν ἵδρυσιν σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ λαμβάνωσι στοιχειώδη μόρφωσιν τὰ ἐργαζόμενα τέκνα τοῦ λαοῦ. Ὁ «Παρνασσὸς» ἤρξατο τοῦ ἔργου του δι' ἐλαχίστων χρηματικῶν μέσων, σήμερον δὲ εἶναι ἐγκατεστημένος εἰς ἴδιον μέγαρον ἐν τῇ πλατείᾳ Ἁγίου Γεωργίου Καρύτση, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1930 ἀπέκτησεν ἴδιον μέγαρον καὶ διὰ τὰς «Νυκτερινὰς σχολὰς ἀπόρων παίδων» μετὰ ὑπνωτηρίου καὶ θεραπευτηρίου ἐν τῇ διασταυρώσει τῶν ὁδῶν Θεμιστοκλέους καὶ Καντακουζηνοῦ. Ὁ σύλλογος διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα: τὸ φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικόν, τὸ νομικόν, τὸ καλλιτεχνικὸν καὶ τὸ φυσιογνωστικόν, ἅτινα συνεδριάζουσιν ἰδιαιτέρως. Προάγει δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ δημοσίων διαλέξεων, καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων καὶ ποιητικῶν διαγωνισμάτων. 'Απὸ τοῦ 1877—1895 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ συλλόγου καὶ ὁμώνυμον μηνιαῖον περιοδικόν, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύθησαν πλεῖσται πραγματεῖαι φιλολογικαί, ἱστορικαὶ καὶ νομικαί. Ὁ «Παρνασσὸς» ἀριθμεῖ περὶ τὰ 500 μέλη, ἅτινα διαιροῦνται εἰς ἐπίτιμα, τακτικὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντα Μέχρι τοῦδε ἀπεφοίτησαν ἀπὸ τὰς σχολὰς τοῦ «Παρνασσοῦ» ἄνω τῶν 40 χιλιάδων μαθηταί. Ν. Ι. Κ.

— **«Παρνασσός»**. —1) Μηνιαῖον ὄργανον τοῦ ὁμωνύμου ἐν 'Αθήναις συλλόγου, ἐκδοθὲν εἰς σχῆμα 8ον ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1877 μέχρις Αὐγούστου 1895. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων ἱστορικῶν καὶ ἐγκυκλοπαιδικῶν περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς του, συγκεντρῶσαν τὴν συνεργασίαν ἐκλεκτῶν λογίων. —2) Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν 'Αθήναις κατὰ Μάϊον τοῦ 1910 εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ Π. Ξένου. Παράρτημα αὐτοῦ ἦτο τὸ περιοδικὸν «Παρθενών». —3) Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα ἐν 'Αμφίσσῃ εἰς σχῆμα 4ον τῷ 1872. —4) Εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν 'Αθήναις τῷ 1919 ὑπὸ Γ. Α. Μανιάτη. —5) Μηνιαῖον ὄργανον τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐν 'Αμερικῇ ἑλληνικῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ «Συνδέσμου Ἑλλήνων ἐπιστημόνων Νέας Ὑόρκης» ἀπὸ τοῦ 'Απριλίου 1926. Π. Ν. Π.

Πάρνελλ (Parnell), ***Κάρολος-Στιούαρτ.*** Ἰρλανδὸς ἐθνικιστής, γεννηθεὶς τῷ 1846 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1891. Τῷ 1875 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ βουλῇ ὑπὸ τῆς ἰρλανδικῆς κομιτείας Μήθ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο ὁ κατ' οὐσίαν ἀρχηγὸς τοῦ ἐθνικιστικοῦ ἰρλανδικοῦ κόμματος. Τῷ 1881, διαφωνήσας μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ νομοθετικῶν ζητημάτων, ἐφυλακίσθη. 'Αποφυλακισθεὶς κατόπιν ἐτάχθη μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως (1885) καὶ κατεψήφισε τὸν προϋπολογισμόν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Γλάδστωνος καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας αὐτὴν ἐκλογάς, ὁ Πάρνελλ ἐπανεξελέγη βουλευτὴς (1885—1889) καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν σχεδίων του μετ' αὐξούσης ἐπιτυχίας. Τὸν Δεκέμβριον ὅμως τοῦ 1889 ἡ ἀποκάλυψις ἐνόχων σχέσεών του μετά τινος ὑπάνδρου γυναικὸς καὶ τὸ ἐπακολουθῆσαν διαζύγιον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πρῴην συζύγου της ἔλαβον ἔκτασιν σκανδάλου καὶ ἐμείωσαν τὸ γόητρόν του. 'Απέθανε μετὰ διετίαν ἐκ γενικῆς ἐξαντλήσεως. Ε. Σ.

Κάρολος Πάρνελλ.

Πάρνης *[Γεωγρ.]*. Τὸ βόρειον τῆς 'Αττικῆς ὄρος (κοιν. *'Οζᾶς*), τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ μέγιστον καὶ ὕψιστον αὐτῆς, διαφέρον τῶν λοιπῶν τῆς 'Αττικῆς ὄχι μόνον κατὰ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μορφολογικήν. Εἶναι συνέχεια τοῦ Κιθαιρῶνος, λαμβανομένου ὡς ὁρίου τῶν δύο τούτων ὀρέων τοῦ κλειστοῦ ὀροπεδίου τῆς Σκούρτας (ὑψόμ. 530), τοῦ ὁποίου αἱ πρὸς Β. καὶ Ν. χαμηλαὶ ὀροσειραὶ φαίνονται ὡς προεκτεινόμεναι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς Πάρνηθος, ἀναστομούμεναι πρὸς τὸ ἀνατολικὸν πέρας τοῦ ὄρους εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Χαράδρου. Οὕτω τὸ μῆκος τοῦ ὄρους φθάνει τὰ 30 χλμ., τὸ δὲ πλάτος, ἀπὸ τοῦ 'Αθηναϊκοῦ πεδίου μέχρι τῶν χωρίων Μαλακάσας καὶ Αὐλῶνος, τὰ 13—20 χλμ.

Αἱ καταπτώσεις τοῦ ὄρους πρὸς Β. καὶ Ν. εἶναι ἀπότομοι, λόγῳ τῶν κατακρημνίσεων τῶν στρωμάτων, κατὰ τὰς ὁποίας διακρίνει τις ὑπὸ τὸν ἀσβεστόλιθον τῆς μέσης τριασίου ἐποχῆς τοῦ ὄρους τὰ στρώματα τῆς ὑπερκαρβονίου ἐποχῆς. Λόγῳ τῶν κατακρημνίσεων τούτων, ὡς καὶ διαφόρων τοπικῶν τοιούτων ἐν μέσῳ τοῦ ὄρους, προσδίδεται μεγάλη ποικιλία εἰς τὴν μορφὴν τῶν ὀροσειρῶν, ἡ δὲ ποικιλία αὕτη αὐξάνεται διὰ τῶν πλευρικῶν διαρρήξεων τῶν ἐκ τῶν μικρῶν ὀροπεδίων ἐξερχομένων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν διαμορφώσει χαράδρας, φάραγγας καὶ διασφάγας. Τὰ μικρὰ ὀροπέδια παρουσιάζονται ὑπὸ τὸν καρστικὸν τύπον τῶν πόλγεν, κατάλληλα τὸ θέρος διὰ λιβάδια (Μόλα, Σαλονίκι, Δρίζα) ἢ διὰ καλλιεργίαν (Βούντιμα, Μακρυχώραφο, Καψοσπίτι), πανταχοῦ δὲ συναντᾷ τις δολίνας, τὸ πλεῖστον κεκαλυμμένας ὑπὸ νεωτέρας γῆς.

Ἡ βορεία ὀροσειρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς κυρίας κορυφὰς *'Αρμενὶ* (844 μ.), *Λιόπεζα* (726 μ.) καὶ *Μπελέτσι* (839, ὁ Φελλεὺς τῶν ἀρχαίων)· τὴν δὲ νοτίαν ἀπαρτίζουν αἱ κορυφαὶ *Μεγάλο βουνὸ* (885), *Λιόπα* (884), *Κουτρούλιεζα* (867), *Μουγκουλτὸς* (959), *Γκούριζι* (876), *Βουνὸ τῆς Φυλῆς* (912), *Ἅρμα* (867) καὶ τὸ πρὸς τὸ Θριάσιον καταπῖπτον *Κατσουλιέρι* (671). Βορειοανατολικῶς τοῦ Ἅρματος ἐκτείνεται ἡ ὑψηλοτέρα κορυφοσυστὰς τοῦ ὄρους, ἡ κυρίως *Πάρνης*. Ἐνταῦθα ὑψοῦται ἡ ὑψίστη τοῦ ὄρους κορυφὴ *Καραβόλα* (ὑψ. 1.413 μ.) καὶ πρὸς Ν. ταύτης ὁ *'Αέρας* (1.127 μ.). Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει ἡ ἐγκατελελειμμένη μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος (ὑψ. 1.000 μ.), κέντρον τῶν παραθεριζόντων, παρὰ τὴν ὁποίαν ἔχει ἱδρυθῆ καὶ ἀξιόλογον σανατόριον φυματιώντων. Εἰς τὰς θέσεις ταύτας ἄγει σήμερον ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἐξ 'Αθηνῶν, διερχομένη δι' 'Αχαρνῶν. Κατὰ τὴν περιφέρειαν ταύτην τὸ ὄρος εἶναι ἐλατοβριθὲς μὲ συχνὰς πηγάς, κατὰ τὰς ὁποίας γίνονται συχναὶ ἐκδρομαὶ καὶ κατασκηνώσεις πρὸς παραθερισμόν. Αἱ πηγαὶ εἶναι ὀλιγόϋδροι κατὰ τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἀφθονώτεραι δὲ σχετικῶς εἰς τὰ χαμηλότερα, χρησιμοποιούμεναι καὶ διὰ τὸ 'Αδριάνειον ὑδραγωγεῖον. 'Αξιόλογος πηγὴ εἶναι ἡ τῆς Γκούρας, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ κατέρχεται πρὸς τὸ Θριάσιον πεδίον.

Λόγῳ τῆς θέσεως τοῦ ὄρους μεταξὺ 'Αττικῆς καὶ Βοιωτίας αἱ διὰ τούτου δίοδοι ἦσαν πάλαι ὠχυρωμέναι ὑπὸ τῶν 'Αθηναίων. Σπουδαῖα ἦσαν τὰ φρούρια Πάνακτον, Μελαιναί, τῆς Φυλῆς καὶ τῆς Δεκελείας. Διὰ τῆς διόδου τῆς Δεκελείας διέρχεται καὶ σήμερον ἁμαξιτὸς ὁδός, ἄγουσα εἰς τὸν Ὠρωπόν. Φρούριον ἀξιόλογον ἦτο καὶ τὸ Λειψύδριον, πρὸς τὴν περιφέρειαν τῶν 'Αχαρνῶν. Καίτοι δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους δὲν ὑπάρχουν χωρία (πλὴν τῶν πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα Δερβενοχωρίων, κατὰ τὸ ὀροπέδιον τῆς Σκούρτας), ἐν τούτοις ἀρκετὰ χωρία ἢ συνοικισμοὶ εὑρίσκονται κατὰ τοὺς πρόποδας ἢ καὶ ὑπεράνω αὐτῶν, ὡς ἡ Φυλὴ (Χάσια), ἡ Δεκέλεια, τὸ Μπάφι, ὁ Κοκκινόβραχος, ἡ 'Αφίδνη (Κιοῦρκα), ἡ Μαλακάσα, ὁ Αὐλὼν καὶ τὰ Μαζαρέϊκα. Ι. Σ. Σ.

—**Πάρνηθος** *ἄντρον*. Σπήλαιον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Πάρνηθος. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 912 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ κεῖται ἐν δυσπροσίτῳ τόπῳ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας ἀνατολικώτερον τοῦ ἀρχαίου φρουρίου τῆς Φυλῆς καὶ βορείως τῆς μονῆς τῶν Κλειστῶν. Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔχει βάθος 52 μ. καὶ καταλήγει εἰς ἐνδότατον μικρὸν θάλαμον ἑτέρων 10 μ. Παρὰ τῶν περιοίκων τὸ σπήλαιον τοῦτο ὀνομάζεται *Σπέλα Λυχναρίτε* ἢ *Λυχναρίτεζα*, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν ἀρχαίων λύχνων, οἵτινες ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῷ. Ἡ ἀνεύρεσις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων λύχνων καὶ διαφόρων ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ καὶ ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Dodwell καὶ Milchhöffer ἐγένοντο ἀφορμαὶ ὥστε νὰ διενεργηθῶσιν ἐκεῖ συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἐν 'Αθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας διὰ τοῦ Σκιᾶ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1900 καὶ ἀργότερον. 'Εκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἤχθησαν εἰς φῶς πολλὰ ἀντικείμενα ἐκ μετάλλου, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι εἷς χρυσοῦς τέττιξ καὶ μία ἀναθηματικὴ χρυσῆ κλίνη, πλεῖστα ἀγγεῖα, ἀρχίζοντα ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν καὶ φθάνοντα κατ' ἀδιάκοπον σχεδὸν σειρὰν μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, πήλινα εἰδώλια, λύχνοι, δώδεκα ἀνάγλυφα καὶ τεμάχια ἀναγλύφων καί τινες ἐπιγραφαί. 'Εκ τῶν εὑρημάτων τούτων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἀγγείων, εὑρεθέντων εἰς τρία ἀλλεπάλληλα στρώματα εὐδιάκριτα ἐκ τῆς πολλῆς ἐν αὐτοῖς ὑπαρχούσης τέφρας καὶ τῶν ἀναμφισβητήτων ἰχνῶν λατρείας, συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὑπῆρχε προϊστορικὸν ἱερὸν καὶ ὅτι τοῦτο μετετράπη εἰς ἱερὸν τοῦ Πανὸς ἐν πολὺ ὑστέροις χρόνοις. Διὸ τὸ ἄντρον τοῦτο λέγεται καὶ *ἄντρον τοῦ Πανός*. Β. Δ. Θ.

— **Πάρνηθος** *σανατόριον*. Ἱδρύθη ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Νοσοκομεῖον Γεωργίου Σταύρου καὶ Γεωργίου Φοὺγκ» διὰ τῶν διαθηκῶν τῆς Φαιναρέτης Ἕρβερτ (1898) καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου Φοὺγκ (1903), κατόπιν τοῦ ἀπὸ 26 'Απριλίου 1906 ἐγκριτικοῦ βασιλικοῦ διατάγματος. 'Εκπροσωπεῖται καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε ἐφορείας τοῦ ἐν 'Αθήναις θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμοῦ» καὶ κατὰ τὸν ἑκάστοτε ὀργανισμὸν τούτου. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς συστάσεως τοῦ σανατορίου, ὁ «Εὐαγγελισμὸς» διῳκεῖτο ἔτι ὑπὸ ἐφορείας κυριῶν, μέχρι τῆς 29 Μαρτίου 1908, ὁπότε, τροποποιηθέντος τοῦ ὀργανισμοῦ του, ἡ τότε βασίλισσα Ὄλγα διὰ πράξεως αὐτῆς διώρισε διοικητικὸν συμβούλιον. Τὸ σανατόριον τοῦτο, κείμενον ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, εἰς ὕψος 1.060 μέτρων, εἶναι προσωρινόν, καθόσον ἱδρύθη ἐκεῖ ὡς δοκιμαστικὸς κλιματολογικὸς σταθμός. Περιλαμβάνει δὲ 33 κλίνας ἀσθενῶν, ὧν αἱ 12 πρώτης θέσεως (νοσήλεια 160 δρχ. ἡμερησίως), αἱ 8 δευτέρας θέσεως (νοσήλεια 130 δρχ.) καὶ αἱ λοιπαὶ 13 τρίτης θέσεως (νοσήλεια 80 δρχ.). 'Εν αὐτῷ ὑπηρετοῦσι 3 ἰατροὶ καὶ 4 νοσοκόμοι, ἐκτὸς τοῦ λοιποῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ. Αἱ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν του ὑπερβαίνουν τὰ 2 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐνῷ τὰ ἔσοδά του ὑπερβαίνουν τὰ 3 ἑκατομμύρια. Ἡ περιουσία του, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν ἱδρυτῶν, συμποσοῦται ἤδη εἰς 30 ἑκατομμύρια δραχμῶν, προοριζόμενα διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μονίμου ἱδρύματος, οὗτινος ἡ ὁριστικὴ τοποθεσία δὲν ἀπεφασίσθη ἔτι. Ἡ πρὸς τὸ σανατόριον συγκοινωνία, λίαν δυσχερὴς μέχρι τινός, ἀπὸ τοῦ 1930 διηυκολύνθη τὰ μέγιστα, περατωθείσης τῆς ἀπὸ Μενιδίου εἰς Ἁγίαν Τριάδα ἁμαξιτοῦ, ἥτις διασχίζεται ἤδη ὑπ' αὐτοκινήτων. Σ. Γ. Σ.

πάρνης (ὁ) (Parnus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παρνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ ἀναστήματος κανθάρους, ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων, κυρίως, φυτῶν ἐνδιαιτωμένους, ἐξ ὧν καὶ τρέφονται. Δ. Ν. Π.

Παρνησσὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μηδίας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Περιηγητήν, κατῴκουν οἱ Βάκτριοι. Λ. Θ. Σ.

παρνίδαι (οἱ) (Parnidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη κανθάρων, ὧν κυριώτερον εἶναι ὁ *πάρνης*. Δ. Ν. Π.

Πάρνοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Νομαδικὸς λαὸς τῆς Κεντρικῆς 'Ασίας, κατοικῶν τὰ ΝΑ. παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης, πρὸς Β. τῆς Παρθίας (νῦν Χορασάν), τὰ δυτικὰ περίπου τοῦ συγχρόνου Τουρκεστάν. 'Εκαλοῦντο ἐπίσης καὶ *'Απάρνοι*, κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (XI, 515) ἦσαν μετανάσται ἐκ τῆς φυλῆς τῶν ὑπὲρ τὴν Μαιώτιδα κατοικούντων Δαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκάλουν Ξανδίους ἢ Παρίους. Λ.Θ.Σ.

παρνόπη (ἡ) (Parnope) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους μελίσσας, ἀπαντώσας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *παρνόπη ἡ μελανὴ* (Parnope nigra), ἥτις ἔχει κεφαλὴν εὐρεῖαν, κεραίας ἐπιμήκεις, θώρακα εὐρὺν καὶ κοιλίαν διωγκωμένην, ἀπολήγουσαν εἰς τέρετρον εἰς τὰς θηλείας. Ὁ χρωματισμός της εἶναι στιλπνῶς μελανός. Δ. Ν. Π.

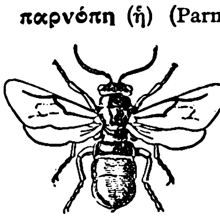

Παρνόπη ἡ μελανή.

Παρνόπιος (ὁ) *['Αρχ.]*. 'Επίθετον τοῦ θεοῦ 'Απόλλωνος, ἀπαλλάσσοντος τοὺς ἀνθρώπους τῆς πληγῆς τῶν ἀκρίδων (παρνόπων). Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἐτιμᾶτο ὁ 'Απόλλων ἐν 'Αθήναις, ἔνθα (ἐν τῇ 'Ακροπόλει) καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ χαλκοῦν ὑπῆρχεν, ἔργον, ὡς ἐλέγετο (*Παυσ.* I. 24.8), τοῦ Φειδίου, ἀφιερωθὲν ὑπὸ τῶν 'Αθηναίων, ὅτε ἀπήλλαξε τὴν χώραν των ἀπὸ ἐνσκῆψαν σμῆνος ἀκρίδων. ΚΑΨ.

Παρνοῦστα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Ἰλλυρίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (*Προκοπ.* Περὶ κτισμ. IV, 4). Λ. Θ. Σ.

παρντεσσοῦ (τὸ) (pardessus). Λέξις γαλλικὴ σημαίνουσα ἔνδυμα φερόμενον ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἐπανωφόριον, ἐπενδύτης· κυρίως τὸ ἐλαφρὸ παλτό.

Παρντεσσὺ (Pardessus), ***'Ιωάννης-Μαρία.*** Γάλλος νομομαθὴς καὶ ἱστορικὸς (1772—1813). Διετέλεσε δικηγόρος, δικαστής, δήμαρχος τοῦ Μπλουά, μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος (1807—1811), καθηγητὴς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπ-

Digitized by Google

στημίῳ τῶν Παρισίων ἀπὸ τοῦ 1810, σύμβουλος τοῦ ἀκυρωτικοῦ δικαστηρίου (1821) καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν (1829). Ἔγραψε: «Μαθήματα ἐμπορικοῦ δικαίου» (1813 — 1897), «Συλλογὴ τῶν προγενεστέρων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ναυτικῶν νόμων» (1828—1845), «Ναυτικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα» (1817) κ. ἄ. Ἐξέδωκε τὸν «Σαλικὸν νόμον» (1843) καὶ συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐκδόσεις τῆς ἀκαδημίας. Π.Ν.Π.

Παρντίνιας ***Βιλιαρντεφράνκος*** (Pardiñas Villardefrancos), ***Ραμόν***. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1802—1838). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τῷ 1816 εἰσῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ διὰ συνεχῶν προαγωγῶν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν λόγῳ ἀνδραγαθιῶν, πολεμῶν πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ ὑποστηρίζων τὸν Φερδινάνδον Ζ' καὶ κατόπιν τὴν Ἰσαβέλλαν Β'. Ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μαέλια ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ καρλιστοῦ στρατηγοῦ Καμπρέρα. Ὁ Ἀλφόνσος ΙΓ' εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ ἵδρυσεν ὁμώνυμον μαρκιωνίαν ἐν Σαντιάγο ντὲ Κομποστέλα. Μ. Δ. Β.

πάρντο, ἡ ***πάρνταο***. Παλαιὰ νομισματικὴ μονὰς τῶν Πορτογαλικῶν Ἰνδιῶν, ἀντικατασταθεῖσα μὲν διὰ τῆς ρουπίας, χρησιμοποιουμένη ὅμως εἰσέτι εὐρύτατα μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 5 τάνγκα ἢ 20 βιντέμς ἢ 300 ρέϊς ἢ 375 μπαζαρούκα καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,522 περίπου τῆς ρουπίας, ἤτοι 13 πέννας. Ι. Α. Β.

Πάρντο Μπαθὰν (Pardo Bazán), ***Αἰμιλία***. Ἱσπανὶς συγγραφεὺς (1852—1921). Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, ἐπιδοθεῖσα δὲ εἰς τὴν συγγραφὴν διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἱσπανῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς της, θεωρουμένη ὡς μία τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς σχολῆς τοῦ Ζολᾶ ἐν Ἱσπανίᾳ. Διέπρεψεν ἰδίως εἰς τὴν γραφικωτάτην ἀπεικόνισιν τοπίων καὶ σκηνῶν καὶ εἰς τὴν σαφῆ διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων, εἰς ὕφος ζωηρὸν καὶ πλῆρες ἐντόνων χρωματισμῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ κριτικὰς μελέτας, καθὼς καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων της εἶναι: «Ἕνα ταξίδι νεονύμφων» (1881), «Τὸ βῆμα» (1885), «Τὸ ἀνάκτορον τῶν Οὐλιόα» (1886), «Ἡ μήτηρ φύσις» (1887), «Μορρίνια» (1889), «Ἐρωτικὰ διηγήματα» (1894), «Μυστήριον» (1903), «Χίμαιρα» (1905), «Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας» (1899), «Διηγήματα τῆς γῆς» (1922) κτλ. Μ. Δ. Β.

Αἰμιλία Πάρντο Μπαθάν.

Πάρντουμπιτς, ἡ ***Πάρντουμπιτσε*** (Pardubitz ἢ Pardubice) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Βοημίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου περιφερείας. Κάτ. 25.162. Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Χρουντίμκα καὶ Ἔλβα, εἰς ἀπόστασιν 11 χλμ. Β. τῆς Χρουντίμ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βιέννης - Πράγας - Μπόντενμπαχ. Ἔχει φρούριον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γοτθικὸν παλαιὸν ναόν, συναγωγήν, ὡραῖον δημαρχεῖον, ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ μουσεῖον. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια ζαχάρεως, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, μηχανῶν, ὑποδημάτων, χάρτου, ζύθου, μυλολίθων, χυτήρια σιδήρου, διϋλιστήρια ἐλαίου καὶ πετρελαίου κ.τ.λ. Διεξάγει ἐπίσης ζωηρὸν ἐμπόριον ἵππων, βοῶν καὶ σιτηρῶν. Μ. Δ. Β.

Παρνὺ (Parny), ***Εὐάριστος-Ντεζιρὲ ντὲ Φὸρζ***, *ὑποκόμης ντὲ* —. Γάλλος ποιητὴς (1753—1814). Τὸ πρῶτον, τὸ καὶ γνωστότερον, ποιητικὸν του ἔργον εἶναι τὰ «Ἐρωτικὰ ποιήματα», ὅπερ ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις (1778) ἔτυχε τῆς ὁμοθύμου ἐπιδοκιμασίας τῶν κριτικῶν, ἐν οἷς ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Ἰ. Σενιέ, καὶ τοῦ κοινοῦ, θαυμασθὲν διὰ τὴν ἡδυπαθῆ του χάριν καὶ τὴν θαυμαστὴν εὐχέρειαν τοῦ στίχου. Ὑπηρετήσας ἐπί τι διάστημα ὡς ἀξιωματικός, ἀπεσύρθη τῷ 1786 εἰς τὴν ἔπαυλίν του παρὰ τὸν Ἅγιον Γερμανόν, ὅπου διήρχετο τὸν χρόνον του διασκεδάζων καὶ στιχουργῶν, μέχρις ὅτου, καταστραφεὶς οἰκονομικῶς, λόγῳ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ δημόσιος ὑπάλληλος. Τῷ 1803 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του ἔτυχε συντάξεως ἐκ μέρους τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλα ἔργα τοῦ ποιητοῦ εἶναι: «Ταξίδι εἰς Βουργουνδίαν» (1777), «Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Βοστώνης» (1777), «Ποιητικὰ ποιήματα» (1779), «Ὁ πόλεμος τῶν θεῶν» (1799), ποίημα κυνικὸν καὶ ἀσεβές, οὗτινος μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν, «Ὁ ἀπολεσθεὶς παράδεισος» (1805), «Τὸ ταξίδι τῆς Céline» καὶ «Οἱ Ροδόσταυροι» (1808). Ὁ Παρνὺ ἤσκησε σοβαρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του ποιητῶν, οὐκ ὀλίγον δὲ ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῆς μούσης του εἰς τὰ ποιητικά των πρωτόλεια ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Βερανζέρος καὶ αὐτὸς ὁ Λαμαρτῖνος. Η. Π. Γ.

Πάρνων *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Πελοποννήσου, προέκτασις τῶν ἀργολιδοαρκαδικῶν ὀρέων πρὸς τὰ ΝΑ. Ὁ κυρίως Πάρνων, ὅστις νῦν φέρει τὸ ὄνομα *Μαλεβὸ* (ὕψ. 1.935 μ.), εἶναι ὁ μεταξὺ τῆς Λακωνίας καὶ Κυνουρίας ὑψούμενος, ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο νοοῦμεν συνήθως ὁλόκληρον τὴν ὀρεινὴν ἔκτασιν, καθ' ἣν σχηματίζεται ὁ ὑδροκρίτης κατὰ τὰ φυσικὰ ὅρια μεταξὺ Ἀρκαδίας, Λακωνίας καὶ Ἀργολίδος καὶ ἥτις προεκτείνεται ὡς χερσόνησος μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα. Ἐνταῦθα κεῖνται αἱ ἀνατολικαὶ πηγαὶ τοῦ Ἀλφειοῦ, τοῦ Τάνου καὶ τοῦ εἰς τὸν Εὐρώταν ρέοντος Οἰνοῦντος. Ἀποτελούμενος ἐκ διαφόρων παλαιογενῶν καὶ μεσοζωϊκῶν διαπλάσεων (ἀργιλλικὸς σχιστόλιθος, ἀσβεστόλιθος Ἐρυμάνθου, ἀσβεστόλιθος Τριπόλεως, μάρμαρον κ. ἄ.) καταπίπτει πρὸς ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς κατὰ εὐρείας βαθμίδας, καθ' ἃς ἑκασταχοῦ ἀνυψοῦται εἰς χαμηλὰ πάντως ὕψη φέροντα διάφορα ὀνόματα. Οὕτω πρὸς τὸν Οἰνοῦντα ὑψοῦνται ὁ *Βαρβοσθένης*, ὁ *Ὄλυμπος* καὶ ἡ *Ὄσσα*, πρὸς τὴν Σπάρτην ὁ *Θόρναξ* καὶ τὸ *Μενελάϊον*. Τοὐναντίον, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἐκτείνεται εὐρὺ ὀροπέδιον μέχρι τῆς θαλάσσης (τοῦ Ἀργολικοῦ), διασχιζόμενον εἰς πολλὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖοι διαρρέονται ὑπὸ ρυάκων. Εἶναι ἡ ὑψηλὴ χώρα *Τσακωνιά*, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτείνονται δάση ἐλατῶν καὶ καστανεῶν. Κατὰ τὴν νοτιωτέραν ἐνταῦθα κορυφογραμμὴν διακρίνονται αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῶν Ὀλυμποχωρίων καὶ Κουνουποχωρίων. Ἀπὸ τούτων ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ὄρους στρέφεται πρὸς Α., ὑψούμενος εἰς τὸν Ζάραλα (κοιν. Κουλοχέρα, ὕψ. 1.121) καὶ διαμορφοῖ περαιτέρω ἀπότομον ἀκτὴν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα, ἐνῷ πρὸς Δ. ἀποσχίζονται μεμονωμένοι κλάδοι, οἵτινες ὁρίζουσι πεδία πρὸς τὸν Λακωνικὸν κόλπον (ἢ Λεύκη, τῶν Βοιῶν). Ι. Σ. Σ.

—**Πάρνωνος, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ') τὴν ἐπαρχίαν Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας δήμων, περιλαμβάνων τὰ χωρία *Ἅγιος Πέτρος* καὶ *Βούρβουρα*.

—**«Πάρνων»** (ὁ). Μηνιαία εἰκονογραφημένη ἔκδοσις τῶν ἐν Ἀθήναις Οἰνουντίων, ἱδρυθεῖσα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1928 ὑπὸ Κ. Ι. Νικολῆ.

Πὰρξ (Parkes), *σὲρ* ***Ἐρρῖκος***. Αὐστραλὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν ἐν Αὐστραλίᾳ τῷ 1896. Μεταναστεύσας εἰκοσιτετραετὴς εἰς Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας, ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἱδρύσας τὴν ἐφημερίδα «Αὐτοκράτωρ» καὶ πολεμήσας ἀπὸ τῶν στηλῶν της τὴν ἀποστολὴν καταδίκων εἰς τὴν ἤπειρόνησον. Τῷ 1872 ἐγένετο πρωθυπουργὸς τῆς ἀποικίας. Ἦτο θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου καὶ εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς αὐστραλιανῆς ὁμοσπονδίας. Ε. Σ.

Πάρο (Paro) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βολιβίας (βλ. λ. *Μπένι*, ἐλ —).

παροδικός, *—ή*, *—όν* περαστικός, διαβατικός, πρόσκαιρος, προσωρινός: «ἡ οἰκονομικὴ κρίσις εἶναι παροδική».—Ἐπίρρ. ***παροδικῶς***.

—***παροδικοὶ ἀντικυκλῶνες*** *[Μετεωρολ.]* βλ. λ. *ἀντικυκλῶνες*.

—***παροδικοὶ ἀστέρες*** *[Ἀστρον.]* βλ. λ. *ἀστέρες* (τ. Ε', σ. 897 γ').

παρόδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν κατοικῶν: «παρόδιοι ἰδιοκτῆται».

—***παρόδιοι ἰδιοκτῆται***. Οἱ ἰδιοκτῆται ἀκινήτων γειτνιαζόντων πρὸς δημοσίαν ὁδόν. Οὗτοι ἔχουσιν ἀφ' ἑνὸς ἰδιαίτερα δικαιώματα εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ὁδοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ὑποχρεώσεις πρὸς διατήρησιν καὶ διαφύλαξιν τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς. Τὰ δικαιώματα περιλαμβάνουσι τὴν πρὸς τὴν ὁδὸν ἄποψιν (παράθυρα) καὶ ἔξοδον (θύραι) καὶ τὴν ἐκβολὴν ὑπονόμων ὑπὸ τὴν ὁδόν. Τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἅτινα ὑφίστανται ἐπὶ πράγματος ἐντὸς τῆς συναλλαγῆς θ' ἀπετέλουν δουλείας, ἐνταῦθα στεροῦνται τοιούτου χαρακτῆρος, ἕνεκα τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῆς ὁδοῦ, ἀποτελοῦντα ἁπλῶς τῆς κοινοχρήστου δημοσίας κτήσεως· ὅθεν πρόκειται περὶ ἁπλῶν δικαιωμάτων, ἅτινα συγγενῶνται καὶ συνεκλείπουσι μετὰ τῆς ἰδιότητος τῆς ὁδοῦ. Κατὰ συνέπειαν, καταργουμένης τῆς ὁδοῦ, τὰ δικαιώματα τῶν παροδίων δὲν παρακολουθοῦσι τὸ πρᾶγμα, ἤτοι τὸ ἔδαφος, εἰς χεῖρας τῶν νέων αὐτοῦ κυρίων, ἀλλὰ ἐξαφανίζονται, τῶν νέων κυρίων δυναμένων ν' ἀπαγορεύσωσι τοῦ λοιποῦ τὴν τε ἄποψιν καὶ τὴν ἔξοδον. Ὁμοίως ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς ὁδοῦ δὲν ἀνακύπτει δικαίωμα τῶν παροδίων πρὸς ἀποζημίωσιν δι' ἀφαίρεσιν δῆθεν ἐμπραγμάτων δικαίων. Ἀφ' ἑτέρου, αἱ ὑποχρεώσεις τῶν παροδίων εἶναι εἴτε θετικαὶ (διατήρησις πεζοδρομίων, φυτειῶν, περίφραξις οἰκοπέδων κλπ.), εἴτε ἀρνητικαὶ (μὴ ἀνόρυξις τάφρων, φρεάτων κλπ.). Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα ὑποχρέωσις τῶν παροδίων εἶναι ἡ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐγκεκριμένης οἰκοδομικῆς γραμμῆς, ἥτις ἐξασφαλίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ προληπτικοῦ ἐλέγχου ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας διοικητικῆς ἀρχῆς τῶν σχεδίων οἰκοδομῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς κατεδαφίσεως τῶν παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἀνεγειρομένων οἰκοδομῶν. Τὰ τῆς τηρήσεως τῶν ὑποχρεώσεων ἐν γένει τῶν παροδίων καθορίζονται ἐν τῷ νομοθετικῷ διατάγματι τῆς 17 Ἰουλίου 1923 «Περὶ σχεδίων πόλεων κλπ.» καὶ τῷ νόμῳ 3406 «Περὶ κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως ὁδῶν». Τοὺς παροδίους ἐπίσης βαρύνει ἔν τινι μέτρῳ ἡ πληρωμὴ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν πρὸς δημιουργίαν ὁδῶν, πλατειῶν καὶ λοιπῶν κοινοχρήστων χώρων ἀπαλλοτριουμένων γηπέδων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ἰουλίου 1923, οἱ ἰδιοκτῆται τῶν γειτνιαζόντων ἀμέσως πρὸς τὰς ὁδούς, πλατείας κλπ. ἀκινήτων εἶναι ἀποκλειστικῶς ὑπόχρεοι πρὸς καταβολὴν τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὰς ἀπαλλοτριώσεις τῶν χωρῶν τούτων, ἐφ' ὅσον πρόκειται: α') περὶ ὁδῶν πλάτους μείζονος τῶν εἴκοσι μέτρων καὶ β') περὶ λωρίδος τῶν πλατειῶν, ἀλσῶν κλπ. πλάτους εἴκοσι μέτρων, κειμένης παρὰ τοὺς οἰκοδομησίμους χώρους καὶ ἐφαπτομένης τούτων. Ὁ ἀναλογισμὸς τῆς ἀποζημιώσεως μεταξὺ τῶν ὑποχρέων ἐνεργεῖται διὰ πράξεως τοῦ γραφείου σχεδίου πόλεως, κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας καλοῦνται καὶ οἱ ὑπόχρεοι παρόδιοι, τοιχοκολλουμένης εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, δυναμένης δὲ νὰ προσβληθῇ δι' ἐνστάσεως ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας, ἀποφαινομένου ἀμετακλήτως. Μ. Δ. Σ.

παροδίτης (ὁ)· ὁ παρερχόμενος, διαβάτης, ὁδοιπόρος.

παροδοντῖτις, *—ιδος* (ἡ) *[Ὀδοντιατρ.]*. Πᾶσα φλεγμονὴ παρὰ τοὺς ὀδόντας συμβαίνουσα. Ἡ φλεγμονὴ δ' αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχεται εἴτε ἐκ τερηδονισμένων ὀδόντων, εἴτε ἐκ κακῶς διατηρουμένων οὔλων. Συνηθέστερον ὅμως διὰ τοῦ ὅρου παραδοντῖτις σημαίνεται ἡ φλεγμονὴ τῶν οὔλων ἡ παρὰ τοὺς ὀδόντας συμβαίνουσα. Ν. Γ. Π.

πάροδος (ἡ)· στενὴ ὁδός, στενὸν πέρασμα: «πάροδος μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ δρους» ‖ ὁδὸς διασταυροῦσα εὐρεῖαν ὁδόν, λεωφόρον, ἀρτηρίαν: «αἱ πάροδοι τῆς ὁδοῦ Πατησίων, — Κηφισίας κλπ.» ‖ τὸ παρέρχεσθαι, τὸ πέρασμα: «μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους» ‖ τὸ προσέρχεσθαι, ἡ πρόσοδος, ἡ ἐμφάνισις: «πάροδος τοῦ ρήτορος ἐπὶ τὸ βῆμα» ‖ ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ χοροῦ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας κατὰ τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα ‖ τὸ ᾀδόμενον χορικὸν ᾆσμα.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἑκατέρα τῶν πλαγίων εἰσόδων εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου, καθὼς καὶ τὸ πρῶτον ᾆσμα ἐν τῷ δράματι, ὅπερ ἔψαλλεν ὁ χορὸς εἰσερχόμενος διὰ τῆς παρόδου εἰς τὴν ὀρχήστραν: «χορικοῦ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλη χοροῦ» (*Ἀριστοτ.* Ποιητ. 12). Θ. Π.

—*[Ναυτ.]* *Πάροδος* (κοιν. *πέρασμα*) καλεῖται τὸ ἑκατέρωθεν τοῦ μεγάλου καθέκτου ἢ τῶν ὑπερστεγασμάτων ἐν γένει, τῶν περιφραγμάτων τῶν μηχανοστασίων καὶ τῶν λεβητοστασίων, τῶν πύργων κλπ., ἐλεύθερον μέρος τοῦ καταστρώματος ἢ τοῦ ὑποστρώματος, δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ μεταξὺ πρύμνης καὶ πρώρας ἐπικοινωνία. Εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἄλλοτε ναυτικοῦ, τὸ παρὰ τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος μέρος τοῦ καταστρώματος, δι' οὗ συνεκοινώνουν ἀπὸ πρώρας εἰς πρύμνην, ὅταν ἐνετίθετο ἡ ἄκατος καὶ τὰ ἀμοιβὰ σκεύη, ἅτινα ἀπετίθεντο μεταξὺ τοῦ ἀκατίου καὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ. Εἰς τὰς πολεμικὰς νῆας τῆς ἀρχαιότητος, ἀντιθέτως, αἱ πάροδοι διῆκον ἐξωτερικῶς τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους, δίκην παραμήκους ἐξώστου εἰς τὸ ὕψος τῶν σελμάτων τῆς ἐρεσίας· ἐπὶ τῶν τοιούτων δὲ παρόδων παρετάσσοντο οἱ ὁπλῖται, ὅταν μετεβάλλετο ἡ ναυμαχία εἰς πεζομαχίαν. Σ. Ε. Λ.

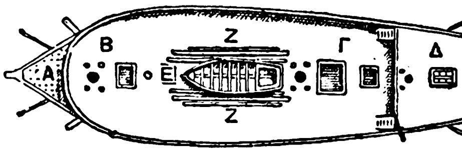

Πάροδοι.

[Κάτοψις καταστρώματος πλοίου: Α=ρινωτηρία· Β=πρόστεγον· Γ=μέγας καθέκτης· Δ=ἐπίστεγον· Ε=ἐντεθειμένη ἄκατος· Ζ=πάροδοι.]

Παρόδος, ***Αὐξέντιος***. Διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου ἀπὸ τοῦ 1657 μέχρι τοῦ 1666, ὅτε καθυπεβλήθη τελείᾳ καθαιρέσει «διὰ τὴν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀπείθειαν καὶ ἀνυποταξίαν καὶ διὰ τὰς μυσαρὰς καὶ βεβήλους καὶ θεομισεῖς πράξεις καὶ παρανομίας, ἃς ἐποίει ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, μήτε Θεὸν φοβούμενος, μήτε ἀνθρώπους, παραβαίνων πάντα νόμον καὶ κανόνα ἐκκλησιαστικόν». Δ. Π. Π.

παροιακίζω (κοιν. *παρατιμονιάζω*). Γίνομαι αἰτία, εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας εἴτε ἐκ χειρισμοῦ, ἐκτροπῆς τοῦ πλοίου ἀπὸ τῆς ὡρισμένης πλεύσεως

Digitized by Google

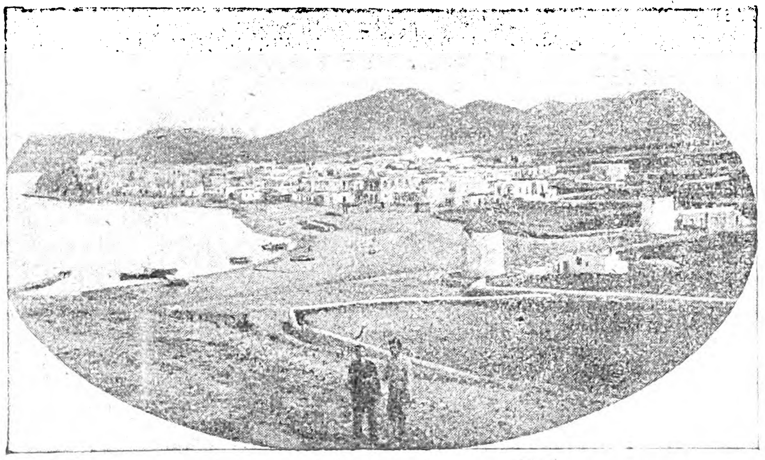

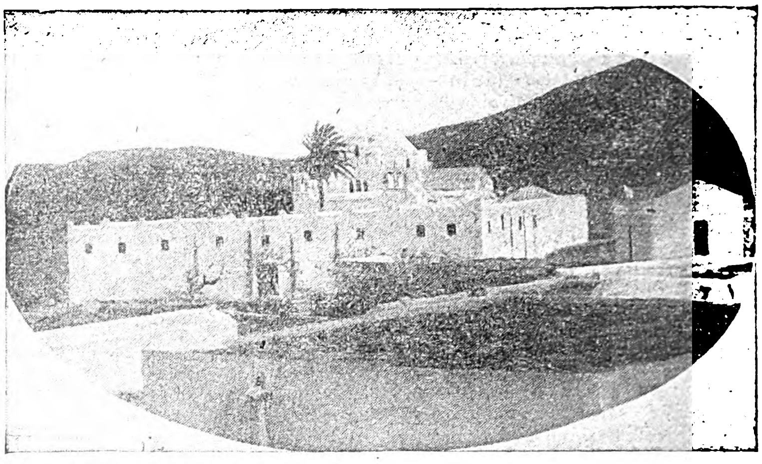

1) Ἄποψις τῆς Παροικίας. 2) Ὁ ναὸς τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς.

ἣν ἀκολουθεῖ. Ἡ πρᾶξις *παροιάκισις*· δὲν ἀποτελεῖ ὅμως τοιαύτην ἡ ἐκτροπὴ τοῦ πλοίου τῆς πλεύσεώς του λόγῳ σφοδρᾶς ἐπιπτώσεως κύματος ἐπὶ τῆς προσηνέμου παρειᾶς του. Σ. Ε. Λ.

παροικία (ἡ)· τὸ νὰ παροικῇ τις, τὸ νὰ διαμένῃ τις προσκαίρως· || ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότης ἔν τινι πόλει: «παροικία Ἀντιοχείας»· || κοινότης ὁμοεθνῶν ἐν ἀλλοεθνεῖ πόλει: «ἡ ἐν Μασσαλίᾳ ἑλληνικὴ παροικία», «ἡ ἐν Ἀθήναις ἰταλικὴ παροικία».

—[*Ἱστορ.*] Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων, ὁ ὅρος *παροικία* προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος εἰς διάφορα μέρη τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης, κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ὁ ἴδιος ὅρος μετέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πρωτογόνου χριστιανικῆς κοινότητος-ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους παραληφθεὶς ὑπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (λατιν. paroecia) μετεδόθη εἰς ἅπαντας τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως καὶ διεσώθη μέχρι σήμερον (ἀγγλ. parish, γαλλ. paroisse, γερμ. Pfarre, ἰταλ. parochia), σημαίνων τὴν ἐκκλησιατικὴν ἐνορίαν. Π. Ν. Π.

Παροικία [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς νήσου Πάρου τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, κειμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Πάρου, ἐπὶ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα καὶ ἔχουσα (1928) 3.422 κατ. Τὸ ἐπ' αὐτῆς φραγκικὸν κάστρον εἶναι κατεσκευασμένον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Πρὸς Δ. εὑρέθησαν τὰ θεμέλια παναρχαίου ναοῦ, κάτωθεν δὲ τὰ λείψανα προϊστορικῶν οἰκιῶν. Εὑρέθησαν ὡσαύτως λείψανα τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ ἐρείπια ἀνήκοντα εἰς Ἀσκληπιεῖον, ἀναγόμενα δὲ εἰς τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνωθεν τοῦ Ἀσκληπιείου ἀνδήρου ἐρείπια ναοῦ τοῦ Πυθείου. Πρὸς Α. τοῦ ἐγγὺς ὄρους Κουμάδου σῴζεται ὁ περίβολος ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ὀλίγον κατωτέρω σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ΝΔ. μέρους τοῦ ὄρους Ταξιάρχου κεῖνται τὰ λείψανα τοῦ Δηλίου, ἱεροῦ τῶν τριῶν τῆς Δήλου θεῶν, Ἀπόλλωνος, Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος. Οὐ μακρὰν τῆς Παροικίας, κατὰ τὸ πρὸς Β. ὄρος Μάρπησσαν, εὑρίσκονται τὰ λατομεῖα τῶν περιφήμων παρίων μαρμάρων, ἐν βαθείᾳ δὲ φάραγγι, παρὰ τὴν μονὴν τῶν ἁγίων Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου, σῴζονται καὶ αἱ ἀρχαῖαι ὑπόνομοι καὶ σήραγγες, εἰς ἃς εὑρέθησαν πολλαὶ λυχνίαι τῶν μαρμαροκόπων καὶ ἐπιγραφαὶ ἑλληνορωμαϊκαί. Ὑπάρχει δ' ἐν Παροικίᾳ καὶ μικρὸν μουσεῖον, ἔνθα εἶναι κατατεθειμένα διάφορα εὑρήματα τῶν ἐν Πάρῳ ἀνασκαφῶν. Ἐν Παροικίᾳ εὕρηται ἡ παλαιοχριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Καταπολιανῆς (Ἑκατονταπυλιανῆς), οὕτω κληθεῖσα ἐκ τῆς θέσεως Κατάπολα, εἰς ἣν εὕρηται ᾠκοδομημένη. Τὸ ὄνομα τῆς Παροικίας σχετίζεται ἀμέσως μὲ τὸν μεσαιωνικὸν θεσμὸν τῆς παροικίας, ἤτοι τῆς ἀγροτικῆς ὑπὲρ τῶν γαιοκτημόνων δουλοσύνης, θεσμὸν τοσοῦτον καταθλιπτικόν, ὥστε οἱ προσκαθήμενοι εἰς τὰ κτήματα δουλοπάροικοι χωρῖται κατέλειπον πολλάκις τὰς γαίας ἀκαλλιεργήτους καὶ ἔφευγον εἰς ἄλλας χώρας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰδικαὶ συμβάσεις συνωμολογήθησαν περὶ ἀποδόσεως καὶ ἀναγκαστικῆς ἐπιστροφῆς τῶν φυγάδων. Ὁ ναὸς τῆς Παναγίας Καταπολιανῆς, ὅστις, κτίσμα ὢν βασιλικόν, ἦτο ἀρχικῶς μοναστήριον, εἶχε προικισθῇ διὰ παροίκων, οἱ ὁποῖοι συνῳκίσθησαν ἐν τμήματι τῆς πόλεως Πάρου, ὅπερ ἐξ αὐτῶν ἐκλήθη *Παροικία*, σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ παραμένει μέχρι σήμερον, λησμονηθέντος τοῦ πρώτου ὀνόματος τῆς πόλεως, ταυτιζομένου πρὸς τὸ τῆς ὅλης νήσου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Καλλιγᾶ*, Περὶ δουλοπαροικίας παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς, ἐν «Μελέταις καὶ Λόγοις» (Ἀθῆναι 1882), σ. 183—301. Πρβλ. *Α. Μηλιαράκην*, ἐν «Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» τ. Δ' (1894), σ. 473 καὶ *Π. Γ. Ζερλέντην*, Περὶ τοῦ γεωγραφικοῦ ὀνόματος Παρκιά—Παροικία, ἐνθ. ἀν., σ, 513—518. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

— **Παροικίας λιμὴν** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν τῆς Πάρου, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ΒΔ πλευρᾶς της διανοιγόμενος, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Φωκᾶς, ἐφ' οὗ φανὸς λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 8 μιλ. (ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι· πλάτ. 37° 05' 15'' Β, μῆκ. 25° 08' 25'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) καὶ τῶν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι σκοπέλων Πεπόνι ἢ Πέπογκας, $^{3}/_{5}$ μιλ. Ν.ΝΔ. τοῦ φανοῦ. Εἰς δύο δὲ μίλ. δυτικῶς τοῦ στομίου, προεκτείνουσαι πρὸς Β. τὴν Ἀντίπαρον, αἱ νησῖδες *Διπλό*, *Κάβουρας*, *Ἅγιος Σπυρίδων*, *Μποῦβες* καὶ *Πόρτες*, καθιστοῦν δυσχερῆ τὸν ἐκ δυσμῶν κατάπλουν εἰς λιμένα Παροικίας, χωροῦσαι κομβολογιοειδῶς πρὸς Β. Τοῦ λιμένος δεσπόζουν οἱ βουνοὶ *Ἄρακας* πρὸς Α, εἰς οὗ τὴν δυτικὴν ἀκρώρειαν ἡ κωμόπολις *Παροικία* καὶ βορείως αὐτῆς ἡ μονὴ *Κιταπολιανὴ* ἢ *Ἑκατονταπυλιανὴ* (Our Lady of Hundred Gates τῶν Ἄγγλων) καὶ Ἅγιος Ταξιάρχης πρὸς Β. (ὑψόμ. 936). Ἐν τῷ λιμένι ἐπικίνδυνα ἀβαθῆ Ἅγιος Φωκᾶς, τὰ ὁποῖα ἀποφεύγει τις εὐθυγραμμούμενος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κριὸς καὶ τοῦ περιόπτου ἐκκλησιδίου Ἅγιος Γεώργιος. Ἐν τῷ λιμένι καὶ φερώνυμος ὕφαλος. Σ. Ε. Λ.

— **Παροικίας ὕφαλος** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὕφαλος ἐν τῷ φερωνύμῳ λιμένι, ἔχουσα ἐπ' αὐτῆς ἐνδεικτικὴν μαρμαρόκτιστον στήλην, ἐφ' ἧς ἑδράζεται φάρος Ἄγκα, ἱδρυθεὶς τῷ 1914. Σ. Ε. Λ.

παροικίζω· βάλλω τινὰ νὰ κατοικήσῃ πλησίον ἄλλου ὡς ἄποικος.

πάροικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παροικῶν, ὁ κατοικῶν πλησίον τινός, γειτονικός || ὁ εἰς ξένην χώραν κατοικῶν, ὁ προσκαίρως κατοικῶν.

—[*Ἱστορ.*] Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *πάροικοι* κυρίως ἐκαλοῦντο οἱ ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ κάτοικοι μιᾶς πόλεως, οἱ γείτονες, ἔτι δὲ οἱ μέτοικοι, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὰ μέλη τῆς ἰουδαϊκῆς ἢ χριστιανικῆς *παροικίας* (βλ. λ.) καὶ τέλος οἱ ἐνορῖται. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ μετοίκου καὶ ἐν γένει τοῦ ξένου, ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιήθη ἐν τῇ ὑπαίθρῳ πρὸς ἰδιαιτέραν δήλωσιν τῶν τεχνιτῶν καὶ μικρεμπόρων τῶν παροικούντων εἰς τὰ χωρία καὶ πρὸς διάκρισιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Π. Ν. Π.

παροικῶ (—*έω*)· εἶμαι πάροικος, κατοικῶ εἰς ξένην χώραν προσκαίρως, ἄνευ πολιτικῶν δικαιωμάτων.

παροιμία (ἡ)· φράσις ἀποφθεγματική, δηλοῦσα βιοτικήν τινα ἀλήθειαν ἐκ τῆς πείρας κτηθεῖσαν, συνήθως δὲ μεταφορικῶς ἢ καθ' ὑπόνοιαν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *γνωμικόν*, διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται τὸ πρᾶγμα κυριολεκτικῶς.

— [*Ἐγκυκλ.*] *Παροιμίαι* εἶναι σύντομοι λαϊκαὶ (εἰκονικαὶ συνήθως) ἐκφράσεις, ἄπειροι τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὸ ἀστειότερον ἢ σκωπτικώτερον χαρακτηρίζουσαι (διὰ παρομοιώσεων) ἀσυνήθεις καὶ ἰδιορρύθμους ἀνθρωπίνους πράξεις (ἢ καὶ λόγους). Ἔχουν πᾶσαι κοινὰς ἰδιότητας, ὡς παρετήρησε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης, τὴν συντομίαν, τὴν δημοτικότητα (εἶναι πάγκοινοι) καὶ τὴν δεξιότητα (διατυπώνονται μὲ ἐπιδεξιότητα καὶ ἀγχίνοιαν). Ἀλλ' ὁ προρρηθεὶς ὁρισμὸς εἶναι μόλις ἐπαρκὴς διὰ τὰς κυρίως λεγομένας παροιμίας, ἀντιστοιχούσας πρὸς τοὺς παροιμιώδεις μύθους, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰς γνώμας ἢ γνωμικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποφθέγματα ἢ παραγγέλματα «περὶ τῶν αἱρετῶν καὶ φευκτῶν εἰς τὸ πράττειν», ὡς παρετήρησεν ὁ αὐτὸς φιλόσοφος (ἔχουν δηλ. σκοπὸν διδακτικόν), ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς διδακτικοὺς μύθους καὶ ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν μεγάλην κατηγορίαν τῶν παροιμιῶν (βλ. λ. *γνώμη*).

Ἀξία τῶν παροιμιῶν. Κατὰ ταῦτα αἱ παροιμίαι εἶναι, γενικῶς (κυρίως δηλαδὴ παροιμίαι καὶ γνῶμαι), ἡ πατροπαράδοτος σοφία ἑκάστου ἔθνους, ἡ ἀπήχησις τῆς πείρας τῶν προγόνων καὶ τὸ καταστάλαγμα τῶν παρατηρήσεών των (ὁ Vico ἀποκαλεῖ τὰς παροιμίας γλῶσσαν τῶν θεῶν καὶ χρησμοὺς σοφίας). Αἱ παροιμίαι, ἕνεκα τῆς παλαιότητός των (εἶναι τόσον παλαιαί, ὅσον καὶ αἱ ἀνθρώπινοι κοινωνίαι) καὶ τῆς παραδόσεώς των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἔχουν ἀποκτήσει ἀπόλυτον κῦρος παρὰ τῷ λαῷ, ἐνίοτε μάλιστα ἔχουν τὴν αὐτὴν ἱερότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουν καὶ τὰ θεῖα ῥήματα τοῦ Εὐαγγελίου· «Τῶν πρωτινῶν (παλαιῶν) τὰ λόγια, Θεοῦ λόγια», λέγουν οἱ Σίφνιοι (*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλλ. Λαογραφία 338)· διὰ τοῦτο γίνονται, συνήθως, γνώμονες καὶ ὁδηγοὶ τῶν λαϊκῶν μαζῶν εἰς τὰς σκέψεις καὶ πράξεις των. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότης τῶν παροιμιῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν πίστιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔχουν αὗται, ὡς ὑπεδηλώθη, καὶ πραγματικὴν ἀξίαν, πολὺ ἐνωρὶς διαγνωσθεῖσαν ὑπὸ τῶν σοφῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πρὸς συλλογὴν αὐτῶν μέριμνά των (ἀρχαιοτάτη συλλογὴ παροιμιῶν εἶναι ἡ τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ: «Παροιμίαι Σολομῶντος», ὅστις, ὡς καὶ ὁ ἰνδικὸς λαός, μετὰ θερμοῦ ζήλου ἐκαλλιέργησε τὴν γνωμικὴν ποίησιν) καὶ ἡ πρὸς ἑρμηνείαν των φροντίς. Αἱ γνῶμαι μάλιστα, ἀποτελέσασαι ἴδιον κλάδον, αὐτοτελῆ, ἐν τῇ ποιήσει τῆς ἀρχαιας Ἑλλάδος, ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ μεγάλων ποιητῶν αὐτῆς, τῶν γνωμικῶν (Θεόγνιδος, Φωκυλίδου), ἄλλων δὲ κατεκόσμησαν τὰ ἀθάνατα ἔργα, διασπαρεῖσαι εἰς αὐτά, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου (ἰδίως) μέχρι τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν (ἰδίως τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Μενάνδρου). Τὴν μορφὴν γνωμῶν καὶ παροιμιῶν ἄλλως τε εἶχον τὰ ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, οἱ χρησμοὶ τῶν μαντείων καὶ αἱ ῥῆτραι τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν. Παρετηρήθη ὅτι εἰς τὰς παροιμίας ἑκάστου λαοῦ κατοπτρίζεται ἡ ψυχὴ καὶ ὁ βίος τούτου (αἱ παροιμίαι χαρακτηρίζουν τὰ ἔθνη, εἶπε προσφυέστατα ὁ Γκαῖτε), αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις του (σοβαρότης ἢ εὐτραπελία) καὶ τὰ πνευματικά του χαρίσματα (ἀντίληψις, φαντασία), αἱ δοξασίαι καὶ προλήψεις του, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά του, οἱ μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις του, αἱ σχέσεις του μὲ ἄλλους λαοὺς καὶ αἱ περὶ αὐτῶν κρίσεις του. Ἐνίοτε μάλιστα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν παροιμιῶν πληροφορίαι τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἄγνωστοι ἄλλοθεν (π. χ. ἡ παροιμία «Ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρι βάζει καὶ στὰ λάχανα» μαρτυρεῖ πόσον πολύτιμον ἦτο τὸ καρύκευμα τοῦτο ἄλλοτε ἐκ τῆς δυσκόλου συγκοινωνίας μὲ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς). Ἕνεκα πάντων τῶν εἰρημένων λόγων αἱ παροιμίαι ἔχουν ἀποβῆ πολύτιμος ὁδηγὸς εἰς τοὺς μελετητὰς πάσης ἐκδηλώσεως τοῦ βίου ἑνὸς λαοῦ.

Συλλογαὶ ἑλληνικῶν καὶ ἄλλων παροιμιῶν. Ἡ συστηματικὴ συλλογὴ τῶν παροιμιῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (πρὸ αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι σοφοὶ εἶχον καταρτίσει συλλογὰς γνωμῶν καὶ παροιμιῶν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ὅμως), ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν του καὶ ἔγινεν ἔργον ἰδίως τῶν γραμματικῶν, οἵτινες ἠσχολήθησαν καὶ μὲ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν, καὶ τῶν σοφιστῶν τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων καὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν (βλ. λ. *παροιμιογράφοι*). Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ δημώδης παροιμία ἐχρησίμευεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς μὲν χριστιανικὰς χώρας ὡς βοήθημα εἰς τὴν κατήχησιν πρὸς δογματικὴν καὶ ἠθικὴν ἑρμηνείαν, διότι ἐπίστευον ὅτι ὅ,τι ὑπάρχει καὶ συμβαίνει ἐν τῇ φύσει ἔχει μυστηριώδη σχέσιν πρὸς τὰς ἀληθείας τῆς ἀποκαλύψεως, εἰς δὲ τὰς δυτικὰς χώρας ἐγένοντο κηρύγματα ἐπὶ παροιμιῶν. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων αἱ συλλογαὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ θεολογικῆς ἑρμηνείας αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς καὶ μοναχὸς Μάξιμος Πλανούδης (1260—1310) παρέλειψε τὰς ἑρμηνείας, καθιδὼν ὅτι τὰ λήμματα τῶν παροιμιῶν ἦσαν τὰ ἀξιολογώτερα, εἰς τὴν συλλογήν του «Δημώδεις παροιμίαι», τοῦτον δ' ἐμιμήθησαν καὶ οἱ μετ' αὐτόν, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν βυζαντινῶν συλλογῶν παροιμιῶν, ἥτις ἐπιγράφεται «Αἰσώπου κοσμικαὶ (ἢ κωμικαὶ) κωμῳδίαι

Digitized by Google

(παροιμίαι δηλαδὴ) κατ' ἀλφάβητον», ὡς σκοποῦσα τὸν γέλωτα ἰδίως νὰ κινήσῃ. Συνεχισταὶ τῶν Βυζαντινῶν συλλογέων εἶναι οἱ Εὐρωπαῖοι συλλογεῖς ἑλληνικῶν παροιμιῶν Σκαλίγερος, Ἔρασμος κ. ἄ. Πλεῖσται εἶναι αἱ συλλογαὶ βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν παροιμιῶν (κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πλεῖσται ἦσαν καὶ αἱ συλλογαὶ ἀρχαίων παροιμιῶν καὶ ἰδίως τῶν μονοστίχων γνωμῶν τοῦ Μενάνδρου), αἱ δημοσιευθεῖσαι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ μνημειώδους, ἀλλ' ἀτελοῦς ἀπομείναντος ἔργου (Παροιμίαι Α'—Δ' λ. Ἀβανιὰ—Ἐλεῶ) τοῦ πατρὸς καὶ ἱδρυτοῦ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας Ν. Πολίτου, ὡς καὶ αἱ δημοσιευθεῖσαι μετὰ ταῦτα εἰς τὸ περιοδικὸν «Λαογραφία» (τ. Α'—Ι') καὶ ἄλλα περιοδικὰ (Σ. *Κυριακίδου*, Ἑλλ. Λαογραφία σ. 341). Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν εἰς διαφόρους συλλογὰς δημοσιευθεισῶν ἀρχαίων, βυζαντινῶν καὶ νεοελληνικῶν παροιμιῶν παρετηρήθη ὅτι αἱ μὲν βυζαντιναὶ καὶ νεοελληνικαὶ ταυτίζονται σχεδόν, διαφέρουσιν ὅμως ἀμφότεραι τῶν ὑπὸ τῶν παροιμιογράφων παραδοθεισῶν ἀρχαίων παροιμιῶν. Τὴν διαφορὰν ταύτην ὁ μὲν Κρουμβάχερ ἡρμήνευσεν ὡς προερχομένην ἐκ τῆς μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπελθούσης διακοπῆς τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἄλλοι δέ, ὀρθότερον ἴσως, ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν συλλογῶν τῶν παροιμιογράφων, αἵτινες περιέχουν μᾶλλον ἀποφθέγματα καὶ γνώμας σοφῶν ἀνδρῶν καὶ ποιητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἢ λαϊκὰς παροιμίας. Ὅπως δὲ ἔγιναν συλλογαὶ τῶν παροιμιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὕτως ἔγιναν συλλογαὶ παροιμιῶν καὶ ἄλλων λαῶν καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους (τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Σειρὰχ μὲ μίαν συλλογήν του συνεπλήρωσε τὰ τρία βιβλία τῆς Βίβλου: «Παροιμίας Σολομῶντος», «Σοφίαν Σολομῶντος», «Ἐκκλησιαστήν». Οἱ Ρωμαῖοι Κάτων ὁ πρεσβύτερος καὶ Καῖσαρ εἶχον συλλογὰς παροιμιῶν, πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ὅμως) καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους. Ἐκ τῆς συγκριτικῆς δὲ μελέτης τῶν συλλογῶν τούτων προέκυψε πλῆθος ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. Παρετηρήθη π. χ. ὅτι εἰς τὰς παροιμίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλων εὐτραπέλων καὶ εὐφαντάστων λαῶν ἐπικρατεῖ ἡ χρῆσις εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων καὶ ὁ δραματικὸς καὶ ἀνεκδοτολογικὸς χαρακτὴρ («Τί κάνεις Γιάννη; κουκιὰ σπέρνω»), εἰς τὰς παροιμίας δὲ ἄλλων λαῶν, ψυχρῶν καὶ σοβαρῶν (τῶν τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Εὐρώπης), τὸ παράγγελμα. Ὁμοίως παρετηρήθη ὅτι καὶ αἱ κυρίως παροιμίαι (ὄχι μόνον αἱ γνῶμαι), ἀποτελοῦσαι πολυσύνθετον σύνολον, δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰς γενικὰς (διεθνεῖς), αἱ ὁποῖαι, ἐκφράζουσαι ἀλήθειαν ἠθικὴν ἢ πρακτικὴν γενικήν, ἄσχετον μὲ ὡρισμένον τόπον καὶ χρόνον, ἀνευρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ὡς ἡ παροιμία «βοήθησε τὸν ἑαυτόν σου νὰ σὲ βοηθήσῃ καὶ ὁ Θεός», καὶ τὰς εἰδικάς, αἵτινες περιορίζονται εἰς μικράν τινα περιοχὴν ἢ ἔθνος τι μόνον ἢ δύο ἢ πλείονα ὅμορα ἔθνη ἢ εἶναι σχετικὰς μὲ ὡρισμένον συμβὰν κ. ο. κ. Τινὲς μάλιστα ἐνόμισαν ὅτι εἴς τινας τῶν παροιμιῶν τῆς ἐξ ἑκάστου ἔθνους συλλογῆς ἀνεῦρον τὸν κύριον τοῦ ἔθνους τούτου χαρακτῆρα, π. χ. διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας εὑρίσκουν ὡς κυρίως χαρακτηριστικὰς παροιμίας, πλὴν τῶν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου χαρακτηριστικωτάτων τῆς ἑλληνικης φυλῆς ῥήσεων: «αἰὲν ἀριστεύειν» καὶ «εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης», μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰς ἑξῆς: «Ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα», «Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ», διὰ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας τὰς παροιμίας: «Τί τὰ θὲς τὰ χίλια φλουριὰ μὲ τὴν ἄσκημη γυναῖκα; τὰ φλουριὰ θὰ φύγουν, ἡ γυναῖκα θὰ μείνῃ», «ὁ παθὸς γιατρός», διὰ τοὺς Γερμανοὺς «Ἡ γυναῖκα καὶ τὸ τηγάνι δὲν πρέπει νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ σπίτι», διὰ τοὺς Ἄγγλους «Ἂν ἀγαπᾷς τὴ ζωή, μὴ χάνῃς τὸν καιρό σου. Ὁ χρόνος εἶναι τὸ πανὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ ζωή», διὰ τοὺς Ἱσπανοὺς «Τὰ δάκρυα τῶν γυναικῶν ἔχουν μεγάλη δύναμη καὶ κοστίζουν πολὺ λίγο», διὰ τοὺς Γάλλους «Καλὸ ν' ἀγαπᾷς, καλύτερο ν' ἀγαπᾶσαι, τὸ ἕνα εἶναι ὑπηρεσία, τὸ ἄλλο κυριαρχία», «ὅπου εἶναι σκύλοι εἶναι καὶ ψύλλοι, ὅπου ψωμὶ καὶ ποντικός, κι' ὅπου γυναῖκα καὶ Σατανᾶς», διὰ τοὺς Ἰνδοὺς «τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως ἡ πέννα τοῦ σοφοῦ θὰ ζυγίσῃ ὅσο καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ πολεμιστοῦ», διὰ τοὺς Ἰταλοὺς «χρειάζεται 100 μάτια ὁ ἀγοραστὴς καὶ ἕνα ὁ πουλητής», «μεταφραστής, προδότης (traduttore, traditore)» κ.ο.κ. Πολλοῦ λόγου ἄξιον βιβλίον παροιμιῶν εἶναι τὸ τοῦ Πέρσου Meidani, γραφὲν εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἀγγλικήν.

Κατάταξις παροιμιῶν. Τὴν ἐργασίαν συλλογῆς παροιμιῶν ἐπηκολούθησεν ἡ κατάταξις αὐτῶν, ἀπαραίτητος διά τε τὴν εὕρεσιν, δύσκολον ἕνεκα τοῦ πλήθους των, καὶ μελέτην των, ἡ ἔρευνα τῆς προελεύσεώς των, καὶ τὰ ἐκ τῆς μελέτης των διάφορα πορίσματα (ἐθνολογικά, ἠθικά, κοινωνικὰ κτλ.). Ἐκ τῶν μεθόδων κατατάξεως συνηθέστεραι εἶναι αἱ ἑξῆς τρεῖς: α') Ἡ ἀλφαβητικὴ κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα τῆς πρώτης λέξεως τῆς παροιμίας. Αὕτη εἶναι ἡ χειροτέρα τῶν τριῶν, διότι πολλῶν παροιμιῶν ὑπάρχουν διάφοροι παραλλαγαί, αἵτινες, ὡς μὴ ἀρχίζουσαι πᾶσαι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γράμματος, διασπείρονται ἀνὰ τὰ διάφορα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου, γινόμεναι δυσεύρετοι διὰ τοὺς θέλοντας νὰ τὰς μελετήσουν· π. χ. «Λέγε τὴν ἀλήθεια—νάχῃς τὸν θεὸ βοήθεια» καὶ «Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθεια—ἔχεις τὸ θεὸ βοήθεια». β') Ἡ καθ' ὕλην κατάταξις (ἀνθρωπολογικαί, φυσικαί, ἱστορικαὶ κτλ. ἢ ἀνθρώπινος βίος, ζῷα, φυσικὸς κόσμος, σατιρικαί, συγκριτικαὶ κλπ.). Ἡ κατάταξις αὕτη διευκολύνει μὲν τοὺς μελετητὰς τῶν ἑκάστης εἰδικότητος παροιμιῶν, ἔχει ὅμως τὸ ἐλάττωμα νὰ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς παροιμίας ὑπὸ διαφόρους τίτλους, ἕνεκα τῆς ποικίλης, πολλάκις, χρησιμοποιήσεώς της· π. χ. ἡ παροιμία «Τοῦρκος καὶ σκυλὶ ἀναμπιστοσύνη δὲν ἔχουν» πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον (εἶναι χαρακτηρισμὸς τοῦ Τούρκου), εἰς τὰ ζῷα, τὰς συγκριτικὰς κ.οὕ.κ., ἄλλως θὰ εἶναι δύσκολος ἡ εὕρεσίς της. γ') Ἡ ἀλφαβητική, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου γράμματος τῆς κυρίας λέξεως τῆς παροιμίας. Αὕτη προκρίνεται μὲν τῶν δύο ἄλλων, ἔχει ὅμως ἐνίοτε τὸ ἐλάττωμα νὰ μὴ καθιστᾷ καταφανῆ τὴν κυρίαν λέξιν της· π. χ. εἰς τὴν παροιμίαν «Βεζίρης ἔγινες, ἀλλ' ἄνθρωπος δὲν ἔγινες», εἶναι δυνατὸν νὰ νομισθῇ κυρία λέξις τῆς παροιμίας ἡ λέξις βεζίρης καὶ ὄχι ἡ λέξις ἄνθρωπος.

Προέλευσις παροιμιῶν. Αἱ γενικαί, ἀλλὰ πρὸ πάντων αἱ εἰδικαὶ παροιμίαι, καὶ διαφόρου φύσεως εἶναι καὶ διαφόρων προελεύσεων. Προέρχονται ἐκ διαφόρων εὐτραπέλων διηγήσεων, αἵτινες εἶναι προϊὸν τῆς εὐτραπέλου καὶ σκωπτικῆς τῶν λαῶν διαθέσεως· π. χ. ἡ παροιμία «τοῦ Ναστραντὶν χότζα ὁ φοῦρνος», λεγομένη ἐπὶ σχεδίου συχνὰ μεταβαλλομένου ἐκ πολυγνωμίας τῶν συμβουλευόντων, προῆλθεν ἐκ τῆς γνωστῆς εὐτραπέλου διηγήσεως τοῦ Ναστραντὶν Χότζα. Ἐκ μύθων, τῶν ὁποίων καὶ σύμπτυξις πολλάκις εἶναι, π. χ. ἡ παροιμία «Μ' ἐδίδαξεν ἡ τοῦ ὄνου συμφορά», ἐπὶ τῶν ἀνεχομένων ν' ἀδικῶνται ὑπὸ ἰσχυροτέρων των, προῆλθεν ἐκ τοῦ γνωστοῦ αἰσωπείου μύθου «Λέων-Ὄνος καὶ Ἀλώπηξ» (εἴς τινας μάλιστα παροιμίας ὑποδηλοῦται ἡ ἐκ μύθου προέλευσίς των, ὡς εἰς τὴν παροιμίαν «Σὰν τὸ λύκο μὲ τ' ἀρνί», ἐπὶ τῶν ἐπιζητούντων νὰ δικαιολογήσουν ἄδικον πρᾶξίν των). Ἐξ ἱστορικῶν συμβάντων, ὡς ἡ ἀρχαία παροιμία «Ἢ τέθνηκεν ἢ γράμματα διδάσκει», ἀπὸ τῆς ἐν Σικελίᾳ καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ αἰχμαλωτισθέντες διέφυγον τὸν θάνατον γενόμενοι διδάσκαλοι, καὶ ἡ νεωτέρα «Σὰν σ' ἀρέσῃ, μπάρμπα Λάμπρο, ξαναπέρασ' ἀπ' τὴν Ἄντρο», ἐκ τῆς παρὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ἄντρου καταστροφῆς τοῦ στόλου τοῦ ἥρωος Λάμπρου Κατσώνη. Ἐκ περιπετειώδους ταξιδίου, ὡς ἡ παροιμία «Ἀπὸ τὴν Σκύλλαν εἰς τὴν Χάρυβδιν». Ἐκ παραδόσεων, ὡς αἱ ἀρχαῖαι παροιμίαι «Ἠλιθιώτερος Κοροίβου», ἔκ τινος παραδόσεως ὅτι Κόροιβός τις διήρχετο τὸν βίον του μετρῶν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, καὶ «Συνάγει τοῦ Ὄκνου τὴν θώμιγγα» (*Παυσ.* Γ', 29, 2), ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ φιλέργου Ὄκνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἄσωτος γυνὴ ἐσπατάλα ὅ,τι ἐκεῖνος συνέλεγε. Ἐκ τοῦ πολιτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ὡς αἱ παροιμίαι «Χέρι ποῦ δὲ μπορεῖς νὰ κόψῃς, φίλησέ το», ἀπὸ τῆς ζωῆς ἀνθρώπων ζώντων εἰς δεσποτικὰ κράτη, καὶ «Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», ἀπὸ τοῦ πολυδαπάνου, δι' ἕνα ξένον, βίου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ. Ἐκ δοξασιῶν, π. χ. ἡ παροιμία «Μὲ προσωπίδα γεννήθηκε», ἐπὶ τῶν εὐτυχούντων (πιστεύεται ὅτι τὸ μετὰ θυλάκου γεννώμενον βρέφος θὰ εὐτυχήσῃ) καὶ «παππᾶ ἀπάντησε», ἐπὶ τῶν δυστυχούντων. Ἐξ ἐθίμων, π. χ. ἡ παροιμία «Κι' ἂν εἶσαι καὶ παππᾶς μὲ τὴν ἀράδα σου θὰ πᾷς» προῆλθεν ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς τηρήσεως σειρᾶς κατὰ τὴν ἄρδευσιν κήπων, ἄλεσιν σίτου εἰς τὸν μύλον, τριβὴν ἐλαιῶν εἰς τὰ ἐλαιοτριβεῖα κ.λ.π. Ἐκ τῆς φιλοσκώμμονος διαθέσεως τῶν χωρικῶν νὰ διασύρουν τὸν δειλόν, τὸν λαίμαργον, τὸν φιλάργυρον, τὸν σπάταλον. Διὰ τοῦτο καὶ ἕκαστον σχεδὸν χωρίον ἔχει τὸν παροιμιώδη ἥρωά του. Ἡ αὐτὴ αἰτία ἔχει καταστήσει παροιμιώδη καὶ ἱστορικὰ πρόσωπα, τὸν Σαρδανάπαλον, τὸν Λούθηρον (Ἀλούτερος λέγεται ὁ ἀνυπότακτος) καὶ δημιουργεῖ τὰ ἐμπαικτικὰ παρωνύμια (π.χ. χοιρομούρης). Ἐξ ἀμοιβαίων περιπαιγμάτων τῶν κατοίκων γειτονικῶν χωρίων καὶ πόλεων, ψεγόντων ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀσχολίας ταπεινάς, προφορὰν τῆς γλώσσης κλπ. τῶν γειτόνων των, π.χ. ἐν Λακωνίᾳ εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσῃς ἐρωτῶν τινα περί τινος καταγομένου ἐξ ὡρισμένου χωρίου οὐχὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου του ἀλλὰ τὸ περιπαικτικὸν ὄνομα «γαϊδουροκέντης», διότι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου του συνηθίζουν ἐπιβαίνοντες ὄνων νὰ ἔχουν ἐμπήξει εἰς τὰ ὑποδήματά των μικρὸν ξύλον πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ ὡς πτερνιστῆρος, περὶ ἄλλου, καταγομένου ἐξ ἄλλου χωρίου, ὅτι εἶναι «κοτσυφοφονιᾶς», διότι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου του ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν διὰ βρόχων ἄγραν κοσσύφων, καὶ περὶ τρίτου, καταγομένου ἐξ οἰνοπαραγωγοῦ πόλεως, ὅτι εἶναι «ἀπὸ κεῖ ποῦ πίνουν τὸ κρachi», διὰ νὰ σκώψῃ καὶ τὴν ἕξιν τῆς οἰνοποσίας τῶν συμπολιτῶν του καὶ τὴν προφοράν των. Τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι περιπαικτικαὶ ἢ καὶ χαρακτηριστικαὶ παροιμίαι ὁμόρων ἢ συμβιούντων λαῶν, π.χ. «Τοῦρκος ἦρθε, γρόσα θέλει-κι' ἄλλος ἦρθε κι' ἄλλα θέλει», «ὁ Τοῦρκος λέει γιαβὰς γιαβὰς» (ἡ πρώτη λέγεται διὰ τὸ φιλοχρήματον αὐτῶν, ἡ δευτέρα διὰ τὴν δυσκινησίαν των), «Χαίρετ' ὁ Τοῦρκος στ' ἄλογο κι' ὁ Φράγκος στὸ καράβι», «Θεὸς νὰ μᾶς φυλάγῃ ἀπὸ Σαλονικιὸ Ἑβραῖο, ἀπὸ Ἀθηναῖο Ρωμιὸ καὶ ἀπὸ Ἐγριπιώτη Τοῦρκο», «Δικουχτὼ Βλάχοι, ἕνα πανκύρι» καὶ «Τρεῖς Βλάχοι ἕνα παζάρι», ἐπὶ τῶν φωνασκούντων, «Γιούφτικο σπίτ' καίγιτι κι' βιὸ λουγαριάϊζ», ἐπὶ μηδαμινῆς ζημίας, «Βούλγαρο ἂν πιάσῃς φίλο, βάστα καὶ κομμάτι ξύλο», ἐπὶ τῶν δολίων. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγον περὶ μὲν τῶν Θρακῶν «Θρᾷκες ὅρκια οὐκ ἐπίστανται», περὶ δὲ τῶν Αἰγυπτίων «Δεινοὶ πλέκειν τὰς μηχανὰς Αἰγύπτιοι». Δὲν ἔλειπον δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν κατοίκων μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἑλληνικῆς ὑπὸ ἄλλης, π.χ. «Ὗς βοιωτία», περὶ τῶν ἠλιθίων, καὶ «βοιωτικὸν οὖς», περὶ τῶν ἀμούσων, ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ «Πρὸς Κρῆτα κρητίζεις», περὶ τοῦ ψευδῆ πρὸς ψεύστην λέγοντος, καὶ «ἀττικὴ πίστις», καὶ «ἀττικὸς μάρτυς» πρὸς ἔπαινον τῶν Ἀθηναίων ἐλέγετο γενικῶς περὶ τῶν φιλαλήθων, ἀλλὰ καὶ «ἀττικὸς ὑπέχει τὴν χεῖρα καὶ ἀποθνήσκων» πρὸς δήλωσιν τῆς φιλοχρηματίας των. Εἶναι ἀκόμη αἱ παροιμίαι ἀποσπάσματα ἐκ λόγων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν π.χ. «πάταξον μέν, ἄκουσον δὲ» (ἐκ λόγου τοῦ Θεμιστοκλέους), «Ἡ Ἑλλὰς προώρισται νὰ ζήσῃ, καὶ θὰ ζήσῃ» (ἐκ λόγου τοῦ Χαρ. Τρικούπη), ἢ ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, π.χ. «Οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις» καὶ «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω», ἢ ἐξ ᾀσμάτων (δημοτικῶν ἰδίως τραγουδιῶν), π.χ. «Κάνουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριὰ κι' ὁ πάγος δὲν τ' ἀφίνει» ἢ εἶναι στίχοι ποιημάτων, ὡς ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ μονόστιχοι γνῶμαι τοῦ Μενάνδρου καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις στίχοι τοῦ La Fontaine) (τῶν Περσῶν πλεῖσται παροιμίαι εἶναι στίχοι τοῦ ποιητοῦ Saadi· π.χ. «ὁ λόγος εἶναι σὰν τὸ βέλος, ὅπως ἐκεῖνο ὅταν ριφθῇ δὲν ξαναγυρίζει στὸ τόξο, ἔτσι καὶ ὁ λόγος δὲν ξαναγυρίζει στὰ χείλη»). Προέρχονται ἀκόμη αἱ παροιμίαι ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου τῶν ζῴων, ἔνθα ἡ ζωηρὰ φαντασία καὶ ἀγχίνοια τῶν ἀνθρώπων ἀνευρίσκει ὁμοιότητας πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις καὶ διαθέσεις καὶ διὰ παρομοιώσεων («μεταφορῶν ἀπ' εἴδους εἰς εἶδος», ὡς εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης), τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ἡ εὐτραπελία ἢ ἡ εἰρωνεία ἢ τὸ σκῶμμα ἢ ἡ ἀστειότης (ὁ αὐτὸς φιλόσοφος κατέτασσε τὰς παροιμίας μεταξὺ τῶν ἀστείων) πλάττουν τὰς παροιμίας των· π. χ. «Πέτρα ποῦ κυλάει δὲ μαλλιάζει», ἐπὶ τῶν εὐκόλως μεταλλασσόντων ἐπάγγελμα, «Τὸ σιγανὸ ποτάμι νὰ φοβᾶσαι» ἐπὶ τῶν συγκρατούντων τὸν θυμόν των ἀνθρώπων, «Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲ φοβᾶται», ἐπὶ τῶν διαβαλλομένων ἠθικῶν ἀνθρώπων, «Ἀέρα καπαμᾶ», ἐπὶ τῶν ὑπισχνουμένων ἀνύπαρκτα, «Ἡ σκύλα ἀπὸ τὴ βιά της στραβὰ κάνει τὰ παιδιά της», ἐπὶ τῶν ἀτελῶν ἐκ σπουδῆς ἔργων, καὶ ἡ ἀρχαία «Βάτραχος ἐκ Σερίφου», ἐπὶ ἀποστομωθέντος, ἐκ τῆς πλάνης ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ βάτραχοι ἦσαν ἄφωνοι. Καὶ αἱ κυρίως ὅμως παροιμίαι, ἂν καὶ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ γελοιοποίησις ἀτόπου τινὸς ἐνεργείας, ἐνίοτε προσλαμβάνουν καὶ σημασίαν καὶ μορφὴν γνωμικοῦ («ἔνιαι τῶν παροιμιῶν καὶ γνῶμαί εἰσιν», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης), φαίνονται δηλαδὴ ἔχουσαι σκοπὸν διδακτικόν, ὅτε καὶ συγχέονται πρὸς τὰς ἀλληγορικάς, ἰδίως, καὶ τὰς ἐκ μύθων προερχομένας γνώμας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ διάκρισις παροιμιῶν καὶ γνωμῶν εἶναι δυσχερὴς καὶ ὁ κοινὸς ὁρισμὸς αὐτῶν. Γίνεται μνεία καὶ ἀνθρώπων οἵτινες συνήθιζον ἐν παροιμίαις νὰ διατυπώνουν τὰς γνώμας των, ὡς τοῦ Φραγκλίνου, ὅστις κατὰ τὸν St. Beuve ἐσκέπτετο ἐν παροιμίαις καὶ ὡμίλει ἐν παραβολαῖς.

Ὀνόματα παροιμιῶν. Τὰ συνήθη ὀνόματα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα φέρονται αἱ νεοελληνικαὶ παροιμίαι, εἶναι τὰ ἑξῆς: τὰ διαλεκτικὰ *παρομία* (ἐν Πόντῳ) καὶ *παραμιὰ* (ἐν Κρήτῃ), *λόγος*, *λόγια*, *παλαιινὰ* ἢ *παλαιικὰ λόγια*, *μῦθος*, *καταλόϊ* (ἐν Κυζίκῳ), *πρόλογος* (ἐν Κερκύρᾳ), *παραμύθια* (παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ παροιμίαι καὶ γνῶμαι ἐκαλοῦντο καὶ *αἰνίγματα*, ὡς αἱ πυθαγόρειοι γνῶμαι — τὰ σύμβολα. Παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ ἡ λέξις παροιμία τίθεται καὶ ἀντὶ τῆς λέξεως *παραβολή*). Εἰσάγονται δὲ αὗται διὰ τῶν ἑξῆς τυπικῶν φράσεων: «κατὰ ποῦ τὸ λέει (ἢ ὅπως τὸ λέει) ὁ μῦθος (ἢ ὁ λόγος)—εἶναι ἕνας λόγος ποῦ λέει (ἢ ἕνας λόγος λέει)— νὰ σοῦ πῶ ἕνα λόγο (ἢ ἕνα μῦθο ἢ ἕνα παραμύθι)—καλὰ τὸ λέγαν οἱ παλαιοί» κ.ο.κ. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον εἰσήγοντο αἱ παροιμίαι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (κατὰ τὴν παροιμίαν— τὸ κατὰ τὴν παροιμίαν λεγόμενον, π. χ. τὸ ὑπὸ Ἑλλήνων λεγόμενον «θυμιάμασιν ἀλλοτρίοις τὸ θεῖον σέβεσθαι», ἀπὸ τοῦ Σύλλα, ὅστις ἀφῄρεσεν ἀπὸ τῶν Ὀρχομενίων ἓν ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἐν Ἑλικῶνι ἱερὸν τῶν Μουσῶν (*Παυσ.* Θ. 30. 1)—καθάπερ ἡ παροιμία κ.ο.κ.).

Τοιαῦται οὖσαι αἱ παροιμίαι — συνήθεις ἰδίως εἰς λαούς, οἵτινες δὲν ἔχουν φθάσει εἰς τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ—, εἶναι τὸ κάτοπτρον ὄχι μόνον τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν μύθων καὶ παραδόσεων, τῶν δοξασιῶν καὶ προλήψεων, τῶν κοινωνικῶν καταστάσεων καὶ ἀντιλήψεων, ἀλλὰ καὶ τῆς θυμοσοφίας, τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου τῶν λαϊκῶν μαζῶν· διὰ τοῦτο ἐμελετήθησαν καὶ μελετῶνται μετὰ πολλοῦ ζήλου ὑπὸ πολλῶν σοφῶν ἀνδρῶν (Περὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν παροιμιῶν ἐργασιῶν τῶν Γερμανῶν *Κούρτς*, *Κρουμ-*

Digitized by Google

βάχερ, Κρουσίου, τοῦ Ρώσου **Jernstedt** καὶ ἄλλων βλ. τὴν ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν «Παροιμιῶν» *Ν. Πολίτου* εἰσαγωγὴν καὶ τὰς ἐπὶ τῶν νεοελληνικῶν παροιμιῶν ἐργασίας τῶν *Παπινιανοῦ* (*Ν. Δημητρακοπούλου*): «Τὸ δίκαιον ἐν ταῖς παροιμίαις» καὶ *Γερ. Καψάλη*: «Οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν παροιμιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ»).

Εἰς τὰς παροιμίας ὑπάγονται καὶ αἱ παροιμιώδεις μεταφορικαὶ ἐκφράσεις, αἵτινες ἔχουν κοινὰ μὲν γνωρίσματα μετὰ τῶν παροιμιῶν τὸ εἰκονικὸν τῆς ἐκφράσεως, τὸ πολύχρηστον καὶ τὸ λαοφιλές, στεροῦνται ὅμως τῆς αὐτοτελείας ἐκείνων. Καὶ εἰς ταύτας διεσώθησαν, ὡς εἰς τὰς παροιμίας, καὶ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ δοξασίαι καὶ κοινωνικαὶ καταστάσεις ἀρχαιοτέρων χρόνων καὶ προῆλθον καὶ ἐξ αὐτῶν παροιμιώδεις λέξεις (*μπακαλόγατος*=ὁ παχὺς ὡς γάτος τοῦ μπακάλη), ὡς καὶ ἐκ τῶν παροιμιῶν. Αἱ παροιμιώδεις φράσεις οὐδέποτε ἔχουν σκοπὸν διδακτικόν. Παροιμιώδεις π. χ. εἶναι αἱ ἀρχαῖαι ἐκφράσεις «Νεοπτολέμειος τίσις», ἀπὸ τοῦ φονευθέντος ἐν τῷ βωμῷ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτολέμου, ὅστις εἶχε φονεύσει ἐν τῷ βωμῷ τοῦ Ἑρκείου Διὸς ἐν Τροίᾳ τὸν Πρίαμον, «Καδμεία νίκη», «ἀπόνοια φωκική» κ. ἄ., αἱ νεοελληνικαί: «ἐφάγαμε ψωμὶ καὶ ἁλάτι», «ἁμαρτίες χολοκοτρωνέϊκες» (βλ. καὶ λ. *γνώμη, μῦθος, παραμύθι* κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Krumbacher*, Eine Sammlung byzant. Sprichwörter (1887) καὶ Mittelgriechische Sprichwörter (1893).—*R. C. Trench*, Proverbs and their Lessons (1905).—*Κ. Ν. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη.—*Ν. Γ. Πολίτου*, Παροιμίαι (τ. 1—4), ἔνθα καὶ πλήρης ἐν τῷ Α' τόμῳ βιβλιογραφία.—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ λαογραφία (1922).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—«**Παροιμίαι Σολομῶντος**» *[Βιβλ.]*. Βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ ἄριστον τῶν προϊόντων τῆς γνωμικῆς ἢ διδακτικῆς ποιήσεως τῶν Ἑβραίων. Διὰ τῆς λέξεως *παροιμία* ἀποδίδουσιν οἱ Ο' ἐνταῦθα τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν maschal, ἥτις σημαίνει πρὸς τοῖς ἄλλοις τήν τε παραβολήν, τό τε διδακτικὸν ἀπόφθεγμα καὶ τὸ διδακτικὸν ποίημα. Τοιοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου, οὗ σκοπὸς εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς ἀληθινῆς σοφίας, τῆς σοφίας οὐχὶ τῆς θεωρητικῆς, ἀλλὰ τῆς πρακτικῆς, ἧς ἡ προέλευσις εἶναι θεία. Δὲν εἶναι δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ἔργον ἑνὸς ἀνδρός, ἀλλὰ σύγκειται ἐκ συλλογῶν λαϊκῶν γνωμικῶν καὶ γνωμῶν σοφῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Σολομῶντος, τοῦ κυριωτάτου ἐκπροσώπου τῆς σοφίας παρ' Ἑβραίοις (Γ' Βασιλ. ι' 12). Πρὸ παντὸς δὲ σολομώντειος εἶναι ὁ πυρὴν τοῦ βιβλίου (κεφ. ι' 1—κβ' 16). Ὑπὲρ τῆς τηλικαύτης ἀρχαιότητος τοὐλάχιστον τοῦ πυρῆνος τούτου συνηγορεῖ ἡ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1923) δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Budge (London) ἐκ παπύρου τινὸς αἰγυπτιακοῦ διδασκαλία τοῦ Amenem-Ope (περὶ τὸ 1000 π. Χ.), ἔνθα ἐνομίσθη ὑπό τινων ὅτι ἀνευρέθη καὶ ἡ πηγὴ παροιμιῶν τινων· ἐμβριθὴς ὅμως συγκριτικὴ μελέτη ἀπέδειξεν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ οὐσιαστικῆς, ἀλλὰ μόνον περὶ μορφολογικῆς ἐπιδράσεως τῆς αἰγυπτιακῆς ἐπὶ τὴν ἰσραηλιτικὴν γνωμικὴν ποίησιν. Συγκρίνων δέ τις τὸ κείμενον τῶν παροιμιῶν κατὰ τοὺς Ο' πρὸς τὸ μασοριτικόν, παρατηρεῖ διαφορὰς οὐ μόνον κατὰ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ὕλην, ἥτις δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν ἰσομερὴς ἐν τοῖς κειμένοις τούτοις. Ποῦ δὲ ὀφείλονται αἱ διαφοραὶ αὗται, δὲν εἶναι εἰσέτι ἐξηκριβωμένον. Πιθανὸν εἶναι ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκυκλοφόρει ἐξ ὑπαρχῆς εἰς δύο ἐκδόσεις παραλλήλους. Τὰ κυριώτατα τῶν νεωτέρων ὑπομνημάτων εἰς τὰς «Παροιμίας» εἶναι τὰ τῶν Franz Delitzsh (1873), Wildeboer (1897), Frankenberg (1898), Strack (1899), C. Toy (1899), Peters (1914), Wiesmann (1923).

Π. Ι. Μ.

παροιμιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν παροιμίαν, ὁ τῆς παροιμίας: «παροιμιακὴ ῥῆσις».

— **παροιμιακὸν** (τὸ) (ἐννοεῖται *μέτρον*). Ἀναπαιστικὸς δίμετρος καταληκτικός, ἀπαντῶν συνήθως κατὰ τὸ τέλος ἀναπαιστικοῦ συστήματος. Τοῦ μέτρου τούτου ἐγίνετο χρῆσις καὶ κατὰ στίχον, ὡς εἰς τὸ ἐμβατήριον «Ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὐάνδρω» καὶ εἰς ἀρχαίας παροιμίας «Πότε δ' Ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε;», ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά του. Πρὸς τὸν παροιμιακὸν στίχον ἀντιστοιχεῖ ὁ ἀναπαιστικὸς δεκασύλλαβος τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Γ. Δ. Κ.

παροιμιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων παροιμίας.

—*[Ἐγκυκλ.] Παροιμιογράφοι* καλοῦνται οἱ συλλογεῖς καὶ ἑρμηνευταὶ ἀρχαίων παροιμιῶν, ζήσαντες κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Πρῶτος ἠσχολήθη μὲ τὴν συλλογὴν καὶ ἑρμηνείαν παροιμιῶν ὁ φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, εἰς τὸν κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ ὁποίου ἀνεγράφετο καὶ βιβλίον «Περὶ παροιμιῶν». Τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου των ἐμιμήθησαν ἔπειτα οἱ φιλόσοφοι Κλέαρχος ὁ περιπατητικὸς καὶ Χρύσιππος ὁ στωϊκός. Μετὰ ταῦτα ἡ συλλογὴ καὶ ἑρμηνεία παροιμιῶν ἔγινεν ἔργον τῶν γραμματικῶν τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων (Δήμωνος τοῦ Ἀτθιδογράφου, Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, Ἀριστείδου τοῦ Μιλησίου, καὶ πρὸ πάντων Λουκίλου τοῦ Ταρραίου), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος καὶ Αὐγούστου Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ ἐπικληθεὶς Χαλκέντερος, ἀπήρτισε τὴν πλουσιωτέραν (ἐκ 13 βιβλίων) συλλογήν. Τῶν συλλογῶν τῶν προρρηθέντων γραμματικῶν ἐπιτομὰς ἔγραψαν οἱ ἐπικληθέντες παροιμιογράφοι. Ἡ πληρεστέρα πασῶν εἶναι ἡ τοῦ σοφιστοῦ Ζηνοβίου, διδάξαντος ἐν Ρώμῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, οὖσα ἐπιτομὴ τῶν παροιμιῶν Διδύμου καὶ Λουκίου τοῦ Ταρραίου εἰς βιβλία τρία. Τῆς συλλογῆς ταύτης, διασκευασθείσης καὶ συναφθείσης μετὰ δύο ἄλλων συλλογῶν, ἐγίνετο χρῆσις κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐν τοῖς σχολείοις. Δευτέρα ἐπιτομὴ συλλογῆς παροιμιῶν εἶναι ἡ ἐπιγραφομένη «Πλουτάρχου παροιμίαι, αἷς Ἀλεξανδρεῖς ἐχρῶντο», προερχομένη ἐκ τοῦ γραμματικοῦ Σελεύκου, κακῶς ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Πλούταρχον. Τρίτη εἶναι ἡ ἐπιγραφομένη «Παροιμίαι ἐκ τῆς Διογενιανοῦ συλλογῆς», κακῶς ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν λεξικογράφον Διογενιανόν.

Τὰς συλλογὰς ἀρχαίων παροιμιῶν ἐπηκολούθησαν αἱ συλλογαὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι ἡ τοῦ Μιχ. Γλυκᾶ, ζήσαντος κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἡ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου, ζήσαντος κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα (ἦτο αὕτη σχολικὸν ἐγχειρίδιον περιλαμβάνον γνώμας καὶ παροιμίας), ἡ τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας Μακαρίου, τοῦ Χρυσοκεφάλου ἐπικληθέντος, ζήσαντος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ὁποίου (Ροδωνίαν καλουμένην) περιλαμβάνονται ἀποφθέγματα καὶ παροιμίαι, καὶ ἡ τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστόλη ἢ Ἀποστολίου, γεννηθέντος κατὰ τὸ 1422, ἥτις περιλαμβάνει καὶ ἀποφθέγματα καὶ παροιμίας. Τοὺς Ἕλληνας παροιμιογράφους ἐξέδωσαν οἱ Gaisford (Oxon. 1836), Deutsch - Schneidevin (1851 τ. 2 «Corpus paroem. graec.»), E. Hiller (ἐν Philologus 34 «Photios—Suidas—Apostolios» 1876), Ed. Kurtz (ἐν Jahns Jahrbücher 1891 «Zu Mich. Apostolis», Oth. Crusius (ἐν Analect. καὶ Philologus) κ. ἄ.

ΚΑΨ.

παροιμιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἐν εἴδει παροιμίας λεγόμενος ἢ ἀναφερόμενος, ὁ οἱονεὶ ὡς ὑπόδειγμα μνημονευόμενος.

παροίνια *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο *παροίνια* ἢ *σκόλια* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ᾄσματα ᾀδόμενα ἐν τοῖς συμποσίοις ὑπὸ τῶν πινόντων ὁμοτραπέζων. Ταῦτα ἦσαν διαφόρων εἰδῶν, ὡς ὁ παιάν, τὰ κατ' ἰδίαν ὑφ' ἑκάστου τῶν συμποτῶν καὶ ἐν μέσῳ τῆς εὐωχίας ᾀδόμενα καὶ τὰ ἐντεχνότερα περὶ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου ᾀδόμενα, τὰ μεταδόρπια. Τὰ παροίνια ᾔδοντο ἠχοῦντος αὐλοῦ ἢ κρουομένης λύρας.

Ε. Δ. Κ.

παροκέτο (τὸ) (δημοδ. ναυτ.)· τὸ δολώνιον· «σόπρα παροκέτο», ἀνακωχὴ διὰ τοῦ δολωνίου, «μπούκα παροκέτο» πρωραῖος ὁλκὸς μετάβαλλε.

Σ. Ε. Λ.

πάρολι (τὸ) (ἰταλ. paroli)· ὅρος ἐν τοῖς κερδοσκοπικοῖς παιγνίοις, σημαίνων ὅτι ὁ παίκτης κερδίσας δὲν ἀποσύρει τὸ κερδηθέν, ἀλλὰ διακυβεύει ἐκ νέου τοῦτο μετ' ἴσου ἀκόμη ποσοῦ. Οὕτω ἐὰν κερδίσῃ ἐκ νέου τετραπλασιάζει τὴν ἀρχικὴν «μίζαν» του, ἐνῷ ἐὰν χάσῃ, χάνει μόνον τὸ ποσὸν ὅπερ εἶχε καταθέσει ἀρχικῶς.

παρολκὴ (ἡ) (κοιν. *γεντεκλίκι*) *[Ναυτ.]*. Τὸ ἀπὸ ξηρᾶς ρυμουλκεῖν πλωτόν τι μέσῳ σχοινίου, *πάρολκος* ὀνομαζομένου. Τοῦ μέσου τούτου προώσεως γίνεται συχνὴ χρῆσις πρὸς ἀντάπλουν πλοίων εἰς ποταμοὺς ἢ διώρυγας, ὅταν ἡ ὕπαρξις ρεύματος καθιστᾷ τὴν χρῆσιν τῶν ἱστίων ἢ τῶν κωπῶν ἀλυσιτελῆ. Ἕλκονται τότε τὰ πλοῖα μέσῳ παρόλκων, ὧν τὸ μὲν ἓν ἄκρον δένεται εἰς τὴν στήλην τοῦ πρωραίου ἱστοῦ ἢ εἰς ἰσχυροὺς κίονας ρυμουλκίας, τὸ δὲ ἕτερον τοιοῦτον ζεύγνυνται ἄνδρες ἢ ὑποζύγια ἐλάσεως. Εἰς τὴν τοιαύτην λοξὴν ἕλξιν ὁ ἐν τῷ πλοίῳ πηδαλιοῦχος ἀντιτάσσει καταλλήλους οἰακισμούς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πρόωσις τοῦ πλοίου νὰ μὴ παύσῃ οὖσα παράλληλος τῇ ὄχθῃ. Εἰς πολλὰ μέρη ἡ ἀπὸ τὸν ὄχθων παρολκὴ εἶναι τοσοῦτον συστηματοποιημένη, ὥστε γίνεται διὰ μικρῶν ἀτμαμαξῶν κινουμένων βραδέως ἐπὶ τροχιῶν παραλλήλων τῇ ὄχθῃ. Παρ' ἡμῖν ἡ παρολκὴ λέμβων εἶναι συνήθης ἐν ἀπνοίᾳ εἴς τινα μέρη, ὡς εἰς τὸν κόλπον τῆς Αἰδηψοῦ.

Παρολκή.

[Α=ποταμῶν καὶ διωρύγων.
Β=λιμένων.]

Σ. Ε. Λ.

πάρολκος (ὁ) *[Ναυτ.]*. —1) Βοηθητικὸς ὁλκὸς προστιθέμενος εἰς τὰς μεγάλας κεραίας ἐν κακοκαιρίᾳ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν κυρίως ὁλκῶν (κοιν. *κόντρα-μπράτσο*). —2) Ρυμάτιον μονίμως ἀναδεδεμένον παραλλήλως καὶ ἐγγὺς τῆς ἰσάλου, διῆκον δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν λεμβοῦχον ἐγκαρσίου ἐπιπέδου μέχρι τῆς κάτω στήριγγος τῆς ἐξωτερικῆς κλίμακος. Χρησιμεύει πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παραβολῆς καὶ τῆς ἀπώσεως τῶν ἐφολκίων, ἅτινα προέλκονται τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ (κοιν. *βαρδαμάνα τῆς μπάντας*). —3) Σχοινίον χρησιμεῦον πρὸς προολκὴν πλωτῶν, ἑλκομένων μέσῳ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὄχθης ποταμοῦ ἢ διώρυγος (κοιν. *γεντικλίκι* ἢ καὶ *γεντέκι*).

Σ. Ε. Λ.

παρομοιάζω· θεωρῶ παρόμοιον, παρεμφερῆ: «μὲ ποιὸν τὸν παρομοιάζεις;»· || παραβάλλω, συγκρίνω. || εἶμαι, φαίνομαι παρόμοιος, ὁμοιάζω.

παρόμοιος (ὁ, ἡ), καὶ *—α, —ον* (τό)· ὁ περίπου ὅμοιος, παρεμφερής: «παρόμοια συνέβαινον καὶ ἄλλοτε».

παρομοίωσις, *—εως* (ἡ)· παραβολή, σύγκρισις.

παρομφαλικὰ *ἀγγεῖα [Ἀνατομ.]*. Ἀγγεῖα φλεβώδη ὑποπεριτοναϊκά, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν πυλαίαν φλέβα, ἅτινα ἀναπτύσσονται παρὰ φύσιν πέριξ τοῦ ὀμφαλοῦ ἐπὶ κιρρώσεως τοῦ ἥπατος.

Ι. Π.

παρόν, *—όντος* (τό)· οὐδ. τῆς μετχ. *παρὼν* (τοῦ ρ. *πάρειμι*), ὁ παρὼν χρόνος, ὁ χρόνος καθ' ὃν εὑρισκόμεθα, ζῶμεν, ὁμιλοῦμεν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *παρελθὸν* καὶ τὸ *μέλλον*.

—«**Παρὸν**» (τό). Ἡμερησία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1917 ὑπὸ Δ. Γ. Καραχάλιου.

Παροναξία *[Γεωγρ.]*. Αἱ νῆσοι Πάρος καὶ Νάξος ἡνωμέναι, αἵτινες, ἀρχικῶς ἀποτελοῦσαι ἑκάστη αὐτῶν ἰδίαν ἐπισκοπήν, ἐτέλουν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Ρόδου, ὅτε, κατὰ Μάϊον τοῦ 1083, ἀμφότεραι ἀποσπασθεῖσαι τῆς Ροδίων Ἐκκλησίας καὶ προβιβασθεῖσαι εἰς τιμὴν μητροπόλεως ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ πατριάρχου Εὐστρατίου, τοῦ ἐπικαλουμένου Γαριδᾶ, ἀπετέλεσαν ἀπὸ κοινοῦ τὴν κληθεῖσαν μητρόπολιν Παροναξίας, ἧς ὁ θρόνος ἦν ἐν ἀρχῇ νστ', εἶτα δ' ὑπεβιβάσθη εἰς ξϛ' ἐν ἔτει 1143 καὶ βραδύτερον εἰς οη' ἢ οθ'. Ἔφερε δ' ὁ Παροναξίας μητροπολίτης τὸν τίτλον ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου παντὸς Αἰγαίου πελάγους καὶ προέδρου τῶν πρωτοσυγκέλλων, ὡς μανθάνομεν ἐκ χρυσοβούλλου λόγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἔτει 1087. Ἐπὶ φραγκοκρατίας (1207—1537) ἡ μητρόπολις Παροναξίας ἐσχόλαζε, καταληφθείσης τῆς ἕδρας αὐτῆς ὑπὸ Λατίνου ἱεράρχου, παρείχετο δὲ κατ' ἐπίδοσιν εἰς ἱεράρχας σχολαζουσῶν ἐπίσης μητροπόλεων. Ἐπελθόντων τῶν Τούρκων τῷ 1537, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀνασυνέστησε τὴν σχολάζουσαν μητρόπολιν Παροναξίας, ὑφ' ἣν ὑπήχθησαν αἱ νῆσοι Νάξος, Πάρος καὶ Ἀντίπαρος, ἐδόθησαν δ' εἰς αὐτὴν ἐξαρχικῶς καὶ αἱ νῆσοι Μῆλος καὶ Μύκονος. Καὶ ἡ μὲν Μῆλος παρέμεινεν ὑπὸ ταύτην μέχρι τοῦ ἔτους 1600, ὅτε προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπήν, ἡ δὲ Μύκονος μέχρι τοῦ 1646, ὅτε ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου. Ἦτο δ' ἡ μητρόπολις Παροναξίας ἐκ τῶν πλουσιωτάτων, διαιρουμένη εἰς ἐκκλησιαστικὰ τμήματα, ὧν προΐσταντο συνήθως χωρεπίσκοποι. [Πρβλ. *Δ. Π. Πασχάλη*. Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β', σ. 188.]

Δ. Π. Π.

παρονίκερας (τὸ) (Paroniceras) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἀγασσίκερας* τῶν *αἰγοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τῶν εἰδῶν *παρονίκερας paganiense, παρονίκερας Buckmanni, παρονίκερας Buckmanni, ποικιλία meridionalis, παρονίκερας helveticum, παρονίκερας helveticum ποικιλία ionica, παρονίκερας sternale ποικιλία levantina, παρονίκερας sternale ποικιλία graeca* (ὡς καὶ ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα μέλη τῆς σειρᾶς μορφῶν *παρονίκερας sternale—παρονίκερας helveticum*) εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιασίου σειρᾶς τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὰς ὀροσειρὰς τῆς ἀδριατικο-ἰονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Γ. Κ. Γ.

παρονομασία (ἡ) *[Ρητορ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ καθ' *ὁμοίωσιν* σχῆμα, ὅταν, μεταβάλλοντες κατά τι λέξιν τινά, ἔχωμεν ἀλλοίαν ἔννοιαν σχετικὴν ἢ ἀσχέτον πρὸς τὴν πρώτην. Γίνεται δὲ τετραχῶς: α') Κατὰ πρόσθεσιν γράμματος ἢ γραμμάτων, οἷον τυγχάνω—ἀποτυγχάνω, παρθένος—ἀπάρθενος. β') Κατ' ἀφαίρεσιν γραμμάτων, οἷον συλλυποῦμαι—λυποῦμαι, «σύλλογοι παντοδαποὶ καὶ λόγοι παντὸς τῆς ἀγορᾶς ἐγίνοντο» (*Δημοσθένης*). γ') Κατὰ μετάθεσιν, οἷον «τεῖχος περὶ τὴν πόλιν περιβαλεῖν καὶ τοὺς πολίτας περιλαβεῖν». δ') Κατ' ἐναλλαγήν, οἷον «καὶ πεζομαχοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες ἔστησαν τρόπαια» (*Λυσίας*). Κατὰ τὸν Ἑρμογένην παρονομασία εἶναι τὸ σχῆμα, καθ' ὃ ἡ αὐτὴ λέξις, ληφθεῖσα κατὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς σημασίαν, ἐπεφέρεται κατόπιν τροπικῶς κατ' ἄλλην ἔχουσαν ὁμοιότητά τινα μὲ τὴν πρώτην

Digitized by Google

οἷον «ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο δέδοικα, εἰ Φίλιππος ζῇ, ἢ τέθνηκεν, ἀλλ' εἰ τῆς πόλεως τέθνηκε τὸ τοὺς ἀδικοῦντας μισεῖν καὶ τιμωρεῖσθαι» (Δημοσθένης). Ι. Φ. Δ.

παρονομαστὴς (ὁ) *[Μαθημ.]*. Ὁ ἀριθμός, ὅστις γράφεται κάτωθεν τῆς γραμμῆς τοῦ κλάσματος· π. χ. ἐν τῷ κλάσματι $\frac{3}{7}$ παρονομαστὴς εἶναι ὁ 7. Ὁ παρονομαστὴς δύναται νὰ ὑποτεθῇ, εἴς τινας περιπτώσεις, ἀκέραιος, τουτέστιν εἴς τινα κλάσματα δυνάμεθα τὸν παρονομαστὴν νὰ καταστήσωμεν ἀκέραιον (χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀξία τοῦ κλάσματος). Ἔστω π. χ. ὁ παρονομαστὴς δεκαδικός: $\frac{8}{12,56}$, πολλαπλασιάζοντες ἀμφοτέρους τοὺς ὅρους ἐπὶ 100 λαμβάνομεν τὸ ἰσοδύναμον κλάσμα $\frac{800}{1256}$, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ παρονομαστὴς εἶναι πλέον ἀκέραιος· ὁμοίως ἂν ἔχωμεν τὸ κλάσμα

$$\frac{6}{\frac{3}{7}}$$

ἔχον κλάσμα ὡς παρονομαστήν, τὸ τρέπομεν εἰς τὸ ἰσοδύναμον $\frac{42}{3}$ (διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἐπὶ 7 ἀμφοτέρων τῶν ὅρων). Ἐὰν ἔχωμεν τὸ κλάσμα $\frac{5}{3+4i}$, ὅπου ὁ παρονομαστὴς εἶναι μιγὰς ἀριθμός, πολλαπλασιάζομεν ἀμφοτέρους τοὺς ὅρους ἐπὶ τὸν συζυγῆ μιγάδα 3—4i καὶ λαμβάνομεν τὸ ἰσοδύναμον κλάσμα $\frac{(3-4i)}{5}$, ὅπου ὁ παρονομαστὴς εἶναι ἀκέραιος καὶ δὴ πραγματικὸς ἀριθμός, ὁ 5. Ἐὰν ἔχωμεν τὸ κλάσμα $\frac{4}{\sqrt{3}}$, τοῦτο τρέπεται εἰς ἰσοδύναμον ἐὰν πολλαπλασιάσωμεν τοὺς ὅρους του ἐπὶ $\sqrt{3}$, ὅτε λαμβάνομεν τὸ $\frac{4\sqrt{3}}{3}$ μὲ ἀκέραιον παρονομαστήν. Ὅταν ὅμως ὁ παρονομαστὴς εἶναι ὑπερβατικὸς ἀριθμός, τοῦ ἀριθμοῦ ὄντος οἱουδήποτε ἀλγεβρικοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἰσοδύναμον κλάσμα μὲ ἀκέραιον παρονομαστήν. Ἔστω π. χ. ὁ ὑπερβατικὸς ἀριθμὸς π· τὸ κλάσμα

$$\frac{\alpha}{\pi}$$

ἔνθα α οἱοσδήποτε ἀλγεβρικὸς ἀριθμός, δὲν δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς ἄλλο κλάσμα ἔχον ἀκέραιον παρονομαστήν· διότι μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς δὲν ἔχει γνωσθῇ ἀριθμὸς ὑπερβατικὸς (ἐκτὸς τῶν ῥητῶν συναρτήσεων τοῦ π), ὅστις πολλαπλασιάζων τὸν π νὰ δίδῃ ἀλγεβρικὸν ἐξαγόμενον. Ὡς παρονομαστὴς κλάσματος δύναται νὰ τεθῇ πᾶς ἀριθμὸς ἐξαιρέσει τοῦ μηδενός. Ν. Ε. Γ.

Παρόντι (Parodi)· βλ. *Παρώδης*.

παρέξυνσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παροξύνειν, ἐρεθισμός, παρόρμησις, παρόργισις.

παροξυντικός, —ή, —όν· ὁ παροξύνων, ὁ ἐρεθίζων· || ὁ προκαλῶν παροξυσμόν.

παροξύνω· προτρέπω, ἐρεθίζω, παροργίζω, παρορμῶ· || γραμματ., θέτω ὀξεῖαν ἐπὶ τῆς παραληγούσης: «ἡ λ. κῆρυξ κατ' ἄλλους μὲν προπερισπᾶται, κατ' ἄλλους δὲ παροξύνεται».

— **παροξύνω τὸν ἄνεμον** (κοιν. *κοντραστάρω τὸν καιρό*, γαλλ. pincer le vent, ἀγγλ. to hug the wind) *[Ναυτ.]*. Πλέων τὴν ἐγγυτάτην ἐκ κεραίας, προσάγομαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, κερουλκῶν συγχρόνως ὀξύτατα, τόσον ὥστε μόλις νὰ μὴ σβέννυνται ἢ νὰ μὴ παίζουν τὰ ἱστία. Σ. Ε. Λ.

παροξυσμὸς (ὁ)· ἐρεθισμός, ἔξαψις, παρόργισις· || παθολ., νευρικὴ κατάστασις μικρᾶς διαρκείας, ἐπίτασις συμπτωμάτων νόσου τινὸς ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχεταί τις: «παροξυσμὸς πυρετοῦ, —ὀργῆς, —λύπης».

— *[Ἰατρ.]* *Παροξυσμὸς* καλεῖται πᾶσα ἀπότομος καὶ ὀξεῖα ἐμφάνισις νοσηρῶν φαινομένων ἐντόνων καὶ ἰσχυροτάτων, ὡς καὶ πᾶσα μεγάλη, ἀπότομος καὶ ὀξεῖα ἐπιδείνωσις νοσηρᾶς τινος καταστάσεως, βραχείας διαρκείας, καὶ παροδικὴ κατὰ κανόνα. Ἡ διάρκεια παροξυσμοῦ, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ποικίλλει μεταξὺ λεπτῶν καὶ τινων ἡμερῶν συνήθως, ἢ καὶ πολὺ μακρότερον χρόνον διὰ τινας καταστάσεις (π. χ. τὰς ψυχικὰς κ.τ.τ., ὅτε κυρίως πρόκειται περὶ διακυμάνσεων καὶ ὄχι παροξυσμῶν). Οἱ παροξυσμοὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται, ἐνίοτε δὲ ἐπέρχονται κατὰ κρίσεις (ἀλλεπάλληλοι, βραχείας διαρκείας ἕκαστος). Καὶ ἐν τῇ νευρολογίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ ὅλῃ παθολογίᾳ, ὁ ὅρος παροξυσμὸς χρησιμοποιεῖται διὰ πλείστας νοσηρὰς καταστάσεις. Εἰδικώτερον ὅμως χαρακτηρίζονται ὡς παροξυσμοὶ αἱ ὑστερικαὶ προσβολαί, ἰδίᾳ αἱ ἀλλεπάλληλοι (κρίσεις), ἡ ἐπιληπτικὴ κρίσις (προσβολή), οἱ παροξυσμοὶ παρορμήσεων, ἰδεοληψιῶν καὶ ψυχικῶν ἐν γένει καταστάσεων. Τ. Α. Ζ.

παροξύτονος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· γραμματ., ὁ τονιζόμενος ἐπὶ τῆς παραληγούσης μὲ ὀξεῖαν.

— ***παροξύτονος στίχος***. Ὁ στίχος τοῦ ὁποίου τονίζεται ἡ προτελευταία συλλαβὴ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὀξύτονον καὶ τὸν προπαροξύτονον):

Τἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
Σύρε νἄβρῃς τὰ παιδιά σου

Εἰς τὴν νεοελληνικὴν στιχουργικὴν οἱ συνηθέστεροι στίχοι εἶναι οἱ παροξύτονοι, ἐναλλασσόμενοι ἐνίοτε μετὰ ὀξυτόνων, σπανιώτερον δὲ μετὰ προπαροξυτόνων. Λ. Ν. Π.

παροξυτονῶ (*—έω*)· γραμματ., τονίζω τὴν παραλήγουσαν μὲ ὀξεῖαν, παροξύνω.

Παροπάμισος, ἢ *Παραπάνισος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑψηλοτάτη ὀροσειρὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῆς Ἀραχωσίας πρὸς Ν. καὶ τῆς Βακτριανῆς πρὸς Β. καὶ χωρίζουσα τὰς κοιλάδας τοῦ Κωφῆνος καὶ Ἐτυμάνδρου ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ὤξου. Ἐγένετο γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τῷ 330 π. Χ., καθ' ἣν ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὑπέστη πολλὰ ἐκ πείνης καὶ ψύχους κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 6.167 μ. καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χιονοσκεπής, δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο ἡ μεγάλη μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Περσίας ἐμπορικὴ ὁδός. Εἶναι ὁ σημερινὸς *Ἰνδοκοὺς* ἢ *Ἰνδοκούχ* (Hindou-Kouch), τὸν ὁποῖον πολλάκις συνέχεον μετὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου (νῦν Ἀνατολικὸς Ἰνδοκούχ). Α. Θ. Σ.

παροπλίζω (κοιν. *ξαρματώνω*)· θέτω πλοῖόν τι εἰς κατάστασιν *παροπλισμοῦ*. Οὐχὶ ὀρθῶς θεωρεῖται παρά τινων ταυτόσημος ὁ ὅρος πρὸς τὸν *ἀποσκευάζω*, δεδομένου ὅτι παροπλίζεται πλοῖόν τι ἐν ναυστάθμῳ ἢ λιμένι, ὅταν ἐπὶ μακρὸν δὲν πρόκειται νὰ ἀναχθῇ· ἀποσκευάζεται δὲ κατόπιν ναυαγίας καὶ δὴ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀτυχήματος πρὸς διάσωσιν παντὸς δυναμένου ν' ἀποκομισθῇ. Σ. Ε. Λ.

παροπλισμὸς (ὁ). Κατάστασις πλοίου ὡρμισμένου ἐν ναυστάθμῳ ἢ λιμένι καὶ συντηρουμένου δι' ἐλαχίστου πληρώματος (κοιν. *δέσιμο* ἐπὶ ἀτμοπλοίων καὶ *ξαρμάτωμα* ἐπὶ ἱστιοφόρων). Τὸ ἐν παροπλισμῷ πολεμικόν, ἔχον ἀποβιβάσει τὰ σκεύη καὶ τὰ ἐφόδια (εἰς τὰ παροπλιζόμενα πλοῖα τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἀπεβιβάζοντο καὶ τὰ πυροβόλα), δὲν ἔχει κυβερνήτην ἢ ἐπιτελεῖον, ἀλλὰ συντηρεῖται δι' ἀγγαρειῶν, ἀποστελλομένων ὑπὸ τῆς ἐφορείας τοῦ λιμένος τοῦ Ναυστάθμου. Σ. Ε. Λ.

παρόραμα (τό)· σφάλμα προερχόμενον ἐκ παροράσεως, ἐκ παραδρομῆς, ἀβλέπτημα: «τυπογραφικὸν παρόραμα», «διόρθωσις παροραμάτων».

παρόρασις, —εως (ἡ)· κακὴ παρατήρησις, ἀπροσεξία κατὰ τὴν παρατήρησιν.

παροργίζω· κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ, παροξύνω, ἐξοργίζω.

παροργισμὸς (ὁ)· τὸ παροργίζειν, ἐρεθισμὸς πρὸς ὀργήν.

Παρόρειον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τρικώμου (Ζαλόβου) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 102. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ριάχοβον*.

παρόρειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸ ὄρος εὑρισκόμενος ἢ κατοικῶν.

παρορεξία (ἡ) (parorexie). Οὕτω καλεῖται διαστροφὴ τῆς ὀρέξεως, περιλαμβάνουσα ταυτοχρόνως τήν τε *πίκαν* καὶ τὴν *μαλακίαν* (βλ. τὰς λ.), ἀπαντῶσα δὲ παρὰ ταῖς ἐγκυμονούσαις ἐνίοτε καὶ παρά τισι νευροπαθέσιν ἀτόμοις. Μ. Ν. Κ.

Παρόρι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Μιστρᾶ τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 360. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 490. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπίτουσα*. —3) βλ. λ. *Παρώρι*.

Παρορίτης, ***Κώστας***. Τὸ λογοτεχνικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Λεων. Σουρέα*, Ἕλληνος διηγηματογράφου, μυθιστοριογράφου καὶ κριτικοῦ. Ἐγεννήθη τῷ 1878 παρὰ τὸ Παρόρι, χωρίον τῆς Σπάρτης, ἐφοίτησε δ' εἰς γυμνάσιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀκολουθήσας μετὰ ταῦτα πανεπιστημιακὰς σπουδάς, ἐξῆλθε πτυχιοῦχος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διορισθεὶς ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει ὡς σχολάρχης ὑπηρέτησεν ἐν Ὕδρᾳ, ὡς καθηγητὴς δὲ ἐν Σπάρτῃ, Πειραιεῖ καὶ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1932. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ «Νουμᾶ», διετέλεσε δὲ συνεργάτης του καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν του, ὡς ὁμόφρων ἄλλως τε πρὸς τὰς ἰδέας περὶ προσωπικοῦ δημοτικισμοῦ ὡς κινήσεως μεταρρυθμιστικῆς καὶ ἐπὶ σφαίρας πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς. Ἔργα του δημοσιευθέντα εἰς αὐτοτελῆ βιβλία εἶναι: «Ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ δειλινοῦ», διηγήματα (1906), «Οἱ νεκροὶ τῆς ζωῆς», ὁμοίως, διὰ τὰς ἰδέας τοῦ ὁποίου ἐτιμωρήθη διὰ προσκαίρου ἀπολύσεως ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας (1907), «Στὸ ἄλμπουρο» (1910) καὶ «Τὸ μεγάλο παιδὶ» (1916), μυθιστορήματα, «Ὁ πατέρας», διηγήματα (1921), «Ὁ κόκκινος τράγος» (1924) καὶ «Οἱ δυὸ δρόμοι» (1927), μυθιστορήματα.

Παρουσιάζων ἐλαφρὰν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Καρκαβίτσα, ὁ Παρορίτης, ἀκραιφνὴς δημοτικιστὴς κατὰ τὴν γλῶσσαν, εἶναι κατὰ τὸ περιεχόμενον συγγραφεὺς διδακτικὸς καὶ οὐχὶ ξένος πρὸς κοινωνικὰς σκοπιμότητας. Ἀπὸ τεχνικῆς συγγραφικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀντικειμενικὸς κατὰ τὴν διαγραφὴν προσώπων καὶ πραγμάτων, ἀπρόσωπος καὶ ἐχθρὸς πάσης ἀναλύσεως ἢ λυρικῆς παρεμβολῆς. Εἰς τὰ κριτικὰ του δοκίμια κηρύσσεται σαφῶς ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς σκοπιμότητος τῆς τέχνης. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

παρόρμησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παρορμᾶν, παρακίνησις, προτροπή.

— *[Ψυχοπαθολ.]* Καλεῖται *παρόρμησις* ἡ ἐπιτακτικὴ καὶ ἀκατανίκητος τάσις πρὸς ἐπιτέλεσιν ἀνακλαστικῶν πράξεων. Αἱ παρορμήσεις εἶναι κυρίως ἐνδογενεῖς, σπανιώτερον δὲ προκαλοῦνται ἐξ ἔξωθεν ἐρεθισμάτων (ψευδαισθητικῶν ἢ πραγματικῶν ἀντιλήψεων), ὅταν ταῦτα εἶναι συνδεδεμένα πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ ἀποτελοῦσι μετ' αὐτῆς μίαν συνειρμικὴν ὁλότητα, ἥτις τίθεται εἰς ἐνέργειαν τότε ὑπὸ τοῦ ἐρεθισμοῦ ἐκείνου καὶ ὁλοκληροῦται. Συνήθως αἱ παρορμήσεις εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὁ ἐμφανίζονται ἀτόμου (ὁ θρησκευτικὸς λειτουργὸς π. χ. ἢ ὁ ἠθικολόγος διαπράττει πράξεις αἰσχρὰς καὶ ἀνηθίκους, ἢ ὁ θεοφοβούμενος ἢ ἱερωμένος βλασφημεῖ τὰ θεῖα κττ.), ἰσχυραὶ καὶ ἐπιτακτικαί, ταχεῖαι τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις.

Αἱ παρορμήσεις διακρίνονται: 1) Εἰς *ἁπλᾶς ἀνακλαστικὰς* ἢ *κινητικὰς* (ἢ *νωτιαίας*, κακῶς, καλουμένας), αἵτινες ἐπιτελοῦνται ἄνευ συμμετοχῆς τῆς συνειδήσεως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ταύτης, καὶ αἵτινες δὲν διαφέρουσι τῶν ἀνακλάσεων εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι πολύπλοκοι καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ κινήσεις συνηρμοσμένας πρὸς ἐπιτέλεσιν πράξεως διαφοροποιημένης. Εἰς ταύτας ὑπάγονται αἱ ἐπιληπτικαὶ παρορμήσεις (πράξεις φυγῆς, πλανήσεις, ἐγκληματικαὶ πράξεις, ὡς φόνοι, ἐμπρησμοί, καταστροφαὶ ἀντικειμένων κττ.), αἱ παρορμήσεις αἱ διαπραττόμεναι ὑπὸ τὸ κράτος μέθης ἐν πλήρει ἀσυνειδησίᾳ, καὶ τέλος tic τινα ἐξ ἕξεως, καταστάντα ἀσυνείδητα. Πρὸς ταύτας ὁμοιάζουσιν οἱ μορφασμοί, αἱ στερεοτυπίαι καὶ αἱ διάφοροι πράξεις τῶν ἐκ συμφύτου διανοητικῆς ἐξασθενήσεως πασχόντων καὶ τῶν ἀνοϊκῶν. Αἱ κινητικαὶ παρορμήσεις εἶναι φαινόμενον αὐτοματισμοῦ τῶν κινητικῶν κέντρων ἐν ἀποχωρισμῷ, λόγῳ ἀπουσίας τῆς συνειδήσεως ἢ νάρκης αὐτῆς. Τὰ κέντρα ταῦτα εὑρηνται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ (κινητικὴ ζώνη, παρεγκεφαλὶς καὶ πυρῆνες ἐγκεφαλικοί).

2) *Εἰς ἰδεοκινητικάς*, ὡς καλοῦμεν τὰς πράξεις αἵτινες ἐπιτελοῦνται εὐθὺς ὡς ἡ ἰδέα αὐτῶν ἔλθῃ εἰς τὴν συνείδησιν, χωρὶς αὐτὴ νὰ προλαμβάνῃ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην. Πρόκειται δηλαδὴ ἐνταῦθα περὶ αὐτοματισμοῦ τῆς ἰδέας τῆς ἐπιτελουμένης πράξεως, ἄγοντος εἰς πραγμάτωσιν αὐτῆς. Ὀφείλονται δὲ ἢ εἰς μεγάλην διέγερσιν τῶν νευρώνων, δι' ὧν ἐπιτελεῖται ἡ ὁλότης τῆς παρορμήσεως, παρατηρουμένη εἰς τὴν μανίαν καὶ εἴς τινας περιπτώσεις λήψεως ναρκωτικο-διεγερτικῶν οὐσιῶν, ὡς τὸ χασίς, ἡ κοκαΐνη καὶ τὰ τοιαῦτα (εἰς ἃς ἔχομεν ἰδεοκινησίαν ἔντονον, ἐξ οὗ καὶ ἐγκλήματα τὰ διαπραττόμενα εἰς τὰς καταστάσεις ταύτας), ἢ εἰς ἀπομόνωσιν τῆς ὁλότητος τῆς παρορμήσεως, ὅτε, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης ὁδοῦ διεκδικούσης τὸ ἐρέθισμα, ἄγεται τοῦτο ταχέως εἰς τὴν μόνην ὑπάρχουσαν ὁδόν. Παράγεται δ' ἡ τοιαύτη ἀπομόνωσις (circuit) εἰς ὑστερικὰς καὶ συγκινητικὰς καταστάσεις ἐκ συναισθηματικῶν ἐξάρσεων τῶν ἰδεῶν, ἢ τέλος εἰς ἀμφότερα, διότι ἡ συναισθηματικὴ ἔξαρσις τῶν ἰδεῶν προκαλεῖ ἀπομόνωσιν καὶ αὔξησιν τῆς δυναμικότητος τῆς ἰδέας, ἥτις εἶναι ὑπ' αὐτῆς πεφορτισμένη. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις ἀνθρώπων ἀπὸ χαρακτῆρος ἀντιδρώντων οὕτως, τῶν καλουμένων ἀτόμων παρορμητικοῦ τύπου, ὅστις ἐμφανίζει τὸ φαινόμενον τῆς ἰδεοκινησίας διὰ πᾶσαν πρᾶξιν.

3) Εἰς παρορμήσεις, ὧν τὸ σφαλερὸν ἀναγνωρίζει ὁ πάσχων κατὰ τὰ μεσοδιαστήματα, ἐνῷ καθ' ἣν ὥραν ἔρχεται ἡ παρόρμησις, ὅσον καὶ ἂν παραμείνῃ εἰς τὴν συνείδησιν μετέωρος, φαίνεται αὐτὴ ἠθελημένη καὶ ὀρθή. Αὗται ὀφείλονται εἰς συναισθηματικὰς ἐξάρσεις τῶν ἰδεῶν, παραγουσῶν κύκλωμα (circuit), ὥστε τότε τὰ δυσάρεστα δὲν ἔρχονται εἰς τὴν συνείδησιν, ἢ ἐπιφερουσῶν ἐπικράτησιν συναισθηματικῶν κρίσεων, δι' ὧν καὶ τὰ δυσάρεστα ὡς εὐάρεστα καὶ τὰ μὴ ὀρθὰ ὡς ὀρθὰ κρίνονται. Ἐπίσης παρατηροῦνται εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ πρᾶξις εἶναι συναισθηματικῶς εὐχάριστος ἢ ὀργανικῶς καὶ αἰσθητικῶς εὐχάριστος, ὡς συμβαίνει μὲ τὰς ἐξ ἕξεων παρορμήσεις καὶ τὰς τοξικομανίας ἐξ ἐθισμοῦ, εἰς ἃς ἡ ὀργανικὴ δυσάρεστος αἴσθησις μετατρέπει καὶ διευθύνει ἀναλόγως τὴν ὅλην προσωπικότητα.

4) Εἰς *ἰδεοληπτικάς*, ὡς καλοῦμεν τὰς παρορμήσεις, αἵτινες ἐξαφανίζονται παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἐνσυνείδητοι, ἐπίμονοι, προκαλοῦσιν ἄγχος, διότι ἡ συνείδησις μάχεται νὰ κατα-

Digitized by Google

στείλῃ ἢ ἐμποδίσῃ αὐτάς, ἐξ οὗ ἄγχους ἀνακουφίζεται τὸ ἄτομον πράττον τὴν παρορμητικὴν πρᾶξιν Αὗται παρατηροῦνται εἰς ψυχασθενικὰς καὶ νευρασθενικὰς καταστάσεις, εἰς ὑστερίαν, ἐκφυλογενεῖς καταστάσεις, λοιμώδεις καὶ τοξικὰς νόσους. Πολλάκις ὀφείλονται εἴτε εἰς ἕξεις, ἐξ ἀρχικῶς μικρᾶς ἀπερισκέπτου ὑποχωρήσεως, εἴτε εἰς δυναμισμὸν ἐξ ἕξεως, πιεζούσης συνειδητὴν ἐπιθυμίαν, εἴτε εἰς πίεσιν λανθανούσης ἐπιθυμίας κατὰ Freud, εἴτε εἶναι ἐκδήλωσις τῆς βουλήσεως τοῦ ἐπιβάλλεσθαι, πρὸς ἀναπλήρωσιν κατωτερότητός τινος (μειονεκτικότητός τινος) κατὰ τρόπον συμβολικόν.

Ὡς παρορμήσεις δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσι παντοῖαι πράξεις. Εἶναι δ' αὗται: παρορμήσεις πρὸς tic, ὡς καλοῦμεν τὰς παρορμήσεις τὰς ἀναπαριστώσας ἀρχικὴν σκόπιμον κίνησιν, παρορμήσεις πρὸς μορφασμούς, χειρονομίας, παρορμήσεις πρὸς προφορὰν λέξεων ὑβριστικῶν, κακοήχων βλασφημιῶν, παρορμήσεις πρὸς πράξεις γελοίας, ἀνοήτους, βλακώδεις, ἐμπαικτικάς, πρὸς πλανήσεις καὶ δρόμον τροχάδην, πρὸς ἅλματα, φυγὴν (δρομομανία), πρὸς κλοπὴν (κλεπτομανία), πρὸς πρόκλησιν πυρκαϊᾶς (πυρομανία), πρὸς ἐκτροχιάσεις τραίνων, ἀνατινάξεις οἰκιῶν (δυναμιτισταί), πρὸς ἐρωτικὰς πράξεις (ἐπιδειξεομανία κττ., σαδισμός, νεκροφιλία), πρὸς θραῦσιν ἀντικειμένων, πρὸς πρόκλησιν φθορᾶς διαφόρων ἀντικειμένων (σχίσεις ἐνδυμάτων), πρὸς αὐτοκτονίαν καὶ αὐτοτραυματισμούς, πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, πρὸς δηλητηριάσεις (τοξικομανία, διψομανία). Αἱ παρορμήσεις, ὁσάκις δὲν εἶναι ἐκδήλωσις σοβαρᾶς τινος ἄλλης ψυχικῆς νόσου, ὡς ἡ ἐπιληψία, ἡ ἄνοια κτλ., ἰῶνται, καὶ δὴ αἱ συνειδηταί, ἤτοι ἐκεῖναι ἃς ἐνθυμεῖται κατόπιν ὁ πάσχων, εὐκολώτερον. Δὲν ἰῶνται εὐχερῶς ἐκεῖναι, ὧν ἡ ἐκτελουμένη πρᾶξις ἔχει πληρωθῆ ἰσχυροῦ συναισθήματος καὶ εἰς ἃς ἡ ἀντίστασις προκαλεῖ ὀργανικὰς δυσαρέστους αἰσθήσεις, καθ' ὧν δὲν δύναται ἡ βούλησις νὰ παλαίσῃ, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει. Ἀλλὰ ἡ ἰσχυρὰ βούλησις κατορθοῖ καὶ ταύτας νὰ καταστείλῃ. Πᾶσα παρόρμησις γινομένη ἕξις προκαλεῖ πλήρωσιν τῆς πράξεως αὐτῆς ἀπὸ συναισθήματος, ὥστε ἐφόσον περισσότερον χρόνον ἀφήνεται, ἐπὶ τοσοῦτον δυσχερέστερον θεραπεύεται. Ἡ θεραπεία εἶναι τοῦτο μὲν αἰτιολογικὴ διὰ τῆς ἄρσεως τῶν ὀργανικῶν ἢ τῶν ψυχικῶν αἰτίων διὰ τῆς ψυχοαναλύσεως, τοῦτο δὲ συμπτωματική, διὰ τῆς ἕξεως, διότι αἰρομένου τοῦ αἰτίου δὲν αἴρεται καὶ ἡ παρόρμησις ἡ ὑπάρχουσα καὶ ὡς ἕξις, δι' ὃ μόνον ἂν ἐγκατασταθῆ ὡς ἕξις καὶ ἡ ἄρσις αὐτῆς, μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ αἰτίου, θεραπεύεται αὕτη. Τ. Α. Ζ

παρορμίζω· ὁρμίζω, προσορμίζω πλοῖον πλησίον ἄλλου.

παρορμῶ (*—άω*)· προτρέπω, παρακινῶ, παροτρύνω.

παρόρυγμα (τὸ) (contre-fossé). Ὄρυγμα ἐγγὺς ἑτέρου τοιούτου, σχηματίζον γωνίαν μετὰ τούτου. Ὁ ὅρος οὗτος δὲν εἶναι ἐν χρήσει σήμερον εἰς τὰς ἀμυντικὰς ὀργανώσεις. Ζ. Ν.

παρορύσσω· ὀρύσσω, σκάπτω πλησίον τινός.

παρορῶ (*—άω*)· ἀρχ., παραβλέπω, παρατρέχω, δὲν ὑπολογίζω· || περιφρονῶ, ὑποτιμῶ.

Πάρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Παρρασίου καὶ ἔγγονος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Λυκάονος. Ἀπὸ τούτου, κατά τινα μῦθον, ἀπῳκίσθη καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ νῆσος Πάρος.

Πάρος. Μία τῶν μεγαλυτέρων κατ' ἔκτασιν Κυκλάδων νήσων, μεταξὺ τῶν νήσων Σύρου, Τήνου, Μυκόνου, Νάξου, Ἡρακλείας, Ἴου, Σικίνου καὶ Σίφνου. Ἀπὸ τῆς Νάξου ἀπέχει 6 μίλλια, ἀπὸ δὲ τῆς Σύρου 23.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]* Ἡ Πάρος ἔχει σχῆμα ᾠοειδές, μειούμενον πρὸς Β. διὰ τοῦ μεγάλου λιμένος τῆς Ναούσης καὶ πρὸς Δ. διὰ τοῦ λιμένος Παροικίας, καὶ ἔκτασιν 209,3 τ. χλμ. (κατὰ Strelbitzky). Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια τῆς νήσου εἶναι ὁ *Κόρακας*, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ βορειότερον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ φάρος περιστροφικὸς μεγάλης ἐκλάμψεως. Πρὸς Α. τούτου εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Τοῦρχος* (Τοῦρκος), εἰς τὸ ἀκρότατον ΒΑ. σημεῖον ἡ *Ἀγρία* πρὸς Α καὶ ἔναντι τῆς Νάξου, πρὸ τοῦ κόλπου Μώλου τὸ ἀκρωτήριον *Σταφίδα* καὶ ἡ *Βίγλα* εἰς τὸ ἀπέναντι τούτου μέρος, ἐφ' οὗ ὑπάρχει καὶ αὐτόματος ναυτικὸς φάρος ἐκλάμψεως 12 μιλλίων. ΝΑ. κεῖται τὸ *Πυργάκι* καὶ εἰς τὴν νοτιωτέραν ἐσχατιὰν τῆς νήσου ἐκτείνεται τὸ ἀκρωτήριον *Μαῦρος Κάβος*, πρὸς Δ. δὲ καὶ πρὸ τοῦ λιμένος Παροικίας τὸ τοῦ *Ἁγίου Φωκᾶ*. Ἡ Πάρος διακρίνεται τῶν ἄλλων Κυκλάδων διὰ τοὺς πολλοὺς φυσικοὺς λιμένας των, ἐξ ὧν ἀσφαλέστεροι εἶναι ὁ περίφημος πολεμικὸς λιμὴν τῆς *Ναούσης* πρὸς Β., τῆς *Παροικίας* πρὸς Δ., καὶ τοῦ *Δρυοῦ* πρὸς Ν. Ἄλλοι μικρότεροι ὅρμοι εἶναι τοῦ *Φιλιζίου* πρὸς Α., τοῦ *Κεφάλου* πρὸς Δ., τοῦ *Πίσω Λιβαδίου* πρὸς ΝΑ., καὶ τῆς *Ἀλυκῆς* ΝΔ,

Εἰς τὸ μέσον ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διασχίζουν τὴν νῆσον 4 γυμνὰ ὄρη, τῶν ὁποίων δεσπόζουν ὁ *Προφήτης Ἠλίας* (ὕψους 750 μ.) καὶ ἡ *Μάρπησσα* (κοινῶς Στρούμπουλας, ὕψος 730 μ.). Διαρρέεται ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χειμῶνος κυρίως, ὑπό τινων χειμάρρων, ἀπειλητικώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Κακὸς ποταμός*. Ὕδατα πηγαῖα ἢ ῥέοντα δὲν συναντῶνται πολλὰ εἰς τὴν Πάρον. Ἐκτὸς τῆς περιφερείας Δρυοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν πολλὰ ῥέοντα ὕδατα, δι' ὧν ἀρδεύεται καὶ ἡ ὅλη πέριξ καλλιεργήσιμος ἔκτασις, καὶ τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Νάουσα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διέρχεται χείμαρρος, ὑπάρχουν καί τινες πηγαί, ὡς εἶναι ἡ τῆς περιφερείας Σαρακήνικον, τῆς Παροικίας, ἐξ ἧς διοχετεύεται τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν πόλιν, τῆς μονῆς Ἁγίου Γεωργίου (Μαρπήσσης) καὶ τῆς περιφερείας Ἀφουπλακίου. Τὰ ὕδατα αὐτὰ εἶναι ἄριστα πρὸς πόσιν.

Πέριξ τῆς νήσου κεῖνται πολλαὶ νησῖδες ἀκατοίκητοι. Αἱ μεγαλύτεραι εὑρίσκονται εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ἀκτὰς καὶ πρὸ τοῦ λιμένος Δρυοῦ, αἵτινες ὀνομάζονται *Δρυονήσι*, *Μακρονήσι* καὶ *Γλαροπόδα*, νοτιοδυτικῶς δὲ τὸ *Πατερονήσι*. Πρὸς Α. ὑπάρχει ἄλλη, *Φιτίζι* καλουμένη, καὶ βορειότερον τὸ *Ἑβραιόκαστρον*. Πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος Παροικίας ὑπάρχουν ἕτεραι δύο, *Πόρτες* καλούμεναι, διότι προσομοιάζουν πρὸς θύραν, καὶ ἡ τοῦ *Ἁγίου Σπυρίδωνος*. Ἐντὸς τοῦ λιμένος Ναούσης εὑρίσκονται ἐξ ἄλλου πολλαὶ νησῖδες, κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ νησὶ τοῦ Οἰκονομάκου. Ἡ Πάρος διακρίνεται διὰ τὸ ὑγιεινὸν κλῖμά της.

—*[Πολιτ. Γεωγρ.]* Ἡ Πάρος ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων καὶ διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ μεγάλας κοινότητας, αἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων, τέσσαρας δήμους. Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν (1928) ἀνῆλθεν εἰς 9.569 κάτ.

Αἱ κοινότητες εἶναι αἱ ἑξῆς: Τῆς *Πάρου* ἢ *Παροικίας* (πρωτευούσης τῆς νήσου) (κάτ. 3.422), τῶν *Λευκῶν* (πρώην δῆμος Ὑρίας) (κατ. 1.135), τῆς *Ναούσης* (κάτ. 1.655), τῆς *Μαρπήσσης* (κάτ. 1.003), τοῦ *Ἀρχιλόχου*, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1923 καὶ περιλαμβάνουσα τὰ χωρία *Δραγουλᾶς* καὶ *Μάρμαρα* (κάτ. 659), τοῦ *Κώστου* (κάτ. 472) καὶ τῆς *Ἀγκεριᾶς*, ἱδρυθεῖσα τῷ 1928 καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν *Ἀγκεριᾶς*, *Ἁγίου Ἰωάννου*, *Μάλτες*, *Ἁλυκῆς*, *Τρυπητῆς* κτλ. (κάτ. 1.023).

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀνήκουν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ὑπαγόμενοι εἰς τὴν μητρόπολιν Παροναξίας. Ἀσχολοῦνται κατὰ τὰ 50 % μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὰ συναφῆ ταύτης ἐπαγγέλματα, 20 % μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ 30 % μὲ τὰ διάφορα ἄλλα ἐπαγγέλματα (τὸ ἐμπόριον, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν). Οἱ περὶ τὰς ἐπιστήμας ἀσχοληθέντες δὲν ἐγκατεστάθησαν—ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, τῶν ἰατρῶν—εἰς τὴν νῆσον, ἀλλὰ μακρὰν ταύτης εἰς τὰ κέντρα καὶ ἰδίᾳ τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ, Θεσσαλονίκην κτλ.. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (Ἀμερικὴν καὶ Αἴγυπτον) ἔχει μεταναστεύσει ποσοστὸν 4—5 % μόνον. Ἡ νῆσος ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἡμιγυμνάσιον δὲ καὶ πρακτικὸν γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Παροικίᾳ.

Αἱ ἐν Ἀθήναι καὶ Πειραιεῖ παροικίαι τῶν Παρίων εἶναι ἀξιόλογοι διὰ τὴν κοινωφελῆ ὑπὲρ τῆς Πάρου δρᾶσίν των. Ἔχουν ἱδρύσει 3 συλλόγους ἐν Ἀθήναις (Προοδευτικὸς σύλλογος Λευκιανῶν, Σύνδεσμος Μαρπησσαίων, Σύλλογος Κωστιανῶν) καὶ 2 ἐν Πειραιεῖ (Σύλλογος ἁπανταχοῦ Παρίων καὶ Σύλλογος Ναουσαίων), ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύει ἀποκλειστικῶς τὸ χωρίον τῆς καταγωγῆς τῶν μελῶν του. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὑπάρχει ἡ «Ἕνωσις τῶν συλλόγων Πάρου», ἥτις σκοπεῖ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν γενικωτέρων ζητημάτων τῆς Πάρου καὶ τῶν Παρίων. Ἐκδίδεται δὲ καὶ ὄργανον τῶν Παρίων, ὁ «Ἀγὼν τῆς Πάρου».

Ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῆς Πάρου. Ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ πλουτοπαραγωγικῆς ἀπόψεως ἡ νῆσος κατέχει μίαν τῶν καλυτέρων θέσεων ἐν τῷ νομῷ Κυκλάδων. Αἱ καλλιεργήσιμοι ἐκτάσεις της εἶναι ἀξιόλογοι καὶ πλούσιαι εἰς ἀπόδοσιν. Αἱ ποικίλαι καλλιέργειαι, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν φυσικὴν ἀπόδοσιν τῆς νησιωτικῆς γῆς, δίδουν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καλλιεργοῦνται τὰ δημητριακὰ (κριθὴ καὶ σῖτος). Τῆς κριθῆς δὲ μεγάλαι ποσότητες ἐξάγονται, διατιθέμεναι διὰ σπορὰν καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ζυθοποιίαν. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἀπέδωκε σοβαρὰς ποσότητας ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἐξ ὧν καὶ ἐτονώθη σπουδαίως ἡ τοπικὴ οἰκονομία. Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα δίδοντα εἰκόνα τῆς ἐντατικῆς ἐκεῖ καλλιεργείας τοῦ πολυτίμου τούτου φυτοῦ.

Περιφέρειαι κατὰ κοινότητας	*Καλλιεργηθέντα στρέμματα*	*Καλλιεργηταί*	*Παραχθεῖσαι ὀκάδες καπνοῦ*
Παροικίας	1.926	210	135.050
Μαρπήσσης	2,090	213	94.533
Ναούσης..	1.895	164	69.6[illegible]
Λευκῶν	665	125	36.945
Κώστου	[illegible]64	38	14.735
Σύνολον	6.940	780	350.9[illegible]

Ὁ καπνὸς ἐξάγεται εἰς φύλλα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ διαφόρων ἑλληνικῶν καὶ ξένων καπνικῶν ἑταιρειῶν. Ἐκ τῶν εὐφορωτέρων περιφερειῶν εἶναι ἡ τῆς κοινότητος Μαρπήσσης καὶ τῆς Παροικίας. Εἰς τὴν πρώτην κοινότητα κεῖται ἡ ἔκτασις τῶν Λιβαδιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται 2 καὶ 3 προϊόντα τὸ ἔτος καὶ μὲ λίαν ἱκανοποιητικὰς ἀποδόσεις. Ἐκτὸς τῶν ποικίλων ἄλλων καλλιεργειῶν (γεωμήλων, γλυκοπατατῶν, κρομμύων, κηπουρικῶν κλπ.), ἡ ἀμπελουργία κατὰ πρωτεύοντα λόγον ἀπασχολεῖ τοὺς γεωργοὺς τῆς νήσου. Εἶναι ἄλλωστε πολὺ εὐνοϊκαὶ αἱ συνθῆκαι τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Πάρου διὰ τὴν ἀμπελουργίαν. Εἰς τὸ εὔκρατον κλῖμά της ὀφείλει τὴν παραγωγὴν οἴνων πλουσίων εἰς οἰνόπνευμα, χρῶμα καὶ σῶμα ἐρυθρῶν καὶ γλυκέων, πνευματωδῶν καὶ ἀρωματωδῶν

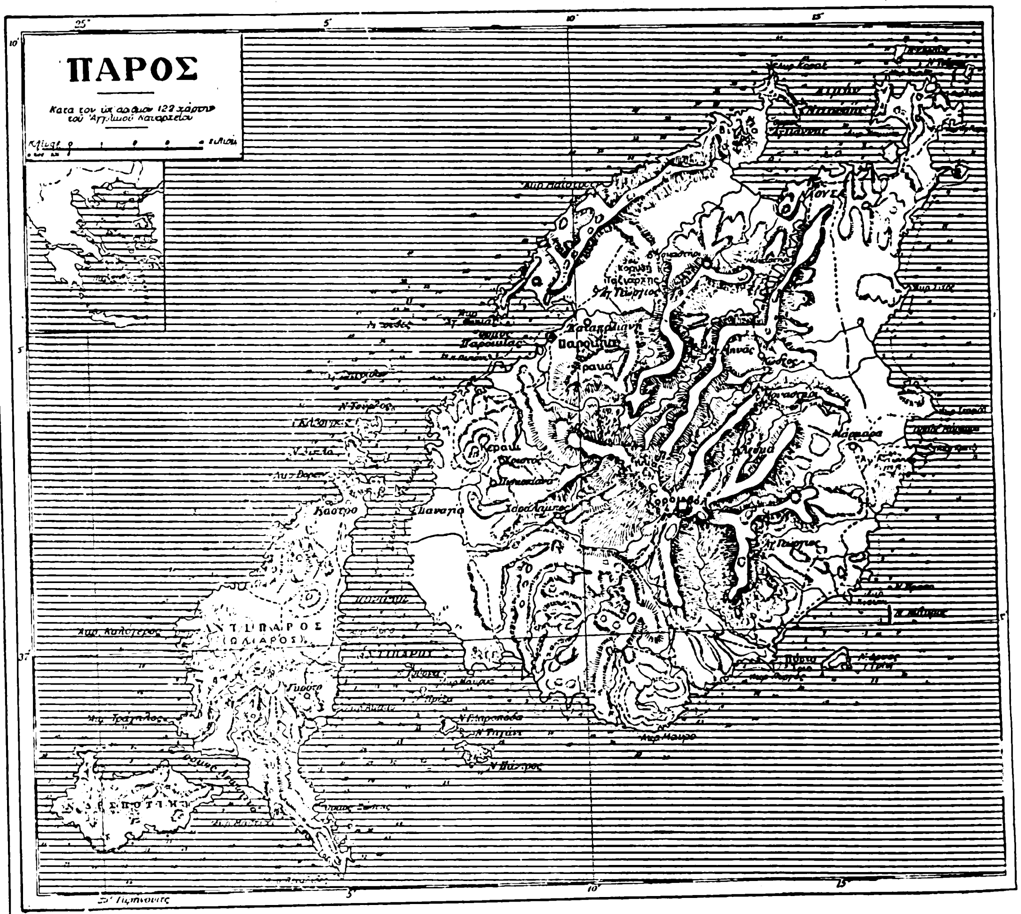

Digitized by Google

ἐξ ἄλλου. Ἀπὸ ἀπόψεως ἀγροτικῆς τοπικῆς οἰκονομίας αἱ φυτεῖαι τῶν ἀμπέλων ἐν Πάρῳ παίζουν σπουδαῖον ῥόλον, διότι καταλαμβάνουν καὶ χρησιμοποιοῦν μεγάλας ἐκτάσεις γῆς, αἵτινες ἢ θὰ ἔμενον σχεδὸν ἀκαλλιέργητοι ἢ θ' ἀπέδιδον προσόδους πενιχράς. Δι' αὐτῶν καρποφοροῦν λεπτὰ καὶ

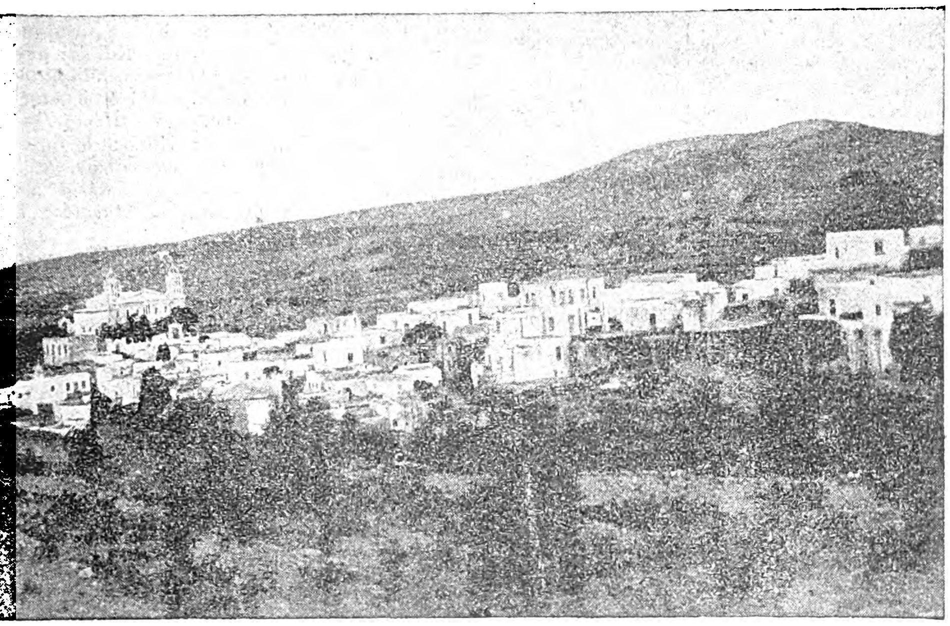

Πάρος : Τὸ χωρίον Λεῦκες.

ξηρὰ ὀρεινὰ ἐδάφη, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εὐδοκιμοῦν ἄλλα φυτά. Ἡ ἀμπελουργία εἰς τὴν Πάρον ἀποδίδει 3.500.000 χιλγρ. οἴνων, κατὰ μέσον ὅρον ἀξίας περὶ τὰς 8.750.000 δραχμάς, μὲ τιμὴν ὑπολογισθεῖσαν 2.50 δρχ. κατὰ χιλγρ. Ἐκ τῆς ἐτησίας παραγωγῆς τὰ $^{2}/_{3}$ ἐξάγονται, τὸ δὲ $^{1}/_{3}$ καταναλίσκεται ἐπιτοπίως. Ἡ ἀμπελουργία ἐδημιούργησεν εἰς τὴν Πάρον καὶ σοβαρὰς τοπικὰς βιομηχανίας οἰνοποιήσεως. Ὑπάρχουν ἐν Πάρῳ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἑλληνικῆς ἑταιρείας οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων, τῆς οἰνοποιίας καὶ ὀξοποιίας Πάρου Α. Ἀλιπράντη καὶ υἱῶν καὶ ἄλλων ἑταιρειῶν καὶ οἰνεμπόρων. Οἱ ἐκλεκτοὶ οἶνοι τῆς Πάρου καταναλίσκονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ). Ἡ ἐλαιοκομία ἐν ἀναλογίᾳ δὲν ἀποδίδει μεγάλας ποσότητας. Τὸ παραγόμενον ἔλαιον καταναλίσκεται ἐπιτοπίως. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι σχετικῶς προωδευμένη, ἡ δὲ μελισσοκομία μερικῶς ἀπασχολεῖ ὡρισμένους ἐκ τῶν γεωργῶν. Ἐν Πάρῳ ἡ συνεταιρικὴ κίνησις παρουσιάζεται μὲ σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Ὑπάρχουσιν 6 γεωργικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, εἷς εἰς κάθε χωρίον, ἐργαζόμενοι ἱκανοποιητικῶς. Ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ἐργάζεται ἡ «Ἕνωσις τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν».

Δ. Λ. Α.—Δ. Ε. Μ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ Πάρος, διατηρήσασα ἔκπαλαι τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀναλλοίωτον, κατῳκήθη τὸ πρῶτον

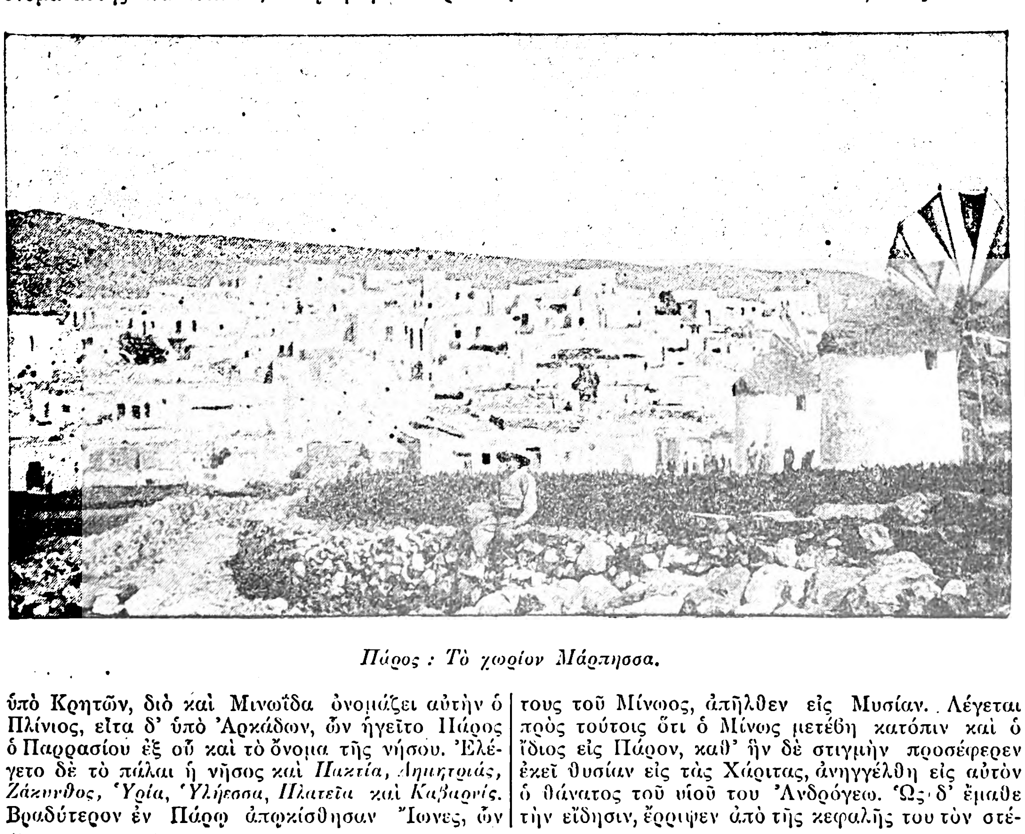

Πάρος : Τὸ χωρίον Μάρπησσα.

ὑπὸ Κρητῶν, διὸ καὶ Μινωΐδα ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Πλίνιος, εἶτα δ' ὑπὸ Ἀρκάδων, ὧν ἡγεῖτο Πάρος ὁ Παρρασίου ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς νήσου. Ἐλέγετο δὲ τὸ πάλαι ἡ νῆσος καὶ *Πακτία*, *Δημητριάς*, *Ζάκυνθος*, *Ὑρία*, *Ὑλήεσσα*, *Πλατεῖα* καὶ *Καβαρνίς*. Βραδύτερον ἐν Πάρῳ ἀπῳκίσθησαν Ἴωνες, ὧν ἡγέται ἦσαν ὁ Κλύτιος καὶ ὁ Μέλας. Ἐγκατασταθέντων ἐν αὐτῇ τῶν Ἰώνων, ἡ Πάρος προήχθη εἰς δύναμιν καὶ πλοῦτον, ἀναπτύξασα δὲ ταχέως τὸ ναυτικόν της ἀπέστειλε κατὰ τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα ἀποικίαν εἰς Θάσον. Βραδύτερον οἱ Πάριοι ἀπῴκισαν τὴν παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος πόλιν Πάριον καὶ τὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ Φάρον. Ἡ Πάρος εἶχε τὸ πάλαι μίαν ὁμώνυμον πόλιν, περιβαλλομένην δι' ἰσχυροῦ τείχους. Ἐλατρεύοντο δ' ἐν αὐτῇ ἡ θεσμοφόρος Δημήτηρ, ἡ Ἄρτεμις, οἱ Διόσκουροι, ἡ Ἀφροδίτη καὶ πρωτίστως ὁ Διόνυσος· ὑπῆρχον δ' ἐν τῇ νήσῳ καὶ ναοὶ τοῦ Δηλίου καὶ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ὑγείας, τοῦ Διὸς βασιλέως καὶ Ἡρακλέους Καλλινίκου. Ὁ ἐν Πάρῳ ναὸς τῆς Δήμητρος μνημονεύεται καὶ ἐν συνθήκῃ ἰσοπολιτείας μεταξὺ Πάρου καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀλλαρίας (*Böckh*, C. I. G., 2557). Ἐπὶ τῶν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν καὶ κατὰ διαφόρους περιόδους κοπέντων ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Πάρου εἰκονίζεται συνήθως αἴξ, στέφανος ἐκ σταχύων, πηδάλιον μεταξὺ δελφῖνος καὶ ἐπιδορατίδος, κεφαλὴ νεαροῦ Διονύσου κισσοστεφοῦς, κεφαλὴ Ἀρτέμιδος ἐχούσης τὴν κόμην ἀναδεδεμένην διὰ ταινίας τρὶς περὶ τὴν κεφαλὴν στρεφομένης, καὶ κεφαλὴ Δήμητρος πεπλοφόρου καὶ στάχυσιν ἐστεμμένης. Ἐκ τῶν ἐγχωρίων μύθων γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἡρακλῆς πορευόμενος νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἀδμήτην, θυγατέρα τοῦ Εὐρυσθένους, τὸν ζωστῆρα τῆς ἀμαζόνος Ἱππολύτης, ἐφόνευσεν ἐν Πάρῳ τέσσαρας τῶν υἱῶν τοῦ Μίνωος, Εὐρυμέδοντα, Χρύσην, Νηφαλίωνα καὶ Φιλόλαον, οἰκοῦντας ἐν τῇ νήσῳ, συμπαραλαβὼν δὲ τὸν Ἀλκαῖον καὶ τὸν Σθενέλαον, υἱοὺς καὶ τούτους τοῦ Μίνωος, ἀπῆλθεν εἰς Μυσίαν. Λέγεται πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Μίνως μετέβη κατόπιν καὶ ὁ ἴδιος εἰς Πάρον, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν προσέφερεν ἐκεῖ θυσίαν εἰς τὰς Χάριτας, ἀνηγγέλθη εἰς αὐτὸν ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρόγεω. Ὡς δ' ἔμαθε τὴν εἴδησιν, ἔρριψεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον καὶ κατέσχε τὸν αὐλόν, ἀλλ' ἐπετέλεσε τὴν θυσίαν· τούτου ἕνεκα οἱ Πάριοι ἔθυον εἰς τὰς Χάριτας ἄνευ αὐλοῦ καὶ στεφάνων. Ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἐφόρου, ὅτι οἱ Πάριοι πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν νὰ παραδοθῶσιν, ἅμα δὲ εἶδον ἐπὶ τῆς Μυκόνου τὴν νύκτα πυρὰν μετενόησαν, ὑπολαβόντες ἐκεῖ τοὺς Πέρσας ἀγγέλλοντας τὴν παρουσίαν των διὰ πυρῶν, προῆλθεν ἡ παροιμιακὴ ῥῆσις «ἀναπαριάζειν» ἐπὶ τῶν ἀθετούντων τὰς ὑποσχέσεις των. Ἐκ τῶν προϊόντων τὸ πάλαι τῆς νήσου ἀναφέρονται τὰ σῦκα, ἅτινα ὁ Ἀρχίλοχος, μεταβὰς εἰς Θάσον, δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ καὶ ἅτινα διὰ τὸ ἐρυθρῶδες ἐκαλοῦντο «αἱμώνια». Μνημονεύει δὲ ὁ Ἀθήναιος καὶ τοὺς πέπονας τῆς Πάρου, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει «σικυοὺς σπερματίας». Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ἔκ τινος λίθου παρίου ἐξήγετο χυμὸς χρήσιμος ὡς φάρμακον ἐν τῇ θεραπευτικῇ, ὁ αὐτὸς δὲ ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ παραδόξων διηγεῖται ὅτι ἐν Πάρῳ ὑπῆρχε δάσος, οὗτινος τὰ δένδρα δὲν ἐκαρποφόρουν, καὶ ὅτι οἱ περὶ τὴν Πάρον ἀγρευόμενοι ἰχθύες ἦσαν παρὰ τὸ σύνηθες ἁλμυροί. Μετ' ἐπαίνων δὲ μνημονεύονται τῆς νήσου ταύτης οἱ πλακοῦντες. Κατεσκευάζοντο δ' ἐν Πάρῳ καὶ ἱμάτια ποικίλα, πορφυροβαφῆ, καλούμενα βεῦδεα. Ἀλλὰ κυρίως ἡ Πάρος ἐφημίζετο διὰ τὰ ἐξαίρετα αὐτῆς μάρμαρα, ἅτινα μετὰ τῶν τῆς Πεντέλης συνετέλεσαν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν δόξαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἶχε δὲ τὸ πάλαι ἡ Πάρος γλύπτας καὶ ἀρχιτέκτονας διασήμους. Πάριοι ἦσαν οἱ ἀγαλματοποιοὶ Σκόπας καὶ Ἀγοράκριτος, ἐφάμιλλοι τοῦ Φειδίου, καὶ οἱ ζωγράφοι Νικάνωρ καὶ Ἀρκεσίλαος. Πάριος δ' ὡσαύτως ἦτο καὶ ὁ περίφημος σατιρικὸς ποιητὴς Ἀρχίλοχος, ὅστις κατέδειξε τὴν δημιουργικήν του ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν, ἐφευρὼν καὶ νέα ὅλως εἴδη ῥυθμικῆς καὶ μουσικῆς, σύμφωνα πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ποιήσεώς του.

Οἱ Πάριοι, χαίροντες φήμην δικαίων, ἔλαβον μέρος ὡς διαιτηταὶ μετὰ τῶν Ἐρυθραίων καὶ τῶν Σαμίων εἰς ἀναφυεῖσαν μεταξὺ Ἀνδρίων καὶ Χαλκιδέων διαφορὰν περὶ τῆς ἀποικήσεως τῆς Ἀκάνθου. Καὶ οἱ μὲν Ἐρυθραῖοι καὶ οἱ Σάμιοι ἐψήφισαν κατὰ τὸ δίκαιον ὑπὲρ τῶν Ἀνδρίων, οἱ δὲ Πάριοι, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ὑπὲρ τῶν Χαλκιδέων· διὸ καὶ οἱ Ἄνδριοι, ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος (Κεφ. ἀναγρ. Ἑλλ., 30), «ἀρὰς ἔθεντο, μήτε δοῦναι γυναῖκα Παρίοις, μήτε λαβεῖν παρ' αὐτῶν». Περιέργως δὲ μέχρι σήμερον λέγουσι περὶ τῶν Παρίων οἱ Ἄνδριοι παροιμιωδῶς:

Μὰ δὲ θέλω ἀπ' τὴν Πάρο μήτε κόττα γιὰ νὰ πάρω
μήτ' αὐγό, μήτε κορκό, μήτε πρᾶμα θηλυκό.

Κατὰ τὴν πρώτην τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν οἱ Πάριοι συνετάχθησαν μετ' αὐτῶν καὶ παρέσχον μάλιστα εἰς τὸν περσικὸν στόλον καὶ μίαν τριήρη· ἐξ οὗ καὶ ὁ Μιλτιάδης, μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην, ζητήσας παρὰ τῶν Ἀθηναίων 70 νῆας καὶ ἀνάλογον πεζικὴν δύναμιν, καθὼς καὶ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκστρατείαν χρήματα, ἔπλευσεν εἰς Πάρον. Ἐπιτεθεὶς δὲ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐὰν οἱ Πάριοι προκατέβαλλον εἰς αὐτὸν 200 τάλαντα· διὸ καὶ ἡ κατὰ τῆς Πάρου ἐκστρατεία αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς αὐτόχρημα λῃστρική. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μιλτιάδης δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν καὶ ἐπανέκαμψεν ἄπρακτος, κατηγορήθη καὶ κατεδικάσθη κατὰ πρῶτον εἰς θάνατον, ἔπειτα δὲ εἰς 50 ταλάντων ζημίαν, ἥν, ἀποθανόντος ἐκείνου ἐν τῇ φυλακῇ, ἐξέτισεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων.

Εἰς τὰς περισωθείσας ἀναγραφὰς τῶν φόρων σημειοῦται ὅτι ἡ Πάρος ἐπλήρωνεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πρῶτον μὲν 16 τάλαντα, ἀργότερον δὲ 30. Ὑπέκειτο δ' ἡ Πάρος εἰς τοὺς Ἀθηναίους μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐν ἔτει δὲ 378 π. Χ. προσετέθη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Ἀλλὰ τῷ 357 π. Χ. ἀπεσπάσθη τῆς συμμαχίας ἐκ συμφώνου πρὸς τοὺς Χίους, μεθ' ὧν τότε καὶ κατόπιν διετέλουν οἱ Πάριοι εἰς στενὰς σχέσεις. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, τῷ 338 π. Χ., ἡ Πάρος ὑπέκυψεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Μακεδόνας, τοὺς Πτολεμαίους, τὸν Μιθραδάτην καὶ τοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκυριάρχουν τῆς Πάρου μέχρις οὗ ὁ Μᾶρκος Σανοῦδος ἵδρυσεν ἐν ἔτει 1207 τὸ δουκᾶτον τῆς Νάξου, εἰς ὃ συμπεριελήφθη καὶ ἡ Πάρος. Ἡ δούκισσα Φιορέντσα Σανούδου ἔδωσε τὴν Πάρον προῖκα τῷ 1389 εἰς τὴν μονογενῆ κόρην της Μαρίαν, συζευχθεῖσαν τὸν Γάσπαρον Σουμμαρίπαν, ἀνήκοντα εἰς εὐγενῆ οἶκον μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἀκμάζοντα ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Τῷ 1414 ἡ Πάρος παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Μαρίας εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν της Κρουσῖνον Α' Σουμμαρίπαν, κατόπιν δὲ περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Βενιέρη. Τὴν νῆσον κατέλαβε διὰ τῶν ὅπλων ὁ Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσας τῷ 1537, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος δυνάστης αὐτῆς Βερνάρδος Σαγρέδος ἠμύνθη ἡρωϊκῶς εἰς τὸ κάστρον τοῦ Κεφάλου. Ἐκ τῶν Παρίων, ἀνερχομένων εἰς ἑξακισχιλίους περίπου, οἱ μὲν γέροντες ἐσφάγησαν, οἱ δὲ νεανίαι ἀπεστάλησαν νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς ἐρέται εἰς τὰ κάτεργα, αἱ δὲ γυναῖκες διετάχθησαν νὰ χορεύσωσι παρὰ τὸν αἰγιαλόν,

Digitized by Google

ὅπως ὁ πορθητὴς ἐκλέξῃ τὰς ὡραιοτέρας, τὰ δὲ παιδία τέλος κατετάχθησαν εἰς τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων.

Ἀρχομένου τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος τὴν Πάρον ἐλεηλάτησεν ὁ δόγης τῆς Βενετίας Δομίνικος Μικέλης, ἐξορμήσας ἐκ τῆς Χίου. Τῷ δὲ 1416, ἐπειδὴ ὁ δοὺξ Ἰάκωβος Α′ τῆς Νάξου παρέλειψε νὰ χαιρετίσῃ τὸν σουλτάνον Μωάμεθ Α′ ἐν Σμύρνῃ, μέγας τουρκικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ σὺν ἄλλαις νήσοις ἐλαφυραγώγησε καὶ τὴν Πάρον καὶ ἀπήγαγεν ἐξ αὐτῆς πολλοὺς τῶν κατοίκων της, ἐπενεγκὼν καὶ πλείστας ἄλλας ἐπὶ τῆς νήσου σημαντικὰς ζημίας. Τῷ 1490 στόλος τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Β′ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Αἰγαῖον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Πάρον, ὅπως ἐκδιώξῃ ἀπὸ τῆς νήσου τὸν δυνάστην της Νικόλαον Α′ Σουμμαρίπαν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἄκουσμα, καταπλεύσαντος πάραυτα εἰς Πάρον τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου Νικολάου Καπέλλου μετὰ μοίρας τοῦ ὑπ' αὐτὸν στόλου, τοῦ δὲ Νικολάου Α′ ἀναπετάσαντος τὴν σημαίαν τῆς γαληνοτάτης πολιτείας μὲ τὸν πτερωτὸν λέοντα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁ σκοπὸς τῶν Τούρκων ἐματαιώθη.

Συγκριτικῶς πρὸς τὰς ἄλλας Κυκλάδας, ἡ Πάρος ἔπαθε κατὰ τὸν ΙΔ′ καὶ ΙΕ′ πολὺ ὀλιγώτερον, διότι παρίσταται μὲν καὶ ταύτης ὁ πληθυσμὸς σφόδρα ἠραιωμένος, ἀλλ' ἔτρεφε περὶ τὰς τρισχιλίας ψυχάς, προστατευομένη περισσότερον ἀπὸ τῶν πειρατῶν ἕνεκα τῆς γειτνιάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Νάξον, τῆς ὁποίας ὁ δοὺξ διτήρει πάντοτε εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Πάρου πρὸς ἄμυναν ἀριθμόν τινα γαλερῶν.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καπουδὰν πασᾶ, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐν ἔτει 1716 ἦτο ὁ Τζάνουμ Χόντζας, ὅστις ἀπηγχόνισε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν κεραίαν τῆς ναυαρχίδος του τὸν Πάριον ἄρχοντα Γεώργιον Κονδύλην, πιθανῶς ἕνεκα σχέσεών του πρὸς τοὺς συχνάζοντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάρου καὶ λυμαινομένους τὰς θαλάσσας τοῦ Αἰγαίου πειρατάς. Ἦτο δὲ πράγματι ἡ Πάρος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας, ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἀσφαλῶν λιμένων της, ἐκ τῶν κυριωτέρων ὁρμητηρίων τῶν διαφόρων πειρατικῶν πλοίων, ἅτινα ἐλυμαίνοντο τὸ Κυκλαδικὸν πέλαγος. Πολλοὶ μάλιστα τῶν πειρατῶν τούτων ἦσαν νυμφευμένοι ἐν Πάρῳ. Οὕτω τὸν Μάϊον τοῦ 1666 ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς καταδιώξεως τῶν πειρατῶν ἐλεηλατήθη ἀγρίως ἡ Παροικία ὑπὸ τοῦ Τούρκου καπουδὰν πασᾶ Μουσταφᾶ Καπλάν, ὅστις ᾐχμαλώτισε καὶ ἐξηνδραπόδισε 400 ἐκ τῶν κατοίκων καὶ ἀπηγχόνισε τὸν ἐκ τῶν προκρίτων Μακρῆν Κονδύλην, διήρπασε δὲ καὶ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Καταπολιανῆς. Μετὰ ἑνδεκαετίαν, ἤτοι τῷ 1677, προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Ναούσης μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς καταδίωξιν ἑκατὸν περίπου Φράγκων πειρατῶν, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς Πάρου. Καίτοι δ' οἱ κάτοικοι συνέλαβον πάντας σχεδὸν τοὺς πειρατὰς τούτους, πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των διαφυγόντος, καὶ παρέδωκαν αὐτούς, οἱ Τοῦρκοι ἐλεηλάτησαν τὴν Νάουσαν καὶ ὑπέβαλον τοὺς κατοίκους εἰς ἀνεκδιήγητα μαρτύρια. Διῳκεῖτο δ' ἡ Πάρος ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπὸ βοεβόδα καὶ δύο κοτζαμπάσηδων, καθ' ἕκαστον ἔτος ἐκλεγομένων. Ὑπῆρχε δ' ἐν τῇ νήσῳ καὶ Τοῦρκος καδῆς. Ἀλλὰ τοῦ τε βοεβόδα καὶ τοῦ καδῆ ἡ παραμονὴ ἐν τῇ νήσῳ ἐξηρτᾶτο πολλάκις ἐκ τῶν Ἑλλήνων προκρίτων. Οὕτω τῷ 1700, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Τουρνεφόρ, ἤλλαξαν καὶ ὁ βοεβόδας καὶ ὁ καδῆς τῆς νήσου διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κωνσταντάκη Κονδύλη, προξένου τῆς Γαλλίας. Ὑπῆρχον δὲ τότε ἐν Πάρῳ καὶ πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας.

Κατὰ τοὺς μεταξὺ τῶν Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμους, κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα, οἱ Πάριοι ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν, ἐκ παραδόσεως δ' εἶναι γνωστὸν ὅτι τὴν ἀπὸ Νάουσαν εἰς Κέφαλον χώραν, ἐλαιόφυτον οὖσαν, ἀπεψίλωσαν οἱ Βενετοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τοῦθ' ὅπερ ἄλλως ἀναφέρουσι καὶ πολλοὶ περιηγηταί. Τῷ 1674 ὁ «σαλδὰρ» τῆς Ἄσπρης θαλάσσης, ἐπελθὼν κατὰ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πειρατῶν, διενοεῖτο νὰ καταστρέψῃ μεταξὺ ἄλλων νήσων καὶ τὴν Πάρον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεφώλευον πειραταί. Ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις, περισταλείσης τῆς θρασύτητος τῶν πειρατῶν, ὁ καπουδὰν πασᾶς, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἕλληνα διερμηνέα τοῦ στόλου, κατέπλεεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πάρου Ντριὸν καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὸν τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἔνθα παρέμενε πλέον τοῦ μηνός. Αὐτόθι δ' οἱ ἐπίτροποι τῶν εἰς αὐτὸν ὑπαγομένων νησιωτῶν ἐκόμιζον τοὺς φόρους των καὶ δῶρα εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Κατὰ τὸν Ἰάκωβον Σπὸν καὶ Γεώργιον Οὐέλερ, ἡ Πάρος ἐν ἔτει 1675 ἀπέτινεν εἰς τοὺς Τούρκους φόρους 6.000 γροσίων. Παρὰ τὸν λιμένα τοῦ Ντριοῦ ὑπάρχει θέσις καλουμένη Ἄβυσσος, ἔνθα λέγεται ὅτι κατεποντίσθη ποτὲ πόλις ὁλόκληρος. Τὸν λιμένα τῆς Ναούσης εἶχε καταστήσει ὁρμητήριον αὐτοῦ ὁ ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Ὀρλὼφ καὶ Σπυριδὼφ ρωσικὸς στόλος κατὰ τὰ ἔτη 1770—1774, ὅτε οἱ Ρῶσοι κατεῖχον τὰς Κυκλάδας, κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β′ Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. Ἐπὶ Ρώσων ἡ Πάρος διῳκεῖτο ὑπὸ τεσσάρων συνδίκων καὶ ἑνὸς καντζιλλιέρη. Κατέχοντες δ' οἱ Ρῶσοι τὴν Πάρον ἐσκέφθησαν νὰ πωλήσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς Γάλλους ἢ τοὺς Ἄγγλους, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι οὗτοι, λόγῳ τῶν λαμπρῶν λιμένων τῆς νήσου, θὰ ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ ἀγοράσωσιν αὐτὴν ἀντὶ πολλῶν ἑκατομμυρίων λιρῶν.

Τῷ 1627 ἀνεκαλύφθη ἐν Πάρῳ ἡ σπουδαιοτάτη χρονολογικὴ ἐν μαρμάρῳ ἐπιγραφή, ἡ ὀνομαζομένη *Πάρια Μάρμαρα* (Marmora Paria). Οἱ ἐν τοῖς Παρίοις Μαρμάροις χρονολογικοὶ προσδιορισμοὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς κυριωτέρους τῶν ὅρων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ περιλαμβάνουσι γεγονότα 1318 ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ Κέκρωπος (1582 π. Χ.) μέχρι τοῦ 264 π. Χ. Ἠκρωτηριασμένη μικρὰ συνέχεια τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου λιθίνου παρίου χρονικοῦ ἀνεκαλύφθη τῷ 1897 ὑπὸ Μιχ. Κρίσπη ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, δι' ἧς ἦτο ἐπεστρωμένος ἐξώστης τις ἐν Πάρῳ, καὶ ἐναπετέθη ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Παροικίας μετ' ἄλλων τῆς νήσου ἀρχαίων εὑρημάτων, κυρίως ἐπιγραφῶν, ὡς καὶ ἔργων γλυπτικῆς, πρὸ πάντων δ' ἐπιτυμβίων μνημείων.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὸν ΙΗ′ αἰῶνα, ἤκμασαν δύο ἐκ Πάρου ἐπιφανεῖς τοῦ γένους διδάσκαλοι, Ἀνανίας καὶ Ἀθανάσιος, ὧν ὁ τελευταῖος ἐδίδαξε σχολαρχῶν ἐν Χίῳ ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσαετίαν, ἐκδοὺς «Θεολογίαν» καὶ «Ρητορικήν», ἀποθανὼν δὲ τῷ 1817. Πάριος ὡσαύτως ἦτο ὁ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἀκμάσας διερμηνεὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου Κωνσταντῖνος Βεντούρας καὶ ὁ διακριθεὶς μητροπολίτης Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου Νεόφυτος. Ἐν Πάρῳ ἐγεννήθη καὶ ὁ Μουσοῦρος πασᾶς.

Ἐξ αἰτήσεως τῶν Παρίων πρὸς τὸν Ἀπτουλὰχ καπουδὰν πασᾶν τοῦ ἔτους 1820, πληροφορούμεθα ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Πάριοι εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, στερούμενοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου. Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συμμορία πειρατῶν ὑπὸ τὸν ἐκ Σφακίων τῆς Κρήτης Ζαχαριᾶν προσέβαλε τὴν Πάρον, ἐλαφυραγώγησεν αὐτὴν καὶ ἐφόνευσε τὸν πρόκριτον τῆς νήσου Μιχ. Μαῦρον.

Ἐν Πάρῳ ὁ Χριστιανισμὸς μετεδόθη λίαν ἐνωρίς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐν αὐτῇ ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν τάφων καὶ ἄλλων μνημείων καὶ συμβόλων. Ἀπετέλει δ' ἡ Πάρος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπισκοπὴν μετὰ τῶν νήσων Σίφνου καὶ Ἀμοργοῦ, τῆς ὁποίας γνωστὸς ἐπίσκοπος ἦτο ὁ ἐν ἔτει 431 παρακαθήσας εἰς τὴν ἐπὶ πατριάρχου Μηνᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, ἧς τὸν ὅρον συνυπέγραψεν ὡς ἑξῆς: «Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Παρίων, Σιφνίων καὶ Ἀμουλγίων». Σῴζεται δὲ καὶ μολυβδόβουλλον τοῦ κατὰ τὸν Θ′ ἢ Ι′ αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπισκόπου Πάρου Κωνσταντίνου. Τῷ 1083 ἀπετέλεσε μετὰ τῆς Νάξου τὴν μητρόπολιν Παροναξίας. Εἶχε δ' ἡ Πάρος ἄλλοτε 35 ἑλληνικὰ μοναστήρια καὶ μέχρι μεσοῦντος ἔτι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος ἓν φραγκικὸν τῶν Γάλλων καπουκίνων καὶ 17 τοιαῦτα τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, ὧν κυριώτερον τὸ καὶ νῦν ἀκμάζον τῆς Παναγίας Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅπερ ἐπικαλεῖται κοινῶς Λογκοβάρδα, ἐγένετο δὲ πατριαρχικὸν σταυροπήγιον τῷ 1652 διὰ γράμματος τοῦ πατριάρχου Παϊσίου, ὅπερ ἀπόκειται νῦν ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐθνικῇ τῶν Γάλλων βιβλιοθήκῃ μετ' ἄλλων πολλῶν σιγιλλίων, ἀφορώντων τὰς ἐν Πάρῳ μονάς. Ἐν ἔτει 1806 ἡ Πάρος μετὰ τῆς Ἀντιπάρου περιεῖχον 6.000 κατοίκους, τῷ 1835 ἡ Πάρος, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη τότε ὁ Ρός, περιεῖχε 5.300 κατ., νῦν δὲ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 9.369.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. [*Sauger (Robert)*], Histoire nouvelle des anciens ducs et autres souverains de l' Archipel (Paris 1698).—*Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου τῶν Δημητριέων*, Γεωγραφία νεωτερική, τ. Α′ (Βιέννη 1791), σ. 290—292.—*Π. Βαφιοπούλου*, Ἔκθεσις ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1823 περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν κατοίκων τῆς Πάρου ἐν ὑπομνήματι περὶ τῆς νήσου Ψαρῶν *Κ. Νικοδήμου*, τ. Α′, σ. 283 κ. ἑ.—*Ι. Β[ούρου]*, Περὶ ἁλατώδους τινὸς πηγῆς ἐν Πάρῳ, περιοδ. «Ἀσκληπιὸς» (1837), σ. 77.—*Ν. Δ[ραγούμη]*, Ὀλίγα τινὰ περὶ Πάρου καὶ Ἀντιπάρου, «Πανδώρα», τ. Γ′, σ. 59 κ. ἑ.—*Ἀνωνύμου*, Ἱστορία τῆς ἐν Ναούσῃ τῆς Πάρου ἐπιδημησάσης χολέρας, «Ἀσκληπιὸς» (1857), σ. 498—518.—*F. Beckeri*, De Paro insula (1868).—*Θ. Μ. Ἀριστοκλέους*, Ἀνανίας ὁ Πάριος (Κωνσταντινούπολις 1866).—*Ἰω. Βιτσαρᾶ*, Βίος τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς Ἀρσενίου τοῦ ἐν Πάρῳ (Ἀθῆναι 1877).—*Ἰω. Πρωτοδίκου*, Ἔγγραφον τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου πρὸς τὸν καπουδὰν πασᾶν, «Ἀθήναιον», τ. Η′, σ. 228 κ. ἑ.—*Α. Π. Εὐμορφοπούλου*, Περὶ τοῦ ἐκ Πάρου μητροπολίτου Ἄρτης Νεοφύτου, ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένῳ «Δελτίῳ τῆς Ἑταιρείας τῶν Μεσαιωνικῶν Ἐρευνῶν» βλ. καὶ «Παρνασσόν», τ. ΙΓ′, σ. 565.—*Μιχ. Ἰακ. Μαρκόπολι*, Ἱστορικὰ ἔγγραφα περὶ τῆς ἐν Πάρῳ ἱεραποστολῆς τῶν πατέρων Ἰησουϊτῶν, ἐφημ. «Ἀνατολὴ» Σύρου, ἀριθ. 500, ἔτ. 1890.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Τουρκικαὶ βιαιοπραγίαι ἐν Ναούσῃ τῆς Πάρου (Νάξος 1893).—*Fr. Hiller v. Gaertringen*, Inscriptiones Cycladum, σ. 29—119 καὶ 308—316.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Archilochosinschrift aus Paros, ἐν «Athen. Mitteil.» (1900), σ. 1—22.—*Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου*, Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα, ἐν «Διεθνεῖ Ἐφημ. τῆς Νομισμ. Ἀρχαιολ.» (1902), σ. 203.—*O. Rubensohn*, Paros, ἐν «Athen. Mitteil.» (1900), σ. 341—372 καὶ (1901), σ. 157—222.—*Th. Blancard*, Les Mavrogeni, τ. 1—2 (Paris 1909).—*Μιχ. Κρίσπη*, Ἀρχιλόχειον ἡρῷον «Κυκλαδικὸν Ἡμερολόγιον» (1907), σ. 25—31.—*Νικηφ. Γ. Κυπραίου*, Τὰ Πάρια (Σῦρος 1911).—*Π. Γ. Ζερλέντη*, Ὁ ἐν Παροικίᾳ ναὸς Παναγίας τῆς Καταπολιανῆς, «Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς», τ. Α′ (1918), σ. 14—151.—*Ἀντωνίου Λιγνοῦ*, Ἀρχεῖον Ὕδρας, τ. Η′ σ. 485 κ. ἑ., τ. Θ′, σ. 103 κ. ἑ., τ. Ι′, σ 132 καὶ 133.—*Ἐμμ. Σαγκριώτου*, Ἱστορία τῆς ἐν Πάρῳ μονῆς Λογγοβάρδας (1926).—*Ἱεροθέου Παροναξίας*, Ἔγγραφον πρὸς τοὺς πανοσιωτάτους ἱερομονάχους καὶ ὁσιωτάτους μοναχοὺς τῆς ἐν Πάρῳ ἱερᾶς κοινοβιακῆς μονῆς Λογκοβάρδας, περιοδ. «Ἐκκλησία» (1929), σ. 142—143. Σειρὰ δ' ἱστορικῶν καὶ νοταριακῶν ἐγγράφων ἀναγομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πάρου ἀπόκειται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος». Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

— **Πάρος,** ἢ ***Παροικία*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Παροικία.*

— **Πάρου *δίαυλος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀμφίγειον τὸ βρέχον τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Πάρου καὶ τὰς δυτικὰς τῆς Νάξου, παρουσιάζον δὲ μεγίστην στενότητα 2 ³/₄ μιλ. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς Παρίας ἀκτῆς οἱ ὅρμοι *Φιλέγκι* καὶ *Μάρμαρα*, ὅπου ὁ αὐτόματος φάρος Κράτζι καὶ ὁ ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν *Πόρτο-Δρυὸς* (ἤ, κακῶς, *Πόρτο-Τρίο*), ἐπὶ δὲ τῆς Ναξίας ὁ λιμὴν τῆς Νάξου, ὁ ὅρμος *Ἅγιος Προκόπης*, σωτήριον ἀγκυροβόλιον, καὶ ὁ ὅρμος *Παρθένης*. Ὑπάρχουν ἐν τῷ διαύλῳ κινδυνώδεις σκόπελοι, ὧν χειρότεροι οἱ *Ἀμαρίδες* λεγόμενοι. Σ. Ε. Λ.

— **Πάρου *μάρμαρον***. Τὸ περίφημον μάρμαρον τῶν ἀρχαίων, ἐκ τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτερον πέτρωμα εἰς τὴν κρυσταλλοσχιστώδη διάπλασιν τῆς νήσου, τῆς ὁποίας καλύπτει τὸ μεγαλύτερον τμῆμα. Ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων. Οὗτοι κατὰ θέσεις ἐμφανίζονται γνευσιοειδεῖς, εἰς δὲ τοὺς ἀνωτέρους ὁρίζοντας περιέχουν ἐνστρώσεις ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ μαρμάρου. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ μάρμαρον τῆς Πάρου δὲν παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ποιότητα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Τὰ ὀνομαστὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα λατομεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξωρύσσετο τὸ πολύτιμον μάρμαρον, εὑρίσκοντο βορειοανατολικὰ τῆς Παροικίας, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας περίπου ἀπ' αὐτῆς. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ἐντὸς τοῦ συνήθους χονδροκοκκώδους μαρμάρου, τὸ ὁποῖον ἔχει χρῶμα ἀνοικτότεφρον, τὸ λεπτόκοκκον καὶ χιονόλευκον μάρμαρον, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν ἀγαλματοποιίαν. Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *λυχνίτης*. Ἡ ὀνομασία ὀφείλεται κατά τινας μὲν εἰς τὴν διαφάνειαν τοῦ μαρμάρου τούτου, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐξωρύσσετο ὑπογείως ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας. Ἡ ἐξόρυξις ἐκ τῶν ὑπογείων ἐμφανίσεων αὐτοῦ ἐγένετο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀλλοιώσεων, τὰς ὁποίας ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ παρουσιάζῃ τὸ μάρμαρον τοῦτο κατ' ἐπιφάνειαν.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ λυχνίτου, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνεται οὗτος ἀπὸ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ μάρμαρα, εἶναι ἡ πλήρης καὶ ὁμοιόμορφος κρυσταλλικότης αὐτοῦ. Οἱ κρυσταλλικοί του κόκκοι ἔχουν μέγεθος 1—1,5 χλστμ., χωρὶς νὰ διακρίνεται μεταξὺ αὐτῶν κανὲν ὑπόλειμμα ἀσβεστιτικῆς οὐσίας, ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τὰ ἄλλα μάρμαρα. Ἀφ' ἑτέρου ὁ λυχνίτης παρουσιάζεται ἐν τῷ μέτρῳ καὶ διαφανής, διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται διαφώτιστος μέχρι πάχους 35 χιλιοστομ., ἐνῷ εἰς τὸ καλύτερον μάρμαρον τῆς Καρράρας παρατηρεῖται τοῦτο μέχρι πάχους 25 χιλιοστομ., εἰς δὲ τὸ μάρμαρον τῆς Πεντέλης μέχρι πάχους 15 χιλιοστομ. Ἡ ἰδιότης αὐτὴ διὰ τῆς ἀπορροφήσεως μέρους τοῦ ἐπ' αὐτῶν προσπίπτοντος φωτὸς προσδίδει εἰς τὰ ἐκ τοῦ μαρμάρου τούτου ἀγάλματα ἰδιάζουσαν αἴγλην. Προσμίξεις ξένων ὀρυκτῶν εἶναι σπανιώταται εἰς τὸν λυχνίτην, ἐπὶ πλέον δὲ δὲν ἐμφανίζει οὗτος οὐδὲν ἴχνος σχιστότητος. Ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω τοποθεσίας ἀρχαῖα λατομεῖα μαρμάρου ἐν Πάρῳ παρατηροῦνται καὶ μεταξὺ τῆς Παροικίας καὶ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, καθὼς καὶ μεταξὺ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ καὶ τῆς Ναούσης. Τὰ μάρμαρα ὅμως τῶν λατομείων τούτων εἶναι κατώτερα τοῦ λυχνίτου, διότι ἐμφανίζονται μᾶλλον χονδρόκοκκα.

Ἡ ἐξόρυξις τῶν μαρμάρων τῆς Πάρου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ἐντατική. Τὸ γεγονὸς τῆς ἐμφανίσεως τοιούτων μαρμάρων κατέστησεν ὀνομαστὴν τὴν νῆσον. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὑπεχώρησε σημαντικὰ ἡ χρησιμοποίησις τῶν μαρμάρων τούτων καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ζήτησις αὐτῶν, ἐπανήρχισε δὲ αὕτη κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁπότε τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου ἐξήγοντο εἰς τὴν Χίον καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ σήμερον ἀναγνωρίζεται ἡ ἀξία τῶν ἐν λόγῳ μαρμάρων, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει μεγάλη ζήτησις αὐτῶν (βλ. καὶ λ. *μάρμαρον*, τ. ΙΣΤ′, σ. 708 γ′). Γ. Ε.

—**Πάρου, *τέως δῆμος***— *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων ἄλλοτε (πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′) τὴν ἐπαρχίαν Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων δήμων, περιλαμβάνων τὰ χωρία *Ἀντίπαρος* ἢ *Ὠλίαρος* καὶ *Πάρος* (***Παροικία***).

παροσμία (ἡ). Διαστροφὴ τῆς ὀσφρήσεως, συνισταμένη εἴτε εἰς ἀντίληψιν ὀσμῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δυσαρέστων, αἵτινες δὲν ὑπάρχουσι καὶ (ψευδαίσθησις ὀσφρητική), εἴτε εἰς ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τῶν διαφόρων ὀσμῶν, καθ' ἣν οἱ πάσχοντες ὑπάρχουσαν εὐχάριστον ὀσμήν, ἀνθέων π.χ., αἰσθάνονται παρηλλαγμένην, ὡς ὀσμὴν σκόρδου, θείου, φωσφόρου, πίσσης, κόπρου (δυσοσμία ἢ κακοσμία ὑποκειμενική), ἢ πολὺ σπανίως καὶ ἀντιθέτως, δυσάρεστον δηλαδὴ ὀσμὴν αἰσθάνονται ὡς εὐχάριστον. Ἡ παροσμία παρατηρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἀτόμων ὑστερικῶν, νευρασθενικῶν ἢ καὶ ψυχοπαθῶν, ὡς καὶ ἐπὶ ἐγκυμοσύνης

Digitized by Google

λάκις. Παροσμίαν δύναται ἐπίσης νὰ προκαλέσῃ πολλάκις καὶ ἡ ἐπὶ παθήσεων τῆς ρινός, ὡς ἡ ὄζαινα καὶ ἡ συφιλιδικὴ ρινῖτις, ἢ συνεπείᾳ ἐμπυήματος τῶν παραρρινικῶν κοιλοτήτων ἢ τερηδονισμένου ὀδόντος ὑπάρχουσα πραγματικὴ κακοσμία, τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τοῦ πάσχοντος αἰσθάνονται καὶ οἱ ἄλλοι (κακοσμία ἀντικειμενική), ἀλλ' οἱ πάσχοντες αἰσθάνονται ταύτην ὅλως παρηλλαγμένην καὶ διάφορον τῆς πραγματικῆς. Μ. Μ.

παροσφρητικαὶ αὔλακες *[Ἀνατομ.]*. Δύο αὔλακες, ἡ *ὀπισθία* καὶ ἡ *προσθία παροσφρητικὴ αὖλαξ*, αἵτινες ἀφορίζουσιν ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὴν παροσφρητικὴν ἅλων, ἡ δ' ὀπισθία ἀφορίζει καὶ τὸν πρόσθιον ὀσφρητικὸν λοβὸν ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου, Ι. Π.

—**παροσφρητική, ἣ** ***βροκαία ἅλως*** *[Ἀνατ.]*. Μικρὰ περιοχὴ κειμένη κάτωθεν τοῦ ρυγχαίου πετάλου τοῦ μεσολοβίου, δι' ἧς συνάπτεται ἡ περιφερικὴ μοῖρα τοῦ ὀσφρητικοῦ ἐγκεφάλου μετὰ τῆς κεντρικῆς. Ι. Π.

παρότρυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παροτρύνειν, παρόρμησις, παρακίνησις.

παροτρυντικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ παροτρύνειν, προτρεπτικός.

παροτρύνω· παρορμῶ, προτρέπω, παροξύνω.

παρο(υ)κέτο (τὸ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *δόλων*.

παρουλῖτις, *—ιδος* (ἡ), ἣ ***παρουλίς***. Φλεγμονὴ συμβαίνουσα παρὰ τὰ οὖλα· ὁ ὅρος οὗτος εἶναι γενικὸς καὶ περιλαμβάνει ἀδιακρίτως πᾶσαν φλεγμονὴν τῶν οὔλων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέεται μὲ τὸν ὅρον *ἐπουλίς*, ὅστις σημαίνει τὸν ἐπὶ τῶν οὔλων καλοήθη ὄγκον. Ἡ παρουλὶς ἢ παρουλῖτις εἶναι διάχυτός τις φλεγμονὴ τῶν οὔλων, καταλήγουσα εἰς ἀπόστημα ἐνίοτε, ἐνῷ ἡ ἐπουλὶς εἶναι ὄγκος μὲ περιγεγραμμένα τὰ ὅρια αὐτοῦ. Ἡ μὲν παρουλῖτις δύναται νὰ παρέλθῃ καὶ αὐτομάτως, ἡ ἐπουλὶς ὅμως ἔχει ἀνάγκην χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως πρὸς ἴασιν. Ἡ παρουλῖτις δυνατὸν νὰ παρατηρῆται ὁπουδήποτε τοῦ στόματος, ἡ ἐπουλὶς ὅμως συχνότερον παρατηρεῖται εἰς τὸ τμῆμα τῶν προσθίων καὶ προγομφίων ὀδόντων τῆς ἄνω γνάθου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς γυναῖκας. Οἱ αἰτιολογικοὶ συντελεσταὶ τῆς παρουλίτιδος, ἥτις ἄρχεται ἐκ τῆς περιοδοντικῆς μεμβράνης τοῦ ὀδόντος ἢ καὶ ἐκ τῆς φατνιακῆς ἀποφύσεως εἰς τοὺς νωδούς, εἶναι τρυγία περὶ τοὺς ὀδόντας ἢ τερηδονισμένοι ὀδόντες, κακῶς ἐφαρμοζόμεναι ὀδοντοστοιχίαι ἢ σύνδεσμοι αὐτῶν, ἢ κακαὶ μεταλλικαὶ ἐργασίαι ἐν τῷ στόματι ἢ ὁ,τιδήποτε δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἐλαφρὸν μέν, πολυχρόνιον ὅμως ἐρεθισμὸν εἰς ἓν μέρος τοῦ στόματος. Ν. Γ. Π.

Παροῦσα *[Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39°03′ 40″ Β , μῆκ. 24°05′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072 : Scopelos Group) ἐγγὺς καὶ δυτικῶς τῶν Σκαντζούρων, ἀστακοβριθής. Ἴσως ὀρθότερον *Παραοῦσα*, ὡς τὴν ὀνομάζουν καὶ οἱ ἁλιεύοντες ἐκεῖ ἀστακούς. Σ. Ε. Λ.

παρουσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις παρών : «ὡμολόγησε παρουσίᾳ πολλῶν φίλων», «παρουσίᾳ μου» παρόντος ἐμοῦ· || «ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ δεῖνος» παρόντος τοῦ δεῖνος· || «Δευτέρα παρουσία»· ἡ προσδοκωμένη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν δευτέρα κάθοδος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον.

— **παρουσία δευτέρα.** Κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ὁ Χριστός, ὁ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὅπως κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἡ παρουσία αὕτη τοῦ Χριστοῦ (*Ματθ*. 24, 3), ἥτις θὰ γίνῃ μετὰ δόξης (*Ματθ*. 25, 31), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρώτην, τὴν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐν ταπεινώσει γενομένην, καλεῖται *δευτέρα παρουσία*. Ὁ χρόνος τῆς δευτέρας ταύτης παρουσίας, ἥτις θὰ γίνῃ αἰφνιδίως ὡς ἡ ἀστραπὴ (*Ματθ*. 24, 27), εἶναι ἄγνωστος τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ ἁγία Γραφὴ ἀναφέρει μόνον σημεῖά τινα προηγούμενα ταύτης. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον (*Ματθ*. 24, 14). 2). Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν (Ρωμ. 9—11, *Ματθ*. 23, 39). 3) Ἡ κατάπτωσις τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ψυχρότητος τῆς ἀγάπης, τῆς καταδιώξεως τῶν ἐκλεκτῶν καὶ τῆς πτώσεως πολλῶν (*Ματθ*. 24, 9). 4) Ἡ ἐμφάνισις ψευδοπροφητῶν (*Ματθ*. 24, 11) καὶ ἀντιχρίστων (Α' Ἰωανν. 2, 18) καὶ δὴ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀντιχρίστου (Β' Θεσ. 2, 1 ἑ.). 5) Πόλεμοι, λιμοί, λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ (*Ματθ*. 24, 6). 6) Φοβερὰ φυσικὰ φαινόμενα (*Ματθ*. 24, 29) καὶ 7) Ἡ χιλιετὴς βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς (Ἀποκ. 20, 3). Ἡ θερμότης τῆς πίστεως τῶν ἀποστόλων καὶ οἱ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν διωγμοὶ τῆς Ἐκκλησίας συνήργησαν ὥστε οἱ ἀπόστολοι νὰ νομίζωσιν ἐγγίζουσαν τὴν δευτέραν παρουσίαν (*Α' Πετρ*. 4, 7. *Ἰακ*. 5, 8. *Α' Ἰωαν*. 2, 18 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ). Κ. Ι. Δ.

παρουσιάζω· ἐμφανίζω, δεικνύω, προσάγω : «παρουσίασε τὰ πιστοποιητικά του»· || κάμνω τινὰ νὰ ἐμφανισθῇ : «παρουσίασε τοὺς μάρτυράς του»· || παθ. *παρουσιάζομαι*· ἐμφανίζομαι : «παρουσιάσθη πρὸ τοῦ βασιλέως»· || ἐπὶ πραγμάτων, προκύπτω : «παρουσιάζονται δυσχέρειαί τινες».

παρουσιάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος νὰ παρουσιασθῇ : «δὲν εἶναι παρουσιάσιμος γιὰ γαμπρός».

παρουσίασις, *—εως* (ἡ)· τὸ παρουσιάζειν, προσαγωγή : «παρουσίασις μαρτύρων, — ἐγγράφων».

— *[Ἐθιμοτ.]* Παρουσιάζομεν τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον γνωρίμους μας, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζονται μεταξύ των, ἐκφέροντες πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ νεωτέρου καὶ ἔπειτα τὸ ὄνομα τοῦ γεροντοτέρου, ἐκτὸς ἐὰν ὁ νεώτερος κατέχῃ ἀξίωμα ἀνώτερον. Οὕτω παρουσιάζομεν πάντοτε τὸν κατώτερον εἰς τὸν ἀνώτερον, τοῦ ὀνόματος τοῦ κατωτέρου ἐκφερομένου πρώτου. Ὅταν πρόκειται περὶ κυρίας καὶ κυρίου, τοῦτον παρουσιάζομεν εἰς ἐκείνην καὶ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐκφέρομεν πρῶτον. Ἐὰν τὸ ἐπιτρέπῃ ἡ περίστασις, ἡ προηγουμένη συναίνεσις δὲν εἶναι περιττή, διότι ἐνίοτε πρόκειται περὶ προσώπων, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ παρουσίασις εἶναι ἀνεπιθύμητος. Ἴσως καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ προέκυψεν ἡ νεωτέρα κοσμικὴ συνήθεια τοῦ ν' ἀποφεύγωνται σχεδὸν συστηματικῶς αἱ παρουσιάσεις.

Ὡς πρὸς τὴν παρουσίασιν ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς πολιτείας, ἐπὶ βασιλείας μὲν οἱ παρουσιαζόμενοι ἔφερον φράκον μὲ μαῦρον γιλέκι, ὑψηλὸν πῖλον καὶ τὸ ἀριστερὸν χειρόκτιον, ὑπεκλίνοντο δὲ τρὶς κατὰ τὴν εἴσοδον· ἐπὶ δὲ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος ἐπῆλθεν ἁπλοποίησις.

— *[Διπλωματ.]* Κατὰ τὴν πρώτην παρουσίασιν ἀντιπροσώπων ξένης δυνάμεως ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ἐπιδίδονται τὰ διαπιστευτήρια γράμματα καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τὰ ἀνακλητήρια μετ' ἀμοιβαίων ἑκάστοτε φιλοφρονητικῶν προσφωνήσεων. Παρουσιάσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων κρατῶν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν γίνονται κατὰ τακτὴν ἡμέραν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Τ. Δ.

παρουσιαστικὸν (τό)· ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις, παράστημα : «ἔχει καλὸν παρουσιαστικόν».

Παρούτινο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ χωρίον τῆς Χερσῶνος, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ στομίου τοῦ Μποὺκ (πλάτ. 46° 38′ Β., μῆκ. 32° 00′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2278 : Bùg river's mouths). Ἔχει μέγαν σηματοτηλέγραφον. Σ. Ε. Λ.

παροχέτευσις, *—εως* (ἡ)· διοχέτευσις πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

— *[Ἠλεκτρολ.]* Τὸ σύνολον τῶν ἠλεκτρικῶν ἀγωγῶν, οἵτινες συνδέουν ἐσωτερικήν τινα ἐγκατάστασιν πρὸς τὸν πλησιέστερον κεντρικὸν ἀγωγὸν διανομῆς. Συνήθως, ἐντὸς πόλεων, τόσον οἱ κεντρικοὶ ἀγωγοὶ τῆς διανομῆς, ὅσον καὶ αἱ παροχετεύσεις, κατασκευάζονται ὑπογείως (*ὑπόγειος* παροχέτευσις, τὸ ἀντίθετον : *ἐναέριος* παροχέτευσις).

παροχετευτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς παροχέτευσιν, ὁ δι' οὗ ἡ παροχέτευσις.

— **παροχετευτικὰ** ***φάρμακα*** *[Φαρμ.]*· βλ. λ. *ἐπισπαστικά*.

παροχετεύω· διοχετεύω πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

παροχὴ (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ παρέχειν : «δυσχεραίνεται ἡ παροχὴ ὕδατος»· || τὸ παρεχόμενον πρᾶγμα, ἡ χορηγία, τὸ ἐπίδομα· || ἡ τροφοδότησις μηχανῆς διὰ βενζίνης, ἐλαίου, ὕδατος κλπ.· || νομ., τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος.

— *[Ἀστ. Δίκ.]* *Παροχὴ* καλεῖται τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος, πᾶν ὅ,τι ὑποχρεοῦται ὁ ὀφειλέτης νὰ πράξῃ σύμφωνα μὲ τὸν σκοπὸν ἑκάστης ἐνοχῆς. Αἱ παροχαὶ διακρίνονται εἰς *θετικὰς* καὶ *ἀποθετικάς*, καθόσον συνίστανται εἰς τὸ ποιῆσαι ἢ εἰς τὸ μὴ ποιῆσαι, εἰς δρᾶσίν τινα τῆς βουλήσεως ἢ εἰς ἀδράνειαν αὐτῆς· αἱ πρῶται ἀποτελοῦσι τὸν κανόνα, αἱ δεύτεραι εἶναι σπανιώτεραι. Εἰς *προσκαίρους* καὶ *διαρκεῖς*, ἐὰν ἀπαιτῶσι διαρκῆ ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως τοῦ ὀφειλέτου, ὡς λ. χ. ἐπὶ τῆς παροχῆς τοῦ ἐκμισθωτοῦ, ὑποχρέου νὰ παρέχῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μισθώσεως τὴν κατοχὴν τοῦ μισθίου ἢ παροδικὴν τοιαύτην ὡς ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς συμβάσεως τοῦ δανείου ὀφειλῆς, τοῦ ὀφειλέτου ὄντος ὑποχρέου εἰς ἐπιστροφὴν καθ' ὡρισμένην χρονικὴν στιγμὴν τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ. Ἐπὶ τῶν προσκαίρων ἡ πλήρωσις αὐτῶν συμπίπτει πάντοτε πρὸς τὴν λύσιν τῆς ἐνοχῆς. Εἰς *ἁπλᾶς* ἢ *συνθέτους*, τὰς ἀποτελουμένας ἐκ πλειόνων παροχῶν συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλας νομικῶς, οἷα εἶναι ἡ τοῦ συνεταίρου ἢ τοῦ διοικητοῦ ἀλλοτρίων. Εἰς *διαιρετὰς* καὶ *ἀδιαιρέτους*, ὅταν αὗται ἔχωσι περιεχόμενον τὴν περιποίησιν διαιρετοῦ δικαιώματος ἢ ἀδιαιρέτου ἐκ τῆς φύσεώς του· διαιρεταὶ εἶναι λ. χ. αἱ ἐνοχαὶ αἱ ἔχουσαι ἀντικείμενον ποσὰ χρημάτων, ἀδιαίρετοι αἱ πρὸς κατασκευὴν ὡρισμένου πράγματος ἢ πρὸς παράδοσιν ὡρισμένου ἀκινήτου. Τὰ διαιρετὰ δικαιώματα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ δεύτερα, δύνανται νὰ ἀποσβεσθῶσι μερικῶς καὶ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς πλείονα δικαιώματα, ἐκ τούτων δὲ ἀπορρέουσι καὶ ἄλλαι περαιτέρω πρακτικαὶ συνέπειαι. Αἱ πλεῖσται καὶ σπουδαιότεραι ἐνοχαὶ εἶναι διαιρεταί· τὸ διαιρετὸν ἀποτελεῖ τὸν κανόνα καὶ τὸ ἀδιαίρετον τὴν ἐξαίρεσιν. Εἰς *ὡρισμένας* καὶ *ἀορίστους*. Εἶδος ἀορίστου παροχῆς ὑπάρχει, ὅταν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ὁρίζηται διαζευκτικῶς (τοῦτο ἢ ἐκεῖνο) ἢ μόνον κατὰ γένος (βλ. *ἐνοχή*). *Εἰς δυνατὰς καὶ ἀδυνάτους*. Ἀδύνατος δύναται νὰ εἶναι ἡ παροχὴ οὐ μόνον φυσικῶς ἀλλὰ καὶ νομικῶς (ὡς λ.χ. ἡ παροχὴ πράγματος ἐκτὸς συναλλαγῆς)· πρὸς τὰς ἀδυνάτους ἐξομοιοῦνται καὶ αἱ ἀνήθικοι ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ἐνοχὴ εἶναι ἀνίσχυρος. Ἐὰν ὁ ὑπόχρεως εἰς παροχὴν ἐπικαλεσθῇ ἀδυναμίαν αὐτῆς, διακριτέον ἐὰν ἡ ἀδυναμία ὑφίσταται ἐξ ὑπαρχῆς κατὰ τὴν γένεσιν τῆς ἐνοχῆς ἢ ἐπῆλθε βραδύτερον· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἐπὶ μὲν ὑποκειμενικῆς ἀδυναμίας, δηλαδὴ τοιαύτης διὰ τὸν ὀφειλέτην μόνον καὶ οὐχὶ δι' ὅλους, ὡς λ.χ. ἐπὶ τῆς παροχῆς τῆς κυριότητος πράγματος ξένου (σχετικῆς ἀδυναμίας), ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἰσχυρά, τοῦ ὀφειλέτου ὄντος ὑποχρέου εἰς παροχὴν τοῦ ἰσοδυνάμου τῆς παροχῆς εἰς χρήματα καὶ μὴ ἀπαλλασσομένου οὐδὲ εἰς τὴν περίπτωσιν ἔτι καθ' ἣν ἠγνόει τὴν ἀδυναμίαν ταύτην· ἐπὶ δὲ ἀντικειμενικῆς ἀδυναμίας, ἀφορώσης τουτέστι πάντας (ἀπολύτου), ἡ περὶ αὐτῆς συναφθεῖσα ἐνοχὴ εἶναι ἀνίσχυρος, ὡς λ. χ. ἐπὶ συμβάσεως περὶ μὴ ὑφισταμένου παντάπασι πράγματος ἢ μὴ ὑφισταμένης κληρονομίας, δὲν ἔχει δὲ σημασίαν ἐπὶ τῆς συμβάσει συναφθείσης τοιαύτης ἐνοχῆς τὸ ὅτι ὁ ὀφειλέτης, ὁ δοὺς τὴν ὑπόσχεσιν, ἐγνώριζε τὴν ἀδυναμίαν ὡς καὶ τὸ ὅτι ὁ πρὸς ὃν ἡ ὑπόσχεσις ἠγνόει αὐτήν· ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης περιπτώσεως ὅμως, ἐὰν ὁ πρὸς ὃν ἡ ὑπόσχεσις ἀγνοῇ τὴν ἀδυναμίαν, εὐθύνεται ὁ ὑποσχεθεὶς εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας τῆς ἐπελθούσης αὐτῷ ἐκ τοῦ ὅτι ἐπίστευσεν ὅτι συνῆψεν ἔγκυρον σύμβασιν, ἤτοι εἰς τὸ ἀρνητικὸν τῆς συμβάσεως διάφερον, ἐπὶ δὲ ἀδυναμίας ἐπιγιγνομένης τῇ συνάψει τῆς ἐνοχῆς διακριτέον τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἀδυναμία ὀφείλεται εἰς ὑπαιτιότητα τοῦ ὀφειλέτου ἢ μή· καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ μὲν περιπτώσει (τὰ μισθωθέντα αὐτοκίνητα λ. χ. ἐπιτάσσονται παρὰ τῆς ἀνωτέρας διοικητικῆς ἀρχῆς) ὁ ὀφειλέτης ἐλευθεροῦται— ἐκτὸς ἐὰν συνεφωνήθη τὸ ἐναντίον—, ἐὰν δὲ ἡ ἀδυναμία τῆς παροχῆς ἐπέλθῃ ὑπαιτιότητι τοῦ ὀφειλέτου, ὑποχρεοῦται οὗτος εἰς τὴν παροχὴν τοῦ διαφέροντος, ἤτοι τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτῷ ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῆς ἐνοχῆς ζημίαν. Ὅλως διάφορος καὶ ἀνεξάρτητος πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς παροχῆς ἔννοια (καὶ αὐτὴν τὴν ὑποκειμενικὴν) εἶναι ἡ ἐξ ἐλλείψεως χρημάτων δυσχέρεια καταβολῆς τοῦ ὀφειλέτου, ἥτις δὲν κέκτηται νομικῶς σημασίαν οὔτε κατὰ τὴν γένεσιν τῆς ἐνοχῆς ὑφισταμένη καὶ δι' αὐτὴν καὶ ἐὰν ἔτι ὁ πιστωτὴς ἐγνώριζε ταύτην (ἐγκύρως ἀγοράζει ἐπαίτης οἰκίαν ἑκατομμυρίου) οὔτε ἐπιγιγνομένη.

Χρηματικὴ παροχή. Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων παροχῶν εἶναι ἡ χρηματικὴ παροχή, οὐ μόνον διότι τυγχάνει ἡ συνηθεστέρα, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς τοιαύτην δύναται νὰ μετατραπῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ἔχουσα περιουσιακὴν ἀξίαν, ἐπὶ ἐπιγιγνομένης πταίσματι τοῦ ὀφειλέτου ἀδυναμίας τῆς παροχῆς.

Σημαντικὸν ζήτημα εἶναι ὁ τόπος εἰς ὃν καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν δέον νὰ γίνῃ ἡ παροχὴ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου καὶ νὰ ληφθῇ ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ. Ὁ τόπος ὁρίζεται ὑπὸ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως τῆς γενεσιουργοῦ τῆς ἐνοχῆς ἢ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, ὡς ἐπὶ τῆς παραδόσεως ἀκινήτου. Ἄλλως ὁ ὀφειλέτης δύναται νὰ παράσχῃ ἐν παντὶ καταλλήλῳ τόπῳ, τοῦ πιστωτοῦ καθισταμένου ὑπερημέρου ἐὰν δὲν εὑρεθῇ εἰς τὸν ὑπὸ τούτου ὁρισθέντα τόπον, ἐὰν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν παρέχῃ, ὁ δανειστὴς διὰ τῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ ὁρίσῃ τὸν τόπον τῆς καταβολῆς εἰς μίαν τῶν δωσιδικιῶν τοῦ ὀφειλέτου. Καὶ ὁ χρόνος τῆς παροχῆς δύναται νὰ ὁρισθῇ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, τῆς γενεσιουργοῦ τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος. Ὅταν δὲν ἔχῃ προσδιορισθῆ, κατὰ κανόνα ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ ἅμα ζητήσῃ ὁ πιστωτής, ὅστις ὅμως ὀφείλει νὰ παράσχῃ αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἐκ τῆς φύσεως τῆς παροχῆς προθεσμίαν. Ἡ παροχὴ διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἀναμείνῃ ὁ πιστωτὴς ὀνομάζεται *ληξιπρόθεσμος* ἢ *ἀπαιτητή*. Ὁ ὀφειλέτης δικαιοῦται νὰ ποιήσηται τὴν παροχὴν καὶ πρὸ τῆς λήξεως τῆς τυχὸν τεταγμένης προθεσμίας, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη ἐτέθη καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πιστωτοῦ. Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

Παρόχθιον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ποντοκερασιᾶς (Παπρὰτ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 115. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χότζα Μαχαλέ*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Τσακνοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 65. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζυγκόλιον*.

παρόχθιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν ὄχθην εὑρισκόμενος ἢ κατοικῶν, παραποτάμιος : «παρόχθιοι ἀγροί».

Digitized by Google

παροχικός, *—ή, —όν·* ὁ κατάλληλος, ὁ ἁρμόδιος διὰ τὴν παροχήν: «παροχικὸν μηχάνημα», «παροχικὸς σίφων, — σωλήν».

πάροχος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ παρέχων, χορηγητής, προμηθευτής: «πάροχος τῶν ἐφοδίων»· || ἀρχ., ὁ εἰς τὸ σύνηθες ζεῦγος (συνωρὶς) προσηρτημένος τρίτος ἵππος ὀχήματός τινος, ἄλλως καὶ *παράσειρος* ἢ *σειραφόρος*· || ὁ πλησίον τινὸς ἐν ὀχήματι καθήμενος, ὁ παράνυμφος.

παροψία (ἡ) (paropsie) *[Ὀφθαλμολ.]*. Ὅρος σχεδὸν ἄχρηστος, σημαίνων τὴν ἐσφαλμένην ἐκτίμησιν τῶν παρατηρουμένων ἀντικειμένων.

παροψίς,—*ίδος* (ἡ)· τὸ πινάκιον τῶν ἐπιδορπίων, τὸ δεύτερο πιάτο· || καθόλου, τὸ πινάκιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τίθεται τὸ φαγητόν, πιάτο.

Παρπαριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 518 Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παρραμάττα (Parramatta) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ποταμὸς τῆς Αὐστραλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ. Ἡ πόλις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1788, κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, 21 χλμ. Δ.ΒΔ. τῆς πόλεως Σίδνεϋ. Κάτ. 16.500. Ὁ ποταμὸς εἶναι προέκτασις τοῦ λιμένος Τζάκσον. Ἔχει μῆκ. 17 χλμ. Γ. Ι. Β.

παρραμάττα (parramatta). Εἶδος ὑφάσματος χρησιμοποιουμένου πρὸς κατασκευὴν γυναικείων φορεμάτων. Εἶναι σταυρωτὸν καὶ λεπτόν, ἐκ μαλλίου καὶ μετάξης ἢ βάμβακος καὶ μετάξης. Κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει τῆς Αὐστραλίας καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Λέγεται καὶ *ὀρλεὰν κρουαζέ*.

Παρρασία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς Πελοποννήσου, κειμένη εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Ἀρκαδίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Μεσσηνίας, ἀριστερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ Παρρασίου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Παρράσιοι*, τὸ δὲ ὄνομα Παρράσιος μετεχειρίζοντο πολλάκις οἱ Λατῖνοι ποιηταὶ ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀρκαδικός. Περιλάμβανεν ὀκτὼ πόλεις, τῶν ὁποίων γνωστοτέρα ἦτο ἡ Λυκόσουρα. Διατελοῦσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μεσσηνίων, ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. (*Θουκ.* V, 33). Α. Θ. Σ.

— **Παρρασία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πελοποννήσου ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ Παρρασίου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Ἦτο ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, ἔλαβε δὲ μέρος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀγαπήνορα, υἱὸν τοῦ Ἀλκαίου (*Ὁμ.* Ἰλ. Β, 608). Κατεστράφη ἐνωρίτατα μετὰ τεσσαράκοντα ἄλλων κωμοπόλεων τῆς Παρρασίας καὶ Ἀρκαδίας, κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγαλοπόλεως, τῷ 370 π. Χ. (*Διοδ. Σικελ.* XV, 72). Α. Θ. Σ.

Παρράσιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ τῆς Ἀρκαδικῆς πόλεως *Παρρασίας* (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Λυκαίου ὄρους ἄλσος καὶ ἱερόν, ὅπου πανηγυρίζοντες οἱ Ἀρκάδες μετέφερον κατ' ἔτος τοὺς θυσιασθέντας κάπρους «σὺν αὐλῷ τε καὶ πομπῇ, καὶ τὰ μηρία ἐκτεμόντες καίουσι, καὶ δὴ καὶ ἀναλίσκουσιν αὐτόθι τοῦ ἱερείου τὰ κρέα» (*Παυσ.* VIII, 38, 8). Α. Θ. Σ.

— **Παρράσιος** *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν 50 υἱῶν τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλεως *Παρρασίας* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

—**Παρράσιος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ζωγράφος. Κατὰ Παυσανίαν ὑπῆρξεν υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Ἐφεσίου ζωγράφου Εὐήνορος, ἔζησεν ὅμως καὶ ἐξήσκησε τὴν τέχνην του ἐν Ἀθήναις. Διὸ καὶ ὁ Σενέκας καὶ ὁ Ἄκρων ὀνομάζουσιν αὐτὸν Ἀθηναῖον, ὁ δὲ Πλούταρχος, ἐπιβεβαιῶν τοῦτο, ἀναφέρει ὅτι ὁ Παρράσιος ἀνεκηρύχθη δημότης Ἀθηναῖος ἕνεκα τοῦ περιφήμου πίνακος τοῦ Θησέως, τὸν ὁποῖον ἐζωγράφησε διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Brunn καὶ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, στηριζόμενοι ἐπὶ μαρτυριῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ δὴ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ (λέγοντος ὅτι ὁ Παρράσιος ὑπῆρξε σύγχρονος καὶ ἀνταγωνιστὴς τοῦ ζωγράφου Ζεύξιδος καὶ ὅτι ἀμφότεροι οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἔζησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου) καὶ τοῦ Πλινίου (ὁρίζοντος ὡς χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Εὐήνορος, τοῦ πατρὸς τοῦ Παρρασίου, τὴν 90ὴν Ὀλυμπιάδα), ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων ἐμμέσων ἀρχαίων μαρτυριῶν καὶ ἀνεκδότων, ὁρίζουσιν ὡς χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ Παρρασίου ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ε' μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος.

Τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὀνομαστότερα ἔργα τοῦ Παρρασίου ἦσαν: 1) Ὁ «Θησεύς». Ὑπέροχος πίναξ παριστῶν τὸν ἥρωα τῶν Ἀθηνῶν Θησέα καὶ ἀναφερόμενος δὶς ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ πίναξ οὗτος μετεφέρθη ἀργότερον καὶ ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. 2) Ὁ «Προμηθεύς». Πίναξ φημιζόμενος διὰ τὴν ρεαλιστικωτάτην ἀπόδοσιν τοῦ βασανιζομένου δεσμώτου ἐπὶ τοῦ Καυκάσου. Ἡ ἀπόδοσις ἦτο τόσον ρεαλιστική, ὥστε ἡ φήμη ἔπλεξε τὴν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παρράσιος ἔλαβεν ὡς τύπον τοῦ θέματός του Ὀλύνθιόν τινα αἰχμάλωτον τοῦ Φιλίππου, τὸν ὁποῖον δῆθεν ἠγόρασε καὶ βασανίσας ἐθανάτωσε, διὰ νὰ ἀποδώσῃ λεπτομερῶς τὸν ἐκ τῶν βασάνων θάνατον. Τὸν πίνακα τοῦτον ἀνήρτησεν ὁ Παρράσιος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸν ἐκεῖθεν ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων. 3) Ὁ «Δῆμος τῶν Ἀθηναίων». Ἀξιοσημείωτος πίναξ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἀττικοῦ λαοῦ, μὲ ὅλα τὰ προτερήματά του καὶ τὰ ἐλαττώματα. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ὁ δῆμος παρίστατο ὡς εὐμετάβλητος, ὀργίλος, ἄδικος, ἀσταθής, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐγενής, φιλεύσπλαγχνος, καταδεκτικὸς κλπ. 4) Ὁ «Ὀδυσσεύς». Πίναξ παριστῶν τὴν ἔριν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Αἴαντος περὶ τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐν τῇ παραστάσει ὅμως τοῦ θέματος τούτου ἡττήθη ἐν Σάμῳ ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του Τιμάνθους. 5) Ἡ «Θεραπεία τοῦ Τηλέφου ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως». 6) Ὁ «Πάσχων Φιλοκτήτης ἐν Λήμνῳ». Ἔξοχος πίναξ, ὡς εἰκάζεται ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Γλαύκου καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Αἰγυπτίου, οἱ ὁποῖοι ἐξαίρουσι τὴν δύναμιν τοῦ Παρρασίου εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πόνου. 7) Ὁ «Ἡρακλῆς ἐν Λίνδῳ». Κατὰ τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Ἀθήναιον, ὁ Παρράσιος ἐζωγράφησε τὸν ἥρωα ὡς ἔβλεπε πολλάκις αὐτὸν ἐν ὀνείρῳ. 8) Ὁ «Μελέαγρος, ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Περσεὺς» ἐπὶ ἑνὸς πίνακος ἐν Ρόδῳ. Πεφημισμένον, κατὰ τὸν Πλίνιον, ἔργον. 9) Δύο πίνακες πανόπλων στρατιωτῶν. Κατὰ τὸν Πλίνιον ὁ εἷς παρίστα στρατιώτην ὁρμῶντα κατὰ τὴν μάχην, οὕτως ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἵδρωνε· ὁ δὲ ἄλλος ἕτερον στρατιώτην καταθέτοντα τὰ ὅπλα, οὕτως ὥστε νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι ἤκουε τὴν ταχεῖαν ἀναπνοήν του. 10) «Ὕφασμα». Ὀνομαστὸς πίναξ παριστῶν τεμάχιόν τι ὑφάσματος καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἀνταγωνιστὴς τοῦ Παρρασίου Ζεῦξις ἰδών, τοσοῦτον ἠπατήθη, ὥστε ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς πραγματικόν. Καὶ ἄλλους πίνακας ἔκαμεν ὁ Παρράσιος μὲ θέματα αἰσχρὰ καὶ κωμικά. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρεται καὶ ὁ πίναξ τοῦ Μελεάγρου καὶ τῆς Ἀταλάντης, ὅστις, κατὰ Σουητώνιον, ἐδωρήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Τιβέριον ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅπως, ἐὰν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς παραστάσεως σκανδαλισθῇ οὗτος, καταθέσῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ πίνακος ἑκατομμύριον μικρῶν νομισμάτων. Ὁ Παρράσιος ἐφημίζετο καὶ ὡς ἄριστος σχεδιαστὴς περιγραμμάτων, ὡς τοιοῦτος δὲ συνειργάζετο μὲ διαφόρους τορευτάς. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὰ σχέδια τῆς παραστάσεως τῆς μάχης τῶν Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων ἐπὶ τῆς χαλκίνης ἀσπίδος τῆς Παλλάδος τοῦ Φειδίου, ἀσπίδος τὴν ὁποίαν ἐτόρευσεν ὁ Μῦς, ἦσαν ἔργον τοῦ Παρρασίου.

Ὡς ἐκ τῶν ἀναφερθέντων ἔργων συνάγεται, ὁ Παρράσιος ἐλάμβανε τὰ θέματά του ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὴν μυθολογίαν τῶν ἡρώων, ἡ δὲ προτίμησίς του εἰς τὴν ἐκλογὴν συνταρακτικῶν σκηνῶν μαρτυρεῖ τὴν ροπὴν τοῦ καλλιτέχνου πρὸς ψυχολογικοὺς χαρακτηρισμούς. Τὸ ὅτι ἡ παράστασις ψυχικῶν καταστάσεων καὶ ἰδιοτήτων ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς τέχνης τοῦ Παρρασίου, τοῦτο τονίζεται καὶ ἐν διαλόγῳ τινὶ τοῦ Σωκράτους μετὰ τοῦ Παρρασίου, διαλόγῳ τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν. Τὴν «καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἑστώτων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων» ἀπεικόνισιν τοῦ ἤθους, ἤτοι τὴν ἀναπαράστασιν τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ὁ Παρράσιος κατώρθωνε νὰ ἀποδίδῃ οὐχὶ μόνον διὰ τῆς περὶ τὸ σχεδιάζειν δεξιοτεχνίας του, δεξιοτεχνίας τὴν ὁποίαν ἐξαίρουσι πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ἡ ὁποία ἐφαίνετο εἰς τὴν λεπτὴν ἀκρίβειαν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου, εἰς τὰς κόμας καὶ ἰδίως εἰς τὴν πλαστικότητα τῶν περιγραμμάτων καὶ συμμετρίαν τῶν μορφῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προοπτικῆς καὶ τῶν φωτοσκιάσεων, ἤτοι τῆς μεθόδου τῆς σκιαγραφίας, τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐφήρμοσεν ὁ καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπικληθεὶς σκιαγράφος Ἀπολλόδωρος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης καὶ τῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ὁ Παρράσιος, φέρεται τονίζων ἐν τῷ ἀνωτέρω διαλόγῳ μετὰ τοῦ Σωκράτους ὅτι ἡ ζωγραφικὴ εἶναι ἱκανὴ καὶ «τὰ κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα» νὰ μιμηθῇ.

Δυστυχῶς οὐδὲν τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου τούτου ζωγράφου διεσώθη· ὀλίγαι διασωθεῖσαι ἀγγειογραφίαι θεωροῦνται ὡς ἐμπνευσθεῖσαι ἀπὸ τοὺς πίνακας αὐτοῦ. Τοιαύτη ἀγγειογραφία θεωρεῖται ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον ἐν Ρώμῃ, φέρον τὴν παράστασιν τοῦ Φιλοκτήτου ἐν Λήμνῳ. Ὁ Παρράσιος ἐπλούτισεν ἀπὸ τὴν τέχνην του, πλούσιος δὲ ὢν ἐφόρει πορφυροῦν ἱμάτιον καὶ χρυσοῦν στέφανον, εἶχε χρυσᾶ κοσμήματα εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ τὴν βακτηρίαν του, ὠνόμαζε δὲ ἑαυτὸν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἔργων του ἁβροδίαιτον καὶ ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν πατρίδα. Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

Παρρέν, *Καλλιρρόη*. Ἑλληνὶς λογία, τὸ γένος Σιγανοῦ, γεννηθεῖσα εἰς Ρέθυμνον τῆς Κρήτης τῷ 1861. Τῷ 1867, ἐγκατασταθεῖσα ἐν Ἀθήναις, ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν Σουρμελῆ, κατόπιν εἰς τὴν ἐν Πειραιεῖ γαλλικὴν τῶν Καλογραιῶν καὶ τέλος εἰς τὸ Ἀρσάκειον, λαβοῦσα πτυχίον διδασκαλίσσης (1878). Τὸ αὐτὸ ἔτος προσεκλήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ παρθεναγωγείου τῆς ἐν Ὀδησσῷ ἑλληνικῆς κοινότητος. Μετὰ διετίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, συζευχθεῖσα τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως *Ἰωάννην Παρρὲν* (ἐκ πατρὸς Γάλλου καὶ μητρὸς Ἀγγλίδος), ἱδρυτὴν τοῦ «Ἀθηναϊκοῦ Πρακτορείου». Ἡ πνευματικὴ καὶ φεμινιστικὴ δρᾶσίς της ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 1888, ὅτε ἐξέδωσε τὴν ἑβδομαδιαίαν «Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν» (βλ. λ.), τὴν πρώτην ἐν Ἑλλάδι γυναικείαν ἐφημερίδα, συντασσομένην ἀποκλειστικῶς ἀπὸ γυναῖκας. Διωργάνωσε κατόπιν (1906—1908) τὰ φιλολογικὰ Σάββατα τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν», εἰς τὰ ὁποῖα συνεκεντροῦντο κορυφαῖοι ἐκπρόσωποι τῶν γραμμάτων. Εἴς τινα τῶν συγκεντρώσεων τούτων ἀνέγνωσε διὰ πρώτην φορὰν τὴν «Κερένια Κοῦκλα» ὁ Κωνστ. Χρηστομάνος. Ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν» διεκόπη τῷ 1918, ὅτε ἡ Παρρὲν ἐξωρίσθη εἰς Ὕδραν λόγῳ ἀντιθέτων πολιτικῶν φρονημάτων. Ἡ Παρρὲν εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνίς, ἥτις μετέσχεν εἰς διεθνῆ συνέδρια· οὕτως ἔλαβε μέρος εἰς τὸ Α', τὸ Β' καὶ τὸ Γ' «Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Γυναικείων ἔργων καὶ ἱδρυμάτων» ἐν Παρισίοις (1889, 1891, 1896), τοῦ πρώτου τῶν ὁποίων προήδρευσεν ὁ φιλόσοφος Ζὺλ Σιμόν. Τῷ 1893 ἀντεπροσώπευσε τὰς Ἑλληνίδας εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Σικάγου. Ἐπιστρέψασα ἵδρυσε τὴν «Ἕνωσιν ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως τῆς γυναικός». Τῷ 1914 μετέσχε τοῦ Α' ἐν Παρισίοις «Συνεδρίου τῶν Λυκείων», προεδρευούσης τῆς δουκίσσης Ντ' Υζές. Ταυτοχρόνως ἐπεδίδετο εἰς τὴν ἵδρυσιν γυναικείων φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν σωματείων Οὕτω τῷ 1890 ἵδρυσε καὶ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς βασιλίσσης Ὄλγας τὴν «Σχολὴν τῆς Κυριακῆς τῶν ἀπόρων γυναικῶν καὶ κορασίων τοῦ λαοῦ», εἰς τὴν ὁποίαν Ἀθηναῖαι κυρίαι διδάσκουσι γραφήν, ἀνάγνωσιν καὶ στοιχεῖα ἀριθμητικῆς εἰς τὰς ἀπόρους γυναῖκας καὶ παιδία τοῦ λαοῦ. Τῷ 1895 ἵδρυσε μετὰ τῆς Ναταλίας Σούτσου τὸ «Ἄσυλον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης», τῷ 1896 τὸ «Ἄσυλον τῶν Ἀνιάτων» καὶ τῷ 1896 τὴν «Ἕνωσιν τῶν Ἑλληνίδων», ὑποδιαιρεθεῖσαν εἰς «Τμῆμα Ἐκπαιδευτικόν», ὑπὸ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Αἰκατερίνης *Λασκαρίδου* (βλ. λ.), εἰς «Τμῆμα χηρῶν καὶ ὀρφανῶν πολέμου» καὶ εἰς «Τμῆμα Οἰκοκυρικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς» (τῆς πρώτης συσταθείσης ἐν Ἑλλάδι), τῆς ὁποίας ἀνέλαβεν ἡ ἰδία τὴν διεύθυνσιν. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σωματείου, τὸ τμῆμα τοῦτο, ἀπὸ τοῦ 1900, ὠνομάσθη «Οἰκοκυρικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ Ἕνωσις Ἑλληνίδων». Τῷ 1897 προέβη εἰς σχετικὰ παρὰ τῇ κυβερνήσει Δηλιγιάννη διαβήματα, ἵνα γίνωνται δεκταὶ γυναῖκες εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸ πολυτεχνεῖον. Αἱ ἐνέργειαί της ἐπέτυχον. Ἐπίσης, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας της, ἐπετεύχθη ἀργότερον νὰ διορισθῇ ἡ πρώτη γυνὴ ἰατρὸς (Ἀνθὴ Βασιλειάδου) εἰς τὰς φυλακάς. Τῷ 1900 δι' ἐκκλήσεώς της πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐπέτυχε τὴν προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν ὡρῶν ἐργασίας εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν ραπτριῶν, ἰδίως δὲ τὴν κατάργησιν τῆς νυκτερικῆς ἐργασίας. Ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἔργα τῆς Κ. Παρρὲν εἶναι τὸ «Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων» (βλ. λ.). Τῷ 1912 μετέσχε τοῦ ὑπὸ τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας ἱδρυθέντος «Πατριωτικοῦ Συνδέσμου» (μετονομασθέντος βραδύτερον εἰς «Πατριωτικὸν Ἵδρυμα») καὶ ἀνέλαβε τὴν γραμματείαν αὐτοῦ. Ἐργαζομένη παραλλήλως διὰ τὴν χειραφέτησιν τῆς γυναικός, ἀπηύθυνε τῷ 1894 εἰς τὸν Χ. Τρικούπην αἴτησιν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ πολλῶν γυναικῶν, ὅπως χορηγηθῇ εἰς αὐτὰς ψῆφος. Τῷ 1921 ἀπηυθύνθη καὶ πάλιν εἰς τὴν κυβέρνησιν διὰ τὸ ζήτημα τῆς γυναικείας ψήφου, τυχοῦσα εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Δ. Γούναρη καὶ τῶν περισσοτέρων ὑπουργῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸ «Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων» διωργάνωσε τῇ πρωτοβουλίᾳ της τὸ «Α' Πανελλήνιον Συνέδριον Γυναικῶν», εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν 180 γυναικεῖα σωματεῖα. Τὴν ἔναρξίν του ἐκήρυξεν ὁ Δ. Γούναρης, ὁμιλήσας μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου.

Ἡ Παρρὲν εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνὶς δημοσιογράφος. Ἐκτὸς τῶν ἄρθρων καὶ μελετῶν της, δημοσιευθέντων εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν» (1888—1918) καὶ κατὰ καιροὺς εἰς τὰς διαφόρους ἐφημερίδας, συνέγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἱστορία τῆς γυναικός» ἤτοι ὁ βίος καὶ ἡ δρᾶσις τῆς γυναικὸς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας καὶ τοὺς λαοὺς (ἐξεδόθη ἀπὸ τοῦ 1889 κατὰ τεύχη εἰς 3 τόμ.), «Ζωὴ ἑνὸς ἔτους», συλλογὴ κοινωνικῶν ἄρθρων (1894), «Ἐπιστολαὶ Ἀθηναίας πρὸς Παρισινὴν» (1896—1897), «Τὰ βιβλία τῆς αὐγῆς» (1900), τὰ μυθιστορήματα, ἤτοι: «Ἡ χειραφετημένη», μεταφρασθεῖσα γαλλιστὶ καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ «Journal des Débats» καὶ τὴν «Revue Littéraire» (1915), «Ἡ Μάγισσα» καὶ «Τὸ Νέον Συμβόλαιον» (1901), «Ἡ νέα γυναῖκα» τρίπρακτον δρᾶμα παιχθὲν ὑπὸ τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη τῷ 1907, «Σχολεῖον τῆς Ἀσπασίας» (1908), «Τὸ μαραμένον κρίνον»

Digitized by Google

μυθιστόρημα (1909), «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ ταξίδια μου εἰς Ἀμερικὴν καὶ Σουηδίαν» κ. ἄ. ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ.

παρρησία (ἡ) ἐλευθεροστομία, ἡ ἀποκάλυπτος καὶ εἰλικρινὴς ἔκφρασις γνώμης· || *παρρησίᾳ*· ἀποκαλύπτως, μὲ ἐλευθεροστομίαν (ἐκ τοῦ *πᾶν* καὶ *ῥῆσις*).

«Παρρησία». Ἐφημερὶς ἐν Ρεθύμνῳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 9ην Μαρτίου 1885.

Παρρὸ (Parrot), ***Μάριος-Ἰούλιος***. Γάλλος παιδίατρος (1829—1883). Εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολυτεχνεῖον Παρισίων καὶ εἶτα ἤρξατο μαθημάτων ἰατρικῆς, τιμηθεὶς κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν του διὰ βραβείου διὰ τὴν ἐργασίαν του «Considérations sur le zona». Τῷ 1857 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν διατριβὴν «Propositions de médecine». Τῷ 1860 ἐγένετο ὑφηγητής, τῷ 1862 ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων καὶ τῷ 1876, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Lorain, ἐκλήθη εἰς τὴν καθηγεσίαν τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ, ἀνταλλάξας τὴν ἕδραν ταύτην τῷ 1879 μὲ τὴν τῆς παιδιατρικῆς. Τῷ 1878 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ὑπῆρξεν ἐκτάκτως λαμπρὸς παιδίατρος καὶ λίαν καρποφόρος ἐπὶ τοῦ κλάδου του συγγραφεύς. Γνωστότεραι εἶναι αἱ ἐργασίαι του περὶ τῶν σχέσεων τῆς ῥαχίτιδος μετά τινων ἐκ κληρονομικῆς συφίλιδος ἀλλοιώσεων ἐπὶ τῶν ὀστῶν. Ἀναφέρομεν τίτλους τινὰς τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν του: «Étude clinique sur le siège, le mécanisme et la valeur sémeiologique des murmures vasculaires inorganiques de la region du cou» (Arch. gén. de med. 1867), «Étude sur la stéatose interstitielle diffuse de l'encéphale chez le nouveau-né» (Arch. de physiol. 1868), «Étude sur l'encéphalopathie urémique et le tétanos des nouveau-nés» (Arch. gén. de med. 1872) κλπ. Ο. Ρ.

—**Παρρὸ** (Parrot) ***οὐλαί***. Οὕτω καθορίζονται οὐλαὶ ἐπιπόλαιαι μετ' ἀσαφῶν ὁρίων, ἐντοπιζόμεναι ἰδίως περὶ τὰ χείλη τοῦ στόματος καὶ σχηματιζόμεναι κατόπιν ῥαγάδων. Αἱ οὐλαὶ αὗται, παρατηρούμεναι ἐπὶ παιδίων, ἀποτελοῦσιν ἐνδεικτικὸν στίγμα τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος.

Παρρὸ νόμος. Ἀξίωμα, καθ' ὅ, ὁσάκις ὑφίσταται ἀλλοίωσίς τις φυματιώδης ἐπί τινος βρογχικοῦ γαγγλίου, δέον νὰ ὑπάρχῃ ἀνάλογος ἀλλοίωσις εἰς τὸν πνεύμονα. Ὁ νόμος οὗτος ἀμφισβητεῖται τὴν σήμερον παρὰ πολλῶν.

Παρρὸ νόσος (Maladie de Parrot). Αὕτη εἶναι πάθησις περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Parrot τῷ 1872, φύσεως συφιλιδικῆς, ὀφειλομένη εἰς βαρείας ἀλλοιώσεις καὶ βλάβας τῶν μακρῶν ὀστῶν· καλεῖται καὶ *ψευδοπαράλυσις τοῦ Παρρό*. Ἡ ἀποκόλλησις τῶν ἐπιφύσεων τῶν κληρονομικῶς συφιλιδικῶν βρεφῶν παρατηρεῖται ἐν ἀναλογίᾳ 5% περίπου τῶν περιπτώσεων, ἰδίως κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τῆς βρεφικῆς ἡλικίας. Ἡ ἔναρξις τῆς νόσου εἶναι γενικῶς λαθραία. Συνήθως παρατηροῦμεν ὅτι κινήσεις μέλους τινὸς τοῦ βρέφους εἶναι περιωρισμέναι καὶ ὅτι τοῦτο κραυγάζει ὅταν μετακινοῦμεν αὐτό. Ἡ ἀναπηρία αὕτη παρέχει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωσιν παραλύσεως ἑνὸς ἢ περισσοτέρων μελῶν. Ἐπὶ τοῦ λίκνου τὸ βρέφος ἔχει τὰ κάτω ἄκρα τεταμένα, ἐνῷ φυσιολογικῶς ταῦτα εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν μικρᾷ κάμψει. Δυνατὸν ὡσαύτως νὰ παρατηρηθῶσιν ἀνώμαλοι στάσεις (κάμψις χειρὸς ἢ δακτύλων κλπ.), ὀφειλόμεναι εἰς ἀποστήματα παρὰ τὰς ἀρθρώσεις. Ἐὰν κρατήσωμεν τὸ βρέφος ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὰ μέλη αὐτοῦ κρέμανται ὡς παράλυτα. Ὁ ἐπὶ τοῦ δέρματος νυγμὸς προκαλεῖ μὲν σύσπασιν τῶν μυῶν, τὰ μέλη ὅμως ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως μετακινοῦνται. Ὅθεν ἡ ἀναπηρία δὲν ὀφείλεται εἰς τοὺς μῦς. Αὐτόματα ἄλγη δὲν ὑπάρχουσιν, οὕτως ὥστε τὸ βρέφος δὲν κλαυθμηρίζει ἐν ἀναπαύσει ἀφιέμενον. Αἱ παθητικαὶ ὅμως κινήσεις προκαλοῦσι τὰς κραυγὰς τοῦ βρέφους, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψηλάφησις τῆς πασχούσης χώρας. Τὸ πρόσωπον καὶ ὁ αὐχὴν παραμένουσιν ἄθικτα. Διὰ τῆς ἠπίας ψηλαφήσεως καθίσταται αἰσθητὴ διάχυτος διόγκωσις περὶ τὴν ἐπίφυσιν τοῦ ὀστοῦ (ἰδίως πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ μέλους). Ἡ διόγκωσις αὕτη εἶναι ἐνίοτε σημαντικὴ καὶ σαφῶς κλυδάζουσα ὡς ἐκ τῆς διαπυήσεως τοῦ συφιλώματος· ἡ δὲ πυώδης συλλογὴ δύναται, διατιτραίνουσα τὸ περιόστεον, νὰ χωρήσῃ διὰ μέσου τῶν μυῶν μέχρι τοῦ δέρματος ἢ νὰ καταλάβῃ τὴν παρακειμένην ἄρθρωσιν, ὁπότε ἀναπτύσσεται πυώδης ἀρθρῖτις. Αἱ διαπυήσεις αὗται δυνατὸν νὰ ὦσι καθαρῶς συφιλιδικῆς φύσεως ἢ νὰ ὀφείλωνται εἰς ἐπιπρόσθετόν τινα λοίμωξιν, ἐκ γονοκόκκου, λ.χ., πνευμονοκόκκου κλπ. Ἡ ἀναπηρία τῶν μελῶν ὀφείλεται γενικῶς εἰς κατάγματα ἐπερχόμενα κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς νόσου ταύτης, ἐπιγιγνόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐπιφύσεως πρὸς τὴν διάφυσιν τοῦ ὀστοῦ. Συχνότατα δὲν πρόκειται περὶ γνησίου κατάγματος, ἀλλὰ περὶ ἀποκολλήσεως τῆς ἐπιφύσεως τοῦ ὀστοῦ.

Αἱ ἠλεκτρικαὶ ἀντιδράσεις τῶν μυῶν εἶναι φυσιολογικαὶ εἰς τὴν νόσον ταύτην· δὲν παρατηροῦνται δὲ φαινόμενα ἐκφυλίσεως. Ἡ γενικὴ κατάστασις ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων. Συνήθως τὸ παιδίον ἐμφανίζει τὴν χαρακτηριστικὴν ὄψιν τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος· ποικίλλει ὡσαύτως καὶ ἡ πορεία τῆς νόσου. Συχνότατα, παρὰ τὴν ἐφαρμοζομένην ἔντονον θεραπείαν τῆς συφίλιδος, ἡ καχεξία βαίνει προϊοῦσα καὶ ὁ μικρὸς ἀποθνήσκει. Ἡ πρόγνωσις ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀπολύτως μοιραία, καθόσον ἡ ἴασις εἶναι δυνατὴ πολλάκις. Ἡ θεραπεία δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον καὶ ἐντονώτερον. Χορηγεῖται ὁ ὑδράργυρος ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὑγροῦ τοῦ Van Swieten ἢ σιροπίου τοῦ Gilbert εἰς δόσιν 1 κοχλιαρίου τοῦ καφὲ δι' ἡμέρας. Ἡ ἀπὸ τοῦ δέρματος ὑδραργυρικὴ ἐνέργεια φαίνεται δραστικωτέρα (ἐπιτριβαὶ δι' ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς). Χορηγεῖται ὡσαύτως δισιωδιοῦχος ὑδράργυρος δι' ἐνέσεων εἰς δόσιν 1—2 χιλιοστογρ., ὡς καὶ τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον ἐπιπροσθέτως εἰς δόσιν 1—2 γραμμαρίων ἡμερησίως. Ἀπαιτεῖται μεγίστη καθαριότης καὶ γενναία διατροφὴ τοῦ πάσχοντος.

Παρρὸ φύσημα. Εἶναι φύσημα ἤπιον, ἀκουόμενον ἐπὶ τῆς καρδιακῆς χώρας καὶ προερχόμενον ἐξ ἀνεπαρκείας τῆς τριγλώχινος κατ' ἀκολουθίαν ἀνευρύνσεως τοῦ κολποκοιλιακοῦ στομίου τῆς καρδίας· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἐπὶ δυσσυστολίας τῆς καρδίας παρατηρούμενον φύσημα. Μ. Ν. Κ.

Παρροσὲλ (Parrocel), ***Βαρθολομαῖος***. Γάλλος ζωγράφος. Ἐγεννήθη ἐν Μονμπριζὸν τῷ 1595 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μπρινιὸλ τῷ 1660. Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ὁ μόνος σῳζόμενος πίναξ του εἶναι «Ἡ Ἀποκαθήλωσις» (ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος, ἐν Μπρινιόλ).

—**Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Ἰωσήφ***, ὁ ἐπιλεγόμενος Parrocel des batailles καὶ Parrocel d' Avignon. Γάλλος ζωγράφος, τριτότοκος υἱὸς τοῦ Βαρθολομαίου Παρροσὲλ (1646—1704). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν παρὰ τῷ ἀδελφῷ του Λουδοβίκῳ, μετὰ ταῦτα δ' ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐγοητεύθη ἀπὸ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Σαλβατὼρ Ρόζα. Τῷ 1675 ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Παρισίοις. Ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας, σχεδιάσματα καὶ χαλκογραφίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ πολεμικῶν θεμάτων. Διεκρίθη κυρίως ὡς ζωγράφος μαχῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Sortie de la garnison de Maëstricht» (διὰ τὸν πίνακα τοῦτον ὠνομάσθη ἀκαδημαϊκὸς τῷ 1676), «Αἱ κατακτήσεις Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'», «Ἡ διάβασις τοῦ Ρήνου» καὶ 48 χαλκογραφίαι ἐπὶ τοῦ «Βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ι. Μ. Π.

—**Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ζωγράφος, υἱὸς τοῦ Πέτρου Παρροσὲλ (1704—1781). Διήγαγεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐγένετο μέλος τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν (1753) καὶ ζωγράφος τοῦ βασιλέως. Τρεῖς ἐκ τῶν θυγατέρων του ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ζωγραφικὴν (ἡ κ. Valrenseaux (1734—1829), ζωγράφος ζῴων καὶ ἀνθέων, ἡ *Μαριὸν* (1743—1824), ἱστορικῶν σκηνῶν, καὶ ἡ *Θηρεσία*, θανοῦσα τῷ 1835, μικρογράφος). Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Παρροσὲλ τάσσονται: «Ὁ θρίαμβος τῆς Ἀφροδίτης», «Ἡ Ἀφροδίτη καὶ οἱ Ἔρωτες» κλπ. Ι. Μ. Π.

—**Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωσὴφ Παρροσὲλ (1688—1752). Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, βραδύτερον ὅμως, καταλιπὼν τοῦτο, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἰταλίᾳ διὰ βασιλικῆς χορηγίας, ἐπανελθὼν δ' εἰς Παρισίους ἐγένετο γνωστὸς ὡς προσωπογράφος καὶ ζωγράφος πολεμικῶν ἐπεισοδίων καὶ ἱστορικῶν σκηνῶν. Τῷ 1744 καὶ 1745 ἠκολούθησε τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον τὸν ΙΕ' εἰς τὰς ἐκστρατείας του, τῷ δὲ 1746 ὠνομάσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Μάχη ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ», «Τὸ κυνήγιον τοῦ ἐλέφαντος», «Ὁ πρέσβυς τῆς Τουρκίας εἰς τὸν Κεραμεικόν», «Ἡ εἴσοδος τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' εἰς Τουρνὼν» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Λουδοβῖκος***. Υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Βαρθολομαίου Παρροσέλ. Γάλλος ζωγράφος (1634—1694). Εἰργάσθη ἐν Προβηγκίᾳ, Λανγκεντόκ, Παρισίοις καὶ Ἀβινιόν. Ἐν Ἁγίῳ Μαρτίνῳ τῆς Μασσαλίας ἀπόκειται τὸ ἔργον του «Ἡ ἀγωνία τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ». Ι. Μ. Π.

— **Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Πέτρος***. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης ἐξ Ἀβινιὸν (1670—1739), υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Παρροσέλ. Ἐξετέλεσε τέσσαρας μεγάλας συνθέσεις ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ἐπεισοδίων τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου ἐν Μασσαλίᾳ καὶ διεκόσμησε διὰ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Τωβίου» τὸ μέγαρον τοῦ δουκὸς de Noailles ἐν Saint-Germain-en Laye. Ι. Μ. Π.

— **Παρροσὲλ** (Parrocel), ***Στέφανος***. Υἱὸς τοῦ Ἰγνατίου-Ἰακώβου Παρροσέλ. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1696 ἐν Ἀβινιὸν καὶ διαγαγὼν τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Ῥώμῃ. Τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἐκτιμᾶται εἷς «Ἅγιος Φραγκῖσκος», ἀποκείμενος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Μασσαλίας. Ι. Μ. Π.

παρροτία (ἡ) (Parrotia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαμηλιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη χωρῶν καὶ τῆς Περσίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παρροτία ἡ ἰακωβομοντιακὴ* (Parrotia jacquemontiana), ἰθαγενὴς θάμνος τῶν περὶ τὰ Ἱμαλάϊα ὄρη χωρῶν, καὶ ἡ *παρροτία ἡ περσικὴ* (Parrotia persica), ἰθαγενὴς τῆς ὁμωνύμου χώρας. Οἱ κλάδοι τῆς παρροτίας τῆς ἰακωβομοντιανῆς εἶναι μακρότατοι καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν πλεκτῶν εἰδῶν. Ἡ δευτέρα καλλιεργεῖται ὡς δένδρον κοσμητικὸν καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ σκληρὸν ἀλλ' εὐέργαστον ξύλον της. Δ. Ν. Π.

Πάρρυ (Parry) *[Γεωγρ.]*. Πολύνησον ἐν τῷ Ἀρκτικῷ ὠκεανῷ, περιλαμβάνον τὰς νήσους *Ντέβον*, *Κορνουῶλλις*, *Μὲλ βὶλλ*, *Μπάθωρστ* καὶ *Πρὶνς Πάτρικ*. Κεῖται βορείως τῶν πορθμῶν Λανκάστερ καὶ Μέλβιλλ καὶ δυτικῶς τοῦ κόλπου Μπάφφιν.

Πάρρυ (Parry), *σὲρ* ***Γουλιέλμος-Ἐδουάρδος***. Ἄγγλος ἐξερευνητὴς (1790—1855). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, λαβὼν μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ κατὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Κατόπιν μετέσχε τῆς ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Ρὸς τῷ 1818 ἀποστολῆς πρὸς ἀνακάλυψιν ΒΔ. διόδου ἐν τῇ θαλάσσῃ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ. Τῷ 1819 ἐπεχείρησε νέον ἐξερευνητικὸν πλοῦν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυψε τὸ στενὸν τοῦ πρίγκιπος Ἀντιβασιλέως, τὸ στενὸν τοῦ Μπάρροου, τὸ στενὸν τοῦ Οὐέλλινγκτον καὶ τὴν νῆσον Μέλβιλ, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρέμεινεν ἐπὶ 5 μῆνας, ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τῶν πάγων. Κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο ἔφθασε μέχρι τῶν 113° 54' Δ. μήκους. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ βραβεῖον τῶν 5.000 στερλινῶν, ὅπερ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἶχεν ὁρίσει δι' ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἔφθανε μέχρι τῶν 110° Δ. μήκους. Τῷ 1821 ἐπεχείρησε τρίτον ταξίδιον εἰς τὰς πολικὰς χώρας, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψε τὸ μεταξὺ τῆς νήσου Μέλβιλ καὶ τῆς Γῆς τοῦ Κόκμπερν στενόν, ὅπερ ὠνόμασε διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν δύο πλοίων τῆς ἀποστολῆς του, «Φώρυ» καὶ «Ἕκλα». Τῷ 1824 ἐπεχείρησε διὰ τῶν αὐτῶν πλοίων τέταρτον πλοῦν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπώλεσε τὸ «Φώρυ», τῷ δὲ 1827 διωργάνωσε τὴν πέμπτην καὶ τελευταίαν ἀποστολήν του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφθασε μέχρι τῶν 82° 45' Β. πλάτους, χρησιμοποιήσας ἀπὸ τῆς Σπιτσβέργης ἕλκυθρα καὶ λέμβους. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν εἶχε κατορθωθῆ νὰ ὑπερβληθῇ ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν. Βραδύτερον διωρίσθη ὑδρογράφος τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου, διευθυντὴς τῆς «Αὐστραλιανῆς Γεωργικῆς Ἑταιρείας», ἐπιθεωρητὴς τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῷ 1852 ὑποναύαρχος. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι «Τέσσαρα ταξίδια εἰς τὸν Βόρειον πόλον» (τόμ. 5. Four voyages of the North-Pole, 1833). Μ. Δ. Β.

— **Πάρρυ** (Parry), ***Καλὲμπ-Χιλλιέ***. Ἄγγλος ἰατρὸς (1755—1822). Τῷ 1778 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Ἐδιμβούργῳ. Τῷ 1788 ἐγένετο προλύτης τοῦ ἰατρικοῦ κολλεγίου τοῦ Λονδίνου καὶ ἰατρὸς τοῦ δημοτικοῦ νοσοκομείου τῆς γενετείρας του. Ἀπέθανεν ἐκ γενικῆς παραλύσεως, ἧς τὰ πρῶτα συμπτώματα ἐνεφάνισε τῷ 1816. Διεκρίθη ὡς φυσιολόγος καὶ πειραματιστής. Ἀξιόλογοι εἶναι αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῆς διανομῆς τοῦ αἵματος εἰς διάφορα ὄργανα. Σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: «Experimental inquiry into the nature, cause and varieties of the arterial pulse» (Bath 1816), «Elements of pathology, and therapeutics» (Λονδῖνον 18'5 καὶ 1825), «An inquiry into the symptoms and causes of the syncope anginosa or angina pectoris» (1797). Τὰ ἅπαντά του ἐδημοσιεύθησαν εἰς 2 τόμους ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του τῷ 1825. *Νόσος τοῦ Parry-Graves* ἐκλήθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Gueneau de Mussy ἡ ἐξόφθαλμος βρογχοκήλη, ὡς πρώτου τοῦ Parry δημοσιεύσαντος τὴν κλινικὴν εἰκόνα τῆς νόσου κατὰ Αὔγουστον τοῦ 1786 ἐπί τινος γυναικὸς ἐτῶν 37 πασχούσης ἐκ ταύτης. Βραδύτερον ἡ νόσος αὕτη ἐκλήθη *νόσος τοῦ Graves* ἢ *τοῦ Μπάζεντοβ*. Ο. Ρ.

Πάρσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Σμύρνης, ΒΔ. τοῦ Κασαμπᾶ. Εἶχεν ἄλλοτε 310 Ἕλληνας κατοίκους, οἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923.

Παρσακουτηνός, ***Βάρδας***. Στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Βάρδας* Παρσακουτηνός).

Παρσᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χριστοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 214. Παράγει ἄφθονα κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ε. Γ.

Πάρσεβαλ (Parseval), ***Αὔγουστος*** *φὸν*—. Γερμανὸς μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἠσχολήθη μὲ τὴν κατασκευὴν ἀεροπλοίων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 διατελεῖ καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου τοῦ Βερολίνου. Ἔγραψε: «Μηχανικὴ τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν» (1889). Γ. Θ. Κ.

Digitized by Google

παρσὲκ [Ἀστρον.]. Διεθνὴς ἀστρονομικὸς ὅρος, σχηματισθεὶς διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν συντετμημένων λέξεων parallaxe (παράλλαξις) καὶ seconde (δευτερόλεπτον) καὶ σημαίνων τὴν λεγομένην *δευτερολεπτικὴν μονάδα*, ἤτοι τὴν ἀπόστασιν εἰς τὴν ὁποίαν δέον νὰ εὑρίσκηται ἀστήρ τις, ἵνα ἡ ἀκτὶς τῆς γηΐνης τροχιᾶς φαίνεται ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ γωνίαν 1″. Καλεῖται, συνεπῶς, οὕτως ἡ ἀπόστασις ἀστέρος ἔχοντος ἐτησίαν ἢ ἡλιοκεντρικὴν παράλλαξιν 1″. Ἡ ἀπόστασις αὕτη καλεῖται ἐνιαχοῦ καὶ *σεκπάρ*, ἰσοδυναμεῖ δὲ πρὸς μῆκος τριάκοντα τρισεκατομμυρίων καὶ ὀκτακοσίων τριάκοντα δισεκατομμυρίων χιλιομέτρων περίπου, ὅπερ ἵνα διατρέξῃ τὸ φῶς μετὰ ταχύτητος τριακοσίων χιλιάδων χιλιομέτρων περίπου κατὰ δευτερόλεπτον χρειάζεται περὶ τὰ 3 ἔτη καὶ 4 μῆνας (3 ἔτη 258). Ἡ ἀπόστασις D ἀστέρος ἔχοντος παράλλαξιν π ἰσοῦται πρός: $D=1/\pi$ παρσὲκ $=3{,}258/\pi$ ἔτη φωτός. Ἐξ ὅλων τῶν ἀπλανῶν οὐδεὶς εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν ἴσην ἢ μικροτέραν τοῦ ἑνὸς παρσέκ. Ὁ πλησιέστατος πρὸς τὴν Γῆν ἀπλανής, ὁ καλούμενος *Ἐγγύτατος τοῦ Κενταύρου*, ὅστις εἶναι ἀστὴρ μεγέθους 10,5, ἤτοι ἀόρατος διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 1,32 παρσέκ, ἤτοι 4,3 ἐτῶν φωτός. Σ. Π.

Πάρσελλ (Purcell), **Ἐρρῖκος**. Ὁ μέγιστος τῶν Ἄγγλων μουσουργῶν, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ (1658–1695). Υἱὸς μουσικοῦ, ἀπορφανίσθη νεώτατος καὶ ἐσπούδασεν ὡς μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ τοῦ «Ρόαγιαλ Τσάπελ» ὑπὸ τὸν Χάμφρεϋ, τὸν Μπλόου καὶ τὸν Κούκ. Εἰς τὸν τελευταῖον ὀφείλει ὁ Πάρσελλ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ δραματικοῦ του ὕφους, εἰς δὲ τὸν Μπλόου τὴν ἀπαλλαγήν του ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως. Συνδεθεὶς μετὰ τῶν μεγίστων Ἄγγλων λογογράφων τῆς ἐποχῆς του (Ντράϋντεν, Σώντγουελλ, Μπέν), ὁ Πάρσελλ, νεώτατος, ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν σκηνικῆς μουσικῆς, ἀρχικῶς μὲ τὸ ἰντερμέδιο «Aurenge-Zebe» τοῦ Ντράϋντεν (1676), εἶτα δὲ μὲ τὰ «Epson wells» καὶ «The libertine» τοῦ Σώντγουελλ (1676), «Abdelazor» τοῦ Μπὲν (1678). Τῷ 1678 συνέθεσε μουσικὴν διὰ τὸν «Τίμωνα τὸν Ἀθηναῖον» τοῦ Σαίξπηρ, κατὰ διασκευὴν τοῦ Σώντγουελλ, ἐν τῷ ἔργῳ δὲ τούτῳ ἐπικρατεῖ ἀκόμη τὸ διηνθισμένον ἰταλικὸν ὕφος καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ μελίσματα. Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ μουσικὴ διὰ τὸν «Θεοδόσιον» τοῦ Λῆ καὶ «Virtuous wife» τοῦ Ὤρφυ (1680). Ἀπὸ τοῦ 1680 ὁ Πάρσελλ διεδέχθη τὸν Μπλόου ὡς ὀργανοκρούστης ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ Οὐεστμίνστερ, ἀπὸ τότε δὲ χρονολογεῖται καὶ ἡ μεγίστη ἄνθησις τῆς ἰδιοφυΐας του. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήκει τὸ πρῶτον μελόδραμα τοῦ Πάρσελλ καὶ ὡραιότερον ἴσως δραματικὸν ἔργον τῆς Ἀγγλίας «Διδὼ καὶ Αἰνείας», ὅπερ, ἐκτὸς ἄλλων, χαρακτηρίζει—ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀγγλικὰς παραδόσεις—παντελὴς ἔλλειψις πεζοῦ λόγου. Ἡ μουσικὴ τοῦ μελοδράματος τούτου εἶναι ἐξαιρετικῆς λεπτότητος, αὐθόρμητος, συγκινητικὴ καὶ παθητική, περιέχει δὲ σελίδας ἀπαραμίλλου κάλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπερέχει ἡ σκηνὴ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου τῆς Διδοῦς. Ἕτερον μελόδραμα τοῦ Πάρσελλ, «Ὁ βασιλεὺς Ἀρθοῦρος» (1691), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν ἔργον, διότι ὅ τε ποιητὴς καὶ ὁ μουσικὸς ἐνεπνεύσθησαν αὐτὸ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀγώνων τῶν Βρεττανῶν ἐναντίον τῶν Σαξώνων· εἰδικῶς ὁ συνθέτης, πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ μελοδράματος, μιμεῖται ἐν τῇ μουσικῇ του τὸ δημῶδες ᾆσμα καὶ τὰ τραγούδια τῶν βάρδων τῆς πατρίδος του. Ὁ Πάρσελλ ἔγραψεν ἐπίσης τὸ μελόδραμα-μπαλλέτο «Διοκλητιανός» (1690), ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ ὕφος τοῦ Λούλλυ, καὶ σκηνικὴν μουσικὴν διὰ πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Κίρκη», «Tyrannic love», «A fools preferement», «Tembest», «The massacre in Paris», «Ἀμφιτρύων», «Elkanah Settles», «Distressed innocence», «The Gordian Knot untyed», «Sir Anthony Low», «Κλεομένης», «Οἰδίπους», «Ἐρρῖκος Β'», «Δὸν Κιχώτης» κ. ἄ. Ὁ Πάρσελλ διεκρίθη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἐπιδράσας διὰ τοῦ ὕφους του καὶ ἐπὶ τοῦ Χαίνδελ· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἔδωκε: «Te Deum», «Jubilate» λειτουργίας, 52 ἀνθέμια μετ' ὀρχήστρας καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου, ὕμνους, ψαλμοὺς κλπ. Εἰς τὴν φωνητικὴν του μουσικὴν ἀνήκουσιν ἐπίσης πλεῖσται μελῳδίαι καὶ ᾠδαί. Τέλος εἰς τὴν μουσικὴν δωματίου ὁ Πάρσελλ εἰργάσθη ἀρχικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰταλικῆς τεχνοτροπίας καὶ εἶτα τῆς γαλλικῆς. Ἔγραψε 12 σονάτας διὰ τρία ὄργανα, 10 σονάτας διὰ τέσσαρα ὄργανα, πλῆθος κὼτς (catch) κλπ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὑφίσταται «Ἑταιρεία Πάρσελλ», ἥτις ἔχει ἀναλάβει ἀπὸ τοῦ 1876 τὴν ἔκδοσιν τῶν ἁπάντων του. Ἡ μουσικὴ τοῦ Πάρσελλ, λεπτή, εὐγενικὴ καὶ μᾶλλον γυναικεία, εἶναι κρᾶμα ἰταλικῆς καὶ γαλλικῆς τεχνοτροπίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως διακρίνει τις τὴν ἀγγλικὴν διάθεσιν. Τὰ ἔργα του εἶναι μᾶλλον σχέδια μεγαλοφυοῦς ἀνδρὸς παρὰ τέλειαι μουσικαὶ εἰκόνες. Ὁ μόνος ἐναποζήσας ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Πάρσελλ *Ἐδουάρδος* (1689—1740) ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένος συνθέτης καὶ ὀργανοκρούστης. Ὁ δὲ νεώτερος ἀδελφός του *Δανιὴλ* (1660—1717) διεκρίθη ὡς συνθέτης σκηνικῆς μουσικῆς. Γ. Σ.

Ἐρρῖκος Πάρσελλ.

Παρσῆδες (οἱ) [Ἀρχ.] βλ. λ. *Πάρσοι*.

Παρσίδαι [Ἀρχ.]. Λαὸς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, πρὸς ὃν σχετίζουν τινὲς τοὺς *Παρσίους* τοῦ Στράβωνος, τοὺς παρὰ Πλινίῳ Sires καὶ Pasires, κατοικοῦντας τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Tuberus. τοὺς *Πασίερας* τοῦ Ἀρριανοῦ, ἔχοντας κώμην τὴν Πασίραν καὶ λιμένα τὰ Βαγίσαρα καὶ τὴν *Παρσίδα* (βλ. λ.).

Πάρσιοι [Ἀρχ.]. Λαὸς κατοικῶν παρὰ τὴν Κασπίαν μετὰ τῶν Ἀναριάκων. Κατὰ τὸν Στράβωνα (Γεωγρ. ΙΑ' 508) εἷλκε τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοὺς Παρρασίους τῆς Ἀρκαδίας. Π. Ν. Π.

Παρσίς [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Χώρα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γεδρωσίας (νῦν Βελουχιστάν), κειμένη πρὸς Β. τῶν Βαιτίων ὀρέων καὶ ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ Μαξάτου ποταμοῦ (Meschol). Μητρόπολις αὐτῆς ἦτο ἡ ὁμώνυμος Παρσίς, κειμένη, κατὰ τὸν Μαρκιανὸν (Α, 32), δεξιὰ τοῦ Ἀραβίου ἢ Ἄρβιος ποταμοῦ (Πουραλλύ). Α. Θ. Σ.

παρσισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν θρησκευμάτων ἡ θρησκεία τῶν Περσῶν, ὅπως διεμορφώθη αὕτη διὰ τοῦ *Ζωροάστρου* (βλ. λ.). Κυρία πηγὴ πρὸς γνῶσιν αὐτῆς εἶναι ἡ Ἀβέστα, ἥτις ὅμως διακρίνεται εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν διδασκαλίαν τῶν Γκατὰς καὶ εἰς τὴν νεωτέραν τῶν ὑπολοίπων βιβλίων. Ἐκείνη περιλαμβάνει τὸ γνήσιον κήρυγμα τοῦ Ζωροάστρου, ἐνῷ ἡ νεωτέρα στηρίζεται ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν θεωριῶν τῶν ἱερέων καὶ περιλαμβάνει τὰ δόγματα καὶ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῆς ἐθνικῆς θρησκείας τοῦ Ἰρανικοῦ κράτους. Τὰ βασικὰ γνωρίσματα εἶναι τὰ αὐτὰ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς. Ἀλλ' αἱ μὲν Γκατὰς ἀντιπροσωπεύουν καθαρὰν καὶ ὑψηλὴν περὶ θεοῦ ἰδέαν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τμήματα τῶν ἱερῶν βιβλίων προσέλαβον πολλὰ ἐκ τῆς πολυθεϊστικῆς πίστεως τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖναι ἐνδιαφέρονται περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ περὶ τῆς προσδοκωμένης βασιλείας τοῦ θεοῦ, ταῦτα μᾶλλον περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον κηρύττουν αἱ Γκατάς, εἶναί τι ἐσωτερικόν, ἠθικὸς νόμος ἐξευγενίζων τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἐνῷ ὁ ὑπόλοιπος κανὼν γέμει διατάξεων, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου. Ἡ παραβολὴ τοῦ περιεχομένου τῶν μεταγενεστέρων τούτων βιβλίων πρὸς τὴν ἰνδικὴν θρησκείαν παρέχει εἰς ἡμᾶς γνῶσίν τινα τῆς πρὸ τοῦ Ζωροάστρου μορφῆς τῆς ἰρανικῆς θρησκείας. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ζωροάστρου παραβαλλόμενον πρὸς τὴν θρησκείαν ταύτην ἐμφανίζεται ὡς ἀντίθεσις κατ' αὐτῆς. Οὕτω, τοὺς μὲν θεοὺς αὐτῆς ὑπεβίβασεν εἰς δαίμονας, τὴν δὲ λατρείαν ἐκάθηρε διὰ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τοῦ πλείστου αὐτῆς μέρους. Διὰ τοῦτο τὸ κήρυγμα αὐτοῦ εἶναι νέα μᾶλλον θρησκεία ἢ μεταρρύθμισις τῆς ὑφεστώσης θρησκείας τοῦ λαοῦ. Τὸ κυριώτατον γνώρισμα αὐτῆς εἶναι ἡ διαρχία, τὸ μὲν ἡ ἠθική, τὸ δὲ ἡ μεταφυσική. Δέχεται δηλαδὴ ἀφ' ἑνὸς ἀντίθεσιν μεταξὺ ἀγαθῆς καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντίθεσιν μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος, σώματος καὶ ψυχῆς. Τὴν διττὴν δὲ ταύτην ἀντίθεσιν συμβολίζει διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους ἢ τῆς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους. Διήκει δὲ ἡ ἀντίθεσις αὕτη δι' ὅλων τῶν ὄντων τοῦ κόσμου καὶ ἀντικατοπτρίζεται καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀγωνίζονται πρὸς ἄλληλα τὸ βασίλειον τοῦ φωτὸς καὶ τὸ βασίλειον τοῦ σκότους. Ἡ εὐσέβεια συνίσταται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν πρὸς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἀναλόγως τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπορρεούσης διαγωγῆς ἐπέρχεται ἡ μετὰ θάνατον ἀνταμοιβή, ἥτις συνδέεται πρὸς τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός. Αἱ ἀμοιβαὶ καὶ αἱ ποιναὶ διαβαθμίζονται κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἐπὶ τῆς γῆς διαγωγῆς. Διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ζωροαστρικῆς θρησκείας ὡς θρησκείας τοῦ φωτὸς προσέλαβεν αὕτη, ὡς εἴπομεν, ποικίλα στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ἰρανικῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἀπέβαλε τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς καθαρότητα. Μεγάλην σημασίαν ἀποκτῶσι νῦν οἱ τελετουργικοὶ τύποι τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ οἱ παντοῖοι καθαρμοί, εἰς τοὺς ὁποίους προσέχουσιν ἐπιμελῶς καὶ μετ' ἀγωνιώδους ἀκριβείας. Ὁ παρσισμὸς παρουσιάζει πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸν μεταγενέστερον ἰουδαϊσμόν, ὡς ἐμφανίζεται οὗτος ἐν τῇ ἀποκρύφῳ γραμματείᾳ τῶν Ἰουδαίων. Οὕτω λ. χ. ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τοῖς ἀποκαλυπτικοῖς βιβλίοις τῶν τελευταίων τούτων τὴν περὶ τοῦ ἐνθάδε βίου ἀντίληψιν ὡς προπαρασκευαστικοῦ τοῦ ἐν τῷ ἐπέκεινα, τὴν περὶ οὐρανίου βιβλίου παράστασιν, ἐν ᾧ καταγράφονται αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ηὐξημένην δύναμιν τοῦ διαβόλου, ὅστις ἐμφανίζεται ἐν αὐτοῖς ὡς ἰσχυρὰ ἀντίθετος δύναμις, καὶ πολλὰ ἄλλα. Ν. Λ.

Πάρσιφαλ (Parsifal καὶ Parzival ἢ Perceval). Ἥρως μεσαιωνικοῦ μύθου τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐκ τοῦ κύκλου τῆς Στρογγύλης τραπέζης. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν χειρόγραφον τοῦ μύθου τούτου, ὅπερ σῴζεται εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Sir Perceval», ὁ Πάρσιφαλ εἶναι υἱὸς ἱππότου φονευθέντος κατά τινα μονομαχίαν. Ἡ μήτηρ του, φοβουμένη μήπως ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τύχην τοῦ πατρός του, τὸν ἀνέθρεψεν εἰς τὸ βάθος δάσους, μακρὰν πάσης κοσμικῆς καὶ πολεμικῆς κινήσεως. Εἰς ἡλικίαν ὅμως δεκαπέντε ἐτῶν ὁ Πάρσιφαλ, συναντήσας τρεῖς ἱππότας ἐντὸς τοῦ δάσους, ἠκολούθησεν αὐτοὺς μέχρι τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀρτύς, παρὰ τὰς ἱκεσίας τῆς μητρός του, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ἔδωσεν ἕνα δακτύλιον. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρτὺς ὁ Πάρσιφαλ συνήντησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του Ἐρυθρὸν Ἱππότην, τὸν ὁποῖον κατεδίωξε καὶ ἐφόνευσε. Κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν καὶ κατορθωμάτων ὁ Πάρσιφαλ ἀπώλεσε τὸν δακτύλιόν του, ὁ ὁποῖος ἐν τέλει περιῆλθεν εἰς τὴν μητέρα του. Αὕτη ὑποθέτουσα ὅτι ὁ υἱός της ἐφονεύθη, ἀπώλεσε τὸ λογικόν της. Ὁ Πάρσιφαλ ὅμως κατώρθωσε νὰ τὴν θεραπεύσῃ τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς φίλτρου. Κατόπιν ἐνυμφεύθη νεαρὰν πριγκίπισσαν, τὴν ὁποίαν ἀπηλευθέρωσεν ἀπὸ ἐπίφοβον ἐχθρὸν καὶ ἐβασίλευσεν εὐτυχὴς μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ μῦθος οὗτος συνεδέθη βραδύτερον μετὰ τοῦ μύθου περὶ τοῦ Γκράαλ. Διέπλασαν δ' αὐτὸν ποιητικῶς εἰς ἔπη ὁ Χριστιανὸς ὁ ἐκ Τρουά, ὁ Γκωσὲ ντὲ Ντουρντάν, ὁ Μεννεσσιέ, ὁ Γερβέρτος ντὲ Μοντρέϋγ, ὁ Βόλφραμ ὁ ἐξ Ἔσσενμπαχ καὶ ἄλλοι. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐνεπνεύσθη καὶ ὁ Βάγνερ τὸ ὁμώνυμον μουσικὸν δρᾶμά του. Μ.Δ.Β.

— **«Πάρσιφαλ»** (Parsifal). Μουσικὸν δρᾶμα εἰς τρεῖς πράξεις, ποίησις καὶ μουσικὴ *Ριχάρδου Βάγνερ*, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς ἐν Μπαϋρόυτ τὴν 26 Ἰουλίου 1882. Ἡ ὑπόθεσις βασίζεται ἐπὶ τοῦ θρύλου τοῦ *ἁγίου Γκράαλ*, δηλαδὴ τοῦ ἁγίου ποτηρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχε ρεύσει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, περιελθόντος, μετὰ τῆς λόγχης τῆς κεντησάσης τὸν Σωτῆρα, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ *Τιτουρέλ*, ὅστις εἶχεν ἱδρύσει τάγμα ἱπποτῶν, σκοπὸν ἔχον τὴν διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν κειμηλίων. Ὅταν ὁ Τιτουρὲλ ἐγένετο πρεσβύτης, κατέστησε τὸν υἱόν του *Ἀμφόρταν* ὕψιστον λειτουργὸν τοῦ τάγματος. Οὗτος ὅμως ἡμάρτησε, διότι ὁ φθονερὸς *Κλίγκσορ*, ὁ σατανᾶς τοῦ δράματος, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν τὴν περικαλλῆ *Κούντρυ*, εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὁποίας, παραβαίνων τὸν ὅρκον τῆς ἁγνείας, ἀπεκοιμήθη, ἐνῷ ὁ Κλίγκσορ, ἐπωφελούμενος τῆς ἐρωτικῆς του μέθης, ἁρπάζει τὴν λόγχην καὶ πληγώνει δι' αὐτῆς τὸν Ἀμφόρταν. Ἔκτοτε ἡ πληγὴ αὕτη χαίνει συνεχῶς καὶ προκαλεῖ μαρτύρια ὁσάκις ὁ Ἀμφόρτας θέλει νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ ἅγιον ποτήριον. Τὸ δὲ μαρτύριον θέλει ἐξακολουθήσει μέχρις οὗ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν «ὁ ἀθῷος καὶ ἁγνός, ὅστις θὰ εἶναι ὁ σωτήρ του». Εἶναι δ' οὗτος ὁ *Πάρσιφαλ*, ὅστις ὁδηγεῖται εἰς τὸν ναὸν καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἱεροτελεστίαν καὶ τὰς βασάνους τοῦ Ἀμφόρτα. Μεστὸς οἴκτου ἀποφασίζει νὰ πορευθῇ πρὸς τὸν Κλίγκσορ καὶ νὰ ἀποσπάσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν λόγχην, δι' ἧς δύναται νὰ ἰαθῇ ὁ Ἀμφόρτας. Ἀλλ' ὁ Κλίγκσορ διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ στέλλει εἰς τὸν Πάρσιφαλ περικαλλεῖς κόρας, μαγικὰς σειρῆνας, καὶ ἐν τέλει τὴν Κούντρυ μὲ τὴν ἔκπαγλον ὡραιότητα, διὰ νὰ τὸν σαγηνεύσουν. Οὗτος ὅμως ὑπερισχύει τοῦ πειρασμοῦ καὶ τότε ὁ Κλίγκσορ θέλει νὰ λογχίσῃ τὸν νεανίαν· ἡ λόγχη ὅμως μένει κρεμασμένη ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του καὶ ὁ ἁγνὸς νεανίας τὴν λαμβάνει, ἵνα διὰ ταύτης, κατὰ τὴν λύσιν τοῦ δράματος, ἰάνῃ τὴν πληγὴν τοῦ Ἀμφόρτα, ἐνῷ ἡ Κούντρυ, ὡς ἄλλη μετανοήσασα Μαγδαληνή, πλύνει τοὺς πόδας τοῦ Πάρσιφαλ, τὸν ἀλείφει μύρα καὶ τὸν σπογγίζει μὲ τοὺς πλοκάμους της.

Ἡ μουσικὴ τοῦ ἔργου παραμένει ἐν ἀπολύτῳ ἑνότητι μετὰ τῆς ποιήσεως, ἐξ οὗ ἡ μυστικοπάθεια δεσπόζει ἐν αὐτῷ. Ἐξαιρέσει δὲ τῶν μακρηγοριῶν καὶ πλατυασμῶν, τῶν συνήθων εἰς τὸν Βάγνερ, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ «Πάρσιφαλ» σελίδες ἀπαραμίλλου ὡραιότητος, ὡς τὸ πρελούντιο καὶ ἡ τελικὴ (θρησκευτικὴ) σκηνὴ τῆς πρώτης πράξεως, ἡ σκηνὴ τῶν κορῶν-ἀνθέων καὶ τῶν σειρήνων ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει, ἡ ὑπέροχος «Γοητεία τῆς ἁγίας Παρασκευῆς» ἐν τῇ τρίτῃ κλπ. Γ. Σ.

Πάρσοι (οἱ) (Parsees, Parsis). Πέρσαι πυρολάτραι τῶν Ἰνδιῶν, μεταναστεύσαντες αὐτόθι κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ μουσουλμανισμοῦ ἐν Περσίᾳ καὶ ἀριθμούμενοι (1911) εἰς 100.499 κατ., ὧν τὰ 80,6% ἐν Βομβάῃ καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐν Ἀνταμάν, Κεϋλάνῃ, Κίνᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Πρεσβεύουν τὸν *παρσισμὸν* (βλ. λ.) καὶ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν τῆς Γκουτζαράτ. Οἱ ἄνδρες ἔχουσι λάμπον-

Digitized by Google

τας μαύρους ὀφθαλμούς, ἀνοικτὸν ἐλαιόχρουν δέρμα, λεπτὴν ἀέτειον ρῖνα, τοξωτὰς ὀφρῦς καὶ παχέα χείλη· αἱ γυναῖκες ἔχουν ὡραίας λεπτὰς κνήμας καὶ βραχίονας, φέρουν πλουσίαν καὶ μακρὰν κόμην καὶ ἐμφανίζονται ἐλευθέρως δημοσίᾳ. Ἡ ἐνδυμασία των ἀποτελεῖται ἐκ τῆς πατροπαραδότου ἱερᾶς χλαίνης *σαντρά*, ἣν φέρουν ἀμφότερα τὰ φῦλα, ἐκ τοῦ ἰνδικοῦ ἐπενδύτου *ἀνγκραχά*, ἐκ σαρικίου λευκοῦ διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ καστανόχρου δ ά τοὺς λαϊκοὺς καὶ ἐκ κεφαλοδέσμου διὰ τὰς γυναῖκας. Κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων γενομένας διώξεις ἐν Περσίᾳ, μέρος τοῦ πληθυσμοῦ κατέφυγεν ἐπὶ αἰῶνα περίπου εἰς Κοχιστάν, ἐκεῖθεν, τῷ 751, διεπεραιώθη ἐπὶ τῆς νήσου Ὁρμοὺζ ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἀφ' ἧς μετηνάστευσεν εἰς τὴν νῆσον Ντίου ἔναντι τῆς Γκουτζαρὰτ τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν (766) καὶ τέλος εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Γκουτζαρὰτ (775)· ἐκεῖ, γενόμενοι δεκτοὶ εὐμενῶς παρὰ τοῦ ἰθαγενοῦς ραγιᾶ, ἵδρυσαν τῷ 790 τὸν πρῶτον ναόν των καὶ παρέμειναν μέχρι τῆς μουσουλμανικῆς εἰσβολῆς, ὅτε μετεκινήθησαν πρὸς τὴν Σουρὰτ καὶ (1640) Βομβάην. Κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν διείσδυσιν ἀνέπτυξαν μεγάλας ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἄγγλους καὶ Ὁλλανδούς, μετέσχον μεγάλων ναυτιλιακῶν καὶ σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων, συγκεντρώσαντες ἄφθονα πλούτη, καὶ διὰ κυβερνητικῶν διαταγμάτων ἐξησφαλίσθη ἡ ἐγκατάστασίς των ἀπὸ τοῦ 1822. Ἤδη ἤρξαντο ἀποδεχόμενοι τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν κατέχουν μεγάλας δημοσίας θέσεις καὶ ἀγγλικοὺς τίτλους εὐγενείας. Π. Ν. Π.

Πάρσονς (Parsons) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Κανσὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, ἀλεύρων καὶ σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ. Κάτ. 17.000. Ε. Σ.

Πάρσονς (Parsons), *σὲρ Κάρολος-Ἀλγκηνορ*. Ἄγγλος ναυπηγὸς καὶ μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1854. Εἶναι κατασκευαστὴς τῶν δι' ἀτμοστροβίλων λειτουργουσῶν μηχανῶν τῶν ἀτμοπλοίων. Σ. Ε. Λ.

— **Πάρσονς** (Parsons, ἢ Persons), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος Ἰησουΐτης, γεννηθεὶς ἐν Σόμερσετ (1546—1610). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ, τῷ δὲ 1574 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἐγένετο μέλος τῆς «Ἑταιρίας τοῦ Ἰησοῦ». Ἔγραψε: «Responsio ad Elizabethae Edictum» (1591). Τῷ 1587 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Ἀγγλικοῦ Κολλεγίου ἐν Ρώμῃ. Ε. Σ.

παρσονσία (ἡ) (Parsonsia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνανοειδῶν* ἢ *ἀποκυνανιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν τοῦ γένους, ὧν πολλὰ εἶναι ἀναρριχητικὰ καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά, γνωστότερα εἶναι ἡ *παρσονσία ἡ λευκανθής* (Parsonsia albiflora), ἰθαγενὴς φυτὸν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας, καὶ ἡ *παρσονσία ἡ παδισόνειος* (Parsonsia paddisonii), ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας, καλλιεργουμένη διὰ τὰς ἐδωδίμους κονδυλώδεις ρίζας της. Δ. Ν. Π.

Παρτάννα (Partanna) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τράπανι τῆς Σικελίας. Κάτ. 17.527. Κεῖται ἐπὶ λόφου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ρέει ὁ ποταμὸς Μπελίτσε, ἔχει θαυμασίαν ἐκκλησίαν μὲ ἀξιολόγους πίνακας ζωγραφικῆς καὶ παράγει ὀνομαστοὺς οἴνους. Μ.Δ.Β.

Πάρτενκίρχεν (Partenkirchen) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γερμανίας ἐν Ἄνω Βαυαρίᾳ, ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τῆς Τσούγκσπίτσε, σταθμὸς ἀεροθεραπείας, λουτροθεραπείας καὶ χειμερινῶν ἀθλημάτων. Κάτ. (1925) 4.832. Κεῖται εἰς ὕψος 720 μ. καὶ εἶναι ἀφετηρία (Garmisch-Partenkirchen Station) περιφήμου ὀδοντωτοῦ σιδηροδρόμου, ἀνερχομένου εἰς τὴν αὐστρογερμανικὴν κορυφὴν *Τσούγκσπίτσε* (βλ. λ.). Ἔχει βιομηχανίαν ξυλείας, ἐπαγγελματικὴν σχολὴν ξυλογλυπτικῆς, ὡραίας ἐπαύλεις καὶ θεραπευτήρια. Κατ' ἔτος ἐπισκέπτονται τὴν κωμόπολιν περὶ τὰς 20 χιλ. ἀτόμων. Παρ' αὐτὴν κεῖνται τὰ λουτρὰ *Κάϊντσενμπαντ* ἢ *Κάιντσεργμπαντ*, μεταλλικὰ καὶ θειοῦχα μετὰ λασπολούτρων. Τὸ Πάρτενκίρχεν ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου *Παρτάνου* (Partanum), σταθμοῦ τῆς πρώτης ραιτικῆς κοόρτεως. Π. Ν. Π.

παρτέντζα (ἡ)· ἡ ἀναχώρησις (ἰταλ.)· || (ναυτ.) ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων τὸν ἀπόπλουν, ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖον Ρ τοῦ διεθνοῦς κώδικος σημάτων, σημαῖνον γενικὴν πρόσκλησιν ἔνδον· || «παρτέντσας γράδα», ἡ κατὰ τὰ παλαιὰ συγγράμματα ναυτικὴ ὀνομασία τῶν εἰς μοίρας καὶ πρῶτα λεπτὰ συντεταγμένων τοῦ ἀφετηρίου στίγματος. Σ. Ε. Λ.

παρτέρι (τὸ) *[Κηπουρ.]*. Καλεῖται ὑπὸ τῶν κηπουρῶν τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ κήπου, ὅπερ εἰδικῶς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

Παρτζάλις, παπᾶ Γεώργιος. Κρὴς ζωγράφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐκτελέσας τῷ 1441 τὰς ἁγιογραφίας τοῦ ἐν Καλαμιοῦ τῆς Σελίνου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. ΕΡ. Μ.

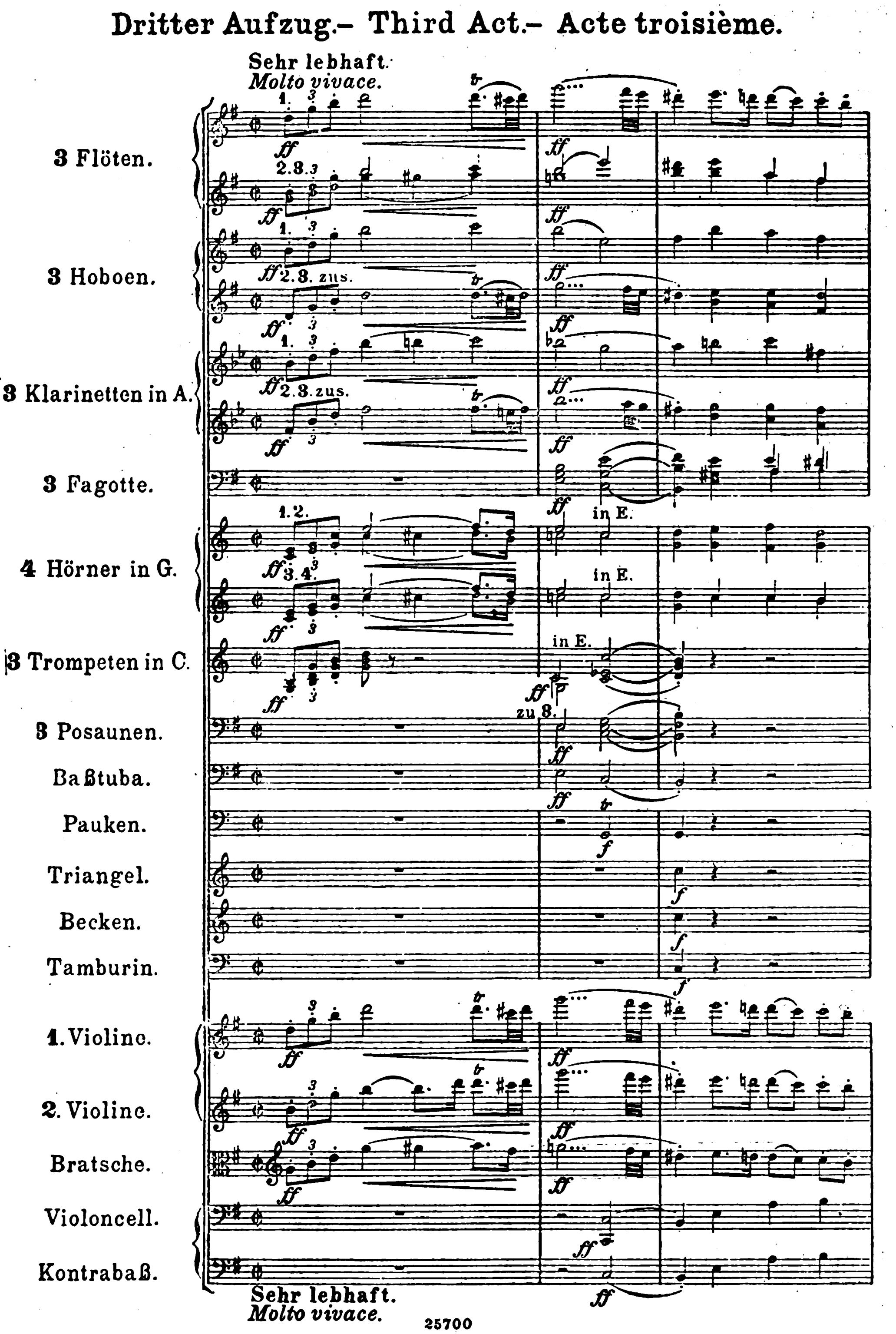

Ὑπόδειγμα παρτιτούρας ἐκ τοῦ «Λόενγκριν» τοῦ Βάγνερ.

Παρτηνή. Μυθολογικὸς τόπος ἀναφερόμενος εἰς βυζαντινοὺς χρησμοὺς (βλ. λ. *Μονοδένδριον*).

Πάρτηρα *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (508 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, μὲ 325 κατ. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκουν καὶ οἱ συνοικισμοί: *Βιτσιλιά* (26 κ.) *Ἐπισκοπή* (24), *Μπαδιά* (59), *Τουρλωτή* (35) καὶ *Χαλασό* (39). Ε. Γ.

παρτίδα (ἡ)· μερίς, τμῆμα, τεμάχιον: «μιὰ παρτίδα κρέας»· || «παρτίδα ἐμπορευμάτων» ποσότης· || ἐπὶ παιγνιοχάρτων, ζατρικίου, κ.τ.τ. τὸ σύνολον τῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται ἔν τινι παιγνίῳ, ὅπως ἀναδειχθῇ ὁ νικητής: «ἐπαίξαμε τρεῖς παρτίδες σκάκι» (ἰταλ. partita).

Πάρτικ (Partick) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς Γλασκώβης, ἐν Σκωτίᾳ, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Κέλβιν καὶ Κλάϋντ. Ἀπετέλει πρότερον ἰδιαιτέραν πόλιν, ἡνώθη δὲ μετὰ τῆς Γλασκώβης τῷ 1912, ὅτε ἠρίθμει 66.000 κατ.

παρτιμέντο (ἰταλ. partimento) *[Μουσ.]*. Ἐνάριθμον βάσιμον, βραχείας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαρκείας, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑραχὺ δεδομένον μέλος ἢ βάσιμον, ἄνευ ἀριθμῶν.

Παρτὶν (*Παρθένιον*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας παρὰ τὸν Εὔξεινον (βλ.λ. *Μπαρτίν*).

Παρτινίκο (Partinico) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Παλέρμου τῆς Σικελίας. Κάτ. 20.805. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 23 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς πόλεως Παλέρμου καὶ 6 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Καστελλαμάρε. Ἔχει ἐργοστάσια μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐλαίου καὶ οἴνων. Μ. Δ. Β.

παρτίτα (ἡ) (ἰταλ. partita, γαλλ. partie). Μία ἀπὸ τὰς ὀνομασίας τῆς *σουΐτας*. Ὁ ὅρος οὗτος ἐμφανίζεται περὶ τὸ 1603 παρὰ τῷ Τραμπάτσι (Ricercate, Canzone....Partite diverse) καὶ τῷ 1615 παρὰ τῷ Φρεσκομπάλντι (Toccate e Partite....). Γενικώτερον ἐν Γερμανίᾳ ἀπεκάλουν *παρτίτας* τὰς σουΐτας διὰ κλαβικύμβαλον, ὡς ὁ Φρ. Κουπερὲν ὠνόμαζεν εἰδικῶς *σειρὰς* (ordres). Ὁ Ἰω. Σεβ. Μπὰχ μεταχειρίζεται ἀδιαφόρως καὶ τὰς δύο συνωνύμους λέξεις: *παρτίτα* ἢ *σουΐτα*. Γ. Σ.

παρτιτίνο (ἡ) (ἰταλ. partitino). Μικρὰ παρτιτούρα, συμπληροῦσα τὴν μεγάλην, ὁσάκις ὁ συνθέτης θέλει νὰ προσθέσῃ καὶ νέα ὄργανα εἰς τὴν ἐνορχήστρωσίν του. Γ. Σ.

παρτιτούρα (ἡ), ἢ ***μερολόγιον*** (τὸ) (ἰταλ. partitura, γαλλ. partition). Σύστημα γραφῆς μουσικοῦ τινος ἔργου ἐπὶ σειρᾶς ἐπιτεθειμένων πενταγράμμων, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἦχοι, οἵτινες πρέπει νὰ ἀκουσθῶσι ταυτοχρόνως, νὰ εὑρίσκωνται ἀκριβῶς οἱ μὲν ἄνωθεν τῶν δέ. Ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὁ ἐν Παρισίοις διάσημος μουσικὸς τυπογράφος Ἀτταινιὰν ἐχρησιμοποίει διὰ τὰ

Digitized by Google

ἔργα κλαβικυμβάλου καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου εἶδος παρτιτούρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ συνηχοῦντες φθόγγοι ἐμφανίζονται ὑπερτεθειμένοι. Ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ πολὺ ἀργότερον μετεχειρίζοντο τὸ σύστημα τῶν *πινάκων*. Οἱ Ἰταλοί, ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἐκδότου Βερόβιο (τέλη ΙΣΤ' αἰῶνος), χρησιμοποιοῦν παρτιτούραν χαρασσομένην ἐπὶ χαλκοῦ. Ἡ παρτιτούρα αὕτη ἀποτελεῖται γενικῶς ἐκ 10 ἢ 11 παραλλήλων γραμμῶν, ἀρκετῶν ἵνα περιλάβωσι μετὰ τῶν ἐνδιαμέσων διαστημάτων τοὺς εἴκοσι ἢ εἴκοσι δύο φθόγγους, ἐξ ὧν κατὰ κανόνα ἀπετελεῖτο τότε ἡ ἐν χρήσει μουσικὴ κλῖμαξ. ( )

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν γραμμῶν τούτων ἐσημειοῦντο τὰ γράμματα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τοὺς γνώμονας. Οὕτω εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς χαμηλοτέρας γραμμῆς ἐσημειοῦτο τὸ γράμμα Γ καὶ ἀργότερον τὸ λατινικὸν ἀντίστοιχον G, ἐξ οὗ ὁ γνώμων τοῦ *σόλ* πρὸ τῆς τετάρτης γραμμῆς τὸ γράμμα F, ἐξ οὗ ἐδημιουργήθη ὁ γνώμων τοῦ *φα* εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἕκτης γραμμῆς τὸ γράμμα C, ἐξ οὗ ὁ γνώμων τοῦ *ντο*. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς πολυφωνίας καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀντιστικτικῆς τέχνης, οἱ συνθέται, διὰ νὰ μὴ σφετερισθοῦν ἄλλοι τὰ ἔργα των, ἀπέφευγον τὴν ἔκδοσιν παρτιτούρας, ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὴν ἐκτύπωσιν κεχωρισμένων μερῶν δι' ἑκάστην φωνὴν τῆς χορῳδίας. Αὐτοὶ οὗτοι ὅμως κατὰ τὴν σύνθεσιν ἐχρησιμοποίουν ἴδια περίπλοκα συστήματα παρτιτούρας, ἐφ' ἧς ἔγραφον τὰς φωνὰς τὴν μίαν ὕπερθεν τῆς ἄλλης.

Ἡ ταξινόμησις τῶν ὀργάνων ἐν τῇ συγχρόνῳ παρτιτούρᾳ ἀκολουθεῖ ἰδίους νόμους. Ἐπεκράτησεν ὅπως πρῶτον χωρίζωνται τὰ ὄργανα κατὰ κατηγορίας καὶ χροιὰν ἤχου καὶ ὅπως εἰς ἑκάστην κατηγορίαν κατατάσσωνται ταῦτα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀναλόγως τῆς ὀξύτητος ἢ τῆς βαρύτητος αὐτῶν. Οὕτως ἡ διάταξις τῶν ὀργάνων ἔχει σήμερον, κατὰ κανόνα, ὡς ἑξῆς: Πρὸς τὰ ἄνω: τὰ ξύλινα πνευστὰ ὄργανα. Εἰς τὸ μέσον: τὰ χάλκινα πνευστὰ ὄργανα καὶ τὰ κρουστά. Πρὸς τὰ κάτω: τὰ ἔγχορδα ὄργανα. Ἡ ἅρπα γράφεται συνήθως μεταξὺ κρουστῶν καὶ ἐγχόρδων. Ἐν συνθέσει διὰ φωνὰς καὶ ὀρχήστραν αἱ φωναὶ λαμβάνουσι θέσιν μεταξὺ βιολῶν καὶ βιολοντσέλλων καὶ βαθυχόρδων. Συνθέται τινὲς προτιμῶσιν ὅμως νὰ μὴ διασπῶσι τὴν διάταξιν τῶν ἐγχόρδων, γράφοντες τὰς φωνὰς ἄνωθεν αὐτῶν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἅρπαν. Ὁσάκις εἰς σύνθεσίν τινα ὑπάρχει ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἢ διασκευὴ τοῦ ἔργου διὰ κλειδοκύμβαλον, ταῦτα γράφονται εἰς τὸ κάτω τῆς παρτιτούρας, εὐθὺς μετὰ τὰ βαθύχορδα. Τὸ κορυφαῖον ὄργανον (σόλο) εἰς κοντσέρτο τι γράφεται συνήθως ἄνωθεν τῶν ἐγχόρδων.

Διάταξις παρτιτούρας

	Ὄργανα	Γερμ.	Ἰταλ.
Ξύλινα πνευστά	Μικρὸς πλαγίαυλος	Kleine Flöten	Piccolo
	Πλαγίαυλος	Flöten	Flauti
	Ὀξύαυλος	Hoboen	Oboi
	Ἀγγλικὸν κέρας	Engl. Horn	Corno inglese
	Εὐθύαυλος	Klarinetten	Clarinetti
	Εὐθύαυλος βαρὺς	B. Klarinetten	Clarinetto basso
	Βαρύαυλος	Fagotten	Fagotti
	Ἀντίαυλος	K. Fagotten	Contra-fagotto
Χάλκινα πνευστά	Κέρατα 1—2	Hörner 1—2	Corni 1—2
	Κέρατα 3—4	Hörner 3—4	Corni 3—4
	Σάλπιγγες	Trompetten	Trombe
	Ὁλκωταὶ σάλπιγγες	Tromboni	Tromboni
	Βαθεῖα σάλπιγξ (τούμπα)	Tuba	Tuba
Κρουστά	Τύμπανα	Pauken	Timpani
	Μέγα τύμπανον	Gr. Trommel	Cassa
	Κύμβαλα	Becken	Piatti
	Τρίγωνον	Triangel	Triangolo
	Στρατιωτικὸν τύμπανον	Trommel	Tamburo
	Τὰμ-τὰμ	Tam-tam	Tam-tam
	Καστανιέττες	Kastagnetten	Castagnette
	Τσελέστα	Celesta	Celesta
	Ἅρπα	Harfe	Arpa
Ἔγχορδα	Πρῶτα βιολία	1 Violine	Violini 1i
	Δεύτερα βιολία	2 Violine	Violini 2i
	Βιόλαι	Bratsche	Viole
Κορυφαῖοι μονῳδοί	Ὑψίφωνος		Soprano
	Μεσόφωνος		Alto
	Ὀξύφωνος		Tenore
	Βαθύφωνος		Basso
Χορῳδία	Ὑψίφωνος		Soprani
	Μεσόφωνος		Alti
	Ὀξύφωνος		Tenori
	Βαθύφωνος		Bassi
Ἔγχορδα	Βιολοντσέλλα	Violoncell	Violoncelli
	Βαθύχορδα	Kontrabass	Contrabassi
	Ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον	Orgel	Organo

Εἴθιζον παλαιότερον νὰ γράφωσι τὰ βιολία καὶ τὰς βιόλας εἰς τὴν κορυφὴν τῆς σελίδος, ἄνωθεν τῶν ξυλίνων, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ κέρατα μεταξὺ εὐθυαύλων καὶ βαρυαύλων. Τὸ σύστημα τοῦτο σήμερον ἐγκατελείφθη. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπῆρχεν ἐπίσης ἐν χρήσει ἡ ἑπομένη διάταξις τῆς παρτιτούρας: τύμπανα σάλπιγγες, ὁλκωταὶ σάλπιγγες, κέρατα, ξύλινα πνευστά, ἔγχορδα.

Ἡ παρτιτούρα στρατιωτικῆς μουσικῆς ἀκολουθεῖ ἰδίαν διάταξιν, ἧς ἡ ἐπικρατεστέρα εἶναι ἡ ἑξῆς:

	Μικρὸς πλαγίαυλος	Picolo
	Πλαγίαυλοι	Flauti
	Ὀξύαυλος	Oboi
	Μικρὸς εὐθύαυλος εἰς Μι ὕφ.	Clarinetto Mi ♭
	1ος εὐθύαυλος εἰς Σι ὕφ.	Clapinetti 1mi in Si ♭
	ος εὐθύαυλος εἰς Σι ὕφ.	Clarinetti 2di in Si ♭
	Βαρύαυλος	Fagotti
Σαξόφωνα / Saxophones	Ὑψίφωνον	Soprano
	Μέσον	Alto
	Ὀξύφωνον	Tenore
	Βαρύτονον	Baritono
	Σάλπιγγες εἰς Μι ὕφ.	Trobe in Mi ♭
	Κεράτια εἰς Σι ὕφ.	Pistons in Si ♭
	Κέρατα εἰς Μι ὕφ	Corni in Mi ♭
	Μικρὸν κλειδοκέρας εἰς Μι ♭	Flügelhorn in Mi ♭
	Κλειδοκέρατα εἰς Σι ὕφ	Flügelhorn in Mi ♭
	Ὀξυκέρας	Althorn
	Σαξοκέρατα	Saxhorn
	Εὐφώνιον ἢ βαρύτονον	Euphonium
	Ὁλκωταὶ σάλπιγγες	Tromboni
	Βαθυσάλπιγξ εἰς Σι ὕφ.	Basso Si ♭
	Ἀντιβαθύφωνον εἰς Μι ὕφ.	C. Basso in Mi ♭
	Ἀντιβαθύφωνον εἰς Σι ὕφ.	C. Basso in Si ♭
	Κρουστὰ	Batteria

Ἡ ἀνάγνωσις της παρτιτούρας εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον εἶναι ἰδιότης, ἣν ὀφείλει νὰ κατέχῃ πᾶς καλὸς μουσικός. Αἱ δυσκολίαι της παρακάμπτονται διὰ μεθοδικῆς ἐξασκήσεως καὶ τῆς ἀναγνώσεως ἀρχικῶς τετραφώνων χορῳδιῶν γεγραμμένων ἐν παρτιτούρᾳ, εἶτα παλαιῶν ἔργων δι' ὀρχήστραν ἐγχόρδων εἶτα κλασσικῶν τοιούτων, ὧν ἡ παρτιτούρα, ἐκτὸς τῶν ἐγχόρδων, περιλαμβάνει καί τινα πνευστά, τέλος δὲ συγχρόνων συνθέσεων. Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς παρτιτούρας βοηθεῖ πολὺ ἡ καλὴ γνῶσις τῶν γνωμόνων καὶ ἡ ἐπιδεξία χρῆσις αὐτῶν διὰ τὴν μεταφοράν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fétis*, Traité de l'accompagnement de la partition (1825),—*R. Clark*, Reading from score (1808). —*H. Riemann*, Katechismus des Partiturspiels (1902).

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Πάρτον (Parton), ***Ἰάκωβος***. Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς καὶ βιογράφος ἀγγλικῆς καταγωγῆς (1822—1891). Μεταβὰς εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν εἰς Ἀμερικήν, ἐπεράτωσεν ἐκεῖ τὰς σπουδάς του, ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν βιογραφίαν. Ἔγραψεν: «Ἡ ζωὴ τοῦ Ὁρατίου Γκρῖλεϋ» (1855), «Βίος τοῦ Ἀνδρέα Τζαῖκσον» (1860), «Φραγκλῖνος» (1864), «Τζέφερσον» (1874), «Βολταῖρος» (1881), «Ὁ στρατηγὸς Μπάτλερ ἐν Νέᾳ Ὀρλεάνῃ» (1863), «Ἐπιφανεῖς Ἀμερικανοὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν» (1867), «Μεγάλοι βιομήχανοι» (1884 καὶ 1891) κ. ἄ. Ἡ πρώτη σύζυγός του *Σάρα Πέϋσον Γουΐλλις* (1811—1872) ὑπῆρξε καὶ αὐτὴ λαοφιλὴς συγγραφεύς, ἐκδώσασα πλεῖστα χιουμοριστικὰ ἔργα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φάννυ Φέρν*.

Η. Π. Γ.

Πάρτς (Partsch), ***Ἰωσήφ***. Γερμανὸς γεωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1856 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἐσπούδασεν ἐν Βρεσλαυΐᾳ φιλολογίαν, ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν. Τῷ 1881 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1889 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βρεσλαυΐας, τῷ δὲ 1905 — 1922 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: «Ὁδοιπορικὰ τῆς παλαιᾶς Ἀφρικῆς» (1874), «Ἡ ἀναπαράστασις τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ γεωγραφικῷ ἔργῳ τοῦ Ἀγρίππα» (1875), «Ἔκδοσις τῶν ἐπῶν τοῦ Κορίππου» (1879), «Οἱ παγετῶνες τῶν ἐπῶν τοῦ Κορίππου» (1879), «Οἱ παγετῶνες τῆς προκατακλυσμιαίας ἐποχῆς ἐν τοῖς Καρπαθίοις καὶ ἐν τοῖς μετρίοις ὄρεσι τῆς Γερμανίας» (1882), «Φυσικὴ γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος, ἰδιαιτέρως τῆς ἀρχαίας» (μετὰ τοῦ *Νόϋμαν*, 1885), «Ἡ νῆσος Κέρκυρα, ἡ νῆσος Λευκάς, αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ἰθάκη» (ἐν Petermanns Mitteilungen, Ergänzungschelfte 88, 95, 99), «Φίλιππος Κλύβερ (Clüver) ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας» (1891), «Βιβλιογραφία τῆς χωρογραφίας καὶ λαογραφίας τῆς ἐπαρχίας Σιλεσίας» (1892), «Αἱ ὀχυραὶ περιοχαὶ τοῦ γερμανικοῦ κράτους» (1893), «Οἱ παγετῶνες τῶν Γιγαντείων ὀρέων κατὰ τὴν παγετώδη ἐποχὴν» (1894) «Ἡ Σιλεσία» (1896), «Χωρογραφία τῆς ἐπαρχίας Σιλεσίας» (1900), «Ἐρρῖκος Κεῖπερτ» (1901), «Μεσευρώπη» (1904), «Παλμύρα» (1922), «Ἡ ὑψηλὴ Τάτρα κατὰ τὴν παγετώδη ἐποχὴν» (1923), «Παγκόσμιος ἐμπορικὴ γεωγραφία» (1927).

Ι. Σ. Σ.

—**Πάρτς** (Partsch), ***Ἰωσὴφ - Ἀλοΰσιος - Αὔγουστος***. Γερμανὸς ρωμαϊστὴς καὶ παπυρολόγος, γεννηθεὶς ἐν Breslau, τῷ 1882. Υἱὸς τοῦ γεωγράφου Ἰωσὴφ Partsch, ἔτυχεν ἐξαιρέτου ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, μετ' ἰδιαιτέρας θέρμης ἐνδιατρίψας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἰδίᾳ τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου, εἰς τὰ πανεπιστήμια Breslau, Γενεύης, πάλιν Breslau—ἔνθα ἐβραβεύθη (1902) ἡ ἐργασία του: «Longi temporis praescriptio», δημοσιευθεῖσα μετὰ ἐπεξεργασίαν τῷ 1906—καὶ τέλος Λειψίας. Ἡ ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή του ἐπὶ τῆς formula τῆς ρωμαϊκῆς δικονομίας (1905) προὐκάλεσε τὸν γενικὸν θαυμασμὸν διὰ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἀπόψεων τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος, τόσον ὥστε ὁ Otto Lenel ἔκτοτε ὑπέδειξε τὴν ἀκαδημαϊκήν του ἀποστολήν. Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν ἐδέχθη, τῇ ἐπιμόνῳ ἰδίᾳ προτροπῇ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ καθηγητοῦ του Mitteis, τὴν πρότασιν τοῦ ἐπίσης καθηγητοῦ του Moriaud, ὅπως ἀναλάβῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης τὴν διδασκαλίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ ὠνομάσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τούτου τῇ 5ῃ Ἰανουαρίου 1906. Ἀσθένεια τῶν πνευμόνων τὸν ἠνάγκασε νὰ διακόψῃ τὰς παραδόσεις του καὶ νὰ ἀποσυρθῇ πρὸς θεραπείαν εἰς Montreux καὶ κατόπιν εἰς Leysin, ἔνθα, παρὰ τὸν κύριον σκοπόν του, ἐνδιέτριψεν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ περιωνύμου του ἔργου περὶ τῆς ἐγγυήσεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ δικαίῳ (1909). Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1910 ὠνομάσθη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Göttingen, ἔνθα συνειργάσθη μετὰ τοῦ αἰγυπτιολόγου Sethe, ἰδίᾳ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἐγγράφων τῶν σχετικῶν μὲ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ δίκαιον τῆς ἐγγυήσεως, τὰ ἐπὶ τῶν ὁποίων νομικὰ σχόλια αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1920.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1911 ἐκλήθη ἐν Freiburg, ἔνθα παρὰ τὰ πανεπιστημιακά του καθήκοντα ὠργάνωσε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ γραφεῖον πληροφοριῶν διὰ τὰς ἀπωλείας τοῦ πολέμου καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους συσταθεῖσα ἐν Βάδῃ ὑπηρεσία τῶν αἰχμαλώτων. Ἡ ἐπιστημονική του ἐξ ἄλλου δρᾶσις οὐδόλως ὑστέρησε κυρίως εἰς τὰ ἐπίπεδα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς παπυρολογίας (ἀνακοίνωσις περὶ τῆς negotiorum gestio, δημοσίευσις εἰς τὸ «Ἀρχεῖον Παπυρολογίας» τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς νομικῆς φιλολογίας τῶν ἐτῶν 1907—1911, ἔτι δὲ ἐπὶ τοῦ παπύρου Halensis, καταχώρισις εἰς τὰ πρακτικὰ Heidelberg (1916) τῶν νομικῶν παπύρων τῆς συλλογῆς Freiburg κλπ.). Τῷ 1920 μετέβη εἰς Bonn, ἔνθα, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐν τῷ αὐτόθι πανεπιστημίῳ παραδόσεις του, ἐσυνέχισε τὴν συγγραφικήν του ἐργασίαν, δημοσιεύσας (1920) τὴν μελέτην του ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, ὑποστηρίζων ἐν αὐτῇ τὴν ἄποψίν του ὅτι νομικὴ μόρφωσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς σπουδῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἥτις οὕτω δέον νὰ διατηρηθῇ εἰς τὰ πανεπιστήμια παρὰ τὴν τυχὸν κατάργησιν τῆς ἐφαρμογῆς του εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Μετὰ τοῦ περιφήμου γλωσσολόγου Thurneysen ἐπεξειργάσθη τὰς ἀρχαίας ἰσλανδικὰς πηγὰς τοῦ δικαίου, ὧν ἀνεκάλυψεν ἀναλογίας πρὸς τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ἐν συνεχείᾳ περατώνει τὰς μελέτας του ἐπὶ τῆς εἰκονικῆς δικαιοπραξίας κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ἐπὶ τῆς δημοσιότητος τῶν ἐπὶ ἀκινήτων πράξεων κατὰ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰ σύγχρονα δίκαια, ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὸ ἀγγλικὸν τοιοῦτον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Mitteis (1921) μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου Savigny-Stiftung, ἐκλήθη δ' εἰς τὸ πανεπιστήμιον Βερολίνου οὐ μόνον χάριν τῆς ἐκεῖ νομικῆς σχολῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον καὶ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας, τῶν δικαίων τῆς ὁποίας ἐκρίθη ἱκανὸς ὑπερασπιστὴς εἰς τὰ διάφορα ἰδίᾳ μι τὰ διαιτητικὰ δικαστήρια.

Ἡ ἐκεῖ δρᾶσίς του καὶ αἱ ἐπὶ τῶν διαφόρων συνθηκῶν καὶ ἐν γένει γερμανικῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων ἐργασίαι του, ὡς καὶ αἱ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του τοιαῦται ἀποτελοῦσιν ἀξιόλογον ὑλικὸν οὐ μόνον διὰ τὸν χειρισμὸν των σχετικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς αὔριον. Ἰδιαιτ.

Digitized by Google

ρῶς δέον νὰ τονισθῇ ἡ ἐπιτυχής του ὑπεράσπισις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν μεταλλείων τῆς ἄνω Σιλεσίας, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν ἑταιρειῶν ἀσφαλείας ζωῆς καὶ τέλος ἐπὶ τῆς τοιαύτης τῶν 135 ἑκατομμυρίων μάρκων τοῦ ἐν Γερμανίᾳ δημοσίου οὐθωμανικοῦ χρέους. Ἡ τελευταία του ἀποστολὴ εἰς Παρισίους, κατὰ τὸν Μάρτιον 1925, ἐνώπιον τοῦ γερμανοβελγικοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου, ἐξησθένησεν ἔτι μᾶλλον τὸν Partsch, κεκμηκότα ἤδη ἀπὸ τὴν ἔντονον καὶ ἀδιάκοπον ἐργασίαν του, μετὰ δὲ τὴν ἀποστολὴν ταύτην μεταβὰς ἐν Γενεύῃ διά τινας ἡμέρας, εὗρεν ἐκεῖ πρόωρον θάνατον τῇ 30 Μαρτίου 1925 ἐκ καρδιακῆς συμφορήσεως. Τὸ ἔργον τοῦ Partsch, πολυσχιδὲς καὶ δημιουργικόν, προκαλεῖ διὰ τὸ μέγεθός του θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν καὶ κατατάσσει αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν μεγάλων συγχρόνων νομικῶν. Δ. Φ. Π.

παρτσαδιάζω· δημοτ., μεταβάλλω εἰς παρτσάδες, κομματιάζω.

παρτσάς (ὁ)· δημοτ., κομμάτι, τμῆμα, κουρέλι.

Πάρτσεβιτς, ***Πέτρος.*** Βούλγαρος πατριώτης καὶ ἀγωνιστὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σαρδικῆς (Σόφιας). Βραδύτερον προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαρκιανουπόλεως ἐν Μολδαυΐᾳ. Τὴν ἀπελευθερωτικὴν κίνησιν Σέρβων καὶ Βουλγάρων ὁ Πάρτσεβιτς συνέδραμε ποικιλοτρόπως. Γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Μαρκιανουπόλεως πολλάκις μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκλιπαρῶν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Πολωνίας, Αὐστρίας, Βενετίας, Ῥώμης ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Ἀπέθανε τῷ 1674. Τ. Β.

παρτσχίνης (ὁ) (Partschin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι:

$$(MnFe)_3Al_2Si_3O_{12}$$

καὶ κατὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν γρανατῶν, κρυσταλλοῦται ὅμως εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Ἔχει σκληρότητα 6 ½, εἰδικὸν βάρος 4, λάμψιν στεατώδη καὶ χρῶμα μαῦρον καὶ ὑποκίτρινον ἕως ἐρυθρόφαιον. Ἀπαντᾷ ἐντὸς τῆς χρυσοφόρου διλουβιακῆς ἄμμου εἰς Siebenbürgen. Γ. Β.

Παρυάδρης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὑψηλὴ ὀροσειρὰ τῆς Β. Μεγάλης Ἀρμενίας, χωρίζουσα τὴν Ἀρμενίαν ἀπὸ τοῦ Καππαδοκικοῦ Πόντου (*Πτολ.* V, 12, 2). Δασώδης καὶ δύσβατος, κατῳκεῖτο ὑπὸ διαφόρων φυλῶν, πολεμικωτάτων καὶ ἀγρίων τὰ ἤθη (*Στράβ.* XII, 548). Σήμερον καλεῖται Barkhal. Α. Θ. Σ.

παρυδάτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸ ὕδωρ εὑρισκόμενος, ὁ ζῶν πλησίον ὕδατος.

Παρυῆται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατοικῶν τὰ βόρεια ὀρεινὰ τῆς Ἀρείας, ἐκτεινόμενος μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀρείου (νῦν Heriroud) καὶ Μάργου (νῦν Mourghab). Α. Θ. Σ.

παρυπατος, *—η, —ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ὕπατον, παρὰ τὸν ἀνώτατον εὑρισκόμενος.

— **παρυπάτη** (ἡ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ὀνομασία δύο τονιαίων θέσεων τῆς πεντεκαιδεκαχόρδου ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς κλίμακος, κατέχουσα τὴν δευτέραν ἐπὶ τὸ ὀξὺ βαθμίδα ἐν τοῖς τετραχόρδοις ὑπάτων καὶ μέσων. Ἀμφότεραι αἱ τονιαῖαι αὗται θέσεις, χαρακτηριζόμεναι ἰδιαιτέρως ἐκ τοῦ τετραχόρδου ἐν ᾧ εὑρίσκοντο, ἦσαν αἱ ἑξῆς: α') *παρυπάτη ὑπάτων* (Νη τῆς μέσης· do_2) καὶ β') *παρυπάτη μέσων* (Γα τῆς μέσης· fa_2). Ἀπεῖχον δὲ αὗται ἐν τῷ διατόνῳ γένει τοῦ μὲν ἀμέσως βαρυτέρου φθόγγου κατὰ ἡμιτόνιον ἢ λεῖμμα (= 256/243), τοῦ δὲ ἀμέσως ὀξυτέρου κατὰ μείζονα ἢ ἐπόγδοον τόνον (= 9/8) καὶ ἐφθέγγοντο ἀμφότεραι διὰ τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου του. Ἐν μὲν τῷ χρωματικῷ γένει ἦσαν αὗται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς, ἐφ' οὗ καὶ αἱ ἀντίστοιχοι διάτονοι, ἐν δὲ τῷ ἐναρμονίῳ βαρύτεραι κατὰ δίεσιν τεταρτημοριαίαν. Ν. Α. Χ.

παρυπέρα (ἡ) (κοιν. *κοντραμαντάρι*) *[Ναυτ.]*. Ὑπέρα ἀφαιρετή, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κυρίως τοιαύτης τῶν κεραιῶν τῶν δολώνων τῶν μεγάλων πλοίων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

παρυπήνη (ἡ) (κοιν. *κόντρα-μονοστάκι*) *[Ναυτ.]*. Ἐξάρτια συγκρατοῦντα καὶ ἐνισχύοντα τὸ σύνολον τοῦ προβόλου ἐκ τῶν κάτωθεν· εἶναι ὅθεν διὰ τὸ δοράτιον καὶ τὴν ἐπιδορατίδα ὅ,τι οἱ πρότονοι διὰ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν ἐπιστήλιον ἱστοῦ ὀρθίου. Καὶ ἡ μὲν *παρυπήνη τοῦ δορατίου*, τραχηλουμένη εἰς αὐτό, διαβάλλεται εἰς τὸν θαλασσομάχον καὶ ἀπολήγει εἰς τροπὸν τῆς στείρας τοῦ πλοίου, ὅπου καὶ ἐκτείνεται δι' ἐντονίων· τῆς δ' *ἐπιδορατίδος ἡ παρυπήνη*, τραχηλουμένη εἰς τὴν ἄτρακτον (ἀβαρίαι τοῦ κοντραμπαστουνιοῦ), ἀκολουθεῖ ἀνάλογον διάταξιν (βλ. λ. *ἀνάδρομος*). Σ. Ε. Λ.

Παρύσατις. —1) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου τοῦ Α' τοῦ Μακρόχειρος καὶ τῆς Ἀνδρίας (ἐκ Βαβυλῶνος καταγομένης) καὶ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως Δαρείου Β', ἐκ τοῦ ὁποίου ἔγινε μήτηρ Ἀρταξέρξου Β' τοῦ Μνήμονος καὶ Κύρου τοῦ νεωτέρου. Ἦτο γυνὴ φίλαρχος καὶ σκληρὰ καὶ διὰ τοῦτο ἐπί τινα χρόνον εἶχεν ἐξορισθῆ εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἔπειτα ὅμως ἀνεκλήθη καὶ ἴσχυσε πολὺ ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὅτε ὁ σύζυγός της ἀνεκηρύχθη βασιλεύς. Ἐκ τῶν δύο υἱῶν της ἡ Παρύσατις ὑπερηγάπα τὸν Κῦρον καὶ ἐπεθύμει οὗτος νὰ διαδεχθῇ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνώριζεν ὅτι δύσκολον θὰ ἦτο νὰ παροραθῶσι τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀρταξέρξου μὲ μόνην τὴν δικαιολογίαν ὅτι ὁ Κῦρος ἦτο πορφυρογέννητος (εἶχε γεννηθῆ βασιλεύοντος τοῦ πατρός), ἐφρόντισε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρός του ἡ σατραπεία τῆς Μ. Ἀσίας (Ξεν. Ἑλλ. 4.3), ἵνα δυνηθῇ ἐκεῖ νὰ παρασκευασθῇ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν κοινῶν μετὰ τῆς μητρός του φιλοδόξων σχεδίων του. Ἡ προσδοκία ὅμως τῆς Παρυσάτιδος διεψεύσθη κατ' ἐπανάληψιν, διότι καὶ ὅτε ἀπέθανεν ὁ Δαρεῖος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ Ἀρταξέρξης, τοῦ Κύρου μόλις διαφυγόντος τὸν θάνατον τῇ ἐπεμβάσει ταύτης, καὶ ὅτε ὁ Κῦρος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐφονεύθη οὗτος παρὰ τὰ Κούναξα (401 π. Χ.). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα δὲν ἔπαυσε νὰ ἰσχύῃ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἡ φιλόδοξος καὶ μηχανορράφος αὕτη γυνή (ἕνεκα τοῦ ἀσθενικοῦ καὶ ἡμέρου χαρακτῆρος τοῦ Ἀρταξέρξου), ὡς μαρτυροῦσιν ἡ ὑπ' αὐτῆς δηλητηρίασις τῆς συζύγου τοῦ Ἀρταξέρξου Στατείρας, ἡ κατὰ τὸ 398 π. Χ. ἀνάθεσις τῆς ναυαρχίας τοῦ περσικοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κόνωνα, πρὸς τὸν ὁποῖον διέκειτο συμπαθῶς ἡ Παρύσατις, καὶ ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Τισσαφέρνους, ἐχθροῦ καὶ προδότου τοῦ υἱοῦ της Κύρου.

—2) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Ὤχου, τὴν ὁποίαν εἶχε νυμφευθῆ, κατὰ τὸν Ἀριστόβουλον (*Ἀρριαν.* Ζ' 4), ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. ΚΑΨ.

παρυφαίνω· ὑφαίνω κατὰ τὰ πλάγια, πλέκω εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὑφάσματος.

παρυφή (ἡ)· ἡ κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ὑφάσματος ταινιοειδὴς ὑφή, κοιν. *οὔγια*· || μεταφ., τὸ ἄκρον, τὸ πέρας ἐκτάσεως: «ἡ παρυφὴ τοῦ δάσους».

— **παρυφὴ τοῦ *Μπάρτον*** (liséré de Burton), ἢ ***παρυφὴ μολυβδιασική.*** Οὕτω καλεῖται παρυφὴ ἰόχρους ἢ ὑπομέλαινα γραμμὴ ἀπαντῶσα ἐπὶ τοῦ περιλαιμίου τῶν ὀδόντων (μεταξὺ ὀδόντων καὶ οὔλων). Εἶναι δ' αὕτη ἔνδειξις σαφὴς τῆς χρονίας διὰ μολύβδου τοξικῆς δηλητηριάσεως, καὶ παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς τοξικὰς δηλητηριάσεις, ἤτοι ἐπὶ τῶν ζωγράφων κλπ., καὶ πάντων τῶν χειριζομένων τὸν μόλυβδον. Μ. Ν. Κ.

Πάρφορος. Κολοφώνιος ἀνήρ, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ὁποίου οἱ εἰς Μ. Ἀσίαν ἐλθόντες Ἴωνες, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν ἐκτόπισίν των, ἵδρυσαν τὴν πόλιν τῶν Κλαζομενῶν (*Παυσ.* VII, 3, 8). Α. Θ. Σ.

Παρχάρη *[Γεωγρ.]*. Θέσις τερπνὴ πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος, ἔνθα τὰ θερινὰ παλάτια τῶν βασιλέων τῆς Τραπεζοῦντος. Πλησίον τῆς θέσεως ταύτης ἐνίκησεν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος Κομνηνὸς (1332—1340) τοὺς ἐπιδραμόντας ἐξ Ἀμίδης τῆς Μεσοποταμίας Τουρκομάνους (τῷ 1340). Ν. ΚΛΕ

Παρχάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βέργης (Κοπατσίου) τῆς ἐπαρχίας Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 116. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσουμᾶ Μαχαλᾶ.*

Παρώδης (Parodi), ***Ἀλέξανδρος - Δομίνικος.*** Γάλλος λογοτέχνης καὶ ποιητὴς ἰταλοελληνικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης, ἔνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐμπορεύετο, διατελῶν συγχρόνως καὶ πρόξενος τῶν Δύο Σικελιῶν, καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1901. Ἀνετράφη καὶ ἐσπούδασεν ἐν Σμύρνῃ, τῷ 1861 δὲ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Μιλάνῳ καὶ Γενούῃ, καὶ εἶτα μετέβη εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας νυμφευθεὶς αὐτόθι. Τῷ 1865 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ τῷ 1868 ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐκεῖ. Πολιτογραφηθεὶς Γάλλος (1881), διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν βιβλιοθηκῶν. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: τὸ μυθιστόρημα «Ὁ τελευταῖος τῶν παπῶν» (1862), αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ «Πάθη καὶ ἰδέαι» (1865), «Μεσσηνιακοὶ μῦθοι» (1867), «Φωναὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς» (1883) καὶ «Νικηταὶ καὶ ἡττημένοι» (1898), τὰ δράματα «Οὐλμ ὁ παρτοκτόνος», διδαχθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Κομεντὶ - Φρανσαὶζ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1876, «Ἡττημένη Ῥώμη» (1876), τραγῳδία εἰς 5 πράξεις καὶ εἰς στίχους, «Ἡ νεότης τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α'» (1884), «Ὁ ἄκαμπτος», δρᾶμα εἰς 5 πράξεις καὶ εἰς πεζὸν λόγον (1884), «Ἡ βασίλισσα Ζουάνα» (1893), τὸ ἀξιολογώτερον τῶν ἔργων του, «Ὁ πάπας» (1899). Ἐπίσης ἔγραψε καὶ κριτικὴν περὶ τοῦ θεάτρου ἐν Γαλλίᾳ (1885). ΕΡ. Μ.

Ἀλέξανδρος Δ. Παρώδης.

— **Παρώδης** (Parodi), ***Δομίνικος.*** Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Γενούῃ, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Παρώδη. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰ λύκεια τοῦ Ροντέ, Λιμόζης, Βορδῶ, Ρουένης, Μισλὲ καὶ Κοντορσὲ καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Γαλλίᾳ. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Παράδοσις καὶ δημοκρατία» (1908), «Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα καὶ ἡ σύγχρονος σκέψις» (1921), «Ἡ σύγχρονος φιλοσοφία ἐν Γαλλίᾳ» (1920). Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὴν «Revue de métaphysique et de morale». Μ. Δ. Β.

— **Παρώδης** (Parodi), ***Ἐρνέστος-Ἰάκωβος.*** Ἰταλὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1862 ἐν Γενούῃ. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν Ἀνωτάτων σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Τοσκανικαὶ διάλεκτοι» (1889), «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ σιγματικοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ μέλλοντος ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματικῇ» (1898) κτλ. Μ. Δ. Β.

παρῳδία (ἡ)· κοινή, παράφωνος ᾆσις ᾄσματος, ἢ ἐπὶ τὸ γελοιότερον ἀπομίμησις ᾄσματος· || καθόλου, ἡ ἀνεπιτυχὴς καὶ ἐπὶ τὸ γελοιότερον ἐκτέλεσις, παράστασις, ἐνέργεια κττ.: «παρῳδία δικαστηρίου, —βουλῆς, —θεάτρου κλπ.»· || ὁμοίως, σκόπιμος μεταβολὴ ποιήματος, λόγου, ἐκκλησιαστικοῦ ὕμνου κττ. ἐπὶ τὸ γελοιότερον: «ἡ Βατραχομυομαχία ἀποτελεῖ παρῳδίαν τῆς Ἰλιάδος».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ παρῳδία ὡς λογοτεχνικὸν ἐπινόημα εἶναι παλαιοτάτη, θεωρουμένη ὡς ἐφεύρεσις ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἰαμβογράφου Ἱππώνακτος. Περίφημον παράδειγμα εἶναι ἡ «Βατραχομυομαχία», ἐν ᾗ παρῳδοῦνται οἱ ἥρωες τῆς «Ἰλιάδος». Ἡ συνηθεστέρα μέθοδος παρῳδίας εἶναι ἡ μίμησις τῆς μορφῆς καὶ τοῦ τόνου τοῦ παρῳδουμένου ποιήματος καὶ ἡ προσαρμογή του εἰς κωμικὸν θέμα. Τὸν τρόπον τοῦτον μετεχειρίσθησαν κατ' ἐξοχὴν οἱ κωμικοὶ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅστις πολλαχοῦ τῶν κωμῳδιῶν του παρῳδεῖ εὐφυέστατα στίχους τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου κλπ. Τοὺς Ἕλληνας ἐμιμήθησαν ἐν τῇ παρῳδίᾳ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μεθ' ἥσσονος ἐπιτυχίας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔχομεν ἐν Γαλλίᾳ τὸν Σκαρρόν, παρῳδὸν τοῦ Βιργιλίου διὰ τοῦ ἔργου του «Virgile Travesti», ἐν Ἰταλίᾳ τὸν Τασσόνι, παρῳδοῦντα τὸν μῦθον τῆς ἁρπαγῆς τῆς Ἑλένης διὰ τοῦ ἔργου «Ἡ ἁρπαγὴ τοῦ κουβᾶ», τὸν «Μικρὸν Φάουστ», παρῳδίαν τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκουνὼ κλπ., ἐν Ἑλλάδι τοῦ Λασκαράτου «Γιατὶ τὰ τάλαρα τὰ λένε τάλαρα», «Μονομαχία μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως» κλπ. Ἄφθονοι εἶναι παρ' ἑκάστῳ λαῷ καὶ αἱ παρῳδίαι τροπαρίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων σοβαρῶν ᾀσμάτων, δεικνύουσαι πολλάκις ὄχι τυχαῖον πνεῦμα. Θ. Π.

παρῳδὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ παρὰ τὸ ᾆσμα· || ὁ ᾄδων ᾆσμά τι παρηλλαγμένον ἐπὶ τὸ γελοιότερον.

παρῳδῶ (*—έω*)· κάμνω παρῳδίαν, διαστρέφω ἐπὶ τὸ γελοιότερον ᾆσμα, ποίημα, λόγον κττ.· || ἐκτελῶ, ἀπομιμοῦμαι τι κατὰ τρόπον γελοῖον.

παρωκεάνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὸν ὠκεανὸν εὑρισκόμενος ἢ ζῶν, παρωκεανίτης.

παρωλένιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν ὠλένην τῆς χειρός.

πάρων, *—ωνος* (ὁ) *[Ναυτ.]*. Στρατιώτις ἢ ἐπιβάτις ναῦς τῶν ἀρχαίων, μικροῦ μεγέθους καὶ ἐλαφρά. Κατὰ τὴν σύγχρονον ὀνοματολογίαν, τὸ ἄλλως *βρίκιον* (βλ. λ.) καλούμενον. Παραλλαγὴ δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ ἄλλοτε ναυτικῷ ἦτο ὁ ἐκλιπὼν ἤδη τύπος *παρώνιον.* Σ. Ε. Λ.

παρών, *—οῦσα, —όν·* μετχ. τοῦ *πάρειμι*, ὁ παρευρισκόμενος, ἀντίθ. *ἀπών:* «οἱ παρόντες μάρτυρες».

παρώνιον (τό) *[Ναυτ.]*. Εἶδος μικροῦ πάρωνος τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μὴ φέροντος σιπάρους, μηδὲ χρησιμοποιοῦντος κέρκον πρὸς πόδισιν τοῦ ἐπιδρόμου. Ἄλλοτε δὲν εἶχε μεγίστην καὶ ἀντὶ ἐπιδρόμου ἔφερε λατίνιον μεγιστον ἐν εἴδει οὐρᾶς. Ἄλλοτε πάλιν σὺν τῷ ἐπιδρόμῳ, ὅστις ἀνεβένετο ὡς παραστήλιον, ἐξεπεταννύετο ἐν λείῳ καὶ μετρίῳ ἀνέμῳ πρόσθετος ἐπιδρομίσκος, ὡς ὁ τῶν λέμβων, ἀπὸ στηλιδίου πρὸ τῆς κορώνης τῆς πρύμνης ἱστοῦ μόνον. Εἶδος παρωνίου ἦτο καὶ τὸ *βριγαντῖνον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

παρωνυμία (ἡ)· πρόσθετον ὄνομα, παρωνύμιον, || γραμμ., τὸ νὰ εἶναι λέξις τις παρώνυμος, παράγωγος ἐξ ὀνόματος.

παρωνύμιον (τό)· πρόσθετον ὄνομα, παρεπώνυμον, κοιν. *παρατσοῦκλι.*

— *[Λαογρ.]* Τὰ *παρωνύμια*, ἐπικολλώμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὰ προσωπικὰ ὀνόματα διὰ σκωπτικοὺς λόγους ἢ λόγους διακρίσεως ἀπὸ τῶν ἄλλων προσώπων, εἶναι συνηθέστατα εἰς ὅλους τοὺς κατὰ

Digitized by Google

φύσιν λαοὺς καὶ εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. ὀφείλονται δὲ πολλάκις καὶ εἰς περισσότερον περιπλόκους (ἀπὸ τὸ σκῶμμα καὶ τὴν διάκρισιν) αἰτίας, ὅπως εἶναι ὁ φόβος μὴ ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ πραγματικοῦ ὀνόματος, ὅπερ θεωρεῖται ὡς στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ πρόσωπον, πάθῃ κακόν τι τὸ φέρον αὐτὸ ἄτομον. Οὕτω τὰ παρωνύμια δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς *σκωπτικά*, εἰς *διακριτικὰ* καὶ εἰς *ἀποτρόπαια*, ἐξ ὧν τὰ πολυπληθέστερα εἶναι τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας, τὰ ὁποῖα σκώπτουν ἐλαττώματα φυσικὰ ἢ ἠθικά, ἰδιορρύθμους καὶ χαρακτηριστικὰς πράξεις κλπ. Ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰ παρωνύμια καλοῦνται: *παρανόμια*, *παρανόματα*, *παρατσούκλια*, *πινόμια*, *σουσούμια* κλπ. Δύνανται δὲ νὰ διαιρεθοῦν ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς των εἰς διαφόρους ὁμάδας: α΄) ἐκ τῶν παιδικῶν χρόνων: *Θῶνος* ὁ Ἀθανάσιος, β΄) ἐκ σωματικῶν ἰδιοτήτων: *Καμπούρης*, *Μουστάκας*, *Τσολάκης*, γ΄) ἐκ πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων: *Καράμπελας*, *Ἀγέλαστος*, δ΄) ἐκ συνηθειῶν, πράξεων κπλ.: *Μυξήλης*, *Ξυπόλυτος*, ε΄) ἐκ συνήθων φράσεων: *Δηλαδής*, *Βέβαιας*, *Πασικαλάς*, στ΄) ἐξ ἐκτρόπων πράξεων: *Τηγανίτας*, *Κλεφταβγός*, ζ΄) ἐκ συγκρίσεων πρὸς ἄλλα πρόσωπα: *Δεσπότης*, *Γύφτος*, η΄) ἐκ συγκρίσεων πρὸς ζῷα: *Γκαμήλας*, *Λαγός*, *Σφήκας* κλπ. [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α΄ (1922) σ. 378.]

—Ω.

παρώνυμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· γραμματ., ὁ ἐξ ὀνόματος παραγόμενος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ρηματικός*: «ρήματα —, οὐσιαστικὰ παρώνυμα».

παρωνυχία (ἡ). Ἡ περὶ τὸν ὄνυχα φλεγμονὴ δακτύλου. Ἡ φλεγμονὴ αὕτη, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, ὀφείλεται συνήθως εἰς τὸν στρεπτόκοκκον καὶ σταφυλόκοκκον, εἰσερχομένους διὰ μικρᾶς λύσεως τῆς συνεχείας τοῦ δέρματος μετὰ νύξιν ἢ ἀσήμαντον τραυματισμόν· δι' ὃ ἀναφαίνεται συνήθως εἰς τοὺς χειρουργούς, τὸ προσωπικὸν τῶν χειρουργείων καὶ εἰς τὰς κυρίας τὰς ἀσχολουμένας μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν ὀνύχων (manicure). Ἡ παρωνυχία, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς εἶναι μικρὰ καὶ περιωρισμένη εἴς τι τμῆμα τῶν περὶ τὸν ὄνυχα μαλακῶν μορίων, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἀκολούθως κυκλικῶς, ἐξ οὗ καὶ *τριγυρίστρα* παρὰ τῷ λαῷ (καὶ *μεθύστρα*) καλεῖται. Ἐπίσης δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἡ φλεγμονὴ ὑπὸ τὸν ὄνυχα (*ὑπονύχιος φλεγμονὴ* — panaritium subunguale) ἢ καὶ πρὸς τὸ περιόστεον καὶ ὀστοῦν τῆς φάλαγγος, καταλαμβάνουσα οὕτω τὰ καλύπτοντα ταύτην μαλακὰ μόρια. Καὶ ἐνῷ ἡ ἁπλῆ παρωνυχία παρουσιάζει ἐλαφρὰν ἐρυθρότητα, μικρὸν οἴδημα καὶ πόνους ἐλαφρούς, ἄνευ πυρετοῦ, κατὰ τὴν ἐπέκτασιν ταύτης ὑπὸ τὸν ὄνυχα οἱ πόνοι εἶναι ἰσχυρότεροι, ἡ ἐρυθρότης καὶ τὸ οἴδημα ἐντονώτερα, ὁ πυρετὸς ὑψηλότερος. Τὸ σχηματιζόμενον πύον ὑπὸ τὸν ὄνυχα εἶναι ὁρατόν, ὁ δὲ ὄνυξ ἀπωθεῖται πρὸς τὰ ἄνω. Ἐπὶ ἐπεκτάσεως καὶ φλεγμονῆς πρὸς τὸ περιόστεον καὶ ὀστοῦν, καταστάσεως (κοιν. *καλαγκάθι*) χαρακτηριζομένης διὰ πόνων δριμυτάτων καὶ σφυζόντων, ἡ ἐρυθρότης καθίσταται ἐντονωτέρα πρὸς τὸ κυανοῦν, ἡ ἐξοίδησις μικρὰ καὶ οὐχὶ ἀνάλογος πρὸς τοὺς πόνους, ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλὴ ἐνίοτε μετὰ φρικίων καὶ ρίγους· ὁ πάσχων οὐδαμοῦ εὑρίσκει ἀνάπαυσιν· ὁ κλυδασμὸς σπανίως εἶναι καταφανής.

Θεραπεία. Ἡ παρωνυχία ἀποτελεῖ νόσημα σπανίως ὑποχωροῦν· κατ' ἀρχὰς ἐνδείκνυνται ἐπιθέματα ἀντιφλογιστικά, λουτρὰ τοπικῶς καὶ ἀνάρροπος θέσις. Ἐπὶ μὴ λυσιτελοῦς ὅμως τούτων ἐπιδράσεως καὶ προόδου τῆς φλεγμονῆς, ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος σχάσις πρὸς κατάπαυσιν τῶν πόνων καὶ ἀποφυγὴν ἐκτεταμένων νεκρώσεων. Ἐπὶ συλλογῆς πύου ὑπὸ τὸν ὄνυχα ἐνδείκνυται ἡ μερικὴ ἢ ὁλικὴ ἀφαίρεσις τούτου, ὑπὸ τοπικὴν ἀναισθησίαν· γενικῶς δὲ διὰ τῆς ταχείας ριζικῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς ἐξασφαλίζεται ἡ ὁμαλὴ καὶ ταχεῖα ἐπούλωσις τοῦ τραύματος. Συχνάκις παρὰ τοῖς ἰατροῖς καὶ ταῖς μαίαις ἀπαντᾷ ἡ συφιλιδικὴ παρωνυχία, ἥτις ὀφείλεται εἰς μόλυνσιν τῶν δακτύλων κατὰ τὴν ἐξέτασιν γυναικῶν πασχουσῶν ἐκ συφίλιδος. Ι. Κ. Κ.

—*[Κτηνιατρ.] Παρωνυχία* εἶναι ἡ φλεγμονὴ τοῦ ὄνυχος καὶ ἰδίως τῆς ὑπονυχίου μεμβράνης τῆς ὁπλῆς τοῦ ἵππου, τοῦ βοός, τοῦ προβάτου (κερατογόνος μεμβρᾶνα). Εἰς τὰ πρόβατα παρουσιάζεται καὶ ὡς μεταδοτική. Ἡ φλεγμονὴ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς περόνης ἢ τῆς χελιδόνος καὶ ἐξαπλοῦται ἐφ' ὅλου τοῦ ὄνυχος, προκαλοῦσα ἐνίοτε καὶ τὴν ὁλικὴν αὐτοῦ πτῶσιν. Ἡ θεραπεία τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι μᾶλλον χειρουργική. Δ. Φ. Π.

—**παρωνυχία *ἀνώδυνος*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *Μορβάν*, νόσος τοῦ —.

—**παρωνυχία *συφιλιδική***. Ἀναπτύσσεται εἰς τοὺς ὄνυχας καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν ἢ συνεπείᾳ τραύματος ἢ ἐξ ἄλλων ἐπαγγελματικῶν ἀφορμῶν, ἢ ὑπὸ ξηρὰν ἢ ὑπὸ ἑλκώδη μορφήν. Ἡ ξηρὰ παρωνυχία προσβάλλει συνήθως πολλοὺς ὄνυχας συγχρόνως, ἡ ἑλκώδης μόνον ἕνα καὶ προσομοιάζει πολὺ πρὸς τὴν ἁπλῆν παρωνυχίαν. Ἡ διάγνωσις εἶναι δυσκολωτάτη, ἐὰν δὲν ὑπάρχουσιν ἀλλαχοῦ φαινόμενα συφιλιδικά, ἡ δὲ θεραπεία εἶναι ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη ἀντισυφιλιδική. Κ. Κ. Κ.

παρωνυχία (ἡ) (Paronychia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παρωνυχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας καὶ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἐκ τῶν 40 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *παρωνυχία ἡ κεφαλωτὴ* (Paronychia capitata), γνωστὴ καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *μερόφλεγμα*, καὶ *παρωνυχία ἡ ἀργυρόχρους* (Paronychia argentea), πολυετὴς πόα ἐνέχουσα φαρμακευτικὰς ἰδιότητας, διότι τὸ ἀφέψημα τοῦ ξηροῦ χόρτου της εἶναι στομαχικὸν καὶ ἐνδείκνυται κατὰ τῶν πνευμονικῶν παθήσεων καὶ τῆς καταρροῆς. Δ. Ν. Π.

Παρωνυχία ἡ κεφαλωτή.

παρωνυχιοειδῆ (τά), ἢ *παρωνυχιίδαι* (οἱ) (Paronychiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας ἐτησίας ἢ καὶ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας, ὧν πλεῖστα εἶναι κοσμητικὰ καὶ ἕτερα φαρμακευτικά, γνωστότερα εἶναι ἡ *παρωνυχία*, τὸ *πολύκαρπον* καὶ τὸ *τηλέφιον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

παρωνύχιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Πτυχὴ τοῦ δέρματος ἡμικυκλοτερής, ἥτις ἀφορίζει τὴν ὀνυχαίαν αὔλακα. Ι. Π.

παρωνυχίς, —*ίδος* (ἡ)· ἡ ρίζα τοῦ ὄνυχος· || φλεγμονὴ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ὄνυχος (βλ. *παρωνυχία*)· || μεταφ., ζήτημα ἀσήμαντον, ἀνάξιον προσοχῆς: «δὲν πρόκειται περὶ παρωνυχίδος, ἀλλὰ περὶ σπουδαίου ζητήματος».

παρωπίς, —*ίδος* (ἡ), καὶ ***παρώπιον*** (τό)· δερματίνη πλὰξ παρ' ἑκάτερον ὀφθαλμὸν τῶν ὑποζυγίων τῶν ἐλαυνόντων τροχοφόρα.

παρωπλισμένον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἡ τελευταία ἐκ τῶν τριῶν καταστάσεων εἰς ἃς κατὰ τὸν κανονισμὸν δύναται νὰ τεθῇ πλοῖόν τι πολεμικόν· δύναται ὅμως ἐκ ταύτης νὰ ἐπανατεθῇ εἰς ἐφεδρείαν ἢ εἰς ἐνέργειαν, ἐξοπλιζόμενον δι' ἐπαναφορᾶς ἔνδον τῶν ἀποβιβασθέντων σκευῶν καὶ δι' εὐτρεπισμοῦ τοῦ συνόλου του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Παρωπλισμένον (κοιν. *δεμένο*) λέγεται καὶ τὸ φορτηγὸν ἢ ἐπιβατηγόν, ὅπερ λόγῳ ἀνεργίας, ἧς ἡ διάρκεια προμηνύεται μακρά, παραμένει ἀργοῦν ἐν λιμένι, ἀπολύσαν τὸ πλήρωμά του πλὴν δύο τὸ πολὺ ἀνδρῶν πρὸς φύλαξίν του. Τὰ μεγάλα τεμάχια τῆς μηχανῆς τῶν τοιούτων πλοίων ἀλείφονται, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὀξειδώσεώς των, διὰ μίγματος λίπους καὶ ἐλαιοχρώματος λευκοῦ, εὐκόλως ἀφαιρουμένου. Σ. Ε. Λ.

πάρωρα· ἐπίρρ. δημοτ., εἰς ὥραν ἐγγὺς τοῦ μεσονυκτίου, ἀωρὶ τῆς νυκτός.

Παρωραία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ χώρα τῆς Β. Ἠπείρου παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἰλλυρίας, ἐκτεινομένη δεξιὰ τοῦ Ἀώου ποταμοῦ, ἢ ἄλλως *Παραυαία* καλουμένη. Α. Θ. Σ.

Παρωραῖοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Β. Ἠπείρου κατοικῶν τὴν Παρωραίαν χώραν. Α. Θ. Σ.

Παρωρεᾶται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου, κατοικοῦντες κατὰ τὸν Στράβωνα (Ζ, 346) ἐν Τριφυλίᾳ τῆς Ἠλείας τὰ περὶ τὸ Λέπρεον καὶ Μάκιστον ὄρη, μέχρι τῆς θαλάσσης, παρὰ τὸ Σαμιακὸν Ποσείδιον. Α. Θ. Σ.

παρώρεια (ἡ)· ἡ παρὰ τὸ ὄρος χώρα, ριζοβούνι.

Παρώρεια, ***Παρωρεία***, ἢ ***Παρωρία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ]* Πόλις τῆς ΝΔ. Ἀρκαδίας, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Παρωρέως, υἱοῦ τοῦ Τρικολώνου, περὶ τὰ δέκα στάδια ἀπὸ τῆς Ζοιτίας. Κατεστράφη ἐνωρίτατα μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων, πρὸς ἵδρυσιν τῆς Μεγαλοπόλεως, τῷ 370 π. Χ., ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου ἦτο ἤδη κατηρειπωμένη. Α. Θ. Σ.

παρωρείτης (ὁ)· ὁ κατοικῶν εἰς παρώρειαν.

Παρωρεὺς *[Μυθολ.]*. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Τρικολώνου, ἱδρυτὴς τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Παρωρείας. Α. Θ. Σ.

Παρώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πελάγους τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 82.

παρωρίτης (ὁ)· δημοτ., δαιμόνιον βλαπτικὸν ἐμφανιζόμενον πάρωρα, κατὰ τὰς περὶ τὸ μεσονύκτιον ὥρας· || ὁ ἀργὰ ἐπιστρέφων εἰς τὸν οἶκόν του.

πάρωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν ὥραν, παρὰ τὸν καιρὸν λαμβάνων ὑπόστασιν, παράκαιρος.

παρωτία (ἡ) (Parotia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ξηροβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *παραδεισιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα πτηνὰ ἰθαγενῆ τῆς νέας Γουϊνέας, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ λαμπροῦ πτερώματός των καὶ τῶν ἰδιορρύθμων νηματοειδῶν πτερῶν, δι' ὧν κοσμεῖται ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀρρένων. Δ. Ν. Π.

Παρωτία.
[Ἄρρεν καὶ θῆλυ.]

παρωτιδικὴ *θήκη* *[Ἀνατομ.]*. Τρίγωνος πρισματικὸς χῶρος, συγκλειόμενος ὑπὸ ὀστῶν καὶ ἁπαλῶν μορίων εἰς θήκην (*παρωτιδικὴν θήκην*), ἧς τὴν κοιλότητα πληροῖ ἡ παρωτίς, συναπτομένη μετὰ τῆς θήκης διὰ συνδετικοῦ ἱστοῦ. Ι. Π.

— **παρωτιδικὴ *χώρα*** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ὀπισθία μοῖρα τῆς χώρας τοῦ προσώπου, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν μασητῆρα μῦν καὶ τὴν παρωτίδα. Ι. Π.

παρωτιδῖτις, —*ιδος* (ἡ) (oreillons)· ἡ καὶ *παρωτῖτις* (βλ. λ.).

παρωτιδομασητήριος *περιτονία* *[Ἀνατομ.]*. Ἀποτελεῖται αὕτη ὑπὸ δύο πετάλων, τοῦ ἐπιπολῆς καὶ τοῦ ἐν τῷ βάθει. Καὶ τὸ μὲν ἐπιπολῆς καλύπτει τὴν παρωτίδα (*παρωτιδικὴ περιτονία*), τὸ δ' ἐν τῷ βάθει (*μασητήριος περιτονία*), τετράπλευρον ὄν, κεῖται μεταξὺ τῆς παρωτίδος καὶ τοῦ μασητῆρος μυός, ἀπεργάζεται δὲ μετὰ τῆς κάτω γνάθου ὀστεοϊνώδη θήκην, περιέχουσαν τὸν μῦν τοῦτον. Ι. Π.

παρωτὶς *[Ἀνατομ.]*. Τάσσεται εἰς τοὺς μείζονας σιαλογόνους ἀδένας. Κεῖται κάτωθεν καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου ἐν τῇ ὀπισθογναθίῳ χώρᾳ, ἔχουσα σχῆμα παρεμφερὲς πρὸς τρίγωνον πυραμίδα, ἧς ἡ μὲν βάσις στρέφεται ἐπὶ τὰ ἐκτός, ἡ δὲ κορυφὴ ἐπὶ τὰ ἐντὸς (πρὸς τὸν φάρυγγα). Αἱ διαστάσεις αὐτῆς κατὰ κάθετον μὲν γραμμὴν (=ὕψος) εἶναι 5—6 ἑκ., κατ' ὀβελιαίαν δὲ (πλάτος) 3—3 ½ ἑκ., τὸ δὲ βάρος 25—30 γραμ. Ἡ *ἔξω* (*ἐπιπολῆς*) *ἐπιφάνεια* ἢ ἡ *βάσις τῆς παρωτίδος* καλύπτεται ὑπὸ τοῦ δέρματος, τοῦ ὑποδορίου συνδετικοῦ ἱστοῦ, τοῦ μυώδους πλατύσματος καὶ τῆς τραχηλικῆς περιτονίας· τὸ ἄνω χεῖλος τῆς ἐπιφανείας ταύτης διήκει ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου, τὸ δὲ πρόσθιον χεῖλος, κοινωνοῦν πρὸς τὴν ὀπισθίαν μοῖραν τοῦ μασητῆρος μυός, ἐκπέμπει ἀπὸ τοῦ ἄνω τριτημορίου αὐτοῦ κωνοειδῆ προσεκβολήν, τὴν *μασητήριον ἀπόφυσιν*, συνοδεύουσαν ἐπὶ βραχὺ τὸν παρωτιδικὸν πόρον, καλουμένην δὲ καὶ *ἐπικουρικὴν παρωτίδα*, ὅταν ἀπαντᾷ ἀνεξάρτητος. Ἡ δὲ *προσθία ἐπιφάνεια*, ὑπόκοιλος οὖσα, συνάπτεται μετὰ τοῦ μασητῆρος μυός. Ἡ *ὀπισθία* δέ, ὑπόκυρτος, κοινωνεῖ πρὸς τὴν μαστοειδῆ ἀπόφυσιν, τὸν στερνοκλειδομαστοειδῆ μῦν, τὸν διγάστορα καὶ τὴν βελονοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἡ δὲ *κορυφὴ* ἢ ἡ *γωνία* τῆς παρωτίδος ἐναρμόζεται βαθέως ἐπὶ τὰ ἐντὸς καὶ πολλάκις ἐκπέμπει προσεκβολήν, τὴν *φαρυγγικὴν ἀπόφυσιν*, διήκουσαν μέχρι τοῦ πλαγίου τοιχώματος τοῦ φάρυγγος. Τὸ σῶμα τῆς παρωτίδος διελαύνεται ὑπὸ τῆς ἔξω καρωτίδος ἀρτηρίας, τῆς ὀπισθίας προσωπικῆς φλεβὸς καὶ ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ καὶ κροταφικοῦ νεύρου. Ὡς πρὸς τὴν ὑφὴν ἡ παρωτὶς εἶναι ἀμιγὴς ὀρογόνος ἀδήν, παριστᾷ δὲ σύνθετον κυψελοειδῆ ἀδένα, διαφέροντα τῶν συνήθων κυψελοειδῶν ἀδένων ὅτι μεταξὺ τῶν μεσολοβίων πόρων καὶ τῶν ἀδενοκυψελῶν αὐτοῦ παρεμβάλλονται τὰ σιαλικὰ καὶ τὰ *ἐμβόλιμα σωληνάρια*. Ἐκκρίνει δ' ἡ παρωτὶς τὸ *σίαλον*, οὗ σπουδαῖον συστατικὸν εἶναι ἡ *πτυαλίνη*, ἤτοι ζύμωμά τι, δι' οὗ αἱ ἀμυλώδεις οὐσίαι μετατρέπονται εἰς σακχαρώδεις. Σύγκειται δὲ τὸ σίαλον ἐξ 99,5 % ὕδατος καὶ ἐλαχίστου ποσοῦ ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων οὐσιῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἀερίων, ἰδίως ὀξυάνθρακος. Ὁ δ' *ἐκφορητικὸς πόρος* τῆς παρωτίδος, ἡ *στενωνιανός*, ἀναδύεται ἀπὸ τοῦ προσθίου χείλους αὐτῆς, διήκει ὁριζοντίως

Digitized by Google

πρὸς τὰ πρόσω **ἐπὶ τοῦ** μασητῆρος μυὸς καὶ ἐγγὺς τοῦ προσθίου χείλους τούτου, ἀνακάμπτων τοξοειδῶς ἐπὶ τὰ ἐντός, διατιτραίνει τὸν βυκανητὴν μῦν, ἀφικνεῖται εἰς τὸν βλεννογόνον τῆς παρειᾶς καὶ ἐκβάλλει ἀντικρὺ τῆς μύλης τοῦ 2ου ἄνω γομφίου

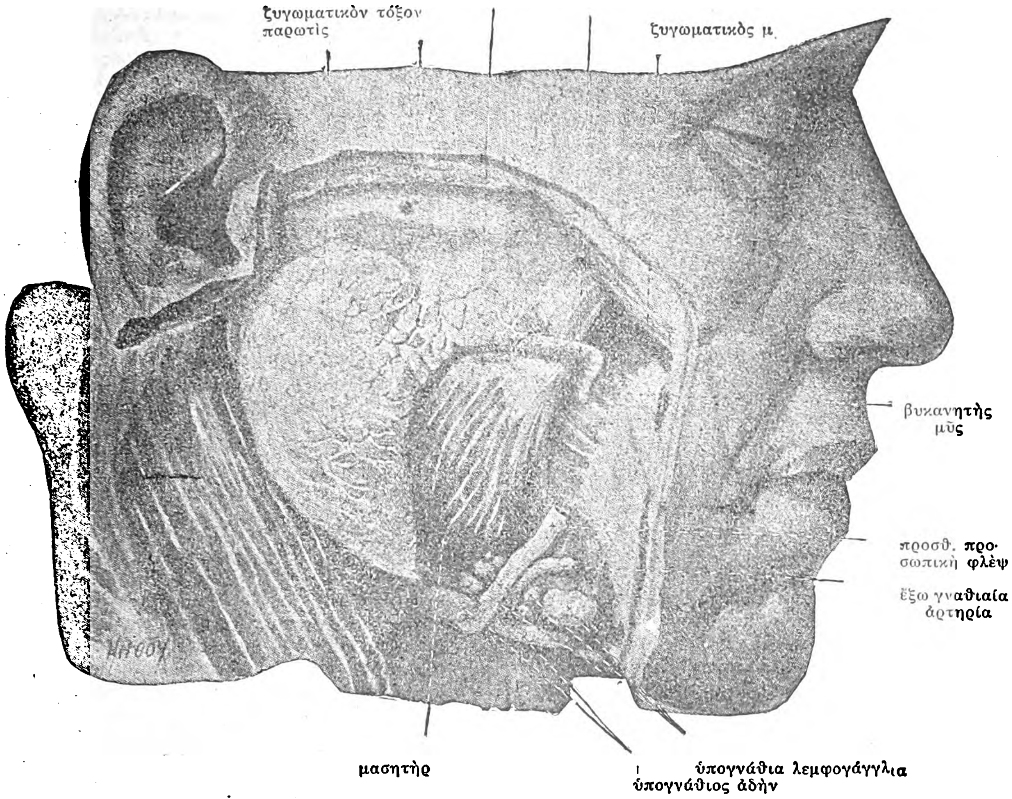

Δεξιὰ παρωτίς, ἐκ τῶν δεξιῶν. (Τὸ πλάτυσμα καὶ τὰ νεῦρα ἀφῃρέθησαν τελείως, τὰ δὲ ἀγγεῖα ἐν μέρει) (Spalteholtz).

ὀδόντος εἰς τὴν σιαλικὴν θηλὴν ἢ τὸ παρωτιδικὸν φῦμα. Ἔχει δὲ μῆκος μὲν 3—4 ἑκ., αὐλὸν δὲ 3 χλ.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

παρωτῖτις (ἡ), ἡ *παρωτιδῖτις*. Καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τῆς παρωτίδος. Ταύτης διακρίνομεν δύο μορφάς, τὴν φλεγμονώδη καὶ τὴν ἐπιδημικήν. Ἡ φλεγμονώδης μορφὴ ἀπαντᾷ ὁτὲ μὲν πρωτοπαθῶς, ἐπὶ τραύματος τῆς παρωτίου χώρας δι' ἀμέσου ἐπιδράσεως τῶν μικροβίων, συνήθως ὅμως δευτεροπαθῶς, κατὰ τὴν πορείαν ἢ ἀνάρρωσιν ἐκ μολυσματικῶν νοσημάτων, π. χ. τύφου, ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, πνευμονίας, τῆς μολύνσεως ἐπερχομένης ἐκ τῆς στοματικῆς κοιλότητος διὰ τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου. Ἡ νόσος ἄρχεται συνήθως διὰ γενικῆς κα-

Βαρεῖα μετεγχειρητικὴ πυώδης παρωτῖτις.

κουχίας, φρικίων, ὑψηλοῦ πυρετοῦ, διογκώσεως σκληρᾶς τῆς παρωτιδίου χώρας, ἐρυθρότητος τοῦ δέρματος καὶ πόνων, καθισταμένων ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐντονωτέρων. Αἱ κινήσεις τῆς γνάθου εἶναι λίαν ἀλγειναί. Ἡ ὀξεῖα αὕτη κατάστασις διαρκεῖ συνήθως 7—8 ἡμέρας, μεθ' ἅς, ἂν δὲν ἐπέλθῃ βελτίωσις τῶν φαινομένων της φλεγμονῆς, ἀκολουθεῖ ἡ διαπύησις τοῦ ἀδένος, κατ' ἀρχὰς **εἰς πολλὰ σημεῖα**, ἅτινα κατόπιν ἑνοῦνται εἰς μίαν ἑστίαν. Ὁ σίελος κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο εἶναι πυώδης, ἐνίοτε δ' ἐκ τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου ἐκρέει καθαρὸν πύον. Ἡ θεραπεία συνίσταται κατ' ἀρχὰς **μὲν εἰς τὴν** ἐπίθεσιν ἀντιφλογιστικῶν ἐπιθεμάτων καὶ καθαρισμὸν τῆς στοματικῆς κοιλότητος, ὅταν δ' ἐπέλθῃ ἡ διαπύησις, εἰς τὴν διάνοιξιν τῶν διαφόρων ἑστιῶν. Ὅλως ἰδιαιτέραν μορφὴν ἀποτελεῖ ἡ μετεγχειρητικὴ παρωτῖτις, ἥτις ἀναφαίνεται ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ἐγχείρησιν, καὶ ἰδίως μετὰ λαπαροτομίας, αἵτινες ἕνεκεν ἀπωλείας μεγάλης ποσότητος ὑγρῶν προκαλοῦσι ξηρότητα τοῦ στόματος. Ἡ μετεγχειρητικὴ παρωτῖτις παρουσιάζει τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα φαινόμενα, ἐὰν δὲ διὰ τῆς παροχῆς ὑγρῶν καὶ δὴ ὀροῦ φυσιολογικοῦ (δι' ἐνέσεων ἢ σταγονοκλύσματος) δὲν ἐπιτευχθῇ ἡ διέγερσις τῆς ἐκκριτικῆς λειτουργίας τοῦ ἀδένος καὶ ἡ ἀνακοπὴ τῆς φλεγμονῆς, ἐπέρχεται ἡ διαπύησις, ἥτις ἐπὶ ἐξησθενημένων ἀρρώστων εἶναι ἐνίοτε θανατηφόρος. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μορφὰς δυνατὸν ἡ φλεγμονὴ νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς τὰ ὀπίσω κατὰ μῆκος τῶν περὶ τὸν φάρυγγα ἀδένων, ὁπότε ἀναπτύσσεται βαρεῖα σηπτικὴ κατάστασις, μὲ πρόγνωσιν βαρυτάτην. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος διάνοιξις.

Ι. Κ. Κ.

—*[Παθολ.]* Ἡ *ἐπιδημικὴ παρωτιδῖτις* (κοιν. *μαγουλήθρα*) εἶναι λοίμωξις μεταδοτική, ἐντοπιζομένη ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν σιαλογόνων ἀδένων. Εἶναι νόσος συχνοτάτη εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ 5 μέχρι 15 ἐτῶν, ὀλιγώτερον προσβάλλει τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ σπανίως τὴν μετὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη ἡλικίαν. Προδιαθεσικὸν αἴτιον τῆς παθήσεως εἶναι ἡ ὑγρὰ ψῦξις· ἀλλὰ τὸ κυρίως αἴτιον εἶναι ἡ μόλυνσις κατὰ μετάδοσιν (δι' ἐπαφῆς), ἥτις εἶναι πιθανὴ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νόσου, ἀλλ' ἐπιφοβωτέρα πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐπφάσεως, ἥτις διαρκεῖ ἀπὸ δέκα ὀκτὼ μέχρι εἴκοσιν ἡμερῶν. Ἡ παρωτιδικὴ συμφόρησις τῆς νόσου, ἧς ἐλλείπουσι τὰ σαφῆ ἀνατομικὰ δεδομένα, ἀποδίδεται εἰς κατάρρουν τῶν πόρων καὶ ἀγωγῶν τοῦ ἀδένος· ἕνεκα τούτου ἡ παρατηρουμένη, κατὰ τὴν νόσον, παρωτιδικὴ ὀρχῖτις ἀπολήγει εἰς τὴν σκλήρυνσιν τῶν σπερματοφόρων σωλήνων, μετ' ἐξαλείψεως τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ὄρχεων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου εὑρίσκονται ἐν τῷ αἵματι καὶ ἐν τῷ παρεγχύματι τῶν ὄρχεων καὶ τῆς παρωτίδος διάφορα εἴδη μικροβίων, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ εἰδικὴ ἐπὶ τῆς νόσου ἐπίδρασις δὲν καθωρίσθη εἰσέτι· παραδέχονται τὴν ὕπαρξιν παρωτιδιτικοῦ ἰοῦ διηθητοῦ, δυναμένου πειραματικῶς νὰ μεταδώσῃ τὴν νόσον δι' ἐνοφθαλμίσεως. Ὁπωσδήποτε δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν παρωτίτιδα ὡς βακτηριακὴν λοίμωξιν, τῆς ὁποίας ἡ θύρα εἰσόδου εἶναι ὁ στενώνειος πόρος (canal de Stenon).

Ἡ παρωτιδῖτις εἶναι λίαν μεταδοτικὴ νόσος, ἀπαιτοῦσα ὅμως τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸν πάσχοντα· προηγεῖται δὲ τῆς διογκώσεως τῆς παρωτίδος καὶ ὑφίσταται κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς νόσου 24 ὥρας πρὸ **τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πυρετοῦ**. Ὁ συνωστισμὸς εὐνοεῖ τὴν μετάδοσιν· δι' ὃ παρετηρήθησαν ὁλόκληροι θάλαμοι στρατώνων καὶ νοσοκομείων πεπληρωμένοι πασχόντων τὴν νόσον. Ἡ νόσος ἄρχεται διὰ πυρετοῦ ἐλαφροῦ (38°) ἐν τῇ ἀρχῇ, κοπώσεως, ἐλαφρᾶς κακουχίας καὶ ἀνορεξίας· ἐμφανίζεται δ' εἶτα ἀποτόμως ἡ παρωτιδικὴ διόγκωσις, ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μόνον πλευροῦ, μεταξὺ τοῦ τράγου τοῦ ὠτὸς καὶ τῆς ἀνιούσης πτέρυγος τῆς κάτω γνάθου, τὴν ὁποίαν ὑπερβαίνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἡ διόγκωσις εἶναι λευκὴ ἢ ῥοδόχρους, σπανίως ἐρυθρά, σταιτώδης ἢ ἐλαστική, ὁτὲ δὲ ἀναισθητική, καὶ ἄλλοτε παρακολουθουμένη ὑπὸ σκληρίας καὶ δυσχερείας κατὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῶν σιαγόνων· ὡσαύτως παρατηρεῖται δυσχέρεια εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν μάσησιν· σπανίως δὲ ἀπαντᾷ νευραλγία, ἐπεκτεινομένη πρὸς τὸν τράχηλον καὶ τὸν ὦμον· πάντοτε ὅμως ἡ χώρα ὁλόκληρος εἶναι εὐαίσθητος τῇ πιέσει. Μετά τινας δὲ ὥρας ἢ μετά τινας ἡμέρας καταλαμβάνεται καὶ τὸ ἀντίθετον πλευρόν. Ὅταν δ' ἡ διόγκωσις καταλάβῃ τὸν τράχηλον, τὴν ὑπογνάθιον χώραν καὶ τοὺς κροτάφους, ἡ ὄψις τοῦ προσώπου ἀποβαίνει ἀπιοειδής. Ἡ παρωτιδικὴ αὕτη συμφόρησις εἶναι τελεία ἐν διαστήματι δύο μέχρις ἓξ ἡμερῶν, συντελουμένη τὴν 7ην ἢ 8ην ἡμέραν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν 15ην ἢ τὴν 20ήν. Ἐνίοτε ἐπακολουθεῖ ἡ διόγκωσις τῶν ὑπογενείων καὶ ὑπογλωσσίων ἀδένων, σπανίως πρωΐμως, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μεμονωμένη. Παρατηρεῖται ὡσαύτως, κατὰ τὰ δύο τρίτα τῶν περιπτώσεων, ἐρυθρότης καὶ διόγκωσις τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος, ἰδίᾳ πρὸς τὸν τελευταῖον γόμφιον ὀδόντα, πλησίον τοῦ στομίου τοῦ στενωνείου πόρου, ὡσαύτως καὶ τοῦ βλεννογόνου τῶν ἀμυγδαλῶν. Ἡ γενικὴ κατάστασις παραμένει ἄθικτος ἢ διαταράσσεται, ἐπὶ δύο μέχρι πέντε ἡμερῶν, ὑπὸ ἐλαφροῦ πυρετοῦ, ὑποχωροῦντος ἀποτόμως δι' ἀφθόνου ἐφιδρώσεως, πολυουρίας ἢ σιαλορροίας. Κατὰ κανόνα ἡ νόσος λύεται πάντοτε καλῶς, καταλείπουσα ἐνίοτε σκληρίαν τοῦ ἀδένος. Αἱ δὲ ὑποτροπαὶ εἶναι σπανιώταται. Ἡ παρατηρουμένη *ὀρχῖτις* εἶναι μᾶλλον ἐντόπισις ἢ ἐπιπλοκὴ τῆς παρωτίτιδος· ἐμφανίζεται συνήθως ἀπὸ τῆς ἕκτης πρὸς τὴν ὀγδόην ἡμέραν καὶ παραμένει μέχρι τῆς εἰκοστῆς πρώτης. Ἡ ὀρχῖτις αὕτη λύεται τελείως, ἰωμένη ἐν διαστήματι ὀκτὼ μέχρι δέκα ἡμερῶν· ὁ πυρετὸς κατέρχεται ἀποτόμως ἢ βαθμηδόν. Ἐπὶ διπλῆς ὅμως ὀρχίτιδος ἡ ἴασις βραδύνει ἐπὶ μακρόν. Ἐνίοτε ἐπακολουθεῖ ἀτροφία τοῦ ὄρχεως μερικὴ ἢ ὁλική, σκιάζουσα τὴν πρόγνωσιν τῆς παρωτιδιτικῆς ὀρχίτιδος, ἰδίᾳ ὅταν αὕτη εἶναι διπλῆ, καθόσον ἐπέρχεται ἀνικανότης καὶ στείρωσις. Παρὰ τῇ γυναικὶ παρατηρεῖται ἐνίοτε *ὠοθηκῖτις παρωτιδιτική*, ἐκσημαινομένη δι' ὀδυνηρᾶς διογκώσεως ἐν ἑνὶ τῶν εἰλεακῶν βόθρων, ἀλλ' αὕτη εἶναι σπανιωτέρα τῆς παρὰ τῷ ἀνδρὶ ὀρχίτιδος. Παρετηρήθη ὡσαύτως ὑπεραιμία τῶν μεγάλων χειλέων, τῶν αἰδοιοκολπικῶν ἀδένων καὶ τῶν ἀδένων τῶν μαστῶν. Ἐπιπλοκαὶ εἶναι σπάνιαι, ἰδίως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ γενικὴ γαστρικὴ κατάστασις εἶναι ἡ συνήθης, πλὴν σπανίως παρετηρήθη διάρροια, κατὰ τὴν τυφοειδῆ μορφήν, καὶ οἴδημα τῆς γλωττίδος. Κατ' ἐξαίρεσιν ἀπαντῶσιν ἡ ἐνδοκαρδῖτις καὶ ἡ περικαρδῖτις· ἀφ' ἑτέρου ὅμως παρατηροῦνται περιπτώσεις ἀναμφήριστοι *παρωτιδιτικοῦ ρευματισμοῦ*, ἐκδηλουμένου δι' ἀρθραλγίας, ὀρώδους ἀρθρίτιδος, ἰδίως τῆς κατὰ τὸ γόνυ ἀρθρώσεως, οὐδέποτε σχεδὸν διαπυϊσκομένης, θυλακίτιδος καὶ ποτε ὑγρώματος· εἶναι δ' ἡ ἐκδήλωσις αὕτη εἶδος ψευδορρευματισμοῦ, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ παράγοντος (ἰοῦ διηθητοῦ) τῆς παρωτιδίτιδος. Ἀλλὰ καὶ νευρικαὶ ἐπιπλοκαὶ παρατηροῦνται, συνιστάμεναι εἰς συμβάματα παραληρηματικὰ καὶ σπασμωδικά. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν *κώφωσις* μονόπλευρος ἢ ἀμφίπλευρος, ἥτις εἶναι φύσεως πιθανώτατα λαβυρινθικῆς. Σπανίως ὑπάρχουσι δυσχέρειαι περὶ τὴν διάγνωσιν τῆς παθήσεως. Ἐλαχίστη πλάνη δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν τραχηλικῶν ἀδενοπαθειῶν τῆς διφθερίτιδος καὶ ἐκ τῶν ἐπακολουθουσῶν λοιμώδει τινὶ νόσῳ παρωτιδιτίδων, ἤτοι ἐπὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, πνευμονίας κλπ. Αἱ εἰς τὴν μολυβδίασιν, τὸν ἰωδισμὸν καὶ τὴν ὑδραργυρίασιν παρατηρούμεναι παρωτιδῖτιδες ἐμφανίζουσιν ὅλως διαφορετικὴν ἐξέλιξιν. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ παρωτιδιτικὴ ὀρχῖτις εἶναι δυνατὸν νὰ συγχυσθῇ πρὸς τὴν βλεννορροϊκὴν ὀρχίτιδα (καθ' ἣν ἐμφανίζεται ἐπιδιδυμίτις, οὐρηθρῖτις, φλεγμονὴ τοῦ ἀπαγωγοῦ σωλῆνος κλπ.), τὴν συφιλιδικὴν ἢ τὴν φυματιώδη ὀρχίτιδα. Ἡ ἐπώασις τῆς νόσου διαρκεῖ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα 20—25 ἡμερῶν, ἡ δὲ νόσος εἶναι μεταδοτικὴ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς γαγγλιακῆς συμφορήσεως, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι δυσκόλως παρεμποδίζεται ἡ ἐπέκτασις τῆς νόσου. Ἡ μεταδοτικότης τῆς νόσου ἐπιβάλλει μέτρα ἀπομονώσεως (15—20 ἡμερῶν) καὶ ἀπολυμάνσεως, ἧττον αὐστηρὰ ἴσως διὰ τὰ παιδία, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ νόσος ἔχει καλοήθη χαρακτῆρα καὶ ἅτινα ἀπολαμβάνουσι τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀνοσοποιήσεως διὰ τὸ μέλλον. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἐπιθέματα διαλυτικὰ ἐπὶ τῶν συμπεφορημένων ἀδένων, ἤτοι σπληνία διάβροχα ἐν ἁλατούχῳ διαλύματι ἢ ἐν οἰ-

Digitized by Google

νοπνευματούχῳ τοιούτῳ, εἰς τὸ τρίτον τῆς ἀραιώσεως. Ἐὰν οἱ πόνοι εἶναι ἰσχυροί, ὅπερ σπάνιον, ἐπιχρίομεν τὴν ἀλγοῦσαν χώραν τῶν ἀδένων δι' ἰτεϋλικοῦ μεθυλίου καθαροῦ, ἐπικαλύπτοντες ἀκολούθως δι' ἀδιαπεράστου λεπτῆς ὀθόνης ἢ διὰ βάμβακος· χορηγοῦμεν δ' ἐσωτερικῶς τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, τὴν ἀντιπυρίνην, τὴν ἀσπιρίνην κλπ. Εἰς τὰς ὑπερθερμικὰς τυφοειδεῖς μορφὰς χορηγοῦμεν τὴν κινίνην καὶ συνιστῶμεν τὰ χλιαρὰ ἢ τὰ ψυχρὰ λουτρά. Ἐπιβάλλεται ἡ ἐν τῷ δωματίῳ παραμονὴ ἐπὶ μακρὸν καὶ ἡ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνάπαυσις πρὸς πρόληψιν ὀρχίτιδος· ἐκδηλωθείσης ὅμως ταύτης δέον νὰ προσφύγωμεν εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτῆς θεραπείαν. Μ. Ν. Κ.

— *[Συφιλιδ.]* Παλαιότερον ἐπιστεύετο ὅτι οἱ σιελογόνοι ἀδένες οὐδέποτε προσεβάλλοντο ὑπὸ τῆς συφίλιδος καὶ τῆς φυματιάσεως. Νεώτεραι ὅμως ἔρευναι (Neumann, Caposi, Verneuil) ἀπέδειξαν ὅτι οὗτοι προσβάλλονται μὲν ἀλλὰ σπανιώτατα. Ἡ *συφιλιδικὴ παρωτῖτις* παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν σκληροῦ ὄγκου, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ πόνους καὶ δυσκολίαν κατὰ τὴν μάσησιν καὶ τὴν ὁμιλίαν. Ἡ διάγνωσις εἶναι δυσκολωτάτη, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἄλλα συφιλιδικὰ συμπτώματα, ἡ δὲ θεραπεία ἡ γενικῶς κατὰ τῆς συφίλιδος παραδεδεγμένη. Κ. Κ. Κ.

— *[Κτηνιατρ.]* Τὰ ζῷα προσβάλλονται ἐκ *παρωτίτιδος* ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὅταν δὲ ὁ ἀδὴν ἐξογκωθῇ ἀρκετά, τότε ἡ μάσησις καθίσταται ἀδύνατος. Ἡ πάθησις προέρχεται ἐκ τραυμάτων ἢ ὀδόντων ἐφθαρμένων ἢ καὶ ἐντόνου στοματίτιδος. Δ. Φ. Π.

παρῳχημένος, *—η, —ον·* παθ. μετχ. τοῦ *παροίχομαι*, παρελθών, περασμένος: «εἰς παρῳχημένην ἐποχήν»· || γραμματ. «παρῳχημένοι χρόνοι» οἱ δηλοῦντες τὸ παρελθόν, παρατατικός, ἀόριστος καὶ ὑπερσυντέλικος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

πᾶς, ***πᾶσα, πᾶν*** (γεν. *παντὸς — πάντων*)· ἀντων. ἐπιμερ. ἕκαστος, καθένας: «πᾶς ἄνθρωπος», «κατὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν», «κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος», «πᾶν μέτρον ἄριστον», «οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον», «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος», «καιρὸς ἐν παντὶ πράγματι»· || «πᾶς ὅστις» ὁστισδήποτε: «εἰσέρχεται πᾶς ὅστις ἐπιθυμεῖ», «θὰ εἴπω πᾶν ὅ,τι γνωρίζω»· || «πᾶν τοὐναντίον» ἐντελῶς τὸ ἐναντίον, κάθε ἄλλο: «λέγουν ὅτι εἶναι πότης· — πᾶν τοὐναντίον»· || ὅλος ὁλόκληρος: «πᾶσα ἡ νῆσος καλύπτεται ὑπὸ δασῶν», «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος σου»· || «τὸ πᾶν» ἄλλως «τὸ σύμπαν», ὁ κόσμος ὅλος: «ὁ ποιητὴς τοῦ παντός»· || περιληπτικῶς, πᾶν ὅ,τι ἔχει τις, «ἔχασε τὸ πᾶν»· || τὸ σπουδαιότερον, τὸ σημαντικώτερον: «τὸ πᾶν διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ψυχικὴ γαλήνη»· || φρ. «διὰ παντὸς» ἐννοουμ. *χρόνου*: «διὰ παντὸς ὑπῆρξε φίλος καὶ ἀντιλήπτωρ τῶν πτωχῶν»· || δημοτ. «γιὰ πάντα»· διὰ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν: «σοῦ τὸ λέγω μιὰ γιὰ πάντα»· || «κατὰ πάντα» ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν: «εἶναι κατὰ πάντα ἐξαίρετος»· || «τέλος πάντως»· ὅταν λέγωμέν τι ὡς κατακλεῖδα: «τέλος πάντων κάμε ὅ,τι θέλεις»· || ἰδιωματ. «πᾶσα μέρα» καθ' ἑκάστην ἐντεῦθεν: «πᾶσα χρόνο» κάθε χρόνο, «πᾶσα ἕνας» ἕκαστος.—Ἐπίρρ. ***πάντως***· ἐξ ἅπαντος, χωρὶς ἄλλο.

Πὰς (Pasch). Σύγχρονος Γερμανὸς μαθηματικός. Κατέγινεν ἰδίως μὲ τὴν ἀνωτέραν γεωμετρίαν, τὰς ἀρχὰς τῆς γεωμετρίας καὶ ἐν γένει τῶν μαθηματικῶν ὡς καὶ τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων. Τὸ ὄνομά του φέρει ἓν ἀξίωμα, καθ' ὅ: «δοθέντων τριῶν σημείων Α, Β, Γ, μὴ κειμένων ἐπ' εὐθείας, πᾶσα εὐθεῖα ΧΨ τοῦ ἐπιπέδου των μὴ διερχομένη διὰ τῶν σημείων τούτων καὶ συναντῶσα ἓν τῶν εὐθυγράμμων τμημάτων ΑΒ, ΑΓ καὶ ΒΓ θὰ συναντήσῃ καὶ ἕτερον. Βάσει τοῦ ἀξιώματος τούτου καὶ ἄλλων ἁπλῶν ἔχει δημιουργήσει τὴν στοιχειώδη γεωμετρίαν. Ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμα τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ προφανῆ πρότασιν, πολλοὶ κατέγιναν νὰ τὸ ἀντικαταστήσωσι δι' ἄλλου ἁπλουστέρου, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των. Ν. Ε. Γ.

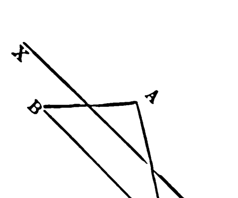

— **Πὰς** (Pache), ***Ἰωάννης - Νικόλαος.*** Γάλλος πολιτικὸς ἑλβετικῆς καταγωγῆς (1746—1823). Διετέλεσε παιδαγωγὸς τοῦ στρατηγοῦ De Castries, γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ γενικὸς προμηθευτὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἀναδειχθεὶς ἰδίως κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Τότε ἐγένετο βουλευτὴς ἐν τῇ συμβατικῇ συνελεύσει καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1792), σφοδρῶς καταπολεμηθεὶς ὑπὸ τῶν γιρονδίνων ὡς διαλύσας τὸ στράτευμα καὶ διασπαθίσας τὸν δημόσιον θησαυρόν. Ἐκβληθεὶς ἐκ τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος (1793), ἐξελέγη ἀμέσως ὑπὸ τῶν Παρισινῶν δήμαρχος. Κατηγορηθεὶς δὲ ὡς πρωταίτιος τῶν σκηνῶν τῆς 31ης Μαΐου 1794 συνελήφθη, ἠλευθερώθη δὲ κατὰ τὴν ἀμνηστίαν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1795. Τῷ 1899 διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ ἐπίτροπος τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῶν Παρισίων, ἔκτοτε δ' ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς. Π. Ν. Π.

Πασᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 463 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Λόκκα* 215. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Πασᾶ** *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς μεταξὺ Χίου καὶ χερσονήσου Ἐρυθρῶν (Καράμπουρνα) διέκπλου Ἐγρὶ-λιμάν, ἡ δευτέρα εἰς μέγεθος τῶν ἐν τῇ συστάδι τῶν Οἰνουσσῶν. Ἐπιμήκης 2 μιλλ. ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., χωρίζεται ἀπὸ τῆς μείζονος ἐν τῇ συστάδι Ἀγνούσας διὰ πόρου στενοῦ καὶ βάθους 2 μόλις ὀργυιῶν, ὀνομαζομένου *Πασᾶ-μπογὰζ* καὶ ὅστις εὐρυνόμενος ἀποτόμως πρὸς τὰ ΝΔ. του μεταβάλλεται εἰς ὅρμον παρέχοντα ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, τὸν *Πασᾶ-λιμάνι*. Παράκεινται τῇ νήσῳ νησῖδες, ἐκ δυσμῶν μὲν Ἀρχοντονήσι, Αὐλῶνας καὶ Ποντικόνησο, ὅπερ οὐχὶ ὀρθῶς σημειοῖ ὁ ἀγγλικὸς χάρτης ὡς Gavathi, πρὸς νότον δὲ ἡ Βάτος. Οὖσα λίαν κατατετμημένη, παρουσιάζει πλείστας ἄκρας καὶ δύο ἀκρωτήρια, τὸ *Τοῦρκος* πρὸς Ν. καὶ τὸ *Δανιὴλ* πρὸς Α. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου (πλάτ. 38° 30′ 20″ Β., μῆκ. 26° 18′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna) φάρος λευκῶν παρατεινομένων ἀναλαμπῶν 18 μιλλ., ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας τῶν ὀθωμανικῶν φάρων τῷ 1863 καὶ περιληφθεὶς εἰς τὸ φωτιστικὸν δίκτυόν μας τῷ 1915· ὁ φάρος οὗτος ὑπέστη σφοδρὸν βομβαρδισμὸν ἀπὸ πυροβολαρχιῶν μεγάλης ὁλκῆς τῶν ἀπὸ τῆς χερσονήσου Ἐγρὶ - λιμὰν πυροβολείων (23 Αὐγ. 1915 παλ. ἡμ.) καὶ ἔπαυσε λειτουργῶν μέχρι τοῦ 1919, ὅτε συνετελέσθη ἡ ἐπισκευή του. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησὶς τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Λαυρεωτικῆς (πλάτ. 37°41′00″ Β., μῆκ. 24°04′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) ἐν τῷ διαύλῳ τῆς Μακρονήσου, καὶ ἀπολήγουσα πρὸς Β. εἰς τὴν ἄκραν Φονιᾶς, ἐφ' ἧς φάρος. Καὶ ὅρμος *Πασᾶ*, 1 μίλλ. ΝΔ. τοῦ φάρου καὶ 2 μίλλ. ΒΑ. τοῦ Σουνίου. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς ὅρμος τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 37°07′10″ Β., μῆκ. 27°17′40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf) ἐν τῇ χερσονησῖδι Σανταμᾶ, ΝΔ. καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Βαργυλιακὸν κόλπον κέρας. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ** ***ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Λαυρεωτικῆς, κείμενος μεταξὺ τῶν ὅρμων Πηγάδι καὶ Πάνερμο, 2 μίλλ. ΒΑ. (πλάτ. 37° 40′ 30″ Β., μῆκ. 24° 03′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σούνιον. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ** ***ὕφαλος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ὕφαλος ἐπικινδυνωδεστάτη, προσκειμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Λαυρεωτικῆς (βάθος της 1 ὀργυιά, πλάτ. 37° 39′ 40″ Β., μῆκ. 24° 03′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens). Εὑρισκομένη ἀμέσως πρὸς Ν. τοῦ φερωνύμου ὅρμου, ἀπέχει τῆς Σουνιάδος ἄκρας 1 $^1/_2$ μίλλ. ΒΑ. Τὰ παρακάμπτοντα ἐν νυκτὶ τὸ Σούνιον πλοῖα οὐδὲν ἔχουν νὰ φοβῶνται ἀπ' αὐτῆς, ἐφόσον τηροῦνται ἀνατολικῶς τῆς εὐθυγραμμίσεως τῶν φάρων Φονιᾶ καὶ Βρυσάκι.

— 2) Ὕφαλος μετὰ μυρμήκων ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Κῶ (πλάτ. 36° 57′ $^1/_2$ Β., μῆκ. 27° 17′ $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kos, Kappari and Kalimno channels), προεκτείνουσα τὸ ἀκρωτήριον Χουσσεῖν (ἀρχ. Τερμέριον) τῆς Μικρασίας. Σ. Ε. Λ.

Πασᾶ - ἀκρωτήρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Σύρου, ἄκρα τῆς προβολῆς Μαῦρος ἐν τῷ ὅρμῳ Μέγα - γιαλὸς (πλάτ. 37° 22′ 25″ Β., μῆκ. 24° 55′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island). Ἀνώνυμον ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ, ἀναφέρεται εἰς τὸν τοῦ Ν. Κοτσοβίλλη («Νῆσος Σῦρος» 1881).

— 2) Παλαιὰ ὀνομασία ἀκρωτηρίου τῆς Τήνου, κειμένου 4 μίλλ. ΝΑ. τοῦ λιμένος (πλάτ. 37° 32′ Β., μῆκ. 25° 10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Myκoni, Rhenea, Delos). Νῦν ὀνομάζεται ἁπλῶς *Ἀκρωτήρι* (βλ. *Ἀκρωτήρι* ὅρμος). Σ. Ε. Λ.

Πασᾶ - Ἀλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Σερρῶν, μετονομασθὲν εἰς *Νεοχώρι* (βλ. λ., 33).

Πασᾶ Ἀντασὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ ἐν τῷ προλιμένι τοῦ νοτίου λιμένος τῆς Χαλκίδος καὶ εἰς $^1/_2$ μίλλ. ἀνατολικῶς τοῦ στομίου τοῦ πόρου Στενὸ ἢ Πέραμα. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε κιόσκιον, ὅπερ ἐχρησιμοποίει ὁ πασᾶς τοῦ Ἐγρίπου ὡς ἀναπαυτήριον κατὰ τὰς θερινὰς ἁλιευτικάς του ἐκδρομὰς παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον. Καὶ φερώνυμος ὕφαλος (εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτ. 2802: The town and Strait of Euripo σημειοῦται ὡς Kolova rock: πλάτ. 38° 25′ Β., μῆκ. 23° 37′ Ἀν.) μονήρης, ἐφ' ἧς κτίσμα (1856) καὶ ἐπ' αὐτοῦ φανίσκος Ἄγκα (1914), ἐκπέμπων πρασίνας ἐκλάμψεις διὰ τοὺς πρὸς τὴν Χαλκίδα καὶ ἐρυθρὰς διὰ τοὺς πρὸς Πειραιᾶ. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ Ἀντασσὶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία ἐλάσσονος Δωδεκανησιακῆς νήσου (ὑψόμ. 350 π., πλάτ. 36° 34′ 10″ Β., μῆκ. 27° 06′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi islands), μιᾶς τῶν *Νισούρων* ἢ *Νισυριῶν*. Ἀπέχει δύο μίλια δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Πετρῶδες τῆς Νισύρου. Ὑπὸ τῶν Δωδεκανησίων σπογγαλιέων ὀνομάζεται *Ραχιά*. Σ. Ε. Λ.

Πασαβᾶς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πασσαβᾶς*.

Πασαβὴκ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πάχνη* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ροδόπης.

Πασᾶ-βρύση *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38° 25′ 35″ Β., μῆκ. 26° 08′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios and gulf of Smuyrna) εἰς 3 μίλ. Β. τοῦ στομίου τοῦ λιμένος. Ἀναφέρεται ὀνομαστὶ μὲν εἰς τὸν χάρτην Ἠλ. Οἰκονομοπούλου («Νῆσος Χίος» 1921), διὰ τῆς φράσεως δὲ Fountain, no water, εἰς τὸν ἀγγλικόν. Εἰς αὐτὸν ἐκβάλλει ὁ χείμαρρος *Ράκτης*. Σ. Ε. Λ.

Πασᾶ-Γερῆ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παγερὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀν. Θράκῃ.

Πασαγιάνης, ***Κώστας.*** Σύγχρονος Ἕλλην δημοσιογράφος, διηγηματογράφος καὶ κριτικός. Ἐγεννήθη τῷ 1872 εἰς Ἀνδροῦτσαν τῆς Μεσσηνίας, ἐξεπαιδεύθη δ' ἐν Ἀθήναις, ἐξελθὼν τοῦ πανεπιστημίου πτυχιοῦχος τῆς νομικῆς. Ἀκολούθως ἐχρημάτισεν ἐπὶ δεκαετίαν δικαστής, μετά τινα δὲ χρόνον δημοσιογραφίας διωρίσθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, διευθυντὴς ἐν τῷ ὁποίῳ διατελεῖ μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸ 1914, εὑρισκόμενος ἐπὶ δημοσιογραφικῇ καὶ πολιτικῇ ἀποστολῇ εἰς Β. Ἀλβανίαν, ἀπηλάθη. Μετέσχε καὶ εἰς τὸ βορειοηπειρωτικὸν κίνημα. Ἐμφανισθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὰ γράμματα διὰ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος», συνειργάσθη ἔκτοτε διαδοχικῶς εἰς τὸ «Ἄστυ», τὴν «Ἀκρόπολιν», τὴν «Ἑστίαν», τὴν «Νέαν Ἑλλάδα» τοῦ Θ. Κουτούπη κλπ. Ἔμμετρα καὶ πεζὰ αὐτοῦ ἔργα εἶναι δημοσιευμένα ἐν τοῖς περιοδικοῖς «Παρνασσός», «Νέον Πνεῦμα, «Μοῦσαι» (τῆς Ζακύνθου), «Ὀλύμπια», «Χαραυγὴ» (Μυτιλήνης), «Παναθήναια», «Νουμᾶς», «Φιλολογικὴ Ἠχὼ» (Κωνσταντινουπόλεως), «Τέχνη», «Γράμματα» (Ἀλεξανδρείας), «Νέα Ἑστία» κλπ. Ἔργα του εἰς αὐτοτελῆ βιβλία εἶναι: «Τὰ πρῶτα παραμύθια» (1894), καὶ «Μοσκιές» (1898), διηγήματα, «Ὁ Μαβίλης» (1915) κριτική, «Σπάρτη-Μυστρᾶς», ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις, «Σερβικὰ τραγούδια», μεταφράσεις δημοτικῶν σερβικῶν ᾀσμάτων (1920), «Τὰ Τσιλικροτά», λαογραφικὸν (1920), «Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια» (1930), «Ἑλληνικὰ ταξίδια», ὁδοιπορικὸν (1931 καὶ 1932). Τ. Λ.

— **Πασαγιάνης,** ***Σπήλιος.*** Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἕλλην ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1874 ἐν Καστανιᾷ τῆς Σπάρτης. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἠκολούθησεν ἐπί τινα χρόνον πανεπιστημιακὰ μαθήματα ἰατρικῆς, ἀλλ' ἐνωρὶς ἐτράπη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν ἐν γένει, προσληφθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Χρηστομάνου εἰς τὸν θίασον τῆς «Νέας Σκηνῆς». Ἀποχωρήσας ὅμως, μετὰ βραχύ, τοῦ θιάσου, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν ξένην, ὁπόθεν, βλαβείσης τῆς ὑγείας του, ἐπέστρεψε καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1910. Τὸ ἔργον τοῦ Πασαγιάνη εἶναι ἐγκατεσπαρμένον εἰς τὰ σύγχρονά του λογοτεχνικὰ περιοδικὰ «Παρνασσόν», «Τέχνην», «Παναθήναια» τῶν Ἀθηνῶν, «Μούσας» τῆς Ζακύνθου, «Ζωὴν» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἰδίως εἰς τὸν «Νουμᾶν», ὅπου ἐδημοσιεύθη σειρὰ διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Κουβέντες», εἰλημμένων ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν ἐθίμων τῆς πατρίδος του Μάνης κλπ. Βιβλίον ἐξέδωκε μόνον ἕν, ποιητικὴν συλλογήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀντίλαλοι», ἐπανεκδοθὲν ἐπηυξημένον πολὺ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (1927) ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κρυστάλλη καὶ τοῦ Καμπύση δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προσωπικότης, πρὸ παντὸς πεζογράφου, προώρως ἐκλιποῦσα. Τὴν ποίησίν του χαρακτηρίζει ἐλευθερία ἐν παντί, ἤτοι τῷ ρυθμῷ, τῷ ἀριθμῷ τῶν συλλαβῶν καὶ τῇ ὁμοιοκαταληξίᾳ, ἐξαιρουμένων εὐαρίθμων τελευταίων αὐτοῦ ποιημάτων, γεγραμμένων ἐπὶ ὁμοιοκαταλήκτου δεκαπεντασυλλάβου κατὰ στροφάς. Γλῶσσα τῆς τε ποιήσεως καὶ τῆς πεζογραφίας αὐτοῦ ἡ δημοτική, πηγαία ὅσον ἔνεστι κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἁδρά, ἐμπεπλουτισμένη ὅμως καὶ δι' ἀθρόων καινοφανῶν λέξεων, πεφορτισμένη δέ πως καὶ ἐξ ἰδιωτισμῶν καὶ ἐκφράσεων ἐπιχωριαζουσῶν. Τῆς πεζογραφίας του ἡ φραστικὴ πλοκὴ παρουσιάζει πληθὺν ὑπερβατῶν, ἀσυνδέτων, ἐπαναλήψεων καὶ κύκλων. Τὸ ἔργον του πηγάζει κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς λαογραφίας, ἀνασυντιθεμένης μετὰ δυνάμεως καὶ τέχνης ἰδιοτύπου. Ἐν τῇ ποιήσει του, ἡ ἀπαισιόδοξος μυστικοπάθεια τοῦ περιεχομένου ἐκδηλοῦται διὰ τῆς προσφιλοῦς μορφῆς τοῦ συμβολισμοῦ, ὁ τόνος τοῦ ὁποίου εἶναι λυρικός. Ἐπιδράσεις ἴσως ἔσχεν ἐπὶ τοῦ ποιη-

Digitized by Google

τοῦ ὁ Καμπύσης καὶ ἐν μέρει τὸ ἔργον τοῦ Σολωμοῦ. Συγγενὴς ἐκ τῶν συγχρόνων πρὸς τὴν ποίησιν αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ 'Απ. Μελαχρινοῦ. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Πασάδα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ πόλις τῆς Καρίας μεταξὺ Πανόρμου καὶ Καύνου (Σταδ. Μεγ. Θαλάσ. § 264). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Κευκεζῆ* (πλάτ. 36° 48′ Β., μῆκ. 28° 37′ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1886 : Karagatch to Makri) τῆς Καραμανίας. Σ.Ε.Λ.

πασαδοῦρος (ὁ) (δημωδ. ναυτ.). Αἱ ὑπὸ τὰς σταυρωτὰς κεραίας, τὸ δοράτιον καὶ τὴν ἐπιδορατίδα διαβάθραι· ἄλλως *ἀμπασαδοῦρος*.

Πασᾶ 'Ισκαλεσσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τῆς χερσονήσου τῆς ἐπὶ Πόντῳ Βιθυνίας (*Πτολ.* Ε, α, 1), νῦν *Μπεῦρλὶκ Καρλὶκ Νταγλάρ*, δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι πρὸς εἴσπλουν (πλάτ. 40° 37′ ½ Β., μῆκ. 29° 05′ ¾ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 224 : Sea of Marmara) εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας ('Ισμίτ). Ἄριστος καὶ γραφικώτατος τόπος ἀποβιβάσεως. Σ. Ε. Λ.

Πασάκας. Ὁ πολεμικὸς ἵππος Κύρου τοῦ νεωτέρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε κατὰ τὴν περὶ τὰ Κούναξα μάχην (*Πλουτάρχ.* 'Αρταξ. 9). Α. Θ. Σ.

Πασᾶ-κιοϊ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς 'Αν. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 'Αρκαδιουπόλεως τοῦ νομοῦ Σαράντα 'Εκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχεν 157 κατοίκους, ἐπὶ ἑλληνικῆς δὲ κατοχῆς εἶχε μετονομασθῆ εἰς *Κρυφονέριον*.
—2) Χωρίον τῆς 'Αν. Θράκης, μετονομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Πασιθέα* (βλ. λ.).

πασάλειμμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πασαλείφω* (βλ. λ.), ἄλειμμα, ἄλειψις· || μεταφ., ἀτελὴς ἐργασία, ἐπιπολαία ἐκτέλεσις.

πασαλείφω· ἀλείφω, ἐπαλείφω, ἐπιχρίω : «ἔφαγε καὶ πασαλείφτηκε ὅλος», «εἶναι πασαλειμμένος μέλια»· || παθ. *πασαλείφομαι*· μεταφ., ἀποκτῶ γνώσεις τινὰς πρὸς ἐπίδειξιν : «ἐπῆγε λίγον καιρὸ 'στὴν Εὐρώπη καὶ πασαλείφτηκε» (ἐκ τοῦ *πισσαλιφής*· ἠλειμμένος μὲ πίσσαν, ἐσχηματίσθη ἡ μετχ. *πισσαλειμμένος* καὶ κατὰ παρετυμολογίαν *πασαλειμμένος* καὶ ἐκ τούτου ὁ ἐνεστὼς *πασαλείφω*).

Πασαλῆ Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 223.

πασαλίκι (τὸ). Τὸ ἀξίωμα τοῦ πασᾶ, ἐπαρχία ἢ ὑπαρχία τελοῦσα ὑπὸ ἕνα πασᾶν. Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ μεγάλαι διοικητικαὶ διαιρέσεις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ πρώτου τρίτου τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Μετὰ τὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν, τὴν παρακολουθήσασαν τὸ τανζιμάτ, τὰ πασαλίκια μετωνομάσθησαν *ἐγιαλέτια* καὶ κατόπιν *βιλαγέτια* (γενικαὶ διοικήσεις ἢ νομαρχίαι), περιορισθέντα τὰ πεισσότερα σημαντικῶς κατ' ἔκτασιν. Ν. Μ.

Πασᾶ-λιμὰν *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Προποντίδος, ἡ μείζων ἐν τῇ φερωνύμῳ συστάδι, 5 μίλλ. μακρὰ ΒΔ—ΝΑ καὶ 3 ¾ μίλλ. εὐρεῖα, διαμορφοῦσά πως ἀπὸ Β. τὸν κόλπον τῆς 'Αρτάκης καὶ ἀπολήγουσα πρὸς ΝΑ. εἰς χερσονησώδη οὐρὰν *Παππούς*, ἐφ' ἧς τὸ χωρίον Χουχλιά, καὶ ἧς ὁ ἰσθμὸς λέγεται *'Αλυτσή*, λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἁλυκῆς. Ὑπάρχουν ἄλλα τέσσαρα μικρὰ καὶ πτωχὰ χωρία, ἅτινα οἰκοῦντο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἕλληνας, δεδομένου ὅτι μόνον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος Πασᾶ-λιμὰν ὑπῆρχον ἐλάχισται τουρκικαὶ οἰκίαι, ἐν αἷς καὶ τὸ κονάκι τοῦ μουδίρη, τοῦ διοικητοῦ τῶν νήσων τῆς συστάδος. Χωρίζεται δὲ ἡ νῆσος, *Αὐλωνία* τὸ παλαιὸν λεγομένη, ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς Α. της Κιζυκηνῆς χερσονήσου διὰ τοῦ διαύλου Ρόδα, ἀπὸ δὲ τῆς πρὸς Δ. της 'Αφησιᾶς, διὰ τοῦ πορθμοῦ 'Αραμπλάρ. Πρόσκεινται δὲ εἰς αὐτὴν αἱ νησῖδες *Παναγία* ΝΔ., *Αγιοὺς ἀντασσὶ* ΒΑ. καὶ *Μαμάλια* Β. τῆς τελευταίας, πᾶσαι οὖσαι τῆς νήσου ἀποσπάσματα. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ-λιμὰν** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖος καὶ ἀσφαλέστατος λιμὴν τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° ...00″ Β., μῆκ. 27°34′45″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2242 : Pasha Liman harbour), σχηματιζόμενος κατὰ τὴν ... τῆς φερωνύμου νήσου (Αὐλωνίας) πλευράν. Ἡ εἴσδυσίς του εἶναι 1 ½ μίλλ., τὸ δὲ εὖρός του ... μιλλ. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ-λιμὰν** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄριστον ἀγκυροβόλιον τῶν Οἰνουσσῶν τῆς Χίου (πλάτ. 38°30′30″ ..., μῆκ. 26°17′30″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1645 : Khios and gulf of Smyrna), σχηματιζόμενον μεταξὺ τῶν νήσων Πασᾶ - Αὐλωνιὰ - Ποντικόνησο καὶ Βάτος. Σ. Ε. Λ.

— **Πασᾶ-λιμὰν** *γκρούπ* (Pasha liman group) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ονομασία ὑφ' ἣν εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ Προποντίδι συστὰς τῶν Προκονήσων, ἀποτελουμένη ἐκ πέντε νήσων : *Πασᾶ Λιμάν*, *Κουγιοὺς 'Αντασσί*, *'Αραμπλάρ*, *Μαμάλια* καὶ *Κούταλη*. Χωρίζεται ἡ συστὰς αὕτη ἀπὸ τῆς νήσου τοῦ Μαρμαρᾶ διὰ τοῦ διαύλου τῆς Προκονήσου (Marmara Channel). Σ. Ε. Λ.

Πασᾶ-λιμάνι *[Γεωγρ.]*. Ὁ δεύτερος ἐκ τῶν τριῶν φυσικῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς, ἡ ἀρχαία *Ζέα* (βλ. λ.), κληθεὶς οὕτω ἀπὸ τῆς αὐτόθι μεγάλης οἰκίας τοῦ Τούρκου πασᾶ, τῆς πρὸ ἐτῶν κατεδαφισθείσης. Ὁ λιμὴν ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ μεγαλύτερος ναύσταθμος τοῦ ἀρχαίου Πειραιῶς, περιλαμβάνων 196 νεωσοίκους, ὧν λείψανα σῴζονται καὶ μέχρι σήμερον κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ λιμένος. Α. Σ. Χ.

— **Πασᾶ - λιμάνι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία, διατηρηθεῖσα, τοῦ κατὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς δυτικῆς κολπώσεως τῆς Χίου (πλάτ. 38°17′30″ Β., μῆκ. 25°56′40″ 'Αν., χάρτ. *Οἰκονομοπούλου* : «Νῆσος Χίος» 1921 καὶ ἀγγλ. 1645 : Khios and gulf of Smyrna), ἀμέσως δὲ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Οὐρὰ διανοιγομένου ὅρμου, τοῦ Μεστὰ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Εἶναι ὁ *Νότιος* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Πασαλίνα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Νεράντζα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Πασαλῖτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Μελισσουργακίου. Κάτ. 105. 'Επὶ τουρκοκρατίας κατῳκεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Τούρκων, κατὰ δὲ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις ἐγένετο πολλάκις θέατρον πολεμικῶν γεγονότων. Μ. Γ. Δ.

Πασᾶ-Μαγούλα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δενδράκια* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

πασαμέντο (τό). 'Εσωτερικὸν περιθώριον τῶν τοίχων, ξύλινον συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ μαρμάρινον, πλάτους 0,15 μ. περίπου, τιθέμενον εἰς ὕψος 0,80 μ. μέχρις 1 μ. ἀπὸ τῶν δαπέδων, χρησιμεῦον πρὸς διακόσμησιν κυρίως τῶν τοίχων, ἀλλὰ καὶ πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ φθορὰς ἐκ τῶν ἐρεσινώτων τῶν καθισμάτων. Κατασκευάζεται συχνότερον εἰς κλιμακοστάσια (μὲ τὴν κλίσιν τῆς κλίμακος καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τῶν 0,8—1 μ. ἀπὸ τῶν βαθμίδων), ὅπου χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς *χειρολισθήρ*. Πολλάκις διακοσμεῖται δι' ἐπενδύσεως διὰ ξύλου ἢ ὑφάσματος ἢ μαρμαρίνων πλακῶν (ὀρθομαρμαρώσεως) ἢ καὶ δι' ἁπλοῦ ἐλαιοχρωματισμοῦ ὁλόκληρον τὸ ἀπὸ τοῦ δαπέδου (ἀπὸ τοῦ *σοβατεπιοῦ* κυρίως) μέχρι τοῦ πασαμέντου τμῆμα τοῦ τοίχου, ὅπερ καὶ τοῦτο καλεῖται *πασαμέντο*. Α. Α. Κ.

πασαμπάγκος (ὁ)· δημωδ. ναυτ., τὸ παράσελμα· || πληθ. *πασαμπάγκοι*· τὰ ὑποπόδια τῶν λέμβων.

Πασᾶ μπογὰζ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ στενὸν ὅπερ σχηματίζουν ΒΑ. μὲν ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου Οἰνούσας ('Αγνοῦσα) τῆς Χίου καὶ ἡ νησὶς 'Αρχοντονήσι, ΝΔ. δὲ αἱ Ποντικόνησο, Αὐλωνιὰ καὶ Πασᾶς. Σ. Ε. Λ.

πασανία (ἡ) (Pasania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φηγοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν 'Ωκεανίαν νήσους καὶ τὴν Νότιον 'Αμερικήν. Αἱ πασανίαι παρέχουσι πολύτιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν ξύλον. Δ. Ν. Π.

Πασάντασι *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πασᾶ 'Αντασί*.

Πασᾶ-ντερὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Αβαθῆ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ (πλάτ. 40°30′ Β., μῆκ. 26° 32′ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1004 : Western part of Sea of Marmara and a portion of Gulf of Xero) 11 ½ μίλλ. ΒΑ. τῶν Ἄραπος—Μερμεδιά, σχηματιζόμενα ὑπὸ τῶν ἰλύων φερωνύμου ποταμοῦ. 'Αποτελεῖ τὸ ΝΑ. κέρας τοῦ Γιεννεκλῆ-λιμάν. Σ.Ε.Λ.

Πασαντήνα (Pasadena) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. 'Αμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Καλιφορνίᾳ. Κάτ. 80.000. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 18 χλμ. ἀπὸ τὸ Λὸς Ἄντζελες καὶ εἶναι σημαντικὸν κέντρον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ κέντρον παραθερισμοῦ. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκεται τὸ *Ὄρος Οὐΐλσων* (Mount Wilson), ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἀστεροσκοπεῖον Λίκ, τοῦ ἰνστιτούτου Καρνέγκι. Εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Καλιφορνίας, μὲ θαυμασίας δενδροφύτους καὶ πλήρεις ἀνθέων καὶ κήπων λεωφόρους, πλουσιωτάτας ἐπαύλεις καὶ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα. 'Εν αὐτῇ λαμβάνουν χώραν μεγάλαι ἐτήσιαι ἑορταὶ ἀνθέων, συγκεντροῦσαι πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων θεατῶν. Ἔχει ἐνδιαφέρουσαν δημοσίαν βιβλιοθήκην, 'Ακαδημίαν ἐπιστημῶν μετ' ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ μουσείου φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ πολυτεχνεῖον. Μ. Δ. Β.

πασαπνοάριον (τὸ) *[Βυζαντ. Μουσ.]*. Στίχοι τῶν ψαλμῶν 148, 149 καὶ 150, ψαλλόμενοι ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Ὄρθρου. 'Εκλήθη πασαπνοάριον, διότι ἄρχεται διὰ τοῦ «Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον», ψάλλεται δὲ εἰς τοὺς Αἴνους καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἤχους, ἐν ἀργῷ μὲν στιχηραρικῷ μέλει κατὰ τὰς πανηγύρεις, ἰδίᾳ δὲ ὁ 6′ αὐτοῦ στίχος «Αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ», ὅταν ὁ χοροστατῶν ἀρχιερεὺς προσκυνῇ τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἐν συντόμῳ δὲ στιχηραρικῷ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς καὶ ἐν συντόμῳ εἱρμολογικῷ τὰς καθημερινάς. Ἅπαντες οἱ στίχοι τῶν ψαλμῶν τούτων, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δύο, ψάλλονται εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν μέλος ἐν ταῖς ἱεραῖς μοναῖς. Πασαπνοάρια εἰς ἀργὸν μὲν στιχηραρικὸν μέλος ἐμελοποιήθησαν ὑπὸ 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ 'Ιακώβου πρωτοψάλτου, εἰς σύντομον στιχηραρικὸν καὶ εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν ὑπὸ Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, ἡ κατ' ἦχον δὲ στιχολογία τούτων εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν ὑπὸ Χουρμουζίου χαρτοφύλακος. Ν. Α. Χ.

πάσαρα (ἡ)· δημῶδ. ναυτ., λεπτή, στενή, ἐλαφρὰ καὶ ταχύπλους λέμβος, ὡς ὁ κέλης τῶν πολεμικῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

Πασαράβα. Ἑτέρα ἀπόδοσις τοῦ *Βεσσαράβας* (βλ. λ.), ἀρχαιοτέρας τῶν ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν τῆς Βλαχίας.

Πασαραμαντῆς ***Βαρδῆς***. Σφακιανός, ἐκ τῶν ἀπαγχονισθέντων εἰς 'Ασκύφου Σφακίων Κρήτης ἐπὶ Μεχμὲτ 'Αλῆ, ὡς μετασχόντων τῆς ἐν Μουρνιαῖς Κυδωνίας διαμαρτυρίας τῶν Κρητῶν τῷ 1833 κατὰ τῶν φόρων τῆς αἰγυπτιακῆς κατοχῆς. Ε. Γ.

Πασαργάδαι, ἢ ***Πασαγάρδαι*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἡ ἀρχαιοτέρα πρωτεύουσα τοῦ περσικοῦ κράτους. Εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Πασαργαδῶν Κῦρος ὁ πρεσβύτερος κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν Μήδων, καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης νίκης του ἔστησεν ἐκεῖ τὴν αὐλήν του, ἀνήγειρε τὰ ἀνάκτορά του καὶ κατεσκεύασε τὸν τάφον του (εἰς τὸν ὁποῖον ἐτάφη, φονευθείς, ἐντὸς χρυσῆς πυέλου), ἁπλοῦν ἐν τῷ βράχῳ οἰκίσκον, πλησίον τοῦ ὁποίου εὐσεβεῖς μάγοι καθ' ἑκάστην προσηύχοντο καὶ ἐτέλουν θυσίας. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐστέφοντο οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν καὶ ὅτε πρωτεύουσα τοῦ κράτους των ἔγινεν ἡ Περσέπολις. Ὅτε οἱ Πασαργάδαι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου (330 π. Χ.), ἦτο τόσος πολὺς ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ τόσα πολλὰ τὰ πολύτιμα ὑφάσματα καὶ τὰ κοσμήματα, ὥστε διὰ νὰ μεταφερθοῦν ὅλοι οἱ πολύτιμοι οὗτοι θησαυροί, ἐκτιμηθέντες εἰς 120.000 τάλαντα, ἐχρειάσθησαν δέκα χιλιάδες ζεύγη ἡμιόνων καὶ τρισχίλιαι κάμηλοι. 'Απὸ τοῦ διαρρέοντος τὴν κοιλάδα ταύτην ποταμοῦ Κύρου λέγεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομά του ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Περσῶν καὶ γενάρχης τῶν 'Αχαιμενιδῶν Κῦρος ὁ πρεσβύτερος, 'Αγραδάτας πρότερον καλούμενος. 'Εν τῷ χώρῳ ταύτης, πιθανώτατα, κεῖται ἡ σημερινὴ πόλις Μουργάβ (κατ' ἄλλους Φάσα).
—2) Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν σπουδαιοτέραν φυλὴν (γένος) τῶν Περσῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον καὶ οἱ 'Αχαιμενίδαι (*'Ηροδ.* Ι. 165). ΚΑΨ.

Πασάρνη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. 'Ασίας, κειμένη εἰς τὰ 'Αν. τῆς Καππαδοκίας ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῆς Λαουϊανσηνῆς (Praefectura Laviansenæ). παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν (*Πτολ.* Γεωγρ. V, 6, 24). Α. Θ. Σ,

Πασάροβιτς (σερβ. *Ποζάρεβατς*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας εἰς ἀπόστασιν 7 χλμ. περίπου ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Μοράβα καὶ 115 χλμ. ΝΑ. τῆς εἰς τὸν Δούναβιν ἐκβολῆς αὐτοῦ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σόποτ. Κάτ. 12.000 περίπου. 'Εν αὐτῇ ὑπεγράφη τῇ 21 'Ιουλίου 1718 ἡ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Βενετίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου συνθήκη εἰρήνης (βλ. κατ.). Ν. Μ.

—**Πασάροβιτς** *συνθήκη* (21 'Ιουλίου 1718). Διάσημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας συνθήκη εἰρήνης, δι' ἧς ἐτέθη τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ τῆς 'Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀφ' ἑνός, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Βενετίας ἀφ' ἑτέρου πόλεμον, συνεπείᾳ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποίου ἡ Τουρκία ἀνέκτησε μὲν ἀπὸ τῶν Βενετῶν τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἀπώλεσε τὸ Βανᾶτον τοῦ Τέμεσβαρ, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὸ μέχρι τοῦ ποταμοῦ 'Αλούτα τμῆμα τῆς Βλαχίας. Ὁ πόλεμος ἤρχισε τὴν 8 Δεκεμβρίου 1714, κατ' ἀρχὰς μόνον μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας, λόγῳ μὲν ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῆς πρώτης παρασχεθείσης εἰς τοὺς Μαυροβουνίους ὑποστηρίξεως κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἐξέγερσιν αὐτῶν, πράγματι ὅμως διότι οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι καὶ τῆς ἐναντίον τῆς βενετικῆς κυριαρχίας δυσφορίας τῶν 'Ελλήνων, ἐπεθύμουν ν' ἀνακτήσουν τὴν Πελοπόννησον. Ταχέως ἀπολέσαντες τὴν Κόρινθον, τῆς ὁποίας ὁ προβλέπτης 'Ιάκωβος Μινόττο μετεφέρθη ὡς δοῦλος εἰς Μικρὰν 'Ασίαν, τὴν Αἴγιναν, τὸ Ναύπλιον καὶ τέλος ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν τὴν Μάνην, δηλώσασαν ὑποταγήν, κατόπιν τὰ Κύθηρα καὶ δύο θέσεις τὰς ὁποίας διετήρουν ἀκόμη ἐν Κρήτῃ (τὴν Σούδαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν), οἱ Βενετοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ ΣΤ′, ὅστις, δεχθείς, ὑπέγραψε διὰ τῶν πληρεξουσίων του συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Βενετίας (13 'Απριλίου 1716) καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀρνηθείσης νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Βενετίαν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς κυριευθείσας νήσους. 'Αρχιστράτηγος τῶν μὲν Αὐστριακῶν ἦτο ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας, τῶν δὲ Βενετῶν ὁ ἐπὶ μισθῷ προσληφθεὶς Πρῶσσος στρατηγὸς βαρῶνος 'Ιωάννης

Digitized by Google

Ματθίας Σούλεμπουργ (Schulemburg). Οὗτος ὑπερήσπισεν ἡρωϊκῶς τὴν Κέρκυραν, ἀναγκάσας τοὺς Τούρκους νὰ ἀποσυρθῶσι κατόπιν τεσσαρακονταπενθημέρου πολιορκίας τοῦ φρουρίου, καθ' ἣν ἀπώλεσαν 8.000 νεκροὺς καὶ τραυματίας. Συγχρόνως οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκων τοὺς Τούρκους ἐν Πετροβαραδίνῳ, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ μέγας βεζύρης Δαμὰτ Ἀλῆ πασᾶς, κατελάμβανον τὸ Τέμεσβαρ καὶ ἐκυρίευον τὸ Βελιγράδιον (19 Αὐγούστου 1717). Τέλος χάρις, εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας συνῆλθε παρὰ τὸ Πασάροβιτς τῆς Σερβίας τὸ συνέδριον εἰρήνης, καθ' ὃ τὴν Τουρκίαν ἀντεπροσώπευσαν ὁ σιλιχτάρης Ἰμπραχὶμ καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ Μωχαμμὲτ ἐφέντης, ἔχοντες διερμηνέα τὸν ὁσποδάρον τῆς Βλαχίας Ἰωάννην Μαυροκορδᾶτον, τὴν Αὐστρίαν ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος, τὴν Βενετίαν ὁ Κάρολος Ρουτσίνι, τὴν Ὁλλανδίαν ὁ κόμις Ἰάκωβος Colyer καὶ τὴν Ἀγγλίαν ὁ σὲρ Robert Sutton. Ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης, οὖσα συντεταγμένη λατινιστὶ καὶ τουρκιστὶ καὶ ἀποτελουμένη ἐξ 20 ἄρθρω , ὑπεγράφη τῇ 21 Ἰουλίου 1718. Ἡ Τουρκία παρεχώρει δι' αὐτῆς εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸ βανᾶτον τοῦ Τέμεσβαρ, τὸ Βελιγράδιον καὶ μέρος τῆς Β. Σερβίας, τὴν Βλαχίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀλούτα, ὅστις ὡρίζετο ὡς τὸ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας σύνορον. Τὸ 11ον ἄρθρον ὥριζεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων (δηλαδὴ τῆς Γερμανίας) θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τὸν καθολικὸν κλῆρον ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἱεροσολύμοις. Τὸ 12ον ἄρθρον προέβλεπε τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἐξ ὧν ὁ ἐν Τρανσυλβανίᾳ κρατούμενος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ ὑπηρετῶν του βοεβόδας τῆς Βλαχίας Νικόλαος Μαυροκορδᾶτος θὰ ἀντηλλάσσετο ἔναντι τῶν ἐν Ἑπταπυργίῳ Κωνσταντινουπόλεως φυλακισμένων βαρώνου Petrasch καὶ βαρώνου Stein. Οἱ εἰς Τουρκίαν καταφυγόντες Οὗγγροι εὐγενεῖς Rakoczy, Bercsenyi, Anton Esterhazy, Forgach κ.ἄ. θὰ διέμενον μακρὰν τῶν αὐστριακῶν συνόρων· εἰς τὸ ἑξῆς ὅμως τὰ συμβαλλόμενα μέρη δὲν θὰ παρεῖχον ἄσυλον εἰς πολιτικοὺς φυγάδας. Εἰς τὸ 13ον ἄρθρον ὡρίζετο ὅτι θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν πειρατείαν τῶν ἐξ Ἀλγερίου, Τύνιδος καὶ Τριπολίτιδος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Δουλτσίνιο τοῦ Μαυροβουνίου πειρατῶν. Αὐθημερὸν ὑπεγράφη καὶ ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βενετίας συνθήκη εἰρήνης, συνταχθεῖσα ἐπίσης λατινιστὶ εἰς 26 ἄρθρα. Ἡ Τουρκία ἐκράτει σιωπηρῶς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Τῆνον, τὴν Σούδαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν, χωρὶς νὰ γίνῃ περὶ αὐτῶν λόγος ἐν τῇ συνθήκῃ.

Ἡ Βενετία διετήρει τὴν Πρέβεζαν, τὸ Βουθρωτόν, τὴν Βόνιτσαν, τὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα καὶ διαφόρους ἐπὶ τῶν δαλματικῶν ἀκτῶν θέσεις. Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ τῶν ἐκ Βενετίας εἰς Τουρκίαν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων ἠλαττοῦντο ἀπὸ 5 % εἰς 3 % (ἄρθρ. 25). Ὡρίζοντο μέτρα κατὰ τῆς πειρατείας, καθωρίζοντο ἡ θέσις καὶ τὰ προνόμια τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βαΐλου. Τελος ὡρίζετο ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη ἡ μεταξὺ Αὐστρίας, Βενετίας καὶ Πολωνίας συμμαχία.

Ἐν Πασάροβιτς ἐπίσης ὑπεγράφη τῇ 27 Ἰουλίου 1718 συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας ἐξ 20 ἄρθρων, δυνάμει τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ αὐτοκράτορος τὸ δικαίωμα τῆς ἐμπορίας εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Τουρκίας, εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐν Κριμαίᾳ, ἔναντι πληρωμῆς εἰσαγωγικῶν καὶ ἐξαγωγικῶν δασμῶν 3 %, ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ προξένων, ὑποπροξένων, προξενικῶν πρακτόρων καὶ διερμηνέων εἰς ὅλους τοὺς τουρκικοὺς λιμένας. Εἰς τὴν Τουρκίαν ἀνεγνωρίσθη μετὰ δυσκολίας τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ *σεχμπεντὲρ* (πρόξενον) ἐν Βιέννῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν χωρῶν. Ἀπηγορεύετο ἡ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Αὐστριακῶν ἐμπόρων μεσολάβησις διὰ τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις Ἑβραίων μεσιτῶν δυνάμει βερατίου, τὸ ὁποῖον εἶχον τυχὸν ἀποκτήσει προηγουμένως χάρις εἰς ἰσχυρὰν προστασίαν. Θὰ ἐτιμωροῦντο δὲ παραδειγματικῶς οἱ Ἑβραῖοι οὗτοι, ἂν προσεπάθουν νὰ βλάψωσι τοὺς Αὐστριακοὺς ἐμπόρους, διότι δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτῶν ὡς μεσῖται. Πέρσαι ἔμποροι θὰ ἠδύναντο νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Αὐστρίαν διὰ Τουρκίας, καταβάλλοντες τέλη διαμετακομίσεως 5 % (*ρεφτιέ*, ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καλουμένη *ραφτία*) διὰ τὰ ἐμπορεύματά των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς τουρκοαυστριακῆς συνθήκης μετὰ γαλλικῆς περιλήψεως καὶ τὸ γαλλικὸν κείμενον τῆς ἐμπορικῆς ἐν *Gabriel Nouradounghian*: Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman (τόμ. 1, σελ. 208—227).—Τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς τουρκοβενετικῆς συνθήκης ἐν τῇ ἀγγλικῇ συλλογῇ Treaties Turkey (σελ. 738), ἰταλικὴ δὲ μετάφρασις ἐν «Ἀρχαίοις Βενετίας»· τὸ τουρκικὸν κείμενον ἐν «*Μετζμουάϊ-μουαχεντάτ*» (τόμ. Β' 180—196).—Ἱστορίαν δὲ τοῦ συνεδρίου ἔγραψεν ὁ γραμματεὺς τῆς βενετικῆς ἀντιπροσωπείας *Vendremino Bianchi* («Istorica Relazione della Pace di Passarowiz», Padova 1719).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

πασᾶς (ὁ)· λ. τουρκ., ἥτις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς παραγομένη ἐκ τοῦ περσικοῦ *πᾶ*=πούς καὶ σὰχ=βασιλεύς, ἤτοι ὁ ποὺς τοῦ βασιλέως, ὁ ἱστάμενος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, ἄρα ὁ κυριώτερος βοηθός του. Ὁ Τοῦρκος λεξικογράφος Σεμσεντὶν Σαμῆ βέης παράγει αὐτὴν ἐκ τοῦ *μπὰς* =κεφαλὴ καὶ *ἀγᾶ*, ἤτοι ἡ κεφαλὴ τῶν ἀγάδων, ὁ ἀρχιαγᾶς.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ὁ τίτλος *πασᾶ* ἐδίδετο ἄλλοτε εἰς ὀλιγίστους ἀνωτέρους ἀξιωματούχους ἐκ τῶν περὶ τὸν σουλτᾶνον. Βαθμιαίως ἐκανονίσθη ὡς ὁ ἐπίσημος τίτλος τῶν πολιτικῶν βαθμούχων τῶν ἐχόντων τὸν βαθμὸν βεζύρου (πασᾶ μὲ 3 ἱππουρίδας) καὶ τῶν στρατηγῶν, ἤτοι τῶν *μουσὶρ* (στρατάρχων μὲ 3 ἱππουρίδας), τῶν *φερὶκ* (ἀντιστρατήγων, μὲ 2 ἱππουρίδας) καὶ *μίρι-λιβᾶ* ἢ ἁπλῶς *λιβᾶ* (ὑποστρατήγων, μὲ μίαν ἱππουρίδα). Βραδύτερον ἐτιτλοφορήθησαν πασᾶδες καὶ οἱ πολιτικοὶ βαθμοῦχοι οἱ ἔχοντες τὸν βαθμὸν *μίρι-μιρὰν* καὶ *μὶρ-οὺλ-οὐμερᾶ*, ἀλλ' ἄνευ τοῦ τίτλου *χαζρετλερὶ* (ἐξοχώτατος). Ν. Μ.

Πασβάνογλους, *Ὀσμὰν πασᾶς*. Τοῦρκος φεουδάρχης, διατελέσας ἡμιανεξάρτητος δυνάστης Βιδδινίου, περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου συνδέονται σχέδια συμπράξεως μετὰ τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου πρὸς ἐλευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Χριστιανῶν καὶ ἵδρυσιν παμβαλκανικοῦ δημοκρατικοῦ κράτους. Κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Πουκεβὶλ (Pouqueville) ἐν Βοσνίᾳ περισυλλεγείσας σημειώσεις (Voyage en Grèce éd. II, Paris 1826, τόμ. 3, σελ. 169) ὁ Πασβάνογλους κατήγετο ἐκ σλαυϊκῆς οἰκογενείας τῆς Βοσνίας, καθολικῆς τὸ θρήσκευμα, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξώμοσεν, ὅπως σώσῃ τὴν μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν της, ἀλλ' ὡς πολλαὶ ἄλλαι δὲν ἔπαυσε νὰ διατηρῇ μακρινήν τινα σχέσιν μετὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ὁ πάππος τοῦ Ὀσμάν, ὅστις ἦτο ἐγκατεστημένος ἐν Τούζλᾳ τῆς Βοσνίας, ἐσύχναζεν, ὡς λέγεται, τόσον εἰς τὸ μουσουλμανικὸν τζαμίον ὅσον καὶ εἴς τινα ἐν Ἑρζεγοβίνῃ ναὸν τῶν φραγκισκανῶν μοναχῶν. Ἦτο ἄνθρωπος ἀποζῶν διὰ τῶν ὅπλων του, εἴτε ὡς πολεμιστὴς εἴτε ὡς ληστής, ἐν τέλει δέ, πεσὼν εἰς χεῖρας ἀντιπάλων του, ἐθανατώθη, ὀβελισθεὶς ἐν Πριστίνῃ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας. Ὁ μονογενὴς υἱός του *Ὀμὲρ Πασβάνογλους*, πατὴρ τοῦ Ὀσμάν, διακριθεὶς ὡς ἀρχηγὸς ἀτάκτου σώματος κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ὡς τιμάριον τὰ παρὰ τὸ Βιδδίνιον τῆς Βουλγαρίας χωρία Μποῦρσα καὶ Κίρσα καὶ διωρίσθη μπαϊρακτάρης (σημαιοφόρος) τοῦ ὁμωνύμου σαντζακίου, ἔχων οὕτω καθήκοντα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Ἐνεφανίζετο δημοσίᾳ πάντοτε συνοδείᾳ σωματοφυλακῆς καὶ μὲ μουσικήν. Ὡς ἐκ τούτου ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ πραγματικοῦ διοικητοῦ Μελὲκ πασᾶ, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσεν ἐπὶ πληρωμῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν φόνον, ἐπρόδωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Ὀμέρ, ὅστις ὤμοσεν ἐκδίκησιν καὶ ἐπέβαλε τὴν αὐτὴν ὑποχρέωσιν εἰς τὸν υἱόν του Ὀσμάν. Καταδιωχθεὶς κατόπιν ἐπὶ βλασφημίᾳ κατὰ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ὠχυρώθη εἰς τὸν πύργον του, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντέταξε κρατερὰν ἀντίστασιν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως ἔθεσαν πῦρ, καὶ ὁ Ὀμέρ, διαφυγὼν διὰ μέσου τῶν φλογῶν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ὀσμάν, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἐθανατώθη. Ὁ Ὀσμάν, σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος, κατέφυγεν εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Βορείου Ἀλβανίας, ὅπου ἐτάχθη ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πασᾶ τοῦ Ἰπεκίου. Ἐκραγέντος κατόπιν πολέμου μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας (1787) ἐξώπλισε σῶμα πολεμιστῶν, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μαυρογένους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διεκρίθη ἐπανειλημμένως, προχωρήσας μέχρι Τέμεσβαρ. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἀνδραγαθημάτων του ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν μέρος τῆς πατρικῆς κτηματικῆς περιουσίας του (1792). Μὴ δυνάμενος νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ ἔργον ἁπλοῦ γαιοκτήμονος, σκοπεύων δ' ἐπὶ πλέον νὰ τιμωρήσῃ τοὺς φονεῖς τοῦ πατρός του, κατήρτισε σῶμα ἐκ κιρτζαλήδων (δηλαδὴ γενιτσάρων καὶ ἀτάκτων στρατιωτῶν ἀφυπηρετούντων μετὰ τὸν πόλεμον), διὰ τοῦ ὁποίου παρηνώχλει τὸν πασᾶν τοῦ Βιδδινίου καὶ ἐξηρέθιζεν ἐναντίον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὰς καθ' ἅπασαν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἐν γένει διεσπαρμένας λησταντάρτικὰς συμμορίας τῶν κιρτζαλήδων. Κατώρθωσεν οὕτω ν' ἀνακτήσῃ ὁλόκληρον τὴν πατρικὴν περιουσίαν καὶ ἤρχισε νὰ ἀντιπράττῃ ἀναφανδὸν ἐναντίον τῶν νεωτεριστικῶν στρατιωτικῶν καὶ φορολογικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ'. Κατὰ τὰς ἀνταρτικὰς ταύτας ἐνεργείας του ὁ Πασβάνογλους ἐνεφανίζετο ὡς προστάτης τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ. Διεκήρυττεν ὅτι ἦτο πιστὸς πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἀλλ' ἤθελε νὰ προστατεύσῃ τὸν λαὸν κατὰ τῶν φορολογικῶν πιέσεων τῶν πασάδων, οἵτινες δῆθεν ἐνέπνεον εἰς τὸν σουλτᾶνον τὰ σχέδια τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου στρατεύματος (νιζὰμ-ἱ-δζεδίτ). Κατορθώσας ν' ἀπομονώσῃ τὴν πόλιν τοῦ Βιδδινίου διὰ διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων μετετράπη εἰς νῆσον, ἐσχεδίαζε νὰ καταλάβῃ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν καὶ νὰ δεσπόσῃ ἐκεῖθεν ὁλοκλήρου τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἴσως δὲ καὶ βαδίζων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ καταλύσῃ τὴν δυναστείαν τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον. Δὲν ἐτόλμα ὅμως ν' ἀναλάβῃ τόσον τολμηρὸν ἐγχείρημα, διότι ἐφοβεῖτο ὅτι τὰ σχέδια αὐτοῦ θὰ ἀνετρέποντο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύσας τὸ στρατιωτικὸν σῶμά του μέχρις 80.000 ἀνδρῶν, κατέλαβε, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1797, τὴν Νικόπολιν, τὸ Σιστόβιον, τὸ Ρουστσούκιον, τὴν Σόφιαν, τὴν Νύσσαν, προὐχώρησε μέχρι Βάρνης καὶ ἠπείλει τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Βλαχίαν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ὑποχρεωμένη τότε νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Βοναπάρτου ἐν Συρίᾳ, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσῃ σοβαρὰν ἐναντίον αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ὡς ἐκ τούτου τὸ Διβάνιον ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀμνηστεύσῃ καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν νομὴν ἁπάσης τῆς πατρικῆς του οὐσίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν στρατόν του. Μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τούτων θὰ ἐπροβιβάζετο εἰς τὸν βαθμὸν πασᾶ μὲ τρεῖς ἱππουρίδας (στρατάρχου) καὶ θὰ διωρίζετο γενικὸς εἰσπράκτωρ τῶν νέων φόρων. Ὁ Πασβάνογλους ἐφάνη δεχόμενος τοὺς ὅρους τούτους. Ὅπως δὲ κερδίσῃ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοὺς γενιτσάρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ μέρος του, ἐνεγράφη γιολδάσης εἰς τὸ σῶμά των. Οἱ γενίτσαροι ὅμως ἠρνήθησαν νὰ τὸν δεχθοῦν ὡς προδώσαντα τὴν πρὸς τὸν σουλτᾶνον πίστιν καὶ ἐπὶ πλέον ἐζήτησαν ὡς χάριν νὰ πολεμήσουν ἐναντίον του, ὅπως τὸν καταστρέψουν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην βεβαιοῖ εἴς τινα ἔκθεσίν του ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Πρωσσίας Knobelsdorf, ἐνῷ ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ γενίτσαροι ἠρνήθησαν νὰ βαδίσωσιν ἐναντίον του, διότι ὑπερησπίζετο τὰ δίκαιά των καὶ δὲν ἠνείχετο τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν ἀπίστων. Πάντως ὁ μὲν Πασβὰν ἔμεινεν εἰς Βιδδίνιον, χωρὶς νὰ διαλύσῃ τὸν στρατόν του, ἡ δὲ Πύλη ἤρχισε νὰ παρασκευάζῃ ἐπίθεσιν ἐναντίον του. Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1798 ἀπεστάλησαν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις ταχυδρόμοι μὲ διαταγὰς νὰ ἑτοιμασθοῦν στρατεύματα διὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Πασβὰν ἐκστρατείαν κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς Ἀδριανούπολιν 80.000—100.000 ἄνδρες. Ὅλοι οἱ πασᾶδες τῶν ἐπαρχιῶν ἔδειξαν μέγαν ζῆλον διὰ τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ, περισσότερον δὲ ὅλων ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀντὶ τῶν ζητηθέντων 10.000 ἀπέστειλεν 20.000. Τοῦ δεξιοῦ τῆς ὅλης παρατάξεως ἀρχηγὸς θὰ ἦτο ὁ βεηλὲρ βέης τῆς Ἀνατολῆς Ἄλλο πασᾶς, ὅστις διὰ Βλαχίας θὰ ἐβάδιζε πρὸς τὸ Καλαφάτ, ὅπως ἐκεῖθεν ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βιδδινίου. Τὸ κέντρον θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βεηλὲρ βέη τῆς Ρούμελης, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὑπὸ τὸν πασᾶν τῆς Βοσνίας, γενικὸς δὲ ἀρχιστράτηγος θὰ ἦτο ὁ καπετὰν πασᾶς Χουσεῒν ὡς σερασκέρης, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ καταθέσῃ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ σουλτάνου ἢ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πασβὰν ἢ τὴν ἰδικήν του καὶ μόνον ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ζητῶν καὶ χρήματα. Ὁ σουλτᾶνος συγκατετέθη, κατεβλήθησαν δὲ εἰς τὸν Χουσεῒν ἀμέσως 5.000.000 γρόσια. Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μέρος τοῦ στρατοῦ, ἀνερχόμενον εἰς 6.000 ἄνδρας, ἐξεκίνησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μαρτίου μετὰ μεγάλης πομπῆς, ἀφοῦ ἐπεθεώρησεν αὐτὸν ὁ σουλτᾶνος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κεατχανέ. Ὁ στρατὸς περιελάμβανε καὶ πυροβολικὸν ὠργανωμένον κατὰ τὸ γαλλικὸν σύστημα, ἐκ 40 πεδινῶν πυροβόλων, ὧν 10 τῶν 12 λιβρῶν, ἀπεστέλλετο δὲ καὶ στολίσκος ἐκ 15 κανονιοφόρων, αἵτινες θ' ἀνέπλεον τὸν Δούναβιν. Συγχρόνως ἐπαύθη ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὅστις εἶχεν ἐφοδιάσει τὸν Πασβὰν μὲ τρόφιμα, πολεμεφόδια καὶ χρήματα, ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ μεγάλου διερμηνέως τοῦ στόλου Χαντζερῆ (Χαντζερλῆ), ἂν καὶ ὑπῆρχον καὶ ἐναντίον τούτου ὑπόνοιαι ὅτι διετέλει εἰς σχέσεις μετὰ τοῦ Πασβάν. Ἡ πολεμικὴ αὕτη παρασκευὴ ἐναντίον ἑνὸς ἀντάρτου ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ξένους διπλωμάτας τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ἄλλος, ἴσως πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας ἢ τῆς Αὐστρίας. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἀνταπεκρίθησαν πρὸς ὅσα ἀνεμένοντο. Ὁ Πασβάνογλους, ἀπολύσας τὰ περιττὰ στρατεύματα καὶ κρατήσας μόνον 12.000 πιστοὺς ἄνδρας, ὠχυρώθη ἐντὸς τοῦ Βιδδινίου καὶ παρεσκευάσθη εἰς μακρὰν ἀντίστασιν, διαθέτων ἄλλως τε καὶ πυροβολικὸν καί τινας κανονιοφόρους. Τὸ σχέδιον τῆς ἀμύνης παρεσκεύασαν καὶ διηύθυνον Πολωνοὶ μηχανικοί. Οὐχ ἧττον ὁ Πασβὰν ὑπέβαλεν εἰς τὸν καπετὰν πασὰν προτάσεις ὑποταγῆς ὑπὸ ὅρους. Οὗτος ὅμως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἄνευ ὅρων ὑποταγὴν καὶ ἐπειδὴ ὁ Πασβὰν ἠρνήθη ὁ σουλτανικὸς στρατὸς ἐπολιόρκησε τὸ Βιδδίνιον. Ὅλαι ὅμως αἱ ἐπιθέσεις του ἀπεκρούσθησαν, ἐξακολουθήσασαι μέχρι τοῦ φθινοπώρου, ἐνῷ αἱ σουλτανικαὶ κανονιοφόροι ἐβυθίσθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Τέλος, τὸν Ὀκτώβριον ὁ σουλτανικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Πασβάν. Ὁ δὲ καπετὰν πασᾶς ἀντὶ τῆς ἰδικῆς του κεφαλῆς ἀπέστειλεν εἰς

Digitized by Google

τὸν σουλτᾶνον τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἄλλο πασᾶ, τὸν ὁποῖον κατηγόρησεν ἐπὶ προδοσίᾳ. Ἡ Πύλη ἐσχεδίαζε κατ' ἀρχὰς νὰ συνεχίσῃ τὰς ἐναντίον τοῦ ἀντάρτου πολεμικὰς ἐνεργείας, ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀπησχολημένη μὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βοναπάρτου κατὰ τῆς Αἰγύπτου, αἱ δὲ συμμορίαι τοῦ Πασβὰν ἔφθανον μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἀπέστειλεν εἰς Βιδδίνιον τὰ ἐμβλήματα τοῦ στρατιαρχικοῦ ἀξιώματος (τὰς τρεῖς ἱππουρίδας) περὶ τὰ μέσα τοῦ 1799. Τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη ὁ Πασβὰν ἐπεχείρησεν εἰσβολὰς εἰς Βλαχίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τοῦ ἡγεμόνος Μουρούζη, ὅστις μάλιστα κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 1.200 ἄνδρας τοῦ στρατοῦ τοῦ Πασβὰν ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ 12.000 γροσίων, ἀντικαταστήσας δι' αὐτῶν τὴν ἐκ Κοζάκων φρουράν του, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς Βλαχίαν ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β', ἀλλ' ὁμηνστευθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των. Παρὰ τὴν παροδικὴν ταύτην ἧτταν, αἱ πρόοδοι τοῦ Πασβάνογλου ἀνησύχουν καὶ αὐτὴν τὴν Ρωσίαν, ἥτις ἐπρότεινεν εἰς τὴν Πύλην νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν της βοηθητικὸν σῶμα στρατοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ὑπῆρχον ὑπόνοιαι ὅτι ἡ Αὐστρία ὑποστηρίζει μυστικῶς τὸν πασᾶν τοῦ Βιδδινίου, θέσασα, ὡς λέγεται, εἰς τὴν διάθεσίν του δύο ἀξιωματικοὺς πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἀμυντικῶν ἔργων καὶ καλυτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐζητήθησαν μάλιστα καὶ ἐξηγήσεις ὑπὸ τοῦ Ρεῒς ἐφέντη παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστρίας, διότι τὰς ὑπονοίας τῶν Τούρκων ἐνίσχυεν ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας συνταγματάρχης Σεβαστιάνη (Sebastiani), ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐν λόγῳ δύο ἀξιωματικοὺς καὶ τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τοῦ Τέμεσβαρ. Χαρακτηριστικὸν ὅμως ἐθεωρήθη τὸ γεγονός, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Βιδδίνιον ἐπίσκεψιν τῶν Αὐστριακῶν ἀξιωματικῶν αἱ εἰς Βλαχίαν εἰσβολαὶ τοῦ Πασβὰν ἐπανελήφθησαν μέχρι Πιτέστι. Πολλοὶ βογιάροι ἔφυγον ἐκ τῆς χώρας, ἐνῷ ὁ ἡγεμὼν Μιχαὴλ Σοῦτσος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον του, διότι αἱ εἰς τὴν διάθεσίν του τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐζήτουν πέντε ἐτῶν καθυστερουμένους μισθούς. Ὁ Σοῦτσος ἐπαύθη μετ' ὀλίγον καὶ ἀπεστάλη εἰς Βλαχίαν ἡγεμὼν ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης (1802), ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Πύλη ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ ἐπισήμως πλέον τὸν Πασβάνογλου ὡς πασᾶν τοῦ Βιδδινίου. Ἀφοῦ ὅμως ἡσύχασεν οὗτος ἐπί τινα καιρόν, ἐπανέλαβε τὰς εἰς Βλαχίαν εἰσβολάς του. Ἡ πρώτη ἐσταμάτησεν, ἀφοῦ ὁ Ὑψηλάντης προσέφερε 300 πουγγία (150.000 γρόσια) εἰς τὸν Πασβάν. Ἀλλὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1803 ἰσχυρὰ συμμορία ἔφθασε μέχρις ἀποστάσεως 12 ὡρῶν πορείας ἀπὸ τοῦ Βουκουρεστίου, ζητοῦσα τελεσιγραφικῶς 500 πουγγία καὶ ἐπὶ πλέον τρόφιμα, φορβὴν καὶ ἄλλα ἀξίας 250 πουγγίων, ὡς καὶ πλούσια δῶρα διὰ τὸν ἀρχηγόν της Μανοὺς Ἰμπραχὶμ πασᾶν. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν διέθετε στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ βογιάροι, ἀντὶ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χώραν, ἔφευγον προτροπάδην. Εὑρισκόμενος εἰς δυσχερῆ θέσιν ὁ Ὑψηλάντης ἀπηυθύνθη δι' ἐπιστολῆς του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκον Γουλιέλμον τὸν Γ', μετὰ τοῦ ὁποίου διετέλει εἰς σχέσεις, παρακαλῶν νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἡ Πύλη στείλῃ στρατόν. Πράγματι ὁ βασιλεὺς διέταξε τὸν ἐκεῖ πρέσβυν του Κνόμπελσντορφ, ὅστις τὴν στιγμὴν ἐκείνην εὑρίσκετο ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ὑψηλάντου, νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ διαβήματα τοῦ τελευταίου τούτου καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Πύλην νὰ σπεύσῃ νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς καταστολὴν τοῦ Πασβάνογλου, διότι ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ἦτο ἀνὴρ δυνάμενος νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ταραξίας ἂν ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ ἀναγκαῖα μέσα. Ὁ Κνόμπελσντορφ ἐνήργησε πράγματι ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγχρόνως ὅμως, συγκαλέσας ἐν Βουκουρεστίῳ τοὺς βογιάρους, ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν μηνιαίαν παροχὴν 50.000 γροσίων διὰ τὰ ἔξοδα τῶν κατὰ τοῦ Πασβάνογλου πολεμικῶν ἐνεργειῶν. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τοῦ Πρώσσου διπλωμάτου ἔσχε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ὁ Πασβάνογλους παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἐπέμβῃ παρὰ τῇ Πύλῃ, ὅπως κανονίσῃ ὁριστικῶς τὴν θέσιν του καὶ παύσῃ ὑποκινοῦσα ἐναντίον του τοὺς πασάδες καὶ ἀγάδες τῆς Σιλιστρίας, τοῦ Ρουστσουκίου καὶ ἄλλους. Ὁ Κνόμπελσντορφ ἐπέβαλεν εἰς τὴν Πύλην ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Βλαχίας, συνιστῶν διάφορα μέτρα. Τὸ δὲ Διβάνιον διεμήνυσεν εἰς τὸν Πασβὰν ὅτι θὰ δημεύσῃ τὰς προσόδους τοῦ πασαλικίου τοῦ Βιδδινίου ἐν ὅσῳ δὲν θὰ διέλυε τὰς ἀποδείξεις τῆς ὑποταγῆς του. Ἐν τούτοις ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθει. Ὁ Πασβὰν κατεῖχε μέρος τῆς Βλαχίας καὶ ἐκυβέρνα τὸ πασαλίκιον τοῦ Βιδδινίου μέχρι τοῦ 1807, ὅτε ἡ Πύλη ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Σέρβων. Ἀλλὰ τὴν 5ην Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Πασβάνογλους ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου.

Μετὰ τοῦ Πασβάνογλου εἶχεν ἔλθει εἰς σχέσεις πρὸ τοῦ 1797 καὶ ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος, διανοηθεὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν εἰς τὰ σχέδιά του περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων ἀκόμη ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων σουλτάνων. Εἶναι ὅμως ζήτημα ἂν ὁ Πασβάνογλους ἦτο εἰλικρινὴς εἰς τὰς ὑποσχέσεις του. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Πασγούση (ἡ τοῦ —) *[Γεωγρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἡ ἐν Λυκαονίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας λίμνη *Κάραλις*, ἡ νῦν *Μπέη-Σεχὶρ* ἢ *Κερελί*. Παρ' ἄλλων καλεῖται *Πουσγούση*. Α. Θ. Σ.

Πασέας. Πατὴρ τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Ἀβαντίδου (264—251 π. Χ.), τὸν ὁποῖον δολοφονηθέντα ὑπὸ τῶν κατοίκων διεδέξατο. Ἐφονεύθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Νικοκλέους, ἀναγορευθέντος τυράννου. Α. Θ. Σ.

πασέτα (ἡ). Εἶδος χαρτοπαιγνίου (βλ. λ. *πασσέτα*).

Πάσια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κλημεντίου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 254.

Πασιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τακτικουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ (1928) 42.

— **Πασιὰ** *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ριζαίου τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 60 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Πασιάκοι (οἱ), ἢ *Πασιανοὶ* *[Ἀρχ.]*. Σκυθικὸς νομαδικὸς λαός, κατοικῶν κατὰ Στράβωνα (ΙΑ' 512) μετὰ τῶν Ἀσίων, Τοχάρων καὶ Σακαραύλων πέραν τοῦ Ἰαξάρτου ποταμοῦ. Μεταναστεύσαντες ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν, ἀφήρεσαν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βακτρίας καὶ Ἰνδικῆς Εὐκρατίδου τὴν Βακτριανὴν περὶ τὸ 157 π Χ , ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα, περὶ τὸ 140 π. Χ., καὶ αὐτὰ τὰ Βάκτρα, τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Πασίακος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ' 5, 6). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ *Ἀξιάκης* τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ὁ ὁποῖος «καὶ αὐτὸς διαιρεῖ τὴν Σαρματίαν μικρὸν ὑπὲρ τὴν Δακίαν μέχρι τοῦ Καρπάτου ὄρους» καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Τύρα. Α. Θ. Σ.

Πασίας. Ἀρχαῖος Ἕλλην ζωγράφος. Κατὰ Πλίνιον, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ γλύπτου Αἰγινήτου καὶ ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἔνδοξος μαθητὴς τοῦ Ἡριγόνου, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Νεάλκους, ἐκ τούτου δὲ εἶναι γνωστὸς ὡς ὁ τελευταῖος ζωγράφος τῆς παλαιᾶς σικυωνίας σχολῆς. Περὶ τῶν ἔργων του οὐδὲν εἶναι γνωστόν. Β. Δ. Θ.

πασίγνωστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῖς πᾶσι γνωστός, ὁ γνώριμος εἰς ὅλους, γνωστότατος.

πασιγραφία (pasigraphie). Σύστημα γραφῆς δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶδος γραπτῆς διεθνοῦς γλώσσης, οὕτω κατεσκευασμένης, ὥστε τὰ σημεῖα της γραφόμενα ὑφ' οἱουδήποτε νὰ εἶναι κατανοητὰ εἰς ὅλους, ἀντιπροσωπεύοντα ὄχι ἐννοίας, ἀλλὰ πράγματα. Ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας μιᾶς τοιαύτης διεθνοῦς τεχνητῆς γραπτῆς γλώσσης, καίτοι ἀπησχόλησε μεγάλα πνεύματα, ὅπως ὁ Καρτέσιος, ὁ Λειβνίτιος, ὁ ντ' Ἀλαμπέρ, ὁ Κάντιος κλπ. ἐθεωρήθη ὡς χιμαιρική. Τῷ 1797 ὁ J. de Maimieux ἐξέδωκε τὸ «*Σύστημα πασιγραφίας*», τὸ ὁποῖον στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅπως ἐπινοηθοῦν σημεῖα ἀντίστοιχα πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τοὺς χημικοὺς τύπους, οἱ ὁποῖοι γραφόμενοι κατανοοῦνται ὑπὸ πάντων. Πρὸς τὸν σκοπὸν ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ 12 χαρακτῆρας ἁπλουστάτους, οἱ ὁποῖοι καταλλήλως συνδυαζόμενοι ἀπαρτίζουν ὁμάδας ἀντιπροσωπευούσας ὅλα τὰ πράγματα. Κάθε λέξις-πρᾶγμα ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν, τεσσάρων ἢ πέντε θεμελειωδῶν χαρακτήρων, εἰς οὓς προστιθέμενοι ἄλλοι ἐκφράζουν τὰς μεταβολὰς ἢ τὰς σχέσεις τῆς ἐννοίας. Οὕτω ὁ Maimieux διακρίνει τρεῖς κατηγορίας λέξεων: τὰς συνδετικάς, τὰς ἐκφράζούσας ἀντικείμενα, πράξεις, ἰδέας ἢ πάθη, καὶ τὰς εἰδικὰς τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, διὰ συστηματικῆς δὲ διατάξεως καὶ συσχετισμοῦ αὐτῶν δημιουργεῖ ὁλόκληρον γραπτὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ὅμως οὐδέποτε ἔσχε πρακτικὴν ἐφαρμογήν.

πασίδηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τοῖς πᾶσι δῆλος, φανερός, φανερώτατος, ὁλοφάνερος.—Ἐπίρρ. ***πασιδήλως***.

—*[Δικον.] Πασίδηλον* καλεῖται πᾶν γεγονός, τὸ ὁποῖον εἶναι τοσοῦτον κοινῶς γνωστόν, ὥστε ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀληθείας ἢ ἀναληθείας αὐτοῦ νὰ ἀποβαίνῃ ἀδικαιολόγητος διὰ πάντα ἔχοντα κοινὴν μόρφωσιν. Τοιαῦτα γεγονότα εἶναι τὰ τοῖς πᾶσι γνωστά, λ. χ. αἱ διάφοροι ἐποχαὶ τοῦ ἔτους, τὸ ὅτι μακρότατη χρῆσις ἐνδύματος φθείρει αὐτὸ πλήρως, τὸ ἐξαγόμενον τῶν ἁπλουστέρων ἀριθμητικῶν ὑπολογισμῶν, σημαντικὰ γεγονότα παγκοσμίου σημασίας ἢ γνωστὰ εἰς πλεῖονα ὡρισμένα ἔθνη ἢ καὶ εἰς ἕν· τέλος γεγονότα καὶ ἥττονος σημασίας, γνωστὰ παγκοίνως εἰς ὅλον τὸ κράτος ἢ μόνον εἰς διαμέρισμα τούτου. Ἐννοεῖται, ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει, ὅτι ταῦτα λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὡς πρὸς τὸ διαμέρισμα τοῦτο μόνον. Τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὑπάρξεως πασιδήλου εἶναι ὅτι τὰ δικαστήρια, καίτοι κατὰ κανόνα λαμβάνουν γνῶσιν τῶν ἀφορώντων τὴν δίκην γεγονότων κατὰ πρότασιν καὶ μετὰ ἀπόδειξιν ἀποφαίνονται, τὸ πασίδηλον λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν οἴκοθεν, καὶ ἐὰν ἔτι ἀμφισβητῆται τὸ ἀποτελοῦν αὐτὸ γεγονός, δὲν διατάσσεται ἀπόδειξις· ἀλλ' ἐὰν ἀμφισβητηθῇ αὐτὸς οὗτος ὁ χαρακτὴρ τοῦ γεγονότος ὡς πασιδήλου, διατακτέα περὶ τούτου ἀπόδειξις, λ. χ. ἐπὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὅτι ὄντως εἶναι πασίδηλος. Δὲν περιέχονται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πασιδήλου τοπικὰ γεγονότα καὶ περιστατικά, λ. χ. ὅτι ἐν συνοικίᾳ τινὶ τῆς πόλεως ἐπυρπολήθησαν οἰκίαι, ὅτι ὁ παρὰ τὴν πόλιν ποταμὸς ἐπλημμύρισεν, ὡς καὶ τὰ ἔθιμα. Οὐσιωδῶς δὲ διαφέρει αὐτοῦ καὶ ἡ ἁπλῆ φήμη. Ἡ κοινὴ φήμη, κατὰ τὴν ποινικὴν δικονομίαν, ἡ καταδεικνύουσά τινα ὡς ἔνοχον, παρέχει εἰς τοὺς εἰσαγγελεῖς τὸ δικαίωμα διώξεως καὶ ἄνευ μηνύσεως. Ἀπὸ ταύτης διακριτέα ἡ δημοσία κραυγὴ (βλ. λ. *αὐτόφωρον*). Συναφῆ ἔννοιαν πρὸς τὸ πασίδηλον, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐνεργείας τοῦ δικαστηρίου οἴκοθεν, ἀποτελεῖ τὸ εἶναι γεγονός τι «γνωστὸν τῷ δικαστηρίῳ», ὑπὸ τὸν περιορισμὸν καὶ καθίσταται δῆλον ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς προκειμένης δίκης, καίτοι μὴ ὑποβαλλομένων αὐτῷ, ἢ καὶ ἐξ ἄλλης μὲν δίκης, ἀλλ' ἐχούσης ἰσχὺν ὑποχρεωτικὴν διὰ πάντας, λ. χ. ἐξ ἀποφάσεως κηρυξάσης πτώχευσιν. Κ. ΔΣ

πασιέντσα (ἡ) (ἰταλ. pazienza=ὑπομονή). Παίγνιον παιζόμενον διὰ παιγνιοχάρτων, συνήθως ὑπὸ ἑνὸς μόνον ἀτόμου, κατὰ κανόνα συνδυάζοντος τὴν διασκέδασιν μετὰ τῆς χαρτομαντείας. Αἱ πασιέντσαι παίζονται διὰ δεσμῶν τῶν 32, 52 κτλ. παιγνιοχάρτων, συνήθως δὲ συνίστανται εἰς μηχανικῶς διαδεχομένας ἀλλήλας τοποθετήσεις καὶ μετακινήσεις τῶν παιγνιοχάρτων, αἵτινες ὡς ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐπίτευξιν σχηματικοῦ τινος συνδυασμοῦ, τῆς ὅλης δέσμης ἀναπτυσσομένης ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἡ ἐπίτευξις ἢ μὴ τοιούτου συνδυασμοῦ, κατὰ τὴν δεισιδαίμονα ἀντίληψιν τοῦ παίζοντος πασιέντσας, εἶναι καλὸς ἢ κακὸς οἰωνὸς διὰ σχεδιαζομένην τινὰ παρ' αὐτοῦ ἐπιχείρησιν ἢ δι' ἄλλο τι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ τιθέμενον ἐρώτημα ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ παιγνίου. Ἄλλοτε πάλιν ἡ πασιέντσα ὡς σκοπὸν ἔχει οὐχὶ τὴν ἐπίτευξιν σχηματικοῦ συνδυασμοῦ, ἀλλὰ τὴν καθ' ὡρισμένους κανόνας ἀνάπτυξιν τῆς δέσμης ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὴν καθ' ὡρισμένον σχέδιον διαδοχικὴν περισυλλογὴν τῶν παιγνιοχάρτων καὶ τὴν ἐκ νέου ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁπότε, κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ δεδομένου παιγνίου τῆς πασιέντσας, ἐρευνᾷ ὁ παίζων τὴν τυχαίαν σειράν, ὑφ' ἣν ἐν τέλει εὑρέθησαν τὰ παιγνιόχαρτα καὶ ἐξ αὐτῆς συνάγει μαντευτικὰ συμπεράσματα. Συναγωγὰς ἀπὸ πασιέντσας ἐξεπόνησαν πλεῖστοι, ἐξ αὐτῶν δὲ κυριώτεραι εἶναι αἱ τῶν: Berthing (1927), Cato (1921), Hermann (1926), Ulmann (1917), Weiss (1923) κ. ἄ.

Αἱ *παιδικαὶ πασιέντσαι* ἀνάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιστημονικῶν λεγομένων ἀθυρμάτων καὶ συνήθως εἶναι σειρὰ ἐγχρώμων καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς κύβων ἐκ πεπιεσμένου χάρτου, διὰ τῆς καταλλήλου δὲ συναρμογῆς αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται τετράπλευρος πίναξ εἰκονίζων χάρτην (*γεωγραφικὴ πασιέντσα*), οἰκοδομήν, σκηνὴν καθημερινοῦ βίου, κ. ἄ. Ἑκάστη σειρὰ τοιούτων κύβων δύναται νὰ ἀποδώσῃ, διὰ τῆς ἑκάστοτε χρησιμοποιήσεως τῶν διαφόρων πλευρῶν τοῦ κύβου, ἓξ καὶ ἐνίοτε πλείονας παραστάσεις. Ἡ παιδικὴ πασιέντσα εἶναι σπουδαιότατον μέσον ἀγωγῆς τοῦ παιδὸς καὶ ἐξυφώνει τὴν παιδικὴν ὑπομονὴν θαυμασίως. Π.Ν.Π.

Πασιθέα *[Μυθολ.]*. —1) Μία τῶν Χαρίτων, ἐρωμένη τοῦ Ὕπνου. —2) Νηρηΐς, θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος. —3) Μία τῶν Ναΐδων, ἢ κατ' ἄλλους *Πραξιθέα*, γεννήσασα ἀπὸ τοῦ Ἐριχθονίου Πανδίονα τὸν Α' βασιλέα τῆς Ἀττικῆς. Α. Θ. Σ.

Πασιθέα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ, ὀνομασθὲν οὕτως ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς. Κάτ. (1920) 296. Τουρκιστὶ καλεῖται *Πασᾶ-κιοϊ*.

Πασιθόη (ἡ) *[Μυθολ.]*. Μία τῶν Ὠκεανίδων, θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Α. Θ. Σ.

Πασικλῆς. —1) Ἀθηναῖος, πατὴρ τοῦ Φιλίστου, ὅστις ἀκολουθήσας τὸν Νηλέα, υἱὸν τοῦ Κόδρου, εἰς Ἰωνίαν κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Μιλήτου, ἡγείρεν ἱερὸν εἰς τὴν Ἐλευσινίαν Δήμητρα παρὰ τὸν ποταμὸν Γαίσωνα.

—2) Φίλος καὶ ἔμπιστος τοῦ τυράννου τῆς Ἐφέσου Πινδάρου, ὅστις, φεύγων εἰς Πελοπόννησον, διότι δὲν ἤθελε νὰ παραδώσῃ τὴν Ἔφεσον εἰς

Digitized by Google

τὸν Κροῖσον, κατέστησε τοῦτον ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του καὶ τῶν θησαυρῶν του.

—3) Ἀδελφὸς τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου Κράτητος καὶ μαθητὴς Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρικοῦ.

—4) Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐκ Ρόδου, ἀνεψιὸς τοῦ φιλοσόφου Εὐδήμου, ἐκ τῶν ἀμέσων μαθητῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ὑπό τινων τὸ Α΄ βιβλίον τῶν «Μεταφυσικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους. Α. Θ. Σ.

Πασικράτης. Ἡγεμὼν τῶν ἐν Κύπρῳ Σόλων, ὑποταχθεὶς εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ συμμετασχὼν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου τῷ 332 π. Χ. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὑπεδέχθη αὐτὸν μεγαλοπρεπέστατα, ἁμιλλώμενος πρὸς τὸν Νικοκρέοντα, βασιλέα τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος. Α. Θ. Σ.

Πασίκυπρος. Βασιλεὺς τῆς Κύπρου, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Περὶ αὐτοῦ λέγεται ὅτι τόσον ἄσωτος καὶ σπάταλος ἦτο, ὥστε παρεχώρησε τὸ βασίλειόν του εἰς Πυγμαλίωνα τὸν Κιτιέα, ἀντὶ 50 ταλάντων. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν εἰς Ἀμαθοῦντα, ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας. Α. Θ. Σ.

πασίλοβος (ὁ) (Passilobus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ἀραχνωδῶν*** τῆς οἰκογενείας τῶν ***θηριδιδῶν***, περιλαμβάνον μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους ἀράχνας, ὧν γνωστοτέρα εἶναι ὁ *πασίλοβος ὁ πεποικιλμένος* (Pasilobus ornatus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος καὶ διακρίνεται ἐκ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ χολογνάθων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰάβαν καὶ τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας. Δ. Ν. Π.

Πασίλοβος ὁ πεποικιλμένος.

πασίμαχος (ὁ) (Pasimachus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενειας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι μελανός. Δ. Ν. Π.

Πασσιπίδας. Στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατηγορηθεὶς ὅτι συνέπραξε μετὰ τοῦ Τισσαφέρνους εἰς τὴν στάσιν τῶν Θασίων καὶ τὴν ἐκ τῆς νήσου των ἔξωσιν τῶν λακωνιστῶν καὶ τοῦ Λάκωνος ἁρμοστοῦ Ἐτεονίκου, ἐξωρίσθη ἐκ Σπάρτης, ἀντικατασταθεὶς εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον εἶχε καταρτίσει ἐκ πλοίων τῶν διαφόρων συμμάχων, ὑπὸ τοῦ Κρατησιππίδα, ὅστις καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ἐν Χίῳ. ΚΑΨ.

Πάσιρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος παράλιος τῆς Γεδρωσίας, εἰς ὃν προσήγγισεν ὁ στόλος τοῦ Νεάρχου. «Λιμὴν τε ἔνι αὐτόθι εὔορμος καὶ κώμη Πάσιρα, ἀπέχουσα ἀπὸ θαλάσσης σταδίους ἑξήκοντα. Καὶ οἱ πρόσοικοι αὐτῆς Πασιρέες» (*Ἀρριαν.* ΚΣΤ, γ). Εἶναι ἡ σύγχρονος χερσόνησος καὶ ὅρμος Ormara. Σ.Ε.Λ.

πασιτείνουσα (ἡ). Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου αἱ εἰδικαὶ ἅμαξαι (λεωφορεῖα), αἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ μεταφορὰν τοῦ ταχυδρομείου μεταξὺ Ἄργους, τὸ ὁποῖον ἦτο κέντρον πολλῶν ὁδῶν, καὶ Ναυπλίου ἐπὶ τῆς τότε κατασκευασθείσης ἐθνικῆς ὁδοῦ. Τ. Ε. Ε.

Πασιτίγρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σουσιανῆς (νῦν Κχουσιστάν), ὅστις πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Παραχοάθρα (νῦν ὄρη τοῦ Κχουσιστὰν καὶ Φαριστὰν) καὶ ἑνούμενος μετὰ τοῦ Κοπράτα (Dizfoul) σχηματίζει τὸν *Εὔλαιον* (Καρούν), ἐκβάλλοντα εἰς τὸ βαλτῶδες δέλτα τοῦ Τίγρητος. Παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν, ἐν θέσει καλουμένῃ νῦν Kal'-i-a-Bandikir, κατετροπώθη ὁλοσχερῶς, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 317 π. Χ., Ἀντίγονος ὁ Φιλίππου ὑπὸ τοῦ Εὐμένους. Σήμερον καλεῖται *Καρούν*. Α. Θ. Σ.

Πασιτέλης. Διάσημος Ἕλλην γλύπτης καὶ τορευτὴς τοῦ Α΄ π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ καλλιτέχνης οὗτος κατήγετο ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπολιτογραφήθη Ρωμαῖος πολίτης καὶ ἔδρασεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πομπηΐου. Εἰργάσθη ἀποκλειστικῶς ἐν Ρώμῃ καὶ ἔπλασε πολλὰ ἔργα εἰς τὸ μάρμαρον, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χαλκόν. Ἐκ τῶν μνημονευομένων ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἔργων, σπουδαιότερα ἦσαν τὸ ἐλεφαντοστέϊνον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ ναῷ τοῦ Μετέλλου καὶ ἡ ἐξ ἀργύρου εἰκὼν τοῦ ἠθοποιοῦ Roscius ἐν μορφῇ παιδὸς περισφιγγομένου ὑπὸ ὄφεως. Ὁ Πασιτέλης ὅμως φημίζεται περισσότερον διὰ τὴν δύναμιν τοῦ σχεδίου καὶ διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς μετὰ τοῦ ἑτέρου γλύπτου *Ἀρκεσιλάου* ἦσαν οἱ πρῶτοι, οἵτινες ἔπλαττον τὰ ἔργα **των προηγουμένως εἰς τὸν πηλόν, ἤτοι ἦσαν οἱ ἐφευρεταὶ τοῦ προπλάσματος.** Κατὰ τὸν Οὐάρρωνα **καὶ τὸν Πλίνιον, ὁ** Πασιτέλης τοσοῦτον ἐξεθείαζε τὴν πλαστικήν, ἤτοι τὸ διὰ πηλοῦ πρόπλασμα, ὥστε ἀπεκάλει ταύτην μητέρα τῆς τορευτικῆς, χαλκοπλαστικῆς καὶ μαρμαρογλυπτικῆς. Ἀλλὰ καλὸν πρόπλασμα εἶναι γέννημα καλοῦ καὶ δυνατοῦ σχεδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Πασιτέλης διέπρεπε. Κατὰ τὴν παράδοσιν, σχεδιάζων ποτὲ ὁ καλλιτέχνης οὗτος ζωντανὸν λέοντα φυλαττόμενον ἐν Ρώμῃ μετ' ἄλλων θηρίων, τοσοῦτον προσηλώθη εἰς τὸ ἀκριβὲς σχέδιον, ὥστε ἐκινδύνευσε νὰ σπαραχθῇ ὑπὸ πάνθηρος ἐξελθούσης τοῦ κλωβοῦ της. Ὁ Πασιτέλης ὑπῆρξε καὶ συγγραφεὺς βιβλίου περὶ διασήμων καλλιτεχνικῶν ἔργων, τὴν πηγὴν δὲ ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Πλίνιος συνέθεσε τὰ 33—36 βιβλία του περὶ ἔργων τέχνης. Β. Δ. Θ.

Πασιτελίδας. Στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, ἀποσταλεὶς κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὡς ἁρμοστὴς τῆς Τορώνης ἐν Χαλκιδικῇ. Κυριευθείσης τῆς πόλεως κατόπιν πολιορκίας ὑπὸ τοῦ Κλέωνος, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, ᾐχμαλωτίσθη μετ' ἄλλων 700 Πελοποννησίων καὶ Τορωναίων καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας. Α. Θ. Σ.

Πάσιτς (Pachitch, Pashitch, Pasic) ***Νικόλαος.*** Σέρβος πολιτικὸς (1846—1926). Ἐσπούδασε τὴν μηχανικὴν ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τοῦ Βελιγραδίου καὶ κατόπιν, ὡς ὑπότροφος τοῦ σερβικοῦ κράτους, ἐν Ζυρίχῃ, ὅπου, ὁμοῦ μετ' ἄλλων Σέρβων σπουδαστῶν, συνεδέθη μετὰ Ρώσων ἐξορίστων ἐπαναστατῶν καὶ μετὰ τοῦ Μπακούνιν, τοῦ ὁποίου ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μελῶν τῆς μικρᾶς ὁμάδος νεαρῶν Σέρβων, ἥτις εἶχε σχηματισθῇ πέριξ τοῦ Σβετοζὰρ Μάρκοβιτς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου, τῷ 1875, ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῶν πανσλαυϊστικῶν, ἐπαναστατικῶν καὶ ριζοσπαστικῶν ἰδεῶν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ Ζυρίχης ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, ἡ ὁποία τότε ἦτο ἀκόμη ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν. Τῷ 1875 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ στρατηγοῦ Τσερνάϊεφ, ὅπου εἶχε προσληφθῇ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου, συμβαλὼν τὰ μέγιστα εἰς τὰς ἐπιτυχίας της. Τῷ 1878 ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς καὶ τῷ 1881 ἵδρυσε τὸ ριζοσπαστικὸν κόμμα τῆς Σερβίας, ὅπερ ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τάσεων ρωσοφίλων καὶ εἶχε ταχθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντιμέτωπον τῆς βασιλευούσης τότε δυναστείας τῶν Ὀβρένοβιτς, λόγῳ τῆς πολιτικῆς ταύτης τῶν συνεχῶν πρὸς τὴν Αὐστρίαν ὑποχωρήσεων. Τῷ 1883 ὁ Πάσιτς ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐξερράγη ἐν τῇ γενετείρᾳ του πόλει Ζάϊτσαρ κατὰ τοῦ βασιλέως Μιλάνου, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπανάστασις τοῦ Τιμόκ, μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν καταστολὴν ταύτης κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ διὰ τοῦ Δουνάβεως, καταδικασθεὶς βραδύτερον ἐρήμην εἰς θάνατον. Καταφυγὼν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐξηκολούθησε νὰ διευθύνῃ ἐκ τοῦ μακρόθεν τὸν ἀντιπολιτευτικὸν ἀγῶνα τοῦ κόμματός του, ὁ ὁποῖος τέλος κατέληξεν εἰς τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ βασιλέως εἰς παραίτησιν τῷ 1889. Ἐπιστρέψας μετὰ τὴν παραίτησιν ταύτην εἰς τὴν σερβικὴν πρωτεύουσαν, ὅπου εἶχεν ἤδη καταστῇ δημοτικώτατος, ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς καὶ ἐξελέγη δήμαρχος Βελιγραδίου. Κατόπιν ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ πρόεδρος τῆς Σκουψίνας.

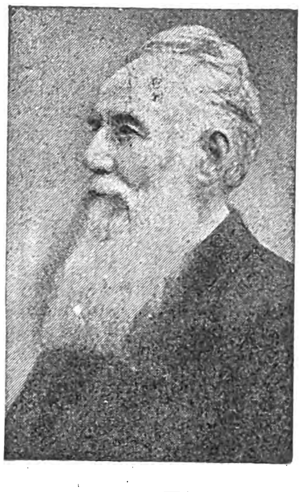

Νικόλαος Πάσιτς.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1891 ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν πραγματοποίησιν πολιτικῆς προσεγγίσεως πρὸς τὴν Ρωσίαν, κατορθώσας νὰ πείσῃ τὸν νεαρὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν τσάρον εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου καὶ τὸν συνώδευσε. Μετὰ τὴν παραίτησίν του, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1892, διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς τὴν Πετρούπολιν, πρὸς τὸν σκοπὸν μεγαλυτέρας συσφίγξεως τῶν σερβορρωσικῶν σχέσεων, λόγῳ τῶν μεγάλων συμπαθειῶν ὧν ἀπέλαυεν ἐν Ρωσίᾳ, συνεπείᾳ τῆς ἐγνωσμένης ρωσοφιλίας του. Τῷ 1894 ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας, ἕνεκα τῆς παρανόμου ἐπιστροφῆς τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως Μιλάνου εἰς τὸ Βελιγράδιον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κηδεμονεύσεως τοῦ μικροῦ υἱοῦ του. Ὁ Πάσιτς ἐπανελθὼν τότε εἰς Βελιγράδιον ἐπανέλαβε μετὰ τῶν λοιπῶν ριζοσπαστῶν τὸν σφοδρὸν ἀντιπολιτευτικόν του ἀγῶνα, ὅταν δὲ τῷ 1899 ἔλαβε χώραν ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Μιλάνου, συνελήφθη μετὰ τῶν λοιπῶν ριζοσπαστῶν ὡς συνένοχος συνωμοσίας κατὰ τοῦ βασιλέως. Πάντες οἱ ριζοσπάσται συνεπείᾳ τούτου κατεδικάσθησαν εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα, μόνος δὲ ὁ Πάσιτς κατεδικάσθη εἰς πέντε μόνον ἐτῶν φυλάκισιν, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας. Χάρις εἰς τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐπέμβασιν ἠμνηστεύθη βραδύτερον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Σερβίαν. Ὁ Πάσιτς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δὲν ἔπαυσεν ἐργαζόμενος κατὰ τῆς δυναστείας τῶν Ὀβρένοβιτς, εἰς τὴν πτῶσιν τῆς ὁποίας συνέβαλε τὰ μέγιστα μετὰ τῶν ἄλλων ριζοσπαστῶν, ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Σερβίαν τῷ 1903, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Δράγας καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου Α΄ Καραγεώργιεβιτς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ριζοσπαστικὸν κόμμα εἶχεν ἀποβῆ παντοδύναμον ἐν Σερβίᾳ, ὁ δὲ Πάσιτς τῷ 1904 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Γκρούϊκ, καὶ κατόπιν πρωθυπουργὸς τῷ 1906 καὶ 1908—1910. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Πάσιτς κατώρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ νέος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, αἵτινες εἶχον διακόψει τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Σερβίαν, λόγῳ τῆς δολοφονίας τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, τῷ δὲ 1909 κατώρθωσε νὰ ἀποσοβήσῃ τὸν μετὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ὃν ἐζήτουν οἱ Σέρβοι πατριῶται, συνεπείᾳ τῆς προσαρτήσεως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐποχὴν διερρύθμισε καὶ τὴν ἀναφυεῖσαν κρίσιν ἐν τῇ δυναστείᾳ, ἐπιτυχὼν τὴν παραίτησιν τοῦ διαδόχου Γεωργίου ὑπὲρ τοῦ δευτεροτόκου ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατόν, ἐφοδιάσας αὐτὸν διὰ πυροβολικοῦ παραγγελθέντος εἰς γαλλικὰ ἐργοστάσια, καὶ συνῆψεν ἐπωφελεῖς ἐμπορικὰς συνθήκας μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ Τουρκίαν, διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σερβικῶν κτηνῶν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης. Τῷ 1912 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ὁποίας διεξήγαγεν ὁ τότε πρωθυπουργὸς Μιλοβάνοβιτς πρὸς σύμπηξιν τῆς βαλκανικῆς συμμαχίας κατὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλοβάνοβιτς, τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, γενόμενος πρωθυπουργὸς διὰ τετάρτην φοράν, ἐσυνέχισε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὰς διαπραγματεύσεις ἐκείνας, συνέπεια τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος καὶ ὁ ἐδαφικὸς διπλασιασμὸς τῆς Σερβίας. Παραμείνας εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν σύναψιν τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος (19 3) κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ εἰς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ρουμανίαν, διαδραματίσας ἓν τῶν κυριωτέρων προσώπων, τόσον κατὰ τὴν σύναψιν ἐν Λονδίνῳ τῆς συνθήκης μετὰ τῆς Τουρκίας, ὅσον καὶ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου διὰ τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καίτοι ἦτο γνωστὸν ὅτι ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ ρωσοφίλου ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐπεχείρησεν ἐν τούτοις δίς, τῷ 1912 καὶ 1913, νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν συνεργασίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἀνησύχει διὰ τὴν μεγάλην ἐδαφικὴν αὔξησιν τῆς Σερβίας, ἀλλ' αἱ προτάσεις του ἀπερρίφθησαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δολοφονίας τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐν Σεραγέβῳ καὶ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ περιφήμου τελεσιγράφου ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς τὴν Σερβίαν, ὁ Πάσιτς ἀπουσίαζεν ἐκ Βελιγραδίου, ἀπησχολημένος εἰς ἐκλογικὴν περιοδείαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας του καὶ προετοιμαζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς συνάντησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Ἐλ. Βενιζέλου. Κατόπιν τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελεσιγράφου ἐπέστρεψεν εἰς Βελιγράδιον, ὅπου, πρὸ τοῦ κοινοῦ κινδύνου, πάντα τὰ κόμματα συνηνώθησαν ὑπ' αὐτὸν εἰς κυβέρνησιν ἐθνικῆς σωτηρίας, ἡ ὁποία ἀνέβαλε τὰς ἐκλογὰς ἐπ' ἀόριστον καὶ συνεκάλεσε τὴν διαλυθεῖσαν βουλὴν εἰς τὴν Νίσσαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Πάσιτς εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν, τῶν στρατιωτικῶν παραγόντων, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ὁποίων ἐν τούτοις εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιδείξῃ ἱκανὴν διαλλακτικότητα καὶ ὑποχωρητικότητα ἔναντι τῆς Αὐστροουγγαρίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου εἶχεν ἐκφύγει τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἀποβῆ ζήτημα σχέσεων μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Αὐστροουγγαρίας πρὸς τὴν Σερβίαν, ἤρχισαν ἐμπλεκόμεναι εἰς αὐτὸν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ Πάσιτς εἶχεν ἀποβῆ ἡ κυριωτέρα ἐνσάρκωσις τοῦ σερβικοῦ πατριωτισμοῦ, οὐδέποτε ἀπολέσας τὴν πεποίθησίν του ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην, ἀπορρίψας πάσας τὰς προτάσεις τῶν Αὐστριακῶν πρὸς συνθηκολόγησιν καὶ παρακολουθήσας τὰ ὑπολείμματα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ὀδυνηρὰν ὀπισθοχώρησίν των διὰ μέσου τῶν ὀρέων τῆς Ἀλβανίας μέχρι τῆς Κερκύρας, ὅπου ἔκτοτε ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς κυβερνήσεώς του.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι σχεδὸν τοῦ θα-

Digitized by Google

νάτου του διηύθυνε τὰς τύχας τῆς χώρας του καὶ ἀπέθη ὁ κυριώτερος ἱδρυτὴς τοῦ σημερινοῦ κράτους τῆς Νοτιοσλαυΐας. Τῷ 1917, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐκ τῆς κυβερνήσεως, ὁ Πάσιτς ἐσχημάτισε καθαρῶς ῥιζοσπαστικὴν κυβέρνησιν. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως τοῦ Μαρτίου 1917 ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἡ πτῶσις τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος ἐξησθένησαν τὴν δύναμιν τοῦ Πάσιτς ὄχι μόνον παρὰ τοῖς Σέρβοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Συμμάχοις, καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς πανσερβιστικὰς ἰδέας του καὶ νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις, ἐπὶ ἴσοις, μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν Τρούμπιτς ἐπιτροπῆς τοῦ νοτιοσλαυϊκοῦ κόμματος, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀποκληθεῖσαν «Δήλωσιν τῆς Κερκύρας» τῆς 20 Ἰουλίου 1917, δι᾽ ἧς ἐτίθεντο αἱ βάσεις καὶ ἐχαράσσοντο αἱ κύριαι γραμμαὶ τοῦ μελλοντικοῦ ἡνωμένου κράτους τῆς Νοτιοσλαυΐας. Παρὰ τὴν συνεννόησιν ταύτην ὁ Πάσιτς ἠρνήθη βραδύτερον νὰ δεχθῇ τὴν συνεργασίαν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ νοτιοσλαυϊκοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ἐν Ζάγκρεμπ καὶ διώρισεν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἐν Παρισίοις τὸν Τρούμπιτς. Ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἰταλία, ἐπωφελουμένη τῆς διαστάσεως ταύτης μεταξὺ τῶν σλαυϊκῶν στοιχείων τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, προέβαλλεν ἀξιώσεις πραγματοποιήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἥτις προέβαινεν εἰς μεγάλας παραχωρήσεις πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἀδριατικῆς, ὁ Πάσιτς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ νέου καὶ νὰ δεχθῇ συμβιβασμόν, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Κροάτης Πρώτιτς ἐγένετο πρωθυπουργὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, ὁ δὲ Πάσιτς πρόεδρος τῆς νοτιοσλαυϊκῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης, ἔχων ὡς μέλη τὸν Κροάτην Τρούμπιτς καὶ τὸν Σέρβον Βέσνιτς. Ἐν Παρισίοις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διασκέψεως τῆς εἰρήνης ὁ Πάσιτς διεδραμάτισε σημαντικὸν πρόσωπον, καταστὰς ἰδίᾳ γνωστὸς διὰ τὴν ἀδιαλλαξίαν αὐτοῦ σχετικῶς πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τῆς Ρουμανίας εἰς τὸ Βανᾶτον, ἐνισχυόμενος εἰς τὴν στάσιν του ταύτην καὶ ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς Οὐΐλσων. Ἐν τέλει ὅμως ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν παραχώρησιν τοῦ Φιοῦμε εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μέρους τοῦ Βανάτου εἰς τὴν Ρουμανίαν.

Ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς τὸ Βελιγράδιον, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1921, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν πρωθυπουργίαν, εὑρεθεὶς πρὸ σοβαρῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας παρεῖχον οἱ Κροᾶται, οἵτινες ἀντετίθεντο εἰς τὴν συγκεντρωτικὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως. Παρὰ τὰς δυσχερείας ὅμως ταύτας ἐπέτυχε, τὴν 28 Ἰουνίου 1921, τὴν ψήφισιν τοῦ συγκεντρωτικοῦ Συντάγματος τοῦ νέου κράτους. Εἰς τὴν ψήφισιν ταύτην ἀντετίθεντο οἱ Κροᾶται βουλευταί, οἵτινες καὶ ἀπέσχον τῆς ψηφοφορίας, ἀπειλοῦντες χωριστικὸν κίνημα. Ἕνεκα τούτου ὁ Πάσιτς διέλυσε βιαίως τοὺς πολιτικοὺς συλλόγους τῶν Κροατῶν καὶ τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα καὶ κατέστειλεν αἱματηρῶς τὰς σοβαρὰς ταραχὰς τοῦ Ζάγκρεμπ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Πάσιτς εἶχεν ἀρχίσει μετὰ τῶν κυβερνήσεων τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τῆς Ρουμανίας διαπραγματεύσεις, αἵτινες κατέληξαν κατόπιν εἰς τὴν σύμπηξιν τῆς Μικρᾶς Ἀντάντ. Τὴν 4 Δεκεμβρίου 1922 οἱ ἀντιπολιτευόμενοι Κροᾶται βουλευταὶ κατώρθωσαν νὰ προκαλέσουν τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πάσιτς. Ἐπανῆλθεν ὅμως μετ᾽ ὀλίγον καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀρχήν, κατὰ δὲ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαρτίου 1923, καίτοι δὲν συνεκέντρωσε πλειοψηφίαν, ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἕνεκα τῆς μὴ συνεννοήσεως τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως πρὸς σχηματισμὸν κυβερνήσεως. Τέλος ὅμως, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1924, ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν Δαβίδοβιτς ἐπέτυχε νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν συνασπισμοῦ, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχὴν πέραν τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁπότε ἐσχημάτισε καὶ πάλιν κυβέρνησιν ὁ Πάσιτς. Οὗτος, μὴ διαθέτων πλειοψηφίαν ἐν τῇ βουλῇ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐργασθῇ λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἀντιπολιτεύσεως τῶν Κροατῶν, διέλυσε τὴν βουλὴν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1925, ἐφυλάκισε τὸν ἀρχηγὸν τῶν Κροατῶν Ράντιτς καὶ τοὺς συναδέλφους του καὶ ἐνήργησεν ἐκλογὰς μὴ διακριθείσας ἐπὶ ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ. Παρὰ τὰ μέτρα ταῦτα τῆς κυβερνήσεως, αὕτη δὲν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰμὴ πλειοψηφίαν 11 ψήφων. Ἕνεκα τούτου ὁ Πάσιτς ἠναγκάσθη νὰ μεταβάλῃ τακτικήν. Ἀπηλευθέρωσε τὸν Ράντιτς καὶ κατόπιν διαπραγματεύσεων, καθ᾽ ἃς ὁ Κροάτης ἀρχηγὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ κεφαλαιώδεις ἀρχὰς τοῦ προγράμματός του, ἐπέτυχε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συνεργασίαν τοῦ κροατικοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον παρεχώρησε τὸ ἓν τρίτον τῶν ὑπουργείων. Παρὰ τὴν συνεργασίαν ὅμως ταύτην τῶν δύο μεγαλυτέρων κομμάτων τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἡ διάστασις μεταξὺ Σέρβων καὶ Κροατῶν ἐξηκολούθησε νὰ ὑφίσταται καὶ νὰ ἐπιδεινοῦται ὁλονὲν περισσότερον. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1926, λόγῳ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας του, ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν πρωθυπουργίαν εἰς τὸν ἐκ τῶν ὑπουργῶν του Οὐζούνοβιτς καὶ ν᾽ ἀποσυρθῇ τῆς πολιτικῆς, ἀποθανὼν τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὁ Πάσιτς ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς νεωτέρας Σερβίας καὶ εἷς τῶν εὐφυεστέρων καὶ εὐστροφωτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ὁ ὁποῖος ἔσχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκμεταλλευθῇ κατὰ τὸν ἐπιτηδειότερον τρόπον πάσας τὰς περιστάσεις, αἵτινες τῷ ἐδόθησαν, ὅπως δημιουργήσῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος του. Δὲν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ λύσῃ τὸ ἐσωτερικὸν ζήτημα τῶν ἀποκεντρωτικῶν καὶ χωριστικῶν τάσεων τῶν Κροατῶν, ὅπερ δημιουργηθὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ λόγῳ τῆς στενῆς συγκεντρωτικῆς καὶ πανσερβικῆς πολιτικῆς του καὶ ἀπειλῆσαν ἐπανειλημμένως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του τὴν συνοχὴν τοῦ κράτους, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὡς μία ἐπικίνδυνος ἐκκρεμότης καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Μ. Δ. Β.

Πασιφάη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς νύμφης Περσηΐδος, ἀδελφὴ τῆς Κίρκης καὶ τοῦ Αἰήτου, σύζυγος τοῦ Μίνωος καὶ μήτηρ ἐκ τούτου τῶν: Κατρέως, Δευκαλίωνος, Γλαύκου, Ἀνδρόγεω, Ἀκάλης, Ξενοδίκης, Ἀριάδνης, Φαίδρας. Ὁ Ποσειδῶν ἐνέβαλεν εἰς αὐτὴν παρὰ φύσιν ἔρωτα πρὸς τὸν μανικὸν ταῦρον, τὸν ὁποῖον, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, ἠρνήθη νὰ θυσιάσῃ εἰς αὐτὸν ὁ Μίνως. Ἱκανοποίησε δὲ τὸ ἀνόσιον πάθος τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Δαιδάλου, ὅστις κατεσκεύασε ξυ-

Ἀνάγλυφον τῆς Πασιφάης ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

λίνην δάμαλιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κλεισθεῖσα προσείλκυσε τὸν ταῦρον. Καρπὸς τοῦ ἔρωτος τούτου εἶναι ὁ Μινώταυρος. Τὸν Δαίδαλον, φυλακισθέντα διὰ τὴν ὕβριν ὑπὸ τοῦ Μίνωος, ἠλευθέρωσεν ἡ Πασιφάη, ἔφυγε δ᾽ οὗτος διὰ τῶν νεοτεύκτων πτερῶν εἰς Σικελίαν. Ἡ Πασιφάη εἶχε γνώσεις μαγείας, δι᾽ ὃ πᾶσαν μὲν φίλην τοῦ Μίνωος ἐθανάτωνεν ἢ μετεμόρφωνεν εἰς ὄφεις, σκολοπένδρας καὶ τὰ τοιαῦτα, αὐτὸν δὲ καθίστα ἄγονον. Ἐτιμᾶτο δὲ ἐν Κρήτῃ καὶ Λακεδαίμονι ὡς μάντις καὶ χρησμοδότις. Καὶ ἐν Θαλάμαις ἦτο ἱδρυμένον ἄγαλμα αὐτῆς ἐν ἱερῷ παρὰ τὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἡλίου. Οἱ συμβολικῶς ἑρμηνεύοντες τοὺς ἀρχαίους μύθους διαβλέπουσιν εἰς τὰ ὀνόματα τοῦ γένους αὐτῆς: *Τηλέφασσα*, *Ἀστέριος*, *Φαίδρα* κτλ., ἀστρολατρείαν εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ Σημιτῶν ἐν Κρήτῃ. Ἀνεμείχθη οὕτως ἡ λατρεία Φρυγικοῦ καὶ Πελασγικοῦ Διός. Ἦτο ἄρα σεληνιακὴ θεότης καὶ τὸ ὄνομα ἦτο ἐπίθετον δηλωτικὸν τῆς πλησιφαοῦς Σελήνης. Ὁ ἀττικὸς μῦθος ἔπλασεν αὐτὴν σύζυγον τοῦ Μίνωος. Ε. Γ.

πασιφανὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ τοῖς πᾶσιν ἐμφανής, φανερός, ὁλοφάνερος.—Ἐπίρρ. ***πασιφανῶς***.

πασιφισμὸς (pacifisme). Φθογγολογικὴ ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ γαλλικοῦ ὅρου pacifisme, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἡμέτερον *εἰρηνοφιλία* (βλ. λ.) καὶ ἐκφράζοντος τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν θεωρίαν, καθ᾽ ἣν ὁ πόλεμος δὲν εἶναι ἀναγκαῖον κακόν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς κακόν, διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ὁποίου ὀφείλει ν᾽ ἀγωνισθῇ ἡ ἀνθρωπότης.

Πασίων. Μεγαρεὺς στρατηγός, ἀκολουθήσας Κῦρον τὸν νεώτερον κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, μετὰ 300 ὁπλιτῶν. Ἐνῷ ὅμως εὑρίσκοντο εἰς τὴν Μυρίανδρον, παραλίαν πόλιν τῆς Φοινίκης, ἐπιβὰς πλοίου μετὰ Ξενίου τοῦ Ἀρκάδος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Α. Θ. Σ.

—**Πασίων.** Διάσημος τραπεζίτης ἐν Ἀθήναις, σύγχρονος τοῦ Δημοσθένους. Κατ᾽ ἀρχὰς δοῦλος καὶ ἔπειτα ἀπελεύθερος, ἀπέβη εἷς τῶν διασημοτέρων τραπεζιτῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἕνεκα δὲ τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου, ἐγγραφεὶς εἰς τὸν δῆμον Ἀχαρνέων. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις κατόπιν μικρᾶς ἀσθενείας τῷ 370 ἢ 369 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Πασκὰλ (Pascal), ***Βλάσιος.*** Γάλλος φυσικός, συγγραφεύς, μαθηματικός, ἀπολογητὴς καὶ φιλόσοφος τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος.

Βιογραφία. Ὁ Πασκὰλ ἐγεννήθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1623 εἰς τὸ Κλερμὸν-Φερρὰν τῆς Ὠβέρνης ἐξ αὐτόχθονος εὐπόρου οἰκογενείας, ἐξευγενισθείσης ἐπὶ Λουδοβίκου Θ´. Ὁ πατήρ του, Στέφανος Πασκάλ, κατεῖχεν ὑψηλὸν ἐφορειακὸν ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει του, τὸ ὁποῖον ὅμως, ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του Ἀντουανέττας (1626), ἐπώλησε καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις (1631) διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ν᾽ ἀφιερωθῇ ἀνετώτερον εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Βλασίου. Ὁ Βλάσιος εἶχε δύο ἀδελφάς, τὴν πρεσβυτέραν Γιλβέρτην, τὴν μετέπειτα Καν Περιέ, τὴν βιογράφον του, καὶ τὴν μικροτέραν Ζακελίναν, μονάσασαν βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Εὐφημίας. Ὀρφανὸς λοιπὸν μητρός, ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἱκανῶς μορφωμένον πρὸς τοῦτο· ἡ ἀνατροφὴ τὴν ὁποίαν ἔλαβε ἦτο (συμφώνως πρὸς τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὰς πεποιθήσεις τοῦ πατρός του) σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπιστημονική, ἐλάχιστα δὲ καλλιτεχνικὴ καὶ θρησκευτική. Χάρις εἰς τὴν προώρως ἐκδηλουμένην ἰδιοφυΐαν του, εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν συνέταξεν «ἀξιόλογον» μελέτην περὶ ἤχου καὶ εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν κατώρθωσεν, ὡς λέγει ἡ ἀδελφή του Γιλβέρτη Περιέ, νὰ ἀνακαλύψῃ μόνος του τὰ θεωρήματα τῆς Εὐκλειδείου γεωμετρίας μέχρι τοῦ τριακοστοῦ δευτέρου. Τῷ 1640 ὁ Στέφανος Πασκάλ, τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία εἶχε σοβαρῶς κλονισθῇ, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐν Νορμανδίᾳ καὶ ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Ρουένην μέχρι τοῦ 1648, ὁπότε, ὀλίγον πρὸ τῆς καταργήσεως τῆς θέσεώς του, μετὰ σύντομον διαμονὴν ἐν Παρισίοις, ὅπου εἶχε προπορευθῇ ὁ Βλάσιος καὶ ἡ Ζακελίνα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1647, ἐπανῆλθεν εἰς Κλερμὸν μέχρι τέλους τοῦ 1650. Τῷ 1651 ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις.

Ἡ πρώτη αὐτὴ περίοδος τοῦ Πασκὰλ χαρακτηρίζεται ἰδίως ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικάς του ἀπασχολήσεις, καὶ ἐν περιωρισμένῳ μέτρῳ ἀπὸ τὴν γένεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ὅμως ταχέως διασπᾶται ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς πατρίδος του καὶ τῶν Παρισίων. Ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Πασκὰλ συνίσταται εἰς τὰς ἀκολούθους μελέτας: α´) τὴν ἀπολεσθεῖσαν «Περὶ ἤχου», περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος· β´) «Δοκίμιον περὶ τῶν κωνικῶν» (1639) (καὶ «Διατριβὴν περὶ τῶν κωνικῶν», μὴ δημοσιευθεῖσαν). Εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Πασκὰλ ἐκθέτει τὸ σήμερον διὰ τοῦ ὀνόματός του καλούμενον θεώρημα (βλ. *Πασκὰλ θεώρημα*), τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὠνόμαζεν ἐν τῇ «Διατριβῇ» «μυστικὸν ἑξάγραμμα». Τὸ ἔργον προεκάλεσε τὸν πραγματικὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του σοφῶν, ὁ δὲ Καρτέσιος οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ ὅτι εἶχε γραφῇ ὑπὸ δεκαεξαετοῦς παιδός· καὶ γ´) εἰς πλεῖστα πειράματα, συζητήσεις καὶ διατριβὰς ἐπὶ τοῦ κενοῦ, τῆς πιέσεως τῶν ὑγρῶν κτλ., στηριγμένας ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Τορρικέλλι. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἠγέρθη πρό τινων ἐτῶν πολλοῦ λόγου ἀξία συζήτησις, θέτουσα ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν καλὴν ἐπιστημονικὴν πίστιν τοῦ Πασκάλ. Κατὰ τὴν ἐν Ρουένῃ διαμονήν του ὁ Πασκάλ, θέλων νὰ συντρέξῃ τὸν πατέρα του εἰς τοὺς πολυπλόκους λογαριασμούς, τοὺς ὁποίους ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ κάμνῃ συνεχῶς, εἰργάσθη καὶ ἐφεῦρε μίαν λογιστικὴν μηχανήν, τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἐτελειοποίησε.

Παραλλήλως πρὸς ταῦτα ἀρχίζει νὰ ἐξυπνᾷ εἰς τὴν ψυχήν του ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις. Τῷ 1646, ὅτε ἡ οἰκογένεια Πασκὰλ εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν Ρουένην, ὁ Στέφανος Πασκὰλ ὀλισθήσας ἐπὶ τῶν πάγων ἔπεσε καὶ ἔπαθεν ἐξάρθωσιν εἴτε κάταγμα. Τὴν θεραπείαν του ἀνέλαβον δύο ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ φιλανθρωπίαν εἶχον ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ἰατρικήν. Οἱ δύο ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Ἰανσενισταί, ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πασκάλ, διὰ τοῦ παραδείγματός των δέ, τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ τῶν συνομιλιῶν των ἤγειραν σφοδρὸν τὸ θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον πρῶτον μὲν τοῦ Βλασίου, κατόπιν δὲ τῆς Ζακελίνας καὶ τοῦ πατρός των (ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφὴ εὑρίσκετο ἤδη, ὕπανδρος, εἰς τὸ Κλερμὸν καὶ εὐηγγελίσθη ὀλίγον ἀργότερον τὰ διδάγματα τοῦ Ἰανσενίου). Ἡ βιαιότης καὶ ἡ ὁρμητικότης τοῦ Πασκὰλ δὲν ἤργησαν νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἠσπάσθη τὸ νέον κήρυγμα: ἓν ἔτος βραδύτερον, μὲ πραγματικὴν ὀξύτητα νεοφωτίστου, κατεδίωκεν ἀπηνῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ζὰκ Φορτόν, τοῦ ὁποίου αἱ περὶ θείας χάριτος ἀντιλήψεις δὲν συνέπιπτον ἀκριβῶς μὲ τὰς ἰδικάς του. Κατήγγειλε τὸν δυστυχῆ αὐτὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς, ἀπήτησε τὴν καταδίκην του, οὐδενὸς δὲ μέσου ἐφείσθη διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ καὶ τὸν ἐξουθενώσῃ, αὐτὸς χθεσινὸς Χριστιανός, τοῦ ὁποίου αἱ περιωρισμέναι θεολογικαὶ γνώσεις μόλις τὸν ὄγδοον μῆνα τῆς ἡλικίας των ἦγον.

Εἰς τὰς μυστικὰς ὅμως δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι τὸν καλοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πίστεως, θ᾽ ἀπαντήσῃ ἡ πρόσκλησις τῶν ἐγκοσμίων. Χαρακτηριστικὴ ἐν τούτῳ εἶναι ἡ εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν περίπου ἀναγομένη «προσευχὴ διὰ τὴν καλὴν χρῆσιν τῶν ἀσθενειῶν», ὅπου ὁ Πασκάλ, ἀσθενὴς ἤδη σωματικῶς, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ὑπομείνῃ μὲ καρτερίαν τὸ πάθος του, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τὸ πάθος του αὐτὸ τοῦτο νὰ τῷ γίνῃ ἀφορμὴ ἠθικῆς ἐξυψώσεως. Ἀλλ᾽ ἡ προσευχή του δὲν θὰ εἰσακουσθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος· διότι

Digitized by Google

ἂν, ἀληθῶς, ἡ ἐπιδεινουμένη κατάστασις τῆς ὑγείας του ὑπεβοήθησε σημαντικῶς τὴν καλλιέργειαν τοῦ θρησκευτικοῦ σπόρου, ἐξ ἴσου ἀληθὲς εἶνε ὅτι καὶ ἡ περὶ τὰ κοσμικὰ ἀπασχόλησις, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀρχίζει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ ρέπῃ πρὸς τὸ τέλος τῆς πρώτης αὐτῆς περιόδου, ὀφείλεται καὶ αὐτὴ εἰς τὰς ἀσθενείας του. Αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπισκέψεις του εἰς Παρισίους γίνονται ἰδίως διὰ νὰ συμβουλευθῇ τοὺς ἰατρούς· καὶ ἡ ἀπάντησις τῆς ἐπιστήμης εἶναι πάντοτε ἡ ἰδία: ν' ἀφήσῃ τὴν κοπιαστικὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην, νὰ μὴ κουράζεται, νὰ ζῇ βίον ἄνετον καὶ νὰ διασκεδάζῃ. Τὰς συμβουλὰς αὐτὰς ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ πατήρ του, τὸν ἔφερεν εἰς Κλερμὸν περὶ τὰ μέσα τοῦ 1649, ἐκεῖ ὅπου οἱ πολλοὶ συγγενεῖς, οἱ γνώριμοι, αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις θὰ τὸν ἀπεμάκρυνον κατὰ τρόπον εὐχάριστον ἀπὸ τὴν ἄχαριν σπουδήν. Τὸ σχέδιον ἐπέτυχε· ὁ νεαρὸς Πασκὰλ ἑλκύεται ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ἀρχίζει νὰ συχνάζῃ εἰς τὰ κοσμικὰ καὶ φιλολογικὰ σαλόνια τοῦ Κλερμόν, γνωρίζεται εἰς Παρισίους μὲ τὸν νεαρὸν δοῦκα ντὲ Ροαννὲ καὶ δι' αὐτοῦ μὲ τὸν πλέον κοσμικὸν κύκλον τῆς ἐποχῆς του, τὸν κύκλον τοῦ Μερὲ καὶ τῆς Κας ντὲ Σαμπλέ.

Ὁ θάνατος τοῦ πατρός του δὲν ἀνακόπτει τὴν στροφήν του πρὸς τὸν κόσμον, ἀντιθέτως μάλιστα προσθέτει εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν του καὶ κάποιαν μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἂν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ, καθὼς φαίνεται ἀπὸ μακρὰν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔστειλε πρὸς τὴν Καν Περιέ, ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐν τούτοις ἀποδεικνύει μόνος καὶ εἰς βάρος του ὅσα μὲ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῦ νεοφωτίστου ἔλεγεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ζακελίναν: ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν ἐγκοσμίων καὶ τὸ πνεῦμα τῆς εὐσεβείας δὲν συμβιβάζονται. Ἡ συναναστροφή του μὲ τὸν δοῦκα ντὲ Ροαννέ, τὸν Μερέ, τὸν Μιτὸν (ὅστις ἦτο καὶ διάσημος παίκτης), τὸν ὠθεῖ εἰς δαπάνας ὑπερόγκους, δὲν ἀποκλείεται δὲ καὶ νὰ ἔπαιξε καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Πάντως ἀρχίζει νὰ στενοχωρῆται οἰκονομικῶς· ἐξασφαλίζει δι' ἑαυτὸν σημαντικὰ ὠφελήματα ἐκ τῆς πατρικῆς του κληρονομίας εἰς βάρος τῆς Ζακελίνας, ὅταν δὲ αὐτή, ὀλίγον ἀργότερα, ἐνδύεται τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐπιδιώκει τὴν ἱκανοποίησιν ὡρισμένων χρηματικῶν του συμφερόντων κατὰ τρόπον ἀνάρμοστον. Τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1652 εὑρίσκεται μὲ τὸν δοῦκα ντὲ Ροαννὲ καὶ τὸν Μερὲ εἰς τὸ Πουατού· αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ μελέται ἔχουν ὑποχωρήσει ἐνώπιον τῆς κοινωνικῆς τελειοποιήσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ἐκλεπτύνσεως, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαλειφθοῦν ἐντελῶς. «Προσφιλέστερά του ἀναγνώσματα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φαίνεται νὰ εἶναι ὁ Μονταὶν καὶ ὁ Ἐπίκτητος», τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ ἐπὶ τοῦ πνεύματός του.

Ὀλίγον βραδύτερον (1653) τὸν βλέπομεν ἀσχολούμενον καὶ πάλιν, ἐπιτυχῶς, μὲ ἐπιστημονικὰ ζητήματα. Οὐχ ἧττον ἡ κοινωνία ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν ἀπασχολῇ· τότε ἀντιμετώπισεν ἴσως τὴν ἰδέαν τοῦ γάμου, δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ ἠράσθη τῆς νεαρᾶς ἀδελφῆς τοῦ φίλου του δουκὸς ντὲ Ροαννέ. Ἀλλ' ὁ κόσμος δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ· εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν σχετικῶν μελετῶν μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τί προεκάλεσε τὴν δευτέραν του, τὴν σαφεστέραν, στροφὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν· ἡ ὑγεία του βεβαίως εἶχε χειροτερεύσει, ὁ δὲ πόλεμος τῆς «Σφενδόνης» θὰ εἶχεν, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Μισῶ, ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ ἀποκαρδιωτικήν. Οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὴν στροφὴν εἰς τὸ περίφημον καταστάν, πιθανῶς δὲ ἀπόκρυφον δυστύχημα τῆς γεφύρας τοῦ Νεγύ, καθ' ὃ, ὁ Πασκάλ, κινδυνεύσας νὰ φονευθῇ, συνῆλθεν ἐξαφνικὰ ἀπὸ τὴν μέθην τῆς κοσμικῆς ζωῆς καὶ ἐτράπη ἐκ νέου πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐχησίμευσε καὶ ὁ ἔρως ὡς κίνητρον πρὸς τὴν πίστιν· πάντως ὅμως τρεῖς ἀσφαλεῖς ἀφορμὰς ἔχομεν: τὸ ἀφίκορον τοῦ Πασκάλ, τὴν συνεχῆ πίστιν τῆς Ζακελίνας καὶ τὴν οὐδέποτε σβεσθεῖσαν ἔφεσίν του πρὸς τὴν θρησκείαν· ἐπίσης καὶ τὰ κηρύγματα τοῦ πατρὸς Σεγκλὲν ἐπέδρασαν ἴσως ἐπὶ τῶν ἀποφάσεών του. Αὗται εἶναι αἱ μορφαί, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ χάρις πρὸς παρασκευὴν τοῦ Πασκάλ. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἐν συνεχείᾳ τούτων, τὴν νύκτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ην Νοεμβρίου τοῦ 1654, ὁ Πασκὰλ ὑπέστη ἕνα ἰσχυρότατον ψυχικὸν κλονισμόν, τόσης ἐντάσεως, ὥστε τὴν σχετικὴν σημείωσιν, τὴν ὁποίαν ἔγραψε τότε πρὸς ἐνθύμισιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἔφερεν ἔκτοτε διαρκῶς μεθ' ἑαυτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἐδῶ τελειώνει μία περίοδος, ἡ δευτέρα, τῆς ζωῆς τοῦ Πασκάλ. Τὰ ὀλίγα θρησκευτικὰ ἔργα του τῆς περιόδου αὐτῆς ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Σπουδαιότεραί του δὲ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι ὑπῆρξαν τότε: αἱ διατριβαὶ περὶ τῆς πιέσεως τῶν ὑγρῶν καὶ περὶ τῆς βαρύτητος τῆς μάζης τοῦ ἀέρος καὶ ἡ διατριβὴ περὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ τριγώνου, ὡς καί τινες ἄλλαι συναφεῖς μελέται. Διὰ τῆς πρώτης τῶν διατριβῶν τούτων ἐτίθετο ἡ ἀρχὴ τῶν ἴσων πιέσεων τῶν ὑγρῶν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται θεωρητικῶς τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια (βλ. *Πασκὰλ ἀρχή*). Τέλος κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἔδωσε τὴν ὁριστικὴν μορφὴν εἰς τὴν λογιστικήν του μηχανήν.

Ἀπὸ ἐντελῶς ἄλλης ἀπόψεως ζωηρὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει μία «Διατριβὴ περὶ τῶν ἐρωτικῶν παθῶν», ἀποδιδομένη μετὰ πιθανότητος εἰς τὸν Πασκάλ, καὶ ἡ ὁποία, ἂν εἶναι ὄντως ἰδική του, θὰ συνεγράφη περὶ τὸ 1652 — 1653. Ὁ συγγραφεύς της ἀναλύει ἐν αὐτῇ μὲ ἐξαιρετικὴν ὀξυδέρκειαν καί, ἀναμφιβόλως, ἐξ ἰδίας ἀμέσου ἐμπειρίας τὴν κλίμακα τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους, τὰς φάσεις ἑνὸς αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον, κατ' αὐτόν, ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἔργον αὐτό, ἂν καὶ ἐλάχιστον κατ' ὄγκον καὶ μὲ σπουδαῖα ἐλαττώματα εἰς τὴν σύνθεσίν του, κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας θέσεις μέσα εἰς τὴν σχετικὴν φιλολογίαν.

Πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν τρίτην περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Πασκάλ, ὀφείλομεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἕνα ζήτημα ἀνάγον τὴν ἀρχήν του εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίοδον· πρόκειται περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μὲ κάποιαν προχειρότητα ὠνόμασαν σχολιασταί τινες «παραφροσύνην τοῦ Πασκάλ». Ἀπὸ τῆς βρεφικῆς του ἡλικίας, πράγματι, ὁ Πασκὰλ εἶχε δείξει σημεῖα ὑπερβολικῆς εὐαισθησίας, ἴσως δὲ ἔπασχεν ἀπὸ ὡρισμένας φοβίας, αἱ ὁποῖαι ταχέως ἐξηλείφθησαν· πιθανὸν ἐπίσης ἡ ἀφροδισιακή του ζωὴ νὰ μὴ ὑπῆρξεν ἀπολύτως ὁμαλὴ (μερικοὶ βιογράφοι τοῦ ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι οὐδέποτε συνῆλθεν εἰς ἐρωτικὴν σχέσιν). Πολὺ γνωστὸν εἶναι ἐπίσης τὸ λεγόμενον περὶ τῆς «ἀβύσσου τοῦ Πασκάλ»: ὑποτίθεται ὅτι ὁ Πασκὰλ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ δυστυχήματος ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Νεγὺ ἔβλεπε διαρκῶς πρὸς τὰ ἀριστερά του ἕνα χαῖνον βάραθρον· ἀλλ' ἡ ἱστορία αὐτὴ ἀναφέρεται διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1737, ἀντιθέτως δὲ οὐδὲ νύξις περὶ αὐτῆς γίνεται εἰς τοὺς συγχρόνους του βιογράφους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὴν καθιστᾷ μετρίως ἀξιόπιστον. Τέλος, τὸν κλονισμὸν τὸν ὁποῖον ὑπέστη κατὰ τὴν νύκτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ην Νοεμβρίου 1654 ἐθεώρησαν ὀφειλόμενον εἰς ὅραμά τι, εἰς ψευδαίσθησιν· ἀλλ' οὔτε τὸ περιεχόμενον οὔτε ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ τοῦ σχετικοῦ σημειώματος ἐπιτρέπουν τοιοῦτον συμπέρασμα. Εἶναι κατὰ συνέπειαν ἐπιστημονικῶς ἀτυχεῖς αἱ ἐκφράσεις «ὀξεῖα νευρασθένεια», «παραφροσύνη», προκειμένου περὶ συγγραφέως ὁ ὁποῖος συνεχῶς καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ἔδειξε δείγματα τῶν διανοητικῶν του ἱκανοτήτων, μὲ ἔργα προϋποθέτοντα καὶ πρακτικότητα πολλὴν καὶ σκέψιν ἐντατικὴν καὶ μελέτας εἰδικὰς καὶ ἰδίως ἐξαιρετικὴν διαύγειαν πνεύματος. Δικαιούμεθα ὅμως χωρὶς ἀμφιβολίαν νὰ σημειώσωμεν ποιάν τινα κυκλοθυμίαν, περιοδικότητα εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ Πασκάλ, μίαν ἀνικανότητα εἰς τὴν συνεχῆ ἀπασχόλησιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, πολλὴν βιαιότητα κλπ. Βεβαίως ὁ Πασκὰλ ὑπῆρξε ψυχικῶς ἀνώμαλος καὶ σωματικῶς ἀσθενής, οὐδαμῶς δὲ παράφρων· οὐδεμία σύγχρονός του πηγὴ ἀναφέρει τοιοῦτόν τι περὶ αὐτοῦ.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1655 εὑρίσκομεν τὸν Πασκὰλ εἰς τὸ *Πὸρ* Ρουαγιὰλ (βλ. λ.). Ὁ Φονταὶν μᾶς διέσωσεν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του μίαν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαν συνομιλίαν, τὴν ὁποίαν ἔσχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ φιλόσοφος μετὰ τοῦ Λὲ Μαῖτρ ντὲ Σασὺ περὶ τοῦ Μονταὶν καὶ τοῦ Ἐπικτήτου. Εἰς τοῦτον μὲν ἀπέδιδεν ὁ Πασκὰλ τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ διαταράσσῃ τὴν γαλήνην τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἐκεῖνον δὲ τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ καταρρίπτῃ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερηφάνειαν. Ἔχομεν, δηλαδή, εἰς τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἐν σπέρματι τὰς ἀρχὰς τῆς «Ἀπολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ», μὲ τὴν ὁποίαν θ' ἀσχοληθῇ ὀλίγον βραδύτερον. Τότε περίπου, παρακολουθήσας τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας εἰς τὰς σχολὰς τοῦ Πὸρ Ρουαγιάλ, εὗρε νέαν μέθοδον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἀλφαβήτου· ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἐκφωνήσεως τῶν μὲν φωνηέντων καὶ τῶν διφθόγγων κεχωρισμένως, τῶν δὲ συμφώνων μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς φωνήεντα ἢ διφθόγγους, κατὰ τρόπον ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ διδάσκεται τὸν ἀκριβῆ ἦχον ἑκάστου ψηφίου.

Βλάσιος Πασκάλ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀγὼν τῶν *ἰανσενιστῶν* (βλ. λ.) πρὸς τοὺς ἰησουΐτας ἤρχιζε νὰ τραχύνηται, ὁ δὲ Πασκὰλ ἀποφασίζει ἢ πείθεται νὰ θέσῃ τὴν λογοτεχνικὴν καὶ διαλεκτικὴν ἱκανότητά του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν φίλων του. Τὴν 23ην Ἰανουαρίου 1656 κυκλοφορεῖ ἀνωνύμως ἡ πρώτη του «Ἐπιστολὴ πρὸς ἕνα ἐπαρχιώτην», τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου, θ' ἀκολουθήσουν ἄλλαι δέκα οκτώ, αἱ πρῶται ἀνώνυμοι, αἱ ἄλλαι μὲ τὸ ψευδώνυμον *Λουδοβῖκος ντὲ Μοντάλτ*. Ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνία τῆς Γαλλίας εἶναι ἀνάστατοι, ὁ ἀγὼν τῶν ἰανσενιστῶν γίνεται ἐπιθετικός, οἱ ἰησουῖται διώκονται ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ των πλέον ἐδάφους. Ἑκάστη ἐπιστολὴ ἐκυκλοφόρει εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων καὶ ἐγίνετο ἀμέσως ἀνάρπαστος· νέαι ἐκδόσεις, γνήσιαι καὶ ἐκ κλεψιτυπίας, διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην ἀδιακόπως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς ὁ Πασκὰλ φωρᾶται ἄδικος συχνά, ὀξύς, εἴρων καὶ ἐνίοτε ἀνακριβής.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1656 νέον γεγονὸς ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ὡσανεὶ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἀγῶνά του· ἡ ἀνεψιά του Μαργαρίτα Περιὲ θεραπεύεται ἐκ θαύματος, θέτουσα ἐπὶ τοῦ—ἀνιάτως κατὰ τοὺς ἰατροὺς—πάσχοντος ὀφθαλμοῦ της μίαν ἄκανθαν ἐκ τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ θαῦμα συνέβη εἰς τὸ Πὸρ Ρουαγιὰλ τῶν Παρισίων, μολονότι δὲ μαρτυρούμενον ἀπὸ πολλὰς συγχρόνους πηγάς, ἀμφισβητεῖται σήμερον ἀπὸ πολλούς, μετὰ πιθανότητος: οἱ ἰανσενισταί, παρὰ τὰς θεωρίας των, ἦσαν ἀρκετὰ ἐλαστικοὶ εἰς τὰ μέσα τοῦ ἀγῶνός των· πρόκειται ἴσως περὶ μικρᾶς ἀλλοιώσεως τῶν γεγονότων, τῆς ὁποίας θῦμα ἔπεσε μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ Πασκάλ. Πάντως διαδοθὲν εὐρύτατα, ἀνέκοψεν ἐπί τινα καιρὸν τὰς ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ ἱδρύματος καταδιώξεις, ἐνῷ ἐπλήρωσε χαρᾶς, ὑπερηφανείας καὶ βεβαιότητος τοὺς ἰανσενιστάς. Ἰδιαιτέρως ὅμως συνεκλόνησε τὸν Πασκάλ, διότι, ἐκδηλωθὲν εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας του, ἐφάνη ὡς θεία ἐπικύρωσις τῆς πολεμικῆς του. Αἱ ἐπιστολαὶ καθίστανται δριμύτεραι· ἀλλ' αἴφνης, ἓν ἔτος ἀκριβῶς μετὰ τὸ θαῦμα, διακόπτονται ἀποτόμως, χωρὶς προειδοποίησιν καμμίαν, καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνονται πλέον. Εἰς τὸ ἀνεξήγητον αὐτὸ γεγονὸς πολλαὶ ἑρμηνεῖαι ἐδόθησαν: διαφωνία τοῦ Πασκὰλ πρὸς τὸ δόγμα τῶν ἰανσενιστῶν, φόβος του περὶ τῶν συνεπειῶν ἑνὸς ἐνδοχριστιανικοῦ ἀγῶνος, δυσαρέσκεια τῶν ἰανσενιστῶν διὰ τὴν τραχύτητα τοῦ ἀγῶνός του, ἀπόφασίς του μετὰ τὸ θαῦμα, νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν «Ἀπολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ» κτλ. Μᾶλλον πιθανὴ φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Λανσόν, πρὸς τὴν ὁποίαν συνετάχθησαν καὶ ὁ Ζιρῶ καὶ ὁ Στροφσκὺ κ. ἄ.· κατ' αὐτὴν ὁ Πασκὰλ διὰ ν' ἀποτρέψῃ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπικύρωσιν τῆς καταδίκης τοῦ ἰανσενισμοῦ, τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Ζ', ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὴν σειρὰν τῶν ἐπιστολῶν καὶ νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλας ἐργασίας ἀμεσωτέρου ἀνάγκης. Ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τις, μελετῶν τὸν Πασκάλ, ὅτι οὗτος ὑπῆρξε πάντοτε ἀψίκορος καὶ ὅτι τὰ ἐνδιαφέροντά του ἀνενεοῦντο πολὺ συχνά.

Ἐπὶ ἓν ἔτος περίπου, ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1657, τὸν βλέπομεν ἀσχολούμενον μὲ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κατὰ τῶν ἰησουϊτῶν ἀγῶνος: ἀνώνυμα δημοσιεύματα κατὰ τῆς βούλλας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζ', ὑπομνήματα τῶν ἐφημερίων διαφόρων πόλεων κατὰ τῶν καζουϊστῶν κτλ. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἀρχίζει καὶ πάλιν νὰ ἀνακτᾷ πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὴν σκέψιν του· ἡ Κα Περιὲ ἀφηγεῖται ὅτι κατά τινα νύκτα, ὀδονταλγῶν, ἠσχολήθη χάριν παιδιᾶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς κυκλοειδοῦς· γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1657 εὑρίσκετο εἰς ἐπιστημονικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ διαφόρων σοφῶν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1658 προκηρύσσει, κρυπτόμενος ὑπὸ ψευδώνυμον, διαγωνισμὸν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν κυκλοειδῆ προβλημάτων, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν κατεῖχεν ἤδη. Τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπιτροπή, προεδρευομένη ἀπὸ τὸν μαθηματικὸν ντὲ Καρκαβί, κρίνει τὰς ἀπαντήσεις καὶ οὐδεμίαν εὑρίσκει ἀξίαν βραβεύσεως· ἕνα μῆνα μετὰ ὁ Πασκὰλ δημοσιεύει τὰς ἰδικάς του λύσεις, διαθέτων πρὸς τοῦτο τὸ χρηματικὸν βραβεῖον τοῦ διαγωνίσματος. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν τελειώνουν ἐκεῖ, διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διαγωνισθέντας ἐθεώρησαν ὅτι ἠδικήθησαν εἰς τὸ διαγώνισμα καὶ ἤγειραν ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας οὔτε τὰ σκώμματα, οὔτε αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Πασκὰλ ἱκανοποίησαν· ὡληθῶς δὲ φαίνεται ὅτι εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἡ διαγωγὴ τοῦ Πασκὰλ δὲν εἶναι τελείως σύμφωνος με-

Digitized by Google

τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις περὶ ἐπιστημονικῆς ἠθικῆς. Ἂν πιστεύσωμεν, καὶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, τὴν πάντοτε ὕποπτον Καν Περιέ, φαίνεται ὅτι ὁ Πασκὰλ παρωρμήθη εἰς τὴν προκήρυξιν τοῦ διαγωνισμοῦ ἀπὸ τὸν φίλον του δοῦκα ντὲ Ροαννέ, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ὅτι διὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Πασκὰλ ὡς μαθηματικοῦ θὰ ἐπεβάλλετο ταυτοχρόνως ὁ Πασκὰλ ὡς ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ· «τὸ θαῦμα τῆς ἁγίας Ἀκάνθης, γράφει ὁ Σαὶντ-Μπέβ, ἐρχόμενον νὰ ἐπικυρώσῃ καὶ καθαγιάσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιστολῶν, εἶχε κάπως ἐξογκώσει τὸν ρόλον τῶν προσώπων»....

Τὴν ὁριστικὴν ἀπόσχισιν τοῦ Πασκὰλ ἀπὸ τὰς κοσμικὰς ἀσχολίας δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν μὲ πιθανότητα εἰς τὸ ἔτος 1660, περίπου εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς μεταβάσεώς του εἰς Κλερμὸν (ἄνοιξις 1660— ἄνοιξις 1661). Τοῦτο συνάγεται ἀπὸ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν μαθηματικὸν Φερμά, ἀποσταλεῖσαν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1660· ἐκεῖ ὁ Πασκὰλ ἀναφέρει τὰ τῶν γεωμετρικῶν του μελετῶν ὡς ἀναγόμενα εἰς «ἓν ἢ δύο ἔτη πρότερον».

Μετὰ παροδικὴν βελτίωσιν ἡ ὑγεία του ἔχει χειροτερεύσει, ἀναγινώσκει καὶ γράφει μὲ δυσκολίαν, κυριώτεραι δὲ καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικαὶ ἀπασχολήσεις του εἶναι ἡ μεγάλη του «Ἀπολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ» καὶ ἡ φιλανθρωπία. Τότε περίπου—κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀββᾶ Μπερριὲ—φαίνεται ὅτι ἐπώλησε τὰ ὑπάρχοντά του καὶ διένειμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ὅ,τι ἐξ αὐτῶν εἰσέπραξεν· εἰς τοὺς πτωχοὺς ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὰ κέρδη μιᾶς νέας ἐφευρέσεώς του, τοῦ λεωφορείου, τοῦ μέσου τῆς ταχείας καὶ εὐθηνῆς μεταφορᾶς τοῦ πλήθους.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ μορφή του ἐξαϋλώνεται: ποθεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἀποκρούει τὸν συμβιβασμὸν καὶ διὰ τοῦτο ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς φίλους του τοῦ Πὸρ Ρουαγιάλ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ἄλλωστε, φαίνεται ὅτι ἀπεμακρύνθη περὶ τὰς δυσμὰς τῆς ζωῆς του. Ἡ ἀσθένεια δὲν τὸν ἀφήνει πλέον οὐδὲ στιγμήν, ἐνῷ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τῆς συγγενείας καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς ἀνέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνακουφίσουν τοὺς πόνους του· κρυφὰ ἀπὸ τοὺς οἰκείους του περιβάλλεται μεταλλικὴν ζώνην γεμάτην ἐσωτερικῶς ἀπὸ καρφιά, τὰ ὁποῖα εἰς κάθε κίνησίν του τοῦ ὑπενθυμίζουν «τὰ καθήκοντά του»· εἰς τὴν οἰκίαν του φιλοξενεῖ πολυμελῆ ἄπορον οἰκογένειαν, πρὸς τὴν ὁποίαν φέρεται μὲ βαθεῖαν φιλανθρωπίαν· ἕνα τέκνον τῆς οἰκογενείας ἀσθενεῖ βαρέως, καὶ αὐτός, διὰ νὰ μὴ προκληθῇ ἀνησυχία, ἐγκαταλείπει τὴν ἰδικήν του στέγην καὶ μεταφέρεται εἰς τῆς ἀδελφῆς του, τῆς Κας Περιὲ (ἡ ὁποία κατῴκει τότε καὶ ἐκείνη εἰς Παρισίους). Ὀξὺς αὐτὸς καὶ βίαιος πρίν, γίνεται γλυκὺς καὶ πρᾷος, «ταπεινός, ὑποτεταγμένος σὰν παιδί».

Ἐκεῖ εἰς τῆς Κας Περιὲ ἐδέχθη τὰς ἐπανειλημμένας ἐπισκέψεις τοῦ ἀββᾶ Μπερριέ, ἐφημερίου τῆς συνοικίας του· τῷ ἐξομολογεῖται ὅτι τὰ ζητήματα τὰ δογματικά, διὰ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀγωνισθῆ μὲ τόσην ὀξύτητα, οὐδὲν πλέον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν δι' αὐτόν. Τέλος, μέσα εἰς πόνους συνεχῶς ἐπιτεινομένους ἀποθνήσκει ὡς καλὸς καθολικός, μὲ τὸν ἀββᾶν Μπερριὲ παρὰ τὸ πλευρόν του, τὴν 19ην Αὐγούστου 1662. Τὸ σῶμά του ἐτάφη τὴν 21ην Αὐγούστου εἰς τὸν ἐνοριακὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τοῦ λόφου, πλησίον εἰς τὸ μέρος ὅπου σήμερον εὑρίσκεται ἡ ἐπιτύμβιος πλάξ του.

Τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Πασκὰλ χαρακτηρίζει ἰδίως ἡ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ σπουδὴ καὶ ἡ δημιουργία τῶν δύο ἐκείνων ἔργων, τὰ ὁποῖα τὸν κατέστησαν ἀθάνατον: τῶν «Ἐπιστολῶν» καὶ τῶν «Στοχασμῶν». Ἐπίσης, περὶ τὸ 1660 τοποθετοῦνται τρεῖς λίαν ἐνδιαφέροντες μικροὶ «Λόγοι περὶ τῆς ἰδιότητος τῶν εὐγενῶν». Εἰς τοὺς λόγους αὐτούς, τοὺς ὁποίους συνέταξεν ἀπὸ μνήμης ὁ Νικόλ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πασκάλ, οὗτος ἐδίδασκεν ἕνα νέον εὐγενῆ περὶ τῶν πραγματικῶν του δικαιωμάτων, τῆς ἀρχῆς τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας του καὶ περὶ τῶν ὑποχρεώσεών του· αἱ ἰδέαι του ἐμφανίζονται ἀρκετὰ ἐλευθέριαι: ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐγένεια δὲν εἶναι τοῦ φυσικοῦ δικαίου θέσμια, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀνθρωπίνων νόμων. Ὑπάρχει ὅμως μία ἄλλη εὐγένεια, φυσική, ἡ ὁποία μόνη ρυθμίζει τὴν πραγματικὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνη δίδει δικαιώματα εἰς τὴν ἐκτίμησιν. Σημειωτέον ὅτι παραλλήλους πρὸς ταύτας ἰδέας εἶχεν ἐκφράσει πρὸ ὀκταετίας προσφέρων εἰς τὴν βασίλισσαν Χριστίναν τῆς Σουηδίας τὴν λογιστικήν του μηχανήν· εἰς τὴν συνοδεύουσαν τὴν προσφορὰν ἐπιστολὴν συνέκρινε καὶ ἐξίσωνε τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς πρὸς τὰ μεγάλα πνεύματα.

Αἱ «Πρὸς ἐπαρχιώτην ἐπιστολαὶ» δύνανται νὰ χωρισθοῦν, καὶ χωρίζονται συνήθως, εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας: εἰς τὰς τρεῖς πρώτας ἐπιστολὰς ὁ Πασκὰλ θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ κατὰ τῶν ἰανσενιστῶν κατακραυγὴ δὲν εἶναι δικαιολογημένη, ὅτι αἱ διαφοραὶ εἶναι πλασματικαὶ καὶ ὅτι πραγματικὴ ἀφορμὴ τοῦ ἐναντίον των ἀγῶνος εἶναι ἡ προσωπικὴ κατὰ τοῦ Ἀρνὼ ἐπίθεσις τῆς θεολογικῆς σχολῆς. Μὲ τὴν τετάρτην εἰσερχόμεθα εἰς τὴν οὐσίαν τῆς διαφωνίας· ὁ συγγραφεὺς τῆς συνοψίζει ἐδῶ μίαν διατριβὴν τοῦ Ἀρνώ, ὑποδεικνύουσαν τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους συνεπάγονται διὰ τὴν ἠθικὴν τάξιν αἱ θεωρίαι τῶν θωμαϊστῶν καὶ τῶν μολινιστῶν περὶ θείας χάριτος· καὶ τὸ μὲν θεολογικὸν μέρος τῆς συζητήσεως θὰ συνεχισθῇ μὲ τὰς δύο τελευταίας ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἴσως ὁ Πασκὰλ νὰ μὴ θέτῃ ἀκριβῶς τὸ ζήτημα συμφώνως πρὸς τὴν ἄποψιν τῶν ἰανσενιστῶν· αἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐπιστολαί, ἀπὸ τῆς πέμπτης μέχρι τῆς δεκάτης ἕκτης, θ' ἀσχοληθοῦν, χάρις εἰς τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἀνοίγει ἡ τετάρτη, μὲ τὴν ἐλευθεριάζουσαν ἠθικὴν διδασκαλίαν τῶν ἰησουϊτῶν. Ἡ δόξα καὶ ἡ φήμη τῶν ἐπιστολῶν ὀφείλεται ἰδίως εἰς αὐτάς, τὰς πραγματευομένας τὰ ἠθικὰ ζητήματα, καὶ αἱ ὁποῖαι συνεχῶς σχεδὸν εὑρίσκονται εἰς τὸ ὕψος καὶ τὸν τόνον, ἔχουν τὴν δύναμιν τῆς μεγάλης σατίρας· ἡ ἠθικὴ τῶν ἰησουϊτῶν γελοιοποιεῖται καὶ στηλιτεύεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἕως σήμερον ἀκόμη αἱ λέξεις ἰησουΐτης καὶ καζουϊστὴς νὰ ἔχουν γίνει συνώνυμα τοῦ ὑποκριτής.

Βεβαίως εἶναι περιττὸν νὰ τονίσωμεν τὴν ἀδικίαν, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς τοιαύτην πολεμικήν· ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἠθικῆς τῶν ἰησουϊτῶν ἔχει συντελεσθῆ ἤδη ἀπὸ καιροῦ. Ἐνδιαφέρον ὅμως εἶναι νὰ σημειώσωμεν δύο τινά: ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ Πασκὰλ εἰς τὰς ἐπιστολάς του αὐτὰς ἐργάζεται συνεχῶς σχεδὸν ἐκ δευτέρας ἢ τρίτης χειρός, βοηθούμενος ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν φίλων του· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἐν τῇ ἀντιγραφῇ τῶν κειμένων τῶν ἀντιπάλων του δὲν δεικνύει πάντοτε τὴν πρέπουσαν εὐσυνειδησίαν. Παρὰ ταῦτα αἱ «Ἐπιστολαὶ» θεωροῦνται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου φιλολογίας, διὰ τὴν ζωηρότητά των, τὴν τελειότητα τῆς δραματικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν θεμάτων, τὴν σάτιραν καὶ τὴν εὐφυΐαν των· ἰδιαιτέρως διὰ τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν ἔχουν σημασίαν, διότι αὐταὶ πρῶται καθορίζουν τὸν κλασσικὸν γαλλικὸν πεζὸν λόγον. Ὁ Πασκὰλ οὐδέποτε, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιθανατίου κλίνης του, τὰς ἀπηρνήθη· ἂν ὅμως θελήσῃ τις νὰ γνωρίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Πασκὰλ γυμνὴν ἀπὸ κάθε κομματισμόν, ἀπὸ κάθε πάθος, ἀπὸ κάθε ἀδικίαν, ἂν θελήσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν Πασκὰλ ὁποῖος ἐπόθησε νὰ εἶναι, ὁποῖος κατώρθωσε νὰ γίνῃ μόνον ἐπ' ὀλίγον, πρὸς τὰς δυσμὰς τῆς ζωῆς του θὰ πρέπῃ νὰ ἀναγνώσῃ ὄχι τὰς «Ἐπιστολάς» του, ἀλλὰ τοὺς «Στοχασμούς» του.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Πασκὰλ ἐσχεδίαζε τὴν συγγραφὴν μιᾶς εὐρείας «Ἀπολογίας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας». Αἱ πρῶται του σχετικαὶ σκέψεις ἀνάγονται, πιθανόν, ἤδη εἰς τὴν περὶ τὸ 1652 ἐποχήν, ἂν μὴ πρότερον· βραδύτερον, τὸ θαῦμα τῆς ἁγίας ἀκάνθης τοῦ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς ἀπολογητικὰς σκέψεις, τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν ἀπήχησιν εἰς τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα· ἔκτοτε δὲ ἠσχολήθη συστηματικώτερον μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Τὸ 1657 ἢ 1658 ἡ διαμόρφωσις τοῦ σχεδίου του εἶχε προχωρήσει ἀρκετά, ὥστε νὰ ἐκθέσῃ προφορικῶς, εἰς ὁμιλίαν του γενομένην ἐν στενῷ κύκλῳ φίλων, τὰς μεγάλας γραμμὰς τοῦ ἔργου. Κατ' ἀρχάς, διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς «Ἀπολογίας», ἠρκεῖτο εἰς τὴν μνήμην του· ἐφ' ὅσον ὅμως αὕτη καθίστατο ἀπιστοτέρα, ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς του καταστάσεως, ἐφρόντιζε νὰ σημειώνῃ, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκετο, τὰς σχετικὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι τῷ ἐγεννῶντο, ἢ καὶ νὰ τὰς ὑπαγορεύῃ. Οὕτω, μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ κληρονόμοι του ἀνεκάλυψαν μεταξὺ ἄλλων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τελειωμένων ἔργων του, καὶ δέσμην χειρογράφων περιλαμβανόντων τοὺς ἀκατατάκτους αὐτοῦ στοχασμούς· τόση δὲ ἦτο ἡ πρὸς τὸν Πασκὰλ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμὸς τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων του, ὥστε ἀπεφασίσθη, ἂν καὶ τὰ χειρόγραφα οὐδόλως ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἔκδοσιν, νὰ γίνῃ κάποια ἐπεξεργασία των καὶ νὰ ἐκδοθοῦν.

Ἡ ἐπεξεργασία, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος οἱ Περιέ, ὁ δοὺξ ντὲ Ροαννὲ καὶ πιθανῶς ὁ Φιλλὼ ντὲ λὰ Σαίζ, ἐξετελέσθη ἀπὸ τὸν Νικὸλ καὶ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σπουδαιοτέρων, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἐκδοτῶν, τεμαχίων καὶ τὴν κατάταξίν των κατὰ γενικὰ θέματα, ἀλλ' ἔφθασε καὶ μέχρι σημαντικῶν ἐνίοτε μεταβολῶν τοῦ κειμένου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ γοῦστά των. Ὁπωσδήποτε ἡ πρώτη αὐτὴ ἔκδοσις τῶν περιφήμων «Στοχασμῶν» ἐκυκλοφόρησε τῷ 1669· τὴν ἠκολούθησαν πολλαὶ ἄλλαι, περὶ τὰς 200, μέχρι σήμερον, κατ' ἀρχὰς μὲν χωρὶς οὐσιώδεις μεταβολάς, βραδύτερον δὲ ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν πιστοτέραν ἀπόδοσιν τῆς σκέψεως τοῦ ἀπολογητοῦ, τόσον κατὰ τὴν κατάταξιν (ἀπὸ τοῦ 1780), ὅσον καὶ κατὰ τὴν παράθεσιν (ἀπὸ τοῦ 1844) τῶν στοχασμῶν του. Ἀλλ' ἡ δυσκολία τῆς κατατάξεως εἶναι ἀνυπέρβλητος καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀποσπασματικῆς φύσεως τῶν στοχασμῶν καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρεδόθησαν οὗτοι καὶ ἐπειδὴ πιθανῶς «τὸ σχέδιον τοῦ Πασκὰλ δὲν εἶχε τελείως ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς τὸν νοῦν του» (Β. Ζιρώ). Οὕτω, «εἶναι μάταιον—γράφει εἷς ἐκ τῶν βαθυτέρων μελετητῶν τοῦ Πασκάλ, ὁ Ι. Σεβαλιὲ—νὰ ζητήσωμεν νὰ ἀνασυνθέσωμεν τὸ σχέδιον τῆς Ἀπολογίας»· ἀρκεῖ δέ, διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τούτου, ἡ ποικιλία τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε σχετικῶν προσπαθειῶν καὶ αἱ μεταξύ των μεγάλαι διαφοραί. Οὐχ ἧττον ὅμως, εἰς κάποιαν, γενικωτάτην, ὄχι κατάταξιν, ἀλλὰ σύντομον περίληψιν ὑπὸ γενικὰ κεφάλαια, δύνανται νὰ μᾶς ὁδηγήσουν ἀφ' ἑνὸς μὲν μερικοὶ στοχασμοί, εἰς τοὺς ὁποίους περιλαμβάνονται σύντομα γενικὰ σχέδια, ἀφ' ἑτέρου δὲ σύγχρονοι μαρτυρίαι περὶ τῆς ὁμιλίας τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, καὶ ἄλλαι σχετικαὶ πηγαὶ (μαρτυρία τῆς Κας Περιέ, τοῦ Φιλλὼ ντὲ λὰ Σαίζ, συνομιλία μὲ τὸν Λεμαίτρ ντὲ Σασύ, μαρτυρία τοῦ Στεφάνου Περιέ, κλπ.).

Οὕτω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, μὲ ἀρκετὴν ἀσφάλειαν, ὅτι ἡ σκέψις τοῦ Πασκὰλ εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἀντιθετική· θὰ διεπίστωνε τὴν ταπεινότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν μεγαλειότητά του· τὴν δυστυχίαν του ὅταν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὸ θεῖον, τὴν εὐδαιμονίαν του ὅταν εὑρίσκεται μετ' αὐτοῦ· ὁ ἄνθρωπος ὑψοῦται ὅταν ἀντιληφθῇ τὴν ταπεινότητά του, ταπεινοῦται ὅταν πιστεύσῃ εἰς ἀξίαν του: «δὲν εἶναι οὔτε ἄγγελος οὔτε κτῆνος· καὶ ἀτυχῶς ὅστις θέλει νὰ παραστήσῃ τὸν ἄγγελον, παριστάνει τὸ κτῆνος». Θὰ κατεδείκνυε λοιπὸν ὁ Πασκὰλ τὴν ἀδυναμίαν τῶν φιλοσοφημάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ θρησκευμάτων εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύσουν τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ, θὰ ἡρμήνευε δὲ ὁ ἴδιος τὴν μὲν ταπεινότητα διὰ τῆς φύσεως, τὸ δὲ μεγαλεῖον διὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ᾔροντο τελείως αἱ ἀντιθέσεις. Μέγα μέρος τοῦ ἔργου θὰ διέτριβεν εἰς τὰ τοῦ κύρους τῆς Γραφῆς καὶ τῆς σημασίας τῶν θαυμάτων. Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περίφημον *στοίχημα* τοῦ Πασκάλ, δὲν γνωρίζομεν ἂν θὰ ἀπετέλει μέρος τῆς «Ἀπολογίας», ἂν εἶναι παλαιότερον καὶ ἀνεξάρτητον ἀπ' αὐτήν, ἢ ἂν ἀπετέλεσε, κατά τινα περίοδον τῆς σκέψεως τοῦ Πασκάλ, τὸ σχέδιον αὐτῆς ταύτης τῆς «Ἀπολογίας». Δὲν γνωρίζομεν ἐπίσης ποίαν μορφὴν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἡ «Ἀπολογία»· πιθανὸν εἶναι νὰ τὴν ἐσκέφθη κάποτε ὑπὸ τύπον διαλογικὸν ὁ Πασκάλ, ἄλλοτε ὑπὸ τύπον δραματικόν, ἀφηγηματικόν, ὑπὸ ἀμφοτέρας συνάμα τὰς μορφάς, εἴτε καὶ ὑπὸ τύπον συνθετικόν.

Πάντως, ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν, ἡ «Ἀπολογία» τοῦ Πασκὰλ δὲν ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἕνα ψυχρὸν διαλεκτικὸν κατασκεύασμα· διὰ τοῦ σκεπτικισμοῦ ὅσον καὶ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν του μελετῶν, ὁ Πασκὰλ εἶχε καταλήξει εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ μόνος τὴν ἀλήθειαν· μία γνῶσις ἀσφαλεστέρα, πληρεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα, ἂν καὶ ὄχι ἀποδεικτική, εἶναι ἡ γνῶσις τῆς καρδίας. Καὶ ἀπὸ γνωσιολογικῆς μὲν ἀπόψεως, καρδίαν ἐνόει ὁ Πασκὰλ τὴν ἄμεσον διαίσθησιν τῆς πραγματικότητος («ἡ καρδία, καὶ ὄχι ὁ νοῦς, αἰσθάνεται τὸν Θεὸν» ἤ, «ἡ καρδία αἰσθάνεται ὅτι ὁ χῶρος ἔχει τρεῖς διαστάσεις»)· ἀπὸ ψυχολογικῆς δὲ ἀπόψεως ἐνόει τὸ συναίσθημα. Τὸ βιβλίον ἔπρεπε νὰ ὁμιλῇ εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὸ συναίσθημα, νὰ ἀναφέρῃ μόνον πράγματα «εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος θὰ ᾐσθάνετο ἀμέσως ἐνδιαφερόμενος». Καὶ πάλιν, μόνον διὰ τῆς καρδίας θὰ ἔφθανεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πίστιν: μόνοι ἐγκρίνονται «ὅσοι ἀναζητοῦν μὲ ἀγωνίαν»· σκοπὸς τῆς ἀναζητήσεως δὲν εἶναι ἡ γνῶσις ἀλλὰ ἡ σωτηρία· διὰ τοῦτο ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐρεύνης εἶναι δραματικός. Ὁ περιπαθὴς τόνος εἰς τὸν ὁποῖον ὑψώνεται συνεχῶς ὁ συγγραφεὺς μέσα εἰς τὰ ἀπέριττα αὐτὰ σημειώματα, αἱ συνεχεῖς τραγικαὶ ἐπικλήσεις του πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, τῆς σωτηρίας, καθιστοῦν τὸ βιβλίον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα μνημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας, τῆς ἀνατάσεως πρὸς τὸν Θεόν, συνάμα δὲ ἀποτελοῦν τὴν πειστικωτέραν ἀπόδειξιν αὐτῆς τῆς γνωσιολογικῆς θεωρίας τοῦ Πασκάλ.

Χαρακτηρισμός. Ἡ ἀντιθετικὴ θεωρία τοῦ Πασκάλ, ὅπως ἐξετέθη ἀνωτέρω, εἶχε κυριώτερον ψυχολογικὸν κίνητρον τὰς ἀντιθέσεις τὰς ὁποίας εὕρισκεν ἐντός του. Ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια ἕως τὸν πρόωρον θάνατόν του, τὸν εἴδομεν ἑλκυόμενον ἰσχυρῶς ἀπὸ δύο τάσεις ἀντιθέτους: τὰς φυσικὰς καὶ γεωμετρικὰς ἐρεύνας ἀφ' ἑνός, τὴν καλλιέργειαν τῆς πίστεως ἀφ' ἑτέρου. «Ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἔγραφε, δὲν εἶναι νὰ προχωρῇ πάντοτε· προοδεύει καὶ ὀπισθοχωρεῖ». Τὸν εἴδομεν διαδοχικῶς νὰ ὑποτάσσῃ τὰς μεγάλας του πνευματικὰς ἀρετὰς καὶ τὸν ὀξύν του χαρακτῆρα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς τάσεις: πρὸ τοῦ 1646 γεωμετρία· 1646—1647 θεολογία· 1647—1650 γεωμετρία, φυσική· 1650—1653 κοσμικὸν ἰντερμέδιον· 1653—1654 γεωμετρία· 1654—1658 θεολογία· 1658—1659 γεωμετρία· 1659—1662 θεολογία. Ὁ Πασκὰλ δὲν ὑπῆρξε, καθὼς ἐλέχθη ἀπὸ διαπρεπεῖς μελετητάς του, μαθηματικὸς καὶ θρησκευόμενος ἐν ταὐτῷ· ὑπῆρξε διαδοχικῶς ἢ θρησκευόμενος ἢ μαθηματικός· μὲ πάθος ἀνελάμβανε τὰς μαθηματικάς του ἀπασχολήσεις, μὲ πάθος τὰς ἀπέρριπτεν, ἀφιερούμενος εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πίστεώς του. Ἀκόμη πλέον φανερὰ γίνεται ἡ ἀντίθεσις τοῦ χαρακτῆρός του, ἂν γενικεύσωμεν τὰ θέματα καὶ χωρίσωμεν τὰς περιόδους τῆς ζωῆς του εἰς θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικάς· βλέπομεν τότε σαφῶς ὅτι αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις κατεῖχον μὲ ἴσην ἰσχὺν τὸ ἐνδιαφέρον του· καὶ πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς

Digitized by Google

τὸν Αὔγουστον τοῦ 1660 διὰ νὰ τὸν εὕρωμεν γράφοντα πρὸς τὸν Φερμὰ ὅτι «δὲν θὰ ἔκαμνε δύο βήματα διὰ τὴν γεωμετρίαν». Ἐκεῖ, περὶ τὸ 1660, κατὰ τὴν τελευταίαν του μετάβασιν εἰς Κλερμόν, πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἡ τρίτη του στροφὴ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὄχι, καθὼς πιστεύει ὁ Μπρενσβίκ, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζακελίνας (4 Ὀκτωβρίου 1661)· ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Μπερριὲ τὴν μαρτυρίαν, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινεν ἀνωτέρω λόγος, καὶ ἀπὸ τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ Πασκὰλ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τότε, καὶ πάλιν μὲ σχετικὴν μόνον βεβαιότητα, ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὁριστικῆς του στροφῆς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν· ἀπὸ τότε ὁ τίτλος τῆς ἁγιωσύνης, τὸν ὁποῖον πρῶτος τοῦ ἔδωσεν ὁ Σαὶντ Μπέβ, παύει νὰ τοῦ εἶναι βαρύς. Ἐκτὸς ἂν μὲ τὸν ὅρον αὐτὸν ἐννοήσωμεν ὄχι τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, τῆς ταπεινότητος ἐπὶ τῆς ὑπερηφανείας, ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴν πάλην διὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτήν, τὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος χρειάζεται διὰ νὰ νικηθοῦν αἱ κοσμικαὶ δυνάμεις, τὰ ἐλαττώματα. Καὶ τότε βεβαίως ὁ τίτλος τοῦ ἀνήκει ἀπὸ ἐνωρίς· διότι αἱ ἀντιθέσεις εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Πασκὰλ δὲν ἐμφανίζονται μόνον μὲ τὰ διαδοχικὰ ἐνδιαφέροντά των, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτατα μὲ τὰς ἀκρότητας τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων του· ἡ πάλη, τὴν ὁποίαν διεξήγαγον εἰς τὴν ψυχήν του ἐκεῖναι πρὸς αὐτά, ὑπῆρξε τιτανική. Σπανίως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διανοήσεως συναντᾷ κανεὶς τύπους οἱ ὁποῖοι νὰ συνδυάζουν ἀρετὰς καὶ ἐλαττώματα τοιαύτης ἐντάσεως· τὸν ἐγνωρίσαμεν εἰς τὴν βιογραφίαν του ἄδικον πρὸς τὸν Ζὰκ Φορτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἰησουΐτας, ἠθικῶς ἀνεπαρκῆ κατὰ τοὺς ἐπιστημονικούς του ἀγῶνας, ὁρμητικόν, ὑπερήφανον, ἀνοικτίρμονα, φιλοχρήματον εἰς τὰς μετὰ τῆς Ζακελίνας σχέσεις του, ὀξύθυμον πρὸς πάντας καὶ εὐερέθιστον, ὑπερβολικὸν ἐν παντί, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τῆς Κας Περιὲ τὴν βιογραφίαν καὶ ἀπὸ τῆς Ζακελίνας μίαν ἐπιστολὴν (1η Δεκεμβρίου 1655), ὅπου ἡ ἀδελφή του τὸν συγχαίρει, μὲ κάποιαν συμπαθοῦσαν εἰρωνείαν διὰ τὴν ἐξαφνικὴν ὑπερβάλλουσαν ἄσκησίν του· καὶ ταῦτα πάντα ἐξυπηρετούμενα ἀπὸ μίαν ἐξαίρετον μεγαλοφυΐαν. Ἀντίκρυ πάλιν εἰς αὐτά, μία κυριαρχοῦσα ἀρετή, ὁ ἔρως τῆς ἀληθείας. Τὸ μεγαλεῖον τῆς τελικῆς του νίκης δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν μόνον ὅταν ἔχωμεν σαφῆ εἰς τὸν νοῦν τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα. Κάπου ἔγραφε δι' ἑαυτὸν ὁ Πασκάλ: «ὁ Ἰησοῦς θὰ ἀγωνιᾷ ἕως εἰς τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου· εἰς τὸ μεταξύ, δὲν πρέπει νὰ κοιμώμεθα»· ἡ τραγῳδία του, φανερὰ τόσον εἰς τὴν ζωήν του ὅσον καὶ εἰς τοὺς «Στοχασμούς» του, εἶναι ὅτι συχνὰ ἡ νάρκη τοῦ κόσμου ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Θεοῦ· δόξα του ἡ ἐν αὐτῷ τελικὴ νίκη τοῦ Θεοῦ.

Ἂν τώρα θελήσωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ εἶδος τοῦ πνεύματός του, θὰ πρέπῃ πρωτίστως νὰ σημειώσωμεν τὴν πρακτικότητά του, τὸν πραγματισμόν του. Ἡ σκέψις του ἐκπηγάζει ἀπὸ ὡρισμένα γεγονότα καὶ συνδέεται μὲ αὐτά, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τοῦ μεγαλοφυοῦς ἐμπειρικοῦ· τυχαῖος θόρυβος τὸν προκαλεῖ νὰ μελετήσῃ τὸν ἦχον, οἱ κοπιαστικοὶ λογαριασμοὶ τοῦ πατρός του τὸν ὠθοῦν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς λογιστικῆς μηχανῆς, τοῦ Μιτὸν τὰ τυχηρὰ παίγνια τὸν ἄγουν πρὸς τὸν λογισμὸν τῶν πιθανοτήτων, ἡ ἐλαττωματικὴ γλωσσικὴ διδασκαλία, ὅπως ἐγίνετο εἰς τὴν ἐποχήν του, τοῦ ἐμπνέει νέαν διδακτικὴν μέθοδον κτλ. Ὅπου εὑρεθῇ, εἰς τὴν Ρουένην, εἰς τὸ Πουατού, εἰς τὸ Πὸρ Ρουαγιάλ, εἰς Παρισίους, ὁ πρακτικός του νοῦς ἐφευρίσκει διαφόρους μηχανικὰς τελειοποιήσεις τῶν κοινῆς χρήσεως ὀργάνων. Τὰ ἴδια αὐτὰ χαρακτηριστικὰ ἐπανευρίσκομεν καὶ εἰς τὰς θεολογικάς του ἐνασχολήσεις: εἰς τὰς ἐπιστολάς, ὅπου προέχουν δι' αὐτὸν τὰ ἠθικά, τὰ πρακτικὰ προβλήματα, εἰς τὸ «Στοίχημα», ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι συμφέρει μᾶλλον νὰ πιστεύσῃ κανεὶς παρὰ νὰ μὴ πιστεύσῃ, εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς «Ἀπολογίας» νὰ περιλάβῃ ἐπιχειρήματα ἐγγίζοντα ἀμέσως τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς βαθείας του ψυχολογικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν τυχηρῶν παιγνίων, τῆς σημασίας τοῦ ἐθισμοῦ· εἰς τὸν ἔρωτα καὶ εἰς τὴν πίστιν, κτλ.

Ἐπίδρασις. Καὶ ὅμως ἡ φιλοσοφικὴ ἐπίδρασίς του, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ εἶναι τεραστία, δὲν εἶναι τόσον διανοητικὴ ὅσον συναισθηματική. Αἱ ἐπιστολαί, μνημεῖον τῆς ἰσχυρᾶς του διανοίας, φιλοσοφικῶς ἔχουν σβήσει· ἐνῷ οἱ «Στοχασμοί» του, ὅπου προσεπάθει διὰ τῆς καρδίας νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν καρδίαν, ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον ἀκόμη νὰ εἶναι, ἂν καὶ καταλειφθέντες ἡμιτελεῖς, τὸ μεγαλύτερον ἀπολογητικὸν βιβλίον τοῦ νέου κόσμου. Ὁ Βωβενάργκ, ὁ Ρουσσώ, ὁ Σατωμπριάν, ὁ Λαμενναί, ὁ Μαὶν ντὲ Μπιρὰν ὀφείλουν πολλὰ εἰς αὐτόν· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κουζὲν ἡ ἐπίδρασίς του γίνεται ἔτι μεγαλυτέρα καὶ γενικωτέρα, αἱ ἐπ' αὐτοῦ μελέται πολλαπλασιάζονται, καθὼς καὶ αἱ ἐκδόσεις τῶν «Στοχασμῶν». Εἰς τὴν σημερινὴν νεοκαθολικὴν κίνησιν τὸ ὄνομα τοῦ Πασκὰλ εἶναι ἀπὸ τὰ συχνότερον ἀπαντῶντα· ὡσαύτως ἡ φιλοσοφία τοῦ Μπέρξον ηὔξησε τὸ περὶ τὸν Πασκὰλ ἐνδιαφέρον. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλέον ἐνδιαφέροντας συγχρόνους συγγραφεῖς ἐπηρεάζονται ἀπ' αὐτόν: Μπουρζέ, Μπαρρές, Ἐδ. Λὲ Ρουά, Μασσίς, Μωριὰκ κτλ. Χωρὶς ὑπερβολὴν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι «διὰ πολλούς, πάρα πολλούς, σήμερον ἴσως περισσότερον παρὰ ποτέ, ὁ δρόμος ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν διέρχεται ἀπὸ τὸν Πασκὰλ τῶν Στοχασμῶν».

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ. *Βιβλιογραφία: G. Lanson*, ἄρθρον ἐν τῇ Μεγάλῃ Γαλλικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ. Ἐγχειρίδιον Βιβλιογραφίας τῆς νεωτέρας γαλλικῆς φιλολογίας.—*A. Maire*, Γενικὴ βιβλιογραφία τῶν ἔργων τοῦ Βλασίου Πασκάλ, τ. 1—5 (Παρίσιοι 1925—1927).

Πηγαί: Ἡ ἀλληλογραφία καὶ τὰ «μικρὰ ἔργα» τοῦ Πασκὰλ καὶ τῶν συγγενῶν του.—Ἡ βιογραφία τῆς Κας Περιέ, τῆς ὁποίας ὅμως αἱ πληροφορίαι ἔχουν γενικῶς ἀνάγκην ἐξακριβώσεως, διότι τὸ ἔργον της ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐγκώμιον παρὰ ἀντικειμενικὴν βιογραφίαν.—«Συλλογὴ διαφόρων ἐγγράφων χρησίμων διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πὸρ Ρουαγιάλ» (Οὐτρέχτη 1740).—*E. Jovy*, «Ἀνέκδοτος Πασκάλ» καὶ ἄλλαι μελέται περὶ Πασκὰλ (1908—1930).—*Μαργ. Περιέ*, Βίος τῆς Δδος ντὲ Ροαννέ.—*F. Mathieu*, Pascal et l'expérience du Puy-de-Dôme (Revue de Paris 1906, 1907).—*L. Rougier*, L'Affaire Pascal («Mercure de France» 1931).—*P. Tannery*, Pascal et Lalouère (Bordeaux 1895).—*H. Bosmans*, «L' Histoire de la roulette» («Archives de Philosophie», Παρίσιοι 1923).

Ἐκδόσεις: Κλασσικὴ ἔκδοσις εἰς 14 τόμους ὑπὸ *L. Brunschvicg* ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς *P. Boutroux* καὶ *F. Gazier* (Παρίσιοι 1904—1914). Ἡ ἔκδοσις αὐτή, ἂν καὶ τελειοτέρα πασῶν, κατεκρίθη ἀπὸ πολλοὺς κριτικοὺς ἐπὶ πλείστων, λεπτομερειακῶν συνήθως, σημείων. Ἡ ἐν αὐτῇ ὡς καὶ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ μικρᾷ ἐκδόσει κατάταξις τῶν Στοχασμῶν εἶναι ἡ γενικῶς ἐπικρατήσασα εἰς τὰς νεωτέρας ἐκδόσεις καὶ ἡ συνήθως χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς παραπομπάς.—Ἔκδοσις τῶν Στοχασμῶν ὑπὸ τοῦ Πὸρ Ρουαγιάλ (εὔχρηστος ἀνατύπωσίς της εἰς τοὺς κλασσικοὺς τοῦ Flammarion).—Ἔκδοσις των κατὰ τὴν τάξιν τῶν χειρογράφων ὑπὸ *G. Michaut* (Φριβοῦργον 1896). Οὐχ ἧττον, λείπει ἀκόμη ἡ τελεία ἐκείνη ἔκδοσις τῶν Στοχασμῶν, ἡ ὁποία θὰ τοὺς κατέτασσεν οὐχὶ κατ' ἀνεξακρίβωτον σχέδιον, ἀλλὰ κατὰ τάξιν χρονολογικήν· τοιαύτη ἔκδοσις, τοὐλάχιστον διὰ τὰ περισσότερα ἀποσπάσματα, εἶναι δυνατή.—Μικρὰ ἔκδοσις των ὑπὸ *L. Brunschvicg* (Παρίσιοι 1897).—Ἔκδοσις τῶν «μικρῶν ἔργων» ὑπὸ *L. Brunschvicg* μετὰ τῶν Στοχασμῶν (1897), ὑπὸ *V. Giraud* (Παρίσιοι 1905).—«Διατριβὴ περὶ τῶν ἐρωτικῶν παθῶν», ἔκδοσις *G. Michaut* (Φριβοῦργον 1900), *E. Faguet* (Παρίσιοι 1911).

Βοηθήματα: Sainte-Beuve, Port-Royal.—*A. Vinet*, Études sur Pascal.—*P. Boutroux*, Pascal (Παρίσιοι 1900).—*G. Michaut*, Les Époques de la Pensée de Pascal (Παρίσιοι 1902).—*V. Giraud*, La vie héroïque de Blaise Pascal (Παρίσιοι 1923).—*J. Chevalier*, Pascal (Παρίσιοι 1922).—*F. Strowski*, Pascal et son temps, τόμοι 1—3 (Παρίσιοι 1907—1909).—*H. F. Stewart*, La Sainteté de Pascal (μετάφρ. ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ *G. Roth*, Παρίσιοι 1919).—*V. Giraud*, Pascal l'homme, l'œuvre, l'influence (Παρίσιοι 1922).—*L. Brunschvicg*, Le Génie de Pascal (Παρίσιοι 1924).—*H. Petitot*, Pascal (Παρίσιοι 1911).—*P. M. Lahorge*, Le réalisme de Pascal (Παρίσιοι 1923).—*Filleau de la Chaise*, Discours sur les Pensées de M. Pascal (εὔχρηστος ἔκδοσις ὑπὸ *V. Giraud*, Παρίσιοι 1922).—*F. Stro ski*, Les pensées de Pascal (Παρίσιοι ἄ. ἔ.).—*J. Lachelier*, Note sur le pari de Pascal («Revue Philosophique» 1901).—*A. Valensin*, Note sur le pari de Pascal («Revue pratique d'apologétique» 1901).—*A. Bavet*, Les provinciales de Pascal (Παρίσιοι 1929).

Περιοδικά: Διάφορα πανηγυρικὰ τεύχη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τριακοσιοστῆς ἐπετείου τῆς γεννήσεως τοῦ Πασκάλ. Σπουδαιότατον τὸ τῆς «Revue de Métaphysique et de Morale».—Ἐπίσης τῆς «Revue hébdomadaire» καὶ τῶν «Archives de Philosophie».—Εἰδικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις: «Entretiens des amis de Pascal».—*Εἰς τὴν Ἑλληνικήν: Γ. Παπαμιχαήλ*, Ὁ Πασκὰλ ὡς ἀπολογητὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ἀθῆναι 1925).—Πασκάλ σκέψεις περὶ ἀνθρώπων (μετάφ. *Μ. Σκαιόλα* ἐν «Ἠλυσίοις», Ἀθῆναι 1906).

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

— **Πασκὰλ ἀρχὴ** (*τῶν ἴσων πιέσεων τῶν ὑγρῶν*). Ἀρχὴ τῆς φυσικῆς εὑρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πασκάλ, καθ' ἣν ἐὰν ὑγρόν τι πιεσθῇ ἐπί τινος τμήματος τῆς ἐπιφανείας του ἡ πίεσις μεταδίδεται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις μὲ τὴν αὐτὴν ἔντασιν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης ἔχουσιν ἐφευρεθῆ τὰ ὑδραυλικὰ πιεστήρια, ἀποδίδοντα μεγίστας, τεραστίας, πιέσεις μὲ σχετικῶς μικρὰν δύναμιν. Ν. Γ.

—**Πασκὰλ θεώρημα**. Θεώρημα ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Πασκάλ, καθ' ὃ παντὸς ἑξαγώνου ἐγγεγραμμένου εἰς κωνικὴν τομὴν (κύκλον, ἔλλειψιν, ὑπερβολὴν

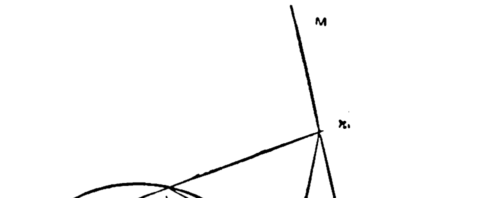

Ἑξάγραμμα Πασκάλ

ἢ παραβολὴν αἱ τρεῖς τομαὶ τῶν ἀπέναντι πλευρῶν κεῖνται ἐπ' εὐθείας. Τὸ θεώρημα τοῦτο ὁ Πασκὰλ ἐκάλει μυστικὸν ἑξάγραμμα. Ἔστω κωνική τις τομή, κύκλος π.χ., καὶ ἐγγεγραμμένον ἐν αὐτῷ τὸ ἑξάγωνον α, β, γ, δ, ε, ζ. Κατὰ τὸ θεώρημα τοῦ Πασκάλ, ἐὰν προεκτείνωμεν τὰς πλευρὰς αβ καὶ εδ, αὗται τεμνόμεναι ὁρίζουσι τὸ σημεῖον μ· ὁμοίως αἱ πλευραὶ βγ καὶ εζ ὁρίζουσι τὸ σημεῖον τῆς τομῆς των λ· τέλος τὸ ζεῦγος τῶν πλευρῶν γδ καὶ αζ τέμνονται εἰς τὸ σημεῖον κ. Τὰ τρία σημεῖα B_1, B_2, B_3 κεῖνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας MN. Τὸ θεώρημα τοῦτο εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν κωνικῆς (τῆς ὁποίας γνωρίζομεν 5 σημεῖα), διὰ τῶν σημείων της. Τουτέστιν, ἐὰν γνωρίζωμεν 5 σημεῖα κωνικῆς (ὅτε ἡ κωνικὴ εἶναι τελείως ὡρισμένη), δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν οἱονδήποτε ἕτερον σημεῖον αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ἑνοῦμεν δι' εὐθειῶν τὰ 5 δοθέντα σημεῖα τῆς κωνικῆς καὶ διὰ τῆς προεκτάσεως δύο ζευγῶν ἀπέναντι πλευρῶν (δηλαδὴ πλευρῶν χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ δύο ἄλλων πλευρῶν), εὑρίσκομεν δύο σημεῖα τῆς εὐθείας MN· ἐπομένως δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν τὴν εὐθεῖαν ταύτην, ὅτε ὁρίζεται καὶ ἡ ἕκτη (ἡ ἄγνωστος) πλευρὰ τοῦ ἐγγεγραμμένου εἰς τὴν κωνικὴν ἑξαγώνου, καὶ τὸ ἕκτον σημεῖον αὐτῆς. Ν. Γ.

Πασκᾶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο πρὸς Β. τῆς λίμνης Βόλβης. Α. Θ. Σ.

Πάσκεβιτς, ***Βασίλειος.*** Ρῶσος μουσικός, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Διετέλεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Αἰκατερίνης τῆς Β', ἀπὸ δὲ τοῦ 1763 ἦτο ἐκ τῶν ἰθυνόντων τὰ θέατρα τῆς Πετρουπόλεως, συνθέτης τῆς αὐλῆς κ.λπ. Ὁ Πάσκεβιτς διεκρίθη ὡς δραματικὸς συνθέτης διὰ τῶν μελοδραμάτων: «Τὸ πουλὶ τῆς δυστυχίας» (1772), «Δὲν αἰσθάνεται κανεὶς πολὺ τὸ ἴδιόν του βάρος» (1794), «Οἱ δύο Ἀντώνιοι» (1804), «Ὁ φιλάργυρος» (1811). Ἔγραψεν ἐπίσης πλείστας δημοφιλεῖς μελῳδίας κ. ἄ. Γ. Σ.

—**Πάσκεβιτς,** ***Ἰβὰν - Θεοδώροβιτς, κόμις τοῦ Ἐριβὰν καὶ πρίγκιψ τῆς Βαρσοβίας.*** Ρῶσος στρατάρχης (1782—1856). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν ἀκολούθων (pages) τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἐξελθὼν ταύτης προσελήφθη ὡς ἀκόλουθος τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α'. Διεκρίθη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μολδαβίας, τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἔφοδον τῆς Βραΐλας, καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου ἐπὶ ἀριστείᾳ. Τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Τὴν στρατιωτικήν του φήμην ἀπέκτησε κυρίως ὡς στρατηγὸς μεραρχίας τῷ 1812, ὑπηρετῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μπαγκρατίενι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου

Ἰβὰν Πάσκεβιτς.

Ναπολέοντος εἰς Ρωσίαν. Ἐπολέμησεν εἰς τὰς μάχας τῶν Σμόλενσκ, Μποροτῖνο, Βιάμκας, Κρέσνοϊ, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν δὲ τοῦ Ναπολέοντος μετέσχε τῆς μάχης τῆς Λειψίας καὶ τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ τοῦ Ἁμβούργου καὶ εἰσέβαλεν εἰς Γαλλίαν μετὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, πολεμήσας πρὸ τῶν Παρισίων καὶ πληγωθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Areïs-sur-Aube. Τῷ 1824 διωρίσθη γενικὸς ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α'. Ἐκραγέντος τῶν Ρωσοπερσικοῦ πολέμου ἕνεκα τῆς ἐν Τεχεράνῃ δολοφονίας τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ Γκριμπαγιέντωφ (1826), ὁ Πάσκεβιτς, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ἤρατο πλείστας νίκας, κατέκτησε τὴν περσικὴν Ἀρμενίαν καὶ κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὸ Ἐριβάν, τὴν δὲ 22 Φεβρουαρίου 1828 συνωμολόγησε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας, ὅτε τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ *κόμιτος Ἐριβένσκι*. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα τὸ ἑπόμενον ἔτος Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἀσιατικὴν Τουρκίαν, ἥλωσε πλεῖστα φρούρια, ἐν οἷς τὸ Κὰρς καὶ τὴν πόλιν Ἐρζερούμ, μεθ' ὃ προήχθη εἰς στρατάρχην. Τῷ 1829 κατέλαβε τὸ Δαγεστὰν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου Ντίμπιτς, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ πρὸς περιστολὴν τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξεπόρθησε τὴν Βαρσοβίαν καὶ συνεχώνευσε τὴν Πολωνίαν μετὰ τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Τῷ 1849 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῷ 1850 ὠνομάσθη στρατάρχης τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας. Τῷ 1854 διετέλει ἀρχηγὸς τῆς ρωσικῆς στρατιᾶς τοῦ Δουνάβεως, ἀλλὰ τραυματισθεὶς ἐν Σιλιστρίᾳ ἐπέστρεψεν εἰς Βαρσοβίαν ὡς διοικητὴς τῆς Πολωνίας. Καταληφθεὶς ὑπὸ βαθείας μελαγχολίας καὶ μετὰ ὀδυνηρὰν νόσον ἀπέθανεν. Θ. Β.

Πασκῆς. Κρὴς ὁπλαρχηγός, ἀγωνισθεὶς μετὰ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῶν πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου ἐπιδραμόντων τῷ 1645 Τούρκων. Διωρίσθη στρατιω-

Digitized by Google

τικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως τῶν Χανίων κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυνάν της. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως μετέβη μετ' ἄλλων ὁπλαρχηγῶν εἰς Σφακιά, ἵνα ἐξεγείρῃ κατὰ τῶν Τούρκων τοὺς κατοίκους τοῦ διαμερίσματος τούτου καὶ κατόπιν ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ἁλμυροῦ καὶ τῆς Σούδας ἐπιχειρήσεις. Τῷ 1648 ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Χάνδακος, ἀλλὰ τραυματισθεὶς ὑπὸ βέλους ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. ΕΡ. Μ.

Πασκιᾶμος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Καταβαθμὸς τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°06'30" Β., μῆκ. 25°48'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia Eastern portion) κατὰ τὴν ἐν τῇ παραλίᾳ Παχειὰ Ἄμμος τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου καὶ κατὰ τὸν ΝΑ. τῆς νησῖδος Κουνίδια μυχόν του. Σ. Ε. Λ.

Πασκιὲ (Pasquier), ***Στέφανος***. Γάλλος νομομαθὴς (1529—1615). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, Τουλούζῃ, Παβίᾳ καὶ Βολωνίᾳ, ἤρξατο δὲ τοῦ δικηγορικοῦ σταδίου ἀπὸ τοῦ 1549, ἀναδειχθεὶς ὡς συνήγορος τοῦ παρισινοῦ πανεπιστημίου κατὰ τῶν ἰησουϊτῶν (1565), τοῦ Ντ' Ἀρκονβὶλ (1571), τοῦ Μονμόρανσὺ καὶ τῆς πόλεως Ἀνγκουλέμης, κατηγορηθείσης ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Διετέλεσε γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ Κονιὰκ (1585), ἀνέλαβε διάφορα οἰκονομικὰ ἀξιώματα καὶ μετέσχε τῶν εἰς Μπλουὰ συνελεύσεων τῶν τάξεων.

Στέφανος Πασκιέ.

Ἔγραψε: «La congratulation au roi» (1588), «Le plaidoyer pour l'Université» (1594), «Le pourparler du prince» (1569), «Le pourparler de la loi» (1581), τὰς μνημειώδεις διὰ τὴν ἱστορίαν «Recherches de France» (1560. θ' ἔκδ. 1665 εἰς 9 τόμ.) καὶ «Interprétation des Institutes», ἐκδοθὲν ὑπὸ Giraud (1847). Κατέλιπεν ἐπίσης ποιήματα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Πασχάσιος* (Paschasius), συνολικῶς ἐκδοθέντα τῷ 1723 (Ἀμστελόδαμον, 2 τόμ.). Ἐπολεμήθη δριμύτατα ὑπὸ τοῦ Garasse, εἰς τὰς συγγραφὰς τοῦ ὁποίου ἀπήντησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Πασκιὲ διὰ τῆς πραγματείας «Antigarasse» (1624). Π. Ν. Π.

— **Πασκιὲ** (Pasquier), ***Στέφανος-Διονύσιος***, *δοὺξ τοῦ —*. Γάλλος πολιτικὸς (1767—1862), υἱὸς τοῦ ἀποκεφαλισθέντος συμβούλου τοῦ Παρλαμέντου *Στεφάνου Πασκιέ*. Κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ πατρός του τῷ 1787, συνεζεύχθη τῷ 1794 τὴν χήραν κόμισσαν Ροσφὸρ καὶ διετέλεσεν εἰσηγητὴς καὶ μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, βαρῶνος τῆς αὐτοκρατορίας, ἀρχηγὸς τῆς ἀστυνομίας, σφραγιδοφύλαξ τῶν κυβερνήσεων Ταϋλλεράνδου (1815) καὶ Ρισελιὲ (1817—1818), πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ρευστοποιήσεως τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, πρόεδρος τῆς βουλῆς (1816), ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Ντεκὰζ (1819) καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ κυβερνήσει Ρισελιέ. Παραιτηθεὶς τῷ 1821, ἐγένετο ὁμότιμος τῆς Γαλλίας, πρόεδρος τῆς βουλῆς τῶν Ὁμοτίμων μετὰ τὴν Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν, ἐπίτιμος καγκελλάριος καὶ δούξ. Ὑπῆρξε διάσημος ρήτωρ, ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (1842) καὶ κατέλιπε «Λόγους καὶ σκέψεις» (1842, τόμ. 4) καὶ «Ἀπομνημονεύματα». Π. Ν. Π.

πασκίζω· βλ. *πασχίζω*.

Πάσκολι (Pascoli), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς ποιητὴς (1855—1912). Ὀρφανὸς ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας καὶ στερούμενος ἰδιαιτέρων πόρων ζωῆς, κατώρθωσε, κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν καὶ ἐργαζόμενος, νὰ περατώσῃ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς καὶ νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας, ὅπου ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Καρντοῦτσι. Ἀναμιχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἐφυλακίσθη, μετὰ δὲ τὴν ἀπότισιν τῆς ποινῆς του, ἐφοίτησε καὶ πάλιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τῷ 1882 ἔλαβε δίπλωμα διδάκτορος τῆς φιλολογίας. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς εἰς διάφορα λύκεια

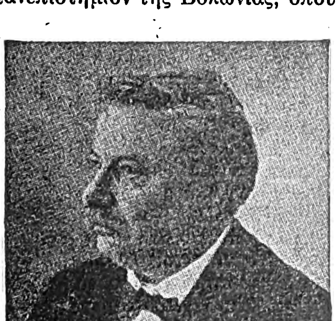

Ἰωάννης Πάσκολι.

καὶ τῷ 1895 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον Βολωνίας. Βραδύτερον μετετέθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μεσσήνης καὶ κατόπιν εἰς τὸ τῆς Πίζης, τῷ δὲ 1906 ἐξελέγη διάδοχος τοῦ Καρντούτσι εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας. Ὁ Πάσκολι διεκρίθη κυρίως διὰ τὸ ποιητικόν του ἔργον, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον κατατάσσεται, μετὰ τοῦ Καρντούτσι καὶ τοῦ Ντ' Ἀννούντσιο, μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων νεωτέρων Ἰταλῶν ποιητῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ διάφορα φιλολογικὰ ἔργα καὶ μελέτας περὶ τοῦ Δάντη, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι τὰ «Σκοτεινὴ Ἀθηνᾶ» (1898) καὶ «Ὑπὸ τὸν πέπλον» (1900), καθὼς καὶ μεταφράσεις ὁμηρικῶν καὶ λατινικῶν ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους «Ρωμαϊκὴ λύρα» (1895) καὶ «Ἔπος» (1897) καὶ συλλογὴν φιλολογικῶν μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκέψεις καὶ λόγοι» (1907). Τὰ κυριώτερα τῶν ποιητικῶν του ἔργων εἶναι: «Μυρίκαι» (1892) εἰδυλλιακὰ ποιήματα, «Ποιήματα» (1897), «Ποιημάτια» (1900), ποιήματα ἀποτελοῦντα μιμήσεις τῶν ἀρχαίων γεωργικῶν ἐπὶ συγχρόνων θεμάτων, «Τραγούδια τοῦ Καστελβέκκιο» (1903), «Ποιήματα συμποσιακὰ» (1904) ἐμπνευσμένα ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου, «Ὠδαὶ καὶ Ὕμνοι» (1906), «Ἄσματα τοῦ βασιλέως Ἔντσιο» (1908), «Νέα ποιήματα» (1909) κτλ. Τὰ ποιητικά του ἅπαντα ἐξεδόθησαν ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τοῦ 1911 εἰς ἓξ τόμους, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του νεώτερα ἔργα του ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάφορα ποιήματα» (1912). Τὰ ποιήματά του διαπνέονται ὑπὸ βαθείας μελαγχολίας καὶ ὑπὸ μεγάλης ἀπαισιοδοξίας καὶ διακρίνονται διὰ τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὕφους, ἡ δὲ μορφὴ αὐτῶν μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην του κλασσικὴν μόρφωσιν, ἐνῷ ἡ ἁρμονικότης τῶν στίχων του καὶ τῶν ρυθμῶν του ὑπενθυμίζουν ἐν πολλοῖς τὴν βιργιλιακὴν ποίησιν. Μ. Δ. Β.

«Πασκουάλε, *Δὸν* —» (Don Pasquale). Εὔθυμον μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις, ποίησις ἀνώνυμος, μουσικὴ Ντονιζέττι, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ εἰδικῶς ἐγράφη, τὴν 3 Ἰανουαρίου 1843. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι μίμησις τοῦ «Κουρέως τῆς Σεβίλλης» καὶ ἑνὸς ἄλλου ἰταλικοῦ μελοδράματος τοῦ Παβέζι «Σὲρ Μάρκο-Ἀντώνιο». Ὁ «Δὸν Πασκουάλε», εἰς τὸ ὕφος τῶν κωμικῶν μελοδραμάτων τοῦ Ροσσίνι καὶ ἐν πολλοῖς μοζάρτειον, διακρίνεται διὰ τὴν αὐθόρμητον καὶ δροσερὰν ἔμπνευσίν του, ἥτις ἀναβλύζει ἐκ πλείστων σελίδων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ᾠδία τῆς πρώτης πράξεως, τὸ ὡραῖον κουαρτέττο τῆς δευτέρας, ἡ σερενάτα καὶ ἡ ᾠδία τῆς τρίτης πράξεως κλπ. Ὁ «Δὸν Πασκουάλε» ἐπαίχθη καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδράματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κὺρ Πασχάλης». Γ. Σ.

Πασκουάλι (Pasquali), ***Νικόλαος***. Ἰταλὸς συνθέτης καὶ βιολιστής, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1757. Ἀπὸ τοῦ 1740 εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἔνθα ἐξέδωκε σειρὰν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων 12 σονάτας διὰ βιολίον καὶ συνεχὲς βάσιμον, κουαρτέττα διὰ 2 βιολία, βιόλαν καὶ συνεχὲς βάσιμον, 12 εἰσαγωγὰς διὰ κέρας κλπ. Γ. Σ.

Πασκουῒνι (Pasquini), ***Βερνάρδος***. Διάσημος Ἰταλὸς ὀργανοκρούστης (1637—1710). Ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Τσέστι, ἐνῷ τὸ ὕφος του διεμόρφωσεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἔργων τοῦ Παλεστρίνα. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ὀργανοκρουστῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐμόρφωσε πλείστους διασήμους μουσουργούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ντουράντε, τὸν Μούφφατ κ. ἄ. Ὁ Πασκουῒνι ἔγραψε 10 μελοδράματα, ἡ τέχνη του ὅμως διαφαίνεται κυρίως εἰς τὰς τοκκάτας καὶ σουΐτας διὰ κλαβικύμβαλον ἢ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, εἰς τὰς σονάτας του κλπ. Γ. Σ.

Πασκοφσκάγια *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῷ ρωσικῷ Βορείῳ Καυκάσῳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κουμπάν. Κάτ. (1920) 17.990. Ἔχει ποταμολιμένα καὶ ἐξάγει γεωργικὰ προϊόντα. Π. Ν. Π.

Πασκόφσκι (Paszkowski). —1) ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, τῷ δὲ 1905 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἔγραψεν: «Adam Smith als Moralphilosoph» (1890), «Beteutung der theologischen Vorstellungen für die Ethik» (1891), «Der Beruf der Bibl.» (1903), «Lesebuch zur Einführung in Kenntnis Deutschland und seine Geistesleben für ausländische Studierende» (6η ἔκδ. 1912), «Die Akademische Auskunftsstelle an die Universität Berlin» (3η ἔκδ. 1910), «Berlin in Wissen und Kunst» (1910) κ. ἄ.

— 2) ***Μαρτῖνος***, Πολωνὸς συγγραφεὺς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Συνέθεσε λατινιστὶ ποίημα περιγράφον τὸν «Πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, τῶν Ταττάρων καὶ τῶν Κοζάκων» καὶ συνέγραψε βιβλία περὶ τῶν Κοζάκων, τῶν προλήψεων τῶν Τούρκων κλ. Η. Π. Γ.

Πάσλεϋ (Pashley), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος περιηγητὴς καὶ οἰκονομολόγος (1805—1859). Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Κρήτην καὶ συνέγραψε ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Περιηγήσεις ἐν Κρήτῃ» (Καΐμπριτζ 1837, 2 τόμ.). Ἔγραψεν ἐπίσης τὰς οἰκονομολογικὰς μελέτας: «On Pauperism» (1854) καὶ «Observations on the government bill for abolishing the Removal of the Poor» (1854), ἅτινα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Η. Π. Γ.

Πασμὰν (Pasman) *[Γεωγρ.]*. Ἀδριατικὴ νῆσος 11 1/2 μίλ. ἐπιμήκης. Χωρίζεται ἀπὸ τὴν δαλματικὴν ἀκτὴν διὰ τοῦ *διαύλου Πασμὰν* (πλάτ. 44° 00' Β., μῆκ. 15° 21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa to Zirona), ἀποτελοῦντος συνέχειαν τοῦ διαύλου τῆς Ζάρας. Κάτ. 3.500, κατανεμόμενοι εἰς τὰ χωρία Zdrelack, Tkon καὶ τὴν πρωτεύουσαν Πασμάν. Σ. Ε. Λ.

Πασμπάνογλους· βλ. *Πασβάνογλους*.

πάσο (τό)· δημοτ., βῆμα, συνήθ. εἰς τὴν φρ. «μὲ τὸ πάσο του»: «ἔρχεται —, πάει μὲ τὸ πάσο του» χωρὶς νὰ βιάζεται, βραδέως· || φρ. «πάσο δὲν κάμνει» οὔτε βῆμα δὲν προχωρεῖ· || ὅρος χαρτοπαικτικός, «πηγαίνω πάσο» ἢ μόνον «πάσο»· περνῶ, κρατῶ τὰ χαρτιά μου δι' ἀδυναμίαν, σταματῶ (ἰταλ. passo = βῆμα).

Πασόμπεης, ***Ἰσμαήλ***. Ἀλβανὸς πασᾶς, γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις περὶ τὸ 1770. Ἅμα ἐγκατασταθεὶς ὁ Ἀλῆ Πασᾶς εἰς τὸ πασαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων, ἐπεδίωξε τὴν ἐξόντωσιν τούτου καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐκπατρισθῇ, μεταβάντα εἰς Σόφιαν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἓξ ἔτη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ρούμελης. Κατόπιν τῇ ἐπεμβάσει ἰσχυρῶν συγγενῶν του καὶ τοῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, ἀνέκτησε τὴν δημευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ περιουσίαν του καὶ ἔλαβε μίαν ἀνεψιάν του εἰς γάμον. Ἐν Ἰωαννίνοις συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ πολλῶν σημαινόντων μπέηδων καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆ. Τοῦτο ἐκίνησε τὰς ὑποψίας τοῦ Ἀλῆ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ τὸ δεύτερον ἐξ Ἰωαννίνων. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἐπιδιώκων τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸ πασαλίκιον Ἰωαννίνων τοῦ Βελῆ. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Ἀλῆς ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του καὶ ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του, τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν δεκαετῆ θυγατέρα του. Ἀπὸ τοῦ 1813—1819 ὁ βίος τοῦ Πασόμπεη ὑπῆρξε περιπετειώδης καὶ πλήρης κινδύνων. Οὐδαμοῦ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἄσυλον, διότι κατεδιώκετο ὑπὸ ἀνθρώπων τοῦ Ἀλῆ. Τέλος κατέφυγεν εἰς Δράμαν, ζητῶν τὴν προστασίαν τοῦ Μαχμοὺτ μπέη Δράμαλη. Μαθὼν τοῦτο ὁ Ἀλῆς ἀπέστειλε δολοφόνους, οἵτινες ὅμως συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Δράμαλη καὶ ἀνεσκολοπίσθησαν. Ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ του ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δράμαλη, ἵνα καύσῃ ἐντὸς αὐτῆς τὸν Πασόμπεην. Πρὸς τούτοις διὰ δωροδοκιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ φιρμάνιον, διατάσσον τὴν ἐξορίαν τοῦ Πασόμπεη εἰς Λῆμνον. Ἀφ' ἑτέρου οὗτος διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων του, καταγγέλλων τὸν Ἀλῆν ὡς ἐχθρὸν τοῦ κράτους, ἐπέτυχε τῷ 1819 τὴν ἀνάκλησιν ἐκ τῆς ἐξορίας. Ὁ Ἀλῆς τότε διωργάνωσε νέαν κατ' αὐτοῦ δολοφονικὴν ἀπόπειραν πλησίον τοῦ σουλτανικοῦ ἀνακτόρου. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα καὶ πάλιν ἀπέτυχεν, οἱ δὲ δολοφόνοι συλληφθέντες ὡμολόγησαν ὅτι ἦσαν ὄργανα τοῦ Ἀλῆ. Τὸ μέγεθος τῆς θρασύτητος ταύτης ἐξέγειρε τὴν σουλτανικὴν ἀγανάκτησιν. Ὁ Πασόμπεης διωρίσθη κατ' Ἰούλιον τοῦ 1820 πασᾶς Ἰωαννίνων καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείας, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἑτέρους ἑπτὰ πασᾶδες. Οὗτος ἦτο καὶ φανατικὸς Μουσουλμᾶνος, διώκτης τῶν Χριστιανῶν, καὶ συνετέλεσεν ἕνεκα τούτου εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ. Ἡ χαλάρωσις τῆς πειθαρχίας, ἡ παράτασις τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ καὶ αἱ ραδιουργίαι παρὰ τῇ Πύλῃ, δι' ὧν ἀπέδιδον ταῦτα εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ Πασόμπεη, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ πασᾶ, ἀρχομένου τοῦ 1821. Ὁ Πασόμπεης τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Χουρσίτ, ἐστάλη μὲ ἰσχυρὸν σῶμα κατὰ τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἐπαναστατῶν. Ἡττηθεὶς κατέφυγεν εἰς Ἄρταν, ὅπου ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ἀλβανῶν. Τὴν πολιορκίαν ἔλυσεν, ἀποσταλεὶς μετὰ ἓξ χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης, διορισθεὶς κατόπιν τούτου καὶ πασᾶς Ἰωαννίνων εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Πασόμπεη, ὅστις ὑποπεσὼν εἰς τὴν σουλτανικὴν δυσμένειαν καθῃρέθη διὰ φιρμανίου καὶ ἐξετοπίσθη εἰς Διδυμότειχον, ὅπου εὗρε μετ' ὀλίγον τὸν θάνατον κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου. Β. Ι. Δ.—Τ. Ε. Ε.

πασουμάκι (τό)· δημοτ., εἶδος ὑποδημάτων γυναικείων παλαιοτέρας ἐποχῆς· || εἶδος παντουφλῶν γυναικείων μὲ ὑψηλὸν τακούνι (λ. τουρκ. basmak).

Πασουρουὰν (Passourouan καὶ ὀλλανδ. Pasoeroean) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου Ἰάβας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς νήσου καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Γκέμπογκ. Διαιρεῖται εἰς εὐ-

Digitized by Google

ρωπαϊκὴν καὶ κινεζικὴν πόλιν. Κάτ. (1928) 32.833. Τὸ ὁμώνυμον διαμέρισμα ἔχει 700.000 κατ. καὶ ἔκτασιν 5.721 τ. χλμ. Παράγει καφέν, ζαχαροκάλαμον, καπνὸν καὶ ὄρυζαν. Η. Π. Γ.

Πασπαλά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν Α. Θράκῃ, μετονομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς *Πεδινὰ* (βλ. λ.).

Πασπαλᾶς. Βυζαντινὸς στρατηγὸς τοῦ θέματος τῆς Σάμου. Τοῦτον ᾐχμαλώτισε τῷ 889 ὁ ἀρνησίθρησκος Λέων ὁ Τριπολίτης, ἀρχιπειρατὴς ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὅτε ἐκυρίευσε τὴν Σάμον, διατελῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Σαρακηνῶν, ὡς ναύαρχος τοῦ ἐμίρου τῆς Κρήτης. Ε. Γ.

πασπαλίζω· δημοτ., ἐπιπάσσω: «πασπαλίζω τὴ μυζήθρα μὲ ζάχαρη,—τὸ ριζόγαλο μὲ κανέλλα» κτλ.».

πασπάλισμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πασπαλίζω: «πασπάλισμα μὲ ζάχαρη,—μὲ κανέλλα».

πάσπαλος (ὁ) (Paspalus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ καὶ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 150 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους, ὧν πλεῖστα εἶναι νομευτικά, ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ *πάσπαλος ὁ δίστοιχος* (Paspalus distichus), *πάσπαλος ὁ ἐπίσημος* (Paspalus notatus), *πάσπαλος ὁ ῥαβδωτὸς* (Paspalus virgatus) καὶ *πάσπαλος ὁ ᾠοειδὴς* (Paspalus ovatus), ἅπαντα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ *πάσπαλος ὁ ᾠοειδὴς* ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εὐδοκιμοῦσιν εἰς ὑγράς, ἑλώδεις ἢ συχνάκις ἀρδευομένας γαίας καὶ ἀναπτύσσονται ταχύτατα, παρέχοντα ἄφθονον χόρτον. Πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ παραφυάδων. Ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας καλλιεργούμενος διὰ τὰ ἀρτυματικὰ σπέρματά του εἶναι ὁ *πάσπαλος ὁ σιτοειδὴς* (Paspalus frumentaceum). Δ. Ν. Π.

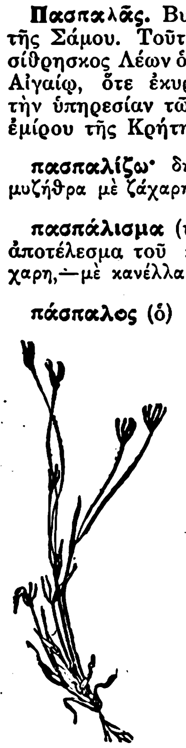

Πάσπαλος ὁ ᾠοειδής.

πασπαλώνω· δημοτ., *πασπαλίζω* (βλ. λ.).

Πάσπαργο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον μικρὸν ἀλλ' ἐπισημοτάτης θέσεως, μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς χερσονήσου τῶν Ἀλατσάτων τῆς Ἐρυθραίας, καταμεσῆς δὲ τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μπιάνκο καὶ Κατωμέρι μεγίστης στενότητος τοῦ διαύλου (πλάτ. 38°17'45" Β., μῆκ. 26°12'40" Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1645: Khios and gulf of Smyrna), 2 μίλλ. ἀφ' ἑκατέρας τῶν ἀκτῶν ἀπέχον. Ἐπ' αὐτοῦ φάρος ἀνεγερθεὶς τῷ 1863 καὶ καταστραφεὶς ἐντελῶς τῇ 5/18 Ὀκτωβρίου 1916 ὑπὸ γερμανικῶν ἀεροπλάνων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔναντι, παρὰ τὸν Τσεσμέν, ἀκτῆς πυροβολείων. Ἀνεγερθεὶς ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας φάρων τῷ 1919, ἀποτελεῖ ἤδη (ἐκλάμψεις λευκαί) μονάδα τοῦ τουρκικοῦ φωτιστικοῦ δικτύου, τῆς νησῖδος μετὰ τῆς γείτονός της Παναγίας παραδοθεισῶν εἰς τὴν Τουρκίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης. Σ. Ε. Λ.

πασπάτεμα (τό)· δημοτ., ψάξιμο.

πασπατευτά· δημοτ., ψαχτά, ψηλαφητί.

πασπατεύω· δημοτ. ἐρευνῶ νὰ εὕρω τι τὸ ὁποῖον ζητῶ, ψάχνω: «μὴ μοῦ πασπατεύῃς τὸ μπαοῦλο»· || ψαύω, ἐγγίζω: «πασπατεύει τὸ ψωμί,—τὸ παιδί».

Πασπάτης, *Ἀλέξανδρος*. Ἕλλην βυζαντινολόγος, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τῷ 1814. Ὁ πατήρ του *Γεώργιος* ἦτο ἀνὴρ εὔπορος καὶ λόγιος, ἡ δὲ μήτηρ του *Μαρούκα* κατήγετο ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς γένους Σκυλίτση. Κατὰ τὸ 1822, τὸ τρομερὸν ἔτος τῶν σφαγῶν τῆς Χίου, ὁ μόλις ὀκταετὴς Ἀλέξανδρος ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐξετέθη πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων ἐν Σμύρνῃ, ὅπου ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐξαγοράσῃ ἡ ἰχνηλατοῦσα αὐτὸν μήτηρ του, καταβαλοῦσα τὰ αἰτούμενα 500 γρόσια παρὰ τοῦ Τούρκου δεσπότου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ μικροῦ σκλάβου. Παραληφθεὶς ἔπειτα ὑπὸ φιλανθρώπων Ἀμερικανῶν ἔτυχεν ἐν Ἀμερικῇ ἐπὶ ἑπταετίαν τῆς δεούσης ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως. Ἐπανελθὼν εἰς Εὐρώπην ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ Πίζᾳ τὴν ἰατρικήν, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ κατὰ τὸ 1839. Ἐγκατασταθεὶς ὡς ἰατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετῆλθεν ἐκεῖ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὁλόκληρον τὰ μάλιστα εὐδοκίμως τὴν ἰατρικήν, φύσει δὲ φερέπονος καὶ μελετηρὸς ἐπεδόθη εἰς βυζαντιακὰς μελέτας καὶ συνέγραψεν ἑλληνιστί, γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ ἀξιόλογα ἔργα, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι: «Βυζαντιναὶ Μελέται» (1877), «Τὰ βυζαντινὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν ἱδρύματα» (1885), «Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Γραικικοῦ Νοσοκομείου τῶν Ἑπτὰ Πύργων», «Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων» (1890), ὧν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν ἐγένοντο μεταφράσεις καὶ δι' ἃ καὶ διδάκτωρ τοῦ ἐν Amherstl Mass. πανεπιστημίου ἀνηγορεύθη, προκριθέντων τῶν περὶ Βυζαντίου μελετῶν αὐτοῦ παντὸς ἄλλου ἔργου κατὰ τὸ 1886. Κατορθώσας διὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλανθρώπου χαρακτῆρός του νὰ προσελκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν σφόδρα καχυπόπτων Ἀτσιγγάνων τῆς Ἀνατολῆς, ἠδυνήθη νὰ ἐκμάθῃ τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσάν των, οὕτω δ' ἐξέδωκε γαλλιστὶ τὸ περισπούδαστον καὶ ὅλως πρωτότυπον ἔργον του «Études sur les Tchinghianès ou Bohémiens de l' Empire Ottoman», δι' ἧς μελέτης κατέστη τὸ ὄνομα αὐτοῦ πασίγνωστον παρὰ τοῖς ἁπανταχοῦ γλωσσολόγοις. Τῷ 1888 ἐξέδωκε τὸ «Χιακὸν Γλωσσάριον», προϊὸν ἐμβριθοῦς μελέτης τῆς ζωντανῆς γλώσσης τῶν Χίων καὶ ἐρεύνης τῶν παλαιῶν νοταριακῶν κωδίκων τῆς γενεθλίου του νήσου. Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσεν ἀξιολόγους γλωσσολογικὰς διατριβὰς ἐν τῇ «Πανδώρᾳ» καὶ ἄλλοις περιοδικοῖς. Καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἀγγλικῇ δὲ γλώσσῃ μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης συνέγραψεν ἀξιολόγους παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις, ἃς ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Remarks on the revised Version of the new Testament». Ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων ἵδρυσε τῷ 1860 μετὰ τοῦ Ἡρακλέους Βασιάδου καὶ ἄλλων λογάδων τοῦ Γένους τὸν «Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον», καθὼς καὶ τὴν «Ἐκπαιδευτικὴν καὶ Φιλανθρωπικὴν Ἀδελφότητα». Πρεσβύτης ἤδη μετῴκησε τῷ 1879 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα διεκρίθη διὰ τὴν πολυμερῆ φιλάνθρωπον αὐτοῦ δρᾶσιν μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τὴν 12 Δεκεμβρίου 1891. Δ. Π. Π.

πασπιὲ (τό) (γαλλ. passepied). Παλαιοὶ γαλλικοὶ χοροί, ρυθμοῦ τριμεροῦς καὶ γοργῆς ἀγωγῆς προσομοιαζούσης πρὸς τὴν τοῦ βάλς. Διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἐκ τῆς Βρετάνης, ὁπόθεν εἵλκε

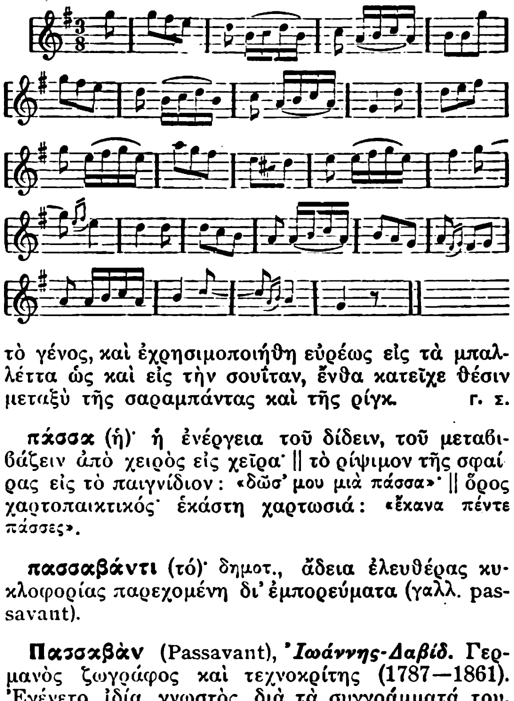

τὸ γένος, καὶ ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως εἰς τὰ μπαλλέττα ὡς καὶ εἰς τὴν σουίταν, ἔνθα κατεῖχε θέσιν μεταξὺ τῆς σαραμπάντας καὶ τῆς ρίγκ. Γ. Σ.

πάσσα (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ δίδειν, τοῦ μεταβιβάζειν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα· || τὸ ρίψιμον τῆς σφαίρας εἰς τὸ παιγνίδιον: «δῶσ' μου μιὰ πάσσα»· || ὅρος χαρτοπαικτικός· ἑκάστη χαρτωσιά: «ἔκανα πέντε πάσσες».

πασσαβάντι (τό)· δημοτ., ἄδεια ἐλευθέρας κυκλοφορίας παρεχομένη δι' ἐμπορεύματα (γαλλ. passavant).

Πασσαβὰν (Passavant), ***Ἰωάννης-Δαβίδ.*** Γερμανὸς ζωγράφος καὶ τεχνοκρίτης (1787—1861). Ἐγένετο ἰδίᾳ γνωστὸς διὰ τὰ συγγράμματά του, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Σκέψεις ἐπὶ τῶν πλαστικῶν τεχνῶν» (1820), «Καλλιτεχνικὸν ταξίδιον εἰς Ἀγγλίαν καὶ Βέλγιον» (1833), «Ραφαὴλ ὁ ἐξ Οὐρβίνου» (1839—1858, εἰς 3 τόμ.), «Ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἐν Ἱσπανίᾳ» (1853) καὶ «Ὁ ζωγράφος-χαράκτης» (6 τόμ., 1860—1864). Ι. Μ. Π.

Πασσαβάντι (Passavanti), ***Ἰάκωβος.*** Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ συγγραφεὺς (1297—1357). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν καὶ ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἰταλίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης καὶ κατόπιν ἐν Σιέννῃ καὶ Ρώμῃ. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς εὔγλωττος ῥήτωρ καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν κοινὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν τῷ 1354 διαφόρους λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν ὡς ἱεροκῆρυξ καὶ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀκαδημία τῆς Κρούσκας ἐξέδωκε τῷ 1861 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ βιβλίον μετανοίας ἢ τὸ κάτοπτρον τῆς ἀληθοῦς μετανοίας», θεωρούμενον ὡς τὸ πρῶτον γραπτὸν μνημεῖον τῆς νεωτέρας ἰταλικῆς λογοτεχνίας, διακρινόμενον διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ «Σχόλια» εἰς τὴν «Πολιτείαν τοῦ Θεοῦ» τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἐκδοθέντα διὰ πρώτην φορὰν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1720. Μ. Δ. Β.

Πασσαβᾶς *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Γυθείου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 232.

—2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρυουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 53.

—**Πασσαβᾶ** *κάστρο*. Ἐρείπια φρουρίου φραγκικοῦ κατὰ τὴν νοτίαν ἄκραν ὁμωνύμου πεδιάδος (κάμπου τοῦ Πασσαβᾶ), ἐπὶ ἀποκρήμνου βουνοῦ, δεσπόζοντος τῆς ἐκεῖ κλεισωρείας, παρὰ τὴν ὁδὸν Γυθείου-Ἀρεοπόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου ὡρῶν τῆς πόλεως Γυθείου. Τὸ φρούριον εἶχε κτισθῆ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως καὶ ἦτο ἡ ἕδρα τῆς βαρωνείας Πασσαβᾶ (ἐκ τῶν 12 βαρωνειῶν τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας), εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο 4 τιμάρια, εἶχε δὲ προορισμὸν τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς φρουρᾶς του ἐπὶ τῶν δυσηνίων κατοίκων τῆς Μάνης (Μαΐνης). Ἡ βαρωνεία τοῦ Πασσαβᾶ εἶχε δοθῆ εἰς τὸν κληρονομικὸν πρωτοστράτορα τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας Ἰωάννην de Neuilly, εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὁποίου καὶ ἀνῆκεν ἕως ὅτου ἐξέλιπεν αὕτη. Τὸ φρούριον ὅμως τοῦ Πασσαβᾶ δὲν παρέμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγκων ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι εὐθὺς μετὰ τὴν παραχώρησιν τῶν κάστρων τοῦ Μυστρᾶ, τῆς Μονεμβασίας καὶ τῆς Μαΐνης εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον (1262) πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Πελαγονίας αἰχμαλωτισθέντος πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, καὶ τὴν εἰς Μυστρᾶν ἄφιξιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου (τῆς κεφαλῆς τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον χώρας καὶ τῶν κάστρων τῆς βασιλείας), οἱ Μανιᾶται ἐξεδίωξαν ἐξ αὐτοῦ τοὺς Φράγκους. Τὸ φρούριον τοῦτο ἐπεσκεύασαν οἱ Μανιᾶται ὅταν ἔμαθον ὅτι ὁ Μωάμεθ κατέλαβε τὸν Μυστρᾶν (1460), οὗτος ὅμως, προβλέπων ἄφευκτον τὸν πρὸς τοὺς Βενετοὺς πόλεμον, ἀπέφυγε νὰ ἐξερεθίσῃ ἐναντίον του τοὺς Μανιάτας, διακινδυνεύων ἐκστρατείαν κατὰ τῆς χώρας των (βλ. καὶ λ. *Μάνη*). Τὸ φρούριον τοῦ Πασσαβᾶ καὶ ἐν γένει τὴν Μάνην, σύμμαχον οὖσαν τῶν Βενετῶν κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων πόλεμόν των (1463—1479), προσήγγισαν τὸ πρῶτον οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ 1477, ὅτε καὶ κατέλαβον τὴν ὀχυρὰν *Μπαρδούνιαν*, ἔγινε δὲ κύριος τούτου πρῶτος μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν Μανιατῶν ὁ μπεηλέρμπεης τῆς Ρούμελης Ἀχμὲτ (1481), ὁ ἀντικαταστήσας τὸν ἀτυχήσαντα Ἀλῆ-Βούμικον. Ἀπὸ τότε δέ, ἂν καὶ ἡ λοιπὴ Μάνη ἀπηλλάγη ταχέως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τὸ κάστρον τοῦ Πασσαβᾶ κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας καὶ ὠρθοῦτο ἀπειλητικὸν κατὰ τῆς Μάνης ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ πόλει αὐτῆς, ὅπως τὸ κάστρον τῆς Καλαμάτας ἐν τῇ βορειοδυτικῇ. Ὅτε ἱδρύθη κατὰ τὸ 1699 τὸ βασίλειον τοῦ Μορέως (προτεκτορᾶτον τῆς Βενετίας) καὶ ἡ Μάνη ἦτο ἐκ τῶν 7 ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου τούτου, ὁ Πασσαβᾶς ἔδιδε τὸ ὄνομά του εἰς μίαν τῶν τεσσάρων περιφερειῶν τῆς Μάνης, ἔχουσαν ἔκτασιν 355 χιλ. στρέμματα καὶ οὖσαν ὅλως ἀκατοίκητον. Ἀπὸ τοῦ 1718 ὅμως, ὅτε ἡ μὲν Πελοπόννησος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἡ δὲ Μάνη εἰς τὸ καθεστὼς τῆς αὐτονομίας, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν αὐτῇ φρουρίων (Κελεφᾶ, Ζαρνάτας), τὸ φρούριον τοῦ Πασσαβᾶ ἀνακαταληφθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦτο καὶ πάλιν τὸ νοτιοανατολικὸν ὅριον τῆς αὐτονόμου Μάνης. Πρὸς πρόληψιν δὲ πάσης ἐπιδρομῆς τῶν Μανιατῶν εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένας πεδιάδας τῆς Λακωνίας (τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Ἕλους) δὲν ἠρκέσθησαν οὗτοι εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κάστρου τοῦ Πασσαβᾶ μόνον, ἀλλ' ἐγκατέστησαν εἰς μὲν τὴν κοιλάδα τοῦ Πασσαβᾶ 700 τουρκικὰς οἰκογενείας, εἰς δὲ τὴν Μπαρδούνιαν ἐμπειροπολέμους καὶ σκληροὺς Τουρκαλβανούς. Ἐπὶ πεντήκοντα περίπου ἔτη οἱ γείτονες Μανιᾶται καὶ Τοῦρκοι ἔζησαν ἐν ἀμοιβαίᾳ μὲν δυσπιστίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ φανερᾶς κηρύξεως πολέμου. Ἐπῆλθεν ὅμως ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1769, ἥτις ἔληξε μὲ ἐγκατάλειψιν τῶν Μανιατῶν εἰς τὴν τύχην των ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἐκδικούμενοι τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μάνην ἀπὸ Καλαμῶν, ἀλλ' ὑπέστησαν πανωλεθρίαν παρὰ τὸν Ἁλμυρόν, διὰ νυκτερινῆς ἐπιθέσεως τῶν Μανιατῶν, καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι Καλαμῶν. Διὰ ν' ἀποπλύνῃ τὴν προσβολὴν ταύτην ὁ Χατζῆ Ὀσμὰν πασᾶς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μάνην μὲ 16 χιλ. ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς κλεισωρείας τοῦ Πασσαβᾶ καὶ προὐχώρησε μέχρι τῆς Καρυοπόλεως. Ἐκεῖ φθάσας προεκάλεσε πρεσβείαν τῶν Μανιατῶν πρὸς συνεννόησιν, κατέσφαξεν ὅμως ταύτην ἀγρίως, διὰ νὰ πτοήσῃ τοὺς ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν θέσιν Τρικεφάλι Μανιάτας· ἀντὶ νὰ πτοήσῃ ὅμως τούτους προεκάλεσε τὴν ἐναντίον του λύσσαν των. Ἀφοῦ περιεκύκλωσαν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον περὶ τοὺς 5 χιλ. ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ χίλιοι πεντακόσιοι κατέλαβον τοὺς παρὰ τὸ κάστρον τοῦ Πασσαβᾶ λόφους, ὥρμησαν μετ' ἀλαλαγμῶν κατὰ τῶν κοιμωμένων Τούρκων, οἵτινες, πανικόβλητοι γενόμενοι, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ κάστρον τοῦ Πασσαβᾶ, ὅτε ἐνέπεσαν εἰς τὴν στηθεῖσαν παγίδα καὶ ὑπέστησαν μεγάλην φθοράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀκόλουθον νύκτα, ἀφοῦ εἶχον ἀνασυνταχθῆ κατὰ τὴν ἡμέραν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βαθέος, ἐνέπεσον εἰς δευτέραν παγίδα κατὰ τὴν θέσιν Τουρκόβρυση, ἔνθα ὑπέστησαν πανωλεθρίαν

Digitized by Google

Παρὰ τὰς ἥττας των ὅμως ταύτας ἐξηκολούθουν οἱ Τοῦρκοι κατέχοντες τὸ κάστρον τοῦ Πασσαβᾶ, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1780 ἀπώλεσαν τοῦτο ἐκ τῆς ἑξῆς ἀφορμῆς: Κατὰ τῷ 1780 ὁ Χασὰν πασᾶς, ἀφοῦ ἐξωλόθρευσε τὸν Παναγιώταρον Βενετσανάκην καὶ τὸν Κωνσταντῆν Κολοκοτρώνην, διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὴν πλησίον τοῦ κάστρου Πασσαβᾶ ἐν Ἀγερανῇ καὶ Σκουταρίφ κατοικοῦσαν ἰσχυρὰν οἰκογένειαν Γρηγοράκηδων, ἥτις ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὸ μπεηλίκι (ἡγεμονίαν) τῆς Μάνης, ἀπηγχόνισεν ἐν Τριπόλει τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὡς φίλον προσκληθέντα ἐκεῖ ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας Ἔξαρχον Γρηγοράκην. Ὁ φόνος ὅμως τούτου προεκάλεσε τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τῆς οἰκογενείας του. Ὅτε, κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1780, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἐξάρχου, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν Μάνῃ ἔθιμα, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι καὶ ἤρχισαν νὰ μοιρολογοῦν τὸν ἀπαγχονισθέντα, ἡ γραῖα μήτηρ του, ὡς ἀρχαία Λάκαινα, εἶπε πρὸς τοὺς θρηνοῦντας ὅτι ὁ Ἔξαρχος δὲν ζητεῖ μοιρολόγια, ἀλλ' ἐκδίκησιν καὶ ἔδειξε τὸ κάστρον τοῦ Πασσαβᾶ. Οἱ λόγοι της ἔγιναν τὸ ἔναυσμα τοῦ κατὰ τῶν ἀλλοπίστων μίσους των καὶ ὀργανώσαντες πλαστὴν λιτανείαν προσήγγισαν, χωρὶς νὰ γεννήσουν ὑπόνοιάν τινα, τὸ κάστρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυρίευσαν, ἂν καὶ ἦτο δυσπόρθητον. Τὴν ἅλωσιν ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ ἄνευ οὐδενὸς οἰκτιρμοῦ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς πατριωτικῆς ταύτης ἐκδικήσεως τελεῖται ἀπὸ τότε εἰς τὰ χωρία τῆς ἀνατολικῆς Μάνης κατὰ τὴν Δευτέραν τοῦ Πάσχα λιτανεία, κατὰ τὴν ὁποίαν, ψαλλομένων τῶν ὕμνων τῆς Ἀναστάσεως, περιφέρεται ὁ σταυρὸς τῆς ἐκκλησίας ἑκάστου χωρίου περὶ αὐτό. Ἡ ἅλωσις τοῦ κάστρου, ἀχρηστευθέντος ἀπὸ τότε καὶ ὑπενθυμίζοντος μόνον, διὰ τῶν ἐρειπίων του, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ φραγκικὴ καὶ τουρκικὴ πέδη τοῦ φιλελευθέρου λαοῦ τῆς Μάνης, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς αὐτονόμου Μάνης μέχρι τῆς θέσεως Κακοσκάλι, ἤτοι τὴν εἰς ταύτην προσθήκην τῆς περιφερείας Γυθείου (Μαραθονησίου) μετὰ τῶν εὐφόρων πεδινῶν ἐκτάσεων τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Λίμνης καὶ τῆς Σελινίτσης.
Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Πασσαβᾶ κάμπος** *[Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοανατολικῶς τοῦ φρουρίου ἐκτεινομένη εὔφορος εἰς παντὸς εἴδους γεωργικὰ προϊόντα πεδιάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ὁμώνυμος (*ποτάμι τοῦ Πασσαβᾶ*) ποταμός, ὁ καὶ *ποτάμι τῆς Μπαρδούνιας*, ἀπὸ τοῦ τόπου τῶν πηγῶν του, καλούμενος, καὶ *Πλατὺ ποτάμι* (ὁ ἀρχαῖος *Σμῆνος*). Τὸν κάμπον τοῦ Πασσαβᾶ περιβάλλουν γήλοφοι κατάφυτοι ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν καὶ συκεῶν ἢ καὶ δρυῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι πολλαὶ ἀγροικίαι.
ΚΑΨ.

Πασσαβᾶς. Οὕτως ἐπεκαλοῦντο οἱ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα βαρῶνοι τῆς βαρωνείας Πασσαβᾶ Ἰωάννης Α' καὶ Ἰωάννης Β'. Ἀνῆκον ἀμφότεροι εἰς τὸν οἶκον De Neuilly καὶ ὑπῆρξαν καὶ κληρονομικοὶ πρωτοστράτορες τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας. Ἡ βαρωνεία τοῦ Πασσαβᾶ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου Α' Βιλλαρδουΐνου εἰς τὸν Ἰωάννην de Neuilly κατ' ἐντολὴν τοῦ Γουλιέλμου Σαμπλίττου, τὸν ὁποῖον ὁ Βιλλαρδουΐνος εἶχε βοηθήσει εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου (Μορέως). Τοῦ Ἰωάννου Β' θυγάτηρ ἦτο ἡ Μαργαρίτα, ἥτις κατὰ τὸ 1262 ἀπεστάλη (μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννου de Chauderon, μεγάλου κοντοστάβλου τοῦ πριγκιπάτου) ὡς ὅμηρος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀποφυλάκισιν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, μετὰ τὴν παραχώρησιν τῶν τριῶν κάστρων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκομένη ἡ Μαργαρίτα ὡς ὅμηρος, κυρία τοῦ Πασσαβᾶ τιτλοφορουμένη, ἀπώλεσε τὰ ἐπὶ τῆς βαρωνείας τῆς Ἄκοβας (Μεταγριφὸν) κληρονομικὰ δικαιώματά της μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου της Βαλθέρου Β' de Rozières, ὡς μὴ ἐμπροθέσμως ἐγείρασα τὰς ἀξιώσεις της (εἶχεν ἀπολέσει καὶ τὴν περιελθοῦσαν εἰς τοὺς Μανιάτας βαρωνείαν τοῦ πατρός της). Ἐπέτυχεν ὅμως βραδύτερον νὰ γίνῃ κυρία τοῦ τριτημορίου αὐτῆς (8 τιμαρίων) τῇ ὑποστηρίξει τῶν ἰσχυρῶν συγγενῶν τοῦ τρίτου συζύγου της Ἰωάννου Σαιντομὲρ (ὁ πρῶτος εἶχε φονευθῆ μαχόμενος εἰς τὸ Καρύδι, ὁ δεύτερος εἰς τὴν ναυμαχίαν Δημητριάδος).
ΚΑΨ.

Πασσάδαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Πασάδα*.

πασσαδοῦρος *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὴν ὑπὸ τὰς σταυρωτὰς κεραίας, τὸ δοράτιον τοῦ ἀρτέμονος καὶ τὴν ἐπιδορατίδα, κρεμαμένην *διαβάθραν*. Λέγεται καὶ *ἀμπισαδοῦρος*.
Σ. Ε. Λ.

Πασσάϊκ (Passaic) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ἰερσέης καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς Ν. Ὑόρκης. Κάτοικοι (1930) 71.800. Εἶναι κυρίως βιομηχανικὴ πόλις, ἔχουσα πλεῖστα ἐργοστάσια ὑφαντουργίας, χημικῶν προϊόντων, εἰδῶν ἐλαστικοῦ, μετάξης, δερμάτων κτλ.
Η. Π. Γ.

πασσακάλια (ἡ) (ἰταλ. passacaglia, γαλλ. passacaille). Παλαιὸς χορός, ἰσπανικῆς ἢ ἰταλικῆς καταγωγῆς, ὅστις, ἐλάχιστα διατηρηθεὶς ὡς χορός, ἐδάνεισε τὴν μουσικὴν αὐτοῦ μορφὴν εἰς τὴν σύνθεσιν πλείστων ἔργων, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ πασσακάλια συγγενεύει ἀπολύτως μετὰ τῆς *σακόννας* καί, ὡς ἐκείνη, γράφεται μετὰ παραλλαγῶν. Ἔχει ῥυθμὸν τριμερῆ, ἀγωγὴν μᾶλλον βραδεῖαν καὶ γράφεται ἐπὶ ἐμμόνου βασίμου (basso ostinato) εἰς περιόδους μέχρις ὀκτὼ μέτρων. Ἡ μορφὴ τῆς πασσακάλιας ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν τῆς σακόννας· οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς συγχέουν τοὺς δύο τούτους μουσικοὺς τύπους. Πρῶτος ὁ Φρεσκομπάλντι ἔκαμε διάκρισιν μεταξὺ πασσακάλιας καὶ σακόννας διὰ τῆς σειρᾶς: «Passacagli» καὶ «Ciacone» δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον (1614). Ἡ πασσακάλια ἀπετέλεσεν ἢ ἀνεξάρτητα μουσικὰ τεμάχια ἐνοργάνου μουσικῆς, ἢ τμῆμα τῆς σουΐτας· ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην περιελήφθη εἰς πλείστας σουΐτας τοῦ Μπάχ.
Γ. Σ.

Πάσσαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ὅρμος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Καρίᾳ ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, κατέναντι τῆς Ἰασοῦ περὶ τὰ 80 στάδια ΝΔ. τῶν Μυλάσων, τῶν ὁποίων ἦτο ἐπίνειον. Ὁ κάτοικος *Πασσαλεύς*. Εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ἀναφέρεται κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἰκονίου. Σήμερον καλεῖται *Κατζεΐλ*. Πολλοὶ συγχέουν τὰ Πάσσαλα πρὸς τὴν *Πασάδαν*, τοῦτο δὲ διότι ὁ Στράβων τονίζει ὅτι τὸ ἐπίνειον τῶν Μυλάσων ἦτο ἐν τῇ κατὰ Φύσκον θαλάσσῃ· προφανῶς εἶχον δύο ἐπίνεια, τὰ Μύλασα, τῶν Πασσάλων ταυτιζομένων πρὸς τὸν μυχὸν *Τάλιανη* (πλάτ. 37° 15' Β., μήκ. 27° 39' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos straits to Mandelyah) καὶ δὴ πρὸς τὸ *Κιουλούκιοΐ*, ἀπέχον τοῦ *Μέλασσα* (Μύλασα) ἀκριβῶς ὅσον ὁ Παυσανίας (Η, 1, 4) ὁρίζει.
Ε. Ε. Λ.

Πασσάλαι *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς δυτικῆς ἄκρας τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, κατοικῶν κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (Ἰνδικ. Δ, 5), ὅστις ὀνομάζει αὐτοὺς *Παζάλας*, μεταξὺ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Γάγγου καὶ τῶν Ἀποκόπων ὀρέων (νῦν Aravalli).
Α. Θ. Σ.

Πασσαλιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Συριλίου τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 101.
Ε. Γ.

πασσαλίδαι (οἱ) (Passalidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακρυκέρων*, περιλαμβάνουσα ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς θερμὰς καὶ τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *πάσσαλος* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

πασσαλίσκος (ὁ) *[Ὀχυρ.]*. Ἀμυντικὸν ἐπιβόηθημα ὅπως οἱ τρίβολοι, αἱ ὑλοφόροι σανίδες κλπ. Εἶναι μήκους 0,50 μ.—0,60 μ. καὶ αἰχμηροὶ ἑκατέρωθεν, ἐμπήγνυνται δὲ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἐξέχοντες αὐτοῦ κατὰ 0,25—0,30 μ. Αἱ μεταξὺ των ἀποστάσεις ποικίλλουσιν ἀπὸ 0,25—0,30 μ. Κατὰ μέσον ὅρον ἀπαιτοῦνται 16 πασσαλίσκοι ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον ἐδάφους. Οἱ πασσαλίσκοι διατίθενται ἐπὶ ἐδαφικῆς ζώνης πλάτους 5—6 μέτρων πρὸ τῶν ἀντικρήμνων, ἐπὶ τῶν ἀξόνων τῶν ἐξεχουσῶν γωνιῶν, ἐντὸς τῶν πυθμένων τῶν τάφρων καὶ εἰς τὸν αὐχένα τῶν χαρακωμάτων. Ὅταν οἱ πασσαλίσκοι εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς πυρὰ τεταμένης τροχιᾶς, καλύπτονται ἐμπροσθεν διὰ μικροῦ προχώματος. Οἱ πασσαλίσκοι, χρησιμοποιούμενοι εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, οὐδεμίαν σήμερον ἔχουσιν ἀξίαν, οὔτε χρησιμοποιοῦνται πλέον ὡς ἀμυντήριον κώλυμα.
Ζ. Ν.

πασσαλόκτιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ πασσάλων στηριζόμενος, ὁ θεμελιούμενος ἐπὶ πασσάλων· «πασσαλόκτιστοι οἰκήσεις».

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἷς ἐκ τῶν τρόπων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη ὁ ἄνθρωπος πρὸς θεμελίωσιν τῆς κατοικίας του, εἶναι καὶ ὁ διὰ πασσάλων ἐμπηγνυομένων εἰς τὸ ἔδαφος, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ξύλινον δάπεδον. Ἡ ἀρχὴ τῶν πασσαλοκτίστων οἰκιῶν πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατασκευῆς τῆς καλύβης γενικῶς, μεταξὺ δύο δένδρων ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ ἀκόμη ἐπὶ τοῦ δένδρου, ὅταν τὸ ἀνθρώπινον ὂν ἦτο εἰσέτι ἡμιεδαφιαῖον, ἀναρριχητικόν. Ἐδιδάχθη τότε τὴν σχετικὴν ἀσφάλειαν τῶν ὑψηλῶν κατοικιῶν καὶ ἐφήρμοζε κατόπιν ἐπὶ τοῦ ἀδένδρου ἐδάφους, ἐμπηγνύων πασσάλους (*χερσαῖαι πασσαλόκτιστοι οἰκήσεις*). Βραδύτερον ἀνεκάλυψε τὴν μείζονα ἀσφάλειαν, ἣν παρέχει ἡ κατασκευὴ τοιούτων ἐντὸς τοῦ ὕδατος τῶν λιμνῶν κλπ. (*λιμναῖαι*, πασσαλόκτιστοι οἰκήσεις). Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ τρόπου τούτου τῆς οἰκήσεως ἐν τῇ ξηρᾷ χρονολογεῖται βεβαίως ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, διατηρεῖται ὅμως καὶ σήμερον εἰς πλείστους λαοὺς πρωτογόνους. Συχνότατα, ἐν Ἀφρικῇ, Ἀμερικῇ κλπ., αἰτία τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πασσαλοκτίστων οἰκήσεων εἶναι αἱ πλήμμυραι τῶν ποταμῶν. Εἰς τοιαύτας πλημμυροπαθεῖς παραποταμίους ἐκτάσεις ἐγείρουν δάπεδα πασσαλόκτιστα μὲ κοινὴν στέγην, ὅπου καταφεύγουν οἱ αὐτόχθονες κατὰ τὴν νύκτα. Πολλάκις κατασκευάζουν τοιαύτας οἰκήσεις καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν πασσάλων, δηλαδὴ τῶν πυκνῶν φυτειῶν παπύρου. Τέλος, ἔχομεν καὶ ἁπλῶς σκοπιὰς ἐπὶ πασσάλων, πρὸς φρούρησιν.
Ι. Γ. Κ.

πασσαλόπηγμα (τό). Τὸ σύνολον τῶν εἰς ἔδαφός τι ἐμπεπηγμένων πασσάλων ἢ πασσαλοσανίδων. Πολλάκις τὸ σύνολον τοῦτο τῶν πασσάλων καλεῖται καὶ *πασσάλωσις* (βλ. λ.).

πασσαλοπήκτης (ὁ). Μηχάνημα χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἔμπηξιν πασσάλων καὶ πασσαλοσανίδων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Τὸ κύριον μέρος τῶν πασσαλοπηκτῶν εἶναι ὁ *κριός*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐκ τεμαχίου χυτοσιδηροῦ ἢ δρυΐνου, βάρους 200 μέχρις 600 χιλιογράμμων συνήθως. Δι' ἀλλεπαλλήλων ἀνυψώσεων καὶ καταπτώσεων τοῦ κριοῦ

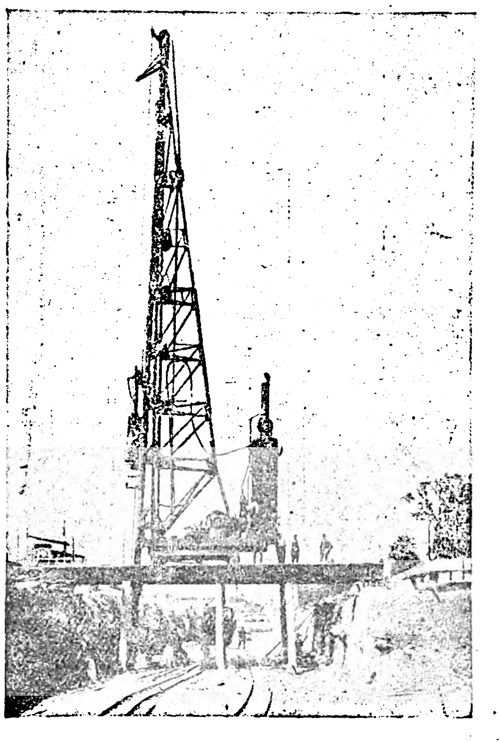

Ἀτμοκίνητος πασσαλοπήκτης.

ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ πασσάλου κατορθοῦται ἡ ἔμπηξις τοῦ τελευταίου τούτου εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸ ἁπλούστερον εἶδος πασσαλοπήκτου εἶναι ὁ ἐν σκαριφήματι ἐν τῷ ἄρθρῳ *θεμελίωσις* (βλ. λ.) εἰκονιζόμενος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἰκριώματος φέροντος καταλλήλους ὁδηγοὺς διὰ τὴν κίνησιν τοῦ κριοῦ καὶ τροχαλίαν εἰς τὸ ἀνώτερον σημεῖον διὰ τὴν κίνησιν, τῇ βοηθείᾳ σχοινίου, τοῦ κριοῦ. Τὸ σχοινίον, προσδενόμενον κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἐπὶ τοῦ κριοῦ, ἀπολήγει κατὰ τὸ ἕτερον εἰς θύσανον ἐκ σχοινίων, ἕκαστον τῶν ὁποίων κρατεῖ ἀνὰ εἷς ἐργάτης. Διὰ βάρος 100

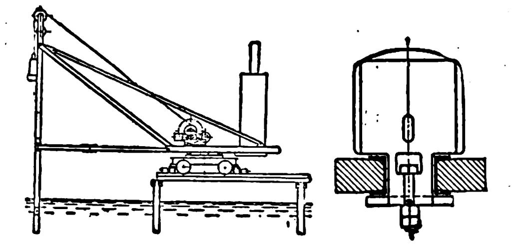

1) *Σκαρίφημα ἀτμοκινήτου πασσαλοπήκτου.*
2) *Κάτοψις τοῦ κριοῦ καὶ τῶν ὁδηγῶν του (πασσαλοπήκτης).*

χιλγρ. τοῦ κριοῦ δέον ν' ἀντιστοιχῶσιν 6 ἐργάται κρατοῦντες τὰ σχοινία τοῦ θυσάνου. Ἡ κίνησις τοῦ κριοῦ ἐπιτυγχάνεται δι' ἕλξεως τοῦ σχοινίου ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ ἀποτόμου ἀφέσεως τούτου εὐθὺς ἅμα ὁ κριὸς φθάσῃ εἰς τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος. Διὰ τὰ μεγαλύτερα βάρη τῶν κριῶν χρησιμοποιεῖται βαροῦλκον, σήμερον δὲ ἔχει γενικευθῆ ἡ χρῆσις τῶν μηχανῶν διὰ τὴν κίνησιν τοῦ κριοῦ, ἡ ὁποία γίνεται ταχύτατα δι' αὐτῶν. Κατάλληλα ἐξαρτήματα κανονίζουσι τὴν αὐτόματον πτῶσιν τοῦ κριοῦ, καθὼς καὶ τὴν ἀνύψωσιν αὐτοῦ, εἰς τὰς δεούσας στιγμάς.
Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

πασσαλόπηκτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ ἐμπεπηγμένων πασσάλων στηριζόμενος: «πασσαλόπηκτον οἴκημα».

πάσσαλος (ὁ)· ξύλον ἐμπηγνυόμενον εἰς τὸν τοῖχον πρὸς ἀνάρτησιν, παλούκι, ξύλινο καρφί: παροιμ. «πάσσαλος πασσάλῳ ἐκκρούεται» τὸ καρφὶ βγαίνει μὲ ἄλλο καρφί || καθόλου, ξύλον ἐμπηγνυόμενον ὁπουδήποτε, σταυρός, κοιν. *παλούκι*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *πάσσαλος* εἶναι ἐπίμηκες τεμάχιον ξύλου ἢ καὶ ἄλλου ὑλικοῦ, φέρον αἰχμὴν

Digitized by Google

κατὰ τὸ ἓν ἄκρον αὐτοῦ. Οἱ πάσσαλοι εὑρίσκουσιν εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν εἰς ποικιλωτάτας χρήσεις, ἰδίᾳ εἰς τὰς τοπογραφικὰς ἐργασίας, διὰ πρόχειρον σήμανσιν τῶν διαφόρων σημείων, καὶ εἰς θεμελιώσεις διαφόρων ἔργων εἰς ἐδάφη ἀσταθῆ. Οἱ εἰς τὰς τοπογραφικὰς ἐργασίας χρησιμοποιούμενοι

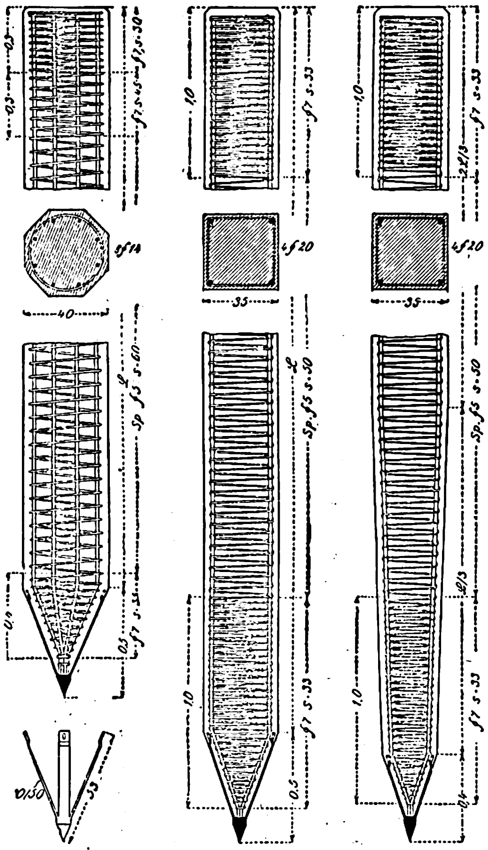

Πάσσαλοι ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος.

πάσσαλοι εἶναι ξύλινοι συνήθως, τετραγωνικῆς ἢ στρογγύλης διατομῆς, διαμέτρου 0,03 μέχρι 0,04 μ. καὶ μήκους 0,30 μ. περίπου. Οἱ εἰς τὰς θεμελιώσεις χρησιμοποιούμενοι πάσσαλοι εἶναι ξύλινοι συνήθως, πολλάκις ὅμως καὶ σιδηροῖ ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος ἀόπλου ἢ καὶ ὡπλισμένου. Ἐμπήγνυνται οὗτοι τελείως ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἐνίοτε ὅμως ἐξέχουν ὀλίγον.

Οἱ πάσσαλοι ἐργάζονται κατὰ δύο τρόπους· ἢ στηρίζονται διὰ τοῦ κατωτάτου αὐτῶν ἄκρου ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἤ, ὅταν τοῦτο δὲν καθίσταται ἐφικτόν, ἐπαφίενται εἰς μόνην τὴν τριβὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουσιν ἐμπηχθῇ. Πρέπει οἱ πάσσαλοι ν' ἀντέχωσι κυρίως εἰς λυγισμόν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄξονες αὐτῶν πρέπει νὰ τοποθετοῦνται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας θὰ μεταβιβάσωσιν εἰς τὸ ἔδαφος.

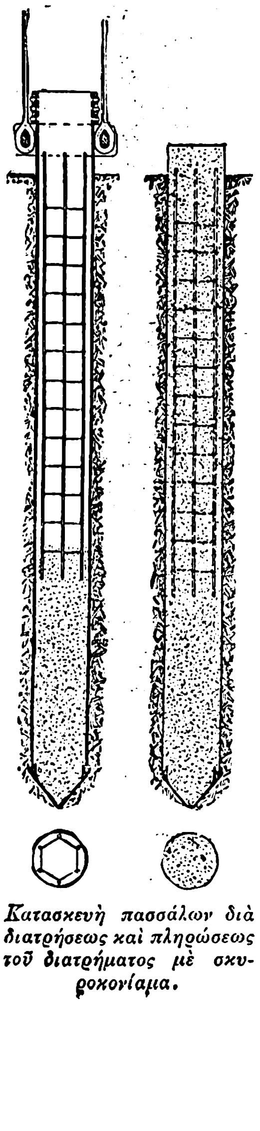

Κατασκευὴ πασσάλων διὰ διατρήσεως καὶ πληρώσεως τοῦ διατρήματος μὲ σκυροκονίαμα.

Τὸ μῆκος τῶν πασσάλων, ὅταν οὗτοι πρόκειται νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ στερεοῦ στρώματος, κανονίζεται ἀναλόγως, ἂν ὅμως δὲν συμβαίνῃ τοῦτο, κανονίζεται ὑπὸ διαφόρων τύπων θεωρητικῶν καὶ ἐμπειρικῶν, οἵτινες δίδουσι τὸ μῆκος τοῦτο βάσει τῆς διεισδύσεως τῶν πασσάλων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κρούσεων αὐτῶν. Ἐπειδὴ οἱ ὡς ἄνω τύποι εἶναι ἀβέβαιοι, εἶναι καλύτερον νὰ γίνωνται ἑκάστοτε δοκιμαί, διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζεται τὸ ἀπαιτούμενον μῆκος. Διὰ μεγάλα βάθη εἴμεθα ὑποχρεωμένοι πολλάκις νὰ χρησιμοποιῶμεν δύο πασσάλους, τὸν ἕνα ὑπερκείμενον τοῦ ἑτέρου, συνδεομένους εἴτε δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς, ὅταν αἱ δυνάμεις τὰς ὁποίας θὰ μεταφέρωσι διευθύνωνται κατὰ τὸν ἄξονα τῶν πασσάλων, εἴτε διὰ ταινιῶν, εἴτε διὰ στελεχῶν ἢ βλήτρων, εἴτε διὰ μεταλλικῶν θηκῶν, ἂν αἱ μεταβιβαζόμεναι δυνάμεις εἶναι πλάγιαι ὡς πρὸς αὐτούς. Τὸ μέγεθος τῆς ἐγκαρσίας διατομῆς τῶν πασσάλων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μήκους αὐτῶν, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐργάζονται οὗτοι, ἐκ τῶν φορτίων ἅτινα πρόκειται νὰ ὑποφέρωσι καὶ ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῶν.

Οἱ *ξύλινοι πάσσαλοι* ἀποτελοῦνται ἐκ κορμῶν δένδρων προσφάτως ὑλοτομημένων συνήθως, ἄνευ ῥόζων κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἀποφλοιωμένων. Τὰ συνήθως χρησιμοποιούμενα ξύλα εἶναι ἡ πεύκη, ἡ ὀξυὰ καὶ ἡ δρῦς· ἡ ἐλάτη καλὸν εἶναι νὰ ἀποφεύγεται.

Ἡ αἰχμὴ τῶν πασσάλων κατασκευάζεται στρογγύλη ἢ πολυγωνικὴ (ἑξάγωνος, τετράεδρος ἢ τρίεδρος), τὸ μῆκος δὲ αὐτῆς γίνεται ἴσον πρὸς τὰ $^{3}/_{2}$ ἕως τὰ $^{5}/_{2}$ τῆς διαμέτρου τοῦ πασσάλου. Ἡ αἰχμὴ τῶν πασσάλων δέον νὰ ἔχῃ ὡς ἄξονα τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα αὐτῶν, ἂν δὲ οἱ πάσσαλοι εἶναι ὀλίγον στρεβλοί, τότε ὁ ἄξων αὐτῶν θὰ συμπίπτῃ μὲ ἕνα φανταστικὸν τοιοῦτον διὰ τοῦ κέντρου βάρους τοῦ πασσάλου. Ἂν τὸ ἔδαφος περιέχῃ χάλικας, πρὸς ἀποφυγὴν φθορᾶς τῆς αἰχμῆς χρησιμοποιοῦνται πέδιλα ἐκ χυτοσιδήρου, πλήρη συνήθως (διότι τὰ κοῖλα εἶναι δαπανηρά), στερεούμενα διὰ ταινιῶν ἐξ ἐλατοῦ σιδήρου ἐπὶ τοῦ πασσάλου.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ πασσάλου — τὸ ἄκρον δηλαδὴ αὐτοῦ, τὸ ἀντίθετον τῆς αἰχμῆς—δέον νὰ ἔχῃ διάμετρον τοὐλάχιστον ἴσην πρὸς 15 ἑκ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς κεφαλῆς τῶν πασσάλων κανονίζεται ἐκ τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ὑποφέρωσιν οὗτοι, καὶ ἐκ τῆς ἀντοχῆς αὐτῶν. Συνήθως 1 ἑκ.² τῆς κεφαλῆς τοῦ πασσάλου δύναται νὰ βαστάσῃ φορτίον 15 μέχρι 45 χλγρ., ἀναλόγως τοῦ μήκους τοῦ πασσά-

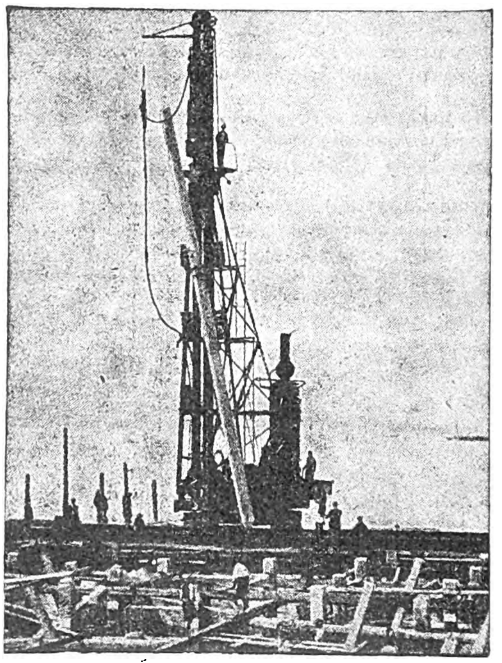

Ἐκτέλεσις πασσαλώσεων ἐν θαλάσσῃ.

λου, τοῦ ἐδάφους εἰς ὃ ἀνεπήχθη καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Ἐμπειρικῶς ἡ διάμετρος τῆς κεφαλῆς τῶν πασσάλων δίδεται εἰς ἑκατοστόμετρα ὑπὸ τοῦ τύπου δ=12+3μ, ἔνθα μ τὸ μῆκος τῶν πασσάλων εἰς μέτρα. Ἐπειδὴ λόγῳ τῶν κρούσεων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν πασσάλων, κατὰ τὴν ἔμπηξιν αὐτῶν, ὑφίσταται αὕτη φθορὰς λόγῳ ἀποκολλήσεως τῶν ἰνῶν τοῦ ξύλου καὶ διανοίξεως αὐτοῦ, δέον νὰ ὁπλίζεται ἡ κεφαλὴ διὰ στεφανῶν μεταλλικῶν. Αἱ στεφάναι αὗται εἶναι σιδηραῖ καὶ ἔχουσι συνήθως πάχος 0,025 μ. περίπου, πλάτος 0,06 μ. περίπου καὶ διάμετρον ἐξωτερικὴν ἴσην πρὸς τὴν τοῦ πασσάλου. Οἱ ξύλινοι πάσσαλοι ἔχουσι μεγάλην διάρκειαν ὅταν εὑρίσκωνται διαρκῶς εἴτε ὑπὸ ὑγρὸν περιβάλλον, εἴτε ὑπὸ ξηρόν. Ὅταν εὑρίσκωνται εἰς περιβάλλον ὁτὲ μὲν ὑγρόν, ὁτὲ δὲ ξηρόν, φθείρονται ταχέως, δι' ὃ δέον νὰ ἐξασφαλίζωνται ἀπὸ τῶν μεταλλαγῶν τούτων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς φθορὰς τὰς προερχομένας ἐκ διαφόρων ἄλλων αἰτίων.

Οἱ *σιδηροῖ πάσσαλοι* χρησιμοποιοῦνται κυρίως εἰς μέρη μὲ πολλὰ ὕδατα καὶ ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ χυτοσιδήρων σωλήνων φερόντων αἰχμὴν μὲ κοχλίαν ἢ ἑλικοειδῆ πτερύγια, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουσι τὴν διείσδυσιν τῶν πασσάλων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους διὰ περιστροφῆς αὐτῶν.

Οἱ *πάσσαλοι ἐκ σκυροδέματος* χρησιμοποιοῦνται λόγῳ τῆς εὐκολίας τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, τῆς μεγάλης διαρκείας των καὶ τῆς ἀπαιτουμένης μικρᾶς σχετικῶς δαπάνης. Πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν ἀνοίγονται εἰς τὰς θέσεις ὅπου θὰ τοποθετηθῶσιν οὗτοι ὀπαὶ διὰ ξυλίνων πασσάλων, εἶτα δέ, ἐξαγομένων τῶν πασσάλων τούτων, γίνεται ἔγχυσις καὶ πλήρωσις τῆς διανοιχθείσης ὀπῆς διὰ σκυροδέματος. Τὸ μῆκος τῶν διανοιγομένων ὀπῶν κανονίζεται ὅπως καὶ τὸ τῶν ξυλίνων πασσάλων. Ἐνίοτε εἰς τὸν πυθμένα τῶν ὀπῶν τοποθετοῦσιν ἐκρηκτικὴν ὕλην, διὰ τῆς ἐναύσεως τῆς ὁποίας διευρύνεται τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς ὀπῆς, δημιουργοῦν οὕτω μίαν βάσιν διὰ τὸν πάσσαλον. Ἂν τὰ χώματα δὲν εἶναι ἀρκετὰ στερεὰ καὶ πίπτουν, τότε ἡ διάνοιξις τῶν ὀπῶν γίνεται διὰ σιδηρῶν σωλήνων φερόντων εἰς τὸ κατώτερων αὐτῶν μέρος αἰχμήν. Ἅμα ἡ διάνοιξις τῆς ὀπῆς φθάσῃ εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν βάθος, γίνεται βαθμηδὸν πλήρωσις τῆς ὀπῆς διὰ σκυροκονιάματος καὶ συγχρόνως ἐξαγωγὴ τῶν σωλήνων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αἰχμὴ παραμένει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, διότι δὲν δύναται νὰ ἐξαχθῇ. Δυνατὸν ἀντὶ σωλῆνος νὰ χρησιμοποιηθῇ πεπιεσμένος ἀήρ, διὰ τοῦ ὁποίου πληροῦται ἡ ὀπή, ἥτις ἔχει φραχθῆ προηγουμένως, καὶ συγκρατοῦνται τὰ τοιχώματα. Κατόπιν γίνεται καταλλήλως ἡ πλήρωσις τῆς ὀπῆς διὰ σκυροδέματος. Ἂν τὸ ἔδαφος εἶναι πάρα πολὺ χαλαρόν, τότε οἱ χρησιμοποιούμενοι σωλῆνες ἀφήνονται ὡς μόνιμος ἐπένδυσις τῶν παρειῶν τῶν πασσάλων.

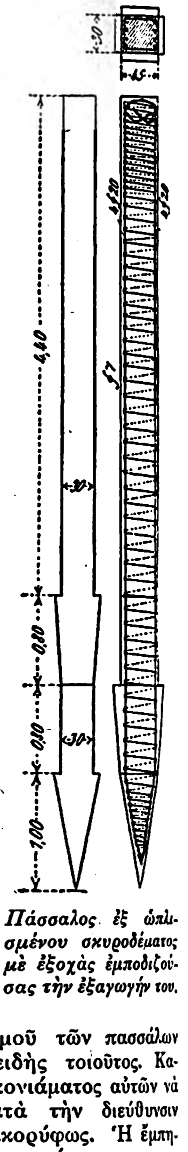

Πάσσαλος ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος μὲ ἐξοχὰς ἐμποδιζούσας τὴν ἐξαγωγήν του.

Οἱ *πάσσαλοι ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος* δὲν κατασκευάζονται συνήθως ἐπὶ τόπου, ὡς οἱ ἐξ ἀόπλου σκυροδέματος, ἀλλὰ φέρονται ἕτοιμοι πρὸς τοποθέτησιν. Ἡ διατομὴ τῶν πασσάλων τούτων εἶναι κυκλική, ἑξαγωνική, τετραγωνικὴ ἢ τριγωνική. Τὸ μέγεθος καὶ ὁ ὁπλισμὸς τῆς διατομῆς αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ φθάσουν, καὶ ἀπὸ τὰ φορτία, ἅτινα θὰ βαστάσωσιν οἱ πάσσαλοι. Ἐκτὸς τοῦ κατὰ μῆκος ὁπλισμοῦ τῶν πασσάλων τίθεται συνήθως καὶ σπειροειδὴς τοιοῦτος. Καλὸν εἶναι ἡ συμπίεσις τοῦ κονιάματος αὐτῶν νὰ γίνῃ διὰ κοπανίσματος, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μήκους αὐτῶν καὶ κατακορύφως. Ἡ ἔμπηξις τούτων ἐπιτυγχάνεται διὰ κρούσεων, προφυλασσομένης τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν φθορῶν, διὰ καταλλήλων προσκεφαλαίων ἐξ ἄμμου. Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι καὶ αἱ αἰχμαὶ αὐτῶν

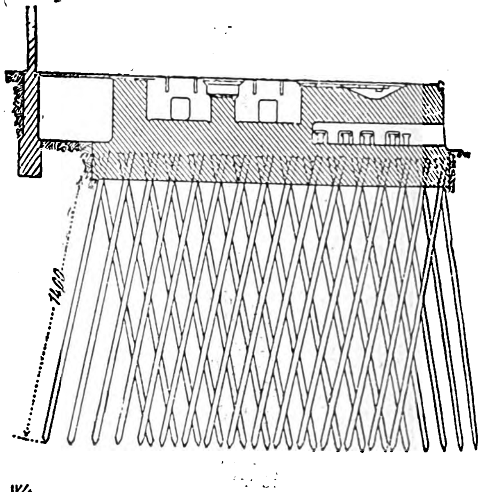

Σχέδια διατάξεως τῶν πασσάλων.

ὁπλίζονται καταλλήλως, ὡς αἱ τῶν ξυλίνων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστροφῆς αὐτῶν.

Πάντες οἱ ὡς ἄνω περιγραφέντες πάσσαλοι πρόκειται νὰ ὑποφέρωσι δυνάμεις θλίψεως, εἰς τινὰς ὅμως σπανίας περιπτώσεις παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως οἱ πάσσαλοι ἢ μᾶλλον ἡ δι' αὐτῶν πασσάλωσις ἀντέχῃ καὶ εἰς δυνάμεις ἑλκυσμοῦ. Διὰ τὴν

Digitized by Google

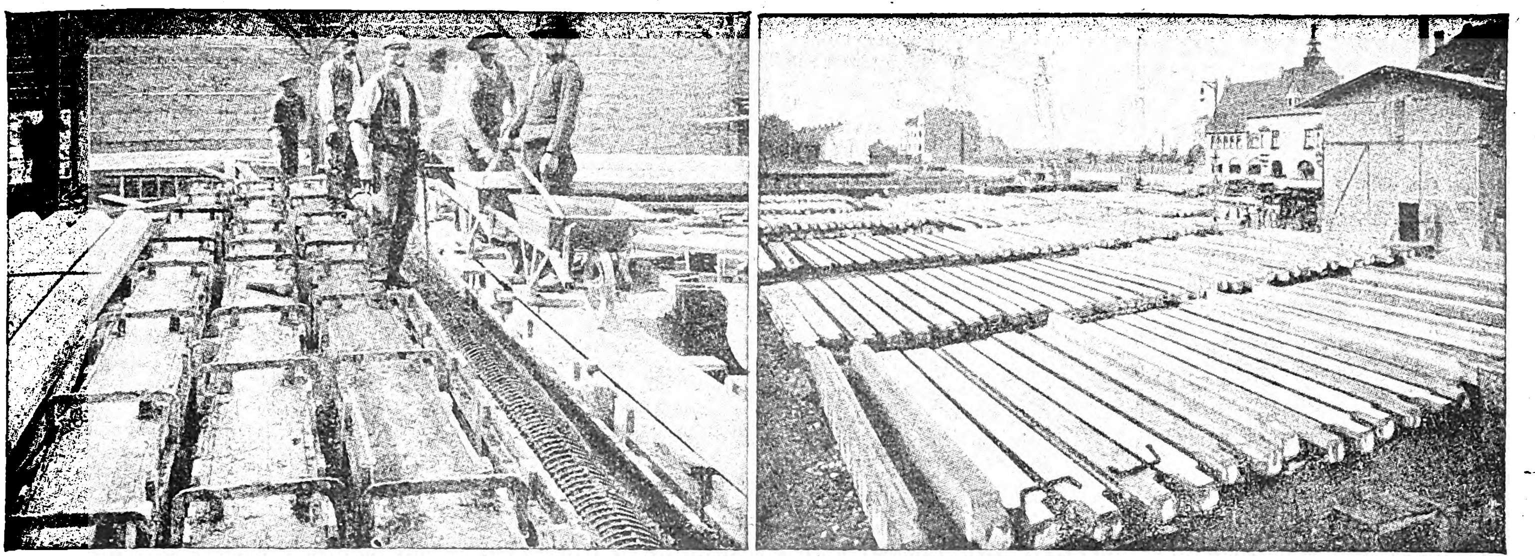

1) Ἔγχυσις τοῦ σκυροκονιάματος καὶ κατασκευὴ τῶν πασσάλων. 2) Πάσσαλοι πρὸς ἀποξήρανσιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς πήξεως.

περίπτωσιν ταύτην κατασκευάζονται εἰδικοὶ πάσσαλοι (Zugfähle), φέροντες καταλλήλους ἐξοχάς, μὴ ἐμποδιζούσας μὲν τὴν διείσδυσιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἐμποδιζούσας ὅμως τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν ἐξ ὑπάρξεως δυνάμεων ἑλκυσμοῦ. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

— *[Τοπογρ.]* Ὁ *πάσσαλος* χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ τοπογραφίᾳ διὰ τὴν σήμανσιν τῶν κορυφῶν πολυγωνικῆς ὁδεύσεως καὶ διὰ τὴν εὐθυγράμμισιν τῆς πρὸς μέτρησιν βάσεως ἐν τῇ περιπτώσει ἐκτελέσεως ἀνεξαρτήτου τριγωνομετρικοῦ δικτύου. Κατὰ τὰς κτηματογραφήσεις ἀγροκτημάτων καὶ γενικῶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ταχυμετρικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ μαλακοῦ ἐδάφους, αἱ κορυφαὶ τῶν πολυγωνικῶν ὁδεύσεων σημαίνονται διὰ ξυλίνων πασσάλων, διατομῆς πλευρᾶς ἢ διαμέτρου 0,05—0,10 μ. καὶ μήκους 0,30—0,80 μ., ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἔμπηξις τῶν πασσάλων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους γίνεται διὰ σφύρας, ἀφιεμένης ἐξοχῆς 0,05—0,10 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Πρὸ τῆς ἐμπήξεως ἑκάστου πασσάλου ἐγγράφεται δι' ἐλαιοχρώματος ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς τῆς κορυφῆς, εἰς ἣν ἀνήκει· ἡ ἀρίθμησις γίνεται συνήθως δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν, τῶν βοηθητικῶν στάσεων σημειουμένων διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς κορυφῆς, μεθ' ἧς συνδέονται, μετὰ δείκτου τινός. Ἐνίοτε πρὸς διατήρησιν καὶ εὐκολωτέραν ἀνεύρεσιν τῶν πασσάλων τῶν κορυφῶν τῶν ὁδεύσεων, χρωματίζεται ὁλόκληρος ὁ πάσσαλος δι' ἐλαιοχρώματος. Διὰ τὴν ἀκριβεστέραν κέντρωσιν τοῦ ὀργάνου, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μετρήσεων, ἐμπήγνυνται μικροὶ ἧλοι ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας αὐτῶν ἐπιφανείας.

Ἐπίσης ξύλινοι πάσσαλοι, μικροτέρων ὅμως διαστάσεων, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐνδιάμεσοι διὰ τὴν μέτρησιν τῶν πλευρῶν πολυγωνικῆς ὁδεύσεως, ὅταν αὗται ὑπερβαίνωσι τὰ 250 μ., ἢ ὅταν ὑπάρχῃ ἀβεβαιότης εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποστάσεων λόγῳ ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν κτλ. Ὁ ἐνδιάμεσος πάσσαλος τίθεται περὶ τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τῶν δύο κορυφῶν, ὡς ἀριθμοὶ δὲ ἀναγράφονται ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἀριθμοὶ τῶν δύο ἑκατέρωθεν στάσεων, χωριζόμενοι διὰ γραμμῆς, π. χ. 23/24. Ἐπίσης διὰ τὴν εὐθυγράμμισιν καὶ μέτρησιν βάσεώς τινος χρησιμοποιοῦνται ξύλινοι πάσσαλοι. Κατὰ τὰς κτηματολογικὰς ἐργασίας ἐντὸς τῶν πόλεων ἡ σήμανσις τῶν κορυφῶν τῶν ὁδεύσεων ἐκτελεῖται συνήθως διὰ σιδηρῶν πασσάλων.

—*[Ὑδρογρ.]* *Πάσσαλος* (γαλλ. balise, ἀγγλ. beacon) καλεῖται πᾶν ἀλεώριον, μονίμως πεπηγμένον ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ πρὸς ἐπισήμανσιν ἀβαθῶν εἴτε ἐν ἡμέρᾳ εἴτε ἐν νυκτί, δι' ἣν περίπτωσιν φέρει αὐτόματον φωτισμόν. Ὀφείλεται δὲ ἡ ὀνομασία του εἰς τὸ ὅτι παλαιότερον ἐνεπήγνυον ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, πασσάλους, εἰς τὴν ὑπερέχουσαν τῆς θαλάσσης ἄκραν τῶν ὁποίων προσέδενον, διὰ τὸ καταφανέστερον, δέσμην φρυγάνων. Τοιοῦτος δὲ διὰ πασσάλων τρόπος ἐπισημάνσεως ὑφίσταται εἰσέτι ἐν τῇ Βαλτικῇ καὶ τῇ Ἀζοφικῇ, ὀνομαζόμενος προσφυέστατα ὑπὸ τῶν ναυτικῶν μας «σκοῦπες». Σ. Ε. Λ.

πάσσαλος (ὁ) (Passalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πασσαλιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πάσσαλος ὁ γραμμωτὸς* (Passalus lineatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, τριγωνικήν, κεραίας κεκαμμένας καὶ εἰς φυλλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγούσας, ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους, θώρακα εὐρὺν καὶ τετραγωνικὸν καὶ κοιλίαν τελείως διακρινομένην τοῦ θώρακος, ἐπιμήκη καὶ εὐρεῖαν, πόδας μετρίους, ἰσχυροὺς καὶ πολυακανθωτοὺς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ ἐπιμήκων, λεπτοτάτων λευκῶν γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Πάσσαλος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θείας ἢ Μεμνόνιδος (βλ. λ. *Κέρκωπες*).

Πάσσαλος ἢ **Πασσάλων πόλις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν Θηβαΐδι, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 5, 32) ἐν τῷ Ἀνταιοπολίτῃ νομῷ, δεξιὰ τοῦ Νείλου, μεταξὺ Ἀνταιοπόλεως καὶ Πανοπόλεως. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Πίσκλαν* τῶν Ὁδοιπορικῶν. Α. Θ. Σ.

— **Πάσσαλος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (πλάτ. 38°17′ Β., μήκ. 21°33′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth), ΝΑ. κέρας τοῦ κόλπου τῆς Ἀμφίσσης. Ἀποτελεῖ ἀπόληξιν τῆς ὀροσειρᾶς Ξερο-Γιάννης (ὑψόμ. 2.799 ποδ.), τῆς χωριζούσης τὸν κόλπον ἀπὸ τὸν τῆς Ἀντικύρρας. Λέγεται καὶ *Πάσσαρος*. Σ. Ε. Λ.

πασσαλοσανίς, *—ίδος* (ἡ) (Palplanche - Spundwand). Ξυλίνη χονδροσανὶς ἢ μεταλλικὸν ἔλασμα διαφόρων σχημάτων, χρησιμοποιούμενον ὁμοῦ μετὰ πασσάλων, δοκῶν καὶ ἀντηρίδων διὰ τὴν κατασκευὴν φραγμάτων ἢ τοιχωμάτων πρὸς συγκράτησιν ὑδάτων ἢ ἀσταθῶν ἐδαφῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν θεμελιώσεων εἰς χώρους καταχλυζομένους ὑπὸ τῶν ὑδάτων, κατὰ τὴν ὄρυξιν φρεάτων καὶ εἰς διαφόρους π α ρεμφερεῖς ἐργασίας. Αἱ ξύλιναι πασσαλοσανίδες φέρουσι συνήθως κατὰ τὰς δύο (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους) στενὰς πλευρὰς αὐτῶν ἐξοχὴν μὲν εἰς τὴν μίαν αὐτῶν, ἀντίστοιχον ἐσοχὴν δὲ εἰς τὴν ἑτέραν πρὸς ἐπίτευξιν ἀρτιωτέρας σ τ ε γ α ν ό τητος. Εἰς τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν, αἱ χονδροσανίδες εἶναι ἐκλεπτυσμέναι καὶ ἀπεσφηνωμέναι, διὰ τὴν εὔκολον διείσδυσιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἐπιτυγχανομένην διὰ μικρῶν σχετικῶς πασσαλοπηκτῶν. Τὸ ἀπεσφηνωμένον ἄκρον τῶν σανίδων ὁπλίζεται συνήθως διὰ μεταλλικῶν ἐπενδύσεων, ἰδίᾳ

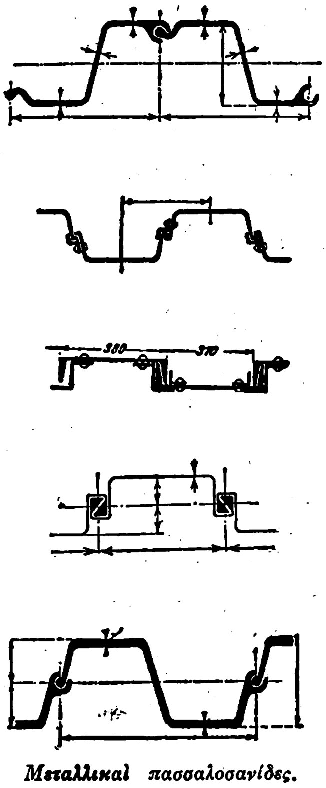

Μεταλλικαὶ πασσαλοσανίδες.

προκειμένων ἐργασιῶν ἐπὶ χαλικωδῶν ἐδαφῶν. Ἡ ἀποσφήνωσις γίνεται κατὰ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ πλάτους τῶν σανίδων, καὶ τοῦτο ἵνα κατὰ τὴν ἔμπηξιν αὐτῶν διευκολύνεται καὶ εἶναι κατορθωτὴ ἡ τελεία ἐπαφὴ αὐτῶν μετὰ τῶν πρωτοτοποθετηθεισῶν πασσαλοσανίδων. Αἱ μεταλλικαὶ πασσαλοσανίδες, αἵτινες εἶναι ἐλαφρότεραι καὶ ἀνθεκτι-

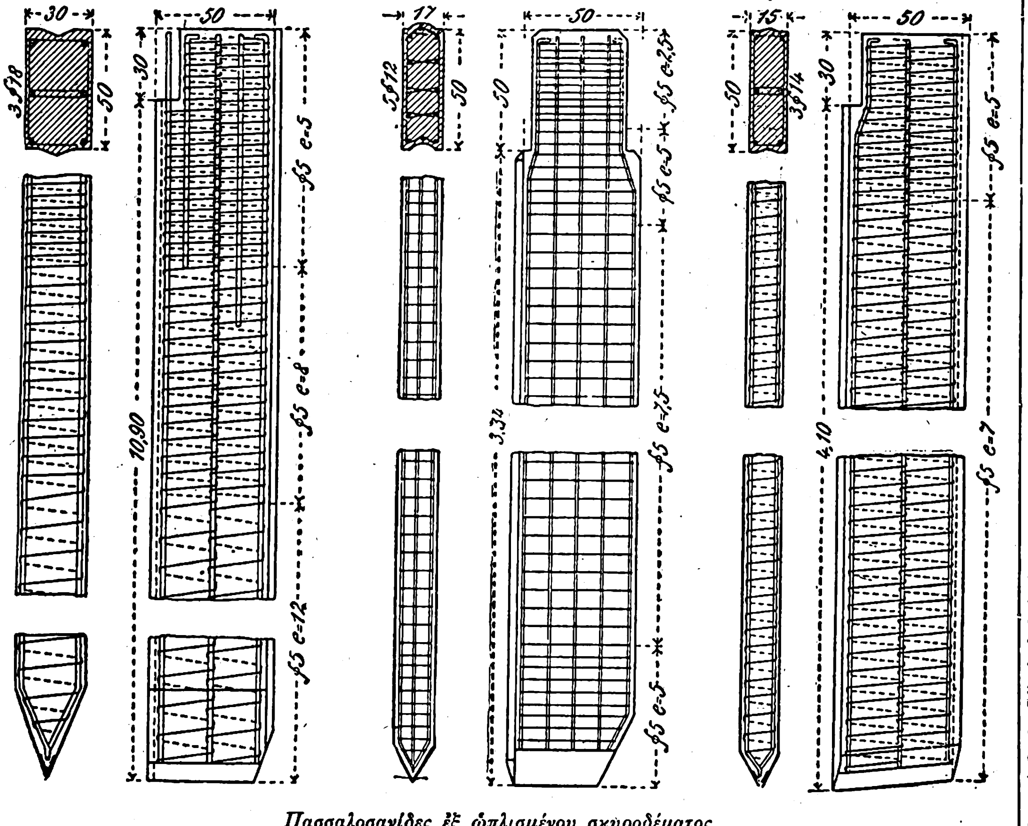

Πασσαλοσανίδες ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος.

Digitized by Google

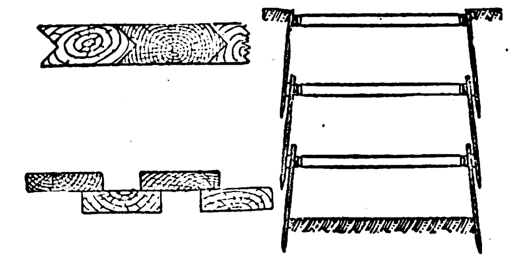

Διάταξις ξυλίνων πασσαλοσανίδων, κατὰ τὴν κατασκευὴν τοιχωμάτων φραγμάτων.

κώτεραι τῶν ξυλίνων, παρέχουσι δὲ ἐτὶ πλέον καὶ εὐκολίας εἰς τοὺς χειρισμοὺς αὐτῶν, ἔχουσι ποικίλας μορφὰς καὶ εἶναι προτιμότεραι εἰς μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχει ξ υ λ ε ί α. Σήμερον γίν ε τ α ι χρῆσις καὶ πασσαλολίθων κατασκευαζομένων ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος. Α. Α. Κ.

1) *Ἐκλεπτυσμένον καὶ ἀπεσφηνωμένον ἄκρον ξυλίνης πασσαλοσανίδος.* 2) *Διάταξις τοιχώματος ἐκ ξυλίνων πασσαλοσανίδων.*

πασσαλῶ (*—όω*)· καρφώνω, στερεώνω διὰ πασσάλου, προσπασσαλῶ.

πασσάλωμα (τό), καὶ ***πασσάλωσις***, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ πασσάλου προσήλωσις· || καθόλου, ἔμπηξις πασσάλων.

πασσάλωσις, *—εως* (ἡ), καὶ ***πασσάλωμα*** (τό). Ἡ ἐργασία τῆς ἐμπήξεως εἰς τὸ ἔδαφος πασσάλων, καθὼς καὶ τὸ σύνολον τῶν εἰς ἔδαφός τι ἐμπεπηγμένων πασσάλων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδίδεται κυρίως διὰ τοῦ ὅρου *πασσαλόπηγμα*, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως πασσαλώσεως διὰ τοπογραφικὰς ἐργασίας.

Αἱ πασσαλώσεις γίνονται χάριν διαφόρων σκοπῶν: ἐπὶ ἐδαφῶν μαλακῶν καὶ ἀσταθῶν διὰ θεμελίωσιν διαφόρων ἔργων, διὰ κοντῶν (μήκους 1,20 μέχρι 2,00 μ. συνήθως), ἀλλὰ καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν χονδροτέρων πασσάλων, πρὸς συμπύκνωσιν ἐδάφους ἀκαταλλήλου πρὸς θεμελίωσιν καὶ πρὸς ἀποτέλεσιν ἑνὸς στερεοῦ καὶ πυκνοῦ νέου ἐδάφους δυναμένου νὰ ὑποβαστάσῃ ἀσφαλῶς τὸ ἐπ' αὐτοῦ θεμελιωθησόμενον ἔργον, διὰ μικρῶν πασσάλων, πρὸς σήμανσιν πρόχειρον διαφόρων σημείων εἰς τὰς τοπογραφικὰς ἐργασίας, καθὼς καὶ εἰς πάσας τὰς χαράξεις πρὸς ἐκτέλεσιν τεχνικῶν ἔργων. Σπουδαίαν θέσιν ἔχουσιν αἱ πασσαλώσεις καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην, ὅπου ἐμπήγνυνται κατ' ἀποστάσεις εἰς τὸ ἔδαφος πάσσαλοι ἐξέχοντες τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ κατόπιν συνδέονται τὰ ἐξέχοντα μέρη αὐτῶν μεταξύ των διὰ συρματοπλεγμάτων ἀκανθωτῶν συνήθως, διαρρεομένων ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀπροόπτου προσεγγίσεως τῶν ἐχθρῶν. Ἐπίσης γίνονται πασσαλώσεις καὶ δι' ἄλλους σκοπούς, ὅπως διὰ κατασκευὴν φρακτῶν εἰς κήπους κ.λ.π.

Ἡ ἔμπηξις τῶν πασσάλων, προκειμένου περὶ πασσαλώσεως πρὸς θεμελίωσιν, γίνεται διὰ τῶν *πασσαλοπηκτῶν*. Τὸ σύνηθες ὕψος πτώσεως τοῦ κριοῦ τοῦ πασσαλοπήκτου, κατὰ τὰς τοιαύτας πασσαλώσεις, κυμαίνεται μεταξὺ 0,80 μ. καὶ 1,50 μ., ἐνίοτε ὅμως, εἰς μηχανοκινήτους πασσαλοπήκτας πάντοτε, δύναται νὰ εἶναι καὶ μεγαλύτερον. Οἱ πάσσαλοι διατάσσονται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ φορτίζωνται πάντες ἐξ ἴσου, πάντοτε δὲ εἶναι καλὸν νὰ προηγῆται τῆς ἐμπήξεως τὸ σχέδιον κατόψεως, ἐν τῷ ὁποίῳ φαίνεται ἡ ἀκριβὴς θέσις ἑκάστου πασσάλου. Εἰς τὰς συνήθεις περιπτώσεις οἱ πάσσαλοι διατάσσονται εἰς εὐθυγράμμους σειρὰς καὶ εἰς στοίχους καθέτους πρὸς ταύτας ἢ κεκλιμένους κατὰ γωνίαν 45°. Αἱ ἀποστάσεις τῶν πασσάλων εἶναι 1,00 μ. μέχρις 1,50 μ. διὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ 0,80 μ. μέχρις 1,20 μ. διὰ τὴν δευτέραν. Εἰς πολυπλόκους περιπτώσεις γίνεται ἀνάλογος, πολυπλοκωτέρα διάταξις τῶν πασσάλων. Ἂν πρόκειται ἐπὶ τῶν πασσάλων νὰ τοποθετηθῇ ξυλίνη ἐσχάρα, πρέπει αἱ ἐγκάρσιοι δοκοὶ αὐτῆς νὰ συναντῶνται μετὰ τῶν κατὰ μῆκος ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν πασσάλων, καὶ ἑπομένως δέον νὰ κανονίζεται ἀναλόγως ἡ ἀπόστασις τῶν πασσάλων.

Ἡ διεύθυνσις τῶν πασσάλων εἶναι συνήθως κατακόρυφος, συμπίπτει δὲ αὕτη πάντοτε πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τῶν ἐπὶ τῶν πασσάλων ἐνεργουσῶν δυνάμεων, ἡ ὁποία δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ πλαγία. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν δὲν εἶναι ἀνάγκη πάντες οἱ πάσσαλοι νὰ εἶναι κεκλιμένοι, ἀλλὰ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν. Ἂν ἡ συνισταμένη τῶν πιέσεων ἔχῃ μεταβλητὴν διεύθυνσιν, τότε καὶ οἱ πάσσαλοι διατίθενται κατὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς διευθύνσεις, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε δυνατὴ καὶ ἀβλαβὴς ἡ μεταφορὰ τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων. Τὸ βάθος εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐμπηχθῇ ὁ πάσσαλος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἂν οὗτος θὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους ἢ θὰ ἐνεργήσῃ μόνον διὰ τῆς τριβῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ γύρωθεν ἐδάφους, εἶναι δὲ τοῦτο κανονισμένον σχεδὸν ἐκ τῶν προτέρων, μεταβαλλόμενον ἐπὶ τόπου, ἂν ἐκ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ἐνδείκνυται τοῦτο. Ἐὰν ἡ κεφαλὴ τῶν πασσάλων πρόκειται νὰ τοποθετηθῇ κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας ὕδατος ἢ εἰς ὑψόμετρον μικρότερον ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ ὁ κριὸς τοῦ πασσαλοπήκτου, τότε χρησιμοποιοῦσιν ἐπιβοηθητικῶς διὰ τὴν ἔμπηξιν αὐτῶν τοὺς λεγομένους *ψευδοπασσάλους*, οἵτινες ἀποτελοῦνται ἀπὸ τεμάχιον ξύλου συνήθως, διαμέτρου 0,30 μ. περίπου, τὸ ὁποῖον φέρει προασπιστικὰς στεφάνας εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα αὐτοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρὸς ἔμπηξιν πασσάλου καὶ τοῦ κριοῦ, πρὸς μετάδοσιν τῶν κρούσεων τοῦ τελευταίου τούτου.

Θεωρεῖται ἐπιβεβλημένον ὅπως ὁ ἐπιβλέπων τὴν πασσάλωσιν ἐργοδηγὸς κρατῇ σημειωματάριον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ σημειώνῃ τὸν ἐν τῷ σχεδίῳ κατόψεως ἀριθμὸν τοῦ ἐμπηγνυομένου πασσάλου, τὰς ἀκριβεῖς διαστάσεις αὐτοῦ, τὴν ἡμερομηνίαν ἐμπήξεώς του, τὸν γενόμενον παραδεκτὸν ἀριθμὸν συνεχῶν κρούσεων, τὴν εἰς ἑκάστην τριακοντάδα συνήθως κρούσεων ἀντιστοιχοῦσαν διείσδυσιν τοῦ πασσάλου, καθὼς καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐμπήξεως αὐτοῦ. Αἱ σημειώσεις αὗται θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς κριτήρια αἰτιολογίας παρουσιασθησομένων τυχὸν ρηγμάτων εἰς τὴν κατασκευήν, καθὼς καὶ ὡς ὁδηγοὶ δι' ὁμοίας ἐργασίας ἐπὶ ἀναλόγων ἐδαφῶν.

Μετὰ τὴν ἔμπηξιν τῶν πασσάλων, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐμπηχθῶσι πάντες κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εὑρίσκωνται αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην, ἢ εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν τοιαύτην, γίνεται ἐκκοπὴ τῶν κεφαλῶν τῶν πασσάλων, μέχρι τῆς ἐπιθυμητῆς ταύτης στάθμης αὐτῶν.

Ἐνίοτε, προκειμένου νὰ γίνῃ ἔμπηξις τῶν πασσάλων εἰς πολὺ σαθρὰ ἐδάφη, ἀντὶ πασσαλοπηκτῶν χρησιμοποιεῖται ὕδωρ, τὸ ὁποῖον διὰ σωλήνων διοχετεύεται ὑπὸ τὴν αἰχμὴν τῶν πασσάλων ὑπὸ πίεσιν. Τὸ οὕτω διοχετευόμενον πεπιεσμένον ὕδωρ ἀποσαθρώνει τὸ ἔδαφος καὶ δημιουργεῖ κενόν, εἰς τὸ ὁποῖον πίπτει διαρκῶς ὁ πάσσαλος, διεισδύων βαθμηδὸν εἰς τὸ ἔδαφος.

Πολλάκις ἢ γίνεται προσωρινὴ ἔμπηξις τῶν πασσάλων, ἢ οὗτοι βλάπτονται κατὰ τὴν ἔμπηξιν αὐτῶν, ἢ ἔχουσι τοποθετηθῆ ἐσφαλμένως, ἢ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσουν περισσότερον. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀνασυρθῶσι καὶ ἐξαχθῶσιν οἱ πάσσαλοι οὗτοι. Ἡ ἐξαγωγὴ τῶν πασσάλων γίνεται τῇ βοηθείᾳ σιδηρῶν ταινιῶν ἢ ψαλίδων, διὰ τῶν ὁποίων προσδένονται, καὶ εἶτα, διὰ τροχαλιῶν καὶ βαρούλκων ἢ καταλλήλων μοχλῶν, ἑλκύονται πρὸς ἐξαγωγήν. Προκειμένου περὶ πασσαλώσεων πρὸς συμπύκνωσιν ἁπλῶς τοῦ ἐδάφους, οἱ χρησιμοποιούμενοι πάσσαλοι—διαμέτρου 0,20 μέχρι 0,25 μ. συνήθως—ἐμπήγνυνται κατ' ἀποστάσεις μέχρι 0,50 μ. τὸ πολὺ τῇ βοηθείᾳ ἐλαφρῶν πασσαλοπηκτῶν. Α. Α. Κ.

—*[Τοπογρ.] Πασσάλωσις* καλεῖται κυρίως ἡ ἐργασία τῆς τοποθετήσεως τῶν πασσάλων διὰ μέτρησιν μικρᾶς τινὸς βάσεως, πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοτελοῦς τριγωνομετρικοῦ δικτύου, ὡς καὶ διὰ τὴν πρόχειρον σήμανσιν τῶν καθοριζομένων σημείων κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ρυμοτομικοῦ τινος σχεδίου πόλεως ἢ διανομῆς ἀγροκτήματος. Ἡ πασσάλωσις βάσεώς τινος ἐκτελεῖται τοποθετουμένων τῶν πασσάλων ἀνὰ 50—60 μ. καὶ ἐν εὐθυγραμμίᾳ τῇ βοηθείᾳ τοιχομέτρου τοποθετουμένου εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς βάσεως. Ἐπὶ τῶν πασσάλων συνήθως τίθενται μικροὶ ἧλοι, ἐπίσης ἐν εὐθυγραμμίᾳ, διὰ τὴν ἀκριβεστέραν μέτρησιν τῆς βάσεως. Κ. Χ. Α.

πασσαμέτζο (passamezzo). Παλαιὸς ἰταλικὸς χορός, σήμερον ἐγκαταλειφθείς. Ὁ χορὸς οὗτος εἶχεν ἀγωγὴν γοργοτέραν τῆς τῆς παβάνας, πρὸς τὴν ὁποίαν συγγενεύει. Γ. Σ.

πασσανδρίναι (οἱ) (Passandrinae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *πάσσανδρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

πάσσανδρος (ὁ) (Passandrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πασσανδρινῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πάσσανδρος ὁ γραμμωτὸς* (Passandrus lineatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν παμμεγίστην, κοκκοειδῆ καὶ ἀρκετὰ πεπλατυσμένην, προσακτρίδας ἰσχυροτάτας καὶ κερατοειδεῖς, κεραίας ἐπιμηκεστάτας καὶ πολυαρθρωτάς, θώρακα μᾶλλον τετραγωνικὸν διὰ χαρακτηριστικῆς συσφίγξεως μετὰ τῆς κοιλίας ἑνούμενον καὶ κοιλίαν ᾠοειδῆ καὶ ἐπιμήκη. Οἱ πόδες του εἶναι μετρίως ἀνεπτυγμένοι καὶ ὁ χρωματισμός του μελανὸς μετὰ ἐπιμήκων, λεπτῶν καὶ λευκῶν ραβδώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

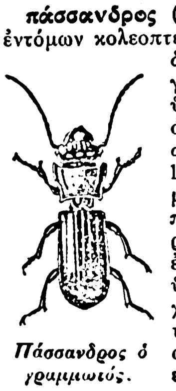

Πάσσανδρος ὁ γραμμωτός.

Πάσσαου (Passau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βαυαρίας, παρὰ τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ἐκτισμένη ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Δουνάβεως μετὰ τοῦ Ἴνν καὶ τοῦ Ἴλτς, 89 μίλλια ΒΑ. τοῦ Μονάχου καὶ 74 μίλ. ΝΑ. τοῦ Ρέγκενσμπουργ. Τὸ Πάσσαου ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κυρίως πόλεως, κειμένης ἐπὶ βραχώδους γλώσσης μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Ἴνν, καὶ 4 προαστείων, τῆς *Ἴννσταντ, Ἴλτσταντ, Ἄγκερ* καὶ *Ἁγίου Νικολάου*, καὶ θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοποθεσιῶν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, μὲ τὰς οἰκίας της ἐκτισμένας κλιμακηδὸν ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τοῦ ποταμοῦ ὑψωμάτων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου ἐγείρεται τὸ παλαιὸν φρούριον Oberhaus (ΙΓ' αἰῶνος), χρησιμοποιούμενον νῦν ὡς φυλακή. Ἐκ τῶν 11 ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἀξιολογωτέρα εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ρυθμοῦ ροκοκό, κτισθεὶς τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐπὶ τῆς θέσεως παλαιοτέρου ναοῦ, ὅστις φέρεται ἐγερθεὶς τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Ἄλλαι ἐκκλησίαι εἶναι ὁ γοτθικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ ναὸς τῶν προσκυνητῶν Mariahilf, ὁ καθολικὸς ναὸς Votiv Kirche κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων οἰκοδημημάτων τῆς πόλεως εἶναι τὸ παλαιὸν ἐπισκοπικὸν μέγαρον, τὸ παλαιὸν κολλέγιον τῶν Ἰησουϊτῶν, ἡ βιβλιοθήκη μὲ ἄνω τῶν 30 χιλιάδων τόμων, καὶ τὸ ταχυδρομεῖον, ἐγειρόμενον ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ ὑπεγράφη τῷ 1552 ἡ συνθήκη τοῦ Πάσσαου. Ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν ζύθου, καπνοῦ, δερμάτων, εἰδῶν πορσελλάνης, μηχανημάτων καὶ χάρτου, διεξάγει δὲ σημαντικὸν ἐμπόριον ξυλείας, μεταφερομένης κυρίως διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἴλτς. Εἶναι ἕδρα καθολικῆς ἐπισκοπῆς, ἧς ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα. Κάτοικοι 24.428 (ἀπογραφὴ 1925). Η. Π. Γ.

— **Πάσσαου, *συνθήκη τοῦ* —.** Συνθήκη μεταξὺ καθολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν, ὑπογραφεῖσα ἐν Πάσσαου τὴν 2 Αὐγούστου 1552 ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος Μαυρικίου τῆς Σαξωνίας καὶ ἐπικυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἐγένετο, μὲ μικρὰς τροποποιήσεις, νόμος τοῦ γερμανικοῦ κράτους διὰ τῆς «Θρησκευτικῆς εἰρήνης τοῦ Ἄουγκσμπουργκ» (1555).

πασσαουΐτης (ὁ) (Passauit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἀσβεστονατριοῦχον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ σκαπολίθου. Χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς μερικῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ πρὸς καολίνην, ἀπαντᾷ δὲ εἰς χονδροκοκκώδη ἢ ἀκτινοειδῆ συσσωματώματα ἐντὸς συηνίτου καὶ κοκκώδους ἀσβεστολίθου εἰς Passau. Γ. Β.

πασσαπόρτι (τό)· δημοτ., τὸ ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπεται ἡ μετάβασις εἰς ξένην ἐπικράτειαν, *διαβατήριον* (γαλλ. passeport, ἰταλ. passaporto).

πάσσαρα (ἡ) *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *κέλης*.

Πασσάργκε (Passarge).—1) ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1825—1912). Ἐταξίδευσεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τὴν Σκανδιναυΐαν καὶ περιέγραψε τὰς ταξιδιωτικάς του ἐντυπώσεις εἰς τὰ ἔργα του, διακρινόμενα διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν περιγραφῶν. Συνέγραψεν: «Ἀποσπάσματα ἐξ Ἰταλίας» (1860), «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰς Σκανδιναυϊκὰς χώρας» (1878), «Ἑρρῖκος Ἴψεν» (1883), «Διηγήματα τῆς Βαλτικῆς» (1884), «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ Πορτογαλλίαν» (1884), «Σουηδία» (1897) κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης εἰς τὴν γερμανικὴν ἔργα τοῦ Ἴψεν, Μπγιόρνσον καὶ Μπόργκεσσον.—2) ***Σίγκφριδ***. Γερμανὸς περιηγητὴς καὶ γεωγράφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Καινιξβέργῃ τῷ 1867. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἰατρικὴν ἐν Βερολίνῳ, Φριβούργῳ καὶ Ἰένᾳ καὶ τῷ 1893—1894 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς εἰς Καμερούν. Τῷ 1896—1899 διέτρεξε τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ὡς γεωλόγος καὶ τῷ 1901—1902 τὴν Βενεζουέλαν. Καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπρεσλάου τῷ 1905, τοῦ ἀποικιακοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ἀμβούργου τῷ 1908 καὶ τοῦ πανεπιστημίου τῆς ἰδίας πόλεως τῷ 1919. Ἐκτὸς τῶν πολυπληθῶν ἐργασιῶν του, δημοσιευθεισῶν εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά, συνέγραψε: «Adamana» (1895), «D. Besitzung El Caura» (1902), «Di Kalahari, Versucheiner Darstellung der Sandfelder südafrikanischen Beckens» (1904), «Südafrika» (1908), «Die Erde und ihr Wirtschaftsleben» (1927), «Morfologie» (1928) κ. ἄ. Η. Π. Γ.

Πάσσαρο, ἢ ***Πάσσερο*** (Capo Passaro ἢ Passero) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας (πλάτ. 36° 41' Β., μῆκ. 15° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Catania). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Γκότζο Σπαντάρο (Gozzo Spadaro) ὁ φερώνυμος φάρος λευκοῦ σταθεροῦ μετ' ἐρυθρῶν ἀναλαμπῶν 25 μιλλ., ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Μεσογείου. Πρόκειται αὐτοῦ νησίον, *Πάσσαρο* ἐπίσης ὀνομαζόμενον καὶ ἔχον καὶ αὐτὸ φάρον, συνιστάμενον ἀπὸ μι-

Digitized by Google

γμα περιέργου μαρμάρου, λάβας, σκωριῶν καὶ ὀστράκων, καὶ ὅπερ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅτε καὶ ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ. τῆς Τρινακρίας ἐσχατιὰν ὠνομάζετο *Πάχυνον*, ἦτο χερσονησίς, ἧς διεβρώθη ὁ ἰσθμίσκος. Σ. Ε. Λ.

Πασσάροβιτς *[Γεωγρ.]*. βλ. λ. *Πασάροβιτς*.

Πάσσαρος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Κορινθιακοῦ, ἄλλως *Πάσσαλος* (βλ. λ.).

Πασσαρὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς ἐν Ἠπείρῳ Μολοσσίδος, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Θυάμιδος. Ἦτο ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου καὶ ἐν ταύτῃ ἐστέφοντο οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας ταύτης. Κατεστράφη καὶ αὕτη, ἂν καὶ παρεδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της, ἐγκαταλειψάντων τοὺς τολμηροὺς ἀρχηγούς των Ἀντίνοον καὶ Θεόδοτον, μετὰ τῶν ἄλλων ὀχυρῶν πόλεων τῆς χώρας τῶν Μολοσσῶν (τοῦ Τέκμονος, τῆς Φυλάκης καὶ τοῦ Ὀρρέου) ὑπὸ τοῦ πραίτωρος Λευκίου Ἀνικίου κατὰ τὸ 167 π. Χ. Ἡ τότε γενομένη ἐν Ἠπείρῳ καταστροφὴ ὑπὸ τοῦ Ἀνικίου, καὶ Αἰμιλίου Παύλου μετά τινα χρόνον, κατὰ διαταγὴν τῆς συγκλήτου, ἦτο τοσαύτη, ὥστε οὐδὲν τεῖχος ἔμεινεν ὄρθιον καὶ οὐδὲν χωρίον τῶν Μολοσσῶν (ἦσαν περὶ τὰ 70) διέφυγε χυδαίαν διαρπαγήν. Ἐκ τῶν κατοίκων, ἐκτὸς τῶν σφαγέντων, 150 χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα. Ἄγνωστος εἶναι ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία τῆς μὴ ἀνακτισθείσης, φαίνεται, ταύτης πόλεως. Κατὰ τὸν Λὴκ ἔκειτο ΝΔ. τῶν Ἰωαννίνων, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δραμίσι, κατ' ἄλλους δὲ παρὰ τὴν Βελλάν. ΚΑΨ.

πασσατέμπο (τὸ) (ἰταλ. passatempo)· πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει «γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα» ἀργοσχολούντων· ἐλαφρῶς τερπνὴ ἀπασχόλησις· εἰδικώτερον ὁ *κολοκυθόσπορος* ἤ τι παρόμοιον· τὰ *τρωγάλια* τῶν ἀρχαίων· || μεταφ., ἡ ἄνευ σοβαρᾶς ἀντικειμενικῆς ἐπιδιώξεως ἐνασχόλησις: «τὸ κάνει γιὰ πασσατέμπο».

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *πασατέμπο* ἢ *πασατέμπος* κατασκευάζεται ἀπὸ σπόρους κολοκύνθης, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ πλύνωμεν καὶ ἁλατίσωμεν καλῶς, τοὺς βάζομεν εἰς ἓν ταψίον ἢ εἰς λαμαρίναν καὶ τοὺς στέλλομεν εἰς τὸν φοῦρνον, ὅπου καβουρδίζονται ἐλαφρῶς. Ὡς πασσατέμπο μεταχειριζόμεθα ἐπίσης τοὺς σπόρους τῶν πεπονίων, καρπουζίων κ.τ.τ. ἀκαβουρδίστους ἢ καὶ καβουρδισμένους. Φ. Α.

Πασσεράνι (Passerani), ***Ἀλβέρτος Ραντικάτι, κόμις*** —. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Πεδεμοντίῳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῷ 1737. Θεωρηθεὶς ὡς διακείμενος φιλικῶς πρὸς τὰς βλέψεις τοῦ Πάπα, πρὸς ὃν διέκειτο τότε ἐχθρικῶς ἡ πατρίς του, κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν. Διαμένων ἐν Ἀγγλίᾳ ἐδημοσίευσεν ἔργον, ἐν ᾧ ὑπερημύνετο τοῦ δικαιώματος τοῦ αὐτοκτονεῖν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐφυλακίσθη. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του μετέβη εἰς Ὁλλανδίαν, ἔνθα ἐδημοσίευσε «Recueil des pièces curieuses sur les matières les plus intéressantes» (1737).

πασσερίνα (ἡ) (Passerina) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελαιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Πασσερότι (Passeroti), ***Βαρθολομαῖος***. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βολωνίᾳ (1530—1592). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Τζουκκάρο, διδάσκαλος δὲ τοῦ Καράτσι. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄξια λόγου θεωροῦνται ἡ «Παναγία μετὰ τῶν ἁγίων» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σὰν Τζιάκομο Ματζόρε τῆς Βολωνίας καί τινες προσωπογραφίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τῆς ἰδίας του οἰκογενείας (Μουσεῖον Δρέσδης).

πασσέτα (ἡ) (ἀγγλ. basset, γαλλ. bassette, ἱσπ. baceta, ἰταλ. bassetta). Τυχηρὸν παίγνιον διὰ παιγνιοχάρτων, ἐπινοηθὲν ἐν Γαλλίᾳ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπό τινος Ἰταλοῦ Μπασσέττι, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Παίζεται, ὡς ἀρχικῶς ἐπενοήθη, μὲ πέντε παίκτας, ἕνα *μπανκέρην* (le banquier) καὶ τέσσαρας *ποντadόρους* (les pontes), διὰ δύο δεσμῶν τῶν 52 παιγνιοχάρτων (κοντσίνας). Τὴν πρώτην δέσμην κρατεῖ ἀνεστραμμένην (ἀνοιχτὴν) ὁ μπανκέρης, τὴν δὲ δευτέραν διανέμουν κατὰ χρώματα οἱ ποντaδόροι εἰς τέσσαρας δεσμίδας (livres) καὶ λαμβάνουν ἀνὰ μίαν. Ἕκαστος τῶν ποντaδόρων ἀναστρέφει ἓν ἢ πλείονα παιγνιόχαρτα τῆς δεσμίδος του, ἐφ' ἑκάστου δὲ αὐτῶν τοποθετεῖ (ποντάρει) τὸ ποσὸν (οἱονδήποτε, κατὰ βούλησίν του), τὸ ὁποῖον θὰ διακυβεύσῃ. Παρασκευασθέντος οὕτω τοῦ παιγνίου, ὁ μπανκέρης ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του δέσμην ἀνὰ ζεύγη τὰ παιγνιόχαρτα καὶ τοποθετεῖ αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀνεστραμμένα· κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν παιγνιοχάρτων ἑκάστου ζεύγους, ἐὰν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ὁμοιάζῃ (ἀριθμητικῶς μόνον) πρὸς ἓν τῶν ποντaρισμένων παιγνιοχάρτων, κερδίζει (πληρώνεται) τὸ ἐπ' αὐτοῦ χρηματικὸν ποσόν, ἐὰν δὲ τὸ δεύτερον τοῦ ζεύγους, καταβάλλει (πληρώνει) εἰς τὸν ποντaδόρον ἰσάξιον τοῦ ποντaρισθέντος ποσόν. Τὸ παίγνιον ἐξακολουθεῖ μέχρις ἐξαντλήσεως τῆς δέσμης τοῦ μπανκέρη, καθ' ὃ διάστημα ὁ τυχὸν κερδίσας ποντaδόρος δύναται ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ παιγνίου νὰ διακυβεύσῃ καὶ τὸ κερδηθὲν ποσὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀρχικῶς διακυβευθέντος, ἢ νὰ ἐξακολουθῇ διακυβεύων μόνον τὸ ἀρχικὸν ποσόν, ἀποσύρων τὰ ἑκάστοτε κερδαινόμενα. Ἡ πασσέτα δύναται νὰ παιχθῇ καὶ μὲ ἕνα μόνον ἢ καὶ πλείονας τῶν τεσσάρων ποντaδόρους. Ἡ διανομὴ εἰς ἕκαστον ποντaδόρον ἀνὰ μιᾶς δεσμίδος 13 παιγνιοχάρτων ὁμοίου χρώματος γίνεται ἁπλῶς πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως ἐπὶ τοῦ τίς τῶν ποντaδόρων διεκύβευσε τὸ δεῖνα ποσὸν ἐπὶ τοῦ τάδε παιγνιοχάρτου· κατὰ συνέπειαν δύνανται καὶ πλείονες τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ ὅλοι οἱ ποντaδόροι νὰ ποντάρουν ἐπὶ παιγνιοχάρτων ἰδίας ἀριθμητικῆς ἀξίας (ὀκταριῶν π.χ.). Ἐν ἁπλουστέρᾳ μορφῇ ἡ πασσέτα παίζεται διὰ μιᾶς μόνης δέσμης παιγνιοχάρτων, τῶν ποντaδόρων ὁριζόντων προφορικῶς τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον διακυβεύουν καὶ τὸ παιγνιόχαρτον ἐφ' οὗ ποντάρουν. —Π.

Πασσιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 376 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Βασέρκα*, *Ἄνω Μπούτια*, *Κάτω Μπούτια*, *Τρίστρατον* (*Βαρδουβὰ*) καὶ *Χώνικα* 1191. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Πασσίνι (Passini), ***Λουδοβῖκος***. Αὐστριακὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1852. Υἱὸς τοῦ χαράκτου Γιόλαν Πασσίνι, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης. Ἀπὸ τοῦ 1855 παρέμενεν ἐν Ρώμῃ, τὸ δὲ 1873 ἐγκατεστάθη ἐν Βενετίᾳ. Θεωρεῖται ὡς δεξιοτέχνης ὑδατογράφος, ἐκ τῶν ἔργων του δὲ καλύτερα κρίνονται τὰ ἑξῆς: «Σχολὴ κορασίδων», «Ἑσπερινὸς ἐν τῷ Ἁγίῳ Παύλῳ τῆς Ρώμης», «Ἐξομολόγησις» κλπ.

Πασσὶρ (Passir) *[Γεωγρ.]*. Κρατίδιον ἰθαγενῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Βόρνεο, διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὁλλανδίας.

πασσιφλόρα (ἡ) (Passiflora) *[Βοτ.]*· βλ. *παθανθές*.

πασσιφλορίδαι (οἱ) (Passifloridae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια δικοτυληδόνων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διαλυπετάλων*. Οἱ πασσιφλορίδαι ἢ *παθανθίδαι* περιλαμβάνουσι φυτὰ ποώδη μὲ ἄνθη κανονικὰ καὶ πενταμερῆ συνήθως, καὶ φύλλα ἐπιμήκη καὶ πλατέα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἡ *πασσιφλόρα* ἢ *παθανθὲς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Πάσσος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, πρῴην Μπασερλῆ, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Ἀρίσβης τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης καὶ ἀριθμοῦν 409 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Πασσὺ (Passy) *[Γεωγρ.]*. Ἄλλοτε χωρίον τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τοῦ 1860 ἑνωθὲν μετὰ τῶν Παρισίων, ὧν ἀποτελεῖ τὸ ΙΣΤ' διαμέρισμα. Κεῖται εἰς τὸ Δ. μέρος τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, γειτνιάζον πρὸς τὸ δάσος τῆς Βουλώνης καὶ ἀποτελοῦν μίαν τῶν ἀριστοκρατικωτέρων παρισινῶν συνοικιῶν. Ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ 1250 (Paciacum), διατελέσαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοὺς αὐθέντας τοῦ Ὠτέϊγ, ἔσχε δὲ τελευταῖον αὐθέντην τὸν διαβόητον μαρκήσιον Ντὲ Μπουλλαινβιλλιέρ. Αὐτόθι τῷ 1783 ἐγένοντο τὰ ἀεροστατικὰ πειράματα τοῦ Πιλάστρ ντὲ Ροζιὲ καὶ τῷ 1790 τὸ συμπόσιον τῶν 25.000 ὁμοσπόνδων. Εἰς Πασσὺ κατῴκησεν ὁ Φραγκλῖνος, ὁ Μπερανζὲ κ. ἄ., ἐγεννήθη ὁ Πὼλ ντὲ Κὸκ καὶ ἀπέθανον ὁ Ροσσίνι, ὁ Λαμαρτῖνος κ. ἄ. —Π.

Πασσὺ (Passy), ***Ἱππόλυτος-Φιλιβέρτος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος (1793—1880). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Σωμύρ, ὑπηρέτησε δὲ ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ, πολεμήσας εἰς τὴν μάχην τῆς Δρέσδης. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων κατέφυγεν εἰς Ἀμερικήν, ἐπιστρέψας δὲ (1826) ἐγένετο βουλευτὴς (1830), ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς, ὑπουργὸς καὶ τῷ 1845 ὁμότιμος. Ἀντέστη εἰς τὸ πραξικόπημα τοῦ 1851 καὶ ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου, ἀπὸ τοῦ 1838 διαδεχθεὶς τὸν Ταλλεϋράνδον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραψε: «Περὶ τῆς ἀριστοκρατίας ἐν τῇ σχέσει της μετὰ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ» (1826), «Περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἀνισότητος τοῦ πλούτου» (1848), «Περὶ τῶν κυβερνητικῶν μορφῶν καὶ τῶν διεπουσῶν αὐτὰς νόμων» (1872), «Περὶ τῶν συστημάτων καλλιεργείας καὶ τῆς ἐπιδράσεώς των ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας» καὶ «Ἱστορία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν» (1879). Ὁ Πασσὺ μεγάλως ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἄνταμ Σμίθ. —Π.

— **Πασσὺ** (Passy), ***Παῦλος***. Ἔγκριτος Γάλλος γλωσσολόγος καὶ ἰδίως φωνολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1859. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδάς του διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ πρακτικῇ σχολῇ ἀνωτάτων σπουδῶν (École pratique des Hautes Études) τῶν Παρισίων, ἐξ ἧς ἀπεχώρησε πρό τινων ἐτῶν διὰ λόγους ὑγείας. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ γνωστότερα εἶναι: «Étude sur les changements phonétiques et leurs caractères généraux» (Paris 1890) «Petite phonétique comparée des principales langues européennes[8]» (Leipzig-Berlin 1922), «Les sons du français[10]» (Paris 1925), «Premier livre de lecture phonétique» κλπ. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε καὶ «Φωνητικὸν λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1899), ἐγχειρίδιον περὶ τῆς «Λαλουμένης γαλλικῆς» (1866) καὶ διαφόρους πραγματείας εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά, δι' ὧν ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς γαλλικῆς ὀρθογραφίας ἐπὶ τὸ φωνητικώτερον. Ὁ Πασσὺ ἐπενόησε καὶ ἴδιον σύστημα φωνητικῆς γραφῆς.
Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Πασσὺ** (Passy), ***Φρειδερῖκος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος (1822—1912). Ἐσπούδασε τὸ δίκαιον, ἠσχολήθη δὲ μὲ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ ὠργάνωσε τὴν «Διεθνῆ Ἕνωσιν τῆς Εἰρήνης» (Ligue internationale de la paix). Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο (1874) γενικὸς σύμβουλος τοῦ Σηκουάνα (1877), μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἐξελέγη δὶς (1881—1889) βουλευτής, διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας πολιτικῆς οἰκονομίας», ἵδρυσε τῷ 1888 τὴν «Διακοινοβουλευτικὴν ἕνωσιν διὰ τὴν διαιτησίαν καὶ τὴν εἰρήνην» (Union interparlementaire pour l'arbitrage et la paix) καὶ τῷ 1901 πρῶτος ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ὡς πολιτικὸς ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστερὰν τοῦ κέντρου, ὡς οἰκονομολόγος δὲ ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ἔγραψεν: «Οἰκονομικὰ σύμμεικτα» (1858), «Περὶ τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας», «Περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως» (1859), «Μαθήματα πολιτικῆς οἰκονομίας» (1860—1861), «Τὸ ζήτημα τῶν παραχωρήσεων» (1866), «Ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη» (1867), «Κοινότης καὶ κομμουνισμὸς» (1869), «Τὸ ζήτημα τῶν παιγνίων» (1872), «Ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας» (1874), «Ὁ Γεώργιος Στέφενσον καὶ ἡ γένεσις τῶν σιδηροδρόμων» (1881), «Ἡ ἐλευθερία τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων» (1884), «Τὸ σχολεῖον τῆς ἐλευθερίας» (1890), «Ἡ κληρονομία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1800), «Ἱστορικὸν τῆς εἰρηνιστικῆς κινήσεως» (1905), «Κουβέντες ἑνὸς πάππου» (1905), «Αἱ μηχαναὶ» κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Πάσσωβ (Passow), ***Ἀρνόλδος***. Γερμανὸς φιλόλογος, ἀνεψιὸς τοῦ Φραγκίσκου Πάσσωβ (1829—1870). Μετὰ τὰς φιλολογικὰς σπουδάς του ἐδίδαξεν εἰς διάφορα σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐδημοσίευσε δέ, πλὴν διαφόρων φιλολογικῶν ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα (1852 καὶ 1864), τὴν γνωστοτάτην συλλογὴν δημωδῶν νεοελληνικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια ρωμαΐϊκα, Popularia Carmina Graeciae recentioris» (ἐν Λειψίᾳ 1860), δι' ἧς χαίρει διότι—ὡς ὁ ἴδιος ἐν τῷ προλόγῳ λέγει—καταδείκνυται «ad hanc usque aetaten Graeciae cives linguam servasse minus quam expectaveris corruptam simulque multa majorum instituta integra mansisse tristissimis illis temporibus, quibus barbari et evertere libertatem et religionem Graecorum profligare studuerint». Γ. Π. Α.

—**Πάσσωβ** (Passow), ***Φραγκῖσκος***. Ἔγκριτος Γερμανὸς φιλόλογος καὶ λεξικογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ludwigslust τοῦ Μεκλεμβούργου τῷ 1786. Μετὰ τὰς σπουδάς του ἐν Gotha καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς (1807) ὡς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου τῆς Βαϊμάρης καὶ ἄλλων σχολῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῷ δὲ 1815 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βρεσλαυΐας, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1833. Τὸ γνωστότατον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ κάλλιστον λεξικόν του: «Handwörterbuch der griechischen Sprache» τὸ ὁποῖον ἐκδοθὲν κατ' ἀρχὰς (ἐν Λειψίᾳ 1819—1824 εἰς δύο τόμους) ὡς νέα ἔκδοσις βελτιωμένη καὶ ἐπηυξημένη τοῦ «Ἑλληνογερμανικοῦ λεξικοῦ» τοῦ G. Schneider (ἐκδοθέντος τῷ 1797—1798 ἐν Ἰένῃ εἰς β' ἔκδ.) ἐπανεξεδόθη ὡς ἐντελῶς νέον καὶ ἴδιον τοῦ Passow ἔργον τῷ 1841 — 1857 (εἰς 5ην ἔκδοσιν). Μολονότι τὸ λεξικὸν τοῦτο εἶναι ἤδη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἰδίως εἰς τὸ ἐτυμολογικόν του μέρος) ἐντελῶς ἀπηρχαιωμένον, οὐχ ἧττον εἶναι ἀκόμη χρησιμώτατον διὰ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς καὶ πλεονεκτήματά του. Νέαν ἔκδοσιν—σύμφωνον πρὸς τὰς νεωτέρας λεξικογραφικὰς προόδους — ἀνέλαβεν ὁ W. Grönert. Πλὴν τοῦ ρηθέντος λεξικοῦ, ὁ Πάσσωβ ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον: «Grundzüge der griechischen und römischen Litteratur und Kunstgeschichte» (β' ἔκδ. ἐν Βερολίνῳ 1829) καὶ τὸ «Corpus scriptorum eroticorum graecorum» (εἰς δύο τόμους, ἐν Λειψίᾳ 1824—1833). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν ὑπὸ μὲν τοῦ υἱοῦ του Γουλιέλμου τὰ «Vermischte Schriften» (ἐν Λειψίᾳ 1843), ὑπὸ δὲ τοῦ N. Bach τὰ «Opuscula academica» (ἐν Λειψίᾳ 1835). Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Φρ. Πάσσωβ ἴδιον ἔργον ἐδημοσίευσεν ὁ Wachler ὑπὸ τὸν τίτλον «Passow's Leben und Briefe» (ἐν Βρεσλαυΐᾳ 1839). Γ. Π. Α.

πάστα (ἡ)· ζυμαρικὸν οἱουδήποτε εἴδους, ὡς τὰ μακαρόνια, ὁ φιδές, τὸ κριθαράκι, τὸ νούγι κττ.· || εἶδος γλυκίσματος: «πάστα σοκολάτα, — φυ-

Digitized by Google

στίκι, —κοπεγχάγη κττ.»· || πολτὸς ἐκ μίξεως διαφόρων ὑλικῶν ἐν ἡμιρρευστῷ καταστάσει: «πάστα κυλίνδρων», ἡ πάστα δι' ἧς περιβάλλονται οἱ κύλινδροι, οἱ χρησιμοποιούμενοι κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν διὰ τὸ μελάνωμα τῆς τυπογραφικῆς πλακός· || μεταφ., ἡ ὕλη τρόπον τινά, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖταί τις, ἰδιοσυγκρασία, χαρακτήρ: «εἴμαστε πλασμένοι ἀπὸ ἄλλη πάστα», «αὐτὸς εἶναι καλὴ πάστα» κττ.

— *[Ζαχαροπλ.]* Ἡ *πάστα* χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἀπαντῶνται διάφορα εἴδη μικροῦ πλακοῦντος μὲ βάσιν τὸ ἄλευρον, τὸ μέλι ἢ καὶ τὸ γλεῦκος, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ πρόδρομος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς νεωτέρας πάστας. Ἐπίσης κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀπαντᾶται ὁ pastillus, σφαιροειδὴς μικρὸς ἄρτος περιέχων ἐνίοτε καὶ ὀπώρας. Κυρίως ὅμως δὲν πρόκειται περὶ πάστας, ὅπως αὐτὴ νοεῖται σήμερον. Ὁ μεσαίων καὶ ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία ἠρέσκοντο βεβαίως εἰς τὴν κατασκευὴν γλυκισμάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τότε ζαχαροπλαστικὴ καὶ ἡ ἀρτοποιία συνέδυαζον τὴν τέχνην των. Κατὰ κανόνα ὅμως τὰ γλυκίσματα ἐκεῖνα δὲν εἶναι πάσται, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ γλυκισμάτων σχετικῶς ὀγκώδους καὶ μεγάλου σχήματος, προωρισμένων νὰ τεμαχισθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν ὁμαδικῶν γευμάτων, συμποσίων ἢ ἐντὸς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἀντιθέτως, ὁ κοινωνικὸς χαρακτὴρ τῆς πάστας, ἐξ οὗ ἀπορρέει καὶ ἡ τεχνική της κατασκευή, ἔγκειται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς καταναλώσεως, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει αὐτή. Εἶναι γλύκισμα ἀτομικῆς καταναλώσεως, δι' αὐτὸ καὶ εἰς διαφόρους χώρας (Γαλλίαν, Ἑλβετίαν, Βέλγιον) ἡ πάστα-γλύκισμα ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν «μικρὸν γλύκισμα» (petit-gateau). Ἡ πάστα ἀνεπτύχθη καὶ ἐξειλίχθη εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὁπόθεν διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ πάστα ἦτο κυρίως τὸ γλύκισμα τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων παρὰ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Χαρακτηριστικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πάστας παραμένει ἡ φράσις τῆς βασιλίσσης τῆς Γαλλίας Μαρίας Ἀντουανέτας, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἠρώτησε διατί ἐξηγείρετο ὁ λαός: «Διότι δὲν ἔχουν ψωμί» τῆς ἀπήντησαν οἱ αὐλικοί. ἡ δὲ βασίλισσα ἀπλούστατα ἔλυσε τὸ ζήτημα: «Δὲν ἔχουν ψωμί; Γιατί λοιπὸν δὲν τρῶνε πάστες».

Τεχνική. Μὲ τὴν λέξιν πάστα ἐννοοῦμεν τὴν κυρίως βάσιν μικροῦ γλυκίσματος, ἀπαρτιζομένου ἐκ τῶν συνήθων συστατικῶν: ἀλεύρου, σακχάρεως, βουτύρου, γάλακτος, ᾠῶν καί τινων ἄλλων δευτερευόντων. Ἡ βάσις αὐτὴ διακοσμεῖται καταλλήλως διὰ σοκολάτας ἢ κρέμας ἢ ζαχαρωπήκτων ὀπωρῶν ἢ ξηρῶν καρπῶν (φυστικίου, ἀμυγδάλου) καὶ ἄλλων, ἀναλόγως δὲ λαμβάνει καὶ τὴν ἰδιαιτέραν της ὀνομασίαν, ὡς λ. χ. *πάστα σοκολάτα, πάστα κρέμα, πάστα φρούτων* κτλ. Ἄλλοτε πάλιν ἡ ὀνομασία δίδεται ἀπὸ τὴν καθόλου μορφήν της ἢ τὴν εἰκόνα ποὺ ὑποβάλλει εἰς τὴν φαντασίαν ἡ μορφὴ αὐτή, ὡς λ. χ. τὰ *κορνὲ* (χωνία), αἱ *τρούφες*, τὰ *μὶλλ φέϊγ* (χίλια φύλλα), τὰ *ἐκλαὶρ* (ἀστραπή) κτλ. Ὀνομασίαι διαφόρων εἰδῶν πάστας προέρχονται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα μεγάλων γαστρονόμων ἢ ζαχαροπλαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπενόησαν τὰ εἴδη αὐτά, ὡς λ. χ. *σαβαρέν, πελισιὲ* κλπ. Τέλος κάθε ζαχαροπλάστης δίδει καὶ ἴδιον ὄνομα εἰς τὴν πάσταν τῆς ἐπινοήσεώς του. Αἱ καθ' ἡμᾶς πάσται χωρίζονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: 1) εἰς τὰς «κοφτὰς» καὶ 2) εἰς τὰ «μπαστούνια». Κοφταὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν αὐτοτελὲς σύνολον, ὅπως λ. χ. αἱ *νουγκατῖνες* μὲ βάσιν τὸ ἀμύγδαλον, τὰ *κὸκ* κλπ. Ἀντιστρόφως τὰ μπαστούνια (πάστα σοκολάτα, φυστίκι, μπραλινὲ κλπ.) κατασκευάζονται ἀρχικῶς ὑπὸ μορφὴν μακρῶν ράβδων καὶ κόπτονται μὲ τὸ μαχαίρι εἰς ὀρθογώνια σχήματα κατὰ τὴν στιγμὴν ποὺ πρόκειται νὰ σερβιρισθοῦν. Τὰ μπαστούνια εἶναι ἡ πρωταρχικὴ μορφὴ τῆς πάστας ἐν Ἑλλάδι, ἐνῷ αἱ κοφτὲς ἀνάγονται εἰς μεταγενεστέραν ἐξειλιγμένην περίοδον τῆς ζαχαροπλαστικῆς. Ὅταν μὲ τὰ αὐτὰ ὑλικὰ τῆς πάστας κατασκευάζωνται καὶ διακοσμοῦνται γλυκίσματα παρόμοια μὲ αὐτὴν καθ' ὅλα τὰ ἄλλα, ὄχι ὅμως καὶ εἰς μικρὰ αὐτοτελῆ σχήματα μὲ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀτομικῆς καταναλώσεως, τότε ἔχομεν τὴν *τοῦρταν*. Ἡ κατασκευὴ τῆς πάστας προϋποθέτει ἐπίσης ὡρισμένα τεχνικὰ μέσα, ἐργαλεῖα κλπ., δυσκόλου οἰκιακῆς χρήσεως. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρ' ἡμῖν ἡ πάστα δὲν εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν οἰκιακὸν γλύκισμα. Κατὰ κανόνα δὲ εἶναι γλύκισμα ἀγοραζόμενον, ὅπερ παρασκευάζεται εἰς τὰ ζαχαροπλαστεῖα. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ εἴδη οἰκιακῆς πάστας, ὡς λ. χ. αἱ *φρυγανιές*, ἢ καὶ συνδυασμοὶ μεταξὺ σπιτικοῦ καὶ ἀγοραστοῦ γλυκίσματος, ὅπως αἱ *τροῦφες* τοῦ σπιτιοῦ μὲ βάσιν τὰ σαβουαγιὰρ ἢ καὶ διάφοροι ταρτελέτες, τῶν ὁποίων ἡ βάσις ἀγοράζεται διὰ νὰ παραγεμισθῇ· τέλος εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς σπιτικῆς πάστας ἀνάγονται ἡ *πάστα φλώρα*, τὸ *κυδωνόπαστον*, τὰ *ἀμυγδαλωτὰ* κλπ.

Διαιτολογία. Ἡ πάστα τρώγεται συνηθέστερον μεταξὺ τῶν γευμάτων ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ὡς «ἀντρεμέ», ἢ καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα ὡς ἐπιδόρπιον. Δὲν εἶναι μόνον εὐχάριστος εἰς τὴν γεῦσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν θρεπτικὴ τροφή. Συνιστᾶται ὑπὸ τῶν διαιτολόγων καὶ ἰατρῶν εἰς ἰσχνὰ ἄτομα ὡς κυρίως συντελεστικὸν διὰ νὰ παχύνουν. Ἀντιστρόφως ἡ κατάχρησις τῆς πάστας ἀντενδείκνυται διὰ τοὺς παχυσάρκους. Εἶναι ὅμως λίαν ἐπικίνδυνος ἡ πάστα μὲ μοιραίας πολλάκις συνεπείας, ὅταν τὰ ὑλικά της δὲν εἶναι ἀπολύτως ἁγνὰ ἢ καὶ ἀρκετὰ νωπά. Αἱ δηλητηριάσεις ἐκ τῆς νοθευμένης ἢ μὴ νωπῆς πάστας εἶναι συχναί. Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς νοθευμένης πάστας εἶναι τοσοῦτον μεγαλύτεροι, καθ' ὅσον ἡ νοθεία, λόγῳ τῆς ὅλης κατασκευῆς τῆς πάστας, εἶναι δυσχερὲς νὰ ἀνακαλυφθῇ πρὸ τῆς καταναλώσεως. Ἡ μόνη ἀσφαλὴς καὶ θετικὴ ἐγγύησις εἶναι ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ καλὴ φήμη τοῦ ζαχαροπλάστου, ὅστις πωλεῖ τὴν πάσταν, ἀλλὰ καὶ ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ πελάτου ἀπέναντι τοῦ ζαχαροπλάστου. Α. Γ. ΑΚΖΙΩΤΗΣ

— *[Ὀδοντιατρ.]* Εἰς τὴν ὀδοντιατρικὴν γίνεται χρῆσις διαφόρων φυραμάτων διὰ θεραπευτικοὺς λόγους. Τὰ φυράματα ταῦτα ὀνομάζουσι κοινῶς οἱ ὀδοντίατροι *πάστα*, καθόσον διὰ τῆς προσμίξεως τῶν διαφόρων ἐν αὐτοῖς ὑλικῶν σχηματίζεται πολτώδης τις οὐσία, προσομοιάζουσα πρὸς πάσταν. Τὰ φυράματα ταῦτα λαμβάνουσι διάφορα ὀνόματα, ὡς π. χ., ἐκ τῆς δι' ἣν προώρισται χρήσεως, *ὀδοντόπαστα*, ὀδοντοφύραμα, πρὸς στίλβωσιν δηλονότι τῶν ὀδόντων, εἴτε ἐκ τοῦ εἰς πλεονασμὸν περιεχομένου φαρμάκου, ὡς π.χ. *ἀρσενικοῦχος πάστα*, τὸ φύραμα τὸ περιέχον ἀρσενικῶδες ὀξύ, εἴτε ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τὸ πρῶτον παρασκευάσαντος καὶ εἰσαγαγόντος εἰς τὴν ὀδοντιατρικὴν ἐπιστήμην τὸ φύραμα τοῦτο, ὡς π. χ. Beck's *πάστα*, Buckley's *πάστα* κλπ.

Ἀρσενικοῦχος πάστα. Φύραμα νεκρωτικόν, χρησιμοποιούμενον παρὰ τῶν ὀδοντιάτρων πρὸς νέκρωσιν τοῦ πολφοῦ (νεύρου) τῶν ὀδόντων. Ἡ πάστα αὐτὴ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος καὶ χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν ὀδοντιάτρων μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων φαρμάκων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ ἀρσενικῶδες ὀξύ, μορφίνη, κοκαΐνη, φαινόλη κλπ.

***Beck's** πάστα.* Φύραμα παρασκευασθὲν καὶ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Beck, χρησιμοποιούμενον πρὸς θεραπείαν τῆς φατνιακῆς πυορροίας τῶν ὀδόντων, ἀποτελούμενον δὲ ἐξ ὑπονιτρώδους βισμουθίου (24 μέρη), λευκοῦ κηροῦ (4 μέρη), παραφίνης (4 μέρη) καὶ βαζελίνης (48 μέρη).

***Buckley's** πάστα.* Φύραμα παρασκευασθὲν καὶ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Buckley, χρησιμοποιούμενον πρὸς θεραπείαν τῶν ὀδόντων τῶν πασχόντων ἐξ ὑπερευαισθησίας τῆς ὀδοντίνης. Ἀποτελεῖται ἐκ νεοθεσίνης (11 μέρη), θυμόλης (12 μέρη), βρioξυμεθυλίνης (17 μέρη) μετὰ πετρελαιούχου βάσεως. Ν. Γ. Π.

Πάστα (Pasta), *Ἰουδείθ.* Διάσημος Ἰταλὶς ἀοιδὸς (1798—1865). Κατήγετο ἐξ ἰσραηλιτικῆς οἰκογενείας (Νέγκρι) καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τοῦ Μιλάνου. Ἀποφοιτήσασα τῷ 1815, ἤρξατο τὸ στάδιον της ἀπὸ δευτερευουσῶν λυρικῶν σκηνῶν τῆς Ἰταλίας, (Μπρέσιας, Λιβόρνου, Πάρμας κλπ.), χωρὶς νὰ προσελκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Τῷ 1817 ἐνυμφεύθη τὸν ὀξύφωνον Πάστα, μεθ' οὗ συμμετέσχεν εἰς τὴν μεγάλην θεατρικὴν περίοδον τοῦ Λονδίνου, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀφανείας. Ἐπανελθοῦσα εἰς Ἰταλίαν ἡ Πάστα ἤρχισε νέας σοβαρὰς σπουδὰς ὑπὸ τὸν Σκάππα, τὸ ὄνομά της δὲ ἤρχισε διαδιδόμενον μετὰ τὰς ἐν Βενετίᾳ ἐπιτυχίας της (1819—1820). Τῷ 1822, κατὰ τὴν μεγάλην μουσικὴν περίοδον τοῦ Ἰταλικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων ἐπροκάλεσεν ἄμετρον ἐνθουσιασμόν, ὅστις μετεβλήθη εἰς θρίαμβον ἐν Λονδίνῳ. Ἔκτοτε ἡ Πάστα ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἡ εὐνοουμένη ἀοιδὸς τῶν δύο τούτων πόλεων, μολονότι ἀπὸ τοῦ 1837 ἡ φωνή της ἤρχισε χάνουσα τὴν λάμψιν της. Αἱ τελευταῖαι της ἐμφανίσεις ἐσημειώθησαν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1850. Ἡ φωνὴ τῆς Πάστα ἦτο βαρεῖα καὶ ἰσχυρά, ἐν πολλοῖς ἀνομοιογενὴς καὶ δύσκαμπτος· ἡ ἐξαιρετική της ὅμως ἔκτασις ($λα^2-ρε^5$), ἡ ὡραιότης τῆς χροιᾶς, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ θερμὴ μουσική της ἰδιοσυγκρασία κατέστησαν αὐτὴν μίαν τῶν πρώτων ἀοιδῶν τῆς ἐποχῆς της. Γ. Σ.

παστάς, —άδος (ἡ)· θάλαμος, δωμάτιον· || ἰδίᾳ ὁ νυμφικὸς κοιτών.

Παστάσα (Pastaza) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Πηγάζει ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Ἰσημερινοῦ, διέρχεται διὰ κοιλάδος τῆς Ἀνατολικῆς Κορδιλλιέρας καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα πλείστων παραποτάμων χύνεται εἰς τὸν Μαρανιόν, παραπόταμον τοῦ Ἀμαζονίου ἐν Περού. Ὁ Παστάσα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πλωτός. Η. Π. Γ.

παστὲλ (τό) (pastel)· βλ. λ. *κρητιδογραφία.*

παστέλι (τό). Γλύκισμα κατασκευαζόμενον μὲ μέλι καὶ μὲ σησάμι ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν μίαν ὀκᾶν μέλι καὶ 450 δράμια σησάμι· βάζουμε τὸ μέλι σὲ μία φαρδειὰ κατσαρόλα νὰ βράσῃ καὶ μόλις ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ τὸ ξαφρίζομεν καὶ τὸ ἀφήνομεν νὰ δέσῃ καλῶς. Ἀφοῦ δέσῃ, ρίπτομεν τὸ σησάμι καὶ τὸ ἀνακατεύομεν διαρκῶς μὲ μίαν μεγάλην ξυλίνην κουτάλαν, ἐξακολουθοῦμεν δὲ τὸ ψήσιμον δουλεύοντες δυνατὰ γιὰ νὰ μὴ πιάσῃ, ἕως ὅτου ἀρχίσῃ νὰ κάμνῃ μεγάλες φοῦσκες, ὁπότε τὸ ἁπλώνομεν σὲ ἕνα μάρμαρο ἢ σὲ ἕνα ταψὶ ἀλειμμένον μὲ γλυκὸ κρασὶ ἢ μὲ ἀμυγδαλόλαδο, τὸ ἀφήνομεν νὰ κρυώσῃ καὶ τὸ κόπτομεν εἰς τεμάχια κανονικά. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ γλυκίσματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ καλὸν δέσιμον. Φ. Λ.

Παστέλλας, *Ἀλῆ-ἀγᾶς.* Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἔτη Τούρκων τῆς Κρήτης, ἀρχηγὸς (μπαϊρὰκ-ἀγασὶ) ἀτάκτων. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Ἀμνάτου Ρεθύμνης. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀρκαδίου ὡδήγει τὴν πρωτοπορίαν τῶν Τούρκων, ὡς γνώστης τοῦ τόπου. Μετὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας ὑπηρέτησεν ὡς ταγματάρχης ἐν τῇ μικτῇ κρητικῇ χωροφυλακῇ. Ε. Γ.

Παστὲρ (Pasteur), *Λουδοβῖκος.* Γάλλος χημικός. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς μικροβιολογίας, μία τῶν συμπαθεστέρων φυσιογνωμιῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πανθέου, συμβολίζων τὸν ἰδεώδη πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρωτα, τὸν ζωογονούμενον ἀπὸ τὰς ἐλπίδας τῆς πονούσης ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μετ' αὐ-

Λουδοβῖκος Παστέρ.

ταπαρνήσεως διέθεσεν ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Dôle τῆς Γαλλίας τὴν 27 Δεκεμβρίου 1822. Ὁ πατήρ του ἦτο βυρσοδέψης, παλαιὸς στρατιώτης τοῦ Ναπολέοντος, μετοχετεύσας εἰς τὸν υἱόν του τὸν πρὸς τὴν πατρίδα διάθερμον ἔρωτα. Ἀπὸ τὴν μητέρα του μετέλαβε τὴν παροιμιώδη αὐτοῦ εὐαισθησίαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα. Δεκαεξαετὴς μετέβη εἰς Παρισίους εἰς τὸ ἀνώτερον διδασκαλεῖον (École Normale), ἵνα γίνῃ δημοδιδάσκαλος, συμφώνως πρὸς τὴν πατρικὴν φιλοδοξίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν περιώνυμον χημικὸν Δουμᾶ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐμπνευσμένα μαθήματα συνήρπασαν τὴν ἐνθουσιῶσαν ψυχήν του καὶ τὸν κατέπεισαν νὰ γίνῃ χημικός.

Ἡ πρώτη του ἐργασία ὑπῆρξε κρυσταλλογραφικὴ ἐπὶ τῆς πολώσεως τοῦ φωτός. Κατώρθωσε νὰ διαχωρίσῃ τοὺς δεξιοτρεπεῖς ἀπὸ τοὺς ἀριστεροτρεπεῖς κρυστάλλους. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ ὑπῆρξε βραδύτερον ἡ ἀφετηρία τῆς ὑπὸ τοῦ Παστὲρ ἱδρύσεως νέου εὐρυτάτου χημικοῦ κλάδου, τῆς *Χημείας ἐν τῷ διαστήματι* ἢ *στερεοχημείας*, τὸν κατέστησε δὲ ἀμέσως γνωστότατον εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1849 διωρίσθη πάρεδρος καθηγητὴς εἰς τὸ Στρασβοῦργον, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ πρυτάνεως Λωράν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἀνταξία αὐτοῦ σύζυγος, μετ' ἀφοσιώσεως βοηθήσασα αὐτὸν πάντοτε κατὰ τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν ἔργων του.

Ἡ ἐπιστημονικὴ φήμη του, διαρκῶς αὐξάνουσα, τὸν ἔφερε μετὰ πενταετίαν ὡς καθηγητὴν τῆς χημείας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λίλλης καὶ κοσμήτορα τῆς ἀρτισυστάτου σχολῆς τῶν ἐπιστημῶν. Ἐξ ἀφορμῆς μαθητοῦ του, υἱοῦ οἰνοπνευματοποιοῦ, ὅστις ἐζήτησε τὴν συμβουλήν του πρὸς πρόληψιν τῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες τοῦ παρουσιάζοντο κατὰ τὴν ζύμωσιν τῶν τεύτλων, ἤχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν μελέτην τῆς χημείας τῶν ζυμώσεων. Εἰς τὰς δεξιάς του χεῖρας τὰ ἀνεξιχνίαστα τότε ζητήματα

Digitized by Google

τῶν ζυμώσεων δὲν ἤργησαν νὰ διαλύωνται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ μικροσκοπίου ἀνακαλύπτει τοὺς εἰδικοὺς μικροοργανισμούς, οἵτινες προκαλοῦν τὰ διάφορα εἴδη τῶν ζυμώσεων καὶ τὰς ἀσθενείας τῶν ζυμουμένων οὐσιῶν. Ἡ νέα αὕτη κατεύθυνσις ἔφερε τὸν Παστὲρ εἰς νέα πεδία βιολογικῶν ἐρευνῶν, ἀναδείξασα βραδύτερον αὐτὸν ἀναμορφωτὴν τῆς νεωτέρας ὑγιεινῆς καὶ ἱδρυτὴν νέας εὐρείας ἐπιστήμης, τῆς μικροβιολογίας. Αἱ περὶ ζυμώσεων θεωρίαι του ἔφεραν αὐτὸν ἀντίπαλον πρὸς τὸν γίγαντα τότε τῆς χημικῆς ἐπιστήμης ἐν Γερμανίᾳ τὸν Liebig, καὶ μετὰ μακρὸν ἱστορικὸν πρὸς αὐτὸν ἀγῶνα τὰ πειράματά του τὸν ἐδικαίωσαν, ἀποδείξαντα ὅτι ἡ ζύμη δὲν μετέδιδε τὴν ἀποσύνθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, κατὰ συμπάθειαν εἰς τὰ μόρια τῆς ζυμουμένης οὐσίας, ὡς ἐπρέσβευεν ὁ Liebig, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ μικροοργανισμοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸν ἀέρα, τὴν κόνιν, τὰ φύλλα, οἵτινες τὴν ἐπροκάλουν, καὶ εἶναι ἑπομένως βιολογικὸν καὶ ὄχι χημικὸν φαινόμενον. Διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῶν μικροοργανισμῶν αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ ζυμωμένου σώματος καὶ τῆς μὴ ἀναπτύξεως ζυμώσεων εἰς ὑγρὰ κατόπιν διηθήσεως τοῦ ἀέρος τοῦ δοχείου διὰ βάμβακος, ἐν ᾧ ἀνευρίσκονται οἱ προκαλοῦντες τὰς ζυμώσεις ὀργανισμοὶ ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, ὁ Παστὲρ ἀποφαίνεται ὁριστικῶς κατὰ τοῦ δυνατοῦ τῆς αὐτομάτου γενέσεως. Δι' ἄλλων πειραμάτων βεβαιωθεὶς ὅτι εἰς θερμοκρασίαν 55° καταστρέφονται οἱ μικροοργανισμοὶ οἱ προκαλοῦντες τὰς ἀσθενείας τῶν οἴνων, ἐφευρίσκει τὴν μέθοδον τῆς διὰ θερμάνσεως εἰς 55° καλῆς διατηρήσεως τῶν οἴνων, ἥτις ἔλαβε τὸ ὄνομα *παστερισμὸς* (βλ. λ.). Ἐκ παραλλήλου, ζηλοτυπῶν τὴν παρασκευὴν καλοῦ ζύθου, τὴν ὁποίαν ἐπετύγχανον οἱ Γερμανοὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Γάλλους, τῶν ὁποίων ὁ ζῦθος ἦτο ἄθλιος, ἐμελέτησε καὶ τὰς ἀναλόγους ἀσθενείας τοῦ ζύθου καὶ εἰς τὸ βιβλίον του «Μελέται ἐπὶ τῶν ἀσθενειῶν τοῦ ζύθου» ἀποδεικνύει ὅτι καὶ τούτου αἱ ἀσθένειαι ὀφείλονται εἰς παράσιτα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις παρακωλύει τὴν ἐπίτευξιν ἀγαθῆς ζύμης. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὀφείλεται ἡ μετέπειτα ἐπιτευχθεῖσα βελτίωσις εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ γαλλικοῦ ζύθου. Κατόπιν ἔφερεν εἰς πέρας νέον ἐθνωφελὲς ἔργον, τὸ ὁποῖον ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν φήμην του, εἰς τὴν Γαλλίαν ἰδίως. Ἄγνωστος ἀσθένεια μετέβαλλε τὸ δένδρον τῆς μορέας, τὸ ὁποῖον εἰσέφερεν εἰς τὴν Γαλλίαν μέταξαν ἀξίας 50 ἑκατομμ. φράγκων, εἰς νεκροταφεῖον μεταξοσκωλήκων. Ὅλων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν Παστέρ, ὡς τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεὸν καὶ σωτῆρα. Ἓξ ἔτη διήρκεσαν αἱ σχετικαὶ μελέται του, διὰ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον ἔλυσε τὸ ζήτημα τῆς βομβυκοτροφίας, ἀλλ' ἔθιγεν ἐπὶ τοῦ πειραματικοῦ ἐδάφους τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς μολύνσεως καὶ κληρονομικότητος, τὰ ὁποῖα κυριαρχοῦν εἰς τὴν παθολογίαν.

Τὰ ἓξ ταῦτα ἔτη ἐδοκιμάσθη σκληρῶς ὑπὸ οἰκογενειακῶν ἀτυχημάτων. Ὁ θάνατος τοῦ πατρός του, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα, καὶ δύο θυγατέρων του ἐκλόνησαν τὴν ὑγείαν του. Ἰσχυρὰ προσβολὴ ἀποπληξίας τῷ 1868 παρ' ὀλίγον ἄφηνε τὸ ἔργον του ἡμιτελές. Μετὰ μακρὰν ἀσθένειαν εὐτυχῶς ἀνέλαβεν. Ἡ τρομερὰ προσβολὴ ἀφῆκεν ἀνέπαφον τὴν μεγάλην του διάνοιαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ σῶμά του. Ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως εἰδικῶν μικροσκοπικῶν ὀργανισμῶν ὡς αἰτίων τῶν ἀσθενειῶν τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ζύθου, μετέφερε τοὺς πειραματισμούς του εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, ἐπιζητῶν ν' ἀνεύρῃ τὰ αἴτια τῶν μολυσματικῶν νόσων, τὰς ὁποίας μετὰ πεποιθήσεως ἀπὸ τοῦ 1873 ἀπέδωσεν εἰς τὴν ὕπαρξιν μικροοργανισμῶν. Οἱ σύγχρονοί του ἰατροὶ ἐθεώρησαν τοῦτο οὐτοπίαν. Ἀλλ' ὁ Παστὲρ μετ' ὀλίγον μετὰ θάρρους ἀπεκάλυψε καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὸν ἐπιλόχιον πυρετόν, ὅστις εἶχε μεταβάλει διὰ συχνῶν ἐπιδημιῶν τὰ μαιευτήρια εἰς προθαλάμους νεκρικούς, τὸν μεταφέρουν οἱ ἴδιοι διὰ τῶν χειρῶν των, φορέων τῶν μικροοργανισμῶν, τῶν βακτηριδίων, ὅπως πρῶτος τὰ ἐκάλεσεν ὁ Devaine, ἢ μικροβίων, κατὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Sedillot, τοῦ ἐνθουσιώδους ὀπαδοῦ του.

Ἡ χολέρα τῶν ὀρνίθων ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀσθένεια, τῆς ὁποίας ἀνεῦρε τὸ μικρόβιον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετόν· ἔπρεπε ν' ἀνεύρῃ καὶ τὴν θεραπείαν. Εἰς τοῦτο ἐβοήθησε καὶ ἡ τύχη τὴν ἐξαιρετικήν του παρατηρητικότητα. Εἶχε διακόψει τὰ πειράματά του κατὰ τὸ θέρος· ὅταν ἐπέστρεψεν, ἡ δύναμις τῶν ἐμβολίων του εἶχεν ἐξασθενήσει. Ὁ Παστὲρ δοκιμάσας καὶ τούτων τὴν ἐνέργειαν εὗρεν ὅτι ὅλαι αἱ ὄρνιθες αἱ ἐμβολιαζόμεναι μὲ τὰς ἐξησθενημένας αὐτὰς καλλιεργείας καθίσταντο ἄνοσοι. Ἀνεκάλυπτεν οὕτω τὴν δι' ἐξησθενημένων ἰῶν πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῶν λοιμωδῶν νόσων. Τὴν αὐτὴν μέθοδον μετεχειρίσθη ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ἄνθρακος τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων. Τὸ κέρδος ἐκ τούτου διὰ τὴν Γαλλίαν μόνον ἀνήρχετο εἰς δεκάδας ἑκατομμυρίων κατ' ἔτος. Ὄχι μικρὸν ὑπῆρξε τὸ κέρδος καὶ ἐκ τῆς θεραπείας τοῦ ἐρυσιπέλατος τῶν χοίρων, ἡ ὁποία ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδίων ἀκριβῶς μεθόδων.

Ἀπὸ τοῦ 1880 ὁ Παστὲρ ἔστρεψε τὰς προσπαθείας του πρὸς καταπολέμησιν τῆς λύσσης. Μετὰ **πολλὰ πειράματα κατέληξε,** λαμβάνων τὸν ἰὸν ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν νωτιαῖον μυελὸν τοῦ λυσσῶντος κυνός, νὰ παρασκευάσῃ ἰὸν ἐξησθενημένον καὶ τὸ πρῶτον πείραμα, τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσεν ἐπὶ νεαροῦ χωρικοῦ δηχθέντος δεκατετράκις ὑπὸ λυσσῶντος κυνός, ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1885 ἀνεκοίνου ὁ Παστὲρ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀνακάλυψιν. Ἐκτὸς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐθεώρησε τιμήν της νὰ τὸν συγκαταλέξῃ μεταξὺ τῶν μελῶν της καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία. Τῷ 1892 ἑωρτάσθη ἐν Παρισίοις μεγαλοπρεπῶς ἡ ἑβδομηκονταετηρὶς αὐτοῦ. Ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη ἀπέστειλαν τοὺς ἀριστεῖς τῆς ἐπιστήμης ὡς ἀντιπροσώπους. Ἡ Ἑλλὰς ἀντεπροσωπεύθη διὰ τοῦ περιφήμου καθηγητοῦ τῆς ὀφθαλμολογίας ἐν Παρισίοις Πανᾶ. Ἡ καλυτέρα ὅμως ἐπιβράβευσις τοῦ ἔργου του ὑπῆρξεν ἡ διὰ διεθνῶν ἐράνων ἵδρυσις ἐν Παρισίοις τοῦ ἰνστιτούτου Παστέρ, τοῦ ὁποίου ἔκτοτε ἡ δρᾶσις, δοξάσασα τὴν γαλλικὴν ἐπιστήμην, ἐγλύκανε τόσους πόνους καὶ ἐστείρευσε τόσα μητρικὰ δάκρυα. Μία τῶν πρώτων κατακτήσεων τοῦ νέου ἰνστιτούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ὀροῦ τῆς διφθερίτιδος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ τοῦ τετάνου, ἡ κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων, τῆς πανώλους, τοῦ στρεπτοκόκκου κλπ.

Κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Παρισίοις ἰνστιτούτου ἱδρύθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξαρτήματα ἐξ αὐτοῦ, ἐν Λίλλῃ, Ἀλγερίᾳ, Τύνιδι, Ταγγέρῃ, Ἰνδοκίνᾳ, Μπραζαβίλλᾳ κλπ., ἐν Σιὰμ καὶ ἀπὸ δεκαετίας καὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τῆς δωρεᾶς Ζαχάρωφ, συντηρούμενον ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1894 οὐραιμικὴ κρίσις τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν κλίνην, ἔνθα ἐπὶ ἓν ἔτος ἐπάλαισε πρὸς τὸν θάνατον, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέκυψε τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1915. Τὸ σῶμα του ἐνεταφιάσθη εἰς μεγαλοπρεπῆ κρύπτην ἐντὸς τῶν ὑπογείων τοῦ ἰνστιτούτου. [Πρβλ. *Κ. Δ. Ζέγγελη*, Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παστὲρ (Ἀθῆναι 1922)]. Κ. Δ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ

—Παστὲρ *ἰνστιτοῦτον*. Τῷ 1886 ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς θεραπείας τῆς λύσσης ὑπὸ τοῦ Παστέρ, διενήργησε διεθνῆ λαϊκὸν ἔρανον πρὸς ἵδρυσιν ἐν Παρισίοις ἰνστιτούτου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας ταύτης. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἱδρύματος τούτου ἐγένοντο τὴν 14 Νοεμβρίου τοῦ 1888. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ὅμως ὑπὸ τοῦ Roux τῆς θεραπείας τῆς διφθερίτιδος διὰ τοῦ ὀροῦ τοῦ Behring καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἱδρύματος, δι' ἐράνου διενεργηθέντος ὑπὸ τοῦ τύπου, ἱδρύθησαν ἐν μὲν τῷ ἰνστιτούτῳ τμῆμα θεραπευτικόν, ἐν Garches δέ, παρὰ τοὺς Παρισίους, στάβλοι διὰ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ἄλλα ζῷα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς παραγωγὴν τῶν διαφόρων ὀρῶν. Σήμερον τὸ ἰνστιτοῦτον, ἐνισχυθὲν καὶ ὑπ' ἄλλων δωρεῶν, περιλαμβάνει 4 διάφορα τμήματα, ἤτοι: 1) Τὸ *μικροβιολογικόν*, ὅπερ ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν παρασκευὴν ἐμβολίων, τὴν θεραπείαν τῆς λύσσης καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς τεχνικῆς τῆς μικροβιολογίας. 2) Τὸ *ὀροθεραπευτικόν*, περιλαμβάνον τὰ τμήματα τῆς παρασκευῆς τῶν τοξινῶν, ἀνατοξινῶν καὶ ἐμβολίων τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἀνοσοποιίαν τῶν ζῴων, καὶ τῆς διανομῆς καὶ πωλήσεως τῶν ὀρῶν. 3) Τὸ *βιολογικοχημικόν*, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τῆς βιολογικῆς χημείας τῆς σχολῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν, ὡς καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς σπουδῆς τῶν ζυμώσεων καὶ τῆς ἀγροτικῆς χημείας· καὶ 4) Τὸ *πρότυπον νοσοκομεῖον*, ὅπερ, νοσηλεῦον τὰ πάσχοντα ἐκ λοιμωδῶν νόσων ἄτομα, χρησιμεύει συγχρόνως καὶ πρὸς σπουδὴν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν νέων θεραπευτικῶν μεθόδων.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ἰνστιτούτου Παστὲρ τῶν Παρισίων καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἰνστιτοῦτον Παστὲρ ἱδρύθησαν ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ, ἀποικίαις αὐτῆς καὶ ἄλλαις πόλεσι διαφόρων κρατῶν, παρόμοια ἱδρύματα. Τοιαῦτα μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσιν ἐν Λίλλῃ, Τύνιδι, Ἀλγερίῳ, Καζαμπλάνκα (Μαρόκκου), Nha-Trang (Ἀννάμ), Βρυξέλλαις, Κωνσταντινουπόλει, Μπουένος-Ἄϋρες, Ἀθήναις κτλ.

Τὸ ἐν Ἀθήναις *Ἰνστιτοῦτον Παστέρ*, οὗτινος σκοπὸς εἶναι ἡ μελέτη τῶν μολυσματικῶν καὶ παρασιτικῶν νόσων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, ἡ ἐπιστημονικὴ διεύθυνσις τοῦ ἀνθελονοσιακοῦ καὶ ἀντιφυματικοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μικροβιολογικῶν μεθόδων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν καὶ ἡ παρασκευὴ ἐμβολίων καὶ βιολογικῶν θεραπευτικῶν προϊόντων, ἱδρύθη μὲν διὰ δωρεᾶς τοῦ ἐν Παρισίοις διαμένοντος πλουσίου Ἕλληνος Βασ. Ζαχάρωφ, συντηρεῖται ὅμως δι' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους διὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ ἰνστιτούτου, ἀποτελοῦντος αὐτόνομον ὀργανισμόν, ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ διορίζεται τῇ προτάσει τοῦ Ἰνστιτούτου Παστὲρ τῶν Παρισίων. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἰνστιτούτου τούτου, κειμένου παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους, ἐγένοντο τῷ 1920 ὑπὸ τοῦ ἐπίτηδες ἐλθόντος ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων καθηγητοῦ Καλμέτ. Πρῶτος διευθυντὴς αὐτοῦ διωρίσθη ὁ διευθυντὴς τοῦ βιοχημικοῦ τμήματος τοῦ ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων Abt, ὑποδιευθυντὴς δὲ ὁ ἰατρὸς G. Blanc. Ἀποχωρήσαντος συντόμως τοῦ Abt, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ὁ G. Blanc, ὅστις καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ 1931. Τοῦτον διορισθέντα διευθυντὴν τοῦ ἰνστιτούτου τῆς Καζαμπλάνκας διεδέχθη ὁ ἰατρὸς Lepine. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ, μεθ' ὅλα τὰ γλίσχρα μέσα, ἅτινα διαθέτει, εἶναι σημαντική. Ὠργάνωσε παρασιτολογικὰς ἀποστολάς, ἵδρυσε παράρτημα ἐν Θεσσαλονίκῃ πρὸς παρασκευὴν καὶ διάδοσιν προφυλακτικῶν ἐμβολίων, ὡς καὶ μελέτην τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιπολαζουσῶν μολυσματικῶν νόσων, ἐφαρμόζει τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τὸ ἀντιφυματικὸν ἐμβόλιον BCG τοῦ Καλμὲτ καὶ μελετᾷ διαφόρους λοιμώδεις νόσους, δημοσιεῦον τὰς ἐπὶ τούτων ἐργασίας εἰς τὸ κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ 1923 ἐκδιδόμενον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Archives de l' Institut Pasteur Hellénique». Ν. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

παστερέλλη (ἡ) (Pasteurella) *[Βοτ.]*. Γένος βακτηρίων, περιλαμβάνον μικροοργανισμοὺς προκαλοῦντας τὴν χολέραν τῶν ὀρνίθων καὶ τὴν κοκκιδίασιν τῶν χοίρων. Δ. Ν. Π.

παστεριδίασις (ἡ) *[Κτηνιατρ.]*. Καλεῖται ἡ ἀσθένεια, ἢ μᾶλλον ὁμὰς λοιμωδῶν ἀσθενειῶν, ὀφειλομένων εἰς διαφόρους ἀεροβίους μικροοργανισμούς, τοὺς ὁποίους ἐμελέτησεν εἰδικῶς ὁ μέγας Γάλλος μικροβιολόγος Παστέρ. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν συγκαταλέγονται καὶ ἡ χολέρα τῶν ὀρνίθων, καθὼς καὶ ἡ μικροβιαιμία τῶν βοῶν, τῶν χοίρων, τῶν κονίκλων καὶ ὁ τύφος τοῦ ἵππου. Δ. Π.

παστερίζω· ἀποστειρώνω διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Παστέρ, ἐνεργῶ παστερισμόν.

παστερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Παστέρ, ὁ τοῦ Παστέρ: «παστερικὴ μέθοδος ἀποστειρώσεως».

παστερὶς (ἡ) *[Κτηνιατρ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται συνήθως εἰς ἀερόβιά τινα μικρόβια, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν σηψαιμίαν ἢ ἄλλας παρεμφερεῖς λοιμώδεις ἀσθενείας, ὅπως ἡ πανώλης, ὁ ἄνθραξ, ὁ κοιλιακὸς τύφος τῶν ἵππων καὶ ἡ γαγγραινώδης σηψαιμία, (παστεριδίασις). Εἶναι ἀκόμη ἀνεξακρίβωτον ἂν τὴν σηψαιμίαν γενικῶς τὴν προκαλῇ φυσιολογική τις ἐνέργεια ἐλαχίστων μικροοργανισμῶν, αὐτοπαραγομένων ἐν τῷ αἵματι καὶ συνεπῶς ἀναεροβίων, ἢ μικροοργανισμοὶ ἀερόβιοι, ἄγνωστοι εἰσέτι, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα ἔξωθεν ὡς μίασμα. Ὁ Παστὲρ παραδέχεται μᾶλλον τὸ δεύτερον, διὸ καὶ εἰς τοὺς ἀεροβίους αὐτοὺς μικροοργανισμοὺς ἐδόθη τὸ ὄνομα *παστερίς*. Δ. Π.

παστερισμὸς (ὁ). Πρὸς καταστροφὴν τῶν μικροβίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς ἐν ῥευστῇ καταστάσει οὐσίας καὶ ἑπομένως πρὸς ἀποστείρωσιν αὐτῶν ἐφαρμόζονται διάφορα μέσα καὶ ἰδίᾳ ἡ ὑγρὰ θερμότης (βρασμὸς ἁπλοῦς ἢ ἐν ὑδατολούτρῳ, βρασμὸς ἐν ἀτμοκλιβάνῳ μετὰ ἢ ἄνευ πιέσεως κτλ.). Ἐπειδὴ ὅμως τινὲς τῶν οὐσιῶν τούτων, ὑποβαλλόμεναι καὶ εἰς τὸν ἁπλοῦν ἔτι βρασμόν, εἶναι δυνατὸν οὐ μόνον ν' ἀλλοιωθῶσιν ἀλλ' ἐνίοτε καὶ νὰ καταστραφῶσι, διὰ τοῦτο πρὸς ἀποστείρωσίν των ἐφαρμόζομεν τὸν *παστερισμόν*, ἤτοι τὴν ἐπὶ μίαν ὥραν θέρμανσιν αὐτῶν ἐν ὑδατολούτρῳ 50—80 βαθμῶν (ἀναλόγως τῆς οὐσίας). Ἡ μέθοδος ὠνομάσθη οὕτως, ὡς ἐφαρμοσθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pasteur εἰς τὴν ἀποστείρωσιν τῶν οἴνων καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν. Ἡ μέθοδος ἐφαρμόζεται ἤδη εὐρύτατα καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὄχι δὲ μόνον εἰς τὸν οἶνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ζῦθον. Ἡ αὐτὴ μέθοδος ἐφαρμόζεται εἰς τὸ γάλα καὶ τὰ θρεπτικὰ ὑποστρώματα τὰ περιέχοντα λευκωματοειδεῖς καὶ ἄλλας οὐσίας εὐκόλως ἀλλοιουμένας ὑπὸ τῆς θερμότητος (ὀρὸς, αἷμα, ἀσκιτικὸν ὑγρόν, σάκχαρον, ἀμμωνιακαὶ ἑνώσεις κτλ.). Ἡ ἀποστείρωσις αὕτη δὲν εἶναι τελεία, διότι διὰ τῆς θερμοκρασίας ταύτης καταστρέφονται μόνον τὰ βακτηρίδια, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ σπόροι αὐτῶν. Ἵνα καταστρέψωμεν καὶ τοὺς σπόρους, ὀφείλομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν θέρμανσιν ἐπὶ 3—5 φοράς, ἅπαξ καθ' ἑκάστην ἡμέραν (βλ. λ. *τυνταλισμός*). Κ. Δ. Ζ.—Ν. Α. Μ.

παστεριῶ (*—όω*)· *παστερίζω* (βλ. λ.).

Πάστι (Pasti), ***Ματθαῖος - Λεΐ***. Διάσημος Ἰταλὸς χαράκτης μεταλλείων (1410—1468). Εἰργάσθη εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἰταλίας, μάλιστα δ' ἐν Βενετίᾳ, Φερράρᾳ καὶ Βερώνῃ. Ι. Μ. Π.

παστίαι (αἱ). Οὕτω καλεῖ τὰ πολιορκητικὰ χαρακώματα τῶν Τούρκων ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Κανανός, ὁ ἱστορήσας τὴν ὑπὸ τυῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β΄ πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1422. Ν. ΚΛΣ

Παστελᾶς, *Νικηφόρος*. Στρατηγὸς Βυζαντινός, διακριθεὶς ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Ζ΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου (944—959) εἰς πλείστας ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐκστρατείας, καθ' ἃς τραυματισθεὶς πολλάκις καὶ αἰχμαλωτισθεὶς κατώρθωσεν ἐπανειλημμένως νὰ ἀποδράσῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς

Digitized by Google

τὰς τάξεις του. Τῷ 960 (ἐπὶ Ρωμανοῦ Β΄), διατελῶν στρατηγὸς διοικητὴς τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ θέματος τῶν Θρακησίων (περιφέρεια Φιλαδελφείας—Τράλλεων—Λαοδικείας), συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐναντίον τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀράβων ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν (τὸν κατόπιν βασιλεύσαντα). Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος (νῦν Ἡρακλείου), ἀπεστάλη μετὰ σώματός τινος πρὸς καταδίωξιν τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου παραμενόντων Ἀράβων, οὓς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐνίκησεν· ἐπαρθεὶς ὅμως ἐκ τούτου, παρημέλησε τὴν πειθαρχίαν τῶν στρατευμάτων του καθὼς καὶ τὰ ἐπιβεβλημένα ἐν ἐκστρατείᾳ μέτρα τῆς ἀσφαλείας καὶ ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἀράβων. Οἱ Βυζαντινοί, «καίτοι ἀκροσφαλεῖς τῇ μέθῃ τελοῦντες καὶ ἀκροχάλικες», ἀντεπεξῆλθον ρωμαλέως ἐναντίον των. Ὁ στρατηγὸς Παστελᾶς, ὁρμήσας ἔφιππος, ἐφόνευσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀλλ' ἐν τέλει, φονευθέντος τοῦ ἵππου του, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, μέχρις οὗ, βληθεὶς κατ' ἐπανάληψιν διὰ βελῶν καὶ δοράτων, κατέπεσε λιπόθυμος ἐκ τῆς αἱμορραγίας καὶ κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ν. ΚΛΣ

παστίλλια (ἡ)· δισκίον φαρμακευτικόν, τροχίσκος (γαλλ. pastille).

παστινάκη (ἡ) (Pastinaca) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παστινάκη ἡ ἥμερος* (Pastinaca sativa), πόα διετὴς φθάνουσα εἰς ὕψος 1 μ. περίπου καὶ φέρουσα καυλὸν καλαμοειδῆ, φύλλα τριχωτὰ μετὰ μικρῶν ᾠοειδῶν παραφύλλων καὶ ἄνθη μετρίου μεγέθους καὶ κίτρινα. Καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους διὰ τὴν ἐδώδιμον ραφανοειδῆ ρίζαν του. Δ. Ν. Π.

παστίτσιο (τό). Φαγητὸν παρασκευαζόμενον μὲ μακαρόνια καὶ μὲ κιμᾶν κρέατος ὡς ἑξῆς: Βράζομεν τὰ μακαρόνια, κατόπιν ἑτοιμάζομεν τὸν κιμᾶν τοῦ κρέατος (ἐν ἀναλογίᾳ 200 δραμ. πρὸς 200—250 δραμ. μακαρονίων), τὸν καβουρδίζομεν ἀφοῦ θέσωμεν 1—2 κρεμμύδια ψιλοκομμένα καὶ τὸ ἀνάλογον βούτυρον, τὸν σβήνομεν μὲ 100 δραμ. κρασὶ ἄσπρο καὶ $^1/_2$ ὀκᾶ νερό, ρίπτομεν τὴν ἀνάλογη ντομάτα, ἅλας, πιπέρι, κανέλλαν καὶ μπαχάρι, σκεπάζουμε τὴν κατσαρόλα καὶ ἀφήνουμε νὰ σιγοβράσῃ ἕως ὅτου ψησθῇ καὶ ἀπορροφήσῃ ὅλο τὸ ὑγρό. Ὅταν ἑτοιμασθῇ, τὸν κατεβάζουμε ἀπὸ τὴν φωτιὰ καὶ τὸν ἀφήνουμε νὰ κρυώσῃ, σπάζομεν ἐντὸς αὐτοῦ δύο αὐγά, προσθέτομεν 3—4 κουτάλια τῆς σούπας γαλέτα καὶ μισὴ φοῦχταν τυρὶ τριμμένο, τὰ ἀνακατεύομεν καλὰ καὶ ἢ τὰ ρίπτομεν εἰς τὰ μακαρόνια, ἢ στρώνομεν τὰ μισὰ μακαρόνια εἰς ἓν ταψίον, βάζομεν εἰς τὴν μέσην τὸν κιμᾶν καὶ ἀπ' ἐπάνω τὰ ἄλλα μισὰ μακαρόνια, ἄνωθεν δὲ αὐτῶν ἐπιστρώνομεν ἢ μίαν ἄσπρη σάλτσα ἢ μερικὰ φύλλα τοῦ ζαχαροπλαστείου. Τὸ ὅλον παρασκεύασμα τὸ ψήνουμε εἰς φοῦρνον ἀρκετὰ θερμὸν ἐπὶ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἀφοῦ κρυώσῃ τὸ κόπτομεν εἰς κανονικὰ τεμάχια. Φ. Α.

Πάστο (San Juan de Pasto), ***Σὰν Χουὰν ντὲ —***. *[Γεωγρ.]*. — 1) Πόλις τῆς Κολομβίας, πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Ναρίνιο. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς ὕψος 2.550 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ἡφαιστείου. Ἔχει πανεπιστήμιον, σεμινάριον, σχολὴν μαθηματικῶν καὶ μηχανικῶν καὶ ἐργοστάσια ὑφασμάτων, ὑποδημάτων, σιγαρέττων, ἡδυπότων κτλ. Κάτ. 29.035 (1918).

—2) Ἡφαίστειον τῆς Κολομβίας ἐπὶ τῶν Κολομβιανῶν Ἄνδεων, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Κάουκα, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένη ἡ ὁμώνυμος πόλις. Κεῖται εἰς ὕψος 4.100 μ. καὶ ἔχει κρατῆρα πλάτους 200 ἕως 400 μ., ἐκβάλλοντα ἀτμούς. Παρ' αὐτὸ συνήφθη τῷ 1812 ἡ ἀποληφθεῖσα μάχη τῆς Μπομπόνα μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ στρατηγοῦ Μπολιβάρ. Η. Π. Γ.

παστοκύδωνον (τὸ) *[Ζαχαροπλ.]*· βλ. λ. *κυδωνόπαστον*.

Πάστορ (Pastor), ***Λουδοβῖκος***, *βαρῶνος φὸν* ***Κάμπερφέλντεν***. Σύγχρονος Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Aachen τῷ 1854. Ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βόννης, τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, τῷ 1887 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἴννσμπρουκ, τῷ δὲ 1901 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ αὐστριακοῦ ἰνστιτούτου ἱστορικῶν σπουδῶν ἐν Ρώμῃ. Τῷ 1920 ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Ἕδρᾳ. Τυγχάνει μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Ζάγκρεμπ, τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Βουδαπέστης, τῆς Κρακοβίας, τῆς Πράγας κλπ. Συνέγραψε πλεῖστα ἀξιόλογα ἱστορικὰ ἔργα, ἀφορῶντα ἰδίως εἰς τὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ κλήρου τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐν οἷς: «Die kirchlichen Reunionsbestrebungen wärhend der Regierung Karls V» (1879), «Geschichte der Päpste seit dem Ausgang der Mittelalters» (1886—1906), «Johannes Janssen, sein Leben und Werk» (5η ἔκδοσις 1893), «Zur Beurteilung Savonarolal» (1898), «Ungedruckte Akten zur Geschichte der Päpste» (1904), «Erläuterungen und Ergänzungen zu Jannsens Geschichte des deutschen Volkes» (1898) κ. ἄ. Η. Π. Γ.

παστορέλα (ἡ) (ἰταλ. pastorella). Εἶδος ποιητικῆς συνθέσεως ἐν τῇ παλαιᾷ γαλλικῇ λογοτεχνίᾳ, ἀναφερομένης εἰς ἔρωτας ἱππότου μετὰ χωρικῆς· || ἐν Ζακύνθῳ ἡ λέξις σημαίνει παρὰ τοῖς καθολικοῖς ἀπομίμησιν ἐν τῇ λειτουργίᾳ θρησκευτικῆς ποιμενικῆς μουσικῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων· || ἀστεϊσμὸς μεταξὺ φίλων, ἐκλαμβανόμενος ὡς σοβαρὸς καὶ σπουδαῖος.

παστορίτα (ἡ) (ἰταλ. pastorita, γερμ. Nachthorn). Συστοιχία μετὰ κλειστοῦ στομίου ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργάνῳ, τῆς ὁποίας ἡ χροιὰ τοῦ ἤχου προσομοιάζει πρὸς τὴν τοῦ κοίλου αὐλοῦ. Ἡ συστοιχία αὐτή, 8 ποδῶν πάντοτε, δίδει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μυστηριώδους, ἰδίως εἰς τὴν ὀξεῖαν περιοχήν. Σήμερον τείνει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁλοσχερῶς. Γ. Σ.

παστὸς (ὁ)· κοιτών, νυμφικὸς θάλαμος, *παστάς*.

— *[Ἀποκρυφ.]* Εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια *παστὸς* ἐκαλεῖτο εἶδος φερέτρου ἢ φερετροειδοῦς θήκης, διαστάσεων ἀνδρός, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐναπετίθετο ὁ μέλλων νὰ μυηθῇ εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ μυστηριακοῦ θεοῦ. Ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦ μυουμένου ἐξεικόνιζε τὸν συμβολικὸν θάνατον ἢ τὴν θύραν τοῦ θανάτου, δι' ἧς ἔδει οὗτος νὰ διέλθῃ, ἵνα ἀναγεννηθῇ εἰς τὴν νέαν ζωὴν καὶ ἐνστερνισθῇ, ὡς ἐπόπτης ἢ ἀνώτερος μύστης, τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας θὰ τῷ ἀνεκοίνου ὁ ἱεροφάντης. Εἰς τὰ μυστήρια τῶν Δρυΐδῶν ὁ μυούμενος ἐτίθετο ἐντὸς λελαξευμένου λίθου, εἰς ἄλλα δὲ νεώτερα μυστηριακὰ συστήματα ὁ παστὸς συμβολίζει τὴν κιβωτόν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκλείσθη ὁ Νῶε, ἵνα σωθῇ ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ. Η. Π. Γ.

παστός, *—ή, —όν*· ὁ ἅλατι πεπασμένος, ὁ διατηρούμενος μὲ ἁλάτισμα, ἁλίπαστος, παστωμένος, ἰδίᾳ ἐπὶ ἰχθύων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χοιρείου κρέατος καὶ κυνηγίου διατηρουμένου εἴτε ἐν ἅλμῃ εἴτε ἄλλως.

παστουρμᾶς (ὁ) (τουρκ. *μπαστιρμᾶ*). Φαγητὸν μικρασιατικῆς προελεύσεως, κατασκευαζόμενον ἀπὸ κρέας βοός, βουβάλου καὶ καμήλου ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν τεμάχια κρέατος, κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ καλύπτοντος τὰς πλευράς, τὰ ὁποῖα προστρίβομεν ἐπὶ σανίδος, ἐπιπάσσοντες αὐτὰ συνεχῶς δι' ἅλατος. Ἀκολούθως προσθέτομεν εἰς αὐτὰ ἀρωματικὰ καὶ χυμὸν σκόρδου, καὶ εἶτα τὰ θέτομεν ἐντὸς ἅλμης ὅπως τὰ ἁλίπαστα, εἴτε τὰ ἀποξηραίνομεν εἰς τὸν ἥλιον ἢ τὰ κάμνομεν καπνιστά. Οἱ ναυτικοὶ ὀνομάζουσι τὸ οὕτω παρασκευαζόμενον φαγητὸν *σαλάδο*. Φ. Α.

παστοφόροι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ φέροντες κατὰ τὰς πομπὰς (τῆς Ἴσιδος, τοῦ Σεράπιος) τοὺς παστοὺς (ξόανα θεῶν) Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, οἵτινες κατῴκουν ἐν ἰδιαιτέρῳ, παρὰ τὸν ναόν, οἰκήματι, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο παστοφόριον ἢ παστοφορεῖον, καὶ ἀπετέλουν μίαν τάξιν τῆς θρησκευτικῆς ἱεραρχίας (καὶ ὁ ἐν τῷ ἰουδαϊκῷ ναῷ θάλαμος τοῦ ἱερέως ἐκαλεῖτο πολλάκις παστοφόριον). Τὰ ξόανα τῶν διαφόρων αἰγυπτιακῶν θεοτήτων ἢ ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ κογχῶν τῶν μεγάλων ναῶν ἢ ἐπὶ ἰδιαιτέρων ναΐσκων, φορητῶν πολλάκις, θαλάμων ἢ παστάδων καλουμένων. Ἐνίοτε ταῦτα ἐφέροντο κατὰ τὴν πομπὴν οὐχὶ ὑπὸ τῶν ὡρισμένων πρὸς τοῦτο ἱερέων (τῶν παστοφόρων), ἐπὶ φορητῶν ναοσχήμων πλαισίων, ἀλλ' ἐπὶ ἁμαξῶν. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Σεράπιος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην (ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα) παστοφόροι ἱερεῖς ὑπῆρχον καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἐτάσσοντο εὐθὺς μετὰ τὸν μέγαν ἀρχιερέα (maximum pontificem). Ἐν τῇ Μεγάλῃ Φρυγίᾳ *παστοὶ* ἐκαλοῦντο αἱ νυμφικαὶ κλῖναι (κυρίως παστὸς ἦτο τὸ παραπέτασμα) καὶ *παστοφόροι* ἦσαν οἱ ἱερεῖς τῆς Μεγάλης Μητρός, εἰς τὸν ναὸν τῆς ὁποίας ὑπῆρχε παστὸς τῆς θεᾶς καὶ τοῦ ἐραστοῦ της Ἄττιος. Παστοφόρος ἐκαλεῖτο, κατά τινα ἐπιγραφήν, καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ὡς θεὰ τῶν ἐρώτων, ἐπαγρυπνοῦσα ἐπὶ τῆς νυμφικῆς κλίνης. ΚΑΨ.

παστοφόριον (τό). Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ παραπλεύρως τοῦ ναοῦ καὶ ἐγγὺς τοῦ βήματος, μεθ' οὗ συνεκοινώνει δι' ἐσωτερικῆς θύρας, ἐκτισμένον δωμάτιον, τὸ χρησιμοποιούμενον ὡς ἱματιοφυλάκιον, σκευοφυλάκιον, θησαυροφυλάκιον, καὶ τὸ ὁποῖον μετέπειτα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης διαμερισμάτων, ἅτινα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *πρόθεσις* καὶ *διακονικόν*. Ἐντεῦθεν καὶ ὑπὸ τῶν «Ἀποστολικῶν διαταγῶν» (Η, 13) οἱ διάκονοι μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν παραγγέλλονται νὰ εἰσφέρωσι τὰ περισσεύματα εἰς τὰ παστοφόρια. Ἡ λέξις εἰσήχθη ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει ἐκ τῆς παρ' Ἰουδαίοις χρήσεως, παρ' οἷς, καθ' ἣν ἔννοιαν ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Ο΄, ἐσήμαινε τὰ δωμάτια τὰ συνεχόμενα πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ τὸν ναὸν καὶ χρησιμεύοντα διὰ τὴν κατοικίαν τῶν ἱερέων καὶ λοιπῶν λειτουργῶν, ἢ διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν προσφορῶν εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς σῖτον, εἴτε εἰς ἄλλους καρποὺς καὶ προμηθείας (Α΄ Παραλειπ. Θ΄ 26· ΚΓ΄ 28· ΚΗ΄ 12 Β΄ Παραλειπ. ΛΑ΄ 11 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἡ Βουλγάτα συνήθως ἀποδίδει τὴν λέξιν ταύτην εἰς τὸ λατινικὸν διὰ τῶν λέξεων exedræ, gazophylacium, tabernaculum, horrea (*Ἱερεμ.* ΛΕ΄ 4· *Ἰεζεκιὴλ* Μ΄ 17· *Ἡσαΐου* ΚΒ΄ 15· Β΄ Παραλ. ΛΑ΄ 1). Π. Ν. Τ.

πάστρα (ἡ)· δημοτ., καθαριότης: «μεγάλη πάστρα κρατεῖ 'ς τὸ σπίτι της» (ὑποχωρητικῶς ἐκ τοῦ *παστρεύω*)· || χαρτοπ., εἶδος *κοντσίνας* (βλ. λ.).

Πάστρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 219. Κεῖται εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἴνου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Ὑποφέρει ἀπὸ σεισμούς, τῷ 1911 μάλιστα ὑπέστη πλήρη καταστροφήν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἅγιος Γεώργιος* (κάτ. 88), *Θεοδωρῖτσι* (κάτ. 96), *Κρεμμυδοπετρουλὶ* (κάτ. 98) καὶ *Φουρνιώτη* (κάτ. 44). Ἡ περιφέρεια παράγει σταφίδα, ἔλαιον καὶ δημητριακά. Μετὰ τοῦ Ἀργοστολίου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (χμτρ. 32). Δ. Ε. Μ.

— **Πάστρα** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ χαμηλοτέρου τμήματος τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος, ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς διόδου τῶν Ἐλευθερῶν (Κάζης) μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τῶν Σκούρτων καὶ καταπίπτοντος πρὸς Ν. ἕως τὸ ὀροπέδιον τῆς Οἰνόης (Μαζίου). Ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι ἡ *Μπουζούρεζα* (1.015 μ. ὑψ.). Κατὰ τὰς ΝΑ. αὐτοῦ κλιτῦς (ὑψ. 530) κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Ὁσίου Μελετίου μὲ ἀξιόλογον βυζαντινὸν ναόν. Ι. Σ. Σ.

πάστρεμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παστρεύω, καθάρισμα: «τὸ σιτάρι θέλει πάστρεμα, γιατὶ ἔχει πέτρες».

παστρεύω· δημοτ., καθαρίζω, ἀπαλλάσσω τοῦ ρύπου, τῶν κηλίδων, τῶν ἀπορριμμάτων: «παστρεύω τὸ ροῦχο, — τὸ πάτωμα, — τὸ σιτάρι» (ἐκ τοῦ *σπαρτεύω*· διὰ τοῦ σπάρτου καθαρίζω).

παστρικός, *—ή, —ό*· δημοτ., καθαρός, ἄνευ ρύπων ἢ κηλίδων· || μεταφ., ἠθικῶς καθαρός, ἄμεμπτος: «ἔχει τὰ χέρια του παστρικὰ» δὲν κλέπτει· || κατ' ἀντίφρασιν, φαῦλος, κακοήθης. — Ἐπίρρ. *παστρικά*. —Ὑποκορ. *παστρικούλης* καὶ *παστρικούτσικος*.

Παστρικὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμίαι ἀκρωτηρίων ἢ ἀκτῶν ἢ νησίων ἐλευθέρων κινδύνων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πλησίον κινδυνώδη μέρη λόγῳ ὑφάλων (*Κικό, Ἄπαστρο*). Συνήθως αἱ τοπωνυμίαι αὗται ὑπάρχουν καταλλήλως πρὸς ἄλλας ἢ σχετικῆς σημασίας (*Ἄδολο, Ἄκακο*) ἢ καὶ τελείως διαφόρους. Σ. Ε. Λ.

Πάστροβα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καλλίκρουνον* (βλ. λ.).

Παστὺρ (Pasture), ***Ρογῆρος ντὲ λὰ —***. Βέλγος ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν ντὲρ Βάϋντεν*).

πάστωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παστώνω, ταρίχευσις.

παστώνω· δημοτ., κάμνω τι παστόν, ἁλατίζω πρὸς διατήρησιν, ταριχεύω.

πάστωρ, *—ωρος* (ὁ) (pastor). Καλεῖται οὕτω συνήθως ὁ ἐφημέριος τῆς διαμαρτυρομένης ἐκκλησίας, τοῦ ἐφημερίου τῆς δυτικῆς καλουμένου Pfarrer (οὕτω π.χ. ἐν τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ καὶ τῇ Ἑλβετίᾳ). Ἐνίοτε ὅμως καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι καλοῦσι τοὺς ἑαυτῶν ἐφημερίους Pfarrer. Κ. Ι. Δ.

Πασυλαστία, ἢ ***Παουλαστία*** *[Μυθ.]*. Ἰνδικὴ θεότης ἀνάλογος τοῦ παρ' Ἕλλησι Πλούτου, μία τῶν ὀκτὼ Βακοὺς τοῦ βραχμανικοῦ πανθέου, ἑκτη κατὰ σειρὰν τάξεως. —Π.

Πασυρύς, ἢ ***Πακυρὶς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* III, 5, 13) παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καρκινίτου ἢ Ὑπακύρεως ἢ Πακύρεως ποταμοῦ (νῦν Καλαντάκ), ὀλίγον βορειότερον τῆς Καρκίνης (νῦν Καλαντζάκ). Λ. Θ. Σ.

Πάσφιλντ (Pasfield) ***Βεατρίκη Οὐέμπ***, λαίδη —. Ἀγγλὶς κοινωνιολόγος καὶ συγγραφεὺς (βλ. λ. *Βεατρίκη Πόττερ*).

Πάσχα (τό)· ἑορτὴ τῶν Ἑβραίων εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευθερώσεώς των ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς αἰχμαλωσίας, ἄλλως *νομικὸν Πάσχα*· || ἑορτὴ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἄλλως *Πάσχα τὸ καινὸν* (κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ τῶν Ἑβραίων)· || ἡ μετὰ τὰς καθιερωμένας νηστείας ἑορτή, ἀφ' ἧς ἐπιτρέπεται κατάλυσις κρέατος.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἀρχὴ τοῦ *Πάσχα* ἀνάγεται εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Αἰγύπτιοι ἑώρταζον τὴν ἐαρινὴ ἰσημερίαν, καθ' ἣν ἄρχεται ἡ ἡμέρα νὰ γίνεται

Digitized by Google

μεγαλυτέρα τῆς νυκτός, τὸ φῶς νὰ ὑπερνικᾷ τὸ σκότος. Ἐλέγετο δὲ *Πισάχ*, ἤτοι διάβασις τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ Ἰσημερινοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι, φεύγοντες ὑπὸ τὸν Μωϋσέα μετὰ μακραίωνα διαμονὴν ἐν Αἰγύπτῳ, συναπέφερον καὶ πολλὰς ἰδέας καὶ ἔθιμα αἰγυπτιακά, καθ' ὧν ἠγωνίσθη ὁ Μωϋσῆς. Ἠναγκάσθη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑορτήν, μετουσιωμένην ὅμως εἰς ἀνάμνησιν τῆς διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς διαβάσεως, ἢ τῆς μεταπτώσεως τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ ἑβραϊστὶ διετήρησεν ἡ ἑορτὴ τὸ ὄνομα *Πεσσάχ*. Οἱ ἐκχριστιανίσαντες Ἑβραῖοι, προσκείμενοι ἀκόμη εἰς τὴν Συναγωγὴν καὶ τὸν Ναὸν κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Πέτρου, ἐξηκολούθουν τὴν ἑορτήν, ἐπικρατησάσης ὅμως, τῆς πολιτικῆς τοῦ Παύλου, ὅστις ἐπεδίωξε νὰ καταστήσῃ τὸν Χριστιανισμὸν παγκόσμιον θρησκείαν καὶ οὐχὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ ὡς αἵρεσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ πρὸς τοῦτο διὰ πολλῶν ῥηξικελεύθων μέτρων νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς Συναγωγῆς, μετουσιώθη πάλιν ἡ ἔννοια τῆς ἑορτῆς, ὥστε τὸ χριστιανικὸν Πάσχα νὰ σημαίνῃ τὴν διάβασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀληθείας, διὰ τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ ἐβοήθησε πολὺ πρὸς τοῦτο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔπαθε κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἑορτήν, προσενεχθεὶς Αὐτὸς ἀμνὸς εἰς θυσίαν λυτρώσεως. Καὶ διετηρήθη πάλιν ἡ ὀνομασία Πάσχα. Ὥστε ἡ ἐκ τοῦ πάσχω ἐτυμολογία μόνον λογοπαιγνίου ἀξίαν ἔχει. Μέχρι δὲ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα πολλοὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν ἐπέμενον συνεορτάζοντες τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἑβραίων. Ἀπόδειξις τῆς τοιαύτης ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἑορτῆς εἶναι ὅτι καὶ σήμερον οἱ Αἰγύπτιοι ἐξακολουθοῦν ἑορτάζοντες τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας τὴν Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου, ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι κινητὴ ἡμερομηνία. Διότι ὁ Χριστιανισμός, εἰσελθὼν δι' Ἀλεξανδρείας ἐκ Παλαιστίνης καὶ ἐπικρατήσας ἐν Αἰγύπτῳ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς βυζαντινοκρατίας, εἰσήγαγε καὶ τὸ χριστιανικὸν Πάσχα. Ἡ ἰθαγενὴς ἑορτὴ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ἑορτάζεται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, διότι ἔπιπτεν ἐντὸς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ φυσικὰ μετετέθη εἰς τὴν ἐπαύριον τοῦ Πάσχα. Ὅταν δ' ἐπεκράτησεν ὁ Μουσουλμανισμὸς (Ζ' αἰών), παρέμεινε παρὰ τῷ λαῷ ἐξακολουθοῦσα νὰ κανονίζηται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα καὶ λέγεται *Σὰμ ἐλ Νεσσίμ*, ἤτοι ἐαριναὶ πνοαί. Ἀνάλογος διατήρησις φαραωνικῆς ἑορτῆς λαϊκῆς εἶναι ἡ *τομὴ τοῦ Χαλίγκ*, ἥτις εἶναι τὰ ἀρχαῖα *Νειλῷα*.

Ἑβραϊκὸν Πάσχα. Ἡ 1η Νισὰν ἐθεωρεῖτο ἡμέρα τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας. Τὴν 10ην Νισὰν (Ἔξοδ. ΙΒ' 3—11) ἐπρομηθεύετο κάθε οἰκογενειάρχης πρόβατον ἄμεμπτον, ἑνὸς ἔτους, ἄρρεν, καὶ τὸ διετήρει μέχρι τῆς 14ης ἰδίου μηνός, ἡμέρας τῆς Πανσελήνου (πρώτης μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν). Τὴν ἑσπέραν τῆς 14ης ἐθυσιάζετο εἰς τὸν Ναόν: «Καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θύσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλιὰν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς, ἐὰν φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ φάγονται τὰ κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρὶ καὶ ἄζυμα...». Τὸ σφάγιον ψηνόμενον διὰ ξυλίνου ὀβελοῦ, ἔχοντος κατὰ μέσον ἕτερον ξύλον διασταυρούμενον καθέτως, ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἀκέραιον, χωρὶς νὰ συντριβῇ ὀστοῦν τι, ἔπρεπε νὰ φαγωθῇ τὴν ἰδίαν ἑσπέραν, χωρὶς νὰ μείνῃ περίσσευμα τὸ πρωῒ τῆς ἐπαύριον. Ἄλλως τὸ ὑπόλοιπον ἀπετεφροῦτο. Ἂν ἡ οἰκογένεια ἦτο πτωχὴ ἢ ὀλιγομελής, συνηνοῦτο μὲ γειτονικὴν τοιαύτην. Καθήμενα εἰς τὸ συμπόσιον πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἔπινον ἐν πρώτοις ποτήριον οἴνου κεκραμένου μεθ' ὕδατος. Ἐπὶ τούτῳ ἀνεπέμποντο εὐχαὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο ἐλέγετο πρῶτον. Ἐγίνετο κατόπιν ἡ νίψις τῶν χειρῶν καὶ προσέφερον πάντες σύντομον εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἦσαν τὸ *ὀπτὸν ἀρνίον*, αἱ *πικρίδες*, τὰ *ἄζυμα* καὶ τὸ *βάμμα*. Μετὰ τὴν νίψιν ἔτρωγον ὀλίγας πικρίδας, ἤτοι χόρτα πικρά, καὶ ἀπήγγελλον νέαν προσευχήν. Κατόπιν ἀφῃροῦντο τὰ ἐδέσματα πάντα ἀπὸ τῆς τραπέζης, διὰ νὰ διεγερθῇ ἡ περιέργεια τῶν παίδων καὶ δοθῇ εὐκαιρία εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τὴν ἡλικίαν νὰ ἐξιστορήσουν τὸν σκοπὸν τῆς ἑορτῆς καὶ τὴν σημασίαν τῶν κατ' αὐτήν. Ἅμα ὡς ἐπανεφέροντο τὰ ἐδέσματα, ὁ ἀρχηγὸς ἔλεγε: «Θυσία τὸ Πάσχα τοῦτο τῷ Κυρίῳ, ὃ ἐσκέπασε τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ ἡνίκα ἐπάταξε τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς δὲ οἴκους ἡμῶν ἐρύσατο». Τότε ἐλάμβανεν ὀλίγον ἀπὸ ἕκαστον ἔδεσμα καὶ ἐξήγει τὸν συμβολισμόν του: τὰ μὲν πικρὰ χόρτα ὑπενθύμιζον τὴν πικρίαν τῆς δουλείας ὑπὸ τοὺς σκληροὺς φαραώ, τὰ ἄζυμα ὅτι ἐν τόσῃ σπουδῇ ἔφυγον, ὥστε δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ζυμώσουν τὸν ἄρτον των. Ἦσαν πάντες ἐζωσμένοι τὰς ὀσφῦς καὶ ἔφερον ὑποδήματα ὁδοιπορίας καὶ ῥάβδον εἰς χεῖρας διὰ νὰ εἰκονίσουν τὴν φυγήν. Ἀπήγγελλον κατόπιν ψαλμούς τινας καὶ μετὰ σύντομον προσευχὴν ἔπινον τὸ δεύτερον ποτήριον. Ἔνιπτον καὶ πάλιν τὰς χεῖρας καὶ ἔτρωγον εὐσχημόνως τὸ ἀρνίον, μεθ' ὃ νιπτόμενοι ἔπινον τὸ τρίτον ποτήριον, τὸ τῆς εὐλογίας. Ἐπίνετο δὲ καὶ ἕτερον ποτήριον, τὸ λεγόμενον χαλίλ, ἐφ' οὗ ἀπήγγελλον ψαλμούς. Ζύμη κατὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ γευθεὶς ἄρτον ἔνζυμον ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ποινὴν τῆς «ἀπωλείας ἐκ τοῦ λαοῦ». Εἶναι ἄγνωστον τίς ἀκριβῶς ἦτο ἡ ποινή, πιθανώτατα ὅμως ἑρμηνεύεται ὡς διαγραφὴ ἢ ἀφορισμός. Ἕνεκα τούτου ἡ ἐφθήμερος ἑορτὴ λέγεται καὶ *ἑορτὴ τῶν ἀζύμων*. Ἐκτὸς τοῦ ἰδιωτικοῦ τούτου μέρους τοῦ πανηγυρισμοῦ ὑπῆρχε καὶ τὸ δημόσιον. Ὁ νόμος ὥριζε μίαν ἐξαιρετικὴν θυσίαν πλὴν τῆς καθημερινῆς· καθ' ἑκάστην τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν προσεφέροντο ὁλοκαυτώματα δύο νεαρῶν ταύρων, ἑνὸς κριοῦ καὶ ἑπτὰ ἀρνίων, καθὼς καὶ ἄλλαι προσφοραὶ καὶ σπονδαὶ καὶ τέλος ἡ θυσία τράγου «τοῦ φέροντος τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου». Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἐπὶ γῆς Ἑβραῖοι μόνον εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων ἠδύναντο νὰ θυσιάσουν καὶ δι' αὐτὸ συνεκεντροῦντο ἐκεῖ εἰς μέγιστον πλῆθος, ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ πόσαι μυριάδες ζῴων ἐσφάζοντο. Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει 256.600 διὰ μιᾶς. Τὸ αἷμα αὐτῶν ὠχετεύετο εἰς τεραστίους βόθρους. Ἡ μετὰ φλογῶν ἔκρηξις τοῦ χώρου ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ἥτις ἐσταμάτησε τὰς ἐργασίας τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ, ἑρμηνεύεται διὰ τῆς ἀναφλέξεως τῶν φωσφορικῶν ἀερίων, τὰ ὁποῖα ἡ σῆψις ἀνέδωκε καὶ τὰ ὁποῖα συνεπιέζοντο εἰς τὸ ὑπέδαφος, ἀναφλεγέντα ἅμα ὡς αἱ ἐκσκαφαὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως ἐπέτρεψαν τὴν ἐπαφήν των πρὸς τὸν ἀέρα. Τὸ ἑβραϊκὸν Πάσχα ἐσημείωνε καὶ τὴν ὥραν τῆς συγκομιδῆς· ἦτο ἡ ἑορτὴ καὶ τῆς συγκομιδῆς τῆς κριθῆς, ἥτις εἶναι ἡ πρωϊμωτέρα τῶν δημητριακῶν καὶ δι' αὐτὸ τὴν 16ην ἡμέραν τῆς σελήνης, ἤτοι τὴν ἐπαύριον τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ Πάσχα, προσῆγον εἰς τὸ ἱερὸν δέμα νέας κριθῆς.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 15ης Νισὰν ἐστέλλοντο ἀπεσταλμένοι τοῦ Συνεδρίου καὶ ἐξέλεγον εἰς γείτονα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀγρὸν τὴν δέσμην τῶν ὡρίμων σταχύων, τοὺς ὁποίους ἀπέκοπτον τὴν νύκτα τῆς 16ης καὶ ἀπέθετον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ ἠλόουν, εἶτα ἐκοπάνιζον τοὺς στάχυς, ἔτριβον τοὺς κόκκους διὰ χειροκινήτου μύλου, ἐκοσκίνιζον τρεῖς τὸ ἐντεῦθεν ἄλευρον καὶ λαμβάνοντες τὸ δέκατον μιᾶς *ἔφας* (ἡ ἔφα ἦτο 36 λίτραι περίπου) ἐμίγνυον μὲ ἔλαιον καὶ θυμίαμα. Μέρος τοῦ πολτοῦ τούτου ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δὲ λοιπὸν ἔτρωγον οἱ ἱερεῖς. Ἡ συνήθεια νὰ δίδουν χάριν εἰς ἕνα κατάδικον κατὰ τὸ Πάσχα οὐδαμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μνημονεύεται, ἀλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες εἰς πολλάς των ἑορτάς, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, ἀπένεμον χάριτας εἰς καταδίκους. Ἄλλως τε καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι σύνηθες εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Τότε ἐκηρύσσετο ἡ ἔναρξις τῆς συγκομιδῆς καὶ ἐπετρέπετο νὰ φάγουν ἔνζυμον ἄρτον. Τὸ κείμενον (Λευϊτ. ΚΓ' 11) λέγει: «τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης», ἡ δὲ ῥαββινικὴ παράδοσις ἐννοεῖ «τῆς πρώτης τοῦ Πάσχα»· τοῦτο ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ ἐδάφιον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (Ε' 11) καὶ δέχεται καὶ ὁ Ἰώσηπος, ἀλλ' οἱ Σαδουκαῖοι, οἱ Σαμαρεῖται καὶ οἱ Καραῖται νομίζουν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς 7ης τοῦ Πάσχα. Ἡ ἔκφρασις «μεταξὺ πρώτης καὶ δευτέρας ἑσπέρας» συνεζητήθη πολύ. Καραῖται καὶ Σαμαρεῖται ἑρμηνεύουν μεταξὺ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς λήξεως τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος, ἐνῷ οἱ Φαρισαῖοι καὶ ῥαββινῖται ἐννοοῦν μεταξὺ τοῦ μέσου τοῦ ἀπογεύματος καὶ τῆς δύσεως. Ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἐνθυμηθῶμεν πόσον οἱ ἐν Ἀραβίᾳ Ἑβραῖοι ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν Ἀράβων τοῦ Χετζάτζ, θὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ φαρισαϊκὴ ἑρμηνεία εὐστοχεῖ περισσότερον. Οἱ Ἄραβες ἔχουν πρώτην δύσιν τὴν πραγματικὴν ἀπόκρυψιν τοῦ ἡλίου καὶ δευτέραν τὴν λῆξιν τοῦ ἑσπερινοῦ λυκόφωτος ἐλ-ἄϊσσα. Οἱ δι' οἱονδήποτε λόγον κωλυθέντες νὰ ἑορτάσουν τὸ Πάσχα τὴν 15ην Νισάν, ἠδύναντο νὰ τὸ ἑορτάσουν τὴν 15ην τοῦ ἑπομένου μηνὸς (*μικρὸν Πάσχα*). Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν ἀζύμων εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν Συναγωγὴν παρουσιάζεται ἤδη διαφορά τις, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀοριστίας τῆς ἐννοίας τοῦ Σαββάτου τῆς ἑβδομάδος τῶν ἀζύμων, τὴν ἑπομένην τοῦ ὁποίου ὤφειλον οἱ Ἑβραῖοι νὰ προσφέρουν εἰς εὐγνωμοσύνην τῷ Θεῷ ἀναιμάκτους θυσίας, τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν. Ἐνῷ δηλαδὴ οἱ Ἑβραῖοι ἐθεώρουν ὡς Σάββατον τῶν ἀζύμων τὴν 15 Νισάν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καθ' ἣν αὕτη ἔπιπτεν, ἕνεκα τοῦ ἑορταστικοῦ της χαρακτῆρος, οἱ Σαμαρεῖται καὶ οἱ Βαιθοσαῖοι δηλαδὴ ἡ πρὸς τοὺς Ἐσσαίους συγγενὴς σχολὴ τοῦ Βοηθοῦ, ἐθεώρουν ὡς Σάββατον τῶν ἀζύμων τὸ πραγματικὸν Σάββατον τῆς ἑβδομάδος, ἥτις περιεῖχε τὴν 15 Νισὰν καὶ δι' αὐτὸ προσέφερον τὰς ἀπαρχὰς τὴν ἐπαύριον Κυριακήν. Τὸν πασχαλινὸν ἀμνὸν ἔθυον μόνον οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις εὑρισκόμενοι ἢ προσελθόντες, οἱ δὲ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑβραῖοι ᾐσθάνοντο ἰσχυρὰν τὴν ἀνάγκην, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ν' ἀναπληρώσουν τὸν ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης πασχάλιον δεῖπνον δι' ἄλλων ἀναλόγων δείπνων. Καὶ τινες μὲν μετεχειρίζοντο εἰς τὴν τράπεζαν δύο εἴδη ἐδεσμάτων, τὸ μὲν πρὸς ἐνθύμησιν τοῦ Πάσχα, τὸ δὲ πρὸς ἐνθύμησιν τῆς θυσίας τῆς ἑορτῆς· ἄλλοι δέ, ὡς ὁ ἐπιφανὴς Ἰουδαῖος ἐν Ῥώμῃ Θεοδόσιος, ἐπεδίωκον τὴν εἰσαγωγὴν ἐν τῇ αὐτόθι ἰουδαϊκῇ κοινότητι τοῦ δείπνου τοῦ λεγομένου «ὡπλισμένου κριαρίου» τὸ ὁποῖον ὠπτᾶτο καθ' ὃν τρόπον, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν διαφορῶν, καὶ ὁ πασχάλιος ἀμνός. Εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπηγορεύθη ὁ νεωτερισμὸς οὗτος, ἀλλ' εἰσήχθη καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τοῦ Τίτου. Τὴν συνήθειαν ταύτην ἐπεκύρωσε καὶ Γαμαλιὴλ ὁ Β', ἀλλ' οἱ ἄλλοι ῥαββῖνοι συνεχῶς ἀπεδοκίμαζον.

Χριστιανικὸν Πάσχα. Κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀφήγησιν, ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη κατὰ τὸ ἰουδαϊκὸν Πάσχα, ἡ σύμπτωσις δ' αὕτη ἔγινεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ἡ βάσις τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα. Ἐν τούτοις ἀπὸ αἰώνων ἠγέρθη δεινὸς σάλος μεταξὺ τῶν θεολογούντων, προελθὼν ἐκ τοῦ ζητήματος ποῖον Πάσχα ἐτέλεσεν ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τῆς γῆς, τίς ὁ χρόνος τῆς ἑορτῆς ἐκείνης καὶ πῶς ἐγένετο. Ἡ λύσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐξακριβώσεως ἂν ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη τὴν 14 Νισάν, ἤτοι τὴν ἡμέραν τοῦ ἑβραϊκοῦ Πάσχα, ἢ ἂν ἔφαγε τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν του τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὴν ἑσπέραν τῆς 14 Νισάν, ἢ ἀκριβέστερον ἀρχομένης τῆς 15ης, διότι ἀπὸ τῆς δύσεως ἄρχεται ἡ ἑβραϊκὴ ἡμέρα, ἐσταυρώθη δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς 15ης, τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων. Ἐκ τῶν εὐαγγελιστῶν σαφὴς εἶναι ὁ Ἰωάννης, ὅστις κατηγορηματικῶς ἀναφέρει ὅτι ἐσταυρώθη τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἤτοι τὴν 14 Νισάν, καὶ ὅτι ὁ μυστικὸς δεῖπνος ἔλαβε χώραν τὴν 13ην ἰδίου μηνός. Ἀλλ' οἱ τρεῖς ἄλλοι συνοπτικοὶ θεωροῦνται ὡς διαφωνοῦντες πρὸς τοῦτον ὑπό τινων θεολόγων προτεσταντῶν. Κατὰ τούτους οἱ συνοπτικοὶ παρέστησαν τὸν Κύριον τελοῦντα τὸν μυστικὸν δεῖπνον τὴν 14ην Νισάν, σταυρούμενον δὲ τὴν ἑπομένην, ὥστε ἑώρτασε μετὰ τῶν μαθητῶν του αὐτὸ τὸ ἰουδαϊκὸν Πάσχα. Ἀλλ' ἡ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἔπαθεν ὁ Σωτήρ, δὲν ἦτο ἡ 15η, ἀλλ' ἡ 14η, διότι τὰ συμβάντα, ἅτινα ἀναφέρουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι συνοπτικοὶ ὡς λαβόντα χώραν τὴν νύκτα τῆς Πέμπτης πρὸς τὴν Παρασκευὴν καὶ διαρκούσης τῆς Παρασκευῆς, δεικνύουν ὅτι ἡ Παρασκευὴ καθ' ἣν ἔπαθεν ὁ Σωτὴρ ἦτο ἐργάσιμος καὶ ὄχι ἑορτάσιμος, ἐνῷ ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἀπαγορεύει πᾶσαν ἐργασίαν τὴν 15ην Νισάν. Τοιαῦτα συμβάντα ἦσαν ἡ ἀποστολὴ ὡπλισμένων πρὸς σύλληψιν τοῦ Σωτῆρος, πρᾶγμα ἀπαγορευόμενον ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς κατά τε τὸν Ἰώσηπον καὶ τοὺς Ταλμουδιστάς, ἔπειτα ἡ συνάθροισις τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἡ προσαγωγή του ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, τὰ συνέδρια, ἡ κρίσις καὶ ἡ καταδίκη, μάλιστα δὲ ἡ ἀγγαρεία Σίμωνος τοῦ Κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ ὅπου εἰργάζετο. Ἔπειτα ἡ ἀπόφασις τοῦ Συνεδρίου περὶ τῆς μὴ συλλήψεως καὶ ἐκτελέσεως τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὴν ἑορτήν, «μήποτε θόρυβος ἔσται τῷ λαῷ», καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ἀπὸ Ἰωσὴφ Ἀριμαθαίας, ὅστις δὲν ἀνέμεινε τὴν ἑπομένην πρωΐαν ἀλλὰ κατεβίβασε τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μετέφερεν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ μνημεῖον. Πάντα ταῦτα δεικνύουν ὅτι ἡ Παρασκευὴ τῆς Σταυρώσεως δὲν ἦτο ἡ 15η Νισὰν ἡ ἑορτάσιμος, ἀλλ' ἡ 14η, ἤτοι ἡ Παρασκευή. Ἄλλως τε καὶ εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον δὲν βλέπομεν τὰ πασχαλινὰ ἑβραϊκὰ ἐδέσματα, ἀλλὰ ἄρτον καὶ οἶνον. Οἱ προτεστάνται οὗτοι παρατηροῦν ὅτι αἱ φράσεις τῶν συνοπτικῶν: «τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταί....», «καὶ τῇ πρώτῃ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον», «ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα», δηλοῦν ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη τὴν 16 Νισάν, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἐμφανῶς ἄτοπον, συνήγαγον ὅτι εἰς τὴν ἔκφρασιν «ἑορτῇ ἀζύμων» περιλαμβάνεται καὶ ἡ 14η Νισάν. Καὶ πράγματι, ὁ Λουκᾶς λέγει: «ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα». Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰώσηπος λέγει ὅτι τὴν ἑσπέραν ὡς ἀρχὴν τῆς ἑπομένης ἡμέρας ἠρίθμουν ἀπὸ τῆς 9 μ. μ. ὥρας, ἕπεται ὅτι τῇ πρώτῃ τῶν ἀζύμων, ἤτοι τὴν 9 μ. μ. τῆς 13 Νισάν, ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ τὸν Κύριον «ποῦ ἔμελλον φαγεῖν τὸ Πάσχα». Τὸ ἴδιον ἑσπέρας ὁ Κύριος ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον, οὐχὶ τὸ νομικὸν τῶν Ἑβραίων Πάσχα, ἀλλὰ τὸ χριστιανικόν, θεμελιώσας, κατὰ τοὺς θεολόγους, τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας. Συνελήφθη τὴν ἐπαύριον, 14 Νισάν, καθ' ἣν προσεφέρετο ὁ ἀμνὸς ὑπὸ τῶν Ἑβραίων. Καὶ ἐλήφθη φροντὶς «ἵνα μὴ μείνῃ τὰ σώματα ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐν τῷ Σαββάτῳ, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ Σαββάτου», δηλαδὴ ἦτο Σάββατον τῆς ἑβδομάδος κανονικὸν καὶ Σάββατον ἐξαιρετικόν, ἤτοι ἑορτάσιμος ἡμέρα ἡ 15 Νισὰν καὶ ἡ πρώτη τῶν ἀζύμων, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ εὑρίσκετο ἐν τῷ τάφῳ, τὴν δὲ 16 Νισάν, καθ' ἣν προσεφέροντο αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν, ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς. Ἀγνοοῦμεν τίνι τρόπῳ ἐπῆλθεν ἡ τοῦ νομικοῦ Πάσχα διαμόρφωσις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ ἐλλείπουσι παντελῶς αἱ σχετικαὶ τῆς πρωταρχικῆς Ἐκκλησίας μαρτυρίαι περὶ τοῦ Πάσχα. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν οὐδεμία συζήτησις ἠγέρθη περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἑορτασμοῦ, ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ ἑώρταζον ταυτοχρόνως μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ μετὰ χαρα-

Digitized by Google

κτῆρος χαρμοσύνου. Κατόπιν αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι ἤρχισαν διαφόρως ἑορτάζουσαι, ὥστε τὸν Β΄ αἰῶνα ἀνεφύη ζήτημα, κορυφωθὲν κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα, ἕως οὗ τῷ 325 μ. Χ. ἡ ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐκανόνισεν αὐτό. Πολλοὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ ἰδίως Χριστιανοὶ ἐξ Ἑβραίων, ἐξηκολούθουν συνεορτάζοντες τοῖς Ἑβραίοις τὴν 14 Νισάν, διὸ καὶ ἐλέγοντο *τεσσαρεσκαιδεκατῖται* (quatordecimans). Ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς μορφώσεως κοινοτήτων χριστιανικῶν ὑπὸ ἐπισκόπους, τὸ Πάσχα ἑωρτάζετο μετὰ τῶν Ἑβραίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ 51 μ.Χ., ὅτε συνῆλθον οἱ ἀπόστολοι, ἔχομεν κανόνας εἰδικοὺς 85, γνωστοὺς ἡμῖν διὰ Κλήμεντος, ὧν ὁ Ζ΄ ὁρίζει σαφῶς: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν ἐπιτελέσοι πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ τῶν Ἰουδαίων, καθαιρείσθω». Ἀλλ ὁ κανὼν οὗτος οὐδόλως μετέβαλε τὴν συνήθειαν τῶν μὲν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν νὰ ἑορτάζουν μετὰ τῶν Ἰουδαίων, τῶν δὲ δυτικῶν τὴν ἀμέσως ἀκολουθοῦσαν Κυριακήν. Ἔκτοτε ἔχομεν συνόδους εἴς τε τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολὴν διαφωνούσας. Οὕτως ἡ τῷ 196 μ. Χ. ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Βίκτωρος ἐπισκόπου Ρώμης καὶ Σεβήρου αὐτοκράτορος ἀπεφάσισε τὴν Κυριακήν, ἡ δὲ σύγχρονος ἐν Ἐφέσῳ τὴν 14 Νισάν. Τελευταία συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἀρελάτῃ τῷ 314 πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ ταύτης μὴ δυνηθείσης νὰ ἐπιδράσῃ, τοῦ ζητήματος ἐπελήφθη ἡ Α΄ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς συνόδου φέρεται γενικῶς εἰς τὰ περὶ Πάσχα γραφόμενα καὶ διδασκόμενα πολὺ ἐσφαλμένως. Ἡ σύνοδος δὲν ἔδωκε κανόνα πρὸς καθορισμὸν τῆς πασχαλινῆς ἡμερομηνίας. Καὶ δὲν διεσώθησαν μὲν τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐκείνης, ἔχομεν ὅμως τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὴν ὁποίαν τονίζει ὅτι ἡ σύνοδος δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ ζητήματα χρονολογικά, ἀλλ᾽ ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιβάλλει δύο ὅρους: α΄) νὰ συνεορτάζουν οἱ Χριστιανοὶ καὶ β΄) νὰ ἑορτάζουν μετὰ τοὺς Ἑβραίους. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἀκόμη τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνετέθη εἰς τὸν πατριάρχην αὐτῆς νὰ καθορίσῃ τὴν πασχαλινὴν ἡμερομηνίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως μετέδιδεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ρώμης ὡς πρῶτον τῇ τάξει καὶ οὗτος τὴν ἀνεκοίνωνεν εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλεξανδρεωτικὴ Ἐκκλησία, ἄριστα ἑρμηνεύουσα τὴν διπλῆν ἀξίωσιν τῆς συνόδου, κατήρτισε τὸν κανόνα ὡς ἑξῆς: Νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἥτις ἢ συμπίπτει ἢ ἕπεται τῇ 21 Μαρτίου ἰουλιανοῦ (ἐὰν ἡ πανσέληνος συμπέσῃ μίαν τῶν ἓξ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος)· ἂν δὲ αὕτη συμβῇ Κυριακήν, τότε νὰ ἑορτάζεται τὴν ἑπομένην Κυριακήν. Παρὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης διεφώνει ἐν ταῖς λεπτομερείαις καὶ πολλάκις ἑώρτασε κατὰ διάφορον τῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἡμερομηνίαν. Ἔπειτα ὅμως ἐπῆλθεν ἡ συμφωνία καὶ ὁλόκληρος ὁ χριστιανισμὸς συνεώρταζε τὸ Πάσχα. Ὅτε ὅμως, τῷ 1582, ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ΄ ἐπέφερε τὴν μεταρρύθμισίν του καὶ τὴν ἐπέβαλε πρὶν ἢ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀποδοχήν της ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο ἀποδεκτὴ λόγῳ τῆς σχισματικῆς των θέσεως, τότε διέρρηξε τὸν συνεορτασμὸν καὶ πολλάκις ὥριζε τὴν ἑορτὴν πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους. Οὕτω παρεβίασε τοὺς δύο μοναδικοὺς καὶ ἀπαραιτήτους ὅρους τῆς συνόδου ἀδικαιολογήτως, διότι οὔτε ἡ κοινωνία οὔτε ἡ Ἐκκλησία ἔχουν ἀνάγκην τῆς πραγματικῆς ἰσημερίας. Ἀπόδειξις ὅτι ἡ ἐπίσημος ὥρα ἔγινε δεκτὴ χωρὶς νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἡ διαφορά της πρὸς τὴν ἀληθῆ ὥραν. Οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἐγνώρισαν τὴν πρόσπτωσιν τῶν ἰσημεριῶν, ἀλλὰ τὴν παρεῖδον, διότι προϊοῦσα ἐπὶ μᾶλλον ὤθει τὸ Πάσχα μας πέραν τοῦ ἑβραϊκοῦ. Ἐν τούτῳ εἶχε δίκαιον ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀποκρούσασα τὴν μεταρρύθμισιν, διότι τότε ὁ ἑλληνισμὸς ἦτο δοῦλος τῶν Τούρκων, ἡ δὲ λατινικὴ Ἐκκλησία δεινῶς ἐπολέμει τοὺς ὑποδούλους χριστιανικοὺς πληθυσμούς. Ἐπὶ πλέον πλεῖστοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης πολὺ βραδύτερον τὴν ἐδέχθησαν. Ἀλλ᾽ ὅτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος χειραφετηθὲν οὐδένα λόγον εἶχε νὰ φοβῆται τὰς προσηλυτιστικὰς προσπαθείας τῶν Λατίνων, ἐδέχθη τὴν γρηγοριανὴν χρονολόγησιν, διότι κατέστη παγκόσμιος, ὄχι ὅμως καὶ τὴν γρηγοριανὴν μεταρρύθμισιν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, εὑρεθεῖσα ἐνώπιον γεγονότος γενομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ καὶ αὐτή, διὰ ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν διπλῆν χρονολόγησιν, τοῦτο ὅμως μόνον διὰ τὰς ἀκινήτους ἑορτάς, τηρήσασα διὰ τὰς κινητάς, ἐξαρτωμένας πάσας ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, τὸ ἰουλιανὸν καθεστώς. Τὴν μεταβολὴν ταύτην ἁγιορεῖταί τινες μοναχοὶ καὶ μέρος τοῦ λαοῦ ἐξ ἀγνοίας δὲν ἐδέχθησαν καὶ ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη παρ᾽ ἡμῖν μερὶς *παλαιοημερολογιτῶν*. Ἐν τούτοις ἡ καθόλου ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐχὶ ἅπαξ ἤλλαξεν ἡμερολόγιον καὶ οὐχὶ ἅπαξ μετέθηκεν ἀκινήτους ἑορτάς. Καὶ ἄλλαι δὲ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔπραξαν ὅπως ἡ τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὁ περὶ τῶν προσκυνημάτων κτητορικὸς ἀγὼν καθιστᾷ ἐπικίνδυνον τὴν τροποποίησιν τοῦ ἑορτολογίου, ἕνεκα τῆς τελέσεως τῶν ἀκολουθιῶν εἰς τὰ αὐτὰ προσκυνήματα ὑπό τε Λατίνων καὶ Ὀρθοδόξων. Παραμένει λοιπὸν ἡ πασχαλινὴ ἡμερομηνία καὶ αἱ τῶν κινητῶν ἑορτῶν οἷαι καὶ πρὶν ἐπὶ τῇ ἀναμονῇ νέας Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἥτις νὰ καθορίσῃ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο.

Λογισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ὀρθοδόξου Πάσχα. Διὰ νὰ ὁρίσωμεν τὴν ἡμερομηνίαν τῆς πρώτης μετὰ τὴν 21 Μαρτίου πανσελήνου, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἡλικίαν τῆς σελήνης τὴν 1 Μαρτίου, ἢ εὐχερέστερον τὴν 1 Ἰανουαρίου, διότι ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι 1 Μαρτίου παρέρχονται $2 \times 29^{1}/_{2}$ ἡμέραι, ὥστε τὴν 1 Μαρτίου ἔχει οἵαν ἡλικίαν καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου. Ἡ ἡλικία αὕτη λέγεται *ἐπακτὴ* τοῦ ἔτους. Πρὸς τοῦτο γίνεται χρῆσις τῆς δεκαεννεαετηρίδος τοῦ Μέτωνος, ἣν ἐνέκρινεν ἡ σύνοδος τοῦ 325. Καὶ ὄντως· ἐπειδὴ ἡ μεταξὺ ἡλιακοῦ καὶ σεληνιακοῦ ἔτους διαφορὰ εἶναι ἡμέραι 10,875149 ἢ 11 ἡμέραι περίπου, ἕπεται ὅτι ἂν τὴν 1 Ἰανουαρίου ἔτους τινὸς Α γίνῃ συζυγία, ἡ ἐπακτὴ τοῦ ἀμέσως ἀκολούθου ἔτους $A+1$ θὰ εἶναι 11 ἡμερῶν, τοῦ δὲ ἑπομένου $A+2$ θὰ εἶναι 22 καὶ τοῦ μεθεπομένου $A+3$ θὰ εἶναι 33, ἀφαιρουμένων δὲ τῶν 30 τοῦ συμπληρωθέντος μηνός, θὰ εἶναι 3. Τοιοῦτο ἔτος Α ὡς πρῶτον δεκαεννεαετηρίδος δέχονται τὸ 2 μ. Χ. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἔχωμεν τὴν ἐπακτὴν οἱουδήποτε ἔτους, ἀρκεῖ νὰ γινώσκωμεν τὴν τάξιν του εἰς τὴν οὔπω συμπληρωθεῖσαν δεκαεννεαετηρίδα. Τὸν ἀριθμὸν τὸν δηλοῦντα τὴν τάξιν ταύτην καλοῦν *κύκλον σελήνης* ἢ *χρυσοῦν ἀριθμόν*, τὴν δ᾽ ἐπακτὴν καὶ *θεμέλιον σελήνης*. Φανερὸν λοιπὸν ὅτι ὁ μὲν κύκλος σελήνης ἔτους δεδομένου Τ εἶναι τὸ ὑπόλοιπον κ τῆς διαιρέσεως $\frac{T-2}{19}$, ἐπακτὴ ε δὲ τὸ πρῶτον ὑπόλοιπον τῆς $\frac{11\kappa}{30}$ (ὥστε διὰ $\kappa=1$, τὸ πρῶτον ὑπόλοιπον τῆς $\frac{11\kappa}{30}$ διαιρέσεως εἶναι 11). Οὕτω τοῦ 1896 ἔτους $\kappa=13$ καὶ $\varepsilon=23$, τοῦ 686 ἔτους $\kappa=19$ καὶ $\varepsilon=29$ καὶ τοῦ 687, $\kappa=1$ καὶ $\varepsilon=11$. Εὑρόντες τὴν ἐπακτὴν ε τοῦ ἔτους, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἡλικία τῆς σελήνης καὶ τὴν 1 Μαρτίου, ἡ διαφορὰ $30-\varepsilon$ θὰ μᾶς δώσῃ τὰς διὰ τὴν συζυγίαν τοῦ Μαρτίου ὑπολειπομένας ἡμέρας, τὸ δὲ ἄθροισμα $30-\varepsilon+14$ τὴν πανσέληνον τοῦ Μαρτίου, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν πασχαλινὴν ἐὰν $30-\varepsilon+14 \geqq 21$, ἄλλως λαμβάνομεν τὴν ἀκόλουθον πανσέληνον, αὐξάνοντες τὸ ἄθροισμα κατὰ 30 καὶ ἀφαιροῦντες τὰς 31 ἡμέρας τοῦ Μαρτίου. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι $30-\varepsilon+14 \leqq 21$, πρέπει νὰ εἶναι $\varepsilon \geqq 23$, ἤτοι $\kappa \geqq 13$, ὅθεν συνάγεται ὁ κανών: Εὑρίσκεται ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος δεδομένης τῆς ἐπακτῆς διὰ τῆς διαφορᾶς μὲν $44-\varepsilon$, ἂν $\varepsilon \leqq 23$, ὅτε ἡ λαμβανομένη ἡμερομηνία εἶναι τοῦ Μαρτίου, ἐὰν δὲ $\varepsilon > 23$ διὰ τῆς $43-\varepsilon$, ὅτε λαμβάνομεν ἡμερομηνίαν Ἀπριλίου. Κατὰ ταῦτα, ἐπειδὴ τοῦ 1896, $\kappa=13$, $\varepsilon-23$ ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος συμπίπτει τὴν $30-23+14$, ἤτοι τὴν 21 Μαρτίου, καὶ τοῦ 1932, $\kappa=11$ καὶ $\varepsilon-1$, ὥστε ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος πίπτει τὴν 13 Ἀπριλίου ἰουλιανοῦ (ἤτοι 26 ἰδίου μηνὸς γρηγοριανοῦ). Ὁρισθείσης τῆς ἡμερομηνίας τῆς πασχαλινῆς πανσελήνου εὑρίσκομεν ποίας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος πίπτει αὕτη. Πρὸς τοῦτο, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ 1 μ. Χ. ἔτος ἤρχισε Σάββατον καὶ ὅτι τὸ ἔτος σύγκειται ἀπὸ $365^{1}/_{4}$ ἡμέρας, λαμβάνομεν $\frac{365^{1}/_{4}\,(T-1)}{7}$ τὸ πλῆθος τῶν ἑκάστοτε παρελθουσῶν ἑβδομάδων μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου τοῦ δεδομένου ἔτους Τ. Ἐπειδὴ δὲ $365+\frac{1}{4}$ ἰσοῦται πρὸς $7 \times 52 + 1 + \frac{1}{4}$, λαμβάνομεν ἁπλούστερον $\frac{(T-1)+\frac{T-1}{4}}{7}$, διότι τὰ πολλαπλάσια τῶν ἀκεραίων ἑβδομάδων περιττεύουν. Εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰς ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι τῆς ἡμερομηνίας τῆς πασχαλινῆς πανσελήνου ἡμέρας. Οὕτως ἡ 21 Μαρτίου τοῦ 1896 ἦτο $\frac{1895+\frac{1895}{4}+80}{7}$, ἤτοι Πέμπτη καὶ ἄρα τὸ Πάσχα τὴν Κυριακὴν 24 Μαρτίου (6 Ἀπριλίου). Καὶ ἡ 13/26 Ἀπριλίου 1932 θὰ εἶναι $\frac{1931+\frac{1931}{4}+12}{7}$, ἤτοι Τρίτη καὶ ἄρα τὸ Πάσχα τὴν Κυριακὴν 18ην Ἀπριλίου (1ην Μαΐου). Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν: α΄) Ὅτι ἐδέχθημεν 19 ἡλιακὰ ἔτη ἴσα πρὸς 235 σεληνιακοὺς μῆνας, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ διαφορὰ εἶναι: 29 ἡμ., $530589 \times 235 - 365$ ἡμ., 242217×19, ἤτοι 0 ἡμ., 086292. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη λέγεται *προέμπτωσις* τῆς σελήνης. Διὰ τοὺς γρηγοριανούς, δεχομένους τὸ ἔτος ἐκ 365 ἡμ., 2425, αὕτη εἶναι 0 ἡμ., 80915. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς, λαμβάνοντες τὸ ἔτος ἐκ 365 ἡμ., 25, καθιστῶμεν τὴν διάρκειαν τῶν 19 ἡλιακῶν ἐτῶν μεγαλυτέραν τῆς τῶν 235 σεληνιακῶν μηνῶν κατὰ 0 ἡμ., 061585, ἐνῷ πραγματικῶς τοὐναντίον συμβαίνει. Καὶ ἐπειδὴ δεχόμεθα ὡς ἀρχὴν κύκλου τὸ 2 μ.Χ., ἐπιβραδύνομεν τὴν σελήνην κατὰ $\frac{T-2}{308.517}$, ἤτοι 6 ἡμ., 139. Ἡ ἐπακτὴ $\varepsilon + 6{,}139$ καλεῖται *ἀστρονομική*, ἡ δὲ ε *ἐκκλησιαστικὴ* καὶ ταύτην χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸν λογισμὸν τοῦ Πάσχα μας. Ἐπιβραδυνομένης τῆς σελήνης, ἀσφαλέστερον τὸ Πάσχα μας ἑορτάζεται μετὰ τὸ Νομικὸν τῶν Ἑβραίων. β΄) Ὁ πρὸς εὕρεσιν τῆς πασχαλινῆς ἡμερομηνίας κανὼν δεικνύει εὐχερῶς τὰ ὅρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυμαίνεται τὸ Πάσχα. Ἂν ἡ πανσέληνος τύχῃ τὸ ἐνωρίτατον ὅριον, τὴν 21 Μαρτίου καὶ τύχῃ Σάββατον, τότε ἡ ἐπαύριον 22 Μαρτίου εἶναι Πάσχα. Ἂν δὲ ἡ πανσέληνος γίνῃ τὴν 20 Μαρτίου, δὲν εἶναι πασχαλινή, διότι προηγεῖται τῆς ἰσημερίας, ὁρισθείσης τὴν 21 Μαρτίου, καὶ τότε ἡ πασχαλινὴ θὰ εἶναι ἡ ἑπομένη τῆς 18 Ἀπριλίου· ἂν δὲ ἡ ἡμερομηνία αὐτὴ πέσῃ Κυριακήν, τὸ Πάσχα θὰ ἑορτασθῇ τὴν ἑπομένην Κυριακήν, ἤτοι 25 Ἀπριλίου. Ὥστε 22 Μαρτίου καὶ 25 Ἀπριλίου ἰουλιανοῦ, ἢ 4 Ἀπριλίου καὶ 8 Μαΐου γρηγοριανοῦ. γ΄) Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἐπακτὴν ἢ τὸν χρυσοῦν ἀριθμὸν τοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος καθ᾽ ἣν πίπτει ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος. Οὕτω τὰ ἔτη 1876 καὶ 1895 εἶχον ἀμφότερα $\kappa=12$ καὶ $\varepsilon=12$ καὶ δι᾽ αὐτὸ ἡ πασχαλινὴ πανσέληνος συνέπιπτε τὴν 1 Ἀπριλίου· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῷ μὲν 1876 ἡ 1 Ἀπριλίου ἦτο Πέμπτη, τῷ δὲ 1895 ἦτο Σάββατον, τὸ Πάσχα τοῦ μὲν 1876 ἑωρτάσθη τὴν 4 Ἀπριλίου, τοῦ δὲ 1895 τὴν 2 Ἀπριλίου. Πλὴν τῆς μεθόδου τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι ἡ διὰ τῶν Κυριακῶν λεγομένων γραμμάτων ἐκτιθεμένη εἰς τὸ «Κανόνιον» Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ληφθὲν ἐκ τῆς συγγραφῆς Ἰσαὰκ τοῦ Ἀργυροῦ καὶ δημοσιευμένη εἰς τὸ οὐρανολόγιον τοῦ Πιταβίου. Τὴν ἀπαντῶμεν εἰς τὰς «Ἱερὰς Συνόψεις» καὶ τὰ «Ὡρολόγια». Ἔπειτα οἱ τύποι τοῦ Gauss, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη παρ᾽ ἡμῖν ὁ Ἀνδρέας Σπαθάρης εἰς τὸ «Πασχάλιόν» του.

Τὸ ἀκίνητον Πάσχα. Τὸ κινητὸν τοῦ Πάσχα ἀποτελεῖ αἰτίαν ζημιῶν, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἐντονώτερον ἐφόσον πυκνοῦται ἡ διεθνὴς συναλλαγή. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἐζητήθη νὰ καταστῇ ἀκίνητος ἑορτή. Τοῦτο ἐζήτησαν διεθνῆ συνέδρια πάσης φύσεως, ἐμπορικά, βιομηχανικά, συγκοινωνιακά, τραπεζιτικά, ὅπως τὸ τῆς Ὀστάνδης (1907), Πράγας (1908), Λονδίνου (1910, 1912, 1921), Βοστώνης (1912), Πετρουπόλεως (1913), Λιέγης (1914), Παρισίων (1914), Ρώμης (1922) κ. ἄ. Εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἐπανειλημμένως ἐξετέθησαν αἱ παντοῖαι ζημίαι ἐκ τῆς τοιαύτης αἰωρήσεως τοῦ Πάσχα ἀπὸ 22 Μαρτίου μέχρις 25 Ἀπριλίου. Οὐσιαστικῶς οὐδεμία ἀντίρρησις πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, διότι ἡ Α΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὥρισε μόνον νὰ συνεορτάζωμεν οἱ Χριστιανοὶ καὶ δὴ μετὰ τοὺς Ἑβραίους. Ἅμα λοιπὸν ὁρισθῇ διὰ διεθνοῦς συμφωνίας ἡμερομηνία σταθερὰ πέραν τοῦ βραδυτάτου ὁρίου τοῦ ἑβραϊκοῦ Πάσχα, αἱ Ἐκκλησίαι θὰ εἶναι ἐν τάξει. Καὶ πράγματι, ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἡ εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐπρότεινε τὴν Κυριακήν, ἥτις ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερον Σάββατον τοῦ Ἀπριλίου. Ἂν ἡ 1 Ἀπριλίου τύχῃ Σάββατον, τότε νὰ ἑορτάζωμεν τὴν 9 Ἀπριλίου Κυριακήν, ἂν δὲ τύχῃ Κυριακήν, τότε τὴν ἑπομένην Κυριακὴν 15 Ἀπριλίου. Ὥστε θὰ κυμαίνεται τὸ Πάσχα μεταξὺ 9 καὶ 15 Ἀπριλίου. Περιορίζεται οὕτω πολὺ ἡ αἰώρησις τῆς κινητῆς ταύτης ἑορτῆς, καὶ τοῦτο ἐφόσον διατηροῦμεν τὸ ἰουλιανὸν ἢ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ἡμερομηνίαι δὲν ταυτίζονται μονίμως πρὸς τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος. Ἀλλ᾽ ἐὰν δεχθῶσιν ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὸ νέον ἡμερολόγιον τῶν 13 μηνῶν ἐξ 28 ἡμερῶν ἑκάστου, τότε καὶ τὸ Πάσχα θὰ καταστῇ ἐντελῶς ἀκίνητος ἑορτή. Τὴν πρότασιν ταύτην ἐδέχθησαν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι, ἐκτὸς τῆς λατινικῆς. Τὸ κείμενον τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἂν καὶ οὐδεμίαν ἐμφανίζει δογματικὴν δυσχέρειαν ἡ τροποποίησις αὕτη, ὅμως ἡ Ἁγία Ἕδρα οὐδένα λόγον εὑρίσκει ἐπαρκῆ πρὸς τροποποίησιν τῆς σταθερᾶς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν καὶ μάλιστα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, πράξεως διατηρηθείσης ὑπὸ παραδόσεως σεβασμίας καὶ καθαγιασθείσης ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὑπὸ Συνόδων. Συνεπῶς, ἂν ἀπεδεικνύετο ὅτι τὸ κοινὸν καλὸν ἀπαιτεῖ μετατροπάς τινας εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας, ἡ Ἁγία Ἕδρα θὰ ἐξήταζε τὸ ζήτημα μόνον ἂν προηγουμένως διετύπωνε τὴν περὶ τούτου εὐχὴν μία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Διὰ τὸ μαθηματικον μέρος τοῦ ζητήματος: *Θ. Κυριακίδου*, ἐν ἡμερολογίῳ «Χρόνος» (Κωνσταντινούπολις 1865).—*Α. Σπαθάρη*, «Μελέτη περὶ τοῦ Πασχαλίου» (Κωνσταντινούπολις 1880).—*Γ. Ἀρβανιτάκη*, «Δοκίμιον Χρονολογίας» (Ἀθῆναι 1896).—*Ulysse Bouchet*, «Hémerologie» (Paris 1868).—Διὰ τὸ ἑβραϊκὸν Πάσχα: *A. Munk*, «Palestine» (Paris 1881, σ. 121 α, 186) εἰς τὴν σειρὰν Univers). Διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα καὶ τὰς παλαιὰς ἐνδοχριστιανικὰς περὶ τούτου ἔριδας: *Ἀρχιμανδρίτου Γερμανοῦ Καραβαγγέλη*, «Ἐπιστημονικὴ ἱστορικὴ διατριβὴ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα» (Κωνσταντι-

Digitized by Google

πολις 1894).—*Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου*, «Τὸ αἴτιον τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἐρίδων τοῦ Β' αἰῶνος» (Ἀθῆναι 1911).—*Fernand Daunon* «La question pascale au Congrès de Nicée» (ἐν Écho d' Orient Oct.—Dec. 1925, σ. 424).—*G. Arvanitaki*, «Réponse à S. B. le Patriarche des Coptes-Catholiques Mgr. Kyrillos II à propos de la réforme grégorienne» (Le Caire 1903), ὅπου ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί.—Διὰ τὰς μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον συζητήσεις: *Dr Const. Chiriceseo*, «Le compat pascal» (Bucarest 1925).—*Μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου*, «Τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους 1926» (Ἀθῆναι 1926).—*Μητροπολίτου Βιζύης Ἀνθίμου*, «Τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα» (Κωνσταντινούπολις 1922).—*Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βασιλείου*, «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρυσόστομον ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1925» (ἐν «Ἐκκλησίᾳ» Ἀθῆναι 1925). *Δ. Σ. Μπαλάνου*, «Εἶνα ἀναγκαία καὶ σκόπιμος ἡ σύγκλησις Οἰκουμενικῆς Συνόδου»; (Ἀθῆναι 1925).—*Γ. Ἀρβανιτάκη* ἐν «Messager d'Athènes», 21 Janv. 1926.—*Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου*, «Ἔλεγχος παραποιήσεως συνοδικῶν πράξεων καὶ πατριαρχικῶν ἐγγράφων» (Ἀθῆναι 1931).—Διὰ τὸ ἀκίνητον Πάσχα: Τὰς ἐκδόσεις τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ *Γ. Ἀρβανιτάκη* «Κριτικὴ διερεύνησις τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἁγίας Ἕδρας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν διὰ τὸ ἀκίνητον Πάσχα» (ἐν περιοδικῷ «Διάλεξις» Ἀθῆναι 1 Μαΐου 1928, σ. 165). Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

— *[Λειτουργ.]* Ἀρχαιόθεν ἡ περίοδος τῆς ἑορτῆς τοῦ *Πάσχα* περιελάμβανε τὸ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ δεκαπενθήμερον. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἑβδομάς, ἡ παρ' ἡμῖν γνωστὴ ὡς μεγάλη Ἑβδομάς, ἐκαλεῖτο *Πάσχα σταυρώσιμον*, ἡ δὲ δευτέρα ἑβδομὰς (ἑβδομὰς τοῦ Πάσχα) *Πάσχα ἀναστάσιμον*. Κέντρον τῆς ὅλης περιόδου ἦτο ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Ὁ ἑορτασμὸς ταύτης ἤρχιζε διὰ τῆς ἀρχαίας παννυχίδος, τῆς ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἀρχομένης, ἥτις καὶ «νὺξ ἀγγελικὴ» (παρὰ τῷ Παλλαδίῳ) ἢ «ἡμέρα τῆς ...στάτης τοῦ Πάσχα παννυχίδος» (*Εὐσεβίου* ΣΤ, 34) ἐκαλεῖτο. Ἤδη ὁ Τερτυλλιανὸς (Ad uxor. II, 4) ὁμιλεῖ περὶ τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας θ' ἀντεμετώπιζεν ἡ Χριστιανὴ ἡ ἔχουσα σύζυγον εἰδωλολάτρην, ὅταν καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῶν πασχαλίων ἑορτῶν θὰ ἀπουσίαζεν ἐκ τῆς οἰκίας. Ὁ δὲ Ἱερώνυμος σημειοῖ ὡς λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ σύναξις τῆς νυκτὸς τοῦ Πάσχα δὲν πρέπει νὰ διαλύηται παρὰ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, τὸ ὅτι καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα, ἡ ἀπελευθέρωσις τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς δουλείας τῆς Αἰγύπτου, ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ μεσονύκτιον (Ἐξόδ. ΙΒ' 29), ὡς ἐκ τούτου δέ, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν θὰ ἐπανήρχετο νὰ τελειώσῃ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ (In Matt. XXV, 6). Τὸ πανηγυρικὸν δὲ καὶ χαρμόσυνον τῆς νυκτὸς ταύτης ἐδείκνυε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος πυκνῶς μαρτυρουμένη φωταψία καὶ φωταγώγησις τῶν ναῶν καὶ τῶν ὁδῶν, ἐξ οὗ ὁ μὲν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (Λόγος ΜΓ) περιγράφει τὴν ἱερὰν ταύτην νύκτα ὡς δᾳδουχίαν καὶ ὡς πρόδρομον τοῦ ἀνατέλλοντος μεγάλου φωτὸς Χριστοῦ· ὁ δὲ Εὐσέβιος (Βίος Κωνσταν. Δ, 22) μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἱερὰν ταύτην παννυχίδα μετέβαλεν εἰς φῶς ἡμέρας διὰ λυχνιῶν κρεμαμένων πανταχοῦ καὶ διὰ κιόνων ὑψηλοτάτων κηροῦ, τὰς ὁποίας ἔστηνε καθ' ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ κατὰ μὲν τὰς πρώτας ὥρας τῆς παννυχίδος παρείχετο τὸ βάπτισμα εἰς τοὺς κατηχουμένους, αἱ δὲ ἐπακολουθοῦσαι ὧραι κατηναλίσκοντο εἰς προσευχάς, δεήσεις, ψαλμοὺς καὶ ἀναγνώσματα καὶ εἰς τὴν ἀκρόασιν κηρύγματος (Ἀποστ. Διαταγαὶ Ε' 19, *Γρηγορίου Νύσσης*, Λόγος Δ' εἰς τὴν ἀνάστασιν). Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ἥτις ἐκαλεῖτο «ἡ βασιλὶς τῶν ἑορτῶν», «ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανήγυρις πανηγύρεων», «μεγάλη Κυριακή», πᾶσα ἐργασία κατεύπαυεν, ἀπελύοντο ἐκ τῶν φυλακῶν οἱ κρατούμενοι διὰ μὴ βαρέα ἐγκλήματα, δοῦλοι ἐχειραφετοῦντο, χρέη ἐξηλείφοντο (Cod. Theod. βιβλ. II τίτλ. 8, 2 καὶ βιβλ. ..., τίτλ. 35, 7. Cod. Iustin. βιβλ. III τίτλ. 12, 8), πάντα τὰ δημόσια θεάματα ἀπηγορεύοντο, ὡς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς ἡμέρας (Cod. Theod. βιβλ. XV, τίτλ. 5, 5), οἱ πτωχοὶ ἐνεδύοντο ὡς οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐδανείζοντο παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν (*Γρηγορίου Νύσσης*, λόγος Γ'), συνέτρεχον δὲ πάντες εἰς τοὺς ναούς, ὅπου ... εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἀνεγινώσκοντο καὶ κηρύγματα κατάλληλα ἐγίνοντο, διδάσκοντα τὸν λαὸν «δεόντως ἑορτάζειν» τὴν πανήγυριν (*Μ. Ἀθανασ.* πρὸς Δρακόντιον, *Αὐγουστίνου* Serm. de Temp. ...7, 140), ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ διακαινήσιμος ἑβδομὰς, θεωρουμένη ὡς μία ἑορτή, ἐπανηγυρίζετο λαμπρῶς, ὑποχρεουμένων τῶν πιστῶν νὰ συναθροίζωνται ἐν τοῖς ναοῖς καὶ νὰ κοινωνῶσι καθ' ἑκάστην (Κανὼν 66 τῆς ἐν Τρούλλῳ). Σήμερον παρ' ἡμῖν πρὸ τοῦ ὄρθρου τῆς Ἀναστάσεως ψάλλεται ἀπὸ τῆς ...δεκάτης νυκτερινῆς περίπου ὁ κανὼν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου σβέννυνται πάντα τὰ ἐν τῷ ναῷ φῶτα καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνάπτων τὴν λαμπάδα αὐτοῦ ἐκ τῆς παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἀκοιμήτου κανδήλας, προβάλλει ...τὴν ἐκ τῆς ὡραίας πύλης ψάλλων «Δεῦτε λάβετε ...ς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς καὶ ἀσπάσασθε Χριστὸν ... ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν». Τῶν πιστῶν ἀναψάντων ...ς λαμπάδας αὐτῶν, γίνεται ἡ ἔξοδος εἰς τὸ ὕπαιθρον παρὰ τὴν ἐξωτέραν πύλην τοῦ ναοῦ, ἐκκομιζομένης καὶ τῆς εἰκόνος τῆς Ἀναστάσεως, καθ' ὃν χρόνον ψάλλεται τὸ «Τὴν ἀνάστασίν σου, Χριστὲ Σωτήρ, ἄγγελοι ὑμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς...». Ἀναγινώσκεται εἶτα τὸ κατὰ Μᾶρκον ἢ τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀναστάσιμον Εὐαγγέλιον καὶ μετὰ τὴν δοξολογίαν τῆς Τριάδος διὰ τῆς ἐκφωνήσεως «Δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι» ψάλλεται ἐπανειλημμένως τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Μεθ' ὃ ἐπανεισέρχονται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ ὄρθρος, ψαλλομένου ὁλοκλήρου τοῦ κανόνος καὶ ἐπισυναπτομένης τῆς λειτουργίας, καθ' ἣν ἀντὶ τοῦ τρισαγίου ψάλλεται τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». Κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς, τὸν καλούμενον *Ἀγάπην*, ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν ἀντηλλάσσετο μεταξὺ τῶν πιστῶν ὁ πασχάλιος ἀσπασμός, ἀναγινώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου ἡ ἐξιστοροῦσα τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ἀναστάντος Κυρίου εἰς τοὺς ἀποστόλους, κατὰ τμήματα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ πολλῶν ἱερέων ἐπαναλαμβανόμενα, ἐνιαχοῦ δέ, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, καὶ εἰς διαφόρους γλώσσας, ἵνα πάντες, καὶ οἱ τυχὸν ἀλλόγλωσσοι, ἀκούσωσι τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως. Τὸ πέρας τοῦ ἑσπερινοῦ σημαίνει καὶ τὸ πέρας τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν καὶ ἀκολουθιῶν. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Πάσχα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης. Πηγάζει παρὰ τὴν θέσιν Παλαιοχώριον Ράξια καὶ δέχεται τὰ ὕδατα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς λοφοσειρᾶς τοῦ Φαναρίου, συμβάλλων μετὰ τοῦ Παμίσου. Ι. Σ. Σ.

Πάσχα *νῆσος* (Ile de Paques) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ ἀπομεμονωμένη νῆσος ἐν τῷ νοτιοανατολικῷ τμήματι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα ἀπὸ τοῦ 1888 εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Χιλῆς. Κεῖται εἰς μῆκος 111°46' Δ. τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς καὶ πλάτος 27°9' Ν., ὀλίγον νοτιώτερον τοῦ τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω, εἰς ἀπόστασιν 1.400 μιλλίων ἀπὸ τῶν νήσων Γκάμπιερ, αἵτινες εἶναι καὶ ἡ πλησιεστέρα πρὸς τὴν νῆσον τοῦ Πάσχα ξηρά. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1867 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ντάβις, ἐκ τούτου δὲ οἱ Ἄγγλοι ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν *Ντάβις-Ἄϊλαντ*, ἣν ἀκολούθως μετέβαλον εἰς *Ἠστερ-Ἄϊλαντ* (=Ἀνατολικὴ νῆσος). Τῷ 1726 εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἣν οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουσι *Παρὰ-Νούϊ* (Para-Nui), ἀπεβιβάσθη ὁ Ὁλλανδὸς θαλασσοπόρος Ρόγκεβην, ὅστις καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν *Νῆσον τοῦ Πάσχα*, καθόσον ἀφίκετο εἰς τὴν νῆσον τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον ὁ Κοὺκ τῷ 1774, ὁ Λὰ Περοὺζ τῷ 1776 καὶ ὁ Κοτζεμποῦ τῷ 1816.

Ἡ νῆσος τοῦ Πάσχα, σχήματος τριγωνικοῦ, ἔχει ἐμβαδὸν 125 περίπου τ. χλμ. Καλύπτεται ἀπὸ κώνους ἡφαιστείων, ὁ ὑψηλότερος τῶν ὁποίων, ὁ Ράνο Ἄροη, κείμενος πρὸς Ν., ἔχει ὕψος 510 μ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου ἐγείρεται τὸ ἡφαίστειον Ρανορόρακα, εἰς δὲ τὸ δυτικὸν τὸ Ρανοκάκου, ὕψους 408 μ. Αἱ ἀκταί της εἶναι βραχώδεις καὶ ἀπόκρημνοι, στερεῖται δὲ ἐντελῶς λιμένος ἢ ὅρμου, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου καθίσταται δυσχερὴς ἡ προσέγγισις πλοίων εἰς τὴν νῆσον, ἥτις ἐκτὸς τούτου κεῖται μακρὰν τῶν μεγάλων ναυτικῶν ὁδῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡ δενδροφυτεία εἶναι μηδαμινή, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ βλάστησις χόρτων πλουσιωτάτη. Ἡ νῆσος εἶναι πλήρης βράχων ἡφαιστειογενοῦς προελεύσεως καὶ σπηλαίων. Κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν τὴν ἐπεσκέφθη ὁ Ρόγκεβην, ἡ νῆσος κατῳκεῖτο ὑπὸ δισχιλίων κατοίκων, πολυνησιακῆς φυλῆς. Περὶ τὸ 1770 ὁ Φίλιππος Γκονθαλὲς κατέλαβε τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἀπήχθησαν εἰς Περουβίαν ὡς δοῦλοι. Τῷ 1888 ἡ νῆσος περιῆλθεν εἰς τὴν Χιλήν. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ 200 περίπου κατοίκων, τοὺς ὁποίους τροφοδοτεῖ πλοῖον πολεμικόν, ἐπισκεπτόμενον τὴν νῆσον ἅπαξ τοῦ ἔτους.

Ἡ νῆσος Πάσχα παρουσιάζει μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν γεωλογίαν, τὴν προϊστορίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, καθόσον ἡ ἐπ' αὐτῆς εὕρεσις πλήθους μνημείων, κτηρίων προϊστορικῶν, τάφων καὶ ἀγαλμάτων, ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἰσχυροτέρων ἀποδείξεων ὅτι αὕτη ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου. Οἱ ἰθαγενεῖς ἐπονομάζουν τὴν νῆσόν των *Τὲ πίτο τὲ χουένα*, ὅπερ σημαίνει «ὀμφαλὸς τοῦ κόσμου». Τὰ ἐν αὐτῇ ἀνευρεθέντα ἀγάλματα, 525 τὸν ἀριθμόν, ἔχουν ὕψος ἑνὸς μέχρις εἴκοσι μέτρων, ζυγίζουσι δὲ 1 μέχρις 60 τόννων. Τὸ ἡφαίστειον Ρανοραράκα παρέσχε τὴν πρώτην ὕλην διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων αὐτῶν, καθόσον παρὰ τὸν κρατῆρά του, ὅστις ἐμφανίζει τὴν εἰκόνα ἐγκαταλελειμένου ἐργαστηρίου γλυπτικῆς, σῴζονται ἀκόμη σχέδια ἀτελῆ ἀγαλμάτων καὶ ἀγάλματα ἐν ἡμιτελεῖ καταστάσει. Ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι σήμερον ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον πλεῖσται ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαί, αἵτινες προσεπάθησαν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ μυστήριον τῶν ἀγαλμάτων τούτων. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ ἑρμηνεία, ἣν δίδει ὁ Ἄγγλος καθηγητὴς Μπράουν, καθ' ὃν τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἀποτελοῦν λείψανα ἐξαφανισθέντος πολιτισμοῦ. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ἀναχθείς, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων, εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἐξελίξεως, δὲν ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἂν καθίστατο δυνατόν, πάλιν δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ πῶς τόσον τεράστια ἀγάλματα ἐσύρθησαν ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους, χωρὶς νὰ ὑποστοῦν οὐδεμίαν βλάβην, δεδομένου ὅτι ἡ νῆσος στερεῖται δένδρων, διὰ τῶν κορμῶν τῶν ὁποίων κατορθοῦται εἰς ἀναλόγους περιπτώσεις ἡ μεταφορὰ τοσούτων βαρέων ἀντικειμένων. Ἐκτὸς τούτου ἡ καταγωγὴ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων, ἥτις καταφανῶς εἶναι πολυνησιακή, ἀποδεικνύει, ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχεν ἀναπτυχθῇ ὁ ἐν λόγῳ πολιτισμὸς ἦτο εὔκολος ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς σήμερον καλουμένης νησῖδος τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐν Πολυνησίᾳ κέντρων. Τοιαύτη ὅμως ἐπικοινωνία μὲ τὴν σημερινὴν διαμόρφωσιν τῆς νοτίας λεκάνης τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τὴν ἐν πρωτογόνῳ ἀκόμη βαθμῷ εὑρισκομένην κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς νήσου τοῦ Πάσχα ναυσιπλοΐαν μεταξὺ τῶν πολυνησιακῶν φύλων (μονόξυλα κ. τ. τ.), δὲν εἶναι δυνατή. Τούτων πάντων ἀναγκαῖον συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ νῆσος τοῦ Πάσχα ἀπετέλει μίαν τῶν κορυφῶν μεγίστου τμήματος ξηρᾶς ἡνωμένης μετὰ τῆς νοτιοαμερικανικῆς ἠπείρου, ἢ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων νήσων τῆς Πολυνησίας ἥτις λόγῳ παμμεγίστης καταστροφῆς ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Ἀτλαντὶς ἐκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἐπὶ τῆς ἐπιπλεούσης ὑψηλῆς κορυφῆς τῆς ξηρᾶς ταύτης, ἥτις σήμερον ἀποτελεῖ τὴν νησῖδα τοῦ Πάσχα, οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀπολεσθέντες κατὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦτον, εἶχον μίαν τῶν νεκροπόλεών των, ἧς κόσμον ἀπετέλουν τὰ μέχρι σήμερον σῳζόμενα ἀγάλματα. Γ. Α. Κ.

***πασχάζω*·** κάμνω Πάσχα, ἑορτάζω τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα: «πηγαίνω 'ς τὸ χωριό μου νὰ πασχάσω»· || παύω νηστεύων, ἀρχίζω νὰ τρώγω πασχαλινὰ φαγητά.

Πασχαλεύς, *Νικηφόρος*. Λόγιος ἱερομόναχος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐκ Κερκύρας. Διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Βενετίᾳ καὶ διετέλεσε διορθωτὴς τοῦ τυπογραφείου τῶν Pinelli. Ἐπεμελήθη τὰς ἐκδόσεις τῶν «Μηναίων» Δεκεμβρίου (1602), Ἰουλίου (1623), Φεβρουαρίου, Ἰουνίου, Αὐγούστου, Νοεμβρίου (1626), Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου (1628), καὶ συνέγραψε τῇ προτροπῇ τοῦ διδασκάλου καὶ γέροντος αὐτοῦ Θεοφάνους Ξενακίου: «Ἐξομολογητάριον ὠφέλιμον κατὰ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας καὶ ἐξετάσεως τῆς συνειδήσεως ἐκείνων ὅπου ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξομολογηθοῦν ὀρθὰ καὶ πιστά», ἐκδοθὲν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν Ἑνετίᾳ (1673). Ἐπίσης ἐξέδοτο «Βίον ἁγίου Ἀνδρέα τοῦ Κρητὸς» ἑλληνο-λατινιστί. ΕΡ. Μ.

Πασχάλης, πάπας ***Ῥώμης*.** Δύο πάπαι Ῥώμης εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο: —1) Ὁ *Α'* (817—824). Οὗτος ὤφειλε νὰ χειροτονηθῇ μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἔπεισεν ὅμως αὐτὸν νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ. Ὁ Πασχάλης ἔστεψεν εἰς συναυτοκράτορα τῷ 823 τὸν υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου *Λωθάριον* (823—855), ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι ἐφόνευσαν δύο ἐκ τῶν προσκειμένων τῇ αὐτοκρατορικῇ μερίδι, ὁ Λουδοβῖκος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην ἐπιτροπὴν πρὸς ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὁ Πασχάλης ὤμοσεν ὅρκον ὅτι θ' ἀποπλύνῃ τὴν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένην κατηγορίαν τοῦ φόνου. Ὁ πάπας οὗτος τοσοῦτον ἐμισεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὥστε μετὰ θάνατον (824) ἀπηγορεύθη ἡ ταφὴ αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου. —2) Ὁ *Β'* (1099—1118). Ἐγένετο καρδινάλιος Γρηγορίου τοῦ Ζ', οὗτινος ἦτο ὀπαδός, ἀλλ' ὑπελείπετο κατὰ τὴν ὀξύνοιαν καὶ σταθερότητα. Ὁ Πασχάλης ὑπερίσχυσε τῶν κατ' αὐτοῦ ἐκλεγέντων τριῶν παπῶν, μετ' ἐπιτυχίας δὲ διεξήγαγε καὶ τοὺς κατὰ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Α' τῆς Ἀγγλίας (1100) καὶ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου τῆς Γαλλίας (1104) ἀγῶνας. Περιπλακεὶς βραδύτερον εἰς ἀγῶνα πρὸς Ἐρρῖκον τὸν Ε', ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἐν Σοῦτρι συνθήκην (1111), καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ παρῃτεῖτο τῆς διὰ δακτυλίου καὶ ῥάβδου περιβολῆς τῶν ἐπισκόπων, ὁ δὲ πάπας παρέδιδεν αὐτῷ τὰ ἀπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου δωρηθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ κτήματα καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ στέψῃ αὐτὸν αὐτοκράτορα· ἀλλ' ἕνεκα διαμαρτυρίας τινὸς κατὰ τὴν τελετὴν τῆς στέψεως, ὁ αὐτοκράτωρ συνέλαβε τὸν πάπαν, οὗτος δὲ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ ἐπέστρεψεν αὐτῷ τὸ προνόμιον τῆς διὰ δακτυλίου καὶ ῥάβδου περιβολῆς· ἀλλ' ἡ μετ' ὀλίγον συγκροτηθεῖσα ἐν Ῥώμῃ σύνοδος (1112) ἐκήρυξεν ἄκυρον τὴν ἀπολογίαν τοῦ πάπα καὶ ἀφώρισε τὸν Ἐρρῖκον. Τῷ 1117 ὁ Ἐρρῖκος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐξώρισε τὸν Πασχάλην.

† Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—**Πασχάλης.** Ὄνομα δύο *ἀντιπαπῶν*, οἵτινες ἀπεκηρύχθησαν ὁ μὲν τῷ 687 ὡς σχισματικὸς καὶ σιμωνιακός, ὁ δὲ διότι κατέταξε τῷ 1164 μεταξὺ τῶν ἁγίων Κάρολον τὸν Μέγαν.

Πασχάλης, *Δημήτριος Π.* Ἕλλην μεσαιωνοδίφης καὶ ἱστορικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1865. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις, κατόπιν δ' ἐνέκυψεν εἰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ἵδρυσε τὸ ἐν Ἄνδρῳ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ συνεκέντρωσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ τὰς ἁπανταχοῦ τῆς νήσου τῇδε κἀκεῖσε κατεσπαρμένας ἀρχαιότητας (ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, ἐπιγρα-

Digitized by Google

φάς, ἀγγεῖα, νομίσματα), ὧν συνέταξε καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν κατάλογον, παρασημοφορηθεὶς ἐπὶ τούτῳ τῇ προτάσει τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Π. Καββαδία. Διετέλεσεν ἐπὶ μίαν περίπου εἰκοσαετίαν νομάρχης. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἀνδρίων ἀποικίαι» (1897), «Νομισματικὴ τῆς νήσου Ἄνδρου μετὰ πολλῶν φωτοτυπικῶν πινάκων» (1898), «Ἄνδρου ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαί» (1899), «Ματθαῖος ὁ Ἄνδριος, πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας» (1901), «Περὶ τῆς ἐν Ἄνδρῳ σῳζομένης χειρὸς τοῦ ἁγίου Διονυσίου» (1912), «Ἐποικισμὸς ἐν Ἄνδρῳ Πελοποννησίων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1924), «Διονύσιος Καΐρης ὁ Α', ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου» (1924), «Ἀνέκδοτα σιγίλλια τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς Παναχράντου» (1924) «Χριστιανικὴ Ἄνδρος» (2 τεύχη, 1924 καὶ 1925), «Τοῦρκοι ἰδιοκτῆται ἐν Ἄνδρῳ» (1924), «Περὶ τῆς ἐν Λακεδαίμονι μονῆς Ζερμπίτσης καὶ ἀνέκδοτα περὶ αὐτῆς γράμματα τῶν πατριαρχῶν Προκοπίου τοῦ ἀπὸ Σμύρνης καὶ Νεοφύτου τοῦ Ζ'» (1924), «Τὸ ψάρευμα καὶ τὸ κυνήγιον εἰς τὴν νῆσον Ἄνδρον» (1925), «Ἰάκωβος ἱεροδιάκονος καὶ τὸ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Ἄνδρου» (1925), «Νεόφυτος Καμπάνης, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως» (1925), «Τζίας καὶ Θερμίων Νικόδημος Ρούσσος» (1925), «Συμεών, ἐπίσκοπος Σύρας, Τζίας, Θερμίων, Τήνου» (1925), «Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Ἄνδρου» (1925), «Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου» (2 τ. 1925 καὶ 1927), «Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου ἐπὶ τουρκοκρατίας σχολὴ ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἐν Κορθίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος» (τεύχη 2, 1926 καὶ 1928), «Λαογραφία τῆς νήσου Ἄνδρου» (1926), «Σελίδες ἀπὸ τὰς τουρκοκρατουμένας Κυκλάδας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μήλου» (1926), «Λατῖνοι ἐπίσκοποι Ἄνδρου» (1927), «Ἄνδριοι βιβλιογράφοι καὶ κωδίκων κτήτορες κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας» (1926), «Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν Ἄνδρῳ» (4 τεύχη, 1926—1927), «Προύσης Κωνστάντιος Καλογερᾶς» (1927), «Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγενέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου» (2 τεύχη, 1927 καὶ 1929), «Οἱ Δέκα λόγοι τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, κατὰ τὴν πεζὴν διασκευὴν τῆς Ἄνδρου» (1927), «Θεόφιλος Καΐρης, ἱστορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μελέτη» (1928), «Εὐανθία Καΐρη» (1929), «Παροιμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου» (1928), «Ἀνδριακὰ Σύμμεικτα» (1928), «Χίου Δανιήλ» (1929), «Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου Διονυσίου καὶ τῶν μητροπολιτῶν Βάρνης Ζαχαρίου καὶ Φιλοθέου» (1928), «Ἕνα μοναστήριον τῆς Σκιάθου» (1930), «Ἡ ἐν Ἄνδρῳ γυναικεία μονὴ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων» (1930), «Ἀνέκδοτα χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ χειρογράφων κωδίκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1193 μέχρι τοῦ 1853» (1930), «Ὁ Σπαρτιάτης Στρατηγόπουλος. Εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἄνδρῳ νοταρίων ἐπὶ φραγκοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας» (1930), «Πρόξενοι καὶ προξενεῖα εἰς τὰς νήσους ἐπὶ τουρκοκρατίας» (1931), «Λάμπρος Κατσώνης. Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων» (1931), «Ἐκκλησιαστικαὶ ἐν Ἄνδρῳ παραδόσεις» (1931), «Ὁ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βαρδαλῆς» (1931), «Οἱ ἱππόται τῆς Μάλτας» (1932), «Τρεῖς ἐν Θράκῃ ἱεράρχαι, ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (1932). Ἔχει πρὸς τούτοις ἑτοίμην πρὸς ἔκδοσιν τὴν Μοναστηριολογίαν, τὸ Τοπωνυμικὸν καὶ τὸ Γλωσσάριον τῆς νήσου Ἄνδρου. Τῷ 1929 ἐξελέγη μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

πασχαλιά (ἡ)· δημοτ., ἑορτὴ καθ' ἣν ἄρχεται κατάλυσις κρέατος, ἡ μετὰ τὸ πέρας ἑκάστης νηστείας (ἀντὶ *πασχαλία ἑορτή*, ἤτοι paschale festum).

πασχαλιά (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ δένδρου *μελία*.

Πασχαλιά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 255 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Ἀερικὸν* (πρῴην *Δρόνοβα*), *Δρυμιὰ* (*Κὶζ-Μουκιοῦ*), *Καστανωτὸ* (*Μπόεβα*), *Λυκοβούνι* (*Ἀσικλὰρ*), *Μυρτοῦσα* (*Μουρατζίκ*), *Χαλέπιον* (*Χαλέπ*) καὶ κατασκηνώσεως σκηνιτῶν κτηνοτρόφων 708. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαϊρακλῆ*.

— Πασχαλιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ τῆς ὑποδιοικήσεως Περιστάσεως τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 300 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Μπαϊραμίτσιον*.

Πασχαλῖγκος. Ὄνομα δύο Ἑνετῶν δουκῶν τῆς Κρήτης: — 1) *Κοσμᾶς*. Ἀπὸ τοῦ 1503 μέχρι τῆς 29ης Μαρτίου 1505, ὁπότε καὶ ἀπέθανεν ἐν Χάνδακι.

— 2) *Ἰωάννης - Ἀνδρέας*. Ἀπὸ τοῦ 1653 μέχρι τοῦ 1655. Διῴκησεν ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ Ἀντωνίου Ἀλοϋσίου Μαρκέλλου, ὅστις λόγῳ τοῦ τότε ἐν Κρήτῃ πολέμου δὲν κατῆλθεν εἰς τὴν νῆσον.
ΕΡ. Μ.

πασχαλινός, —*ή*, —*ό*· δημοτ., ὁ ἀνήκων εἰς τὴν πασχαλιάν, εἰς τὸ Πάσχα, ἄλλως *λαμπριάτικος*: «πασχαλινὸ ἀρνί» || «πασχαλινὰ φαγητά» τὰ ἐπιτρεπόμενα εἰς ἡμέρας πασχαλιᾶς, τὰ μὴ νηστήσιμα.

Πασχάλιοι *κύκλοι*. Κατ' ἀρχὰς οἱ Χριστιανοὶ πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἠκολούθουν τοὺς αὐτούς, οὓς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, κανόνας. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατήρτισαν ἰδίους πασχαλίους πίνακας, οἵτινες ἐκαλοῦντο πασχάλιοι ἢ ἑορταστικοὶ κύκλοι καὶ λατινιστὶ tabulae, cycli, canones paschales. Οἱ πίνακες οὗτοι διῃροῦντο εἰς ἀνατολικοὺς (κυρίως ἀλεξανδρινοὺς) καὶ δυτικούς, διαφέροντας ἀλλήλων. Μεταξὺ τῶν ἀλεξανδρινῶν πασχαλίων πινάκων ἄξιοι ἰδίας μνείας εἶναι οἱ τοῦ Ἀνατολίου, πεπαιδευμένου μαθηματικοῦ καὶ φιλοσόφου, γενομένου τῷ 270 ἐπισκόπου Λαοδικείας. Ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τούτων, ἧς μακρὸν ἀπόσπασμα διέσωσεν ἡμῖν ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστ. 7, 32, 14 ἑ.) καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἀνατόλιος πρὸς προσδιορισμὸν τῆς πανσελήνου τοῦ Πάσχα ἠκολούθησε τὸν κύκλον τοῦ Ἀθηναίου Μέτωνος (432 π. Χ.). Οἱ πίνακες οὗτοι τοῦ Ἀνατολίου ὑπέστησαν ἔπειτα μικρὰν μεταβολήν, διότι, ἐνῷ ὁ Ἀνατόλιος εἶχε προσδιορίσει τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν κατὰ τὴν 19 Μαρτίου, αὕτη ὡρίσθη τὴν 21 Μαρτίου. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸν Ἱερώνυμον καὶ τὸν Βέδαν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας. Εἰς τοὺς νέους τούτους πασχαλίους πίνακας ἀνήκουσιν οἱ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου (385—412) καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Κυρίλλου (412—444), οὗτινος οἱ πίνακες διεκρίνοντο διὰ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν μορφήν. Διὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ μικροῦ ἐδέχθησαν καὶ οἱ δυτικοὶ τὸν ἀλεξανδρινὸν πασχάλιον κανόνα (525). Κ. Ι. Δ.

Πασχάλιον *χρονικόν*. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος αὐτὸ Du Cange ἐκτενὲς χρονικόν, φέρον τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐπιτομὴ χρόνων τῶν ἀπὸ Ἀδὰμ τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου ἕως κ' ἔτους τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ μετὰ ὑπατείαν ἔτους ιθ' καὶ ιη' ἔτους τῆς βασιλείας Ἡρακλείου νέου Κωνσταντίνου τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ ἰνδικτιῶνος γ'», ἐπειδὴ τοῦτο ὡς βάσιν τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας θέτει τὸν πασχάλιον κανόνα, ἐνῷ ὑπ' ἄλλων ὀνομάσθη «Ἀλεξανδρινὸν χρονικόν», «Χρονικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ἢ «Σικελικὰ χρονικά». Τὸ ἔργον περιέχει ἱστορικὰ γεγονότα χρονολογικῶς κατατεταγμένα ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ ἔτους 629 μ. Χ. μετὰ πολυαρίθμων ἐνιαχοῦ παρεμβεβλημένων σημειώσεων. Ἐν τῷ χειρογράφῳ ὅμως, ἐν ᾧ περιέχεται τὸ ἔργον τοῦτο (Baticanus 1941 τοῦ Ι' αἰῶνος), ἐλλείπει ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ὥστε τὸ ἔργον φθάνει μέχρι τοῦ 627 μ. Χ. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἡρακλείου (610—641), κληρικὸς ἐκ τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ δὴ ἐκ τῶν περὶ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον (610—638). Κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς ἤκμασε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου. Ἡ γνώμη, ἡ ὑπὸ πολλῶν ὑποστηριχθεῖσα, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἀρχαιοτέρου ἱστορικοῦ ἔργου φθάνοντος μέχρι τοῦ ἔτους 354 μ.Χ. συμπληρωθέντος ἔπειτα ὑπὸ ἄλλου συγγραφέως, ἀκμάσαντος ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου, ἀνῃρέθη ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Γκέλτσερ. Ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ὡς πηγάς, ἐκτὸς τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸν Ἰούλιον τὸν Ἀφρικανόν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου, τὴν χρονογραφίαν τοῦ Μαλάλα, τὸ περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν ἔργον τοῦ Ἐπιφανίου, τὰ μαρτυρολόγια καὶ ἄλλα. Τὰς πηγὰς ταύτας ἀκολουθεῖ δουλικῶς ὁ συγγραφεύς, ὅστις ἄλλως τε ἦτο ἀμαθής, μόνον δ' ἐν τῇ διηγήσει τῶν τελευταίων γεγονότων, ὧν ἦτο σύγχρονος, δεικνύει ποιάν τινα αὐτενέργειαν. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τούτου δὲν ἦτο σημαντική, ἕνεκα ὅμως τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ ὕφους ἡ διάδοσις καὶ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἦτο μεγάλη.

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τύποις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ματθαίου Raderus (ἐν Μονάχῳ 1615) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Chronicon Alexandrinum», ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ Du Cange (ἐν Παρισίοις 1688) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Cronicon Paschale». Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ L. Dindorf (ἐν Βόννῃ 1832 εἰς 2 τόμ.), ἐξ ἧς τὸ κείμενον ἀνετυπώθη παρὰ Migne (τόμ. 92, 1—1158). Κ. Ι. Δ.

Πασχάλιος Βυζαντινὸς στρατηγὸς καὶ πρωτοσπαθάριος. Διατελῶν διοικητὴς τοῦ θέματος Λογγιβαρδίας (Κάτω Ἰταλίας), ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Α' Λεκαπηνοῦ, ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου εἰς Γαλλίαν ἵνα ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Οὔγωνος (Hugues le Grand) τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Βέρθαν ὡς σύζυγον τοῦ Ρωμανοῦ Β'. Ὁ Πασχάλιος παραλαβὼν τὴν Βέρθαν ὡδήγησεν αὐτὴν ἐν πομπῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ γάμοι της τὴν 3 Σεπτεμβρίου 944. Ν. ΚΛΣ

πασχαλὶς (ἡ) *[Βοτ.]*. Τὸ κατὰ Χελδράϊχ φυτὸν *πριμούλη* (βλ. λ.).

Πασχαλίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 553 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Λασποχώρι* 905. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σούπη*.

πασχαρὸ (τό). Ἐργαλεῖον ράπτου ξύλινον ἐκ σκληροῦ ξύλου (καρυᾶς, πριναριοῦ, ἀσπροξύλου), τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ σιδέρωμα ἰδίως τῶν ραφῶν τοῦ μανικιοῦ καὶ τοῦ πανταλονίου.

Πασχάσιος (Paschasius), ***Στέφανος***· βλ. *Πασκιέ*, Στέφανος.

Πασχίδης, *Θωμᾶς Α.* Ἐγεννήθη ἐν Ἠπείρῳ περὶ τὸ 1835. Ἀποπερατώσας ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἰωαννίνων τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν (1860), ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδοτο τὴν «Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Κοσμᾶ». Ἐνταῦθα μείνας μέχρι τοῦ 1866 διετήρει λύκειον χάριν τῶν Ἑλληνοπαίδων. Ἐκραγείσης δὲ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἀπέστειλε χρηματικὴν βοήθειαν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους. Τῷ 1869 κατῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ συνέστησε τὸν «Ἠπειρωτικὸν Σύλλογον» μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Ἡρακλέους Βασιάδου. Ἀπεστάλη κατόπιν ὑπὸ τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας» εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων. Ὁλόκληρον δὲ τὸν μετέπειτα βίον του διῆλθε συλλέγων ἐράνους ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Βαλκανικῆς χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν. Προδοθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διὰ τὰς ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ἐνεργείας του, συνελήφθη τῷ 1886 μετὰ τοῦ συνεργάτου του καθηγητοῦ Νικολάου Γ. Φιλιππίδου, ἐφυλακίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ εἶτα ἐξωρίσθη κατὰ Μάϊον τοῦ 1888 εἰς Φεζὰν τῆς Βαρβαρίας, ὅπου ἀπεβίωσεν ἐκ τῶν βασάνων καὶ τῶν στερήσεων τῷ 1891. Ὁ Πασχίδης ἐξέδωσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ» (1878), «Οἱ Πελασγοὶ ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ», ἑλληνιστὶ καὶ ἀλβανιστὶ μετὰ παραρτήματος περὶ Βλάχων καὶ Βουλγάρων (Ἀθῆναι 1879), «Οἱ Ἰσραηλῖται, οἱ Ἀρμένιοι καὶ Μουσουλμᾶνοι ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ» (1880), «Ἐκδρομὴ εἰς Μοισίαν καὶ λόγος πανηγυρικός», «Ἡ Δακία πετῶντι καλάμῳ» (ρουμανιστί), «Ὁ χάρτης τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ Ρήγα Φεραίου τῷ 1796, ἐκδοθεὶς μετὰ τῶν ἑλληνοβυζαντιακῶν νομισμάτων» (Βουκουρέστιον 1885), «Ἡμερολόγιον τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1887» (1886). «Ἡ δεινοπαθοῦσα Ἑλλάς» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κ. Βέρκου, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Τ. Ε. Ε.

πασχίζω, καὶ ***πασκίζω***· δημοτ., καταβάλλω ὑπερβολικοὺς κόπους, προσπαθῶ, φροντίζω: «πασχίζει ὁ καημένος, πασκίζει ὅσο μπορεῖ γιὰ τὸ σπίτι του».

Πάσχος, *Λάμπρος*. Λόγιος ἀνὴρ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις Μπαλαναίᾳ σχολῇ ὑπὸ τὸν σχολάρχην Κοσμᾶν Μπαλᾶνον Βασιλόπουλον καὶ διεκρίθη μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἐκείνου διὰ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του εἰς διαφόρους πόλεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Τ. Ε. Ε.

Πασχούλης, *Νικόλαος*. Κατήγετο ἐκ Σουλίου. Ὁ πατήρ του Κόλιας ἐφονεύθη ἐν Περγάτες ἐν μάχῃ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἔλαβε μέρος εἰς πάντας τοὺς κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1803 ἀγῶνας, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων διεπεραιώθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἀξιωματικοῦ ἐν τῇ Ἰονίῳ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸν Σουλιώτην Καλόγερον Τζιάμην. Ἐκραγέντος τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, ἐπέστρεψεν εἰς Σούλι καὶ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μέχρι τῆς ἐξοντώσεως αὐτοῦ τῷ 1822. Ταχθεὶς δ' ἔπειτα ὑπὸ τὸν Νότην Μπότσαρην ἐπολέμησε γενναίως, τῷ 1823 προήχθη εἰς χιλίαρχον καὶ τῷ 1825 εἰς ἀντιστράτηγον. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Νότη Μπότσαρη. Τῷ 1834, εὑρισκόμενος ἐν Ἀντιρρίῳ δι' ὑπηρεσίαν, ἀπεβίωσεν αἰφνιδίως. Τ. Ε. Ε.

Πάτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Τριπόλεως (Τυρέμπολου) ἐν τῷ Πόντῳ (νομῷ Τραπεζοῦντος). Ἔχει μεταλλικὴν πηγήν.

Πατάβιον (Patavium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βενέτων, κειμένη ἐπὶ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Μικροῦ Μεαδόκου (νῦν Bacchiglione), ἐν εὐφορωτάτῃ χώρᾳ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπιστεύετο ὅτι ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀντήνορος μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Κατὰ τὸ 301 π. Χ. προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Κλεωνύμου. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης, καθὼς ἐπίσης καὶ τῷ 174 π. Χ. πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐσωτερικῶν διαμαχῶν. Ἦτο ἐμπορικωτάτη καὶ βιομηχανικὴ πόλις (ἐργοστάσια πλεκτικῆς) καὶ στρατιωτικῶς ἰσχυροτάτη, δυναμένη νὰ παρατάξῃ 20.000 μαχητάς. Ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ πλουσιωτάτη πόλις τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν Ρώμην. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου, Ἀττίλα καὶ Λογγοβάρδων, ἀνεκτίσθη ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ἱστορικοῦ Τίτου Λιβίου. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Πάδουα* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

—**Πατάβιον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου

Digitized by Google

(Γεωγρ. V, 1, 3). Εἶναι τὸ *Τατάϊον* ἢ *Τόταιον* τῶν Ὁδοιπορικῶν, κείμενον 74 χλμ. ΝΑ. τῆς Νικομηδείας, τὸ σημερινὸν χωρίον Γκεϊμπέ, ἕδρα καζᾶ τοῦ σαντζακίου Νικομηδείας. Α. Θ. Σ.

Παταγὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀρεστιάδος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 330. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παζαρλῆ*.

Παταγία, ἡ ***Πλαταγία*** *[Ἀρχ. [Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τῆς νήσου *Ἀμοργοῦ* (βλ. λ.).

Παταγονία (Patagonia) *[Γεωγρ.]* Τὸ νοτιώτατον τμῆμα της νοτιοαμερικανικῆς ἠπείρου, καθοριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Νέγκρο, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγγελάνου, ὅστις καὶ χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τὴν Γῆν τοῦ Πυρός, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Διαιρεῖται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἰς δύο τμήματα ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων, βαθεῖαι δὲ κοιλάδες χαράσσουν ἐκ Δ. πρὸς Α. τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς χώρας. Αἱ κοιλάδες αὗται ἦσαν ἄλλοτε κοῖται ποταμῶν, ὧν ἄλλοι μὲν ἔχουσι τελείως ἀποξηρανθῆ, ἄλλοι δὲ ἔχουν μεταβληθῆ εἰς χειμάρρους. Ἐκ τῶν ποταμῶν σήμερον μεγαλύτεροι εἶναι ὁ Ρίο Νέγκρο, ὁ Γκαλλέγκος, ὁ Σάντα-Κροὺθ καὶ ὁ Τσίκο. Τὸ κλῖμα τῆς Παταγονίας εἶναι μᾶλλον ψυχρόν.

Ἡ ὅλη χώρα ἔχει ἔκτασιν 800.000 τ. χλμ., ὧν τὰ 650 ἀνήκουσιν εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἀργεντινῆς (Ἀνατολικὴ Παταγονία), τὰ δὲ ὑπόλοιπα εἰς τὴν Χιλὴν (Δυτικὴ Παταγονία). Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα (Ἀργεντινή) περιλαμβάνει τὰ διαμερίσματα Ρίο Νέγκρο, Νεουκουέν, Τσουμπούτ, Σάντα-Κρούζ, (πληθ. 106.625 κτλ.), τὸ δὲ δυτικὸν (Χιλή) τὸν νομὸν Τσιγοέ, καὶ τὰ διαμερίσματα Ἄϋσεν καὶ Γῆ τοῦ Μαγγελάνου, (πληθ. 119.900 κατ.). Κατὰ μῆκος τοῦ τμήματος τούτου κεῖνται πολυάριθμοι νῆσοι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι αἱ συστάδες τῶν νήσων τῆς Βασιλίσσης Ἀδελαΐδος καὶ τῶν νήσων Μάντρε ντὲ Ντίος.

Τὴν Παταγονίαν ἀνεκάλυψε τῷ 1519 ὁ Μαγγελᾶνος, ὅστις καὶ ὠνόμασε τοὺς ἰθαγενεῖς κατοίκους της—τοὺς ὑψηλοκόρμους Τουέλτσους—λόγῳ τῆς ὀγκώδους ὑποδήσεώς των *Παταγόνας* (=μεγάποδας). Οἱ Παταγόνες οὗτοι, περὶ τοῦ ὕψους τοῦ σώματος τῶν ὁποίων οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταὶ παρεῖχον μυθώδεις πράγματι περιγραφάς, ἐξωλοθρεύθησαν τῷ 1880 ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ρόκα, ἐλάχιστα δὲ μόνον λείψανα αὐτῶν διεσώθησαν διασπαρέντα εἰς τὰ νότια τῆς Δυτικῆς Παταγονίας (Τελουέλχοι καὶ Ἀραουκάνιοι) καὶ εἰς τὰς παρ' αὐτὴν νήσους (Ἀλακαλοῦφοι καὶ Ὑαγάνοι). Πλὴν τῶν Παταγόνων, εἰς τὴν χώραν των εἶχον ἐγκατασταθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1832 ἄλλαι φυλαὶ ἰθαγενῶν ἐκ τῶν *Πάμπας* τῆς Ἀργεντινῆς, ἀργότερον δὲ καὶ Ἀργεντινοὶ ἄποικοι. Διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Παταγονία ὑπῆρξε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Χιλῆς καὶ Ἀργεντινῆς, μέχρις οὗ, διὰ τῆς συνθήκης τῆς 23 Ἰουλίου 1881, αὐτὴ μετὰ τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς κατενεμήθησαν εἰς τὰ διαμαχόμενα κράτη, καθορισθείσης ὡς συνοριακῆς γραμμῆς τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄνδεων. —Ω.

πάταγος (ὁ)· κρότος, θόρυβος ἰδίᾳ ἐκ συγκρούσεως ἢ συνθλάσεως δύο στερεῶν σωμάτων: «πάταγος τῶν ὀδόντων» || θόρυβος οἱονεὶ ἐκ τῶν συζητήσεων, ἐκ τοῦ πολλοῦ λόγου: «διὰ τὸ δεῖνα ζήτημα ἔγινε πάταγος».

παταγῶ (—*έω*)· κάμνω πάταγον, κροτῶ, θορυβῶ.

παταγώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ προξενῶν πάταγον, θορυβώδης.—Ἐπίρρ. ***παταγωδῶς***· μετὰ πατάγου: «ἀπεδοκιμάσθη παταγωδῶς».

παταγὼν (ὁ) (Patagonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κολύβρια, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παταγὼν ὁ μέγας* (Patogonus maximus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν ἀρκετὰ εὐμεγέθη καὶ στρογγύλην, ράμφος ἐπίμηκες καὶ λεπτόν, σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας μικράς, οὐρὰν μετρίου μεγέθους καὶ διχαλωτήν, πόδας λεπτοὺς καὶ μᾶλλον βραχεῖς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ ποικίλων ἀποχρώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Παταγών.

Πάταικοι, ἢ ***Παταῖκοὶ*** (οἱ) *[Μυθολ.]*. Φοινικικαὶ θεότητες, παριστάμεναι ὑπὸ μορφὴν νάννων. Ἐθεωροῦντο ὡς τέκνα τοῦ Ἡφαίστου, τὰ δὲ ἀγάλματα αὐτῶν, «πυγμαίου ἀνδρὸς μίμησις», ἐχρησίμευον ὡς ἀκροστόλια τῶν φοινικικῶν πλοίων (*Ἡροδ.* III, 37). Α. Θ. Σ.

Πάταικος, ἢ ***Παταῖκός***. Σικελός, πατὴρ τοῦ Αἰνησιδήμου, δορυφόρος τοῦ τυράννου τῆς Γέλας Ἱπποκράτους περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος (*Ἡροδ.* VII, 154). —2) Ὀλυμπιονίκης ἐκ τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ Δύμης, νικήσας κάλπη (εἶδος ἱπποδρομίας) τὴν 71 ὀλυμπιάδα (493 π. Χ.). Α. Θ. Σ.

Πάταιτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν Αἰθιοπίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. IV, 7, 6) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, μεταξὺ τῶν πόλεων Πνοὺψ καὶ Ποντυρίδος. Α.Θ.Σ.

πατάκα (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ πατάτα, τὸ γεώμηλον.

πατάκα. Ἀργυρᾶ νομισματικὴ μονὰς τῶν πορτογαλικῶν κτήσεων Μακάο (νῆσοι ἐν Ἀσίᾳ) καὶ Τιμὸρ (νῆσος ἐν Ὠκεανίᾳ), ὑποδιαιρουμένη εἰς 100 ἄβος ἢ σέντς, βάρους 20 γραμμ. ἀργύρου, τίτλου 0,900 καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ δολλάριον τοῦ Χὸνγκ-Κόνγκ. Διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου 1910 νόμου ἡ ἰσοτιμία της πρὸς τὸ χρυσοῦν σκοῦδον, τὴν νομισματικὴν μονάδα τῆς Πορτογαλίας, εἶχε καθορισθῆ εἰς 0,45 τοῦ σκούδου, ἤτοι 1/10 χρυσῆς λίρας Ἀγγλίας, 2,51982 φρ. χρ., 37,50 δρχ. Μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τοῦ ἀργύρου ἡ ἰσοτιμία αὕτη ἀπέβη ἀπολύτως θεωρητική, ἡ δὲ τρέχουσα τιμὴ τῆς πατάκας κυμαίνεται κατὰ τὸ 1932 μεταξὺ 0,80—0,90 φρ. χρ. Ι. Α. Β.

Πατακῆς, ***Κωνσταντῖνος Ἀναγνώστου***, ἢ ***Ἐγγλέζος***. Ὑδραῖος ναυτικὸς καὶ ἀγωνιστής. Συνιδιοκτήτης τοῦ πλοίου «Ἅγιοι Τεσσαράκοντα», τοῦ κατόπιν μετονομασθέντος εἰς «Λεωνίδαν», παρεχώρησε τοῦτο τῷ 1823 ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς πυρπολικόν. Ἀπὸ τοῦ 1821 ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις ὡς πλοίαρχος.

πατάκι (τό), ἡ ***μισόπατος*** (ὁ)· τεμάχιον ἀπὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ πάτου τοῦ ὑποδήματος.

Πατακὸς· βλ. *Παιτακός*.

Πάταλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις εἰς τὸ δέλτα τοῦ Ἰνδοῦ (βλ. λ. *Πατ(τ)αληνή*).

Παταλήνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἄλλη τῆς χερσονήσου *Παλλήνη* τῆς Χαλκιδικῆς, κατὰ Πτολεμαῖον (Γ, ιϛ, 13).

Παταληνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Πατταληνή*.

Παταλιπούτρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἰνδικὴ πόλις ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μανδάλων, γνωστοτέρα ὡς *Παλίβοθρα* σπανιώτερον δὲ καὶ ὡς *Παλίμβοθρα*, κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Γάγγου καὶ τοῦ Ἐρανναβόα. Ὑπῆρξε μεγαλειώδης πόλις μετ' ἐπιβλητικῶν ἀνακτόρων, ὑπερβαινόντων κατὰ τὸν δομικόν των πλοῦτον τὰ τῶν περσικῶν, ὡς ἀπεκάλυψαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1892 ἀρξάμεναι ἀνασκαφαί, αἵτινες ἔφερον εἰς φῶς τήν, ἑκατὸν κίονας ἔχουσαν, αἴθουσαν τοῦ θρόνου τοῦ βασιλέως Ἀσόκα (Γ' αἰὼν π.Χ.). Τὴν μεγίστην ἀκμὴν ἐσημείωσεν ἐπὶ βασιλείας Σανδρακότου, παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶχε σταλῆ, περὶ τὸ 295 π. Χ., οἱονεὶ πρέσβυς Μεγασθένης ὁ ναύαρχος (*Στράβ.* Β, 70. ΙΕ, 689 καὶ 702, *Πτολεμ.* Α, ιϛ, 9. Ζ, α, 73. Ε, κατ' 9. *Ἀρριαν.* Ἰνδ. Β, θ καὶ ἑξ. *Στεφ. Βυζ.* 497,7). Κατὰ τὰς ἀρχαίας ἰνδικὰς παραδόσεις, ἃς εἶχεν ἀκούσει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης «τὸν Ἡρακλέα φασίν... κτίστην τε πόλεων οὐκ ὀλίγων γενέσθαι καὶ τούτων τὴν ἐπιφανεστάτην καὶ μεγίστην προσαγορεῦσαι Παλίμβοθρα» (Β, 39, 2—4). Ἄγνωστον πότε, πιθανῶς τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, καταστραφεῖσα, ἀνηγέρθη τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ λαβοῦσα τὸ ὄνομα *Πάτνα* (=πόλις) κατέστη πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μπεάρ. Σ. Ε. Λ.

Πάταλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (510,14) «νῆσος παρακειμένη τῇ Καρίᾳ». Ἐὰν εἶναι ἀληθὴς τοῦ σχολιαστοῦ Meinecke ἡ δόξα, καθ' ἣν δὲν πρόκειται περὶ νήσου ἀλλὰ περὶ νησιζοντος ἀκρωτηρίου κατὰ τὴ θάλασσα σύνορα τῆς Καρίας πρὸς τὴν Λυκίαν, δέον να δεχθῶμεν τότε ὅτι ἡ *Πάταλος*, τὸ *Ἀρτεμίσιον* (*Στράβ.*) καὶ ὁ *Ἀγκὼν* (Σταδ. Μεγ. Θαλ.) ταυτίζονται πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ σύγχρονον *Σουβελλὰ μπουρνοῦ* (πλάτ. 36° 35' Β., μῆκ. 28° 54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagarch to Makri). Σ. Ε. Λ.

Πάταν, ἢ ***Πατάνες*** (Pathan, Pathanes). Οὕτω (ἄλλως: *Ροχίλλα*) καλοῦνται ἐν Ἰνδίαις οἱ Ἀφγανες. Εἰδικώτερον *Πατάνες* καλοῦνται λαὸς ἐν ταῖς Βρεττανικαῖς Ἰνδίαις. Ἡ χώρα την ὁποίαν κατοικοῦσιν ὁρίζεται ἀπὸ νότου ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Μπαλὸχ, πρὸς βορρᾶν ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν νοτίων συνόρων τοῦ χανάτου Ντερὰ Ἰσμαὴλ μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καβούλ, πρὸς δυσμὰς δὲ εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι καὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ. Οἱ Πατάνες ἀνέρχονται εἰς 3.500.000 ἄτομα, εἶναι Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, περιλαμβάνουσι δὲ πολλὰς φυλάς. Γ. Ι. Β.

πατάνη (ἡ)· ἀρχ., πλατὺ καὶ ἀβαθὲς ἀγγεῖον || μεταλλινον ἀγγεῖον χρησιμοποιούμενον νῦν ὑπὸ τῶν ναυτῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ διὰ νὰ λαμβάνουν ἕκαστοτε τὸ συσσίτιον, κοιν. *καραβάνα*.

—*[Λειτουργ.]*· βλ. λ. *δίσκος ἅγιος*.

Πατάντζαλι. Ἰνδὸς γραμματικός, ἀκμάσας περὶ τὸ 150 π. Χ., γνωστὸς καὶ ὡς *Γκοναρντίγια* καὶ ὡς *Γκονικαπούτρα*. Συνέγραψε τὴν «Μαχαμπασύα», ἤτοι τὸν «Μέγαν σχολιαστήν», συλλογὴν κριτικῶν καὶ σχολίων ἐπὶ 1713 ἐκ τῶν 4.000 κανόνων τῆς γραμματικῆς τῆς σανσκριτικῆς γλώσσης τοῦ γραμματικοῦ Πανίνι.

Πατάπιος *ἅγιος*. Κατήγετο ἐκ Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα καὶ διῆλθε τὰ ἔτη τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ρέπων πρὸς τὴν ἄσκησιν καὶ τὸν πνευματικὸν βίον, νεώτατος ἔτι, διανείμας τοῖς πτωχοῖς τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς ἐρήμους, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, ὅπου διῆλθε πλεῖστα ἔτη. Ἡ φήμη τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς διέδραμε τὰς αἰγυπτιακὰς πόλεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔσπευδον ἵνα φωτισθῶσι παρὰ τοῦ ἁγίου. Διό, τὴν ἀφάνειαν ἐπιζητῶν, μετέβη βραδύτερον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγκατεβίωσεν ἐν Βλαχέρναις· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ παρουσία του μετέβαλε τὰς Βλαχέρνας εἰς λαϊκὸν προσκύνημα, ἔνθα πλεῖστοι μετέβαινον νὰ ἐνωτισθῶσι τῶν διδασκαλιῶν του καὶ τύχωσι τῆς θαυματουργικῆς ἐνεργείας του, διότι καὶ ταύτην τὴν χάριν, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν μεγάλην του ταπείνωσιν καὶ ἀρετήν. Εἰς γῆρας ἐλθὼν ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ καὶ ἑορτάζεται ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῇ 8 Φεβρουαρίου. Δ. Ι. Κ.

Πατάπσκο (Patapsco) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Μαίρυλαντ. Πηγάζει εἰς Ἀλλεγκάνιες καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον Τσῆζεπηκ. Ἔχει μῆκος 110 χλμ., αἱ δὲ ἐκβολαὶ αὐτοῦ χρησιμεύουσιν ὡς λιμὴν τῆς Βαλτιμόρης. Γ. Ι. Β.

Πάταρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις μετὰ λιμένος τῆς Λυκίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου (παρὰ *Στεφ. Βυζ.*), πιθανῶς κτίσμα Φοινίκων, ἐποικισθὲν κατόπιν ὑπὸ Δωριέων ἐκ Κρήτης. Κειμένη μεταξὺ τῆς ἐκβολῆς τοῦ *Ξάνθου* καὶ τοῦ ὅρμου *Ἀντιφέλλου*, ὑπῆρξε «μεγάλη πόλις λιμένα ἔχουσα καὶ ἱερὰ Ἀπόλλωνος, κτίσμα Πατάρου. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Φιλάδελφος ἐπισκευάσας, *Ἀρσινόην* ἐκάλεσε τὴν ἐν Λυκίᾳ, ἐπεκράτησε δὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄνομα». Παρὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Στράβωνος ὑπόδειξιν ταύτην, καθ' ἣν κτίτωρ της ὑπῆρξεν ὁ Πάταρος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Λυκίας, τῆς θυγατρὸς Ξάνθου, ἡ ὀνομασία ἀποδίδεται καὶ εἰς ἄλλας αἰτίας. Κατὰ τὴν μὲν Πάταρος καὶ Ξάνθος, υἱοὶ τοῦ Λαπαιῶνος, ἀφοῦ ἐπορίσθησαν μεγίστην περιουσίαν ἐκ τῆς πειρατείας, εἰς ἣν διέπρεπον, ἀπεσύρθησαν πλέον εἰς τὴν γῆν τῶν Λυκίων· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου ποταμὸς ἐκεῖ Ξάνθος ἐκλήθη καὶ πόλις ὁμώνυμος, ἀπὸ δὲ τοῦ νεωτέρου τὰ Πάταρα. Κατὰ δὲ τὴν ἄλλην, κόρη τις ἐξ Ὀφιονίδος Σαλακία, μεταφέρουσα ἐντὸς πατάρας τὰ συμβολικὰ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς σχῆμα λύρας, τόξου καὶ βελῶν, γλυκίσματα (πέμματα), ἀφῆκεν ἀπροσέκτως νὰ ἀναρπαγῇ ἡ πατάρα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ἐξέβρασεν αὐτὴν εἰς τὴν ἐφ' ἧς ἡ φερώνυμος πόλις χερσόνησον, εἰς ἣν ἀνέβλυζε καὶ ὕδωρ θαυμάσιον, «παταρήϊον ὕδωρ» ἀποκληθέν. Δι' ὃ ἐλατρεύετο ἐκεῖ Ἀπόλλων ὁ Παταρεὺς καὶ μαντεῖον ὑπῆρχεν αὐτῷ, ἰσάξιον τῷ δελφικῷ θεωρούμενον. Τὰ Πάταρα ἦσαν ἐκ τῶν ἓξ μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Λυκίας, αἵτινες μετὰ δέκα ἑπτὰ ἄλλων ἐξέλεγον ἀντιπροσώπους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο τὸ συνέδριον τῆς διοικήσεως τοῦ λυκιακοῦ (λεγομένου) συστήματος, τοῦ ὁποίου ἀνώτατος ἄρχων ἦτο ὁ Λυκιάρχης. Ἀπὸ τῶν Περσῶν τὰ Πάταρα, ὡς καὶ ἡ πᾶσα Λυκία, ἄνευ ἀντιστάσεως, περιῆλθον εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ὅστις διώρισε διοικητὴν αὐτῆς τὸν περίφημον κατόπιν ναύαρχον τὸν Νέαρχον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου περιῆλθον εἰς τὸν Ἀντίγονον καὶ τὸν υἱόν του Δημήτριον· μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Πτολεμαίους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Φιλάδελφος μετωνόμασε ταῦτα *Ἀρσινόην*. Κατὰ τὸ 196 π. Χ. κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Ε' καὶ ἀπὸ τοῦ Πομπηΐου περιῆλθον κατ' οὐσίαν μετὰ πάσης τῆς Λυκίας εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διετήρησαν ὅμως τὴν αὐτοδιοίκησίν των μέχρι τοῦ 43 μ. Χ., ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος κατήργησε τὸ ὁμοσπονδιακὸν διοικητικὸν σύστημα τῆς Λυκίας. Τὰ Πάταρα εἶχον ὑποστῆ μεγάλην καταστροφὴν ἐκ σεισμοῦ κατὰ τὸ 155 π. Χ., εἶχον ἀναλάβει ὅμως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ εἶχον φθάσει μάλιστα καὶ εἰς ἀκμήν. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, κατὰ τὴν τρίτην ἀποστολικήν του πορείαν, προερχόμενος ἐκ Ρόδου προσήγγισεν εἰς τὸν λιμένα των μετὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ τῶν συμπλωτήρων του. Ἡ πόλις ἐσώζετο μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διεσώθησαν αὐτῆς καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μὲ ἐπιγραφὴν ΠΑΤΑΡΕΩΝ καὶ τύπους τὴν Τύχην ἢ τὸν Παταρέα Ἀπόλλωνα, μεταξὺ ὀμφαλοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον κάθηται κόραξ, καὶ τρίποδος, εἰς τὸν ὁποῖον περιπτύσσεται ὄφις. Ὁ Leake, ὁδηγούμενος ἐξ ἐρειπίων θεάτρου καὶ θερμῶν τῆς

Digitized by Google

ἐποχῆς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἐπέτυχεν ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀποδεικνυούσας τὴν ταυτότητα τῶν Πατάρων πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα *Καλαμάκι* (πλάτ. 36°05′ Β., μῆκ. 29°28′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karagatch to Makry) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Γεντῆ-Μπουροὺν τῆς Καραμανίας. [Πρβλ. *Ἑκατ.* παρὰ Στεφάνῳ.—*Ἡροδ.* Α, 182.—*Πολυβ.* ΚΒ, 26.—*Στράβ.* ΙΒ, 666.—*Πτολεμ.* Ε, γ, 3.—*Σταδ. Μεγ. Θαλ.* 247 καὶ 272.—*Διον. Περιηγ.* 129.—*Εὐσταθ. Θεσσαλ.* εἰς Δ. Π. § 129.—*Ἀππιαν.* Ἐμφύλ. Πόλ. 4, 52 καὶ 81 καὶ Μιθρ. 27.—*Δίων Κάσ.* 47, 34.—*Πράξ. Ἀποστ.* ΚΑ.—*Ἱεροκλ.* Συνέκδ.—*Leake*, Tour in Asia 182—320, πρβλ. *Fellow* As. Min. 222 καὶ Lycia 179.—*Corp. Inscr. Gr.* 4279, Latin. 45, 1232). Σ. Ε. Λ.—ΚΑΨ.

—**Πάταρα** [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αἰσύμης τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 77. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπάτουρεν*.

πατάρα (ἡ). Κοινὴ ἐν Αἴνῳ ὀνομασία τοῦ *ἀρότρου* (βλ. λ.).

Παταράκης, *Κωνσταντῖνος*. Κρὴς ναυτικός, διαπρέψας ὡς κυβερνήτης ἑνὸς πολεμικοῦ πλοίου εἰς τὸν στόλον τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Ν. ΚΛΣ

παταράτσο (τό)· (δημωδ. ναυτ.) ὁ *παράτονος* μεγάλου ἐπιστηλίου (οἱ παράτονοι τοῦ μικροῦ ἐπιστηλίου ὀνομάζονται κοινῶς προκειμένου περὶ μὲν ἐπιστηλίων φώσωνος *παταρατσίνια*, περὶ δὲ τοιούτου σιπάρου *κόντρα-παταρατσίνια*)· ‖ *παταράτσο-φάλτσο*=ὁ *στραγγαλωτὸς* παράτονος. Σ. Ε. Λ.

Πατάρβημις (ὁ). Αἰγύπτιος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀπρίου, φαραὼ τῆς ΚΣΤ′ δυναστείας περὶ τὸ 580 π. Χ. Ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ κυρίου του ὅπως φέρῃ πρὸς αὐτὸν ζῶντα τὸν Ἄμασιν, ἐπαναστατήσαντα καὶ ἀναγορευθέντα φαραώ, καὶ ἀποτυχὼν εἰς τὴν ἀποστολήν του, ἐτιμωρήθη διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν ὤτων καὶ τῆς ῥινός του (*Ἡροδ.* ΙΙ, 162). Α. Θ. Σ.

πατάρι (τό)· δημοτ., ἡμιπάτωμα ἐν εἴδει ἐξέδρας εἰς καταστήματα, ἀποθήκας κττ.

Πατάρια [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀμφίσσης (πλάτ. 38° 17′ 20″ Β., μῆκ. 22° 32′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) ἀμέσως πρὸς ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πάσσαλος. Σ. Ε. Λ.

Πάταρος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Λυκίας, θυγατρὸς τοῦ Ξάνθου ποταμοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ἡ ἐν Λυκίᾳ πόλις Πάταρα (*Στράβ.* XVI, 666). Α. Θ. Σ.

Παταρούη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε′ 8, 2) μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ (νῦν Δὸν) καὶ Ῥομβίτου τοῦ Μεγάλου (νῦν Κουμπάν). Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

πάτας (ὁ) (Patas) [*Ζῳολ.*]. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στενορρίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πιθήκους, ἰθαγενεῖς τῆς Σενεγάλης καὶ τοῦ Κονγκό. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πάτας ὁ πυρρὸς* (Patas rufus). Οὗτος ἔχει μῆκος 0,50 μ. περίπου ἄνευ τῆς οὐρᾶς, δέρμα πυρρὸν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τεφρὸν κατὰ τὴν κοιλίαν, πρόσωπον σαρκόχρουν καὶ ὦτα μελανά. Κατοικεῖ εἰς τὰ δάση τῆς Σενεγάλης καὶ τοῦ Κονγκό. Περιπατεῖ μὲ τὰ τέσσαρα μέλη του. Τὰ ἤθη του εἶναι παρόμοια πρὸς τὰ τοῦ μακάκου. Τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων. Ἀναρριχᾶται καὶ πηδᾷ ἐπὶ τῶν δένδρων μετ' ἐπιτηδειότητος. Δ. Ν. Π.

Πάτας ὁ πυρρός.

πατάσσω· κτυπῶ, πλήττω: «πάταξον μέν, ἄκουσον δέ»· ‖ κτυπῶ πρὸς τιμωρίαν, τιμωρῶ αὐστηρῶς.

πατάτα (ἡ)· δημοτ., γεώμηλον, τὸ φυτὸν καὶ ὁ καρπὸς (ἰταλ. patata).

— [*Βοτ.*] Βλ. *γεώμηλον*.

— [*Μαγειρ.*] Ἡ *πατάτα* εἶναι καρύκευμα εὔγευστον καὶ θρεπτικόν, μαγειρευόμενον κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους, συνηθέστεροι τῶν ὁποίων εἶναι: βραστές, τηγανιτές, γιαχνὶ μὲ κρέας ἢ καὶ χωρὶς κρέας κλπ. (βλ. καὶ *πατατάλευρον*).

πατατάλευρον (τό). Ἄλευρον ἐκ γεωμήλων, ἀποτελούμενον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀμύλου. **Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ** ζαχαροπλαστικῇ καὶ μαγειρικῇ ἀντὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ ἀμύλου, ὡς τοῦ νισεστέ, ῥιζαλεύρου κ.λ.π. Σ. Γ.

Πατάτες [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον μικρὸν τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, βορείως τῶν Κλαζομενῶν καὶ ἐν τῇ συστάδι τῶν *Ἐγγλεζονησίων* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

πατατιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *στρύχνος ὁ κονδυλόρριζος* (βλ. λ.).

πατατοκεφτὲς (ὁ). Κεφτέδες παρασκευαζόμενοι μὲ βάσιν τὴν πατάταν, ὡς ἑξῆς: Καθαρίζομεν καὶ βράζομεν 1 ὀκᾶν πατάτες, τὰς περνοῦμεν ἀπὸ τὴν μηχανήν, καὶ ἀφοῦ γίνουν μᾶζα ὅπως εἰς τὸ πουρὲ θέτομεν 4 αὐγὰ ὁλόκληρα, τὸ ἀνάλογον ἅλας, 2 φοῦχτες τυρὶ τριμμένο καὶ δύο ἕως τρεῖς κουταλιὲς τῆς σούπας ἀλεύρι. Τὴν μᾶζαν αὐτὴν δουλεύομεν μὲ μίαν κουτάλαν ξύλινη, ἕως ὅτου ἑνωθοῦν ὅλα καλά. Κατόπιν κόπτομεν μικρὰ τεμάχια καὶ τὰ πλάθομεν ὅπως τοὺς κεφτέδες τοῦ κρέατος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μῖγμα αὐτὸ εἶναι μαλακὸ καὶ κολλᾷ εἰς τὰ χέρια, βάζομεν περισσότερον ἀλεύρι εἰς τὸ πλαστῆρι καὶ τοὺς περιστρέφομεν ἐπ' αὐτοῦ μὲ τὴν παλάμην μας ἕως ὅτου λάβουν σχῆμα βώλου. Κατόπιν τοὺς πιέζομεν ὀλίγον μὲ τὴν λαβὴν ἑνὸς μαχαιρίου διὰ νὰ λάβουν τὸ σχῆμα τῶν κεφτέδων καὶ τοὺς τηγανίζομεν ἐντὸς τηγανίου μὲ βούτυρον, ἕως ὅτου λάβουν χρυσόξανθον χρῶμα.

πατατούκα (ἡ)· δημοτ., εἶδος ἀνδρικοῦ ἐπανωφορίου ἐκ χονδροῦ μαλλίνου ὑφάσματος.

πατὲ (τὸ) (γαλλ. paté). Εἶδος φαγητοῦ κατασκευαζομένου μὲ κρέας χοιρινόν, μὲ συκώτι, μὲ λαγό, μὲ φουά—γκρὰ κ.λ.π. καὶ περιβαλλομένου ἀπὸ εἰδικὴν ζύμην παρασκευαζομένην ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν 1/2 ὀκᾶν ἀλεῦρι, 75 δράμ. βούτυρο, 1 κουταλιὰ τοῦ γλυκοῦ ἅλας καὶ ἀνάλογο νερό. Ζυμώνομεν τὸ ἄλευρον, προσθέτομεν τὸ βούτυρον, ἅλας καὶ τόσο νερὸ χλιαρὸ ὅσο χρειάζεται διὰ νὰ γίνῃ ζύμη σφικτή, τὴν ὁποίαν τρίβομεν καλῶς ἐπὶ 5—6 λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ νὰ γίνῃ λεία, καὶ τὴν ἀφήνομεν, σκεπάζοντες αὐτὴν μὲ πετσέταν. Μὲ τὴν ζύμην αὐτὴν ἀφοῦ τὴν ἀνοίξωμεν εἰς φύλλον περιβάλλομεν τὸ εἰδικῶς παρεσκευασμένον κρέας ἢ ἓν ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν καὶ τὸ κατασκεύασμα αὐτὸ ψήνομεν εἴτε ἐντὸς φόρμας εἴτε εἰς ταψία. Φ. Α.

Πατὲ (Patey), ***Ἐρρῖκος - Αὔγουστος - Ἰούλιος***. Γάλλος γλύπτης καὶ χαράκτης μεταλλίων, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1855. Τῷ 1881 ἐτιμήθη διὰ τοῦ μεγάλου βραβείου Ῥώμης. Ἐξειργάσθη πληθὺν ἐνδιαφερόντων ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τάσσονται: ἡ προσωπογλυφία τοῦ Ἀλβέρτου Ντυκραὶ (1886), «Διὰ τὸν Παστέρ», «Ἡ ζωγραφική», «Ποιμενικὴ σκηνή», «Διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρεῖαν τῶν Γάλλων ἀρχιτεκτόνων» (Παγκόσμιος ἔκθεσις Παρισίων, 1889), προσωπογλυφία τοῦ Chapu (1896) καὶ πολυπληθῆ ἄλλα ἀναμνηστικὰ μετάλλια. Ι. Μ. Π.

Πατὲλ (Patel), ***Πέτρος***. Γάλλος τοπιογράφος τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. Ἐμαθήτευσε παρὰ Σίμωνι Βουὲ καὶ διεκόσμησε διὰ ποικίλων συνθέσεων πλεῖστα μέγαρα, ἐν οἷς τοῦ προέδρου Λαμπὲρ ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τῆς νησῖδος τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου (Παρίσιοι), ἐν συνεργασίᾳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετὰ τῶν La Hire, Lesueur καὶ Le Bruy. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ῥομανέλλι καὶ τοῦ ἰδίου του υἱοῦ διεκόσμησε τὰ ἐν τῷ Λούβρῳ διαμερίσματα τῆς βασιλίσσης. Τοῦ Πατὲλ σῴζονται πολλὰ σχεδιάσματα, ἔτι δὲ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου δύο τοπιογραφίαι καὶ δύο συνθέσεις ἐπὶ σκηνῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς («Ὁ Μωϋσῆς ἐκτεθειμένος ἐντὸς καλάθου εἰς τὸν Νεῖλον» καὶ «Ὁ Μωϋσῆς ἐνταφιάζων τὸν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντα Αἰγύπτιον»). Ὁ υἱὸς τοῦ καλλιτέχνου τούτου, γνωστὸς ὡς Patel le fils καὶ ὑπογράφων: A.—P. Patel, διεκρίθη ὡς τοπιογράφος. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται οἱ ἐν τῷ Λούβρῳ πίνακες τῶν τεσσάρων μηνῶν (Ἰανουαρίου, Ἀπριλίου, Αὐγούστου, Σεπτεμβρίου), χρονολογούμενοι ἀπὸ τοῦ 1699. Ι. Μ. Π.

Πατέλα, *Πατελᾶνα, Πατελένα* [*Μυθολ.*]. Ἡ ἀρχαία ἰταλικὴ θεά, ἡ ἐπιβλέπουσα τὴν ἔξοδον τοῦ σίτου ἀπὸ τοῦ στάχυος. Τὸ ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ ῥήματος pateo=ἀνέῳγμαι. Ν.Σ.Λ.

Πατελάρι, καὶ ***Παδελάρι*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Βρυσῶν τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 184. ΕΡ. Μ.

Πατελάρος, καὶ ***Πατελλάρος***. Ἐπώνυμον παλαιᾶς κρητικῆς οἰκογενείας ἐν Ῥεθύμνῃ, ἥτις διεκρίθη ἐπὶ ἑνετοκρατίας. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: —1) ***Ἀθανάσιος***. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1634 καὶ 1652. —2) ***Γεώργιος***. Λόγιος, ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ ἐν Παταβίῳ πανεπιστήμιον περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. —3) ***Ἐμμανουήλ***, ἢ ***Παπαδάκης***. Ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841. —4) ***Εὐστάθιος***. Λόγιος ἰατρὸς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παταβίῳ καὶ εἶτα (1606) διδάξας ἐν αὐτῷ. —5) ***Μάξιμος***. **Ἱερομόναχος καὶ ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ κατέφυγεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου τῷ ἀπενεμήθη ὁ βαθμὸς τοῦ λοχαγοῦ τῆς βασιλικῆς φάλαγγος.** —6) ***Νεόφυτος***. Μητροπολίτης Κρήτης (βλ. *Νεόφυτος* Πατελάρος). —7) ***Νεόφυτος***. Λόγιος ἱερομόναχος τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. Συνέθεσε τρία ἐπιγράμματα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου ἐκδοθεῖσαν τῷ 1638 παράφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ εὐρυμάθεια αὐτοῦ. —8) ***Πέτρος***. Λόγιος, διορισθεὶς τῷ 1606 καθηγητὴς τοῦ ἐν Παταβίῳ πανεπιστημίου. ΕΡ. Μ.

Πάτελι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.501. Κεῖται εἰς τὸ 155ον χιλιόμετρον τῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς λίμνης τοῦ Ὀστρόβου, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἅγιος Παντελεήμων*.

πατελίδα (ἡ), ἡ ***πεταλίδα*** [*Ζῳολ.*]· βλ.λ. ***λεπάς***.

Πατελῖνος. **Τὸ κύριον πρόσωπον εὐφυεστάτης** γαλλικῆς φάρσας, χρονολογουμένης ἀπὸ τοῦ 1470, ἧς ἡ ὑπόθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ δικηγόρος Πατελῖνος (Maître Patelin ἢ Pathelin) ὑποφέρει οἰκονομικῶς ἐλλείψει πελατείας. Εἰς τὰ παράπονα τῆς συζύγου του ὅτι στεροῦνται ἐνδυμάτων, ὁ Πατελῖνος, κατόπιν ὡρίμου σκέψεως, προμηθεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα ἀπὸ τὸν ἔμπορον Γουλιέλμον, τὸν ὁποῖον προσκαλεῖ εἰς τὸν οἶκόν του διὰ νὰ γευματίσῃ καὶ συγχρόνως νὰ λάβῃ τὸ ἀντίτιμον τοῦ ὑφάσματος. Περιχαρὴς ὁ ἔμπορος διὰ τὴν πρόσκλησιν καὶ διὰ τὸ κέρδος, μεταβαίνει προθύμως εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατελίνου, ὁπότε κατάπληκτος εὑρίσκει τὸν δικηγόρον κλινήρη καὶ παραληροῦντα. Ἡ κατάπληξίς του κορυφοῦται, ὅταν πληροφορῆται ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ Πατελίνου χρονολογεῖται ἀπὸ ἓξ ἑβδομάδων, ἄρα οὔτε ὕφασμα ἦτο δυνατὸν ν' ἀγοράσῃ, οὔτε καὶ εἰς γεῦμα νὰ προσκαλέσῃ. Καὶ ὁ ἔμπορος φεύγει ἄπρακτος, διερωτώμενος μὴ τυχὸν ἔπεσε θῦμα παραισθήσεως. Μετ' οὐ πολὺ παρουσιάζεται εἰς τὸν Πατελῖνον πελάτης. Εἶναι ὁ Ἀνιελὲ (Agnelet), ποιμὴν τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἀνήκων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐμπόρου Γουλιέλμου, ὅστις τὸν ἔχει καταγγείλει ὅτι τοῦ ἔκλεψε μερικὰ πρόβατα. Ὁ Πατελῖνος συμβουλεύει τὸν πελάτην του νὰ ὑποκριθῇ τὸν ἠλίθιον, καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις κατὰ τὴν δίκην ν' ἀπαντᾷ στερεοτύπως: «Μπέεεεε!..» Ἐπακολουθεῖ ἡ δίκη, καθ' ἣν ἐνῷ ὁ ἔμπορος ἐκθέτει τὴν κατηγορίαν, διακρίνει ὄπισθεν τοῦ κατηγορουμένου τὸν Πατελῖνον. Ἀμέσως αἱ ἰδέαι του συγχέονται, οἱ λόγοι του περιπλέκονται καὶ ἀναμιγνύει εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς κατηγορίας τὸ ὑπεξαιρεθὲν ὕφασμα μὲ τὰ κλαπέντα πρόβατα. Ὁ δικαστής, ἀφοῦ τοῦ ὑπέμνησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ θέμα τῆς κατηγορίας μὲ τὴν παροιμιώδη καταστᾶσαν φράσιν: «revenez à vos moutons», καταλήγει νὰ τὸν θεωρήσῃ ὡς παράφρονα, καὶ ἀθωώνει τὸν κατηγορούμενον, ὅστις δὲν βραδύνει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν πονηρὰν συμβουλήν, ἐπιμένων ν' ἀπαντᾷ καὶ πρὸς τὸν ζητοῦντα τὴν δικηγορικὴν ἀμοιβὴν Πατελῖνον «Μπέεεεε!» Τοῦ ἔργου ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖται, αἱ δὲ ὑποθέσεις ὅτι ἐγράφη ἀπὸ τὸν Villon ἢ ἀπὸ τὸν Antoine de la Salle δὲν στηρίζονται ἐπὶ αὐθεντικῶν ἀποδείξεων. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος οἱ συγγραφεῖς Brueys καὶ Palaprat ἔγραψαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παλαιᾶς φάρσας τὸν «Δικηγόρον Πατελῖνον» (1706), κατὰ δὲ τὸ 1872 ὁ Edouard Fournier διεσκεύασεν ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον καὶ ἀκριβέστερον τὸ ἔργον, ὅπερ παρεστάθη εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀληθὴς φάρσα τοῦ Πατελίνου» καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε εἰς τὸ δραματολόγιον. Τ' ὄνομα Πατελῖνος κατέστη συνώνυμον τοῦ πανούργου, ὑποκριτοῦ καὶ στρεψοδίκου δικηγόρου. Π. Α. Κ.

Πατὲν (Patin) ***Γκύ***. Γάλλος ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς (1602—1672). Τῷ 1632 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων καὶ μετά τινα ἔτη ἐν τῷ βασιλικῷ κολλεγίῳ. Ἀπέκτησε κυρίως φήμην ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του πρὸς διαφόρους ἰατρούς, αἵτινες συνετάχθησαν ἄνευ προσδοκίας μελλοντικῆς δημοσιεύσεως. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται δημοσιευθεῖσαι ἐκίνησαν ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν αὐταῖς πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὴν λογοτεχνίαν, τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′, διὰ τὴν δρᾶσιν τῆς ἐπαναστατικῆς μερίδος κατὰ τῆς αὐλῆς, τὰς νεωτεριστικὰς ἐπιστημονικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς, τὸν καλογηρισμὸν κτλ. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους τίτλους: «Lettres choisies» (1692), «Nouveau recueil des lettres choisies» (1695) «Nouvelles lettres de Gui Patin» (1718). Κατέλιπε συνάμα καὶ σύγγραμμα περὶ διατηρήσεως τῆς ὑγείας: «Traité de la conservation de la santé par un bon régime» (1682). Ο. Ρ.

Digitized by Google

— **Πατὲν** (Patin), ***Κάρολος***. Γάλλος ἰατρὸς καὶ νομισματολόγος, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γνωστότερος ὡς *Πατῖνος* (βλ. λ.).

— **Πατὲν** (Patin), ***Ἐρρῖκος-Ἰωσὴφ-Γουλιέλμος***. Γάλλος φιλόλογος (1793—1876). Ἐδίδαξεν ἐν τῇ École Normale τῶν Παρισίων καὶ ἐν τῇ Σορβόννῃ (1833), ἐχρημάτισε βιβλιοθηκάριος τοῦ πύργου Μεντὼν (1840) καὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν (1849). Τῷ 1843 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἔγραψε: «Μελέται ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν» (1841—1843), «Μελέται ἐπὶ τῆς λατινικῆς ποιήσεως» (1869), «Λόγοι καὶ φιλολογικὰ σύμμεικτα» (1876) καὶ ἐξέδωκεν ἐν μεταφράσει τὸν Ὁράτιον (1859). Π. Ν. Π.

Πατενὸτρ ντὲ Νουαγιὲ (Patenôtre des Noyers) *Ἰούλιος*. Γάλλος διπλωμάτης γεννηθεὶς τῷ 1845. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς φιλολογίαν, ἀλλὰ τῷ 1871 εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, τῷ δὲ 1872 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ διορισθέντος τότε πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἰουλίου Φερρὺ καὶ κατῆλθε μετ' αὐτοῦ ὡς γραμματεὺς τῆς γαλλικῆς πρεσβείας εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1874, ὁπότε μετετέθη εἰς Τεχεράνην. Κατὰ τὴν παραμονήν του εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Τεχεράνην ἔγραψεν ἐνδιαφέροντα ἄρθρα περὶ Ἑλλάδος καὶ Περσίας εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» τῶν Παρισίων. Κατόπιν μετετέθη εἰς Μπουένος Ἄϋρες, τῷ δὲ 1879 ἐγένετο ἐπιτετραμμένος εἰς Πεκῖνον καὶ τῷ 1880 πρεσβευτὴς ἐν Σουηδίᾳ. Τῷ 1884 ἀπεστάλη ἐκ νέου εἰς Κίναν, πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης μετὰ τοῦ Ἀννάμ, κατόπιν τοῦ πολέμου τοῦ Τογκίνου, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τοῦ Τιὲν-τσὶν κατόπιν τοῦ πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Κίνας. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Γαλλίαν διωρίσθη εἰς τὸ Μαρόκον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Βασιγκτῶνα. Τῷ 1897 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς τὴν Μαδρίτην καὶ ἐμεσολάβησεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, αἵτινες εἶχον διακοπῆ λόγῳ τοῦ Ἱσπανοαμερικανικοῦ πολέμου. Ὁ Πιὲρ Λοτί, ὁ ὁποῖος συνώδευσε τὸν Πατενότρ εἰς τὸ Μαρόκον, περιέγραψε τὰ διπλωματικὰ ἐπεισόδια τοῦ ταξιδίου εἰς τὸ Φὲζ εἰς τὸ ἔργον του «Εἰς τὸ Μαρόκον». Μ. Δ. Β.

Ἰούλιος Πατενότρ.

πατέντα (ἡ)· δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας· || καθόλου, δίπλωμα: «εἶναι βλάκας μὲ πατέντα» (ἰταλ. patente).

— **«Πάτερ ἡμῶν ...»**. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν ὑποδειχθεῖσα προσευχὴ πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ἄλλως *Κυριακὴ* προσευχὴ (βλ. λ.), ἥτις ἀποτελοῦσα τὴν κατ' ἐξοχὴν προσευχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διακρίνεται διὰ τὴν συντομίαν καὶ τὴν ὡραιότητά της, ἔχει δὲ οὕτω: «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν». (*Ματθ.* στ' 9—14).

Πάτερ (Pater), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ἰωσήφ***. Γάλλος ζωγράφος (1695—1736). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Βαττώ, τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ ὁ Λανκρέ, ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν, μετά τινος ὅμως ὑπερβολικῆς αἰσθησιοκρατίας καὶ ἐλλείψεως λεπτότητος. Ἐξειργάσθη ἰδίᾳ ῥωπογραφίας. Τῷ 1728 ἐγένετο μέλος τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἑορτὴ εἰς τοὺς ἀγρούς» (Λοῦβρον), «Ἡ σκηνὴ τῶν καπήλων», «Ἡ ἄφιξις τῶν κωμῳδῶν εἰς Mans», «Ὁ χαρμένος καὶ εὐχαριστημένος σύζυγος» κ. ἄ. Ι. Μ. Π.

πατέρα (ἡ)· βακτηρία μὲ τὴν κορυφὴν εἰς σχῆμα Τ, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο παλαιότερον εἰς τοὺς ναοὺς οἱ γέροντες, ἀκουμβῶντες ἐπ' αὐτῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐσταυρωμένων ἐπὶ τοῦ στήθους, ἵνα μὴ καταπονοῦνται ἐκ τῆς ὀρθοστασίας· αἱ τοιαῦται βακτηρίαι ἀφίνοντο εἰς τὸν ναόν.

πατεραΐτης (ὁ) (Paterait) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μολυβδαινικὸν ἅλας τοῦ κοβαλτίου τοῦ τύπου $CoMoO_4$. Ἔχει χρῶμα μαῦρον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Joachimsthal. Γ. Β.

Πατεράκης, ***Κωνσταντῖνος***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, φονευθεὶς εἰς τὴν μάχην τῶν Τσικαλαριῶν (12 Ἰουνίου 1822). Ν. ΚΛΣ

πατέρας (ὁ)· δημοτ. τοῦ *πατήρ* (βλ. λ.).

Πατέρας (ὁ) [*Γεωγρ.*]. Ὄρος πρὸς Δ. τοῦ Θριασίου πεδίου καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεγαρίδος, γραφόμενον εἰς τινας χάρτας *Πάτερα*, ἐξ ἐσφαλμένης ἀντιγραφῆς ἀπὸ ξένων τοιούτων. Ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ εἶναι ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. καὶ καταπίπτει ἀπέναντι τῆς Γερανείας εἰς τὸ ταφροειδὲς καταβύθισμα τῶν Μεγάρων, ὅπερ διήκει μεταξὺ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου. Αἱ κυριώτεραι αὐτοῦ κορυφαὶ εἶναι ὁ κυρίως *Πατέρας* (ὕψ. 1.090 μ.), οἱ *Καρυτζάδες* (1.120 μ.), ὁ *Μύλος* (1.107 μ.) καὶ τὸ *Καρύδι* (855 μ.). Ι. Σ. Σ.

Πατεριανὰ [*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινότητα Ἀντικυθήρων μικροσυνοικισμῶν, ὑπαγόμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 39.

— **Πατεριανὰ** [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λουσακιῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 7.

Πατέριδων [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἁγίου Νικολάου τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 5.

«Πατερικόν, εὐεργετινόν». Μεγάλη συλλογὴ βιογραφιῶν μοναχῶν, ἥτις ἀποδίδεται εἰς Παῦλον, ἱδρυτὴν τῆς μονῆς Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «εὐεργετινὸν Πατερικόν». Τοιαῦται συλλογαὶ περιεσώθησαν πολλαί, δὲν ἐξηρευνήθησαν ὅμως ἀκόμη. Ἐκ τῶν συλλογῶν βιογραφιῶν τὴν πρώτην τάξιν κατέχουσιν: ἡ τοῦ Παλλαδίου ἐν τῇ «Λαυσιακῇ ἱστορίᾳ» (420), συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σωζομένου, καὶ χρησιμοποιηθεῖσα μόνον ὑπὸ τοῦ Παλλαδίου· αἱ βιογραφίαι Παλαιστιναίων μοναχῶν, συγγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπόλεως κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, μεγίστης ἱστορικῆς ἀξίας· ἡ τοῦ Ἰωάννου Μόσχου συλλογὴ βίων μοναχῶν, ἀντίστοιχος τῆς τοῦ Παλλαδίου. Πολυαριθμότεροι ὅμως καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀνέκδοτοι ἀκόμη εἶναι οἱ βίοι τῶν «πατέρων» τῶν μεγάλων μονῶν, οἱ συγγραφέντες ὑπὸ τῶν ἐντὸς τῶν ἰδίων μονῶν ἐπιζώντων ἀδελφῶν αὐτῶν. Αἱ βιογραφίαι αὗται εἶναι συχνότατα πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῶν μονῶν καὶ κατὰ τοῦτο πολὺ ἀνώτεραι τῶν βιογραφιῶν ἐπισκόπων ἢ πατριαρχῶν. *Πατερικὰ* (ἀποφθέγματα τῶν πατέρων) περιέχονται εἰς πολλὰ χειρόγραφα. Ἐξ αὐτῶν δὲ κατηρτίσθησαν συχνότατα αἱ μεγίστου ἐνδιαφέροντος συλλογαί, αἵτινες ἀναφέρονται ἀπὸ τοῦ Δ' καὶ ΣΤ' ἤδη αἰῶνος. Γνωσταί, καθ' ὃ ἐκδεδομέναι, τυγχάνουσι δύο ἀνώνυμοι συλλογαί, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀποφθέγματα τῶν πατέρων» καὶ «Ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων μοναχῶν ἢ παράδεισος» καὶ τὸ «Πατερικὸν εὐεργετινόν», ὅπερ ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1783. Β. Λ. Κ.

πατερίτσα (ἡ)· δημοτ., βακτηρία μὲ τὴν κορυφὴν εἰς σχῆμα Τ, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν οἱ χωλοὶ στηριζόμενοι ἐπ' αὐτῆς διὰ τῆς μασχάλης: «περπατεῖ μὲ τὴν πατερίτσα», κατάρα «μὲ τὶς πατερίτσες νὰ τὸν ἰδῶ νὰ σούρνεται» || ἡ ποιμαντορικὴ ῥάβδος τῶν ἀρχιερέων διὰ τὸ παρεμφερὲς σχῆμα τῆς κορυφῆς (ὑποκοριστικὸν τοῦ *πατέρα*).

Πατερίτσα [*Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, ὑψούμενον πρὸς Α. τῆς Βυτίνης καὶ συνεχόμενον μετὰ τοῦ Μαινάλου (ὑψίστη κορυφὴ 1.869 μ.). Εἶναι κατάφυτον ἐξ ἐλατῶν καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενον *Θαυμάσιον*, τὸ δ' εἰς ὕψος 1425 σπήλαιον, ὅπερ σήμερον χρησιμεύει δι' ἀποθήκην τυροῦ (κοινῶς *Σπηλιὰ τοῦ Νικολάκη* ἢ *Δρακοσπηλιά*), ταυτίζεται μὲ τὸ σπήλαιον τῆς *Ῥέας*. Ι. Σ. Σ.

Πατέρκουλος (Velleius Paterculus)· βλ. *Βελλήϊος* Πατέρκλος.

Πάτερμα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Γρατινῆς τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτ. (1928) 105. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Παγιαμλῆ-ντερέ*.

πατερνάρω, ἢ ***πατουρναρίζω***· δημώδ. ναυτ., περιελίσσω δετηρίαν περὶ σχοινίον πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐμβόλων του (ἡ πρᾶξις *πατερνάρισμα* ἢ *πατουρνάρισμα*). Σ. Ε. Λ.

Πατερνὸ (Paternò) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Κατάνης τῆς Σικελίας. Κάτ. 33.344. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. ΒΔ. τῆς Κατάνης παρὰ τοὺς ΝΔ. πρόποδας τῆς Αἴτνης καὶ ἀπέχει 3 χλμ. τοῦ ποταμοῦ Σιμέτο. Εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης περιοχῆς καὶ παράγει οἴνους, ἔλαιον, λίνον, κάνναβι καὶ ξυλείαν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἅλατος καὶ ἰαματικαὶ πηγαί. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ῥωμαϊκῆς πόλεως Hibla Major. Ἔχει ἐρείπια πύργου καὶ φρουρίου τοῦ 1073, καθὼς καὶ πολλῶν ῥωμαϊκῶν κτηρίων. Μ. Δ. Β.

Πάτερνος, ***Ταρρούντιος*** (Tarruntius Paternus). Ῥωμαῖος νομομαθὴς καὶ τακτικὸς συγγραφεὺς τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἐπὶ Ἀντωνίνων ἐξήσκει ἐν Ῥώμῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ νομοδιδασκάλου, ἐπὶ δὲ τοῦ Κομμόδου διετέλεσεν ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου (praefectus praetorii). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Οὐηγετίου ὡς ἀκριβολόγος μελετητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ δικαίου (diligentissimus juris militaris adsertor), ἔγραψε δὲ εἰς δύο βιβλία «Περὶ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων» (De re militari libri II), γνωστὸν ἀπὸ τῶν Πανδεκτῶν. Π. Ν. Π.

πάτερο (τό), καὶ *πατερό*· δημοτ., δοκὸς ἐκ τῶν ὑποβασταζουσῶν τὸ πάτωμα ἢ τὴν στέγην: παροιμ. «κολοκύθια 'ς τὸ πατερό» ἐπὶ λόγων ἢ πράξεων χαρακτηριζομένων ὡς ἀνοήτων.

Πάτεροι. Μία τῶν παλαιοτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων τῆς Κρήτης οἰκογενειῶν, καταγομένη ἐκ τοῦ εὐγενοῦς βυζαντινοῦ οἴκου τῶν Σκορδυλῶν, τοῦ ἐγκατασταθέντος ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑνετοκρατίας, ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, οἱ Πάτεροι κατελέγοντο μεταξὺ τῶν ἰσχυροτέρων τῆς Κρήτης οἰκογενειῶν, τῶν λεγομένων *ἀρχοντορρωμαίων*, καὶ διεδραμάτισαν πρωτεῦον μέρος κατὰ τὰς διαφόρους ἐναντίον τῶν Ἑνετῶν ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν. Ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἐγκατεστημένοι ἐν Σφακίοις, ἐπρωτοστάτησαν εἰς τοὺς διαφόρους πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνας. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ὁ ἐξ Ἀσκύφου ὁπλαρχηγὸς *Γεώργιος Πάτερος*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821—1830 ὁ ἐξ Ἴμβρου *Πῶλος Πάτερος* ἢ *Πατερόπουλος*, ὅστις συμμετέσχε καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841. Τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἐν Πρόβαρμα τοῦ Ἀποκορώνου μάχην (14 Μαΐου 1841) ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Πατέρων, ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου (τοῦ νομοῦ Ῥεθύμνης), ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐν τῷ νομῷ τούτῳ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἀναφέρεται ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Μπισταγῆ γεννηθεὶς τῷ 1855 *Νικόλαος Πάτερος*, ὁ διακριθεὶς ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1878, 1889 καὶ 1896—1897. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πολλοὶ ἐκ τοῦ οἴκου τούτου διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ τῶν κρητικῶν ἀγώνων ὑπὸ διάφορα ἄλλα ὀνόματα, ἅτινα προσέλαβον κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε ἐν Κρήτῃ σύστημα (*Μανούσακας, Πρωτοπαπαδάκης, Πωλιουδάκης*). Ν. ΚΛΣ

Πάτερσον (Paterson) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ἰερσέης, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Πάσσαϊκ. Κάτ. 144.900. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. ΒΑ. τῆς Νέας Ὑόρκης παρὰ τοὺς καταρράκτας τοῦ ποταμοῦ Πάσσαϊκ καὶ τὴν διώρυγα Μόρρις. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ μία τῶν βιομηχανικωτέρων πόλεων τῆς χώρας, ἔχουσα πολλὰ καὶ μεγάλα ἐργοστάσια μετάξης, ἀτμομηχανῶν, μηχανημάτων ἐν γένει, χυτήρια σιδήρου, χάλυβος καὶ ὀρειχάλκου, ὑφαντουργεῖα, χαρτοποιεῖα κτλ. Τὰ περισσότερα τῶν ἐργοστασίων της κινοῦνται δι' ἠλεκτρικῆς δυνάμεως παραγομένης ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Πάσσαϊκ. Καταλαμβάνει ἔκτασιν 22 τ. χλμ. καὶ ἔχει ὡραίους κήπους καὶ μεγαλοπρεπῆ δημόσια κτήρια, βιβλιοθήκην κτλ. Μ.Δ.Β.

Πάτερσον (Paterson), ***Γουλιέλμος***. Σκῶτος οἰκονομολόγος καὶ ἱδρυτὴς τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας (1658—1719). Φεύγων τὰς θρησκευτικὰς καταδιώξεις τῆς ἐποχῆς ἐν Σκωτίᾳ, ἐγκατεστάθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Μπριστὸλ καὶ κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰς νήσους Μπαχάμας. Ἐνταῦθα εὑρισκόμενος συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «σχέδιον Νταρίεν». Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν προσεπάθησε ματαίως νὰ πείσῃ τὸν Γουλιέλμον Β', ὅπως ἀναλάβῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκέντρωσε κολοσσιαίαν περιουσίαν, τῷ δὲ 1694 ἵδρυσε τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀγγλίας, τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ πρῶτος διοικητής. Ἡ ἵδρυσις τῆς τραπέζης ταύτης, ἥτις ἀπέβη μία τῶν ἰσχυροτέρων κρατικῶν τραπεζῶν τοῦ κόσμου, κατέστησε τὸ ὄνομά του παγκοσμίως γνωστόν. Παραιτηθεὶς κατόπιν ἐκ τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας μετέβη εἰς τὴν Σκωτίαν, ὅπου κατώρθωσε νὰ συμπήξῃ ἑταιρείαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ «σχεδίου Νταρίεν» καὶ τῷ 1698 ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ ὀργανωθείσης ἀποστολῆς εἰς Νταρίεν. Ἡ ἀποστολὴ ὅμως αὕτη ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ της, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν Ἱσπανῶν καὶ Ὁλλανδῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἀπέθανον. Ὁ ἴδιος ἀσθενήσας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σκωτίαν, ὅπου ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν τῆς δυνάμεων. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας εἰργάσθη μεγάλως πρὸς διευθέτησιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων 22 εἶναι γνωστά, ἐκδοθέντα ἀνωνύμως καὶ πραγματευόμενα θέματα οἰκονομικά, νομοθετικά, ἀποικιακῶν ἐπιχειρήσεων, ἐμπορικά, διοικητικῆς φύσεως καὶ διαφόρων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ζητημάτων. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Προτάσεις καὶ ἐπιχειρήματα πρὸς ἵδρυσιν συμβουλίου ἐμπο-

Digitized by Google

ρίου» (1701), «Πρότασις ἐγκαταστάσεως ἀποικίας ἐν Ντάριεν πρὸς προστασίαν τῶν Ἰνδῶν ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ πρὸς διάνοιξιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς εἰς πάντα τὰ ἔθνη» (1701), «Διάλογοι τῆς Λέσχης τῆς Παρασκευῆς ἐπὶ τῆς ἑνώσεως Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας» (1706) κτλ. Ὁ Πάτερσον εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου πολὺ πρὸ τοῦ Ἄδαμ Σμὶθ καὶ θεωρεῖται ὁ πατὴρ τῆς θεωρίας τῆς ἀντιτιθεμένης εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀκαλύπτου χαρτονομίσματος. Μ. Δ. Β.

Πάτερσον (Paterson), ***Ἰάκωβος.*** Σκῶτος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἐξειργάσθη πίνακας ἐμπνευσμένους ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν τῆς Σκωτίας, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκε μὲ ἀλήθειαν καὶ παλλομένην ἐσωτερικότητα. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν καθαρῶς Σκώτων ζωγράφων, οἵτινες ἐπονομάζονται «Γλάσκω-μπόϋς» (παιδία τῆς Γλασκώβης). Τὰ σημαντικώτερα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν Γλασκώβῃ καὶ ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ι. Μ. Π.

Πατερόπουλος, ***Ἀντώνιος.*** Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1842 ἐν τῷ χωρίῳ Κατσιδόνι τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου (Κρήτης). Συμμετέσχεν ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1869, 1878 καὶ 1896—1897. Ἀπέθανε τῷ 1911. Ν. ΚΛΣ

Πατζάδας ***Πανάρετος*** ὁ ***Πράσινος.*** Μουσικὸς καὶ μελοποιὸς τοῦ Ι΄ αἰῶνος. Ἐμελοποίησε τριαδικοὺς ὕμνους τῶν μεγάλων ἀνοιξανταρίων, θέματα τοῦ κρατηματαρίου καὶ τοῦ μαθηματαρίου κατὰ τοὺς ἀναγραμματισμοὺς καὶ ἄλλα μαθήματα, ἐξηγηθέντα καὶ εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ δημοσιευθέντα ἐν διαφόροις μουσικαῖς ἀνθολογίαις. Ἐν ἀρχαίοις χειρογράφοις «Παπαδικαῖς» ἀναφέρεται ἁπλῶς ὡς *Πράσινος.* Ν. Α. Χ.

πατζάκοι (οἱ). Οὕτως ἀπεκαλοῦντο ἐν Κρήτῃ κατὰ τοὺς κομματικοὺς ἀγῶνας οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μιχελιδάκι, ἀρχηγοῦ τοῦ λεγομένου πριγκιπικοῦ κόμματος. Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἐκ τῆς λέξεως *μπατζάκι,* δηλούσης τὸ ἄκρον μέρος εἰς τὸ γόνυ τῆς κρητικῆς βράκας. Ε. Γ.

Πατζελιός, ***Παντελῆς.*** Ὁ ποιητὴς τοῦ ᾄσματος τοῦ Δασκαλογιάννη τῆς Κρήτης (ριμαδόρος). Αὐτόπτης μάρτυς γενόμενος τῶν ἀγώνων τοῦ Δασκαλογιάννη, ὑπηγόρευσε τὸ ποίημα, ὡς ἀγράμματος, εἰς τὸν Ἀναγνώστην Παπᾶ Σκορδύλη. Τὸ ποίημα, ὅπερ εἶναι ἡ αὐθεντικωτέρα πηγὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δασκαλογιάννη, ἐξεδόθη ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ Παύλου Φαφουτάκι («Συλλογὴ κρητικῶν ᾀσμάτων» 1889) καὶ Ἐμμανουὴλ Βαρδίδου («Κρητικαὶ ρίμαι» 1888) καὶ τοῦ Émile Legrand («Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France» 1879). Ε. Γ.

Πάτζετ (Paget), ***Βιολέτ.*** Ἀγγλὶς συγγραφεύς, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βέρνον Λῆ,* γεννηθεῖσα τῷ 1856. Ἔζησεν ἐπὶ πολὺ ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ διεκρίθη κυρίως διὰ τὰς μελέτας της ἐπὶ καλλιτεχνικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν θεμάτων, θεωρουμένη μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κριτικῶν τῆς ἐποχῆς της. Τὸ πρῶτον της ἔργον «Μελέται ἐπὶ τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἰταλίᾳ» (1880), περιλαμβάνον θαυμασίας μελέτας περὶ Γολδόνι καὶ Μεταστασίου, κατέστησεν αὐτὴν ταχύτατα γνωστήν, τὰ δὲ ἐπακολουθήσαντα ἔργα «Μπελκάρο» (1881), καὶ «Εὐφορίων, μελέται ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως» (1884), ἐδικαίωσαν τὴν φήμην της. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων της κυριώτερα εἶναι: «Μὶς Μπράουν» (3 τόμ. 1884) καὶ «Παπᾶ Ὑάκινθος καὶ ἄλλα φανταστικὰ διηγήματα» (1904), «Τὰ εὐαγγέλια τῆς ἀναρχίας» (1908), «Τὰ ψεύδη τῆς ζωῆς» (1912) καὶ «Σατανᾶς ὁ Ὀλετὴρ» (1920), κοινωνιολογικαὶ μελέται, «Ἡ Ἀριάδνη στὴ Μάντουα» (1903), κωμῳδία μεταφρασθεῖσα ἑλληνιστὶ ὑπὸ Στεφάνου Πάργα. Μ. Δ. Β.

Πατζῆς, ἢ ***Πατζός,*** ἢ ***Πατρῆς.*** Εἷς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν νομικῶν συγγραφέων, οἵτινες ἐσχολίασαν τὰ «Βασιλικά», τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων τῆς βυζαντινῆς νομοθεσίας. Ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΑ΄ μ. Χ. αἰῶνα καὶ εἶναι, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχήν, ὁ καταρτίσας τὸ ἀρχαιότερον εὑρετήριον πάντων τῶν βιβλίων, κεφαλαίων καὶ τίτλων τῶν «Βασιλικῶν», τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Τιπούκειτος» (ἐκ τοῦ: τί ποῦ κεῖται). Μ. Ι. Μ.

Πατζινάκαι (οἱ), ἢ ***Πατζινακῖται,*** ἢ ***Πετζενέγοι.*** Ἓν τῶν τουρκικῶν ἐκείνων φύλων, ἅτινα, ὁρμηθέντα ἐκ τῆς Κεντρῴας Ἀσίας κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, ἐξεχύθησαν πρὸς Δ. μετὰ τῶν Οὔννων, ἐπλημμύρησαν τὴν Δυτικὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Νότιον Ρωσίαν καὶ ἠπείλησαν κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα νὰ κατακλύσωσι τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον. Οἱ Πατζινάκαι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ μεγάλου Οὐννικοῦ κράτους τοῦ Ἀττίλα περιεπλανήθησαν τῇδε κἀκεῖσε καὶ τέλος παρέμειναν ὡς νομάδες ἐν τῇ ΝΑ. Ρωσίᾳ, ὁπόθεν ἐξεδιώχθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ΄ αἰῶνος ὑπὸ ἄλλων τουρκικῶν φύλων, τῶν Χαζάρων καὶ τῶν Οὔζων, καὶ τραπέντες πρὸς Δ. ἐγκατεστάθησαν μεταξὺ τῆς Μαιώτιδος (Ἀζοφικῆς) καὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ κάτω Δουνάβεως, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν ἄλλα τουρκικὰ φῦλα, τοὺς Οὔγγρους, οἵτινες τραπέντες δυτικώτερον ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Παννονίᾳ, ἥτις ἔκτοτε ἐκλήθη Τουρκία καὶ εἶτα Οὐγγαρία. Τὸ Βυζάντιον ἐπεδίωξεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διάγῃ φιλικῶς μετὰ τῶν νέων γειτόνων καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς του ἐπέτυχε νὰ κινήσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὅταν οὗτοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα των Συμεὼν ἐπεχείρησαν διαφόρους κατὰ τῶν βυζαντινῶν χωρῶν ἐπιδρομάς. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος (913—959), ἐν τῇ συγγραφῇ του τῇ ἀπευθυνομένῃ πρὸς τὸν υἱόν του Ρωμανὸν Β΄, παρέχει αὐτῷ πλείστας περὶ τῶν Πατζινάκων πληροφορίας καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ διάγῃ φιλικῶς μετ' αὐτῶν, ἵνα τοὺς χρησιμοποιῇ κατὰ τῶν Ρώσων, κατὰ τῶν Τούρκων (δηλαδὴ κατὰ τῶν Οὔγγρων) καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ προλαμβάνῃ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν. Διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ οἱ Πατζινάκαι οὐδέποτε ἠνώχλησαν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 941 εἰσέβαλον εἰς Βουλγαρίαν τῇ προτροπῇ τῶν Ρώσων ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου, τῷ δὲ 969 (προφανῶς τῇ προτροπῇ τοῦ Βυζαντίου) ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὴν εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸ Κίεβον. Βραδύτερον, τῷ 971, ὅταν ὁ Ἰωάννης Α΄ ὁ Τζιμισκῆς κατεπολέμησε τοὺς καταλαβόντας τὴν Βουλγαρίαν Ρώσους καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτούς, μετὰ τὰς περὶ τὸ Δορύστολον μάχας, νὰ ἀπέλθωσιν ὁριστικῶς ἐκεῖθεν, οἱ Πατζινάκαι, ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν διὰ τῆς χώρας των ὑποχωρούντων Ρώσων, ἐξωλόθρευσαν αὐτούς.

Αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Πατζινάκων ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ Βασιλείου Β΄ (976—1025). Καθ' ὅλους τοὺς μακροὺς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πολέμους τοῦ βασιλέως τούτου οἱ Πατζινάκαι οὐδόλως ἀναφέρονται ὡς ἀναμιχθέντες ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντιπάλων, ἴσως διότι ὁ Βασίλειος δὲν ἐθεώρησε σκόπιμον τὴν σύμπραξίν των, εἶναι ὅμως γνωστὸν ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπεδίωξαν νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέτυχον εἰς τὰς προσπαθείας των, διότι οὗτοι ἠρνήθησαν νὰ κινήσωσιν ὅπλα κατὰ τοῦ παλαιοῦ συμμάχου των, τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου Β΄ (1025), οἱ Πατζινάκαι, ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς ἀνικανότητος τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν βασιλέων Κωνσταντίνου Η΄ (1025—1028), Ρωμανοῦ Γ΄ (1028—1034) καὶ Μιχαὴλ Δ΄ (1034—1041), ἤρξαντο ἐπιχειροῦντες φοβερὰς εἰς Βουλγαρίαν (οὖσαν τότε ἐπαρχίαν τοῦ Βυζαντίου), Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν ἐπιδρομάς, καθ' ἅς, ὡς γράφει ὁ Γεώργιος Κεδρηνός, «ἄρδην τὰ παρατυχόντα ἠφάνισαν, ἡβηδὸν τοὺς ἁλισκομένους ἀναιροῦντες καὶ τιμωρίαις τοὺς αἰχμαλώτους ὑποβάλλοντες ἀνεκδιηγήτοις». Εἰς τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας ἔθεσε τέρμα ὁ μεταξὺ τῶν Πατζινάκων ἐκραγεὶς ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ φύλαρχος Κεγένης ἐστασίασε κατὰ τοῦ ἡγεμόνος του Τυράχ, ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τούτου κατέφυγεν ἐπί τινος νησῖδος τοῦ Δουνάβεως καὶ εἶτα, ἀδείᾳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Θ΄ (1042—1055), διεπεραιώθη εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ εἰκοσακισχιλίων ὀπαδῶν του ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔνθα ἔλαβεν ἀπεράντους ἐκτάσεις πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Ἀναγορευθεὶς τότε πατρίκιος καὶ δεχθεὶς τὸ βάπτισμα μεθ' ὅλων τῶν περὶ αὐτόν, ὑπεσχέθη νὰ ὑπηρετῇ τὸν βασιλέα ὡς πιστὸς αὐτοῦ ὑπήκοος. Καὶ ἐτήρησε μὲν πιστῶς τὸν ὅρκον του τοῦτον, ἀλλὰ συγχρόνως ἐγένετο παραίτιος νέων διὰ τὸ κράτος συμφορῶν. Συνεχίζων τὸν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του Τυρὰχ πόλεμον, ἐπεχείρει συχνὰ εἰς τὰς χώρας τούτου (τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως) ἐπιδρομὰς καὶ τέλος ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ φοβερὰν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀφοῦ τοῦτο δὲν ἤθελε ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ περιορίσῃ τὸν ἀποστάτην Κεγένην.

Φθίνοντος τοῦ 1048 ὁ Τυράχ, ἄγων 800.000 Πατζινάκων, διῆλθε τὸν πεπηγότα Δούναβιν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος· νικήσας δὲ τὸν βυζαντινὸν στρατὸν καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ συμπολεμοῦντα Κεγένην ἐδῄωσεν ἀνηλεῶς τὴν χώραν. Ἡ ἐκδίωξις τοσούτου πλήθους πολεμίων ἦτο ἀδύνατος, ἀλλ' ἐν τέλει ἡ ἐνσκήψασα εἰς τὰς τάξεις τούτων φοβερὰ ἐπιδημία κοιλιακοῦ νοσήματος ἐπήνεγκε τοιαύτην φθορὰν εἰς αὐτούς, ὥστε μετ' οὐ πολὺ οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ καὶ ὁ μετ' αὐτῶν συμπράττων Κεγένης κατώρθωσαν νὰ αἰχμαλωτίσωσι τὸν Τυρὰχ καὶ ὅλους τοὺς ὀπαδούς του.

Πάντες οὗτοι ἐγκατεστάθησαν ὡσαύτως ἐν Βουλγαρίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ μετ' ὀλίγον ἠσπάσθησαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Τυράχ, ὅστις καὶ ἐτιμήθη δι' ὑψηλῶν βυζαντινῶν ἀξιωμάτων. Πάντα ταῦτα ὅμως δὲν ἴσχυσαν νὰ μαλάξωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ μετατρέψωσι τὴν ἀγρίαν αὐτῶν φύσιν,

Τῷ 1049 ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Θ΄ διέταξε τὴν στρατολογίαν 15.000 Πατζινάκων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μαχομένου στρατοῦ του κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἔθεσε τέσσαρας τῶν πιστοτέρων ἀρχηγῶν των, τοὺς ὁποίους πολυειδῶς ἐτίμησε διὰ τῆς παροχῆς τίτλων καὶ πολυτίμων δώρων. Ἀλλ' οἱ Πατζινάκαι, ἅμα ὡς διεπεραιώθησαν εἰς Χρυσούπολιν καὶ ἔφθασαν εἰς Δάματρον, ἐστασίασαν καί, διαβάντες ἔφιπποι τὸν πορθμὸν τοῦ Βοσπόρου κατὰ τὸν Ἅγιον Ταράσιον, μετέβησαν εἰς Βουλγαρίαν, ἡνώθησαν μετὰ τῶν ἐκεῖ ὁμοφύλων των καὶ ἤρξαντο δῃοῦντες τὴν χώραν. Μετ' αὐτῶν ἡνώθησαν μετ' ὀλίγον καὶ πάντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κεγένη ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὗτος εἶχε συλληφθῆ ὡς ὕποπτος κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ Τυράχ, ἀποσταλεὶς κατόπιν ἵνα τοὺς καθησυχάσῃ, ἡνώθη μετὰ τῶν στασιαστῶν. Ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη διήρκεσαν αἱ λεηλασίαι τῶν Πατζινάκων καὶ αἱ μάχαι αὐτῶν πρὸς τὰ ἀποσταλέντα ἐναντίον των βυζαντινὰ στρατεύματα, μόλις δὲ τῷ 1054 ἐσυνθηκολόγησαν.

Ἔκτοτε δὲν ἔπαυσαν δημιουργοῦντες σοβαροὺς εἰς τὸ κράτος κινδύνους. Ἐπὶ Μιχαὴλ Ζ΄ Δούκα (1071 — 1078) συμμετέσχον ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν των Τατοῦν εἰς τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Νέστορος. Ἐπὶ Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτου (1078—1081) ἐστασίασαν ἐκ νέου μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου καὶ ἐλεηλάτουν δι' ἴδιον αὐτῶν λογαριασμὸν τὴν ὕπαιθρον Θρᾴκην. Ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081 - 1118) συνέπραξαν μετὰ τῶν ἐπιδραμόντων ὁμοφύλων των (Τούρκων) Κομάνων καὶ διεξήγαγον μακροὺς καὶ πείσμονας ἀγῶνας, μέχρις οὗ καθυπετάχθησαν. Κατὰ τὰς ἀνταρσίας ταύτας, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν (μάχη ἐν Λιβουνίῳ, τῷ 1091), ὑπέστησαν τοιαύτην φθοράν, ὥστε ἔκτοτε δὲν ἔδειξαν πλέον σημεῖα ζωῆς, οἱ ὑπολειφθέντες δὲ συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Βουλγάρων καὶ οὕτω δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτῶν. Ν. ΚΛΣ

Πατηγύας. Πέρσης φίλος Κύρου τοῦ νεωτέρου, πρῶτος ἀναγγείλας τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἀρταξέρξου μετὰ πολλοῦ στρατοῦ (*Ξενοφ.* Ἀνάβ. Α, 8, 1). Α. Θ. Σ.

πατήθρα (ἡ)· δημοτ., ὄργανον τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον πατοῦσα ἡ ὑφάντρια κάμνει νὰ ἐναλλάσσωνται τὰ μιτάρια, ἵνα οὕτω πλέκεται ἡ κρόκη μετὰ τοῦ στήμονος· ἄλλως *ποδαρικό.*

πατήκωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πατηκώνω,* συμπίεσις.

πατηκώνω· δημοτ., πιέζω, συμπιέζω τι ἐντὸς ἀγγείου ἵνα οὕτω περιληφθῶσι περισσότερα: «πατηκώνω τὰ ροῦχα 'ς τὴν μπουγάδα», «πατηκωμένα τὰ λάχανα δὲ βράζουν καλά»· || φρ. «τὴν ἐπατήκωσε» ἐγέμισε καλὰ τὴν κοιλιά του.

πάτημα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ πατεῖν, ἡ διὰ τοῦ ποδὸς πίεσις: «θέλει πάτημα 'ς τὸ λαιμό»· || τὸ ἴχνος τὸ ὁποῖον καταλείπει ὁ πατῶν: «πάτημα ἀνθρώπου, — ἵππου, — προβάτου»· || «τὸ πάτημα τῶν σταφυλῶν» ἡ διὰ τῶν ποδῶν σύνθλιψις πρὸς ἐκπίεσιν τοῦ γλεύκους· || ὅπου τις πατεῖ, στηρίζει τὸ σῶμά του, τὸ βάρος: «τὸ πάτημα τῆς σανίδας,—τῆς πλάκας»· || ἡ βαθμὶς τῆς κλίμακος καὶ ἰδίᾳ ἡ εἰς τὴν θέσιν τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας πλάξ· || μεταφ., στήριγμα, βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζει τις τὸν συλλογισμόν, τὴν πρᾶξίν του, δικαιολογία: «βρῆκε πάτημα νὰ μᾶς παραπονεθῇ, — νὰ μᾶς κατηγορήσῃ».

Πάτημα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Παναγίτσας (πρ. Ὀσλόβου) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 185. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πάτοτσιν.*

— **Πάτημα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Καστέλλου (660 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 178 κατοίκους. Μετὰ τοῦ πλησίον χωρίον Κουρνᾶ τὸ διαμέρισμα καλεῖται κοινῶς *Κουρνοπατήματα.* Ε. Γ.

πατημασιά (ἡ)· δημοτ., τὸ ἴχνος τοῦ ποδός, ἄλλως *ἀχνάρι, πατησιά:* «ἀνθρωπινὴ πατημασιά».

πατήρ, —*τρὸς* (ὁ)· ὁ γεννήτωρ, κοιν. *πατέρας:* «ἡ στοργὴ τοῦ πατρὸς πρὸς τὰ τέκνα», «πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς»· || προσηγορία τοῦ Διός: «Ζεὺς πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε», τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ: «πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· || «πατὴρ τῆς πατρίδος» ἀπόδοσις τοῦ λατ. pater patriæ· || εἰρωνικῶς «πατέρες τοῦ ἔθνους» οἱ βουλευταὶ καὶ γερουσιασταί· || προσηγορία ἱερέων, μοναχῶν ἢ καὶ γερόντων ὑπὸ νεωτέρων: «ὁ πατὴρ Μεθόδιος»· || «πατέρες τῆς Ἐκκλησίας», οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἀγώνων καὶ συγγραμμάτων αὐτῶν ἀπετέλεσαν τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν· || *πατέρες* (οἱ)· οἱ πρόγονοι.

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον, ὁ πατὴρ θεωρεῖται ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας καὶ ἐντεῦθεν πηγάζουν δι' αὐτὸν ὡρισμέναι ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῶν τέκνων του, ἤτοι νὰ διατρέφῃ ταῦτα, νὰ ἐπιμελῆται τῆς ἀνατροφῆς των κλπ. μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως ἢ τῆς χειραφετήσεώς των. Ι. Κ. ΚΟΤ.

—***πατέρες ἀποστολικοί*** βλ. *ἀποστολικοὶ* πατέρες.

—***πατέρες ἐκκλησιαστικοί.*** Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ οἱ ἐπίσκοποι ἐλέγοντο ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ καὶ *πατέρες,* ὡς πνευματικοὶ πατέρες καὶ καθοδηγοὶ τοῦ ποιμνίου των. Ἐν εἰδικωτέρᾳ ὅμως ἐννοίᾳ πατέρες ἐλέγοντο ἀπὸ τοῦ Δ΄ αἰῶνος, κατὰ

Digitized by Google

τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν μεγάλων αἱρέσεων, ἐκεῖνοι τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἀδιάφορον ἂν ἐπίσκοποι ἢ οὔ, οἵτινες διεκρίθησαν ἐπὶ συγγραφικῇ δεξιότητι, ἐπὶ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ, ἀναγνωρισθείσῃ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ ἁγιότητι βίου. Ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν πατέρων τούτων ἐστηρίζετο ἡ ἀλήθεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἧς οὕτω ἐμαρτυρεῖτο ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ καθολικότης. Ἐκ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἰδιαζόντως ἐτιμήθησάν τινες, οἵτινες καὶ ἐκλήθησαν *διδάσκαλοι* τῆς Ἐκκλησίας (doctores Ecclesiae). Τοιοῦτοι κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκ τῶν Ἑλλήνων μάλιστα ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· ἐκ δὲ τῶν Λατίνων ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Ἡ ὁμόφωνος ἀπόφασις τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔχει διὰ τὴν ὀρθόδοξον καὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν κῦρος ἱερᾶς παραδόσεως· τοὐναντίον οὐδόλως δεσμεύουσιν αἱ ἀτομικαὶ των ἀποφάνσεις. Ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας, λέγονται ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς οἱ στερούμενοι μιᾶς ἢ πλειοτέρων τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνων, ἤτοι τῆς ἀρχαιότητος, τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, τῆς ἁγιότητος τοῦ βίου καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Δ. Σ. Μ.

— **πατέρες συγγεγραμμένοι** (Patres conscripti) [*Ἀρχ.*]. Παρὰ Ρωμαίοις οὕτως ἐκαλοῦντο (κατὰ Μόμσεν) οἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν δημοκρατικῶν χρόνων προσληφθέντες εἰς τὴν σύγκλητον πληβεῖοι (ἄλλως καὶ *πατέρες ἐκλεγέντες*· patres adlecti). Ἡ διάκρισίς των ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων πατρικίων μελῶν (καλουμένων ἁπλῶς πατέρων) ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἐκφωνήματι «qui patres, qui conscripti estis» (ὅσοι εἴσθε πατέρες, ὅσοι εἴσθε συγγεγραμμένοι) κατὰ τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου τῆς συγκλήτου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν (Βίλλελμς), ἀδιακρίτως ἐκαλοῦντο πατέρες καὶ συγγεγραμμένοι πάντες οἱ συγκλητικοί. Π. Ν. Π.

— **Πατέρων μονή**. Μονὴ ἐν Ἠπείρῳ, ὥραν ἀπέχουσα ΒΔ. τῆς Ζίτσης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ παρὰ τὴν φυσικὴν γέφυραν Θεογιόφυρο, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐκτίσθη, κατὰ τὴν σῳζομένην ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς ἐπιγραφήν, κατὰ τὸ 1590, ἐπερατώθη δέ, κατὰ ἐπιγραφὴν σῳζομένην εἰσέτι εἰς τὸ ὑπέρθυρον, κατὰ τὸ 1639. Ἔχει σχῆμα βασιλικῆς μετὰ τρούλλου καὶ πλαγίων χορῶν. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην οἱ ἡγεμόνες τῆς Οὐγγροβλαχίας καὶ ἰδίως ὁ Ματθαῖος Βασσαράβας εἶχον ἀφιερώσει πολλὰ κτήματα καὶ εἶχον ἱδρύσει πολλὰ μετόχια. Ἐπειδὴ ἤκμαζεν οἰκονομικῶς, συνεισέφερεν ἀρκετὰ ποσὰ ὑπὲρ τῶν σχολείων τῶν πέριξ αὐτῆς χωρίων καὶ τῶν Ἰωαννίνων. Χ. Ι. Σ.

—**Πατέρων ἁγίων μονή**. Ἱστορικὴ μονὴ ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ, ἥτις καὶ *Νέα μονὴ* καλεῖται. Κεῖται ἀνατολικῶς τῶν Αὐγωνύμων, μικροῦ χωρίου ἐν τῇ νήσῳ, ἀποτελοῦντος ἰδίαν κοινότητα. Β. Λ. Κ.

— **πατὴρ τῆς πατρίδος** (pater patriae). Προσωνυμία τιμητική, ἡ ὁποία ἐδίδετο εἰς ἐξέχοντας διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας των πολίτας. Τὸ πρῶτον παρὰ Ρωμαίοις ἐδόθη εἰς τὸν Κικέρωνα, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα, καὶ εἶτα εἰς τοὺς αὐτοκράτορας, τέλος δὲ εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς ἀποδίδεται ὁ τίτλος εἰς Ρωμαίους αὐτοκράτορας, στρατηγοὺς καὶ ἁπλοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, συνοδευόμενος συχνάκις καὶ ὑπὸ κολακευτικωτέρων ἔτι προσωνυμιῶν.

Πατήσια [*Γεωγρ.*]. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ 4 χλμ. βορειοδυτικῶς τῆς Ὁμονοίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο τμήματα, συνεχόμενα ἤδη, τὰ *Κάτω Πατήσια*, μετὰ τὴν παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων πλατεῖαν Ἀγάμων μέχρις Ὁσίου Λουκᾶ, καὶ τὰ *Ἄνω Πατήσια*, ἐκεῖθεν μέχρις Ἀλυσίδας, ἀποτελούσης μέρος τῆς συνοικίας ταύτης. Τὰ Πατήσια εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἀγροικίας, μικροσυνοικισμοὺς καὶ λαχανοκήπους. Ἤδη εἶναι μία ἀπὸ τὰς καλυτέρας συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνομα προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ Πατῆς-ἀγᾶ, Τούρκου αὐτόθι τιμαριούχου, ὅστις εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1458. Δ. Α. Λ.—Τ. Ε. Ε.

πατησιά (ἡ)· δημοτ., τὸ ἴχνος τοῦ ποδός, ἄλλως *ἀχνάρι*, *πατημασιά*: «γνωρίζεται ἀπὸ τὶς πατημασιές του».

Πατησιάδης. Ἐπώνυμος ἔφορος ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 416 π. Χ. (*Ξενοφ.* Ἑλλ. Β', 3, 10).

πατητή (ἡ). Τρόπος ραψίματος προσομοιάζοντος μὲ τὸ γαζί. Χαρακτηριστικὸν τῆς πατητῆς εἶναι ὅτι ἡ κλωστὴ εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ ραψίματος δὲν ἀναδιπλώνεται, ὅπως εἰς τὸ γαζί, ἀλλ' ἁπλῶς ἑνώνει δύο τεμάχια ὑφάσματος δι' ἀραιᾶς ραφῆς βαινούσης κατὰ μῆκος τῆς τομῆς τοῦ ὑφάσματος.

Πατητῆρας [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Ἀλονήσου (πλάτ. 39° 08' 00" Β., μῆκ. 23° 52' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072 : Scopelos Group) ἀντικρύζων τὰ Σκάντζουρα. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦται Port Patateres. Σ. Ε. Λ.

πατητήριον (τό)· κοιν. *πατητῆρι*· τὸ κατασκεύασμα ὅπου πατοῦνται αἱ σταφυλαὶ πρὸς ἔκθλιψιν τοῦ γλεύκους, ἀλλαχοῦ μὲν τὸ κτιστόν, ἀλλαχοῦ δὲ τὸ ξύλινον, ἄλλως *ληνός*, πρβλ. *κάδη*, *καρούτα*.

πατητής (ὁ)· ὁ ἐργάτης ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν πάτησιν τῶν σταφυλῶν.

Πατία (Patia) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Κολομβίας ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Κάουκα. Πηγάζει ἐκ τοῦ ἡφαιστείου Σοτορὰ καὶ μετὰ ροῦν 400 χλμ. ἐκβάλλει εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν σχηματίζων δέλτα ἐκτάσεως 500 τ. χλμ. μὲ 11 στόμια. Κυριώτεροι τῶν παραποτάμων του εἶναι *Γκουνσικόνο*, *Μαμακόντε*, *Μάγιο*, *Χουαναμποῦ* κ. ἄ. Η. Π. Γ.

Πατιάλα (Patiala ἢ Puttiala) [*Γεωγρ.*]. Ὑποτελὲς κράτος τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Πεντζάμπ, περιελθὸν ὑπὸ τὴν βρεττανικὴν κυριαρχίαν τῷ 1809. Ἔκτασις 15.363 τ. χλμ., κάτοικοι 1.499.739. Ὁ βασιλεύων πρίγκιψ ἔχει τὸν τίτλον τοῦ μαχαραγιᾶ καὶ διατηρεῖ μικρὸν στρατόν. Πρωτεύουσα ἡ ὁμώνυμος πόλις (κάτ. 47.531), ἕδρα τοῦ μαχαραγιᾶ μὲ σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἐκτεταμένα ἀνάκτορα, πάρκα, ὡραῖον μαρμάρινον μαυσωλεῖον κλπ. Η. Π. Γ.

Πατιζείθης. Πέρσης μάγος, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Αἰγύπτου, εἶχεν ἀφήσει ἐν τοῖς ἀνακτόροις του μελεδωνὸν (ἐπιμελητήν). Οὗτος, ἐπωφεληθεὶς ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς μακροχρονίου εἰς Αἴγυπτον ἀπουσίας τοῦ Καμβύσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἀγνοίας τῶν πλείστων Περσῶν ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου Σμέρδις εἶχε φονευθῆ κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ του ὑπὸ τοῦ Πρηξάσπου, ἐκάθισεν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῶν Περσῶν τὸν ἀδελφόν του Σμέρδιν, ὅστις ὄχι μόνον τὸ ὄνομα εἶχε κοινὸν μετὰ τοῦ φονευθέντος Πέρσου βασιλόπαιδος, ἀλλὰ καὶ ὡμοίαζε κατὰ τὴν ὄψιν πρὸς αὐτόν.

Μετά τινας ὅμως μῆνας, ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Καμβύσου ἐν Ἀγβατάνοις τῆς Συρίας, κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπιστροφήν του, ἀπεκαλύφθη ὁ δόλος διὰ τῆς Φαιδύμης, θυγατρὸς τοῦ μεγιστᾶνος Πέρσου Ὀτάνου, καὶ ὁ Πατιζείθης ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Σμέρδις ἐφονεύθησαν κατόπιν ἐπαναστάσεως ἑπτὰ μεγιστάνων Περσῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους, ὅστις καὶ ἐβασίλευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σμέρδιος (Ψευδοσμέρδιος). ΚΑΨ.

Πατικά [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Α. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 209 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Πατκίν*.

Πατίνα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β. Παλαιστίνης ἡ κατόπιν *Βαταναία*, χιλιόμετρά τινα ΝΔ. τῆς Γαργαμίς. Ὀχυρὰ θέσις, ὑπέστη τὰς πολεμικὰς περιπετείας τῶν μεταξὺ Χιττιτῶν καὶ Αἰγυπτίων ἀγώνων. Ὅταν οἱ Χιττῖται περιωρίσθησαν εἰς μικρὰν ἔκτασιν πέριξ τῆς Γαργαμὶς ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, ἡ Πατίνα ἔγινε μικρὸν ἀνεξάρτητον βασίλειον. Ὅταν ὁ Ἀσσουρναζιρπαλὰ κατέλυσε τὸ βασίλειον τῶν Χιττιτῶν, ὁ βασιλεὺς Λουβάρνα τῆς Πατίνας, φοβηθεὶς τὴν δύναμίν του, ἐπροτίμησε νὰ πληρώσῃ εἴκοσι τάλαντα χρυσοῦ, ἓν ἀργύρου, διακόσια ψευδαργύρου καὶ ἑκατὸν σιδήρου, καὶ νὰ δώσῃ ἐπὶ πλέον χιλίους βοῦς, δεκακισχίλια πρόβατα, χιλίας ἐνδυμασίας ἐκ λίνου, ἄφθονα ἔπιπλα, ὅπλα καὶ δούλους ἵνα τὸν ἐξευμενίσῃ. Γ. Λ. Α.

πατινάζ (τὸ) (patinage)· τὸ διὰ τροχοπεδίλων (patins) χάριν παιδιᾶς διολισθαίνειν ἐπὶ λείου ἐδάφους ξυλίνου ἢ δι' ἀσφάλτου ἐπεστρωμένου, ἄλλως *πεδιλοδρομία* (βλ. λ.). Σ. Γ. Σ.

πατινάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ πατινάρω, *πεδιλοδρομία*, δρόμος, ἄσκησις μὲ τροχοπέδιλα.

πατινάρω· τρέχω, ἀσκοῦμαι μὲ τροχοπέδιλα (γαλλ. patiner).

πατίνι (τό)· τροχοπέδιλον (γαλλ. patin), παγοπέδιλον.

Πατίνιο (Patiño), *Ἰωσήφ*. Ἱσπανὸς πολιτικὸς (1666—1736). Διακριθεὶς ἐνωρὶς ἐπὶ δραστηριότητι καὶ ὀργανωτικῇ ἱκανότητι, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ βασιλέως Φιλίππου Ε' καὶ τοῦ εὐνοουμένου του πρωθυπουργοῦ Ἀλμπιρόνι, οἵτινες τῷ ἀνέθεσαν τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκστρατειῶν κατὰ τῆς Σικελίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Τῷ 1726 ἐγένετο διαδόχως ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ ἔθεσε τάξιν εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικά, ηὔξησε σημαντικώτατα τὰς προσόδους τῶν ἀποικιῶν, ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῆς Ἱσπανίας καὶ ἤνοιξεν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἐξουδετερῶν ἀδιακόπως τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχὴς διὰ τὴν Ἱσπανίαν συνθήκη μετὰ τῆς Ἀγγλίας (1729), ὁπότε ὁ βασιλεὺς ὠνόμασεν αὐτόν, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας. Τῷ 1730 παρεσκεύασε καὶ ὠργάνωσε νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βαλτάσαρ Πατίνιο, μαρκησίου τοῦ Καστιλλάρ, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ τῷ 1734 ἐγένετο πρωθυπουργός. Τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς σταδιοδρομίας του ὑπῆρξαν ἡ ἄκαμπτος ἐντιμότης του καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ. Η. Π. Γ.

Πατινίρ (Patinir), *Ἰωακείμ*. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1485—1524). Ἐξειργάσθη τοπιογραφίας, εἰς ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγκατέμειξε θρησκευτικὰς παραστάσεις. Ἡ τέχνη του θαυμάζεται διὰ τὴν ἐντέλειαν καὶ τὸν προσωπικὸν τόνον, ὥστε θέτει τὸν Πατινὶρ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκλεκτῶν Φλαμανδῶν διδασκάλων. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ πίνακες, οἵτινες δύνανται μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦτον: «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον» (ἐν Ἀμβέρσῃ), «Ἡ ἱστορία τοῦ Τωβία», (ἐν Χάρλεμ, «Ὁ ἐσταυρωμένος», (ἐν Μονάχῳ), «Ὁ ἅγιος Χριστόφορος», (ἐν Λονδίνῳ), καὶ «Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ». Ι. Μ. Π.

Πατινιῶτες [*Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σιουρρῆδες* (βλ. λ.) τῆς νήσου καὶ νομοῦ Σάμου.

Πατινολύκι [*Γεωγρ.*]. Ἡ ΒΑ. καὶ ἐσχάτη τῶν βραχωδῶν ἐξάρσεων, αἵτινες ἀναδύουν ἀπὸ τῆς πεδιάδος, ἣν διαρρέει ὁ Μπουγιοὺκ Μεντερὲ (Μαίανδρος), κειμένη δὲ ἀκριβῶς (πλάτ. 37° 32' 10" Β., μῆκ. 27° 16' 00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf) δύο χλμ. πρὸς Δ. τῆς συμβολῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ παραποτάμου του Ἐσκῆ-Μεντερὲ (Κήτειος). Ὑπῆρξέ ποτε ὁ βράχος οὗτος μικρὰ νῆσος, ὅταν ὑφίστατο ἔτι ὁ ἤδη προσκεχωσμένος Λατμικὸς κόλπος, καὶ ἦτο ἡ ἐσχάτη πρὸς ΒΑ. ἐν τῇ συστάδι τῆς Λάδης, ἀναδυομένη πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Μιλήτου. Ἀναφέρει δὲ τὴν ὕπαρξίν της ὁ Παυσανίας εἰς τὴν ἐποχήν καθ' ἣν ἐκαλεῖτο ἡ Μίλητος Ἀνακτορία, ὡς καὶ τὴν τότε ὀνομασίαν της *Ἀστερίου νῆσος* (Α' λε', 5). Σ. Ε. Λ.

Πάτινος [*Γεωγρ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τῆς νήσου *Πάτμου* (βλ. λ.).

Πατῖνος, ἢ **Πατὲν** (Patin), *Κάρολος*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ νομισματολόγος (1633—1693). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικὰ καὶ κατόπιν ἰατρικήν, διατελέσας καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ τῆς χειρουργικῆς ἐν Παρισίοις, Βασιλείᾳ, Παβίᾳ καὶ Παδούῃ, ὅπου κατέφυγε διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Κολβέρτου. Διεκρίθη διὰ τὴν πρόωρον πνευματικήν του ἀνάπτυξιν. Εἰς ἡλικίαν 6 ἐτῶν ὡμίλει τὴν λατινικὴν καὶ εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔλαβε τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς. Κυρίως ἐγένετο ὀνομαστὸς ὡς νομισματολόγος, συμβαλὼν μεγάλως εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ρωμαϊκῆς νομισματικῆς διὰ πολλῶν ἔργων, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Αἱ ρωμαϊκαὶ οἰκογένειαι ἐν τοῖς ἀρχαίοις νομίσμασιν ἀπὸ κτίσεως Ρώμης μέχρις Αὐγούστου, ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Φουλβίου Οὐρσίνου» (Παρίσιοι 1663), «Ρωμαϊκοὶ οἶκοι ἐξ ἀρχαίων νομισμάτων» (1663), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τῆς μελέτης τῶν νομισμάτων» (1665), «Τὰ μέσου καὶ μικροῦ σχήματος νομίσματα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων» (1671 καὶ 1696), «Θησαυρὸς νομισμάτων καὶ μουσεῖον Κ. Πατίνου» (1672), «Ταξιδιωτικαὶ ἀφηγήσεις» (1673), «Παταβιανὸν λύκειον» (1681) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε διάφορα κείμενα, ἐν οἷς καὶ τὸν Σουητώνιον (1675). Ἀποθανὼν ἐκληροδότησεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' πολύτιμον συλλογὴν νομισμάτων. Ἔσχε σύζυγον τὴν *Μαγδαληνὴν* καὶ θυγατέρας τὰς *Καρλότταν-Αἰκατερίνην* καὶ *Γαβριέλλαν-Καρλότταν*, ἁπάσας μέλη, ὡς καὶ ὁ πατήρ των, τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ρικοβράτι καὶ συγγραφεῖς. Ἔγραψαν ἡ πρώτη: «Χριστιανικαὶ καὶ ἠθικαὶ σκέψεις» (1680), ἡ δευτέρα: «Ἐκλεκτοὶ πίνακες» (1691) κ. ἄ. καὶ ἡ τρίτη: «Περὶ τοῦ φοινικος εἰς τὰ νομίσματα τοῦ Καρακάλλα» (1683) κ. ἄ. Ν. Σ. Λ.—Π. Ν. Π.

Πατιόπουλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 343. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἁγία Τριάς*, *Ἀνοιξιάτικον*, *Δαφνοπηγάδι*, *Ζελμή*, *Κάμινος*, *Κάφορκον*, *Λάλα-λάκα*, *Μονὴ Ρέθα*, *Ξηρολίβαδον*, *Πλακωτή*, *Ρουπακιά*, *Τάρλα*, *Τροχαλιὰ* καὶ *Τσοῦκα*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ πρωηθευτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σύντεκνον*.

Πατιόπουλος, ἢ **Μουζίκας** [*Γεωγρ.*]. Παραπόταμος τοῦ Ἀχελῴου, ρέων παραλλήλως πρὸς αὐτόν. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ἀλίνδα (ἐπαρχία Βάλτου) καὶ ρέων διὰ τοῦ χωρίου Πατιόπουλον, διὰ

Digitized by Google

στενῆς τὸ πλεῖστον κοιλάδος, συμβάλλει μετὰ τοῦ Ἀχελῴου κατὰ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην. Ι. Ζ. Σ.

Πατιράμφης. Εὐγενὴς Πέρσης, ἡνίοχος τοῦ Ξέρξου.

πατισὰχ (προφ. *παντισάχ*). Λέξις τουρκική, ἐτυμολογουμένη ἐκ τῆς περσικῆς *παντ(ί)* (=κύριος) καὶ *σάχ* (chah=βασιλεύς) καὶ σημαίνουσα ἡγεμὼν κράτους μεγάλου ἔχων αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν. Ὁ τίτλος *πατισὰχ* ἐδίδετο ὑπὸ τῶν Τούρκων μόνον εἰς τὸν σουλτᾶνον τῆς Τουρκίας, ἐνῷ οἱ βασιλεῖς ὅλων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης ἐκαλοῦντο *κιράλ*, πλὴν τοῦ τῆς Γαλλίας, ἧς ὁ βασιλεὺς καλεῖται διὰ πρώτην φορὰν αὐτοκράτωρ (πατισὰχ) ἐν τῇ δευτέρᾳ χρονολογικῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν διομολογήσει (capitulation) τοῦ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Β′ (18 Ὀκτωβρίου 1569). Ἔτι ἐπισημότερον ἀνεγνωρίσθη ὁ τίτλος πατισὰχ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ (1774). Ν. Μ.

Πάτισκον, ἢ ***Παρτίσκον*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Γ, 7, 2) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰαζύγων Μεταναστῶν, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τισία ἢ Πατίσου ποταμοῦ (Theiss), κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Μαρίσου (Μάρος) συμβολήν του.

Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει σήμερον ἡ Racz ἢ O-Becze. Α. Θ. Σ.

Πάτισος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἄλλως *Τισίας* καλούμενος, ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν Βασταρνικῶν ὀρέων (Α. Καρπαθίων) ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ἀπέναντι τῆς πόλεως Ἀκούμινκον (Slankamen). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου καλεῖται *Πάθισος*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου *Πάθισκος*. Εἶναι ὁ σημερινὸς Theiss. Α. Θ. Σ.

Πατκὶν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Α. Θράκης ἐν τῷ νομῷ Ραιδεστοῦ, ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Πατικὰ* (βλ. λ.).

Πάτκουλ (Patkul), ***Ἰωάννης-Ράϊνχολντ.*** Μεγιστὰν ἐκ Λιβονίας, γεννηθεὶς ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1660 καὶ θανατωθεὶς ἐν Κοζιμὶρ τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1707. Διετέλει λοχαγὸς εἰς τὸν σουηδικὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1689, ὅτε μετέσχεν ἐπιτροπῆς τῆς λιβονιακῆς ἀριστοκρατίας διαμαρτυρηθείσης εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον ΙΑ′ διὰ τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων αὐτῆς. Τῷ 1692 ὁ Πάτκουλ, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Λιβονίας, ὑπέβαλε νέαν διαμαρτυρίαν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἕνεκα ταύτης παρεπέμφθη εἰς δίκην ὡς στασιαστής. Δραπετεύσας ἐκ Ρίγας κατέφυγεν εἰς Κουρλανδίαν καὶ τῷ 1694 κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς ἀποκοπὴν τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ εἶτα τῆς κεφαλῆς του. Μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἐν Κουρλανδίᾳ, ἀπῆλθεν εἰς Βῶ, ἔνθα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φρίζεριχ* ἠσχολεῖτο εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἀνέμενε δὲ ἐκεῖ τὴν ἀπονομὴν χάριτος ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως Καρόλου ΙΒ′. Τῇ μεσολαβήσει τοῦ κόμητος Φλέμιγκ διωρίσθη σύμβουλος τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας Αὐγούστου Β′, ὅστις ἀπὸ συμφώνου μετὰ τῆς Δανιμαρκίας καὶ τῆς Ρωσίας ἐχάραξεν ἐπιθετικὴν πολιτικὴν κατὰ τῆς Σουηδίας, σκοποῦσαν τὴν ἀπόσπασιν ἀπ' αὐτῆς τῆς Λιβονίας καὶ τὴν προσάρτησίν της ἐκ νέου εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ Πάτκουλ, ἐκ φιλοπατρίας κινούμενος, ἀπέβη τὸ κυριώτερον ὄργανον τοῦ σχεδίου τούτου τοῦ Αὐγούστου Β′. Τῷ 1702 μεταβὰς εἰς Πετρούπολιν ἐπέτυχε τὴν συνομολόγησιν συμμαχίας Ρωσίας καὶ Πολωνίας. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Λιβονίας δὲν ἐπέτυχον, ὅτε δ' ἐγνώσθησαν αὗται ἐν Στοκχόλμῃ, ἡ κατ' αὐτοῦ ἐρήμην ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ἐπεκυρώθη, ἡ δὲ ἀπολογία του παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν δημίων. Ἐκδικούμενος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν μὲ τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ καὶ ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς τοῦ Μεγάλου Πέτρου παρὰ τῷ Αὐγούστῳ Β′ εἰς Δρέσδην. Τότε διεξήγοντο διαπραγματεύσεις εἰρήνης μεταξὺ Σουηδίας καὶ Σαξωνίας, ὁ δὲ Πάτκουλ εἰργάζετο ὅπως παρασύρῃ τὴν Πρωσσίαν κατὰ τῆς Σουηδίας. Ὑπόμνημα αὐτοῦ δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἠχὼ» προεκάλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Αὐγούστου Β′ πρὸς σύλληψίν του, ἀπηγγέλθησαν δὲ κατ' αὐτοῦ πέντε κατηγορίαι. Ἐν τῇ συνομολογηθείσῃ εἰρήνῃ τῆς Altraustaedt περιελαμβάνετο καὶ ὅρος πρὸς παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τὴν Σουηδίαν, ὅστις καὶ ἐξετελέσθη. Ἐν Κοζιμὶρ δικασθεὶς ὑπὸ στρατοδικείου ὡς προδότης κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἡ ἐκτέλεσις ἤρξατο διὰ τοῦ τροχοῦ, προτοῦ δ' ἐκπνεύσῃ ἡ μάχαιρα τοῦ δημίου ἀπέκοψε τὴν κεφαλήν του, εἶτα δὲ τὸ πτῶμα του διεμελίσθη εἰς τέσσαρα μέρη. Ὅταν ὁ Αὔγουστος Β′ κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας, περισυλλέξας τὰ ὀστᾶ τοῦ Πάτκουλ μετέφερε καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὰ εἰς Βαρσοβίαν ἐν πομπῇ. Θ. Β.

Πάτλαμα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Κερασοῦντος τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 30 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Πατλάκος, *Εὐθύμιος*· βλ. λ. *Εὐθύμιος* Πατλάκος.

Πατλιδὰ [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Πολυγύρου τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Κάτοικοι (1928) 54.

Πάτμορ (Patmor), ***Κόβεντρυ-Κέρση.*** Ἄγγλος ποιητὴς καὶ κριτικὸς (1823—1896). Τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται εἰς τόμον ᾠδῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ ἄγνωστος ἔρως» (1877). Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἀμαλία» (1878), «Ἀρχαὶ ἐν τῇ τέχνῃ» (1879), «Religio Poetae» (1893) κτλ. Ε. Σ.

Πάτμος [*Γεωγρ.*]. Νῆσος ἑλληνικὴ ἐκ τῶν καλουμένων Σποράδων ἢ Δωδεκανήσων, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κειμένη πρὸς Ν. τῆς Σάμου, πρὸς ΒΔ. τῆς Λέρου καὶ πρὸς Α. τῆς Μυκόνου, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπέχει 43 χλμ. Εὑρίσκεται μεταξὺ 37° 20′ Β. πλάτ. καὶ 26° 35′ Α. μήκ. καὶ ἔχει μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 10 περίπου μιλλίων, μέγιστον πλάτος 6 μιλλίων καὶ περίμετρον 18 μιλλίων. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς εἶναι 39,6 τ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι 4.200, ἅπαντες Ἕλληνες. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τμημάτων συνδεδεμένων μετ' ἀλλήλων δι' ἰσθμῶν. Ἐπὶ τοῦ συνδέοντος τὰ μεγαλύτερα δύο βόρεια τμήματα ἰσθμοῦ ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, πρὸς Β. τῆς σημερινῆς πόλεως, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα, ἧς ὁ λιμὴν πρὸς Ν. κατέστη νῦν ἁλμυρὰ λίμνη. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι βραχῶδες καὶ ἡφαιστειογενές, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸν *Προφήτην Ἡλίαν*, ὕψους 270 μ., ἐν τῷ κεντρικῷ τμήματι. Ἔχει ἐπίσης δύο ἄλλα ἀκόμη ὑψώματα, τὶς *Σκλάβες*, ὕψους 220 μ., εἰς τὸ βόρειον τμῆμα καὶ *Πράσον*, ὕψους 226 μ., εἰς τὸ νότιον τμῆμα. Ἡ παραλία εἶναι πολυσχιδεστάτη, μὲ ἀκρωτήρια πρὸς Α. τὰ *Τράγος*, *Γερανὸς* καὶ τὸ *Μπάλωμα*, πρὸς Β. τὰ *Φυρρό*, *Τσατσάρλα* καὶ *Τσουλούφι* (Εὔδηλος) καὶ πρὸς Ν. τὰ *Ἐλιά*, *Κορτέσση* καὶ *Γενοῦπα*. Περὶ αὐτὴν ἔχει τὰς νησῖδας *Πράσο* πρὸς Ν., *Τράγος*, *Χέλια*, *Παναγιά*, *Γεώργης*, *Χονδρό*, *Σκλαβάκια* καὶ *Μπάλωμα* πρὸς Α. Ἔχει ἐπίσης πολλοὺς ἀσφαλεῖς ὅρμους, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Πόρτο Σκάλα*, ὅπου τὸ ἐπίνειον τῆς πρωτευούσης καὶ εἷς τῶν ἀσφαλεστέρων λιμένων τῶν Δωδεκανήσων. Ἄλλοι ὅρμοι εἶναι ὁ *Πόρτο Γκρίκο*, ὁ ὅρμος *Κάμπου*, ὁ ὅρμος *Λευκῆς*, ὁ *Πόρτο Μέρικα*, ὁ ὅρμος *Ὄλακας*, ὁ ὅρμος *Συκαμιᾶς* καὶ ὁ *Πόρτο Σταυρός*. Ἡ Πάτμος ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ἀλλ' ἔδαφος ξηρὸν καὶ ἄγονον, παράγον ὀλίγα δημητριακά, λαχανικὰ καὶ οἶνον. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Συνοικισμοὺς ἔχει, πλὴν τῆς *Σκάλας*, ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ καταφύτου τοποθεσίας, κάτωθι λόφου μεμονωμένου, τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως, ἐφ' οὗ λείψανα ἀρχαιοτήτων, καὶ τοὺς *Κάμπον* πρὸς Β. καὶ *Σταυρὸν* πρὸς ΝΔ. Εἰς τὴν νῆσον Πάτμον ἀνήκουν ἀπὸ τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος καὶ αἱ κατῳκημέναι νησῖδες *Ἀρκοὶ* (Ναρκοὶ) πρὸς Α. καὶ *Λειψὸς* (Λειψώ, Λειψοὶ, Λειψία). Μ. Δ. Β.

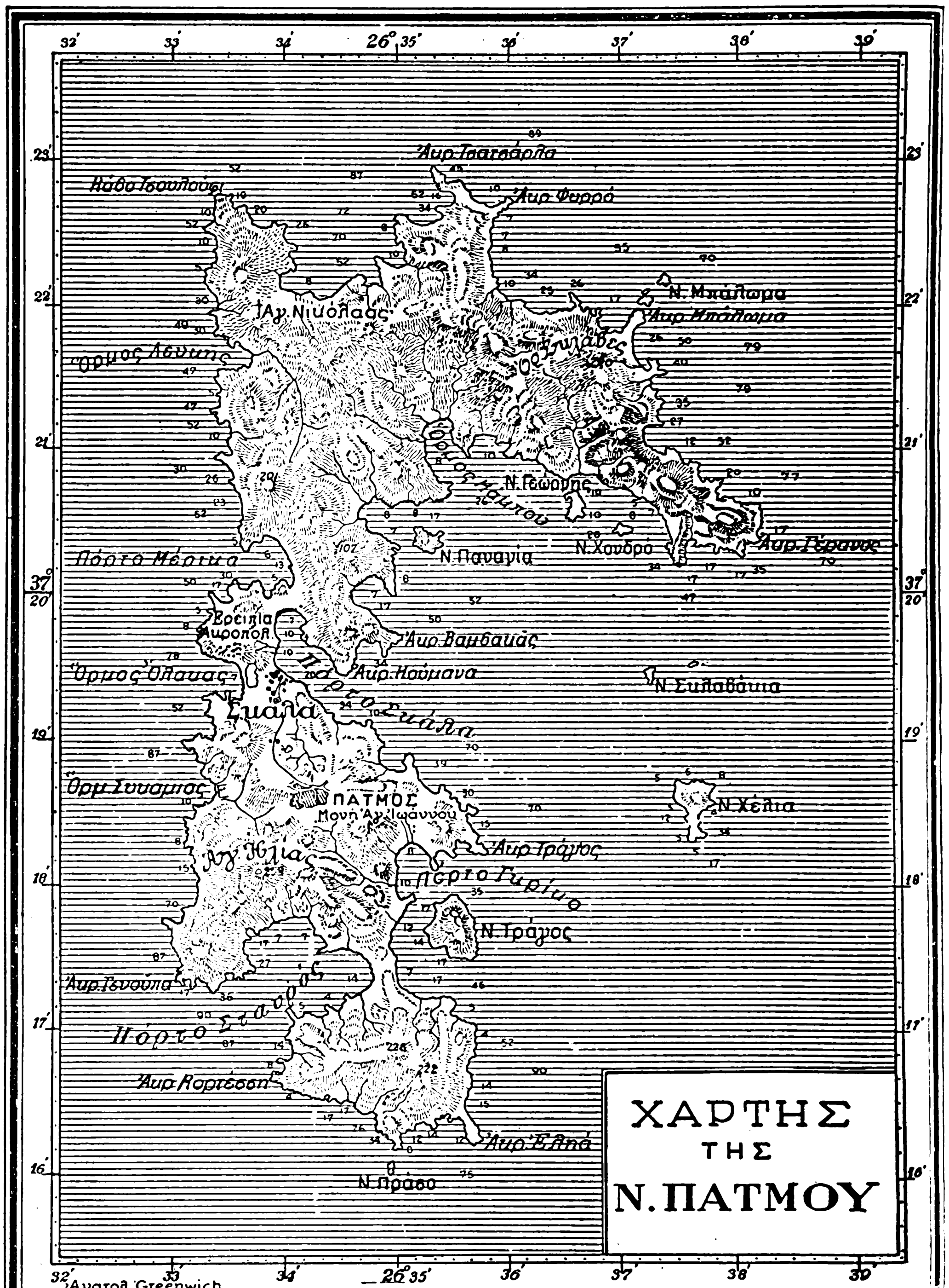

—[*Ἱστορ.*] Ἡ Πάτμος (κοιν. *Πάτινος*) σπανίως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Μνεία αὐτῆς γίνεται κατὰ τὸν Ε αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (μ′ 3), εἶτα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ι′ 488), τοῦ ἀνωνύμου ἐν «Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» (280—284), τοῦ Εὐσταθίου (εἰς τὴν *Διονυσίου* «Οἰκουμένης περιήγησιν» 530). Ἐκ δὲ τῶν Λατίνων ἀναγράφει αὐτὴν ὁ Πλίνιος (IV, 12, 23). Οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἦσαν Δωριεῖς, ἀλλὰ βραδύτερον ἐδέχθη καὶ ἰωνικὴν ἀποικίαν. Ξηρὰ καὶ ἄγονος οὖσα, ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν ἰδίως χρόνων ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἐξορίας πολιτικῶν ἐγκληματιῶν, ὡς ἡ Σέριφος, ἡ Γύαρος. Μόλις δὲ κατὰ τὸν Α′ αἰῶνα μ. Χ., ἐπὶ Δομιτια-

Digitized by Google

Digitized by Google

νοῦ πιθανῶς (81—96), ἔλαβε σημασίαν τινὰ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ νέου θρησκεύματος, τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τὴν ἐκεῖ ἐξορίαν τοῦ μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅστις ἐν τῷ μέχρι σήμερον περισῳζομένῳ σπηλαίῳ (Ἁγία Ἄννα), ἀριστερὰ τῆς ἀνάντους ὁδοῦ τῆς ἀγού-

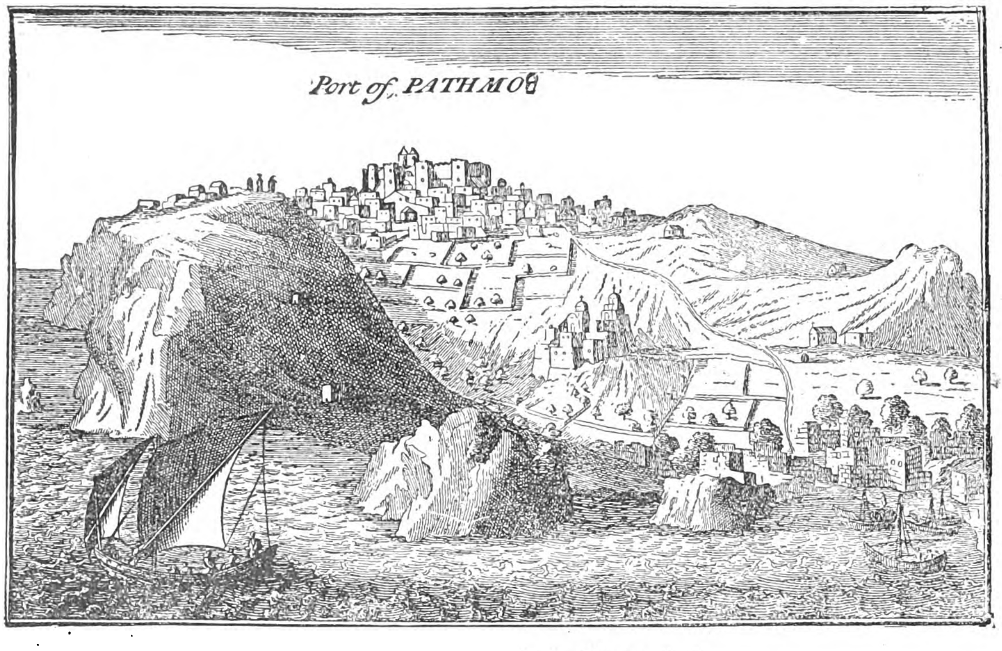

Ἡ πόλις Πάτμος κατὰ τὸν Tournefort.

σης ἐκ τῆς Σκάλας εἰς τὴν ἄνω πόλιν, διατρίβων καὶ διαιτώμενος ἐνεπνεύσθη τὴν συγγραφὴν τῆς «Ἀποκαλύψεως», ἴσως καὶ τοῦ φερωνύμου Εὐαγγελίου, τοῦ ἐκτενοῦς. Ἰδοὺ πῶς ἀναγράφει αὐτὸς οὗτος τὰ τῆς ἐν Πάτμῳ ἀφίξεως αὐτοῦ: «Ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνὴν ὡς σάλπιγγος λεγούσης: ὃ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον, πέμψον ταῖς ἑπτὰ Ἐκκλησίαις». Λέγεται δ' ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐκ Πάτμου εἰς Ἔφεσον μετενεχθεὶς ἀπέθανεν ἐκεῖ περὶ τὸ 100 μ. Χ. ἔτος. Ἀλλὰ μέχρι σήμερον ἐν τῇ Σκάλᾳ σῴζονται δύο παρακείμενα ἐκκλησίδια, ἀφιερωμένα τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸν Ἰωάννην, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸν μαθητὴν ἐκείνου Πρόχορον. Παρ' αὐτόν, κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἱστάμενος ὁ εὐαγγελιστὴς κατεβύθισε τὸν ἐκεῖ διαιτώμενον μάγον Κύνωπα, μεταμορφωθέντα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Πατμίων καλουμένην Γέλωπα ὕφαλον. Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἡ Πάτμος περιῆλθεν εἰς ἀφάνειαν, ὡς πρὸ αὐτῶν, καὶ μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος, τῇ 31 Ἰουλίου 904, ἁλούσης τῆς δευτέρας πόλεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπὸ τοῦ Λέοντος Τριπολίτου, ἀναφαίνεται, ἀλλ' ὡς ἔρημος καὶ ἄνυδρος, ὡς ἀναγράφει ὁ αὐτόσε καταπλεύσας Ἰωάννης Καμενιάτης, ἀπαγόμενος ἐκ τῆς ἁλούσης πόλεως: «... οὕτω φερόμενοι κατηντήσαμεν εἴς τινα νῆσον, Πάτμον καλουμένην, ἔνθα δὴ καὶ προσεμείναμεν ἓξ ἡμέρας, παντὸς χαλεποῦ πεῖραν ἐν αὐτῇ καθυπομένοντες, ἀνύδρου γὰρ ὄντος τοῦ τόπου ἐληΐζετο τοὺς αἰχμαλώτους ἡ δίψα». Μετὰ δύο περίπου αἰῶνας ἡ Πάτμος καθίσταται γνωστοτέρα ἀνά τε τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν· διότι, καταληφθείσης ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων Σελτζουκιδῶν τῆς χώρας τῆς περὶ τὸ ὄρος Λάτμος τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου μέχρι τοῦ 1080 ἤκμαζον σπουδαιότατα μοναχικὰ φροντιστήρια, πλεῖσται μοναὶ ὀνομασταί, ὁ ἐκεῖ μονάζων ὅσιος Χριστόδουλος, ὁ ἐκ Νικαίας τῆς Βιθυνίας, φεύγων τὸ μοναστήριον αὐτοῦ μετὰ τῶν συμμοναστῶν κατέπλευσεν εἰς τὴν οὐ μακρὰν τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς κειμένην Πάτμον, τότε ἔρημον οὖσαν, καὶ ἐξῃτήσατο παρὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) ὅπως δωρήσηται αὐτῷ πρὸς σύμπηξιν νέου μοναστικοῦ βίου, χάριν τῶν ἐκ Πάτμου προσφύγων μοναχῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπακούσας τῆς δεήσεως, παρεχώρησεν αὐτῷ διὰ χρυσοβούλλου λόγου, ἐκδοθέντος κατ' Ἀπρίλιον μῆνα τῆς ΙΑ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϚΦΝϚ' ἔτους (1088), τὴν νῆσον «ὡς δῶρον ἀναφαίρετον καὶ ἐκκοπῆναι τὰ ἐπικείμενα ταύτῃ δημόσια τέλη ὅσα καὶ οἷά εἰσιν, ἐλευθέραν δὲ τὴν τοιαύτην νῆσον δωρηθῆναι αὐτῷ καὶ πάσης ἀπηλλαγμένην σεκρετικῆς συζητήσεως, ὡς ἂν φροντιστήριόν τε ἐν αὐτῇ ἀνεγείροι, τοὺς οἰκείους τε μαθητὰς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγάγοι καὶ οὕτως ἀπερισπάστως προσομιλοίη Θεῷ καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ κράτους ἡμῶν θερμοτέρας ποιοῖτο εὐχάς».

Πράγματι δὲ ὁ Χριστόδουλος, συνῳδὰ τῷ χρυσοβούλλῳ, καταλιπὼν τὴν νῆσον Κῶν, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθη, καὶ διατηρήσας μόνον ἐν αὐτῇ τὴν μονὴν Πηλίον, ἦλθεν εἰς Πάτμον καὶ παρεσκευάσθη διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου ἵδρυσιν τῆς μέχρι σήμερον σῳζομένης ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ ἀρχαίου βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς δείκνυται ἐν τῇ μονῇ οὗτος μετ' ἐπιγραφῆς. Τὸ μοναστήριον φέρει τύπον καθαροῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου καὶ δεσπόζει τῆς ὅλης νήσου, μετὰ ναοῦ μικροῦ μὲν ἀλλὰ περιλάμπρου, βιβλιοθήκης πολυτίμου, κελλίων πολλῶν καὶ δεξαμενῆς ὀμβρίου ὕδατος. Ἡ μονὴ ἐξασφαλισθεῖσα κατέστη ἄβατος εἰς τὰ λαϊκὰ καὶ βλαπτικὰ πρόσωπα, εἰς γυναῖκάς τε καὶ παῖδας καὶ εὐνούχους· μόνοι δὲ κοσμικοὶ ἔμενον ἄνδρες ἄνευ γυναικῶν, οἱ πάροικοι ἐργάται τῶν κτημάτων, καὶ μόνον περὶ δυσμὰς τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Χριστόδουλος ἐπέτρεψε τὴν ὕπαρξιν ἀνδρῶν ἐγγάμων, κατὰ τὸ Β. τῆς νήσου, πέραν τῶν ἀκρωτηρίων Βαΐου καὶ Ἁγίου Νικολάου, καὶ ὥρισεν ἀδιάβατα ὅρια εἰς αὐτούς. Ὁ ὅσιος, τὰ τῆς μονῆς καλῶς διευθετήσας, μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ θανάτου (15 Μαρτίου 1093) ἔγραψε τὴν διαθήκην αὐτοῦ: «Ἐδωρήθη μοι διὰ χρυσοβούλλου τό τε νησίον ἡ Πάτμος καὶ τὰ πλησιάζοντα τούτῳ νησίδια οἱ Ναρκοὶ καὶ ἡ Ληψώ, ἔτι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ Λέρῳ, ἃ καὶ προκατεῖχον δύο προάστεια, φημὶ δὲ τὸ Παρθένιον καὶ τὸ Τεμένιον, καὶ ἐν Κῷ τὸ Πηλίον καὶ ἄλλα μοναστηριακὰ κτήματα ἐν Στροβίλῳ τῆς Καρίας». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοδούλου ἐπῆλθον πλεῖστα ὅσα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Πάτμου. Κατὰ τὴν λεγομένην Δ' Σταυροφορίαν οἱ Φράγκοι, καταλαβόντες τῷ 1204 τὴν Κωνσταντινούπολιν, περιώρισαν τὸ κράτος τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος τῆς Νικαίας (1204—1261), ἡ δὲ Πάτμος, στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὸ Βυζάντιον, τῷ 1207 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βενετῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπέδειξαν φανατισμὸν κατὰ τῆς μονῆς τῆς Πάτμου. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχον ἀφήσει τὴν μονὴν ἕρμαιον τῶν μητρο-

Γυναικεῖαι ἐνδυμασίαι τῆς Πάτμου κατὰ Tournefort.

πολιτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1132 τὸ πρῶτον καὶ εἶτα τῷ 1158 ὁ πατριάρχης Λουκᾶς Χρυσοβέργης ἀνεκήρυξεν αὐτὴν σταυροπηγιακήν, ἤτοι ἐξαρτωμένην ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ ἑκάστοτε ἡγούμενος τῆς μονῆς ἔφερε μανδύαν καὶ πατερίτσαν καὶ ἦτο ἔξαρχος τῶν πατριαρχείων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ πάπαι ἤρχισαν νὰ δεικνύωσι μέγα ἐνδιαφέρον πρὸς προστασίαν τῆς ὀρθοδόξου μονῆς Πάτμου κατὰ τῶν λυμαινομένων τὸ Αἰγαῖον ποικιλωνύμων πειρατῶν, Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν, οἵτινες ἐκάλουν τὴν νῆσον **Sanctus Joannes de Patmasa.** Κατὰ τῶν Χριστιανῶν πειρατῶν ὁ πάπας Πῖος Β' τῇ 23 Μαρτίου 1461 ἀπειλεῖ ἀφορισμὸν ἐὰν ἐνοχλήσωσι τὴν μονὴν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ 60 μοναχούς, συνιστᾷ δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν προστασίαν τῶν Λατίνων ἐπισκόπων Κρήτης καὶ Ρόδου. Πρὸς τοὺς Τούρκους δυνάστας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ μοναχοὶ ἐτήρουν φιλικὰς σχέσεις μέχρι τινός, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1507 καὶ ἐντεῦθεν ἄρχονται πειρατικαὶ κατ' αὐτῶν ἐνέργειαι τῶν Μουσουλμάνων· διότι ἤδη περὶ τὴν μονὴν συνεπήχθη συνοικισμὸς ὁλόκληρος ἐκ προσφύγων Κωνσταντινουπολιτῶν τῷ 1454 καὶ Κρητῶν τῷ 1669 ἐξ 600 οἴκων, προκαλῶν τὰς ἁρπακτικὰς τάσεις αὐτῶν κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον οἱ Πάτμιοι, λόγῳ τοῦ ἀγόνου τῆς νήσου, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτησαν ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Πλοῖα αὐτῶν ἀναφέρουσιν οἱ περιηγηταὶ ἀπὸ τοῦ 1586 ἔν τε Βενετίᾳ καὶ Ἀγκῶνι, ἐξηγόραζον δὲ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν αὐτῶν πληρώνοντες ἐτησίως τῷ καπουδὰν πασᾷ τοῦ Αἰγαίου 4.000 γρόσια, ἀλλὰ πολλάκις ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνωσι καὶ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Βενετοὺς κατὰ τοὺς ἀμοιβαίους πολέμους αὐτῶν. Μάτην οἱ πάπαι, γλιχόμενοι τῆς ὑπαγωγῆς τῆς νήσου εἰς τὴν οὐνίαν, ἐξέδιδον κατὰ τῶν Φράγκων πειρατῶν ὁτὲ μὲν ἀφορισμούς, ὁτὲ δὲ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐὰν δὲν ἠνώχλουν τὴν Πάτμον καὶ τὴν ἱερὰν μονήν, ἐκ τῆς ὁποίας πλειστάκις ἀπεστάλησαν ἀδελφοὶ εἰς Ρώμην πρὸς ζήτησιν προστασίας καὶ πιστοποιητικὰ πρὸς ἐνέργειαν ζητειῶν ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην. Τοιαῦται δὲ ἀποστολαί, ὡς ἐκ τῆς δυσπραγίας τῆς μονῆς, ἐγένοντο, κατὰ τὰ δημοσιευθέντα τῆς προπαγάνδας πίστεως τῆς Ρώμης ἔγγραφα πρὸς Γρηγόριον ΙΓ' τῷ 1579, πρὸς τὸν Ἕλληνα καρδινάλιον Γουλιέλμον Σιρλέτον († 1585) τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ τῷ 1580, τῷ 1633, 1635, 1680, 1681, 1684, 1685, 1710, 1723, 1724, 1725—1736. Τῷ 1579 ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὁ μοναχὸς Εὐτόκιος, φέρων ἐπιστολὰς τοῦ ἡγουμένου τῆς Πάτμου Μακαρίου πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον ΙΓ' καὶ τὸν καρδινάλιον Σιρλέτον καὶ πάλιν τῇ 27 Ἰουνίου 1597 ἀπεστάλη ὁ εἰκοσαετὴς μοναχὸς Δανιὴλ πρὸς σπουδήν, ἀλλ' ὅμως ἀπέθανε τῇ 21 Φεβρουαρίου 1598 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τῷ 1592 ὁ πρῴην Σμύρνης καὶ τότε ἡγούμενος Πάτμου Μεθόδιος κατέστησε τὴν μονὴν κοινοβιακὴν (Μαρτίου 27), ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας, ἤτοι τῇ 15 Αὐγούστου, ἐπανέφερεν εἰς τὸν πρότερον ἰδιόρρυθμον τύπον (Ν. Ἑλληνομνήμων Ζ' 190). Ὁ αὐτὸς ἐξέδοτο καὶ ἀπανταχοῦσαν χάριν ζητείας. Τὴν εἰς Ρώμην ἀποστολὴν μοναχῶν Πατμίων ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ὡς αἴτησιν εἰς αὐτὴν ὑποταγῆς τῶν ὀρθοδόξων μοναστηρίων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀνεφάνη ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου ἐν Γερμανίᾳ καὶ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἀπέβλεψαν πρὸς αὐτὴν εὐμενῶς, τινὲς δὲ μᾶλλον συμπαθῶς πρὸς τὴν οὐνίαν, διὰ τοῦτο οἱ πάπαι ἔκτοτε συνεκέντρωσαν πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν, ἱδρύσαντες ἐν Ρώμῃ σχολεῖα πρὸς σαγήνευσιν Ἑλληνοπαίδων, ὧν οὐκ ὀλίγοι ἐγένοντο διαπρύσιοι κήρυκες τῆς οὐνίας. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ παπικῷ κράτει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ μακροῦ ὑφεστώσας ἑλληνοαλβανικὰς ὀρθοδόξους κοινότητας, ἐφ' ὧν ὑπῆρχεν ἴδιος μητροπολίτης, ὡς νῦν ἐν Λονδίνῳ ὁ Θυατείρων, ἐστέρησαν τῆς χρήσεως τῆς γλώσσης, πλὴν τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Γρόττας Φερράτας, οἱ δ' ἀπειθοῦντες ὀρθόδοξοι ἱερεῖς καθῃροῦντο, ὡς ἐν Πολωνίᾳ. Οὐχ ἧττον ὅμως τοὺς ἀδελφοὺς τῆς μονῆς Πάτμου οἱ πάπαι καλοῦσι dilectos filios (ἠγαπημένους υἱούς) καὶ ἐκδίδουσι κατὰ τῶν κουρσάρων Χριστιανῶν ἀφορισμοὺς ἐὰν ἐγγίσωσί τι τῶν τῆς μονῆς. Οἱ μοναχοὶ ἀποκλαιόμενοι πρὸς τοὺς πάπας ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ Βενετοὶ τοῦ Μοροζίνη διήρπασαν τὴν μονὴν καὶ ἄλλοι ἐπίσης Χριστιανοὶ πειραταί. Μάτην οἱ μοναχοὶ ἱκετεύουσι τοὺς πάπας ἵνα λυτρώσωσιν αὐτοὺς τῶν τοιούτων ληστρικῶν ἐπιθέσεων καὶ γίνονται νέαι ἀποστολαὶ ἀδελφῶν πρὸς αὐτούς, ὡς ἀναγράφονται ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Χόφμανν ἀπὸ τοῦ 1928 καὶ ἐντεῦθεν ἐκδιδομέναις περὶ Πάτμου μονογραφίαις ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Ρώμῃ προπαγάνδας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἱδρύθη ἐν ἰδίῳ παρὰ τὸ σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἁγία Ἄννα) κτηρίῳ σχολεῖον περίφημον ἐν τῷ Αἰγαίῳ.

Digitized by Google

Digitized by Google

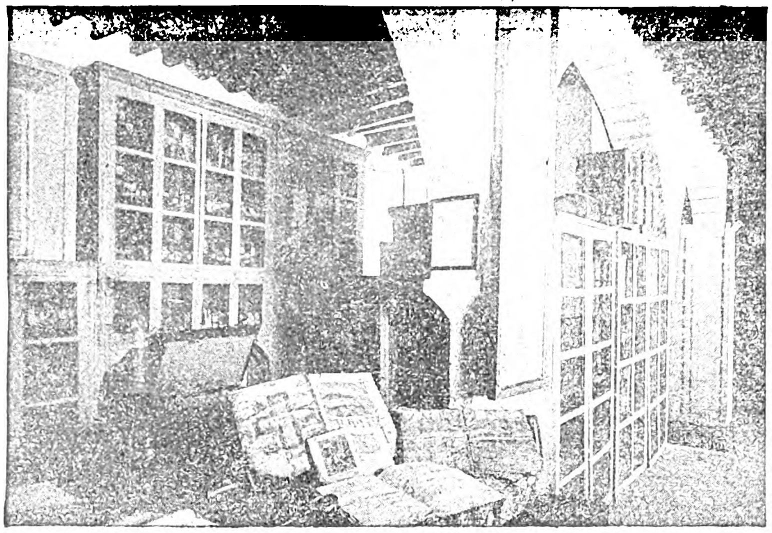

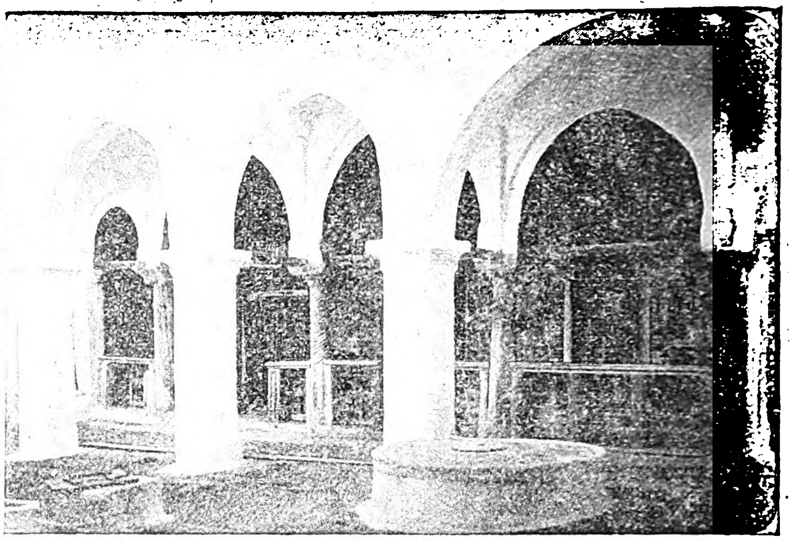

1) Τμῆμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν ᾧ διακρίνονται καὶ οἱ εὐπρεπέστεροι τῶν κωδίκων αὐτῆς ἐπὶ τραπέζης, καὶ παραπλεύρως τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ. 2) Ὁ ἔξω Νάρθηξ τῆς Μονῆς.

Ἐπὶ τῆς ρωσικῆς κατοχῆς τῆς Πάτμου κατὰ τὸ 1770 ἡ νῆσος εἶχε, κατὰ τὴν γενομένην ἀπογραφήν, 2.086 κατοίκους μετὰ 510 οἰκιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν μόνον 300 ἄνδρες καὶ 1.040 γυναῖκες, τῶν λοιπῶν ὄντων ξένων καὶ ἱερωμένων. Τῷ 1816 ὁ φόρος τῆς νήσου πρὸς τοὺς Τούρκους ἦτο 2.000 γροσίων. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἡ νῆσος παρέσχε τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθον (1772—1852) ὡς ἕνα τῶν πρωτοστατῶν καὶ θερμοτέρων ἀποστόλων πρὸς διάδοσιν τῶν ἀρχῶν αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο καὶ ἐν Πάτμῳ τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ὁ αὐτόθι διατρίβων πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ἀνὴρ Πάτμιος, ταῖς ἐνεργείαις τοῦ ὁποίου, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Πάτμος καὶ ἀπετέλεσε μετὰ τῶν ἀστυγειτόνων νήσων Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἰκαρίας τὰς συμπληρωματικὰς νήσους τοῦ τμήματος τῶν Ἀνατολικῶν Σποράδων μετὰ πρωτευούσης τῆς Πάτμου. Τῶν πραγμάτων, μετὰ τὸν μέγαν ἐπαναστατικὸν Ἀγῶνα ἐν Ἑλλάδι, ἀποκαταστάντων, ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐντεῦθεν ἡ Πάτμος διετέλει οὖσα ἑλληνική, ἀλλά, διὰ τῆς τῇ 9 Ἰουλίου 1832 ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης συνθήκης, πᾶσαι αἱ ΝΑ. Σποράδες μετὰ τῆς Πάτμου ἀπεδίδοντο αὖθις εἰς τὴν Τουρκίαν, πλὴν τῆς νήσου Σάμου εἰς ἡγεμονίαν ἀνακηρυχθείσης. Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ Μαΐου 1912, διετέλουν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, τότε δὲ κατελήφθη, μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν αὐτῆς νήσων, ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, ὑφ' οὓς τελεῖ μέχρι σήμερον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐσύ.

Σχολὴ Πάτμου. Ἱδρύθη τῷ 1669 ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πλουσίου ὁμογενοῦς Μανωλάκη Καστοριανοῦ, τοῦ καὶ ἄλλας σχολὰς συστήσαντος, ἀλλὰ τὰ κατ' αὐτὴν γινώσκομεν μόνον ἀπὸ τοῦ 1713, ὅτε ἤρξατο ἡ διδασκαλία ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Μακαρίου Καλογερᾶ, εἰ καὶ πρῶτος διδάξας ἐν αὐτῇ, λέγεται, οὐχὶ ἐπισήμως ἀλλ' ἰδιωτικῶς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ ἐκκλησιάρχης καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὁ ἐκ Κρήτης Νικηφόρος ὁ Χαρτοφύλαξ. Οὗτος ἀπέθανεν ἐν Πάτμῳ τῷ 1728. Ἂν μετ' αὐτὸν ἐδίδαξαν ἄλλοι ἀγνοοῦμεν, συμπεραίνομεν ὅμως ὅτι ἡ σχολὴ δὲν ἐλειτούργει καὶ ὅτι συνέστη τῷ 1713. Ἡ σχολὴ ἦτο παρὰ τὸ σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἁγία Ἄννα), ἀριστερὰ τῷ ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν πόλιν Πάτμον ἀνερχομένῳ, περὶ ὃ ἐκτίσθησαν οἰκήματά τινα. Ἡ παιδεία καὶ ἡ διδασκαλικὴ μέθοδος τοῦ Μακαρίου προσείλκυσαν ἁπανταχόθεν πληθὺν μαθητῶν, δι' ὃ ἠναγκάσθη νὰ κτίσῃ καὶ νέα δωμάτια πρὸς ἐνοικίασιν αὐτῶν, οὓς ἀμισθὶ ἐδίδασκεν ὁ Μακάριος. Προσλαβὼν καὶ ὑποδιδασκάλους τοὺς ἱερομονάχους Κοσμᾶν καὶ Γεράσιμον τὸν Βυζάντιον, περὶ τὸ 1722 ἐπεδόθη ὁλοψύχως εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν τροφίμων ἐπὶ εἰκοσιτετραετίαν ὅλην (1713—1737). Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέξατο ὁ μαθητής του Γεράσιμος ὁ ἐξ Ὑψωμαθείων (1737—1740), ἔχων ὑποδιδάσκαλον τὸν Βασίλειον Προικοννήσιον (Κουταλιανὸν) καὶ διδάσκων μετὰ τῆς αὐτῆς θέρμης, μεθ' ἧς καὶ ὁ διδάσκαλός του Μακάριος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐν τοῖς ὁσίοις συγκατελέχθη καὶ ἑορτὴ ἄγεται ἐτησίως ἐν τῇ μονῇ (7 Ἀπριλίου). Μετ' αὐτὸν ἐσχολάρχησεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Μακαρίου Βασίλειος, ἐφ' οὗ τὸ μὲν ἐκ πανώλους, τὸ δὲ ἐκ τῆς διασπορᾶς τῆς ἀνωτέρας (Ζ' τάξεως), ἡ σχολὴ ἐπὶ ἑξάμηνον ἐσχόλασεν. Οὗτος ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1769, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς φήμης καὶ ἐπιμελείας, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκλήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς Βυζάντιον πρὸς ρύθμισιν τῶν κατ' αὐτόν.

Τῆς σχολῆς μεταρρυθμισθείσης τῷ 1769, διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου τοῦ Θεοδοσίου Β', δι' οὗ ἐκλήθη «Κοινὴ σχολὴ τοῦ γένους», προσελήφθη καὶ ὁ Μισαὴλ Μαργαρίτης, μοναχὸς Πάτμιος, ὡς ὑποδιδάσκαλος, ὅστις διετηρήθη μέχρι τοῦ 1781 καὶ ἐπὶ τῆς σχολαρχίας τοῦ τὸν Βασίλειον διαδεξαμένου Δανιὴλ τοῦ Κεραμέως, ἀνδρὸς Πατμίου καὶ πεπαιδευμένου δεόντως, ἐφ' οὗ καὶ ἡ σχολὴ ἤρατο κλέος, οἱ δὲ μαθηταὶ ὑπερέβησαν τοὺς 100. Ἀπελθόντος εἰς Σίφνον τοῦ Μισαήλ, προσελήφθη ὑποδιδάσκαλος ἀνώνυμός τις μέχρι τοῦ 1793, ὅτε ἐπιστρέψας ἀνέλαβεν ὁ Μισαὴλ μέχρι τοῦ κατ' Ἀπρίλιον 1801 ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ ἀπὸ τοῦ 1795 πάσχοντος Δανιὴλ καὶ ἀποσχόντος τῆς διδασκαλίας διὰ τὴν τῶν μαθητῶν ἐξέγερσιν, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπενέβη ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ διηυθέτησε τὰ κατὰ τὴν σχολήν. Ἐπὶ Μισαὴλ (1801—1809) ὑποδιδάσκαλος ἦτο ὁ Κύριλλος Σγουρομαλλιανός, ὁ εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1822 κατελθὼν καὶ πολλαχοῦ ὑπηρετήσας ὡς διδάσκαλος καὶ ἐν Λεωνιδίῳ. Τὸν Μισαὴλ ἀποχωρήσαντα διεδέξατο ὁ Παΐσιος Καραπατᾶς (1809—1818), οὗ ὁ πατὴρ εἷλκε τὸ γένος ἐκ Μεθώνης, ἐν Πάτμῳ καὶ Χίῳ σπουδάσας καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάξας ἰδιωτικῶς. Τῷ 1818, μεταβαίνων εἰς Ἑσπερίαν πρὸς περαιτέρω σπουδάς, ἐπνίγη πλέων πρὸς Λιβόρνον, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου. Καὶ ἐπὶ τούτου ὑποδιδάσκαλος ἦτο ὁ Σγουρομαλλιανός. Ἀλλ' αἱ ἡμέραι τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως ἐπλησίαζον, ἡ δὲ Πάτμος ἦτο ἕδρα σπουδαίας πρὸς τοῦτο κινήσεως, ὡς ἐκ τῆς αὐτόθι παραμονῆς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου. Ἐντεῦθεν δὲ τὰ τῆς σχολῆς δὲν ἔβαινον καλῶς, ἐπιπροσθέτως συντελεσάσης καὶ τῆς ἱδρύσεως νέων πολλαχοῦ ἀνωτέρων σχολῶν καὶ ἰδίως τῆς μὴ ἀποτίσεως τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων. Μετὰ τὸν Καραπατᾶν ἐσχολάρχησεν ὁ Σγουρομαλλιανὸς μετὰ ὑποδιδασκάλου τοῦ Πατμίου ἐπίσης Παϊσίου Μαζαράκη, ὑποδιδασκάλου τέως ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῇ σχολῇ ἀπὸ τοῦ 1816—1818. Ἀλλὰ τὰ τῆς σχολῆς δὲν εἶχον καλῶς καὶ ἐνήργησε τὰ δέοντα ὁ μετ' ὀλίγον πεσὼν θῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως Γρηγόριος Ε', πλὴν μάτην· διότι ὁ Σγουρομαλλιανὸς ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ταϊγάνιον δὲν ἐπέστρεψεν· ἔμεινε μὲ μόνος ὁ Παΐσιος, διδάσκων μέχρι τοῦ 1826, ὁπότε ἀπελθὼν εἰς Ἑλλάδα διωρίσθη διδάσκαλος ἐν Τήνῳ καὶ μόλις τῷ 1827 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ θέσιν του, διδάξας μέχρι τοῦ 1829 μὲν μισθοδοτούμενος ὑπὸ τοῦ πλουσίου Πατμίου Ἐμμανουὴλ Ξένου, μέχρι τοῦ 1831 δὲ πληρωνόμενος ὑπὸ τῆς ἐφορίας. Ἀλλὰ τῷ 1831, κληθέντος τούτου σχολάρχου εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν προὐχόντων, διωρίσθησαν διδάσκαλοι Πάτμου οἱ μοναχοὶ Νεόφυτος Βυζάντιος, Χαράλαμπος Θεσσαλονικεὺς καὶ Ἰωάννης Σφοίνης Σάμιος (1831—1835), ὁ εἶτα ἐν Ἑρμουπόλει, μεθ' οὓς ὁ ἐκ Κρήτης Ἰσαὰκ μοναχὸς μέχρι τοῦ 1844. Ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1846 ἐδίδαξεν ὁ Καλύμνιος μοναχὸς Ἰεζεκιὴλ Παπουτσίνας, διδάσκαλος ἔμπειρος ἐν Σμύρνῃ, σπουδάσας ὑπὸ τὸν Κ. Οἰκονόμον καὶ Κ. Κούμαν, οὗ καὶ τὸ διδακτικὸν βιβλίον εἰσήγαγεν ἐν τῇ σχολῇ. Τοῦτον διεδέξατο ὁ Πάτμιος Νικόδημος Κάπος ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1859 καὶ τοῦτον τὸ δεύτερον ὁ Νικόδημος, διδάσκων μετὰ τοῦ Ναξίου Ἰωάννου Σακελλίωνος (1859—1862), μεθ' οὓς ὁ Ἱερόθεος Φλωρίδης καὶ τῆς βιβλιοθήκης ἔφορος τυγχάνων καὶ τέλος ἐναπέμεινε μόνος διδάσκαλος ὁ Ἰωάννης Σακελλίων (1865—1883), ὅτε ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας ἐπιμελητὴς τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἅτε τρίβων ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου καταστὰς († 1891).

Τῆς σχολῆς εὐεργέται καὶ προστάται ἦσαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει γουναράδες καὶ ἄλλοι πλούσιοι ὁμογονεῖς, ἐπίσημοί τε καὶ ἰδιῶται, πατριάρχαι καὶ μητροπολῖται καὶ πολλοὶ τῶν Πατμίων εὐπόρων. Ἐκ τῆς σχολῆς προῆλθον πλεῖστοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὴν σχολὴν συνετήρει μέχρι τοῦ 1912 ὁ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου ἱδρυθεὶς σύλλογος τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολή», ὅστις ὕστερον μετέφερεν αὐτὴν εἰς Σάμον. Νῦν ἐν τῇ πόλει Πάτμῳ ὑπάρχει ἀστικὴ σχολὴ μετὰ παρθεναγωγείου, ἐπίσης δημοτικὴ σχολὴ μετὰ παρθεναγωγείου ἐν Σκάλᾳ καὶ δημοτικὴ ἐν Κάμπῳ. Ἡ παρὰ τὴν Ἀποκάλυψιν παλαιὰ σχολή, ἐν ᾗ διέμενον οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μὴ ἐντόπιοι μαθηταί, ὁσημέραι ἐρειπιοῦται. Οἱ μαθηταὶ τῆς παλαιᾶς σχολῆς τῆς Πάτμου ἐκαλοῦντο, ὡς διδασκόμενοι τὴν παλαιὰν γραμματικὴν τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ, Γαζῖται, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων, οἵτινες, ὡς διδασκόμενοι τὴν γραμματικὴν τοῦ Κωνστ. Λασκάρεως, ἐκαλοῦντο Λασκαρῖται.

Βιβλιοθήκη Πάτμου. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἱδρύθη, ὡς καὶ ἡ μονή, ὑπὸ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ὅστις ἐν τῇ ἐνυπογράφῳ ἰδίᾳ χειρὶ διαθήκῃ αὐτοῦ ἰδοὺ τί ἐντέλλεται τῷ 1093: «Σὺν τούτοις πᾶσι καὶ τὰ βιβλία μου (καθὼς ἡ ὑπογραφὴ αὐτῶν περιέχει, ἣ καὶ ὑπεγράφη οἰκειοχείρως παρ' ἐμοῦ) πάντα ἵνα εἰσὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ τῆς Πάτμου» καὶ προστίθησιν ἐν τῷ κωδικέλλῳ (ἐπιδιαθήκῃ): «Σὺν τούτοις πᾶσι καὶ τὰ βιβλία πάντα, ἅπερ ἀπεχαρίσατό μοι ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κῦρις Νικόλαος (ζῇ Κύριος ὁ Θεὸς ὅτι οὐ ψεύδομαι) κατέλειψα εἰς τὴν αὐτὴν μονήν» καὶ ἕπονται ἀραὶ κατὰ τῶν ἀποξενωσόντων ταῦτα. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα προσετέθησαν καὶ ἄλλα ὑπὸ τῶν καλλιγράφων μοναχῶν γραφέντα, ὡς καὶ τὰ τοῦ διδασκάλου καὶ εἶτα Λαοδικείας ἐπισκόπου Νικηφόρου Χαρτοφύλακος τοῦ Κρητός, ὅστις καὶ ἴδιον δωμάτιον ἔκτισε, τὸ ἔξω σκευοφυλάκιον λεγόμενον, διὰ τὴν ταξιθέτησιν αὐτῶν, τῷ 1625. Κατάλογοι τῆς βιβλιοθήκης ἀπὸ τοῦ 1201 καὶ ἐφεξῆς ἐγράφησαν πολλοὶ ὑπό τε ἡμετέρων καὶ ξένων, ἀλλ' ὁ ἄριστος πάντων εἶναι ὁ τοῦ ἀοιδίμου Ἰωάννου Σακελλίωνος ἐν Ἀθήναις τῷ 1890 ἐκδοθεὶς ἀναλώμασι τοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ», εἰς φύλλον σ. ιδ' + 240 μετὰ πολλῶν πανομοιοτύπων καὶ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου (ιε' Μαρτίου 1093). Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη περιέχει χειρόγραφα ΨΛΕ', ἤτοι 735. Συμπληρωματικὸν κατάλογον ἐξέδοτο ὁ Δημήτριος Καλλίμαχος ἐν τῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδιδομένῳ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» τοῦ 1922 (σ. 246—267, 301—334 καὶ 388—404 καὶ ἰδιαιτέρως) καὶ δύο σελίδας ὁ καθηγητὴς Μ. Η. Μαλανδράκης (Ἀθῆναι 1931).

Ἐννοεῖται οἱ κώδικες τῆς πατμιακῆς βιβλιοθήκης παλαιότερον ἦσαν πολλῷ πλείονες, ἀλλά τινες, ὡς ὁ περίφημος τοῦ Πλάτωνος κῶδιξ, ὁ γραφεὶς ἀντὶ 13 βυζαντινῶν νομισμάτων τῷ 895, χάριν τοῦ Πατρέως διακόνου Ἀρέθα, ὑπὸ τοῦ καλλιγράφου Ἰωάννου, ἁρπαγεὶς τῷ 1801 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ἐ. Κλὰρκ ἐναπόκειται νῦν ἐν τῇ Βοδληϊανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ὀξωνίου καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Πλεῖστα ἔγγραφα ἐπίσημα, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς βιβλιοθήκης τῆς βυζαντινῆς, φραγκικῆς καὶ τουρκικῆς ἐποχῆς ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Σακελλίωνος ὡς ΣΤ' τόμος τῶν ὑπὸ τοῦ Μίκλοσιτς-Μύλλερ ἐκδιδομένων ἐγγράφων (τὸ ὅλον τόμοι 6). Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ σῴζονται καὶ 4.500 περίπου ἐντύπων βιβλίων. Τὸ σκευοφυλάκιον τῆς μονῆς περιέχει πλεῖστα ὅσα ἐκκλησιαστικὰ ἀντικείμενα καὶ βιβλία πολυτελῆ, δῶρα τῶν παπῶν, ἅπερ κατὰ ἑκατοντάδας ἐπισκέπτονται ἐτησίως οἱ προσκυνηταὶ τῆς μονῆς περιηγηταί. Ἐκτὸς τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπάρχει καὶ ἡ γυναικεία μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, κτίσμα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Digitized by Google

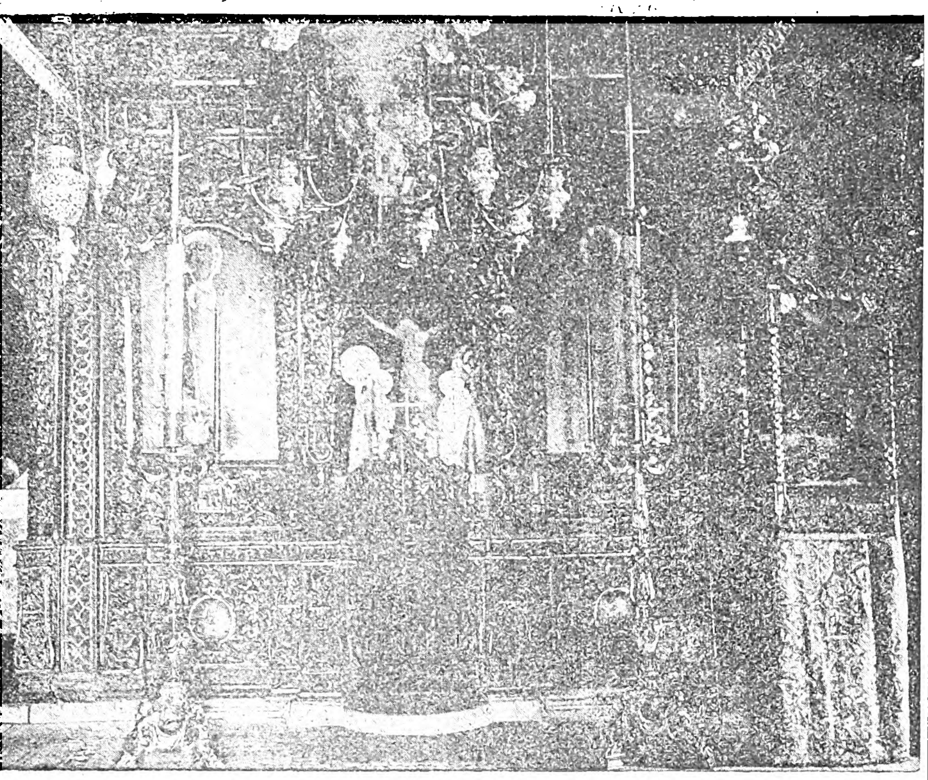

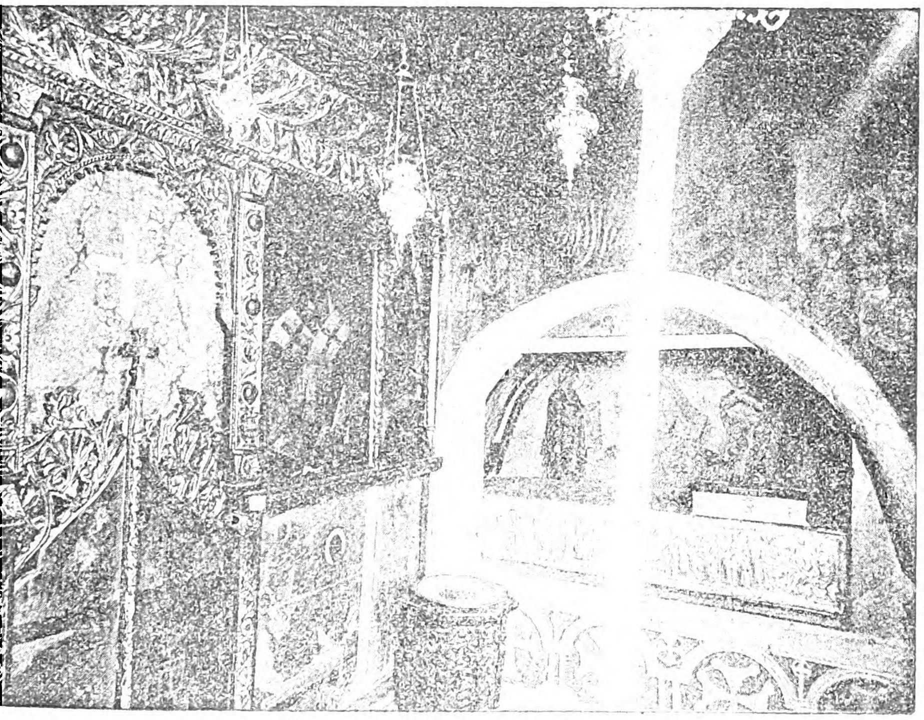

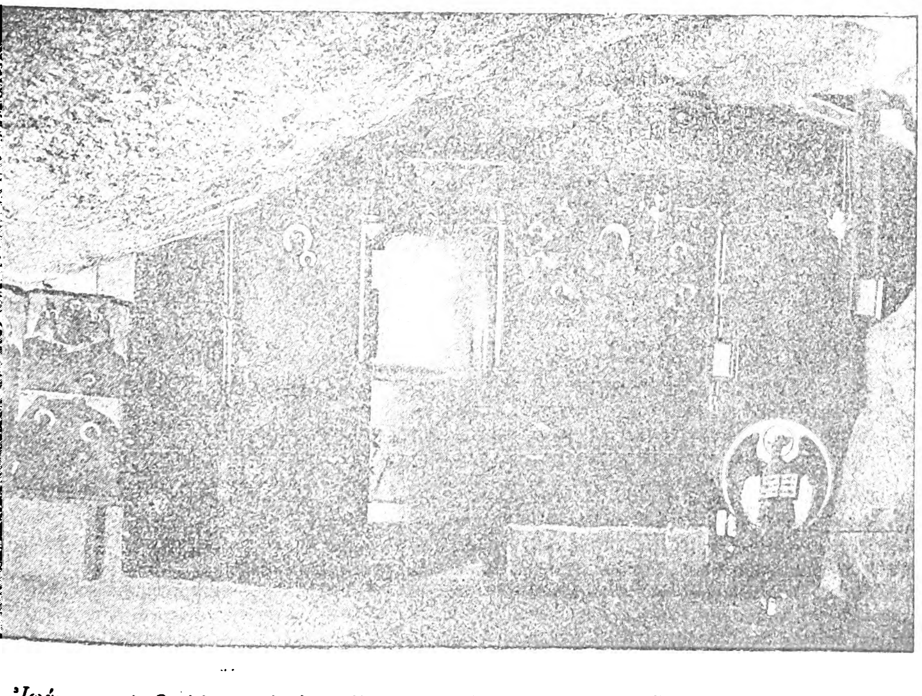

Ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὸ Σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως: 1) Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. 2) Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐν τῇ Μονῇ παρεκκλησίου τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου τοῦ καὶ κτίτορος, ἐν ᾧ καὶ ἡ λάρναξ ἐν ᾗ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον. 3) Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωσὴφ Γεωργειρίνη* (*Joseph Georgirenes*), A description of the present state of Samos, Nicaria, Patmos and Mount Athos (London 1678 σ. 71—1).— *Ε. Ι. Σταματιάδου*, Ἐπιστολιμιαία διατριβὴ περὶ Ἰωσὴφ Γεωργειρίνη ἀρχιεπισκόπου Σάμου. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Πάτμος καὶ Κυδωνίαι (ἐν «Ἐθνικῷ ἡμερολογίῳ» *Μ. Βρετοῦ* τοῦ 865). —*Τοῦ αὐτοῦ*, Πέντε ἡμέραι εἰς Πάτμον (ἐν «Ἐδὲμ» ἔτος Α´ φυλλάδιον 12 ἑξ.).— *B. Pace*, Ricordi classici del isola di Patmos (Bergamo 1914). — *Ι. Σακκελίων*, Ἐν «Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι» (862) καὶ ἐν «Εὐαγγελικῷ κήρυκι» (1863 καὶ 1865 τόμ. Ζ´ καὶ Θ´).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐν «Πανδώρᾳ» τόμ. ΙΕ´ σ. 445 ἑξ. καὶ ΙΣΤ´ 530 ἑξ. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐν «Παρνασσῷ» 1886 σ. 127—128. —*Τοῦ αὐτοῦ*, Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη (Ἀθῆναι 1890 σ. ιδ´ + 340 μετὰ πανομοιοτύπων).—*Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ*, Ἡ Ἀκρόπολις Πάτμου (ἐν «Ἐλπίδι» Σύμης 1916 ἀριθμ. 1—4).— *Μ. Ι. Γεδεών*, Κάλυδναι (Κωνσταντινούπολις 1883). — *W. E. Geil*, The Isle that is called Patmos (London 1904).— *Τ. Ε. Εὐαγγελίδου*, Ἡ Πάτμος ἐν ταῖς ταξιδιωτικαῖς Ἀναμνήσεσιν ἐν τῇ ἐν Ρόδῳ ἐφημερίδι «Νέα Ρόδῳ» τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου 1916. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐν τῇ ἐν Ἑρμουπόλει «Ἐφημερίδι» τῆς 5 Δεκεμβρίου 1908.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ροδιακὰ (Ρόδος 19 7) τόμ. Α´ (Ἀθῆναι 1929) τόμ. Β´ φυλλάδιον α´. — *Victor Guérin*, Description de l' île de Patmos et de Samos (Paris 1856, τούτου μετάφρασις ἐν «Ξενοφάνει» 1908 καὶ 1909 τόμ. Ε καὶ ΣΤ ὑπὸ *Σ. Ι. Τηλιακοῦ*). — *Edouard Le Barbier*, St Christodule et la réforme des couvents Grecs au XIe siècle (Paris 1863).— *Κύριλλος Βοΐνης*, Ἀκολουθία ἱερὰ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου (Ἀθῆναι 1884). — *L. Petit*, Bibliographie des Acolouthies Grecques (Bruxelles 1826 σ. 38—41). — *V. Vannutelli*, Un quinto sguardo all' Oriente: Patmos (Roma 1884).— *Ι. Λ. Ζερλέντη*, Ὁ Νιπτὴρ (ἐν «Νέᾳ Σμύρνῃ» τῇ 28 Μαΐου 1901 ἀριθμ. 6666). — *Μ. Η. Μαλανδράκη*, Ἡ ἐν Πάτμῳ τελετὴ τοῦ ἱεροῦ νιπτῆρος (Ἀλεξάνδρεια 1912).— *Τοῦ αὐτοῦ*, (ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως 1905 τόμ. ΚΕ´ ἀριθμ. 30—32). —*Τοῦ αὐτοῦ*, (ἐν «Σωτῆρι» Ἀθηνῶν 1890 τόμ. ΙΓ´ σ. 6—62). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ Πάτμος ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ (Ὀδησσὸς 1889).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Πατμιὰς σχολὴ (Ἀθῆναι 1911).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Συνοπτικὸς κατάλογος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Πάτμῳ ἱερᾶς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀποκειμένων εὐπρεπῶν χειρογράφων κωδίκων, χρυσοβούλλων καὶ ἄλλων ἐγγράφων (Ἀθῆναι 1931).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Πάτμῳ (Ἀθῆναι 1890). — *S. Petridès*, Ἱερὸς Νιπτὴρ (ἐν «Échos d' Orient» 1899/1900 σ. 321—326), Σκηνοθετικὴ διάταξις τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, Νιπτὴρ ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» τόμ. ΙΓ´ 1916 σ. 403 ἑξ.— Αὐτόθι: τόμ. ΚΑ´ 1927 ὁ ὑπ' ἀριθμ. 668 Κῶδιξ τῆς Πάτμου (πρβλ. καὶ τόμ. ΙΕ´ 1921 σ. 291—292).— Αὐτόθι: τόμ. Α´ 1904 σ. 213.—Αὐτόθι: τόμ. Γ 1906 σ. 390 Σιγίλλιον τοῦ 1762 τῆς μονῆς μετὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν συνοδικῶν καὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωαννικίου Γ´— *Paul Renaudin*, Christodule, higoumène de St. Jean de Patmos (1020—1101) (ἐν «Revue de l' Orient Chrétien» 1900 σ 215—246). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Notes sur quelques manuscrits de Patmos (ἐν τῷ «Revue de Philologie» 1896 ΚΙ σ. 116—125). *J. Bidez—L. Permentiez*, Un sejour à Patmos (Gand 1898).— *P. Bezobrazow*, Τὸ κτηματολόγιον τῆς Πάτμου (ἐν «Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς Πετρουπόλεως» 1900 τόμος Ζ´ σελὶς 68—106).—*J. Euzet*, Patmos (Paris 1914). — *Ludwig Ross*, Reisen auf den Griechischen Inseln des Aegäischen Meeres (Stuttgart 1843, τόμ. Β´, σ. 135—13‹).— *Δημητρίου Καλλιμάχου*, Πατμιακῆς βιβλιοθήκης συμπλήρωμα (ἐν «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» Ἀλεξανδρείας 1912, σ. 246—267—301 — 334 — 388 — 404 καὶ ἰδιαιτέρως).—*Θεοφίλου Γεωργουσάκη*, Ἀκολουθία ἱερὰ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου (Χανιὰ 1913, ἐν αὐτῷ καὶ ὁ Χρυσόβουλλος λόγος Ἀλεξίου Α´ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ πρακτικὸν τοῦ τῶν Κυκλάδων νήσων ἀναγραφέως Νικολάου Τζάνζη) καὶ Καρόλου ΣΤ´ τῆς Γερμανίας χρυσόβουλλος λόγος. Ἐν τέλει δὲ καὶ βίος τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου τοῦ μητροπολίτου Ρόδου Ἰωάννου).—*Paul Marc*, Patmos (ἐν «Zeit im Bild» X 1912).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Plan eines Corpus der Griechischen Urkunden κλπ. (München 1903, σ. 32 καὶ 110).—*Περικλῆς Ζερλέντης*, Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς Ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης (Ἑρμούπολις 1913, τεῦχος Α´, σ. 157—160, Β, αὐτόθι 1922 σ. 161—251).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Νησιωτικὴ Ἐπετηρὶς (1918, τεῦχ. Α´, σ. 83 ἑξ.).—*Joseph Euzet*, Patmos (Paris 1914).—*Α. Δημητριέβσκη*, Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τῆς Πάτμου ὡς πρὸς τὰ μοναστήρια Ἄθω (Κίεβον 1892).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Πατμιακὰ σκαριφήματα (Κίεβον 1892—1894, μετὰ 2 φωτογραφικῶν πινάκων).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἰωάννης Σακκελίων καὶ ὁ κατάλογος αὐτοῦ τῶν Πατμιακῶν χειρογράφων (Μόσχα 1892).—*G. Destunis*, Περὶ τοῦ αὐτοῦ (1891).—*Charles Diehl*, Le Trésor et la Bibliothèque de Patmos au commencement du 13e siècle (ἐν «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. Α´, 1892, σ. 488—525 καὶ ἐν «Études Byzantines» Paris 1905. Μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ *Σ. Τηλιακοῦ*, ἐν «Ξενοφάνει» καὶ ἰδιαιτέρως 1910).—*Georg Hofmann*, Patmos und Rom (Roma 1928 ἐκ τοῦ Orientalia Christiana, τόμ. XI).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Griechische Klöster und Rom (αὐτόθι τόμ. XX 1930, σ. 145—155).—*Lord Bute*, Patmos (1885, μετεφράσθη ὑπὸ *Μ. Μαλανδράκη*, Ὀδησσὸς 1889).—*T. W. Hasluck*, Depopulation in the Aegean Islands and the Turkish conquest (ἐν «Annual of the British School of Athens», London 1911, τόμ. XVII, σ. 151—181).—*G. Gerola*, Monumenti Medioevali delle 13 Sporadi (1914, σ. 272—285).—*Γεωργίου Λαμπάκη*, Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἀθῆναι 1909, σ. 1—24 μετ' εἰκόνων).—*Τοῦ αὐτοῦ* (ἐν «Ἀληθείᾳ» ἀπὸ Ὀκτωβρίου 2—30 Νοεμβρίου 1908 μετ' εἰκόνων).—*Γερασίμου Δρακίδη*, Τὸ λεύκωμα τῆς Δωδεκανήσου (Ἀθῆναι 1913 μετ' εἰκόνων).—*H. F. Tozer*, The Islands of the Aegeum (Oxford 1890, σ. 178—198, μετάφρασις *Π. Δρακούλη* ἐν «Παρνασσῷ» 1895).—*Σκεύου Ζερβοῦ*, Ἡ Δωδεκάνησος εἰκονογραφημένη (Ἀθῆναι 1930).—*L. Federzoni*, L' Italia nell Egeo (Roma 1917),—*Jeanne Z. Stephanopoli*, Les iles de l'Égée, Leurs privilèges (Athènes 1912). Περὶ μεσαιωνικῶν ἡρώων Πάτμου (ἐν «Ἑστίᾳ» ἐν παραρτήματι 8 Μαΐου 1888).—*Κ. Μ. Βρατσάνου*, Πλοῦς καὶ περιήγησις εἰς Πάτμον (Ἀθῆναι 1861).—*Ι. Σακκελίωνος*: Κ. Μ. Βρατσάνου, Πλοῦς καὶ περιήγησις εἰς Πάτμον καὶ ἀνασκευὴ αὐτῶν (Σμύρνη 1861).—*Ἱεροθέου Φλωρίδη*, Περὶ Νικηφόρου Χαρτοφύλακος (ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τόμ Β. σ. 65—82). —*Κλήμη Καρναπᾶ*, Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος (Ἱεροσόλυμα 1907). —*Β. Ι. Μυστακίδου*, Προσφώνημα (ἐν «Παρνασσῷ», τόμος ΙΑ´, 1887, σ. 531—536).—*A. Mai*, Nova bibliotheca Patrum Roma 1854, τόμ. VI, 2 (*Migne*, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμ. ΡΜΘ´, στήλη 1047—1152).—*W. Studemund*, Das Inventar der Bibliothek des Klosters St Ioannis auf der Insel Patmos in 16 Jahrhundert (ἐν «Philologus» 1867, τόμ. 26, σ. 167—173).—*O. Rayet*, Documents extraits des Archives du Monastère d'Hagios Theologos à Patmos (ἐν τῇ «Revue Archéologique», Paris 1873).—*P. Duchesne—O. Rayet*, Memoires sur une mission au Mont Athos (Paris 1876, μετὰ σπουδαιοτάτων ἐγγράφων Μονῆς Πάτμου).—*Salomon Reinach*, Chroniques d'Orient (Paris 1896, τόμ. 2, σ. 6, 47, 96, 460—461).

Τ. Ε. Ε.

—**Πάτμος** *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου νήσου, εἰς τὸ μέσον τοῦ μεταξὺ τῶν δύο ἰσθμῶν νοτίου τμήματος αὐτῆς, ἐπὶ κορυφῆς λόφου ὕψους 210 μ. περίπου. Ὕπερθεν αὐτῆς δεσπόζει ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Εἶναι ἕδρα

Digitized by Google

τῶν τοπικῶν ἰταλικῶν ἀρχῶν καὶ κοινότητος. Κάτ. 1.700. Ἐκτίσθη τῷ 1453 ὑπὸ Ἑλλήλων προσφύγων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπίνειον αὐτῆς εἶναι ὁ συνοικισμὸς *Σκάλα* ἐπὶ τοῦ Πόρτο Σκάλα. Μ. Δ. Β.

—**Πάτμος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Θράκης ἐπὶ τῆς Ροδόπης, ΝΔ. τῆς Φιλιππουπόλεως, προφυλάσσον μετὰ τῆς ἰσχυροτάτης Τζεπαίνης τὴν ἐκ Βουλγαρίας εἴσοδον εἰς τὴν Θράκην, τὸ μόνον ὑπολειφθὲν εἰς τοὺς Βουλγάρους μετ' αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως τῷ 1256. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Δούκα τοῦ Φιλανθρωπικοῦ, στρατηγοῦ τοῦ Θεοδώρου. Α. Θ. Σ.

Πάτνα (Patna) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν ταῖς Βρετανικαῖς Ἰνδίαις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γάγγου. Κάτ. 120.000. Ἔχει πανεπιστήμιον καὶ μουσεῖον. Ἡ πόλις εἶναι κτισμένη ἐπὶ τοποθεσίας, ἐφ' ἧς ἔκειντο τὰ *Παλίβροθα* τοῦ Μεγασθένους, ὅστις ἀπεστάλη ἐκεῖ περὶ τὸ ἔτος 302 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Σελεύκου. Γ. Ι. Β.

— **Πάτνα** (Patna) *[Γεωγρ.]*. Φεουδαρχικὸν κράτος τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμοῦ Μαναντί. Ἔχει ἔκτασιν 6.211 τ. χλμ. καὶ 494.500 κατ. Πρωτεύουσαν ἔχει τὸ *Μπολαγκίρ*. Γ. Ι. Β.

— **Πάτνα** (Patna) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῶν Ἰνδιῶν περιλαμβάνον τὰς περιφερείας Πάτνας, Γκάγιας καὶ Σαχμπάδ, νοτίως τοῦ Γάγγου. Ἔκτασις 28.864 τ. χλμ. καὶ 5.544.038 κάτ. Γ. Ι. Β.

— **Πάτνα** (Patna) *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς ἐπαρχίας Μπιχὰρ ἢ Ὄρισσας. Ἔχει ἔκτασιν 5.338 τ. χλμ. καὶ 1.574.287 κατ. Παράγει ὄρυζαν, σῖτον, κριθὴν καὶ ἀραβόσιτον. Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην κεῖνται οἱ λόφοι *Ραϊτζίρ*, ὅπου ἐκήρυξεν ὁ Βούδας τὰ ἀρχάς του, τὸ *Παβαπουρί*, ἔνθα ἀπέθανεν ὁ Μαχαβίρα, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ζαϊνισμοῦ, τὸ *Ναλανδά*, ἡ περίφημος ἕδρα τοῦ Βουδισμοῦ κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

Πάτνος *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς νήσου *Πάτμου* (βλ. λ.).

Πατονουζίτ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ὀνομαζόμενος οὕτω ἀπὸ τοῦ φαραωνικοῦ ὀνόματος *Παουζίτ* τῆς ἀρχαίας πόλεως *Βουτώ*. Εἶναι ὁ *Φθενότης* νομὸς τοῦ Πτολεμαίου, ὁ παρὰ Πλινίῳ γνωστὸς ὡς Ptenethus.

πατόξυλον (τό)· ξύλον τοῦ πατώματος, δοκὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας προσηλοῦνται αἱ σανίδες, μικρότερον πατερό.

πάτος (ὁ)· ὁ πυθμήν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *κορυφήν*: «τὸ ἤπιε τὸ κρασὶ ὡς τὸν πάτο», «'ς τὸν πάτο τῆς θάλασσας»· || τὸ ἐσωτερικὸν πέλμα τοῦ ὑποδήματος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ὁποῖον καλεῖται *σόλα*· || ὁ πρωκτός: «ἔχει ἕνα σπυρὶ 'ς τὸν πάτο».

Πάτος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δωδεκανησιακὸν ἀκρωτήριον (πλάτ. 36°33' Β., μῆκ. 27°54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Kos, Doris and Symi), νοτία τῆς Σύμης ἐσχατιά. Χωρίζεται ὑπὸ τοῦ νησίου Σεσκλὶ διὰ φερωνύμου στενοῦ. Σ. Ε. Λ.

Πάτος, *Λαγκόα ντὸς*— (Lagoa dos Patos) *[Γεωγραφ.]*. Λιμνοθάλασσα ἐν Βραζιλίᾳ, εἰς 31° Ν. πλάτους καὶ 51°20' Δ. μήκους. Ἔχει μῆκος 280 χλμ., μέγιστον πλάτος 55 καὶ βάθος 12 μ. Συνδέεται μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ διὰ στομίου κειμένου εἰς τὴν νοτιωτάτην αὐτῆς ἄκραν καὶ καλουμένου *Ρίο*. Γ. Ι. Β.

Πάτοτσιν *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πάτημα* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

πατουὰ (τὸ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλοῦμεν οὕτω (ἐκ τοῦ γαλλ. le patois) τὰ ἐπαρχιακὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιορίζονται εἰς τὴν προφορικὴν χρῆσιν, στεροῦνται δὲ συνήθως γραπτῆς παραδόσεως, οὐδ' ἔτυχον λογοτεχνικῆς καλλιεργείας. Γ. Π. Α.

Πατουλιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουρμπαλὶ τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 315.

Πατούλκιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπωνύμιον: —1) Τοῦ Ἰανοῦ, ἐπειδὴ ὁ ναός του ἦτο ἀνοικτὸς κατὰ τὰς πολεμικὰς περιόδους. —2) Τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ἐπειδὴ διήνοιγον τὰς θαλασσίας ὁδοὺς εἰς τοὺς ναυτίλους. Ν. Σ. Λ.

πατούνα (ἡ)· τὸ πέλμα τοῦ ποδός, ἄλλως *πατοῦσα*.

πατουρναρίζω *[Ναυτ.]* βλ. *πατεργάρω*.

πατοῦσα (ἡ)· *πατούνα* (βλ. λ.), ἐκ τῆς μετχ. τοῦ *πατῶ*, ἥτις κατέστη οὐσιαστικόν.

Πατούσας. —1) *Γεώργιος*. Λόγιος ἱερομόναχος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Μεταβὰς εἶτα εἰς Ἰταλίαν πρὸς πληρεστέραν ἐκπαίδευσιν, ἐγένετο μετά τινα χρόνον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀβλαβῶν (Illesi), ἐφημέριος καὶ ἱεροκῆρυξ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ σχολάρχης (1723—1761) τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου. Ἔγραψε «Λόγον ἐκφραστικὸν εἰς τὴν Μετάστασιν τῆς Παρθενομήτορος Μαρίας» (1720) καὶ τῷ 1758 ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν ὑπὸ τοῦ Βόρτολι ἔκδοσιν τῆς «Φιλολογικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωάννου Πατούσα*, ἐν ᾗ εὑρηται καὶ ἐπίγραμμα αὐτοῦ. Ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1761. —2) *Ἰωάννης*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ διδαχθεὶς τὰ πρῶτα μαθήματα, ἐσπούδασε κατόπιν θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Βενετίαν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ διωρίσθη ἐφημέριος καὶ ἱεροκῆρυξ τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τῷ 1703 ἐγένετο σχολάρχης τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου καὶ διετήρησε τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1714. Ὁ Πατούσας πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀπανθήσεως καὶ συνενώσεως εἰς μίαν ἔκδοσιν τῶν καταλληλοτέρων πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων αὐτοτελῶν τεμαχίων ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, οἵτινες διὰ τὸ πολυδάπανον τῆς ἀγορᾶς δὲν ἦσαν πρόσιτοι εἰς τοὺς σπουδάζοντας. Ἡ φιλολογικὴ αὕτη συλλογή, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1710 ἐν Βενετίᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» καὶ πολλάκις ὕστερον ἀνατυπωθεῖσα, ἐχρησίμευσε μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὡς τὸ μόνον σχεδὸν πρόσφορον βοήθημα ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις. Τῷ 1708 ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῇ ἐπιστασίᾳ αὐτοῦ συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄνθη εὐλαβείας ἐκχυθέντα εἰς τὴν πανένδοξον μετάστασιν τῆς Θεομήτορος Μαρίας, παρά τινων τῶν τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου τροφίμων τε καὶ σπουδαίων». Ἐπίσης ἐπεμελήθη τῆς ἐν Βενετίᾳ μετατυπώσεως τῆς «Γραμματικῆς» τοῦ Λασκάρεως (1711) καὶ μετέφρασε τοὺς «Μύθους» τοῦ Αἰσώπου, ἐκδοθέντας ἐν ἔτει 1768 παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ. ΕΡ. Μ.

— **Πατούσας, *Σπυρίδων***. Κατήγετο ἐκ τῆς μεγάλης ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, εἰς ἣν ἀνήκουν καὶ οἱ προμνημονευθέντες, ὁ Δημήτριος, χρηματίσας ἐν Ἀθήναις τῷ 1712 νοτάριος, καὶ ὁ Σπυρίδων, εἷς τῶν προυχόντων τῶν Ἀθηνῶν, ἀγωνισθεὶς κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ λαβὼν μέρος εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ τουρκικοῦ τείχους Σερπεντζὲ πρὸς τὰ ΜΔ. τῆς Ἀκροπόλεως. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐξελέγη, τῷ 1835, κατὰ τὰς πρώτας ἐνεργηθείσας δημοτικὰς ἐκλογὰς ἐν Ἀθήναις, δημοτικὸς σύμβουλος. Τ. Ε. Ε.

Πάτουμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὴ μεταγραφὴ τοῦ ἱερογλυφικοῦ *Πατουμοῦ*, ἑτέρου ὀνόματος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ *Ἡρωοπόλεως* (βλ. λ.).

πατραγαθία (ἡ)· ἡ ἀρετὴ τῶν πατέρων, τῶν προγόνων, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν *ἀνδραγαθίαν* (βλ. λ.): «καυχᾶται ἐπὶ πατραγαθίᾳ».

πατραδέλφη (ἡ)· ἡ ἀδελφὴ τοῦ πατρός, ἡ πρὸς πατρὸς θεία.

πατράδελφος (ὁ)· ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρός, ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος.

Πατραεὺς (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΑ' 494) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (στενὸν τοῦ Κέρτς), παρὰ τὴν Φαναγόρειαν, 130 στάδια ἀπὸ τῆς Κοροκονδάμης (Ταμάν). Παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ καλεῖται καὶ *Πάτρασος* ἢ *Πατρασίς*. Α. Θ. Σ.

Πάτραι. Ἐμπορικωτάτη καὶ βιομηχανικωτάτη πόλις τῆς Πελοποννήσου, ἕδρα τοῦ δήμου Πατρέων, τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν καὶ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κεῖται πρὸς τὰ Β.ΒΔ. παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ τῆς ΒΔ. παραλίας τοῦ προκόλπου τοῦ Κορινθιακοῦ, τοῦ Πατρῶν κόλπου καλουμένου, νεύουσα πρὸς τὰ ΝΔ. Ἔχει γεωγραφικὰς συντεταγμένας 38° 14' 25'' Β. πλάτος καὶ 21° 44' 20'' Α. τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς. Ἡ πόλις, διαιρουμένη εἰς ἄνω καὶ κάτω, εἶναι, ἡ μὲν ἐκτισμένη ἐπὶ μᾶλλον ἀνωμάλου ὑψώματος, ὕψους 40 μ. περίπου, ἡ δέ, συνεχομένη πρὸς τὴν ἄνω, ἐπὶ ὁμαλοῦ πεδίου ἐλαφρῶς ἀποκλίνοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὑπεράνω τῆς πόλεως ὑψοῦται τὸ Παναχαϊκὸν (κοιν. Βοδιᾶς, ὑψόμ. 1927 μ.), τοῦ ὁποίου αἱ κλιτύες ἀπέχουσιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης μόλις 9 χλμ.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῶν Πατρῶν εἶναι ἤπιον, αἱ δὲ παραλλαγαὶ τῆς θερμότητος, βαίνουσαι οὐχὶ ἀποτόμως ἀλλὰ κανονικῶς, εἴτε πρὸς τὰ ἄνω, εἴτε πρὸς τὰ κάτω, ἀναλόγως τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, καθιστῶσιν αὐτὸ ὑγιεινότατον. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἀπὸ τοῦ 1882 λειτουργοῦντος ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Χ. Π. Κορύλλου μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ, ἡ μέση ἐτησία θερμότης τῆς πόλεως εἶναι περίπου 18°, ἡ δὲ μεγίστη ἀπόλυτος 39°6' καὶ ἡ ἐλαχίστη 0° κατὰ μέσον ὅρον. Τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ βρέχει ἐν Πάτραις ἀφθόνως, αἱ βροχαὶ δ' ἐνίοτε διαρκοῦσιν ἐπὶ ἡμερονύκτια μετὰ βραχυτάτων διακοπῶν. Τὸ ἐτήσιον ὕψος βροχῆς ποικίλλει μεταξὺ 600—800 χιλιοστ. Χιὼν σπανιώτατα πίπτει ἐν τῇ πόλει καὶ διαρκεῖ ὀλίγας μόνον ὥρας. Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἰς τὴν πόλιν εἶναι οἱ Β. καὶ ΒΑ. καὶ οἱ Ν. καὶ ΝΔ., σπανιώτεροι δὲ καθ' ἅπαν τὸ ἔτος εἶναι οἱ ΒΔ. Αἱ Πάτραι, εὑρισκόμεναι ἐν αὐτοσείστῳ ζώνῃ, ὑφίστανται συχνάκις σεισμικὰς δονήσεις, σοβαρὰς ὅμως ζημίας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲν ὑπέστησαν.

Ἡ σημερινὴ πόλις. Αἱ Πάτραι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν δημοτικὴν περιφέρειαν, ἧς προΐσταται ὁ δήμαρχος Πατρέων. Πρότερον ἦτο ἕδρα τοῦ νομάρχου Ἀχαϊοήλιδος καὶ ἤδη τοῦ νομάρχου Ἀχαΐας. Ἐπίσης εἶναι ἕδρα τῆς ἀνωτέρας διοικήσεως χωροφυλακῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς διοικήσεως χωροφυλακῆς Ἀχαΐας. Ἐν Πάτραις ἑδρεύει ἐφετεῖον, εἰσαγγελία ἐφετῶν, πρωτοδικεῖον, εἰσαγγελία πλημμελειοδικῶν, εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον καὶ ὑποθηκοφυλακεῖον. Διὰ τὴν στέγασιν τῶν δικαστικῶν ὑπηρεσιῶν ἔχει ἀνεγερθῆ ἀπὸ τοῦ 1925 μεγαλοπρεπὲς κτήριον μεταξὺ τῶν ὁδῶν Καλαβρύτων, Κορίνθου-Κανάρη καὶ Μαιζῶνος, διαστάσεων 62×32 μ. Ἐπίσης ἑδρεύουσι τελωνεῖον α' τάξεως μὲ εὐρείας ἀποθήκας διαμετακομίσεως, λιμεναρχεῖον, ὑγειονομεῖον καὶ πλοηγικὸς σταθμός, τρεῖς οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι, γενικὴ ἐπιθεώρησις ἀμέσων φόρων, ὡς καὶ τοιαύτη ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων, γραφεῖον νομομηχανικοῦ, δασαρχεῖον, καπνεργοστάσιον, γραφεῖον ἐλέγχου ἠλεκτρικῶν καὶ μηχανολογικῶν ἐγκαταστάσεων, γραφεῖον ἐπιθεωρήσεως γεωργίας γεωργικῆς περιφερείας, γραφεῖον νομοκτηνιάτρου, ταμεῖον, παράρτημα τοῦ γενικοῦ χημείου τοῦ κράτους, φυτοπαθολογικὸς σταθμὸς κτλ. Ἐνταῦθα ἔχει τὸ στρατηγεῖον της ἡ III μεραρχία, ἑδρεύουσι δὲ ἓν σύνταγμα πεζικοῦ, ἓν ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον Ἀχαϊοήλιδος. Ἔχει φρουραρχεῖον καὶ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Οἱ στρατῶνες εὑρίσκονται εἰς τὸ Α. ἄκρον τῆς πόλεως.

Ἡ ἀστυνομικὴ ὑπηρεσία ἐκτελεῖται ὑπὸ ὀργάνων τῆς ἀστυνομίας πόλεων, ἥτις διατηρεῖ τρία τμήματα τάξεως καὶ τοιαῦτα ἀσφαλείας, ἀγορανομίας καὶ ἠθῶν. Ἔχει πυροσβεστικὴν ὑπηρεσίαν καὶ φυλακάς. Ἐν Πάτραις ἑδρεύουσι προξενεῖα καὶ ὑποπροξενεῖα τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀργεντινῆς, τοῦ Βελγίου, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Νοτιοσλαυΐας, τῆς Δανίας, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Τσεχοσλοβακίας. Αἱ Πάτραι ἀριθμοῦσι, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, κατοίκους 61.278 (ἄρρενες 31.168, θήλεις 30.110). Ἐκ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ πρόσφυγες εἶναι οἱ 6.696 (ἄρρενες 2.917, θήλεις 3.779). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Πατρῶν ἀπὸ τοῦ 1853, ὁπότε ἤρχισε τηρουμένη σχετικὴ στατιστική, ἔχομεν τοὺς κάτωθι ἀριθμούς:

Ἔτη	Κάτοικοι	Διαφορά
1853	15854	
1856	15131	— 723
1861	18342	+ 3211
1870	16641	— 1701
1879	25494	+ 8853
1889	33529	+ 8035
1896	37985	+ 4456
1907	37724	— 261
1920	52174	+ 14450
1928	61278	+ 9104

Ἐκ τοῦ κατὰ τὸ 1928 πληθυσμοῦ (ἡλικίας ἄνω τῶν 10 ἐτῶν) τὰ 25 % ἠσχολοῦντο κατὰ τὴν ἀπογραφὴν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ βιοτεχνίαν, τὰ 48 % ἦσαν εἰσοδηματίαι, συνταξιοῦχοι, σπουδασταί, μαθηταί, ἄνευ ἐπαγγέλματος (κυρίως δὲ γυναῖκες), 2,5 % ἠσχολοῦντο εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας ἐν γένει, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς διαφόρους ἐργασίας, κυρίως δὲ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν (4,6 %), εἰς τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὴν ναυτιλίαν (5,5 %), συμπεριλαμβανομένων ἐν καὶ τῶν ἐν Πάτραις δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ στρατιωτικῶν (2 %) καὶ τῶν ἐν ἰδιωτικαῖς ἐργασίαις ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν (3,3 %). Ἀπὸ ἀπόψεως θρησκεύματος καὶ γλώσσης ἐξεταζόμενος ὁ πληθυσμὸς τῶν Πατρῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ 72,5[illegible] (1928) εἶναι ἐγγράμματοι (ἄρρενες 83,68 %, θήλεις 60,75 %), οἱ δὲ λοιποὶ (ἄρρενες 16,32 %, θήλεις 39,25 %) ἀγράμματοι, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Γλῶσσαι	Χριστιανοί: ὀρθόδοξοι	Χριστιανοί: καθολικοί	Χριστιανοί: διαμαρτυρ.	μουσουλμάνοι	ἰσραηλῖται	λοιπὰ θρησκεύματα	[illegible]
Ἑλληνική...... ...	60793	2324	78	4	161	1	[illegible]
Ἀγγλική	2	6	65				
Ἀρμενική..........	295						
Ἰταλική...........	3	557					
Τουρκική	199			1			
Λοιπαὶ ξέναι γλῶσ.	22	64	51	2	9		
Σύνολον ξενογλώσ..	521	627	116	2	9		[illegible]
Γενικὸν σύνολον ...	61314	2951	194	6	170	1	[illegible]

Digitized by Google

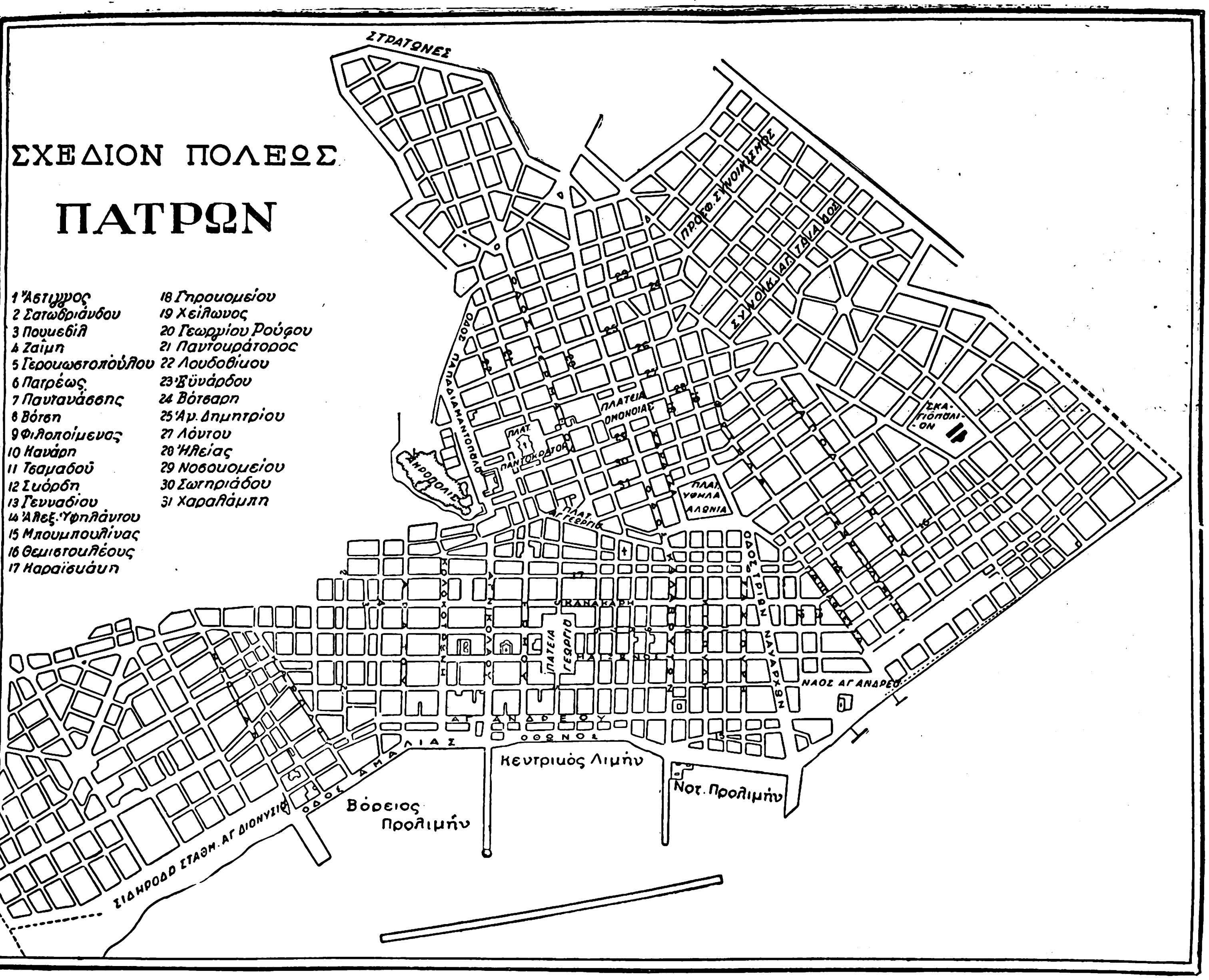

Ὁ δῆμος Πατρέων ἔχει περιφέρειαν, ἐκτὸς τῆς τῆς πόλεως Πατρῶν, καὶ τὴν τῶν πέριξ χωρίων καὶ συνοικισμῶν: *Βούντενη* (κάτ. 266), *Καστρίτσι* (κάτ. 1.053), *Μπάλα* (κάτ. 143), *Μπιγουλάκι* (κάτ. 510), *Προάστειον* (πρώην *Μποζαΐτικα*, κάτ. 752), *Συχαινὰ* (κάτ. 543), καὶ *Χαράδριον* (πρώην *Βελβίτσι*, κάτ. 91). Ὁ προϋπολογισμός του ἀνέρχεται εἰς 10.000.000 περίπου ἐτησίως. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ὑπήγοντο εἰς τὸν δῆμον τοῦτον καὶ τὰ χωρία, ἅτινα συγκροτοῦν τὰς νῦν κοινότητας: *Ἁγίου Βασιλείου* (πρώην *Γουναριανίκων*), *Ἁγίου Γεωργίου* (πρώην *Ρίου*), *Ἀλυσσοῦ, Βραχνεΐκων, Γλαύκου* (πρώην *Ζαρουχλεΐκων*), *Δρεπάνου, Εγλυκάδος, Ἑλικίστρας, Θεριανοῦ, Καλλιθέας Πατρῶν* (πρώην *Γαϊδουριάρη*), *Καμινίων, Κρήνης* (πρώην *Βελιζίου*), *Μιντιλογλίου, Μοίρας, Πετρωτοῦ* (πρώην *Βαλατούνης*), *Σαραβαλίου, Σουλίου, Τσαλανεΐκων, Τσουκαλεΐκων* καὶ *Ψαθοπύργου*. Τὸ δημαρχεῖον εὑρίσκεται ἐν κεντρικῇ θέσει, εἶναι δὲ ἰδιόκτητον. Ὑπὸ τοῦ δήμου διατηρεῖται τὸ ἱδρυθὲν τῷ 1857 δημοτικὸν νοσοκομεῖον, ὅπερ ἔχει καὶ παραρτήματα: φθισιατρεῖον, λοιμωδῶν νόσων καὶ ἀκτινολογικὸν ἐργαστήριον (ἐκ δωρεᾶς Γιανναροπούλου τῷ 1930). Ἐπίσης δημοτικὸν εἶναι τὸ βρεφοκομεῖον (1899) καὶ τὸ πτωχοκομεῖον (1876), ἐπιχορηγοῦνται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ ἄσυλα φρενοπαθῶν, ἀστέγων, ἀνιάτων (Τρεμπέλειον). Ὁ δῆμος ἔχει βιβλιοθήκην, μουσικὴν (δωρεὰ Ἀθανασοπούλου), θέατρον, κτήρια ἀγορῶν, σφαγείων καὶ λουτρῶν.

Αἱ Πάτραι εἶναι ἕδρα μητροπολίτου, ἔχοντος περιφέρειαν ὁλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν. Διαιρεῖται δ' εἰς 9 ἐνορίας, τὰς τῶν ναῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου (μητροπολιτικοῦ), Ἁγίου Ἀνδρέου, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίου Διονυσίου, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίας Παρασκευῆς, Ἁγίας Τριάδος, Παντανάσσης καὶ Παντοκράτορος. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἐξαρτώμενοι ὑπό τινος τῶν ἀνωτέρω ναοὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἁγίας Αἰκατερίνης, Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὁ μοναστηριακὸς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ (μετόχιον τῆς ἐν Λεβαδείᾳ ὁμωνύμου μονῆς) καὶ ὁ ἰδιωτικὸς τοῦ «Συλλόγου τῶν Κεφαλλήνων», τοῦ Ἁγίου Γερασίμου. Ἡ μητρόπολις τῶν Πατρῶν περιλαμβάνει 125 ἐνορίας καὶ τὴν ἀπέχουσαν 5 χλμ. ἀπὸ τῶν Πατρῶν μονὴν τοῦ Γηροκομείου (μοναχοὶ 10). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ναῶν ἀξιολογώτερος εἶναι ὁ τοῦ πολιούχου τῶν Πατρῶν Ἁγίου Ἀνδρέου. Οὗτος εὑρίσκεται ὑπὸ ἀνέγερσιν ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς σχεδίου, νεοβυζαντινοῦ τύπου, τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Robine. Ὁ παλαιὸς ναὸς ἐγείρεται ἐπὶ τῶν ἐρειπείον τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος καὶ εἰς τὴν θέσιν ἔνθα ἐμαρτύρησεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, καταστραφεὶς δὲ ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1700, ἀνῳκοδομήθη ἀργότερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἠρειπώθη καὶ ἀνηγέρθη μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν. Ἔχει ὡραίας τοιχογραφίας καὶ τὸ ἀναμαρμαρωθὲν τῷ 1872 κενοτάφιον, ἔνθα εὐλαβῶς φυλάσσεται ὁ μικρὸς δάκτυλος τοῦ ἁγίου, ὑπόλοιπον τοῦ λειψάνου αὐτοῦ. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου ἑορτάζεται ἐν Πάτραις διὰ πανδήμου λιτανείας. Ἄλλος παλαιὸς ναὸς ἐν Πάτραις εἶναι ὁ ἐν τῇ ἄνω πόλει, κάτωθι τοῦ φρουρίου, τοῦ Παντοκράτορος, κτίσμα τοῦ Θ΄ αἰῶνος, ὅστις ἐγειρόμενος ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐπὶ φραγκοκρατίας ἐγένετο καθολικὴ μητρόπολις (Ἅγιος Μᾶρκος), ἐπὶ δὲ τουρκοκρατίας τζαμὶ (Κουρσοὺκ-τζαμί). Οἱ ἄλλοι ναοὶ τῆς πόλεως εἶναι νεώτεροι, διακρινομένων ἐπὶ καλλιτεχνίᾳ καὶ διακόσμῳ τοῦ τῆς Παντενάσσης καὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ.

Ναοὶ ξένων δογμάτων ὑπάρχουσι τῶν καθολικῶν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τῶν διαμαρτυρομένων τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἑβραϊκὴ συναγωγή. Νεκροταφεῖα ὑπάρχουσι δύο: τὸ Α΄ (Ἁγίας Παρασκευῆς) μὲ διαμερίσματα ἰσραηλιτῶν, καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, καὶ τὸ Β΄ (Ἁγίας Ἀλεξιωτίσσης). Αἱ Πάτραι ἔχουσιν ἔκτασιν περίπου 2.500.000 τ. μ., ὧν πλέον τοῦ $1/5$ περίπου καταλαμβάνουσιν αἱ ὁδοὶ καὶ τοῦ $1/25$ αἱ πλατεῖαι. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω*, συνδεομένας διὰ τριῶν κλιμακωτῶν ὁδῶν (Γεροκωστοπούλου, Πατρέως καὶ Παντανάσσης) καὶ δύο ἀνηφορικῶν τοιούτων (Καλαβρύτων, Ἁγίου Γεωργίου). Ἡ Ἄνω ἔχει ὑψόμετρον μέχρι 55 μ., ἐνῷ ἡ Κάτω μόλις φθάνει τὰ 20 μ. Ἡ Ἄνω πόλις ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως (1829) ἤρχισε συνοικιζομένη πέριξ τοῦ φρουρίου μᾶλλον ἀκανονίστως, ἡ συνοίκισις δὲ τῆς Κάτω πόλεως ἐγένετο πολὺ μεταγενεστέρως, ἐφαρμοζομένου ρυμοτομικοῦ σχεδίου, ὅπερ ἤρχισεν ἐκπονούμενον τῷ 1856 ὑπὸ ξένων μηχανικῶν καὶ ἐτελειοποιήθη τῷ 1865. Ἔκτοτε ὅμως ἡ ἐπέκτασις καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐγένετο ἁλματωδῶς, προστεθέντων μάλιστα μετὰ τὸ 1922 εἰς τὸ ΝΑ. τμῆμα αὐτῆς καὶ προσφυγικῶν συνοικισμῶν. Ἡ Ἄνω πόλις ἔχει πέντε πλατείας, τάς: Ι. Παπαδιαμαντοπούλου, Παντοκράτορος, Νοσοκομείου, Ὑψηλῶν Ἀλωνίων καὶ Ἁγίου Γεωργίου, διαιρεῖται δὲ εἰς 13 συνοικίας, φερούσας τὰς ἑξῆς ὀνομασίας: Κανδριάνικα, Ταμπάχανα, Μαγουλιανίτικα, Κρητικά, Νοσοκομείου, Τριτάκη, Κόκαλη γεφύρι, Προσφυγικά, Γερανέϊκα, Γύφτικα, Χαλκωματᾶ, Ὑψηλὰ Ἀλώνια καὶ Ἅγιος Γεώργιος. Ἡ Κάτω πόλις διακρίνεται διὰ τὴν εὐθυγραμμίαν τῶν ὁδῶν της, ὧν τὸ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 7—32 μ., καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν παράλληλον ἢ κάθετον διάταξιν πρὸς τὴν παραλιακὴν προκυμαίαν. Αἱ πλατεῖαι αὐτῆς, ἀνερχόμεναι εἰς 5, εἶναι δενδρόφυτοι καὶ εὐρεῖαι, προσδίδουσαι χαρίεσσαν ὄψιν εἰς τὴν ὅλην πόλιν (Καποδιστρίου, Γεωργίου τοῦ Α΄, Ὄλγας, Τριῶν Συμμάχων Δυνάμεων καὶ Ἁγίου Ἀνδρέου). Αἱ συνοικίαι τῆς Κάτω πόλεως εἶναι αἱ ἑξῆς 14: Τεσσάρων Βρύσεων, Βλατεροῦ, Ἐσχατοβουνίου, Τζίνη, Δυτικῆς Ἐκκλησίας, Μεσημβρινῆς ἀγορᾶς, Ἄρειας, Γιακᾶ, Ἁγίου Ἀνδρέου, Τσιβδῆ, Ταμπάκικων, Φωτήλα, Γυμναστηρίου Παναχαϊκοῦ, Στενοῦ Γάτση καὶ Στενοῦ Γκρήν.

Ὕδρευσις—Φωτισμός. Αἱ Πάτραι ὑδρεύονται κυρίως ἐκ πηγῆς ἀπεχούσης 6 $1/2$ χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ εὑρισκομένης εἰς τὰς ΒΔ. κλιτῦς τοῦ Παναχαϊκοῦ εἰς ὑψόμετρον 330 μ. Τὸ ὕδωρ μεταφέρεται διὰ σωληνωτοῦ ὑδραγωγείου ἀνακαινισθέντος τῷ 1872. Ἀλλὰ καὶ φρεάτια ὕδατα ἐπαρκῶς χρησιμοποιοῦνται· διότι καὶ ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ρέουσιν ἄφθονα ὕδατα προερχόμενα ἐκ τοῦ Παναχαϊκοῦ, ἀνευρισκόμενα δ' εἰς βάθος 1—6 μ. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ δίκτυον ὑπονόμων. Ἡ πόλις ἔχει πλῆρες καὶ πλούσιον δίκτυον ἠλεκτροφωτισμοῦ, χάρις εἰς τὰς ὑδροηλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου, τὰ ἔργα τῶν ὁποίων ἐγένοντο κατόπιν διεθνοῦς διαγωνισμοῦ καὶ διὰ δανείου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἐπίσης ἔχει καὶ ἐργοστάσιον ἀεριόφωτος, διοχετευμένου διὰ πλείστας ἀστικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἀνάγκας.

Ἐκπαίδευσις. Αἱ Πάτραι ἔχουσι σχολεῖα ὅλου τοῦ κύκλου τῆς ἐκπαιδεύσεως. Δημόσια σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἔχουσιν 20, εἰς ἃ φοιτῶσι (1929 — 1930) ἐν συνόλῳ 4.577 μαθηταὶ (ἄρρενες 2.418, θήλεις 2.159) καὶ ἓν νηπιαγωγεῖον (μα-

Digitized by Google

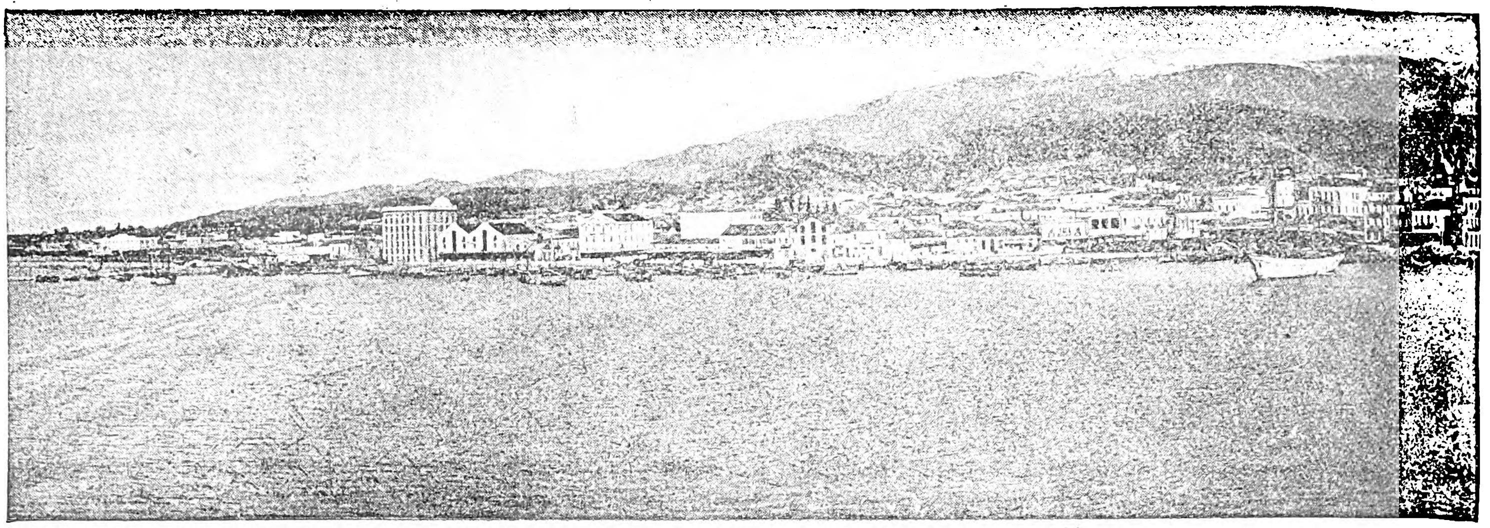

Γενικὴ ἄποψις

θηταὶ 114). Ἰδιωτικὰ δὲ σχολεῖα εἶναι 7, μὲ 809 μαθητὰς (ἄρρενες 496, θήλεις 313). Εἰς νομικὰ πρόσωπα ἀνήκουν 2 σχολεῖα (μαθηταὶ 277) καὶ 1 νηπιαγωγεῖον (μαθ. 80). Σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως ἔχει 4 γυμνάσια μὲ 1.594 μαθητὰς (ἄρρενες 1.209, θήλεις 385), ἓν ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον (Ἀρσάκειον, μαθηταὶ 108) καὶ διδασκαλεῖον θηλέων (μαθηταὶ 131). Ἐπίσης ἔχει καὶ δημοσίαν ἐμπορικὴν σχολὴν (μαθηταὶ 176), νυκτερινὰς πρακτικὰς τοιαύτας, ἐμπορικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν (Τριάντειον), καὶ ξένα ἐκπαιδευτήρια, ἰταλικὸν καὶ γαλλικὸν (ἐμπορικὴν σχολὴν τῶν Frères Maristes). Ἔχει ἐπίσης καὶ δύο ἀγροτικὰ ὀρφανοτροφεῖα, ἓν ἐθνικὸν ἀρρένων καὶ τὸ Σκαγιοπούλειον θηλέων, ἱδρυθὲν δαπάναις τοῦ Π. Σκαγιοπούλου.

Κοινωνικὴ ζωή. Αἱ Πάτραι παρουσιάζουσιν ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς ζωῆς μεγάλην πρόοδον. Ἔχουν πλεῖστα κέντρα ἀναψυχῆς ἀστικὰ καὶ ἐξοχικά, θέατρα χειμερινὸν (δημοτικὸν ὁ Ἀπόλλων) καὶ θερινὸν (Λυρικόν), αἰθούσας χορῶν (Φιλαρμονικῆς ἑταιρείας), κινηματοθέατρα χειμερινὰ (Ἰντεάλ, Πάνθεον μὲ δύο αἰθούσας, Οὔφα) καὶ θερινὰ (Ἀλάμπρα, Ζενίθ, Οὔφα κλπ.), ᾠδεῖα κ. ἄ. Ἐπίσης ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγαι λέσχαι (ἐμπορικοῦ συλλόγου ἀπὸ τοῦ 1868, στρατιωτική, δικηγορικοῦ συλλόγου, ἐμπορικοῦ εἰσαγωγικοῦ συλλόγου, ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, ναυτικοῦ ὁμίλου, δημοσίων ὑπαλλήλων) καὶ πολυάριθμα κοινωνικά, φιλανθρωπικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ σωματεῖα. Αἱ ἐπαγγελματικαὶ καὶ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἔχουσιν ἀρκετὰ σοβαρὰς ὀργανώσεις καὶ πρὸς προάσπισιν τῶν καθαρῶς ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων των.

Αἱ Πάτραι ἔχουσι καὶ ἀξιολόγους περιπάτους καὶ ἐξοχάς. Πλησίον τῆς πόλεως (15' τῆς ὥρας) εἶναι τὸ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παναχαϊκοῦ δάσος, εἶτα ἡ μονὴ γηροκομείου, ἀπέχουσα 2 ½ χλμ. τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου, ἡ πλησίον της θέσις Διάκου, αἱ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Πατρῶν—Ἀχαΐας παραθαλάσσιαι ἐξοχαὶ Ἰτεῶν (3 ½ χλμ.) καὶ Χάνι Παπαδιαμαντοπούλου (Μιντιλόγλι, 7 χλμ.), ὁ Γλαῦκος, ἔνθα τὸ ὑδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον, ἡ πλησίον ἐξοχὴ Κλάους (χλμ. 1 ἐκεῖθεν τοῦ Γλαύκου), ἔνθα αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς «Ἀχαΐας», ἡ ἐξοχὴ Φλοῖσβος, ἔνθα αἱ ἐγκαταστάσεις Μάμου (1 ½ χλμ.) κλπ.

Ἡμέρα τοπικῆς πανηγύρεως τῶν Πατρῶν εἶναι ἡ 30ὴ Νοεμβρίου, ἐπέτειος τοῦ πολιούχου αὐτῶν ἁγίου Ἀνδρέου. Κατὰ ταύτην γίνεται καὶ πάνδημος λιτανεία (ἐγκαινισθεῖσα διὰ διατάγματος), τῇ ἐπισήμῳ συμμετοχῇ τοῦ κράτους. Πλὴν ταύτης, κατὰ τὰς ἐπετείους διαφόρων ναῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων γίνονται πανηγύρεις, ἐν αἷς συρρέει πλῆθος προσκυνητῶν ἐξ ὅλης τῆς Ἀχαΐας.

Πνευματικὴ ἀνάπτυξις. Σὺν τῇ ὑλικῇ προόδῳ τῶν Πατρῶν βαδίζει καὶ ἡ πνευματικὴ τούτων ἀνάπτυξις. Αἱ Πάτραι οὐκ ὀλίγους ἀνέδειξαν διακεκριμένους ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως δὲ τῆς Πελοποννήσου ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἡ πρωτεύουσα πόλις τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου διαμερίσματος. Ὁ τύπος τῶν Πατρῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1842, ἤτοι μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν δύο πρώτων ἐν αὐταῖς τυπογραφείων. Ἀνεφάνησαν δὲ τότε τρεῖς ἀλληλοδιαδόχως ἐφημερίδες, ὁ «Μίνως» (μετέπειτα μετονομασθεῖσα εἰς «Συνταγματικόν»), ἡ «Καρτερία καὶ ἡ «Ἠχὼ τῶν ἐπαρχιῶν». Κατόπιν διαδοχικῶς ἀνεφάνησαν αἱ «Πάτραι», «Πρόοδος», «Ἀχαΐα», «Φανός», «Γερμανός», «Φοίνιξ», «Φορολογούμενος», «Ἐπὶ τὰ πρόσω», «Ἐμπορικὸς Παρατηρητής», «Ἀμερόληπτος», ἐκδιδόμεναι ἄλλαι ἀτάκτως καὶ ἄλλαι περιοδικῶς. Αἱ ἐφημερίδες ὅμως «Πελοπόννησος» (μετονομασθεῖσα εἶτα εἰς «Τηλέγραφον») καὶ «Νεολόγος τῶν Πατρῶν» ἀπὸ τοῦ 1894 ἐνεκαινίασαν τακτικὴν ἡμερησίαν ἔκδοσιν, συνεχιζομένην μέχρι σήμερον (1932), ἦσαν δὲ αἱ πρῶται ἐπαρχιακαὶ ἐφημερίδες, αἵτινες ἐξεδίδοντο ἡμερησίως. Σήμερον, πλὴν τῶν δύο τελευταίων, ἐκδίδεται καὶ ἡ ἑσπερινὴ ἐφημερὶς «Ἀπογευματινή», τὸ περιοδικὸν «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» καὶ ἄλλα δεκαπενθήμερα καὶ μηνιαῖα φύλλα.

Ἀθλητισμός. Αἱ Πάτραι παρουσιάζουσιν ἀξιόλογον ἀθλητικὴν κίνησιν. Πυρῆνα ἀθλητισμοῦ ἀπετέλεσεν ἡ προσέχουσα ἰδίᾳ τὸν κλασσικὸν ἀθλητισμὸν «Παναχαϊκὴ γυμναστικὴ ἑταιρεία» (1894), ἥτις ἔχει καὶ ὁμάδας ποδοσφαίρου, αἵτινες ἀνταγωνίζονται μετὰ τῶν ὁμάδων τοῦ ποδοσφαιρικοῦ σωματείου «Ὀλυμπιακοῦ» ἱδρυθέντος τῷ 1925 καὶ ἄλλων μικροτέρων («Νίκη», «Ἀχιλλεύς», «Λευκὸς ἀστήρ», «Ἀθλητικὴ Ἕνωσις Κωνσταντινουπόλεως», «Ἀπόλλων» κλπ.). Ὁ θαλάσσιος ἀθλητισμὸς ἐπιδιώκεται ὑπὸ τοῦ «Ναυτικοῦ ὁμίλου» καὶ τοῦ «Ναυτικοῦ συνδέσμου Ποσειδῶν» (ἱδρυθέντος τῷ 1925). Ὑφ' ἄλλων δ' εἰδικῶν ὁμίλων διαδίδονται διάφορα σπόρτ, ὡς ἡ ἀντισφαίρισις («Ὅμιλος ἀντισφαιρίσεως»), βόλλεϋ-μπόλ, μπάσκετ («Ἕνωσις ἀθλητικῶν παιδιῶν»), κυνήγιον («Κυνηγετικὸς σύλλογος ὁ ἅγιος Τρύφων») κλπ., τουρισμὸς («Ὁδοιπορικὸς σύλλογος») κλπ.

Βιομηχανία. Αἱ Πάτραι καταλέγονται μεταξὺ τῶν κυριωτέρων βιομηχανικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρῶτον ἐργοστάσιον ἱδρύθη αὐτόθι τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ Φωτεινοῦ, τῇ προσωπικῇ συνδρομῇ τοῦ Ὄθωνος, ἦτο δὲ ὑδροκίνητον κλωστήριον. Μετὰ ταῦτα ἐλειτούργησαν καὶ ἄλλα, τόσον τῆς αὐτῆς βιομηχανίας ὅσον καὶ ἄλλων, σχόντα ραγδαίαν ἐξέλιξιν, (καρφοβελονοποιίας, κατασκευῆς τεχνητῶν ἀνθέων, μηχανικῆς κατεργασίας ξύλου, κιβωτιοποιίας κτλ.). Ἀξιόλογον προϊὸν τῆς περιφερείας Πατρῶν εἶναι ὁ οἶνος. Διὰ τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ λειτουργοῦσιν ἀξιόλογα ἐργοστάσια. Αἱ ἑταιρεῖαι «Ἀχαΐα» (πρῴην Clauss), «Βαρυμπόμπη» (πρῴην Ἄμβουργερ) κτλ., ἱδρυθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1861 καὶ ἔχουσαι ἀξιολόγους ἐγκαταστάσεις, φέρουσιν εἰς τὴν κατανάλωσιν οἴνους εἰδικῶν τύπων (Δεμέστιχα, Μαυροδάφνη, ἀφρώδεις κτλ.) γνωστοτάτων. Ἡ σταφίς, τὸ χαρακτηριστικὸν προϊὸν τῆς περιφερείας ἐν Πάτραις, καθαρίζεται καὶ συσκευάζεται ἐν εἰδικαῖς ἐγκαταστάσεσι δεκάδος καὶ πλέον ἐξαγωγικῶν οἴκων, ὧν τινες λειτουργοῦσιν ἀπὸ τοῦ 1818, τοῦ 1828 καὶ τοῦ 1835, καὶ ἀπασχολοῦσιν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν. Ἐκ τῶν κλωστοϋφαντουργικῶν βιομηχανιῶν ἡ ἐριουργία ἀσκεῖται εἰς 2 μεγάλα ἐργοστάσια, ἡ δὲ πλεκτικὴ εἰς 13. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν διατροφῆς σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὴν ἀλευροποιίαν, ἥτις προήχθη σημαντικῶς χάρις εἰς τὰς τελείας ἐγκαταστάσεις τοῦ ἀπὸ τοῦ 1862 λειτουργοῦντος ἀλευρομύλου Χ. Τριάντη, καὶ τὴν ζυθοποιίαν, ἀσκουμένην ἀπὸ ἐτῶν (ἐργοστάσιον Μάμου). Ἄλλαι σοβαραὶ βιομηχανίαι τῶν Πατρῶν εἶναι ἡ ἐπεξεργασία καπνοῦ, κατεργασίας ξύλου (13 ἐργοστάσια), μετάλλων (εἴδη ἐξ ἀργιλλίου, καρφοβελόνες κτλ.), χαρτοποιίας (ἱδρυθεῖσα τῷ 1930) κτλ.

Ἐμπόριον. Αἱ Πάτραι εἶναι μία τῶν πρώτων ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσα τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Πελοποννήσου καὶ μεγάλου τμήματος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ λιμένος της εἰσάγονται ἅπαντα τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης καὶ πολυτελείας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ πρῶται ὗλαι τῆς βιομηχανίας της, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐξάγονται πλεῖστα προϊόντα τῆς Πελοποννήσου καὶ δὴ μέγα μέρος τοῦ ἰδιάζοντος προϊόντος αὐτῆς, τῆς σταφίδος, διὰ τὴν ἐμπορίαν τῆς ὁποίας ἑδρεύουσιν ἐν Πάτραις πλεῖστοι ἡμεδαποὶ καὶ ξένοι εἰδικοὶ οἶκοι.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῶν Πατρῶν, αἵτινες πολὺ πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐνεφάνιζον σημαίνουσαν κίνησιν, εἶναι σήμερον ἀκμαῖον. Εἰς 462.142.000 δρχ. ἀνέρχεται ἡ κατὰ τὸ 1931 ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς καὶ εἰς 523.385.000 δρχ. ἡ τῆς ἐξαγωγῆς. Αἱ εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου των ἔφθασαν (1931) εἰς 145.759.000 δρχ. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει οὕτω:

Ἔτη	*Εἰσαγωγὴ (δρχ.)*	*Ἐξαγωγὴ (δρχ.)*
1922	243.383 000	301 033 000
1923	421.2[illegible]8.000	516.467 000
1924	553 002 000	531 937 000
1925	645.220.000	536.935.000
1926	597.534.000	675 226.000
1927	695.846.000	831.071 000
1928	774 257.000	1 094 299.000
1929	843 099.000	863.099.000
1930	600.125 000	708 237.000
1931	462.142.000	523 385.000

Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῶν Πατρῶν ἐμπορεύματα εἶναι κυρίως ἡ σταφίς, ὁ καπνός, αἱ ἐλαῖαι, ὁ οἶνος, κλπ., ὡς ἑξῆς:

Ἐμπορεύματα	*Ποσότης (χγρ.)*	*Ἀξία (δρχ.)*
Σταφὶς.	39.312.292	455.670.800
» σουλτανίνα	1.566.633	26.991.710
Καπνὸς εἰς φύλλα	2.201 185	91 433.180
Ἐλαῖαι ἐν γένει	528.580	6 600 890
Οἶνος............	3.166 205	15.552.[illegible]85

Ἐν Πάτραις ἔχουσιν ὑποκαταστήματα αἱ τράπεζαι Ἐθνική, Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, Ἰονική, Ἀθηνῶν, Ἐμπορικὴ καὶ Λαϊκή, αἱ λοιπαὶ δ' Ἑλληνικαὶ καὶ ἐργαζόμεναι ἐν Ἑλλάδι ξέναι τοιαῦται ἔχουσι πρακτορεῖα καὶ ἀνταποκριτάς. Ἐπίσης ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ ἐργαζόμεναι ἐν Ἑλλάδι ξέναι ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἔχουσιν ἐνταῦθα πρακτορεῖα.

Δ. Ε. Μ.

Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν. Εἶναι ἓν ἐκ τῶν μεγίστων λιμενικῶν τῆς Ἑλλάδος ἔργων. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν νηοδοχῶν, περιλαμβανομένων μεταξὺ δύο λιμενοβραχιόνων καὶ δύο προβλήτων καθέτως τῇ προκυμαίᾳ τῆς ἀκτῆς χωρούντων καὶ ὧν αἱ ὀνομασίαι εἶναι: *Τριάντη* ὁ Β. λιμενοβραχίων, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Δ., ἔχων (1891) φανὸν ἐρυθροῦ σταθεροῦ ἀριστερᾷ τῷ ἀπὸ Β. εἰσπλέοντι· *Ἁγίου Νικολάου*, ὁ μετ' αὐτὸν μέγας προβλὴς φορτοεκφορτώσεων, εἰς οὗ τὸ ἄκρον πλατεῖα περιπάτου καὶ καφενεῖον, ἐν τῷ κέντρῳ της δὲ περιστροφικὸς φάρος (γεωδ. συντ. πλάτ. 38° 15' 00",9 Β., μηκ. 21° 44' 02" 1 Ἀν. κατὰ τὸν τριγωνισμὸν τῆς χώρας), ἱδρυθεὶς τῷ 1864 καὶ μεταρρυθμισθεὶς τῷ 1878, ἐκπέμπων δὲ φῶς λευκὸν μετὰ λευκῆς ἀναλαμπῆς· *Καλαβρύτων*, ὁ κατόπιν προβλής, ἔχων φανὸν (1891 καὶ 1896) πρασίνου σταθεροῦ, δεξιᾷ τῷ ἀπὸ τοῦ νοτίου στομίου εἰσπλεύσαντι· καὶ *Ἁγίου Ἀνδρέου*, ὁ τελευταῖος πρὸς νότον λιμενοβραχίων, ἔχων δύο κατακορύφους φανοὺς πρασίνου σταθεροῦ, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀπὸ νότου. Προασπίζει δὲ τὰς τρεῖς ταύτας νηοδόχας κατὰ τῶν ἀπὸ Ζεφύρου ἐπιφορῶν ὁ ἐξωτερικὸς μεμονωμένος κυματοθραύστης, μήκους χιλίων περίπου μέτρων, διήκων παραλλήλως τῷ ἀκτῇ καὶ ἀσύνδετος πρὸς αὐτήν. Τὰ ἀκροχήλιά του φωτίζονται τὸ μὲν βόρειον δι' αὐτομάτου ἀεροπορικοναυτικοῦ φάρου διὰ φωτὸς Νταλέν, ἐκπέμποντος λευκὰς ἐκλάμψεις δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀπὸ Β., τὸ δὲ νότιον διὰ παρομοίου φάρου ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων, ἀριστερᾷ τῷ ἀπὸ νότου εἰσπλέοντι. Ἀμφοτέρων τῶν φάρων τούτων, ἐγκατασταθέντων τῷ 1931, κατέβαλε τὴν δαπάνην τὸ λιμενικὸν ταμεῖον Πατρῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως κινήσεως ἐξεταζόμενος ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν καταλαμβάνει μίαν τῶν κυριωτέρων θέσεων μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων. Εἰς αὐτὸν δὲν καταπλέουσι μόνον ἀκτοπλοϊκὰ ἀτμόπλοια, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγα φορτηγὰ τοιαῦτα διαφόρων ἐθνικοτήτων, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπερωκεάνια, λόγῳ τοῦ ὅτι μετὰ τοῦ Πειραιῶς τυγχάνουσιν οἱ μόνοι λιμένες μεταναστεύσεως εἰς Ἀμερικήν. Ὡρισμένα μάλιστα ὑπερωκεάνια, ἀποφεύγοντα τὴν προσέγγισιν τοῦ Πειραιῶς, ἔχουσι τὰς Πάτρας ὡς ἀφετηρίαν τῶν ἐξ Ἑλλάδος

Digitized by Google

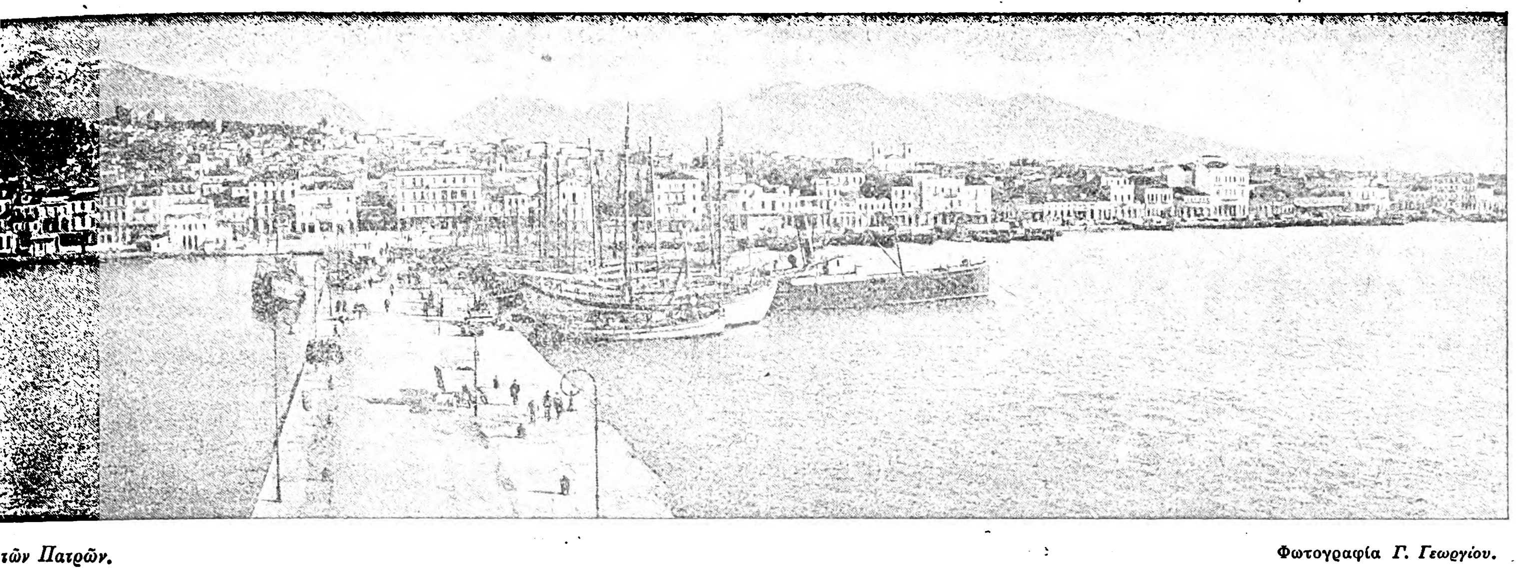

...τῶν Πατρῶν. Φωτογραφία Γ. Γεωργίου.

ρομολογίων των. Ἡ κατωτέρω ἐπίσημος στατιτικὴ τῆς διευθύνσεως ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ δεινύει κατὰ σημαίας τὴν κατὰ τὸ 1931 κίνησιν τοῦ ιμένος τῶν Πατρῶν (κατάπλοι καὶ ἀπόπλοι) ἐκ ρομολογίων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Σημαία	Ἀτμόπλοια	
	Ἀριθ.	Καθ. χωρ. τόν.
Ἑλληνικὴ	53	137.139
Ἰταλικὴ	17?	663.805
Ἀγγλικὴ	109	146.762
Γιουγκοσλαυϊκὴ	99	70.301
Γερμανικὴ	44	53.961
Νορβηγικὴ	42	45.608
Ὀλλανδικὴ	31	40.336
Σουηδικὴ	7	10.785
Πολωνικὴ	3	1.074
Ἀμερικανικὴ	4	12.299
Λοιπαί	5	7.179
Σύνολον	575	1.159.339

Κατὰ τὸ 1931 κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ιατρῶν ἐξ ἄλλων λιμένων τοῦ ἐσωτερικοῦ 2.114 λληνικὰ ἀτμόπλοια, καθαρᾶς χωρητικότ. 630.081 όννων, καὶ 2.192 ἱστιοφόρα, καθαρᾶς χωρητικότηος 56.799 τόννων, ξένα δὲ 114 ἱστιοφόρα (τόννων .734). Σ. Ε. Λ.—Δ. Ε. Μ.

Συγκοινωνίαι. Αἱ Πάτραι μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλάδος συγκοινωνοῦν διὰ ξηρᾶς, διὰ θαλάσσης καὶ ιὰ τοῦ ἀέρος. Διὰ ξηρᾶς, πλὴν τῶν ἐθνικῶν ἁμαιτῶν ὁδῶν, αἵτινες συνδέουσιν αὐτὰς μετὰ πλείτων πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ διὰ Κορίνου μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν τοιούων, αἵτινες συνδέουσιν αὐτὰς μὲ διάφορα χωρία ῆς Ἀχαΐας, ἔχουν ἀξιόλογον συγκοινωνίαν διὰ τῆς ραμμῆς τῶν ΣΠΑΠ. Αἱ Πάτραι εὑρίσκονται εἰς ὸ 222 χλμ. ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ 216 χλμ. πὸ τῶν Καλαμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν σιδηροδρόμων ῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος αἱ Πάτραι εἶναι ἡ φετηρία, διότι ἐκ τοῦ λιμένος των διαπεραιοῦνιι εἰς τὸ ἔναντι τῶν Πατρῶν ἐπὶ τῆς παραλίας ῆς Στερεᾶς ἐπίνειον Κρυονέριον δι' εἰδικοῦ ἀτμολοίου οἱ ποιούμενοι χρῆσιν τῶν σιδηροδρόμων ούτων. Ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία τῶν Παρῶν εἶναι τακτική. Καθ' ἑκάστην προσεγγίζουσιν τμόπλοια τῶν ἐκ Πειραιῶς διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ρὸς Ζάκυνθον—Κεφαλληνίαν, πρὸς λιμένας τοῦ ιμβρακικοῦ, πρὸς Κέρκυραν, Ἀλβανίαν, Ἰταλίαν ραμμῶν ἑλληνικῶν ἢ καὶ ξένων ἀκτοπλοϊκῶν αιρειῶν ἢ καὶ τερματίζουσι τὰ δρομολόγιά των ι ἐξυπηρετοῦντα λιμένας τοῦ Κορινθιακοῦ ἀτμόλοια. Πλὴν τούτων, αἱ Πάτραι εἶναι λιμὴν προσγίσεως πολλῶν ξένων ἀτμοπλοίων ὡς καὶ ὑπερκεανίων. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν ἀπὸ τοῦ Πειιῶς ἀπέχει 105 ναυτικὰ μίλλια, ἀπὸ Ζακύνθου 2, Ἀργοστολίου 70, Ἰτέας 41, Ἰθάκης 52, Καιμῶν 146, Κερκύρας 130, Κατακώλου 62, Λευκάς 79, Λουτρακίου 67, Πρεβέζης 80, Ἁγίων Σαίντα (Ἀλβανίας) 145 καὶ Βρινδησίου (Ἰταλίας) 0. Ἡ διὰ τοῦ ἀέρος συγκοινωνία τῶν Πατρῶν υπηρετεῖται διὰ τῶν πρὸς Βρινδήσιον ἐκ Κωναντινουπόλεως — Ἀθηνῶν προσεγγιζόντων εἰς ν ἀερολιμένα των ἀεροπλάνων τῆς Aeroespresso. ι Πάτραι εἶναι ἕδρα τῆς ταχυδρομικῆς - τηλεφωκῆς διευθύνσεως Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἐν αὐταῖς λειτουργεῖ ταχυδρομεῖον ἀνταλλακτήριον, τηγραφεῖον καὶ τηλέφωνον ἀστικὸν μὲ τριακοσίους νδρομητὰς καὶ ὑπεραστικὸν μεταξὺ τῶν κυριωρων νομῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κατὰ τὸ 1930 κίσις ἀλληλογραφίας ἀνῆλθεν εἰς 5.780.638 ἀποαλέντα καὶ ἀφιχθέντα ἀντικείμενα ἐν γένει ἐσωρικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ καὶ εἰς 52.163 ταχυδροκὰ δέματα. Αἱ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐκδοθεῖσαι ι πληρωθεῖσαι ἐν γένει ἐπιταγαὶ ἀνῆλθον εἰς .289 διὰ ποσὸν δραχμῶν 27.509.974, τὸ ταχυομικὸν δὲ ταμιευτήριον εἶχε κίνησιν καταθέων 22.243.301 δρχ. καὶ ἀποδόσεων 12.224.251 χ. Ἡ κίνησις τοῦ τηλεγραφείου ἀνῆλθεν εἰς 470 641 τηλεγραφήματα (ἀποσταλέντα, ἀφιχθέντα, διαβατικὰ ἐν γένει ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ). Αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως ταχυδρομικῶν ἐνσήμων ἐν γένει εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς 5.202.596 δρχ. καὶ ἐκ τηλεγραφημάτων εἰς 4.084.452 δρχ. Δ. Ε. Μ.

—[*Ἱστορ.*] Πανάρχαιοι κάτοικοι τῶν Πατρῶν μυθολογοῦνται οἱ ὑπὸ τὸν αὐτόχθονα βασιλέα Εὔμηλον κατοικίσαντες τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν οὗτος ἐθεμελίωσε καὶ ὠνόμασε κατὰ πρῶτον *Ἀρόην*, ἐκ τῆς ἀρόσεως τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Τριπτολέμου, ἐλθόντος ἐξ Ἀττικῆς. Οἱ πρῶτοι οὗτοι κάτοικοι τῶν Πατρῶν φαίνεται ὅτι ἦσαν λαὸς πελασγικῆς καταγωγῆς, ὅστις μετὰ τοῦ ποιμενικοῦ βίου ἐκμαθὼν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἐξηπλώθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀρόης, συνοικίσας καὶ δευτέραν κώμην, ὀνομασθεῖσαν *Ἄνθειαν*, ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐμήλου Ἀνθείου, φονευθέντος κατὰ τὴν σποράν, τὴν ὁποίαν λαθραίως ἐπεχείρησεν οὗτος μὲ τὸ ἅρμα τῶν πτερωτῶν δρακόντων τοῦ Τριπτολέμου. Βραδύτερον παρὰ τῶν κατοίκων τῶν δύο τούτων πολισμάτων ἱδρύθη καὶ τρίτη κώμη μεταξὺ Ἀρόης καὶ Ἀνθείας, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ὠνομάσθη *Μεσᾶτις*. Ἐνταῦθα μυθολογεῖται ὅτι ἀνετράφη ὁ Διόνυσος, καλούμενος ὡς ἐκ τούτου καὶ Μεσατεύς. Τὰ τρία ταῦτα προϊστορικὰ πολίσματα κατῳκήθησαν παρὰ τῶν Ἰώνων, ὅτε οὗτοι ἐξέπεμψαν ἐξ Ἀθηνῶν ἀποικίαν εἰς τὴν Αἰγιάλειαν, ὑπὸ τὸν Ἴωνα, υἱὸν τοῦ Ξούθου.

Οἱ Ἴωνες, ἀποικίσαντες τὴν Ἀρόην, Ἄνθειαν καὶ Μεσᾶτιν, εἶχον κοινὸν ἀναμεταξύ των σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος καταφαίνεται εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος τῆς ἐπικαλουμένης Τρικλαρίας· ἡ λατρεία αὕτη ἐτελεῖτο εἰς τὸν παρὰ τὸν ποταμὸν Μείλιχον (σήμερον ποτάμι τῶν Συχαινῶν) ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενον ναόν. Ἐνταῦθα οἱ ἐν Ἀρόῃ, Ἀνθείᾳ καὶ Μεσάτει οἰκοῦντες Ἴωνες, συγκεντρούμενοι ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἦγον κοινὴν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν (*Παυσ.* Ἀχαϊκ. Ζ', 19).

Ἡ κοινὴ αὕτη λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος ἐτελεῖτο μετ' ἀνθρωποθυσιῶν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ ἱέρεια τοῦ ναοῦ Κομαιθὼ ἠράσθη τοῦ Μελανίππου καὶ συνέπηξαν ἀμφότεροι ἐρωτικὴν φωλεὰν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τῆς θεᾶς, ἔνθα καὶ ἱκανοποίησαν τοῦ ἔρωτος τὴν ὁρμήν. Ἐκ τούτου ὀργισθεῖσα ἡ θεὰ ἐξαπέλυσε κατὰ τῶν κατοίκων καὶ τῆς χώρας αὐτῶν δεινὸν ὄλεθρον, φθείροντα τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐρωτηθὲν ἐχρησμοδότησε διὰ τῆς Πυθίας νὰ θυσιασθῶσιν εἰς τὴν Ἀρτέμιδα ἡ Κομαιθὼ καὶ ὁ Μελάνιππος καὶ ἀνὰ πᾶν ἔτος παρθένος καὶ παῖς ἐκ τῶν ὡραιοτέρων. Ἀπηλλάγησαν ὅμως βραδύτερον ἐκ τοῦ φόρου τούτου τοῦ αἵματος ὑπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ ἥρωος Εὐρυπύλου. Οὗτος ἁλωθείσης τῆς Τροίας καὶ λαβὼν ὡς λάφυρον τὴν λάρνακα τὴν περιέχουσαν τὸ παρ' Ἡφαίστου κατασκευασθὲν ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, δῶρον τοῦ Διὸς πρὸς τὸν Δάρδανον, κατελήφθη ὑπὸ μανίας εὐθὺς ὡς ἀντίκρυσε τοῦτο ἀνοίξας τὴν λάρνακα. Οὕτω δὲ διακείμενος ὁ Εὐρύπυλος, ἀντὶ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν πατρίδα του Θεσσαλίαν, ἔρχεται εἰς Δελφούς, ἔνθα λαμβάνει χρησμὸν πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου νὰ ἱδρύσῃ τὴν λάρνακα καὶ νὰ κατοικήσῃ ὅπου ἤθελεν εὕρει ἀνθρώπους θύοντας ἀσυνήθιστον θυσίαν. Ὁ ἄνεμος τότε ἔφερε τὰ πλοῖα τοῦ Εὐρυπύλου εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Ἀρόης, ὅπου ἀποβιβασθεὶς οὗτος καταλαμβάνει παῖδα καὶ παρθένον ἠγμένους πρὸς θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Τρικλαρίας. Τότε πληρωθέντος τοῦ χρησμοῦ, ἀπηλλάγησαν οἱ μὲν κάτοικοι τῆς θυσίας τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Εὐρύπυλος τῆς νόσου.

Φαίνεται ἐκ τούτου ὅτι μετὰ τὰ τρωϊκά, θεσσαλικὴ ἀποικία ὑπὸ τὸν Εὐρύπυλον, υἱὸν τοῦ Θεσσαλοῦ βασιλέως Εὐαίμονος, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ κατοικήσασα ἐνταῦθα ἐξηπλώθη σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπικρατήσασα εἰς τὰ τρία ἰωνικὰ πολίσματα Ἀρόην, Ἄνθειαν καὶ Μεσᾶτιν, διατηρηθείσης τῆς μνήμης τοῦ Εὐρυπύλου, λατρευομένου ὡς ἥρωος ἐν Πάτραις καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐνήγιζον πρὸς τὸν Εὐρύπυλον οἱ Πατρεῖς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων, μοῖρα Ἀχαιῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα Τισσαμενὸν ἐκδιωχθεῖσα ἐκ Λακεδαίμονος, ἐξέβαλε τοὺς Ἴωνας ἐκ τῆς Αἰγιαλείας καὶ κατῴκισε τὴν χώραν ταύτην, ὀνομασθεῖσαν ἔκτοτε Ἀχαΐαν. Κατὰ τὸ ἀχαϊκὸν σύστημα ἐκτίσθησαν τότε ὁμώνυμοι τῶν διαφόρων μερίδων πόλεις, συνοικισθεῖσαι ἐκ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων κωμῶν (*Στράβ.* Η. ζ. 4). Τότε καὶ αἱ Πάτραι ἱδρύθησαν παρὰ τοῦ Πατρέως, υἱοῦ τοῦ ἐνδόξου Σπαρτιάτου Πρευγένους, ἀπογόνου τοῦ Λακεδαίμονος, ἐλθόντος μετὰ τῶν ὡς ἄνω Ἀχαιῶν εἰς Αἰγιάλειαν. Ὁ Πατρεὺς κατέλαβε τῇ συνδρομῇ τῶν Λακεδαιμονίων τὴν Ἀρόην καὶ ἐκτείνας τὸν περίβολον τῶν τειχῶν αὐτῆς ὠχύρωσε, συμπεριλαβὼν τὴν Ἀρόην, νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὠνόμασε *Πάτρας*. Ἐντὸς τῆς νέας πόλεως συνῴκησαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν δύο ἄλλων πολισμάτων, Ἀνθείας καὶ Μεσάτιδος, αἱ ὁποῖαι δὲν περιεκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν Πατρῶν, ὡς δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἐκ τῆς παρὰ Παυσανίᾳ μνείας αὐτῶν, ὡς ὑφισταμένων ἔτι κεχωρισμένως μετὰ τριῶν εἰσέτι κωμῶν, Βολίνης, Ἀργυρᾶς καὶ Ἄρβας, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Πατρῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν εἰς Αἰτωλίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἀρόης διεσώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ δὴ ἐπὶ νομισμάτων τῆς πόλεως.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχαίας ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας τῶν δώδεκα ἀχαϊκῶν πόλεων, αἱ Πάτραι, ἀποτελοῦσαι μέλος αὐτῆς, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐν Ἑλίκῃ κοινὴν τῶν Ἀχαιῶν πανήγυριν τοῦ Ἑλικονίου Ποσειδῶνος, μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν τῆς Ἑλίκης, τῷ 373 π.Χ., ὅτε αἱ κοιναὶ πανηγύρεις καὶ τὸ συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν συνήρχετο ἔκτοτε εἰς τὸ ἐν Αἰγίῳ τέμενος τοῦ Ὁμαγυρίου Διός, αἱ Πάτραι συμμετεῖχον τῆς κοινῆς ἐνταῦθα ὁμοσπονδίας, συμπράττουσαι ἐν παντὶ μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, μέχρις οὗ ἤρξατο νὰ διαλύεται αὕτη, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, τῷ 338 π. Χ.

Οἱ Πατρεῖς δὲν συμμετέσχον, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀχαιοί, τῶν περσικῶν πολέμων, οὔτε καὶ εἰς τοὺς ἑτέρους μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πολέμους ἐλάμβανον μέρος, ἀπολαμβάνοντες τῆς εἰρήνης τῆς χώρας των, προασπιζομένης ὑπὸ τῆς κοινῆς τῶν Ἀχαιῶν συμπνοίας. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδίωξαν τὴν φιλίαν τῶν Πατρέων, πείσαντες τούτους ἐν ἔτει 419 π.Κ. νὰ συνάψωσι διὰ μακρῶν τειχῶν τὴν πόλιν μετὰ τῆς θαλάσσης. Οἱ Πατρεῖς ἐξετέλεσαν μὲν τὴν συμβουλὴν ταύτην τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ δὲν προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτῶν, ὄντες σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν, μετὰ τῶν ὁποίων, ἀκολουθοῦντες τοὺς Πατρεῖς, συνεμάχουν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀχαιοί, οἱ ὁποῖοι οὐχ ἧττον διέκειντο φιλικῶς καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Κατὰ τοὺς ὕστερον πολέμους τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς μακεδονικῆς δεσποτείας, οἱ Πατρεῖς ἔλαβον μέρος μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀχαιῶν εἰς τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην τῷ 338 π.Χ., ὅτε, ἡττηθέντων τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, οἱ Μακεδόνες κατέλαβον ἀχαϊκάς τινας πόλεις καὶ ἡ ἀχαϊκὴ συμπολιτεία ἤρξατο νὰ διαλύεται. Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον, τῷ 322 π.Χ. ὑπὲρ τῆς ἀπὸ τῶν Μακεδόνων ἐλευθερώσεως, οὐδεὶς τῶν Ἀχαιῶν ἔλαβε μέρος εἰς αὐτὸν πλὴν μόνον τοῦ Πατρέως παλαιστοῦ Χίλωνος τοῦ ὀλυμπιονίκου, πεσόντος ἐνδόξως εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον. Τὸν Χίλωνα ἔθαψαν κοινῶς πάντες οἱ Ἀχαιοί, ἀνεγείραντες εἰς αὐτὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα ἐν Ὀλυμπίᾳ, ποιηθέντα

Digitized by Google

ὑπὸ Λυσίππου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπάτρου, τῷ 319 π. Χ., καὶ τὰς μεταξὺ τοῦ Πολυσπέρχοντος καὶ Κασσάνδρου διενέξεις, αἱ Πάτραι, εἰς κακὴν κατάστασιν εὑρισκόμεναι, περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ τελευταίου, δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὰς ὁ Πολυσπέρχων οὔτε κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον, τὴν ὁποίαν αὐτοπροσώπως ἐπεχείρησε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἀλλ' ὅτε ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου Ἀριστόδημος, τῷ 315 π. Χ., ἐκινήθη κατὰ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ κράτους τοῦ Κασσάνδρου, ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς Πάτρας, ἐκδιώξας τὰς φρουρὰς τοῦ Κασσάνδρου ἐκ τῆς πόλεως.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνασύστασιν τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, τῷ 281 π.Χ., αἱ Πάτραι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ μακεδονικοῦ ζυγοῦ, ἀποτελέσασαι δὲ μέλος τῆς νέας ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας εὐημέρησαν διοικούμεναι παρὰ βουλῆς καὶ ἰδίων ἀρχόντων ὑπὸ τοὺς κοινοὺς νόμους τῶν Ἀχαιῶν, ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς τὴν ἐν Αἰγίῳ ἐν τῷ Ὁμαρίῳ περιοδικὴν κοινὴν σύνοδον τῶν Ἀχαιῶν. Ὑπέστησαν ὅμως οἱ Πατρεῖς δεινὴν ἧτταν, ὅτε ἐξ ὅλων τῶν Ἀχαιῶν ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῶν Αἰτωλῶν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐπιδρομὴν τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Αἰτωλίαν, τῷ 280 π. Χ., ὑποκύψαντες εἰς τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις τῶν βαρβάρων. Οἱ διασωθέντες κατέφυγον εἰς τὰς Πάτρας, ἔνθα οἱ πλεῖστοι τούτων, ὑπὸ τῆς πενίας πιεζόμενοι, ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν τραπέντες πρὸς ἀνεύρεσιν ἐργασίας εἰς τὰς πλησιοχώρους τῶν Πατρῶν κώμας Μεσάτιν, Ἄνθειαν, Βολίνην, Ἀργυρᾶν, Ἄρβαν. Κατὰ τὴν νέαν ὑπὸ τοὺς Μακεδόνας, μετὰ τὴν ἐν Σελασίᾳ μάχην, τῷ 222 π.Χ., ὑποταγὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Δ' Συμμαχικὸν κληθέντα πόλεμον (220—217) π. Χ. οἱ Πατρεῖς καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ὑπέστησαν μεγάλας συμφορὰς ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ δῃώσεων ἐκ μέρους τῶν ἀγνωμόνων Αἰτωλῶν, τῶν ὁποίων ὁ στρατηγὸς Πυρρίας, κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ ἀνωτέρου πολέμου, στρατοπεδεύσας εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν ὄρος Παναχαϊκόν, ἐλεηλάτει καὶ ἔφθειρεν ὅλην τὴν περὶ τὰς Πάτρας χώραν. Ἡ πόλις ὑφίστατο καὶ πολλὰς ἀπὸ θαλάσσης πειρατικὰς προσβολὰς κατὰ τοὺς ἰδίους τούτους καὶ τοὺς ὕστερον χρόνους, ταχέως ὅμως ἀνελάμβανε τῶν συμφορῶν, πρωτοστατοῦσα πάντοτε μεταξὺ τῶν ἀχαϊκῶν πόλεων ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. Κατὰ τοὺς μεταξὺ Φιλίππου τοῦ Δ' βασιλέως τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ρωμαίων πολέμους (211—204 π. Χ.), οἱ Πατρεῖς μετὰ τῶν ἄλλων Ἀχαιῶν ἐτάχθησαν μετὰ τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν πολέμων τούτων περίοδον οἱ Ρωμαῖοι ἀπέσπασαν διὰ τοῦ Κοΐντου Φλαμινίνου τῆς φιλίας τοῦ Φιλίππου τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τῶν Ἀχαιῶν δὲ ἠκολούθησαν τοὺς Ρωμαίους καὶ οἱ Πατρεῖς. Ἡττηθέντος τότε τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος εἰς τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς κρίσιμον μάχην, τῷ 197 π. Χ., ἐκηρύχθη ἡ αὐτονομία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων κατὰ τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων παρὰ τοῦ Κοΐντου Φλαμινίνου (196 π. Χ.), ὅτε καὶ αἱ Πάτραι ἔτυχον τῆς ἰδίας αὐτονόμου διοικήσεως καὶ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας. Πλὴν ἀρξαμένου μετ' ὀλίγον τοῦ μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Γ' καὶ τῶν Ρωμαίων πολέμου, αἱ ἐλευθερωθεῖσαι ὑπὸ τούτων ἑλληνικαὶ πόλεις συνετάχθησαν μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, ὅτε τὰς μὲν πλείστας τῶν πόλεων κατέλαβεν ἐκ νέου ὁ Κόϊντος Φλαμινῖνος, τὰς δὲ Πάτρας μετὰ τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κορίνθου καθυπέταξεν ὁ ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Ἀντιόχου εἰς τὴν Ἑλλάδα Μᾶρκος Κάτων. Ἀλλ' αἱ ἀχαϊκαὶ πόλεις συνηνώθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Ἄρατον καὶ τὸν Φιλοποίμενα, πρωτηγωνίστουν δὲ αἱ Πάτραι κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀναλαμπὴν τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, μέχρις οὗ μετὰ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς συμπολιτείας καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ὑπέκυψαν εἰς τοὺς Ρωμαίους τῷ 147 π. Χ.

Αἱ Πάτραι κατὰ τοὺς πρώτους ρωμαϊκοὺς χρόνους τόσον κατὰ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σύλλα ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ κατὰ τοὺς βραδύτερον χρόνους, κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας ἐμφυλίους τῶν Ρωμαίων πολέμους, λόγῳ τῆς ἰσχύος τῆς πόλεως καὶ τῆς προσφόρου αὐτῆς θέσεως, ὑφίσταντο τὰς ἐκ τῶν πολέμων τούτων διαφόρους τύχας, μέχρις οὗ, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου, ὅστις καὶ διέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν μετὰ τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὴν πόλιν, ὁ Ὀκτάβιος Αὔγουστος ἔδωσεν εἰς τὰς Πάτρας νέαν ζωὴν καὶ ἐθεμελίωσε τὴν διαρκῆ δόξαν τῆς πόλεως καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὁ Αὔγουστος μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην αὐτοῦ (30 π.Χ.) ἀπεφάσισε νὰ ἀνακαινίσῃ τὰς Πάτρας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτάς, λόγῳ τῆς λαμπρᾶς αὐτῶν θέσεως, κέντρον τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ τοῦ ἐμπορίου. Διὰ νὰ ἐνισχύσῃ ὅθεν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως, διέταξε μέρος τῆς παρὰ τὸ Ἄκτιον ἀγωνισθείσης στρατιᾶς νὰ καταλάβῃ ὡς ἀποικία ρωμαϊκὴ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τῶν Πατρῶν μέχρι τοῦ Ρίου, ἐπανέφερε δὲ τοὺς ἀπελθόντας ἐκ τῶν κατοίκων εἰς τὰ πέριξ χωρία Μεσάτιν, Ἄνθειαν, Βολίνην, Ἀργυρᾶν καὶ Ἄρβαν μετὰ τὴν ἐν Αἰτωλίᾳ ἧτταν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν, μετῴκισε δὲ εἰς Πάτρας καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Ρυπῶν, τῶν ὁποίων τὴν πόλιν κατηδάφισε. Πυκνώσας ὁ Αὔγουστος διὰ τοιούτου πληθυσμοῦ τὴν πόλιν, ἐκαλλώπισε συγχρόνως αὐτὴν διὰ καλλιτεχνικῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἀγαλμάτων, εὐηργέτησε δὲ τοὺς κατοίκους διὰ πλουσιοπαρόχων δωρεῶν, κηρύξας τοὺς Πατρεῖς ἐξ ὅλων τῶν Ἀχαιῶν ἐλευθέρους καὶ τὴν πόλιν ἀτελῆ, διοικουμένην αὐτονόμως παρ' ἰδίας βουλῆς καὶ ἀρχόντων, τοῦ ἐν Πάτραις ἑδρεύοντος Ρωμαίου ἀνθυπάτου ἀσκοῦντος τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ἀρχίζει ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Πατρῶν, ἡ εὐημερία καὶ ἡ πρόοδος τῶν ὁποίων ὑπεστηρίχθη παρ' ὅλων σχεδὸν τῶν μετὰ τὸν Αὔγουστον Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, τὰ μάλιστα δὲ παρὰ τοῦ Νέρωνος, ὅστις οὐ μόνον νέαν ἀποικίαν Ρωμαίων ἐξέπεμψεν εἰς Πάτρας, ἀλλὰ καὶ διὰ νέων οἰκοδομημάτων καὶ δωρεῶν εὐηργέτησε τὴν πόλιν. Οὕτω κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα αἱ Πάτραι ὑπῆρξαν μία τῶν πρώτων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, πολυάνθρωπος καὶ πλουσία, βρίθουσα, κατὰ Παυσανίαν, περιλάμπρων ναῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ ἔχουσα περικαλλῆ δημόσια κτήρια, ἐν οἷς ἀξιόλογον ἀγορὰν καὶ ᾠδεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σῴζονται μέχρι σήμερον. Λαμπραὶ ἑορταὶ καὶ ἐπιχώριοι πανήγυρις, τὰ Λάφρια, ἐτελοῦντο εἰς τὴν εὐημεροῦσαν πόλιν.

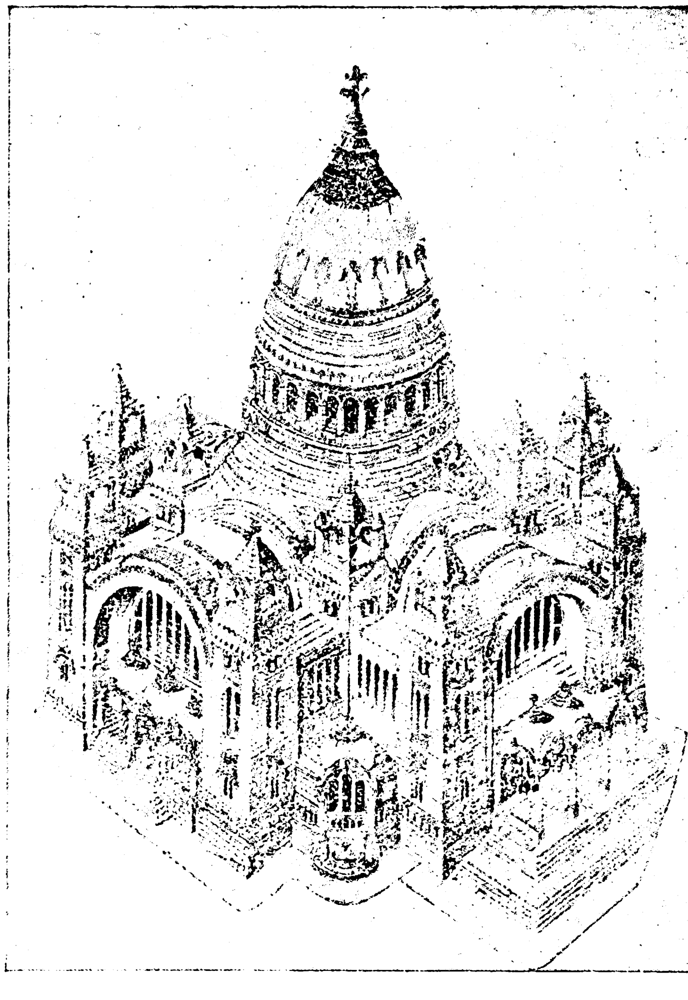

Τὸ σχέδιον τοῦ ἀνεγειρομένου νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἤδη τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου (41—54 μ. Χ.) μέγα γεγονὸς λαμπρύνει τὴν ἱστορίαν τῶν Πατρῶν· ἡ εἰς αὐτὰς ἔλευσις τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου. Ὁ ἀπόστολος, κηρύξας τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Πάτραις, ἐμαρτύρησεν ἐνταῦθα σταυρωθείς. κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας Αἰγεάτου.

Αἱ Πάτραι κατὰ τοὺς τελευταίους ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐκτὸς τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γότθων, οἵτινες ἐπόρθησαν μετὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τὰς Πάτρας, δὲν ἔμειναν ἄμοιροι τῶν μεγάλων πολεμικῶν ταραχῶν τῆς καταπεσούσης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπὸ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ διαδόχους αὐτοῦ ἐξεχριστιανίσθησαν καὶ αἱ Πάτραι, μετεφέρθη δὲ τῷ 353 μ. Χ. ἐπὶ Κωνσταντίνου, τῇ διαταγῇ αὐτοῦ, καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατατεθὲν ἐκεῖ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Κατὰ τὴν νέαν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον καὶ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν εἰς Πελοπόννησον, τῷ 395 μ. Χ., αἱ Πάτραι ὑπέστησαν νέαν φοβερὰν καταστροφήν, διαρκῶς δὲ αὗται καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑφίσταντο φοβερὰς λεηλασίας καὶ πειρατικὰς προσβολὰς ἐκ μέρους τῶν κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐπιτρεχόντων βαρβάρων, καὶ δὴ τῶν Βανδήλων καὶ Ἀβάρων, τῶν ὁποίων ἡ γενομένη ἐν ἔτει 805 μ. Χ. πολιορκία τῆς πόλεως ἀπεκρούσθη γενναίως.

Κατὰ τὴν Θ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα αἱ Πάτραι εὑρίσκονται εἰς μεγάλην ἀκμήν, ἀναπτύξασαι μέγα ἐμπόριον ἐκ τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης, τῆς ταπητουργίας καὶ ὑφαντουργίας, ἐξασκουμένης ὑπὸ τῆς παμπλούτου δεσποίνης τῶν Πατρῶν Δανιηλίδος. Ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς πόλεως συνεκέντρωσε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μέγαν πληθυσμὸν καὶ πλοῦτον εἰς τὴν πόλιν, ἡ ὁποία καὶ πάλιν παρεῖχε τὴν λείαν της εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τόσον τῶν Σαρακηνῶν ὅσον καὶ τῶν Φράγκων κατακτητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων Ρογῆρος ὁ Α', βασιλεὺς τῆς Σικελίας (1146 μ. Χ.), ἐλεηλάτησε σπουδαιότερον τὰς Πάτρας.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, στρατεύματα φραγκικὰ ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον Σαμπλίττην (Guillaume de Champlitte) ἀπεβιβάσθησαν τῷ 1205 εἰς τὴν παραλίαν τῆς Κάτω Ἀχαΐας καὶ ἐκεῖθεν ἐκκινήσαντα ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, τῶν ὁποίων ἐγένοντο διὰ συνθήκης κύριοι κατόπιν σφοδρᾶς ἐπιθέσεως. Συγκροτηθέντος εἶτα τοῦ φραγκικοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, αἱ Πάτραι μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῶν ἀπετέλεσαν ἰδίαν ὑψηλὴν βαρωνείαν, δοθεῖσαν εἰς τὸν εὐγενῆ Φράγκον Γουλιέλμον Ἀλαμὰν (Messire Guillaume Alaman) τῷ 1209, ὅστις μετὰ πολυαρίθμων ἄλλων Φράγκων ἱπποτῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν προεστώτων καὶ τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Πάτρας. Ἡ φραγκικὴ δεσποτεία ἐν Πάτραις διήρκεσεν ἐπὶ διακόσια εἴκοσι πέντε ἔτη (1205—1430), ἐθεωρεῖτο δὲ ἡ ὑψηλὴ βαρωνεία τῶν Πατρῶν ὡς μία τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἐν Πελοποννήσῳ φραγκικῶν κτήσεων, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ Πάτραι διεξῆγον ἐν ἀσφαλείᾳ ἐξαίρετον ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Ἀποτελέσασα ἀπὸ τοῦ 1300 ἰδίαν αὐτοτελῆ ἱερατικὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάπα, ὅστις καὶ πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης, ἀπὸ τοῦ 1231, εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τοὺς διαδεχθέντας τοὺς ὑψηλοὺς βαρώνους ἀρχιεπισκόπους τῆς πόλεως εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς, περιῆλθον τῷ 1408 εἰς τὴν Ἑνετίαν, ἥτις παρέλαβε τὴν πόλιν, τῇ ἀπαιτήσει τῶν κατοίκων, φοβουμένων τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀντὶ 500 δουκάτων ἐπὶ μίαν πενταετίαν. Περιῆλθον δὲ πάλιν αἱ Πάτραι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάπα, μέχρις οὗ, τῷ 1430, κατελύθη ἡ φραγκικὴ δεσποτεία τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, δεσπότου τότε τῆς ἑλληνικῆς Πελοποννήσου. Αἱ Πάτραι, ὑπαχθεῖσαι ὑπὸ τοὺς Παλαιολόγους, εἶχον καταστῆ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ πλουσιωτέρα καὶ ἀξιολογωτέρα πόλις τῆς Πελοποννήσου. Νέα ὅμως κατὰ τῆς εὐδαιμονίας τῆς πόλεως ἐνέσκηψε συμφορὰ τῷ 1446, ὅτε ὁ Μουράτ, εἰσβαλὼν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπυρπόλησε τὰς Πάτρας, πολιορκήσας καὶ ἐκπορθήσας αὐτὰς κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως. Ἡ εὐδαίμων πόλις ἐλεηλατήθη ἀγρίως, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τότε κατέφυγον εἰς τὰς παρὰ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένας πόλεις ἐν Πελοποννήσῳ καὶ εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἀνελθόντος εἶτα, τῷ 1449, τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, αἱ Πάτραι, ἀναλαβοῦσαι καὶ πάλιν ἐκ τῶν τελευταίων συμφορῶν, κατέστησαν πρωτεύουσα τοῦ δεσποτάτου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, διαμοιρασθέντος μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀδελφοῦ Δημητρίου τὸ ἑλληνικὸν δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ Β', τῷ 1458, παρεδόθησαν πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου καὶ αἱ Πάτραι. Ἀπελθόντος ὅμως τοῦ πορθητοῦ ἐκ Πελοποννήσου, ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος τῇ βοηθείᾳ τοῦ πάπα κατέλαβεν ἐκ νέου τὰς Πάτρας, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἐπελθὼν πάλιν τῷ 1460 κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐγένετο κύριος τῶν Πατρῶν, τὰς ὁποίας πλέον δὲν

Digitized by Google

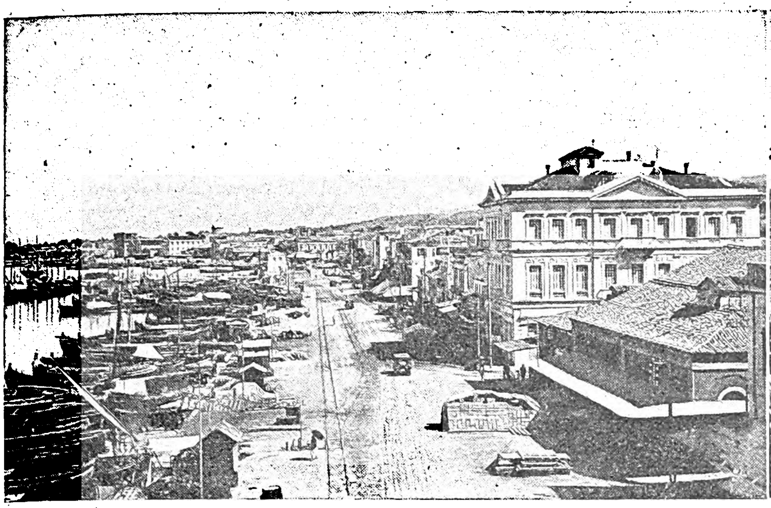
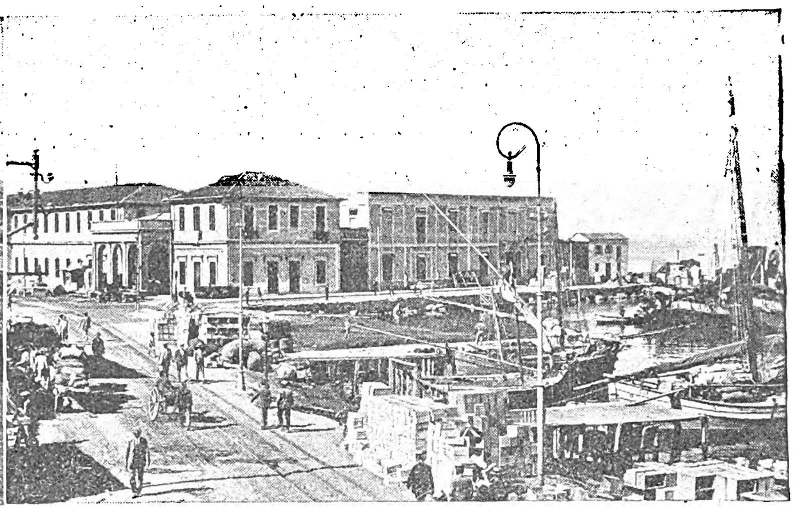

1) Ἄποψις τμήματος τῆς προκυμαίας. 2) Τὸ Τελωνεῖον.

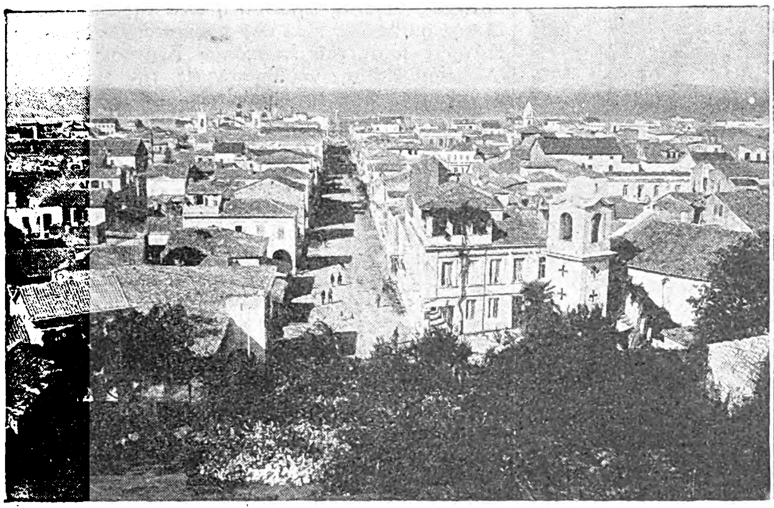

1) Μερικὴ ἄποψις τῆς πόλεως. 2) Ἡ πλατεῖα Ὄλγας.

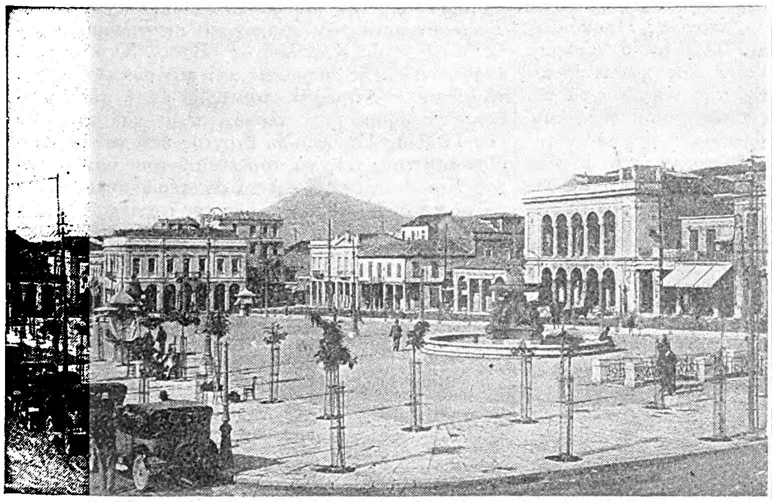
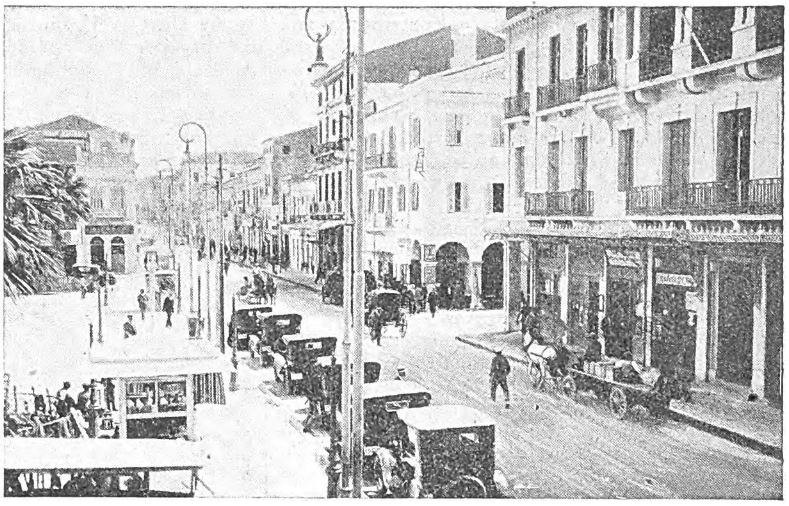

1) Ἡ πλατεῖα Γεωργίου τοῦ Α΄. 2) Ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

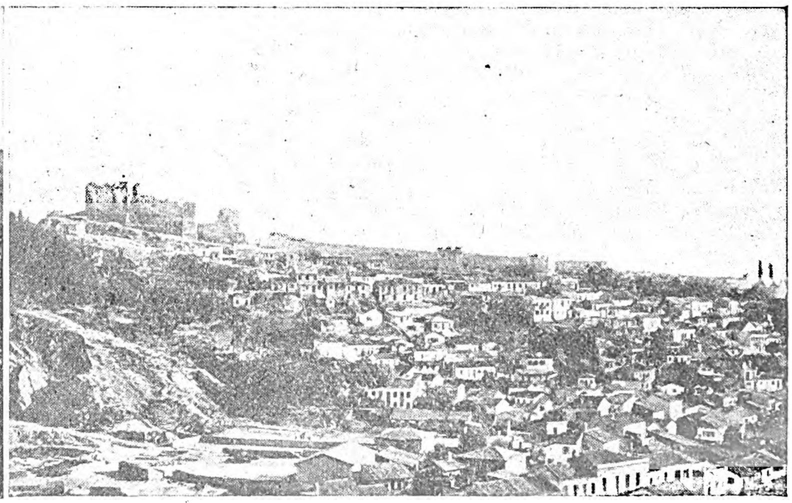

1) Ἡ ὁδὸς Καλαβρύτων. 2) Τὸ περὶ τὸ φρούριον τμῆμα τῆς πόλεως.

Digitized by Google

ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβη ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος, ὅστις καὶ ἔφυγεν εἰς Ρώμην τῷ 1461, ἀφοῦ παρέλαβεν ἐκ Πατρῶν τὴν κάραν τοῦ πολιούχου ἁγίου Ἀνδρέου. Περιελθοῦσαι ἔκτοτε ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ὑπέστησαν αἱ Πάτραι ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Τουρκίας πολέμους τῆς Ἑνετίας, ἀποβλεπούσης πάντοτε εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς πόλεως διὰ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ. Οὕτω κατὰ τὸν τουρκοβενετικὸν πόλεμον τῷ 1464, οἱ Ἑνετοὶ ἐπιδραμόντες μετὰ ἰσχυροῦ στόλου πρὸς κατάληψιν τῶν Πατρῶν, ὑπέστησαν δεινὴν πανωλεθρίαν παρὰ τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ὅμως ἐλεηλάτησαν ἀγρίως τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν πρὸς στιγμὴν εἶχον καταλάβει. Ἐπισκευασθεῖσα ὅμως ἡ πόλις καὶ ὀχυρωθεῖσα παρὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες, φοβούμενοι νέας τῶν Ἑνετῶν ἐπιδρομάς, ὠχύρωσαν καὶ διὰ τῶν φρουρίων Ρίου καὶ Ἀντιρρίου τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, διῆγεν ἐν ἡσυχίᾳ, ἀναλαβοῦσα διὰ τοῦ ἐμπορίου ἐκ νέου. Ἀλλὰ τῷ 1532 ἱσπανικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Δόριαν, ἐκπορθήσας τὴν Κορώνην, ἔπλευσε κατὰ τῶν Πατρῶν, τὰς ὁποίας καὶ κατέλαβεν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως κατέλαβον ἐκ νέου τὴν πόλιν μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ Δόρια, ὑποστᾶσαν νέαν παρὰ τῶν ἐπανελθόντων κυρίων της λεηλασίαν.

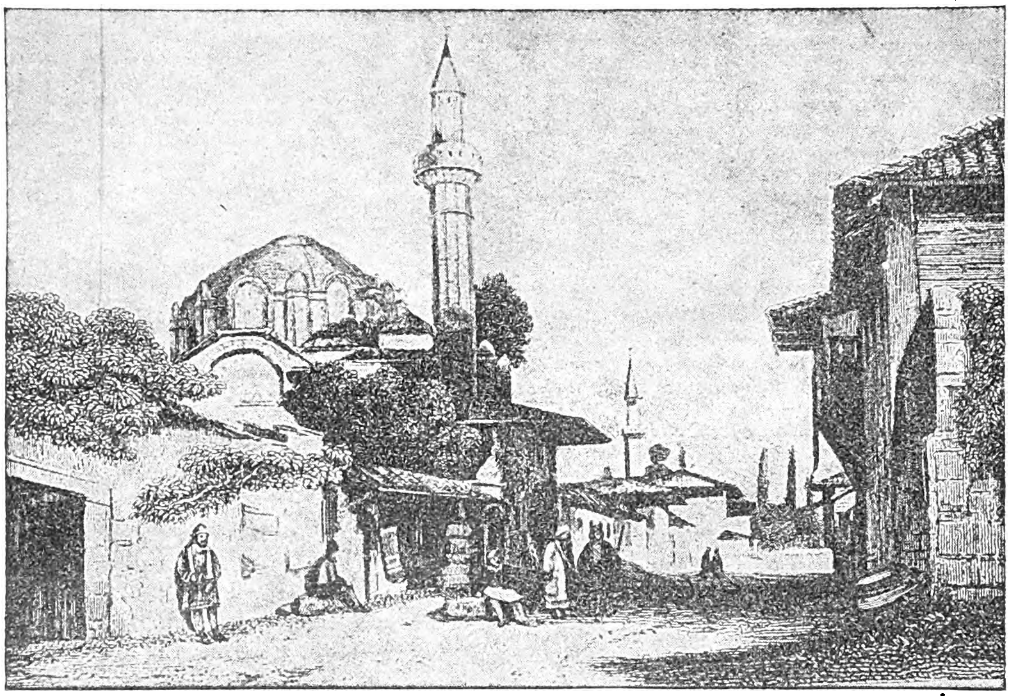

Ὁ ναὸς τοῦ Παντοκράτορος ἐπὶ τουρκοκρατίας (1760).

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, τῷ 1571, ἐπανεστάτησαν μὲν ἐλευθερωθεῖσαι τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἀμέσως κατελήφθησαν ἐκ νέου παρὰ τούτων. Νέαι λεηλασίαι καὶ καταστροφαὶ τῆς πόλεως συνέβησαν ἀκολούθως ἐκ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς Τουρκίας πολεμίων, ὥστε ἡ πόλις ἤρξατο νὰ παρακμάζῃ ἐγκαταλειπομένη παρὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ὅτε δὲ ἐκηρύχθη ὑπὸ τῆς Βενετίας ὁ νέος κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος, τῷ 1684, ὁ ὑπὸ τὸν Μοροζίνην ἐνετικὸς στόλος κατέλαβε τὰς Πάτρας τῷ 1687, περιελθούσας ἔκτοτε ὁριστικῶς ὑπὸ τοὺς Ἑνετούς. Ἡ ἐνετικὴ κατοχὴ τῆς πόλεως διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1687 μέχρι τοῦ 1715, ἀλλ' αἱ Πάτραι εὑρίσκοντο πλέον ἐν παρακμῇ, ἐρημωθεῖσαι τῶν κατοίκων, καὶ παρ' ὅλην τὴν διοικητικὴν τῶν Ἑνετῶν ὀργάνωσιν ἐξηκολούθησαν διατελοῦσαι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν μέχρις οὗ, τῷ 1715, εἰσβαλὼν ὁ σουλτᾶνος Ἀχμὲτ Γ' διὰ τοῦ ἰσθμοῦ εἰς Πελοπόννησον κατέλαβε τὰ φρούρια αὐτῆς καθὼς καὶ τὸ τῶν Πατρῶν. Κατακτηθείσης πάσης τῆς Πελοποννήσου ἐντὸς ἐλαχίστου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀνεγνωρίσθη ἡ κυριαρχία αὐτῶν ὁριστικῶς ἐπ' αὐτῆς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1718. Αἱ Πάτραι, περιελθοῦσαι οὕτω πάλιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, διὰ τῆς ἠπίας τούτων διοικήσεως κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ἤρξαντο νὰ ἀναλαμβάνωσι καὶ παγιουμένης τῆς εἰρήνης οἱ φυγόντες κάτοικοι αὐτῆς ἐπανήρχοντο εἰς τὰ κτήματα καὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν. Ἀναπτυχθέντος ἀκολούθως νέου ἐμπορίου, αἱ Πάτραι ἔβίουν ἔκτοτε ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν διοικούμεναι ὑπὸ ἐντοπίων προεστώτων καὶ προκρίτων, κατὰ τὰ ἐπικρατήσαντα εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος διοικητικὰ θέσμια, ὡς ἐπαρχία τοῦ μεγάλου σαντζακίου τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ 1764 ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι τῆς Ρωσίας, ὅπως διεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀνεπτέρωσαν ἐπίσης ἐν Πάτραις τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἰδέαν. Οὕτω, ὅτε τῷ 1769 κατέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον ἡ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλὼφ μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου, οἱ Πατρεῖς ἐπαναστατήσαντες ἐπολιόρκησαν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκους. Δεινὴ ὅμως ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς ἐπαναστατησάσης πόλεως ἐκ τῶν ἐπελθόντων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Τούρκων Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν κατασφάξαντες τοὺς κατοίκους, ἐλάχιστοι τῶν ὁποίων διεσώθησαν εἰς τὰ ὄρη. Νέα σφαγὴ τῶν διασωθέντων κατοίκων καὶ πυρπόλησις τῆς πόλεως ἐπηκολούθησε μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ ἑτέρου ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Ὀρλὼφ στόλου ἐκ Πελοποννήσου, ὑπὸ νέου στίφους Τουρκαλβανῶν. Ἀλλὰ ἡ καταστραφεῖσα πόλις ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου ἀνεκτίσθη καὶ χάρις εἰς τὴν ἀξιόλογον αὐτῆς ἐμπορικὴν τοποθεσίαν περιέστη ἐκ νέου κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας εἰς νέαν ἀκμὴν καὶ εὐημερίαν. Ἀρχομένου τοῦ 1821 συνῆλθον ἐν Αἰγίῳ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Κερνίκης Προκόπιος, ὁ Ἀσημάκης καὶ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ι. Παπαδιαμαντόπουλος καί τινες ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτες, μεμυημένοι τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα μοναστηριακῆς τινος ὑποθέσεως, ἀλλὰ πρὸς ἀκρόασιν τοῦ εἰς Ἑλλάδα καταβάντος καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐπαγγελλομένου φιλικοῦ Παπαφλέσσα, λαβόντες ἀπὸ κοινοῦ μυστικὰς ἀποφάσεις περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐθνεγέρσεως, ἀφοῦ ἔκριναν ὡς ἀσυμφόρους καὶ ἀπατηλὰς τὰς παρὰ τοῦ ἄνω ἀποστόλου τοῦ Ὑψηλάντου ἐπαγγελίας, τὸν ὁποῖον καὶ περιώρισαν εἰς τὴν μονὴν Μεγάλου Σπηλαίου. Τὴν συνέλευσιν ταύτην ἐπηκολούθησαν ἐν Πάτραις ταραχώδεις προστριβαὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ὑποβλεπόντων ἀλλήλους. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐν Πάτραις, θεωρῶν ἐπικειμένην τὴν ῥῆξιν, ἤρξατο μεταφέρων τὰς οἰκογενείας καὶ τὰς περιουσίας εἰς χωρία καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι, περιφερόμενοι ἔνοπλοι, ἠμπόδιζον μετὰ συμπλοκῶν τὰς κινήσεις ταύτας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Γερμανός, πρὸς ἀποσόβησιν ἀκαίρου ῥήξεως καὶ ἵνα καθησυχάσῃ τοὺς Τούρκους, ἐκάλεσεν ἐξ Αἰγίου τὸν Ἀνδρέαν Λόντον, ὅστις ὁμιλήσας μετὰ παρρησίας εἰς τὸν διοικητὴν τῶν Πατρῶν Σεχὴρ ἀγᾶν κατεπράϋνε τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων, ἀναχωρήσας ἀκολούθως ἐκ Πατρῶν μετὰ τοῦ Γερμανοῦ τὴν 27ην Φεβρουαρίου, Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι μετέβαινον εἰς Τρίπολιν, συμμορφούμενοι εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἥτις πληροφορηθεῖσα τὰ τῆς ἐν Αἰγίῳ συνελεύσεως εἶχε προσκαλέσει ἐκεῖ προληπτικῶς πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ φθάσαντες εἰς Καλάβρυτα καὶ συσκεφθέντες μετὰ τῶν ἐκεῖ προκρίτων καὶ τοῦ ἀρχιερέως, ἀπέφυγον δι' ἐπιτυχοῦς σχεδίου τὴν μετάβασιν εἰς Τρίπολιν καὶ συνεκεντρώθησαν πάντες εἰς τὴν ἐγγὺς μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας. Ἐνταῦθα, τελεσθείσης ἱερᾶς λειτουργίας ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐξορκίσαντος τοὺς συνηγμένους εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος Ἀγῶνα, ἡγιάσθη ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Ἀποχωρισθέντων εἶτα τῶν προκρίτων, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κερνίκης καὶ τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη μετέβησαν εἰς τὴν εἰς Νεζερὰ μονὴν τῆς Χρυσοποδαριτίσσης, ἐνῷ ἐν Πάτραις, ὡς ἐγνώσθη ἡ εἴδησις τῶν ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ τελεσθέντων καὶ τῆς ἀποποιήσεως τῆς μεταβάσεως τῶν προκρίτων εἰς Τριπολιτσᾶν, ἤρξαντο αἱ πρῶται ἐπαναστατικαὶ συμπλοκαί.

Οἱ Τοῦρκοι ἐνεκλείσθησαν μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των τὴν 21 Μαρτίου εἰς τὸ φρούριον, ἐγκαταλείψαντες τὴν πόλιν, ἐνῷ ταυτοχρόνως αἱ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι κατέφευγον εἰς τὰ προξενεῖα καὶ ἰδίως εἰς τὸ τῆς Γαλλίας, ἔνθα ἀπεθήκευον ὅ,τι πολύτιμον εἶχον. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰσέβαλον εἰς τὴν πόλιν πυροβολοῦντες 100 Τοῦρκοι ἐκ Ρίου, οἵτινες πυρπολήσαντες ῥακοπωλεῖόν τι εἰς τὴν συνοικίαν Ἁγίας Τριάδος, τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ὁποίου καὶ ἐφόνευσαν, ἐπετέθησαν ἀκολούθως κατὰ τῆς οἰκίας Παπαδιαμαντοπούλου, τὴν ὁποίαν ἤρξαντο κανονιοβολοῦντες καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Τοῦρκοι. Ἡ πυρκαϊὰ ἐν τοσούτῳ ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὰς παρακειμένας τοῦ ῥακοπωλείου οἰκίας, γενομένας παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἀπειλοῦντος ἤδη ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν. Τότε οἱ ἐν τῇ πόλει Ἑπτανήσιοι, ἐξοπλισθέντες καὶ ἑνωθέντες μετά τινων Πατρέων, ὥρμησαν εἰς τὴν συνοικίαν Τάσι, κέντρον τῶν Τούρκων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνεπλάκησαν, φονευθέντος τοῦ Κεφαλλῆνος Βασιλ. Ὀρκουλάτου. Διαρκούσης τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τῶν συμπλοκῶν καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει πρόξενοι ἐπεβιβάσθησαν πλοίων, πλὴν τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας Πουκεβίλλ, ἔχοντος ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς εἰς τὸ προξενεῖόν του καταφυγόντας Χριστιανούς. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω συμβάντα ἐν τῇ πόλει διεκρίθη ὁ ἁπλοῦς μὲν τεχνίτης ἀλλ' ἀνδρεῖος καὶ φιλόπατρις Πατρεὺς Παναγιώτης Καρατζᾶς. Τὰ γεγονότα ταῦτα πληροφορηθέντες οἱ ἔξω τῶν Πατρῶν πρόκριτοι, ἔσπευσαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ἡγούμενοι σωμάτων ὁπλοφόρων χωρικῶν προχείρως στρατολογηθέντων. Πρῶτος ἔφθασεν, εἰσελθὼν τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν πόλιν,

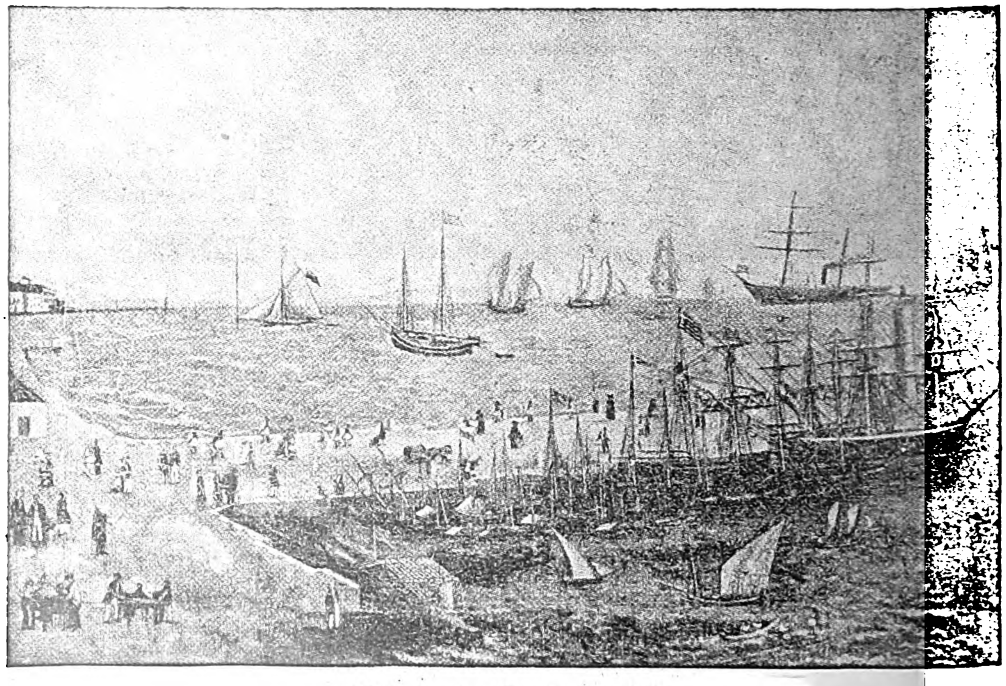

Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν τῷ 1842.

['Ελαιογραφία ἀνήκουσα εἰς τὸν Α. Τζίνην.]

Digitized by Google

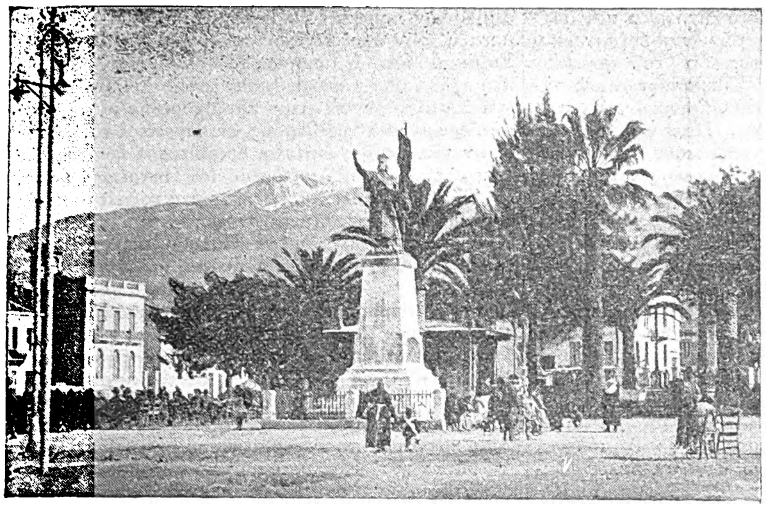
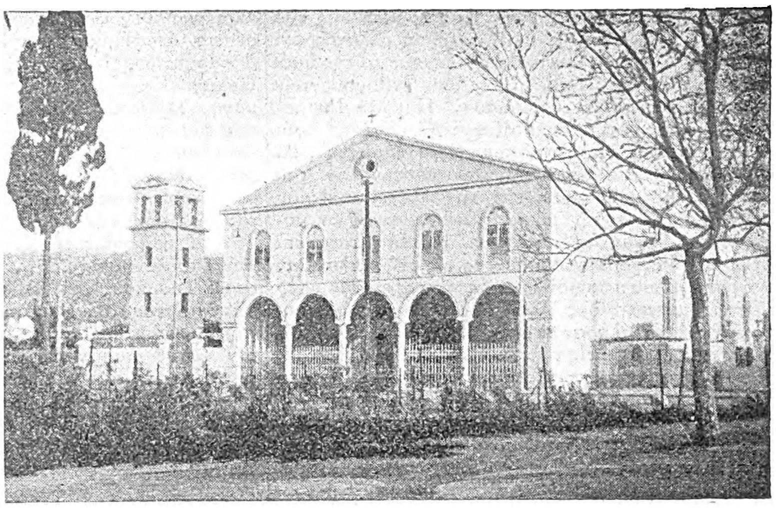

1) Ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν Ὑψηλῶν Ἀλωνίων. 2) Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

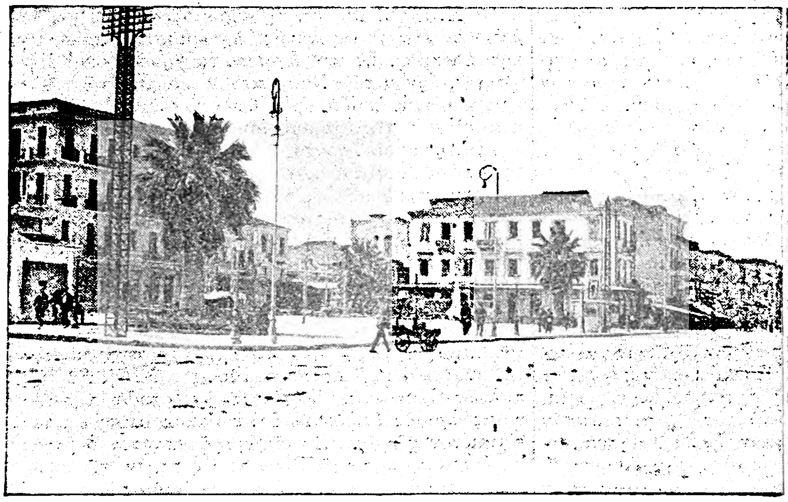
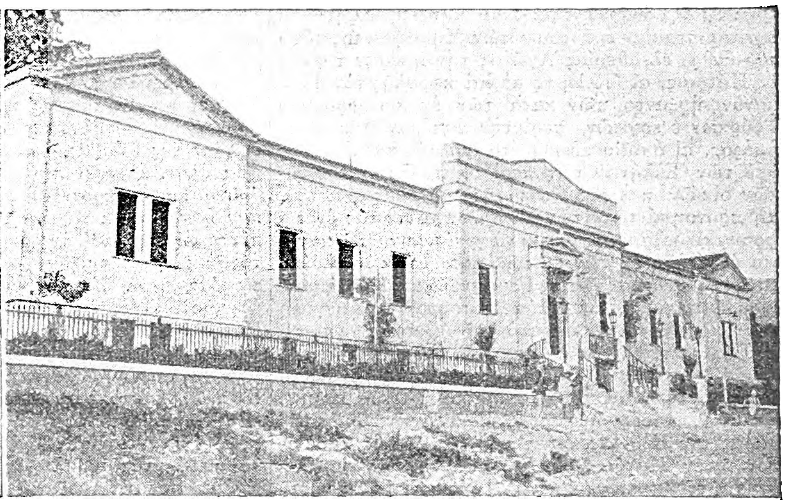

1) Ἡ πλατεῖα τῶν Τριῶν Συμμάχων. 2) Τὸ δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

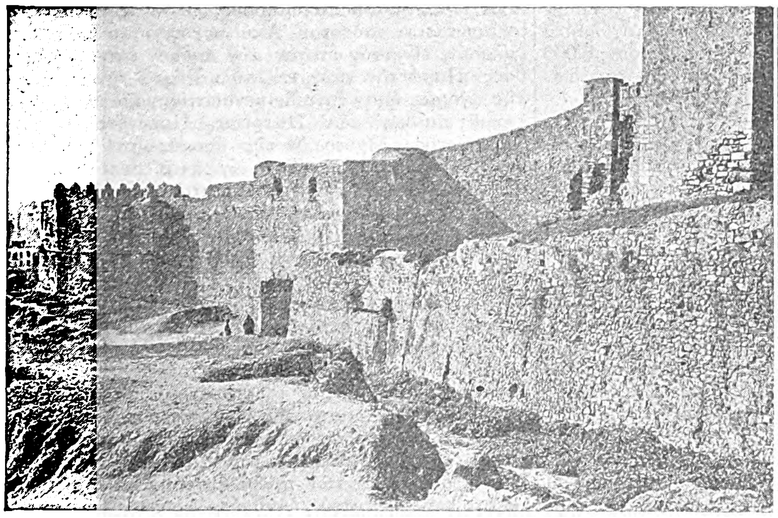
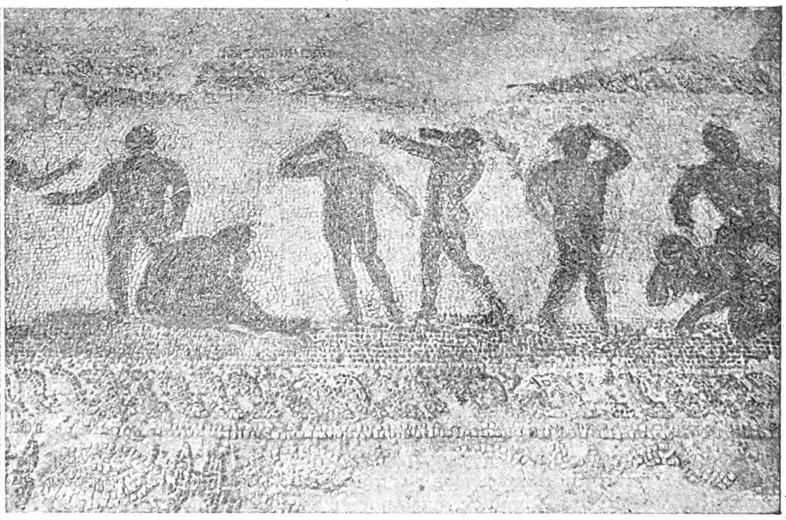

1) Τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον τῶν Πατρῶν, ἔνθα ἡ ἀρχαία Ἀκρόπολις. 2) Τμῆμα τοῦ εἰς Ὑψηλὰ Ἀλώνια ψηφιδωτοῦ (σκηναὶ ἐκ τῆς παλαίστρας).

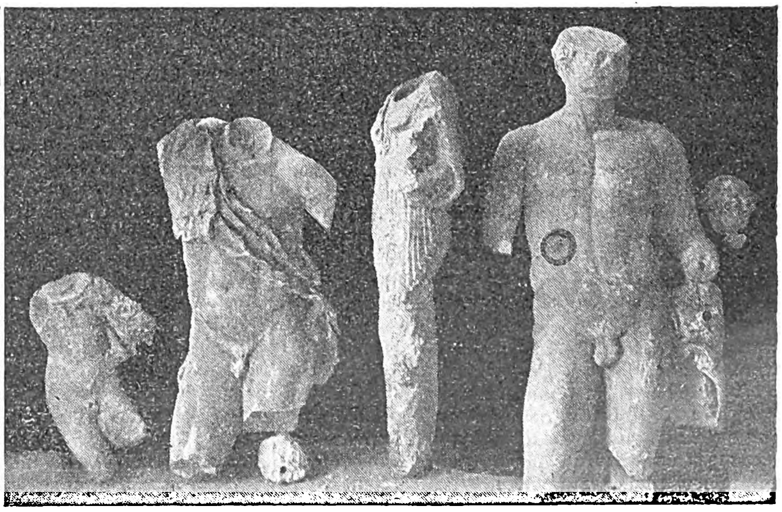

1) Τὸ Ρωμαϊκὸν Ὠδεῖον Πατρῶν. 2) Ἀρχαῖα ἀγάλματα ἀνευρεθέντα ἐν Πάτραις (Κόρη, ἀρχαΐζούσης τέχνης. Ἡρακλῆς νεανίας).

Digitized by Google

ὁ Ι. Παπαδιαμαντόπουλος, ἀκολούθως δὲ ὁ Ἀνδρ. Λόντος, ὑψώσας καὶ σημαίαν τῆς κατασκευῆς του ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος μετὰ σταυροῦ μέλανος ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως. Περὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν ἐπὶ κεφαλῆς μυριάδος ἐνθουσιώντων ὁπλοφόρων χωρικῶν ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κερνίκης, Ζαΐμη, Ρούφου καὶ ἄλλων προεστώτων. Τὴν ἐπομένην, 23 Μαρτίου, ἐν ἐπιβλητικῇ συγκεντρώσει ὅλου τοῦ ἐπαναστατημένου λαοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐν τῷ μέσῳ πλήθους ἐνόπλων μοναχῶν ὁ Γερμανὸς ηὐλόγησε τὰ ἐπαναστατικὰ ὅπλα καὶ ἔμπροσθεν στηθέντος εἰς τὴν πλατεῖαν αὐτὴν μεγάλου σταυροῦ ὥρκισε πάντας εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος Ἀγῶνα Ἐταναστατικαὶ προκηρύξεις ἀπεστάλησαν πανταχοῦ τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος καὶ ἐγράφη εἰς τοὺς ἐν Πάτραις προξένους ἡ ἱστορικὴ προκήρυξις τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἔχουσα οὕτω:

«Ἡμεῖς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ ὀθωμανικὸν γένος καὶ σκοπεύει ὄλεθρον ἐναντίον μας, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ τούτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας». Ἡ προκήρυξις ἀκολούθως, καλοῦσα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια ὅπως ὑπερασπίσωσι τὸν Ἀγῶνα, ἀναμιμνήσκεται τῶν ἀρχαίων προγόνων, οἵτινες «ἐφάνησαν ποτὲ ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα», καὶ καταλήγει ζητοῦσα τὴν προστασίαν ἑκάστου αὐτῶν. Κηρυχθέντος οὕτω τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἀγῶνος τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν Πάτραις, οἱ Ἕλληνες μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γερμανὸν ἤρξαντο τῶν κατὰ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκων ἐνεργειῶν, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι εὐωδοῦντο διὰ τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν περὶ τὸ φρούριον τουρκικῶν οἰκιῶν καὶ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ὕδατος αὐτοῦ, μὴ προνοησάντων τῶν Τούρκων οὔτε τὰς ἐν τῷ φρουρίῳ δεξαμενὰς αὐτοῦ νὰ γεμίσωσιν. Ἓξ κανόνια ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν ἐν τῷ λιμένι ἰονικῶν πλοίων ἐστήθησαν διαταγῇ τοῦ Γερμανοῦ κατὰ τοῦ φρουρίου, βλάπτοντα ὁπωσδήποτε τοῦτο, ἐνῷ μεγάλη ὑπόνομος διανοιχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λόντου εἶχε προσεγγίσει τὸ τεῖχος, ἀλλὰ προδοθεῖσα ἠχρηστεύθη δι' ἀνθυπονόμου. Ἐνῷ δὲ οὕτω πιεζόμενον τὸ φρούριον ἡτοιμάζετο νὰ παραδοθῇ, ἀποβιβάζεται εἰς Ρίον, προερχόμενος ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς τῆς Εὐβοίας, ὅστις πληροφορηθεὶς καθ' ὁδὸν τὰ ἐν Πάτραις συμβάντα ἔσπευσεν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκουμένων Τούρκων. Τὴν πρωΐαν τῆς 3 Ἀπριλίου ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς, μετὰ 300 μόνον Τούρκων, ἐκκινήσας ἐκ Ρίου εἰσβάλλει εἰς Πάτρας, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐμποδίσωσι τοῦτον οὔτε οἱ εἰς Συχαινά, χωρίον ἔξωθι τῶν Πατρῶν, ταχθέντες ὑπὸ τὸν Ροδόπουλον 200 ὁπλοφόροι, οὔτε οἱ εἰς Βλατερό, ἐγγὺς τοῦ φρουρίου, ἕτεροι φρουροί, ἐγκαταλείψαντες τὰς θέσεις των καὶ τραπέντες εἰς λαφυραγωγίαν. Ὁ Ἰσοὺφ πασᾶς εἰσελθὼν οὕτως ἀκωλύτως εἰς τὸ φρούριον ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐν αὐτῷ Τούρκους καὶ ἐνισχυθεὶς διὰ τούτων ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου, καίων καὶ λεηλατῶν τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειψαν τραπέντες εἰς φυγὴν καὶ ἀπειθοῦντες εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν οἱ ὁπλοφόροι Ἕλληνες. Ἀναγκασθέντων δὲ καί τινων ἀρχηγῶν, ἀνδρείως ἀνθισταμένων εἰς συνοικίας τινάς, νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ τῆς δειλίας καὶ φυγῆς τῶν περὶ αὐτοὺς ὁπλοφόρων, ὁλόκληρος ἡ πόλις τῶν Πατρῶν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἰσοὺφ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν λεηλασίαν, ἀπειλουμένης δὲ καὶ γενικῆς σφαγῆς οἱ πρόξενοι ἦλθον εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ζητήσας νὰ ἐκδιωχθοῦν ἐκ τῶν προξενείων οἱ εἰς αὐτὰ καταφυγόντες Χριστιανοὶ ὑπεσχέθη τὴν κατάπαυσιν τοῦ ὀλέθρου. Ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐπομένην ἐκάη ἡ μεγάλη ἀγορὰ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἡ δὲ πυρκαϊὰ ἐξαπλωθεῖσα πανταχοῦ ἀπετέφρωσε τὰ προξενεῖα Ρωσίας, Ὁλλανδίας καὶ Σουηδίας, ἠπείλησε δὲ καὶ τὸ προξενεῖον τῆς Γαλλίας, ἔνθα ἡ μεγίστη συρροὴ Χριστιανῶν. Ἐνταῦθα ἔλαβον χώραν ληστρικαὶ πράξεις πρὸς διαρπαγὴν τῶν κατατεθειμένων περιουσιῶν τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ κακοποιῶν τινων στοιχείων. Ὁ Πουκεβὶλλ προκινδυνεύσας ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς λεηλασίας τοὺς εἰς τὸ προξενεῖον του καταφυγόντας Χριστιανούς, οἵτινες νύκτωρ ἐπιβιβαζόμενοι λέμβων ἀποστελλομένων ὑπὸ τῶν πέριξ χριστιανικῶν πόλεων κατέφυγον εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ πρώτη αὕτη ἐξέγερσις τῶν Πατρῶν ἀπέτυχε τόσον οἰκτρῶς, οἱ Ἕλληνες δὲν ἤργησαν νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως, ἐμψυχωθέντες ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς ἐπαναστάσεως πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρχομένου τοῦ Μαΐου, ἀψιμαχίαι τῶν Ἀχαιῶν ἀρχηγῶν ἤρξαντο ἐκ νέου κατὰ τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ, ἀλλ' οὗτος λαμβάνων ἐνισχύσεις καὶ ἀνεφοδιαζόμενος ἀκωλύτως ἐξήρχετο τοῦ φρουρίου ἐπιτιθέμενος καὶ κατ' αὐτῶν τῶν πέριξ τῶν Πατρῶν θέσεων, ἃς κατεῖχον οἱ Ἕλληνες. Ἡ μονὴ τοῦ *Ὀμπλοῦ*, κειμένη τρεῖς ὥρας μακρὰν τῶν Πατρῶν, ἐκάη τὴν 28 Ἰουνίου, συγκρούσεις δὲ ἔλαβον χώραν εἰς Μαῦρα βουνὰ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξ ὧν αἱ φονικώτεραι ὑπῆρξαν ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου εἰς τὴν ἔξω τῆς πόλεως μονὴν τοῦ Γηροκομειοῦ. Τὴν 7ην Σεπτεμβρίου τουρκικὸς στόλος 60 ἐν ὅλῳ πλοίων ἦλθεν εἰς Πάτρας, ἐνῷ διχόνοιαι καὶ διαιρέσεις ἀνεφύησαν μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ ὁπλαρχηγῶν, δολοφονηθέντος ἔτι τοῦ γενναίου Παναγ. Καρατζᾶ ὑπὸ τῶν Κουμανιωτῶν εἰς τὴν μονὴν Ὀμπλοῦ. Σῶμα ἐκ 1000 Τούρκων στρατεῦσαν εἰς τὰς θέσεις Σαραβάλι, Πουρναρόκαστρον καὶ Ὀμπλὸν διέλυσεν ἀμαχητὶ τοὺς ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων πᾶσαι ἤδη αἱ κινήσεις ἀνεχαιτίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἀλλ' ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησε τοιοῦτον πανικὸν εἰς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, ὥστε πάντες ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν, ἀπομείνασαν εἰς χεῖρας ὀλιγαρίθμων Λαλιωτῶν. Οὗτοι ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν Ἰσοὺφ πασᾶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ρίον. Τότε οἱ ἐντόπιοι πρόκριτοι καὶ ὁπλαρχηγοί, ἐμποδίσαντες τὴν πρὸς κατάληψιν τῶν Πατρῶν ἀποφασισθεῖσαν ἐκστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐκ Τριπόλεως, ἅμα τῇ εἰδήσει τῶν ἀνωτέρω συμβάντων, ἀνέλαβον οἱ ἴδιοι τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Τὴν 21 Ὀκτωβρίου εἰσῆλθον εἰς Πάτρας, ἀναγκάσαντες τοὺς Λαλιώτας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ φρούριον· ἀλλ' ὁ ἐν Ρίῳ παραμένων Ἰσοὺφ πασᾶς ἐπελθὼν ἀπροσδοκήτως ἐκύκλωσε τοὺς Ἕλληνας ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τρέψας αὐτοὺς εἰς φυγὴν ἐπυρπόλησεν εἶτα τὴν πόλιν. Ἀρχομένου τοῦ 1822 κατέπλευσεν εἰς Πάτρας, τὴν 13 Φεβρουαρίου, ἰσχυρὸς τουρκικὸς στόλος ἀποβιβάσας 4000 Τούρκους ὑπὸ τὸν Μεχμὲτ πασᾶν, τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ στόλος τῶν τριῶν νήσων, συνενωθεὶς ἔξωθεν τῆς Ὕδρας, ὑπὸ ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην, ἔπλευσε πρὸς τὰς Πάτρας. Τὴν 20 Φεβρουαρίου συγκροτεῖται εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον ἡ πρώτη ἐκ παρατάξεως ναυμαχία διαρκέσασα πέντε ὥρας, καθ' ἣν ὁ Μιαούλης νικήσας τὸν τουρκικὸν στόλον, ἠνάγκασε τοῦτον νὰ καταφύγῃ εἰς Ζάκυνθον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις ἀνέδειξεν ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὑπὸ τὸν ὁποῖον 6 300 πολεμισταὶ διαφόρων ἀχαϊκῶν καὶ πελοποννησιακῶν σωμάτων ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Πατρῶν στρατοπεδεύσαντες εἰς πλησιόχωρα χωρία. Οἱ Τοῦρκοι ἐκ Πατρῶν ὑπὸ τὸν Μεχμὲτ πασᾶν ἐξῆλθον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τὴν 25 Φεβρουαρίου καὶ μετά τινας συμπλοκὰς εἰς τὰ χωρία Τσουκαλᾶ, Χαλανδρίτσαν, Ἀχαΐάν, ἐπανῆλθον εἰς τὸ φρούριον, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, πλησιάσαντες εἰς Πάτρας, κατέλαβον τὰς ἐγγὺς θέσεις Γηροκομειό, Ὀβριάν, Σαραβάλι καὶ πολεμοῦντες τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἰσῆλθον καταδιώκοντες αὐτούς, ἠνάγκασαν τὸν Μεχμὲτ πασᾶν νὰ ζητήσῃ τὴν σύμπραξιν τοῦ Ἰσοὺφ πασᾶ, ὅστις εἶχεν ἀποχωρήσει εἰς Ρίον. Συγκεντρωθέντων οὕτως ἐν Πάτραις 8.000 Τούρκων καὶ ἡγουμένων ἀμφοτέρων τῶν πασάδων ἐγένετο ἔφοδος εἰς τὰς θέσεις τῶν Ἑλλήνων, ὁπόθεν ἐξέβαλον αὐτοὺς τραπέντας εἰς τὰ ὄρη, πλὴν τῶν ἐν Γηροκομείῳ καί τινι ληνῷ ἀποκλεισθέντων καὶ ἄλλων ὠχυρωμένων ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τὸν Πλατούταν. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης, κατελθὼν μόνος ἐκ Σαραβάλι, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους, καταδιωχθέντος μέχρι τῆς πόλεως καὶ ὑποστάντας μεγάλας ζημίας. Νέαι ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, ἀποκρουσθεῖσαι ὡσαύτως, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παύσωσι τὰς ἐπιθέσεις. Ἀλλ' ἐξ ἀντιζηλίας προκρίτων τινῶν, ἀνακαλεσάντων τοὺς συμπατριώτας των ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἐξοργισθεὶς ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεσύρθη, λύσας τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν λήγοντος τοῦ Μαΐου. Διαλυθείσης οὕτω τῆς ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην πολιορκίας, διετηρήθη μὲν αὕτη καθ' ὅλα τὰ ἀκόλουθα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ζαΐμηδων, ἀλλὰ πάντοτε οἱ Τοῦρκοι κινούμενοι ἐλευθέρως καὶ ἀνεφοδιαζόμενοι κατεῖχον τὰς Πάτρας, ὁπόθεν ἐκστρατεύοντες ἐλεηλάτουν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὰς πέριξ τοιαύτας Αἰγιαλείας, Καλαβρύτων καὶ Ἠλείας. Ἀρχομένου τοῦ 1825, ἐνῷ ἡτοιμάζετο κατὰ τῶν Πατρῶν ἀποφασιστικὴ ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, ἀπεβιβάσθη εἰς Πελοπόννησον ὁ Ἰμπραὴμ πασᾶς, διαλύσας πᾶσαν ἐλπίδα ἁλώσεως τῶν Πατρῶν, αἱ ὁποῖαι οὕτω καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως παρέμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1828, ὅτε τὰ ὑπὸ τὸν Μαιζῶνα πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ Ἰμβραὴμ ἐκ Πελοποννήσου στρατεύματα κατέλαβον τὰς Πάτρας καὶ τὸ φρούριον ὑψωθείσης τῆς ἑλληνικῆς σημαίας καὶ παραδοθείσης τῆς πόλεως εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Καποδίστριαν κυβέρνησιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οὐϊλ. Μίλλερ*, Ἱστορία φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι.—*Σπ. Π. Λάμπρου*, Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά.—*Σπ. Τρικούπη*, Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1862).—*Στεφ. Ν. Θωμοπούλου*, Ἱστορία πόλεως Πατρῶν (1888).—*Pouqueville*, Histoire de la Régénér., Voyage κλπ.—*Ἰων. Φιλήμονος*, Ἱστορικὸν δοκίμιον (1859).—*Φωτάκου*, Ἀπομνημονεύματα Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.—*Νικ. Γ. Λέκκα*, Ρύπες-Ἐρινεὸς (1916). Π. Α. ΝΕΡΑΝΤΖΟΥΛΗΣ

—*[Ἀρχαιολ.]* Τὰ τρία προϊστορικὰ πολίσματα Ἀρόη, Ἄνθεια καὶ Μεσᾶτις, ἐξ ὧν βραδύτερον συνῳκίσθησαν αἱ Πάτραι, φαίνεται ὅτι κατεῖχον ἡ μὲν Ἀρόη τὸν σημερινὸν λόφον, ἔνθα τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον μέχρι Συχαινῶν, ἡ δὲ Ἄνθεια τὸ σημερινὸν προάστειον Ἐγλυκὰς καὶ ἡ Μεσᾶτις τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιοχῶν θέσιν, ἔνθα ἡ Σαμακιὰ καὶ ἡ μονὴ τοῦ Γηροκομείου. Εἰς τὰς περιοχὰς ταύτης ἀνευρέθησαν ὑστερομυκηναϊκοὶ τάφοι πιστοποιοῦντες τὴν προϊστορικὴν κατοίκησιν αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀρόης, εἰς τὴν περὶ τὸν λόφον θέσιν τῆς ὁποίας ἐκτίσθη βραδύτερον ἡ πόλις τῶν Πατρῶν παρὰ τοῦ Λακεδαιμονίου Πατρέως (1082 π. Χ.). Ἡ ἀρχαία πόλις ἐξετείνετο κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀπὸ τὸν σημερινὸν λόφον τοῦ φρουρίου, ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία τῶν Πατρῶν ἀκρόπολις, μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐξαπλωθεῖσα μεταγενεστέρως καὶ ἐκεῖθεν τῶν Ὑψηλῶν Ἁλωνίων, θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρξαν ἐπίσημοι κατοικίαι καὶ ἱερὰ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ ὑστερορρωμαϊκὴν ἐποχήν. Κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ περιγραφὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως (Β΄ αἰὼν μ. Χ.), ἐγγὺς ταύτης παρὰ τὸν ποταμὸν Μείλιχον (νῦν ποτάμι τῶν Συχαινῶν) ἔκειτο τὸ πανάρχαιον ἱερὸν τῆς Τρικλαρίας Ἀρτέμιδος, ἔνθα κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν μυθεύεται ὅτι ἐτελοῦντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τελεταὶ μετ' ἀνθρωποθυσιῶν, αἵτινες ἔπαυσαν κομισθέντος ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ ἥρωος Εὐρυπύλου τοῦ διιπετοῦς ἀγάλματος τοῦ Διονύσου, ἐκ Τροίας. Τοῦ ἱεροῦ τούτου ἰσχυρίζεται ὅτι εἶδε τὰ ἐρείπια ὁ κατὰ τὸ 1795 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα Χ. Scrofani. Ἐκ τῇ ἀκροπόλει τῶν Πατρῶν ὑπῆρχεν ἕτερον ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπικαλουμένης Λαφρίας, ἧς τὸ ἄγαλμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, ἔργον τῶν Ναυπακτίων καλλιτεχνῶν Μεναίχμου καὶ Σοΐδα, ἦτο δῶρον τοῦ Αὐγούστου, κομισθὲν ἐκ τῆς ἐρημωθείσης Καλυδῶνος. Τῇ Λαφρίᾳ Ἀρτέμιδι ἤγοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν Πατρέων τὰ Λάφρια, κατὰ τὴν πομπὴν τῶν ὁποίων ἡ ἱέρεια τῆς θεᾶς ὠχεῖτο ἐπὶ ἐλάφων ἐζευγμένων ὑπὸ τὸ ἅρμα. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ τῆς Λαφρίας ὑπῆρχε ναὸς τῆς Παναχαΐδος Ἀθηνᾶς, τῆς ὁποίας τὸ ἄγαλμα ἐπίσης ἦτο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Ἡ ἀρχαία ἀγορὰ τῶν Πατρῶν ἔκειτο εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ νῦν σῳζομένου ρωμαϊκοῦ ᾠδείου καὶ τῆς λεγομένης Καζάρμας χῶρον. Εἰς τὸ ὕπαιθρον αὐτῆς ἦτο ἀνιδρυμένον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως Πατρέως. Ἐρείπια τῶν στοῶν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς ἐσῴζοντο ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸν εἰρημένον χῶρον. Ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑπῆρχεν ὁ μέγας περίπτερος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐπὶ θρόνου καὶ παρ' αὐτὸ Ἀθηνᾶ ἑστῶσα. Τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τούτου κατέχει πιθανῶς σήμερον ὁ ναὸς τοῦ Παντοκράτορος. Ἐνταῦθα ἀνευρέθη ἄλλοτε ἀρχαῖον δάπεδον, πλησιέστατα δὲ τοῦ ναοῦ καὶ μικρὸν ἄγαλμα τοῦ Γανυμήδους. Πέραν τοῦ Ὀλυμπιείου ἔκειτο ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ τὸ ἄγαλμα, χαλκοῦν, εἶχε τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν ἐπὶ κρανίου βοός. Παρὰ τὸν ναόν, ἐπὶ πύλης κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἀγορᾶς, ἦσαν ἐπιτεθειμένοι ἐπίχρυσοι ἀνδριάντες ὡς παίδων τῶν Πατρέως, Πρευγένους καὶ Ἀθερίωνος. Εἴχετο δὲ τῆς ἀγορᾶς τὸ Ὠδεῖον, ἐν ᾧ Ἀπόλλων, θέας ἄξιος, ἀνέκειτο, πεποιημένος ἀπὸ τῶν λαφύρων, ἅτινα οἱ Πατρεῖς ἔσχον βοηθήσαντες μόνοι ἐξ ὅλων τῶν Ἀχαιῶν τοὺς Αἰτωλοὺς ἐναντίον τῶν Γαλατῶν. Ἀντικρὺ τῆς ἀγορᾶς ἦτο τέμενος καὶ ναὸς τῆς Λιμνάτιδος Ἀρτέμιδος, ἔνθα κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐκομίζετο ἐκ Μεσόας τῆς Λακεδαίμονος τὸ πανάρχαιον ξόανον τῆς Λιμνάτιδος, κλαπὲν ἐκ Σπάρτης ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Πατρέως Πρευγένους. Τοῦ Πρευγένους ὑπῆρχεν ὁ τάφος πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐν ταύτῃ εἰσέτι κατὰ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου ὑπῆρχον οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀγάλματα τῆς Νεμέσεως καὶ Ἀφροδίτης καὶ μέγα τέμενος ἐπιχωρίας γυναικός, ἔνθα ὑπῆρχον τρία ἀγάλματα τοῦ Διονύσου, φέροντα ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν τριῶν ἀρχαίων πολισμάτων τὰ ὀνόματα Μεσατεύς, Ἀνθεύς, Ἀροεύς. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα ἐκομίζοντο τελουμένης διονυσιακῆς ἑορτῆς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Αἰσυμνήτου, ἐπικαλουμένου οὕτω τοῦ Διονύσου ἐν Πάτραις. Ἐρείπια τοῦ ἱεροῦ τούτου πιθανῶς νὰ ἦσαν τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ἐν Πάτραις γαλλικοῦ προξενείου εὑρισκόμενα, ἅτινα ἠρεύνησεν ὁ Πουκεβὶλλ, ἀνευρὼν ἔγχρωμον ψηφιδωτὸν δάπεδον κεκοσμημένον διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ κεφαλὴν Διονύσου.

Ἐγγὺς τῆς παραλίας τῶν Πατρῶν ὑπῆρχον ναοὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ χαλκᾶ ἀγάλματα τοῦ Ἀχαϊκοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὰ τὴν θάλασσαν εὑρίσκετο καὶ ἄλσος θαλερὸν «δρόμους τε ἐπιτηδειοτάτους καὶ ἐς τἄλλα δίαιταν ἡδεῖαν ὥρᾳ παρεχόμενον θερινῇ». Ἐντὸς τοῦ ἄλσους τούτου ἱερὰ καὶ ἀγάλματα τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὰ τὸ ἄλσος τοῦτο εὑρίσκετο ὁ ναὸς τῆς Παναχαιᾶς Δήμητρος, ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ἀγάλματα τῆς μητρὸς καὶ τῆς κόρης καὶ τῆς Γῆς καθημένης. Πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος ὑπῆρχε μαντεῖον ἐν πηγῇ χωριζομένῃ ἀπὸ τοῦ ναοῦ δι' αἱμασιᾶς λίθων. Ἐνταῦθα ἐμαντεύοντο οἱ Πατρεῖς διὰ κατόπτρου κρεμαμένου ἐντὸς τῆς πηγῆς διὰ καλῳδίου περὶ τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν. Πλεῖστα δὲ ἄλλα ἱερὰ καὶ ἀγάλματα εὑρίσκοντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει τῶν

Digitized by Google

Πατρῶν, ὡς καὶ Ἀσκληπιεῖον, κείμενον ὑπὲρ τὴν ἀκρόπολιν «τῶν πυλῶν ἐγγύς, αἳ ἐπὶ Μεσᾶτιν ἄγουσι» προσδὲ καὶ Ἡράκλειον, καὲν τὸν Α΄ π.Χ. αἰῶνα.

Νῦν ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων διασῴζονται ἐν Πάτραις μόνον ἐρείπια τοῦ ρωμαϊκοῦ ᾠδείου, ἄνωθεν τῆς πλατείας Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ ᾠδεῖον τοῦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι, φημιζόμενον ὑπὸ Παυσανίου ὡς ἀξιολογώτατον, τίθεται παρ' αὐτοῦ δεύτερον τοῦ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδου κατασκευασθέντος ᾠδείου ἐπὶ Ρηγίλλη. Τὸ ᾠδεῖον Πατρῶν, ἐκτισμένον κατὰ τὸν τύπον θεάτρου τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς, διασῴζει νῦν τὸν κανονικὸν τύπον κοίλου, ὀρχήστρας, προσκηνίου καὶ σκηνῆς μετὰ παρασκηνίων καὶ τῶν παρόδων. Τὸ κοῖλον τοῦ ᾠδείου, ἀμφιθεατρικῶς ἔναντι τῆς σκηνῆς, εἶναι διῃρημένον διὰ τριῶν μαρμαρίνων κλιμάκων εἰς τέσσαρας κερκίδας. Κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος αὐτῶν ὑπάρχει εὐρὺ διάζωμα, ἔνθα πιθανῶς νὰ ὑπῆρχε ἡμικυκλικὴ στοὰ περίστυλος ἐστεγασμένη. Τὰ ἑδώλια ἦσαν ἐπενδεδυμένα διὰ μαρμάρου, διασώζονται δὲ εἰς τὰς κλίμακας μαρμάρινοι πόδες λεόντων, δι' ὧν αὗται ἦσαν διακεκοσμημέναι. Ἡ ὀρχήστρα, ἐστρωμένη διὰ πλακῶν, χωρίζεται τῆς σκηνῆς δι' εὐρειῶν παρόδων, ὧν διατηρεῖται καλῶς ἡ μαρμαρίνη κλιμακωτὴ στρῶσις. Αἱ πάροδοι, χρησιμεύουσαι καὶ ὡς εἴσοδοι τοῦ κοινοῦ, ἀπολήγουσιν εἰς δωμάτια, ὧν διασῴζεται τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον, διακεκοσμημένον δι' ἐγχρώμων γεωμετρικῶν κοσμήσεων κατὰ τὴν δεξιὰν πάροδον Ἡ σκηνὴ ὑψουμένη εἰς ἴσον ὕψος πρὸς τὸ ἔναντι κοῖλον τοῦ ᾠδείου, φαίνεται διώροφος, ἐστολισμένη ἑκατέρωθεν καὶ ἄνω τῶν τριῶν αὐτῆς πυλῶν μὲ κόγχας, εἰς τὰς ὁποίας ἵσταντο ἀγάλματα. Τὸ ᾠδεῖον ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ χιλιάδας θεατῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἐστεγασμένον. Κατὰ τὴν πλατεῖαν τῶν Ὑψηλῶν Ἁλωνίων, ἔνθα ὑπῆρξαν ἐπίσημοι ἰδιωτικαὶ κατοικίαι καὶ ἱερά, ἀπεκαλύφθη τῷ 1896 θαυμάσιον μωσαϊκὸν συντηρούμενον ἤδη ἐντὸς ὑαλοφράκτου περιπτέρου, κατασκευασθέντος παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ κατειργασμένων ἐγχρώμων πετραδίων, σχηματίζον ὀρθογώνιον μήκους 6,60 μ. καὶ 2,50 πλάτους. Διαιρεῖται εἰς δύο ζωφόρους περιεχομένας εἰς θαυμάσιον πλαίσιον. Ἡ ἄνω ζωφόρος, περισσότερον βεβλαμμένη, παριστᾷ σειρὰν προσώπων εἰς διαφόρους στάσεις κρατούντων προσωπεῖα· μερικὰ τῶν προσώπων τούτων φαίνονται ὅτι εἶναι μουσικοὶ καὶ ὁ εἰς τὸ ἔσχατον ἄκρον δεξιὰ κιθαρῳδός· οὗτος, ἐστεφανωμένος, κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ πλῆκτρον, δι' οὗ ἔπληξεν ἤδη τὰς χορδὰς τῆς μεγάλης κιθάρας, τὴν ὁποίαν κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, φορεῖ δὲ πολυτελῆ ποικιλόχρωμον μανδύαν. Ἡ παράστασις εἰκονίζει παρασκευὴν εἰς δρᾶμα καὶ μουσικήν. Ἡ κάτω ζωφόρος ἀπαρτίζεται ἀπὸ διαφόρους σκηνὰς ἐκ τῆς παλαίστρας. Οἱ ἀθληταὶ ἀγωνίζονται ἢ μεμονωμένοι ἢ ἐν συμπλέγματι, χωριζόμενοι εἰς τὴν εἰκόνα δι' ἑνὸς προσώπου ἀθλητοῦ κρατοῦντος κλάδον φοίνικος· ἡ ζωφόρος αὕτη περιλαμβάνει ἐν ὅλῳ εἴκοσι μίαν μορφάς. Ἡ παράστασις εἰκονίζει παρασκευὴν γυμνικῶν ἀγώνων. Ἐν Πάτραις ἀνευρέθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς αἱ κάλλισται τῶν ρωμαϊκῶν σαρκοφάγων. Τοιαῦται μετεκομίσθησαν ἐκ Πατρῶν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐξ ὧν ἡ καλλίστη, ἡ παριστῶσα τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Ἀπόκεινται δὲ νῦν ἐν Πάτραις, ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ὠδείῳ, δύο μόνον σαρκοφάγοι, ἐξ ὧν ἡ μία ἡ τοῦ Σερβιλίου Φιλέρου, στερουμένη παραστάσεων, ἔχει τὴν ἐπιγραφήν: Σερβίλιος Φιλέρως κατεσκεύασεν αὐτῷ καὶ τῇ συμβίῳ Μουλούμνᾳ. Ἡ δὲ ἑτέρα σαρκοφάγος, περίκοσμος κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς πλευρὰς δι' ἀναγλύφων παραστάσεων, ἀνευρέθη κατὰ Μάϊον 1931 παρὰ τοῦ ἀρχαιολόγου Π. Νεράντζουλη, εἰς θέσιν Ἅγιος Ἀθανάσιος Πατρῶν. Ἡ σαρκοφάγος αὕτη ἐκ μαρμάρου, μήκους 2 μ., ὕψους 0.80 μ. καὶ πλάτους 0.85 μ., παριστᾷ κατὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς πλευρὰν κυνήγιον λεόντων. Ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ δένδρου, ἐφ' οὗ περιελίσσεται μέγας ὄφις, ἐξορμῶσι δύο λέοντες ἐπιτεθέντες ἤδη κατὰ τῶν εἰς τὰ δύο ἀντίθετα ἄκρα ἐν ἐξορμήσει ἱππέων, κάτωθι τῶν ὁποίων οἱ κύνες ὑλακτοῦσιν ὁ μὲν λαγωόν, ὁ δὲ ἀγριόχοιρον. Τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῆς σαρκοφάγου κοσμοῦσι δύο μεγαλόσωμοι γρύπες ἑκατέρωθεν λυχνοστάτου. Τὰς στενὰς πλευρὰς αὐτῆς κοσμοῦσι λεοντόμορφοι σφίγγες, κρατοῦσαι εἰς τοὺς ὄνυχας κεφαλὴν κριοῦ, ἀνὰ μίαν εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἐν διαφόρῳ στάσει. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Πατρῶν ἔχουσι πλεῖσται δημοσιευθῆ, ἀνευρεθεῖσαι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν Πάτραις, ὡς καὶ νομίσματα τῆς πόλεως. Διαφόρων τύπων νομίσματα τῶν Πατρῶν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἀργυρᾶ καὶ ὀρειχάλκινα, ἔχοντα κοινὴν ἀξίαν μὲ τὰ νομίσματα τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς συμπολιτείας, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα μὲ τὸν γνωστὸν τύπον κεφαλῆς Διὸς στεφανηφόρου μετὰ τοῦ μονογράμματος τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῆς πόλεως εἰς τὴν ἑτέραν ὄψιν. Παμπληθῆ δὲ νομίσματα τῆς ἐν Πάτραις ρωμαϊκῆς ἀποικίας, ὀρειχάλκινα, ἔχουσιν ἐκδοθῆ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, διασῴζοντα πρὸ πάντων τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἀρόης διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς «Col. A. A. Patrens» (Αὐγουσταία ἀποικία Ἀρόη τῶν Πατρῶν).

Ἐν τῷ ἐν Πάτραις οἰκήματι τῆς ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς, μεταξὺ τῶν ἐν αὐτῇ ὑπαρχόντων γλυπτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, εὑρίσκονται συμπαθεῖς τινες εἰκονιστικαὶ κεφαλαὶ καὶ ὡραῖον ἀγαλμάτιον ἀκεφάλου Ἀθηνᾶς, ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀντίγραφον τῆς φειδιακῆς Ἀθηνᾶς, διασῷζον καὶ τμῆμα τῆς ἀσπίδος, ἐν ᾧ διακρίνονται μορφαί τινες Ἀμαζόνων, προσδὲ ὡραῖον ἀνάγλυφον παριστάνον πομπὴν εἰς Ἀσκληπιόν, ὡς καὶ θαυμάσια μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ κατετέθησαν ἤδη καὶ τὰ κατὰ Ἰανουάριον 1932 ἀνευρεθέντα παρὰ τοῦ ἀρχαιολόγου Π. Νεράντζουλη, ἐν ἀνασκαφῇ ἐγγὺς τῶν Ὑψηλῶν Ἁλωνίων, δέκα ἀγάλματα, ἀνήκοντα εἰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν τῶν Πατρῶν, τοῦ ὁποίου μέχρι τοῦδε ἐλάχιστα ὑπῆρχον τεκμήρια. Ἀξιόλογα ἐκ τούτων διὰ τὴν ἀνατομικήν των διάπλασιν καὶ ἐξαίρετον τέχνην εἶναι ἄγαλμα Ἡρακλέους φυσικοῦ μεγέθους ἐκ νησιωτικοῦ μαρμάρου. Ὁ ἥρως εἰκονίζεται εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, ἔχει δὲ τὴν λεοντῆν ὑπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα· ἄγαλμα Διονύσου φέροντος περιεστραμμένην περὶ τὸν κορμὸν δορὰν πάνθηρος, ἧς ἡ κεφαλή, θαυμασίας ἐκφράσεως, εὑρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ· ὡραιοτάτη κόρη, ἀρχαΐζούσης τέχνης, μὲ κομψοπρεπῆ ἰωνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ κορμὸς φυσικοῦ μεγέθους Ἑρμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διατηροῦνται ἴχνη ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ. Τὰ λοιπὰ ἀγάλματα, ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς καὶ καθήμενον τοιοῦτον ἐπιφανοῦς ἀνδρός, εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν θαυμασίαν εἰς τὰ ἐνδύματα αὐτῶν πτυχολογίαν, ἰδίᾳ τοῦ παριστάνοντος ἐπιφανῆ γυναῖκα ἢ θεὰν ὕψους 2 μ.

Ἐν Πάτραις διασῴζεται, κατέχον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως, καλῶς διατηρούμενον μεσαιωνικὸν φρούριον. Ἐπιγραφή, ἐκτισμένη νῦν εἰς ἐσωτερικὴν πύλην αὐτοῦ, μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Πανδούλφου ἀνακαινίσαντος τῷ 1426 τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, μεθ' ἧς εἶχε προσοικοδομηθῆ ὁ ναὸς τῆς Παναχαΐδος Ἀθηνᾶς, καταστραφεῖσαν κατὰ τὸν ΙΓ΄ μ. Χ. αἰῶνα. Τῆς ἐκκλησίας ταύτης διακρίνονται ἴχνη ἐγγὺς τοῦ βορείου τείχους τοῦ φρουρίου. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἔχει κτισθῆ ἐκ παντοίου ἀρχαίου ὑλικοῦ, προερχομένου ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει κειμένων ἱερῶν. Π. Α. ΝΕΡΑΝΤΖΟΥΛΗΣ

— **Πατρῶν *ἐπαρχία*** [*Γεωγρ.*]. Μία τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, καταλαμβάνουσα τὸ ΒΔ. τμῆμα αὐτοῦ, ὁριζομένη ΒΑ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας, Α. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, ΝΔ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἠλείας καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ Δ. καὶ ΒΔ. ὑπὸ τῶν κόλπων Πατρῶν καὶ Κορινθιακοῦ. Ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς ἕνα δῆμον, τὸν τῶν *Πατρέων*, καὶ εἰς 105 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: *Ἁγίας Μαρίνης, Ἁγιοβλασιτίκων, Ἁγίου Βασιλείου, Ἁγίου Γεωργίου, Ἀλποχωρίου, Ἀλυσσοῦ, Ἄνω Ἀχαΐας, Ἄνω Σουδενεΐκων, Ἀρραβωνίτσης, Ἀραγοζένης, Ἀραχωβιτίκων, Ἀργυρᾶς, Ἄρλας, Ἀχαϊκοῦ, Βαρβάρας, Βελιμάχης, Βελιτσῶν, Βερίνου, Βερναδεΐκων, Βραχνεΐκων, Γλαύκου, Γρεβενῶν, Δαμακινίου, Δοκανεΐκων, Δρωγάνου, Δραπάνου, Ἐγλυκάδος, Ἐλαιοχωρίου, Ἑλικίστρας, Ἐρυμανθίας, Ζηρίας, Θεριανοῦ, Ἰσώματος, Καλανίστρων, Καλάνου, Καλεντζίου, Καλλιθέας, Καλουσίου, Κάλφα, Καμαρῶν, Καμινίων, Καρεΐκων, Καταρράκτου, Κάτω Ἀλυσσοῦ, Κάτω Ἀχαΐας, Κομπηγαδίου, Κούμανης, Κράλης, Κρήνης, Λάκκου, Λακκόπετρας, Λακκωμάτων, Λεοντίου, Λιμνοχωρίου, Λουσικῶν, Μάγειρα, Μαζαρακίου, Μανεσίου, Μηραλίου, Μιντιλογλίου, Μιτοπόλεως, Μιχόϊ, Μοίρας, Μονοδενδρίου, Μπαρδικκότα, Μπούκουρας, Μπρακουμαδίου, Μυροβρύσεως, Μύρτου, Νιφορεΐκων, Ξηροχωρίου, Ὀβριᾶς, Περιστέρας, Πέτα, Πετρωτοῦ, Πιτίτσης, Πλατάνι, Πλατανόβρυσης, Πόρτας, Προστοβίτσης, Ριόλου, Ροϊτίκων, Ρουπακιᾶς, Σαγεΐκων, Σαλμενίκου, Σανταμερίου, Σαραβαλίου, Σελλᾶ, Σκιαδᾶ, Σκούρα, Σουλίου, Σταροχωρίου, Τραγανοῦ, Τσαπλανεΐκων, Τσουκαλεΐκων, Φαρρῶν, Φλώκας, Φράγκα, Φωσταίνης, Χαϊκαλίου, Χαλανδρίτσης, Χαντζουρίου, Χιόνας, Χρυσοπηγῆς* καὶ *Ψαθοπύργου*. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ΄ ἀπηρτίζετο ἐκ 5 τέως δήμων, τῶν *Δύμης, Ἐρινεοῦ, Πατρέων, Τριταίας* καὶ *Φαρρῶν*. Ἡ ἐπαρχία Πατρῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν (1928) ἀριθμεῖ 118.209 κατοίκους, ὧν οἱ 60.114 ἄρρενες καὶ 58.095 θήλεις. Δ. Ε. Μ.

—**Πατρῶν *κόλπος*,** ἢ ***Πατραϊκὸς κόλπος***. [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μεγάλη κόλπωσις τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἄπυγος ὤν, ἅτε ἔχων ἀντὶ μυχοῦ τὸν πορθμὸν Ρίου—Ἀντιρρίου, δι' οὗ συνάπτεται πρὸς τὸν Κορινθιακόν, χωρίζει τὴν πρὸς Β. αἰτωλικὴν παράλιον ἀπὸ τῆς πρὸς Ν. Ἀχαϊκῆς. Κυρίως εἰπεῖν, ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κυρίως κόλπου, ὃν ἀφορίζουν οἱ φάροι *Ἀντιρρίου* (Ναυπακτίας), *Ἁγίου Σώζοντος* (Μεσολογγίου), *Ἀράξου* (Ἀχαΐας) καὶ *Ρίου* (Ἀχαΐας), ἁπλουμένου ἐπὶ 19 μίλ. ἀπὸ Δ. πρὸς Α. καὶ 12 μίλ. ἀπὸ Ν. πρὸς Β., καὶ ἐκ τοῦ προκόλπου του διανοιγομένου ἐπὶ τοῦ Ἰονίου μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κουνουπέλλι (Ἤλιδος) καὶ νήσου Ὀξειᾶς (νότιο Ἐχινάδες) καὶ ἑνουμένου πρὸς τὸν κυρίως κόλπον διὰ τῆς 6 μιλ. εὖρος ἐχούσης στενώσεως Ἅγιος Σώζων—Ἄραξος. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως (Medit. Pilot 1908. III, 339) δέχονται ὡς κόλπον τῶν Πατρῶν τὴν μεταξὺ Ὀξειᾶς-Ἀράξου-Ρίου-Ἀντιρρίου ὑδατίνην ἔκτασιν. Ἡ ἀκτογραφία τῆς νοτίας παραλίου (τῆς Ἀχαϊκῆς) τοῦ κόλπου, ἐχούσης ἀνάπτυγμα 26 μιλ. καὶ στρεφούσης τὰ κοῖλα πρὸς Β., ἔχει ὡς ἑξῆς, κατὰ τὴν ἀγγλικὴν γεωγραφικὴν ἀντίληψιν: *Ρίον* τὸ νότιον κέρας του, ἐπέχοντος θέσιν μυχοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ κόλπου στομίου, ἔχον φρούριον ἐνετικὸν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ναυτικὸν φανὸν φωτὸς σταθεροῦ ἐρυθροῦ μὲν πρὸς Κορινθιακόν, πρασίνου δὲ πρὸς τὸν Πατραϊκόν· *Ἁγιὰ ἄκρα*, $2^1/_2$ μιλ. ΝΔ. τοῦ Ρίου καὶ λιμὴν καὶ πόλις Πατρῶν εἰς $2\,^1/_2$ μιλ. ἀπὸ τῆς Ἁγιᾶς. Ἐπακολουθεῖ τὸ τόξον τῆς ἀκτῆς, ἣν κατὰ τὰ $^8/_4$ της παραθέει ἡ ἀπὸ Πατρῶν πρὸς Πύργον σιδηροδρομικὴ γραμμή, παρουσιάζουσα τὰ ἀκόλουθα παράλια χωρία, ἅμα δὲ καὶ σιδηροδρομικὰς στάσεις ὄντα, τῶν ἐν παρενθέσεσιν ἀριθμῶν ἐκφραζόντων χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν Πατρῶν ὡς ἀφετηρίας. *Ἰτιὲς* ($3\,^1/_2$), τερπνότατον τῶν Πατρέων θέρετρον καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ὁρμητικὸν ποτάμιον *Λεύκα* (Γλαῦκος), *Μεντίλογλι* (7) ἐπὶ λόφου νοτίως τῆς γραμμῆς, *Μονοδένδρι* ($9\,^1/_2$), *Βραχνέϊκα* (ἢ Ἅγιος Βασίλειος, $10\,^1/_2$), *Τσουκαλέϊκα* ($12\,^1/_2$), *Ἀλυσσὸς* καὶ χείμαρρος Πεῖρος καὶ *Κάτω Ἀχαΐα*. Ἐκεῖθεν στρέφουν ἡ μὲν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ πρὸς Ν., ἡ δὲ ἀκτὴ πρὸς Β., σχηματιζομένου τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Καραβοστάσι*, τῆς λιμνοθαλάσσης *Καλογριὰ* καὶ τοῦ προσχωματικοῦ της βέλους τοῦ ἀπολήγοντος εἰς τὸν ὀρθόπαγον Καλογριά, μεθ' ὃν ὁ *Ἄραξος* μὲ τὸν φάρον του.

Ἡ δὲ τῆς Β. παραλίου (τῆς αἰτωλικῆς), παρουσιαζούσης ἀνάπτυγμα 30 μιλ., ἔχει ὡς ἀκολούθως: *Ἀντίρριον* τὸ Β. κέρας τοῦ ἀνατολικοῦ τοῦ κόλπου στομίου, ἀπορρῶγες *Κλόκκοβα*, 4 μίλ. δυτικῶς, ὅρμος *Βασιλική*, ἀπορρῶγες *Βαράσσοβας*, ἀπολήγουσαι εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Χαλκίς*, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὕφαλα ἐρείπια τῆς φερωνύμου ἀρχαίας πόλεως, ὅρμος *Κρυονέρι* ἢ *Καλυδών*, ἀφετηρία τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ΒΔ. Ἑλλάδος, ἐκβολαὶ *Εὐήνου* (Φίδαρη), 13 μίλ. δυτικῶς τοῦ Ἀντιρρίου, καὶ ἄκρα *Μπούχαρι*, προεκτεινομένη ἀπὸ ἀβαθῆ, ὧν τὴν ἀποχὴν ἐπισημαίνει φωτοβόλος σημαντὴρ *Ἄγκα*. Ἀπὸ τῆς ἄκρας ταύτης ἡ ἀκτὴ σχηματίζεται ἀπὸ τὰ προσχωματικὰ βέλη τῶν λιμνοθαλασσῶν τοῦ Μεσολογγίου, ἅτινα διακόπτονται ὑπὸ κομμάτων· κατ' αὐτὴν δέ, κατὰ σειρὰν καὶ πρὸς Δ.: ὅρμος *Τουρλίδος*, *Ἀνατολικὸν Βασιλάδι*, *Κεντρικὸν Βασιλάδι*, ὅρμος καὶ νησὶς *Ἅγιος Σώστης*, ἔχουσα φάρον, *Σχοινιᾶς*, *Προκοπανιστός*, ὅπου νησίζουσα ἄκρα *Θολή*, 9 μίλ. ἀνατολικῶς τῆς νήσου Ὀξειᾶς, μεθ' ἣν τὸ προσχωματικὸν βέλος τοῦ Παλιοποτάμου, τὸ ἀκρωτήριον *Σκρόφες* καὶ ἡ νησὶς *Ὀξειά*, ἐφ' ἧς ἰσχυρὸς φάρος. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τῆς αἰτωλικῆς ταύτης τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου ἀκτῆς ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς λεγομένης κακῶς ναυμαχίας τῆς *Ναυπάκτου* ἢ τοῦ *Λεπάντο*.

Ὁ πρῶτος ἀκριβὴς χάρτης τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου ὑπετυπώθη τῷ 1864—1865 διὰ τοῦ βρεττανικοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου H.M.S. «Hydra» ἀπὸ τὸν φιλέλληνα Μένσελλ. Τῷ 1890 ὅμως τὸ καισαροβασιλικὸν αὐστριακὸν ὑδρογραφικὸν πλοῖον «Kerka», ἐπαναλαβὸν τὰς βολίσεις, εὗρεν ὅτι πολλὰ βολίσματα εἶχον ἀπὸ τοῦ 1864 μεταβληθῆ λόγῳ προσχώσεων κατὰ τὰς αἰγιαλίτιδας, διατηρηθέντος ὅμως ἀμεταβλήτου τοῦ μεγίστου παρατηρηθέντος ἀπὸ τὸν Μένσελλ, 68 ὀργυιῶν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κόλπου. Αἱ αἰτωλικαὶ ἀκταί του ἐχαρτογραφήθησαν καὶ ὑπὸ Χρυσάνθη ἀπὸ τοῦ ἀτμομυοδρόμωνος «Πηνειοῦ» τῷ 1915. Σ. Ε. Λ.

— **Πατρῶν *ναυμαχία*** (20 Φεβρουαρίου 1822). Λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων πτώσεων τῶν πολιορκουμένων ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικῶν φρουρίων, ἕνεκεν ἐλλείψεως συνδρομῆς ἔξωθεν, ὁ σουλτᾶνος διέταξεν ἔντονον δρᾶσιν τοῦ στόλου του. Οὕτω, μετὰ πυρετώδη προετοιμασίαν, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1822 κατωρθώθη ὁ ἔκπλους τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πεπὲ-Ἀλῆ μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ φρουρίων καὶ ἐνίσχυσιν τῶν φρουρῶν των διὰ νέων στρατευμάτων. Ὁ στόλος οὗτος, οὗ ἐπέβαινον περὶ τὰς 4.000 στρατιωτῶν, ἐνισχυθεὶς καὶ διὰ πλοίων τῆς Αἰγύπτου, Ἀλγερίου καὶ Τύνιδος, συνέκειτο ἐξ 70 περίπου πλοίων πολεμικῶν καὶ ἐμπορικῶν. Περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον ἐφωδίασε κατὰ τὸν πλοῦν τὸ φρούριον τῆς Μεθώνης, ἀφοῦ δ' ἐπεχείρησεν ἀνεπιτυχῶς ἀνακατάληψιν τοῦ Νεοκάστρου (Πύλου) κατέπλευσεν εἰς τὸν ὅρμον τῶν Πατρῶν περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου καὶ ἀπεβίβασε τοὺς ἐπιβαίνοντας στρατιώτας καὶ 20 πεδινὰ πυροβόλα.

Ἐγκαίρως πληροφορηθεῖσαι τὸν ἔκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου αἱ ναυτικαὶ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος, ἡτοίμασαν συντόνως τὰ πλοῖά των, κατορθωθέντος οὕτω ν' ἀποπλεύσῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μεταξὺ 29 Ἰανουαρίου καὶ 2 Φεβρουαρίου. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἐξ 63 σκαφῶν, ὧν 27 τῆς Ὕδρας ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην, ὅστις καὶ

Digitized by Google

ἀνέλαβε τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν, 20 τῶν Σπετσῶν ὑπὸ τὸν Γκίκαν Τσούπην καὶ 16 τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τὸν Νικολῆν Ἀποστόλην. Τῇ 16 Φεβρουαρίου ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Τὴν ἑσπέραν τῆς 19 Φεβρουαρίου συνεκροτήθη ἐπὶ τῆς ὑδραϊκῆς ναυαρχίδος συμβούλιον ἐξ ὅλων τῶν ναυάρχων καὶ πλοιάρχων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, καθ' ὃ ἀπεφασίσθη ὅπως ἐξαναγκασθῇ ὁ τουρκικὸς στόλος εἰς ναυμαχίαν, καθόσον ὑπῆρχεν ὁ φόβος μήπως ὁ ἐχθρός, ἐπωφελούμενος τῆς λόγῳ τῶν πνεόντων συνεχῶς ἀνατολικῶν ἀνέμων προσηνέμου καὶ συνεπῶς πλεονεκτικῆς ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως θέσεώς του, εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὅπως ἐνεργῇ ὑπὸ τὴν κάλυψιν τῶν φρουρίων Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου. Οὕτως ἐκπλεύσαντες οἱ Ἕλληνες περὶ τὴν 3 .πρωϊνὴν τῆς 20 Φεβρουαρίου 1822, μεθ' ἁπάντων τῶν πλοίων των, ἐνεφανίσθησαν μετά τινας ὥρας πρὸ τῶν Πατρῶν. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπῆρε πάραυτα καὶ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος συνεπλάκη πρὸς τὸν ἑλληνικόν. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε 5 ἕως 6 ὥρας περίπου καὶ διεξήχθη ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ὑποστάντων ἀρκετὰς ζημίας, ὑπῆρξε δ' ἡ πρώτη ἐκ παρατάξεως σύγκρουσις μεταξὺ τουρκικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ στόλου ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ ἀπώλειαι τῶν μὲν Ἑλλήνων ἀνῆλθον εἰς 20 τραυματίας, τῶν δὲ Τούρκων εἰς διπλασίους. Μετά τινας ἡμέρας ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ Ζακύνθου καὶ περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον κατηυθύνθη πάλιν πρὸς Δαρδανέλλια, θεωρήσας πιθανῶς ἐπαρκὲς τὸ ὅτι κατώρθωσε ν' ἀποβιβάσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὰ πυροβόλα εἰς Πάτρας. Τῇ δὲ 27 Φεβρουαρίου ἀπέπλευσε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος διὰ τὰς βάσεις του, παραμείναντος μόνον ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν τοῦ Μιαούλη μετὰ 9 πλοίων. Γ. Ν. Ν.

Πάτραι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰλλυρίας κειμένη ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τῆς Λυχνίτιδος λίμνης (νῦν Ἀχρίς) κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὁδοιπορικοῦ τοῦ Ἀντωνίνου, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὴν νῦν ἀλβανικὴν κωμόπολιν Στρούγκα. Α. Θ. Σ.

«Πάτραι». —1) Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1850 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1882. —2) Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1910.

πατραλοίας (ὁ)· ὁ φονεὺς τοῦ πατρός, πατροκτόνος.

Πατρεύς, *—έως* (ὁ, ἡ)· ὁ κάτοικος τῶν Πατρῶν, ὁ ἐκ Πατρῶν καταγόμενος, κοιν. *Πατρινός.*

— Πατρέων ***δῆμος*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Πάτραι.*

Πατρεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πρευγένους, ἔγγονος τοῦ Ἀγήνορος, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιδῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθησαν αἱ Πάτραι. Ὁ τάφος αὐτοῦ ἐσῴζετο ἀκόμη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ) ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Πατρῶν παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπου κατ' ἔτος προσέφερον θυσίας, ἄγοντες τὴν ἑορτὴν Ἀρτέμιδος τῆς Λιμνάτιδος, ἀνδριὰς δὲ αὐτοῦ χρυσοῦς ἐπέστεφε τὴν πρὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πύλην. Α. Θ. Σ.

«Πάτρια» (τά). Ἑβδομαδιαῖον τετρασέλιδον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ὄργανον τῆς «Ἑταιρείας τῆς ὑπὲρ τῶν πατρίων ἀμύνης», ἐκδοθὲν εἰς σχῆμα 4ον ἀπὸ τῆς 16ης Μαρτίου 1902 μέχρι τοῦ 1916, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ι. Δαμβέργη. Διενέμετο δωρεάν.

πατριὰ (ἡ)· σύνολον ἀνθρώπων ἀνηκόντων εἰς τὸ αὐτὸ γένος, συνδεομένων διὰ κοινῆς λατρείας καὶ ἄλλων κοινῶν ὑποχρεώσεων.

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ εἰς τὸν αὐτὸν πρόγονον ἀναγωγὴ τῆς καταγωγῆς, ἀπετέλεσεν εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας βάσιν κοινωνικῆς ὀργανώσεως, τῆς *πατριᾶς*, τὰ μέλη τῆς ὁποίας συνδεόμενα διὰ κοινῆς λατρείας καὶ ἀλληλεγγύης, οὐ μόνον ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς, εἶχον κοινὸν ὄνομα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συνάψουν πρὸς ἄλληλα γάμον, ἅτε ἀνήκοντα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μεγάλην οἰκογένειαν. Παρά τισι λαοῖς, παρ' οἷς ἐπεκράτει τὸ μητριαρχικὸν δίκαιον, ὁμάδα ἀντίστοιχον πρὸς τὴν πατριάν, ἀπετέλουν οἱ ἀνάγοντες τὴν καταγωγήν των εἰς τὴν αὐτὴν μητέρα. Ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διῆλθεν ἐκ τοῦ σταδίου τούτου τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὡς μαρτυροῦν πλεῖστα χωρία ἀρχαίων συγγραφέων, περιγραφαὶ περιηγητῶν καὶ διάφοροι ἐπιβιώσεις ἀλληλεγγύης ὑπεροικογενειακῆς. [Πρβλ. *F. Engels:* L'origine de la famille, de la propriété et de l'état. (Paris 1929).]

πατριαρχεῖον (τό)· τὸ κατάστημα, τὸ οἴκημα ὅπου διαμένει ὁ πατριάρχης, τὰ ἀρχεῖα καὶ ἡ ὑπηρεσία αὐτοῦ || ἡ ἕδρα τοῦ πατριάρχου: «πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, —Ἀλεξανδρείας, —Ἀντιοχείας κ. τ. λ.».

—Πατριαρχεῖον ***Οἰκουμενικόν***· βλ. λ. Οἰκουμενικὸν *Πατριαρχεῖον.*

πατριαρχεύω· ἐκτελῶ καθήκοντα πατριάρχου.

πατριάρχης (ὁ)· ὁ ἀρχηγὸς πατριᾶς, ἰδίᾳ δὲ ἀρχηγὸς φυλῆς τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, οἷον ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ || ἐντεῦθεν, τίτλος παντὸς ἐπισκόπου κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ μόνον τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἀντιοχείας.

— *[Παλ. Διαθ.]* *Πατριάρχας* λέγοντες νοοῦμεν τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ μνημονευομένους προπάτορας τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ—Θάρρα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀβραάμ. Εἰδικώτερον δὲ πατριάρχαι νοοῦνται ἐνταῦθα οἱ ἀμεσώτεροι προπάτορες τοῦ Ἰσραήλ, καὶ δὴ ὁ γενάρχης αὐτῶν Ἀβραάμ, ὁ Ἰσραήλ, ὁ Ἰακὼβ καὶ οἱ δώδεκα υἱοὶ αὐτοῦ. Τὴν ἱστορίαν τῶν πατριαρχῶν ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν ἀφηγεῖται ἡ «Γένεσις» (κεφ. ιβ' καὶ ἑξ.). Ἄγαν φιλελεύθεροι κριτικοὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακὼβ καὶ ἡ Σάρρα ἦσαν ἐξηνθρωπισμέναι παλαιαὶ χαναανιτικαὶ ἢ ἀραβικαὶ ἢ βαβυλωνιακαὶ ἢ αἰγυπτιακαὶ ἀστρικαὶ θεότητες, ἃς ὁ Ἰσραὴλ μετεμόρφωσεν εἰς προγόνους αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἐγκαταλείπεται σὺν τῷ χρόνῳ, λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι κύρια ὀνόματα ἐκ τῆς βιβλικῆς ἱστορίας τῶν πατριαρχῶν ἀπαντῶσι συνήθως καὶ ἐν παλαιοῖς βαβυλωνικοῖς μνημείοις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀνευρίσκεται ἴχνος τι πατριαρχολατρείας, ἂν καὶ μνημονεύονται ἐν τῇ Χαναὰν οὐκ ὀλίγα μέρη ἡγιασμένα διὰ τῶν πατριαρχικῶν ἀναμνήσεων. Ἐπίσης ἐγκαταλείπονται ὑπὸ τῶν πλείστων ἐξηγητῶν αἱ νεώτεραι ἀπόπειραι ἀποδείξεως ἐπεισοδίων τῆς ἱστορίας τῶν πατριαρχῶν ὡς μεταμορφώσεων βαβυλωνιακῶν μύθων (ἔπος τοῦ Γκιλγκαμές, μῦθος τῆς εἰς Ἅδου καταβάσεως τῆς Ἰστὰρ κ.τ.λ.). Ἐπίσης ἐγκαταλείπεται σὺν τῷ χρόνῳ, ὡς εἰς πολλὰ ἄτοπα ἄγων, ὁ ἰσχυρισμὸς φιλελευθέρων τινῶν κριτικῶν, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν πατριαρχῶν οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ὀνόματα φυλῶν, ὑπὸ δὲ τὰς σχετικὰς διηγήσεις τῆς «Γενέσεως» κρύπτονται δῆθεν ἱστορίαι φυλῶν καὶ γενῶν. Τοὐναντίον δέ, διαφωτιζομένου σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐρευνῶν τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου τῶν ἐν λόγῳ διηγήσεων, ἐνισχύεται ὁλονὲν καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν θεοπνευστίαν τῶν Γραφῶν ἡ εἰς τὰς διηγήσεις ταύτας πίστις τῶν ἐπιστημόνων καὶ θεωρεῖται ὡς πολὺ πιθανὴ ἡ πρώϊμος καταγραφὴ τῶν κατ' ἀρχὰς προφορικῶς φερομένων σχετικῶν διηγήσεων, δεδομένου ὅτι ἡ μὲν ἱστορία τῶν πατριαρχῶν τῶν Ἑβραίων ἄρχεται περὶ τὸ 2000 π. Χ., ἀνευρέθησαν δ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ γραπτὰ ἱστορικὰ μνημεῖα κατὰ μίαν καὶ πλέον χιλιετηρίδα παλαιότερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Nikel,* Genesis und Keilschriftforschung (1903) καὶ Die Patriarchen Geschichte [8] (1921).—*H. Heyes,* Bibel und Aegypten (1904).—*H. Lotz,* Abraham. Isaak und Jacob (1910).—*R. Kittel,* Geschichte Israels I[6] (1923), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία. Π. Ι. Μ.

— *['Εκκλ. 'Ιστορ.]* Ἡ ὀνομασία τοῦ *πατριάρχου* ἐπεκράτησε κυρίως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ. Κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον (Λόγ. 42), πάντες οἱ ἐπίσκοποι ἔδει «οἰκειότερον καλεῖσθαι πατριάρχαι», ἀληθῶς δ' ἐν Ἀνατολῇ πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων ἐκαλοῦντο διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, καθὼς καὶ διάφοροι ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος, μετὰ τὰς τέσσαρας Οἰκουμενικὰς συνόδους, τὸ ὄνομα πατριάρχης ἐξιδιασμένως ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῆς Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἰδιαίτερον προνόμιον ἔχοντας νὰ χειροτονῶσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μητροπολίτας καὶ νὰ συγκαλῶσι καὶ προεδρεύωσι τῶν συνόδων τῶν διοικήσεων. Ὁ Ῥώμης μόνον ἐποιεῖτο ἐξαίρεσιν, ἀντὶ τοῦ πατριάρχης φέρων τὸ ὄνομα *πάπας*, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Σιρικίνο (398), καίτοι ἐν τῇ Δύσει ἀρχιεπίσκοποί τινες μεγάλων πόλεων ἐκαλοῦντο πατριάρχαι, ὡς ὁ Ἀκυληΐας, ὁ Ῥαβέννης καὶ ὁ Γράδου μέχρι τοῦ 1451, ὅτε ὁ τίτλος οὗτος ἀπεδόθη τῷ Ἑνετίας μέχρι τῆς σήμερον. Κατά τινας, πατριάρχης ἐλέγετο καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Burges ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν αἱρέσεων ἐν Ἀνατολῇ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀποσχισθέντων τῆς Ὀρθοδοξίας ἐπωνομάσθησαν πατριάρχαι, ὡς οἱ Νεστοριανοί, ὀνομάζοντες αὐτὸν ἅμα καὶ *καθολικόν*, οἱ Ἀρμένιοι, ἔχοντες πέντε πατριάρχας ἢ καθολικούς, ἐν Σίς, Ἀγδαμάρ, Ῥοὺρ-καλέ, Ἱερουσαλήμ, Ἐτσμιατζὶν καὶ Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 1461, οἱ Σύροι Ἰακωβῖται, ὀνομάζοντες τὸν πατριάρχην αὐτῶν Ἀντιοχείας, οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Κόπται, ὧν ὁ πατριάρχης ἐτιτλοφορεῖτο Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ διάδοχος τοῦ Μάρκου, καὶ οἱ ἐν τῷ Λιβάνῳ Μαρωνῖται, ὧν ὁ ἀρχηγὸς ἔφερε πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου καὶ πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας. Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ Σχίσματος καὶ τῶν Σταυροφοριῶν, τὸ πρωτεῖον αὐτῆς θέλουσα νὰ ἐκδηλώσῃ οὐ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πατριαρχῶν καὶ δὴ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, προσείλκυσε πολλοὺς τῶν ἀπεσχισμένων Ἐκκλησιῶν καὶ ἵδρυσε δι' αὐτοὺς πατριαρχεῖα καὶ ἀνέδειξε πατριάρχας, ὡς τῶν Νεστοριανῶν Χαλδαίων ἐν Διαρβεκὶρ τῷ 1181 καὶ ἐν Βαβυλῶνι τῷ 1840, τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν ἐν Λιβάνῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἡνωμένων Σύρων καὶ Ἰακωβιτῶν ἐν Μαρδὶν καὶ Χαλεπίῳ καὶ τῶν ἡνωμένων Κοπτῶν ἐν Καΐρῳ ἀπὸ Λέοντος τοῦ ΙΓ'. Ἀλλὰ καὶ τῶν 4 ὀρθοδόξων πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς ὥρισε πατριάρχας ἐν Ῥώμῃ, τὸν μὲν Κωνσταντινουπόλεως ἑδρεύοντα παρὰ τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ, τὸν δὲ Ἀλεξανδρείας παρὰ τῷ Ἁγίῳ Παύλῳ, τὸν Ἀντιοχείας παρὰ τῷ ναῷ τῆς Μαρίας Maggiore καὶ τὸν Ἱεροσολύμων ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ πόλει ἀπὸ τοῦ 1847. Οἱ πατριάρχαι οὗτοι τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τῶν ἡνωμένων μετὰ τῶν παπικῶν καλοῦνται παρὰ Λατίνοις *μικροί* (patriarchae minores). Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐκτὸς τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν, ἔχομεν καὶ ἄλλους, ὡς τὸν ἐν Ῥωσίᾳ, ἱδρυθέντος τῷ 1589 τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας καὶ πάσης Ῥωσίας καὶ τῶν ὑπερβορείων μερῶν μέχρι τοῦ 1721, ἐσχάτως δὲ ἀνανεωθέντος, καὶ τοὺς ἐν Σερβίᾳ καὶ Ῥουμανίᾳ· οἱ πατριάρχαι οὗτοι καθιερώθησαν συνῳδὰ τῷ πνεύματι τῷ διέποντι ἀνέκαθεν τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν καὶ τῷ πολιτικῷ μεγαλείῳ τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἱδρύθησαν τὰ πατριαρχεῖα ταῦτα· διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν δὲν ἀνεγνωρίσθησαν ὡς τοιαῦτα τὰ λεγόμενα πατριαρχεῖα τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ Πεκίου, οὔτε τὸ ἐν Αὐστρίᾳ τοῦ Κάρλοβιτς. † Η. Φ. Β.

—πατριάρχης ***οἰκουμενικός***· βλ. λ. *οἰκουμενικὸς* πατριάρχης.

πατριαρχία (ἡ)· ἡ ἀρχή, τὸ ἀξίωμα τοῦ πατριάρχου || ὁ χρόνος καθ' ὃν εἶναί τις πατριάρχης: «ἐπὶ πατριαρχίας Φωτίου» || ἡ κατὰ πατριὰς ὀργάνωσις τῆς πρωτογόνου κοινωνίας.

—*[Κοινωνιολ.]* Ἐκ τῶν γνωστῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν (φυλῶν) τῆς ἀρχαιότητος, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς ἐρεύνας, ἃς ἔκαμον ὁ Bachofen («Das Mutterrecht», Στουτγάρδη 1861), ὁ Lewis Morgan («Ancien Society», Λονδῖνον 1877) καὶ τῶν ἐπιγραφικῶν καὶ ἄλλων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς φῶς ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Αἰγύπτου, Μεσοποταμίας, Κρήτης κλπ., προκύπτει ὅτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ διὰ μίαν μεγάλην περίοδον ἡ γυνὴ ὑπῆρξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὀρδῆς-οἰκογενείας. Συνεπῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὴν καλουμένην *μητριαρχικὴν* (βλ. λ. *μητριαρχία*), ἐπεκράτει τὸ μητρικὸν (ἄγραφον) δίκαιον. Ἀλλὰ ἡ περίοδος αὕτη τῆς μητριαρχίας, ὁσονδήποτε μακρὰ καὶ ἐὰν ὑπῆρξεν, ὑπεχώρησε καὶ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἐξηφανίσθη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς *πατριᾶς*, τῆς *πατριαρχίας*. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν ἔχει βεβαίως σχέσιν μὲ τὰς ὑφισταμένας κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα γαμικὰς σχέσεις τῆς ὀρδῆς. Κυρία αἰτία τῆς μεταβολῆς ταύτης εἶναι ὅροι ἰδιοκτησίας, οἱ ὁποῖοι διὰ μέσου τῶν αἰώνων μετεβλήθησαν, ἐξελιχθέντων ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὀργάνων παραγωγῆς (ἐργαλείων). Ἐφόσον ὁ πλοῦτος ηὐξάνετο, ἡ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ θέσις τοῦ ἀνδρὸς ἐγίνετο ἀνωτέρα τῆς τῆς γυναικός. Ὅσον καὶ ἂν ὡρισμένοι θεσμοὶ τῆς ἐποχῆς τῆς καθαρᾶς γυναικοκρατίας (μητριαρχικῆς περιόδου) ἐπέζησαν καὶ διετηρήθησαν ἐπὶ μακρόν, καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας ταύτας ἐποχὰς (ὅπως εἰς τὴν Σπάρτην, Κρήτην, Σάμον καὶ ἀλλαχοῦ), ἡ πτῶσις τοῦ μητρικοῦ δικαίου πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ ἱστορικὴ ἧττα τοῦ θήλεος φύλου. Οἱ ἄνδρες ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ οἴκου καὶ αἱ γυναῖκες σὺν τῷ χρόνῳ ἀπώλεσαν τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν αὐτῷ καὶ ὑπεδουλώθησαν εἰς τοὺς ἄρρενας, γενόμεναι μέσον ἐκπληρώσεως τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἄρρενος φύλου. Μὲ τὴν πατριαρχικὴν ὀργάνωσιν (οἰκογένειαν) εἰσερχόμεθα εἰς τὴν γραπτὴν πλέον ἱστορίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὄχι μόνον σημαντικὰς πληροφορίας ὑπὸ τύπον μύθων καὶ ἄλλων παραδόσεων ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Ἑβραίων, Αἰγυπτίων, Κρητῶν κλπ., ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὑπολείμματα τῆς παμπαλαίας αὐτῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως κυρίως εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ Νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὰς μελέτας τοῦ Κοβαλέφσκι («Tableau des origines et de l'évolution de la famille et de la propriété», Στοκχόλμη 1890) ἡ πατριαρχικὴ ὀργάνωσις ὑπὸ κομμουνιστικὴν μορφὴν συναντᾶται καὶ σήμερον μεταξὺ τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων ὑπὸ τὸ ὄνομα *ζάντρουγγα* (=ἀδελφικὸς δεσμὸς) καὶ *βράτσβο* (=ἀδελφότης) καὶ μὲ κάτως ἠλλοιωμένην μορφὴν εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Κατὰ τὸν Ἔνγκελς, ἡ κομμουνιστικὴ αὕτη πατριαρχικὴ ὀργάνωσις ἀπετέλεσε μεταβατικὸν στάδιον ἐπὶ τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας, τῆς προελθούσης ἀπὸ τὸν *ὁμαδικὸν γάμον* πρὸς τὴν *μονογαμικὴν* οἰκογένειαν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Ἡ ἄποψις αὕτη ἐπαληθεύει καὶ ἀποδεικνύεται διὰ τοὺς ἀρχαίους Σημίτας καὶ Ἀρίους. Αἱ σλαυϊκαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ ἐγκαταστάσεις, κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, μετεφύτευσαν τὸν θεσμὸν τῆς ζάντρουγγας καὶ μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐπίσης ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Xaxthausen ἀπεκαλύφθη ὅτι ὑπῆρχον τοιούτου εἴδους κομμουνιστικαὶ οἰκογενειακαὶ ὀργανώσεις

Digitized by Google

(*όπτσινα*=χωρικὴ κομμοῦνα). Ἐπίσης εἰς τὸν παλαιὸν ρωσικὸν κώδικα, τὴν πράβντα τοῦ Γιαροσλάβυ, γίνεται λόγος περὶ τῆς ὄπτσινα μὲ τὸ ὄνομα βέρδι ὅπως καὶ εἰς τὸν δαλματικὸν καὶ εἰς τὰς πολωνικὰς καὶ βοημικὰς παραδόσεις. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τὰς ἐρεύνας τοῦ ἰδίου Xaxthausen ἀπεκαλύφθη καὶ ἄλλη ἀγροτικὴ κομμουνιστικὴ μορφὴ ὀργανώσεως, ἡ mir. Ἐπίσης καὶ ὁ Maurer διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν ὕπαρξιν πρωτογόνου κοινοτικῆς ὀργανώσεως ὑπὸ κομμουνιστικὸν καθεστὼς διατελούσης, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὰς σλαυϊκὰς ζάντρουγγα. Αἱ γερμανικαὶ αὗται ἀγροτικαὶ κοινότητες καλοῦνται Mark.

Τὰς δύο ὡς ἀνωτέρω ἱστορικὰς ἐποχάς, αἵτινες ἀποτελοῦν σημαντικὰς περιόδους τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, πολλοὶ τῶν νεωτέρων κοινωνιολόγων καὶ ἐθνολόγων δὲν ἀποδέχονται. Κυρίως δὲν ἀποδέχονται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ περίοδος «τῆς μητριαρχίας». Ὁ C. Starke («Ἡ πρωτόγονος οἰκογένεια», 1871) καὶ ὁ Westermarck (Ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γάμου», 1894) ὑπεστήριξαν μετὰ φανατισμοῦ ὅτι αἱ θεωρίαι τοῦ Μπαχόφεν περὶ κοινογαμίας κλπ. εἶναι ἀστήρικτοι καὶ ἱστορικῶς ἀναπόδεικτοι καὶ ὅτι εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας ἐπεκράτει ἐξ ἐνστίκτου προτίμησις εἰς τὴν μονογαμίαν. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται κατεπολεμήθησαν ὑπὸ ἄλλων (Nundt, Mommsen, Deniker κλπ.) καὶ σήμερον δὲν θεωροῦνται σοβαραί. Νεώτεραι ἐργασίαι τῶν Αὐστριακῶν ἐθνολόγων G. Koppers καὶ G. Schmidt, ἂν καὶ οὗτοι ἀναπτύσσουν ἰδίαν θεωρίαν (κατὰ κύκλους) περὶ τῆς ἀρχεγόνου κοινωνίας καὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιβεβαιώνουν ἐμμέσως τὴν μαρξιστικὴν θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὄχι αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις, τὰ τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα ἔνστικτα, ἢ αἱ θρησκευτικαὶ δοξασίαι, ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν αἰτίαν τῆς ἐκ τῆς μητριαρχικῆς περιόδου μεταβάσεως εἰς τὴν πατριαρχικήν, ἀλλὰ τὰ οἰκονομικὰ αἴτια συνετέλεσαν εἰς τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Γ. Κ. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

Πατριαρχικὸν *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πυλαίας τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 30. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπασὲς - μετόχι*.

πατριαρχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πατριαρχίαν, ὁ τῆς πατριαρχίας: «πατριαρχικὸς βίος» ὁ κατὰ πατριὰς βίος· ‖ «πατριαρχικὸς θρόνος», «πατριαρχικὸν δικαστήριον» δικαστήριον ἐκ συνοδικῶν τοῦ πατριαρχείου.—Ἐπίρρ. ***πατριαρχικῶς***·κατὰ τὸν τρόπον τῶν πατριῶν.

— πατριαρχικὸν *δίκαιον*· βλ. *πατριαρχία*.

πατριαρχῶ (—*έω*)· εἶμαι πατριάρχης.

Πατρίδαυα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Δακίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ, 8, 4) ὡς μία τῶν ἐπιφανεστέρων. Ἄγνωστος ἄλλοθεν καὶ ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

πατριδογνωσία (ἡ). Τὸ μάθημα, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταὶ γνωρίζουν τὴν πατρίδα των. Τὸ ἄμεσον περιβάλλον τοῦ παιδίου, ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς, ἀποτελεῖ τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου συνάγονται ὅλαι αἱ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεις, τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ πνευματική του ἀνάπτυξις καὶ διὰ τοῦτο αὗται πρέπει νὰ εἶναι σαφέσταται. Λέγοντες δὲ πατρίδα τοῦ παιδίου, ἐννοοῦμεν τὸ μέρος τῆς γῆς τὸ ὁποῖον πρῶτον ἐγνώρισε, μὲ τὸ ὁποῖον συνεδέθησαν αἱ ἰσχυρόταται ἐντυπώσεις καὶ συναισθήματα, ὅ,τι ἐν γένει ἐδοκίμασεν εἰς τὴν ζωήν του ἢ ἔμαθεν ἐκ τοῦ παρελθόντος ἢ παρόντος. Ὥστε ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πατρίδος τοῦ παιδίου διακρίνονται τὸ μὲν γεωγραφικὰ μετὰ φυσικῶν, τὸ δὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα. Ὁ φυτικὸς καὶ ζωϊκὸς κόσμος τῆς πατρίδος συντόμως ἐξετάζεται ἐν τῇ πατριδογνωσίᾳ, ἐκτενέστερον δ' ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν φυσικῶν. Τὰ δὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα διδάσκονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ πατριδογνωσία γενικὸν σκοπὸν ἔχει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας. Ὡς προεισαγωγικὸν δὲ μάθημα τῆς γεωγραφίας ἔχει ἡ γεωγραφικὴ πατριδογνωσία συγκεκριμένους σκοπούς: 1) Συνηθίζει τὰ παιδία νὰ ἀνερευνοῦν τὰς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος παραστάσεις καὶ τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις. Πρὸς τοῦτο ἐπιζητεῖται κατὰ πρῶτον ἡ γνῶσις τῶν ἀπὸ τῆς πατρίδος παραστάσεων διὰ τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως· ἐπειδὴ τὰ παιδία μόνα των ἀντιλαμβάνονται ἐλλιπῶς ἢ ἐσφαλμένως, διὰ τοῦτο πρέπει εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν νὰ καθοδηγῶνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου εἰς μικρὰς ἐκδρομάς, συχνὰς καὶ μεθοδικάς· εἰς ταύτας ὁ διδάσκαλος καθοδηγεῖ δι' ἐρωτήσεων τὴν παρατήρησιν τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα λέγουν ὅσα παρατηροῦν· τὸ σχολεῖον καὶ τὰ περὶ αὐτὸ ἐξετάζονται ἀκριβέστερον, τῶν δὲ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων τόπων τὰ κυριώτερα μέρη. Πρὸς ἀπόκτησιν ὀρθῆς ἀντιλήψεως τῶν ἐκτάσεων, διὰ τὰς ὁποίας ἀσχολεῖται ἡ γεωγραφία, πρέπει νὰ ἀσκηθοῦν οἱ μαθηταὶ νὰ καταμετροῦν καὶ κατόπιν νὰ ἐκτιμοῦν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ: α') διάφορα μήκη, π. χ. φαινόμενον τμῆμα ὁδοῦ, ὕψος δένδρου, ἀπόστασιν δύο δένδρων· β') ἐκτάσεις σωμάτων, μεγέθη γωνιῶν, βάρη, περίμετρον σωμάτων· γ') χρονικὰ διαστήματα, π. χ. τὸν χρόνον ὡρισμένης πορείας· δ') ἀριθμοὺς σωμάτων, π. χ. τῶν δένδρων ἐπί τινος ἐκτάσεως· ε') ταχύτητα, π. χ. τοῦ ρεύματος ποταμοῦ· στ') θερμότητα, π. χ. τῆς ἀτμοσφαίρας, ὕδατος. Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ἀνεύρεσις τῆς αἰτιώδους σχέσεως: διατί εἶναι τόσον βαθέως ἐσκαμμέναι αἱ κοῖται ρυάκων εἰς ἀποτόμους κλιτῦς; διατί ἐδῶ ὁ ποταμὸς σχηματίζει γωνίαν; διατί ὀλιγοστεύει τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ θέρος; Ἐκ τοιούτων παρατηρήσεων συνάγονται γενικὰ συμπεράσματα. Ἐν δὲ τῇ τάξει ὁ διδάσκαλος ἐπιβάλλει εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ διηγηθοῦν ἐν συνεχείᾳ διαφόρους ἐκ τῆς ἐκδρομῆς παρατηρήσεις. 2) Ἀφοῦ ἡ γεωγραφία ἐξετάζει βουνά, νήσους, ποταμοὺς κλπ., ἡ πατριδογνωσία ἐπιζητεῖ τὸν σχηματισμὸν τῶν θεμελιωδῶν τούτων ἐννοιῶν διὰ τῆς ἐποπτείας καὶ διασαφήσεως τῶν ἀπὸ τῆς πατρίδος παραστάσεων. 3) Ἀλλὰ καὶ διὰ παρατηρήσεων τῶν οὐρανίων σωμάτων προσπαθεῖ νὰ σχηματισθοῦν παραστάσεις διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μαθηματικῆς γεωγραφίας καὶ κοσμογραφίας. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας θὰ ἐξετάζεται ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν φαινομένων τούτων καὶ ὄχι ἡ πραγματικὴ ὄψις καὶ τὸ αἴτιον τῶν φαινομένων, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει ἡ κοσμογραφία. Γίνονται δὲ αἱ παρατηρήσεις ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ διδασκάλου, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ μόνων τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς ὑποδείξεις των κατὰ τὴν ἡμέραν ἢ καὶ κατὰ τὴν νύκτα συνήθως εἰς τὴν αὐλὴν ἢ εἰς τὸ δῶμα τοῦ σχολείου. 4) Ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀμέσου ἐποπτείας τῶν τοπικῶν ἐκτάσεων, χρησιμοποιεῖ χάρτας, οἵτινες δὲν εἶναι ἀπεικονίσεις τόπων, ἀλλὰ σύνολον συνθηματικῶν σημείων· ἡ κατανόησις δ' αὐτῶν εἶναι ἔργον τῆς πατριδογνωσίας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἑρμηνεύωνται ἁπλῶς τὰ συνθηματικὰ σημεῖα. Καλύτερον εἶναι, ἀφοῦ πρῶτον καθορισθοῦν ἐπὶ τοῦ πίνακος τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, νὰ παριστάνωνται μὲ τὰ συνθηματικὰ σημεῖα διὰ χρωματιστῶν κιμωλιῶν τὰ μέρη, ἅτινα ἐγνώσθησαν εἰς ἐκδρομάς· τὰ τοιαῦτα δέ, ἔστω καὶ ἀτελῆ, κατόπιν νὰ μεταφέρουν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ τετράδιά των.

Ἀφετηρία τῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ αἴθουσα τῆς παραδόσεως· ἀφοῦ παρατηρηθοῦν τὰ ἐν αὐτῇ ἀντικείμενα, ἐξετάζεται ἡ μορφὴ καὶ ἔκτασις τῆς αἰθούσης· ἔπειτα ὁρίζονται τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ σημειοῦνται καὶ ἐπὶ τοῦ πίνακος· κατόπιν μετροῦνται τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς αἰθούσης καὶ σημειοῦνται εἰς τὸν πίνακα, π. χ. κατὰ $^1/_{100}$ μικρότερα· μὲ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν σημειοῦνται τὰ κυριώτερα σκεύη, θρανία, ἕδρα· ὁμοίως, ἀφοῦ ἐξετασθοῦν ἀκριβῶς, σημειοῦνται τὰ λοιπὰ δωμάτια, ἡ αὐλὴ καὶ ἡ περίμετρος τοῦ σχολείου· τὰ τοιαῦτα σχέδια γίνονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ εἰς τὰ τετράδιά των. Ἔπειτα παρατηροῦνται τὰ περὶ τὸ σχολεῖον μέρη· κατὰ πρῶτον ἡ πρὸ αὐτοῦ ὁδὸς καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν αἱ σπουδαιότεραι καὶ τὰ ἀξιολογώτερα οἰκοδομήματα. Τὰ εἴδη τῶν οἰκοδομῶν (λιθόκτιστοι, μονώροφοι κλπ.), ἡ στρῶσις τῶν ὁδῶν, τὰ ἐπαγγέλματα, οἱ κυριώτεροι ἄρχοντες, τὰ μέσα συγκοινωνίας λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Ἀπὸ τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου προχωρεῖ ἡ διδασκαλία εἰς τὸ ὕπαιθρον: ἀγροί, λειμῶνες, ὁδοὶ κλπ. ἐξετάζονται· ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενομένων βαθμηδὸν μακροτέρων ἐκδρομῶν σχηματίζεται τὸ σχέδιον τῆς κοινότητος ἢ δήμων (περίπου εἰς κλίμ. $^1/_{1000}$). Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν σημειοῦται μόνον ἡ ὁριζοντία ἔκτασις τῶν μερῶν, ἀλλ' ἰχνογραφοῦνται, ἔστω καὶ χονδροειδῶς, τὰ ὕψη τῶν λόφων, βουνῶν κλπ.· τοῦτο δὲ εἶναι σπουδαῖον διὰ τὴν κατανόησιν τῶν χαρτῶν. Ἐν τέλει ἐξετάζονται τὰ μακρότερον κείμενα μέρη τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, γνωρίζονται ἡ ἐπαρχία ἢ καὶ ὁ νομὸς καὶ γίνονται οἱ χάρται των. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀρχίζει ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς πατριδογνωσίας. Π. Α. ΒΑΛΑΚΗΣ

πατριδογραφία (ἡ)· ἡ μελέτη καὶ περιγραφὴ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τῶν ἐν τῇ πατρίδι, ἄλλως *πατριδογνωσία* (βλ. λ.).

Πατρικὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Χίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 341. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

Πατρικᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἄσσου τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 190.

Πατρίκι *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σαργιάδας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 46. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Σιτοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 439

— Πατρίκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου. Κάτ. 800, πάντες Ἕλληνες, ἀσχολούμενοι εἰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις. Α.Κ.Α.

Πατρικία *Ἀποικία* (Patricia Colonia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἱσπανικῆς Βαιτικῆς (νῦν Ἀνδαλουσίας) παρὰ τὴν σημερινὴν Κόρδοβαν (Κορδούην). Ν. Σ. Λ.

πατρίκιος (ὁ)· παρὰ Ρωμαίοις ὁ τέλειος πολίτης, ὁ εὐπατρίδης, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν πληβεῖον· ‖ καθόλου, οἱ ἀνήκοντες εἰς ἐπιφανεῖς οἰκογενείας, εὐγενεῖς.

—*[Ρωμ. 'Αρχ.]* Ὡς ἐπίθετον ἡ λέξις *πατρίκιος* (*—ία, —ον*) εὑρίσκεται συχνότατα παρὰ τοῖς Λατίνοις συγγραφεῦσι καὶ ποιηταῖς, ὡς οὐσιαστικὸν δὲ κατὰ πληθυντικὸν κυρίως, σπανίως δὲ καθ' ἑνικὸν (παρὰ Σαλλουστίῳ) καὶ δηλοῖ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν τῶν πατρικίων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν *πληβείων*. Ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ εἶχε δημιουργηθῆ καὶ ὑποκοριστικὸν τῆς λέξεως ταύτης: patriciolus (παρὰ Πρισκιανῷ). Τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἑρμηνεύει τὴν λέξιν: «οἱονεὶ πατὴρ τοῦ κοινοῦ». Ἡ λέξις *πατρικιᾶτον* (patriciatus) ἐδήλου τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν.

Οἱ πατρίκιοι τῆς Ρώμης ἦσαν οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς παλαιοτάτας φυλάς των: τοὺς καθ' αὐτὸ Ρωμαίους Ramnes ἢ Ramnenses (*Ραμνίτας* καὶ *Ραμνησεῖς*, ὀνομασθέντας οὕτως ἀπὸ τοῦ Ρωμύλου), τοὺς Luceres (*Λούκερας*, ὀνομασθέντας οὕτως ἀπὸ τοῦ Λουκούμωνος, συμμάχου τοῦ Ρωμύλου, πεσόντος ἐν τῷ κατὰ τῶν Σαβίνων πολέμῳ), καὶ τοὺς συνοικισθέντας ἐν Ρώμῃ καὶ σαβινικῆς ὄντας καταγωγῆς Tities ἢ Titienses (*Τιτίους* καὶ *Τιτιησεῖς*, ὀνομασθέντας οὕτως ἀπὸ τοῦ Τίτου Τατίου, τοῦ βασιλέως τῶν Σαβίνων, καὶ ἐγκατασταθέντας εἰς τὸν Καπιτωλῖνον καὶ τὸν Κυρῖνον λόφον τῆς Ρώμης). Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὠνομάζοντο καὶ «πατρίκιοι κατωτέρων γενῶν». Ἑκάστην τῶν φυλῶν τούτων ἀπετέλουν 10 *φράτρι*, ὧν ἑκάστην 10 γένη. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐγένετο διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐκπροσώπησιν τῶν πατρικίων καὶ ἐπιτέλεσιν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν καὶ καθηκόντων. Ἕνεκα τῆς δεκάδος τῶν γενῶν ὠνομάζοντο ταῦτα καὶ «δεκάδες», τάξεις, λόχοι (decuriae). Οἱ πατρίκιοι κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας (753—509 π. Χ.) ἦσαν 100 *συγκλητικοί*, οἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶναι gentiles (γεννῆται), ἤτοι ν' ἀνήκωσιν εἴς τι τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν γενῶν, ὑφ' ὧν, συγγενευόντων πρὸς ἄλληλα, ἀπετελέσθησαν αἱ πρῶται φράτραι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν 100 τούτων συγκλητικῶν ἐδιπλασιάσθη ἢ ὑπὸ τοῦ Ρωμύλου ἢ ὑπὸ Ταρκυνίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς δημοκρατίας οἱ συγκλητικοὶ ἐγένοντο 300.

Πατρίκιοι ἐν Ρώμῃ ἀνεγνωρίσθησαν καί τινες τῶν Ἀλβανῶν, δηλαδὴ τῶν κατοίκων τῆς Ἄλβας Λόγγας. Οἱ πατρίκιοι ὠνομάζοντο πάντοτε οὕτως ἐν Ρώμῃ, ἐπειδὴ ἐπροστάτευον τὴν πολιτείαν ὡς πατέρες. Ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῳ ἡ λέξις patres δηλοῖ τοὺς πατρικίους συγκλητικούς. Οἱ πατρίκιοι καθίσταντο αὐτοδικαίως συγκλητικοὶ εὐθὺς ὡς συνεπλήρουν τὴν νόμιμον πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἡλικίαν, ἀνέκαθεν δ' ἐθεωροῦντο πολῖται «τέλειοι», «τελειότατοι», δι' ὃ καὶ μόνοι οὗτοι ἐλάμβανον τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεγάλα πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Μόλις τῷ 444 π. Χ., μετὰ μακροὺς καὶ πείσμονας ἀγῶνας, ἐδέχθησαν νὰ ἐκλεγῶσι στρατιωτικοὶ χιλίαρχοι ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν, τῷ 367 ὕπατοι, τῷ 364 ἀγορανόμοι, τῷ 356 δικτάτωρες, τῷ 351 τιμηταί, τῷ 337 στρατηγοί. Ἀπὸ τοῦ 339 π. Χ. οἱ πατρίκιοι περιωρίσθησαν μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ δικτάτωρος Ποπλιλίου Φίλωνος, ἵνα μὴ δύνανται ν' ἀπορρίπτωσιν ὅσα δὲν ἤρεσκον αὐτοῖς ψηφίσματα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις συνειργάζοντο ἐν τῇ συγκλήτῳ μετὰ τῶν πληβείων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Οἱ πατρίκιοι διεκρίθησαν ἀπὸ τῶν πληβείων διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «εὐγενεῖς» (nobiles), οὗτινος ἐνδεικτικὸν ἦτο τὸ ἰδιαίτερον πατρίκιον ὑπόδημα, ὅπερ ἐκάλυπτε τὸν πόδα ὅλον καὶ μέρος τῆς κνήμης. Οἱ πατρίκιοι οὗτοι συνεβούλευον καὶ ἀντικαθίστων τὸν βασιλέα, ἦσαν προστάται τῶν γενῶν καὶ τῆς ὅλης χώρας, ἐν δὲ τῇ δημοκρατίᾳ διεχειρίζοντο τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τῆς πολιτείας, ἔχοντες καὶ τὴν ἀρνησικυρίαν τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψηφιζομένων νόμων· ὅταν δέ, καὶ ἐπὶ βασιλείας ἔτι, συγκλητικοὶ ἐγένοντο καί τινες μὴ ὄντες πατρίκιοι, οἱ «ἰθαγενεῖς» καὶ «ἐλεύθεροι» πατρίκιοι εἶχον πάντοτε τὴν auctoritatem καὶ τὸ interregnum, δηλαδὴ τὸ ἀπόλυτον πολιτικὸν κῦρος καὶ τὴν μεσοβασίλειον καὶ ὑψίστην ἀρχήν, προσέτι δὲ καὶ τὸ δικαίωμα ματαιώσεως τῆς ἐκλογῆς πολλῶν ἀρχόντων, ὅπερ ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὸν ταραχώδη Α' αἰῶνα π. Χ. διὰ τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς ἐκλογὰς τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας καὶ τῆς φρατρικῆς. Ὁ πατρίκιος καθίστατο πληβεῖος, ἐὰν ἐγκατέλειπε τὸ γένος καὶ τὴν φρατρίαν αὐτοῦ καὶ παρέδιδε τὰ ἱερά του. Πατρίκιοί τινες ἔπραξαν τοῦτο θελήσαντες νὰ ἐκλεγῶσι δήμαρχοι.

Ὀνομαστὰ γένη πατρικίων (καταγραφόμενα ἀλφαβητικῶς) εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀγρικόλας	Ἀντώνιος	Βαλβῖνος
Αἰλιανὸς	Ἄπερ	Βάσσος
Αἰμιλιανὸς	Ἄππιος	Βενεβεντανὸς
Αἰμίλιος	Ἀππουλήιος	Βέτος
Ἀκίλιος	Ἄρριος	Βραδούας
Ἀλβῖνος	Ἀρρούντιος	Γαλλικανὸς
Ἀνουλλῖνος	Ἄσπερ	Γάλλος
Ἀντίστιος	Αὖιτος	Γαύιος

Digitized by Google

Γέμινος	Μεσσάλλας	Σαλινάτωρ
Γεντιανὸς	Μουκιανὸς	Σάλουϊος
Γλαβρίων	Νερούας	Σαπιδιανὸς
Γλίτιος	Νουμονιανὸς	Σατο(υ)ρνῖνος
Γράκχος	Ὀνωρᾶτος	Σέξτιος
Δέξτερ	Ὄρφιτος	Σεπτιμιανὸς
Δολαβέλλας	Οὐαλέριος	Σευῆρος
Δομίτιος	Οὐεστῖνος	Σιλανὸς
Ἕλουιος	Οὐῆρος	Σίλιος
Ἰουλιανὸς	Οὐιτέλλιος	Σιλουανὸς
Καίλιος	Οὐίτ(ου)λος	Σκαῦρος
Καλπούρνιος	Οὐλπιανὸς	Σκριβωνιανὸς
Καμερῖνος	Παυλῖνος	Σόσιος
Κᾶρος	Παῦλος	Σουλλῖνος
Κάτ(ου)λος	Πεδώνιος	Σουλπίκιος
Κέθηγος	Πέδων	Σούρας
Κλαύδιος	Περτίναξ	Στατίλιος
Κοϊντιανὸς	Πετρώνιος	Στέλλας
Κοϊντιλιανὸς	Πίος	Σύλλας
Κορνήλιος	Πίσων	Τιτιανὸς
Κορουῖνος	Πλαύτιος	Τορκουᾶτος
Κρισπῖνος	Πλαῦτος	Τουβέρων
Λαιλιανὸς	Πολλίων	Τοῦλλος
Λάργος	Πομπώνιος	Τουσκένιος
Λέντ(ου)λος	Ποστουμιανὸς	Τοῦσκος
Λέπιδος	Ποστουμος	Φαβιανὸς
Λίβων	Ποῦλχερ	Φάβιος
Λογγῖνος	Πρισκιλλιανὸς	Φαῖδρος
Λολλιανὸς	Πρίσκος	Φάλκων
Λόλλιος	Πρόκ(ου)λος	Φαυστιανὸς
Λοῦπος	Ραῦος	Φαυστῖνος
Μάγνος	Ρηγίλλος	Φιρμιδιανὸς
Μάκερ	Ρήγ(ου)λος	Φίρμος
Μακρῖνος	Ρουφινιανὸς	Φλαυιανὸς
Μάξιμος	Ρουφῖνος	Φλῶρος
Μαρκέλλος	Ροῦφος	Φοῦσκος
Μαροῦλλος	Ρωμᾶνος	Φροντῖνος
Μέρουλας	Ρώσκιος	Φρόντων
Μεσσαλῖνος	Σαβινιανὸς	

Κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς δημοκρατίας εἷς φρατρικὸς νόμος (lex curiata) ἦτο ἱκανὸς νὰ προαγάγῃ πληβεῖον εἰς πατρίκιον· ὁ Κάσσιος νόμος (lex Cassia) ἐξουσιοδότησε τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, ὡς δικτάτωρα, νὰ δημιουργήσῃ νέους πατρικίους, ὡς καὶ ὁ Σαίνιος νόμος (lex Saenia) τὸν Αὔγουστον· οἱ αὐτοκράτορες Κλαύδιος καὶ Οὐεσπασιανὸς ἤσκησαν τὸ ἀπὸ τοῦ νόμου δικαίωμα τοῦτο· ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδωκεν εἰς τὴν λέξιν πατρίκιος τὴν σημασίαν τίτλου τιμῆς δι' ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα ἢ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ πατρίκιος ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἤρχετο τρίτος, μετὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ὕπατον. Ἔκτοτε ὁ τίτλος τοῦ πατρικίου ἐδόθη ἀνεξελέγκτως εἰς ἐπαρχιακοὺς κυβερνήτας καὶ εἰς βαρβάρους μεγιστᾶνας, ὧν ἡ φιλία ἐκρίνετο ἀναγκαία εἰς τὸν αὐτοκράτορα· τοιοῦτοι πατρίκιοι ἐγένοντο ὁ Ὀδόακρος, ὁ Θεοδώριχος, ὁ Σιγισμοῦνδος τῆς Βουργουνδίας, ὁ Κλόβις κ. ἄ., ὁ δὲ τίτλος δὲν ἦτο πλέον κληρονομικός, ὡς ἦτο ἐν τῇ παλαιᾷ Ρώμῃ. Ἀλλά, καὶ παρὰ τὴν συχνὴν παροχὴν τοῦ τίτλου, οἱ ἀπὸ πατρικίων πατρίκιοι διεκρίνοντο τῶν παρεισάκτων, διότι οἱ μὲν ἀρχαιόθεν πατρίκιοι ὠνομάζοντο τετιμημένοι (honorarii), οἱ δὲ ἄλλοι ἁπλῶς: παράπλευροι, παρόντες (praesentales). Ὁ τίτλος τοῦ πατρικίου, προσλαβὼν καὶ τὰς διακρίσεις: ἐκλαμπρότης, μεγαλειότης κ. ἄ., διεσώθη ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, ἀπενεμήθη δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐργασθέντας ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ μετῳκίσθησαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἅμα κτισθεῖσαν, Ρωμαῖοι πατρίκιοι, ὧν τὰ ὀνόματα παραδίδονται οὕτως: Ἀγρικόλα(ο)ς, Ἄνθιμος (ὁ ἄλλως Ἀνθέμιος), Ἀρμᾶτος, Βῆρος, Δαρεῖος, Δομνῖνος ἢ Δόμινος, Εὔβουλος, Εὐγένιος, Ζωτικός, Ἰσίδωρος, Καλλίστρατος, Μαριανός, Μαρῖνος, Μαυριανός, Μόδεστος, Ὀλύβριος, Ὀλύμπιος, Οὐρβίκιος, Παυλῖνος, Πρόβος, Ροδανός, Σαλλούστιος, Σαμψών, Σευῆρος, Στούδιος, Φιλόξενος, Φλωρέντιος, ὧν τινες ἀνεγνωρίσθησαν ἅγιοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς: *Κικέρων* (De re publica), *Λίβιος*, *Διον. Ἁλικαρνασσεύς*, *Πλούταρχος*, *Valerius Maximus*—*Schwegler*, Röm. Gesch. (1², 610 κ. ἑ., 615). — *Bloch*, Origines du Sénat Romain (105 κ.ἑ., 191).— *Σ. Βάση*, Ρωμαίων Πολιτεία (1903). — *Μόμμσεν*, Ρωμαϊκὴ Ἱστορία, μετάφρ. Σ. Κ. Σακελλαροπούλου.— *Ν. Λιβαδᾶ*, Λατινικὸν Λεξικὸν μέρ. β'—στ'. — *Carl Heiter*, De patriciis gentibus (Berlin 1909).— *P. Willems*, Le Sénat de la Rep. Romaine (Louvaine—Paris 1878 κ. ἑξ.). — *Th. Mommsen*, Römisches Staatsrecht (Leipzig 1887—1888). — *E. Herzog*, Geschichte und System der römischen Staatverfassung (Leipzig 1884—1901). — *N. Madvig*, Die Verfassung und Verwattung des römischen Staates (Leipzig 1881—1882).

Ν. ΛΙΒΑΔΑΣ

— *[Βυζαντ.] Πατρικίους* εἶχε καὶ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ἡ *πατρικιότης*, ὡς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἀπενέμετο, τιμῆς ἕνεκεν, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἀνωτάτους αὐλικούς, πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας (πραιποσίτους, διοικητὰς ἐπαρχιῶν, στρατηγοὺς κτλ.) καὶ ἦτο μὲν ἰσόβιον ἀλλὰ προσωπικὸν καὶ οὐχὶ κληρονομικόν. Ἀπενέμετο ὡσαύτως καὶ εἰς βαρβάρους ἡγεμόνας ὑποτελεῖς καὶ συμμάχους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ πατρίκιοι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν σύγκλητον, ὁ πρῶτος δ' ἐξ αὐτῶν ἐλέγετο *πρωτοπατρίκιος*. Ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει πατρικίου ἐτελοῦντο ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις τελεταί, εἰς τὰς ὁποίας, πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων, παρίσταντο καὶ οἱ «*δῆμοι τῶν δύο μερῶν*» μετὰ τῶν δημάρχων των, οἵτινες ἀνεφώνουν τὰς κεκανονισμένας «εὐφημίας» καὶ εἶτα συνώδευον μετὰ τῶν αὐλικῶν ἀρχόντων τὸν ἀναγορευθέντα πατρίκιον μέχρι τῆς κατοικίας του, ἔνθα οὗτος παρέθετε πολυτελὲς γεῦμα, εἰς ὃ παρεκάθηντο καὶ οἱ πραιπόσιτοι, οἱ ὀφφικιάλιοι, οἱ δήμαρχοι καὶ ὁ σιλεντιάριος. Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ἔπαυσεν ὑφιστάμενον.

Ὅπως ἐν τῷ Βυζαντίῳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ὁ τίτλος τοῦ πατρικίου ἀπενέμετο ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς τοὺς ἀνωτάτους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς συμμάχους. Ν. ΚΛΣ

— **Πατρίκιος** ***τῶν Ρωμαίων*** (Patricius Romanorum) *[Ἐκκλ. Δίκ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ φραγκικῷ κράτει ὁ βασιλεύς, ὡς προστάτης τῆς Ἐκκλησίας. Τοσοῦτον δ' εὐρεῖα ἦτο ἡ προστασία, ἣν ὁ βασιλεὺς παρεῖχε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε ὁ μὴ ἀνήκων τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἀπέλαυε τῆς προστασίας τοῦ κράτους, ὁ δ' ἐχθρὸς τοῦ κράτους ἐλογίζετο καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρός. Τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὤφειλεν ὁ βασιλεὺς νὰ προασπίζῃ καὶ ἔναντι τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς μὴ χριστιανικοῖς λαοῖς (nationes barbarae). Κ. Μ. Ρ.

Πατρίκιος. Ἀπόστολος καὶ πάτρων ἅγιος τῆς Ἰρλανδίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 387 μ. Χ. ἐν Σκωτίᾳ, υἱὸς τοῦ Ρωμαίου Καλπουρνίου καὶ τῆς Βρεττανῆς Κοντσέσσας. Αἰχμαλωτισθεὶς εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ὑπὸ Ἰρλανδῶν ἐπιδρομέων, ἤχθη δοῦλος εἰς Ἄντριμ, ὁπόθεν δραπετεύσας ἦλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐγένετο μοναχός. Τῷ 433 ἦλθεν εἰς Ἰρλανδίαν ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Σελεστίνου τοῦ Α' ὅπως κηρύξῃ ἐκεῖ τὸν Χριστιανισμόν. Παρὰ τὴν ἐχθρικὴν στάσιν τῶν Ἰρλανδῶν ὁ Πατρίκιος ἔφθασεν εἰς Τάρα, ὅπου συνήντησε τὸν βασιλέα τῆς Ἰρλανδίας Λαογχαίρην καὶ ἐβάπτισε πολλοὺς προσελθόντας εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Μέχρι τοῦ θανάτου του δὲν ἔπαυσε περιερχόμενος τὴν Ἰρλανδίαν κηρύττων τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἱδρύων ναοὺς καὶ ἐπισκοπάς. Ἀπέθανεν ἐν Σὼλ τὴν 17ην Μαρτίου, ὅτε καὶ ἑορτάζεται ἡ μνήμη του ὑπὸ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς μὲν τῷ 498, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 460. Συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι: «Ὁμολογία» (Confessio) καὶ «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κορότικον» (Epistola ad Coroticum), Ἰρλανδὸν πρίγκιπα, ὅστις ἐπιπεσὼν ἐναντίον ὁμάδος νεοφωτίστων Χριστιανῶν, ἄλλους μὲν τούτων ἐφόνευσε, ἄλλους δ' ἀπήγαγε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Migne*, P. L. 53. 801—818. Νεωτάτη ἔκδοσις ὑπὸ *White* (1905 καὶ 1918).—*Bury*, Life of St. patr. (1905).—*Riguet*, Saint Patrice (1911).—*Δ. Μπαλάνου*, Πατρολογία.

Σ. Ν. Λ.

— **Πατρίκιος.** Υἱὸς τοῦ πανισχύρου στρατηγοῦ τοῦ Βυζαντίου *Ἄσπαρ*. Παρὰ τὰς θρησκευτικὰς δὲ δοξασίας τοῦ πατρός του, ὄντος ἀρειανοῦ, ὁ Πατρίκιος παρέμεινεν ὀρθόδοξος, προσεπάθησε δὲ νὰ πείσῃ καὶ τοῦτον νὰ ἀρνηθῇ τὸν Ἀρειανισμόν, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ ἀφορμὴ διενέξεων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα Α' (457—474). Ἀπολαύων τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἀνηγορεύθη καῖσαρ, εἶτα δὲ καὶ συγκλητικός, ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασε νὰ συμμετάσχῃ τῷ 471 εἰς τὴν στάσιν τοῦ πατρός του, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη σοβαρῶς. Ν. ΚΛΣ

— **Πατρίκιος.** Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Ἀναστασίου Α' (491—518), ὑφ' οὗ ἀπεστάλη εἰς Μεσοποταμίαν, ὅπου ἠγωνίσθη γενναίως κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων ἐκεῖ Ἀράβων. Ν. ΚΛΣ

— **Πατρίκιος.** Μάγιστρος ἐν Βυζαντίῳ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος Α' (457—474), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου συνῆψεν ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τῆς χήρας βασιλίσσης Βηρίνης, ἥτις ἐπεδίωξε τότε νὰ τὸν ἀναγορεύσῃ καὶ αὐτοκράτορα. Πρὸς τοῦτο ἐνήργησεν αὕτη καὶ ἐπέτυχε (Φεβρουάριος 476) τὴν διὰ στάσεως ἐκθρόνισιν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (συζύγου τῆς θυγατρός της Ἀριάδνης), δὲν ἐπέτυχεν ὅμως καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ ἐραστοῦ της, διότι οἱ συγκλητικοὶ καὶ ὁ στρατὸς ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Βασιλίσκον, ὅστις ἔσπευσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ σκάνδαλα τῆς ἀδελφῆς του Βηρίνης, διατάξας τὸν φόνον τοῦ Πατρικίου. Ν. ΚΛΣ

— **Πατρίκιος.** Βυζαντινὸς ἀρχιτέκτων, ζήσας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἤτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ βυζαντινὴ ἀστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται τὸ σχέδιον τοῦ παλατίου τοῦ Θεοφίλου. Β. Λ. Κ.

— **Πατρίκιος.** Μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα, μεταφράσας μετὰ τοῦ Ἀβραμίου τὰς ἀσκητικὰς πραγματείας τοῦ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, μοναχοῦ καὶ ἀσκητοῦ, συγχρόνου τοῦ Συμεὼν τοῦ νέου τοῦ στυλίτου (521—596). Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη ἐν Λειψίᾳ (1770). Σ. Ν. Λ.

— **Πατρίκιος** ***Μυτιληναῖος***. Βυζαντινὸς ποιητὴς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος (βλ. λ. *Χριστόφορος Μυτιληναῖος*).

— **Πατρίκιος** ***ὁ Προυσαεύς***. Εἷς τῶν ὀλίγον ὀνομαστῶν πατέρων, οὓς ἐπικαλεῖται ὡς πηγὰς τῆς χρονογραφίας του ὁ Μιχαὴλ Γλυκᾶς (1125—1200). Σ. Ν. Λ.

— **Πατρικίου** ***Σταυρός***. Σύμβολον τῆς Ἰρλανδίας (βλ. λ. *Τρίφυλλον*).

Πατρίκιος, *Βασίλειος*. Ἕλλην ἰατρὸς (1847—1929). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις καὶ Παρισίοις, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἰατροσυνεδρίου (1882), μέλος αὐτοῦ (1892) καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ (1883). Τῷ 1903 ἀντεπροσώπευσε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν εἰς τὸ διεθνὲς συνέδριον ὑγιεινῆς καὶ δημογραφίας τῶν Βρυξελλῶν, δημοσιεύσας κατόπιν σχετικὴν μελέτην (1905). Τῷ 1904 διωρίσθη ἐπόπτης τοῦ δημοσίου ἀπολυμαντηρίου Ἀθηνῶν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ ἀπολυμάνσεως καὶ περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῶν ὀξέων λοιμωδῶν νοσημάτων» (1894), «Περὶ τῆς θεραπείας τῆς διφθερίτιδος διὰ τοῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ» (1895), «Περί τινων ἰδιοτήτων τῆς φορμόλης» (1896), «Περὶ τῆς δράσεως τῶν μυῶν ἐν τῇ διαδόσει τῆς πανώλους» (1900), «Νοσήματα καὶ μικρόβια» (1900) κ.ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλεῖστα ἄρθρα εἰς διάφορα ἑλληνικὰ ἰατρικὰ περιοδικά. Ο. Ρ.

— **Πατρίκιος, *Κωνσταντῖνος*.** Ὑπῆρξεν, ὡς καὶ ὁ *Θεόδωρος Ρέντιος*, εἷς τῶν ὀλίγων γνωστῶν Ἑλλήνων ἀνθρωπιστῶν. Σ. Ν. Λ.

— **Πατρίκιος, *Περικλῆς*.** Ἕλλην ὀφθαλμολόγος χειρουργὸς (1848—1900). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις καὶ Γερμανίᾳ, κατόπιν δὲ διετέλεσεν ὑφηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ δημοτικὸς σύμβουλος. Ἔγραψε: «Περὶ παθῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ» (1885), «Περὶ τραυμάτων» (1884) καὶ «Περὶ λιστερείου ἀγωγῆς». Ο. Ρ.

Πατρικιώτης. Πάτρων τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ (1275—1345), γράψαντος μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐγκωμιαστικὸν πρὸς αὐτόν. Σ. Ν. Λ.

πατρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πατέρα, ὁ τοῦ πατρός: «πατρικὴ οἰκία», «κτήματα πατρικά», «πατρικὸς φίλος»· || ὁ ἁρμόζων εἰς πατέρα: «ἡ πρὸς τοὺς μαθητάς του στοργὴ εἶναι πατρική», «μετὰ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος».—Ἐπίρρ. ***πατρικῶς***.

—***πατρικὴ ἐξουσία*** (patria potestas). Κατὰ τὸ παλαιὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ πατὴρ εἶχεν ἀπεριόριστον δικαίωμα ἐπὶ τῶν τέκνων του. Συνεπῶς ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὰ τέκνα του κατὰ τὴν ἰδίαν, ἀπολύτως ἀπεριόριστον, βούλησιν. Ἐπίσης, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἶχε καὶ τὴν κυριότητα ἐπὶ τῶν ἀποκτωμένων ὑπὸ τοῦ τέκνου του. Παρομοίους θεσμοὺς εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς Γαλάτας καὶ Γάλλους. Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἡ πατρικὴ ἐξουσία δὲν ἔφθανεν εἰς τοιοῦτον ἀπόλυτον δικαίωμα. Εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην σπαρτιατικὴν πολιτείαν, ὅπου ἐν μέρει ἐπεκράτουν ἀκόμη θεσμοὶ τῆς μητριαρχικῆς περιόδου, τὰ μὴ ἀρτιμελῆ τέκνα ἐφονεύοντο, ριπτόμενα εἰς τὸν Καιάδαν. Γενικῶς δὲ εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Σπάρτης, ἐπειδὴ ἴσχυον ἀκόμη προγενέστεροι οἰκογενειακοὶ θεσμοί, ὑπολείμματα τῆς κυνηγετικῆς κομμουνιστικῆς περιόδου, τὰ τέκνα ἀνετρέφοντο κοινοβιακῶς καὶ ἐθεωροῦντο πολῖται τοῦ κοινοῦ. Ἄλλωστε ἐκεῖ ἡ μήτηρ εἶχε μεγαλύτερα τοῦ ἀνδρὸς δικαιώματα καὶ οὐσιαστικῶς (πρόκειται πάντοτε περὶ τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς Σπάρτης) δὲν ὑφίστατο ὁ μονογαμικὸς γάμος· ἐφόσον, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Πλούταρχον, εἷς ἀνὴρ συγκεντρώνων ὡρισμένα προσόντα σωματικὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ νὰ συνουσιασθῇ καὶ μετὰ ὑπάνδρου γυναικὸς πρὸς ἀπόκτησιν ἀρτιμελοῦς τέκνου. Θεσμοὺς τοιούτους εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ φῦλα. Εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου καὶ ἐκεῖ ἐπεκράτει ὁ θεσμὸς τῆς γυναικοκρατίας κατὰ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους βεβαίως καὶ κυρίως τοὺς προελληνικούς, τὰ τέκνα ἔζων ὄχι ὑπὸ τὴν πατρικὴν στέγην. Κατὰ τὸ μεταγενέστερον οἰκογενειακὸν δίκαιον τῆς Κρήτης, τὰ τέκνα, γινόμενα δρομεῖς εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, ἠδύναντο νὰ ἐγκρίνωσι τὴν ἀκύρως ὑπὸ τοῦ πατρὸς μόνου γενομένην ἐκποίησιν τῶν μητρῴων πραγμάτων. Συνεπῶς ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀνηβότητός των εἶχον πλήρη ἱκανότητα νὰ δικαιοπρακτῶσιν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἡ πατρικὴ ἐξουσία παρεῖχεν ἁπλοῦν δικαίωμα ἀνατροφῆς καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπὶ τοῦ τέκνου.

Αἱ ὡς ἄνω παλαιαὶ διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, αἵτινες μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν ἐπεκράτησαν παντοῦ, ἠτόνησαν καὶ κατὰ τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον παρουσιάζονται κατὰ πολὺ περιωρισμέναι.

Ἡ πατρικὴ ἐξουσία εἶναι θεσμός, ὅστις παρήχθη ἐκ τοῦ δεσμοῦ, ὅστις δημιουργεῖται μεταξὺ τῶν γεννητόρων καὶ τῶν τέκνων των, ἤτοι πατρὸς καὶ τέκνων, ἐφόσον αἱ ἀρχαῖαι κοινωνίαι καὶ νομοθεσίαι, ἐκτὸς τῆς πρωτογόνου μητριαρχικῆς, δὲν ἀνεγνώριζον δικαιώματα πολιτικὰ καὶ ἀστικὰ εἰς τὴν μητέρα, καὶ συνεπῶς δὲν ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν μητέρα δικαίωμα μητρικῆς ἐξουσίας. Κατὰ τὰς νεωτέρας ὅμως ἀντιλήψεις, ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἥτις ἦτο ἀπεριόριστος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐκολοβώθη, τεθέντων φραγμῶν εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν, δηλαδὴ εἰς τὸ ἐξουσιαστικὸν δικαίωμα τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῶν τέκνων του, ὑπὸ τῆς πολιτείας. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν (ἄρθρ. 312 καὶ 314 τοῦ Π. Ν.), ὁ πατὴρ μόνον τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀνατροφὴν ἔχει τῶν τέκνων του, δι-

Digitized by Google

καιούμενος βεβαίως εἰς τὸν σωφρονισμὸν αὐτῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ὑπερβῇ ὡρισμένα ὅρια, διότι τότε ὑποπίπτει εἰς τὸ ἀδίκημα τὸ προβλεπόμενον ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ἄρθρων 312 καὶ 314 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, καθ' ἣν ἡ ἐκπαίδευσις ἢ μᾶλλον ἡ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι ὑποχρεωτική, ὁ πατὴρ τιμωρεῖται διὰ τὴν μὴ ἐγγραφὴν καὶ φοίτησιν τῶν τέκνων του εἰς τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του. Πάντως ὁ πατὴρ ἐκ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἔχει τὴν ἐπικαρπίαν καὶ ἀποκλειστικὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας τοῦ τέκνου του μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του. Κατὰ ταῦτα, ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ὅπως καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, δίδεται μόνον εἰς τὸν πατέρα καὶ ὄχι εἰς γυναῖκα (μητέρα) ἢ εἰς νομικὸν πρόσωπον. Κατ' ἐξαίρεσιν μόνον ἡ μήτηρ δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ὅταν συντρέχουν εἰδικοὶ λόγοι προβλεπόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου καὶ δὴ ὅταν ὁ πατὴρ κηρυχθῇ ὑπὸ ἀπαγόρευσιν ἢ ἀφάνειαν κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πατρικὴ ἐξουσία εἶναι σχέσις ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τοῦ δικαίου, προστατεύεται καὶ δι' ἐνδίκων μέσων, ἀμφισβητουμένη ὑπὸ τοῦ τέκνου ἢ τρίτων ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου. Ἡ διάρκεια τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ παλαιὸν δίκαιον τῶν Ἰνδογερμανικῶν λαῶν, παρουσιάζετο ὑπὸ δύο διάφορα συστήματα: τὸ ρωμαϊκὸν καὶ τὸ γερμανικόν. Ἐν Ρώμῃ ἡ οἰκογένεια παρέμενεν ὑπὸ τὸν ἐξουσίαν τοῦ paterfamilias μέχρι τῆς τελευτῆς του. Ἐπετρέπετο ὅμως διὰ τοῦ μεταγενεστέρου δικαίου ἡ ἀπόλυσις ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ταύτης τῇ βουλήσει τοῦ ἐξουσιαστοῦ (χειραφεσία). Κατὰ τὸ παλαιὸν γερμανικὸν δίκαιον ἡ ἐξουσία τοῦ πατρὸς παύει ὅταν τὸ τέκνον καταστῇ ἱκανὸν νὰ δημιουργήσῃ ἰδίαν οἰκογένειαν (ἐνηλικίωσις κλπ.) καὶ ὅταν τὸ τέκνον ἀσκῇ ἰδίαν (αὐτοτελῆ) βιοτεχνίαν ἢ λάβῃ δημόσιον ἀξίωμα ἢ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν εἰς βιοτεχνίαν τρίτου. Ἐπὶ τῶν θηλέων (θυγατέρων) ἡ ἐξουσία περατοῦται διὰ τῆς νυμφεύσεως αὐτῶν. Κατὰ τὸ ἰσχῦον ἑλληνικὸν δίκαιον ἡ πατρικὴ ἐξουσία λύεται κυρίως διὰ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ τέκνου, διὰ τοῦ γάμου τοῦ τέκνου καὶ διὰ τῆς χειραφεσίας.

Νεώτεραι ὅμως νομοθεσίαι, ἐπηρεασθεῖσαι ἀπὸ τὴν σύγχρονον σοσιαλιστικὴν κίνησιν, ἔχουν ἀντικαταστήσει ὁλοκληρωτικῶς τὰς παλαιὰς περὶ πατρικῆς ἐξουσίας διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ καθιέρωσαν πλέον συγχρονισμένον καὶ φιλελεύθερον δίκαιον, περιοριστικὸν ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ πατρὸς ἐπὶ τοῦ τέκνου του καὶ αὐξητικὸν τῶν δικαιωμάτων τῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν ἐν γένει ἀνηλίκων πολιτῶν. Εἰς τὴν Σοβιετικὴν μάλιστα Ρωσίαν (Ε.Σ.Σ.Δ.) ἐπεκράτησαν ἐντελῶς νεωτεριστικαὶ διατάξεις καὶ ὁ νέος ἀστικὸς κῶδιξ τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. ὁλοκληρωτικῶς ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν (μαρξικὴν) ἰδεολογίαν, χωρὶς νὰ διατηρηθῇ ἐν ἰσχύϊ οὐδεὶς θεσμὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, διότι κατὰ τὴν μαρξικὴν ἀντίληψιν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν δίκαιον τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ὡς τοιοῦτον δέον νὰ ἐξαφανισθῇ μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἀστικῆς τάξεως (βλ. καὶ λ. *τέκνον*). Ι. Κ. ΚΟΡ.

Πατρίκου */Γεωγρ.]* Παλαιὸς συνοικισμὸς τῆς Σύρου, μεταξὺ συνοικίας Μεταμορφώσεως (Χειμῶνα) Ἑρμουπόλεως καὶ ἐπαύλεως Παυσιλύπου (ἢ Μαραμπίνου) Ἄνω Σύρου, καὶ οἱονεὶ συνδέων τὴν Ἑρμούπολιν πρὸς τὴν Ἀπάνω-Σύρα. Ἔχει ἀπὸ πολλοῦ συγχωνευθῆ ἐν ταῖς συνοικίαις Βροντάδου καὶ Ἀναστάσεως. Σ. Ε. Λ.

Πατρικχανέ. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ *Οἰκουμενικοῦ* πατριαρχείου (βλ. λ.).

πατριμόνιον (τὸ) (λατιν. patrimonium=περιουσία) *['Εκκλησ. Δίκ.]*. 1. *Πατριμόνιον τοῦ ἁγίου Πέτρου* (patrimonium Petri). Καλεῖται οὕτω τὸ ἐκ δωρεῶν καὶ ἄλλων ὑπὲρ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας παροχῶν δημιουργηθὲν κατὰ τὸν μεσαίωνα παπικὸν κράτος. Τὸ κράτος τοῦτο, μοναρχικὸν ἔχον πολίτευμα ὑπὸ τὸν πάπαν, ἐκκλησιαστικῶς δὲ διοικούμενον, ἐποιεῖτο χρῆσιν τῶν προσόδων αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν χρειῶν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1859 καὶ 1860 ἀφαίρεσις τμημάτων τοῦ παπικοῦ κράτους καὶ ἡ ἐν ἔτει 1870 κατάργησις αὐτοῦ προὐκάλεσε σφοδρὰς διαμαρτυρίας τοῦ τότε πάπα Πίου τοῦ Θ' ὡς καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

2. *Πατριμόνιον τοῦ Χριστοῦ* (patrimonium Christi). Ὅρος ἀπαντῶν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' οὗ ἐρεισθέντες τινὲς ἐν τῇ Δύσει ἐδέξαντο ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ἀνήκει εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Χριστοῦ, μόνη δ' ἡ διάθεσις αὐτῆς ἀνήκει εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἐκκλησιαστικοὺς λειτουργούς, ὡς ἀντιπροσώπους τοῦ Κυρίου ἐπὶ γῆς.

3. *Πατριμόνιον τῶν πενήτων* (Patrimonium pauperum). Ὅρος ἀπαντῶν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' οὗ ἐρεισθέντες τινὲς ἐν τῇ Δύσει ἐδέξαντο ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ἀνήκει εἰς τοὺς πένητας. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν πλειόνων δεξαμένων· α) ὅτι διὰ τοῦ ὅρου *πατριμόνιον πενήτων*, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἑτέρου, ὡσαύτως ἐν ταῖς αὐταῖς πηγαῖς ἀπαντῶντος, ὅρου *πτωχῶν περιουσία* (egentium snbstantio) δηλοῦται οὐχὶ ὁ κύριος τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀλλ' εἷς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν αὐτῆς· β) ὅτι οἱ πένητες, ὡς ἄδηλα πρόσωπα (personae incertae) καὶ μὴ ἀποτελοῦντες νομικὸν πρόσωπον, δὲν θὰ ἠδύναντο ὡς τοιοῦτοι νὰ ἔχωσι περιουσίαν· καὶ γ) ὅτι λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι νῦν ἡ ὑπὲρ τῶν πενήτων μέριμνα ἀνήκει κυρίως εἰς τὸ κράτος καὶ τὰς κοινότητας, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς τοιαύτης θεωρίας αὗται θὰ ἐνισχύοντο ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τῆς ὑπολειφθείσης ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Κ. Μ. Ρ.

πατρινίτης (ὁ) (Patrinit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν θειοβισμουθιοῦχον ἕνωσιν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ μολύβδου, τῆς ὁποίας ὁ χημικὸς τύπος εἶναι $Pb\ Cu\ Bi\ S_3$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα εἰς βελονοειδεῖς κρυστάλλους καὶ ἔχει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα 2 $^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 6,7—6,8, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα μολυβδότεφρον ἕως χαλυβδότεφρον. Ἀπαντᾷ ἐπὶ χαλαζιακῶν φλεβῶν μετὰ χρυσοῦ ἐντὸς τοῦ γρανίτου τοῦ Beresowsk. Γ. Β.

Πατρινός, *—ή·* δημοτ., ὁ κάτοικος τῶν Πατρῶν, ὁ ἐκ Πατρῶν καταγόμενος, Πατρεύς.

πάτριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῶν πατέρων, τῶν προγόνων, πατροπαράδοτος: «πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα», καὶ μόνον *πάτρια* (τά)· ὡς οὐσ. «ἀγὼν ὑπὲρ τῶν πατρίων», «τηρητὴς τῶν πατρίων».

πατριοφέλις (ἡ) (Patriofelis) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀξυαινιδῶν ψευδοκρεωδῶν κρεοδοντίων* σαρκοφάγων θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὴν Wyoming τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (Bridgerbed). Γ. Κ. Γ.

πατρίς, *—ίδος* (ἡ)· ὁ τόπος ὅπου ἐγεννήθη τις, ἡ γενέθλιος γῆ, ὅπου συνήθως τις ἀνατρέφεται καὶ ἀνδροῦται· || γενικώτερον, τὸ κράτος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τις: «ἀγὼν ὑπὲρ πατρίδος»· || ἐπὶ ζῴων καὶ φυτῶν, ὁ τόπος τῆς πρώτης ἐμφανίσεως, οἱονεὶ τῆς κατὰ φύσιν ὑποστάσεως: «πατρὶς τῶν φοινίκων εἶναι ἡ Ἀφρική».

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ πλήρης ἔννοια τῆς *πατρίδος* ἀνεπτύχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἐφόσον οἱ ἄνθρωποι ἔζων νομαδικὸν βίον, ἐπειδὴ μετήλλασσον κατοικίαν, δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχουν τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος· ἀφοῦ ὅμως ἤρχισαν νὰ μένουν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, νὰ καλλιεργοῦν καὶ ἐξημερώνουν τὴν γῆν, τὴν ἠγάπησαν, διότι ἀπέβη ἰδική των καὶ τοὺς ἔτρεφεν· ἐπειδὴ δὲ εἰς αὐτὴν ἐθάπτοντο οἱ πρόγονοί των, οἱ ὁποῖοι τὴν ὑπερήσπισαν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀπέβη ἱερά. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἔννοια τῆς πατρίδος: ἡ χώρα τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν οἱ πρόγονοί μας, ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμά των καὶ ἐτάφησαν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡμεῖς ζῶμεν. Ὁ κοινὸς βίος καὶ αἱ κοιναὶ ἐνέργειαι ἀνέπτυξαν κοινὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἐμόρφωσαν ἰδιάζοντα βίον εἰς ἑκάστην χώραν, διάφορον ἀπὸ τῶν ἄλλων. Ἐφόσον δὲ ἀνεπτύσσοντο οἱ ἄνθρωποι, ἐνόησαν ὅτι τὸ ἔδαφος, τὸ κλῖμα, ὁ οὐρανὸς τῆς πατρίδος διέπλασαν τοὺς ἔχοντας κοινὴν καταγωγήν, τοὺς ὁμοεθνεῖς, μὲ διαφόρους ἐθνικοὺς χαρακτῆρας ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ὥστε ἤδη ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πατρίδος περιελήφθη ὄχι μόνον τὸ ἔδαφος τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, τὸ τῆς πρώτης μας χαρᾶς καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἀναμνήσεων, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον κατοικοῦν οἱ ὁμοεθνεῖς μας. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πατρίδος περιελήφθησαν μὲ τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα καὶ αἱ πρὸς αὐτὰ συνδεόμεναι ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ παρελθόντος· οἱ κοινοὶ ἀγῶνες κατὰ τῶν ξένων, αἱ κοιναὶ προσπάθειαι διὰ τὴν πρόοδον ὅλων, πᾶσαι αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις. Πρὸς αὐτὰς συνεδέθησαν αἱ κοιναὶ ἰδέαι περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, οἱ κοινοὶ φόβοι καὶ ἐλπίδες. Ὥστε πατρὶς ὑπὸ τὴν γενικωτάτην της ἔννοιαν εἶναι ὄχι μόνον ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθημεν καὶ ἐτάφησαν οἱ πρόγονοί μας ἀλλὰ καὶ ἡ κοινὴ μήτηρ ὅλων τῶν ὁμοφύλων· εἶναι ὁ δεσμὸς ὁ συνδέων τοὺς κατοικοῦντας ὅλον τὸ ἔδαφος τῆς μεγάλης πατρίδος, εἴτε τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς εὑρισκομένους ὁμοφύλους διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς κοινῆς καταγωγῆς, διὰ τῶν κοινῶν ἀναμνήσεων καὶ παθημάτων, κοινῶν προσπαθειῶν ὑπὲρ τοῦ παρόντος καὶ ἐλπίδων περὶ τοῦ μέλλοντος· πάντων τούτων συνδεομένων μετὰ συναισθημάτων συγκινούντων τὰ μυχιαίτατα τῆς καρδίας μας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ φιλοπατρία, παρεκίνησε πάντοτε πρὸς εὐγενεῖς πράξεις καὶ μεγάλα κατορθώματα. Τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, τὴν ὑψηλὴν καὶ ἀσύλληπτον, παριστάνει ἐν αἰσθητῇ μορφῇ ἡ σημαία, ἥτις διὰ τοῦτο λέγεται καὶ ἐθνικὸν σύμβολον. Π. Α. Β.

—**«Πατρίς»**. Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1849 εἰς σχῆμα 2ον. —2) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 25ην Μαΐου 1850. —3) Ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1861. —4) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1864. —5) Ἐφημερὶς ἐν Ἑρμουπόλει, ἱδρυθεῖσα τῷ 1866 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1910. —6) Ἐφημερὶς ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1874. —7) Ἐφημερὶς ἐν Χανίοις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1882. —8) Δισεβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Βόλῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1891 εἰς σχῆμα 4ον. —9) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἀθήναις τῷ 1891 εἰς σχῆμα 2ον. Ἀρχικῶς ἐξεδίδετο ὡς ἡμερησία ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τῶν Ἀριστομένους Μιχαὴλ (1891) καὶ Σπύρου Μ. Σίμου (1892), ἀπὸ δὲ τοῦ 1905 ὑπὸ τοῦ τελευταίου πάλιν ὡς ἡμερησία ἐν Ἀθήναις. Διακόψασα τὴν ἔκδοσίν της τῷ 1923, ἐπανεξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀπὸ τῆς 4ης Μαρτίου 1928. —10) Ἡμερησία πρωϊνὴ ἐφημερὶς ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1902 εἰς σχῆμα 2ον ὑπὸ Λ. Βαρουξῆ. —11) Ἐφημερὶς ἑβδομαδιαία ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1908 ὑπὸ τοῦ Α. Λιασίδου εἰς σχῆμα 2ον. —12) Ἐφημερὶς ἐν Τριπόλει, ἱδρυθεῖσα τὴν 4ην Νοεμβρίου 1910.—13) Ἐφημερὶς ἐν Μπουένες Ἄϊρες, ἱδρυθεῖσα τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1924. Π. Ν. Π.

Πατρίτσι (Patrizzi), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς φιλόσοφος (1529—1579). Ἀπὸ τοῦ 1576—1593 ἐγένετο διδάσκαλος τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐν Φερράρᾳ. Ἀναμείξας τὸν νεοπλατωνισμὸν μετὰ θεωριῶν τοῦ συγχρόνου του φιλοσόφου Βερναρδίνου Τελεσίου (1508—1558), ἐδημιούργησεν ἀσαφές τι καὶ μυστικίζον σύστημα, τοῦ ὁποίου κεντρικὴ ἰδέα εἶναι ἡ θεωρία περὶ ἐμψυχώσεως τοῦ παντός. Ὡς κύρια στοιχεῖα τοῦ παντὸς θεωρεῖ τὸν χῶρον, τὸ ὑγρόν, τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα, ἅτινα δέχεται ὡς ἀποτελοῦντα τὸ μέσον μεταξὺ ὕλης καὶ τοῦ ἀΰλου ἢ θείου. Εἰς τὸ σύγγραμμά του «Νέα φιλοσοφία περὶ τοῦ παντός», ἀφ' ἑνὸς ἐξαίρεται ἡ σπουδαιότης καὶ ἀξία τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἀφ' ἑτέρου χρησιμοποιοῦνται πρὸς σχηματισμὸν κοσμοθεωρίας στοιχεῖα φανταστικὰ καὶ νεοπλατωνικά. Ὡσαύτως, παρὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περὶ σωτηρίας, εἶναι φανερὸς ὁ πανθεϊστικὸς χαρακτὴρ τοῦ συστήματός του, ὡς καὶ ἡ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ὡραιότητα αὐτῆς λατρεία τοῦ Πατρίτσι. Εἰς τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του τὰς «Περιπατητικὰς συζητήσεις» (Discussiones peripatiticae), ἀναπτύσσει καὶ καταπολεμεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃν ζητεῖ νὰ δυσφημήσῃ ὡς αἱρετικὸν καὶ λογοκλόπον, ἀπευθύνει δὲ πρὸς τὸν πάπαν τὴν παράκλησιν ἵνα καταδικάζων τὸν ἀριστοτελισμὸν εὐνοήσῃ τὸν νεοπλατωνισμόν, τοὐλάχιστον ἐν ᾗ μορφῇ οὗτος εἶχε τροποποιήσει αὐτόν. Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

πατριώτης (ὁ), θηλ. *πατριῶτις*, *—ιδος*, δημοτ. *πατριώτισσα*· ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος, συμπατριώτης, συμπολίτης, συντοπίτης· || προσφώνησις: «ἔ πατριώτη!», «γειά σου, πατριώτη» μεταξὺ ἀγνώστων· || φιλόπατρις, ὁ ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του: «ἐπολέμησεν ὡς ἀληθὴς πατριώτης» (κατὰ μεταγραφὴν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ patriote, ὅπερ πάλιν ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, προσλαβὸν νέαν σημασίαν)· || ἀρχ., μόνον ἐπὶ κτηνῶν καὶ δούλων: «πατριώτης ὄνος, — ἵππος».

—*['Ιστορ.]* Τὸν τίτλον τοῦ *πατριώτου* ἔλαβον ἐν τῇ ἱστορίᾳ πλεῖσται πολιτικαὶ ὀργανώσεις, ὧν ἀξιολογώτεραι αἱ ἑξῆς:

Ἐν Βαυαρίᾳ. Ὀργάνωσις «Patriotenpartei» (=κόμμα τῶν πατριωτῶν), ἱδρυθεῖσα τῷ 1787, ἡ εἶτα ἐξελιχθεῖσα εἰς τὸ κληρικόφρον κόμμα τοῦ κέντρου («Zentumspartei»).

Ἐν Γαλλίᾳ. Ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκαλοῦντο *πατριῶται* οἱ μετέχοντες τῶν νέων ἰδεῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ Λουδοβίκου - Φιλίππου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος. Οὕτω «Πατριῶται τοῦ 1789» ἢ «Σύνταγμα τῶν πατριωτῶν τοῦ 1789» (Bataillon des patriotes de 1789) ὠνομάσθη ἡ παρισινὴ στρατιωτικὴ μονάς, ἥτις πρώτη ἀπεστάλη εἰς τὸ μέτωπον τῷ 1792· ἐξέδωκαν δὲ τότε καὶ διάφορα ὁμώνυμα φύλλα, ὡς «Ὁ Γάλλος πατριώτης» (Le patriote français) τοῦ Μπρισσὸ (1789), τοῦ Λεμαίρ, κ. ἄ. «Πατριῶται τοῦ 1816» ἀπεκλήθη ὀργάνωσις κατὰ τῆς Παλινορθώσεως, ἱδρυθεῖσα τὴν 15ην Φεβρουαρίου 1816, μετ' οὐ πολὺ διαλυθεῖσα διὰ τῆς συλλήψεως καὶ καταδίκης τῶν Πλενιέ, Τολλερὸν καὶ Καρμποννώ. «Πατριῶται τῆς 10 Αὐγούστου» ὠνομάσθησαν εἶτα οἱ γιρονδῖνοι καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς δημοκρατίας μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κεραμεικοῦ τῷ 1792 καὶ «Πατριῶται τῆς 2ας Σεπτεμβρίου» οἱ ἰακωβῖνοι καὶ ὀρεινοί, οἱ κατηγορηθέντες διὰ τὰς ἐν ταῖς φυλακαῖς σφαγὰς τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ὠνομάσθησαν πατριῶται οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῆς ἥττης κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον. Οὕτω τῷ 1880 ἵδρυσεν ὁ Παῦλος Ντερουλὲντ μετὰ τοῦ Ντελαφὸρζ κ.ἄ. τὴν «Ἕνωσιν τῶν πατριωτῶν» (Ligue des patriotes), ἐπιζητοῦσαν τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης καὶ μετονομασθεῖσαν κατόπιν: «Γαλλικὴ πατριωτικὴ ἕνωσις» (Union patriotique française), ἧς μετέσχεν ὁ Μπουλανζὲ κ.ἄ. Τῷ 1889 ἐχαλαρώθη ἡ δρᾶσίς της, τῷ 1895 ἀνεσχηματίσθη ὑπὸ τοῦ Ντρεϋφοὺς ὑπὸ τὸν τίτλον «Πατριωτικὴ ἕνωσις τῶν γαλλικῶν συμφερόντων» (Ligue patriotique des intérêts français), διαδραματίσασα σημαν-

Digitized by Google

τικὸν πολιτικὸν ρόλον. Τῷ 1899 ἀνεπήδησεν ἐξ αὐτῆς ἡ κληρικόφρων «Ἕνωσις τῆς γαλλικῆς πατρίδος» (Ligue de la patrie française) μὲ ἀντισημιτικὰς καὶ μοναρχικὰς ἐπιδιώξεις καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐγεννήθη τῷ 1920 ἡ φασιστικὴ ὀργάνωσις «Πατριωτικὴ νεολαία» (Jeunesse patriote).

Ἐν Κάτω Χώραις. Πατριῶται ὠνομάσθησαν, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, οἱ πολέμιοι τῶν ὀραγγιστῶν. Διαλυθέντες κατὰ τὴν πρωσσικὴν εἰσβολὴν (1787), ἐπέτυχον μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς γαλλικῆς βοηθείας τὴν ἐκδίωξιν τῶν ὀραγγιστῶν (1795).

Ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Πατριωτικαὶ ἑταιρεῖαι (patriotic societies) ὠνομάσθησαν ποικίλαι ὀργανώσεις ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς χώρας, συνήθως ἔχουσαι πολιτικὸν χαρακτῆρα. Τοιαῦται ὀργανώσεις εἶναι: «Οἱ υἱοὶ τῆς ἐπαναστάσεως» (ἱδρ. 1876), «Οἱ υἱοὶ τῶν παλαιμάχων» (1879), «Οἱ υἱοὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως» (1889), «Αἱ θυγατέρες τῆς ἐπαναστάσεως» (1891), ἡ «Ἑταιρεία τῶν ἀποικιακῶν πολέμων» (1893), «Αἱ θυγατέρες τῆς ὁμοσπονδίας» (1894), «Οἱ υἱοὶ τῶν παλαιμάχων ὁμοσπόνδων» (1896), ἡ μεταπολεμικὴ «Ἀμερικανικὴ λεγεών», κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **«Πατριώτης».** Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 25ην Ἰουνίου 1887.—2) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1893 εἰς σχῆμα 4ον, ὑπὸ Ἀγγ. Ν. Βερυκίου. Διακοπεῖσα εἰς τὸν ἀριθμὸν 357 τοῦ Ζ' ἔτους, ἐπανεξεδόθη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 6ης Ὀκτωβρίου 1902.

Πατριωτικὰ (τά). Ταραχαὶ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1866 μὲ σκοπὸν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τοῦ κόμιτος Σπόνεκ, συμβούλου τοῦ Γεωργίου Α' (βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β', σ. 160γ').

πατριωτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πατριώτην, εἰς τὸν φιλόπατριν: «πατριωτικὸν φρόνημα, — αἴσθημα».

— **Πατριωτικὸν** *Ἵδρυμα.* Σωματεῖον ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1915 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Σοφίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Πατριωτικὸς Σύνδεσμος Ἑλληνίδων», σκοπὸν ἔχον τότε τὴν προστασίαν καὶ περίθαλψιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων, χάριν τῶν ὁποίων ὠργάνωσεν οἰκονομικὰ συσσίτια, τμῆμα εὑρέσεως ἐργασίας καὶ τμῆμα ὑγείας. Τῷ 1917 ἀναδιωργανώθη ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πατριωτικὸν Ἵδρυμα Περιθάλψεως» μὲ κρατικὴν ἐπιχορήγησιν. Ἡ δρᾶσίς του ηὐξήθη διὰ τῆς ὀργανώσεως νηπιαγωγείων καὶ βρεφοκομικοῦ σταθμοῦ. Κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἔδρασε ποικιλοτρόπως. Διετήρησεν ἰατρεῖα ἐν Σμύρνῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Πόντου, ὅπου ἔτυχον περιθάλψεως χιλιάδες πτωχῶν, ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ ἐθνικότητος. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἡ δρᾶσίς του ἐστράφη εἰδικῶς εἰς τὴν προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὁπότε ὠργάνωσε τὴν πρώτην θερινὴν ἀποστολὴν παιδιῶν εἰς τὴν ἐξοχὴν Βοῦλα. Τῷ 1929 μετωνομάσθη εἰς «Πατριωτικὸν Ἵδρυμα Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ» μὲ κρατικὴν ἐπιχορήγησιν 8—10 ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἐτησίως, σκοπὸν ἔχον τὴν προστασίαν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ παιδιοῦ. Διαιρεῖται εἰς 10 τμήματα, ἐν οἷς: τμῆμα ἐπιτόκων, προστασίας βρεφῶν, ἀσθενῶν παιδιῶν, νηπίων, προστασίας μαθητῶν, συσσιτίων, παιδικῶν ἐξοχῶν, ἀπόρων καὶ ἐγκαταλελειμμένων βρεφῶν κλπ. Διατηρεῖ 13 βρεφοκομειακοὺς σταθμοὺς εἰς Ἀθήνας καὶ περίχωρα, ἀναλόγους δὲ εἰς Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην, ὅπου προσέρχονται περὶ τὰ 2.000 παιδιὰ κατ' ἔτος. Χάρις εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν σταθμῶν αὐτῶν ἡ θνησιμότης τῶν παιδιῶν ἐν Ἑλλάδι ἠλαττώθη ἀπὸ 25 καὶ 26 % εἰς 16 %. Διατηρεῖ ἐπίσης νηπιαγωγεῖα εἰς διαφόρους συνοικισμούς, ὅπου προσέρχονται παιδιὰ ἡλικίας 3—6 ἐτῶν καὶ παραμένουν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ μητέρες των ἐργάζονται. Δίδει κατ' ἔτος εἰδικὰ βραβεῖα εἰς τὰς μητέρας τῶν πλέον καλοθρεμμένων παιδιῶν. Ὑπάρχουν 38 παραρτήματά του εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τὸ «Πατριωτικὸν Ἵδρυμα» ἔτυχε Α' βραβείου τιμῆς εἰς τὴν «Διεθνῆ Παιδικὴν Ἔκθεσιν Βρυξελλῶν» τοῦ 1930. ΑΙΜ. ΚΑΡΑΒΙΑ

—**Πατριωτικὸν** *Μετόχιον [Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νέας Ποτιδαίας τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 42.

πατριωτισμὸς (ὁ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πατριώτου, τοῦ φιλοπάτριδος, ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, φιλοπατρία: «ἔδειξεν ὑπέροχον πατριωτισμόν».

πάτροβος (ὁ) (Patrobus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

πατρογονικός, *—ή, —όν·* ὁ οἱονεὶ πατρικὸς ἅμα καὶ γονικός, ὁ ἀπὸ τῶν προγόνων κληρονομηθείς: «συνήθεια πατρογονική» || **πατρογονικὰ** (τά)· ὡς οὐσ. κτήματα κληρονομικά: «καλλιεργεῖ τὰ πατρογονικά του».

—**πατρογονικὸς** *νόμος* (lois patrogonique), ἡ *νόμος πατρογονίας.* Οὕτω καθορίζεται ὁ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐμβίων ὄντων καὶ δὴ τῶν ζῴων ἰσχύων νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον πᾶν ἄτομον, κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, προσλαμβάνει διαδοχικῶς τὰς μορφὰς ἐκείνας, διὰ τῶν ὁποίων διῆλθε τὸ εἶδος, εἰς ὃ ἀνήκει τοῦτο, ἄχρις οὗ καθορισθῇ καὶ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν μορφὴν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται εἰς τὴν σημερινὴν παροῦσαν κατάστασιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Haekel διατυποῖ συντομώτερον τὸν νόμον τοῦτον ὡς ἀκολούθως: «πατρογονικὸς νόμος εἶναι ἐκεῖνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ὀντογονία εἶναι ἡ ραγδαία ἐπανάληψις τῆς φυσιολογίας». Τὸν νόμον τῆς πατρογονίας διετύπωσε σαφῶς ὁ βιολόγος Milne Edwards ἐν τῇ ἐμβρυολογίᾳ. Μ. Ν. Κ.

πατρόθεν· ἐπίρρ., ἐκ πατρός, ἀπὸ τὸν πατέρα: «οἱ πατρόθεν συγγενεῖς».

Πατροῖνος *ὑμνογράφος.* Ποιητὴς ὕμνου πρὸς τὸν Παιᾶνα, ὃν μετ' ἄλλων ὕμνων πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν, Ἀπόλλωνα, Ἥλιον, Ὑγίειαν, Τελεσφόρον, Ἶσιν καὶ Ἄνουβιν περιέλαβεν ὁ Kaibel ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν λίθοις φερομένων ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν (σελ. 432—460). Σ. Ν. Λ.

«Πατρόκλεια» (ἡ). Ἡ δεκάτη ἕκτη ραψῳδία τῆς Ἰλιάδος (Π), ὡς περιγράφουσα τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου. Λ. Θ. Σ.

Πατρόκλειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὁ ἐν Τρῳάδι τάφος τοῦ ἥρωος Πατρόκλου, ταυτιζόμενος πρὸς τὸν ἕτερον τῶν δύο τυμβοειδῶν λόφων τῶν ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Γενῆ-Σέρ. —Π.

Πατροκλείδης. Δικηγόρος τις ἐν Ἀθήναις, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ὄρν. 790) ὡς κακοήθης καὶ φαυλόβιος, κατὰ δὲ τὸν σχολιαστὴν ὡς «κατασχημονῶν τῶν στρωμάτων, διὸ καὶ χεσᾶς ἐλέγετο». Λ. Θ. Σ.

Πατροκλῆς. Ἀθηναῖος πλούσιος, ἀλλὰ φιλάργυρος, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλοῦτ. 85) ὡς ἀκάθαρτος, ὅτι «οὐκ ἐλούσατο ἐξ ὅτου ἐγένετο», καὶ ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὴν λιτὴν δίαιταν τῶν Σπαρτιατῶν. Λ. Θ. Σ.

— **Πατροκλῆς.** Ἀνεψιός, ἐξ ἀδελφοῦ, τοῦ Σωκράτους

— **Πατροκλῆς.** Διάσημος γλύπτης ἐκ Κρότωνος, υἱὸς τοῦ Κατίλλου, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Τούτου ὁ Παυσανίας ἀναφέρει διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος πύξινον, ἐπίχρυσον τὴν κεφαλήν, ἀνατεθὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑπὸ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν. Μαθητὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ ἀγαλματοποιὸς Δαίδαλος ὁ Σικυώνιος. Λ. Θ. Σ.

— **Πατροκλῆς.** Φίλος τοῦ Σελεύκου Α' βασιλέως τῆς Συρίας, διορισθεὶς τῷ 312 π. Χ. ἔπαρχος τῆς Βαβυλῶνος. Βραδύτερον (285—282 π. Χ.), ἐπὶ κεφαλῆς στόλου, ἐπεχείρησε μεγάλας ἐξερευνήσεις ἐν Κασπίᾳ καὶ Ὑρκανίᾳ, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ διάκρισις τῆς Κασπίας θαλάσσης ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τὰς ὁποίας ἐσφαλμένως ἐταύτιζον, καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ Ἰαξάρτης καὶ ὁ Ὦξος εἶναι δύο χωριστοὶ ποταμοί. Εἶχε γεωγραφικὰς καὶ μαθηματικὰς γνώσεις, ἐπαινεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Β, 68) ὡς φιλαλήθης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοὺς ὁποίους κακίζει ὡς ψευδολόγους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελεύκου, ἀπεστάλη ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Α' εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, πρὸς καταστολὴν ἐπαναστάσεώς τινος, ἀλλὰ περιπεσὼν εἰς ἐνέδραν κατεστράφη καὶ αὐτὸς καὶ ἡ στρατιά του. Λ. Θ. Σ.

Πάτροκλος. Υἱὸς τοῦ Ἀργοναύτου Μενοιτίου καὶ τῆς Σθενέλης, θυγατρὸς τοῦ Ἀκάστου (κατ' ἄλλους μύθους μήτηρ του ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ Φέρητος Περίαπις, ἢ ἡ θυγάτηρ τοῦ Πηλέως Πολυμήλη), γεννηθεὶς ἐν Ὀποῦντι τῆς Λοκρίδος. Παῖς ὢν ἔτι ἐφόνευσε, κατά τινα παιδιὰν ἀστραγάλων, ἀκουσίως τὸν συμπαίκτορά του υἱὸν τοῦ Ἀμφιδάμαντος Κλυσώνυμον καὶ ἠναγκάσθη ἕνεκα τούτου νὰ φύγῃ ἐξ Ὀποῦντος μετὰ τοῦ πατρός του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Φθίας Πηλέα, μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ὁποίου, τοῦ Ἀχιλλέως, συνεδέθη διὰ φιλίας, παροιμιώδους καταστάσης διὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἀφοσίωσιν (κατὰ τὸν Ἡσίοδον ὁ Πηλεὺς καὶ ὁ Μενοίτιος ἦσαν ἀδελφοί). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης, ὅτε καὶ ἐφόνευσε τὸν Λᾶν καὶ μετέσχε τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀκολουθήσας τὸν φίλον του Ἀχιλλέα, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συναναστραφῆ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Κενταύρου Χείρωνος καὶ ἦτο ἀδελφὸς ἐν ὅπλοις. Κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον διεκρίθη εἰς τὴν ἐναντίον τοῦ Τηλέφου ἐκστρατείαν τῆς Μυσίας, ἀκολουθήσας εἰς αὐτὴν τὸν φίλον του Ἀχιλλέα, εἰς τὴν εὐόργητον ψυχὴν τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν δύναμιν, μὲ τὴν μειλιχιότητά του καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἠρεμίαν. Κατὰ τὴν περίλαλητον τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν καὶ ὁ Πάτροκλος ἀπεσύρθη ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἐνεκλείσθη μετὰ τοῦ χολωθέντος φίλου του εἰς τὴν σκηνήν του. Πολλάκις, ἐξ οἴκτου πρὸς τοὺς πιεζομένους ὑπὸ τῶν Τρώων ὁμοφύλους, ἱκέτευσε τὸν φίλον του ν' ἀποβάλῃ τὴν μῆνίν του καὶ νὰ μετάσχῃ τῆς μάχης. Αἱ ἱκεσίαι του ἀπέβησαν εἰς μάτην. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἦτο ἄκαμπτος. Ὅτε ὅμως οἱ Τρῶες, καταδιώκοντες τοὺς Ἀχαιούς, ἔφθασαν μέχρι τῶν πλοίων των καὶ πυρπολήσαντες τὸ πλοῖον τοῦ Πρωτεσιλάου ἠπείλουν νὰ καύσουν ὅλον τὸν στόλον—παρὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Αἴαντος, ὅστις δώδεκα ἐτραυμάτισε μὲ τὸ μακρὺ δόρυ του, ὁρμῶντας νὰ παραδώσουν εἰς τὸ πῦρ τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον ὑπερήσπιζεν—ὁ Πάτροκλος, «δάκρυα θερμὰ χέων, ὥστε κρήνη μελάνυδρος», ἔπεισε διὰ τῶν ἱκεσιῶν του τὸν Ἀχιλλέα νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ἐνδυθῇ τὰ ὅπλα του καὶ νὰ ὁδηγήσῃ ἐναντίον τῶν Τρώων τοὺς Μυρμιδόνας καὶ Δόλοπας, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅμως νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ στόλου (Ἰλ. Π, 95) καὶ νὰ μὴ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζουν αὐτοὶ οἱ θεοί. Ἀκράτητος εἰς τὴν ὁρμήν του ὁ ἥρως τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τρῶας, οἵτινες ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Ἀχιλλεύς, ἀποβαλὼν τὴν μῆνίν του, τοὺς κατεδίωκε, καὶ φονεύει κατὰ πρῶτον τὸν βασιλέα τῶν Παιόνων Πυραίχμην, μετ' αὐτὸν πλείστους ἄλλους Τρῶας ἥρωας (τὸν Πρόνοον, τὸν Θέστορα, τὸν Ἐρύμαντα, τὸν Ἀμφοτερόν, τὸν Ἐπάλτην, τὸν Τληπόλεμον, τὸν Ἐχίον, τὸν Πύριν, τὸν Ἰφέα, τὸν Εὔιππον, τὸν Πολύμηλον) καὶ τέλος τὸν ἀρχηγὸν τῶν Λυκίων Σαρπηδόνα, υἱὸν τοῦ Διός. Μεθυ-

Ἀχιλλεὺς καὶ Πάτροκλος.
[Ἔργον τοῦ Τορβάλντσεν]

σθεὶς ἐκ τῆς νίκης του ὁ Πάτροκλος ἐλησμόνησε τὴν ἐντολὴν τοῦ φίλου του καὶ προεχώρησε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἔνθα πλείστων ἡρώων ἐστέρησε τὴν ζωήν, ἦτο δὲ ἕτοιμος νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀνεχαιτίσθη ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος (ὡς εἶχε προίδει ὁ Ἀχιλλεύς). Συνῆλθεν ὅμως καὶ πάλιν ἐκ τοῦ φόβου του ὁ ἥρως καὶ ἀκάθεκτος ὥρμησεν ἐκ νέου εἰς τὴν μάχην «θοῷ Ἄρηϊ ἀτάλαντος» καὶ τρὶς ἐννέα Τρῶας ἐφόνευσεν. Ἀγανακτήσας τότε ὁ Ἀπόλλων ἀφώπλισε τὸν ἥρωα, χωρὶς οὗτος νὰ τὸν ἐννοήσῃ. Συνετρίβη εἰς τὰς χεῖράς του τὸ δόρυ του (Ἰλ. Π, 801), ἡ περικεφαλαία του ἐκυλίσθη εἰς τὴν κόνιν, κατέπεσεν ἡ ἀσπίς του καὶ ἐλύθη ὁ θώραξ ἀπὸ τοῦ σώματός του. Οὕτω δ' ἀφοπλισθέντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τὸν ἥρωα καὶ ἐν σκοτοδίνῃ εὑρισκόμενον, ἐτραυμάτισεν ἐκ τῶν ὄπισθεν ὁ Δάρδανος Εὔφορβος, καταστήσας εὔκολον τὴν νίκην εἰς τὸν Ἕκτορα, ὅστις μὲ δεύτερον πλῆγμα ἐστέρησε τὸν ἥρωα τῆς ζωῆς του. Λυσσώδης μάχη συνάπτεται τότε περὶ τὸ πτῶμα τοῦ ἥρωος, διότι ὁ Ἕκτωρ δεν ἀρκεῖται εἰς τὸν φόνον του· θέλει καὶ νὰ τὸν περιυβρίσῃ καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ καὶ τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως. Τέλος, μετὰ μακρὸν ἀγῶνα, ὅστις ὁτὲ μὲν ἀπέβαινεν ὑπὲρ τῶν Ἀχαιῶν, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ τῶν Τρώων, κατώρθωσαν ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Μηριόνης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δύο Αἰάντων ν' ἀποκομίσουν τὸ πτῶμα τοῦ ἥρωος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν. Τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος ἐπηκολούθησεν ἡ «μήνιδος ἀπόρρησις» τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἡ διὰ τὸν φόνον τοῦ φίλου του ἐκδίκησις μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος. Μετὰ τὴν ἐκδίκησιν ἐπηκολούθησεν ἡ μεγαλοπρεπὴς ταφὴ τοῦ Πατρόκλου, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὴν ραψῳδίαν Ψ, ἐπιγραφομένην «Ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ». Μὲ τὴν περιγραφὴν τῆς ταφῆς τοῦ ἥρωος, τοὺς πρὸς τιμήν του ἀγῶνας καὶ τὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς του θυσίαν 12 αἰχμαλώτων εὐγενῶν Τρώων, ὁ Πάτροκλος ἔλαβε θέσιν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων. Ἐτάφη, ὡς ἐπιστεύετο, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Σίγειον. Μετα θάνατον ἐτιμᾶτο ὁ Πάτροκλος ὡς ἥρως. Ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἡ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ νησὶς Λευκὴ ἦτο ἡ μετὰ θάνατον διαμονὴ τούτου πλησίον τοῦ φίλου του Ἀχιλλέως καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν φίλων των, Αἴαντος καὶ Ἀντιλόχου.

Ἀρχαῖοι γλύπται καὶ ζωγράφοι συχνὰ ἀνεπαράστησαν τὸν θάνατον καὶ τὴν περὶ τὸν νεκρὸν τῆς

161

Digitized by Google

ἥρωος μάχην, ὡς καὶ ἄλλα ἐπεισόδια τοῦ βίου του. Εἶχε περιληφθῆ ἡ μορφή του μεταξὺ τῶν μορφῶν τῶν ἡρώων τῶν μυθικῶν χρόνων εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Πολυγνώτου ἐν τῇ ἐν Δελφοῖς Λέσχῃ τῶν Κνιδίων. Ὁ Σάμιος Καλλιφῶν, ζωγραφήσας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος τὴν παρὰ τὰ πλοῖα μάχην Ἀχαιῶν καὶ Τρώων, ἐζωγράφησε παρ' αὐτὴν καὶ τὸν Πάτροκλον ὁπλιζόμενον διὰ νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων του. Ἐν Φλωρεντίᾳ (Loggia dei Lanzi) ὑπάρχει ὡραῖον ἀρχαῖον μαρμάρινον σύμπλεγμα, ἀντίγραφον ροδιακοῦ πρωτοτύπου, παριστάνον τὸν Μενέλαον (κατ' ἄλλους Αἴαντα) ὑποβαστάζοντα τὸ τελεσματικῆς ἐνεργείας τοῦ Ἀντιγόνου. Ἤλπιζον ὅμως ἀκόμη οἱ ἀντίπαλοί του ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν νέας ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις ἐκυριάρχει τῆς θαλάσσης. Ἀλλ' ὁ Ἀντίγονος, κατανοήσας ὅτι, ἂν ἡ νέα ναυτικὴ δύναμις τοῦ Πτολεμαίου ἑνωθῇ μετὰ τῆς τοῦ Πατρόκλου, θὰ στραφῇ ἐναντίον του ἡ τύχη τοῦ πολέμου, ἔσπευσε πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς μοίρας ταύτης τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Τὴν συνήντησε περὶ τὴν Κῶν καὶ τὴν ἐνίκησεν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς νίκης του ὑπῆρξεν ἡ φυγὴ ἢ ἐκδίωξις τοῦ Πατρόκλου ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου του καὶ ἡ πτῶσις τῶν Ἀθηνῶν (263 π. Χ.). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

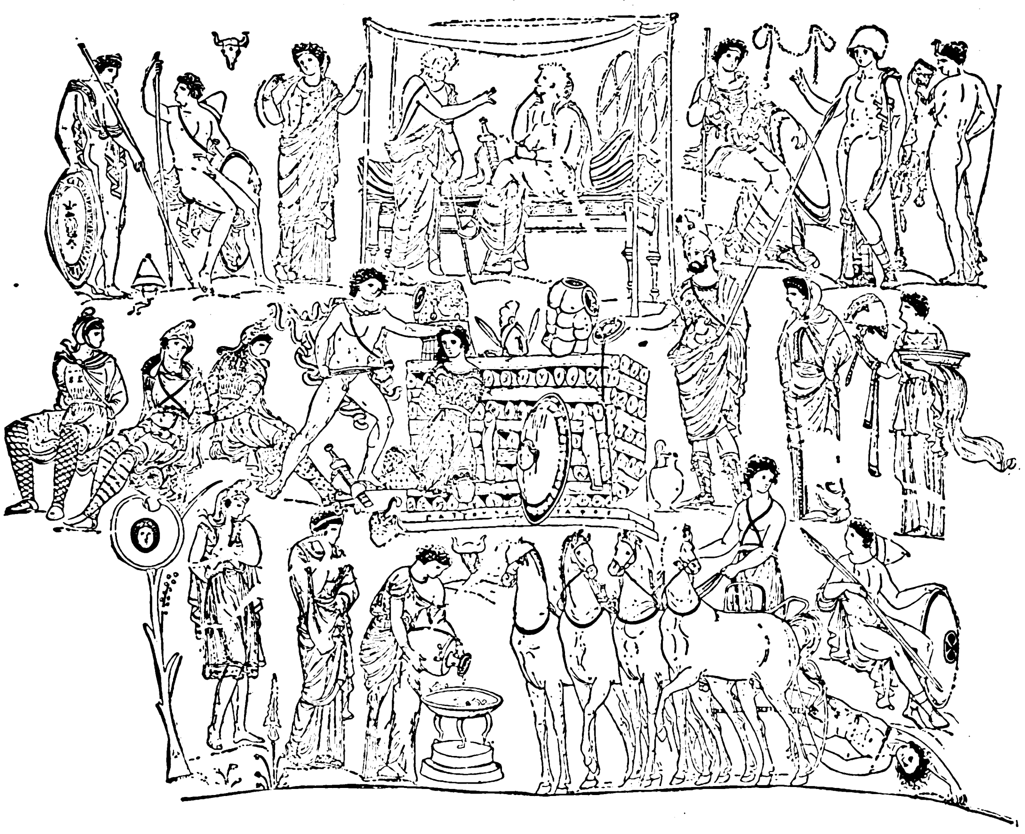

Ἡ πρὸς τὸν Πάτροκλον ἀνθρωποθυσία.

[Ἄνω : Δύο Ἀχαιοί, ἡ Βρησηΐς, ὁ Νέστωρ μετὰ τοῦ φοίνικος ἐν σκηνῇ, Ἀθηνᾶ, Ἑρμῆς καὶ Πᾶν Μέσον : Ἀχιλλεὺς καὶ τέσσαρες Τρῶες αἰχμάλωτοι, Ἀγαμέμνων, ἡ Θέτις καὶ ὑπηρέτρια. Κάτω : Εἷς Τρώς, δύο Ἀχαιοὶ καὶ τὸ τέθριππον τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τοῦ ἡνιόχου σῦρον τὸν νεκρὸν τοῦ Ἕκτορος.]

[Ἀγγειογραφία ἐκ Κανόσης ἐν τῷ Μουσείῳ Νεαπόλεως.]

πληγωμένον σῶμα τοῦ Πατρόκλου. Ἡ πλήρης γλυκύτητος ὡραία κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ ἥρωος ἀποτελεῖ θαυμασίαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν νευρώδη καὶ μεστὴν ἐνεργητικότητος κεφαλὴν τοῦ Μενελάου. Ἐν τῷ Βατικανῷ τῆς Ρώμης (μουσεῖον Pio Clementino) ὑπάρχει ἀρχαῖον ἀνάγλυφον ἀναπαριστάνον τὴν περὶ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου μάχην. Εἰς ἀρχαῖον ἀνάγλυφον τοῦ Λούβρου ἀναπαρίσταται ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀχιλλεὺς δίδει τὰ ὅπλα του εἰς τὸν Πάτροκλον καὶ εἰς μίαν τοιχογραφίαν τῆς Πομπηΐας (οἰκία τραγικοῦ ποιητοῦ) παρίσταται ὁ Πάτροκλος εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν Ἀχιλλέως καὶ Βρισηΐδος. Εἰς τὴν ἐν τῷ κρατικῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου κύλικα τοῦ Σωσίου (τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος) ἀπεικονίζεται ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπιδένων τὸν πληγωμένον βραχίονα τοῦ Πατρόκλου, ὅστις ἔχει ἀνοικτὸν τὸ στόμα του εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ πόνου του, ἐνῷ τοῦ Ἀχιλλέως εἶναι κλειστὸν διὰ νὰ ἐκφρασθῇ μὲ ἔμφασιν ἡ ἔντασις τῆς προσοχῆς του. Καὶ εἴς τινα ἀγγειογραφίαν ἐκ Κανόσης (ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως) ἀπεικονίζεται ἡ πρὸς τὸν Πάτροκλον ἀνθρωποθυσία. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Πάτροκλος.** Ναύαρχος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου (τοῦ Πτολεμαίου Β') κατὰ τὸν *Χρεμωνίδειον* λεγόμενον πόλεμον τῶν πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος (266—263 π. Χ.), πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ μακεδονικοῦ ζυγοῦ. Καθ' ὃν χρόνον αἱ ἀποστατήσασαι Ἀθῆναι ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, ὁ Πάτροκλος, ἀφοῦ παρεβίασε τὴν οὐδετερότητα τῶν Ροδίων, καταλαβὼν τὴν νῆσον Καῦνον, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέλαβε τὴν κατὰ τὴν νότιον ἄκραν της μικρὰν νῆσον, ἥτις ἀπὸ τότε φέρει τὸ ὄνομά του, καὶ ὠχυρώθη ἐν αὐτῇ. Τὸν ἀγῶνα τῶν Ἀθηνῶν ηὐνόησε καὶ ἡ Σπάρτη, ἥτις ἀπέστειλε καὶ στρατιὰν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἄρεα, ἐκινήθησαν δὲ καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Ἐνῷ ὅμως ὁ πόλεμος ἐν ἀρχῇ ἐφαίνετο ὅτι θ' ἀποβῇ ἐναντίον τοῦ Ἀντιγόνου, διότι καὶ οἱ μισθοφόροι του Γαλάται ἐστασίασαν ἐν Μεγάροις, ἐστράφη ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τῶν Γαλατῶν, διότι οἱ ἐχθροί του, οἵτινες ἐστάθησαν ἀνίκανοι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς στάσεως ἐκείνης πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν, κατεπτοήθησαν ἐκ τῆς ταχείας καὶ ἀπο-

— **Πάτροκλος** *[Μυθολ.]*. Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Θεσπιάδος Πυρίππης, φονευθεὶς ὑπ' αὐτῆς κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρός της. Λ. Θ. Σ.

— **Πάτροκλος** ***μάρτυς.*** Ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος ἐν Βυζαντίῳ. Ἦτο λιθοξόος τὸ ἐπάγγελμα, συνεμαρτύρησε δὲ διὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, μετὰ τοῦ ὁμοτέχνου του καὶ φίλου *Μαξίμου*, μεθ' οὗ δὲν ἔπαυον προσελκύοντες πιστοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Εἰς τὰ συναξάρια τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρα ἡμέρα πρὸς ἑορτασμὸν τῶν ἁγίων Πατρόκλου καὶ Μαξίμου, οὐδὲ ἰδία βιογραφία, ἀλλὰ συνεορτάζονται τὴν 18ην Αὐγούστου μετὰ τῶν μαρτύρων *Φλώρου* καὶ *Λαύρου*, οἵτινες ὑπῆρξαν ἐν Βυζαντίῳ μαθηταὶ αὐτῶν εἴς τε τὴν λιθοξοϊκὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Εἰς δὲ τὴν βιογραφίαν τῶν μαρτύρων τούτων ἐπεισοδιακῶς μόνον ἀναφέρονται τὰ κατὰ τοὺς μάρτυρας Πάτροκλον καὶ Μάξιμον. Δ. Ι. Κ.

Πατρόκλου ***νῆσος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Πατρόκλου χάραξ*.

— **Πατρόκλου** ***τύμβος.*** Τάφος τοῦ ἥρωος Πατρόκλου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Τροίᾳ πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Σιγείου, πλησίον τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦ φίλου του Ἀχιλλέως. Πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Πατρόκλου ἔκειτο ὁ τάφος καὶ τοῦ κοινοῦ ἀμφοτέρων φίλου Ἀντιλόχου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Νέστορος. Εἰς τὰς σκιὰς καὶ τῶν τριῶν τούτων ἡρώων, ὡς καὶ εἰς τὴν τοῦ Αἴαντος, προσέφερον χοὰς οἱ Ἰλιεῖς, τιμῶντες αὐτοὺς ὡς θεούς. ΚΑΨ.

— **Πατρόκλου** ***χάραξ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ ἔρημος, ἐγγύτατα τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς Παραλίας (Λαυρεωτικῆς), ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (Θ', 398), κληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ *Πατρόκλου* (βλ. λ.), ναυάρχου τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὀνομασθεῖσα μεταγενεστέρως *Γαϊδουρονήσι*, περιῆλθεν εἰς τὴν ὑδραϊκὴν οἰκογένειαν Γκίκα, κατόπιν δὲ προικῴως εἰς τὸν Ἀλκιβ. Κρασσᾶν καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν Γιαγλοπούλου, εἰς ἣν καὶ ἤδη ἀνήκει. Σ. Ε. Λ.

πατροκτονία (ἡ)· ὁ φόνος τοῦ πατρὸς ὑπὸ τοῦ τέκνου, ἡ πρᾶξις τοῦ πατροκτόνου.

—*[Ποιν. Δικ.]* Κατὰ τὸ ἀρχαιότατον ἄγραφον ἑλληνικὸν δίκαιον, *πατροκτονία* ἐλογίζετο ἐν στενῇ μὲν ἐννοίᾳ ὁ φόνος ἀνιόντος ὑπὸ κατιόντος, ἐν εὐρυτέρᾳ δέ, παντὸς προσώπου γένους τινὸς ὑπὸ ἑτέρου προσώπου τοῦ αὐτοῦ γένους. Τὸ ἀδίκημα ἐθεωρεῖτο καθαρῶς οἰκογενειακῆς φύσεως καὶ ἐκολάζετο ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ γένους—συνηθέστερον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ—ἄνευ ἐπεμβάσεως τῆς πολιτείας. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας (ἀειφυγίας) κατὰ τοῦ ἐνόχου. Ὁ Δράκων, κωδικοποιήσας εἰς τὴν συλλογὴν αὐτοῦ «Φονικοὶ νόμοι» τοὺς ἀγράφους ποινικοὺς νόμους (621 π. χ.), οὐδὲν ἐν τούτῳ μετέβαλε. Τὸ καθεστὼς τοῦτο δὲν ἐτόλμησεν ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ θίξῃ οὐδὲ ὁ μέγας νομοθέτης καὶ μεταρρυθμιστὴς Σόλων, ἂν καὶ πλεῖστα ἐκ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος μετέβαλε καὶ νέους ἐθέσπισε θεσμούς. Τοῦτο δὲ ἐφαίνετο τοσοῦτον μᾶλλον παράδοξον, καθόσον ἡ πολιτεία κατεδίκαζεν ἐμμέσως τὴν πατροκτονίαν, θεωροῦσα ὡς βαρύτατα ὑβριστικὰς τὰς λέξεις πατραλοίας, μητραλοίας καὶ τιμωροῦσα ὡς ὑβριστὰς τοὺς προσάπτοντας τοιοῦτον χαρακτηρισμὸν εἰς ἄλλους. Ἐρωτηθεὶς ποτε ὁ Σόλων πῶς οὐδεμίαν κατὰ τῶν πατροκτόνων ὥρισε ποινήν, ἀπήντησεν ὑπεκφεύγων: ὅτι οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἔνοχος τοιούτου ἐγκλήματος, ἐνῷ ἐὰν ἀπηγόρευε τοῦτο θὰ ἐγέννα ἴσως τὴν ἰδέαν τῆς διαπράξεως αὐτοῦ. Λέγων ταῦτα ὁ Σόλων, δὲν ἠγνόει βεβαίως ὅτι προϋπῆρξε καὶ ὑπῆρχε πλῆθος πατροκτόνων ἐν Ἀθήναις. Ἀλλ' ἐπεθύμει ὁ κολασμὸς νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ μᾶλλον ὡς ὑποχρέωσις ἢ ὡς δικαίωμα. Οὐχ ἧττον, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς ἐξεγέρσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ἡ πατροκτονία ἀπετέλει ἀδίκημα στρεφόμενον ἐξ ἴσου καὶ κατὰ τῆς κοινωνίας, ἐδημιουργήθη ἔμμεσος δικονομικὸς τρόπος διώξεως αὐτοῦ. Δὲν ἐδίωκε δηλονότι ἐξ ἐπαγγέλματος ἡ «εἰσαγγελία» τὸν πατροκόνον, ἀλλ' ὑπεχρεοῦτο ὅπως εἰσαγάγῃ εἰς δίκην τὸν μετὰ τοῦ ἐγκληματίου συνοικοῦντα συγγενῆ, εὐθὺς ὡς οἱοσδήποτε πολίτης ἤθελεν ἀσκήσει κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου τὴν ποινικὴν ἀγωγήν, τὴν καλουμένην «γραφὴν ἀσεβείας». Οὕτως ὁ πατροκτόνος, πρὸς ἀποφυγὴν εἴτε τῆς καταδίκης αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαστηρίου, εἴτε τῆς τιμωρίας τῶν οἰκείων αὐτοῦ, αὐτοκατεδικάζετο εἰς ἀειφυγίαν.

Ἐν Ρώμῃ πατροκτονία (patricidium) ἐθεωρεῖτο ἀρχικῶς ὁ ἐσκεμμένος φόνος κατὰ παντὸς πολίτου, καὶ πᾶν ἀδίκημα κατὰ τῆς πατρίδος. Βραδύτερον περιωρίσθη εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ φόνου συγγενῶν, καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ Πομπηΐου (70 π. Χ.) παντὸς ἀνιόντος, τῶν ἀδελφῶν, συζύγων καὶ πατρώνων. Ποινὴ διετηρήθη ἡ τοῦ νόμου lex Cornelia, ἤτοι ὁ θάνατος τοῦ καταδίκου, ραπτομένου ἐντὸς σάκκου, διὰ πνιγμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐλλείψει τούτων διὰ πυρός, ἢ διὰ βορᾶς ὑπὸ τῶν θηρίων. Προσέτι ἐξωμοιοῦτο ἡ ἀπόπειρα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἐπεβάλλετο ἡ αὐτὴ ποινὴ εἴς τε τοὺς ἠθικοὺς αὐτουργοὺς καὶ τοὺς συνεργούς. Κατὰ τὴν Carolina, τὸν πρῶτον ποινικὸν γερμανικὸν κώδικα, θεσπισθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' τῷ 1532, εἰς τοὺς πατροκτόνους ἐπεβάλλετο ἡ διὰ τροχοῦ ποινὴ τοῦ θανάτου, μετὰ προηγουμένην βάσανον διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου. Ἐν Γαλλίᾳ, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ πατροκτόνος, μετ' ἀποκοπὴν τῆς δεξιᾶς χειρός, ἐθανατοῦτο διὰ μαστιγώσεως, τὸ δὲ σῶμα ἐκαίετο καὶ ἡ τέφρα διεσκορπίζετο εἰς τὸν ἄνεμον. Ὁ κῶδιξ διετήρησε τὴν ἀποκοπὴν τῆς χειρός, πρὸ τῆς ἐκτελέσεως, μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ἀπηλείφθη ἡ σχετικὴ διάταξις, κατὰ τὴν γενομένην τότε ἀναθεώρησιν.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ποινικῶν νομοθεσιῶν αἱ πλεῖσται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἑλληνική, ἐξομοιοῦσι τὴν πατροκτονίαν, ἔτι καὶ ἐν τῇ στενοτάτῃ ἐννοίᾳ, ἀπολύτως πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, οὐδαμῶς ἐξεταζομένης τῆς σχέσεως συγγενείας μεταξὺ θύματος καὶ δράστου, πρὸς ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς, ὡς ἐὰν ἐν τούτῳ ὁ νομοθέτης ἐπαφίεται, διὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς δικαστικῆς κρίσεως, εἰς τὴν βδελυγμίαν, ἣν προκαλεῖ παρὰ παντὶ ἀνθρώπῳ τὸ τοιοῦτον ἔγκλημα. Ἄλλαι τινὲς νομοθεσίαι, ὡς ἡ ἰταλικὴ καὶ ἡ αὐστριακή, καταλογίζουσι τὴν συγγένειαν ὡς ἐπιβαρυντικὴν αἰτίαν. Θ. Κ.

πατροκτόνος (ὁ, ἡ). ὁ φονεύσας τὸν ἑαυτοῦ πατέρα.

πατρολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων. Εἶναι κατὰ ταῦτα τμῆμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματολογίας καὶ προέκυψε λόγῳ τοῦ ἰδιάζοντος ἐνδιαφέροντος, ὅπερ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν κέκτηνται οἱ ὀκτὼ πρῶτοι αἰῶνες. Τοῦ ὅρου πατρολογία πρῶτος ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ διαμαρτυρόμενος θεολόγος J. Gerhard, ἐκδοὺς σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐξητάζοντο οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ Ἑρμᾶ μέχρι τοῦ Βελλαρμίνου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Patrologia» (Ἰένα, 1653). Ἔκτοτε ἐγενικεύθη ὁ ὅρος οὗτος εἰδικῶς διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, καίτοι οὐχὶ ἐν κυριολεξίᾳ, καθόσον ἐν τῇ πατρολογίᾳ δὲν γίνεται λόγος μόνον περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ τῶν

Digitized by Google

αἱρετικῶν συγγραφέων, ἄνευ τῆς ἐξετάσεως ὧν θὰ ἦτο ἐν πολλοῖς ἀκατανόητος ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις τῶν ὀρθοδόξων. Διὰ τοῦτο μεγάλη παρετηρήθη κατὰ τοῦ ὅρου τούτου ἀντίδρασις, προτιμηθέντος ἀντ' αὐτοῦ τοῦ ὅρου ἐκκλησιαστικὴ (ἢ χριστιανικὴ) γραμματολογία τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, ἢ ἱστορία τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματολογίας. Ὁ ὅρος πατρολογία ὅμως ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ὅτι διὰ μιᾶς λέξεως ἐκφράζει κατὰ συνθήκην τὸ ζητούμενον. Ἐν τῇ πατρολογίᾳ συνήθως δὲν ἐξετάζονται οἱ συγγραφεῖς τοῦ κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης, καθόσον περὶ τούτων πραγματεύεται ἴδιον μάθημα τῆς θεολογίας, ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἐν τῇ πατρολογίᾳ ἐξετάζεται κυρίως ὁ βίος καὶ ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις τῶν συγγραφέων, ἡ δὲ διδασκαλία αὐτῶν μόνον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ ἐφόσον παρέχει τι τὸ ἰδιάζον ἢ τὸ ἀναποσπάστως συνδεδεμένον πρὸς τὴν προσωπικότητα καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν. Περὶ τῆς διδασκαλίας των πραγματεύονται εἰδικῶς ἡ ἱστορία τῶν δογμάτων καὶ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῶν πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ πατρολογία διαιρεῖται συνήθως εἰς τρεῖς περιόδους. Τούτων ἡ πρώτη, περιλαμβάνουσα τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ περίοδος τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας· ἡ δευτέρα, περιλαμβάνουσα τὸν Δ' καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος, εἶναι ἡ χρυσῆ ἐποχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας· ἡ δὲ τρίτη, ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ Η', εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς παρακμῆς, ἥτις ἔβαινε προϊοῦσα, ἐφόσον, ἐπικρατοῦντος βαθμηδὸν τοῦ πνεύματος τῆς παραδόσεως, περιωρίζετο καὶ παρεξηγεῖτο ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα καὶ ἡ πρωτοτυπία. Ἑκάστη περίοδος ὑποδιαιρεῖται εἰς τμήματα, ἐν οἷς ἐξετάζονται συγγραφεῖς ὑπὸ κοινὰς συνθήκας δράσαντες. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν πόσον μέγαν ρόλον διεδραμάτισαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, καὶ μάλιστα τῶν 8 πρώτων αἰώνων, ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι εὐνόητον πόσην σημασίαν ἐνέχει ἡ ἐπιστήμη ἡ εἰδικῶς περὶ αὐτοὺς ἀσχολουμένη.

Τὰς πρώτας πληρεστέρας πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Ἐκκλησίᾳ φιλολογικῆς παραγωγῆς παρέχει ἡμῖν ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ του ἱστορίᾳ. Ὁ πρῶτος ὅμως συστηματικῶς ἐκθέσας τὰ κατ' αὐτὴν εἶναι ὁ Λατῖνος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Ἱερώνυμος, ὅστις ἐν ἔτει 392 ἔγραψε σύγγραμμα περὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν (De viris illustribus ἢ καὶ De scriptoribus ecclesiasticis), ἐν ᾧ ἐξήταζεν 135 ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Διὰ τοῦτο ὁ Ἱερώνυμος θεωρεῖται ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματολογίας. Τὸ ἔργον τοῦ Ἱερωνύμου ἐσυνέχισαν πολλοὶ ἐν τῇ Δύσει, ὡς ὁ Γεννάδιος, πρεσβύτερος ἐν Μασσαλίᾳ, Ἰσίδωρος ὁ Σεβίλλης, ὁ Ἰλδεφόνσος καὶ ἄλλοι. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐλλείπει παρεμφερὲς ἔργον. Συμβολὴν ὅμως ἀξιόλογον εἰς τὴν πατρολογίαν παρέχει τὸ ἔργον τοῦ πατριάρχου Φωτίου «Μυριόβιβλον» ἢ «Βιβλιοθήκη».

Ἡ σπουδὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων προήχθη σημαντικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, ἰδίως κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, καὶ μάλιστα ἀφ' ἧς ἔστρεψεν εἰς αὐτὴν τὴν προσοχήν της ἡ τῷ 1618 ἱδρυθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἀδελφότης τῶν Βενεδικτίνων μοναχῶν τοῦ ἁγίου Μαύρου (Mauristes). Ἔκτοτε ἤρξαντο ἐκδιδόμενα κριτικῶς ἔργα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καθ' ἕκαστον ἢ ἐν συλλογαῖς. Πρώτη τοιαύτη συλλογὴ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ de la Bigne («Bibliotheca sanctorum Patrum», εἰς 9 τόμους εἰς folio, Παρίσιοι 1575—1579) καὶ πληρεστέρα πασῶν ἀπὸ τοῦ 1844 ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀββᾶ Ἰακώβου Παύλου Migne, περιλαμβάνουσα 161 τόμους Ἑλλήνων καὶ 221 τόμους Λατίνων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἀπὸ τοῦ 1866 ἡ Βιενναία Ἀκαδημία ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ τοὺς ἀρχαίους Λατίνους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 ἡ Βερολιναία Ἀκαδημία τοὺς Ἕλληνας. Συστήματα καὶ ἐγχειρίδια πατρολογίας ἐξεδόθησαν πλεῖστα κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ τὸν παρόντα αἰῶνα. Ἐκ τῶν καθολικῶν πατρολογιῶν σπουδαιότερα πασῶν εἶναι ἡ τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ Otto Bardenhewer («Patrologie», α' ἔκδ, Freiburg i. B. 1894· καὶ «Geschichte der altkirchlichen Literatur», ἧς ἐξεδόθησαν 4 τόμοι, περιλαμβάνοντες τοὺς πέντε πρώτους αἰῶνας ἐν Freiburg i. B. 1913—1924). Ἐπίσης ἀξιόλογοι εἶναι αἱ πατρολογίαι τοῦ Kihn, Stachlin, Labriolle, Cayrè, Puech καὶ ἄλλων. Ἐκ δὲ τῶν διαμαρτυρομένων, οἵτινες κυρίως ἀσχολοῦνται περὶ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς πατρολογίας ὁ περικλεὴς θεολόγος Ἀδόλφος Χάρνακ (Harnack), οὐ μόνον συγγράψας σπουδαιοτάτας μονογραφίας ἀλλὰ καὶ τὴν τρίτομον ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματολογίας (Geschichte der altchr. Literatur bis Eusebius», Leipzig 1893—1904). Σπουδαῖα πατρολογικὰ συγγράμματα ἔγραψαν καὶ ὁ Zoeckler, ὁ Krueger, ὁ Jordan καὶ ἄλλοι.

Ἑλληνιστὶ συνέγραψαν «Πατρολογίας» ὁ Κωνστ. Κοντογόνης («Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία τῶν ἀπὸ τῆς α' μέχρι τῆς ε' ἑκατονταετηρίδος ἀκμασάντων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν», τόμ. 2, Ἀθῆναι 1851—1853)· ὁ Ἀπόστολος Χριστοδούλου («Πατρολογία», α' τόμ. μέχρι τοῦ 400, Κωνσταντινούπολις 1894)· ὁ Ἀναστάσιος Διομήδους Κυριακὸς («Ἐγχειρίδιον πατρολογίας», Ἀθῆναι 1893)· ὁ Γεώργιος Ι. Δέρβος («Χριστιανικὴ γραμματολογία» τόμοι 3· ἐξετάζονται οἱ 3 πρῶτοι αἰῶνες· Ἀθῆναι 1903—1910) καὶ ὁ Δημήτριος Σ. Μπαλᾶνος («Πατρολογία» περιλαμβάνει τοὺς 8 πρώτους αἰῶνας· Ἀθῆναι 1930). Ὁ Νεόφυτος Παγίδας μετέφρασεν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ τὴν ἱστορικὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ρώσου ἀρχιεπισκόπου Φιλαρέτου (εἰς τόμους 3· μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος· Ἱεροσόλυμα 1885—1887). Πρῶτος διδάξας πατρολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐκτὸς ἄλλων θεολογικῶν μαθημάτων, ἦτο ὁ Κωνστ. Κοντογόνης (1837—1878). Μετ' αὐτὸν ἐδίδαξεν ὁ Προκόπιος Οἰκονομίδης (1891—1896), ὁ Γεώργιος Δέρβος (1897—1922) καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 ὁ Δημ. Μπαλᾶνος. [Πρβλ. καὶ *Δ. Σ. Μπαλάνου*, Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς πατρολογίας, Ἀθῆναι 1924.] Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

πατρολογικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πατρολογίαν, ὁ τῆς πατρολογίας.

πατρονάμπεης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τοῦ ἄλλοτε τουρκικοῦ ναυτικοῦ, ὅστις ἐν ἀρχῇ μὲν ἐσήμαινε κομμοδόρον μοίρας γαλερῶν, κατόπιν δὲ ἐξέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀσχέτως πρὸς τὸν βαθμόν του κυβερνήτου πολεμικοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ ἐμπορικοῦ τοιούτου. Σ. Ε. Λ.

πατρονόμοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Πολιτικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ 226 π. Χ. ὑπὸ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ τοῦ ἀρχαίου σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος βασιλέως Κλεομένους Γ' εἰς ἀντικατάστασιν τῆς γερουσίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (ΙΙ. 9. 1) καὶ διατηρηθεῖσα καὶ μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος κατὰ τὸ 221 π. Χ., ἔτος τῆς ἐν Σελλασίᾳ μάχης (ἀντὶ βασιλέως ὅμως διωρίσθη μακεδονικὸς ἐπιστάτης). Οἱ πατρονόμοι, ἓξ τὸν ἀριθμὸν (κατ' ἄλλους 12, διότι πλὴν τῶν 6 γίνεται μνεία καὶ 6 συνάρχων αὐτῶν), ἀπετέλουν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους συναρχίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὅστις, καλούμενος πρέσβυς, ἦτο ὁ ἐπώνυμος ἐν Σπάρτῃ ἄρχων, ἤτοι ἀπ' αὐτοῦ ἐπωνομάζετο τὸ ἔτος, ὡς πρότερον ἀπὸ τοῦ προϊσταμένου (προέδρου) τῆς συναρχίας τῶν ἐφόρων καὶ εἶχε τιμητικὴν φρουρὰν ἐφήβων. Τὴν συναρχίαν τῶν πατρονόμων ἐβοήθει εἰς τὸ ἔργον της εἷς γραμματεύς, τρεῖς ὑπογραμματεῖς καὶ εἷς ὑπηρέτης. Οἱ πατρονόμοι, δυνάμενοι πολλάκις νὰ λάβωσι τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, ἦσαν ἀνώτεροι τῶν ἐφόρων, οἵτινες ἐτάσσοντο εὐθὺς μετ' αὐτοὺς κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. ΚΑΨ.

πατροπαράδοτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῶν πατέρων, τῶν προγόνων παραδοθείς, ὁ κατὰ παράδοσιν συνεχῆ ὑφιστάμενος: «πατροπαράδοτα ἤθη καὶ ἔθιμα».

πατροπασχῖται (οἱ) Οὕτω ἐκλήθησαν αἱρετικοὶ τοῦ Γ' αἰῶνος, οἵτινες, μὴ διακρίνοντες τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρός, ἐδίδασκον ὅτι ἐν τῷ Υἱῷ ἐνηνθρώπισεν, ἐσταυρώθη καὶ ἔπαθεν ὁ Πατήρ. Οἱ κυριώτεροι τῶν αἱρετικῶν τούτων ἦσαν ὁ Πραξέας, ὁ Νοητός, ὁ Βήριλλος ἐπίσκοπος Βόστρων τῆς Ἀραβίας καὶ ὁ Σαβέλλιος. Τὸν πρῶτον τούτων ἐπολέμησεν ὁ Τερτυλλιανὸς γράψας ἴδιον κατ' αὐτοῦ ἔργον «Adversus Praxean», τὸν δεύτερον ὁ Ἱππόλυτος ἐν τῷ αὐτοῦ ἔργῳ «Σύνταγμα κατὰ αἱρέσεων λδ'», τὸν τρίτον ὁ Ὠριγένης, ὅστις ἐν τῇ ἐν Ἀραβίᾳ συγκροτηθείσῃ τῷ 244 συνόδῳ ἔπεισε νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν διδασκαλίαν του, καὶ τὸν τέταρτον ὁ Ἀλεξανδρεὺς Διονύσιος, ὅστις ἐν τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 261 συγκροτηθείσῃ συνόδῳ τὸν ἀνεθεμάτισεν. Κ. Ι. Δ.

πατρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις πατήρ, ἡ κατὰ φύσιν σχέσις πατρὸς καὶ τέκνου: «ἡ πατρότης τῶν νόθων ἀμφισβητεῖται» || μεταφ., ἡ ἰδιότης τοῦ δημιουργήσαντος: «ἡ πατρότης τοῦ συγγράμματος, — τοῦ σχεδίου, — τοῦ νόμου».

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Ἡ *πατρότης* κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον πηγάζει εἴτε ἐκ φυσικῶν λόγων, εἴτε ἐκ τῆς νομικῆς τάξεως, ἤτοι ἢ ἐκ τοῦ γάμου ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐξ οὗ προέρχονται τὰ τέκνα, ἢ ἐκ τῆς υἱοθεσίας καὶ εἰσποιήσεως. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ πατὴρ ἀπὸ γάμου δείκνυται. Συνεπῶς δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ πατρότης διὰ τὰ τυχὸν ἐκ μὴ νομίμου γάμου (ἐξώγαμα) προελθόντα τέκνα. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ὄχι μόνον ἠθικὰ (κοινωνικὰ) ζητήματα ἐδημιουργοῦντο ἐκ τῆς γεννήσεως ἐκ μὴ νομίμου γάμου τέκνων, ἀλλὰ καὶ περιουσιακὰ τοιαῦτα. Διότι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ ἐξώγαμα τέκνα ἀφήνοντο ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν τύχην των, ἐστεροῦντο τῆς δεούσης οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς καὶ συντηρήσεως καὶ κατὰ τὴν ἐφηβικὴν καὶ τὴν κατόπιν κοινωνικὴν ζωήν των ἐθεωροῦντο ὡς κοινωνικῶς ἀπόβλητα, ἐστερημένα ὡρισμένων κοινωνικῶν χαρίσεων καὶ ἐτέλουν ὑπὸ τὴν διὰ βίου κοινωνικὴν περιφρόνησιν, ὡς μὴ ἔχοντα δικαίωμα νὰ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ πατρός των καὶ μὴ δυνάμενα νὰ καρπωθοῦν μέρος τῆς περιουσίας του.

Κατὰ τὴν κρατήσασαν καὶ μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἰσχύος τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 ἀντίληψιν, νόμιμα τέκνα δέον νὰ λογίζωνται ὅσα ἐγεννήθησαν μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου καὶ ὑπὸ ὡρισμένας ἐννοεῖται προϋποθέσεις. Πολλοὶ συγγραφεῖς, καὶ δὴ ὁ Windscheid, ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς πατρότητος εἶναι ἀδύνατος, διότι πρόκειται περὶ γεγονότων καλυπτομένων ὑπὸ μυστηρίου. Πάντως ὅταν συντρέχουν ὡρισμένα καὶ ἐπιδεικτικὰ ἀποδείξεως αἴτια (π. χ. ἀνικανότης ἀνδρὸς κλπ.), ἡ πατρότης, ἐὰν δὲν δύναται ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως νὰ ἀποδειχθῇ, δύναται τοὐλάχιστον νὰ ἀμφισβητηθῇ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ γεννήτορος (πατρός). Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὰ ὑπὸ τῆς γυναικὸς τὴν 182 ἡμέραν μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ γάμου καὶ διαρκοῦντος αὐτοῦ γεννηθέντα τέκνα, λογίζονται ὡς προερχόμενα ἐκ τῆς γαμικῆς ἑνώσεως καὶ ἑπομένως νόμιμα. Ἐννοεῖται καὶ τὰ πρὸ τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος γεννηθέντα, ἐφόσον ὁ πατὴρ αὐτῶν δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν ἐξ αὐτοῦ καταγωγήν των, θεωροῦνται νόμιμα, διότι κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἔδει νὰ ἐκδοθῇ ἀπόφασις δικαστικὴ ἐκβάλλουσα ταῦτα τῆς νομίμου θέσεώς των. Ὡς νόμιμον δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ τέκνον γεννηθὲν ὑπὸ τῆς πρώην συζύγου ἐντὸς 300 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ γάμου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπιτρέπεται ἀνταπόδειξις. Ἐπίσης δικαιώματα νομίμων τέκνων (κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον) ἔχουσι καὶ τὰ γεννηθέντα τέκνα ἐν ἀνισχύρῳ ἢ ἀκύρῳ γάμῳ, ὅταν ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι ἢ ὁ ἕτερος αὐτῶν, τὸν τοιοῦτον, δημοσίως συναφθέντα γάμον, ἐθεώρουν ὡς ἰσχυρὸν (νομιζόμενος γάμος). Μὴ νόμιμα τέκνα, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐλάμβανον τὰ δικαιώματα τῶν νομίμων διὰ τῆς *νομιμοποιήσεως*. Ὑπεστηρίζετο μέχρι τοῦδε παρά τινων νομοδιδασκάλων ὅτι κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἀστικὸν δίκαιον δὲν ὑφίστατο ἡ νομιμοποίησις, διότι αὕτη προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν τοῦ θεσμοῦ τῆς παλλακείας καὶ τῶν φυσικῶν τέκνων. Ὁ Κρασσᾶς καὶ Καλλιγᾶς ὑπεστήριξαν τὸ ἀντίθετον, διότι κατ' αὐτοὺς ἡ βυζαντινὴ νομολογία ἐδέχθη ταύτην καὶ παρὰ τὴν κατάργησιν τῆς παλλακείας. Ἐπίσης καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως θεμελιοῦται ὡς πρὸς τὸν πατέρα ἡ σχέσις τοῦ ἐκ μὴ νομίμου γάμου προελθόντος τέκνου. Ἡ ἀναγνώρισις δὲν ὑφίστατο κατὰ τὸ μέχρι τινὸς ἰσχῦον ἑλληνικὸν δίκαιον. Τελευταίως ὅμως διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 ἐπῆλθον σημαντικαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰ προκύπτοντα ζητήματα τῆς ἀναζητήσεως τῆς πατρότητος τῶν ἐκ μὴ νομίμου γάμου γεννηθέντων τέκνων. Ὁ νεώτερος νομοθέτης, πιεζόμενος ἐκ τῶν συγχρόνων ἀντιλήψεων, διὰ τοῦ ὡς ἄνω νομοθετικοῦ διατάγματος ἐπέφερε σημαντικὴν τροποποίησιν τοῦ ἰσχύοντος ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ καθιέρωσε φιλελευθερωτέρας ἀντιλήψεις εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἀναζητήσεως κλπ. τῆς πατρότητος. Ἐννοεῖται ὅτι ἄλλαι νομοθεσίαι, καὶ δὴ ἡ σοβιετικὴ καὶ ἡ νορβηγική, εἶναι ἀκόμη πλέον συγχρονισμέναι εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο κεφάλαιον τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, καὶ δὲν κάμνουν καμμίαν διάκρισιν μεταξὺ ἐξωγάμων καὶ ἐκ νομίμου γάμου γεννηθέντων τέκνων. Ι. Κ. ΚΟΡ.

— *[Ἰατροδικ.]* Τὸ ζήτημα τῆς πατρότητος ἀπησχόλησεν ἀπὸ μακροῦ τὴν δικαιοσύνην. Πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ταυτότητος ἢ ὁμοιότητος τῶν γονέων μετὰ τῶν τέκνων κατέφυγεν αὕτη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς διαφόρους ἐξωτερικοὺς μορφολογικοὺς χαρακτῆρας τοῦ σώματος, ἤτοι τοῦ σχήματος τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν, τῆς διασκευῆς τῆς κεφαλῆς, τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὤτων, τῆς χροιᾶς τοῦ δέρματος καὶ τῆς ἴριδος, τῆς χροιᾶς καὶ τοῦ σχήματος τῶν τριχῶν κλπ., χωρὶς ὅμως νὰ καταστῇ δυνατὸν οἱ μορφολογικοὶ οὗτοι χαρακτῆρες νὰ ἀποτελέσωσι σταθερὰ καὶ ἀναμφισβήτητα ἀποδεικτικὰ σημεῖα τῆς πατρότητος. Εἶτα ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ἡ μέθοδος τῆς δακτυλοσκοπίας πρὸς ἀνεύρεσιν ὁμοιότητος τῶν δακτυλικῶν ἀποτυπωμάτων γονέων καὶ τέκνων, ἥτις δὲν ἐφάνη καὶ αὕτη ἱκανοποιητική. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένετο ἡ μελέτη τῆς ὑφῆς τοῦ λευκώματος τοῦ αἵματος πρὸς βιολογικὴν διάκρισιν τοῦ λευκώματος ἑνὸς ἀνθρώπου ἐκ τοῦ λευκώματος ἑτέρου. Τέλος ἡ ἰατροδικαστική, πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ δυσχεροῦς ζητήματος τῆς πατρότητος, ἀπέβλεψεν εἰς τὴν μελέτην τῆς αἱμοσυγκολλητικῆς καὶ αἱμολυτικῆς ἰδιότητος τοῦ φυσιολογικοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος, ὅστις παρουσιάζει διαφορὰν οὐ μόνον εἰς ζωϊκὰ ὄντα διαφόρου εἴδους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ὡς καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐκ τῆς ἄνω διαφορᾶς προκυψασῶν καὶ ὑπὸ τῶν Landsteiner, Moss καὶ ἄλλων διακριθεισῶν 4 διαφόρων ὁμάδων αἵματος. Ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ αἵματος εἰς 4 ὁμάδας, ἀναλόγως τῆς τοιαύτης ἢ μὴ τοιαύτης συσφαιρώσεως τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων ἐπὶ τῇ ἐπιδράσει ὀροῦ ἄλλου ἀτόμου, πρ-

Digitized by Google

γαγεν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ὁμάδος αἵματος γονέων καὶ τέκνων καὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ αἱματολογικοῦ τύπου αὐτῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς βιολογικῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος ὑπῆρξε κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἐνθαρρυντική, καθόσον συμφώνως μὲ τοὺς κανόνας τοὺς τεθέντας ὑπὸ τοῦ Mendel περὶ τοῦ βεβαίου τῆς κληρονομικότητος τῶν ἰδιοτήτων ἑκάστης ὁμάδος καὶ τοῦ ἀμεταβλήτου αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς, τὸ τέκνον τὸ παρουσιάζον ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ τὰς συγκολλητικὰς ἰδιότητας τὰς ὑπαρχούσας ἐν τῷ αἵματι τῶν γονέων του, θὰ ἀπετέλει κατ' ἀνάγκην γνήσιον κύημα τούτων, καὶ ἀντιστρόφως, μὴ παρουσιάζον ἐν τῷ αἵματί του τὰς ἰδιότητας ταύτας τοῦ αἵματος τοῦ γεννήτορος, θὰ ἦτο τέκνον ἄλλου πατρός. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα αὕτη μέθοδος τῆς βιολογικῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁμάδων πατρὸς καὶ τέκνου δὲν παρέσχε τὴν ἀναμενομένην βεβαιότητα, διότι οἱ καθ' ἑκάστην γινόμενοι τοιοῦτοι κατὰ Moss καθορισμοὶ ὁμάδων πείθουσιν ἀντιθέτως ὅτι τὰ τέκνα τῶν αὐτῶν γονέων δὲν ἀνήκουσιν ἅπαντα εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ πατρός, ἀλλὰ παρουσιάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διάφορον ὁμάδα. Συνεπῶς καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν ὁμάδων δὲν ἀποτελεῖ μέσον ἀσφαλὲς πρὸς βεβαίωσιν ἢ ἀπόκρουσιν τῆς πατρότητος, ἧς τὸ ζήτημα τό γε νῦν ἔχον παραμένει ὑπὸ μελέτην. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Πατρούϊσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Δακίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ', 8, 4) περὶ τὰ 24 χλμ. ΝΑ. τῆς Νάποκας (νῦν Klausenbourg ἢ Kolosvar). Εἶναι ἡ *Πατάβισσα* τοῦ Αὐγουσταίου πίνακος, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὴν νῦν Thorda. Α. Θ. Σ.

Πατρόφιλος ὁ ***Σκυθοπόλεως***. Ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα καὶ γράψας ἐπιστολὴν ὑπὲρ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀρειανῆς αἱρέσεως πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον. Ὁ Βερκέλλης Εὐσέβιος ἀκμάσας καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα καὶ ἐξορισθεὶς ἕνεκα τῶν ἀντιαρειανικῶν αὐτοῦ φρονημάτων εἰς ἐπιστολήν του γραφεῖσαν ἐκ Σκυθοπόλεως πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἰταλίας, ὁμιλεῖ περὶ προσβολῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν Σκυθοπόλει ἐκ μέρους τοῦ Πατροφίλου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ἀρειανικοῦ ὄχλου. Σ. Ν. Λ.

Πατρὺ (Patru), ***Ὀλιβιέρος***. Γάλλος νομομαθής, ἀποθανὼν τῷ 1681. Ἐσπούδασε τὸ δίκαιον καὶ τὴν φιλολογίαν, ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐπιστρέψας ἐπεδόθη εἰς τὴν δικηγορικὴν καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (1640). Θεωρεῖται ἀξιος τοῦ Μαλέρμπ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ καὶ ἀναμορφωτὴς τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Λόγῳ ἐλλείψεως τελείων περιέπεσεν εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, πωλήσας εἰς τὸν Μπουαλὼ κολοσσιαίαν βιβλιοθήκην, ἣν θὰ παρελάμβανεν οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρύ. Οἱ λόγοι του, ἐπιστολαὶ κ. ἄ. ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1681, ἐπανεξεδόθησαν δὲ πλειστάκις. — Π.

πατρυιὸς (ὁ)· ὁ ἐξ ὑστέρου γάμου σύζυγος ἐν σχέσει πρὸς τὰ τέκνα τῆς γυναικός του ἐκ προτέρου γάμου.

Πατρὼ *[Μυθολ.]*. Μία τῶν Θεσπιάδων, γεννήσασα ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους τὸν Ἀρχέμαχον (*Ἀπολλοδ.* Β, 7, 8). Α. Θ. Σ.

πατρώζω· μιμοῦμαι τὸν πατέρα, ἀκολουθῶ τὴν φράσιν τοῦ πατρός, ὁμοιάζω μὲ τὸν πατέρα.

πάτρων, *—ωνος* (ὁ)· ὁ ἐν Ρώμῃ προστάτης ἀπελευθέρων ἢ ἀφανῶν καὶ πενήτων, μὴ ὄντων πολιτῶν (λατ. patronus)· || καθόλου, προστάτης, ἀντιλήπτωρ.

— *[Ἀρχ.]* Ἡ ἔννοια τοῦ *πάτρωνος* εἶναι ρωμαϊκή, δι' ὃ καὶ εὕρηται παρὰ μόνοις τοῖς μεταγενεστέροις Ἕλλησι συγγραφεῦσι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν Ρώμῃ ἐδήλου τὸν προστάτην: α') γένους, β') πληβείων καὶ δούλων, γ') τῶν συμφερόντων ἐπαρχίας ἢ συμμάχων ἐνώπιον τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἄλλων ρωμαϊκῶν ἀρχῶν. Ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως τῆς προστασίας ταύτης ἀπέρρευσεν ἡ τῆς λέξεως σημασία περὶ τοῦ συνηγόρου, ἀπὸ δὲ ἀμφοτέρων τῶν σημασιῶν τούτων δημιουργήθη ἡ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ σημασία περὶ προστάτου ἁγίου. Τὸ θηλυκὸν εἶναι *πατρώνισσα*, ἡ ἰδιότης ἐλέγετο *πατρωνεία*, ἐσχηματίσθη δ' ἑλληνιστὶ καὶ παράγωγον ρῆμα *πατρωνεύω*. Πάντα κατὰ τὰ λατινικὰ ἀντίστοιχα.

Ὁ πάτρων ἐν Ρώμῃ ἦτο τοιοῦτος, ἐπειδὴ ὁ ἀπελευθερωθείς, χειραφετηθεὶς δοῦλός του δὲν ἐθεωρεῖτο πολίτης τέλειος, ἐπομένως δ' εἶχεν ἀνάγκην προστάτου καὶ συνηγόρου, δι' ὃ καὶ ὠνομάζετο *πελάτης*. Μεταξὺ πάτρωνος καὶ ἀπελευθέρου ἡ σχέσις ἦτο οἵα ἡ μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, δι' ὃ ὁ πάτρων: α') ἔδιδεν εἰς τὸν ἀπελεύθερόν του τὸ ἑαυτοῦ προσηγορικὸν (Marcus Tullius Cicero, ὁ δὲ ἀπελεύθερός του Tiro ὠνομάσθη Marcus Tullius Tiro)· β') κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἐτιμώρει τὸν πρὸς αὐτὸν ἀσεβήσαντα ἀπελεύθερον, ἐπειδὴ ὁ σεβασμὸς οὗτος ἦτό τι ἱερόν, ἀφ' οὗ ἀπέρρεεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τῆς νομίμου ἐξουσίας τοῦ πάτρωνος, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπὸ τῆς καλῆς πίστεως, μεθ' ἧς ὁ προστατευόμενος ἐνεπιστεύθη ἑαυτὸν εἰς ἐκεῖνον· γ') ἤσκει πατρωνείαν καὶ ἐπὶ τῶν τέκνων τοῦ ἀπελευθέρου του· δ') εἶχεν εἰς πολλὰς περιστάσεις δικαίωμα ἐφ' ἁπάσης τῆς περιουσίας τοῦ ἀπελευθέρου καὶ ὑπεχρέου αὐτὸν ἐν καιρῷ μὲν πολέμου νὰ τὸν ἀκολουθῇ, ἐν εἰρήνῃ δὲ ὥρᾳ νὰ ἐργάζηται εἰς τὴν γῆν του. Ἀφ' ἑτέρου ὁ πάτρων εἶχεν ἀπαράβατον ὑποχρέωσιν νὰ προστατεύῃ ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ τὸν ἀπελεύθερόν του καὶ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν προίκισιν τῶν θυγατέρων του, εἰ δ' ἄλλως ἐξέπιπτε τῶν πατρωνικῶν δικαιωμάτων του. Ἡ πατρωνεία πόλεων ἐνίοτε ἐνεῖχεν ἁπλοῦν τιμητικὸν τίτλον, ἄλλοτε δ' ὅμως ἠσκεῖτο πραγματικῶς, οὗ ἕνεκα συχνῶς πόλεις πολλαὶ καὶ ἐπαρχίαι καὶ εἶχον πάτρωνας πλείονας τοῦ ἑνὸς καὶ ἐπεζήτουν τὴν πατρωνείαν ἰσχυρῶν πολιτῶν τῆς Ρώμης, ἵνα οὕτω περιστέλλωνται πολλαὶ αὐθαιρεσίαι, καὶ δὴ φορολογικαί, τῶν διοικητῶν. Μεταξὺ πάτρωνος καὶ πελάτου ὑπῆρχε καὶ κληρονομικὸς δεσμὸς ἀπὸ διατάξεως τῆς Δωδεκαδέλτου, ὅπως κληρονομῶσιν ἀλλήλους. Δίκη μεταξύ των δὲν ἐπετρέπετο, οὐδὲ ἀντιμαρτυρία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Διον. Σικελ.*, 571,17.—*Πλουτ.*, Φαβ. 13 κ.ἑ., Μαρ. 5, Ρωμ. 13.—*Διον. Ἁλικαρν.*,2,10 καὶ 4,24.—*Hor.*,Epist. II, 1, 104.—*Liv.* V,32 καὶ XLIII,16 καὶ XXXVIII, 60.—*Aul. Gell.* V, 13.—*Cicer.* Sest. 144 καὶ Post red. ad Quir. 12.—*Σ. Βάση*, Ρωμ.Πολ. 70,632.—*Μόμμσεν-Σακελλαροπούλου*, Ρωμ. Ἱστ. Α', στ'.—*Mommsen*, Röm. Fosch, 1.355.— *P. Willems*, Le droit public romain 26 (Louvain, 1880).—*L. Friedlander*, Sittengesch. I,200—212 (Leipzig 1901). —*May*, Droit Romain 70,562 (Paris, 1907).—*P. van Wetter*, Droit Rom. II, 413—414 (Paris, 1893). Πρβλ. καὶ Lex Salica tit. 26.
Ν. ΛΙΒΑΔΑΣ

πατρώνα (ἡ)· ἀντὶ *ματρώνα*· δέσποινα, προστάτις.

πατρωνεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις πάτρων, προστάτης ἐν δικαστηρίῳ.

πατρωνυμία (ἡ)· ἡ ὀνομασία διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, ἀντίθ. *μητρωνυμία*.

πατρωνυμικός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἐσχηματισμένος: «Πηλείδης· ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέως»· || *πατρωνυμικὰ* (τά)· τὰ σημαίνοντα τὸν υἱὸν ἢ ἀπόγονόν τινος, σχηματιζόμενα δὲ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ προγόνου.

— *[Γραμματ.]* Καλοῦμεν *πατρωνυμικὰ* τὰ παράγωγα ὀνόματα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦνται ὁ υἱός, ἡ θυγάτηρ ἢ καὶ ὁ ἀπόγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου δηλουμένου προσώπου κ. λ. Τὰ πατρωνυμικὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἐσχηματίζοντο: 1) Διὰ τῆς καταλήξεως *—δας* (=ἀττ. ἰων. *—δης*): *Φιλώνδας, Χαρώνδας* κ. λ., ἥτις ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ πρὸ αὐτῆς φωνῆεν τοῦ θέματος ἐπηυξήθη εἰς *—ίδης,—άδης,—ιάδης,—είδης,—οίδης*: *Κεκροπίδης, Κρονίδης, Νεστορίδης, Πριαμίδης, Φιλωνίδης, Αἰακίδης* κ. λ. *Ἀσκληπιάδης, Γοργιάδης, Λαερτιάδης, Νικιάδης* κ. λ., *Ἡρακλείδης, Πηλείδης* κ. λ. Διὰ τῆς ἰδίας καταλήξεως ἐσχηματίζοντο καὶ μητρωνυμικὰ (*Λητὼ—Λητοίδης* καὶ *Λητωΐδης, Φιλυρίδης* κ. λ.) καὶ παππωνυμικά, ἔτι δὲ καὶ ὀνόματα ἐκ τοιούτων δηλωτικῶν χωρῶν: *Ἐλευσινίδης, Περγαμίδης* κ.λ. 2) Διὰ τῆς καταλήξεως *—ίων* (Κρόνος) *Κρονίων*, (Πηλεὺς) *Πηληΐων* κλπ. Τὰ θηλυκὰ πατρωνυμικὰ ἔληγον εἰς *—άς* (—άδος), *—ίς* (—ίδος) κλπ. *Βορεὰς—άδος, Θεστιὰς —άδος*, κλπ. *Ἀτλαντίς, Νηρηΐς, Πριαμίς, Ταντα λὶς* κλπ. Σπανιώτεραι καταλήξεις θηλυκῶν πατρωνυμικῶν ἦσαν καὶ ἡ *—ίνη* (Ἄδραστος) *Ἀδραστίνη, Ὠκεανίνη* κλπ. καὶ ἡ *—ώνη*: *Ἀκρυτώνη* κλπ. Τὰ εἰς *—δης* ηὐχρήστουν καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν πρὸς δήλωσιν γενῶν: *Ἀλκμεωνίδαι, Ἐρεχθεῖδαι, Εὐμολπίδαι, Ἡρακλεῖδαι, Ὁμηρίδαι* κλπ., *Ἀγιάδαι, Ἀσκληπιάδαι, Βακχιάδαι, Ἐτεοβουτάδαι* κ. οὕ. κ. Τὰ νεοελληνικὰ πατρωνυμικὰ λήγουν εἰς *—άδης, —ίδης, —όπουλ(λ)ος, —άκις* (ἢ *—άκης*), ἐν Μάνῃ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου εἰς *—άκος* καὶ *—έας*, ἐν δὲ τῇ Κεφαλληνίᾳ εἰς *—ᾶτος*: *Ἀνδρεάδης, Γεωργιάδης* κλπ., *Ἰωαννίδης, Κωνσταντινίδης, Νικολαΐδης* κλπ., *Γεωργόπουλος, Νικολόπουλος* κλπ., *Δημάκις* ἢ *—ης, Βαλσαμάκης, Ἀσημάκης, Μανιατάκος, Κουγέας, Δροσέας, Τουλιᾶτος, Δημητράκος* καὶ *Δημητρᾶτος* κλπ. Ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰσήχθη καὶ ἡ πατρωνυμικὴ κατάληξις *—ογλου* (ἢ *—όγλου*): *Γεωργαντζόγλου, Πορτοκάλογλου* κλπ. κλπ. Γ. Π. Α.

πατρῷος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πατέρας, εἰς τοὺς προγόνους, ὁ ἀπὸ τῶν προγόνων κατὰ παράδοσιν κληρονομούμενος: «ἡ πατρῴα γῆ», «πατρῷοι οἶκοι»· || ἐπίκλησις ὑφ' ἣν ἐτιμῶντο παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι διάφοροι θεοί, ὡς ὁ Ἑρμῆς, ὁ Διόνυσος ἐν Μεγάροις καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐν Ἀθήναις (*Παυσ.* Α' γ' 4, μγ' 5), ὁ Ζεὺς παρὰ Δωριεῦσι καὶ ἐν Ἀθήναις κ.τ.λ.

πατσαβούρα (ἡ)· δημοτ., ράκος χρησιμοποιούμενον πρὸς καθαρισμὸν ἀγγείων, σκευῶν κλπ.· || μεταφ., γυνὴ ἄσημος, θρασεῖα, ἀνήθικος· || χαρακτηριστικὸν ἐφημερίδος τὴν ὁποίαν ἀποδοκιμάζει τις: «τί τὴν διαβάζεις αὐτὴν τὴν πατσαβούρα».

Πατσανός, καὶ ***Πατσανῶ*** *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς Κρήτης καὶ ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. 241. Πρὸ αὐτοῦ ἐκτείνεται τὸ παράλιον πεδίον τοῦ Φραγκοκαστέλλου. Τὸ χωρίον εἶναι παλαιότατον, ἀναφερόμενον ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐνετοκρατίας. Κατελήφθη καὶ κατεστράφη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1770, 1821 καὶ 1866. ΕΡ. Μ.

Πατσαρέσκιοϊ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Προάστειον* Ἐδέσσης (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Πέλλης.

Πατσαρὶ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀρτεσιανὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.

πατσᾶς (ὁ), καὶ *πατσὰ* (ἡ)· δημοτ., τὰ ἀκροκώλια τοῦ σφαγίου μετὰ τοῦ στομάχου καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν παρασκευαζόμενον ἔδεσμα: «*πατσὰ βοϊδινή*», «*πατσὲς ἀρνήσες*» (λ. τουρκοπερσική, ὑποκοριστικὸν τοῦ *πᾶ*=πούς, ποδαράκι)· || κατὰ παρερμηνείαν καὶ τὸ ἐκ στομάχου προβάτου ἢ βοὸς βραστόν, ὅπερ τουρκιστὶ λέγεται *σκεμπές*.

— *[Μαγειρ.]* Ὁ *πατσᾶς* παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν τὸν στόμαχον σφαγίου (προβάτου, αἰγός, μόσχου, βοός, χοίρου) τὸν καθαρίζομεν ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκομένων τροφῶν καὶ τὸν πλύνομεν καλῶς· κατόπιν λαμβάνομεν τὰ ποδαράκια, τὰ ὁποῖα ἀφοῦ μαδήσωμεν σχίζομεν μὲ μαχαίρι εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ὀνύχων μέχρι τοῦ σημείου ὅπου εἶναι ὁ γόμφος τοῦ κοκκάλου, τὰ καψαλίζομεν δὲ μὲ οἰνόπνευμα διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν τελείως αἱ τρίχες, τὰ πλύνομεν καὶ αὐτὰ καλῶς καὶ τὰ θέτομεν μαζὶ μὲ τὸν στόμαχον νὰ βράσουν μὲ ἀνάλογον νερὸ καὶ ἁλάτι. Ἀφοῦ βράσουν τὰ ξεκοκκαλίζουμε καὶ τὰ αὐγοκόβουμε μὲ δύο ἢ καὶ περισσότερα αὐγὰ καὶ ἀνάλογον λεμόνι. Συνήθως εἰς τὸν πατσᾶν προστίθεται καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου. Φ. Α.

πατσατζῆς (ὁ)· δημοτ., ὁ παρασκευάζων εἰδικῶς τὸ ἔδεσμα πατσᾶν· || ὁ πωλητὴς ὠμῶν πατσάδων.

πατσατζίδικο (τό)· δημοτ., τὸ κατάστημα ὅπου παρασκευάζεται ἡ πατσὰ καὶ παρέχεται ὡς ἔδεσμα.

Πατσέλλι (Pacelli), ***Εὐγένιος***. Παπικὸς κληρικὸς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1876. Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ καὶ τῷ 1899 ἐγένετο ἱερεύς. Προαχθεὶς βραδύτερον μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου, διωρίσθη τῷ 1909 καθηγητὴς ἐν τῇ παπικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν «Εὐγενῶν Κληρικῶν» καὶ κατόπιν ἐγένετο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς κωδικοποίησιν τοῦ Κανονικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνεμίχθη εἰς τὴν εἰρηνιστικὴν κίνησιν τοῦ πάπα καὶ τῷ 1917 ἀπεστάλη ὡς νούντσιος εἰς τὸ Μόναχον, ὅπόθεν τῷ 1920 μετετέθη εἰς Βερολῖνον. Μ. Δ. Β.

Πάτσης, *Σπῦρος Ἀνδρ.* Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1862. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1887, ἐκλεγεὶς κατ' ἐπανάληψιν σύμβουλος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν. Τῷ 1914 ἐξελέγη δημοτικὸς σύμβουλος, ἐπεδόθη δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῶν δημοτικῶν οἰκονομικῶν. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1917 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1920 ἐδημάρχευσεν ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ Ἐμμ. Μπενάκη. Τῷ 1922 ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου δήμαρχος Ἀθηναίων καὶ διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῶν δημαιρεσιῶν τοῦ 1925, ὅτε ἐξελέγη, διὰ λαϊκῆς ψήφου, δήμαρχος Ἀθηναίων (1925—1929). Τῷ 1927, ὅτε συνεκλήθη τῇ πρωτοβουλίᾳ του ἐν Ἀθήναις τὸ Α' συνέδριον τῶν δημάρχων τῆς Ἑλλάδος, προήδρευσεν αὐτοῦ, ἐξελέγη δὲ καὶ πρόεδρος τῆς ἐξ αὐτοῦ προελθούσης «Ἑνώσεως τῶν δήμων τῆς Ἑλλάδος». Δ. Α. Λ.

Πάτσι (Pazzi). Οἶκος εὐγενῶν τῆς Φλωρεντίας, ὁ ὁποῖος ἔδρασε μεγάλως κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη τῆς Φλωρεντινῆς δημοκρατίας καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν Γουέλφων. Τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ οἴκου τούτου ἦσαν: —1) ***Ἰάκωβος***. Ἔζησε κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μοντεαπέρτι. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἦτο σημαιοφόρος, ἀποκοπείσης δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος τῆς χειρός του ἐκράτει τὴν σημαίαν, ἠδιαφόρησε διὰ τὸν ἀκρωτηριασμὸν καὶ ἐξηκολούθησε νὰ κρατῇ ταύτην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Μετὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ ταύτης, συνεκράτησε διὰ τῶν ὀδόντων τὸν κοντὸν τῆς σημαίας καὶ τέλος ἐφονεύθη ἐν τῇ ἡρωϊκῇ ταύτῃ στάσει. —2) ***Πατσίνο***. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Μοντεαπέρτι μετέβη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου διεκρίθη εἰς διαφόρους μάχας. Τῷ 1265 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Καμπαλντίνο, τῷ 1306 διωρίσθη ποδεστὰ τῆς Πιστόια καὶ ἀπέθανε τῷ 1312 δολοφονηθείς. —3) ***Φραγκῖσκος***. Συνώμοσε μετ' ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας του κατὰ τῶν Μεδίκων καὶ τὴν 26 Ἀπριλίου 1478 ἐφόνευσαν διὰ μαχαίρας τὸν Ἰούλιον καὶ ἐπλήγωσαν ἐλαφρῶς τὸν Λαυρέντιον Μέδικον. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς συνωμοσίας οἱ πλεῖστοι τῶν συνωμοτῶν συνελήφθησαν καὶ ἀπηγχονίσθησαν μετ' αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. —4)

Digitized by Google

—4) ***Κοσμᾶς***. Ἰταλὸς κληρικὸς (1467—1515). Διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Φλωρεντίας καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων λατινικὴν μετάφρασιν ἔργων τοῦ Μαξίμου τοῦ ἐκ Τύρου. —5) ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς νομομαθὴς (1759—1821). Τῷ 1810 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὅπως μετάσχῃ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ζῶσιν ἐν Φλωρεντίᾳ. Μ. Δ. Β.

Πατσίδερος *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (533 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης μὲ 268 κατοίκους καὶ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκουν αἱ *Ἀμουργέλλαι* μὲ 85 κατ., *Γουργιὰ* μὲ 100 καὶ *Στείρωνας* μὲ 80. Ε. Γ.

Πατσίδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Σκαλανίου (1151 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης μὲ 129 κατοίκους καὶ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

πατσινάκα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δαυκὸς* τὸ καρωτὸν (βλ. λ.).

Πατσίνι (Pacini), ***Ἀντώνιος - Γαετᾶνος***. Ἰταλὸς συνθέτης (1778—1866). Ἀπόφοιτος τοῦ ᾠδείου τῆς Νεαπόλεως, μετέβη νεώτατος εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος. Ὡς συνθέτης ἔδωκεν εἰς τὸ θέατρον Φεϋντὼ τὸ μελόδραμα «Ἰσαβέλλα καὶ Γερτρούδη» (1805), καὶ ἓν ἔτος ἀργότερον τὸ μονόπρακτον: «Χωρὶς ἀντίπαλον». Ὁ Πατσίνι ἵδρυσεν ἐπίσης ἐν Παρισίοις μουσικὸν ἐκδοτικὸν οἶκον, ἔνθα εἶδον τὸ φῶς πλεῖστα ἰταλικὰ μελοδράματα.

— **Πατσίνι** (Pacini), ***Ἰωάννης***. Διακεκριμένος Ἰταλὸς συνθέτης (1796—1867). Υἱὸς ὀνομαστοῦ ἀοιδοῦ, ἐσπούδασεν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐν Βολωνίᾳ ὑπὸ τὸν Μαρκέζι καὶ εἶτα ἁρμονίαν ἐν τῇ περιφήμῳ σχολῇ τοῦ Ματτεΐ. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτελειοποιεῖτο ἀκόμη εἰς τὴν σύνθεσιν ἐν Βενετίᾳ, ἔδωκεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν τὸ εὔθυμον μελόδραμα: «Ἀννέττα καὶ Λουτσίντο» (1813). Ἠκολούθησαν πλεῖστα κωμικὰ μελοδράματα, ἅπαντα σχόντα ἐφήμερον ζωήν. Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ Πατσίνι ὑπῆρξε τὸ μελόδραμα: «Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ἰνδίαις» (1824) καὶ ἓν ἔτος βραδύτερον: «Ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς Πομπηΐας», ἔργον παιχθὲν καὶ ἐν Παρισίοις, ὡς καὶ εἰς νέος θρίαμβός του: «Οἱ Ἄραβες ἐν Γαλατίᾳ» (1827 καὶ ἐν νέᾳ διασκευῇ διὰ τοὺς Παρισίους 1854). Αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀποτυχίαι ὡρισμένων μελοδραμάτων ἀπεθάρρυναν τὸν Πατσίνι, ὅστις μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον μελόδραμά του ἔπαυσε γράφων διὰ τὸ θέατρον καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν θρησκευτικῆς μουσικῆς. Ταυτοχρόνως εἶχεν ἱδρύσει ἐν Βιαρέτζιο μουσικὴν σχολήν, μεταφερθεῖσαν βραδύτερον ἐν Λούκκᾳ. Ἀλλὰ νέοι θρίαμβοι ἀνέμενον τὸν Πατσίνι μετὰ τὸ 1840, ἔτος καθ' ὃ ἀνεβίβασεν ἀπὸ σκηνῆς ἐν Νεαπόλει τὸ ἀριστούργημά του «Σαπφώ». Τὸ ἔργον τοῦτο διέφερεν ὅλων τῶν προηγουμένων τοῦ συνθέτου, λόγῳ τῆς μεστῆς ἐμπνεύσεως μελῳδικότητός του, τοῦ δραματικοῦ του πάθους, τῆς ἐπιμεμελημένης ἐπεξεργασίας τῶν ρετσιτατίβων καὶ τῆς ὑπερόχου του τελικῆς σκηνῆς συνόλου. Τὰ προτερήματα ταῦτα ἀνευρίσκομεν ἐπίσης ἐν τῷ μελοδράματί του «Μήδεια» (1843), ἐνῷ ἡ «Βασίλισσα τῆς Κύπρου» (1846) πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ὕφος τῶν πρώτων μελοδραμάτων τοῦ συνθέτου. Ὁ Πατσίνι ἔγραψεν ἐν ὅλῳ περὶ τὰ 90 σοβαρά, κωμικὰ καὶ εὔθυμα μελοδράματα· ἀρκετὰ ἐπίσης ὀρατόρια, καντάτας καὶ λειτουργίας, ὡς καὶ τὰ παιδαγωγικὰ βιβλία: «Corso teoretico-pratico di lezioni d'armonia», «Principi elementari col metodo del meloplasto», «Cenni storici sulla musica e trattato di contrappunto» κλπ. Γ. Σ.

—**Πατσίνι** (Pacini), ***Φίλιππος***. Ἰταλὸς ἀνατόμος (1812—1883). Ἤδη ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἰδιαιτέραν προτίμησιν ἐδείκνυεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἐσύχναζεν εἰς τὴν χειρουργικὴν σχολὴν τῆς πατρίδος του καὶ ἤρξατο αὐτόθι τῷ 1830 μετ' ἰδιαιτέρου ζήλου τῆς σπουδῆς τῆς ἀνατομικῆς. Τῷ 1835, εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν, ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἰατρο-φυσικὴν ἑταιρείαν τῆς Φλωρεντίας τὴν γνωστὴν ἀνακάλυψίν του τῶν σωματίων τῶν νεύρων τῶν δακτύλων, ἥτις ὅμως ὑπὸ τῶν τότε σοφῶν τῆς ἑταιρείας δὲν ἐθεωρήθη ἀξία λόγου. Ἀργότερον ὅμως οὗτος, τῇ χρήσει μικροσκοπίου, κατέστησε ταύτην ἐναργεστέραν, ἐδημοσίευσε τὰς σχετικὰς εἰκόνας καὶ παρουσίασε ταύτην εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν συνέδριον τῆς Πίζης (1839). Μετὰ ἓν ἔτος ὡς βοηθὸς συνειργάσθη ἐν Πίζῃ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Savi. Οὐδεμιᾶς ἔτυχε προσοχῆς καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ, κατόπιν μακρᾶς διὰ μικροσκοπίου σπουδῆς, δημοσιευθεῖσα περιγραφὴ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (1844). Τῷ 1847 ἐγένετο ἐν Φλωρεντίᾳ καθηγητὴς τῆς περιγραφικῆς καὶ πλαστικῆς ἀνατομικῆς καὶ τῷ 1849 τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομικῆς καὶ ἱστολογίας. Τῷ 1852 ἐδημοσίευσε τὰς ἐργασίας του περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ὀργάνων τῶν ἰχθύων. Κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας (1854—1856) ἐμελέτησεν ἐπὶ τῶν χολερικῶν πτωμάτων τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ βλεννογόνου τοῦ ἐντέρου καὶ ἀνεῦρε πληθὺν μικροσωματίων παρεμφερῶν πρὸς μικρόβια ἃ ἐθεώρησεν ὡς παραγωγὰ αἴτια τῆς χολέρας. Μεγάλως ἐπίσης συνέβαλε καὶ εἰς τὴν ἰατροδικαστικήν, διδάξας εἰδικὴν μέθοδον τεχνητῆς ἀναπνοῆς διὰ τοὺς πνιγομένους καὶ τοὺς ἐκ ναρκωτικῶν φαρμάκων δηλητηριαζομένους. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἀναφέρομεν: «Della inerzia del diaframma nello sforzo, nelle defecazione e nel parto, della sua azione nel vomito» (Πίζα 1837), «Nuove ricerche microscopiche sulla tessitura interna della retina» (Βολωνία 1845), «Sopra l'organo elettrico del siluro del Nilo» (Βολωνία 1846), «Sur l'organe électrique de la torpille, du gymnote et d'autres poissons, sur les conditions électromotrices de leurs organes électriques, et leur comparaison respective avec la pile thermo-électrique et la pile voltaïque» (Γενεύη 1853) «Sopra une muffa parasitica del condotto audico esterno» (1851) «Della natura del colera asiatico etc.» (1866), «Del mio metodo di respirazione artificiale nell asfissia e nella sincope con nove casi di risurrezione» (1876), «Di alcuni pregiudizii in medicina legale» (1877) κλ. κλ. Τὰ ἄνω ἀναφερόμενα *πατσίνεια σωμάτια* εἶναι ᾠοειδῆ μικροσωμάτια κείμενα εἰς τὸν ὑπόδόριον συνεκτικὸν ἱστὸν ἰδίως κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν πλαγίων νεύρων τῶν δακτύλων, ἐπὶ τῶν μεσοπλευρίων νεύρων, ἐπὶ τοῦ συνδετικοῦ περιαρθρικοῦ ἱστοῦ, ἐν τῷ περιοστέῳ εἰς τοὺς τένοντας κλ., ἔνθα καταλήγουσι τὰ αἰσθητικὰ νευρικὰ κλωνία. Ταῦτα ἤδη παρετηρήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Vater τῷ 1741. Ἱστολογικῶς τὰ πατσίνεια σωμάτια ἀποτελοῦνται ἐκ πολυπληθῶν συγκεντρικῶν πεταλίων διατεθειμένων περὶ κεντρικὴν κοιλότητα, ἐν ᾗ καταλήγει ὁ κυλινδρικὸς ἄξων ἐν τῷ μέσῳ οὐσίας κοκκώδους. Ο. Ρ.

Πατσινόττι (Pacinotti), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Πίζῃ τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1912. Ἀπὸ τοῦ 1873 καθηγητὴς ἐν Καλιάρι, βραδύτερον ἐν Πίζῃ, ἐφεῦρε τὸ φέρον τὸ ὄνομά του ἐπαγωγικὸν τύμπανον, εἰς σχῆμα δακτυλίου, καὶ τὸν *συλλέκτην* τῶν ἠλεκτρικῶν μηχανῶν.

Πατσιράκης. Εἷς τῶν 7 πλοιάρχων τοῦ ἐκ Λεβαδείας ἐπαναστάτου κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐν ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντος Λάμπρου Κατσώνη. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Καφηρέως πρὸς τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τῇ 6 Ἀπριλίου 1790, τὰ ἑλληνικὰ σκάφη ἐνίκησαν, ἀλλὰ τῇ 7, πολλῶν σκαφῶν ἐκτὸς μάχης περιελθόντων, ἡ «Ἀθηνᾶ τῆς Ἄρκτου», ἧς ἐπέβαινεν ὁ Κατσώνης, ἐνεπρήσθη, αὐτὸς δὲ σωθεὶς ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Πατσιράκη ἀπέπλευσε κακῶς ἔχων εἰς Μῆλον. Αἱ ἀπώλειαι ἦσαν μετὰ τῆς ναυαρχίδος 5 σκάφη ἐκ τῶν 7 μετασχόντων τῆς ναυμαχίας. Τ. Ε. Ε.

πατσίτσες (οἱ)· πατσάδες ἀπὸ μικρὰ σφάγια καὶ ἰδίᾳ ἀμνῶν καὶ ἐριφίων: «πατσίτσες ἀρνίσες».

Πατσίφικο (Pacifico), ***Πέτρος - Ἀντώνιος***. Καθολικὸς ἱερεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ, μεσούσης τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Ζηλωτὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔγραψε: «Descrittione delle provincie che formano la tanto decantata Penisola di Morea» (Venetia 1686). Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη καὶ ἐπιτομὴ τούτου τροποποιημένου ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1700. Λ. Χ. Ζ.

Πατσίφικος, ***Δαυΐδ***. Ἑβραῖος τυχοδιώκτης ἐκ Γιβραλτάρ, πορτογαλικῆς ὑπηκοότητος. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1836, διωρίσθη πρόξενος τῆς Πορτογαλίας ἐν Ἀθήναις, τὴν θέσιν δὲ ταύτην ἐκράτησε μέχρι τοῦ 1842, ὅτε ἐπαύθη λόγῳ καταχρήσεων καὶ συνετηρεῖτο διὰ βοηθημάτων τῆς δουκίσσης τῆς Πλακεντίας. Ἀποκτήσας κατόπιν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα, ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς ἀποτεφρώσεως ὁμοιώματος Ἰούδα πρὸ τῆς οἰκίας του κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1849 καὶ τῆς φθορᾶς, ἣν ὑπέστησαν ὀλίγα τινὰ ἔπιπλά του ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο προυκάλεσε ναυτικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι* τ. Β', σ. 152 γ' καὶ ἑξῆς).

Πάτσκα (Paczka), ***Φραγκῖσκος***. Οὔγγρος ζωγράφος (1856—1925). Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς οὐγγρικῆς φύσεως καὶ τοῦ καθημερινοῦ λαϊκοῦ βίου τῶν Οὔγγρων. Τὰ σημαντικώτερα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται ἐν Βουδαπέστῃ, εἰς ἰδιωτικὰς συλλογάς. Ἡ σύζυγος τοῦ καλλιτέχνου τούτου Κορνηλία (τὸ γένος Βάγνερ), γεννηθεῖσα τῷ 1864, διεκρίθη ὡς ἐξαίρετος ζωγράφος καὶ γλύπτρια. Μ. Π.

Πατσόπουλο *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νεαπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 19.

Πατσόπουλος, ***Δημήτριος***. Ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀνδριτσαίνῃ τῆς Ὀλυμπίας τῷ 1845 καὶ ἀποβιώσας ἐν Ἀθήναις τῷ 1920. Τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς διήνυσεν ἐν Τριπόλει, τὰς δ' ἐπιστημονικὰς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι τοῦ 1869, ὅτε μετεγράφη εἰς τὴν νομικήν. Τῷ 1870 μετέβη εἰς Γερμανίαν, διατρίψας εἰδικῶς περὶ τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ τῷ 1876 ἐπανελθὼν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς γυμνασίοις Ἀθηνῶν, ἐν οἷς ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1880, ὅτε διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἀπαλλαγεὶς τῆς θέσεώς του τῷ 1882 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν γυμνασίοις διδασκαλίαν καὶ κατὰ τὸ 1891, μετὰ πρότασιν τῆς οἰκείας σχολῆς, διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Μετὰ εἰκοσαετῆ ὑπηρεσίαν ἀπηλλάγη κατ' Αὔγουστον τοῦ 1910. Συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον τῆς γενικῆς ἱστορίας» (Ἀθῆναι 1889—1891), «Ἱστορίαν τῶν Ρωμαίων μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου» (Ἀθῆναι 1901) καὶ μελέτην «Περὶ Φράγκων καὶ Βυζαντινῶν».

Πατσὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παντανάσσης τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, κείμενον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Σωροῦ. Κάτ. 174. Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως κατῳκεῖτο μόνον ὑπὸ Τούρκων. Εἰς τὸ πλησίον δάσος εἶναι τὸ λατρευτικὸν σπήλαιον τοῦ Κραναίου Ἑρμοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ εὑρεθέντα ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἔχουσιν ἰδίαν προθήκην ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου. Σῴζεται ἐν ἐρειπίοις μεγάλης ἐκτάσεως ναός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδει ἡ λαϊκὴ πίστις 101 θύρας καὶ παράθυρα. Ε. Γ.

Πατσούκα (Pachuca) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Χιντάλγκο, ἱδρυθεῖσα τῷ 1534. Εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον περιφερειῶν πλουσιωτάτων εἰς μεταλλεῖα, τῆς Ρεὰλ ντὲλ Μόντε, τῆς Σάντα Ρόζα, τῆς Καπούλα, τῆς Τεπενενέ. Ἡ πόλις ἔχει πανεπιστήμιον, μεταλλουργικὴν σχολὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1877, μετεωρολογικὸν σταθμὸν καὶ δημοτικὴν βιβλιοθήκην. Κάτ. 45.000.

πατσουλὶ ἔλαιον καὶ φύλλα (Folia et oleum Patchouli) *[Φαρμακογν.]*. Προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ Pogostemon patchouly, ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τῆς νοτίου Κίνας, καλλιεργεῖται δὲ εἰς Ἰάβαν, εἰς τὰς νήσους Reunion, Ἅγιον Μαυρίκιον, Penang καὶ Αὐστραλίαν. Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου, ὑποβαλλόμενα εἰς ἀπόσταξιν μεθ' ὑδρατμῶν, καθὼς καὶ τὰ ἄνθη αὐτοῦ, δίδουν αἰθέριον ἔλαιον. Τοῦτο εἶναι ὑγρὸν κιτρινοπράσινον ἢ φαιωπόν, εἰδικοῦ βάρους 0.970, ἀριστεροστρόφον, διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὰ μὴ πτητικὰ ἔλαια. Ἀφιέμενον ἐπί τινα καιρὸν καταλείπει κρυστάλλους ἑξαγωνικούς, ἀχρόους, τηκομένους εἰς 50°, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν καφουρὰν τοῦ πατσουλὶ ($C_{15}H_{26}O$). Ἕτερα συστατικὰ τοῦ ἐλαίου εἶναι: καδινένιον, πατσουλικὴ ἀλκοόλη, σεσκιτερπίνη, πατσουλένιον καὶ ἴχνη βενζολικῆς ἀλδεΰδης. Τὰ φύλλα τοῦ πατσουλὶ χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν ἀρωματικῶν λουτρῶν. Τὸ ἔλαιον αὐτῶν, ὅπερ διακρίνεται εἰς τρεῖς ποιότητας: α) ἐκλεκτὴ ποιότης, λαμβανομένη μόνον ἐκ τῶν φύλλων, β) μεικτή, προερχομένη ἐκ μίσχων, φύλλων καὶ μικρῶν κλωνίων, καὶ γ) ἐκ τῶν κλωνίων μόνον προερχομένη ποιότης, χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνεται γαλλικὸν ἔλαιον πατσουλὶ καὶ τὸ τοῦ Penang. Κυριωτέρα νοθεία τοῦ ἐλαίου εἶναι ἡ διὰ τοῦ κεδρελαίου. Κ. Γ. Ν.

Πατσουριὰ *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος ἐν τῇ δυτικῇ Γορτυνίᾳ, κατερχόμενος ἐκ τοῦ ὄρους Ἁγίου Πέτρου καὶ συμβάλλων μετὰ τοῦ Λάδωνος. Ι. Σ. Σ.

πατσουρός, —*ή*, —*ό*· δημοτ., ἐπὶ τῆς ρινός, πλατεῖα καὶ σιμή: «ἔχει μύτη πατσουρή»· || ὁ ἔχων σιμὴν ρῖνα· ἄλλως *πατσὸς* καὶ *πατσουρομύτης*.

Παττακός. Ὄνομα μιᾶς τῶν παλαιοτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης, ἕλκουσα τὸ γένος ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Σκορδυλῶν. Οἱ Παττακοί, ἐγκατεσπαρμένοι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας ἐν τῷ χωρίῳ Ἴμβρῳ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, προσέλαβον κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Κρήτῃ σύστημα διάφορα ἐπώνυμα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστοὶ ὡς πρωτεργάται κατὰ τὰς διαφόρους κρητικὰς ἐπαναστάσεις: *Βολουδάκης*, *Κωστόπουλος*, *Μανούσακας*, *Μανουσογιαννάκης*, *Πωλογεωργάκης*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1770 εἷς Παττακός, μετοικήσας ἐκ Σφακίων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμαρίου, ἔδρασεν ἐκεῖ ὡς ἁρματωλὸς καὶ ἐγένετο γενάρχης τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κλάδου τῶν Παττακῶν, ὧν ἐπιφανέστεροι οἱ ἑξῆς:

1) *Κωνσταντῖνος Παττακός*, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω ἁρματωλοῦ. Ἔδρασεν ὡς ἁρματωλὸς πρὸ τοῦ 1821 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου, ἔνθα ἐπεκαλεῖτο Γενιτσαροφάγος, διὰ τοὺς ἐναντίον τῶν ἀτιθάσων γενιτσάρων ἄθλους του. Διεκρίθη ὡσαύτως ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν Κρήτῃ, Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι, καθὼς καὶ τὰς μετέπειτα ἐπαναστάσεις τοῦ 1841 καὶ 1854.

Digitized by Google

2) *Ἀπόστολος Παττακός*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διεκρίθη ὡς ὁπλαρχηγὸς καὶ ὡς πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1866—1869, 1878 καὶ 1879. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1890 καὶ ἐτάφη, τιμῆς ἕνεκεν, δημοσίᾳ δαπάνῃ.

3) *Σταῦρος Παττακός*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Συμβολαιογράφος Ἀμαρίου. Νεώτατος συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1878 καὶ 1889, εἶτα δὲ ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὴν ἐπανάστασιν 1896—1897. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, σχηματίσας ἰσχυρὸν σῶμα ἐκ Κρητῶν, ἔδρασεν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ν. ΚΛΣ

Πάτταλα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Πατταληνή*.

Πατ(τ)αληνὴ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς Ἰνδοσκυθίας κατὰ τὸν διαμερισμὸν τῶν στομάτων τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ (*Πτολεμ.* Ζ', α', 55), σχηματιζομένη ὡς νῆσος τοῦ μεγάλου ἐκείνου δέλτα. Τὰς διαστάσεις ἐξετίμα ὁ μὲν Ὀνησίκριτος εἰς δισχιλίους σταδίους κατὰ πλευράν, ὁ δὲ Ἀριστόβουλος εἰς χιλίους, τοῦ ἀναφέροντος τὰς εἰδήσεις ταύτας Στράβωνος διαφωνοῦντος πρὸς τὰς πληροφορίας ταύτας, ὡς πρὸς τὸ ἰσομέγεθες τῆς νήσου πρὸς τὸ δέλτα τοῦ Νείλου, δεδομένου ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶχε τὴν μὲν βάσιν χιλίων τριακοσίων σταδίων, τὰς δὲ πλαγίας πλευρὰς μικροτέρας (*Στράβ.* ΙΕ', 701). Τῷ 325 π. Χ. τὴν κατέλαβεν Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ἀλλ' οἱ Ἰνδοὶ ἡγεμόνες τὴν ἀνέκτησαν ἐπὶ τῶν διαδόχων του. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε πόλις ἀξιόλογος, τὰ *Πάταλα*, «ἀφ' ὧν ἡ νῆσος Παταληνή» (*Εὐσταθ. Θεσσαλ.* Σχόλ. εἰς Διον. Περιηγ. 1093)· ταύτην δὲ τὴν πρωτεύουσαν, ἧς ἡ ὀνομασία σημαίνει σανσκριτιστὶ «ἔνδον-χώρα», ὁ Ἀλέξανδρος ὠχύρωσε καὶ ἐκαλλώπισε, ἱδρύσας λιμένα καὶ ναύσταθμον κατὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην. Λόγῳ τῶν εἰς τοὺς βραχίονας τοῦ δέλτα ἐπελθουσῶν μεταβολῶν, τὸ σχῆμα τῆς χώρας ἐκείνης εἶναι τανῦν ἀλλοῖον· πάντως εἶναι αὕτη ἡ Sind καὶ ἡ πρωτεύουσά της ἡ σύγχρονος Haïderabad. Σ. Ε. Λ.

Πάττενχαμ (Puttenham), **Γεώργιος**. Ἄγγλος λόγιος, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος. Θεωρεῖται συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου «Τέχνη τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως». Τῷ 1579 παρουσίασεν εἰς τὴν βασίλισσαν Ἐλισάβετ τὰς «Παρθενιάδας» ᾠδάς του. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του οὐδὲν διεσώθη. Ε. Σ.

παττερσονίτης (ὁ) (Pattersonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν χλωριτῶν. Ἀποτελεῖ ποικίλην παραλλαγὴν τοῦ προχλωρίτου, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν Unionville. Γ. Β.

Πάττι (Patti) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας τῆς Σικελίας. Κάτ. 11.656. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μεσσήνης—Παλέρμου εἰς ἀπόστασιν 75 χλμ. ἀπὸ τῆς Μεσσήνης. Εἰς ἀπόστασιν 1.5 χλμ. εὑρίσκεται ὁ λιμὴν τῆς πόλεως Μαρίνα ντὶ Πάττι, ὁ ὁποῖος συχνάζεται τὸ θέρος ὑπὸ πολλῶν λουομένων. Μ. Δ. Β.

Πάττι (Patti), **Ἀδελίνα**. Διάσημος ἀοιδὸς ἰταλικῆς καταγωγῆς, γεννηθεῖσα ἐν Μαδρίτῃ (1843—1919). Ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῷ 1859, εἰς τὸν ρόλον τῆς Λουκίας, ἀνεδείχθη ταχέως καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἡ τελειοτέρα ἀντιπρόσωπος τοῦ ἰταλικοῦ μπελκάντο. Ἡ φήμη της ἐστερεώθη ἰδίως μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς καλλιτεχνικὰς περιοδείας της εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ τοῦ 1886 εἶχεν ὡς σύντροφον εἰς τὰς περιοδείας της τὸν δεύτερον σύζυγόν της, τὸν ὀξύφωνον *Νικκολῖνι* (1833—1898), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη τὸν βαρῶνον Τσέντεσραιμ. Ἡ Πάττι ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ καλλιτέχνις, διατηρήσασα τὴν γλυκύτητα τῆς φωνῆς της μέχρι βαθέος γήρατος. Ἦτο κάτοχος φωνῆς ἐλαφρᾶς καὶ εὐλυγίστου, οὐχὶ ἐξαιτικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν θερμῆς καὶ ἠτευτικῆς. Ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφή της *Καρλόττα* (1840—1889), ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένη ἀοιδὸς ἐλαφρὰ ὑψίφωνος). Γ. Σ.

Ἀδελίνα Πάττι.

Πάττισον (Pattison), **Μᾶρκος**. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1813—1884). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ, τόπιν δὲ περιέλθεῖς (1843) τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῆμα ἐταξίδευσεν εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἐμελέτησε τὰ παιδευτικὰ συστήματα διαφόρων χωρῶν. Συνέγραψε βιογραφίαν τοῦ Ἰσαὰκ Κάζωμπον (1875), τὰ δὲ τὸν θάνατον του ἐξεδόθησαν τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του (1885) καὶ «Συλλογὴ ὁμιλιῶν καὶ πραγματειῶν» (1889). Ε. Σ.

Πατυρὰζ (Pâturages) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Αἰνώ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μὸνς - Βαλανσιέν. Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα καὶ ἐργοστάσια χρωμάτων καὶ ἀτμομηχανῶν. Κάτ. 11.843. Η. Π. Γ.

πατῶ (—έω)· στηρίζομαι ἐπὶ τῶν ποδῶν: «ἀκόμα δὲν πατεῖ καλὰ τὰ πόδια του» ‖ καθόλου, στηρίζω τὸν πόδα, προσαρμόζω ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἀλλαχοῦ τὸ πέλμα τοῦ ποδός: «πρόσεχε ποῦ πατᾷς», «μὲ πάτησες 'ς τὰ νύχια,—'ς τὸν κάλο» ‖ φρ. «πατεῖς με πατῶ σε» ἐπὶ μεγάλου συνωστισμοῦ: «ἦταν ὁ κόσμος πατεῖς με πατῶ σε» ‖ «πάτησε τὰ γατάκια» ἐπὶ μεθύοντος καὶ κλονιζομένου κατὰ τὴν βάδισιν ‖ «πατῶ τὸν κάλο»· μεταφ., δάκνω διὰ τοῦ λόγου, λέγω τι τὸ ὁποῖον θίγει καιρίως τὸν ἀκούοντα: «μ' αὐτὰ ποῦ τοῦ 'πες τὸν πάτησες 'ς τὸν κάλο» ‖ «τοῦ πάτησα ξύλο, — γροθιές» τὸν ἔδειρα ἀνηλεῶς, «τοῦ πάτησα κατσάδα» τὸν ἐπέπληξα δριμέως ‖ «πατῶ πόδι» ἐπιμένω, ἐπιβάλλω ἐντόνως: «πάτησα πόδι καὶ γίνηκε ὁ διορισμός» ‖ συνθλίβω διὰ τῶν ποδῶν: «πατῶ σταφύλια» δηλαδὴ πρὸς ἔκθλιψιν τοῦ γλεύκους ‖ μεταφ. «πατῶ τὸν ὅρκο μου» παραβαίνω τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις, ἐπιορκῶ ‖ καταπατῶ, ἐπιτρέχω, εἰσέρχομαι ὡς ἐχθρός, λῃστεύω: «οἱ κλέφτες πάτησαν τὸ χωριό, — τὸ σπίτι».

πάτωμα (τό)· τὸ δάπεδον τοῦ οἰκήματος ἐφ' οὗ πατοῦμεν, ὁ ὄροφος: «πρῶτο —, δεύτερο —, τρίτο πάτωμα».

— [*Δομ.*] *Πατώματα* καλοῦνται αἱ διαχωρίζουσαι τοὺς ὀρόφους τῶν οἰκοδομῶν κατασκευαί. Πολλάκις χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος ἀντὶ τῆς λέξεως *ὄροφος*, οὐχὶ σπανίως δὲ συγχέεται πρὸς τὴν λέξιν *δάπεδον*, ἡ ὁποία δηλοῖ ἓν τμῆμα μόνον τῶν πατωμάτων, τὴν ἐπίστρωσιν αὐτῶν, καὶ ἐνίοτε ἁπλῶς τὴν ἐπίστρωσιν τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, καὶ οὐχὶ πατώματος, εἴς τινα ἰσόγεια καὶ εἰς ὑπόγεια διαμερίσματα. Τὰ πατώματα εἶναι κατασκευαὶ ὁριζόντιαι καὶ ἀποτελοῦσι τεχνητὸν οὕτως εἰπεῖν ἔδαφος πρὸς διενέργειαν τῆς κυκλοφορίας εἰς ἕκαστον ὄροφον. Εἶναι ταῦτα *φέρουσαι κατασκευαί*, μεταβιβάζουσαι τὰ ἐπ' αὐτῶν φορτία εἰς τὸ ἔδαφος διὰ μέσου τῶν τοίχων καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ δάπεδα ἰσογείων τινῶν καὶ ὑπογείων διαμερισμάτων. Συνίστανται ἐν γένει τὰ πατώματα ἐκ τῆς κυρίως φερούσης κατασκευῆς, ἐκ τῆς ἐπιστρώσεως αὐτῆς ἢ τοῦ δαπέδου, καὶ ἐκ τῆς ὀροφῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑλικῶν πληρώσεως τοῦ μεταξὺ τοῦ δαπέδου καὶ τῆς ὀροφῆς κενοῦ διαστήματος, ἐφ' ὅσον φυσικὰ ὑπάρχει τοιοῦτον. Ἡ φέρουσα κατασκευὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ξυλίνας ἢ σιδηρᾶς δοκοὺς ἢ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος· συνήθως καὶ ἀναλόγως τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑλικοῦ λαμβάνει τὸ πάτωμα δηλωτικὸν ἐπίθετον. Οὕτως ἔχομεν πατώματα ξύλινα ἢ σιδηρᾶ, ἀποτελούμενα ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ ξύλου ἢ σιδήρου, μικτά, ἀποτελούμενα καὶ ἐκ ξύλου καὶ ἐκ σιδήρου, πατώματα ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, πατώματα λίθινα κ. λ. π. Πλὴν τῶν χαρακτηρισμῶν τούτων, δίδονται εἰς τὰ πατώματα καὶ εἰδικώτεροι, ἀναλόγως τοῦ ἀκολουθουμένου συστήματος κατασκευῆς αὐτῶν.

Τὸ κύριον μέρος τῶν ξυλίνων πατωμάτων εἶναι σύστημα δοκῶν ξυλίνων (κοιν. *πατοξύλων*), διατομῆς ὀρθογωνικῆς, μὲ τὴν μεγαλυτέραν πλευρὰν αὐτῶν κατακόρυφον, καὶ ἐδραζομένων ἢ πεπακτωμένων εἰς τοὺς τοίχους. Εἰς τὰ σιδηρᾶ καὶ τὰ μικτὰ πατώματα ἀντικαθίστανται αἱ ὡς ἄνω δοκοὶ διὰ σιδηρῶν τοιούτων, διατομῆς συνήθως διπλοῦ Τ. Εἰς πατώματα μικρῶν χώρων αἱ δοκοὶ τοποθετοῦνται παραλλήλως μεταξύ των καὶ ἀπέχουσιν ἐξ ἴσου. Προκειμένου περὶ μεγαλυτέρων χώρων, ὅπου τὰ ἀνοίγματα εἶναι μείζονα, ἀπαιτεῖται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἕτεραι δοκοί, ἰσχυρότεραι, καθέτως πρὸς τὰς ὡς ἄνω παραλλήλως τοποθετημένας, αἵτινες θὰ ὑποστηρίζωσιν ἐνδιαμέσως ταύτας. Αἱ ἰσχυρότεραι αὗται δοκοὶ εἴτε ἐδράζονται μόνον εἰς τοὺς τοίχους, εἴτε καὶ ἐνδιαμέσως εἰς στύλους ἢ ἕτερα σημεῖα στηρίξεως, δημιουργούμενα καταλλήλως. Κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν παραλλήλων δοκῶν, θὰ φροντίσωμεν ὅπως δύο ἐξ αὐτῶν τεθῶσι πλησίον τῶν ἑκατέρωθεν τοίχων, τοῦτο δέ, διότι παρὰ τοὺς τοίχους τίθενται τὰ βαρύτερα ἔπιπλα συνήθως. Ἐπίσης δέον νὰ γίνῃ πρόβλεψις διὰ τὰ ἀφεθησόμενα κενὰ τῶν κλιμακοστασίων, καὶ νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλος διάταξις τῶν δοκῶν παρὰ τὰς θέσεις τῶν τοίχων, ὅπου εὑρίσκονται αἱ καπνοδόχοι. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δέον νὰ ἐπιστηθῇ περισσότερον ἡ προσοχὴ ἂν πρόκεινται ξύλιναι δοκοί, αἵτινες ὑπάρχει φόβος ν' ἀναφλεγῶσιν ἐὰν ὑπερθερμανθῶσι, μολονότι προέκυψαν ζημίαι καὶ εἰς περιπτώσεις χρησιμοποιήσεως σιδηρῶν δοκῶν, λόγῳ τῆς διαστολῆς των ἐξ ὑπερθερμάνσεως. Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων, καλὸν εἶναι νὰ προτάσσεται τῆς κατασκευῆς τῶν πατωμάτων σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἐμφαίνωνται ἅπασαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως. Ἡ ἔδρασις τῶν δοκῶν ἐπὶ τῶν τοίχων γίνεται, ἐπὶ μήκους 0,30 μ. συνήθως, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε καλύτερον τῇ παρεμβολῇ ἑτέρων δοκίδων, διηκουσῶν κατὰ μῆκος τῶν τοίχων. Αἱ δοκίδες αὗται, ἢ στρωτῆρες, εἶναι ξύλιναι ἢ καὶ σιδηραῖ, καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν ὁμοιόμορφον κατανομὴν τῶν φορτίων τῶν πατωμάτων ἐπὶ τῶν τοίχων, καλὸν δ' εἶναι νὰ ἀγκυροῦνται αὗται ἀπὸ τῶν τοίχων. Ἐνίοτε, ὡς λ. χ. ὅταν ἔχωσι κατασκευασθῆ οἱ τοῖχοι χωρὶς τὴν πρόβλεψιν κατασκευῆς πατώματος, παρουσιάζεται ἡ περίπτωσις τοῦ ἀδυνάτου τῆς στηρίξεως τῶν δοκῶν ἐπὶ τῶν τοίχων ἀπ' εὐθείας. Τότε πακτοῦσιν εἰς τοὺς τοίχους *προβόλους* (κοιν. *φορούσια*), σιδηροῦς συνήθως, ἐφ' ὧν ἐδράζονται, παραλλήλως πρὸς τοὺς τοίχους, δοκοί, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῶσι τὰ πατόξυλα. Οἱ πρόβολοι οὗτοι καὶ αἱ κατὰ μῆκος τῶν τοίχων δοκοὶ ἐπενδύονται καταλλήλως καὶ διακοσμοῦνται, πρὸς σχηματισμὸν περιθωρίου διὰ τὴν ὀροφὴν τοῦ κάτωθεν τοῦ πατώματος χώρου, ἂν πρόκειται νὰ κατοικηθῇ οὗτος ἢ νὰ συχνάζεται ὑπ' ἀνθρώπων. Ἡ ἔδρασις τῶν δοκῶν ὑποστηρίξεως τῶν πατοξύλων, ὅταν πρόκεινται μεγάλα ἀνοίγματα, γίνεται διὰ ποικίλων τρόπων. Ἐπειδὴ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, τόσον τὸ ξύλον, ὅσον καὶ ὁ σίδηρος, ὑποβάλλονται εἰς σήψεις καὶ φθοράς, ἐπιβάλλεται ἡ λῆψις μέτρων πρὸς προστασίαν τῶν δοκῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὰς μεγαλυτέρας φθοράς. Προφύλαξις τοῦ σώματος τῶν δοκῶν τῶν πατωμάτων δὲν γίνεται συνήθως, διότι εἶναι λίαν δαπανηρά, περιορίζεται δ' αὕτη μόνον εἰς τὰς κεφαλὰς ἰδίως τῶν ξυλίνων δοκῶν. Ἡ παλαιοτέρα

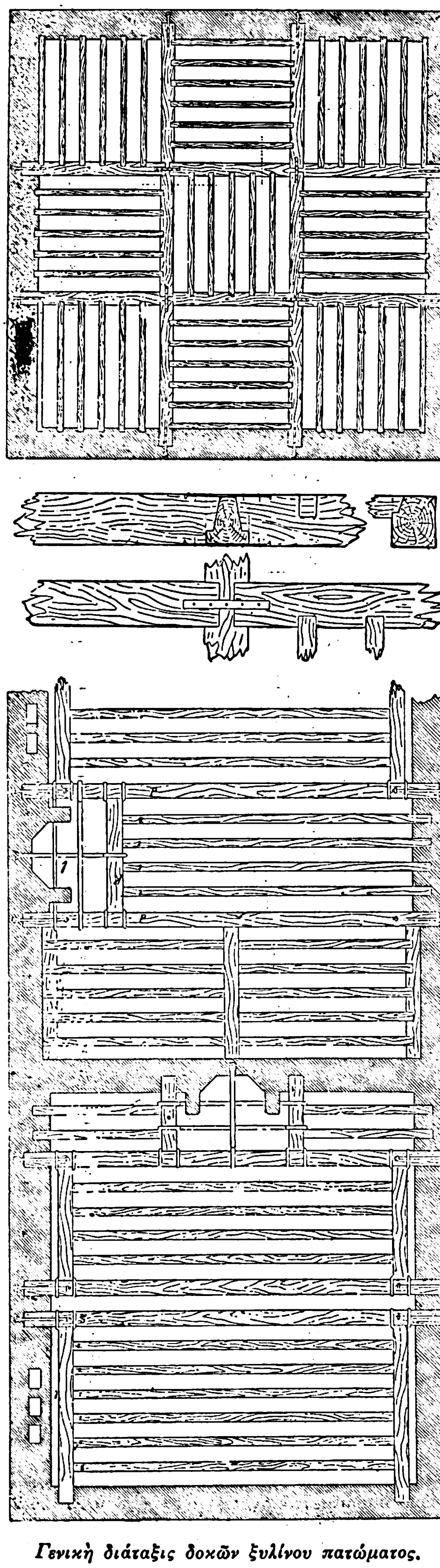

Γενικὴ διάταξις δοκῶν ξυλίνου πατώματος.

Digitized by Google

μέθοδος τῆς προφυλάξεως τῶν κεφαλῶν τῶν δοκῶν δι' ἐπιχρίσεως αὐτῶν δι' ἐλαιοχρώματος, πίσσης, γύψου, ἀσβέστου κττ., ἀπεδείχθη κακή, διότι διὰ τῆς ἐπιχρίσεως ταύτης παρέμενεν ἐντὸς τῶν ξύλων ἡ ὑπάρχουσα κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ πατώματος ὑγρασία, ἥτις ἐπέφερε τὴν σῆψιν τῶν κεφαλῶν τῶν δοκῶν, αἵτινες ἠχρηστεύοντο οὕτως ὁλόκληροι. Σήμερον φροντίζουσι νὰ ἐπιτύχωσι συνεχῆ ἀερισμὸν τῶν κεφαλῶν τῶν δοκῶν, ἐπιτυγχάνεται δὲ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν δι' ἀφέσεως μικροῦ κενοῦ χώρου πέριξ τῶν κεφαλῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ χρήσεως εἰδικοῦ τεγοχάρτου, μαιανδρικῆς διατομῆς, ἐπιτρεπούσης τὴν δίοδον τοῦ ἀέρος διὰ τῆς διατομῆς του, καὶ ὅταν ἀκόμη συμπιεσθῇ ὁ χάρτης. Φύλλα τοιούτου τεγοχάρτου τίθενται εἰς τὴν στάθμην ἀκριβῶς τῆς ἑδράσεως τῶν δοκῶν τῶν πατωμάτων. Τὰ μεταξὺ τῶν δοκῶν τῶν πατωμάτων κενά, εἴτε ἀφίνονται ὡς ἔχουσιν, ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς τὰ ξύλινα πατώματα, ἅτινα ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἀρκετὰ μονωτικά, εἴτε πληροῦνται καταλλήλως διὰ τῶν ὑλικῶν πληρώσεως, ἅτινα προσδίδουσι μεγάλην μονωτικότητα εἰς τὸ πάτωμα καὶ συντελοῦσιν ἀκόμη εἰς τὴν τήρησιν σταθερᾶς ἀποστάσεως μεταξὺ τῶν δοκῶν. Ἡ πλήρωσις τῶν μεταξὺ τῶν σιδηροδοκῶν κενῶν γίνεται εἴτε διὰ θολίσκων ἐξ ὀπτοπλίνθων, εἴτε διὰ λιθίνων πλακῶν, εἴτε διὰ μεταλλικῶν ἐλασμάτων, καμπύλων, ἐν εἴδει θόλου ἢ ἐπιπέδων κυματοειδῶν, καὶ συμπληρώσεως τῶν ὑπὲρ αὐτὰ χώρων, ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ πλακόστρωσις, πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας αὐτῶν, διὰ χωμάτων, σκωριῶν συνήθως καὶ ἄλλων ἀχρήστων ὑλικῶν, προτιμωμένων τῶν ἐλαφρῶν. Οἱ θολίσκοι κατασκευάζονται μὲ πάχος ἡμισείας πλίνθου, χρησιμοποιουμένων συνήθων διατρήτων πλίνθων, ἢ καὶ εἰδικῶν τοιούτων, ἰδίᾳ εἰς τὰς γενέσεις, ἑδραζομένων ἐπὶ τῶν κάτω πελμάτων τῶν δοκῶν καὶ ἐχόντων βέλος 5 μέχρις 7 ἑκ. Αἱ λίθιναι πλάκες (πλάκες Τήνου), καθὼς καὶ τὰ μεταλλικὰ ἐλάσματα, ἑδράζονται ἐπὶ τῶν κάτω συνήθως πελμάτων τῶν δοκῶν, ἐκτὸς φυσικὰ τῆς περιπτώσεως ὑπάρξεως ξυλίνων δοκῶν, ὁπότε θὰ στηρίζωνται αὗται ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν δοκῶν.

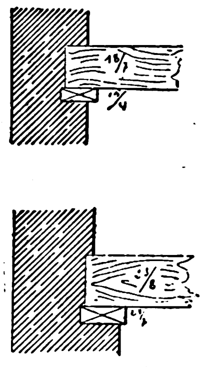

Τρόπος ἑδράσεως δοκῶν πατώματος ἐπὶ τῶν τοίχων.

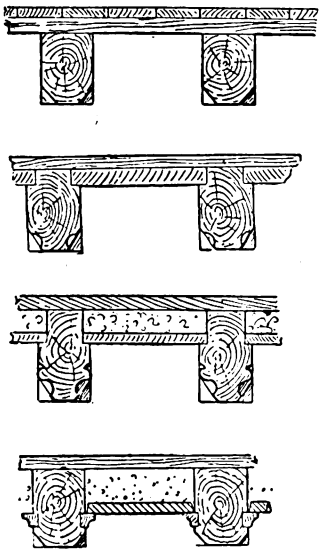

Μορφαὶ ξυλίνου πατώματος.

Ἡ ἐπίστρωσις τῶν πατωμάτων γίνεται συνήθως διὰ σανιδώματος ἢ διὰ *πλακοστρώσεως* ἢ διὰ σιμεντοκονίας ἁπλῆς, εἴτε μετὰ τεμαχίων μαρμάρου (μωσαϊκά), εἴτε μετὰ ρινισμάτων σιδήρου (*χαλυβομπετόν*). Εἰς τὴν περίπτωσιν σανιδώματος τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν δοκῶν τοῦ πατώματος καὶ καθέτως πρὸς αὐτάς, κατ' ἀποστάσεις 40 ἑκ. περίπου, δοκίδες, ἐφ' ὧν ἑδράζεται καὶ στερεοῦται τὸ σανίδωμα. Ἐὰν πρόκειται πάτωμα διὰ σιδηροδοκῶν καὶ θολίσκων, τῶν ὁποίων ἡ κορυφὴ τοῦ ἐξωρραχίου ὑπέρκειται τοῦ ἄνω πέλματος τῶν δοκῶν, τότε αὐξάνεται τὸ ὕψος τῶ σιδηροδοκῶν, διὰ ξυλίνων δοκίδων συμπληρουσῶν τὸ ἐλλεῖπον ὕψος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκτελέσεως πλακοστρώσεως ἢ δαπέδου διὰ σιμεντοκονίας, μετὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ πατώματος, γίνεται στρῶμα ἐκ σκυροκονιάματος πάχους 8 ἑκ. περίπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται ἡ ἐπίστρωσις. Πολλάκις, εἰς πατώματα ἐργοστασίων, ἅτινα συνηθέστατα γίνονται σιδηρᾶ, ἡ ἐπίστρωσις γίνεται διὰ μεταλλικῶν ραβδωτῶν ἐλασμάτων. Ἐνίοτε τὸ πάτωμα κατασκευάζεται μετὰ ὑαλίνων πλακῶν, πρὸς μετάδοσιν φωτὸς διὰ τοῦ πατώματος εἰς τὸν ὑποκείμενον ὄροφον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ πατώματος ἑδράζονται ἐλάσματα σχήματος γωνίας ἢ Τ, καταλλήλως διατασσόμενα,

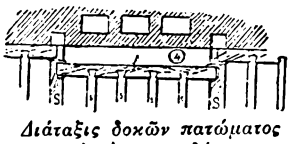

Διάταξις δοκῶν πατώματος παρὰ τὰς καπνοδόχους.

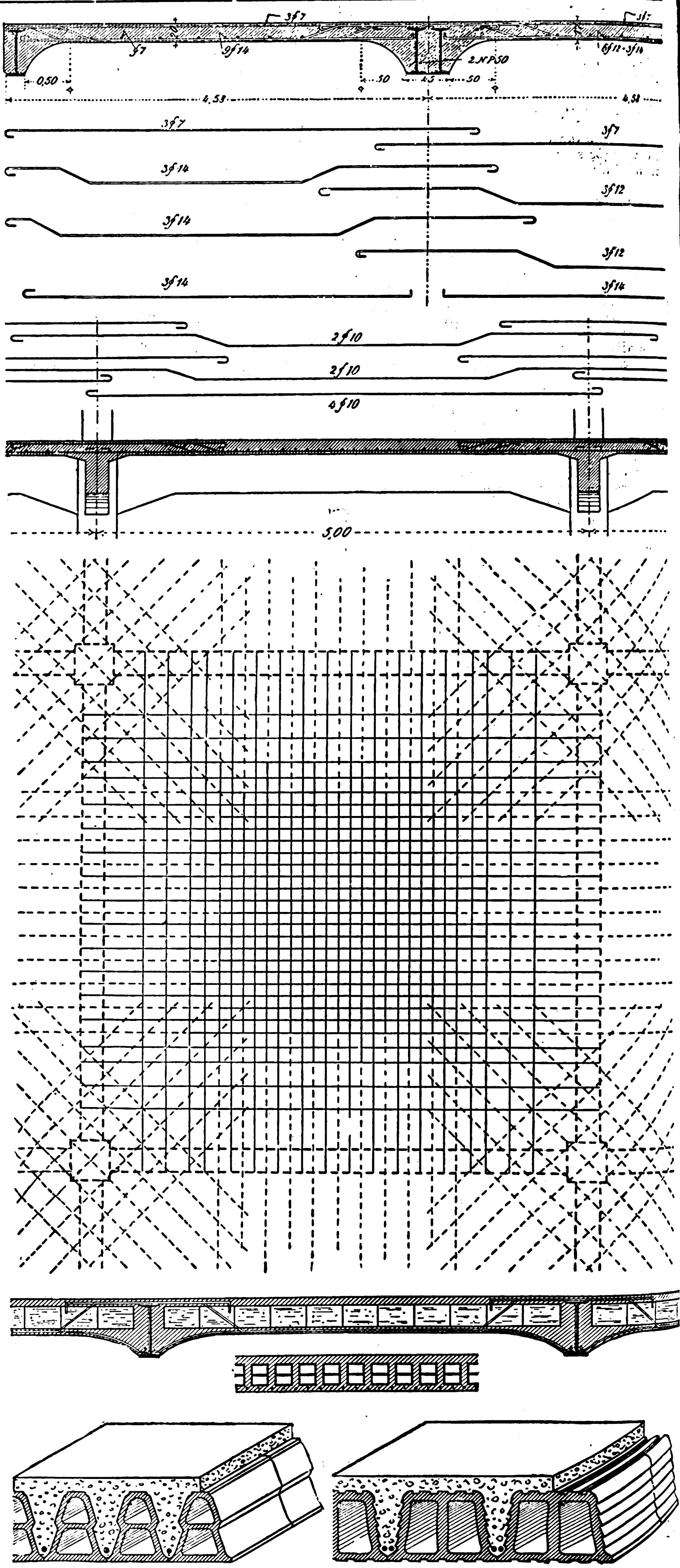

Μορφαὶ πατωμάτων ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος.

Digitized by Google

ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ὑάλινοι πλάκες, αἵτινες ἔχουσι πάχος 2 ἕως 4 ἑκ. καὶ διαστάσεις 20 μέχρις 60 ἑκ. Αἱ ὀροφαὶ κατασκευάζονται συνήθως εἴτε δι' ἐκτατῶν συρματοπλεγμάτων καταλλήλως ἡλουμένων καὶ στερεουμένων ἐπὶ τῶν δοκῶν, εἴτε διὰ ὀροφοπήχεων ἡλουμένων ἐπὶ κανόνων ἀναρτωμένων ἐπὶ τῶν δοκῶν, εἴτε δι' ἄλλων μέσων.

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω περιγραφέντων πατωμάτων, τυγχάνουσι μεγάλης ἐφαρμογῆς σήμερον τὰ πατώματα ἐκ σιδηροπαγοῦς ἢ ὡπλισμένου σκυροδέματος, ἅτινα συνδυάζουσι μεγάλην ἀντοχὴν καὶ μακρὰν διάρκειαν μετὰ τοῦ ἀφλέκτου καὶ τῆς συνδέσεως τῶν διαφόρων μερῶν τῶν οἰκοδομῶν εἰς τὰς ὁποίας κατασκευάζονται· τὰ προσόντα δὲ ταῦτα προσδίδουσιν ἀντισεισμικότητα καὶ ἐλαττώνουσι τὸν κίνδυνον ἐν περιπτώσει πυρκαϊᾶς. Τὰ μόνα μειονεκτήματα τούτων εἶναι ὅτι ἀπαιτοῦσι ξυλοτύπους διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβραδύνει τὴν περάτωσιν τῶν ἀνεγειρομένων οἰκοδομῶν, καὶ εἶναι εὐθερμαγωγά· ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναται νὰ ἀρθῇ διὰ καταλλήλων τρόπων ὑπὸ τῶν κατασκευαστῶν. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῶν ἀνοιγμάτων τῶν διὰ πατώματος ἐπικαλυπτομένων χώρων, τὰ ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος κατασκευαζόμενα πατώματα γίνονται εἴτε ὡς ἁπλαῖ πλάκες, ἑδραζόμεναι ἢ πακτούμεναι ἐπὶ τῶν τοίχων, εἴτε ὡς πλάκες μετὰ δοκῶν, αἵτινες μεταβιβάζουσι τὰ φορτία ἐπὶ τῶν τοίχων ἐν μέρει μὲν ἀπ' εὐθείας, ἐν μέρει δὲ διὰ τῶν δοκῶν. Πολλάκις, εἰς οἰκοδομὰς μὲ πλήρη σκελετὸν ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, τὰ ἐπὶ τῶν πατωμάτων φορτία μεταφέρονται εἰς τὸ ἔδαφος τῇ μεσολαβήσει στύλων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ, ἐφ' ὧν ἑδράζονται ἢ μᾶλλον πακτοῦνται αἱ δοκοὶ τοῦ πατώματος. Εἰς τὰς πλάκας ἢ εἰς τὰ ἄνευ δοκῶν πατώματα δέον νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ τὰ πατώματα μετὰ νευρώσεων, εἰς τὰ ὁποῖα αὗται δὲν ἔχουσι μεταξύ των ἐλευθέραν ἀπόστασιν μεγαλυτέραν τῶν 70 ἑκ. Εἰς τὰ πατώματα ταῦτα, πρὸς ἐπίτευξιν ἐπιπέδου ὀροφῆς, δύνανται νὰ τοποθετῶνται ἀδρανεῖς λίθοι καὶ πλίνθοι μεταξὺ τῶν νευρώσεων ἢ νὰ γίνεται κατὰ τὴν κατασκευὴν στερέωσις εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν νευρώσεων ξυλίνων δοκίδων, ἀπὸ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ κατάλληλος ἀνάρτησις τῆς ὀροφῆς. Αἱ συνήθως χρησιμοποιούμεναι πλίνθοι εἰς πατώματα μετὰ νευρώσεων εἶναι αἱ κοιναὶ διάτρητοι τοιαῦται, ἔχουσαι τὰς ὀπὰς κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους αὐτῶν, οὐχ ἧττον ὅμως χρησιμοποιοῦνται νέαι ἄλλαι ποικίλαι μορφαὶ εἰδικῶν πλίνθων. Ἡ συγκράτησις τῶν ἀδρανῶν τούτων ὑλικῶν ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς συνεχείας αὐτῶν μετὰ τοῦ σκυροκονιάματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν, τὰς ὁποίας φέρουσι καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπαυξάνουσι τὴν ὑπάρχουσαν συνάφειαν. Πολλάκις κατασκευάζονται πατώματα μεικτά, ἐκ σιδηροδοκῶν καὶ ὡπλισμένου σκυροδέματος. Τὰ πατώματα ταῦτα εἶναι τὰ πρῶτα ἐφαρμοσθέντα ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, προέκυψαν δὲ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν διαφόρων σωμάτων πληρώσεως τοῦ μεταξὺ τῶν σιδηροδοκῶν διαστήματος, τῶν μέχρι τότε χρησιμοποιουμένων πατωμάτων, ὑπὸ τοῦ ὡπλισμένου σκυροδέματος. Τὰ τοιαῦτα πατώματα ἐφαρμόζονται καὶ σήμερον ὑπὸ ποικίλας μορφάς. Σοβαρὸν μειονέκτημα τῶν ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος πατωμάτων εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς ἰκριωμάτων καὶ ξυλοτύπων. Ἐσκέφθησαν ν' ἀποφύγουν ταῦτα κατασκευάζοντες δοκοὺς ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, διαφόρων σχημάτων (διπλοῦ Τ, ὀρθογωνίου Ο, δικτυωταὶ κλπ.), τὰς ὁποίας τοποθετοῦσι τὰς μὲν παρὰ τὰς δέ. Αἱ δοκοὶ αὗται, διαφόρων διαστάσεων—ἀναλόγως τοῦ ἀνοίγματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπικαλύψωσι—ἑδράζονται ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ κτηρίου καὶ χρησιμοποιοῦνται ἰδίᾳ εἰς προσθήκας ὀροφῶν, ὅταν εἶναι ἀδύνατος ἢ ἔστω καὶ προσωρινὴ ἀχρήστευσις τοῦ ὑποκειμένου χώρου. Παρέχουσιν αὗται ἀνθεκτικὰ πατώματα, κατασκευαζόμενα ταχύτατα, ἔχουσιν ὅμως τὸ μειονέκτημα νὰ μὴ δίδουσιν ὡραίας ὀροφάς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐμφανίζουσι ρωγμὰς κατὰ τὰ σημεῖα ἐπαφῆς τῶν δοκῶν μεταξύ των, λόγῳ τῆς ἀνομοιομόρφου παραμορφώσεως αὐτῶν.

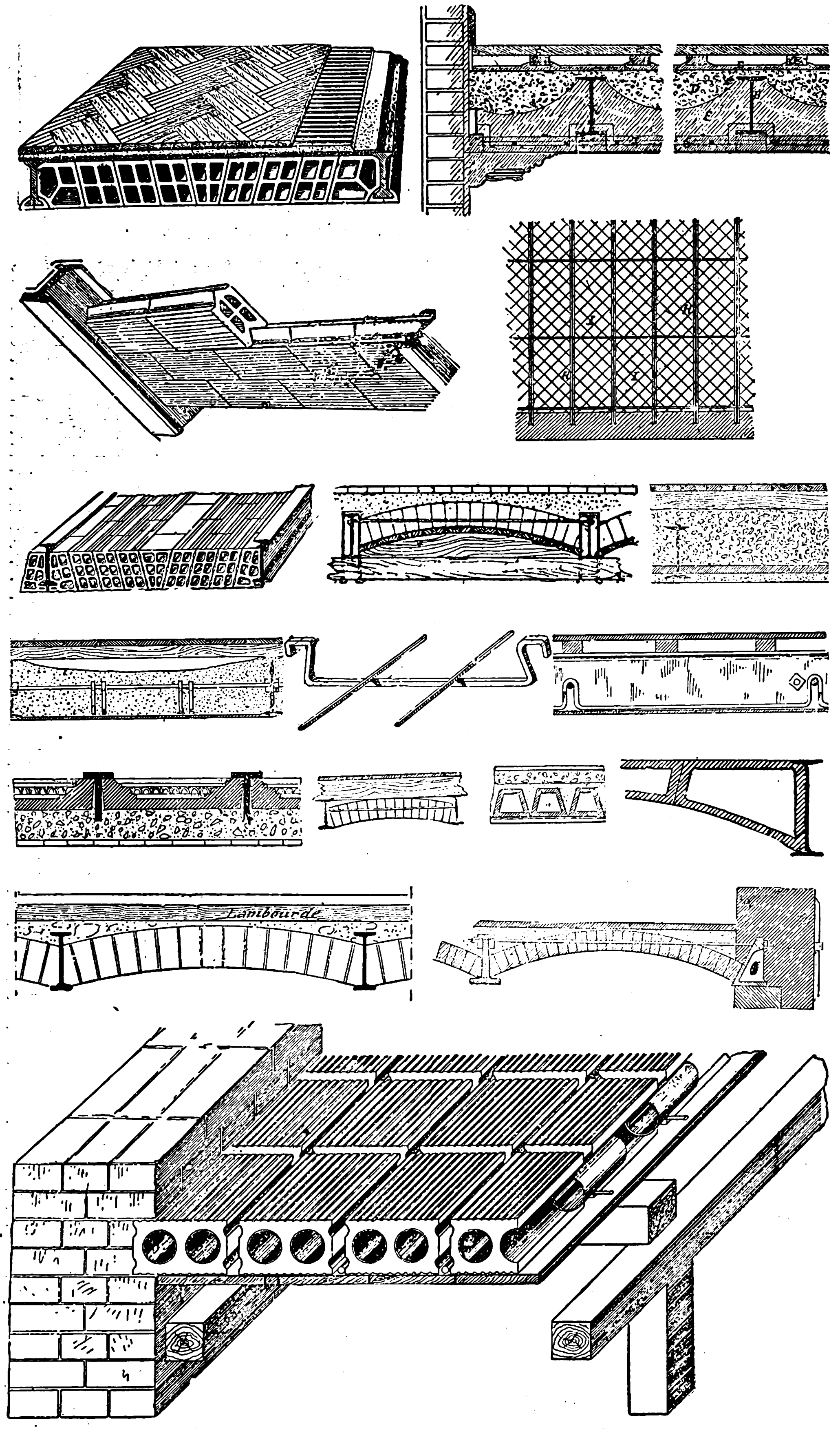

Ἔνδειξις τρόπου κατασκευῆς πατώματος.

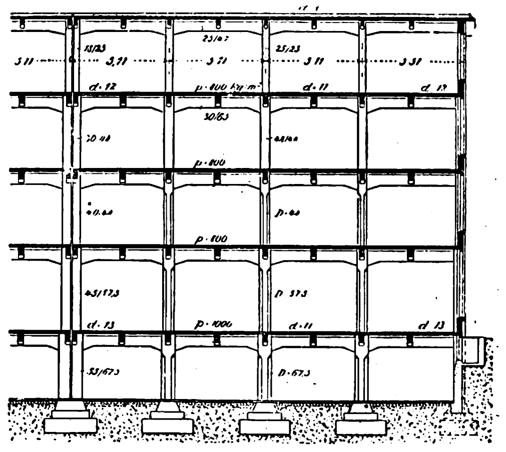

Γενικὴ διάταξις πατωμάτων εἰς οἰκοδομὰς μὲ σκελετὸν ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος.

Ἐνίοτε, προκειμένου περὶ πατωμάτων ὑπερκειμένων μεγάλων αἰθουσῶν, ὅπου γίνονται συναθροίσεις ἀνθρώπων, ἢ εἰς τὰς ὁποίας παρίσταται ἀνάγκη διατηρήσεως ὁλοκλήρου τοῦ ἀπὸ τοῦ δαπέδου μέχρι τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν πλακῶν ὕψους, χωρὶς μείωσιν τούτου ὑπὸ δοκῶν, κατασκευάζουσι ταῦτα ὡς πλάκας στηριζομένας εἰς τοὺς στύλους ἀπ' εὐθείας, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως δοκῶν. Τὰ πατώματα ταῦτα, ἅτινα εἶναι δαπανηρότερα τῶν συνήθων, λόγῳ τοῦ ἀναγκαιοῦντος περισσοτέρου σιδηροῦ ὁπλισμοῦ, καλοῦνται *μυκητοειδῆ*.

Εἰς τινας περιπτώσεις μικρῶν ἀνοιγμάτων κατασκευάζουσι πατώματα διὰ λίθων φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, ἄνευ οἱουδήποτε ὁπλισμοῦ. Τὰ πατώματα ταῦτα, *λίθινα* καλούμενα, κατασκευάζονται ὡς καταβιβασμένοι θόλοι μὲ πολὺ μικρὸν βέλος.

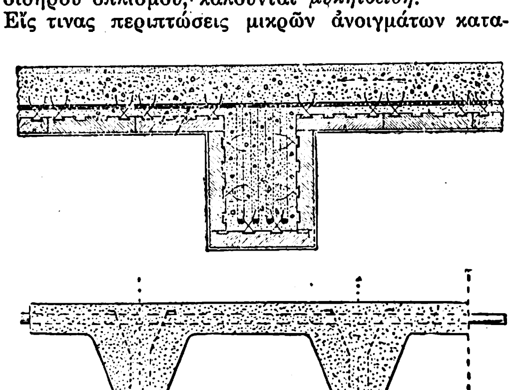

Μορφαὶ πατώματος ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀφορῶσι τὰς γενικὰς μορφὰς τῶν πατωμάτων, διαφαίνεται ὅμως ἐκ τούτων

Digitized by Google

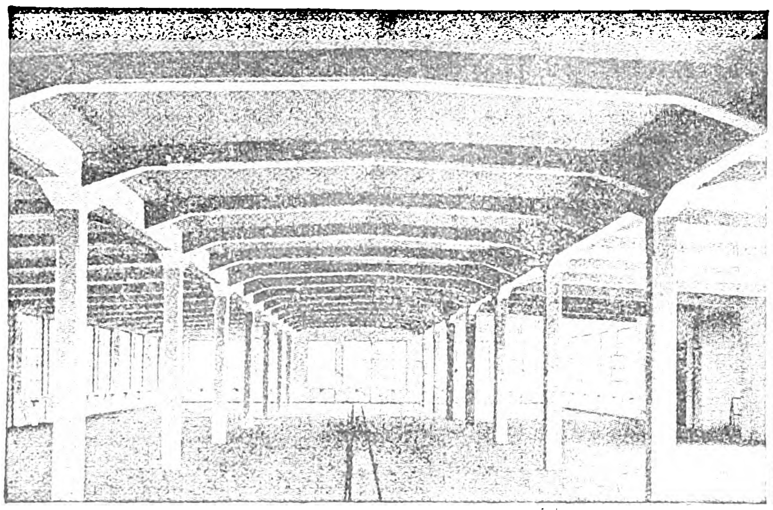

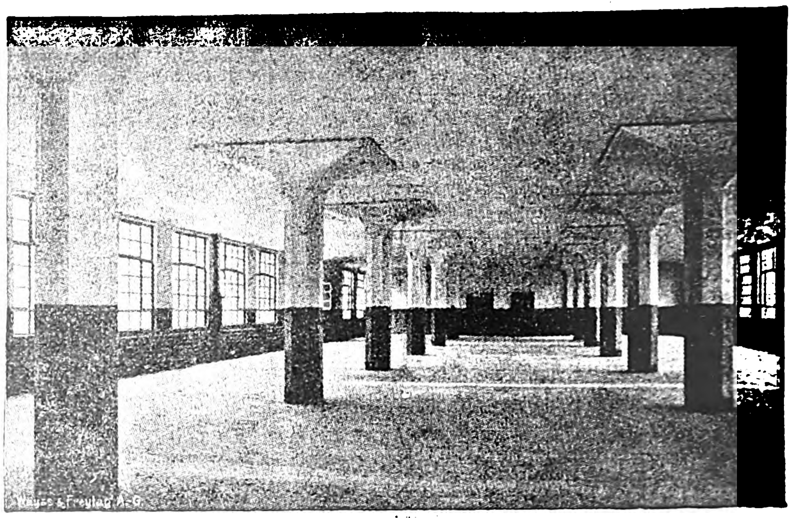

1) *Πάτωμα ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος, ὁρώμενον ἐκ τῶν κάτω (ὀροφή).* 2) *Μυκητοειδὲς πάτωμα ἐκ τῶν κάτω (ὀροφή).*

ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν διαφόρων τρόπων κατασκευῆς τῶν πατωμάτων.

Ἀνεξαρτήτως τῆς μορφῆς καὶ τοῦ εἴδους τοῦ πατώματος, πρέπει τοῦτο νὰ δύναται νὰ βαστάζῃ τὰ φορτία, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι προωρισμένον, νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν διάρκειαν, νὰ εἶναι μονωτικὸν τοῦ ἤχου καὶ τῆς θερμοκρασίας καὶ ἄφλεκτον. Τὰ ὑπὸ τῶν πατωμάτων ἀναληφθησόμενα φορτία εἶναι τὸ ἴδιον βάρος αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ ὠφέλιμον ἢ κινητὸν φορτίον ἀφ' ἑτέρου, τὸ ὁποῖον εἶναι μεταβλητὸν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ τοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ πάτωμα. Οὕτω λ. χ. διὰ πατώματα συνήθων οἰκιῶν δέχονται ὡς ὠφέλιμον φορτίον p=250 Kg/m², εἰς πατώματα σχολείων δέχονται p=500 Kg/m² κ.οὕ.κ. Πρὸ πάσης κατασκευῆς πατώματος δέον νὰ προηγηθῇ ὁ στατικὸς ὑπολογισμὸς τῶν ἀποτελούντων τοῦτο μερῶν καὶ ἡ σύνταξις τοῦ ἀντιστοίχου σχεδίου. Οἱ διάφοροι τρόποι ὑπολογισμοῦ ἐξετάζονται ὑπὸ τῆς στατικῆς καὶ τῆς ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν, πρὸς ἐπίτευξιν δὲ μεγαλυτέρας ἀσφαλείας ὑπάρχουσιν εἰς κάθε κράτος κανονισμοὶ περιοριστικοί, καθορίζοντες τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ, τὰς ἐπιβαρύνσεις, τὰς γενικὰς διατάξεις καὶ τὸν τρόπον κατασκευῆς.

Ἡ διάρκεια τῶν πατωμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς συντηρήσεως, ἡ ὁποία γίνεται εἰς ταῦτα. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διαρκείας, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς αἰώνια τὰ ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος τοιαῦτα, ἂν καὶ δὲν ἔχει παρέλθει πολὺς χρόνος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς τοιούτων πατωμάτων.

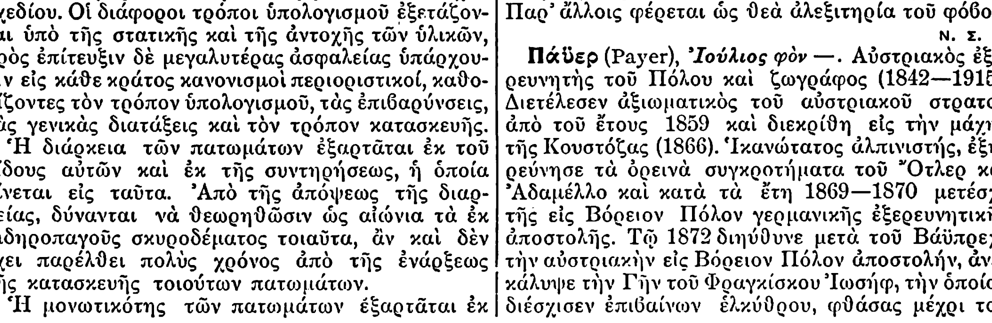

Διάταξις ὁπλισμοῦ εἰς μυκητοειδὲς πάτωμα.

Ἡ μονωτικότης τῶν πατωμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῶν πατωμάτων, καὶ αὐξάνει αὐξανομένου τοῦ πάχους αὐτῶν, οὐχὶ δὲ σπανίως αὐξάνει τὸ ἐκ τῶν στατικῶν ὑπολογισμῶν προκύπτον πάχος τῶν πατωμάτων χάριν ἀποκτήσεως μεγαλυτέρας μονωτικότητος. Τὰ πατώματα μὲ κενὸν ὑποδάπεδον, ἔνθα δύναται νὰ κυκλοφορῇ ὁ ἀήρ, εἶναι λίαν μονωτικὰ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, τὸ πλεονέκτημα ὅμως τοῦτο αἴρεται, ἂν ὁ ἀὴρ τοῦ ὑποδαπέδου μένῃ στάσιμος. Τὸ ἄφλεκτον τῶν πατωμάτων ἐπιζητεῖται ὑπὸ πάντων τῶν οἰκοδομικῶν κανονισμῶν, πρὸς πρόληψιν δυστυχημάτων κατὰ τὰς πυρκαϊάς, ἐκ τῆς καύσεως τούτων. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὰ ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος πατώματα εἶναι τὰ ἰδεώδη πατώματα. Α. ΚΑΖΑΚΟΣ

πατώνω· κατασκευάζω τὸ πάτωμα: «πατώνω τὸ σπίτι μου» || καθόλου, κατασκευάζω τὸν πάτον ἀγγείου: «πατώνω τὸ μπαοῦλο» || ἀμτβ. ἐπὶ τῆς θαλάσσης κττ. ἐγγίζω διὰ τῶν ποδῶν μου τὸν πυθμένα: «πηγαίνω ὡς ἐκεῖ ποῦ πατώνω».

πατωσιά (ἡ)· τὸ ἐκ σανίδων δάπεδον, πάτωμα· || στρῶσις, διάστρωσις.

Παυεντία (Paventia) *[Μυθολ.]*. Ρωμαϊκὴ θεά, δι' ἧς ἐφοβίζοντο τὰ παιδία, κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον. Παρ' ἄλλοις φέρεται ὡς θεὰ ἀλεξιτηρία τοῦ φόβου. Ν. Σ. Λ.

Πάϋερ (Payer), *Ἰούλιος φὸν* —. Αὐστριακὸς ἐξερευνητὴς τοῦ Πόλου καὶ ζωγράφος (1842—1915). Διετέλεσεν ἀξιωματικὸς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1859 καὶ διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τῆς Κουστόζας (1866). Ἱκανώτατος ἀλπινιστής, ἐξηρεύνησε τὰ ὀρεινὰ συγκροτήματα τοῦ Ὄτλερ καὶ Ἀδαμέλλο καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1869—1870 μετέσχε τῆς εἰς Βόρειον Πόλον γερμανικῆς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς. Τῷ 1872 διηύθυνε μετὰ τοῦ Βάϋπρεχτ τὴν αὐστριακὴν εἰς Βόρειον Πόλον ἀποστολήν, ἀνεκάλυψε τὴν Γῆν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, τὴν ὁποίαν διέσχισεν ἐπιβαίνων ἑλκύθρου, φθάσας μέχρι τοῦ 83° βορείου παραλλήλου. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐγκατεστάθη εἰς Μόναχον καὶ ἐπεδόθη ἔκτοτε εἰς τὴν ζωγραφικήν. Γ. Ι. Β.

παϋέρειοι, ἢ *λεμφώδεις πλάκες [Ἀνατομ.]*. Ὁμάδες λεμφοζιδίων, ἐμφανιζόμεναι δίκην πλακῶν ὑπολεύκων ἢ ἀμαυρῶν ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου καὶ κυρίως τοῦ εἰλεοῦ καὶ τῆς κάτω μοίρας τῆς νήστιδος καὶ δὴ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ χείλει, οὐχὶ δ' ἐν τῷ μεσεντερικῷ. Ἑκάστη πλὰξ ἀποτελεῖται ἐκ 10—20—30 καὶ πλέον λεμφοζιδίων, συνηνωμένων πρὸς ἄλληλα διὰ τῶν πλευρῶν. Καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν πλακῶν κυμαίνεται ἀπὸ 20—30 μέχρι καὶ 50 ἢ 60, τὸ δὲ σχῆμα αὐτῶν εἶναι ἐλλειπτικὸν ἢ ἐπιμήκες, τοῦ ἄξονος αὐτῶν φερομένου κατὰ μῆκος τοῦ ἐντέρου, τὸ δὲ μῆκος 1,5—4 ἢ 6 ἑκ., τὸ δὲ πλάτος 1—2 ἑκ. Ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια αὐτῶν ἢ κεῖται ἰσοϋψῶς τῇ τοῦ βλεννογόνου ἢ ἐπαίρεται ὀλίγον ὑπὲρ αὐτήν. Σπανίως αἱ κυκλοτερεῖς πτυχαὶ τοῦ ἐντέρου φέρονται δι' αὐτῶν. Αἱ πλάκες αὗται διηθοῦνται καὶ φλεγμαίνονται ἐπὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ ἀποβαίνουσιν ἐνίοτε πηγὴ ἐντερορραγίας καὶ διατρήσεως τοῦ ἐντέρου. Ι. Π.

Παϋσαντοῦ (Paysadù) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς καὶ πόλις τῆς Οὐρουγουάης. Ὁ νομὸς κεῖται εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Οὐρουγουάης, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ρίο Νέγκρο, Οὐρουγουάη καὶ τοῦ ὄρους Κοντσίλια Νταϊμάν. Ἔχει ἔκτασιν 13.252 τ. χλμ. καὶ 90.523 κατ. Εἶναι ἡ πλουσιωτέρα περιφέρεια τῆς Οὐρουγουάης εἰς κτηνοτροφικὴν παραγωγήν. Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Οὐρουγουάη, εἰς 31° 17′ 30″ νοτίου πλάτους καὶ 57° 50′ δυτικοῦ μήκους. Κατ. 24.000. Εἶναι κέντρον τοῦ ἐμπορίου κατεψυγμένων καὶ συνεσκευασμένων κρεάτων. Γ. Ι. Β.

Παῦκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. πλευρᾶς τῆς Κορσικῆς (*Πτολ.* Γ, 6, 3). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Πόρτο Πόλλο* (Porto Pollo: πλάτ. 41°42′1/2 Β., μῆκ. 8° 49′1/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Corsica, cape Feno to Lava bay). Σ. Ε. Λ.

Παυκάλεια, ἢ *Παγκάλεια [Βυζαντ. Γεωγρ.]*. Πεδιὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρὰ τὸν Ἅλυν ποταμὸν καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Ἀμορίου, παρ' ἣν ἡττήθη τῷ 979 ὁ Βάρδας Σκληρὸς παρὰ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ (βλ. *Βάρδας* τ. ΣΤ', σ. 690α, 691α). —Π.

παυκίνη (ἡ) (paucine) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{27}H_{39}N_2O_5$ ἀπαντῶν εἰς τὰ σπέρματα τοῦ πενταχλήθρου (Pentaclethra nacrophylla). Κρυσταλλικὰ κίτρινα φυλλίδια τηκόμενα εἰς 126°, διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀραιὰν ἀλκοόλην. Κ. Γ. Μ.

παῦλα,—*ης* (ἡ)· παῦσις, τέλος: «παῦλα κακῶν» || σημεῖον στίξεως (—), διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται διακοπὴ τοῦ λόγου || φρ. «τελεία καὶ παῦλα» ὅταν δηλοῖ τις ὅτι ὁριστικῶς παύει λόγον τινὰ ἢ ἐνέργειαν: «ἔβαλα τελεία καὶ παῦλα, δὲν θὰ τοῦ ξαναμιλήσω πιά».

Παῦλα *παρθενομάρτυς*. Κατήγετο ἐκ Νικομηδείας, τῆς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ παρὰ τῆς μητρός της εἶχε δεχθῆ τὸν Χριστιανισμόν· εἰς ἡλικίαν δ' ἐλθοῦσα, ἔταξεν ἑαυτὴν εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν καὶ πασχόντων καὶ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ παρηγορίαν τῶν Χριστιανῶν μαρτύρων. Συλληφθεῖσα ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ ὡς περιθάλψασα καὶ ἐνισχύσασα τὸν μάρτυρα Λουκιλλιανόν, καὶ βασανισθεῖσα, ἀπεκεφαλίσθη εἰς τὸν αὐτὸν εἰς ὃν καὶ ὁ Λουκιλλιανὸς τόπον καὶ συνεορτάζεται διὰ τοῦτο μετ' αὐτοῦ τὴν 3 Ἰουνίου. Δ. Ι. Κ.

Παυλάντης (ἢ *Ἀνδρεάδης*), *Χαράλαμπος*. Λόγιος ἐκ Χάκαξα τοῦ Πόντου (1868—1928). Διετέλεσε διδάσκαλος ἐν Ἰμέρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Καυκασίαν, τὴν Σιβηρίαν (μέχρι Βλαδιβοστόκ), Αἴγυπτον, Παλαιστίνην κ. ἄ., ὡς ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμός». Ἐκ Ρωσίας μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σπόρον εὐγενοῦς τριφυλλίου. Ἠσχολήθη μὲ τὴν γλῶσσαν, ἀπὸ τοῦ 1893 ὢν δημοτικιστής, τὴν ἱστορίαν, τὴν θεολογίαν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν

Digitized by Google

γεωπονίαν, ὑπῆρξε δ' ἐκ τῶν πρώτων χρησιμοποιησαντων τὴν δημοτικὴν ἐν τῷ πεζῷ γραπτῷ λόγῳ. Ἔγραψεν: «Ἡ γλῶσσά μας—ὑπόμνημα κλπ.» (1903), «Ὁ Μέγ' Ἀλέξαντρος» (1904), «Ἑρμηνεία τῆς Ἀποκαλύψεως» (1907), «Ἰδέα» (1908), «Οἱ θέρμες καὶ ἡ φθίση» κ. ἄ. Διετέλεσε διορθωτὴς ἐφημερίδων ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Παύλετιτς (Pauletic), ***Χρῖστος.*** Κροάτης συγγραφεὺς (1865—1919). Ἔγραψεν ἔπη καὶ δράματα, ἰδίως ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Ἐκ τῶν ἐπικῶν ποιημάτων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ τύχη τοῦ βάνου Μλάδου» (1896), «Ἡ αἱματηρὰ σύνοδος» (1897), «Πιστοὶ δοῦλοι» (1897), ἐκ δὲ τῶν δραμάτων του: ὁ «Τιβέριος Γράκχος» (1897), ὁ «Πέτρος Σβάτσιτς» (1903), καὶ ἡ «Ἀδελφικὴ ἔρις» (1911). Γ. Ι. Β.

Παυλῆ-κιοϊ *[Γεωγρ.]* Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀν. Θράκῃ καὶ νομῷ Σαράντα Ἐκκλησιῶν χωρίου *Παυλοχώριον* (βλ. λ.).

Παύλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 249 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Παλαιομοίρι* 445. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παυλιανὰ *[Γεωγρ.]* Δύο χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κερκύρας, *Ἄνω* καὶ *Κάτω Παυλιανά*, ἀποτελοῦντα ὁμοῦ τὴν κοινότητα *Παυλιανῶν*, ἧς ἕδρα τὸ χωρίον Ἄνω Παυλιανά. Κάτ. (1958) 468, ὧν οἱ 322 τῆς ἕδρας. Ἡ κοινότης ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

Παύλιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 921 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Κουμαρίτσι* 1.121. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν συνεταιρισμόν.

Παυλιανὴ ***ἀγωγή.*** Ἐπὶ πραίτωρος Αἰμιλίου Παύλου τῷ 563, ἢ κατ' ἄλλους ἐπὶ πραίτωρος Παύλου Βιργινίου, περὶ τὸ ἔτος 560, παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς δανειστὰς τὰ μέσα νὰ προσβάλουν τὰς πράξεις τοῦ ὀφειλέτου των, τοῦ μειοῦντος δολίως ἐπὶ βλάβῃ των τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. Τὰ μέσα ταῦτα κατεστρώθησαν εἰς τοὺς Πανδέκτας καὶ τὰ Βασιλικὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ εἰς περιγραφὴν τῶν δανειστῶν γεγονότα ἵνα ἀποκατασταθῶσι», ἀπαντῶνται δ' ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ δὴ ἀγωγῆς (actio in factum, actio in rem) καὶ παραγγέλματος (interdictum fraudatorium). Τῶν μέσων τούτων τὰ στοιχεῖα καὶ ἀποτελέσματα εἰς τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον συνεκεντρώθησαν εἰς μόνην τὴν Παυλιανὴν ἀγωγήν, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς προερχομένη ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος. Αὕτη χωρεῖ α) ὅταν ὁ ὀφειλέτης διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως μειώσῃ τὴν περιουσίαν του, β) ὅταν ἡ μείωσις γίνῃ δολίως ἐπὶ σκοπῷ βλάβης τῶν δανειστῶν, καὶ γ) ὅταν ἐπέλθῃ τοιαύτη βλάβη. Ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς αὐτῆς, σκοπούσης τὴν κατάργησιν τῆς πράξεως καὶ ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς ἣν κατάστασιν ἦσαν πρὸ αὐτῆς, πλὴν τοῦ δόλου τοῦ ὀφειλέτου καὶ τοῦ τρίτου, ἀπαιτεῖται καὶ ἔλλειψις παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ ἀρκετῆς περιουσίας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν δανειστῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνεπάρκειαν, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐκτελέσεως, διότι τότε βεβαιοῦται ἡ ζημία. Ἂν μετὰ τὴν πρᾶξιν ἐπῆλθεν αὔξησις καὶ ἱκανοποιήθησαν οἱ δανεισταί, δὲν χωρεῖ Παυλιανὴ ἀγωγή, αὕτη ὅμως χωρεῖ ἂν κατόπιν ἐπέλθῃ ἀνεπάρκεια.

Ἡ Παυλιανὴ ἀγωγὴ προϋποθέτει σπουδαίαν τὴν προσβαλλομένην δικαιοπραξίαν καὶ εἶναι διάφορος αὐτῆς ἡ ἐπὶ εἰκονικότητι προσβολὴ συμβάσεων τοῦ ὀφειλέτου. Αὕτη θέλει τὴν καταρτισθεῖσαν σύμβασιν ἄκυρον καὶ μὴ γενομένην, ἐνῷ ἡ Παυλιανὴ ἀγωγὴ τὴν προϋποθέτει ἰσχυρὰν καὶ σπουδαίαν καὶ ζητεῖ ἰσάξιαν ἀποκατάστασιν.

Μόνον οἱ προγενέστεροι τῆς πράξεως δανεισταὶ δύνανται νὰ τὴν προσβάλουν διὰ τῆς Παυλιανῆς ἀγωγῆς, ἥτις κινεῖται κατά τε τοῦ ὀφειλέτου καὶ τοῦ τρίτου, τοῦ συμμετασχόντος ἐν γνώσει καὶ δολίως τῆς πράξεως τοῦ ὀφειλέτου. Οὗτοι εὐθύνονται ἀλληλεγγύως καὶ εἰς ὁλόκληρον εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐκ τῆς πράξεως ζημιωθέντος δανειστοῦ.

Μετὰ παρέλευσιν ἔτους ἀφ' ἧς ἐγένετο ἡ μειοῦσα τὴν περιουσίαν τοῦ ὀφειλέτου πρᾶξις, ἡ Παυλιανὴ ἀγωγὴ χωρεῖ μόνον δι' ὅσον περιῆλθεν. Ἡ διάρρηξις δηλαδὴ περιορίζεται εἰς τὸ σῳζόμενον πρᾶγμα ἢ τὴν σῳζομένην ἐνοχὴν κατὰ τὴν κατάρξιν, χωρὶς νὰ μετατρέπεται ἡ φύσις τῆς βοηθείας ἀπὸ διαρρήξεως εἰς προσωπικὴν ἀπαίτησιν.

Εἰς τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον (ἄρθρ. 537 καὶ 538), χάριν προστασίας τῆς πίστεως, ἀναγράφονται εἰδικῶς περιπτώσεις ἀκυρώσεως ὡρισμένων πράξεων τοῦ ὀφειλέτου. Αἱ πράξεις αὗται κατατάσσονται εἰς χαριστικάς, καταβολὰς χρέους ἀντὶ καταβολῆς διὰ χρέη μὴ ληξιπρόθεσμα, δόσεις ἀντὶ καταβολῆς διὰ χρέη ληξιπρόθεσμα καὶ ὑποθήκας διὰ χρέη ληξιπρόθεσμα. Ὁ χρόνος καθ' ὃν τελοῦνται διακρίνεται εἰς τέσσαρας περιόδους: α) εἰς τὸν χρόνον πρὸ τῆς παύσεως τῶν πληρωμῶν, β) μεταξὺ τῆς παύσεως καὶ 10 ἡμερῶν πρὸ τῆς κηρύττυύσης τὴν πτώχευσιν ἀποφάσεως, γ) τῶν 10 ἡμερῶν πρὸ τῆς ἀποφάσεως, καὶ δ) μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς πτωχεύσεως. Ἡ τύχη τῶν κατ' αὐτὰς ἐνεργηθεισῶν πράξεων κρίνεται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ῥηθέντων ἄρθρων 537 καὶ 538. Ἐνῷ εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον ὡς ὅρος τῆς ἀνατροπῆς τῶν ἐπιζημίων πράξεων τοῦ ὀφειλέτου τίθεται ἡ κακὴ πίστις αὐτοῦ, ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ ὁ νομοθέτης, ἐπιδιώκων τὴν προστασίαν τῆς πίστεως, καθιεροῖ διπλῆν τάξιν ἀκυροτήτων ἐπὶ τῶν ὑπόπτων πράξεων, ὧν, κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ διαιρέσεις, τινὰς μὲν κηρύσσει ἀκύρους, τινὰς δὲ ἀκυρωσίμους. Διὰ τοῦ νόμου ΓΨΜ' τῆς 30 Νοεμβρίου 1911 ὡρίσθη ὅτι τιμωρεῖται, ὅστις ἐπὶ σκοπῷ βλάβης τῶν δανειστῶν αὐτοῦ ἢ ἵνα ζημιώσῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν ἢ ἐπὶ σκοπῷ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἱκανοποίησιν του ἀπαλλοτριοῖ περιουσιακὰ αὐτοῦ στοιχεῖα ἄνευ ἰσοτίμου καὶ ἀξιοχρέου ἀνταλλάγματος, πλάττει χρέη ἢ ψευδεῖς δικαιοπραξίας κλπ. Ὁ νόμος οὗτος δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ μεταβάλῃ τὰ κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἔννομα ἀποτελέσματα τῶν καταδολιευτικῶν πράξεων, ἀλλὰ μόνον νὰ προσθέσῃ καὶ ποινήν, ὥστε ἡ εἰκονικὴ ἀπαλλοτρίωσις τοῦ ὀφειλέτου ἐξακολουθεῖ οὖσα ἄκυρος ὡς πρὸς τὸν καλῆς πίστεως τρίτον, ἡ δ' ἀληθὴς ἀπαλλοτρίωσις πρὸς καταδολίευσιν προσβάλλεται διὰ τῆς Παυλιανῆς ἀγωγῆς. Κ. ΠΑΠΑΠΑΝΟΣ

Παυλιανὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°13' Β., μήκ. 24°00' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia Eastern portion), 12 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Φλομμέ. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικόν, σημειοῦται εἰς τὸν χάρτην τοῦ Ν. Καλομενοπούλου. Σ. Ε. Λ.

Παυλίδης, ***Γεώργιος.*** Ὑποπλοίαρχος τῆς ἐν Σύρῳ ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας, ἐξ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης καταγόμενος. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ἐστάλη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις κεντρικῆς τῶν Κρητῶν ἐπιτροπῆς εἰς Κρήτην, κομίζων τὰς ἐγγράφους ὁδηγίας αὐτῆς πρὸς ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπιστρέψας εἰς Σῦρον διωρίσθη ὑποπλοίαρχος, κατὰ πρῶτον μὲν τοῦ ἀτμοπλοίου «Ὕδρα», εἶτα δὲ τῶν «Κρήτη», «Ἀρκάδι» καὶ «Ἕνωσις», ἅτινα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος μετέφερον πολεμεφόδια, τρόφιμα καὶ ἐθελοντὰς εἰς Κρήτην. Κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Δ. Τριτάκη εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐνέργειαν ἐράνων καὶ προμήθειαν ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. ΕΡ. Μ.

— **Παυλίδης,** ***Λεωνίδας.*** Δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1895 ἐν Κύπρῳ. Ἐσπούδασεν ἐν Ἑλλάδι, Ἑλβετίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἔλαβε δὲ πρὸς τούτοις δίπλωμα γαλλικῆς φιλολογίας καὶ κλασσικῶν σπουδῶν. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας μελέτας, κριτικάς, διηγήματα καὶ ποιήματα. Ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὸ περιοδικὸν «Λογοτεχνία» (1920) καὶ ἐν Λευκωσίᾳ τὴν ἐφημερίδα «Ἡμερήσιος Κῆρυξ» (1922—1923), τῷ δὲ 1922 διηύθυνε τὸν «Ριζοσπάστην».

— **Παυλίδης,** ***Μιχαήλ.*** Δομέστικος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (1840—1894) καὶ ἱεροψάλτης ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τῷ 1882 ἐδίδαξε τὴν θεωρίαν τῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἐν Γαλατᾷ μουσικῇ σχολῇ τοῦ ἑλληνικοῦ μουσικοῦ συλλόγου, διατελέσας καὶ μέλος τῆς πατριαρχικῆς μουσικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Ε' συσταθείσης. Ν. Α. Χ.

— **Παυλίδης,** ***Παναγιώτης.*** Θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Κυπαρισσίᾳ τῷ 1837 καὶ ἀποβιώσας τῷ 1894 ἐν Ἀθήναις. Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ (1856—1860), μεθ' ὃ σπουδάσας θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, συνεπλήρωσε δὲ τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ εἰδικῶς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ἐν Τυβίγγῃ, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ ὡς καθηγητὴς τῶν ἱερῶν ἐν γυμνασίῳ. Τῷ 1868 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν συνόδων, τῷ 1869 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1875 προήχθη εἰς τακτικὸν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐπρυτάνευσε τῷ 1893—1894, διὰ διαθήκης του δὲ κατέλιπε μέρος τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῶν νοσοκομείων «Ἀρεταιείου», «Ἐλπίδος» καὶ «Εὐαγγελισμοῦ», μέρος δὲ αὐτῆς καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν ἀπόρων ὀρφανῶν κορασίων. Συγγράμματά του: «Ἡ περὶ Θεοῦ διδασκαλία κατὰ Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖον» (Ἀθῆναι 1873), «Ἑβραϊκὴ γραμματική» (Ἀθῆναι 1887, λιθογραφημένη), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην» (Ἀθῆναι 1892, λιθογραφημένη). Δ. Α. Δ.

Παναγιώτης Παυλίδης.

Παυλικιανοὶ (οἱ). Αἵρεσις, περὶ τῆς ὀνομασίας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ὁποίας ὑπάρχει διαφωνία παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις. Πολλοὶ ἀποδέχονται ὅτι ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐγένετο Κωνσταντῖνός τις ἐκ τῆς περιφερείας τῶν Σαμοσάτων, ὠνομάσθησαν δὲ Παυλικιανοί, διότι προετίμων τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ὡς βέβαιον παραδέχονται πάντες ὅτι εἶχον σχέσιν πρὸς τοὺς Γνωστικοὺς καὶ τοὺς Μανιχαίους καὶ ὅτι παραδέχονται δύο θεούς, τὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν πονηρόν, ὅστις τελευταῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ διέφθειρε τὸν Χριστιανισμόν. Φαινομενικῶς παρεδέχοντο τὴν ἁγίαν Τριάδα, δοκητικῶς ἐξελάμβανον τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν ὡς ἀρχὴν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου· τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεώρουν ὡς διαφθείρασαν τὴν εὐαγγελικὴν ἐλευθερίαν, ἠρνοῦντο τὴν ἱερωσύνην, τὰς τελετὰς καὶ τὰς εἰκόνας καὶ περιέπιπτον εἰς διαφόρους ἀκολασίας· ὁμοίως ἀπέρριπτον τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν, τὴν συναγωγὴν αὐτῶν ἐκάλουν καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς ἀρχηγὸν τῆς αἱρέσεως εἶχον τὸν Κωνσταντῖνον καὶ μετ' αὐτὸν διαφόρους συνεκδήμους καὶ ἀποστόλους, ἀπορρίπτοντες δὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην παρεδέχοντο μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου.

Ἡ αἵρεσις τῶν Παυλικιανῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κωνσταντῖνον, ἐπικληθέντα Σιλουανόν, πρωΐμως διωργανώθη ἐν τῇ πόλει Κίβυσσα τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Κολωνείας. Οἱ Παυλικιανοὶ διεσπάσθησαν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, πολλοὶ δὲ αὐτῶν κατέφυγον εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς τῷ 745, ἄλλοι διωχθέντες ἐπεξετάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅθεν πολλοὺς αὐτῶν μετῴκισεν ὁ Κωνσταντῖνος Ε' εἰς Εὐρώπην. Ἡ διάσπασις καὶ διαίρεσις τῶν Παυλικιανῶν ἐπανελήφθη καὶ μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ συγκρατηθέντες διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Τυχικοῦ μετὰ ζήλου διέδιδον τὴν αἵρεσιν, διὸ καὶ Λέων ὁ Ἀρμένιος (813—820) ἐκίνησε κατ' αὐτῶν διωγμόν. Πολλοὶ τούτων κατέφυγον τότε εἰς τὴν Μελιτηνὴν καὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν διωργάνουν στρατιωτικὰ σώματα κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, προελάσαντες μάλιστα μέχρις Ἐφέσου. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν κατετρόπωσε τότε αὐτοὺς τῷ 870 καὶ 871, κυριεύσας καὶ τὴν ἕδραν αὐτῶν, τὴν Τεφρικήν, μέχρις οὗ τῷ 970 Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς πολλοὺς αὐτῶν μετῴκισεν εἰς τὴν Θρᾴκην παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπολέμουν τοὺς ὀρθοδόξους μέχρι οὗ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς τῷ 1118 πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, κτίσας δι' αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν Ἀλεξιούπολιν. Οἱ Παυλικιανοὶ ἔκτοτε κατεπιέσθησαν, δὲν ἐξέλιπον ὅμως, μέχρι τῆς σήμερον ὑφιστάμενοι, προσελθόντες εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν. † Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Παυλίμανδρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θρᾴκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 11). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο ἐν τῇ νῦν Δοβρουτσᾷ. Α. Θ. Σ.

Παυλῖνος. Μάρτυς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀθλήσας κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου γενόμενον διωγμόν. Κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ μονίμως διέμενε μετὰ τῶν συμπολιτῶν καὶ συμμαρτύρων του Ἡρακλείου καὶ Βενεδήμου, κηρύττων μετ' αὐτῶν. Διὸ καὶ συλληφθεὶς μετὰ τῶν ἄνω συνεργατῶν του, ὡς καὶ τῆς ὁμόφρονος καὶ συνεργάτιδος αὐτοῦ παρθένου Χριστίνης, ἀπετμήθη μετ' αὐτῶν τὴν κεφαλὴν ἐν Ἀθήναις. Ἑορτάζεται τῇ 18 Μαΐου.

—**Παυλῖνος.** Γραμματεὺς τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου, ἐπισκόπου Μεδιολάνων, συγγράψας τῇ προτροπῇ τοῦ Αὐγουστίνου τὸν βίον τοῦ Ἀμβροσίου. Ἀλλ' ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου τοῦ Παυλίνου, γραφεὶς κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Μαρτίνου τοῦ Σουλπικίου Σευήρου, εἶναι μᾶλλον ἐποικοδομητικὸν καὶ διδακτικὸν ἢ ἱστορικὸν ἔργον. Τὸ κείμενον τῆς βιογραφίας ταύτης εὑρίσκεται παρὰ Migne Patr. Latina (14, 27—46). Ἑλληνικὴν μετάφρασιν ταύτης ἐκ τοῦ Η' αἰῶνος, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ λατινικοῦ κειμένου, ὅρα παρὰ Α. Παπαδοπούλῳ Κεραμεῖ («Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας» τόμ. 1, Πετρούπολις 1891, 27—88). Σ. Ν. Λ.

— **Παυλῖνος,** πατριάρχης ***Ἀκυληΐας.*** Εἷς τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἕνεκα τοῦ ζήλου των ἐξετιμῶντο ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν θρη-

Digitized by Google

σκευτικῶν ἐρίδων. Κατήγετο δέ, κατὰ μὲν τὴν μίαν ἐκδοχὴν ἐκ Φριούλης, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην ἐξ Αὐστρασίας. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 726, ἑλκύσας δὲ διὰ τῆς φήμης του ὡς διδασκάλου τὴν προσοχὴν τοῦ Καρόλου, ἐχειροτονήθη τῷ 776 πατριάρχης Ἀκυληΐας καὶ προήδρευσε συνόδων, αἵτινες συνεκροτήθησαν κατὰ τῶν υἱοθετιστῶν Φήλικος τοῦ Οὐργέλης καὶ Ἐλιπάνδου. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 802 ὑπῆρξεν ἀπεσταλμένος τοῦ πάπα Λέοντος Γ΄ ἐν Ἀάχῃ. Ὁ Παυλῖνος εἰργάσθη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδίᾳ εἰς Καρινθίαν καὶ Στυρίαν, παρορμηθεὶς ἴσως εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀλκουΐνου, μεθ' οὗ διετέλει εἰς φιλικωτάτας σχέσεις. Ἀπέθανε τῷ 804. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του ἄξιαι μνείας εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ ἐπιγραφομένη «Sacro-Syllabus», μία ἀνασκευὴ τοῦ υἱοθετισμοῦ, τρία βιβλία κατὰ τοῦ Φήλικος, βίβλος προτρεπτική, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν δοῦκα Ἐρρῖκον τῆς Φριούλης, ὕμνοι καὶ ποιήματα καὶ ἰδίᾳ ἡ «Regula fidei» (κανὼν τῆς πίστεως) εἰς ἑξάμετρα, καὶ ἐπιστολαί. Σ. Ν. Λ.

— **Παυλῖνος ὁ** *Νέλας* (Pontius Meropius Ancius Paulinus). Λατῖνος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς (353—431). Ἀνυψωθεὶς κατ' ἀρχὰς χάρις εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ διδασκάλου του Αὐσονίου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ τῆς Καμπανίας, ἐγκατέλιπε ταχέως τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν, ἵνα ἀφοσιωθῇ εἰς φιλολογικὰς μελέτας. Περὶ τὸ 390 ἔλαβε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὸ βάπτισμα, ἀφοῦ δὲ διέτριψεν ἐπί τινα ἔτη εἰς τὰ ἐν Καμπανίᾳ κτήματα αὐτοῦ, μετέβη εἰς Ἱσπανίαν, ἔνθα διαμείνας ἐπί τινα ἔτη συνεζεύχθη μετὰ τῆς ἐπιφανοῦς Ἱσπανίδος Θηρεσίας, ἐχειροτονήθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Βαρκελώνης εἰς πρεσβύτερον. Περὶ τὸ 395, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπώλησε καὶ διένειμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς μέγα μέρος τῆς περιουσίας του, ἐγκατεστάθη εἰς Νέλαν ὡς φρουρὸς τοῦ τάφου τοῦ μάρτυρος ἁγίου Φήλικος, πάτρωνος αὐτοῦ, εἰς ὃν καὶ ἀπέδιδε τὴν σωτηρίαν του ἐκ τῆς ἀποδοθείσης εἰς αὐτὸν κατηγορίας περὶ ἀδελφοκτονίας. Τῷ 409, ἀποθανόντος τοῦ γηραιοῦ ἐπισκόπου Νέλας Παύλου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Παυλῖνος, διατελέσας ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τοῦ 431, ὅτε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἔργων ἐλάχιστα διεσώθησαν. Τὰ εἰς πεζὸν λόγον ἰδίως γεγραμμένα ἀπωλέσθησαν, ἐκτὸς 50 ἐπιστολῶν. Κυρίως διεσώθησαν τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Τὸ ὕφος αὐτοῦ εἶναι ἁπλοῦν καὶ ἤρεμον, ἀλλὰ μαρτυρεῖ λίαν ἀνεπτυγμένον συναίσθημα τοῦ καλοῦ. Οἱ στίχοι αὐτοῦ ῥέουσιν ἐλαφροί, ἥσυχοι καὶ ἀβίαστοι καὶ ἐμφανίζουν σύνολον ἁρμονικόν. Ἐ γένει εἶναι ὑπὸ πάντων ἀνεγνωρισμένον ὅτι ὁ Παυλῖνος κατεῖχε τὴν τέχνην καὶ τὸ τάλαντον νὰ ἐμφανίζῃ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ ὡραίαν καὶ συμμετρικὴν μορφήν. Τὰ ἔργα αὐτοῦ εὕρηνται παρὰ Migne (Patrologia Latina τ. 61). Σ. Ν. Λ.

— **Παυλῖνος ὁ** *Τύρου*. Ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου, γράψας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον καὶ ἀποθανὼν τῷ 331. Ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς εἷς τῶν συλλουκιανιστῶν, τῶν συμμαθητῶν δηλαδὴ τοῦ Ἀρείου ἐν τῇ ἐξηγητικῇ σχολῇ τῆς Ἀντιοχείας, ὅτε διδάσκαλος αὐτῆς ἦτο ὁ καὶ ἱδρυτής της Λουκιανός, ὁ πατὴρ τοῦ ἀρειανισμοῦ. Διατελέσας κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοπος Τύρου, ἀνῆλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας, ὅτε τῷ 330 ἐξεθρονίσθη τῇ ἐνεργείᾳ τῶν Ἀρειανῶν ὁ νόμιμος μητροπολίτης Εὐστάθιος, κατηγορηθεὶς ἐπὶ σαβελλιανισμῷ. Σ. Ν. Λ.

Παυλιουδάκης, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστὴς τοῦ 1866 ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Σφακίων Παῦλον Μωράκιν, διακριθεὶς κατὰ τὰς μάχας Βαθειακοῦ, Ἀμαρίου καὶ Ἁγίου Μύρωνος Μαλεβιζίου Κρήτης. Ε. Γ.

Παύλιτζα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Φιγαλία* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

παυλλινία (ἡ) (Paullinia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν* ἢ *σαπινδιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς καὶ ἀναρριχητικούς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *παυλλινία ἡ κουπάνιος* (Paullinia Cupanii), τῆς ὁποίας τὰ σπέρματα λειοτριβόμενα εἰς ἰγδίον μετὰ μικρᾶς ποσότητος ὕδατος παρέχουσι τὴν γνωστὴν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *γουαράνα* ζύμην, ἥτις ἐνέχει μεγάλην ποσότητα καφεΐνης καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Δ. Ν. Π.

Παύλοβα (Pavlova), *Ἄννα*. Διάσημος Ρωσὶς χορεύτρια (1885—1931). Ὀκταέτις ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν χορῶν καὶ μετὰ ἑξαετεῖς σοβαρὰς σπουδὰς ἐν τῇ σχολῇ μπαλλέτου τοῦ θεάτρου Μαρίνσκυ τῆς Πετρουπόλεως ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς prima ballerina, δοθέντα μέχρι σήμερον εἰς τέσσαρας μόνον χορευτρίας ἐν Ρωσίᾳ. Δεκαεξαέτις ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον δημοσίᾳ εἰς τὸ μπαλλέτο «Δρυάδες» καὶ μετ' ὀλίγον ἤρχισε τὰς περιοδείας της εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δρέψασα ὀρχικῶς δάφνας εἰς Κοπεγχάγην καὶ εἶτα εἰς Ρίγαν, Ἔλσινγκφορς, Στοκχόλμην, Λειψίαν, Βιέννην, Πράγαν, Μιλᾶνον, Βερολῖνον κλπ. Μετὰ τὸν ἐν Λονδίνῳ θρίαμβόν της εἰς τὸ μπαλλέτο «Φθινοπωρινὴ βακχικὴ ἑορτή», ἐδημιούργησε τὶς «Πεταλοῦδες», τὸ «Βὰλς-καπρίτσιο» καὶ ἰδίως τὸν «Θάνατον τοῦ κύκνου» ἐπὶ μουσικῆς τοῦ Σαὶν-Σάνς, κατὰ διασκευὴν τοῦ Φόκιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Παύλοβα ἐγένετο ἔνδοξος. Ἀπὸ τοῦ 1907 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ρωσικὸν μπαλλέτο τοῦ Σεργίου Ντιαγκίλεφ καὶ ἐδημιούργησε τὰς «Συλφίδας», ἐπὶ μουσικῆς τοῦ Σοπέν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Καραβάζινα, Φεοντόροβα, Καράλλι, Μπαλντίνα κλπ. Ἡ Παύλοβα εἶχεν ἐν ὅλῳ 108 ῥόλους ἢ εἰς αὐτοτελῆ μπαλλέτα ἢ εἰς μπαλλέτα μελοδραμάτων. Μεταξὺ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Γκιζέλλα», «Ἡ Ἁγνὴ Νεράϊδα», «Ἀμαρυλλίς», «Ἡ χρυσταλλίνη πηγή», «Ἡ νιφὰς τῆς χιόνος», «Θαΐς», «Ἑλένη» (ἐν τῷ Φάουστ), τὸ «Ροντίνο» τοῦ Μπετόβεν, «Κάρμεν», ἡ «Γκαβόττα» τοῦ Λίνκε, ἡ «Κολομπίνα» τοῦ Ντρίγκο, τὰ «Βάλς» τοῦ Σοπέν, τὸ «Μινουέττο» τοῦ Μόζαρτ, τὰ «Χριστούγεννα» τοῦ Τσαϊκόφσκυ κλπ. Κατὰ τὸν πόλεμον ἐσυνέχισε τὰς περιοδείας της εἰς τὴν Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικήν, τῷ δὲ 1925 ἐνεφανίσθη εἰς Νότιον Ἀφρικήν, Αὐστραλίαν κλπ. Γ. Σ.

Ἄννα Παύλοβα.

Παύλοβσκ *[Γεωγρ.]*. Ρωσικὴ πόλις κειμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως καὶ συνδεομένη μετ' αὐτῆς διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτ. 12.678. Τῷ 1777 ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β΄ ἐδώρησεν εἰς τὸν υἱόν της Παῦλον Πέτροβιτς μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν καὶ ἱδρύθη εἰς αὐτὰς κυνηγετικὸς σταθμός, ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἤρξατο ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὡραίου τούτου προαστείου τῆς ἄλλοτε πρωτευούσης, διακοσμηθέντος διὰ θαυμασίων κήπων, ἀνακτόρων, ἐκκλησιῶν, νοσοκομείων κτλ. Τὸ μέγα ἀνάκτορον τοῦ Παύλοβσκ ἐγένετο κτῆμα τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου Νικολάγιεβιτς, πατρὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος Ὄλγας. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ὑπάρχει βιβλιοθήκη ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 45.000 τόμων πολυτίμων ἐκδόσεων καὶ πολυάριθμα χειρόγραφα τοῦ ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄ αἰῶνος, ἑλληνικὰ καὶ λατινικά, πρὸς δὲ περίφημος συλλογὴ νομισμάτων τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Χερσῶνος. Πρὸς τούτοις ὑφίσταται ἡ περίφημος πινακοθήκη, εἰς ἣν ὑπάρχουσι πίνακες τῶν Βὰν-Ράϊσνταλ, Τιντορέττο, Σάρτο, Βερονέζε, Γκουΐντο Ρένι, Ρέμπραντ, Ντόλτσε κτλ. Θ. Β.

Παύλοβιτς, *Νικόλαος*. Βούλγαρος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Σβιστὸβ καὶ ἀποθανὼν ἐν Σόφιᾳ (1836—1894). Νεώτατος ἐξεδήλωσεν ἰδιάζουσαν κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰς ἀκαδημίας Βιέννης καὶ Μονάχου. Τὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον ἤρχισε μὲ πίνακας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους, αἱ λιθογραφίαι τῶν ὁποίων εἶχον εὐρυτάτην διάδοσιν. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Τρέβναν τῆς Βουλγαρίας, κέντρον τότε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς. Αἱ ἐκκλησιαστικαί του εἰκόνες προὐκάλεσαν τὴν δίωξίν του διὰ τὸν ρεαλισμόν των. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ὑπάρχουν καὶ ἀλληγορικοί τινες πίνακες περὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Νοτιοσλαύων. Τὸ ἔργον τοῦ Παύλοβιτς ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης ἐν Βουλγαρίᾳ, εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλεται ἡ ἀναγέννησις ἰδίως τῆς βουλγαρικῆς ζωγραφικῆς. Τ. Β.

—**Παύλοβιτς,** *Χρηστάκη-Ντουπνιτσιάνιν*. Βούλγαρος διδάσκαλος καὶ συγγραφεύς, εἷς τῶν καλῶν ἑλληνιστῶν τοῦ σλοβενο-ἑλληνικοῦ σχολείου τοῦ Σβιστώφ, γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Ντούπνιτσα καὶ ἀποθανὼν τῷ 1848 ἐν Σβιστώφ. Πλὴν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ἐξέδωκε καὶ ἱστορικάς τινας μονογραφίας, ἑλληνο - βουλγαρικοὺς διαλόγους, σλοβενο - βουλγαρικὴν γραμματικὴν μὲ ἁπλοποιημένον σύστημα ὀρθογραφίας, ἐξεπόνησε δὲ καί τινας μεταφράσεις. Τ. Β.

Παύλοβκιι *Ποσσάντ [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Μόσχας. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μόσχας—Νίζνι Νόβγκοροντ. Κάτ. 20.700. Γ. Ι. Β.

Παύλοβο (Pavlovo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νιζνιγκορόντ, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ὀκᾶ. Κάτ. 16.258. Τὸ Παύλοβο εἶναι ὀνομαστὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος διὰ τὰ περίφημα μετάλλινα εἴδη του (μαχαιροπερόναι, κλεῖθρα κ.λ.π.), τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται εἰς τὰ παρ' αὐτὸ χωρία. Ἐσχάτως ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μουσεῖον μεταλλίνων εἰδῶν, ἐν ᾧ κυρίως φυλάσσονται πάντες οἱ τύποι τῶν μαχαιροπερονῶν. Γ. Ι. Β.

Παύλογκραντ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰκατερινοσλάβ. Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Βόλτσα καὶ Σαμάρα, 61 χλμ. Α.ΝΑ. τῆς πόλεως Αἰκατερινοσλάβ. Κάτ. 16.000. Εἶναι σιδηροδρομικὸς κόμβος τῶν γραμμῶν Χάρκωφ-Σεβαστουπόλεως, ἔχει ἐργοστάσια δερμάτων, κεραμευτικῆς καὶ ἐμπόριον δημητριακῶν. Γ. Ι. Β.

παυλοκαρὶς (ἡ) (Paulocaris) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *βραχυούρων δεκαπόδων* ἀρθροπόδων. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὸ Sao Paulo τῆς Βραζιλίας. Γ. Κ. Γ.

Παυλόκαστρον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τσαπλανεΐκων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 57.

Παῦλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.104. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ γεωργικὸν σύλλογον.

Παύλονταρ, ἢ *Πάβλονταρ [Γεωγρ.]*. Νέα πόλις ἐν τῷ ρωσικῷ αὐτονόμῳ σοβιετικῷ κράτει τῶν Κοζάκων (ἐν Σιβηρίᾳ), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἰρτύς, μεταξὺ Ὄμσκ καὶ Σεμιπαλατίνσκ, καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ταταρσκάγια—Παύλονταρ. Κάτ. 18.000. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου δημητριακῶν προϊόντων. Γ. Ι. Β.

Παυλόπουλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 126 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Παπαδιὰ* (Τέρνοβον) 243. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παυλόπουλος, *Παῦλος*. Δικαστικὸς καὶ ἐκ τῶν μεγάλων τοῦ πανεπιστημίου εὐεργετῶν, γεννηθεὶς ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας τῷ 1818 καὶ ἀποβιώσας ἐν Ἀθήναις τῷ 1887. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν Βιέννῃ μερίμνῃ τοῦ Εὐσταθ. Σίμου, ἤσκησε δὲ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ἀθήναις μέχρι τοῦ 1859, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἐν ᾗ διέδραμε ταχέως πάντας τοὺς βαθμούς, γενόμενος ἀρεοπαγίτης τῷ 1877. Ὁ Παυλόπουλος ὑπῆρξε δικαστὴς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐπιλέκτων εἰς τὰς περὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐργασίας. Κατέλιπε μέρος μὲν τῆς περιουσίας του ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, ὁλόκληρον δὲ τὸ ὑπόλοιπον, ἐξ 600.000 καὶ πλέον χρυσῶν δραχμῶν, ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ὅπερ κατέστησε κληρονόμον του μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν περὶ τὴν χρῆσιν τῆς κληρονομίας κατὰ λόγον τῶν ἐπιστημονικῶν του ἀναγκῶν.

Παῦλος. Ὄνομα ρωμαϊκόν, ἐτυμολογούμενον ἐκ τοῦ ἐπιθέτου paulus (paullus), ὅπερ, συγγενὲς ὂν πρὸς τὸ paucus καὶ τὸ pauper καὶ τὸ ἑλληνικὸν παῦρος, σημαίνει μικρός, ταπεινός, ὀλίγος. Σ.Ν.Λ.

— **Παῦλος** *Αἰμίλιος*. Ρωμαῖος στρατηγὸς καὶ ὕπατος (βλ. λ. *Αἰμίλιος* Παῦλος).

— **Παῦλος** *Αἰμίλιος Λέπιδος*. Ρωμαῖος ὕπατος (βλ. λ. *Λέπιδος*).

— **Παῦλος** *Ἰούλιος*. Ρωμαῖος νομοδιδάσκαλος (βλ. λ. *Ἰούλιος* Παῦλος).

ΑΓΙΟΙ, ΜΑΡΤΥΡΕΣ, ΟΣΙΟΙ

— **Παῦλος.** Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν. Ἐγεννήθη ὀλίγον πρὸ Χριστοῦ, διότι ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῇ, γραφείσῃ περὶ τὸ 55 μ. Χ., χαρακτηρίζει ἑαυτὸν γέροντα πλέον. Ὡς πηγαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀποστόλου χρησιμεύουσιν αἱ διασωθεῖσαι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ μεταγενέστεραί τινες εἰδήσεις. Αἱ ἐπιστολαὶ ὀλίγα πληροφοροῦσιν ἡμᾶς περὶ τοῦ βίου τοῦ Παύλου, ἐπειδὴ εἶναι συγγραφαὶ ὀφειλόμεναι εἰς τὰς ἑκάστοτε εὐκαιρίας. Παρέχουσιν ὅμως εἰς ἡμᾶς πλουσίαν εἰκόνα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, τῶν προθέσεων καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Σπουδαῖα τινα γεγονότα τοῦ βίου τοῦ ἀποστόλου διέσωσαν εἰς ἡμᾶς αἱ Πράξεις. Τοὐναντίον ἐκ τῆς μεταγενεστέρας παραδόσεως πενιχρά τινα μόνον μανθάνομεν περὶ αὐτοῦ. Ἡ θύραθεν γραμματεία ἀγνοεῖ παντελῶς τὸν μέγαν ἄνδρα, ὅστις διέσεισε τὰς βάσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἵδρυσεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ τὴν καινὴν γῆν καὶ τὸν καινὸν οὐρανὸν τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, ὡς Πρῶτος μετὰ τὸν Ἕνα.

Ὁ Παῦλος ἀνῆκεν εἰς γνησίαν ἰουδαϊκὴν οἰκογένειαν, καταγομένην ἐκ τῆς φυλῆς Βενιαμίν. Ἐγεννήθη ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἥτις ἦτο ἑλληνιστικὴ πόλις. Ἐν αὐτῇ συνεκεράννυντο Ἀνατολῖται καὶ Ἕλληνες κάτοικοι, ἀπετέλει δὲ ἓν τῶν κέντρων τοῦ τότε συγκρητισμοῦ, κονίστρα τῶν ἀγώνων τῶν πρὸς ἀλλήλους ἁμιλλωμένων μυστηριακῶν θρησκειῶν. Ἦτο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἀλλὰ συγχρόνως πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἰδιαιτέρως ἐθεραπεύετο ἐν αὐτῇ ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀποστόλου μετῴκησεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἐκ Παλαιστίνης. Οἱ ἀποδεχόμενοι τοῦτο προ-

Digitized by Google

βάλλουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Παῦλος εἶχεν ἀδελφὴν διαμένουσαν ἐν Ἱεροσολύμοις. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν δύναμιν κέκτηται, δυνάμενον νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως. Τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου ἐκληρονόμησεν ὁ ἀπόστολος παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ. Τοῦτο ἤδη δεικνύει ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς ἁπλοῦς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, διότι τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου τῆς Ρώμης δὲν ἀπενέμετο εἰς ἀνθρώπους ἀνήκοντας εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα. Μετὰ τοῦ δικαιώματος τούτου συνεδυάζετο ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν αἵρεσιν ἢ σχολὴν τῶν Φαρισαίων. Τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν ὅτι ὁ Παῦλος ἐπαιδεύθη κατὰ τρόπον αὐστηρῶς ἰουδαϊκόν. Ἀποσταλεὶς εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσπούδασε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ περιφήμου νομοδιδασκάλου τῶν χρόνων ἐκείνων Γαμαλιήλ. Ἐὰν ἐκεῖ ἐξέμαθε καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαίων, τὴν ὁποίαν κατέχει, ὡς φαίνεται ἐν Πράξεων 22, 3 καὶ 23, 6, ἢ ἐὰν ἐγνώριζεν αὐτὴν ἤδη πρότερον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ. Ἐν Ἱεροσολύμοις ἔλαβε συστηματικὴν μόρφωσιν ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ νομολογίᾳ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ἀποδεικνύειν καὶ τοῦ ἑρμηνεύειν. Γενόμενος οὕτω ραββῖνος, ἔδει, κατὰ τὴν ὑφισταμένην συνήθειαν, νὰ γνωρίζῃ καὶ χειρωνακτικόν τι ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀσκεῖ ἔπειτα ὁ ἀπόστολος, ποριζόμενος οὕτω τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια. Παρὰ ταῦτα ἐμφανίζει ὁ Παῦλος καὶ ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἓν τῶν κέντρων τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἡ Ταρσός. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ εἶναι γεγραμμέναι εἰς τὴν Κοινήν, γνωρίζει δὲ καὶ χρησιμοποιεῖ οὐχὶ τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα.

Εἶναι ἑλληνιστὴς Ἰουδαῖος, τουτέστιν ἐν αὐτῷ μείγνυται ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις πρὸς τὸν ἑλληνιστικὸν πολιτισμόν. Τῇ μεσιτείᾳ τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πνευματικὸν βίον. Οὕτω ἀναφέρει χωρία τοῦ Ἀράτου (Πράξ. 17, 28), τοῦ Μενάνδρου (Α΄ Κορ. 15, 33) καὶ τοῦ Ἐπιμενίδου (Τίτ. 1, 12). Ρητορικά τινα σχήματα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ δεικνύουσι μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ δημῶδες φιλοσοφικὸν κήρυγμα, τὴν λεγομένην Διατριβήν. Τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατέχει τόσον καλῶς, ὥστε δύναται νὰ ποιῆται χρῆσιν ρητορικῶν σχημάτων, ὡς ἐξ ἄλλου γνωρίζει τὰ μέσα τῆς δημώδους ἐκείνης φιλοσοφίας καὶ ἐννοίας τινὰς τῆς στωϊκῆς. Ἀλλ᾽ ἡ συστηματικὴ σπουδὴ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀποκλείεται ἐντελῶς. Ὁ ἀπόστολος ἔτυχεν ἰουδαϊκῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Μορφωτικὰ στοιχεῖα ἄλλα δὲν ἐζήτησε, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τηρήσῃ ἑαυτὸν κλειστὸν πρὸς τὴν θύραθεν ἐπίδρασιν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Παῦλος ἀνήκει εἰς δύο κόσμους συγχρόνως, τὸν ἰουδαϊκὸν καὶ τὸν ἑλληνορρωμαϊκόν. Τοῦτο ἐκφράζεται ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ διπλοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον φέρει. Τὸ ἕτερον τούτων, τὸ ρωμαϊκόν, προτιμᾷ νὰ φέρῃ ἀποκλειστικῶς ὁ ἀπόστολος ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ἀναλαμβάνει τὸν εὐαγγελισμὸν τῶν ἐθνῶν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς μεταξὺ αὐτῶν δράσεως. Ζηλωτὴς ὤν, ὡς Φαρισαῖος, τῶν πατρίων παραδόσεων, ἀνίσταται διώκτης τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἀφ᾽ ἑνὸς διότι τὸ κήρυγμα περὶ ἐσταυρωμένου Μεσσίου ἦτο σκάνδαλον διὰ τὴν ἰουδαϊκὴν συνείδησιν, ἀφ᾽ ἑτέρου διότι εἶχε γνωρίσει τὸν Χριστιανισμὸν τῶν ἐξ ἐθνῶν, τῶν ὁποίων ἡ στάσις ἔναντι τοῦ νόμου ἦτο ἀρνητική. Κατὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου φυλάττει τὰ ἐνδύματα τῶν λιθοβολούντων. Ὀλίγον δ᾽ ἔπειτα, ἐφωδιασμένος δι᾽ ἐπισήμων γραμμάτων, πορεύεται εἰς Δαμασκόν, ἵνα καταδιώξῃ τὴν ἐκεῖ ἱδρυμένην ἤδη χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης ἀποκαλύπτεται εἰς αὐτὸν ὁ Χριστὸς ἐν ὁράματι καὶ ὁ τέως διώκτης μεταβάλλεται εἰς ἔνθερμον θιασώτην τοῦ Ἰησοῦ. Πρὸς ἐξήγησιν τῆς αἰφνιδίας ταύτης μεταβολῆς προεβλήθησαν διάφοροι θεωρίαι, αἵτινες παραμένουσιν ἁπλαῖ ὑποθέσεις, τὸ μὲν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀρκετῶν βιογραφικῶν εἰδήσεων, τὸ δὲ καὶ διότι πρὸς αὐτὰς ἀντιτίθεται ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία τῶν προβαλλομένων σχετικῶν χωρίων ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καὶ ἐκ τῶν Πράξεων. Πιθανὸν εἶναι μόνον ὅτι ἡ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστοῦ γενομένη ἐπιστροφὴ τοῦ ἀποστόλου προπαρεσκευάσθη ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Τὸ μὲν δηλαδὴ εἶχεν ἤδη κλονισθῇ ὁπωσδήποτε ἐν αὐτῷ ἡ πίστις εἰς τὴν διὰ μόνου τοῦ νόμου σωτηρίαν, ἐπειδὴ εἶχε διαγνώσει, ἐκ τῆς ἰδίας πείρας, ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἦτο ἱκανὸς νὰ πληρώσῃ πάσας τὰς διατάξεις αὐτοῦ· τὸ δὲ εἶχεν ἐμποιήσει βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς αὐτὸν ὁ βίος τῶν Χριστιανῶν καὶ

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.
[Τοιχογραφία ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Πέτρου καὶ Μαρκελλίνου ἐν Ρώμῃ.]

τὸ πρὸς τὸν θάνατον θάρρος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἤντλουν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν πίστεως καὶ ἀγάπης αὐτῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅραμα τῆς Δαμασκοῦ σημαίνει δι᾽ αὐτὸν πλήρη ρῆξιν πρὸς τὸ παρελθόν, τελείαν ἀντιστροφὴν τῶν τέως ἀξιῶν, αἵτινες ὡδήγουν τὸν βίον του. Μεταβληθεὶς εἰς Χριστιανὸν διὰ τοῦ ὁράματος ἐκείνου, συλλαμβάνει τὸ μέγα σχέδιον νὰ κατακτήσῃ τὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τεταραγμένον κόσμον ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ μαθητὴς τῶν Φαρισαίων, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον γνωρίζει τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ καὶ τὰ ὅρια, συναισθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κερδίσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν λαμπρότητα γνωρίζει, ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, ἀπότοκος τῆς θαυμαστῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ, ὠθεῖ αὐτὸν πρὸς τοῦτο. Διότι κατέχεται ὑπὸ τῆς συναισθήσεως, τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἰσχύει νὰ διασείσῃ, ὅτι εἶναι ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκτελεστὴς τῶν βουλῶν του. Ἡ σταθερὰ αὕτη πεποίθησις περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἀποστολῆς του εἶναι ἓν τῶν αἰτίων τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πλήρη εὐγνωμοσύνης ἀγάπην πρὸς τὸν Χριστόν, ὅστις ἠλευθέρωσεν αὐτὸν παρ᾽ ἀξίαν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ σκότους καὶ τῆς ἁμαρτίας. Τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐπεσκέφθη ὁ Παῦλος τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀναλαβὼν ἔπειτα τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ἐθνῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνέλαβε τέσσαρας ἀποστολικὰς πορείας, τὴν τετάρτην τῶν ὁποίων ἐπραγματοποίησε μετὰ τὸ τέρμα τῆς διετοῦς ἐν Ρώμῃ αἰχμαλωσίας, περὶ τῆς ὁποίας ἱστοροῦσι καὶ μετὰ τῆς ὁποίας τερματίζονται αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐπεσκέφθη τὴν Κύπρον καὶ πόλεις τινὰς τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὴν δευτέραν, ἥτις διήρκεσε τρία περίπου ἔτη, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐπισκεφθεὶς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀχαΐαν. Ἡ τρίτη διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ τέσσαρα ἔτη, κατ᾽ αὐτὴν δὲ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἐφέσῳ, ἐπισκεφθεὶς τὰς πλείστας τῶν ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἱδρύσει. Μετὰ διετῆ φυλάκισιν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ἤχθη εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινε δέσμιος δύο ἀκόμη ἔτη. Ἐλευθερωθεὶς ἐπεσκέφθη μέρη τινὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καθ᾽ ἃ ἄλλως τε ἐσχεδίαζεν. Ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Νέρωνος.

Ἡ χρονολογία τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ καθορισθῇ ἀσφαλῶς καὶ ἀδιαβλήτως μέχρι πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν. Ὡς βάσις αὐτῆς ἔδει νὰ χρησιμεύῃ ἡ μνημόνευσις γεγονότων καὶ προσώπων τῆς πολιτικῆς ἱστορίας. Οὕτω λ. χ. ὁ ἐν Β΄ Κορινθίων μνημονευόμενος βασιλεὺς Ἀρέτας, τὸ ἐν Πράξεσιν ἀναφερόμενον διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ὁ χρόνος τῆς διοικήσεως τοῦ ἀνθυπάτου Στεργίου Παύλου, τὸν ὁποῖον μνημονεύουσιν αἱ Πράξεις, ἡ μετάβασις τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Φήλικος εἰς τὸν Φῆστον κ. ἄ. Τὰ πρὸς τὰ πρόσωπα ταῦτα συνδεόμενα γεγονότα δὲν ἦτο εὔκολον νὰ καθορισθῶσιν ἀκριβῶς ὡς πρὸς τὸν χρόνον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπιγραφὴ ἐν Δελφοῖς, ἀναφερομένη εἰς τὸν ἐν ταῖς Πράξεσι μνημονευόμενον Γαλλίωνα, ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ᾽ ὃν ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθυπάτου ἐν Ἀχαΐᾳ. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 57 μ. Χ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρονολογίας ταύτης δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὰ μεγάλα γεγονότα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀποστόλου, κατὰ προσέγγισιν τοὐλάχιστον. Ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ συμπίπτει πρὸς τὸ 33 μ. Χ., τῷ 35 ἐπισκέπτεται τὰ Ἱεροσόλυμα, τῷ 48 γίνεται ἡ σύνοδος τῶν ἀποστόλων ἐν Ἱεροσολύμοις, περὶ τὸ 50 ἀφικνεῖται εἰς Ἀθήνας, ἀπὸ τοῦ 53 μέχρι τοῦ 55 διατρίβει ἐν Ἐφέσῳ, τῷ 56 συλλαμβάνεται ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀπὸ τοῦ 56 μέχρι τοῦ 58 παραμένει δέσμιος ἐν Καισαρείᾳ, τέλος ἀπὸ τοῦ 59 μέχρι τοῦ 61 διατρίβει αἰχμάλωτος ἐν Ρώμῃ. Ὁ εὐαγγελισμὸς τῶν ἐθνῶν εἶχε προηγηθῆ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Παύλου. Ὁ Βαρνάβας λ. χ. εἶχε στραφῆ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀποστόλου, ἐν δὲ τῇ Ρώμῃ ὑπάρχουσι καὶ ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐκεῖ μεταβάσεως αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ὁ Παῦλος ἀνέλαβε μετὰ μείζονος ἐνεργείας τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου, πραγματοποιήσας αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸ κήρυγμα τοῦτο πρὸς τὰ ἔθνη ὁ ἀπόστολος ἀκολουθεῖ ὡρισμένας ἀρχὰς καὶ μεθόδους, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦσιν ὅτι τῆς ἱεραποστολῆς αὐτοῦ προηγήθη ἡ συγκρότησις ὡρισμένου σχεδίου, ἀποσκοποῦντος εἰς τελεσφορωτέραν διεξαγωγὴν τοῦ μεγάλου ὅσον καὶ δυσχεροῦς ἔργου. Ἐν πρώτοις προκρίνει τὰς πόλεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι τὸ μὲν ἀποτελοῦσιν ἐμπορικὰ κέντρα καὶ κεντρικὰ σημεῖα συγκοινωνιῶν, τὸ δὲ κέκτηνται καὶ ἰουδαϊκὸν πληθυσμὸν μετὰ συναγωγῶν. Τοῦτο δέ, διότι ἀφ᾽ ἑνὸς ἦτο εὔκολον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἑστίαι εὐαγγελισμοῦ διὰ τὴν ἐνδοχώραν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἤρχετο εὐκολώτερον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς διὰ τῶν ἐξ αὐτῶν προσηλύτων, οἵτινες ἐπεσκέπτοντο τὰς ἰουδαϊκὰς συναγωγάς, ἀποτελοῦσαι τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀποστολικῆς του δράσεως. Ἔπειτα τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ταύτην διῄρει εἰς δύο μέρη. Κατ᾽ ἀρχὰς προσεπάθει διὰ τοῦ κηρύγματος νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ τῆς νέας πίστεως τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐστρέφετο πρὸς τὸν καταρτισμὸν αὐτῶν ἐν τῇ νέᾳ θρησκείᾳ, ἐπιτελῶν οὕτω κατηχητικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει σπουδαῖον καὶ ἀπαραίτητον πρὸς ἀσφάλισιν τῶν νεοφύτων ἀπὸ παντὸς κινδύνου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν ποικίλων κηρύκων ἄλλων θρη-

Ἐρρίκου Σιμονέ: Ὁ ἀποκεφαλισμὸς τοῦ ἁγίου Παύλου.

Digitized by Google

σκειῶν. Ἐπισκοποῦντες τὴν τεραστίαν ἐν ὀλίγῳ σχετικῶς χρόνῳ διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου διὰ τοῦ Παύλου καὶ τὴν ἵδρυσιν τοσούτων ἐκκλησιῶν, καταλαμβανόμεθα ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν μέγαν ἀπόστολον καὶ τὸ ἔργον του. Τὰ αἴτια, ἅτινα συνήργησαν εἰς τὴν θαυμαστὴν ταύτην ἐπιτυχίαν τοῦ μεγαλοφωνοτάτου κήρυκος τῆς νέας θρησκείας, εἶναι ποικίλα. Ἡ διάδοσις καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, κοινῆς εἰς πάντα τὰ κέντρα τῆς τότε οἰκουμένης, ἡ ἀσφάλεια καὶ τὸ συχνὸν τῆς συγκοινωνίας ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει, ἡ ποικίλη προπαρασκευὴ τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου διά τε φιλοσόφων καὶ θρησκευτικῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν καθολικὴν καὶ μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, οἵα ὁ Χριστιανισμός, ἡ τεραστία προεργασία τοῦ ἰουδαϊσμοῦ τῆς διασπορᾶς, διαδίδοντος καθαρωτέραν θρησκείαν καὶ ὑψηλοτέραν ἠθικήν, πάντα ταῦτα εἶναι προϋποθέσεις καὶ ὅροι συμβαλόντες ὅ,τι πλεῖστον εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ ἐπιτυχίαν τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν. Ἀλλ' ὅμως παραμένει πάντοτε γεγονὸς ἀδιάσειστον ὅτι ἡ ταχύτης ἐκείνη καὶ ἀποτελεσματικότης τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου ἐν οὕτω βραχεῖ χρόνῳ ψαύουσι τὰ ὅρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Πρὸ πάντων ὀφείλονται εἰς τὴν συναίσθησιν ὅτι πρόκειται περὶ βουλῆς τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν καθ' ὑπερτάτην ὑποχρέωσιν ἔδει νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἀπόστολος. Εἰς τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ εὐαγγελίου συνέβαλεν οὐκ ὀλίγον καὶ ὁ συγγραφεὺς Παῦλος, ἐπιδράσας διὰ τῶν ἐπιστολῶν του οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσας τὰς ἔπειτα χριστιανικὰς γενεάς. Οὐχὶ ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, λέγει μετά τινος ὑπερβολῆς γνωστὸς Γερμανὸς φιλόλογος, ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς Παῦλος εἶναι μία τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ὡς συγγραφεὺς κατώρθωσε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν παρεῖχεν ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀποστολικοῦ εἴδους κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ὅπως δημιουργήσῃ μορφὰς συμμέτρους πρὸς τὸ τὰς παραδεδομένας μὴ ἀνεχόμενον περιεχόμενον τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἐκ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὁμιλεῖ προσωπικότης μετὰ ἐσωτερικοῦ βίου ἰδιορρύθμως πλουσίου, μετὰ πρωτοτυπίας διαρρηγνυούσης πᾶν παραδεδομένον εἶδος, μετὰ τῆς συναισθήσεως ὅτι πᾶσα σχέσις πρὸς τὰ τέως ὑπάρχοντα εἴδη ἤθελε μειώσει καὶ παραβλάψει τὸ πλούσιον ἐκεῖνο περιεχόμενον τῆς θεοπνεύστου ψυχῆς του. Ὁ ἀναγινώσκων αὐτὰς κατανοεῖ ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁμιλεῖ συγγραφικὴ μεγαλοφυΐα, ἥτις χρησιμοποιεῖ πάντα τὰ ρητορικὰ καὶ τεχνικὰ καθόλου μέσα ὅπως ἐκδηλώσῃ τοὺς κατακλύζοντας τὴν ψυχήν της τόνους, ἀπὸ τοῦ ἐλαφροῦ ψιθυρισμοῦ μέχρι τοῦ παφλασμοῦ τῆς καταιγίδος, ἐν αἰφνιδίαις μεταλλαγαῖς ἁπλῶν θεμάτων καὶ βαθυνουστάτης πλοκῆς ἁρμονιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ οὔτε πρὸς τὴν λογίαν καὶ νεαρὰν γλῶσσαν τῶν ἀττικιστῶν ἔχει σχέσιν τινά, οὔτε πάλιν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ χύδην ὄχλου· ἀλλ' ὁ ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τὴν κοινὴν ἑλληνιστικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας τὸν θησαυρὸν ἐπλούτισε πνευματικὴ κληρονομία πολλῶν καὶ μεγάλων αἰώνων καὶ κατέστησεν οὕτως αὐτὴν ἱκανὴν νὰ ἀποβῇ ὄργανον εὔκαμπτον τῆς μεγαλοφυΐας. Ἡ γλῶσσα αὕτη μετὰ τῆς γνησίας αὐτῆς ζωτικότητος καὶ πρωτοτύπου δυνάμεως χρησιμεύει εἰς τὸν ἀπόστολον, ὅπως ἐκφράσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνθέου αὐτοῦ ψυχῆς ἀπὸ τῆς ἁπλῆς ἐντυπώσεως μέχρι τοῦ πάθους καὶ ἀπὸ τῆς συντόμου ἐντολῆς μέχρι τῶν λεπτεπιλέπτων καὶ ἀφῃρημένων χριστολογικῶν καὶ θεολογικῶν ἀληθειῶν. Οἱ δύο ὕμνοι αὐτοῦ, ὁ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπέδωκαν, ὡς κάλλιστα, λέγει περιφανὴς φιλόλογος τοῦ Βερολίνου, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὅ,τι αὕτη εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ἀπολέσει, τὴν περιπάθειαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἑνώσεως μακαρίου γενομένου ἐπόπτου, οἷον εὑρίσκομεν αὐτὸν μόνον παρὰ Πλάτωνι καὶ παρὰ Κλεάνθει. Ἐν τοῖς ὕμνοις τούτοις μεταρσιοῦται ἡ γλῶσσα τοῦ Παύλου μέχρι τοῦ ὕψους τῆς πλατωνικῆς, οἵαν παρέχει ἡμῖν αὐτὴν ὁ Φαῖδρος. Οὕτως αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ οὐχὶ κυρίως φιλολογία, καθίστανται, παρὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ συγγραφέως, τοιαύτη, καὶ τηλικαύτην ἀσκοῦσι δύναμιν, ὥστε οὐχὶ ὅλως ἀδίκως ἠδυνήθησαν νὰ βεβαιώσωσιν ὅτι τὸν σκοπὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ἀποβῇ καθολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος θρησκεία, προήγαγον πολλῷ μᾶλλον αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἢ ἑκατὸν ἀποτελεσματικαὶ ἱεραποστολαί. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία συνησθάνθη τοῦτο· καὶ διὰ τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀποστόλου ἤρχισαν οἱ πιστοὶ νὰ συλλέγωσιν αὐτὰς καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι κατά τε τὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ κατ' ἰδίαν. Οὕτω δὲ καὶ αἱ ἰδέαι αὐτοῦ, ἐν αἷς ἔχομεν τὴν πρώτην ἀπόπειραν πρὸς θεολογικὴν διευκρίνησιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν, αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας ὡς πλανωμένους ὄγκους ἐκσφεδονίζει εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν μετέπειτα αἰώνων, ἐχρησίμευσαν πρὸς δημιουργίαν τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος τῆς χριστιανικῆς θεολογίας.

Πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἀποστολῆς του ἀψηφεῖ ὁ **Παῦλος τὰ πάντα. Περιπίπτει** εἰς λῃστάς, ναυαγεῖ, ραβδίζεται, ἀπειλεῖται, φυλακίζεται καὶ συνελόντι εἰπεῖν δοκιμάζει πάντας τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς ἦτο ἐκτεθειμένον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοιοῦτο μέγα καὶ ἐπίμοχθον ἔργον. Πρὸ πάντων εἶχε πανταχοῦ νὰ ἀντιπαλαίσῃ ἐναντίον τῶν ραδιουργιῶν, τὰς ὁποίας ἐνέσπειρεν εἰς τὰς νεαρὰς ἐκκλησίας τὸ μῖσος ψευδαδέλφων ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν. Ἡ πρώτη πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴ δεικνύει ἡμῖν σαφῶς τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἡ συκοφαντία τῶν ἐχθρῶν ἐδημιούργει εἰς αὐτόν. Ὁ ἀπόστολος ἀμύνεται ἐνταῦθα ἐναντίον τῆς ἐπὶ δόλῳ, ἀκαθαρσίᾳ, πλάνῃ καὶ πλεονεξίᾳ συκοφαντίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεχείρησαν νὰ ἀποξενώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πεφιλημένης Ἐκκλησίας. Ἦσαν δὲ αἱ τοιαύτης φύσεως συκοφαντίαι τοσοῦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνοι, ὅσον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν οἱ ἐπιτήδειοι ἀπατεῶνες, οἵτινες ἐγίνωσκον νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἀφέλειαν τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων, γινόμενοι πρόξενοι πολλῆς δυσπιστίας ἐναντίον τῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον περιπλανωμένων θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν κηρύκων. Ὅτι δὲ αἱ ἐνέργειαι τῶν πολεμίων δὲν ἔμενον ἄνευ ἀποτελέσματος, δεικνύουσιν αἱ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολαί, μάλιστα ἡ δευτέρα, ὁπόθεν καταφαίνεται ὅτι αἱ μεταξὺ τοῦ ἀποστόλου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτοῦ σχέσεις δὲν ἦσαν πάντοτε ἀδιατάρακτοι. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Γαλάτας συμπεραίνομεν ὁπόσον ἐπικίνδυνοι ἦσαν οἱ πειρώμενοι νὰ νοθεύσωσι τὸ εὐαγγέλιον καὶ νὰ ὁδηγήσουν τοὺς διὰ τοσούτων μόχθων εἰς Χριστὸν ἐπιστραφέντας εἰς τὴν δουλείαν τοῦ τελετουργικοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐξεγείρουν συνήθως ἐναντίον αὐτοῦ τὸν ἐθνικὸν ὄχλον, ἐμφανίζοντες τὸν ἀπόστολον ὡς στασιαστήν τινα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχῆς. Οἱ ἰουδαΐζοντες ἐξ ἄλλου πειρῶνται νὰ καταρρίψωσι τὸ κῦρος αὐτοῦ ὡς ἀποστόλου, διασείοντες οὕτως ἐμμέσως καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐκήρυττεν. Ἐπὶ τοῦ δεδομένου τούτου στηριχθεῖσα ἡ σχολὴ τῆς Τυβίγγης, ἠθέλησε νὰ ἐμφανίσῃ τὸν Χριστιανισμὸν τοῦ Α' αἰῶνος ὡς ἀμείλικτον ἀγῶνα μεταξὺ δύο ροπῶν, τῆς ἰουδαϊζούσης τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐλευθεριαζούσης τοῦ Παύλου, ὁρμηθεῖσα ἀπὸ τῆς διαλεκτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑγέλου, καθ' ἣν ἡ ἐξέλιξις τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἱστορίᾳ χωρεῖ κατὰ τὸν τριττὸν ρυθμόν, τῆς θέσεως, τῆς ἀντιθέσεως καὶ τῆς συνθέσεως. Ἐναντίον τῶν παντοίων τούτων δυσχερειῶν ἀντεπεξέρχεται ὁ Παῦλος οὐ μόνον διὰ τῆς ἀπεριορίστου ἀγάπης, τῆς ἰσχυρᾶς βουλήσεως καὶ τῆς πεποιθήσεως ὅτι εἶναι ὄργανον τῶν θείων βουλῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ ὑπαγορεύει εἰς αὐτόν. Γίνεται τὰ πάντα τοῖς πᾶσι, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσῃ. Ρυθμίζει τὸν τρόπον τῶν ἐνεργειῶν του συμφώνως πρὸς τὰ πρόσωπα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπευθύνεται, καὶ τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἑκάστοτε τελεῖ. Κρούει τὰς χορδὰς συγκινούσης τρυφερότητος ἢ ἐπέρχεται ὡς κεραυνὸς καὶ βροντή. Καὶ ἐν πᾶσι παρορᾷ τὰ καθ' ἕκαστον καὶ ἐπουσιώδη χάριν γενικῶν ἀρχῶν ἢ ἀνάγει αὐτὰ δι' ἐπιτυχοῦς διατυπώσεως καὶ ὀρθῆς θέσεως εἰς τὰ αἰώνιον κῦρος ἔχοντα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι ἐργάζονται κατ' αὐτοῦ ἄνευ τινὸς ἐπιφυλάξεως, ἐπωφελούμενοι πάσης αὐτοῦ ἐνεργείας ὅπως διαβάλωσι καὶ ἀποδείξωσι ψευδῆ ἀπόστολον, προβαίνει κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωσι πιστευταὶ αἱ συκοφαντίαι, ὥστε νὰ ἀφοπλίζῃ παντελῶς αὐτούς. Ἐν Θεσσαλονίκῃ λ.χ. ἐργάζεται ἰδίαις χερσὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τινὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ διεγείρῃ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ κέρδος κινεῖ αὐτόν. Τὰς δὲ λογίας, τοὺς ἐράνους ὑπὲρ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πενομένων ἀδελφῶν, δὲν συλλέγει μόνος, οὐδὲ κομίζει αὐτὸς μόνος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἵνα μὴ αἱ περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διαβολαὶ τῶν πολεμίων βλάψωσι τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ἐθνῶν.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Παύλου καθορίζεται ἄλλως ὑπ' ἄλλων. Οἱ μὲν διαβλέπουσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου ἐλευθερίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄλλοι νομίζουσιν ὅτι ἡ σημασία αὕτη ἔγκειται εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐγένετο δεξιώτατος ὁ ἀπόστολος. Ἄλλοι πάλιν φρονοῦσιν ὅτι τὸ κύριον κατόρθωμα αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀποσόβησις τῆς διαρρεύσεως εἰς τὸν συγκρητισμόν, κινδύνου ὅστις ἠπείλει μεγάλως τὰς νεαρὰς ἐκκλησίας. Τινὲς ἐξ ἄλλου νομίζουσιν ὅτι τὸ κύριον περιεχόμενον τῶν προσπαθειῶν τοῦ Παύλου εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσα ἑνότης τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἱστορικῆς συνειδήσεως ἐν τῇ ψυχῇ τῶν πιστῶν, τουτέστι τῆς πεποιθήσεως ὅτι εἶναι μέλη τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἀληθὴς Ἰσραήλ. Τέλος ὑπάρχουσι καὶ οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου ἔγκειται πρὸ πάντων εἰς τὴν θεολογίαν αὐτοῦ, ἥτις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτῆς κατανόησιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν εἰς αὐτὴν ἐμβάθυνσιν διὰ τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς διατυπώσεως αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν. Αἱ ἀπόψεις αὗται εἶναι μονομερεῖς· μόνον ὅλαι ὁμοῦ συνδεόμεναι εἰς ἓν ὅλον δύνανται νὰ καθορίσωσι τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Παύλου. Ἐν τούτοις τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ ἔργου τούτου δὲν κέκτηνται πάντα τὴν αὐτὴν σημασίαν. Μείζονα σπουδαιότητα ἐνέχουσι τὸ μὲν ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῶν περιορισμῶν τοῦ νόμου, τὸ δὲ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐκκλησιῶν εἰς μίαν ἑνότητα. Οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς μέλη τῆς ἑβραϊκῆς θρησκείας, ἀκριβῶς ὡς οἱ ἑκάστοτε ὀπαδοὶ τῶν μεσσιακῶν παραστάσεων καὶ ἐλπίδων, αἵτινες ἐβλάστανον ἐπὶ τοῦ αὐχμηροῦ ἐδάφους τοῦ τότε ἰουδαϊκοῦ βίου. Τὸν κίνδυνον, ὃν ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐνεῖχε διὰ τὴν νέαν θρησκείαν, διέγνω μάλιστα πάντων ὁ τέως Φαρισαῖος καὶ κατεπολέμησε διὰ πάντων τῶν δυνατῶν μέσων. Ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κατὰ τοῦ κινδύνου τούτου ἐργασθείς, συνέβαλε καὶ μάλιστα πάντων εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἔθνους, διέλυσε τὸν μεταξὺ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ σύνδεσμον καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν τὴν μορφήν, δι' ἧς ἔγινε κυρία τοῦ μέλλοντος. Διὰ δὲ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔθνη ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἰδέαν τῆς καθαρᾶς πνευματικότητος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν περιορισμῶν ἐλευθέρου μονοθεϊσμοῦ, τὴν δὲ περὶ τούτου πεποίθησιν κατέστησε κοινὸν κτῆμα τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Βεβαίως, ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ προηγήθη αὐτοῦ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, αἱ δὲ ἐκκλησίαι τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ρώμης, ὧν ὁ χαρακτὴρ φέρει τὰ γνωρίσματα τῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων ἐκείνων, ἱδρύθησαν ἄνευ τῆς συνεργασίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ὅσον ὁ Παῦλος ἠγωνίσθη πρὸς τελικὴν ἐπικράτησιν τῆς ὀρθῆς ταύτης περὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἀντιλήψεως καὶ οὐδεὶς συνέβαλεν ὅσον αὐτὸς εἰς τὴν νίκην αὐτῆς κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῶν τάσεων τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ ὀργάνωσις ἐκκλησιῶν, ἡ δημιουργία κύκλων ἀδελφῶν, ἡνωμένων στενῶς πρὸς ἀλλήλους, ἦτο παντάπασιν ἀναγκαία, διότι ἄλλως ἐκινδύνευον νὰ καταποθῶσι πάλιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες ὑπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Τοιοῦτοι κύκλοι, θίασοι μετὰ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος, ὑπῆρχον πάμπολλοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἑνοῦντες τὰ μέλη αὐτῶν εἰς κοινὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀποτέλεσις τοῦ χριστιανικοῦ κύκλου ἐν ἑκάστῃ πόλει οὐδὲν εἶχε τὸ παράδοξον διὰ τοὺς ἀκούοντας. Ἀλλ' ὁ ἀπόστολος προβαίνων εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν γνωρίζει ὅτι ἡ συντήρησις καὶ τελείωσις τῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος καὶ ἡ χριστιανικὴ αὐτῆς δρᾶσις προϋποθέτει τὴν συναρμογὴν αὐτῆς ἐν χριστιανικῇ κοινότητι. Ἐντεῦθεν οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ὅπως ἐμβάλῃ εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀποτελοῦσιν ἀναπόσπαστα μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει σῶμα Χριστοῦ. Διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτῶν μεριμνᾷ ὁ ἀπόστολος ὡς ἀληθὴς πατήρ, ὅστις διά τε τῆς εὐμενοῦς ἐπιεικείας καὶ αὐστηρότητος συγκρατεῖ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγαθῷ. Αἱ ὀλίγαι αὐτοῦ ἐπιστολαί, αἵτινες διεσώθησαν, καταδεικνύουσι τὴν θαυμαστὴν πολυμέρειαν καὶ τὴν εὐστροφίαν, δι' ὧν πειρᾶται νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας καὶ περιστάσεις. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἑκάστη ἐξ αὐτῶν δεικνύει ἡμῖν νέον Παῦλον, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ παρέκκλισιν ἀπὸ τῶν θεμελιωδῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων αὐτοῦ. Παρὰ τὴν ὁρμητικότητα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ δὲν παρασύρεται ὑπὸ συναισθημάτων καὶ ἀψιθυμιῶν, ἀλλ' ὁμιλεῖ καὶ γράφει ἐπὶ τῇ βάσει βαθείας γνώσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ μετὰ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τῶν περιστάσεων. Πρὸ πάντων θαυμαστὴ εἶναι ἡ δεξιότης αὐτοῦ, ὅπως διὰ πάντων τῶν δυνατῶν μέσων κινῇ τὰς ἐκκλησίας εἰς ἐνεργείας καὶ πράξεις, αἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ θεολογία τοῦ Παύλου διακρίνεται εἰς κυρίως θεολογίαν καὶ εἰς ἀνθρωπολογίαν, περιλαμβάνει δὲ διδασκαλίαν περὶ Θεοῦ, περὶ τῆς ἀπολυτρωτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἀντιθέσεως, περὶ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἁμαρτίας, περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πίστεως, περὶ Ἐκκλησίας καὶ μυστηρίων καὶ ἄλλα. Τὰς προϋποθέσεις αὐτῆς ἐπεχείρησαν νὰ ἀνεύρωσιν ἐν τῇ προσωπικότητι αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ βιώματι τῆς πρὸ τῆς Δαμασκοῦ ἐπιστροφῆς. Τούτων ὅμως ἔχομεν ἔμμεσον μόνον γνῶσιν, συγκροτουμένην ἐκ τῶν ὑστέρων διὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτῆς ταύτης τῆς θεολογίας τοῦ Παύλου. Διὰ τοῦτο ἐστράφησαν ἄλλοι τὸ μὲν πρὸς τὸ κήρυγμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἀναζητοῦντες ἐν αὐτῷ τὰς προϋποθέσεις τῆς θεολογίας ταύτης, τὸ δὲ εἰς τὴν ραββινικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ τὸ φαρισαϊκὸν παρελθόν. Ἐν τῷ ἑλληνιστικῷ Ἰουδαϊσμῷ τῆς Διασπορᾶς ἦτο γνωστὸν τὸ κήρυγμα περὶ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸ τοῦ Παύλου χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπίσης ἔν τε τῷ Ἰουδαϊσμῷ τῆς Διασπορᾶς καὶ ἐν τῷ πρὸ τοῦ Παύλου χριστιανικῷ κηρύγματι ἀπησχόλει τὰ πνεύματα ἡ περὶ τοῦ νόμου, τοῦ κύρους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ συζήτησις. Ἔπειτα ἐν τῷ ἑλληνιστικῷ Χριστια-

Digitized by Google

σμῷ ἦτο γνωστὴ ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦ Κυρίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐσχατολογικὴν περὶ Μεσσίου πίστιν τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως ἦσαν γνωστὰ εἰς αὐτὸν καὶ τὰ μυστήρια, κατὰ τὰ ὁποῖα συνῃσθάνοντο ἑαυτοὺς ἡνωμένους, τὸν Χριστὸν παρόντα ἐν τοῖς μυστηρίοις τούτοις καὶ χορηγὸν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων εἰς τοὺς πιστούς. Τέλος, οἱ οὕτω ἐπιχειροῦντες νὰ ἑρμηνεύσωσι τὴν θεολογίαν τοῦ ἀποστόλου παραπέμπουσι καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ τότε κόσμῳ ἐπικρατοῦσαν πίστιν εἰς τὴν εἱμαρμένην, τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν μεταξὺ σαρκὸς καὶ πνεύματος διαρχίαν, τὰς περὶ καθόδου καὶ ἀνόδου τῆς ψυχῆς παραστάσεις κτλ. Γενικώτερον τὰς ὑποθέσεις, δι' ὧν ζητοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι τὴν θεολογίαν αὐτοῦ, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς πραγματικὰς καὶ εἰδολογικάς. Αἱ πρῶται δέχονται οὐσιαστικὴν ἐπίδρασιν τοῦ πέριξ κόσμου ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Παύλου, ἐνῷ αἱ δεύτεραι περιορίζουσι τὴν ἐπίδρασιν ταύτην εἰς μόνην τὴν μορφήν. Ἐπίσης κατὰ τὴν πηγὴν τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης ἐπιδράσεως διακρίνονται αἱ ὑποθέσεις αὗται εἰς δεχομένας ἐπίδρασιν τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας καὶ εἰς δεχομένας ἐπίδρασιν τῆς θρησκείας τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν ἐπίδρασιν δὲ πάλιν τῆς τελευταίας ταύτης δέχονται ἢ ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, τουτέστι τῇ μεσιτείᾳ τῆς ἰουδαϊκῆς γραμματείας τοῦ Β' καὶ Α' π. Χ. αἰῶνος, ἥτις φέρει φανερὰ τὰ ἴχνη τῆς ἐκ τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν ἐξαρτήσεως. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδεμία τῶν ὑποθέσεων τούτων ἀπεδείχθη ἱκανή, ὅπως λύσῃ τὸ δυσχερὲς πρόβλημα, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ ἀποβάλλωσιν αὗται τὴν ἀξίαν αὐτῶν ὡς ρυθμιστικῶν ἀρχῶν τῆς ἐρεύνης, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζεται καὶ διαφωτίζεται τὸ συλλεγόμενον ἑκάστοτε ὑλικόν. Τὸ πιθανώτερον ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ὅτι ὁ Παῦλος ἐχρησιμοποίησε τὰς προϋπαρχούσας μορφάς, ἵνα καὶ δι' αὐτῶν ἐκφράσῃ τὸ νέον, τοῦ ὁποίου πεῖραν ἔλαβε διὰ τῆς παρὰ τὴν Δαμασκὸν ἀποκαλύψεως, ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς θεολογίας του εἶναι μόνον εἰδολογική.

Ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ Παῦλος, εἶναι τεραστία. Ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ τιμή, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπέβλεψαν πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ χριστιανικοὶ αἰῶνες, πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς γῆς, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ποίησις, ἀπεριόριστοι. Αἱ νέαι ἀξίαι, ἃς κηρύττει ἀντλῶν ἐκ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, θὰ ἀποτελῶσι πάντοτε πολυτιμότατον θησαυρὸν τοῦ ἀληθοῦς ἐν ἀνθρώποις πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πολὺς Βιλαμόβιτς ἤθελεν αὐτὸν ὡς παιδαγωγὸν τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ σχολείου παρὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Γκαῖτε. Αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι καὶ ἀξίαι, τῶν ὁποίων ὑποφήτην ἐνεφάνισεν ἑαυτόν, θὰ ἀποτελῶσιν, ὡς αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος καὶ ἔτι μᾶλλον αὐτῶν, τὸ κέντρον καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων. Διὰ τοῦ μεγαλοφυεστάτου ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν θὰ ἐνεργῶσιν ὡς ἐσαεὶ παροῦσαι αἱ οὐράνιαι ἀποκαλύψεις τοῦ ἐσταυρωμένου Λυτρωτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τοῦ ἀπείρου πλήθους τῶν περὶ τοῦ Παύλου συγγραμμάτων καὶ τῶν εἰδικῶν πραγματειῶν παραθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν νεωτέρων:—*A. Schweitzer*, Die paulinische Forschung (1911).—*Ν. Λούβαρι*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς περὶ Παύλου σπουδὰς (1919).—*W. Bousset*, Kyrios Christos (β' ἔκδ. 1921).—*Ed. Meyer*, Ursprung und Aufänge des Christentums (τόμ. γ' 1923).—*R. Reitzenstein*, Die hellenistischen Mysterienreligionen (γ' ἔκδ. 1927),—*A. Deissman*, Paulus (β' ἔκδ. 1925).—*D. Feine*, Der Apostel Paulus (1927).—*R. Liechtenhan*, Paulus (1928).—*E. von Dobschütz*, Der Apostel Paulus (1926).—*R, Steiger*, Die Dialektik der paulinischen Existenz (1931).

Ν.Ι.ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— **Παύλου** ***τοῦ Ἀποστόλου πλοῦς***. Ἡ κατὰ τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» (ΚΣΤ'—ΚΗ') ἀφήγησις τῶν θαλασσίων τοῦ ἁγίου Παύλου περιπετειῶν κατὰ τὸν ἀπὸ Καισαρείας τῆς Συρίας (Καϊζαριὲ) ἕως Ποτιόλων (Ποτζουόλι) τῆς Καμπανίας πλοῦν του, ὀφειλομένη εἰς τὸν συμπλωτῆρά του, τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Αἱ ἀπὸ ταύτης εἰδήσεις, διασώσασαι πλείστους ναυτικοὺς ὅρους τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἅμα δὲ καὶ περιγραφὴν ἀρκετὰ σαφῆ τῶν χειρισμῶν καὶ τῶν μέσων, ἅτινα διέθετεν ἡ τότε ναυτικὴ τέχνη πρὸς ἀσφαλῆ προσγείωσιν, ἀποβαίνουν ἐξαιρετικῶς πολύτιμοι εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς ναυτικῆς τέχνης παρ' ἀρχαίοις. Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τοῦτο ἐμφανίζει γενικῶς ἰδιάζον ἐνδιαφέρον ἡ ἀφήγησις αὕτη· διὸ παρέχομεν ἐπιτομήν τινα αὐτῆς, σημειοῦντες ἅμα ἐν παρενθέσει τοὺς εἰς τοὺς ναυτικοὺς ἐκείνους ὅρους ἀνταποκρινομένους συγχρόνους τοιούτους.

Μετὰ τὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τοῦ τετράρχου Ἡρώδου Ἀγρίππα τοῦ Β' καὶ τοῦ ἐπάρχου Πορκίου Φήστου τῆς ἐκκλήσεως τοῦ ἀποστόλου ὅπως ἐξασκῶν τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου ἀπολογηθῇ πρὸ τοῦ Καίσαρος, μεταφερόμενος πρὸς τοῦτο εἰς Ρώμην, διετάχθη ἡ ἐπιβίβασίς του, συνοδευομένου ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ Ἀριστάρχου τοῦ Θεσσαλονικέως, ἐπὶ πλοίου ἀδραμυττηνοῦ «μέλλοντος πλεῖν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους», εἰς ὃ εἶχον ἐπιβιβάσει ὡσαύτως «καί τινας ἑτέρους δεσμώτας» ὑπὸ κουστωδίαν διοικουμένην ὑπὸ «Ἰουλίου ἑκατοντάρχου σπείρης τῆς Σεβαστῆς», οὗ ὁ ἀπόστολος ἐξαίρει τὴν φιλανθρωπίαν, ἣν τῷ ἐπέδειξε καθ' ὅλον τὸν πλοῦν. Καὶ ὁ μὲν λιμὴν τοῦ ἀπόπλου δὲν κατονομάζεται ἐν ταῖς Πράξεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ συνόλου σαφῶς προκύπτει ὅτι ἦτο οὗτος ἡ Καισάρεια τῆς Συρίας (πλάτ. 32°30' Β., μῆκ. 34°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2606: Candia to Alexandretta, διὰ τοὺς θέλοντας νὰ παρακολουθήσουν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πλοῦ). Τὴν ἐπαύριον τοῦ ἀπόπλου «κατήχθημεν (ἐπιάσαμεν) εἰς Σιδῶνα (Σάϊντα), κἀκεῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν (σοβεντάραμεν) τὴν Κύπρον διὰ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους. Τό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. Κἀκεῖ εὑρὼν ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον Ἀλεξανδρῖνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐνεβίβασεν ἡμᾶς (ἔκαμε ἀκταρμᾶ) εἰς αὐτό. Ἐν ἱκαναῖς δ' ἡμέραις βραδυπλοοῦντες καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον (Κάβο Κριός), μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου («ἀφοῦ δὲν μᾶς ἔπαιρνεν ὁ καιρὸς»), ὑπεπλεύσαμεν (ἤρθαμε σταβέντο) τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην (Κάβο Πλάκα-Γκράντες). Μόλις τε παραλεγόμενοι (παραπλέοντες, κόστα-κόστα) ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοὶ Λιμένες (Καλολιμνιῶνες), ᾧ ἐγγὺς πόλις Λασσαία». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐποχὴ εἶχε προχωρήσει, παρῄνει ὁ Παῦλος νὰ μὴ ἀποπλεύσουν, πλὴν ὁ ἑκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπείθετο μᾶλλον ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις. Τῆς πλειοψηφίας ἐν τούτοις τοῦ πληρώματος ταχθείσης ὑπὲρ μέσης λύσεως, τοῦ κατάπλου δηλαδὴ εἰς *Φοίνικα* (Πόρτο Λουτρὸ Σφακίων), λιμένα τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ Λίβα (ἀνοικτὸν στὸν Γαρμπῆ), ἅτε τοῦ Καλῶν Λιμένων «ὄντος ἀνευθέτου πρὸς παραχειμασίαν ... ἄραντες τὸν ἄσσον (μέγα λατινοειδὲς ἱστίον) παραλεγόμεθα τὴν Κρήτην». Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐπέπνευσεν «ἄνεμος τυφωνικὸς καλούμενος Εὐροκλύδων, συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ (νὰ βαστάζῃ μούρη στὸν καιρό· νὰ κοντραστάρῃ) ἐπιδιδόντες ἐφερόμεθα» (τὰ δώσαμε στὰ πρύμα), διελθόντες ὑπηνέμως τῆς Καύδης (Γαῦδος) καὶ μόλις δυνηθέντες νὰ ἐνθέσουν τὴν *σκάφην* (λέμβον), ἣν ἐρρυμούλκουν. Σφοδρότερον ὅμως ὁλονὲν χειμαζόμενοι, «ἐχάλασαν τὸ σκεῦος» (μαϊνάρισαν τὰ πανιὰ καὶ ἐπήγαιναν ξυλάρμενοι), ἀρχίσαντες «ἐκβολὴν» (χύσιν, μερικὴν ἀβαρίαν) εἰς τὴν θάλασσαν μέρους τοῦ φορτίου καὶ τῶν σκευῶν. Οὐδεὶς ἤλπιζε σωτηρίαν, ἀλλ' ὁ ἀπόστολος, ἐν μέσῳ τῶν συμπλωτήρων του σταθεὶς εἶπε «...τανῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν. Ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ἡμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. Παρέστη γάρ τῇ νυκτὶ ταύτῃ Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμὶ ᾧ καὶ λατρεύω, λέγων: Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί Σε δεῖ παραστῆναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί Σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ». Δεκατέσσαρα ἡμερονύκτια ἐχειμάζοντο οὕτω εἰς τὰ νότια τοῦ Σικελικοῦ πελάγους (τοῦ Ἀδρία κατὰ τὴν τότε γεωγραφικὴν ἀντίληψιν) ὅτε οἱ ναῦται ὑπώπτευσαν γειτνίασιν ξηρᾶς, «καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες καὶ πάλιν βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε». Φοβηθέντες δέ, λόγῳ τῆς γοργῶς ἐκδηλωθείσης μειώσεως τοῦ βάθους τοῦ βυθοῦ, κίνδυνον προσαράξεως εἰς ἀβαθῆ, ἐκρέμασαν ἀπὸ τῆς πρύμνης τέσσαρας ἀγκύρας, ἵνα προφθάσουν αὗται νὰ συγκρατήσουν τὸ πλοῖον πρὸ τῆς προσαράξεώς του, ἐνῷ συγχρόνως προφασιζόμενοι ὅτι ἤθελον νὰ ἐκτείνουν ἰσχάδα ἀπὸ τῆς πρώρας, ἔρριψαν τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, πράγματι ὅμως ὅπως διαφύγουν. Τοῦτο ὅμως ἀντελήφθη ὁ Παῦλος καὶ εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν ἑκατόνταρχον: «Ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε»· τότε δὲ οἱ στρατιῶται ἀποκόψαντες τὰ σχοινία τῆς σκάφης ἀφῆκαν αὐτὴν νὰ ἐκπέσῃ παρασυρομένη ὑπὸ τῆς τρικυμίας. Ἅμα τῇ ἕῳ ἀντελήφθησαν ἄγνωστον γῆν ἔχουσαν κόλπον μετ' αἰγιαλὸν «ἐς ὃν ἐβουλεύσαντο, εἰ δύνοιντο, ἐξῶσαι (νὰ ρίξουν ὄξω) τὸ πλοῖον»· πράγματι δὲ «ἐπώκειλαν (ἐκάθισαν) τὴν ναῦν καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμενε ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μήτις ἐκκολυμβήσας διαφύγοι. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος, βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀπορρίψαντας πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι καὶ τοὺς λοιπούς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου· καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν....ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσιαι ἑβδομήκοντα ἕξ.... Καὶ διασωθέντες τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται». Πράγματι δὲ ὁ κόλπος ἐκεῖνος εἶναι ὁ νῦν St Paul's bay (πλάτ. 35° 58' Β., μῆκ. 14° 25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2063: Malta island, northern portion), ὑποστηριζόντων ἐν τούτοις ἄλλων, ἀπιθάνως ὅμως, ὅτι ἡ Μελίτη τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων δὲν εἶναι ἡ παρὰ τὴν Ἀφρικήν, ἀλλ' ἡ Ἀδριατικὴ τοιαύτη, ἡ σύγχρονος Μελέντα. Πάντως οἱ ἐκεῖ «βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν· ἀνάψαντες γὰρ πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος. Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ»· καθὼς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ ἑρπετὸν ἐκ τῆς χειρός του, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους ὅτι φονεύς τις θὰ ἦτο ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἀφοῦ διασωθέντα ἀπὸ τοῦ πνιγμοῦ δὲν τὸν ἄφινεν ἡ θεία δίκη νὰ ζήσῃ· ἀλλ' ὅταν εἶδον πλέον «μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γενόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον Θεὸν αὐτὸν εἶναι». Ἀλλὰ καὶ ὁ προεστὼς τῆς νήσου Πόπλιος ἐφιλοξένησε φιλοφρόνως ἐπὶ τριήμερον, ὅταν δὲ ὁ ἀπόστολος ἐθεράπευσε δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τὸν πατέρα ἐκείνου παθόντα δυσεντερίαν, ὅλοι «οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο». Μετὰ τρίμηνον εἰς Μάλταν παραμονήν, καθ' ἣν «πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς καὶ ἀναγομένους ἐπέθεντο τὰ πρὸς χρείαν», ὁ Παῦλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἐπιβάντες πλοίῳ ἀλεξανδρίνῳ παραχειμάσαντι εἰς τὴν νῆσον, ἀπέπλευσαν διὰ Συρακούσας καὶ ἐκεῖθεν διὰ Ρήγιον καὶ ἐκεῖθεν διὰ Ποτιόλους, ὅπου ἀπεβιβάσθη ὁ Παῦλος διὰ τὴν πρὸς Ρώμην πορείαν του, προϋπαντηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν, κατελθόντων μέχρις Ἀππίου Φόρου καὶ Τριῶν Ταβερνῶν. Γνωστὸν δὲ ὅτι διὰ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ πλοῦ τοῦ ἁγίου Παύλου τερματίζεται τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Rhoer*, De Pauli ad insulam Melitam naufragio.—Capt. R. N. *James Smith*, The voyage and Shipwreck of St. Paul (Λονδῖνον, 1848, β' ἔκδ. 1856).—*Howson*, Life and ep. 5 of St. Paul (Λονδῖνον 1860).—*J. Vars*, L'art antique dans l'antiquité et spécialement en Grèce (Παρίσιοι 1887).—*Ι. Θεοφανίδου*, Ἁγ. Παύλου πλοῦς (Στρατ. Ναυτ. Ἐγκυκλ. ἐν λ. Ἅγ. Παῦλος).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Παῦλος** ***(ἅγιος)***. Μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εὐγενὴς Βυζαντινός, φερόμενος ὡς υἱὸς ἢ ἀπόγονος τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ραγκαβὲ (811—813), σύγχρονος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ μοναχικοῦ βίου τοῦ Ἄθω, Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου. Ὁ Παῦλος ἐνεσάρκου ἐν τῷ προσώπῳ του τὴν κατὰ τοῦ Ἀθωνίτου ἀντιπολίτευσιν, ἀντιλαμβανόμενος τὴν ἄσκησιν κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον τοῦ Ἀθανασίου καὶ κεκηρυγμένος ἐναντίον τῆς δράσεως, τῶν μεγάλων ἔργων καὶ τῆς τέχνης καθόλου. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς τῆς μονῆς Ξηροποτάμου καὶ θεμελιωτὴς τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἰς μονὰς ἀνυψωθέντων κελλίων: Ἁγίου Παύλου, Ἁγίου Γρηγορίου, ἴσως δὲ κατὰ τὸ παράδειγμά του καὶ τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου. Ὁ Παῦλος εἶναι ὁ παρουσιασθεὶς μετὰ τοῦ πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐνώπιον τοῦ Τσιμισκῆ (969—976), ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ Ἀθωνίτου, τοῦ εἰσάγοντος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὴν πολυτέλειαν καὶ καταλύσαντος τοὺς ἀρχαίους τύπους. Συνήθως ἀναφέρεται ὡς *Παῦλος ὁ Ξηροποταμίτης*.

Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος** ***ὁ ἐκ Θηβαΐδος***. Ὁ πρῶτος τῶν ἐρημιτῶν, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου γραφεῖσαν βιογραφίαν (Vita Pauli). Ἀναγκασθεὶς νὰ καταφύγῃ, κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου, εἰς ἔρημον, κειμένην ἀνατολικῶς τοῦ Νείλου, ἀνεκάλυψεν εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους τινὸς σπήλαιον, ὅπερ, ἀνοικτὸν ἄνωθεν, εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ φοίνικα καὶ πηγὴν καὶ παρεῖχεν οὕτω πᾶν ὅ,τι ἀπῃτεῖτο διὰ τὴν διατροφὴν αὐτοῦ. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον εἶχε ζήσει ὁ Παῦλος 113 ἔτη, ὅτε ὁ ἐνενηκονταετὴς Ἀντώνιος, ὅστις ἔζη εἰς ἄλλην ἔρημον, παρακινηθεὶς ὑπὸ οὐρανίας ὀπτασίας ἀνεζήτησε καὶ ἀνεῦρε τὸν Παῦλον. Ἀλλ' ἤδη εἶχε σημάνει ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου, ὁ δ' Ἀντώνιος ἠδυνήθη μόνον νὰ θάψῃ αὐτόν, βοηθηθεὶς ὑπὸ δύο λεόντων, οἵτινες κατὰ προσταγήν του ἀνέσκαψαν τὸν τόπον καὶ ἐθρήνουν καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου.

Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος** ***ὁ νέος μάρτυς***. Ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων (771). Ὁ βίος αὐτοῦ (τοῦ τέλους τοῦ Θ' αἰῶνος) ἐσώθη μόνον λατινιστὶ ἐν «Acta s. s. Juli» (2, 635—639).

— **Παῦλος** ***ὁ νεώτερος***. Μοναχὸς ἐν Λάτρῳ παρὰ τὸν Μαίανδρον, ἀκμάσας τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος. Ὁ βίος αὐτοῦ γραφεὶς ὑπὸ συνασκητοῦ καὶ μικρόν τι νεωτέρου αὐτοῦ διαφωτίζει ἡμᾶς ἱκανῶς περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου τοῦ Ι' αἰῶνος.

Σ. Ν. Λ.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΚΑΙ ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

— **Παῦλος Α'** *(Πέτροβιτς)*. Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας, γεννηθεὶς τῷ 1754 καὶ δολοφονηθεὶς τῷ 1801. Υἱὸς τοῦ δολοφονηθέντος ἐπίσης τσάρου Πέτρου Γ' καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β', διετέλεσε πάντοτε ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις οὐδέποτε ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς υἱόν του. Ἀνακηρυχθεῖσα αὐτοκράτειρα ἡ Αἰκατερίνη Β', ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν τοῦ δημοσίου βίου, οὕτω δὲ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν της διῆγεν ἐν ὀκνηρίᾳ καὶ ἀσημότητι. Τῷ 1773 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν τῆς Ἕσσης-Δαρμστάτης καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της (1776) τὴν πριγκίπισσαν Δωροθέαν τῆς Βυρτεμβέργης, περιῆλθε δὲ μετ' αὐτῆς τὴν Εὐρώπην. Ὅταν τὴν 19 Νοεμβρίου 1796 διεδέχθη τὴν μητέρα του, κατήρξατο τῆς βασιλείας του διὰ τῆς ἀκυρώσεως τοῦ περὶ διαδοχῆς οὐκαζίου τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς

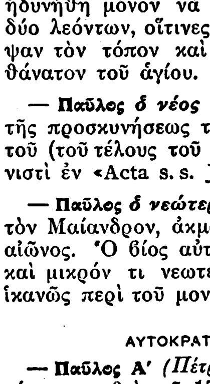

Παῦλος Α'.

Digitized by Google

κληρονομικῆς ἀρχῆς κατὰ τάξιν πρεσβείων ἐξ ἄρρενος πρὸς ἄρρενα. Ἀπεμάκρυνε τῆς ἀρχῆς πάντας τοὺς εὐνοουμένους τῆς μητρός του, πρὸς παλινόρθωσιν δὲ τῆς μονοκρατορικῆς ἀρχῆς ἀνεκάλεσε τὰ ἀρχαῖα βάρβαρα ἔθιμα καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσαν φιλελευθέραν τάσιν τοῦ λαοῦ. Ἐπεχείρησεν ἐπίσης τὴν μεταρρύθμισιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον διαταράξει οἱ διαρκεῖς πόλεμοι, αἱ καταχρήσεις καὶ ἡ σπατάλη τῆς αὐλῆς. Πρόμαχος τῶν μοναρχικῶν θεσμῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ τῆς δημοκρατουμένης τότε Γαλλίας συμμαχίαν. Γενόμενος εἶτα θαυμαστὴς τῶν στρατιωτικῶν κατορθωμάτων τοῦ Βοναπάρτου, συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ καὶ ἐξεδίωξεν ἀπὸ τοῦ κράτους του πάντας τοὺς ὀπαδοὺς τῶν Βουρβώνων. Διαρρήξας πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐνήργησεν ὅπως πείσῃ τὴν Πρωσσίαν νὰ κηρυχθῇ κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Αἱ αὐταρχικαὶ διαταγαί του εἶχον δυσαρεστήσει τὴν αὐλήν του, ἡ δὲ ρωσικὴ ἀριστοκρατία ἀπεδοκίμαζε τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Ἡ αὐλὴ ἐξῳκειοῦτο πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐκθρονίσεώς του καὶ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου. Ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Πετρουπόλεως κόμις Πάχλεν ἐγένετο ἡ ψυχὴ τῆς συνωμοσίας. Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Μαρτίου 1801 εἰσῆλθον εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ τσάρου ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν ξίφους ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν Παῦλον νὰ ὑπογράψῃ πρᾶξιν παραιτήσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠρνήθη καὶ συναφθείσης πάλης ἐστραγγαλίσθη. Θ. Β.

—**Παῦλος** ***Ἀλεξάνδροβιτς***. Ρῶσος μέγας δούξ, υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Β' γεννηθεὶς ἐν Τσάρσκογιε-Σέλο τῷ 1860 καὶ θανατωθεὶς ἐν Πετρουπόλει τὴν 28 Ἰανουαρίου 1919. Διετέλεσε στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ. Ἐνυμφεύθη ἐν Πετρουπόλει τὴν Ἑλληνίδα πριγκίπισσαν Ἀλεξάνδραν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Α', καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς (1891) ἦλθεν εἰς δεύτερον μοργανατικὸν γάμον τῷ 1902 ἐν Λιβόρνῳ μετὰ τῆς Ὄλγας Βαλεριάνοβνας, διεζευγμένης τὸν Πιστόχολκορς καὶ λαβούσης τὸν τίτλον τῆς πριγκιπίσσης Πάλεϊ. Ὁ μέγας δοὺξ Παῦλος μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτάχθη μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδώροβνας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Β'. Ὅταν ἐπεκράτησαν οἱ μπολσεβῖκοι, συνελήφθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τῆς Πετρουπόλεως Πετρο-Παύλοβσκ, ὅπου καὶ ἐτυφεκίσθη μετ' ἄλλων μεγάλων δουκῶν. Θ. Β.

—**Παῦλος,** πρίγκιψ τῆς ***Ἑλλάδος***. Υἱὸς τῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Σοφίας, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Δεκεμβρίου 1901. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Δοκίμων τοῦ ναυτικοῦ, ἠκολούθησε δὲ τοὺς γονεῖς του εἰς Ἑλβετίαν, κατὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου Α' ἐγένετο πρότασις περὶ διαδοχῆς αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιστρέψας τῷ 1920 εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, παρέμεινε μετὰ τὴν δευτέραν ἐξορίαν τούτου, τῷ 1922, ὡς διάδοχος τοῦ ἀτέκνου βασιλέως Γεωργίου Β'. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀπεστάλη εἰς Νεάπολιν κατὰ τὴν κηδείαν αὐτοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπί τινα καιρὸν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἄρμστρογκ, ἔκτοτε δὲ διατρίβει εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Θ. Β.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ, ΠΑΠΑΙ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

— **Παῦλος,** πατριάρχης ***Ἀλεξανδρείας***. Αἰγύπτιος ὢν καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾶ (536—552), ἀπεστάλη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα διὰ τῆς βίας ἐπιβάλῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς συνόδου (451). Ἡ ἀποστολὴ ὅμως αὕτη ἀπέτυχε, διότι καὶ πρὸς τὸν ἐγχώριον λαὸν καὶ κλῆρον, ὁ ὁποῖος κατὰ πλειονότητα ἔρρεπε πρὸς τὸν μονοφυσιτισμόν, κατέστησεν αὐτὸν ἀντιπαθῆ, καὶ διότι ἤγαγεν αὐτὸν ἐν τέλει εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὑπερμάχους τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπειδὴ ὁ Παῦλος, εἰσακούσας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Αἰγυπτίων μονοφυσιτῶν, ἔστερξε νὰ τιμᾶται ὡς ἅγιος ὁ αἱρετικὸς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Διόσκουρος. Σύνοδος συγκροτηθεῖσα ἐν Γάζῃ (538—539) καθῄρεσεν αὐτόν. Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος,** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι τέσσαρες οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι:

— 1) ***Παῦλος Α'***. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, πατριαρχεύσας τρίς, κατὰ πρῶτον τῷ 340—341, δεύτερον τῷ 342—344 καὶ τρίτον τῷ 348—350. Ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς χρόνους χαλεπούς, καθόσον, ὑπέρμαχος ὢν τοῦ δόγματος τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325), ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου (337—361), εὐνοοῦντος τὸν ἀρειανισμόν. Διὰ τὰς διώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ὑπέστη, ἀπεκλήθη ὁμολογητής. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 6ῃ Νοεμβρίου. Ὁ Παῦλος εἷλκε τὸ γένος ἐκ Θεσσαλονίκης, συνεστήθη δὲ τῷ πλήθει ὡς πατριάρχης ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου (325—340). Κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ψηφισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ἐχειροτονήθη ὑπ' ὀρθοδόξων ἐν τῷ ναῷ τῆς παλαιᾶς Ἁγίας Εἰρήνης. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν χειροτονίαν του ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνεκάλεσε συνέδριον ἀρειανῶν, ὅπερ, κατηγορῆσαν τὸν Παῦλον ὡς μὴ καλῶς ζῶντα, ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ θρόνου, εἰς ὃν ἀνεβιβάσθη κατὰ θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος ὁ ἀρειανὸς ἐπίσκοπος τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Νικομηδείας Εὐσέβιος. Ἀποθανόντος ὅμως τῷ 342 τοῦ Εὐσεβίου, οἱ μὲν ὀρθόδοξοι ἐξέλεξαν διάδοχον τὸν νόμιμον καὶ κανονικὸν ἐπίσκοπον Παῦλον, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεταβῆ εἰς Ρώμην, ἐνῷ οἱ ἀρειανοὶ ἐχειροτόνησαν τὸν αἱρετικὸν Μακεδόνιον. Ὁ Κωνστάντιος διέταξεν ἐξ Ἀντιοχείας, ἔνθα διέμενε, τὸν στρατηλάτην Ἑρμογένην, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξώσῃ τὸν Παῦλον. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς πόλεως στασιάσας, τὴν μὲν οἰκίαν τοῦ Ἑρμογένους ἔκαυσεν, αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον ἐφόνευσε. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνστάντιος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐδίωξε τὸν Παῦλον, ὅστις καὶ πάλιν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην. Ζήσας βραχὺν χρόνον μακρὰν τοῦ ποιμνίου του, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ λαὸς διώξας τὸν Μακεδόνιον ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐν ἀγαλλιάσει. Ἀλλ' ὁ Κωνστάντιος διέταξε τὸν ὕπαρχον Φίλιππον τὸν μὲν Μακεδόνιον νὰ ἐπαναφέρῃ, ἐξορίσῃ δ' εἰς Θεσσαλονίκην τὸν Παῦλον, ὃν συνέλαβε δι' ἀπάτης, φοβούμενος μήπως ἐπαναληφθῶσιν αἱ αἱματηραὶ κατὰ τοῦ Ἑρμογένους σκηναί. Ὁ Παῦλος μετέβη καὶ πάλιν εἰς Ρώμην, ὁ δὲ Κώνστας ἀπῄτησε παρὰ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου (348) τὴν ἐπαναφορὰν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν δίωξιν τοῦ Μακεδονίου. Ὁ Κωστάντιος τέλος, χαριζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἀπέδωκε τῷ Παύλῳ τὸν οἰκεῖον θρόνον (348), ἀπέβαλε δὲ τὸν Μακεδόνιον. Ἀποθανόντος ὅμως τοῦ Κώνσταντος τῷ 350, οἱ ἀρειανοὶ κατώρθωσαν καὶ πάλιν νὰ ἐπικρατήσωσιν, ὁ δὲ Παῦλος ἐξωρίσθη εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας, ἔνθα ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, ἀπαγχονισθεὶς διὰ τοῦ ἰδίου ὠμοφορίου.

—2) ***Παῦλος Β'*** (641—652). Διαδεχθεὶς τὸν μονοθελήτην Πύρρον, μονοθελήτης καὶ αὐτός, ἐπατριάρχευσε δώδεκα ἔτη. Ὁ ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδόξου ἀπόψεως καὶ ὁμολογητὴς Μάξιμος, διατρίβων τότε ἐν Ρώμῃ, ἔπεισε τὸν πάπαν Θεόδωρον Α' (642—649) ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Παῦλον προτροπὴν ἵνα ἀποτασσόμενος τῷ μονοθελητισμῷ ἀσπασθῇ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ δύο θελήσεων ἐν Χριστῷ. Ἡ ἀπάντησις ὅμως τοῦ Παύλου ἐγράφη ἐν ἀπροκαλύπτως μονοθελητιστικῷ πνεύματι, ὅτε δ' ὁ πάπας ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν διὰ τοῦτο, ὁ Παῦλος ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα Κώνσταντα Β' (642—668) νὰ ἐκδώσῃ τὸ διάταγμα τὸ ἀποκληθὲν «Τύπος» (648), ἐν ᾧ ἐπισειομένης τῆς ἀπειλῆς βαρυτάτων ποινῶν ἀπηγορεύετο νὰ γίνηται ἐν τῷ μέλλοντι λόγος περὶ μιᾶς ἢ δύο ἐν Χριστῷ θελήσεων.

—3) ***Παῦλος Γ'*** (683—693). Εἷς τῶν ἰδιαιτέρων γραμματέων τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκλεγεὶς εἰς πατριάρχην ἀπὸ λαϊκοῦ, προεδρεύσας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 692 συγκροτηθείσης συνόδου, τῆς κληθείσης Πενθέκτης. Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἄγει ἡ Ἐκκλησία τῇ 30ῇ Αὐγούστου.

—4) ***Παῦλος Δ'*** (780—784). Κύπριος τῷ γένει, ἐκλεγεὶς τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 780. Ὁ Λέων Δ' (775—780), μόλις ἀνεχθεὶς τὴν ἐκλογήν του, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο ὄργανον τῆς ἀντιμεταρρυθμιστικῆς μερίδος, ἀπῄτησε παρ' αὐτοῦ νὰ καταδικάσῃ πανηγυρικῶς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, ὁ δὲ Παῦλος ἔπραξε κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως. Τῷ 784, ἀσθενήσας, κατέλιπε τὸν θρόνον καὶ κατελθὼν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φλώρου ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα, συνέστησε δὲ τὴν σύγκλησιν Οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸς ρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῶν εἰκόνων καὶ ἐξέφρασε τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ δι' ὅσα πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Λέοντος Δ' ἔγραψε κατὰ τῶν εἰκόνων. Σ. Ν. Λ.

—**Παῦλος,** πάπας ***Ρώμης***. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι πέντε πάπαι:

—1) ***Παῦλος Α'*** (577—767). Οὗτος διεδέχθη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Στέφανον τὸν Β', ἀνυψωθεὶς δὲ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον δουλικώτατα προσηνέχθη πρὸς τὸν Πιπῖνον, ἐξαιτούμενος τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατά τε τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Λογγοβάρδων. Κατώρθωσε νὰ διευθύνῃ αὐτὸν κατὰ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ὡς καὶ τῶν Λογγοβάρδων, παρ' ὧν διὰ τοῦ Δεζιδερίου ἐπέτυχε τῷ 765 τὴν ἐπιστροφὴν πόλεων τινων εἰς τὸν παπικὸν θρόνον.

—2) ***Παῦλος Β'*** (1464—1471). Οὗτος ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ', μετὰ τὴν ἀνύψωσιν δ' αὐτοῦ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἠσπάσθη τὸ κληρικὸν στάδιον, εἰργάσθη ὑπ' αὐτὸν ἐν διαφόροις βαθμοῖς καὶ ἐγένετο καρδινάλιος. Πάπας ἐξελέγη τῷ 1464, ἀμέσως δὲ κατήργησε τὸ ἀπὸ τοῦ 1352 ἰσχῦον καταστατικὸν περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν παπῶν, ὅπερ περιώριζε τὰς αὐθαιρεσίας τῶν παπῶν καὶ δὴ τὸν νεπωτισμόν. Ὁ Παῦλος περαιτέρω διέταξε νὰ ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἰωβιλαῖον κατὰ πᾶσαν εἰκοσιπενταετίαν, ἀφώρισε τοὺς ἐν Βοημίᾳ Οὐνίτας, τοὺς λεγομένους Οὐτρακβίτας, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βοημίας Γεώργιον καὶ ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ σταυροφορίαν. Ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὰς δυνάμεις τοῦ παπισμοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, ἐξεμεταλλεύετο αὐτὰς εἰς πολέμους κατὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας. Ὁ πάπας οὗτος εἶναι γνωστὸς καὶ διὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀνθρωπιστῶν, καταργήσας τὴν ἐν Ρώμῃ ἀκαδημίαν αὐτῶν. Παῦλος ὁ Β' εἶχε μὲν τάσιν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, καθόλου ὅμως ἐχαρακτηρίζετο διὰ τὸν νεπωτισμὸν αὐτοῦ, τὴν ματαιότητα καὶ τὴν ἀκολασίαν.

—3) ***Παῦλος ὁ Γ'*** (1534—1549). Ἐκ τῶν ἐπισήμων οἴκων τῶν Βοργιῶν καὶ τῶν Μεδίκων καταγόμενος, διεκρίνετο μὲν διὰ τὴν λογιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα, ἅμα ὅμως καὶ τὸν νεπωτισμὸν καὶ τὴν ἀνηθικότητα. Ἀνυψωθεὶς εἰς διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ΣΤ', ἐξελέγη πάπας τῷ 1534 εἰς διαδοχὴν Κλήμεντος τοῦ Ζ' καὶ εἶχε τρεῖς υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, ἐξ ὧν τὸν δεκατετραετῆ Ἀλέξανδρον καὶ τὸν δεκαεξαετῆ Σφόρτσαν ἅμα τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ἐξελέξατο καρδιναλίους, τὸν ἕτερον δὲ Πέτρον κατέστησεν ἡγεμόνα τῆς Πάργας καὶ Πιατζένσης. Καίτοι ἀδιάφορος κατ' ἀρχὰς κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐπεκύρωσεν ὅμως τῷ 1540 τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀνενέωσε τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν καὶ τὴν βιβλιοκρισίαν καὶ τῷ 1545 ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, ἀφοῦ τῷ 1538 ἀφώρισε τὸν Ἑρρῖκον Η' τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ πάπας οὗτος διεκρίνετο διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὰ τοῦτο δὲ ὑπεστήριζε τοὺς λογίους καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον.

—4) ***Παῦλος Δ'*** (1555—1559). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ διασήμου καρδιναλίου Ὀλιβιέρου Καράφα, δι' αὐτοῦ δέ, διαχειρισθεὶς διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ πολλῶν παπῶν, ἀνῆλθε τῷ 1555 τὸν παπικὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον Μαρκέλλου τοῦ Β', ἄγων τὸ 79 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Διεκρίνετο διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς στερεώσεως τῶν παπικῶν προνομίων· διὰ τοῦτο ἤδη τῷ 1555 ἐξέδωκεν αὐστηρὰν βοῦλλαν κατὰ πάσης αἱρέσεως, διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἐν Αὐγούστῃ θρησκευτικῆς εἰρήνης καὶ τῷ 1558 ἦρε τὴν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ὀφειλομένην ὑπακοήν. Ἐπιβαλὼν ἀκολούθως αὐστηροὺς κανόνας ἐπὶ τοῦ βίου τῶν κληρικῶν, ἐπέτεινε τὴν αὐστηρότητα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, εἰσήγαγε τὸν πίνακα τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων, ἐδείχθη αὐστηρότατος κατὰ τῶν καρδιναλίων, καὶ τῷ 1558 διέταξε τὴν ἑορτὴν τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου διὰ τὴν 18 Ἰανουαρίου. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάπας οὗτος ἐδούλευε τῷ νεπωτισμῷ, τὸν δ' ἀνεψιὸν Κάρολον Καράφαν, δοχεῖον πάσης κακίας, ἀνέδειξε καρδινάλιον. Μετὰ τὴν παραίτησιν Καρόλου τοῦ Ε', ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ Φερδινάνδον τὸν Α', ὁμοίως δὲ δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἦλθεν εἰς ἔριδας πρὸς Σιγισμοῦνδον τὸν Β' τῆς Πολωνίας. Ὁ λαὸς τῆς Ρώμης τοσοῦτον ἐμίσει αὐτόν, ὥστε ζῶντος ἔτι κατέρριψε τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, ἀποθανόντα δὲ τῷ 1559, κρυφίως ἐκήδευσαν οἱ περὶ αὐτόν.

—5) ***Παῦλος Ε'*** (1605—1621). Ἐγένετο εἷς τῶν ἐπισημοτέρων παπῶν, διακριθεὶς διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν παπικῶν δικαίων καὶ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐξουσία δὲν πρέπει νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν δόγην τῆς Ἑνετίας, ἀφορίσας αὐτὸν καὶ τὸν ἑνετικὸν λαὸν ὑποβαλὼν εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν. Ὁμοίως ἐπολέμησε καὶ τὸν Ἰάκωβον Α' (1603—1625) τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ παρλαμέντον, διότι οὗτος, ἀποκαλυφθείσης τῷ 1605 τῆς ἐπαναστάσεως τῆς πυρίτιδος, ἀπῄτει καὶ παρ' αὐτῶν τῶν παπικῶν ὅρκον πίστεως. Ἐρρύθμισε τὴν ἑορτὴν τῆς προσκυνήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, εἰς τὸν μεταξὺ τῶν φραγκισκανῶν καὶ δομινικανῶν ἀγῶνα περὶ τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, διέταξεν ἵνα μηδεμία τῶν διαμαχομένων μερίδων ἐγκαλῇ τὴν ἄλλην ἐπὶ αἱρέσει, νὰ παύσῃ δὲ πᾶσα συζήτησις περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, διεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μολίνα. Παῦλος ὁ Ε' ἀπετελείωσε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τοῦ Κυρηναλίου σεμινάριον ἱερατικόν, ἐξωράϊσε τὸ Βατικανὸν καὶ ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ. † Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—**Παῦλος** ***Σαμοσατεύς***. Ὁ Παῦλος, ἐκ Σαμοσάτων τῆς Μεσοποταμίας καταγόμενος, ἦτο τὸ πρῶτον διοικητικὸς ὑπάλληλος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους (δουκηνάριος, ἤτοι λαμβάνων μισθὸν 200.000 σεστερτίων) καὶ ἀπὸ τοῦ 260 περίπου ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ὁ Παῦλος ἐδίδασκεν ὅτι «εἷς Θεὸς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, ὡς λόγος ἐν ἀνθρώπῳ», χωρὶς νὰ ἀποτελῇ ἰδίαν ὑπόστασιν· καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο «κοινὸς τὴν φύσιν ἄνθρωπος, ἴσος ἡμῖν» καὶ «ἐν αὐτῷ ἐνέπνευσεν ἄνωθεν ὁ λόγος,

Digitized by Google

ὅστις ἐνῴκησεν «ἐν Ἰησοῦ ἀνθρώπῳ ὄντι, ὡς ἐν ναῷ», οὐχὶ «οὐσιωδῶς», ἀλλὰ «κατὰ ποιότητα», διὸ «ἄλλος ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἄλλος ὁ λόγος». Πρὸς καταπολέμησιν τῶν μοναρχιανιζουσῶν τούτων δοξασιῶν τοῦ Παύλου, αἵτινες μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νεστοριανισμοῦ ἐχαρακτηρίσθησαν καὶ ὡς πρόδρομοι αὐτοῦ, συνῆλθον, ἤδη ζῶντος τοῦ Παύλου, τρεῖς σύνοδοι ἐν Ἀντιοχείᾳ (264—268), ὧν ἡ τρίτη κατεδίκασε καὶ καθῄρεσεν αὐτόν. Τὴν διδασκαλίαν του ἀντέκρουσεν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ κυρίως ὁ πρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος ῥητορικῆς σχολῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Μαλχίων, ὅστις φαίνεται καὶ ὅτι συνέταξε τὴν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου περισωθεῖσαν συνοδικὴν ἐπιστολὴν πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξετίθετο ἡ κακοδοξία τοῦ Παύλου καὶ συγχρόνως διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων ἐξεικονίζετο ἡ φαυλότης αὐτοῦ. Ῥητῶς δηλαδὴ κατηγορεῖτο ὁ Παῦλος ὅτι ἐξ ἀνομιῶν καὶ ἱεροσυλιῶν κατέστη ἀπὸ πτωχοῦ πλουσιώτατος· ὅτι ἐνεφανίζετο ὡς κοσμικὸς ἄρχων μᾶλλον ἢ ὡς ἐπίσκοπος, προπορευομένων καὶ ἑπομένων αὐτοῦ πολλῶν σωματοφυλάκων, οἵτινες καὶ ψάλλοντες ἀπεκάλουν αὐτὸν ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ κατελθόντα· ὅτι συνέζη μετὰ συνεισάκτων γυναικῶν, ἐπιτρέπων τοιαύτας παρεκτροπὰς καὶ εἰς τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον, διὰ νὰ μὴ τολμοῦν νὰ κατηγορήσουν αὐτόν. Ὁ Παῦλος ὅμως, ἔχων τὴν εὔνοιαν τῆς βασιλίσσης τῆς Παλμύρας Ζηνοβίας, δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καὶ ἔμενεν ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ του θρόνου, μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανός, τῷ 272, ἐπελθὼν κατὰ τῆς Ζηνοβίας καὶ αἰχμαλωτίσας αὐτήν, ἐξεδίωξε καὶ αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς «μετὰ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης». Ἡ γνώμη τῶν φρονούντων ὅτι ὁ Παῦλος ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ μονοφυσιτιζόντων ὠριγενιστικῶν κύκλων ἢ ὑπὸ πολιτικῶς ἀντιφρονούντων πρὸς αὐτὸν φαίνεται ἀστήρικτος.

Ὁ Βικέντιος ὁ ἐκ Λιρίνου ἀναφέρει τὸν Παῦλον ὡς συγγραφέα καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομά του διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν 5 βραχέα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν πρὸς Σαβῖνον λόγων, χριστολογικοῦ περιεχομένου, ὧν ἠμφισβητήθη ἡ γνησιότης. Ὀπαδοὶ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως ἐσῴζοντο ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κυρία πηγή*: *Εὐσεβίου* Ἐκκλ. ἱστορία 7,27—30. Οἱ λόγοι πρὸς Σαβῖνον ἐδημοσιεύθησαν ἐν *Mai*, Scriptorum vet. nova collectio 7,1853, 1,68 κ.ἑ.—*Κυριώτεραι μελέται: G. Bardy*, Paul de Samosate (Löwen-Paris 1923 και β' ἔκδ. 1929).—*F. Loofs*, Paulus von Samosata (Leipzig 1924).—*H. v. Soden*, Neue Forschungen 3a P. v. S. (ἐν «Zeitschrift für Kirchengesch.» 44, 1925, σ. 161 κ.ἑ.). Πρβλ. *Δ. Σ. Μπαλάνου*, Πατρολογία (Ἀθῆναι 1930), σ. 185—187.

Δ. Σ. Μ.

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

— **Παῦλος**. Ἀλεξανδρινὸς ἀστρολόγος, γράψας περὶ τὸ 378 ἀστρολογικὸν ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀποτελεσματικήν». Τὸ ἔργον σῴζεται εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔκδοσιν, τὴν ἀφιερωμένην εἰς τὸν υἱὸν τοῦ συγγραφέως Κρονάμμωνα, πραγματεύεται δὲ περὶ τῆς τέχνης να καθορίσῃ τις τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ἐξεδόθη μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Andr. Schatton ἐν Βιττεμβέργῃ 1586 (ἑλληνικὰ σχόλια τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἰς τὸ ἔργον, ὅρα παρὰ *Fabric.* Bibl. Graec. IV p. 139 ed. Harl.). Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος**. Βυζαντινὸς ἥρως τῆς ἐν Ἰταλίᾳ στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Ναρσῆ. Καταλαβὼν οὗτος μετὰ 50 συντρόφων του λόφον τινὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῶν Ταγινῶν, τῷ 554, ἀπέκρουσε τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ ἱππικοῦ τῶν Γότθων. Κατὰ τὸν ἄνισον ἐκεῖνον ἀγῶνα, ἀποθέσας πρὸ τῶν ποδῶν του τὸ ξίφος αὐτοῦ, ἐμάχετο διὰ τοῦ τόξου φονεύσας πλείστους τῶν ἐπιτιθεμένων, ἀφοῦ δὲ ἐξήντλησε τὰ βέλη τῆς φαρέτρας του, ἀναλαβὼν τὴν σπάθην, ἀπέκρουε τοὺς πολεμίους καὶ δι' ἐπιτηδείων σπαθισμῶν ἀπέκοπτε τὰς αἰχμὰς τῶν δοράτων των. Ἐν τέλει, ἀφοῦ ἠχρηστεύθη ἡ σπάθη του, ἀπέρριψεν αὐτὴν καί, ἐξακολουθῶν τὸν ἀγῶνα διὰ μόνον τῶν βραχιόνων του, ἀπέσπα ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Γότθων τὰ δόρατα αὐτῶν μέχρις οὗ ἀπέκαμον οὗτοι καὶ παρῃτήθησαν τῶν περαιτέρω ἐπιθέσεων. Ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς, θαυμάσας τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Παύλου, κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ὑπασπιστῶν του. Ν. ΚΛΣ

— **Παῦλος**. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Διατελῶν χαρτουλάριος τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Λέοντος Γ', προεχειρίσθη ὑπὸ τούτου στρατηγὸς καὶ ἀπεστάλη (τῷ 718) εἰς Σικελίαν, ἵνα καταστείλῃ τὴν ἐκεῖ ἐκραγεῖσαν στάσιν, καθ' ἣν ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς ὁ Βασίλειος Ὀνομάγουλος, μετονομασθεὶς Τιβέριος. Ὁ Παῦλος μεταβὰς εἰς Σικελίαν συνέλαβε τὸν Ὀνομάγουλον, ὃν ἀπεκεφάλισε καὶ ἔπεμψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

— **Παῦλος**. Ἱδρυτὴς κατὰ τὸ 1048 μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος, συγγραφεὺς ἱστορίας μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν, καλουμένης «Πατερικὸν Εὐεργετινὸν ἢ Εὐεργετινός», ὡς καὶ λειτουργικοῦ τυπικοῦ μετὰ τῆς διατάξεως διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθὲν μοναστήριον. Καὶ ἡ μὲν ἱστορία τῶν μοναχῶν ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1783, τὸ δὲ λειτουργικὸν τυπικὸν εἶναι ἔτι ἀνέκδοτον καὶ σῴζεται ἐν κώδικι ἀθηναϊκῷ 788 τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος ὁ *Αἰγινήτης***. Περιφανὴς Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Αἰγίνῃ, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Παρά τισι τῶν χειρογράφων φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *περιοδευτής*, ὡς περιοδεύσας πολλὰς πόλεις, ὧν μεταξὺ ἦτο καὶ ἡ Ῥώμη. Ἔγραψε πολύτιμον ἔργον διασωθὲν μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑπόμνημα», ἀποτελούμενον ἐξ 7 βιβλίων καὶ στηριζόμενον ἐπὶ ἐργασιῶν παλαιοτέρων αὐτοῦ ἰατρῶν, ἰδίᾳ τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ὀρειβασίου, ἀλλὰ καὶ ἰδίων αὐτοῦ παρατηρήσεων. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι λίαν γνωστὸν εἰς τοὺς Ἄραβας ἰατρούς, ὑφ' ὧν καὶ ἐκαλεῖτο «Συλλογὴ τῶν Πλειάδων»· ἐν γένει δ' ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης ἐτύγχανε παρὰ τοῖς Ἄραψι πολλῆς τιμῆς, ἀλλ' ἰδιαίτατα διὰ τὰς ἐπὶ γυναικείων νόσων γνώμας αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν μαιευτὴρ («ἀλκαουάμπελ») ἐθεωρεῖτο. Παρὰ τὸ κύριον τοῦτο ἔργον οἱ Ἄραβες ἀπέδιδον αὐτῷ καὶ ἄλλο, πραγματευόμενον περὶ γυναικείων νοσημάτων, καὶ τρίτον τοξικολογικόν, ἅτινα ὅμως πράγματι βιβλία ἢ ἀποσπάσματα μόνον τοῦ ὅλου κυρίου συγγράμματος ἦσαν (ἴσως τὸ α' καὶ ε' βιβλίον). Τοὺς σκοποὺς τῆς εἰς ἑπτὰ βιβλία διῃρημένης πραγματείας αὐτοῦ ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης θέτει ὡς ἑξῆς ἐν τῷ προοιμίῳ. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐκθέτει ἅπασαν τὴν ὑγιεινὴν ὑπόθεσιν, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν, ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῶν κατὰ τόπους συνισταμένων παθῶν ἀπ' ἄκρας κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἐν τῷ τετάρτῳ περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ οἷον ἐν φανερῷ γιγνομένων παθῶν, ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ τῶν ἰοβόλων πληγῶν τε καὶ δηγμάτων, ἐν οἷς καὶ περὶ λυσσοδήκτων, ἐν τῷ ἕκτῳ ἐκθέτει ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν χειρουργίαν, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ περὶ τῶν δυνάμεων πάντων τῶν φαρμάκων, τῶν τε ἁπλῶν καὶ τῶν συνθέτων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου, ἰατροῦ ὑγιεινοτάτου, φέρονται καὶ κατὰ στοιχεῖον ἁπλαῖ θεραπεῖαι (βλ. *Daremberg*, Notices et extraits etc. σελ. 43). Πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου εἰκάζει σχετιζόμενον ὁ καθηγητὴς Ἀρ. Π. Κούζης καὶ τὸ ἔργον τοῦ *Παύλου* Νικαίου (βλ. λ.).

Παλαιότεραι ἐκδόσεις τοῦ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Παύλου Αἰγινήτου ἰατροῦ ἀρίστου βιβλία ἑπτά» (ἐν Βενετίᾳ 1528, εἰς φύλλον, παρ' Ἄλδῳ) καὶ ἡ ὑπὸ Ἱερων. Gemusaeus (ἐν Βασιλείᾳ 1538). Νεωτάτη ἔκδοσις ἡ ὑπὸ I. L. Heiberg εἰς 2 τόμους ἐν τῷ «Corpus med. graecorum» (Λειψία καὶ Βερολῖνον 1921). Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα ἐξεδόθησαν ὑπὸ Ἀρ. Π. Κούζη τμῆμα τοῦ ἔργου. Μεταφράσεις τοῦ ἔργου ἐγένοντο εἰς ἀραβικὴν μὲν ὑπὸ Χάνεϊν Μπὲν Ἰσχάκ, ἐξ ἧς καὶ λατινικὴ μετάφρασις, εἰς λατινικὴν ὑπὸ Alb. Torinus (Βασιλεία 1532 εἰς φύλλον), τοῦ Gui d'Andernach (Παρίσιοι 1532 εἰς φυλ.) καὶ Ἰανοῦ Κορνάρου (Βασιλεία 1556 εἰς φύλ.). Λαμπρὰ γαλλικὴ μετάφρασις μόνον τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου (μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου) ὑπὸ R. Briau (Παρίσιοι 1855, 8ον), ἀγγλικὴ δ' ὑπὸ Fr. Adams εἰς τρεῖς τόμους. ΑΡ. Π. Κ.

—**Παῦλος *διάκονος*** (Paul Diacre=διάκονος καὶ Paul Warnefried). Λατῖνος ἱστορικός, καταγόμενος ἐξ ἐπιφανοῦς λογγοβαρδικοῦ γένους, γεννηθεὶς περὶ τὸ 740 ἐν Cividale (Forum Juli) ἐν Φριούλῃ καὶ χειροτονηθεὶς κατ' ἀρχὰς διάκονος ἐν Ἀκυληΐᾳ. Θαυμαζόμενος διὰ τὴν ἔκτακτον σοφίαν του καὶ γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς γραμματεὺς τοῦ Λογγοβάρδου βασιλέως Διδιέρου, διέτριψε μετὰ ταῦτα ἐπὶ τέσσαρα ἔτη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (782—786), κατόπιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεβέντου καὶ τέλος ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Monte Cassino, ἔνθα καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 800. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Historia Romana», «De gestis Longobardorum», «De ordine episcoporum Mettensium», βίοι ἁγίων, συλλογὴ ὁμιλιῶν εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ ἔτους, ποιήματα κ. ἄ. Τὰ ἔργα του εὕρηνται παρὰ Migne «Patrologia Latina» (τ. 95, σελ. 119—1604). Σ. Ν. Λ.

—**Παῦλος *Νικαῖος***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐφέρετο σύγγραμμα ἰατρικόν, εὑρισκόμενον ἐν πέντε χειρογράφοις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐξέδοτο τὸ πρῶτον μέρος ὁ καθηγητὴς Ἀρ. Κούζης («L'oeuvre médicale de Paul de Nicée», Athènes 1911 8ον). Ἕκτον χειρόγραφον ἀνεῦρεν ὁ καθηγητὴς Κούζης ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἄθω. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τούτου, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐξ 130 κεφαλαίων, ἔζησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, δύναται δ' ἴσως νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν Παῦλον τὸν Αἰγινήτην, οὗτινος τὸ ἔργον κυρίως εἶχεν ὑπ' ὄψιν. Πάντως τὸ ἔργον οὐδεμίαν δεικνύει πρωτοτυπίαν. ΑΡ. Π. Κ.

—**Παῦλος ὁ *Ξηροποταμηνός*** βλ. *Παῦλος ὁ ἅγιος*.

— **Παῦλος ὁ τοῦ *σταυροῦ***. Ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν πασσιονιστῶν, γεννηθεὶς τῷ 1694 ἐν Ὀβάδᾳ (Γένουα) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1775 ἐν Ῥώμῃ. Νεαρὸς ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἵδρυσιν τάγματος, σκοποῦντος τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἱεραποστολὴν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐν γένει τῶν ψυχῶν. Ἵνα προπαρασκευασθῇ διὰ τὸν σκοπόν του, ἀπεσύρθη τῷ 1720 εἴς τι ἐρημητήριον, ἔνθα ἐπεδόθη εἰς τὰς σκληροτέρας τῶν ἀσκήσεων. Ταχέως ἔσχε πολλοὺς μαθητάς, ἔλαβε δὲ τέλος τὴν ἔγκρισιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ τάγματος ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΔ' τῷ 1741, ἐκλεγεὶς συγχρόνως καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἱδρυθέντος τάγματος. Ἀμέσως ἵδρυσε 12 οἰκήματα εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας. Ἀνεκηρύχθη ἅγιος τῷ 1852. Οἱ πασσιονισταὶ φέρουσι μέλαν ἔνδυμα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχουσι προσκολληθῆ τὰ σήματα τοῦ θείου πάθους, βαδίζουσι δὲ γυμνόποδες καὶ μὲ ἀκάλυπτον τὴν κεφαλήν. Σ. Ν. Λ.

— **Παῦλος ὁ *Σιλεντιάριος***. Βυζαντινὸς ποιητής, κληθεὶς Σιλεντιάριος ὡς ὢν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἷς τῶν αὐλικῶν ἀξιωματούχων, ὧν ἔργον ἦτο τὸ ἐπιτάσσειν τὴν σιγήν. Ἦτο σύγχρονος τοῦ ἱστορικοῦ Ἀγαθίου, ὅστις ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ ἐγκωμιάζει αὐτὸν ὡς ἄνδρα μεγάλης μορφώσεως καὶ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως. Διεσώθησαν αὐτοῦ: 78 ἐπιγράμματα, τὰ πλεῖστα ἐρωτικά, κατὰ πολὺ ὑπέρτερα τῶν τοῦ φίλου του Ἀγαθίου διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν χάριν αὐτῶν, ἡμίαμβα εἰς τὰ ἐν Πυθίοις Θερμά, ὧν ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης, «Ἔκφρασις τῆς μεγάλης ἐκκλησίας», ἤτοι περιγραφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐκφωνηθεῖσα πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐλῆς ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, γεγραμμένη εἰς ρέοντας ἑξαμέτρους, «Ἔκφρασις τοῦ ἄμβωνος» ἐκ 275 ἑξαμέτρων. Ἑκατέρας τῶν ἐκφράσεων προτάσσεται προσλαλιὰ εἰς τὸν αὐτοκράτορα εἰς ἰαμβικοὺς τριμέτρους. Σ. Ν. Λ.

—**Παῦλος *ντὲ Σωμὺρ*** (Paul de Saumyr). Γάλλος ναυτικός, γεννηθεὶς τῷ 1598 ἐν πλῷ καὶ ἔξωθεν τοῦ φρουρίου Ἴφ καὶ ἀποθανὼν εἰς Τουλὼν τῷ 1667. Φυσικὸς υἱὸς πλυντρίας, ὑπῆρξεν ἀναδεκτὸς τοῦ διοικητοῦ τοῦ φρουρίου ἐκείνου Paul de Fortia, παιδιόθεν δ' ἐπεδείξατο μεγάλην πρὸς τὰ ναυτικὰ κλίσιν καὶ πρὸς τὰς ναυτικὰς περιπετείας. Καταδικασθεὶς ἐρήμην εἰς θάνατον ἐπὶ φόνῳ εἰς μονομαχίαν ἀνωτέρου του, ἀνέλαβε φυγοδικήσας ὑπηρεσίαν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, γενόμενος (1637) ἱππότης αὐτοῦ. Τυχὼν κατόπιν χάριτος παρὰ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ', διεκρίθη εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ Γκότττεν (1638), τοῦ Κάδιξ (1640), τῆς Βαρκελώνης (1642) μεθ' ἣν ἐγένετο μοίραρχος, καταστὰς γνωστὸς ὡς: l'amiral Marseillais (ὁ Μασσαλιώτης ναύαρχος). Καταστρέψας τὸν ἰσπανικὸν στόλον πρὸ τῆς Νεαπόλεως (1647), ἐλογίσθη εὐγενὴς λαβὼν τίτλον κόμητος. Οἱ ἆθλοί του ὑπημείβοντο διαρκῶς: κατεβύθισε τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Talcut», ἀρνηθὲν νὰ τῷ ἀπονείμῃ χαιρετισμόν (1649), κατεναυμάχησε καὶ ἐφόνευσε τὸν Ἰσπανὸν ναύαρχον Brun (1649), κατέλαβε τὸ Καστελλαμάρε (1654) καὶ συνέβαλε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν νίκην τῆς Βαρκελώνης. Πάντοτε δὲ διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του ἐναντίον τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Βερβέρων πειρατῶν. Σ. Ε. Λ.

Παῦλος *[Γεωγρ.]* Νησίον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 34° 55' Β., μῆκος 24° 49' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2724: Kalo Limniones bay) προκείμενον τῷ ὅρμῳ Καλοὶ Λιμνιῶνες. Σ. Ε. Λ.

—**Παῦλος** *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Λήμνου (πλάτ. 39° 52' Β., μῆκ. 25° 16' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1661: Mudros gulf) ἐν τῷ κόλπῳ Μούδρου. Ἔχει προβλῆτα φορτώσεων. Σ. Ε. Λ.

Παύλου *ἁγίου μονή* (ἐν Ἄθῳ). Μονὴ κοινόβιος εἰς τοὺς δυτικοὺς προπόδας τοῦ κυρίως ὄρους Ἄθω, παρὰ τὴν κοίτην τεραστίου χειμάρρου, ἀπέχουσα 20' τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὴν σῳζομένην παράδοσιν, τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου ἵδρυσεν ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ Ξηροποταμίτης, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ, πρὸς περισσοτέραν ἡσυχίαν, φεύγων τὰς φροντίδας τῆς πρώτης αὐτοῦ μονῆς, τοῦ Ξηροποτάμου. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ὑπήγετο ἡ μονὴ ὡς κελλίον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου, ἀνυψώθη δ' εἰς θέσιν μονῆς μόλις κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὅτε ἐξηγοράσθη ὑπὸ τριῶν Σέρβων (Γερασίμου, Ραδύνια καὶ Ἀντωνίου Παγάση) ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου καὶ κατέστη οὕτως ἀνεξάρτητος μονή, πολὺ εὐνοηθεῖσα ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας. Τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἡ σφραγὶς τῆς μονῆς φέρει ἑλληνοσερβικὴν ἐπιγραφήν, τὸν ΙΗ' ὅμως αἰῶνα φέρεται ὡς καθαρῶς ἑλληνική. Τὰ σημερινὰ κτίσματα τῆς μονῆς εἶναι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γενόμενα πρὸ πάντων τῇ ἐπιμελείᾳ Ἀνθίμου τοῦ Κομνηνοῦ ἐκ Σιλυβρίας καὶ τελευταῖον τοῦ Δαμιανοῦ Κομνάτου ἐκ Κεφαλληνίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐπικράτησις τῶν Κεφαλλήνων ἐν τῇ μονῇ. Σ. Ν. Λ.

Παυλούτσι. Ναύαρχος Αὐστριακὸς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀσκῶν μετὰ καὶ ἄλλων ὁμοεθνῶν αὐτοῦ, τοῦ Ἀκούρτη καὶ Δανδόλου, τὴν ἐποπτείαν τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν σκαφῶν, ἵνα μὴ παρακωλύεται ἡ ναυσιπλοΐα τῶν

Digitized by Google

οὐδετέρων κρατῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Τ. Ε. Ε.

Παύλοφσκ (Pawlowsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας καὶ κέντρον θερινῆς διαμονῆς, ἐν τῇ ρωσικῇ περιοχῇ τῆς Πετρουπόλεως, μετονομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924 εἰς *Σλοῦτσκ*. Κάτ. 6.300. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρίσκεται πύργος μετὰ κήπου, κτισθεὶς τῷ 1782 διὰ Παῦλον τὸν Α΄. Γ. Ι. Β.

— **Παυλόφσκ *Νόβο*** (Novo Pavlovsk) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐκρανίας (βλ. λ. *Νοβο Οὐκραΐνκα*).

Παυλοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀρτίσκου (Ἐλευθερῶν) τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 1.313 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Παυλῆ-κιοΐ*.

παυλωνία (ἡ) (Paulownia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαλοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Ἰαπωνίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *παυλωνία ἡ αὐτοκρατορικὴ* (Paulownia imperialis), μέγα δένδρον φυλλοβόλον, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Παυλωνία ἡ αὐτοκρατορική.

Παύλωφ (Pavlov) ***ὀξίνος ἀντανάκλασις***. Οὕτω καθορίζεται ἄφθονος παγκρεατικὴ ἔκκρισις, προκαλουμένη διὰ τῆς ἐν τῷ δωδεκαδακτύλῳ εἰσαγωγῆς ὀξέος τινός.

Παύλωφ μικρὸς στόμαχος. Οὕτω καλεῖται ἡ ἀπομόνωσις τμήματός τινος τοῦ στομάχου, ὅπερ καθηλοῦται καὶ διανοίγεται πρὸς τὸ δερματικὸν τοίχωμα. Τὸ πείραμα τοῦτο, ἐκτελούμενον ἐπὶ τῶν κυνῶν, ἔχει τὸν προορισμὸν ὅπως χορηγήσῃ γαστρικὸν ὑγρὸν καθαρόν, ἀπηλλαγμένον πάσης τροφῆς. Μ. Ν. Κ.

Πάϋρ (Payr), *Ἔρβιν*. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Innsbruck τῷ 1871. Τῷ 1902 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Γκράτς, τῷ 1007 ἐν Γκραϊσβάλδῃ, τῷ 1910 — 1911 ἐν Καινιξβέργῃ, καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ 1911 διατελεῖ καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς Λειψίας. Ἠσχολήθη ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων τῆς χειρουργικῆς καὶ ἔγραψεν εἰς μὲν τὸ σύγγραμμα τῆς «Χειρουργικῆς» τοῦ Wullstein καὶ Wilms τὸ ἄρθρον τῆς «Χειρουργικῆς τοῦ θώρακος» (1907), εἰς δὲ τὴν «Θεραπευτικὴν» τοῦ Penzold καὶ Stintzing τὸ κεφάλαιον τῆς «Χειρουργικῆς θεραπευτικῆς τῶν νόσων καὶ τραυμάτων τοῦ λαιμοῦ» (1914). Ἀπὸ τοῦ 1910 ἐκδίδει μετὰ τοῦ Küttner τὸ περιοδικὸν «Ergebnisse der Chirurgie und Orthopädie». Ο. Ρ.

παυρόδους (ὁ) (Paurodon) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *νωτορυκτιδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσιποφόρων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἰς τὴν κάτω σιαγόνα ἔφερον ἑκατέρωθεν ἀνὰ τρεῖς τομεῖς ὀδόντας, ἕνα κυνόδοντα, τέσσαρας προτραπεζίτας καὶ τρεῖς τραπεζίτας. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸ Wyoming. Γ. Κ. Γ.

παυσανίας (ὁ)· σκωπτικῶς, ἐπὶ παυθέντος ὑπαλλήλου: «εἶναι παυσανίας» (ἀπὸ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Παυσανίας*).

Παυσανίας. Σπαρτιάτης στρατηγὸς καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐν *Πλαταιαῖς* (βλ.λ.) μάχην. Ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἀγιαδῶν καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἥρωος Λεωνίδα, τοῦ υἱοῦ τοῦ ὁποίου, τοῦ Πλειστάρχου, ἦτο ἐπίτροπος κατὰ τὴν ἀνηλικιότητά του. Ἦτο ἄνθρωπος γενναῖος, ἀγχίνους καὶ δραστήριος· διὰ τοῦτο εἰς αὐτόν, ὡς ἐπίτροπον τοῦ ἐξαδέλφου του, ἀνετέθη ἡ στρατηγία τῆς στρατιᾶς τῶν Λακεδαιμονίων, ἀποτελουμένης ἐκ 5.000 Σπαρτιατῶν, 5.000 περιοίκων καὶ 35.000 εἱλώτων, ἥτις ἀπεστάλη κατὰ τὸ 479 π. Χ. ἐναντίον τοῦ ἐν τῇ ἄνω πεδιάδι τοῦ βοιωτικοῦ Ἀσωποῦ ἐστρατοπεδευμένου Μαρδονίου. Ὡς στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων ἀνέλαβεν ὁ Παυσανίας, ἐν Ἐλευσῖνι, ἔνθα συνηνώθησαν μετὰ τῆς στρατιᾶς του καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων πελοποννησιακῶν πόλεων ἀποσταλέντα στρατεύματα καὶ 8.000 Ἀθηναῖοι, τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς ὅλης στρατιᾶς καὶ ὡδήγησε ταύτην διὰ τῶν στενῶν τοῦ Κιθαιρῶνος εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἑνούσης τὸν Κιθαιρῶνα μετὰ τῆς Πάρνηθος ὀροσειρᾶς, ἔνθα καὶ παρέταξε ταύτην ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους, ὡς στερούμενος ἱππικοῦ, ἀπὸ τῶν Ὑσιῶν μέχρι τῶν Ἐρυθρῶν, ἀπέναντι τοῦ περσικοῦ στρατοπέδου. Μετὰ νικηφόρον ἀπόκρουσιν τοῦ περσικοῦ ἱππικοῦ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἡ στρατιὰ προεχώρησε πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν χώραν τῶν Πλαταιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συνήφθη ἡ ἔνδοξος μάχη τῶν Πλαταιῶν, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 479 π.Χ., ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν. Μετὰ τὴν μάχην ἐπῆλθεν ὁ Παυσανίας ἐναντίον τῶν Θηβῶν καὶ ἀφοῦ ἔγινε κύριος αὐτῶν, κατόπιν εἰκοσαημέρου πολιορκίας, διέταξεν ὅλως αὐθαιρέτως νὰ φονευθῶσιν ὡς προδόται οἱ ὑπαίτιοι τοῦ μηδισμοῦ τῶν Θηβαίων ἀρχηγοί των. Ἡ νίκη τῶν Πλαταιῶν καὶ ἡ ταυτόχρονος σχεδὸν νίκη ἐν Μυκάλῃ, ὑπὸ Σπαρτιάτην καὶ ἐν ταύτῃ ἀρχηγόν, τὸν βασιλέα Λεωτυχίδην, ἀνήγαγε μὲν εἰς περιωπὴν τὴν Σπάρτην, ηὔξησεν ὅμως καὶ τὴν φιλοδοξίαν τῶν δύο ὑπερηφάνων Ἡρακλειδῶν, τοῦ Λεωτυχίδου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἀγερώχου Παυσανίου, ὅστις καὶ κατώρθωσε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 476 νὰ πείσῃ τὴν πατρίδα του ν' ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν Πλαταιαῖς ἀποφασισθέντων. Σκοπὸς τοῦ στόλου ὡρίσθη, ἀφοῦ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶχε καταστῇ καὶ πάλιν θάλασσα ἑλληνική, νὰ φράξῃ εἰς τοὺς βαρβάρους τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὁδούς. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ὁ στόλος διηρέθη εἰς δύο μοίρας μὲ ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς ἡ μὲν μία νὰ καταλάβῃ τὴν Κύπρον, κειμένην ἀπέναντι τῆς Φοινίκης, ὁρμητηρίου τοῦ περσικοῦ (φοινικικοῦ) στόλου, ἡ δὲ ἄλλη τὸ Βυζάντιον, πρὸς παρεμπόδισιν πάσης διὰ τοῦ Βοσπόρου διαβάσεως τῆς περσικῆς στρατιᾶς ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην (ἡ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἶχε παρακωλυθῇ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 478 καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῆς Σηστοῦ). Ὁ Παυσανίας ἔπλευσε κατ' ἀρχὰς εἰς Κύπρον, ἔνθα κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν ν' ἀποσπάσῃ μέγα μέρος τῆς νήσου ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον διά τε τὴν ὀχυρότητά του καὶ τὸν ἀπαράμιλλον πολεμικὸν λιμένα του εἶχον ἀναδείξει οἱ Πέρσαι γενικὸν ἀρχηγεῖον τοῦ στρατοῦ των καὶ εἶχον συγκεντρώσει εἰς αὐτὸ πλῆθος θησαυρῶν. Ἐκεῖ ἠτύχησεν ὁ Παυσανίας νὰ εὕρῃ τὴν περσικὴν φρουρὰν παντελῶς ἀπαράσκευον καὶ οὕτω τάχιστα ἔγινε κύριος τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀπείρων θησαυρῶν της, ᾐχμαλώτισε δὲ ἐν αὐτῇ πλείστους ἐπιφανεῖς Πέρσας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καί τινες συγγενεῖς τοῦ βασιλέως Ξέρξου. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐπιτυχία ἤναψε τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκδηλωθῇ μὲν καὶ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ὅτε τὸν ἀνατεθέντα εἰς Δελφοὺς χρυσοῦν τρίποδα αὐτοβούλως ἐχαρακτήρισεν ὡς ἰδικόν του ἀνάθημα (μνῆμα, τὸ ὁποῖον ὡς ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνέθετεν εἰς τὸν Φοῖβον), εἶχε κολασθῇ ὅμως τότε ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπαλειψάντων τὸ ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου ποιηθὲν ἀναθηματικὸν ἐπίγραμμα. Τότε, θαμβωθεὶς ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου τῶν μεγιστάνων Περσῶν καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας νὰ διάγῃ τὸν φιλήδονον ἀσιατικὸν βίον, ἐμελέτησε κατά τινα τρόπον θὰ δυνηθῇ, ἀντὶ νὰ ἐπανέλθῃ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν Σπάρτην καὶ νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν νόμιμον ἔλεγχον τοῦ δημοσίου βίου του ὑπὸ τῶν ἐφόρων, νὰ γίνῃ κύριος τῆς ὅλης Ἑλλάδος, εὗρε δὲ ὅτι τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτύχῃ μόνον διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως Ξέρξου. Πρὸς τοῦτον λοιπόν, ἀφοῦ διηυκόλυνε τὴν ἀπόδρασιν τῶν ἐν Βυζαντίῳ αἰχμαλωτισθέντων ἐπιφανῶν Περσῶν, ἔγραψεν ἐπιστολήν, διασωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α, 128), εἰς τὴν ὁποίαν προέτεινε τὴν εἰς αὐτὸν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ γίνῃ γαμβρός του «. . . . καὶ γνώμην ποιοῦμαι, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ, θυγατέρα τε τὴν σὴν γῆμαι καί σοι Σπάρτην τε καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὑποχείριον ποιῆσαι. Δυνατὸς δὲ δοκῶ εἶναι ταῦτα πρᾶξαι....». Ὁ Ξέρξης ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἔστειλε τὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου μικρασιατικῆς χώρας, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ διεξαγάγῃ τὰς δεούσας μετὰ τοῦ Παυσανίου διαπραγματεύσεις. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ἀποδοχὴ τῶν προτάσεών του ἐμέθυσε τὸν Παυσανίαν καὶ ἤρχισεν οὗτος νὰ ζῇ καὶ νὰ φέρεται ὡς Πέρσης μεγιστάν. Ἡ δεσποτικὴ ὅμως διαγωγή του προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συμμάχων καὶ οἱ ἔφοροι ἀνεκάλεσαν αὐτόν, ἀποστείλαντες ἀντικαταστάτην του τὸν Σπαρτιάτην Δόρκιν, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ταῖς νήσοις αὐτῆς Ἰώνων, ταχθέντων ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγοὺς Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σπάρτην. Ὁ Παυσανίας ἐλθὼν εἰς Σπάρτην κατηγορήθη ἐπὶ μηδισμῷ, ἐπέτυχεν ὅμως διὰ δεκασμοῦ καὶ ἄλλων δόλων νὰ καταστήσῃ ἀνισχύρους τὰς διαπραγματεύσεις τῶν μηνυτῶν του, παραστήσας τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ξέρξου ὡς πολεμικοὺς δόλους, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ νὰ ἀθῳωθῇ. **Καὶ δὲν ἐπέτυχε** μὲν νὰ σταλῇ, ὡς ἐζήτησε, καὶ πάλιν εἰς Βυζάντιον μὲ πλήρη ἐξουσίαν, ἔπλευσεν ὅμως εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης ὡς ἰδιώτης βραδύτερον, ἐπὶ πλοίου ἐξ Ἑρμιόνης, καὶ ἐκεῖ στρατολογήσας μισθοφόρους ἐπεδίωξε τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου· ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κολωνὰς τῆς Τροίας, ὁπόθεν ἐπεδίωξε τὴν πραγματοποίησιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του. Οἱ ἔφοροι, λαβόντες γνῶσιν τῶν νέων προδοτικῶν σχεδίων τοῦ Παυσανίου, ἐκάλεσαν τοῦτον δι' ἀγγελιαφόρων εἰς Σπάρτην, ὅπου δὲν ἐδίστασε νὰ προσέλθῃ πεποιθὼς εἰς τὸν περσικὸν χρυσὸν τὸν ὁποῖον ἔφερεν. Αἱ κατ' αὐτοῦ ἐπὶ προδοσίᾳ ἀνακρίσεις, ὡς καὶ αἱ ταυτόχρονοι σκευωρίαι του πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας (εἶχεν ἐπιδιώξει τοῦτο δι' ἐπαναστάσεως τῶν εἱλώτων, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆ πολιτικὰ δικαιώματα) διήρκεσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἔδωκε δὲ τέλος εἰς τὴν θλιβερὰν ταύτην ἐν Σπάρτῃ κατάστασιν ἡ προδοσία τοῦ πιστοῦ τοῦ Παυσανίου ἀγγελιαφόρου πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον. Οὗτος ἐνεχείρησε πρὸς τοὺς ἐφόρους τὴν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἐπιστολὴν τοῦ Παυσανίου, οἵτινες, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς, ἐπέτυχον διὰ δόλου νὰ γίνουν καὶ αὐτήκοοι τῆς ὁμολογίας τῆς ἐνοχῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Παυσανίου, κρυβέντες εἰς τὸ ἐν Ταινάρῳ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ἔνθα ἔγινεν ἡ συνδιάλεξις τοῦ Παυσανίου μετὰ τοῦ μηνυτοῦ του. Οἱ ἔφοροι δὲν ἐδίστασαν τότε νὰ συλλάβωσι τὸν Παυσανίαν, οὗτος ὅμως καθ' ὁδὸν διέφυγεν αὐτοὺς καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης τέμενος τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ἔνθα καὶ περιεκυκλώθη. Ἐκεῖ ἀπέθανε φέρων τὸ στίγμα τοῦ προδότου ἐξ ἀσιτίας, ἐξαχθεὶς ἡμιθανὴς ἐκ τοῦ ἱεροῦ διὰ νὰ μὴ τὸ μολύνῃ διὰ τοῦ θανάτου του (467 π. Χ.). Ἀποθνήσκων ὁ Παυσανίας κατέλιπε τρεῖς υἱούς, τὸν Πλειστοάνακτα, τὸν Κλεομένη καὶ τὸν Ἀριστοκλέα.

—**Παυσανίας**. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιαδῶν (408—395 π. Χ.). Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Πλειστοάνακτος καὶ πατὴρ τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος Ἀγησιπόλιδος. Ἐξορισθέντος τοῦ πατρός του ἐκ Σπάρτης κατὰ τὸ 444 π.Χ., διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ θείου του Κλεομένους, διεδέχθη δὲ τὸν ἐπανελθόντα εἰς τὸν θρόνον του πατέρα του Πλειστοάνακτα κατὰ τὸ 408 π. Χ. Ἡ πρώτη δρᾶσίς του συνδέεται μὲ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 405, ὅτε, στρατοπεδεύσας ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν ἀπὸ δυσμῶν, ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν πολιορκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κατελθόντος ἐκ Δεκελείας Ἄγιδος. Μετὰ ταῦτα ἀναφαίνεται καὶ πάλιν ἀρχηγὸς σπαρτιατικῆς στρατιᾶς πρὸ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ 403 π.Χ., ἐκστρατεύσας εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀφοῦ ἔπεισε πρὸς τοῦτο τρεῖς τῶν ἐφόρων, πρὸς ματαίωσιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων τοῦ Λυσάνδρου, ἐπιδιώκοντος νὰ ρυθμίσῃ τὰ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον. Ἂν καὶ ἐξεστράτευσεν ὅμως εἰς Ἀττικὴν μὲ διαθέσεις φιλειρηνικάς, ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἐν Μουνιχίᾳ ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον (μὴ ἀποδεχθέντων νὰ διαλυθῶσι καὶ ν' ἀναθέσωσιν εἰς αὐτὸν τὰς τύχας τῶν Ἀθηνῶν), τοὺς ὁποίους καὶ ἐνίκησεν. Ἡ νίκη του αὕτη καὶ αἱ φιλειρηνικαὶ ἐν γένει διαθέσεις του (πρόγραμμα πολιτικὸν τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιαδῶν) συνετέλεσαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν διαλλαγὴν τῶν ἐν Ἀθήναις φατριῶν καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ νομίμου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὡς ἀντέδρασε δὲ κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Λυσάνδρου, κατὰ τὰ προρρηθέντα ἔτη 405 καὶ 403 ἐν Ἀττικῇ, οὕτως ἀντέδρασε καὶ κατὰ τῶν ἐν Σηστῷ καὶ Σάμῳ αὐθαιρεσιῶν του καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκ τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν ἀνάκλησίν του καὶ τὴν ἐν Σπάρτῃ ταπείνωσίν του (βλ. λ. *Λύσανδρος*). Κατίσχυσεν ὅμως τοῦ Παυσανίου ὁ Λύσανδρος κατὰ τὸ 399 π. Χ., ὅτε ἐπέτυχε ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς ἐν Σπάρτῃ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Προκλειδῶν ἀντὶ τοῦ Λεωτυχίδου, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Ἄγιδος, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζεν ἡ φατρία τοῦ Παυσανίου, ὁ Ἀγησίλαος. Κατὰ τὸ 395 π. Χ., ὅτε ἐξερράγη ὁ Κορινθιακὸς λεγόμενος πόλεμος ἐναντίον τῆς Σπάρτης καὶ συνήφθη συμμαχία μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων, ἀπεφασίσθη δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Σπάρτης ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ εἰς Βοιωτίαν πρὸς συντριβὴν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῶν δύο προρρηθέντων συμμάχων, ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία τῆς μὲν ἐκ Πελοποννήσου ὁρμηθείσης σπαρτιατικῆς στρατιᾶς εἰς τὸν βασιλέα Παυσανίαν, τῆς δὲ κατὰ τὰ βόρεια τῆς Βοιωτίας τῇ συμπράξει τῶν Φωκέων συγκροτηθείσης, ἐπειδὴ ὁ ἕτερος τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Ἀγησίλαος ἐμάχετο ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τῶν Περσῶν, εἰς τὸν Λύσανδρον, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συνενωθῶσιν ἀμφότεραι αἱ στρατιαὶ πρὸς κοινὴν δρᾶσιν ἐν Βοιωτίᾳ. Πρὸ τῆς συνενώσεώς των ὅμως συνήφθη, ἐκ σπουδῆς τοῦ Λυσάνδρου νὰ καταγάγῃ περιφανῆ τινα νίκην πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Παυσανίου, ἡ παρὰ τὴν Ἁλίαρτον μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοί των καὶ ἐφονεύθη καὶ

Digitized by Google

ὁ Λύσανδρος. Ὁ Παυσανίας, φθάσας εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης τὴν ἀκόλουθον τοῦ θανάτου τοῦ Λυσάνδρου ἡμέραν καὶ ἀπειλούμενος κατὰ τὰ νῶτα ὑπὸ τῆς ἀποσταλείσης πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐπικουρίας τῶν Ἀθηναίων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Ἰσθμόν, διωκόμενος καὶ παρενοχλούμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Ὅτε δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην ἐκατηγορήθη ὑπὸ τῆς φατρίας τοῦ Λυσάνδρου ὡς δειλὸς καὶ ὑπεύθυνος διὰ τὸν θάνατον ἐκείνου. Ἡ κατηγορία αὕτη ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὴν πρὸς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων ἀσύγγνωστον ἐπιείκειαν τοῦ Παυσανίου κατὰ τὸ 403 καὶ ἐκορύφωσε τὴν ἐναντίον του ἐξέγερσιν. Πτοηθεὶς ὁ Παυσανίας δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ δικαστηρίου, ἀλλ' ἔφυγεν εἰς Τεγέαν, ἔνθα καὶ ἔζησε τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του ὡς ἱκέτης ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ἀποθανὼν κατὰ τὸ 385 π. Χ.

—**Παυσανίας**. Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ 390—389 π. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀερόπου καὶ ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀμύντου τοῦ Γ', πατρὸς Φιλίππου τοῦ Β' καὶ πάππου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

—**Παυσανίας**. Μακεδών, ἀπαιτητὴς τοῦ βασιλικοῦ θρόνου μετὰ τὴν δολοφονίαν Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', υἱοῦ Ἀμύντου τοῦ Γ', ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Ἀλωρίτου (368 π. Χ.), ἐραστοῦ τῆς συζύγου του Εὐρυδίκης. Ὁ Παυσανίας οὗτος, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καταγόμενος, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ δολοφόνου Πτολεμαίου ἐκ Χαλκιδικῆς καὶ ἔφερεν εἰς στενόχωρον θέσιν τοῦτον καὶ τὴν σύζυγόν του καταστάσαν Εὐρυδίκην, ἀναγκασθεῖσαν νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Παυσανίαν Μακεδόνων. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως τοῦ Ἰφικράτους προεκάλεσε τὴν ἀνάμειξιν τῶν Θηβαίων, οἵτινες καὶ κατισχύσαντες τῶν Ἀθηναίων ἠνάγκασαν τὸν Πτολεμαῖον νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην μετ' αὐτῶν καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς 50 ἑταίρους ὁμήρους μετὰ τοῦ υἱοῦ του Φιλοξένου, ἀφοῦ ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡς ἐπίτροπον τῶν ἀνηλίκων υἱῶν Ἀμύντου τοῦ Γ', Περδίκκα καὶ Φιλίππου. Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης ἀπηλλάγη μὲν τότε τοῦ Παυσανίου ὁ Πτολεμαῖος, ἐδολοφονήθη ὅμως μετά τινα ἔτη ὑπὸ τοῦ ἐνηλικιωθέντος Περδίκκα.

—**Παυσανίας**. Ὁ δολοφόνος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β'. Ἦτο εὐπατρίδης νεανίας ἐξ Ὀρεστιάδος τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν δολοφονίαν προέβη, διότι ὑβρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, θείου τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Φιλίππου, δὲν ἐδικαιώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅτε παρεπονέθη κατὰ τοῦ Ἀττάλου. Μεταξὺ τῶν ἐξωθησάντων τὸν Παυσανίαν εἰς τὴν στυγερὰν πρᾶξιν του ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο καὶ ἡ πρώτη τοῦ Φιλίππου σύζυγος καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μήτηρ Ὀλυμπιάς.

Πλὴν τῶν εἰρημένων, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἔφερον τὸ ὄνομα Παυσανίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, διότι ἦτο κοινότατον ἐν αὐτῇ, π. χ. ὁ πατὴρ τοῦ Μέτωνος, ὁ πατὴρ τοῦ Τιμάρχου, εἷς ἄρχων βασιλεὺς (ὁ υἱὸς τοῦ Δαμάθωνος), ἐν Φεραῖς τῆς Θεσσαλίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, εἷς στρατηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ μονοφθάλμου, εἷς στρατηγὸς τοῦ Σελεύκου καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Παυσανίας**. Περιηγητὴς καὶ γεωγράφος, ζήσας τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. Πατρὶς αὐτοῦ εἶναι ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ πιθανῶς ἐγεννήθη ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Σιπύλῳ, ὡς ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ δηλοῦται (Ε, 13, 4 καὶ Η, 17, 3). Ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ, ἥτις ἐγένετο μεταξὺ τοῦ 160—180 μ. Χ., ἐπιγράφεται «Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος» καὶ σύγκειται ἐκ δέκα βιβλίων, ἐπιγράφονται δὲ ταῦτα, τὸ Α' Ἀττικά, τὸ Β' Κορινθιακά, ἐν οἷς περιλαμβάνονται τὰ τοῦ Ἄργους, Μυκηνῶν, Τίρυνθος καὶ Ἐπιδαύρου, τὸ Γ' Λακωνικά, τὸ Δ' Μεσσηνικά, τὸ Ε' καὶ ΣΤ' Ἠλειακά, τὸ Ζ' Ἀχαϊκά, τὸ Η' Ἀρκαδικά, τὸ Θ' Βοιωτικὰ καὶ τὸ Ι' Φωκικά, ἐν οἷς περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ὀζολαία Λοκρίς. Τὸ ἔργον στερεῖται τυπικοῦ προλόγου καὶ ἐπιλόγου, ἄρχεται ἀποτόμως ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ὅπου κατέπλευσεν ὁ συγγραφεὺς ἐρχόμενος ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ λήγει διά τινος ἀνεκδότου, καθ' ὃ ὁ τυφλὸς τις τῆς Ναυπάκτου ἰάθη ἐκ θαύματος. Ἐν τῇ περιηγήσει δ' αὐτοῦ ἐνδιατρίβει μάλιστα περὶ τὰς Ἀθήνας, τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν. Τὰς δὲ λοιπὰς χώρας τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος παραλείπει, εἴτε διότι ὀλίγα τέχνης μνημεῖα περιεῖχον, εἴτε διότι ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἤπειρος δὲν περιελαμβάνοντο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀχαΐαν. Ὅτι τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν συνέγραψε συνεχῶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιτόπιον ἐπίσκεψιν ἑκάστης χώρας, ἀλλὰ κατὰ διαλείμματα, φαίνεται ἐκ τοῦ Ζ' βιβλίου, ἔνθα παρατηρεῖ ὅτι ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δὲν ἐμνημόνευσε τὸ Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, διότι, ὅτε συνέταττε τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, δὲν ἦτο ᾠκοδομημένον· ὡς γνωστὸν δέ, ᾠκοδομήθη τῷ 162. Καὶ ἐν τῷ Ε' βιβλίῳ ἱστορεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνακτίσεως τῆς Κορίνθου, τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τῷ 44 π. Χ., διεγένοντο 217 ἔτη· τὸ Ε' ἄρα βιβλίον συνεγράφη δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ Α' (161), ἤτοι τῷ 173 (Ε' α', 2). Τὸ δὲ Η' βιβλίον συνέγραψε πέντε ἢ ἓξ ἔτη μετὰ τὸ Ε'· διότι ἐν αὐτῷ μνημονεύεται ἡ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐκστρατεία ἐπὶ τοὺς Γερμανούς, γενομένη τῷ 179 μ. Χ. (Η' 43, 4). Ἐκ τούτων ἄρα δῆλον γίνεται ὅτι ὁ Παυσανίας, συλλέξας τὴν ὕλην κατὰ τὴν ἐπὶ τόπου ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, συνέταξε κατόπιν τὰ βιβλία τῆς περιηγήσεως οὐχὶ συνεχῶς, ἀλλὰ κατὰ διαλείμματα. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δὲν μνημονεύει τὸ κολοσσιαῖον μνημεῖον τοῦ Ἀγρίππα, τὸ ἱδρυμένον κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρὸ τῶν Προπυλαίων. Εἰς τὴν σύνταξιν δὲ τοῦ ἔργου ὁ περιηγητὴς δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐπιτόπιον αὐτοῦ ἔρευναν, ἀλλ' ἔσχε βοηθήματα καὶ ἐξ ἀρχαιοτέρων συγγραφέων, οἷος ὁ περιηγητὴς Πολέμων, ὁ ἀτθιδογράφος Ἴστρος, ὁ γεωγράφος Ἀρτεμίδωρος καὶ ἄλλοι· ἠδύνατο ἄλλως τε νὰ ἔχῃ καὶ προχειρότατα ἐγκυκλοπαιδικὰ ἐγχειρίδια, οὐχὶ σπανίζοντα τότε· διὸ καὶ διαρρήδην γράφει: «τὰ δὲ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐγώ τε ἀκοῇ γράφω καὶ ὅσοι μνήμην ἄλλοι περὶ αὐτοῦ πεποίηνται» (Η, 10, 2). Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ κατέστη ἄριστος ὁδηγὸς τῶν νεωτέρων περιηγητῶν, ἀπὸ τοῦ Dodwell καὶ Leake μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Κατὰ τοὺς δύο μάλιστα τούτους μεγάλους Ἄγγλους περιηγητάς, ὁ Παυσανίας εἶναι ἀξιοπιστότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος, διότι οὗτος μὲν λέγει ὅτι αἱ Μυκῆναι οὕτω κατεσκάφησαν ὑπὸ τῶν Ἀργείων, ὥστε οὐδὲ ἴχνος τῆς πόλεως εὑρίσκεται (Η' 372), ὁ δὲ Παυσανίας ἀκριβῶς περιγράφει τὰ ἐρείπια τῆς κατασκαφείσης πόλεως (Β, 16), καὶ ἐκ τοῦ περιηγητοῦ τούτου ὁδηγούμενοι ὅ τε Γερμανὸς Schliemann καὶ ἡ «Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία» ἐνήργησαν ἀνασκαφὰς ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς τῶν Μυκηνῶν, δι' ὧν ἦλθον εἰς φῶς πλούσια καὶ πολύτιμα εὑρήματα. Κατὰ τὸν Ἄγγλον Frazer, ἄνευ τοῦ Παυσανίου τὰ ἐρείπια τῆς Ἑλλάδος ἤθελον εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον λαβύρινθος ἀδιεξίτητος καὶ αἴνιγμα ἄνευ ἀποκρίσεως. Τὸ ἔργον τοῦ ἀρχαίου τούτου περιηγητοῦ εἶναι ἀξιοσπούδαστον, ὡς περιέχον πλοῦτον ἀρχαιολογικῶν καὶ μυθολογικῶν εἰδήσεων· ἀπαριθμεῖ τὰ κυριώτερα θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα μνημεῖα, ἐν παρέργῳ δὲ παρέχει καὶ ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς εἰδήσεις πρὸς διαφώτισιν ἐκείνων. Ἡ δὲ καλλιτεχνικὴ τῶν μνημείων ἄποψις, ἐν παρέργῳ τιθεμένη, εἶναι συμπλήρωμα τῆς θρησκευτικῆς, ἥτις εἶναι ὁ πρωτεύων αὐτοῦ σκοπός· ἐνίοτε δὲ παρεμβάλλει σημειώσεις καὶ ἐκτάκτων φυσικῶν φαινομένων, ἅτινα παραβάλλει πρὸς ἄλλων χωρῶν περίεργα φαινόμενα. Ὁ περιηγητὴς προσέχει εἰς τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, τὰ οἰκοδομήματα τὰ ἱερά, τὰ ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντας, τὰς γραφὰς καὶ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς ἀναθήματα, ὡς καὶ τὰς ἐπὶ λίθων ἐπιγραφάς· δὲν παραλείπει δὲ νὰ ἐξάρῃ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐπ' αὐτοῦ αὐτοκρατόρων, τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων· τὰ μνημεῖα μάλιστα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ ποιηθέντα ὡς καὶ τὰ εὐεργετήματα αὐτοῦ πολλαχοῦ λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσῃ. Ἀξιοσημείωτον δ' ὅμως εἶναι ὅτι δὲν μνημονεύει πολλὰ καὶ σπουδαῖα μνημεῖα ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. ποιηθέντων, ἂν καὶ ἐσῴζοντο ταῦτα τότε καὶ ἦσαν ἐμφανέστατα εἰς πάντα τῶν τόπων ἐκείνων ἐπισκέπτην. Οὕτω λ. χ., ὅσα γράφει περὶ ἀναθημάτων καὶ ἐπιγραφῶν ὀλυμπιονικῶν εἶναι πρὸ τοῦ 150 π. Χ., ἐνῷ τὰ εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν ἀπέδειξαν ὅτι πολυπληθῆ νεώτερα ἀναθήματα ἦσαν ἀναμὶξ ἱδρυμένα μετὰ τῶν παλαιοτέρων. Ὡς πρὸς τὸ ἀξιόπιστον τῶν περιγραφῶν καὶ τῶν μαρτυριῶν εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ προαίρεσις καὶ φιλαλήθεια· ἀλλ' ἄγαν εὐσεβὴς ὤν, δεικνύει εὐπιστίαν πρὸς τὰ θαύματα· ὅ,τι αὐτὸς εἶδε, πιστῶς ἀπέδωκεν· ὁσάκις δὲν ἔβλεπεν ἢ δὲν ἐγνώρισέ τι ἀκριβῶς, ἀποφεύγει νὰ ἐπικυρώσῃ («τοῦτο δὲ εἰ τοιοῦτόν ἐστιν, οὐκ οἶδα, ἔλεγον δὲ οἱ περὶ τὰ Μέθανα» Β' 34, 4)· ἄλλοτε δὲ διαρρήδην λέγει ὅτι δὲν πιστεύει ὅσα καὶ γράφει· «τοῦτον δὲ τὸν λόγον καὶ ὅσα ἐοικότα εἴρηται περὶ θεῶν οὐκ ἀποδεχόμενος γράφω, γράφω δὲ οὐδὲν ἧσσον» (Β' 17, 4). Κατὰ ταῦτα ὁ Παυσανίας ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, ὅστις παραπλήσια λέγει («ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὲν οὐ παντάπασι ὀφείλω» Ζ' 152). Ὁ Παυσανίας ἔχει τὴν γνώμην ὅτι ἐν ταῖς παραδόσεσι ταύταις ὑπάρχει πυρὴν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τοῦτον ἐμεγέθυνον τινες ἕνεκα τοπικῆς φιλοτιμίας ἢ καὶ ἀρεσκόμενοι εἰς τὰ μυθολογήματα· τὴν διάκρισιν δὲ ταύτην τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους δὲν παρέχει αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, ἀλλὰ καταλείπει αὐτὴν εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Ἐξ ἠθικῶν ἀρχῶν ἐμπνεόμενος οἰκτίρει τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τὴν διαφθορὰν εἰς ἣν περιέπεσεν. Ἄλλοτε, λέγει, οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν ἐγένοντο ξένοι καὶ ὁμοτράπεζοι τῶν θεῶν· διὸ καὶ κακίζει Φίλιππον, τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, διότι κατεπάτει τοὺς ὅρκους τῶν θεῶν, ἐξαίρει δὲ καὶ τιμᾷ τοὺς εὐεργέτας τῆς πατρίδος, ὡς τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Φιλοποίμενα· τοὺς δὲ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διακριθέντας ἀποκαλεῖ αὐτόχειρας καὶ ποντιστὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἐνθουσιῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας δόξης, ἐπισκέπτεται τὸ πεδίον τοῦ Μαραθῶνος, ὅπου ἐγένετο ὁ ἀγών, τὰς Πλαταιὰς καὶ τὸ ἐν Σαλαμῖνι τρόπαιον τῶν Ἀθηναίων, τὸ ἐν Δελφοῖς μνημεῖον τῆς νίκης κατὰ τῶν Γαλατῶν, τὸν τάφον τοῦ Δημοσθένους ἐν Καλαυρίᾳ, τοῦ Λεωνίδου ἐν Σπάρτῃ καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐν Μαντινείᾳ. Τέλος κηρύττει ὅτι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα· ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ θαυμάζει πρὸς τούτοις τὰ προϊστορικὰ τείχη τῆς Τίρυνθος, τὰ Προπύλαια τῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἀκροπόλεως, τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου, τοὺς ἐν Βάσσαις καὶ Τεγέᾳ ναούς, τὰ τείχη τῆς Μεσσήνης, τὰ τελευταῖα ἔργα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τὸ Στάδιον, ὅπερ ὁ μεγαλόδωρος ἀνὴρ ἐπεκόσμησε διὰ τοῦ πεντελικοῦ μαρμάρου. Φιλαπόδημος ὤν, πλὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σαρδώ, τὴν Κύρνον τὴν Ἀραβίαν, τὴν δὲ Συρίαν ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς, καὶ πρὶν ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα διέμεινεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐγνώρισε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου, τέλος ἐν Αἰγύπτῳ εἶχεν ἴδῃ τὰς πυραμίδας καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἄμμωνος Διὸς εἶδεν ὕμνον, ὃν εἶχε πέμψει ὁ Πίνδαρος καὶ ὃς ἐσῴζετο παρὰ τὸν βωμὸν ἐν τριγώνῳ στήλῃ. Εἰκάζουσί τινες ὅτι ὁ Παυσανίας συνέγραψε τὰ διάφορα βιβλία κεχωρισμένα καὶ ὅτι ὕστερον συνέδεσεν αὐτὰ εἰς ἓν σύγγραμμα. Ἡ γλῶσσά του εἶναι ἄτεχνος, ξηρὰ καὶ πενιχρὰ εἰς λέξεις καὶ φράσεις καὶ ἄμοιρος καλλιλογίας· φαίνεται ὅτι ἡ θέα τῶν γοητευτικῶν χωρῶν καὶ τῶν καλλιμαρμάρων ναῶν καὶ ἀγαλμάτων ὀλίγον συνεκίνησαν τὸν Λυδὸν συγγραφέα καὶ περιηγητὴν πρὸς τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ. Βεβαίως ἡ ὑποδούλωσις τοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Ρωμαίους ἠμβλυνε τὴν τε διάνοιαν καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ, δι' ὧν διεκρίνετο πρότερον. Τινὲς τῶν νεωτέρων ἐζήτησαν νὰ ταυτίσωσι Παυσανίαν τὸν περιηγητὴν πρὸς τὸν ὁμώνυμον σοφιστὴν τὸν Καππαδόκην ἢ τὸν ἐξ Ἀντιοχείας ὁμώνυμον ἱστορικόν, ἀλλὰ τὸ σφάλμα τούτων ἱκανῶς διετρανώθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ Παυσανίου ἐγένετο ὑπὸ *Μάρκου Μουσούρου* παρὰ τῷ Ἄλδῳ (1516). Μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ *Clavier* ἐν Παρισίοις 1814—1823 ἐν τόμ. 6, ὧν τοὺς 4 τελευταίους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Clavier ἐπεξειργάσθησαν ὁ *Κοραῆς* καὶ ὁ *Courier*. Κριτικὴ ἔκδοσις μετὰ ἑρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων ὑπὸ *Hitzig* καὶ *Blümer* 1896—1907, τόμ. 2 εἰς 4 μέρη.—*Frazer*, Pausanias Description of Greece translated with a commentary (Cambridge 1898, ἐν τόμ. 6 μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, ἔκδ. β' τῷ 1913, τ. α' εἰσαγωγὴ καὶ μετάφρασις, β'—ε' σχόλια καὶ στ' πίνακες).—*Jahn*, Pausaniae descriptio arcis Athenarum (Bonn 1860), θεωρηθεῖσα ὑπὸ *Michaelis* (3 ἔκδ. 1901).—Τὴν περιήγησιν τῆς Ὀλυμπίας ὑπεμνημάτισεν ὁ *Flasch* ἐν Baumeister, Denkmäler des klassis. Altert. σ. 1606.— Ἀσήμαντα σχόλια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρέθα ἐξέδωκεν ὁ *Spiro* (ἐν Hermes 1894, τ. 29 σ. 143).—*Kalmann*, Pausanias der Perieget (1886). — *Heberdey*, Die Reisen des Pausanias (1894). — *C. Robert*, Pausanias als Schriftsteller (1909).

Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

— **Παυσανίας**. Γλύπτης καὶ μάλιστα χαλκοπλάστης ἐξ Ἀπολλωνίας. Ἐξεπόνησεν ἀνάθημα Τεγεατῶν, ἀφιερωθὲν ἐν Δελφοῖς πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτῶν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν (369 π. Χ.), παρίστα δὲ τοῦτο τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Νίκην καὶ τοὺς ἥρωας Τεγεάτας. Γ. Κ. Γ.

— **Παυσανίας ὁ *Ἡρακλειτιστής***. Περὶ τούτου παραδίδεται ὅτι ἔγραψεν ἑρμηνείαν τῶν ἔργων τοῦ φιλοσόφου Ἡρακλείτου. Γ. Κ. Γ.

— **Παυσανίας ὁ *λεξικογράφος***. Συγγραφεὺς ἔργου, ὅπερ ἐπεγράφετο «Ἀττικῶν ὀνομάτων συναγωγή». Ἦτο εἶδος λεξικοῦ, περιέχον θησαυρὸν λέξεων, ἀλλ' ἄνευ παραπομπῶν εἰς συγγραφεῖς· τούτου μνημονεύει ὁ Φώτιος καὶ χρῆσιν αὐτοῦ ἐποιήσατο ὁ Εὐστάθιος. Πολὺ δ' ὀρθῶς ὑπὸ τῶν νεωτέρων ταυτίζεται ὁ λεξικογράφος πρὸς τὸν ἱστορικὸν τὸν ἐκ Συρίας, ὅστις ἐπικαλεῖται «σοφὸς χρονογράφος» ὑπὸ τοῦ Μαλάλα· ἦτο δὲ ὁ χρονογράφος οὗτος ἐκ Δαμασκοῦ ἢ ἐξ Ἀντιοχείας, ἧς ἔγραψε τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἱστορίαν, ἐξ ἧς πολλὰ ἠρανίσθη ὁ Ἀντιοχεὺς Μαλάλας· ὁ ἱστορικὸς ἐμφαίνει πολλὴν ἀκρισίαν ἕνεκα δεισιδαιμονίας, τοῦ δὲ συγγράμματος αὐτοῦ ἐκ βιβλίων ἓξ ἀποσπάσματα εὕρηνται παρὰ Müller (F. H. G. IV). Γ. Κ. Γ.

— **Παυσανίας ὁ *σοφιστής***. Εἷς τῶν πολυαρίθμων μαθητῶν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἐκ Καισαρείας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ καταγόμενος. Ἐδίδαξε ῥητορικὴν κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. ἐν Ἀθήναις καὶ κατόπιν ἐν Ῥώμῃ. Ἔγραψε «Περὶ συντάξεως» καὶ «Προβλήματα». Γ. Κ. Γ.

—**Παυσανίας ὁ *τακτικός***. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν καὶ τὸν Αἰλιανὸν ἔγραψε «Τακτικήν», ἥτις ἐσῴζετο ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτῶν.

Παϋσαντοῦ (Paysandù)· βλ. *Παϋζαντοῦ*.

Παυσίακος, *ἅγιος*. Ἐπίσκοπος Συνάδων, οὗ τὴν μνήμην ἐπιτελεῖ ἡ Ἐκκλησία τῇ 13 Μαΐου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀπαμείᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ἔζη κατ' ἀρχὰς ἀσκητικὸν βίον καὶ κατώρθωνε νὰ ποιῇ ἱκανὰ θαύματα, ἀποκτήσας μεγάλην φήμην καὶ δημοτικότητα, ἕνεκα δὲ τούτου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυριακοῦ τοῦ Μακαρίου ἐπίσκοπος Συνάδων. Βραδύτερον μετέβη καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐθερά-

Digitized by Google

πευσεν ἐκ βαρείας ἀσθενείας τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον, ὁ ὁποῖος εἰς ἀντάλλαγμα ὥρισεν ὅπως παρέχεται ἐτησίως εἰς τὰ Σύναδα μία λίτρα χρυσοῦ. Σ. Ν. Λ.

Παυσίας. Εἷς τῶν ὀνομαστοτέρων ζωγράφων τῆς ἀρχαιότητος, ζήσας ἐν Σικυῶνι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο μαθητὴς τοῦ περιφήμου καλλιτέχνου Παμφίλου, ἱδρυτοῦ ἰδίας σχολῆς ζωγραφικῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Κατὰ τὸν Πλίνιον ὁ Παυσίας ἦτο υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ *Βριήτου*, ἀγνώστου ἡμῖν ἄλλοθεν καλλιτέχνου, τὴν δὲ τελειοποίησίν του εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ χρωστῆρος ὤφειλεν εἰς τὸν Ἀμφιπολίτην Πάμφιλον, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐμαθήτευσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἐξασκηθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν προοπτικὴν καὶ εἰς τὴν ἐγκαυστικήν, εἰς τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἀπέβη ἀριστοτέχνης. Ὁ Παυσίας ἐζωγράφιζε συνήθως μικροὺς πίνακας καὶ πρὸ παντὸς παιδία, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπεζήτει ἰδίως τὸ εὐχάριστον, τὸ φαιδρὸν καὶ μαλθακὸν εἰς τὰ ἔργα του. Ἠγάπα ἐπίσης πολὺ νὰ ζωγραφίζῃ ἄνθη, εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ἡ ἐρωμένη του, ἡ ἑταίρα Γλυκέρα, ἡ ὁποία ἦτο ἐπιδεξία στεφανοπλόκος. Εἷς μάλιστα τῶν ἀρίστων πινάκων του, τὸν ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν Γλυκέραν, ἔφερε τὸν τίτλον «Στεφανοπλόκος». Οἱ σύγχρονοί του τὸν ἐθαύμαζον διὰ τὴν δεινότητά του εἰς τὴν προοπτικήν. Δι' αὐτῆς κατώρθωνε, ὥστε αἱ μορφαί, ἃς ἐζωγράφιζε, νὰ ἐξέχουν, ὡς ἐὰν ἦσαν ἔμψυχοι. Ἐθαυμάζετο ἰδίως εἷς ταῦρος, τὸν ὁποῖον ἐζωγράφισε κατὰ μέτωπον καὶ ἐν τούτοις οἱ βλέποντες αὐτὸν ἠδύναντο νὰ μετρήσωσι τὸ μῆκός του. Παρέστησε δὲ τὸν ταῦρον μελαψόν, ὥστε οὐδὲ κἂν διὰ τῆς φωτοσκιάσεως νὰ διαφαίνεται τὸ ὄπισθεν σῶμα. Εἰς τὰς ἀριστοτεχνικὰς ταύτας ἐπιτυχίας συνεβάλλετο τὰ μέγιστα καὶ ἡ τεχνικὴ τελειοποίησις, διότι ὁ Παυσίας ἐφημίζετο καὶ ὡς ἔξοχος ἐγκαύστης, ἦτο δηλαδὴ δεξιώτατος εἰς τὴν χρῆσιν τῆς λεγομένης *ἐγκαυστικῆς*. Τὸ ἔργον τοῦτο εὑρίσκετο ἐντὸς τῆς περιφήμου «Θόλου» τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπου ὁ Παυσίας ἐζωγράφισε τὴν *Μέθην* πίνουσαν ἐξ ὑελίνου ἐκπώματος. Ἦτο τόσον θαυμασία ἡ ἀπόδοσις τῆς ὑέλου, ὥστε οἱ θεαταὶ ἔβλεπον διὰ μέσου τοῦ ποτηρίου τὸ πρόσωπον τῆς Μέθης. Α. Φ.

παυσίδαι (οἱ) (Paussidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν ἀξιολογώτερον ὁ *παῦσος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Παυσίκαι (οἱ) *['Αρχ.]*. Ἀσιατικὸς λαός, κατοικῶν περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ὑποτελὴς εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ἀποτελῶν μετὰ τῶν Κασπίων, Παντιμάθων καὶ Δαρειτῶν τὸν ἑνδέκατον νομὸν τοῦ Περσικοῦ κράτους, καταβάλλοντες ἐτήσιον φόρον 250 ταλάντων. Α. Θ. Σ.

Παυσίλυπον (Pausilypum, Pausilippe, νῦν Posilipo). Ὄνομα περιφήμου λόφου τῆς Νεαπόλεως, κειμένου πρὸς τὸ ΝΔ. αὐτῆς τμῆμα καὶ εἰσχωροῦντος εἰς τὴν θάλασσαν ἐν εἴδει ἀκρωτηρίου, μεταξὺ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ποτσουόλι, κατέναντι τῆς νησῖδος Νίζιντα. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοποθεσιῶν τῆς Ἰταλίας καὶ καλύπτεται ὑπὸ θαυμασίων ἐπαύλεων καὶ ἀνθισμένων κήπων, μὲ ὀνομαστὰ κέντρα ἀναψυχῆς. Ὁ λόφος οὗτος ἦτο ὀνομαστὸς καὶ κατῳκημένος ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἀριστοκρατῶν οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις των. Μεταξὺ τῶν ἐπαύλεων τούτων ἀναφέρονται τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Μαρίου, τοῦ Πομπηΐου, τοῦ Πολλίωνος, τοῦ Λουκούλλου κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπαύλεων εἶναι ἡ Μπαρμπάγια, ἡ Ἄγκρι - Ντόρια, ἡ Ἀουλέττα, ἡ Ρόκκα - Ρομάνα, μετ' ἀνθοκηπίου καὶ ζῳολογικῆς συλλογῆς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, ἡ Ρόκκα-Ματίλντα, ἡ Σέρρα-Μάρνα, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Λαμπλὰς κ.τ.λ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπαύλεων σῴζονται τὰ ἐρείπια τῆς περιφήμου ἐπαύλεως «Παυσίλυπον», ἡ ὁποία ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Λούκουλλον, βραδύτερον εἰς τὸν Πολλίωνα καὶ κατόπιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Αὔγουστον. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπαύλεως ταύτης ὠνομάσθη καὶ ὁλόκληρος ὁ λόφος. Ἐπὶ τοῦ πρόποδος αὐτοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ λεγομένου «ἀνακτόρου τῆς βασιλίσσης Ἄννης», ἀνεψιᾶς τοῦ Παύλου Δ', τῆς ὡραίας δόννας Ἄννας Καράφα, συζύγου τοῦ δουκὸς τῆς Μεδίνας. Ὁ λόφος ἔχει μέγιστον ὕψος 170 μ. καὶ περιβάλλεται ὑπὸ γραφικῆς παραθαλασσίας ὁδοῦ ὁδηγούσης ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως εἰς τὸ Ποτσουόλι, ἐν τῷ μέσῳ πλουσιωτάτης βλαστήσεως, θαυμασίας θέας καὶ διαρκῶς ἐναλλασσομένων καὶ ἀνανεουμένων πανοραμάτων. Ὁ λόφος διαπερᾶται ὑπὸ δύο σηράγγων· ἐκ τούτων ἡ ἀρχαιοτέρα, καλουμένη *παλαιὸν ἄντρον* ἢ *ἄντρον τοῦ Σεγιάνο* (grotta vecchia ἢ grotta di Sejano), ἔχει μῆκος 900 μ. καὶ κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον, κατὰ τὸν Στράβωνα, τῷ 37 π.Χ. πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, εὐρυνθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἀλφόνσου Α', τοῦ Δὸν Πέτρου τοῦ Τολέντο καὶ τοῦ Καρόλου Γ'. Κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἐγείρεται ὁ λεγόμενος τάφος τοῦ Βιργιλίου, ρωμαϊκὸν κτήριον ἀγνώστου προορισμοῦ. Ἡ κατεύθυνσις τῆς σήραγγος ταύτης εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Φεβρουαρίου καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου ὁ δύων ἥλιος τὴν φωτίζει ὁλόκληρον, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου. Ἡ νεωτέρα σῆραγξ, καλουμένη *νέον ἄντρον* (grotta mova) ἔχει μῆκος 734 μ. καὶ πλάτος 12, κατεσκευάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1885 καὶ διασχίζεται ὑπὸ τροχιοδρόμου. Παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς Νεαπόλεως εὑρίσκεται ἡ περίφημος *Πιεντιγρόττα*, μετὰ τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βιτάλε, ὅπου ὁ τάφος τοῦ ποιητοῦ Λεοπάρδι. Μ. Δ. Β.

«Παυσίλυπον». Φιλολογικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 22 Μαρτίου 1875.

παυσίλυπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παύων, ὁ καταπαύων τὴν λύπην.

Παυσίμαχος. Ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος ἐκ Σάμου, ἀγνώστου ἐποχῆς, συγγράψας «Κτίσεις», ἤτοι ἱστορίαν καὶ περιγραφὴν τῆς γῆς. Ν. Ι. Ζ.

Παύσεις

Παύσιρις. Υἱὸς τοῦ Ἀμυρταίου, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὑποτελὴς τῶν Περσῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Α. Θ. Σ.

παῦσις, – *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ παύειν, λῆξις, σταμάτημα: «ἡ παῦσις τῆς ἐργασίας» ‖ *παύσεις* (αἱ)· δηλονότι τῶν μαθημάτων, αἱ διακοπαὶ τῶν σχολείων· ‖ ἀπόλυσις ἀπὸ ὑπηρεσίας καὶ τὸ ἔγγραφον τῆς ἀπολύσεως: «τοῦ ἔστειλαν τὴν παῦσίν του».

—*[Μουσ.]* Ἡ *παῦσις* (ἰταλ. pausa, γαλλ. silence), εἶναι ὅρος ἐν τῇ μουσικῇ ὑποδηλῶν ὅτι ἓν ἢ περισσότερα ὄργανα ἢ φωναὶ πρέπι νὰ παύσουν νὰ παίζουν ἢ νὰ ᾄδουν, ἐπὶ τόσον χρόνον, ἐφόσον ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ οἰκείου σημείου τῆς παύσεως. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, χρησιμοποιήσαντες κυρίως τὴν φωνητικὴν μουσικήν, ἐκανόνιζον τὰς παύσεις των ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μετρικῆς. Οὕτως οἱ Ἕλληνες εἶχον τὰς παύσεις των εἰς τὸ τέλος τοῦ καταληκτικοῦ στίχου, ἢ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ προκαταληκτικοῦ. Τὸ σημεῖον οὗτινος ἐποιοῦντο χρῆσιν ἦτο τὸ Λ (λῆμμα) διὰ τὸν *πρῶτον χρόνον*, δηλαδὴ τὸ ἀδιαίρετον βραχύ, $\overline{\Lambda}$ διὰ τὰ δύο βραχέα, $\frac{|}{\Lambda}$ διὰ τὰ τρία βραχέα, $\frac{||}{\Lambda}$ διὰ τὰ τέσσαρα βραχέα καὶ $\frac{|||}{\Lambda}$ διὰ τὰ πέντε βραχέα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τῆς Δύσεως, τὴν *ἀμβροσιανήν*, αἱ διάφοροι φράσεις ἐχωρίζοντο διὰ μικρᾶς παύσεως σημειουμένης διὰ καθέτου γραμμῆς, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ εἰδικὰ σημεῖα τῆς παύσεως.

Ἐν τῇ πολυφωνικῇ μουσικῇ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ ἑξῆς παύσεις διὰ τὴν τετράγωνον μελανὴν σημειογραφίαν. Μία παῦσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τρεῖς χρόνους, ἢ τρία βραχέα (longa perferta). Ἐσημειοῦτο δι' ὁριζοντίου γραμμῆς καταλαμβανούσης τρία διαστήματα τοῦ πενταγράμμου ἢ δύο διαστήματα καὶ δύο ἡμιδιαστήματα π. χ. 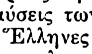

Παῦσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς δύο χρόνους καὶ καταλαμβάνουσα δύο διαστήματα, ἢ ἓν διάστημα καὶ δύο ἡμιδιαστήματα. 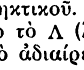

Παῦσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ἕνα χρόνον καὶ καταλαμβάνουσα ἓν διάστημα ἢ δύο ἡμιδιαστήματα: 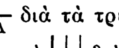

Παῦσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰ δύο τρίτα τοῦ χρόνου καὶ καταλαμβάνουσα τὰ δύο τρίτα τοῦ ἑνὸς διαστήματος: 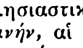

Παῦσις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ἓν τρίτον τοῦ χρόνου καὶ καταλαμβάνουσα τὸ τρίτον τοῦ διαστήματος: 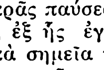

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀναγεννήσεως διετηρήθησαν τὰ λατινικὰ ὀνόματα τῶν παύσεων: *pausa longa perfecta*, ἔχουσα ἀξίαν τριῶν χρόνων: *pausa longa recta* δι' ἧς ἡ μονὰς ὑποδιῃρεῖτο εἰς δύο ἴσα μέρη· *pausa*, ἔχουσα ἀξίαν δύο σημερινῶν ὁλοκλήρων καὶ *semi-pausa* ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν σημερινὴν παῦσιν ὁλοκλήρου.

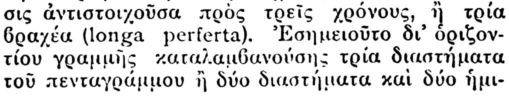

pausa longa perfecta | pausa longa recta | pausa | semi-pausa

Σὺν τῷ χρόνῳ προσετέθησαν αἱ παύσεις *minima* (παῦσις ἐλαχίστου) ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν σημερινὴν παῦσιν ἡμίσεος· ἡ *semi-minima* (παῦσις ἡμιελαχίστου), ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ τέταρτον, ἡ *croma* ἢ *fusa*, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ σημερινὸν ὄγδοον, ἡ *semi-croma* ἢ *semi-fusa*, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ τετάρτου.

Ὅταν περὶ τὸ 1400 ἐπεκράτησεν ἡ λευκὴ ἢ διάκενος σημειογραφία τὰ σημεῖα τῶν παύσεων εὑρίσκοντο ἐν τούτοις ἐν ἀντιφάσει πρὸς τὰ τῶν φθόγγων, διότι ἐνῷ π. χ. τὸ ὄγδοον εἶχε μίαν ἀγκύλην, ἡ ἀντίστοιχος παῦσις εἶχε δύο, τὸ δέκατον ἕκτον εἶχε δύο ἀγκύλας, ἐνῷ ἡ παῦσις του τρεῖς κ.κ.ἑ. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ σημειοῦν τὰς παύσεις δὲν ἤργησε νὰ καταργηθῇ διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ σημερινὰ σημεῖα:

Ἡ παλαιὰ σημειογραφία ἐχρησιμοποίησεν ἐπίσης τὰς παύσεις πολλῶν μέτρων ὡς τὴν 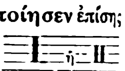 ἀποτελουμένην ἀπὸ παχεῖαν κάθετον γραμμὴν καταλαμβάνουσαν τρία διαστήματα τοῦ πενταγράμμου ἢ δύο καθέτους γραμμὰς καταλαμβανούσας δύο διαστήματα. Αἱ παύσεις αὗται ἀντιστοιχοῦν πρὸς 8 μέτρα, ἐνῷ ἡ 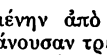 ἡ καταλαμβάνουσα δύο διαστήματα τοῦ πενταγράμμου ἰσοδυναμεῖ πρὸς 4 μέτρα. Μεγάλος ἀριθμὸς παύσεων σημειοῦται σήμερον ἐν συντομογραφίᾳ: 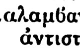 (ἐὰν πρόκειται π. χ. περὶ 25 μέτρων κλπ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Bellerman*, Die Mensuralnoten und Jaktzeichen (1858). —*G. Jacobsthal*, Die Mensuralnotenschrift (1871). —*Joh. Wolf*, Die Geschichte der Mensuralnotation (1904). —*H. Riemann*, Studien zur Geschichte der Notenschrift (1878). —*Maurice*, L' Histoire de la lanque musicale (1911) κ.λ.π. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—*[Τέχν. Λόγ.]* Ὅταν ἐξαντληθῇ ἡ ἀναπνοή, ἥτις μᾶς ἐπέτρεψε νὰ παρατείνωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἐκπομπὴν τῆς φωνῆς πρὸς διαμόρφωσιν λέξεων ἢ φράσεων, παρίσταται ἀπόλυτος ἀνάγκη νέας προμηθείας ἀέρος, δηλαδὴ νέας εἰσπνοῆς διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ὁμιλίας. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ δημιουργεῖ *παῦσιν*, ἧς ἡ διάρκεια ποικίλλει, ἀναλόγως τῆς στίξεως. Πολλάκις ἡ παῦσις πρέπει νὰ εἶναι βραχυτάτης διαρκείας, ὁπότε καθίσταται δυνατὴ ἡ συχνὴ εἰσπνοή, ἄνευ τῆς ὁποίας προέρχεται τὸ *λαχάνιασμα* καὶ ἡ ἄμεσος συνέπειά του, τὸ λεγόμενος *δραματικὸς λόξυγγας*, ὅστις εἶναι ἠχηρὰ εἰσπνοή, ἐλάττωμα μερικῶν ἠθοποιῶν κατὰ τὰς σφοδρὰς παθητικὰς σκηνάς, προερχόμενον ἀπὸ μακράν, ἐξαντλητικὴν ἐκπνοήν, καὶ ἐπιτακτικὴν εἶτα ἀνάγκην ἀμέσου εἰσπνοῆς, λόγῳ κακῆς κατανομῆς τῆς ἀναπνοῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παθητικῆς σκηνῆς.

Ἡ παῦσις ἔχει ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς ρόλου, ἡ δὲ σημασία της ποικίλλει ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκεται τὸ πρόσωπον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δράσεώς του, ἐξυπακουομένης καὶ ἀναλόγου ἐκφράσεως τῆς φυσιογνωμίας. Π. Α. Κ.

— *[Διοικητ.]* Καλεῖται *παῦσις* ἡ ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἀκουσία ἀπομάκρυνσις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, εἴτε διὰ περιωρισμένην χρονικὴν περίοδον, εἴτε διαρκῶς. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *προσωρινῆς παύσεως*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περὶ *ὁριστικῆς παύσεως* ἢ *ἀπολύσεως*. Ἡ τε προσωρινὴ παῦσις καὶ ἡ ὁριστικὴ ἔχουν ὡς συνέπειαν τὴν στέρησιν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ὑπαλλήλου, διαρκούσαν ἐπὶ προσωρινῆς παύσεως ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ καὶ ἡ παῦσις. Κατὰ τῆς σκοπιμότητος τῆς προσωρινῆς παύσεως γεννῶνται ἱκαναὶ ἀντιρρήσεις, πολλῶν φρονούντων ὅτι πρέπει, ἐὰν μὲν τὸ ἀδίκημα εἶναι βαρύτατον, νὰ ἐπέρχεται ὡς ποινὴ ἡ ὁριστικὴ παῦσις τοῦ ὑπαλλήλου, ἐὰν δὲ τὸ ἀδίκημα εἶναι ἧττον βαρύ, νὰ ἐπιβάλλεται ἄλλη ποινὴ καὶ ὄχι προσωρινὴ παῦσις, διότι δι' αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν μειοῦται ὁ ὑπάλληλος ἠθικῶς ἀπέναντι τῶν συναδέλφων του, ἀφ' ἑτέρου δὲ στερεῖται καὶ ἡ ὑπηρεσία τῶν ὑπηρεσιῶν του. Τὸ γεγονὸς ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ προσωρινὴ παῦσις συνδέεται καὶ μὲ στέρησιν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ παυομένου ὑπαλλήλου, καθιστᾷ αὐτὴν ἔτι ἀδικαιολόγητον, ἐφ' ὅσον ὁ σκοπὸς οὗτος θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἐπιβολῆς προστίμου, οὐ τὸ ποσὸν θὰ ἦτο ἀνάλογον τοῦ παραπτώματος, οὐ δὲ θὰ ἀπετρέποντο καὶ τὰ ἄλλα μειονεκτήματα τῆς ποινῆς ταύτης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὁριστικὴν παῦσιν, αὐτὴ εἶναι ἡ βαρυτάτη τῶν πειθαρχικῶν

Digitized by Google

ποινῶν καὶ ἐπιφέρει τὴν διάλυσιν τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως. Τὴν προστασίαν τῶν ὑπαλλήλων ἀπὸ αὐθαιρέτων κατ' αὐτῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐξησφάλισε τὸ Σύνταγμα (ἄρθρον 114), καθορίζον ὅτι διὰ νὰ ἀπολυθῇ τακτικὸς ὑπάλληλος ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἀπόφασις κατὰ νόμον ὠργανωμένου συμβουλίου καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον ἀπὸ μονίμους ὑπαλλήλους, κατὰ τῆς ἀποφάσεως δὲ ταύτης ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Χ. Γ. Σ.

—**παῦσις πρόσκαιρος** *[Στρ.—Ναυτ. Δίκ.]*. Οὕτω καλεῖται (ἤ, ὡς ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος, *ἀργία διὰ προσκαίρου παύσεως*) ἡ κατάστασις, εἰς ἣν τίθεται ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ ἢ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἢ τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας πρὸς τιμωρίαν ἕνεκα πειθαρχικῶν παραπτωμάτων. Ὁ εἰς ταύτην τιθέμενος ἀξιωματικὸς ἐξακολουθεῖ κατέχων τὴν ὀργανικήν του θέσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, μὴ διαγραφόμενος τῆς δυνάμεως τοῦ σώματός του καὶ μὴ ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ἄνευ ἀδείας, οὐδεμίαν ὅμως ἐκτελεῖ ὑπηρεσίαν κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης, λαμβάνει δὲ μόνον τὰ πεντήκοντα ἑκατοστὰ τῶν ἀποδοχῶν του. Αὕτη εἶναι διαρκείας 2—6 μηνῶν. Ἐπιβάλλεται δὲ διὰ παράβασιν ὑπηρεσιακῆς ἐχεμυθείας, διὰ συνήθη ραθυμίαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων, ὡς καὶ διὰ πᾶν πταῖσμα, δι' ὃ ἤθελον κριθῇ ἀνεπαρκεῖς αἱ κατώτεραι πειθαρχικαὶ ποιναί. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ἀξιωματικὸς διατελεῖ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ λογίζεται ὡς χρόνος πραγματικῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν σύνταξιν καὶ τὸν προβιβασμὸν (ἄρθρ. 12—19 κωδικ. νόμου 3552: «Περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν», ἄρθρ. 12—15 κωδικ. νόμου 4261: «Περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ» καὶ ἄρθρ. 61—66 νόμ. 5122: «Περὶ ἱεραρχίας τῆς πολεμικῆς ἀεροπορίας κλπ.»). Χ. Π.

Παῦσος (Paussus) *[Μυθολ.]*. Ρωμαϊκὸς θεὸς τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς εἰρήνης. Ν. Σ. Λ.

παῦσος (ὁ) (Paussus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *παυσιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παῦσος ὁ στικτὸς* (Paussus maculatus), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ πεπλατυσμένον, κεφαλὴν σχεδὸν τετραγωνικήν, προθώρακα στενότερον τοῦ λοιποῦ σώματος, κοιλίαν τετραγωνικὴν καὶ εὐρυτάτην, πόδας χονδροὺς καὶ βραχεῖς καὶ χρῶμα φαιομελανὸν μὲ ὑπολευκους κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Τρέφεται ἐκ ζωϊκῶν οὐσιῶν καὶ ἀπαντᾷ εἴς τινας χώρας τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Παῦσος ὁ στικτός.

παυσώδυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παύων, ὁ καταπαύων τὰς ὀδύνας, ἄλλως *παυσίλυπος*.

Παύσων. —1) Παμπόνηρος κόλαξ καὶ παράσιτος, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλούτ. 602).

—2) Ἀθηναῖος ζωγράφος τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, ὅστις ἀπομακρυνόμενος τῆς θεωρίας τοῦ καλοῦ καὶ παριστῶν τὰ ἀντικείμενα χειρότερα ἢ κατὰ φύσιν, ἐνδιέτριβεν εἰς μικρολογίας. Δι' ὃ διακωμῳδεῖ αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης (Θεσμοφ. 949) ὡς «ρυπαρογράφον». Α. Θ. Σ.

Παυταλία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾴκης (βλ.λ. *Πανταλία*).

παύω, *ἀόρ. ἔπαυσα*, δημοτ. *ἔπαψα*· κάμνω τινὰ νὰ παύσῃ, καταπαύω, σταματῶ: «παύσατε πῦρ», «πάψε τὶς φωνές σου»· || κάμνω τινὰ νὰ παύσῃ τὴν ἐργασίαν του, ἀπομακρύνω ἀπὸ τῆς ἐργασίας, καθιστῶ ἀργόν: «ἡ κυβέρνησις διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπαλλήλους»· || συνεκδ. «παύω ἐφημερίδα, —περιοδικὸν κτ.» ἀπαγορεύω τὴν περαιτέρω ἔκδοσιν· || παύω τὴν ὁμιλίαν μου, σιωπῶ: «παῦσε πιά, δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀκούω», «δὲν παύει τὸ στόμα του»· || καθόλου, ἀμετβ. σταματῶ, ἐκλείπω: «ἔπαυσαν οἱ πόνοι, — οἱ φωνές», «ἔπαυσε ἡ βροχή, — ὁ ἀέρας».

Παφάρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κυρρηστικῆς Συρίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ..., 14, 10). Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ *Ἀβαρράρα* τοῦ Αὐγουσταίου πίνακος, ἀπέχουσα πρὸς Δ. τοῦ Ζεύγματος (νῦν Μπιρετζίκ) περὶ τὰ 25 μίλια. Α. Θ. Σ.

Παφία (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης, λατρευομένης ἐν Πάφῳ τῆς Κύπρου, ἔνθα ἐμυθολογεῖτο ὅτι, ἀναδύσασα ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐξέλεξεν αὐτὴν ὡς προσφιλῆ διαμονὴν καὶ ὅπου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναός, εἰς τὸν ὁποῖον κατ' ἔτος ἐπανηγυρίζετο ὑπὸ τῶν παρθένων ἡ γέννησις τῆς πολιούχου θεᾶς. Α. Θ. Σ.

παφία (ἡ) (Paphia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν νήσων. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Βλ. λ. *μεσόδεσμα* καὶ *τάπης*.

Παφία *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς βουλγαρικῆς παραλίου τοῦ Εὐξείνου, δεσπόζων τοῦ λιμένος Μπαζιλικὸ (Βασιλικό: πλάτ. 42°10' Β., μῆκ. 27°54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra), βορείως τῆς Ἀγαθουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

πάφιλας (ὁ)· δημοτ., ὀρειχάλκινον λεπτὸν ἔλασμα.

παφιλένιος, *—α, —ο*· ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ πάφιλα.

παφίλι (τό)· δημοτ., τεμάχιον ὀρειχάλκου προσηρμοσμένον κάπου.

παφιοπέδιλον (τὸ) (Paphiopedilum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ πρὸς κόσμον καλλιεργούμενα, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Πάφιος (ὁ), θηλ. *—ία*· ὁ κάτοικος τῆς Πάφου, ὁ ἐκ Πάφου καταγόμενος· || *Παφία* (ἡ)· προσηγορία τῆς Ἀφροδίτης (βλ. λ. *Παφία*)· || ὡς ἐπίθετον *πάφιος, —α, —ον*· ὁ τῆς Πάφου.

Πάφλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Λέσβου (βλ. λ. *Πάμφυλλα*).

Παφλαγονία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα κειμένη, μεταξὺ τοῦ Πόντου (πρὸς Α.), τῆς Βιθυνίας (πρὸς Δ.), τοῦ Εὐξείνου Πόντου (πρὸς Β.) καὶ τῆς Γαλατίας (πρὸς Ν.). Εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους πρὸς Α. καὶ ΝΑ. τῆς Παφλαγονίας ἐξετείνετο ἡ Καππαδοκία καὶ πρὸς Ν. ἡ Φρυγία, τῆς ὁποίας τὸ παρὰ τὴν Παφλαγονίαν τμῆμα μετωνομάσθη Γαλατία ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ τῶν Γαλατῶν. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, ὅστις καὶ ἦτο, συνήθως (διότι τὰ ὅρια αὐτῆς μετεβάλλοντο ἑκάστοτε), τὸ φυσικὸν ἀνατολικὸν (πρὸς τὸν Πόντον) ὅριον τῆς χώρας, καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ (κυριώτερος εἶναι ὁ Ἀμνίας) καὶ ἦτο πεδινὴ μὲν καὶ εὔφορος κατὰ τὰ παράλια, καλυπτομένη ὑπὸ ἐλαιῶν καὶ παράγουσα δημητριακοὺς καρπούς, ὀρεινὴ δὲ καὶ δασώδης ἐν τῷ κέντρῳ καὶ τῷ νοτίῳ τμήματι αὐτῆς. Ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐφημίζετο ὡς χώρα κτηνοτροφική, ἦσαν δὲ πεφημισμένοι οἱ ἵπποι καὶ ἡμίονοι αὐτῆς. Ἐπίσης ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤκμαζεν ἐν αὐτῇ ἡ σιδηρουργία καὶ ἡ χαλυβουργία. Τῆς χώρας ταύτης γίνεται μνεία τὸ πρῶτον παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Β 851 κ.ἑξ.). Ἦρχε ταύτης κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ ἀνδρεῖος Πυλαιμένης, ὁ ἐξ Ἐνετῶν, ὅστις ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων ὡδήγησεν εἰς τὸ Ἴλιον τοὺς πολεμιστὰς τῶν ἑξῆς πόλεων τῆς χώρας ταύτης: Κυτώρου, Κρώμνης, Σησάμου, Αἰγιαλοῦ καὶ Ἐρυθίνων. Τὸν Πυλαιμένη ἐφόνευσεν ὁ Μενέλαος, οἱ δὲ Παφλαγόνες ἀπορφανισθέντες δὲν ἐπανῆλθον, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν χώραν των μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἀλλὰ διὰ τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν πρὸς Δ. αὐτῆς χωρῶν ἔφθασαν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, ἔνθα ἔκτισαν τὴν Ἐνετίαν (*Στρ.* C. 543), οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ Πυλαιμένους Ἐνετῶν. Ἡ παράδοσις ἐπλάσθη πρὸς ἑρμηνείαν τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης τῶν μυθικῶν χρόνων κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Ἡ χώρα αὕτη, κατοικουμένη ὑπὸ θρᾳκοφρυγικῶν φύλων (παλαιότερον ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι οἱ Παφλαγόνες, ὡς καὶ οἱ Καππαδόκαι—ἢ Καππάδοκες κατὰ Στράβωνα—ἦσαν σημιτικὰ φῦλα), ἦτο εἰς ἀρχαιοτάτους μὲν χρόνους ἀνεξάρτητος ὑπὸ ἰδίους ἡγεμόνας, βραδύτερον δὲ ἐν ποιᾷ τινι ὑποτελείᾳ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, ὅτε ἔκτισαν εἰς τὰ παράλια αὐτῆς οἱ Μιλήσιοι, προσελκυσθέντες ἀπὸ τὴν ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἁλιείαν τῶν πηλαμύδων, τὴν εὐφορίαν τοῦ παραλιακοῦ ἐδάφους τῆς χώρας, τὰ πλούσια εἰς σίδηρον καὶ χάλυβα ὀρυχεῖά της, τὰ πυκνὰ δάση της, τὴν ἐν αὐτῇ παραγωγὴν μίλτου καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐξαγωγὴν δούλων, τὴν Σινώπην, ἥτις κατεστράφη ὅτε ἐπέδραμον τὴν χώραν οἱ Κιμμέριοι (708 π. Χ.), ἀλλ' ἀνεκτίσθη καὶ ἔγινεν ἡ μητρόπολις νέων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς χώρας. Μετὰ ταῦτα ὑπήχθη ἡ χώρα εἰς τοὺς Λυδοὺς καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τοὺς Πέρσας, ἀνήκουσα εἰς τὴν τρίτην σατραπείαν τοῦ περσικοῦ κράτους. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου μετέσχον καὶ οὗτοι ταύτης, ἔτη δέ τινα μετ' αὐτὴν ἔγιναν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ ἴδιον ἡγεμόνα. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (333 π. Χ.), οἱ Παφλαγόνες ὑπετάχθησαν ὑπὸ τὸν ὅρον, γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς τὴν χώραν των μακεδονικὰ στρατεύματα. Ἦτο ἡνωμένη τότε ἡ Παφλαγονία μετὰ τοῦ Πόντου ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν Μιθριδάτην, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀριοβαρζάνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Παφλαγονία μετὰ τῆς Καππαδοκίας καὶ μέρους τοῦ Πόντου ἐδόθησαν εἰς τὸν Εὐμένη, ὅστις ὅμως ὤφειλε νὰ καταλάβῃ ταύτας—καὶ τὰς κατέλαβε— διὰ τῶν ὅπλων ἀπὸ τοῦ δυνάστου των Ἀριαράθου. Ἀπὸ τοῦ Εὐμένους ἡ Παφλαγονία περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Ἀντιγόνου καὶ ἀπὸ τούτου μετὰ τὴν ἐν Ἴψῳ (301 π. Χ.) μάχην εἰς τὴν τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου, καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ Σελεύκου. Ἴσως μέρος τῆς χώρας ταύτης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου, ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ μετὰ ποντικῶν τύπων νομίσματα τῆς Ἀμάστριος. Κατὰ τὸν Β' π. Χ. ὅμως αἰῶνα οἱ δυνάσται τῆς Παφλαγονίας, οἵτινες φέρουν συνήθως τὸ ὄνομα Πυλαιμένης, εἰς μνήμην τοῦ μυθολογικοῦ τῆς χώρας ἥρωος, εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν Σελευκιδῶν. Ὁ τελευταῖος τῆς δυναστείας τῶν Πυλαιμενιδῶν ἐκληροδότησεν (121 π. Χ.) τὸ βασίλειόν του εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου Μιθριδάτην τὸν Ε', ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἐγκατέστησαν εἰς τὴν χώραν ταύτην οἱ Ρωμαῖοι τὸν υἱὸν τοῦ φίλου καὶ συμμάχου των βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους Φιλήμονα, ὅστις κατέστησε κληρονόμους του ἐπ' αὐτοῦ τοὺς Ρωμαίους. Μιθριδάτης ὅμως ὁ ΣΤ', ὁ μέγας, καθυπέταξε τήν τε Παφλαγονίαν καὶ Καππαδοκίαν καὶ μετέθεσε τὴν ἕδραν τοῦ κράτους του εἰς τὴν πόλιν τῆς Παφλαγονίας Σινώπην, ὅτε δέ, κηρύξας πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων, κατέστη κύριος τῆς τε μέσης καὶ βορείου Μ. Ἀσίας, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Πέργαμον (88 π. Χ.). Καὶ ὅτε ἔληξεν ὁ Β' Μιθριδατικὸς πόλεμος ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων (64 π. Χ.), ὁ νικητὴς τοῦ Μιθριδάτου Πομπήϊος προσήρτησε τὴν παρα-

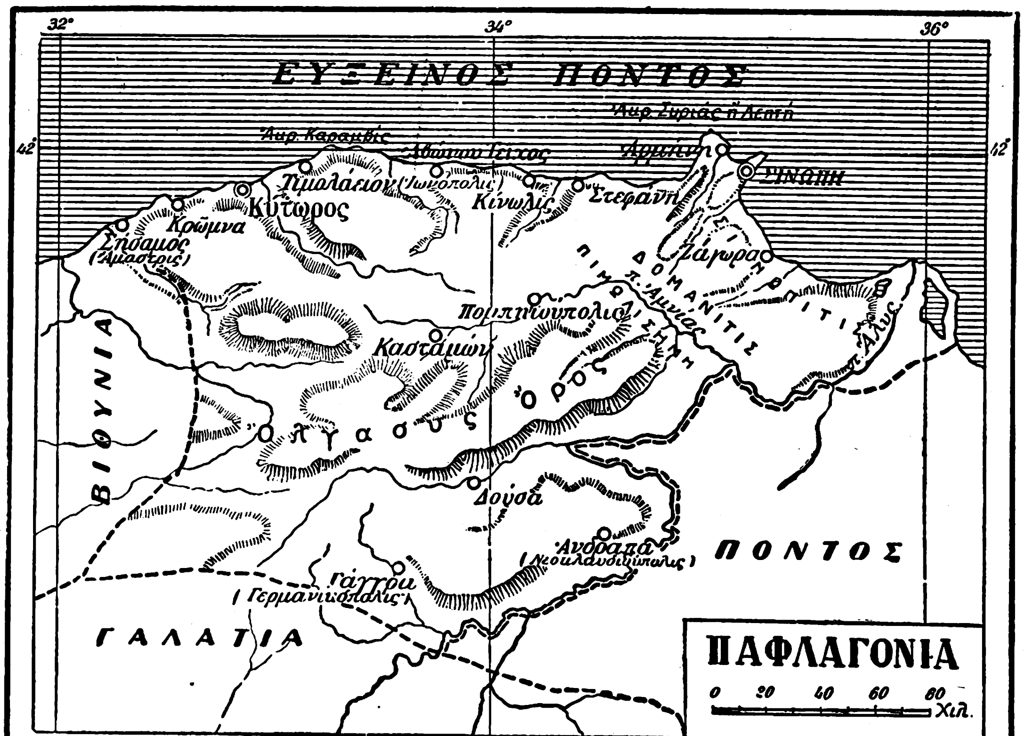

Digitized by Google

λιακὴν χώραν τῆς Παφλαγονίας εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν Πόντου—Βιθυνίας, οἱ ἰθαγενεῖς ὅμως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Παφλαγονίας διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των μέχρι τοῦ 7 π. Χ. Κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἅπασα ἡ Παφλαγονία, τῆς ὁποίας τὸ νοτιώτερον τμῆμα εἶχε προσαρτηθῆ εἰς τὴν Γαλατίαν ἀπὸ τοῦ 7 π. Χ., ὠργανώθη εἰς ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν τῆς διοικήσεως τοῦ Πόντου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Γάγγραν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (630 μ. Χ.) ἀπετέλεσε τὸ θέμα Παφλαγονίας ἢ Παφλαγόνων. Αὕτη εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ ἱστορία τῆς χώρας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, ἰδίως τοῦ κέντρου, ἦσαν σχεδὸν αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι καὶ ὅτε ἡ Παφλαγονία ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ἡγεμόνων ἄλλων χωρῶν. Ὤφειλε δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν της εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους της, τὸ ὁποῖον, διατεμνόμενον ὑπὸ τριῶν παραλλήλων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ὀροσειρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποκρημνοτέρα εἶναι ἡ τοῦ κέντρου, τοῦ Ὀλγάσυος (Ἰλκάζ-ντάγ), ἐξησφάλιζε τὴν ἐλευθερίαν τῶν κατοίκων της διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων φυσικῶν προμαχώνων της.

Πόλεις τῆς Παφλαγονίας. Μετὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευομένας ἀρχαιοτάτας τῆς Παφλαγονίας πόλεις, *Κύτωρον*, *Κρῶμναν*, *Σήσαμον*, *Αἰγιαλόν*, *Ἐρυθίνους* καὶ *Ἐνετούς*, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία ἐνωρὶς ἐξέλιπεν, ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Μιλησίων ἐπὶ τοῦ αὐχένος προεκβαλλούσης ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου χερσονήσου ἡ *Σινώπη* μὲ τοὺς ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσθμοῦ λιμένας της, τὰ ναύσταθμά της καὶ τὰ θαυμαστὰ πηλαμυδεῖά της, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη Σινωπῖτις ἡ ἑκατέρωθεν αὐτῆς παραλιακὴ χώρα τῆς Παφλαγονίας, καὶ ἥτις ἀπετέλει ἴδιον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Παφλαγονίας δυναστῶν κράτος μέχρι τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Νεώτεραι δὲ ταύτης εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἄμαστρις* παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παρθενίου ποταμοῦ, ὅστις ἦτο τὸ δυτικὸν φυσικὸν ὅριον τῆς Παφλαγονίας, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς βασιλίσσης Ἀμάστριος καὶ συνοικισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἐκ τῶν κατοίκων τῶν ἀρχαίων πόλεων Σησάμου, ἥτις ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς Ἀμάστριος, τῆς (ἢ τοῦ) Κυτώρου, ἥτις ἦτο ἐμπορικὸς σταθμὸς τῆς Σινώπης, τῆς Κρώμνης καὶ τῆς Τίου, *Τιμολάϊον* παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Κάραμβιν*, τὸ διαιροῦν εἰς δύο πελάγη τὸν Εὔξεινον Πόντον, *Ἀβώνου τεῖχος* (ἡ μετέπειτα Ἰωνόπολις), ἡ πατρὶς τοῦ ψευδομάντεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Παφλαγόνος, *Κίνωλις*, *Ἀντικίνωλις*, *Στεφάνη*, *Ἁρμώνη*, πολίχνη τῆς Σινωπίτιδος, *Ζαγορά*, πρὸς Δ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἅλιος, ἅπασαι παραλιακαὶ (ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου) πόλεις τῆς Παφλαγονίας, καὶ αἱ ἐν τῇ μεσογαίᾳ ταύτης *Γάγγρα*, φρούριον καὶ πολίχνη κατὰ τὰ νότια ὅρια τῆς χώρας, ἕδρα τοῦ βασιλείου τοῦ Μορζέου, ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν ἀνεξαρτήτων ἰθαγενῶν ἡγεμόνων τῆς Παφλαγονίας (συγχωνευθεῖσα κατὰ τὸ 7 π. Χ. πρὸς τὴν Γερμανικόπολιν), *Κιμίατα*, ὀχυρὸν φρούριον ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ δυσβάτου Ὀλγάσυος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον τὰ ἱερὰ καθιδρύματά των οἱ Παφλαγόνες, τὸ βασιλικὸν φρούριον (τῶν ἰθαγενῶν βασιλέων) *Πιμώλισοι*, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἡ περιοχὴ αὐτή, ἡ πλήρης μεταλλείων, ὠνομάζετο Πιμωλισηνή, *Ἀνδραπία* ἢ *Νεοκλαυδιούπολις*, οὐχὶ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἅλυος, *Πομπηϊούπολις* ἐν τῇ Δομανίτιδι τῆς Παφλαγονίας παρὰ τὸν Ἀμνίαν ποταμόν, *Σεβαστή*, ἄγνωστον ποῦ κειμένη, καὶ ἄλλαι. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους γίνεται μνεία καὶ πόλεως *Δοκέας* ἐπὶ τοῦ Ὀλγάσυος κειμένης, τῆς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀμνίου *Κασταμονῆς*, ἥτις λέγεται πατρὶς τῶν Κομνηνῶν καὶ εἶναι καὶ σήμερον πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῶν *Σώρων* καὶ τῶν *Δαδίβρων*. Τῶν πλείστων μνημονευθεισῶν ἀρχαίων πόλεων (περιλαμβανομένων καὶ τῶν τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων) διεσώθησαν καὶ νομίσματα μετ' ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν, ὡς καί τινα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΥΛΑΙΜΕΝΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ», ἀποδιδόμενα εἰς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους Β' Φιλήμονα.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Παφλαγονίας θέμα** *[Βυζαντ.]*. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ρωμαιοκρατίας, καθὼς καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (Δ'—Ζ' αἰῶνος) ἡ Παφλαγονία ἀπετέλει ἐπαρχίαν περιλαμβάνουσαν μέγα μέρος τοῦ σημερινοῦ βιλαετίου τῆς Κασταμονῆς καὶ ἱκανὴν ἔκτασιν τῆς δυτικῶς ταύτης ἐκτεινομένης χώρας. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀπεσπάσθη τὸ δυτικὸν τμῆμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἐπαρχίαν, κληθεῖσαν Ὀνωριάδα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565) αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἡνώθησαν πάλιν διὰ τῆς κθ' νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς μίαν ἐπαρχίαν, τὴν *Παφλαγονίαν*, ἀλλὰ μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα, ὅτε ἡ αὐτοκρατορία διῃρέθη εἰς μικροτέρας διοικητικὰς περιφερείας, κληθείσας θέματα, ἡ Ὀνωριὰς ἀπεσπάσθη πάλιν καὶ μετὰ τῶν πέριξ χωρῶν ἀπετέλεσε τὸ θέμα τῶν Βουκελλαρίων, καὶ ἔκτοτε τὸ τῆς Παφλαγονίας ἐξετείνετο ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ τῆς Ἀμάστρας μέχρι τῆς Στεφάνης (50 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Σινώπης), νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἅλυος, δυτικῶς ὑπὸ τῆς γραμμῆς ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ἀμάστρας διήρχετο παρὰ τὰς νῦν πόλεις Σαφράμπολις καὶ Τσιρκὲς καὶ κατέληγεν εἰς τὸν Ἅλυν, 40 χλμ. νοτίως τῆς Γάγγρας. Ἐπισημότεραι πόλεις τοῦ θέματος ἦσαν αἱ παράλιαι *Ἄμαστρις* καὶ *Ἰωνόπολις* (τουρκ. Ἰνέμπολι), καὶ αἱ μεσόγειοι *Γάγγρα* (Τσάγκρα), *Σῶρα*, *Δάδιβρα* (Ἰσκελίμπ), *Κασταμὼν* καὶ *Πομπηϊούπολις* (Τασκιουπροῦ).

Ν. ΚΛΣ

Παφλαγὼν *[Μυθολ.]*. Ὁ υἱὸς τοῦ Φινέως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομά της, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ Παφλαγονία.

Παφλαγών. Ὁ κάτοικος τῆς *Παφλαγονίας* (βλ. λ.) καὶ ἰδίως ὁ βασιλεὺς αὐτῆς. Τὸ ἔθνος τῶν Παφλαγόνων περιεφρονεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς ἀπολίτιστον καὶ ἠλίθιον, καὶ ὡς ἔθνος τῶν ἀργυρωνήτων δούλων. Εἰς τὰς παροιμίας καὶ παροιμιώδεις φράσεις ἡ λέξις παφλαγὼν ἦτο ταυτόσημος μὲ τὴν λέξιν οὐτιδανὸς καὶ φλύαρος.

ΚΑΨ.

παφλάζω· κάμνω ἦχον φλά-φλά, κοχλάζω, ἐπὶ τοῦ ρέοντος ὕδατος ἢ τῶν θραυομένων κυμάτων.

παφλασμὸς (ὁ), καὶ *πάφλασμα* (τό)· τὸ παφλάζειν, ὁ ἐκ τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος ἢ τῶν θραυομένων κυμάτων ἦχος.

—*[Ἰατρ.] Παφλασμὸς* (clapotage) καλεῖται ἦχος, ὃν ἐπιτυγχάνομεν διενεργοῦντες διὰ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων μικράς, ἀποτόμους καὶ ἐπανειλημμένας κινήσεις εἰς τὸ ἐν χαλάσει εὑρισκόμενον κοιλιακὸν τοίχωμα. Παράγεται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο ὅταν ὁ στόμαχος ἢ τὰ ἔντερα, ἐν διαστολῇ εὑρισκόμενα, περιέχουσι ποσότητά τινα ὑγρῶν ἢ ἀερίων. Ἡ ἔρευνα τοῦ σημείου τούτου καθιστᾷ ἀντιληπτὸν τὸν βαθμὸν τῆς διαστολῆς τοῦ τε στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Ὅπως προκαλέσωμεν τοῦτο, θέτομεν τὴν κοιλίαν ἐν χαλάσει, κατακλίνοντες τὸν πάσχοντα μὲ τὰ κάτω ἄκρα ἐν κάμψει· ἀκολούθως διὰ τοῦ πολφοῦ τῶν δακτύλων καταφέρομεν μικρὰ πλήγματα ἐπὶ τῆς στομαχικῆς χώρας ἢ καὶ τῶν ἐντέρων, ὁπότε ἀκούεται ἦχος, ὡσεὶ ὑπὸ ὑγροῦ μετατοπιζομένου ἀποτόμως καὶ πλήττοντος ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ ὀργάνου, καὶ κάτωθι ἔτι τοῦ φυσιολογικοῦ ἐπιπέδου τοῦ κάτω χείλους τοῦ στομάχου.

Μ. Ν. Κ.

Παφνούτιος. Ἐπίσκοπος εἴς τινα τῶν πόλεων τῆς Ἄνω Θηβαΐδος, ἐν τῶν ἐπιφανεστάτων μελῶν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς συνόδου (325). Ἐκ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶχεν ἀνατραφῆ εἴς τι ἀσκητήριον καὶ ἔζη ἄγαμος. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμίνου ἐξωρύχθη εἷς ὀφθαλμός του, ἀπεκόπη ἡ ἀριστερὰ κνήμη του καὶ ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν ἡ ποινὴ τῶν καταναγκαστικῶν ἔργων εἰς μεταλλεῖα. Εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον πρὸς λυσιτέλειαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ κόσμον τῶν ἱερωμένων διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἀγαμίας εἰς τὸν κλῆρον. Ἐζήτει νὰ παραμείνῃ ἡ παλαιὰ τάξις, ν' ἀπαγορευθῇ δηλαδὴ ἡ σύναψις γάμου μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἡ δὲ γνώμη του ὑπερίσχυσεν. Εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀθανασίου συγκροτηθεῖσαν καὶ καταδικάσασαν αὐτὸν σύνοδον τῆς Τύρου (335), ἔσχε τὸ θάρρος ὁ Παφνούτιος ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἀθανασίου νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτόν, ἐκάλεσε δὲ τὸν συμμαρτυρήσαντα αὐτῷ Μάξιμον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν σύνοδον. Ὁ Σῳζόμενος ἀποδίδει εἰς τὸν Παφνούτιον θαυματουργὸν δύναμιν θεραπείας τῶν ἀσθενῶν καὶ ἐξώσεως τῶν δαιμόνων. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του εἶναι ἄγνωστον.

Σ. Ν. Λ.

— **Παφνούτιος** ὁ **ἀββᾶς**. Διάφορος τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἄνω Θηβαΐδος καὶ ὁμολογητοῦ, ὅστις εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὴν Σκυθικὴν ἔρημον (νοτίως τῶν Νιτρικῶν ὀρέων) καὶ ἦτο 90 ἐτῶν ὅταν ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κασσιανὸς (360—435). Ἔζη ἀφιερωμένος εἰς τὴν θεωρίαν τῶν θείων καὶ κατέλειπε τὸ κελλίον αὐτοῦ μόνον κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακήν, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν 6 ρωμαϊκὰ μίλλια μακρὰν κειμένην ἐκκλησίαν καὶ συγχρόνως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ παραλάβῃ τὴν ἀναγκαίαν προμήθειαν ὕδατος καὶ τροφῆς.

Σ. Ν. Λ.

Πάφος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία παράλιος πόλις τῆς Κύπρου, κειμένη εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου. Οἰκιστὴς αὐτῆς φέρεται ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὁ ὁμηρικὸς ἥρως Ἀγαπήνωρ. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκαλεῖτο ἀρχικῶς *Ἐρυθρά*, ὅταν δὲ μετωνομάσθη ἐκλήθη *Νέα Πάφος*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *Παλαίπαφον* (βλ. λ.). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἔλαβε τὸ ὄνομα *Αὐγούστα Κλαυδία*, ὡς ἀνεγερθεῖσα ἐπὶ Αὐγούστου. Ἡ Πάφος ἐνωρίτατα, χάρις ἰδίως εἰς τὸν λιμένα της, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα τῆς Παλαιπάφου, ἡ ὁποία περιωρίσθη εἰς τόπον λατρείας τῆς Ἀφροδίτης, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας μετέβαινε κατ' ἔτος ἱερὰ πομπὴ ἐκ Πάφου. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ἐγένετο ἀμέσως πρωτεύουσα τῆς νήσου ἀντὶ τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἕδρα τοῦ ἀνθυπάτου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους προσέλαβεν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἕνεκα τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα καὶ τῆς προσηλυτίσεως εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου Σεργίου Παύλου. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους περιῆλθε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἀφάνειαν. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦτο ἕδρα μιᾶς τῶν 14 ἐπισκοπῶν τῆς νήσου, ἐπὶ τῶν Λουζινιανῶν ἕδρα διοικήσεως τοπικῆς καὶ τέλος ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν ἐγκατελείφθη ὁριστικῶς, ἕνεκα ἴσως τοῦ ἀνθυγιεινοῦ κλίματός της (βλ. καὶ λ. *Κύπρος*).

Α. Κ. Α.

—**Πάφου ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν τῆς Κύπρου, κειμένη πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου καὶ συνορεύουσα μὲ τὰς ἐπαρχίας Λευκωσίας καὶ Λεμεσοῦ. Ἔχει ἔδαφος ὀρεινὸν κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ διὰ τοῦτο ἡ εἰς δημητριακὰ ἀπόδοσίς της εἶναι μικρά, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ παραγωγὴ χαρουπιῶν, σταφίδος καὶ ἐλαίου εἶναι μεγάλη, καθὼς καὶ τῆς μετάξης, διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὁποίας λειτουργεῖ εἰς Γεροσκήπου μεταξουργεῖον. Ὁμοίως εἰς εὐρεῖαν κλίμακα διενεργεῖται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πωμοῦ παραγωγὴ ριγανελαίου. Κάτ. 50.000 περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων 10.000 Μωαμεθανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Διοικεῖται ὑπὸ διοικητοῦ καὶ διαιρεῖται εἰς τρία διαμερίσματα: τῆς Πάφου, τῶν Κελοκεδάρων καὶ τῆς Χρυσοχοῦς, ἔχει δὲ πρωτεύουσαν τὸ *Κτῆμα*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἕδρα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας.

Α. Κ. Α.

Πάφρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 118.

—**Πάφρα** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Σαμψοῦντι (βλ. λ. *Μπάφρα*).

παχαίνω, ἢ *παχένω*, ἀόρ. *ἐπάχυνα*· δημοτ. τύπ. τοῦ *παχύνω* (βλ. λ.).

Παχάνγκ (Pahang) *[Γεωγρ.]*. Ὑποτελὲς κράτος ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μαλάκκας, ἀνῆκον εἰς τὴν βρεττανικὴν κτῆσιν τῶν ὁμοσπόνδων μαλαϊκῶν κρατῶν, ὁριζόμενον πρὸς Β. ὑπὸ τῶν κρατῶν τοῦ Κελαντὰν καὶ Τρεγκανοῦ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῆς Κίνας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν κρατῶν τοῦ Νέγκρι Σεμπιλὰν καὶ Ζοχὸρ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν κρατῶν τοῦ Πέρακ καὶ Σέλαγκορ. Κάτ. 146.064 καὶ ἔκτασις 36.274 τ. χλμ. Ἡ χώρα διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ἀλλαχοῦ μὲν ὀρεινόν, ἀλλαχοῦ δὲ δασῶδες καὶ κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Ἔχει πλούσια κοιτάσματα χρυσοῦ, ἅτινα ἐκμεταλλεύονται εὐρωπαϊκαὶ ἑταιρεῖαι, καὶ μεταλλεῖα κασσιτέρου, εἰς τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον Κινέζοι. Πρωτεύουσα *Πεκάν*.

Η. Π. Γ.

—**Παχάνγκ** (Pahang) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Πέρακ ποταμὸς τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκκας, σχηματιζόμενος ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν ποταμῶν Λίπις, Ζελάϊ καὶ Τέμελιν. Ἔχει ὁλικὸν ροῦν 350 περίπου χλμ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του χωρίζεται εἰς δύο βραχίονας, ἐξ ὧν ὁ εἷς διασχίζει τὴν πόλιν Πεκὰν καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Κίνας.

Η. Π. Γ.

Παχειὰ *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Αἰγαίου (ὑψόμ. 740 ποδ., πλάτ. 36° 16½ Β., μῆκ. 25° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 α: Archipelago, southern sheet), 5 μίλλ. νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Κάλαμος, ἀνατολικὴ τῆς Ἀνάφης ἐσχατιά. Λέγεται παρά τινων *Ἀναφόπουλο*.

Σ. Ε. Λ.

— **Παχειὰ** *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Σκιάθου (βλ. λ. *Ζογριά*).

Παχεῖα ἄκρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδοῦς (*Πτολ.* Γ, γ. 2). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ἀλτάνο*.

Σ. Ε. Λ.

Παχειὰ-ἄμμος *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (564 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρου τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, νεωστὶ ἱδρυμένη, μὲ 162 κατοίκους. Εἰς ταύτην ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία: *Βασιλικὴ* (321 κάτ.) καὶ *Μοναστηράκι* (81 κάτ.). Κεῖται ἐπὶ τῆς βορείας ἀμμώδους παραλίας τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἱεραπέτρου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Μεραμβέλλου καὶ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἱεράπετρον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν. Εἰς ἀπόστασιν 20' περίπου κεῖται ἡ ἀνακαλυφθεῖσα (1901—1904) ὑπὸ Ἀμερικανίδος ἀρχαιολόγου ἀγροτικὴ πόλις *Γουρνιά*. Νοτιοανατολικῶς κεῖται ἡ *Βασιλική*, ἐπὶ τῆς ὁποίας, εἰς θέσιν Κεφάλι, ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1904 καὶ 1906 συνοικισμοὶ πρωτομινωϊκῶν καὶ μεσομινωϊκῶν ἐποχῶν μὲ τετράγωνα σχεδὸν δωμάτια καὶ τὰ ρυθμοῦ Βασιλικῆς ἀγγεῖα. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κόλπου, ἀνατολικώτερον, κεῖται ἡ βραχώδης νησὶς Μόχλος, ἔνθα ἀνεσκάφησαν τῷ 1908 ὑπὸ Σῆγερ ἀξιολογώτατα ἀντικείμενα καὶ ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖος συνοικισμὸς μαρτυρῶν πλοῦτον καὶ πρόοδον εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἔτι ἀνατολικώτερον κεῖται ἡ νησὶς Ψεῖρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ τῷ 1907 ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαιολόγου μινωϊκὴ πολίχνη καὶ ἀνευρέθησαν ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα ἀξιόλογα, καὶ τῶν τριῶν μινωϊκῶν περιόδων.

Ε. Α.

Digitized by Google

— **Παχειά-ἄμμος** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ συνόλου τῆς παραλίας τῆς ἀποτελούσης τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Μεραμβέλλου καὶ ἐκτεινομένης ἀπὸ τοῦ ΝΔ. ἕως τοῦ ΝΑ. μυχοῦ του. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικόν, ἀναφέρεται εἰς τὸν χάρτην τοῦ Ν. Καλομενοπούλου. Σ. Ε. Λ.

— **Παχειά-ἄμμος** *[Γεωγρ.]*. Τὸ μεσαῖον ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ δυτικοῦ κορμοῦ τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36° 35′ 40″ Β., μῆκ. 26°18′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) καὶ ὁ πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ ὅρμος, ἀμφίδυμος πρὸς τὸν ὅρμον Πανόρμου. Ἀμφότεροι οἱ ὅρμοι οὗτοι ἦσαν ὁρμητήρια ἐνέδρας πειρατικῶν ἐξορμίσεων κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ ἀγῶνος ἔτη. Σ.Ε.Λ.

Παχειὰ ράχη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Αἰγίνης τῆς ἐπαρχίας Αἰγίνης τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 154.

—**Παχειὰ ράχη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία κλιτὺς τοῦ βουνοῦ τῆς Αἰγίνης *Βουνὰ τοῦ Σκρέκα*, καὶ χωρίον *(Παχειὰ ράχη)* μεταξὺ τοῦ βουνοῦ τούτου, τῶν βουνῶν Ρουμελιώτου, Φλόκα ράχη καὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Περιβόλας, καταφανέστατον ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀποτελοῦν γνώρισμα εἰς τοὺς καταπλέοντας εἰς τὸν ὡραῖον αὐτῆς ὅρμον. Σ. Ε. Λ.

Παχείδης, *Πολυχρόνιος*. Λόγιος μουσικοδιδάσκαλος, χρηματίσας πρωτοψάλτης ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν τῷ ἐν Γαλατᾷ ναῷ τῆς Παναγίας Καφφατιανῆς. Ἐδίδαξε τὴν μουσικὴν ἐν τῇ μουσικῇ σχολῇ τοῦ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου. Ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας του περὶ ρυθμοῦ εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου. Ἀπεβίωσεν ὑπερεβδομηκοντούτης, τῷ 1930. Ν. Α. Χ.

Παχειὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Θόλος* τῆς Χίου. Σ. Ε. Λ.

Παχέκο (Pacheco), ***Φραγκῖσκος***. Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σεβίλλῃ (1571—1654). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Fernandez el Fresquita, ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ζωγραφικῆς σχολῆς τῆς Σεβίλλης, καὶ ἵδρυσε καλλιτεχνικὴν σχολὴν ἐν Μαδρίτῃ, εἰς ἥν, πλὴν πολλῶν ἄλλων, ἐφοίτησε καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βελάσκεθ. Ὁ Παχέκο ἐτιμήθη μέχρις ὑπερβολῆς ὑπὸ τῶν συγχρόνων, ὅτε δὲ ἀπέθανεν, αὐτὸς οὗτος ὁ Λόπε ντὲ Βέγκα τῷ ἀπηύθυνεν ἐπαινετικώτατον ὕμνον. Ὁ Παχέκο εἰργάσθη ἰδίᾳ ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ εἰς προσωπογραφίας, ἀπέκτησε δὲ φήμην καὶ ὡς συγγραφεὺς διὰ πολυαρίθμων μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων καὶ ὡς τεχνοκρίτης καὶ αἰσθητικὸς διὰ τῆς «Πραγματείας περὶ ζωγραφικῆς». Ἐν τοῖς ναοῖς τῆς Σεβίλλης, τοῦ Κάδικος, τῆς Κορδούης καὶ τῆς Ἀλκάλας ἀπόκεινται πλεῖσται «Μαντόναι» καὶ ἀπεικονίσεις διαφόρων ἁγίων τοῦ καλλιτέχνου τούτου. Ἕτερα, λίαν ἀξιομνημόνευτα, ἔργα του εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ ἅγιος Πέτρος Νολάγκο ἀπελευθερῶν αἰχμαλώτους», «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος τῆς Ἀσσίζης», ἓξ διακοσμητικαὶ συνθέσεις ἐπὶ σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ρεμόνδου ἐν τῇ μονῇ τῆς Εὐχαριστίας (Μαδρίτη), «Ἡ ἐσχάτη κρίσις» ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Ἰσαβέλλας (Σεβίλλη), «Ὁ Ἰωακεὶμ καὶ ἡ Ἄννα» (Βουδαπέστη), «Νεαρὰ Βοημὶς» (Ντουαὶ) καὶ σειρὰ προσωπογραφιῶν (ἐν Σεβίλλῃ καὶ ἀλλαχοῦ). Ι.Μ.Π.

Πάχελπελ (Pachelbel), ***Ἰωάννης***. Διάσημος Γερμανὸς ὀργανοκρούστης καὶ συνθέτης (1653—1706). Διετέλεσε βοηθὸς ὀργανοκρούστου ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ τῆς Βιέννης, ἔνθα συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ὑπὸ τὸν περιώνυμον μουσικὸν Κέρλ· βραδύτερον ὠνομάσθη μουσικὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀϊζενάχ, ὀργανοκρούστης ἐν Ἐρφούρτῃ, Στουτγάρδῃ, τῆς αὐλῆς τοῦ Γκότα καὶ τέλος ἐν τῇ γενεθλίῳ του πόλει Νυρεμβέργῃ, ἔνθα διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Δικαίως σήμερον θεωρεῖται πρόδρομος τοῦ Ἰω. Σεβ. Μπάχ, λόγῳ τῶν καινοτομιῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας ἣν δίδει εἰς τὴν μορφὴν τῶν ἔργων του δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Ἡ μουσικὴ παραγωγή του περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: «Musikalische Sterbens Gedanken» (4 χορικὰ πενθίμου χαρακτῆρος, 1683), «8 Choräle zum Praämbulieren» (1693), «Hexachordon Apollinis» (1699), «Musikalische Ergötzung» 6 παρτῖται διὰ 2 βιολία παράχορδα (ξεκούρδιστα) καὶ ἐνάριθμον βάσιμον κλπ. Γ. Σ.

Πάχη *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς συστάδος τῶν Μεγαρικῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37° 57′ 50″ Β., μῆκ. 23°22′10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens καὶ 1513: Athens to isthmus) ἀμέσως πρὸς Δ. τῶν Σκιρωνίδων Πετρῶν. Ἀπετέλει αὕτη ποτὲ μετὰ τῆς νησῖδος Παχάκη καὶ μικρᾶς προβολῆς τῆς Μεγαρικῆς ἀκτῆς, ἱκανῶς προέχουσαν χερσονησίδα, καταταμεῖσαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀντιθέτως πρὸς τὴν γείτονά της Μινῴαν, ἥτις νῆσος οὖσα ἡνώθη ἤδη πρὸς τὴν Μεγαρίδα. Σ. Ε. Λ.

— **Πάχη, *ὅρμος*** — *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τοῦ δήμου Μεγαρέων τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 118.

Πάχης. Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, υἱὸς Ἐπικλήρου. Κατὰ φθινόπωρον τοῦ 428 π. Χ. κατέλαβε τὴν στασιάσασαν Μυτιλήνην, εἶτα δὲ τὰς πρὸς αὐτὴν φιλικῶς διακειμένας πόλεις τῆς Λέσβου Ἐρεσσὸν καὶ Πύρραν καὶ Νότιον. Τοῦ τελευταίου τὴν ἅλωσιν ἐπέτυχε διὰ δόλου, φονεύσας τὸν ἐν αὐτῷ στρατηγὸν Ἱππίαν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Ἀθήνας, δίδων λόγον τῆς στρατηγίας καὶ κατηγορηθείς, αὐτεχειριάσθη διὰ ξίφους ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ δικαστηρίου. Αἱ ἐν Λέσβῳ πρῶται πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ Πάχητος «Παχήτειος πόλεμος» (βλ. λ. *Μυτιλήνη*, τ. ΙΖ′, σ. 931γ). Π. Ν. Π.

Παχῆς, *Χαράλαμπος*. Κερκυραῖος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1799 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1878. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Ρώμην, κατέγινε δὲ ἰδίως εἰς τὴν γραφὴν ἱστορικῶν πινάκων. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἰκόνισε δραματικὰ ἐπεισόδια τοῦ πολέμου, ἐκείνου, μεταξὺ τὸν ὁποίων τὸν «Χορὸν τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου», τὸν «Ἀπαγχονισμὸν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου», τὴν «Παναγίαν», τοποθετηθεῖσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῶν Ξένων τῆς Κερκύρας, τὴν «Ὁλοκαύτωσιν τοῦ Ἀρκαδίου», ἐμπνευσθεὶς αὐτὴν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Μαρκορᾶ «Ὅρκος» κτλ. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης τὴν προσωπογραφίαν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, πρὸς δὲ ἐζωγράφησε καί τινας πίνακας παριστάνοντας σκηνὰς τῶν κερκυραϊκῶν ἠθῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καλύτερος εἶναι ὁ «Χορὸς τῶν γυναικῶν τοῦ Γαστουρίου». Κατὰ τὴν γενομένην ἔκθεσιν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1914, ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ ἀμφιετηρίδι ἀπὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, ἐξετέθησαν ἔργα καὶ σχεδιαγραφήματα αὐτοῦ, τῷ δὲ 1929 καὶ ἐν Ἀθήναις. Θ. Β.

Παχιάνικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κοκκάλας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 80. Κεῖται ἐν τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας μακρὰν τῆς Λαγείας.

Παχιὸς *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὴ ἄκρα ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, βορειοτάτη ἀπόληξις τοῦ ἀκρωτηρίου Ἰντζὲ μπουρνοῦ (πλάτ. 42° 06′ Β., μῆκ. 34° 58′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Cape Yasun to Fort Anakria), ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Εὐξείνῳ Μικρασίας (Ἀνατολίας). Προέχουσα μεταξὺ τῶν ὅρμων Ἄκ-Λιμὰν (ἀρχ. Ἁρμένη) καὶ Στεφανῆς (ἀρχ. Στεφάνη), εἶναι ἡ *Συριὰς ἄκρου-λεπτή*. Σ. Ε. Λ.

παχλαβί. Χρυσοῦν νόμισμα ἐν Περσίᾳ, εἰσαχθὲν διὰ τοῦ περὶ σταθεροποιήσεως τοῦ περσικοῦ νομίσματος νόμου τοῦ 1930, ἀντιστοιχοῦν πρὸς 20 νομισματικὰς περσικὰς μονάδας (20 χρυσᾶ ριάλ), βάρους 8.13598 γραμμ. χρυσοῦ, τίτλου 0,900· ἤτοι ἰσότιμον πρὸς τὴν χρυσῆν λίραν Ἀγγλίας. Ι. Α. Β.

Πάχλεν. Ὄνομα ρωσικῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας καταγομένης ἐκ Πομερανίας, φερούσης δὲ ἀρχικῶς τὸ ὄνομα *Κόσκουλλ* καὶ ἐγκατασταθείσης εἰς τὰς Βαλτικὰς ἐπαρχίας κατὰ τὸν ΙΓ′ αἰῶνα. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λιβονίας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, οἱ Πάχλεν προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν Ρωσίαν, πλεῖστοι δὲ τούτων κατέλαβον ἀνωτάτας στρατιωτικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις. Θ. Β.

— **Πάχλεν, *Παῦλος Πέτροβιτς*,** *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1783 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1836. Προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν καὶ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ δευτέρου σώματος στρατοῦ, ἐνίκησε τοὺς Πολωνοὺς ἐν Σιέδσε. Ἦτο πατὴρ τῆς περιφήμου κομίσσης Σαμοΐλωφ, τῆς κυριαρχησάσης τῶν παρισινῶν αἰθουσῶν ἐπὶ Λουδοβίκου-Φιλίππου. Θ. Β.

—**Πάχλεν, *Πέτρος Ἀλεξάνδροβιτς*,** *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1745 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1826. Διέπρεψε μετὰ τοὺς ἐναντίον τῆς Σουηδίας καὶ Τουρκίας πολέμους ἐπὶ Αἰκατερίνης Β′, διετέλεσε δὲ (1790) πρέσβυς ἐν Στοκχόλμῃ καὶ εἶτα διοικητὴς διαφόρων κυβερνείων ἐν Ρωσίᾳ, στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Πετρουπόλεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετασχὼν τῆς ἐναντίον τοῦ τσάρου συνωμοσίας ἐγένετο ἡ ψυχὴ αὐτῆς καὶ συνέπραξεν εἰς τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας Ἀλεξάνδρου Α′ ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὸ ρωσικὸν ἔδαφος καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μιτάου, ὅπου διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Θ. Β.

— **Πάχλεν, *Πέτρος Πέτροβιτς*,** *κόμις* —. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1778 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1864. Υἱὸς τοῦ Πέτρου Ἀλεξάνδροβιτς, διεκρίθη νεώτατος εἰς τὸν στρατόν, μετέσχε τῶν ἀσιατικῶν πολέμων τῷ 1796 καὶ ἐγένετο στρατηγὸς τῷ 1800. Διέπρεψε κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους τοῦ 1812, 1813 καὶ 1814, ὡς καὶ κατὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1831. Ἔκτοτε εἰσήχθη εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας εἰς Παρισίους (1835—1841). Μετακληθεὶς εἰς Ρωσίαν ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ἱππικοῦ. Θ. Β.

—**Πάχλεν, *Φρειδερῖκος Πέτροβιτς*,** *κόμις* —. Ρῶσος διπλωμάτης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει (1780—1863). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, εἶτα δὲ εἰσήχθη εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, διατελέσας πρεσβευτὴς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Βαυαρίαν. Τῷ 1829 συνυπέγραψε μετὰ τοῦ κόμιτος Ὀρλὼφ τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ εἶτα διωρίσθη διοικητὴς τῆς Χερσῶνος. Θ. Β.

Πάχνα *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ καὶ τῷ διαμερίσματι Αὐδήμου. Κάτ. 1400 περίπου, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 50 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Α. Κ. Α.

πάχνη (ἡ)· «δρόσος πεπηγυῖα» (*Ἀριστ.*), ἡ κατὰ τὴν πρωΐαν παγερῶν νυκτῶν ἐπικαθημένη ἐπὶ τῶν φυτῶν ἰδίᾳ λεπτοτάτη πεπηγυῖα δρόσος: «ἀπόψε εἶναι ξαστεριὰ καὶ θὰ ρίξῃ πάχνη», «τὰ κουκιὰ μᾶς τά 'καψε ἡ πάχνη».

—*[Μετεωρολ.]* Καλεῖται *πάχνη* φαινόμενον συνιστάμενον εἰς τὴν ἀπόθεσιν μικρῶν παγοκρυστάλλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν φυτῶν. Ἐνίοτε ἡ πάχνη ἔχει κρυσταλλικὴν ἐμφάνισιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ὕπαρξιν καὶ σταγόνων στερεοποιηθεισῶν μεμονωμένως. Παράγεται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ὅπως ἡ δρόσος (ὑπό τινων καλεῖται καὶ *δροσόπαγος*), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι κατ' αὐτὴν οἱ ὑδρατμοὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, μεταβαίνουσιν ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἀεριώδους καταστάσεως εἰς τὴν στερεάν. Αἱ συνθῆκαι αἱ εὐνοοῦσαι τὸν σχηματισμὸν τῆς δρόσου εἶναι εὐνοϊκαὶ καὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς πάχνης (νηνεμία, διαφάνεια ἀτμοσφαίρας, ἐλευθέρα ἔκθεσις κτλ.). Ἡ πάχνη εἶναι συχνοτέρα εἰς τὰ χαμηλὰ ἐδάφη καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῶν κοιλάδων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς βαθυτέρας ἐξ αὐτῶν, ἔνθα ἡ ἡμερησία μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας εἶναι μεγάλη, σπανιωτέρα δὲ ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν βουνῶν. Ἀσθενὴς αὔρα, λόγῳ τῆς θερμάνσεως ἣν προκαλεῖ, ἀντιτίθεται εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς πάχνης, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀπόθεσιν ἀφθόνου δρόσου. Ἐὰν ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἶναι πολὺ ἀνωτέρα τοῦ μηδενός, ἡ πάχνη δὲν θὰ σχηματισθῇ καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος. Διὰ τοῦτο περὶ τὰ τέλη Μαΐου καὶ Ἰουνίου ἡ πάχνη εἶναι πολὺ σπανιωτέρα παρὰ κατὰ τὸν Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ ἀρχὰς Μαΐου. Δύναται νὰ διακρίνῃ τις δύο κατηγορίας πάχνης, ἐκείνην ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἀκτινοβολίαν καὶ ἥτις παρατηρεῖται συχνὰ εἰς τὰς κεντρικὰς περιοχὰς τῶν ἀντικυκλώνων, καὶ ἐκείνην ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν αἰφνιδίαν διέλευσιν ἑνὸς ψυχροῦ ρεύματος καὶ ἥτις εἶναι συχνὴ εἰς τὸν δυτικὸν τομέα τῶν ὑφέσεων. Ἡ παρατήρησις τῆς πάχνης ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τοῦ κλίματος τοῦ τόπου. Καὶ διὰ τὴν πάχνην, ὡς καὶ διὰ τὴν δρόσον, δὲν ὑπάρχει ἐν χρήσει ὄργανον πρὸς ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τοῦ ποσοῦ αὐτῆς. Ἡ πάχνη θεωρεῖται κοινῶς ὡς καταστρεπτικὴ εἰς τὴν βλάστησιν, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ἡ καῦσις τῶν φυτῶν προέρχεται οὐχὶ ἀμέσως ἐκ τῆς πάχνης, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας αὐτῶν, συνεπείᾳ τῆς νυκτερινῆς ἀκτινοβολίας, καὶ τῆς ἀποτόμου θερμάνσεως κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου. Θ. Θ. Φ.

Πάχνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κοτύλης τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 514. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πασαβήκ*.

πάχνη (ἡ)· δημοτ., ἡ φάτνη, ἄλλως *παχνί*.

παχνὶ (τό)· δημοτ., ἄλλως *πάχνη* (βλ. λ.).

παχνιάζω· ρίπτω χόρτον εἰς τὴν πάχνην τῶν ζῴων, καθόλου, παρέχω τροφὴν εἰς τὰ ζῷα: «σηκώθηκε νύκτα καὶ πάχνιασε τὰ βόδια».

παχνόλιθος (ὁ) (Pachnolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φθοριοῦχον ἅλας τοῦ ἀργιλλίου, ἀσβεστίου καὶ νατρίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $[Al F_6]$ Ca Na. H_2O. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς λεπτὰ πρίσματα ἢ ὑπὸ μορφὴν μακροκρυσταλλοφυῆ ἕως λεπτοκοκκώδη, ἀπαντᾷ δὲ εἰς μικροὺς σταλακτίτας ἐπὶ τοῦ κρυολίθου, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται διὰ προσλήψεως ὕδατος καὶ ἀσβεστίου. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Ivigtut, Miask καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Pikes Peak. Γ. Β.

παχνοφόρος (Pachnophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***φυτοφάγων*** τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ διωγκωμένον, καλυπτόμενον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰς ἀγόνους γαίας τῶν εὐκράτων χωρῶν. Δ. Ν. Π.

παχομέτρης (ὁ)· Σφαιρικὸς *διαβήτης* (βλ. λ.), ὁ ἄλλως καὶ *καρκίνος* λεγόμενος.

πάχος, *—ους* (τό)· ἡ κατ' ἐγκαρσίαν τομὴν ἀπόστασις, ἐκ τῶν διαστάσεων στερεοῦ σώματος ἡ μικροτέρα τῶν λοιπῶν, κοιν. *χόντρος*: «τὸ πάχος τῆς

Digitized by Google

σανίδος, —τοῦ κορμοῦ, —τοῦ τοίχου»· || τὸ νὰ εἶναί τι παχύ, παχύτης, ἀντίθ. *λεπτότης: «ἔχει —, δὲν ἔχει πάχος»* || συνεκδ. πολυσαρκία: «χαρὰ 'ς τὸ πάχος ποῦ ἔχει, δὲν τὸν χωρεῖ ἡ πόρτα νὰ περάσῃ» || συνεκδ., λίπος, ξύγκι, ἄλειμμα: «χοιρινὸ πάχος».

παχουλός, *—ή, —ό·* δημοτ., ἀρκετὰ παχύς, εὐτραφής· ἄλλως *παχούτσικος: «παχουλὴ γυναῖκα»,«παχουλὰ μπράτσα»*.

Παχουνδάκις, *'Αδαμάντιος*. Ἕλλην φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1877. Ἀποφοιτήσας γεωπόνος, ἀφιερώθη εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ταχέως διεκρίθη εἰς ὅλους αὐτῶν τοὺς κλάδους. Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὴν ἐδαφολογικὴν σύστασιν τῆς περιφερείας τῆς Ἀλεξανδρείας, τὰ δὲ πορίσματα τῆς ἐπιστημονικῆς του ταύτης ἐργασίας παρουσίασεν ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων τῷ 1902 ὁ Albert Gaudry. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν γεωλογικῶν του μελετῶν ἐσημείωσε καὶ συνέστησε τὴν ἀνασκαφὴν ἀρχαίας ὑπογείου νεκροπόλεως παρὰ τὸ Ἀβουκίρ. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐξερευνήσας τὴν περιοχὴν τῆς Μάρσα Ματρούχ, τοῦ ἀρχαίου Παραιτωνίου, φυσικοῦ λιμένος τῶν δυτικῶν ὀκτῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπεξέτεινε τὰς γεωλογικάς του ἐρεύνας καθ' ὅλην τὴν βορείαν περιοχὴν τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου μέχρι τῆς Κυρηναϊκῆς. Τὰ πορίσματα τῶν σχετικῶν μελετῶν του, διακοπεισῶν λόγῳ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου, ἐπεβεβαιώθησαν μεταγενεστέρως παρὰ τοῦ Ἄγγλου καθηγητοῦ τῆς Γλασκώβης Gregory, συνεχίσαντος τὰς γεωλογικὰς ἐρεύνας τῆς Κυρηναϊκῆς. Ὁ Παχουνδάκις ἵδρυσε καὶ τὴν ἑταιρείαν φυσικῆς ἱστορίας τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἐνυδρεῖον. Τῷ 1916, τῇ προσκλήσει τοῦ τότε πρίγκιπος καὶ ἤδη βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Φουάτ, εἰργάσθη διὰ τὴν δημιουργίαν ἰνστιτούτου ἐφηρμοσμένης ὑδροβιολογίας, ἱδρυθέντος ἐπισήμως τῷ 1918. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἰνστιτούτου, γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας φυσικῆς ἱστορίας τῆς Ἀλεξανδρείας (1908—1914), ἀντιπρόσωπος ἐν Ἀθήναις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἰνστιτούτου ἐπὶ τῇ ἑβδομηκοστῇ πέμπτῃ ἐπετείῳ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου (1912) καὶ κατὰ τὸ 10ον ζῳολογικὸν συνέδριον τοῦ Μονάχου (1914), διευθυντὴς τοῦ σουλτανικοῦ ἰνστιτούτου ἐφηρμοσμένης ὑδροβιολογίας καὶ ἐγκλιματισμοῦ (1918), μέλος τῆς γεωλογικῆς ἑταιρείας τῆς Γαλλίας κλπ. Συνέγραψε: «Sur la constitution géologique des environs d'Alexandrie» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ R. Fourtau, 1902), «Sur la constitution géologique des environs de Marsa Matrouh (Marmarique)» (1903), «La pêche des éponges en Égypte» (1907), «Sur les gisements de gypse de Mariout» (1911) κλπ. Η. Π. Γ.

'Αδ. Παχουνδάκις.

παχούτσικος, *—η, —ο·* δημοτ., *παχουλὸς* (βλ. λ.).

Πάχτ *[Αἰγ. Θρησκ.]*. Θεὰ λεοντοκέφαλος τοῦ αἰγυπτιακοῦ πανθέου, ταυτιζομένη πολλάκις πρὸς τὴν Σεκχέτ. Συχνὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἐν Βένι Χασσὰν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ὅπου εἶναι τὸ κέντρον τῆς λατρείας της.

Πάχτα-'Αράλ *[Γεωγρ.]*. Μέγας καλλιεργητικὸς συνοικισμὸς τῆς Ρωσίας, ὁ μοναδικὸς ἐν τῇ Στέππῃ τῆς Πείνης, ἱδρυθεὶς μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν. Ἔχει σταθμὸν ἀσυρμάτου, βρεφοκομεῖον, σχολὴν μηχανοδηγῶν καὶ ἀρδευτῶν καὶ εἶναι κέντρον ἀρδεύσεως τῆς ὅλης στέππης καὶ σταθμὸς πρακτικῆς διδασκαλίας τῶν ἐργατικῶν πανεπιστημίων τῶν ἀσιατικῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν. Ἔχει τὴν μεγαλυτέραν βαμβακοκαλλιέργειαν τοῦ κόσμου (μηχανικῶς καλλιεργ. ἔκτασις 1930: 260.000 στρέμματα), ἀρδεύεται δὲ (ἀρδευομένη ἔκτασις 1930: 151.780 στρέμμ.) ὑπὸ τῆς κεντρικῆς διώρυγος τῆς στέππης (27 χλμ. μῆκος, 4.080 κυβ. μέτρα ἀνὰ 1') διὰ 1900 μικροτέρων διωρύγων (μῆκος 1.100 χλμ.). Ἡ Πάχτα-'Αράλ ἀποτελεῖ ὁρμητήριον διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν περὶ τὴν ἔρημον νομαδικῶν φυλῶν. Π. Ν. Π.

Παχτζιτζοῦκτο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τζαχαρκίου τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

Παχτίκος, *Γεώργιος*. Ἕλλην μουσικοφιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ὀρτάκιοϊ τῆς Βιθυνίας τῷ 1869 καὶ ἀποβιώσας τῷ 1916 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσπούδασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν φιλολογίαν. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου του διέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου διαφόρους μελέτας του περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς νεωτέρας. Εἰδικώτερον ἠσχολήθη περὶ τὴν συλλογὴν δημωδῶν ᾀσμάτων. Ἐξέδωκε δὲ ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Μαρασλείου βιβλιοθήκης «260 δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, νήσων καὶ εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος συλλεγέντα καὶ παρασημανθέντα» (1888—1904). Ἐκ τῆς ὅλης συλλογῆς τοῦ Παχτίκου ἐξεδόθη μόνον ὁ α' τόμος. Ὁ Παχτίκος ἐμελοποίησε καὶ ἀρχαῖα χορικὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ἐτύγχανε δὲ ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συλλόγου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μηνιαῖον εἰκονογραφημένον μουσικοφιλολογικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μουσική» μετὰ μουσικῶν τεμαχίων ἐν βυζαντινῇ καὶ εὐρωπαϊκῇ παρασημαντικῇ. Ν. Α. Χ.

Παχτοῦρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 359 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Δοβρόϊ* 514. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

Παχτσὲ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 9 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ε. Ι. Χ.

παχτωτής, *παχτώνω* κτλ.· βλ. *πακτωτής, πακτώνω* κ. τ. λ.

Παχὺ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ αὐλὼν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38°28'10'' Β., μῆκ. 26°10'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna, *Οἰκονομοπούλου*: «Νῆσος Χίος»). Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦται ὡς Pali Point. Νοτίως αὐτοῦ ὑφάλμυροι πηγαί, Ἁγιάσματα ὀνομαζόμεναι. Σ. Ε. Λ.

παχύαιμος (ὁ)· ὁ ἔχων παχὺ ἢ πηκτὸν αἷμα.

Παχύαμμος *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν παράλιον χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας καὶ τῷ διαμερίσματι Λεύκας, ἔχον περὶ τοὺς 80 κατ., ὅλους Ἕλληνας Χριστιανούς. Α. Κ. Α.

παχυάνθη (ἡ) (Pachyanthe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελαστοματοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια ἀναρριχητικὰ μὲ ἄνθη κατὰ κύμα διατεταγμένα, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

παχυβραχὶς (ἡ) (Pachibrachis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοκεφαλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἔντομα μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ ποικίλους χρωματισμούς, ζῶντα ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *παχυβραχὶς ἡ στικτὴ* (Pachibrachis maculata), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόν. Δ.Ν.Π.

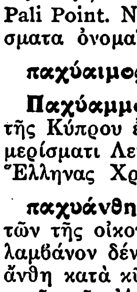

Παχυβραχὶς ἡ στικτή.

παχύγλωσσα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους σαύρας, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

παχύγναθος (ὁ) (Pachygnathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραγναθιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀράχνας, εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον κυρίως ἀπαντώσας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *παχύγναθος ὁ μακρόπους* (Pachygnathus longipes), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα κυλινδρικὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν μικροτάτην, θώρακα κεχωρισμένον διὰ συσφίγξεως ἀπὸ τῆς κοιλίας, ἥτις εἶναι ᾠοειδὴς καὶ διωγκωμένη, καὶ πόδας μακροτάτους. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ἐπίξανθος μὲ μελανὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

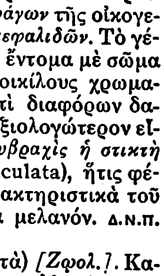

Παχύγναθος ὁ μακρόπους.

παχυδάκτυλος (ὁ) (Pachydactylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γκεκοτιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

παχύδενδρος (ὁ)· ὁ ἔχων πυκνὰ δένδρα: «παχύδενδρον ἄλσος».

παχύδερμα (τὰ) (Pachiderma) *[Ζῳολ.]*. Ἄθροισμα ζῴων θηλαστικῶν, χαρακτηριζομένων κυρίως ἐκ τοῦ παχυτάτου δέρματος, ὅπερ καλύπτει τὸ σῶμά των. Τὰ παχύδερμα ζῶσι συνήθως καθ' ὁμάδας ἢ κατ' οἰκογενείας. Εἰς τὰ παχύδερμα περιλαμβάνονται τὰ μεγαλύτερα γνωστὰ χερσαῖα ζῷα. Συνήθως ζῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ παρὰ τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων ἢ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Εἰς τὰ παχύδερμα ὑπάγονται ὁ *ἐλέφας*, ὁ *ρινόκερως*, ὁ *ἱπποπόταμος*, ὁ τάπηρος κτλ. Δ. Ν. Π.

παχυδερμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παχυδέρμου, τὸ νὰ ἔχῃ τις χονδρὸν δέρμα· || μεταφ., ἀναισθησία, χωριατιά.

— *['Ιατρ.] Παχυδερμία* καλεῖται ἡ μόνιμος αὔξησις τοῦ πάχους τοῦ δέρματος, ἡ ὀφειλομένη εἰς χρονίαν ὑπερπλασίαν τοῦ ἰνώδους ἱστοῦ τοῦ δέρματος, τοῦ ὑποδορίου συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἐνίοτε δὲ τῶν μυῶν. Αὕτη ἐπεκτείνεται ἄλλοτε εἰς ἄλλην ἔκτασιν, συνήθως ὅμως καταλαμβάνει τὰ κάτω ἄκρα καὶ τὸ ὄσχεον. Τὸ πεπαχυμμένον δέρμα, μὴ διατηροῦν τὴν φυσιολογικὴν αὐτοῦ χροιὰν καὶ σύστασιν, ὁτὲ μὲν εἶναι λευκὸν μετά τινος σκληρίας, ὁτὲ δὲ φαιὸν καὶ πλαδαρόν, συνδέεται δὲ στερρῶς πρὸς τὰ ὑποκείμενα μαλακὰ μόρια. Ἡ πάχυνσις αὕτη τοῦ δέρματος ὀφείλεται εἰς κυκλοφορικὰς καὶ τροφικὰς διαταραχάς, προκαλουμένας ὑπὸ φλεγμονωδῶν νοσημάτων τοῦ δέρματος, π. χ. ἐρυσιπέλατος, ἐκτεταμένων ἑλκῶν συνεπείᾳ κιρσῶν ἢ φυματιάσεως, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς κώλυμα τῆς ὁμαλῆς κυκλοφορίας τῆς λέμφου (ἀφαίρεσις συστοίχων γαγγλίων) δι' ἧς ἐπέρχεται στάσις ταύτης. Ἡ παχυδερμία καλεῖται ἄλλως *ἐλεφαντίασις τῶν Ἀράβων*. Ι. Κ. Κ.

παχυδερμικὴ ***καχεξία*** (Cachéxie pachydermique). Εἰδικὴ κατάστασις τοῦ δέρματος ἀπαντῶσα εἰς τὸ *μυξοίδημα* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

παχύδερμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων παχὺ δέρμα, χοντρόπετσος· || μεταφ., ἀνόητος, νωθρὸς τὴν διάνοιαν, ἰδίᾳ κατ' οὐδ. *παχύδερμο*: «αὐτὸς εἶναι παχύδερμο».

παχύδημος (ὁ) (Pachydemus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ριζοτραγιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Δ. Ν. Π.

παχυδρόβιον (ὁ) (Pachydrobium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθογλυφιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα μαλάκια εἰς γλυκέα ὕδατα ζῶντα. Δ. Ν. Π.

Παχυκάλαμον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 398. Ἡ περιφέρεια παράγει δημητριακὰ καὶ βάμβακα. Δ. Ε. Μ.

παχύκαρος (ὁ) (Pachicarus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Περσίας. Τὰ ἔντομα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὸ μικρὸν μέγεθος καὶ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμούς των. Δ. Ν. Π.

παχυκερίνη (ἡ) (Pachicerina) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μυίας μὲ χρῶμα σφαιροειδές, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, πτέρυγας διαφανεῖς καὶ φαιὰς μὲ μελανὰ στίγματα. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

παχύκερως (ὁ) (Pachycerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κλεωνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μελανοῦ χρώματος μὲ σῶμα ᾠοειδές, ἀπαντῶντας εἰς τοὺς θερμοὺς καὶ ἀγόνους τόπους τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

παχυκεφαλία (ἡ) *['Ανατομ.]*. Ὑπέρμετρον πάχος τῶν ὀστῶν τῆς κεφαλῆς καὶ ἰδίως τοῦ κρανίου. Ι. Π.

παχυκέφαλος (ὁ) (Pachycephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λανιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνὰ μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ οὐρὰν μακράν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παχυκέφαλος ὁ λευκόλαιμος* (Pachycephalus leucolemus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαλαισίαν καὶ τὴν Ὠκεανίαν καὶ ἔχει κεφαλὴν εὐμεγέθη, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ ράμφος φέρον σκληρὰς τρίχας κατὰ τὴν βάσιν του, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ στρογγύλους, σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας εὐμεγέθεις, οὐρὰν λεπτὴν καὶ μακρὰν καὶ πόδας μᾶλλον βραχεῖς, ἀλλ' ἰσχυρούς. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι φαιοκυανοῦς κατὰ τὸ σῶμα μὲ ποικίλματα καὶ γραμμώσεις φαιὰς καὶ μελανάς, λευκὸς ὑποκάτω τοῦ λαιμοῦ καὶ μελανὸς κατὰ τὰς παρειάς, τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στήθους. Δ. Ν. Π.

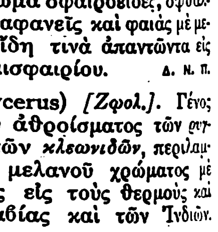

Παχυκέφαλος ὁ λευκόλαιμος.

Digitized by Google

παχυκηρεὺς (ὁ) (Pachycereus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κάκτων τῶν νοτίων ἀμερικανικῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

παχύκνημος (ὁ)· ὁ ἔχων παχείας τὰς κνήμας.

παχύλαβρος (ὁ) (Pachylabrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *παχύλαβρος ὁ γραμμωτὸς* (Pachylabrus lineatus), ὅστις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, κόγχην ἀπεστρογγυλωμένην μὲ μέγα ἐλλειψοειδὲς ἄνοιγμα, στιλπνὴν καὶ ὑπέρυθρον κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς τοιχώματα καὶ κυανέρυθρον μὲ ἐρυθροφαίους γραμμώσεις κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ εἶναι ἐδώδιμος. Δ. Ν. Π.

Παχύλαβρος ὁ γραμμωτός.

παχυλεπὶς (ἡ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τοῦ γένους *θηλόδους* (βλ. λ.).

παχυλὴ (ἡ) (Crassula) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους σαρκοφύλλους, ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀρκετὰ εἶναι κοσμητικά, πολλαπλασιαζόμενα διὰ σπορᾶς ἢ μοσχευμάτων. Δ. Ν. Π.

παχύλοβος (ὁ) (Pachylobus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βουρσεροειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ ὕψους καὶ πάχους, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Τινὰ φέρουσι μεγάλους ἐδωδίμους καρπούς. Δ. Ν. Π.

παχυλός, —ή, —όν· ὑπόπαχος, *παχουλός, παχούτσικος*· ‖ φρ. «παχυλὴ ἀμάθεια» πλήρης ἀμάθεια· ‖ μεταφ., ἀμβλύς, νωθρὸς τὴν διάνοιαν (ἀρχ.).

παχυλὸς (ὁ) (Pachylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριωδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὴν Ἱσπανίαν, Ἑλλάδα, Μαρόκον, Μικρὰν Ἀσίαν καὶ Ἀραβίαν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *παχυλὸς ὁ στικτὸς* (Pachylus maculatus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα εὐρύ, κεφαλὴν βραχεῖαν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, κεραίας μετρίου μεγέθους, προθώρακα βραχὺν καὶ διωγκωμένον, κοιλίαν εὐρυτάτην καὶ πόδας ἰσχυροὺς εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανοκυανοῦς καὶ κατὰ τὴν ῥάχιν φέρει ὑπολεύκους κηλῖδας καὶ στίγματα. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Παχυλὸς ὁ στικτός.

παχυμερὴς (ὁ, ἡ), **—ἐς** (τό)· ὁ ἐκ παχέων ἢ ἁδρῶν μερῶν συνιστάμενος.

Παχυμέρης, Γεώργιος. Βυζαντινὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1240. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Λατίνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1261), ὁ Παχυμέρης μετὰ τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου καὶ ἄλλων λογίων ἐγκατεστάθη αὐτόθι, ὅπου ταχέως ἀνῆλθεν εἰς ὑψηλὰ πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, γενόμενος ἱερομνήμων, πρωτέκδικος, βασιλικὸς δικαιοφύλαξ κλπ. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1310. Τὰ πολυάριθμα ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους καταλειφθέντα ἔργα διεσώθησαν σχεδὸν ἅπαντα, δύνανται δὲ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: 1) Ἱστορικά, εἰς ἃ ἀνήκει ἡ ἐκ δεκατριῶν βιβλίων συνισταμένη ἱστορία αὐτοῦ, ἐξιστοροῦσα τὰ γεγονότα ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1261—1308 καὶ ἀποτελοῦσα οὕτω συνέχειαν τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου. Ὁ Παχυμέρης ἐξιστορεῖ τὰ σύγχρονα αὐτῷ γεγονότα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ἀκριβῶς καὶ σαφῶς λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἔν τε τῇ αὐλῇ καὶ τῇ πολιτείᾳ καθόλου. Εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν δογματικῶν διενέξεων τῆς ἐποχῆς του διατρίβει ἡδέως, ἔσχε δὲ κατὰ τοῦτο μιμητὰς τοὺς μετ' αὐτὸν ἱστορικοὺς Νικηφόρον Γρηγορᾶν καὶ Ἰωάννην Καντακουζηνόν, οἵτινες κατεπτοημένοι ὑπὸ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀθλιότητος τῆς πολιτικῆς ἱστορίας εὕρισκον ἀνακούφισιν εἰς τὰς συζητήσεις περὶ τῶν δογματικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα συνετάραττον τότε τοὺς πάντας. 2) Σοφιστικὰ ἢ ῥητορικά, ἤτοι προγυμνάσματα περὶ τῶν πατροπαραδότων καὶ ἀναλλοιώτων θεμάτων τῶν ῥητορικῶν σχολῶν, π. χ. «χρεία περὶ τῆς ῥήσεως ὅτι πάντα τὰ ἀγαθὰ μόνον ἐν τῷ φρονεῖν ἐστι», «ἀνάπτυξις τῆς (διὰ τοὺς Παλαιολόγους λίαν ἐπικαίρου) ῥήσεως τοῦ Δημοσθένους ὅτι δεῖ δὴ χρημάτων». Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι καὶ 13 μελέται ἢ λόγοι περὶ πλείστων θεμάτων ἐκ τῆς πολιτικῆς, νομικῆς καὶ ἠθικῆς ὡς καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ Αὐγουστεῶνος. 3) Συγγράμματα περὶ τῶν 4 μαθημάτων: ἀριθμητικῆς, γεωμετρίας, ἀστρονομίας καὶ μουσικῆς, ἐξ ὧν ἔχουν ἐκδοθῆ τὸ περὶ μουσικῆς καὶ τεμάχια ἐκ τῆς ἀστρονομίας. Ἀμφότερα εἶναι ἠντλημένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀρχαιοτέρων ἔργων, ἀλλ' ἔχουσι σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς μουσικῆς καὶ ἀστρονομίας. 4) Φιλοσοφικὰ καὶ δὴ σχεδίασμα περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, διασωθὲν ἐν πολλοῖς χειρογράφοις, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον ἐκδεδομένον. Ὤθησιν εἰς τὴν μελέτην ταύτην ἔδωκεν εἰς τὸν Παχυμέρην ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης. 5) Θεολογικά, ἤτοι παράφρασις τῶν λόγων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Ψευδοδιονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ὀφειλομένη εἰς τὴν προτροπὴν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀνήκει καὶ ἡ ἀπαραίτητος διὰ πάντα Βυζαντινὸν θεολόγον καὶ λόγιον πραγματεία κατὰ τῶν Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. 6) Ποιήσεις, ἤτοι ἐννέα ᾠδαὶ αὐτοβιογραφίας ἐν ἑξαμέτροις. Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἀνέκδοτον, ἀλλὰ δείγματα αὐτοῦ παρέχει ὁ Παχυμέρης ἐν τῇ ἱστορίᾳ του. Ὁ Παχυμέρης ὑπερέχει τῶν συγχρόνων του κατά τε τὴν παιδείαν καὶ τὴν συγγραφικὴν δρᾶσιν καὶ δικαίως χαρακτηρίζεται ὡς ὁ μέγιστος Βυζαντινὸς πολυΐστωρ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· εἰς τὴν πρωτοτυπίαν ὅμως τῆς φράσεως καὶ τοῦ νοήματος, ἥτις διακρίνει τοὺς περὶ τὸν Φώτιον καὶ Ψελλόν, δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ. Τὸ λεκτικόν του εἶναι πολυποίκιλον, κρᾶμα ὁμηρικῶν φράσεων καὶ θεολογικοῦ στόμφου. Ἐνῷ, ὅπως καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνή, παραδέχεται τεχνικοὺς ὅρους τοῦ ξενίζοντος δημώδους ἰδιώματος (κομμέρκιον, φρέριος, πρίντζης κλπ.), ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐπὶ βλάβῃ τῆς σαφηνείας μεταχειρίζεται ἀντὶ τῶν χριστιανορρωμαϊκῶν τὰς ἀττικὰς ὀνομασίας τῶν μηνῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐκδεδομένων ἔργων του εὑρηνται παρὰ Migne (P. G. τόμ. 143 καὶ 144). Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

παχυμερία (ἡ) (Pahymeria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπιΐδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μυίας μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπιμήκες καὶ ποικιλόχρουν, ἐνδιαιτωμένας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

παχύμετρον (τό). Ὄργανον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν ἰδίᾳ τῶν κατεργαζομένων μέταλλα πρὸς μέτρησιν τοῦ πάχους τῶν ὑπ' αὐτῶν κατασκευαζομένων τεμαχίων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς βραχίονος διῃρημένου εἰς χιλιοστὰ (ἢ ἄλλας διαιρέσεις) καὶ δύο καθέτων σκελῶν, ὧν τὸ μὲν εἶναι σταθερῶς καὶ κατ' ὀρθὴν γωνίαν προσηρμοσμένον εἰς τὸ 0 τῶν διαιρέσεων, τὸ δὲ ἕτερον καθέτως ἐπίσης, ὀλισθαῖνον ἐπὶ τοῦ ἠριθμημένου βραχίονος. Τὸ κινητὸν σκέλος φέρει ἐνίοτε καὶ μικρομετρικὸν σύστημα (βερνιέρον), δι' οὗ ἐκτιμᾶται τὸ $^1/_{10}$ —$^1/_{20}$ τοῦ χιλιοστομέτρου. Ὑπάρχουν καὶ παχύμετρα μὲ δύο σκέλη ὑπὸ μορφὴν διαβήτου, ὁπότε ὡς ἠριθμημένος βραχίων χρησιμοποιεῖται τόξον κύκλου μεταλλικὸν ἠριθμημένον, διὰ τούτου δὲ μετρεῖται τὸ ἐσωτερικὸν πάχος (ἢ ἐσωτερικὴ διάμετρος) τῶν κατασκευαζομένων σιδηρῶν τεμαχίων. Ὁμοίως ὑπάρχουν μικρομετρικὰ παχύμετρα (Palmer) δίδοντα, συναρτήσει τοῦ βήματος πιεστικοῦ κοχλίου ἐπὶ τυμπάνου, μικροτάτας διαιρέσεις, π. χ. $^1/_{100}$ τοῦ χιλιοστομέτρου.

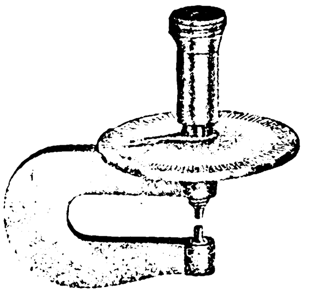

Μικρομετρικὸν παχύμετρον ἀκριβείας.

—*[Δασολ.]* Τὸ *παχύμετρον* ἐν τῇ δασικῇ πράξει εἶναι χρησιμώτατον ξυλομετρικὸν ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῆς στηθιαίας διαμέτρου τῶν ἱσταμένων δένδρων, τῆς μέσης διαμέτρου τῶν κορμοτεμαχίων καὶ τοῦ πάχους τῶν κατειργασμένων ξύλων. Τὰ δασικὰ παχύμετρα κατασκευάζονται ἐκ ξύλου, σιδήρου ἢ ἀλουμινίου, καὶ παρουσιάζονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διαφόρους μορφάς, π. χ. αὐτογραφικά, δηλαδὴ διὰ νύγματος σημειοῦντα ἐπὶ λωρίδος χάρτου τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸ ἑκάστοτε μετρούμενον πάχος. Α. Ε. Κ.

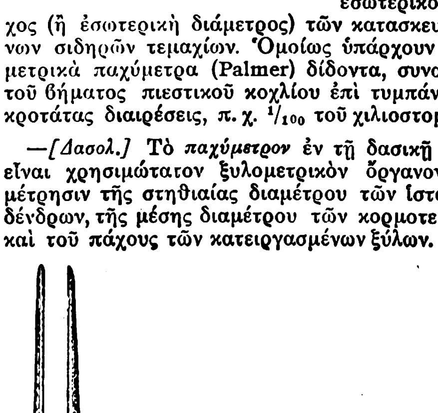

Δασικὸν μεταλλικὸν παχύμετρον.

παχυμηνιγγῖτις (ἡ). Αἱ χρόνιαι τὴν ἐξέλιξιν, φλεγμοναὶ τῆς σκληρᾶς μήνιγγος, αἵτινες συνίστανται εἰς ὑπερπλασίαν μεμβρανῶν, ἐξ ὧν αὕτη παχύνεται, μετὰ νεοπλάστων ἀγγείων (=*ἁπλῆ παχυμηνιγγῖτις*). Εἰς τὰς παχυμηνιγγίτιδας προσετι ἀνήκει καὶ ἡ *αἱμορραγικὴ παχυμηνιγγῖτις*, εἰς ἣν ἔχομεν ἐπὶ πλέον ἀφθονώτερα ἀγγεῖα νεόπλαστα καὶ εὔθραυστα, ἅτινα ῥήγνυνται καὶ παράγονται οὕτως αἱμορραγίαι, ἐγκεχυστωμέναι συνήθως λόγῳ τῶν μεμβρανῶν, ἀλλὰ καὶ διάχυτοι. Οὐχὶ ὀρθῶς δὲ μετὰ τούτων περιγράφονται καὶ ὀξεῖαι φλεγμοναὶ τῆς σκληρᾶς μήνιγγος, καὶ ἡ πυώδης τοιαύτη μηνιγγῖτις ἐξ ἐπινεμήσεως ἀπὸ φυματιώδους σπονδυλίτιδος, συριγγίων, τραυμάτων, ἐκ πυαιμίας κ.τ.τ., καὶ αἵτινες δέον νὰ διακρίνωνται τῶν παχυμηνιγγιτίδων. Αἱ τελευταῖαι ἐκλήθησαν οὕτω πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν λεπτομηνιγγιτίδων, ὡς καλοῦνται αἱ φλεγμοναὶ τῆς λεπτῆς μήνιγγος (=χοριοειδοῦς καὶ ἀραχνοειδοῦς), εἰς ἃς ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ὀξεῖαι μηνιγγίτιδες καί τινες χρόνιαι. Ἡ διάκρισις αὕτη διά τινας περιπτώσεις δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἡ φλεγμονὴ ἀπὸ τῆς λεπτῆς μήνιγγος ἐπινέμεται καὶ τὴν σκληρὰν καὶ ἀντιστρόφως, ὥστε ἔχομεν βραδύτερον φλεγμονὴν ἀμφοτέρων, ἤτοι σκληρᾶς τε καὶ λεπτῆς. Κλινικῶς ἡ παχυμηνιγγῖτις ἐκδηλοῦται ἡ μὲν ἁπλῆ, διὰ τῶν φαινομένων αὐτῆς ταύτης τῆς παχυμηνιγγίτιδος, οἷα εἶναι ἡ ἐντετοπισμένη κεφαλαλγία, ἡ ἀϋπνία, οἱ ἴλιγγοι, ἡ διανοητικὴ ἐξασθένησις, ἡ ὑπνηλία, οἱ σπασμοὶ καὶ τὰ ἐξ ἐρεθισμοῦ τῶν ὑποκειμένων ἐγκεφαλικῶν ζωνῶν φαινόμενα, ἡ δὲ αἱμορραγική, διὰ μιᾶς περιόδου, εἰς ἣν ἔχομεν τὰ αὐτὰ φαινόμενα τῆς παχυμηνιγγίτιδος, καὶ διὰ τῶν φαινομένων τῆς δευτέρας περιόδου, ἤτοι τῶν ἀπὸ τῶν αἱμορραγιῶν. Ταῦτα, ἂν μὲν ἡ αἱμορραγία εἶναι ἐλευθέρα, ἐκδηλοῦνται δι' ἀποπληξίας, μεθ' ὅλων τῶν ἐπακολουθημάτων αὐτῆς, ἂν δὲ αὗται ἐγκυστοῦνται, λόγῳ τῶν μεμβρανῶν, ὡς συμβαίνει συνήθως, ὅτε καὶ ἐπέρχονται ἀλλεπάλληλοι τοιαῦται, τότε ἔχομεν νάρκην καὶ ἔντονον διανοητικὴν ἐξασθένησιν, παραλύσεις, σπασμούς, ὑπερκινητικὰ φαινόμενα καὶ τέλος φαινόμενα ἀνοίας, ὁ δὲ ἀσθενὴς θνήσκει ἢ ἐξ αἱμορραγίας ἢ ἐκ τῶν ἐσχαρῶν λόγῳ κατακλίσεως κ.τ.τ. Ἡ διάρκεια τῆς παχυμηνιγγίτιδος εἶναι συνήθως μηνῶν, τὰ δὲ αἴτια αὐτῆς ποικίλα, κυρίως ὁ ἀλκοολισμὸς (ἰδίᾳ τῆς αἱμορραγικῆς), ἡ σύφιλις, τὰ τραύματα κτλ. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν διακρίνομεν καὶ *παχυμηνιγγίτιδας νωτιαίας*. Αὗται ἢ εἶναι ἀπότοκοι ἐπινεμήσεως, ἐκ φυματιώδους σπονδυλίτιδος κ.τ.τ., ἢ ἐκ φυματιώδους μηνιγγομυελίτιδος, ἢ ἐμφανίζεται ὡς εἰδικὴ ἐντόπισις, ὡς ἡ ἄνω αἱμορραγικὴ παχυμηνιγγῖτις, ἐπὶ ἀλκοολισμοῦ κ.τ.τ. Εἰς ταύτας τέλος ἀνήκει καὶ εἰδικὴ νόσος, καλουμένη *ὑπερτροφικὴ αὐχενικὴ παχυμηνιγγῖτις*, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ παραλύσεως χαλαρᾶς τῶν ἄνω ἄκρων, σπασμωδικῆς τῶν κάτω καὶ αἰσθητικῶν διαταραχῶν τύπου συριγγομυελικοῦ, δι' ὃ καὶ ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς μορφὴ τῆς συριγγομυελίας. Τ. Α. ΖΗΣ

παχύμορφος (ὁ) (Pachymorphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ἀπαντῶντας κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *παχύμορφος ὁ πεποικιλμένος* (Pachymorphus ornatus), ὅστις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ τετραγωνικὸν ῥύγχος, κεραίας πολυαρθρωτάς, λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προθώρακα σχεδὸν τριγωνικόν, διωγκωμένον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα, κοιλίαν χωριζομένην διὰ καταφανοῦς συσφίγξεως ἀπὸ τοῦ προθώρακος καὶ πόδας ἰσχυρούς, μακροὺς καὶ εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανὸς καὶ ἡ ῥάχις του κοσμεῖται ὑπὸ ἀργυροχρόων κηλίδων. Δ. Ν. Π.

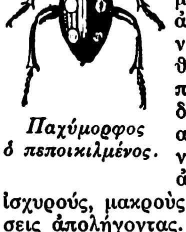

Παχύμορφος ὁ πεποικιλμένος.

παχύμυρον (τό). Καλλυντικαὶ ἀλοιφαὶ λιπώδους συστάσεως, λαμβανόμεναι διὰ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ διαφόρων λιπαρῶν οὐσιῶν δι' αἰθερίων ἐλαίων. Ὁ ἀρωματισμὸς αὐτῶν γίνεται ἢ δι' ἀπορροφήσεως (enfleurage) ἢ δι' ἀναμείξεως μετ' αἰθερίων ἐλαίων. Τὰ πρὸς παρασκευὴν αὐτῶν χρησιμοποιούμενα λίπη δέον νὰ εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ οὐχὶ ταγγά. Τὰ διὰ τὰ παχύμυρα χρησιμοποιούμενα λίπη εἶναι: τὰ ἐκ χοίρου, βοῶν, μυελοῦ βοῶν, τὸ βούτυρον τοῦ κακάο, τὸ κοκκόλιπος ἢ κοκκέλαιον, τὸ κικέλαιον, τὸ ἀμυγδαλέλαιον, τὸ κητειον σπέρμα, ὁ κηρός, ἡ βαζελίνη, ἡ λανολίνη κλπ. Ἐὰν πρόκειται νὰ χρωματισθῶσι τὰ παχύμυρα, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐρυθρὰ χρώματα ἡ ἀλκανίνη, ἡ καρμίνη (μετ' ἀμμωνίας), ἡ σαφρανίνη. Διὰ κίτρινα χρώματα: ἡ χροκόρριζα, ἡ ὀρφεΐνη. Διὰ καστανὰ τὸ κακάο καὶ διὰ πράσινα ἡ χλωροφύλλη. Κ.Γ.Μ.

Παχυνάκης. Ὄνομα ναυτικῆς οἰκογενείας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκατασταθεῖσα μετὰ τὸ

Digitized by Google

1600 εἰς Σφακιὰ τῆς Κρήτης. Κυριώτερα μέλη ταύτης ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

— 1) **Μιχαήλ.** Στρατιωτικὸς ἐπὶ Ἑνετῶν, χρηματίσας ἀκόλουθος τοῦ Γραδενίκου, δουκὸς τῆς Κανδίας, ἐπιλεγόμενος καὶ *Καντανολέος*. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν τῶν Καλλεργῶν.

— 2) **Γεώργιος.** Χημικὸς σπουδάσας ἐν Βενετίᾳ. Ἵδρυσε τὸ νομισματοκοπεῖον Ἡρακλείου.

— 3) **Ἀνδρέας**, ἢ *Παχυνανδρουλῆς*. Ἀνεψιὸς τοῦ Δασκαλογιάννη, καταφυγὼν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὸ 1770. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ τῷ 1821, κατῆλθεν αὐτόθι πρὸς ἀναζωπύρησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡγούμενος δέκα Σφακιανῶν, κατέλαβε τὴν νύκτα τῆς 2 Αὐγούστου 1825 τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης, ἧς διετέλεσε φρούραρχος μέχρι τοῦ 1826. Διοικῶν τὰ εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Κρήτης μαχόμενα σώματα, συνελήφθη (1828) παρὰ τὴν Σητείαν καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὴν μονὴν Τοπλοῦ ἐτυφεκίσθη (3 Αὐγούστου). Οἱ μοναχοὶ ἔθαψαν τὰ ὀστᾶ του ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

— 4) **Κωνσταντῖνος.** Κοινοτικὸς ἔφορος καὶ μέλος τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου Σμύρνης. Συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἐξωρίσθη.

— 5) **Ἐμμανουήλ.** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ χημικός. Διετέλεσε συνεργάτης τοῦ Βλαστοῦ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἀτλαντίδος» ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ τράστ τῶν αὐτοκινήτων Παρισίων κατὰ τὸ 1914. Π. Κ. Π.

Πάχυνος ἄκρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας, τὸ σημερινὸν *Κότζο Σπαντάρο* (βλ. λ.).

παχύνους (ὁ, ἡ), —ουν (τό)· ὁ παχύς, ὁ ἀμβλὺς τὸν νοῦν, ὁ νωθρὸς τὴν διάνοιαν.

πάχυνσις,—εως (ἡ)· ἡ ἀπόκτησις πάχους, ἁδρυνσις.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *παχυσαρκία*.

—*[Κτηνιατρ.]* Ἡ *πάχυνσις* εἶναι ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει εἰς τὰ κατοικίδια ἰδίᾳ ζῷα τὴν ἐναπόθεσιν λίπους εἰς τὰ κύτταρα τῶν λιπωδῶν αὐτῶν ἱστῶν, καθιστῶν αὐτὰ κατάλληλα πρὸς βρῶσιν. Διότι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πάχους, ὅταν δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ δὲν παρεμποδίζῃ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν ὀργάνου τινός, εἶναι μία κατάστασις φυσιολογική. Τὰ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν ζῷα (λέων, τίγρις κλπ.), τὰ ἀποκλειστικῶς κρεοφάγα, εἶναι ἀδύνατα, ὅπως ἦσαν καὶ οἱ πρωτογενεῖς ἄνθρωποι, ἢ ὅπως εἶναι οἱ σημερινοὶ ἄγριοι. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως, τροποποιήσας τὴν ζωὴν καὶ τὴν μεθοδικὴν διατροφὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων, ἐπέτυχε τὴν πάχυνσιν. Κατ' αὐτὴν τὸ λίπος εἰσέρχεται εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ζῴου μετὰ τῶν τροφῶν, διαλυόμενον δὲ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῇ ἐπενεργείᾳ τῆς χολῆς ἐναποτίθεται εἰς τὸ δίκτυον τῶν λιπωδῶν ἱστῶν. Τροφὴ λίαν κατάλληλος πρὸς πάχυνσιν τῶν ζῴων εἶναι καὶ τὸ ἐκ τῶν χαρουπίων παρασκευαζόμενον ἄλευρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφαιροῦνται οἱ πυρῆνες (κουκούτσια) δι' εἰδικῶν μηχανημάτων, ὡς ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν γαστροεντερικὸν σωλῆνα. Τὸ ἄλευρον αὐτὸ περιέχει πολλοὺς ὑδατάνθρακας καὶ παρέχει ὡς ἐκ τούτου ἀρκετὸν λίπος εἰς τὸ δίκτυον τῶν διαφόρων λιπωδῶν ἱστῶν. Σπουδαῖον ἐπίσης ρόλον εἰς τὴν πάχυνσιν τῶν ζῴων παίζουν ἡ ἀνάπαυσις, ἔστιν ὅτε καὶ ἡ τελεία ἀκινησία (ὅπως εἰς τοὺς χοίρους, τὰς χῆνας καὶ τὰς νήσσας), ὁ ἐνσταβλισμὸς εἰς στάβλους εὐρυχώρους, θερμοὺς καὶ καλῶς ἀεριζομένους, ὁ εὐνουχισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ μεθοδικὴ γυμναστική. Δ. Π.

παχυντικός, —ή, —όν· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος εἰς τὸ παχύνειν, ὁ προκαλῶν πάχυνσιν: «παχυντικὴ δίαιτα».

παχύνω, δημοτ. *παχαίνω*, ἀόρ. *ἐπάχυνα—ἐπαχύνθην*· κάμνω τι νὰ γίνῃ παχύ, ἀντίθ. *ἰσχναίνω*, *λεπτύνω*: «τὸν ἐπάχυνε ἡ καλὴ δίαιτα» || δημοτ., *παχαίνω* καὶ παθ. *παχύνομαι*· γίνομαι παχύς, εὔτραφής: «ἐπάχυνε ἀπὸ τὸ καθισιό», «ὅσο πάει καὶ παχαίνει».

παχύπαππος (ὁ) (Pachypappa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *ἡμιπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφιδιδῶν*. Προσβάλλει τὴν λεύκην, ἧς ξηραίνονται τὰ φύλλα, καὶ τὰς ρίζας τῆς ἐρυθρελάτης εἰς τὰ φυτώρια, μὲ σοβαρὰς ζημίας. Ε. Τ. Ε.

παχυποδάνθιον (τὸ) (Pachypodanthium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνωνοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα χρήσιμα διὰ τὸ σκληρὸν ἀλλ' εὐέργαστον αὐτῶν ξύλον. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

παχύπους (ὁ, ἡ), —ουν (τό)· ὁ ἔχων παχεῖς πόδας, ἀντίθ. *λεπτόπους*.

παχύπους (ὁ) (Pachypus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοκερατιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον νήσους. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *παχύπους ὁ δίχρους* (Pachypus bicolor), ὅστις ἔχει κεφαλὴν μικράν, ἀπεστρογγυλωμένην, κεραίας βραχυτάτας, εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγούσας, θώρακα μᾶλλον βραχὺν καὶ διωγκωμένον, κοιλίαν εὐμεγέθη καὶ ᾠοειδῆ, πόδας πολυακανθώτους καὶ χρῶμα λευκόφαιον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ μελανότεφρον κατὰ τὴν ράχιν. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Κορσικὴν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δένδρων τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλαιοειδῶν. Δ. Ν. Π.

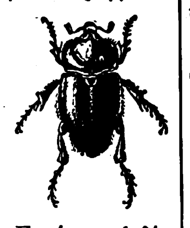

Παχύπους ὁ δίχρους.

παχύρα (ἡ) (Pachyra) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχιοειδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη δένδρα μὲ φύλλα πλατέα, ἄνθη ὡραιότατα καὶ μεγάλα καὶ καρποὺς κάψας, περικλείοντας πολλὰ σπέρματα. Ἐκ τῶν τεσσάρων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστὸ τερον εἶναι ἡ *παχύρα ἡ ὑδρόβιος* (Pachyra aquatica), ἰθαγενὴς τῆς Γουϊάνας, καλλιεργουμένη ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὰς Ἀντίλλας λόγῳ τῶν ἐδωδίμων καρπῶν της. Δ. Ν. Π.

Παχύρα ἡ ὑδρόβιος.

παχυροῦκος (ὁ) (Pachyrucos Amegh.) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἠγετοθηριιδῶν τυποθηρίων νωτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ὀδοντοστοιχίαν τοῦ ὀδοντικοῦ τύπου $\frac{1.0.3.3}{2.0.3.3}$, ἀκραίας φάλαγγας ὁμοίας πρὸς ὁπλὰς καὶ βραχεῖαν οὐράν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Santa Cruz (τοῦ εἴδους *παχυροῦκος Moyani*, ὁμοιάζοντος κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν πρὸς κόνικλον), ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Monte Hermoso. Συνώνυμον: *παιδοθήριον*. Γ. Κ. Γ.

παχύρριζα (ἡ) (Pachyrhiza) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι ἀνεπτυγμέναι ἢ δενδρύλλια ἀναρριχητικά, μὲ φύλλα τρισχιδῆ, ἄνθη μετρίου μεγέθους, ὑποκυανᾶ ἢ ὑποϊώδη, κατὰ βότρυς καταληκτικοὺς διατεταγμένα, καὶ καρποὺς λοβοειδεῖς πεπιεσμένους καὶ ἐπιμήκεις, περικλείοντας 7—8 σπέρματα. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Παχύρριζα ἡ ἀκανθοειδὴς* (Pachyrhiza spinosa), καλλιεργουμένη εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν νῆσον τῆς Ἑνώσεως διὰ τὰς παχείας ἐδωδίμους ρίζας της καὶ τὰ φύλλα της, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν. *Παχύρριζα ἡ τρίλοβος* (Pachyrhiza triloba), ἥτις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Κίνας καὶ τῆς Κοχιγκίνας καὶ ἔχει ἐπίσης ἐδωδίμους ρίζας· καὶ ἡ *παχύρριζα ἡ ὀρεινὴ* (Pachyrhiza montagna), ἥτις φύεται εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τῆς Κοχιγκίνας. Δ. Ν. Π.

Παχύρριζα ἡ ἀκανθοειδής.

παχύρρινα (ἡ) (Pachyrrhina) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τιπουλιδῶν*. Ἔχει μῆκος 14—17 χιλιοστ. Τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας εἶναι κίτρινον, αἱ πτέρυγες ὑποκαστανοκίτρινοι. Ε. Τ. Ε.

παχύς, —εῖα, —ύ· ὁ ἔχων πάχος, χονδρός, ἀντίθ. *λεπτός*, *ἰσχνός*: «παχὺς τοῖχος» || ὁ ἔχων πολὺ λίπος, πολύσαρκος, παχύσαρκος, ἀντίθ. *ἀχαμνός*, *ἀδύνατος*: «παχὺ ἀρνίον, — πρόβατον» || ἐπὶ φαγητοῦ, λιπαρόν: «τὸ παχὺ φαΐ ἀγκώνει» || μεταφ. «παχιὰ λόγια» κομπορρημοσύναι: «ἀγαπᾷ τὰ παχιὰ λόγια» || **παχὺ** (τὸ) ὡς οὐσ., ὑπονοουμένου *κρέας*, ἀντίθ. *ψαχνό*: «δὲν ἀγαπᾷ τὸ παχύ, προτιμᾷ τὸ ψαχνό».

— παχεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]* βλ. λ. *ἱπποβόται*.

— *παχὺ ἔντερον* *[Ἀνατομ.]*. Ἀποτελοῦν συνέχειαν τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἄρχεται ἀπὸ τῆς εἰλεοκολικῆς βαλβῖδος καὶ τελευτᾷ εἰς τὸν πρωκτόν, ἔχον μῆκος 1 μ. καὶ 60 ἑκ. καὶ πλέον. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς τὸ *τυφλόν*, εἰς τὸ *κόλον* (*ἀνιόν*, *ἐγκάρσιον* καὶ *σιγμοειδές*), ὅπερ κύκλῳ δίκην στεφάνης περιβάλλει τὰς ἕλικας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, καὶ εἰς τὸ *ἀπευθυσμένον*. Ι. Π.

παχύσανδρος (ὁ) (Pachysandrus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πυξοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια παρεμφερῆ πρὸς τοὺς πύξους, μὲ φύλλα ἀνεπτυγμένα καὶ πλατέα καὶ ἄνθη κατ' ἐπιμήκεις βότρυς διατεταγμένα. Εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἰαπωνίας καὶ Κίνας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *παχύσανδρος ὁ εὐειδὴς* (Pachysandrus elegans), ὅστις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν διὰ τὰ ὡραιότατα καὶ εὔοσμα αὐτοῦ ἄνθη. Δ. Ν. Π.

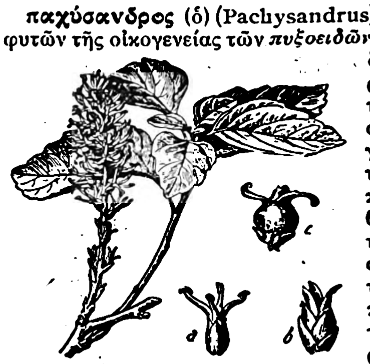

Παχύσανδρος ὁ εὐειδής.

παχυσαρκία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παχυσάρκου, πολυσαρκία.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Παχυσαρκία* καλεῖται ἡ ὑπέρμετρος ἀνάπτυξις τοῦ λιπώδους ἱστοῦ τοῦ σώματος, συνεπαγομένη δυσμορφίαν αὐτοῦ καὶ διαφόρους λειτουργικὰς διαταραχάς, δυναμένας νὰ προκαλέσουν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Κατὰ τὴν παχυσαρκίαν διαταράσσεται ἡ φυσιολογικὴ ἁρμονία, ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ ἀναστήματος καὶ βάρους τοῦ σώματος. Τὸ βάρος ἀτόμου τινός, φυσιολογικῶς, δέον νὰ ἰσοῦται πρὸς τόσα χιλιόγραμμα, ὅσα εἶναι τὰ ὑπὸ τὸ μέτρον ἑκατοστόμετρα τοῦ ἀναστήματος αὐτοῦ. Ἂν λ.χ. ἄτομόν τι ἔχῃ ὕψος 1,65 μ., τὸ βάρος αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι 65 χιλιογράμμων (165—100=65). Εἰς τὸ βάρος τοῦτο ἡ ἀναλογία τοῦ λίπους εἶναι 5—10%. Ὅταν τὸ βάρος τοῦ σώματος ὑπερβῇ τὰ 10% τοῦ φυσιολογικοῦ ὁρίου, τότε λέγομεν ὅτι ἄρχεται ἡ παχυσαρκία. Κατὰ τὴν ἐλαφροῦ βαθμοῦ παχυσαρκίαν τὸ βάρος ἀτόμου μέσου ἀναστήματος ἀπὸ 70 χλγρ. φθάνει μέχρις 90, κατὰ τὴν μετρίου βαθμοῦ φθάνει μέχρις 100, τέλος δὲ κατὰ τὴν μεγάλου βαθμοῦ φθάνει μέχρις 120—150—200—250 καὶ ἐνίοτε μέχρι 300 χλγρ. Τὴν παχυσαρκίαν εὐνοοῦσιν ὁ ὑπερσιτισμός, ὁ καθεστικὸς βίος καὶ ἡ κληρονομικότης. Οἱ πλεῖστοι τῶν παχυσάρκων εἶναι πολυφάγοι ἐκ κληρονομικότητος ἢ ἐξ ἀνατροφῆς ἢ ἐξ ὑπερβολικῆς ὀρέξεως ἢ ἐκ προκαταλήψεως. Οἱ τοιοῦτοι εἶναι συχνάκις κατά τινα βαθμὸν καὶ δυσπεπτικοί. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ οὐκ ὀλίγοι πολυφάγοι δὲν γίνονται παχύσαρκοι. Κατὰ τὸν καθιστικὸν βίον (μοναχοί, αἰχμάλωτοι, ὑπάλληλοι γραφείων, κάτοικοι θερμῶν χωρῶν) ἡ δαπάνη ἐνεργείας εἶναι μικρὰ καὶ ἑπομένως τὰ ἔξωθεν προσλαμβανόμενα θρεπτικὰ στοιχεῖα, ὅταν μάλιστα εἶναι ὑπερβολικά, ἀποταμιεύονται ἐν τῷ σώματι κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν. Ἀναμφισβήτητος δ' εἶναι καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς κληρονομικότητος, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας οἱ ἐκ παχυσάρκων καταγόμενοι ἔχουσι σαφῆ τὴν προδιάθεσιν εἰς τὴν πιμέλωσιν, δι' ἣν ἐγκαίρως ὀφείλουν νὰ ἐφαρμόζουν τοὺς προληπτικοὺς ὑγιεινοὺς καὶ διαιτητικοὺς κανόνας. Ὅπου ἡ κληρονομικότης συνδυάζεται πρὸς τὸν ὑπερσιτισμὸν καὶ τὸν καθιστικὸν βίον, ἐκεῖ ἡ παχυσαρκία δὲν δύναται νὰ ἀποφευχθῇ· δύναται μάλιστα νὰ ἐπισπευσθῇ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν αἰτίων, οἷα ἡ κύησις, ἡ γαλουχία, ἡ ἐμμηνόληξία, ὁ εὐνουχισμός, ἡ διαταραχὴ ἐν γένει τῶν ἐσωτερικῶν ἐκκρίσεων (θυρεοειδοῦς ἀδένος, ὑποφύσεως, ἐπινεφριδίων), μολυσματικαί τινες νόσοι ἐπηρεάζουσαι τοὺς τοιούτους ἀδένας (κοιλιακὸς τύφος, φυματίασις), διαταραχαί τινες τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὡς καὶ δηλητηριάσεις δι' οἰνοπνεύματος, μολύβδου, φωσφόρου καὶ ἀρσενικοῦ. Ἐπὶ παχυσαρκίας, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἡ ἀφομοίωσις ὑπερβαίνει τὴν ἀφετεροίωσιν κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης. Τοὐναντίον συμβαίνει ἐπὶ λιποσαρκίας. Ἐν καταστάσει ἐντελοῦς ἀναπαύσεως καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν περιβάλλοντος 16°Κ, ὑγιὲς ἄτομον βάρους 65 χλγρ. ἀποβάλλει 1 περίπου θερμίδα ἀνὰ χιλιόγραμμον βάρους τοῦ σώματος καθ' ὥραν. Ὁ δείκτης οὗτος παραμένει σταθερός. Ἡ δαπάνη ἐνεργείας εἶναι πολλῷ μείζων κατὰ τὴν μυϊκὴν ἐργασίαν. Εἰς τὰς δαπάνας του ἀνεπεξέρχεται ὁ ὀργανισμὸς δι' ἐπαρκοῦς καὶ ποικίλης τροφῆς, ἐν ᾗ δέον ἀναγκαίως νὰ περιέχηται καὶ ποσότης λευκώματος πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Ἂν αἱ προσλαμβανόμεναι τροφαὶ πλεονάζουν, ὁ ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ὑγιαίνων ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ καταναλίσκῃ τὸ περιπλέον τῆς ληφθείσης ἐνεργείας διὰ κινήσεων περιττῶν, ἀποτελουσῶν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀμυντικὸν μηχανισμὸν κατὰ τῆς παχυσαρκίας. Δι' ἄγνωστον λόγον, παρὰ τοῖς ὑποκειμένοις εἰς παχυσαρκίαν, δυσχερέστερον ἐπιτελοῦνται αἱ τοιαῦται περιτταὶ κινήσεις, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ περίσσευμα τῆς ἐνεργείας ἀποτίθεται ἐν τῷ σώματι ὡς λίπος. Ὁ Leven φαντάζεται ὅτι ἡμέραν τινὰ ἴσως θέλει καθορισθῆ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ θέσις

Digitized by Google

κέντρου τινὸς ῥυθμιστικοῦ τοῦ βάρους τοῦ σώματος. Τὸ λίπος ἀποτίθεται ἢ εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος ἢ εἰς μόνον τὴν κοιλίαν, ἄλλοτε δὲ καταλαμβάνει μόνον τοὺς γλουτοὺς καὶ τὰ κάτω ἄκρα. Ἡ παχυσαρκία δύναται νὰ παρατηρηθῇ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν καὶ εἶναι συχνοτέρα ἐπὶ τῆς γυναικός. Ἡ παρὰ τῷ παιδίῳ παχυσαρκία, σπανία, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς δυστροφία. Ὀφείλεται δ' εἰς κληρονομικότητα ἢ εἰς διαταραχὴν τῶν ἔσω ἐκκρίσεων ἢ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀλλὰ συνηθέστερον εἰς ὑπερσιτισμὸν καὶ καθεστηκότα βίον, ἰδίως μετὰ χειρουργικὴν πάθησιν (λευκὸν ὄγκον, ἰσχιαρθροκάκην κλπ.), ὑποχρεοῦσαν τὸ παιδίον νὰ παραμένῃ ἐν μακροχρονίῳ ἀκινησίᾳ. Γενικῶς ὅμως ἡ πάθησις ἐμφανίζεται μετὰ τὸ 40ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Αἱ προδιατεθειμέναι εἰς παχυσαρκίαν γυναῖκες, ἐγκυμονοῦσαι, ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς κυήσεως, αὐξάνουσι τὸ βάρος των ἐνίοτε κατὰ 7—10 χιλιόγραμμα, ἐξ οὗ τὸ πλεῖστον ἀνήκει εἰς αὐτάς, τὸ ἔλαττον δ' εἰς τὸ ἔμβρυον. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἤδη φύσει εὐτραφεῖς γυναῖκες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Καί τινες τῶν γαλουχουσῶν τείνουσιν ἐπίσης εἰς τὴν παχυσαρκίαν, ὁσάκις μάλιστα ἢ ἀναπαύονται πολὺ ἢ ὑπερσιτοῦσιν εἴτε ἐξ ὑπερβολικῆς ὀρέξεως εἴτε ἐκ φόβου ἐλαττώσεως τῆς γαλακτορροίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη παχυσαρκία των ταχέως ἀποβαίνει παθολογική, ὁπότε καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ γάλακτος εἶναι βεβαία· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις «εἰς παχεῖαν τροφὸν ἀδύνατον βρέφος».

Παχυσαρκίας πολλαὶ κλινικαὶ μορφαὶ ἐμφανίζονται: α') Ἡ *πληθωρική*, ἥτις, ἐπὶ πολυφάγων παρατηρουμένη, ἐγκαθίσταται προϊόντως μεταξὺ 25ου καὶ 35ου ἔτους τῆς ἡλικίας. Τὸ ἄτομον παρουσιάζει φαινομενικὴν ἀνθηρότητα καὶ οὐδεμίαν αἰτιᾶται ἐνόχλησιν, μέχρις οὗ ἡ αὔξησις τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως καὶ αἱ καρδιακαὶ διαταραχαὶ ἐμφανισθῶσιν. β') Ἡ *ἀτονική*, καθ' ἣν τὸ ἄτομον παρουσιάζει ὄψιν ὠχρὰν καὶ οἰδηματώδη, σάρκας πλαδαράς, βλεννογόνους κυανωτικούς, ἀπάθειαν, νωθρότητα, ὑπνηλίαν, ἀνορεξίαν, ἐξανθήματα παρειῶν, ὑπότονον, διαστολὴν τῆς καρδίας, ἀρρυθμίαν, λειτουργικὰ φυσήματα, συγκοπικὰ φαινόμενα, λευκωματουρίαν, ἡπατικὴν ὑπερτροφίαν. Ἴδιαι μορφαὶ τῆς ἐντετοπισμένης παχυσαρκίας, ἥτις δύναται νὰ ἐμφανίζεται καὶ ἐπὶ σχετικῶς ἰσχνῶν ἀτόμων, εἶναι: 1) Ἡ *νόσος τοῦ Dercum* ἢ *ἐπώδυνος πιμέλωσις*, συχνοτέρα ἐπὶ γυναικῶν καὶ δὴ μετὰ τὴν ἐμμηνολήξίαν αὐτῶν ἐκδηλουμένη, χαρακτηριζομένη δ' ἐκ τῆς κολοσσιαίας ἐνίοτε συσσωρεύσεως τῆς πιμελῆς εἰς τὸν κορμὸν καὶ εἰς τὰς ῥίζας τῶν μελῶν. 2) Τὰ *συμμετρικὰ λιπώματα τῶν ἄκρων*, περιγεγραμμένα, μεγέθους ἀπὸ καρύου μέχρι μανδαρινίου. 3) Ἡ *συμμετρικὴ ἀδενολιπωμάτωσις*, κλινικῶς χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ ὑπερμεγέθους πιμελώδους περιτραχηλίου, ὅπερ φαίνεται ὑποβαστάζον κεφαλὴν ἄλλοτε μὲν φυσιολογικὴν ἔχουσαν, ἄλλοτε δὲ ἀπιοειδῆ τὴν μορφήν. Ἐπὶ τῶν παχυσάρκων δὲν εἶναι σπάνιοι διάφοροι παθολογικοὶ συνδυασμοί. Οὕτω συχνὸς εἶναι ὁ συνδυασμὸς διαβήτου καὶ παχυσαρκίας ἢ ἀρθριτικῆς διαθέσεως καὶ παχυσαρκίας ἢ φυματιάσεως καὶ παχυσαρκίας.

Ἡ παχυσαρκία εἶναι πάθησις προϊοῦσα, μετὰ πορείας σταθερῶς προοδευτικῆς ἢ διακεκομμένης. Κατὰ ταύτην εἶναι ἐμφανὴς ἡ δυσαρμονία τῶν γραμμῶν τοῦ σώματος, ἰδίως ἐπὶ ἀτόμων μικροῦ ἀναστήματος. Ἐπὶ γυναικὸς μάλιστα οἱ ὀγκώδεις μαστοὶ κατέρχονται ἐνίοτε μέχρι κάτωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ. Τοιαῦται σωματικαὶ δυσμορφίαι σημειοῦνται συχνότερον εἴς τινας φυλάς, ὡς λ. χ. παρ' Ὀττεντότοις καὶ παρὰ ταῖς Ἑβραίαις τῆς Τύνιδος. Ὑπὸ τοὺς ὀγκώδεις μαστούς, ὡς καὶ εἰς τὰς βουβωνικὰς πτυχάς, ἀναπτύσσεται ἐπίμονον, λίαν κνησμῶδες ἔκζεμα. Κατὰ τὴν παχυσαρκίαν διάφοροι διαταραχαὶ ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν συνήθων πράξεων τοῦ καθημερινοῦ βίου, οἷον δυσχέρεια περὶ τὴν βάδισιν, τὴν κατάκλισιν, τὴν ἀποπάτησιν κλπ. Ὁ παχύσαρκος γενικῶς δὲν ἐξικνεῖται εἰς προκεχωρηκυῖαν ἡλικίαν, θνήσκων κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν ἐκ τῶν σπλαγχνικῶν διαταραχῶν ἢ ἔκ τινος παρεμπιπτούσης νόσου. Ἡ *θεραπεία* τῆς παχυσαρκίας, ὡς καὶ τῆς λιποσαρκίας, στηρίζεται ἐπὶ πλήρους ἐξετάσεως τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ διάγνωσις· ἀνάγκη ν' ἀνευρεθῇ ἡ αἰτία τῆς ἀνισορροπίας τῆς θρέψεως, νὰ γίνῃ ὁ ἔλεγχος τῶν εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων, νὰ καταμετρηθῇ ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης, ν' ἀναζητηθῶσιν αἱ τυχὸν ἐνδοκρινικαὶ ἀλλοιώσεις. Οὕτω ἡ θεραπεία κατ' ἀνάγκην θὰ στραφῇ κατὰ τῆς γενεσιουργοῦ ἀφορμῆς τῆς παθήσεως. Παχυσαρκία ἄνευ πτώσεως τῆς βασικῆς ἀνταλλαγῆς δὲν εἶναι παχυσαρκία ἐξ ἀνεπαρκείας ἐνδοκρινικῆς καὶ δὲν ἀπαιτεῖ θυρεοειδικὴν θεραπείαν. Ἡ θεραπεία τῆς παχυσαρκίας συνίσταται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας τῆς θρέψεως δι' ἐφαρμογῆς ὡρισμένης διαίτης καὶ καταλλήλων φυσικῶν ἀσκήσεων. Κατὰ τὴν δίαιταν παρέχονται καθ' ἡμέραν ἕως 1500 θερμίδες ἐνεργείας, αἵτινες εἶναι ἀρκεταὶ δι' ὀργανισμὸν πλήρως ἀναπαυόμενον· ὑπολογίζεται δ' ὅτι τὸ ἐπὶ πλέον ἀπαιτηθησόμενον ποσὸν θὰ λάβῃ ὁ ὀργανισμὸς ἐκ τοῦ πιμελώδους αὐτοῦ ἀποθέματος, ὅπερ καὶ θέλει διὰ τοῦτο μειωθῇ. Σημειωτέον ὅτι 1 γραμμ. λευκώματος παρέχει εἰς τὸν ὀργανισμὸν 4,1 θερμίδας· 1 γραμ. λίπους παρέχει 9,3 θερμίδας καὶ 1 γραμμ. ὑδατανθράκων 4,1 θερμίδας. Κατὰ ταῦτα, ἂν ὁ ὑπὸ θεραπείαν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ εἰς ἀνάπαυσιν, χορηγοῦνται αὐτῷ γάλα ἑξάκις τῆς ἡμέρας, ἀνὰ 200—300 γραμμ. ἑκάστοτε, ὡς καὶ ὀπῶραι (μῆλα, δαμάσκηνα, ἄπια, βερύκοκκα, σταφυλαί, πορτοκάλια) καὶ πράσινα χόρτα. Ἂν ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ εἰς ἀνάπαυσιν, ἡ διατροφὴ αὐτοῦ γίνεται δι' ἰσχνοῦ κρέατος, ἰχθύων βραστῶν ἢ ὀπτῶν (μετ' ἀφαίρεσιν τοῦ δέρματος), πρασίνων χόρτων, ὀπωρῶν· δὶς δὲ τῆς ἡμέρας χορηγοῦνται αὐτῷ γάλα μετὰ τείου ἢ καὶ καφὲς ἄνευ σακχάρου. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ χρῆσις ἄρτου, ᾠῶν, λιπαρῶν οὐσιῶν, σακχάρου, ἀμυλωδῶν ἐν γένει, ἐμβαμμάτων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Τὰ ὑδατώδη ποτὰ ἢ τὰ ἐγχύματα ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ πάντοτε δύο ὥρας πρὸ ἢ μετὰ τὰ γεύματα. Εἰς τὰς ἐγκύους συνιστᾶται μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς χρήσεως τοῦ ἅλατος. Ἐν γένει, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς διατροφῆς, πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐν νῷ οἱ παχύσαρκοι, καὶ δὴ οἱ πολυφάγοι, ὅτι ὁ ἀλόγιστος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν πολλάκις «διὰ τῶν ὀδόντων του νὰ ὀρύξῃ τὸν τάφον του». Ὡς πρὸς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, δὲν πρέπει αὗται νὰ ἐξικνοῦνται μέχρι καμάτου. Εἶναι ἀρκεταὶ μεθοδικαὶ σουηδικαὶ ἀσκήσεις 5—30 λεπτῶν τῆς ὥρας, ἅμα τῇ ἐγέρσει ἐκ τῆς κλίνης τὴν πρωΐαν, μεθ' ἃς χλιαρὸς ἢ ψυχρὸς καταιονισμός. Βραδύτερον, ἐφόσον ἐπιτρέπει ἡ λειτουργία τοῦ μυοκαρδίου, ἐκτελοῦνται καὶ βιαιότεραι ἀσκήσεις, λ.χ. ἀθλητικαὶ παιδιαὶ ἢ ταχεῖα πεζοπορία (6—7 χλμ. καθ' ὥραν), ἀνὰ μίαν ὥραν πρωΐαν καὶ ἑσπέραν, ἐξ ἧς προκαλεῖται ἄφθονος ἐφίδρωσις, δι' ἧς ἡ ἐλάττωσις τοῦ βάρους εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξιχθῇ καὶ μέχρι τῶν 1500 γραμμ. ἡμερησίως. Ἀξιόλογος καὶ ἀποτελεσματικὴ ἄσκησις εἶναι καὶ ἡ κολύμβησις, καθ' ἣν καὶ τὸ ὕδωρ ἀπορροφεῖ σημαντικὸν ποσὸν θερμίδων. Εἰς τὰς ἀτονικὰς μορφὰς συνιστῶνται ἐπίσης ἡ μαλαξιθεραπεία καὶ ἡ παθητικὴ κινησιθεραπεία. Ἀναγκαῖαι γενικῶς εἶναι πολλάκις καὶ αἱ ἀναπνευστικαὶ κινήσεις, ἐκτελούμεναι εἰς 15—20 σειρὰς ἡμερησίως, ἀνὰ ἡμίωρον ἑκάστην σειράν. Ὁ παχύσαρκος, μετ' ἐλαφρὰν διὰ τῆς ῥινὸς εἰσπνοήν, ἐκπνέει παρατεταμένως, ὡσεὶ προσέκειτο νὰ ἐκτρέψῃ φλόγα κηρίου. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνει πεντάκις ἑκάστοτε. Διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου τίθεται εἰς κίνησιν τὸ διάφραγμα, ἡ δ' ἐνέργεια δρᾷ ἐπὶ πάντων τῶν ὀργάνων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ πασῶν τῶν λειτουργιῶν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Οὕτω τροποποιεῖται ἡ ἡπατικὴ καὶ διευκολύνεται ἡ ἐντερικὴ κυκλοφορία, ἐξ ἧς ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν χημικῶν φαινομένων τῆς πέψεως. Ὁ παχύσαρκος δέον ζωηρῶς νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ πεπτικοῦ του συστήματος, χρησιμοποιῶν ὡς βοηθητικὰ τὰ ἀλκαλικά, περιοδικῶς δὲ καὶ τὰ καθάρσια, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἡμέραν νηστείας, ἰδίως ἐπὶ παχυσαρκίας μετὰ διαβήτου. Συνιστῶνται ὡσαύτως τὰ διουρητικὰ καὶ ἡ λουτροθεραπεία εἰς ἰαματικὰς καταλλήλους πηγάς, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἀντένδειξις. Ἀνύσιμα ἀπεδείχθησαν ἐνίοτε καὶ τὰ ἐφιδρωτικὰ θερμαερόλουτρα, ὡς καὶ τὰ ἠλεκτρικὰ φωτόλουτρα καὶ ἡ διὰ στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ ὑψισύχνων ῥευμάτων ἠλεκτροθεραπεία. Ἐπὶ ἀνεπαρκείας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων ἐνδείκνυται ἡ κατάλληλος ὀποθεραπεία. Τέλος εἰς παῖδας παχυσάρκους ἐπαινοῦνται ἡ θεραπεία ἐν ὀρεινῷ ἢ παραθαλασσίῳ κλίματι, τὰ θαλάσσια λουτρά, ἡ ἡλιοθεραπεία καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

παχύσαρκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πολλὰς σάρκας, πολύσαρκος, χονδρόσωμος.

παχυστήλη (ἡ) (Pachystela) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαποτοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ δένδρων ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

παχύσωμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων παχὺ σῶμα, παχύσαρκος.

παχυτευθὶς (ἡ) (Pachyteuthis) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *βελεμνίτης* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

παχύτης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ παχέος, πάχος, παχυσαρκία, ἀντίθ. *λεπτότης, ἰσχνότης* || μεταφ., νωθρότης νοῦ, ἀμβλύνοια.

παχύτης (ἡ) (Pachyta) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ ἢ μετρίου μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῶν ὀρεινῶν μερῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *παχύτης ἡ τετρακήλιδος* (Pachyta quadrimaculata), ἥτις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, κεφαλὴν τριγωνικήν, ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, θώρακα ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη, πόδας ἰσχυροτάτους καὶ χρῶμα κίτρινον μὲ τέσσαρας μελανοκιτρίνας κηλῖδας ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Εἶναι κοινότατον ἔντομον εἰς τὰς Ἄλπεις. Δ. Ν. Π.

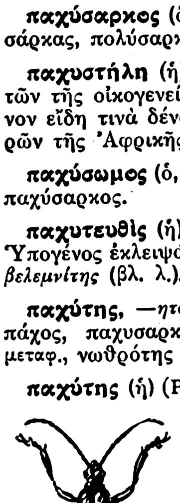

Παχύτης ἡ τετρακήλιδος.

παχύτιλος (ὁ) (Pachytilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων *ὀρθοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν (λοκουστιδῶν)*, περιλαμβάνον μεγαλόσωμα εἴδη, μήκους 40—60 χιλιοστομέτρων. Ἀπαντῶσιν ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ, Μαδαγασκάρῃ, Κασπίᾳ θαλάσσῃ καὶ εἶναι λίαν καταστρεπτικὰ εἰς τοὺς κοκοφοίνικας, τὰς φυτείας τῆς ὀρύζης καὶ τοῦ σακχαροκαλάμου, τὴν βανανέαν κλπ. Καταπολεμοῦνται ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἀκρίδες. Ε. Τ. Ε.

παχυτρόπιον (τὸ) *[Ἠλεκτρ.]*. Συσκευή, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ διαφόρους τρόπους (ἐν σειρᾷ, παραλλήλως, καθ' ὁμάδας) σύνδεσις πρωτογενῶν στοιχείων, συσσωρευτῶν κ.τ.τ. Γ. Θ. Κ.

παχύφυλλον (τὸ) (Pachyphyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον 5 περίπου εἴδη, πάντα κοσμητικά, ἀπαντῶντα εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

παχύφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων παχέα, χονδρὰ φύλλα.

παχύχειλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων παχέα χείλη.

παχύχειλος (ὁ) (Pachychilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *παχύχειλος ὁ στικτὸς* (Pachychilus maculatus), ἰθαγενὴς τῆς Ἱσπανίας, ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, κεφαλὴν μεγάλην, θώρακα διωγκωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα μελανόν. Δ. Ν. Π.

Παχώμιος. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 280 ἐν Θηβαΐδι τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ἐθνικὸς ὢν καὶ λαβὼν γνῶσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἐσνέθ, ὅπου διέτριβεν ὡς στρατιώτης, μόλις ἀπελύθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐδέχθη τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, μεθ' ὃ ἠσκήτευσεν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον παρὰ τῷ περιφήμῳ ἀσκητῇ Παλαίμονι. Περὶ τὸ 320 συνήγαγε πρῶτος αὐτὸς μοναχοὺς περὶ ἑαυτόν, ἐν Ταβέννῃ νήσῳ τῆς Ἄνω Θηβαΐδος, εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Νείλου, γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχικοῦ βίου· ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἱδρυθὲν μοναστήριον ἦτο μικρόν, μετ' ὀλίγον ἵδρυσε καὶ δεύτερον, βορειότερον τοῦ πρώτου, ἐν Βαῦ καὶ βαθμηδὸν ἄλλα 7 ἔτι μοναστήρια δι' ἄρρενας καὶ 2 διὰ γυναῖκας. Ἐκ τοῦ ἐν Βαῦ μοναστηρίου διηύθυνεν ὁ Παχώμιος ὡς γενικὸς ἀββᾶς ἢ ἀρχιμανδρίτης ὁλόκληρον τὴν μοναστικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του περιελάμβανεν 7.000 μοναχούς, ὧν ἱκανοὶ ἦσαν Ἕλληνες. Τὰς μονὰς ταύτας ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις ἔκτοτε συνεδέθη φιλικώτατα μετὰ τοῦ Παχωμίου. Ὁ Παχώμιος συνέταξε καὶ κανόνα μοναχικοῦ βίου διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς κοινότητός του. Ὁ ἀρχικὸς κανών, συνταχθεὶς κοπτιστί, δὲν διεσώθη, ἀλλὰ παρεδόθη εἰς ἡμᾶς λατινικὴ μετάφρασις τοῦ Ἱερωνύμου ἐκ μεταγενεστέρας ἑλληνικῆς ἐπεξεργασίας τούτου, μετ' ἀποφθεγμάτων, νουθεσιῶν καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Παχωμίου (*Migne*, Λατιν. Πατρολ. 23, 65—100), ὡς καὶ μεταγενέστερος τύπος τοῦ κανόνος, διασωθεὶς ὑπὸ τοῦ Παλλαδίου (Λαυσαϊκὴ ἱστορία κεφ. 38). Κατὰ τοῦτον οἱ Ταβεννησιῶται μοναχοὶ τοῦ Παχωμίου ἔζων ἀνὰ τρεῖς εἰς μικρὰ οἰκήματα, συνέτρωγον ὅμως πάντες ὁμοῦ, σιωπῶντες, ἔχοντες τὰ πρόσωπά των κεκαλυμμένα εἰς τρόπον ὥστε μόνον εἰς τὴν τράπεζαν νὰ δύνανται νὰ βλέπωσι καὶ φέροντες μηλωτὴν αἰγείαν λευκὴν καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μάλλινον κάλυμμα («κουκούλιον»)· ἐκοιμῶντο καθήμενοι καὶ ἐζωσμένοι τὴν ὀσφύν, λύοντες τὴν ζώνην μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεταλήψεως, κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακήν. Προσηύχοντο 24άκις τὸ ἡμερονύκτιον καὶ εἰργάζοντο εἰς χειρωνακτικὰς καὶ γεωργικὰς ἐργασίας. Οἱ μοναχοὶ διῃροῦντο εἰς 24 τάγματα, ὧν ἕκαστον ὠνομάζετο ἐξ ἑνὸς γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου, ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτοῦ· οὕτω λ. χ. τὸ τάγμα τὸ περιέχον εὐθεῖς καὶ ἀκεραίους μοναχοὺς ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ι, τὸ δὲ περιέχον σκολιοὺς καὶ διεστραμμένους διὰ τοῦ ξ. Ἐν λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Ἱερωνύμου διεσώθησαν καὶ ἐπιστολαί τινες τοῦ Παχωμίου, ἄνευ ἰδιαζούσης σημασίας (*Migne*, Λατιν. Πατρ 23, 91 κ. ἑ.). Κοπτιστὶ διεσώθησαν ἀποσπάσματα κηρυγμάτων τοῦ Παχωμίου, ἀμφιβόλου γνησιότητος. Μεταγενέστερον εἶναι καὶ τὸ ἑλληνιστὶ διασωθὲν ἔργον «Ἐκ τῶν ἐντολῶν τοῦ Παχωμίου πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν» (*Migne*, Ἑλλ. Πατρ. 40, 948—953). Ὁ Παχώμιος, ὅστις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του εὗρε μεγάλας ἀντιδράσεις παρὰ ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν, φθονησάντων τὴν δόξαν του, ἀπέθανεν ἐκ πανώλους, ἐξ ἧς προσεβλήθησαν καὶ πολλοὶ τῶν μοναχῶν του, τῷ 345. Ἡ μνήμη του ἐπιτελεῖται τῇ 15ῃ Μαΐου.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ ἑλληνικὸς βίος τοῦ Παχωμίου ἐν «Acta sanctorum» Μαΐου 3, 25—51.—*Migne* Ε. Π. 73, 229—272.—*Gruetzmacher*, Pachomius und das aelteste Klosterleben (Freiburg 1896).—*Fr. Halkin*, Les vies grecques de St Pachôme, ἐν Analecta Bollandiana XLVII, 3—4, 376—388.—*Τοῦ αὐτοῦ*, L'histoire lausiaque et les vies grecques de s. Pachôme (αὐτόθι XLVIII. 257—301).—*L. Th. Lefort*, La règle de St. Pachôme. (Le Muséon XL, 1927, σ. 31 κ.ἑ.)—*Δ. Σ. Μπαλάνου*, Πατρολογία, σ. 278—280.

Δ. Σ. Μ.

—**Παχώμιος**. Μοναχὸς ἀσχολούμενος περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν ἐξηγητικὴν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀπορῶν διατὶ αὗται δὲν ἐγράφησαν ἐν γλώσσῃ δημώδει. Αἱ ἐξηγήσεις καὶ τὰ σχόλια αὐτοῦ, ὅν τινες πρὸς τὸν *Παχώμιον Ρουσᾶνον* συνταυτίζουσιν, ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ (τόμ. λη' 1333—1360) τοῦ Migne. Τ. Ε. Ε.

—**Παχώμιος,** ἐπίσκοπος ***Κεφαλληνίας*** καὶ ***Ζακύνθου***· βλ. λ. *Δοξαρᾶς* Παρθένιος.

—**Παχώμιος,** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι δύο οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι: —1) ***Παχώμιος ὁ Α'***, πατριαρχεύσας δὶς (1503—1504 καὶ 1505—1514). Ἐκλήθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐκ τῆς μητροπόλεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ζιχνῶν. Τὴν πτῶσιν αὐτοῦ προεκάλεσαν οἱ φίλοι τοῦ Ἰωακεὶμ Α', ὅστις κομίζων ἐξ Ἰβηρίας πλοῦτον ὑπισχνεῖτο βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου. Ἐκλεγεὶς λοιπὸν τὸ δεύτερον ὁ Ἰωακεὶμ (1504) καὶ θελήσας νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ πατριαρχείου ἀπῆλθεν εἰς Μολδαυΐαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ ψυχρότητος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς· ἐπιστρέφων δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεβίωσεν. Ἐκλήθη τότε καὶ πάλιν ὁ Παχώμιος Α' εἰς τὸν θρόνον. Κατά τινα φήμην ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου αὐτοῦ Θεοδώρου ἐν Σηλυβρίᾳ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, εἰς ἃς μετέβη καὶ εἰσέπραξε συνδρομὰς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν κληρικοὶ μετέφερον αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἀπεβίωσε, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου.

—***Παχώμιος Β'*** (1584—1585), ἐπωνυμούμενος *Πατέστος*. Διδάσκαλος, ὡς λέγει Κύριλλος ὁ Λαυριώτης, γενόμενος ἐν τοῖς μαθηματικοῖς καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ Γ', ὑπῆρξεν ἐφημέριος τοῦ πατριαρχείου, μὴ εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου Β', ὅστις ψηφίσας αὐτὸν κανονικῶς μητροπολίτην Καισαρείας ἠρνήθη νὰ χειροτονήσῃ αὐτὸς τὸν πρωτόθρονον τῶν ἑαυτοῦ μητροπολιτῶν. Ἐκλεγεὶς ὁ Παχώμιος πατριάρχης, ἐξώρισε τὸν Ἱερεμίαν εἰς Ρόδον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας ἃς ἀνέλαβεν, ἐπαύθη καὶ καθῃρέθη. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπήλλαξεν ἡ Ἐκκλησία αὐτὸν τῆς ποινῆς, ἐν συνελεύσει δὲ συγκροτηθείσῃ πρὸς διόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου ἐνεκρίθη νὰ σταλῇ πρὸς εἴσπραξιν ἐλεημοσυνῶν ὁ Παχώμιος εἰς Αἴγυπτον καὶ Κύπρον, ἀλλ' ἠθέτησε τὴν ἀπόφασιν καὶ σκανδάλων αἴτιος γενόμενος ἐξωρίσθη εἰς Βλαχίαν. Σ. Ν. Λ.

— **Παχώμιος** ***Ρουσᾶνος***, ὁ ἐπικαλούμενος ***Ρακενδύτης***. Λόγιος μοναχὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ τὴν ἰδίαν του πληροφορίαν, τῷ 1509 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1553. Ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὸς τῷ 1734 ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ S. Mingarelli, δημοσιεύσαντος κατάλογον τῶν χειρογράφων καὶ λοιπῶν βιβλίων του, μετά τινων τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Nani ἀφήρεσεν ἐκ τῆς ἐν Ζακύνθῳ μονῆς τῶν Κρημνῶν. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην παιδιόθεν εἰσελθὼν καὶ ρασοφορήσας ὁ Παχώμιος, ἐκάρη μοναχός· διὰ τῆς ἰδίας δὲ ἐπιμελείας καὶ μελέτης ἀνεδείχθη ἐνωρὶς εἷς τῶν μᾶλλον μορφωμένων Ἑλλήνων λογίων τῶν τότε χρόνων. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι δὲν παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ μεταναστευτικοῦ ρεύματος πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίᾳ τὴν Ἰταλίαν, ὅπως οἱ πλεῖστοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ παρέμεινεν οἴκαδε συμμεριζόμενος τὴν κοινὴν τύχην τῆς πατρίδος του. Θελήσας νὰ προσκυνήσῃ τοὺς ἁγίους Τόπους, περιεπλανήθη εἰς μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς μὲ σταθμοὺς μακροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς διαφόρους πόλεις, ὅπου κατεκρατεῖτο ὡς διδάσκαλος. Οὕτω περιῆλθε τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἔμόνασεν ἐπί τινα χρόνον εἰς Ἄθων, ὅπου ἀντέγραψε πλεῖστα χειρόγραφα σῳζόμενα, καὶ συνέγραψεν ἀκολουθίας διαφόρων ἁγίων, καὶ κατόπιν περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Σμύρνην κτλ. Εἰς τὰς νήσους Λέσβον καὶ Χίον, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετόν, συνέστησε τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἅλωσιν σχολεῖα καὶ θεμελιωτὴς τῆς πνευματικῆς των κινήσεως καὶ παιδείας. Τὸ ταξίδιον τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Παχώμιον νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν βίον, τὰς συνηθείας καὶ τὰς προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὰς κατὰ τόπον διαλέκτους αὐτοῦ καὶ πλείστους λογίους καὶ κληρικοὺς συγχρόνους του. Καίτοι δὲ δὲν εἶχε συνείδησιν τοῦ ἔργου του καὶ μᾶλλον ὡς θεολόγος ἔβλεπε τὰ πράγματα, ἐν τούτοις διέσωσεν εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς θεολογικὰς του πραγματείας πλείστας λαογραφικὰς εἰδήσεις τῶν χρόνων του καὶ πολυτίμους γλωσσικὰς παρατηρήσεις, ἀναφέρων καὶ συγκρίνων τὰς κατὰ τόπον διαλεκτικὰς διαφοράς. Σκοπός του εἶναι ν' ἀποδείξῃ ὅτι οὐχὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἱερῶν κειμένων, ἀλλὰ «ἡ ἡμετέρα ἀμάθεια» εἶναι ἡ αἰτία δι' ἣν δὲν ἐννοοῦμεν ταῦτα· ἀντιδρᾷ δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ συγχρόνου λογίου Ἰωαννικίου Καρτάνου, ὅστις, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κινήσεως διὰ τὴν ἁπλοελληνικὴν γλῶσσαν τοῦ Νικ. Σοφιανοῦ, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκε «Τὸ ἄνθος τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης» τῷ 1534. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Καρτάνου ἐπῆλθε δριμύτατος κυρίως ὁ Ρουσᾶνος διὰ τὰς αἱρετικὰς καὶ ἀδοκίμους δοξασίας του, ἀποδείξας τὴν πλάνην του διὰ δύο πραγματειῶν καὶ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Διονύσιον Ναυπάκτου.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπεσκέφθη ἐπ' ὀλίγον χρόνον τὴν Βενετίαν καὶ ἄλλας ἴσως πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἑστίας τότε τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογράφους (τυπογράφους) συνιστᾷ δι' ἐπιστολῆς του, περιεχούσης πλείστας βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις, ὅπως μὴ ἐκτυπώνουν βιβλία βρίθοντα κακοδοξιῶν καὶ νοθεύοντα τὴν πίστιν τῶν ἀναγνωστῶν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐξηκολούθησε μονάζων καὶ διδάσκων προφανῶς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Εἶχε σχέσεις καὶ διετήρει ἀλληλογραφίαν μὲ πλείστους λογίους καὶ κληρικοὺς τῶν χρόνων του, ἐσώθησαν δὲ ἕνδεκα ἐπιστολαὶ πολύτιμοι διὰ τὰς ἐν αὐταῖς ἱστορικὰς καὶ ἄλλας πληροφορίας. Ὁ Ρουσᾶνος ἐχαρακτηρίσθη ὡς πρόδρομος τοῦ Κοραῆ εἰς τὴν συγκριτικὴν ἐξέτασιν τῶν ἑκασταχοῦ διαλέκτων. Αἱ λαογραφικαί του πληροφορίαι εἶναι ἐν πολλοῖς λίαν διαφωτιστικαί. Θεολόγος ἐξαιρετικῆς δεινότητος καὶ μορφώσεως καὶ μάλιστα καθ' οὓς χρόνους ἤκμασεν, ἁγιογράφος καὶ γραμματικὸς ἀρίστης καταρτίσεως, συγγράψας καὶ «Προθεωρίαν εἰς τὴν γραμματικήν», ὅπου περιέχεται καὶ γραμματολογικὴ ἐπισκόπησις τῶν πρὸ αὐτοῦ γραμματικῶν, καὶ «Γραμματικὰς λύσεις», δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς πρόδρομος τῶν κατὰ τοῦ δημοτικιστικοῦ κινήματος ἀντιταχθέντων βραδύτερον λογίων. Συνέταξε, πλὴν διαφόρων ἄλλων ἀκολουθιῶν, καὶ μαρτύριον τῶν ἐν Στροφάσιν ὑπὸ τῶν πειρατῶν τοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα φονευθέντων τῷ 1538 μοναχῶν, μετὰ συντόμου ἱστορικοῦ ὑπομνήματος.

Ἐκ τῶν πολλῶν δογματικῶν του λόγων κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: «Κατὰ ἁγιοκατηγόρων κλπ.», «Πρὸς τοὺς ἀγροίκους», «Πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας», «Πρὸς τὰς τῶν ἐθνῶν ἐπαγομένας ἡμῖν θλίψεις». Ἐκ τούτων ἐδημοσιεύθησάν τινες μετὰ σχετικῶν διασαφήσεων ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» Β' (1905), Δ' (1907), Ε' (1908), ΙΑ' (1914), ΙΓ' (1916), ἐν «Ἑλληνομνήμονι» τοῦ Μουστοξύδου μετὰ βιογραφικῶν σημειώσεων περὶ τοῦ Ρουσάνου καὶ ἀπασῶν τῶν ἐπιστολῶν του. Ἄλλα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Κ. Οἰκονόμου ἐν «*Σιωνίτῃ προσκυνητῇ*», ὑπὸ S. Mingarelli «Cod. manuscripti Gr. apud Nanios Part. Venetos asser.» (Vononia 1784), ὑπὸ Ἰω. Βασιλικοῦ «Ἀνέκδοτον Ἐπαγγελία ἢ Ὀνομασία» ...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χριστ. Φιλητᾶ* «Περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουσάνου, ἐπιστολιμαία διάλεξις» (Κέρκυρα 1847). — ***Κ. Ν. Σάθα*** «Νεοελληνικὴ Φιλολογία», σ. 150—152 καὶ «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς» (Ἀθῆναι 1869), σ. 122.—*Ph. Meyer*, «Β. Ζ.» τόμ. IV (1895), σ. 45 κ. ἑξ. καὶ «Studien zur Geschichte der Theologie und der Kirche» τόμ. III (1899), σ. 38, 120 κ. ἑξ.—*A. Baumstark* «Lucubrat Syrograecae» ἐν Jahns Jahrbüchern, Suppl. XXI (1894), σ. 357 κ. ἑξ. — ***K. Krumbacher*** G. B. L² σ. 593 (καὶ ἑλληνικῆς μεταφράσεως, τόμ. Β, σ. 371).—*Κ. Οἰκονόμου*, Περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν, τ. 4, σ. 797.—*Χ. Παπαδοπούλου* «Ἱστορικὰ σημειώματα», ἐν «Θεολογίᾳ» τόμ. 4, σ. 5). — *Ν. Α. Βέη* ἐν Byz.-Neugr. Jahrb., τόμ. 4, σ. 356.—*Κ. Ἀμάντου* ἐν «Ν. Ἑστίᾳ» 1928 καὶ «Ἑλληνικῇ» Γ' (1930) σ. 381—382. Γ. Μ. Β.

— **Παχώμιος,** μητροπολίτης ***Σοφίας***. Ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος Βουλγαρίας (1572—1594). Ἦτο ἐκ τῶν λογίων Ἑλλήνων ἀνδρῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀναγραφόμενος ὑπὸ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐν τῇ «*Τουρκογραικίᾳ*» (σ. 506—507) καὶ τὸν ἀποσταλέντα αὐτῷ κατάλογον τοῦ Γερμανοῦ περιηγητοῦ Στεφάνου Γκέρλαχ. Τ. Ε. Ε.

— **Παχώμιος** ὁ ***Τυρναβίτης***. Μοναχὸς λόγιος τοῦ ΙΠ' αἰῶνος, ἐκ Τυρνάβου καταγόμενος, ὅστις ἐν Βενετίᾳ διατρίβων ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως τῶν «Μαργαριτῶν» τῷ 1764. Τ. Ε. Ε.

πάω, καὶ ***πάγω***· ἀντὶ ***ὑπάγω***· βλ. λ. ***πηγαίνω*** || ναυτ., εὔχρηστον εἰς κοινοὺς ναυτικοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ περιφράσεις: «πάω ἀρόδο» ἐξορμίζω καὶ ἐξορμίζομαι· || «πάω κόντρα» ἀντιπλέω ὡς πρὸς ἄλλο πλοῖον, ἀλλὰ καὶ πλέω ἀντιθέτως ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου· || «πάω μὲ τὴν πλώρη» προχωρῶ· || «πάω μὲ τὴν πρύμη» ἀνακρούομαι || «πάω ὄρτσα» προσάγω τὸ πλοῖον· || «πάω πόντζα» ἐπιδίδω || «πάω γεμᾶτα» ἐπιτρέπω τὰ ἱστία τῷ ἀνέμῳ· || «πάω μὲ τὴν μπάντα» (ἐπὶ πλοίου) ἐκπίπτω· || «πάω μπουρίνα» πλέω τὴν ἐγγυτάτην ἐκ κεραίας· || «πάω πρίμα» οὐριοδρομῶ· || «πάω σοβράνο» προσηνεμῶ τὸ πλοῖον· || «πάω σταβέντο» ὑπηνεμῶ τὸ πλοῖον· || «πάω στὸ πέλα(γ)ο» ἐξανάγω τὸ πλοῖον, ἐξανάγομαι· || «πάω γιαλὸ» παραπλέω τὴν ἀκτὴν ἀπεγγύς. Σ. Ε. Λ.

Πεὰν (Péan), ***Ἰούλιος***. Διάσημος Γάλλος χειρουργὸς-γυναικολόγος, γεννηθεὶς παρὰ τὸ Chateaudun (Eure-et-Loir) τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1898. Ἐσπούδασεν ἀπὸ τοῦ 1849 ἐν Παρισίοις καὶ τῷ 1860 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν διατριβὴν «De la scapulalgie et de la résection scapulo-humérale». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο ἐπιμελητὴς τῆς ἀνατομικῆς, τῷ 1865 χειρουργὸς τοῦ κεντρικοῦ γραφείου τῆς δημοσίας ἀντιλήψεως καὶ ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1892 διετέλεσε χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων. Τῷ 1892 ἀποχωρήσας τῆς ἀκαδημαϊκῆς ταύτης ὑπηρεσίας ἔκτισεν ἰδίαις δαπάναις τὸ πρότυπον «Διεθνὲς νοσοκομεῖον», εἰς ὃ ἀφιέρωσε μέχρι τοῦ τέλους του τὴν λοιπὴν χειρουργικήν του δρᾶσιν. Ἀπέκτησε φήμην μεγάλου χειρουργοῦ, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐγχειρήσεων τῆς κοιλίας, ἃς εἰσήγαγεν ἐν Γαλλίᾳ. Πρῶτος οὗτος ἐν Παρισίοις τῷ 1864 ἐξετέλεσε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς ἀντισηπτικῆς μεθόδου, ᾠοθηκεκτομήν, ἐγχείρησιν ἣν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μόνον ὁ Spencer Wells καὶ ἄλλοι Ἀμερικανοὶ χειρουργοὶ ἐπιτυχῶς διενήργουν. Εἰσήγαγεν εἶτα μέθοδον ἰδιαιτέρας συνολικῆς αἱμοστάσεως, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο τὰς γνωστὰς ἰσχυράς του πιεστικὰς αἱμοστατικὰς λαβίδας, καὶ διηύρυνε τὴν γυναικολογικὴν χειρουργικήν, εἰσαγαγών, διὰ τὴν ἐξαγωγὴν μεγάλων ὄγκων τῆς μήτρας διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, ἤτοι τῆς κολπικῆς, τὴν μέθοδον τοῦ κατατεμαχισμοῦ τῶν ὄγκων τῆς μήτρας. Ἀλλ' ἰδιαιτέραν οὗτος ἐκτήσατο φήμην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κολπικῆς σαλπιγγο-υστερεκτομῆς, ἥτις παρὰ τὴν ἰσχυρὰν ἐχθρότητα καὶ ἀντίπραξιν, ἣν συνήντησε, κατέλαβε πρωτίστην θέσιν εἰς τὴν γυναικολογικὴν χειρουργικήν, ἀντικαταστήσασα τὴν κοιλιακὴν λαπαροτομίαν. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν, σχετικῶν μὲ τὰς ᾠοθηκεκτομάς, ὑστερεκτομάς, αἱμοστάσεις κλ. ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «L' ovariotomie peut-elle être faite à Paris avec des chances favorables de succès? Observations pour servir à la solution de cette question» (1867), «Hystérotomie. De l' ablation totale ou partielle de l' utérus par la gastrotomie etc.» (1873), «De la forcipressure ou de l' application des pinces à l' hémostasie chirurgicale» (1874), «Du pincement des vaisseaux comme moyen d' hémostase» (1875) κλπ. Ο. Ρ.

Πεάνο (Peano). Σύγχρονος μέγας Ἰταλὸς μαθηματικός. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν του ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ μαθηματικῇ περίφημος εἶναι ἡ ἐπινόησις ὑπ' αὐτοῦ καμπύλης (γραμμῆς)—ὀνομασθείσης καμπύλης Peano—ἥτις πληροῖ ὁλόκληρον μέρος ἐπιπέδου. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἔκαμε κατάπληξιν εἰς τὸν μαθηματικὸν κόσμον διὰ τὸ παράξενον αὐτῆς. Διότι εἶχεν ἐθισθῆ νὰ θεωρῆται ὅτι πᾶσα ἐξίσωσις σ(x,y)=0 συνδέουσα δύο μεταβλητὰς ἦτο δυνατὸν νὰ παραστήσῃ σημεῖα τοῦ ἐπιπέδου κείμενα ἐπὶ γραμμῆς τινος καὶ οὐχὶ ἐπὶ ἐπιφανείας αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγον, συντόμως, ἀντὶ ἡ ἐξίσωσις σ(x, y)=0, ἡ καμπύλη σ=0. Ὁ Peano ὅμως κατεσκεύασε μίαν ἐξίσωσιν μεταξὺ τῶν συντεταγμένων x καὶ y, σημείων τοῦ ἐπιπέδου, προκύπτουσαν ἀπὸ δύο σχέσεις

$$(\alpha) \begin{cases} x = \varphi_1(t) \\ y = \varphi_2(t) \end{cases}$$

ὅπου t βοηθητική τις ἀνεξάρτητος, οὕτως ὥστε εἰς ἑκάστην τιμὴν τῆς t νὰ ἔχωμεν ἓν ὡρισμένον σημεῖον μέρους τοῦ ἐπιπέδου· δηλαδὴ αἱ ἐξισώσεις (α), παριστῶσαι ἐν γένει γραμμήν, παριστῶσι νῦν ἐπίπεδον σχῆμα, καὶ ἡ καμπύλη αὕτη ἀντὶ νὰ μετρῆται μὲ τὸ μῆκος της μετρεῖται μὲ ἐμβαδόν. Ν. Ε. Γ.

πέγανη (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ρυτή* (βλ. λ.).

πεγανίτης (ὁ) (Peganit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Al_4(OH)_6[PO_4]_2 . 3H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἔχει σκληρότητα 3—4, εἰδ. βάρος 2,4, χρῶμα πρασινωπὸν καὶ λάμψιν ὑαλώδη ἕως στεατώδη, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς σχιστολιθικῶν πετρωμάτων ἐν Σαξωνίᾳ. Γ. Β.

Πέγεια *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Κύπρου ἐν ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ διαμερίσματι Πάφου. Κάτ. 1.2..

Digitized by Google

Ἕλληνες. Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν καὶ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου κωμόπολις. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται εἰς τὴν δενδροκαλλιέργειαν καὶ ἰδίως τὴν χαρουποπαραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Α. Κ. Α.

πεγιάζι (τό), ἡ *πιάζι* (περσ. *πεγιάζ*)· ἄρτυμα ἐκ κρομμύων καὶ ἄλλων· || «φασόλια πεγιάζι», φασόλια βρασμένα ἄνευ ἐλαίου, τὸ ὁποῖον προστίθεται κατόπιν μὲ ξίδι καὶ κρομμύδια.

Πέγιες [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς βορειοανατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39°20′25′′ Β., μῆκ. 26°22′15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665 : Mityleni with the gulfs of Adramytti and Chandarli) Ν.ΝΔ. μυχὸς τῆς κολπώσεως Τσόνια. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐλέγετο *Γενῆ λιμάν*. Σ. Ε. Λ.

Πέγκαλας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Φρυγίας, ἀγνώστου ἐπακριβῶς θέσεως, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Η′ δ′ 3, Γ′ λϛ′ 3). Οἱ παρ' αὐτὸν ζῶντες λαοὶ («Φρύγες οἱ ἐπὶ τῷ Πεγκάλᾳ») ἐλογίζοντο ἀπόγονοι Ἀρκάδων ἀποίκων ἐξ Ἀζανίας καὶ ἐλάτρευον ἐν τῷ ἄντρῳ Στεῦνος τὴν φρυγικὴν Μητέρα τῶν θεῶν. Π. Ν. Π.

πεγκατίτης (ὁ) (Pencatit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν παράμιξιν ἀπὸ κρυσταλλικοὺς ἀσβεστολίθους μὲ ὑδρομαγνησίτην, ἀπαντῶν δὲ εἰς τὸ Preddazzo τοῦ Τυρόλου. Γ. Β.

Πεγκοράρος *ντεΐ Πεγκοράρι*. Ἐπιφανὴς εὐπατρίδης ἐκ Βερώνης τῆς Ἰταλίας, ἐκ τῶν Φράγκων ἱπποτῶν τῶν ἐπὶ φραγκοκρατίας, ἀρχομένου τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πεγκοράρος εἶχε παράσχει σημαντικὰς ὑπηρεσίας κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις περὶ πωλήσεως τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Βενετούς, συνυπέγραψε δὲ καὶ τὸ πωλητήριον ἔγγραφον. Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, διαιρέσας τὴν Εὔβοιαν εἰς τρία μεγάλα τιμάρια, παρεχώρησεν αὐτὰ εἰς ἰσαρίθμους ἐκ Βερώνης εὐπατρίδας, τὸν Ραβανὸν Δαλλεκάρτσερη, τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Γυΐβερτον καὶ τὸν Πεγκοράρον ντεΐ Πεγκοράρι. Ἀγνοῶν δ' ὁ Βονιφάτιος τὴν εἰς τὴν Βενετίαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς διανομῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας παραχώρησιν τοῦ Ὠρεοῦ καὶ τῆς Καρύστου, εἰς μὲν τὸν Πεγκοράρον ἐξεχώρησε τὸ βόρεια τῆς Εὐβοίας, εἰς δὲ τὸν Γυΐβερτον τὸ μέσον τῆς νήσου καὶ εἰς τὸν Ραβανὸν τὰ νότια αὐτῆς. Ἔλαβον δὲ καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι δυνάσται τὴν προσωνυμίαν τριτημορίων τῆς Εὐβοίας (terzieri, terciers), γενόμενοι οἱ πραγματικοὶ κύριοι καὶ διοικηταὶ τῆς νήσου. Ἀλλ' ὁ Πεγκοράρος δὲν παρέμεινεν ἐν Εὐβοίᾳ ἢ ἐπὶ βραχύν τινα χρόνον, ἐπανακάμψας εἰς Ἰταλίαν. Δ. Π. Π.

Πεγκοῦ (Pegou) [*Γεωγρ.*]. Περιφέρεια καὶ πόλις τῆς Βιρμανίας. Ἡ περιφέρεια (κάτ. 429.000) κεῖται εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς κάτω πεδιάδος τοῦ Σιττάγκ, παράγει δὲ κυρίως ὄρυζαν. Ἡ πόλις Πεγκοῦ (κάτ. 17.000), ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἦτό ποτε πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Πεγκοῦ, καταλυθείσης ὑπὸ τῶν Βιρμανῶν τῷ 1757.

Πεγκοῦ (Pégoud), *Ἀδόλφος*. Γάλλος ἀεροπόρος (1889—1915). Διεκρίθη διὰ τὰς τολμηρὰς πτήσεις του. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀεροπόρος ὅστις ἐξετέλεσεν ἀκροβατικοὺς ἑλιγμοὺς καὶ ἀναστρόφους πτήσεις (1 Σεπτεμβρίου 1913). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τῆς γαλλικῆς ἀεροπορίας. Ἐφονεύθη πλησίον τοῦ Μπελφὸρ κατὰ τινα πτῆσιν. Γ. Ι. Β.

Πεγολόττι (Pegolotti), *Φραγκῖσκος*. Φλωρεντῖνος ἔμπορος καὶ περιηγητής, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Ὑπῆρξε συνεργάτης τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Φλωρεντίας, τῶν Bardi, τοῦ ὁποίου ἀντεπροσώπευσεν ἐν Ἀμβέρσῃ (1315—1317), Ἀγγλίᾳ (1317) καὶ Κύπρῳ (1324—1327). Τὴν μεγίστην πεῖραν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατὰ τὰς διαφόρους περιηγήσεις, ἐξέθεσεν ἐν τῷ πολυτιμοτάτῳ ἔργῳ του «Libro di divisamenti di paesi e di misuri di mercatanzie κλ.», τὸ ὁποῖον ἦτο, τρόπον τινά, ὁ ἐμπορικὸς ὁδηγὸς τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι κυρίως γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Prattica della mercatura», τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ ἐκδότης. Ἡ πραγματεία εἶναι ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως μνημεῖον πλείστου λόγου ἄξιον. Μᾶς παρέχει πληροφορίας περὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐμπορίου, περὶ μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων εἰς τὰ διάφορα κράτη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Πλείστας πληροφορίας παρέχει περὶ Κωνσταντινουπόλεως, Μικρᾶς Ἀσίας, Πελοποννήσου καὶ νήσων τινῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πελάγους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἔκδοσις: *Pagnini*, Della decima e delle altre gravezze, τόμ. Γ′ (Lisbonna e Lucca, 1766).—*Mas-Latrie*, Le manuscrit de la Prattica della Mercatura de B. Pegolotti, ἐν «Notices et documenti publiés pour la Société de l'Histoire de France à l'occasion du cinquantième anniversaire de la fondation» (ἐν Παρισίοις 1884), σελ. 181—186.—*H. Yule-H. Cordier*, Cathay and the way thither (2α ἔκδοσις, ἐν Λονδίνῳ, 1914), τόμ. Γ′, σελ. 137—173. Δ. Α. Ζ

πεγόμυια (ἡ) (Pegomyia) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθομυϊδῶν*. Ὁ χρωστὴρ τῶν κεραιῶν εἶναι γυμνὸς ἢ λίαν τριχωτός· ἡ πρωκτιαία φλὲψ τῶν πτερύγων φθάνει μέχρι τοῦ ἄκρου των· οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι γυμνοί· οἱ πόδες καὶ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας ἐν μέρει ἐρυθρά. Τὸ εἶδος Pegomya hyoscyami ζῇ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Β. Ἀμερικῇ, ὅπου φέρει ἀρκετὰ σοβαρὰς ζημίας. Ἔχει μῆκος 6 χιλστμ. καὶ κιτρίνην κοιλίαν, φέρουσαν ἐλαφρῶς καστανὴν γραμμὴν εἰς τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν. Ὁ θώραξ εἶναι φαιὸς μὲ σκοτεινοτέρας γραμμάς. Ἡ κεφαλὴ εἶναι λευκὴ μὲ πορτοκαλιοχρόους κηλῖδας. Τὸ ἀκμαῖον ἐμφανίζεται κατ' Ἀπρίλιον, αἱ δὲ προνύμφαι προσβάλλουν τὰ τεῦτλα, εἰς τὰ φύλλα τῶν ὁποίων ζοῦν (6—10 ἀνὰ φύλλον). Ὑπάρχουν 3 γενεαὶ τὸ ἔτος. Ἐνδείκνυνται ἡ βαθεῖα ἄροσις (0,35 μ.) κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἡ σπορὰ σπαναχίων ὡς φυτῶν-παγίδων, ἡ χρῆσις μυιοπαγίδων ἐκ χάρτου, ἡ καῦσις τῶν προσβεβλημένων φυτῶν κλπ. Ε. Τ. Ε.

Πέδα, Πέδον ἢ *Πεδανῶν πόλις* (λατιν. Pedum, Pedani) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παλαιοτάτη ὀχυρὰ πολίχνη τοῦ Λατίου μεταξὺ Τιβούρων καὶ Πραινέστου, τοποθετουμένη ἔνθα περίπου τὸ νῦν Γκαλλιτσιάνο (Galliciano). Ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως ἀναφέρεται ὡς μία τῶν 29 πόλεων τοῦ παλαιοῦ λατινικοῦ κοινοῦ, ἁλωθεῖσα τῷ 488 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Κοριολανοῦ. Τῷ 339 π. Χ. ὑπέστη πολιορκίαν καὶ ἐκυριεύθη παρὰ τοῦ Λευκίου Φουρίου Καμίλλου, ἀργότερον δὲ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπεῖχεν ἡ regio Pedana. Τὰ ἐρείπια τῆς Πέδας ἠρεύνησεν ἡ βρεττανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολή.

Πέδαλος [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Μικρασιατικὸς ὅρμος (πλάτ. 36°46′ Β., μῆκ. 28°09′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi) ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δωρίδος ὅρμου Κὺρ-Βασίλης. Σ. Ε. Λ.

Πεδανοί (οἱ), καὶ *Πεδᾶνοι* [*Ἀρχ.*]. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς *Πέδης* (βλ. λ.), ὀνομαστοὶ διὰ δύο ἔργα των, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν κατασκευὴν τῆς πρὸς τὴν πόλιν των φερούσης Πεδανῆς ὁδοῦ (via Pedana), ἥτις ἦτο μέγας κλάδος τῆς Πραινεστίνης ὁδοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸ ὅτι μετὰ τῶν λατινικῶν πόλεων ἐπέβαλον εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ τοὺς περιλάβουν εἰς τὸν κύκλον τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας, οὐχὶ δὲ νὰ τοὺς περιορίσουν εἰς τὰ δικαιώματα ἁπλῶν συμμάχων. Ν. Σ. Λ.

Πεδάριτος· βλ. *Παιδάριτος*.

Πεδεμόντιον (Piemonte) [*Γεωγρ.*]. Μία ἀπὸ τὰς 18 περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας διαιρεῖται τὸ ἰταλικὸν βασίλειον. Κατέχει τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῆς Ἑλβετίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄλπεων. Τὸ ὄνομα τοῦ Πεδεμοντίου (=εἰς τὸν πόδα τοῦ βουνοῦ) προέρχεται ἀπὸ τὴν γεωγραφικήν του μορφολογίαν. Τὸ Πεδεμόντιον περιλαμβάνει τοὺς νομοὺς (provincie) Ἀλεξανδρείας, Ἀόστης, Κούνεο, Νοβάρρας, Τουρίνου καὶ Βερτσέλλι. Ἔχει ἔκτασιν 29.356 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 3.527.847 κατ. Διασχίζεται ὁριζοντίως ἀπὸ τὸν μεγάλον ποταμὸν Πάδον (Po), ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὸ Μόντε Βίζο (παρὰ τὰ γαλλικὰ σύνορα) καὶ χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικήν, ὡς καὶ τοὺς παραποτάμους του. Ἔχει πλουσίαν καλλιέργειαν καὶ ποικίλην παραγωγήν. Χάρις εἰς τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ ἐκτελέσεως ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ′ αἰῶνα, τὰ παλαιὰ ἕλη τῆς Νοβάρρας μετεβλήθησαν εἰς εὐφορωτάτας πεδιάδας. Ἐν Πεδεμοντίῳ ὑπάρχουν δάση καστανέων, καλλιεργοῦνται δὲ τὰ δημητριακὰ (σῖτος καὶ ἀραβόσιτος) καὶ ἡ ἄμπελος καὶ παράγονται ἀρκετὰ καλοὶ ἐρυθροὶ οἶνοι (τοῦ Μπαριμπέρα καὶ τοῦ Ἄστι). Ἐπίσης εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ μεταξοσκωληκοτροφία καὶ ἡ παραγωγὴ μετάξης, ὡς καὶ ἡ μελισσοτροφία, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κηρὸς ἀποτελεῖ πηγὴν πλούτου διὰ τὴν περιφέρειαν. Ἰδιαιτέρως εὐνοεῖται ἡ καλλιέργεια τῆς καννάβεως, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος φθάνει εἰς 4—5 μ. Παράγεται δὲ ἀκόμη ὄρυζα, ὕδνα (τροῦφες) κτλ. Ὁ μεταλλουργικὸς πλοῦτος τοῦ Πεδεμοντίου συνίσταται εἰς ἀργυροῦχον μόλυβδον (πεδιὰς τῆς Ἀόστης), νίκελ, ὀλίγον γαιάνθρακα, σίδηρον καὶ ψήγματα χρυσοῦ (εἰς τὴν ἄμμον ποταμοῦ Ὄρκο καὶ Μόντε Ρόζα). Εὐνοεῖται ἐπὶ πλέον τὸ Πεδεμόντιον ἀπὸ τὰς πτώσεις τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν του, τὴν δύναμιν τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖ καταλλήλως διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐργοστασίων του. Εἰς τὴν σπουδαιοτέραν πόλιν του, τὸ Τουρῖνον, ὑπάρχουν χρωματουργεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, λινῶν ὑφασμάτων, αὐτοκινήτων, χάλυβος, ποτοποιίας, παραγωγῆς σοκολάτας καὶ μπισκότων, ὁπλουργεῖα καὶ μηχανουργεῖα ἄξια λόγου.

— [*Ἱστορ.*] Τὸ Πεδεμόντιον κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν κατῳκεῖτο ἀπὸ Γαλάτας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἠκολούθησε τὰς τύχας τῆς Ἰταλίας, διασπασθὲν εἰς φεουδαρχικὰς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθέρας πόλεις. Ἀπὸ τοῦ Ι′ αἰῶνος ἐδέχθη τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βασιλέων τῆς Βουργουνδίας καὶ τῶν κομήτων τῆς Σαβοΐας, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν ὁποίων, ὡς βασιλέων τῆς Σαρδηνίας, κατέληξε νὰ ἐπανεύρῃ τὴν ἑνότητά του. Ἀπὸ τοῦ 1797 μέχρι τοῦ 1814 διετέλεσεν ὑπὸ γαλλικὴν κατοχήν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐπανῆλθεν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Σαρδηνίας καὶ συνέδεσε στενότατα τὸ ὄνομά του μὲ τοὺς μεγάλους ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου ἰταλικοῦ βασιλείου. Εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὸ Τουρῖνον, ἱδρύθη ἡ πρώτη μυστικὴ ἑταιρεία τῶν κύκλων. Ἐκεῖ ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς «Νεαρᾶς Εὐρώπης» του ὁ Μαντζίνι. Εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Πεδεμοντίου» (Gazzetta Piemontese) ἐδημοσιεύθη τὸ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλβέρτος-Κάρολος καθιέρου τὸ πρῶτον ἰταλικὸν Σύνταγμα (1848). Μ. Ι. Μ.

Πεδεμόντιος (ὁ), θηλ. *—ία*· ὁ κάτοικος τοῦ Πεδεμοντίου, ὁ ἐκ Πεδεμοντίου καταγόμενος.

πέδη (ἡ), συνήθ. *πέδαι* (αἱ)· δεσμὰ τῶν ποδῶν, ὥστε ἢ ὅλως νὰ μὴ δύναταί τις νὰ βαδίσῃ ἢ βραδύτατα διὰ μικρῶν βημάτων· || «πέδαι χειρῶν» τὰ δι' ὧν δεσμοῦνται αἱ χεῖρες, χειροπέδαι· || τὸ μηχάνημα διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται ὁ τροχὸς εἴτε ὀχήματος εἴτε μηχανήματος, ἄλλως *τροχοπέδη*, κοιν. *φρένο*.

— *Πέδη* ἤ, ἄλλως, *χαλινὸς* (κοιν. *φρένο*) καλεῖται ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀπορρόφησιν μέρους ἢ ὁλοκλήρου τῆς κινητικῆς ἐνεργείας κινουμένου σώματος, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνακοπῆς ἢ καταπαύσεως τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἡ ἀπορρόφησις αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται διὰ τριβῆς τοῦ ὀργάνου τούτου ἐπὶ τοῦ κινουμένου σώματος, ὁπότε μέρος τῆς κινητικῆς ἐνεργείας του μετατρέπεται εἰς θερμότητα. Ἡ πέδη τουτέστι χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ παρεμβάλῃ διὰ τῆς τριβῆς μίαν ἀντίστασιν εἰς τὸ κινούμενον σῶμα. Ἡ ἀρχὴ τῆς πέδης ἐφαρμόζεται στοιχειωδῶς ὑπὸ τῶν λεμβούχων, ὅταν ἀνακόπτουσι τὴν κεκτημένην ταχύτητα τῆς λέμβου διὰ συγκρατήσεως τῶν κωπῶν ἐγκαρσίως ἐντὸς τῆς θαλάσσης, λόγῳ τῆς αὐξανομένης ἀντιστάσεως προώσεως τῆς λέμβου, ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ὅταν ἐπιταχύνουσι τὴν κατάπαυσιν τῆς κεκτημένης ταχύτητος περιστρεφομένου τροχοῦ ἢ ἱμάντος, πιέζοντες τούτους διὰ τῆς χειρὸς κλπ. Αἱ πέδαι ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, σήμερον δὲ ὑπάρχουσι πολυάριθμα συστήματα ἐξ αὐτῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ἐφαρμογῆς του. Γενικῶς ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας των διακρίνονται εἰς τὰς *χειροκινήτους*, αἵτινες λειτουργοῦσι διὰ τῆς χειρός, εἰς τὰς *μηχανοκινήτους*, αἵτινες λειτουργοῦσι μηχανικῶς, διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, κενοῦ κλπ., τὰς *ἠλεκτρικάς*, αἵτινες λειτουργοῦν δι' ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, τὰς *ὑδραυλικὰς* κλπ. Ἐπίσης διακρίνομεν καὶ τὰς λεγομένας *αὐτομάτους* πέδας, αἵτινες λειτουργοῦν αὐτομάτως. Αἱ πέδαι ἐφαρμόζονται κατὰ γενικὸν κανόνα ὡς ὄργανα ἀσφαλείας διὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ ἀσφαλῆ λειτουργίαν τῶν ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων, διὰ τὴν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἀνακοπὴν τῆς κινήσεως ὀχημάτων, οἷον ἁμαξοστοιχιῶν, αὐτοκινήτων, ὁπότε ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν τροχῶν των καὶ ἐπικαλοῦνται ὡς ἐκ τούτου *τροχοπέδαι* κτλ. Ἁπλουστάτην μορφὴν πέδης ὀχήματος ἀπετέλεσε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ξύλινος ἢ καὶ σιδηροῦς μοχλὸς παρεντιθέμενος μεταξὺ τῶν ἀκτίνων τοῦ τροχοῦ τοῦ ὀχήματος πρὸς παρεμπόδισιν τῆς περιστροφῆς του. Ὁ μοχλὸς οὗτος ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν διὰ πεδίλου λειτουργοῦσαν πέδην τῶν ἁμαξῶν, καθ' ἣν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὁδηγοῦ ὠθεῖται διὰ μοχλοῦ ξύλινον ἢ σιδηροῦν πέδιλον ἐπὶ τοῦ ἐπισώτρου τοῦ τροχοῦ τῆς ἁμάξης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προστρίβεται καὶ ἐλαττώνει τὴν περιστροφικήν του ταχύτητα. Παραλλαγὴν τοῦ συστήματος τούτου ἀποτελεῖ ἡ διὰ σχοινίου λειτουργοῦσα πέδη, καθ' ἣν ἡ πλήμνη τοῦ τροχοῦ περιβάλλεται διὰ σχοινίου, οὗτινος τὸ ἓν ἄκρον καταλήγει εἰς τὸ πέδιλον τοῦ ἐπισώτρου τοῦ τροχοῦ, τὸ δὲ ἕτερον εἰς ποδοπλήκτρον τοῦ ὁδηγοῦ, ὅπερ ὅταν πιεσθῇ διὰ τοῦ ποδὸς τοῦ ὁδηγοῦ σύρει τὸ σχοινίον ὅπερ ἕλκει τὸ πέδιλον ἐπὶ τοῦ ἐπισώτρου.

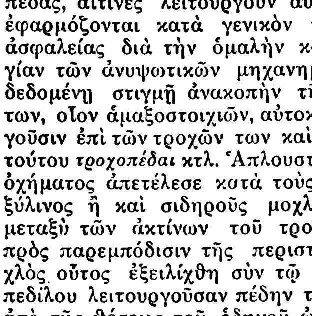

Σχ. 1.

Τὸ σχ. 1 παριστᾷ πέδην λειτουργοῦσαν διὰ πεδίλου, διὰ τὴν πέδησιν περιστρεφομένου ἄξονος. Αὐτὴ ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς τροχαλίας ἐσφηνωμένης ἐπὶ τοῦ ἄξονος, ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς ὁποίας δύναται νὰ πιεσθῇ διὰ μοχλοῦ στρεφομένου περὶ ἄρθρωσίν τινα πέδιλον προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ, μεταξὺ τῆς ἀρθρώσεως καὶ τοῦ σημείου ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάτου, ἥτις ἐξασκεῖται εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς ἀρθρώσεως ἄκρον τοῦ μοχλοῦ. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ Κ τὴν ἐξασκουμένην ὑπὸ τοῦ ἐργάτου δύναμιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ μοχλοῦ, D τὴν

Digitized by Google

ἐξασκουμένην πίεσιν τοῦ πεδίλου ἐπὶ τῆς τροχαλίας, μ τὸν συντελεστὴν τριβῆς πεδίλου καὶ τροχαλίας, α τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεώς K ἀπὸ τὴν ἄρθρωσιν τοῦ μοχλοῦ, β τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως D ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀρθρώσεως καὶ c τὴν κατακόρυφον ἀπόστασιν ἀρθρώσεως καὶ ἐφαπτομένης τῆς τροχαλίας εἰς τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς πιέσεως D, ἡ ἀναπτυσσομένη τριβὴ πεδίλου καὶ τροχαλίας θὰ εἶναι μ.D, διὰ τὴν ἰσορροπίαν δὲ τῶν δυνάμεων τῆς πέδης θὰ ἔχωμεν τὴν σχέσιν $K.\alpha + \mu.D.c = D.\beta$, ἐξ ἧς λαμβάνομεν

$$K = \frac{D(\beta - \mu.c)}{\alpha}$$

Προκειμένου περὶ πεδήσεως μεγαλυτέρων σχετικῶς δυνάμεων χρησιμοποιοῦνται διπλᾶ πέδιλα, ἅτινα πιέζουσι τὴν τροχαλίαν εἰς τὰ ἄκρα μιᾶς

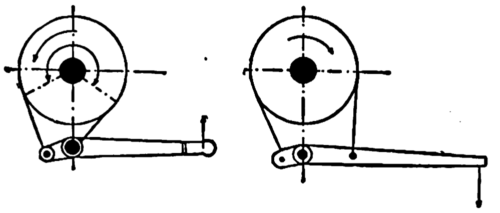

Σχ. 2.

διαμέτρου της. Τὸ σχ. 2 παριστᾷ ἕτερον σύστημα πεδῶν, χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν πέδησιν περιστρεφομένου ἄξονος. Αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς τροχαλίας, ἐπίσης ἐσφηνωμένης ἐπὶ τοῦ ἄξονος, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ σιδηρᾶς ταινίας, ἧς τὰ δύο ἄκρα στερεοῦνται ἐπὶ μοχλοῦ στρεφομένου περί τινα ἄρθρωσιν, ὡς ἐν τῷ σχήματι. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάτου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ μοχλοῦ πιέζεται ἡ ταινία ἐπὶ τῆς τροχαλίας καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ πέδησις αὐτῆς. Αἱ πέδαι τοῦ συστήματος τούτου ἐπικαλοῦνται *ταινιοπέδαι*. Διὰ τὴν τροχοπέδησιν τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων χρησιμοποιοῦνται εἴτε χειροκίνητοι πέδαι, εἴτε μηχανοκίνητοι, ἐνεργοῦσαι διὰ πεδίλων, ἅτινα συσφίγγουσι τοὺς τροχούς. Τὴν χειροκίνητον πέδην χειρίζεται ὁ τροχοπεδητὴς τῆς ἁμαξοστοιχίας, αὕτη δὲ λειτουργεῖ συνήθως τῇ βοηθείᾳ στελέχους (σχ.3), ὅπερ διατίθεται καθέτως εἰς τὴν μετωπικὴν πλευρὰν τοῦ ὀχήματος καὶ περιστρέφεται ὑπὸ τοῦ τροχοπεδητοῦ δι' ὁριζοντίου στροφάλου ἢ κατακορύφου τροχοῦ. Τὸ σχ. 4 παριστᾷ διάταξιν τροχοπεδήσεως σιδηροδρομικοῦ ὀχήματος διὰ χειροκινήτου πέδης. Αἱ γενικῶς ἐφαρμοζόμεναι

Σχ. 3.

μηχανικαὶ πέδαι εἶναι αἱ λεγόμεναι *συνεχεῖς* πέδαι, αἵτινες ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐνεργοῦν ἐπὶ πάντων συγχρόνως τῶν τροχῶν τῆς ἁμαξοστοιχίας καὶ δὴ κατὰ τρόπον ὁμαλόν, ἄνευ κραδασμῶν τῶν ὀχημάτων. Αὗται λειτουργοῦν συχνάκις διὰ κενοῦ (πέδαι συστήματος Hardy) ἢ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος (πέδαι συστήματος Westinghouse, σχ. 5). Εἰς ταύτας ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν πέδην ἐνέργεια μεταβιβάζεται διὰ κοινοῦ ἀγωγοῦ ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ ἀεροδοχείου τῆς ἀτμαμάξης εἰς εἰδικοὺς κυλίνδρους τῶν ὀχημάτων, τοὺς καλουμένους χαληνωτηρίους (cylindre de frein), τὰ ἔμβολα τῶν ὁποίων ἐνεργοῦν διὰ διωστήρων ἐπὶ τῶν πεδίλων τῶν τροχῶν. Οὕτω, ὅταν ὁ μηχανοδηγὸς τῆς ἀτμαμάξης χειρισθῇ τὸν σχετικὸν κρουνόν, τότε ἡ εὑρισκομένη εἰς τὸν κοινὸν ἀγωγὸν σταθερὰ πίεσις μεταβάλλεται.

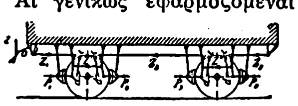

Σχ. 4.

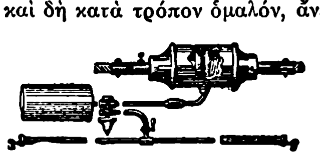

Σχ. 5.

Διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης τὰ ἔμβολα τῶν χαληνωτηρίων κυλίνδρων, οἵτινες συγκοινωνοῦσι μετὰ τοῦ κοινοῦ ἀγωγοῦ, μετατίθενται ἐντὸς τῶν κυλίνδρων καὶ διὰ τῶν διωστήρων πιέζουσι τὰ πέδιλα ἐπὶ τῶν τροχῶν, τοὺς ὁποίους πεδοῦσι. Τὸ σχ. 6 παριστᾷ διάταξιν πεδήσεως ὀχήματος διὰ συνεχοῦς πέδης. Ἐὰν ἤδη παραστήσωμεν διὰ P εἰς χιλιόγραμμα τὴν ὁλικὴν δύναμιν, ἥτις ἐξασκεῖται ὑπὸ τῶν πεδίλων, διὰ μ τὸν συντελεστὴν τριβῆς πεδίλων καὶ τροχῶν, διὰ Q τὸ ὁλικὸν βάρος τῆς ἁμαξοστοιχίας εἰς τόννους, διὰ w τὴν ἀντίστασιν κινήσεως τῆς ἁμαξοστοιχίας, διὰ V_1 καὶ V_2 τὴν ταχύτητα τῆς ἁμαξοστοιχίας εἰς χιλιόμετρα κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ τὸ τέλος τῆς πεδήσεως, τὸ μῆκος τῆς πεδήσεως 1

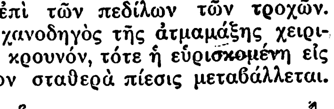

Σχ. 6.

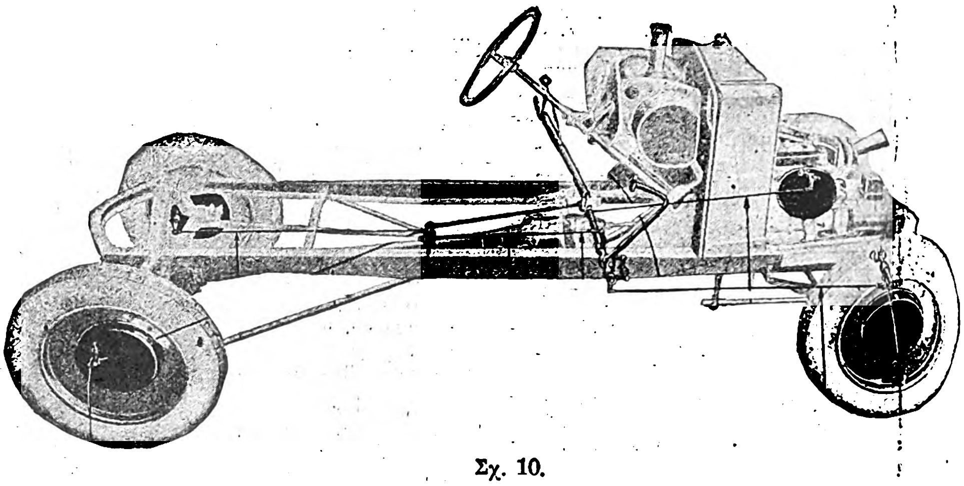

Σχ. 10.

εἰς μέτρα θὰ ἐκφράζεται ὑπὸ τῆς σχέσεως $1 = 3{,}93 \left[\frac{V_1^2 - V_2^2}{(P:Q)\,\mu + w}\right]$. Διὰ τὴν τροχοπέδησιν τῶν τροχιοδρόμων χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης αἱ συνεχεῖς πέδαι. Ἐπ' ἐσχάτων ὅμως ἐφαρμόζονται συχνάκις καὶ αἱ ἠλεκτρικαί, μαγνητικαὶ καὶ ἠλεκτροπνευματικαὶ πέδαι. Διὰ τὴν πέδησιν τῶν αὐτοκινήτων χρησιμοποιοῦνται αἱ δι' ἡμιδακτυλίου λειτουργοῦσαι πέδαι (σχ. 7), αἵτινες συνίστανται ἐκ δύο μεταλλικῶν ἡμιδακτυλίων, ἅτινα προσαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀξόνων τῶν τροχῶν τῶν αὐτοκινήτων καὶ δύνανται νὰ ἀνοίγωσι δι' ᾠοειδοῦς πιεστοῦ καὶ νὰ πιέζωσιν ἐσωτερικῶς εἰδικὰ τύμπανα, ἅτινα στερεοῦνται εἰς τοὺς τροχούς. Ὁ ᾠοειδὴς πιεστὴς περιστρέφεται καὶ ἀνοίγει τὰ ἡμιδακτύλια δι' ἑλκυστῆρος ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὁδηγοῦ. Τὰ ἡμιδακτύλια εἶναι ἐφωδιασμένα δι' ἐλατηρίων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων κλείουσιν αὐτομάτως καὶ παύουσι νὰ πιέζωσι τὰ τύμπανα, ὅταν ὁ ἑλκυστὴρ παύῃ νὰ ἐνεργῇ. Σπανιώτερον χρησιμοποιοῦνται αἱ λεγόμεναι *πέδαι διὰ σιαγόνων* (σχ. 8). Αἱ πέδαι αὗται τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ἄξονος μεταδόσεως τῆς κινήσεως τοῦ αὐτοκινήτου παρὰ τὴν ἔξοδον τοῦ κιβωτίου ταχυτήτων, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ δύο σιαγόνων, αἵτινες συσφίγγονται διὰ συστήματος ἀρθρωτῶν μοχλῶν ἐξωτερικῶς ἐπὶ τῆς στεφάνης τροχαλίας ἐσφηνωμένης ἐπὶ τοῦ ἄξονος τούτου. Διὰ τὴν πέδησιν βαρέων αὐτοκινήτων, καθὼς καὶ ἐκείνων, ἅτινα ἀναπτύσσουν μεγάλην ταχύτητα, ἐπειδὴ ἡ δύναμις τοῦ ὁδηγοῦ, ὅστις χειρίζεται τὰς πέδας, δὲν εἶναι σχετικῶς ἐπαρκής, χρησιμοποιοῦνται συνήθως αἱ λεγόμεναι ὑδραυλικαὶ (servo-freins hydrauliques) ἢ πνευματικαὶ πέδαι (servo-freins pneumatiques), εἰς ἃς ὁ χειρισμὸς τῆς πέδης ἐπιτυγχάνεται ἐμμέσως διὰ πεπιεσμένου ρευστοῦ ὑγροῦ ἢ ἀερίου, τὴν παρεμβολὴν τοῦ ὁποίου ρυθμίζει ἁπλῶς ὁ ὁδηγὸς (σχ. 9). Αἱ πέδαι τῶν αὐτοκινήτων ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα ὄργανα ἀσφαλείας των καὶ δέον νὰ συντηρῶνται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ νὰ ρυθμίζωνται κανονικῶς. Ἐπίσης δέον νὰ ἀποφεύγηται ἡ ὑπερθέρμανσίς των. Ἡ ρύθμισις ἐπιβάλλεται κυρίως διὰ νὰ ἐνεργοῦν ἀποτελεσματικῶς καὶ ὁμοιομόρφως, κατὰ τρόπον ὥστε οἱ τροχοὶ τοῦ αὐτοῦ ἰδίως ἄξονος νὰ πιέζωνται μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως. Ἕκαστον αὐτοκίνητον ἐνδείκνυται νὰ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ δύο συστημάτων πεδήσεως, κατὰ προτίμησιν ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων, λίαν ἀποτελεσματικῶν καὶ ἐπὶ ἀποτόμων ἀκόμη κλίσεων. Διὰ τὸν χειρισμόν των χρησιμοποιεῖται χειρομοχλός, ὅστις τίθεται εἰς κίνησιν διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ὁδηγοῦ, καὶ ποδόπληκτρον, ὅπερ τίθεται εἰς κίνησιν διὰ τοῦ ποδός του.

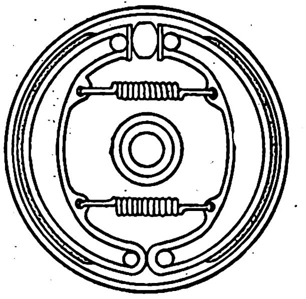

Σχ 7.

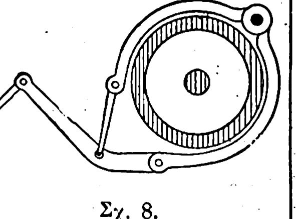

Σχ. 8.

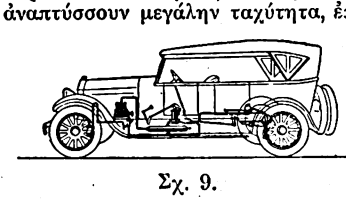

Σχ. 9.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἐπειδὴ ἡ πέδησις ἐνεργεῖται διὰ τῆς χειρός, ἡ πέδη ἐπικαλεῖται χειροπέδη (κοιν. χειρόφρενον), εἰς τὴν δευτέραν δὲ *ποδοπέδη* (κοιν. ποδόφρενον). Τὸ ποδόπληκτρον εἶναι ταχείας ἐνεργείας καὶ χρησιμοποιεῖται συνηθέστερον ὑπὸ τῶν ὁδηγῶν κατὰ τὴν πορείαν τοῦ αὐτοκινήτου, ἐνῷ ὁ χειρομοχλὸς ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι κινεῖται ἔμπροσθεν ὀδοντωτοῦ τομέως καὶ δύναται νὰ συγκρατηθῇ κατὰ τὴν πέδησιν ἐντὸς τῶν ὀδόντων του, χωρὶς νὰ ἐνεργῇ ἐπ' αὐτοῦ ὁ ὁδηγός. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται γενικῶς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ αὐτοκινήτου, καθὼς καὶ ὅταν ἡ ποδοπέδησις δὲν εἶναι ἀποτελεσματική. Σήμερον γενικῶς πάντα σχεδὸν τὰ αὐτοκίνητα κέκτηνται πέδας καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τροχῶν. Τὸ σχ. 10 παρουσιάζει διάταξιν χειρισμῶν πεδῶν αὐτοκινήτου καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τροχῶν. Ἡ ἀρχὴ τῆς πέδης ἐφαρ-

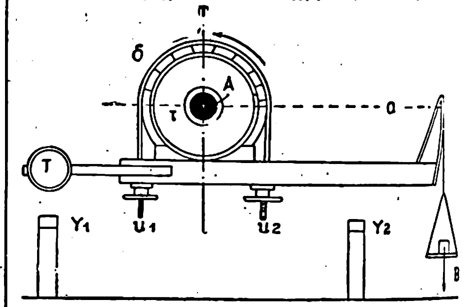

Σχ. 11.

μόζεται καὶ διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ἰσχύος τῶν μηχανῶν ὑπὸ τῶν λεγομένων δυναμομετρικῶν πεδῶν. Τὸ σχ. 11 παριστᾷ μίαν τοιαύτην πέδην, τὴν καλουμένην *δυναμομετρικὴν* πέδην τοῦ Prony. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς τροχαλίας τ, ἥτις στερεοῦται ὁμοκεντρικῶς ἐπὶ τῆς ἀτράκτου A τῆς μηχανῆς. Ἡ ἐν λόγῳ τροχαλία περιβάλλεται ὑπό τινος δακτυλίου δ, ὁ ὁποῖος φέρει ἐσωτερικῶς ξύλινα πέδιλα καὶ εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ μοχλοῦ μήκους α, ὅστις καταλήγει εἰς τόξον κυκλικὸν καὶ ὁμόκεντρον μὲ τὴν τροχαλίαν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶται δίσκος ζυγοῦ, ἐφ' οὗ τίθενται βάρη. Τὰ δύο ἄκρα τοῦ δακτυλίου συνδέονται ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ διὰ κοχλιῶν $\varkappa_1$ καὶ $\varkappa_2$, διὰ τῆς περιστροφῆς τῶν ὁποίων δύναται νὰ αὐξηθῇ ἢ ἐλαττωθῇ ἀναλόγως ἡ πίεσις τοῦ δακτυλίου ἐπὶ τῆς τροχαλίας. Εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ ἄκρον τοῦ μοχλοῦ ὑπάρχει ἀντίβαρον T, κάτωθεν δὲ τοῦ μοχλοῦ ὑπάρχουσι δύο ὑποστηρίγματα Y_1 καὶ Y_2, δι' ὧν περιορίζεται ἡ κίνησις αὐτοῦ. Ὅταν ἡ ἄτρακτος τῆς μηχανῆς δὲν περιστρέφεται, τὸ ἀντίβαρον T ἰσορροπεῖ τὸν μοχλὸν ὑπεράνω τῶν ὑποστηριγμάτων. Ὅταν ὅμως ἡ μηχανὴ λειτουργῇ καὶ ἡ ἄτρακτος αὐτῆς περιστρέφεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βέλους τοῦ σχήματος, ἐὰν ὁ δακτύλιος εἶναι ἐσφιγμένος ἐπὶ τῆς τροχαλίας, τὸ ἀντίβαρον θὰ κινήσῃ τὸν μοχλὸν πρὸς τὸ ὑποστήριγμα Y_1· ἐὰν ὅμως διὰ τῶν κοχλιῶν $\varkappa_1$ καὶ $\varkappa_2$ ρυθμίσωμεν καταλλήλως τὴν σύσφιγξιν τοῦ δακτυλίου κατὰ τρόπον ὥστε νὰ διατηρήσωμεν τὴν ταχύτητα τῆς ἀτράκτου διὰ τῆς τοποθετήσεως ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ ἀναλόγων βαρῶν δυνάμεθα νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν μοχλὸν εἰς τὴν προτέραν θέσιν, ὁπότε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως τῆς μηχανῆς θὰ ἰσορροπῆται ὑπὸ τῶν βαρῶν τούτων. Ἐὰν ἤδη παραστήσωμεν διὰ ρ τὴν ἀκτῖνα τῆς τροχαλίας καὶ διὰ F τὴν ἀναπτυσσομένην τριβὴν τῆς πέδης, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἐνεργοῦσαν ἐφαπτομενικῶς τῆς τροχαλίας, θὰ ἔχωμεν $F.\rho = B.\alpha$, ἤτοι $F = \frac{B.\alpha}{\rho}$. Ἐπειδὴ δέ, ὡς γνωστόν, διὰ μίαν στροφὴν τῆς ἀτράκτου καὶ τῆς τροχαλίας τὸ ἀναπτυσσόμενον ἔργον τῆς τριβῆς τῆς πέδης F θὰ εἶναι $E = 2\pi\rho.F$, θὰ ἔχωμεν $E = 2\pi.B.\alpha$ καὶ ἑπομένως ἐὰν η εἶναι ὁ ἀριθμὸς στροφῶν τῆς ἀτράκτου ἀνὰ 1 δ. λ., ἡ ἰσχὺς τῆς μηχανῆς εἰς χιλιο-

Digitized by Google

γραμμόμετρα θὰ εἶναι $I=2\pi.B.\alpha.\eta$, ἐὰν τὸ B μετρῆται εἰς χιλιόγραμμα καὶ τὸ α εἰς μέτρα. Ἐπειδὴ δὲ 75 χιλιογραμμόμετρα ἀποτελοῦσιν ἕνα ἵππον, ἡ ἰσχὺς τῆς μηχανῆς εἰς ἵππους θὰ εἶναι $\frac{2\pi.B.\alpha.\eta}{75}$. Ἑτέρα δυναμομετρικὴ πέδη εἶναι ἡ τοῦ σχ. 12. Εἰς ταύτην ἡ τροχαλία περιβάλλεται διὰ καλωδίου, οὗτινος τὸ ἓν ἄκρον συνδέεται μετὰ δυναμομέτρου, τὸ δὲ ἕτερον καταλήγει εἰς ἄγκιστρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶται τὸ ἀνάλογον βάρος. Ἐὰν παραστήσωμεν καὶ εἰς ταύτην διὰ η τὸν ἀριθμὸν στροφῶν τῆς ἀτράκτου εἰς 1 λ., διὰ P εἰς χιλιόγραμμα τὴν δύναμιν ἕλξεως τοῦ δυναμομέτρου, διὰ Q τὸ βάρος εἰς χιλιόγραμμα, ὅπερ ἀναρτᾶται εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ καλωδίου, καὶ διὰ r εἰς μέτρα τὴν ἀκτῖνα τῆς τροχαλίας, ἡ ἰσχὺς N τῆς μηχανῆς εἰς ἵππους εὑρίσκεται ἐκ τῆς ἀναλόγου σχέσεως $N=\frac{2\pi r.\eta.(Q-P)}{60.75}$. Ἕτερον σύστημα δυναμομετρικῆς πέδης ἀποτελοῦσιν αἱ ὑδραυλικαὶ πέδαι, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται προκειμένου περὶ μεγάλων ταχυτήτων. Εἰς ταύτας διατίθενται εἰς τὴν ἄτρακτον τῆς μηχανῆς κυκλικοὶ δίσκοι, οἵτινες περιστρέφονται ἐντὸς δοχείου μεθ' ὕδατος. Ἡ κίνησις τοῦ ὕδατος τείνει νὰ παρασύρῃ τὸ δοχεῖον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς περιστροφῆς, ἡ δὲ ἐφαπτομενικὴ δύναμις μετρεῖται ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς πέδης τοῦ Prony, τῇ βοηθείᾳ μοχλοῦ καὶ βάρους. Προκειμένου περὶ μέσων ταχυτήτων χρησιμοποιεῖται ἡ ὑδραυλικὴ πέδη τοῦ Froude, εἰς ἣν ἀντὶ λείων δίσκων χρησιμοποιοῦνται δύο τροχοὶ μετὰ πτερυγίων ἀντιθέτου καμπυλότητος, ἡ δὲ μέτρησις τῆς ἰσχύος παρέχεται διὰ τῶν ἀντιδράσεων τοῦ ὕδατος, αἵτινες δημιουργοῦνται κατὰ τὴν κίνησιν μεταξὺ τῶν τροχῶν τούτων.

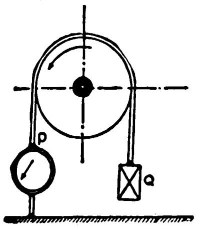
Σχ. 12.

Δ. Κ. Α.

— *['Αρχ.]* Ἡ *πέδη* (ἄλλως καὶ *ποδόδεσμα, ποδοστράβη, ποδάγρα* καὶ λατιν. pedica, compes) ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον δεσμεύσεως, συνήθως δὲ καὶ τιμωρίας τῶν καθείρκτων, τῶν αἰχμαλώτων, τῶν εἰς τὰ μεταλλεῖα ἐργαζομένων δούλων, ὡς καὶ τῶν δούλων τῶν ἐργαζομένων εἰς τοὺς ἀγροὺς (*πεπεδημένοι*, alligati, compediti, vincti) πρὸς πρόληψιν δραπετεύσεως αὐτῶν. Τὸ ζεῦγος τῶν πεδῶν ἀπετελεῖτο συνήθως ἐκ κρίκων (compedis orbes) περισφιγγόντων τὰ σφυρὰ (ἢ σπανίως τὴν κνήμην) καὶ συνεχομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν ὀσφὺν δι' ἁλύσεων ἢ χονδρῶν σχοινίων. Ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἐκ πλακὸς διατρήτου προσδεχομένης τοὺς ἄκρους πόδας ἐν ταῖς ὀπαῖς, ὁπότε προσελάμβανε τὴν μορφὴν *ποδοκάκης* (ὀργάνου κακώσεως τῶν ποδῶν). Ἐὰν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς διὰ τοῦ βάρους των αἱ πέδαι δὲν ἠγγυῶντο ἐπαρκοῦσαν δέσμευσιν, προσεδένοντο ἐπὶ τοίχου ἢ πασσάλου.

Διὰ τοῦ ἰδίου ὅρου ἐπίσης ὠνομάζοντο παντὸς εἴδους δεσμὰ τῶν ποδῶν, ὡς τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἵππων (ἄλλως καὶ *ἱπποπέδη*) ἢ τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἀπομακρύνσεώς των ἐκ τοῦ βοσκοτοπίου, ἔτι δὲ βροχοειδεῖς παγίδες πρὸς ἄγραν θηραμάτων ἐμπλεκομένων διὰ δολώματος, αἱ κυρταὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον ῥάβδοι τῶν κυνηγῶν καὶ ποιμένων (αἱ κοινότερον γνωσταὶ ὡς *λαγωβόλα* ἢ *κορύναι*), ποικίλα κοσμήματα τῶν ποδῶν κ. ἄ.

— πέδη *ἠλεκτρικὴ* *['Ηλεκτροτεχν.]*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὴ* πέδη.

— πέδη *μαγνητικὴ* *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *μαγνητικὴ* πέδη.

πέδησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ τῶν πεδῶν δέσμευσις τῶν ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν· || καθόλου, ἡ ἐνέργεια τοῦ *πεδᾶν*, ἡ διὰ τῆς πέδης συγκράτησις, κοιν. *φρενάρισμα*.

πεδήτης (ὁ)· ἀρχ., ὁ εἰς πέδας ἐμβληθείς, ὁ δεσμώτης· || ἵδρυμα ἐν Σάμῳ οἰκοδομηθὲν περὶ τὸ 600 π. Χ. ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν, ὅτε τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου τῆς Περίνθου Μεγαρέων αἰχμαλώτων ἐξέβαλον τοὺς γεωμόρους ἀπὸ τῆς ἐξουσίας (ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνατεθεισῶν πεδῶν τῶν Μεγαρέων).

Πέδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Α. ἀκτῆς τῆς νήσου Σύμης (βλ. λ. *Παιδί*).

Πεδιαδίτης, *Βασίλειος*. Ἐπίσκοπος Κερκύρας (ΙΒ'—ΙΓ' αἰὼν) (βλ. λ. *Βασίλειος* Κερκύρας ὁ Πεδιαδίτης, τ. ΣΤ', σ. 769β').

πεδιαῖος, *—α, —ον*· ὁ κατοικῶν εἰς τὴν πεδιάδα, πεδινός· || *πεδιαῖοι* (οἱ)· ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων οἱ κάτοικοι τῆς πεδιάδος ἀποτελοῦντες ἰδίαν ἑνότητα κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς Διακρίους καὶ τοὺς Παράλους· ἄλλως *Πεδιάσιοι* καὶ *Πεδιεῖς* (βλ. λ.).

Πεδιαῖος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ κυριώτερος ποταμὸς τῆς νήσου Κύπρου, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 13, 3). Πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀκάμαντος καὶ διασχίζων τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαορίας ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμμοχώστου πρὸς Δ. τῆς Σαλαμῖνος (νῦν Ἅγιος Σέργιος). Σήμερον καλεῖται *Πηδιᾶς* ἢ *Πηδκιᾶς*, κατὰ δὲ τὰς ἐκβολάς του, ἔνθα ἐξαπλοῦται περισσότερον, *Μανδηλιᾶς*. Α. Θ. Σ.

Πεδιακράτης *[Μυθολ.]*. Σικανὸς ἥρως, εἷς τῶν ἓξ ἐπιφανῶν στρατηγῶν τῶν φονευθέντων παρὰ τοῦ Ἡρακλέους (ἐπιστρέφοντος ἐκ τῆς χώρας τοῦ Γηρυόνου).

πεδιανόμος (ὁ), ἢ ***πεδιονόμος*** (ὁ)· ἐποπτεύων καὶ ἐπιτηρῶν τὰς πεδιάδας: «πεδιανόμοι θεοὶ» (*Αἰσχύλ.* Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ. 272)· || ἐν Σπάρτῃ, ἄρχοντες ἐτησίας θητείας καὶ καθηκόντων ἀναλόγων πρὸς τὰ τῶν ἀγορανόμων τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Πεδίαρχος. Ἀρχηγὸς τῶν τοξοτῶν τοῦ Γέλωνος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Καρχηδονίου Ἱμίλκωνος εἰς Σικελίαν. Ἐνδύσας διὰ λευκῶν ἐνδυμάτων ἐνόπλους ἄνδρας (ἐν οἷς καὶ σωσίας αὐτοῦ) ἀπέστειλεν αὐτοὺς νὰ θυσιάσουν παρὰ τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα· τοῦτο παρεκίνησε τὸν Ἱμίλκωνα νὰ ἐξέλθῃ πρὸς θυσίαν, ὅτε καὶ ἐφονεύθη παρὰ τῶν δῆθεν θυσιαζόντων ἀνδρῶν τοῦ Πεδιάρχου (*Πολυαίν.*, Στρατηγήμ. Α' κζ' 2). Π. Ν. Π.

πεδιάς, *—άδος* (ἡ)· τόπος πεδινός, πεδίον, κοιν. *κάμπος* (ἀντὶ *πεδιὰς γῆ*).

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ *πεδιὰς* εἶναι ἔκτασις γῆς ἔχουσα ἐπιφάνειαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίπεδον καὶ ὁμαλήν, τῆς ὁποίας δηλαδὴ αἱ ἀνωμαλίαι εἶναι ἀνεπαίσθητοι σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασίν της. Ἀναλόγως τοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης μέσου ὕψους των, τὸ ὁποῖον ποικίλλει, αἱ πεδιάδες διακρίνονται εἰς *χθαμαλὰς* ἢ *βαθύπεδα* καὶ *ὑψηλὰς* ἢ *ὑψίπεδα*. Καὶ χθαμαλὰς μὲν πεδιάδας ἢ χθαμαλὰ πεδία, ἢ καὶ ἁπλῶς πεδιάδας, καλοῦσιν ἐκτεταμένας χώρας, ὀλίγον σχετικῶς ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἐξεχούσας, ἐνίοτε δὲ καὶ βαθύτερον ταύτης κειμένας, ὡς εἶναι αἱ τῆς Ὀλλανδίας καὶ Ἀστραχάνης. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ πεδιάδες ἄρχονται ἀμέσως ἀπὸ τῶν ἀκτῶν καὶ χωροῦσι πρὸς τὰ μεσογειότερα τῶν ἠπείρων, ὑψούμεναι ἀνεπαισθήτως, ὡς π. χ. αἱ πεδιάδες τῆς βορείου Γερμανίας καὶ τοῦ Μισσισσιπῆ. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πεδιάδες ταπεινότεραι τῆς θαλάσσης, περικλειόμεναι πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, ὡς ἡ οὑγγρικὴ πεδιάς. Ὡς χῶραι χθαμαλαὶ θεωροῦνται αἱ τῆς Σιβηρίας καὶ αἱ τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης. Ἐν γένει, αἱ πεδιάδες δὲν ἔχουσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν ἐντελῶς ἐπίπεδον, διότι φέρουσι πολλαχοῦ πολλὰς κυρτότητας, μεμονωμένους λόφους πετρώδεις, κλιμακοειδεῖς διαστρώσεις, λόφους ψαμμώδεις, κοιλότητας διαφόρους καὶ κοίτας, βαθείας πολλάκις, ποταμῶν. Ἂν αἱ ἀνωμαλίαι αὗται εἶναι πολλαὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν, φέρει δ' ἡ χώρα ἰδίως λόφους πολλούς, τότε δὲν καλεῖται πλέον αὕτη πεδινὴ ἀλλὰ λοφώδης.

Ὑψηλὰς πεδιάδας ἢ ὑψίπεδα καλοῦσι πεδιάδας εὐρείας, ὧν ὅμως τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης μέσον ὕψος εἶναι συνήθως μεῖζον τῶν 300 μέτρων. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶναι συνήθως ἐπίπεδος ἢ κυματοειδὴς καὶ λοφώδης. Ἐνίοτε φέρουσιν ἀκρωρείας καὶ σειρὰς ὀρέων, ἢ διασχίζονται βαθέως ὑπὸ φαραγγωδῶν ποταμίων κοιτῶν. Οὕτω π.χ. ἐπὶ τοῦ 2850 μ. ὑψηλοῦ πεδίου τοῦ Κουΐτου ἀνυψοῦνται μεταξὺ ἄλλων οἱ κολοσσιαῖοι κωνοειδεῖς βουνοὶ τοῦ Κοτοπαξίου (5943 μ.) καὶ τῆς Πιχίγκας (4787 μ.). Τὸ μεγαλοπρεπέστερον παράδειγμα ὑψιπέδου παρέχει τὸ τοῦ Κολοράδου (Ἐρυθροῦ) ποταμοῦ ἐν Ἀριζόνῃ, χώρᾳ τῆς Β. Ἀμερικῆς, διότι τὸ ὑψηλὸν τοῦτο πεδίον διασχίζεται ὑπὸ συστήματος βαθυτάτων φαράγγων, διασχιζουσῶν αὐτὸ μέχρι βάθους 2—3000 μέτρων καὶ περιβαλλομένων ὑπὸ καθέτων καὶ ἀποκρήμνων βράχων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ῥέει ὁ Κολοράδος καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ. Ἂν τοιαύτη τις ὑψηλὴ πεδιὰς ἀποτελῇ τὸ ἀνώτερον ὅριον ὄρους τινὸς ἢ σειρᾶς ὀρέων, δὲν καταλήγῃ δηλαδὴ τὸ ὄρος εἰς κορυφὴν ἀλλ' εἰς ἔκτασιν ὁπωσδήποτε ἐπίπεδον, τότε τὸ πεδίον τοῦτο λέγεται *ὀροπέδιον* (plateau). Ἂν ἡ πεδινὴ χώρα κεῖται μεταξὺ χθαμαλῶν πεδιάδων καὶ ὀρέων καὶ ἀποτελῇ τρόπον τινὰ βαθμῖδα μεταξὺ τῶν δύο τούτων, τότε καλεῖται *κλιμακωτὸν πεδίον* ἢ *ὀρεινὴ βαθμὶς* (terasse, Bergstufe). Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ὀροπέδια, τὰ ὁποῖα περικλείονται πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, ὡς π.χ. τὸ 1500 μ. ὕψος ἔχον ὀροπέδιον, τὸ κείμενον μεταξὺ τῶν Βραχωδῶν ὀρέων (Rocky Mountains) καὶ τῆς Σιέρρας Νεβάδας (Β. Ἀμερική). Μεγάλα ὀροπέδια ἢ τραπεζοειδεῖς χῶραι εἶναι τὰ τῆς Θιβετίας, κείμενα μεταξὺ τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ὑψηλῆς Ταταρίας καὶ τῆς Κίνας καὶ ἔχοντα ὕψος 5000 μέτρων. Κλιμακοειδῆ πεδία ὑπάρχουσιν ἐν Βαυαρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Πεδιὰς *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ ἐκ Λακεδαίμονος Μήνυτος καὶ σύζυγος τοῦ αὐτόχθονος τῆς Ἀττικῆς βασιλέως Κραναοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Κραναήν, τὴν Κραναίχμην καὶ τὴν προώρως ἀποθανοῦσαν Ἀτθίδα, ἀπὸ τῆς ὁποίας προσηγόρευσεν Ἀτθίδα τὴν χώραν του ὁ πατήρ της Κραναὸς (*Ἀπολλ.* III 14, 5).

Πεδιὰς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ ἀττικοῦ Κηφισοῦ ἁπλουμένη ἀττικὴ πεδιάς, κατὰ τὴν παράδοσιν ὀνομασθεῖσα Πεδιὰς ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου της βασιλίσσης τῆς χώρας. Ἀπὸ τῆς Πεδιάδος ταύτης ὠνομάσθησαν *Πεδιεῖς* (*Πεδιαῖοι, Πεδιακοὶ*) καὶ οἱ ὀπαδοὶ ἑνὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Σόλωνος πολιτικῶν κομμάτων, ὄντες γαιοκτήμονες τῆς εὐφόρου τοῦ Κηφισοῦ πεδιάδος. ΚΑΨ.

— Πεδιὰς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀπὸ Σόλων καὶ Ταρσοῦ μέχρις Ἰσσοῦ πεδινὸν τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς Κιλικίας (λατιν. Cilicia Campestris), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὀρεινὴν δυτικὴν Κιλικίαν (*Κιλικία Τραχεῖα*, Cilicia aspera). Προσετέθη εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς κτήσεις ἀπὸ τοῦ 66 π. Χ. διὰ τοῦ Πομπηΐου ἐκδιώξαντος αὐτόθεν τὸν Τιγράνην.

— Πεδιὰς *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία μεγάλη τῆς Κρήτης κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἀνήκουσα εἰς τὴν νομὸν Ἡρακλείου καὶ ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Μονοφατσίου καὶ μέρους τοῦ Βιάννου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μεραμβέλλου, Λασιθίου καὶ μέρους τοῦ Βιάννου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Μονοφατσίου καὶ Τεμένους.

Ἡ Πεδιὰς εἶναι πεδινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς ὀλίγα δὲ μέρη ὀρεινή, κατάρρυτος καὶ κατάφυτος καὶ μὲ ἔδαφος λίαν γόνιμον. Τὰ πεδινὰ μέρη εἶναι ἡ πεδιὰς Καστελλίου καὶ αἱ κοιλάδες Ἐμπάρου, Μοχοῦ, Μαλλίων καὶ Χερσονήσου. Ὀρεινὰ δὲ εἶναι χωρία τινὰ τῶν προτέρων δήμων Καστελλίου, Λαγκάδας, Παναγιᾶς καὶ Ἁγίων Παρασκευῶν εἰς τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν. Ὄρη αὐτῆς εἶναι: ἡ *Σελένα*, προέκτασις τῆς Δίκτης μεταξὺ Μεραμβέλλου καὶ Πεδιάδος· ἡ *Σγουροκεφάλα*, τὸ *Χουδετσανὸ* καὶ τὸ τῆς *Λαγκάδας* καὶ *Ἐμπάρου*. Ἀκρωτήριον τὸ τῆς *Χερσονήσου* (ἀρχ. Ζεφύριον), κόλπος ὁ τῶν *Μαλλίων*, ὅρμοι τὸ *Τηγάνι* (Χερσόνησος) καὶ τὸ *Σίσι*, χείμαρροι ὁ *Ἀποσελέμης*, ὁ *Κολομήδης*, οἱ *Ἀνωπόλεως* καὶ *Μαλλίων*, ἐκβάλλοντες εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος, καὶ οἱ *Αὐλιώτης* καὶ *Ἐμπαρίτης*, χυνόμενοι εἰς τὸ Λιβυκόν. Ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν μερῶν ὑπάρχουσι σπήλαια· τὸ τῆς ἀρχαίας Ἀμνισοῦ (Εἰλειθυίας τοῦ Ὁμήρου), τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τῶν Λιλιανῶν (Γέρω-σπήλαιος), τοῦ Αὐδοῦ (Ἁγίας Φωτεινῆς) καὶ δύο εἰς Γοῦβες.

Πολιτικῶς ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς 48 κοινότητας, συγκροτουμένας ἐξ 104 χωρίων καὶ 4 μονῶν, μὲ 32.813 κατοίκους (1928). Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας λογίζεται τὸ *Καστέλλι*, κέντρον τῶν ἀρχῶν. Αἱ λειτουργοῦσαι ἀρχαὶ εἶναι: εἰρηνοδικεῖα ἐν Καστελλίῳ καὶ Χερσονήσῳ· γραφεῖα Τ.Τ.Τ. ἐν Καστελλίῳ, Ἐμπάρῳ, Μοχῷ, Χερσονήσῳ, Ἐπισκοπῇ· ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς μὲ ἕδραν τὸ Καστέλλι καὶ σταθμοὺς εἰς Ἅγιον Βασίλειον, Ἔμπαρον, Χερσόνησον, Μοχόν, Ἐπισκοπήν· ἀγρονομεῖα ἐν Καστελλίῳ καὶ Χερσονήσῳ· ὑποτελωνεῖον ἐν Χερσονήσῳ καὶ τελωνοφυλακεῖον ἐν Μαλλίοις. Τὰ περισσότερα μεγάλα χωρία συνδέονται καὶ τηλεφωνικῶς.

Ἡ παιδεία εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη. Ἐν Καστελλίῳ λειτουργεῖ πλῆρες ἑξατάξιον γυμνάσιον, κατώτεραι δὲ γεωργικαὶ σχολαὶ ἐν Μοχῷ καὶ Αὐδοῦ. Δημοτικὰ σχολεῖα μεικτὰ ὑπάρχουν 74. Τούτων εἶναι: 1 τετρατάξιον, 6 τριτάξια, 14 διτάξια καὶ 53 μονοτάξια. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Πεδιὰς ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν. Ὅλα σχεδὸν τὰ πολυάνθρωπα χωρία ἔχουσι τοὺς ἱερεῖς των. Ὑφίστανται δὲ καὶ τέσσαρες μοναί: *Ἀγκάραθος* (Σαμπᾶ), *Καλλέργη* (Σμάρι), *Ἅγιος Ἰωάννης* (Ἀνώπολις) καὶ *Καρδιώτισσα* (Κράσι).

Ἡ ἐπαρχία συνδέεται πρὸς τὰ πέριξ δι' ὁδῶν ἁμαξιτῶν μὲ ἀφετηρίαν τὸ Ἡράκλειον καὶ ἐντὸς μὲ ἀφετηρίαν τὸ Καστέλλι. Πρὸς τὸ Μεραμβέλλον διὰ τῆς ὁδοῦ: Ἡρακλείου—Χερσονήσου—Νεαπόλεως—Ἱεραπέτρου· πρὸς τὸ Λασίθι: δι' Ἡρακλείου—Ἀποσελέμι—Ποταμιῶν—Τζερνιάδω (μικρὸν μέρος ἀνεκτέλεστον)· πρὸς τὴν Βιάννον: δι' Ἡρακλείου—Ἀρκαλοχωρίου—Ἐμπάρου—Βιάννου (5 χλμ.). Συγκοινωνεῖ δὲ τὸ Καστέλλι καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ καὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸ Ἡράκλειον. Τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων συγκοινωνοῦσιν ἤδη δι' αὐτοκινήτων πρὸς τὸ Καστέλλι καὶ πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ὅπου ἡ χάραξις ὁδῶν καθυστερεῖ, ὑπάρχουσιν ὁδοὶ ἡμιονικαὶ βαταί.

Βιομηχανίαι: Ἐλαιουργεῖα λειτουργοῦσιν εἰς Καστέλλι, Ποταμιές, Πεζά, ἀλευρόμυλοι δὲ εἰς ταῦτα καὶ εἰς Αὐδοῦ καὶ Σμάρι· κεραμουργεῖα εἰς Χερσόνησον καὶ Γαζέπι-Μύλον καὶ ἀγγειοπλαστεῖον εἰς Θραψανό· τυροκομικὸς δὲ σταθμὸς εἰς Χουδέτσι. Γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι ἱδρυμένοι περὶ τοὺς 20 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ (σταφιδικοί, κίτρων, σταφυλῶν κτλ.). Προϊόντα τῆς Πεδιάδος εἶναι: ἔλαιον, οἶνος, καπνός, σταφὶς ξανθή, δημητριακά, ξυλοκέρατα, ἑσπεριδοειδῆ, κηρός, μέλι, βάμβαξ, λίνον, σήσαμον, κηπευτὰ καὶ τυροκομικὰ προϊόντα. Ἐν-

Digitized by Google

τατικῶς καλλιεργοῦνται τὰ δημητριακά, ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος καὶ ὁ καπνός. Τὸ κλῖμα ἐν γένει εἶναι ὑγιεινόν, εἰς ἐλάχιστα δὲ μόνον μέρη, ὅπου λιμνάζουν ὕδατα (Μάλλια), εἶναι νοσηρόν.

—*[Ἱστορ.]* Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἐπαρχίας ἀναφέρονται ἀρχαῖαι πόλεις ἡ *Λύκτος* καὶ *Χερσόνησος* καὶ *Ἀμνισὸς* ἀναντιρρήτως· καὶ ἄνευ ἐξακριβώσεως αἱ *Μάτιον*, *Διατόνιον*, *Λύκαστος*, *Ἀρσινόη*, παρὰ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς Μάλλια καὶ Νίρου Χάνι. Τὸ ὄνομα Πεδιὰς ἄγνωστον πότε ἐδόθη. Ὀφείλεται ὅμως εἰς τὸ Ὀμφάλιον Πεδίον τῶν ἀρχαίων (κάμπος Καστελλιοῦ), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξετάθη εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν. Οἱ Ἑνετοὶ διετήρησαν τὸ ὄνομα, ἔκτισαν δὲ μικρὸν φρούριον (Castel Pediada, Πύργος σήμερον), ὅπου κατῴκει ὁ καστελλᾶνος, ἦσαν αἱ δημόσιαι ἀρχαὶ καὶ αἱ ἀποθῆκαι. Τοῦτο διετήρησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι (Κοῦλες). Ἔκτισαν δὲ καὶ δύο ἄλλα, τὰ Castel de Cornaro καὶ Castel de Beto, τοποθετούμενα ἀναποδείκτως εἰς Σκυλοὺς καὶ Μελέσες. Ἐπὶ Ἑνετῶν ἦτο μία ἐκ τῶν 8 ἐπαρχιῶν τοῦ Χάνδακος καὶ εἶχεν 94 χωρία. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἠλαττώθησαν εἰς 71 τῷ 1834 (Pashley) ἢ 85 (Χουρμούζης). Τῷ 1881 ἔχει 92 χωρία εἰς 5 δήμους (Καστελλίου, Παναγιᾶς, Λαγκάδας, Ἐμπάρου, Ἁγίων Παρασκευῶν) μὲ 24.059 κατοίκους, ὧν 4.735 Τοῦρκοι, ἐκλιπόντες σήμερον. Τῷ 1900 τὰ χωρία εἶναι 97 καὶ οἱ κάτοικοι 24.874. Μετὰ τὴν κατάκτησιν πολλοὶ καὶ ἐνταῦθα ἐξώμοσαν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὸ φανερὸν καὶ μετὰ τὸ «Χάτι-Χουμαγιοὺν» (1856) καὶ ἑξῆς ἀπεκαλύφθησαν Χριστιανοί.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν θὰ ἤκμαζεν ἐνταῦθα ὁ Χριστιανισμός, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ Χουρμούζης ἀναφέρει 332 ὑπαρχούσας πρὸ τοῦ 1832. Τὸ Καστέλλι ἔχει 22, οἱ Κουνάβοι 16 καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ 15. Πολλὰ χωρία ὑπὲρ τὰς 10. Ἡ ἐπαρχία ἀπετέλει ἐπισκοπικὴν περιφέρειαν, Χερρονήσου, παλαιότατα μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Πισκοπιανὸ (ὅπου φαίνονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἐπισκοπικοῦ ναοῦ), ὕστερον τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας τὴν μονὴν Ἀγκάραθος. Τῷ 1838 συνεχωνεύθη εἰς τὴν μητρόπολιν, τῷ 1842 ἀνασυνεστάθη καὶ τελευταῖον ἐπὶ Εὐμενίου μητροπολίτου συνεχωνεύθη ὁριστικῶς πλέον. Εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1821 ὠνομάσθη ἡ ἐπαρχία *Χερρόνησος*, ἀλλὰ τὸ ὄνομα δὲν διετηρήθη.

Ἡ Πεδιὰς ὡς ἐκ τῆς προσεγγίσεώς της πρὸς τὸ Ἡράκλειον καθ' ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας, ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1896, ὑπῆρξε θέατρον μαχῶν, συγκρούσεων, ἐρημώσεως καὶ καταστροφῶν. Ἱστορικαὶ κατ' ἐξοχὴν τοποθεσίαι διὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν εἶναι: Καστέλλι, Μάλλια, Ἅγιος Ἰωάννης Στενιώτης, Κασταμονίτσα, Γερακιανὴ-Λαγκάδα, Μοχός, Ἀποσελέμης, Ζωφόροι, Ἐπισκοπή, Τζέ, Ἐλαιά, Σκαλάνι, Ἀνώπολις, Καρτερός, Σγουροκεφάλι, Κράσι κλπ. Ε. Γ.

Πεδιάσιμος, *Θεόδωρος*. Βυζαντινὸς λόγιος τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πιθανῶς γεννηθεὶς ἢ διατρίψας ἐν Σέρραις. Ἔγραψεν: «Ἔκφρασιν περὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν Σερρῶν», «Ἔκθεσίν τινων θαυμάτων τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων καὶ θαυματουργῶν Θεοδώρων», «Ἐγκώμιον τοῦ ἡλίου», «Ἐγκώμιον τοῦ θέρους», πανηγυρικὸν βίον τοῦ ὑμνογράφου Ἰωσὴφ καὶ ἡρωϊκοὺς στίχους (εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καὶ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον). Διεσώθη ἐπίσης ἀλληλογραφία του μετὰ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, Ἀνδρονίκου Ζαρίδα κ. ἄ.

— **Πεδιάσιμος, *Ἰωάννης*.** Βυζαντινὸς λόγιος καὶ κληρικὸς τοῦ ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶνος, ἴσως συγγενὴς τοῦ Θεοδώρου Πεδιασίμου. Διετέλεσε διάκονος, ἐπὶ δὲ Ἀνδρονίκου Β' καὶ Γ' (1282—1341) χαρτοφύλαξ Βουλγαρίας. Ἦτο ἐκ τῶν ἐπιστελλομένων τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ἐκ Κύπρου. Ἔγραψε: «Ἐπιστασίαι μερικαί», μουσικὸν σύγγραμμα πλῆρες ἀνακριβειῶν, ἐκδοθὲν παρὰ H. Vincent («Notes et extraits» 1847)· «Σύνοψις περὶ τῆς μετρήσεως καὶ μερισμοῦ τῆς γῆς» πλῆρες διαστροφῶν τῶν πραγματειῶν τοῦ Ἥρωνος, ἐκδοθὲν ὑπὸ G. Friedlein (ἐν «Jahns Jahrbücher, 1865)· «Φιλοσοφικαὶ καὶ φιλολογικαὶ πραγματεῖαι σχολειακαί» ἤτοι σχόλια καὶ ἑρμηνείας εἰς Ἀριστοτέλην, Ἡσίοδον, Θεόκριτον, Κλεομήδην κ.ἄ., κατὰ τμήματα δημοσιευθέντα εἰς τὰς σχετικὰς ἐκδόσεις τοῦ Heinsins (1601), Gaisford (1823), Fr. Dübner (1849) καὶ Rose (1864)· «Περὶ τῶν δώδεκα ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους» συμπίλημα ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀπολλοδώρου, ἐκδοθὲν παρὰ Ἀλλατίου (ἐν «Excerpta varia» 1641) καὶ παρὰ τῶν A. Westermann (1843) καὶ Rich. Wagner (1894) ἐν τοῖς μυθογράφοις· «Περὶ τῶν ἐννέα μουσῶν»· «Περὶ τοῦ πῶς ἑπτάμηνος καὶ ἐννεάμηνος τόκος σώζεται» καὶ τὸ διμερὲς ἰαμβικὸν ποίημα «Πόθος· περὶ γυναικὸς κακῆς· περὶ γυναικὸς ἀγαθῆς», ἀντίστοιχον πρὸς τὸ κάτοπτρον τοῦ Σιμωνίδου ἐν ᾧ ἐπιδεικνύει ἄμετρον σοφιστείαν, ἐκδοθὲν ὑπὸ Φαβρικίου («Biblioth. graeca» 1726), C. Orelli (1849) καὶ E. Miller (1848).

πεδιάσιος (ὁ)· βλ. *πεδιαῖος*.

Πεδιάτιδες *πύλαι* *[Ἀρχ.]*. Αἱ πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Θύμβρας, τὴν διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Θυμβρίου ποταμοῦ, πύλαι τῆς πόλεως Ἰλίου. ΚΑΨ.

Πεδιεῖς (οἱ). Ἓν τῶν τριῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἅτινα ἀνέκυψαν ἐν Ἀττικῇ μετὰ τὴν σολώνειον νομοθεσίαν. Τὸν πυρῆνα τούτου ἀπετέλουν οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς εὐφορωτέρας τῶν πεδιάδων τῆς Ἀττικῆς (τῆς πεδιάδος τοῦ Κηφισοῦ), οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ μόνοι ἔχοντες πεῖραν τῶν δημοσίων πραγμάτων, ὡς δυνάμενοι ἐκ τῆς εὐπορίας των (τοὺς ἀγροὺς των ἐκαλλιέργουν δοῦλοι) ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μελέτην τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας των, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀποζῶντας πολιτικοὺς ἀντιπάλους των, τοὺς *Διακρίους* καὶ *Παράλους* ἢ *Παραλίους*. Τῶν Πεδιέων (ἢ *Πεδιαίων*) ἡγεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος ὁ εὐπατρίδης Λυκοῦργος, ὅστις εὕρισκε τὸ διαλλακτικὸν τῶν διαφόρων τάξεων ἔργον τοῦ σοφοῦ νομοθέτου ὡς προοδευτικώτερον τοῦ δέοντος καί, ἄγαν συντηρητικὸς ἢ μᾶλλον ὀπισθοδρομικὸς ὤν, ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος καὶ ἐπαναφορᾶς τοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν ὀλιγαργίαν τῶν εὐπατριδῶν. ΚΑΨ.

Πεδιεῖς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Φωκίδος (παρὰ τὸν βοιωτικὸν Κηφισὸν κειμένη), τὴν ὁποίαν κατέκαυσαν οἱ Πέρσαι μετὰ τῶν γειτονικῶν αὐτῆς πόλεων, Νέωνος καὶ Τριτέων, κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου (*Ἡροδ.* Η' 33). ΚΑΨ.

πεδιεύς, *—έως* (ὁ)· πληθ. *πεδιεῖς* (οἱ)· βλ. *πεδιαῖος*.

πεδικελλαρία (ἡ) (Pedicellaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καππαριδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

πεδικελλίνη (ἡ) (Pedicellina) *[Ζωολ.]*. Γένος βρυοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεδικελλινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *πεδικελλίνη ἡ ἐχινοειδὴς* (Pedicellina echinoides), ἥτις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ὀστράκων διαφόρων μαλακίων καὶ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν καὶ κυρίως τῶν ἀλγῶν. Δ. Ν. Π.

πεδικελλινίδαι (οἱ) (Pedicellinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐνδοπρώκτων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους βρυόζῳα τῶν θαλασσίων ἢ γλυκέων ὑδάτων. Γνωστότερα γένη εἶναι τά: *λοξόσωμα, οὐρνατέλλα* καὶ *πεδικελλίνη*. Δ. Ν. Π.

πέδικλον (τό)· πέδη τῶν ζῴων, ἰδιωμ. *πέρδουκλο* (λατ. pediculum).

πεδίκλωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πεδικλώνω*, πέδησις τῶν ζῴων, ἰδιωματ. *περδούκλωμα*.

πεδικλώνω· δεσμεύω μὲ πέδικλον, συνδέω τοὺς δύο πόδας τοῦ ζῴου (τοὺς δύο προσθίους ἢ τοὺς δύο πλαγίους) διὰ σχοινίου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ τρέξουν ἢ νὰ πηδήσουν· ἰδιωμ. *περδικλώνω* ἢ *περδουκλώνω*.

πεδικουλαρία (ἡ) (Pedicularia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας διετεῖς ἢ πολυετεῖς μὲ καυλὸν ἁπλοῦν, φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ βαθέως διεσχισμένα, ἄνθη δίχηλα μὲ τέσσαρας στήμονας καὶ καρπὸν κάψαν ᾠοειδῆ ἢ λογχοειδῆ, δίβολβον καὶ πολύσπερμον. Γνωστὰ περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως ἐν Εὐρώπῃ, κεντρικῇ καὶ βορείῳ Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ καὶ δυτικῇ Ἀφρικῇ. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι 15 εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ *πεδικουλαρία ἡ τῶν τελμάτων* (Pedicularia palustris), κοινῶς *ψειρόχορτο* ἢ *ψειροχόρταρο*, κληθεῖσα οὕτω λόγῳ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχει τὸ ἀφέψημά της νὰ καταστρέφῃ τὰς φθεῖρας τῶν ζῴων. Δ. Ν. Π.

Πεδίκουλοι (λατιν. Pedicules) *[Ἀρχ. Ἱστορ.]*. Λαὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀπουλίᾳ, κατέχων ἔκτασιν (Pediculorum ages) συνορεύουσαν μετὰ τοῦ Βρεντεσίου (Μπρίντεζι) καὶ κυριαρχῶν τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Ρώμης σπουδαιοτάτης ἡμιονικῆς ὁδοῦ. Κυρίας πόλεις εἶχε τοὺς *Ρωδαίους* (Rudiae), *Ἐγνατίαν* (Egnatia) καὶ *Βάριον* (Barium), ἀνῆγε δὲ τὴν καταγωγήν του εἰς ἐννέα παρθένους ἐξ Ἰλλυρίας, ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν ὁποίων προῆλθον αἱ δεκατρεῖς φυλαὶ τῶν Πεδικούλων (*Πλιν.* Hist. Nat. Γ' 6 καὶ 16). Ὁ Στράβων ὀνομάζει αὐτοὺς *Ποιδίκλους* καὶ ταυτίζει πρὸς αὐτοὺς τοὺς Πευκετίους (Γεωγρ. ΣΤ' 277,282). Π. Ν. Π.

Πεδικούλοφις (ἡ) (Pediculopsis) *[Ζωολ.]*. Γένος *ἀκάρεων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταρσονημιδῶν*. Ἀπαντᾷ ἐν Βορείῳ Εὐρώπῃ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ὅπου προσβάλλει αὐτοφυῆ καὶ καλλιεργούμενα σιτηρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεως τῶν σταχύων. Τὰ σιτηρὰ μαραίνονται καὶ ξηραίνονται. Ε. Τ. Ε.

πεδίλανθος (ὁ) (Pedilanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ πεδίλανθοι εἶναι δενδρύλλια κλαδώδη μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα μὲ βραχὺν μίσχον καὶ ἄνθη καταληκτικὰ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πεδίλανθος ὁ θυμολοειδὴς* (Pedilanthus thymoloides), φυόμενος εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἐντὸς τῶν μεγάλων σκιερῶν δασῶν. Ἐκ τῶν διαφόρων μορίων τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων του ἐκκρίνεται ἄφθονος γαλακτώδης χυμός, δριμὺς καὶ καυστικός, προκαλῶν φλυκταίνας ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος. Δ. Ν. Π.

πεδίλη (ἡ) (Pedile) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομερῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πυροχροϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

πεδιλοδρομία (ἡ). Τὸ διὰ *τροχοπεδίλων* χάριν παιδιᾶς διολισθαίνειν ἐπὶ λείου ἐδάφους, ἐπεστρωμένου δι' ἀσφάλτου, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ ξύλου. Εἰς μέρη, ἔνθα ἐλλείπουν οἱ πάγοι καὶ ἐν γένει αἱ χιονοσκεπεῖς ἐκτάσεις, ἡ πεδιλοδρομία, χρησιμοποιοῦσα τροχοπέδιλα ἀντὶ *παγοπεδίλων*, ἀντικατέστησεν ἐν πολλοῖς την παγοδρομίαν δι' ὀλισθήσεως ἐπὶ τεχνητῶν λείων ἐδαφῶν καὶ δὴ ἐν χώροις περιωρισμένοις. Οἱ χῶροι οὗτοι ἐκλήθησαν *πεδιλοδρόμια* (skating ring). Τὰ τροχοπέδιλα ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ὁλλανδίας καὶ φέρουσι τέσσαρας τροχούς. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ πεδιλοδρομία εἰσήχθη τῷ 1876. Ἀλλ' ἡ ὑπόληψις αὐτῆς παρὰ τῇ κοινωνίᾳ τῶν πλουσίων ὑπῆρξε λίαν ἐφήμερος, ταχέως τῆς παιδιᾶς περιελθούσης καὶ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, αἵτινες, ἐν ἐλλείψει εἰδικοῦ καταλλήλου χώρου, μετέβαλλον εἰς στίβους τὴν ἄσφαλτον τῶν πεζοδρομίων τῶν διαφόρων πλατειῶν. Ἡ πεδιλοδρομία προσέλαβε ἀθλητικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἀπέκτησε μάλιστα καὶ ἐπισήμους ἐπιδόσεις διὰ τὰς διαφόρους ἀποστάσεις διαδρομῆς, κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἐν Λονδίνῳ δ' ἱδρύθη καὶ τὸ πρῶτον συστηματικὸν πεδιλοδρόμιον. Οὕτως ἡ παιδιὰ ἐγενικεύθη κατ' ὀλίγον, εἰσαχθεῖσα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀποτελεῖ ἄσκησιν ἰσορροπίας καὶ οἱ ἐπιδέξιοι αὐτῆς θιασῶται δύνανται διολισθαίνοντες νὰ διαγράφουν ἐπὶ τοῦ στίβου καμπύλας διαφόρων σχημάτων. Ἐν ἀπροσεξίᾳ ἐπέρχονται ἐνίοτε διαστρέμματα τῶν ποδῶν κλπ. Σ. Γ. Σ.

πέδιλον (τό)· εἶδος ἐλαφροῦ ὑποδήματος καλύπτοντος τὸ πέλμα καὶ ἐλάχιστα τὸν ἄλλον πόδα, εἶδος σανδαλίου· || μεταφ., ἀκροπόδιον: «πέδιλον σφαίρας,—δβίδος»· || «πέδιλον σιδηροδρομικῆς ῥάβδου» τὸ κάτω μέρος, τὸ πλατύτερον, τὸ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *σάνδαλον*.

— *[Ὑποδημ.]* Βλ. *σανδάλιον*.

— *[Τεχνολ.] Πέδιλον* καλεῖται μεταλλικὸς ἢ ξύλινος πεπλατυσμένος μοχλός, διὰ τοῦ ὁποίου τίθεται εἰς κίνησιν διὰ τοῦ ποδός, μέσῳ διωστῆρος, ἑλκυστῆρος, ἱμάντος, στροφάλου κλπ., μηχανισμός τις, ἐργαλεῖον ἢ μηχάνημα, ὡς λ.χ. ὁ ποδοκίνητος τόρνος ἢ ἀκονιστικὸς τροχός, ἡ ποδοκίνητος ῥαπτομηχανή, τὸ ποδήλατον, ἡ ποδοπέδη τοῦ αὐτοκινήτου κ.ο.κ. Ὁ μοχλὸς οὗτος κατασκευάζεται εἰς διάφορα σχήματα, ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως τῆς χρησιμοποιήσεώς του, καλεῖται δὲ καὶ *ὑποπόδιον*, *ποδόπληκτρον*, *ποδωστὴρ* κλπ. Τὸ πέδιλον τῆς πέδης εἶναι ξύλινον ἢ μεταλλικὸν ἐπικαμπὲς τεμάχιον, διὰ τοῦ ὁποίου πιέζεται ἡ τροχαλία ἢ ὁ τροχὸς τῆς πέδης.

— *[Τοπογρ.] Πέδιλον* καλεῖται τὸ χυτοσιδηροῦν ὑπόθεμα, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ χωροσταθμικοῦ πήχεως εἰς τὰ σημεῖα ἀλλαγῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν γεωμετρικῆς χωροσταθμικῆς ὁδεύσεως. Εἶναι βάρους 5 χιλιογράμμων περίπου, φέρει κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος χαλύβδινον ἧλον μὲ ἡμισφαιρικὴν κεφαλὴν διὰ τὴν στήριξιν τοῦ πήχεως, καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τριῶν κωνικῶν ἐκφύσεων.

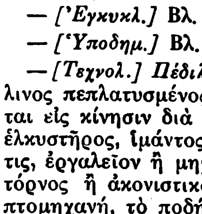

Πέδιλον.

— *[Μουσ.]* Βλ. *ποδόπληκτρον*.

— *[Στρατ.]* Τὸ *πέδιλον* εἶναι τεμάχιον μεταλλικόν, περιβάλλον ἢ ἐπενδύον ἕτερον τεμάχιον, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς φθορᾶς τούτου. Τὸ *πέδιλον* τῆς *προσωμίδος* τοῦ κοντακίου τῶν τυφεκίων καὶ ἀραβίδων, μετ' ἐπιφανείας καταλλήλως διαμορφωμένης, ὥστε νὰ προσαρμόζεται καλῶς ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ βάλλοντος, στερεοῦται διὰ κοχλιῶν ἐπὶ τῆς προσωμίδος· κατασκευάζεται ἐξ ὀρειχάλκου ἢ συνηθέστερον ἐκ μαλακοῦ χάλυβος, εἰς ὅπλα δὲ πολυτελείας καὶ ἐξ ἐσκληρυμμένου καουτσοὺκ ἢ ἄλλης ἀνθεκτικῆς ὕλης. Τὰ *πέδιλα τῶν πασσάλων* ὀχου πυροβολικοῦ, ἐκ μετάλλου κατασκευαζόμενα, ἀποτελοῦσιν αἰχμὴν διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς εἰ-

Digitized by Google

...όσεως εἰς τὴν γῆν. Τὸ *πέδιλον* ἢ ἡ *ἀγκυρὶς τοῦ κλεοῦ τῆς σπάθης*, ἐκ μετάλλου καὶ ἐν σχήματι πετάλου, προφυλάσσει τὸ κάτω ἄκρον τοῦ κολεοῦ ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κρούσεων. Τὰ *πέδιλα τροχλέως* ἀποτελοῦνται ἐκ μεταλλικῶν τεμαχίων, τεινομένων ἐνίοτε διὰ ξύλου, προσηρμοσμένων εἰς τὶ τῶν ἑκατέρωθεν ἄκρων τοῦ ἐποχλέως τοῦ κιλλίβαντος τοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ ἐφολκαίου τοῦ πυρομαχοφόρου· διὰ τῆς ἐπισφίγξεως τῶν πεδίλων εἰς τὶ τῶν ἐπισώτρων ἀμφοτέρων τῶν ὀπισθίων τροχῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκινησία τούτων πρὸς συγκράτησιν τοῦ ὀχήματος κατὰ τὰς πορείας ἢ ...δικῶς τοῦ κιλλίβαντος κατὰ τὴν βολήν. Τὸ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν *τροχοπεδωτικὸν πέδιλον* ἢ ἁπλῶς *πέδιλον τῶν τροχῶν* δι' ἕνα ἐκ τῶν ὀπισθίων τροχῶν τοῦ ὀχήματος ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιμήκους μικρᾶς πλακὸς μετὰ ἑκατέρωθεν ὠτίων, ἐφαρμοζομένης εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ τροχοῦ καὶ συγκρατουμένης δι' ἁλύσεως ἀπὸ τοῦ ὀχήματος· διὰ τούτου ὁ τροχὸς καθίσταται ἀκίνητος καὶ τὸ ὀπίσωτρον αὐτοῦ παύει προστριβόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ *πέδιλον βολῆς* δι' ἀμφοτέρους τοὺς τροχοὺς (βλ. *πεδίλωσις*) εἴτε εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς τὸ προηγούμενον, εἴτε ειδικῆς διασκευῆς καὶ συνδέεται μετὰ τοῦ κιλλίβαντος συνηθέστερον διὰ συστήματος ἀκάμπτων ἑλκυστήρων.

Τὸ *πέδιλον* (sabot) ἢ *ὑπόδημα τῶν ὀβίδων*, ἐν χρήσει εἰς τὰς σφαιρικὰς τοιαύτας τῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων, ἀπετελεῖτο ἐκ ξυλίνου δίσκου, ...στις παρενετίθετο μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ γεμίσματος, ἐν εἴδει βύσματος (τάπας), πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διαφυγῆς τῶν ἀερίων, κατὰ τὴν βολήν, μεταξὺ βλήματος καὶ ἐπιφανείας κοίλου· οὕτως ἀπεφεύγετο ἡ διάβρωσις τοῦ κοίλου καὶ συγχρόνως ἡ κίνησις τοῦ βλήματος ἐν αὐτῇ καθίστατο κανονικωτέρα, ἐξ οὗ μεγαλυτέρα ἀκρίβεια βολῆς. Ὁμοίως διὰ τὰς σφαιρικὰς βολίδας ἐχρησιμοποιήθησαν, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, πέδιλα ἐκ ξύλου εἰς τὰ πρῶτα ...ὑλακισμένα τυφέκια καὶ ἀραβίδας, ὡς καὶ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἐπιμήκων μέν, ἀλλ' ἄνευ ἐπιπέδου πυθμενίου, βολίδων (σύστημα τυφεκίου Ντράϊζε-Dreyse). Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

—*[Ναυτ.] Πέδιλον* καλεῖται πᾶν ξύλινον τεῦχος, χρησιμεῦον ὅπως ἐπακουμβᾷ ἐπ' αὐτοῦ βαρὺ ἀντικείμενον, ἀποφευγομένης τῆς φθορᾶς τοῦ καταστρώματος, μὴ ὑφισταμένου ἀπ' εὐθείας καὶ εἰς μικρὰν ἐπιφάνειαν τὴν ἀπὸ τοῦ βάρους πίεσιν. Ἰδίως ...μως πέδιλον (κοιν. *σκάτσα*) καλεῖται ξύλινον κατασκεύασμα ἐστερεωμένον εἰς τὸ ἐσωτρόπιον τῆς ...έμβου καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐγκάθισιν τῆς πτέρνας τοῦ ἱστοῦ της. Σ. Ε. Λ.

πεδιλοποιΐα (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ πεδιλοποιοῦ, κατασκευὴ πεδίλων.

πεδιλοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς πεδίλων.

πεδιλοφόρος (ὁ) (Pedilophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμερίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρωσίαν. Δ. Ν. Π.

πεδιλῶ (—*όω*)· προσαρμόζω πέδιλον: «πεδιλῶ τὸ βλῆμα, — τὴν προσωμίδα κττ.».

πεδίλωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ προσαρμογὴ πεδίλου: «πεδίλωσις σφαίρας, — προσωμίδος κττ.».

— *[Στρατ.] Πεδίλωσις* καλεῖται ἡ προσαρμογὴ τοῦ *πεδίλου* (βλ. λ.) ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὀπισθίων τροχῶν, ἐν περιπτώσει κατωφερείας κατὰ τὰς πορείας τῶν ὀχημάτων, ὡς καὶ διάθεσις ὑπὸ τοὺς τροχοὺς (abattage) τοῦ κιλλίβαντος τῶν πεδίλων βολῆς, πρὸς πλήρη ἀκινησίαν αὐτοῦ· σχετικὰ παραγγέλματα: «πρὸς πεδίλωσιν» καὶ «πεδιλώσατε». Ἐπίσης ἡ προσαρμογὴ τοῦ πεδίλου τῶν ὀβίδων καὶ βολίδων, ἐκτελουμένη εἴτε διὰ προσηλώσεως ἐλασμάτων ἐκ λευκοσιδήρου, εἴτε δι' ἐπικολλήσεως ταινιῶν ἐξ ὑφάσματος διὰ τὰς πρώτας, διὰ χάρτινου δὲ περιτυλίγματος διὰ τὰς δευτέρας. Ἡ ἐπίσφιγξις τῶν πεδίλων τοῦ ἐποχλέως ἐπὶ τῶν ἐπισώτρων τῶν τροχῶν καλεῖται *ἐπόχλευσις*. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

πεδιλωτός, —*ή,* —*όν*· ὁ μετὰ πεδίλου, ὁ ἐσκευασμένος μετὰ πεδίλου: «πεδιλωτὸν βλῆμα».

Πεδινὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Σιδηροχωρίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 251 κατοίκους.

— **Πεδινὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Σιδηροχωρίου τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐν Α. Θράκῃ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 251 κατοίκους, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Πασπαλᾶ*.

— **Πεδινὰ** *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων: —1) *Ἄνω* —. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος μὲ 344 κατοίκους (1928). Ἔχει ταχυδρομικόν, τηλεγραφικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Σουδενὰ* καὶ *Ἄνω Κάμπος*.

— 2) ***Κάτω*** —. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος μὲ 475 κατοίκους (1928). Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κάτω Σουδενὰ* καὶ *Κάτω Κάμπος*. Ν. Φ.

Πεδινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 499 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων συνοικισμοῦ *Περιστερᾶς* καὶ μονῆς *Ἁγίου Γεωργίου* 552. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ραψίστα*.

Πεδινοὶ (οἱ). Πολιτικὸν γαλλικὸν κόμμα, σχηματισθὲν ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν καὶ λαβὸν τὴν προσωνυμίαν ταύτην ἐκ τῆς θέσεως, ἣν εἶχον ἐκλέξει οἱ ὀπαδοί του ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς συνελεύσεως. Θ. Β.

—**Πεδινοὶ** (οἱ). Ἑλληνικὸν πολιτικὸν κόμμα, συμπηχθὲν μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος (10 Ὀκτωβρίου 1862). Ἀρχηγὸς αὐτοῦ ἐγένετο ὁ πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Δημήτριος Βούλγαρης, τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ Δημητρίου Γρίβα γενομένων ἀρχηγῶν τοῦ ἑτέρου κόμματος, τῶν *Ὀρεινῶν*. Ἀμφότερα τὰ κόμματα ταῦτα ἔλαβον τὰς προσωνυμίας των κατ' ἀπομίμησιν τῶν κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν κομμάτων τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τὴν 11 Φεβρουαρίου 1863 παρῃτήθη ὁ Κανάρης τῆς κυβερνήσεως, ἡ δὲ προκληθεῖσα ἐκ τούτου συζήτησις εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἐπέτεινε τὴν κρίσιν. Ὁ στρατὸς διῃρέθη εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπηκολούθησε τριήμερος ἐμφύλιος πόλεμος καὶ τὴν 10ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συνεκρούοντο εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως οἱ πεδινοὶ μετὰ τῶν ὀρεινῶν. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέπαυσεν ἡ αἱματοχυσία τὴν 21 Ἰουνίου καὶ ἐπῆλθε συμφιλίωσις τῶν δύο κομμάτων. Κατὰ τὰς συμπλοκὰς ταύτας ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους πολῖται. Ἔκτοτε οἱ τε πεδινοὶ καὶ ὀρεινοὶ ἔπαυσαν φέροντες τὰ ὀνόματα ταῦτα. Θ. Β.

Πεδινὸν *[Γεωγρ]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος Κάτ. (1928) 752 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Πέρινθος* 921. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χασὰν Ὄμπαση*.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 308 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Βαλτόνερα* (πρ. *Κάτω Νεβόλιανη*) καὶ *Νέα Κώμη* (πρ. *Νοβοσέλι*) 540. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λιουμπέτινον*.

πεδινὸς —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πεδίον, εἰς πεδιάδα, ὁ τῆς πεδιάδος, ἀντίθ. *ὀρεινός*: «πεδινὴ χώρα», «πεδινὸν πεδοβολικόν» || ὁ κάτοικος πεδιάδος.

— ***πεδινὸν πυροβόλον***· βλ. λ. *πυροβόλον*.

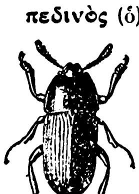

Πεδινὸς ὁ τεφρός.

πεδινὸς (ὁ) (Pedinus) /*Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομερῶν, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαψιδῶν*, περιλαμβάνον 12 περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πεδινὸς ὁ τεφρὸς* (Pedinus cinereus), ὅστις ἔχει σῶμα φοειδές, κεραίας ἐπιμήκεις, προθώρακα σχεδὸν τετραγωνικόν, κοιλίαν φοειδῆ καὶ πόδας τριγωνικούς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς μὲ μελανὰς γραμμώσεις καὶ στίγματα εἰς τὴν ράχιν. Ἀπαντᾷ εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις καὶ ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὰς πέτρας, τὴν ἄμμον κτλ. Δ. Ν. Π.

πεδιολογία (ἡ)· βλ. λ. *ἐδαφολογία*.

πεδίον (τό)· πεδιάς, κάμπος: «Ἀργολικὸν πεδίον» || «πεδίον ἀσκήσεων» ἔκτασις ἐλευθέρα χάριν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, «πεδίον βολῆς» τόπος κατάλληλος πρὸς ἐκτέλεσιν ἀσκήσεων βολῆς δι' ὅπλου || «πεδίον τιμῆς», ὁ τόπος ὅπου γίνεται μονομαχία καὶ ἡ μονομαχία αὐτή: «δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς» || μεταφ., νοητὴ ἔκτασις ἐνεργείας τινός: «εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πεδίον εἶναι ἀκαταγώνιστος», «τὸ πεδίον τῶν ἐμπορικῶν του ἐπιχειρήσεων εἶναι εὐρύ».

— *[Στρατ.]* —1) *Πεδίον ἀσκήσεων* καλεῖται ἡ ἐδαφικὴ περιοχή, ἐφ' ἧς ἐκτελοῦνται αἱ διάφοροι ἐκτὸς τοῦ στρατῶνος ἀσκήσεις, ἥτις πρέπει νὰ εἶναι ἐπίπεδος καὶ ὁμαλὴ προκειμένου περὶ ἀσκήσεως πυκνῆς τάξεως, παντοδαπὸς δὲ διαμορφώσεως προκειμένου περὶ ἀσκήσεων μάχης. —2) *Πεδίον βολῆς* καλεῖται ἡ ἐδαφικὴ περιοχή, ἐφ' ἧς ἐκτελεῖται ἡ βολή. Ἡ περιοχὴ διαφέρει οὐσιωδῶς, ἀναλόγως τοῦ ἂν πρόκειται περὶ βολῆς διὰ τυφεκίου ἢ περὶ βολῆς διὰ πυροβόλου (βλ. λ. *βολῆς πεδίον*). —3) *Πεδίον μάχης* καλεῖται ἡ ἐδαφικὴ περιοχή, ἐφ' ἧς ἐξελίσσεται τακτική τις μάχη ἢ ἀγών τις. Ν. Θ. Κ.

— ***πεδίον βλεμματικόν***. Ὀνομάζομεν οὕτω τὸ πεδίον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διατρέξῃ τὸ βλέμμα κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις, τῆς κεφαλῆς οὔσης ἀκινήτου. Δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ ἐξερεύνησις τῶν κινήσεων τῶν διαφόρων ὀφθαλμικῶν μυῶν. Ἡ καταμέτρησις τοῦ βλεμματικοῦ πεδίου ἐκτελεῖται διὰ διαφόρων μεθόδων, ὑποκειμενικῶν ἢ ἀντικειμενικῶν. Εὔχρηστος ὑποκειμενικὴ μέθοδος εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐξεταζομένου φέρεται εὐθυτενὴς ἐπὶ τοῦ ἐρείσματος περιμέτρου μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὸ 0. Εἶτα δὲ ὁ δρομεύς, φέρων γράμμα τι, μετατίθεται ἐπὶ τοῦ τόξου ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον, μέχρις οὗ ὁ ἐξεταζόμενος στρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς χωρὶς νὰ κινήσῃ τὴν κεφαλὴν δυνηθῇ νὰ διακρίνῃ αὐτό. Τὸ σημεῖον τοῦτο δεικνύει τὸ μέγιστον τῆς ἐκδρομῆς τοῦ ἀντιστοίχου ὀφθαλμικοῦ μυός. Τὰ οὕτως εἰς τὰς διαφόρους μετακινήσεις τοῦ τόξου εὑρισκόμενα ὅρια σημειοῦμεν ἐπὶ περιμετρικοῦ διαγράμματος. Ἐπὶ φυσιολογικοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ βλεμματικὸν πεδίον ἐκτείνεται κατὰ Landolt 45° περίπου πρὸς τὰς ἄνω ἔξω καὶ ἔσω καὶ 50 πρὸς τὰ κάτω. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὰς μυϊκὰς παραλύσεις ἢ συσπάσεις τὸ βλεμματικὸν πεδίον στενοῦται ἀναλόγως. Β. Α.

—***πεδίον δυναμικόν***. Ἡ ἔννοια τοῦ δυναμικοῦ πεδίου εἰσήχθη ἐν τῇ φυσικῇ ὑπὸ τοῦ Faraday περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Πρὸ τῆς ὡς ἄνω ἐποχῆς ἐπεκράτει ἐν τῇ φυσικῇ ἡ ἀρχὴ τῆς δράσεως ἐξ ἀποστάσεως (actio in dinstans), καθ' ἣν ἐθεωρεῖτο ὅτι ἡ παγκοσμία ἕλξις, ἡ ἐπενέργεια τῆς βαρύτητος καὶ αἱ ἠλεκτρικαὶ καὶ μαγνητικαὶ ἐπενέργειαι ἀποτελοῦσιν ἐπενεργείας ἐξ ἀποστάσεως, ἤτοι ἡ θεωρουμένη ἐπενέργεια μεταδίδεται ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα χωρὶς εἰς τὸν μεταξὺ τῶν δύο σωμάτων ὑφιστάμενον χῶρον νὰ παρατηρῶνται παραμορφώσεις, πρὸς τούτοις δὲ ὅτι ἡ ἐπενέργεια διεδίδετο ἐν τῷ χώρῳ ἀκαριαίως, ἤτοι ἡ ταχύτης διαδόσεως αὐτῆς ἦτο ἄπειρος μεγάλη. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἤδη ἔχει ἐγκαταλειφθῆ ἐν τῇ φυσικῇ. Οὕτω γνωρίζομεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος, ὅτι ἡ μεγίστη δυνατὴ ταχύτης διαδόσεως ἐπενεργείας τινὸς ἐν τῷ χώρῳ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ φωτὸς ἐν τῷ κενῷ (3.10^{10} cm/sec). Ἀντὶ τῆς δράσεως ἐξ ἀποστάσεως ἰσχύει σήμερον ἡ θεωρία τῶν δυναμικῶν πεδίων. Οὕτως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παγκοσμίας ἕλξεως δεχόμεθα ὅτι μᾶζα ὑφισταμένη ἔν τινι θέσει τοῦ χώρου προκαλεῖ εἰς τὸν πέριξ αὐτῆς χῶρον ἢ γενικώτερον εἰς τὸ σύμπαν ὡρισμένην κατάστασιν, εἰς τρόπον ὥστε σῶμα φερόμενον εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ χώρου νὰ ὑφίσταται ἐν αὐτῷ τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεως, ἧς τὸ μέγεθος καθορίζεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίας ἕλξεως. Οὕτως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας ταύτης ἀντιλήψεως, λέγομεν ὅτι ὁ χῶρος εἶναι φορεὺς *δυναμικῶν πεδίων*. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παγκοσμίας ἕξεως (βαρύτητος) διακρίνομεν δυναμικὸν πεδίον, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ διακρίνομεν ἀντιστοίχως δυναμικὰ πεδία, ἅτινα ἐν τῇ φυσικῇ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τοὺς ὅρους *ἠλεκτρικὸν πεδίον, μαγνητικὸν πεδίον, ἠλεκτρομαγνητικὸν πεδίον*. Προκειμένου περὶ τῆς ταχύτητος διαδόσεως τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν ἐπενεργειῶν, κατέστη δυνατὴ ἡ μέτρησις αὐτῆς· προκειμένου ὅμως περὶ τῆς βαρύτητος δὲν κατέστη μέχρι σήμερον ἐφικτὴ ἡ μέτρησις τῆς ταχύτητος διαδόσεως αὐτῆς· ἐν τούτοις θεωρεῖται σήμερον μετὰ βεβαιότητος ὅτι αἱ ἐπενέργειαι τῆς βαρύτητος ἔχουσι τὴν αὐτὴν ταχύτητα διαδόσεως πρὸς τὴν τοῦ φωτός.

Πεδίον παγκοσμίας ἕλξεως (*βαρύτητος*). Φαντασθῶμεν ὅτι μᾶζα m ὑπόκειται εἰς τὴν ἑλκτικὴν ἐπενέργειαν ἑτέρας μάζης M· τότε εἰς ἑκάστην μετατόπισιν τῆς μάζης m, ἥτις προκαλεῖ αὔξησιν τῆς ἀποστάσεως τῶν δύο μαζῶν, δαπανᾶται ἔναντι τῆς ἕλξεως ἔργον, ἐνῷ δι' ἑκάστην μετατόπισιν τῆς μάζης m, προκαλοῦσης ἐλάττωσιν τῆς ἀποστάσεως τῶν μαζῶν, παράγεται ἔργον. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια, ἣν ἔχει ἡ μᾶζα m ἐν σχέσει πρὸς τὴν μᾶζαν M, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως r αὐτῶν καὶ ἰσοῦται (ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι διὰ r=∞, ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια εἶναι μηδέν) πρὸς

$$A=\int_{\infty}^{r} G\frac{m\ M}{r^2}\,dr=-G\frac{m\ M}{r} \quad (1)$$

Ὡς δυναμικὸν P τῆς παγκομίας ἕλξεως ἔν τινι σημείῳ τοῦ χώρου καλοῦμεν τὴν δυνητικὴν ἐνέργειαν τῆς μονάδος τῆς μάζης, ἤτοι 1 g, τεθείσης κατὰ τὸ θεωρούμενον σημεῖον. Οὕτω τὸ δυναμικὸν εἰς ἀπόστασιν r ἐπὶ τοῦ κέντρου βάρους μάζης m εἶναι

$$P=-G\frac{M}{r}$$

Δυνάμεθα ὅμως νὰ ὁρίσωμεν καὶ ἄλλως τὸ δυ-

Digitized by Google

ναμικόν: «Τὸ δυναμικὸν εἴς τι σημεῖον τοῦ χώρου εἶναι τὸ ἔργον ὅπερ παράγεται ἐὰν φέρωμεν τὴν μᾶζαν 1g ἐκ τοῦ θεωρουμένου σημείου μέχρις ἀποστάσεως ἀπείρου ἀπὸ τῆς ἑλκυούσης μάζης». Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο, συμφώνως πρὸς τὴν ἐξίσωσιν (1), εἶναι ἀρνητικόν, διότι πραγματικῶς δαπανᾶται ἔργον ἔναντι τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως. Ἔντασιν τοῦ πεδίου εἴς τι σημεῖον τοῦ χώρου νοοῦμεν τὴν δύναμιν, ἥτις λόγῳ τῆς παγκοσμίας ἕλξεως ἀσκεῖται εἰς τὸ θεωρούμενον σημεῖον ἐπὶ μάζης ἴσης, τῇ μονάδι, ἤτοι 1g. Οὕτως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἑλκυούσης μάζης M ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ κέντρου βάρους αὐτῆς εἶναι:

$$E = -G\frac{M}{r^2}$$

Ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς εἶναι ἴση καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς βαρύτητος, ὡς τοῦτο ἰσχύει γενικῶς προκειμένου περὶ πεδίου παγκοσμίας ἕλξεως, τοῦτο ὅμως δὲν ἰσχύει διὰ τὴν περίπτωσιν ἑτέρων εἰδῶν πεδίων, π. χ. ἠλεκτρικοῦ πεδίου. Ἐπιφάνειαι, ἐν αἷς τὸ δυναμικὸν ἔχει εἰς ὅλα τὰ σημεῖα αὐτῶν τὴν αὐτὴν τιμήν, καλοῦνται *ἰσοδυναμικαὶ* καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμογενοῦς ἑλκυούσης σφαίρας, ὡς π. χ. δεχόμεθα τὰ οὐράνια σώματα, εἶναι σφαιρικαὶ ἐπιφάνειαι ἔχουσαι κέντρον τὸ κέντρον τῆς ἑλκυούσης σφαίρας. Προκειμένου περὶ μαζῶν ὁπωσδήποτε διανενεμημένων ἐν τῷ χώρῳ, αἱ ἰσοδυναμικαὶ ἐπιφάνειαι ἔχουσι πολυπλοκώτερον χαρακτῆρα. Πεδίον παγκοσμίας ἕλξεως καθορίζεται ἐὰν δοθῶσιν εἴτε αἱ τιμαὶ τοῦ δυναμικοῦ, εἴτε τῆς ἐντάσεως τοῦ πεδίου εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ χώρου. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐντάσεως τοῦ πεδίου εἶναι πάντοτε κάθετος ἐπὶ τῶν ἰσοδυναμικῶν ἐπιφανειῶν.

Ἠλεκτρικὸν πεδίον. Ἐν τῷ χώρῳ τῷ περιβάλλοντι ἠλεκτρικὸν φορτίον, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Coulomb, ἐὰν τεθῇ ἕτερον φορτίον ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεως, ἥτις, κατὰ τὴν νέαν ἀντίληψιν τῆς θεωρίας τῶν πεδίων, ὀφείλεται εἰς κατάστασιν τοῦ χώρου ὑφισταμένην ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ τίθεται τὸ θεωρούμενον φορτίον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ ἄλλου ἔχει παρατηρηθῇ ὅτι αἱ ἠλεκτρικαὶ δυνάμεις διαδίδονται διὰ τοῦ κενοῦ χώρου, εἶχε γίνει ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον παραδεκτὴ ἡ ἀντίληψις ὅτι ὡς φορεὺς διὰ τὴν μετάδοσιν τῶν ἠλεκτρικῶν ἐπενεργειῶν ἐχρησίμευεν ὁ αἰθήρ, ἤτοι τὸ αὐτὸ μέσον, ὅπερ ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ φωτός. Ἐν τούτοις ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν ἐπικρατεῖ σήμερον ἐν τῇ φυσικῇ, ἀλλὰ δεχόμεθα ὅτι ὁ κενὸς χῶρος παρουσιάζει τὴν ἰδιότητα, ὥστε ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ἠλεκτρικῶν φορτίων νὰ λαμβάνῃ ὡρισμένας καταστάσεις, αἵτινες εἶναι τὰ αἴτια, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεων ἐπὶ ἑτέρων ἠλεκτρικῶν φορτίων. Οὕτω λέγομεν ὅτι ἠλεκτρικὸν φορτίον προκαλεῖ εἰς τὸν περιβάλλοντα χῶρον ἠλεκτρικὸν πεδίον, ὅπερ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐπενεργείας ἣν ἀσκεῖ τὸ φορτίον τοῦτο ἐπὶ ἑτέρων ἠλεκτρικῶν φορτίων. Ἔντασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου εἴς τι σημεῖον τοῦ χώρου καλοῦμεν τὴν δύναμιν, ἥτις ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς μονάδος τοῦ θετικοῦ φορτίου τεθέντος κατὰ τὸ θεωρούμενον σημεῖον. Ὡς ἡ δύναμις, οὕτω καὶ ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου ἀποτελεῖ μέγεθος ἀνυσματικόν. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου εἶναι ἡ διεύθυνσις καθ' ἣν ἐπιταχύνεται ἐν τῷ πεδίῳ θετικὸν φορτίον. Ἐὰν σημεῖόν τι τοῦ χώρου ὑπόκειται ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν πολλῶν φορτίων, τὰ πεδία τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν διαφόρων φορτίων προστίθενται καὶ παρέχουσι συνιστάμενον πεδίον. Ἡ ἔντασις καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ συνισταμένου πεδίου εὑρίσκεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνυσματικῆς προσθέσεως, διὰ προσθέσεως τῶν ἀνυσμάτων των παριστώντων τὰ συνιστῶντα πεδία. Ὁμογενὲς ἠλεκτρικὸν πεδίον καλεῖται ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ πεδίου κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν.

Ἠλεκτρικαὶ δυναμικαὶ γραμμαί. Ἠλεκτρικὸν πεδίον δύναται νὰ παρασταθῇ σαφέστερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας τῶν δυναμικῶν γραμμῶν, αἵτινες εἶναι ἰδανικαὶ γραμμαί, εἰς ἃς ἀποδίδομεν τὴν ἰδιότητα ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν δυναμικῶν γραμμῶν δεικνύει ἐν ἑκάστῳ σημείῳ τοῦ χώρου τὴν διεύθυνσιν τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως. Αἱ ἠλεκτρικαὶ γραμμαὶ ἄρχονται ἀπὸ τῶν θετικῶς φορτισμένων σωμάτων καὶ καταλήγουσιν εἰς ἀρνητικῶς φορτισμένα σώματα. Ὑφίστανται πρὸς τούτοις καὶ κλεισταὶ ἠλεκτρικαὶ γραμμαί.

Μαγνητικὸν πεδίον. Ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου ἡ ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἔν τινι χώρῳ ὁρίζεται ὡς ἡ δύναμις εἰς ἣν ὑπόκειται μαγνητικὸς πόλος ἐντάσεως ἴσης τῇ μονάδι. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου, οὕτω καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου ἀποτελεῖ μέγεθος ἀνυσματικόν.

Ἐὰν H ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου, τότε ἡ δύναμις ἡ ἀσκουμένη ἐπὶ πόλου m εἶναι $f=mH$. Ἡ δύναμις αὕτη εἶναι θετικὴ (κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεδίου) ἢ ἀρνητικὴ (κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τοῦ πεδίου) ἀναλόγως τοῦ σημείου n m. Ἐὰν ἐπὶ μαγνητικοῦ πόλου ἐντάσεως 1 ἀσκῆται δύναμις μιᾶς δύνης, τότε ἡ ἔντασις τοῦ πεδίου εἶναι ἴση πρὸς 1. Ἡ μονὰς αὕτη τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου καλεῖται gauss. Κατ' ἀνάλογον τρόπον πρὸς τὰς ἠλεκτρικὰς δυναμικὰς γραμμὰς ὁρίζονται καὶ αἱ *μαγνητικαὶ δυναμικαὶ γραμμαί.* Δεχόμεθα ὅτι αἱ μαγνητικαὶ γραμμαὶ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ θετικοῦ (βορείου) πόλου ἑνὸς μαγνήτου καὶ ὁδεύουσι πρὸς τὸν ἀρνητικὸν πόλον τοῦ αὐτοῦ ἢ ἑτέρου μαγνήτου. Ὑφίστανται πρὸς τούτοις καὶ μαγνητικαὶ δυναμικαὶ γραμμαὶ κλεισταί, ὡς π. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν μαγνητικοῦ πεδίου παραγομένου ὑπὸ εὐθυγράμμου ἀγωγοῦ διαρρεομένου ὑπὸ ῥεύματος. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— ***πεδίον ῥητότητος***· βλ. *ῥητὸς ἀριθμός*.

— ***πεδίον τῆς φύσεως*** *[Ἀποκρυφ.]*. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς εἴς τινα ἰδιάζουσαν κατάστασιν τῆς ὕλης ἀποτελεῖ πεδίον τῆς φύσεως ἢ ἰδιαίτερον κόσμον. Ἡ ζωὴ δὲν ἐκδηλοῦται μόνον εἰς τὸν γνωστὸν μας φυσικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, διότι ἡ ὕλη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦνται οἱ κόσμοι οὗτοι, εἶναι πολὺ λεπτοτέρα τῆς φυσικῆς τοιαύτης καὶ αἱ δονήσεις της τόσον ταχεῖαι, ὥστε οὐδεμίαν τῶν φυσικῶν μας αἰσθήσεων ἐπηρεάζουν. Καὶ ἡ ὕλη ὅμως τῶν κόσμων αὐτῶν δὲν εἶναί τι ὑπερφυσικόν, ἀλλὰ συνέχεια τῆς γνωστῆς φυσικῆς μας ὕλης εἰς τὴν λεπτοτέραν της κατάστασιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τῆς προσδίδει ὡρισμένας ἰδιαιτέρας ἰδιότητας. Ὑπάρχουν ἑπτὰ κύριαι ὑποδιαιρέσεις τῆς ὕλης τοῦ σύμπαντος καὶ ἑπομένως ἑπτὰ κύρια πεδία τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα, ὅταν ἀρχίσωμεν ἐκ τοῦ πυκνοτέρου, εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ *φυσικὸν* (ὅπου δημιουργοῦνται αἱ αἰσθήσεις), τὸ *θυμικὸν* ἢ *ἀστρικὸν* (ὅπου γεννῶνται τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ἐπιθυμίαι), τὸ *νοητικὸν* (τὸ πεδίον τῶν σκέψεων), τὸ *ἐνορατικὸν* (τῆς ἀμέσου γνώσεως), τὸ *νιρβανικόν*, τὸ *μοναδικὸν* καὶ τὸ *θεῖον*. Τὰ διάφορα ταῦτα πεδία τῆς φύσεως δὲν καταλαμβάνουν ἰδιαίτερον χῶρον, ἀλλ' ὑπεισέρχεται τὸ λεπτότερον ἐντὸς τοῦ πυκνοτέρου. Τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν συνείδησιν αὐτῶν, τοῦτο δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπομάκρυνσίν των ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' εἰς ἀνικανότητα ν' ἀνταποκριθῶμεν, εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐξελίξεώς μας, εἰς τοὺς κραδασμοὺς τῆς ὕλης τῶν κόσμων τούτων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν ὑπνώσεως ἢ νάρκην ἢ καὶ ὅταν ἀποβάλῃ τὸ φυσικόν του σῶμα κατὰ τὸν θάνατον. Π. Π. Χ.

πεδιονόμος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· βλ. *πεδιανόμος*.

Πεδίος (Pedius), ***Κόϊντος.*** Ἔγγονος τοῦ ὑπατικοῦ Κοΐντου Πεδίου, μικρανεψιοῦ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἰουλίας, προορισθεὶς ὡς συγκληρονόμος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Αὐγούστου. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγεννήθη κωφάλαλος, ὁ ῥήτωρ Μεσσάλας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ὁποίου ἀνῆκεν ἡ μάμμη αὐτοῦ, ἐπρότεινε νὰ διδαχθῇ τὴν ζωγραφικήν, τοῦθ' ὅπερ ἐπεδοκίμασεν ὁ Αὔγουστος. Πράγματι δὲ ἐσπούδασεν αὐτὴν καὶ ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (XXXV, 7, 3) ἔκαμε μεγάλας προόδους. Α. Θ. Σ.

Πεδνηλισσός, ἡ ***Πετνηλισσός*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Παμφυλίας, ἐπὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ καὶ πρὸς Β. τῆς Ἀσπένδου καὶ Σέλγης, ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταύρου.

Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (κατὰ παραφθορὰν *Παστολήσσος*) ὡς μία τῶν 47 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Παμφυλίας, εἰς δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Πέργης. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ μέχρι τοῦ Μαξίμου, διαφόρων τύπων, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΠΕΔΝΗΛΙΣΣΕΩΝ ἢ ΠΕΤΝΗΛΙΣΣΕΩΝ. Τὴν θέσιν της ἐπέχει τὸ νῦν χωρίον Syrt, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Πέδνοπον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν τῷ νομῷ Καλλίου, μεταξὺ Θανουδίδος καὶ Κλίμακος (*Πτολεμ.* Δ', ε', 32). Ταυτότης ἀμφισβητουμένη. Σ. Ε. Λ.

Πέδον (Pedum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Λατίου, παρ' ἣν κεῖται τὸ σημερινὸν Γκαλλικάνο· ἄλλως *Πέδα* (βλ. λ.). Ν. Σ. Λ.

Πεδουκαῖος (Peducaeus). Ἐπιφανὴς ῥωμαϊκὸς οἶκος, ἐκ τοῦ ὁποίου διέπρεψαν οἱ ἀκόλουθοι:

—1) *Σίξτος* (Sextus Peducaeus). Ῥωμαῖος πολιτικός. Διετέλεσε δήμαρχος τῷ 114/3 π. Χ. καὶ ἐξεπόνησε τὸν ὀνομαστὸν «Παδουκαῖον νόμον περὶ ἀνοσιότητος τῶν Ἑστιάδων παρθένων» (lex Peducaea de incestu virginum Vestalium) δι' οὗ κατεστάθη εἰδικὸν δικαστήριον (quaestio extraordinaria) πρὸς διαλεύκανσιν τῆς κατηγορίας κατὰ τῶν Ἑστιάδων Λικινίας καὶ Μαρκίας ἐπὶ παραβιάσει τῆς ἁγνείας.

—2) *Σίξτος* (Sextus Peducaeus). Πραίτωρ ἐν Σικελίᾳ τῷ 77 π. Χ. καὶ προπραίτωρ τῷ 76 καὶ 75 π. Χ. καὶ ταμίας (quaestor) τοῦ Κικέρωνος, ὑφ' οὗ τὰ μάλιστα ἐπῃνέθη ἐπὶ χρηστότητι.

—3) ***Σίξτος*** (Sextus Peducaeus). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, φίλος τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐτάχθη μετὰ τοῦ Καίσαρος κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, διορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔπαρχος Σαρδηνίας (48 π. Χ.) καὶ προπραίτωρ Ἰβηρίας (39 π. Χ.). Ἀργότερον μετέστη πρὸς τὸν Ὀκταβιανόν. Π. Ν. Π.

πεδοῦκλα (ἡ), καὶ ***πεδοῦκλι***· δημοτ., ἄλλως *πέδουκλον* (βλ. λ.).

Πεδουλᾶς *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας, κειμένη εἰς ὕψος 4.400 ποδῶν, ἐπὶ κλιτύος τῆς ὀροσειρᾶς Τροόδους. Κάτ. 1.100, πάντες Ἕλληνες, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἡ κωμόπολις ἠλεκτροφωτίζεται καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν πολυσυχνάστων θερινῶν διαμονῶν τῆς Κύπρου. Ἡ κοινότης διατηρεῖ σχολὴν ἐμπορίου καὶ ξένων γλωσσῶν, καλῶς λειτουργοῦσαν. Ἐν Πεδουλᾷ σῴζεται παρεκκλήσιον τοῦ Ἀρχαγγέλου, κτισθὲν περὶ τὸ 1500 μ. Χ. μὲ ἀξίας λόγου τοιχογραφίας. Α. Κ. Λ.

πεδροσίτης (ὁ) (Pedrosit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κεροστιλβιτῶν, ἤτοι τῶν πετρωμάτων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ οὐσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν εἶναι ἡ κεροστίλβη. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ κεροστίλβη τοῦ πετρώματος τούτου εἶναι ἀλκαλιοῦχος, ἤτοι ἐνδιάμεσον μέλος μεταξὺ τοῦ ριβεκίτου καὶ τοῦ ἀρφβεδσονίτου. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Alter Petroso, ἐπαρχίαν Alemtejo, τῆς Πορτογαλίας. Γ. Β.

Πεδρούσιος (Pedrusius), ***Παῦλος.*** Ἰταλὸς νομισματολόγος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, γράψας τοὺς πρώτους ὀκτὼ τόμους τοῦ ἔργου «Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐν τῷ χρυσῷ, τῷ ἀργύρῳ καὶ τοῖς ἐγκολπίοις, κατὰ συλλογὴν ἐκ τοῦ Φαρνεσιακοῦ μουσείου» (ἐν Πάρμῃ 1694). Ὁ *Πέτρος Πιοβέϊης* προσέθηκεν ἑτέρους δύο τόμους εἰς τὸ ἔργον. Ν. Σ. Λ.

πεδῶ (*—άω*)· δεσμεύω διὰ πεδῶν· || καθόλου, συγκρατῶ διὰ πέδης, μὲ τὸ φρένο, φρενάρω.

Πέερλκαμπ (Peerlkamp· προφ. *Πέρλκαμπ*), ***Πίτρος-Χόφφμαν.*** Ὀλλανδὸς φιλόλογος (1786—1865). Τῷ 1822 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Leyden. Ἔγραψε: «Vitae aliquot excellentium Batavorum» (1806), «Epistolae aliquot excellentium Batavorum»(1808), «De vita, doctrina et facultate Nederlandorum» (1818, β' ἔκδ. 1838), «Opuscula oratoria et poetica» (1879, ἔκδ. ὑπὸ *Μπέργκμαν*) κ. ἄ., τῷ δὲ 1825 μετὰ τοῦ Bake, Geel, Hamaker ἵδρυσε τὴν «Bibliotheca critica nova». Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰς «Ὠδὰς» (1834, β' ἔκδ. 1862), τὴν «Ποιητικὴν τέχνην» (1845) καὶ τὰς «Σατίρας» (1863) τοῦ Ὁρατίου καὶ τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου (1843), ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων τὸν Ξενοφῶντα (1818). Π. Ν. Π.

Πέερντ (Peerdt), ***Ἐρνέστος.*** Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1852. Ἐμαθήτευσεν ἐν ταῖς καλλιτεχνικαῖς Ἀκαδημίαις τῆς Ντύσσελντορφ, τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου, ἐταξίδευσε δὲ ἐπὶ μακρὸν εἰς Νεάπολιν, Ρώμην, Ριβιέραν καὶ ἀλλαχοῦ. Διεκρίθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπογραφιῶν, μάλιστα δὲ θαλασσογραφιῶν, ἐν αἷς ἐπεδείξατο εἰλικρινῆ αἴσθησιν τῆς φύσεως. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς καὶ εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Ἀμβούργου καὶ τοῦ Ντύσσελντορφ. Ἐπὶ πλέον συνέγραψε: «Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς χρονικῆς στιγμῆς ἑνὸς ἀντικειμένου ἐν τῇ ἰχνογραφίᾳ καὶ τῇ ζωγραφικῇ» (1899). Ὁ Πέερντ τάσσεται εἰς τοὺς ἐξοχωτέρους ἐκπροσώπους τοῦ γερμανικοῦ ἰμπρεσσιονισμοῦ. Ι. Μ. Γ.

Πέετερς (Peeters), ***Μποναβεντούρα.*** Ὀλλανδὸς τοπιογράφος καὶ χαράκτης (1614—1652). Ἀπεικόνισε κατὰ προτίμησιν τὴν ὀλλανδικὴν φύσιν, τῆς ὁποίας ἀποδίδει μετ' ἐπιτυχίας τὸ ὑγρὸν καὶ σκιερὸν θέλγητρον, ἐξειδικεύθη δ' εἰς τὴν θαλασσογραφίαν. Τὰ ἔργα του εὑρίσκονται κατεσπαρμένα εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς πινακοθήκας. Θαλασσογράφοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοί του: *Ζίλλις Πέετερς* (1612—1653) καὶ *Ἰωάννης Πέετερς* (1624—1677). Ὁ δεύτερος τούτων συνειργάσθη ἐπί τι χρονικὸν διάστημα μετὰ τοῦ Μποναβεντούρα. Ι. Μ. Γ.

Πεζὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 379. Ἔχει μεικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

Πεζὰν (Pesant), ***Πέτρος Λὲ —.*** Γάλλος οἰκονομολόγος (βλ. λ. *Μπουαγκιλμπὲρ* Πέτρος).

Πεζανός, *Γεώργιος.* Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1790 ἐν τῷ χωρίῳ Πεζὰ τῆς Κρήτης. Ἐκραγείσης τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως ἐξέλεγη ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του, διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας. Μετὰ τὴν προσωρινὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως (1824) μετέβη εἰς Κάσον μετὰ πολλῶν

Digitized by Google

ρίθμων Κρητῶν καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἄμυναν αὐτῆς κατὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου (Ἰούνιος 1824), τραυματισθεὶς δὲ σοβαρῶς ἐκεῖ κατέφυγε πρὸς θεραπείαν εἰς Κάρπαθον, ὁπόθεν κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς τὰς περὶ τὸ Ναύπλιον ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Γραμβούσης (1825). Τῷ 1826 ἠγωνίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, μεθ' ὃ κατῆλθε πάλιν εἰς Κρήτην καὶ λαβὼν παρὰ τῆς κρητικῆς κυβερνήσεως τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ ἐξηκολούθησε μαχόμενος μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος (1830). Καταφυγὼν μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Νάξον διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς Νάξου καὶ Πάρου καὶ ὠνομάσθη ταγματάρχης τῆς ἐνεργοῦ φάλαγγος. Τῷ 1862 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῶν Κρητῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει. Ἀπέθανεν ἐν Νάξῳ περὶ τὸ 1866.

Ν. ΚΛΣ

Πέζαρο (Pesaro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Πέζαρο-ἐ-Οὐρμπῖνο κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Φόλια εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βρινδησίου—Ἀγκῶνος—Βολωνίας. Κάτ. 25.748. Πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου εὑρίσκεται ἡ ἀκρόπολις μετὰ παλαιοῦ φρουρίου τοῦ 1474, χρησιμοποιουμένου νῦν ὡς φυλακῆς. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἀρχαῖα κτήρια καὶ ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μετὰ γοτθικῆς προσόψεως καὶ ψηφιδογραφίας τοῦ Μπελλίνι, ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὁ Ἅγιος Δομίνικος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος κτλ., τὸ μέγαρον τῆς νομαρχίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀρχαῖον ἀνάκτορον τῶν Σφόρτσα μετὰ πινακοθήκης καὶ ὡραίας συλλογῆς ἔργων κεραμεικῆς (μαγιόλικα), ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ἡ καλυτέρα τῆς Ἰταλίας, τὸ ᾠδεῖον Ροσσίνι, ἐν τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἰταλίας, τὸ δημαρχεῖον, ἡ βιβλιοθήκη μετὰ 35.000 τόμων καὶ 3.000 χειρογράφων καὶ εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. πρὸς Δ. ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Σὰν Μπάρτολο ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλις τοῦ 1464, ἄλλοτε ἕδρα τῶν δουκῶν τοῦ Οὐρμπῖνο. Ἔχει ἐπίσης μουσεῖον, μετεωρολογικὸν σταθμόν, κ.τ.λ. Εἶναι πόλις ἐμπορική, διεξάγουσα ἀκμαῖον ἐμπόριον μεταξωτῶν, ἐλαίου, οἴνων, σύκων, δερμάτων, σάπωνος, τυροῦ, σιδήρου καὶ ἔχει ἐργοστάσια μεταξωτῶν, χυτοσιδήρου, βαμβακερῶν καὶ εἰδῶν κεραμευτικῆς κτλ. Ὁ λιμὴν τοῦ Πέζαρο, σχηματιζόμενος μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, καίτοι ἀβαθής, ἔχει ζωηρὰν κίνησιν, συχναζόμενος ὑπὸ μικρῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων, ἐκτελούντων τὰς συγκοινωνίας ἀμφοτέρων τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς. Τὸ Πέζαρο εἶναι καὶ πολυσύχναστος λουτρόπολις κατὰ τὸ θέρος.

Τὸ Πέζαρο ἦτο ἄλλοτε ρωμαϊκὴ ἀποικία ὑπὸ τὸ ὄνομα Pisaurum. Βραδύτερον ἀπετέλεσεν ὀχυρὸν φρούριον, ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Ἀνοικοδομηθεῖσα κατεστράφη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Γότθων Βιτίγιος καὶ κατόπιν κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, ὁ ὁποῖος περιέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν ἐξαρχίαν τῆς Ραβέννης. Μετὰ τῆς Ἀγκῶνος, τοῦ Φάνο, τῆς Σενιγκάλλια καὶ τοῦ Ρίμινι ἀπετέλεσε βραδύτερον τὴν Παραθαλασσίαν Πεντάπολιν, τὴν ὁποίαν τῷ 755 ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Πεπῖνος παρεχώρησεν εἰς τὸ Ποντιφικὸν κράτος. Τῷ 1285 ἡ πόλις περιῆλθεν ὑπὸ τὸν οἶκον τοῦ Μαλατέστα, οἵτινες τῷ 1445 ἐπώλησαν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σφόρτσα. Ἀπὸ τοὺς Σφόρτσα περιῆλθεν εἰς τοὺς δούκας ντέλλα Ροβέρε ντ' Οὐρμπῖνο, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας. Μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ οἴκου τούτου (1631), κατελήφθη ὑπὸ τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Η' καὶ ἀπετέλεσεν ἔκτοτε μέρος τοῦ Ποντιφικοῦ κράτους μέχρι τοῦ 1860, ὁπότε περιελήφθη εἰς τὸ ἰταλικὸν βασίλειον. Εἶναι πατρὶς τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ Ἀκκίου, τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου ΙΑ', τοῦ ζωγράφου Κανταρίνι καὶ τοῦ μουσουργοῦ Ροσσίνι.

Μ. Δ. Β.

— Πέζαρο καὶ ***Οὐρμπῖνο*** (Pesaro e Urbino) *[Γεωγραφ.]* Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μαρκίας. Ἔχει ἔκτασιν 2.895 τ. χλμ. καὶ 290 600 κατοίκους. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Πέζαρο καὶ Οὐρμπῖνο. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν, τὸ δὲ ἔδαφος εἶναι πλούσιον εἰς ὀρυκτά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ λιγνίτης, ὁ σίδηρος, τὸ θεῖον. Ἔχει καὶ ὀνομαστὰ μάρμαρα τὰ καλούμενα καρνιόλα τοῦ ὄρους Νέρωνος καὶ σιδηρούχους καὶ θειούχους μεταλλικὰς πηγάς. Εἶναι χώρα λίαν εὔφορος, παράγουσα οἴνους, σῖτον, ἀραβόσιτον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας. Ἐπίσης εἰς τὰς ἀκτὰς ἀκμάζει ἡ ἁλιεία.

Μ. Δ. Β.

Πέζαρο (Pesaro). Ἐνετικὸς οἶκος καταγόμενος ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἰταλικῆς πόλεως. Ἐπιφανέστερα μέλη αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

— 1) *Βενέδικτος* ἢ *Βενεδέττος* (Benito da Pesaro). Ἐνετὸς ναύαρχος. Τῷ 1500, ἡγούμενος τοῦ ἡνωμένου ἱσπανικοῦ (ὑπὸ τὸν Gonzalo de Cordoba) καὶ ἐνετικοῦ στόλου καὶ πλέων κατὰ τῆς Μεθώνης, ἐστάθμευσεν εἰς Κεφαλληνίαν πρὸς ξύλευσιν καὶ κατασκευὴν μηχανῶν καὶ ἐπέτυχε τὴν ἅλωσιν τοῦ αὐτόθι φρουρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἀκολούθως μόνος (τοῦ Gonzalo ἀποπλεύσαντος εἰς Σικελίαν) ἐπέτυχε τὴν πυρπόλησιν τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου τῆς Πρεβέζης, τῷ δὲ 1501, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ παπικοῦ στόλου τοῦ Ἰωάννου Πέζαρο, εἰσῆλθε εἰς τὰ τενάγη τῆς Λευκάδος καὶ μετὰ βομβαρδισμὸν ἐξ ἡμερῶν κατέλαβε τὸ φρούριον αὐτῆς. Ἀπωλέσθη ἐν τρικυμίᾳ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐπιχειρήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος μετὰ μοίρας ἐλαφρῶν ἐνετικῶν σκαφῶν.

Π. Ν. Π.

—2) *Ἀντώνιος ντὰ* —. Διετέλεσεν ἁρμοστὴς τῆς νήσου Ἄνδρου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1507—1512, ἀντικαταστήσας ὡς τοιοῦτος τὸν ἐκθρονισθέντα δυνάστην τῆς Ἄνδρου Φραγκῖσκον δὲ Σομμαρίπαν (1506—1507). Τὸν Ἀντώνιον ντὰ Πέζαρον διεδέχθη ὡς κυβερνήτης τῆς Ἄνδρου ὁ Λουΐγης Κονταρίνης (1512—1514).

Δ. Π. Π.

— 3) *Ἰάκωβος*. Καθολικὸς ἐπίσκοπος τῆς Πάφου, μετασχὼν τῶν εἰς Λευκάδα ἐπιχειρήσεων τοῦ προειρημένου Βενεδίκτου.

— 4) *Ἰωάννης*. Δόγης τῆς Ἐνετίας (1587—1659). Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Κρήτης ἦτο προκουράτωρ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἀντέστη εἰς τουρκικὰς προτάσεις εἰρήνης, δι' ὧν εἰς τὴν Ἐνετίαν παρέμενον μόνον τὸ Ἡράκλειον μετὰ τῆς ἐνδοχώρας, καὶ διέθεσεν ἐξ ἰδίων 6.000 δουκᾶτα διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου, παράδειγμα τὸ ὁποῖον ἐμιμήθησαν πλεῖστοι πλούσιοι Ἐνετοί. Τὴν 8ην Μαΐου 1658 ἐγένετο δόγης, διαδεξάμενος τὸν Μπερτούτσιο Βαλιέρ. Ἐπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἡ ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου, μετὰ θάνατον δὲ ἠγέρθη εἰς αὐτὸν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐν τῷ ναῷ Degli Frari τῆς Ἐνετίας.

—5) *Σίμων Κανταρίνι*. Ἰταλὸς καλλιτέχνης (βλ. *Κανταρίνι*).

—6) *Φραγκῖσκος*. Ἐνετὸς διπλωμάτης (1739—1819). Διετέλεσε πρέσβυς εἰς Ἱσπανίαν καὶ προκουράτωρ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, κατὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ἰταλίαν ἐπεχείρησε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν καὶ τὴν γερουσίαν κατ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἐνετίας ἐξεπατρίσθη εἰς Βιέννην, μετὰ δὲ τὴν προσάρτησιν τῆς πατρίδος του εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπέστρεψεν ὡς ἐπίτροπος τῆς Αὐστρίας.

Π. Ν. Π.

Πέζαρος, *Ἀλέξανδρος*. Λόγιος, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Πεζάρου. Ἐγεννήθη ἐν Τυρνάβῳ τῷ 1797, ἐξεπαιδεύθη δ' εἰς τὸ ἐν Σμύρνῃ φιλολογικὸν γυμνάσιον, ἔνθα μετέβη τῷ 1817. Καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἐδίδαξεν ἐν Ταγανρὸκ τῆς Ρωσίας, κληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκεῖ ὁμογενοῦς κοινότητος, ὕστερον δ' ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρου. Τελευταῖον ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1857, ἐξ μὲν ἔτη ἐν Τρικκάλοις, τὰ δὲ λοιπὰ δεκαοκτὼ ἐν Μηλεαῖς. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Ἰουλίου 1867.

—Πέζαρος, *Ἰωάννης*. Ἐπιφανὴς τοῦ Γένους διδάσκαλος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Γεννηθεὶς ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας ἐξεπαιδεύθη τὸ πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ σχολῇ τῆς γενεθλίου του πόλεως, ὕστερον δ' ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν Κοσμᾶν Μπαλάνον καὶ τελευταῖον ἐν Ἄθωνι, ἔνθα ἤκουσε μαθήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας παρά τινος Κυπριανοῦ, μαθητοῦ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως. Ἐκ τοῦ Ἄθωνος κληθεὶς ἐδίδαξεν ἐν Τσαριτσάνῃ (1770—1775), εἶτα δ' ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εἰς τὸ ἐν Βλαχολιβάδῳ νεοϊδρυθὲν σχολεῖον καὶ τελευταῖον εἰς τὴν πατρίδα του Τύρναβον, ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ περιωνύμου σχολῆς (1782—1806). Ἐν Τυρνάβῳ ἐχειροτονήθη ἱερεύς, τιμηθεὶς μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὀφφίκιον τοῦ οἰκονόμου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἐγνωρίζετο ἐφεξῆς. Ὁ Πέζαρος συνέθεσε διάφορα ποιήματα ἀπομένοντα ἀνέκδοτα, διετήρει δὲ καὶ συνεχῆ ἐπιστολιμαίαν ἀνταπόκρισιν μετὰ πολλῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σοφῶν ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων λογάδων τοῦ Γένους. Μαθηταὶ του ὑπῆρξαν διαπρεπεῖς λόγιοι, ἐν οἷς ὁ Στέφανος Δούγκας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας, ὅστις καὶ πλέκει τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ. Ἀπέθανεν ἐν Τυρνάβῳ τῷ 1806.

Δ. Π. Π.

Πεζενὰς (Pézenas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Herault, ἕδρα καντονίου. Κάτ. 7.325. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πρίγκιπος de Conti ὁ Μολιέρος ἔδωκε παραστάσεις τῶν πρώτων του ἔργων.

Π. Π. Κ.

πεζέταιροι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκλεκτοὶ πεζοὶ στρατιῶται τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ, σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β' καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ ἔφιπποι βασιλικοὶ σωματοφύλακες ἐκαλοῦντο *ἑταῖροι*.

Ε. Δ. Κ.

πέζευμα (τό)· κατάβασις ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, ξεπέζεμα, ἀφίππευσις.

πεζεύω· καταβαίνω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, ἀφιππεύω, ξεπεζεύω· || ἀρχ., πατῶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους: «*πεζεύοντα ὄρνεα*» κατ' ἀντίθ. πρὸς «*τὰ λιμναῖα ὄρνεα*».

Πέζι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρκιναγρίου τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 43.

πεζίζη (ἡ). Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων μυκητολόγων τὸ καρποφόρον (ἄσκωμα) τῶν *δισκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεζιζιδῶν*.

Ε. Τ. Ε.

—πεζίζη (ἡ) (Peziza). Γένος *ἀσκομυκήτων δισκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πεζιζιδῶν*. Τὰ εἴδη τοῦ γένους ζοῦν σαπροφυτικῶς ἐπὶ κοπροχωμάτων, παλαιῶν φλοιῶν δένδρων κλπ. Τὰ καρποφόρα των εἶναι σαρκώδη, κυπελλοειδῆ, μετὰ ἢ ἄνευ μίσχου, καὶ ἔχουν μέγεθος 3—4 ἑκατοστ. Πολλῶν εἰδῶν τὰ καρποφόρα εἶναι φαγώσιμα. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *πεζίζη ἡ κυστοειδής*, ζῶσα κατὰ πυκνὰς συστάδας ἐπὶ τῶν διὰ κόπρου λιπανθέντων ἐδαφῶν, *πεζίζη ἡ ἡμισφαιρικὴ* κ.ἄ.

Ε.Τ.Ε.

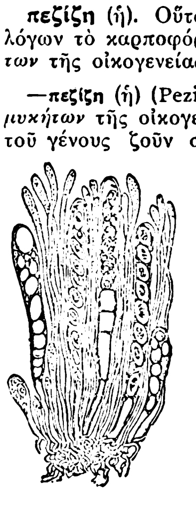

Πεζίζη.

πεζιζίδαι (οἱ) (Pezizaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια *ἀσκομυκήτων* τῆς ὑποτάξεως τῶν *δισκομυκήτων*, χαρακτηριζομένη ἀπὸ καρποφόρα (ἀσκώματα) σαρκώδη ἢ κηρώδη, λεῖα ἢ τριχωτά, μαλακὰ ἢ καὶ πηκτώδη. Τὰ πλεῖστα τῶν εἰδῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι σαπρόφυτα, μόνον δὲ τὰ γένη *δασυσκύφη* καὶ *σκληροτινία* περιλαμβάνουν εἴδη παράσιτα οἰκονομικῆς σημασίας.

Ε. Τ. Ε.

πεζικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πεζὸν στρατόν: «*ναυτικὴ καὶ πεζικὴ στρατιά*» || «*πεζικὸν σύνταγμα*» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *συντάγματα τῶν ἄλλων ὅπλων*' || ***πεζικὸν* (τό)**· ὡς οὐσ., ὁ πεζὸς στρατός, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ναυτικόν*.

— πεζικὸν (τὸ) *[Στρατ.]*. Καλεῖται τὸ ὅπλον τοῦ στρατοῦ τὸ μαχόμενον πάντοτε πεζῇ, ὡπλισμένον δι' ὁμοιομόρφου ἢ ἀνομοιομόρφου ὁπλισμοῦ, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, καὶ δυνάμενον νὰ διεξαγάγῃ ἀγῶνα ἑκηβόλον καὶ ἀγχέμαχον. Τὸ πεζικὸν δὲν εἶναι ὅπλον ὡς τὰ λοιπά, διότι, ἐνῷ τὸ μὲν πυροβόλον ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ πυροβολικοῦ, ὁ ἵππος τὴν τοῦ ἱππικοῦ, τὸ δὲ πτητικὸν μηχάνημα τὴν τῆς ἀεροπλοΐας, τουναντίον τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ πεζικοῦ ἀποτελεῖ ὁ ἄνθρωπος. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἀξία τοῦ πεζικοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐξ οὗ στρατολογεῖται, δεδομένου ὅτι τὸ πεζικὸν εἶναι τὸ ἔνοπλον ἔθνος. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς de Maud' Huy γράφει σχετικῶς («Infanterie» 1911): «*Μόνον οἱ λαοὶ οἱ ἔχοντες καλὸν πεζικὸν ἔχουσι μονίμους ἐπιτυχίας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, λαὸς ἐλεύθερος, ἀγέρωχος, ἔχων συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς του ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ θεωρῶν τοὺς ἄλλους λαοὺς ὡς βαρβάρους, εἶχον ἐξαίρετον πεζικόν, ὅπερ τοῖς διέσωσε τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τοῖς ἔδωσε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀσίας*». Τὸ πεζικὸν ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἓν τῶν μαχίμων ὅπλων τοῦ στρατοῦ, σήμερον δ' εἶναι ἓν τῶν πέντε ὅπλων αὐτοῦ, ἀποτελοῦν πάντοτε τὸ κυριώτερον καὶ τὸ βασικὸν ὅπλον παντὸς στρατοῦ.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ πεζικοῦ. Ἡ ἐποχὴ τῆς συγκροτήσεως πεζικοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ Ἀσσύριοι εἶχον περὶ τὸ 2.000 π.Χ. πεζικόν, ἀποτελούμενον ἐκ πεζικοῦ τῆς *γραμμῆς* ἢ *βαρέος* (δορατοφόρων καὶ τοξοτῶν) καὶ ἐξ *ἐλαφροῦ* (τοξοτῶν, σφενδονιστῶν καὶ πελεκυφόρων), μαχόμενον δὲ διὰ βαθειῶν φαλάγγων (6 ἕως 10 ζυγῶν, δυνάμεως περὶ τὰς 10.000 ἀνδρῶν), παρεμφερῶν πρὸς τὰς πολὺ βραδύτερον χρησιμοποιηθείσας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον περὶ τὸ 1500 π.Χ. πεζικὸν ἀποτελούμενον ἐκ βαρέος (δορατοφόρων) καὶ ἐξ ἐλαφροῦ (τοξοτῶν ὡπλισμένων διὰ μεγάλων τόξων καὶ μακρῶν βελῶν). Οἱ Ἕλληνες εἶχον κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (1200 π.Χ.) πεζικὸν ἀποτελούμενον ἐκ τοξοτῶν καὶ μαχόμενον διὰ βαθειῶν φαλάγγων. Εἰς τὰς μετέπειτα ἐποχάς, καθ' ἃς οἱ στρατοὶ τῶν ἀρχαίων λαῶν ὠργανοῦντο κατὰ τρόπον συστηματικόν, τὸ πεζικὸν ἀπετέλει τὸ κύριον αὐτῶν ὅπλον. Τὸ πεζικὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (Ἀθηναίων, Σπαρτιατῶν, Θηβαίων) συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν *ὁπλιτῶν*, ὡπλισμένων δι' ἀγχεμάχων ὅπλων καὶ ἀσπίδος, ἀποτελούντων δὲ τὸ βαρὺ πεζικόν, ἐκ τῶν *ψιλῶν*, ὡπλισμένων δι' ἑκηβόλων ὅπλων (τόξων, σφενδονῶν, ἀκοντίων) καὶ ἀποτελούντων τὸ ἐλαφρὸν πεζικόν, ἐκ τῶν *πελταστῶν*, καὶ ἀποτελούντων ἐνδιάμεσον εἶδος μεταξὺ βαρέος καὶ ἐλαφροῦ πεζικοῦ. Τὸ πεζικὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐχρησιμοποίει κατὰ τὴν μαχητικὴν ἐνέργειαν τὴν *φάλαγγα*, δηλαδὴ τάξιν βαθεῖαν, ἔχουσαν σχῆμα ἐπιμήκους τετραπλεύρου καὶ δύναμιν παραλλάσσουσαν κατά τι ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν, κυμαινομένην ὅμως περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν 15.000 ἀνδρῶν, τελειοποιηθεῖσαν δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδα (περὶ τὸ 355 π.Χ.) καὶ λαβοῦσαν τὸ ὄνομα *λοξὴ φάλαγξ*. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. ὠργανώθη τὸ μακεδονικὸν πεζικὸν κατὰ τρόπον παρεμφερῆ πρὸς τὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καθόσον ὁ Φίλιππος, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐν Θήβαις παραμο-

Digitized by Google

νῆς του ὡς ὁμήρου, ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἐπαμεινώνδᾳ. Ἐτελειοποιήθη τότε ἡ *φάλαγξ*, ἐφοδιασθέντων τῶν ἀνδρῶν διὰ τῆς *σαρίσσης* (μακρᾶς λόγχης ἐχούσης μῆκος 6,30 μ.), εἰς τρόπον ὥστε καὶ ὁ 5ος ζυγὸς προέβαλλε τὴν αἰχμὴν τῆς σαρίσσης του πρὸ τοῦ μετώπου τῆς φάλαγγος, διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν σωμάτων τῶν *ὑπασπιστῶν* καὶ τῶν *πεζεταίρων*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ φάλαγξ ἀπετελέσθη ἐκ 12.000 ἀνδρῶν (ἐκ τριῶν χιλιαρχιῶν).

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης (753 π. Χ.) ἤρχισεν ὀργανούμενον παρ' αὐτῇ πεζικὸν ὡπλισμένον διὰ τῆς *ἄστα* (hasta) καὶ τοῦ *ὑσσοῦ*, σχηματιζόμενον δ' εἰς φάλαγγα παρεμφερῆ πρὸς τὴν ἑλληνικήν. Ἡ καθ' αὐτὸ ὅμως ὀργάνωσις τοῦ πεζικοῦ τούτου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καμίλλου (380 π.Χ.), ὁπότε ὠργανώθη ἡ *λεγεών*, ὁ χαρακτηριστικὸς δηλαδὴ σχηματισμὸς τῶν Ρωμαίων, προσομοιάζων μὲν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φάλαγγα, ἀλλ' ἔχων τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἦτο πολὺ εὔκαμπτος καὶ εὐέλικτος, ἅτε κατατετμημένος εἰς ὑποδεεστέρας μονάδας ἐξ 80 ἕως 100 ἀνδρῶν, τὰς *σπείρας* (manipules), καταστὰς δ' ἔτι περισσότερον τοιοῦτος διὰ τῆς ὀργανώσεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπάτου Μαρίου (106 π. Χ.) τῆς *κοόρτιος* (cohorte), ἀποτελουμένης ἐκ τριῶν σπειρῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸ πεζικὸν ὠργανοῦτο περίπου ὡς τὸ ρωμαϊκόν, καθόσον οἱ Βυζαντινοὶ ἐτήρησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ διδάγματα τοῦ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ἐν τῇ Δύσει εἶχεν ἐπικρατήσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεσαίωνος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρολομάγνου (814), ὁ φεουδαλισμός, διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου δὲν διεξήγοντο ἀγῶνες κανονικοὶ στρατευμάτων ἠσκημένων, ἀλλ' ἀγχέμαχοι ἀγῶνες ἀτόμων πρὸς ἄτομα, καθ' οὓς ἐκυριάρχει μόνη ἡ σωματικὴ ἀνδρεία τῶν *ἱπποτῶν*, τῶν περιφράκτων δηλαδὴ ἐκ σιδήρου (κράνους, θώρακος, ἐπιγονατίδων, ἐπιγλουτίων κτλ.) φεουδαρχῶν, ἱππευόντων ἵππους ἐπίσης σιδηροφράκτους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀγὼν συνίστατο εἰς τὴν συνάντησιν τῶν ἀντιπάλων ἱππικῶν, ἄνευ προηγουμένης ἐκτελέσεως ἑλιγμῶν, ἀπολήγουσαν εἰς σύρραξιν, καθ' ἣν διεξήγετο ἀτομικὴ ἔφιππος πάλη. Ἀποτέλεσμα τῆς διεξαγωγῆς τοιούτων ἀγώνων ἦτο νὰ ἐπικρατήσῃ, καθ' ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐποχήν, ὡς κύριον ὅπλον τὸ ἱππικόν, ἢ μᾶλλον οἱ ἱππόται, τὸ δὲ πεζικὸν νὰ περιέλθῃ ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ, χρησιμοποιούμενον εἰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας (ἐκσκαφὰς δι' ὀχυρώσεις κτλ.), εἰς δευτερευούσης σημασίας ἀτομικοὺς μαχητικοὺς ἀγῶνας (ἕκαστον ἱππότην περιεστοίχουν 5—6 πεζοὶ) καὶ εἰς τὴν διὰ μαχαιρῶν διάρρηξιν τῶν ἁρμογῶν τῶν θωράκων καὶ κατόπιν τὴν θανάτωσιν τῶν καταπεσόντων ἐκ τοῦ ἵππου ἱπποτῶν, ἀδυνατούντων, ἄνευ βοηθείας ἀφράκτου ἀνδρός, νὰ ἐγερθῶσι, λόγῳ τοῦ μεγάλου βάρους τοῦ ἀμυντικοῦ αὐτῶν ὁπλισμοῦ (armure). Ἐνῷ δὲ εἰς ἀρκετὰς περιστάσεις κατεδείχθη ὅτι τὸ πεζικὸν (τοξόται, βαλλιστρῖται) ἠδύνατο, καταλλήλως χρησιμοποιούμενον, νὰ ἐπιφέρῃ καλὰ ἀποτελέσματα, ὡς π. χ. εἰς τὰς μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἄγγλων μάχας ἐν Πουατιὲ τῷ 1356, ἐν Ἀζινκοὺρ τῷ 1415, ἐν τούτοις ἡ τακτικὴ τοῦ ἱπποτισμοῦ ἐξηκολούθει χρησιμοποιουμένη. Καίτοι ἡ πυρῖτις ἐφευρέθη περὶ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἐν τούτοις παρῆλθε πολὺς χρόνος μέχρις οὗ εὕρῃ αὕτη πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὰ πρωτόγονα τυφέκια (ἀρκεβούζιον, μουσκέτον), καθότι ἡ χρῆσις τῶν μετὰ πυρὸς ὅπλων ἐγενικεύθη μόνον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς εἰσήχθη τὸ πῦρ εἰς τὸ πεζικόν, εὐθὺς ἀμέσως ἤρχισε νὰ κατακτᾷ ὁλονὲν ἔδαφος, ἅτε δυνάμενον νὰ διεξαγάγῃ ἀγῶνα ἀπὸ μακροτέρας κάπως ἀποστάσεως, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον κατέστη καὶ πάλιν τὸ κύριον ὅπλον ἐν τῇ μάχῃ. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἐπρώτευε τὸ ἑλβετικὸν πεζικόν, διακρινόμενον διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ἄσκησίν του. Μολονότι δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἐμφανισθῆ τὰ μετὰ πυρὸς ὅπλα, ἐν τούτοις τὸ πεζικὸν ἐξηκολούθει ἀποτελούμενον ἐκ δύο εἰδῶν, τῶν *τυφεκιοφόρων* (mousquetaires ἐν Γαλλίᾳ, Σουηδίᾳ κτλ., lansquenets ἐν Γερμανίᾳ), διεξαγόντων τὴν ἐκηβόλον δρᾶσιν καὶ ἀντικαταστησάντων τοὺς παλαιοτέρους τοξότας, σφενδονιστάς, βαλλιστρίτας, καὶ τῶν *δορατοφόρων* (piquiers), τῶν διεξαγόντων τὴν ἀγχέμαχον δρᾶσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεφάνη ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (τῷ 1611) ἤρχισεν ὀργανώνων στρατόν, ὅστις κατόπιν, ἐπὶ ὁλόκληρον ἑκατονταετίαν, ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἄριστος καὶ ὑποδειγματικὸς στρατὸς τῆς Εὐρώπης. Τὸ πεζικὸν τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, καίτοι ἐξηκολούθει ἔχον τοὺς δορατοφόρους, ἐν τούτοις δύναται νὰ θεωρῆται ὡς τὸ πρῶτον πεζικὸν ὑπὸ τὴν νεωτέραν σημασίαν, διότι ἐσυστηματοποίησε τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πυρὸς διὰ τῆς χρήσεως εἴδους χαρτίνων φυσιγγίων, ἐπιτρεψάντων μείζονα ταχυβολίαν, ἐξ ἧς προέκυψεν ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζυγῶν εἰς 4, καὶ διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὁμαδὸν πυρῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προχώρησις τῶν δορατοφόρων ἤρχισε καθισταμένη κάπως δύσκολος, λόγῳ τοῦ πυρὸς τοῦ ἔχοντος μεῖζον βεληνεκὲς τοῦ τῶν παλαιοτέρων ἐκηβόλων ὅπλων (τόξων, βαλλιστρίδων), παρέστη ἀνάγκη ὑποστηρίξεως τῆς προχωρήσεως ταύτης διὰ τοῦ πυρὸς τῶν φιλίων τυφεκιοφόρων· ἡ δρᾶσις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ βάσις, ἐξ ἧς ἐπήγασεν ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς ὑποστηρίξεως τῆς προχωρήσεως. Οἱ δορατοφόροι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠλαττοῦντο κατ' ἀριθμόν, ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τυρέννου (περὶ τὸ 1650) ἀπετέλουν τὸ ἥμισυ τῶν τυφεκιοφόρων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὠργανώθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ ἐπίλεκτον εἶδος πεζικοῦ, οἱ *γρεναδιέροι* (τῷ 1672 ἐν Γαλλίᾳ). Ἡ εἰσαγωγὴ αἰχμηρᾶς ράβδου ἐντὸς τοῦ στομίου τῆς κάννης τοῦ τυφεκίου (τοιαύτη χρῆσις ἐγένετο τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς γαλλικῆς πόλεως Bayonne τῷ 1523) δὲν εἶχε μεταβάλει τὴν κατάστασιν τοῦ πεζικοῦ, καθόσον βολὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ μὲ τὴν λόγχην ἐφ' ὅπλου. Χαρακτηριστικὸς σταθμὸς ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ πεζικοῦ σημειοῦται τῷ 1703, ὅτε ὁ Βωμπὰν ἐφεῦρε τὴν σημερινῆς ἐννοίας ξιφολόγχην (τιθεμένην ἐπὶ τοῦ τυφεκίου διὰ δακτυλίου), ὄργανον δηλαδὴ καθιστῶν τὸ τυφέκιον ὅπλον ἀγχέμαχον, ἀλλὰ μὴ παρακωλῦον τὴν ἐκηβόλον δρᾶσίν του. Ἀποτελεῖ δ' ἡ ἐποχὴ αὕτη τὸν κυριώτερον σταθμὸν διὰ τὸ πεζικόν, διότι ἔκτοτε κατηργήθησαν οἱ δορατοφόροι, συνεπῶς τὸ πεζικὸν ἀπετελέσθη ἐξ ἀθροίσματος ἀνδρῶν ὁμοιομόρφως ὡπλισμένων διὰ τυφεκίου μετὰ ξιφολόγχης. Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς βελτιώσεις, τὸ πεζικὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχε παύσει νὰ εἶναι δύσκαμπτον καὶ δύσχρηστον, ἐντελῶς ἀνίκανον διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν ἑλιγμοῦ. Τὸ πεζικὸν ἐξηκολούθει νὰ παρατάσσηται πρὸς μάχην κατὰ σχηματισμὸν πάντοτε ξηρὸν καὶ τελείως ἄκαμπτον· μετατροπή τις τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ παραταχθέντος ἤδη πρὸς μάχην στρατεύματος καθίστατο ἀδύνατος, διότι ἐπήρχετο σύγχυσις, ἀταξία καὶ λύσις πάσης συνοχῆς, δεδομένου ὅτι διὰ τὴν λῆψιν τοῦ μοναδικοῦ πρὸς μάχην σχηματισμοῦ ἀπῃτοῦντο πολλαὶ ὧραι. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου (1740) τὰ πρωτεῖα κατεῖχε τὸ πρωσσικὸν πεζικόν, ὅπερ ἐθαυμάζετο διότι ἠδύνατο νὰ βαδίζῃ ἐν παρατάξει ἐπὶ μεγάλου μετώπου, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν συνοχήν. Τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ πεζικὸν εἶναι: 1) Αἱ μονάδες ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπέκτησαν σχετικήν τινα ἀνεξαρτησίαν, καθόσον ὁ μέγας Φρειδερῖκος διὰ τῆς πρωτοβουλίας, ἣν ἔδωσεν εἰς τοὺς λόχους, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ κινῶνται κάπως ἀνεξαρτήτως, ἀλλὰ πάντοτε κατ' οὐλαμοὺς καὶ οὐδέποτε κατὰ μικροτέρας μονάδας· ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐσήμαινε χαλάρωσιν τοῦ μέχρι τότε δυσκάμπτου μαχητικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πεζικοῦ καὶ ἀπετέλεσε σπουδαῖον βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πεζικοῦ. 2) Προσεδόθη μεγάλη ἀξία εἰς τὸ πῦρ, δι' ὃ ἐξετελεῖτο τοῦτο μετὰ θαυμαστῆς τάξεως καὶ ἀκριβείας. 3) Ἡ ἐπίθεσις ἐξετελεῖτο διὰ τῆς λοξῆς παρατάξεως τοῦ Φρειδερίκου, δι' ἧς, μετὰ λοξὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον προχώρησιν τοῦ μαχητικοῦ σχηματισμοῦ, ἐπετυγχάνετο πλευρικὴ ἐπίθεσις καὶ ἐν τέλει ὑπερκέρασις. 4) Ἤρχισε διὰ πρώτην φορὰν γινομένη χρῆσις πυρὸς διὰ διεσπαρμένης τινὸς τάξεως ἀνδρῶν, μὴ ἀποτελούσης βεβαίως ἀκροβολιστικὸν σχηματισμόν, ἀλλὰ πάντως παραλλασσούσης κατὰ πολὺ ἀπὸ τῶν ἕως τότε πυκνῶν σχηματισμῶν. Πάντως, ἀπὸ τῆς παναρχαίας ἐποχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸ πεζικόν, παρ' ὅλας τὰς ἑκάστοτε βελτιώσεις του, ἐξηκολούθει πάντοτε μαχόμενον κατὰ μάζας διὰ πυκνῶν σχηματισμῶν, καθόσον ὁ μοναδικὸς μαχητικὸς σχηματισμός, ὁ διατηρηθεὶς ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας (2000 π. Χ.—1800 μ. Χ.), εἰς ἓν καὶ μόνον ἀπέβλεπεν, εἰς τὴν κροῦσιν. Ἡ ἐκηβόλος δρᾶσις τοῦ πεζικοῦ, εἴτε διὰ τόξων, σφενδονῶν, βαλλιστρίδων κτλ., εἴτε διὰ πυρός, ἐξετελεῖτο πάντοτε διὰ τῶν πρώτων γραμμῶν αὐτοῦ τούτου τοῦ πυκνοῦ σχηματισμοῦ. Πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισε συζητούμενον εὐρέως παρ' ἅπασι τοῖς στρατοῖς τὸ ζήτημα τῆς ἀκροβολιστικῆς τάξεως τοῦ πεζικοῦ, δι' ὃ κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐχρησιμοποιήθη εὐρέως ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός. Ἔκτοτε, καθ' ὅλον τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς ὁριστικὸν καθορισμὸν τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ὡς κανονικοῦ μαχητικοῦ τοιούτου. Χαρακτηριστικὴ ἐποχὴ διὰ τὸ πεζικὸν εἶναι ἡ τῆς εἰσαγωγῆς ἀρχικῶς μὲν τοῦ αὐλακωτοῦ τυφεκίου (1840), προσδώσαντος μείζονα ἀκρίβειαν βολῆς, ὀλίγον δὲ βραδύτερον τοῦ ὀπισθογεμοῦς τυφεκίου (1845), προσδώσαντος μείζονα ταχυβολίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισεν ἐπικρατῶν ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός, θεωρηθεὶς τότε ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τοὺς πυκνοὺς μαχητικοὺς σχηματισμοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δηλαδὴ τὰς *φάλαγγας ἐφόδου*, δι' ὧν ἐξετελεῖτο ἡ κροῦσις (ἔφοδος), μέχρις οὗ, τέλος, κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας πολέμους, Αὐστροπρωσσικὸν τοῦ 1866 καὶ Γαλλογερμανικὸν τοῦ 1870, κατεφάνη πασιφανῶς ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ. Κατὰ τὴν μετέπειτα, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐποχὴν ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμὸς ἐξειλίχθη περισσότερον, μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταστῇ τελείως εὔκαμπτος καὶ ὑγρός, ἡ ἐξέλιξις δ' αὕτη συνεπέφερε τὴν ἀτομικότητα τοῦ πεζοῦ (βλ. λ. *ἀκροβολιστικός*). Ἄμεσος συνέπεια τῆς ἐξ ὁλοκλήρου ἐπικρατήσεως τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ ἦτο ἡ κατάργησις τῶν ἀνέκαθεν ὑπαρχόντων διαφόρων εἰδῶν πεζικοῦ, βαρέος, ἐλαφροῦ κτλ., καθόσον ἔπαυσε πλέον ὑφισταμένη ἡ διαφορὰ δράσεως τοῦ πεζικοῦ. Μετὰ δύο αἰῶνας, καθ' οὓς τὸ πεζικὸν ἀπετελεῖτο ἐξ ἀθροίσματος ἀνδρῶν ὡπλισμένων ὁμοιομόρφως διὰ τυφεκίου μετὰ ξιφολόγχης, ἤρχισεν ὁπλιζόμενον τὸ πεζικὸν (ἀπὸ τοῦ 1900 περίπου) κάπως ἀνομοιομόρφως, διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐφοδιάζεται καὶ διὰ πολυβόλων. Τελευταῖος χαρακτηριστικὸς σταθμὸς τοῦ πεζικοῦ εἶναι ὁ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1916), ὅτε ἀπετελέσθη ἐξ ἀθροίσματος ἀνδρῶν ἀνομοιομόρφως ὡπλισμένων καὶ πλαισιούντων τὸ *ὁπλοπολυβόλον*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς συγχρόνου *ὁμάδος* τοῦ πεζικοῦ. Τῆς μετατροπῆς ταύτης συνέπειαι εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι τὸ πεζικὸν ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχὺν πυρός, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ὁ ἀκροβολιστικὸς σχηματισμός, ὃν χρησιμοποιεῖ καὶ σήμερον, εἶναι ὁ τῶν ὁμάδων μάχης, μὲ τοὺς ἄνδρας ἑκάστης αὐτῶν ἀναπτυσσομένους εἰς ἀκροβολισμόν, τουθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ἀτομικότης τοῦ πεζοῦ περιωρίσθη κατά τι, ἅτε ἐξικνουμένη μέχρι τῆς ὁμάδος μόνον· «ἡ οὐσιώδης μεταβολὴ εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἀγῶνος τοῦ νεωτέρου πεζικοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἕκαστος στρατιώτης δρᾷ οὐχὶ ἀνεξαρτήτως, ἀλλ' ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ὁμάδος του» (Ἑλλ. Καν. πεζικοῦ 1924). Εἰς τὴν ἀνομοιομορφίαν τῆς ὁπλίσεως τῶν ἀνδρῶν ἑκάστης ὁμάδος προστίθεται καὶ ἡ ἐπερχομένη ἐκ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ πεζικοῦ διὰ πολυβόλων καὶ διὰ μηχανημάτων συνοδείας (πυροβόλου καὶ ὅλμου).

Δρᾶσις τοῦ συγχρόνου πεζικοῦ. Ἡ δρᾶσις τοῦ πεζικοῦ εἶναι ἐκηβόλος τε καὶ ἀγχέμαχος, συνεπῶς τὸ πεζικὸν διεξάγει ἀγῶνα πλήρη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι πέρατος. Τὰ μέσα τῆς δράσεως τοῦ πεζικοῦ, εἶναι δύο: τὸ πῦρ καὶ ἡ κίνησις, ὧν τὸ μὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐκ τοῦ μακρόθεν βλάβην τοῦ ἀντιπάλου, ἡ δὲ τείνει εἰς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην τοιαύτην. Τὸ πῦρ εἶναι τὸ βασικὸν στοιχεῖον, ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις σπανιώτατα εἶναι δυνατή. Ἡ κίνησις εἶναι τὸ μοναδικὸν ἀποφασιστικὸν στοιχεῖον, ὅπερ δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ ἐκ τοῦ πυρὸς ἐπελθόντα ἀποτελέσματα. Τοῦ μὲν πυρὸς ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου εἶναι ὑλικὴ ἐν ἀρχῇ (τρωτότης) καὶ ἠθικὴ κατόπιν (προκύπτουσα ἐκ τῆς ὑλικῆς), τῆς δὲ κινήσεως ἠθικὴ ἐν ἀρχῇ (ἐφ' ὅσον παρεμβάλλεται ἀπόστασις) καὶ ὑλικὴ κατόπιν (τρωτότης κατὰ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα).

Ἡ κίνησις παραμένει πάντοτε ὡς μέσον δράσεως ὑποτεταγμένον εἰς τὸ πῦρ, καθόσον μόνον τὸ πῦρ ἐκμηδενίζει τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, ἐκκαθαρίζον τὴν ὁδόν, δι' ἧς ἐκτελεῖται αὕτη· ἄνευ δὲ τοιαύτης ἐκκαθαρίσεως ἡ κίνησις τοῦ πεζικοῦ καθίσταται σήμερον ἀδύνατος. Ἡ ἀντίληψις ὅμως αὕτη περὶ ἐκκαθαρίσεως, ἤτοι ἀπαραιτήτου προϋπάρξεως ὑπεροχῆς πυρὸς πρὸ πάσης κινήσεως, δὲν πρέπει νὰ ἐξωθῆται εἰς τὰ ἄκρα, νὰ καθίσταται τρόπον τινὰ τροχοπέδη εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πεζικοῦ. Τὸ πεζικὸν δρᾷ, ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς μάχης, εἴτε ἐπιθετικῶς εἴτε ἀμυντικῶς, ἀλλὰ πάντοτε μὲ ἐναλλαγὴν τῶν δύο τούτων δράσεων, καθόσον οὐδέποτε στράτευμά τι δρᾷ διαρκῶς ἐπιθετικῶς ἢ διαρκῶς ἀμυντικῶς. Πάντως τὸ πεζικὸν πρέπει νὰ ἐπιζητῇ συνήθως τὴν ἐπίθεσιν, ἀδιαφόρως τοῦ ὅτι σήμερον ἡ ἰσχὺς τοῦ πυρὸς προσέδωσεν εἰς τὸ πεζικὸν μείζονα ἀξίαν ἐν ἀμύνῃ παρὰ ἐν ἐπιθέσει. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου: «συμφέρει πάντοτε νὰ ἐπιτίθηται τὸ πεζικόν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀσθενέστερον», παραμένει ἀκλόνητον, λόγῳ τοῦ ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ πεζικοῦ εὐοδοῦται ἡ αἰσία ἔκβασις τῆς μάχης. Διὸ ὁ σύγχρονος «Ἑλληνικὸς Κανονισμὸς Πεζικοῦ» (1924) γράφει: «Ἀλάνθαστος ἔνδειξις περὶ τῆς εὐνοϊκῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀγῶνος εἶναι πάντοτε ἡ προχώρησις τοῦ πεζικοῦ». Τὸ πεζικὸν πρέπει νὰ ἔχῃ ἐνστερνισθῆ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ὀφείλει νὰ διεξαγάγῃ μόνον του τὴν μάχην, δεδομένου μάλιστα ὅτι σήμερον εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ἰσχυροῦ ὁπλισμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων στρατηγῶν, ὡς ὁ Πεταίν, ὁ Λούντεντορφ, ὁ Φαγιόλ, καθώριζον εἰς τὰς πρὸς τὸ τέλος τοῦ πολέμου (θέρος 1918) ἐκδοθείσας ὁδηγίας των ὅτι τὸ πεζικὸν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι πολλάκις θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ διεξαγάγῃ μέρος τι τῆς μάχης (τοὐλάχιστον ἅλματά τινα) ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πυροβολικοῦ, καθόσον εἶναι λίαν πιθανὸν κατὰ τὴν μάχην νὰ καταστῇ ἀδύνατος ἡ μεταξὺ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ συνεργασία, ὡς πολλάκις συνέβη κατὰ τὸν πόλεμον. Αἱ γνῶμαι ὅμως σημαινόντων μεταπολεμικῶν συγγραφέων διχάζονται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τινές, ὡς π. χ. ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Lucas («L'évolution des idées tactiques», 1924, σελ. 162), ἀποφαίνονται ὅτι τὰ μέσα τοῦ συγχρόνου πεζικοῦ ἐπιτρέπουσι ν' ἀντιπαρέρχηται προσωρινῶς τὴν ὑπο-

Digitized by Google

στήριξιν τοῦ πυροβολικοῦ, ἐνῷ ἕτεροι, ὡς ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Culmann («Tactique générale», 1924, σ. 308) καὶ ὁ Γάλλος ἀντισυνταγματάρχης Miquel («Enseignements stratégiques et tactiques de la guerre 1914—1918», 1926, σ. 151 καὶ 162), ἀποφαίνονται ἀδιστάκτως περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς δράσεως τοῦ πεζικοῦ ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Alléhaut, ἀκολουθῶν μέσην τινὰ ὁδόν, γράφει πολὺ ὀρθῶς («Le combat de l'infanterie», 1924, σελ. 74): «Βεβαίως ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ συνδρομὴ τοῦ πυροβολικοῦ εἶναι ἀπαραίτητος, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν ἀποτελεῖ γενικὸν κανόνα, διότι ἐὰν ἐθεσπίζετο, θὰ παρουσιάζετο ὁ μέγας κίνδυνος νὰ ὑπολογίζῃ τὸ πεζικὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ, ὁπότε ἴσως θὰ παρέμενεν ἀδρανὲς ὁσάκις ἡ ὑποστήριξις τοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἔλειπεν». Αἱ πεπλανημέναι ἀντιλήψεις περὶ τῆς πλήρους ἀδυναμίας τοῦ πεζικοῦ νὰ δρᾷ ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πυροβολικοῦ προῆλθον ἐκ τῆς ἐπὶ τριετίαν στασιμότητος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἀλλ' ὁ πραγματικὸς πόλεμος, τῆς ἀνοίξεως, θέρους καὶ φθινοπώρου 1918, ὁ ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου διεξαχθείς, κατέδειξεν ὅτι τὸ πεζικὸν δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ δύναται νὰ διεξάγῃ ἐν ἀνάγκῃ μόνον του τὴν μάχην.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνέχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μικρᾶς σχετικῶς ἀναλογίας τοῦ πυροβολικοῦ παρ' ἡμῖν. Περιφανῆ δ' ἀπόδειξιν τοῦ δυνατοῦ τῆς δράσεως τοῦ πεζικοῦ καὶ ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πυροβολικοῦ ἀποτελοῦσι τὰ λαμπρὰ παραδείγματα τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον 1918 καὶ κατὰ τὸ θέρος 1921 τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ὁπότε, λόγῳ τοῦ δυσκόλου καὶ ὀρεινοῦ τοῦ ἐδάφους, τὸ πεζικὸν ἔβαινεν ἀπὸ κορυφογραμμῆς εἰς κορυφογραμμὴν πολλάκις ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ. Ἡ μοναδικὴ περίπτωσις πλήρους ἀδυναμίας τοῦ πεζικοῦ νὰ δράσῃ ἄνευ ὑποστηρίξεως τοῦ πυροβολικοῦ εἶναι ἡ τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοποθεσίας ἀμυντικῶς ὠργανωμένης, ὡς συμβαίνει συνήθως κατὰ τὴν στασιμότητα, ὁπότε τὸ πεζικὸν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην διαρκοῦς ὑποστηρίξεως, ὄχι μόνον ὑπὸ πυροβολικοῦ, καὶ δὴ βαρέος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἁρμάτων. Ἡ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐκδηλωθεῖσα τάσις γενικῆς μηχανοποιήσεως τῶν πάντων παρέσυρέ τινας εἰς τὸ νὰ πιστεύσωσιν ὅτι τὸ ἄψυχον πολεμικὸν ὑλικὸν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ πεζικόν. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι ἐσφαλμέναι (βλ. λ. *ἄψυχον*).

Ἔφιππον πεζικόν. Καλεῖται οὕτω μικρὰ μονὰς πεζικοῦ, χρησιμοποιοῦσα διὰ τὰς μεταφορὰς της τὸν ἵππον. Τὸ ἔφιππον πεζικὸν μάχεται ὡς τὸ σύνηθες πεζικόν, ὁ δὲ προορισμός του εἶναι νὰ μεταφέρηται ταχέως εἴς τι σημεῖον τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅπου, ἅμα τῇ ἀφίξει του, ὀφείλει ν' ἀφιππεύσῃ πάραυτα καὶ νὰ δράσῃ ὡς πεζικόν. Τὸ ἔφιππον πεζικὸν πρέπει ν' ἀγνοῇ ὅτι ὑπάρχει σπάθη ἱππικοῦ, διότι ἀφ' ἧς στιγμῆς λησμονήσῃ τὸν προορισμόν του καὶ θελήσῃ νὰ δράσῃ ὡς ἱππικὸν ἀποβαίνει ὀργάνωσις βλαπτική. Τὸ πεζικὸν τοῦτο πρέπει νὰ ἱππεύῃ ἵππους μικροσώμους, εὐκολοδιοικήτους, δυναμένους νὰ πορεύωνται ἐπὶ παντοδαποῦ ἐδάφους καὶ μὴ ἔχοντας ἀνάγκην πολλῶν περιποιήσεων καὶ φροντίδων διὰ τὴν νομήν των, καθόσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καθίστανται τροχοπέδη εἰς τὸ πεζικόν. Εὐρεῖαν χρῆσιν ἐφίππου πεζικοῦ ἐξετέλεσαν οἱ Ἄγγλοι κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μπόερς (1899), ὀργανώσαντες 50.000 τοιούτων ἐφίππων πεζῶν, οἵτινες ἀπέδωκαν λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Διό, εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, ἐθέσπισαν οἱ Ἄγγλοι ἔφιππον πεζικὸν καὶ δὴ ἐν εὐρυτάτῃ ἀναλογίᾳ (ἕνα ἔφιππον λόχον ἐξ 130 ἀνδρῶν κατὰ τάγμα). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον ὅμως πόλεμον δὲν ἐχρησιμοποίησαν τοιοῦτον πεζικὸν εἰς τὰς ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς θεάτροις ἐπιχειρήσεις των. Ἐν Ἑλλάδι ὀργάνωσις ἐφίππου πεζικοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἔγινεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπό τινων διοικητῶν συνταγμάτων πεζικοῦ· ἀλλ' αὕτη ἦτο ἔργον ἀτομικῆς πρωτοβουλίας τῶν ἐν λόγῳ διοικητῶν, συνεπῶς ἐστερεῖτο γενικωτέρας σημασίας. Σοβαρωτέρα ὀργάνωσις ἐφίππου πεζικοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἦτο ἡ τῶν Κιρκασίων. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἐν Νικομηδείᾳ 11ης μεραρχίας συνεκροτήθη τὸν χειμῶνα τοῦ 1921 ἔφιππον σῶμα ἐκ 500 περίπου Κιρκασίων, ὅπερ ὅμως οὐδὲν τὸ οὐσιαστικὸν ἀπέδωκε. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1921 ὠργανώθη ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφιππον σῶμα ἐκ χιλίων περίπου Κιρκασίων, συνταχθὲν εἰς τρεῖς ἴλας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κιρκασίου Φερχὰτ καὶ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ, ὅπερ προσεκολλήθη παρὰ τῇ ἐν Κιοπρού Χισὰρ 11ῃ ἑλληνικῇ μεραρχίᾳ. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐν ἀρχῇ παρέσχεν ἐλπίδας ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας τινάς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ὑποχωρητικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Αὐγούστου 1922 ἀπεδείχθη τελείως ἄχρηστον, διαλυθὲν εὐθὺς ὡς οἱ ἀγῶνες ἀπέβησαν σκληροὶ καὶ ἀφῆσαν μάλιστα ἀνεκτελέστους τὰς δοθείσας αὐτῷ ἐντολάς. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐχρησιμοποίησε πολλάκις ἔφιππον πεζικὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ μάλιστα λίαν ἐπιτυχῶς· ἀλλ' οἱ ὅροι ὑφ' οὓς διεξήγετο ὁ τουρκικὸς στρατός, καὶ αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ἔδρα ἦσαν κατὰ πολὺ διάφοροι τῶν ἑλληνικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1928 ὠργανώθη ἐπισήμως ἐν Ἑλλάδι ἔφιππον πεζικόν, χρησιμοποιούμενον εἰς ἃς δράσεις χρησιμοποιοῦνται ἐν Γαλλίᾳ οἱ *ποδηλάται*. Εἰς τὰς ὁμάδας ἀναγνωρίσεως ὑπάρχει σήμερον παρ' ἡμῖν μονὰς ἐφίππου πεζικοῦ.

Ἱππικὸν πεζῇ. Τὸ ἱππικὸν κατὰ τὴν πεζῇ δρᾶσίν του, ἥτις σήμερον εἶναι ἡ συνήθης, θεωρητέον ὡς ὅπλον ἰσότιμον καθ' ὅλα πρὸς τὸ πεζικόν, καταρριφθείσης τῆς προπολεμικῆς ἰδέας ὅτι τὸ πεζομαχοῦν ἱππικὸν ἦτο μέτριον πεζικόν. Σήμερον τὸ ἱππικόν, καθ' ὃ ὡπλισμένον δι' ὅλων τῶν ἰσχυρῶν μέσων τοῦ πυρὸς καὶ ἐνισχυμένον διὰ πυροβολικοῦ καὶ ἐνίοτε δι' ἁρμάτων, εἶναι προωρισμένον διὰ τὸν πεζῇ ἀγῶνα, χρησιμοποιοῦν τὸν ἵππον του μόνον διὰ τοὺς ἑλιγμούς. Ἰσχύει νῦν τὸ ἀξίωμα ὅτι τὸ ἱππικὸν ἑλίσσεται ἐφίππως καὶ μάχεται πεζῇ διὰ τοῦ πυρός, ἀποτελοῦν τοιουτοτρόπως ἐφεδρείαν πυρὸς ταχυκίνητον. Ἡ μόνη διαφορὰ τοῦ ἱππικοῦ πεζῇ ἀπὸ τοῦ πεζικοῦ εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλληλίζωνται αἱ διάφοροι μονάδες των· τὴν ἰσχὺν δηλαδὴ τοῦ λόχου τὴν παρέχει ἡ ἐπιλαρχία, τὴν τοῦ τάγματος τὸ σύνταγμα ἱππικοῦ κτλ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **πεζικὸν ναυτικόν**· βλ. λ. *πεζοναῦται*.

Πέζιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Παλαιᾶς Ἠπείρου (νότιος Ἤπειρος), τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

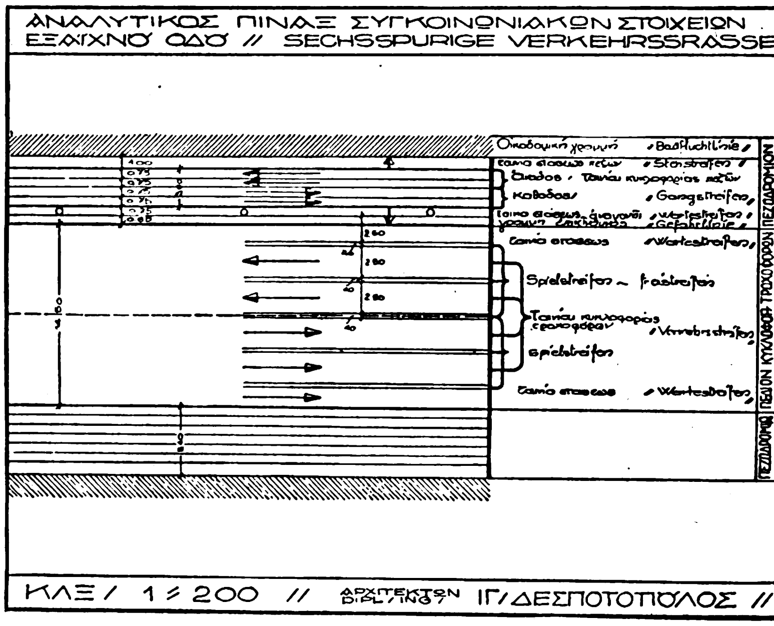

πέζο (τό)· δημοτ. βάρος (ἰταλ. peso)· || ναυτ., ἰδίως πᾶν μεγάλου βάρους καὶ δὴ ὑπὸ μικρὸν ὄγκον ἀντικείμενον· ἀλλὰ καὶ μέγα βάρος κινητῶν ἀντικειμένων συλλήβδην: «μπῆκε πολὺ πέζο στὴν κουβέρτα» πολὺ βάρος εἰς τὸ κατάστρωμα· || ὡς κέλευμα: *πέζο!* σημαίνει «ἕλξον ἐπιβριθῶς!», δηλαδὴ μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ ναύτου κλίνοντος αὐτό. Σ. Ε. Λ.

— **πέζο** (τὸ) (peso). Νομισματικὴ μονὰς διαφόρων δημοκρατιῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ποικίλλουσα εἰς ἀξίαν ἀναλόγως τῆς χώρας (βλ. εἰς λ. *νόμισμα, πίνακα*). Ι. Α. Β.

πεζόβολον (τὸ) *[Ἁλιευτ.]*. Εἶδος ἁλιευτικοῦ δικτύου, σχήματος κυκλικοῦ, ἐκ νήματος καννάβεως, λίνου, βάμβακος ἢ καὶ μετάξης (βλ. λ. *ἁλιεία*, τ. Γ', σ. 776α καὶ 787γ).

πεζογέφυρα (ἡ). Γέφυρα στενή, ταχείας συνήθως κατασκευῆς, προωρισμένη διὰ τὴν διάβασιν πεζῶν. Κατασκευάζεται ἐπὶ μικρῶν ῥείθρων ὕδατος καὶ σύγκειται εἴτε ἐκ δοκῶν ἁπλῶν εἴτε ἐκ κορμῶν δένδρων ἢ εἶναι κτιστή. Συνηθεστάτη ἀνάγκη ζεύξεως ῥυάκων διὰ πεζογεφυρῶν παρουσιάζεται εἰς τὸν στρατόν, ἡ δ' ἐργασία ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ μηχανικοῦ ἀναλόγως τῶν ὑπαρχόντων πρὸς τοῦτο μέσων.

πεζογραφία (ἡ)· ἡ εἰς πεζὸν λόγον συγγραφή, ἀντίθ. *ποίησις* (βλ. λ. *πεζὸς λόγος*).

πεζογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πεζογραφίαν, ὁ τῆς πεζογραφίας: «πεζογραφικὸν ὕφος».—Ἐπίρρ. **πεζογραφικῶς**.

πεζογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων εἰς πεζὸν λόγον, ἀντίθ. *ποιητής*.

πεζογραφῶ (*—έω*)· γράφω εἰς πεζὸν λόγον, εἶμαι πεζογράφος.

πεζοδρομία (ἡ)· δρόμος, τρέξιμο πεζῇ· || πορεία πεζῇ, πεζοπορία.

πεζοδρόμιον (τό)· τὸ χάριν τῶν πεζῶν μέρος τῆς ὁδοῦ, τὸ ἑκατέρωθεν ὑψηλότερον μέρος τοῦ καταστρώματος.

— *[Πολεοδ.]* Τὸ πεζοδρόμιον—δηλαδὴ ὁ δρόμος τῶν πεζῶν—εἰς πρωτογόνους πόλεις τῆς ἀρχαιότητος καὶ σημερινὰς πρωτογόνων λαῶν, ἐφόσον πρὸς μετακίνησιν τούτων καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν των χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πόδες αὐτῶν, εἶναι αὐτὴ ἡ ὁδός. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς καὶ ἕνεκα χρησιμοποιήσεως συγκοινωνιακῶν μέσων (ὑποζυγίων, τροχοφόρων) διεμορφώθη κατὰ μῆκος καὶ ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ τὸ πεζοδρόμιον. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ πεζοδρόμιον προέκυψεν ἐκ τῆς ἀνάγκης χωρισμοῦ τῆς κυκλοφορίας πεζῶν καὶ τροχοφόρων καθὲ ἐποχῆς, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πεζῶν καὶ ἀπρόσκοπτον κυκλοφορίαν ἀμφοτέρων. Ἡ σύγχρονος μεγαλόπολις τῶν ἑκατομμυρίων κατοίκων ἀνέπτυξεν ἀνάγκας διαμορφώσεως τῶν πολυπλόκων πολεοδομικῶν στοιχείων. Τὸ πεζοδρόμιον συγχρόνου πόλεως χρησιμεύει πρὸς κυκλοφορίαν τῶν πεζῶν καὶ ἐνδιαμέσως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κινήσεως μεταξὺ τῆς συγκοινωνιακῆς ὁδοῦ καὶ τῶν κτηρίων.

Τὰ πεζοδρόμια, ἀναλόγως τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς πόλεως, λαμβάνουν ὡρισμένους τύπους. Τὸ ἐμπορικὸν κέντρον (Handels-Geschäftszentrunz) πόλεων ἀπαιτεῖ ὡρισμένου τύπου πεζοδρόμια, μὲ διαμόρφωσιν ἐντατικωτάτης κυκλοφορίας πεζῶν. Εἰς καθὲ πεζοδρόμιον ἡ κυκλοφορία πεζῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκτυλίσσεται κατὰ δύο κατευθύνσεις, κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος. Εἰς τὰ πεζοδρόμια ἐμπορικοῦ διαμερίσματος πόλεως κυριαρχεῖ ἡ κατὰ μῆκος κίνησις τῶν πεζῶν ἕνεκα τῆς κινήσεως τούτων, ἀπὸ καταστήματος εἰς κατάστημα, πρὸς ἀγοράν, θέαν τῶν προθηκῶν κ.λ.π. Τὸ κέντρον ἢ διαμέρισμα δημοσίων ἱδρυμάτων τῆς πόλεως, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερον τύπον πεζοδρομίου, ἀναλόγως τῆς σκοπιμότητος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς χαρακτηριστικῆς κυκλοφορίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην κυριαρχεῖ μᾶλλον ἡ κατὰ πλάτος κίνησις πεζῶν, κατευθυνομένων ἀπ' εὐθείας πρὸς ὡρισμένον κτήριον. Τὰ πεζοδρόμια τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος πόλεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν διαμερισμάτων κατοικίας ἔλαβον ἐντελῶς ἰδιαίτερον τύπον καὶ πάλιν ἀναλόγως τῆς σκοπιμότητος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ κυκλοφορία εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τῶν προηγουμένων.

Τὸ πλάτος τοῦ πεζοδρομίου ὑπολογίζεται μὲ βάσιν τὸ πλάτος αὐτοῦ τοῦ πεζοῦ πρὸς ἐλευθέραν κίνησιν, δηλαδὴ 0,75 μ. Ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τῆς κυκλοφορίας καὶ τοῦ τύπου πεζοδρομίου γίνεται πολλαπλασιασμὸς τοῦ ἀνωτέρω βασικοῦ πλάτους (1,50 — 2,25 — 3,00 — 3,75 — 4,50). Παρὰ τὸ κράσπεδον δέον νὰ ἀφεθῇ πλάτος 0,65 μ. ὡς ταινία ἢ ζώνη ἐπικίνδυνος. Ἡ ἐπίστρωσις τῶν πεζοδρομίων δέον νὰ γίνεται δι' ἀσφάλτου τραχείας ἐπιφανείας, κυρίως δὲ εἰς τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς πόλεως. Αἱ ταινίαι κυκλοφορίας πεζῶν δύνανται νὰ ἐπιστρωθοῦν διὰ πλακῶν λιθίνων τραχείας ἐπιφανείας, τονιζομένης οὕτω καὶ τῆς κατευθύνσεως κυκλοφορίας τούτων. Τὰ κράσπεδα τῶν πεζοδρομίων κατασκευάζονται πάντοτε διὰ σκληρῶν λίθων.

Τὰ πεζοδρόμια δευτέρου τύπου λαμβάνουν πολυτελεστέραν διὰ πλακῶν ἐπίστρωσιν καὶ ἐπεξεργασίαν περισσότερον διακοσμητικήν. Τὰ πεζοδρόμια τρίτου τύπου συνοικισμῶν μόνον κατὰ τὰς ταινίας κυκλοφορίας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιστρωθοῦν διὰ πλακῶν ἢ ἀσφάλτου, κατὰ τὸ ἄλλο δὲ μέρος διὰ πρασιῶν, ἀνθώνων ἢ ἁπλῶς λεπτῶν χαλικιῶν.

Τὰ πεζοδρόμια ἐμπορικῶν κέντρων δέον νὰ διαμορφοῦνται μὲ βάσιν τὰς συγκοινωνιακὰς ἀπαιτήσεις. Παρὰ τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν προβλέπεται πρῶτον ταινία πλάτους 1,00 μ. διὰ τὴν παραμονὴν τῶν πεζῶν πρὸς θέαν τῶν προθηκῶν, δεύτερον δύο κυκλοφοριακαὶ ταινίαι ἀνόδου καὶ δύο καθόδου πεζῶν ἢ πολλαπλάσιαι τούτων, καὶ τρίτον ἡ παρὰ τὸ κράσπεδον ἐπικίνδυνος ταινία πλάτους 0,65 μ. Τ' ἀνωτέρω πεζοδρόμια διαμορφοῦνται ἐντελῶς ἁπλᾶ καὶ ἄνευ περιττῶν διακοσμή-

Digitized by Google

σεων, καθὼς καὶ ἄνευ δενδροστοιχιῶν, διὰ νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ἢ παρεκτρέπεται ἡ προσοχὴ τῶν θεατῶν ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τῶν προθηκῶν ἢ ἐμπορικῶν διακοσμήσεων τῶν καταστημάτων.

Κατὰ τὴν ταινίαν κινδύνου τοποθετοῦνται αἱ διάφοροι στῆλαι, πινακίδες κλπ. Περίπτερα, στῆλαι ἐπικολλήσεως διαφημίσεων κλπ. δύνανται νὰ διαμορφωθοῦν σκοπίμως μὲ ἁπλότητα καὶ καλαισθησίαν, συμπληρουμένης τῆς διακοσμήσεως τῶν πεζοδρομίων. Καταπακταί, ἀνοίγματα κλπ. πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ὑπογείων τεχνικῶν ἐγκαταστάσεων δέον καὶ αὗται νὰ τοποθετοῦνται μὲ καλαισθησίαν.

Τὰ πεζοδρόμια, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δημοσίων κτηρίων, διαμορφώνονται διακοσμητικώτερα, προβλεπομένων καὶ δενδροστοιχιῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἁπλῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν συγχρόνων κτηρίων. Τὸ πλάτος τούτων ὑπολογίζεται κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα. Πρὸ ὡρισμένων κτηρίων (θεάτρων

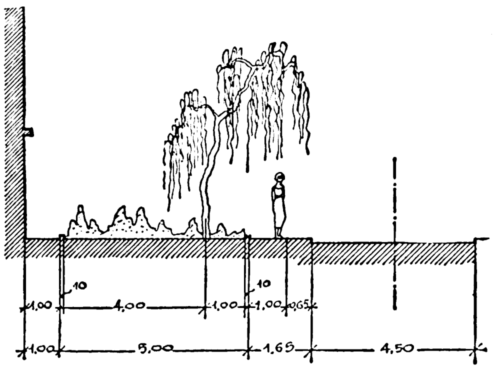

Πεζοδρόμιον συνοικισμοῦ 1 : 100.

κλπ.), ὅπου συμβαίνει μεγάλη σχεδὸν ταυτόχρονος εἴσοδος-ἔξοδος πεζῶν, δέον τὸ πεζοδρόμιον νὰ λάβῃ μέγα πλάτος, διαμορφουμένης πλέον μικρᾶς πλατείας.

Τὸ πλάτος τῶν πεζοδρομίων πρὸς ἐξυπηρέτησιν συνοικισμῶν ὑπολογίζεται ὅπως ἀνωτέρω, δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς ταῦτα ἡ κυκλοφορία εἶναι μὲν πολὺ μικροτέρα τῶν προηγουμένων, ἀπαιτεῖται ὅμως πλάτος πρὸς τοποθέτησιν δενδροστοιχιῶν, πρασιῶν, ἀνθώνων κλπ., ἀπαραιτήτων κυρίως εἰς τὰ διαμερίσματα συνοικισμῶν πόλεως. Ἡ ὀρθὴ διαμόρφωσις τοῦ πεζοδρομίου καὶ ὁ τονισμὸς διὰ καταλλήλου κατασκευῆς τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων στοιχείων ἀποτελεῖ σπουδαῖον συμπλήρωμα τῆς αἰσθητικῆς τῶν προσκειμένων κτηρίων καὶ ἐν γένει τῆς πόλεως.

Ι. Γ. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Νομοθ.]* Εἰς τὸ διάταγμα 3 Ἀπριλίου 1835, περὶ ὑγιεινῆς οἰκοδομῆς πόλεων καὶ κωμῶν (ἄρθρ.8), ἀνεγράφη τὸ πρῶτον διάταξις, καθ' ἣν αἱ μεγάλαι ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι τῶν πόλεων θέλουσιν ἔχει καὶ λιθόστρωτα *πεζοδρόμια*. Βραδύτερον περὶ κατασκευῆς πεζοδρομίων ἐπρονόησαν ὁ νόμος ΤΗΗ' τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1858, καὶ τὸ περὶ ἐκτελέσεώς του βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1856, τὸ δὲ διάταγμα τῆς 31 Ἰουλίου 1858 «Περὶ πεζοδρομίων» καθώρισεν ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν πεζοδρομίων ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν ἐπιβαρύνει τοὺς ἰδιοκτήτας, ὡς πρὸς δὲ τὰς πρωτευούσας τῶν ἐπαρχιῶν, ὅτι διὰ διατάγματος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἡ αὐτὴ ὑποχρέωσις εἰς τοὺς παροδίους ἰδιοκτήτας. Ἑπομένως ἐξεδόθησαν εἰδικὰ διατάγματα περὶ πεζοδρομίων ἐν Πύργῳ (1866), ἐν Πειραιεῖ (1867), ἐν Λεβαδείᾳ (1868), ἐν Ἀστακῷ, Βονίτσῃ (1871), ἐν Θήβαις, Ἄργει καὶ Κυπαρισσίᾳ (1872), ἐν Κορίνθῳ καὶ Πόρῳ (1873), ἐν Γυθείῳ (1874) καὶ ἄλλα νεώτερα περὶ ἄλλων πόλεων. Ὁ νομὸς ,ΓΩϞΓ' (3893) τῆς 4 Αὐγούστου 1911 ὥρισεν ὅτι ἡ κατασκευὴ τῶν πεζοδρομίων ἐπιβαρύνει τοὺς παροδίους ἰδιοκτήτας καὶ διατάσσεται παρὰ τοῦ ἁρμοδίου νομάρχου, ὅστις προσδιορίζει τὸ πλάτος κτλ. τῶν πεζοδρομίων. Ἐὰν ἰδιοκτήτης τις δὲν συμμορφῶται πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ νομάρχου, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου γίνεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰς βάρος τοῦ ἰδιοκτήτου. Τελευταῖον νομοθέτημα περὶ κατασκευῆς καὶ ἐπισκευῆς πεζοδρομίων εἶναι τὸ διάταγμα τῆς 25 Μαρτίου 1926 («Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως» τῆς 16 Ἰουνίου 1926, κῶδιξ Θέμιδος τοῦ 1926, σ. 262), κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὁποίου «ὑπόχρεοι διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν πεζοδρομίων μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων των (κρασπέδων, ρείθρων καὶ ἐπιστρώσεων αὐτῶν διὰ πλακῶν ἢ ἄλλων ὑλικῶν) εἶναι οἱ παρόδιοι ἰδιοκτῆται, ἕκαστος τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ κατασκευάζῃ καὶ ἐπισκευάζῃ ἅπαν τὸ πρὸ τοῦ οἰκοπέδου του πεζοδρόμιον». Δυνάμει τῆς διατάξεως ταύτης ἔχει ἐκδοθῆ ἡ ὑπ' ἀριθ. 91 τῆς 10 Ἀπριλίου 1929 ἀστυνομικὴ διάταξις πόλεως Ἀθηνῶν «περὶ κατασκευῆς καὶ ἐπισκευῆς πεζοδρομίων», ἧς ἡ παράβασις τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 627 καὶ 628 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὰ ἄρθρα 221 τοῦ κώδικος τῆς περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων νομοθεσίας, ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ἡ ἐπιβολὴ τέλους ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πεζοδρομίων τῶν ὁδῶν καὶ τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως, ἤτοι τῆς ἐπ' αὐτῶν τοποθετήσεως καθισμάτων κτλ. καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης δῆμοι καὶ κοινότητες ἔχουσιν ἐπιβάλει τέλη. Ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχή, διὰ διατάξεώς της, προβλέπει περὶ καθαριότητος πεζοδρομίων, περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς καταλήψεως αὐτῶν, καθὼς καὶ τοῦ ἀνοίγματος ὀπῶν, χανδάκων ἐπ' αὐτῶν, ὡς καὶ ἀνεγέρσεως τῶν πλακῶν τῶν πεζοδρομίων, ἄνευ ἀδείας τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς, καὶ περὶ τούτων ὑπάρχουσιν αἱ ὑπ' ἀριθμὸν 1 τῆς 29 Αὐγούστου 1927 καὶ 9 τῆς 29 Αὐγούστου 1927 ἀστυνομικαὶ διατάξεις πόλεως Ἀθηνῶν. Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—*[Φορολ.]* Βλ. λ. *πλατεῖα [Φορολ.]*.

—*[Σιδηροδρ.]* Τὰ *πεζοδρόμια* εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἐξυπηρετοῦσι τὴν ἐπιβίβασιν ἢ ἀποβίβασιν τῶν ἐπιβατῶν, ἔχουσι δὲ ἀνάπτυξιν ἀνάλογον μὲ τὸ μῆκος τῶν συρμῶν, πλάτος δὲ ἀσφαλίζον τὴν ἄνετον κυκλοφορίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πεζοδρομίων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐγκαταστάσεως, δηλαδὴ ἐὰν εἶναι ἁπλῆ στάσις, μικρὸς σταθμός, μέγας ἢ ἀκραῖος τοιοῦτος. Εἰς τὰς στάσεις ἓν ἁπλοῦν πεζοδρόμιον ἀρκεῖ. Εἰς τοὺς μικροὺς σταθμοὺς κατ' ἀρχὴν ὁ σιδηρόδρομος κατασκευάζεται μὲ διπλῆν γραμμὴν κατὰ τὴν διάβασιν ἐξ αὐτῶν, ἵνα διασταυροῦνται οἱ συρμοί· ἑπομένως ἔχομεν ἀνάγκην δύο πεζοδρομίων. Εἰς τοὺς ἄκρους σταθμοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν πεζοδρομίων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῆς ὑπηρεσίας κινήσεως. Τὰ πεζοδρόμια ἔχουσιν ὕψος ἐν σχέσει μὲ τὴν γραμμὴν 0,25 μ., ἐνίοτε ὅμως ὑψοῦνται εἰς τὸ ὑψόμετρον τοῦ πατώματος τῶν ἁμαξῶν, ἀλλὰ τότε δέον νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν περίπτωσιν διαβάσεως τῶν ἐπιβατῶν διὰ τῶν γραμμῶν. Ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν πεζοδρομίων δέον νὰ γίνῃ τότε εἴτε διὰ πεζογεφυρῶν ἄνωθεν τῶν γραμμῶν, εἴτε δι' ὑπογείων στοῶν, ὅπως εἶναι κατεσκευασμέναι σήμερον εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Νέου Φαλήρου. Τὸ σύστημα τῶν ὑψηλῶν πεζοδρομίων εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν Γαλλίαν μόνον εἰς τοὺς μητροπολιτικοὺς καὶ εἴς τινας ἀκραίους σταθμούς, ἐνῷ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὰ κράτη τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης εἶναι πολὺ διαδεδομένον.

—*[Μηχαν.]* Βλ. λ. *ἔρεισμα*.

πεζοδρόμος (ὁ, ἡ)· ὁ τρέχων πεζῇ, ὁ πεζὸς ἀγγελιαφόρος, ταχυδρόμος.

πεζολογία (ἡ)· ἡ εἰς πεζὸν λόγον ἔκφρασις τῶν διανοημάτων, τὸ εἰς πεζὸν λόγον γράφειν ἢ λέγειν· || μεταφ., ἡ ἄνευ γνησίας ποιητικῆς πνοῆς σύνθεσις ποιημάτων.

πεζολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰς πεζὸν λόγον γράφων ἢ ὁμιλῶν.

πεζολογῶ (*—έω*)· εἶμαι πεζολόγος, γράφω ἢ ὁμιλῶ εἰς πεζὸν λόγον.

πεζομαχία (ἡ)· μάχη πεζικῶν στρατευμάτων, ἰδίᾳ ἐν τόπῳ ἀναπεπταμένῳ· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν *ἱππομαχίαν, τειχομαχίαν* καὶ μάλιστα πρὸς τὴν *ναυμαχίαν*.

— *[Τακτ.]* *Πεζομαχία* καλεῖται ἡ πεζῇ μαχητικὴ δρᾶσις τοῦ ἱππικοῦ διὰ τοῦ πυρός. Ὁ ὅρος οὗτος ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐποχῶν μέχρι τοῦ 1916, δηλαδὴ μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ πεζῇ δρᾶσις τοῦ ἱππικοῦ ἐθεωρεῖτο ἐξαίρεσις, καθόσον ἡ κυρία καὶ συνήθης δρᾶσις τοῦ παλαιοῦ ἱππικοῦ ἦτο ἡ ἔφιππος, δι' ὃ ἡ διὰ τὴν πεζῇ δρᾶσιν ἐξάσκησίς του ἦτο πολὺ περιωρισμένη, ἅτε θεωρουμένη αὕτη ἐντελῶς δευτερεύουσα. Ἀποτέλεσμα ἦτο τὸ νὰ θεωρῆται τὸ τότε πεζομαχοῦν ἱππικὸν ὡς ἓν μέτριον πεζικόν. Σήμερον ὅμως, ὁπότε ἡ συνήθης δρᾶσις τοῦ ἱππικοῦ εἶναι ἡ πεζῇ, δεδομένου ὅτι σήμερον ἰσχύει τὸ ἀξίωμα ὅτι «τὸ ἱππικὸν ἑλίσσεται ἐφίππως καὶ μάχεται πεζῇ διὰ τοῦ πυρός, συνεπῶς ἀποτελεῖ ἐφεδρείαν πυρὸς ταχυκίνητον», ὁ ὅρος πεζομαχία ἐξέλιπε, καθόσον οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος ἀντιδιαστολῆς τῶν μαχητικῶν δράσεων τοῦ ἱππικοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ μαχητικὴ δρᾶσις εἶναι μία, ἡ πεζῇ, καθ' ἣν τὸ ἱππικὸν θεωρεῖται ὡς ἴσης ἀξίας καὶ ἀποδόσεως πρὸς τὸ πεζικόν. Ν. Θ. Κ.

πεζομάχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πεζῇ μαχόμενος· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἱππομάχος, τειχομάχος, ναυμάχος*.

πεζομαχῶ (*—έω*)· εἶμαι πεζομάχος, μάχομαι πεζῇ· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *ἱππομαχῶ, τειχομαχῶ, ναυμαχῶ*.

πεζοναῦται (οἱ)· οἱ ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐπιβαίνοντες καὶ διὰ τὰ ἀποβατικὰ ἀγήματα χρησιμοποιούμενοι καὶ εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἐκπαίδευσιν λαμβάνοντες ἄνδρες.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ, τῶν πολεμικῶν νηῶν (πεντηκοντόρων, τριήρων, πεντήρεων, δρομώνων, λιβυρνίδων, γαλερῶν, γαλεασσῶν), ἐπέβαινε καὶ ὡρισμένος ἀριθμὸς στρατιωτῶν, τῶν καλουμένων παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν *ἐπιβατῶν* (πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῶν *ἐρετῶν*), οἵτινες ἐμάχοντο κατὰ τὰς ἐμβολὰς διά τε τῶν ἐκηβόλων τῆς ἐποχῆς ὅπλων καὶ διὰ τῶν ἀγχεμάχων, καὶ συνεκρότουν κατὰ τὰς ἀποβάσεις τὴν ἀποβατικὴν φάλαγγα, καίτοι εἰς ταύτην πολλάκις ἐλάμβανε μέρος καὶ τμῆμα τοῦ ἐρετικοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβαινόντων τοιούτων πεζοναυτῶν ηὐξήθη καὶ ἡ ἐκπαίδευσίς των ἐρρυθμίσθη κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι τελείως ἀδαεῖς τῆς ναυτικῆς τέχνης, ἀπετέλουν δ' εἰς ὅλα τὰ ναυτικὰ σημαντικὸν μέρος τοῦ πληρώματος, χρησιμοποιούμενοι, ἐν ἐλλείψει ἐπαρκῶν πυροβολητῶν, καὶ πρὸς ἐξοπλισμὸν πυροβόλων τινῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἥτις, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν σκαφῶν, ἅτινα ἐξώπλιζε, καὶ τοῦ ἐθελοντικοῦ συστήματος ναυτολογίας, ὅπερ ἐφήρμοζε, καὶ ἐφαρμόζει εἰσέτι καὶ νῦν, δὲν κατώρθου νὰ ἐξωπλίζῃ τὰ πλοῖά της δι' Ἄγγλων ναυτῶν, ἀλλὰ προσέφευγεν εἰς μισθοφόρους πάσης ἐθνικότητος, οἱ πεζοναῦται ἀπετέλουν ἐπίλεκτον σῶμα, ἰδιαιτέρως διαιτώμενοι, πλειότερον μισθοδοτούμενοι καὶ πειθαρχοῦντες. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν πληρωμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ (Φεβρουάριος—Ἰούνιος 1797), ἐξ ἧς σοβαρώτατα ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐκινδύνευσεν, ὁ νικητὴς τῆς παρὰ τὸν Ἅγιον Βικέντιον ναυμαχίας λόρδος ναύαρχος Τζέρβυς ἐπὶ τῶν πεζοναυτῶν ἐστηρίχθη ὅπως καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του στόλῳ.

Σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου μεταβολῆς τῶν μέσων τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, πάντα τὰ ναυτικὰ κατήργησαν τὸ σῶμα τῶν πεζοναυτῶν, πλὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὰ δύο ταῦτα ναυτικὰ ἀποτελοῦσι τελείως ὠργανωμένον στρατιωτικὸν σῶμα, ὅπερ λαμβάνει καὶ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ναυτικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐν τῷ ἀγγλικῷ ναυτικῷ τμήματα πεζοναυτῶν ἐπιβαίνουσι μόνον ἐπὶ τῶν θωρηκτῶν καὶ εὐδρόμων, ἔνθα ἐξοπλίζουσιν ἕνα πύργον ἢ τμῆμα ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ, ἀποτελοῦσι φρουρὰν τοῦ πλοίου καὶ τὴν ἀστυνομίαν αὐτοῦ, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ κύριον τμῆμα τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγήματος, εἷς δὲ ἀξιωματικὸς τῶν πεζοναυτῶν (λοχαγὸς ἢ ταγματάρχης) ἀνήκει εἰς τὸ ἐπιτελεῖον ἑκάστου γενικοῦ ἀξιωματικοῦ. Αἱ κυριώτεραι ἕδραι τῶν σωμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι τὸ Πόρτσμουθ, ἡ Μάλτα καὶ τὸ Γιβραλτάρ. Οἱ ἀξιωματικοί των φθάνουσι μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Οἱ αὐτοὶ περίπου ὀργανισμοὶ διέπουν τὸ σῶμα τῶν πεζοναυτῶν καὶ ἐν Ἡν. Πολιτείαις. Τμῆμα πεζοναυτῶν εἰς τὰ ὡς ἄνω δύο ναυτικὰ ἐξοπλίζει τὰ ἀποβατικὰ πυροβόλα, ἀποτελοῦν τὸ πυροβολικὸν τῶν πεζοναυτῶν. Χρησιμοποιοῦνται δι' ἀποβατικὰς ἐπιχειρήσεις μὴ ἐξικνουμένας μακρὰν τῆς προστασίας τῶν ναυτικῶν πυροβόλων καὶ διὰ τὸν ἀποικιακὸν πόλεμον. Οὐχ ἧττον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον σώματα πεζοναυτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων καὶ εἰς τὰς βελγικὰς ἀκτάς.

Ἡ Γαλλία διετήρησε καὶ ἐκείνη ἐπὶ μακρὸν τὸ σῶμα τῶν πεζοναυτῶν (infanterie de la marine), ἀλλὰ κατόπιν τὸ ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸ μετωνόμασεν εἰς «armée coloniale», καταστὰν ἐξ ὁλοκλήρου στρατιωτικὸν σῶμα μηδεμίαν πρὸς τὸ ναυτικὸν σχέσιν ἔχον. Ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν πεζοναῦται περιλαμβάνονται τὰ ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβαζόμενα ἀγήματα καὶ τὰ συγκροτούμενα ἀπὸ τὰ περισσεύματα τῶν ναυτικῶν ἐφεδρειῶν ἐν καιρῷ πολέμου. Τοιαῦτα πεζοναυτικὰ ἀγήματα συγκροτηθέντα εἰς ταξιαρχίας καὶ μεραρχίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἔλαβον μέρος εἰς σοβαρωτάτας μάχας, ἡρωϊκώτατα καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἀγωνισθέντα. Γ. Ν. Ν.

Πεζονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἀκατοίκητος τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38°22' 30'' Β., μῆκ. 23°49' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petalii gulf) τερματίζουσα τὰ Α. ΝΑ. τῆς Ἐρετρίας ἐκτεινόμενα ἀβαθῆ. *Πεζονήσια* ὀνομάζεται καὶ ἡ συστὰς αὐτῆς τε καὶ τῶν παρ' αὐτὴν νησίδων *Ἁγία Τριὰς* (ἢ *Μαραθιὰ*) καὶ *Κολοκύθα*. Σ. Ε. Λ.

πεζοπορία (ἡ)· ἡ πεζῇ πορεία, ὁδοιπορία.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *πεζοπορία* διακρίνεται τοῦ περιπάτου, ὅστις ἐκτελεῖται κυρίως χάριν ἀναψυχῆς καὶ ὑγιείας, ἐκ τῆς διαρκείας αὐτῆς. Περίπατος διαρκῶν πλέον τῶν 1 ½ ὡρῶν θεωρεῖται πεζοπορία, χρησιμωτάτη διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑγιείας τοῦ σώματος. Φυσικωτέρα εἶναι ἡ βάδισις ἐκείνη, καθ' ἣν μεταχειριζόμεθα ὀλιγωτέρας δυνάμεις καὶ ἐκτελοῦμεν ταύτην ἐπὶ ὁριζοντίου ἐδάφους μετ' ἀναλλοιώτου ταχύτητος βήματος. Τὸ βῆμα συνήθως εἶναι ἢ ρυθμικὸν ἢ ὁδοιπορικόν. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη βημάτων διὰ πορείας καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐν κάμψει βῆμα, ὅπερ, ἀπαιτοῦν προπόνησίν τινα, συντελεῖ, ὥστε ἡ πορεία νὰ ἐκτελῆται ἀκοπώτερον. Τοιοῦτον βῆμα μετεχειρίζοντο ἄλλοτε πλεῖστοι πεζοπόροι ταχυδρόμοι ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ ρυθμὸς τοῦ βραδέος βήματος περιλαμβάνει περὶ τοὺς 70 βηματισμούς, τοῦ μετρίου 110—120 καὶ τοῦ ταχέος μέχρις 135 βη-

Digitized by Google

ματισμῶν κατὰ λεπτὸν τῆς ὥρας. Κατὰ τὰς ἀναχωρήσεις δὲν πρέπει ἡ πεζοπορία νὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ταχεῖα, ἀλλὰ νὰ ἐπιταχύνηται βαθμιαίως καὶ νὰ βραδύνηται κατὰ τὸ τέρμα αὐτῆς, ὡς ἐκ τοῦ καμάτου, ὅστις σμικρύνει τὸ μῆκος τοῦ βήματος. Οἱ πεζοπόροι, οὐ μόνον πρέπει νὰ ἔχωσι κοιμηθῆ καὶ ἀναπαυθῆ καλῶς πρὸ τῆς πεζοπορίας, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι καὶ ἐνωρὶς κατακλιθῆ τὴν προηγουμένην. Ἄλλως προδιατίθενται εἰς προώρους καταπονήσεις καὶ ἡλιάσεις. Ἡ ἀναχώρησις τὸ θέρος δέον νὰ γίνηται πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Αἱ νυκτεριναὶ πορεῖαι προκαλοῦν μεγάλας κοπώσεις, καθότι ὁ πεζοπόρος, βαδίζων εἰς τὸ σκότος, δὲν δύναται νὰ βλέπῃ τὸ ἔδαφος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελῇ αὐτόματον βάδισιν, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐντείνῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μυϊκὴν συναρμογήν του. Τὴν πεζοπορίαν ἐλάτρευον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες μετέβαινον εἰς Μέγαρα, Κόρινθον κλπ. πεζῇ. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι αἱ πεζοπορίαι ἐπεβάλλοντο καὶ διὰ νόμου, ἕκαστος δὲ νέος ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὰς πεζοπορίας πρὸς τούτοις ἠσκοῦντο καὶ εἰς τὸ στρατιωτικὸν βῆμα. Ἐντεῦθεν διεκρίθησαν ὡς πεζοπόροι ὁ Φειδιππίδης, διατρέξας 1200 στάδια εἰς 2 ἡμέρας, καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐλθόντες ἀκμαῖοι εἰς Μαραθῶνα ἐντὸς 3 ἡμερῶν. Ὀνομαστοὶ πεζοπόροι ἐγένοντο καὶ οἱ ἁρματολοὶ καὶ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι «τριῶν μερῶν περπατησιὰ ἔπαιρναν σὲ μιὰ νύχτα». Οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἑλβετοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ φοιτηταί, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐξέρχονται εἰς τὰς ἐξοχὰς κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας καὶ ἐκτελοῦσι πεζοπορίας μακράς, 5—10 ὡρῶν. Σ. Γ. Σ.

πεζοπόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πορευόμενος πεζῇ, ὁ ἱκανὸς εἰς τὴν πεζῇ πορείαν.

—*[Στρατ.] Πεζοπόρα ὅπλα* καλοῦνται ἐκεῖνα, ὧν οἱ ἄνδρες εἶναι πεζοί, καὶ ὡς τοιαῦτα εἶναι τὸ πεζικὸν καὶ τὸ μηχανικόν. Ὁσάκις ἐν ταῖς πόλεσι παρατάσσονται πεζῇ, εἴτε πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν εἴτε εἰς παρατάξεις, τὰ ἔφιππα ὅπλα (πυροβολικόν, ἱππικόν), τότε προσωρινῶς καλοῦνται καὶ ταῦτα πεζοπόρα. Ν. Θ. Κ.

πεζοπόρος (ὁ) (Pezoporus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ψιττακῶν, ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *πεζοπόρος ὁ εὐειδής* (Pezoporus gracilis), ὅστις ἔχει μέτριον μῆκος, ῥάμφος μικρόν, χονδρὸν καὶ περιβαλλόμενον κατὰ τὴν βάσιν ὑπὸ σκληρᾶς κερατώδους μεμβράνης, σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας μετρίου μεγέθους, οὐρὰν μακροτάτην, πόδας μᾶλλον βραχεῖς, ἰσχυροὺς καὶ μετὰ μεγάλων δακτύλων φερόντων ἀνθεκτικοὺς ὄνυχας καὶ χρωματισμὸν πρασινοπυρρόν. Δ. Ν. Π.

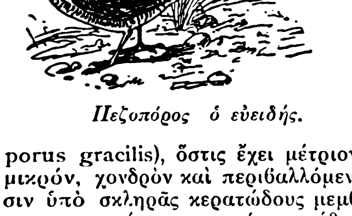

Πεζοπόρος ὁ εὐειδής.

Πεζοπόρος */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, ἀριθμοῦν πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν 789 κατοίκους. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Ταταρλάρ*.

πεζοπορῶ (*—έω*)· εἶμαι πεζοπόρος, πορεύομαι πεζῇ.

Πεζόπουλος, *Ἐμμανουὴλ Α.* Φιλόλογος, καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου, γεννηθεὶς ἐν Γαυρίῳ Ἄνδρου τῷ 1880. Τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς διήνυσεν ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1896 ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς φιλοσοφίας. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1902 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μετὰ τοῦ βαθμοῦ ἄριστα καὶ μετ' ἐπιτυχίαν ἐν διαγωνισμῷ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου εἰς Γερμανίαν ὡς ὑπότροφος αὐτοῦ, ἵνα συμπληρώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὰς σπουδάς του εἰδικῶς περὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν παπυρολογίαν. Μετὰ τετραετεῖς σπουδὰς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Ἅλλης, Βυτεμβέργης, Μονάχου καὶ Λειψίας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα διετέλεσε συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» μέχρι τοῦ 1922, ὅτε διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε πληθὺν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ἐν αἷς: «Κριτικαὶ καὶ γραμματικαὶ παρατηρήσεις εἰς τοὺς Ἕλληνας ἰατρούς» (ἐν «Τεσσαρακονταετηρίδι καθηγεσίας Κ. Κόντου» 1909), «Παρατηρήσεις εἰς Ἕλληνας ἰατρούς» (ἐν «Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. σπουδῶν» τόμ. Ε' καὶ Ζ' καὶ ἐν «Byz. neugriech. Jahrb.» τόμ. Ε'), «Παρατηρήσεις εἰς τὸν Θ' λόγον τοῦ Ἀετίου» (ἐν τῇ «Βυζαντίδι» τόμ. Β', 1912), «Ἀρχαῖα ἰατρικὰ» (ἐν «Πρακτ. Ἰατρικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν» 1929), «Adnotationes criticae et grammaticae ad medicos Graecos» (fasc. I Athenis 1911), «Παρατηρήσεις εἰς τοὺς Ἀθηναίου Δειπνοσοφιστὰς» (ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» τόμ. ΙΗ' 1906), «Ἀνάλεκτα φιλολογικὰ» (αὐτόθι τ. ΚΓ', 1911), «Ζητήματα φιλολογικὰ» (1921), «Διορθωτικὰ καὶ γραμματικὰ» (1921), «Συμβολαὶ κριτικαὶ καὶ γραμματικαὶ» (ἐν «Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. σπουδῶν» τόμ. Α' καὶ Β'), «Σύμμεικτα κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ» (αὐτόθι τ. 6), «Συμβολαὶ εἰς Ἡσύχιον» (ἐν «Byz. neugriech. Jahrb.» τ. 7), «Ἶσις παντόμορφος» (αὐτόθι), «Εἰς Φλάβιον Ἰώσηπον» (αὐτόθι), «Βυζαντιναὶ διασκευαὶ ἐπιγραμμάτων τῆς Παλατίνης καὶ τῆς Πλανουδείου Ἀνθολογίας» (αὐτόθι), «Συμβολαὶ κριτικαὶ καὶ ἑρμηνευτικαὶ εἰς ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα» (ἐν ἀρχαιολ. περιοδ. «Πολέμωνι», τόμ. Α', καὶ ἐν «Byz. neugriech. Jahrb.» τόμ. 8), «Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Ἄνδρου» (1927 καὶ 1930), «Ποικίλα φυσιογνωστικά, λαογραφικὰ καὶ ἀγορανομικὰ» (ἐν περιοδ. «Ἐπιστημ. Ἠχὼ» 1920—1924 καὶ ἐν ἐφημερίδι «Ἀθῆναι» 1919—1924). Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως διαφόρους ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, ὡς: «Ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας» (ἀπόκρυφα εὐαγγέλια κλ. ἐν ἐφημ. «Ἀθῆναι» 1919), «Ἀνέκδοτος κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον» (ἐν «Νέᾳ Φόρμιγγι» 1921), «Παρατηρήσεις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν» (αὐτόθι 1922), «Ἡ Μεγάλη ἑβδομὰς» (1929), «Περὶ ἀρχαίων ῥυθμῶν σῳζομένων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ δημώδει ἑλληνικῇ μουσικῇ» (ἐν «Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ. σπουδῶν» τόμ. Ε') κ. ἄ. Συντάκτης τοῦ ὑπὸ W. Crönert ἐκδιδομένου «Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» τοῦ Passow. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

—**Πεζόπουλος, *Μανώλης Κ.*** Ἐγεννήθη ἐν Κρανιδίῳ, ἕλκων τὴν καταγωγὴν ἐκ Λεβιδίου τῆς Μαντινείας. Νέος ἔτι ἐγκατεστάθη νυμφευθεὶς ἐν Γαυρίῳ τῆς Ἄνδρου, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἐξ Ἑρμιονίδος καὶ Ὕδρας μέτοικοι. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διακριθέντων ἀγωνιστῶν τῆς ὑπὲρ ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν ἡρωϊκῶς πεσόντα συμπολίτην του ὁπλαρχηγὸν Ἀρσένην, καὶ ἡγούμενος σώματος ἐκ 18 ἀνδρῶν ἠγωνίσθη εἰς ὅλας τὰς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως μάχας μέχρι τῆς ἁλώσεως αὐτῆς, καθὼς καὶ εἰς τὰς μάχας τῆς Καρύστου, τοῦ Ἀλιβερίου, τοῦ Καπανδρίτι, τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τοῦ Καματεροῦ, ὡς ἐπίσης καὶ καθ' ὅλας ἐν γένει τὰς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη μέχρι τῆς ἕνεκα τοῦ θανάτου του ἐπελθούσης διαλύσεως τοῦ στρατοπέδου του. Ἐπολέμησεν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ι. Ρούκην μάχην τοῦ Κερατσινίου. Ὁ πρῶτος υἱός του Κωνσταντῖνος ἔπεσε μαχόμενος ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, οὗτινος διετέλει ἐκ τῶν ὑπασπιστῶν. Δ. Π. Π.

—**Πεζόπουλος, *Νικόλαος*.** Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1859—1911). Διδάκτωρ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, εἰργάσθη ἐπὶ τετραετίαν ἐν Παρισίοις εἰς τὴν ἱστολογίαν, τὴν παθολογικὴν ἀνατομικὴν καὶ τὴν μικροβιολογίαν. Τῷ 1886, ἐπανελθὼν ἐν Ἀθήναις, διετέλεσε κατ' ἀρχὰς παρασκευαστὴς τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομείου (1886 — 1889) ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Χατζημιχάλην, διδάξας φυσιολογίαν καὶ παθολογικὴν ἱστολογίαν καὶ εἰσαγαγὼν τὴν χρῆσιν μικροτόμων, ὡς καὶ τὴν σπουδὴν καὶ καλλιεργίαν τῶν μικροβίων, ὧν ἡ ἔρευνα μόλις ἀπὸ τοῦ 1882 ἤρξατο συστηματικῶς γινομένη ἐν Εὐρώπῃ, εἶτα δὲ ἐπιμελητὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς (1889—1892), διδάξας κλινικὴν παθολογίαν καὶ παθολοανατομίαν καὶ ἱδρύσας τὸ πρῶτον κλινικὸν ἐργαστήριον, ὅπερ διηύθυνεν αὐτός, διὰ τὰς μικροσκοπικὰς καὶ μικροβιολογικὰς ἐργασίας τῆς κλινικῆς. Τῷ 1895 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομοπαθολογίας καὶ ἱστολογίας καὶ διευθυντὴς τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομείου. Ἔγραψε: «Περὶ τετάνου τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς αἰτιολογίας τοῦ τετάνου ἐν γένει», «Περὶ πρωτοπαθοῦς μυϊκῆς ἀτροφίας—κλινικὴ καὶ ἀνατομοπαθολογικὴ μελέτη», «Περὶ σπανίας ἐνεργείας τῆς κινίνης», «Περὶ τῆς δι' ἀπαιωρήσεως θεραπείας τῆς ἀταξίας περὶ τὴν κίνησιν καὶ τῆς ἀναφροδισίας κατὰ Mocznikovsky», «Περὶ βραδείας λύσεως τῆς πνευμονίας», «Περὶ παραλύσεως πάντων τῶν ἐξωτερικῶν μυῶν ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν μετὰ διπλῆς βλεφαροπτώσεως», «Περὶ τῆς νόσου τοῦ Thomsen» (1888), «Περὶ ἐκπεφυλισμένων κληρονομικῶν», «Περὶ αὐτοκτονίας» (1888), «Περὶ χρονίου προϊόντος συστηματικοῦ παραληρήματος», «Νοσήματα τῆς καρδίας καὶ τῶν μεγάλων ἀγγείων», «Πειραματικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς ἱστολογίας τοῦ φυματίου», «Περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος τοῦ ἐπιποικίλτου (Superpictus)» (1902), «Ἡ ἑλονοσία ἐν Ἀθήναις» (γερμ. 1906), «Περὶ συγγενοῦς ἑλομιάνσεως» (γαλλ. 1907), «Περὶ ἰκτερώδους αἱμοσφαιρινουρικοῦ πυρετοῦ» (ἑλλ. καὶ γαλ. 1906), «Περὶ τῆς αἰτιολογίας τῶν ὄγκων» (1906) κτλ. Ο. Ρ.

πεζός, *—ή, —όν*· ὁ ὁδεύων, ὁ διὰ τῶν ποδῶν, βάδην μεταβαίνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀντίθ. *ἱππεύς*· || «πεζὸς» ὁ στρατιώτης ὁ ἀνήκων εἰς τὸ πεζικόν, ὁ πεζῇ μαχόμενος, ἀντιθ. *ἱππεύς, ναύτης*· || *πεζὸς* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ πεζῇ ὁδοιπορῶν, ἀντίθ. *ἔφιππος*: «ἔστειλε ἐπιστολὴν μὲ πεζόν», δημοτ. «ἦρθαν πεζοὶ καὶ καβαλλάρηδες» || μεταφ. «πεζὸς λόγος» ὁ καταλογάδην λόγος, πεζογραφία, ἀντίθ. *ποίησις* ἢ *ἔμμετρος λόγος*· || ὁ κοινὸς καὶ τετριμμένος, ὁ ἐστερημένος ἐξάρσεως: «ὁ λόγος του ἦτο πολὺ πεζός», «ὕφος πεζόν», «διανόησις πεζή».—Ἐπίρρ. ***πεζῇ***· μὲ τὰ πόδια «ἐπήγαμε πεζῇ κι' ἤρθαμε καβάλλα».

— ***πεζὸς λόγος*** *[Φιλολογ.]*. Ὁ ἔναρθρος προφορικὸς λόγος ἀποτελεῖ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου, πηγὴν τοῦ τεχνικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ, θεμελιῶδες τοῦ ἀνθρώπου διακριτικὸν γνώρισμα, ἡ τοιαύτη δὲ ἢ τοιαύτη σύστασις αὐτῆς δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν φυλετικὴν λαοῦ τινος συνείδησιν. Πρὸς τὴν γλῶσσαν ταυτίζεται ὁ πεζὸς λόγος ὑπό τε εὐρεῖαν ἔννοιαν, δηλαδὴ τὴν τῆς φυσικῆς ἐκφράσεως τῶν διανοημάτων, καὶ ὑπὸ τὴν στενήν, φυσικά, τὴν τοῦ ἐντέχνου. Περαιτέρω προβαίνοντες εἰς τὴν διαίρεσιν, ὑποχρεούμεθα νὰ θέσωμεν οὐχὶ μίαν ἤδη, ἀλλὰ δύο διαιρετικὰς βάσεις, καθόσον δύο εἶναι καὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὸν λόγον στοιχεῖα (μορφή, περιεχόμενον). Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πρώτης διαιρετικῆς βάσεως τὸ πρᾶγμα δὲν παρέχει δυσχερείας· ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον τὸν ἔντεχνον πεζὸν λόγον ὑπὸ ἔποψιν μορφῆς χαρακτηρίζει ἡ συγγένεια πρὸς τὸν φυσικὸν λόγον, δηλαδὴ ἡ ῥέουσα καὶ ἀπρόσκοπτος ἀνάλυσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν διανοημάτων. Καὶ ἐνεφανίσθη μὲν προσφάτως ἀνειμμένη ὅλως μορφὴ ἐλευθέρου στίχου, καὶ μετρικῶς καὶ συλλαβικῶς, ἀλλ' αὕτη τὰ ὅρια τῆς ποιήσεως εὐρύνει μᾶλλον, ἀντὶ νὰ περιορίσῃ τὰ τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ δευτέρα ὅμως διαιρετικὴ βάσις, ἡ τοῦ περιεχομένου, παρέχει δυσχερείας. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, τὸν ἔντεχνον πεζὸν λόγον, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, χαρακτηρίζει ὁ σκοπὸς τῆς ἀνευρέσεως ὡρισμένης ἀληθείας, διὰ τοῦτο δὲ οὗτος πηγάζει ἀπὸ τῆς νοήσεως καὶ εἰς αὐτὴν ἀποτείνεται· ἀντιθέτως πρὸς τὴν ποίησιν, τὴν ὁποίαν, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, χαρακτηρίζει ὁ σκοπὸς τῆς ἐξωτερικεύσεως ἐμπνεύσεως διὰ μέσου τοῦ κάλλους, καὶ διὰ τοῦτο αὕτη ἀπὸ τῆς φαντασίας ἀναχωρεῖ καὶ ἀποτείνεται εἰς αὐτήν. Τοιαύτη ὅμως ἔννοια, ἡ δευτέρα, ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν ἤδη χρόνων ἐπεξετάθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σφαίρᾳ τοῦ πεζοῦ λόγου διὰ τῆς δημιουργίας εἰδῶν μὴ ὑπαρχόντων πρότερον, πεζῶν μὲν κατὰ τὴν μορφήν, ποιητικῶν δὲ κατὰ τὸ περιεχόμενον (μυθιστόρημα, δρᾶμα, διήγημα, ἐντυπώσεις, ἀξιώματα καὶ σκέψεις, αὐτοβιογραφίαι, ὁδοιπορικὰ καὶ ἐπιστολικὰ εἴδη, κριτικὴ κλπ.). Οὕτω πρὸς στιγμὴν ὁ πεζὸς λόγος τῆς σήμερον δύναται νὰ θεωρηθῇ δυσυπόστατος, τὰ δὲ ὅρια αὐτοῦ ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα. Μεθοδικῶς ὅμως ὀρθότερον εἶναι ὅπως τὰ εἴδη ταῦτα, ἀπὸ μὲν τῆς ποιήσεως ἀπολελυμένα, παρείσακτα δὲ καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ἐρευνῶνται αὐτοτελῶς, διατηρηθῇ δὲ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ περιεχομένου τοῦ πεζοῦ λόγου τὸ ῥηθὲν γνώρισμα τῆς κλασσικῆς γραμματολογίας, τουτέστιν ἡ ἀνεύρεσις ἀληθείας τινός, πρακτικῆς εἴτε ἀφῃρημένης. Συνοψίζοντες ὅθεν τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν πεζὸν λόγον ὡς ἐπιστημονικόν· προεξάρχει δ' ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ὁ γραπτὸς χαρακτὴρ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ ὁ προφορικός.

Μορφαὶ πεζοῦ λόγου ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τρεῖς, ἡ ἱστορία, ἡ ῥητορεία καὶ ἡ φιλοσοφία. Τὴν τυπικὴν ταύτην διαίρεσιν δυνάμεθα νὰ διατηρήσωμεν καὶ διὰ τὸ μέλλον. Οὕτω ὑπὸ τὴν φιλοσοφίαν δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν τὴν θρησκευτικήν, μεταφυσικὴν καὶ θετικὴν τοιαύτην (Κόντ), ὑπὸ τὴν ἱστορίαν τὴν κυρίως ἱστοριοδιφίαν, τὴν χρονογραφίαν καὶ τὴν εἰδησεογραφίαν τοῦ τύπου, ὑπὸ τὴν ῥητορείαν τὴν θρησκευτικὴν τοιαύτην, τὴν πολιτικὴν (κοινοβουλευτικαὶ ἀγορεύσεις, ἐκλογικαὶ προκηρύξεις), τὴν δικανικὴν καὶ τὴν περιστατικὴν (λόγοι πανηγυρικοὶ καὶ ἐπικήδειοι, ἐναρκτήριοι, ἐκθέσεις πεπραγμένων, ἄρθρα, προκηρύξεις), δέον ὅμως νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν κλάδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ὅστις διὰ τῆς παρατηρήσεως, τοῦ πειράματος καὶ τῆς μεθοδολογίας προσέλαβεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρτεσίου ἀνάπτυξιν ἀληθῶς θαυμαστήν, καὶ τὸν τῶν ἠθικῶν (φιλολογία, νομική, θεολογία).

Τοῦ ὅρου πεζὸς λόγος πρόδηλος εἶναι ὁ μεταφορικὸς χαρακτήρ· εὔλογον τοῦτο, καθόσον ἐν τῇ ποιήσει ἐνεφανίσθη ὁ ὅρος πρὸς διάκρισιν τῶν κωμικῶν ἠθοποιῶν, φερόντων ἁπλῆν ὑπόδησιν, ἀπὸ τῶν τραγικῶν, συρόντων κοθόρνους· ἐκεῖθεν ἐπεξετάθη ὁ ὅρος καταχρηστικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου τῆς κωμῳδίας, μὴ ἔχοντος τὸ ὑψηλὸν καὶ κομπῶδες τῆς τραγῳδίας (*Α. Ν. Σκιᾶ*, Στοιχεῖα ἑλληνικῆς μετρικῆς, σ. 9 ὑποσημ., ἔκδ. 1932), δὲν φαίνεται δὲ ἀποτελῶν εἰκονικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πτερόεντα Πήγασον ἢ τὸν ἔφιππον Βελλεροφόντην, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ.

Ἱστορία τοῦ πεζοῦ λόγου. Ὡρίσθη ἀνωτέρω ὁ πεζὸς λόγος κατὰ τὴν μορφὴν ὡς συγγενὴς πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁμιλίαν. Ἐν τούτοις, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μέγεθος αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου ὁ κυριαρχῶν ἐν αὐτῷ χαρακτὴρ τῆς ἀναλύσεως, τέλος δὲ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἁπλότης αὐτοῦ, καθιστῶσι τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ δυσχερεστέραν κατὰ πολὺ τῆς ποιήσεως. Ὀρθῶς δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Ἄγγλος αἰσθητικὸς καὶ τεχνοκρίτης W. Pater συνεβούλευε τὸν νεαρὸν τότε O. Wilde νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν πεζογραφίαν μᾶλλον ἢ τὴν ποίησιν, διότι ἡ ἀξία τῆς πρώτης εἶναι κατὰ πολὺ

Digitized by Google

ἀνωτέρα καὶ διότι ὁ ἀγγλικὸς πεζὸς λόγος ἦτο ἐνδεὴς εἰσέτι πλείστων φραστικῶν ἀρετῶν. Καὶ ἡ ἱστορία τοῦ πεζοῦ λόγου προσεπιμαρτυρεῖ εἰς τοῦτο: διότι ἡ μὲν ποίησις ἐνεφανίσθη ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, καθισταμένη δὲ ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς της προσφυὴς πρὸς μνημοτεχνικὴν χρῆσιν, ἀνεπλήρωσεν ἐπὶ μακρὸν τὴν γραφήν· ὁ πεζὸς λόγος ὅμως πολὺ μετὰ τὴν εὕρεσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς γραφῆς ἐνεφανίσθη. Ὁ ἐπικὸς ραψῳδὸς αὐτοσχεδιάζει καὶ ἐκστηθίζει, ἀλλ' ὁ χρονογράφος συγγραφεὺς ἀπαραιτήτως γράφει καὶ διορθοῖ. Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος ἀναφέρεται ὡς ὁ πρῶτος πεζογράφος κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ., μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἡρόδοτος, πλημμελὴς ὅμως καὶ ἀσαφὴς ἐν πολλοῖς εἰσέτι. Ἀπὸ τοῦ Θουκυδίδου διήκων εἰς τὸν Ξενοφῶντα, φαίνεται ὅτι μόνον παρὰ Λυσίᾳ ὁ ἑλληνικὸς πεζὸς λόγος προσλαμβάνει τὴν παγίαν καὶ πλήρη αὐτοῦ μορφήν. Ἡ αὐτὴ κατὰ σειρὰν διαδοχὴ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ λατινικῇ λογοτεχνίᾳ μεταξὺ ποιήσεως καὶ πεζογραφίας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, τὴν ἠῶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν, τοῦ καὶ ὡς πέμπτου ἀριθμουμένου ὑπό τινων, ἡ αὐτὴ ἐσημειώθη διαδοχή· ρητέον μόνον ὅτι τοπική τις ποίησις, ἡ προβηγκιανή, παρεσκεύασεν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ καὶ ἱκανὸν ἔδαφος εἰς τὸν πεζὸν λόγον, καθόσον ἐν Προβηγκίᾳ ἐκαλλιεργήθη ἡ poésie courtoise, ἡ καὶ δευτέρα ρητορεία ἀποκαλουμένη, ἡ ὁποία τὴν νόησιν καὶ τὴν φράσιν κατειργάσθη μᾶλλον ἀντὶ τῆς εἰκόνος καὶ τῆς φαντασίας. Ὡς δὲ διεμορφώθη ἐν τῷ ἑλληνικῷ πολιτισμῷ καὶ ἐπεκράτησεν ἐπὶ μακρὸν ὡς πρότυπον ὁ ἀττικισμός, οὕτω κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, ἐκυριάρχησεν ἐν Εὐρώπῃ ἡ λατινικὴ γλῶσσα, τέλος δέ, κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἐκ μέσου σωρείας ἄλλων γλωσσῶν, ἡ γαλλικὴ ἀνῆλθεν εἰς βαθμὸν καθαρότητος, ἀκριβείας καὶ λεπτότητος, ἐφάμιλλον μόνον περὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, κατάλληλος οὕτω γενομένη καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐξοχωτέρας εὐρωπαϊκῆς φιλολογίας (littérature). Οὐδεμία ἄλλη νεωτέρα γλῶσσα ἐνεφάνισε τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς. Αὐτὸς ὁ Γκαῖτε ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ ἐμέμφετο τὴν τύχην, διότι ἐστερεῖτο τοιούτου ὀργάνου ἐκφράσεως.

Χαρακτὴρ καὶ ἀρχαί. Ἡ φωνητικὴ σύστασις τῆς σημερινῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ὁ τόνος εἶναι μόνον ἐντατικὸς (ἄτονοι καὶ τονούμεναι συλλαβαί), ὑστερεῖ τῆς ἀρχαίας, τῆς ὁποίας ὁ τόνος ἦτο ἐν ταὐτῷ καὶ μουσικὸς (μακροὶ καὶ βραχεῖς χρόνοι)· λείψανα τοῦ δευτέρου τούτου τόνου ζῶντα μὲν ἀπαντῶσιν ἔτι ἔν τισι νησιωτικαῖς διαλέκτοις, τυπικὰ δὲ ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου (τόνοι, ὀξεῖα καὶ περισπωμένη, συναιρέσεις κλπ.). Τοιοῦτος χαρακτὴρ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λόγου καθίστα αὐτὸν ἀντικείμενον ἀληθοῦς λατρείας ἐν Ρώμῃ, διὸ καί, καίπερ οὐδὲν ἐκ τοῦ περιεχομένου νοοῦσα, συνέρρεεν εἰς ἀκροάσεις ἑλληνικῶν ἀπαγγελιῶν. Πᾶσα περαιτέρω ἀναπτυχθεῖσα ρυθμικότης ἢ μουσικότης ἐν τῇ πεζογραφίᾳ ἢ τῇ ἀπαγγελίᾳ ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς ἐντατική, τοῦ μουσικοῦ στοιχείου ἀπαλλοτριωθέντος ἐν τῇ πράξει ὁλοσχερῶς.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν, οὕτως εἰπεῖν, ποιητικὴν τοῦ πεζοῦ λόγου, τουτέστι τὸ σύστημα τῶν κανόνων οὓς δέον ν' ἀκολουθῇ οὗτος, πηγάζουσιν ἅπαντες ἐκ τοῦ προρρηθέντος χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὧδε: «τὸ τῇ ποιήσει ἴδιον, ἀλλότριον τῷ πεζῷ λόγῳ». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀποκλειστικότης αὕτη τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο φιλολογικῶν εἰδῶν, ἥτις δημιουργεῖ ἀληθῆ δυϊσμὸν ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἡ ὁποία ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπεκράτησε ριζικῶς, ὡς φυσικόν, τρόπον τινά, ἀξίωμα, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηριχθῇ μετ' ἴσης εὐχερείας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως φιλοσοφικῆς, καθόσον ἐν αὐτῇ λανθάνει ἀναμφιβόλως μηχανικὴ ἁπλῶς ἀντίληψις περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, θεωρουμένου ὡς ὀργάνου διαιρετοῦ καὶ πρακτικὴν μέχρι τέλους ἔχοντος τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Τρία κυρίως στοιχεῖα δέον νὰ διακρίνωμεν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ: τὴν φράσιν, τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν σύστασιν. Κατὰ μὲν τὴν φράσιν, ὁ πεζὸς λόγος δέον ν' ἀκολουθῇ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν φθόγγων, τοῦ τονισμοῦ, τῶν τύπων, τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως (γραμματική). Χρῆσις ἐκθλίψεων, ἔστω καὶ ἐπὶ κινδύνῳ χασμῳδίας, ἀπαγορεύεται, ὡσαύτως καὶ ἡ τοῦ ἀορίστου ἄρθρου, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀλλότριον τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ—ὅπου, ἢ παραλείπεται, ἢ πληροῦται ὑπὸ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας: τις —, ἀποτελοῦν ἐκ τῆς γαλλικῆς κακόζηλον μίμησιν. Περαιτέρω, ὁ πεζὸς λόγος δέον ν' ἀκολουθῇ τὴν ὀρθὴν στίξιν, μετ' ἀκριβείας ἅμα καὶ ἐγκρατείας (ἀλλαγὴ περιόδου, τελεία στιγμή, ἄνω στιγμή, εἰσαγωγικὰ καὶ ὁμοιωματικά, κόμματα καὶ παῦλαι, θαυμαστικὰ καὶ ἀποσιωπητικά), ὡς καὶ τὴν ὀρθὴν σύνταξιν (συντακτικόν), ὅπου ἐπίσης πολυάριθμοι εἶναι αἱ ἐξοβελιστέαι ἐπιδράσεις τῆς γαλλικῆς συντάξεως (γαλλισμοί), καὶ τοῦτο καθόσον ἡ σύγχρονος γραφομένη ἐμορφώθη ἐξ ἀναγνώσεως τῆς γαλλικῆς μᾶλλον ἢ ἐκ μελετῶν τῆς ἰδίας ἡμῶν γλώσσης. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὁ πεζὸς λόγος ἀρκεῖ ν' ἀκολουθῇ τὴν ἀρχήν: «ἕκαστον στοιχεῖον εἴς τινα θέσιν», ἡ ἐφαρμογὴ μόνης τῆς ὁποίας, θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς, ἀναλυτικῶς ἢ συναγωγικῶς, διαμορφώνει τὸν λόγον εἰς τέλειον ἀρχιτεκτόνημα συγκεκροτημένον ἐκ τῶν λογικῶν τύπων (συλλογισμοῦ, σωρείτου, διαιρέσεως κλπ.) καὶ αὐτομάτως κτώμενον τὰς ἀρετὰς τῆς σαφηνείας καὶ εὐκρινείας, τῆς ἀλληλουχίας καὶ τῆς συντομίας. Ἡ συντομία, τῆς ὁποίας ἡ σφραγὶς εἶναι ἀποτυπωμένη ἐφ' ὅλης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπου τὰ ἔπη ἐθεωρήθησαν χρυσᾶ, ὁ δὲ λακωνισμὸς (ἡ ἀπολύτως ἐπιγραμματική, ἢ μᾶλλον ἐπιγραφικὴ ἔκφρασις) ἐθεωρήθη φιλοσοφία, ἐπιτυγχάνεται οὕτω, κυρίως, διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἐπαναλήψεως, τῆς παλιλλογίας, τῆς ταυτολογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποφυγῆς τῶν περιφραστικῶν ἐκφράσεων. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ λησμονῆται ὅτι ἡ συντομία δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἔννοια σχετικὴ (Παλαμᾶς) καὶ ὄχι ἀπόλυτος, δηλαδὴ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήγῃ εἰς περικοπὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου. Ὡς δὲ ἡ ρητορικὴ οἰκονομία τοῦ Δημοσθένους ἐθεωρήθη καὶ ὑπῆρξεν, ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως, τὸ κάτοπτρον καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ «Ὀργάνου» (Λογικῆς) τοῦ Ἀριστοτέλους, οὕτω καὶ ὁ πεζὸς λόγος ἑκὼν ἄκων συμμορφοῦται πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς «Μεθοδολογίας» τοῦ Καρτεσίου: «ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον, ἀπὸ τοῦ εὐχεροῦς εἰς τὸ δυσχερές, ἀποφυγὴ εἰκονικοτήτων». Ὡς δὲ ἀπὸ μουσικῆς ἀπόψεως ἀνταποκρίνεται ἡ στροφὴ τῆς ποιήσεως πρὸς τὴν περίοδον τῆς πεζογραφίας, οὕτω καὶ ἀπὸ ἀπόψεως συστάσεως τοῦ ὕφους δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν τὴν ἀπαιτουμένην παρὰ τῆς ποιήσεως πλαστικὴν ἐνάργειαν πρὸς τὴν καθαρότητα τοῦ πεζοῦ λόγου. Καθαρότης καὶ διαύγεια εἶναι ἡ γνησία πλαστικὴ μορφὴ τῶν ἐννοιῶν, ἡ πλαστικὴ ἐν τῇ νοήσει. Τέλος, ἐν τῇ πεζογραφίᾳ δέον ν' ἀποφεύγωμεν τὴν ὑπερβολήν, ἀλλὰ καὶ τὴν χρῆσιν κοινῶν τόπων (lieux communs), θηρεύοντες τὴν πρωτοτυπίαν, οὐχὶ ὅμως καὶ μέχρι τοῦ ἀντιθέτου, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἡ εὕρεσις (trouvaille), στοιχεῖον οὐχὶ πάντοτε πρόσφορον πρὸς ἔντιμον ἔρευναν τῆς ἀληθείας.

Ἡ ρητορεία, ὁ ρυθμικὸς λόγος. Τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἡ ρητορεία. Ἐκ παραδόσεως ἐπεκράτησεν ὅπως ὁ ἐπιστημονικὸς οὗτος λόγος ἐπιδιώκῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ οὐχὶ ἁπλῶς ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νόησιν, ἀλλ' ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν καὶ τοῦ θυμικοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ πάθους τῶν ἀκροατῶν. Προῆλθεν ἐντεῦθεν εἶδός τι ἐναργείας οὐχὶ καθαυτὸ πλαστικῆς ἢ γραφικῆς, οἵα ἡ ἐν τῇ ποιήσει, ἀλλὰ δύναταί τις εἰπεῖν ἐναργείας μουσικῆς ὑπὸ εὐρυτάτην χρῆσιν τοῦ ὅρου, ἴδια δ' ἐξεπορεύθησαν σχήματα φραστικὰ καὶ τύποι (ρητορικὰ σχήματα) κατὰ τὴν σύνταξιν, ἀποδιδόμενα κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν σοφιστὴν Πῶλον καὶ τελειοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους. Τοιαῦτα εἶναι, κατὰ τὴν φράσιν, ἡ συνεκδοχὴ ἢ μετωνυμία, ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ λιτότης, ἡ συνάθροισις καὶ ὁ πλεονασμός, ἡ κατάχρησις, ἡ ἀλληγορία καὶ ἡ τραγικὴ εἰρωνεία κ. τ. λ., κατὰ τὴν κατασκευὴν ἡ ἐπανάληψις, ἐπαναφορὰ καὶ ἀναδίπλωσις, ἡ ὑποφορά, ἀνθυποφορά, ἀποστροφὴ καὶ ἀναφώνησις, τὸ ὑπερβατόν, χιαστόν, πρωθύστερον, κλιμακωτὸν καὶ ἀσύνδετον, ἡ ἀπαρίθμησις, ἡ πρόληψις, ἡ ὑπόθεσις κτλ., τέλος δὲ κατὰ τὴν σύστασιν τὸ ὁμοιοτέλευτον, ἰσόκωλον καὶ πάρισον, ἡ παρήχησις, ἡ ἀνάκλασις κτλ. Διὰ πάντων τούτων ἀποσκοπεῖται ἡ ἔξαρσις τοῦ τόνου ἐν τῇ φράσει, καθ' ὃν λόγον ἐν τῇ λέξει ἐξαίρεται ἡ τονουμένη συλλαβὴ ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Ἡ τοιαύτη κατασκευὴ τῆς ρητορείας ἀνταποκρίνεται, ἀντιστρόφως δέ, πρὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ καλλιτεχνικοῦ λόγου, ὅπερ, ὑπὸ τὴν ριζικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρεαλισμοῦ, ἐδημιούργησεν, εἰς τὸ θέατρον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πεζογράφημα καὶ εἰς τὴν ποίησιν, εἴδη ἐπιδιώκοντα τὴν ὅσον ἔνεστι ἀπόλυτον συγγένειαν πρὸς τὴν φυσικὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν καθαυτὸ ποίησιν εἰσεπήδησεν ἡ ρητορικὴ ἐνάργεια, οὐ μόνον δὲ εἰς τὴν (διαλογικὴν) δραματικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν λυρικὴν καὶ τὴν ἐπικολυρικήν, ἐπιδιώκουσα καὶ διὰ τῆς νοήσεως, ὁμοῦ μετὰ τῆς φαντασίας, τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἐκφραζομένων διανοημάτων. Περὶ τοῦ ρυθμικοῦ λόγου, τοῦ λογασιδικοῦ καὶ τοῦ μελεάζοντος δὲν πρόκειται ν' ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα, καθόσον τοιαύτη μορφὴ συνάπτεται ἀείποτε οὐχὶ πρὸς τὸν προκείμενον ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ποιητικὸν λόγον (πεζὰ ποιήματα), εἶδος τελευταίως ἀναπτυχθέν, ἐξ ἀδυναμίας ἴσως πρὸς πλήρη στιχουργικὴν σύνθεσιν, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιτυχίαι παρουσιάζονται εἰσέτι ἐλάχισται, αἱ δὲ ἀποτυχίαι ἀπεριόριστοι κατ' ἀριθμόν.

Ὀρθοέπεια καὶ προσωπικὸν ὕφος (style). Ἅπαντα τ' ἀνωτέρω συνιστῶσι τὴν ὀρθοέπειαν καὶ τὰς ἐννόμους αὐτῆς ἰδιαζούσας περιπτώσεις. Ἐν τῷ τελευταίῳ ὅμως στοιχείῳ τοῦ πεζοῦ λόγου, τῇ συστάσει, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα τις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφὴς ἰδιότης, ἥτις ἀποκαλεῖται προσωπικότης ὕφους καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβῶς ἀντίστοιχος δὲν καθωρίσθη εἰσέτι ἢ δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ποίησιν. Τὸ προσωπικὸν τοῦτο ὕφος δὲν δύναται βεβαίως, κατ' ἀνάγκην, ἢ ν' ἀποτελῇ ἐκτροπὴν ἀπὸ τῆς ὀρθοεπείας, τρεπόμενον εἴτε πρὸς τὴν ρητορείαν εἴτε πρὸς τὴν ποίησιν. Ἡ παρεκτροπὴ δὲ αὕτη εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ ἐγκατάλειψις, ἀλλὰ καὶ τελειοποίησις τῆς ὀρθοεπείας, καὶ προέρχεται ἐκ προηγηθείσης πλήρους προσλήψεως καὶ ἀφομοιώσεως αὐτῆς· τὸ προσωπικὸν ὕφος εἶναι δηλαδὴ προϊὸν ἰδιοφυΐας, ἥτις ἐπειθάρχησεν εἰς τοὺς κανόνας τοῦ λόγου ἐπὶ μακρόν, ὡς τοιοῦτο δὲ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων δύναται ν' ἀναγνωρισθῇ ἢ νὰ ἐπιβληθῇ, διδασκαλία δὲ ἢ καταδίκη προσωπικοῦ ὕφους εἶναι ἔννοια ἀκατανόητος. Ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ προσωπικοῦ ὕφους χαρακτηρίζεται ὡς συγγραφικὴ διάθεσις (stimmung), ἡ δὲ ὡριμότης αὐτοῦ ἐμφανίζεται κατὰ κανόνα ὡς πλαστική. Τὸ προσωπικὸν ὕφος παρὰ τῷ ἐπιστήμονι μαρτυρεῖ ἐνίοτε μερικὴν πνευματικὴν διαρροήν, προερχομένην ἐκ ριζικῆς διαμαρτίας τῆς ἰδιοφυΐας, ἥτις ἄλλως θὰ ὡλοκληροῦτο μᾶλλον εἰς ἰδιοφυΐαν δημιουργικὴν (πλασματικήν). Ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ τῷ καλλιτέχνῃ πεζογράφῳ τὸ δῶρον τοῦ προσωπικοῦ ὕφους δὲν συμπίπτει ἀείποτε καὶ πρὸς τὴν καθαυτὸ δημιουργικότητα (τύπους). Καιρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὕφους, κατὰ τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ ἀποχρώσεις, ἀσκεῖ τὸ ἦθος καὶ ἡ ψυχικὴ σύνθεσις τοῦ ὑποκειμένου· οἱ ὀρθολογισταὶ συγγραφεῖς ἔχουσι τὸ ὕφος γοργόν, εὐχερές, ρέον καὶ ποικίλον, ἐν συνδυασμῷ πρὸς παραγωγικότητα καταπληκτικῆς ἐνίοτε ἀφθονίας· ἀντιθέτως οἱ μυστικοπαθεῖς ἔχουσι τὸ ὕφος ἐναλλάσσον ἐξ ἀποτόμου χαλαρότητος εἰς στιγμιαίαν σύνθεσιν, κεκμηκὸς καὶ βαρύ, ὡς εὑρισκόμενον εἰς διηνεκῆ μάχην πρὸς ὑλικὰ σχεδὸν ἐμπόδια τῆς ἐκφράσεως, τῆς ὁποίας καὶ τὰ ἁπλούστατα στοιχεῖα κατακτᾷ μεθ' ἱκανοποιήσεως προδήλου, καὶ τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς παραγωγικότητα μετρίαν ἢ ὀλίγην. Σπουδαιότεραι μορφαὶ ὕφους εἶναι: τὸ ἀφηγηματικὸν βιβλικόν, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς φυσικῆς ὁμιλίας καὶ μονοτονίας τινός· τοῦτο ἀνέπλασεν ἐν τοῖς διαλόγοις του ὁ Πλάτων, προσδώσας γοργότητα δι' ἐγκατασπορᾶς, τρόπον τινὰ τηλεσκοπικῆς, πλήθους δευτερευουσῶν προτάσεων, παραθέσεων, ἐπεξηγήσεων καὶ ἀντιθέσεων ἐντὸς τῆς κυρίας, διατηρῶν δὲ τὸ καὶ ἐν τῇ ἐνάρξει τῶν προτάσεων κλπ.· τὸ ρητορικόν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐξεδηλώθη συχνάκις, μεθ' ὑπερμέτρου ἐμφάσεως, ἡ παλαιοτέρα καθαρεύουσα γλῶσσα· τὸ λογασιδικόν, ἐπιδιῶκον ἐντύπωσιν στιχουργικήν. (Ἴδιον τοιοῦτο ὕφος παρ' ἡμῖν εἶναι τὸ τῶν Ἑπτανησίων συγγραφέων, δυνάμενον νὰ χαρακτηρισθῇ ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν ὡς διδακτικὸν ἢ παραινετικὸν καὶ συνδυαζόμενον πρὸς γλῶσσαν ἐπίσης ἰδιότυπον, γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς.) Προσθετέον τέλος τὸ ἀγγλικὸν ὕφος, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἀμέλεια περὶ τὴν στίξιν καὶ ἡ ἐκεῖθεν προερχομένη ἀσαφὴς διακύμανσις τῶν ὑποτελῶν προτάσεων ἐντὸς τῆς κυρίας. Ἐκ τῶν χειρισθέντων τὸν νεώτερον πεζὸν ἑλληνικὸν ἐπιστημονικὸν λόγον, stylistes ὑπῆρξαν, ἐκτὸς τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν Ἑπτανησίων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐκ τῶν παλαιοτέρων μὲν οἱ Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ ἱστορικός, Κόντος, Κρασσᾶς, Ψυχάρης, Περ. Γιαννόπουλος, Καλαποθάκης, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ πολιτικοὶ Ε. Βενιζέλος καὶ Α. Παπαναστασίου καὶ ὁ Σ. Μενάρδος. Συγγραφεῖς δὲ οἱ Ροΐδης, Παπαδιαμάντης, Καρκαβίτσας, Χριστομᾶνος, Παπαντωνίου, Βλαχογιάννης, Μελᾶς (Φορτούνιο), Μπράνιας. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

πεζότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κοινοῦ καὶ τετριμμένου, ἔλλειψις ἐξάρσεως, κοινοτοπία.

Πεζούλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀβδήρων τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 169. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραπαζαρλάρ*.

—**Πεζούλα** *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν 18 συνοικισμῶν οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τὴν κοινότητα Λιθινῶν (885 κάτ.) τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, μὲ 42 κατοίκους (1928). Ε. Γ.

πεζούλι (τό), καὶ *πεζούλα* (ἡ)· δημοτ., τοιχίον εἰς τὴν αὐλὴν οἰκιῶν ἢ συνήθως ναῶν, ὅπου κάθηνται· || τὸ εἰς κατωφερὲς ἔδαφος ἀνάλημμα πρὸς συγκράτησιν ἢ ἰσοπέδωσιν τοῦ ἐδάφους.

Πεζούλια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μυρτιᾶς (Γουρίτσας) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 70.

—**Πεζούλια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κέας (πλάτ. 37° 32′ 40″ Β., μήκ. 24° 16′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. Gulf of Athens and Zea island), 1½ μίλ. Β. τοῦ φάρου Ταμέλου.

πεζοῦρα (ἡ)· δημοτ., ὁ πεζὸς στρατός: «πεζοῦρα καὶ καβάλλα» πεζικὸν καὶ ἱππικόν.

πεζόφαψ (ὁ) (Pezophaps) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιστεριδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παρεμφερῆ πρὸς τὰς περιστερὰς καὶ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς ἀπαντῶντα.

πεθαίνω, ἀόρ. ἀ)*πέθανα*, παθ. μετχ. *πεθαμένος*· παύω νὰ ζῶ, ἀποθνήσκω: «ἀπέθανε 'ς τὰ ξένα», «ὅσοι ζήσουν κι' ὅσοι πεθάνουν», «ὡς τότε ποὺ ...

Digitized by Google

καὶ ποιὸς πεθαίνει»˙ || συνεκδ. κατὰ δείνωσιν, ὑποφέρω πολύ, ταλαιπωροῦμαι: «πεθαίνει ’ς τὴ δουλειά», «πέθανα ἀπὸ τὴν πεῖνα, — ἀπὸ τὴν κούραση, — ἀπὸ τοὺς πόνους»˙ || μεταφ., κάμνω τινὰ νὰ ταλαιπωρηθῇ, νὰ ὑποφέρῃ: «τὸν ἐπέθανε ’ς τὴ δουλειά, — ’ς τὸ ξύλο»˙ || «πεθαμένος γιὰ φαΐ, — γιὰ ὕπνο, — γιὰ παντρειὰ» σφόδρα ἐπιθυμῶν.

πεθαμὸς (ὁ)˙ τὸ νὰ πεθαίνῃ τις, θάνατος: «εἶναι ἄρρωστος τοῦ πεθαμοῦ»˙ || ἰσχυρὰ ταλαιπωρία: «αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι πεθαμός».

Πεθελινὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γαζώρου (Πόρνας) τῆς ἐπαρχίας Ζίχνης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 343.

Πεθερεὺς *[’Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κύπρου (βλ. *Ποθορεύς*).

πεθερικὰ (τά)˙ ὁ πενθερὸς καὶ ἡ πενθερά: «πάω ’ς τὰ πεθερικά μου».

πεθερὸς (ὁ), θηλ. *πεθερά*˙ δημοτ. τύποι τοῦ *πενθερός, πενθερὰ* (βλ. λ.) παροιμ. «ἐγὼ τὰ λέω τῆς πεθερᾶς γιὰ νὰ τ’ ἀκούῃ ἡ νύφη» ὅταν ἀποτεινώμεθα πρὸς τρίτον, ἀναφερώμεθα δὲ κατ’ ἀλήθειαν πρὸς ἕτερον ἐκ τῶν παρόντων.

πεΐ (τὸ) (τουρκ.)˙ τὸ προκαταβολικῶς ἔναντι ἀγορᾶς πράγματός τινος πληρωνόμενον ποσόν, ἀρραβών, καπάρο.

Πειγέλασος *[’Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς ’Ασίας ἐν Καρίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Α. Θ. Σ.

Πειθαγόρας. Τύραννος τῆς ἐν Σικελίᾳ Σελινοῦντος, ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ μετὰ τοῦ Δωριέως ἐλθόντος εἰς Σικελίαν Εὐρυλέοντος, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ′ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε′ π. Χ. αἰῶνος (*Ἡρόδ.* V, 46). Α. Θ. Σ.

—**Πειθαγόρας.** Διάσημος οἰωνοσκόπος καὶ σπλαγχνοσκόπος, ἀδελφὸς τοῦ ’Απολλοδώρου τοῦ ’Αμφιπολίτου, στρατηγοῦ τῶν παρὰ τῷ σατράπῃ τῆς Βαβυλῶνος στρατευμάτων τοῦ Μεγάλου ’Αλεξάνδρου, μαντεύσας ὀρθῶς περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, ὅπως καὶ περὶ τοῦ ἰδίου ’Αλεξάνδρου, βραδύτερον δὲ περὶ τοῦ Περδίκκα καὶ ’Αντιγόνου (*’Αρρ.* ’Αναβ. VII, 18, 1—5). Α. Θ. Σ.

πειθαναγκάζω˙ ἀναγκάζω τινὰ νὰ πεισθῇ, καταπείθω τινὰ διὰ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων, οἱονεὶ ἄνθρωπον μὴ θέλοντα νὰ πεισθῇ.

πειθαναγκασμὸς (ὁ)˙ ἡ ἐνέργεια τοῦ πειθαναγκάζειν.

πειθανάγκη (ἡ)˙ ἡ οἱονεὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένη πειθώ: «τὰ ἐπιχειρήματά του δὲν παρέχουν πειθανάγκην».

πειθαρχεῖον (τό)˙ στρατιωτικὴ φυλακὴ πλησίον τῶν καταστημάτων τῆς ὑπηρεσίας πρὸς ἔκτισιν ἐλαφροτέρων ποινῶν τῶν ὁπλιτῶν.

—*[Στρατ.]* Τὸ *πειθαρχεῖον* εἶναι θάλαμος, ὃν ἔχει πᾶν στρατιωτικὸν σῶμα ἢ κατάστημα ἢ ὑπηρεσία, ἵνα ἐγκλείωνται ἐν αὐτῷ οἱ διὰ τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν τῆς κρατήσεως ἢ τῆς φυλακίσεως τιμωρούμενοι ὁπλῖται πρὸς ἔκτισιν τούτων. Τὸ πειθαρχεῖον διοικεῖται ὑπὸ ὑπαξιωματικοῦ. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκτίουσι τὴν ποινὴν τῆς κρατήσεως ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, τὴν δὲ τῆς φυλακίσεως ἐντὸς θαλάμου ἐπὶ τούτῳ ὡρισμένου ἐν τῷ στρατῶνι, ἐὰν ὑπάρχῃ, ἄλλως δὲ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν. Χ. Π.

πειθαρχία (ἡ)˙ ἡ πειθὼ εἰς τοὺς ἄρχοντας˙ || καθόλου, εὐπείθεια, ὑπακοή: «στρατιωτικὴ —, αὐστηρὰ πειθαρχία».

—*[Διοικ. Δίκ.]* Χάριν τῆς ἁρμονικῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἕκαστος ὑπάλληλος ὑποχρεοῦται εἰς ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἱεραρχικῶς προϊσταμένους του καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παρ’ αὐτῶν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων, ἐκδιδομένων διαταγῶν. Ἡ τοιαύτη ὑπακοή, συνιστῶσα τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπαλληλικῆς πειθαρχίας, δὲν δύναται εἰς συνταγματικῶς κυβερνωμένας πολιτείας νὰ εἶναι ἀπειριόριστος, ἀλλ’ ἔχει ὡρισμένα ὅρια, πέραν τῶν ὁποίων ὁ ὑπάλληλος δικαιοῦται νὰ ἐνεργήσῃ ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τῶν προϊσταμένων του καὶ ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην. Ἡ ἀρχὴ τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, ἡ ὁποία ἄλλοτε, ἐπὶ ἀπολύτου μοναρχίας, ὡς τὸ ἅπαντον τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας ἐδιδάσκετο, ἐγκατελείφθη ἤδη καθ’ ὁλοκληρίαν, πᾶς δὲ ὑπάλληλος, οἱουδήποτε βαθμοῦ, ὄχι μόνον δικαιοῦται, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν συνταγματικότητα καὶ νομιμότητα τῶν διαταγῶν τῶν προϊσταμένων του ἀρχῶν καὶ νὰ μὴ ὑπακούῃ εἰς διαταγὴν τυπικῶς ἢ οὐσιαστικῶς ἀντικειμένην εἰς τὸ Σύνταγμα ἢ τοὺς νόμους. Ἡ πειθαρχία ἀναγνωρίζεται καὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς πολιτείας χάριν τῆς ῥυθμικῆς καὶ ἀπροσκόπτου λειτουργίας τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, ὄχι δὲ χάριν ἁπλῶς τῶν προϊσταμένων τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν˙ πρέπει, συνεπῶς, νὰ συμβιβάζεται πρὸς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ ὄχι πρὸς παρανόμους διαταγὰς τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων. Τὸ προβαλλόμενον ἐπιχείρημα ὅτι, ἐὰν ἀνεγνωρίζετο εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχουν τὸ νόμιμον ἢ ὄχι τῶν πρὸς αὐτοὺς διδομένων διαταγῶν, θὰ παρελύετο ἡ διοίκησις καὶ θὰ εἰσήγετο εἰς τὴν πολιτείαν ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἀποσύνθεσις, δὲν δύναται ποσῶς ν’ ἀποτελέσῃ λόγον ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης˙ διότι, παρακούων ὁ ὑπάλληλος τὰς παρ’ αὐτοῦ κρινομένας ὡς παρανόμους διαταγὰς τῶν προϊσταμένων του, ἐκπληροῖ καθῆκον πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀξιοῦσαν τὸν παρὰ πάντων σεβασμὸν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἐνεργεῖ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην. ’Εὰν δὲ ἡ κρίσις του ὡς πρὸς τὸ νόμιμον ἢ μὴ τῶν διαταγῶν τῶν προϊσταμένων του εἶναι ἐσφαλμένη, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ὑποστῇ τὰς βαρείας συνεπείας τῆς τοιαύτης του ἀδικαιολογήτου ἀνυπακοῆς. Ὥστε ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπαλληλικῆς πειθαρχίας ἐπιβάλλει διὰ μὲν τοὺς ἱεραρχικῶς προϊσταμένους τὸ ἐκδίδειν διαταγὰς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων, διὰ δὲ τοὺς ὑφισταμένους τὸ ἐκτελεῖν ἀπαρεγκλίτως τὰς οὕτως ἐκδιδομένας διαταγάς. Πᾶσα παρέκκλισις τοῦ ὑπαλλήλου ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν νομίμων διαταγῶν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην πειθαρχίαν καὶ ἐπάγεται κατ’ αὐτοῦ ἄσκησιν πειθαρχικῆς ἐξουσίας, ἐπιβολῆς δηλαδὴ ποινῆς εἰς αὐτὸν διὰ τὴν μὴ τήρησιν τῶν ἐκ τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως καθηκόντων του. Δὲν ἀντίκειται, τοὐναντίον, εἰς τὴν πειθαρχίαν ἡ ἄρνησις τοῦ ὑπαλλήλου νὰ ἐκτελέσῃ ἀντισυνταγματικὴν ἢ παράνομον διαταγὴν τῶν προϊσταμένων του, διότι ἡ τοιαύτη διαταγὴ δὲν ἀποτελεῖ πρᾶξιν τῆς πολιτείας, ἐκδηλουμένην διὰ τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου, ἀλλὰ πρᾶξιν προσωπικὴν τῶν προϊσταμένων του, ἡ ὁποία, ὡς τοιαύτη, οὐδόλως εἶναι δεσμευτικὴ δι’ αὐτόν. Χ. Γ. Σ.

—*[Στρατ.—Ναυτ.]* *Πειθαρχία* καλεῖται ἡ ἀπεριόριστος ὑποταγή, ἣν ὀφείλει ἐν τῷ στρατεύματι ἢ ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ ὁ κατώτερος πρὸς πάντα ἀνώτερόν του, διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν τήρησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν καθεστώτων νόμων καὶ τῶν διατάξεων ἐν γένει τῆς ὑπηρεσίας. Πᾶς κατώτερος ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ἐκτελῇ κατὰ γράμμα τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου του, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιλογίας ἢ δισταγμοῦ, καθόσον ὁ μὲν διατάσσων ἀνώτερος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς διδομένας διαταγάς, ὁ δὲ διατασσόμενος δὲν δύναται ποτὲ ν’ ἀποφύγῃ ἀτιμωρητὶ τὴν μὴ ἐκτέλεσιν δοθείσης αὐτῷ διαταγῆς, ἐὰν δὲ θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του ἠδικημένον ἐκ τῆς τυχὸν δοθείσης αὐτῷ διαταγῆς, ὀφείλει προηγουμένως νὰ ὑπακούσῃ καὶ εἶτα δύναται νὰ παραπονεθῇ. Ὡς δὲ πᾶς κατώτερος ὀφείλει νὰ ὑποτάσσῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνωτέρου του, οὕτω πᾶς ἀνώτερος ὀφείλει νὰ διατάσσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τῆς ὑπηρεσίας καὶ τοῦ δικαίου˙ ἡ διαταγή του δὲ πρέπει νὰ εἶναι σαφής, ὁριστικὴ καὶ νὰ δίδεται εὐπρεπῶς καὶ σοβαρῶς. Ἡ πειθαρχία ἐν ὁμοιοβαθμίᾳ ἀπαιτεῖ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὸν ἀρχαιότερον εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐν γένει καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν. Ὡσαύτως ἡ πειθαρχία ἀπαιτεῖ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὸν ὁμοιόβαθμον τὸν ἐκτελοῦντα προσωρινῶς καθήκοντα ἀνωτέρου τοῦ βαθμοῦ τὸν ὁποῖον κέκτηται, καθόσον οὗτος, ἐφόσον ἐνασκεῖ τὰ καθήκοντα ταῦτα, ἔχει ἅπαντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ πραγματικοῦ ἀνωτέρου, ὃν ἀναπληροῖ, πλὴν τῶν ὑπὸ τῶν κανονισμῶν προβλεπομένων περιπτώσεων.

Ἡ πειθαρχία εἶναι τὸ πρώτιστον στοιχεῖον καὶ ἡ κυριωτέρα δύναμις τόσον τοῦ στρατοῦ, ὅσον καὶ τοῦ στόλου. Ἄνευ τῆς πειθαρχίας τὸ στράτευμα καὶ τὸ ναυτικὸν καθίστανται τὰ εὐθραυστότερα ἀντικείμενα. Ἡ ἀνάγκη ταύτης ἐμφανίζεται ἰδίως εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις, ὁπότε μόνον στρατιωτικὸς ὀργανισμός, λειτουργῶν λόγῳ τῆς πειθαρχίας ὡς μηχανή, εἶναι δυνατὸν ν’ ἀντιμετωπίσῃ ταύτας ἀποτελεσματικῶς. Τὰ κυριώτερα μέσα πρὸς συντήρησιν τῆς πειθαρχίας εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀπροσωποληψία, ἡ ἔκδοσις μελετημένων διαταγῶν, ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν καὶ ἡ τιμωρία παντὸς ἐκτρεπομένου τῆς ὁδοῦ τῆς τιμῆς, τῆς τάξεως καὶ τοῦ καθήκοντος. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος τῆς πειθαρχίας τὰ κατ’ αὐτὴν ῥυθμίζονται δι’ εἰδικῶν διατάξεων. Ἡ ὑπὸ τοῦ κατωτέρου ἄρνησις τῆς ἐκτελέσεως ὑπηρεσιακῆς διαταγῆς δοθείσης ἐκ μέρους τοῦ διοικοῦντος ἀνωτέρου (θεωρουμένου ὡς τοιούτου οὐ μόνον τοῦ κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ διοίκησιν, ἤτοι καὶ τοῦ ἰσοβάθμου τοῦ ἐκτελοῦντος ἀνωτέραν ὑπηρεσίαν) ἀποτελεῖ ἰδιώνυμον στρατιωτικὸν ἀδίκημα, τὸ τῆς ἀνυποταξίας, προβλεπόμενον καὶ τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 207 Σ. Π. Ν., ὅπερ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν (ἄρθρ. 12, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 2223 τοῦ νόμου ΧΝΘ′ «Περὶ ναυτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας»). Τὸ ἄρθρον τοῦτο τιμωρεῖ τὸν παραβάτην μὲ διαφόρους, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ποινάς, ἀπὸ τῆς ποινῆς τῆς φυλακίσεως μέχρι καὶ τοῦ θανάτου. Εἶναι δὲ ἡ ποινὴ κατὰ νόμον ἡ αὐτὴ πάντοτε, οἱοσδήποτε καὶ ἐὰν ᾖ ὁ βαθμὸς τοῦ διατάσσοντος ἀνωτέρου, καθόσον ἡ πειθαρχία ἐπιβάλλει τὸν αὐτὸν σεβασμὸν καὶ τὴν αὐτὴν ὑποταγὴν πρὸς πάντα ἀνώτερον, ἀδιαφόρως τοῦ μεγέθους τοῦ βαθμοῦ του. Χ. Π.

—*[Παιδαγ.]* ’Επειδὴ τὸ παιδίον δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ ὀρθόν, πρέπει νὰ καθοδηγῆται πρὸς τοῦτο˙ ὅταν δὲ συμμορφώνῃ τὴν βούλησιν καὶ τὰς πράξεις του πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ παιδαγωγοῦντος, τότε λέγομεν αὐτὸ πειθαρχικὸν ἢ πειθήνιον. ’Αλλ’ ἡ πειθαρχία σημαίνει οὐχὶ μεμονωμένην καὶ παρερχομένην ὑποταγήν, ἀλλὰ διαρκῆ κλίσιν τοῦ παιδευομένου εἰς τὸ νὰ συμμορφώνεται πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἀνωτέρων. Τὴν πειθαρχίαν ἀποκτᾷ ὁ παῖς μόνον διὰ τῆς ἐπανειλημμένης ὑποταγῆς εἰς τὴν βούλησιν τῶν ἀνωτέρων του. Προϋποθέτει δὲ ἡ πειθαρχία τὴν τάξιν. Διὸ ἐπιβάλλεται ἰδίως εἰς ἱδρύματα, ἔνθα εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένοι οἱ κανόνες, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ βούλωνται καὶ νὰ ἐνεργοῦν ὁμάδες παιδαγωγουμένων ὑπάρξεων, ὅπως εἶναι τὰ σχολεῖα. Ἡ πειθαρχία εἶναι μία τῶν οὐσιωδεστέρων προϋποθέσεων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀγωγῆς ἐν γένει. Λόγοι, παραινέσεις, καθοδηγήσεις, τότε μόνον ἐπιτυγχάνουν τοῦ σκοποῦ των, ὅταν ἀπευθύνωνται εἰς ὁμάδας πειθαρχούσας. Διὰ τῆς πειθαρχίας ὄχι μόνον ταχέως ὁ παιδευόμενος κατορθώνει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς φυσικῆς τάσεως πρὸς ἀνάπαυσιν, τῆς αὐθαιρεσίας, τῆς κακῶς νοουμένης ἐλευθερίας, καὶ νὰ συνηθίζῃ εἰς τὴν τάξιν ἐν παντὶ καὶ τὸν τακτικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ ἀσυνέτων ἐπιθυμιῶν, ἀπὸ ἐπηρεασμῶν τοῦ περιβάλλοντος καὶ παρακινεῖται νὰ ἐπιζητῇ τὸ καλὸν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ κακόν.

Ὁ παιδαγωγῶν κατευθύνει τὴν βούλησιν τοῦ παιδευομένου διὰ τῆς διαταγῆς ἢ τῆς ἀπαγορεύσεως˙ εἶναι δὲ προτιμότεραι αἱ διαταγαί, διότι προάγουσι τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ παιδευομένου, ἐνῷ αἱ ἀπαγορεύσεις ἐμποδίζουν τὴν ὁρμὴν πρὸς κίνησιν. ’Αλλ’ ἐνίοτε ὁ παιδευόμενος ἄνευ ὡρισμένης διαταγῆς πειθαρχεῖ, διότι γνωρίζει τί πρέπει νὰ κάμῃ εἰς ἑκάστην περίστασιν, εἴτε εἶναι παρὼν εἴτε ἀπὼν ὁ προϊστάμενος. Αἱ διαταγαὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολλαὶ καὶ νὰ ἐπεκτείνωνται καὶ ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, ὥστε νὰ ἀφαιροῦν πᾶσαν αὐτενέργειαν˙ τότε παρακινοῦν εἰς ἀπείθειαν. Πρέπει δὲ νὰ δίδωνται μόνον ὅταν ἐπιβάλλεται νὰ γίνεταί τι κατὰ προδιαγεγραμμένην τάξιν. Δεύτερον, δέον νὰ μὴ εἶναι μακροσκελεῖς, μηδὲ νὰ περιλαμβάνουν δικαιολογίας, αἵτινες θέτουν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ παιδίου τὴν ὀρθότητα αὐτῶν. Τρίτον, νὰ δίδωνται ἐν ἀπολύτῳ ψυχραιμίᾳ, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα σκέψεως καὶ ὄχι στιγμιαίας ἐξάψεως. Τέταρτον, πρέπει νὰ συμφωνοῦν πρὸς ἀλλήλας˙ ὅταν αὗται δίδωνται αὐθαιρέτως ἢ μεταβάλλωνται, τότε ὁ παιδευόμενος σχηματίζει τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν εἶναι σπουδαῖον νὰ πράττῃ διαφόρως˙ διὸ ὅταν εἶναι περισσότεροι οἱ προϊστάμενοι, πρέπει αἱ διαταγαί των νὰ μὴ εἶναι ἀντίθετοι. ’Εν τέλει δέ, ὁ παιδαγωγῶν πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς του, ὥστε ὁ παιδευόμενος νὰ σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὀφείλει πάντως νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτήν.

’Εκτὸς τῆς διαταγῆς, ἄλλο προαγωγικὸν μέσον τῆς πειθαρχίας εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς ἐξαρτήσεως, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ ὁ παιδευόμενος εὑρισκόμενος ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ παιδαγωγοῦντος καὶ ζητῶν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ του νὰ στηριχθῇ ἐπ’ αὐτοῦ καὶ ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ. Ἄλλο μέσον εἶναι νὰ πράττῃ ὁ παιδαγωγῶν συμφώνως μὲ τὰ παραγγέλματά του πρὸς τοὺς κατωτέρους του καὶ νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν πρότυπον ὀρθῆς συμπεριφορᾶς, συμμορφούμενος καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰς νομίμους ἀρχάς. Προσέτι πρέπει μὲ καλὸν τρόπον νὰ μεταχειρίζεται τοὺς παιδευομένους καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει, τὸ πράττει διὰ τὸ καλόν των. ’Αλλὰ καὶ ἡ ὀρθὴ διδασκαλία διὰ τῶν παραδειγμάτων καὶ καλῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν κακῶν τῆς ἀπειθείας, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει, διὰ τῶν ποικίλων ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας καθ’ ὡρισμένον τρόπον κανονικῶς ἐπιβάλλει, πείθει τὸν παιδευόμενον ὅτι εἰς τὴν ὠργανωμένην κοινωνίαν δὲν ἰσχύει ἑνὸς ἑκάστου ἡ βούλησις, ἀλλὰ τὰ ἄτομα πρέπει νὰ συνεργοῦν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ συνόλου. Ὅσον δὲ περισσότερον ἀναπτύσσεται πνευματικῶς ὁ διδασκόμενος, τόσον βαθύτερον κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων του ἀνευρίσκει τὸν καλύτερον ἔπαινον˙ ἡ τοιαύτη δὲ πειθαρχία τὸν καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ ὑποτάσσῃ εἰς τὰ ἠθικὰ ἰδεώδη τὴν βούλησιν καὶ ἐνέργειάν του. ’Εὰν ὁ παιδευόμενος δὲν ἐκτελῇ διόλου τὰ παραγγελλόμενα ἢ ἐκτελῇ αὐτὰ ἀτελῶς ἐκ κακῆς θελήσεως, τότε ὁ παιδαγωγῶν πρέπει νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πειθαρχίαν. Π. Α. Β.

— **«Πειθαρχία»**. Ἑβδομαδιαία οἰκονομική, πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπιθεώρησις ἐν ’Αθήναις, ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τῆς 20ῆς ’Οκτωβρίου 1929 μέχρι

Digitized by Google

τῆς 12ης Ἀπριλίου 1931, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γερ. Λύχνου.

—**πειθαρχία ἐκκλησιαστική**· βλ. *δικαστήρια* ἐκκλησιαστικὰ καὶ *ποιναὶ* ἐκκλησιαστικαί.

πειθαρχικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πειθαρχίαν, ὁ τῆς πειθαρχίας, ὁ πειθαρχῶν: «πειθαρχικὸς στρατιώτης»· || «πειθαρχικὴ ποινὴ» ποινὴ διὰ παράβασιν πειθαρχίας· || «πειθαρχικὸν συμβούλιον» τὸ δι' οὗ ἀσκεῖται ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία, ἡ πρὸς ἐπιβολὴν πειθαρχικῶν ποινῶν.—Ἐπίρρ. ***πειθαρχικῶς***.

—**πειθαρχικαὶ ποιναὶ** *[Διοικ. Δίκ.]*. Αἱ παρὰ τῶν ἱεραρχικῶς προϊσταμένων των ἢ παρὰ τῶν κατὰ νόμον συγκροτουμένων πολυμελῶν συμβουλίων ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ὁσάκις οὗτοι κατέστησαν ἔνοχοι παραβιάσεως τῆς ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των ἀπαιτουμένης τάξεως καὶ εὐκοσμίας. Αἱ συνήθεις πειθαρχικαὶ ποιναὶ εἶναι ἡ ἐπίπληξις, τὸ πρόστιμον, ἡ μετάθεσις καὶ ὁ ὑποβιβασμὸς καὶ ἡ παῦσις, προσωρινὴ ἢ ὁριστική, διαφέρουν δὲ τῶν ποινῶν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ κατὰ τὴν πηγὴν καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ κατὰ τὸν δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Οὕτω, πηγὴ τῶν ποινῶν τοῦ ποινικοῦ δικαίου εἶναι μόνον ὁ νόμος, αἱ ποιναὶ δὲ αὗται δύνανται νὰ καταλήξουν εἰς τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἁμαρτήσαντος, ἐνῷ αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ πηγάζουν καὶ ἐκ τοῦ νόμου καὶ ἐκ τοῦ διατάγματος, ἡ δὲ βαρυτέρα ἐξ αὐτῶν καταλήγει εἰς τὴν λύσιν τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως διὰ τῆς παύσεως τοῦ ὑπαλλήλου. Ἡ ποινικὴ δίωξις γεννᾶται ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν ὑπαλληλικῶν καθηκόντων καὶ δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐν τῷ μεταξὺ λύσεως τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως, ἐνῷ ἡ πειθαρχικὴ δίωξις γεννᾶται καὶ ὑφίσταται ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ὑφίσταται ἡ ὑπαλληλικὴ σχέσις. Ἡ ποινικὴ δίωξις ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐβεβαιώθη τέλεσις ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως, ἐνῷ ἡ πειθαρχικὴ δίωξις ἀποτελεῖ δικαίωμα τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου, δυναμένου νὰ προβῇ εἰς ταύτην, ὅταν νομίζῃ ὅτι ἐπιβάλλει τοῦτο τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ ἁμαρτήσαντος, ἢ καὶ τὸ μέγεθος τῆς παραβάσεως. Διὰ τῆς ποινῆς, τέλος, τοῦ ποινικοῦ δικαίου σκοπεῖται κυρίως ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐννόμου τάξεως, διὰ δὲ τῆς πειθαρχικῆς ποινῆς ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἁρμόδιαι ἀρχαὶ πρὸς ἐπιβολὴν πειθαρχικῶν ποινῶν εἶναι ἢ οἱ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως προϊστάμενοι τῶν ἁμαρτησάντων ὑπαλλήλων, ἢ κατὰ νόμον ὠργανωμένα συμβούλια. Τὸ Σύνταγμα ὁρίζει ἐν ἄρθρῳ 95 ὅτι παῦσις τῶν ἰσοβιότητος καὶ μονιμότητος ἀπολαυόντων δικαστικῶν ὑπαλλήλων διὰ πειθαρχικὰ παραπτώματα χωρεῖ μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐν δὲ τῷ ἄρθρῳ 114 ὁρίζει ὅτι οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι οὔτε μετατίθενται ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὔτε ἀπολύονται, οὔτε ὑποβιβάζονται ἄνευ εἰδικῆς ἀποφάσεως κατὰ νόμον ὠργανωμένου συμβουλίου καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον ἀπὸ μονίμους ὑπαλλήλους. Αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 95 τοῦ Συντάγματος, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν παῦσιν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τοὺς συμβούλους τῆς ἐπικρατείας (ἄρθ. 104 Συντάγματος) καὶ διὰ τοὺς συμβούλους καὶ παρέδρους τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρ. 106) (βλ. λ. *πειθαρχικὴ ἐξουσία*). Χ. Γ. Σ.

—*[Στρατ.]* Ὀνομάζονται *πειθαρχικαὶ ποιναὶ* αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς πρὸς τιμωρίαν ἕνεκα παραπτωμάτων. Αὗται ἐπιβάλλονται κατ' ἐνάσκησιν τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν ὑπαλληλικῶν αὐτοῦ ὀργάνων. Ἐὰν ἑπομένως ὁ πταίσας στρατιωτικὸς ἀπέβαλε τὴν ἰδιότητά του ταύτην, ἐξελθὼν τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἢ ὁπωσδήποτε διαγραφεὶς τῶν μητρῴων αὐτοῦ, δὲν εἶναι πλέον δυνατὴ ἡ πειθαρχική του δίωξις. Αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ πειθαρχικαὶ ποιναὶ εἶναι ὁ περιορισμός, ἡ ἐπίπληξις, ἡ κράτησις, ἡ φυλάκισις, ἡ ἀργία διὰ προσκαίρου παύσεως, ἡ ἀργία δι' ἀπολύσεως καὶ ἡ ἀπόταξις. Ἐξ αὐτῶν ἡ ἀπόλυσις καὶ ἡ ἀπόταξις ἐπιβάλλονται μόνον κατόπιν συμφώνου γνωμοδοτήσεως ἀνακριτικοῦ συμβουλίου. Αἱ εἰς τοὺς ἀνθυπασπιστὰς ἐπιβαλλόμεναι πειθαρχικαὶ ποιναὶ εἶναι ἡ παρατήρησις, ὁ περιορισμός, ἡ κράτησις, ἡ φυλάκισις, ἡ προσωρινὴ ἀπόλυσις καὶ ἡ ὁριστικὴ ἀπόλυσις, ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἐπιβάλλεται μόνον κατόπιν γνωμοδοτήσεως ἀνακριτικοῦ συμβουλίου. Τὸ πρὸς ἐπιβολὴν τῶν πειθαρχικῶν ποινῶν δικαίωμα εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν, ἣν κέκτηται ὁ στρατιωτικός, ἤτοι τὸ δικαίωμα τοῦτο αὐξάνεται κατὰ τὴν ἀνιοῦσαν καὶ μειοῦται κατὰ τὴν κατιοῦσαν κλίμακα τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Χ. Π.

—**πειθαρχικὴ ἐξουσία** *[Διοικ. Δίκ.]*. Ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων ἐπιβολὴ *πειθαρχικῶν ποινῶν* (βλ. λ.) ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται μόνον ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, παύει δὲ ἀφ' ἧς οὗτοι ἔπαυσαν δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ εἶναι ὑπάλληλοι. Δύο εἶναι τὰ συνήθη συστήματα ἀσκήσεως πειθαρχικῆς ἐξουσίας, τὸ ἀτομικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως προϊσταμένων μονομελῶν ἀρχῶν, καὶ τὸ συλλογικόν, καθ' ὃ ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ κατὰ νόμον καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δικαστικῶς ὠργανωμένων συμβουλίων. Τὸ δεύτερον σύστημα παρέχει ἀναμφισβητήτως μείζονα ἐχέγγυα ἀμεροληψίας ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δι' αὐτὸ προτιμᾶται προκειμένης ἐπιβολῆς βαρυτέρων πειθαρχικῶν ποινῶν, οἷαι εἶναι ἡ μετάθεσις, ὁ ὑποβιβασμὸς καὶ ἡ παῦσις, ἐπιβάλλεται δὲ παρ' ἡμῖν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρα 95, 104, 106 καὶ 114) (βλ. *πειθαρχικὸν* συμβούλιον). Παρεμφερὴς πρὸς τὴν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας εἶναι καὶ ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ὡρισμένων νομικῶν προσώπων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Χ. Γ. Σ.

— **πειθαρχικὸν δίκαιον**. Τμῆμα τοῦ δημοσίου δικαίου πραγματευόμενον περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀσκήσεως τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Εἰδικώτερον, εἰς τὸ πειθαρχικὸν δίκαιον ἀνήκει ὁ καθορισμὸς τῶν πειθαρχικῶν παραπτωμάτων, τῶν *πειθαρχικῶν* ποινῶν (βλ. λ.), τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων πρὸς ἐπιβολὴν πειθαρχικῶν ποινῶν, τῆς ὀργανώσεως τῶν *πειθαρχικῶν* συμβουλίων (βλ. λ.) καὶ τῆς ἐν γένει διαδικασίας τῆς ἀσκήσεως τῆς *πειθαρχικῆς* ἐξουσίας (βλ. λ.). Τὸ πειθαρχικὸν δίκαιον ἔχει διαμορφωθῇ ὁμοιομόρφως δι' ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀλλὰ ποικίλλει κατὰ τὰ διάφορα ὑπουργεῖα, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὁποίων ἰσχύει καὶ ἰδία πειθαρχικὴ δικονομία. Χ. Γ. Σ.

— **πειθαρχικὸν συμβούλιον** *[Διοικ. Δίκ.]*. Κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δικαστικῶς καὶ κατὰ νόμον ὠργανωμένον συμβούλιον, δι' οὗ ἀσκεῖται ἡ *πειθαρχικὴ ἐξουσία* (βλ. λ.) τῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἡ διὰ πειθαρχικῶν συμβουλίων ἄσκησις πειθαρχικῆς ἐξουσίας, ἡ παρέχουσα μείζονα ἐχέγγυα ἀντικειμενικῆς κρίσεως καὶ ἀμεροληψίας, εὐνοεῖται ἰδιαιτέρως προκειμένου νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν πταίσαντα ὑπάλληλον βαρυτέρα πειθαρχικὴ ποινή, οἷον μετάθεσις, ὑποβιβασμὸς καὶ παῦσις· καὶ τοῦτο, διότι τὰ πειθαρχικὰ συμβούλια ἀποτελοῦνται ἐκ πλειόνων προσώπων καὶ συνήθως ξένων πρὸς τοὺς ἀμέσως προϊσταμένους τῶν πταισάντων ὑπαλλήλων, δυναμένων ἕνεκα τούτου ἐν τῇ κρίσει των νὰ εἶναι μᾶλλον ἀνεπηρέαστοι ἢ οἱ ἀμέσως προϊστάμενοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς κυρίως θιγόμενοι ἐκ τοῦ παραπτώματος τῶν ὑφισταμένων των, εἶναι ἑπόμενον νὰ εἶναι προκατειλημμένοι κατ' αὐτῶν. Ἡ σύνθεσις τῶν πειθαρχικῶν συμβουλίων εἶναι διάφορος ἑκάστοτε καὶ διὰ τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, εἰδικῶς δὲ ὡς πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καθορίζει αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύνταγμα ἐν ἄρθρῳ 116 τὸ κατ' αὐτῶν καὶ κατὰ πρῶτον βαθμὸν ἀσκοῦν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν πειθαρχικὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἀπὸ δύο μέλη ἐξ ἑκάστου τῶν σωμάτων τούτων, τρεῖς καθηγητὰς τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου, ὁριζομένους διὰ κλήρου, προεδρευόμενον δὲ ὑφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ἐκλεγομένου παρὰ τῶν ἰδίων. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου τούτου ἐξαιροῦνται ἑκάστοτε τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ σῶμα ἐκεῖνο, δι' ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου, εἴτε ὁλοκλήρου εἴτε μελῶν αὐτοῦ, καλεῖται ν' ἀποφανθῇ τὸ συμβούλιον. Διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 114 ὁρίζει γενικῶς τὸ Σύνταγμα, ὅτι οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι οὔτε μετατίθενται ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὔτε ἀπολύονται, οὔτε ὑποβιβάζονται ἄνευ εἰδικῆς ἀποφάσεως κατὰ νόμον ὠργανωμένου συμβουλίου καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον ἀπὸ μονίμους ὑπαλλήλους. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Εἰδικοὶ νόμοι καθορίζουν τὴν ἐν ἑκάστῳ ὑπουργείῳ σύνθεσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους αὐτοῦ πειθαρχικοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου συνήθως ἐκ τοῦ προϊσταμένου τῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ ὑπηρεσιῶν, γενικοῦ γραμματέως ἢ γενικοῦ διευθυντοῦ, ἐκ καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐκ μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καί τινων ἄλλων ἀνωτάτων ὑπαλλήλων τοῦ ἰδίου ὑπουργείου. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους, πλὴν τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου, καθορίζει τὰ πειθαρχικὰ συμβούλια ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων. Οὕτω, τὸ δικαστήριον τῶν πρωτοδικῶν ἐκτελεῖ χρέη πειθαρχικοῦ συμβουλίου ὡς πρὸς τοὺς εἰρηνοδίκας καὶ τοὺς εἰδικοὺς πταισματοδίκας μετὰ τῶν παρέδρων αὐτῶν καὶ τῶν γραμματέων, τοὺς συμβολαιογράφους καὶ τοὺς παρ' εἰρηνοδίκαις καὶ πρωτοδίκαις κλητῆρας καὶ ὑπογραμματεῖς· τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν ὡς πρὸς τοὺς πρωτοδίκας μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰσαγγελέων, ἀντεισαγγελέων, γραμματέων καὶ παρέδρων καὶ τοὺς παρὰ τοῖς ἐφετείοις ὑπογραμματεῖς καὶ κλητῆρας· καὶ τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου ὡς πρὸς τοὺς ἐφέτας μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰσαγγελέων, ἀντεισαγγελέων καὶ γραμματέων καὶ τοὺς παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ ὑπογραμματεῖς καὶ κλητῆρας. Αἱ ἀποφάσεις τῶν πειθαρχικῶν συμβουλίων ἄλλοτε ἔχουν γνωμοδοτικὸν χαρακτῆρα, ὁπότε ὁ ἁρμόδιος ὑπουργὸς δύναται νὰ τὰς τροποποιήσῃ, ἄλλοτε δὲ δεσμεύουν τὸν ὑπουργόν, ὑποχρεούμενον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ πειθαρχικοῦ συμβουλίου. Χ. Γ. Σ.

πειθαρχῶ (—*έω*)· πείθομαι, ὑπακούω εἰς τοὺς ἄρχοντας, εἶμαι πειθαρχικός· || καθόλου, ὑπακούω, ὑποτάσσομαι: «πειθαρχῶ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος».

πειθήνιος, —*α*, —*ον*· ὁ πειθόμενος εἰς τὰ ἡνία, ὁ ὑπακούων εἰς τὸν χαλινόν· || μεταφ., ὁ εὐκόλως πειθαρχῶν, εὐπειθής: «πειθήνιος υἱός». — Ἐπίρρ. ***πειθηνίως***.

Πειθίας. Δημαγωγὸς Κερκυραῖος, φονευθεὶς ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του μετ' ἄλλων ἑξήκοντα βουλευτῶν καὶ ἰδιωτῶν, ἐπὶ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὡς προδοὺς τὴν πατρίδα του εἰς τοὺς Ἀθηναίους (*Θουκ.* III, 70). Α. Θ. Σ.

πειθιατισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον ψυχικῶν διαταραχῶν, τῶν παραγομένων δι' ὑποβολῆς καὶ θεραπευομένων διὰ τῆς πειθοῦς. Ὁ ὅρος ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μπαμπίνσκυ, καὶ δι' αὐτοῦ νοεῖται ψυχονεύρωσις χαρακτηριζομένη διὰ διαβατικῶν διαταραχῶν τῆς διανοίας, τῆς αἰσθητικότητος, τῶν κινήσεων, ὑποδυομένη τὴν κλινικὴν εἰκόνα διαφόρων παθήσεων, ἢ καὶ διὰ σπασμῶν ἢ μονίμων στιγμάτων. Ἡ πολύμορφος αὐτὴ συνδρομὴ ἄλλοτε, καὶ ὑπὸ πλείστων ἀκόμη σήμερον, φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα ὑστερία. Πάντως ἡ ψυχονεύρωσις αὐτή, τῆς ὁποίας τὰ αἴτια καὶ ἡ συμπτωματολογία ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς ψυχοσυνθέσεως ἑκάστου ἀτόμου, ἔχει ὡς βάσιν ηὐξημένην συγκινητικότητα καὶ εἰδικὴν ὑποβλητότητα· δὲν διαφέρει δὲ τῆς ὑστερίας παρὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως μόνον, καθόσον ἡ πάθησις αὐτὴ δὲν ἀνήκει μόνον εἰδικῶς εἰς τὸ θῆλυ φῦλον, ὡς ἐνόμιζον ἄλλοτε, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ ἄρρενι. Ἡ θεραπεία εἶναι ἡ ἰδία τῆς ὑστερίας. Μ. Ν. ΒΛΑΣΤΟΣ

Πειθῖνος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀγγειογράφος, γνωστὸς ἐκ μιᾶς κύλικος εὑρεθείσης ἐν Vulci τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποκειμένης νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Ἡ κύλιξ αὕτη φέρει ἐξωτερικῶς μὲν παραστάσεις νέων μετὰ νεανίδων μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐπιγραφὴν «Καλός, καλή, καλὸς ὁ παῖς ναίχι», ἐσωτερικῶς δὲ τὸν Πελέα μετὰ τῆς Θέμιδος ἐν τῇ πάλῃ των κατὰ ὄφεων καὶ λέοντος καὶ πέριξ τὴν ἐπιγραφὴν «Πειθῖνος ἔγραφσεν, Ἀθηνόδοτος καλός». Ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῆς κύλικος, τῆς σχεδιάσεως καὶ διαθέσεως τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν περιγραμμάτων τῶν μορφῶν, τεκμαίρεται ὅτι ὁ Πειθῖνος ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ ἐρυθρομόρφου αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, ἐκ δὲ τῆς μνείας τοῦ ὡραίου Ἀθηνοδότου καὶ τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς εἰκάζεται ὅτι ὁ καλλιτέχνης οὗτος πρέπει νὰ ἤκμασε κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Β. Δ. Θ.

Ἀγγειογραφία τοῦ Πειθίνου ἐπὶ ἐρυθρομόρφου κύλικος.

Πειθόλαος, ἢ *Πειθόλας*. Τύραννος τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Φερῶν, φονεύσας μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Τισιφόνου καὶ Λυκόφρονος τὸν πρώην τύραννον τῆς πόλεως Ἀλέξανδρον. Ὅτε ὁ Πειθόλαος μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β' τὴν πόλιν τῷ 352 π. Χ., ἐξεδιώχθη μετ' αὐτῶν ἐκ τῆς πόλεως καὶ μετέβη πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Φωκέων Φάϋλλον μετὰ δισχιλίων μισθοφόρων ὡς σύμμαχος αὐτοῦ. Ὁ Πειθόλαος εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ προξενίας καὶ πολιτείας, ἣν ὅμως ἐν τέλει οἱ Ἀθηναῖοι ἀφῄρεσαν ἀπ' αὐτοῦ. Ε. Δ. Κ.

Digitized by Google

πείθω, ἀόρ. *ἔπεισα—ἐπείσθην,* παθ. μετχ. *πεπεισμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ὑπακούσῃ, νὰ δεχθῇ τὴν γνώμην μου, κοιν. *καταφέρνω*: «ὅ,τι καὶ ἂν μοῦ εἴπῃς, δὲν μὲ πείθεις», «τὸν ἔπεισα νὰ μείνῃ μαζί μας», «ἐπὶ τέλους ἐπείσθη», «εἶμαι πεπεισμένος περὶ τούτου».

Πειθὼ *['Αρχ.].* Θεὰ τῆς καταπειστικῆς εὐγλωττίας καὶ προσωποποιία τῆς πειστικῆς δυνάμεως. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μυθολογίᾳ εἰκονίζεται διάφορος ἢ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, συγχεομένη πρὸς τὰς θαλασσίας θεότητας. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ὠκεα-

Πειθώ, Ἀφροδίτη καὶ Ἔρως.
[Τοιχογραφία τῆς ἐν Ρώμῃ Caca Tiberina. Μουσεῖον τῶν Θερμῶν.]

νοῦ καὶ τῆς Θέτιδος, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀφῃρημένων θεοτήτων, ὡς ἡ Τύχη, ἡ Νέμεσις κλπ. Πρὸς τιμὴν τῆς Πειθοῦς ἱδρύοντο ἴδια ἱερά, ὡς ἐν Κορίνθῳ καὶ Σικυῶνι. Εἰκονίζετο μετὰ τῶν Χαρίτων καὶ τῆς Ἀφροδίτης, πρὸς ἣν πολλάκις συγχέεται.

Ε. Δ. Κ.

πειθώ, *—οῦς* (ἡ)· ἡ δύναμις, ἡ ἱκανότης τοῦ πείθειν: «ἐπὶ τῶν χειλέων του ἐπικάθηται ἡ πειθώ».

— *[Ψυχολ.] Πειθὼ* καλεῖται ἡ μέθοδος, δι' ἧς δύναταί τις νὰ καταστήσῃ τινὰ (ἢ καὶ πολλοὺς ἄλλους) ὀπαδὸν τῶν ἰδεῶν του καὶ ἐκτελεστὴν τῶν ἐπιθυμιῶν του. Ἡ πειθὼ ἀποτείνεται μὲν εἰς τὸ συναίσθημα, ἀλλ' ἐνεργεῖ συνειδητῶς. Μεταχειρίζεται καὶ ἡ μέθοδος αὕτη ἀποδείξεις, πειράματα, συλλογισμοὺς ὀρθούς, ἀλλὰ λόγῳ τῆς συναισθηματικῆς βάσεως τοῦ περιεχομένου τῶν ἰδεῶν, ἃς θέλει νὰ διαδώσῃ, μεταβάλλει τὰς ἀποδείξεις, τὸ συναίσθημα εἰς συναισθηματικὰς κρίσεις σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς, ἐνῷ οὔτε καθ' ἑαυτὸν οὔτε εἰς ἄλλους ὁ ἔχων αὐτὰς ὁμολογεῖ ὅτι ἡ βάσις τῶν ἰδεῶν του εἶναι κρίσις συναισθηματική, διότι πλειστάκις, ἂν μὴ πάντοτε, δὲν ἔχει συνείδησιν τούτου. Διέπονται δὲ πᾶσαι αἱ κρίσεις καὶ τὰ περαιτέρω διανοήματα καθόλου ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἀντίληψις τῶν ἀποδείξεων, ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, τάσεων καὶ ἐν γένει καθ' ἕξιν κρίσεων. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πειθοῦς, συντελοῦσιν οἱ αὐτοὶ παράγοντες, οἱ ἐπενεργοῦντες καὶ διὰ τὴν τῆς ὑποβολῆς, διότι μεταξὺ τούτων, ἔτι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς μιμήσεως, σαφῆ ὅρια διαχωρισμοῦ δὲν ὑπάρχουσι, μολονότι ἡ πειθὼ εἶναι συνειδητὸς τρόπος, ἡ δὲ ὑποβολὴ καὶ ἡ μίμησις μὴ συνειδητοί. Ἄλλως τε καὶ μεταξὺ συνειδήτου καὶ ὑποσυνειδήτου ἡ μετάβασις εἶναι συνεχὴς καὶ βαθμιαία.

Ἐντεῦθεν, ἐν τῇ πράξει, οὐδέποτε σχεδὸν ὁ πείθων μεταχειρίζεται μόνην τὴν πειθώ, ἐξ ἕξεως, ἀλλὰ ὁμοῦ μετὰ τῆς ὑποβολῆς, δι' ὃ εἶναι πείθων καὶ ὑποβάλλων ἅμα, ὁ δ' ἐφ' οὗ τελεῖται ἡ μέθοδος αὕτη, πειθόμενος, ὑποβαλλόμενος καὶ μιμούμενος ἅμα. Μέγιστον τυπικὸν παράδειγμα τούτου εἶναι ἡ περὶ *πειθιατισμοῦ* (ἐκ τοῦ *πειθὼ* καὶ *ἰατόν*, ὡς θεραπευόμενον διὰ πειθοῦς) θεωρία τοῦ Babinski πρὸς ἑρμηνείαν τῆς ὑστερίας, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ὑποβολῆς, ἣν συγχέει μετὰ τῆς πειθοῦς. Οἱ παράγοντες ἐπιτυχίας πειθοῦς καὶ ὑποβολῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ πίεσις, τὸ κῦρος, ἡ γοητεία, ἡ φυσιογνωμία, ὁ τρόπος ἐκφράσεως κλπ. τοῦ πείθοντος, ὡς καὶ ἡ προδιάθεσις καὶ προπαρασκευὴ τοῦ πειθομένου. Ἡ μέθοδος τῆς πειθοῦς εἰς πᾶσαν σχεδὸν περίστασιν δὲν ὑφίσταται ἄνευ καὶ τῆς ὑποβολῆς, ὡς τοῦτο καθ' ἑκάστην δύναταί τις νὰ ἴδῃ. Θεωρεῖται αὕτη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν μέθοδος τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ ἀποστόλου τῶν νέων ἰδεῶν, τοῦ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ἀποστόλου. Χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει πάντοτε ὁσάκις τις θέλει νὰ πείσῃ ἕτερον νὰ δεχθῇ τὴν γνώμην του δι' οἱονδήποτε ζήτημα. Ἐν δὲ τῇ ἰατρικῇ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἐν τῇ θεραπείᾳ ψυχικῶν καὶ ὑστερικῶν καταστάσεων. Οὕτως, ἐν τῇ ὑστερίᾳ χρησιμοποιεῖται συμφώνως πρὸς τὴν ἄνω θεωρίαν περὶ πειθιατισμοῦ. Ἐπίσης εἰς τὰς λοιπὰς ψυχονευρώσεις καὶ ψυχώσεις, εἰς ἃς ἔχομεν τὴν μέθοδον τοῦ Dubois, ἥτις εἶναι μέθοδος πειθοῦς καὶ ὑποβολῆς, τοῦ Moll, τοῦ Coué κ. ἄ.

Τ. Α. Ζ.

Πείθων. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀγήνορος, Μακεδών, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σατράπης μέρους τῶν Ἰνδιῶν καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν κατὰ τῶν Μουσικανῶν ἐκστρατείαν (*Ἀρρ.* Ἀναβ. VI, 7, 1).— 2) Εἷς τῶν 7 σωματοφυλάκων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (αὐτόθ. V, 28, 4).— 3) Υἱὸς τοῦ Σωσικλέους, ἐκ τῶν ἑταίρων ἱππέων, ἐπιφορτισμένος «ἐπὶ τῆς βασιλικῆς θεραπείας», κατὰ τὴν εἰς Ζαρίασπα διαμονὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (αὐτόθ. IV, 16, 6—7). Ἀσθενήσας καὶ ἐν ἀναρρώσει εὑρισκόμενος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Μασσαγετῶν ἐκστρατείαν, καθ' ἣν τραυματισθεὶς ἠχμαλωτίσθη.

Α. Θ. Σ.

πεικάζω· δημοτ., εἰκάζω, ἀπεικάζω, συμπεραίνω· || ἐννοῶ, καταλαμβάνω.

Πεΐκοβον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἀντωνίου (Λελόβου) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 229. Ἤδη μετωνομάσθη *Ἅγιος Μᾶρκος.*

πεῖνα, *—ης* (ἡ)· ἡ ἐπιθυμία πρὸς λῆψιν τροφῆς· || ἔλλειψις τροφῆς, ἀνεπαρκὴς τροφή: «ὑποφέρουν ἀπὸ πεῖνα», «πέθανε ἀπὸ τὴν πεῖνα»· || λιμός, σιτοδεία.

— *['Εγκυκλ.] Πεῖνα* εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς λήψεως τροφῶν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ὀργανισμὸς κατὰ περιοδικὰ χρονικὰ διαστήματα. Ὅταν οἱ ἱστοὶ τοῦ σώματος ἀποβῶσι πτωχοὶ εἰς θρεπτικὰς ὕλας, τὸ ἐν αὐτοῖς διακλαδιζόμενον νευρικὸν σύστημα αἰσθάνεται τὴν ἐκ τούτου ἐπίδρασιν καὶ ἐκδηλοῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην διὰ γενικοῦ αἰσθήματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται *πεῖνα*. Τὸ αἴσθημα τῆς ἀνάγκης ταύτης παρακολουθεῖται ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κενότητος τοῦ στομάχου· ἐὰν δ' ἡ ἀνάγκη αὕτη δὲν ἱκανοποιηθῇ, ἐπέρχονται χασμήματα, γενικὴ ἀδιαθεσία καὶ συχνάκις κεφαλαλγία. Ἡ πεῖνα ἀποβαίνει ταχέως ὀδυνηρά, ὁπότε εἶναι ἔνδειξις φυσιολογικῆς ἀνάγκης ἐπειγούσης ἤδη, ἐνῷ ἡ *ὄρεξις* εἶναι ἐντύπωσις περιφερική, ἡδονική, εὐάρεστος μᾶλλον, ἥτις δυνατὸν νὰ προκληθῇ διὰ τῆς ὄψεως, τῆς ὀσμῆς ἢ καὶ διὰ τῆς ἀναμνήσεως ἔτι ἐδεσμάτων εὐχύμων.

Ἡ πεῖνα ἐκδηλοῦται ἐν γένει παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὅταν ἡ ἀπώλεια τοῦ βάρους τοῦ σώματος φθάσῃ τὰ 500 ἕως 600 γραμμάρια περίπου, πλὴν ἐννοεῖται τοῦ οὔρου καὶ τῶν ἀποβαλλομένων περιττωμάτων. Τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς πείνης εἶναι γενικὸν αἴσθημα, κεντρικῆς φύσεως, οὐδόλως ἐντοπιζόμενον ἐν τῷ στομάχῳ. Ἡ αἴσθησις τῆς πληρότητος καὶ τοῦ κορεσμοῦ τῆς πείνης διὰ τῆς λήψεως οὐσιῶν ἀδρανῶν, ἀποδεικνύουσιν ἁπλῶς τὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἰσθήσεων περιφερικῆς φύσεως. Ἐπὶ πλέον δὲ δηλητήριά τινα τοῦ νευρικοῦ συστήματος (τὸ ὄπιον λ. χ., ἡ νικοτίνη, ἡ κοκαΐνη κλπ.), αἱ διάφοροι λοιμώξεις καὶ ὁ πυρετός, δύνανται νὰ καταργήσωσι τὴν πεῖναν, ἐπιφέροντα τὴν ἀνορεξίαν, ἐνῷ ἕτεραι γενικαὶ τοῦ ὀργανισμοῦ δυστροφίαι, ὁ διαβήτης λ. χ., προκαλοῦσιν ὑπερβολικὴν ἀπ' ἐναντίας πεῖναν, τὴν βουλιμίαν.

Παρὰ τῷ ἐνηλίκῳ καὶ εὐεκτοῦντι ἀτόμῳ ἡ πεῖνα καθίσταται αἰσθητὴ δὶς ἢ τρὶς κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον· ἐκδηλοῦται συχνότερον εἰς τὰ παιδία, τοὺς ἐφήβους καὶ τοὺς ἀναρρωννύοντας, τοὺς καταπεπονημένους, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς γέροντας. Ἡ ἕξις μεγάλως συμβάλλεται εἰς τὴν περιοδικότητα τῆς πείνης, καθόσον ἡ ἔκκρισις τῶν γαστρικῶν ὑγρῶν τοῦ στομάχου ἐπιτελεῖται καὶ αὕτη καθ' ἕξιν περιοδικῶς· ἕνεκα δὲ τούτου, παρελθούσης τῆς ὥρας καθ' ἣν τὸ ἄτομον λαμβάνει συνήθως τὴν τροφὴν αὐτοῦ, τὸ αἴσθημα τοῦτο τῆς πείνης βαθμηδὸν ἐξαφανίζεται. Ὑπάρχουσιν ἄλλως τε ζῷά τινα, ὡς οἱ κόνικλοι, ἅτινα τρώγουσι συνεχῶς, διηνεκῶς, τοῦτο δὲ διότι αἱ τροφαὶ αὐτῶν εἶναι ἧττον θρεπτικαὶ καὶ ἀνορθωτικαὶ τῶν δυνάμεων, αἱ δὲ ἀπώλειαι αὐτῶν σημαντικαί.

Ἡ λῆψις θρεπτικῶν οὐσιῶν κατασιγάζει καὶ καταπραΰνει τὴν πεῖναν, ἀλλὰ δὲν ἱκανοποιεῖ πάντοτε τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, τουτέστι τὴν προσπάθειαν ὅπως εἰσκομίσῃ καὶ χορηγήσῃ εἰς τοὺς ἱστοὺς τοῦ ὀργανισμοῦ θρεπτικὰ τρόφιμα· τοιαύτη εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν νεαρῶν παιδίων, ἅτινα τρέφονται διὰ σιτίων, τὰ ὁποῖα τὸ τοσούτῳ λεπτὸν καὶ εὐαίσθητον πεπτικὸν αὐτῶν σύστημα δὲν δύναται νὰ κατεργασθῇ, καθὼς καὶ ἡ περίπτωσις ἀτόμων, ἅτινα ὑποφέρουσιν ἐκ χρονίας πείνης (καταστάσεως προκυπτούσης ἐκ λιμοῦ καὶ σιτοδείας) καὶ λαμβάνουσι πᾶν ὅ,τι εὑρίσκουσι· τὰ δὲ φαινόμενα λιμαγχείας καὶ ἀτροφίας ἐξελίσσονται τότε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑπάγεται καὶ ὁ ἐκ πείνης θάνατος, καθόσον ἐστερήθη ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς συντήρησιν στοιχείων.

Τὸ ποσὸν τῶν τροφίμων, ὅπερ ἀπαιτεῖται πρὸς κορεσμὸν τῆς πείνης, ποικίλλει λίαν, ἀναλόγως τῶν ἀτόμων, ὡς ἐπίσης καὶ ἀναλόγως τῶν κατὰ τόπους καὶ κατὰ κλίματα ἕξεων· τὸ πρωϊνὸν πρόγευμα λ. χ., ὅπερ παρ' ἡμῖν εἴθισται νὰ εἶναι ἐλαφρότατον, τοὐναντίον ἀποβαίνει λίαν σημαντικὸν καὶ κύριον πολλάκις γεῦμα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ποσότητος καὶ τῆς ποικιλίας αὐτοῦ, παρὰ τοῖς βορείοις λαοῖς.

Ἡ πεῖνα τῶν δυσπεπτικῶν ἀτόμων εἶναι συχνότατα ἀλγεινή· οἱ πάσχοντες οὗτοι, οἱ ἔχοντες ηὐξημένην τὴν ἔκκρισιν τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τοῦ στομάχου (ὑπερχλωρυδρία), ὡς καὶ οἱ νευροπαθεῖς δυσπεπτικοὶ τοιοῦτοι (ὑπερπνευμονογαστρικοί), αἰσθάνονται συχνάκις ἀλγεινότατον αἴσθημα πείνης, ὅπερ κατευνάζεται μόνον διὰ τῆς, κατὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα, λήψεως μικρῶν ποσοτήτων τροφίμων καὶ δὴ ἀμυλωδῶν ἢ ἀλκαλικῶν οὐσιῶν, ὡς καὶ ἀδρανῶν φαρμακευτικῶν κόνεων.

Αἱ διαστροφαὶ τῆς πείνης, κεχωρισμέναι ὅλως τῶν διαστροφῶν τῆς ὀρέξεως (πίκα καὶ μαλακία), δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: ἐκείνην δηλαδὴ καθ' ἣν τὸ αἴσθημα τῆς πείνης μετεβλήθη τελείως καὶ ἀπέβη ἀγνώριστον (πεῖνα ὀδυνηρά, πεῖνα ναυτιώδης), καὶ ἐκείνην καθ' ἣν ἡ ἀγχώδης μορφὴ τῆς πείνης καθορίζεται καὶ προκαλεῖται ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς διαταραχῆς (πεῖνα ἀγχώδης ἢ φοβιακή).

Οἱ ἵπποι πολλάκις καταλαμβάνονται ὑπὸ πείνης ἀκρατήτου, ὑπὸ ἀκαθέκτου ἀνάγκης τροφῆς, πραγματικῆς βουλιμίας, ἐνῷ εὑρίσκονται ἐν πορείᾳ, ἀναγκαζόμενοι, ἐκ τοῦ αἰσθήματος τούτου τῆς ἀφορήτου πείνης, νὰ σταματήσωσιν, ἐνῷ ταυτοχρόνως καταλαμβάνονται ὑπὸ σπασμῶν· εὐθὺς δ' ὡς φάγωσι, καταπαύονται τὰ φαινόμενα ταῦτα.

Μ. Ν. ΚΑΊΡΗΣ

— ***πείνης ἢ τροφῆς ἀπεργία*** *['Εγκυκλ.].* Ἐκλήθη οὕτω ἰδιότυπον ὅλως εἶδος ἀπεργίας, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη ἰδίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καταδίκων εἰς ἔνδειξιν ὑπερτάτης διαμαρτυρίας. Κατὰ τὴν ἀπεργίαν ταύτην, ὁ κατάδικος ἢ ὑπόδικος ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς φυλακῆς παρεχομένην τροφὴν καὶ γενικῶς πᾶσαν τροφὴν ὁποθενδήποτε προερχομένην, μέχρις οὗ πραγματοποιηθοῦν τὰ αἰτήματά του. Συνήθως αἰτία τῆς ἀπεργίας πείνης εἶναι κατάφωρος ἀδικία ἐκ μέρους τοῦ κράτους, στέρησις τοῦ καταδίκου ὡρισμένων στοιχειωδῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ὅπως εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀναγινώσκῃ τὸν τύπον, νὰ μελετᾷ, νὰ δέχεται ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοϊδεατῶν του, νὰ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν συγκαταδίκων ὁμοϊδεατῶν του κλπ., ἐγκαθίδρυσις τρομοκρατίας ἐναντίον τῶν πολιτικῶν καταδίκων, δολοφονίαι κατόπιν σκηνοθετήσεως στάσεως τῶν πολιτικῶν καταδίκων ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς φυλακῆς κλπ. Ὁ ἀπεργῶν πολιτικὸς κατάδικος ἢ ὑπόδικος συνήθως μένει κατακεκλιμένος, πίνει μόνον ὕδωρ, φροντίζει νὰ μὴ ἐξαντλῆται διὰ συζητήσεων καὶ ἀσκόπων κινήσεων καὶ εἶναι ἀποφασισμένος, πρὶν ἢ κηρύξῃ τὴν ἀπεργίαν, νὰ φθάσῃ μέχρι θανάτου ἐξ ἀσιτίας.

Ἡ ἀπεργία πείνης χρησιμοποιεῖται ὡς μοναδικὸν καὶ τελευταῖον πλέον μέσον διαμαρτυρίας κατὰ προσγιγνομένης μεγάλης ἀδικίας καὶ ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, δι' ὃ καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων, παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν, ἣν καταβάλλει τὸ κράτος, ὅπως συγκαλύψῃ τὰ αἴτιά της ἢ νὰ παρουσιάσῃ ὡς μηδαμινά, ἀσκεῖ μεγάλην ἠθικὴν ἐπ' αὐτοῦ πίεσιν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεγείρεται, διότι μόνον βαθυτάτη συναίσθησις δικαίου δύναται νὰ ὁπλίσῃ τὸν ἄνθρωπον μὲ τοιαύτην ψυχικὴν ἀντοχήν, ὥστε νὰ αὐτοκαταδικασθῇ εἰς θάνατον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ τὴν ὄξυνσιν τῆς πάλης τῶν τάξεων, καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στερουμένων τῆς

Digitized by Google

ἐλευθερίας των διὰ πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς λόγους, ἡ ἀπεργία τῆς πείνης κατέστη συχνοτέρα, καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ πολιτικῶν καταδίκων καὶ ὑποδίκων. Θ. Π.

Πεϊνάκερ (Pijnaker), ***Ἀδάμ***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος καὶ χαλκογράφος (1621—1673). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰωάννη Μπὸτ καὶ εἰργάσθη ἐν Ἄμστερνταμ, Δέλφτ καὶ ἀλλαχοῦ, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐπὶ θεμάτων ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸν ἰταλικὸν τρόπον τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ ἀποδίδειν τὸ φυσικὸν περιβάλλον. Τὰ τοπία του συνήθως ἐμψυχώνει διὰ τῶν ἀπεικονίσεων ἀνθρώπων καὶ οἰκοδιαίτων ζῴων. Ἔργα του ἀπόκεινται ἐν τοῖς μουσείοις Παρισίων, Μονάχου κλπ. Ι. Μ. Π.

πειναλέος, *—α, —ον*· ὁ σφόδρα πεινῶν, ὁ κατεχόμενος ὑπὸ μεγάλης πείνης.

πεινῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐπείνασα*, παθ. μετχ. *πεινασμένος*· ἔχω πεῖναν, ἐπιθυμῶ νὰ λάβω τροφήν: «ἀκόμη δὲν ἐπείνασα, ὅταν πεινάσω θὰ φάγω»· || κατὰ δείνωσιν, ὑποφέρω ἐκ πείνης, ἐξ ἐλλείψεως τροφῶν, τρέφομαι ἀνεπαρκῶς: «τοὺς πλάκωσε ἡ φτώχια καὶ πεινοῦν», «'ς τὸν ἀποκλεισμὸ ἐπεινάσαμε».

Πέϊ-πίν. Ἐπίσημος ὀνομασία τῆς ἄλλοτε πρωτευούσης τῆς Κίνας *Πεκῖνον* (βλ. λ.), ἥτις ἐδόθη εἰς αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1928 καὶ σημαίνει «βόρειος εἰρήνη».

Πέϊπους *[Γεωγρ.]*. Λίμνη κειμένη ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς βορειοδυτικῆς Ρωσίας καὶ Ἐσθονίας, καλουμένη ρωσιστὶ *Τσούντσκογε-Ὄζερο*, ἐσθονιστὶ δὲ *Πεϊπσιγιέρο*. Ἔχει ἔκτασιν 3.583 τ. χλμ., μῆκος 143 χλμ. καὶ πλάτος 50 χλμ., βάθος 18 μ. καὶ εἶναι πλουσία εἰς ἰχθῦς. Εἰς αὐτὴν χύνεται ὁ ποταμὸς Βελικάγυυ, τὰ δὲ ὕδατα αὐτῆς ἐκβάλλουσι διὰ τοῦ ποταμοῦ Νάροβα εἰς τὸν Φιννικὸν κόλπον. Γ. Ι. Β.

πεῖρα (ἡ)· δοκιμή, γνῶσις ἐκ δοκιμῆς, ἐκ χρήσεως: «ἔχω πεῖραν τοῦ πράγματος,—τοῦ ἀνθρώπου»· || ἐμπειρία. γνῶσις πρακτική, ἀντίθ. *ἀπειρία*: «εἶναι νέος καὶ δὲν ἔχει ἀκόμη πεῖραν».

πείραγμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πειράζειν, ἐνόχλησις διὰ λόγου ἢ ἔργου: «δὲν δέχεται πειράγματα», «λεπτὰ πειράγματα».

πειραγμένος, *—η, —ο*. δημοτ. παθ. μετοχ. τοῦ *πειράζω*, δυσηρεστημένος κατά τινος: «εἶναι πειραγμένος μαζί μου».

πειράζω, ἀόρ. *ἐ)πείραξα—ἐ)πειράχτηκα* (*ἐπειράχθην*), παθ. μετχ. *πειραγμένος*· ἐνοχλῶ τινα διὰ λόγων ἢ ἔργων, τὸν κάμνω νὰ στενοχωρηθῇ, νὰ ὀργισθῇ: «μὴν πειράζῃς τὸ γατί, γιατὶ θὰ σὲ γρατσουνίσῃ», «πολὺ μὲ πειράζεις καὶ κάποτε θὰ ξεσπάσω»· || ἐπὶ ποτοῦ ἢ φαγητοῦ, προκαλῶ ἐνόχλησιν σωματικήν, βλάπτω: «τὰ τσιγαριστὰ μὲ πειράζουν», «ὁ κόπος μὲ πειράζει 'ς τὰ νεφρὰ — 'ς τὴν καρδιά», «ἡ ἀντηλιὰ πειράζει 'ς τὰ μάτια»· || παθ. *πειράζομαι*, ἐνοχλοῦμαι, ταράττομαι, ὀργίζομαι: «πειράζεται εὔκολα», «κάτι τοῦ εἶπα καὶ πειράχτηκε»· || φρ. «μὴν πειράζεσθε» μὴν ἐνοχλεῖσθε· || *πειραγμένος, —η, —ο*· ὁ παθών, οὐχὶ ὑγιής: «εἶναι πειραγμένος 'ς τὰ μυαλά», «τὸ συκώτι του εἶναι πειραγμένο».

Πεῖραι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη ἐν Ἀχαΐᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Παυσανίαν (VII, 18, 1) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πείρου (νῦν Καμινίτσα). Α. Θ. Σ.

Πείραια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Μεγάλη ἐν τῷ ἀρχαίῳ Πειραιεῖ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰ ἐν Ἄστει Διονύσια διὰ τοῦτο δὲ καὶ *Διονύσια ἐν Πειραιεῖ* καλουμένη πολλάκις. Κατ' αὐτήν, πλὴν ἄλλων, ἐγίνοντο καὶ θυσίαι ταύρων. Α. Σ. Χ.

Πειραΐδης *[Μυθολ.]*. Πατὴρ τοῦ Πτολεμαίου καὶ πάππος τοῦ Εὐρυμέδοντος, ἡνιόχου τοῦ Ἀγαμέμνονος (*Ὁμ.* Ἰλ. Δ 228). Α. Θ. Σ.

Πειραιεύς. Πόλις καὶ κυριώτερος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Ἑλλάδος, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἀποτελεῖ τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπέχει 8 χλμ. πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ κατέχει ἐπικαιροτάτην θέσιν παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ ἐν μέσῳ ὁμάδος ἀσφαλῶν λιμένων καὶ ἀγκυροβολίων. Κάτ. (1928) 251.328.

Τοπογραφία. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ Πειραιῶς καθορίζεται ὑπὸ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων 37° 56′ Β. πλάτους καὶ 23° 39′ Α. μήκους Γκρήνουϊτς. Κείμενος κατὰ τὰ ΝΔ. παράλια τῆς Ἀττικῆς, ἐντὸς τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἀποτελεῖ χερσόνησον περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ Φαληρικοῦ ὅρμου πρὸς Α. καὶ τοῦ Κορυδαλλοῦ πρὸς τὰ ΒΔ., ἀπέχουσαν 8 χλμ. ΝΔ. τῶν Ἀθηνῶν. Ἔξω τοῦ λιμένος καὶ πρὸς Δ. ἐκτείνεται ἡ ἐπιμήκης νησὶς Ψυττάλεια ἢ Ψυττάλη (κοιν. Λειψοκουτάλα), ὄπισθεν δὲ αὐτῆς ἡ νῆσος Σαλαμὶς μετὰ τῆς ὁμωνύμου πόλεως).

Ἡ σημερινὴ χερσόνησος ἦτο πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων νῆσος, ὡς μαρτυρεῖται ὑπό τε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῆς γεωλογικῆς αὐτῆς ἐξετάσεως, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα τριτογενῆ στρώματα ὑπὸ μορφὴν λοφωδῶν σχηματισμῶν τοῦ ἐδάφους, τουτέστιν ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις ἀπὸ τοῦ Ν. Φαλήρου μέχρι τοῦ «Κωφοῦ λιμένος» ἐκαλύπτετο ὑπὸ θαλάσσης. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν διὰ τῶν αἰώνων ἐξάρσεων τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν βαθμιαίων προσχώσεων ὑλικοῦ κατερχομένου διὰ τῶν χειμάρρων, καὶ δὴ τοῦ Κηφισοῦ, ἀπὸ τῶν ὀρέων, προσεχώθη σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἀπετέλεσε χερσόνησον· οὕτως ἀφέθη μὲν ἀνοικτὸς ὁ μέγας Φαληρικὸς ὅρμος πρὸς ἀνατολάς, συνεπληρώθη δὲ σχηματισθεὶς πρὸς δυσμὰς ὁ μέγας λιμὴν τοῦ Πειραιῶς.

Τὴν μεταξὺ τῆς προϊστορικῆς ταύτης νήσου καὶ τῆς παναρχαίας ἀκτῆς τῆς Ἀττικῆς ἑλώδη ταύτην λιμνοθάλασσαν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον «Ἁλίπεδον», ὁ δὲ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι ὁ Κίμων, κατὰ τὴν πρώτην θεμελίωσιν τῶν «μακρῶν τειχῶν», ἐκάλυψε τὰ ἐν Ἁλιπέδῳ ἐπιπολάζοντα ὕδατα διὰ πολλῶν χαλίκων καὶ ὀγκολίθων, ἐπ' αὐτῶν δὲ ᾠκοδόμησε τὰ τείχη. Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐδαφολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Πειραιῶς ὀφείλεται καὶ τὸ ὄνομά του Πειραιεύς, ὁ διαπεραιῶν δηλαδὴ (διὰ πλοίου) ἐπιβάτας ἀπὸ τῆς ἄνω νήσου εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀντιθέτως (Ἐπιστ. Ἠχώ, 1925, σ. 12). Ἡ οὕτω σχηματισθεῖσα χερσόνησος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρα φυσικὰ διαμερίσματα, τὸ τῆς *Ἀκτῆς* (ἢ *Πειραϊκῆς Χερσονήσου*), τὸ τῆς *Μουνιχίας* (*Καστέλλας, Προφήτου Ἠλιοῦ*), τὸ τῆς *Ἠετιωνείας* καὶ *Ἁλῶν*, καὶ τὸ τοῦ *Ἁλιπέδου*.

Καὶ πρῶτον ἡ λεγομένη Ἀκτὴ (ὕψ. 57,7 μ.) ἀποτελεῖ τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τμῆμα τοῦ Πειραιῶς, εἶναι βραχώδης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξ αὐτῆς δ' ἐξήγετο ὁ περίφημος ἀκτίτης λίθος. Τμήματά τινα αὐτῆς ἔχουσιν ἤδη καλυφθῇ ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἕνεκα τῆς ἀναβάσεως τῆς θαλάσσης, ὡς τοῦτο καταφανῶς παρατηρεῖται πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμά της, παρὰ τὸν λεγόμενον τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους. Ταύτην περιέβαλλον ὁλόκληρον τὰ ἰσχυρὰ τείχη τοῦ Κόνωνος κατὰ τὴν παραλιακὴν γραμμήν. Τὸ ὄνομα Ἀκτὴ προῆλθεν ἐκ τῆς ὅλης Ἀττικῆς κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ τῆς Πειραϊκῆς χερσονήσου. Πρὸς τὰ ΒΔ. αὐτῆς ὑπάρχει τὸ ἀκρωτήριον κατὰ τὸν «Ἄλκιμον», ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο λεόντων, ἱσταμένου ἄλλοτε αὐτόθι. Πρὸς Α. δὲ ἡ *Φρεαττὺς* (ἢ *Φρεαττὼ*) μετὰ τοῦ μικροῦ της κόλπου καὶ τοῦ «ἐν Φρεαττοῖ» δικαστηρίου, εἰς τὸ κοινῶς λεγόμενον «Τσιρλονέρι». Τὰ πρὸς Α. καὶ Β. μέρη τῆς Ἀκτῆς κατῳκοῦντο πάλαι, διακρινομένων ἐνιαχοῦ τῶν οἰκήσεων καὶ τῶν διαιρέσεων αὐτῶν, μετὰ πολλῶν ὀρυγμάτων, δεξαμενῶν, φρεάτων, ὀχετῶν ὑπογείων μεγίστων θολωτῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων διακρίνονται κλίμακες. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἀκτὴ ἐστερεῖτο παντελῶς πηγαίων ὑδάτων, οἱ δὲ κάτοικοι ἠναγκάζοντο νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ἐκ τῶν βροχῶν περισυναγόμενα ὕδατα ἐντὸς τῶν κοίλων τούτων κατασκευασμάτων. Διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Ἀκτῆς ἐπ. ἀ. διήρχετο τὸ τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους (πάχους 2 μ.), περὶ αὐτὸ δὲ διακρίνονται ἐγκοπαὶ βράχων χαρακτηριστικαί, θυρίδες ἀφιερωμάτων καὶ ὑπόγειαι οἰκήσεις ἀρχαιόταται, λαξευταὶ (κοιν. Θεόσπιτα). Κατὰ τὴν βορείαν κλιτὺν τοῦ λόφου καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εὑρέθη τμῆμα τῆς ἀρχαίας ρυμοτομίας ἐν ἀρίστῃ καταστάσει.

Ἡ Ἀκτή, ἀρκούντως ἐξελισσομένη, περιλαμβάνει τὸ «Βασιλικὸν Περίπτερον», τὸν «Φάρον τοῦ Θεμιστοκλέους», τὴν «Βασάνειον Σχολὴν τῶν Ν. Δοκίμων», «Τὸ ἀκέφαλον πτῶμα», τὸν «Σταυρόν», τὸν Ἅγιον Βασίλειον, τὴν Φρεαττύδα («Τσιρλονέρι»), τὸ «Ρωσικὸν Νοσοκομεῖον», ἀπολήγουσα εἰς τὸν λιμένα *Ζέας* (*Πασᾶ-λιμάνι*). Ἄνωθεν τοῦ λιμένος Ζέας καὶ κατὰ τὰ ΒΑ. αὐτῆς ὑψοῦται ἡ *Μουνιχία* (Καστέλλα, Προφήτης Ἠλίας), λόφος ὕψους 86,59 μ., κάτωθεν δ' αὐτοῦ πρὸς τὰ ΝΑ. ἀνοίγεται ὁ ἀσφαλὴς ὁμώνυμος λιμὴν τῆς *Μουνιχίας* (*Φανάρι, Τουρκολίμανο* ἢ τοῦ *Κουμουνδούρου*). Ἡ Μουνιχία, ἀποτέλεσμα τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν τῆς τριτογενοῦς περιόδου, ἀποτελεῖ ἕνα τῶν λοφωδῶν σχηματισμῶν τῶν ἀρχαίων τριτογενῶν στρωμάτων. Ἡ θέσις, ἡ φύσις καὶ ἡ διαμόρφωσις γενικῶς τοῦ λόφου τούτου συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διὰ τῶν αἰώνων μεγίστην αὐτοῦ σημασίαν. Ὁ λόφος παρουσιάζει πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτόμους τὰς ἀκτάς του, λόγῳ καταπτώσεων καὶ καθιζήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται καὶ ὁ νοτίως αὐτοῦ σχηματισμὸς νησῖδος κυκλικῆς, ὀνομαζομένης *Σταλίδας*. Ὁ λόφος εἶναι πλήρης σπηλαιωδῶν χασμάτων καὶ δεξαμενῶν, ἰδίᾳ καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινοδυτικὴν αὐτοῦ πλευράν, ἄλλων μὲν φυσικῶν, ἄλλων δὲ τεχνητῶν, σπουδαιότατα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ «Σηράγγιον» (κοιν. Σπηλιὰ τοῦ Παρασκευᾶ) κάτω παρὰ τὴν θάλασσαν, ἡ «Σπηλιὰ τῆς Ἀρετούσας» ἄνω, ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἕτερον μέγα ὄρυγμα δυτικῶς, ὕπερθεν τοῦ ἀρχαίου θεάτρου κ. ἄ.

Ἡ *Ἠετιώνεια* ἢ *Ἠτιώνεια* περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ μεγάλου λιμένος, ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι, ὠνομάσθη δ' οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος Ἠετίωνος, μάλιστα τιμωμένου ἐν Πειραιεῖ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ βραχώδη χηλήν, ὄπισθεν τῆς ὁποίας σχηματίζεται ὁ ὁρμίσκος τῆς *Κρεμμυδαροῦς*, οὗ πέραν ἄρχονται αἱ προεκτάσεις τοῦ Κορυδαλλοῦ. Ὁλόκληρος ἡ Ἠετιώνεια περιεβάλλετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τοῦ τείχους τοῦ Κόνωνος, ἔξω δὲ τούτου ὑπῆρχεν ἕτερον, τὸ καὶ παλαιότερον, τοῦ Θεμιστοκλέους, περικλεῖον τὸν κολπίσκον τῆς Κρεμμυδαροῦς καὶ τὸν γήλοφον τοῦ Ἀφροδισίου. Τὰ ἐρείπια ὅμως τῶν τειχῶν τούτων κατεπλακώθησαν ὑπὸ τὰ αὐτόθι συντελεσθέντα λιμενικὰ ἔργα καὶ ὑπὸ τοὺς παρακειμένους συνοικισμούς.

Ὁ λιμὴν τῶν *Ἁλῶν* (ἢ ὀρθότερον *Κωφὸς λιμὴν*) ἀπετέλει ἀβαθῆ πηλώδη λιμνοθάλασσαν, περὶ τῆς θέσεως τῆς ὁποίας συνάγομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν ὅτι εἶναι ἡ παρὰ τοὺς σταθμοὺς τῶν σιδηροδρόμων καλουμένη «Λίμνη». Ὁ λιμὴν διεσκευάσθη ἤδη ὑπὸ τῶν ἐπ' ἐσχάτως συντελεσθέντων ἐκεῖ λιμενικῶν ἔργων.

Ἄλλο τέλος διαμέρισμα τοῦ Πειραιῶς εἶναι τὸ λεγόμενον *Ἁλίπεδον*, ἤτοι ἡ μετὰ τὸν λιμένα τῶν Ἁλῶν ἐκτεινομένη (καὶ εἰς προϊστορικοὺς χρόνους λιμνοθάλασσα) μέχρι Ἁγίου Ἰωάννου Ρέντη ἔκτασις, ἡ δι' ἐξάρσεων καὶ προσχώσεων συνενώσασα τὴν πρωτογενῆ νῆσον τοῦ Πειραιῶς μετὰ τῆς ἄλλης ξηρᾶς τῆς Ἀττικῆς: «Ἁλίπεδόν τινες τὸν Πειραιᾶ φασιν· ἔστι δὲ καὶ κοινὸς τόπος, ὃς πάλαι μὲν θάλασσα, αὖθις δὲ πεδίον ἐγένετο» (*Ἁρποκρατίων*).

Λιμένες τοῦ Πειραιῶς. Πρὶν ἢ ὁ Πειραιεὺς ἀναπτυχθῇ, εἰς ἣν περιωπὴν διὰ τοῦ Θεμιστοκλέους ἔφθασεν, ἦτο ἁπλῆ ἀγροτικὴ κοινότης, ἀνήκων μετὰ τῶν Ξυπεταιόνων, Φαληρέων καὶ Θυμοιταδῶν εἰς τὸ «τετράκωμον Ἡράκλειον». Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους, λοιπόν, τούτους χρόνους οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρησιμοποίουν ὡς λιμένα τὸ Φάληρον, ὅπερ, ἀπέχον σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῆς ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς ἀποστάσεως, διηυκόλυνεν αὐτοὺς καὶ παρεῖχεν ἅμα ἄνετον τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἀρχαιότατος οὗτος λιμὴν φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ σημερινὸς μικρὸς ὅρμος, ὁ ἐκτεινόμενος εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν μετὰ τὸ ἀεροδρόμιον (τοῦ Ζωολογικοῦ κήπου). Ἀλλ' ἐφόσον τὸ Φάληρον ἦτο ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Πειραιεὺς οὐδόλως ἀνεπτύσσετο· ὅταν ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ μεταφέρωσι τὸν ναύσταθμον εἰς τὸν Πειραιᾶ, «ὡς ὠφελιμώτερον τῆς ἄνω πόλεως» (*Θουκ.* Ι, 93, *Πλάτ.* Γοργ. 455) καὶ νὰ τειχίσωσι τοῦτον, ἀρχίζει ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τῆς πόλεως. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ νέου ἐπινείου ὠφείλοντο εἰς τοὺς τρεῖς «αὐτοφυεῖς λιμένας» του (*Θουκ.* Ι, 93), ἤτοι τὸν *Μέγαν λιμένα* ἢ *Κάνθαρον*, τὴν *Ζέαν* (Πασᾶ λιμάνι) καὶ τὴν *Μουνιχίαν* (Τουρκολίμανο ἢ Φανάρι ἢ τοῦ Κουμουνδούρου). Περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν ὀνομασιῶν τῶν τριῶν τούτων λιμένων ἐξηνέχθησαν γνῶμαι πολλαὶ καὶ ἀντιφατικαί, μέχρις οὗ καθωρίσθη ὁριστικῶς τὸ ζήτημα, ὑπὸ τοῦ Ross, ὅστις κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ τελωνείου Πειραιῶς τῷ 1834 ἀνεκάλυψε τὰς περιφήμους περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπιγραφάς, ἐκδοθείσας εἶτα ὑπὸ τοῦ *Boechh*. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ὁρίζονται ἀναμφισβητήτως αἱ θέσεις αἱ ὀνομασίαι καὶ πλεῖστα ἄλλα ζητήματα τῶν λιμένων.

Καὶ πρῶτον ὁ *Μέγας λιμήν*, ἢ *Πειραιεύς*, ἢ «λιμὴν» ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενος, περιλαμβάνων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔκτασιν πολὺ μείζονα τῆς σημερινῆς, περικλείεται ὑπὸ δύο προβλήτων ἀκτῶν, τοῦ Ἀλκίμου πρὸς τὰ δεξιά, καὶ τῆς Ἠετιωνείας πρὸς τ' ἀριστερά, αἵτινες, ὠχυρωμέναι ἑκατέρωθεν διὰ πύργων τετραγωνικῶν, εἰς οὓς ἀπέληγον καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τείχη, συνεδέοντο δι' ἁλύσεως ἐν ἀνάγκῃ, κωλύουσαι τὸν εἴσπλουν εἰς τὸν λιμένα οἱουδήποτε ἀντιπάλου. Ὁ λιμήν, ἐκτὸς τοῦ πολεμικοῦ σκοποῦ, ἐξεπλήρου ἁπάσας τὰς ἐμπορικὰς ἀνάγκας, διὸ καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο «Ἐμπόριον», ἐκεῖ δ' ἔκειντο καὶ αἱ πέντε στοαί, εἰς ἃς συνεκεντροῦτο ἡ μεγίστη ἐμποροναυτικὴ κίνησις. Παρὰ τὸ «Ἐμπόριον» ἐναυλόχουν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ δὲ πολεμικὰ ἔμενον εἰς τὸν παραπλεύρως ὅρμον (τῆς συνοικίας Μανίνα, Καρβουνιάρικα), ὄπισθεν τοῦ σημερινοῦ τελωνείου, τὸν Κάνθαρον. Ἐκεῖ εὑρέθησαν αἱ περὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπιγραφαί, κρηπιδώματα τῶν 94 νεωσοίκων καὶ μεγάλα ἰσχυρὰ τείχη εἰς ἐρείπια. Κατὰ τὸν παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους, μετὰ τὸν λιμένα τοῦ Κανθάρου ὑπάρχει τὸ Ἀφροδίσιον ἢ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης Εὐπλοίας, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Κόνωνος μετὰ τὴν Κνίδῳ ναυμαχίαν. Ποῦ ἀκριβῶς ὅμως δὲν γνωρίζομεν.

Μετὰ τὸ Ἀφροδίσιον ἔκειντο αἱ μνημονευθεῖσαι πέντε στοαί, ὧν μία ἐκαλεῖτο «Μακρὰ στοά», ἡ ἑτέρα ἴσως εἶναι τὸ Δεῖγμα (ἔνθα ἐπεδεικνύοντο δείγματα τῶν πωλουμένων ἐμπορευμάτων), τῶν δὲ ἄλλων κύκλῳ τοῦ λιμένος στοῶν δὲν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα (πάντως ἐντὸς αὐτῶν ἐπωλοῦντο διάφορα ναυτιλιακὰ καὶ ἐμπορικὰ εἴδη) πλὴν μιᾶς τῆς «Μεγίστης». Αὕτη ἔκειτο ἔναντι ἀκριβῶς τοῦ Ἐμπορίου, ἐπὶ τῆς Ἠετιωνείας (μεταξὺ Ἠετιωνείας καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Κωφοῦ λιμένος)· εἰς δὲ τὸ βάθος τοῦ λιμένος ὑπῆρχε τὸ Διάζευγμα καὶ τὸ Χῶμα. Τέλος εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Μεγάλου λιμένος ὑπάρχει ὁ λεγόμενος Κωφὸς λιμήν, ἂν καὶ ἡ

Digitized by Google

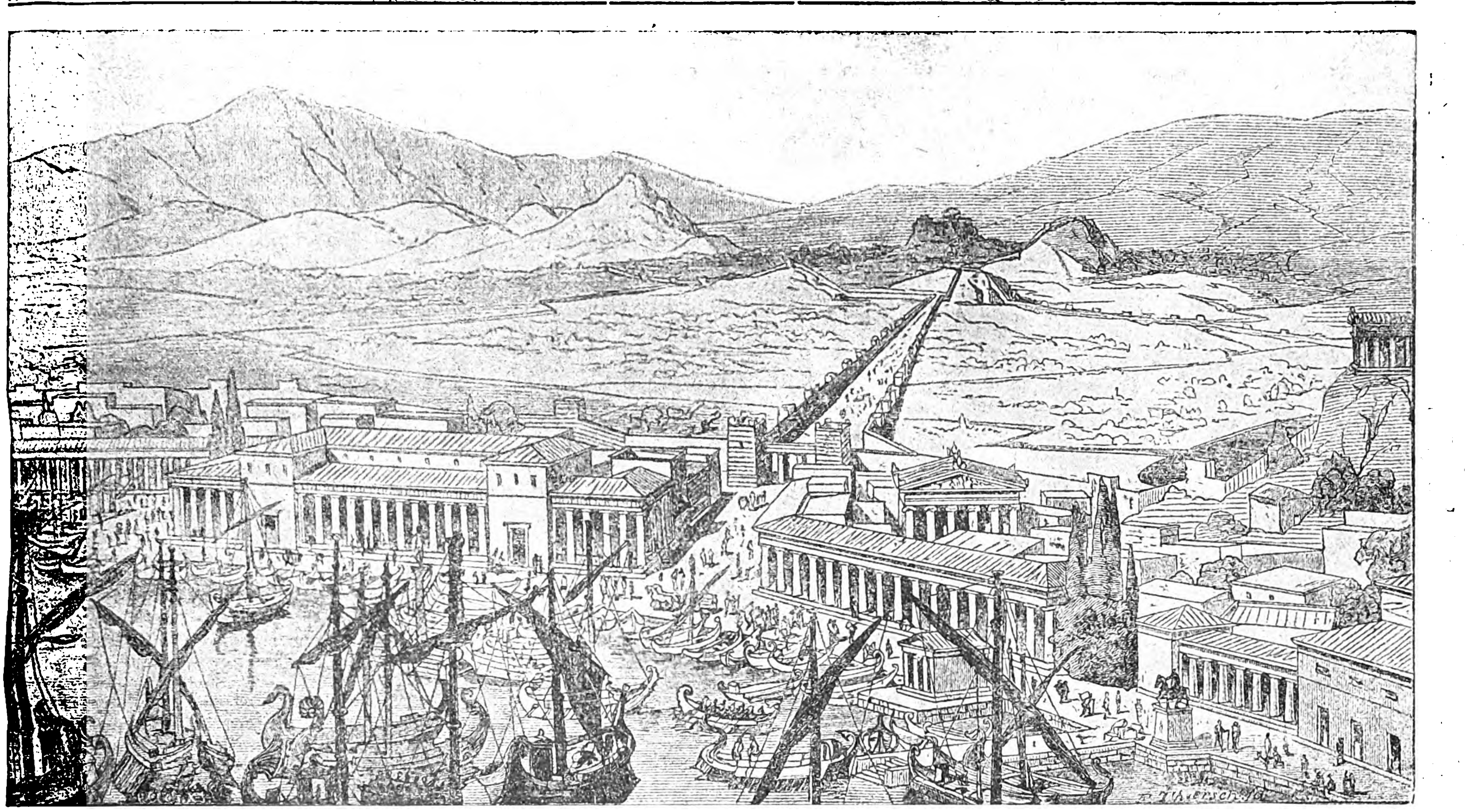

Ὁ Πειραιεὺς ὡς εἶχε τὸ πάλαι (κατ' ἀναπαράστασιν ἐκ τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ Φάλκε).

ὀνομασία αὕτη λαμβάνεται ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ ὅλου μεγάλου λιμένος (ἐρημωθέντος εἰς τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου), ὡς ἡ ὀνομασία Κάνθαρος γενικεύεται ὑπό τινων εἰς ὅλον τὸν Μέγαν λιμένα (Δαϊρπφελδ).

Ἔξω τοῦ Μεγάλου λιμένος πρὸς Δ., εἰς τὴν νῦν «Δραπετσῶνα», ὑπάρχουσι δύο λιμενίσκοι, ἀνατολικὸς καὶ δυτικός, φέροντες τὸ ὄνομα «Λιμὴν-Φωρῶν» (Κλεφτολίμανο), εἰς ὃν κατέφευγον συνήθως οἱ κλεπτοτελωνοῦντες ἐκ τῶν ἐμπόρων, ἔναντι δὲ ἡ μικρὰ ἐπιμήκης νησὶς Ψυττάλεια ἢ Ψυττάλη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος.

Πρὸς Α. τοῦ Μεγάλου λιμένος ἐκτείνεται ὁ δεύτερος τῶν τριῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς, ἡ *Ζέα* (ἢ καὶ σπανιώτερον *Ζεία*), περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν ΒΑ. ἀκτῶν τῆς Πειραϊκῆς χερσονήσου καὶ τῶν ΝΔ. τῆς Μουνιχίας. Ὁ λιμὴν ὠνομάσθη οὕτω πιθανώτατα ἐκ τοῦ πλησίον κειμένου ἱεροῦ τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος ἢ Ἑκάτης, λατρευομένης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ζέα. Ὁ λιμὴν οὗτος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ὁ ἐπισημότερος ναύσταθμος, περιλαμβάνον 194 ἢ 196 νεωσοίκους «ὁμοτεγεῖς», τῶν ὁποίων καὶ σήμερον διακρίνονται τὰ κρηπιδώματα εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν περιφέρειαν τοῦ λιμένος, ἔτι δὲ καθωρίσθησαν τὰ ἀφορῶντα αὐτοὺς διὰ τῶν αὐτόθι γενομένων ἀνασκαφῶν. Οὐ μακρὰν τῶν νεωσοίκων τῆς ἀνατολικῆς παραλίας καὶ παρὰ τὸ θέατρον Τσόχα ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Πειραιεῖ Ἀσκληπιοῦ καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ ἡ «Σκευοθήκη τοῦ Φίλωνος», μήκους τεσσάρων πλέθρων, ὄπισθεν τῶν «ὁμοτεγῶν νεωσοίκων». Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ὑπῆρχον δύο τετράγωνοι πύργοι, οἵτινες ἐκλείοντο ἀσφαλῶς δι' ἁλύσεων, ὁσάκις τοῦτο ἐπεβάλλετο.

Νοτιοανατολικῶς τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας ἐκτείνεται ὁ τρίτος τῶν τριῶν αὐτοφυῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς, ᾠοειδὴς τὸ σχῆμα, ὁμώνυμος τῷ ὑπερκειμένῳ λόφῳ (κοιν. Τουρκολίμανο, ἢ Φανάρι ἢ τοῦ Κουμουνδούρου). Ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν νοτίαν καὶ βορείαν παραλίαν, ὡς καὶ κατὰ τὴν δυτικήν, εὑρέθησαν λείψανα τῶν 82 νεωσοίκων, οὓς περιελάμβανε πάλαι. Τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ἀπετέλουν προεκτεινόμενοι δύο μῶλοι, ὁ μὲν 190 μ., ὁ δὲ 170 μ., προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἐπ' αὐτῶν τείχους, ἀπολήγοντος εἰς δύο τετραγώνους πύργους, ἐφ' ὧν πιθανώτατα καὶ εἶδός τι φάρου. Ἐπὶ τοῦ βορείου μώλου καὶ ἔξω τοῦ τείχους σῴζονται τὰ θεμέλια μικροῦ ναοῦ, πιθανώτατα τῆς θεᾶς Σωτείρας Ἐλλιμενίας. Οἱ δύο πύργοι τῆς εἰσόδου, συνδεόμενοι ἐπίσης δι' ἁλύσεων, ἐκώλυον τὸν εἴσπλουν εἰς πάντα ἀντίπαλον.

Τὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς. Τοὺς ἀνωτέρω τρεῖς λιμένας μετὰ τῆς πόλεως περιέβαλεν ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τείχους, ἀπροσβλήτου ὑπὸ πάσης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς. Ὁ περίβολος οὗτος, συνάπτων τὸν Πειραιᾶ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῶν «μακρῶν τειχῶν», ἦτο ἑξήκοντα σταδίων (*Θουκ.* II, 13), τὸ δ' ὕψος αὐτοῦ ἐτελέσθη κατὰ τὸ ἥμισυ, πάντως δὲ δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο ἀνώτερον τῶν 20 πηχέων, μολονότι ὁ Ἀππιανὸς (Μιθρ. 30) ἰσχυρίζεται ὅτι ἦτο 40 πηχέων. Τὸ πάχος αὐτοῦ περιγράφων ὁ Θουκυδίδης λέγει: «...Δύο ἅμαξαι ἐναντίαι ἀλλήλαις τοὺς λίθους ἐπῆγον» (I,93), ἡ δὲ τειχοδομία αὐτοῦ φαίνεται θαῦμα ἀντοχῆς καὶ στερεότητος, διότι, ὡς συνεχίζων λέγει ὁ Θουκυδίδης «...ἐντὸς δὲ οὔτε χάλιξ, οὔτε πηλὸς ἦν, ἀλλὰ ξυνῳκοδομημένοι μεγάλοι λίθοι καὶ ἐν τομῇ ἐγγώνιοι σιδήρῳ πρὸς ἀλλήλους τὰ ἔξωθεν καὶ μολύβδῳ δεδεμένοι» (I,93).

Ὁ οὕτω κατεσκευασμένος περίβολος, περικλείων τούς τε λιμένας καὶ τὴν πόλιν, ἄφηνε μόνον μικρὸν ἄνοιγμα εἰς τὰς τρεῖς εἰσόδους τῶν λιμένων, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐνισχυόμενον διὰ τῶν δύο ἑκατέρωθεν πύργων, συνδεομένων δι' ἁλύσεων κατὰ τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν. Αὗται ἦσαν τὰ «κλεῖθρα τῶν λιμένων», οἱ δὲ λιμένες διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο «κλειστοί». Πλησίον τῶν τετραγώνων πύργων τοῦ Μεγάλου λιμένος, καὶ ὄπισθεν ἀκριβῶς ἑκάστου τούτων, ὑπάρχουσιν ἀνὰ εἷς στρογγύλος, οἰκοδομηθέντες πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ Κόνωνος.

Τὸ τεῖχος, περιβάλλον τὴν ὅλην ἀκτὴν κατὰ τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἀλκίμου, περιέκλειεν ὁλόκληρον τὴν Πειραϊκὴν χερσόνησον καθ' ὅλας τὰς ἑξελίξεις τῆς ἐπιθαλασσίου γραμμῆς, ἐνισχυόμενον ἀνὰ 50—60 μ. διὰ τετραγώνων πύργων 6 μ. πλάτους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφρούρουν οἱ φύλακες ἐν πολέμῳ. Τοιουτοτρόπως ἔφθανεν εἰς τὴν Δ. εἴσοδον τῆς Ζέας (Ἄκρα Λυκούργου), ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἀπέναντι παραλίας (Ἄκρα Φίλωνος) τῆς Μουνιχίας ἐξηκολούθει κατ' εὐθεῖαν διὰ τῆς συνοικίας Τσίλλερ, ἤρχιζε εἶτα κάμπτον καὶ ἀκολουθοῦν τὴν τεθλασμένην τῆς παραλίας, μέχρι τοῦ στόματος τοῦ λιμένος Μουνιχίας. Ἀκολούθως, διὰ τῆς βορείας γλώσσης τοῦ λιμένος καὶ διὰ τοῦ ναοῦ τῆς Σωτείρας Ἐλλιμενίας θεᾶς, ἀνερριχᾶτο πρὸς Β., περιέκλειε τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας, ἄνω, ὁπότε κατήρχετο πρὸς τὸν Κωφὸν λιμένα. Εἶτα ἐσυνεχίζετο εἰς τὴν θάλασσαν, ἀποκλεῖον τὴν φυσικὴν εἴσοδον τοῦ ἐν Ἁλαῖς πηλοῦ διὰ τοῦ Διαζεύγματος, ἐπροχώρει ἀνερχόμενον εἰς τὴν Ἠετιώνειαν, ἔνθα ἐσῴζετο καταστραφὲν ὑπὸ λατόμων· ἐκεῖ ἐτερματίζετο εἰς δύο ὑψηλοὺς κυλινδρικοὺς πύργους καὶ κάμπτον νοτίως ἔφθανεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μεγάλου λιμένος, περιλαμβάνον οὕτω ὅλην τὴν Ἠετιώνειαν.

Ἔξωθεν ὅμως τοῦ τείχους τούτου, τοῦ Κόνωνος, ὑπῆρχεν ἕτερον, παλαιότερον, τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, περικλεῖον τὸν κολπίσκον τῆς Κρεμμυδαροῦς καὶ τὸν γήλοφον τοῦ Ἀφροδισίου, ἔτι δὲ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἠετιωνείας ἄλλο τεῖχος, κτισθὲν ὑπὸ τῶν Τετρακοσίων. Ὁ περίβολος τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς περιέσωσε μὲν μικράς τινας πύλας εἰς τὴν χερσόνησον, μεγάλας δὲ τὴν ἐπὶ τῆς Ἠετιωνείας μετὰ τῶν κυλινδρικῶν πύργων, ἄλλην ὄπισθεν τοῦ ὀρφανοτροφείου ἀρρένων καὶ μίαν πρὸς ἀνατολὰς τούτου μὲ παμμεγίστην τετραγωνικὴν εἴσοδον, τὴν εἴσοδον τοῦ ἀρχαίου Πειραιῶς, παρὰ τὸ κατάστημα τῆς ἀποξηράνσεως τῶν δερμάτων καὶ τὸν τροχιόδρομον. Ἐπίσης ἐσῴζετο πρὸ ἐτῶν καὶ ἄλλη πύλη πλησίον τοῦ γηροκομείου. Τῶν δὲ οἰκοδομηθέντων Μακρῶν τειχῶν, τῶν συνδεόντων τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς, μόνον ἐνιαχοῦ ἐλάχιστα λείψανα διεσῴθησαν, ὡς ἡ κατὰ τὸ ΒΑ. τοῦ περιβόλου βάσις τετραγώνου πύργου, ἐξ οὗ ἤρχετο τὸ ἕτερον σκέλος τῶν Μακρῶν τειχῶν, δηλαδὴ τὸ «διὰ μέσου» λεγόμενον, οἰκοδομηθὲν ὑπὸ Περικλέους. Τούτου διακρίνονται ἴχνη οὐ μακρὰν τῆς βάσεως ταύτης μέχρι τοῦ κοινῶς λεγομένου «Ταμπούρια τοῦ Καραϊσκάκη», ἐπίσης δὲ παρὰ τὸ μνημεῖον τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων καὶ ἐν τῇ ἐν Φαλήρῳ σκαφείσῃ τάφρῳ. Τοῦ δὲ βορείου σκέλους ἴχνη εὑρέθησαν εἰς τὴν βάσιν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας γεφύρας, ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀθήνας ἀγούσης ὁδοῦ, εἰς τὴν συνοικίαν «Καμίνια», εἰς τὴν εὐρυνθεῖσαν παλαιὰν τάφρον καὶ ὑπὸ τὴν μεγάλην γέφυραν.

Τὰ ἐν Πειραιεῖ κτήρια. Ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων τειχῶν ἐξετείνετο ἀκμάζουσα καὶ ἐπιβλητικὴ ἡ πόλις τοῦ Πειραιῶς, λαμπρυνομένη ὑπὸ μεγάλων δημοσίων κτισμάτων, ὧν ἐλάχιστα ἐρείπια διαμένουσιν εἰσέτι, μετὰ τὰς διὰ τῶν αἰώνων ἀλλεπαλλήλους καταστροφὰς τῆς πόλεως. «Θέας δὲ ἄξιον τῶν ἐν Πειραιεῖ μάλιστα Ἀθηνᾶς ἐστι καὶ Διὸς τέμενος· χαλκοῦ μὲν ἀμφότερα τὰ ἀγάλματα, ἔχει δὲ ὁ μὲν σκῆπτρον καὶ Νίκην, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ δόρυ» (*Παυσ.* I, 1, 3). Τοῦτο ἔκειτο πιθανώτατα οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος. Ἐκ τοῦ Στράβωνος ἐπίσης μανθάνομεν ὅτι «...τοῦ δὲ ἱεροῦ (τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος) τὰ μὲν στοΐδια ἔχει πίνακας θαυμαστούς, ἔργα τῶν ἐπιφανῶν τεχνιτῶν, τὸ δὲ ὕπαιθρον ἀνδριάντας». Φαίνεται δὲ ὅτι ταῦτα ἦσαν τὰ ὡραιότατα τῶν ἐν Πειραιεῖ ἔργων. Πλὴν τούτων πληροφορούμεθα παρὰ τοῦ Παυσανίου ὅτι «...τῆς δὲ ἐπὶ θαλάσσης στοᾶς ὄπισθεν ἑστᾶσι Ζεὺς καὶ Δῆμος, Λεωχάρους ἔργον» (*Παυσ.* I, 1, 3).

Ἐπίσης γνωρίζομεν: «Κύκλῳ τοῦ λιμένος στοαὶ πέντε ἦσαν» (παλαιὸς σχολιαστ. Ἀριστοφάνους), περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ Ἀφροδίσιον, ἢ πιθανώτερον τὰ Ἀφροδίσια (τὸ παλαιότερον τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸ νεώτερον τοῦ Κόνωνος), τὰ ἱερὰ τοῦ Διὸς Μειλιχίου, Φιλίου, Ξενίου, Λαβρούνδου Κτησίου, τὸ τοῦ Διονύσου, τὸ Φωσφόρου ἢ Μουνιχίας Ἀρτέμιδος, τὸ Βενδίδειον, τὸ Μητρῷον καὶ τὸ τῆς Ἑστίας. Ἡ δὲ Ἀφροδίτη ἐλατρεύετο ἐν Πειραιεῖ ὡς Εὔπλοια, Οὐρανία (ἧς τὸ ἱερὸν παρὰ τὸν Σταυρόν), Ἄπαρχος, Συρία, ἐνίοτε δὲ ἡ Ρέα ὀνομάζεται καὶ Ἀφροδίτη. Προσέτι ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρὰ τὸ σημερινὸν θέατρον Τσόχα. Πλησίον τῶν ναῶν ἔκειντο τὰ ὀνομαστὰ ἡρῷα, τοῦ Θησέως, τοῦ Σηράγγου, τοῦ Μουνίχου, τοῦ Εὐρυμέδοντος.

Ἐν Πειραιεῖ, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐμπορικῆς καὶ ναυτικῆς κινήσεως, κατῴκουν πλεῖστοι ξένοι λατρεύοντες κατὰ σωματεῖα τὰς ἰδίας αὐτῶν θεότητας (Ὀργεῶνες, Ἐρανισταί, Θιασῶται) καὶ εἰς ἰδιαίτερα ἱερά, ὡς τὸ τῆς Ἴσιδος τῶν Αἰγυπτίων, τῆς Συρίας θεοῦ, τῆς Ἀρτέμιδος Νάνας, τῆς Θρακικῆς Βενδῖδος, τὸ τοῦ Σαβαζίου θεοῦ, τὸ τῆς Εὐπορίας θεᾶς Βελήλας (παρὰ τὰ Ὑδραΐικα)· διὰ τὴν θέσιν ὅμως γενικῶς τῶν ἐν Πειραιεῖ ναῶν καὶ ἱερῶν ἐλάχιστα εἶναι γνωστά.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ἡ πειραϊκὴ χερσόνησος, ὁ προλιμήν, ὁ κεντρικὸς λιμὴν τοῦ Πειραιῶς.

Τμῆμα τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ὡς ἔχει σήμερον (1932).

Digitized by Google

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ναῶν καὶ ἱερῶν ὑπῆρχον ἐν Πειραιεῖ ἡ περίφημος Σκευοθήκη τοῦ Φίλωνος, μήκους 4 πλέθρων καὶ πλάτους 55 ποδῶν, κειμένη παρὰ τὸν μυχὸν τῆς Ζέας, ὄπισθεν τῶν ὁμοτεγῶν νεωσοίκων, ἡ Ἱπποδάμειος ἀγορὰ πλησίον, μὲ τὸν ἐντὸς αὐτῆς βωμὸν τῆς Ἑστίας, ἡ Ἀλφιτόπωλις

Ἡ Ἄρτεμις Βενδὶς καὶ ὁ Ἀσκληπιός.
[Γλυπτὸν εὑρεθὲν ἐν Πειραιεῖ καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ γλυπτοθήκῃ Κοπεγχάγης.]

κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Περικλέους. τὰ δύο θέατρα τῆς Ζέας καὶ τῆς Μουνιχίας (ΒΑ. τῆς Ἱπποδαμείας ἀγορᾶς κείμενον) καὶ τὸ Στάδιον τοῦ ἀρχαίου Πειραιῶς, ἔξω τῶν τειχῶν πρὸς Β., καταλαμβάνον ὁλόκληρον τὸ πρὸς τὸ Φαληρικὸν ἁλίπεδον ἀποβλέπον φυσικὸν ἄνοιγμα. Τέλος, δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν καὶ τοὺς 372 νεωσοίκους τοῦ Ἀττικοῦ ναυστάθμου, κατανεμημένους εἰς τοὺς προειρημένους τρεῖς λιμένας, Μέγαν λιμένα, Ζέαν καὶ Μουνιχίαν.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ

Μορφὴ τῆς πόλεως. Ὁ Πειραιεύς, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι νέα πόλις, ἔχει εὐρείας καὶ κανονικὰς ὁδούς, διατεταγμένας κατὰ τὸ σύστημα τῶν καθέτων καὶ παραλλήλων διασταυρουμένων ἀρτηριῶν. Ἡ κεντρικὴ πόλις ἐκτείνεται ἑκατέρωθεν τῶν δύο διασταυρουμένων ἀρτηριῶν, τῆς *λεωφόρου Σωκράτους* μετὰ τῆς ἐν προεκτάσει αὐτῆς κειμένης ὁδοῦ *Ντεννὺ Κοσσὲν* (διηκούσης ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ λόφου τῆς Πειραϊκῆς μέχρι τοῦ Ἁλιπέδου) καὶ τῆς *λεωφόρου Γεωργίου τοῦ Α'* (διηκούσης ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ κεντρικοῦ λιμένος κειμένου δημαρχείου μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας). Περὶ τὰς ὁδοὺς ταύτας ἐκτείνονται αἱ συνοικίαι *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, *Ἁγίας Τριάδος*, *Ἁγίου Σπυρίδωνος* καὶ *Ἁγίου Νικολάου* καὶ *Εὐαγγελιστρίας*, ὀνομαζόμεναι ἐκ τῶν ἀντιστοίχων μεγάλων ναῶν τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πειραϊκῆς χερσονήσου ἐκτείνονται τρεῖς συνοικίαι (*Φρεαττύδος*, *Ἁγ. Βασιλείου* καὶ *Ὑδραίικα*) καὶ 2 προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ (τοῦ *Χατζηκυριακείου* ἢ τῆς *Σχολῆς τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων* καὶ τῆς *Νέας Καλλιπόλεως*). Περὶ τὸν λόφον τῆς Καστέλλας αἱ τρεῖς συνοικίαι *Προφήτου Ἠλία*, *Γούβας Βάβουλα* καὶ *Καμινίων*, περὶ τὸν λιμένα τῶν Ἁλῶν αἱ συνοικίαι *Ἁγίας Σοφίας* καὶ *Ἁγίου Ἐλευθερίου* καὶ ἀνατολικώτερον αὐτῶν οἱ συνοικισμοὶ *Νέας Κοκκινιᾶς*, *Παλαιᾶς Κοκκινιᾶς*, *Γερμανικῶν παραπηγμάτων*, *Πυριτιδοποιείου* καὶ *Νεκροταφείου*, πρὸς Β. δὲ τέλος τοῦ Μεγάλου λιμένος οἱ συνοικισμοί: *Βούρλων*, *Σφαγείων*, *Δραπετσώνας*, *Ταμπουρίων*, *Καλοκαιρινοῦ*, *Λιπασμάτων* καὶ *Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κερατσινίου*. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν δύο κυριωτέρων ἀρτηριῶν τῆς πόλεως σπουδαιόταται ἐπίσης εἶναι, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως, ἡ ἐν συνεχείᾳ τῆς προκυμαίας τοῦ κεντρικοῦ λιμένος *λεωφόρος Μιαούλη*, διευθυνομένη πρὸς τὸ Ἁλίπεδον, ἡ ὁδὸς *Τροχιοδρόμων*, ἀκολουθοῦσα τὴν διαδρομὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, ἡ *λεωφόρος Βενιζέλου*, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Ζέας καὶ φθάνουσα μέχρι τῆς ὁδοῦ Τροχιοδρόμων, ἡ *λεωφόρος Σαχτούρη*, διήκουσα ἀπὸ τοῦ τελωνείου μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου κλπ. Πλατείας ἡ πόλις ἔχει πολλὰς καὶ εὐρείας, ὧν σπουδαιότεραι αἱ ἑξῆς: *Κοραῆ* (περὶ τὴν διασταύρωσιν τῶν λεωφόρων Σωκράτους καὶ Γεωργίου Α'), *Τερψιθέας* (ἑκατέρωθεν τῆς λεωφόρου Σωκράτους, δεσπόζουσα τοῦ κυρίως λιμένος καὶ τῆς Ζέας), *Μουνιχίας* (εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος τῆς Ζέας), *Ἀλεξάνδρας* (δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὴν Ζέαν), *Ἀμαλίας* ἢ *Τελωνείου* (πρὸ τοῦ Τελωνείου καὶ τοῦ ναοῦ Ἁγίου Νικολάου), *Λουδοβίκου* (πρὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν—Πειραιῶς) κ.ἄ. Ἐκ τούτων ἡ Τερψιθέα καὶ τμῆμα τῆς πλατείας Κοραῆ εἶναι δενδροφυτευμέναι. Κήπων καὶ ἀλσῶν στερεῖται ἡ πόλις, ἐξαιρέσει τοῦ *Τιναneίου* (ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ λιμένος ἔναντι τοῦ δημαρχείου), ὅστις ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου ναυάρχου Τινὰν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀγγλογαλλικῆς κατοχῆς, διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1854), καὶ τινων ἀλσυλλίων παρὰ τὸ βασιλικὸν περίπτερον καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸ Τουρκολίμανο πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας. Κυριώτερα κτήρια τοῦ Πειραιῶς εἶναι τὸ δημαρχεῖον, τὸ ἐπὶ τῆς Πειραϊκῆς Χατζηκυριάκειον Ὀρφανοτροφεῖον καὶ ἡ Βασσάνειος Ναυτικὴ σχολὴ τῶν Δοκίμων (ἀμφότερα κείμενα εἰς περίοπτον θέσιν καὶ χρησιμεύοντα ὡς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα διὰ τοὺς καταπλέοντας εἰς τὸν λιμένα), τὸ δημοτικὸν θέατρον καὶ πληθὺς μεγάλων ἰδιωτικῶν μεγάρων, συγκεντρωμένων κυρίως περὶ τὰς προκυμαίας τοῦ μεγάλου λιμένος. Ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει μεταξὺ αὐτῶν ὁ σταθμὸς τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Πειραιεὺς μετὰ τῶν λιμένων του εἰς σχεδιάγραμμα τῆς Ἀττικῆς κατὰ Spon.

Συγκοινωνίαι. Αἱ ἐντὸς τῆς πόλεως συγκοινωνίαι τοῦ Πειραιῶς ἐξυπηρετοῦνται: α) διὰ 5 τροχιοδρομικῶν γραμμῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπ' ἀριθμοὺς 17 (Ν. Φάληρον—Ἅγιος Βασίλειος, διὰ τῶν ὁδῶν Τροχιοδρόμων, Ντεννὺ Κοσσέν, Σωκράτους καὶ Σαχτούρη), 18 (Μακρὰ Στοὰ—Νέον Φάληρον, διὰ τῶν ὁδῶν Μακρᾶς Στοᾶς καὶ Τροχιοδρόμων), 19 (σταθμὸς ΣΑΠ—Φρεαττύς, διὰ τῶν ὁδῶν Ναυαρίνου, Μακρᾶς Στοᾶς, Ἡφαίστου, Βενιζέλου, Τρύφ. Μουτσοπούλου), 20 (σταθμὸς ΣΑΠ—Ν. Φάληρον, διὰ τῶν ὁδῶν Ναυαρίνου, Τσαμαδοῦ, Μιαούλη, Γεωργίου Α', Βενιζέλου, πλατείας Μουνιχίας, Τρύφ.

Ἀμφορεὺς πρωτοαττικοῦ ρυθμοῦ εὑρεθεὶς ἐν Πειραιεῖ.

Μουτσοπούλου, πλατείας Ἀλεξάνδρας, παραλιακὴ λεωφόρος Φαλήρου, Τζαβέλλα) καὶ 21 (δημαρχεῖον—ἐργοστάσια, διὰ τῶν ὁδῶν Μιαούλη, Ρετσίνα, Παλαμηδίου, Πλούτωνος καὶ Ναυαρίνου)· β) διὰ τῆς παραλιακῆς τροχιοδρομικῆς γραμμῆς, διηκούσης κατὰ μῆκος τῶν προκυμαιῶν τοῦ Μεγάλου λιμένος (ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ περιπτέρου μέχρι τοῦ σταθμοῦ τῶν σιδηροδρόμων ΣΕΚ)· γ) διὰ πυκνοῦ δικτύου αὐτοκινήτων λεωφορείων διευθυνομένων πρὸς τοὺς συνοικισμοὺς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως μὲ κυρίας ἀφετηρίας τὸν περὶ τὸ δημαρχεῖον χῶρον, τὴν λεωφόρον Μιαούλη καὶ τὸν σταθμὸν ΣΑΠ. Αἱ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται κυρίως μὲν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, ἐπικουρικῶς δὲ δι' αὐτοκινήτων λεωφορείων ἐκκινούντων ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ δημαρχείου χώρου καὶ διευθυνομένων διὰ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς μέχρι τῆς πλατείας Ὁμονοίας καὶ μέσῳ τοῦ τροχιοδρομικοῦ δικτύου ἀπὸ Ν. Φαλήρου εἰς Καλλιθέαν καὶ Ἀθήνας. Διὰ τὰς μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συγκοινωνίας, θαλασσίας τε καὶ χερσαίας, ὁ Πειραιεὺς ἀποτελεῖ τὸν κύριον συγκοινωνιακὸν κόμβον τῆς χώρας. Ὅλαι σχεδὸν αἱ θαλάσσιαι ὁδοὶ τῆς ἀκτοπλοΐας ἔχουσι τὴν ἀφετηρίαν αὐτῶν ἐν Πειραιεῖ, μὲ ἀναχωρήσεις καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἢ ἀνὰ διήμερον, αἱ πλεῖσται τῶν διεθνῶν γραμμῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δυτικῆς Μεσογείου ἔχουσι κύριον λιμένα προσεγγίσεως τὸν Πειραιᾶ, αὐτο-

Digitized by Google

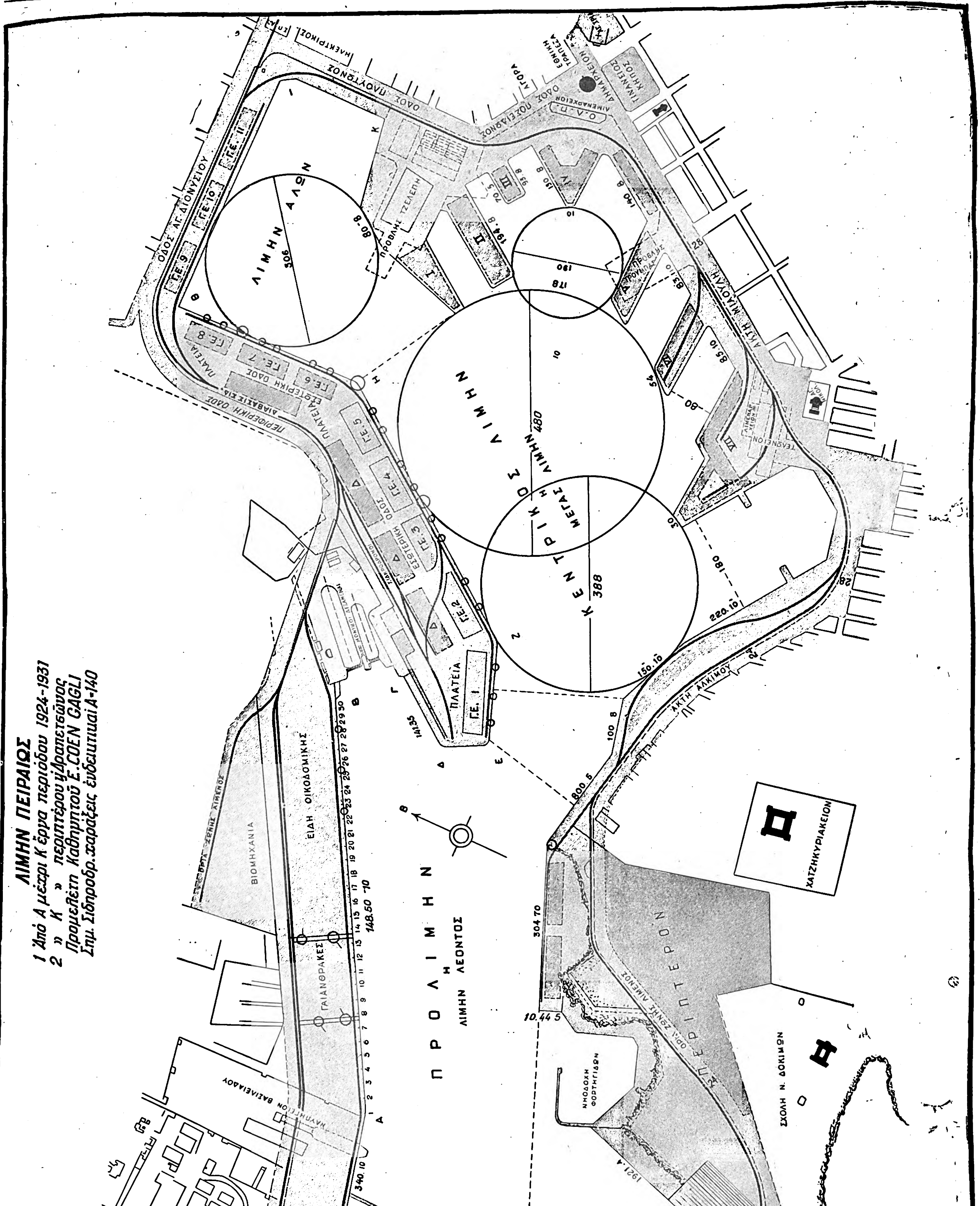

Digitized by Google

λεῖς δὲ γραμμαὶ δι' ἑλληνικῶν καὶ ξένων ἀτμοπλοίων συνδέουσιν αὐτὸν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν λιμένων Μασσαλίας, Βρινδησίου, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Τεργέστης, Εὐξείνου Πόντου, Νέας Ὑόρκης κλπ. Ὡς πρὸς τὰς χερσαίας συγκοινωνίας ὁ Πειραιεὺς εἶναι ἀφετηρία τῶν δύο κυριωτέρων σιδηροδρομικῶν δικτύων τῆς Ἑλλάδος (τῶν σιδηροδρόμων ἑλληνικοῦ κράτους, δι' ὧν συνδέεται ἡ χώρα καὶ μετὰ τῶν ὁμόρων βαλκανικῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν σιδηροδρόμων Πελοποννήσου). Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν ἐναέριον συγκοινωνίαν ὁ Πειραιεὺς ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν διερχομένων ἀεροπλοϊκῶν γραμμῶν.

Ὕδρευσις - Φωτισμός. Μέχρι πρό τινος (1930) ὁ Πειραιεὺς ὑστέρει καταπληκτικῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως, διότι οὔτε πόσιμον ἦτο τὸ συγκεντρούμενον εἰς τὰ ὑδραγωγεῖα αὐτοῦ ὕδωρ, οὔτε ἐπαρκές. Ἡ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας δεξαμενὴ ἐτροφοδοτεῖτο ὑπὸ δύο ὑδραγωγείων, τοῦ Ἀδριανείου καὶ ἑτέρου ἐρχομένου ἐκ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Ρέντη, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ ὕδωρ ἦτο ὑφάλμυρον, ἀναμιγνυόμενον δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ἀδριανείου καθίστα καὶ τοῦτο ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης μετεφέρετο πόσιμον ὕδωρ ἐκ Πόρου δι' ὑδροφόρων πλοίων καὶ διενέμετο ἀνὰ τὴν πόλιν δι' ἱπποκινήτων βυτίων ὑπὸ τῶν ὑδροπωλητῶν. Σήμερον ὁ Πειραιεὺς ὑδρεύεται ἀφθόνως διὰ τῶν ὑδάτων τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος. Ἡ διανομὴ τοῦ ὕδατος γίνεται μέσῳ δύο δεξαμενῶν, ὧν ἡ μὲν μία εἶναι ἡ παλαιὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Καστέλλας, ἡ δὲ ἄλλη κεῖται παρὰ τὴν Νέαν Κοκκινιάν, ἐπὶ τῆς θέσεως Καραβᾶς. Ὁ φωτισμὸς γίνεται δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ ἀεριόφωτος, παρεχομένων ὑπὸ τῶν ἐξυπηρετουσῶν καὶ τὰς Ἀθήνας ἑταιρειῶν.

Οἱ λιμένες. Ἡ ἀκτογραμμὴ τοῦ Πειραιῶς εἶναι ὡς προελέχθη πολυσχιδής, σχηματίζουσα τοὺς προμνησθέντας λιμένας, οἵτινες εἶναι κατὰ σειρὰν διὰ τὸν παραπλέοντα ἀπὸ τοῦ Φαληρικοῦ ὅρμου οἱ ἑξῆς: α') Ὁ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος λιμενίσκος τῆς *Μουνιχίας* (κοιν. *Τουρκολίμανο*), ἔχων παρὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ τὴν μικρὰν νησῖδα *Σταλίδα* (νῆσος *Κουμουνδούρου*) καὶ χρησιμεύων ὡς ἀγκυροβόλιον μικρῶν πλοιαρίων καὶ λέμβων. β') Ὁ στρογγύλου σχήματος λιμὴν τῆς *Ζέας* (κοιν. *Πασαλιμάνι*), ἀνοικτὸς πρὸς τὰ ΝΔ., ὅστις χρησιμεύει κυρίως ὡς ἀγκυροβόλιον μικρῶν ἱστιοφόρων μεταφερόντων διὰ θαλάσσης οἰκοδομικὰς συνήθως ὕλας. γ') Ὁ *Μέγας* ἐμπορικὸς λιμήν, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τμημάτων, τοῦ *προλιμένος*, τοῦ *κεντρικοῦ* καὶ τοῦ *λιμένος τῶν Ἁλῶν*, κειμένου εἰς τὸ βάθος τοῦ δευτέρου. Ὁ λιμὴν οὗτος, ὡς διερρυθμίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1930), παρουσιάζει σειρὰν προκυμαιῶν, προβλήτων καὶ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, τῶν ὁποίων τὰ σημερινὰ ὀνόματα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') *λιμενοβραχίων Μιαούλη*· β') *ἀκτὴ Μιαούλη* (ἀπὸ τοῦ λιμενοβραχίονος μέχρι τοῦ παλαιοῦ βασιλικοῦ περιπτέρου), μὴ χρησιμοποιουμένη εἰς τὸ ἐμπόριον λόγῳ τοῦ ἀρρυθμίστου εἰσέτι τῆς παραλίας της, ἐκτὸς μικροῦ μόνον τμήματος, ὅπερ καταλαμβάνει νεότευκτος (1931) μικρὰ νηοδόχη φορτηγίδων· γ') *ἄκρα Ἀλκίμου*, ἐφ' ἧς κεῖται τὸ παλαιὸν βασιλικὸν περίπτερον, ὁ ὑδρογραφικὸς σταθμὸς καὶ τὸ πυροβολεῖον χαιρετισμοῦ· δ') ***προκυμαία Κανθάρου*** (ἢ *Ἀκτὴ Ἀλκίμων* ἢ

Ὁ λέων, ὅστις εὑρίσκετο εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μεγάλου λιμένος, δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι ἐπὶ τοῦ Ἀλκίμου, κατ' ἄλλους δέ, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος.

[Εἰκὼν ἀπὸ σπάνιον παλαιὸν βιβλίον τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Πειραιῶς.]

Ξαβερίου), διήκουσα μέχρι τοῦ τελωνείου καὶ χρησιμεύουσα ὡς τόπος ἀγκυροβολίας τῶν πολεμικῶν ἰδίᾳ πλοίων (ἑλληνικῶν καὶ ξένων)· ε') *προκυμαία ἐμπορίου* (κατὰ μῆκος τῆς παραλιακῆς λεωφόρου Μιαούλη μέχρι τοῦ δημαρχείου), χρησιμεύουσα κυρίως διὰ τὸ πλεύρισμα τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων. Ἐπ' αὐτῆς κεῖνται δύο προβλῆτες, ἡ προβλὴς *Ἐμπορίου* (κοιν. *Τρούμπα*), μήκους 147,60 μ., πλάτους 81,37 μ. καὶ ὕψους 1,70 μ., καὶ ἑτέρα νεότευκτος πλωτὴ ἐγγὺς τῆς

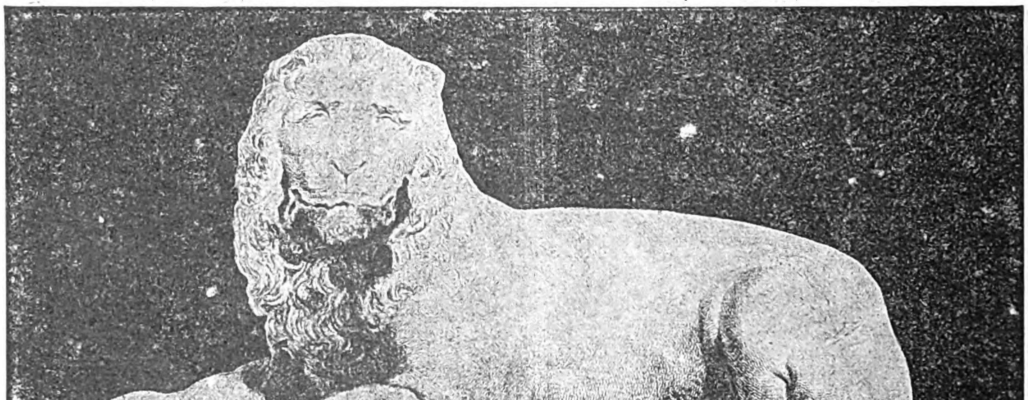

Ὁ ἕτερος λέων τοῦ Πειραιῶς, ἱδρυμένος πλησίον τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διός.

[Εἰκὼν ἀπὸ σπάνιον παλαιὸν βιβλίον τῆς Βιβλιοθήκης Πειραιῶς. Βλ. Ἱστορία τοῦ Πειραιῶς.]

πρώτης, ἀποτελεσθεῖσα δι' ἀγκυροβολίας σατίων· στ') ***προκυμαία Ἀγορᾶς*** (κατὰ μῆκος τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ Ποσειδῶνος μέχρι τῆς προβλῆτος Τζελέπη) χρησιμεύουσα διὰ τὴν πρόσδεσιν καὶ φορτοεκφόρτωσιν τῶν ἱστιοφόρων· ζ') ***προβλὴς Μακρᾶς Στοᾶς*** ἢ ***Τζελέπη***, δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τῶν Ἁλῶν, ἔχουσα μῆκος 71 μ., πλάτος 39,30 μ. καὶ ὕψος 1,50 μ. καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν φορτοεκφόρτωσιν ἱστιοφόρων· η') ***λιμὴν Ἁλῶν*** (ἢ ***Κωφὸς λιμήν***), σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου καὶ διαστάσεων 348 × 442 μ., χρησιμεύων κατὰ μὲν τὰς πρὸς τὰς ὁδοὺς Πλούτωνος (***προκυμαία Κόνωνος***) καὶ Ἁγ. Διονυσίου (***προκυμαία Εὐβουλίδου***) προκυμαίας αὐτοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιβατηγοῦ ἀκτοπλοΐας, κατὰ δὲ τὴν πρὸς Δ. (***προκυμαία*** *Διοφάντου*), ἔνθα ὁ σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων ἑλληνικοῦ κράτους (Σ.Ε.Κ.), διὰ τὴν ἐκφόρτωσιν εἰδῶν γενικοῦ ἐμπορίου· θ') ***προκυμαία Ἠετιωνείας*** (καταλαμβάνουσα τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ κεντρικοῦ λιμένος). Ἡ προκυμαία αὕτη, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε ἀχρησιμοποίητον βραχώδη ἀκτήν, διερρυθμίσθη ἤδη εἰς τὸ ἀρτιώτερον τμῆμα τοῦ λιμένος καὶ διετέθη διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐλευθέρας ζώνης. Κατὰ μῆκος τῶν κρηπιδωμάτων λειτουργοῦσι 19 ἠλεκτροκίνητοι γερανοὶ τῶν δύο τόννων καὶ 4 ἠλεκτροκίνητοι ἐπίσης τῶν 5 τόννων, ἐγείρονται δὲ 5 μεγάλα λιμενικὰ ὑπόστεγα ὁλικῆς χωρητικότητος 20.035 κ. μέτρων· ι') ***Ἠετιωνεία ἄκρα***, ἔναντι τῆς ἄκρας Ἀλκίμου, μεθ' ἧς χωρίζει τὸν κεντρικὸν λιμένα ἀπὸ τοῦ προλιμένος· ια') ***προκυμαία*** *Θεμιστοκλέους* (κατὰ μῆκος ὅλης τῆς Β. παραλίας τοῦ προλιμένος καὶ ἔναντι τῆς ἀκτῆς Μιαούλη). Ἐπ' αὐτῆς κεῖνται αἱ δύο μεγάλαι μόνιμοι δεξαμεναί, ὧν ἡ μία δύναται νὰ περιλάβῃ πλοῖα μέχρι 12.000 τόννων, ἡ δὲ ἑτέρα μέχρις 9.000 καὶ τὰ ναυπηγεῖα Βασιλειάδη μετ' ἐσχάρας ἀνελκύσεως τῶν πλοίων πρὸς καθαρισμόν, εὑρίσκονται δὲ ὑπὸ κατασκευὴν δύο μεγάλαι γερανογέφυραι διὰ τὴν φορτοεκφόρτωσιν τῶν γαιανθράκων μὲ ὡριαίαν ἀπόδοσιν 150 τόννων ἑκάστη καὶ μία μεγάλη σιταποθήκη (σιλὸ) χωρητικότητος 20.000 τόννων, μὲ ὡριαίαν ἀπόδοσιν 300 τόννων· ιβ') *μῶλος Θεμιστοκλέους* (ἄλλοτε *προβλὴς Γεωργίου*). Ἐκτὸς τῶν τριῶν περιγραφέντων λιμένων τοῦ Πειραιῶς ὑπάρχει καὶ τέταρτος δεξιὰ τῷ ἐκπλέοντι τὸν Μέγαν λιμένα καὶ μετὰ τὴν ἄκραν Θεμιστοκλέους (κοιν. Κράκαρη), ὁ καλούμενος τῶν ***Φωρῶν***, κοινῶς δὲ τῆς ***Δραπετσώνας***, ὅρμος ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται κυρίως φορτοεκφόρτωσις βενζίνης.

Ὁ φωτισμὸς τῶν λιμένων. Οὐδεμία ἀπὸ πηγῶν εἴδησις διεσώθη ὡς πρὸς τὸν ναυτικὸν φωτισμὸν τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Παρὰ τὴν σιωπὴν ὅμως τῶν κειμένων, δύναταί τις νὰ ἐκφέρῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν γνώμην ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοὐλάχιστον τοῦ Περικλέους ὑπῆρχον εἰς Πειραιᾶ τελειότατοι πυρσοί, τεσσάρων ἄλλως τε ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεγνωρίσθησαν τὰ ἴχνη ὑπὸ τοῦ Milchhöfer, ὅστις μνημονεύει αὐτοὺς εἰς τὸ συνοδεῦον τοὺς χάρτας τῆς Ἀττικῆς σύγγραμμά του. Ὁ εἷς ἐκ τῶν πυρσῶν τούτων ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι ἀκτῆς (καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἀληθῶν ἀντιστοιχιῶν 177°, 5 πρὸς τὸν πύργον τοῦ φάρου Θεμιστοκλέους, τὸν ἤδη — 1932 — παρατηρητήριον τοῦ σταθμοῦ πλοηγῶν, καὶ 275° πρὸς τὸν φάρον Ψυτταλείας) κατὰ τὸν χάρτην III τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, τὸν συνταχθέντα ὑπὸ Gv. Alten καὶ I. A. Kauppert τῷ 3...

Digitized by Google

Digitized by Google

1877 καὶ ἐφ' οὗ χάρτου σημειοῦται διὰ τῆς λέξεως Leuchtsäule δι' ἐρυθροῦ γεγραμμένης· ὁ αὐτὸς πυρσὸς σημειοῦται καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου IIa: Die Halbinsel Peiraieus, συνταχθέντος ὑπὸ τῶν Milchhöfer καὶ Kauppert τῷ 1881 διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως μελανῶς γεγραμμένης. Τοῦ δευτέρου τὰ ἴχνη ἀνευρέθησαν ἐγγὺς τῆς θέσεως τῶν κτισμάτων τῆς ἄρτι (1932) ἀνεγερθείσης Φαρικῆς βάσεως καὶ εἰς ὀλίγα μέτρα ΒΔ. τοῦ ποτὲ φάρου Θεμιστοκλέους· σημειούμενος δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν χαρτῶν δι' ὁμοίου τρόπου, εἶχε προφανῶς τὸν αὐτὸν προορισμὸν ὃν μέχρις ἐσχάτων καὶ ὁ ποτὲ φάρος Θεμιστοκλέους. Τέλος, ἄλλων δύο τὰ ἴχνη ἀνεῦρεν ὁ Α.Μιλχόφερ εἰς τὰ ἀκροχήλια τῶν λιμενοβραχιόνων τοῦ λιμενίσκου τῆς Μουνιχίας «οἵτινες ἀκόμη καὶ σήμερον προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν» (Carten von Attica der Peireus, (σ. 62 § 69). Καὶ τοὺς τέσσαρας δὲ πυρσοὺς τούτους θεωρεῖ ἀποτελοῦντας μέρος τῶν ἔργων, ἅτινα ἐξετελέσθησαν τὴν Ε΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδα (αὐτόθι σ. 55 § 56). Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἀναμφισβητήτως οὐδεὶς πυρσὸς ἐφώτιζε τὸν λιμένα. Ὕπαρξις φρυκτωρικῶν πύργων, ὧν προεῖχεν ὁ λεγόμενος Torre del Fuoco τῆς Ἀκτῆς (Guilletière παρὰ *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Μνημ. τῶν Ἀθην. Β, 82), διὰ νὰ εἰδοποιοῦν τοὺς Ἀθηναίους πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ἐπερχομένου στόλου Σαρακηνῶν ἢ Βερβέρων, εἶναι προφανῶς ἀσυμβίβαστος πρὸς πᾶσαν σκέψιν μερίμνης πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους καιροὺς ναυσιπλοΐας. Ὀλίγον ὅμως μετὰ τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ κράτους τρεῖς πυρσοὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν Πειραιεῖ. Εἷς φανὸς εἰς τὴν ἄκραν Θεμιστοκλέους, δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι, ἱδρυθεὶς τῷ 1839, ἐκπέμπων φῶς λευκὸν σταθερὸν 6 μιλ. Ὁ ἕτερος εἰς τὸ ἄκρον μὴ ὑπάρχοντος πλέον, λόγῳ τῶν λιμενικῶν ἔργων, ἀρχαίου βορείου μώλου τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, ἱδρυθεὶς τῷ 1839 καὶ ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν σταθερὸν 10 μιλ., φωτοβολίαν ἀπολύτως ἀπίθανον διὰ τὸ ὑπερβολικόν της. Τρίτος εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐξ ἴσου ἐξαφανισθέντος νοτίου μώλου, ἱδρυθεὶς τῷ 1839 ὡσαύτως καὶ ἐκπέμπων φῶς κυανοῦν (Blue fixed light: δηλαδὴ πράσινον, δεξιᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸ στόμιον τοῦ Λέοντος τῶν Βαράγγων) καὶ φωτοβολίας ἀπολύτως ἀπιθάνου, 10 μιλ. Συνεπληρώθη δὲ ὁ φωτισμὸς οὗτος, ὅστις ἀφεώρα μόνον πρὸς παράκαμψιν καὶ εἴσπλουν, καὶ διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρώτου καταδιοπτρικοῦ φάρου ΣΤ΄ τάξεως λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς νησῖδος Ψυτταλείας, οὗ ἡ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ 1/13 Μαρτίου 1856.

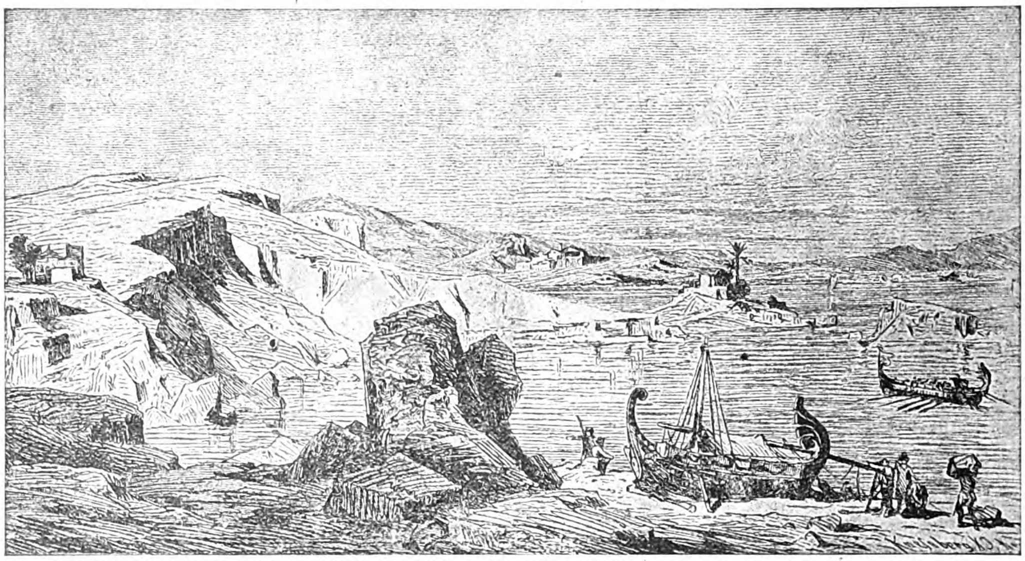
Χαρακτηριστικὴ εἰκὼν τῆς τοποθεσίας, εἰς ἣν συνῳκίσθη ὁ Πειραιεύς.

Ἔκτοτε δὲ καὶ μέχρι σήμερον (1932) οἱ ὡς ἄνω πυρσοὶ μετεβλήθησαν ἢ συνεπληρώθησαν ὡς ἀκολούθως. Ὁ φάρος προσγειώσεως (Ψυτταλείας) ἀντικατεστάθη τῷ 1865 διὰ φάρου Δ΄ τάξεως λευκοῦ σταθεροῦ μετ' ἀναλαμπῶν 18 μιλ., τοῦ παλαιοῦ μηχανήματος τοποθετηθέντος εἰς φάρον Θεμιστοκλέους, τῷ δὲ 1914 διὰ φάρου Δ΄ τάξεως λευκοῦ σταθεροῦ μετὰ τριάδος ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων, μετατραπέντος τῷ 1922 εἰς φάρον διὰ πυρακτώσεως διὰ πετρελαιοατμῶν, τοῦ δὲ προηγηθέντος (1868) μηχανήματος τοποθετηθέντος εἰς Ἀφωρεσμένον Κάβον τῆς Κρήτης. Ὁ δὲ φανὸς Θεμιστοκλέους μετετράπη εἰς ὡραῖον φάρον μετὰ πύργου τετραγώνου, δεχθέντος (1868) τὸ ἀρχικὸν μηχάνημα τῆς Ψυτταλείας. Ἐλειτούργει δὲ ὁ φάρος οὗτος, ἐκπέμπων ἐρυθρὸν σταθερὸν φῶς 6 μιλ., μέχρι τοῦ 1901, ὁπότε ἔπαυσεν ἡ λειτουργία του, καθόσον μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νοτίου τοῦ προλιμένος κυματοθραύστου Θεμιστοκλέους ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ οὐ μόνον παρεῖλκεν ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ ἐπικίνδυνος καθίστατο. Τὸ μηχάνημά του ἐτοποθετήθη εἰς Ἀντίρριον, διετηρήθησαν δὲ τὸ κτήριον καὶ ὁ πύργος, χρησιμοποιούμενα νῦν (1932) ὡς σταθμὸς πλοηγῶν. Ὁ φανὸς τοῦ βορείου μώλου, ἀντικατασταθεὶς διὰ διοπτρικοῦ τῷ 1889, εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ μετονομασθῆ εἰς «φανὸν πυροβολείου», διότι εἰς τὴν καθ' ἣν ἡ ῥίζα τοῦ μώλου ἄκραν εἶχον τοποθετηθῆ τὰ ἐμπροσθογεμῆ πυροβόλα τῆς «Ἀμαλίας» (τῆς ναυαγησάσης) πρὸς ἀπονομὴν τιμῶν· ἐκσκαφέντος δὲ τοῦ μώλου κατὰ τὴν μασχάλην του, πρὸς σχηματισμὸν μικροῦ στομίου εἴσπλου διὰ λέμβους (1906), ὁ φανὸς οὗτος ἦτο μεμονωμένος ὡσεὶ ἐπὶ νησῖδος· ἐκσκαφέντος τοῦ ἀρχαίου μώλου παντάπασι, λόγῳ τῆς νέας διαμορφώσεως τοῦ λιμένος, ὁ φανὸς ἔχει προσκαίρως ἀντικατασταθῆ διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα· ὁ φανὸς τοῦ νοτίου ἀρχαίου μώλου, ἐξωραϊσθέντος λόγῳ τῆς γειτνιάσεως τοῦ βασιλικοῦ περιπτέρου, ἀντικατεστάθη τῷ 1889 διὰ διοπτρικοῦ ἐπὶ γραφικοῦ οἰκίσκου ἀρτωμένου, ὀνομασθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ *Ξαβερίου*, ἀπό τινος Ἰταλοῦ ἔχοντος ἐκεῖ ἐρημικὸν τότε ζυθεστιατόριον· ἐξηλείφθη ὡσαύτως, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, φανός τε καὶ λιμενοβραχίων, ἀντικατασταθεὶς προσκαίρως διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα. Ἡ ἐν τῷ μεταξὺ πραγματοποιηθεῖσα μόρφωσις τοῦ προλιμένος ἐπέβαλε τὸν φωτισμὸν τοῦ στομίου διὰ δύο πρασίνων σταθερῶν φώτων δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κυματοθραύστου Θεμιστοκλέους (1903) καὶ διὰ δύο κατακορύφων σταθερῶν ἐρυθρῶν ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κυματοθραύστου Κράκαρη (ἀπὸ ἰδιοκτήτου τῶν ἐκεῖ γαιῶν), τοῦ μετονομασθέντος (1913) εἰς «Βασιλέως Γεωργίου Α΄». Ἀμφότεροι οἱ διπλοῖ οὗτοι φανοὶ λειτουργοῦν ἔτι (1932). Μερίμνῃ τοῦ λιμενικοῦ ταμείου (1915) ἐλειτούργουν ἕως πρὸ μικροῦ διπλοῖ ἐρυθροὶ κατακόρυφοι φανοὶ εἰς «ἀποβάθραν λιμεναρχείου», εἰς Δ. ἀκροχήλιον προκυμαίας Τζελέπη, εἰς «Βασιλικὴν Ἀποβάθραν» («Ὡρολογίου») καὶ εἰς ἀποβάθραν Ἁλῶν (Σιδηρ. σταθμοῦ). Ἡ συμπλήρωσις τοῦ φωτισμοῦ κατόπιν τῶν λιμενικῶν ἔργων ἔν τε τῷ κυρίῳ λιμένι καὶ τοῖς παραρτήμασιν αὐτοῦ, οὖσα ὑπὸ μελέτην, δὲν ἤρχισεν εἰσέτι πραγματοποιουμένη. Σ. Ε. Λ.

Ὀργανισμὸς Λιμένος Πειραιῶς. Ὁ Ὀργανισμὸς Λιμένος Πειραιῶς (Ο.Λ.Π.) εἶναι νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, συσταθὲν διὰ τοῦ νόμου 4748, ἀντικαταστήσας τὴν πρὸ αὐτοῦ ὑφισταμένην Λιμενικὴν Ἐπιτροπήν. Ἀνώτερα ὄργανα διοικήσεως αὐτοῦ εἶναι: 1) τὸ συμβούλιον, 2) ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ καὶ 3) ὁ γενικὸς διευθυντής. Τὸ συμβούλιον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τῶν τελωνείων Πειραιῶς, τοῦ ἐπιλιμενάρχου, ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν λιμενεργατῶν, τῶν δήμων Ἀθηνῶν τε καὶ Πειραιῶς, τῶν ὑπουργείων Οἰκονομικῶν, Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Ναυτικῶν, Συγκοινωνίας, τοῦ ὀργανισμοῦ τουρισμοῦ καὶ τῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ μελῶν τοῦ συμβουλίου καὶ ἐκλεγομένη ὑπὸ τούτου, ἀποτελεῖ τὸ ἀμεσώτερον ὄργανον διοικήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ γενικὸς διευθυντής, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου προτάσει τοῦ συμβουλίου τοῦ Ο.Λ.Π. καὶ ἰσοδυναμῶν κατὰ βαθμὸν πρὸς νομάρχην, ἐκπροσωπεῖ τὸν ὀργανισμὸν ἐνώπιον πάσης ἀρχῆς, μετέχων τοῦ τε συμβουλίου καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ εἰσηγούμενος τὰ διάφορα θέματα ἄνευ δικαιώματος ψήφου.

Δικαιοδοσία τοῦ ὀργανισμοῦ. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ο.Λ.Π. ὑπάγονται ἡ κατασκευὴ λιμενικῶν ἔργων, ἡ φορτοεκφόρτωσις ἐμπορευμάτων καὶ ἡ εἰς καταλλήλους ἀποθήκας ἐναποθήκευσις τούτων, ἡ ἀστυνομία τοῦ λιμένος, ἡ κίνησις, ἡ ἀγκυροβολία καὶ τὸ πλεύρισμα τῶν πλοίων καὶ ἡ ἐν γένει διοίκησις τοῦ λιμένος.

Πόροι τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἔσοδα τοῦ Ο.Λ.Π. εἶναι αἱ ἐκ φορτοεκφορτωτικῶν δικαιωμάτων εἰσπράξεις, οἱ λιμενικοὶ φόροι, τὰ τέλη πλευρίσματος, τὰ ἐκ δεξαμενισμῶν πλοίων ἔσοδα καὶ αἱ διάφοροι μισθώσεις τῆς τε θαλασσίας καὶ χερσαίας ζώνης.

Λιμενικὰ ἔργα. Πρώτιστον μέλημα τοῦ Ο. Λ. Π. εἶναι ἡ κατασκευὴ λιμενικῶν ἔργων ἀνταποκρινομένων εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις ἠλεκτρικῶν γερανῶν φορτοεκφορτώσεως διαφόρου δυναμικότητος, συνεπληρώθησαν τὰ κρηπιδώματα τοῦ λιμένος, κατεσκευάσθησαν σιταποθῆκαι περιεκτικότητος 20 περίπου χιλιάδων τόννων, ἐπεξετάθη καὶ συνεπληρώθη ὁ μῶλος τοῦ τε Ἁγίου Γεωργίου καὶ Θεμιστοκλέους, ἀντικατεστάθησαν καὶ ἀνεκαινίσθησαν τὰ διάφορα μηχανήματα τῶν μονίμων δεξαμενῶν, κατασκευάζονται ἤδη (1932) γερανογέφυραι δι' ἐκφόρτωσιν γαιανθράκων ἀξίας 20 περίου ἑκατομμυρίων, καὶ ἐν γένει ἔργα καὶ ἐγκαταστάσεις ἐφάμιλλοι τῶν καλυτέρων εὐρωπαϊκῶν τοιούτων. Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ λιμένος μετεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ο.Λ.Π. ὁ λιμενολόγος Γκάλι, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μελέτης τοῦ ὁποίου θέλουσιν ἐκτελεσθῆ τὰ διάφορα ἔργα βελτιώσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ λιμένος.

Φορτοεκφορτώσεις. Αὗται, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ο.Λ.Π. ἀνάληψιν τῆς διοικήσεως τοῦ λιμένος, διεξάγονται ὑπὸ τῶν ὑπὸ τούτου ἐκλεγέντων λιμενεργατῶν. Πάντες οἱ ἐργάται οἱ ἐν τῷ λιμένι ἐργαζόμενοι μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1930 καὶ ἐφωδιασμένοι διὰ βιβλιαρίου ἐπαγγελματικῆς ταυτότητος ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν λιμενεργατῶν. Μετὰ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν καὶ ἐκκαθάρισιν τούτων, οἱ λόγῳ γήρατος, νοσήματος ἢ ὁπωσδήποτε ἀπομακρυνθέντες ἔλαβον μηνιαῖον ἐπίδομα ἢ ἐφ' ἅπαξ ἀποζημίωσιν, ποικίλλουσαν ἀναλόγως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας των. Οἱ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκκαθάρισιν ἐναπομείναντες ἐργάται ἀπετέλεσαν τὸ μόνιμον ἐργατικὸν προσωπικὸν τοῦ Ο. Λ. Π. Εἰς τούτους ἀνέλαβεν ὁ ὀργανισμὸς νὰ παρέχῃ ἀκέραιον ἡμερομίσθιον καθ' ὅλας τὰς ἐργασίμους ἡμέρας, ἀνεξαρτήτως ἂν ἤθελε χρησιμοποιήσει τούτους ἢ μή. Τὰ φορτοεκφορτωτικὰ δικαιώματα εἰσπράττει οὗτος ἐπὶ τῇ βάσει τιμολογίου ἐγκεκριμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Διὰ τῆς τοιαύτης ῥυθμίσεως τῆς ἐργασίας ἐμειώθησαν τὰ φορτοεκφορτωτικὰ ἔξοδα εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἐμπορίου καὶ γενικώτερον τῆς κοινωνίας, ἐβελτιώθη δὲ καὶ ἡ θέσις τῶν λιμενεργατῶν,

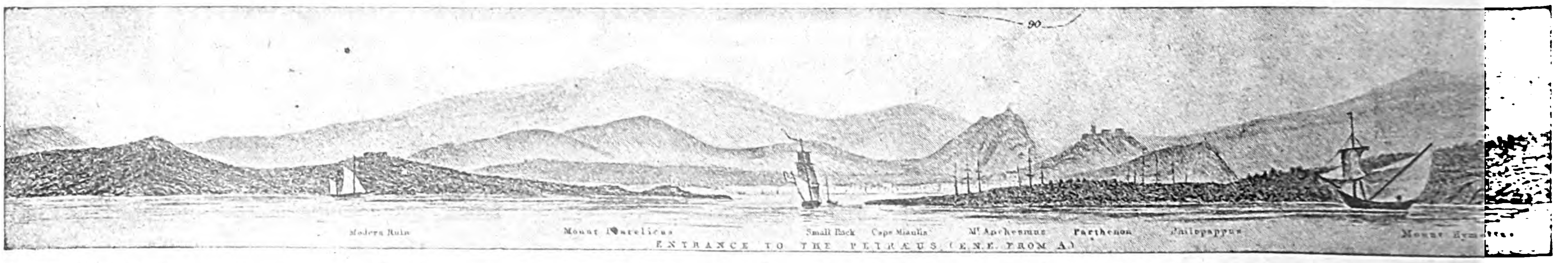

Τὸ στόμιον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς καὶ ἡ πόλις τῷ 1840.

[Ἐκ τοῦ χάρτου τοῦ Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου.]

Digitized by Google

ἐξασφαλισάντων τακτικὴν ἐργασίαν καὶ πάγιον ἡμερομίσθιον ἀρκετὸν διὰ τὴν καλὴν συντήρησίν των, ἀποφευχθέντων καὶ τῶν συνεχῶν ἀνωμαλιῶν ἐν τῷ λιμένι.

Κ. Ν. ΠΑΡΑΓΙΟΥΔΑΚΗΣ

Ἐλευθέρα ζώνη. Διὰ τῶν ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου 1931 καὶ 22 Φεβρουαρίου 1932 προεδρικῶν διαταγμάτων ἱδρύθη ἐν τῷ λιμένι Πειραιῶς ἐλευθέρα ζώνη (Ε.Ζ.Π.), διήκουσα : α) ἀπὸ τοῦ ναυπηγείου Βασιλειάδου κατὰ μῆκος τῶν κρηπιδωμάτων καὶ εἰς ἀπόστασιν 520 μέτρων περίπου ἀπ' αὐτοῦ· β) ἀπὸ τῆς εἰσόδου περίπου τῶν μονίμων δεξαμενῶν (ἀπὸ θαλάσσης) μέχρι τοῦ τέρματος περίπου τῆς πέμπτης ἀποθήκης· γ) ἀπὸ τῆς πέμπτης ἀποθήκης μέχρι τῆς πρώτης ἀποθήκης, συμπεριλαμβανομένων τῶν τελωνειακῶν ἐγκαταστάσεων Ζέας. Ἡ Ε.Ζ.Π., ἀποτελοῦσα ἀποκεντρωμένην ὑπηρεσίαν τοῦ Ο.Λ.Π., διοικεῖται ὑπὸ τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτάτων διοικητικῶν ὀργάνων τοῦ Ο.Λ.Π. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ξένον τελωνειακῶς καὶ συνεπῶς οὐδεὶς δασμὸς εἰσπράττεται ἐν αὐτῷ : α') δι' ἐμπορεύματα καὶ εἴδη καταστραφέντα ἐξ οἱασδήποτε ἀφορμῆς ἐντὸς τῆς περιοχῆς αὐτῆς· β') δι' ἐμπορεύματα διαμετακομιζόμενα· γ') διὰ διαμετακομιζομένας τροφὰς καὶ ἐφόδια πρὸς χρῆσιν πλοίων ὑπὸ ξένην σημαίαν, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ὑλικὰ μικροεπισκευῶν ξένων καὶ ἑλληνικῶν πλοίων ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς Ε.Ζ.Π. Οὐδεὶς δασμὸς ἢ εἰσαγωγικὸν τέλος εἰσπράττεται διὰ τροφὰς καὶ ἐφόδια διαμετακομιζόμενα πρὸς χρῆσιν πλοίων ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν ἐκτελούντων γραμμὰς ἐξωτερικοῦ, προοριζόμενα διὰ τὴν κατανάλωσιν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γραμμῶν τούτων. Ἡ περιφέρεια τῆς Ε.Ζ.Π. ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, πλὴν τῆς φρουρήσεως ὑπὸ τῶν ὀργάνων αὐτῆς, φρουρεῖται καὶ ἐπιβλέπεται ὑπὸ τῶν τελωνειακῶν ὀργάνων, ἐλεγχόντων αὐστηρῶς πᾶσαν ἐξαγωγὴν ἐκ τῆς ζώνης εἰς τὸ λοιπὸν ἔδαφος τοῦ κράτους καὶ τἀνάπαλιν. Αἱ φορτοεκφορτώσεις ἐντὸς τῆς Ε.Ζ.Π. ἐνεργοῦνται ὑπὸ ἠλεκτροκινήτων γερανῶν νεωτάτου συστήματος, τὰ δὲ ἐμπορεύματα ἐναποτίθενται ἐντὸς τῶν 5 νέων ὑποστέγων, πληρούντων πάντας τοὺς ὅρους τῆς καταλλήλου ἐναποθέσεως, διαφυλάξεως καὶ εὐκόλου μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς Ε.Ζ.Π. καὶ τῶν ὠφελημάτων ἐν γένει τοῦ νέου τελωνειακοῦ συστήματος ἐλπίζεται βασίμως ὅτι θὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ κίνησις τοῦ λιμένος Πειραιῶς.

Σ. ΔΕΡΛΕΡΕΣ

Ζωὴ τῆς πόλεως. Ὁ Πειραιεὺς λόγῳ τῆς γειτνιάσεώς του πρὸς τὰς Ἀθήνας δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμόν του, ὑστερεῖ ἀπὸ ἀπόψεως κοσμικῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως. Ἐν τούτοις ὡρισμένα σωματεῖα, καὶ ἰδίᾳ ὁ ἀπὸ τοῦ 1894 ἱδρυθεὶς «Πειραϊκὸς σύνδεσμος», παρουσιάζουν ἀξιόλογον κοινωνικὴν καὶ ψυχαγωγικὴν δρᾶσιν. Ὁ δῆμος ἐπίσης μεγάλως συμβάλλει εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἱδρύσας βιβλιοθήκην (25.000 τόμ.) περιλαμβάνουσαν καὶ μαθητικὸν ἀναγνωστήριον καὶ συντηρῶν ἰδίαις δαπάναις τὸ διδασκαλεῖον θηλέων. Ἰδιαιτέραν αὐτοτέλειαν παρουσιάζει ὁ Πειραιεὺς εἰς τὸν ἀθλητισμὸν καθόλου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ ποδόσφαιρον, συναγωνιζόμενος ἐπιτυχῶς τὰς ὁμάδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Τοῦ πρωταθλήματος ἐθνικῆς κατηγορίας μετέχει διὰ δύο ὁμάδων, τοῦ «Ὀλυμπιακοῦ» καὶ τοῦ «Ἐθνικοῦ», ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀνεκηρύχθη πρωταθλήτρια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1931. Ἐπίσης ὁ κλασσικὸς ἀθλητισμὸς καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἀθλητικῶν σωματείων καὶ τοῦ ἀθλητικοῦ τμήματος τοῦ «Πειραϊκοῦ συνδέσμου». Εἰς τὸν ναυτικὸν ἀθλητισμόν, λόγῳ τῆς μετὰ τῆς θαλάσσης σχέσεώς του, ὁ Πειραιεὺς ἔχει ἐπίσης σημειώσει σημαντικὴν πρόοδον, τὰ πλεῖστα δ' ἐκ τῶν ἀθλητικῶν σωματείων του διατηροῦσι καὶ ναυτικὸν τμῆμα. Ἰδιαιτέρως ἀξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ἐν τῷ λιμένι τῆς Ζέας (Πασαλιμανίου) νεώσοικοι τοῦ ναυτικοῦ «Ὁμίλου Ἐρετῶν». Τέλος ἀπὸ τοῦ 1913 λειτουργεῖ ἐν τῇ πόλει καὶ τμῆμα τοῦ σώματος Ἑλλήνων προσκόπων, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ 10 ὁμάδων ὧν αἱ : 1η, 2α, 3η, 4η, 5η, 6η καὶ 8η ναυτικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς πεζῶν. Γυμναστήρια ἔχει ἡ πόλις δύο, τοῦ Πειραϊκοῦ συνδέσμου (ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου θεάτρου τῆς Ζέας) καὶ τῶν προσκόπων, ἐπίσης δ' ἓν γήπεδον ἀντισφαιρίσεως ἐν τῇ συνοικίᾳ Καστέλλας, ἄνωθεν τοῦ λιμένος τῆς Μουνιχίας. Τέλος διὰ τὰς ποδοσφαιρικὰς συναντήσεις χρησιμοποιεῖται τὸ ἐν Νέῳ Φαλήρῳ ποδηλατοδρόμιον.

Ἐκτὸς τοῦ Δημοτικοῦ θεάτρου λειτουργοῦσιν ἐπίσης πολλοὶ κινηματογράφοι, συγκεντρούμενοι εἰς τὴν περὶ τὸν λιμένα τῆς Ζέας προκυμαίαν, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὸν μᾶλλον πολυσύχναστον περίπατον τῶν Πειραιωτῶν, 3 ᾠδεῖα («Ὠδεῖον Πειραιῶς», καὶ παραρτήματα τῶν ἐν Ἀθήναις «Ἐθνικοῦ» καὶ «Ἑλληνικοῦ»), ἐκδίδονται δὲ τέσσαρες καθημεριναὶ ἐφημερίδες («Θάρρος», «Σφαῖρα», «Σημαία» καὶ «Χρονογράφος») καὶ πολλὰ ἐμπορικοῦ καὶ ναυτικοῦ συνήθως περιεχομένου περιοδικά. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει ἐπίσης μικρὸν μουσεῖον μὲ καλὴν συλλογὴν ἀναγλύφων, προερχομένων ἐξ Ἐλευσῖνος, ἐπιγραφῶν, ψηφισμάτων κλπ. Ἐπίσης φυλάσσονται ἐν αὐτῇ μαρμάρινος ἀνδριὰς τοῦ Νέρωνος μὲ στολὴν ὑπάτου καὶ μαρμάρινοι λέοντες καλῆς τέχνης.

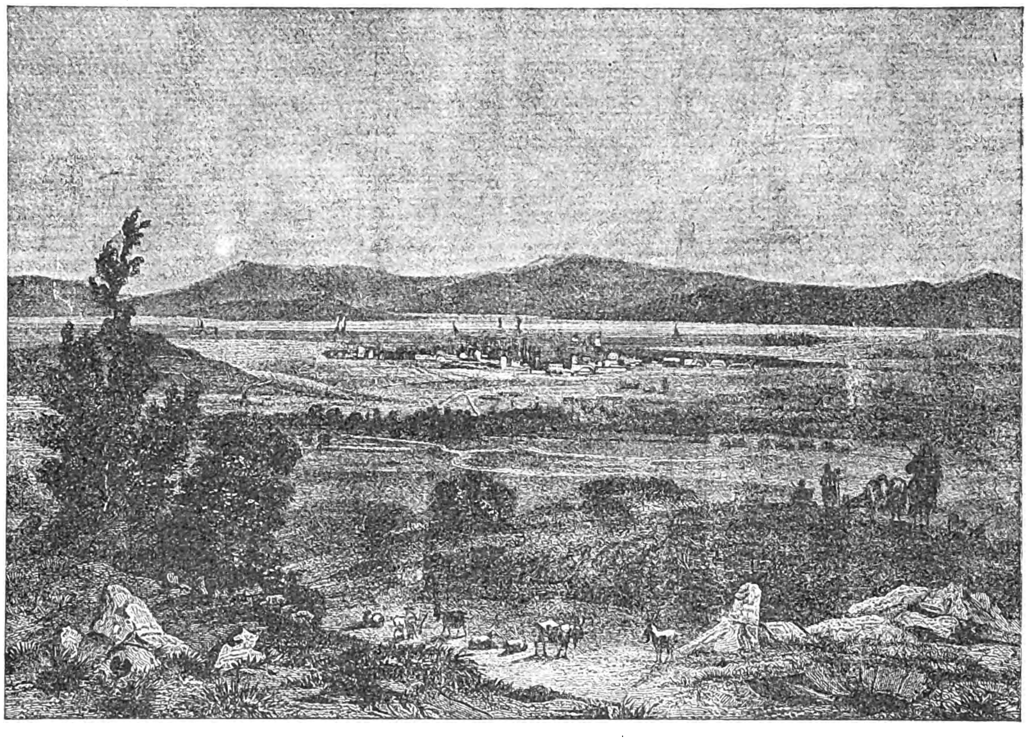

Ὁ Πειραιεὺς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρχαί, ἱδρύματα καὶ ὀργανώσεις τῆς πόλεως. Αἱ ἐν τῇ πόλει ἑδρεύουσαι ἀρχαὶ εἶναι : δικαστικαὶ μὲν τὸ πρωτοδικεῖον, ὑπαγόμενον εἰς τὸ ἐφετεῖον Ἀθηνῶν, εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον, καὶ τὸ μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι διαρκὲς ναυτοδικεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης ἐκτείνεται ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἀσκεῖ ἐν Πειραιεῖ τὸ σῶμα τῆς ἀστυνομίας πόλεων δι' ἑπτὰ τμημάτων. Στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἑδρεύουσι : φρουραρχεῖον, γενικὴ ἀποθήκη ὑλικοῦ στρατοῦ, τμῆμα τοῦ 34ου πεζικοῦ συντάγματος, παράρτημα τῆς ἐν Ἀθήναις ἑδρευούσης γενικῆς ἐφορείας ὑλικοῦ πολέμου, τμῆμα τοῦ πυροσβεστικοῦ λόχου Ἀθηνῶν (ἔχον 6 πυροσβεστικὰ αὐτοκίνητα) καὶ τὸ 20ὸν κέντρον ἐπιστρατεύσεως, ναυτικαὶ δὲ αἱ : λιμεναρχεῖον, ἐπιθεώρησις ἐμπορικῶν πλοίων, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις διεύθυνσιν ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, φαρικὴ βάσις (δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν προλιμένα), ὑδρογραφικὴ ὑπηρεσία (ἑδρεύουσα ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ βασιλικοῦ περιπτέρου), ὑπηρεσία ἀσυρμάτου τοῦ λιμένος, διοίκησις πλοηγικῆς ὑπηρεσίας, ναυτικὸν ἀπομαχικὸν ταμεῖον, οἶκος τοῦ ναύτου καὶ γραφεῖον ναυτικῆς ἐργασίας, ναυτικὴ τροφαποθήκη καὶ ναυτικὸν νοσοκομεῖον (ἐντὸς τοῦ κτηρίου τοῦ παλαιοῦ ρωσικοῦ νοσοκομείου). Τριατατικὰς ὑπηρεσίας ἔχει : ἀνταλλακτήριον ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον (ἑλληνικὸν καὶ τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας Ἤστερν) καὶ τηλεφωνικὸν κέντρον μὲ παραρτήματα ἐντὸς τοῦ σταθμοῦ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, ἐν Νέᾳ Κοκκινιᾷ καὶ ἐν τῷ συνοικισμῷ Ταμπουρίων. Οἰκονομικαὶ τέλος ὑπηρεσίαι εἶναι : τὸ τελωνεῖον μὲ πλεῖστα παραρτήματα ἀνὰ τὰς διαφόρους τοῦ λιμένος ἀποβάθρας, παράρτημα τοῦ γενικοῦ χημείου τοῦ κράτους, δημόσιον καπνεργοστάσιον, 4 οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι, ταμεῖον, ἀποθῆκαι μονοπωλείου κτλ.

Λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ σπουδαιότητος, ὁ Πειραιεὺς ἔχει ἐπίσης σπουδαιότατα οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος ἱδρύματα, ἐν οἷς τὸ μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι χρηματιστήριον ἐμπορευμάτων. Λειτουργοῦσιν ἐν αὐτῷ 3 ἐπιμελητήρια (ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν, ἐπαγγελματικὸν καὶ ἑλληνορρουμανικὸν ἐμπορικόν), ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐπιτροπεία τοῦ λιμένος Πειραιῶς» αὐτόνομος ὀργανισμός, εἰς ὃν ὑπάγεται ἡ φροντὶς διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ λιμένος κτλ.

Νοσοκομεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα λειτουργοῦσι : τὸ «Ζάννειον δημοτικὸν νοσοκομεῖον» τὸ προαναφερθὲν «Ναυτικόν», τὸ «Νοσοκομεῖον τῶν Ἀμερικανίδων κυριῶν» (ἐν Νέᾳ Κοκκινιᾷ), τὸ «Νοσοκομεῖον προσφύγων» (ἐντὸς τοῦ Χατζηκυριακείου), παραρτήματα : τῆς «Ἑλληνικῆς ἀντιφθισικῆς ἑταιρείας», τοῦ «Ἑλληνικοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ» καὶ τοῦ «Πατριωτικοῦ ἱδρύματος προστασίας τοῦ παιδιοῦ», πολλὰ δημόσια καὶ δημοτικὰ λαϊκὰ ἰατρεῖα, τὸ ἐν Κερατσινίῳ ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ἄσυλον ἀπόρων κορασίδων τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τὸ Γηροκομεῖον, τὸ Ζάννειον ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων καὶ τὸ σπουδαιότατον «Χατζηκυριάκειον ὀρφανοτροφεῖον θηλέων».

Ἐκ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ ἐργατικῶν ὀργανώσεων μνημονεύομεν : τὴν «Γενικὴν συνομοσπονδίαν τῶν ἐργατῶν τῆς Ἑλλάδος», τὸ «Ἐργατικὸν κέντρον Πειραιῶς», τὴν «Ὁμοσπονδίαν ἐπαγγελματιῶν Πειραιῶς», τὴν Ὁμοσπονδίαν φορτοεκφορτωτῶν τῆς Ἑλλάδος», τὴν «Πανελλήνιον ὁμοσπονδίαν ναυτικῶν ἐργατικῶν σωματείων» κ.τ.λ.

Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία Πειραιῶς ὑπάγεται εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν, διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐπισκόπου ὡς γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Οἱ ναοὶ κατανέμονται εἰς 6 ἐνοριακὰ τμήματα, κυριώτεροι δ' αὐτῶν εἶναι : τῆς *Ἁγίας Τριάδος* (καθεδρικός), τοῦ *Ἁγίου Σπυρίδωνος* (πολιούχου τοῦ Πειραιῶς, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁποίου τελεῖται ἐπιβλητικὴ λιτανεία), τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τῆς *Ἁγίας Σοφίας*, τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, τῆς *Εὐαγγελιστρίας*, τοῦ *Ἁγίου Βασιλείου* κ.τ.λ. Μετὰ μεγάλης πομπῆς ἑορτάζονται ἐπίσης τὰ Θεοφάνια, κατερχομένου ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν τοῦ κράτους. Ἐκ τῶν ἄλλων δογμάτων ἔχουσι ναοὺς οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ πόλις ἔχει ἓν δημοτικὸν νοσοκομεῖον (τῆς Ἀναστάσεως) καὶ ἓν ἰδιωτικὸν (τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων) ἐν Παλαιᾷ Κοκκινιᾷ. Τὸ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου παλαιὸν νεκροταφεῖον ἔχει ἀπὸ ἐτῶν καταργηθῇ.

Ἐκπαίδευσις. Ὁ Πειραιεὺς εἶναι ἕδρα τῆς Β' περιφερείας μέσης ἐκπαιδεύσεως (Πειραιῶς—Κυκλάδων), εἰς ἣν ὑπάγονται 15 γυμνάσια καὶ 28 ἡμιγυμνάσια, καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν περιφέρειαν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰς ἣν ὑπάγονται τὰ 57 ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συνοικισμοῖς δημοτικὰ σχολεῖα, 2 τοῦ Νέου Φαλήρου, ἓν τοῦ Περάματος καὶ ἓν τῆς Βάρης. Τὰ ἐν Πειραιεῖ λειτουργοῦντα δημόσια σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι : 4 γυμνάσια ἀρρένων, ἓν θηλέων, ἓν πεντατάξιον διδασκαλεῖον θηλέων, συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ μία μεικτὴ δημοσία ἐμπορικὴ σχολή. Ἐπίσης λειτουργοῦσι πλεῖστα ἰδιωτικὰ σχολεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ ἑλληνογαλλικὴ ἐμπορικὴ σχολὴ ἀρρένων τοῦ Ἁγ. Παύλου, ἡ γαλλικὴ σχολὴ θηλέων τῶν καλογραιῶν τοῦ τάγματος «Saint Joseph de l'Apparition» καὶ ἡ ἰταλοελληνικὴ σχολὴ θηλέων τῶν δομινικανῶν καλογραιῶν. Τέλος ὁ Πειραιεὺς εἶναι τὸ κυριώτερον ἑλληνικὸν κέντρον ναυτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἔχων τὴν μοναδικὴν καθ' ὅλην τὴν χώραν «Βασσάνειον Σχολὴν τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων», διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν μαχίμων ἀξιωματικῶν καὶ μηχανικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὰς δευτερευούσας σχολάς : «Τρίαινα» διὰ τὴν μόρφωσιν ἐμποροπλοιάρχων καὶ ἐμποροκυβερνητῶν, «Προμηθεύς», νυκτερινήν, διὰ τὴν μόρφωσιν πρακτικῶν μηχανικῶν, καὶ τοῦ «Πειραϊκοῦ συνδέσμου» νυκτερινὴν πεντατάξιον, ἀποβλέπουσαν ἐπίσης εἰς τὴν μόρφωσιν μηχανικῶν.

Ἐμπόριον - Βιομηχανία. Ὁ Πειραιεὺς ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ κυριώτερος αὐτῆς λιμήν, τέταρτος κατὰ τάξιν ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος μικροτέρου τῆς ἑκατονταετίας ἐσημείωσε πρόοδον ἁλματικήν, ἀφαιρέσας τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τὴν Σύρον καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Αἰγαίου νήσους. Τὸ ἐμπόριον τοῦ Πειραιῶς διενεργεῖται κυρίως διὰ τοῦ λιμένος αὐτοῦ, ὅστις δύναται νὰ περιλάβῃ περὶ τὰ 150 ἀτμόπλοια,

Digitized by Google

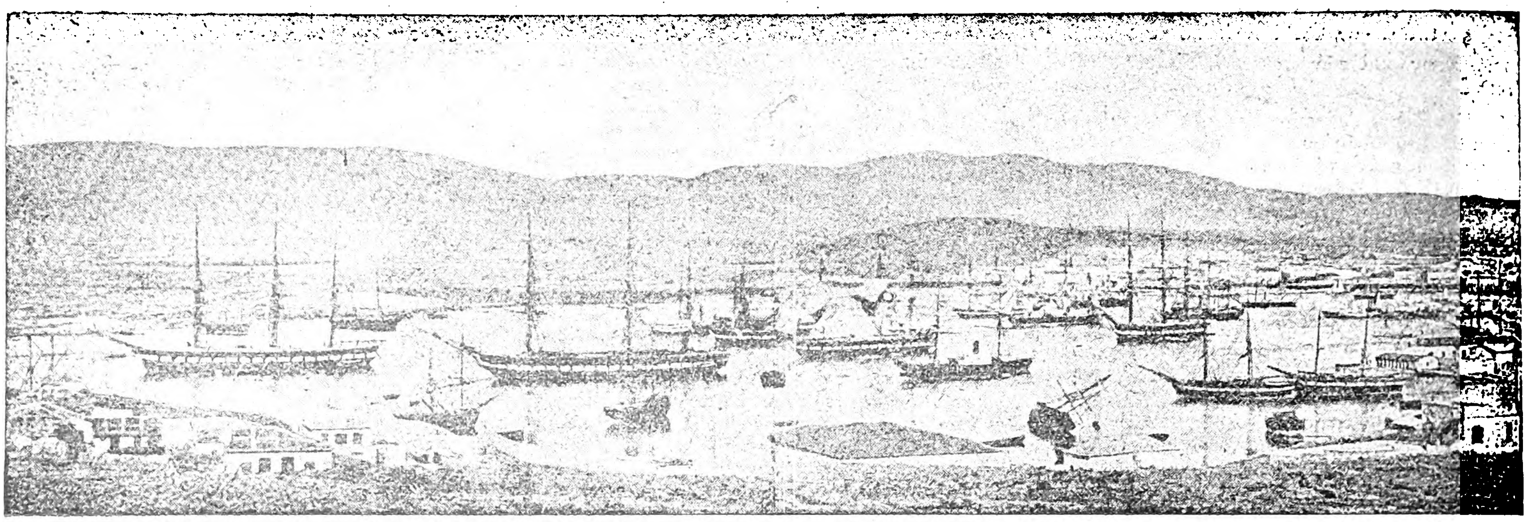

Ἡ πόλις καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς

200 ἱστιοφόρα καὶ πλῆθος ἄλλων βοηθητικῶν σκαφῶν, ἐξ ὧν 800 φορτηγίδας χωρητικότητος 50.000 τόννων, περὶ τὰ 70 ρυμουλκὰ κ. ἄ., ἐν αὐτῷ δὲ φέρονται νηολογημένα 240 σκάφη, συνολικῆς χωρητικότητος 362.172 τόννων, ἐξ ὧν 142 φορτηγά, χωρητικότητος 293.656 τόννων, καὶ 223 ἱστιοφόρα, συνολικῆς χωρητικότητος 20.509 τόννων.

Ἐπίσης ὁ λιμὴν διαθέτει 3 μονίμους δεξαμενάς, ὧν δύο δημόσιαι καὶ μία ἰδιωτικὴ τῶν ναυπηγείων Βασιλειάδου. Ἐκ τῶν δημοσίων δεξαμενῶν ἡ μεγάλη ἔχει μῆκος 130 μέτρων καὶ πλάτος στομίου 26,40, σώματος δὲ 18,04· ἡ μικρὰ ἔχει μῆκος 96,60 μ., πλάτος στομίου 15,55 καὶ πλάτος σώματος 12,60. Διαθέτουσι δύο ἠλεκτρικὰς μηχανὰς ἰσχύος 470 ἵππων ἑκάστην διὰ τὴν ἄντλησιν τῶν ὑδάτων καὶ δεξαμενίζουν κατ' ἔτος περὶ τὰ 250 σκάφη.

Τὴν ὅλην διαχείρισιν τοῦ λιμένος ἔχει ὁ «Ὀργανισμὸς Λιμένος Πειραιῶς» (βλ. ἀνωτ.), ὅστις διὰ τῶν μέχρι σήμερον συντελεσθέντων λιμενικῶν ἔργων ἐφωδίασεν αὐτὸν διὰ νέων προβλήτων πλευρίσεως ἀτμοπλοίων, 17 γερανῶν φορτοεκφορτώσεως, φορτωτικῆς δυνάμεως 2.000 χιλιογράμμων ἑκάστου, 4 γερανῶν τῶν πέντε τόννων, πέντε λιμενικῶν ὑποστέγων συνολικῆς ἐκτάσεως 20.035 τ. μ. δι' ἐναποθήκευσιν 50.945 τόννων ἐμπορευμάτων, ἔχει δὲ ὑπὸ κατασκευὴν δύο γερανογεφύρας γαιανθράκων, φορτωτικῆς δυνάμεως 150 τόννων ὡριαίως ἑκάστην, καὶ σιταποθήκην (Silos) 20.000 τόννων, δυνάμεως 300 τόννων ἀνὰ ὥραν. Εἰς τὸν λιμένα δύνανται νὰ πλευρίζουν 7—8 φορτηγὰ ἀτμόπλοια τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ 1 τοῦ ἐσωτερικοῦ, 4 ξένα ἐπιβατηγὰ καὶ 20—25 τῆς ἀκτοπλοΐας εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἁλῶν, ἐπικοινωνοῦντα μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ κλιμακογεφυρῶν. Αἱ λέμβοι, αἵτινες ἀνήρχοντο εἰς 800, κατηργήθησαν τελείως, ὅπως τείνουν νὰ καταργηθοῦν καὶ αἱ φορτηγίδες, τῶν ὁποίων ὁ ἐν ἐνεργείᾳ ἀριθμὸς εἶναι 400 περίπου. Αἱ κατὰ τὸ 1931 πραγματοποιηθεῖσαι εἰσπράξεις τοῦ λιμένος ἀνῆλθον εἰς 60.000.000 δραχμῶν. Λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως τὰ ἀργήσαντα ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς σκάφη κατὰ τὸ 1931, ἐλλείψει ναύλου, ἀνέρχονται εἰς 201 φορτηγά, χωρητικότητος 408.149 τόννων, καὶ 126 ἐπιβατηγά, χωρητικότητος 60.927 τόννων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἡ κίνησις τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἦτο ἡ ἑξῆς: κατέπλευσαν ἐν συνόλῳ 9.730 πλοῖα, χωρητικότητος 6.195.355 κόρων, καὶ ἀπέπλευσαν 10.173 σκάφη, χωρητικότητος 6.318.927 κόρων. Ἐκ τῶν καταπλευσάντων 7.349 σκάφη, χωρητικότητος 6.071.157 κόρων, ἦσαν ἀτμόπλοια καὶ 2.381 ἱστιοφόρα, χωρητικότητος 124.198 κόρων. Ἐκ τῶν ἀποπλευσάντων 7.439 σκάφη, χωρητικότητος 6.180.009 κόρων, ἦσαν ἀτμόπλοια καὶ 2.734 ἱστιοφόρα, χωρητικότητος 138.918 κόρων. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσήχθησαν, διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, ἐν ὅλῳ 1.594.442 τόννοι ἐμπορευμάτων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ 357.559 ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ· ἐξήχθησαν δὲ 110.872 τόννοι ἐμπορευμάτων διὰ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ 328.542 διὰ τὸ ἐσωτερικόν.

Ἡ κίνησις τῶν ἐπιβατῶν, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, εἶχεν ὡς ἀκολούθως: Ἀπεβιβάσθησαν προερχόμενοι ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ 53.225 καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ 356.814. Ἀνεχώρησαν δὲ διὰ μὲν τὸ ἐξωτερικὸν 43.610, διὰ δὲ τὸ ἐσωτερικὸν 357.378. Ὡς πρὸς τὴν σημαίαν, τὰ καταπλεύσαντα κατὰ τὸ 1930 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς πλοῖα ἦσαν:

Ἐθνικότης	*Ἀριθμὸς*	*Χωρητικότης εἰς κόρους*
Ἑλληνικὰ	7 946	2.603 636
Ἀγγλικὰ	274	571.391
Αἰγυπτιακὰ	9	10.039
Ἀμερικανικὰ	57	179.850
Βουλγαρικὰ	52	45 648
Γαλλικὰ	123	419.445
Γερμανικὰ	124	200.640
Γιουγκοσλαυϊκὰ	78	66.304
Δανικὰ	1	1.504
Ἰαπωνικὰ	17	73.642
Ἰταλικὰ	702	1.547.609
Νορβηγικὰ	50	76 941
Ὁλλανδικὰ	53	75.988
Οὑγγρικὰ	1	1.965
Περσικὰ	1	443
Πολωνικὰ	2	680
Ρουμανικὰ	83	108.757
Ρωσικὰ	53	65.125
Σουηδικὰ	47	53.533
Τουρκικὰ	57	92.215
Σύνολον	9.730	6.195.355

Τὸ σύνολον τῶν ξένης σημαίας πλοίων ἦτο εἰς ἀριθμὸν μὲν 1.784, εἰς χωρητικότητα δὲ 3.591.719 κόρων.

Ἐπίσης κατὰ τὸ 1930 προσωρμίσθησαν εἰς Πειραιᾶ ἑκουσίως, οὐχὶ δι' ἐμπορικοὺς σκοπούς, 174 ἀτμόπλοια, χωρητικότητος 469.710 κόρων, καὶ ἓν ἱστιοφόρον, χωρητικότητος 97 κόρων.

Ἡ εἰς ἀτμόπλοια διεθνὴς ναυτιλιακὴ κίνησις τοῦ λιμένος Πειραιῶς κατὰ τὰ ἔτη 1923—1930 ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος.

Κατάπλοι:

Ἔτος	*Πλοῖα*	*Χωρητικότης εἰς κόρους*	*Ἐμπορεύματα εἰς τόννους*	*Ἐπιβάται*
1923	1135	2 036.627	1.119 859	36.590
1924	1354	2.381 579	1.263.154	45 600
1925	1612	2.713.239	1.253.565	40.230
1926	1658	2.735.002	1.128 610	33.247
1927	1678	2.759 496	1.316 953	40.896
1928	1778	2 996.063	1 308.564	40.598
1929	1929	3.533.650	1.521 944	42.761
1930	1791	3.419.098	1.264.479	46.869

Ἀπόπλοι:

Ἔτος	*Πλοῖα*	*Χωρητικότης εἰς κόρους*	*Ἐμπορεύματα εἰς τόννους*	*Ἐπιβάται*
1923	784	1.358.573	39.686	21.980
1924	1179	2.122 875	53.894	25.343
1925	1270	2 235.340	49.977	25.518
1926	1404	2.292.194	87.462	25.416
1927	1460	2 295.194	93 448	31.919
1928	1538	2.517.877	75 581	31.748
1929	1646	3.052.985	105.333	37.381
1930	1634	3.161.261	65 397	37 097

Εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καταπλέουσιν ἡμερησίως περὶ τὰ 28—30 ἀτμόπλοια, ἐκ τῶν ὁποίων 8—10 εἶναι φορτηγά, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, καὶ 18—20 ἐπιβατηγά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 15 ἑλληνικά. Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως οὗτοι ἐμετριάσθησαν ἐπ' ἐσχάτων. Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ διὰ τοῦ λιμένος διενεργουμένου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1931 ἡ «Ἐλευθέρα Ζώνη Πειραιῶς» (βλ. ἀνωτ.), αὐτοτελὴς ὑπηρεσία τοῦ Ὀργανισμοῦ Λιμένος, ἐπὶ τμήματος τῆς Ἠετιωνείας ἀκτῆς.

Ἡ σιδηροδρομικὴ κίνησις τοῦ Πειραιῶς, κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1929, ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἀφίχθησαν ἐν συνόλῳ 71.263 ἐπιβάται, ὧν οἱ 51.100 διὰ τῶν σιδηροδρόμων ἑλληνικοῦ κράτους καὶ οἱ 20.163 διὰ τῶν σιδηροδρόμων Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου. Ἀνεχώρησαν δὲ 80.475, ὧν οἱ 52.918 τῶν Σ. Ε. Κ. καὶ οἱ 27.557 τῶν Σ. Π. Α. Π. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκομίσθησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ συνολικῶς 42.847 τόννοι ἐμπορευμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 28.119 διὰ τῶν Σ. Ε. Κ., οἱ δὲ 14.728 διὰ τῶν Σ. Π. Α. Π., καὶ ἀπεστάλησαν συνολικῶς ἐκ Πειραιῶς 92.293 τόννοι ἐμπορευμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 58.734 διὰ τῶν Σ. Ε. Κ. καὶ οἱ 33.559 διὰ τῶν Σ. Π. Α. Π. Διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ἀνεχώρησαν κατὰ τὸ 1929 ἐκ τοῦ σταθμοῦ Πειραιῶς 7.031.613 ἄτομα καὶ ἀφίχθησαν 6.901.993, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ χρονικὸν διάστημα ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ σταθμοῦ Πειραιῶς καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου 18.624 τόννοι ἐμπορευμάτων. Ἐκτὸς τῶν θαλασσίων καὶ σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν ὁ Πειραιεὺς διαθέτει διὰ τὰς μεταφοράς, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ δήμου γενομένην τῷ 1930 ἀπογραφήν, 883 ἐπιβατηγὰ αὐτοκίνητα, 710 φορτηγά, 1.678 ἁμάξας καὶ κάρρα παντὸς εἴδους, καὶ 2.300 ὑποζύγια. Τὸ ταχυδρομεῖον Πειραιῶς ἐσημείωσε κατὰ τὸ ἔτος 1928 τὴν ἀκόλουθον κίνησιν: ἐπιστολαὶ 16.900.000, ταχυδρομικὰ δέματα 41.800, ἐπιταγαὶ 53.300, ἀντιπροσωπεύουσαι ποσὸν 43.200.000 δραχ., τηλεγραφήματα 660.100. Αἱ εἰσπράξεις ἐνσήμων ἀνῆλθον εἰς 8.400.000 δραχ. καὶ τηλεγραφημάτων εἰς 13.200.000 δρ. Τέλος κατετέθησαν εἰς τὰ ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια δρ. 13.000.000, ἀπεσύρθησαν δὲ δρ. 9.400.000.

Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς στατιστικῆς τοῦ 1930, ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς εἶναι ὁ πρῶτος ἀπὸ ἀπόψεως κινήσεως πλοίων λιμὴν τῆς Ἑλλάδος, συγκεντρώνων τὰ 25 % τῶν κατάπλων (σύνολον κατάπλων εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 39.233) καὶ τὰ 26 % τῶν ἀπόπλων (σύνολον ἀπόπλων 39.759). Ἐπίσης πρῶτος ἔρχεται καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιβατικῆς κινήσεως, συγκεντρώνων τὰ 70 % τῶν ἀποβιβάσεων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὰ 47,5 % τῶν ἀποβιβάσεων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὰ 67 % τῶν ἐπιβιβάσεων διὰ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὰ 46 % τῶν ἐπιβιβάσεων διὰ τὸ ἐσωτερικὸν (σύνολον ἀποβιβάσεων κατὰ τὸ 1930 ἐξωτερικοῦ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 74.011, ἐσωτερικοῦ 749.710, σύνολον ἐπιβιβάσεων ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 65.115 καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν 774.907). Ἀπὸ ἀπόψεως τέλος ἐμπορευματικῆς κινήσεως ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς συγκεντρώνει τὰ 62 % τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκφορτωθέντων εἰς ἑλληνικοὺς λιμένας ἐμπορευμάτων, τὰ 37,5 % τῶν ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων προερχομένων καὶ εἰς ἑλληνικοὺς λιμένας ἐκφορτωθέντων ἐμπορευμάτων, τὰ 18 % τῶν ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φορτωθέντων ἐμπορευμάτων καὶ τὰ 40 % τῶν ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων διὰ λιμένας τοῦ ἐσωτερικοῦ φορτωθέντων ἐμπορευμάτων (τὸ σύνολον τῶν εἰς ἑλληνικοὺς λιμένας ἐκφορτωθέντων ἐμπορευμάτων κατὰ τὸ 1930 ἀνήρχετο εἰς 2.566.086 τόννους, προερχομένους ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ 948.749 τόννους, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὸ σύνολον δὲ τῶν ἐξ ἑλληνικῶν λιμένων διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φορτωθέντων ἐμπορευμάτων ἀνήρχετο εἰς 606.900 τόννους, διὰ δὲ τοὺς λιμένας τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς 810.599 τόννους). Κατὰ τὸ ἔτος 1930 εἰσήχθησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ συνολικῶς 1.994.848 τόννοι ἐμπορευμάτων καὶ ἐξήχθησαν 531.707. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀφίχθησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ συνολικῶς 481.302 ἐπιβάται, ἀνεχώρησαν δὲ 481.463. Αἱ κατὰ τὸ 1931 πραγματοποιηθεῖσαι εἰσπράξεις καὶ τῶν τεσσάρων τελωνείων τοῦ Πειραιῶς ἀνῆλθον εἰς 1.795.386.479 δραχμάς.

Ὁ ἐργαζόμενος πληθυσμὸς τοῦ Πειραιῶς κατανέμεται κατ' ἐπαγγέλματα ὡς ἑξῆς: γεωργία 1.531, κτηνοτροφία 200, ἁλιεία 555, μεταλλεῖα καὶ ὀρυχεῖα 370, βιομηχανία 26.854, μεταφοραὶ καὶ συγκοινωνίαι 17.016, πίστις, ἀνταλλαγὴ καὶ μεσιτεῖαι 1.968, ἐμπόριον 14.985, ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα 4.862 καὶ ἄνευ καθωρισμένου ἐπαγγέλματος 30.000. Οἱ ἐπαγγελματίαι τοῦ Πειραιῶς διαθέτουσιν ἐν συνόλῳ 9.944 καταστήματα.

Τὰ κυριώτερα τῶν διὰ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων εἶναι: ζῷα, γεωργικὰ προϊόντα, ξυλεία, σάκχαρις καὶ εἴδη ζαχαροπλαστικῆς, ἀποικιακά, δέρματα καὶ δερμάτινα εἴδη, τὸ σύνολον τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ γαιανθράκων καὶ σίτου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλλάδος, ὀρυκτὰ διάφορα, μέταλλα καὶ μετάλλινα εἴδη, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα, χάρτης καὶ τυπογραφικὰ εἴδη, κλωστικαὶ ὗλαι, ὑφάσματα, ἀρώματα, καουτσούκ, εἴδη πολυτελείας, εἴδη πιλοποιίας κλπ. Ἐκ τῶν ἐξαγομένων δὲ κυριώτερα εἶναι: οἰνοπνευματώδη ποτά, δασικὰ προϊόντα, κηπουρικὰ εἴδη, ἀποικιακά, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα κ. ἄ. Ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ὁ Πειραιεὺς εἶναι τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν σοβαρότητα τῶν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, τὰς ὁποίας διαθέτει καὶ αἵτινες περιλαμβάνουν πάντας σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας. Κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν τῷ 1930 βιομηχανικὴν ἀπογραφὴν ὁ Πειραιεὺς ἔχει:

Digitized by Google

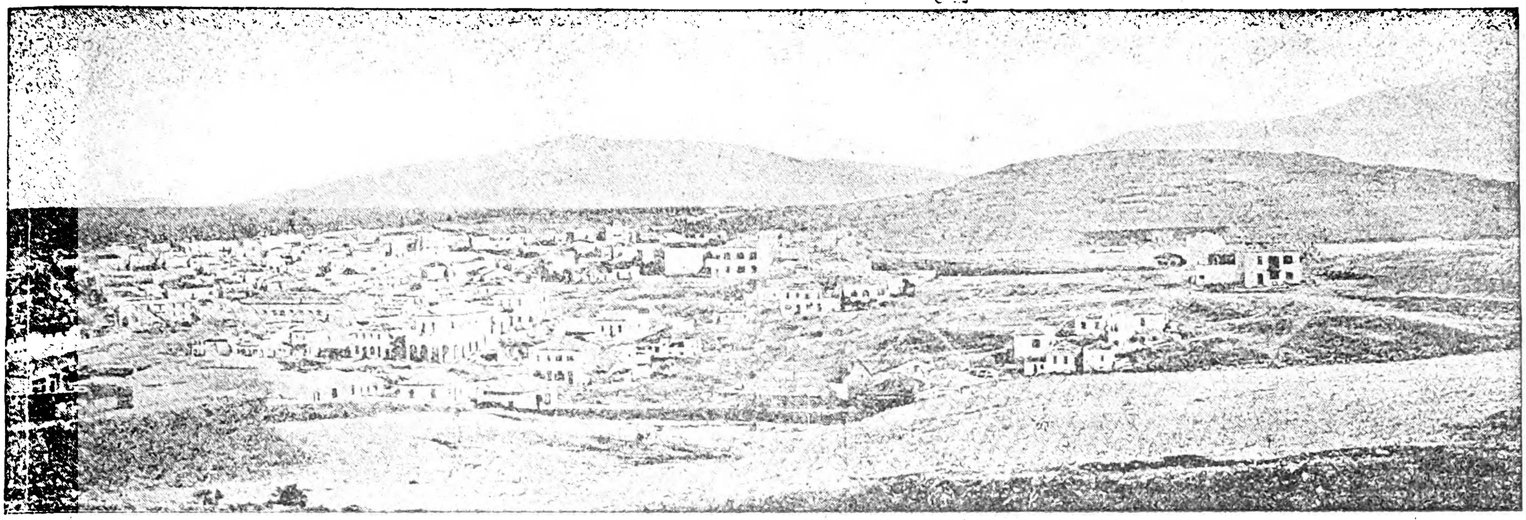

κατὰ φωτογραφίαν τοῦ 1865.

Α') Λατομεῖα παντὸς εἴδους 37, ἀπασχολοῦντα 343 ἐργάτας.

Β') Βιομηχανίαν τροφίμων, διαθέτουσαν 484 ἐργοστάσια καὶ καταστήματα παντὸς τύπου μὲ κινητήριον δύναμιν 7.300 ἵππων καὶ ἀπασχολοῦσαν 3.580 ἐργάτας. Ὁ κλάδος οὗτος κατανέμεται ὡς ἑξῆς περίπου: 1) 16 ἀλευρόμυλοι, ἀπασχολοῦντες 771 ἐργάτας, διαθέτοντες 4.597 ἵππων κινητήριον δύναμιν καὶ παράγοντες 300.000 τόννους ἀλεύρων ἐτησίως. 2) 221 ἀρτοποιητικοὶ κλίβανοι, ἀπασχολοῦντες 977 ἐργάτας καὶ διαθέτοντες κίνησιν 348 ἵππων. 3) 24 ἐργοστάσια μακαρονίων καὶ μπισκότων, ἀπασχολοῦντα συνολικῶς 391 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα κίνησιν 992 ἵππων· ἐξ αὐτῶν τὰ 13 μεγάλα παράγουσιν ὑπὲρ τοὺς 5.000 τόννους ἐτησίως. 4) 87 σοκολατοποιεῖα, ἐργοστάσια χαλβάδων, λουκουμίων κ.τ.λ., ἀπασχολοῦντα 504 ἐργάτας. 5) 6 ἐλαιουργεῖα, ἀπασχολοῦντα 78 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα κίνησιν 402 ἵππων. 6) 1 ἐργοστάσιον κονσερβῶν ἐκ λαχανικῶν, ἀπασχολοῦν 76 ἐργάτας καὶ διαθέτον κίνησιν 41 ἵππων. 7) 46 οἰνοπνευματοποιεῖα, ἀπασχολοῦντα 284 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα δύναμιν 132 ἵππων· ἐξ αὐτῶν τὰ 5 εἶναι μεγάλα. 8) 19 ἐργοστάσια ἀεριούχων ποτῶν, 19 καφεκοπτεῖα, 6 ἀλλαντοποιεῖα, 13 συνδυάζοντα διαφόρους κλάδους κ. ἄ.

Γ') Χημικὴν βιομηχανίαν μὲ 75 ἐργοστάσια, ἀπασχολοῦντα 2.480 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα συνολικῶς κινητήριον δύναμιν 8.600 ἵππων. Κατανέμεται ὡς ἑξῆς περίπου: 1) 48 ἐργοστάσια σαπώνων, πυρηνελαίων, κηρίων κλπ., μὲ 261 ἐργάτας καὶ 600 ἵππων δύναμιν. 2) 3 ἐργοστάσια αἰθερίων ἐλαίων. 3) 1 ἐργοστάσιον λιπασμάτων, θειικοῦ ὀξέος κτλ., μὲ 1.568 ἐργάτας καὶ δύναμιν 5.680 ἵππων. 4) 2 ἐργοστάσια πυρίτιδος, 2 βερνικίων, 4 φαρμακευτικῶν προϊόντων κ. ἄ.

Δ') Κατεργασίας ὀρυκτῶν 78 ἐργοστάσια, διαθέτοντα δύναμιν 5.000 ἵππων καὶ ἀπασχολοῦντα 947 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνονται 3 ὑαλουργεῖα, 8 κατασκευῆς μωσαϊκῶν πλακῶν, 16 γυψοποιεῖα, τσιμεντοποιεῖα κ. ἄ., 20 κεραμοποιεῖα καὶ πλινθοποιεῖα κ.λ.π.

Ε') Οἰκοδομικὰς βιομηχανίας, διαθετούσας συνολικῶς 240 ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια μὲ 1.000 ἵππων δύναμιν, ἀπασχολοῦντα 1.550 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνονται 218 κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως, ἀπασχολοῦντα 1.008 ἐργάτας.

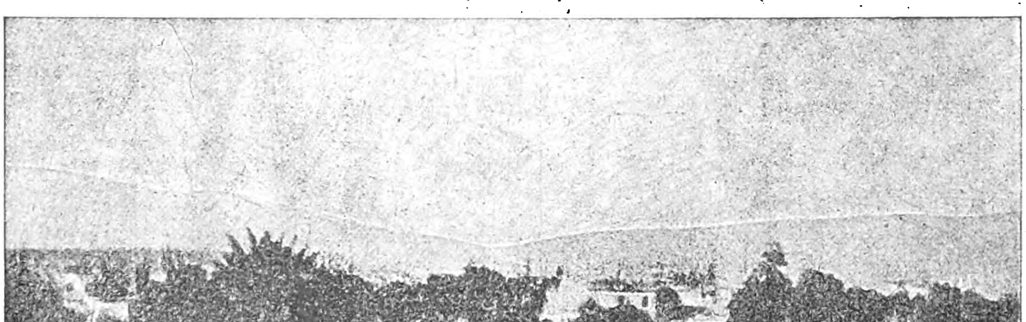

Ἡ πλατεῖα Τερψιθέας, κατὰ φωτογραφίαν τοῦ 1896.

ΣΤ') Παραγωγῆς καὶ διανομῆς ἠλεκτρικῆς κινητηρίου δυνάμεως, φωτὸς καὶ θερμότητος 16 ἐργοστάσια, ἀπασχολοῦντα 696 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα δύναμιν 55.300 ἵππων. Εἰς αὐτὰ περιλαμβάνονται 7 παγοποιεῖα, ἀπασχολοῦντα 107 ἐργάτας καὶ παράγοντα 7.000 περίπου πλάκας πάγου ἡμερησίως.

Ζ') Μεταλλουργικὰς βιομηχανίας, διαθετούσας 35 ἐργοστάσια, ἐξ ὧν τὰ 32 χυτήρια καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς κοχλιῶν, ἥλων, συρμάτων, καρφοβελονῶν, ἀλύσεων κλπ. μὲ 385 ἐργάτας καὶ κινητήριον δύναμιν 1.000 ἵππων.

Η') Μηχανολογικὰς βιομηχανίας, διαθετούσας 143 σιδηρουργεῖα, 28 ὀρειχαλκουργεῖα καὶ χαλκουργεῖα, 7 ἐργοστάσια κλινῶν καὶ σιδηρῶν ἐν γένει ἐπίπλων, 12 ἐργοστάσια κατασκευῆς χρηματοκιβωτίων, ζυγῶν, μέτρων καὶ σταθμῶν, 124 λευκοσιδηρουργεῖα, 27 κατασκευῆς μηχανῶν, ἐξαρτημάτων μηχανῶν, ἐργαλείων καὶ κλείθρων, 3 ναυπηγεῖα καὶ ἄλλα ἐν συνόλῳ ἐργοστάσια 616, ἀπασχολοῦντα 2.851 ἐργάτας καὶ διαθέτοντα δύναμιν 2.048 ἵππων.

Θ') Βιομηχανίαν ξύλου, διαθέτουσαν ἐν συνόλῳ 490 ἐργοστάσια δυνάμεως 900 ἵππων, ἀπασχολοῦντα 1.544 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς ἐργοστάσια κατασκευῆς λεπτῶν ἀντικειμένων ἐκ ξύλου 38, ἐπιπλοποιεῖα 171, ἀποθηκεύσεως ξύλου καὶ πρώτης κατεργασίας 15, βαρελοποιεῖα 37, ναυπηγεῖα ξυλίνων πλωτῶν μέσων 16, ἐργοστάσια σαρώθρων 14, πλεκτῶν ἐπίπλων 11, ψηκτρῶν 6 καὶ ἄλλα.

Ι') Βιομηχανίαν δέρματος καὶ ζωϊκῶν ὑλῶν μὲ 787 ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια, ἀπασχολοῦντα 2.500 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς λειτουργοῦσιν 27 βυρσοδεψεῖα, 741 ὑποδηματοποιεῖα μὲ 2.299 ἐργάτας, χειροκτίων 5, γουναρικῶν 3 κ. ἄ.

ΙΑ') Ὑφαντικὰς βιομηχανίας, διαθετούσας 38 ἐργοστάσια δυνάμεως 6.200 ἵππων καὶ ἀπασχολούσας 3.754 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς λειτουργοῦσι μεταξουργεῖα 4, κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια 47 μὲ 3.400 ἐργάτας καὶ 19 ταπητουργεῖα μὲ 1.000 ἱστούς, 650 ἐργάτας καὶ παραγωγὴν 80.000 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων ταπήτων πάσης ποιότητος ἐτησίως.

ΙΒ') Νημάτων, ὑφασμάτων καὶ συναφῶν 575 ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια μὲ 2.100 ἐργάτας.

ΙΓ') Βιομηχανίαν χάρτου μὲ 88 ἐργοστάσια καὶ 700 ἐργάτας. Ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνονται 1 ἐργοστάσιον κατασκευῆς ναστοχάρτου ἐκ ρακῶν, 24 τυπογραφεῖα μὲ 120 ἐργάτας, 2 λιθογραφεῖα καὶ 8 ἐργαστήρια χαρακτικῆς.

ΙΔ') Ἡ καπνοβιομηχανία διαθέτει 25 ἐργοστάσια, ἐξ ὧν τὰ 9 ἐπεξεργασίας φύλλων καπνοῦ καὶ 16 κατασκευῆς σιγάρων καὶ σιγαρέττων.

— [ΙΣΤΟΡ.] ***Προϊστορικοὶ χρόνοι.*** Περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τοῦ Πειραιῶς δὲν ὑπάρχουσιν ἀσφαλῆ δεδομένα. Εἰκάζεται ὅμως ὅτι ὁ Πειραιεύς, λόγῳ τῆς τοπογραφικῆς του τότε θέσεως, κείμενος εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἀττικῆς καὶ χωριζόμενος ἀπ' αὐτῆς διὰ τῆς ρηθείσης ἀνωτέρω λιμνοθαλάσσης, θὰ συνῳκίσθη ἀργότερον πιθανῶς τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ «τετρακώμου Ἡρακλείου». Αἱ ἀπὸ βορρᾶ ἀρχαιόταται ἐπιδρομαὶ ἀφῆκαν εἰς αὐτὸν σημαντικὰ τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεώς των, διότι ὡς παλαιότατοι κάτοικοι αὐτοῦ ἀναφαίνονται οἱ Πελασγοί, οἱ Μινύαι, οἱ Καδμεῖοι, οἱ ἀπὸ Βοιωτίας Θρᾶκες, οἵτινες διαδοχικῶς ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔφθασαν καὶ μέχρις αὐτοῦ, ἑλκυόμενοι ἀπὸ τὸν ὀχυρὸν αὐτοῦ λόφον, τὴν Μουνιχίαν. Οἱ μᾶλλον ὅμως ὀνομαστοὶ αὐτῶν θεωροῦνται οἱ Μινύαι, ἀρχαιότατοι κάτοικοι τοῦ Βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ, οἵτινες ἐγκατασταθέντες ἐν Μουνιχίᾳ κατεσκεύασαν καὶ τὰ μέχρι σήμερον σῳζόμενα μεγάλα λαξευτὰ σπηλαιώδη κατασκευάσματα, ὧν ἄλλα τάφοι, ἄλλα δεξαμεναὶ καὶ ὑπόγειαι οἰκήσεις ἦσαν. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀπὸ βορρᾶ τούτων ἐπιδρομῶν ἦτο καὶ ἡ ἐν Πειραιεῖ εἰσαγωγὴ τῆς πενθίμου θεᾶς τῶν Θρακῶν Βενδῖδος (Ἑκάτης), τῆς Φεραίας Ἀρτέμιδος (Θεσσαλικῆς Ἑκάτης) κ. ἄ. Σῴζονται δὲ καὶ ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν καταφαίνονται ἀρχαιόταται φοινικικαὶ καὶ περσικαὶ ἐπιδράσεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Ὁ οὕτω λοιπὸν συνοικισθεὶς Πειραιεὺς μετὰ τῶν Φαληρέων, Ξυπεταιόνων καὶ Θυματαδῶν ἀπετέλει τὸ «τετράκωμον Ἡράκλειον», οὗτινος ἐσχάτως καθωρίσθη ἡ θέσις ἐκ τῶν αὐτόθι εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων λειψάνων (βλ. *Α. Α. Παπαγιαννοπούλου-Παλαιοῦ*, «Ἀττικαὶ ἐπιγραφαί», περιοδ. «Πολέμων» Α' 1929, σ. 44 κ.ἑ.) καὶ ὅπερ ἔκειτο κατὰ τὴν μεταξὺ Μοσχάτου καὶ Πειραιῶς πεδιάδα.

Ἱστορικοὶ χρόνοι. Ἡ ἐξέλιξις τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς δὲν ἀποτελεῖ μονομερὲς ἱστορικὸν γεγονός, ἀλλ' ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἠκολούθησεν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας τὰς τύχας αὐτῶν, τὴν ἀκμήν, παρακμήν, καταστροφὴν καὶ τὴν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀναγέννησιν αὐτῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Πειραιῶς ὡς πόλεως καὶ λιμένος ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐμερίμνησαν νὰ ἐξεύρουν ἀνάλογον ναύσταθμον, ἀσφαλῆ ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς, πληροῦντα τὰς ναυτικὰς των ἀνάγκας καὶ κατάλληλον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σαλαμῖνος. Ὥστε ὁ Θεμιστοκλῆς, εὑρὼν ἤδη καλλιεργημένην τὴν ἰδέαν, πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ὑπεστήριξεν ἐντόνως αὐτὴν καὶ ἐκλεγεὶς ἄρχων τὸ 4ον ἔτος τῆς 71ης Ὀλυμπιάδος (493)

Digitized by Google

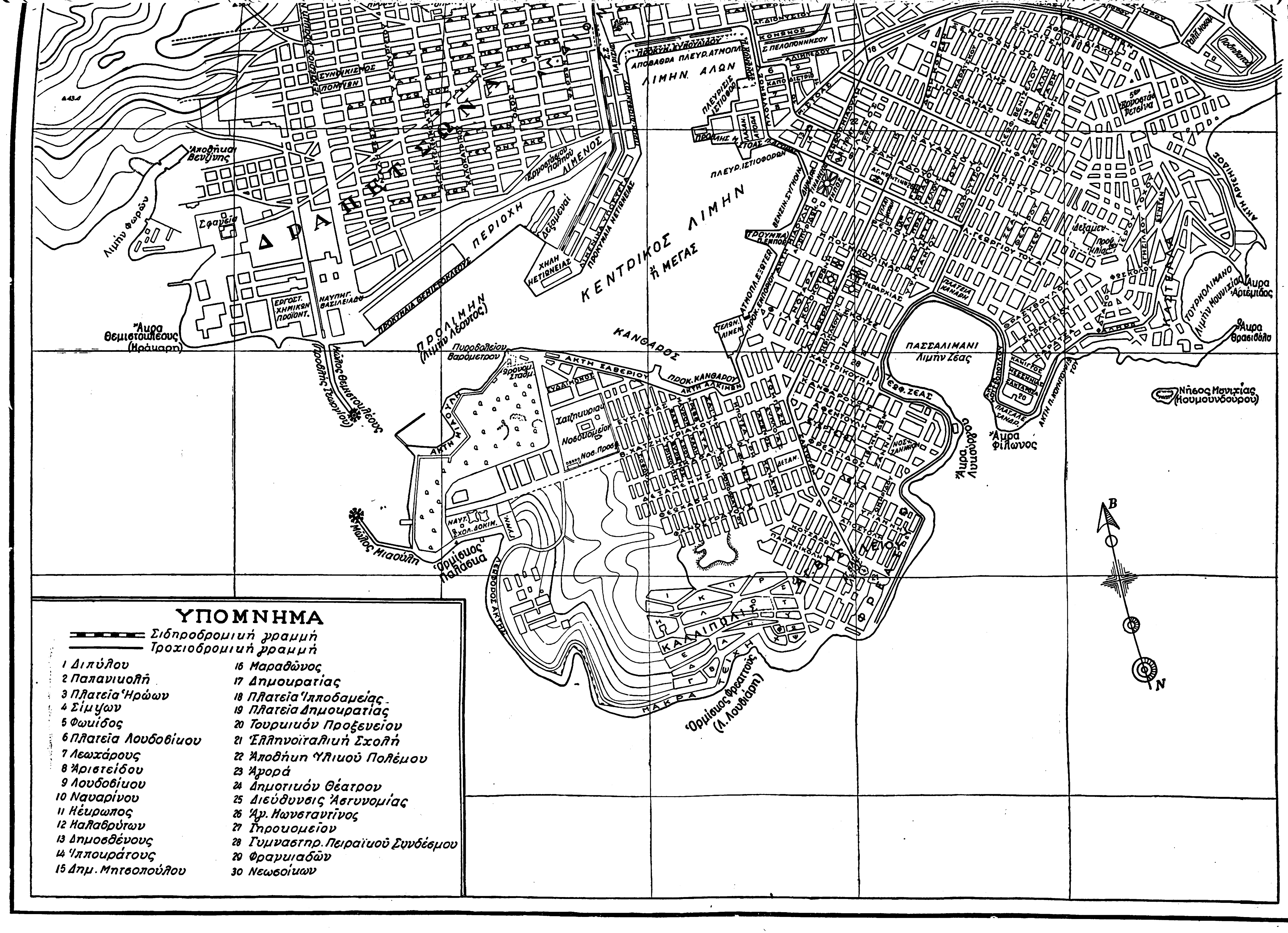
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
Σιδηροδρομική γραμμή
Τροχιοδρομική γραμμή
1 Δικύλου
2 Παπανικολή
3 Πλατεία Ἡρώων
4 Σίμωνος
5 Φωκίδος
6 Πλατεία Λουδοβίκου
7 Λεωχάρους
8 Ἀριστείδου
9 Λουδοβίκου
10 Ναυαρίνου
11 Κέκροπος
12 Καλαβρύτων
13 Δημοσθένους
14 Ἱπποκράτους
15 Δημ. Μητσοπούλου
16 Μαραθῶνος
17 Δημοκρατίας
18 Πλατεία Ἱπποδαμείας
19 Πλατεία Δημοκρατίας
20 Τουρκικὸν Προξενεῖον
21 Ἑλληνοϊταλικὴ Σχολή
22 Ἀποθήκη Ὑλικοῦ Πολέμου
23 Ἀγορά
24 Δημοτικὸν Θέατρον
25 Διεύθυνσις Ἀστυνομίας
26 Ἁγ. Κωνσταντῖνος
27 Ἠρουκομεῖον
28 Γυμναστηρ. Πειραϊκοῦ Συνδέσμου
29 Φρανκιαδῶν
30 Νεωσοίκων
ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΛΙΜΗΝ ἢ ΜΕΓΑΣ
ΛΙΜΗΝ ΑΛΩΝ
ΠΡΟΛΙΜΗΝ (Λιμὴν Λέοντος)
ΚΑΝΘΑΡΟΣ
ΠΑΣΣΑΛΙΜΑΝΙ
Λιμὴν Ζέας
ΤΟΥΡΚΟΛΙΜΑΝΟ
Λιμὴν Μουνιχίας
Νῆσος Μουνιχίας (Κουμουνδούρου)
ΚΑΣΤΕΛΛΑ
ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ
ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΣ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΙΜΕΝΟΣ
Ἄκρα Θεμιστοκλέους (Κράκαρη)
Ἄκρα Ἀρτέμιδος
Ἄκρα Θρασυβούλου
Ἄκρα Φίλωνος
Ἄκρα Λυκούργου
Ὁρμίσκος Φρεαττύς (Λ. Λουδιάρη)
Ὁρμίσκος Παλάσκα
Μῶλος Μιαούλη
Μῶλος Θεμιστοκλέους (Προβλὴς Γεωργίου)
Λιμὴν Φορῶν
Ἀποθῆκαι Βενζίνης
Σφαγεῖα
ΑΚΤΗ ΜΙΑΟΥΛΗ
ΑΚΤΗ ΞΑΒΕΡΙΟΥ
ΑΚΤΗ ΑΛΚΙΜΟΥ
ΑΚΤΗ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ
ΑΚΤΗ Π. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ
ΠΡΟΚ. ΚΑΝΘΑΡΟΥ
ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΑΡΗ
ΤΕΡΨ. ΖΕΑΣ
ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΚΤΗΣ
ΜΑΚΡΑ ΤΕΙΧΗ
Νοσοκομεῖον
Πυροβολεῖον Βαρόμετρον
ΚΑΣΤΡΙΚΟΠΗ
ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ
ΑΠΟΒΑΘΡΑ ΠΛΕΥΡ. ΑΤΜΟΠΛ.
ΠΛΕΥΡ. ΙΣΤΙΟΦΟΡΩΝ
ΧΗΛΗ ΗΕΤΙΩΝΕΙΑΣ
Δεξαμεναί
ΝΑΥΠΗΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ
ΕΡΓΟΣΤ. ΧΗΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤ.
ΝΑΥΤ. ΣΧΟΛ. ΔΟΚΙΜ.
Β
Ν

ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του, ἅτινα ἔφερεν εἰς πέρας μετὰ τὰ Μηδικά. Εἶτα ὁ Πειραιεὺς λαμβάνει νέαν ὤθησιν ἐπὶ Περικλέους. Ἡ πόλις ἐρρυμοτομήθη διὰ νέου σχεδίου τοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος Ἱπποδάμου τοῦ Μιλησίου, «ὃς τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμεν» καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ὠνόμασαν τὴν ἐγγὺς τῆς Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος κειμένην ἀγορὰν Ἱπποδάμειον (*Ἀριστ.* Πολ. II 8, *Φώτ.* Ἁρποκρ., *Σουΐδ.* ἐν λ. Ἱππ.). Ἡ Ἱπποδάμειος ἀγορὰ ἦτο τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀφετηρία ὅλων τῶν τμημάτων τῆς πόλεως, περιλαμβανούσης χώρους δημοσίους, ἱεροὺς καὶ ἰδιωτικούς, περὶ αὐτὴν δὲ ἐξετείνοντο εὐθεῖαι ὁδοὶ διατέμνουσαι τὴν πόλιν εἰς πλεῖστα τετράγωνα, εὐθυγράμμως καὶ κατὰ τοιαύτην τελειότητα, ὥστε νὰ παραμείνῃ ἔκτοτε παροιμιώδης ἡ φράσις «Ἱπποδάμου νέμεσις». Τὴν ῥυμοτομίαν ταύτην ὑπενθύμιζον τὰ κάλλιστα σῳζόμενα ἴχνη αὐτῆς πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, εἰς τὴν βορείαν κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἡ πόλις ἐκοσμήθη διὰ μεγαλοπρεπῶν κτηρίων, ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἔργων καὶ ἤρχισεν ἡ εἰς αὐτὴν εἰσροὴ καὶ κίνησις διαφόρων ἀποίκων καὶ ἐντοπίων, καταστήσασα αὐτὴν τὸ κέντρον πάσης ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. «Ἐμπόριον γὰρ ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάσατο» (*Ἰσοκρ.* Πανηγ. ιαʹ, *Ξεν.* Πολ. Ἀθην. 2. 11). Ὄντως δὲ ἡ διεξαγομένη κίνησις ἦτο καταπληκτική, ἰδίως κατὰ τὸν Ὀκτώβριον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, ὁπότε οἱ πνέοντες ἐτησίαι ἔφερον εἰς τὸν λιμένα τὰ πλοῖα γέμοντα παντοειδῶν προϊόντων. Οὕτω «ἐκ μὲν Κυρήνης καυλὸν καὶ δέρμα βόειον, ἐκ δ' Ἑλλησπόντου σκόμβρους καὶ πάντα ταρίχη, ἐκ δ' αὖ Θετταλίας χόνδρον καὶ πλευρὰ βόεια...αἱ δὲ Συρακοῦσαι σῦς καὶ τυρὸν παρέχουσιν...ἐκ δ' Αἰγύπτου τὰ κρεμαστὰ ἱστία καὶ βίβλους, ἀπὸ δ' αὖ Συρίας λιβανωτόν, ἡ δὲ καλὴ Κρήτη κυπάριττον τοῖσι θεοῖσιν, ἡ δὲ Λιβύη πολὺν ἐλέφαντα, ἡ Ῥόδος ἀσταφίδας τε καὶ ἰσχάδας ἡδυονείρους...» (*Ἀθηναίου*, Δειπνοσοφ. σ. 62).

Ὁ διοικητικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἐμπορικοῦ λιμένος ἦτο τελείως ὠργανωμένος. Ὑπῆρχον δέκα κληρωτοὶ ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ εἰσαγομένου σίτου, ἀναγκάζοντες τοὺς εἰσαγωγεῖς νὰ κομίζωσι τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ εἰς τὸ ἄστυ. Ἐπίσης ἡ τήρησις τῆς τάξεως εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς πέντε ἀστυνόμους καὶ πέντε ἀγορανόμους, φροντίζοντας διὰ τὴν καθαρὰν καὶ ἀκριβῆ πώλησιν τῶν ὠνίων. Ἐκληροῦντο προσέτι πέντε μετρονόμοι διὰ τὰ μέτρα καὶ σταθμά, καὶ δεκαπέντε σιτοφύλακες (κατ' ἀρχὰς πέντε), διακανονίζοντες τὰ ζητήματα τοῦ εἰσαγομένου σίτου καὶ τῶν πωλουμένων ἄρτων.

Πλὴν ὅμως τῆς μεγάλης ἐμποροναυτικῆς κινήσεως, ἐν Πειραιεῖ ἐτελοῦντο μεγαλοπρεπεῖς ἑορταί, ὡς τὰ «Πείραια» ἢ «Διονύσια ἐν Πειραιεῖ», τὰ «Μουνίχια» πρὸς τιμὴν τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος, τὰ «Βενδίδεια» πρὸς τιμὴν τῆς Βενδίδος (Ἀρτέμιδος), ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ Διονύσια, ἀγῶνες πλοίων, παριστάνοντο δραματικὰ ἔργα εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ Διονυσιακὸν θέατρον (ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὑπωρείας τῆς Μουνιχίας) κ. ἄ.

Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ τοιαύτη ὅμως πρόοδος τῆς πόλεως ἔμελλεν ἀποτόμως νὰ ἀνακοπῇ ἀπὸ τὸν ἐκραγέντα Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅστις ἐπερατώθη μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴν σχεδὸν καταστροφὴν τοῦ Πειραιῶς. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη, ἕνεκα τῆς ἀπροσβλήτου ὀχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς, πλεῖστοι κατέφευγον εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ ὅμως μετεδόθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ φοβερὰ νόσος τοῦ λοιμοῦ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης (Β, 47, 5, 48, 15, 20), ὅστις ἀναφέρων τὴν λέξιν «φρέατα» ὑπονοεῖ τὸ εὐρὺ δίκτυον τῶν δεξαμενῶν, αἵτινες ὑπῆρχον ἐν Πειραιεῖ, τὰς ὁποίας ἀργότερον (ἤτοι τῷ 414 π. Χ.) διερρύθμισεν ὑδραυλικῶς ὁ διάσημος ἀστρονόμος καὶ μαθηματικὸς Μέτων, εἰς ὃν ἀποδίδονται καὶ ἄλλαι ἐν Πειραιεῖ κατασκευαί.

Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ἤτοι 411 π. Χ., ᾠκοδόμησαν οἱ Τετρακόσιοι ἐν Ἠετιωνείᾳ ἕτερον τεῖχος, πρὸς τῷ ὑπάρχοντι παλαιῷ, δι' ἰσχυροτέραν ἄμυναν, μετὰ δὲ ὀλεθρίαν ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, γενομένης ἐκκλησίας «ἔδοξε τούς τε λιμένας ἀποχῶσαι πλὴν ἑνὸς» (τοῦ Πειραιῶς), καθότι στερηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ στόλου των δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιβοηθήσωσι τὰ κλεῖθρα τῶν δύο ἄλλων λιμένων διὰ τριήρων (*Ξεν.* Ἑλλ. II βʹ).

Οὕτω τῷ 404 π. Χ. ὁ Λύσανδρος κρημνίζει τὰ τείχη τῆς ὑπερηφάνου πόλεως «ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ», ὡς καὶ τὰ «Μακρὰ τείχη», ἐγκαθίστανται οἱ τριάκοντα τύραννοι καὶ ἀρχίζει διὰ τὸν Πειραιᾶ περίοδος ἐντελοῦς καταπτώσεως, καθ' ἣν τὰ πάντα παρακμάζουν, οἱ δὲ περίφημοι ἄλλοτε νεώσοικοι, στοιχίσαντες εἰς τὴν πόλιν «οὐκ ἔλαττω χιλίων ταλάντων», πωλοῦνται πρὸς καθαίρεσιν ἀντὶ τριῶν μόνον ταλάντων (*Ἰσοκρ.* Ἀρεοπ. 66). Ἐπακολουθεῖ ἡ ὀργιώδης δρᾶσις τῶν τριάκοντα τυράννων, ἐξ ἧς ἀπαλλάσσονται οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Πειραιεῖς διὰ τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες συνεσπειρώθησαν περὶ τὴν Μουνιχίαν (*Ξεν.* Βʹ 4, 11) καὶ καταλαβόντες τὰ ὑπὸ τοῦ Ἱππίου αὐτόθι κατασκευασθέντα ὀχυρώματα (ἀπὸ τοῦ 510 π. Χ.), κατώρθωσαν τῷ 403 π. Χ. ἐξορμήσαντες νὰ ἐκδιώξουν τοὺς τριάκοντα τυράννους καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὰς Ἀθήνας.

Νέα περίοδος ἀκμῆς. Διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας, ὁ Πειραιεὺς εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον ἀκμῆς. Ὁ Κόνων ἤδη μετὰ τὴν ἐν Κνίδῳ ναυμαχίαν (393 π. Χ.) ἀνῳκοδόμησε τὰ τείχη τῆς πόλεως διὰ περσικῶν μάλιστα χρημάτων (καὶ σχεδὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ πρώτου περιβόλου τοῦ κατασκαφέντος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων), βοηθούμενος μάλιστα ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Ἔκτισε προσέτι τὸ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης Εὐπλοίας, τὸν ναὸν τοῦ Διὸς Σωτῆρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Σωτείρας, ὧν θαυμαστὰ καλλιτεχνήματα ἦσαν τὸ αὐτόθι ἄγαλμα τῆς θεᾶς καὶ ὁ βωμὸς τοῦ Διός. Κατὰ τὸ 351 π. Χ. ὑπῆρχον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς 300 νεώσοικοι, μολονότι εἶχον προηγηθῆ τοσαῦται καταστροφαί. Προσέτι ὁ Λυκοῦργος ἐτόνωσε τὰς ναυτικὰς προπαρασκευάς, ἐφρόντισε διὰ τὰ τείχη, κατεσκεύασε τὴν ὀνομαστὴν «Σκευοθήκην τοῦ Φίλωνος» (πλὴν τῶν ξυλίνων σκευοθηκῶν, αἵτινες ὑπῆρχον) δυναμένην νὰ περιλάβῃ τὰ σκεύη 1000 νεῶν, ἐκανόνισε δὲ ὁρίσας διὰ νόμου τὸν ἀγῶνα τῶν κυκλίων χορῶν κατὰ τὴν ἐν Πειραιεῖ ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνος.

Ἡ ναυτικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως καταφαίνεται ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ὀλίγον μετέπειτα.

Ἔτος 351 π. Χ.	383	τριήρ.
» 325 π. Χ.	392	»
» » »	19	τετρήρ.
» 321 π. Χ.	360	τριήρ.
» » »	...	τετρήρ.
» 319—320 π. Χ.	360	τριήρ.
» » »	50	τετρήρ.
» » »	3	πεντήρ.
» 320—321 »	365	τριήρ.
» » »	...	τετρήρ.
» » »	...	πεντήρ.

Ὁ Πειραιεὺς ἐπὶ μακεδονοκρατίας. Τὴν ὡς ἄνω σημειωθεῖσαν ἀκμήν, ἥτις δὲν εἶναι πολὺ μακρά, διαδέχεται ἡ μακεδονικὴ περίοδος, καθ' ἣν ἡ Μουνιχία κυρίως ἐφελκύει τοὺς Μακεδόνας. Ἤδη ὅμως ἡ κατάπτωσις τοῦ Πειραιῶς καὶ ἡ ἀρχομένη ἐρήμωσίς του εἶναι καταφανὴς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅτε κατά τινας μόνον τὰ τείχη ὑπελείποντο (Leake σ. 402 σημ.). Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, κατέχοντες τὴν Μουνιχίαν, δεσπόζουσιν οὐ μόνον τοῦ Πειραιῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν Κραννῶνι (322 π. Χ.) ἐγκαθίσταται ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου μακεδονικὴ φρουρά, διὰ πρώτην φοράν, εἰς τὴν Μουνιχίαν, ὑφ' ἧς ἐνισχυόμενος ὁ Φωκίων διηύθυνε τὰς Ἀθήνας μέχρι τοῦ 318 π. Χ. Δημήτριος δὲ ὁ Φαληρεὺς πλέον τῶν δέκα ἐτῶν ἐκυριάρχησε τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ἐν Μουνιχίᾳ μακεδονικῆς φρουρᾶς, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κασσάνδρου, τοῦ καταλαβόντος τὸν Πειραιᾶ. Τὸν Δημήτριον ὅμως τὸν Φαληρέα ἐκδιώκει τῷ 307 π. Χ. ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής,

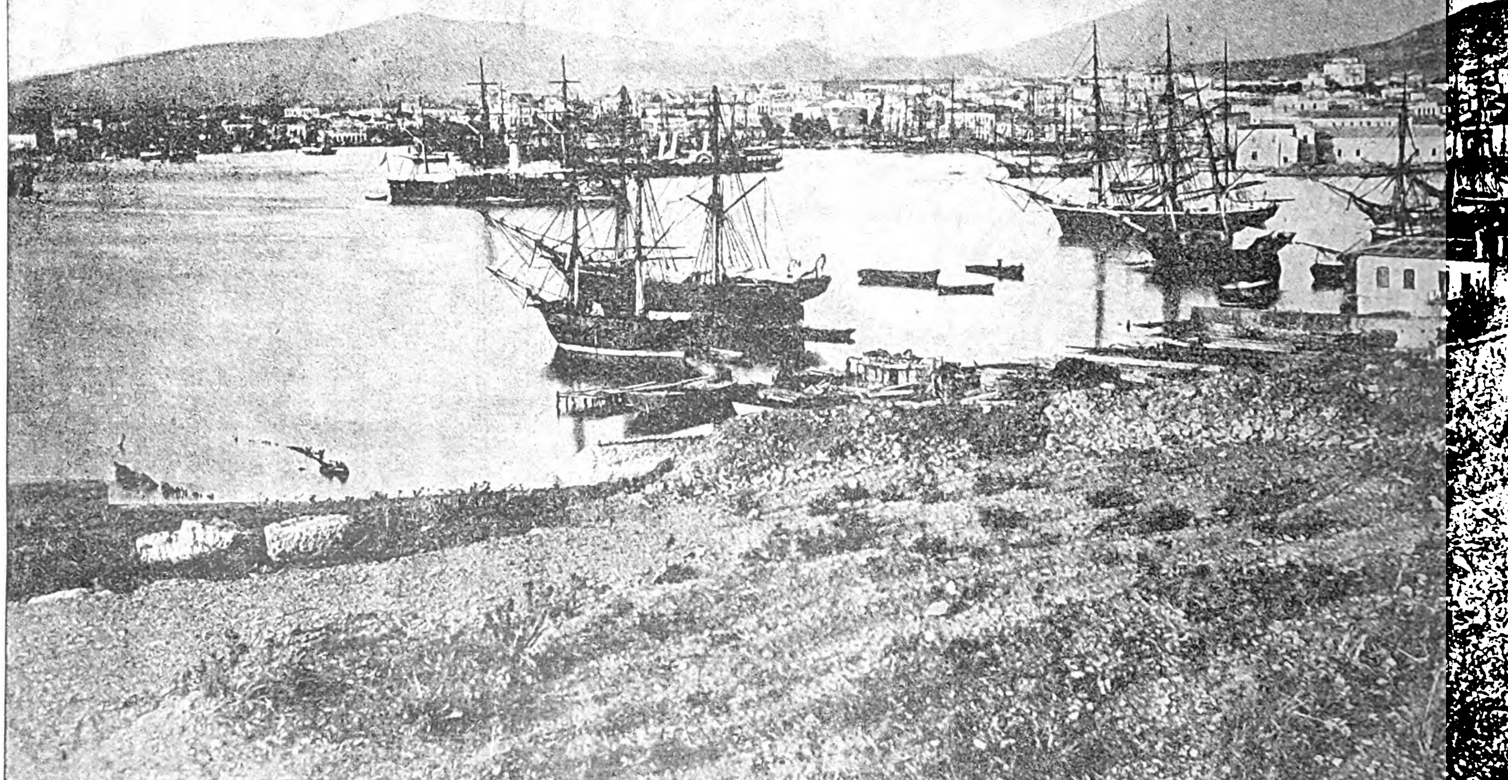

Ὁ Πειραιεὺς καὶ ὁ λιμήν του κατὰ φωτοογραφίαν τοῦ 1870.

Digitized by Google

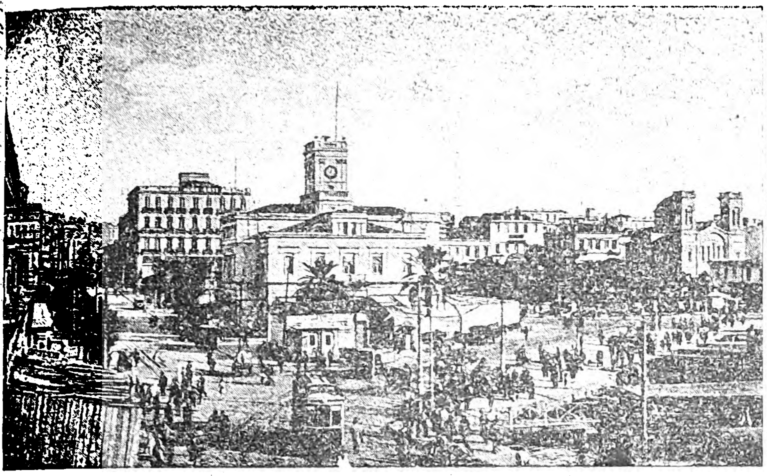
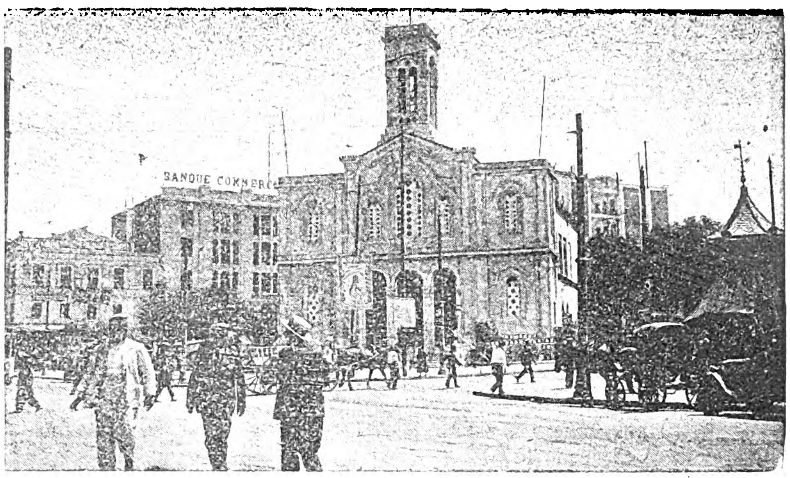

1) Τὸ Δημαρχεῖον καὶ ἡ πρὸ αὐτοῦ πλατεῖα. 2) Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

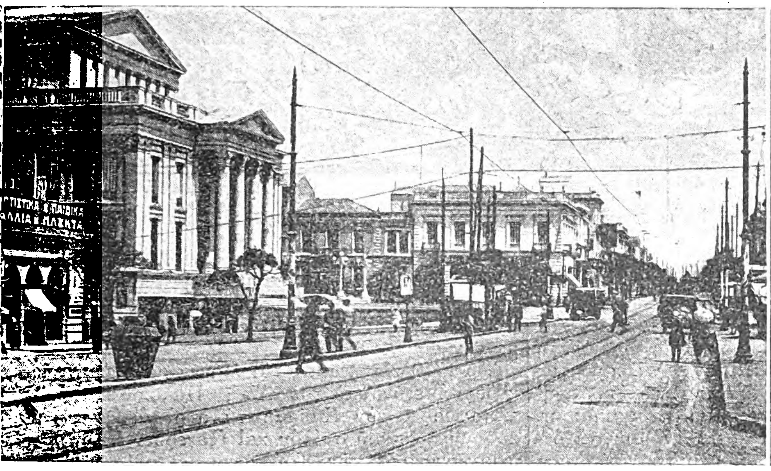
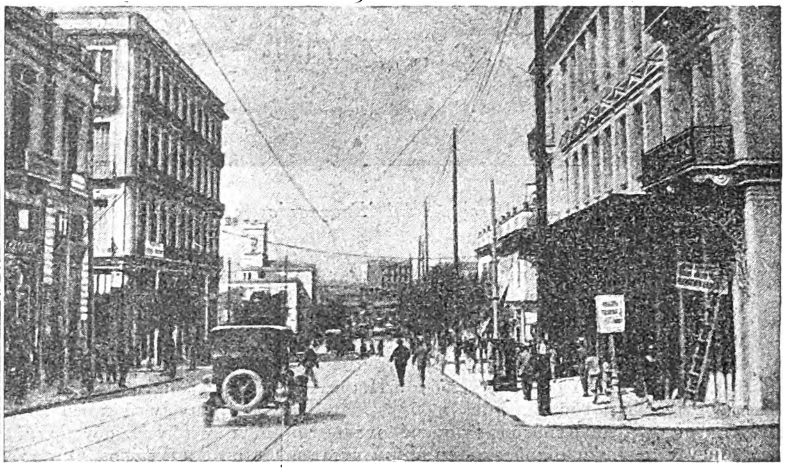

1) Ἡ λεωφόρος Σωκράτους, ἐφ' ἧς (ἀριστερὰ) τὸ Δημοτικὸν Θέατρον. 2) Ἡ ὁδὸς Γεωργίου τοῦ Α'.

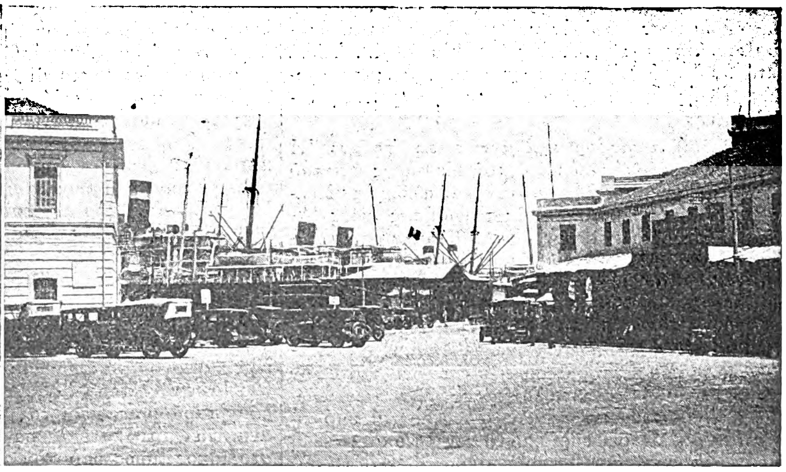

1) Ἡ λεωφόρος Μιαούλη. 2) Ἡ πρὸ τοῦ τελωνείου πλατεῖα.

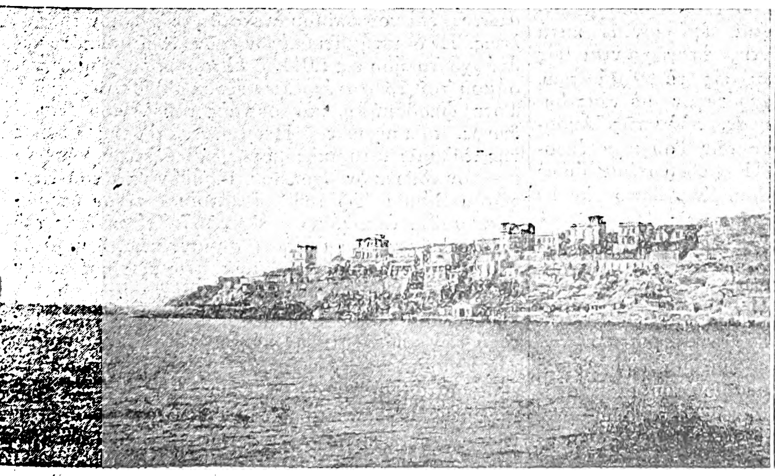
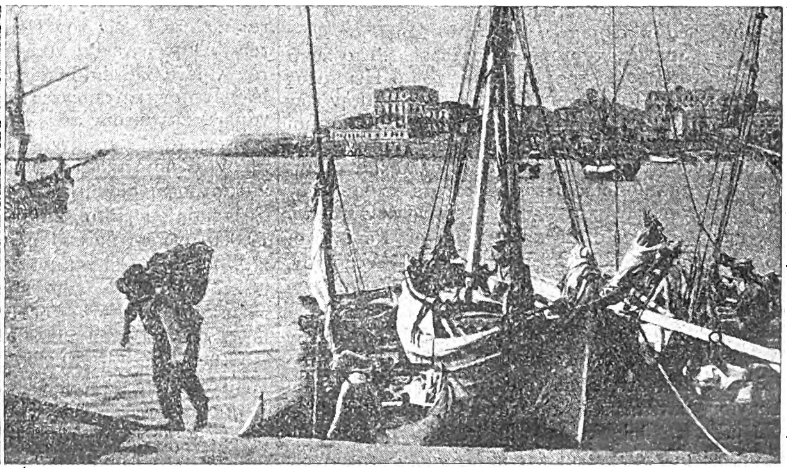

1) Ἡ Καστέλλα. 2) Τὸ Πασαλιμάνι (εἰς τὸ βάθος τὸ Ρωσικὸν νοσοκομεῖον).

Digitized by Google

Σχεδιάγραμμα τοῦ Πειραιῶς ἐπὶ Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περὶ τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

ἀπαλλάξας τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν Μακεδόνων ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη. Κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου Β′ οἱ Μακεδόνες ἐξηκολούθουν κατέχοντες τὴν Μουνιχίαν, ἣν κατόπιν ἐξαγοράζει ὁ Ἄρατος, θανόντος τοῦ Δημητρίου, ἀντὶ 150 ταλάντων μετὰ τοῦ Πειραιῶς, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τοῦ Σουνίου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπισκευάζονται ἀνακαινιζόμεναι πλεῖσται οἰκοδομαὶ δημόσιαι τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα παρ' ἰδιωτῶν, καταβαλόντων σημαντικὰ ποσά, ἱδρύονται δὲ καί τινα νεώτερα κτήρια. Μεταξὺ τῶν ἀνακαινισθέντων ἦσαν οἱ λιμένες, οἱ νεώσοικοι, τὰ τείχη, τὸ παρὰ τὴν Ζέαν θέατρον κ. ἄ. Ἐπακολουθεῖ μακρὰ περίοδος εἰρήνης, ὁπότε ὁ Πειραιεὺς ἀντιμετωπίζει νέους ἐχθρούς, τοὺς Ρωμαίους, ὑφ' ὧν καὶ καταλαμβάνεται, ὑποδουλωθείσης τῆς Ἑλλάδος (τῷ 146 π. Χ.). Ἀλλὰ μετὰ 60 ἔτη ἡ πόλις ὑφίσταται φοβερὰν καταστροφήν, ἐξ ἧς ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ὁριστικὴ παρακμή της.

Ρωμαϊκὴ περίοδος καὶ μετέπειτα χρόνοι. Ἡ νέα θύελλα ἐνσκήπτει κατὰ τοῦ Πειραιῶς ἐπὶ τοῦ Α′ Μιθριδατικοῦ πολέμου, ὁπότε ὁ φοβερὸς Σύλλας, κυριεύσας καὶ σκληρῶς τιμωρήσας τοὺς Ἀθηναίους, πολιορκεῖ τὸν Πειραιᾶ, μαινόμενος διὰ τὰς ἐκτοξευομένας ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ὕβρεις κατ' αὐτοῦ καὶ κυρίως κατὰ τῆς συζύγου του Μετέλλας. Περισφίγγει αὐτὸν ἀπὸ ξηρᾶς, μετερχόμενος ὅλας τὰς πολιορκητικὰς μεθόδους πρὸς ἅλωσιν τῶν ἀπορθήτων τειχῶν (*Ἀππιαν.* Μιθριδάτειος 30). Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς πολιορκίας, πλὴν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων τειχῶν, ἀναφέρονται ὑπό τινων ἱστορικῶν ὅτι εὑρίσκοντο ἐν Πειραιεῖ ἓξ ἢ ἑπτὰ διάφορα τείχη ἢ περιφράγματα. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἡ πόλις κυριεύεται (τῷ 86 π. Χ.), ὁ δὲ Σύλλας, ἐκδικούμενος, ἐκσπᾷ εἰς φοβερὰς καταστροφὰς αὐτῆς (*Πλούτ.* ἐν βίῳ Σύλλα 14). Κατέστρεψε τοὺς νεωσοίκους καὶ πλεῖστα ἄλλα καλλιτεχνικὰ μνημεῖα καὶ οἰκοδομήματα, πλὴν τῶν ναῶν, καὶ ἐρήμωσε τὴν πόλιν, ἥτις ἔκτοτε περιεστάλη εἰς μικρὸν χῶρον περὶ τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος Διὸς καὶ τοὺς λιμένας, παρακμάσασα τελείως. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τῆς παρακμῆς του ὁ Πειραιεὺς ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ὁ μόνος ἀσφαλὴς λιμὴν τῶν Ἀθηνῶν, δι' ὃ καὶ πλεῖστοι πολλάκις ἐπίσημοι κατὰ καιροὺς προσωρμίσθησαν εἰς αὐτόν, Ρωμαῖοι, Βυζαντινοί, Φράγκοι κ. ἄ., ἀλλὰ καὶ ὁρμητήριον ἐχρησιμοποιεῖτο τῶν ἑκάστοτε ἐπιδρομέων, τῶν ἐπερχομένων κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οὕτω τῷ 267 ἐμφανίζονται οἱ Ἔρουλοι καὶ οἱ Γότθοι, οἱ πολιορκήσαντες τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Ἀλάριχον, καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐπιδρομεῖς μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Οἱ Βυζαντινοὶ χρόνοι μέχρι τοῦ 1827. Κατὰ τὸν σημαντικώτατον ἀγῶνα περὶ κοσμοκρατορίας, μεταξὺ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἀντιπάλου του Λικινίου, κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ στόλος τῷ 322 μ.Χ., ταχθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κωνσταντίνου, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ὁ Πειραιεὺς τότε, ὡς λιμὴν τοὐλάχιστον, εἶχε ποιάν τινα ἀκμήν. Ἐπίσης δι' αὐτοῦ διῆλθε τῷ 666 μεταβαίνων εἰς Σικελίαν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κώνστας Β′, παραμείνας καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἐν Ἀθήναις. Προσέτι ἐκ Πειραιῶς ἀνεχώρησε καὶ ἡ ὡραιοτάτη Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία μετ' ἀφαντάστου μεγαλοπρεπείας προπεμπομένη. Ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς ἐπίσης ἀνηγέρθησαν ἐν τῇ πόλει καί τινες ναοί, χρησιμοποιηθέντων τῶν ὑλικῶν ἀρχαίων ἐρειπίων, ἀρκεταὶ δεξαμεναὶ καὶ τάφοι. Οὕτως ἱδρύθη χριστιανικὸς ναὸς εἰς τὸ θέατρον τῆς Ζέας (ὄπισθεν αὐτοῦ), ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὑποτίθεται δ' ὅτι ἔκτοτε μετωνομάσθη «Φανάρι» ὁ Μουνιχίας λιμήν.

Κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα διῆλθον διὰ τοῦ Πειραιῶς οἱ Βάραγγοι, μισθοφόροι τοῦ Βυζαντίου, τότε δὲ ἐγράφησαν καὶ αἱ ρουνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τῶν λεόντων τῶν ἱδρυμένων εἰς τὸν λιμένα. Ἀπὸ τῶν λεόντων τούτων ὠνομάσθη καὶ ὁ Πειραιεὺς ἐπὶ φραγκοκρατίας Porto di Draco ἢ Porto di Leone, ἐπὶ δὲ τουρκοκρατίας Ἀσλὰν-λιμάνι. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἡ χερσόνησος Ἀκτὴ (Πειραϊκὴ χερσόνησος) ἀπεμονώθη διὰ τείχους ἀπὸ τῆς ἄλλης πόλεως, καταστᾶσα ἐνετικὸν φρούριον.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Πειραιεὺς διατελεῖ ἐν τελείᾳ παρακμῇ καὶ μόνον ὡς λιμὴν ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμοποιῆται, ἀναφέρονται δὲ οἱ ἑκάστοτε δι' αὐτοῦ ἐπιδραμόντες κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οὕτω τῷ 1204 Λέων ὁ Σγουρός, γενόμενος κύριος τῆς Κορίνθου, καταπλέει εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐξ αὐτοῦ προχωρήσας πολιορκεῖ τὰς Ἀθήνας. Τῷ 1835 ὁ Νέριος Ἀτζαγιώλης κατορθώνει δι' ἑνὸς ἐνετικοῦ κατέργου νὰ κυριεύσῃ τὸν Πειραιᾶ, κατόπιν δὲ τὰς Ἀθήνας, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἄλλη θρυλικὴ παράδοσις, περὶ τὰ τέλη τῆς φραγκοκρατίας, ἀναφέρει ὅτι κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἐνετικὸς στολίσκος (ἴσως ὑπὸ τὸν Βαρθ. Κονταρίνην), ἵνα ἐλευθερώσῃ τὴν θείαν τοῦ Φράγκου δουκὸς Ἀτζαγιώλη, Κιάραν.

Ληξάσης ἤδη τῆς φραγκοκρατίας ἀκολουθεῖ ἡ τουρκοκρατία (1456—1821), καθ' ἣν τὸ ἐπίνειον συνεχίζει νὰ ἀκολουθῇ τὰς τύχας τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως πάντοτε. Οἱ Ἑνετοὶ τῷ 1464 προσορμίζονται καὶ πάλιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἐπέρχονται κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα νικηθέντες ἐπανέρχονται εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπιβιβάζονται εἰς τὰ πλοῖά των. Ἀργότερον, ἐπιτεθέντες ἰσχυρότερον μὲ νέας δυνάμεις, κατακτοῦν τὰς Ἀθήνας, πλὴν τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἀντεπιτεθέντων τῶν Τούρκων ἐκτοπίζονται ὁριστικῶς πλέον. Ἡ φοβερωτέρα ὅμως καταστροφὴ συνέβη ἐπὶ Μοροζίνη, ὅστις τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1687 κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μὲ 10.000 ἄνδρας καὶ προήλασεν εἰς Ἀθήνας, προκαλέσας τὰ τότε σημαντικὰ γεγονότα καὶ τὴν τρομακτικὴν ἔκρηξιν τοῦ Παρθενῶνος. Τὴν 23 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους φθάνουσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς 3.000 Τοῦρκοι, ἐγκαταλείποντες τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀναχωροῦσι διὰ τὴν Ἀσίαν. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1688, ἀναχωροῦντες οἱ Ἑνετοὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπάγουσι μετ' ἄλλων σπουδαίων ἀρχαιοτήτων καὶ τοὺς περιφήμους λέοντας τοῦ Πειραιῶς. Οὕτως ἡ πόλις, μετὰ τοσαύτας καταστροφάς, ἐρημοῦται εἰς σημεῖον, ὥστε μόνος κάτοικος τοῦ Πειραιῶς, πλὴν τῶν καλογήρων τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος (8—12 τὸν ἀριθμὸν) καί τινων ἁλιέων, νὰ εἶναι ὁ Μουστᾶ Καϋρὰκ μὲ τὴν οἰκογένειάν του.

Τῷ 1770 εἰσπλέει εἰς τὸν λιμένα ρωσικὸν πλοῖον κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Παλικούτζα, ὅστις πληροφορεῖ τὸν Καϋρὰκ τὰ περὶ ἀφίξεως ὁλοκλήρου ρωσικοῦ στόλου καὶ ἐξεγέρσεως τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν Τούρκων, μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ὁ Καϋρὰκ ὅμως τὸν ἀποτρέπει, ὑποδεικνύων τοὺς κινδύνους, ὁ δὲ Παλικούτζας ἀναχωρεῖ. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω συμβάντα ὁ Πειραιεὺς ἔχει περιέλθει εἰς τελείαν ἀφάνειαν καὶ ἐρήμωσιν, ἐξ ἧς ἀναγεννᾶται μετὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους. Ἤδη ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ καὶ πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, καταστρέφεται ἀπὸ τὰς βόμβας τῆς «Ἑλλάδος», ὁ δὲ Πειραιεὺς ἐλευθεροῦται τὴν νύκτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ην Ἰανουαρίου 1827. Α. Σ. ΧΙΟΤΕΛΗΣ

Νεώτεροι χρόνοι. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας ὁ ἔρημος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Πειραιεὺς ἤρχισε νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως, ζωηρὰ δὲ παρετηρήθη ἀπ' ἀρχῆς κίνησις διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασιν προσφύγων ἰδίᾳ ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες παρέμενον ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐκ τῶν πρώτων οἱ Χῖοι ἵδρυσαν τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν συνοικίαν «Χιώτικα», παραλλήλως δὲ καὶ οἱ Ὑδραῖοι, τῶν ὁποίων ἡ συνοικία «Ὑδρέϊκα» κειμένη παρὰ τὴν Ν. παραλίαν τοῦ κυρίως λιμένος, διατηρεῖ εἰσέτι τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα. Ἱκανὸς ἐπίσης ἀριθμὸς Σαμίων καὶ ἄλλων νησιωτῶν καὶ Πελοποννησίων καταλέγεται μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς πόλεων οἰκιστῶν. Τὴν 27 Δεκεμβρίου 1833 ὁ Πειραιεὺς ἀνεκηρύχθη εἰς δῆμον καὶ ἐξελέγη πρῶτος δήμαρχος αὐτῆς ὁ Ὑδραῖος Κυριάκος Σερφιώτης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεκρίθη τὸ σχέδιον τῆς πόλεως. Ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν (1835) οἱ κάτοικοι ἀνήρχοντο ἤδη εἰς 1.011, ὁ δὲ προϋπολογισμὸς τοῦ δήμου τοῦ 1836 ἀνέγραψεν ἔξοδα 38.360 δραχμῶν. Τότε ᾠκοδομήθη καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, πολιούχου τοῦ Πειραιῶς, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς ἱστορικῆς μονῆς, καὶ ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον ἰδιωτικὸν σχολεῖον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα. Τῷ 1838 οἱ κάτοικοι εἶχον ὑπερδιπλασιασθῆ, ἀνερχόμενοι εἰς 2.137. Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος εἶχεν ἤδη αὐξήσει σημαντικῶς, ζωηρὰ δὲ ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς, ἥτις ἐξυπηρέτει τὴν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνίαν, παρατηρουμένη κυκλοφορία. Τότε ἐσημειώθη ζωηρὰ κίνησις μεταξὺ τῶν κυβερνητικῶν κύκλων πρὸς ἀνακήρυξιν τοῦ Πειραιῶς εἰς ἐλεύθερον λιμένα, ἥτις ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθη λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντιδράσεως τῶν μεγαλυτέρων καὶ κάλλιον ὠργανωμένων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λιμένων τῆς Σύρου, τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ναυπλίου. Τῷ 1845 ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 4.247 κατ. Εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ τί-

Digitized by Google

θενται αἱ βάσεις τῆς βιομηχανικῆς τῆς πόλεως ἀναπτύξεως διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρώτου ἀλευρομύλου (1844), ἑνὸς ἐργοστασίου ἰχθυοκόλλης καὶ ἑνὸς βυρσοδεψείου. Τῷ 1854 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες ἀπέκλεισαν τὰ ἑλληνικὰ παράλια πρὸς ἀποτροπὴν ἀναμίξεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ρώσων. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐμαστίζετο ὑπὸ χολέρας, ἥτις διεδόθη ἀστραπιαίως εἰς ὁλόκληρον τὴν πόλιν καὶ ἐπήνεγκε τὴν πλήρη σχεδὸν νέκρωσιν αὐτῆς. Οἱ εὐπορώτεροι τῶν κατοίκων ἔσπευσαν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν πόλιν καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὰς νήσους. Τῷ 1861 ὁ πληθυσμός της εἶχεν αὐξηθῆ εἰς 6.452. Τῷ 1863 ἱδρύθη γυμνάσιον μὲ πρῶτον γυμνασιάρχην τὸν Σκαρλᾶτον Βυζάντιον. Κατὰ δὲ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ πόλει οἰκογένειαι προσφύγων, συνοικίσασαι τὴν ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας συνοικίαν Κρητικά. Ἐπὶ δημάρχου Δ. Μουτσοπούλου (1866—1874), ἤρχισε κατασκευαζομένη ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Πειραιῶς-Ἀθηνῶν, ἐκτίσθη τὸ δημαρχεῖον (τὸ ὁποῖον προωρίζετο διὰ χρηματιστήριον), τὸ Ζάννειον νοσοκομεῖον, τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον κτήριον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ ἐξετελέσθησαν διάφορα κοινωφελῆ ἔργα. Ἐπὶ δημάρχου Τρύφωνος Μουτσοπούλου (1874—1882), ἀδελφοῦ τοῦ προηγουμένου, ἤρξαντο καὶ αἱ διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν προκυμαιῶν τοῦ Πασαλιμανίου ἐργασίαι. Τὸ δημοτικὸν θέατρον ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Σκυλίτση Ὁμηρίδου. Ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι ἐμφαίνεται ἡ διαδοχικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ 1870:

Ἔτος	*Κάτοικοι*	*Ἔτος*	*Κάτοικοι*
1870	10.936	1907	73.579
1879	21.718	1920	131.170
1889	34 327	1928	251 659
1896	50.200		

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων ἀπογραφῶν παρατηρουμένη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἐν τῇ πόλει πολλῶν προσφύγων τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν κυρίως εἰς ἰδίους συνοικισμοὺς (Ν. Κοκκινιά, Δραπετσῶνα κλπ.). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Πειραιεῖ ἐγκατεστημένων προσφύγων ὑπολογίζεται σήμερον εἰς 101.185, ὧν 79.373 ἐκ μόνης τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ δήμου ἐπραγματοποίησε κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1931—1932 ἔξοδα 73.424.216. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκημάτων τῆς πόλεως καὶ τῶν συνοικισμῶν ἀνέρχεται εἰς 29.000. Χ. Δ.

—**«Πειραιεύς»**. Τίτλος δύο ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐν Πειραιεῖ, ἱδρυθεισῶν τῷ 1860 καὶ τὴν 5ην Σεπτεμβρίου 1877.

—**Πειραιεὺς** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῆς *Ἀμισοῦ* ἀπὸ τοῦ 444 π.Χ., ὅτε κατέστησεν αὐτόθι Ἀθηναίους ἀποίκους ὁ Ἀθηνοκλῆς (*Στράβ.* Γεωγρ. ΙΒ' 547). Τοῦ ὀνόματος τούτου κατάλοιπα εἶναι νομίσματά τινα τῆς πόλεως, ἐπιγραφόμενα ΠΕΙΡΑΙΩΝ. Π. Ν. Π.

Πειραιεὺς (ὁ), θηλ. *Πειραιῶτις,—ιδος*· ὁ κάτοικος τοῦ Πειραιῶς (κοιν. Πειραιώτης). Α. Σ. Χ.

Πειραϊκὴ *Ἀκτὴ* [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ἀκτὴ* καὶ *Πειραιεύς*.

—**Πειραϊκὴ *Χερσόνησος*** [*Γεωγρ.*]· βλ.λ. *Πειραιεύς*.

πειραϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁ τοῦ Πειραιῶς: «πειραϊκὴ ἀγορά», «πειραϊκὰ τείχη».

—**«Πειραϊκή»**. Ἡμερησία ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ ἐφημερὶς ἐν Πειραιεῖ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1921 εἰς σχῆμα 2ον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ι. Πατσουράκου.

—**Πειραϊκὸς *σύνδεσμος***. Σωματεῖον εὐρυτάτης κοινωνικῆς δράσεως, ἱδρυθὲν τῷ 1894 ἐν Πειραιεῖ. Περιλαμβάνει: 1) Τμῆμα φιλολογικόν, εἰς ὃ ὑπάγονται νυκτεριναὶ σχολαὶ ἀπόρων παίδων, ἐξ ὧν ἔχουσιν ἐκμάθει δωρεὰν τὴν στοιχειώδη κατωτάτην ἐκπαίδευσιν πλέον τῶν 20 χιλιάδων ἀπόρων παίδων. 2) Τμῆμα βιοτεχνικόν, εἰς ὃ ὑπάγονται αἱ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου Ναυτικῶν σχολαὶ μηχανικῶν, εἰς ἃς φοιτῶσι δωρεὰν τεχνῖται τῶν διαφόρων μηχανουργείων καὶ ἐν γένει βιομηχανικῶν ἐργαστηρίων, διδασκόμενοι, πλὴν τῶν ἑλληνικῶν, πάντα τὰ συναφῆ πρὸς τὴν τεχνικὴν μόρφωσιν μαθήματα, ἤτοι γεωμετρίαν, ἄλγεβραν, ἠλεκτρισμόν, ἀτμομηχανάς, χημείαν κτλ. Πλεῖστοι ἀπόφοιτοι διπλωματοῦχοι εἶναι ἀξιωματικοὶ μηχανικοὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἄλλοι τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ἄλλοι ἐξειλίχθησαν εἰς ἐργοστασιάρχας ἢ διευθυντὰς ἐργοστασίων καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. 3) Τμῆμα γυμναστικόν, συντηροῦν τὸ μόνον ἐν Πειραιεῖ γυμναστήριον, εἰς ὃ ἀσκεῖται ἡ νεολαία τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐξ οὗ προῆλθον πάντες οἱ κατὰ τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας νικήσαντες Πειραιεῖς ἀθληταί. 4) Τμῆμα καλλιτεχνικόν, ὅπερ ἔχει ἱδρύσει καὶ συντηρεῖ τὸ ἀνεγνωρισμένον Ὠδεῖον Πειραιῶς, εἰς ὃ φοιτῶσι κατ' ἔτος περὶ τοὺς 400 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Ὁ Πειραϊκὸς Σύνδεσμος συντηρεῖται διὰ συνδρομῶν τῶν ὑπερδιακοσίων μελῶν του, κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ ἑτέρας τοῦ δήμου Πειραιῶς. Τῷ 1930 κατώρθωσε νὰ κάμῃ ἔναρξιν οἰκοδομήσεως ἰδιοκτήτου μεγάρου ἐν γηπέδῳ παρὰ τὴν πλατεῖαν Κοραῆ (διασταύρωσις ὁδῶν Καραΐσκου καὶ Ρέπουλη), δωρηθέντι ὑπὸ τοῦ δήμου Πειραιῶς. Τὸ μέγαρον τοῦτο, ὅπερ ἐπερατώθη ἤδη ἐν μέρει καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῷ τὰ γραφεῖα τοῦ συνδέσμου καὶ τὸ ᾠδεῖον, ἀνεγείρεται διὰ δανείου καὶ δωρεῶν, ὧν κυριώτεραι ἡ τοῦ βαρώνου Ράλλη (Τεργέστης), ἀδελφῶν Ν. Μιχάλου, Αἰκ. Κοτσώνη καὶ ἄλλων, περιλαμβάνει δὲ καὶ τελείαν αἴθουσαν συναυλιῶν, διαλέξεων, χορῶν, δι' εἰδικῆς δωρεᾶς τοῦ Β. Ράλλη οἰκοδομηθεῖσαν. Ὁ Πειραϊκὸς Σύνδεσμος ἔχει βραβευθῆ διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τῆς Οἰκονομείου ἐπιτροπῆς Τεργέστης. Πρῶτος πρόεδρος τοῦ συνδέσμου ὑπῆρξεν ὁ Νικόλαος Φίλων, μετ' αὐτὸν δὲ οἱ Γ. Σιμίτης, Βασ. Βασιλειάδης, Γεώργ. Μανούσης, Μιλτ. Πουρῆς καὶ Δευκαλίων Ρεδιάδης. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τμημάτων συντηρεῖ σχολὴν ραδιοτηλεγραφητῶν, σχολὴν δραματικὴν καὶ ἀπαγγελίας, σχολὴν ὁπλασκίας (σπάθης, ξίφους) καὶ σχολὴν μελοδραματικήν.

Πείραιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Κορίνθου ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὃν προήσπιζε φρούριον, ὅπερ ἀποτελοῦν ἄριστον στρατηγικὸν σημεῖον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου (*Ξενοφ.* Ἑλλ. Δ, ε, 1—7). Παρὰ πολλῶν ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Λουτράκι* (πλάτ. 37°58'45" Β, μῆκ. 22°58'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth). Σ. Ε. Λ.

Πειραιὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. «Λιμὴν ἐρῆμος καὶ ἔσχατος πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Ἐπιδαυρίας», ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι, καταδιώξαντες τὸν ὑπὸ τὸν Ἀλκαμένη στόλον τὸν Πελοποννησίων, τῷ 411 π.Χ. κατέστρεψαν τὸ πλεῖστον αὐτοῦ, φονευθέντος καὶ καὶ τοῦ Ἀλκαμένους (*Θουκ.* Η', 10). Ταυτίζεται πρὸς τὸν ὅρμον *Φραγκολιμάνι*, 1 μίλλ. δυτικῶς τῆς νησῖδος Ὀβριός. Σ. Ε. Λ.—Α. Θ. Σ.

Πειραιώτης (ὁ), θηλ. *Πειραιώτισσα*· ὁ κάτοικος Πειραιῶς, ὁ ἐκ Πειραιῶς καταγόμενος, Πειραιεύς.

πειρακτήριο (τό)· δημοτ., ἄνθρωπος, συνήθως μικρᾶς ἡλικίας, ὁ ὁποῖος πολὺ πειράζει, ἀρέσκεται νὰ πειράζῃ τοὺς ἄλλους: «εἶναι ἕνα πειρακτήριο ποῦ κανένα δὲν ἀφήνει ἥσυχο».

πειρακτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀγαπῶν νὰ πειράζῃ, νὰ ἐνοχλῇ· ‖ ἐγγικτικός, δηκτικός: «λόγια πειρακτικά», «τ' ἀστεῖά του εἶναι πειρακτικά».—Ἐπιρρ. ***πειρακτικά***.

πείραμα (τό)· ἔμπρακτος δοκιμή, ἐφαρμογὴ θεωρίας πρὸς ἄσκησιν ἢ μελέτην: «πειράματα φυσικῆς,—χημείας».

— [*Ἐγκυκλ.*] *Πείραμα* λέγεται ἡ ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν παραγωγὴ διαφόρων φυσικῶν ἢ φυσιολογικῶν φαινομένων, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως, τῶν αἰτίων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν νόμων τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν. Τὸ *πείραμα* καὶ ἡ *παρατήρησις* εἶναι αἱ δύο μέθοδοι, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται αἱ ἐμπειρικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἐπειδὴ ἡ ἁπλῆ παρατήρησις, ἤτοι ἡ προσεκτικὴ παρακολούθησις καὶ ἐξέτασις τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων, δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ φύσις αὐτῶν, διότι πολλάκις τὰ φαινόμενα μᾶς ἀπατοῦν, οὐδὲ νὰ εὑρεθοῦν οἱ νόμοι οἱ διέποντες αὐτά, διότι τὰ φαινόμενα ποικιλοτρόπως συνδέονται καὶ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ παρατηρήσωμεν ταῦτα μεμονωμένα διὰ νὰ εὕρωμεν τὰ αἴτια καὶ ἀποτελέσματα, διὰ τοῦτο χρειάζεται τὸ πείραμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατορθοῦνται ταῦτα. Ἐξ ἄλλου ὁ ἐπιστήμων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὅλας τὰς περιπτώσεις φαινομένου τινός, ὅσαι ὑπῆρξαν ἢ δύνανται νὰ ὑπάρξουν ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ καὶ χρόνῳ, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ γενικὰ συμπεράσματα· διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖ τὸ πείραμα, μὲ τὸ ὁποῖον συμπληροῖ τὰ διὰ τῆς παρατηρήσεως γνωσθέντα.

Αἱ πειραματικαὶ μέθοδοι εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι· δύνανται ὅμως ν' ἀναχθῶσιν εἰς τέσσαρας κυριωτέρας, αἵτινες εἶναι: 1) Ἡ μέθοδος τῆς συμφωνίας, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅταν θέλωμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν αἰτίαν φαινομένου τινός, ἐξαφανίζομεν ἢ μεταβάλλομεν ὅλας τὰς παρουσιαζομένας αἰτίας ἐκτὸς μιᾶς· ἐὰν τότε παράγεται τὸ ἐξεταζόμενον φαινόμενον, τὰ δὲ μετ' αὐτοῦ συνυπάρξαντα πρότερον φαινόμενα μεταβάλλονται, τότε εὕρομεν τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου. 2) Ἡ μέθοδος τῆς διαφορᾶς, ἥτις εἶναι ἡ ἀντίθετος τῆς προηγουμένης· κατὰ ταύτην ἀφαιροῦμεν τὴν ὑποτιθεμένην αἰτίαν τοῦ ἐξεταζομένου φαινομένου καὶ ἀφήνομεν τὰ ἄλλα αἴτια· ἐὰν τότε τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον δὲν παράγεται, ἀλλὰ τὰ ἄλλα, τότε ἀνεύρομεν τὴν αἰτίαν· 3) ἡ μέθοδος τῶν ὑπολοίπων· ἂν ἀποκλείσωμεν ἀπό τινος φαινομένου τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἐκ προηγουμένων πειραμάτων γνωρίζομεν ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ὡρισμένων αἰτίων, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ φαινομένου εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ὑπολοίπων αἰτίων. 4) Ἡ μέθοδος τῶν παρομαρτουσῶν μεταβολῶν· ἐπειδὴ αἱ προηγούμεναι μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται μόνον, ὅταν δυνάμεθα νὰ παράγωμεν ἢ καὶ ἐξαφανίσωμεν διαφόρους αἰτίας ἢ ἀποτελέσματα κατὰ τὴν ἐξέλιξιν φαινομένου τινός, ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ ἀπομονωθοῦν, διὰ νὰ γνωσθοῦν τὰ εἰδικά των αἴτια, ἀναγκαζόμεθα νὰ μεταβάλωμεν αὐτά· ἂν δὲ ἡ μεταβολὴ αἰτίας τινὸς παρακολουθῆται ὑπὸ μεταβολῆς ἀποτελέσματος ἢ ἀντιστρόφως ἡ μεταβολὴ ἀποτελέσματος συνοδεύεται ὑπὸ μεταβολῆς τῆς αἰτίας, ἐνῷ αἱ ἄλλαι αἰτίαι μένουν ἀμετάβλητοι, τότε συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἀμετάβλητος αἰτία φέρει τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀποτέλεσμα.

Τὰ πειραματικὰ φαινόμενα ὑπερέχουν τῶν ὑποπιπτόντων εἰς τὴν παρατήρησιν φυσικῶν φαινομένων: 1) διότι δὲν περιμένομεν νὰ ἐμφανισθῇ τὸ φαινόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ φύσει, ὅπου πολλὰ φαινόμενα γίνονται μετὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἀλλὰ προκαλοῦμεν ἡμεῖς τὴν γένεσιν αὐτοῦ· 2) διότι δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν πολλάκις τὴν γένεσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ τὸ ἐξετάζομεν ἀκριβέστερον· 3) διότι δυνάμεθα νὰ ἀπομονώσωμεν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον, ὅπερ σπανίως συμβαίνει ἐν τῇ φύσει, καὶ νὰ τὸ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον· 4) διότι δυνάμεθα ὄχι μόνον νὰ ἀλλοιώσωμεν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομεν, καὶ τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα θέλομεν νὰ μελετήσωμεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν ὅλως νέα φυσικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμφανίζονται ἐν τῇ φύσει, ὡς ἡ πτῶσις σώματος εἰς τὸ κενόν, ἡ ὑγροποίησις ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου κ. λ. 5) διότι δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον καὶ νὰ ὁρίσωμεν αὐτὸ ἀκριβῶς δι' ἀριθμῶν ἢ γραμμῶν, ὡς ἐν τῇ πειραματικῇ ψυχολογίᾳ· 6) διότι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν πολλαὶ ὑπὸ πολλῶν εἰς διαφόρους τόπους ἔρευναι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ νὰ ἐξελεγχθοῦν οὕτω τὰ πορίσματα αὐτῶν, ὥστε νὰ τεθῇ ἀσφαλὴς βάσις διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν. Διὰ ταῦτα πάντα τὰ πειράματα ὑπερέχουν τῆς παρατηρήσεως κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν, δυνάμενα νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν συλλογισμῶν, διὰ νὰ ἀρθῇ ὁ πειραματιζόμενος ἀπὸ τῶν φαινομένων εἰς τὰ αἴτια καὶ τοὺς νόμους τοὺς διέποντας αὐτά Π. Α. Β.

πειραματίζομαι· κάμνω πειράματα, ἐφαρμόζω θεωρητικὰς γνώσεις ἐν τῇ πράξει πρὸς ἄσκησιν ἢ παρατήρησιν.

πειραματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ πειράματα, ὁ ἱκανὸς νὰ ἐκτελῇ πειράματα, ὁ ἀσχολούμενος εἰδικῶς εἰς τὰ πειράματα: «πειραματικαὶ ἐπιστῆμαι», «πειραματικὴ ψυχολογία».—Ἐπίρρ. ***πειραματικῶς***.

— [*Ἐγκυκλ.*] *Πειραματικὸς* λέγεται ὁ ἱκανὸς νὰ ἐκτελῇ πειράματα, νὰ ἀναπαράγῃ διάφορα φυσικὰ ἢ φυσιολογικὰ φαινόμενα, μεταβάλλων διαφόρως αὐτά, τροποποιῶν τοὺς ὅρους, κατὰ τοὺς ὁποίους γίνονται, ποικίλλων τὰς διαφόρους περιπτώσεις τῆς ἐμφανίσεώς των πρὸς ἀνακάλυψιν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἡ ἁπλῆ ἐπισκόπησις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμφανίσῃ. Διὰ τοῦτο λέγουν ὅτι ὁ παρατηρητὴς ἀναγινώσκει, ἐνῷ ὁ πειραματικὸς ἐρωτᾷ, διότι παράγει οὕτω τὰ φαινόμενα, ὥστε νὰ τοῦ δώσουν ἀπάντησιν εἰς ὡρισμένα του ἐρωτήματα. Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ὁ πειραματικὸς πρέπει νὰ ἔχῃ ἐπιστημονικὴν ἰδιοφυΐαν, ἤτοι ὄχι μόνον τὴν ἱκανότητα μεθοδικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μαντεύῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ σχηματίζῃ οὕτω διὰ τῆς εὐφυΐας του ὑποθέσεις, τῶν ὁποίων κατόπιν νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐπαλήθευσιν. Προσέτι δὲ πρέπει νὰ ἔχῃ ὄχι μόνον τὰς αἰσθήσεις τελείως ὑγιεῖς, ἐπιδεξιότητα περὶ τὰ πειράματα, διορατικότητα, γονιμότητα φαντασίας, ἀκρίβειαν περὶ τὴν διατύπωσιν συλλογισμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς τοῦ παρατηρητοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τονίζομεν τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν, μὲ τὰς ὁποίας διεπαιδαγωγήθη, τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, τὰς ὁποίας πιστεύει, ἀκόμη δὲ καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἰδεῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦν ἐν τῷ περιβάλλοντι, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῇ. Π. Α. Β.

— **πειραματικαὶ *ἐπιστῆμαι***. Αἱ ἐπιστῆμαι αἵτινες στηρίζονται ἰδίως ἐπὶ τῶν πειραμάτων. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐξετάζουν δύο εἴδη ἀντικειμένων: α') φαινόμενα ἢ γεγονότα καὶ β') μορφάς. Ἡ πειραματικὴ φυσική, ἡ χημεία, ἡ φυσιολογία, ἡ πειραματικὴ ψυχολογία καὶ ἡ ἐν τῷ παρόντι διαμορφουμένη πειραματικὴ παιδαγωγικὴ κλπ. ἐξετάζουν φυσικὰ ἢ φυσιολογικὰ φαινόμενα καὶ γεγονότα· ἡ ὀρυκτολογία, ἡ ἀνατομία κλπ. ἐξετάζουν τὰς μορφάς, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν τὰ ὀργανικὰ ἢ ἀνόργανα σώματα. Καὶ αἱ δύο ὁμάδες τῶν ἐπιστημῶν χρησιμοποιοῦν ἐξ ἴσου τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' αἱ τῆς πρώτης ὁμάδος κάμνουν ἐκτὸς αὐτῶν ἰδιαζόντως χρῆσιν τοῦ πειράματος καὶ τῆς ἐπαγωγῆς, ἤτοι τῆς ἐκ μερικῶν περιπτώσεων συναγωγῆς γενικῶν συμπερασμάτων, καὶ λέγονται πειραματικαὶ ἐπιστῆμαι, ἐνῷ αἱ τῆς δευτέρας ὁμάδος στηρίζονται ἐπὶ τῆς ταξινομήσεως, ἀναλογίας καὶ ὁρισμοῦ. Τελικὸς σκοπὸς τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἡ γνῶσις τῶν νό-

Digitized by Google

μων τῶν φυσικῶν φαινομένων. Οἱ νόμοι ἀνευρίσκονται διὰ τῆς προσεκτικῆς αὐτῶν σπουδῆς· ὥστε ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ: α′) εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν τούτων τῶν φαινομένων· β′) ἀπὸ τῆς γνώσεως τῶν φαινομένων εἰς τὴν μετάβασιν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νόμων. Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη παραμελῇ τὸ πρῶτον, καταντᾷ ὑποθετικὴ καὶ ἀβεβαία· ἐὰν τὸ δεύτερον, εἶναι στεῖρα ἐνασχόλησις, μὴ ὑψουμένη ὑπεράνω τοῦ ἁπλοῦ ἐμπειρισμοῦ, ἤτοι συλλογὴ ἀτάκτου ὑλικοῦ. Ἀλλ' ἡ ἁπλῆ παρατήρησις τῶν φυσικῶν φαινομένων, παρουσιάζουσα μόνον τὴν διαδοχὴν αὐτῶν καὶ οὐχὶ τὴν σχέσιν τῆς αἰτιότητος, δὲν ἀρκεῖ πρὸς πλήρη αὐτῶν σπουδήν· διὸ ἐπιβάλλεται τὸ πείραμα. Διὰ τοῦτο αἱ ἐπιστῆμαι, αἵτινες στηρίζονται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως, ὡς ἡ μετεωρολογία καὶ ἡ ἀνατομία, ὑστεροῦσι τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν. Διότι αἱ μὲν πρῶται ἐπιζητοῦσι τὴν ἀνακάλυψιν τῶν νόμων τῶν φαινομένων ἐν αὐταῖς, διὰ νὰ προγινώσκωμεν μόνον αὐτά, ὡς ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, αἱ δὲ δεύτεραι διὰ νὰ κανονίζωμεν αὐτὰ κατὰ βούλησιν καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιῶμεν, ὡς ἐν τῇ φυσικῇ καὶ τῇ χημείᾳ. Π. Α. Β.

πειραματισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ πειραματίζεσθαι, ἐκτέλεσις πειράματος.

—*[Ἐγκυκλ.] Πειραματισμὸς* λέγεται ἡ τέχνη τῆς παραγωγῆς φαινομένων πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς φύσεώς των καὶ τῶν διεπόντων αὐτὰ νόμων. Ἐν τῷ πειραματισμῷ δύνανται νὰ διακριθῶσιν: α′) ἡ ὑπόθεσις, ἥτις σχηματίζεται ἐπὶ τῇ βάσει προηγουμένων παρατηρήσεων· β′) ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας πειράματός τινος, καταλλήλου πρὸς ἐπαλήθευσιν τῆς ὑποθέσεως· γ′) ἡ ἐκτέλεσις τοῦ πειράματος· δ′) ἡ συναγωγὴ τῶν συμπερασμάτων διὰ τῆς παρατηρήσεως· ε′) ἡ λογικὴ χρῆσις τῶν συμπερασμάτων τούτων εἰς πειραματικοὺς συλλογισμοὺς πρὸς ἀπόδειξιν φυσικῶν νόμων. Π. Α. Β.

πειραματιστὴς (ὁ)· ὁ πειραματιζόμενος, ὁ εἰδικὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πειραμάτων.

Πείρανθος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Εὐάδνης, θυγατρὸς τοῦ Στρυμόνος, γεννήσας ἐκ τῆς Καλλιρρόης τὸν Ἄργον (*Ἀπολλοδ.* Β, 1, 2). Α. Θ. Σ.

Πειρασία, ἢ ***Πειρεσίαι*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς θεσσαλικῆς Μαγνησίας, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φυλληΐου. Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΧ, 439) εἶναι ἡ ὁμηρικὴ πόλις *Ἀστέριον*, κειμένη πρὸς Β. τῆς Ἄρνης καὶ ἀριστερὰ τοῦ Ἐνιπαίου ποταμοῦ (νῦν Τσαναρλῆ). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς, ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά, σῴζονται ἐπί τινος λοφίσκου περὶ τὴν μίαν ὥραν ὕπερθεν τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Πηνειόν, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Βλοχὸς τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Α. Θ. Σ.

πειρασμὸς (ὁ)· ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ πράξῃ τις κάτι, τὸ ὁποῖον ἀποδοκιμάζει, ἡ ἔμφυτος ὁρμὴ πρός τι κακόν: «δὲν κατώρθωσα νὰ ἀποφύγω τὸν πειρασμὸν καὶ νὰ μὴ ρωτήσω»· ‖ ὁ διάβολος, ὁ Σατανᾶς ὡς ὑποκινητὴς τῶν τοιούτων ὁρμῶν, τὸ πονηρὸν πνεῦμα: «ὁ πειρασμὸς τὸν ἔβαλε νὰ κτυπήσῃ τὸν ἀδερφό του»· ‖ ὁ ἀρεσκόμενος νὰ πειράζῃ, νὰ ἐνοχλῇ, ἰδίᾳ ἐπὶ παιδίων: «κάθισε φρόνιμα, πειρασμέ!»· ‖ χαρακτηριστικὸν γυναικὸς προκαλούσης ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας.

—*[Χριστ.]* Ἀποτέλεσμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡ ἐξασθένησις τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ῥοπὴ αὐτῆς. Διὰ τοῦ βαπτίσματος αἴρεται τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, μένει ὅμως ἡ ἐπιθυμία, ἥτις καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ἁμαρτία, δύναται ὅμως νὰ ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη δύναται νὰ διεγερθῇ ὑπὸ ἐσωτερικῶν διαλογισμῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, πρὸς ἃς ἐνίοτε δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ ἡ βούλησις. Αἱ ἀφορμαὶ αὗται καὶ διεγέρσεις πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καλοῦνται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πειρασμοὶ ἢ σκάνδαλα, οἵτινες δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικούς. Ἐξωτερικοὶ πειρασμοὶ εἶναι τὸ κακὸν παράδειγμα καὶ αἱ κακαὶ συμβουλαὶ (*Ματθ.* 18, 6 καὶ 7, Α′ Κορ. 15, 33), τὰ παθήματα καὶ οἱ διωγμοὶ (Α′ Κορ. 10, 13. Γαλ. 4, 14) καὶ καθόλου τὰ διεγείροντα τὴν αἰσθητικότητα καὶ δίδοντα αὐτῇ τάσιν ἀντικειμένην εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον. Αἱ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀφορμαὶ προέρχονται πολλάκις καὶ ἐξ ἐπηρείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων (*Λουκ.* 22, 31. Α′ Πετρ. 5, 8. Ἐφ. 6, 11 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ), ἥτις ὅμως δὲν αἴρει τελείως τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, δυναμένην ν' ἀντιστῇ αὐτῇ καὶ πράξῃ τὸ ἀγαθόν. Ὁ Χριστὸς ὑπέδειξεν ὡς ἀλεξιτήρια φάρμακα κατὰ τῶν πειρασμῶν τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν (*Ματθ.* 26, 41. 17, 21). Ὁ Θεὸς οὐδένα πειράζει (*Ἰακ.* 1, 63), ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεὸς ἐπείρασε τὸν Ἀβραὰμ καὶ ἄλλους, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἐδοκίμασεν αὐτούς, ἤτοι ἔδωκεν αὐτοῖς ἀφορμὴν ὅπως δόκιμοι γένωνται. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰάκωβος μακαρίζει τὸν ὑπομείναντα πειρασμὸν «ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν» (*Ἰακ.* 1, 12). Κ. Ι. Δ.

«Πειρασμός». Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1870. —2) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τὴν 27ην Ἰουνίου 1876. —3) Ἑβδομαδιαία εἰκονογραφημένη σατιρικὴ ἐπιθεώρησις ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1819 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1923.

Πείρασος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἄργου, ἀδελφὸς τοῦ Φόρβαντος, ἀναθέσας εἰς Τίρυνθα τὸ ἀρχαιότατον ξόανον τῆς Ἥρας «ἐξ ἀχράδος» κατεσκευασμένον, τὸ ὁποῖον, κυριεύσαντες οἱ Ἀργεῖοι τὴν Τίρυνθα, μετεκόμισαν εἰς τὸ Ἡραῖον τοῦ Ἄργους. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο «καθήμενον, οὐ μέγα» εἶδεν ὁ Παυσανίας περὶ τὸ 170 π. Χ. (*Παυσ.* II, 17, 5). Α. Θ. Σ.

πειραστικὴ (ἡ). Κατ' Ἀριστοτέλη ἡ δοκιμαστικὴ τέχνη, ἀποτελοῦσα κλάδον τῆς διαλεκτικῆς (*Ἀριστοτ.* Σοφιστ. ἔλεγχ. κεφ. 7. Μεταφυσικ. 3,7). *Πειραστικοὶ λόγοι* καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους οἱ συμπεραίνοντες τὴν ἀντίφασιν ἐκ τῶν γνωμῶν τοῦ ἀποκρινομένου (Σοφ. ἔλεγχ. 3), *πειραστικὴ* δ' ἡ *τέχνη* νὰ ἐξάγῃ τις ψευδὲς συμπέρασμα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀγνοίας τοῦ προβάλλοντος δισχυρισμόν τινα (ἔνθ. ἀν. 7). *Πειραστικοὺς* καλεῖ καὶ ὁ Διογένης Λαέρτιος τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους «Εὐθύφρονα» καὶ «Θεαίτητον». Διαιρῶν δηλαδὴ οὗτος τὰ πλατωνικὰ συγγράμματα εἰς δύο μεγάλα γένη, λόγον ὑφηγητικὸν καὶ λόγον ζητητικόν, ὑποδιαιρεῖ ἑκάτερον τούτων εἰς λόγους θεωρηματικούς, φυσικούς, ἠθικούς, λογικούς, πολιτικούς, γυμναστικούς, μαιευτικοὺς καὶ πειραστικούς. Σ. Ν. Λ.

Πειραταὶ *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῶν Ἰνδιῶν ἀναφερόμενος ἀορίστως παρὰ Πλινίῳ καὶ Πτολεμαίῳ. —Π.

πειρατεία (ἡ)· ἡ πρᾶξις τῶν πειρατῶν, ἡ ἐν τῇ θαλάσσῃ λῃστεία.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἀφ' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἀντελήφθη τὴν εὐκολίαν τῶν διὰ θαλάσσης μεταφορῶν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ναυτιλίαν, φυσικὸν ἦτο ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ἡ πειρατεία. Περίφημοι πειραταὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐγένοντο οἱ Φοίνικες, οἵτινες, ἔχοντες ἰσχυρὸν ναυτικόν, ἐπεδίδοντο καὶ εἰς τὴν πειρατείαν. Μίνως ὁ τῆς Κρήτης βασιλεύς, θαλασσοκρατήσας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ, κατεδίωξεν ἀπηνῶς τὴν πειρατείαν, «...τό τε λῃστρικόν, ὡς εἰκός, καθῄρει ἐκ τῆς θαλάσσης, ἐφ' ὅσον ἐδύνατο» (*Θουκυδ.* Α, 4), ἥτις ἐλυμαίνετο τότε τὴν θάλασσαν καὶ ἥτις λίαν προσοδοφόρος οὖσα δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς προσβλητικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἔνδοξον «...οἱ γὰρ Ἕλληνες τὸ πάλαι καὶ τῶν βαρβάρων οἵ τε ἐν τῇ ἠπείρῳ παραθαλάσσιοι καὶ ὅσοι νήσους εἶχον, ἐπειδὴ ἤρξαντο μᾶλλον περαιοῦσθαι ναυσὶν ἐπ' ἀλλήλους, ἐτράποντο πρὸς λῃστείαν... οὐκ ἔχοντές πω αἰσχύνην τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον...» (*Θουκυδ.* Α 5). Βραδύτερον, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων, βλέπομεν Διονύσιον τὸν Φωκαέα, ὅστις καταλαβὼν τρεῖς ναῦς τῶν Περσῶν δὲν ἔπλευσεν εἰς Φώκαιαν, διότι ἐγνώριζε μετὰ ἥτταν τῶν Ἰώνων θὰ ἐξηνδραποδίζετο, ἀλλ' εἰς τὴν Φοινίκην, ὅπου, βυθίσας πολλὰ ἐμπορικὰ πλοῖα (γαύλους) καὶ συναθροίσας πολλὰ χρήματα, κατηυθύνθη εἰς Σικελίαν, ἀφ' ἧς ὁρμώμενος ἐξήσκει πειρατείαν οὐχὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ Τυρρηνῶν (*Ἡροδ.* ΣΤ′ 17). Καὶ ὁ Μιλήσιος Ἱστιαῖος ἐγκατασταθεὶς περὶ τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἐξήσκει τὴν πειρατείαν, συλλαμβάνων «τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ἐκπλεούσας Ἰώνων ὁλκάδας...» (*Ἡροδ.* ΣΤ′ 26).

Μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, ὅταν ἤρχισεν ἑδραιουμένη ἡ ἀθηναϊκὴ θαλασσοκρατορία, κύριον μέλημα τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἡ ἐλευθεροπλοΐα τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ ἡ ἀπὸ τῆς πειρατείας προστασία. Ἀλλ' ἐν περιπτώσει πολέμου ἡ πειρατεία καθιεροῦτο ὡς νόμιμον μέσον πολέμου καὶ διεσώθη ἡ τοιαύτη ἀρχὴ μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων, λεγομένη *καταδρομὴ* καὶ *καταδρομικὸς πόλεμος*. Οὕτω κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ πειρατεία καὶ ἡ καταδρομὴ εἶναι συνώνυμα, βλέπομεν δὲ τὸν Σπαρτιάτην ναύαρχον Λύσανδρον μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς κατὰ τῶν Ἀθηναίων νικηφόρον ναυμαχίαν ν' ἀποστέλλῃ πρὸς ἀναγγελίαν τῆς νίκης τὸν Μιλήσιον πειρατὴν Θεόπομπον (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Β, ΙΙ, 30). Ἐπίσης ὁ Ἰσοκράτης ἀναφέρει ἐν τῷ «Πανηγυρικῷ» του ὅτι ἡ θάλασσα κυριαρχεῖται ὑπὸ πειρατῶν, οὓς καταποντιστὰς ἀποκαλεῖ (περὶ τὸ 380 π. Χ.). Ἡ δ' Αἴγινα ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον καὶ ὁρμητήριον πειρατῶν. Ἐν γένει εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ Ἑλλήσποντον ἤκμαζεν ἡ πειρατεία (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Δ, 8, 35). Ἡ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀσκουμένη πειρατεία πολλάκις ἐπέφερεν ὕψωσιν τῶν τιμῶν τοῦ σίτου καὶ πολλάκις πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ἐκινητοποιοῦντο μοῖραι πολεμικῶν παραπέμπουσαι ταῦτα.

Ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος κατεδιώχθη σοβαρῶς ἡ πειρατεία, ὅπως καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, βλέπομεν δ' ἐν ἔτει 332 π. Χ. τὸν πειρατὴν Ἀριστόνικον ἐπὶ κεφαλῆς πέντε πειρατικῶν πλοίων (τοῦτον οἱ Πέρσαι εἶχον διορίσει τύραννον Μηθύμνης) νὰ καταπλέῃ εἰς Χίον πρὸς πειρατείαν, ἔνθα, μὴ γνωρίζων τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἡγήλοχος, συνελήφθη μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πλοίων· καὶ πάντες μὲν οἱ ἄλλοι πειραταὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, ὁ δ' Ἀριστόνικος ἀπεστάλη εἰς Αἴγυπτον, ὅπως ὁδηγηθῇ πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου (*Κούρτιος* Ι. 5, 19). Ἀλλὰ καὶ ἡ Κρήτη ὑπῆρξε κατὰ καιροὺς κέντρον πειρατῶν καὶ σωματεμπόρων.

Ἐπὶ Ρωμαίων ἡ πειρατεία διεξήγετο ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ εἰδικαὶ μοῖραι τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου διετίθεντο πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς. Αἱ μεγαλύτεραι πειρατικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἔφερον πλέον τὴν μορφὴν πολέμου, εἶναι αἱ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου Μιθριδατικοῦ πολέμου ἀρξάμεναι ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ κατόπιν ἐπεκταθεῖσαι καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Μεσόγειον καὶ Μαύρην θάλασσαν καὶ λήξασαι τῷ 67 π. Χ. διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν πειρατῶν ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου.

Ἐπὶ Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πολυάριθμοι δυνάμεις διετίθεντο διὰ τὴν καταδίωξιν τῆς πειρατείας, ἥτις εἶχεν ἀνέλθει εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Γότθων καὶ Βανδάλων καὶ ὑστερώτερον μὲ τοὺς Νορμανδούς.

Βραδύτερον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ναυτικὰ κράτη τῆς Δύσεως (Ἑνετία, Γένουα, Ἱππόται τῆς Μάλτας Ἱσπανία, Γαλλία) δεινὸν διεξῆγον ἀγῶνα κατὰ τῆς πειρατείας, τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀλγερίνων καὶ Τυνησίων πειρατῶν ἐξασκουμένης, ὧν ὁ σπουδαιότερος Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσας κατώρθωσε νὰ καταστῇ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἀλγερίας καὶ Τύνιδος καὶ καπετὰν πασᾶς τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ διάσημος οὗτος πειρατὴς ἐδῄου κυριολεκτικῶς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους, ἀπάγων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ χιλιάδας (κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1537—1538 μόνον ἐκ τῆς Αἰγίνης ἥρπασεν 6.000), καταστὰς ὁ τρόμος τῶν ναυτιλλομένων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἡ πειρατεία ἐλυμαίνετο τὰς θαλάσσας καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικήν, ἔνθα περὶ τὸν ΙΗ′ αἰῶνα οἱ πειραταὶ πάσης ἐθνικότητος εἶχον συγκροτήσει ἑταιρείαν ἢ ἀδελφότητα «Flibuste», ἀποκαλούμενοι «Flibustiers». Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἱστιοφόρων εἰς τὴν πειρατείαν ἐβασίσθη, εἰς ἣν ἐμορφώθησαν οἱ δεξιώτατοι τῶν ναυάρχων τοῦ Ἑρρίκου Η′ καὶ Ἐλισάβετ. Οἱ διάσημοι ναύαρχοι Χώκινς, Γρομπίσερ Ντραίικ ἤρχισαν τὸ στάδιόν των ὡς πειραταί. Οἱ Σκανδιναυοὶ ἐπίσης διεκρίθησαν ὡς πειραταί, εἰσπλεύσαντες εἰς Σηκουάναν καὶ ἀκολούθως πλεύσαντες εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ συγκρουσθέντες καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Βυζαντινούς.

Ἡ πειρατεία τέλος καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐλυμαίνετο τὴν Μεσόγειον καὶ ἰδίως τὸ Αἰγαῖον. Ἐὰν ἡ ἐπαναστατήσασα κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ Ἑλλὰς εὑρέθη ἔχουσα πολεμικὸν ναυτικὸν σχεδὸν συγκεκροτημένον, τὸ ὀφείλει εἰς τὴν πειρατείαν, καθόσον οἱ ναυτικώτατοι Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι ν' ἀναμένωσι βοήθειαν καὶ προστασίαν παρὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐξώπλιζον τὰ πλοῖά των καὶ θαυμασίως ἠσκήθησαν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα ναυμαχοῦντες κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Μεσόγειον Βαρβαρέσσων πειρατῶν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἡ πειρατεία ἐξέλιπε, καίτοι ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὰς Σινικὰς θαλάσσας, ἐπωφελούμενοι τῆς ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας τοῦ Οὐρανίου κράτους, πολυπληθεῖς ναυτικοὶ Κινέζοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν πειρατείαν. Γ. Ν. Σ.

—*[Διεθν. Δίκ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *πειρατεία* δηλοῦται ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ πᾶσα σύλησις ἢ κλοπὴ μὴ ἐχθρικοῦ πλοίου, ὡς καὶ πᾶσα διαρπαγὴ ἢ βιαιοπραγία διαπραττομένη δι' ὅπλων εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν κατὰ τοῦ προσώπου ἢ τῆς περιουσίας ἀλλοδαποῦ, ἀσχέτως ἂν διαπράττεται ἐν καιρῷ εἰρήνης ἢ ἐν καιρῷ πολέμου. Οἱ ἐνεργοῦντες πειρατείαν στεροῦνται ἐθνικότητος καὶ οὐδεμιᾶς πολιτείας τῆς σημαίας δύνανται νομίμως νὰ κάμωσι χρῆσιν, θεωρούμενοι ἐχθροὶ ὅλων τῶν κρατῶν· διὰ τοῦτο δύνανται νὰ καταδιώκωνται, συλλαμβάνωνται καὶ ἐκδικάζωνται εἰς οἱανδήποτε χώραν τὰ ἐπιβαίνοντα τοῦ πλοίου πρόσωπα, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὑπήκοοι οὐδεμιᾶς πολιτείας, οὐδὲν προνόμιον ἰθαγενείας δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσι. Πρὸς καταδίωξιν τῆς πειρατείας ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὅλων τῶν πολιτειῶν τὸ δικαίωμα ν' ἀσκῶσιν ἐν ταῖς θαλάσσαις τὴν λεγομένην διεθνῆ ἀστυνομίαν. Πᾶν πολεμικὸν πλοῖον συλλαμβάνον πειρατικὸν πλοῖον ὁδηγεῖ τοῦτο εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα πολιτείας, ἢ εἰς τινα λιμένα τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ πολεμικὸν πλοῖον, αἱ δὲ ἀρχαὶ αὐτῆς κρίνουσι περὶ τοῦ κύρους τῆς συλλήψεως καὶ περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν ἀτόμων. Ἡ πειρατεία δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν *καταδρομήν*, οὐδὲ οἱ ἀσκοῦντες ταύτην δύνανται νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τοὺς πειρατάς, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ κυρίως διότι οἱ καταδρομεῖς εἶναι ἐντεταλμένοι ὑπὸ τῆς πολιτείας των νὰ διαπλέωσι τὰς θαλάσσας ἐν καιρῷ πολέμου

Digitized by Google

όντες πρὸς τοῦτο ἐφωδιασμένοι διὰ τῶν καλουμένων καταγωγικῶν διπλωμάτων (lettres de marque), **ἐνῷ οἱ πειραταὶ διαπλέουσι τὰς θαλάσσας ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου ἐπὶ τῷ σκοπῷ** λῃστείας οἱουδήποτε πλοίου, ἀσχέτως ἐθνικότητος. Κατὰ τὸν ἡμέτερον ποινικὸν νόμον (νόμος τῆς 30 Μαρτίου 1845 «Περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας») ἡ πειρατεία προσομοιάζεται πρὸς τὴν λῃστείαν, ὡς ἐνεργουμένη διὰ τῆς ἐπιπτώσεως κατὰ προσώπων καὶ τείνουσα εἰς τὴν διὰ τῆς βίας ἀφαίρεσιν ξένης περιουσίας, διαφέρει δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἐπειδὴ ἡ μὲν λῃστεία ἐνεργεῖται ἐν τῇ ξηρᾷ, ἡ δὲ πειρατεία ἐν τῇ θαλάσσῃ. Η. Γ. Κ.

πειρατεύω· εἶμαι πειρατής, ἐπιτίθεμαι κατὰ πλοίων πρὸς λῃστείαν.

πειρατής (ὁ)· ὁ κατὰ θάλασσαν λῃστής, ὁ ἐπιτιθέμενος κατὰ πλοίων πρὸς λῃστείαν.

πειρατής (ὁ) (Perates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκωσιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροῦ μεγέθους ἀραχνῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶντα καὶ ἐντὸς ἑλωδῶν ἐκτάσεων ἐνδιαιτώμενα. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *πειρατὴς ὁ ὑδρόβιος* (Perates aquaticus), ὅστις ζῇ ἐντὸς τῶν τελμάτων καὶ τῶν ἑλῶν καὶ βαδίζει ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν. Δ. Ν. Π.

Πειρατής *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεσαῖος τῶν τριῶν ὅρμων τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου Δενούσης (πλάτ. 37°05′25″ Β., μῆκ. 25°49′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgo and Denusa island) μεταξὺ τῶν ὅρμων Μάταιο ἐξ Α. καὶ Χένδρο ἐκ Δ. Σ. Ε. Λ.

πειρατικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πειρατάς, ὁ τῶν πειρατῶν: «πειρατικὸν πλοῖον».

Πειρεσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσσαλιώτιδος Μαγνησίας (βλ. λ. *Πειρασία*).

Πειρὴν *[Μυθολ.]*. —1) Πατὴρ τῆς Ἰοῦς, ἥτις κατ' ἄλλην παράδοσιν φέρεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Ἰνάχου (*Ἀπολλοδ.* Β, 1, 3). —2) Υἱὸς τοῦ Γλαύκου, ἔγγονος τοῦ Σισύφου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Βελλεροφόντου, φονευθεὶς ἐξ ἀμελείας ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἄργει. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐκαλεῖτο *Δηλιάδης* ἢ *Ἀλκιμένης* (*Ἀπολλοδ.* Β, 3, 1). Α. Θ. Σ.

Πειρήνη *[Ἀρχ.]*. Κρήνη ἀρχαιοτάτη καὶ ὀνομαστοτάτη ἐν ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ, συνδεομένη διὰ πλείστων μύθων καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἵδρυσιν τῆς πόλεως. Λέγεται δηλαδὴ ὅτι ἡ νύμφη *Πειρήνη* ἦτο θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ, ἠράσθη δὲ ταύτης ὁ Ποσειδῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὸν Κεγχρίαν καὶ τὸν Λέχητα. Ἀλλ' ἡ Ἄρτεμις, θηρεύουσά ποτε περὶ τὴν Κόρινθον, ἐφόνευσε κατὰ λάθος τὸν Κεγχρίαν. Τότε ἡ Πειρήνη ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ὀδύνης ἀνελύθη εἰς ἀκατάσχετον ῥοὴν δακρύων καὶ ἐν τέλει μετεμορφώθη εἰς κρήνην. Τοῦτο συνέβη ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα Πειρήνη εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου. Πράγματι δὲ καὶ μέχρι σήμερον ἔτι σῴζεται ἡ θρυλικὴ αὕτη πηγή, ὀλίγον τι χαμηλότερον τῆς κορυφῆς καὶ πρὸς τὸ ΝΑ. τεῖχος, καλεῖται δὲ κοινῶς *Δρακονέρα*. Διὰ λιθίνης κλίμακος κατέρχεται τις εἰς ὑπόγειον δεξαμενήν, ἐκτισμένην κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα. Ἄνωθεν στεγάζεται διὰ κυλινδρικοῦ θόλου, ἔμπροσθεν δὲ κοσμεῖται διὰ προσόψεως ἐκ τριῶν τετραγωνικῶν στύλων μετ' ἀετωματίου καὶ ἐπιγραφῆς. Τὸ ὕδωρ της, βάθους 4 μ., εἶναι τόσον διαυγές, ὥστε ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ὕπαρξίν του καὶ ἐὰν δὲν τὸ γνωρίζῃ δύναται ν' ἀπατηθῇ.

Κατά τινα ἄλλον μῦθον ὁ Ἀσωπὸς ἐχάρισε τὴν πηγὴν ταύτην εἰς τὸν Σίσυφον, ἱδρυτὴν τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ οὗτος ποῖος τοῦ ἔκλεψε τὴν κόρην του Αἴγιναν, ἁπαχθεῖσαν, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Διός. Κατ' ἄλλους πάλιν ἡ πηγὴ αὕτη ἀνέβλυσεν ἐκ τοῦ πλήγματος τῆς ὁπλῆς τοῦ Πηγάσου, ὅτε ὁ Βελλεροφόντης ἠθέλησε νὰ τὸν συλλάβῃ.

Βραδύτερον, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἐπεκταθείσης καὶ πληθυνθείσης τῆς πόλεως, οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν νέαν Πειρήνην εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεώς των, ταύτην δὲ διεκόσμησαν οἱ περιφανέστεροι τύραννοι καὶ ἄρχοντες τῆς Κορίνθου καὶ κατέστησαν ἓν τῶν περικαλλεστέρων μνημείων τῆς ἀρχαίας Κορίνθου. Κατ' εὐτυχῆ δὲ συγκυρίαν οἱ ἐνεργοῦντες ἀπὸ τοῦ 1896 τὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἀρχαίας Κορίνθου ἑταῖροι τῆς ἐνταῦθα ἀμερικανικῆς σχολῆς ἀνεκάλυψαν πρὸς τ' ἀριστερὰ τῶν προπυλαίων τὴν περιώνυμον κρήνην, πιστοποιηθεῖσαν καὶ διὰ τῆς ἀνευρέσεως δύο ἐπιγραφῶν. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν βαθεῖαν καὶ μακρὰν δεξαμενὴν λελαξευμένην ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ διῃρημένην εἰς τέσσαρα διαμερίσματα, ἔμπροσθεν δὲ ταύτης ὑπῆρχε πρόσοψις ἀποτελουμένη ἀπὸ κιονίσκους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν τοποθετημένοι κρουνοὶ καὶ πύελοι πρὸς ὑδρευσιν. Ἡ πρόσοψις αὕτη ὑπέστη διὰ μέσου τῶν αἰώνων πολλὰς μετασκευὰς καὶ ἀνακαινίσεις, οὕτω δὲ σήμερον δύναται ὁ ἐπισκέπτης νὰ μελετήσῃ τὰς διαφόρους ταύτας προσόψεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς τὰ παρασκήνια τοῦ θεάτρου, ᾠκοδομήθησαν σχεδὸν ἀλλεπαλλήλως ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης. Καὶ ἔχομεν οὕτω τὴν κρήνην τοῦ Περιάνδρου, εἶτα τῶν χρόνων τῶν μακεδονικῶν, εἶτα τῶν ρωμαϊκῶν καὶ τέλος τῶν βυζαντινῶν. Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον τὸ χωρίον, ἡ Παλαιὰ Κόρινθος, ὑδρεύεται ἐκ τῆς μυθικῆς ταύτης καὶ προαιωνίας κρήνης.

Κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. ὁ βαθύπλουτος καὶ φιλομουσότατος Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς κατεσκεύασεν ἔμπροσθεν τοῦ εἰρημένου κτηρίου μεγάλην δεξαμενὴν μετὰ κρουνῶν πολλῶν πέριξ, περιέβαλε δὲ ταύτην διὰ θαυμαστοῦ κύκλῳ οἰκοδομήματος ἐν εἴδει Νυμφαίου, ὅπου ὑπῆρχον ἕξεδραι καὶ κόγχαι διὰ τὰς ἐννέα πιθανὸν ἐξαφανισθείσας Μούσας. Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Πειρήνης ἐστοίχισε τὴν ζωὴν εἰς ἕνα λαμπρὸν ἐπιστήμονα, τὸν τότε διευθυντὴν τῆς ἀμερικανικῆς σχολῆς Χεῖρμανς, ὅστις προσεβλήθη ἐκ μολυσματικοῦ πυρετοῦ καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν δηλητηριωδῶν ἀναθυμιάσεων τῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας πεπληρωμένης βορβόρου δεξαμενῆς. Α. Φ.

Πειρίθους *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἰξίονος καὶ τῆς Δίας, βασιλεὺς τῶν ἐν Λαρίσῃ τῆς Θεσσαλίας Λαπιθῶν. Μετασχὼν τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου εἰσέβαλεν ἔπειτα εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔνθα

Πειρίθους καὶ Λαπίθαι ἐν τῇ Κενταυρομαχίᾳ.
[Ἀνάγλυφον ἐκ τῆς ζωφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλίας.]

συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν Θησέα. Ὅτε δ' ἐτέλει τοὺς γάμους αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας, θυγατρὸς τοῦ Λαπίθου Ἄτρακος, καὶ εἶχε καλέσει εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν τότε νέων ἡρώων, τινὲς τῶν Κενταύρων μεθυσθέντες ἐπέπεσαν κατὰ τῶν παρισταμένων γυναικῶν. Εἰς δ' αὐτῶν, ὁ Εὐρυτίων, ἐπετέθη κατὰ τῆς νύμφης. Ὅθεν ἐπηκολούθησε συμπλοκή, ἡ γνωστὴ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλυπτικῇ ὡς Κενταυρομαχία. Ὁ Πειρίθους ἔπειτα, βοηθήσας τὸν Θησέα εἰς τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης, μετέβη εἰς τὸν Ἅδην μετ' αὐτοῦ, θέλοντος ν' ἁρπάσῃ τὴν Περσεφόνην, ἀλλ' ἀμφότεροι συλληφθέντες ἐδέθησαν ἐπὶ βράχου, ὁπόθεν

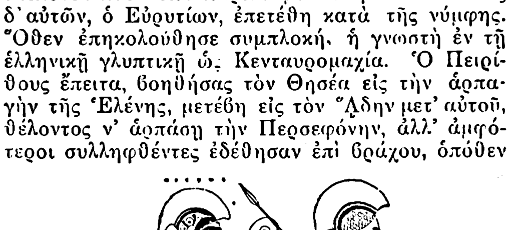

Ὁ Θησεὺς ἀπάγων τὴν Ἑλένην βοηθοῦντος τοῦ Πειρίθου.
[Παράστασις ἐπὶ ἀρχαίου ἀμφορέως.]

ὁ μὲν Θησεὺς ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῷ ὁ Πειρίθους ἔμεινεν ἐν τῷ Ἅδῃ. Ἐν τῇ τέχνῃ παρίσταται πάντοτε ὁ Πειρίθους μετὰ τοῦ Θησέως, ὡς λ. χ. ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός, ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ ἐν Φιγαλείᾳ ναοῦ καὶ ἐπὶ τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος. Ὁ Πολύγνωτος εἰκόνισε τοὺς δύο φίλους Θησέα καὶ Πειρίθουν καθημένους. Ε. Δ. Κ.

Πείροος, ἢ *Πείρως* *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἰμβράσου ἐξ Αἴνου τῆς Θρᾴκης, ἐλθὼν μετὰ τοῦ Ἀκάμαντος, υἱοῦ τοῦ Εὐσώρου, ὡς ἐπίκουρος τῶν Τρώων ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Θρᾳκῶν, καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θόαντος (*Ὁμ.* Ἰλιάδ. Β 844, Υ 484). Υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ Ρίγμος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Α. Θ. Σ.

πεῖρος (ὁ)· μικρὸν ξύλινον ἢ μεταλλικὸν κυλινδρικὸν τεμάχιον, χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἔμφραξιν ὀπῆς τινος, τὴν σύνδεσιν δύο σιδηρῶν ἢ ξυλίνων τεμαχίων κατασκευῆς τινος, ἐντὸς τῶν ἀντιστοίχων ὀπῶν τῶν ὁποίων τοποθετεῖται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κ.ο.κ. ‖ (ναυτ.) (κοιν. *ξυλοκάρφι*) γόμφος μακρὸς κυλινδρικός, κατασκευαζόμενος ἐκ σκληροῦ ξύλου, χρησιμεύων κυρίως εἰς τὴν ἧλωσιν τῶν ἐπηγκενίδων τῆς γάστρας· σιδηροῦν ὕλητρον πρὸς ἐπινήϊον χρῆσιν, ὡς ἡ στερέωσις εἰς τὸ κατάστρωμα τῶν σιδηροτροχιῶν τῶν πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ· ὁ ἄξων τοῦ τροχίλου· ὁ ἴδδης τῆς λέμβου, οὗ ἀφαιρουμένου ἐκχέονται εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ ἀνακρεμασμένης λέμβου τὰ εἰς τὰς ἀστραγαλίας της συσσωρευθέντα ὕδατα. Σ. Ε. Λ.

Πεῖρος *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης, πατὴρ τοῦ Ρίγμου, τὸν ὁποῖον ἐλθόντα εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἐφόνευσεν ὁ Ἀχιλλεὺς (*Ὁμ.* Ἰλ. Υ 484). Α. Θ. Σ.

Πεῖρος, ἢ *Πίερος*, ἢ *Ἀχελῷος* *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς δυτικῆς Ἀχαΐας (ἐπαρχίας Πατρῶν), πηγάζον ἐκ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τοῦ Ἐρυμάνθου (Ὠλωνοῦ). Ρέει βορειοδυτικῶς, διερχόμενον διὰ τῶν Φαρῶν καὶ δεχόμενον πολλοὺς μικροὺς παραποτάμους, ἐκβάλλει δὲ εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Δύμην καὶ τὴν σημερινὴν κώμην Κάτω Ἀχαΐαν, ὅπου δέχεται καὶ τὸν Τευθέαν. Εἰς τὸ κατώτατον τμῆμά του καλεῖται *Καμινίτσα* (ἐκ παρακειμένου χωρίου)· κατὰ τὸ μέσον καλεῖται *Πρέβεδος* ἐκ παρακειμένης ὁμωνύμου θέσεως, κατὰ δὲ τὸ ἀνώτατον, *ποτάμι τῶν Νεζερῶν*, ἐκ παρακειμένου χωρίου. Ι. Σ. Σ.

πειρούνι (τό)· ἀντὶ *πιρούνι* (βλ. λ.).

πειρουνιάζω· ἀντὶ *πιρουνιάζω* (βλ. λ. *περονιάζω*).

Πειροῦσται (οἱ), ἢ *Πιροῦσται* *[Ἀρχ.]*. Λαὸς ἰλλυρικός, πολεμικὸς καὶ τραχὺς τὰ ἤθη, κατοικῶν τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Λευκοῦ Δρίνου ἢ Δρίλωνος ποταμοῦ. Ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν Ρωμαίων, ὑπετάχθησαν ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος τῷ 54 π. Χ. (*Caes.* Bel. Gal. V, 1, 5—7). Βραδύτερον, ἐπὶ Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.), συναντῶνται Πειροῦσται ἐγκατεστημένοι ἐν Παννονίᾳ, προφανῶς ἐκτοπισθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐνταῦθα καὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ μεταλλεῖα τῆς χώρας. Α. Θ. Σ.

πειρῶμαι (—*ἀομαι*)· κάμνω δοκιμήν, δοκιμάζω, προσπαθῶ, ἐπιχειρῶ.

Πειρωσσὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μυσίας ἀγνώστου θέσεως. Αἱ παρ' αὐτὴν ὀρειναὶ ἐκτάσεις (*Στράβ.* ΙΓ' 589) ἐπωνομάζοντο πρὸς τὸ μυθικὸν *Τηρείης ὄρος* καὶ ἦσαν τὸ ἀγαπητὸν μέρος κυνηγεσίων τῶν Λυδῶν καὶ Περσῶν βασιλέων. Π. Ν. Π.

πέϊσα (ἡ), ἢ *μπέϊζα*, καὶ *ὀμανί*. Τοπικὸν χάλκινον νόμισμα κυκλοφοροῦν εἰς τὸ ἐν Ἀραβίᾳ ἀνεξάρτητον σουλτανᾶτον τοῦ Ὀμὰν ἢ Μασκὰτ καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς $^1/_4$ τοῦ *ἀνά*, ἤτοι $^1/_{64}$ *ρουπίας* (βλ. λ.). Ι. Α. Β.

Πεισαῖος. Πατὴρ τοῦ Ἀριστονόου, στρατηγοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Π. Ν. Π.

Πείσανδρος *[Μυθολ.]*. — 1) Υἱὸς τοῦ Ἀντιμάχου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος. —2) Υἱὸς τοῦ Μαιμάλου, ἀρχηγὸς τῶν Μυρμιδόνων καὶ ὁπαδὸς τοῦ Ἀχιλλέως. —3) Υἱὸς τοῦ Πολυκτόρος, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλοιτίου. —4) Σπαρτιάτης ναύαρχος, γαμβρὸς τοῦ Ἀγησιλάου, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κόνωνος (394 π. Χ.), ἀρχηγοῦ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. —5) Ἀθηναῖος δημαγωγὸς ἐκ τοῦ δήμου Ἀχαρνῶν ἐλθὼν ἐκ Σάμου εἰς Ἀθήνας ὡς πρέσβυς προέτεινε τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς ὀλιγαρχικόν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν τετρακοσίων κατέφυγεν εἰς Δεκέλειαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Οἱ κωμικοὶ

Digitized by Google

ποιηταὶ διεκωμῴδησαν τὴν δειλίαν καὶ φαυλότητα αὐτοῦ. — 6) Ἐπικὸς ποιητὴς ἐκ Λαράνδων τῆς Λυκαονίας (222—235 μ. Χ.). Ἔγραψεν «Ἱστορίαν ποικίλην ἐπῶν», ἥτις θεωρεῖται ὡς ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ ἔπος «Ἡρωϊκαὶ Θεογαμίαι», οὗ ἀποσπάσματά τινα διασωθέντα συνεξεδόθησαν ἐν τῇ συλλογῇ Διδότου μετὰ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡσιόδου. Ε. Δ. Κ.

—**Πείσανδρος** ὁ ***Ῥόδιος***. Ποιητὴς ἐπικὸς ἐκ Καμείρου τῆς Ῥόδου, υἱὸς τοῦ Πείσωνος ἐκ τῆς Ἀρισταίχμας, ἀκμάσας περὶ τὸ 650 π. Χ. Ἔγραψεν «Ἡράκλειαν», ἐν ᾗ τὸ πρῶτον περιεγράφετο ὁ Ἡρακλῆς φέρων τὸ ῥόπαλον καὶ τὴν λεοντῆν. Τοῦ ἔπους τούτου, διῃρημένου εἰς 12 βιβλία, ἐσώθησαν μόνον τρεῖς στίχοι. Ὁ Πείσανδρος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ἴσος πρὸς τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον. Ε. Δ. Κ.

Πείσαυρα, καὶ ***Πίσαυρον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὀμβρικῆς ἐπὶ τῆς Φλαμίνης ὁδοῦ καὶ παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν (νῦν Φόλια). Τῷ 184 π. Χ. ἦτο ῥωμαϊκὴ ἀποικία, τῷ 539 μ. Χ. κατεστράφη ὑπὸ τῶν Γότθων, τῷ 545 δὲ ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου. Εἶναι τὸ σημερινὸν *Πέζαρο*. Ν. Σ. Λ.

Πεισήνωρ. Εἷς τῶν ἐπισήμων Τρώων, πατὴρ τοῦ Κλείτου, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Τεύκρου (*Ἰλ.* Ο, 445). Α. Θ. Σ.

Πεισιανάκτειος *στοά*. Στοὰ ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης, ὀνομαζομένη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Πεισιάνακτος, γαμβροῦ τοῦ Κίμωνος· ἡ μετὰ ταῦτα περιώνυμος *Ποικίλη στοά*. Α. Θ. Σ.

Πεισιάναξ. Ἀθηναῖος, γαμβρὸς τοῦ Κίμωνος, οἰκοδομήσας ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν *Πεισιανάκτειον στοάν*, ἡ ὁποία ἀκολούθως μετωνομάσθη *Ποικίλη στοά*. Α. Θ. Σ.

Πεισίας. — 1) Ἀργεῖος στρατηγός. Ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέλαβε τὸ Ὄνειον, ἀνεπαρκῶς φρουρούμενον ὑπὸ Ναυκλέως τοῦ Λακεδαιμονίου καὶ Τιμοχάρους τοῦ Ἀθηναίου, νύκτωρ ἐπιτεθεὶς μετὰ δισχιλίων ὁπλιτῶν, καὶ οὕτω διηυκόλυνε τὴν κατὰ τῆς Ἀχαΐας κάθοδον τοῦ Ἐπαμεινώνδου (*Ξενοφ.* Ἑλλην. Ζ' α' 41).

— 2) Ἕλλην ἀγαλματοποιὸς ἀγνώστου ἐποχῆς. Ἐξετέλεσε τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου σῳζόμενα ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ βουλευτηρίῳ ξόανα τοῦ Διὸς Βουλαίου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Π. Ν. Π.

Πεισιδίκη *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Αἰόλου, βασιλέως τῆς Θεσσαλίας, σύζυγος τοῦ Μυρμιδόνος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὸν Ἄντιφον καὶ τὸν Ἄκτορα.

— 2) Μία τῶν τεσσάρων θυγατέρων τοῦ Πελίου καὶ τῆς Ἀναξιβίας, ἢ κατ' ἄλλους τῆς Φυλομάχης.

— 3) Μία τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Νέστορος καὶ τῆς Ἀναξιβίας. Α. Θ. Σ.

Πεισίδωρος· βλ. *Πεισίρροδος*.

πεισιθάνατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καταπείθων τινὰ εἰς θάνατον.

Πεισιθάνατος. Ἐπώνυμον τοῦ Κυρηναίου φιλοσόφου *Ἡγησίου* (βλ. λ.).

Πεισικράτης. Πυθαγόρειός τις φιλόσοφος ἐκ Τάραντος. Α. Θ. Σ.

Πεισινώντας ***Παντοκράτωρ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Παντοκράτωρ* Πεισινώντας.

Πεισίρ(ρ)οδος. Ὀλυμπιονίκης ἐκ Ῥόδου, υἱὸς τοῦ Καλλιάνακτος καὶ τῆς Καλλιπατείρας, θυγατρὸς τοῦ περιφήμου Διαγόρα, νικήσας εἰς ἀγῶνας πυγμῆς παίδων. Περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐθρυλλεῖτο ὅτι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς ὅπως παρευρεθῇ εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ υἱοῦ της, παρὰ τὸν αὐστηρότατον νόμον τὸν ἀπαγορεύοντα τὴν εἴσοδον γυναικῶν εἰς τὸν στίβον, αὕτη μεταμφιεσθεῖσα εἰς γυμναστὴν εἰσῆλθεν ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ προδοθεῖσα, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἠθέλησε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ «ἔρυμα ἐν ᾧ τοὺς γυμναστὰς ἔχουσιν ἀπειλημμένους», συνελήφθη. Ἔτυχεν ὅμως συγγνώμης, ἔκτοτε δὲ ἐθεσπίσθη ἵνα οἱ γυμνασταὶ καὶ οἱ ἀθληταὶ ἐμφανίζωνται γυμνοὶ ἐν τῷ στίβῳ. Τοῦ Πεισιρρόδου ὑπῆρχον δύο χαλκοῖ ἀνδριάντες ἐν Ὀλυμπίᾳ, τοὺς ὁποίους εἶδεν ὁ Παυσανίας περὶ τὸ 170 μ Χ. Α.Θ.Σ.

Πεισιστρατίδαι (οἱ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι τοῦ *Πεισιστράτου*, ἰδίᾳ δὲ ὁ *Ἱππίας* καὶ ὁ *Ἵππαρχος*, πρεσβύτεροι ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν, ἄρξαντες ὡς τύραννοι ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των (527 π. Χ.). Οἱ Πεισιστρατίδαι ὠφέλησαν πολλαχῶς καὶ ἐξωράϊσαν τὰς Ἀθήνας ἐλαττώσαντες τοὺς φόρους, ἐπιμεληθέντες τῆς γεωργίας, κοσμήσαντες τὰς ὁδοὺς δι' ἑρμῶν φερόντων τοπογραφικὰς ὁδηγίας καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα ἐγκεχαραγμένα, περιτειχίσαντες τὸ ἀρχαῖον γυμνάσιον (τὴν Ἀκαδήμειαν) καὶ κοσμήσαντες αὐτὸ δι' εὐθυτενῶν ὁδῶν, δενδροφυτείας καὶ ἀγαλμάτων. Καὶ τὰ γράμματα δ' ἐπροστάτευσαν πολυειδῶς, καλέσαντες εἰς Ἀθήνας καὶ τοὺς ποιητὰς Σιμωνίδην τὸν Κεῖον καὶ Ἀνακρεόντα τὸν Τήιον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, φύσει μισοτύραννοι καὶ ἐξ ἀφορμῆς ἔριδος τοῦ τετάρτου τῶν υἱῶν τοῦ Πεισιστράτου *Ἡγησιστράτου* ἢ *Θετταλοῦ* πρὸς πολίτην τινὰ Ἀθηναῖον, τὸν Ἁρμόδιον, συνομόσαντα διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ Ἀριστογείτονος ἵνα φονεύσωσι τοὺς τυράννους, ἐνήργησαν τὸν φόνον τοῦ Ἱππάρχου· ἔτη δέ τινα βραδύτερον ἠνάγκασαν καὶ τὸν Ἱππίαν ν' ἀπέλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν, καταλυθείσης ἅμα καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις τυραννίας (510 π. Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μνήμην τῶν τυραννοκτόνων ἀνέθεσαν εἰς τὸν γλύπτην καὶ χαλκοπλάστην Ἀντήνορα τὴν κατασκευὴν τοῦ συμπλέγματος αὐτῶν, ὅπερ ἔστησαν εἰς τὴν Ἀγοράν. Τούτου δ' ὅμως ἁρπαγέντος ὑπὸ τοῦ Ξέρξου (480 π. Χ.), οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν νέον σύμπλεγμα τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἀντίγραφον τοῦ πρώτου, ὅπερ κατεσκεύασαν οἱ καλλιτέχναι Κριτίος καὶ Νησιώτης. Ε. Δ. Κ.

Πεισίστρατος *[Μυθολ.]*. Ὁ νεώτατος τῶν υἱῶν τοῦ Νέστορος καὶ τῆς Ἀναξιβίας. Ὑποδεχθεὶς τὸν Τηλέμαχον ἐν Πύλῳ, ὅτε οὗτος μετέβη ἐκεῖ πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ὀδυσσέως, ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς Σπάρτην πρὸς τὸν βασιλέα Μενέλαον καὶ τὴν Ἑλένην. Τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ υἱὸν ἐξεδίωξαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπογόνων τοῦ Νέστορος ἐκ τῆς Μεσσηνίας οἱ Ἡρακλεῖδαι.

— **Πεισίστρατος.** Υἱὸς τοῦ Ἱπποκράτους ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Φιλαϊδῶν, τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς τῷ 605 π. Χ. Πλὴν τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τοῦ πλούτου, ἦτο εὐφυὴς καὶ εὔγλωττος, ἀλλ' εἰς ἄκρον φιλόδοξος καὶ αὐταρχικός. Ὅτε τῷ 571 ὁ Σόλων ἀπῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ Πεισίστρατος ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διὰ τῆς δραστηριότητος, εὐφυΐας καὶ ἐλευθεριότητος αὐτοῦ κατέστη ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν Διακρίων. Ὁ Πεισίστρατος, ἵνα διεγείρῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν συμπάθειαν τῆς κοινῆς γνώμης, κατέφυγεν εἰς τὸ ἑξῆς τέχνασμα: αἱμόφυρτος, ὡς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ τραυματισθείς, ἐπεκαλέσθη τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ, παρ' οὗ ἐπέτυχε νὰ δοθῇ αὐτῷ σωματοφυλακὴ 50 κορυνηφόρων, οὓς ἠδύνατο αὐτὸς ν' αὐξήσῃ ὅσον ἤθελε. Διὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν ἐγένετο τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' οἱ δύο ἀντίπαλοι αὐτοῦ Μεγακλῆς καὶ Λυκοῦργος συμπράξαντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐνήργησαν τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ. Ὁ Μεγακλῆς βραδύτερον, διαφωνήσας πρὸς τὸν Λυκοῦργον, ἐπέτυχε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Πεισιστράτου, ὅστις οὕτως ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους. Τῷ 549, τοῦ Μεγακλέους καὶ αὖθις δυσαρεστηθέντος κατ' αὐτοῦ, ἐξεβλήθη πάλιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξωρίσθη. Τέλος τῷ 538, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Θηβαίων, Ἀργείων καὶ Ναξίων ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταλαβὼν τὸ τρίτον τὴν ἀρχὴν διετήρησε ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τῷ 527 π. Χ. Κατὰ τὴν τρίτην ταύτην περίοδον τῆς τυραννίας ἐδείχθη μὲν αὐστηρότερος, ἀλλ' ἡ διοίκησις αὐτοῦ εἶχε καθόλου χαρακτῆρα φιλόνομον καὶ προνοητικὸν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Τὸ σολώνειον πολίτευμα παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ κατὰ τὰς κυρίας αὐτοῦ διατάξεις, πλὴν μόνον ὅτι ἀπὸ τοῦ Πεισιστράτου ἐξηρτᾶτο πᾶσα ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις. Ἐφορολόγησε τοὺς πλουσίους εἰς τὸ εἰκοστὸν τῆς κτηματικῆς αὐτῶν προσόδου καὶ ἐμερίμνησεν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, παρασχὼν αὐτοῖς πόρον ζωῆς διὰ τῆς ἀνεγέρσεως μεγαλοπρεπῶν καὶ κοινωφελῶν οἰκοδομημάτων, δι' ὧν ἐκαλλώπισε τὰς Ἀθήνας, καὶ διὰ τῆς καλλιεργείας σιτοφόρων πεδιάδων καὶ ἐλαιώνων. Ἰδίᾳ δ' ὁ Πεισίστρατος ἐμερίμνησε περὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐθεμελίωσε τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἀνεκαίνισε τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει, διωχέτευσεν ὕδωρ εἰς τὴν κρήνην Καλλιρρόην καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἐννεάκρουνον, ἐμερίμνησε περὶ τῆς συλλογῆς καὶ καταγραφῆς τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁμήρου καὶ ἵδρυσε βιβλιοθήκας. Ὡσαύτως ἐπροστάτευσε τὴν γεωργίαν καὶ ἐφρόντισε καθόλου περὶ τῆς ὑλικῆς τοῦ λαοῦ εὐμαρείας. Διάδοχοι αὐτοῦ ἐγένοντο οἱ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱοὶ *Ἱππίας* καὶ *Ἵππαρχος*. Ε. Δ. Κ.

πεῖσμα (τό)· ἐπιμονὴ εἰς ἐσφαλμένην γνώμην· || καθόλου ἐπιμονή, ἰσχυρογνωμοσύνη (βλ. λ.): «τό 'βαλε πεῖσμα καὶ δὲν ὑποχωρεῖ».

—*[Ψυχολ.—Παιδαγ.]* Βλ. λ. *πεισμονή*.

πεῖσμα (τὸ) *[Ναυτ.]*. Τὰ παχέα σχοινία (κοιν. *τὰ σκοινιὰ τοῦ ρεμιντζαρίσματος* ἢ *ρεμέντζια*) τὰ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ὅρμισιν τοῦ πλοίου (εἴτε ὡς πρυμνήσια, εἴτε διὰ τὴν πρὸς ναύδετα πρόσδεσίν του, εἴτε κατὰ τὰς πλευρίσεις του), καθὼς καὶ τὰ πρὸς ῥυμουλκίαν ἢ μεταστροφὴν αὐτοῦ ἀναγκαῖα. Σ. Ε. Λ.

Πεισμὰν *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Α. Θρᾴκῃ χωρίου *Πεισμονὴ* (βλ. λ.).

πεισματάρης (ὁ), θηλ. —*άρα*, οὐδ. —*ικο*· αὐτὸς ποῦ ἔχει πεῖσμα, ἰσχυρογνώμων, ἀμετάβλητος εἰς τὴν γνώμην του.

πεισματικὰ (τά)· πράξεις, ἐνέργειαι ἐμφαίνουσαι πεῖσμα, ἰσχυρογνωμοσύνην: «ἄφησε τὰ πεισματικὰ κι' ἔλα 'ς τὰ σύγκαλά σου».

πεισματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ προκαλούμενος ἀπὸ πεῖσμα, ἀπὸ ἰσχυρογνωμοσύνην.—Ἐπίρρ. ***πεισματικά***. μὲ πεῖσμα, μὲ ἰσχυρογνωμοσύνην: «μιλεῖ πεισματικά».

πεισματιόδεσμος (ὁ) (κοιν. ***καϊνακόκομπος***). 1) Ναυτικὸς δεσμὸς δι' οὗ προσδένεται εἰς τὸν βραχίονα ποντιζομένης ἀγκύρας τὸ πεισμάτιον τοῦ σημαντῆρος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπισημάνῃ τὴν θέσιν εἰς ἣν αὕτη ἐποντίσθη. 2) Ὁ δεσμὸς δι' οὗ δένεται εἰς τὸν κρίκον τῆς στείρας τὸ πεισμάτιον τῆς λέμβου, ἐὰν δὲν εἶναι προσδεδεμένον διὰ μονίμου ἀμματίσεως. 3) Ὁ δεσμὸς δι' οὗ προσδένεται τὸ πεισμάτιον εἰς τὸν δακτύλιον κερκέτου λέμβου. Σ. Ε. Λ.

πεισμάτιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον οὗ τὸ ἀνάπτυγμα περιφερείας εἶναι μέτριον, μεταξὺ τοῦ τοῦ βαθμιδοσχοίνου καὶ τοῦ τοῦ πείσματος. Χρησιμοποεῖται δὲ πρὸς πρόσδεσιν σημαντηρίσκου εἰς ἄγκυραν πρὸς ἔνδειξιν αὐτῆς, ὁπότε λέγεται κοινῶς ***καϊνάκι***, εἴτε πρὸς ἀνάσυρσιν χαμουλκοῦ μετὰ τὴν καθολκὴν τοῦ πλοίου, εἴτε διὰ τὴν πόντισιν τῶν κερκετῶν τῶν λέμβων. Ἰδιαίτατα ὅμως ***πεισμάτιον*** ὀνομάζεται (κοιν. *μπαροῦμα*) ἓν τρίτον σχοινίον μονίμως δεδεμένον εἰς κρίκον ἐστερεωμένον ἔνδον τῆς στείρας, χρησιμεῦον δὲ διὰ τὴν ῥυμούλκησιν τῆς λέμβου ἢ διὰ τὴν πρόσδεσιν αὐτῆς εἰς τὸν κρεμαστῆρα τοῦ λεμβούχου. Σ. Ε. Λ.

πεισματώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης πείσματος, ἐμμανής, ὁρμητικός: «πεισματώδης μάχη».
—Ἐπίρρ. ***πεισματωδῶς***.

πεισματώνω· δημοτ., κάμνω τινὰ νὰ βάλῃ πεῖσμα, ἐξερεθίζω, ἐξοργίζω, ἄλλως ***πεισμώνω***· || παθ. ***πεισματώνομαι***· πληροῦμαι πείσματος, ἐξοργίζομαι.

πεισμονὴ (ἡ)· δημοτ., ἰσχυρογνωμοσύνη, πεῖσμα.
— *[Ψυχολ.—Παιδαγ.]* ***Πεισμονὴ*** εἴτε ***πεῖσμα*** λέγεται ἡ μετά τινος ἐχθρικοῦ πνεύματος καὶ ἀπειθείας ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην καὶ συμπεριφοράν, ἐκδηλουμένη πολλάκις καὶ ἐξωτερικῶς διά τινων μορφασμῶν τοῦ προσώπου ἢ καὶ ἀποτόμων κινήσεων τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων. Κυρίως εἶναι παράδοξόν τι μεῖγμα ἀδιαλλαξίας, ἀπειθείας, πνεύματος ἀντιλογίας, ἀντιπαθείας, εὐθιξίας, πνευματικῆς δυσκαμψίας καὶ θυμοῦ· ὥστε εἶναι ὄχι μόνον ἐπιτεταμένη ἰσχυρογνωμοσύνη, ἀλλὰ καὶ διάστροφος αὐτῆς μορφή. Κυρίως παιδία, τὰ ὁποῖα ἕνεκα σωματικῆς ἢ πνευματικῆς ἀδυναμίας εἶναι δύσθυμα ἢ ζηλεύουν, εἶναι καὶ πείσμονα· ὁμοίως παιδία νευρικά, ὑστερικὰ καὶ ἄλλα, ἅτινα ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἠναγκάσθησαν εἰς τυφλὴν ἄνευ ὅρων ὑπακοὴν καὶ ἔπειτα ἀπέκτησαν ἐλευθερίαν ἄνευ τῆς ἱκανότητος τῆς ἑκουσίας εὐπειθείας εἰς τοὺς ἀνωτέρους των. Ἐννοεῖται ὅτι εὐκολώτερον διαπαιδαγωγοῦνται τὰ ἐκδηλοῦντα θορυβωδῶς τὸ πεῖσμά των παιδία, παρὰ τὰ σιωπηλὰ καὶ κατηφῆ. Κατὰ τὸν Σοπενχάουερ, «τὰ πείσμονα παιδία καὶ τοὺς ἐχθρικὰς διαθέσεις ἔχοντας ἀνθρώπους δύναταί τις νὰ καταστήσῃ εὐπειθεῖς καὶ προσηνίους διὰ τῆς εὐγενείας καὶ φιλοφροσύνης». Ἀλλ' ἡ εὐγένεια δὲν πρέπει νὰ καταντᾷ εἰς μαλακότητα καὶ ἀδυναμίαν· ἡ καθοδήγησις πρέπει νὰ εἶναι ἤρεμος καὶ σταθερά. Π. Λ. Β.

Πεισμονὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μαλγάρων τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 226 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Πεισμάν*.

πείσμωμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ πεισμώσῃ τις, τὸ νὰ βάλῃ πεῖσμα, ἄλλως *πεισμάτωμα*.

πεισμωμένος,—*η*,—*ο*· παθ. μετχ. τοῦ ***πεισμώνω***. θυμωμένος, δυσηρεστημένος: «εἶναι πεισμωμένος μαζί μου».

πείσμων (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἰσχυρογνώμων, πεισματάρης.

πεισμώνω· δημοτ., βάνω πεῖσμα, πληροῦμαι πείσματος: «μ' ἔκαμε καὶ πείσμωσα»· || μεταφ. κάμνω τινὰ νὰ βάλῃ πεῖσμα, *πεισματώνω*: «μὲ πείσμωσε καὶ παραφέρθηκα».

Πεῖσος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀφαρέως καὶ τῆς Ἀρήνης, θυγατρὸς τοῦ Οἰβάλου, ἀδελφὸς τοῦ Λυγκέως καὶ Ἴδα (*Ἀπολλδ.* III, 10, 3). Α. Θ. Σ.

Πεϊσότου (Peixoto), ***Φλωριανός***· βλ. *Πεϊχότο*.

πειστήριον (τό)· κινητὸν πρᾶγμα δυνάμενον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀπόδειξις ἢ ἔνδειξις περὶ τῆς ἐνοχῆς προσώπου τινὸς εἰς ἐκτέλεσιν ἐγκλήματος·

Digitized by Google

—*[Ποιν. Δικον.]* *Πειστήριον* καλεῖται πᾶν κινητὸν πρᾶγμα, ἐξ οὗ δύναται νὰ τεκμηριωθῇ ἡ τέλεσις ἀδικήματός τινος καὶ ἡ ἐνοχὴ ἢ ἡ ἀθωότης ὡρισμένου κατηγορουμένου, «πᾶν ὕποπτον πρᾶγμα» (ἄρθρ. 172). Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀνεύρεσις τούτων παρέχει πολλάκις εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ἐνδείξεις σοβαράς, τὰς καλουμένας ἀψύχους ἐνδείξεις.

Εἴδη πειστηρίων. Δὲν δύνανται νὰ καταριθμηθῶσι τὰ πιθανὰ πειστήρια, ὡς δὲν δύνανται νὰ μετρηθῶσιν αἱ συνῳδὰ τῇ ἀνθρωπίνῃ λογικῇ σχέσεις ὡρισμένου ἐγκλήματος πρὸς τὸν δράστην αὐτοῦ, τὸν παθόντα καὶ τὸν περὶ αὐτοὺς ἐξωτερικὸν κόσμον, κατατάσσονται ὅμως συνήθως εἰς τρεῖς κατηγορίας.

Α΄) Τὰ προϊόντα τῆς κολασίμου πράξεως, ὡς τὰ κλοπιμαῖα λ. χ. ἀντικείμενα ἐπὶ κλοπῆς (καὶ χρήματα ἐὰν δύναται νὰ διακριβωθῇ ἡ ταυτότης των), τὰ ληστευθέντα ἐπὶ τῆς ληστείας, τὰ κίβδηλα νομίσματα ἐπὶ τῆς κιβδηλείας, τὰ πλαστὰ ἔγγραφα ἐπὶ τῆς πλαστογραφίας, αἱ παραποιημέναι δημόσιαι σφραγίδες ἐπὶ τῆς νοθεύσεως τοιούτων, τὰ ἁλιευθέντα παρανόμως ἐπὶ τῆς παραβιάσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἁλιείας καὶ τῆς διὰ δυναμίτιδος ἢ δηλητηριωδῶν οὐσιῶν τοιαύτης, τὰ παράνομα δῶρα ἐπὶ τῆς δωροδοκίας κτλ.

Β΄) Τὰ μέσα δι' ὧν ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα, τὰ ὅπλα λ. χ. ἐπὶ παρανόμου ὁπλοφορίας, ἀνθρωποκτονίας, τραυμάτων κτλ., τὰ ἐργαλεῖα δι' ὧν ἔλαβε χώραν κλοπὴ διὰ ῥήξεως, ἢ ἐκεῖνα δι' ὧν ἔλαβε χώραν ῥῆξις τῆς φυλακῆς ἐπὶ βιαίας ἐλευθερώσεως φυλακισμένων, τὰ βιβλία δι' ὧν ἐνηργήθη θρησκευτικὸς προσηλυτισμὸς ἐπὶ διαταράξεως τῆς εἰρήνης τῆς θρησκείας, τὰ νομισματοσήμαντρα, τύποι ἢ ἄλλα εἰς νομισματοκοπίαν πρόσφορα ἐργαλεῖα ἐπὶ παραχαράξεως καὶ κιβδηλείας ἢ ἡ ὕλη ἐξ ἧς παρασκευάζονται ταῦτα, τὰ δηλητήρια ἐπὶ φαρμακείας, ἐπὶ ἀμβλώσεως τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς πρόσφορα μέσα, τὰ ἐνδύματα κτλ. προσωπεῖα, δι' ὧν λησταὶ μετημφιέσθησαν τυχὸν ἵνα καταστῶσιν ἀγνώριστοι ἐπὶ ληστείας, τὰ τοκογλυφικὰ συμβόλαια ἐπὶ τοκογλυφίας, τὰ διάφορα ἔντυπα ἐπὶ τῶν διὰ τοῦ τύπου τελουμένων ἀδικημάτων κτλ.

Γ΄) Τὰ φέροντα ἴχνη τῆς κολασίμου πράξεως, ὡς λ. χ. τὰ ἐνδύματα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα τοῦ παθόντος ἢ τοῦ κατηγορουμένου ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας καὶ τραυμάτων, τὰ φέροντα ἴχνη αἵματος ἢ ἴχνη δράσεως ὅπλων, ὡς σχισμὰς διὰ μαχαίρας, τὰ δηλητηριασμένα σπλάγχνα τοῦ παθόντος ἐπὶ φαρμακείας, τὰ φέροντα ἴχνη σπέρματος ἢ ἐσχισμένα ἐνδύματα τοῦ παθόντος ἢ καὶ τοῦ κατηγορουμένου ἐπὶ βιασμοῦ, ἀποπλανήσεως εἰς ἀσέλγειαν ἢ παρὰ φύσιν ἀσελγείας, αἱ ἐμπρηστικαὶ ὕλαι ἐπὶ ἐμπρησμοῦ, φθαρέντα ἀντικείμενα ἐπὶ φθορᾶς κλπ. Τὰ τῆς τελευταίας ταύτης κατηγορίας πειστήρια δύνανται νὰ ὑπάρξωσι καὶ ἐπὶ ἀκινήτων, πλὴν ἀποβλέπων ὁ νόμος εἰς τὸ δυνατὸν τῆς κατασχέσεως καὶ προσαγωγῆς τῶν πειστηρίων ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, νοεῖ ὡς τοιαῦτα μόνον τὰ κινητά, ἄλλως μεριμνῶν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐπὶ τοιούτων ἰχνῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐνδείξεων.

Κατάσχεσις τῶν πειστηρίων. Πάντα τὰ πειστήρια ταῦτα κατάσχονται νομίμως, γινομένης διὰ τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν πάσης ἀναγκαίας σωματικῆς ἢ κατ' οἶκον ἐρεύνης παρουσίᾳ καὶ τοῦ κατηγορουμένου, ἵνα ἐξηγηθῇ περὶ τῶν κατασχεθέντων (ἄρθρ. 169—176 καὶ 226 τῆς ποιν. δικονομίας), συντασσομένης τῆς νομίμου ἐκθέσεως, καὶ προσάγονται ἐνώπιον τῶν δικαστῶν τῆς ὑποθέσεως. Ἐφημερίδων ἢ ἄλλων ἐντύπων ὡς πειστηρίων χωρεῖ, κατὰ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος καὶ τὰ ἄρθρα 44 καὶ 45 τοῦ νόμου 5060, κατάσχεσις μόνον: α) ἕνεκα προσβολῆς κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, β) ἕνεκεν ἀσέμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶ, γ) ἕνεκεν δημοσιεύσεως εἰδήσεων ἀναγομένων εἰς κινήσεις τοῦ κατὰ γῆν ἢ θάλασσαν στρατοῦ ἢ εἰς ἔργα ὀχυρώσεως τῆς χώρας, καὶ δ) ἕνεκεν δημοσιεύσεως σχεδίων ἐπιστρατεύσεως ἢ κινητοποιήσεως, ὀργανώσεως καὶ συνθέσεως τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν δυνάμεων τοῦ κράτους ἢ ἀνακοινώσεων εἰδήσεων, περιγραφῶν ἢ φωτογραφιῶν σχετιζομένων πρὸς ἐκτέλεσιν γυμνασίων ἢ ἀσκήσεων, ὀχυρώσεις ἢ ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ὅτε αὕτη ἐνεργεῖται κατὰ παραγγελίαν τοῦ παρὰ πλημμελειοδίκαις εἰσαγγελέως, ὁ δὲ κατασχὼν ὑπάλληλος ὀφείλει ν' ἀποστείλῃ ἄνευ ἀναβολῆς τὴν περὶ τῆς κατασχέσεως ἔκθεσιν μετὰ τῶν κατασχεθέντων εἰς τὸν εἰσαγγελέα, ὅστις ἔχει ὑποχρέωσιν ὅπως ἐντὸς 24 ὡρῶν ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ συμβούλιον καὶ τοῦτο ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἡ κατάσχεσις αἴρεται αὐτοδικαίως. Τῶν δὲ ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων καὶ τηλεφωνημάτων δύναται να γίνῃ κατάσχεσις, συνῳδὰ τῷ ἄρθρῳ 18 τοῦ ἰδίου Συντάγματος, μόνον μετὰ τὴν περιέλευσιν αὐτῶν εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνονται, ὅτε ἀπόλλυται ὁ ἰδιάζων αὐτῶν χαρακτήρ, ὁ προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, ὅπερ δὲν προστατεύει ἢ τὴν ἀσφαλῆ παράδοσιν τῶν εἰς τὰ ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα, τηλεφωνεῖα παραδιδομένων ἐπιστολῶν εἰς τοὺς πρὸς οὓς διευθύνονται.

Ἀπόδοσις τῶν πειστηρίων. Τὰ κατασχεθέντα πειστήρια μετὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ περίπτωσις δημεύσεως αὐτῶν, ἀποδίδονται εἰς τὸν ἰδιοκτήμονα αὐτῶν, ἐξευρισκόμενον ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ἢ συμβουλίου· καὶ ἐὰν μὲν ἐκδοθῇ βούλευμα ἀπαλλακτικὸν τοῦ κατηγορουμένου, διὰ τοῦ βουλεύματος τούτου ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ καὶ δι' ἄλλου βραδύτερον τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐκδιδομένου, διατάσσεται ἡ ἀπόδοσις· ἐὰν δὲ ὁ κατηγορούμενος παραπεμφθῇ ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἢ ἀθωωτικῆς ἀποφάσεως ἐξ ἐπαγγέλματος πάλιν διατάσσεται ἡ ἀπόδοσις τῶν πειστηρίων εἰς τὸν ἰδιοκτήμονα, ἐὰν δὲ παρελείφθη, δι' ἄλλης ἀποφάσεως τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου βραδύτερον τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ τοῦ εἰσαγγελέως ἐκδιδομένης (οὐχὶ δὲ πλέον διὰ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου, ἐφόσον ἔχει λήξει ἡ προδικασία). Διατάσσεται δὲ διὰ τοῦ βουλεύματος ἢ τῆς ἀποφάσεως ἡ εἰς τὸν ἰδιοκτήμονα ἀπόδοσις, τοιοῦτος δὲ δύναται, ὡς εἰκός, νὰ εἶναι ἀδιαφόρως καὶ καταδικαστικῆς οὔσης τῆς ἀποφάσεως οὐ μόνον ὁ παθὼν ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορούμενος καὶ ἀθωωτικῆς οὔσης ταύτης οὐ μόνον ὁ κατηγορούμενος ἀλλὰ καὶ ὁ παθὼν ἢ τρίτος. Μὴ ἀνευρισκομένου δὲ τίς εἶναι ὁ ἰδιοκτήμων, τὸ συμβούλιον ἢ τὸ δικαστήριον διατάσσει ἀορίστως τὴν εἰς τὸν ἰδιοκτήμονα ἀπόδοσιν, μὴ δυνάμενον νὰ κατακυρώσῃ ταῦτα τῷ δημοσίῳ.

Ἐὰν ἀντικείμενόν τι ἀποτελῇ πειστήριον ὡρισμένου ἀδικήματος, κρίνεται μὲν κατὰ τὴν κατάσχεσιν ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἢ τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτήν, ἡ τελικὴ ὅμως κρίσις τοῦ ὅτι ὄντως τοῦτο τυγχάνει τοιοῦτον ἀνήκει εἰς τὸν δικαστὴν τῆς ὑποθέσεως, ὅστις ἐὰν κρίνῃ ὅτι δὲν κέκτηται τὴν ἰδιότητα ταύτην καὶ συνεπῶς κακῶς κατεσχέθη ὡς πειστήριον, ὀφείλει νὰ διατάξῃ τὴν ἐπιστροφὴν ἁπλῶς αὐτοῦ εἰς τὸν παρ' ᾧ ἡ κατάσχεσις.

Δήμευσις τῶν πειστηρίων. Δημεύονται δὲ τὰ πειστήρια, περιερχόμενα εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου, ὅταν συντρέχουν αἱ ἑξῆς τρεῖς προϋποθέσεις: 1) Ὑπάρχῃ διάταξις ῥητὴ τοῦ νόμου ἐπιτρέπουσα τὴν δήμευσιν αὐτῶν, ὡς λ.χ. τῶν ἐγγράφων, σκευῶν, χρημάτων τῶν ἀθεμίτων ἑταιρειῶν ἐν ἄρθρῳ 216 τοῦ ποινικοῦ νόμου, τῶν νομισματοσημάντρων κλπ. ἐπὶ τῆς παραχαράξεως καὶ κιβδηλείας ἐν ἄρθρῳ 243 ποινικοῦ νόμου, τῶν πλαστογραφηθέντων δημοσίων ἀποδεικτικῶν χρέους ἐν ἄρθρῳ 260 ποινικοῦ νόμου, τῶν ὅπλων ἐπὶ παρανόμου ὁπλοφορίας ἐν τῷ νόμῳ 286, τῶν νοθευμένων μέτρων καὶ σταθμῶν ἐπὶ τῆς δι' αὐτῶν ἀπάτης ἐν ἄρθρῳ 400 ποινικοῦ νόμου, τῶν σκευῶν τῆς ἁλιείας ἐπὶ παραβιάσεως τοῦ δικαιώματος αὐτῆς ἐν ἄρθρῳ 460 ποινικοῦ νόμου κλπ. 2) Ἐκδοθῇ καταδικαστικὴ ἀπόφασις κατὰ τοῦ κατηγορουμένου καὶ 3) Ὑπάρχῃ νόμιμος ἔκθεσις περὶ τῆς κατασχέσεώς των. Ἐὰν μία τῶν τριῶν τούτων προϋποθέσεων ἐλλείπῃ, δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ δήμευσις πειστηρίου, ἥτις ἀποτελεῖ ἐν γένει βαρεῖαν κατὰ τοῦ πολίτου ἐπέμβασιν, δι' ὅπερ καὶ διὰ τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 17) ἀπηγορεύθη ἀπολύτως ἡ γενικὴ τοιαύτη. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως συνῳδὰ τῷ ἄρθρῳ 9 τοῦ νόμου ΒΡΝΣ΄ 1893 «καὶ ἐν περιπτώσει ἀθωώσεως διατάσσεται ἡ καταστροφὴ τῶν κατασχεθέντων τυχὸν παραποιημένων σημάτων· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει τὸ σῆμα δὲν δύναται νὰ καταστραφῇ ἄνευ τοῦ ἀντικειμένου, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται ἐπιτεθειμένον, τὸ δικαστήριον δύναται νὰ διατάξῃ καὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὴν καταστροφὴν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει».

Ἐπίσης ἐπὶ νοθείας διατάσσεται ἡ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου ἐκποίησις ἢ καταστροφὴ τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ὑγείαν ἢ ἐπικινδύνων εἰς τὴν ζωὴν τροφίμων ἢ ἀντικειμένων χρήσεως, ἐφόσον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀβλαβὴς αὐτῶν χρησιμοποίησις, ἅμα τῇ κατασχέσει καὶ πρὸ τῆς ἐκδικάσεως τῆς ὑποθέσεως (ἄρθ. 17 νόμου 362). Ἐπίσης κατασχεθεῖσα ἅμα τῇ κατασχέσει (ἄρθ. 6 τοῦ νόμου 2052 «Περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἁλιείας διὰ δυναμίτιδος») ἡ κατασχεθεῖσα δυναμῖτις ἢ ἀποστέλλεται εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀποθήκην ὑλικοῦ πολέμου πρὸ πάσης ἐκδικάσεως τῆς κατηγορίας. Ὁμοίως καὶ ἐν περιπτώσει ἀθωώσεως τοῦ κατηγορουμένου χωρεῖ δήμευσις καὶ καταστροφὴ (παρὰ τὴν ἄνω τεθεῖσαν ἀρχὴν) τῶν παντοίων ἀσέμνων δημοσιευμάτων, περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 29 καὶ 30 τοῦ νόμου 5060 περὶ τύπου κλπ., συνῳδὰ τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ τοῦ ἰδίου 29 ἄρθρου αὐτοῦ. Ὑπάρχουσι δὲ τέλος ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ δήμευσις γίνεται οὐχὶ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου, ὡς λ. χ. τῶν δώρων ἐπὶ δωροδοκίας, δημευομένων ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῶν πτωχῶν τοῦ τόπου, ἔνθα κατοικεῖ ὁ δωροδοκηθεὶς δημόσιος ὑπάλληλος ἢ ἔνορκος, καί τινες ἄλλαι ἥσσονος σπουδαιότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Σύνταγμ. ἑλλ. δημ. ἄρθρ. 16. 17, 18, ποιν. δικον. ἄρθρ. 82 καὶ 83, 169—176, 226 καὶ 252 νόμου 5060 ἄρθρ. 29, 30, 38, 44 καὶ ἑπόμ.—Helie No 2371—2388, καὶ No 5244 καὶ ἑπόμ.—*Κωνσταντοπούλου* «Ἑρμηνεία τῆς Ποιν. Δικον.» (ἔκδ. δευτέρα §§ 622—633, 791 καὶ 920 καὶ ἑπόμ.). —*Μανιάκη* «Νέοι Πανδέκται» (τόμ. 8ος σ. 541).—*Δραγούμη* «Ἁρμοδιότης δικαστικῶν συμβουλίων πρὸς ἀπόδοσιν πειστηρίων» (μελέτη εἰς νέους Πανδέκτας τόμ. 2ος σελ. 798). —*Μπουροπούλου* «Ἑρμηνεία τοῦ νόμου 5060 περὶ τύπου» (σελ. 113).—Ἐφετείου Ἀθηνῶν ἀπόφασις 853 (1900) «Θέμις» ΙΒ΄. σελ. 100. Ἀπόφασις 41 (1902) ὁλομελείας Ἀρείου Πάγου («Θέμις» ΙΔ΄. σελ. 22). Ἀπόφασις 45 (1902) ὁλομελείας Ἀρείου Πάγου («Θέμις» ΙΔ΄ σελ. 23).

Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

πειστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ πείθειν· καταπειστικός: «πειστικὰ ἐπιχειρήματα». — Ἐπίρρ. ***πειστικῶς.***

πειστικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πειστικοῦ: «ἡ πειστικότης τῶν ἐπιχειρημάτων,—τῶν λόγων», «ὡμίλησε μετὰ πειστικότητος».

Πείσων. Εἷς τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις τῷ 404 π. Χ. Α. Θ. Σ.

—**Πείσων.** Ἐπώνυμον διακεκριμένου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ γένους πληβείων, ἐξ οὗ ἀνεδείχθησαν περὶ τοὺς πεντήκοντα ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ, οὗ ἕνεκα εἶχε δημιουργηθῆ καὶ τὸ ἐπίθετον *Πεισωνιανός*. Ἐκ τούτων ἐπιφανέστατοι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: —1) ***Λεύκιος Καλπούρνιος Καιζονῖνος***, πενθερὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. —2) ***Γναῖος Καλπούρνιος***, ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας κατὰ τοῦ Νέρωνος. —3) ***Λεύκιος Καλπούρνιος*** *ὁ Συνετὸς* πολιτικός, εἰσηγητὴς τοῦ ὀνομαστοῦ Καλπουρνείου νόμου καὶ ἱστορικός, γράψας ῥωμαϊκὴν χρονογραφίαν ἀπὸ Αἰνείου μέχρι τῶν χρόνων του (τῷ 120 π. Χ. ἦτο τιμητής), ἧς χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ὅτι συνετάχθη ἐν γλώσσῃ ἀρχαϊκῇ καὶ ξηρᾷ καὶ ἄνευ τῆς δεούσης ἱστορικῆς κριτικῆς, καίπερ προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ τὸν Ἡρόδοτον. Πάντως τὰ Χρονικὰ ταῦτα τοῦ Πείσωνος ἐκρίθησαν ἀνώτερα τῶν παραλλήλων τοῦ Λευκίου Σκριβωνίου Λίβωνος καὶ τοῦ Αὔλου Ποστουμίου. —4) Πρὸς ἕνα τῶν υἱῶν ἑτέρου ***Λευκίου Καλπουρνίου Πείσωνος,*** ὑπάτου, ἀπευθύνεται ἡ τοῦ Ὁρατίου «Ποιητική». —5) Εἰς τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποιμένος *Μελιβοίου* ὁ ἐπιφανὴς ***Γάϊος Καλπούρνιος Πείσων.*** Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Baehrens τῶν «Poetae Latini minores» (σελ. 221—236) εὑρέθη καὶ ποίημα ἐκ 261 δακτυλικῶν ἑξαμέτρων «Ἐγκώμιον τοῦ Πείσωνος», γραφὲν ὑπ' ἀγνώστου, κατὰ δὲ τὸν Haupt ὑπὸ τοῦ βουκολικοῦ ποιητοῦ Καλπουρνίου. Ν. ΛΙΒΑΔΑΣ

Πεισώντα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 339.

Πεϊτσίνοβιτς, *Κύριλλος.* Βούλγαρος μοναχὸς καὶ συγγραφεύς, εἷς τῶν ἀποστόλων τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως ἐν Βουλγαρίᾳ, καταγόμενος ἐκ Μακεδονίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1845. Τ. Β.

Πεϊ-Χὸ (Peiho=*βόρειος ποταμὸς* ἢ *Πάϊ-Χὸ*=*λευκὸς ποταμός*) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς βορείου Κίνας ἐν τῇ διοικήσει Τσιλί, σχηματιζόμενος παρὰ τὸ Μι-γιοὺν διὰ τῆς συνενώσεως τῶν ποταμῶν *Τὸγγ-Χὸ* καὶ *Τσάο-Χό*. Κατὰ τὸ ἄνω ῥοῦν αὐτοῦ φέρει τὸ ὄνομα *Λοὺ-Χό*, μέχρι τῆς πόλεως Τὸγγ-Τσέου, ἀφ' ἧς καθίσταται πλωτὸς καὶ ἀποκτᾷ μεγάλην διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν σημασίαν, συνδεόμενος πρὸς τὴν «αὐτοκρατορικὴν διώρυγα». Χ. Δ.

Πεϊχότο (Peihoto, *προφ. Πεϊσότου*), ***Φλωριανός.*** Βραζιλιανὸς πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς (1842—1895). Ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἔλαβε μέρος εἰς μάχας τινὰς καθ' ἃς διεκρίθη. Εἶτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν, μεθ' ὃ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Παραγουάης, πληγωθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀκιδαμπάν. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐξελέγη γερουσιαστής. Τῷ 1889 ἦτο στρατηγός, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου τοῦ Β΄. Ὁ Πεϊχότο ἐγένετο ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, ἔπειτα ἐξελέγη γερουσιαστὴς καὶ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας (1891—1894). Γ. Ι. Β.

Πεκαλόνγκαν (Pekalongan) *[Γεωγρ.].* Ὁλλανδικὴ ἐπαρχία ἐν τῇ νήσῳ Ἰάβᾳ. Ἔχει ἔκτασιν 5.668 τ. χλμ. καὶ 2.268.571 κατ. Παράγει κυρίως σάκχαριν καὶ ὄρυζαν. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις *Πεκαλόνγκαν*, ἔχουσα 60.700 κατοίκους. Γ. Ι. Β.

πέκαρι (τὸ) (Pecari) *[Ζωολ.].* Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συΐδων*, περιλαμβάνον ζῷα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς ἀγριοχοίρους, ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας, τῆς Βραζιλίας, τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Παραγουάης. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι τὸ *πέκαρι τὸ λευκόχειλον* (Pecari dicotyles), ὅπερ ἔχει μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ χρῶμα φαιομελανὸν μετὰ πυρροξάνθων ἀποχρώσεων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Παραγουάην καὶ τὸ Περού, καὶ τὸ *πέκαρι τὸ λευκόλαιμον* (Pecari torquatus), ὅπερ εἶναι μικρότερον τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἔχει χρῶμα λευκόφαιον καὶ λευκὴν ταινίαν ἐν εἴδει περιλαιμίου κατὰ τὸν λαιμόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (βλ. καὶ λ. *ἀγριόχοιρος*). Δ. Ν. Π.

Πεκὲ (Pecquet), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος ἀνατόμος, γεννηθεὶς ἐν Διέππῃ (1622—1674). Τῷ 1666 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ ὄνομά του κατέστη γνωστὸν ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνα-

Digitized by Google

καλύψεως τῆς δεξαμενῆς, ἐν ᾗ καταλήγουσι τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα τῶν κάτω ἄκρων καὶ τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων, καὶ ἥτις φέρει ἔκτοτε τὸ ὄνομά του (chyli receptaculum· réservoir ἢ citerne de Pecquet), ὡς καὶ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ θωρακικοῦ πόρου. Ο. Ρ.

Πεκιάνγκ (=βόρειος ποταμὸς) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ μεσημβρινῇ Κίνᾳ. Πηγάζει παρὰ τὴν ὀρεινὴν δίοδον Τσάσλινγκ καὶ χύνεται παρὰ τὸ Σαμσουΐ εἰς τὸν Σικιάνγκ. Ἔχει μῆκος 300 χλμ. καὶ ἀποτελεῖ τὴν σημαντικωτέραν πλευστὴν ὁδὸν μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Κβάνγκ-Τούνγκ καὶ Χουνάν. Γ. Ι. Β.

Πεκίνι *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἀλβανίας, δεξιόθεν τοῦ ποταμοῦ Σκούμπη, εἰς ἀπόστασιν 26 χλμ. ἀνατολικῶς τῶν παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς καὶ 30 χλμ. δυτικῶς τοῦ Ἐλμπασάν. Κάτ. 1.800 περίπου, οἱ περισσότεροι Μουσουλμᾶνοι. Ν. Μ.

Πεκῖνον (Pékin, Peking, Pechino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, ἄλλοτε πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ νῦν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Σοὺν-Τιὲν-φοῦ, ἐν τῇ διοικητικῇ περιοχῇ τοῦ Τσὶ-λί. Τὸ σινικὸν αὐτῆς ὄνομα εἶναι *Πὲ-κὶν* ἢ *Πέϊ-κίν*, ὅπερ ὑπὸ τῶν μανδαρίνων προφέρεται *Πὲ-τὶν* ἢ *Πέϊ-τσὶν* καὶ σημαίνει «βόρειος πρωτεύουσα»· ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὴν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὄνομα τῆς *Κιὰν-νὶν-φοὺ* ἢ *Νὰν-κίν*, ὅπερ σημαίνει «νότιος πρωτεύουσα», καθόσον ἐν αὐτῇ παρέμενεν ἡ κινεζικὴ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1928, καθ' ὃν τὸ Νανκὶν ὡρίσθη ὡς πρωτεύουσα τῆς Δημοκρατίας τῆς Κίνας, τὸ Πεκῖνον μετωνομάσθη ἐπισήμως εἰς *Πέϊ-πὶν* ἤτοι «βόρειος εἰρήνη». Κεῖται εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ποταμῶν Πέϊ-Χὸ καὶ Χουνχὸ (18 καὶ 14 χλμ.), 130 χλμ. ΒΔ. τοῦ κόλπου Πὲ-τσὶ-λὶ τῆς Κιτρίνης θαλάσσης, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Μεγάλης διώρυγος ἢ Τὰ-τοὺν-χὸ καὶ κατέχει τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς εὐρείας πεδιάδος, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν προπόδων τῶν ὀρέων Τσὶ-λὶ μέχρι τῆς θαλάσσης, εἰς Β. πλάτος 39°54'3" καὶ Δ. μῆκος 116°28'24" ἀπὸ τοῦ Γκρήνουϊτς. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐπιστεύετο ὅτι τὸ Πεκῖνον εἶχε πολλὰ ἑκατομμύρια κατοίκων, λόγῳ τῶν μυθωδῶν περιγραφῶν τῶν πρώτων ἐξερευνητῶν καὶ ἱεραποστόλων, οἵτινες εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτό. Τῷ 1866 ὁ Λόκαρντ ὑπελόγιζε τοὺς κατοίκους αὐτοῦ εἰς 2.500.000, ἐνῷ ὁ Μαρτὲν περιώριζεν αὐτοὺς εἰς 800.000. Κατὰ τὴν πρώτην γνωσθεῖσαν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1912, ὁ πληθυσμὸς τῆς τότε πρωτευούσης ἀνεβιβάζετο εἰς 692.000, τῷ 1920 ὑπελογίζετο εἰς 1.000.000, τῷ 1922 εἰς 1.181.400 καὶ τῷ 1929 εἰς 1.242.718 κατ. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ Μαντζοὺ καὶ Κινέζους, ἐκ τῶν ὁποίων εὐάριθμοι, οἱ καλούμενοι *Χόϊ - χόϊ*, πρεσβεύουν τὸν Μωαμεθανισμόν. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ περὶ τοὺς 2.000 ξένοι. Τὸ κλῖμα τοῦ Πεκίνου εἶναι ξηρόν, ἡ δὲ μέση ἐτησία θερμοκρασία ἀνέρχεται εἰς 11° 7, ἡ μέση ἀνωτάτη εἰς 36° 3 καὶ ἡ μέση κατωτάτη εἰς —15° 2.

Τὸ Πεκῖνον ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐφαπτομένων καὶ διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων πόλεων, τῆς *Ἐσωτερικῆς* καὶ τῆς *Ἐξωτερικῆς*, περιβαλλομένων ὑπὸ χωριστῶν τειχῶν καὶ τάφρων καὶ συγκοινωνουσῶν διὰ τριῶν ὠχυρωμένων πυλῶν. Ἡ Ἐσωτερική, ἥτις λέγεται καὶ *πόλις τῶν Μαντζοὺ* ἢ τῶν *Ταττάρων* καὶ *Νέϊ - Τσὲν* (πόλις τῆς αὐλῆς), εὑρίσκεται πρὸς Β., ἐνῷ ἡ Ἐξωτερικὴ εὑρίσκεται πρὸς Ν. καὶ λέγεται καὶ *πόλις τῶν Κινέζων*. Ὁρώμενον τὸ Πεκῖνον ἐκ τῶν μακρόθεν πρὸς τὰ ΒΔ. εὑρισκομένων ὑψωμάτων, φαίνεται κείμενον ἐν τῷ μέσῳ πυκνοῦ δάσους, λόγῳ τῶν πολυαρίθμων καὶ πολυδένδρων κήπων καὶ κοιμητηρίων, ἅτινα τὸ περιβάλλουν. Ἡ θέα τῶν ὑπερυψήλων τειχῶν καὶ τῶν πολυαρίθμων πύργων καὶ περιπτέρων του εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβλητική. Ὅταν εἰσέλθῃ τις ὅμως ἐντὸς τῆς πόλεως, πᾶσα ἰδέα μεγαλοπρεπείας ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς ἐντυπώσεως τῆς πρωτοτυπίας καὶ τοῦ παραδόξου. Ἑκατέρωθεν τῶν ὁδῶν ὑπάρχουν οἰκίαι ἀκανονίστως διατεταγμέναι, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἡμιηρειπωμέναι. Τινὲς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως εἶναι λίαν εὐρεῖαι, αἱ κυριώτεραι μάλιστα ἔχουν πλάτος 40 μ. Ἡ ὀνομαζομένη ὁδὸς τῆς Ἡσυχίας (*Τσάνγκ - νγκὰν-Κιάϊ*), ἥτις εἶναι ἡ κεντρικωτέρα καὶ σημαντικωτέρα πασῶν, ἔχει πλάτος 60 μ. καὶ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς Ἐσωτερικῆς πόλεως. Γενικῶς αἱ ὁδοὶ τῆς Ἐσωτερικῆς πόλεως εἶναι εὐρύτεραι καὶ ὡραιότεραι τῶν ὁδῶν τῆς Ἐξωτερικῆς πόλεως. Αἱ δευτερεύουσαι ὁδοὶ εἶναι στεναὶ καὶ πολλάκις σκολιαί, ἔχουσαι ἐπὶ τῶν διασταυρώσεων αὐτῶν ἰδικὰ ὁδοφράγματα, τὰ ὁποῖα κλείουν κατὰ τὴν νύκτα. Εἰς αὐτὰς εὑρίσκονται τὰ περισσότερα τῶν ἀνακτόρων καὶ μεγάρων τῶν πλουσιωτέρων κατοίκων. Αἱ πλεῖσται τῶν ὁδῶν δὲν φέρουν ὁδοστρώματα, οὔτε φωτίζονται κατὰ τὴν νύκτα. Πάντα τὰ οἰκοδομήματα καλύπτονται ὑπὸ στεγῶν ἐγχρώμων, τὰ δὲ χρησιμοποιούμενα χρώματα καθορίζουν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας μόνον τὰ αὐτοκρατορικὰ οἰκοδομήματα καὶ οἱ ναοὶ ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν στέγας χρωματισμένας διὰ κιτρίνου χρώματος. Τὸ πράσινον ἐπετρέπετο εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων, τὸ δὲ σταχτόχρουν καὶ τὸ ἐρυθρὸν εἰς τὰς ἄλλας οἰκοδομάς. Τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὴν πόλιν τῶν Μαντζού, εἶναι ὑψηλότερα καὶ παχύτερα τῶν τῆς κινεζικῆς πόλεως, ἅτινα ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τείχη τῶν ἄλλων κινεζικῶν πόλεων. Ἐν τῷ συνόλῳ τὰ τείχη ταῦτα ἔχουν 16 πύλας. Ἐπὶ τῶν πυλῶν τούτων καὶ κατὰ διαστήματα 100 μ. ἐγείρονται τετράγωνοι πύργοι, οἱ μὲν 12 μ. ὕψους καὶ ἄλλοι 25 μ. ὕψους. Ὑπάρχουν ὅμως καί τινες ὑψηλότεροι, ἰδίως ἐπὶ τῶν γωνιῶν. Παρ' ἑκάστην πύλην ἐγείρονται δύο περίπτερα, ἓν ἐκ δύο ὀρόφων, ὅπερ ἔχει πρόσοψιν πρὸς τὴν πόλιν καὶ χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη καὶ στρατών, καὶ ἕτερον, μὲ τέσσαρας ὀρόφους, ὅπερ ἔχει πρόσοψιν πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ χρησιμεύει ὡς πυροβολεῖον. Ἄλλοτε τὰ περίπτερα ταῦτα ἀπετέλουν σημαντικώτατα ὀχυρωματικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀπώλεσαν πᾶσαν στρατιωτικὴν ἀξίαν. Τὰ τείχη, αἱ ἐπιβλητικαὶ πύλαι καὶ οἱ πύργοι ἀποτελοῦν σήμερον ἁπλᾶς μεγαλοπρεπεῖς ἀναμνήσεις, διότι εἶναι τελείως ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἐστερημένα πάσης φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ κράτους. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰς τάφρους, πλάτους 18 μ., αἵτινες περιβάλλουν ἔξωθεν τὰ τείχη καὶ φέρουν 16 γεφύρας, ἀνὰ μίαν πρὸ ἑκάστης πύλης. Τὰ τείχη ἔχουν ὕψος 13 μ. καὶ πλάτος 18 μ. περὶ τὴν βάσιν καὶ 11 μ. εἰς τὴν κορυφήν.

Ἡ Ἐσωτερικὴ πόλις. Ἡ πόλις τῶν Μαντζοὺ ἢ τῶν Ταττάρων ἢ Ἐσωτερικὴ πόλις εἶναι ἡ σημαντικωτέρα ἀπὸ ἀπόψεως κτηρίων καὶ γενικῆς ἐμφανίσεως. Ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ κέντρα διασκεδάσεων, οὔτε καταγώγια, δὲν ἐπετρέπετο δὲ ἡ παραμονὴ εἰς ἄτομα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν φυλὴν τῶν Μαντζού. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει ἔκτασιν 23.55 τετρ. χλμ. καὶ ἐννέα πύλας, ὧν ἡ κυριωτέρα εἶναι ἡ πύλη τῆς Αὐλῆς, ἡ κεντρικὴ πύλη, ἥτις ἑνώνει τὴν πόλιν ταύτην πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πόλιν. Ἀπὸ τὴν πύλην ταύτην, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας τὰς συγκοινωνούσας μὲ τὴν ἐξωτερικὴν πόλιν, ἄρχονται τρεῖς μεγάλαι λεωφόροι πλάτους 40 μ., αἵτινες διαιροῦν τὴν πόλιν τῶν Ταττάρων εἰς τρία μεγάλα τμήματα. Ἡ Ἐσωτερικὴ πόλις περιλαμβάνει καὶ δύο ἄλλας πόλεις, περιβαλλομένας ἐπίσης ὑπὸ τειχῶν, οὕτω δὲ ἡ πόλις τῶν Μανζοὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ἐν ὅλῳ πόλεις: 1) ἀπὸ τὴν κυρίως πόλιν τῶν Μανζοὺ (*Κὶνγκ-Τσέν*), ἥτις περιβάλλει τὰς δύο ἄλλας, 2) ἀπὸ τὴν Κιτρίνην πόλιν ἢ τέως Αὐτοκρατορικὴν πόλιν (*Βὰν-Τσέν*), ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον, καὶ 3) ἀπὸ τὴν Ἀπηγορευμένην, Ἱερὰν ἢ Ἐρυθρὰν πόλιν (*Τσοὺ - κὶν - τσέν*), ἥτις καταλαμβάνει τὸ κέντρον καὶ σύγκειται κυρίως ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνακτόρου. Ἡ *Ἀπηγορευμένη πόλις* αὕτη περιβάλλεται ὑπὸ τείχους ὕψους 8 μ., ὅπερ ἀποκρύπτει ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν διαβατῶν καὶ εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἐρυθρῶν πλίνθων. Τὸ τεῖχος τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ τάφρου 3.600 μ. περιμέτρου καὶ ἔχει τέσσαρας πύλας ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν του, μετὰ τεσσάρων ὡραίων περιπτέρων ἐπ' αὐτῶν καὶ τεσσάρων κρεμαστῶν καὶ δυναμένων ν' ἀνασηκωθῶσι γεφυρῶν. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον ἀποτελεῖται ἀπὸ σύνολον μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν καὶ ὡραίων περιπτέρων ἀποληγόντων εἰς χρυσᾶς στέγας μετὰ τεραστίων χρυσῶν σφαιρῶν, μὲ τεραστίας αἰθούσας, πολυάριθμα περιστύλια μὲ πολυχρώμους κίονας, μὲ πολυτελεῖς διακοσμήσεις καὶ πλούσια ἔργα ζωγραφικῆς. Ἡ *τέως αὐτοκρατορικὴ πόλις*, ἥτις περιβάλλει τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, περικλείεται ὑπὸ τείχους ὕψους 4 μέχρι 6 μ. καὶ ἔχοντος περίμετρον 7 χλμ. μετὰ τεσσάρων πυλῶν. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς πόλεως ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τσὶν-Τσούν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἀποκλειστικὸς χῶρος διὰ τὸ ἀνάκτορόν του. Οἱ διάδοχοι ὅμως αὐτοῦ προέβησαν εἰς πολλὰς παραχωρήσεις εἰς διαφόρους μεγιστᾶνας, οἵτινες ἔκτισαν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ μέγαρά των καὶ διαφόρους ναοὺς καὶ ἄλλα δημόσια κτήρια. Μέγα μέρος τῆς πόλεως ταύτης καταλαμβάνουν οἱ αὐτοκρατορικοὶ κῆποι, οἵτινες περιλαμβάνουν τεχνητὰς λίμνας, τεχνητὰ ὄρη σχηματισθέντα ἐκ τοῦ χώματος τῶν ἀνορύξεων, θαυμασίους περιπάτους, ἀνακτορικὰ κτήρια, περίπτερα κτλ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν δύο λόφοι· ὁ καλούμενος Λόφος τοῦ ἄνθρακος (Κὶν - σάν), ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ ὑψηλότερος, ἔχων ὕψος 66 μ., καλυπτόμενος ὑπὸ θαυμασίων πευκῶν καὶ ἀπολήγων εἰς πέντε κορυφάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγείρονται ναοὶ καὶ περίπτερα. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ κῆποι πρὸς Δ. τοῦ Λόφου τοῦ ἄνθρακος σχηματίζουν ὡραίαν λίμνην, ἐπὶ τοῦ στενοτέρου τμήματος τῆς ὁποίας ὑπάρχει μαρμαρίνη γέφυρα ἐκ 10 τόξων. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς γεφύρας ταύτης ὑπάρχει ὡραία οἰκοδομὴ καλουμένη *Τσὰν-κουὰν-τιὲν* καὶ χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μογγόλων. Πρὸς Β. τῆς γεφύρας ταύτης ὑπάρχει ἑτέρα μαρμαρίνη γέφυρα ὁδηγοῦσα εἰς μικρὸν λόφον ἀποτελοῦντα μικρὰν χερσόνησον εἰσχωροῦσαν εἰς τὴν λίμνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας πλὴν ἄλλων οἰκοδομημάτων, ὑπάρχει καὶ περίφημον κενοτάφιον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων σημαντικῶν οἰκοδομῶν τῆς τέως αὐτοκρατορικῆς πόλεως εἶναι ὁ ναὸς τῶν προγόνων καὶ διάφοροι ἄλλοι ναοί, καθὼς ἡ παγόδα μετὰ χρυσῆς στέγης ἀποληγούσης εἰς δράκοντα, ἡ κειμένη πρὸς τὴν ΒΔ. γωνίαν τῶν ἀνακτόρων, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἐξετάσεων τῶν πριγκίπων τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, οἱ στρατῶνες τῆς νέας φρουρᾶς καὶ οἱ στρατῶνες τῆς ἐφίππου φρουρᾶς καὶ τέλος ἡ αὐτοκρατορικὴ παγόδα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ Πεκίνου καὶ τῶν πλουσιώτατα διακεκοσμημένων, καὶ τὸ ἀνάκτορον, ὅπερ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἐχρησίμευεν ὡς ἕδρα τοῦ προέδρου ταύτης. Ἡ *κυρίως πόλις τῶν Μαντζοὺ* περιλαμβάνει ἐπίσης πολυάριθμα θρησκευτικὰ καθιδρύματα καὶ δημόσια κτήρια, καθὼς καὶ πολλὰ ἀνάκτορα, περίπτερα, παγόδας καὶ θριαμβευτικὰς ἁψῖδας. Αἱ τελευταῖαι αὗται εὑρίσκονται εἰς τὰς περισσοτέρας διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν καὶ τὰς πλατείας καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν κεντρικὴν πύλην μετὰ δύο μικροτέρων πρὸς τὰ πλάγια κεκαλυμμένων ὑπὸ στέγης. Πολλαὶ τούτων εἶναι θαυμασίως ἐπιχρυσωμέναι, μετὰ ὡραίων ἔργων ζωγραφικῆς. Τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου ἢ τοῦ γεγονότος διὰ τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθησαν εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐπ' αὐτῶν διὰ μεγάλων χρυσῶν γραμμάτων. Τὰ περισσότερα τῶν μεγάλων δημοσίων κτηρίων περιβάλλονται ὑπὸ ἰδιαιτέρων τειχῶν, μεταξὺ δὲ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων ἐκ τούτων εἶναι τὸ περίφημον *Τσοὺν-λὶ-γυαμὲν* ἢ μέγαρον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ *Βὲν-χίο-κοὺν* ἢ μέγαρον τῶν ἐξετάσεων, μετὰ παγόδας τοῦ Κομφουκίου, καὶ οἱ «σιτοβολῶνες τῆς ἀφθονίας», τεράστια οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται σήμερον εἰς κατάστασιν ἐρειπώσεως καὶ ἅτινα ἄλλοτε ἐχρησίμευον ὡς ἀποθῆκαι τροφίμων, ἐπαρκούντων, ὡς λέγεται, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως δι' ὀκτὼ ἔτη. Πρὸς τὴν ΒΑ. γωνίαν τῆς πόλεως ταύτης εὑρίσκονται δύο ἐκ τῶν περιφημοτέρων ναῶν τοῦ Πεκίνου, ὁ ναὸς τοῦ Κομφουκίου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Λάμα. Ὁ πρῶτος ἀποτελεῖται ἐκ κυκλικῆς παγόδας περιβαλλομένης ὑπὸ μαρμαρίνων κλιμάκων μετὰ γεγλυμμένων βαθμίδων. Τὸ περιστύλιον τῆς μεγάλης αἰθούσης τῶν προσευχῶν ἀποτελεῖται ἐκ μελανοῦ μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένα διὰ χρυσῶν γραμμάτων διάφορα ἀποφθέγματα τοῦ μεγάλου σοφοῦ. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχουν μόνον τὰ ἀγάλματα τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ μαθητοῦ του Μὲν-τσέ. Ὁ ναὸς τοῦ Λάμα ἢ τῶν Χιλίων Λάμα εἶναι μεγάλη τετράγωνος οἰκοδομή, μετὰ περιστυλίου καὶ τείχους περιμέτρου 2 χιλιομέτρων. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει τεράστιον ἄγαλμα τοῦ Βούδα ἐκ ξύλου, ὕψους 21 μ. Ἡ μεγάλη λίμνη τῶν κήπων, ὑποδιαιρουμένη εἰς Νότιον, Μεσαίαν καὶ Βόρειον, συνεχίζεται καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως πρὸς Β. καὶ ΒΔ., σχηματίζουσα ἑτέρας τρεῖς λίμνας, αἵτινες καταλήγουν καὶ εἰς τετάρτην, τὴν λίμνην τῶν καλαμώνων, εὑρισκομένην ἐντὸς τοῦ τείχους τῆς ΒΔ. πλευρᾶς.

Ἡ συνοικία τῶν πρεσβειῶν. Σχεδὸν πάντα τὰ οἰκοδομήματα καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν εὑρίσκονται ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πόλει, πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς ἀπηγορευμένης πόλεως, μεταξὺ τῆς κεντρικῆς πύλης Τσιὲν καὶ τῆς ἀνατολικῆς πύλης Χὰ-τά, παρὰ τὸ τεῖχος τὸ διαχωρίζον τὴν ἐσωτερικὴν ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πόλεως. Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται ἀποτελοῦν τὴν καλουμένην συνοικίαν τῶν πρεσβειῶν, ἥτις ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ σχηματίζει τέταρτον τμῆμα ἢ τετάρτην χωριστὴν πόλιν ἐντὸς τῆς ἐσωτερικῆς πόλεως. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ ὑπάρχουν αἱ πρεσβεῖαι τῶν ξένων κρατῶν, πέριξ τῶν ὁποίων ἔχουν συγκεντρωθῆ αἱ οἰκίαι καὶ τὰ καταστήματα τῶν ὑπηκόων τῶν διαφόρων κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκουν αἱ πρεσβεῖαι. Παρὰ τὰς πρεσβείας ὑπάρχουν καὶ οἱ στρατῶνες τῶν μικρῶν φρουρῶν, τὰς ὁποίας διατηρεῖ χάριν ἀσφαλείας ἑκάστη τούτων.

Πρὸς Δ. τῆς συνοικίας τῶν πρεσβειῶν καὶ παρὰ τὴν πύλην Σουὰν-Βοὺ ὑπάρχει ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Πεκίνου, ἡ καλουμένη μητρόπολις τοῦ Νότου, ἡ ὁποία ἦτο ἄλλοτε πορτογαλικὴ μητρόπολις, κατασκευασθεῖσα τῷ 1601 καὶ ἀνήκουσα σήμερον εἰς τοὺς Γάλλους. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου τῶν Παρισίων, ἐπὶ τῆς προσόψεως δὲ αὐτῆς φέρει ἀναγεγραμμένα διὰ χρυσῶν γραμμάτων ποιήματα εἰς κινεζικὴν καὶ μαντζουριανὴν γλῶσσαν, συντεθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κάνγκι πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον ὑπάρχει καὶ μονὴ Κινέζων καλογραιῶν μετὰ σχολῆς, ὀρφανοτροφείου καὶ νοσοκομείου. Ἕτερος χριστιανικὸς ναὸς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Σωτῆρος, μετὰ τοῦ κτηρίου τῆς μητροπόλεως καλουμένου Πετάν, ὅπου νῦν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τῶν Καθολικῶν. Ὁ ναὸς οὗτος εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως καὶ περιβάλλεται ὑπὸ οἰκοδομημάτων περιλαμβανόντων μονὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, τυπογραφεῖον, βιβλιοθήκην καὶ μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας. Τῷ 1888, λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κτηρίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, συνεπείᾳ τῆς κατασκευῆς περιπτέρου διὰ τὴν αὐτοκράτειραν, παρεχωρήθη χῶρος πρὸς Α. τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως, ὅπου ἐκτίσθη ἡ καλουμένη ἀνατολικὴ

Digitized by Google

τρόπολις. Πρὸς ΒΑ. τῆς κινεζικῆς πόλεως ὑπάρχει ὀρθόδοξος ρωσικὸς ναὸς μετὰ ἐπισκοπῆς, μονῆς Ρώσων μοναχῶν, σχολῆς, βιβλιοθήκης, ἀστεροσκοπείου καὶ μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ.

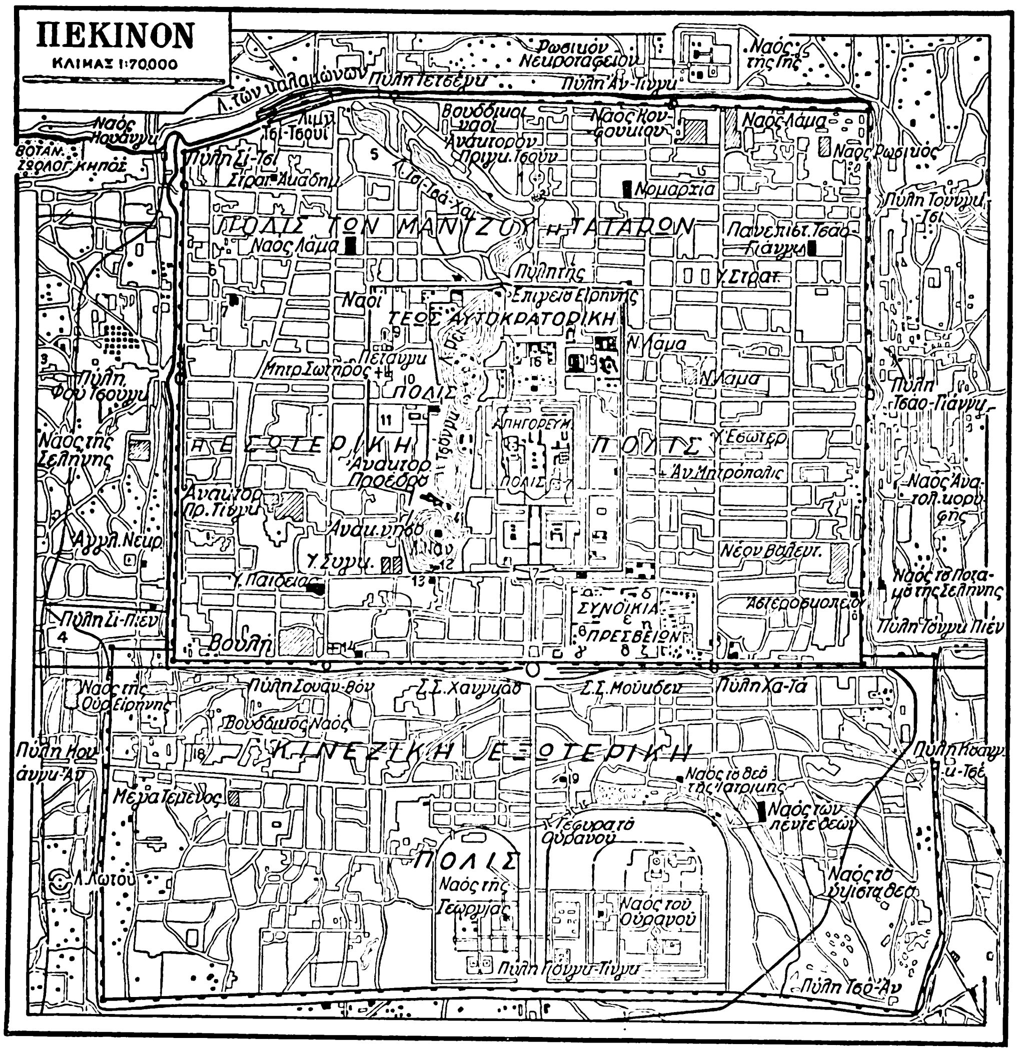

Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πόλει καὶ διάφοροι θρησκευτικαὶ ἀποστολαὶ διαμαρτυρομένων καθὼς καὶ τεμένη Μωαμεθανῶν. Πρὸς Β. τῆς πόλεως, ἐκτὸς του τείχους, ὑπάρχει τὸ ρωσικὸν νεκροταφεῖον μετὰ ναοῦ, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν τῷ 1920 διάφορα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα μεγάλης ἀξίας, περιλαμβάνοντα ἀρχαίας ἐπιγραφάς, ἀγαλμάτια, ἀναθήματα κτλ. Ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τούτῳ φυλάσσονται τὰ λείψανα τῶν μεγάλων δουκῶν Μιχαήλοβιτς, Ἰωάννου, τῆς μεγάλης δουκίσσης Ἰσαβέλλας, καὶ τῶν ἀκολούθων των, δολοφονηθέντων τὸν Ἰούλιον τοῦ 1918 εἰς τὴν Σιβηρίαν.

Ἐν τῇ Ἐσωτερικῇ πόλει ὑπάρχουν καὶ τεράστια παλαιὰ μέγαρα καὶ ἀνάκτορα πριγκίπων, τινὰ τῶν ὁποίων μετεβλήθησαν εἰς ὑπουργεῖα. Ἐπίσης ὑπάρχουν στρατιωτικαὶ σχολαὶ καὶ μεγάλοι στρατῶνες. Μεταξὺ τῶν ἄλλων σημαντικῶν κτηρίων εἶναι ἡ βουλὴ παρὰ τὴν πύλην Σουὰν-Βοὺ καὶ τὸ κτήριον τῆς νέας βουλῆς, παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς πόλεως. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶναι συγκεντρωμένα καὶ πάντα τὰ ἐπιστημονικὰ καθιδρύματα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχον ἱδρυθῆ μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς πόλεως εἰς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ εἶχον ὀργανωθῆ ὑπὸ ξένων. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι τὸ πανεπιστήμιον, τὸ μέγα ἰατρικὸν κολλέγιον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1915 περιελήφθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἰνστιτούτου Ροκφέλλερ, ἡ μεγάλη ἐπαγγελματικὴ σχολή, τὸ ἰνστιτοῦτον καλῶν τεχνῶν, τὸ νέον πανεπιστήμιον (1925), ἡ γεωπονικὴ σχολή, πολλαὶ βιβλιοθῆκαι, τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀστεροσκοπεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1279, διάφορα μουσεῖα κτλ. Τέλος ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πόλει ἐκτίσθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας καὶ πολλὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ ἀμερικανικὸν τύπον.

Ἡ Ἐξωτερικὴ πόλις. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Πεκίνου ἔχει περίπου σχῆμα ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποίου ἡ Β. πλευρὰ ἐφάπτεται τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς Ἐσωτερικῆς πόλεως καὶ ἐξέχει ταύτης περὶ τὰ 500 μ. πρὸς Α καὶ ἕτερα 500 μ. πρὸς Δ. Τὰ τείχη τῆς πόλεως ταύτης ἔχουν ἑπτὰ πύλας, ἐκτὸς τῶν τριῶν, δι' ὧν συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς πόλεως. Ἡ πόλις αὐτὴ περιλαμβάνει ἐργατικὰς καὶ ἐμπορικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνοικίας καὶ ἔχει ὁδοὺς μᾶλλον στενὰς καὶ σκολιάς, πλὴν τῆς μεγάλης κεντρικῆς λεωφόρου, ἥτις συνδέει τὰς πύλας Τσιὲν καὶ Γιοὺνγκ-Τίνγκ καὶ τῆς ἀπ' Α. πρὸς Δ. συνδεούσης τὰς πύλας Κουὰν-Τσοῦ καὶ Κουὰν-ἂν. Ἄλλοτε ἡ πόλις αὐτὴ ἀπετέλει μικρὸν προάστειον, τὸ ὁποῖον περιετειχίσθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ περιτετειχισμένη ἔκτασις αὐτῆς εἶναι σχεδὸν μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκτισμένη, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος καταλαμβανομένου ὑπὸ ἀγρῶν. Αἱ οἰκοδομαὶ αὐτῆς δὲν παρουσιάζουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν τῆς ἐσωτερικῆς πόλεως. Ὑπάρχουν ὅμως ἐν αὐτῇ, πρὸς τὸ νότιον κεντρικὸν τμῆμα, δύο ἐκ τῶν περιφημοτέρων ναῶν τῆς Κίνας: ὁ ναὸς τοῦ Οὐρανοῦ *(Τιὰν-τὰν)* καὶ ὁ ναὸς τῆς Γεωργίας. Ὁ πρῶτος, περιβαλλόμενος ὑπὸ τείχους 4,5 χλμ. περιφερείας καὶ κεκοσμημένος διὰ μαρμάρων, ἔργων κεραμεικῆς καὶ ξύλου ποικιλωτάτων χρωματισμῶν, ἔχει σχῆμα κυκλικόν, μετὰ δύο στεγῶν, ὧν ἡ μία ὑπέρκειται τῆς ἄλλης, καὶ ἐξώστου μετὰ μαρμαρίνου περιστυλίου. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ οἱ αὐτοκράτορες προσέφερον καθ' ἕκαστον ἔτος θυσίας εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ ναὸς τῆς Γεωργίας, κείμενος πρὸς Δ. τοῦ προηγουμένου, εἶναι μικροτέρων διαστάσεων, ἀλλ' ὑψηλότερος, μετὰ τριῶν στεγῶν, καὶ περιβάλλεται ὑπὸ πολλῶν κιόνων κεκοσμημένων δι' ἀναγλύφων. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἐπίσημον τελετήν, ἡ ὁποία ἐλάμβανε χώραν ἐν αὐτῷ πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν αὐλικῶν, μετὰ τὴν προσευχήν του ἐκαλλιέργει ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν διὰ χρυσῶν ἐργαλείων παρακείμενον ἀγρόν, ἐπικαλούμενος τὴν εὐλογίαν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Καὶ οἱ δύο οὗτοι ναοὶ περιβάλλονται ὑπὸ θαυμασίων καὶ μεγάλων κήπων. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως τμῆμα τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης πόλεως εἶναι ἡ κεντρικὴ λεωφόρος, ἡ ὁποία συγκεντρώνει πᾶσαν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς πόλεως καὶ ἔχει πλῆθος καταστημάτων πάσης φύσεως, παρουσιάζουσα ὄψιν μεγάλης ἐμπορικῆς ὁδοῦ εὐρωπαϊκῆς ἢ ἀμερικανικῆς μεγαλοπόλεως ἐν διαρκεῖ ἐμποροπανηγύρει Πλὴν τῶν ναῶν τούτων ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ναὸς τῶν Πέντε Θεῶν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ὁ ναὸς τοῦ Βούδα, μέγα μωαμεθανικὸν τέμενος κτλ. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πόλει βιομηχανικὴ σχολή, ᾠδεῖον, πυριτιδοποιεῖον, τὸ ἐθνικὸν ἐργοστάσιον κεραμεικῆς κτλ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἢ κινεζικὴ πόλις ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε μία τῶν βρωμερωτέρων πόλεων τῆς Κίνας, λόγῳ τῶν πλείστων πτωχικῶν καὶ καλυβοειδῶν οἰκιῶν της καὶ τῶν λασπωδῶν τὸν χειμῶνα καὶ κονιορτοβριθῶν τὸ θέρος καὶ ἀκαθάρτων ὁδῶν της. Κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως δεκαετηρίδας ἡ κατάστασις αὐτῆς ἐβελτιώθη κατὰ πολὺ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Τὸ Πεκῖνον καταναλίσκει πολλὰ καὶ παράγει ὀλίγα. Ἡ βιομηχανία αὐτοῦ εἶναι ἀσήμαντος, περιοριζομένη εἰς τὴν κατασκευὴν εἰδῶν πορσελλάνης καὶ ἐγχρώμου ὑέλου, πυρείων καὶ σιγαρέττων, εἰς τὴν κοπὴν πολυτίμων λίθων καὶ εἰς τὴν μεταξουργίαν. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ζωηρότατον, καθότι τὸ Πεκῖνον χρησιμεύει καὶ ὡς διαμετακομιστικὸς σταθμὸς καὶ ὡς εἶδος κέντρου ἢ ἀποθήκης δι' ἐμπορεύματα προοριζόμενα διὰ τὰς βορείους ἰδίως καὶ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Σχεδὸν πάντα τὰ ἐμπορεύματα εἰσάγονται εἰς τὸ Πεκῖνον ἐκ τῶν πρὸς νότον αὐτοῦ ἀγορῶν. Τὸ Πεκῖνον ἔχει καὶ λιμένα, τὸν Τοὺν-Τσόου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πέϊ-Χό, μετὰ τοῦ ὁποίου συγκοινωνεῖ διὰ διώρυγος μήκους 25 χλμ. καὶ διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὸ Πεκῖνον συνδέεται δι' εὐρέος σιδηροδρομικοῦ δικτύου μὲ τὰ διάφορα σημεῖα τῆς χώρας, οἱ κυριώτεροι δὲ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ αὐτοῦ εἶναι ὁ σταθμὸς Χανκάου, μετὰ διακλαδώσεων πρὸς Σαγγάην καὶ Τιὲν-Τσίν, ὁ σταθμὸς τοῦ Μοῦκδεν, ὁ σταθμὸς Τσὶν-Πιὲν καὶ ὁ σταθμὸς Τζοὺν-Τίν. Ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ὑπάρχει καὶ ἀεροδρόμιον. Ἐν Πεκίνῳ ἐκδίδονται καὶ περὶ τὰς 60 ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

Τὰ περίχωρα. Τὸ πέριξ τοῦ Πεκίνου ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον καὶ καλῶς καλλιεργημένον μὲ λαχανικά, ἀμπέλους, ἀνθοκήπια κ.λ.π. Ἐξ ἑκάστης τῶν πυλῶν τῆς πόλεως διανοίγονται εὐρεῖαι λεωφόροι πλάτους 80 μ. καὶ μήκους 5 χλμ. περίπου, αἵτινες ὁδηγοῦν εἰς ναούς, μοναστήρια, θαυμάσια θερμοκήπια καὶ πυκνόδενδρα ἄλση. Μία τούτων ὁδηγεῖ εἰς τὸ *Τοὺν-Τσόου*, τὸ θερινὸν ἀνάκτορον, ἄλλη δὲ εἰς τὸ μέγα πάρκον Γιουὰν-μὶν-γιουάν. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων περὶ τὸ Πεκῖνον μοναστηρίων εἶναι τὸ *Χουὰν-Τσὲ* (Κίτρινον μοναστήριον), ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μοναχὸς θεωρούμενος ὡς ἡ ζῶσα ἐνσάρκωσις τοῦ Βούδα καὶ ἀπολαμβάνων μεγάλων τιμῶν καθ' ἅπασαν τὴν Κίναν. Πρὸς Δ. τῆς πόλεως ὑπάρχει ὁ *Τὰ-στὶν-τσὲ* (Ναὸς τοῦ μεγάλου κώδωνος), ὅπου ὑπάρχει ὀρειχάλκινος κώδων 5 μ. ὕψους, 3.80 μ. διαμέτρου καὶ 57.000 χλγρ. βάρους, κατασκευασθεὶς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, κεχαλυμμένος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ὑπὸ 35.000 γεγλυμμένων γραμμάτων, ἅτινα ἀποτελοῦν πλήρη λειτουργικὴν βουδικὴν βίβλον. Πρὸς τὰ ΒΔ. εὑρίσκονται μεγαλοπρεπεῖς τάφοι τῶν Κινέζων αὐτοκρατόρων, πρὸς τὰ ΒΑ. δὲ τέσσαρα μεγάλα πάρκα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται τὰ θερινὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα, ἅτινα περιεῖχον πολλοὺς θησαυροὺς καὶ μέγαν ἀριθμὸν ράβδων χρυσοῦ, διαρπαγεισῶν κατὰ τὸ 1860 ὑπὸ τῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐστρατοπέδευσαν ἐκεῖ. Μεταξὺ τῶν πάρκων τούτων εἶναι τὸ πάρκον *Οὐὰν-σέου-σάν*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα τῆς κινεζικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κτισθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κιὲν-Λοὺν (1736—1796). Τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι περίπτερα, παγόδαι, γέφυραι, θριαμβευτικαὶ ἁψῖδες καὶ περιεργότατα μαρμάρινα ἀγάλματα, εἰς ἀρίστην πάντα κατάστασιν εὑρισκόμενα. Τὸ σπουδαιότερον μνημεῖον τοῦ μεγάλου τούτου ἀρχιτεκτονικοῦ μουσείου εἶναι ναὸς 8 μ. ὕψους καὶ 19 μ. περιφερείας, κατεσκευασμένος ἐξ ὁλοκλήρου ἐξ ὀρειχάλκου. Τὰ κυριώτερα τῶν μνημείων τούτων εὑρίσκονται πέριξ τῆς θαυμασίας λίμνης *Κουὲν-μὶν-χού*, ἥτις κατὰ τὸ θέρος καλύπτεται ὑπὸ ὡραιοτάτων ἀνθέων λωτοῦ. Ἐντὸς τῆς λίμνης ταύτης ὑπάρχουν πολυάριθμοι νησῖδες, μὲ περίπτερα καὶ ναΐδια, συγκοινωνοῦσαι διὰ μαρμαρίνων γεφυρῶν μετὰ τῶν ὄχθῶν, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων ἔχει 17 τόξα. Εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Πεκίνου εὑρίσκεται ἡ περίφημος μονὴ *Μιάο-φὲν-σάν*, παρὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει μέγας κρημνός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐρρίπτοντο οἱ νεαροὶ Κινέζοι, ὅπως ἐξασφαλίσουν εἰς τοὺς γεννήτοράς των μακροζωΐαν. Παρὰ τὸ πάρκον *Χσιὰν-σὰν* ὑπάρχει τὸ μοναστήριον *Πὶ-γιοὺμ* μετὰ 500 κολοσσιαίου μεγέθους ἐπιχρύσων ἀγαλμάτων βουδικῶν θεοτήτων, διατεταγμένων εἰς δύο σειράς. Τὸ μεγαλύτερον πάρκον τῶν περιχώρων εἶναι τὸ *Νὰν-γὰϊ-τσὲ* (Νοτία θάλασσα), ὅπερ καταλαμβάνει πρὸς Ν. τῆς πόλεως ἔκτασιν 200 τ.χλμ. περίπου.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ Πεκῖνον θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Κίνας, ἀναφερομένη ἀπὸ τοῦ 723 π. Χ. ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κί*. Ἀπὸ τοῦ 481 μέχρι τοῦ 221 π. Χ. ἀναφέρεται ὡς πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Γιέν, ὅπερ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξεν ἓν τῶν σημαντικωτέρων τῆς Β. Κίνας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τούτου ὑπὸ τοῦ Σέκουάν-τὶ τῷ 221 π. Χ., ἡ Κὶ ἐγένετο κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. πρωτεύουσα μικροῦ βασιλείου κυβερνωμένου ὑπὸ τῆς ταταρικῆς δυναστείας τῶν Μουγιόγκ. Κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας ἡ Κὶ ἀναφέρεται μόνον ὡς πρωτεύουσα ἐπαρχίας ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κί*, *Γιὲν* καὶ *Γιέου-Τσόου*. Κατὰ τὸ 937 οἱ Τάταροι κατέστησαν αὐτὴν μίαν τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν καὶ τὴν ὠνόμασαν *Νὰν-γκίν*, ἤτοι «Νότιον πρωτεύουσαν», καθὼς καὶ *Σὶ-τσὶν-φοῦ* καὶ *Γιέου-τοὺ-φοῦ*. Τῷ 1013 ἡ πόλις ὠνομάσθη *Γιὲν-κίν*, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δυναστείας τῶν Λιάο εἶχε περιέλθει, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Σόν, οἵτινες ἐβασίλευον εἰς τὸ κέντρον καὶ τὰ νότια τῆς Κίνας καὶ εἶχον ὀνομάσει αὐτὴν Γιὲν-σὰν-φοῦ. Τῷ 1151 ἡ δυναστεία τῶν Κὶν κατέστησεν αὐτὴν αὐτοκρατορικὴν ἕδραν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τσοὺν-τοῦ*, ἤτοι «Πρωτεύουσα τοῦ Κέντρου», ἢ *Τὰ-σὶν-φοῦ* καὶ τὴν περιέβαλεν ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν. Βραδύτερον, τῷ 1215, κατέλαβεν

Digitized by Google

αὐτὴν ὁ Τσενγκὶς - χάν, ὁ δὲ ἔγγονος καὶ μέγας διάδοχος αὐτοῦ Κουμπιλάϊ - χὰν μετέβαλεν αὐτὴν τῷ 1264 εἰς πρωτεύουσάν του, κτίσας εἰς ἀπόστασιν 3 χιλ. πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς παλαιᾶς τοποθεσίας της νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε *Τὰ-τοὺ* (Μεγάλην πρωτεύουσαν) καὶ *Χὰν-Μπαλὶκ* (Πόλιν τοῦ Χάν), ἣν ὁ Μᾶρκο Πόλο μετέδωσεν ὡς *Καμπαλοὺκ* ἢ *Καμπαλίκ*, ἐξ οὗ ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία *Κάμπαλον*. Ἡ νέα αὕτη πόλις ἦτο ἐπίσης περιτετειχισμένη μὲ 11 πύλας καὶ ἐκαλεῖτο κοινῶς «Βόρειος πόλις», εἰς ἀντίθεσιν τῆς παλαιᾶς, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ «Νότιος πόλις». Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κουμπιλάϊ παρέμειναν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μέχρι τῆς ἐκδιώξεως τῆς δυναστείας των ἐκ τῆς Κίνας, τῷ 1367. Ὁ Χὸν-οῦ, πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Μίν, μετέβαλε καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως εἰς *Πέϊ-πὶν-φού*, τῷ δὲ 1421 ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὁ αὐτοκράτωρ Γοὺν-λό, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Πέϊ-κὶν* (Βόρειος πρωτεύουσα), ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο κοινῶς γνωστὴ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, ὁπότε ἐπεσκέφθησαν αὐτὴν διὰ πρώτην φορὰν οἱ Ἰησουῖται ἱεραπόστολοι, καὶ ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ κοινῶς γνωστὴ ὀνομασία τῆς πόλεως Πεκῖνον. Ὁ Γιοὺν-λὸ ἀνεκαίνισε καὶ ἐξωράϊσεν αὐτὴν καὶ τὴν περιέβαλε διὰ νέου τείχους (1457). Ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Μίν, οἵτινες ἥδρευον εἰς τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν Νὰν-γκίν, τὸ Πεκῖνον εἶχεν ἀποβῆ ἁπλῆ πρωτεύουσα ἐπαρχίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σοὺν-τιὲν-φού*. Ἡ δυναστεία τοῦ Μαντζοὺ κατέλαβε τὸ Πεκῖνον τῷ 1644 καὶ κατέστησε τοῦτο πρωτεύουσαν τῆς χώρας, βελτιώσασα τοῦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ προικίσασα διὰ πολλῶν ἀνακτόρων, μεγαλοπρεπῶν καὶ πολυτελῶν κτηρίων, ναῶν καὶ μνημείων. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1860 κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ εἰσάγεται, καίτοι βραδέως, ἐν τῇ πόλει ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Τῷ 1900, κατόπιν τοῦ κινήματος τῶν Μπόξερ, ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς καὶ κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῶν ξένων στρατευμάτων. Τῷ 1917, συνεπείᾳ διαστάσεως μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ βουλῆς, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Λὶ-γιουὰν-Χούν, ὁ Τσὰν-χσούν, στρατιωτικὸς διοικητὴς τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Γιάνγκ - τσέ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πεκῖνον καὶ ἐπανίδρυσε τὴν μοναρχίαν, ἐγκαθιδρύσας ὡς αὐτοκράτορα τὸν Χσουὰν-φοὺν ἢ Πὺ-γί. Οἱ στρατηγοὶ ὅμως τοῦ βορρᾶ, ταχθέντες παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πρωθυπουργοῦ Τουὰν τσὶ-χουῒ ἐβάδισαν κατὰ τοῦ Πεκίνου καὶ μετὰ δεκαημέρους μάχας παρὰ τὰ τείχη αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀφοῦ ἐβομβάρδισαν αὐτὴν σφοδρῶς καὶ ἐπανέφεραν τὴν δημοκρατίαν. Μετὰ τὰ τελευταῖα πολιτικὰ γεγονότα τῆς Κίνας τὸ Πεκῖνον ἔπαυσε νὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἥτις μετεφέρθη εἰς τὴν Νὰν-γκὶν (βλ. καὶ λ. *Κίνα* [Ἱστορ.]). Μ. Δ. Β.

— **Πεκίνου *ἄνθρωπος***, ἢ ***κινάνθρωπος*** (Sinanthropus pekinensis). Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Davidson Black εἴς τινα ὑπολείμματα σκελετοῦ παλαιοντολογικοῦ πρωτεύοντος (ἀνθρώπου;), εὑρεθέντα ἐν Κίνᾳ προσφάτως. Ἀπὸ τοῦ 1903 ὁ Schlosser εἶχε μελετήσει ἕνα ἀπολιθωμένον ὀδόντα, εὑρεθέντα ἐν Κίνᾳ. Τῷ 1922 οἱ Anderson καὶ Zdansky ἀνεκάλυψαν μεταξὺ ἄλλων παλαιοντολογικῶν ὀστῶν ζῴων παρὰ τὸ χωρίον *Χοὺ-Κοὺ-Τιέν*, 50 χλμ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Πεκίνου, κατωτάτης δὲ πλειστοκαίνου ἡλικίας, ἕνα κάτω προγόμφιον ὀδόντα καὶ ἕνα τελευταῖον γομφίον ἄνω δεξιόν, ἀνθρωπείους. Τῷ 1927 ἀνεκαλύφθη καὶ ἕτερος κάτω προγόμφιος, ὅμοιος ὀκταετοῦς παιδός. Ἐθεω-

Κρανίον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Πεκίνου.

ρήθησαν οὗτοι ὡς ἐμφανίζοντες ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ ἀνθρώπεια καὶ ὠνομάσθη τὸ εἶδος τοῦ φέροντος τούτους ἀνθρώπου: *Sinanthropus*. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1928 ἀνευρέθησαν εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος (σχισμὴν) τοῦ Χοὺ-Κοὺ-Τιὲν καὶ ἄλλα, δύο τεμάχια κάτω γνάθων, νεαρᾶς καὶ ἀνδρικῆς ἡλικίας, τεμάχια δύο κρανίων καὶ διάφοροι ὀδόντες μεμονωμένοι. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γνάθων εἶναι πιθήκεια, ὡς δεικνύει ἡ σύμφυσις τῆς κάτω γνάθου, οἱ δ' ἐπ' αὐτῶν ὀδόντες ἀνθρώπειοι. Δεδομένου δ' ὅτι τὰ τεμάχια τῶν κρανιακῶν ὀστῶν (πλέον ἢ ἀνεπαρκῆ ὅμως) ἐφάνησαν εἰς τὸν Black νέας μορφολογίας, ἀνεπτυγμένου δηλαδὴ ἀνθρώπου, ὡς τὰ τοῦ περιφήμου Πιλντάουν, ὑπετέθη ὅτι ἐλύθη τέλος δι' αὐτῶν τὸ πολυθρύλητον ζήτημα, ἂν ἡ σιαγὼν καὶ τὸ κρανίον τοῦ Πιλντάουν ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ ἄτομον (ἠωάνθρωπος νταβσόνειος). Τὴν 2 Δεκεμβρίου τοῦ 1929 ἀνεκάλυψεν ὁ Βὰγκ Πέϊ, τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Κίνας εἰς Χοὺ-Κοὺ-Τιέν, ἐντὸς τῆς σχισμῆς ἥτις ἀπεδείχθη ὡς τὸ βάθος σπηλαίου ἀληθοῦς, τὸ πλεῖστον μέρος ἀπολιθωμένου κρανίου ἐνήλικος, τοῦ Sinanthropus pekinensis. Ὀφείλεται δὲ ἡ διάσωσις τοῦ πολυτίμου τούτου ὑπολείμματος εἰς τὸν ἐπιστήμονα αὐτόν, ὅστις ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὰς προηγουμένας ἀνασκαφὰς τῆς περιοχῆς. Ἅπαντα τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀσφαλῶς τῆς αὐτῆς ἡλικίας στρωματολογικῶς, σύγχρονα, τοῦ κατωτέρου πλειστοκαίνου (πολυκαίνου, κατὰ τὸν Black) καὶ καταφανῶς ἀρχαιότερα πάντων τῶν σπηλαίων τῆς Εὐρώπης, ἐξ ὧν ἔχομεν παλαιοντολογικὰ λείψανα ἀνθρώπου. Δυστυχῶς οὐδαμοῦ κατὰ τὰ σημεῖα τὰ ἀνασκαφέντα τῆς περιοχῆς ταύτης μέχρι σήμερον ἀνευρέθησαν τυχὸν προϊστορικὰ ἴχνη ἐργασίας ἀνθρώπου, οἱαδήποτε λίθινα ἐργαλεῖα ἢ ὅπλα, τῶν ὁποίων ἐργάτης θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὰ σκελετικὰ ὑπολείμματα, ἢ ἴχνη πυρός. Ἐὰν τὸ ὂν τοῦτο εἶχε φθάσει τὸν ἀνθρώπειον ψυχισμόν, θὰ ἐχρησιμοποίει ἀσφαλῶς ἀντικείμενα φθαρτὰ (ξύλον). Κατὰ νεωτέραν ἀνακοίνωσιν τοῦ Teilhard de Chardin, τὰ εὑρήματα, συναντώμενα εἰς ὅλον τὸ βάθος τῶν 50 μέτρων τῆς προσχώσεως, εἶναι: ἓν κρανίον συντεθλασμένον, παιδικὸν (7—8 ἐτῶν) καί τινα ὀστᾶ σκελετοῦ τοῦ ἰδίου (βάθος 6 μ.), ἡμίσεια κάτω γνάθος καὶ βρεγματικὸν ὀστοῦν ἐνήλικος, ἐπὶ τοῦ σταλαγμιτικοῦ ἐδάφους (17 μ.), διάφοροι ὀδόντες καὶ εἷς θόλος κρανίου τέλειος (κρανίον 2), ἀποκαλυφθεὶς ἐσχάτως (1930), εἰς διάφορα βάθη, εἶτα τὸ σπουδαιότερον ὅλων κρανίον σχεδὸν πλῆρες (κρανίον 1) εἰς βάθος 35 μ., τεμάχιον κάτω γνάθου μετὰ τοῦ ἀνιόντος κλάδου καὶ δύο γομφίων εἰς τὸ βαθύτερον στρῶμα τοῦ σπηλαίου. Ὑπολογίζονται ὡς ἀνήκοντα εἰς δωδεκάδα τοὐλάχιστον ἀνθρώπων, ὁμοίας μορφολογίας, διατηρηθείσης ἐπὶ μακρὸν καὶ οἰκησάσης διαρκῶς, ἢ σχεδόν, τὸ μέρος.

Ἡ μορφολογία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Πεκίνου δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως καθωρισμένη. Ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰ ἄκρα οὐδὲν γνωρίζομεν. Οἱ ὀδόντες, ἰσχυροὶ καὶ μακρόρριζοι (τελευταῖος γομφίος ἐν ὑποπλασίᾳ, μονόρριζοι κάτω προγόμφιοι, κυνόδους ἀνθρώπινος κλπ.), εἶναι γενικῶς ἀνθρώπειοι. Ἡ κάτω γνάθος ὅμως διαφέρει τῶν ἀνθρωπείων (ἔλλειψις γενείου καὶ κλίσις τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς συμφύσεως) καὶ ἐμφανίζεται πιθήκειος (ἢ διάμεσος ἔστω). Τὴν σπουδαιοτέραν σημασίαν ἔχουν τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου καὶ δὴ τὸ κρανίον 1. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἀριστεροῦ ἡμιμορίου τοῦ κρανιου καὶ ἡ βάσις εὑρίσκοντο ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς σκληροῦ τραβερτίνη. Τὸ κρανίον ἤδη ἔχει καθαρισθῆ ἀρκετὰ τελείως. Αἱ γνάθοι ἀμφότεραι ἐλλείπουν. Τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι γενικῶς διάμεσα. Τὸ σπουδαιότερον τμῆμα, ἀπὸ τῶν ἄνω κογχικῶν χειλέων μέχρι τοῦ ἰνίου, ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὸν θόλον τοῦ περιφήμου πιθηκανθρώπου. Διακρίνεται ὅμως ἐκείνου ἐκ τῆς μείζονος ἀναπτύξεως τῶν μετωπικῶν ὄγκων (τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 κρανίον δὲν ἐμφανίζει ταύτην ἀλλὰ φευγαλέον μέτωπον) καὶ τῶν βρεγματικῶν, ὅπως τοῦ νεαντερταλίου ἀνθρώπου· ἐκ τοῦ μείζονος ἑπομένως ὕψους τοῦ κρανίου σχετικῶς τὸ ἰνίον προβάλλει λίαν. Εἶναι καταταφανὴς ἡ μείζων χωρητικότης τῆς κρανιακῆς κάψης ἀπὸ τῆς τοῦ πιθηκανθρώπου καὶ ἡ καθόλου διάμεσος μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ νεαντεταρλίου τύπου θέσις. Αἱ μαστοειδεῖς ἀποφύσεις εἶναι ἰσχυραὶ ἀλλὰ μικραί. Τὸ τυμπανικὸν ἀνεπτυγμένον (πιθήκειον). Ἡ χωρητικότης ὑπολογίζεται περὶ τὰ 1000 κ. ἑκατμ. καὶ πλέον. Ἡ καλὴ διατήρησις τῶν γληνῶν θὰ βοηθήσῃ, μετὰ τὸν τέλειον καθαρισμόν, εἰς τὴν μελέτην μετὰ τοῦ κρανίου καὶ τῶν τεμαχίων τῆς κάτω γνάθου, τῶν εὑρεθέντων προηγουμένως. Θὰ ἀποδειχθῇ ἂν πράγματι πρόκειται περὶ ἀνθρωπίνης μορφῆς, ἢ μήπως περὶ ἰδιαιτέρου εἴδους ζῳολογικοῦ (Black), ἢ περὶ δευτέρου δείγματος πιθηκανθρώπου, τῶν μικρῶν ἀνωτέρω διαφορῶν ὀφειλομένων εἰς ἀτομικὰς ποικιλίας, λίαν φυσικὰς μεταξὺ τῶν ἀτόμων ἑνὸς εἴδους (Boule), ἢ ἀποδεικνυουσῶν μείζονα προσέγγισιν τούτου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, παρ' ὅ,τι ἐπιστεύετο. Τότε καὶ ἡ πιθηκοειδὴς ἐμφάνισις τῶν γνάθων δὲν θὰ εἶχε τίποτε τὸ παράδοξον, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ὄντος ἐξεχομένου τοῦ πλάτους τοῦ ἀνθρώπου τύπου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἠωάνθρωπον τοῦ Πιλντάουν μὲ τὸν παράδοξον συνδυασμὸν γνάθου καὶ κρανίου. Ἡ σπουδαιότης τοῦ εὑρήματος τούτου ἑπομένως, ἀδιάφορον ἂν θὰ ὀνομασθῇ ἄνθρωπος ἢ πίθηκος τοῦ Πεκίνου, εἶναι κολοσσιαία καὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν πρωτευόντων καθόλου, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁπόθεν πρὸ ὀλίγου ἀκόμη οὐδὲν ἴχνος παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου εἴχομεν. Ἐκ τελευταίας ἀνακοινώσεως τοῦ Black μανθάνομεν τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς τοῦ κρανίου 1: μῆκος κρανίου 188 χλσμ., δείκτης κρανιακὸς 70.89, πλάτος ὀπισθοκογχικὸν 88 χλσμ. Ι. Γ. Κ.

Πέκιον *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἰπέκ*.

Πέκκαμ (Peckhan), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν Σάσσεξ περὶ τὸ 1230 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1292. Ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν ἐν τῇ μονῇ τῶν φραγκισκανῶν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, ὅπου πολλὰ ἔτη ἐδίδαξε. Τῷ 1270 ἐδίδαξεν ἐν Ὀξφόρδῃ, τῷ δὲ 1276 ἐκλήθη εἰς Ρώμην ὡς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν ταῖς παπικαῖς σχολαῖς (lector sacri palatii). Τῷ 1279 ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας.

Πεκκάτωρ (Peccator). Συλλογὴ ψευδῶν παπικῶν διατάξεων (βλ. λ. ***Ἰσίδωρος*** Μερκάτωρ).

Πεκκὲρ (Pecqueur), ***Κωνσταντῖνος***. Γάλλος σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1801 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1887. Πολὺ ἐνωρὶς ἐγένετο ὀπαδὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ οὐτοπιστοῦ σοσιαλιστοῦ Σαὶν-Σιμόν. Τῷ 1848 ἐγένετο ὑποβιβλιοθηκάριος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ἀλλὰ μετὰ τὸ πραξικόπημα ἔχασε τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν βιοπάλην καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν του ἀγῶνα. Διὰ τοῦ σαινσιμονισμοῦ ἐπρόσεξε τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας καὶ ἀντελήφθη τὴν προϊοῦσαν κοινωνικὴν ἀνισότητα. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ὀπαδός του. Μετὰ μιᾶς σημαντικῆς ὁμάδος πολιτικῶν φυγάδων προσεχώρησεν εἰς τὸν φουριερισμὸν καὶ ἐγένετο εἷς τῶν δραστηριωτέρων συνεργατῶν τοῦ «Phalanstère» (1832 — 1833). Μετ' ὀλίγον ὅμως δυσηρεστήθη ἐκ τῆς κάπως ἐλευθεριαζούσης περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεως τοῦ φουριερισμοῦ καὶ ἀνατεθραμμένος ὢν μὲ χριστιανικωτάτην ἀγωγὴν ἀπεσχίσθη καὶ ἐκ τοῦ φουριερισμοῦ καὶ ἐδημιούργησεν ἰδίαν σχολήν, ἧς τὰς ἀντιλήψεις ἀνέπτυξεν εἰς τὰ ἔργα του: «Intértês du commerce et de l'industrie» (1836), «Améliorations matérielles» (1839), «Théorie nouvelle d'économie sociale et politique» (1842) καὶ ἡ «République de Dieu» (1844). Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς κρατικοποιήσεως τῶν σιδηροδρόμων, τῆς καταργήσεως τοῦ μονίμου στρατοῦ, τῆς παγκοσμίου εἰρήνης διὰ διεθνοῦς διαιτησίας καὶ ὁμοσπονδιακῆς ὠργανώσεως τῶν ἐθνῶν, τῆς κοινωνικοποιήσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς κλπ. Ὁ Πεκκὲρ καταλήγει διὰ τῶν ἀπόψεών του εἰς εἶδός τι θρησκευτικοῦ κομμουνισμοῦ.

Πέκκιο (Pecchio), ***Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς λόγιος καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1785 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1835. Ἀναδεχθεὶς ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου ἀποστολὴν ὅπως παρακολουθήσῃ τὸ συναφθὲν ἤδη ἐν Λονδίνῳ δάνειον, ἐπεσκέφθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1825 τὴν Ἑλλάδα, ἀποβιβασθεὶς εἰς Ναύπλιον. Σχετικῶς ἐξέδωκεν ἰταλιστὶ τῷ 1826, μεταφρασθὲν εἶτα καὶ εἰς τὴν ἀγγλικήν, «Ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γεγονότων κατὰ τὸ ἔαρ 1825» (καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1825»). Ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐντυπώσεις ἐκ τῶν διαφόρων ἀνὰ τὴν Ἑλβετίαν, Ἱσπανίαν, Ἀγγλίαν, Σμύρνην κλπ. ταξιδίων του, ἱστορίαν τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως καὶ βιβλιογραφικὴν μελέτην περὶ τοῦ Οὔγου Φωσκόλου (Λουγκάνο, 1830). Τ. Ε. Ε.

Πεκλάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 339. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

πεκοπτέριδες (Pecopterides) *[Παλαιοφυτολ.]*. Ὁμὰς ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *πτεριδοειδῶν* πτεριδοφύτων. Ἄφθονα ἀπολιθωμένα λείψανα πολλῶν εἰδῶν εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως καὶ τῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, ὀλίγα δ' ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης—καὶ κατωτέρας—λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως. Γ. Κ. Γ.

πεκόπτερις (ἡ) (Pecopteris) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *πεκοπτερίδων* τῆς τάξεως τῶν *πτεριδοειδῶν* πτεριδοφύτων. Ἄφθονα ἀπολιθωμένα λείψανα τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς σειρᾶς τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου τῆς περμίου διαπλάσεως. Γ. Κ. Γ.

Πεκοράρα (Pecorara), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς ἱππότης καὶ φιλέλλην ἐκ Παβίας, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην τῷ 1821 Ἑλλάδα μετ' ἄλλων φιλελλήνων. Μετέσχε πολλῶν μαχῶν ὡς διοικητὴς τοῦ πεζικοῦ σώματος τῶν φιλελλήνων. Τέλος, κυρ[illegible]θείσης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῇ 3 Αὐγούστου 1826, ὅτε οἱ κάτοικοι ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος ἔφθασαν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ χωρίον Χαϊδάρι, ὅπου συναφθεισῶν τῇ 5, 6 καὶ 8 Αὐγούστου πολυνέκρων μαχῶν ἔπεσε καὶ ὁ Πεκοράρα. Τ. Ε. Ε.

Πέκος (Rio Pecos) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῷ Νέῳ Μ[illegible]

Digitized by Google

ξικῷ, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ρίο Γκράντε. Πηγάζει παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μπάλντυ Πῆκ, διαρρέει τὰς πολιτείας Νέον Μεξικὸν καὶ Τεξὰς καὶ χύνεται εἰς τὸν Ρίο Γκράντε, 58 χλμ. ΒΛ. τῆς πόλεως Ντὲλ Ρίο. Ἔχει μῆκας 1.065 χλμ. Κατὰ τὸ θέρος εἶναι κατὰ μέγα μέρος ξηρός. Γ. Ι. Β.

Πεκουλάρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τουλιάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 44.

πεκούλι(ον) (τό). Κτημάτιον ἢ χρημάτιόν τι παρὰ Ρωμαίοις, ὅπερ κατὰ παραχώρησιν τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ κυρίου εἰς παῖδα ἢ δοῦλον διεχειρίζετο ὁ ὑπεξούσιος ὡς ἰδικόν του καὶ ὅπερ ἐνώπιον τοῦ νόμου ἀνῆκεν εἰς τὸν παραχωρήσαντα. Παρ' ἡμῖν ἡ λέξις σημαίνει τὸν ἀνήκοντα εἴς τινα, ἐκτὸς τοῦ ἰδιοκτήτου, σωρὸν σταφίδος. Ν. Σ. Λ.

Πεκούνια (ἡ) (Pecunia). Παρ' Ἀρνοβίῳ καὶ Αὐγουστίνῳ ἡ ρωμαϊκὴ θεὰ τοῦ χρήματος, τοῦ πλούτου (ἐκ τοῦ pecunia=χρήματα). Ν. Σ. Λ.

Πέκτελα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 40 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν τοῦ 1923. Ε. Ι. Χ.

πέκτεν *[Ζωολ.—Παλαιοζωολ.]*· βλ. λ. *κτείς*.

πεκτινικαὶ ὗλαι. Συνώνυμον τοῦ *πηκτινικαὶ ὗλαι* ἢ ἁπλούστερον *πηκτικαὶ* ὗλαι ἢ ἑνώσεις (βλ. λ.).

πεκτὶς (ἡ) (Pectis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 25 εἴδη, φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

πεκτοκελλουλόζαι (αἱ), ἢ *πηκτοκελλουλόζαι*· βλ. *κυτταρίνη*.

πεκτόλιθος (ὁ) (Pektolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἀσβέστιον νατριοῦχον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $(CaNa_2)SiO_3$, διαφέρων τοῦ βολλαστονίτου μόνον ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα εἰς νάτριον. Ἀπαντᾷ συνήθως εἰς βελονοειδῆ ἢ στιφρὰ συσσωματώματα, ἔχει χρῶμα λευκόν, λάμψιν ὑαλώδη ἕως μαργαριτώδη καὶ μεταξώδη, ἐμφανίζεται δὲ ἐντὸς βασικῶν πυριγενῶν πετρωμάτων εἰς τὴν New Jersey, τὴν Σκωτίαν κ. ἀ. Γ. Β.

πεκτούνκουλος (ὁ) (Pectunculus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων *ἐλασματοβραγχίων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁμομυαρίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ ὄστρακον δίθυρον καὶ σχεδὸν κυκλικόν. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ γένους τούτου συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα πεκτουνκούλων εὑρέθησαν πολλαχοῦ, ὡς π.χ. : α′) ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (δευτέρας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ· β′) λείψανα τοῦ εἴδους πεκτούνκουλος pilosus ἐντὸς κατωτέρων τριτογενῶν ἀσβεστολίθων ΒΔ. τοῦ Χασανίου Ἀττικῆς· γ′) λείψανα τοῦ εἴδους πεκτούνκουλος γλυκυμερὶς ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς θέσεως Λυκότραφο Μεσσηνίας· δ′) ἐντὸς τῶν ὁμιλίκων στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου λείψανα τῶν εἰδῶν πεκτούνκουλος γλυκυμερὶς καὶ pilosus· ε′) λείψανα τῶν εἰδῶν πεκτούνκουλος γλυκυμερὶς (πιθανῶς) καὶ auritus ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων τοῦ Ληξουρίου τῆς Κεφαλληνίας· στ′) ἐντὸς τῶν τεταρτογενῶν ἀποθεμάτων τῶν νησίδων Στροφάδων λείψανα τοῦ εἴδους πεκτούνκουλος bimaculatus. Γ. Κ. Γ.

Πελαγαῖος *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ποσειδῶνος (βλ. *Πελάγιος*).

πελαγήσιος, *—α, —ον*· δημοτ., ὁ τοῦ πελάγους, πελάγιος.

Πελαγία *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Ἴσιδος καὶ τῆς Σελήνης (βλ. *Πελάγιος*).

Πελαγία *ὁσία*. Ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε′ μ. Χ. αἰῶνος ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἄγουσα βίον ἄσωτον καὶ ἡδυπαθῆ ἐν θεάτροις καὶ χοροῖς καὶ λοιπαῖς διασκεδάσεσιν· ἀλλὰ συναντηθεῖσά ποτε μετὰ τοῦ Νόννου ἐπισκόπου Ἐδέσσης καὶ προτραπεῖσα εἰς μετάνοιαν, μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκροασθεῖσα τοῦ κηρύγματος τοῦ ἐπισκόπου τοσοῦτον ἐπηρεάσθη, ὥστε ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ βαπτισθεῖσα διένειμε τὴν περιουσίαν αὐτῆς εἰς τοὺς πτωχούς. Ἀπελθοῦσα δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐμόνασεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου. † Η. Φ. Β.

— **Πελαγίας** *Ἁγίας ναός*. Ναὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν ὁποῖον κατέλυσε Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος (741—775) κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνην «καὶ τάφον καταδίκων ποιήσας τὰ Πελαγίου ἐκάλεσε». Α. Θ. Σ.

Πελαγία *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μοιράνων τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 292. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δενιζλέρ*.

—**Πελαγία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδίας τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 40 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες διετήρουν 2 ἐκκλησίας καὶ 1 σχολήν. Οἱ κάτοικοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τοῦ 1923. Ε. Ι. Χ.

—**Πελαγία** *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ὄρους *Πτῴου* (βλ. λ.).

Πελαγίας *μονὴ* *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Καρδίτσης τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἔχουσα (1928) 3 μοναχούς.

πελαγιανός, *—ή, —ό*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Πελάγιον: «πελαγιανὴ θεωρία, — διδασκαλία»· || *πελαγιανοὶ* (οἱ)· οἱ ἀποδεχόμενοι τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τοῦ Πελαγίου.

πελαγίζω (κοιν. *ταξιδεύω τοῦ πελάου*). Ὅρος ὃν τὸ ἐπίσημον ὀνοματολόγιον παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Στράβωνα, τοῦ Ἀρριανοῦ μεταχειριζομένου τὴν περίφρασιν «ἀνατρέχω τὸ πέλαγος». Σημαίνει τὸ διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ πόντου ταξιδεύειν καὶ ἔχει ἐκτοπισθῆ ἐν μέρει διὰ τοῦ αὐτοσχεδίου ἀλλὰ σιωπηρῶς προτιμηθέντος *πελαγοδρομῶ*. Σ. Ε. Λ.

Πελάγιοι *νῆσοι* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον ὀνομασία τῶν μεταξὺ Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς τριῶν νήσων (Δ, γ, 47): «Πελάγιοι δέ, νῆσοί εἰσιν τῆς Ἀφρικῆς αἵδε. Κόσσυρα (Παντελαρία) νῆσος καὶ πόλις· Γλαύκωνος νῆσος (Γκότζο) καὶ πόλις (Μάρσα Φόρνο)· Μελίτης νῆσος (Μάλτα), ἐν ᾗ Μελίτη πόλις (Τσιττὰ Βέκκια) καὶ Χερσόνησος (Μελία) καὶ Ἥρας ἱερὸν (Βαλέττα) καὶ Ἡρακλέους ἱερὸν (Κρέντι, ἔναντι Φίλφολα)». Αἱ ἀγγλικαὶ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Mediter. Pilot I, 514 ἔκδ. 1913) ἔχουν πλανηθῆ ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα αὐτῶν. Σ. Ε. Λ.

πελάγιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον*· ὁ εὑρισκόμενος ἐν τῷ πελάγει, ἀντίθ. *παράκτιος* ἢ *αἰγιάλειος*.

—*[Μυθολ.]* *Πελάγιοι, πελαγαῖοι* ἢ *πελαγικοὶ* (καὶ λατιν. pelagius) ἐπεκλήθησαν ἐν γένει αἱ θαλάσσιαι θεότητες παρ' ἀρχαίοις, αἱ ἄλλως καὶ *ἐνάλιοι, ἐπιθαλάττιοι, ἐνθαλάττιοι, θαλάττιοι* καλούμεναι. Εἰδικώτερον ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν αὐτὴν ἐλατρεύθησαν: ἡ Σελήνη, ἡ Ἀφροδίτη ἐν Τίρυνθι καὶ Μελαίνῃ Κορκύρᾳ, ἡ Ἶσις ἐν Ἀκροκορίνθῳ, ὅπου ὑπῆρχε τέμενος αὐτῆς παρὰ τὸ τέμενος τῆς Ἴσιδος Αἰγυπτίας, καὶ ἐν Μυτιλήνῃ, τέλος δὲ ὁ Ποσειδῶν ἐν Ἀθήναις (παρὰ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου), Θήρᾳ, Παγασαῖς καὶ Πάτραις. Π. Ν. Π.

— **πελαγία αὔρα**· βλ. *ἄνεμοι*.

— **πελάγια ζῷα** (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται τὰ ζῷα, ἅτινα ἐνδιαιτῶνται γενικῶς ἐν τῷ πελάγει. Τὰ ζῷα ταῦτα δυνατὸν νὰ μὴ ἐξέρχωνται τῆς ὑδατίνης ἐπιφανείας ἢ ἐναλλὰξ νὰ μεταβαίνωσιν ἐκ τῶν ὑδάτων εἰς τὴν ξηρὰν ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Εἰς τὰ πελάγια κατατάσσονται ζῷα διαφορωτάτων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων. Οὕτω ἐκ τῶν πτηνῶν πλεῖστα, κατὰ τὰς μακρὰς αὐτῶν ἀποδημίας ἢ καὶ ἐκ συνηθείας, ἀρέσκονται νὰ ἐπιπλέωσιν ἀναπαυόμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν θαλασσίων ὑδάτων καὶ ἐνίοτε νὰ βυθίζωσι τὴν κεφαλήν των ἐντός, διὰ νὰ συλλάβωσι τὴν λείαν των. Τὰ πτηνὰ ταῦτα δύνανται νὰ κληθῶσι *πελάγια* ἢ *πελαγικά*. Τοιαῦτα εἶναι ὁ *ἄλμπατρος* ἢ *ἄλβατρος*, ὁ *θαλασσοβάτης*, ἡ *φρεγάς*, ὁ *λάρος* κ. ἄ. Ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, πελάγια ἢ πελαγικὰ ζῷα καλοῦνται ἐκεῖνα, ἅτινα δύνανται μόνα των νὰ κινῶνται (*νηκτὰ*) καὶ ἐκεῖνα ἅτινα φέρονται ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ κινοῦνται ὑπὸ τῶν διαφόρων θαλασσίων ρευμάτων (*πλαγκτά*). Τὰ πελάγια ζῷα ἀνήκουσιν εἰς διάφορα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα. Οὕτω ἐκ τῶν *πρωτοζῴων* εἶναι τὰ *ἀκτινόκογχα*, ἐκ τῶν *κοιλεντερωτῶν* τὰ *σιφωνοφόρα*, τὰ *κτενοφόρα*, αἱ *μέδουσαι*, ἐκ τῶν *ἀρθροπόδων* πλεῖστα *μαλακόστρακα*, ἐκ τῶν *σκωλήκων* οἱ *ζωνοσκώληκες*, ἐκ τῶν *μαλακίων* τὰ *ἑτερόποδα*, τὰ *πτερόποδα*, τὰ πλεῖστα τῶν *κεφαλοπόδων* καὶ τὰ *πυρόσωμα* καὶ τέλος ἐκ τῶν *σπονδυλωτῶν* τὰ πλεῖστα τῶν *κητῶν*. Ἐκ τῶν ζῴων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς κατωτέρας ζῳολογικὰς βαθμῖδας τὰ πλεῖστα χαρακτηρίζονται ὑπὸ τελείας διαφανείας τοῦ σώματός των. Δ. Ν. Π.

—**πελάγια ἰζήματα** (Tiéfsee ἢ pelagische Ablagerungen· eupelagische Ablagerungen τοῦ Krümmel) *[Γεωγρ.—Γεωλογ.]*. Τὰ εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ὠκεανῶν, ἔξω τῆς περιοχῆς τῶν παρακτίων ἀποθεμάτων καὶ εἰς βάθη ἀπὸ 700 μ. ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ 900 μ. καὶ πέραν μέχρι σχεδὸν 10 χλμ. ἀποτιθέμενα ἰζήματα. Ἡ ἐξάπλωσις τῶν πελαγίων ἰζημάτων εἶναι ἐκτάκτως μεγάλη. Καταλαμβάνουσι ταῦτα οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Συνίστανται κυρίως ἐκ λειψάνων θαλασσίων ὀργανισμῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ κλαστικὰ συστατικά, προσκομιζόμενα ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ ὕλας κοσμικῆς καταγωγῆς. Ἡ ἀπόθεσις καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν πελαγίων ἰζημάτων γίνεται μὲ ἐξαιρετικὴν βραδύτητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν παρακτίων ἀποθεμάτων. Ὁ Lohmann ὑπολογίζει ὅτι διὰ τὸν σχηματισμὸν ἰλύος κοκκολίθων πάχους 1 χιλιοστομέτρου ἀπαιτεῖται χρονικὸν διάστημα 2.000 ἐτῶν. Ἄλλη χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν πελαγίων ἰζημάτων εἶναι ἡ μεγάλη ὁμοιομορφία των καὶ αἱ ἐντελῶς βαθμιαίως συντελούμεναι εἰς αὐτὰ μεταβάσεις ἀπὸ μιᾶς *ὄψεως* εἰς ἄλλην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὴν ταχεῖαν ἀλλαγὴν ὄψεων τῶν παρακτίων ἀποθεμάτων. Οὕτω π.χ. τὸ μέγιστον τμῆμα τοῦ βυθοῦ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου βαθείας θαλάσσης, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι πλουσιώτεραί τινες εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον περιοχαὶ ἐξ ἰλύος-γλοβιγερινῶν καὶ ἀκτινοζῴων. Ἐπίσης καὶ ἡ πανὶς καὶ ἡ χλωρὶς τῶν βαθειῶν θαλασσῶν παρουσιάζουσι μικρὰν μεταβλητότητα καὶ κοσμοπολιτικὴν ἔκφρασιν. Τὰ πελάγια ἰζήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας:

Α′) *Πλούσια εἰς ἀσβεστόλιθον πελάγια ἰζήματα.* Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι:

α′) *Ἰλὺς γλοβιγερινῶν.* Ἀσβεστολιθικὴ ἰλύς, ἐν νωπῇ καταστάσει, ὑπόλευκος μέχρις ὑποφαίου, γαλακτώδους ὄψεως. Συνίσταται κυρίως ἐκ τῶν κελυφῶν πελαγίων τρηματοκόγχων (κυρίως τοῦ γένους *γλοβιγερίνης*, μετὰ τῶν γενῶν *ἀστιγερίνης, πουελλίνης, σφαιροειδίνης* κ.ἄ.), καὶ περιέχει 30 μέχρι καὶ πλέον τῶν 90 % (κατὰ μέσον ὅρον 60 %) ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Ἐκτὸς τούτων περιέχει καὶ θειικὰ καὶ φωσφορικὰ ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου, σιδήρου, μαγγανίου καὶ μαγνησίου, κοκκία κισήρεως καὶ θραύσματα ἡφαιστείων λιθαρίων. Ὁ Gümbel εἰς 1 κυβ. ἑκατ. ἰλύος γλοβιγερινῶν, καταγομένης ἐκ τῆς γειτονίας τῶν νήσων Neuamsterdam, εὗρε 5.000 μεγαλύτερα τρηματόκογχα, 200.000 μικρότερα, 220.000 θραύσματα τούτων, 7 ἑκατομμ. κοκκολίθων, 4.800.000 μικρῶν ἀσβεστολιθικῶν ραβδίων καὶ μορίων κονιορτοῦ, 150 000 λείψανα σπόγγων, 100.000 ἀκτινόζῳα καὶ διάτομα, 240.000 κοκκία ὀρυκτῶν. Τὸ ὑπόλοιπον συνίστατο ἐκ κροκύδων ἀργίλλου, κοκκωδῶν, ὑμενίων καὶ μικρῶν σωριδίων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ ἰλὺς γλοβιγερινῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς περικλείει ἀφθόνους κονδύλους ὀξειδίων μαγγανίου καὶ κρυστάλλους φιλλιψίτου. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴν διαμόρφωσιν παρουσιάζει ἡ ἰλὺς γλοβιγερινῶν, ἡ σχηματιζομένη εἰς βάθη 1000 περίπου μέτρων. Εἰς μείζονα βάθη ἐλαττοῦται ἡ εἰς ἀσβεστόλιθον περιεκτικότης της, διότι τὰ συνιστῶντα αὐτὴν κελύφη διαλύονται ὑπὸ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ μείζονα διαλυτικὴν δύναμιν, ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας πιέσεως καὶ τῆς εἰς ὀξυγόνον καὶ διοξείδιον ἄνθρακος περιεκτικότητός των.

Ἡ κυρία ἐξάπλωσις ἰλύος γλοβιγερινῶν παρατηρεῖται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Εὑρίσκεται ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν (Πολυνησία).

β′) *Ἰλὺς πτεροπόδων.* Συνίσταται ἐκ κελυφῶν πτεροπόδων καὶ ἑτεροπόδων, μὲ σχεδὸν 80% ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Krümmel παραλλαγὴν τῆς ἰλύος γλοβιγερινῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁμοιάζει κατὰ πολὺ ἐξωτερικῶς. Συναντᾶται εἰς μικρὰν ἐξάπλωσιν ἐπὶ τῶν ἐξαρμάτων τοῦ θαλασσίου βυθοῦ εἰς τὰς τροπικὰς καὶ ὑποτροπικὰς περιοχάς, ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικόν.

Β′) *Σημαντικῶς πτωχὰ εἰς ἀσβεστόλιθον πελάγια ἰζήματα* εἶναι:

α′) Ἡ *ἐρυθρὰ ἄργιλλος βαθειῶν θαλασσῶν*, χρώματος ἐρυθροῦ μέχρις ὑπορφνίνου, πλουσία εἰς ὀξείδια σιδήρου, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπηλλαγμένη ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου καὶ περιέχουσα μικροσκοπικὰ κοκκία ὀρυκτῶν, λείψανα πυριτικῶν κελυφῶν ὀργανισμῶν καὶ μορίδια οὐσιῶν κοσμικῆς καταγωγῆς. Περιέχει κατὰ τὸν Clarke 54% περίπου διοξείδιον πυριτίου $(S_1 O_2)$, 16% ἄργιλλον $(Al_2 O_3)$, 8,5% ὀξείδιον σιδήρου (Fe_2O_8), 2% ἄσβεστον κλπ.

Ἰδιάζον φαινόμενον τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου εἶναι οἱ ἐντὸς αὐτῆς παρουσιαζόμενοι κόνδυλοι ἐξ ὀξειδίων σιδήρου καὶ μαγγανίου, ἔχοντες ἱστὸν συγκεντρικὸν-φλοιώδη, μέγεθος πυγμῆς ἢ σώματος παιδίου καὶ περικλείοντες ὡς πυρῆνα ξένον τι σῶμα (σπόνδυλον φαλαίνης ἢ ἰχθύος, ὀδόντας σελαχίων κλπ.). Ἡ ἐρυθρὰ ἄργιλλος βαθειῶν θαλασσῶν ἔχει τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν της εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Εἰς μικροτέραν ἔκτασιν εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἰνδικὸν καὶ Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, ἀλλ' οὐδέποτε συναντᾶται πέραν τῶν 50° Β. καὶ Ν. πλάτους.

β′) *Ἰλὺς ἀκτινοζῴων*, ἐρυθρὰ σοκολατόχρους ἢ ἀχυρόχρους ἄργιλλος μὲ ἄφθονα προσμεμιγμένα λείψανα πυριτικὰ ὀργανισμῶν (ἀκτινοζῴων, βελονῶν σπόγγων, καψῶν διατόμων), ἀποτελοῦσα τ-

Digitized by Google

πικὴν παραλλαγὴν τῆς ἐρυθρᾶς ἀργίλλου βαθειῶν θαλασσῶν. Ἡ κυρία ἐξάπλωσίς της εἶναι εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ ὀλίγον εἰς τὸν Ἰνδικόν, ἐνῷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν παραδόξως φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει.

γ') *Ἰλὺς διατόμων*, ἀλευρώδης ὑποκίτρινος πυριτικὴ μᾶζα, συνισταμένη κυρίως ἐκ λειψάνων πυριτικῶν ὀργανισμῶν διατόμων, ἀκτινοζώων καὶ βελονῶν σπόγγων, ὡς καὶ ἀπὸ κονιοποιημένα ἠφαίστεια ὑλικά, περιέχουσα δὲ 20 % περίπου ἀσβεστόλιθον. Παρουσιάζεται εἰς βάθη 5.000—6.000 μ. καὶ δὴ κυρίως εἰς τὰ ὑψηλότερα πλάτη τῶν δύο ἡμισφαιρίων, ἰδιαιτέρως δ' εἰς τὴν Νότιον παγωμένην θάλασσαν. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐλλείπει ἐντελῶς. Ἡ συνολικὴ ἐξάπλωσις τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων πελαγίων ἰζημάτων ὑπολογίζεται ὡς ἀκολούθως: ἰλὺς γλοβιγερινῶν 128 ἑκατομ. τετραγ. χλμ., καὶ ἐρυθρὰ ἄργιλλος βαθειῶν θαλασσῶν 101 περίπου ἑκατομ. τετρ. χλμ. Πολὺς κόπος κατεβλήθη, ὅπως καταδειχθῇ ἡ ὕπαρξις πελαγίων ἰζημάτων, ὁμοίων πρὸς τὰ σημερινά, καὶ μεταξὺ τῶν καινοζωϊκῶν, μεσοζωϊκῶν καὶ τῶν ἀκόμη ἀρχαιοτέρων στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τοῦτο ἐπετεύχθη διά τινα τριτογενῆ στρώματα περιοχῶν τινων, ὡς π. χ. διὰ τὰς ἀσβεστολιθικὰς μάργας τῆς Μάλτας (τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως) καὶ τὰ νεογενῆ στρώματα τῆς νήσου Barbados τῶν Ἀντιλλῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρουσιάζονται ἀποθέματα πλουσιώτατα εἰς κελύφη τρηματοκόγχων, ἐντελῶς ὅμοια πρὸς τὰς ἰλῦς τῶν σημερινῶν βαθειῶν θαλασσῶν. Ἡ κρητὶς τῆς Βορείου Εὐρώπης, ἡ ὁποία περιέχει κοκκολίθους κατὰ μεγάλας ποσότητας, δὲν θεωρεῖται πλέον ὡς ἴζημα πελάγιον. Ἐπίσης ὁ πυριτικὸς ἀσβεστόλιθος τῆς κουλμίου σειρᾶς καὶ οἱ γραπτολιθοφόροι σχιστόλιθοι τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ δὲν δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς πελάγια ἀβυσσικὰ ἰζήματα, ἂν καὶ ὁ σχηματισμός των ἐγένετο πιθανῶς εἰς ἀρκούντως σημαντικὰ βάθη. Περίεργος εἶναι ἡ σχεδὸν τελεία ἔλλειψις, εἰς ὅλας τὰς ἀρχαιοτέρας διαπλάσεις, πετρωμάτων ἀναλόγων πρὸς τὴν ἐρυθρὰν ἄργιλλον βαθειῶν θαλασσῶν. Μόνον ἐρυθρά τινα, τελείως στερούμενα ἀσβεστολίθου, ἀργιλλικὰ πετρώματα καὶ ῥαδιολαρῖται τοῦ μεσοζωϊκοῦ τῶν νήσων Timor καὶ Rotti, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως καὶ κόνδυλοι ὀξειδίων μαγγανίου, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς ἰζήματα ἀνάλογα πρὸς τὴν σημερινὴν ἐρυθρὰν ἄργιλλον βαθειῶν θαλασσῶν. Γ. Κ. Γ.

πελάγιος (ὁ) (Pelagius) *[Ζῳολ.]*. Γένος κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδρομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μεδουσῶν*, περιλαμβάνον μεδούσας ἀπαντώσας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Πελάγιος *μάρτυς*. —1) Καταγόμενος ἐξ Ἰστρίας ἐμαρτύρησε τῷ 284. Φέρεται ὡς πολιοῦχος καὶ προστάτης τῆς πόλεως Κωνστάντζης καὶ ἡ μνήμη του τελεῖται τὴν 28 Αὐγούστου. —2) Ἔζησε κατὰ τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐμαρτύρησε τῷ 925. Ἡ μνήμη του τῇ 26 Ἰουνίου. Τὰ λειτουργικὰ καὶ ἁγιολογικὰ βιβλία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας οὐδαμοῦ ἀναφέρουν τοὺς μάρτυρας τούτους. Δ.Ι.Κ.

— **Πελάγιος,** καὶ ***Πελαγιανός***. Αἱρετικὸς καταγόμενος πιθανῶς ἐκ Βρεττανίας. Ἦτο μοναχὸς λόγιος, κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, διακρινόμενος ἐπὶ τῷ ἠθικῷ αὐτοῦ βίῳ, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως τῶν *πελαγιανῶν*. Ὁ Πελάγιος δηλαδὴ ἀπέναντι τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία εἶναι μὲν καθολική, δὲν κατέστρεψεν ὅμως ὅλας τὰς πνευματικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις καὶ ἰδίᾳ τὴν βούλησιν, ὅτι ἑπομένως οὗτος καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν δύναται νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὅτι ἡ σωτηρία αὐτοῦ ἐξαρτᾶται κυρίως μὲν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἠρνεῖτο τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐξήρτα ἐκ τῆς θελήσεως αὐτοῦ. Ὁ Πελάγιος δὲν ἠρνεῖτο μὲν τὴν καθολικότητα τῆς ἁμαρτίας, ταύτην ὅμως ἀπέδιδεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ πειρασμοῦ, τοῦ κακοῦ παραδείγματος καὶ τῆς συνηθείας καὶ ἑπομένως παρεδέχετο ἀνθρώπους ἀναμαρτήτους, δυνάμει τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, προκειμένου δὲ περὶ τῆς θείας χάριτος, ταύτην ἐθεώρει διευκολύνουσαν μόνον τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιαῦτα φρονῶν ἐκέρδησεν ἐν Ῥώμῃ τῷ 409 Κελέστιόν τινα, ἐν Καρχηδόνι ὅμως κατεδικάσθη ἥ τε διδασκαλία καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Κελεστίου. Ἐντεῦθεν ὁ κατὰ τῆς αἱρέσεως ἀγὼν ἔλαβε χαρακτῆρα δριμύτερον, διότι μετέσχεν αὐτοῦ καὶ ὁ ἱερὸς *Αὐγουστῖνος*, τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία ἦτο ὅλως ἀντίθετος τῆς τοῦ Πελαγίου· οὗτος δηλαδὴ παρεδέχετο μὲν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ μὴ ἁμαρτήσῃ, ἀφοῦ ὅμως ἅπαξ ἡμάρτησε καὶ ἀπώλεσε τὴν θείαν εἰκόνα, δὲν δύναται νὰ σωθῇ ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πεῖρα διδάσκει ὅτι δὲν σῴζονται πάντες, ἐντεῦθεν συνεπέραινεν ὅτι αἰτία τούτου εἶναι αἰωνία τις καὶ ἀπόλυτος ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ καὶ προορισμός, καθ' ὃν ἄλλοι μὲν σῴζονται, ἄλλοι δὲ καταδικάζονται· ἄλλαις λέξεσιν ὁ Αὐγουστῖνος ἐδίδασκε τὸν ἀπόλυτον προορισμόν. Ἐν τούτοις ὁ Πελάγιος μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνταῦθα δὲ κατηγορήθη ὑπὸ Παύλου τοῦ Ὀρωσίου, δύο ὅμως σύνοδοι συγκροτηθεῖσαι ἐνταῦθα ἠθώωσαν αὐτόν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Αὐγουστῖνος γράφει καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Πελαγίου, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἐν Ἀφρικῇ καταδικάσαντες αὖθις τῷ 416 αὐτὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀνήγγειλαν ταῦτα εἰς τὸν Ῥώμης Ἰννοκέντιον τὸν Α'. Οὗτος ἐπίσης κατεδίκασε τὸν Πελάγιον, ὡς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ζώσιμος, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος τῷ 431. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ Δύσει σὺν τῇ καταδίκῃ τοῦ Πελαγίου ἐπεκράτησεν ἡ ἄκρατος διδασκαλία τοῦ Αὐγουστίνου, ἐντεῦθεν δὲ ἐπῆλθεν ἠθικὴ σύγχυσις καὶ ταραχή, τότε ἠγέρθησαν διάφοροι Γάλλοι θεολόγοι, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Ἰωάννου τοῦ Κασσιανοῦ μετριάζοντες τὴν θεωρίαν τοῦ Αὐγουστίνου, ἐδίδασκον ὀρθοδόξως ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ ἐξησθένησε μὲν ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, δὲν κατεστράφη ὅμως ὁλοτελῶς, συνεργεῖ δὲ μετὰ τῆς θείας χάριτος εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτως ἡ διδασκαλία αὕτη, κακῶς ὀνομασθεῖσα *ἡμιπελαγιανισμός*, ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Δύσει, ἐπικυρωθεῖσα μάλιστα καὶ ὑπὸ δύο συνόδων τῷ 475.

† Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Πελάγιος,** πάπας ***Ῥώμης***. —1) Ὁ ***Α'*** (555—560) ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας καταγόμενος, ἤδη διάκονος ἔτι ἐχρησίμευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀποκρισιάριος τῶν παπῶν Σιλβερίνο (536—540) καὶ Βιγιλίου (540—544)· ὅτε ὁ τελευταῖος οὗτος προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ Πελάγιος ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, ὅπου μεγάλας ὑπηρεσίας προσήνεγκε τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Τοτίλα. Ὁ Πελάγιος ἐν Κωνσταντινουπόλει, γενόμενος ὄργανον τῆς Θεοδώρας, κρύφα ὑποστηριζούσης τὸν *μονοφυσιτισμόν*, ἀνεμείχθη εἰς τὴν περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων ἔριδα καὶ ἦτο σύμφωνος οὐ μόνον εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Βιγιλίου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ ἀλλοπροσάλλου τούτου πάπα, γενόμενον ὑπὸ τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου (553). Διὸ ὅτε ἀπέθανεν ὁ Βιγίλιος, ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ Ναρσῆ ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, ἀκόντων τῶν Ῥωμαίων καὶ πολλῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ἐξήλειψαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῶν διπτύχων. Ὁ Πελάγιος διὰ τοῦ Ναρσῆ κατώρθωσε νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, τελοῦντας ὑπὸ τοὺς ἀρχιεπισκόπους Μεδιολάνων καὶ Ἀκυληΐας, ἤδη ὅμως τῷ 557 ἠκούσθησαν διαμαρτυρίαι καὶ ἐκ Γαλλίας ἐναντίον τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ, διὸ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Χιλδεβέρτον.

—2) Ὁ ***Β'*** (578—590). Οὗτος διεδέχθη Βενέδικτον τὸν Α' καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπολιορκεῖτο ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐλήφθη ἡ ἔγκρισις τῆς Τιβερίου Β', ἐστάλη πρὸς τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ μετὰ ταῦτα γνωστὸς ὡς πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ'. Ἀποτυχούσης τῆς συνεννοήσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Φράγκων ἐναντίον τῶν Λογγοβάρδων, ὁ Πελάγιος διὰ τοῦ ἐξάρχου τῆς Ῥαβέννης Σμαράγδου κατώρθωσε νὰ συναφθῇ τριετὴς εἰρήνη μετὰ τῶν Λογγοβάρδων. Τούτου ἐπωφελούμενος ὁ πάπας κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ προσωρινῶς μετὰ τοῦ Ἀκυληΐας καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἰστρίας, οἵτινες ἀπέκρουον τὰς ῥωμαϊκὰς περὶ πρωτείου ἀξιώσεις. Εἰς μάτην ἐπίσης ὁ Πελάγιος ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος διὰ τὸν τίτλον Οἰκουμενικός. Ἀπέθανε τῷ 590, ὑποκύψας εἰς τὸν ἀναφανέντα τότε ἐν Ῥώμῃ λοιμόν. † Η. Φ. Β.

Πελαγίσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ παλαιὰ τῆς νήσου ***Πελαγονήσι*** τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων ὀνομασία. Σ. Ε. Λ.

Πελαγισκὸν *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. *Ἐννεάπυλον*.

Πελαγκόζα (Pelagosa) *[Γεωγρ.]*. Ζεῦγος νησίδων (Pel. Grande καὶ Pel. Piccola) ὑπεραποκέντρων καταμεσῆς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, 34 μίλλ. βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Γάργανο. Ἡ μείζων μόλις ἔχει 1 χλμ. μῆκος καὶ 250 μ. πλάτος, εἶναι δὲ ἠφαιστειογενὴς καὶ ἀλίμενος, πλὴν μικρᾶς τινος ἀγκάλης εἰς τὰ βόρειά της, ὅπου εὑρίσκουν καταφύγιον ἁλιεῖς. Ἐπισημοτάτη ὅμως τὴν θέσιν διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἔχει θαυμάσιον φάρον λευκοῦ ἀναλάμποντος φωτὸς 26 μιλλ. (ὑψόμ. 360 π., πλάτ. 42° 23' Β., μῆκ. 16° 15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199: Brindisi to Ortona, Pelagosa islet), ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν πρώτων ῥαδιοτηλεγραφικῶν σταθμῶν, οὓς ἵδρυσεν ἡ Αὐστροουγγαρία, εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ νῆσος πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μεθ' ὃν περιῆλθε μετὰ τῆς Ζάρας, κατ' ἐξαίρεσιν, οὐχὶ εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἀλλ' εἰς τὴν Ἰταλίαν. Σ. Ε. Λ.

πέλαγο (τό), *καὶ πέλαο· δημοτ. ἀντὶ πέλαγος* (βλ. λ.).

πελαγοδίαιτα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται τὰ ζῷα τὰ ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰ πελάγη ἢ παρὰ τὰς ἀκτὰς τούτων.

πελαγοδρομία (ἡ)· ἡ ἐν τῷ πελάγει ναυσιπλοΐα.

— *[Ναυτ.]* Εἰδικώτερον *πελαγοδρομία* εἶναι ἡ παρακολούθησις πλεύσεων ἀγουσῶν εἰς τὰ πρόσγεια τοῦ τόπου τοῦ προορισμοῦ, χαραττομένων δὲ εἴτε εὐθέως ἂν ἡ ἀκτὴ εἶναι ἀθέατος, εἴτε ἀπὸ παραλλάξεως εἰς παράλλαξιν τῶν προκεχωρημένων σημείων τῆς ἐν ὄψει ἀκτῆς, ἅτινα ἐνδιαφέρουσι τὸν πλοῦν ὡς προσκείμενα εἰς τὴν ἀκολουθητέαν πλεῦσιν. Οἱ δὲ φάροι τῶν τοιούτων σημείων λέγονται *φάροι πελαγοδρομίας*, ὡς λ.χ. οἱ τῶν Οἰνουσῶν, Ταινάρου, Κυθήρων, Μαλέας, Παραπόλας, Ζούρβας, Ψυτταλείας διὰ τὸν ἀπὸ τῆς προσγειώσεως εἰς Ἑλλάδα, ἐκ ΝΔ., μέχρι τοῦ Πειραιῶς πλοῦν. Σ. Ε. Λ.

πελαγοδρόμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ πελάγει ναυσιπλοῶν, ὁ διαπλέων τὰς θαλάσσας.

πελαγοδρόμος (ὁ) (Pelagodromus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *προκελαριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνὰ μὲ ῥάμφος κωνικόν, λεπτὸν καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον των, σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὔρωστον, πτέρυγας μετρίως ἀνεπτυγμένας, οὐρὰν μετρίου μήκους καὶ χρῶμα κατὰ κανόνα τεφρὸν ἢ τεφρομελανόν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πελαγοδρόμος ὁ θαλάσσιος* (Pelagodromus maritimus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα τεφρόλευκον μετὰ εὐρείας λευκῆς λωρίδος περὶ τὸν λαιμόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Μαδέραν καὶ τὰς Καναρίους καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

πελαγοδρομῶ (*—έω*)· ναυσιπλοῶ ἐν τῷ πελάγει, διαπλέω τὰς θαλάσσας· || ἄλλως *πελαγίζω* (βλ.λ.)· || μεταφ., ἀπεραντολογῶ, ἐκφεύγω τοῦ θέματος, κάμνω παρεκβάσεις ἀπεράντους.

Πελαγόνες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Κάτοικοι τῆς Μακεδονίας, συγγενεῖς πρὸς τοὺς Πελασγούς, λαβόντες τὸ ὄνομα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκ τοῦ ἥρωος Πελαγόνος, υἱοῦ τοῦ Ἀξιοῦ. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς κατῴκουν τὰς κατὰ τὸν ἄνω Ἀξιὸν χώρας. Ἀργότερον ὅμως, ἐπιδραμόντων τῶν Παιόνων, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐριγόνος, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς ἐκεῖ οἰκοῦντας Ὀρέστας. Ἐξ αὐτῶν ἡ χώρα ἐκείνη ἐκλήθη *Πελαγονία*. Χ. Ι. Μ.

πελαγονημερτεῖς (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νημερτῶν*, καλουμένων οὕτω διότι βιοῦσιν ἐντὸς τῶν θαλασσῶν.

Πελαγονήσι (διεθν. *Πέλαγο*, Pelago) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐρημόνησος, ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καλουμένη καὶ *Κυρὰ-Παναγιὰ* ἀπὸ τοῦ λιμένος της· μία τῶν βορείων νήσων τῆς συστάδος τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων. Ἐπιμήκης 4½ μιλλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν., εὐρεῖα 2½ μιλλ. (ἐμβαδὸν 28 τ. χλμ.) καὶ ὀρεινὴ (ὑψόμ. κορυφ. 1050 ποδ.), ἄνυδρος πλὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν καὶ ἀκαλλιέργητος, ἔχει ἐν τούτοις ἀρίστας βοσκάς. Οἱ μόνοι κάτοικοί της εἶναι τρεῖς μοναχοὶ τῆς ἀθωνίτιδος μονῆς Μεγίστης Λαύρας, λεγούσης τὴν νῆσον μετόχιον αὐτῆς. Χωρίζεται δὲ ἀπὸ μὲν τῆς πρὸς Β. της Γιούρων (ἀρχ. Γεροντία) διὰ τοῦ *διαύλου τῶν Γιούρων*, ἀπὸ δὲ τῆς λεγομένης Ἀλονήσου (κοιν. Λιοδρόμια, ἀρχ. Ἰκὸς) διὰ *διαύλου τοῦ Πελαγονησίου* εὖρους 3½ μιλλ. Πρόσκεινται δὲ αὐτῇ νησῖδες, *Πελέρισσα* ΝΔ., *Παπποῦς*, *Κουμπὶ* καὶ *Πρᾶσο* ΒΑ., *Μέλισσα* νοτίως καὶ *Σφῆκα* βορείως. Τὰ ἀκρωτήριά της εἶναι ἀνώνυμα, πλὴν τοῦ βορείου *Κυρὰ* καὶ τοῦ νοτίου *Παναγιά*. Παρουσιάζει δὲ ἕνα αὐλῶνα *Παίγνιο* πρὸς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς της, ἕνα ὅρμον *Κυρὰ-Παναγιὰ* κατὰ τὴν ΝΔ. πλευράν της καὶ ἕνα ἄριστον λιμένα, τὸν *Πλανήτην* (βλ. λ.) πρὸς Β. της· αἱ δύο τελευταῖαι κολπώσεις της ὑπῆρξαν φωλεαὶ πειρατῶν καὶ τανῦν λαθρεμπόρων, ἡ δὲ πρώτη ἀποτελεῖ ὑπουλότατον καταφύγιον διὰ μικρὰ πλοῖα. Ἐπ' αὐτῆς πλῆθος ἐξαγριωθεισῶν αἰγῶν. Ὁ Πλίνιος τὴν ἀναφέρει ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Εὔθυρα*.

—**Πελαγονησίου** ***δίαυλος*** (Pelago channel) *[Γεωγραφ.]*. Ἀμφίγειον τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων, χωρίζον τὴν Ἀλόνησον ἀπὸ τῆς Πελαγονήσι. Ἡ ΝΔ ἀκτή του ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Εἶρακας καὶ Γρεγάλε, ΒΑ. ἐσχατιὰν τῆς πρώτης. Σ. Ε. Λ.

Πελαγονία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη χώρα τῆς Μακεδονίας, λαβοῦσα τὸ ὄνομα, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, ἐκ τοῦ *Πελαγόνος*, υἱοῦ τοῦ Ἀξιοῦ. Ἀρχῆθεν ἐξετείνετο κατὰ τὰς τοῦ ἄνω Ἀξιοῦ χώρας· κατόπιν ὅμως, ἐπιδραμόντων τῶν Παιόνων, ἠναγκάσθησαν οἱ Πελαγόνες νὰ φύγουν δυτικώτερον καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν κατὰ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ἐριγόνος, ἐκδιώξαντες πρὸς Ν. τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους Ὀρέστας. Ἔκτοτε *Πελαγονία* ἐκλήθη ἅπασα ἡ κατὰ τὸν μέσον Ἐριγόνα χώρα, ὁριζομένη πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Λυγκηστίδος, πρὸς Δ. ἐκτεινομένη μέχρι τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ καθήκοντος κλάδου τοῦ Σκάρδου, πρὸς Α. δὲ μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ Μοριχόβου. Τὰ πρὸς Β. ὄρη

Digitized by Google

εἶναι ἄγνωστον μέχρι ποῦ ἐξετείνοντο. Κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους ἡ Πελαγονία ἦτο ἀνίσχυρος καὶ μᾶλλον ἄσημος, λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῶν γειτόνων της Λυγκηστῶν. Κατὰ τὸ 359 π. Χ., ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β΄, προσηρτήθη εἰς τὸ μακεδονικὸν κράτος, διατελέσασα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τούτου μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐπιβολῆς (168 π. Χ.). Ἔκτοτε ὅμως, ἐπειδὴ οἱ Πελαγόνες ἠρνήθησαν, ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Γ΄ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Περσέως, νὰ συναγωνισθοῦν κατὰ τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἄλλου ἐμίσουν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνων Λυγκηστάς, ἡ Πελαγονία ἀπέλαυεν ἰδιαιτέρων προνομίων καὶ μείζονος ἐλευθερίας, ἐπεξετάθη δὲ καὶ εἰς τὴν Λυγκηστίδα, ἡ πρωτεύουσα τῆς ὁποίας μετωνομάσθη εἰς Πελαγονίαν. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι διῄρεσαν τὴν Μακεδονίαν εἰς τέσσαρα τμήματα, ἡ Πελαγονία κατετάχθη εἰς τὸ τέταρτον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου, διαιρεθείσης τῆς Μακεδονίας εἰς δύο ἐπαρχίας, συνετάχθη μὲ τὴν δευτέραν, τὴν ἔχουσαν πρωτεύουσαν τοὺς Στόβους. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *Πελαγονίας* συμπεριελαμβάνετο ἡ Λυγκηστὶς καὶ ἡ Δερρίοπος Παιονία. Ὀνόματα πόλεων τῆς Πελαγονίας γνωρίζομεν μόνον τὸ Πισσαῖον καὶ τὴν Ἀνδάριστον. Τὰ λεγόμενα περὶ ὑπάρξεως Πελαγονικῆς Τριπόλεως φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνακριβῆ. Χ. Ι. Μ.

— **Πελαγονίας** *μάχη*. Λέγεται καὶ οὕτω ἡ ἐν Πελαγονίᾳ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας συγκροτηθεῖσα κατ' Ὀκτώβριον 1259 μάχη, καθ' ἣν ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄ (βλ. λ. *Βορίλα λόγγος*). Ν. ΚΛΣ

— **Πελαγονίας** *μητρόπολις*. Μητρόπολις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἔχουσα ἕδραν τὸ Μοναστήριον, τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν ἢ Πελαγονίαν. Ὅτε ἐξηπλώθη ὁ Χριστιανισμός, ἡ πόλις αὕτη ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως καθίσταται μία τῶν ἐπισημοτέρων τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Οἱ ἱεράρχαι αὐτῆς λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ κατέχουν ἐπιφανῆ θέσιν, ἀντιπροσωπεύοντες συχνὰ καὶ τὸν τῆς Θεσσαλονίκης. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἡ μητρόπολις Πελαγονίας ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Ἀχρίδος. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, καταληφθέντος τοῦ Μοναστηρίου ὑπὸ τῶν Σέρβων, ἱδρύθη ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν συνόρων ἡ μητρόπολις *Νέας Πελαγονίας*.

πελαγονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν χώραν Πελαγονίαν, ὁ τῆς Πελαγονίας.

— ***πελαγονικὴ κρυσταλλοπαγὴς μᾶζα.*** Ἡ ἐκ μεταμορφωσιγενῶν κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων ἀποτελουμένη θεμελιώδης ὀροσειρὰ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία ἀνυψοῦται νοτίως τῆς ὀροσειρᾶς Σὰρ καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν κρασπέδων τῆς λεκάνης τῶν Σκοπίων μέχρι τῆς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ βορειοτέρου ἄκρου τῆς νήσου Εὐβοίας. Ἡ μᾶζα αὕτη, θεωρουμένη πρότερον ὡς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς μάζης τῆς Ροδόπης, διεκρίθη ταύτης καὶ ὠνομάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ γεωλόγου Κόσσματ. Αἱ ὀροσειραὶ τῆς μάζης ταύτης εἶναι τὸ *Μπαμπᾶ* καὶ *Περιστέρι* πρὸς Δ., ἡ *Μπαμπούνα* καὶ τὸ *Καϊμὰκ-τσαλὰν* πρὸς Α.

Τὸ μέγιστον μῆκος τῆς πελαγονικῆς μάζης εἶναι 420 χιλιόμ. περίπου (λεκάνη Σκοπίων — Βόρειος Εὔβοια), τὸ δὲ πλάτος της (λίμνη Πρέσπας—καμπὴ τοῦ Τσέρνα ποταμοῦ) 60 χιλιόμετρα ὡς ἔγγιστα. Συνίσταται κυρίως ἐκ γνευσίων, μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ μαρμάρων. Γ. Κ. Γ.

Πελαγόνιος. Ἕλλην κτηνίατρος ζήσας κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐλήφθησαν στοιχεῖά τινα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Γεωπονικῶν ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Βεγετίου: «Κτηνιατρικὰ Πελαγονίου». Ε. Κ.

Πελαγόρνις (ἡ) (Pelagornis) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *στεγανοπόδων εὐορνίθων ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Armagnac. Γ. Κ. Γ.

πέλαγος, *— ους* (τό)· ἡ θάλασσα μακρὰν τῆς ἀκτῆς, ἀνοικτὴ θάλασσα: «ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος», «ἀπὸ τοῦ πελάγους διευθύνεται πρὸς τὴν παραλίαν»· || ἐκτεταμένη θάλασσα, κατ' ἀντιδιαστολὴν ἰδίᾳ πρὸς κόλπους: «Αἰγαῖον —, Ἰόνιον πέλαγος».

— *[Ὠκεανογρ.]* Καλεῖται *πέλαγος* (κοιν. *πέλα(γ)ο*) πέραν καὶ μακρὰν τῆς ἀκτῆς ἁπλουμένη θαλασσία ἔκτασις, μικροτέρα οὖσα τῆς θαλάσσης, ἧς εἶναι μέρος (Μεσόγειος θάλασσα — Αἰγαῖον πέλαγος) καὶ μείζων τοῦ κόλπου (Ἰόνιον πέλαγος—Πατραϊκὸς κόλπος). Οὕτως ἡ θάλασσα περιλαμβάνει πελάγη, ἕκαστον δὲ τούτων κόλπους καὶ τὰς κατωτέρας τοῦ κόλπου ἀκτογραφικὰς διαβαθμίσεις. Παρὰ τοῦτο ἐξαίρεσις προσεπικυροῖ τὸν κανόνα, τῆς κατὰ Θάσον θαλάσσης τῶν ἀρχαίων οὔσης μικροῦ τοῦ Αἰγαίου πελάγους τμήματος. Ἐξαρτᾶται δὲ ἡ ἔννοια ἐκ τῆς προσωπικῆς ἑκάστου ἀντιλήψεως, διὸ καὶ διερωτᾶται ὁ ἀρχιεπίσκοπος γεωγράφος (*Μελετ.* Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807, Α 66), μήτοι διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε *πέλαγος* νὰ «σημαίνῃ θάλασσαν εὐρύχωρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῇ καμμίαν νῆσον ἢ σκόπελον, ἀρχιπέλαγος δὲ καὶ κοινότερον ἀρτζιπέλαγκο θάλασσαν εὐρύχωρον ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ πολλὰς νήσους καὶ σκόπελα». Πάντως τὸ πέλαγος λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν ἐξ ἐπισήμου ἀκτῆς, ἣν περιβρέχει, ἢ ἀπὸ ἱστορικοῦ ἐν αὐτῷ συμβάντος. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου πελάγη ὠνομάζοντο *Αἰγύπτιον, Αὐσώνιον, Ἀχαϊκόν, Βαλερικόν, Βεβρύκιον, Γαλατικόν, Δαλματικόν, Ἠπειρωτικόν, Θρᾴκιον, Ἰβηρικόν, Ἰκάριον, Ἰλλυρικόν, Ἰσικόν, Ἰώνιον, Καρπάθιον, Κελτικόν, Κρόνιον, Κύπριον, Κιλίκιον, Κυφάριον* (ἡ ὑπὸ τῶν ποιητῶν ὀνομασία τοῦ Αἰγυπτίου), *Λιβυκὸν* (ὅπερ διὰ τὴν ἀπὸ Αἰγύπτου ἕως Ἡρακλείων στηλῶν ὁ Πτολεμαῖος μερίζει εἰς κόλπους *Μεγάλης* καὶ *Μικρᾶς Σύρτεως* καὶ *Νουμιδικόν*), *Λύκιον, Μυρτῷον, Παμφύλιον*, τὸ *Παρθένιον* (ὅπερ περιλαμβάνει πάντα τὰ ὑπὸ ἰδιαίτερον ὄνομα παρεμβαλλόμενα ἐνδιαμέσως πελάγη), *Ρόδιον, Σαρδῷον, Σικελικόν, Τυρσηνικὸν* καὶ *Φοινίκιον*. Σ. Ε. Λ.

Πέλαγος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οὕτως ἐκαλεῖτο τόπος δασώδης ἐν Ἀρκαδίᾳ μεταξὺ Μαντινείας καὶ Τεγέας, ἔνθα νῦν ὁ χῶρος τῆς Τριπόλεως. Τῷ 1775, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ Χασὰν πασᾶ ὁλόκληρος ἡ δασώδης ἔκτασις. Ε. Κ.

—**Πέλαγος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 314 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Παρώρι* 386. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπόσουνα*.

πελαγόσαυρος (ὁ) (Pelagosaurus Bronn) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τελεοσαυριδῶν κροκοδειλίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὑψηλοτέραν κρανιακὴν στέγην καὶ ὀφθαλμοὺς διευθυνομένους πρὸς τὰ πλάγια. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιασίου σειρᾶς τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Νορμανδίαν, Ἀγγλίαν καὶ Βυρτεμβέργην. Γ. Κ. Γ.

Πελαγοῦσα *[Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὴ ὀνομασία (*Μελετ.*, Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα, ἔκδ. 1807 Γ, 27) τῆς ἀρχαίας *Πολυαίγου* τῆς Κυκλαδικῆς. Σ. Ε. Λ.

Πελαγοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36°22΄20΄΄ Β., μῆκ. 27°24΄50΄΄ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi islands), Ν. ΝΔ. τῆς Δωδεκανησιακῆς Τήλου (Ἐπισκοπῆς) ἐσχατιά. Ἀπὸ ὑφάλου πρὸ αὐτοῦ εὑρισκομένης καὶ ἧς εἶναι φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

Πελάγων *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀμφιδάμαντος ἐκ Φωκίδος, ἐκ τῆς ἀγέλης τοῦ ὁποίου προήρχετο ἡ δάμαλις, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ Κάδμος ἵνα κτίσῃ τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν (*Παυσ.* IX, 12, 1).

—2) Υἱὸς τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς Μετώπης, θυτρὸς τοῦ Λάδωνος (*Ἀπολλοδ.* III, 12, 6).

—3) Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἱπποδαμείας, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσεν ὁ Οἰνόμαος καὶ τῶν ὁποίων ὁ τάφος ἐδεικνύετο ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) παρὰ τὸν Παρθενίαν ποταμὸν ἐν Ἤλιδι (*Παυσ.* VI, 21, 11).

—4) Πύλιος, εἷς τῶν ἑταίρων τοῦ Νέστορος (Ἰλιάδ. Δ 295).

—5) Λύκιος, ἑταῖρος τοῦ Σαρπηδόνος, τὸν ὁποῖον, τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Τληπτολέμου, ἔφερεν ἔξω τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀπέσπασε τὸ εἰς τὸν μηρόν του ἐμπηχθὲν δόρυ (Ἰλιάδ. Υ, 695). Α. Θ. Σ.

—**Πελάγων** ὁ ***Ἐφέσιος.*** Υἱὸς τοῦ Σύρφακος, ἄρχοντος τῆς Ἐφέσου καὶ πολεμίου τῶν δημοκρατικῶν, λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν του ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς Ἔφεσον, τῷ 334 π. Χ. (*Ἀρρ.* Ἀνάβ. Α, 17, 12). Α. Θ. Σ.

πελαγώνω· δημοτ., ἀνάγομαι εἰς τὸ πέλαγος, πλέω εἰς τὰ ἀνοικτά· || συνήθως μεταφ., ἐκτρέπομαι τοῦ ζητήματος, κάμνω παρεκβάσεις, χάνω τὴν σειράν μου, δὲν φθάνω εἰς τὸ τέρμα: «μ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἐπελαγώσαμε καὶ νὰ ἰδοῦμε πῶς θὰ βγοῦμε», «πρόσεξε μὴν πελαγώσῃς».

πελάδα (ἡ). Ἀχύρινος καλύβη, στερεωμένη ἐπὶ πασσάλων. Κατασκευάζεται ὑπὸ τῶν ἁλιέων καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν στέγασιν τῶν ἰχθυοτρόφων καὶ τῶν ἐργατῶν των. Ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου ὑπάρχουν ἄφθονοι πελάδαι. Χ. Γ. Ε.

πελάζω· πλησιάζω, συναναστρέφομαι, μόνον εἰς τὸ γνωμικόν: «ὅμοιος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει».

πελαήσιος (ὁ)· ὁ πελάγιος, ὁ ἐκ τοῦ πελάγους προερχόμενος.

Πέλαμ (Pelham), ***Ἐρρῖκος-Φραγκῖσκος.*** Ὀνομαστὸς Ἄγγλος φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς (1846—1907), τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον «Τὰ περιθώρια τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας» (1890) καταλέγεται εἰς τὰ κλασσικὰ ἔργα τῆς ἀγγλικῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης καὶ κριτικῆς, αἱ δὲ «Πανεπιστημιακαὶ ὁμιλίαι» του εἶναι πλήρεις πρωτοτύπου ἐπιστημονικῆς ζητήσεως καὶ σοφίας καὶ θεωροῦνται ἐν Ἀγγλίᾳ οὐχὶ ἁπλᾶ βοηθήματα, ἀλλὰ πηγαὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας. Α. Ν. Λ.

πέλανος (ὁ)· ἀρχ., εἶδος γλυκίσματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπερ κατεσκευάζετο ἐκ λεπτοτάτου ἀλεύρου, ἐλαίου καὶ μέλιτος καὶ προσεφέρετο ὡς θυσία πρὸς τιμὴν θεῶν τινων, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Διονύσου, τῆς Δήμητρος· || σπονδή, θυσία· || τὸ πεπηγὸς καὶ ἐξηραμμένον ὀπῶδες δάκρυ, ἐκ φλοιοῦ δένδρων ἐκρέον· || πεπηγὸς ἀφρός· || πεπηγὸς αἷμα· || ὁ τῷ μάντει διδόμενος ὀβολὸς ὡς μισθός. Ε. Κ.

Πελαντὰν (Peladan), ***Ἰωσηφῖνος.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1859—1918). Μετὰ τὰς σπουδάς του εἰς κολλέγιον Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐμελέτησε τὰ ἔργα τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1882 ἐξέδωσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον, μελέτην ἐπὶ τῆς «Ἱστορίας καὶ τοῦ θρύλου τῆς Μαρίας Ντελόρμ», γενόμενος κυρίως γνωστὸς διὰ τοῦ μυθιστορήματος «Τὸ ὑπέρτατον ἐλάττωμα», ὅπερ ἐξέδωσε τῷ 1884 καὶ ὅπερ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μιᾶς σειρᾶς ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξέθεσε ἰδίας μυστικιστικάς, αἰσθητικὰς καὶ θρησκευτικὰς θεωρίας. Διὰ τῶν θεωριῶν του τούτων ἐπεχείρησε νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐλευθεροτέκτονας, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὰς αἰσθητικὰς θεωρίας τοῦ Ταίν, στηλιτεύων ἐπίσης τὴν κατ' αὐτὸν κατάκτησιν τῆς λατινικῆς φυλῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ συνδυάσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως μὲ τὰς παραδόσεις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἦτο πεπροικισμένος μὲ εὐρεῖαν μόρφωσιν, πνεῦμα δὲ ἀνήσυχον καὶ παράδοξον, μὲ σκέψιν πρωτότυπον καὶ μὲ συγγραφικὸν ὕφος λίαν ἐπαγωγόν, ὁ Πελαντὰν ἐφήλκυσεν εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτά του ἔργα τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν κριτικῶν. Ἵδρυσε πρὸς πραγματοποίησιν τῶν θεωριῶν του ἴδιον τάγμα ἀντισημιτικόν, τὸ τάγμα τοῦ Ροδίνου Σταυροῦ (Rose-Croix), ὅπερ ἀπετέλει περίεργον ἀνάμειξιν βαγνερικῆς λατρείας, καθολικισμοῦ καὶ χαλδαϊκῶν παλαιῶν δογμάτων καὶ διωργάνωσε τῷ 1892 λίαν πρωτότυπον ἔκθεσιν ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, καθὼς καὶ σειρὰν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ συναυλιῶν. Παρὰ τὰς ἐκκεντρικότητάς του, τὰ ἔργα του ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, πλεῖστα δὲ μυθιστορήματα, δράματα καὶ μελέται του ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως, μεταφρασθέντα εἰς διαφόρους γλώσσας. Ἐκ τῶν ἔργων του, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὑπερπεντήκοντα τόμους, ἐξαίρονται ἰδίως τὰ περὶ αἰσθητικῆς, ἀνερχόμενα εἰς 35 τόμους.

Τὰ μυθιστορήματά του ἐξέδωσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Λατινικὴ παρακμή», κυριώτερα δὲ μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ἡ περίεργη» (1885), «Ἰστάρ» (1888), «Ἡ νίκη τοῦ συζύγου» (1889), «Ὁ ἀνδρόγυνος» (1891), «Ὁ γυναίκανδρος» (1892), «Προμηθεύς», «Ἡ ὑπερτάτη ἀρετή» (1900), «Σεμίραμις» κ.τ.λ. Μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν μελετῶν του τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Αἰσθητικὴ παρακμή», κυριώτερα εἶναι: «Ἡ ὀχλοκρατικὴ τέχνη» (1888), «Τὸ πλῆρες θέατρον τοῦ Βάγκνερ» (1826), «Ἡ ἰδεαλιστικὴ καὶ ἡ μυστικὴ τέχνη», «Ἀπάντησις εἰς τὸν Τολστόϊ» (1896), «Ἐπιστήμη, θρησκεία, συνείδησις», «Ἀπὸ τοῦ Πάρσιφαλ μέχρι τοῦ Δὸν Κιχώτου», «Ἡ τέχνη τῆς ἐκλογῆς τῆς συζύγου ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν της», «Αἱ ἰδέαι καὶ οἱ τύποι», «Ἡ γῆ τῆς Σφιγγός», «Ἡ γῆ τοῦ Χριστοῦ» (1900), «Αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ αἰσθητικὴ τῆς τραγῳδίας», «Ἡ γῆ τοῦ Ὀρφέως», «Αἰσθητικὴ ἀναίρεσις τοῦ Ταὶν» (1906), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν αἰσθητικήν», «Τὰ δράματα τῆς συνειδήσεως» (1912) κτλ. Μεταξὺ τῶν δραμάτων του, ὧν πλεῖστα ἐπαίχθησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Νίμ, καταλέγονται τά: «Ὁ υἱὸς τῶν ἀστέρων», «Βαβυλωνία», «Ἡ Προμηθηΐς», «Ὁ πρίγκιψ τοῦ Βυζαντίου», «Οἰδίπους καὶ Σφίγξ», «Ὀρφεύς». «Τὸ μυστήριον τοῦ Γκράαλ», «Ἡ γέννησις τοῦ Ἔρωτος», «Σεμίραμις» κτλ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης μετάφρασιν τοῦ ἔργου «Περὶ ζωγραφικῆς» τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι καὶ συνειργάσθη εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Μ. Δ. Β.

πέλαο· ἰδιωματ., ἀντὶ *πέλαγος* (βλ. λ.).

Πελάργη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ποτνέως, σύζυγος τοῦ Ἰσθμιάδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεδίδετο ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μυστηρίων τῶν Καβείρων ἐν Βοιωτίᾳ, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων ἅλωσιν τῶν Θηβῶν, διὸ κατά τινα χρησμὸν τῶν Δελφῶν ἐτιμᾶτο διὰ θυσιῶν ἐν Δωδώνῃ (*Παυσ.* IX, 25, 7). Α. Θ. Σ.

πελαργιδεύς, *—έως* (ὁ)· τὸ νεογνὸν τοῦ πελαργοῦ.

Πελαργικὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα χώρου ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρὸς τὴν δυσμικὴν αὐτῆς κλιτὺν μετὰ συστήματος παλαιῶν ἱερῶν καὶ περιβόλου πελασγικοῦ τείχους, ἔχοντος πλείονας εἰσόδους. Κατά τινα χρησμὸν τὸ Πελαργικὸν ἔδει νὰ μένῃ ἀκατοίκητον, ἄλλως θὰ ἐγίνετο

Digitized by Google

αἰτία κακῶν τῇ πόλει. Ἀλλ' ὅμως ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατῳκήθη. Ε. Κ.

πελαργικός,—ή,—όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πελαργούς, ὁ τῶν πελαργῶν: «πελαργικὸς νόμος» τὸ γηροτροφεῖν τοὺς γονεῖς καθάπερ οἱ πελαργοὶ (κατὰ τὴν περὶ πελαργῶν παράδοσιν ὅτι τρέφουσι καὶ τιμῶσι τοὺς γονεῖς).

—***πελαργικοὶ νόμοι.*** Οὕτως ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ συνήθειαι τῆς ὑπὸ τῶν τέκνων ἀμοιβαίας ἀγάπης, περιθάλψεως, ἀντιτροφῆς καὶ τῆς καθόλου γηροκομίας τῶν γονέων, διότι κατ' Ἀριστοτέλη (Ἱστορ. ζῴων 9. 13. 2), «λέγονται πελαργοὶ τοὺς γονεῖς γεγηρακότας τρέφειν καὶ μὴ δυναμένους ἵπτασθαι φέρειν ἐπὶ τῶν ὤμων» καὶ καθ' Ἡσύχιον «οἱ νέοι πελαργοὶ αἴρουσι διὰ τῶν πτερῶν τοὺς ὑπὸ τοῦ γήρατος καταπεπονημένους γονεῖς καὶ τρέφουσι». Διὰ τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν χρησιμότητα τῶν πελαργῶν εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῶν ὄφεων οἱ πελαργοὶ ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διετέλουν ὑπὸ τὴν προστασίαν νόμου τινός, καθ' ὅν, κατ' Ἀριστοτέλη (Περὶ θαυμασ. 23), «τιμῶσι τοὺς πελαργοὺς οἱ Θεσσαλοὶ καὶ ἐὰν τις κτείνῃ ἔνοχος τοῖς αὐτοῖς γίγνεται οἷσπερ καὶ ὁ ἀνδροφόνος». Ε. Κ.

πελαργονιδίνη (ἡ) *[Χημ.]* βλ. *ἀνθοκυάναι.*

πελαργονιέλαιον (τὸ) *[Χημ.]* βλ. *γερανιέλαιον.*

πελαργονικὴ ἀλδεΰδη, ἢ ***νονυλαλδεΰδη***, ἢ ***ἐννεϋλικὴ ἀλδεΰδη***, ἢ ***ἐννεανάλη*** *['Οργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένη ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $C_9H_{18}O$, ἀπαντῶσα εἰς τὸ λεμονέλαιον, τὸ κινναμωμέλαιον τῆς Κεϋλάνης καὶ τὸ γερμανικὸν ροδέλαιον. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 13 χλστμ. εἰς 80°. Σ. Γ.

πελαργονικὸν ὀξύ, ἢ ***ἐννεανικὸν ὀξύ***, ἢ ***νονυλικὸν ὀξύ***, ἢ ***ἐννεϋλικὸν ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3.(CH_2)_7.COOH$$

ἀπαντῶν μεταξὺ τῶν πτητικῶν συστατικῶν τοῦ Pelargonium roseum (κοιν. ἀρμπαρόρριζα). Παράγεται ὁμοῦ μετὰ ὀξικοῦ ὀξέος κατὰ τὴν μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ καλίου σύντηξιν τοῦ ἐνδεκυλικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

πελαργόνιον (τὸ) (Pelargoniom) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιοειδῶν* ἢ *γερανιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ πόας ἰθαγενεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν πλεῖστα εἶναι κοσμητικὰ καὶ ποικίλως χρήσιμα, σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενα ὅμως πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *γεράνια*.

Πελαργόνιον τὸ ζωνῶδες (Pelargonium zonale). Εἶναι κλῆματῶδες εἶδος μὲ φύλλα φέροντα ζώνην ἢ στεφάνην καστανόχρουν. Καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *πελαργόνιον τὸ ζωνῶδες τὸ τετράχρουν*, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα περὶ τὸ κέντρον εἶναι πράσινα καὶ κατὰ τὴν περιφέρειαν κίτρινα. Κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον γραμμὴν τοῦ φύλλου ὑπάρχει ἐρυθροκαστανοῦ χρώματος ζώνη.

Πελαργόνιον τὸ εὔοσμον (Pelargonium odoratissimum, κοιν. *ἀρπανέλλα, ἀρμακανέλλα, ἀλμαρόζα* καὶ *ἀρμπαρόρριζα*). Εἶναι πολύκλαδος πόα, ἧς οἱ κλάδοι ἕρπουσιν. Ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς κήπους ἢ εἰς γάστρας. Τὰ φύλλα του εἶναι εὔοσμα, πεντάλοβα ἢ τρίλοβα, μὲ βαθείας ἐγκολπώσεις καὶ ὀδοντώσεις, πολλάκις χρησιμοποιούμενα καὶ πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν γλυκισμάτων. Δι' ἀποστάξεως τῶν φύλλων μετὰ τῶν τρυφερῶν κλώνων λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν.

Πελαργόνιον τὸ κεφαλωτὸν (Pelargonium capitatum). Καλλιεργεῖται ἰδίως ἐν Ἀλγερίᾳ, Τύνιδι, Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ διὰ τὸ αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ παρέχει καὶ ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *γερανέλαιον*, χρήσιμον εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Τὸ ἄρωμα τοῦ ἐκ τοῦ εἴδους τούτου λαμβανομένου ἐλαίου εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ τοῦ ροδελαίου, χρησιμοποιεῖται δὲ πολλάκις διὰ τὴν νοθείαν τοῦ δευτέρου, δεδομένου ὅτι τὸ ροδέλαιον ἔχει δεκαπενταπλασίαν περίπου ἀξίαν ἀπὸ τὸ γερανέλαιον. Διὰ τὴν ἀπόσταξιν λαμβάνεται τὸ θεριζόμενον χόρτον τοῦ φυτοῦ. Ἑκατὸν ὀκάδες τοιούτου χόρτου ἀποδίδουσι 50 δράμια αἰθερίου ἐλαίου. Τὸ Ἀλγέριον ἐξάγει ἐτησίως περὶ τὰς 5.000 ὀκάδας γερανελαίου. Πολλαπλασιάζεται ταχέως διὰ μοσχευμάτων καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Πελαργόνιον τὸ κνησήριον (Pelargonium radula). Διακρίνεται τοῦ προηγουμένου εἴδους ἐκ τῶν φύλλων του, ἅτινα εἶναι πολυσχιδῆ καὶ σχηματίζουσι βαθυτέρας ἐγκολπώσεις. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν καὶ παρέχει μετρίαν ποσότητα γερανελαίου καὶ κατὰ πολὺ κατωτέραν ποιότητα τοῦ προηγουμένου εἴδους.

Πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον (Pelargonium inquinans). Θαμνῶδες εἶδος, οὗ τὸ ὕψος φθάνει ἐνίοτε τὰ 3 μ. Φέρει κλάδους σαρκώδεις, καλυπτομένους ὑπὸ ἐλαφροῦ χνοῦ, φύλλα μετὰ βραχέος μίσχου, γλοιώδη, ἀπεστρογγυλωμένα καὶ ὀδοντωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἀναδίδοντα μᾶλλον δυσάρεστον ὀσμήν. Δ. Ν. Π.

—*[Φαρμακογ.]* Ἐκ τῶν πλείστων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ τούτου ὑπὸ τῆς λαϊκῆς θεραπευτικῆς χρησιμοποιοῦνται: τὸ pelargonium anceps, φυτὸν τῆς Μαλαισίας ἀναγραφόμενον ὡς ἐμμηναγωγόν, τὸ pelargonium antidysentericum, ἀναγραφόμενον ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντέρου, τὸ pelargonium cucullatum, ἔχον τὰς αὐτὰς ὡς τὸ προηγούμενον θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Ἕτερα εἴδη πελαργονίου καλλιεργοῦνται διὰ τὸ αἰθέριον ἔλαιον αὐτῶν, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ πελαργονίου, προερχόμενον κυρίως ἐκ τῶν εἰδῶν pelargonium capitatum, pelargonium roseum καὶ pelargonium odoratissimum, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν κυρίως ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ ροδελαίου, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι πολὺ εὐθηνότερον αὐτοῦ. Μεγάλα ποσὰ αὐτοῦ καταναλίσκονται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ πρὸς ἐξαγωγὴν ἐξ αὐτοῦ τῆς γερανιόλης. Κ. Γ. Μ.

πελαργὸς (ὁ) (Ciconia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωδιιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ εὐμεγέθη, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ράμφος ἰσχυρότατον, ἐπίμηκες, εὐθύ, σχεδὸν κυλινδρικόν, χονδρότατον κατὰ τὴν βάσιν του, ὅπου διανοίγονται οἱ ῥώθωνες, οἵτινες φαίνονται ὡς δύο γραμμωταὶ σχισμαί, λεπτυνόμενον ἐφόσον προχωρεῖ πρὸς τὸ ἄκρον του καὶ καταλῆγον εἰς ἐλαφρὰν σχισμήν.

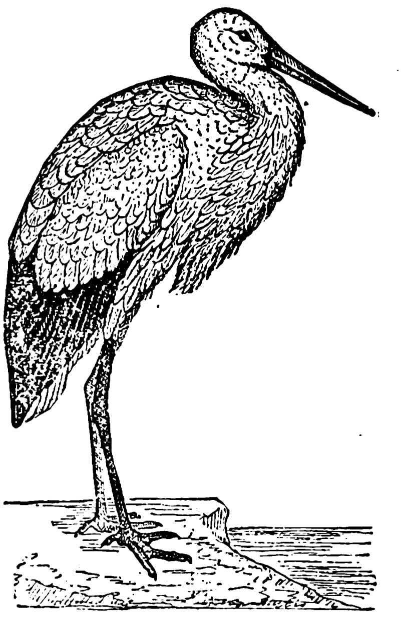

Πελαργὸς ὁ λευκός.

Ἡ κεφαλὴ εἶναι σχετικῶς μικρά, ἐπιμήκης, πεπλατυσμένη καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὴν δέρμα, καθὼς καὶ τὸ περιβάλλον τὸν λαιμὸν καὶ τὸ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν προσωπικὸν τρῆμα, εἶναι σχεδὸν γυμνὸν πτερῶν. Ὁ λαιμὸς εἶναι ἐπιμήκης, αἱ πτέρυγες μακραὶ καὶ εὐρύτεραι καὶ ἡ οὐρὰ μετρίως ἀνεπτυγμένη καὶ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της. Οἱ πόδες εἶναι ἐπιμηκέστατοι, οἱ πρόσθιοι δάκτυλοι ἑνοῦνται μεταξύ των διὰ μεμβράνης κατὰ τὴν βάσιν των, οἱ δάκτυλοι εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένοι καὶ φέρουσι γαμψοὺς ὄνυχας. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι λευκός, ἢ λευκομελανὸς ἢ φαιοτεφρός. Λόγῳ τῆς ἰδιορρύθμου κατασκευῆς τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος ὁ πελαργὸς παράγει παράξενον θόρυβον τύπτων τὰς σιαγόνας του μετ' ἀλλήλων, ἰδίως ὅταν παρενοχλῆται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἑτέρων ζῴων ἢ ὅταν ὀργίζεται. Αἱ κινήσεις τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι βραδεῖαι καὶ τὰ βήματά των μεγάλα. Ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως εὑρισκόμενοι, συνήθως ἵστανται ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδός. Ἡ πτῆσίς των εἶναι ταχεῖα καὶ μεγάλης διαρκείας. Ἱπτάμενα προτείνουσι πρὸς τὰ πρόσω τὸν λαιμόν, ἐνῷ τείνουσιν ὁριζοντίως πρὸς τὰ ὄπισθεν τὰς πτέρυγάς των. Ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς ἀμμοαργιλλώδεις ἐκτάσεις καὶ εἰς παραποταμίους ἢ παραλιμνίους πεδιάδας. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ ζωϊκῶν οὐσιῶν, ἤτοι ἐξ ἐντόμων, σκωλήκων, μαλακίων, ἰχθύων καὶ διαφόρων μικρῶν ἑρπετῶν.

Διὰ νὰ συλλάβωσι τὴν λείαν των εἰσέρχονται εἰς τὸ ὕδωρ μέχρι τοῦ ταρσοῦ τῶν ποδῶν των. Εἴδη τινὰ εἶναι ἐνδημικά, ἀντιθέτως δὲ ἕτερα εἴδη ἀποδημητικά, ἐρχόμενα εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἀπερχόμενα κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς θερμότερα κλίματα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀφρικήν. Εἶναι εἰρηνικὰ καὶ κοινωνικὰ πτηνά, εὐκόλως ἐξημεροῦνται, ἀλλ' οὐδέποτε τεκνοποιοῦσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ἐκ τῶν 8 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Πελαργὸς ὁ λευκὸς* (Ciconia alba). Καλεῖται οὕτω λόγῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος χρώματος τῶν πτερῶν του, ὅπερ εἶναι λευκὸν καὶ μόνον εἰς τὰ ἄκρα τῶν κυρίων πτερύγων καὶ τὴν οὐρὰν μελανόν. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι ἐρυθροί. Τὸ γενικὸν μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι περίπου 1,20 μ. καὶ τὸ μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τῶν πτερύγων του φθάνει τὰ 2,30—2,40 μ. Τὰ πτερὰ τοῦ κάτω μέρους τοῦ λαιμοῦ του εἶναι μακρὰ καὶ ἐπαναπαύονται ἐπὶ τοῦ στήθους του. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι κοινότατον εἰς τὴν μεσημβρινὴν Σιβηρίαν, ὅπου ζῇ κατὰ μεγάλας ὁμάδας, τὴν Περσίαν, τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Σενεγαμβίαν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἑτέρας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἰδίᾳ δὲ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν· ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ φθινόπωρον. Ἡ φωλεά του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, κατασκευαζομένη ἀτέχνως μὲ φρύγανα, ξηρὰ χόρτα καὶ ξυλάρια ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν, τῶν πύργων ἢ διαφόρων ἠρειπωμένων μνημείων. Εἰς πλείστας πόλεις ἀπαντῶσι πολυπληθεῖς φωλεαὶ πελαργῶν, αἵτινες κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν πτηνῶν τούτων πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ὅπου ἔρχονται κατ' ἔτος ὅπως ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ὑπῆρχον πολυπληθεῖς φωλεαὶ πελαργῶν.

Ὁ πελαργὸς (κοιν. *λέλεκας* ἢ *λελέκι*) ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Αἴγυπτον περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ πελαργοὶ διακρίνονται διὰ τὴν υἱικήν των στοργήν, ἥτις παρετηρήθη ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ ἀγάπην τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὠφελιμωτέρων πτηνῶν, διότι καταστρέφουσι κατ' ἔτος πλῆθος ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ γενικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐντόμων, σκωλήκων κλπ. Κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον ἡ θήλεια γεννᾷ 3—4 καὶ σπανιώτερον 5 ᾠὰ λευκοῦ χρώματος μὲ λεπτὸν κέλυφος καὶ ὀλιγώτερον ὀγκώδη, ἀλλὰ περισσότερον ἐπιμήκη τῶν ᾠῶν τῆς χηνός. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκκολάψεως, ἥτις διαρκεῖ ἕνα μῆνα, οὐδόλως ἐγκαταλείπει τὴν φωλεάν της. Ὅταν ἐκκολαφθῶσι τὰ νεογνά, φροντίζουσι διὰ τὴν τροφήν των ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐναλλάξ. Οἱ γονεῖς διδάσκουν ταῦτα νὰ ἀνεγείρουν τὰς πτέρυγάς των, νὰ ὑπερασπίζωνται διὰ τοῦ ράμφους των κτλ. καὶ δὲν ἐγκαταλείπουσιν αὐτὰ παρὰ μόνον ὅταν δύνανται νὰ πετῶσιν ἐλευθέρως καὶ ἀνευρίσκωσι μόνα τὴν τροφήν των. Οἱ γονεῖς ὑπερασπίζονται τὰ τέκνα των κατὰ παντὸς κινδύνου μετ' ἀληθοῦς γενναιότητος καὶ αὐτοθυσίας. Πολλάκις μήτηρ πελαργὸς ἐκάη μετὰ τῶν μικρῶν της, ὅταν ἡ οἰκία ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε κατασκευάσει τὴν φωλεάν της ἐπυρπολεῖτο, ἀλλ' οὐδέποτε ἐγκατέλειψε τοὺς νεοσσούς της. Οἱ πελαργοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἰδιαιτέρως ἐξετιμῶντο καὶ ἐπροστατεύοντο. Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτιμώρουν τοὺς φονεῖς ἢ τοὺς διώκτας τῶν πελαργῶν, οἱ Ἑβραῖοι τοὺς εἶχον ὡς σύμβολον τοῦ σεβασμοῦ, οἱ Αἰγύπτιοι ἀπένεμον αὐτοῖς ἰδιαιτέραν λατρείαν, παρομοίαν πρὸς τὴν τῆς θεᾶς Ἴσιδος, κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον καὶ τὸν Πλούταρχον, εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὁ νόμος ἐτιμώρει διὰ θανάτου τοὺς κακοποιοῦντας τὰ πτηνὰ ταῦτα.

Πελαργὸς ὁ μελανὸς (Ciconia nigra). Οὗτος εἶναι κατά τι μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους. Τὸ πτέρωμά του εἶναι μελανὸν κατὰ τὴν κεφαλήν, τὴν ράχιν, τὰς πλευρὰς καὶ τὴν οὐράν, μὲ πορφυρᾶς ἀποχρώσεις, καὶ λευκὸν κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι ἐρυθροί. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. Τὰ ἤθη του εἶναι τελείως διάφορα τῶν τοῦ λευκοῦ πελαργοῦ. Ἀποφεύγει τὰ μέρη τὰ συχναζόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ζῇ μεμονωμένως εἰς τὰ δάση καὶ τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις, κατασκευάζων τὴν φωλεάν του ἐντὸς τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων. Τρέφεται κυρίως ἐξ ἰχθύων, βατράχων, σκωλήκων καὶ μικρῶν ἑρπετῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ 2—3 ᾠὰ ὑπόλευκα μὲ πρασίνας ἀποχρώσεις καὶ φαιὰς κηλῖδας. Ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἕτερα εἴδη, μὴ μεταναστεύοντα εἰς τὴν Εὐρώπην, εἶναι ὁ *πελαργὸς ὁ ἐπίσκοπος* (Ciconia episcopus), ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας, ὅστις ἔχει ἀρκετὰς ὁμοιότητας μὲ τὸν πελαργὸν τὸν φαιόν, ὁ *πελαργὸς ὁ ἀμερικανικὸς* (Ciconia americana), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Χιλήν, καὶ ὁ *πελαργὸς ὁ σφηνόρρυγχος* (Ciconia sphenorhyncha), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Πελαργὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 374. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μουραλάρ*.

Πελάργου, ἢ ***Πελαργοῦ ἀγυιὰ*** *[Βυζαντ.]*. Ἀγυιὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς

Digitized by Google

χρόνους. Ἀναφέρεται παρὰ Προκοπίῳ (Περὶ κτισμ. Α' 9) ὡς τόπος ἔνθα ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστιανοῦ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, παρὰ δὲ τῷ Σωκράτει (Ἐκκλ. Ἱστ. Ζ' 38) καὶ τῷ Σωζομένῳ (Δ' 20) ὡς τόπος ἔνθα εὑρίσκετο ὁ πυρποληθεὶς ναὸς τῶν Νουατιανῶν (Novatiani). Π. Ν. Π.

πέλας· ἐπίρρ., πλησίον, ἐγγύς· || *οἱ πέλας*· οἱ πλησίον, οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἄλλοι.

Πελασγία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ὄνομα ἐν γένει τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὡς κατοικουμένης ὑπὸ Πελασγῶν (*Ἡροδ.* Β, 56).

—2) Τῆς Πελοποννήσου, ἰδίως δὲ τῆς Ἀρκαδίας, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ αὐτόχθων Πελασγὸς (*Στράβ.* V, 221, *Παυσ.* VIII, 1, 6).

—3) Ἀρχαία ὀνομασία τῶν νήσων Λέσβου καὶ Δήλου, ὡς καὶ πόλεως ἐν Λέσβῳ (βλ. λ. *Ἴσσα*).

—4) Ὀνομασία τῆς Λαρίσης Κρεμαστῆς ἐν Φθιώτιδι τῆς Θεσσαλίας (*Στράβ.* IX, 435 καὶ 440).

—5) Ἡ περὶ τὴν Σκοτοῦσαν χώρα τῆς Θεσσαλίας (*Στράβ.* VI, 329).

—6) Τὸ Ἄργος παρ' Εὐριπίδῃ (Ὀρέστ. 960). Α. Θ. Σ.

— **Πελασγία** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.412 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Καμαρόβρυση* ἢ *Βελέσι* καὶ *Κυπαρισσώνας* (Μαχαλᾶς) 1.573. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον τὸ μὲν χωρίον ἐκαλεῖτο *Γαρδίκι*, ἡ δὲ κοινότης *Γαρδικίου Κρεμαστῆς Λαρίσης*.

— **Πελασγία** (Punta Pelasgia) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία ἣν ἔδωσαν οἱ Ἰταλοὶ εἰς ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος τῆς Β. Ἠπείρου (πλάτ. 40° 25' Β., μῆκ. 19° 30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1589 : Valona bay), ἔχον προβλῆτα φορτοεκφορτώσεων καὶ φάρον. Σ. Ε. Λ.

πελασγικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς πελασγούς, ὁ τῶν Πελασγῶν: «πελασγικὰ τείχη».

— ***πελασγικὴ αὐτοκρατορία*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ὑπὸ νεωτέρων ἐρευνητῶν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐν Μπογὰζ-κιόϊ ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν τῶν Χετταίων ἐκ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου τὸ περιλαμβάνον τὴν νότιον καὶ βόρειον Ἑλλάδα (Μακεδονίαν) καὶ τὴν Θρᾴκην τμῆμα, ἐκ δὲ τῆς Ἀσίας τὸ περιλαμβάνον τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους της, διότι ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐπεβεβαιώθησαν αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων πληροφορίαι, στηριζόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς παλαιοτέρας τῶν χρόνων των παραδόσεις, ὅτι αὗται κατῳκοῦντο περὶ τὰ μέσα τῆς Β' πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος ὑπὸ τῶν προελληνικῶν φύλων τῶν *Πελασγῶν,* μετὰ τῶν ὁποίων περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤρχισαν συγχωνευόμενα τὰ ἑλληνικὰ φῦλα. ΚΑΨ.

— ***πελασγικὴ γλῶσσα.*** Αἱ γλῶσσαι τῶν Πελασγῶν, τῶν Καρῶν, τῶν Λελέγων, τῶν Ἐτεοκρήτων κ.λ., ἤτοι τῶν λαῶν οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὰς χώρας καὶ νήσους μας πρὸ τῆς ἐν αὐταῖς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων, μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστοι. Λείψανα ἐπιγραφικὰ τῶν γλωσσῶν τούτων ἐσώθησαν ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς λ.χ. ἐν Κρήτῃ, ἐν Λήμνῳ (εἰς τὴν ὁποίαν τῷ 1885 ἀνευρέθη ἡ γνωστὴ ἐπιγραφή, ἡ γεγραμμένη εἰς γλῶσσαν ἄγνωστον, συγγενῆ πιθανῶς πρὸς τὴν τῶν Τυρρηνῶν ἢ Ἐτρούσκων) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται οὔτε ἀνεγνώσθησαν οὔτε ἡρμηνεύθησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἑπομένως αἱ γλῶσσαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐγράφησαν, παραμένουν ἀπρόσιτοι εἰς τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν. Ἐντεῦθεν ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι εἶναι δυσκολώτατον—ἂν μὴ ἀδύνατον—νὰ διακρίνωμεν μετά τινος ἀκριβείας τὰ ποικίλα (λεξιλογικὰ καὶ ἄλλα) στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως θὰ παρέλαβεν ἡ ἑλληνικὴ ἀπὸ τὰς γλώσσας τῶν ῥηθέντων προελληνικῶν κατοίκων τῆς χώρας μας, οἵτινες συνεχωνεύθησαν κατὰ μέγα μέρος πρὸς τοὺς παλαιοτάτους προγόνους μας, καθὼς καὶ ὅτι περὶ τῆς γλώσσης τῶν Πελασγῶν —περὶ τῆς ὁποίας ὁ Ἡρόδοτος 1,56 λέγει «ἥντινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι· εἰ δὲ χρεών ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν... ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες»—οὐδὲν βέβαιον καὶ θετικὸν γνωρίζομεν ἢ δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἐφόσον τοὐλάχιστον αἱ ῥηθεῖσαι ἐπιγραφαὶ παραμένουν διὰ τοὺς γλωσσολόγους καὶ ἀρχαιοδίφας αἴνιγμα ἄλυτον. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Πελασγικὸν *Ἄργος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. *Ἄργος* Πελασγικόν.

Πελασγικὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον (Γ, ιγ, 17) ὀνομασία τοῦ *Παγασιτικοῦ κόλπου*, διατηρηθεῖσα καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους (*Νικηφ. Γρηγορ.* Ἱστορ. 4, 10). Εἶναι ὁ *Παγασίτης* καὶ *Παγασαῖος* καὶ *ἐπὶ Παγασέων* καὶ Demetriacus καὶ Pelasgicus ἄλλως λεγόμενος, ὁ νῦν κόλπος τοῦ Βόλου. Σ. Ε. Λ.

Πελασγὶς (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον τῆς Ἥρας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Σάμῳ, ὅπου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς αὐτῆς (*Παυσ.* VII, 4, 4) καὶ τῆς Δήμητρος ἐν Ἄργει, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς, ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Τριόπα τοῦ Πελασγοῦ (*Παυσ.* II, 22, 1). Α.Θ.Σ.

Πελασγὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ περὶ τὴν Ἄντανδρον, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἴσης, ἐν Μυσίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας χώρα, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 42). Α. Θ. Σ.

Πελασγιῶτις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν τετραρχιῶν τῆς πεδινῆς Θεσσαλίας, διαιρεθείσης εἰς τέσσαρα τμήματα, ὑπὸ ἴδιον ἄρχοντα ἕκαστον, τὸν τετράρχην, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β' κατὰ τὸ 342 π. Χ. Σκοπὸς τῆς τοιαύτης διαιρέσεως ἦτο ἡ ἐξάρτησις ἑκάστου τῶν τετραρχῶν ἐκ τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ εὔκολος οὕτως ἐξ αὐτοῦ ἐξάρτησις τῆς ὅλης χώρας καὶ ἀπεριόριστος κυριότης τῶν πλουσίων πόρων της. Τὴν διαίρεσιν ταύτην ἐδικαιολόγησεν ὁ Φίλιππος λέγων ὅτι ἐπανέφερεν ἀρχαίους ἐπιχωρίους θεσμούς, τοὺς ὁποίους εἶχον μὲν θεσπίσει οἱ Ἀλευάδαι, ἀλλὰ πρὸς εὐκολίαν τῆς κατανομῆς τῶν πρὸς πόλεμον ὑποχρεώσεων τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Ἡ Πελασγιῶτις κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς ὅλης Θεσσαλίας, ἔχουσα πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τὴν Ἑστιαιῶτιν, πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τὴν Θεσσαλιῶτιν, πρὸς νότον τὴν Φθιῶτιν καὶ τὰς τρεῖς τετραρχίας τῆς Θεσσαλίας καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν Μαγνησίαν. Εἰς τὴν Πελασγιώτιδα ἀνῆκον τὰ στενὰ τῶν Τεμπῶν, αἱ λίμναι Νεσσωνὶς καὶ Βοιβηΐς (κοινὴ μετὰ τῆς Μαγνησίας) καὶ αἱ σπουδαιότεραι θεσσαλικαὶ πόλεις, ἡ Λάρισα, αἱ Φεραί, αἱ Παγασαί, ἡ Γυρτών, ἡ Σκοτοῦσσα, οἱ Γόννοι, ἡ Ἐλάτεια, ἡ Μητρόπολις, τὸ Συκούριον, τὸ Ὁμόλιον καὶ ἄλλαι. Ἡ Πελασγιῶτις ἐκαλεῖτο καὶ *Πελασγικὸν Ἄργος*, εἰς ἀρχαιοτάτους δὲ χρόνους ὑπῆρχε πιθανώτατα καὶ πόλις Πελασγικὸν Ἄργος καλουμένη. Οἱ κάτοικοι τῆς τετραρχίας ταύτης ἐκαλοῦντο *Πελασγιῶται*, ὁ δὲ Σιμωνίδης ἐκάλει τοὺς Πελασγιώτας καὶ Περραιβοὺς καὶ Λαπίθας, διότι κατὰ τὰ βόρεια τῆς τετραρχίας συνῴκουν οὗτοι μετὰ τῶν προρρηθέντων λαῶν. ΚΑΨ.

Πελασγοὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Οὕτω καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς χώρας των, ἤτοι τὰ προελληνικὰ φῦλα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους της, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μικρασιατικὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας, τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων χωρῶν, σχεδὸν εἰς πάσας τὰς ἀκτὰς τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, ἀποτελοῦντες οὕτως ἀπειροπληθῆ προϊστορικὸν λαόν. Ἡ καταγωγὴ τοῦ λαοῦ τούτου, ἡ πρώτη κοιτὶς αὐτοῦ, ἡ γλῶσσά του καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμός του ἀπησχόλησαν καὶ ἀπασχολοῦν τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἄλλων συναφῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων, οἵτινες ὅμως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς περὶ Πελασγῶν πληροφορίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, δὲν κατέληξαν μέχρι τοῦδε εἰς συμφωνίαν μεταξύ των.

Αἱ περὶ τῶν Πελασγῶν πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων συνοψίζονται εἰς τὰς ἑξῆς περίπου: Παρ' Ὁμήρῳ οἱ Πελασγοὶ εἶναι γείτονες τῶν Τρῴων, κατοικοῦντες τὴν πλησίον τῆς αἰολικῆς Κύμης Λάρισαν (ἡ λέξις αὕτη εἶναι πελασγική) τὴν Φρικωνίδα (Ἰλ. Β 840). Ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ ὅμως Π (στ. 233) τῆς «Ἰλιάδος» ἀποκαλεῖ ὁ ποιητὴς τὸν λατρευόμενον ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου (ὑπῆρχε καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδώνη) Δία, Πελασγικόν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ἐκεῖ κατῴκουν ποτὲ Πελασγοί, καὶ ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Β (στ. 681) Πελασγικὸν Ἄργος τὴν Θεσσαλίαν ὁλόκληρον ἢ περιοχήν τινα αὐτῆς, ἂν δεχθῶμεν ὅτι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἦτο πόλις, ἐξαφανισθεῖσα βραδύτερον. Ὡσαύτως δέχεται ὁ Ὅμηρος ὅτι Πελασγοὶ κατῴκουν ἐν Κρήτῃ (Ὀδυσ. τ 177), οἵτινες δὲν ἦσαν ὁμόγλωσσοι μὲ τὰ ἄλλα ἐν αὐτῇ κατοικοῦντα φῦλα (Ἐτεόκρητας, Κύδωνας, Δωριεῖς). Εὑρίσκονται λοιπὸν παρ' Ὁμήρῳ οἱ Πελασγοὶ ἐγκατεσπαρμένοι καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν μικρασιατικὴν καὶ τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τὴν κυριωτέραν πηγὴν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸ ἐθνολογικὸν ζήτημα τῶν Πελασγῶν, ζήσαντα κατὰ τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισεν ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐρευνητικοῦ καὶ κριτικοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, Πελασγοὶ ἦσαν οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Αἰολεῖς, τῶν ὁποίων κλάδος ἦσαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ Ἕλληνες, οἱ Δωριεῖς (Α' 56 καὶ Ζ' 94—95). Πελασγοὶ εἶχον κατοικήσει ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸ τῆς εἰς αὐτὴν ἐπιδρομῆς τῶν Θεσσαλῶν, ἐν Ἀττικῇ, ἐλθόντες εἰς αὐτὴν ἐκ Σαμοθρᾴκης καὶ μεταστάντες εἰς Ἕλληνας, ἀφοῦ, ἀπομαθόντες τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, ἐξέμαθον τὴν ἑλληνικὴν (Α' 57). Ὡσαύτως εἶχον κατοικήσει εἰς τὰς νήσους Ἴμβρον καὶ Λῆμνον (Ε' 26) μεταβάντες εἰς ταύτας ἐξ Ἀττικῆς, ὅτε ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διότι ἥρπασαν τὰς γυναῖκας καὶ θυγατέρας των, καὶ ἐκ τῆς νήσου Λήμνου μετῴκησαν εἰς Ἰταλίαν οἱ Πελασγοὶ Τυρρηνοί. Πλὴν τῶν προρρηθεισῶν πληροφοριῶν ὁ Ἡρόδοτος παρέχει καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες κατ' αὐτὸν ἀπεσχίσθησαν ἐκ τῶν Πελασγῶν, δὲν ὡμίλουν, ὡς ὑπεδηλώθη, τὴν αὐτὴν μὲ τούτους γλῶσσαν καὶ ὅτι πελασγικὰ ἔθνη κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα ἦσαν οἱ κάτοικοι τῶν πλησίον τῆς Κυζίκου πόλεων Πλακίας καὶ Σκυλάκης καὶ τῆς πλησίον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου Κρηστῶνος (Α' 57). Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (Δ' 109) οἱ κατοικοῦντες κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν ἀκόμη πόλεμον τὴν ἀκτὴν τῆς Χαλκιδικῆς Πελασγοί, ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡμίλουν καὶ τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνωστότατοι, κατ' αὐτόν, τὴν γλῶσσαν Εὐρυτᾶνες φαίνεται ὅτι ὡμίλουν τὴν πελασγικὴν γλῶσσαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἡ Ἑλλάς, πρὶν ἢ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦτο, εἶχε διάφορα κατὰ τόπους ὀνόματα, ἀπὸ τῶν κατοικούντων αὐτοὺς ἐθνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπικρατέστερον ἦτο τὸ πελασγικὸν (Α' 3). Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων (c. 221) καλεῖ τοὺς Πελασγοὺς ἀρχαῖον φῦλον «κατὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐπιπολάσαν» καὶ ὁ Ἔφορος παρ' αὐτῷ δέχεται ὅτι ὁρμηθέντες ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας, πρώτης κοιτίδος των, διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου τὸν ὁποῖον διῆγον ἐπεκράτησαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὀνόματα Πελασγικὸν Ἄργος (ὄνομα τῆς Θεσσαλίας), Πελασγία (ὄνομα παλαιὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Λέσβου), Πελασγιῶται (ὄνομα ἀρχαιότερον τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Ἀργείων) καὶ αἱ διάφοροι αὐτῶν εἰς Κρήτην καὶ ἀλλαχοῦ ἀποικίαι. Πελασγικὰ εἶχον ὀνομασθῆ, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, καὶ τὰ ἠπειρωτικὰ φῦλα καὶ Πελασγοὶ κατῴκουν ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τοὺς Τυρρηνούς. Τῶν πληροφοριῶν τούτων οὐχὶ διάφοροι εἶναι καὶ αἱ τῶν ἄλλων συγγραφέων πληροφορίαι (*Αἰσχυλ.* Ἱκετ. 250, *Διον. Ἁλικαρνασ.* Α' 19, *Παυσ.* Η' καὶ ἄλλων). Πᾶσαι δηλαδὴ αἱ πληροφορίαι συμπίπτουν εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ Ἕλληνες προῆλθον ἐκ τῶν Πελασγῶν, ὅ,τι ὅμως ἐχώριζεν αὐτοὺς ἦτο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγγραφέων, οἵτινες θεωροῦνται καὶ αἱ κυριώτεραι πηγαὶ (ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης), ἡ γλῶσσα. Ἦτο αὕτη συγγενὴς μὲ τὴν ἑλληνικὴν ὅσον καὶ ἡ τῶν θρακοφρυγῶν φύλων, φύλων ἀρίων, ἢ καὶ συγγενεστέρα; Τοῦτο φαίνεται τὸ πιθανώτερον, ἀφοῦ δέχονται ὅτι ἐκ τοῦ πελασγικοῦ ἔθνους ἀπεσχίσθη τὸ ἑλληνικόν. Πρὸς τὰς μαρτυρίας τῶν συγγραφέων περὶ ἐξαπλώσεως τῶν Πελασγῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα συμφωνεῖ καὶ ἡ διάδοσις τῆς λέξεως Λάρισα, λέξεως πελασγικῆς, εἰς πολλὰ μέρη τῆς χώρας (Λάρισα Θεσσαλίας, Λάρισα Κρεμαστὴ Φθιώτιδος, Λάρισα Ἄργους) καὶ πρὸ πάντων αἱ περὶ *Πελασγοῦ* ὡς γενάρχου τῶν κατοίκων διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν παραδόσεις, αἵτινες προσεπικυροῦσι καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Πελασγῶν καταγωγὴν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκ τῶν νεωτέρων οἱ πλεῖστοι συμφωνοῦν μὲ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων, δεχόμενοι ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀρίαν ὁμοφυλίαν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τὰ φῦλα τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοφυλίας τὰ ἐγκατασταθέντα εἰς τὴν Ἰλλυρικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον καὶ τὰς μικρασιατικὰς ἀκτάς· διὰ τοῦτο καὶ καλοῦσι τὰ φῦλα ταῦτα *Ἰταλοπελασγοὺς* καὶ *Ἑλληνοπελασγοὺς* καὶ εἰδικώτερον, κατὰ τόπους καὶ φυλάς, *Ἰλλυριοπελασγούς*, *Θρᾳκοπελασγούς*, *Φρυγοπελασγοὺς* καὶ *Ἀρμενοπελασγούς*. Ἐξηνέχθησαν ὅμως, ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τῆς καταγωγῆς των καὶ τῆς σκοτεινῆς ἱστορίας των, καὶ γνῶμαι περὶ αὐτῶν ὄχι μόνον ἀπίθανοι, ἀλλὰ καὶ παράδοξοι. Οὕτως ἐλέχθη ὑπὸ Πολωνῶν, Τσέχων καὶ Ρώσων ἐπιστημόνων (Denkovsky - Adam. Mickiewicz καὶ ἄλλων) ὅτι ἦσαν κλάδος τῆς σλαυϊκῆς ὁμοφυλίας, ὑπ' ἄλλων ὅτι ἦσαν οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἀλβανῶν (Jochan-Georg von Hahn) καὶ ἀκόμη ὅτι ἦσαν πρωτοσημιτικὰ καὶ πρωτολιβυκὰ φῦλα, ὅλως ξένα πρὸς τοὺς Ἀρίους λαούς, ἢ φῦλον τῆς ἀσιατικῆς οἰκογενείας συγγενὲς πρὸς τοὺς Κρῆτας τῆς μινωϊκῆς Κρήτης, τῶν Λουβίων (Louviens), οἵτινες μετὰ τῶν Κανισίων καὶ Ἀρίων τῆς ἰνδογερμανικῆς ὁμοφυλίας ἦσαν διεσπαρμένοι ἐπὶ τῶν χωρῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τῆς Δ' π. Χ. χιλιετηρίδος. Ἐπεχειρήθη ἡ ἀποκάλυψις τῆς καταγωγῆς τῶν Πελασγῶν καὶ διὰ τῆς ἐτυμολογικῆς ὁδοῦ, κατά τε τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους χρόνους. Οὕτως ἐταυτίσθη ἡ λέξις Πελασγοὶ μὲ τὴν λέξιν *πελαργοὶ*—δοθείσης τῆς ἑρμηνείας ὅτι ὠνομάσθησαν Πελασγοὶ διὰ τὸν πλάνητα βίον των (τοῦτο δέχεται ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ὀνόματός των εἰς πλείστας χώρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, ὅστις δέχεται αὐτοὺς ὡς αὐτόχθονας, ὡς μονίμους κατοίκους τῆς χώρας), τὸν ὅμοιον μὲ τὸν τῶν πτηνῶν πελαργῶν (*Στρ.* C. 221)—ἐπιστεύθη ἔχουσα σχέσιν μὲ τὴν λέξιν *πέλαγος* καὶ σημαίνουσα θαλασσινὸν λαόν, καὶ ὑπὸ τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ἦσαν σημιτικὰ φῦλα ὅτι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν λέξιν *πελὲγκ* (φελέγ), σημαίνουσαν διαμερισμός. Κατ' αὐτοὺς Πελασγοὶ εἶναι οἱ διασπασθέντες ἀπὸ τοὺς ὁμοφύλους—ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ὠνομάσθησαν οὕτως—καὶ μετοικήσαντες πέραν τῆς θαλάσσης. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν γνώμην ταύτην δέχονται συγγενεῖς τῶν Πελασγῶν τοὺς Φλεγύας, Παφλαγόνας, Πελάγονας καὶ Πελι-

Digitized by Google

γνούς. Οὕτω καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἀπέβη αἴνιγμα. Πρὸς τοὺς Πελασγοὺς ἐταύτιζον οἱ ἀρχαῖοι τοὺς Κραναοὺς τῆς Ἀττικῆς, τοὺς ἐν Τριφυλίᾳ Καύκωνας καὶ τοὺς Τυρρηνοὺς (Ἐτρούσκους). Τινὲς δὲ καὶ πρὸς τοὺς Μινύας, Τρῶας, Μυσούς, Θρᾷκας, Λέλεγας καὶ Κᾶρας καὶ ἀκόμη τοὺς Σικελοὺς καὶ τὰ ἰταλικὰ φῦλα· διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη εἰς τὰς χώρας ταύτας διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν κόσμος ἑλληνικὸς ὁμοιογενής. Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι Πελασγοὶ μὲν ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξαν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν εἶναι τόσον ἀβέβαιον καὶ σκοτεινὸν ὅσον ἡ ἱστορία των. Ὅτε τὰ ἑλληνικὰ φῦλα ὑπέταξαν (κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα ὁ Δευκαλίων ἐνίκησε τοὺς Πελασγοὺς καὶ ἄλλους μὲν τούτων ἠνάγκασε νὰ φύγουν εἰς Ἰταλίαν, ἄλλους δὲ ὑπεδούλωσε) ἢ ἀφωμοίωσαν τὰ πελασγικὰ φῦλα, ἐδέχθησαν παρ' αὐτῶν, ὡς μᾶλλον προηγμένων, καὶ τὸν πολιτισμόν των καὶ τὴν θρησκείαν των, ἥτις ἦτο λατρεία τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως ἢ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν των, τὰ ὁποῖα οὗτοι (κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ Πλάτωνα) εἶχον λάβει παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, διότι ἐν ἀρχῇ ἐλάτρευον τὸ θεῖον ὡς καὶ τὰ συγγενῆ φῦλα τῆς ἰνδογερμανικῆς (ἀρίας) ὁμοφυλίας, ἄνευ ναοῦ καὶ εἰδώλου. Παρὰ τῶν Πελασγῶν, εἰρηνικῶν γεωργῶν, ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον διδαχθῆ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἀπὸ τοὺς Πελασγοὺς ἐπιστεύετο ἀκόμη ὅτι ἔλαβον τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς τέχνης, διότι εἰς αὐτοὺς ἀπεδίδοντο, ὅλως ἀπιθάνως, τὰ ἐκ πελωρίων λίθων τείχη, τὰ *πελασγικὰ* ἢ *κυκλώπεια* καλούμενα, τὰ ξόανα τῶν θεῶν, τὰ πρῶτα μαθήματα μουσικῆς (αἱ Πέλειαι καὶ αἱ Σίβυλλαι ἦσαν τῶν Πελασγῶν προφήτιδες καὶ χρησμῳδοί) καὶ τῆς μουσικῆς. Οὕτως οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων αὐτόχθονες Πελασγοὶ δὲν εἶναι λαὸς μυθώδης, ἀλλὰ λαὸς τοῦ ὁποίου οἱ μῦθοι καὶ οἱ θεοὶ δὲν ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τοὺς ἑλληνικούς, λαὸς ὅστις συναπετέλεσε μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἓν ἔθνος, δι' εἰρηνικῆς συμβιώσεως, συγχωνεύσεως, ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματος μόνον, ὡς μαρτυρεῖ ἡ περὶ Δαναοῦ παράδοσις ὅτι ἀπ' αὐτοῦ οἱ Πελασγιῶται τῆς Ἀργολίδος μετωνομάσθησαν Δαναοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Deimling*, Die Leleger.—*H. Müller*, Pelasger und Hellenen.—*S. Bruck*, Quae veteres de Pelasgis tradiderint.—*Myres*, History of the Pelasgian theory (ἐν «Journal of hellenic studies» t. XXVII—1907, p. 170—225).—*G. Fougères*, Les premières civilisations (1929).—*A. Meillet*, Aperçu d'une histoire de la langue grecque (3e éd. 1931).—*Θωμοπούλου*, Πελασγικὰ κλπ.—*Ν. Ἐλευθεριάδου*, Πελασγικὴ Ἑλλάς. Οἱ Προέλληνες (Ἀθῆναι 1931).—*Π. Καρολίδου*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ *Κ. Παπαρρηγοπούλου* κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Πελασγὸς *[Μυθολ.]*. Ὁ μυθικὸς γενάρχης τῶν Πελασγῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ποικίλαι κατὰ τόπους παραδόσεις ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. —1) Ὁ αὐτόχθων. Οὗτος κατὰ τὰς ἀρκαδικὰς παραδόσεις (*Παυσ.* VIII.14) ἐγεννήθη (ἀνεφάνη) μετ' ἄλλων ἀνθρώπων ἐκ τῆς γῆς «ἀντίθεον δὲ Πελασγὸν ἐν ὑψικόμοισιν ὄρεσσι—γαῖα μέλαιν' ἀνέδωκεν, ἵνα θνητῶν γένος εἴη», κατὰ τὸν ἀρχαῖον Σάμιον ποιητὴν Ἄσιον, ἐπειδὴ δὲ ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων κατὰ τὸ μέγεθος, τὴν ἀλκὴν καὶ τὸ κάλλος, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τούτων βασιλεύς των. Οὗτος, κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις, ἐπενόησε τὴν κατασκευὴν καλυβῶν πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὰς βροχὰς καὶ τὰ σφοδρὰ καύματα τοῦ ἡλίου, τὴν χρῆσιν τῶν δερμάτων τῶν προβάτων ὡς χιτώνων καὶ τῶν βαλάνων τῆς φηγοῦ ὡς τροφῆς, ἀντὶ τῶν χόρτων καὶ τῶν ῥιζῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐτρέφοντο πρὸ τῆς ἐφευρέσεώς του οἱ ἄνθρωποι. Ἀπὸ τούτου εἶχεν ὀνομασθῆ ἡ Πελοπόννησος (πρὶν ἢ λάβῃ τοῦτο τὸ ὄνομα) Πελασγία καὶ ἀπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσης τροφῆς (τῆς βαλάνου) οἱ κάτοικοί της βαλανηφάγοι. Υἱός του ἦτο, ἐκ τῆς Μελιβοίας, θυγατρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ, ἢ τῆς Νύμφης Κυλήνης, ὁ σοφώτερος τοῦ πατρός του Λυκάων, κατὰ τινα δὲ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, ἀρκαδικὴν καὶ ταύτην, ὁ Τήμενος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐτράφη ἡ θεὰ Ἥρα. Αὐτόχθονα ἐδέχετο τὸν Πελασγὸν καὶ ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος. Οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζησεν ὁ Πελασγὸς ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν πανάρχαιοι, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς σελήνης, διὰ τοῦτο οἱ ἀπόγονοί του Ἀρκάδες καὶ Προσέληνοι καὶ Προσεληναῖοι ἐκαλοῦντο. Κατὰ τὴν παρὰ Φλιασίοις ὅμως παράδοσιν καὶ τοῦ αὐτόχθονος τούτου Πελασγοῦ καὶ τῶν αὐτοχθόνων τῆς Ἀττικῆς κατὰ τρεῖς γενεὰς πρεσβύτεροι ἦσαν ὁ βασιλεὺς τοῦ Φλιοῦντος Ἄρας καὶ ὁ Προμηθεὺς (*Παυσ.* II. 14. 4). —2) Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νιόβης καὶ ἀδελφὸς (κατὰ τὸν Ἀκουσίλαον) τοῦ Ἄργου. Κατὰ τὸν Αἰσχύλον ἦτο υἱὸς τοῦ Παλαίχθονος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, ὅτε ἔφθασεν εἰς αὐτὸ ἐξ Αἰγύπτου ὁ Δαναός. Εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν προηγούμενον, ἤτοι ὁ πατὴρ τοῦ Λυκάονος καὶ γενάρχης τῶν Πελασγῶν. —3) Ὁ μυθικὸς γενάρχης τῶν Πελασγῶν τῆς Θεσσαλίας. Ἦτο καὶ οὗτος αὐτόχθων τὸ γένος, πατὴρ τοῦ Αἵμοντος καὶ πάππος τοῦ Θεσσαλοῦ. —4) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρέστορος καὶ ἔγγονος τοῦ Ἰάσου (ἢ Ἐκβάσου), μεταβὰς ἐξ Ἄργου εἰς Ἀρκαδίαν καὶ κτίσας ἐν αὐτῇ τὴν Παρρασίαν. —5) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Νύμφης Λαρίσης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀχαιοῦ καὶ Φθίου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔλαβον τὰ ὀνόματά των αἱ θεσσαλικαὶ χῶραι Φθιῶτις, Ἀχαΐα (ἀχαϊκὴ Φθιῶτις) καὶ Πελασγιῶτις, διότι ὑπῆρξαν οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς κατοικοῦντας ταύτας βαρβάρους. —6) Ὁ υἱὸς τοῦ Τριόπα (ἢ Ἀγήνορος) καὶ τῆς Σεΐδος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰάσου, τοῦ Ἀγήνορος καὶ τοῦ Ξάνθου καὶ πατὴρ τῆς Λαρίσης, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ὀνομασθῆ ὁμωνύμως καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους. Οὗτος ἐδέχθη εἰς τὸν οἶκόν του περιπλανωμένην τὴν Δήμητρα καὶ ἔκτισε πρὸς τιμήν της ἱερόν, τὸ τῆς Πελασγίδος Δήμητρος, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του (*Παυσ.* II. 22, 1). Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθογράφων, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Φυρωνέως, ὁ υἱὸς τοῦ Παλαίχθονος βασιλέως τοῦ Ἄργους, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰνάχου ποταμοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς Μετώπης ἐκ Φλιοῦντος κ.ο.κ. ΚΑΨ.

«Πελασγὸς *Κορυτσᾶς*». Πατριωτικὴ ἐφημερὶς τῶν ἐν Ἀθήναις Ἠπειρωτῶν, ἱδρυθεῖσα τῷ 1909 ὑπὸ Κ. Σκενδέρη καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1926.

—**«Πελασγὸς *καὶ Φθιῶτις*»**. Ἐφημερὶς ἐν Λαμίᾳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1860.

πελαστὸν (τὸ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Εἷς τῶν ὀκτὼ ἀνιόντων ἐμφώνων χαρακτήρων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ *πελαστόν*, ὅπερ καὶ *πελαστικὸν* ἐκαλεῖτο, γραφόμενον διὰ μαύρης μελάνης, ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σημάτων καὶ ἀνήρχετο ἕνα τόνον μετά τινος ζωηρότητος. Ἐν τῇ νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς τὸ πελαστὸν δὲν ὑπάρχει, παραλειφθὲν ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, ἅτε τῆς ποσότητος καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ ἀναπληρουμένης ὑπὸ τῆς πεταστῆς. Σημειωτέον ὅτι τὸ πελαστόν, κατά τινας ἀρχαίας προθεωρίας, ἐκαλεῖτο καὶ *πεταστόν*. Ν. Α. Χ.

πελατεία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις πελάτης τινός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποκλειστικὸς ἀγοραστὴς ἀπό τινος καταστήματος: «ἡ πελατεία τοῦ τάδε ἐμπορικοῦ, — ἐδωδιμοπωλείου, — ξενοδοχείου κττ.», «τὸ κατάστημα ἔκλεισε δι' ἔλλειψιν πελατείας».

πελάτης (ὁ), θηλ. —*άτις*, —*ιδος*· ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποκλειστικὸς ἀγοραστὴς ἀπό τινος καταστήματος· || καθόλου, ὁ ἐπὶ πληρωμῇ ζητῶν τὰς ὑπηρεσίας οἱουδήποτε ἐπαγγελματίου ἢ ἐπιστήμονος: «οἱ πελάται τοῦ ἰατροῦ, — τοῦ δικηγόρου, — τοῦ κουρέως κττ.» || παρὰ Ῥωμαίοις, ὁ ἐν Ῥώμῃ ἐγκατεστημένος ξένος (cliens), διατελῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πάτρωνος (patronus), προστάτου τινὸς τῶν γενῶν· || παρ' Ἕλλησιν, ὁ ἐπὶ μορτῇ καλλιεργητής.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ λέξις *πελάτης* ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, παραγομένη ἀπὸ τοῦ *πελάζω*, ἐσήμαινε τὸν ἐρχόμενον πλησίον, τον γείτονα, τὸν πλησιάζοντα γυναῖκα, τὸν πλησιάζοντα ὅπως ζητήσῃ καὶ εὕρῃ προστασίαν, τὸν ἀπό τινος ἐξαρτώμενον, τὸν μισθωτόν. Ἕνεκα τῶν ἐννοιῶν τούτων μετηνέχθησαν διὰ ταύτης ἑλληνιστὶ αἱ λατινικαὶ accola (γείτων), mercenarius (μισθωτός), cliens (ὑπήκοος, προστατευόμενος, εὐνοούμενος). Πελάτης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἦτο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Τίμαιον, τὸν Πολυδεύκην, ὁ ἕνεκα πενίας ἐργαζόμενος ἐπὶ μισθῷ ἐλεύθερος πολίτης, ὡς οἱ θῆτες, ὅστις οὕτω δὲν ἦτο εἵλως ἢ πενέστης. Οἱ Ἰλλυριοὶ Ἀρδιαῖοι εἶχον 300.000 προσπελάτας, οὓς ὁ Θεόπομπος παραβάλλει πρὸς τοὺς εἵλωτας τῆς Λακωνικῆς (παρ' *Ἀθηναίῳ* 1,443 καὶ ΣΤ', 271).

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ πελάται ἦσαν οἱ παλαιότατοι τῆς ῥωμαϊκῆς χώρας κάτοικοι, οὓς ἐδούλωσαν τὰ τρία γένη, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀπελευθέρων, οἵτινες παρέδιδον ἑαυτοὺς πάτρωνι. Ὁ Ῥωμαῖος πελάτης ἠδύνατο ν' ἀνήκῃ καὶ εἰς γένος, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάζετο, καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν πόλιν τῶν Ῥωμαίων, ἐνέμετο δὲ τὰς κτήσεις του τῇ συγκαταβάσει τοῦ καθ' αὐτὸ κυρίου, δηλαδὴ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ πελατεία αὕτη ἔδωκεν ἐπὶ μακρὸν τὴν ὁμόνοιαν εἰς τὴν Ῥώμην. Ν. Σ. Λ.

πελάτης (ὁ) (Pelates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

πελατίκιον (τὸ) *[Βυζαντ.]*· βλ. λ. *κορύνη*.

Πελβὲ (Pellevé), ***Νικόλαος ντὲ***—. Γάλλος κληρικὸς (1518—1594). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μπούρζ καὶ σύμβουλος τοῦ καρδιναλίου τῆς Λωρραίνης, ὑφ' οὗ ἐγένετο δικαστὴς ἐν τῷ παρλαμέντῳ τῶν Παρισίων καὶ μέλος τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Ἑρρίκου Β'. Τῷ 1552 ἐγένετο ἐπίσκοπος Ἀμιένης, τῷ 1562 ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σάν, τῷ 1564 καρδινάλιος καὶ τῷ 1566 προϊστάμενος τῆς συνόδου τῆς ἱεραρχίας καὶ ἐπιτετραμμένος ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων ἐν Σκωτίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ. Προσχωρήσας εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ζηλωτῶν τῆς ῥωμαϊκῆς πίστεως (Ligue), κατεπολέμησε τὸν Ἑρρῖκον Γ' καὶ Δ', ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ρημῶν τῷ 1592 ὀργανώσας αὐτόθι εἰς σῶμα τὰ μέλη τοῦ οἴκου τῆς Λωρραίνης, ἀπέθανε δὲ ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑρρίκου Δ' εἰς Παρισίους. Π. Ν. Π.

Πελβοὺ (Pelvoux) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ συστὰς τῶν Ἄλπεων τοῦ Δελφινάτου, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ. Ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν κοιλάδων τοῦ Ρομάνς, τοῦ Γκιζάν, τοῦ Ντυράνς, τοῦ Ντρὰκ καὶ τοῦ Μαλσὰν καὶ ἔχει ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν *Μαθὰρ ντὲζ Ἐκρὲν* (4.103 μ.), ἄλλας δὲ κορυφὰς τὴν *Μὲζ* (3.987 μ.) καὶ τὸ ὄρος *Πελβοὺ* (3.954 μ.). Ἔχει πολυαρίθμους παγετῶνας, ὁ μεγαλύτερος τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἐπὶ 15 τ.χλμ. πρὸς τὰ Β.Δ. τοῦ Μὸν-ντὲ-Λάν. Μ. Δ. Β.

Πελέ, ἢ ***Μὸν - Πελὲ*** (Pelé, Pelée=γυμνὸν ὄρος) *[Γεωγρ.—Ἡφαιστειολ.]*. Ἡφαίστειον ὄρος τῆς νήσου Μαρτινίκας τῶν Ἀντιλλῶν, καταλαμβάνον τὸ βόρειον τρίτον τῆς νήσου. Ἡ ἀρχαιοτάτη γνωστὴ ἐκδήλωσις ἐν μεγάλῃ κλίμακι τῆς ἡφαιστείου ἐνεργείας του ἐγένετο τὴν 22 Ἰανουαρίου 1792. Ἐπίσης κατ' Αὔγουστον τοῦ 1851 ἐγένετο ἔκρηξις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεξεβλήθησαν μεγάλα ποσὰ σποδοῦ (ἀποσυντεθειμένοι τόφφοι μὲ σιδηροπυρίτην), προκαλέσαντα τὴν γένεσιν ἰλυωδῶν ῥευμάτων. Ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κείμενος κρατὴρ Étang sec ἦτο τότε ἥσυχος. Τῷ 1889 παρετηρήθησαν αἱ πρῶται ἐν αὐτῷ ἀτμίδες, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ηὐξήθη κατὰ τὸ 1901. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1902 ἰσχυρὰ ὀσμὴ θείου ἦτο ἀντιληπτὴ μέχρι τῆς παραλίας. Τὴν 24 Ἀπριλίου ἤρχισεν ἡ τελευταία ὀνομαστὴ ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τῆς 5 Ἰουλίου 1905. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν ταύτην, τὴν 8 Μαΐου 1902 καὶ ὥραν 8 καὶ 1' τῆς πρωΐας, ἀνεξεβλήθη ἓν φλέγον νέφος, τὸ ὁποῖον, ἔχον ὕψος 150 μ. περίπου καὶ καταλαμβάνον τομέα 100°, συνιστάμενον δ' ἐξ ὑπερθέρμων ἀερίων καὶ τεραστίων ποσῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων, κατῆλθεν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους πρὸς τὰ κάτω διὰ τῆς κοιλάδος καὶ ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἔφθασε καὶ διῆλθε διὰ τῆς πόλεως Ἁγ. Πέτρου, καταστρέψαν ταύτην καὶ θανατῶσαν 28.000 κατοίκων αὐτῆς. Ἐπίσης παρόμοιον νέφος κατέστρεψε, τὴν 20 Μαΐου 1902, τὸ Morn Rouge μὲ 1.000 περίπου θύματα. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν ἐπίσης ταύτην ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἀνεξελθούσης λάβας καὶ θόλος ἡφαίστειος ἐντὸς τοῦ κρατῆρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεξωθήθη κατὰ τὸ ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1902 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1903 διάστημα μεγάλη βελονοειδὴς μᾶζα ἐκ στερεᾶς ἀνδεσιτικῆς λάβας, ἡ περίφημος βελόνη τοῦ Πελὲ (βλ. καὶ λ. *ἡφαίστειον*). Γ. Κ. Γ.

πελεγῖνον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Παρὰ Βιτρουβίῳ εἶδος μεγάλου ὡρολογίου ὁριζοντίου. Ν. Σ. Λ.

Πελεθρόνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἢ τόπος τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τοῦ Πηλίου ὄρους, ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπό τινος Πελεθρονίου, βασιλέως τῶν Λαπιθῶν (*Στράβ.* VII, 299). Α. Θ. Σ.

Πελεθρόνιος *[Μυθολ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Α. Θ. Σ.

πέλει· ἀρχ. ἀπρόσωπον ῥῆμα, ὑπάρχει (μόνον εἰς ἀρχαίας ῥήσεις): «πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει», «πολλὰ μεταξὺ κύλικος πέλει καὶ χείλεος ἄκρου».

πέλεια (ἡ). Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διὰ τὸ χρῶμα αὐτῆς, ἡ ἀγρία περιστερά.

—*[Μυθολ.]* Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν, ἐν τῷ μαντείῳ τῆς Δωδώνης προσέπτησαν δύο πέλειαι μέλαιναι, ἐλθοῦσαι ἐκ Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου, δι' αὐτῶν δ' ἐδηλοῦντο αἱ πρῶται μαντεῖαι τῶν ὑποφητῶν. Ἐκλήθησαν δ' ἀκολούθως *Πέλειαι* αἱ τρεῖς ἱέρειαι καὶ προφήτιδες τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης. Ε. Δ. Κ.

Πέλεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καρίᾳ. Οἱ κάτοικοι *Πελειᾶται*. Ε. Δ. Κ.

πελεκάν, ἢ ***πελεκᾶνος*** (ὁ) (Pelecanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πελεκανιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη πτηνὰ φέροντα τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Ῥάμφος μακρότατον καὶ πλατύτατον, πεπιεσμένον κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, θολωτὸν κατὰ τὴν κάτω, διωγκωμένον καὶ ἀγκυλωτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Ἡ κάτω σιαγὼν φέρει καθ' ὅλον αὐτῆς σχεδὸν τὸ μῆκος μεμβρᾶναν σχηματίζουσαν εὐρὺν διασταλτὸν θύλακον. Ἡ κεφαλὴ εἶναι σχετικῶς μικρά, ἀπεστρογγυλωμένη, οἱ ὀφθαλμοὶ τοποθετημένοι κατὰ τὴν βάσιν τῆς ἄνω σιαγόνος καὶ φέροντες πέριξ κερατώδους συστάσεως κιτρίνην μεμβρᾶναν. Ὁ λαιμὸς εἶναι ἐπιμήκης, κυλινδρικός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, στενότερος πρὸς τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος καὶ εὐρύτερος πρὸς τὸ κατώτερον. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες καὶ εὔρωστον. Αἱ πτέρυγες εὐρύταται καὶ ὀξύληκτοι. Ἡ οὐρὰ βραχεῖα καὶ σχεδὸν ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ πτέρωμα εἶναι χονδρὸν καὶ ἄφθονον. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι ἡ μεγίστη ἀνάπτυξις τῶν ἀεροφόρων σάκκων. Κατοικοῦν τὰς θερμὰς χώρας ἀμφοτέρων τῶν

Digitized by Google

ἡμισφαιρίων καὶ ἔχουν μεγάλην γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ 10 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Πελεκᾶνος ὁ κοινὸς ἢ *λευκὸς* (Pelecanus onocrotalus). Εἶναι τὸ κοινότερον πάντων τῶν εἰδῶν. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 165—200 ἑκατοστομέτρων καὶ τὸ σῶμά του κατὰ τὸν ὄγκον εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ σῶμα τοῦ κύκνου. Τὸ μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τῶν πτερύγων του φθάνει τὰ 4 μέτρα, τὸ δὲ μῆκος τοῦ ῥάμφους τὰ 50—55 ἑκατοστόμ. Ὁ μεμβρανώδης ὑπὸ τὸ ῥάμφος θύλακος χωρεῖ περὶ τὰς 15 λίτρας ὕδατος. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι λευκὸς μὲ ἐρυθρὰς ἀποχρώσεις, τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ λαιμοῦ εἶναι κίτρινον· ἐπίσης ζωηρῶς κίτρινος εἶναι καὶ ὁ μεμβρανώδης θύλακος καὶ ἡ μεμβρᾶνα, ἥτις εὑρίσκεται πέριξ τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἡ κεφαλή, πλὴν ἐλαχίστων βραχέων πτερῶν, μᾶλλον πτίλων, ἅτινα φέρει κατὰ τὴν κορυφήν της, καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι γυμνά. Ἀπαντᾷ

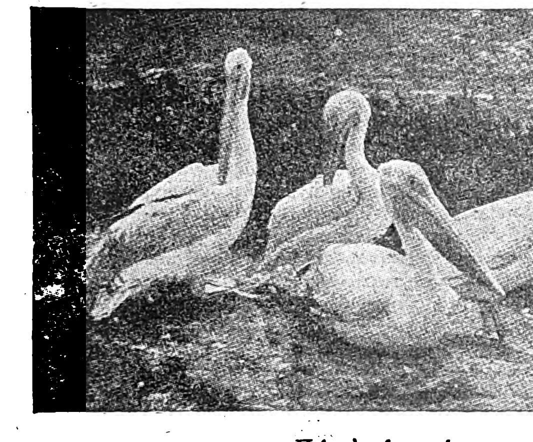

Πελεκὰν ὁ κοινός.

εἰς τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν, ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι Μοζαμβίκης καὶ Σενεγαμβίας. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν μέρη καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν. Τρέφεται, κυρίως, ἐξ ἰχθύων, δι' ὧν πληροῖ τὸν μεμβρανώδη θύλακον. Ἵπταται εὐχερέστατα καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς μέγα ὕψος. Συνήθως ἀρέσκεται νὰ λικνίζεται ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἢ τῶν ῥευμάτων τῶν ποταμῶν. Συχνάκις συναθροίζονται πολλοὶ πελεκᾶνοι ὁμοῦ, ὅπως ἁλιεύσωσιν ἀπὸ κοινοῦ. Πρὸς τοῦτο σχηματίζουσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἡμικύκλιον καὶ οὕτω διατεταγμένοι προχωροῦσι τύπτοντες τὸ ὕδωρ διὰ τῶν πτερύγων των. Συνήθως διευθύνονται ἐκ τοῦ πελάγους πρὸς τὰς ἀκτὰς καὶ προχωροῦντες περιορίζουσι τὸ ὑπὸ τοῦ ἡμικυκλίου σχηματιζόμενον ἄνοιγμα οὕτως, ὥστε νὰ μὴ διαφεύγωσιν εὐκόλως οἱ αἰχμαλωτιζόμενοι ἰχθύες. Οἱ πελεκᾶνοι τὴν φωλεὰν των κατασκευάζουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀτέχνως, ἐπιστρώνοντες ταύτην διὰ ξηρῶν χόρτων καὶ κλαδίσκων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 2—4 ᾠά. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του. Τὸ κρέας τοῦ πελεκάνου ἔχει ὀσμὴν καὶ γεῦσιν δυσάρεστον.

Πελεκᾶνος ὁ μικρὸς (Pelecanus minor). Ἔχει κατὰ πολὺ μικρότερον μέγεθος τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ χρῶμα τεφρόλευκον πρὸς τὸ τεφρομέλανον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ μέχρι τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς.

Πελεκᾶνος ὁ οὐλόθριξ (Pelicanus crispus). Διακρίνεται ἐκ τοῦ κυματοειδοῦς πτερώματός του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκὸς μὲ φαιὰς ἀποχρώσεις καὶ αἱ κύριαι πτέρυγές του εἶναι μελαναί. Τὰ πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του σχηματίζουν εἶδος λοφίου. Τὸ ῥάμφος εἶναι φαιοκίτρινον καὶ ὁ μεμβρανώδης ὑπὸ τὸ ῥάμφος θύλακος εἶναι ἐρυθρός. Οἱ πόδες εἶναι μελανοί. Ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ ἔαρ καὶ ἀπέρχεται τὸ φθινόπωρον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Ῥωσίαν, τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Κίναν καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν.

Πελεκᾶνος ὁ πυρρόχρους (Pelecanus rufescens). Διακρίνεται ἐκ τοῦ πυρροῦ χρωματισμοῦ τοῦ πτερώματός του καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικήν, τὴν Μαδαγασκάρην, τὴν Μαλαισίαν καὶ τὰς Φιλιππίνας νήσους.

Πελεκᾶνος ὁ τραχύρρυγχος (Pelecanus trachyrynchus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν καὶ ἔχει φαιότεφρον χρῶμα καὶ ῥάμφος καὶ πόδας ὑπερύθρους. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν πτηνῶν τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὸ Siwalik τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς νοτίου Αὐστραλίας. Γ. Κ. Γ.

— *[Ἀποκρυφ.]* Ὁ *πελεκᾶνος* εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς ἀνυστεροβούλου ἀγάπης, τῆς λήθης τοῦ ἰδίου ἡμῶν ἑαυτοῦ καὶ τῆς θυσίας, ἄνευ τῶν ὁποίων καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐπιτέλεσις τοῦ μεγάλου ἔργου τῶν ἀλχημιστῶν. Ἐξεικονίζει τὸν ἀφόβως θυσιάζοντα ἑαυτὸν ὑπὲρ σκοποῦ ἱεροῦ καὶ εὐγενοῦς καὶ ὑπὲρ τῶν συνανθρώπων του. Ἐφ' ᾧ ὁ πελεκᾶνος, ὡς σύμβολον τῆς θυσίας, εἰκονίζεται καθ' ἣν στιγμὴν σπαράσσει τὰ στήθη του ἵνα χαρίσῃ τὸ αἷμα καὶ τὰ ἐντόσθιά του ὡς τροφὴν εἰς τοὺς νεοσσούς του. Εἰς τὸν ἐλευθεροτεκτονισμὸν ὁ πελεκᾶνος εἶναι ἓν τῶν συμβόλων τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρίγκιπος Ῥοδοσταύρου (18ου βαθμοῦ τοῦ Σκωτικοῦ Δόγματος) καὶ ἐξεικονίζει τὸν Μέγαν Ἀρχιτέκτονα τοῦ Σύμπαντος ἀδιαλείπτως συντηροῦντα καὶ ἀνανεοῦντα τὸν κόσμον διὰ τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὑπὸ τὴν συμβολικὴν ταύτην σημασίαν παρίσταται συνήθως μετὰ καὶ κάτωθεν τοῦ σταυροῦ φέροντος εἰς τὸ μέσον τὸ ῥόδον (rose-croix), ποιητικοῦ συμβόλου καὶ τούτου τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῆς αἰωνίας ζωῆς. Η. Π. Γ.

Πελεκάν, ἢ *Πελεκὰν-Ντουντουκὰν* *[Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης γλῶσσα τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ προκόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 24' 50" Β., μῆκ. 26° 57' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1522: Smyrna harbour), καθ' ἣν ἐκβάλλει νῦν (1932) ὁ Ἕρμος. Ἐπισημαίνεται ὑπὸ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα. Σ. Ε. Λ.

Πελεκανάδα, ἢ ***Πελεκανὰς*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 366. Παράγει δημητριακά, ὄσπρια, ἔλαιον καὶ σταφίδα. Δ. Ε. Μ.

πελεκανίδαι (οἱ) (Pelecanidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν*, περιλαμβάνουσα εὐμεγέθη πτηνὰ μὲ παμμέγιστον ἰδιόρρυθμον ῥάμφος, μακρὰς καὶ εὐρείας πτέρυγας, πόδας μὲ 4 στεγανοὺς προσθίους δακτύλους καὶ ὀπίσθιον δάκτυλον πρὸς τὰ ἔσω τοῦ ποδὸς διευθυνόμενον. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, τρεφόμενοι κυρίως ἐξ ἰχθύων. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *πελεκάν*, ὁ *ταχυπέτης* καὶ ὁ *φαλακροκόραξ* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

Πελέκανον *[Γεωγρ.]*. Λόφος τῶν πρὸς τὴν Προποντίδα διακλαδώσεων τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βιθυνίας, παρὰ τὸν ἕτερον ὀνομαστὸν λόφον τοῦ *Ἀετοῦ*. Ἴσως εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Βρύας*. Ν. Σ. Λ.

πελεκᾶνος (ὁ)· δημοτ., ὁ κατ' ἐξοχὴν πελεκῶν, ξυλουργός· || τὸ πτηνὸν *πελεκάν* (βλ. λ.).

Πελεκᾶνος *[Γεωγρ.]*. Δέκα καὶ ἑπτὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων ἀποτελοῦσι συγκρότημα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πελεκᾶνος*, τὸ ὁποῖον δὲν ἀποδίδεται εἰδικῶς εἰς ἕνα συνοικισμόν. Τὰ χωρία ταῦτα εἶναι: *Ἅγιος Θεόδωρος, Βαθύρρουμα, Βαρδιανά, Βοθιανά, Βουτᾶς, Καλάμι, Καλιτσουνιανά, Κατσιβελιανά, Κουμισιανά, Λιβάδι, Μουστάκος, Σκλαβοπούλλα, Σφακιά, Τσισκιανά, Φαράγγι, Φραμένο* καὶ *Χασί*. Τὸ διαμέρισμα εἶναι ὑγιεινόν, κατάρρυτον, κατάφυτον καὶ εὐφορώτατον εἰς ἔλαιον, δημητριακά, ὀπώρας καὶ κηπευτικὰ προϊόντα. Τρέφει δὲ καὶ ποίμνια. Ε. Γ.

—**Πελεκᾶνος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 714. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πέλκα*.

Πελεκᾶνος. Ἐπίθετον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν *Μακαρίου* τοῦ Β'.

—**Πελεκᾶνος,** *Ἀντώνιος*. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῷ 1872 καὶ ἀπέθανεν εἰς Πειραιᾶ τῷ 1923. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ κατόπιν ὑπηρέτησεν ἐν Αἰγίνῃ, ὅπου ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς νήσου, βοηθήσας σημαντικῶς εἰς τοῦτο καὶ τὸν Γερμανὸν ἀρχαιολόγον Φουρτβαῖγκλερ. Ὑπῆρξεν ἱδρυτὴς καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διευθυντὴς τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Προαχθεὶς μετετέθη εἰς Πειραιᾶ ὡς σχολάρχης, ὅπου, περιποιούμενος πρόσφυγας, προσεβλήθη ὑπὸ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ ἀπεβίωσε. Σ. Ε. Λ.

—**Πελεκᾶνος,** *Γιαννάκος*. Πλούσιος κοτζάμπασης ἐκ Ζατούνης τῆς Ἀρκαδίας (1700—1768). Εἶχε περὶ τὰ δέκα τσιφλίκια καὶ 14 τέκνα, ἑπτὰ ἄρρενα καὶ ἑπτὰ θήλεα.

—**Πελεκᾶνος,** *Κωνσταντῖνος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὕδρας, ὅστις μετὰ 27 ἀνδρῶν ἐπολέμησε τῷ 1822 κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ εἶτα ἐπὶ τοῦ πλοίου «Νηρεὺς» τοῦ Α. Κριεζῆ ὑπηρέτησεν ὡς πυροβολητὴς εἰς Στυλίδα καὶ κατόπιν κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ τῷ 1826. Τ. Ε. Ε.

πέλεκας (ὁ)· τὸ πτηνὸν δρυκολάπτης.

Πέλεκας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κερκύρας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 934. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ ἕνα ἐλαιουργικόν.

Πελεκάσης. Ὄνομα ἀρχαίας οἰκογενείας ἐκ Τσιτσόβης-Ἀλαγονίας τῆς Μεσσηνίας, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ διασῴζονται εἰσέτι ἐκκλησίαι οἰκοδομηθεῖσαι τὸν ΙΖ'—ΙΗ' αἰῶνα ὑπὸ μελῶν τῆς οἰκογενείας. Τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας ἀναγράφεται κατὰ τὰ ἔτη 1756 καὶ 1792 εἰς τὸ ἀντίγραφον τοῦ κώδικος τῆς μονῆς τῆς Σιδερόπορτας, ὡς καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ καταστίχῳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, κτισθείσης ὑπὸ Πελεκάση. Τελευταία μοναχὴ διετέλεσεν ἐν αὐτῇ ἡ *Σωφρονία Οἰκονομοπούλου*, ἀπόγονος τῆς οἰκογενείας Πελεκάση. Γόνοι τῆς οἰκογενείας Πελεκάση ἦσαν οἱ μητροπολῖται Γάνου καὶ Χώρας *Νεόφυτος* (1744—1759 καὶ *Προκόπιος* (1759—1770). Ὁ δεύτερος διετέλεσε μετέπειτα μητροπολίτης Σμύρνης (1770 — 1785), ὁπότε προσέλαβε παρ' αὐτῷ καὶ ἐχειροτόνησε διάκονον, ἀρχιδιάκονον, πρωτοσύγκελλον τὸν Γρηγόριον, τὸν μετέπειτα πατριάρχην ἐθνομάρτυρα. Ὁ Προκόπιος διετέλεσε πατριάρχης κατὰ τὰ ἔτη 1785 — 1789, ἐκηρύχθη δ' ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ὑπὸ τῆς Πύλης τῷ 1789, ἐξορισθεὶς εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του τῷ ἐπετράπη ἡ μετάβασις εἰς τὴν γενέτειραν Σιτσόβην, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, τὰ δὲ ὀστᾶ του φυλάσσονται ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μαρδακίου. Κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι, ἐκτὸς τῆς ἐν Σιτσόβῃ καὶ Μεσσήνῃ οἰκογενείας *Οἰκονομοπούλου*, ἡ ἐν Ζακύνθῳ ὑπάρχουσα εἰσέτι οἰκογένεια Πελεκάση, ἥτις μετηνάστευσεν εἰς τὴν νῆσον τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐν Ζακύνθῳ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ καὶ ἀναφέρεται τὸ πρῶτον τῷ 1504 ὁ *Ἰωάννης Πελεκάσης* ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Γόνοι τῆς ἐν τῇ νήσῳ οἰκογενείας Πελεκάση εἶναι: οἱ *Ν. Πελεκάσης* ἀξιωματικὸς τῷ 1583, *Σαράντης* πλοίαρχος, *Δημήτριος* ἰατροφιλόσοφος (1798), *Σπυρίδων*, συμμετασχὼν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μαρτινέγκου ἐξυφανθεῖσαν τῷ 1799 συνωμοσίαν, *Διονύσιος*, ὅστις διαταγῇ τοῦ Βύρωνος ἐτροφοδότησε τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον, *Σπυρίδων*, σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ τὴν ζωγραφικὴν καὶ διακριθεὶς εἰς ταύτην, ὡς καὶ ὁ υἱός του Δημήτριος, ὡσαύτως ζωγράφος βυζαντινῶν θεμάτων.

πελέκημα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *πελεκῶ*: «θέλει πελέκημα γιὰ νὰ ἰσάσῃ».

πελέκησις,—*εως* (ἡ)· ἡ κοπὴ διὰ πελέκεως: «πελέκησις ξύλου» || καθόλου κοπή, ἀποκοπὴ πρὸς εὔθυνσιν, πρὸς ἐξεργασίαν: «πελέκησις λίθου, — μαρμάρου».

Πελεκητὰ *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὸ χωρίον Ἀρχάνες τῆς ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ὅπου κατὰ τὸ 1628 συνήγαγεν ὁ Μοροζίνης τὰ ὕδατα τῶν πέριξ μερῶν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον, ὅπερ αὐτὸς ἔκτισε πρὸς ὕδρευσιν τοῦ Ἡρακλείου. Ε. Γ.

Πελεκητὴ *[Γεωγρ.]*. —1) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατανιᾶς τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 57. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαλτατζηλάρ*. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἰάσμου τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 49. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπεκερλῆ*.

πελεκητὴς (ὁ)· ὁ πελεκῶν, ὁ διὰ πελέκεως κόπτων ξύλον· || καθόλου, ὁ κόπτων πρὸς εὔθυνσιν, πρὸς ἐξεργασίαν.

Πελεκητῆς μονὴ (*Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*). Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Τριγλείας, κωμοπόλεως τῆς Βιθυνίας, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας. Εἶναι κτίσμα βυζαντινῶν χρόνων ἐπὶ καταφύτου καὶ καταρρύτου τόπου, ὁπόθεν ἡ θέα ἀνὰ τὸν Κιανὸν κόλπον εἶναι θαυμασία. Σήμερον μετεβλήθη εἰς ἔπαυλιν τουρκικήν. Τ. Ε. Ε.

πελεκητός, —ή, —όν· ὁ διὰ πελέκεως ἐξειργασμένος· || καθόλου, ὁ ἐξειργασμένος: «ἀγκωνάρια πελεκητά».

— **πελεκητὸν** *ξύλον* *[Βιβλ.]*· βλ. λ. *ξύλον πελεκητόν*.

Πελεκητὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀπορρὼξ βραχονησὶς τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 40'00" Β., μῆκ. 18° 43'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) μεταξὺ Φαλακροῦ ἀκρωτηρίου καὶ Παλαιοκαστρίτσης. Ὑπὸ τῶν ἐντοπίων εἶναι γνωστὸν καὶ ὡς *Ὀρθόλιθο*. Σ. Ε. Λ.

πελεκηφόρος (ὁ)· βλ. λ. *πελεκυφόρος*.

πελέκι (τό)· δημοτ. ὁ πέλεκυς: «θὰ πέσῃ πελέκι!»

Digitized by Google

Πελέκι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μοναστηρακίου τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 98. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουκοβίνα*.

— **Πελέκι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον τῆς ΒΑ. Εὐβοίας, ἔχον ὑδρεῖον ἄριστον (πλάτ. 38° 50′ 10″ Β., μῆκ. 23° 30′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) καὶ εἰς 3 μίλ. βορείως τοῦ Μαντουδίου εὑρισκόμενον. Εἶναι ἡ *Κήρινθος* (*Πτολεμ.* Γ, ιε′, 25) τῶν ἀρχαίων. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦται Port Pelaki. Σ. Ε. Λ.

Πελεκίδης, *Στράτης*. Ἕλλην ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Δεκελῇ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τῷ 1882. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν φιλολογίαν καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του (1904) ἀπεστάλη ὑπότροφος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐπὶ τετραετίαν εἰδικεύθη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ γυμνασίῳ Μυτιλήνης καὶ ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ Σμύρνης, κατόπιν διωρίσθη ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, τῷ δὲ 1926 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἐπιγραφικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Ὡς φοιτητὴς ἐδημοσίευσε ποιήματα ἐν τῷ «Νουμᾷ». Ἔγραψεν: «Ἀνασκαφὴ Φαλήρου» (ἐν τῷ «Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ» 1916 τόμ. Β′ σ. 13—64), «Ὁ τύπος τῆς Ἀθηνᾶς τῶν Μεδίκιων» (αὐτόθι 1922—25). Τ. Ε. Ε.

πελεκῖνος *[Ναυπηγ.]*. Συμβολὴ δύο ξύλων (κοιν. *χελιδόνι* ἢ *χελιδονουρά*) εἰργασμένων, συνισταμένη εἰς ἀποτομὴν τοῦ ἄκρου τοῦ ἑνὸς ξύλου κατὰ τραπέζιον, ὅπερ ἀπομένει μὲ τὴν μικρὰν πλευρὰν ἐπὶ τοῦ σώματος, τοῦ δὲ ἑτέρου καθ' ὅμοιον τρόπον ἀλλ' ἀπορριπτομένου τοῦ σώματος τοῦ τραπεζίου, ὅπως δεχθῇ ἡ ἐγκοπή του τὴν συμβολήν. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τρόπων ξυλοδεσίας ἐν τῇ ναυπηγικῇ. Σ. Ε. Λ.

πελεκῖνος (ὁ) (Pelecinus) *[Ζῳολ.]*. —1) Γένος ἐντόμων ***κολεοπτέρων*** τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μικροῦ μεγέθους κανθάρων, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. —2) Γένος ἐντόμων *ὑμενοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ἰχνεύμονας ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πελεκῖνος ὁ παράδοξος* (Pelecinus paradoxus), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προθώρακα στενὸν καὶ ἐπιμήκη καὶ κοιλίαν ἐπιμήκη, τελευτῶσαν εἰς μακροτάτην, ἰδιόρρυθμον ἀπόφυσιν φέρουσαν κόμβους κατὰ διαστήματα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι τεφροϋπέρυθρος. Δ. Ν. Π.

— **πελεκῖνος** (ὁ) (Securigera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, ἰθαγενεῖς τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἀξιολογώτερον εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ὁ *πελεκῖνος ὁ στεφανίσκος* (Securigera coronilla), κοινῶς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα ***πικρολόβι*** ἢ ***πικροκούκκι***, ὅπερ καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν φυτόν. Δ. Ν. Π.

πελεκισμὸς (ὁ). Ἡ διὰ πελέκεως θανάτωσις παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι.

πέλεκκον (τό), ἢ ***πέλεκκος*** (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ λαβὴ τοῦ πελέκεως παρ' Ὁμήρῳ. Π. Ν. Π.

Πέλεκον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

πελεκοτόμος (ὁ) (Pelecotomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων *κολεοπτέρων* ἑτερομερῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχηλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη κανθάρων μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Φινλανδίαν καὶ τὴν βόρειον Ρωσίαν. Δ. Ν. Π.

πελεκούδα (ἡ)· μεγεθ. τοῦ *πελεκούδι* (βλ. λ.).

πελεκούδι (τό)· μικρὸν τεμάχιον ξύλον προερχόμενον ἐκ πελεκήσεως, παρασχὶς ξύλου.

Πελεκούδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς μυρμήκων τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Κάσου (πλάτ. 35° 23′ 15″ Β., μῆκ. 26° 58′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto islands), ὄντων ἀποθραυσμάτων τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς Πρίωνας. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦνται ὡς Phira. Σ. Ε. Λ.

πελεκύποδα (τὰ) (Pelecypoda) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοβραγχίων* (βλ. λ.).

πέλεκυς, —*εως* (ὁ)· ὄργανον ἀποτελούμενον ἐκ μεταλλίνης κρικοειδοῦς κεφαλῆς μετὰ πλατείας, παχείας καὶ τεμνούσης λεπίδος, προσηρμοσμένον εἰς τὸ ἄκρον ξυλίνης ῥάβδου (κοιν. τσεκούρι) καὶ χρησιμεῦον πρὸς κοπὴν ξύλων, πρὸς θραῦσιν πάγων, πρὸς κατακρήμνισιν τειχῶν, ὡς κυνηγετικὸν καὶ ὡς πολεμικὸν ὅπλον κλπ.· || σταθμίον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ποικίλλοντος βάρους καὶ ποικιλλούσης ἀνταλλακτικῆς ἀξίας.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ὁ *πέλεκυς* ὑπῆρξε τὸ παλαιότερον ὅπλον καὶ ἐργαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐμφανίζεται ἀπὸ τῆς χελλαίας περιόδου τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, κατὰ δὲ τοὺς νεολιθικοὺς χρόνους ἀπέβη τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τοῦ καθη-

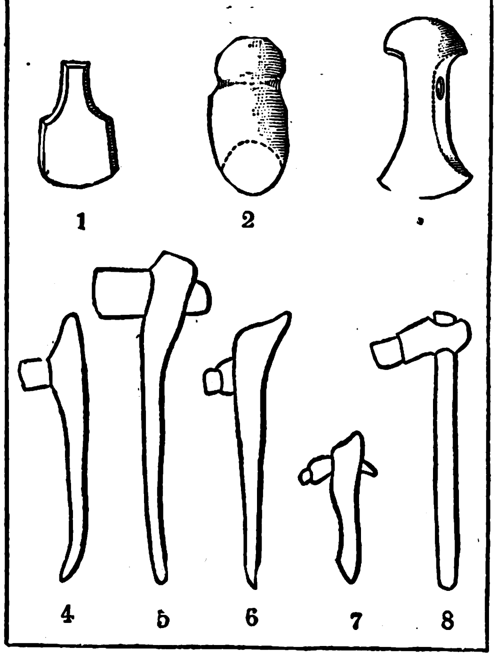

Πελέκεις νεολιθικοί.

[1=Μετὰ κεφαλῆς (τυπικὸς ἐν Ἰνδοκίνᾳ). 2=Πέλεκυς μετ' ἐντομῆς (δεῖγμα ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας). 3=Διάτρητος διπλοῦς πέλεκυς (δεῖγμα ἐκ Σκανδιναυΐας). 4—8=Ἐφαρμογὴ πελέκεως καὶ λαβῆς εἰς εὐρωπαϊκὰ εὑρήματα (4: ἄμεσος δι' ἐγγομφώσεως, 5: ἄμεσος διὰ διατρήσεως τῆς λαβῆς, 6: ἔμμεσος δι' ἐγγομφώσεως, 7: ἔμμεσος διὰ διατρήσεως τῆς λαβῆς, 8: ἔμμεσος διὰ διατρήσεως τοῦ κέρατος ὑπὸ τῆς λαβῆς.]

μερινοῦ βίου καὶ παρέμεινε τοιοῦτον ἐπὶ μακρὸν καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς χαλκῆς ἐποχῆς. Ὁ πέλεκυς τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου ἦτο πρωτόγονον λίθινον ἀμυγδαλοειδὲς ἐργαλεῖον (συνήθως ἐκ πυρίτου), κατασκευαζόμενον δι' ὑποτυπώδους ἀποκρούσεως τοῦ λίθου (*ξεστὸς πέλεκυς*) καὶ χρησιμοποιούμενον ὡς ὅπλον βαλλόμενον ἢ (πάντοτε ἄνευ λαβῆς) ἀγχέμαχον. Κατὰ τὴν μουστιαίαν περίοδον τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς κατέστη λεπτότερος, κατὰ τὴν σολουτραίαν ὡπλίσθη διὰ λαβῆς, κατὰ δὲ τοὺς νεολιθικοὺς χρόνους ἀπέβη τὸ σπουδαιότερον ἐργαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου, κατα-

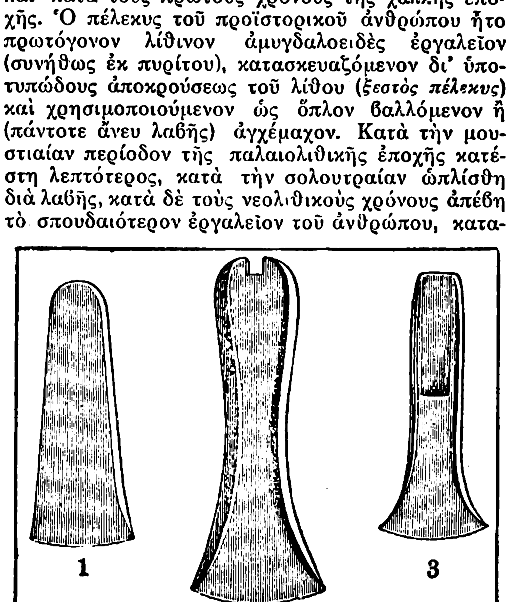

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ βρονζίνου πελέκεως.

[1=Πλατύμορφος πέλεκυς. 2—3=Πέλεκυς μετ' ἀνυψωμένων πλευρῶν (2: μετὰ ἐγκοπῆς κατὰ τὴν κεφαλήν, 3: μετὰ λαξευτῆς κεφαλῆς). 5=Πέλεκυς μετὰ πτερυγίων (καὶ πλαγίου δακτυλίου). 4=Πέλεκυς μετὰ στόματος. 6=Διάτρητος μονόγναθος πέλεκυς.]

σκευαζόμενον ἀρχικῶς ἐπιμελῶς δι' ἀποκρούσεως καὶ εἶτα διὰ λειάνσεως (*λελειασμένος πέλεκυς*) βασάλτου, γρανίτου, διορίτου, ἰάσπιδος, νεφρίτου, πορφυρίτου, πυρίτου, σερπαντίνου, τραχείτου καὶ ἄλλων λίθων. Ὁ νεολιθικὸς πέλεκυς προσηρμόζετο εἰς τὴν λαβὴν κατὰ δύο τρόπους: α) ἀπὸ τῆς βάσεως αὐτοῦ διὰ προσδέσεως ἐπὶ τῆς λαβῆς ἢ δι' ἐγγομφώσεως εἰς αὐτὴν ἢ διὰ διαπεράσεως ταύτης· β) διὰ διανοίξεως ὀφθαλμοῦ εἰς τὸν πέλεκυν, εἰς ὃν εἰσήρχετο ἡ λαβή· ὁ τρόπος οὗτος διεδέχθη τοὺς προηγουμένους εἰς χρόνους ποικίλλοντας κατὰ λαούς, ἔλαβε δὲ τότε ὁ πέλεκυς μορφὴν ῥομβοειδῆ. Χαρακτηριστικὸς τοῦ πρώτου τρόπου προσαρμογῆς καὶ σχήματος εἶναι ὁ *μονόγναθος πέλεκυς*, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ *ἀμφίγναθος* ἢ *ἀμφίστομος* ἢ *διπλοῦς πέλεκυς*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μετάλλου, εἰς μὲν τοὺς βορείους λαοὺς παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἔτι καὶ ἀνεπτύχθη ὁ λίθινος πέλεκυς (λόγῳ σπάνιος μετάλλου), εἰς δὲ τοὺς νοτίους ἐπῆλθε στάσις τῆς λιθοτεχνίας καὶ πρωϊμωτέρα ἐμφάνισις τοῦ μεταλλίνου προϊστορικοῦ πελέκεως, τοῦ κατὰ διεθνῆ ἀρχαιολογικὸν ὅρον καλουμένου celt (ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ celtes, ἀπὸ τοῦ caelare=τορεύειν). Ἀρχικῶς κατασκευαζόμενος κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ παλαιοῦ λιθίνου πελέκεως, τοῦ ἐπὶ τῆς λαβῆς προσαρμοζομένου (καὶ οὐχὶ προσδεχομένου ἐν ὀφθαλμῷ αὐτήν), ἔλαβε διαδοχικῶς τὰς ἀκολούθους μορφάς: 1) *Πλατύμορφος πέλεκυς*. Ἀποτελούμενος ἀρχικῶς ἐκ πρωτογόνων πλακῶν μεταλλεύματος χαλκοῦ (ὑποτυπωδῶς καὶ εἶτα τελειότερον ὀξυνομένων), εἶχε σχῆμα σχεδὸν ἐπιμήκους παραλληλογράμμου ἢ εἰς ἡμικύκλιον ἀνεπτυγμένην τὴν τέμνουσαν πλευρὰν καὶ τὰς μακρὰς πλευρὰς συγκλινούσας πρὸς τὸ μέρος τῆς λαβῆς ἢ καὶ ἑνουμένας κατὰ τὴν λαβὴν καὶ σχηματιζούσας ἐμβολοειδῆ περίπου κεφαλὴν (βαβυλωνιακὸς πέλεκυς), ἢ τὰς μακρὰς πλευράς του συγκλινούσας κατὰ τὸ μέσον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται εὐκολωτέρα ἡ πρόσδεσις εἰς τὴν λαβὴν (αἰγυπτιακὸς τύπος τῶν ΙΗ′—ΙΕ′ π. Χ αἰώνων) κτλ. Ὁ πέλεκυς οὗτος ἀργότερον ἔφερε καὶ μικρὰς ὀπὰς (οὑγγρικὰ δείγματα) διὰ τὴν προσδοχὴν ἥλων. —2) *Πέλεκυς μὲ ἀνυψωμένας πλευράς*. Ἐνίοτε φέρει ἐγκοπὴν πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς λαβῆς διὰ τὴν προσδοχὴν τῆς κεφαλῆς της, περισφίγγει διὰ τῶν ὑποτυπωδῶν πτερύγων του (ἃς σχηματίζουν αἱ κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν ἀνυψούμεναι μακραὶ πλευραί του) τὴν λαβήν, ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ὀρειχαλκίνην ἐποχὴν καὶ εἶναι ἐκ τῶν κοινοτέρων τύπων τοῦ προϊστορικοῦ πελέκεως τῆς Λιγυρίας. —3) *Πέλεκυς μὲ λαξευτὴν κεφαλήν*. Ὅμοιος πρὸς τὸν προηγούμενον κατὰ τὰς πτέρυγας, ἔχει κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς κεφαλῆς του λάξευμα, ἐν ᾧ δέχεται τὴν κεφαλὴν τῆς λαβῆς, ἀπαντᾷ δὲ κυρίως εἰς τοὺς βορείους λαούς. —4) *Πέλεκυς μετὰ πτερυγίων*. Ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῶν δύο προηγουμένων τύπων, ἔχων τὰ πτερύγια μᾶλλον πρὸς ἄλληλα συγκλίνοντα (ὥστε νὰ σχηματίζουν ὑποτυπῶδες περιστόμιον) καὶ περιωρισμένα μόνον πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς. Ἐμφανίζεται ἐν γένει περὶ τὰ τέλη τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς καὶ ἀπαντᾷ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Η′ π. Χ. αἰῶνος. —5) *Πέλεκυς μετὰ στόματος*. Ἔχει κατὰ τὴν κεφαλὴν στόμιον χρήσεως, εἶναι κυρίως χαρακτηριστικὸς τῆς σιδηρᾶς ἐποχῆς, εὕρηται δὲ πανταχοῦ τῆς Δ. Εὐρώπης, εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, Αἴγυπτον κλπ. Οἱ ἀνωτέρω τύποι, ἅπαντες προγενέστεροι τοῦ διατρήτου πελέκεως, παρουσιάζουν ἐνίοτε βάρος ἐξαιρετικόν, τὸ ὁποῖον ἀπέφευγον οἱ Αἰγύπτιοι (περίπου ἀπὸ τοῦ Κ′ π. Χ. αἰῶνος), δημιουργοῦντες κενὰ καὶ ὀπὰς εἰς τὸ σῶμα τοῦ πελέκεως (δείγματα καὶ εἰς Βαφειό, Κνωσόν, Μυκήνας, Πέργαμον, Σμύρνην, Τράλλεις κ. ἄ.).

Ὁ *διάτρητος πέλεκυς*, χαρακτηριστικὸς τῆς ἐποχῆς τῆς χρήσεως τῶν μετάλλων, ἐν Αἰγύπτῳ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ ΚΘ′ αἰῶνος π. Χ., ἔχων τὸ ῥομβοειδὲς σχῆμα τοῦ διατρήτου διπλοῦ λιθίνου πελέκεως, εἶναι κοινὸς εἰς πλείστας χώρας (Ἀσσυρία, Συρία, Ἰταλία κ. ἄ.), δείγματα δ' αὐτοῦ εὕρηνται εἰς Δωδώνην, Κρήτην, Κύπρον, Μῆλον, Μυκήνας, Ὀλυμπίαν, Τίρυνθα, Τροιαν, Χίον, κ. ἄ. Δι' ἀναπτύξεως τῶν δύο τεμνουσῶν πλευρῶν εἰς ἡμικύκλια καὶ διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μήκους καὶ πάχους τοῦ ὑπολοίπου σώματος τοῦ πελέκεως τούτου προήχθη ὁ κλασσικὸς τύπος τοῦ ἀμφιγνάθου μεταλλικοῦ πελέκεως (*λάβρυς*)· τοιοῦτος εἶναι ὁ τυπικὸς πέλεκυς τῶν Ἀμαζόνων, τῶν σκυθοπερσικῶν λαῶν, καὶ ἄλλοι τύποι τοῦ διατρήτου πελέκεως συνήθεις ὑπῆρξαν ὁ μονόγναθος πέλεκυς, ὁ πέλεκυς-κορύνη (δείγματα ἐν Βαφειῷ, Δελφοῖς, Ἰλίῳ, Σελινοῦντι, Φιγαλίᾳ, Φαιστῷ, κ.ἄ.), ὁ πέλεκυς-σφῦρα κλπ.

— *[Πολεμ. Τέχν.]* Ὁ ***πολεμικὸς πέλεκυς*** ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἤδη χρόνων μέχρι τοῦ ΙΖ′ μ.Χ. αἰῶνος ὑπῆρξεν ἓν τῶν κυριωτέρων ὅπλων τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὅπλον τμητικόν, ἀγχέμαχον, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ «στειλεοῦ» καὶ τῆς «κεφαλῆς», ἔχον μέρος διατμήσεως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν «γνάθον» (ἀνάλογον πρὸς τὸ «ἔλασμα» τῆς σπάθης), ἧς κοπτερὸν μέρος εἶναι τὸ «στόμα». Ἡ κατατομὴ τῆς γνάθου εἶναι συνήθως τριγωνικὴ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοτάτοις τῶν πελέκεων, τὸ δὲ στόμα κατὰ κανόνα παρουσιάζει σχῆμα κυρτόν. Κατὰ τὰ λοιπὰ οἵ τε λίθινοι καὶ οἱ μετάλλινοι πελέκεις δύνανται νὰ παρουσιάζουν μεγίστας διαφοράς.

Κατὰ τοὺς πρώτους προϊστορικοὺς χρόνους ὁ πέλεκυς ἦτο τὸ μοναδικὸν ὅπλον τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ δὲ τὰς μετέπειτα ἐποχὰς ἓν ἐκ τῶν σπου-

Digitized by Google

δαιοτέρων. Παρ' Αἰγυπτίοις περιελαμβάνετο ἐν τῷ κανονικῷ ὁπλισμῷ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μονογνάθου πελέκεως· πιθανώτατα ὁ ἀμφίγναθος πέλεκυς δὲν ἐχρησιμοποιήθη παρ' Αἰγυπτίοις ἐν πολέμῳ, ἐνῷ ἀντιθέτως ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τῶν καρικῶν καὶ φρυγικῶν φυλῶν,

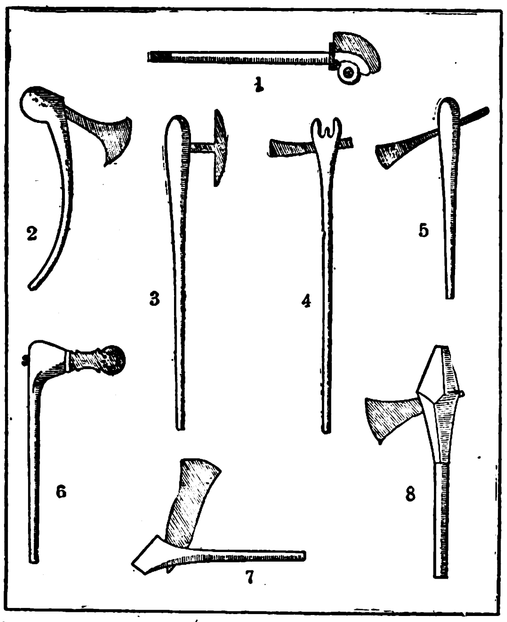

Πελέκεις τῶν κατὰ φύσιν λαῶν (ἀφρικανικοὶ τύποι).
[1 καὶ 6=Δαχομέης. 2 καὶ 3=Ζαμβέζη. 4="Ανω Νείλου. 5=Οὐτζίτζι. 7=Γκάμπον. 8=Φάνγκ.]

ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ὁποίων προέρχονται καὶ οἱ ἑλληνικοὶ ὅροι «πέλεκυς» καὶ «λάβρυς», δηλοῦντες ἀρχικῶς τὸν ἀμφίγναθον πέλεκυν, τοῦ μονογνάθου καλουμένου τότε «ἀξίνη». Τὴν κατασκευὴν καὶ χρῆσιν τοῦ ἀμφιγνάθου πελέκεως παρέλαβον τὰ φῦλα ταῦτα παρὰ τῶν 'Ασσυροχαλδαίων ἴσως, τῶν Αἰγαίων ἢ τῶν σκυθοπερσικῶν λαῶν. Οἱ τελευταῖοι, Μασσαγέται, Πέρσαι, Σάκαι, Σκύθαι, Ὑρκανοί, κ.ἄ., εἶχον χαρακτηριστικὸν ὅπλον τὸν διπλοῦν πέλεκυν ἀποκαλοῦντες αὐτὸν «σάγαριν» (*Ἡρόδοτος* Α' 215, Ζ' 64), ἀφ' ἧς ἡ λατινικὴ ὀνομασία τοῦ πελέκεος (securis). Τὸν αὐτὸν πέλεκυν ἐχρησιμοποίησαν ἐν πολέμῳ αἱ 'Αμαζόνες, οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ παλαιοτάτων ἐποχῶν. Παρ' Ὁμήρῳ διακρίνεται σαφῶς ὁ ἀμφίγναθος τοῦ μονογνάθου πελέκεως· ἀμφότεροι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὅπλα κατὰ τὴν παρὰ τὰ πλοῖα μάχην ἐν 'Ιλίῳ ('Ιλιάδ. Ο, 711), ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐργαλεῖα πρὸς ξύλευσιν ('Οδυσσ. ω 114, ε 234—236) καὶ δι' ἄλλας ἀνάγκας. Περὶ τῆς μορφῆς τοῦ ὁμηρικοῦ πελέκεως οὐδὲν σαφὲς εἶναι γνωστόν. Μετὰ τὴν δωρικὴν εἰσβολὴν ὁ πέλεκυς ἐχρησιμοποιήθη μόνον ὡς βοηθητικὸν πολεμικὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐδαφῶν ἐπιχειρήσεων (παραστάσεις ἀγγείου ἐξ 'Αμαθοῦντος), θραῦσιν πάγων κατὰ τὰς πορείας ἢ κατακρήμνισιν τειχῶν (Μέγας 'Αλέξανδρος) κτλ., ἐν δὲ τῷ κυνηγίῳ κατὰ τῶν μεγάλων θηραμάτων.

'Εν τῇ Δ. Εὐρώπῃ πάντες οἱ γνωστοὶ μὴ ρωμαϊκοὶ λαοὶ ἐχρησιμοποίησαν τὸν πολεμικὸν πέλεκυν, τόσον ἐν 'Ιταλίᾳ ('Ετροῦσκοι, Λευκανοί, Λίγυρες, Πικεντῖνοι, Σαρδήνιοι), ὅσον καὶ ἐκτὸς αὐτῆς (Γαλάται, Γερμανοί, Δᾶκες κ. ἄ.). 'Ιδιαιτέρως μνημονεύονται ὡς ἀξιόλογοι πελέκεις ἡ francisca, liguris καὶ teutona (ἐννοεῖται securis). Οἱ Ρωμαῖοι τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν φαίνονται χρησιμοποιήσαντες τὸν πέλεκυν ἐν τῷ τακτικῷ στρατεύματι, μόλις δὲ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους μετεχειρίσθησαν αὐτὸν εἰς διανοίξεις πυλῶν, σκηνοπηγίας κττ. Μόνον ὁ Βιργίλιος (Αἰνειάδ. VII, 627) φέρει τοὺς Ρωμαίους διὰ πελέκεων πολεμοῦντας πρὸς τοὺς ἐπήλυδας Τρῶας, ἓν δὲ μόνον εἶναι γνωστὸν σῶμα πελεκυφόρων Ρωμαίων, τὸ τῶν ἱππέων τοῦ 'Αδριανοῦ, τῶν πολεμησάντων τοὺς 'Αλανούς, καταρτισθὲν ἴσως κατὰ τὰ βαρβαρικὰ πρότυπα. 'Εν τούτοις ἡ παραμονὴ τοῦ πελέκεως ἐν τῇ δέσμῃ τῶν ραβδούχων ὡς ἐμβλήματος ἐξουσίας καὶ ἡ συνήθεια τοῦ πελεκισμοῦ (securi ferire) τῶν καταδίκων, δέον νὰ θεωρηθοῦν κατάλοιπα παλαιοτάτης πολεμικῆς χρήσεως τοῦ πελέκεως, ἐν ἀμφιγνάθῳ (bipennis) ἢ μονογνάθῳ μορφῇ.

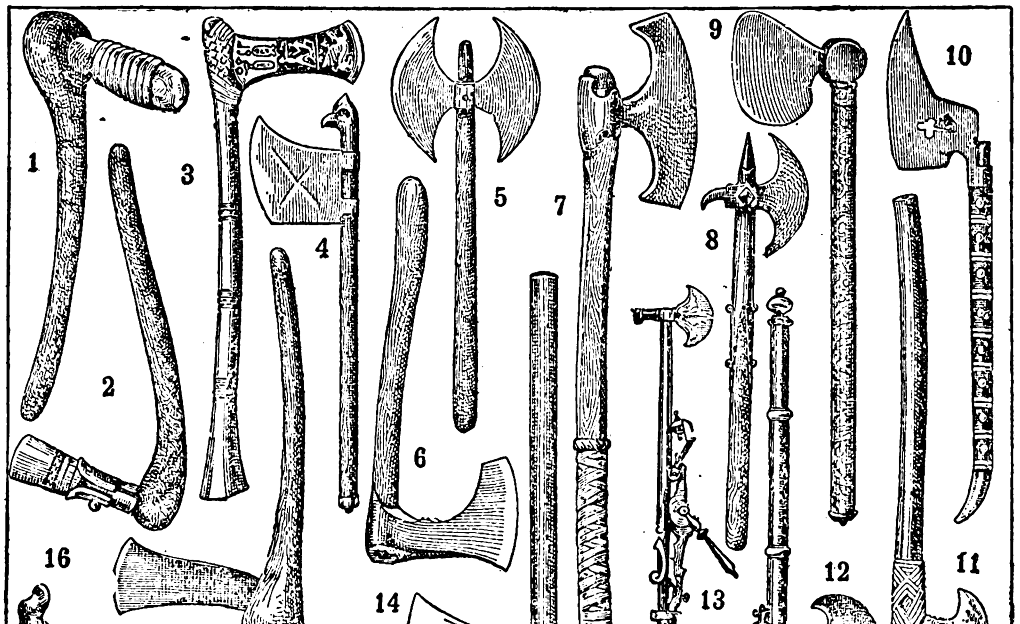

Πελέκεις διαφόρων πολιτισμῶν (πολεμικοὶ τὸ πλεῖστον).
[1='Εκ πυρίτου. 2=Βρόνζινος. 3=Αἰγυπτιακὸς μετὰ συγκλινουσῶν τῶν μακρῶν πλευρῶν. 4=Ρωμαίου ραβδούχου. 5='Αμφίγναθος (bipennis) γαλατικός. 6=Φραγκίσκα. 7 καὶ 8=Δανικοὶ τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. 9 καὶ 10=Μεταλλωρύχων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 11=Λίθινος τοῦ Μοντεζούμα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 12='Ινδικός. 13=Τύπος τῶν ἀποκληθέντων «πιστολέτων» (ΙΔ' αἰῶνος). 14=Σκαπανέως. 15=Σιδηροῦς ἐκ Κεντρῴας 'Αφρικῆς. 16=Λίθινος τῶν ἀγρίων τοῦ Εἰρηνικοῦ.]

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βαρυτάτων μεσαιωνικῶν πανοπλιῶν ἐχρησιμοποιήθησαν πολλάκις μακρότατοι τὸν στειλεόν, βαρύτατοι τὴν κεφαλὴν καὶ τρομεροὶ τὴν τυπτικὴν καὶ διατμητικὴν ἱκανότητα. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἤρχισαν καθιστάμενοι λεπτότεροι διὰ τῆς σφυρηλασίας καὶ βαφῆς τοῦ μετάλλου, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπέκτησαν βραχύτερον στειλεόν, μέχρι δὲ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρέμενον καὶ ὡς ὅπλα τῶν ἀστυνόμων, ἐξαφανιζόμενοι βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως. Ἔκτοτε ἐχρησιμοποιήθη μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μόνον ὁ *ναύμαχος πέλεκυς* ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων διὰ τὰς ἐκ τοῦ συστάδην συγκρούσεις, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὁ *πέλεκυς ἐκκαθαριστοῦ* διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν σκεπάστρων καὶ τῶν χαρακω-

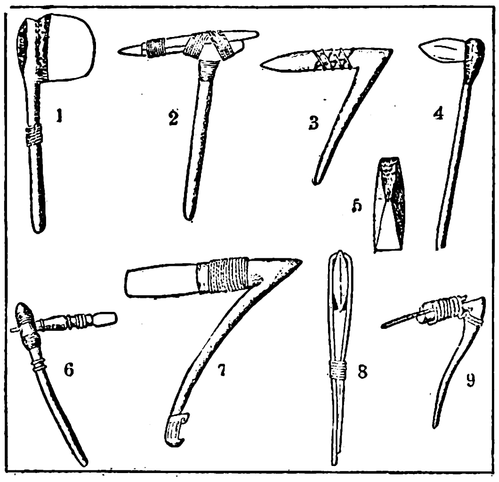

Πελέκεις τῶν κατὰ φύσιν λαῶν (ὠκεανικοὶ τύποι).
[1 καὶ 8 = Πέλεκυς ἐφαρμόζων ἐπὶ τῆς λαβῆς διὰ ρητίνης καὶ σχοινίου (Αὐστραλία). 2 καὶ 7 = 'Ενδιάμεσοι μορφαὶ μεταξὺ ἐμμέσου ἐφαρμογῆς διὰ κέρατος καὶ ἀμέσου ἐπὶ ἀγκωνοειδοῦς λαβῆς (τύποι Νέας Γουϊνέας). 3 καὶ 9 = Πολυνησιακοὶ τύποι πελέκεως, στερεουμένου ἐπὶ ἀγκωνοειδοῦς λαβῆς (3: νήσου Figi, 4: 'Ανδαμάνων νήσων). 4 = Πέλεκυς ἐγγομφούμενος ἐν τῇ λαβῇ καὶ στερεούμενος διὰ ρητίνης (Αὐστραλία). 5 = Τετράγναθος πολυνησιακὸς πέλεκυς μετὰ τῆς μιᾶς γνάθου λελεασμένης (νήσου Tahiti). 6 = Ἔμμεσος ἐφαρμογὴ πελέκεως διὰ διατρήσεως τῆς λαβῆς ὑπὸ κέρατος (Νέα Γουϊνέα).]
[Οἱ πελέκεις 1—8 λίθινοι, ὁ 9 σιδηροῦς.]

μάτων. 'Εκ τῶν κυριωτέρων καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην χρησιμοποιηθέντων τύπων πελέκεων εἶναι: ἡ *φραγκίσκα* (francisca, francisque), πλατύμορφος βαρὺς πέλεκυς ἀναρτώμενος εἰς τὴν ζώνην, χρησιμοποιούμενος δὲ καὶ ὡς βλῆμα ὅτε πρὸς ἀνάληψίν του ὁ πολεμιστὴς ἐμάχετο διὰ τῆς φραμέας καὶ τῆς σκαραμάξας· ὁ *δανικὸς πέλεκυς*, χρησιμοποιηθεὶς μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἀποτελῶν βαρυτέραν μορφὴν τῆς φραγκίσκας· τὸ ἐλαφρὸν *πελεκόσφυρον* (merlin), μονόγναθον, προικισμένον ἐξ ἀντιθέτου πρὸς τὴν γνάθον διὰ τυπάδος, χρησιμοποιούμενον καὶ νῦν ἐν 'Ινδίαις (ὑπὸ τὸ ὄνομα *ταμπάρ*), Περσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ· ὁ μακρὸς τὸν στειλεὸν *σκωτικὸς πέλεκυς*, προικισμένος ἐνίοτε καὶ δι'

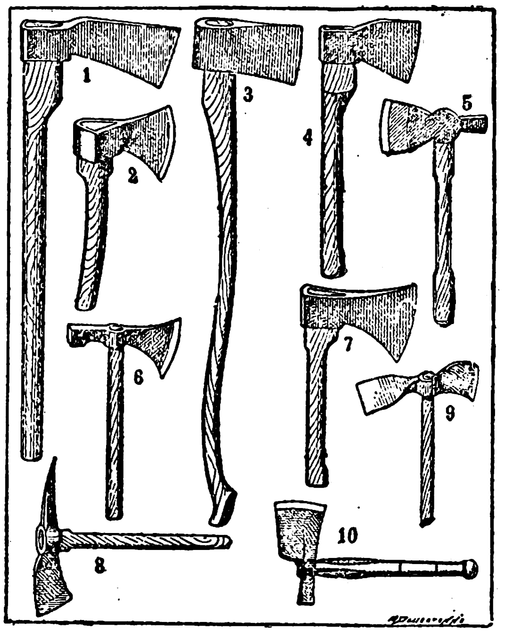

Πελέκεις σύγχρονοι.
[1) Πέλεκυς ὑλοτόμος. 2) Τορνευτής. 3) 'Αμερικανικὸς τύπος. 4) Πέλεκυς κλαδευτής. 5) 'Αμερικανικὸς τύπος. 6) Πέλεκυς τεκτονικός. 7) Σχιζοτόμος. 8) Πυροσβέστου. 9) Ξυλουργικός. 10) Ναυτικός.]

ἀγκυρίδων· ὁ *ἐνετικὸς πέλεκυς* (ΙΣΤ' αἰών), ἔχων εἰς τὴν θέσιν τῆς τυπάδος τοῦ πελεκοσφύρου σειρὰν ἀκίδων κ. ἄ. Συνθετώτεραι μορφαὶ πελέκεως ὑπῆρξαν, τὸ *δίκοπον δόρυ*, ὡπλισμένον μὲ πλατέα πτερύγια-πελέκεις ἀπολήγοντα εἰς ἀγκυρίδας· ὁ *δρεπανοπέλεκυς*, μήκους μέχρι καὶ 3.50 μ., χρησιμοποιούμενος (ΙΓ'—ΙΔ' αἰὼν) ὑπὸ τῶν πεζῶν κατὰ τῶν ἱππέων, νῦν δὲ χρησιμοποιούμενος ἔτι ἐν Κίνᾳ· ἡ ρωσικὴ *μπαρντίσα*, συνδυάζουσα κάπως μετὰ τῆς διατμήσεως καὶ τὴν νύξιν καὶ χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρώσων στρέλιτς καὶ τῶν Σουηδῶν τραμπάντων· τέλος δὲ ἡ ὀνομαστὴ *ἀλαβάρδα*, ἥτις συνίστατο εἰς πλατύαιχμον δόρυ διασταυρούμενον κατὰ τὴν αἰχμὴν ὑπὸ πελέκεως, τυπάδος, ἀκίδων, κερατοειδοῦς μαχαίρας κ. ἄ., συνδυάζουσα οὕτω πλείστας ἰδιότητας. Ἡ ἀλαβάρδα ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότατα παρὰ τῶν Κινέζων, εἰσαχθεῖσα δὲ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐν Εὐρώπῃ διεδόθη εἰς τὸ γερμανικόν, τὰ σκανδιναυϊκὰ καὶ τὸ ἑλβετικὸν πεζικόν· παρὰ τοῦ τελευταίου εἰσήχθη εἰς Γαλλίαν (1461) καὶ 'Ιταλίαν (1421), ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἑπτάνησον ὡς ὅπλον τῆς σωματοφυλακῆς (ἀλαβαρδιέροι) τῶν Ἑνετῶν προβλεπτῶν. Ὑπῆρξε τὸ κύριον ὅπλον τοῦ οὐσσιτικοῦ πολέμου καὶ (μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας) τῶν Ἰσπανῶν καὶ Γάλλων βασιλικῶν φρουρῶν, νῦν παραμένουσα ὡς διακοσμητικὸν ὅπλον τῆς φρουρᾶς τοῦ Βατικανοῦ.

— *[Θρησκ.]* Ὁ *πέλεκυς*, ὡς πρῶτον ἐργαλεῖον καὶ ὅπλον τοῦ ἀνθρώπου, ἐνωρίτατα προσέλαβε θεῖον χαρακτῆρα, συνδεθεὶς μὲ τὰς περὶ τοῦ κεραυνοῦ ἀντιλήψεις τῶν ἀρίων καὶ λοιπῶν λαῶν. Οὕτως ὁ κεραυνὸς ἐθεωρήθη παράγωγος τῆς συγκρούσεως πελέκεως ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου, ταυτοχρόνως δὲ προσωμοιάσθη πρὸς φλεγόμενον καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντα πέλεκυν. Εἰς τὴν σανσκριτικὴν διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως (ἀσμάν) ἐδηλώθη ὅ τε κεραυνὸς καὶ ὁ λίθος, παρ' Ἕλλησι κεραύνια καὶ κεραύνιαι λίθοι ἀπεκλήθησαν πελεκόσχημοι λίθοι (οἱ καὶ παρὰ Ρωμαίοις ceraunae similes securibus) θεωρούμενοι ὡς οὐρανοπετεῖς καὶ οἱ Σκύθαι ἐθεώρουν τὸν πρῶτον παρ' αὐτοῖς πέλεκυν οὐρανόθεν πεμφθέντα ὑπὸ τὴν μορφὴν φλεγο-

Digitized by Google

μένου χρυσοῦ καὶ συλλεγέντα παρὰ τοῦ ἥρωος Καλαξάϊδος (*Ἡροδ.* Δ' 5). Πρὸς ταῦτα δέον νὰ σχετισθοῦν καὶ πλεῖσται μεταγενέστεραι καὶ σημεριναὶ ἔτι παραδόσεις (ὡς ἡ παρ' ἡμῖν περὶ τοῦ κεραυνοῦ ὡς ἀστροπελεκίου), κατάλοιπα τῶν ἀντιλήψεων τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Εἰς τὰς κεραυνίας λίθους ἀπεδόθησαν ὑπερφυσικαὶ ἰδιότητες, ὁ δὲ πέλεκυς κατέλαβεν ἐν τῇ λατρείᾳ πρωτεύουσαν θέσιν ὡς σύμβολον θεῖον, ἴσως δὲ καὶ ὡς θεότης ἰδία. Ἐν τῷ μεσογειακῷ, καὶ ἰδίως τῷ αἰγαίῳ πολιτισμῷ, ὁ διπλοῦς πέλεκυς (λάβρυς) ἐτιμήθη μεγάλως, συνδεθεὶς καὶ πρὸς τὸν ἥρωα Λάβρυν, ὁ δὲ τετραπλοῦς πέλεκυς τῶν μυκηναϊκῶν καὶ μινωϊκῶν μνημείων ἐθεωρήθη ὡς σύμβολον τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ κεραυνοῦ. Εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ κεραυνίας θεότητος Ἀντάντ, τῆς ἐν Φοινίκῃ ἡλιακῆς θεότητος Ρεσέφ, τοῦ Τεσοὺπ τῶν Χιττιτῶν, τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μεγάλης Μητρός, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ Διὸς ἐν Καρίᾳ (Ζεὺς Λαβρανδεύς), Κρήτῃ (λαβύρινθος = αἴθουσα τῆς λάβρυος), Κομμαγηνῇ (Ζεὺς Δολιχηνός), παρὰ Ρωμαίοις (Jupiter Lapis=Ζεὺς λίθος, τ. ἔ. κεραυνὸς) κ. ἄ., ἔτι δὲ τῆς χθονίας θεότητος τῶν Ἐτρούσκων καὶ ἄλλων ποικίλων θεοτήτων καὶ ἡρώων τοῦ θρᾳκικοῦ, σκυθικοῦ, κελτικοῦ κλπ. κόσμου. Κέντρον ὅθεν ἐξ οὗ ἐπήγασεν ἡ ὅλη αὐτὴ παλαιοτάτη αἰγαιατικὴ λατρεία τοῦ πελέκεως πιθανῶς ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ἡ Θρᾴκη ἢ ἡ Μικρὰ Ἀσία. Καὶ κατὰ τοὺς κλασσικοὺς ἔτι χρόνους παρέμεινεν ὁ πέλεκυς ὡς σύμβολον ἢ ὄργανον θεοτήτων, οἷαι ὁ Διόνυσος (ἐπικαλούμενος καὶ Πέλεκυς ἐν Παγασαῖς), ὁ Ἄρης, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις καὶ ἡρώων, ὡς οἱ τοῦ διονυσιακοῦ κύκλου Λυκοῦργος, Τηρεύς, Ἀθάμας καὶ Πολύτεχνος, ὁ Τενέδιος Τέννης, ὁ Ἡρακλῆς (παραλαβὼν τὸν πέλεκυν παρὰ τῶν Ἀμαζόνων καὶ παραδώσας αὐτὸν ὡς ἔμβλημα ἰσχύος εἰς τοὺς Λυδοὺς Ἡρακλείδας) καὶ οἱ τούτου παραστάται Λαπίθαι, ὁ Βοιωτὸς Ὠρίων (ὁ ἐπικαλούμενος Σκεπαρνεύς), κ.ἄ. Διετέλεσε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῶν σοβαρῶν θυσιῶν (πέλεκυς βουπλήξ) τῶν Ἑλλήνων, Ρωμαίων, Χιττιτῶν κ. ἄ., ἔμβλημα κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ δικαιοσύνης (ὡς ἡ securis τῶν ἐν Ρώμῃ ῥαβδούχων), θρησκευτικῆς ἀρχηγίας (ὡς ἡ sacena τῶν ποντιφίκων), κλπ.

Ἐν τῷ φυσικῷ του μεγέθει ἢ συνηθέστερον μετὰ διακοσμήσεων ἐν κομψῇ σμικρύνσει ὑπῆρξεν ἐκ τῶν συχνοτέρων ἀναθημάτων, ἀπαντῶν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἁπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ

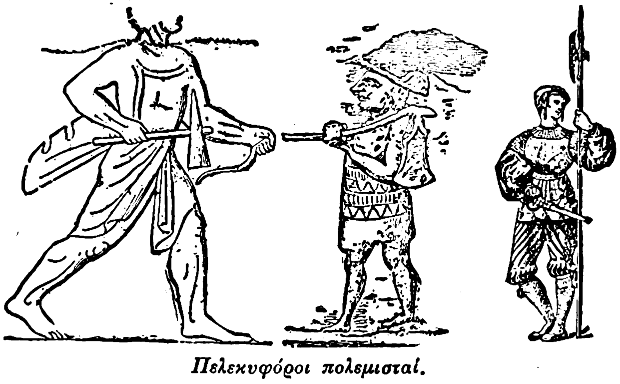

Πελεκυφόροι πολεμισταί.

[1 = Ἐτροῦσκος πολεμιστής. 2 = Κέλτης πολεμιστής. 3 = Ἀλαβαρδιέρος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.]

νῦν ἔτι παρ' ἀγρίοις. Συνήθως ἀνετίθεντο πελέκεις βρόνζινοι (Ἀρκαλοχώρι, Παλαίκαστρο, Δικταῖον ἄντρον, Δελφοί, Δωδώνη, Ὀλυμπία, Σαλαμὶς Κύπρου), σιδηροῖ (Δικταῖον ἄντρον), ἐκ στεατίτου (Κνωσός), ἐλεφάντινοι (Ἔφεσος), χρυσοῖ (Κνωσός, Μυκῆναι, Σπάρτη, Τράλλεις), πήλινοι, κ. ἄ. Ἐπίσης ὁ ἱερὸς πέλεκυς παρίσταται ἐπὶ ἀγγείων (Δικταῖον ἄντρον, Κνωσός, Παλαίκαστρον), νομισμάτων, δακτυλίων (Μυκῆναι), σπαθῶν (Θήρα), οἰκοδομικῶν μελῶν (Κνωσός), τοιχωμάτων σπηλαίων κ.ἄ. Παρίσταται δὲ ὁ ἱερὸς πέλεκυς (συνήθως ἀμφίγναθος) ἢ μόνος ἢ μετ' ἄλλων ἱερῶν συμβόλων, ὡς τὰ ἱερὰ κέρατα ἢ τὸ πλῆρες βούκρανον τοῦ κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ (ἐλάσματα χρυσᾶ Μυκηνῶν, ἀγγειογραφίαι Κρήτης), τὰ ἱερὰ πτηνὰ (λάρναξ Φαιστοῦ), ὁ ἰχθὺς (Κρήτη), ἡ αἲξ (Κούριον Κύπρου) κλπ.

— *[Νομισμ.—Μετρ.]* Ὑπὸ τοὺς ὅρους ***πέλεκυς*** καὶ *ἡμιπέλεκκον* ἐδηλώθησαν κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα σταθμία, ὧν ἀνάμνησις διεσώθη μόνον παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλιάδ. Ψ 851) ὡς ἀκαθορίστων μονάδων καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ἡσυχίῳ καὶ Εὐσταθίῳ, χαρακτηρισθέντα παρὰ τῶν παλαιοτέρων μετρολόγων ἰσοδύναμα πρὸς τὸ τάλαντον καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ (Berg), ἤτοι πρὸς 30 καὶ 15 περίπου χλγρ. (Hultsch). Τελευταίως τοὺς πελέκεις ἐμελέτησαν ὁ Pirojini καὶ ὁ Σβορῶνος καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐταύτισαν χύματα χαλκοῦ εὑρεθέντα εἰς Σαρδηνίαν, Ἐγκώμην, Μυκήνας, Φαιστόν, Κύμην καὶ ἀλλαχοῦ, ἔχοντα σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ διπλοῦ πελέκεως. Τοιαῦτα χύματα ἐξεικονίζονται ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν μινωϊκῶν πλακιδίων τῆς Φαιστοῦ καὶ ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ ἀναγλύφου τοῦ ΙΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, ἄλλα δὲ διασῴζονται ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ κ. ἄ. Κατὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ πελέκεως ὡς καθημερινοῦ ὀργάνου, ἐσυνηθίσθη ὅπως ὁ χαλκὸς ἐξερχόμενος τοῦ προϊστορικοῦ μεταλλείου προσλαμβάνῃ ἀμέσως σχῆμα πελεκοειδὲς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μετέπειτα κατεργασίας. Εἰς τὰ τοιαῦτα χύματα τοῦ πρωτογόνου μεταλλεύματος προσεδόθη, σὺν τῷ χρόνῳ, σταθερόν τι κατὰ τόπους βάρος ἐν Ἑλλάδι καθ' Ἡσύχιον καὶ Εὐστάθιον 6, 8, 10 ἢ 12 μνῶν), εἶτα δὲ ἀξία ἀνταλλακτική,

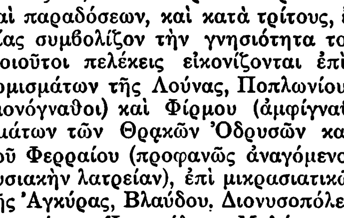

Ὁ πέλεκυς ὡς νομισματικὸν σύμβολον.

[1 = Ἐπὶ Τενεδίου νομίσματος. 2 = Ἐπὶ νομίσματος τῆς Βαλερίας γενεᾶς.]

ὅτε ἐπενοήθησαν καὶ τὰ ἡμιπέλεκκα ὡς κλάσματα τοῦ οὕτω δημιουργηθέντος σταθμίου καὶ μονάδος συναλλαγῶν. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς, ὁ πέλεκυς (συνήθως ὁ ἀμφίγναθος) εἶναι συνηθέστατον σύμβολον, κατάλοιπον, κατὰ τοὺς μέν, τῆς παλαιοτέρας ἀνταλλακτικῆς χρήσεως τοῦ μεταλλεύματος-πελέκεως, κατ' ἄλλους δέ, παλαιοτέρων λατρευτικῶν συνηθειῶν καὶ παραδόσεων, καὶ κατὰ τρίτους, ἔμβλημα ἐξουσίας συμβολίζον τὴν γνησιότητα τοῦ νομίσματος. Τοιοῦτοι πελέκεις εἰκονίζονται ἐπὶ ἐτρουσκικῶν νομισμάτων τῆς Λούνας, Ποπλωνίου, Βετουλωνίας (μονόγναθοι) καὶ Φίρμου (ἀμφίγναθοι), ἐπὶ νομισμάτων τῶν Θρᾳκῶν Ὀδρυσῶν καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φερραίου (προφανῶς ἀναγόμενοι εἰς τὴν διονυσιακὴν λατρείαν), ἐπὶ μικρασιατικῶν νομισμάτων τῆς Ἀγκύρας, Βλαύδου, Διονυσοπόλεως, Εὐμενείας, Θυατείρων, Ἱεραπόλεως, Μυλάσων κ. ἄ. (ἀναγόμενοι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διός), ἐπὶ νομισμάτων τῆς Τενέδου, Μαρωνείας κτλ. Π. Ν. Π.

—***πέλεκυς ἐκκαθαριστοῦ***. Ὁ φορητὸς πέλεκυς τῶν συνθέσεων τῶν ἐργαλείων μηχανικοῦ. Τοιούτους πελέκεις ἔφερον ἔνιοι τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀποσπασμάτων ἐκκαθαριστῶν τῶν σχηματιζόντων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὰ καλούμενα κύματα ἐκκαθαρίσεως. Διὰ τοῦ πελέκεως τούτου, ὡς καὶ ἄλλων ὀργάνων (μαχαίρας, ξιφολόγχης, φλογοβόλων, χειροβομβίδων), ἐγίνετο ἡ ἐκκαθάρισις τῶν σκεπάστρων, χαρακωμάτων καὶ ὀρυγμάτων τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὰς παραμενούσας τυχὸν ἐκεῖ ἐχθρικὰς ἀντιστάσεις μετὰ τὴν διέλευσιν ἐξ αὐτῶν καὶ προχώρησιν τῶν πρώτων κυμάτων τῆς ἐφόδου. Ζ. Ν.

«Πέλεκυς». Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν: —1) Πολιτικὴ καὶ εἰδησεογραφικὴ ἐφημερὶς ἐν Σάμῳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 3ην Μαρτίου 1876. —2) Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 22αν Μαρτίου 1879. —3) Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Τυρνάβῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1883. —4) Σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐν Καΐρῳ, ἱδρυθεῖσα εἰς σχῆμα 4ον τῷ 1892 ὑπὸ Παστίδου.

—**«Πέλεκυς»** (ὁ). —1) Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἱδρυθεῖσα κατὰ Μάϊον τοῦ 1850. —2) Ἐφημερὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1881.

πέλεκυς (ὁ) (Pelecus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ τὴν Βαλτικήν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *πέλεκυς ὁ ἀργυρόχρους* (Pelecus argentatus), ὅστις ἔχει μῆκος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν μικράν, ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ἀμβλὺ ῥύγχος, καὶ σῶμα ἐπίμηκες. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ἀργυρόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ ἀργυρομελανὸς κατὰ τὴν ῥάχιν. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ἰδίως τοῦ Δουνάβεως. Ἁλιεύεται διὰ τὸ νόστιμον κρέας του. Δ. Ν. Π.

πελεκυφόρος (ὁ)· ὁ φέρων πέλεκυν, ἰδίᾳ ὁ ὡς σύμβολον τῆς ἐξουσίας φέρων αὐτόν, *ῥαβδοῦχος* (βλ. λ.).

—*[Στρατ.]* *Πελεκυφόρος* ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς στρατιώτης ἀνήκων εἰς τὸ πεζικὸν καὶ ὡπλισμένος διὰ πελέκεως. Τμήματα πελεκυφόρων ὑφίσταντο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀσσυρίων (2000 π. Χ.) μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ν. Θ. Κ.

πελεκυφόρος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων ἑτερομερῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς τὸ Μεξικόν. Δ. Ν. Π.

πελεκυφόρος (ὁ) (Pelecyphorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος, τὸν *πελεκυφόρον τὸν ὀνισκόμορφον* (Pelecyphorus aselliformis), ἰθαγενὲς φυτὸν τοῦ Μεξικοῦ, πρὸς κόσμον καλλιεργούμενον πολλαχοῦ. Δ. Ν. Π.

πελεκῶ (*—άω*)· κόπτω, εὐθύνω, ἐξεργάζομαι διὰ τοῦ πελέκεως: «πελεκῶ τὸ ξύλον»· ‖ καθόλου, εὐθύνω, ἐξεργάζομαι διὰ τοῦ καταλλήλου ἐργαλείου: «πελεκῶ πέτρα, — μάρμαρο», ᾆσμ. «ἄγουρος πέτρα πελεκᾷ | ἀλήθεια κι' ὄχι χωρατά»· ‖ μεταφ., δέρω, μαστιγώνω ἀνηλεῶς, ξυλοκοπῶ.

Πελ-Ἐμπστάϊν (Pel-Ebstein) ***νόσος***. Οὕτω καθορίζεται τὸ *λεμφαδένωμα* (βλ. λ.) μετὰ πυρετικῶν περιοδικῶν ἀναρριπήσεων. Μ. Ν. Κ.

Πελὲν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Χαιριάνων, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 40 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ε. Ι. Χ.

Πελεναρία (Pelenaria) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰθιοπίας, γνωστὴ μόνον ἀπὸ τοῦ Πλινίου (Hist. Nat. VI 35), ὑφ' οὗ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν πόλεων Edosa καὶ Pyndis. Π. Ν. Π.

Πελένδαυα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. Δακίας (Dacia Maluensis), κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ραβῶνος ποταμοῦ (νῦν Ζίο). Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. ΙΙΙ, 8, 4) καλεῖται *Πολόνδα*, εἶναι δὲ ἡ σημερινὴ πόλις *Κραϊόβα* (Krajova). Α. Θ. Σ.

Πελένδονες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Κελτιβηρικὸς λαὸς τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 6, 53) ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἰδουβέδα (νῦν Ἰβηρικὰ ὄρη), παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Δούρου ποταμοῦ. Α. Θ. Σ.

Πελέντρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ. Ἔχει περὶ τοὺς 900 κατοίκους, πάντας Ἕλληνας Χριστιανούς, ἀσχολουμένους κυρίως μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Α. Κ. Α.

Πελέργης, ***Γεώργιος***. Κρὴς ἁγιογράφος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ζωγραφήσας τὸ ἐκκλησίδιον τῆς Παναγίας ἐν τῷ καστελλίῳ τοῦ Μπελβεντέρε τῆς Κρήτης, τοῦ κοινῶς καλουμένου Ριζοκάστρου. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ εἰκόνες αὐτοῦ διὰ τὴν σχετικὴν αὐτῶν πρωτοτυπίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν, ὡς καὶ διὰ τὰς ἀκριβεῖς ἀναλογίας των. ΕΡ. Μ.

πελερῖνος (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *σέλαχος*.

Πελέρισσα *[Γεωγρ.]*. Νησίον τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39° 18' 00" Β., μῆκ. 24° 02' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2010: Scopelos Group), προσκείμενον εἰς φερώνυμον ΝΔ. ἀκρωτήριον τῆς νήσου Πελαγονήσου, μεθ' οὗ σχηματίζουν τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ λιμένος Κυρὰ Παναγιά. Σ. Ε. Λ.

Πέλες (Peles). Βασιλικὸς πύργος ἐν Ρουμανίᾳ παρὰ τὴν Σινάϊαν, κτισθεὶς τῷ 1874—1883. Κάτω τοῦ πύργου τούτου κεῖται ὁ πύργος Πέλισορ, θερινὴ διαμονὴ τῶν βασιλέων τῆς Ρουμανίας. Γ. Ι. Β.

Πελεστῖνοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Παρὰ Πλινίῳ ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ὀμβρικῆς. Ν. Σ. Λ.

Πελεστρίνα (Pelestrina) *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Ἰταλίας· βλ. λ. *Πελλεστρίνα*.

Πελετὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 422. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀμυγδαλιὰ* (κάτ. 178). Τὰ Πελετὰ κεῖνται ἐπὶ ὀροπεδίου νοτίως τοῦ Πάρνωνος, ἔχουν κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύονται ἐξ ὀμβροδεκτῶν. Τὸ χωρίον ἔχει δάση ἐξ ἐλατῶν καὶ παράγει πλὴν τῆς ξυλείας δημητριακὰ καὶ οἶνον. Μετὰ τοῦ Λεωνιδίου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 4). Δ. Ε. Μ.

Πέλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο πόλεων τῆς Θεσσαλίας, ἀναφερομένων ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Ὁ κάτοικος *Πελεύς*. Α. Θ. Σ.

Πέλι (Pegli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Γενούης. Κάτ. 11.745. Κεῖται ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γενούης, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς πόλεως Γενούης καὶ εἶναι ὀνομαστὸς κλιματολογικὸς σταθμός, μετὰ πολυσυχνάστων θαλασσίων λουτρῶν. Παράγει οἴνους, ὀπώρας καὶ ἔχει ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ χαρτοποιεῖα. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ περίφημος ἔπαυλις Παλλαβιτσίνι, μετὰ θαυμασίου πάρκου καὶ πολλαὶ ἐπαύλεις τῶν κυριωτέρων παλαιῶν καὶ πλουσιωτέρων νέων οἰκογενειῶν τῆς Γενούης, καθὼς αἱ τῶν Δόρια, τῶν Γκριμάλδι κτλ. Μ. Δ. Β.

Πέλιχ ὖ Φόργκας (Pella y Forgas), ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς νομομαθὴς καὶ ἱστορικὸς (1852—1918). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Καταλωνικῆς Νεότητος» (1870). Τῷ 1876 ἐξέδωκεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ Κόρολεου «Τὰ καταλωνικὰ δικαστήρια», συγκριτικὴν νομικὴν μελέτην, τῷ 1878 τοὺς

Digitized by Google

«Καταλωνικοὺς νόμους», ἔργον ἐν τῷ ὁποίῳ παρέχεται πλήρης ἰδέα τοῦ ἀρχαίου δημοσίου δικαίου τῆς Καταλωνίας. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἱστορία τοῦ Ἀμπουρδάν», «Ἐλευθερίαι καὶ ἀρχαῖον δίκαιον τῆς Καταλωνίας» καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων «Ἀστικὸς κῶδιξ τῆς Καταλωνίας». Γ. Ι. Β.

Πελία, ἡ *Πυλία* [*Μυθολ.*]. Θυγάτηρ τοῦ Μεγαρέως Πύλαντος, σύζυγος τοῦ Πανδίονος, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν (*Ἀπολλοδ.* III, 15, 2). Α. Θ. Σ.

Πελιάδες (αἱ) [*Μυθολ.*]. Οὕτως ἐκλήθησαν αἱ θυγατέρες τοῦ Πελίου, βασιλέως τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως Ἰωλκοῦ. Ἐκ τούτων ἀναφέρονται ἡ *Πεισιδίκη*, ἡ *Πελοπία*, ἡ *Ἱπποθόη* καὶ ἡ *Ἄλκηστις*, ἡ καὶ ὡραιοτάτη πασῶν. Αὗται, κατὰ τὴν μυθολογίαν, τῇ προτροπῇ τῆς Μηδείας κατατεμαχίσασαι τὸν πατέρα αὐτῶν, ἔθεσαν ἐντὸς λέβητος ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι οὗτος θ' ἀνέζη νεώτερος. Ἀπατηθεῖσαι δ' ὅμως εἰς τοῦτο κατέφυγον εἰς Μαντίνειαν τῆς Ἀρκαδίας, ὅπου, καθ' ἃ ἐλέγετο, ὑπῆρχεν ὁ τάφος αὐτῶν. Ἡ γλυπτικὴ διέσωσεν ἡμῖν παραστάσεις τῶν Πελιάδων. Ε. Κ.

Πελιάλα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* Ε, 17, 7) παρὰ τὴν Ρεσαίναν (νῦν Ras-el-aïn) ἐπὶ τοῦ Χαβόρα ποταμοῦ (νῦν Κχαβούρ). Ἡ θέσις αὐτῆς ἀκαθόριστος. Α. Θ. Σ.

Πελίας [*Μυθολ.*]. Οὗτος ἦτο, κατὰ τὴν μυθολογίαν, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἢ τοῦ ποταμίου θεοῦ Ἐνιπέως καὶ τῆς Τυροῦς, θυγατρὸς τοῦ Σαλμωνέως, ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Αἴσωνος καὶ δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Νηλέως. Γενόμενος βασιλεὺς τῆς Ἰωλκοῦ καὶ τοῦ Πηλίου κατεδίωξε τὸν υἱὸν τοῦ Αἴσωνος Ἰάσονα, πέμψας αὐτὸν νὰ κομίσῃ τὸ χρυσόμαλλον δέρας, ἵνα οὕτω θανατωθῇ. Οὗτος ὅμως ἔπεισε διὰ τῆς Μηδείας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ Πελιάδας καὶ διεμέλισαν αὐτόν. Ε. Κ.

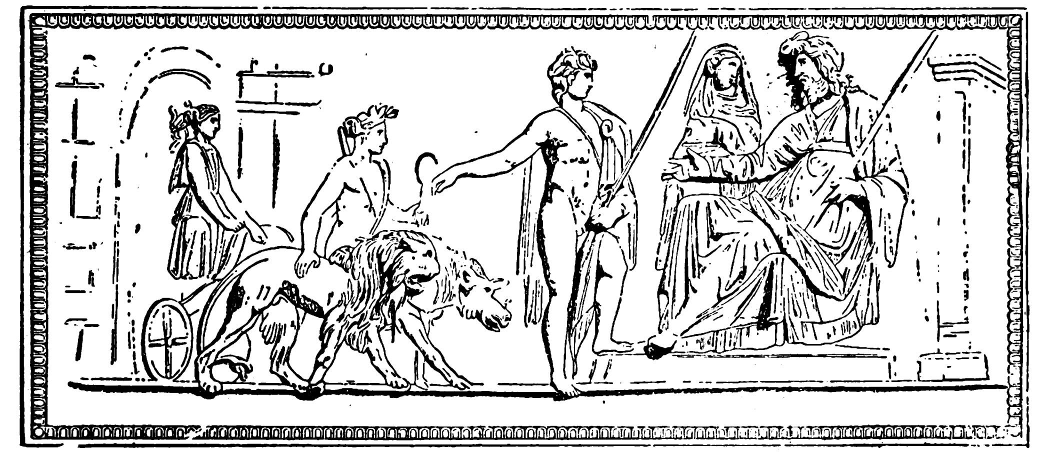

Ὁ Πελίας ἐπὶ θρόνου καὶ παρ' αὐτὸν ἡ Ἄλκηστις καὶ ὁ Ἄδμητος.
[Ἀρχαία παράστασις.]

Πελιβανάκης, Στρατής. Κρὴς ναυτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἐμπροσγιάλῳ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων περὶ τὸ 1790. Κυβερνῶν τὸ ἰδιόκτητον πλοῖόν του πρὸ τοῦ 1821 ἐταξίδευεν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον καὶ ἐμυήθη ἐγκαίρως εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, δι' ὃ καὶ συμμετέσχε μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὰς πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συσκέψεις τῶν προκρίτων, καταθέσας καὶ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἀγῶνος. Ἀπετέλεσε μέλος τῆς καγκελλαρίας τῶν Σφακίων καὶ ἀπεστάλη δὶς ὡς πληρεξούσιος εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐθνικὰς συνελεύσεις, συγχρόνως δέ, ἐξοπλίσας τὸ πλοῖον αὐτοῦ, ὑπηρέτησε τὸν ἐν Κρήτῃ Ἀγῶνα μεταφέρων τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἀποκλείων τὰ παράλια τῆς νήσου καὶ ναυμαχῶν πρὸς τὰ ἐχθρικὰ σκάφη. Μετὰ τὸν τερματισμὸν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως (1830) ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐν Μήλῳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε πενέστατος. Ν. ΚΛΣ

Πελίγνας. Ὄνομα μαγείρου τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Α. Θ. Σ.

Πέλιγνοι (οἱ), καὶ *Πελιγνοὶ* [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῶν Ἀπεννίνων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σαυνίτιδι, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Αἰμιλ. 20). Γράφονται καὶ *Παίλιγνοι*. Ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των, ὡς καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Σαμνῖται καὶ οἱ Μαρρουκῖνοι, οἱ Φρεντανοὶ καὶ οἱ Οὐεστῖνοι. Παλαιότορον ὠνομάζοντο *Λιβυρνοί*. Ν. Σ. Λ.

πελιδνός, *—ή, —όν·* μαυροχίτρινος, ὠχρὸς ἕνεκα ὀργῆς ἢ νόσου.

πελιδνὸς (ὁ) (Pelidnus) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπακιδῶν*, περιλαμβάνον παρόμοια πρὸς τοὺς σκολόπακας πτηνά. Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 25 ἑκατοστ. καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκὸς κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμόν, τὸ στῆθος, τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς κοιλίας καὶ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς οὐρᾶς καὶ φαιὸς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, τὸν τράχηλον καὶ τὴν ῥάχιν, ὅπου φέρει σκοτεινοτέρου χρώματος γραμμώσεις καὶ ὑπολεύκους κηλῖδας. Ἡ οὐρὰ εἶναι τεφρόχρους. Κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος ὁ χρωματισμός των ὑφίσταται μικρὰς ἀλλοιώσεις καὶ γίνεται κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος φαιοϋπέρυθρος καὶ ὑπόλευκος μὲ κιτρίνας ἀποχρώσεις κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας, τὴν Σενεγάλην καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Ἐνδιαιτῶνται εἰς μέρη παράκτια ἢ παρὰ τὰς λίμνας, τὰ ἕλη καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Εἶναι ἀποδημητικὰ καὶ ἔρχονται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἔαρ, ἀπερχόμενα εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Τρέφονται ἐκ διαφόρων σκωλήκων ἢ καὶ ἐντόμων. Ἀπαντῶσι κατὰ πυκνὰς ὁμάδας καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φωτοκίας χωρίζονται κατὰ ζεύγη. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὰ ᾠά της, 3—4, χρώματος πρασινοϋπολεύκου μὲ μεγάλας καὶ μικρὰς φαιὰς κηλῖδας ἐντὸς μικρᾶς κοιλότητος τοῦ ἐδάφους, τὴν ὁποίαν ἀτέχνως ἐπιστρώνει διὰ ξηρῶν χόρτων. Ἅμα ὁ κυνηγὸς φονεύσῃ ἓν ἐκ τῶν πτηνῶν, τὰ λοιπὰ δὲν τρέπονται εἰς φυγήν, ἀλλὰ περιφέρονται ἀνήσυχα περὶ τὸ νεκρὸν πτηνόν. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

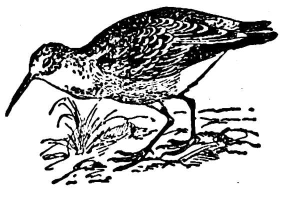

Πελιδνὸς ὁ φαιός.

Πελιδνὸς ὁ φαιὸς (Pelidnus cinereus). Ἔχει παραπλήσιον πρὸς τὸν σκολόπακα μέγεθος καὶ χρῶμα φαιοϋπομελανὸν μὲ στίγματα καὶ γραμμώσεις φαιοϋπολεύκους κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ λευκότεφρον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Ἀπαντᾷ εἰς ἑλώδεις κυρίως ἐκτάσεις.

Πελιδνὸς ὁ ὑπέρυθρος (Pelidnus roseus). Εἶναι μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ κυανερύθρους κηλῖδας καὶ τεφροϋπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

πελιδνότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πελιδνοῦ, ὠχρότης.

πελιδνοῦμαι (*—όομαι*)· γίνομαι πελιδνός, μαυροκιτρινίζω, ὠχριῶ.

πελίδνωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πελιδνοῦσθαι, μελάνιασμα, κιτρίνισμα, οἷον τὸ κατ' ἀκολουθίαν κτυπήματος ἐπὶ τοῦ δέρματος.

πελίδνωσις, *—εως* (ἡ)· πελιδνότης.

πελιδνωτὸς (ὁ) (Pelidnotus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη κανθάρων ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

Πελιὲς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Δ. παραλίας τῆς νήσου Σαρίας (Κάρπαθος), κείμενον 1 χιλιόμετρον ἔνδον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρωτῆρι. Κάτοικοι 100 περίπου, ἅπαντες Ἕλληνες.

Πελικὰν [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου ἀμμῶδες καὶ χθαμαλὸν (πλάτ. 38°25'00" Β.,μήκ. 26°58'10"Αν. χάρτ. ἀγγλ.1645: Gulf of Smyrna and Khios island), σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισημοτάτου τῶν συγχόνων στομάτων τοῦ δέλτα τοῦ Ἕρμου καὶ διαρκῶς ὑπὸ τῶν ἰλύων του προσεπιχούμενον. Διὰ τοῦτο πλεῖστα καὶ κινδυνωδέστατα ἀβαθῆ ἑκατέρωθέν του, τὰ *Ἐσκῆ-Χεντὶζ* ἐκ δυσμῶν καὶ τὰ *Μπασακῆ, Κχαρὰ Τσαμουρῆ* καὶ Swan-Spit ἐξ Ἀνατολῶν. Ὀνομάζεται καὶ *Νιουντουκὰν* καὶ *Γιεννῆ Χεντὶζ μπουρνού*. Παλαιότερον ἐπεσημαίνετο διὰ πυρσωρίδος, νῦν δὲ διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος Ἄγκα, λευκῶν ἐκλάμψεων. Σ. Ε. Λ.

πελικανίτης (ὁ) (Pelikanit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ἀλλοφανοῦς, ἔχει χρῶμα πρασινωπὸν καὶ ἀπαντᾷ ἐντὸς γρανίτου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιέβου. Γ. Β.

Πέλικας [*Γεωγρ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ποταμοῦ *Λεύκου* (βλ. λ.).

πελίκη (ἡ). Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀγγεῖον ἐκ μετάλλου ἢ ἐκ πηλοῦ, ἐν χρήσει ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μελανομόρφου καὶ ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ. Ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἀμφορέα, ὅστις εἶναι μεγαλύτερος καὶ ῥαδινώτερος. Κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἰδίως ἐντὸς τάφων, ἔχουν εὑρεθῇ πολλαὶ πελίκαι πήλιναι μὲ γραπτὰς διακοσμήσεις. Χ. Ι. Μ.

Πέλινα [*Μυθολ.*]. Θεότης ἀγνώστου φύσεως, γνωστὴ μόνον ἀπὸ ἐπιγραφῶν τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἀναφέρεται ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν «εὐεργέτις» (Pelina benefica). —Π.

Πελιναῖον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος «ὑψηλότατον τῶν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ» (*Στράβ.* ΙΔ', 645, Teubner) ἔχον λατομεῖα μαρμάρου. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Προφήτης Ἠλίας* (κορυφή του: ὑψόμ. 4157 ποδ., πλάτ. 38° 33' 45" Β., μήκ. 26° 01' 1/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna). Εἰς 2 1/2 μίλλ. μόλις ἔνδον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς νήσου ὀρθούμενον, ἀποτελεῖ σπουδαῖον γνώρισμα εἰς τοὺς ἐκ Δ. πρὸς Χίον ἢ Σμύρνην πλέοντας. Σ. Ε. Λ.

Πέλιννα, ἡ *Πελινναῖον* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἑστιαιώτιδος ἐν Θεσσαλίᾳ, κειμένη παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ΝΑ. τῆς Τρίκκης (Τρίκκαλα), λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ Πελίννου τοῦ Οἰχαλέως. Δι' αὐτῆς διέβη τῷ 335 π. Χ. ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, ὅτε εἰσέβαλεν εἰς Βοιωτίαν (*Ἀρρ.* Α', 7, 5). Ἐπίσης μνημονεύεται καὶ ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν πολέμων, πότε ὅμως κατεστράφη εἶναι ἄγνωστον. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὸ *Γαρδίκι*. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (περίβολος, πύργοι καὶ πυλῶν) σῴζονται παρὰ τὸ παλαιὸν Γαρδίκι ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος λόφου τινός. Ἐπίσης σῴζονται καὶ ὡραῖα νομίσματα αὐτῆς τῶν ἐτῶν 400—344 π. Χ. καὶ 300—200 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Πελὶντ Ἀντασσὶ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον Μικρασιατικὸν (πλάτ. 36° 55' Β., μήκ. 28° 12' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The ports of Kos, Doris and Symi), κλεῖον καὶ ἀσφαλίζον τὸν ἄριστον λιμένα Πόρτο Ντερεμέν, τοῦ κόλπου Γκίσβατα (Κεραμεικοῦ κόλπου). Σ. Ε. Λ.

πελιός, *—ά, —όν·* μέλας, ὑπομέλας, μαυροκίτρινος, ἄλλως *πελιδνός*.

Πέλις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Ἀττικῆς, ἀγνώστου ἐπακριβοῦς θέσεως. Εἶναι γνωστὸν μόνον ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Γαμικ. παραγγελμ. 42: «Πέλις ὁ βουζύγιος»), μνημονεύοντος αὐτὸ ὡς τόπον ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ὁ εἷς τῶν τριῶν παρ' Ἀθηναίοις ἱερῶν «ἀρότων». Π. Ν. Π.

Πέλισες, ἡ *Πελισὲς* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Συστὰς σκοπέλων παραθέουσα ἐξ ἀποστάσεως 3/8 μιλ. τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς χερσονησώδους ἄκρας Κυνόσουρα τῆς Σαλαμῖνος, ἀπὸ Ψυτταλείας πρὸς ὅρμον Ἁγίου Νικολάου Σεληνίων τῆς Σαλαμῖνος μεταξὺ αὐτῶν αἱ βραχονησῖδες Προφήτης ἢ Σαλιάρης (πλάτ. 37° 55' 45" Β., μήκ. 23° 33' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens, ἐν ᾧ ἀνώνυμος ἡ συστάς) καὶ ἡ ἀνατολικῶς αὐτῆς Ἀταλάντη. Σ. Ε. Λ.

Πελισσιὲ (Pelissier), *Ἰωάννης-Ἰάκωβος-Ἀϊμάμπλ, δοὺξ τοῦ Μαλακώφ.* Γάλλος στρατάρχης (1794—1864). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν πρυτανεῖον, κατόπιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Σαὶν-Σύρ, δύο δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας ἐτοποθετήθη εἰς τὸ πυροβολικὸν τῆς φρουρᾶς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ρήνου. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἱσπανίας ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Γκρουντλέρ, τοῦ στρατοῦ ἀποσταλέντος πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Αἰγυπτίων ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Ντυρριέ. Τῷ 1830 ἀπεστάλη εἰς Ἀλγέριον, τῷ δὲ 1839 προήχθη εἰς συνταγματάρχην καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀφρικῆς. Τῷ 1845 κατέστη περιώνυμος ὡς ἀποπνίξας πλείστους Ἄραβας ἐντὸς τῶν σπηλαίων τῆς Οὐλεντ-Ριὰ εἰς τὴν Ναχάραν, προήχθη δὲ εἰς ὑποστράτηγον. Τῷ 1848 ὁ στρατηγὸς Καβαινιὰκ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τοῦ Ὀράν, τῷ δὲ 1851 ἐξετέλεσε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καβυλίας καὶ κατέλαβε τὴν Μεσημβρινὴν Ἀλγερίαν. Τῷ 1855

Digitized by Google

ἐτοποθετήθη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πρώτου στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ διεξῆγε τὰς πρὸ τῆς Σεβαστουπόλεως ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Καυρομπέρ. Κατέλαβε τὴν γραμμὴν Τσερνάγια καὶ εἶτα ἧλωσεν ἐξ ἐφόδου τὸ περίφημον φρούριον Μαλακὼφ, ἐξαναγκάσας τοὺς Ρώσους (1855) νὰ καταλίπωσι πάσας τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Σεβαστουπόλεως θέσεις. Προήχθη τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς στρατάρχην τῆς Γαλλίας, μετὰ δὲ τὴν ἐν Παρισίοις εἰρήνην ἐπανέκαμψεν εἰς Γαλλίαν, ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπὶ μικρὸν εἰς Ἀθήνας. Ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας καὶ τῷ 1858 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ, εἶτα ἀρχικαγκελλάριος τοῦ τάγματος τῆς λεγεῶνος τῆς Τιμῆς καὶ τῷ 1860 γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλγερίας. Θ. Β.

— **Πελισσιὲ** (Pélissier), ***Λέων-Γαβριήλ***. Γάλλος ἱστορικὸς (1863—1912). Διετέλεσε μέλος τῆς γαλλικῆς σχολῆς τῆς Ρώμης (1885 κ.ἑ.) καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῇ σχολῇ γραμμάτων τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μομπελλιὲ (1888), ὅπου ἐγένετο ἐπίτιμος καθηγητὴς τῷ 1899 καὶ κοσμήτωρ τῷ 1908. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς διαμονῆς του εἰς Ἰταλίαν ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν αὐτόθι βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων, ὑπῆρξε πολυγραφώτατος συγγραφεὺς εἰς ἅπαντα τὰ πεδία τῆς ἱστορίας. Ἔγραψεν: «Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα» (1889), «Μνημεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς κυριαρχίας εἰς Μιλᾶνον» (1891), «Αἱ ἀπὸ Μιλάνου πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ'» (1892), «Τὰ μητρῷα τῆς νήσου Ἔλβας» (1897), «Λουδοβῖκος ΙΒ' καὶ Λουδοβῖκος Σφόρτσα» (1896), «Τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας» (1899), «Νέα μνημεῖα: ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἔλβαν» (1906, ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων), κ.ἄ. ἀναφερόμενα ἰδίως εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος γαλλικὴν καὶ ἰταλικὴν ἱστορίαν, τὴν βιογραφίαν ἐπιφανῶν προσωπικοτήτων καὶ τὴν βιβλιοθηκολογίαν. —Π.

— **Πελισσιὲ** (Pelissier), ***Φίλιππος-Ξαβέριος***. Γάλλος στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Μαλακὼφ, γεννηθεὶς τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1887. Σπουδάσας εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων κατέκτησε πάντας τοὺς βαθμοὺς αὐτοῦ εἰς διαφόρους πολέμους: τῆς Ἀλγερίας, τοῦ Μαρόκου, τῆς Κριμαίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1875 ἐξελέγη γερουσιαστής. Θ. Β.

Πελιτζοὺκ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τριπόλεως, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ε. Ι. Χ.

πελίωμα (τό). Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν πελιδνὴν κηλίδα τοῦ δέρματος, ἥτις ἐμφανίζεται πολλάκις παρηλλαγμένη τὴν χροιάν, ὁτὲ ὡς μολυβδόχους, ὁτὲ ὡς πρασίνη ἢ κιτρίνη. Μ. Ν. Κ.

πελιωσικὸν *οἴδημα* (oedème péliosique). Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον περιγράφεται ποικιλία αὐτοπαθοῦς ὀξέος οἰδήματος, παρακολουθουμένου ὑπὸ ρευματοειδῶν ἀλγηδόνων καὶ ἀπηλλαγμένου παντὸς κληρονομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος. Μ. Ν. Κ.

πελίωσις, —εως (ἡ)· πελίδνωσις.

—*[Ἰατρ.]* Ἡ λέξις *πελίωσις*, μόνη, καθ' ἑαυτήν, δὲν χρησιμοποιεῖται τὴν σήμερον. Δι' αὐτῆς καθορίζεται τὸ πορφυρικὸν ἐξάνθημα ἢ ἔχθυμα· ἄλλοτε δὲ διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐχαρακτηρίζετο καὶ τὸ ὀζῶδες ἐρύθημα. Ὑπάρχει ὅμως ἡ *ρευματικὴ πελίωσις*, ἥτις εἶναι πάθησις χαρακτηριζομένη δι' ἀρθρικῶν ἐκδηλώσεων (συνηθέστατα ἀρθραλγιῶν), ὑπὸ φαινομένων γαστροεντερικῶν, γενικῶς ἧττον ἐντόνων, καὶ ὑπὸ ρευματικῶν ἐξανθημάτων (πετεχειῶν καὶ ἐκχυμώσεων). Καλεῖται δ' αὐτὴ καὶ *νόσος τοῦ Σαίνλαϊν* (Schoenlein), *ἐξανθηματικὴ ρευματικὴ πορφύρα ἢ πορφύρα μυελοπαθής*. Μ. Ν. Κ.

Πέλκα *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Πελεκᾶνος* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Κοζάνης.

Πελκάτη *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μονόπυλον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

πέλλα (ἡ)· ἀρχ., εἶδος ξυλίνου ἀγγείου μὲ πλατύτερον πυθμένα, στενώτερον δὲ στόμιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀμέλγουσι τὸ γάλα, κοιν. *καρδάρα*· || ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὴν λεπτὴν σανίδα, ἥτις καθηλωμένη πέριξ τῆς λέμβου καὶ ἔξωθεν, εἰς τὸ ἄνω δὲ τῶν ἐγκοιλίων, ἐπέχει οἱονεὶ τὴν θέσιν δρυφάκτου. Ἡ ἐπίσημος ἀντίστοιχος ὀνομασία *σελὶς* ἐλησμονήθη. Σ. Ε. Λ.

Πέλλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ὄνομα ἀρχαίας πόλεως τῆς Μακεδονίας, κειμένης ἐν τῇ Βοττιαίᾳ. Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἐξ ὁμωνύμου ἥρωος, ὅστις καὶ ἔκτισεν αὐτήν. Ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρατίθεται ὅτι πρότερον ὠνομάζετο *Βοῦνομος* καὶ *Βουνόμεια*. Ἔκειτο πλησίον τῆς βορείας ὄχθης τῆς Λουδίας λίμνης, ἔχουσα ἰσχυρὰν ἀκρόπολιν ἐπὶ παρακειμένου λόφου, καὶ περιεβάλλετο διὰ βαθέων καὶ ἀπροσίτων τελμάτων. Ἐπεκοινώνει διὰ τοῦ Λουδία ποταμοῦ μετὰ τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἧς ἀπεῖχεν 120 στάδια. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου (413—399) **μετηνέχθη ἐνταῦθα ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἐκ τῶν Αἰγῶν (Ἐδέσσης). Ἔκτοτε ἡ Πέλλα ἤρχισε ν' ἀναπτύσσηται καὶ νὰ κοσμῆται.** Ἐκλήθησαν δὲ πρὸς τοῦτο καὶ Ἕλληνες καλλιτέχναι, ὡς ὁ ζωγράφος Ζεῦξις ὁ Ἡρακλεώτης κ. ἄ. Ἐπίσης ἐκλήθησαν καὶ διέμειναν ἐν Πέλλῃ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ Εὐριπίδης, φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἔγραψε καὶ τὴν τραγῳδίαν «Ἀρχέλαος», ὁ Ἀγάθων, ὁ Χοιρίλος καὶ ὁ Τιμόθεος. Ἀκόμη προσεκλήθη καὶ ὁ Σωκράτης, ὅστις ὅμως ἠρνήθη νὰ ἔλθῃ. Οὐχ ἧττον ὁ Δημοσθένης, ὅστις διέτριψεν ἐν Πέλλῃ φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ὡς πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων, ἐκφράζεται περὶ αὐτῆς ἐξευτελιστικῶς, χαρακτηρίζων ταύτην ὡς χωρίον μικρὸν καὶ ἄδοξον (Περὶ στεφάνου, 247). Ἐπίσης περιφρονητικῶς ὁμιλοῦν καὶ οἱ μεταγενέστεροι σοφισταὶ Λιβάνιος («τί φαυλότερον τῆς Πέλλης;») καὶ Ἀφθόνιος («Πέλλη δὲ τῆς τῶν Μακεδόνων γῆς τὸ φαυλότατον»). Προφανῶς ὅμως ταῦτα εἶναι σκόπιμοι ἀνακρίβειαι, ὀφειλόμεναι εἰς τὸ μῖσος τὸ τρεφόμενον κατὰ τῶν Μακεδόνων. Ἀπὸ πληροφορίας τῶν ἀρχαίων μανθάνομεν ὅτι πλεῖστα ἱερὰ καὶ δημόσια οἰκοδομήματα ὑπῆρχον ἐν Πέλλῃ, ὡς οἱ ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Βοττιαίου Διός, τοῦ Ψευδάνορος Διονύσου, τοῦ Πανός, τῆς Ἀρτέμιδος, τῶν Καβείρων, τὰ Βασίλεια, ἅτινα ἐκόσμησαν οἱ βασιλεῖς Ἀρχέλαος καὶ Φίλιππος, τὸ θέατρον, τὸ θησαυροφυλάκιον κ. ἄ. Ἐν Πέλλῃ ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος (356) καὶ ἐκεῖ προσεκλήθη ὁ Ἀριστοτέλης (343), ὅστις ἐξεπαίδευσεν αὐτόν. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἡ Πέλλα κατεστάθη πρωτεύουσα τοῦ γ' τμήματος τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκηρύχθη ἀποικία ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἐδέχθη ἐνωρὶς τὴν νέαν θρησκείαν, κατὰ δὲ τὴν 4ην Οἰκουμενικὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος (451) συμπαρακάθηνται ἐπίσκοποι ἐκ Πέλλης. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα δὲ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἔκτοτε ἡ ὕπαρξίς της δὲν μνημονεύεται, ἄγνωστον δὲ εἶναι πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεστράφη. Ἡ θέσις τῆς Πέλλης ὡρίσθη κατὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἅγιοι Ἀπόστολοι*, ἔνθα εὑρέθησαν ἐπιγραφαί, ἀνάγλυφα κλπ. ἀρχαῖα, ἅτινα ὅμως εἶναι ὀλίγα καὶ ὄχι πολλοῦ λόγου ἄξια ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς· καὶ τοῦτο, διότι ἀρχαῖον ὑλικὸν ἐκ τῆς Πέλλης ἐχρησιμοποιήθη εἰς μεγάλην κλίμακα πρὸς οἰκοδόμησιν οἰκιῶν κλπ. εἰς πολλὰ χωρία τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολο-

Digitized by Google

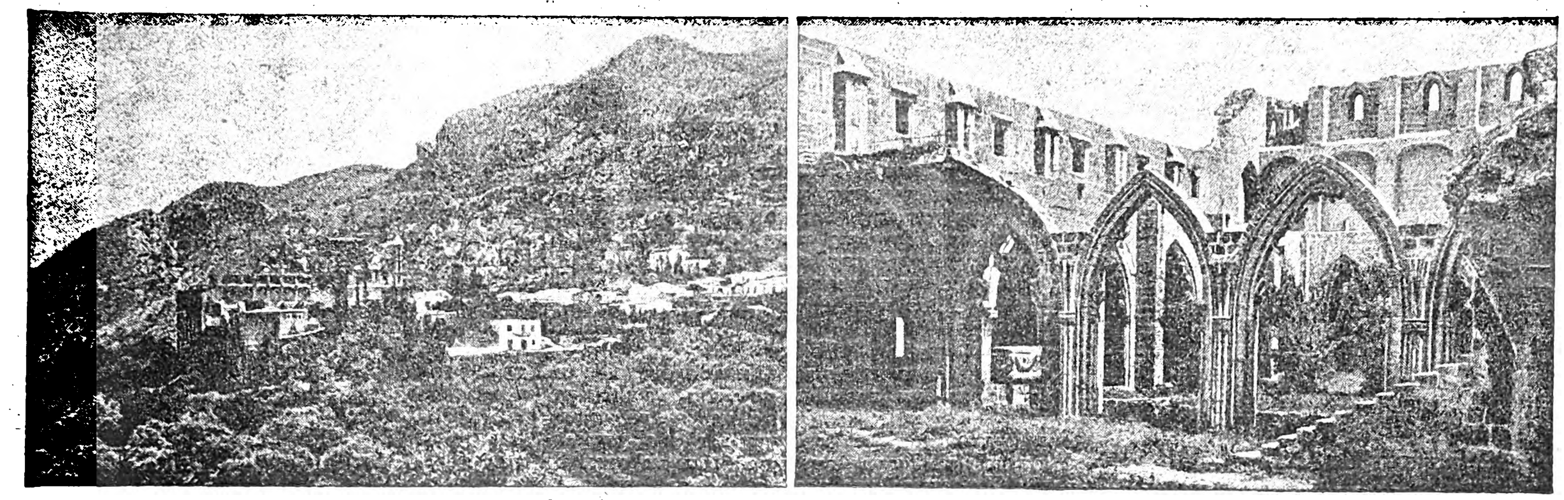

Δύο ἀπόψεις τῆς μονῆς Πελλαπαΐδος.

γικῆς ὑπηρεσίας, μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1913—1914), ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν οἰκίαι τινὲς καὶ μία ὑπόγειος κρύπτη.

—2) Πόλις τῆς Παλαιστίνης, κειμένη ἐκεῖθεν τοῦ Ἰορδάνου ἐν τῇ Περαίᾳ. Ἦτο μία τῶν δέκα ἑλληνικῶν πόλεων, αἵτινες εἶχον ἱδρύσει κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους τὴν ὁμοσπονδίαν τὴν λεγομένην Δεκάπολιν. Ἐκτίσθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ παλαιοτέρα ὀνομασία της ἦτο *Βοῦτις*. Κατῳκεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Μακεδόνων ἐποίκων. Ἀργότερον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Γ' (τοῦ Μεγάλου). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰανναίου (103 — 78 π. Χ.) ἡ πόλις κατεστράφη, οἱ δὲ κάτοικοί της ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα, ἐπειδὴ ἠρνήθησαν νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸ ἰουδαϊκὸν θρήσκευμα. Ἀργότερον ἐπανιδρύθη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου.

—3) Πόλις ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου ἐν Συρίᾳ, παρὰ τὴν λίμνην ἥτις ἐκαλεῖτο Ἀπαμεῖτις. Ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος μετωνομάσθη εἰς *Ἀπάμειαν* (βλ. λ.). Χ. Ι. Μ.

—Πέλλα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.437. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι πεδινὴ καὶ πλουσιωτάτη εἰς δημητριακά, ἡ δὲ κωμόπολις κεῖται παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως, ἀφ' ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Καλεῖται καὶ *Ἅγιοι Ἀπόστολοι*.

— Πέλλα, Νέα — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Γιαννιτσῶν τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 740.

Πέλλης ***νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας κείμενος μεταξὺ τῶν νομῶν Θεσσαλονίκης πρὸς Α. καὶ Ν., Κοζάνης πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ Φλωρίνης πρὸς Δ., συνορεύων δὲ μετὰ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας. Ἐκτ. 5.290 τ. χλμ., κάτ. (1928) 97.167, πρωτεύουσα *Ἔδεσσα* (τ. *Βοδενά*). Ὁ νομὸς Πέλλης ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ τμήματος τῆς Μακεδονίας, ὅπερ ἀπετέλει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ κέντρον τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, οὗτινος ἡ παλαιοτάτη πρωτεύουσα *Ἔδεσσα*, ὡς καὶ ἡ μεταγενεστέρα *Πέλλα* (ἐξ ἧς ἔλαβεν ὁ νομὸς τὸ ὄνομα) περιλαμβάνονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους του. Εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου μεσόγειος καὶ διακρίνεται εἰς δύο τμήματα, τὸ πρὸς τὰ ΝΑ. περὶ τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὅπερ εἶναι ἐντελῶς πεδινόν, ἀποτελοῦν τὴν βορειοδυτικὴν παρυφὴν τῆς πεδιάδος τῆς Καμπανίας (Θεσσαλονίκης) καὶ τὸ πρὸς τὰ βορειοδυτικά, ὅπερ ἀποτελεῖ εὐρὺ λεκανοπέδιον, περιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν ὀρέων Βόρα (πρὸς τὰ ΒΔ.), Τζένα (πρὸς Β.), Βερμίου (πρὸς ΝΔ.) καὶ τοῦ Παΐκου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὄρους τοῦ νομοῦ (1.360 μ.), ὅπερ ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν κοιλάδων τῶν ποταμῶν Λουδίου καὶ Ἀξιοῦ. Ἡ ὅλη χώρα εἶναι εὐφορωτάτη καὶ κατ' ἐξοχὴν πολύυδρος, τροφοδοτοῦσα διὰ τῶν ὑδάτων της τὸν ποταμὸν Λουδίαν, ὅστις συγκεντρῶν διὰ πολλῶν παραποτάμων τὰ ὕδατα τοῦ λεκανοπεδίου, ἐκχύνεται εἰς τὰ ἕλη τῶν Γιαννιτσῶν. Ἐκ τῶν παραποτάμων τοῦ Λουδίου σπουδαιότερος εἶναι ὁ Ἐδεσσαῖος (Βοδενιώτικος) σχηματίζων ἐγγὺς τῆς πόλεως Ἐδέσσης τοὺς γραφικοὺς καταρράκτας τοῦ Βλαδόβου. Ἐκτὸς τῆς κατὰ τὰ ΝΑ. σύνορα τοῦ νομοῦ λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν, σχηματίζεται ἐπίσης παρὰ τὰ δυτικὰ πρὸς τὸν νομὸν Φλωρίνης σύνορα ἡ Βεγορῖτις λίμνη (τοῦ Ὀστρόβου). Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρὸν καὶ ἐξόχως βροχερὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος ἰδίᾳ δ' ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἐδέσσης. Ὁ νομὸς Πέλλης εἶναι κυρίως γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικός. Τὸ καλλιεργηθὲν τῷ 1930 ἔδαφος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 387.407 στρέμματα, ἀποδώσαντα προϊόντα ἀξίας 73.724.424 δραχμῶν. Ἡ παραγωγὴ αὕτη κατανέμεται κατ' εἶδος προϊόντος ὡς ἑξῆς :

	Στρέμματα	*ὁλικὴ παραγ. (εἰς μετρικ. στατ.)*	*ἀξία εἰς δραχμὰς*
Σῖτος	111.814	50.104	20 213.705
Κριθὴ	83.241	73.105	10.814.644
Σμιγὸς	150	54	21.000
Ἀραβόσιτος	75.048	71.693	13.134.823
Βρόμη	30.054	17.785	2.509.812
Σίκαλις	20.425	11.195	2.527.610
Φασίολοι ξηροὶ	2.902	1.762	1,183.220
Κύαμοι	1.217	239	95.500
Ἐρέβινθοι	7.976	1.500	444.383
Φακῆ	2.168	465	167.190
Ἄλλα ὄσπρια	11.914	8.715	1.015 970
Γεώμηλα	615	2.387	472,870
Ἄλλα προϊόντα λαχανοκ.	4.807	28.036	4.048.668
Καπνὸς	11.388	6.609	7.918.931
Βάμβαξ	3.503	1.814	1.141.950
Σησάμιον	12.550	2.686	1.544.118
Ἄλλα βιομηχ. προϊόντα	3.268	4.629	4.237.400
Σανὸς	1.014	1.101	129 300
Ξηρὰ τριφύλλια	3.081	13.699	1.759.700
Ἄχυρον καὶ χόρτον	—	3.296	137.630
Γλεῦκος	96	134	48.500
Σταφυλαὶ ἐδώδιμοι	176	390	157.500
Σύνολον	387.407	—	73.724.424

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ἐκτάσεως ἐκαλλιεργήθησαν ἐπίσης 4.815 στρέμματα, ἐξ ὧν ἄλλα μὲν οὐδὲν ἀπέδωσαν, ἄλλων δ' ἡ παραγωγὴ κατεστράφη. Τὰ ὀπωροφόρα δένδρα ἀπέδωσαν 2.410 μετρικοὺς στατῆρας προϊόντων, ὁλικῆς ἀξίας 679.100 δραχμῶν, ἅτινα κατανέμονται ὡς ἑξῆς :

	Ποσότης εἰς μετρικοὺς στατῆρας	*Ὁλικὴ ἀξία εἰς δραχμὰς*
Μῆλα	221	85.700
Ἀπίδια	136	86.200
Σῦκα (ξηρὰ)	169	112 700
Κάστανα	1.261	172.100
Ἀμύγδαλα	6	7.500
Καρύδια	617	264.900
Σύνολον	2.410	679.100

Κατὰ τὴν κτηνοτροφικὴν ἐπίσης στατιστικὴν τὰ ἐν τῷ νομῷ (1930) κατοικίδια ζῷα καὶ πτηνὰ ἦσαν: βόες 21.025, ἀγελάδες 21.061, βούβαλοι 4.851, ἵπποι 5.359, φορβάδες 2.896, ἡμίονοι 765, ὄνοι 10.813, πρόβατα 111.879, αἶγες 64.236, χοῖροι 6.831 κατοικίδια πτηνὰ 179.420, κόνικλοι 264.

Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου, ὅστις διασχίζει τὸ ΝΔ. τμῆμα τοῦ νομοῦ, διερχόμενος καὶ διὰ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ καὶ τῶν διακλαδώσεων Σκύδρας—Ἀρδέας καὶ Ἀψάλου—Ὅρμας, στενῆς τροχιᾶς. Ἐπίσης ἁμαξιτὴ ὁδὸς συνδέει τὴν Ἔδεσσαν μέσῳ Γιαννιτσῶν μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἄλλαι δὲ δευτερεύουσαι διευθύνονται πρὸς τὸ Β. τμῆμα τῆς χώρας. Διοικητικῶς ὁ νομὸς Πέλλης διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, τὰς ἑξῆς: *Ἐδέσσης* (κάτ. 32.586, πρωτ. Ἔδεσσα), *Γιαννιτσῶν* (κάτ. 36.344, πρωτ. Γιαννιτσά) καὶ *Ἐνωτίας* (κάτ. 28.237, πρωτ. Ἀρδέα). Χ. Δ.

πελλαγροειδὴς ***πολυνευρῖτις*** *['Ιατρ.]* βλ. λ. *ἐρυθροίδημα* ἐπιδημικόν.

πελλαία (ἡ) (Pellaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδιδῶν*, περιλαμβάνον πτέριδας ἀπαντώσας κυρίως εἰς τὰς τροπικὰς τῆς γῆς χώρας. Τὰ ὀλίγα εἴδη τοῦ γένους εἶναι πόαι καλλιεργούμεναι πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Πελλαῖος ***Ἀρίστων***. Χριστιανὸς ἀπολογητὴς (βλ. λ. *Ἀρίστων ὁ Πελλαῖος*).

Πελλαῖος ***δῆμος*** (pagus Pellaeus) *['Αρχ. Γεωγραφ.]*. Προάστειον τοῦ ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ Χάραχος, ἱδρυθὲν κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους καὶ ὀνομασθὲν ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς μακεδονικῆς Πέλλης ἀποίκων. Εἶναι γνωστὴ μόνον ἀπὸ τοῦ Πλινίου (Hist. Natur. VI 27, 31). Π. Ν. Π.

Πελλάνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Λακωνικῆς. Εἰς ταύτην, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, κατέφυγεν ἐκ Σπάρτης ὁ Τυνδάρεως, ὅτε ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἱπποκόωντος, ἀξιώσαντος νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα των Οἴβαλον εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον, καὶ ἀνετράφησαν οἱ Διόσκουροι, κομισθέντες ἐκεῖ ἐκ τῆς βραχώδους νησῖδος Πέφνου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον γεννηθῆ, ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Σπάρτης εἰς Μεγαλόπολιν ὁδοῦ, ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ, παρὰ τὴν Πελλανίδα πηγήν, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα καταδυόμενα ἀνεφαίνοντο ἐν τῇ Λαγκείᾳ πηγῇ, κατὰ ἐπιχώριον παράδοσιν. Ἐλέγετο ὅτι παιδίσκης πεσούσης εἰς τὰ ὕδατα τῆς Πελλανίδος καὶ γενομένης ἀφάντου, ἀνεφάνη τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν τῇ Λαγκείᾳ πηγῇ. Μέχρι τῆς βορειότερον τῆς Πελλάνης στενῆς τοῦ Εὐρώτα διόδου ἐξετείνοντο οἱ κλῆροι τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Δωριέων ἐν Λακωνικῇ. Ἐν Πελλάνῃ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, σῳζόμενος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Γ, 21, 2). Ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας Πελλάνης κεῖται σήμερον τὸ χωρίον *Καλύβια* (*Γεωργιτσιάνικα*), ὡς μαρτυροῦν τὰ δι' ἀνασκαφῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἐλθόντα εἰς φῶς ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα (πήλινα ἀγγεῖα, ἀνάγλυφα, τεμάχια κιόνων ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχαίαν Πελλάνην κ. ἄ.). Ἡ μικρὰ γόνιμος κοιλὰς τῆς Πελλάνης φαίνεται ὅτι κατῳκεῖτο καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων ἐν αὐτῇ μυκηναϊκῶν τάφων.

Τῆς Πελλάνης γίνεται μνεία καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἐπὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Λακωνικήν, ὅτε αὕτη κατελήφθη (369 π.Χ.) δὶς ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, οἵτινες μετὰ τὴν ἅλωσίν της ἀπέσπασαν καὶ τὴν κοιλάδα της ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν Σπαρτιατῶν. ΚΑΨ.

— Πελλάνης, τέως δῆμος — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος δήμων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ'. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν κοινοτήτων *Ἀγόριαννης, Ἀλευροῦ, Γεωργιτσίου, Καλυβίων, Λογκανίκου* καὶ *Ρεγκοζένης*.

Πελλανδρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς νήσου Κύπρου, ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλύμπου ὄρους, μεταξὺ Λάρνακος καὶ Λεμεσοῦ, ἐπέχον κατὰ τὸν Ραγκαβῆν (Ἑλλην. τόμ. Γ', σελ. 612) τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πολίχνης *Παλαιᾶς*. Περὶ τὸ ἓν μίλλιον ΝΔ. αὐτῆς σῴζονται ἀρχαῖα ἐρείπια, καλούμενα *Παρασόλια*. Α. Θ. Σ.

«Πελλάνη». Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, εἰς σχῆμα 4ον καὶ 8ον, ἐκδοθὲν ἀπὸ τοῦ 1924 ὡς ὄργανον τῆς «Ἑνώσεως τῶν ἁπανταχοῦ Πελλανίων» ἐν συνεχείᾳ τοῦ παλαιοτέρου περιοδικοῦ «Ζεὺς» (1922—1924). Διεκόπη τῷ 1928, συνεχισθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ Μοῦσα».

Πελλανὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πηγὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ *Πελλάνῃ* (βλ. λ.).

Πελλαπαΐς *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηνείας, εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς δροσειρᾶς Πενταδακτύλου. Κάτ. 800, πάντες Ἕλληνες, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ κώμη κατέστη περίφημος ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ κειμένης μονῆς τῶν Premontrés, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ μνημείων γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ μονὴ ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Οὔγου τοῦ Δ' (1324—1359), τοῦ ὁποίου τὸ οἰκόσημον εὑρίσκεται ὑπεράνω τῆς θύρας τοῦ ἑστιατορίου τῆς μονῆς, κατ' ἄλλους ὅμως ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Οὔγου τοῦ Γ' (1274—1284). Ἡ μονὴ κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπιδιορθωθεῖσα δὲ τῷ 1912 ἀποτελεῖ σήμερον ἀρχαῖον μνημεῖον. Πλησίον τῆς μονῆς εὑρίσκεται μικρὸς ναὸς γοτθικοῦ

Digitized by Google

ρυθμοῦ, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὡς ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων, καλουμένη τῆς Παναγίας τῆς ἀσπροφορούσης. Τὸ ὄνομα τῆς κώμης ὀφείλεται εἰς παραφθορὰν τῶν γαλλικῶν λέξεων Abbaye de la paix (=μονὴ τῆς εἰρήνης) κατ' ἄλλους δὲ τῶν λέξεων Belle abbaye (=ὡραία μονὴ) ἢ Belle Pays (ὡραῖος τόπος). Α. Κ. Α.

πελλατισπεῖρα (ἡ) (Pellatispira Boussac) *[Ζωολογ.]*. Γένος ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ροταλιδῶν τρηματοκόγχων ριζοπόδων* πρωτοζῴων.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα *πελλατισπειρῶν* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *πελλατισπεῖρα Madaraszi* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ φλύσχου τῆς πριαμπονίου βαθμῖδος τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ νοτίως τῆς λίμνης Ἰωαννίνων. Γ. Κ. Γ.

Πελλὲ (Pellé), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος στρατηγὸς (1863—1924). Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὢν ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαρόκου, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν μεραρχίας, εἶτα δὲ στρατιωτικοῦ σώματος. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου μετέβη ὡς ἀρχηγὸς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς εἰς Τσεχοσλοβακίαν. Τῷ 1923 ἀντεπροσώπευσε τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Λωζάννης. Θ. Β.

Πελλεβὲ (Pellevé), ***Νικόλαος ντὲ*** —. Γάλλος κληρικὸς (βλ. *Πελβέ*).

Πελλεγκρὲν (Pellegrin). Γάλλος περιηγητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Διορισθεὶς πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Μεθώνῃ, ἔγραψε τὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐντυπώσεις του εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Voyage en Morée», ἐκδοθὲν ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1722. Δ. Π. Π.

Πελλεγκρίνι (Pellegrini) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀργεντινῆς ἐν τῇ Γῇ τοῦ Πυρός. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Πένιας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ὀλίγα χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Πένιας. Γ. Ι. Β

Πελλεγκρίνι (Pellegrini).—1) ***Πελλεγκρίνο ντὶ Τιμπάλντο ντὲ***—, ὁ καὶ *Τιμπάλντι* (Tibaldi) καλούμενος. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων καὶ ζωγράφος (1527—1591). Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Φλωρεντίας, εἶτα δέ, ἀκολουθήσας τὸν Βαζάρι, μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου συνεπλήρωσεν ἐπὶ τριετίαν τὰς καλλιτεχνικάς του σπουδὰς καὶ μετὰ ταῦτα, ἐπιστρέψας εἰς Βολωνίαν, ἀνέλαβε (1506) τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τοῦ ἰνστιτούτου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Νικολίνι. Ἐν Βολωνίᾳ ἐξετέλεσεν ὁ Πελλεγκρίνι καὶ δύο ἐξαιρέτους συνθέσεις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου («Ὁ Ἰωάννης κηρύττων ἐν τῇ ἐρήμῳ» καὶ «Ἡ διάκρισις τῶν ἐκλεκτῶν ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν»), ἵδρυσε δὲ καὶ τὸ ὡραῖον παλάτιον Paggi μετὰ τοῦ ὁμωνύμου παρεκκλησίου. Εἰργάσθη δ' οὐ μόνον ἐν Βολωνίᾳ ὁ καλλιτέχνης οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγκῶνι («Ὁ Ἡρακλῆς δαμάζων τὰ θηρία», χάριν τῆς ἐμπορικῆς συντεχνίας τῆς πόλεως, «Σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σκιπίωνος», ἐν τῇ πλησιοχώρῳ Macerata), ἐν Μαδρίτῃ, ὅπου κληθεὶς ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β' ἵδρυσε τὸ ἀνάκτορον καὶ μετὰ ταῦτα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἐσκουριάλ, ἐν Μιλάνῳ, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἀρχιτέκτων καὶ ἀρχιμηχανικὸς τῆς περιφήμου Μητροπόλεως καὶ ὅπου ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε τὰ ἀρχιτεκτονικὰ διαγράμματα τοῦ ἱδρυθέντος βραδύτερον ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, ἐν Τουρίνῳ, ἔνθα ἐξεπόνησε τὰ σχεδιαγράμματα τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Μαρτύρων, τοῦ μεγαλοπρεπεστέρου ναοῦ τῆς πόλεως, καὶ ἐν Γενούῃ, ἔνθα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ι. Βαλεριάνι ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα τοῦ Πελλεγκρίνι εἶναι οἱ πίνακές του: «Ἁγία οἰκογένεια» (ἐν Βολωνίᾳ), «Τὸ φραγγέλωμα» (μουσεῖον Μαδρίτης), «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος» (Δρέσδη), «Τὸ βάπτισμα τοῦ Χλωδοβίκου» (ναὸς Ἁγίου Λουδοβίκου τῶν Γάλλων, ἐν Ρώμῃ) καὶ «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων» (πινακοθήκη Μποργκέζε, ἐν Ρώμῃ).

—2) ***Δομίνικος*** (Domenico Tibaldo di Pellegrini). Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων, ζωγράφος καὶ χαράκτης, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1545—1582). Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων τάσσονται: ἓν παρεκκλήσιον τῆς μητροπόλεως τῆς Βολωνίας, τὸ παρεκκλήσιον τῆς Madona del Borgo παρὰ τὴν Βολωνίαν, τὸ δημαρχιακὸν κατάστημα καὶ τὸ παλάτιον Μανιάνι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἐκ τῶν χαρακτικῶν του ἔργων ἀναφέρομεν τὴν «Κρήνην τῆς Βολωνίας», ἥτις ἱδρύθη τῷ 1470 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ντὰ Μπολόνια, τὴν «Παρθένον μὲ τὸ ρόδον» (κατὰ τὸν Παρμεζάνο) καὶ τὴν «Ἁγίαν Τριάδα» (κατὰ τὸν Σαμακκίνι). Ι. Μ. Π.

— **Πελλεγκρίνι** (Pellegrini), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1852. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πάρμας καὶ ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Διηγήσεις ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἱστορίας» (1890), «Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἰταλίας» (1890), «Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀκυϊσγράνου» (1891), «Μελέτη περὶ κοσμογραφίας καὶ γεωγραφίας» (1895), «Γενικὴ ἱστορία» (1900) κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

— **Πελλεγκρίνι** (Pellegrini) ***Ἀρσένιος***. Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1846. Ὑπῆρξε μοναχὸς τοῦ ἑλληνορρύθμου τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἀββᾶς ἐν τῇ ἑλληνορρύθμῳ μονῇ τῆς Γκροτταφερράτας καὶ ἡγούμενος αὐτῆς, κατορθώσας, κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετῆ διακυβέρνησίν του νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν παλαιάν της αἴγλην. Ἐπλούτισε μεγάλως τὴν βιβλιοθήκην της, ἀναδιωργάνωσε τὸ μουσεῖόν της καὶ τὰ οἰκονομικά της καὶ ἔδωσε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν σχολήν της. Μ. Δ. Β.

— **Πελλεγκρίνι** (Pellegrini), ***Ἀστόρρε***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῶν λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν εἰς διάφορα λύκεια, καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζας, καθηγητὴς τῆς αἰγυπτιολογίας εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ κατόπιν ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Δάντη ἐν Φλωρεντίᾳ. Θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων νεωτέρων Ἰταλῶν φιλολόγων, ἀρχαιολόγων καὶ ἀνατολιστῶν καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ Ἄγγελος Μάϊ καὶ αἱ κυριώτεραι αὐτοῦ φιλολογικαὶ ἀποκαλύψεις» (1871), «Λαϊκὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων τοῦ Καργκέζε τῆς Κορσικῆς» (1871), «Ἡ τελευταία νύχτα τοῦ χρόνου» ποίημα (1871), «Περὶ τῶν χαρακτήρων τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Πλαύτου» (1875), «Ἡ ἑλληνοκαλαβρικὴ διάλεκτος τοῦ Μπόβα» (1880), «Ἡ ποίησις τοῦ Μπόβα» (1881), «Καρχηδονιακαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν Τάνει καὶ ἐν Βάαλ Ἀμμών» 1882), «Μελέται φοινικικῶν ἐπιγραφῶν» (1891), «Ἱερογλυφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ ἀγαλματίου» (1898), «Ὁ νεκρικὸς πάπυρος τοῦ μουσείου τῆς Φλωρεντίας» (1903) κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

—**Πελλεγκρίνι** (Pellegrini), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Βενετός*. Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ (1675—1741). Διέμεινεν ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ, ἔνθα ἐκλήθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας, ἐν Δρέσδῃ, ἔνθα ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ πρίγκιπι-ἐκλέκτορι, καὶ ἐν Βιέννῃ. Ὁ Πελλεγκρίνι ἐξεπόνησεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀλληγορικὰς συνθέσεις καὶ προσωπογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ μήτηρ τοῦ Ἄμλετ» (Γένουα), «Ἥβη» (Ρώμη), «Ἡ μετριοφροσύνη προσφέρουσα τὸν πίνακα τοῦ Πελλεγκρίνι εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἐμφανιζομένην ὡς ζωγραφικὴν» (μουσεῖον Λούβρου). Ι. Μ. Π.

—**Πελλεγκρίνι** (Pellegrini), ***Κάρολος***. Ἀργεντινὸς πολιτικὸς ἰταλικῆς καταγωγῆς (1848—1906). Κατὰ τὴν νεότητά του ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Παραγουάης καὶ κατόπιν ἐφοίτησεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μπουένος Ἄϋρος, γενόμενος δικηγόρος. Ἀναμιχθεὶς βραδύτερον εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη διὰ πρώτην φορὰν βουλευτὴς τῷ 1873, τῷ δὲ 1885 ἡ ἀργεντινὴ κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διαπραγμάτευσιν δανείου εἰς τὴν Εὐρώπην. Προηγουμένως (1880) εἶχε διατελέσει ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐξ Εὐρώπης ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος καὶ τῷ 1889 πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Τῷ 1893 κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ ἐπανάστασιν ἐκραγεῖσαν ἐναντίον του, ἀλλὰ βραδύτερον ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Μ. Δ. Β.

— **Πελλεγκρίνι** (Pellegrini), ***Φλαμίνιος***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1868. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γενούης καὶ διεκρίθη διὰ τὰς πολλὰς ἱστοριοδιφικὰς καὶ κριτικὰς μελέτας του, θεωρούμενος ἐκ τῶν σημαντικωτέρων νεωτέρων Ἰταλῶν κριτικῶν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του εἶναι: «Περὶ ἑνὸς ποιήματος ἀγνώστου, γραφέντος κατὰ ἐπιτυχῆ ἀπομίμησιν τοῦ Δάντου» (1889), «Ποιήματα τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βολωνίας» (1892), «Οἱ «θρίαμβοι» τοῦ Πετράρχη κατὰ τοὺς κώδικας τῆς Πάρμας» (1897), «Νικόλαος Τομμαζέο» (1092), «Τὸ λυρικὸν ἔργον τοῦ Πετράρχη» (1902), «Αἱ ᾠδαὶ τοῦ Βικεντίου Μόντι», «Τὸ ΚΓ' ᾆσμα τοῦ «Παραδείσου» τοῦ Δάντη» (1905), «Τὸ Α', Β' καὶ Θ' ᾆσμα τῆς «Κολάσεως» τοῦ Δάντη» (1905) κτλ. Αἱ κριτικαὶ μελέται του εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ἐξεδόθησαν τῷ 1910 εἰς 2 τόμους. Μ. Δ. Β.

Πελλεγκρῖνο, *Μόντε* — (Monte Pellegrino) *[Γεωγραφ.]*. Ἀπομεμονωμένον βραχῶδες ὕψωμα ἐν Σικελίᾳ τῆς Ἰταλίας, μεταξὺ τῆς πεδιάδος καὶ τῆς θαλάσσης, εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. ἀπὸ τοῦ Παλέρμου. Ἔχει ὕψος 600 μ. καὶ περιφέρειαν 20 χλμ. Αἱ κλυτύες αὐτοῦ κατέρχονται ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ περίφημον σπήλαιον τῆς Ἁγίας Ροζαλίας, προστάτιδος τοῦ Παλέρμου, μετὰ μαρμαρίνου ἀγάλματος τοῦ Τεντέσκι. Παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *Εἱρκτή*, κατὰ δὲ τὸν πρῶτον καρχηδονιακὸν πόλεμον, οἱ Καρχηδόνιοι ὑπὸ τὸν Ἀμίλκαν καταλαβόντες τὸ ὕψωμα τοῦτο ἠδυνήθησαν, διατηροῦντες τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τοῦ στόλου των, νὰ κρατηθοῦν ἐπ' αὐτοῦ ἐπὶ τρία ἔτη. Μ. Δ. Β.

Πελλερέν, *Γεώργιος*. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Γ. Χατζῆ*, δημοσιογράφου καὶ ποιητοῦ. Ἐγεννήθη τῷ 1881 ἐν Ἰωαννίνοις, ἀποφοιτήσας δὲ τῆς ἐκεῖ Ζωσιμαίας σχολῆς, ἠκολούθησεν ἔπειτα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν μαθήματα ἰατρικῆς. Ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων διακόψας τὰς σπουδάς του μετὰ τριετίαν, ἐπέστρεψεν εἰς Ἤπειρον καὶ ἐγένετο διδάσκαλος ἐν Βουρμπιάνῃ. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος (1908) προσελήφθη γραμματεὺς τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις «Πολιτικοῦ Συλλόγου», τῷ δὲ 1909 ἵδρυσεν αὐτόθι τὴν ἐφημερίδα «Ἤπειρος», ἧς τὴν ἔκδοσιν ἐσυνέχισε μέχρι τοῦ θανάτου του μετά τινων διακοπῶν· ὠφείλοντο δ' αὗται εἰς τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ φύλλου, ἥτις ἐπέφερε καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων σύλληψιν, δίκην (1909) καὶ καταδίκην (1912) τοῦ Πελλερὲν ἐπ' ἐσχάτῃ προδοσίᾳ εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ματαιωθεῖσαν λόγῳ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1914 ὁ Πελλερὲν μετέσχε τῆς ἐν Ἀργυροκάστρῳ Πανηπειρωτικῆς συνελεύσεως, ὅπου καὶ ἐξέδιδε τὴν «Ἤπειρον», ὢν συνάμα καὶ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ προέδρου τῆς τότε ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἐγκατασταθεὶς ἐκ νέου εἰς Ἰωάννινα, ἐξηκολούθησε δημοσιογραφῶν, τῷ δὲ 1917 ἐξετοπίσθη εἰς Λευκάδα. Τῷ 1922 ἡ «Ἤπειρος» ἐπαύθη ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ὁ Πελλερὲν ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1930. Ἅπασα ἡ ἐργασία τοῦ Πελλερέν, λογοτεχνικὴ καὶ ἄλλη, περιέχεται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐφημερίδα καὶ εἴς τινα ἡμερολόγια καὶ φύλλα τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου. Ἔργα πρωτότυπα εἰς αὐτοτελῆ βιβλία ἐξέδωκε τὰ ἀκόλουθα, ἅπαντα ποιήματα, λυρικὰ καί τινα ἐπικά, ἤτοι: «Ρίμες» (Ἀθῆναι 1906), «Δαχτυλίδια» καὶ «Ντελῆ Ὀρμάν» (Ἰωάννινα 1908), «Μέλι καὶ Φαρμάκι» (Λευκὰς 1918), «Ἡφαίστεια» (Ἀθῆναι 1926). Ἔγραψε δὲ καὶ δραματικά τινα ἔργα, ἐν οἷς τὸ «Καταραμένο περιδέραιον», ἐπαινεθὲν εἰς διαγωνισμὸν τοῦ πανεπιστημίου (1908), «Λιάνα Ἀρσά», «Κίρκη» κλπ., διδαχθέντα μέν, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πρώτου παραμείναντα ἀνέκδοτα, ὡς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς λογοτεχνικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, ἐν ᾗ μεταφράσεις ἐκ τῆς ἰταλικῆς ρωμαντικῆς ποιήσεως, αὐτοβιογραφικὰ ἡμερολόγια, ὁλόκληρον τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος» καὶ τὰ σχετικά: «Ὁ Φορέστης», τὸ «Πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας», ὡς καὶ τὸ ἐν σχεδίῳ ἐπικολυρικὸν ποίημα «Σκυλλόσοφος», ἐν ᾧ πειρᾶται ν' ἀνασκευάσῃ τὴν περὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο πρόσωπον κρατοῦσαν μέχρι τοῦδε ἱστορικὴν δόξαν. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ ἐξέδωσε τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου» (1926) ἱστορικὴν μελέτην. Τ. Α.

—**Πελλερὲν** (Pellerin), ***Ἰωσήφ***. Γάλλος νομισματολόγος (1684—1782). Κάτοχος πολλῶν γλωσσῶν, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, κατόπιν δὲ παραιτηθεὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν νομισματολογίαν. Κατήρτισε περίφημον συλλογὴν ἀρχαίων ἑλληνικῶν νομισμάτων (32.500 τεμάχια), ἥτις ἀγορασθεῖσα (1776) ἀντὶ 300.000 λιρῶν παρὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ἔτι τὸν πυρῆνα τῆς νομισματικῆς συλλογῆς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Πρῶτος εἰσήγαγε τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ἐν ταῖς μελέταις τῶν νομισμάτων καὶ εἰσηγήθη τὴν κατὰ γεωγραφικὴν τάξιν ταξινόμησιν τοῦ νομισματικοῦ ὑλικοῦ, γενόμενος οὕτως ὁ πρόδρομος τοῦ Eckhel. Ἔγραψε: «Συλλογὴ τῶν νομισμάτων τοῦ βασιλέως», «Συλλογὴ νομισμάτων λαῶν καὶ πόλεων» (3 τόμ.), «Συλλογὴ ποικίλων νομισμάτων» (2 τόμ.), «Συμπληρώματα» (4 τόμ.), «Ἐπιστολαὶ τοῦ συγγραφέως τῶν νομισματικῶν συλλογῶν» καὶ «Προσθῆκαι εἰς τοὺς ἐννέα τόμους τῶν νομισματικῶν συλλογῶν». Π. Ν. Π.

— **Πελλερὲν** (Pellerin), ***Ἰωσὴφ-Μιχαήλ***. Γάλλος πολιτικὸς (1751—1794). Διετέλεσε δικηγόρος καὶ ἀντιπρόσωπος μέσης τάξεως εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν τάξεων (1789). Ἐπιδείξας ἀνεξαρτησίαν γνώμης ἐφυλακίσθη (1793). Ἔγραψε: «Γνῶμαι περὶ τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τῆς δικαιοσύνης» (1788), «Σκέψεις περὶ τῆς προσεχοῦς συνελεύσεως τῶν τάξεων» (1788), «Ἱστορικὸν ὑπόμνημα περὶ τοῦ Συντάγματος τῆς συνελεύσεως τῶν τάξεων τῆς Βρετάνης» (1788), «Δημόσιον δίκαιον τῆς Βρετάνης» (1789), καὶ ἄλλα. Π. Ν. Π.

Πελλεστρίνα (Pellestrina) *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τῆς Βενετίας, ἐκ τῶν διαχωριζουσῶν τὴν λιμνοθάλασσαν ταύτην ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς. Ἔχει μῆκος 15 χλμ. καὶ πλάτος 200 μ. καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ Λίντο, πρὸς Ν. αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ στενοῦ Μαλαμόκκο, πρὸς Β. τοῦ Κιότζια. Εἶναι χθαμαλὴ καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ τείχους ὕψους 10 μ. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς κεῖται ἡ ὁμώνυμος πόλις ἔχουσα 4.090 κατ. ἀσχολουμένους εἰς τὴν βιομηχανίαν τριχάπτων, τὴν κηπουρικὴν καὶ τὴν ἁλιείαν. Μ. Δ. Β.

Πελλετὰν (Pelletan), ***Κάρολος - Κάμιλλος***. Γάλλος πολιτικὸς (1846—1915). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς δημοσιογράφος, συνεργαζόμενος εἰς τὴν

Digitized by Google

«Réforme» καὶ τὴν «Renaissance». Τῷ 1881 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν, κατεπολέμησε δὲ ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ διὰ τοῦ τύπου τὸν στρατηγὸν Μπουλανζέ. Τῷ 1897 ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τοῦ «Rappel», συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Μιλλεράν καὶ τοῦ Ζωρές. Ὁ Πελλετὰν ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἐργατικοὶ σύνδεσμοι κατὰ τὸ παρελθόν», «Τὸ θέατρον τῶν Βερσαλλιῶν», «Ἱστορικὰ ζητήματα», «Τὸ κεντρικὸν κομιτᾶτον τῆς Κομμούνας», «Γεώργιος Κλεμανσώ», «Οἱ πόλεμοι τῆς Ἐπαναστάσεως». Θ. Β.

— Πελλετὰν (Pelletan), ***Πέτρος.*** Γάλλος ἰατρὸς καὶ φυσικοχημικός, υἱὸς τοῦ *Φιλίππου Πελλετὰν* (1782—1885). Τῷ 1816 Λουδοβῖκος ὁ ΙΗ' ὠνόμασε τοῦτον χειρουργόν του, ἀναθέσας συνάμα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς φυσιολογίας καὶ φαρμακολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ. Διαλυθείσης τῆς ἰατρικῆς σχολῆς (1821—1822), ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν προσωρινὴν διοίκησιν αὐτῆς, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος διωρίσθη ἐν ταὐτῷ καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἰατρικῆς. Ἀναμειχθεὶς εἰς διαφόρους βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπεσύρθη τῆς σχολῆς καὶ μεταβὰς εἰς Βέλγιον ἐδίδαξεν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῶν Βρυξελλῶν χημείαν (1843). Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον γενικῆς φυσικῆς καὶ ἰατρικῆς» (Παρίσιοι 1822), «Λεξικὸν ἰατρικῆς καὶ χημείας» (1822—1824), μέγαν ἀριθμὸν ἄρθρων εἰς λεξικά, περιοδικὰ κ. ἄ. Ο. Ρ.

— Πελλετὰν (Pelletan), ***Πέτρος - Εὐγένιος.*** Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1813—1884). Σπουδάσας νομικὰ ἤρξατο τοῦ σταδίου του τῷ 1839 δημοσιεύων ἄρθρα εἰς τὴν «Nouvelle Minerve» καὶ τὴν «Presse» τοῦ Ζιραρντέν. Τῷ 1849 ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Ἀρθούρου Λὰ Γκερουνιὲρ τὴν ἐφημερίδα «Bien publique», ὄργανον τοῦ Λαμαρτίνου. Εἶχε δημοσιεύσει ἤδη πλεῖστα ἄρθρα εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» καὶ τὸ σύγγραμμα «Profession de foi du XIX siècle», εἰς ὃ ἀνέπτυσσε νέαν θεωρίαν περὶ τῆς προόδου. Τῷ 1863 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ κατέλαβε διαπρεπῆ θέσιν ἐν τῇ βουλῇ, τῆς ὁποίας ἀνεδείχθη εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ῥητόρων. Τῷ 1868 ἐξέδωκε τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Tribune». Τῷ 1869 διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Πρωσσίας, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος μετέσχε τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἐτάχθη συνάμα εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Θιέρσου καὶ ἐγένετο ἰσόβιος γερουσιαστής. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ Πελλετὰν διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Ἡ σβεσθεῖσα λυχνία», μυθιστόρημα ἱστορικόν, «Ἱστορία τῶν τριῶν ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου 1848», «Ὁ κλῆρος καὶ τὸ κράτος», «Ἱστορία τοῦ Βραχμανισμοῦ», «Οἱ φιλόσοφοι βασιλεῖς», «Αἱ ἐργάσιμοι ὧραι», «Παρακμὴ τῆς γαλλικῆς μοναρχίας», «Ἡ ἰταλικὴ κωμῳδία». Θ. Β.

—Πελλετὰν (Pelletan), ***Φίλιππος-Ἰωάννης.*** Γάλλος χειρουργὸς (1747—1829). Τῷ 1815 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐγχειρητικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1818 τῆς μαιευτικῆς. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, κατέλιπε δὲ μικρὸν ἀριθμὸν ἐργασιῶν, ἐν αἷς: «Éphémérides pour servir à l'histoire de toutes les parties de l'art de guérir» (1790), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Lassus, «Clinique chirurgicale» (1810, εἰς 3 τόμ.) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Πελλετιὲ (Pelletier), ***Ἰωσήφ.*** Γάλλος φαρμακοποιὸς (1788—1842). Ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν φυτοχημείαν ἀνεκάλυψε πλεῖστα ἀλκαλοειδῆ, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Caventon, καὶ τὴν κινίνην. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1815 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς École Supérieure de Pharmacie τῶν Παρισίων, ἐκλεγεὶς τῷ 1825 ὑποδιευθυντὴς αὐτῆς. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς, ἀξιωματικὸς τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Caventon ἀπεμόνωσε τῷ 1820 τὴν κινίνην, ἔλαβε δὲ παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν ἀνακάλυψίν του αὐτὴν βραβεῖον 10.000 φράγκων. Ἕτερα ἀλκαλοειδῆ, ἀπομονωθέντα ὑπ' αὐτοῦ, εἶναι: ἡ ναρκεΐνη, ἡ στρυχνίνη (1818), ἡ βερατρίνη (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Meisser), ἡ εμετίνη, ἡ βρυκίνη (1819), ἡ καφεΐνη (1821). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Caventon συνέγραψεν ὁ Πελετιὲ τὴν «Analyse chimique des quinquinas suivie d'observation médicales sur l'emploi de quinine» (Paris 1821). Εἰς τὸν Πελλετιὲ καὶ Caventon ἐστήθη ἐν Παρισίοις κοινὸν μνημεῖον, ἀποκαλυφθὲν τῇ 7ῃ Αὐγούστου 1900. Κ.Γ.Μ.

πελλετιερίνη (ἡ), ἡ *πυνικίνη* [*Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς περιεχόμενον εἰς τοὺς φλοιοὺς τῶν ῥιζῶν καὶ τῶν στελεχῶν τῆς ῥοιᾶς. Ἔχει τὸν τύπον:

$$\begin{array}{l} H_2C.\ CH_2.\ CH_2 \\ \ \ |\qquad\qquad\ \ | \\ H_2C.\ NH.\ CH.\ CH_2.\ CH_2.\ CHO \end{array}$$

δηλαδὴ χαρακτηρίζεται χημικῶς ὡς 6 —[α—*πιπεριδυλο*—]*προπιονικὴ ἀλδεΰδη* καὶ χρησιμοποιεῖται συνηθέστερον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ θειϊκοῦ αὐτῆς ἅλατος ὡς ταινιοκτόνον. Σ. Γ.

— [*Φαρμ.*] Ἡ *πελλετιερίνη*, ὡς ἀλκαλοειδές, σχηματίζει διάφορα ἅλατα. Ἐκ τῶν ἑνώσεων αὐτῆς κυριωτέρα εἶναι ἡ *ταννικὴ πελλετιερίνη* (Pelletierinum tannicum), λαμβανομένη διὰ καθιζήσεως διαλύματος ἅλατος τῆς πελλετιερίνης ὑπὸ διαλύματος ταννίνης· εἶναι κόνις κιτρινωπή, ἄμορφος, ἄοσμος, στυπτικῆς γεύσεως, διαλυτὴ εἰς 700 μ. ὕδατος καὶ 80 μ. ἀλκοόλης. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἰσχυρὸν ἀνθελμινκτικὸν φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

Πέλλη, *Κάτω*— [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀταλάντης τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 81.

Πέλλην [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Φόρβαντος καὶ ἔγγονος τοῦ Τριόπα, Ἀργεῖος τὴν πατρίδα. Ἦτο, κατὰ τὴν παρ' Ἀργείοις ἐπιχώριον παράδοσιν, ὁ κτίστης τῆς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Σικυῶνος ἀχαϊκῆς πόλεως *Πελλήνης*. ΚΑΨ.

Πελλήνη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ἀχαϊκὴ πόλις, μεταξὺ Σικυῶνος καὶ Αἰγείρας κειμένη. Ταύτην εἶχε κτίσει κατὰ μὲν τὴν παρὰ Πελληνεῦσι παράδοσιν ὁ Τιτὰν Πάλλας, κατὰ δὲ τὴν παρ' Ἀργείοις ὁ Ἀργεῖος Πέλλην, ὁ υἱὸς τοῦ Φόρβαντος, καὶ κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον ὁ Πέλλης. Ἦτο δὲ ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀποκρήμνου λόφου, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Συός, καὶ ἀπεῖχε τοῦ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἐπινείου της, τῶν Ἀριστοναυτῶν, ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας (60 ἀρχαῖα στάδια). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἦτο φίλη καὶ σύμμαχος τῶν Σπαρτιατῶν, τασσομένη μετὰ τῆς γείτονός της Σικυῶνος, ὡς καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ Σπάρτης—Θηβῶν, ὅτε καὶ διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν κατοίκων της ἀπέκρουσε τὰ στρατεύματα τῶν Θηβαίων καὶ τῶν συμμάχων των (363 π. Χ.), ἅτινα ἐπολιόρκησαν ταύτην. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἦτο ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀθλητοῦ τυράννου Χαίρωνος. Ὅτε ἱδρύθη ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἡ Πελλήνη προσῆλθεν εἰς ταύτην, βραδύτερον δέ, ὅτε ὁ μεταρρυθμιστὴς τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Ἆγις Δ', ἐπιδιώκων νὰ καταστήσῃ τὴν Σπάρτην ἡγεμόνα τῆς Πελοποννήσου, κατέλαβε τὴν Πελλήνην (245 π.Χ.), ἀπηλευθέρωσε ταύτην ὁ Ἄρατος μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἀπελθὼν κατὰ τοῦ Ἄγιδος. Ὁ κοινὸς ὅμως κίνδυνος Ἀχαιῶν καὶ Σπάρτης ἀπὸ τῶν Μακεδόνων προεκάλεσε τὴν κατὰ τούτων συμμαχίαν των, συναφθεῖσαν ἐν Πελλήνῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλ' ἡ συμμαχία Ἀχαιῶν - Σπάρτης προεκάλεσε καὶ τὴν συνεννόησιν τῶν Μακεδόνων καὶ Αἰτωλικῆς συμπολιτείας μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ διανείμωσι πρὸς ἀλλήλους τὴν χώραν τῶν Ἀχαιῶν. Οὕτω κατὰ τὸ 242 π. Χ. ἐπιθέμενοι οἱ Αἰτωλοὶ καὶ ἀνενόχλητοι διαβάντες τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὴν χώραν τῶν Κορινθίων ἐπέπεσον κατὰ τῆς Πελλήνης καὶ ἤρχισαν τὴν λεηλασίαν ταύτης. Ἐνῷ ὅμως οἱ Αἰτωλοὶ ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν λεηλασίαν, ἐπῆλθεν αἰφνιδίως κατ' αὐτῶν ὁ Ἄρατος καὶ κατασφάξας 700 ἐξ αὐτῶν διεσκόρπισε τοὺς λοιπούς. Κατὰ δὲ τὸν μεταξὺ Κλεομένους καὶ Ἀχαιῶν πόλεμον, ὅτε ὁ Κλεομένης ἐπῆλθε κατὰ τῆς Πελλήνης (224 π.Χ.), οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἐκδιώξαντες τὸν ἐν τῇ πόλει στρατηγὸν τῆς συμπολιτείας μετὰ τῆς φρουρᾶς, ἡνώθησαν μετὰ τοῦ Κλεομένους. Ἀλλ' ἡ ἧττα τούτου ἐν Σελλασίᾳ ἐπανήγαγε τὴν Πελλήνην εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, τῆς ὁποίας τὴν τύχην συνεμερίσθη κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους. Περιζήτητοι ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ *πελληνίδες χλαῖναι*.

Ἡ σημασία τῆς Πελλήνης καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Ζ', 26, 12) περιγραφῆς τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν καὶ μνημείων. Οὕτω πρὸ τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου ἠγείρετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Δολίου Ἑρμοῦ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἄγαλμα αὐτῆς, ἔργον, ὡς ἐλέγετο, τοῦ Φειδίου. Μετὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐξετείνετο τὸ ἄλσος τῆς Σωτείρας Ἀρτέμιδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος πλὴν τῶν ἱερέων, οἵτινες ἦσαν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς Πελλήνης πολιτῶν. Ἀπέναντι τοῦ ἄλσους τούτου ὑψοῦτο τὸ ἱερὸν τοῦ Λαμπτῆρος Διονύσου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο τὰ Λαμπτήρια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐστήνοντο κρατῆρες οἴνου ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ οἱ πολῖται προσήρχοντο εἰς τὸ ἱερὸν ἐν καιρῷ νυκτὸς μετὰ δᾴδων. Πλὴν τῶν προαναφερθέντων ἱερῶν ὑπῆρχον ἀκόμη ἐν Πελλήνῃ τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοξενίου Ἀπόλλωνος (μετ' ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐκ χαλκοῦ), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τῶν Θεοξενίων μὲ ἆθλα χρηματικὰ διὰ τοὺς νικητάς, ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, μία δεξαμενὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ, τὸ πρὸς ἄσκησιν τῶν ἐφήβων γυμναστήριον, τὸ ἱερὸν τῆς Εἰλειθυίας, τὸ Ποσείδιον κ. ἄ. Ὀνομασταὶ ἦσαν καὶ αἱ ἐν τῇ θέσει *Γλυκεῖαι* πηγαὶ τῆς πόλεως.

Τὴν ἀκμὴν τῆς Πελλήνης προσεπεμαρτύρουν καὶ οἱ ἐκ ταύτης ἀθληταί, οἵτινες εἶχον καταγάγει πολλὰς νίκας ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ, ἐν τῇ Νεμέᾳ καὶ ἐν τῷ Ἰσθμῷ, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαιρετικῶς εἶχον τιμηθῆ ὁ Πρόμαχος ὁ Δρύωνος, τοῦ ὁποίου καὶ ἀνδριὰς ἵστατο ἔν τε τῇ Πελλήνῃ καὶ τῇ Ὀλυμπίᾳ, καὶ ὁ Χαίρων, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἐτίμησαν δι' ἀνδριάντος, ὡς γενόμενον τύραννον τῆς πόλεως. Τῆς Πελλήνης διεσώθησαν καὶ νομίσματα, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, καὶ τῶν χρόνων τῆς αὐτονομίας της (370—322 π. Χ.) καὶ τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν (μετὰ τὸ 274 π. Χ.), ὡς καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Τὰ πρῶτα φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν Ἀπόλλωνος (Θεοξενίου) ἢ λύραν, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὰ γράμματα ΠΕΛ ἐν στεφάνῳ δάφνης, ἢ τρίποδα μὲ τὰ γράμματα Π—Ε ἢ ΠΕ καὶ κεφαλὴν κριοῦ ἐν στεφάνῳ. Τὰ συμμαχικὰ φέρουσι λύραν ἢ ἄγγεῖον καὶ τὰς λέξεις ΑΧΑΙΩΝ ΠΕΛΛΑΝΕΩΝ καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ Διόνυσον Λαμπτῆρα γυμνὸν μετὰ κανθάρου καὶ θύρσου ἢ Ἄρτεμιν μετὰ λαμπάδος καὶ τόξου καὶ τὴν λέξιν ΠΕΛΛΗΝΕΩΝ. Παρὰ τὸν χῶρον τῆς ἀρχαίας Πελλήνης κεῖται τὸ χωρίον *Ζούγρα*, παρὰ δὲ τὸν τῶν Ἀριστοναυτῶν τὸ *Ξυλόκαστρον* τῆς Κορινθίας. ΚΑΨ.

—Πελλήνης, *τέως δῆμος*—[*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας τέως δήμων, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ'. Ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν κοινοτήτων *Βελλίνης, Βλαντουσίων, Καλσαρι, Κλημεντίου, Μαρκασίου* (νῦν *Μάνας*) καὶ *Παναριτίου*.

Πέλλης [*Μυθολ.*]. Πατὴρ τοῦ Ὑερασίου καὶ πάππος τοῦ Ἀστερίου καὶ Ἀμφίονος. Ἦτο, κατ' Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον, κτίστης τῆς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Σικυῶνος ἀχαϊκῆς πόλεως *Πελλήνης*. ΚΑΨ.

πελλία (ἡ) (Pellia) [*Βοτ.*]. Γένος βρύων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαρχαντιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα παρὰ τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

πελλιδόλη (ἡ) (Pellidol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτως ἐκλήθη ἐκ τοῦ λατινικοῦ pellis (=δέρμα) τὸ διακετυλοαμινοαζωτολουόλιον. Κόνις ἐρυθροκιτρίνη, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὴ εἰς τὰ ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα. Χρησιμεύει ἐπὶ δερματολογικῶν παθήσεων, ὡς ἀλοιφὴ (2 %) ἢ ὡς κόνις ἐπιπάσεως πρὸς ἐπιθηλίωσιν πληγῶν καὶ θεραπείαν ἐκζεμάτων. Ἡ ἀλοιφὴ τῆς πελλιδόλης ἐνδείκνυται ἐπὶ ἐγκαυμάτων, ἑλκῶν, συφιλιδικῶν καὶ μή, λύκου κτλ. Κ. Γ. Μ.

Πελλιζιὲ (Pellisier), ***Ἀνδρέας-Πέτρος.*** Γάλλος φιλόσοφος καὶ ἱστορικὸς (1819—1894). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, ἣν ἐδίδαξεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν (1846—1865) εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Καρλομάγνου καὶ τὰ κολλέγια τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καὶ τοῦ Σαιττάλ. Ἔγραψε: «Σύνοψις φιλοσοφίας» (ΣΤ' ἔκδ. 1877), «Γυμναστικὴ τοῦ πνεύματος» (1873—1876), «Τὰ μεγάλα μαθήματα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἀνατολή, Ἀθῆναι, Ρώμη» (1880), «Τὰ μεγάλα μαθήματα τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ Ἐκκλησία» (1890), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Ὁ ΙΣΤ' αἰών» (1887) κ. ἄ. Ἐπίσης μετέφρασε τὴν «Νόμων συγγραφὴν» τοῦ Πλήθωνος καὶ τὴν «Θεοδικίαν» τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ ἐξέδωκε τοὺς «Μονολόγους» τοῦ Αὐγουστίνου. Π. Ν. Π.

Πέλλικο (Pellico), ***Σύλβιος.*** Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1789—1854). Μεταβὰς εἰς Λυὼν ἵνα σπουδάσῃ, ἀφιερώθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του (1818) ἐγκατεστάθη ἐν Μιλάνῳ. Ἐκεῖ, μετερχόμενος τὸν οἰκοδιδάσκαλον, ἔγραψε τὰς πρώτας του τραγῳδίας, τὴν «Λαοδάμειαν» καὶ τὴν περίφημον «Φραντζέσκαν ντὰ Ρίμινι», διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φώσκολος —ὑπαινισσόμενος τὴν εἰλημμένην ἐκ τῆς «Κολάσεως» ὑπόθεσίν της—εἶπε τὸ περίφημον: «Μὴ θίγετε τοὺς νεκροὺς τοῦ Δάντη, διότι εἰμποροῦν νὰ κάμουν τοὺς ζωντανοὺς νὰ φοβηθοῦν». Ἡ ἐπιτυχία τῆς Φραντζέσκας ἐξετάθη καὶ πέραν τῆς Ἰταλίας. Τὴν ἔπαιξεν ἡ Ριστόρι εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν μετέφρασεν ὁ Βύρων, τοῦ ὁποίου ἐξ ἄλλου μετέφρασεν εἰς τὴν ἰταλικὴν ὁ Πέλλικο τὸν «Μάμφρεδ». Γνωστὸς οὕτω γενόμενος ὁ Πέλλικο ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὸ ὅλως ἄσχετον μὲ τὴν πολιτικὴν περιοδικὸν «Conciliatore» καὶ συγχρόνως συνεδέθη διὰ προσωπικῆς γνωριμίας μὲ τὸν Βύρωνα, τὸν Σλέγγελ καὶ τὴν κυρίαν Στάελ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ καρβοναρισμὸς ἦτο εἰς τὴν ἀκμήν του. Μὲ τὴν ἀνύποπτον ἀφέλειαν τοῦ ποιητοῦ ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς παρὰ φίλου του νὰ μυηθῇ εἰς τὴν πατριωτικὴν ταύτην ἑταιρείαν, ἐὰν αἱ ἀρχαὶ της συνεφώνουν μὲ τὴν συνείδησίν του. Ἡ ἐπιστολή του ἀνεκαλύφθη, ἀλλὰ συγκαταβατικὸς ὁ διοικητὴς τοῦ Πεδεμοντίου ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἀναμεμειγμένους εἰς τὴν κίνησιν νὰ φύγουν. Ὁ Πέλλικο ἔμεινε καὶ συνελήφθη (Ὀκτώβριος 1820). Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἄνευ δημοσίας δίκης, μετεφέρθη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐπληροφορήθη τὴν καταδίκην του, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ ἐμετρίασεν εἰς δεκαπενταετῆ αὐστηρὰ δεσμά. Τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὴν λαιμητόμον καὶ τοῦ ἀνέγνωσαν τὴν

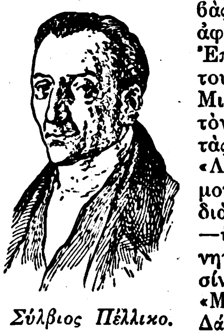
Σύλβιος Πέλλικο.

Digitized by Google

ἀπόφασιν. Ἔπειτα τὸν ἔκλεισαν εἰς τὸ φρούριον Σπίλμπεργ τῆς Μοραβίας, ὅπου ἔμεινεν ἁλυσοδεμένος ἐπὶ 8 ἔτη. Ἐκεῖ συνέθεσεν ἀπὸ μνήμης, διότι δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ γράψῃ, τὴν τραγῳδίαν του «Γισμόνδα». Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του (1830) —χαρισθέντος τοῦ ὑπολοίπου τῆς ποινῆς του— ἐπεσκέφθη τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν. Ταχέως ὅμως ἀπεσύρθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα του. Τὸ ἔργον του «Mie prigioni» («Αἱ φυλακαί μου») ἐδημοσίευσε μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς τῷ 1833, ἔσχε δὲ τεραστίαν ἀπήχησιν, διὰ τὸ συγκεκρατημένον καὶ ὑποβλητικὸν αἴσθημα τοῦ πόνου, μὲ τὸ ὁποῖον ἀφηγήθη τὸ μαρτύριόν του. Παραδεδομένος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εἰς τὸ θρησκευτικόν του αἴσθημα, ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα (τραγῳδίας, ποιήματα καὶ πεζά) ὡς: «Τὰ 34 καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου», «Ἡ νεότης μου», «Τὰ πάθη». Μ. Ι. Μ.

Πελλιὸ (Pelliot), *Παῦλος*. Γάλλος σινολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἐσπούδασε πολιτικὰς ἐπιστήμας, ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ τὴν φιλολογίαν, γενόμενος δὲ μέλος τῆς εἰς Ἰνδοκίναν ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν (1899) περιώδευσε τὴν Κίναν (1900) καὶ κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς εἰς Ἀνόϊ γαλλικῆς σχολῆς τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς (1901—1904). Τῷ 1906—1909 διηύθυνε τὴν περίφημον γαλλικὴν ἀρχαιολογικὴν ἀποστολὴν εἰς Τουρκεστὰν καὶ ΒΔ. Κίναν καὶ τῷ 1911 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν γλωσσῶν, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἐν τῷ Γαλλικῷ Κολλεγίῳ. Διετέλεσεν εἶτα στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἐν Πεκίνῳ καὶ τῷ 1921 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Κατὰ τὰς ἐξερευνήσεις κατήρτισε τὴν μεγαλυτέραν ἐν τῷ κόσμῳ βιβλιοθήκην σινικῶν χειρογράφων καὶ ἐντύπων, ἀποτελουμένην ἐκ 30.000 τόμων καὶ ἀποκειμένην ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Π. Ν. Π.

Πελλισιὲ (Pellissier), *Γεώργιος-Ἰάκωβος-Μαρία*. Γάλλος ἐκπαιδευτικὸς καὶ κριτικὸς (1852—1918). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μομπελλιὲ καὶ ἐδίδαξεν εἰς διάφορα κολλέγια καὶ λύκεια τῆς Γαλλίας φιλολογίαν καὶ ῥητορικὴν ἀπὸ τοῦ 1873. Ἔγραψεν: «Ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος» (1882), «Ὁ ρεαλισμὸς τοῦ ρωμαντισμοῦ» (1912) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Πελλισιὲ** (Pellissier), *Κάρολος*. Γάλλος διαμαρτυρόμενος κληρικὸς ἐκ Βορδὼ (1810—1871). Τῷ 1844 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς διαμαρτυρομένης θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Μοντωμπὰν καὶ τῷ 1846 ἵδρυσε τὸ προτεσταντικὸν κολλέγιον (Institution collégial protestante) τοῦ Βορδώ. Ἔγραψε: «Μελέτη περὶ τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας» κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Πελλισσὸν (Pellisson), *Μαυρίκιος*. Γάλλος φιλόλογος, ἀποθανὼν τῷ 1915. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν École Normale Supérieure καὶ διετέλεσε συνεργάτης τῆς «Παιδαγωγικῆς Ἐπιθεωρήσεως». Ἔγραψεν: «Ἡ Ρώμη ἐπὶ Τραϊανοῦ» (1886), «Ὁ Κικέρων» (1890), «Ἐπίτομος ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς φιλολογίας» (1892), «Ὁ Λαμπρυγιὲρ» (1892), «Ὁ Σαμφὸρ» (1895), «Αἱ κωμῳδίαι-μπαλλέτα τοῦ Μολιέρου» (1914) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκεν: «Οἱ πολιτικοὶ ρήτορες ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι σήμερον» (1898, συλλογὴ λόγων), «Ἐκλεκτὰ ἔργα πεζοῦ λόγου καὶ ποιήσεως τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος» (1900), «Ἐκλεκτὰ ἔργα» τοῦ Φερδινάνδου Φάμπρ κ. ἄ. Π. Ν. Π.

—**Πελλισσὸν** (Pellisson), *Παῦλος*. Γάλλος πάστωρ καὶ ἱστορικὸς (1624—1693). Ἐσπούδασε τὸ δίκαιον καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας (1600) καὶ ἀνῆλθεν εἰς διάφορα ἀξιώματα. Ἐγκλεισθεὶς ἐπὶ ἐξαετίαν ἐν Βαστίλλῃ (1661—1666) κατὰ τὴν περιώνυμον δίκην Φουκέ, ἔγραψε τοὺς ὑποδειγματικοὺς διὰ τὸ ὕψος των «Λόγους» του. Ἀποφυλακισθεὶς ἐγένετο ἱστοριογράφος τοῦ βασιλέως καὶ (1676) διευθυντὴς τοῦ ταμείου διὰ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν αἱρετικῶν ἀπαρνηθεὶς τὸν προτεσταντισμὸν ἀπεμακρύνθη τῶν θέσεών του κατόπιν ραδιουργιῶν τῆς κυρίας Ντὲ Μοντεσπάν, σχὼν διαδόχους τὸν Μπουαλὼ καὶ Ρακίναν. Ἔγραψεν: «Ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας μέχρι τοῦ 1652» (1653), «Σκέψεις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διαφορῶν» (1686, τόμ. 4), ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ ἀνεξιθρησκείας ἀλληλογραφία του μετὰ τοῦ Λεϊβνιτίου, «Πραγματεία περὶ τῆς εὐχαριστίας» (1694), «Ἱστορία τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'» (1749, ἔκδ. ὑπὸ Lamascrier, τόμ. 3, ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῶν Πυρηναίων μέχρι τοῦ 1672 μὲ συμπλήρωσιν τοῦ Ρακίνα διὰ τὰ ἐφεξῆς γεγονότα), παράφρασιν τῶν «Εἰσηγήσεων» τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προσευχάς, βιογραφίας κ. ἄ. Ὁ Πελλισσὸν ὑπῆρξε στενὸς φίλος τῶν κυριῶν Ντὲ Σεβινιὲ καὶ Ντὲ Σκυντερύ, τοῦ Κονράρ, Λαμπαστίντ, Ἀλεξάνδρου Μόρου κ. ἄ. Ἐκλογὴ τῶν ἔργων του ἐξεδόθη τῷ 1805 (τόμ. 2). Π. Ν. Π.

Πελλιτσιόνι (Pellicioni), *Πομπίλιος*. Ἰταλὸς κληρικὸς καὶ παιδαγωγὸς (1828—1887), Ἐπιδοθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν κωφαλάλων. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς ὑποδείγματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν κωφαλάλων καὶ εἰς ἄλλα κράτη. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «Αἱ κυριώτεραι δόξαι τῆς Ἰταλίας, διηγούμεναι διὰ τοὺς κωφαλάλους» (1869), «Ἀναγνωστικὸν διὰ τοὺς κωφαλάλους» (1872), «Ἱστορία τῆς διδασκαλίας τῶν κωφαλάλων» (1887) κτλ. Μ.Δ.Β.

Πέλλιχος. Κορίνθιος στρατηγός, πατὴρ τοῦ ἐπίσης στρατηγοῦ τῶν Κορινθίων Ἀριστέως. Ὁ Πέλλιχος, ζήσας κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἦτο ἄνθρωπος δύσμορφος καὶ προγάστωρ. Τὴν δυσμορφίαν του δὲ ταύτην πιστότατα ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἀνδριάντα του ὁ γλύπτης Δημήτριος ὁ Ἀλωπεκεύς. Τὸν ἀνδριάντα τοῦτον περιγράφει μετὰ σκωπτικοῦ πνεύματος καὶ πολλῆς χάριτος ὁ Λουκιανός. Κ.Α.Ψ.

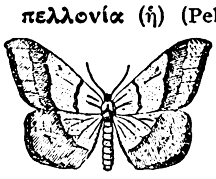

Πελλονία.

πελλονία (ἡ) (Pellonia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ψυχὰς μετρίου μεγέθους μὲ ὡραιοτάτους καὶ ποικίλους χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ.Ν.Π.

πελλός, *—ή,—όν*· ἀρχ. μελανός, μελανόχρους, μολυβδόχρους, ἄλλως *πελιδνός, πελιός*.

πελλοσίνη (ἡ). Συνώνυμον πρὸς τὴν *βερβερίνην* (βλ. λ.). Σ. Γ.

πελλοτίνη (ἡ) (Pellotine) *[Φαρμακογ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Hefter εἰς τὴν μεξικανικὴν κάκτον Anhalonium Williamsi, εἰς ἣν περιέχεται εἰς ἀναλογίαν 0,89 %, βραδύτερον δὲ ἀποχωρισθὲν καὶ ἐκ τοῦ Anhalonium Lewinii. Ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν:

$$C_{11}H_{12}N(OH)(OCH_3)_2$$

ἐκ τῆς ἀλκοόλης δὲ κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους διαφανεῖς πίνακας τηκομένους εἰς 110°. Ἡ γεῦσις τοῦ ἰσχυρῶς δηλητηριώδους ἀλκαλοειδοῦς τούτου εἶναι ἰσχυρὰ καὶ πικρά. Ἡ πελλοτίνη ἀναγράφεται ἐνίοτε εἰς δόσεις 0,02 γρ. ὡς φάρμακον ὑπνωτικὸν καὶ καταπραϋντικόν. Κ. Γ. Μ.

Πελλοῦ (Pelloux) *Λουδοβῖκος*. Ἰταλὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1839—1924). Ἔλαβε μέρος κατὰ τοὺς πολέμους τῶν ἐτῶν 1859, 1860, 1866 καὶ 1870. Τῷ 1876 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1881 ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ διετέλεσεν ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ πρωθυπουργὸς τῷ 1898, πνίξας εἰς τὸ αἷμα τὰς ἐργατικὰς ταραχὰς τοῦ Μιλάνου.

Πελλουτιὲ (Pelloutier), *Σίμων*. Γερμανὸς κληρικὸς καὶ ἱστορικὸς γαλλικῆς καταγωγῆς (1694—1757). Διετέλεσε μέλος τοῦ ἀνωτάτου κονσιστορίου, διευθυντὴς τοῦ Γαλλικοῦ Κολλεγίου ἐν Γερμανίᾳ καὶ μέλος καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου. Ἔγραψεν: «Ἱστορίαν τῶν Κελτῶν καὶ ἰδίως τῶν Γαλατῶν καὶ Γερμανῶν» (Χάγη 1740—1750, τόμ. 2, καὶ 6' ἔκδ. Παρίσιοι 1771, γερμαν. μετάφρ. Φραγκφούρτη 1777—1784, τόμ. 4), «Λόγος περὶ τῶν Γαλατῶν» (1742), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, κ. ἄ. Π. Ν. Π.

—**Πελλουτιὲ** (Pelloutier), *Φερνάν*. Μέγας Γάλλος θεωρητικὸς τοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ ὀργανωτής, θιασώτης τῆς γενικῆς ἀπεργίας, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1867 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Τῷ 1885 συνειργάσθη εἰς τὴν «Démocratie de l'Ouest», τῷ 1889 ἵδρυσε τὸν «L'Ouest Republicain» καὶ τῷ 1891 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Democratie de l'Ouest». Ἵδρυσεν ἐν Σαὶν-Ναζαὶρ τμῆμα τοῦ γαλλικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, ἀντεπροσώπευσεν εἰς τὸ συνέδριον τῆς Τοὺρ (1892) τὰ ἐργατικὰ κέντρα τοῦ Σαὶν-Ναζαὶρ καὶ τῆς Νάντης, ὑπεστήριξε τὸ δόγμα τῆς γενικῆς ἀπεργίας κατ' αὐτὸ καὶ κατὰ τὰ συνέδρια τῆς ὁμοσπονδίας τῶν συνδικάτων ἐν Νάντῃ (1894), τῆς γενικῆς συνομοσπονδίας τῶν ἐργατῶν ἐν Λιμὸζ (1895), ἐν Τοὺρ (1896), ἐν Τουλούζῃ (1897), ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐργατικῶν κέντρων (1895) καὶ τῷ 1897 ἵδρυσε τὸν «L'ouvrier des deux-mondes». Τῷ 1902 ἐξεδόθη τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Πελλουτιέ: «Histoire des Bourses du travail». Ὁ Πελλουτιὲ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν δραστηριωτέρων καὶ ἀξιολογωτέρων ἀγωνιστῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, καὶ ὁ πρῶτος τόσον ἐν Γαλλίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ὅστις ἐπεμελήθη καὶ ὠργάνωσε τὴν ἐργατικὴν στατιστικήν. [Πρβλ. *E. Dondicol*, Un anniversaire, Fernand Pelloutier, ἐν «L'Égalité» 12 Μαρτίου 1924.—*L. Jouhaux*, Pelloutier. Une vie de desintéressement et de dévouement au service de la classe ouvrière ἐν «Le Peuple» 13 Μαρτίου 1924).—*V. Dave*, F. Pelloutier ἐν τῇ «Histoire des Bourses du travail» (1902).]

Πέλλυ Ρίβερ (Pelly River) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ. Πηγάζει ἐκ τῶν Βραχωδῶν ὀρέων, ἑνοῦται μετὰ τοῦ ποταμοῦ Λιοὺς παρὰ τὸ Φὸρτ Σέλκιρτ καὶ χύνεται εἰς τὸν Γιούκων. Ἔχει μῆκος 800 χλμ. Γ. Ι. Β.

Πελλωνία (ἡ) (Pellonia) *[Ἀρχ.]*. Παρ' Ἀρνοβίῳ ρωμαϊκὴ θεά, ἥτις ἔτρεπεν εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους. Ν. Σ. Λ.

πέλμα (τό)· τὸ κάτω μέρος τοῦ ποδός, τὸ πατοῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κοιν. *πατοῦσα* ἢ *πατοῦνα*· ‖ καὶ τῶν ζῴων τὸ ἀντίστοιχον μέρος τοῦ ποδός· ‖ συνεκδ., τοῦ ὑποδήματος τὸ προσαρμοζόμενον εἰς τὸ πέλμα, καὶ τὸ ἔσω, κοιν. *πάτος* καὶ τὸ ἔξω, κοιν. *σόλα*.

—*[Τεχνολ.]* *Πέλμα* καλεῖται πᾶν μεταλλικὸν στέλεχος, διὰ τοῦ ὁποίου βασίζεται ὄργανον ἢ μηχάνημα κττ. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται πέλμα τροχοῦ ὁδοστρωτῆρος ἡ στεφάνη τοῦ τροχοῦ του, διὰ τῆς ὁποίας κυλινδροῦται ἡ ὁδός, πέλμα σιδηροτροχιᾶς, τὸ κάτω τμῆμα αὐτῆς, διὰ τοῦ ὁποίου βασίζεται αὕτη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κ.ο.κ.

—*πέλμα ὀρθοπεδικόν*. Μηχάνημα εἰδικὸν ἐκ χάλυβος, ἀλουμινίου, φελλοῦ ἢ κυτταρίνης, ὅπερ δίδεται ἐπὶ πλατυποδίας πρὸς διατήρησιν τῆς καμάρας τοῦ ποδὸς εἰς τὸ φυσιολογικὸν αὐτῆς σχῆμα διὰ τὴν καλυτέραν κατανομὴν τῆς πιέσεως τοῦ βάρους τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ πέλματος τοῦ ποδός. Ἀποτελεῖται: α) ἀπὸ τὸ κυρίως πέλμα, ὅπερ εἶναι ὑπόκυρτον κατὰ τὴν μοῖραν αὐτοῦ, ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν καμάραν τοῦ ποδός, ἵνα ὑποβαστάζῃ καὶ ἀνυψώνῃ ταύτην μέχρι τοῦ φυσιολογικοῦ αὐτῆς ὕψους, καὶ β) ἀπὸ δύο καθέτους προεκβολάς, ὧν ἡ μὲν ἐσωτερικὴ χρησιμεύει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀστραγαλοσκαφοειδοῦς μοίρας τοῦ ταρσοῦ, ἡ δ' ἐξωτερικὴ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πτερνοκυβοειδοῦς μοίρας αὐτοῦ. Τὸ ὀρθοπεδικὸν πέλμα, πλάτους ὅσον τὸ τοῦ ποδὸς καὶ μήκους ὅσον τὸ ἀπὸ πτέρνης μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ πρώτου μεταταρσίου διάστημα, ἀποτελεῖ στερεὸν καὶ ἀναπαυτικὸν ὑποστήριγμα τοῦ ποδός, οὗτινος ὑποστηρίζει ὁλόκληρον τὸ πέλμα, χωρὶς καὶ νὰ παρακωλύῃ ποσῶς τὰς κινήσεις αὐτοῦ, αἵτινες γίνονται, καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μηχανήματος, ἐντὸς τῶν φυσιολογικῶν αὐτῶν ὁρίων. Ἐπειδὴ κατασκευάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀποτυπώματος τοῦ πέλματος τοῦ ποδός, εὐνόητον ὅτι δὲν εἶναι ὀγκῶδες καὶ δύναται συνεπῶς νὰ εἰσάγεται ἐντὸς τοῦ ὑποδήματος χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται καὶ ἰδιαιτέρα τις συγκράτησις καὶ μάλιστα νὰ τοποθετῆται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὑποδήματος εἰς τὸ ἄλλο, ὅταν ὁ ἄρρωστος ἔχῃ ἀνάγκην νὰ ἀλλάσσῃ ὑποδήματα. Α. Κ.

Πέλμα ὀρθοπεδικὸν ὁρώμενον: α') ἐκ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ ποδός· β') ἐκ τῆς ἔξω ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ γ') ἐκ τοῦ πέλματος αὐτοῦ.

— *πέλματα φορέων [Στατικ.]*· βλ. *φορεῖς*.

πελματιαία *ἀπονεύρωσις [Ἀνατομ.]*. Αὕτη συνίσταται ἐξ ἐπιμήκων καὶ ἐγκαρσίων ἰνῶν καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας, τὴν μέσην καὶ δύο πλαγίας (ἔσω καὶ ἔξω). Καὶ ἡ μὲν μέση, τρίγωνος καὶ παχυτέρα οὖσα, ἐκφύεται διὰ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἐκ τῆς πτέρνης, ἐνῷ ἡ βάσις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν μεταταρσίων ὀστῶν, ἔνθα σχίζεται εἰς 5 λωρίδας διὰ τοὺς 5 δακτύλους. Αἱ δὲ πλάγιαι μοῖραι προσφύονται ὄπισθεν μὲν εἰς τὴν πτέρναν, ἔμπροσθεν δὲ ἡ μὲν ἔσω εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ μεγάλου δακτύλου, ἡ δ' ἔξω εἰς τὴν τοῦ μικροῦ. Χρησιμεύει δ' ἡ ἀπονεύρωσις αὕτη ἔνθεν μὲν εἰς τὸ προφυλάττειν τὰ μαλθακὰ μόρια τοῦ πέλματος κατὰ τὴν ὀρθοστασίαν, ἔνθεν δ' εἰς τὴν διατήρησιν τῆς καμάρας τοῦ ποδός, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἀποσόβησις τῆς συνθλίψεως. Ι. Π.

— *πελματιαῖον τόξον [Ἀνατομ.]*. Τοῦτο σχηματίζεται ὑπὸ τῆς ἔξω πελματιαίας ἀρτηρίας, ἥτις κατὰ τὴν βάσιν τοῦ 5ου μεταταρσίου ὀστοῦ ἀνακάμπτουσα ἐπὶ τὰ ἐντὸς ἀναστομοῦται ἐν τῷ 1ῳ μεσοστέῳ διαστήματι μετὰ τοῦ ἐν τῷ βάθει πελματιαίου κλάδου (τελικοῦ) τῆς ῥαχιαίας τοῦ ποδὸς ἀρτηρίας. Κεῖται κατὰ βάθος μεταξὺ τῶν μεσοστέων μεταταρσίων μυῶν καὶ τῶν τενόντων τῶν καμπτήρων μυῶν, ἔχον τὸ κοῖλον ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔσω. Ἐκ τοῦ κυρτοῦ αὐτοῦ ἐκφύονται αἱ *πελματιαῖαι μεσόστεοι ἀρτηρίαι*, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, αἵτινες ἀναστομοῦνται μετὰ τῶν ῥαχιαίων μεταταρσίων ἀρτηριῶν. Ι. Π.

πελματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πέλμα, ὁ τοῦ πέλματος.

— *πελματικαὶ γωνίαι*. Τὰ σημεῖα, ἔνθα ἡ κατιοῦσα ἐπιφάνεια τοῦ τοιχώματος τοῦ ὄνυχος (=τῆς ὁπλῆς) τῶν μωνύχων ζῴων συμβάλλει καὶ συνέχεται μετὰ τῆς πελματικῆς ἐπιφανείας. Αἱ πελματικαὶ γωνίαι σχηματίζουσι πρὸς τὸ πέλμα τριγωνικὸν ἄνοιγμα, ὅπερ ἐμπερικλείει τὴν μαλθακῆς οὐσίας *χελιδόνα* τοῦ πέλματος τῆς ὁπλῆς. Ι. Π.

— *πελματικοὶ μύες [Ἀνατομ.]*. 1) *Μύες τοῦ πέλματος*· οὗτοι ἀποτελοῦσι τρία ἐπάρματα ἐπιμήκη, ἤτοι τὸ ἔσω, τὸ ἔξω καὶ τὸ μέσον· καὶ οἱ μὲν

Digitized by Google

τοῦ ἔσω ἐπάρματος πελματικοὶ μύες, τρεῖς ὄντες, συνάπτονται πρὸς τὸν μέγαν δάκτυλον, οἱ δὲ τοῦ ἔξω, τρεῖς ἐπίσης, πρὸς τὸν μικρόν, οἱ δὲ τοῦ μέσου, τέσσαρες ὄντες, πρὸς τοὺς λοιποὺς δακτύλους. 2) *Μῦς πελματικὸς τῆς κνήμης*· μῦς τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς κνήμης ἰσχνότατος καὶ ἐνίοτε ἐλλείπων· ἐκφύεται ὁτὲ μὲν ἐκ τοῦ θυλάκου τῆς κατὰ γόνυ ἀρθρώσεως, ὁτὲ δ' ἐκ τοῦ κάτω πέρατος τῆς τραχείας γραμμῆς τοῦ μηριαίου ὀστοῦ· ὁ δὲ καταφυτικὸς τένων αὐτοῦ ἢ συγχωνεύεται μετὰ τοῦ ἀχιλλείου τένοντος ἢ καταφύεται εἰς τὴν πτέρναν. **Ι. Π.**

— **πελματικοὶ *σύνδεσμοι*** *[Ἀνατομ.]*. Σύνδεσμοι δύο, κρατύνοντες τὸν ἀρθρικὸν θύλακον τῆς πτερνοκυβοειδοῦς διαρθρώσεως, ὁ *βραχὺς* καὶ ὁ *μακρὸς* πελματιαῖος ἢ πελματικὸς σύνδεσμος. **Ι. Π.**

πελματοβάμονα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα ἐκεῖνα, ἅτινα βαδίζουσι δι' ὁλοκλήρου τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν των, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ βαδίζοντα διὰ τῶν δακτύλων, ἅτινα καὶ *δακτυλοβάμονα* καλοῦνται. Εἰς τὰ πελματοβάμονα ἀνήκουσί τινα τῶν σαρκοφάγων ἢ ἁρπακτικῶν καί τινα ἐκ τῶν ἐντομοφάγων θηλαστικῶν. **Δ. Ν. Π.**

πελματοδέρματα (τὰ) *[Βυρσοδ.]*. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν *πελματοδερμάτων* ἢ *σολοδερμάτων*, τῶν χονδρῶν δηλονότι δερμάτων, ἅτινα ἐνδείκνυνται ὡς κατύμματα τῶν ὑποδημάτων, γίνεται χρῆσις δερμάτων βοός, ἀγελάδος, ἵππου κτλ. εἴτε νωπῶν, εἴτε ξηρῶν, εἴτε καὶ ξηραλάτων. Γενικῶς ὑπάρχουν πέντε μέθοδοι κατεργασίας πελματοδερμάτων: 1) Ἡ *παλαιὰ* μέθοδος, καθ' ἣν τὰ δέρματα μετὰ τὴν ἔκπλυσιν καὶ ἀποψίλωσιν ἐπιπάσσονται διὰ φυτικῶν δεψικῶν ὑλῶν, ὡς πευκοφλοιῶν κτλ., καὶ ἀφίνονται οὕτω μὲ μικρὰν ποσότητα ὕδατος ἐντὸς λάκκων ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους τὰ δέρματα ἀνακινοῦνται καὶ ἐπιπάσσονται ἐκ νέου διὰ φυτικῶν δεψικῶν ὑλῶν, μέχρις οὗ συντελεσθῇ τελείως ἡ δέψις. 2) Ἡ *δι' ἐκχυλισμάτων*, καθ' ἣν τὰ δέρματα μετὰ τὴν ἔκπλυσιν καὶ ἀποψίλωσιν τίθενται ἐντὸς λάκκων παραλλήλως διατεταγμένων (basserie, fosse), ἐν οἷς ὑπάρχει ἐκχύλισμα φυτικῆς τινος δεψικῆς ὕλης ὡρισμένης πυκνότητος δι' ἕκαστον λάκκον. Ἡ διάρκεια τῆς δέψεως καὶ ἡ πυκνότης τοῦ δι' ἕκαστον λάκκον δεψικοῦ ἐκχυλίσματος ἐμφαίνεται ἐν τῷ ἀκολούθῳ πίνακι.

Τρόπος δέψεως	*Διάρκεια εἰς ἡμέρας*	*Πυκνότης εἰς baumé*
Λάκκοι (basserie).............	15	1°,4 ἕως 2°,5
Δευτέρα περίοδος (fosse)......	8	2°,7 » 3,9
Τρίτη » »	12	4,6 » 5,2
Τετάρτη » »	16	4,8 » 5,2
Πέμπτη » »	25	5,4 » —
Ἕκτη » »	32	6,7 » —

3) Ἡ *μικτή*, καθ' ἣν τὰ δέρματα κατεργάζονται κατὰ τὸ ἥμισυ ἐντὸς λάκκων δι' ἐκχυλισμάτων ἀραιῶν, ἀποδέφονται δὲ ἀκολούθως ἐντὸς βαρελλῶν δι' ἐκχυλισμάτων κατὰ πολὺ ὅμως πυκνοτέρων. Ἡ διάρκεια τῆς δέψεως ταύτης κυμαίνεται ἀπὸ 1½—2½ μῆνας. 4) Ἡ *ταχεῖα*, καθ' ἣν τὰ δέρματα κατεργάζονται ἀπ' ἀρχῆς ἐντὸς βαρελλῶν δι' ἐκχυλισμάτων ἀραιῶν κατ' ἀρχὰς καθ' ἡμέραν δὲ πυκνουμένων μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου 45° baumé. Ἡ δέψις αὕτη συντελεῖται ἐντὸς δεκαπενθημέρου. 5) Ἡ *διὰ χρωμίου* δέψις, καθ' ἣν τὰ δέρματα ὑποβάλλονται ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν ἁλάτων τοῦ χρωμίου, εἴτε χρωμικῶν (μέθοδος δύο λουτρῶν), εἴτε ἀπ' εὐθείας χρωμιούχων ὑπὸ μορφὴν βασικῶν ἁλάτων (μέθοδος δι' ἑνὸς λουτροῦ). Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης μεθόδου, ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ὀξικοῦ μολύβδου, παρασκευάζονται τὰ λευκὰ πελματοδέρματα. Ἐσχάτως γίνεται χρῆσις καὶ ἁλάτων σιδήρου, ὡς καὶ τεχνικῶν δεψικῶν ὑλῶν (ordoval κτλ.) διὰ τὴν παρασκευὴν πελματοδερμάτων.

Αἱ πρὸ τῆς δέψεως ἐργασίαι συνίστανται εἰς τὴν μαλάκυνσιν τῶν δερμάτων διὰ τῆς ἀφέσεως αὐτῶν ἐντὸς ὕδατος καὶ εἰς τὴν ἀποψίλωσιν αὐτῶν διὰ τῆς ἐνθέσεως τούτων διαδοχικῶς ἐντὸς λάκκων (ἀσβεστερῶν), ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει διαφόρου πυκνότητος διάλυμα ἐν ὕδατι ἀσβέστου. Μετὰ τὴν ἀποψίλωσιν ἐντίθενται ἐντὸς λάκκων ἐκ καθαροῦ ὕδατος ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, ἀκολούθως δὲ δέφονται διὰ μιᾶς τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν μεθόδων κατεργασίας. Διὰ τὴν διὰ φυτικῶν ὑλῶν δέψιν ἐνέχει οὐσιώδη σημασίαν ἡ πυκνότης τῶν ὑδρογονοϊόντων, ὁ ἀριθμὸς δηλονότι PH, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτος, ὥστε ἡ δέψις νὰ συντελῆται βραδέως καὶ ἡ ἐντὸς τοῦ δέρματος διείσδυσις τῆς δεψικῆς ὕλης νὰ γίνηται κανονικῶς, ἵνα μὴ ἐπιφόρευσις τυχὸν δεψικῆς εἰς μικρὸν βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ἐμποδίζῃ τὴν περαιτέρω διείσδυσιν αὐτῆς μέχρι τοῦ κέντρου. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δέψεως γίνεται χρῆσις ἀνοργάνου ἢ ὀργανικοῦ τινος ὀξέος, ὁπότε ἡ δέψις λέγεται *ὄξινος* (tannage acide, Saüregerung) ἢ ἐντίθενται τὰ δέρματα εἰς παλαιὸν δεψικὸν ὑγρὸν περιέχον γαλακτικὸν ὀξύ, ὁπότε ἡ δέψις καλεῖται *μὴ ὄξινος* (tannage non acide, Nichtsaüregerbung). Τὰ ὀξέα ταῦτα ἀναβιβάζουν τὸν ἀριθμὸν PH καὶ συνεπῶς διανοίγουν τοὺς πόρους τοῦ δέρματος, καθισταμένης οὕτω κανονικῆς τῆς ἐντὸς τούτου διεισδύσεως τῆς δεψικῆς ὕλης. Μετὰ τὴν δέψιν λιπαίνονται τὰ δέρματα διὰ διαφόρων ἐλαίων καὶ λιπῶν (Degras, Mœlon, τουρκέλαιον κ. λ. π.), λόγῳ δὲ τοῦ ὅτι πωλοῦνται κατὰ βάρος, ὑποβάλλονται καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας ἀποσκοπούσας τὴν ἐπαύξησιν τοῦ βάρους των. Συνήθως γίνεται χρῆσις γλυκόζης μέχρι 10 %, κόλλας μέχρις 2 % καὶ θειϊκοῦ μαγνησίου μέχρις 2 %. Ἀκολούθως ξηραίνονται ἐντὸς θαλάμων φωτιζομένων δι' ἐρυθροῦ φωτὸς (ἐρυθραὶ ὕαλοι) πρὸς ἀποφυγὴν ἀναγωγῆς τῆς δεψικῆς ὕλης, ἥτις σχηματίζει ἄλλως κηλῖδας ἐπιφανειακάς, λευκαίνονται ἐντὸς λουτροῦ ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου πρῶτον, εἶτα δὲ θειικοῦ, ὑδροχλωρικοῦ καὶ ὀξαλικοῦ ὀξέος, ἐκπλύνονται, ξηραίνονται ἐκ νέου καὶ κυλινδροῦνται τελειωτικῶς. **Ι. Γ. Μ.**

πελματόζῳα (τὰ) (Pelmatozoa) *[Ζῳολ.—Παλαιοζῳολ.]*. Ὁμοταξία ἀποκλειστικῶς θαλασσοβίων *ἐχινοδέρμων* ζῴων. Ἡ ὁμοταξία αὕτη περιλαμβάνει ἐχινόδερμα, τὰ ὁποῖα σχεδὸν ὅλα εἶναι στερεῶς προσκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν, εἴτε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των, εἴτε μόνον κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν δι' ἀρθρωτοῦ μίσχου ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν ραχιαίαν πλευρὰν τοῦ σώματός των. Ἡ σωματικὴ κοιλότης περικλείεται ἐντὸς κάψης μαρσιποειδοῦς ἢ καλυκομόρφου ἢ σφαιροειδοῦς, ἀποτελουμένης ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πινακιδίων. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας (κοιλιακῆς) πλευρᾶς τοῦ σώματός των εὑρίσκεται τὸ στόμα καὶ κατὰ κανόνα ἡ μεσοακτινωτὴ ἕδρα ὡς καὶ τὰ εἰς τὸ στόμα ἄγοντα ἀγγεῖα τοῦ ὑδροφορικοῦ συστήματος. Εἰς τὸ ἀπώτερον ἄκρον τῶν ὑδροφορικῶν αὐλάκων τοῦ καλύμματος τοῦ κάλυκος ἐκφύονται κατὰ κανόνα ἀρθρωτοὶ βραχίονες ἢ αἱ ὑδροφορικαὶ αὔλακες ἐπεκτείνονται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ κάλυκος καὶ φέρουσιν ἑκατέρωθεν ἀρθρωτὰ νήματα, τοὺς κροσσούς. Τὰ πελματόζῳα ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς ὑποκλάσεις: *κρινοειδῆ, κυστοειδῆ* καὶ *βλαστοειδῆ*. Μόνον ἐκ τῶν κρινοειδῶν ζῇ ἀκόμη σήμερον μικρὸς ἀριθμὸς γενῶν. Αἱ ἄλλαι δύο ὑποκλάσεις ἐξέλιπον τελείως, ζήσασαι μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. **Γ.Κ.Γ.**

Πέλμο *ὄρος* (Monte Pelmo) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας, ἀποτελοῦν τμῆμα τῶν Δολομιτικῶν Ἄλπεων τοῦ Νοτίου Τυρόλου, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπελλοῦνο. Ἔχει ὕψος 3.169 μ. **Μ. Δ. Β.**

πελόναξ (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. λ. *ἐλοθήριον*.

Πελόπεια *[Μυθολ.]*. Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου, βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ, καὶ τῆς Ἀναξιβίας ἢ τῆς Φυλομάχης, καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀκάστου (*Ἀπολλδ.* Α, 9, 10). **Α. Θ. Σ.**

Πελοπία *[Μυθολ.]*.—1) Μήτηρ τοῦ Κύκνου ἐκ τοῦ Ἄρεως (*Ἀπολλδ.* Β, 7, 7).—2) Μία τῶν θυγατέρων τῆς Νιόβης καὶ τοῦ Ἀμφίονος, κατατοξευθεῖσα μετὰ τῶν ἀδελφῶν της ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος (*Ἀπολλδ.* Γ, 5, 6).—3) Μήτηρ τοῦ Αἰγίσθου ἐκ τοῦ πατρός της Θυέστου, αὐτοκτονήσασα ἅμα ἔμαθε τὸ ἔγκλημα τοῦ πατρός της (*Ἀπολλδ.* Ἐπιτ. Β, 14, *Αἰλ.* Ποικ. ἱστορ. XII, 42). **Α. Θ. Σ.**

Πελοπίδαι (οἱ) *[Μυθολ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο τὰ μέλη τῆς τραγικῆς ἐν Ἀργολίδι οἰκογενείας, τῶν ὁποίων τὰ ἀνήκουστα κακουργήματα καὶ αἱ φρικταὶ περιπέτειαι ὑπῆρξαν τὰ θέματα τῆς τραγικῆς τέχνης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος («Ὀρεστείας» Αἰσχύλου, «Ἠλέκτρας» Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» καὶ «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις» Εὐριπίδου καὶ ἄλλων). Ἦσαν δὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης οἱ υἱοὶ τοῦ *Πέλοπος*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθησαν *Πελοπίδαι*, Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης, καὶ οἱ τούτων υἱοὶ *Ἀγαμέμνων* καὶ *Αἴγισθος* καὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀγαμέμνονος *Ὀρέστης*, *Ἠλέκτρα*, *Ἰφιγένεια*, *Χρυσόθεμις*. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι υἱοὶ τοῦ Πέλοπος *Τροιζήν*, *Ἐπίδαυρος*, *Πιτθεύς*, *Κοπρεὺς* καὶ *Ἱππάλκιμος*, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Πέλοπος ἔγγονος *Μενέλαος*, οἱ τοῦ Ὀρέστου υἱοὶ *Τισαμενὸς* καὶ *Πενθίλος* ὁ νόθος, καὶ οἱ τούτων ἀπόγονοι (*Παυσ.* V. 4. 3), ὡς καὶ οἱ τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Πέλοπος ἀπόγονοι, ἐκαλοῦντο Πελοπίδαι. **ΚΑΨ.**

Πελοπίδας. Μέγας στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, συνεργάτης τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ πλουσίου εὐπατρίδου Ἱπποκλέους, ἀνήκοντος εἰς ἐπιφανέστατον οἶκον τῶν Θηβῶν, καὶ εἶχεν ἐπαυξήσει τὸν κληρονομηθέντα πατρικὸν πλοῦτον διὰ τῆς πλουσίας προικὸς τῆς συζύγου του. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ εὐγένεια τῆς καταγωγῆς του καὶ ὁ πλοῦτός του προσέφερον εἰς αὐτὸν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν προνομιοῦχον ἀριστοκρατικὴν φατρίαν, αἱ ψυχικαὶ ἀρεταί του τὸν ἔταξαν εἰς τὴν δημοκρατικὴν φατρίαν, τὴν νεοβοιωτικήν, τῆς ὁποίας ἀπέβη ἡ ψυχὴ καὶ τὸ στήριγμα. Ἀπηλλαγμένος τῶν ἐλαττωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξωθήσῃ αὐτὸν ὁ πλοῦτός του, τῆς φιληδονίας καὶ φιλαργυρίας, ἦτο ἐλευθέριος εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας τῶν φίλων καὶ ἔζη βίον ἐγκρατῆ καὶ ἁπλοῦν. Ἂν καὶ ἠρέσκετο δὲ εἰς τὰς ἐνόπλους ἀσκήσεις καὶ τὸ κυνήγιον καὶ δὲν εἶχε κλίσιν πρὸς φιλοσοφικὰς μελέτας, ἐν τούτοις δὲν ὑπελείπετο εἰς ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ Ἐπαμεινώνδα, μετὰ τοῦ ὁποίου, παρὰ τὴν ἀνομοιότητα τῶν ἀσχολιῶν, εἶχε συνδεθῆ διὰ στενοτάτης φιλίας, ἀνώτερος ἀναδειχθεὶς εἰς τοῦτο (ὡς καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας) τῶν μεγάλων πολιτικῶν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου, Περικλέους καὶ Κίμωνος, Ἀλκιβιάδου καὶ Νικίου, οἵτινες οὐχὶ ὁμονοοῦντες πρὸς ἀλλήλους εἰργάσθησαν. Ὑπὸ τῶν ἀρετῶν τούτων κοσμούμενος ὁ Πελοπίδας καὶ ὢν φύσει τολμηρὸς καὶ ριψοκίνδυνος, ἦτο ἐνδεδειγμένος νὰ ἡγηθῇ τῆς φιλοπάτριδος πολιτικῆς φατρίας, ἥτις θ' ἀνελάμβανε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῆς ὀλιγαρχικῆς φατρίας τοῦ Λεοντιάδου, τοῦ Ἀρχία, τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν ὀπαδῶν των, οἵτινες, περιβαλλόμενοι ἐκ περιτροπῆς τὰ διάφορα πολιτικὰ ἀξιώματα, διώκουν τὰς Θήβας ὡς πρὸ εἰκοσαετίας οἱ 30 τύραννοι τὰς Ἀθήνας, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἐν τῇ ἀκροπόλει Καδμείᾳ σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, ἐγκατασταθείσης εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς καταλήψεώς της ὑπὸ τοῦ Φοιβίδα διὰ προδοσίας τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεοντιάδου (383 π.Χ.). Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν παρεσκευάσθη διὰ συνεννοήσεως τῶν εἰς Ἀθήνας εὑρόντων φιλόξενον ἄσυλον 300 φιλελευθέρων Θηβαίων ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν, τὸν Μέλωνα, τὸν Ἀνδροκλείδαν, τὸν Θεόπομπον καὶ τὸν Φερένικον μετὰ τῶν ἐν Θήβαις ὁμοφρόνων των ὑπὸ τὸν Φυλλίδαν, ὅστις, ὑποκρινόμενος τὸν ἀφωσιωμένον εἰς τοὺς πολεμάρχους Ἀρχίαν καὶ Λεοντιάδην, εἶχεν ἐπιτύχει καὶ γραμματεὺς τούτων νὰ γίνῃ. Εἰς τὴν οἰκίαν τούτου παρεσκευάσθη συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον προσκληθέντες προσῆλθον ὁ Ἀρχίας καὶ ὁ Φίλιππος καὶ ἐκεῖ ἔπεσαν οὗτοι ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν ἐγχειριδίων τῶν συνωμοτῶν, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μετημφιεσμένοι εἰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων τὴν προσέλευσιν ἀνέμενον πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς φιληδονίας των οἱ φιλοξενούμενοι, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ξενίζοντος Φυλλίδα. Ὁ Πελοπίδας κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐκείνην νύκτα (ἦτο Δεκέμβριος τοῦ 379 π. Χ.) τοῦ τρόμου ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως εἰς τὴν οἰκίαν του αὐτὸν τὸν Λεοντιάδην, τὸν ἐπικινδυνότερον τῶν τυράννων τῶν Θηβῶν. Τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τοῦ δήμου ἀνακήρυξις τῶν συνωμοτῶν ὡς εὐεργετῶν καὶ σωτήρων τῆς πατρίδος (*Πλουτ.* Πελοπ. 12), ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐξ αὐτῶν, τοῦ Πελοπίδα, τοῦ Μέλωνος καὶ τοῦ Χάρωνος ὡς βοιωταρχῶν καὶ ἡ εἰς Θήβας κάθοδος τῶν φυγάδων. Ἡ ἐν τῇ Καδμείᾳ λακωνικὴ φρουρά, κατάπληκτος διὰ τὰ γενόμενα, ἐζήτησε δι' ἀγγελιαφόρων ἐπικουρίαν ἐκ Σπάρτης καὶ τῶν λακωνικῶν φρουρῶν τῶν Θεσπιῶν καὶ τῶν Πλαταιῶν, ἀλλ' αἱ μὲν σταλεῖσαι ἐκ Θεσπιῶν καὶ Πλαταιῶν μικραὶ ἐπικουρίαι ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἡ δὲ ἐκ Σπάρτης ἀποσταλεῖσα στρατιὰ δὲν προέλαβε τὴν παράδοσιν τῆς Καδμείας, γενομένην (ὅτε ἐκείνη διέβαινε τὸν Ἰσθμὸν) ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου τῶν πολιορκουμένων (*Ξεν.* Ἑλλ. V, 4,11). Μετὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων τῶν πρώτων ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ Ἀθῆναι εἶχον κινητοποιήσει τὰς στρατιωτικάς των δυνάμεις πρὸς βοήθειαν τῶν Θηβαίων, ἤρχισεν ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῶν Θηβῶν μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἱεροῦ λόχου ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Γοργίδα καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐθνικιστικοῦ παμβοιωτικοῦ πνεύματος εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὀργανωτικοῦ τούτου πολιτικοῦ προγράμματος τῶν Θηβῶν, τοῦ ὁποίου ψυχὴ ὑπῆρξεν ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐθεμελιώθη τὸ μεγαλεῖον τῶν Θηβῶν, οὐδεὶς Θηβαῖος εἰργάσθη μετὰ πλείονος τοῦ Πελοπίδα θάρρους καὶ μείζονος αὐτοθυσίας. Ὁ Πελοπίδας πρῶτος ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ νικήσῃ, ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ μοίρας ἱππέων, τοὺς ἀηττήτους θεωρουμένους ἕως τότε Λακεδαιμονίους, παρὰ τὴν Τεγύραν (376—375 π.Χ.), πλησίον τοῦ βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ, διπλασίους ὄντας τῶν Θηβαίων, καὶ διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης του νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ὑπὸ τοὺς Θηβαίους ἕνωσιν τῆς Βοιωτίας. Κατὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπεβοήθησε τὸν Ἐπαμεινώνδαν νὰ πείσῃ τοὺς ἀναποφασίστους καὶ περιδεεῖς στρατηγούς του (βοιωτάρχους) νὰ συνάψωσι τὴν μάχην ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κλεομβρότου ὑπερφαλάγγισιν τοῦ θηβαϊκοῦ στρατοῦ προέλαβε καὶ εἰς τὴν περιφανῆ νίκην συνετέλεσεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον. Κατὰ τὸ 370 π.Χ. δὲν ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδα τὴν εὐθύνην τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, παρὰ τὴν παραίτησιν τῶν συμβοιωταρχῶν, διότι ἔληγε μετά τινας μῆνας ὁ ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς των, καὶ νὰ ἐπιδράμῃ μετὰ τοῦ μεγάλου φίλου του (κατὰ τὸ 369) εἰς τὴν Λακωνικήν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι πρώτην φορὰν ἔβλεπον ἐχθρικὰς πυρὰς ἐν τῇ χώρᾳ των. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τοῦ Ἐπα-

Digitized by Google

μεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Πελοπίδας ἐξεστράτευσεν εἰς Θεσσαλίαν, ἔνθα ἐξηνάγκασε τὸν τύραννον τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρον ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπελευθερωθεισῶν θεσσαλικῶν πόλεων, καὶ Μακεδονίαν, ἔνθα διέλυσε τὰς περὶ τοῦ θρόνου ἔριδας μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Οὕτω διὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πελοπίδα εἰς τὸ βορειότερον, ἐνεφανίζοντο αἱ Θῆβαι ὁ γενικὸς διαιτητὴς καὶ ρυθμιστὴς τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ὅτε ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Πελοπίδας μετὰ τοῦ φίλου του Ἰσμηνία, πεποιθὼς εἰς τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς πατρίδος του, μετέβη εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν πρὸς ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων αὐτῶν, διότι καὶ ὁ Πτολεμαῖος εἶχε δολοφονήσει τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον καὶ ὁ τύραννος τῶν Φερῶν ὑπενόμευε τὴν ἐλευθερίαν τῶν θεσσαλικῶν πόλεων, ἐν Μακεδονίᾳ μὲν διέτρεξε σοβαρώτατον κίνδυνον, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ στρατολογηθέντων μισθοφόρων του, ἐν Θεσσαλίᾳ δὲ ᾐχμαλωτίσθη μετὰ τοῦ Ἰσμηνία ὑπὸ τοῦ τυράννου Φερῶν, ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Φαρσάλου μετὰ νέου, στρατολογηθέντος ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τούτου, στίφους μισθοφόρων πρὸς τιμωρίαν της, διότι οἱ ἐξ αὐτῆς στρατολογηθέντες μισθοφόροι εἶχον ἐγκαταλίπει αὐτὸν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ φίλου του, καὶ ἐπέτυχε τοῦτο οὐχὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας, ὑποχρεώσας τὸν τύραννον νὰ συνάψῃ συνθήκην μετὰ τῶν Θηβαίων, τῆς ὁποίας ἐκ τῶν κυρίων ὅρων ἦτο καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Πελοπίδα. Ὡς δὲ εἶχον καταγάγει περιφανεῖς πολεμικὰς νίκας οἱ Θηβαῖοι διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου τέκνου των, οὕτω κατήγαγον δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ φίλου του Ἰσμηνία, περιφανοῦς πολιτικοῦ ἀνδρός, καὶ διπλωματικὴν νίκην ἐν Σούσοις, ἔνθα ἡ πρεσβεία τῶν Θηβαίων ἔτυχε μεγάλης ὑποδοχῆς καὶ συνῆψε συνθήκην πρὸς τοὺς Πέρσας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονία τῶν Θηβῶν καὶ ἀνετίθετο εἰς ταύτας, ὡς διὰ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰς τὴν Σπάρτην, ἡ ἐκτέλεσις τῶν συνθηκῶν. Ὁ Πελοπίδας ἀπέθανε φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Κυνὸς κεφαλῶν (πλησίον τῆς Φαρσάλου) μαχόμενος κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου, ὁ δὲ φόνος του προεκάλεσε τὴν πρὸς ἐκδίκησιν μανίαν τῆς στρατιᾶς του, ἥτις κατήγαγε περιφανῆ νίκην (364 π. Χ.), συντελέσασαν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας Ἀθηνῶν καὶ Φερῶν καὶ ἐμφάνισιν θηβαϊκοῦ στόλου ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Τὸν βίον τοῦ Πελοπίδα ἔγραψαν ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως, ἀμφότεροι θαυμάζοντες τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀνδρός.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Πελοπίδας, *Κωνσταντῖνος*. Ἠπειρώτης ἔμπορος καὶ ἐμπειρικὸς ἰατρὸς ἐν Ζακύνθῳ μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ὑπηρετῶν. Κατηχηθεὶς μεσοῦντος τοῦ 1818 εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀνέλαβε καθήκοντα ἀποστόλου εἰς Πελοπόννησον κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εὑρίσκετο ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ ἀλλαχοῦ. Τῷ 1826 ἐχρημάτισεν ἀστυνόμος καὶ ἐπὶ τοῦ ταχυδρομείου ἐν Ναυπλίῳ. Ἀπέθανε τῷ 1865.

Τ. Ε. Ε.

— **Πελοπίδας, *Νεκτάριος*.** Κρὴς πατριάρχης Ἱεροσολύμων (1660—1669)· βλ. λ. *Νεκτάριος*.

Πελόπιον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἠλείας, κειμένη ἀμφιθεατρικῶς κατὰ τοὺς πρόποδας τῶν νοτιοδυτικῶν προεκτάσεων τοῦ ὄρους Φολόης καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν Πύργου — Ὀλυμπίας. Χειμερινὴ ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Ὀλυμπίων, ἀποτελεῖ σήμερον ἰδίαν κοινότητα καὶ ἀριθμεῖ 1.472 κατ. (1928), ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Παράγει ἔλαιον, οἶνον, ξυλείαν καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἡμιγυμνάσιον, δημοτικὰ σχολεῖα, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον. Διὰ τοῦ Πελοπίου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Πύργου—Δίβρης—Καλαβρύτων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κριεκούκι*.

Ι. Σ. Σ.

πελοποννησιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ τῆς Πελοποννήσου: «πελοποννησιακὴ γερουσία», «πελοποννησιακὸς πόλεμος».

— **Πελοποννησιακὴ *γερουσία*·** βλ.λ. *Καλτεζῶν* συνέλευσις.

— **«Πελοποννησιακὸς *Ἀστήρ*».** Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Σπάρτῃ, ἐκδοθεῖσα κατὰ τὰ ἔτη 1871—1886.

— **Πελοποννησιακὸς *πόλεμος*.** Ὁ μέγιστος τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὅστις διήρκεσεν 27 ἔτη (431—404 π. Χ.), συνέτριψε τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν τῆς Σπάρτης. Τὰ αἴτια τοῦ πολέμου τούτου καὶ πολλὰ εἶναι καὶ ποικίλης φύσεως, ἤτοι πολιτικά, φυλετικά, οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα. Ἡ πατριαρχικὴ βασιλεία τῶν ὁμηρικῶν χρόνων εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ καὶ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκυβερνῶντο κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα τὰ πολυάριθμα ἀνὰ τὴν ἠπειρωτικὴν (τὴν μητρόπολιν) Ἑλλάδα κράτη. Ἦτο δὲ τῶν μὲν ἀριστοκρατικῶν κρατῶν τὸ ἰσχυρότερον ἡ βασιλευομένη ἀριστοκρατία τῆς Σπάρτης, τῶν δὲ δημοκρατικῶν ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑκατέρας τούτων εἶχον χωρισθῆ τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν εἰς δύο ὁμάδας, τὴν τῶν ἀριστοκρατικῶν πολιτειῶν καὶ τὴν τῶν δημοκρατικῶν. Ὑπῆρχε λοιπὸν μία ἀντίθεσις πολιτικὴ μεταξὺ τῶν δύο ὁμάδων τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν, τὴν ὁποίαν καθίστων ὀξυτέραν καὶ ἄλλαι ἀντιθέσεις. Ἑκατέραν τῶν ὁμάδων ἀπήρτιζον, κατὰ τὸ πλεῖστον, πολιτεῖαι ὁμοιογενεῖς φυλετικῶς. Τὴν ὑπὸ τὴν Σπάρτην κράτη δωρικὰ τὴν φυλήν, τὴν δὲ ὑπὸ τὰς Ἀθήνας ἰωνικά. Οὕτως ἡ πολιτικὴ ἀντίθεσις ἐνισχύετο ὑπὸ τῆς φυλετικῆς. Τῶν ἀντιθέσεων ὅμως τούτων ἰσχυροτέρα ἀκόμη ἦτο ἡ τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, κυρίως μὲν μεταξὺ τῆς δωρικῆς πόλεως Κορίνθου, τῆς ἰσχυροτέρας μετὰ τὴν Σπάρτην πολιτείας τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, καὶ τῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν δωρικῶν πόλεων Μεγάρων καὶ Σικυῶνος. Αἱ ἀντίζηλοι ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου αὗται πόλεις ἦσαν κράτη ναυτικὰ καὶ βιομηχανικά, διεξάγοντα μέγα ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἦτο ἑπόμενον λοιπὸν νὰ προκληθῇ μεταξύ των ἀνταγωνισμὸς καὶ σύγκρουσις κατὰ τὰς πρὸς ἐξεύρεσιν ἀγορῶν καταναλώσεως τῶν προϊόντων των ἐνεργείας. Αἱ Ἀθῆναι ἐκυριάρχουν ἐμπορικῶς, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐμπορίου τῆς Αἰγίνης, τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τῶν ὑποτελῶν εἰς τὴν ἡγεμονίαν των πόλεων καὶ νήσων καὶ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῶν ἀποικιῶν των, ἠμφισβήτουν πρὸς τὴν Κόρινθον τὸ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου διενεργούμενον ἐμπόριον διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Ναυπάκτου, ὡς καὶ μὲ τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων τῆς Ἀκαρνανίας ἐπιρροήν των ἠπείλουν τὸ ἐμπόριον τῆς Κορίνθου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἔνθα κυρίαρχος ἕως τότε ἐκυμάτιζε πανταχοῦ ἡ κορινθιακὴ σημαία. Ὁ κίνδυνος τῶν οἰκονομικῶν λοιπὸν συμφερόντων κυρίως, καὶ οὐχὶ ὁ φόβος τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας, ὡς δέχεται ὁ Θουκυδίδης, προεκάλεσε τὸ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν μῖσος τῶν δευτερευουσῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τῶν εἰρημένων ἀντιθέσεων δὲν ὑπελείπετο πολὺ εἰς σημασίαν ἡ ἀντίθεσις εἰς ἀντιλήψεις, ἤθη καὶ βίον, δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν, τῆς κοινωνίας ἑκατέρας τῶν ἡγεμονίδων πόλεων Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν. Ἐκείνη, πόλις πτωχὴ ὡς κράτος, ἀπετέλει στρατόπεδον ἀνθρώπων λιτοδιαίτων, συντηρητικῶν τὸ φρόνημα, μὲ μικρὰν πνευματικὴν καὶ καλαισθητικὴν μόρφωσιν καὶ μὲ σκοπὸν τοῦ βίου των τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγήν, αὕτη δέ, πλουσία εἰς προσόδους ὡς κράτος, συνεκρότει κοινωνίαν εὐημεροῦσαν οἰκονομικῶς καὶ παρέχουσαν ὅλα τὰ μέσα τῆς ἀνωτέρας πνευματικῆς καὶ καλαισθητικῆς ἀπολαύσεως εἰς πληθυσμὸν ἀνθρώπων φιλοπροόδων, φιλεόρτων καὶ πνευματικῆς εὐκινησίας καὶ ἀνησυχίας. Ἡ ὀξεῖα αὕτη ἀντίθεσις προεκάλει τὸν φθόνον μὲν τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τὴν καταφρόνησιν δὲ τούτων πρὸς ἐκείνους, καὶ τὸ ἀμοιβαῖον, ἕνεκα πασῶν τῶν προρρηθεισῶν ἀντιθέσεων, μῖσος. Αἱ ποικίλαι αὗται ἀντιθέσεις συναπετέλουν τὴν εὔφλεκτον ὕλην, ἥτις μὲ τὸν πρῶτον τυχόντα σπινθῆρα θὰ μετεβάλλετο εἰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν ὁ ὄλεθρος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὸν ὄλεθρον τοῦτον ἀπεσόβουν οἱ προϊστάμενοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἑκατέρας τῶν ἡγεμονίδων πόλεων πολιτικοὶ ἄνδρες, οἵτινες εἶχον τὴν ὑγιᾶ πολιτικὴν ἀντίληψιν ὅτι τὰ κράτη εὐημεροῦν καὶ προάγονται διὰ τῆς εἰρήνης, τὴν ὁποίαν ἡ θυμοσοφία καὶ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἶχε πλάσει εἰς τοὺς μύθους της καὶ εἶχε συμβολίσει ἐν τῇ τέχνῃ της ὡς μητέρα τοῦ πλούτου. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ὁ μέγας Περικλῆς ἐν Ἀθήναις, ὅστις φαίνεται ὅτι καὶ χρηματικόν τι ποσὸν τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ της πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν διέθετε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον (ἦτο τὸ κονδύλιον τὸ δικαιολογούμενον μὲ τὴν φράσιν «εἰς τὸ δέον», *Πλουτ.*, Περικλ. 23), καὶ ἐν Σπάρτῃ ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος. Διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀρχηγῶν τούτων τῶν φιλειρηνικῶν ἐν ἑκατέρᾳ πόλει πολιτικῶν φατριῶν εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ συνθήκη τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν τοῦ ἔτους 445 π. Χ., ἀλλὰ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην κατίσχυσαν τοῦ λογικοῦ αὐτῶν καὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων παρατάξεων καὶ ὁ πόλεμος ἐξερράγη.

Ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου. Τὴν πρὸς ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἀφορμὴν ἔδωσαν ἐκ μὲν τῶν κρατῶν τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας τὸ τῆς Κορίνθου καὶ τὸ τῶν Μεγάρων, ἐκ δὲ τῆς ἀντιπάλου παρατάξεως τὸ τῶν Ἀθηνῶν, ὡς προβάντα εἰς τὰς κατωτέρω πολιτικὰς ἐνεργείας, ἀντικειμένας πρὸς τὰς διατάξεις τῶν προρρηθεισῶν τριακονταετῶν σπονδῶν: Εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἰλλυρικῶν ἀκτῶν πόλιν Ἐπίδαμνον, ἀποικίαν τῶν Κερκυραίων, ἀποίκων ὄντων τῶν Κορινθίων, ἐξερράγη ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο τῆς πολιτείας ταυτης πολιτικῶν κομμάτων, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ (435—434 π. Χ.), κατὰ τὸν ὁποῖον κατισχύσαντες οἱ δημοκρατικοὶ ἐξεδίωξαν τοὺς ἀριστοκρατικοὺς (ὀλιγαρχικούς), οὗτοι ὅμως ἑνωθέντες μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν (Ταυλαντίων) ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἐπιδάμνου καὶ ἐπολιόρκησαν ταύτην. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων, ἀλλ' οὗτοι, διοικούμενοι ὑπὸ εὐπατριδῶν, τοὺς ἀπέπεμψαν. Μετὰ τὴν ἀποπομπήν των ἠναγκάσθησαν οἱ δημοκρατικοὶ Ἐπιδάμνιοι νὰ προσφύγουν πρὸς τὴν μητρόπολιν τῆς μητροπόλεώς των, τὴν Κόρινθον, πολίτης τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἱδρυσάντων τὴν Ἐπίδαμνον Κερκυραίων, κατὰ τὰ κρατοῦντα περὶ ἱδρύσεως ἀποικιῶν ἔθιμα. Οἱ Κορίνθιοι ἐδέχθησαν νὰ παράσχουν τὴν συνδρομήν των καὶ ἐκ συναισθηματικῶν λόγων καὶ ἐκ λόγων συμφέροντος (διὰ τὴν ἐπίκαιρον θέσιν τῆς Ἐπιδάμνου ἐπὶ τῶν πρὸς Δ. θαλασσίων ὁδῶν), ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τὴν Ἐπίδαμνον Κορίνθιοι ἄποικοι μετὰ κορινθιακῆς φρουρᾶς. Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῶν Κορινθίων οἱ Κερκυραῖοι ἐχαρακτήρισαν ὡς σύνθημα πολέμου καὶ μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς προτάσεώς των περὶ ἀναθέσεως τῆς διαφορᾶς των εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν Δελφῶν κατέπλευσαν εἰς τὴν ἀποικίαν των Ἐπίδαμνον καὶ νικήσαντες, ὡς ἰσχυρότεροι ναυτικῶς, τοὺς ἐπελθόντας Κορινθίους παρὰ τὸ Ἄκτιον (*Θουκ.* Α΄ 29) κατέλαβον ταύτην καὶ προέβησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν λεηλασίαν τῆς Λευκάδος, ἀποικίας τῆς Κορίνθου, καὶ πυρπόλησιν τῆς Κυλλήνης, λιμένος τῶν βοηθησάντων τοὺς Κορινθίους Ἠλείων. Ἡ Κόρινθος, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπικράτησις τῆς Κερκύρας εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἦτο οἰκονομικὸς θάνατος, παρεσκευάσθη νὰ γίνῃ ἰσόπαλος καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἡτοιμάζετο νὰ ἐκδικηθῇ. Ἑπόμενον λοιπὸν ἦτο ἑκάτερος τῶν ἀντιπάλων ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς νίκης του ἄνευ ξένης ἐπικουρίας. Ἐπειδὴ δὲ κατενόουν οἵ τε Κορίνθιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι ὅτι θὰ κατισχύσῃ εἰς τὸν ἀγῶνά των τὸ ἰσχυρότερον ναυτικῶς κράτος, ἐζήτησαν ἀμφότερα τὴν συνδρομὴν τοῦ κατὰ θάλασσαν κραταιοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν. Ἔλαβον λοιπὸν οἱ πρέσβεις ἀμφοτέρων τὴν ἄγουσαν εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ οἱ μὲν Κερκυραῖοι, θίξαντες πρὸ πάντων τὴν χορδὴν τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων, ὑπεστήριξαν ὅτι συμμαχοῦντες οὗτοι μετὰ τῆς πόλεώς των, ἰσχυροτάτης ναυτικῆς πόλεως καὶ ἐν ἐπικαίρῳ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει θέσει κειμένης, «τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κεῖται» (*Θουκ.* Ι. 36), θὰ κυριαρχήσωσιν ἀναμφισβητήτως καὶ τῆς θαλάσσης ταύτης (ὡς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους) καὶ ἔχοντες τὸ κράτος τῆς θαλάσσης θὰ ἔχουν βεβαίαν τὴν νίκην κατὰ τὸν ἐπικείμενον (ἄφευκτον θεωρούμενον) πρὸς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν πόλεμον, ἐνῷ μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου των ἢ τὴν προσθήκην τούτου εἰς τὴν ναυτικὴν τῶν Κορινθίων δύναμιν καθίστατο ἀμφίβολος ἡ ἐπέκτασίς των εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰονίου πελάγους. Οἱ δὲ Κορίνθιοι, συνδεδεμένοι διὰ τριακονταετῶν σπονδῶν (ὡς μετέχοντες τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας) μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἠξίωσαν νὰ μείνουν οἱ Ἀθηναῖοι οὐδέτεροι καὶ διὰ νὰ μὴ παραβοῦν τὰς ὑφισταμένας μεταξύ των σπονδὰς καὶ διὰ νὰ μὴ παράσχουν τὴν βοήθειάν των εἰς ἀποικίδα των πόλιν, θυγατέρα ἀνυπότακτον, ὑβριστικῶς φερομένην πρὸς τὴν μητρόπολίν της, ἐτόνισαν δὲ ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι πάντοτε καὶ τὸ διαρκὲς συμφέρον, «τὸ γὰρ μὴ ἀδικεῖν τοὺς ὁμοίους ἐχυρωτέρα δύναμις» (*Θουκ.* Α΄. 42. 4). Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις κατίσχυσε, μετά τινας ἀμφιταλαντεύσεις, ἡ ἄποψις τοῦ συμφέροντος καὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων, μὴ συνάψαντες μὲν συμμαχίαν πρὸς τούτους, ψηφίσαντες ὅμως ἀμοιβαίαν ἐπιμαχίαν. Ἡ ἀπόφασίς των αὕτη εἶχε σκοπὸν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐξασθένησιν διὰ τοῦ πολέμου τῶν δύο ἐκείνων ναυτικῶν κρατῶν (*Θουκ.* Α΄ 44). Κατὰ τὸ ψήφισμά των λοιπὸν ἀπέστειλαν στόλον εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἰονίου πελάγους μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ παράσχῃ τὴν βοήθειάν του πρὸς τοὺς Κερκυραίους μόνον ἂν διατρέξῃ κίνδυνον καταλήψεως ἡ νῆσός των ὑπὸ τῶν Κορινθίων. Ἡ ἐμφάνισις ὅμως ἰσχυρᾶς ἀττικῆς μοίρας, ἐνῷ ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ὑπὲρ τῶν Κορινθίων (εἶχον οὗτοι 150 τριήρεις ἀπέναντι 120 κερκυραϊκῶν) ἀποκλίνασα παρὰ τὰ Σύβοτα ναυμαχία (432 π. Χ.), ἔσωσε τοὺς Κερκυραίους, ἀναγκάσασα τοὺς Κορινθίους, φοβηθέντας, ν' ἀποστῶσι τῆς ναυμαχίας μετὰ διαμαρτυρίας: «Ἀδικεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολέμου ἄρχοντες καὶ σπονδὰς λύοντες...» (*Θουκ.* Α΄. 53. 2). Χαρακτηρίσαντες οἱ Κορίνθιοι τὴν ἐπέμβασιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων ὡς διάλυσιν τῶν σπονδῶν, προεκάλεσαν τὴν ἀποστασίαν τῆς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ ἀποικίας των Ποτιδαίας, ὑποτελοῦς τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ὑπεκινεῖτο εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἀθηναίων βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα Β΄. Οἱ Ἀθηναῖοι ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἀποστασίας (γενομένης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 432 π. Χ.) ἀπέστειλαν στρατὸν καὶ στόλον ὑπὸ τὸν Καλλίαν ἐναντίον τῆς Ποτιδαίας, τῆς ὁποίας τὴν ὑπεράσπισιν εἶχεν ἀναλάβει, ἐσπευσμένως ἀποσταλεὶς ἐκ Κορίνθου, ὁ Ἀριστεύς. Ἐκεῖ δέ, παρὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀπροφασίστως καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ, ἐπολέμησαν κατ' ἀλλήλων τὸ πρῶτον Ἀθηναῖοι καὶ Κορίνθιοι. Ἀναμφιβόλως

Digitized by Google

πλέον εἶχον λυθῆ αἱ τριακονταετεῖς σπονδαὶ καὶ ἡ Σπάρτη, κατ' ἀξίωσιν τῶν Κορινθίων, ἐκάλεσε τοὺς ἔχοντας παράπονα κατὰ τῶν Ἀθηναίων ν' ἀποστείλουν τοὺς ἀντιπροσώπους των. Προσῆλθον τότε κατήγοροι τῶν Ἀθηναίων, πλὴν τῶν Κορινθίων, οἱ Μεγαρεῖς, διότι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ ψηφίσματός των εἶχον ἀποκλείσει αὐτοὺς τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν λιμένων των καὶ εἶχον καταστρέψει οὕτω τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας των, ἐκδικούμενοι αὐτοὺς διότι εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν, καὶ οἱ Αἰγινῆται (μυστικῶς), διότι ἐστέρουν αὐτοὺς τῆς αὐτονομίας των, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπαγγελθῆ διὰ τῶν σπονδῶν. Μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν παραπόνων τούτων οἱ πρέσβεις τῶν Κορινθίων εἰς μίαν νευρώδη δημηγορίαν των, ἐκ τῆς ὁποίας προβάλλει ὡς ἀνάγλυπτος παράστασις ὁ χαρακτηρισμὸς Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐτόνισαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν ὀξύνοιάν των καὶ τὴν ταχύτητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών των καὶ τὰ ἄλλα προσόντα των εἶναι προωρισμένοι νὰ κυριαρχήσουν τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ οἱ ἀξιοῦντες ὅτι εἶναι ἐλευθερωταὶ τῆς Ἑλλάδος Σπαρτιᾶται θὰ προκαλέσουν καὶ τὴν διάλυσιν τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας ἀκόμη, ἂν δὲν ἀποβάλουν τὴν νωθρότητα καὶ διστακτικότητά των (*Θουκ.* Α' 68—71). Μετὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ τούτων καὶ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἔτυχον παρόντες, οἱ Σπαρτιᾶται συνεζήτησαν καθ' ἑαυτοὺς ἂν ἔπρεπε ν' ἀναλάβουν τὸν πόλεμον ἢ ὄχι. Ὁ συνετὸς βασιλεὺς Ἀρχίδαμος συνέστησε μετριοπάθειαν καὶ ἀποφυγὴν σπουδῆς διὰ πόλεμον, τοῦ ὁποίου ἦτο ἀπρόοπτον τὸ τέλος, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς φιλοπολέμου φατρίας ἔφορος Σθενελαΐδας ὡμίλησε θερμῶς ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ διὰ δεξιοῦ χειρισμοῦ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπέτυχε (*Θουκ.* Α' 87) ἡ Ἀπέλλα νὰ ἀποφανθῆ ὅτι εἶχον λυθῆ αἱ σπονδαί.

Απόπειραι διαλλαγῆς πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἀφοῦ δὲ καὶ τὸ εἰς τὴν Σπάρτην συγκληθὲν συνέδριον τῶν συμμάχων, κατόπιν συντόνου ἐνεργείας διπλωματικῆς τῶν Κορινθίων παρ' ἑκάστῃ πόλει τῶν συμμάχων, ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον, παραπεισθὲν (ὑπὸ τῶν Κορινθίων) ὅτι καὶ ἡ πρὸς κατάκτησιν δίψα τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἄπληστος, καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν ἱερῶν τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ὀλυμπίας, λαμβανόμενοι ὡς δάνειον, θὰ ἐπήρκουν διὰ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου, καὶ ἡ βέβαια ἀποστασία τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων ἤθελε διασείσει ἐκ θεμελίων τὴν δύναμίν των, ἡ Σπάρτη, διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν πρὸς πολεμικὴν παρασκευὴν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἀπέστειλεν ἐπαλλήλους πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, οἵτινες, ὁτὲ μὲν ἐγκαλοῦντες τοὺς Ἀθηναίους, ὁτὲ δὲ προβάλλοντες διαφόρους ἀξιώσεις, προὐφασίζοντο ὅτι ἐπεδίωκον τὴν ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν διαλλαγὴν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Αἱ Ἀθῆναι ὅμως τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους (*Θουκ.* Α' 145), ὅστις ἐπίστευεν ὅτι ἦτο ἀναπόφευκτος, ὡς καὶ ἦτο, ὁ πόλεμος, ἀπέρριψαν πάσας τὰς ἀξιώσεις τῆς Σπάρτης, τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν ἡ κατάργησις τοῦ ψηφίσματος τῶν Μεγαρέων, ἡ ἀπέλασις τῶν Ἀλκμεωνιδῶν—διὰ τῆς ἀξιώσεως ταύτης ἐπεδιώκετο ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἀπομάκρυνσις τοῦ πρὸς μητρὸς Ἀλκμεωνίδου Περικλέους—, ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τῆς Ποτιδαίας καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτονομίας εἰς τοὺς Αἰγινήτας καὶ πάντας τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, δι' ἀνταξιώσεων, τῶν ὁποίων ἡ ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἀποδοχὴ ἦτο ἀδύνατος, καὶ οὕτως ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἐπρολόγισεν ὁ τελευταῖος ἀπεσταλμένος τῆς Σπάρτης, ἀποχωρῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, διὰ τῆς φράσεως: «ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει».

Αἱ πολεμικαὶ ἑκατέρων δυνάμεις. Σύμπασα σχεδὸν ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς διηρέθη εἰς δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης περιελάμβανε τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν, ἤτοι πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν (ἐκ τούτων μόνη ἡ Πελλήνη μετέσχεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου ὡς σύμμαχος τῶν Λακεδαιμονίων), τοὺς Μεγαρεῖς, συμμάχους τῶν Κορινθίων, τοὺς Βοιωτούς, τοὺς Λοκροὺς ἐξ ἐπικρατήσεως παρ' αὐτοῖς τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος, τοὺς Φωκεῖς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ διότι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Θεσσαλῶν, συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοὺς Αἰτωλούς· τὸ δὲ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν τὰς εἰς αὐτὰς ὑποτελεῖς πόλεις, εἰς ἃς προσετίθεντο οἱ πιστοὶ σύμμαχοι Χῖοι, Λέσβιοι, Πλαταιεῖς, Ναυπάκτιοι (Μεσσήνιοι), οἱ Ἀκαρνᾶνες, οἱ οὐχὶ πολὺ σταθεροὶ Θεσσαλοί, οἱ Κερκυραῖοι καὶ οἱ Ζακύνθιοι καὶ οἱ εἰς τὴν συμμαχίαν των ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου διὰ δεξιῶν διπλωματικῶν ἐνεργειῶν προσελκυσθέντες, Σιτάλκης βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν, Περδίκκας Β', καὶ Κεφαλλῆνες. Οἱ ὑπὸ τὴν Σπάρτην σύμμαχοι συνεκρότουν μὲν στρατιὰν ἐξ 60 χιλ. ὁπλιτῶν, πεφημισμένων, ἰδίως τῶν Σπαρτιατῶν, διὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἀλλ' ἐστεροῦντο στόλου ἱκανοῦ ν' ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὸν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπαρκῶν ἐν γένει χρηματικῶν πόρων (ἀποθεμάτων καὶ φόρων). Οἱ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν δὲ τῶν Ἀθηνῶν συνεκρότουν μὲν στρατιὰν ἐκ 32 χιλ. ἀνδρῶν (29 χιλ. ὁπλιτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 16 χιλ. ἐφρούρουν τὰ τείχη Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ ἄλλα φρούρια τῆς Ἀττικῆς, 1200 ἱππέων καὶ ἱπποτοξοτῶν καὶ 1600 πεζῶν τοξοτῶν), ἀλλ' εἶχον κραταιότατον, ἐκ 300 τριήρων, πολεμικὸν στόλον καὶ ἐπαρκεῖς χρηματικοὺς πόρους (ἀπόθεμα 6.000 ταλάντων καὶ περὶ τὰ 1000 τάλαντα ἐτησίαν πρόσοδον), ἤτοι ἡ μὲν πελοποννησιακὴ συμμαχία συνεκρότει ἰσχυροτάτην κατὰ ξηρὰν δύναμιν, ἡ δὲ τῶν Ἀθηνῶν κραταιοτάτην ναυτικὴν δύναμιν. Οἱ ὑπὸ τὴν Σπάρτην σύμμαχοι εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐπὶ πλέον καὶ τῶν πλείστων Ἑλλήνων τὴν συμπάθειαν, διότι πάντες οἱ ἀριστοκρατικοὶ (καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀριστοκρατικοὶ) ἐμίσουν τὴν πόλιν, ἥτις ἦτο ἑστία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὡς καὶ αἱ ὑποτελεῖς πόλεις τὴν κυρίαρχον, καὶ ὅλοι οἱ πτωχοὶ καὶ ἀπολίτιστοι ἄλλοι Ἕλληνες ἐφθόνουν τὴν πλουσίαν καὶ ἐπιφανῆ διὰ τὸν πολιτισμόν της πόλιν. Εἶχον λοιπὸν οἱ Σπαρτιᾶται ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην.

Πολεμικὰ σχέδια τῶν ἀντιπάλων. Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Πελοποννησίων συμμάχων τὴν ὀρθοτέραν γνώμην περὶ διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου εἶχον οἱ Κορίνθιοι, οἵτινες καὶ μόνοι κατενόουν πῶς ἀποτελεσματικῶς θὰ καταπολεμηθῇ ἡ πολεμικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Οὗτοι λοιπὸν εἰσηγήθησαν τὴν ναυπήγησιν πολεμικῶν πλοίων διὰ τῶν ἱερῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ θησαυρῶν καὶ τὴν συγκρότησιν ἰσχυροῦ στόλου διά τε τῶν ναυπηγηθησομένων νέων πλοίων καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐν Σικελίᾳ δωρικῶν πόλεων (Συρακουσῶν ἰδίως), μετὰ τῶν ὁποίων ὤφειλον νὰ ἔλθουν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἀποστολὴν 200 τριήρων. Διὰ τοῦ κραταιοῦ αὐτοῦ στόλου θὰ ἐπετύγχανον, ὡς ἤλπιζον, καὶ τῶν φόρου ὑποτελῶν τῶν Ἀθηνῶν πόλεων τὴν ἀποστασίαν καὶ τὴν ἐλάττωσιν καὶ ἀφαίρεσιν τῶν οἰκονομικῶν πόρων καὶ τῶν τροφίμων τῶν Ἀθηνῶν καὶ αὐτὴν ἐν τέλει τὴν ἧττάν των διὰ τῆς καταναυμαχήσεως τοῦ στόλου των. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς τὰς ἐν τῇ Μ. Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ πόλεις. Ἀλλὰ καὶ δεύτερον σχέδιον ἐπιθετικοῦ πολέμου, καιριώτατον ἀποδειχθὲν βραδύτερον, ἡ κατάληψις ὀχυροῦ τόπου ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ διαρκὴς ἐνόχλησις τῶν Ἀθηναίων, ἐγκατελείφθη καὶ προετιμήθη ἡ δι' ἐτησίων θερινῶν ἐπιδρομῶν λεηλασία τῆς Ἀττικῆς μὲ τὴν προσδοκίαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐξέλθουν τῆς πόλεως, ὅτε ἡ βεβαία ἧττά των ἀναποτρέπτως θὰ προεκάλει τὴν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων των. Εἰς τὸ ἐφαρμοσθὲν τελευταῖον πολεμικὸν σχέδιον τῶν Πελοποννησίων ἀντέταξεν ὁ Περικλῆς, ὅστις ἦτο ὁ διευθύνων νοῦς τῆς δημοκρατίας, τὸ ἰδικόν του, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄμυνα μὲν κατὰ ξηρὰν μὲ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἀσπίδα, ἐπίθεσις δὲ κατὰ θάλασσαν μὲ τὸν στόλον των ὡς ξίφος. Εἶχε προπαρασκευάσει τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ ἀποθαρρυνθοῦν μὲ τὴν δῄωσιν τῶν ἀγρῶν των, εἶχεν ἐφοδιάσει ἐπαρκῶς διὰ φρουρᾶς καὶ τροφίμων τὰ ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον φρούρια, διὰ νὰ εἶναι καταφύγια κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων τοῦ κτηνοτροφικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας καὶ τῶν κτηνῶν του, εἶχεν ἑτοιμοπόλεμον τὸν στόλον καὶ τὰς πολεμικὰς ἀποθήκας πλήρεις τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὑλικοῦ καὶ ἀρχηγοὺς εἰς πάσας τὰς ὑπηρεσίας ἄνδρας πεπειραμένους. Οὕτω παρεσκευασμένος καὶ ἔχων, ὡς πρῶτος τῶν συμπολιτῶν του, εἰς χεῖράς του τὴν ὅλην διοίκησιν, ἀνέμενε τὴν ἐπίθεσιν, μὴ θελήσας νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ μειονεκτήματος τῶν πολεμίων, νὰ ἐπιτεθῇ ἐνῷ ἐκεῖνοι παρεσκευάζοντο, διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ κοινὴν τὴν ὁμολογίαν ὅτι ἐμμείνας πιστὸς εἰς τὰς τριακονταετεῖς σπονδὰς δὲν ἤρχισε πρῶτος αὐτὸς τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦ Περικλέους οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ἑνιαίαν διοίκησιν, ἐπλεονέκτουν τῶν ἐχθρῶν των, οἵτινες ἐδιχονόουν πολλάκις πρὸς ἀλλήλους διότι ἕκαστος αὐτῶν (Σπαρτιᾶται—Κορίνθιοι—Θηβαῖοι) ἐπεδίωκεν ἴδια συμφέροντα.

Χρονικαὶ περίοδοι τοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος οὗτος εἶναι μία τραγῳδία μὲ τρεῖς πράξεις καὶ πολλὰς σκηνὰς ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν. Ἡ πρώτη διαρκεῖ 10 ἔτη (431—421 π. Χ.)· ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Θηβαίων εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ τελειώνει μὲ τὴν Νικίειον εἰρήνην. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰς τραγικωτέρας σκηνὰς τοῦ πολέμου, τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν *Σικελίαν* καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πανωλεθρίαν των. Καὶ ἡ τρίτη τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ πολέμου, ἤτοι τὰ ἀπὸ τοῦ 412—404 π. Χ. πολεμικὰ γεγονότα. Αὗται εἶναι αἱ τρεῖς φάσεις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κατὰ ταύτας γίνεται καὶ ἡ κατανομὴ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ μεγάλου τούτου πολέμου. Ἡ πρώτη φάσις φέρει συνήθως τὸν τίτλον *Ἀρχιδάμειος πόλεμος* ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου, ὅστις καθ' ἕκαστον ἔτος, πλὴν τοῦ τρίτου καὶ τοῦ πέμπτου, εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ λεηλατεῖ αὐτήν, καὶ ἡ τρίτη τὸν τίτλον *Δεκελεικὸς πόλεμος* ἀπὸ τῆς Δεκελείας τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν καταλαβόντες μονίμως οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον ὁρμητήριον τῶν εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀθηναίων ἐπιδρομῶν των.

Ἀρχιδάμειος ἢ δεκαετὴς πόλεμος.—Αἱ πρῶται μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως ἐν Βοιωτίᾳ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 431 διὰ νυκτερινῆς ἐπιδρομῆς τῶν Θηβαίων εἰς τὰς Πλαταιάς, κατόπιν συνεννοήσεως πρὸς τοὺς προδότας ὀλιγαρχικοὺς τῆς πόλεως ταύτης. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ σφαγὴ τῶν ἐπιδρομέων ὑπὸ τῶν Πλαταιέων ὡς ἀντελήφθησαν οὗτοι ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 300. Ἡ φοβερὰ αὕτη σφαγὴ κατέδειξε μὲ πόσην ἀγριότητα ἔμελλε νὰ διεξαχθῇ ὁ ἐμφύλιος ἐκεῖνος πόλεμος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀφοῦ ἐχρονοτρίβησε μίαν ἑβδομάδα περὶ τὸ παραμεθώριον Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας φρούριον τῆς Οἰνόης, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ τὸ καταλάβῃ, διέδραμε τὸ Θριάσιον πεδίον, τὴν περιοχὴν τῶν Ἀχαρνῶν, καὶ ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντέλης περιοχὴν (συγχρόνως οἱ Θηβαῖοι ἐλεηλάτουν τὴν χώραν τῶν Πλαταιέων), ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου. Ὁ Περικλῆς, καὶ λοιδορούμενος ἀκόμη ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων, οἵτινες ἔβλεπον ἐρημουμένους τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς θαλεροὺς κήπους των, δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἔξοδον στρατιᾶς πρὸς ἀντεπίθεσιν, ἀλλ' ἑτοιμάσας στόλον ἐξ 100 τριήρων καὶ ἐπιβατικὸν στρατόν, ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς λεηλασίαν τῆς χώρας τῶν πολεμίων. Τούτου μεγάλη μοῖρα, μετὰ τῆς ὁποίας ἡνώθησαν καὶ 50 τριήρεις τῶν Κερκυραίων, περιέπλευσε τὴν Πελοπόννησον· καὶ ἀπέτυχε μὲν νὰ καταλάβῃ τὴν Μεθώνην, διασωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ προσδραμόντος πρὸς βοήθειάν της Βρασίδα, ἐλεηλάτησεν ὅμως τὴν χώραν τῶν Ἠλείων. Ἄλλη μοῖρα ἐλεηλάτησε τὴν παραλίαν χώραν τῶν Λοκρῶν, πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ὁποίων ἐκτίσθη φρούριον καὶ ἐγκατεστάθη φρουρὰ ἐπὶ τῆς νησῖδος Ἀταλάντης. Ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις τῆς Αἰγίνης, ἡ ἐκδίωξις τῶν κατοίκων της καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἀγρῶν των εἰς Ἀθηναίους ἐποίκους. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐπελθὼν κατὰ τῆς Μεγαρίδος αὐτὸς ὁ Περικλῆς, μετὰ συμπάσης τῆς πεζῆς ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς, ἠρήμωσε τὴν χώραν. Οὕτως ἔληξε τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου μὲ ἀγρίας λεηλασίας, ἑκατέρωθεν, τῶν πολεμίων χωρῶν καὶ κατεδείχθη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες τὸ κράτος τῆς θαλάσσης, ἠδύναντο νὰ προξενῶσι μεγαλυτέρας βλάβας εἰς τοὺς ἐχθρούς των ἐκείνων τὰς ὁποίας ὑφίσταντο ὑπ' αὐτῶν. Τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων λῆξιν τοῦ α' ἔτους τοῦ πολέμου ἐπηκολούθησεν ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους (*Θουκ.* Β' 2), ὅστις εἶναι ὕμνος τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ μεγαλόνους πολιτικὸς ἐπεδίωξε νὰ ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημα τῶν συμπολιτῶν του μέχρις αὐτοθυσίας χάριν τῆς τιμῆς καὶ τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος καὶ νὰ παρασκευάσῃ τὰς ψυχάς των μετὰ καρτερίας νὰ ὑπομείνουν νέας τῆς τύχης τοῦ πολέμου περιπετείας. Ἀλλ' ἐνῷ παρεσκευασμένοι ψυχικῶς ἀντίκρυσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν νέαν κατὰ τὸ β' ἔτος τοῦ πολέμου (430) εἰσβολὴν τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ ἐκδικούμενοι διὰ ταύτην ἐλεηλάτησαν τοὺς ἀγροὺς τῶν συμμαχίδων τῆς Σπάρτης πόλεων Τροιζῆνος καὶ Ἑρμιόνης καὶ κατέλαβον τὰς Πρασιὰς παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς διὰ τοῦ καταπλεύσαντος εἰς τὴν Ἀργολίδα στόλου των ἐξ 150 τριήρων ὑπ' αὐτὸν τὸν Περικλέα, ἀποτυχόντα μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἐπιδαύρου, ἐπῆλθε συμφορά, ἀπρόβλεπτος ἀπὸ πάντα ἀνθρώπινον ὑπολογισμόν, ἥτις ἔμελλε νὰ λυγίσῃ καὶ τὴν ἀκαμπτοτέραν ἡρωϊκὴν ψυχήν, ὁ λοιμὸς τοῦ θέρους τοῦ 430 π. Χ. Ἡ θανατηφόρος ἐπιδημικὴ αὕτη ἀσθένεια, τυφοειδὴς πυρετός, καλλιεργηθεῖσα μὲ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου καὶ τὸν ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν συνωστισμὸν τῶν κατοίκων ὁλοκλήρου τῆς Ἀττικῆς, προεκάλεσε μὲν τὴν ἐσπευσμένην (μετὰ τεσσαρακονθήμερον ἐπιδρομὴν) φυγὴν τοῦ Ἀρχιδάμου, φοβηθέντος μὴ προσβληθῇ ἡ στρατιά του ὑπὸ τοῦ νοσήματος, ἐξαπέστειλεν ὅμως εἰς τὸν Ἅδην μέγαν ἀριθμὸν μαχητῶν (4.400 ὁπλίτας καὶ 300 ἱππεῖς, ἤτοι τὸ $^1/_4$ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς πόλεως) καὶ ἄπειρον ὄχλον (*Θουκ.* III. 87). Καὶ τῆς μεγάλης ὅμως ταύτης ὑλικῆς ζημίας μεγαλυτέρα ἦτο, ἀνυπολόγιστος, ἡ ἠθική. Ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος κατέστησεν ἀσθενῆ, ὀλιγόπιστον καὶ τὴν ψυχὴν τῶν πολιτῶν. Ἡ δημαγωγία καὶ ἡ διαβολή, ἐπωφεληθεῖσα τῆς ἀποτυχίας τοῦ Περικλέους νὰ καταλάβῃ τὴν Ἐπίδαυρον, εὗρε πρόσφορον τὸ ἔδαφος διὰ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἐναντίον του συκοφαντίαν, ὡς ὑπευθύνου, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, τοῦ πολέμου καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του, κύριοι γενόμενοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐπέτυχον καὶ τὴν ἀποστολὴν πρέσβεων εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ διαπραγματευθῶσι τοὺς ὅρους τῆς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης εἰρήνης. Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως παρετείνοντο ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν Σπαρτιατῶν, διότι οὗτοι ἐπίστευον ὅτι καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τοῦ Περικλέους εἶχε συντριβῆ καὶ ἡ ἐκ τῆς νόσου πανωλεθρία τῶν Ἀθηνῶν ἐπέκειτο. Ἡ ἀβεβαιότης δὲ αὕτη ἐπέτεινε τὴν ἐναντίον τοῦ Περικλέους ἐξέγερσιν καὶ ὁ μέγας πολιτικὸς ἠναγκάσθη νὰ λογοδοτήσῃ διὰ τὴν πολιτικήν του. Λογοδοτῶν ὅμως δὲν ὡμίλησεν ὡς κατηγορούμενος, οὐδὲ κἂν ὡς δημόσιος λειτουργός, ἀλλ' ὡς ἡγεμὼν τῆς δη-

Digitized by Google

μοκρατίας. Ἡ δημηγορία του ἦτο ἔλεγχος τῆς μικροψυχίας καὶ ἀσταθείας τῶν συμπολιτῶν του. Δι' αὐτῆς κατώρθωσεν ὁ Περικλῆς ν' ἀνυψώσῃ καὶ πάλιν τοὺς συμπολίτας του μέχρις ἑαυτοῦ, ἡ ἀποτυχία ὅμως τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τοὺς συστρατήγους του κατὰ τῆς Ποτιδαίας, μετὰ τὴν δήωσιν τῆς Μεγαρίδος, ἀθηναϊκοῦ στόλου, ὅστις ὄχι μόνον δὲν ἐπέτυχε τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀφοῦ μετέδωσε τὴν φθοροποιὸν νόσον εἰς τὴν στρατιὰν τῶν πολιορκητῶν, ἐπέστρεψεν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, ἔγινεν ἀφορμὴ νέων ἐναντίον του διαβολῶν τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες ἐν τέλει ἐπέτυχον τὴν καθαίρεσίν του ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὴν εἰς βαρὺ χρηματικὸν ποσὸν καταδίκην του. Ἡ ἀβουλία ὅμως καὶ ἀνικανότης τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἡ σύλληψις τῶν μελῶν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν ἀποσταλείσης πρεσβείας τῶν Πελοποννησίων διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνός των, μετέστρεψε τὰ πρὸς τὸν Περικλέα συναισθήματα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀνεκήρυξαν οὗτοι τὸν γηραιὸν πολιτευτὴν στρατηγὸν αὐτοκράτορα (*Θουκ.* II, 65.4). Μὲ τὴν ἐκ νέου ἀνάληψιν τῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἔληξε καὶ τὸ β' ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρξε διάφορον τοῦ πρώτου, διότι ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων αἱ πολεμικαὶ ἐνέργειαι ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐπιδρομαὶ καὶ λεηλασίαι τῶν ἐχθρικῶν χωρῶν. Τὸ γ' ἔτος (429) ἤρχισε μὲ ἐπίμονον πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀναγκάσασαν τοὺς πολιορκουμένους, μαστιζομένους καὶ ὑπὸ σιτοδείας, εἰς παράδοσιν καὶ μὲ ἐκστρατείαν τοῦ Ἀρχιδάμου κατὰ τῶν Πλαταιῶν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπεξετάθη ὁ πόλεμος καὶ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, τῆς ὁποίας αἱ πλεῖσται τῶν αὐτονόμων πόλεων ἐτάσσοντο μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀμβρακιωτῶν, τῶν ὁποίων ἡ πόλις ἦτο ἀποικία τῆς Κορίνθου, ἐναντίον τῆς πρωτευούσης τῶν Ἀκαρνάνων Στράτου. Ἐκ τῶν ἄλλων πολεμικῶν ἐνεργειῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ κατὰ θάλασσαν νίκη τοῦ Ἀθηναίου Φορμίωνος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ καὶ ἡ μετά τινα χρόνον ἧττα τούτου παρὰ τὴν Ναύπακτον ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν Κνήμου καὶ Βρασίδα εἶναι αἱ σπουδαιότεραι. Πάντων ὅμως τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ ἔτους τούτου πολὺ σπουδαιοτέρας σημασίας ὑπῆρξε διὰ τὴν τύχην τοῦ πολέμου ὁ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 θάνατος τοῦ Περικλέους, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ νοῦς καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας καὶ ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων του πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὢν ἐν ταὐτῷ καὶ δοκιμώτατος στρατηγός. Τὸν δαιμόνιον τοῦτον ἄνδρα διεδέχθησαν ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν τῆς πόλεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν δημαγωγοὶ μικρᾶς πολιτικῆς καὶ οὐδεμιᾶς σχεδὸν στρατιωτικῆς ἀξίας (Εὐκράτης, Λυσικλῆς, Κλέων καὶ ἄλλοι), ἀφ' ἑτέρου δὲ στρατηγοί, οἵτινες δὲν ἐστεροῦντο μὲν στρατιωτικῆς ἀξίας, ἐστεροῦντο ὅμως πολιτικῆς δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ὁ Νικίας, ὅστις συνεδύαζεν ἐν ἑαυτῷ καὶ πολιτικὴν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀρετήν, ἐστερεῖτο εὐτολμίας καὶ πρωτοβουλίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ, ἂν καὶ ἐστρατήγει ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους. Ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ δ' ἔτους (428) σπουδαιότερα ἦσαν ἡ κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου ἀποστασία τῆς Λέσβου καὶ ὁ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον περιτειχισμὸς τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου, ὅστις ἠνάγκασε 220 Πλαταιεῖς νὰ ἐπιχειρήσουν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡρωϊκὴν ἔξοδον στεφθεῖσαν ὑπὸ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας. Τὸ πέμπτον ἔτος τοῦ πολέμου (427) ἤρχισε μὲ ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων πρὸς τὰς δύο πολιορκουμένας προρρηθείσας πόλεις, τὴν Μυτιλήνην τῆς Λέσβου, πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πολιορκίας τῆς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβάλλουν εἰς ἑαυτοὺς ἔκτακτον εἰσφορὰν 200 ταλάντων, καὶ τὰς Πλαταιάς. Ἡ Μυτιλήνη παρεδόθη κατ' αὐτό, μετ' ἀποστασίαν τοῦ δήμου κατὰ τῶν ἀρχόντων, εἰς τὸν πολιορκοῦντα ταύτην Ἀθηναῖον στρατηγὸν Πάχητα. Τὴν παράδοσιν ἐπηκολούθησε συζήτησις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου περὶ τῆς ἐπιβλητέας ποινῆς εἰς τοὺς στασιάσαντας. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐκαυχῶντο ἄλλοτε ὅτι ἦσαν οἱ προστάται τῶν ἀδυνάτων καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν καταθλιβομένων, λησμονήσαντες τὰς πατροπαραδότους ταύτας ἀρετάς των ἀπεφάσισαν, τῇ προτάσει τοῦ Κλέωνος, τὸν ὁποῖον ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης χαρακτηρίζει ὡς τὸν βιαιότερον τῶν πολιτῶν καὶ ὅστις ἦτο τότε ὁ πειστικώτερος σύμβουλος τῶν Ἀθηναίων, τὴν εἰς θάνατον καταδίκην ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μυτιλήνης, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα εἰς τοὺς λοιποὺς συμμάχους. Εὐτυχῶς τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπεκράτησεν ἡ σύνεσις τοῦ Διοδότου, ὑποδείξαντος ὅτι ἡ πανωλεθρία τῶν Μυτιληναίων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων κακῶν συνεπειῶν τὰς ὁποίας θὰ ἔχῃ, θὰ στερήσῃ αὐτοὺς καὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὰς γενομένας πολεμικὰς δαπάνας καὶ τοῦ ἐν τῷ μέλλοντι φόρου, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θανατωθέντων περιωρίσθη εἰς χιλίους. Δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν περίστασιν ταύτην μόνον ἡ πρᾳότης καὶ ἡ ἐπιείκεια, ἀλλὰ καὶ ἡ στοιχειώδης ἀντίληψις τῶν ὑποχρεώσεών των πρὸς τοὺς συμμάχους των Πλαταιεῖς, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ παρὰ τὰς ὑποσχέσεις των περὶ βοηθείας των εἶχον ἐγκαταλείψει ἀσπλάγχνως, παρέδιδον εἰς τὴν μανίαν τῶν πολιορκητῶν των, οἵτινες καὶ τῷ ὄντι κατέσφαξαν μὲν τοὺς ἐκ λιμοῦ ἀναγκασθέντας νὰ παραδοθῶσι 200 Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναίους, ἐξηνδραπόδισαν δὲ τὰς γυναῖκάς των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετεδόθη τὸ πῦρ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Σικελίαν, ἔνθα ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ τῶν ἰωνικῶν καὶ δωρικῶν πόλεων τῆς νήσου, ὅστις προεκάλεσε τὴν εἰς αὐτὴν ἀποστολὴν ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Ρηγίου, καὶ στάσις ἐν Κερκύρᾳ μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν, ἥτις ἔδωκε τὴν εἰδεχθεστέραν εἰκόνα τῆς ἐξαγριώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦτον πόλεμον. Ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ ἀκολούθου ἔτους (426) σπουδαιοτέρας σημασίας ὑπῆρξαν ἡ ὑπὸ τοῦ Νικίου ἧττα τῶν Βοιωτῶν ἐν Τανάγρᾳ, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Δημοσθένους λεηλασία τῆς Λευκάδος, ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τούτου εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ ἡ ἐπανάληψις τοῦ μεταξὺ Ἀμβρακίας καὶ Ἀκαρνάνων πολέμου. Πολὺ κρισιμώτερα διὰ τὴν τύχην τῆς πρώτης περιόδου τοῦ πολέμου (431—421 π. Χ.) ὑπῆρξαν τὰ ἔτη 425 καὶ 424, ἕβδομον καὶ ὄγδοον τοῦ πολέμου ἔτος, διά τε τὴν εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ πόλεμος κατ' αὐτὰ καὶ τὰς γενομένας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 425 ὁ Δημοσθένης κατήγαγε περιφανῆ νίκην ἐν Ὄλπαις τῆς Ἀμφιλοχίας κατὰ τῶν Ἀμβρακιωτῶν καὶ τῶν Πελοποννησίων, ἥτις ὅμως, ἐκ φόβου τῶν Ἀκαρνάνων μὴ ἀπὸ συμμάχων γίνουν ὑποτελεῖς, δὲν ἔσχε διὰ τοὺς Ἀθηναίους τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ. Πολὺ ὅμως σπουδαία εἰς ἀποτελέσματα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου κατάληψις τῆς Πύλου, ὅτε ἰσχυρὸς ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Σοφοκλέα καὶ Εὐρυμέδοντα ἀπεστέλλετο εἰς Κέρκυραν καὶ Σικελίαν. Ἡ κατάληψις τῆς ὀχυρᾶς ἐκείνης θέσεως, μὲ σκοπὸν νὰ καταστῇ αὕτη μόνιμον ὁρμητήριον κατὰ τῆς Λακωνικῆς, προεκάλεσε τὴν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἀνάκλησιν τῆς ὑπὸ τὸν Ἆγιν ἀποσταλείσης εἰς Ἀττικὴν στρατιᾶς (πέμπτη ἐπιδρομή), τὴν ἀποστολὴν ἰσχυροῦ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Πύλου πελοποννησιακοῦ στόλου καὶ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου Σφακτηρίας. Ἡ κατάληψις ὅμως αὕτη ἀπέβη ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν, διότι μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ στόλου των ὑπὸ τοῦ προσδραμόντος εἰς Πύλον ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐπῆλθεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἐν τῇ νήσῳ, ὅστις ἐξηνάγκασε τὴν Σπάρτην νὰ κάμῃ προτάσεις εἰρήνης (μὲ βάσιν τὴν ἐπαναφορὰν τῆς προπολεμικῆς καταστάσεως), ἀπορριφθείσας τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κλέωνος, ὅστις ἐξ εὐμενείας τῆς τύχης καὶ ἐπανῆλθεν ἐκ Πύλου, ὅπου ἄκων εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ μεταβῇ, ἐν θριάμβῳ μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῶν ἐν Σφακτηρίᾳ Σπαρτιατῶν. Δὲν ὑπολείπεται εἰς σημασίαν τῶν προρρηθέντων πολεμικῶν γεγονότων ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπικράτησις τῶν δημοκρατικῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ὑπὸ τὸν Σοφοκλέα καὶ Εὐρυμέδοντα στόλου, ἐν Κερκύρᾳ, τὴν ὁποίαν ἀτυχῶς ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ τῶν ἀριστοκρατικῶν τὸ φρόνημα κατοίκων αὐτῆς. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέτωπα εἶναι ἐπιθετικοὶ ἀπὸ τοῦ 427—424 π. Χ. Τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ 424 (τῆς λεηλασίας τῶν παραλίων τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, τῆς ὑπὸ τούτων καταλήψεως τῶν Κυθήρων καὶ τῆς Νισαίας τῆς Μεγαρίδος, τῆς πανωλεθρίας τῶν Αἰγινητῶν ἐν Θυρέᾳ τῆς Κυνουρίας, ἔνθα εἶχον ἐγκατασταθῆ μετὰ τὴν ἐκ τῆς νήσου των ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐκδίωξιν, καὶ τῆς ἐν Δηλίῳ ἥττης τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν) σπουδαιότατον διὰ τὰ ἀποτελέσματά του ὑπῆρξεν ἡ ἐξάπλωσις τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Τὴν μεταφορὰν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Μακεδονίαν προεκάλεσεν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολεμικοῦ προγράμματος τοῦ Βρασίδα, τοῦ ἡρωϊκωτέρου καὶ ἱκανωτέρου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῆς Σπάρτης κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Οὗτος, φρονῶν ὅτι ὁ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν πόλεμος πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιθετικὸς καὶ πάλιν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Σπάρτη τὴν ἀποστασίαν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἀποικίδων τῶν Ἀθηναίων, ἔπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἀποστείλουν τοῦτον εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ἔνθα ἔφθασε μετὰ αἰσίαν, μαρτυροῦσαν τὴν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητά του, στρατιωτικὴν πορείαν διὰ τῆς Μεγαρίδος, Ἡρακλείας (τῆς ἐν Τραχῖνι) καὶ Θεσσαλίας καὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ Περδίκκα, ἐν ἀρχῇ, καὶ τῶν Χαλκιδέων, ἔγινε κύριος πλείστων πόλεων (Ἀκάνθου, Σταγείρου, Ἀργίλου, Ἀμφιπόλεως, ἕνεκα τῆς καταλήψεως τῆς ὁποίας ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, Τορώνης, τῶν πόλεων τῆς Ἀκτῆς καὶ ἄλλων) κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος καὶ τὸ ἀκόλουθον (423), κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ μακεδονικὰ ὕδατα ἐναντίον του στόλον ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Νικίαν καὶ Νικόστρατον. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ Βρασίδα κατὰ τὰ δύο προρρηθέντα ἔτη προεκάλεσαν τὴν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (422) ἀποστολὴν αὐτοῦ τοῦ Κλέωνος μετὰ ἰσχυρᾶς στρατιᾶς, καὶ τὴν παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν μάχην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσον ὅ τε ἡρωϊκὸς Βρασίδας καὶ ὁ Κλέων, φεύγων μετὰ τὴν ἧττάν του. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο ἀρχηγῶν τῶν φιλοπολέμων ἐν Σπάρτῃ καὶ Ἀθήναις φατριῶν, αἱ ἀπὸ τοῦ 422 ἀρχίσασαι περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις κατέληξαν εἰς τὴν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 421 π. Χ. συναφθεῖσαν Νικίειον ἐπικληθεῖσαν εἰρήνην, μὲ τὴν σύναψιν τῆς ὁποίας ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου, ὁ δεκαετὴς ἢ πρῶτος πόλεμος, ὡς ὀνομάζει τοῦτον ὁ Θουκυδίδης (Ε' 25), ἢ ἀττικός, ὡς ἐκάλουν τοῦτον οἱ Πελοποννήσιοι, ἢ Ἀρχιδάμειος πόλεμος, τοῦ ὁποίου οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ εἶναι αἱ ἀμοιβαῖαι ἐπιδρομαὶ τῶν ἐμπολέμων εἰς τὰς ἐχθρικάς των χώρας, αἱ λεηλασίαι αὐτῶν, αἱ ἀποστασίαι καὶ ἡ ἀγριότης τῶν παθῶν, ὄχι μόνον ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων κατ' ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει πολιτικῶν φατριῶν μεταξύ των. Εἶχεν ὡς προοίμιον ὁ πόλεμος οὗτος τὴν στάσιν τῆς Ἐπιδάμνου εἰς τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ποτιδαίας εἰς τὴν ΒΑ. αὐτῆς ἀκτὴν καὶ ἤρχισε μὲ ἐπιδρομὰς τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου. Βαθμηδὸν ὅμως ἔγιναν πεδία τῶν μαχῶν αὐτοῦ, πλὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἀνατολικῆς μέσης Ἑλλάδος (Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Βοιωτίας, Λοκρίδος) καὶ ἡ δυτικὴ μέση Ἑλλὰς (ἡ Ἀκαρνανία ἀπὸ τοῦ 429 καὶ ἡ Αἰτωλία ἀπὸ τοῦ 426), αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, ἡ Σικελία (ἀπὸ τοῦ 425) καὶ ἡ Μακεδονία (ἀπὸ τοῦ 424), σύμπασα δηλαδὴ ἡ ἠπειρωτικὴ Ἑλλὰς μετὰ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ ἀποικιῶν της. Δὲν ἐδίστασαν δὲ οἱ Σπαρτιᾶται καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Περσῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμόν των νὰ ἐπιδιώξουν, ἔχοντες ἀνάγκην αὐτῶν ὡς χρηματοδοτῶν πρὸς ναυπήγησιν κραταιοῦ στόλου.

Ἡ Νικίειος εἰρήνη καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς δημιουργηθεῖσα κατάστασις. Τὰ κυριώτερα ἄρθρα τῆς εἰρήνης ταύτης, οὕτως ὀνομασθείσης ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικίου, ὅστις διεπραγματεύθη τοὺς ὅρους της πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτα, ἦσαν τὰ ἑξῆς, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς βάσεώς της ὅτι τὰ κατὰ τὸν πόλεμον παρ' ἑκατέρων κτηθέντα θέλουσιν ἀποδοθῇ: α') τὸ τῶν πεντηκονταετῶν σπονδῶν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων ἑκατέρων κατά τε γῆν καὶ θάλασαν, β') τὸ τῶν διατάξεων, καθ' ἃς ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἡ Ἀμφίπολις καὶ αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς μὲ τὸ Πάνακτον καὶ ἡ Πύλος (Κορυφάσιον), τὰ Κύθηρα, τὰ Μέθανα, ἡ Ἀταλάντη καὶ τὸ Πτελεὸν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, γ') τὸ τῶν διατάξεων τῆς ἀποδόσεως ἑκατέρωθεν τῶν αἰχμαλώτων πολέμου καὶ δ') τὸ τῶν διατάξεων τῆς ἀναγραφῆς τῆς συνθήκης εἰς στήλας, αἵτινες θὰ ἐστήνοντο εἰς τὰ πανελλήνια ἱερά, εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Σπάρτην, καὶ τοῦ ὅρκου τὸν ὁποῖον θὰ ἔδιδον κατ' ἔτος. Ἀλλ' ἡ Νικίειος εἰρήνη ἀπήρεσεν εἰς τοὺς συμμάχους τῆς Σπάρτης Κορινθίους, Μεγαρεῖς καὶ Βοιωτούς, διότι ἡ ἰσχυρὰ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐπεδίωξαν νὰ ἐξαρθρώσουν, διετηρεῖτο ἄθικτος μὲ τοὺς πλουσίους πόρους της καὶ τὸ ἀκμαῖον ἐμπόριόν της. Οἱ Κορίνθιοι μάλιστα συνέπηξαν καὶ χωριστὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν (420 π. Χ.), περιλαβοῦσαν τοὺς Ἀργείους, Κορινθίους, Ἠλείους καὶ Μαντινεῖς, ἥτις ἠνάγκασε τὴν Σπάρτην, φοβηθεῖσαν ἀπομόνωσιν, νὰ συνάψῃ χωριστὴν ἀμυντικὴν μετὰ τῆς Βοιωτίας συμμαχίαν, ἥτις πάλιν προεκάλεσε χωριστὴν ἀμυντικὴν συμμαχίαν Ἀθηναίων, Ἀργείων, Ἠλείων καὶ Μαντινέων, συναφθεῖσαν τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἀθηναίου Ἀλκιβιάδου, ὅστις ἤλπιζε διὰ τῆς δημιουργηθείσης νέας καταστάσεως νὰ ἐκραγῇ νέος πόλεμος πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν φιλοδόξων πολεμικῶν σχεδίων του. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν αἱ φιλόδοξοι ἐλπίδες τοῦ Ἀλκιβιάδου διεψεύσθησαν διὰ τῆς ἥττης τῶν συμμάχων (Ἀργείων, Μαντινέων, Ἀθηναίων) ὑπὸ τοῦ Ἄγιδος παρὰ τὴν Μαντίνειαν (κατ' Αὔγουστον τοῦ 418), βραδύτερον ὅμως ἐπέτυχε καὶ νέαν συμμαχίαν μετὰ τοῦ Ἄργους (417 π. Χ.) καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλῃ τὸ φιλόδοξον πολιτικὸν πρόγραμμά του ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ἐξ ἀφορμῆς αἰτήσεως τῶν πρέσβεων τῶν Ἐγεσταίων ὅπως παράσχουν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς αὐτοὺς τὴν βοήθειάν των ἐναντίον τῶν Σελινουντίων, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Συρακουσῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἠπειλεῖτο ἡ αὐτονομία ἁπασῶν τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ ἑλληνίδων πόλεων. Ἔπεισεν ὁ Ἀλκιβιάδης τοὺς Ἀθηναίους, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ σώφρονος Νικίου, ὅτι ἦτο εὐχερὴς ἡ κατάληψις τῆς πλουσίας νήσου, ὅτι διὰ τῆς κατακτήσεως ταύτης θὰ ἐγίνοντο κύριοι τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, ὅτι θ' ἀπέκλειον οὕτω καὶ ἀπὸ δυσμῶν τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ἐξηνάγκαζον εἰς ὑποταγὴν τὴν ἀγέρωχον Σπάρτην, καὶ μὲ ἐλαφρὰν συνείδησιν ἀπεφάσισαν οὗτοι τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν. Κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον (421—415), ἐν ἔτει 416 π. Χ., ἔγινε καὶ ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς νήσου Μήλου, ἥτις εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν κατὰ τὸ 426, μείνασα οὐδετέρα, καὶ

Digitized by Google

ἡ ἅλωσις αὐτῆς, ἐξαναγκασθείσης πρὸς παράδοσιν ὑπὸ λιμοῦ, ὅστις κατήντησε παροιμιώδης: «Μήλιος λιμός». Τὴν ἅλωσιν ἐπηκολούθησεν ὁ φόνος πάντων τῶν δυναμένων νὰ φέρουν ὅπλα Μηλίων καὶ ὁ ἀνδραποδισμὸς τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τῆς νήσου. Ἡ ἀνοικτίρμων καὶ ὅλως ἀδικαιολόγητος αὕτη πρᾶξις τῶν Ἀθηναίων, ὑποστηριξάντων μάλιστα μετὰ κυνισμοῦ ὅτι αἰώνιος νόμος καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις εἶναι νὰ ἄρχουν οἱ ἰσχυροὶ τῶν ἀσθενῶν (*Θουκ.* Ε' 89.2), θὰ εἶναι διὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην δημοκρατίαν ἓν στίγμα, ἀφοῦ μάλιστα οἱ Μήλιοι ὑπισχνοῦντο νὰ μένουν πάντοτε οὐδέτεροι κατὰ τὸν πόλεμον. Καὶ ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης καὶ ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐκ τοῦ διαρκοῦς ἀγῶνος τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες διετήρουν ἐκεῖ μονίμως στόλον, καὶ τῶν ἄλλων ἀμφιλογιῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, καταφαίνεται ὅτι ἡ Νικίειος εἰρήνη κατ' οὐσίαν οὐδὲ ἓν ἔτος ἴσχυσεν.

Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκστρατείας ἐλήφθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 415 π. Χ., μετὰ ζωηρὰν συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως εἰς δύο ἐκκλησίας τοῦ δήμου, κατὰ τὰς ὁποίας ἐδημηγόρησαν πολλοὶ ἄλλοι καὶ διὰ μακρῶν ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ὁ ἀπόπλους τοῦ στόλου ἐγένετο κατ' Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὑπὸ τρεῖς αὐτοκράτορας στρατηγούς, τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον, μετὰ λαμπρὰν ἑορτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κῆρυξ ἐξεφώνησε τὴν προσήκουσαν εὐχήν, ἔγιναν πλούσιαι σπονδαὶ καὶ ἀντήχησεν ὁ παιὰν ἐν μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων καὶ τοῦ συγκεντρωμένου εἰς τὴν παραλίαν πλήθους (*Θουκ.* ΣΤ' 30—31). Ἡ ἰσχυρὰ αὕτη πολεμικὴ δύναμις, τῆς ὁποίας ἴση ἕως τότε δὲν εἶχεν ἀποπλεύσει ἐξ ἑλληνικοῦ λιμένος, ἀπετελεῖτο, μετὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ προσθήκην εἰς τὸν ἀττικὸν στόλον καὶ τῶν συμμαχικῶν πλοίων, ἐξ 134 τριήρων (αἱ 100 ἦσαν τῶν Ἀθηναίων), 2 πεντηκοντόρων ἐκ Ρόδου, 30 ὁλκάδων σιταγωγῶν, τῶν ὁποίων ἐπέβαινον παντὸς εἴδους τεχνῖται, 100 μικροτέρων ἰδιωτικῶν πλοίων ἐπιταχθέντων καὶ πλήθους ἄλλων πλοίων ἑκουσίως ἀκολουθούντων πρὸς ἐμπορίαν. Ἐπέβαινον δὲ τῶν πλοίων τούτων 5.100 ὁπλῖται (1.500 ἦσαν Ἀθηναῖοι) καὶ 1.400 ψιλοὶ (Κρῆτες τοξόται, Ρόδιοι σφενδονῆται καὶ ἄλλοι), 25.460 ναῦται, ἤτοι ἐν ὅλῳ 36.000 ἀνδρῶν, ἐκτὸς τοῦ δυσυπολογίστου πλήθους τῶν ὁλκάδων καὶ τῶν τεχνιτῶν. Καταπλεύσαντες εἰς Ἰταλίαν οἱ στρατηγοὶ τοῦ στόλου ἀντελήφθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι αἱ διαθέσεις τῶν ἐκεῖ ἑλληνίδων πόλεων ἦσαν ἀφιλόξενοι, ἂν μὴ ἐχθρικαί, διότι οἱ Ταραντῖνοι καὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ οὐδὲ πρὸς ὕδρευσιν ἐδέχθησαν τοὺς ἄνδρας τοῦ στόλου, οἱ δὲ Ρηγῖνοι, τῶν ὁποίων τὴν πόλιν προώριζον ὡς ἀττικὸν ὁρμητήριον, μόλις ἐπέτρεψαν νὰ στρατοπεδεύσουν ἐκτὸς τῆς πόλεως. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς συμβούλιον περὶ τοῦ πρακτέου· καὶ ὁ μὲν Νικίας ὑπεστήριξε νὰ περιορισθῶσι μόνον εἰς καταναγκασμὸν τῶν Σελινουντίων, οἱ δὲ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ ὅτι αἱ πολεμικαί των ἐνέργειαι ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐρύτεραι, διεφώνουν ὅμως καὶ οὗτοι ἀναμεταξύ των, διότι ὁ μὲν Λάμαχος εἶχε τὴν γνώμην ὅτι συμφέρον εἶχον νὰ σπεύσουν πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Συρακουσῶν, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ὑπεστήριξεν ὅτι ἔπρεπε πρότερον διὰ διαπραγματεύσεων νὰ ἐπιδιώξουν τὴν εἰς αὐτοὺς προσχώρησιν τῶν δυσηρεστημένων κατὰ τῶν Συρακουσῶν πόλεων, διότι σκοπός του ἦτο νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ νήσῳ καὶ νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν αὐτῇ. Ἡ γνώμη του κατίσχυσε, ταχθέντος ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ διστακτικοῦ Νικίου. Ἀλλ' ἐνῷ ἤρχισεν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου του διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κατάνης, ἥτις θὰ ἐγίνετο τὸ ἀττικὸν ἐν τῇ νήσῳ ὁρμητήριον, κατέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον ἡ θεωρὶς Σαλαμινία μὲ ἐντολὴν τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ νὰ δώσῃ εὐθύνας διὰ τὴν καθύβρισιν τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ τὴν περικοπὴν τῶν Ἑρμῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐδραπέτευσε τότε εἰς Σπάρτην καὶ οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ὄχι μόνον ἐστερήθησαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀνδρός, ὅστις μόνος, ἴσως, θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ προσέθεσαν, μὲ τὴν ἄκαιρον καὶ ἄστοχον ἐνέργειάν των, παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐμπαθείας τῶν ἀντιπάλων του, εἰς τοὺς ἐχθρούς των ἄνθρωπον ἐπικίνδυνον. Κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 415 ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων, μετ' ἀποτυχίαν καταλήψεως τῆς Μεσσήνης, εἰσέπλευσεν εὐχερῶς διὰ στρατηγήματος εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν καὶ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 414, ἀφοῦ ἔλαβον οἱ δύο στρατηγοὶ νέας ἐπικουρίας, ἤρχισαν παρασκευαζόμενοι διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία διὰ τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑρμοκράτους εἶχεν ἐπαρκῶς ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχυθῇ καὶ διὰ νέων ὀχυρωματικῶν ἔργων. Κατὰ τὸν Ἰούνιον κατέλαβον τὰς Ἐπιπολὰς καὶ ἤρχισαν τὴν περιτείχισιν τῶν Συρακουσῶν, ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ ἀνδρεῖος Λάμαχος. Ἐνῷ ὅμως ἤρχισαν αἱ στενοχωρίαι τῶν Συρακοσίων καὶ ἡ ἅλωσις τῆς πόλεώς των ἐφαίνετο ἄφευκτος, προσῆλθεν ἐπικουρία πρὸς τούτους, ἥτις μετέβαλεν ἄρδην τὴν κατάστασιν. Τῆς ἐκ 2.000 ὁπλιτῶν ἐπικουρίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Γύλιππος, ὁ ἐμπειρότερος τῶν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς Σπάρτης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρασίδα, ἀποσταλεὶς καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Γυλίππου, οἱ Συρακόσιοι ἀναθαρρήσαντες ἀπὸ ἀμυνομένων ἔγιναν ἐπιτιθέμενοι καὶ ἤρχισαν κατασκευάζοντες ἀντιτειχίσματα. Ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηναίων ἤρχισε νὰ γίνεται μειονεκτική, ὅτε ὁ Νικίας, προβλέπων ὅτι κονίστρα τοῦ πολέμου θὰ γίνῃ ὁ λιμὴν τῶν Συρακουσῶν, ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ τὴν βραχώδη ἄκραν Πλημμύριον, διὰ νὰ εἶναι κύριος τοῦ εἴσπλου τοῦ λιμένος, διότι ἤρχισε τότε ἡ πρὸς τοὺς πολεμίους διαρροὴ τῶν ἀκουσίως ἐν τῷ στόλῳ του ὑπηρετούντων ἀνδρῶν καὶ ἡ προσβολὴ τοῦ στρατοῦ του ὑπὸ ἑλωδῶν πυρετῶν, ἐκ τῆς ἀνθυγιεινῆς θέσεως τοῦ παρὰ τὸ Πλημμύριον στρατοπέδου των. Ἐκ τῶν αἰτιῶν τούτων ἐπῆλθεν ἐλάττωσις τοῦ στρατοῦ του, ἐνῷ ἡ τῶν Συρακοσίων ἐμπόλεμος δύναμις ηὐξήθη διὰ τῆς δεξιᾶς ἐνεργείας τοῦ Γυλίππου, ἐπιτυχόντος νὰ συνενώσῃ ἅπασαν σχεδὸν τὴν Σικελίαν εἰς κοινὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα. Ἡ πολεμικὴ κατάστασις ἐπεδεινώθη διὰ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 414 καὶ ὁ Νικίας διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς ἐζήτησεν ἢ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στόλου ἢ τὴν ἀποστολὴν μεγάλων ἐπικουριῶν. Αἱ ζητηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Νικίου ἐπικουρίαι ἀπεστάλησαν, συγκροτηθέντος στόλου ἐξ 73 τριήρων, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον 5.000 καὶ μέγα πλῆθος ψιλῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐμπειροπολέμου στρατηγοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος. Μὲ τὴν ἄφιξιν τῶν ἐπικουριῶν ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἀνεθάρρησε καὶ ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ γενναίου Δημοσθένους εἰς κατάληψιν τῶν Ἐπιπολῶν, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου τῶν στρατηγῶν, ἠνδραγάθησεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὰς καταληφθείσας θέσεις, ὅτε ἐπέδραμον ὑπὸ τὸν Γύλιππον οἱ Συρακόσιοι ἐναντίον του καὶ ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Ἐκεῖ συνεκροτήθη συμβούλιον τῶν στρατηγῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Δημοσθένης, μετὰ διαυγείας ἀντιληφθεὶς τὴν στρατιωτικὴν ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων κατάστασιν, προέτεινε τὴν εἰς Κατάνην ἢ Θάψον ὑποχώρησιν πρὸς ἀνασυγκρότησίν των. Τὴν γνώμην του ἠσπάσθη καὶ ὁ Εὐρυμέδων, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ Νικίας, ἐκ φόβου τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὡς μὴ εὑρίσκων ταύτην τυπικῶς δεδικαιολογημένην, καὶ οἱ δύο ἄλλοι συστράτηγοι, ὁ Μένανδρος καὶ Εὐθύδημος (οἱ ἀντικαταστήσαντες τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ Λάμαχον), καὶ οὕτως ἡ ὑποχώρησις ἀνεβλήθη ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα. Ὅτε ἀπεφασίσθη (27 Αὐγούστου 413), συνέβη ἔκλειψις σελήνης, ἥτις κατετάραξε τὰ δεισιδαίμονα πλήθη καὶ προεκάλεσε νέαν ἀναβολήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Γύλιππος ἔμαθε τὰ τῆς μελετωμένης ὑποχωρήσεως καὶ διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀπόδρασιν τῶν Ἀθηναίων ἐπετέθη κατ' αὐτῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου. Συρακόσιοι καὶ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν μετὰ λύσσης κατ' ἀλλήλων, κατίσχυσαν ὅμως ἐν τέλει οἱ πρῶτοι, διότι ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἠρνήθη νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς τὰ πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνον, ἴσως, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγουν τὴν πανωλεθρίαν· ἀπεφασίσθη τότε ἡ κατὰ ξηρὰν ὑποχώρησις. Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις εἰς χώραν ξένην 40 χιλ. στρατοῦ, διαρκῶς καταδιωκομένου καὶ συχνὰ ἐμπίπτοντος εἰς παγίδας κατὰ τὴν πορείαν του, κατέστη δυσχερεστάτη, καὶ παρὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνάς του περὶ τὸ Ἀκραῖον λέπας, ἐν Πολυζηλείῳ καὶ παρὰ τὸν Ἀσσίναρον ποταμόν, οὗτος ἠναγκάσθη εἰς παράδοσιν, ζωγρηθέντων καὶ τῶν στρατηγῶν του, τοῦ Δημοσθένους καθ' ἣν ὥραν ἀπεπειρᾶτο ν' αὐτοκτονήσῃ ἐν Πολυζηλείῳ, καὶ τοῦ Νικίου παρὰ τὸν Ἀσσίναρον. Ἀμφότεροι οἱ αἰχμαλωτισθέντες στρατηγοί, Δημοσθένης καὶ Νικίας, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ στρατιῶται, περὶ τοὺς 7.000, ἐρρίφθησαν εἰς τὰς λατομίας τῶν Συρακουσῶν. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ ὑπερηφάνου στόλου, ὅστις ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ φιλόδοξον ὄνειρον τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὸ ὁποῖον ἐστοίχισεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἀπώλειαν 40.000 ἀνδρῶν καὶ 160 τριήρων. Ἐλάχιστοι πεπαιδευμένοι Ἀθηναῖοι ἐσώθησαν, γενόμενοι διδάσκαλοι εἰς τοὺς οἴκους τῶν νικητῶν. Ἐκ τῆς περιπτώσεως δὲ ταύτης προῆλθεν ἡ ἀρχαία παροιμία «Ἢ τέθνηκεν ἢ γράμματα διδάσκει».

Ὁ Δεκελεικὸς πόλεμος. Μὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίαν τῆς στρατιᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἔληξεν ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἤρχισεν ἡ τρίτη (413—404 π. Χ.), ἡ τοῦ Δεκελεικοῦ καλουμένου πολέμου, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ Δεκελείας, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιᾶται καταλαβόντες μονίμως, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ κακοῦ τῆς πατρίδος του δαίμονος Ἀλκιβιάδου, εἶχον ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ὁρμητήριον ἀδιαλείπτων κατὰ τῆς Ἀττικῆς ἐπιδρομῶν καὶ καταφύγιον τῶν δούλων (20 χιλ. ἐξ ὅλης τῆς Ἀττικῆς εἶχον καταφύγει εἰς Δεκέλειαν). Διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Δεκελείας ἡ ἐν αὐτῇ λακωνικὴ φρουρὰ ἔγινε κυρία τοῦ ἑνὸς τρίτου τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστέρησε τὰς Ἀθήνας τῆς κυριωτέρας προσόδου των, διότι ἐσταμάτησαν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, καὶ πάσης διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας μετὰ τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἀπέβη λοιπὸν ἡ πολεμικὴ αὕτη ἐνέργεια τῆς Σπάρτης δεύτερον σφοδρὸν πλῆγμα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες, ἂν καὶ ἐστερημέναι στόλου, στρατοῦ καὶ χρημάτων, δὲν εἶχον φθάσει εἰς ἀπόγνωσιν μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐκεῖνα πλήγματα. Ἀλλὰ καὶ τρίτον κατηνέχθη κατ' αὐτῶν πλῆγμα μὲ τὴν συναφθεῖσαν κατὰ τὸ 412 π. Χ. συνθήκην Σπάρτης—Περσίας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ μὲν Σπαρτιᾶται ἀνεγνώριζον τὰ ἐπὶ τῶν μικρασιατικῶν ἑλληνίδων πόλεων κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν Περσῶν (*Θουκ.* VIII, 18), οὗτοι δὲ ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παροχῆς τοῦ μισθοῦ εἰς τὰ πληρώματα τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου. Εἰς τὰ πλήγματα ταῦτα προσετέθη βραδύτερον καὶ ἡ ἀποστασία τῶν συμμάχων των, κατόπιν συνεννοήσεώς των μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν σατραπῶν Τισσαφέρνους καὶ Φαρναβάζου ἀφ' ἑτέρου, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν ἐμπολέμων ἔχουν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου κυριαρχίαν. Καὶ ὅμως πάντα τὰ πλήγματα ταῦτα μετὰ καρτερίας ὑπέστησαν αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ 8 ἔτη, ἀναδειχθεῖσαι μάλιστα καὶ πολλάκις νικηφόροι εἰς τὴν πάλην των ταύτην. Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 413—412, ἀναγνωρίσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι κυρίως ὑπεύθυνοι διὰ τὰ ἀτυχήματά των ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καὶ τὸ πολίτευμά των, ἀνέθεσαν εἰς 10 ἄνδρας, τοὺς προβούλους, νὰ εἰσάγουν πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου πᾶσαν πρότασιν μετὰ ἐπισταμένην μελέτην καὶ ἔγκρισίν της ὑπ' αὐτῶν. Οὕτως ἐπέτυχον τὴν περιστολὴν τῶν δαπανῶν, τὴν ναυπήγησιν νέων πλοίων, τὴν ὀχύρωσιν τοῦ Σουνίου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας τῆς πόλεως μετὰ τῶν συμμάχων της καὶ τὴν ἀναθάρρησιν τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντίπαλοί των δὲν ἔμειναν ἀργοὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα, διότι ὁ μὲν Ἆγις, ἔχων ὁρμητήριον τὴν Δεκέλειαν, ἐπέδραμεν εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Εὔβοιαν, πάντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι πυρετωδῶς εἰργάσθησαν πρὸς ναυπήγησιν πολεμικῶν πλοίων. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 412, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὴν Χίον, ἀπεστάτησαν καὶ ἡ νῆσος αὕτη καὶ αἱ Ἐρυθραὶ καὶ αἱ Κλαζομεναί, κατὰ δὲ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, καὶ ἡ Λέσβος (τὴν ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν μελετηθεῖσαν ἀποστασίαν τῆς Σάμου προέλαβον οἱ δημοκρατικοὶ αὐτῆς, οἵτινες μαθόντες τὰ τεκταινόμενα ἄλλους μὲν τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ ἐξώρισαν). Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες τὴν πιστὴν Σάμον ὁρμητήριον, ἀνέκτησαν τάχιστα τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰς Κλαζομενὰς καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Χίον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἀλκιβιάδης, μισητὸς γενόμενος διὰ τὸν βίον του εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἔφυγε πρὸς τὸν Τισσαφέρνην καὶ παραστήσας εἰς αὐτὸν ὅτι συνέφερε τοὺς Πέρσας νὰ εἶναι ἰσόπαλοι Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη, τὸν ἔπεισε νὰ περικόψῃ τὸν μισθὸν τῶν ναυτῶν τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου (διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ ἰδίου προελήφθη καὶ ἡ συνεργασία φοινικικοῦ καὶ πελοποννησιακοῦ στόλου κατὰ τῶν Ἀθηναίων), παρεσκεύασε δὲ οὕτω τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μετάστασίν του. Ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν συμβάντων τοῦ 411 μεγαλυτέρας σημασίας ὑπῆρξεν ἡ κατάλυσις τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς ἀρχῆς τῶν 400. Τὴν πολιτικὴν ὅμως ταύτην μεταρρύθμισιν δὲν ἀπεδέχθη ὁ ἐν Σάμῳ στόλος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀποτελέσας οὗτος ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐξέλεξε στρατηγούς του τὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Θράσυλλον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος διενήργησε, θυσιάσας τὴν ἰδίαν φιλοτιμίαν εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, τὴν εἰς τὸν στόλον κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου, διότι ἐφρόνει ὅτι μόνον αὐτὸς θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ κυβερνήσῃ τὰ πράγματα τῆς πατρίδος των κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν. Καὶ τῷ ὄντι ἀνεδείχθη τότε ὁ Ἀλκιβιάδης ἄξιος τῆς πατρίδος του, θυσιάσας τὴν φιλαυτίαν του εἰς τὸ συμφέρον της. Δι' αὐτοῦ ἀνεγνωρίσθη ὁ ἐν Σάμῳ στρατὸς ὡς ἡ μόνη νόμιμος ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῇ ἐπιβολῇ του ἱδρύθη τὸ ἄριστον τῶν ἕως τότε πολιτευμάτων ἐν Ἀθήναις διὰ τῆς συγκεράσεως ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας καὶ διὰ τῆς καταργήσεως πάσης μισθοφορᾶς διὰ πᾶσαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐπιτευχθεῖσαν διαλλαγὴν τῶν ἐν Σάμῳ καὶ Ἀθήναις ἐπηκολούθησεν ἡ ψήφισις τῆς καθόδου τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς Ἀθήνας καὶ αἱ νῖκαι τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Ἄβυδον, ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. Διὰ τῶν νικῶν τούτων καὶ τῆς περιφανοῦς ἐν Κυζίκῳ νίκης τοῦ Ἀλκιβιάδου κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (410) ἐξησφαλίσθη καὶ πάλιν ἡ ἐπὶ τῆς θαλάσσης κυριαρχία τῶν Ἀθηνῶν (ἔγιναν τότε καὶ προτάσεις εἰρήνης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλ' ἀπερρίφθησαν κατ' εἰσήγησιν τοῦ δημαγωγοῦ Κλεοφῶντος). Τὴν νίκην τῆς Κυζίκου ἐπηκολούθησεν ἡ ἅλωσις τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸ 409 καὶ ταύτην ὁ κατάπλους τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς Πειραιᾶ, πανισχύρου καταστάντος, κατὰ τὸ 408.

Digitized by Google

Κατὰ τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος ἐπῆλθεν οὐσιώδης μεταβολὴ εἰς τὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ πράγματα. Ἐπῆλθε δὲ ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐκ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου ὡς καράνου τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Σπαρτιάτου Λυσάνδρου ὡς ναυάρχου τοῦ στόλου τῶν Πελοποννησίων. Διὰ τῆς συναφθείσης στενῆς φιλίας τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ἀποκατεστάθησαν αἱ πρότεραι φιλικαὶ σχέσεις Λακεδαιμονίων καὶ Περσῶν καὶ οἱ τελευταῖοι ἔγιναν καὶ πάλιν οἱ χρηματοδόται τῶν πληρωμάτων τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου, ἅτινα ηὐξήθησαν διὰ τῆς μεταστάσεως ναυτῶν ἐκ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐκ τῆς γενομένης αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ των. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἡ ἧττα τοῦ Ἀντιόχου, ἀναπληροῦντος τὸν ἀπόντα Ἀλκιβιάδην, ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ἐν Νοτίῳ (407) ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀπὸ τῆς στρατηγίας καὶ τῆς στερήσεως καὶ πάλιν τῶν Ἀθηνῶν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἱκανωτέρου τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν της. Κατὰ τὸ 406, πλὴν τῶν δευτερευούσης σημασίας ἐχθροπραξιῶν, συνήφθη ναυμαχία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ ὅλου πολέμου, ἡ ἐν Ἀργινούσαις, κατὰ τὴν ὁποίαν κατεστράφη ὁ ὑπὸ τὸν γενναῖον Καλλικρατίδαν, νικητὴν τοῦ Κόνωνος, στόλος τῶν Πελοποννησίων, τῆς ὁποίας ὅμως, ἐκ πολιτικῆς ἀσυνεσίας, οὐδόλως ἐπωφελήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, διότι ὄχι μόνον ἀπέρριψαν τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον τοὺς νικητὰς στρατηγούς, ὡς μὴ διασώσαντας τοὺς κατὰ τὴν ναυμαχίαν ναυαγούς. Ἦσαν καὶ ταῦτα ἀπὸ τὰ συνήθη τῆς δημοκρατίας ταύτης πολιτικὰ ὀλισθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιέπιπτεν ὁσάκις δὲν καθωδήγει ταύτην εἰς τὰς σκέψεις καὶ πράξεις της πολιτικὸς μεγάλου κύρους καὶ ἐπιβολῆς. Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 405, ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως ὁ Λύσανδρος κατὰ τοῦ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ὁρμοῦντος στόλου τῶν Ἀθηναίων, ἐπήνεγκε τὴν τελειωτικὴν πανωλεθρίαν τῆς ναυτικῆς των δυνάμεως, γενόμενος ἄνευ μάχης κύριος τοῦ στόλου των, πλὴν 8 πλοίων, αἰχμαλωτίσας ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ πλήρωμά του καὶ κατασφάξας μετ' ἀγριότητος 3.000 πολίτας Ἀθηναίους. Τὴν συμφορὰν ταύτην (ἰσομεγέθη πρὸς τὴν ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίαν), μετὰ τὴν ὁποίαν αἱ Ἀθῆναι ἔμειναν καὶ πάλιν ἄνευ στόλου (καὶ σχεδὸν ἄνευ στρατοῦ), ἄνευ χρημάτων καὶ ἄνευ ἐλπίδος τινὸς ἀκόμη, ἐπηκολούθησεν ὁ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου ἀρξάμενος ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀποκλεισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον συρρεύσει αἱ φρουραὶ πασῶν τῶν μετὰ τὴν ναυμαχίαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονιῶν καταληφθεισῶν πόλεων τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Λυσάνδρου διὰ νὰ ἐπέλθῃ τὸ ταχύτερον εἰς αὐτὰς ἔνδεια τῶν τροφίμων. Οὔτε ὅμως οἱ ἀπὸ ξηρᾶς πολιορκοῦντες τὰς Ἀθήνας δύο βασιλεῖς (Ἄγις καὶ Παυσανίας), οὔτε ὁ πολιορκῶν ἀπὸ θαλάσσης ταύτας Λύσανδρος ἐπέσπευδον τὴν διὰ τῆς βίας πτῶσιν τῆς πόλεως· ὁ τελευταῖος μάλιστα, ἀφήσας ὀλίγα πλοῖα εἰς Πειραιᾶ πρὸς συνέχισιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἔπλευσεν εἰς Σάμον πρὸς πολιορκίαν ταύτης, ἐμμενούσης σταθερῶς εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα συνῆλθεν ἡ πρώτη ἐκκλησία, ἥτις, οὐδεμίαν σωτηρίαν τῆς πόλεως εὑρίσκουσα, ἐψήφισε τὴν ὑποταγὴν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διατηρήσεως τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν τειχῶν μόνον. Αἱ προτάσεις ὅμως αὗται ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἐν Σελλασίᾳ (παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς). Ἠναγκάσθησαν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ν' ἀποστείλουν δευτέραν πρεσβείαν ὑπὸ τὸν Θηραμένη αὐτοκράτορα πρεσβευτήν, ὅστις δὲν διεπραγματεύθη ἀλλὰ μετέφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς ἐπιβληθέντας ὡς τιμωρίαν διὰ δόγματος τῶν ἐφόρων ὅρους τῆς εἰρήνης, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἐπιεικέστεροι ἐκ τῶν ἀκουσθέντων εἰς τὸ συνέδριον τῶν συμμάχων, ἔνθα οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι προέτειναν τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς χώρας εἰς λιβάδια. Οἱ ὅροι οὗτοι ἦσαν καθαίρεσις τῶν τε μακρῶν τειχῶν καὶ τῶν τῶν λιμένων, περιορισμὸς τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων εἰς μόνην τὴν Ἀττικήν, κάθοδος τῶν φυγάδων, προσχώρησις τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀκολουθοῦν ἐν πολέμῳ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ νὰ παραδώσουν πάντα τὰ πολεμικὰ πλοῖά των (*Ξεν.* Ἑλλ. Β'. 2. 20). Οἱ Ἀθηναῖοι ἤκουσαν μετ' ἀγανακτήσεως τοὺς ὅρους, ἀλλὰ πιεζόμενοι ἀπὸ πενταμήνου ὑπὸ λιμοῦ ὑπέκυψαν. Οὕτως ἔληξεν ὁ πόλεμος, μετὰ 27 ἀκριβῶς ἔτη ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Θηβαίων εἰς Πλαταιάς, μὲ τὴν κάθοδον τῶν φυγάδων, τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν ὑπὸ τὴν αὐλῳδίαν τῶν αὐλητρίδων καὶ μὲ τὴν κατάλυσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀντικατασταθέντος διὰ τῆς ὀλιγαρχίας τῶν 30 τυράννων. Διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων της ἔκβασιν τοῦ πολέμου συνετέλεσαν πολλοὶ παράγοντες, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεροι ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: α') Οἱ περσικοὶ δαρεικοί, διὰ τῶν ὁποίων κατωρθώθη ἡ συγκρότησις κραταιοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου μὲ ἠσκημένα πληρώματα, προσελκυσθέντα εἰς τοῦτον μὲ τὸν διδόμενον μεγαλύτερον μισθόν. Διὰ τοῦ στόλου τούτου ἡ κραταιοτέρα ὡς πολεμικὴ δύναμις τῆς ξηρᾶς πελοποννησιακὴ συμμαχία ἀπέβη ἰσόπαλος, ἂν μὴ ὑπερτέρα, καὶ ὡς ναυτικὴ πολεμικὴ δύναμις. β') Ἡ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν ἀρξαμένη μεγάλη οἰκονομικὴ ἐξάντλησις τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις κατέστησε τὴν πόλιν ἀνίκανον νὰ διατηρήσῃ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχήν της, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Περικλῆς εἶχε στηρίξει τὰς περὶ τελικῆς νίκης τῶν Ἀθηναίων ἐλπίδας του. γ') Ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου, ὅστις ἀνεδείχθη καὶ εἰς πολιτικὰς καὶ εἰς πολεμικὰς ἀρετὰς πολὺ ἀνώτερος τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ μεγαλοφυοῦς, ἀλλ' ἀστάτου, Ἀλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος ἄλλωστε ἠχρηστεύθη ἀπὸ τοῦ 407 π. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· καὶ δ') Ἴσως δὲν συνετέλεσεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐν αὐταῖς διχόνοια τῶν δύο ἀντιπάλων πολιτικῶν κομμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μειοψηφοῦν ἀριστοκρατικὸν πολλάκις εἶχεν ἐξοκείλει εἰς ἀντικαθεστωτικὰς καὶ ἀντεθνικὰς (ἀντιαθηναϊκὰς) ἀκόμη ἐνεργείας.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος μὲ τὴν ἐπέκτασίν του εἰς ἁπάσας τὰς χώρας τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶχεν ἀποβῆ πανελλήνιος, μὲ τὴν διπλωματικὴν δὲ καὶ οἰκονομικὴν ἀνάμειξιν εἰς αὐτὸν καὶ τῶν Περσῶν καὶ παγκόσμιος σχεδόν, ἀφοῦ Ἕλληνες καὶ Πέρσαι (καὶ οἱ τούτων ὑπήκοοι) συναπετέλουν τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὑπῆρξε δὲ οὗτος ὄχι μόνον διὰ τὰς Ἀθήνας, ἑστίαν τότε τοῦ πολιτισμοῦ, καταστροφή, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν μεγάλη συμφορά. Χιλιάδες Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν, πόλεις μεγάλαι τῆς Ἑλλάδος μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς πλοῦτος μέγας κατηναλώθη, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἐσταμάτησαν, τὰ δάση κατεκόπησαν καὶ ὁ κτηνοτροφικὸς τῆς χώρας πλοῦτος ἠλαττώθη. Ἡ ψυχὴ τῶν ἐμπολέμων ἐξηγριώθη καὶ τὰ πολιτικὰ πάθη ὠξύνθησαν, φυγαδεύσαντα τὰς ἑλληνικὰς τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ οἴκτου ἀρετὰς καὶ διὰ τοὺς ἀμάχους ἀκόμη πληθυσμούς. Νικηταὶ καὶ ἡττημένοι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ἀγῶνος σφόδρα ἐξησθενημένοι.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κυριωτέρα καὶ πολυτιμοτέρα ἅμα ἄμεσος διὰ τὸν πόλεμον τοῦτον πηγὴ εἶναι ὁ *Θουκυδίδης* καὶ διὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου ὁ *Ξενοφῶν* (ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς του), ἔμμεσοι δὲ ὁ *Πλούταρχος* (εἰς τοὺς Παραλλήλους βίους του), ὁ *Διόδωρος* καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Κυριώτερα δὲ νεώτερα συγγράμματα, ἐκτὸς τῶν τῶν συγγραφέων τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἢ τῆς ἀρχαιότητος ἐν γένει (*G. Grote, E. Curtius, G. Busolt, J. Beloch, E. Meyer, G. Glotz, Κ. Παπαρρηγοπούλου, Σ. Λάμπρου* καὶ ἄλλων) τὰ ἑξῆς: *J. Beloch*, Die attische Politikseit Perikles (1884).— *G. Busolt*, Der peloponnesische Krieg (1904).— *G. B. Grundy*, Thucydides and the history of his age (1911).— *W. Doenna*, Guerre du Péloponnèse et guerre mondiale.— *A. Ferrabino*, L'impero ateniense (1927).— *G. Pozzio*, Atene, Corinto, Pericle e le cause della guerra peloponnesiaca (1911).— *G. Cousin*, Kyros le jeune en Asie Mineure.— *B. Henderson*, The great war between Athens and Sparta (1927).— *P. Roussel*, La Grèce et l'Orient (1928). — *A. Zimmern* (μετάφρ. *Μ. Τσαμαδοῦ*), Αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (1930).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Πελοποννήσιος (ὁ), θηλ. —α· ὁ κάτοικος τῆς Πελοποννήσου, ὁ ἐκ Πελοποννήσου καταγόμενος, κοιν. *Μοραΐτης*.

Πελοπόννησος. Ἡ μεγαλυτέρα χερσόνησος τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσα τὸ νοτιώτατον τμῆμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ συνδεομένη μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ (πλάτους 5 χλμ.), ὅστις μετεβλήθη ἀπὸ τοῦ 1893 εἰς τεχνητὴν διώρυγα. Ἡ Πελοπόννησος ἀποτελεῖ τὴν νοτιωτάτην χερσόνησον ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 38° 20' 25'' (Ψαθόπυργος Αἰγιαλείας) καὶ 36° 22' 40'' (ἀκρωτήριον Ταίναρον) καὶ τῶν μεσημβρινῶν 23° 32' (ἀκρωτήριον Σκύλαιον Τροιζηνίας) καὶ 21° 06' 30'' (ἀκρωτήριον Τρυπητὴ τῆς Ἤλιδος) Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουϊτς, χωρεῖ δὲ βαθέως πρὸς Ν. ἐντὸς τῆς Μεσογείου, χωρίζουσα τὰ πελάγη Αἰγαῖον (πρὸς Α.) καὶ Ἰόνιον (πρὸς Δ.). Βαθεῖαι κολπώσεις, χωροῦσαι ἐντὸς τῆς παραλίας αὐτῆς πρὸς ὅλας τὰς πλευράς, δίδουσιν αὐτῇ περίπου τὸ σχῆμα φύλλου ἀμπέλου ἢ συκῆς. Ἔχει ἔκτασιν 21.441 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα καὶ πληθυσμὸν (1928) 1.044.235 κατοίκους.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] ***Γεωλογικὴ κατασκευή.*** Εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Πελοποννήσου συμμετέχουν αἱ ἀκόλουθοι τέσσαρες ὀρειναὶ ζῶναι τῆς Ἑλλάδος (βλ. λ. *Ἑλλὰς [Γεωλογ.]*): ἡ ἀδριατικο-ἰόνιος, ἡ τοῦ Ὀλονοῦ-Πίνδου, ἡ τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος καὶ ἡ τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὴν δυτικωτάτην τῶν ὀρεινῶν τούτων ζωνῶν, τὴν ἀδριατικο-ἰόνιον ζώνην, ἀνήκουσι μόνον αἱ ἐκ κρητιδικῶν-ἠωκαινικῶν ἀσβεστολίθων περιοχαὶ τῆς Πύλου.

Τὸ πελοποννησιακὸν τμῆμα τῆς ζώνης Ὀλονοῦ-Πίνδου ἐκτείνεται ὑπὸ μορφὴν ἐπιμήκους ταινίας ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα, τῆς νοτίας δηλαδὴ ἄκρας τῆς Μεσσηνίας, ὑπὲρ τὴν Ἰθώμην, τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτσαίνης, τὸν Ἐρύμανθον (Ὀλονὸν) μέχρι τῆς τάφρου τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Τὰ πετρώματα τῆς ζώνης ταύτης εἶναι κυρίως πυριτικὰ (κερατόλιθοι, κ.λ.π.) καὶ κατὰ δεύτερον λόγον σχιστόλιθοι καὶ πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι, σχηματισμοὶ δηλαδὴ ὄψεως βαθείας θαλάσσης. Οὐσιώδης ἀπολιθωματοφόρος ὁρίζων τῆς ὄψεως ταύτης (καὶ χαρακτηριστικὸς ὅλης τῆς ζώνης Ὀλονοῦ-Πίνδου) εἶναι τὰ στρώματα τῶν πυριτικῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα φέρουν τὰ ἀπολιθωμένα δίθυρα ἐλασματοβράγχια *ἁλοβία* καὶ *δαονέλλα* (ἰδίᾳ τὸ εἶδος *δαονέλλα Styriaca Mojs.*) καὶ πολυάριθμα ἄλλα χαρακτηριστικὰ εἴδη. Τὰ στρώματα ταῦτα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα πετρώματα τῆς ζώνης ταύτης, ἀνήκουν δ' εἰς τὰς βαθμῖδας κάρνιον-κατωτέραν νορικὴν τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην τῶν σχιστολίθων κερατολίθων φαίνεται ὅτι συμμετέχουν πετρώματα τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἂν καὶ τοῦτο δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναντιρρήτως καταδειχθῆ.

Τὰ εἰς τὴν κρητιδικὴν τέλος διάπλασιν ἀνήκοντα τμήματα τῆς σχιστολιθο-κερατολιθικῆς ὁμάδος διακόπονται ὑπὸ ἐγκλεισμάτων κοραλλιογενοῦς ἀσβεστολίθου, φέροντος ρουδιστάς. Ἐν τούτοις συναντῶνται καὶ ἀσβεστόλιθοι ρουδιστοφόροι συνήθους κατασκευῆς, ὡς π.χ. τὴν εἰς κορυφὴν τοῦ Ἐρυμάνθου. Δυτικῶς τῆς ζώνης Ὀλονοῦ-Πίνδου παρουσιάζονται καὶ ἐν Πελοποννήσῳ τμήματα τῆς εἰς τὴν λοιπὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκτεινομένης εὐρείας αἰτωλικῆς ταινίας τοῦ φλύσχου, διακοπτόμενα ὑπὸ τῶν στρωμάτων τοῦ νεογνοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ὁ φλύσχης εἶναι σύστημα κλαστικῶν ἰζημάτων, σχιστῶν δηλαδὴ ἀργίλλων, ἀργιλλοσχιστολίθων, μαργαϊκῶν ἀσβεστολιθικῶν σχιστολίθων, παχέων φαιοπρασίνων στερεῶν, ψαμμιτῶν μετ' ἐνστρώσεων κρυσταλλοπαγῶν (ἰδίᾳ ἐν Μεσσηνίᾳ). Ἐκ τοιούτου φλύσχου συνίστανται κυρίως τὰ δυτικῶς τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλονοῦ τμήματα τοῦ ὄρους Σανταμέρι, τμήματα τῆς δυτικῆς Μεσσηνίας κτλ.

Αἱ τεκτονικαὶ σχέσεις τῆς α' καὶ β' ζώνης παρουσιάζονται παρόμοιαι πρὸς τὰς ἐν τῇ ὑπολοίπῳ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Τὰ ἐπτυχωμένα δηλαδὴ πετρώματα τῆς ἀδριατικο-ιονίου ζώνης παρουσιάζονται ὡς τμήματα αὐτοχθόνων ὀροσειρῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπὸ τὴν ζώνην τοῦ φλύσχου τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου - Αἰτωλίας, ἐνῷ τὰ μεσοζωϊκὰ ἀποθέματα τῆς ζώνης Ὀλονοῦ-Πίνδου ἐπικάθηνται ἐπὶ τοῦ φλύσχου ὡς καλύμματα ἐπωθηθέντα ἐξ ἀνατολῶν καὶ συμπτυχωθέντα μετὰ τοῦ ὑποβάθρου των.

Τὸ πελοποννησιακὸν τμῆμα τῆς ζώνης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καταλαμβάνει κυρίως τὴν χερσόνησον τῆς Ἀργολίδος μετὰ τῆς νήσου Ὕδρας καὶ τοῦ γειτονικοῦ σμήνους μικρῶν νήσων. Εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἐπίσης ἡ ὀροσειρὰ τῶν Γερανείων (Μακρυπλάγι), τὰ Ὄνεια, ὁ Ἀκροκόρινθος, τὸ Πιτσαδέϊκο βουνό.

Τὰ ἀρχαιότατα ἀποθέματα τῆς ζώνης ταύτης ἀνήκουν εἰς τὸ παλαιοζωϊκόν. Πολὺ πιθανὸν κερατοφύραι τινὲς τῆς Ἀργολίδος-Ὕδρας κτλ. καὶ οἱ τόφφοι των νὰ εἶναι δεβονίου ἡλικίας. Πετρώματα τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως συναντῶνται κυρίως εἰς τὴν Ὕδραν (σχιστόλιθοι καὶ γραουβάκαι μετὰ φουσουλινοφόρων καὶ σβαγερινοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς θέσεως Κλιμάκι, μέλανες ἀσβεστόλιθοι μετὰ βραγχιοπόδων), δευτερευόντως δὲ καὶ εἰς τὸ σμῆνος τῶν λοιπῶν ἀργολικῶν νήσων. Εἰς τὴν Ὕδραν εὑρέθησαν ἐπίσης καὶ στρώματα τῆς περμίου διαπλάσεως (σχιστολιθικὰ πετρώματα καὶ ἀσβεστόλιθοι μελανόφαιοι μετὰ λυττονιῶν τῆς Ἐπισκοπῆς, ἀνοικτόχρωμοι ἀσβεστόλιθοι μετὰ νεοσβαγερινῶν καὶ μέλανες δολομιτικοὶ ἀσβεστόλιθοι μετὰ φουσουλινελλῶν τῆς Ὕδρας καὶ τῶν γειτονικῶν νησυδρίων).

Εἰς τὸ παλαιοζωϊκὸν ἀνήκει ἐπίσης καὶ τὸ κατώτερον τμῆμα τῶν σχιστολίθων-ψαμμιτῶν μετὰ χαλαζιακῶν ψαμμιτῶν καὶ λεπτῶν ἐνστρώσεων μαύρων ἀσβεστολίθων, ὡς καὶ τῶν ἐντὸς αὐτῶν διαβασικῶν πυριγενῶν ὑλικῶν τοῦ ὄρους Ἀθέρες τῆς Ἀργολίδος.

Στρώματα τῆς κατωτέρας τριασίου διαπλάσεως εὑρέθησαν εἰς τὸ Κλιμάκι τῆς Ὕδρας (ἐρυθροὶ σχιστόλιθοι καὶ ψαμμῖται), πιθανὸν δ' ὁμήλικα νὰ εἶναι καὶ παρόμοιά τινα πετρώματα τῆς Ἀργολίδος.

Καλύτερον ἀνεπτυγμένα καὶ περισσότερον ἐξηπλωμένα εἶναι τὰ στρώματα τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου διαπλάσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι: α') Ἀσβεστόλιθοι φέροντες πλουσίας ἀπολιθωμένας πανίδας ἀμμωνιτῶν καὶ ἄλλων κεφαλοπόδων, τελείως ἀντιστοίχους πρὸς τὰς ὁμηλίκους των ἀλπικὰς ἐμφανίσεις. Τοιαῦτα στρώματα εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἀργολίδα (κοιλὰς τοῦ Ἀσκληπιείου, λόφος Θεόκαφτα, Ἅγιος Ἀνδρέας) καὶ εἰς τὴν Ὕδραν. β') Σκοτεινόχρωμοι πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ κερατόλιθοι μὲ ἁλοβίας καὶ δαονέλλας τῆς νήσου Ὕδρας. γ') Φαιοὶ ὀγκώδεις ἀσβεστόλιθοι κλπ. περιέχοντες ἀπολιθωμένα κοράλλια καὶ μεγαλόδοντας τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποδιαπλάσεως, ἐξικνούμενοι καὶ μέχρι τῆς μέσης λιασίου - σειρᾶς τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως.

Στρώματα τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως εὑρίσκονται ἐν Ἀργολίδι: α') Ἐρυθροὶ κονδυλώδεις ἀμμωνιτοφόροι, ἀσβεστόλιθοι τῆς ἀνωτέρας λιασίου σειρᾶς. β') Σχιστόλιθοι-κερατόλιθοι μὲ ὀφειτικὰ πετρώματα. γ') Ἀσβεστόλιθοι μὲ δικέρατα τῆς κιμμεριδίου βαθμῖδος καὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ ἐλλει-

Digitized by Google

ψακτινίας τῆς τιθωνείου σειρᾶς τῆς ἀνωτέρας Ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως.

Ἀκολουθοῦν κατόπιν ἐν Ἀργολίδι τὰ στρώματα τῆς παλαιοκρητιδικῆς ἢ κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως, ἀσβεστόλιθοι δηλαδὴ μὲ κεφαλόποδα καὶ ἁρπαγόδας, καθὼς καὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ ῥαδιολίτας καὶ ἱππουρίτας τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς. Φαιοὶ ῥουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι, ἐν πολλοῖς λατυποπαγοειδεῖς, παρουσιάζονται καὶ εἰς τὴν νῆσον Δοκόν.

Ἐκ τῶν πετρωμάτων τέλος τοῦ καινοζωϊκοῦ μόνον τὰ νεογενῆ τοιαῦτα (μάργαι καὶ κροκαλοπαγῆ), ὡς καὶ τεταρτογενῆ πετρώματα καὶ προσχώματα συναντῶνται εἰς τὴν Ἀργολίδα (ἀκτὴ τῆς Κόστας), τὰς νήσους Σπέτσας καὶ Σπετσοπούλαν, καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Ἰσθμοῦ - Χιλιομοδίου, καὶ τὴν βαθμιδωτὴν χώραν Σικυωνίας - Φλιοῦντος καὶ Ἀνατολικῆς Ἀχαΐας.

Εἰς τὰ ὄρη Γεράνεια (Μακρυπλάγι), τὰ ὁποῖα εἶναι ῥηξιγενεῖς προεξοχαί, ὡς καὶ εἰς τινας ῥάχεις καὶ βουνά, τμήματα ἀπομείναντα καταβυθισθεισῶν πτυχοοροσειρῶν, ὡς π. χ. τὰ Ὄνεια ὄρη, τὸν Ἀκροκόρινθον, τὸ Πιτσαδέϊκο βουνὸν κλπ., συναντῶνται πετρώματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἀσβεστόλιθοι (εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον μετὰ κοραλλίων ἀπολιθωμένων) καὶ σχιστόλιθοι - κερατόλιθοι μετ' ὀφειτῶν.

Ἐν Πελοποννήσῳ μεταξὺ τῆς ζώνης τοῦ Ὀλονοῦ-Πίνδου καὶ τῆς ζώνης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰσχωρεῖ σφηνοειδῶς ἑτέρα ζώνη, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς διαφορετικῆς κατασκευῆς τῶν ὀρέων της, δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἰδιαιτέρα ζώνη καὶ ὠνομάσθη *ζώνη τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου*. Συνέχεια αὐτῆς εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα δὲν εἶναι γνωστή. Τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν πετρώματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α') Κρυσταλλοσχιστώδη καὶ ἡμιμεταμορφωμένα πετρώματα. Ταῦτα εἶναι ἰζηματογενῆ πετρώματα διὰ δυναμομεταμορφώσεως μεταβληθέντα. Εἶναι κυρίως μέλανες, ἐνίοτε ὑποπράσινοι, δι' αποσαθρώσεως καθιστάμενοι ἐρυθρωποί, ἀργιλλικοὶ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι καὶ μάρμαρα, δευτερευόντως δὲ πραγματικοὶ ἀνοικτόχρωμοι μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι καὶ σιπολῖναι - χαλαζῖται συνοδεύουν συχνὰ τὰ ἀνωτέρω πετρώματα. Οἱ γνεύσιοι εἶναι πολὺ σπάνιοι. Ἐντὸς τῶν ἀργιλλικῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ἐπαφὴν τούτων μὲ τοὺς ἐπικειμένους «ἀσβεστολίθους τῆς Τριπόλεως», εὑρίσκονται πολὺ συχνὰ φωλεαί, ταινίαι καὶ ἐνίοτε μεγαλύτεραι φλέβες αἱματίτου ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ σιδηρικοῦ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου. Τὸν κεντρικὸν πυρῆνα τῶν πετρωμάτων τούτων ἀποτελεῖ ἡ κεντρικὴ μᾶζα τῆς Λακωνίας. Περαιτέρω συναντῶνται τοιαῦτα πετρώματα ἐν σημαντικῇ ἐξαπλώσει εἰς τὴν Μάνην, τὸν Ταΰγετον καὶ εἰς τὸν Πάρνωνα, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Ταϋγέτου ἀποτελεῖ δίδυμον ῥηξιγενῆ προεξοχήν, χωρισμένην διὰ τῆς αὔλακος τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ, καὶ εἰς τὰ Κύθηρα, πρὸς Β. δὲ καὶ εἰς τὴν Κυλλήνην (Ζήριαν).

β') Παλαιοζωϊκὰ πετρώματα. Τοιαῦτα εἶναι ἀργιλλο-τοφφώδη στρώματα μετὰ λαβραδοριτικῶν καὶ διαβασικῶν πυριγενῶν πετρωμάτων, εὑρέθησαν δ' ἄχρι τοῦδε εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Τυροῦ (μεταξὺ Ἄστρους καὶ Λεωνιδίου), τὰς Κροκεάς, τὰ Χαμοσπήλια (Β.ΒΑ. τοῦ Γυθείου), τὸ Φοινίκι (Πάρνωνος), τὴν Ἀπιδιὰν καὶ τοὺς Μολάους (ὅπου εὑρέθησαν καὶ φουσουλινοφόροι ἀσβεστόλιθοι).

γ') Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων ἐπικάθηται παχεῖα μᾶζα ἀσβεστολίθων, ἡ ὁποία μετὰ τῶν νουμμουλιτοφόρων καὶ ῥουδιστοφόρων μαύρων ἀσβεστολίθων τῆς κρητιδικῆς - ἠωκαίνου τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Philippson ὡς ἑνιαῖον σύμπλεγμα ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων, ἀνῆκον εἰς τὰς διαπλάσεις κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ, καὶ ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ «ἀσβεστόλιθοι τῆς Τριπόλεως» (Tripolitza Kalke). Τὰ κατώτερα ἐν τούτοις ἀνοικτόχρωμα καὶ ἐν μέρει δολομιτικὰ τμήματα τῶν «ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως» τοῦ Philippson περιέχουν, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Rentz καὶ ἄλλων, γυροπορέλλας (ὡς π. χ. ἐν τῇ Κεντρικῇ Πελοποννήσῳ) καὶ μεγαλόδοντας (ὡς π. χ. κάτωθεν τῆς Γκιόζας εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς ἀρχαίας λίμνης τοῦ Φενεοῦ), ἀποτελοῦν δ' οὕτω πως στρώματα ἀρχαιότερα, τῆς τριασίου δηλαδὴ διαπλάσεως. Τούτου ἕνεκα ὁ «ἀσβεστόλιθος τῆς Τριπόλεως» θεωρεῖται σήμερον ὡς σχηματισμὸς περιλαμβάνων ὑπὸ μίαν καὶ τὴν ἰδίαν φάσιν πολλὰς διαπλάσεις, ἀπὸ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι καὶ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ.

δ') Ὑπεράνω τῶν μελανῶν ῥουδιστοφόρων-νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου, τῶν καθ' αὑτὸ δηλαδὴ ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως, ἀκολουθοῦν τὰ πετρώματα τοῦ ἠωκαινικοῦ - ὀλιγοκαινικοῦ φλύσχου, τὰ ὁποῖα πάλιν ἐπικαλύπτονται ὑπὸ φαινομενικῶς ἐκτεταμένων καλυμμάτων μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων (ὡς π. χ. εἰς τὸ ὄρος Ἀρτεμίσιον). Τὰ πετρώματα ταῦτα εἶναι οἱ «ἀσβεστόλιθοι τοῦ Ὀλονοῦ» τοῦ χάρτου τοῦ Philippson, ἀνήκουν εἰς τὴν ζώνην Ὀλονοῦ - Πίνδου καὶ ἀποτελοῦν καλύμματα ἐπωθήσεως ἐπάνω ἀπὸ τὰς διαπλάσεις τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου.

ε') Νεογενῆ τέλος πετρώματα μετ' ἀπολιθωμάτων θηλαστικῶν ζῴων καὶ κοιτασμάτων λιγνιτῶν συναντῶνται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα, εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Μαλέας, εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως κ. ἄ.

στ') Τεταρτογενῆ καὶ ὁλόκαινα προσχώματα πληροῦσι τὸ ὑψίπεδον τῆς Τριπόλεως, συναντῶνται δὲ καὶ εἰς μέρη τινὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα, ὡς καὶ εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως (τεταρτογενῆ μετὰ λειψάνων ἀπολιθωμένων ἐλεφάντων κ.λ.π.).

Ἡφαιστειογενῆ νεώτερα πετρώματα, ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς πτυχωσιγενεῖς ὀρεινὰς ζώνας (πορφυρῖται, διαβάσαι, γάββροι, ὀφεῖται), ἐμφανίζονται μόνον κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Πελοποννήσου καὶ δὴ μόνον εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς μεγάλης ζώνης ῥηγμάτων τῆς Κορινθίας. Τὰ πετρώματα ταῦτα εἶναι κυρίως δακιτικαὶ καὶ ἀνδεσιτικαὶ λάβαι τοῦ Σουσακίου (μεταξὺ Καλαμακίου καὶ Ἁγ. Θεοδώρων), τῶν Μεθάνων καὶ τοῦ Πόρου, αἱ ὁποῖαι ἀνεξεχύθησαν ὑπὸ ἡφαιστείων ἀνηκόντων εἰς τὴν τοξοειδῆ ζώνην ἡφαιστείων τῶν Κυκλάδων καὶ λειτουργησάντων ἐν μέρει κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ κατὰ τὴν τεταρτογενῆ καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν (ὡς π. χ. ἡ τελευταία ἔκρηξις τῆς Καμένης τῶν Μεθάνων τῷ 375 π. Χ.).

Συνοπτικὴ γεωλογικὴ προϊστορία τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε γεωλογικὰς ἐρεύνας καὶ ἰδίᾳ τὰς τελευταίας γεωμορφολογικὰς μελέτας τῶν Dépéret, Philippson καὶ Maull, ἡ γεωλογικὴ προϊστορία τῆς Πελοποννήσου δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἀκολούθως (βλ. καὶ λ. *Αἰγηΐς*):

Περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι, ἐν αἷς καὶ ἡ Πελοπόννησος, ἐξηκολούθουν νὰ θαλασσεύουν ἀκόμη. Ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν οὐχὶ βαθειῶν αὐτῶν θαλασσῶν ἀπετίθεντο καὶ ἐστρώνοντο αἱ μᾶζαι τῶν ἀσβεστολίθων, ἀργιλλικῶν σχιστολίθων καὶ λοιπῶν μεσοζωϊκῶν πετρωμάτων. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν οἱ πρῶτοι χρόνοι τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀπετέθησαν αἱ ἠώκαινοι ἀσβεστόλιθοι καὶ ὁ φλύσχης, μετὰ ταῦτα δ' ἤρχισαν νὰ γίνωνται αἱ μεγάλαι ἀλπικαὶ πτυχώσεις, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς μετὰ τοῦ Αἰγαίου, τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν Ἰονίων νήσων ἀνεδύθη ἀπὸ τὴν θάλασσαν διὰ πρώτην φορὰν ὁλόκληρος καὶ ἀπετέλεσε τὴν Αἰγηΐδα. Τμῆμα τῆς Αἰγηΐδος συνεχόμενον μετὰ τοῦ κορμοῦ αὐτῆς ἦτο καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Μετὰ τὰς πτυχώσεις ταύτας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μειοκαίνου ὑποπεριόδου μεγάλα τμήματα τῆς Ἑλλάδος ὑφίστανται τὴν ἀποκομιστικὴν ἐνέργειαν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων καὶ συνεπείᾳ αὐτῆς δημιουργοῦνται ἐπ' αὐτῶν μεγάλαι ἰσοπεδωμέναι ἐπιφάνειαι, εἰς διάφορα ὕψη ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς τότε θαλάσσης. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐδημιουργήθησαν τρεῖς τοιαῦται ἰσοπεδωμέναι ἐπιφάνειαι, ἐξ ὧν ἡ μία, ἡ ὑψηλοτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη, εἶναι ἡ τοῦ *Μαινάλου*, ἑτέρα ἡ τῆς *Ἀρκαδικῆς κεντρικῆς ἅλύσεως ὀρέων* καὶ ἡ τρίτη ἡ τῆς *Δυτ. Ἀρκαδίας*. Αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαιόταται ἰσοπεδωμέναι ἐπιφάνειαι διακόπτονται ὑπὸ τῶν καταβυθίσεων, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ γίνωνται κατὰ τὸ τέλος τῆς μειοκαίνου καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δηλαδὴ ἔγιναν διαρρήξεις στρωμάτων εἰς τεμάχη, ὡς καὶ μετακινήσεις καὶ καταβυθίσεις τῶν διαρραγέντων τεμαχῶν. Συνεπείᾳ τοιούτων διαρρήξεων καὶ καταβυθίσεως τεμαχῶν ξηρᾶς ἡ Πελοπόννησος ἀπεχωρίσθη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον ὁ Κορινθιακὸς κόλπος ἐσχηματίσθη τότε βραχίων θαλάσσης, πλατύτερος τοῦ σημερινοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸς Ἀνατολὰς ἐπεξετείνετο διὰ τοῦ μέρους τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ καὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Μεγάρων. Οὕτω πως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου ἡ Πελοπόννησος ἦτο τελεία νῆσος. Συγχρόνως, καὶ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀνωτάτης ἰσοπεδωμένης ἐπιφανείας, ἐλάμβανε χώραν καὶ ἔξαρσις τῆς Πελοποννήσου κατ' ἄξονα διήκοντα διὰ τοῦ Μαινάλου, παρὰ τὰ Ἀργολικὰ-Ἀρκαδικὰ παραμεθόρια ὄρη καὶ διὰ τοῦ Πάρνωνος. Συνεπείᾳ τῆς ἐξάρσεως ταύτης ἀμφότεραι αἱ ἀρχαιόταται ἐπιφάνειαι ἔλαβον κεκλιμένην θέσιν.

Καὶ νῦν ἄρχεται μεγαλυτέρα καταβύθισις καὶ περαιτέρω διαμόρφωσις τῶν μεγάλων καταβυθισμάτων τῆς Πελοποννήσου. Ὁ κόλπος τῆς Ἄνω Ἤλιδος καὶ τὸ μεταξὺ τῆς βορείου Πελοποννήσου καὶ Ἀρκαδίας βύθισμα τοῦ Ἄνω Λάδωνος διευθύνονται ἐγκαρσίως πρὸς τὰς πτυχώσεις, ἐνῷ τὸ βύθισμα τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας λοξῶς πρὸς αὐτάς. Ἐν ἀντιθέσει ἄλλα βυθίσματα διήκουν κατὰ τὴν Β. ΒΔ.—Ν. ΝΑ. διεύθυνσιν τῶν πτυχώσεων, πολλαχοῦ ὅμως διατέμνοντα αὐτήν. Ταῦτα εἶναι τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ βυθίσματος τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας, ὁ Μεσσηνιακὸς κόλπος καὶ τὸ μεσσηνιακὸν ταπείνωμα, τὸ μέγα ἑνιαῖον εὐθύγραμμον βύθισμα Λακωνικοῦ κόλπου - λεκάνης Σπάρτης - τάφρου τοῦ Εὐρώτα - λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως, ὁ κόλπος τοῦ Ναυπλίου, ἡ πεδιὰς τοῦ Ἄργους. Ἡ περαιτέρω βύθισις τῶν ἀνωτέρω καταβυθισμάτων διὰ νέων ἐγκατακρημνίσεων ἐμόρφωσεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν βυθισμάτων τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας τὸν σημερινὸν περὶ τὰ 600 μ. κείμενον καρστικὸν πυθμένα της, ὁ ὁποῖος ἐκαλύφθη μετὰ ταῦτα ὑπὸ ποταμίων προσχωμάτων. Εἰς τὰ ἄλλα βυθίσματα (ἐξαιρέσει τοῦ τοῦ Λάδωνος) ὡς καὶ εἰς τὰ περιφερειακὰ παράκτια τοιαῦτα ἀπετέθησαν κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον ἀποθέματα θαλάσσια, ὡς καὶ τοιαῦτα ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων (μάργαι, ἄργιλλοι, ἄμμοι, ἀμμοπορώδεις ἀσβεστόλιθοι, κροκαλοπαγῆ μετὰ κοιτασμάτων λιγνιτῶν).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποθέσεως τῶν παχέων πλειοκαινικῶν ἀποθεμάτων ἐλάμβανε χώραν σὺν τῇ καταβυθίσει τῶν ἰζημάτων καὶ βραδεῖα ἔξαρσις τῶν ὑπολοίπων τμημάτων, ὡς καὶ διάβρωσις αὐτῶν καὶ σχηματισμὸς κοιλάδων εἰς αὐτά. Συνεπείᾳ τῆς ἐξάρσεως ταύτης καὶ αὐτὰ τὰ στρώματα τῶν διαφόρων λεκανῶν πολλαχοῦ λαμβάνουν κεκλιμένην θέσιν καὶ διαρρήγνυνται ὑπὸ μεταπτώσεων εἰς τεμάχη, ἅτινα εἶναι μετακινημένα.

Κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον ἀποτίθενται καὶ ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ βραχίονος θαλάσσης αἱ πλειόκαινοι μάργαι. Συγχρόνως ὅμως ὁ πυθμὴν τοῦ θαλασσίου αὐτοῦ βραχίονος, ἐνῷ κατεχώνετο μὲ τὰς μάργας, ὑφίστατο καὶ συνεχῆ καταβύθισιν. Ἕνεκα τούτου κατωρθώθη νὰ ἀποτεθοῦν ἐντὸς αὐτοῦ μάργαι καὶ κροκαλοπαγῆ πάχους πλέον τῶν 1.000 μ. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου γίνεται καὶ σημαντικὴ ἀποχώρησις τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ἦτο γενικὴ εἰς ὅλην τὴν ἀκτὴν τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Συνεπείᾳ τῶν δύο αὐτῶν γεγονότων (ἀποχώρησις τῆς θαλάσσης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀπόθεσις καὶ συσσώρευσις ἀφ' ἑτέρου τεραστίου πάχους μαργῶν καὶ κροκαλοπαγῶν) ὁ βραχίων τῆς τότε κορινθιακῆς θαλάσσης κατεχώσθη καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου μετεβλήθη εἰς εὐρυτάτην κοιλάδα, ἡ ὁποία ἥνωνε τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ πυθμὴν τῆς κοιλάδος αὐτῆς εὑρίσκετο εἰς ὕψος πολὺ αἰσθητῶς ἀνώτερον τῆς ἐπιφανείας τῆς σημερινῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ τέλος τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου αἱ τεκτονικαὶ κινήσεις εἰς τὸ μέρος αὐτὸ γίνονται ἐντονώτεραι. Συνεπείᾳ τούτων γεννῶνται ῥήγματα παράλληλα, διευθύνσεως ἐξ Α. πρὸς Δ. Τὰ ῥήγματα ταῦτα ἔκοψαν τὰ πλειοκαινικὰ στρώματα (τὰς μάργας δηλαδὴ καὶ τὰ κροκαλοπαγῆ) εἰς τεμάχη, τὰ ὁποῖα μετεκινήθησαν, καταβυθισθέντα κλιμακοειδῶς, καὶ οὕτω πως ἐσχηματίσθησαν αἱ διαδοχικαὶ βαθμίδες τῆς βαθμιδωτῆς χώρας, τῆς Φλιοῦντος - Σικυωνίας - ἀνατολικῆς Ἀχαΐας, αἱ ὁποῖαι βαθμίδες κατεκρημνίσθησαν πρὸς τὸν ἄξονα τῆς μεγάλης τότε κορινθιακῆς κοιλάδος. Αἱ τεκτονικαὶ κινήσεις προκάλεσαν ἐπίσης (ἐκτὸς τῶν διαρρήξεων) καὶ ἀνυψώσεις διαφόρων τεμαχῶν τῆς περιοχῆς. Συνεπείᾳ τῶν ἀνυψώσεων τούτων τὰ κροκαλοπαγῆ στρώματα ἀνυψώθησαν πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἐσχημάτισαν ὄρη ὕψους ἀπὸ 800 μ. (εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα) μέχρι 1.750 μ. (εἰς τὸ Μαῦρον Ὄρος) καὶ 550 μ. (περὶ τὰ Γεράνεια). Ἡ θάλασσα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποσυρθῆ μέχρι πέραν τῶν Ἰονίων νήσων. Ἀρχίζει τώρα ἡ τεταρτογενὴς περίοδος τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ὑπὸ τῶν καταπιπτόντων ὑδάτων τῶν ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν σχηματιζομένων χειμάρρων καὶ ποταμῶν ἡ μεγάλη κορινθιακὴ κοιλὰς διαβιβρώσκεται ποικιλοτρόπως. Κοιλάδες διανοίγονται εἰς τὰς πλευρὰς της καὶ ἐπὶ τοῦ πυθμένος της. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἀρχίζει ἡ πρὶν ἀποσυρθεῖσα θάλασσα νὰ ἐπικλύζῃ ἐκ νέου τὴν ξηράν. Διεισδύει εἰς τὴν κορινθιακὴν κοιλάδα συγχρόνως καὶ ἐκ τῶν δύο ἄκρων αὐτῆς, ἀπ' ἀνατολῶν δηλαδὴ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ ἀπὸ δυσμῶν διὰ τῆς περιοχῆς τῶν Πατρῶν. Συνεπείᾳ τούτου ὁ βραχίων τῆς κορινθιακῆς θαλάσσης, ὁ Κορινθιακὸς κόλπος, ἐπανεχατεστάθη καὶ ἡ Πελοπόννησος γίνεται πάλιν νῆσος, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πλειοκαίνου ὑποπεριόδου. Ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ αὐτοῦ κόλπου ἀποτίθενται καὶ πάλιν διάφοροι προσχώσεις (μάργαι ἀμμώδεις, ἄμμοι καὶ χάλικες, ψαμμῖται, κροκαλοπαγῆ) πλειστοκαινικῆς ἡλικίας. Περὶ τὸ τέλος τῆς τεταρτογενοῦς ἐποχῆς ἐπαναρχίζουν πάλιν ἔντονοι αἱ τεκτονικαὶ μετακινήσεις τῶν στρωμάτων τῆς ὅλης αὐτῆς περιοχῆς. Πάλιν ἐκεῖ, ὅπου εἶχον γίνει ἀναψώσεις τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων, ἐκεῖ πολὺ γίνονται καὶ τώρα ἀνυψώσεις καὶ τὰ ἐν θαλάσσῃ σχηματισθέντα πλειστοκαινικὰ στρώματα ἀνυψοῦνται. Συγχρόνως γεννῶνται πάλιν νέα παράλληλα ῥήγματα, τὰ ὁποῖα ἔκοψαν καὶ τὰ πλειστοκαινικὰ στρώματα εἰς βαθμίδας, κατακρημνισθείσας πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόλπου. Ἡ διῶρυξ παρουσιάζει θαυμασίως καθαρὰ τὰ διάφορα στρώματα κατατεμαχισμένα καὶ κατακρημνισμένα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ἀνυψωμένου κεντρικοῦ μέρους τοῦ ἰσθμοῦ. Δι' αὐτῶν τῶν ἀνυψώσεων, τῶν διαρρήξεων καὶ τῶν διαδοχικῶν κατακρημνίσεων ἐσχηματίσθη, ὅπως εἶναι σήμερον, ἡ μορφολογία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῆς περὶ τὸν ἰσθμὸν πε-

Digitized by Google

ριοχῆς. Συνεπείᾳ τῶν **τελευταίων καταβυθίσεων** ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ διάφορα βάθη τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τοῦ ὁποίου τὸ βαθύτερον μέρος, ἡ κεντρική του δηλαδὴ τάφρος, ἔχει βάθος 700 μέτρων καὶ εὑρίσκεται μεταξὺ Ἀκράτας καὶ Δερβενίου, ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου ἔχει γίνει καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀνύψωσις (τὸ Μαῦρον ὄρος) τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων. Ὁ ἰσθμὸς καθίσταται οὕτω πως τότε ἡ περιοχὴ συμβολῆς δύο διαφόρων συστημάτων ρηγμάτων καὶ ἐνῷ αἱ ἑκατέρωθεν βαθμῖδες μετακινοῦνται καταβυθιζόμεναι πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κόλπου, ὁ κυρίως ἰσθμὸς ἀνυψοῦται ἐν εἴδει ρηξιγενοῦς προεξοχῆς (Horst) ἢ χερσαίας γεφύρας, ἀποχωρίζων τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ἑνώνων τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἐνῷ αὐτὰ συνέβαινον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, εἰς τὴν ὑπόλοιπον Πελοπόννησον ἐσχηματίσθη δι' ἀποκομίσεως νέα ἰσοπεδωτικὴ ἐπιφάνεια κατὰ τὴν ἀνωτάτην πλειόκαινον ἐποχὴν ἢ τὴν ἀρχαιοτάτην τεταρτογενῆ ὑπὲρ τὰ πλειόκαινα στρώματα εἰς τὰ διάφορα βυθίσματα, ἐπεκταθεῖσα ἐν μέρει καὶ ὑπὲρ τὰ τεμάχη καὶ τὰ κράσπεδα τῶν παλαιοτέρων ὀροσειρῶν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἰσοπεδωτικὴν ἐπιφάνειαν ἀνήκουν π. χ. ἡ σημερινὴ κρασπεδικὴ βαθμὶς εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως, ὁ πυθμὴν τῆς τάφρου τοῦ Εὐρώτα, ἡ πλειοκαινικὴ βαθμὶς τῶν δυτικῶν ποδῶν τοῦ Πάρνωνος, ἡ ὑψηλὴ ἐπιφάνεια τῆς Ἄνω Ἤλιδος, αἱ ὑψηλαὶ ἐπιφάνειαι τῶν ἐκ κροκαλοπαγῶν ὀρέων τῆς βορείου Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰ βόρεια τοῦ πεδίου τοῦ Ἄργους, ὡς καὶ εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς χερσονήσου Ἀργολίδος, ἡ «Ἀργολικὴ κρασπεδικὴ βαθμὶς» τοῦ Maull. Ἡ ἰσοπεδωτικὴ αὐτὴ ἐπιφάνεια ἐξήρθη κατόπιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πολλαχοῦ δὲ διερράγη ὑπὸ μεταπτώσεων τῶν στρωμάτων καὶ ἔλαβε καὶ κεκλιμένην θέσιν (Ἄνω Ἦλις, Μεσσηνία καὶ ἀλ.). Συγχρόνως δι' ἐγκατακρημνίσεως, ἀποκομίσεως καὶ ἰσοπεδώσεως, ἀπομακρύνσεως ὑλικῶν ἐσχηματίσθησαν καὶ διεμορφώθησαν περαιτέρω αἱ βαθύτεραι λεκάναι (ὡς π. χ. ἡ βαθυτέρα ἐπιφάνεια τῆς Μεγαλοπόλεως 430 μ., ἡ λεκάνη τῆς Σπάρτης, τὸ πεδίον Ἄργους, ὁ κόλπος Ναυπλίου, ἡ ἄνω Μεσσηνιακὴ λεκάνη κλπ.).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν νεωτάτων τούτων μεταπλειοκαινικῶν ἐξάρσεων καὶ συνιζήσεων τῶν βυθισμάτων καὶ κατὰ τὰ διαλείμματα, κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ κινήσεις αὗται δὲν ἐγίνοντο, ἐσχηματίζοντο διὰ τῆς ἀποκομιστικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων νεοτεταρτογενεῖς ἐπιφάνειαι βαθμίδων, ἐν μέρει κοιλαδοβαθμῖδες (Ἀλφειοῦ, Εὐρώτα), ἐν μέρει παράκτιοι βαθμῖδες (π. χ. ἡ εἰς ὑψόμ. 300 μ. βαθμὶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ πεδίου τοῦ Ἄργους, αἱ μεγάλαι παράκτιοι βαθμῖδες τῆς Μεσσηνίας, Λακωνίας καὶ τῶν παρακτίων λόφων τῆς Ἤλιδος, αἱ ὁποῖαι ὅμως πιθανῶς νὰ εἶναι καὶ ἀρχαιότεραι ἀνωπλειοκαινικαὶ-παλαιοτεταρτογενεῖς ἢ νὰ ἐσχηματίσθησαν καὶ κατὰ τὰς δύο ἐποχάς). Ἐπακολουθεῖ μετὰ ταῦτα ἡ συνίζησις τῆς σημερινῆς ἀκτῆς εἰς ὅλα τὰ ἀνατολικὰ καὶ νότια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐνῷ τὰ βόρεια καὶ βορειοδυτικὰ δὲν προσεβλήθησαν ὀφθαλμοφανῶς ὑπ' αὐτῆς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι αἱ μεταπλειοκαινικαὶ κινήσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον διεξήχθησαν ἐν τῷ συνόλῳ των ὑπὸ μορφὴν εὐρείας ἀναθολώσεως ἀπὸ τῶν σημερινῶν ἀκτῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ἐχούσης ἄξονα Β. ΒΔ.—Ν. ΝΑ. κατευθύνσεως. Πρὸς Ν. ἡ ἀναθόλωσις αὕτη ἐτριχάσθη εἰς τρεῖς μικροτέρας, τῆς Μεσσηνίας, Ταϋγέτου, Μάνης καὶ Πάρνωνος. Ἡ ἀναθόλωσις αὕτη ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως ἔντονος εἰς τὴν βόρειον Πελοπόννησον.

Σεισμοί. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων καταφαίνεται καὶ ἡ αἰτία τῶν συχνῶν τεκτονικῶν σεισμῶν, οἱ ὁποῖοι συμβαίνουν εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι εἰς νεωτέρους γεωλογικοὺς χρόνους ὑπέστησαν διαρρήξεις τῶν στρωμάτων των καὶ μεγάλας διαταράξεις καὶ μετακινήσεις τῶν διαρραγέντων τεμαχῶν. Ὁσάκις τὰ μετακινημένα αὐτὰ τεμάχια ὑφίστανται διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας των καὶ ἀναγκάζονται νὰ μετακινηθῶσιν ἐκ νέου, παράγονται τεκτονικοὶ σεισμοί.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον δύο εἶναι αἱ μεγάλαι σεισμικαὶ περιοχαί: 1) ἡ μεγάλη ρηξιγενὴς καὶ διατεταραγμένη ζώνη τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ ἰσθμοῦ μέχρι Πατρῶν) καὶ 2) ἡ νοτιοδυτικὴ ἄκρα τῆς Πελοποννήσου (Μεσσηνία). Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα συνέβησαν ἐπίσης μεγάλοι σεισμοὶ εἰς τὴν τάφρον τοῦ Εὐρώτα, ὅπου κατὰ τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς χρόνους φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἀρκετὴ ἠρεμία.

Ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα. Ἡ Πελοπόννησος δὲν ἐγκλείει μέγαν ἀριθμὸν εἰδῶν ἐκμεταλλευσίμων μεταλλευμάτων ἢ καὶ χρησίμων πετρωμάτων. Ἐκμετάλλευσις σιδηροπυρίτου γίνεται εἰς τὰ μεταλλεῖα Ἑρμιόνης (770 τόνν. τῷ 1928, 3399 τόνν. τῷ 1929, 4808 τόνν. τῷ 1930, περιεκτικότητος εἰς θεῖον 38 %). Ἡ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐντατικὴ ἐξόρυξις λιγνιτῶν ἐκ κοιτασμάτων ἐμφανιζομένων εἰς πολλὰς θέσεις τῆς Πελοποννήσου ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων περιωρίσθη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κορώνης (8.819 τόνν. τῷ 1928, 11.236 τῷ 1929, 6.005 τῷ 1930). Ἡ ἐξόρυξις ἀσφαλτομιγοῦς ἀσβεστολίθου (περιεκτικότητος 8 % εἰς πισσάσφαλτον) εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μαραθουπόλεως (περιφέρεια Γαργαλιάνων) ἐξακολουθεῖ (3.173 τόνν. τῷ 1928, 1.196 τῷ 1929, 1.548 τῷ 1930).

Μεταλλευμάτων μαγγανίου, περιεκτικότητος εἰς μαγγάνιον (Mn) 35 % 40,25 % καὶ εἰς πυρολουσίτην (MnO_2) 83—84 % ἐγένετο ἐξόρυξις εἰς τὴν περιφέρειαν Καλαμῶν - Μελιγαλᾶ καὶ δὴ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χωρίων Λέϊκα (200 τόνν. τῷ 1929), Κρημνισμένη Καλαμῶν (120 τόνν. τῷ 1928), Μποντιὰ Μελιγαλᾶ (100 τόνν. τῷ 1929, 500 τόνν. τῷ 1930) καὶ Ζερμπισίων (155 τόνν. τῷ 1930). Μεταλλευμάτων σιδήρου ἐγένετο ἐκμετάλλευσις εἰς τὴν περιοχὴν Ἁγίου Ἐλισσαίου τῆς χερσονήσου τῆς Μαλέας (12.300 τόνν. τῷ 1928, 15.250 τῷ 1929 καὶ 23.000 τῷ 1930, περιεκτικότητος εἰς σίδηρον μεταλλικὸν 36—40 %) καὶ εἰς τὴν Λακωνίαν (1.400 τόνν. τῷ 1928, 70 τῷ 1929 καὶ 25 τῷ 1930, περιεκτικότητος εἰς σίδηρον μεταλλικὸν 48—55 % καὶ εἰς διοξείδιον πυριτίου 12—18 %).

Τῶν ὡραίων μαρμάρων τῆς Πελοποννήσου (Ταϋγέτου, τοῦ ὡραίου ἐρυθροῦ ἢ Rosso antico τῶν Δαμαριστίκων τῆς Α. πλευρᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ταϋγέτου, τῶν Δολιανῶν κλπ.), ὡς καὶ τοῦ παρὰ τὰς Κροκεὰς ἐμφανιζομένου καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πολὺ ἐκτιμωμένου, ὡραίου ἀρχιτεκτονικοῦ διακοσμητικοῦ κροκεάτου λίθου (Porfido verde antico=λαβραδοριτικὸς πορφυρίτης) δὲν γίνεται πλέον ἐξόρυξις.

Σημερινὸς σπουδαῖος οἰκοδομικὸς λίθος εἶναι ὁ πῶρος (ἀσβεστολιθικὸς ψαμμίτης, κοιν. πωρί), ἐμφανιζόμενος σχεδὸν πανταχοῦ ἐντὸς τοῦ νεογενοῦς. Συστηματικὴ ἐξόρυξις τούτου γίνεται εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Philippson*, «Der Peloponnes» (Berlin 1892 μετὰ γεωλογικοῦ καὶ τοπογραφικοῦ χάρτου), «Der Isthmus von Korinth» (Zeits. d. Gesel. für Erdkunde, τόμ. XXV, τεῦχ. I, 1890), «Beiträge zur Morphologie Griehhenlands» (Stuttgart 1930).—*Ch. Dépéret*, «Observations sur l'histoire géologique pliocène et quaternaire du golfe et de l'isthme de Corinthe» (Compt. Rend. de'l' Académ. des Sc. 156, Paris 1913).—*O. Maull*, «Beiträge zur Morphologie des Peloponnes und des südlichen Mittelgriechenlands» (A. Peucks Geogr. Abhandl. X, 3, Leipzig-Berlin 1921). — *C. Renz*, «Stratigraphische Untersuchungen im griechischen Mesozoikum und Paläozoikum» (Jahrb. d. k. k. geolog. Reichanstalt. 1910, τόμ. 60, 3ον τεῦχ.), «Der Gebirgsbau Griechenlands» (Zeit. d. deut. geolog. Gesel. B. Monatsber. Nr. 8—10, 1912), «Zur Geologie der Insel Hydra» (Eclogae geolog. Helvetiae, τόμ. XIX, ἀρ. 2. 1925). Γ. Κ. Γ.

— [ΑΡΧ. ΓΕΩΓΡ.] Παρὰ τὴν ἐμβρυώδη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χαρτογραφικὴν ἀντίληψιν, τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου εἶχον σαφῶς ἀντιληφθῆ οἱ ἀρχαῖοι· «Πέλοπος δ' ἐπὶ νῆσος ὀπηδεῖ, εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ» τονίζει Διονύσιος ὁ Χαρακηνὸς (Οἰκουμεν. Περιηγ. 405), «ἐοικυῖα φύλλῳ πλατάνου τὸ σχῆμα» ὁ Στράβων (Η, 335 Teubner), παρόμοια δὲ καὶ οἱ Λατῖνοι (*Plin.* 4, 5 — *Pomp. Mela* 2, 3, 3), δι' ὃ καὶ ὁ Πίνδαρος «πολύγναμπτον μυχὸν» λέγει αὐτήν. Ὁρίζουν δὲ οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι καὶ διαστάσεις τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Στράβων, τονίζων ὅτι εἶναι ἴση σχεδὸν κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος, εἶναι ἐν ἀπολύτῳ ἀκριβείᾳ, σφαλεὶς μόνον ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ τε ἀνατολικωτάτου σημείου της, νομίζων τοιοῦτο τὸν ἰσθμόν, ἐνῷ εἶναι τὸ Σκύλαιον, καὶ τοῦ νοτιωτάτου, ὅπερ ὑπολαμβάνει ὂν τὴν Μαλέαν ἀντὶ τοῦ Ταινάρου. Ἐπίσης ἐσφάλη καὶ εἰς τὰς μεγίστας διαστάσεις της, ἃς ἐξετίμα εἰς 1.400 σταδίους, ἐνῷ εἶναι 1.200 (120 μιλ.). Ἀκριβέστατος ἐλέγχεται ὁ Πολύβιος (παρὰ *Στράβ.* Η, 335), ὁρίζων «ἡ δὲ περίμετρος μὴ κατακολπίζοντι (ἤτοι εὐθέος παράπλου) τετρακισχιλίων σταδίων», οὔσης ὄντως ταύτης 400 μιλ. καὶ ὅτι «κατακολπίζοντι δὲ πλείους τῶν ἑξακοσίων ἐπὶ τοῖς πεντακισχιλίοις», τοῦ τοιούτου ἀναπτύγματος παραλλήλως τῶν πλευρῶν τῶν κόλπων της ὄντος περὶ τὰ 580 μίλλ. Ὁρίζων τέλος ὁ Στράβων «ὁ δ' Ἰσθμὸς κατὰ τὸν Διολκόν, δι' οὗ τὰ πορθμεῖα ὑπερνεωλκοῦσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλατταν, εὕρηται ὅτι τετταράκοντα σταδίων ἐστίν», ἐπίστευσεν εἰς πληροφορίας ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τοῦ πλάτους τοῦ ἰσθμοῦ, κατὰ 11 ἐπὶ τοῖς 100 καθ' ὑπέρβασιν τοῦ πραγματικοῦ. Περιβρεχούσας δὲ τὴν Πελοπόννησον θαλάσσας λογίζουν ὁ μὲν Στράβων (335) τὸν *Κορινθιακὸν* ἀπὸ βορρᾶ, τὸ *Μυρτῷον* πέλαγος ἀπ' ἀνατολῶν, τὸ *Κρητικὸν* ἀπὸ νότου καὶ τὸ *Λιβυκὸν* ἀπὸ δυσμῶν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος (Γ, ιστ' Nobbe) ὁρίζει τὰ αὐτὰ ὅρια πλὴν συγχωνεύει τὸ Μυρτῷον πρὸς τὸ Κρητικόν, προτιμᾷ δὲ νὰ καταβιβάσῃ τὸν Ἀδρίαν πρὸς νότον, παρὰ νὰ ἀναβιβάσῃ τὸ Λιβυκὸν πρὸς Β., ὡς ὁ Στράβων. Σ. Ε. Λ.

— [ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὀρεινόν, σχηματίζον κατὰ τὰ παράλια μόνον καὶ ἰδίᾳ περὶ τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων εὐφόρους προσχωσιγενεῖς πεδιάδας. Τὰ ὄρη καὶ αἱ ὀροσειραὶ αὐτῆς ἀκολουθοῦσι γενικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ Β.ΒΔ. πρὸς Ν.ΝΑ. καὶ ἔχουσι τὸν πυρῆνα αὐτῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ. Ἡ κυριωτέρα ὀρεινὴ πτυχὴ ἄρχεται ἀπὸ Β. διὰ τοῦ *Παναχαϊκοῦ* ὄρους (1927), ἐν συνεχείᾳ τοῦ ὁποίου κεῖνται πρὸς Ν. μὲν ὁ *Ἐρύμανθος* (2.224 μ.), πρὸς ΝΑ. δὲ τὰ *Ἀροάνια* (καλούμενα κοινῶς ***Χελμός***, 2.355 μ.), ἓν τῶν γραφικωτέρων ὀρέων τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς Α. τῶν Ἀροανίων ὑψοῦται ἡ ***Κυλλήνη*** (κοιν. *Ζήρια*, 2.375 μ.) καὶ πρὸς Ν. αὐτῆς τὸ *Ἀρτεμίσιον* (1.772 μ.) καὶ τὸ ***Παρθένιον*** (1.217 μ.), χωρίζοντα τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τῆς Δ. Ἀργολίδος. Παραλλήλως σχεδὸν καὶ πρὸς Δ. τῶν δύο τελευταίων ὑψοῦνται τὸ ***Ἀφροδίσιον*** (1.359 μ.) καὶ τὸ ***Μαίναλον*** (1.850 μ.) μετὰ τῶν παραφυάδων αὐτοῦ, πρὸς Ν. δὲ τέλος συνεχίζει τὴν ὅλην ὀροσειρὰν ὁ ***Πάρνων*** (κοιν. *Μαλεβός*, 1.937 μ.), τοῦ ὁποίου αἱ ἔσχαται πρὸς Ν. παραφυάδες σχηματίζουσι τὸ ἀκρωτήριον *Μαλέας*. Δευτέρα παράλληλος ὀροστοιχία, ὑψουμένη πρὸς Δ. τῆς πρώτης, περιλαμβάνει κυριώτερα ὄρη (ἀπὸ Β. πρὸς Ν.) τὸ *Λύκαιον* (1.420 μ.), τὰ *Νόμια* (1.388 μ.) καὶ τέλος τὸν *Ταΰγετον*, σχηματίζοντα τὴν ὑψηλοτέραν τῆς χερσονήσου κορυφὴν (2.409 μ.) καὶ ἀπολήγοντα πρὸς Ν. εἰς τὸ ἀκρωτήριον ***Ταίναρον***. Ἐν τῷ ΝΔ. ἐπίσης τμήματι τῆς χερσονήσου, εἰς τὸ μεταξὺ τῶν κόλπων τῆς Κυπαρισσίας καὶ Μεσσηνιακοῦ, σχηματίζεται τρίτη, παράλληλος πρὸς τὰς ἄλλας, ἀλλὰ δευτερεύουσα ὀροστοιχία μὲ κυριώτερα ὄρη τὸ *Αἰγαλέον*, τὴν ***Ἰθώμην*** (1.137 μ.) καὶ τὸ *Λυκόδημον*. Τέλος ἡ καταλαμβάνουσα τὸ ΒΑ. τμῆμα τῆς Πελοποννήσου Ἀργολικὴ χερσόνησος καλύπτεται ὑπὸ δευτερευόντων ὀρέων καὶ βουνῶν (*Ἀραχναῖον*, *Δίδυμον* κτλ.), τὰ ὁποῖα διαχωρίζονται ἀπὸ τοῦ κυρίου ὀρεινοῦ ὄγκου τῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν ἱστορικῶν στενοποριῶν τῶν Δερβενακίων, χωριζουσῶν τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους ἀπὸ τῆς Κορινθίας.

Ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Πελοποννήσου μεγαλύτεραι καὶ εὐφορώτεραι εἶναι: ἡ τῆς *Μεσσηνίας*, χωροῦσα εἰς μέγα βάθος κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἡ τοῦ ***Ἄργους*** περὶ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ, ἡ ***Ἠλειακὴ*** μεγίστη πασῶν, ἡ τῆς ***Ἀχαΐας***, ἡ ***Τριφυλιακή***, ἡ ***Κορινθιακὴ*** κλπ. Ἐπίσης μεταξὺ τῶν ὀρέων σχηματίζονται ἱκανὰ λεκανοπέδια, ὧν μεγαλύτερα καὶ εὐφορώτερα, τῆς *Μεγαλοπόλεως*, τῆς ***Τριπόλεως*** κ. ἄ.

Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ οἱ ἑξῆς: ***Ἴναχος***, ***Εὐρώτας***, ***Νέδων***, *Πάμισος*, *Νέδα*, ***Ἀλφειός***, ὁ μέγιστος πάντων τῶν ποταμῶν τῆς Πελοποννήσου, δεχόμενος πολλοὺς μεγάλους παραποτάμους (***Ἀχέροντα***, ***Ἀχελῷον***, *Ἐρύμανθον*, *Λάδωνα* κλπ.) καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης εἰς τὸ Ἰόνιον, *Πηνειός*, *Γλαῦκος*, ***Σελινοῦς***, ***Κερυνίτης***, ***Κρᾶθις***, *Κριός*, *Σῦς* κλπ., ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Κορινθιακόν. Αἱ λίμναι εἶναι ὀλίγαι καὶ μικραί, καταλαμβάνουσαι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ βάθος λεκανοπεδίων καὶ ἐκρέουσαι πᾶσαι σχεδὸν ὑπογείως. Μεταξὺ αὐτῶν μεγαλύτεραι εἶναι ἡ *Φενεὸς* καὶ ἡ ἐκ τῆς μυθολογίας γνωστὴ *Στυμφαλίς*, κείμεναι ἀμφότεραι ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Δ. Ἀργολίδος. Ἐπίσης κατὰ μῆκος τῆς Β. παραλίας τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου κεῖται ἡ λιμνοθάλασσα τῆς *Ἀγουλινίτσης*.

Ἀκτογραφία. Ἡ πρόοδος τῆς χαρτογραφίας ἐνεφάνισε τὸ πραγματικὸν τῆς χερσονήσου σχῆμα, ἐξαιρετικῶς χερσονησίζον καὶ δὴ κατὰ τὸ ἀπὸ ΝΑ. ἕως Ν. τμῆμά του, καθ' ὃ προβάλλουν τέσσαρες μεγάλαι χερσόνησοι, αἱ τῆς *Ἀργολίδος* (Τροιζηνίας—Ἑρμιόνης), τῆς *Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς* (ἢ τοῦ *Ἕλους*), τοῦ *Ταϋγέτου* (ἢ τῆς *Μάνης*) καὶ ἡ τῆς *Πυλίας*. Τρία πελάγη, τὸ *Αἰγαῖον* ἐξ ἀνατολῶν, τὸ *Κρητικὸν* ἀπὸ νότου καὶ τὸ *Ἰόνιον* ἀπὸ δυσμῶν, ἀπὸ βορρᾶ δὲ ὁ *Κορινθιακός*, συγκοινωνήσας ἤδη διὰ τῆς διώρυγος πρὸς τὸν Σαρωνικόν, βρέχουν τὴν Πελοπόννησον, σχηματιζομένων τῶν κόλπων τοῦ *Σαρωνικοῦ* Αν. μετὰ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀττικῆς, τοῦ *Ἀργολικοῦ* ΝΑ., τοῦ *Λακωνικοῦ* Ν., τοῦ *Μεσσηνιακοῦ* Ν.ΝΔ., τοῦ *Κυπαρισσιακοῦ* πρὸς Δ., τοῦ κόλπου τῆς *Γαστούνης* Β. αὐτοῦ καὶ ἀντικρύζοντος τὴν Ζάκυνθον, τοῦ κόλπου τῆς *Γλαρέντζας* Δ.ΒΔ., τοῦ *Πατραϊκοῦ* ΒΔ. καὶ τοῦ τῆς *Κορίνθου* κατὰ τὸν Ἀν. τοῦ Κορινθιακοῦ μυχόν. Ἡ γεωγραφία τοῦ μείζονος τμήματος τῆς πελοποννησιακῆς παραλίου περιεγράφη ἤδη (βλ. λ. *Αἰγαῖον*, *Ἀργολικός*, *Κορινθιακός*, *Λακωνικός*, *Μεσσηνιακὸς* καὶ *Πατραϊκός*). Ἀπομένει ἡ περιγραφὴ τῆς δυτικῆς παραλίου, διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς ὁποίας παραπέμπομεν εἰς τοὺς χάρτας τοῦ Βρεττανικοῦ ναυαρχείου (207: West coasts of Morea from Kastro Tornese to Venetico καὶ 427: Entrance to the gulf of Corinth). Ἄρχεται δὲ ἡ παράλιος αὕτη ἀπὸ τῆς νησῖδος *Αὐγὸ* (πλάτ. 36° 43′ 00″ Β., μῆκ. 21° 54′ 00″ Ἀν.), ἀπεχούσης 3 μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου ***Ἀκρίτας*** καὶ ἐχούσης βορείως της τὸ νησίον ***Βενέτικο*** (ἀρχ. *Θηγανοῦσα*). Ἀπὸ τοῦ Ἀκρίτα θλᾶται ἡ ἀκτὴ κατ' ὀρθὴν μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ ἀγκυροβολίου καὶ τῆς κώμης Μεθώνη, ἀπεχούσης τοῦ Ἀκρίτα 10 μίλλ. καθ' ὑποτείνουσαν, πρὸ τῆς ὁποίας ἡ συστὰς τῶν Οἰνουσῶν. Ἀπὸ τῆς Μεθώνης ἡ ἀκτὴ χωρεῖ ἐπὶ 5 μίλλ. εὐθὺ πρὸς Β., μεθὸ κολποῦται εἰς κυκλικὸν κολπίζοντα λιμένα διαμέτρου 2 ½ μιλλ., τὸ *Ναυαρῖνον*, ἔχοντα ὡς χορδὴν τὴν νησῖδα Τσιχλῆ Μπαμπᾶ μετὰ τῆς Σφακτηρίας (ἀρχ. Σφαγία)· χωρίζεται δὲ ἡ Σφακτηρία ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἀβαρίνου (ἀρχ. Κορυφάσιον), ΒΔ. τοῦ λιμένος ἄκρου,

Digitized by Google

Digitized by Google

διὰ τοῦ στενοῦ καὶ ἀβαθοῦς πόρου *Συκιά*, βορείως τοῦ ὁποίου ἡ λιμνοθάλασσα *Ντάλιανη* καὶ ὁ ὅρμος *Βοϊδοκοιλιά*. Ἐπακολουθοῦν αἱ ἄκραι *Ρουμανὸ* καὶ *Βρώμι*, μεθ' ἃς εἰς $7^1/_2$ μίλλ. ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἀβαρίνου ἡ ἄκρα, τὸ ἀγκυροβόλιον καὶ τὸ χωρίον *Μάραθος* (ἡ *Πλαταμώδης ἄκρα* τοῦ Στράβωνος) καὶ κατέναντι αὐτοῦ νῆσος μικρὰ *Πρώτη* (ἡ *Πρωτὴ* τῶν ἀρχαίων)· μεταξὺ Μαράθου καὶ Πρώτης σχηματίζεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ διαύλου (Proti channel) σωτήριον ἀγκυροβόλιον διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ, σφοδρότατον κλύδωνα ἐγείροντος, Ζεφύρου· ἐπακολουθεῖ 2 μίλλ. πρὸς Β. ἡ ἐκβολὴ τοῦ *Λογκοβάρδου* (πιθανῶς ὁ *Σέλας* τοῦ Πτολεμαίου) εἰς ψαμαθόεσσαν ἀγκάλην, ἣν *Ὄρντινε* ὀνομάζουν οἱ ναυτικοί, καὶ εἰς ἄλλα 2 μίλλ. λιμένιον *Ἁγία Κυριακή*. Μεθ' ὃ τὸ ἀκρωτήριον *Κούνελλος* (τὸ *Κυπαρίσσιον ἄκρον* τοῦ Πτολεμαίου), ἀφ' οὗ ἄρχεται ὁ Τριφυλιακὸς ἢ Κυπαρισσιακὸς κόλπος ἢ τῆς Ἀρκαδιᾶς παλαιότερον λεγόμενος, εἰς οὗ τὸν ΝΑ. μυχὸν ἡ Κυπαρισσία πόλις, εἰς δὲ τὸν ΒΑ. αἱ μετὰ προσχωματικῶν βελῶν λίμναι τῆς Ἀγουλινίτσης καὶ τῆς Καϊάφας καὶ ἀμέσως ΒΔ. αὐτῶν (πλάτ. 37° 37′ 00″ Β., μῆκ. 21° 27′ 20″ Ἀν.) τοῦ Ἀλφειοῦ ἡ ἐκβολή, μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κατάκωλον* (ἀρχ. *Ἰχθύς*), ἐφ' οὗ φάρος, ὁ κολπίζων *ὅρμος τοῦ Κατακώλου*· κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος κατὰ τὸ Β. ἥμισυ τῆς παραλίου τοῦ Κυπαρισσήεντος κόλπου ἦσαν τὸ *Σαμικόν*, *Πύλος ὁ Τριφυλιακός*, οἱ *Κρουνοί*, ἡ *Χαλκὶς* καὶ τελευταῖαι αἱ *Φεαί*, σύνορον τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἠλείας. Ἀπὸ τῆς χερσονησώδους προβολῆς τοῦ Κατακώλου, ἀνατολικῶς τῆς ὁποίας ὁ φερώνυμος τεχνητὸς λιμήν, ἀποτελούσης δὲ τὸ τέρμα τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, ἄρχεται ὁ *κόλπος τῆς Γαστούνης* (ἀρχ. *Χελωνίτης*), ὃν ἀκτογραφεῖ τῆς Ζακύνθου ὁ διέκπλους· ἐν αὐτῷ ἐκβάλλουν ποτάμια Σκαφίδια, Κουρούκι, Παλούκι καὶ ὁ Πηνειός, ἀπολήγει δὲ εἰς τὴν ἄκραν *Τρυπητὴ* (*Λύντζι*), ἀφ' ἧς ἡ βραχυτέρα πρὸς Ζάκυνθον ἀπόστασις τῆς Πελοποννήσου, $9\ ^1/_2$ μιλλίων. Ἀποτελεῖ δὲ ἡ ἄκρα αὕτη τὸ νότιον κέρας χερσονησώδους προβολῆς γνωστῆς εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς *Κάστρο Τορνέζε* ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸ Χλεμούτζι τῆς Ἀνδραβίδας φερωνύμου φρουρίου, ἥτις, παρουσιάζουσα μέτωπον $6\ ^1/_2$ μιλλ. μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γλαρέντζα, ἀντικρύζει πρὸς ΔΒΔ. τὸν διέκπλουν Κεφαλληνίας - Ζακύνθου, ἔχουσα εἰς $5\ ^1/_2$ μιλλ. Δ.ΒΔ. τοῦ μέσου της τὴν κινδυνωδεστάτην ὕφαλον *Μόντεγκιου*. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Γλαρέντζα, ἀμέσως πρὸς Α. τοῦ ὁποίου ὁ *λιμὴν τῆς Κυλλήνης*, πρὸς Δ. δὲ ἡ νησὶς *Καυκαλίδα*, ἄρχεται ὁ κόλπος τῆς *Γλαρέντζας* (ἀρχ. *Κυλλήνιος*), εἰς οὗ τὸν ΝΑ. μυχὸν ἡ μετὰ προσχωματικοῦ βέλους λιμνοθάλασσα *Κοτίκι* (ἀρχ. *Μύρσινος*) καὶ ἡ προβολὴ *Κουνουπέλλι*, ἣν ἐπιστέφει πύργος ἀρχαῖος «ἀκρωτήριον πλησίον Κυλλήνης ὀρεινόν ἐστι, καλούμενον Ὅρμινα ἢ Ὕρμινα· Μύρσινος δὲ τὸ νῦν Μυρτούντιον» (*Στράβ*. Η, 341). Τὸ τμῆμα τῆς ἀκτῆς ταύτης, ἣν ὁ Στράβων ὀνομάζει Κοίλην Ἦλιδα, λήγει εἰς τὴν «πρόσβορον ἄκραν Ἄραξος....ταύτην μὲν οὖν ἀρχὴν τίθεμεν τῆς τῶν Ἠλείων παραλίας», ἀφ' ἧς ἄρχεται ὁ ἐν οἰκείῳ τόπῳ περιγραφεὶς Πατραϊκὸς κόλπος.

Σ. Ε. Λ.

Μεταλλικὰ ὕδατα. Συνεπείᾳ τῶν πολλῶν ἐγκατακρημνίσεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς Πελοπόννησον, ὡς καὶ τῶν ἄλλων γεωλογικῶν μεταβολῶν αἵτινες ἐπηκολούθησαν, ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἀρκετῶν μεταλλικῶν πηγῶν. Ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν πηγῶν τούτων ἐμφανίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν, ὡς εἶναι αἱ πηγαὶ *Κουνουπελλίου*, *Κυλλήνης*, *Φρασινιᾶς*, *Καϊάφα*, *Βρωμονερίου* (Γαργαλιάνων). Ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς ἐμφανίζεται ἡ παρὰ τὰς Πάτρας πηγὴ *Σελιανίτικα* καὶ αἱ πηγαὶ τῶν *Κεγχρεῶν* ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν ἐμφανίζονται αἱ ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῶν *Μεθάνων* πηγαί. Τέλος νοτίως ἐμφανίζονται αἱ ἐπὶ τῆς νήσου *Κύθηρα* πηγαί. Εἰς τὴν ἐνδοχώραν τῆς Πελοποννήσου μεταλλικαὶ πηγαὶ ὑπάρχουν εἰς τὴν *Ἄσπρην Πέτραν* τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ εἰς τὰ *Καλύβια* Γορτυνίας. Γενικῶς, ὡς πρὸς τὴν σύστασίν των ἐξεταζόμεναι αἱ μεταλλικαὶ πηγαὶ τῆς Πελοποννήσου παρουσιάζουν ἐπικρατούσας τὰς θειούχους πηγάς. Κατὰ νομοὺς λαμβανόμεναι παρουσιάζουν τὴν ἑξῆς κατανομήν: 1) Νομὸς Ἀργολιδοκορινθίας: α) Πηγαὶ *Μεθάνων* (βλ. λ.). β) Τὰ φρεάτια μεταλλικὰ ὕδατα τῶν *Ἁγ. Ἀναργύρων* εἰς Ἑρμιόνην. Ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς πρὸς ποσιθεραπείαν κατὰ τῆς ψαμμιάσεως καὶ τοῦ ἀρθριτισμοῦ. γ) Τὰ μεταλλικὰ ὕδατα *Λουτρακίου* (βλ. λ.). 2) Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Περιλαμβάνει τὰς πηγάς: α) *Κουνουπελίου* τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Θειοῦχοι ἁλιπηγαί, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα παραγγέλλονται πρὸς χρονίους ρευματισμοὺς καὶ ἀρθρίτιδας, νευραλγίας καὶ χρονίας δερματοπαθείας. β) *Φρασινιᾶς* εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος τοῦ χωρίου Καισαροῦ ἢ Ψώγα τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας. Θειοῦχοι πηγαὶ θερμοκρασίας 20°, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ ρευματικῶν παθήσεων, οὐρικῶν ψαμμιάσεων, δερματικῶν παθήσεων κλπ. γ) *Κυλλήνης* ἀπέναντι τῆς Ζακύνθου εἰς τὴν θέσιν «Λίντζι» τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας. Αἱ πηγαὶ αὗται, ἐκ τῶν γνωστοτέρων τῆς Πελοποννήσου, εἶναι θειοῦχοι, ἑπτὰ ἐν ὅλῳ, θερμοκρασίας 21—25,6°. Τὰ ὕδατα ταῦτα ἔχουν πανθομολογουμένην θεραπευτικὴν ἐνέργειαν κατὰ χρονίων δερματοπαθειῶν καὶ ἐπὶ τῆς βλεννομεμβράνης τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ὠφελοῦσιν ἐπὶ χρονίων φαρυγγιτίδων, χρονίων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, νευραλγιῶν, χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου, παθήσεων τοῦ ἥπατος καὶ τῆς μήτρας, ὡς καὶ κατὰ τῶν συφιλιδικῶν δερματοπαθειῶν. δ) *Ἡρακλείας* (Πουρνάρι), παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν καὶ βορείως τοῦ χωρίου Πουρνάρι. Τὰ ὕδατα τῶν θειούχων τούτων πηγῶν περιέχουν: 0,0370 γρ. ἀνθρακικοῦ νατρίου, 0,1764 γρ. ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, 0,0783 γρ. ἀνθρακικοῦ μαγνησίου, 0,0183 θειικοῦ μαγνησίου, 0,1356 θειικοῦ νατρίου, 0,0379 γρ. χλωριούχου νατρίου, 0,0096 γρ. χλωριούχου καλίου, 0,0512 γρ. πυριτικοῦ ἀσβεστίου, 0,0516 ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, 0,0018 γρ. ὑδροθείου, ἴχνη σιδήρου, ἀργιλλίου, φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ ἔχουν θερμοκρσίαν 18,5°. Αἱ πηγαὶ αὗται, μολονότι γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀναφερόμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, παραμένουν ἀνεκμετάλλευτοι, κυρίως λόγῳ τῆς μικρᾶς των παροχῆς. ε) ***Σελιανιτίκων***, εἰς τὴν θέσιν Βρωμολάγκαδο τῆς κοινότητος Σελιανιτίκων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, Θειοῦχοι πηγαί, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται διὰ ρευματικὰς παθήσεις καὶ στομαχικὰ νοσήματα. 3) Νομὸς Μεσσηνίας: α) *Βρωμονερίου* εἰς τὴν κοινότητα Γαργαλιάνων. Τὰ ὕδατα ταῦτα περιέχουν σύνολον διαλελυμένων στερεῶν συστατικῶν 1,79 γρ., 0,283 γρ. ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, 0 0226 γρ. ὑδροθείου καὶ εἶναι θερμοκρασίας 19.5°. Παραγγέλλονται πρὸς ποσιθεραπείαν, καταλλήλως δὲ θερμαινόμενα χρησιμοποιοῦνται καὶ πρὸς λουτροθεραπείαν. Αἱ ἐνδείξεις των εἶναι ἐπὶ χρονίων δερματοπαθειῶν, ρευματισμῶν καὶ χρονίων κατάρρων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. β) *Καϊάφα* εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ζαχάρω τῆς Ὀλυμπίας. Τὰ ὕδατα τούτων παραγγέλλονται εἰς λουτρὰ πρὸς χρόνια καὶ συφιλιδικὰ πάθη τοῦ δέρματος, μυαλγίας, χρονίους ρευματισμοὺς καὶ ἀρθρίτιδα, ὡς καὶ πρὸς χρονίους κατάρρους τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνησθεισῶν μεταλλικῶν πηγῶν τῆς Πελοποννήσου ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ πηγαὶ τῆς νήσου Κύθηρα. Αἱ πηγαὶ αὗται εἶναι: 1) Τῆς *Παλιοβουσκίνας*, θερμοκρασίας 19.4°, σιδηροῦχοι πηγαί. Τούτων τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ποσιθεραπείαν κατὰ ἀναιμιῶν, χλωρώσεων, νευρικῶν παθήσεων, χρονίων διαρροιῶν, ἐπισχέσεως τῶν ἐμμήνων, παθήσεων τῶν μητρικῶν ὀργάνων, χρονίων ἰκτέρων κλπ. 2) *Πηγὴ Μαγγάνων*, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Καραβᾶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ θερμοκρασίας ὡς καὶ ἡ προηγουμένη, ἔχουσα συνεπῶς καὶ τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις. 3) Πηγὴ *Πετρουνίου*, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Πετρουνίου, ἀνάλογος πρὸς τὴν φύσιν, τὴν θερμοκρασίαν καὶ τὰς ἐνδείξεις πρὸς τὰς δύο προηγουμένας. Ἐπίσης πρὸς τὰς τρεῖς προηγουμένας πηγὰς ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ πηγὴ *Ὀχέλων*.

Κ. Γ. Μ.

Κλῖμα. Αἱ περιβάλλουσαι τὴν Πελοπόννησον θάλασσαι, αἱ σειραὶ τῶν ὀρέων, αἱ πολυδαίδαλοι τοπογραφικαὶ ἀνωμαλίαι, οἱ βαθέως εἰς αὐτὴν εἰσχωροῦντες καὶ παντοιοτρόπως διαμελίζοντες αὐτὴν κόλποι, αἱ ἀρκεταὶ χερσόνησοι εἰς τὰς ὁποίας αὕτη ἀπολήγει, παρέχουσιν εἰς τόπους αὐτῆς ἐγγύτατα ἀλλήλων κειμένους κλιματικὰς διαφορὰς καὶ ἀντιθέσεις ἀπαντώσας εἰς χώρας κειμένας εἰς πολὺ διάφορα πλάτη. Τὸ κλῖμα τῆς Πελοποννήσου κατατάσσεται γενικῶς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μεσογειακῶν κλιμάτων, τῶν χαρακτηριζομένων ὑπὸ ξηροῦ καὶ θερμοῦ θέρους καὶ ἠπίου καὶ βροχεροῦ χειμῶνος. Ὁ κλιματικὸς χαρακτὴρ τῆς Πελοποννήσου μετέχει μικτοῦ τύπου κλιμάτων θαλασσίου - χερσαίου, κλίνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὸν θαλάσσιον τύπον, ὁ βαθμὸς τοῦ ὁποίου παραλλάσσει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· οὕτω ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν πεδίων τῆς Ἀρκαδίας ἀπαντῶσιν οἱ τραχεῖς χαρακτῆρες καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν χερσαίων κλιμάτων πολὺ βορειοτέρων πλατῶν, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων κορυφῶν τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων αὐτῆς, π.χ. τοῦ Ταϋγέτου· ὑπὲρ τὰ 1.800 μ. ὕψους εὑρίσκονται κλιματικοὶ ὅροι ἀνάλογοι πρὸς τὰς τῶν ἀδένδρων καὶ ὑπερβορείων χωρῶν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Σουηδίας. Γενικῶς ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρότερος ἐν τῇ ἀνατολικῇ παρὰ ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ εἰς τὸ αὐτὸ πλάτος, τὸ δὲ ποσὸν τῆς βροχῆς μικρότερον καὶ ἡ ξηρασία τοῦ θέρους μείζων πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ἢ πρὸς τὰ δυτικὰ αὐτῆς.

Οἱ βόρειοι ἄνεμοι συνοδεύονται ἐνίοτε καὶ ὑπὸ χιόνος οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν παραλίων. Ἐπὶ τῶν ὑψιπέδων τῆς Ἀρκαδίας ὁ χειμὼν εἶναι ἀρκετὰ ψυχρὸς καὶ πλούσιος εἰς χιόνας. Ἀκόμη καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πεδιάδος τῆς Τριπόλεως ἡ χιὼν παραμένει ἐπὶ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους χωρὶς νὰ τακῇ, ἐνῷ κατὰ τὸ θέρος αἱ καταιγίδες μετὰ βροχῶν εἶναι συχνότεραι ἐνταῦθα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς περιοχὰς τῶν ἀκτῶν. Κατὰ τὸ κυρίως θέρος ἡ θερμότης τῶν πεδιάδων τοῦ ἀνατολικοῦ ὑψιπεδίου τῆς Ἀρκαδίας εἶναι μικροτέρα ἐκείνης τῶν ἀκτῶν.

Ἡ βλάστησις ἐνταῦθα, λόγῳ τῆς διανομῆς τῶν θερινῶν βροχῶν ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ περιοχῇ—ἐξαιρέσει τῶν κάτω τῶν 600 μ. ὕψους εὑρισκομένων δυτικῶν κλιτύων—εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Οἱ ἄνεμοι παρουσιάζουσιν ἐν Πελοποννήσῳ ἴδια χαρακτηριστικά. Συχνότεροι εἶναι οἱ νότιοι καὶ εἶτα οἱ βόρειοι· παρὰ ταῦτα ἡ συχνότης ἑκάστου ἀνέμου ὑφίσταται εὐρείας μεταβολάς, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει μεταξὺ τῶν νοτίων καὶ βορείων ἀνέμων δὲν ἐπικρατοῦσι πάντοτε οἱ αὐτοί. Τοῦτο ὅμως σπανίως συμβαίνει.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦσιν ἐν Πελοποννήσῳ συνηθέστερον οἱ ἐτησίαι (κοιν. μελτέμια)· κατὰ Μάρτιον δὲ καὶ Ἀπρίλιον κυρίως πνέει ἐνίοτε καὶ ὁ σιρόκκος. Παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ οἱ καταβατικοὶ ἢ καθοδικοὶ ἄνεμοι ἐκεῖ ἔνθα ὑψηλὰ ὄρη ἀνυψοῦνται ἀποτόμως ἄνωθεν μιᾶς πεδιάδος ἢ ἀκτῆς. Μεταξὺ τῶν ἀνέμων τούτων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι οἱ τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης (ἀπὸ τοῦ Ταϋγέτου), οἱ τῶν ἀκτῶν τῆς Κυνουρίας καὶ οἱ τῶν νοτίων ἀκτῶν τοῦ κόλπου τῆς Κορίνθου. Ἐπίσης ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ οἱ καθοδικοὶ ἄνεμοι, πνέοντες ὑπὸ μορφὴν θερμῶν καὶ ξηρῶν νοτιοανατολικῶν ἀνέμων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως, ἰδίᾳ παρὰ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Μεσσηνίας, οἵτινες ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν βλάστησιν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀμπέλους. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι, ἐνῷ οἱ ἄνεμοι οὗτοι εἶναι τόσον ἐπιβλαβεῖς ἐνταῦθα, βορειότερον, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἠλείας, δὲν εἶναι τοσοῦτον ξηροὶ καὶ δὲν ἐπιδρῶσι καταστρεπτικῶς.

Ἐξαιρετικῆς σημασίας καθοδικοὶ ἄνεμοι παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, ὄντες λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ἡ Πελοπόννησος δύναται νὰ διαιρεθῇ ὀμβρομετρικῶς εἰς δύο μέρη, τὸ δυτικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πλούσιον εἰς ὄμβριον ὕδωρ, καὶ τὸ ἀνατολικόν, τὸ σχετικῶς πτωχόν, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἐτησίως πίπτον ὕδωρ ἀνέρχεται περίπου εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ παρατηρουμένου εἰς τὸ δυτικόν. Ἡ ὀμβρομετρικὴ αὕτη διαφορὰ δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς ὀροσειράς, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ Β. ΒΔ. πρὸς Ν. ΝΔ. Οἱ ὑγροὶ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι διερχόμενοι ἄνωθεν τούτων ἀπογυμνοῦνται τῶν ὑδρατμῶν αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου*, «Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος».— *E. G. Mariolopoulos*, «Le Climat de la Grèce». — *Α. Κεφαλᾶ*, «Περὶ τῆς διανομῆς τῆς βροχῆς ἐν Ἑλλάδι». Θ. Θ. Φ.

Πανίς. Ἡ πανὶς τῆς Πελοποννήσου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *ἀγρίαν* πανίδα καὶ ἀπὸ τὴν τῶν *κατοικιδίων ζῴων*. Ἡ πελοποννησιακὴ ἀγρία πανὶς εἶναι πτωχὴ εἰς μεγαλύτερα ἄγρια θηλαστικά. Ἐκ τούτων ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος ἐξωντώθησαν κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν ἐν Πελοποννήσῳ. Λύκοι ἀρκετοὶ ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὰς πλέον ὀρεινὰς τραχείας περιοχάς, ὡς καὶ ἀλώπεκες, σπανιώτεροι δ' εἶναι οἱ θῶες. Ἰκτίδες καὶ γαλαῖ (νυφίτσες) ὑπάρχουν, οἱ ἐχῖνοι εἶναι συχνοί, τοὐναντίον δὲ σπάνιοι εἶναι ὁ λὺγξ καὶ ἡ ἀγρία γαλῆ. Ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκὰς σχεδὸν ἐξέλιπον, οἱ δὲ ἀγριόχοιροι καὶ αἱ αἴγαγροι δὲν ὑπάρχουν πλέον. Μόνον ὁ λαγωὸς ἀποτελεῖ συχνότατον θήραμα ἀπὸ τῶν ἀκτῶν μέχρι τῶν ὑψίστων δασῶν. Εἰς τὰς θαλάσσας αἱ φῶκαι ὑπάρχουν ἀκόμη, οἱ δὲ δελφῖνες εἶναι κοινοί. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πτηνῶν εἶναι μέγας. Ἐκ τῶν ἁρπακτικῶν διάφορα εἴδη ἀετῶν καὶ γυπῶν, ἱεράκων, γλαυκῶν. Ὁ κόραξ εἶναι ἄφθονος ὡς καὶ τὰ ᾠδικὰ πτηνά. Θηράματα ἀποτελοῦν αἱ πέρδικες, αἱ τρυγόνες, αἱ περιστεραί, οἱ σκολόπακες, αἱ ἄγριαι νῆσσαι, οἱ κόσσυφοι, αἱ κίχλαι, αἱ ὄρτυγες. Ἐκ τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν ἀμφιβίων ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη (ἰδίᾳ χελωνῶν, σαυρῶν, ὄφεων). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ποταμίων ἰχθύων εἶναι μικρός. Ἐκ τῶν ἀσπονδύλων πολλὰ εἴδη ἐντόμων (ἀκρίδες, ψύλλοι, κώνωπες, κτλ.) μαλακίων (κοχλίαι, ποτάμιοι καραβίδες). Εἰς τὴν πανίδα τῶν κατοικιδίων ζῴων κατὰ μεγαλύτερον μέρος συμμετέχουν αἱ γαλαῖ καὶ οἱ κύνες, τὰ ζῷα μεταφορῶν (ἵππος, ἡμίονος, ὄνος), αἱ αἶγες καὶ τὰ πρόβατα. Ἐκ τῶν πτηνῶν ἀνατρέφονται αἱ ὄρνιθες, αἱ ἰνδικαὶ ὄρνιθες (κοῦρκοι), αἱ περιστεραὶ καὶ σπανιώτερον αἱ χῆνες, αἱ νῆσσαι, οἱ ταώ. Ἐπίσης ὁ μεταξοσκώληξ καὶ αἱ μέλισσαι ἀνατρέφονται διὰ τὴν σηροτροφίαν καὶ τὴν παραγωγὴν μέλιτος.

Γ. Κ. Γ.

Χλωρίς. Εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς χλωρίδος τῆς Πελοποννήσου συμμετέχουν:

Α΄. *Ἡ ἀγρία βλάστησις.* Αὕτη συνίσταται: α) Ἐκ *τοῦ δάσους*. Αἱ χαμηλαὶ περιοχαὶ τῆς Πελοποννήσου, λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης θερινῆς ξηρασίας εἶναι ἐντελῶς πτωχαὶ εἰς δάση. Ὀλίγα μόνον δένδρα ἐμφανίζονται εἰς αὐτὰς σχηματίζοντα δάση, καλύπτοντα ἀραιῶς μικρὰς μόνον ἐπιφανείας. Εἰς τὰ ὀρεινὰ τμήματα συναντῶνται σχεδὸν πανταχοῦ δάση, ὅπου ἡ καταστρεπτικὴ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξήλειψε ταῦτα. Ὡς δένδρα δασῶν ἐπικρατοῦν τὰ κωνοφόρα, κυρίως δὲ ἡ χαρακτηριστικὴ πεύκη (Pinus halepensis) μετὰ τῶν κωνοφόρων (κουκουναριᾶς) (Pinus Pinea), εἰδῶν τινων ἐλάτης ὡς καὶ τῆς ἀγριοπεύκης (Pinus laricio). Ἐκ φυλλοβόλων δένδρων παρουσιάζεται ἐν μεγαλυτέρᾳ κλίμακι σχηματίζον ἐν Πελοποννήσῳ δάση τὸ γένος

Digitized by Google

δρῦς (καὶ δὴ κυρίως τὰ εἴδη Quercus ilex, κοιν. *ἀριά*, Quercus coccifera, κοιν. *πουρνάρι*, Quercus aegilops καὶ Quercus Macrolepis, κοιν. *βελανιδιά*, ἡ Quercus infectoria ὡς καὶ τὰ κατὰ τὸ θέρος φυλλοφόρα εἴδη τῶν δρυῶν, κοιν. *δένδρα*). Ἐκ τῶν ἄλλων φυλλωδῶν δένδρων μόνον ἡ καστανέα (Castanea vulgaris) καὶ ὁ πλάτανος (Platanus orientalis) σχηματίζουν μικροτέρας συνεχομένας συστάδας. Ἐπίσης συναντῶνται ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ὡς δευτερεύοντα δασικὰ στοιχεῖα, ἐνίοτε ἀρκετὰ συχνά, εἴδη τινὰ *κέδρων* (Juniperus), σπανιώτερον δὲ ἡ *ἥμερος ἐλάτη* (Taxus baccata), πολλὰ εἴδη σφενδάμνου, κραταίγου, ὁ καρπῖνος δουϊνένσιος, φράξινος ἢ ὄρνος, ροῦς ἡ βυρσοδεψική, πολλὰ εἴδη βάτων, ἰτέας καὶ ἡ τιλία ἡ μικρόφυλλος. β) Ἐκ τῶν *θαμνωδῶν δασῶν* (Makien, maqui, macchia). Ταῦτα συναντῶνται πολλαχοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίᾳ δ' ἐπὶ τῶν νεογενῶν μαργῶν καὶ τῶν σχιστολίθων τοῦ φλύσχου τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, τῶν ὁποίων ἐπιφάνειαι ἐκτάσεως πολλῶν τετραγωνικῶν μιλλίων καλύπτονται ὑπ' αὐτῶν. Τὰ σπουδαιότερα εἴδη τῶν θαμνωδῶν τούτων δασῶν εἶναι τὸ νήριον τὸ κοινὸν (πικροδάφνη), ἡ λαύρα ἢ δάφνη ἡ εὐγενής, αἱ ἀειθαλεῖς δρύες (ilex καὶ coccifera), ἡ ἄρβουτος ἡ γνησία ἢ κόμαρος (κουμαριὰ) καὶ ἡ ἄρβουτος ἡ ἀνδράχνη (ἀγριοκουμαριά, ἄνδραχλας), εἴδη τινὰ κίστου, ἡ μύρτος ἢ μυρσίνη ἡ κοινὴ (μυρτιά), δύο εἴδη φιλυρέας, ἡ πιστάκη ὁ λεντίσκος (σχῖνος), εἴδη ἐρεικῶν (ρείκια), σπάρτιον τὸ σχοινοειδὲς (σπάρτο), γενίστη ἡ ἀκανθόκλαδος (ἀφάνα), καὶ ἄκανθαι εἰς μέγαν ἀριθμόν. Τὰ ὡραιότερα τῶν θαμνωδῶν δασῶν εὑρίσκονται εἰς τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὰς βορείους κλιτῦς τῶν ὀρέων τῆς Ἀνδριτσαίνης (ἰδίως παρὰ τὴν Ζάχαν) καὶ εἰς τὴν λοφώδη χώραν μεταξὺ τῶν ὀρέων Σανταμέρι καὶ Ὀλονοῦ. Ἡ ζώνη τῆς πλέον δαψιλοῦς ἀναπτύξεως τῶν θαμνωδῶν δασῶν κεῖται μέχρις ὕψους 300 μ., τὸ ὕψος δὲ τῶν 1.000 μ. δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀνώτατον ὅριον ἀναπτύξεως τούτων ἐν Πελοποννήσῳ. γ) Ἐκ τῶν *φρυγάνων*. Μικροί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀειθαλεῖς, θάμνοι, παρουσιαζόμενοι καθ' ὁμάδας καὶ εἰς μέγαν ἀριθμόν. Τὰ φρύγανα καλύπτουν εὐρείας ἐκτάσεις ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι 1.000 μ. ὕψους καὶ δὴ τὰς μᾶλλον ξηρὰς καὶ ἀγόνους περιοχάς. Συναντῶνται εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἰδιαιτέρως ὅμως εἰς τὴν ἀνατολικήν. Οἱ κυριώτεροι τύποι εἶναι ὁ θύμος (Th. capitatus) καὶ τὸ ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες (ἀφάνα, ἀχυροστουβιὰ) κ. ἄ. δ) Ἡ ὅλη ἀγρία βλάστησις συμπληροῦται ὑπὸ τῶν ἀσφοδέλων, οἱ ὁποῖοι φύονται εἰς μεγάλας ἐκτάσεις, καὶ ὑπὸ ἄλλων τινῶν φυτῶν (π. χ. τῆς ἀγρίας ἐλαίας, τῆς ἀγριαπιδέας, τῶν ξενικῶν τύπων ἀγαύης καὶ ὀπουντίας, εἰδῶν τινων εὐφορβίων καὶ τῶν συστάδων τῶν καλάμων).

Β'. *Ἡ βλάστησις καλλιεργειῶν*. Ταύτην συνιστῶσι τὰ διάφορα δημητριακὰ (σῖτος, κριθή, ἀραβόσιτος κλπ.), τὸ σόργον τὸ κοινὸν (καλλιεργούμενον εἰς τὰς ἑλώδεις περιοχὰς τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας), οἱ ἐρέβινθοι, τὰ πῖσα, ἡ φακή, οἱ κύαμοι, οἱ φασίολοι, οἱ λούπινοι (λούπινα), τὸ τριφύλλιον, τὸ βικίον (βῖκος), ἡ ὀρβιλλία (ρόβι), τὸ σησάμιον, ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, ἡ κάνναβις, ἡ ἄμπελος, ἡ κορινθιακὴ σταφίς, ἡ ἐλαία, ἡ μορέα, ἡ πορτοκαλέα, ἡ κιτρέα, ἡ λεμονέα, ἡ συκῆ, διάφορα ἄλλα ὀπωροφόρα φυτὰ (ροδακινέα, βερικοκκέα, κυδωνέα, ἀμυγδαλῆ, δαμασκηνέα, πουνικὴ ἢ ρόα ἡ κοκκώδης, ἡ καρυδέα κλπ.), διάφορα φυτὰ τῶν κήπων (κρόμμυα, σκόροδα, πράσα, ἀγγούρια, κολοκύνθια, μηλοπέπονες, ὑδροπέπονες, γεώμηλα κτλ.). Διακοσμητικὸν τέλος δένδρον, ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἀπολαβὴν τοῦ ξύλου του καλλιεργούμενον, εἶναι ἡ κυπάρισσος, εὐδοκιμοῦσα μέχρις 900 μ. ὕψους.

Γ. Κ. Γ.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλων προηγμένων ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα ἰδίᾳ ἀνεπτυγμένην γεωργικὴν καὶ καλὴν κτηνοτροφικὴν κίνησιν, ἐπαρκῆ συγκοινωνιακὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ διαρκῶς ἀναπτυσσομένην βιομηχανίαν. Πλούσιον ἰδίως εἶναι τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας (Μεσσηνία, Ἠλεία καὶ Ἀχαΐα), ἐν αὐτῷ δὲ καὶ συγκεντροῦνται καὶ τὰ μεγαλύτερα καὶ ζωηρότερα κέντρα οἰκονομικῆς ζωῆς (Πάτραι, Καλάμαι, Πύργος).

Γεωργία. Τῷ 1930 ἐκαλλιεργήθησαν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον 3.465.585 στρέμματα (τὸ ἕκτον δηλαδὴ περίπου τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τῆς χερσονήσου). Ἔναντι τῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα γενομένων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καλλιεργειῶν, ἀνερχομένων εἰς 17.789.307 στρέμματα, ἡ Πελοπόννησος εὑρίσκεται εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν, παρὰ τὸ ἐν πολλοῖς ὀρεινὸν τοῦ ἐδάφους της, διότι τὸ ποσοστὸν τῶν καλλιεργειῶν αὐτῆς ὑπερβαίνει σημαντικῶς τὸ 1/6 τοῦ συνόλου, ὅση εἶναι ἡ ἀναλογία τοῦ ἐμβαδοῦ αὐτῆς ἔναντι τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Κατ' εἴδη καλλιεργείας ἡ καλλιεργηθεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ ἔκτασις κατανέμεται ὡς ἑξῆς: 62,01 % σιτηρὰ (ἰδίᾳ δὲ σῖτος, 34,29 %), 16 % κορινθιακὴ σταφίς, 12,69 % οἰνοφόρος ἄμπελος, 3,36 % σανὸς καὶ ξηρὰ τριφύλλια, 2,31 % ὄσπρια, 1,60 % λαχανικὰ καὶ 1,48 % βιομηχανικά.

Τὰ προϊόντα ταῦτα κατανέμονται, ἀπὸ ἀπόψεως τῆς καλλιεργηθείσης δι' ἓν ἕκαστον ἐκτάσεως, τῆς παραχθείσης ποσότητος (εἰς μετρικοὺς στατῆρας) καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν εἰς δραχμάς, ὡς ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι:

	Ἔκτασις εἰς στρέμματα	*Παραγωγὴ εἰς μετρικοὺς στατῆρας*	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*
Σῖτος	1.146 731	420.609	209 652 137
Κριθὴ	190.741	82.461	24 782.375
Σμιγὸς	201.012	84 039	37.510.650
Ἀραβόσιτος	351.803	193.354	48.332.519
Βρόμη	208.118	111.905	25 293.680
Σίκαλις	5.205	1.987	711.088
Φασίολοι ξηροὶ	11.952	8 026	5.169.430
Κύαμοι	13.318	6.142	2.442.045
Ἐρέβινθοι	8.111	3.952	1.631.285
Φακῆ	10.982	4.003	2.449.635
Ἄλλα ὄσπρια	35 015	17.667	4.810.917
Γεώμηλα	23.814	130.597	29.761.190
Ἄλλα λαχανικὰ	31.315	207.467	24.185 174
Καπνὸς	37.032	31.167	33.2:8.595
Βάμβαξ	10.886	7.609	4 567.950
Σησάμιον	8.224	912	821.605
Γλυκάνισον	81	24	25 200
Ἄλλα βιομηχανικὰ προϊόντα	233	137	141.100
Σανὸς	106.800	177.079	23.277.716
Ξηρὰ τριφύλλια	9.472	33.299	4.653.615
Ἄχυρον καὶ χόρτον		11.667	1.296.250
Γλεῦκος	394.847	852.397	179.296.686
Σταφυλαὶ φαγητοῦ	11.588	114 623	33 043 100
Σταφὶς (κορινθιακὴ)	554 480	1 428 963	673.128 637
Σταφὶς (σουλτανίνα)	18.680	56.572	49.434 250
Ἐκτάσεις καλλιεργηθεῖσαι καὶ παραμείνασαι ἄνευ ἀποδόσεως	77.195	—	—
Σύνολον	3.465.585		1.421.716.829

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ποσῶν παρήχθησαν ἐπίσης 200.542 μετρικοὶ στατῆρες ἐλαίου, συνολικῆς ἀξίας 274.562.887 δραχμῶν καὶ 11.468 μετρικοὶ στατῆρες ἐλαιῶν (βρωσίμων), ἀξίας 5.586.065 δραχμῶν.

Συγκεκριμένως ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἡ πρώτη σταφιδοπαραγωγὸς χώρα τῆς Ἑλλάδος, ἀποδίδουσα, κατὰ μέσον ὅρον, τὰ 85 % τῆς παραγομένης ἐν συνόλῳ σταφίδος, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐν τῷ κατωτέρω συγκριτικῷ πίνακι ποσοτικῆς παραγωγῆς καὶ ἀξίας τῶν ἐτῶν 1923—1930:

	Πελοπόννησος		*Ἑλλὰς*	
	Ποσότης εἰς μετρ. στατ.	Ἀξία εἰς δραχμὰς	Ποσότης εἰς μετρ. στατῆρ.	Ἀξία εἰς δραχμὰς
1923	1.291.213	870.497.918	1.508.778	982.551.446
1924	1.582.263	882.672.929	1.853.545	1.041.086.356
1925	1.570 670	864.819.531	1.777.765	983.542.253
1926	1.584.631	893.420.800	1.742.619	1.001.409.136
1927	1.500.722	1.063.184.065	1.698.818	1.217.233.009
1928	1.504.245	1.229.387.820	1.706.902	1.376.745.755
1929	1.175.015	827.497.048	1.392.712	960.879 864
1930	1.485.535	722.562.887	1.705.591	864.254.358

Τὸ πολύτιμον τοῦτο προϊὸν καλλιεργεῖται κυρίως ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἠλείας, τῇ Ἀχαΐᾳ, τῇ Μεσσηνίᾳ καὶ τῇ Κορινθίᾳ, ἀποτελεῖ δ' ἓν τῶν κυριωτέρων προϊόντων τοῦ ἐξαγωγικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐμπορίου. Ὡς ἐλαιοπαραγωγὸς χώρα ἡ Πελοπόννησος συναγωνίζεται εἰς τὰ πρωτεῖα τῆς παραγωγῆς (ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος) τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου (δηλαδὴ τὴν Λέσβον), ἀποδίδει δὲ συνήθως τὰ 20—25 % τοῦ συνόλου τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι τῶν ἐτῶν 1923—1930.

	Μετρικοὶ στατῆρες	
	Ἑλλὰς	Πελοπόννησος
1923	532 713	100.259
1924	1 034 813	273.175
1925	638 142	184.603
1926	614 340	173.885
1927	724 026	189 338
1928	1.000.711	272.184
1929		
1930	794.746	194.470

Αἱ κυριώτεραι ἐλαιοπαραγωγοὶ περιοχαὶ εἶναι ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Δ. Λακωνία, ἰδίᾳ δὲ ἡ περιοχὴ τῆς Μάνης. Ἐπίσης ἡ Πελοπόννησος δίδει τὰ 30—35 % περίπου τῆς ἑλληνικῆς οἰνοπαραγωγῆς, ὑπερτεροῦσα κατὰ τοῦτο ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος πάσας τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὑστερεῖ ὅμως σημαντικῶς εἰς τὴν παραγωγὴν καπνοῦ. Τέλος σημαντικὴν θέσιν κατέχει ἡ χώρα ὡς παραγωγὸς ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἄλλων ὀπωρῶν καὶ προϊόντων τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐν τῷ κατωτέρω πίνακι ἐμφαίνεται ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1930 παραγωγὴ τῶν προϊόντων τούτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πανελλήνιον:

	Πελοπόννησος	*Ἑλλὰς*	
			τεμάχια
Λεμόνια	27.145.000	68.827.000	»
Κίτρα	161 000	8.433.000	»
Πορτοκάλια	38 150.000	88 604.000	»
Μανδαρίνια	12.606.000	62.872.000	»
Μῆλα	4 074	45:625	μετ. στατῆρες
Ἀπίδια	38.645	107.198	» »
Σῦκα ξηρὰ	155.410	209.817	» »
Κάστανα	3.887	68.014	» »
Ἀμύγδαλα	7.451	36.713	» »
Καρύδια	9.755	32.643	» »
Ξυλοκέρατα	13.800	354 691	» »
Βαλανίδια	19.027	89.079	» »

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προϊόντων ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν ἔχουσι τὰ ξηρὰ σῦκα, παραγόμενα κυρίως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Καλαμῶν. Ἡ ἀξία αὐτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1930 ἀνῆλθεν εἰς 59.341.725 δραχμάς.

Κτηνοτροφία. Σημαντικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ κτηνοτροφία τῆς Πελοποννήσου ὑπερτεροῦσα πάσας τὰς λοιπὰς χώρας εἰς ἀριθμὸν ἐκτρεφομένων προβάτων καὶ χοίρων. Τὰ κατοικίδια ζῷα αὐτῆς (κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1930) κατενέμοντο, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἐν Ἑλλάδι συνολικὸν ἀριθμόν, ὡς ἑξῆς:

		Πελοπόννησος	*Ἑλλὰς*
Βόες	ἀροτριῶντες	29.671	353.983
	μὴ ἀροτριῶντες	6.652	85.122
Ἀγελάδες	ἀροτριῶσαι	15.543	123.542
	μὴ ἀροτριῶσαι	7.552	274.578
Βούβαλοι	ἀροτριῶντες	51	14.142
	μὴ ἀροτριῶντες	84	29.590
Ἵπποι	ἀροτριῶντες	39.680	151.260
	μὴ ἀροτριῶντες	15.872	90.462
Φορβάδες		10.815	75.179
Ἡμίονοι	ἀροτριῶντες	34.729	74.926
	μὴ ἀροτριῶντες	13.283	78.944
Ὄνοι		46.431	343.271
Πρόβατα		1.237.904	6.799.067
Αἶγες		937 414	4.437.386
Χοῖροι		95.958	335.407
Κόνικλοι		102 195	817.250
Κατοικίδια πτηνά		1.990.212	8.685.197

Ἰδιαιτέρως προηγμένη εἶναι ἡ σηροτροφία ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Καλαμῶν, ἡ δὲ πόλις αὕτη ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων μεταξουργικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος.

Πλοῦτος τοῦ ὑπεδάφους. Τὸ ὑπέδαφος τῆς Πελοποννήσου δὲν παρουσιάζει οὐδὲν ἰδιαίτερον μεταλλευτικὸν ἐνδιαφέρον, ἐξαιρέσει ὀρυχείων τινῶν λιγνίτου κειμένων κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ, ἐγγὺς τῆς Μονεμβασίας καὶ ἐν Ἠλείᾳ καὶ τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος παραμένουσιν ἀνεκμετάλλευτα, καί τινων λατομείων μαρμάρων ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Λακωνικῇ.

Βιομηχανία - Ἐμπόριον. Κύριον βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου ἀποτελοῦσιν αἱ Πάτραι, ἔχουσαι μηχανουργεῖα, κλωστοϋφαντουργικὰ ἐργοστάσια, ἀλευρομύλους, ξυλουργεῖα, ζυθοποιίαν, πυρηνελαιουργεῖα, σαπωνοποιεῖα, καπνεργοστάσια κλπ. Εἰς δευτέρα σειρὰν ἀκολουθοῦσιν αἱ Καλάμαι, ἔχουσαι μεταξουργεῖα, ἀλευρομύλους, καπνεργοστάσια, ξυλουργεῖα, οἰνοποιεῖα, ἐργοστάσια κονσερβῶν κλπ. καὶ μετ' αὐτὰς ὁ Πύργος, τὸ Αἴγιον, τὸ Ναύπλιον κλπ. Εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις αἱ βιομηχανίαι περιορίζονται εἰς ἐλαιουργικὰς τὸ πλεῖστον ἐγκαταστάσεις μεγάλας καὶ μικράς.

Συγκοινωνίαι. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον προηγμένων συγκοινωνιακῶς χωρῶν τῆς Ἑλλάδος. Συνδέεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, στενῆς τροχιᾶς, τῶν σιδηροδρόμων Σ.Π.Α.Π., οἵτινες ἐξυπηρετοῦσι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου τῆς χερσονήσου. Ἡ κυρία τροχιὰ αὐτῶν, ἐρχομένη ἐκ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν, διέρχεται κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν κυριωτέρων σταθμῶν: Κορίνθου, Σικυωνίας (Κιάτου), Ξυλοκάστρου, Αἰγίου, Πατρῶν, Κάτω Ἀχαΐας, Λεχαινῶν, Ἀμαλιάδος, Πύργου, Μεγαλοπόλεως, Τριπόλεως καὶ Ἄργους καὶ ἐπανέρχεται ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον, ἐκπέμπει δὲ τὰς ἑξῆς διακλαδώσεις: Διακοφτὸ - Καλάβρυτα (ὀδοντωτή), Καβάσιλα - Κυλλήνη, Πύργος - Κατάκωλον, Πύργος - Ὀλυμπία, Καλόνερο - Κυπαρισσία, Ζευγολατιὸ - Καλάμαι καὶ Καλάμαι - Μεσσήνη, Μπιλάλι - Μεγαλόπολις καὶ Ἄργος - Ναύπλιον. Ἐκτὸς τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης γραμμῆς δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν πυκνότερον ἐν Μεσσηνίᾳ, Ἀχαΐᾳ καὶ Ἠλείᾳ, ἀραιότερον δέ πως ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ, λόγῳ ἰδίᾳ τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῶν περιοχῶν τούτων, συμπληροῖ τὰς χερσαίας συγκοινωνιακὰς ἀνάγκας τῆς χερσονήσου. Ἀπὸ θαλάσσης ἐπίσης ἡ Πελοπόννησος ἐξυπηρετεῖται ἀρτίως. Αἱ Πάτραι εἶναι ἐκ τῶν διεθνοῦς κινήσεως λιμένων τῆς Α. Μεσογείου καὶ ὁ τρίτος τῆς Ἑλλάδος, ἐρχόμενος μετὰ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Αἱ Καλάμαι διεξάγουσιν ἐπίσης τὸ ἐξαγωγικὸν αὐτῶν ἐμπόριον σχεδὸν ἀπ' εὐθείας, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τὸ Ναύπλιον, τὸ Γύθειον, ἡ Κυπαρισσία, τὸ Κατάκωλον, ἡ Κόρινθος κλπ. ἐξυπηρετοῦνται τακτικῶς διὰ τῶν πλοίων τῆς ἑλληνικῆς ἀκτοπλοΐας. Ἐπιπροσθέτως αἱ Πάτραι εἶναι σταθμὸς καὶ ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Τουρισμός. Πλουσία εἰς μεγάλης ἀξίας ἱστορικὰ μνημεῖα ὅλων τῶν ἐποχῶν ἡ Πελοπόννησος, ἀποτελεῖ ἐπίσης μίαν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν ἀπὸ τουριστικῆς ἀπόψεως χωρῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προϊστορικαὶ Μυκῆναι, ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σπάρτη, ὁ μεσαιωνικὸς Μυστρᾶς, αἱ μοναὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἱστορικῶν θέσεων τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821 ἀποτελοῦσι τὰ μᾶλλον ἀξιοσύχναστα μέρη αὐτῆς.

Χ. Δ.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Πελοπόννησος διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τοὺς ἑξῆς νομούς: α') *Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας* (ἔκτασις 5.117 τ. χλμ., κάτ. 165.228, πρωτεύουσα Ναύπλιον), β') *Ἀρκαδίας* (ἔκτασις 3.690 τ. χλμ., κάτ. 166.141, πρωτεύουσα Τρίπολις), γ') *Ἀχαΐας* (ἔκτασις 3.250 τ. χλμ., κάτ. 190.422, πρωτεύουσα Πάτραι), δ') *Ἠλείας* (ἔκτασις

Digitized by Google

1.903 τ. χλμ., κάτ. 130.201, πρωτεύουσα Πύργος), ε') *Λακωνίας* (ἔκτασις 4.111 τ. χλμ., κάτ. 144.336, πρωτεύουσα Σπάρτη), στ') *Μεσσηνίας* (ἔκτασις 3.370 τ. χλμ., κάτ. 247.907, πρωτεύουσα Καλάμαι). Ἡ ὅλη χώρα ἀριθμεῖ (1928), 2.281 πόλεις, χωρία καὶ συνοικισμούς, κατανέμεται δὲ διοικητικῶς εἰς 11 δήμους καὶ 1.026 κοινότητας. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὅλην Ἑλλάδα ἡ Πελοπόννησος κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ $^1/_6$ τοῦ ὅλου κράτους, ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν μέσην ἀναλογίαν πυκνότητος πληθυσμοῦ, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ σύνολον τῆς Ἑλλάδος (49 κάτ. κατὰ τετρ. χλμ.). Μᾶλλον πυκνοκατῳκημένος ἐκ τῶν νομῶν της εἶναι ὁ τῆς Μεσσηνίας, μὲ ἀναλογίαν 74 κατ. κατὰ τετρ. χλμ., ἐλάχιστα δὲ ὁ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας (34 κάτ. κατὰ τετραγ. χλμ.). Μεγάλα κέντρα τῆς χερσονήσου εἶναι αἱ Πάτραι (τετάρτη πόλις τῆς Ἑλλάδος), αἱ Καλάμαι, ὁ Πύργος καὶ ἡ Τρίπολις. Ἡ Πελοπόννησος δὲν ἀποτελεῖ (ὡς ἡ Μακεδονία, ἡ Ἤπειρος, ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Κρήτη) ἑνιαίαν διοικητικὴν περιφέρειαν, περιοριζομένη εἰς τὴν κατὰ νομοὺς διοίκησιν. Δικαστικῶς περιλαμβάνει τὰς ἕδρας δύο ἐφετείων (Πατρῶν καὶ Ναυπλίου) καὶ ἔχει 9 πρωτοδικεῖα ἐν Γυθείῳ, Πύργῳ, Καλαβρύτοις, Καλάμαις, Κορίνθῳ, Κυπαρισσίᾳ, Ναυπλίῳ, Πάτραις καὶ Σπάρτῃ. Περιλαμβάνει τρεῖς ἕδρας ἐπιθεωρητῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν περιφερειῶν Θ' (Τρίπολις), Ι' (Καλάμαι) καὶ ΙΑ' (Πάτραι) καὶ ἔχει 34 γυμνάσια (ἀνὰ δύο ἐν Καλάμαις, Πύργῳ καὶ Τριπόλει, 4 ἐν Πάτραις καὶ ἀνὰ ἓν εἰς Ἅγιον Γεώργιον Νεμέας, Αἴγιον, Ἀμαλιάδα, Ἀνδρίτσαιναν, Ἄργος, Ἀρεόπολιν, Γύθειον, Δημητσάναν, Καλάβρυτα, Σικυωνίαν (Κιᾶτον), Κόρινθον, Κριεκούκι, Κυπαρισσίαν, Λεβίδιον, Λεωνίδιον, Μεγαλόπολιν, Μελιγαλᾶν, Μεσσήνην, Μολάους, Ναύπλιον, Πύλον, Σελινοῦντα, Σπάρτην καὶ Φιλιατρά), πολλὰ ἡμιγυμνάσια, 3 πρακτικὰ λύκεια (ἐν Καλάμαις, Πύργῳ καὶ Λαγκαδίοις) καὶ 5 ἐμπορικὰς σχολὰς (ἐν Γυθείῳ, Καλάμαις, Πάτραις, Ξυλοκάστρῳ καὶ Πύργῳ). Ἐκκλησιασκτικῶς διαιρεῖται εἰς 11 μητροπόλεις, τὰς ἑξῆς: Ἀργολίδος (ἕδρα Ναύπλιον), Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως (ἕδρα Δημητσάνα), Γυθείου καὶ Οἰτύλου (ἕδρα Γύθειον), Ἠλείας (ἕδρα Πύργος), Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας (ἕδρα Αἴγιον), Κορινθίας (ἕδρα Κόρινθος), Μαντινείας καὶ Κυνουρίας (ἕδρα Τρίπολις), Μεσσηνίας (ἕδρα Καλάμαι), Μονεμβασίας καὶ Λακεδαίμονος (ἕδρα Σπάρτη), Πατρῶν (ἕδρα Πάτραι) καὶ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας (ἕδρα Κυπαρισσία). Χ. Δ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Κύριοι παράγοντες τῆς δημιουργίας τῆς ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου εἶναι, ἐκτὸς τῆς ἰδιοφυΐας τῶν φυλῶν, αἵτινες κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, ἡ ἐπικαιροτάτη γεωγραφικὴ θέσις της καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ ἐδάφους της, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις της προεκάλεσε τὴν ἐν αὐτῇ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς συνάντησιν φύλων διαφόρου καταγωγῆς (πελασγικῶν, αἰγαιικῶν) ἢ συγγενῶν μὲν πρὸς ἄλληλα, διαφερόντων δὲ τὴν φύσιν, τὰ ἤθη καὶ τὸν πολιτισμὸν (Ἀχαιῶν, Ἰώνων, Δωριέων), καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιμειξίας καὶ συμβιώσεώς των προελθοῦσαν ζωτικότητά των. Ἡ δὲ διάρθρωσις τῆς Ἀργολίδος μὲ τὸν φιλόξενον κόλπον της κατέστησε τὴν χώραν ταύτην τὸ πρῶτον κέντρον ἐπιμειξίας ναυτικῶν καὶ μεσογείων λαῶν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιχώριοι παραδόσεις περὶ Ἄργου, ὅστις ἔφερε τὸν πρῶτον ἐκ Λιβύης σῖτον πρὸς σπορὰν εἰς τὴν Ἀργολίδα, περὶ Δαναοῦ, καταπλεύσαντος εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐξ Αἰγύπτου καὶ μετονομάσαντος τοὺς κατοίκους Δαναοὺς ἀπὸ Πελασγῶν, περὶ Ἀγήνορος, ὅστις εἰσήγαγε τὴν ἱπποτροφίαν εἰς τὸ Ἄργος, περὶ Προίτου, ὅστις ἔκτισε τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κυκλώπεια τείχη διὰ τῶν ἐκ Λυκίας Κυκλώπων καὶ μυρίων ἄλλων ἡρώων θαλασσοπόρων.

1) ***Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι.*** α') *Πελασγοὶ - Αἰγαῖοι.* Ὡς πρώτους κατοίκους τῆς Πελοποννήσου (ὡς καὶ τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος) κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους διέσωσεν ἡ παράδοσις τὰ βαρβαρόφωνα, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, φῦλα τῶν *Πελασγῶν* (Δρύοπες, Καύκωνες, Λέλεγες καὶ ἄλλοι), μετὰ τῶν ὁποίων συνανεμείγησαν τὰ φῦλα τῶν ἐπικληθέντων Αἰγαίων, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος διεχύθησαν ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Κρήτην, ἥτις καὶ κατέστη τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν φύλων τούτων (διὰ τοῦτο καλοῦνται ταῦτα καὶ Κρῆτες γενικῶς), καὶ τὴν Πελοπόννησον.

β') *Ἀχαιοί.* Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος ἤρχισαν κατερχόμενα ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου τὰ πρωτοπόρα ἑλληνικὰ φῦλα τῶν Ἀχαιοαιολέων καὶ Ἰώνων (σύγχρονος σχεδὸν ἦτο ἡ ἀπὸ βορρᾶ κάθοδος ἁπάντων τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν φύλων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν χερσόνησον), τὰ ὁποῖα ἔφθασαν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκατεστάθησαν, ὑποτάξαντα, ὡς ἰσχυρότερα σωματικῶς καὶ πολεμικώτερα, τοὺς παλαιοτέρους κατοίκους, τὰ μὲν ἀχαιοαιολικὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν, νοτίαν καὶ δυτικὴν Πελοπόννησον, τὰ δὲ ἰωνικὰ εἰς τὰ βόρεια παράλια αὐτῆς, ἐνῷ εἰς τὸ κέντρον της, τὴν Ἀρκαδίαν, ἀπέμειναν τὰ προελληνικὰ φῦλα τῶν Πελασγῶν (ἀμειγῆ, πιθανώτατα, καὶ ἀπὸ τῶν αἰγαίων φύλων), ἅτινα ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονα καὶ ἀπεκάλουν ἑαυτὰ Προσεληναίους. Ὅτε ἐγκατεστάθησαν τὰ ἑλληνικὰ φῦλα τῶν Ἀχαιοαιολέων καὶ Ἰώνων εἰς τὴν Πελοπόννησον (πρὸ τοῦ ὀνόματος τούτου εἶχε λάβει ἀλληλοδιαδόχως τὰ ὀνόματα *Πελοπία*, *Ἄργος* καὶ *Ἀπία*, κατὰ τὴν παράδοσιν), ἦρχε, πιθανώτατα, τῶν παραλίων αὐτῆς ἡ θαλασσοκράτειρα Κρήτη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν διαδεχθέντων αὐτοὺς ναυτικῶν λαῶν Ἀχαιῶν, Φοινίκων, Ἑλλήνων. Οἱ Ἀχαιοί, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἡγεμόνες των ἔγιναν, ἴσως, καὶ ὑποτελεῖς τῶν ἰσχυρῶν μοναρχῶν τῆς Κρήτης ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἀπὸ μαθητῶν ἔγιναν οὗτοι διὰ τοῦ χρόνου ἰσάξιοι τῶν διδασκάλων των καὶ εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅστις ἦτο συνέχεια τοῦ κρητικοῦ καὶ ἀπεκλήθη μυκηναϊκὸς ἀπὸ τῶν πλουσίων εὑρημάτων τῆς ἰσχυρᾶς ἀχαϊκῆς πόλεως Μυκηνῶν, καὶ εἰς τὴν ναυτικὴν τέχνην. Γενόμενοι δὲ οἱ Ἀχαιοὶ ἔμπειροι καὶ θαρραλέοι ναυτικοί, ὡς ἦσαν καὶ τῆς ξηρᾶς ἐμπειροπόλεμοι στρατιῶται, ἀπετίναξαν τὸν κρητικὸν ζυγὸν καὶ πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ καταστάντες (ἰδίως οἱ τῆς Ἀργολίδος, οἵτινες εἶχον συμπήξει ἰσχυρὰν καὶ πλουσίαν αὐτοκρατορίαν, ὡς μαρτυροῦν καὶ αἱ περὶ Πελοπιδῶν ἢ Ἀτρειδῶν παραδόσεις, καὶ τὰ πλούσια εὑρήματα τῆς ἕδρας των, τῶν Μυκηνῶν), κατώρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς πρῴην ἐπικυριάρχους των Κρῆτας, νὰ πυρπολήσουν τὰ ἀνάκτορά των καὶ νὰ ἐξαπλωθοῦν εἴς τε τὴν Κρήτην, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300 π. Χ.), νὰ φθάσουν δὲ μέχρι τοῦ Τάραντος πρὸς Δ. καὶ τῆς Κύπρου πρὸς Ν. καὶ ν' ἀπειλήσουν καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἤκμαζον ἐν Πελοποννήσῳ αἱ πολύχρυσοι Μυκῆναι, τὸ Ἄργος, αἱ Ἀμύκλαι καὶ ἡ Πύλος.

γ') *Δωριεῖς.* Ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀχαιῶν τὸ τέλος δὲν ὑπῆρξε καλύτερον τοῦ τῶν Κρητῶν. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΒ' π. Χ. αἰῶνος κατῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὀλίγας γενεάς, ὡς πιστεύεται, μετὰ τοὺς θρυλικοὺς πολέμους, τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τὸν Τρωϊκόν, τὰ συγγενῆ τῶν Ἀχαιοαιολέων καὶ Ἰώνων δωρικὰ (ἑλληνικὰ) φῦλα, ἅτινα μὲ τὴν σωματικήν ῥώμην των, τὰ σιδηρᾶ ὅπλα των καὶ τὴν ὁρμητικότητά των ἐκυρίευσαν μετὰ μακροὺς (ἰδίως ἐν Ἀργολίδι) ἀγῶνας τὰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις των, διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τῶν βασιλέων των καὶ ὑπέταξαν τὰς χώρας των, ἀναγκάσαντες αὐτοὺς ἢ νὰ γίνουν δοῦλοι (ἐν Λακωνικῇ ὠνομάσθησαν οὗτοι εἵλωτες) ἢ νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἢ τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου, ὅθεν ἐξεδίωξαν τοὺς Ἴωνας (τινὲς συνεχωνεύθησαν, ἐκδωρισθέντες ὑπὸ τῶν ἐπηλύδων). Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων, καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν, διότι οἱ ἐπιδρομεῖς πρὸς δικαιολογίαν των ἔπλασαν τὸν μῦθον ὅτι ἡ ἐπιδρομή των ἦτο ἐπιστροφὴ τῶν ἀπογόνων τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως ἐκδιωχθέντων υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους, ἦτο διὰ τὸν ἀχαϊκὸν (μυκηναϊκὸν) πολιτισμὸν χείμαρρος, ὅστις παρέσυρεν εἰς τὸν ὄλεθρον ὅ,τι εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀχαϊκὴ τέχνη, ὁ μεσαίων, ὡς καὶ ἀπεκλήθη, τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, ὅστις ἐσταμάτησε πᾶσαν πρόοδον τῆς τέχνης. Ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἡ Πελοπόννησος (ὡς καὶ πᾶσα ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς) εἶναι χώρα γεωργική, ἄνευ ναυτιλίας, ἄνευ ἐμπορίου, ἄνευ βιομηχανίας, ἄνευ μεγάλων πόλεων καὶ ἐν γένει εἰς πρωτόγονον οἰκονομικῶς κατάστασιν. Κατακτηταὶ ὅμως καὶ κατακτηθέντες, παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἤθους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ἦσαν δύο κλάδοι τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἔχοντες κοινὴν τὴν προέλευσιν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἦσαν ἀμφότεροι, Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς, Ἕλληνες, καὶ δὲν ὑπῆρχε μεταξύ των ἡ μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν καὶ βαρβαροφώνων Πελασγῶν διαφορά.

2) ***Οἱ πρωτοϊστορικοὶ χρόνοι.*** Μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀρχίζουν οἱ πρῶτοι ἱστορικοὶ χρόνοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, διὰ τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ συμβάντα ὅμως τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς πληροφορίαι, διότι οἱ Δωριεῖς ἦσαν φυλὴ φειδωλὴ εἰς ἀνακοινώσεις παραδόσεων, καὶ δὲν εἶχον, ὡς οἱ Ἴωνες, τὴν ἱκανότητα τῆς ἀφηγήσεως τῶν συμβάντων τοῦ βίου των. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι δυσχερὴς ἡ ἀκριβὴς ἔκθεσις τῶν γεγονότων τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Α' π. Χ. χιλιετηρίδος ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐκ τῆς μορφῆς ὅμως καὶ συγκροτήσεως τῶν πολιτειῶν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα (ὅτε μὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὀλυμπιονικῶν ἀρχίζει καὶ ἡ ἐξηκριβωμένη χρονολογικῶς γνῶσις τῶν στοιχείων τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς χώρας ταύτης) καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων παραδόσεων περὶ τῶν ἀγώνων τῶν Δωριέων πρὸς καθυπόταξιν τῆς Πελοποννήσου, ἐξάγονται τὰ ἑξῆς: Ὅτι ἐκ τῶν χωρῶν ταύτης ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων, μετὰ μακροὺς (1—2 αἰώνων) ἀγῶνας, ἡ Ἀργολίς, ἡ Κορινθία, ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνία. Ὅτι ὁρμητήρια πρὸς κατάκτησιν τῶν χωρῶν τούτων ὑπῆρξαν τὸ Ἄργος ἐν ἀρχῇ, καὶ ἔπειτα καὶ ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Στενύκλαρος. Ὅτι ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Λακωνικῆς ὑπῆρξε τέλειος, τῶν ὑποταγέντων προτέρων κατοίκων της ἀποτελεσάντων δύο ἰδιαιτέρας τάξεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν τῶν περιοίκων ἐστερεῖτο πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἡ δὲ τῶν εἱλώτων ἀπετέλει τοὺς δούλους τῆς πολιτείας, ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Μεσσηνίας ἀτελὴς (ἐξεδωρίσθη αὕτη τελείως μόνον ὅταν ὑπετάγη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας), καὶ ὁ ἐκδωρισμὸς τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἔγινε μᾶλλον εἰρηνικῶς καὶ συμβιβαστικῶς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ συνύπαρξις εἰς τὰ ἐν αὐταῖς ἱδρυθέντα δωρικὰ κράτη καὶ τετάρτης, ἐντὸς τῶν τριῶν δωρικῶν (Ὑλλέων, ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλου, Δυμάνων καὶ Παμφύλων, ἀπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγιμιοῦ, Δυμᾶνος καὶ Παμφύλου κατὰ τὴν παράδοσιν), φυλῆς, τῶν Ὑρναθίων ἐν Ἄργει, τῶν Αἰγιαλέων ἐν Σικυῶνι, καὶ τῆς φυλῆς Χθονοφύλης ἐν Φλιοῦντι. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Θ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἡ Πελοπόννησος εἶχε λάβει τὴν ὁριστικὴν φυλετικὴν μορφήν της, τὴν ὁποίαν καὶ διετήρησε καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἀρχαίων χρόνων, τότε δὲ εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἡ πολιτειακὴ διαμόρφωσίς της.

3) ***Φυλαὶ καὶ κράτη τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.*** Οὔτε εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, οὔτε εἰς τὴν Πελοπόννησον ἰδιαιτέρως κατωρθώθη ἡ ἵδρυσις ἑνιαίου κράτους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐν αὐτῇ φυλῶν, καὶ κυρίως ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας, ἐπέτρεπεν ἢ μᾶλλον ἐπέβαλλε τὸν κατὰ περιοχάς, καθοριζομένας ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν μαζῶν αὐτῆς ἰδίως, χωρισμὸν (ἡ γεωγραφικὴ διάσπασις προεκάλει τὴν πολιτικὴν διάσπασιν) καὶ τὴν ἵδρυσιν πολυαρίθμων κρατῶν. Εἰς τὴν Ἀργολίδα ἱδρύθησαν ἡ πολιτεία τοῦ Ἄργους μὲ πολιτικὸν κέντρον τὴν ὑψηλὴν καὶ βραχώδη Λάρισαν, καὶ αἱ πολιτεῖαι τῶν ἐκδωρισθεισῶν ἰωνικῶν πόλεων Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος καὶ εἰς τὴν Κορινθίαν αἱ τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυῶνος καὶ τοῦ Φλιοῦντος, αἵτινες (καὶ αἱ ἓξ) εἶχον ἀποτελέσει δωρικήν τινα ἑξάπολιν (ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἀρχαιοτέραν ἀχαϊκὴν ἀμφικτιονικὴν παράδοσιν) μὲ κέντρον τὸ ἐν Ἄργει ἱερὸν τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον διῴκει τὸ Ἄργος, ἔχον διὸ τοῦτο τὰ δικαιώματα πόλεως ἡγεμονίδος ἐπὶ τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ τούτου κοινοῦ. Εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἄργους ὑπήγετο ἡ πεδιὰς τοῦ Ἰνάχου, μὲ ἀνεξαρτήτους μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων τὰς κατὰ τὰ κράσπεδά του ἀχαϊκὰς πόλεις Μυκήνας καὶ Τίρυνθα, τὸ μέχρι τῆς Θυρέας τμῆμα τῆς Κυνουρίας καὶ ἡ μέχρι τῆς Φλιασίας πρὸς Β. χώρα τῆς Ἀργολίδος, κατοικουμένη ἀπὸ ἐλευθέρους (ἄνευ ὅμως πολιτικῶν δικαιωμάτων) ἀγρότας καὶ τεχνίτας (τοὺς Ὀρνεάτας καλουμένους, ἀπὸ τῆς μεγαλυτέρας πόλεως τῆς χώρας Ὀρνεῶν). Ἡ ἐπίδρασίς του ὅμως διὰ τῶν ἀποικιῶν του, Πρασιῶν, Ζάρακος, Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς καὶ Βοιῶν, ἐξετείνετο μέχρι Μαλέα καὶ Κυθήρων. Μὲ τὴν εἰς τὴν ἐπιρροήν του προσέλκυσιν τῶν πόλεων Αἰγίνης καὶ Μεγάρων καὶ τὸν δεσμόν του διὰ τῶν δωρικοϊωνικῶν πόλεων Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος μὲ τὴν ἰωνικὴν τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς χώρας ταύτης, τῆς ὁποίας ὁ ἥρως Θησεὺς ἦτο καὶ ὁ ἥρως τῆς Τροιζῆνος. Μὲ τοὺς δεσμοὺς τούτους τὸ Ἄργος ἀπεξενώθη πως τῶν Δωριέων τῆς Λακωνικῆς, ὡς κληρονόμος δὲ τῆς δόξης τῶν Ἀτρειδῶν τῶν Μυκηνῶν (πόλεως τῆς Ἀργολίδος) ἠξίου νὰ ἡγεμονεύῃ τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὴν Λακωνικήν, ἔνθα οἱ Δωριεῖς ἐγκατεστάθησαν ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Εὐρώτα Αἰγύτιδι (ἐλθόντες ἐξ Ἀργολίδος διὰ τῆς μεσημβρινῆς πεδιάδος τῆς Τεγέας—Μαντινείας), μετὰ μακροὺς ἀγῶνας—κατὰ τοὺς ὁποίους βαθμηδὸν ὑπετάγησαν αἱ ἀχαϊκαὶ πόλεις Ἀμύκλαι, Φᾶρις, Γερόνθραι καὶ Ἕλος, ἱδρύθη ἡ πολιτεία τῆς Σπάρτης, βασιλευομένη ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπὸ τριῶν δυναστειῶν, τῶν Ἀγιαδῶν, Εὐρυποντιδῶν καὶ Αἰγειδῶν, ἀδιαιρέτως, βραδύτερον δὲ μόνον ὑπὸ τῶν δύο πρώτων. Εἰς τὴν Μεσσηνίαν, κατακτηθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατελθόντων εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως Δωριέων (ἀποσχισθέντων ἀπὸ τοὺς κατελθόντας εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα Δωριεῖς), ἱδρύθη ἡ πολιτεία τῆς Στενυκλάρου δι' εἰρηνικῆς συγχωνεύσεως τῶν Δωριέων μετὰ τῶν παλαιοτέρων Ἀχαιοαιολέων κατοίκων τῆς χώρας, ὅτε δὲ βραδύτερον οἱ Δωριεῖς ἠθέλησαν νὰ στερήσουν τούτους τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων των, ἐξερράγη στάσις, τῆς ὁποίας ἐπωφεληθέντες κατῆλθον εἰς τὴν εὔφορον Μεσσηνίαν Ἀρκάδες (οἱ Αἰπυτίδαι) καὶ κατέστησαν ταύτην ἀντιδωρικὴν μᾶλλον πολιτείαν. Οὕτως οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Πελοπόννησον Δωριεῖς, ἐν μὲν τῇ Λακωνικῇ μετὰ παρέλευσιν δύο-τριῶν αἰώνων ἐπεβλήθησαν ὡς κατακτηταί, ἐν τῇ Ἀργολίδι καὶ Κορινθίᾳ, πλεονεκτήσαντες τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων, ἐπέβαλον τὴν σφραγῖδα τοῦ δωρικοῦ πνεύματος εἰς τὰ ἐν αὐταῖς ἱδρυθέντα κράτη, καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ἀπερροφήθησαν μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων κατελθόντων εἰς αὐτὴν Ἀρκάδων. Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, κοιτίδα τῶν πελασγικῶν φύλων, μετὰ τῶν ὁποίων ἡνώθησαν καὶ

Digitized by Google

οἱ Ἀχαιοί, οἱ καταφυγόντες εἰς αὐτὴν ἐξ Ἀργολίδος (ὡς μαρτυροῦν καὶ αἱ περὶ Ὀρέστου παραδόσεις) καὶ Λακωνικῆς, δὲν ἱδρύθη ἑνιαῖον κράτος ἀλλ' ὑπῆρχον πόλεις (σπουδαιότεραι ἦσαν ὁ Ὀρχομενός, ἡ Μαντίνεια καὶ ἡ Τεγέα) συνδεδεμέναι μεταξύ των διὰ χαλαροῦ τινος δεσμοῦ, τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκάδων. Εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον, ἔνθα πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ὑπῆρχον τὰ κράτη τῶν Ἐπειῶν καὶ Πυλίων καὶ εἶχον καταφύγει καὶ Μινύαι ἐκ τῆς Λακωνικῆς, μετὰ τὴν μέχρις αὐτῆς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους τῶν ἐν Ἀργολίδι Ἀτρειδῶν, ἱδρύθησαν τὸ αἰτωλοαιολικὸν κράτος τῶν Ἠλείων (κατὰ τὴν ἀπίθανον παράδοσιν οἱ Αἰτωλοὶ ὑπὸ τὸν Ὄξυλον εἶχον κατέλθει εἰς τὴν Ἤλιδα ὡς σύμμαχοι καὶ ὁδηγοὶ τῶν Δωριέων), αἱ ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων ἓξ αἰολικαὶ πόλεις (σπουδαιοτέρα ἦτο τὸ Λέπρεον) τῆς βραδύτερον ἐπονομασθείσης Τριφυλίας (τῆς μεταξὺ Ἀλφειοῦ καὶ Νέδας χώρας) καὶ τὸ ἀχαιοαιολικὸν κράτος τῆς Πίσης, διὰ τῆς συγχωνεύσεως Ἀχαιῶν, μεταναστευσάντων εἰς ταύτην ἐξ Ἑλίκης ὑπὸ τὸν Πελοπίδην Ἀγώριον, καὶ τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας Αἰολέων. Εἰς δὲ τὴν Ἀχαΐαν διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐκδίωξιν τῶν Ἰώνων ἡ ἰωνικὴ διαίρεσις τῆς χώρας εἰς 12 πόλεις μὲ κοινὸν ἱερόν, τὸ ἐν Ἑλίκῃ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ προρρηθεῖσα φυλετικὴ διαφορὰ τῶν λαῶν τῆς Πελοποννήσου διετηρήθη μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς χώρας ταύτης εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἡ δὲ γλωσσικὴ (διαλεκτική) μέχρι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος (ἡ νεολακωνικὴ τσακωνικὴ μάλιστα διάλεκτος διετηρήθη μέχρι σήμερον).

4) ***Ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοῦ Η'—ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος.*** α') *Η' αἰών.* Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συμβάντων τῆς ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν Η' (800—700 π. Χ.) αἰῶνα ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς: Ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος, διαρκέσας ἀπὸ τοῦ 743 μέχρι τοῦ 724 π. Χ., διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ὀργανωθεῖσα πολιτειακῶς ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Θ' π. Χ. αἰῶνος (διὰ τῆς λυκουργείου καλουμένης νομοθεσίας) Σπάρτη, ἥτις καὶ διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ Η' αἰῶνος συνθήκης της μετὰ τῆς Ἤλιδος εἶχε διαδηλώσει τὴν ἀξίωσίν της περὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς διαρρυθμίσεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Πελοποννήσου, κυρία γενομένη τῆς Μεσσηνίας μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἰθώμης, ἐπεξέτεινε τὸ κράτος της ἐπὶ τῆς εὐφόρου ταύτης χώρας, ἐκδωρίσασα ταύτην διὰ τῆς διανομῆς μεγάλου μέρους τῶν γαιῶν της εἰς ἀκλήρους Σπαρτιάτας, καὶ τὴν ἐπιρροήν της καὶ εἰς τὰς πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἑλληνικὰς χώρας, αἵτινες πολλάκις ἐζήτησαν τὴν διαιτησίαν της μετὰ τὴν νίκην τοῦ Σπαρτιάτου βασιλέως Πολυδώρου (719 π. Χ.) περὶ τὴν Θυρέαν ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Ὁ ἀποικισμὸς τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Κορινθίων καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν κτίσις τῶν Συρακουσῶν ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὸ 734 π. Χ., διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἰσχυρὰ αὕτη ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ δωρικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν πρὸς Δ. ἐπέκτασιν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, τῶν Δωριέων φρουρῶν τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσόδου, ἀποικισμὸς τῶν Ὑβλαίων Μεγάρων ἐν Σικελίᾳ (728 π. Χ.), ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Συβάρεως (721 π.Χ.) καὶ τοῦ Κρότωνος (710), καὶ τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Τάραντος (707) ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, διὰ τῶν ὁποίων ἐνισχύθη ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Ἡ Πελοπόννησος λοιπὸν ἁμιλλᾶται κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἰς κτίσιν ἀποικιῶν πρὸς τοὺς Ἴωνας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τὴν εὔρυνσιν τῶν ὁρίων τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς. Εἰς τὰ σπουδαῖα γεγονότα τοῦ αἰῶνος τούτου δύναται νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ κατάργησις τῆς βασιλείας ἐν Κορίνθῳ καὶ ἵδρυσις τῆς ὀλιγαρχίας τῶν Βακχιαδῶν, εἰς τὴν ὤθησιν τῶν ὁποίων ὠφείλετο ἡ πρωτοπορία τῆς Κορίνθου ἐν τῷ πολιτισμῷ. Μὲ τὴν λῆξιν τοῦ αἰῶνος τούτου λήγει καὶ ὁ μεσαίων τῶν πρωτοϊστορικῶν χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μετὰ τὸν ἐξαφανισθέντα, κατόπιν τῆς δωρικῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολῆς, βαθμηδὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμόν, ἡ τέχνη ἐπανῆλθεν εἰς πρωτογονικὴν κατάστασιν, ἀλλ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἔμεινε στάσιμος, ἀρχίσασα ἐνωρίς, βραδέως μέν, ἀλλ' ἀσφαλῶς, νὰ ἐξελίσσεται ἐπὶ τὰ βελτίω, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τῆς τέχνης τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως τῆς Συρίας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ διάδοσις τῆς φοινικικῆς γραφῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Θ' π. Χ. αἰῶνα. Ἡ πρώτη περίοδος αὐτῆς, λήγουσα κατὰ τὸ 700 π. Χ. περίπου, καλεῖται γεωμετρική, διότι τὰ κοσμήματα τῶν ἔργων τέχνης τῆς περιόδου ταύτης εἶναι γεωμετρικὰ σχήματα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κοσμηματικὴν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης, ἡ ὁποία εἶναι νατουραλιστική, καὶ σιδηρᾶ, διότι κατ' αὐτὴν γενικεύεται ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου, ἐνῷ κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν ἦτο σπανιώτατον τὸ μέταλλον τοῦτο. Ἔργα τῆς γεωμετρικῆς τέχνης εἶναι κυρίως πήλινα ἀγγεῖα καὶ ἀγαλμάτια, σπανιώτερα δὲ καὶ ναοί. Τούτων ἀρχαιότερος εἶναι ἐν Πελοποννήσῳ ὁ ναὸς τῆς ἐν Σπάρτῃ Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ἁπλοῦς τετράπλευρος σηκός, κτισθεὶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Θ' ἢ τὰ πρῶτα τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος ἐναυπηγήθη ἐν τῇ ὀργώσῃ εἰς πρόοδον Κορίνθῳ καὶ ἡ πρώτη τριήρης, ἥτις ἦτο ὁ τύπος τοῦ πολεμικοῦ πλοίου τῶν ἀρχαίων χρόνων.

β') *Ζ' αἰών.* Κατὰ τὸν Ζ' π. χ. αἰῶνα (700—600 π. Χ.), αἰῶνα τῆς τυραννίδος (ἐν Σικυῶνι ἄρχει ἡ δυναστεία τῶν Ὀρθαγοριδῶν, ἐν Κορίνθῳ ἡ τῶν Κυψελιδῶν καὶ ἐν Μεγάροις ὁ Θεαγένης), τῆς ὁποίας ἡ ἐμφάνισις θεωρεῖται (καὶ εἶναι) ὡς ἐπικράτησις τῆς ἀντιδωρικῆς ἐν Πελοποννήσῳ φατρίας, ἦλθον εἰς σύγκρουσιν, ἀγωνιζόμενοι περὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Πελοποννήσου, οἱ Ἀργεῖοι μὲ τὸν μεγαλεπήβολον βασιλέα των Φείδωνα καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, κατὰ τὴν ὁποίαν κατίσχυσαν οἱ Ἀργεῖοι, νικήσαντες ἐν Ὑσιαῖς (669 π. Χ.) καὶ τελέσαντες κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος τοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνας, ὡς ἀγωνοθέται, μετὰ τῶν φίλων των Πισατῶν ἄνευ τῶν Ἠλείων, τῶν φίλων τῶν Σπαρτιατῶν. Πρὸ τοῦ θανάτου ὅμως ἀκόμη τοῦ Φείδωνος (660 π. Χ.) οἱ Σπαρτιᾶται ἐπέβαλον τοὺς φίλους των Ἠλείους ὡς ἀγωνοθέτας καὶ πάλιν διὰ τῆς ἐν Φιγαλείᾳ (659) νίκης των ἐξησφάλισαν τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ των ἐκ Μεσσηνίας εἰς Ὀλυμπίαν. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐσυνεχίσθη ἡ κτίσις ἀποικιῶν ὑπό τε τῶν δωρικῶν μητροπόλεων, ἰδίως τῶν Μεγάρων (αἱ ἀποικίαι Χαλκηδὼν καὶ Βυζάντιον) καὶ τῶν ἀποικιῶν των (Κυρήνης ὑπὸ Θηραίων, Ἀκρῶν καὶ Κασμενῶν ὑπὸ Συρακοσίων, Σελινοῦντος ὑπὸ Ὑβλαίων κ.ο.κ.), καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνες, διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς εἰσαγωγῆς τοῦ τεθρίππου καὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν τυράννων, προσέλαβον ἐξαιρετικὴν αἴγλην. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου ἔπαυσε καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὡς καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς, νὰ εἶναι γεωργικὴ μόνον χώρα, κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν γαιοκτημόνων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἑκασταχοῦ βασιλεῖς. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἐδημιούργησαν εἴς τινας πόλεις αὐτῆς (τὴν Κόρινθον, τὴν Σικυῶνα, τὰ Μέγαρα), τὴν ἀστικὴν τάξιν, ἡ δημιουργία τῆς ὁποίας προεκάλεσε πολιτειακὰς μεταβολὰς καὶ πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν.

γ') *ΣΤ' αἰών.* Ὁ αἰὼν οὗτος ἤρχισε μὲ τὸν πρῶτον Ἱερὸν πόλεμον (600—590 π. Χ.), τὸν ὁποῖον διεξήγαγεν ὑπὲρ τῶν Δελφῶν ὁ τύραννος (μονάρχης) τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σκοπάδας τῆς Θεσσαλίας. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐτελείωσε μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς ἰσχυρᾶς Κρίσης, ἥτις δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐτονομίαν τῶν Δελφῶν, καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῶν Πυθίων εἰς πανελληνίους ἀγῶνας. Πρὶν ἢ ὅμως παρέλθῃ εἰκοσαετία ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἱεροῦ πολέμου, ἡ τυραννικὴ δυναστεία τῶν Ὀρθαγοριδῶν τῆς Σικυῶνος κατέπεσε καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς πόλεως ταύτης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ μισοτύραννος Σπάρτη ἀπηλευθέρωσε τοὺς Κλεωναίους, οἵτινες μάλιστα ἔγιναν καὶ οἱ ἀγωνοθέται τῶν Νεμείων, ἱδρυθέντων, ὡς ἐπιστεύετο, ὑπὸ τοῦ προστάτου τῆς δωρικῆς φυλῆς ἥρωος Ἡρακλέους (ἡ τυραννὶς ἀνεφαίνετο μετὰ μίαν νίκην τῶν δημοκρατικῶν κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν, τὴν ὁποίαν ἐξεμεταλλεύοντο οἱ ἐμφανιζόμενοι ὡς πρόμαχοι τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ). Σύγχρονος μὲ τὴν ταπείνωσιν τῆς Σικυῶνος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τούτων καταστροφὴ τῆς συμμάχου της Πίσης (572 π. Χ.), τυραννουμένης ὡσαύτως. Οὕτως οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες πρὸ ἑξηκονταετίας εἶχον ταλαιπωρηθῆ δεινῶς πολεμοῦντες πρός τε τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς συμμάχους των Ἀρκάδας, καὶ εἶχον δοκιμάσει ἐπικίνδυνον ἐσωτερικὴν κρίσιν, ἥτις κατέληξε μὲ νίκην τοῦ δωρικοῦ δήμου κατὰ τῆς βασιλείας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν πανισχύρων καταστάντων βραδύτερον ἐφόρων, ἀπέβησαν (μάλιστα μετὰ τὰς πρὸς τοὺς Τεγεάτας κατὰ τὸ 560 π. Χ. συνθήκας των, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδέχθησαν οὗτοι ν' ἀκολουθῶσι τοὺς Σπαρτιάτας ἐν πολέμῳ, τασσόμενοι εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας) ἡ ἰσχυροτέρα καὶ πάλιν πολιτεία τῆς Πελοποννήσου, περὶ τὴν ὁποίαν ὠργανώθη ἡ πελοποννησιακή, ἐκ δωρικῶν ἢ δωριζόντων κρατῶν, συμμαχία. Τὴν δύναμίν της ταύτην ἐχρησιμοποίησε καὶ πάλιν ἡ Σπάρτη πρὸς συνέχισιν τοῦ μισοτυραννικοῦ πολιτικοῦ προγράμματός της. Οὕτω κατὰ τὸ 525—524 π. Χ. ἐκήρυξε πόλεμον, ἐν συμμαχίᾳ πρὸς τὴν Κόρινθον, κατὰ τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπολιόρκησαν Σπαρτιᾶται καὶ Κορίνθιοι ἐν Σάμῳ. Τὸν τύραννον ἔσωσαν τότε ἡ ὀχυρότης τῶν τειχῶν του καὶ ἡ ἀδεξιότης περὶ τὸ τειχομαχεῖν τῶν Σπαρτιατῶν. Κατ' ἐπανάληψιν δὲ σπαρτιατικὰ στρατεύματα ἐπέδραμον τὴν χώραν τῶν Ἀργείων (κυβερνωμένην ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφῄρεσαν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Κυνουρίας (τὴν Θυρεᾶτιν) περὶ τὸ 516 π. Χ. (τότε ἐχωρίσθησαν τοῦ Ἄργους καὶ αἱ σύμμαχοί του Σικυὼν καὶ Αἴγινα), διότι οἱ Ἀργεῖοι εἶχον συνδεθῆ μετὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν, καὶ τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν ἡρωϊκὸν Κλεομένη πρὸς καταπολέμησιν τῶν τυράννων αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου ὁ φιλόδοξος Κλεομένης ἀνεμείχθη εἰς τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπέβαλεν ὡς ἄρχοντα αὐτῶν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας Ἰσαγόραν (508 π. Χ.). Ἡ δὲ κατὰ τὸ 507 π. Χ. μάλιστα κάθοδος τοῦ ἐξορίστου ἀρχηγοῦ τῆς δημοκρατικῆς φατρίας Κλεισθένους παρέσυρε τὸν Κλεομένη νὰ λησμονήσῃ τὸ μισοτυραννικὸν πολίτευμα τῆς Σπάρτης καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ ὅπως ἐπιβάλῃ τὸν Ἰσαγόραν ὡς τύραννον. Ἐσώθησαν ὅμως τότε αἱ Ἀθῆναι ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὰ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Κλεομένους τοῦ ἑτέρου βασιλέως τῆς Σπάρτης Δημαράτου καὶ τῶν Κορινθίων, ἐξ ἀντιζηλίας τούτων πρὸς τοὺς ναυτικοὺς Αἰγινήτας, οἵτινες ἐπόθουν τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ διαγωγὴ τοῦ Κλεομένους εἶχε δώσει θάρρος καὶ εἰς τὸν ἔκπτωτον τῶν Ἀθηνῶν τύραννον Ἱππίαν νὰ προσέλθῃ εἰς Σπάρτην κατὰ τὸ 505 π. Χ. καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ συνέδριον τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας συνδρομὴν πρὸς κάθοδόν του εἰς Ἀθήνας. Ἀπέτυχεν ὅμως τοῦ σκοποῦ του ἐξ ἀντιδράσεως κυρίως τῶν Κορινθίων.

δ') ***Ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ κίνησις ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὸν Ζ' καὶ ΣΤ' αἰῶνα.*** Ἡ κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀποικιῶν εἰς διαφόρους χώρας καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας καὶ προαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου ἐπελθοῦσα ἐπικοινωνία τῶν Ἑλλήνων μὲ διαφόρους λαούς, καὶ ἰδίως τοὺς μᾶλλον προηγμένους αὐτῶν λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, προεκάλεσε τὴν ἐπίδρασιν τούτων ἐπί τε τοῦ ὅλου βίου των καὶ τῆς τέχνης των (τῆς γεωμετρικῆς) ἰδιαιτέρως. Ἐν Πελοποννήσῳ ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν κατοίκων της τὸ δωρικὸν πνεῦμα τῆς αὐστηρᾶς διαρθρώσεως καὶ εὐρυθμίας, ἀλλὰ τὰ κοσμήματα τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων ἀντικαθίστανται μὲ μορφὰς λεόντων, πανθήρων, σφιγγῶν καὶ κοσμήματα φυτόμορφα. Μὲ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἀρχίζει ἡ δευτέρα περίοδος τῆς τέχνης τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ἡ ἀρχαϊκὴ (Ζ' καὶ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος). Τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μνημεῖα δὲν εἶναι πλέον, ὡς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἀνάκτορα καὶ τάφοι, ἀλλὰ ναοὶ (ἐν Πελοποννήσῳ δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὡς ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Κορίνθῳ, τὸ Ἡραῖον ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ ἄλλοι) καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα. Τῆς πλαστικῆς (γλυπτικῆς) ἡ ἀνάπτυξις εἶναι ἁλματική, διότι πολὺ συντελεῖ εἰς τοῦτο τὸ ἕνεκα τῆς αἴγλης τῶν πανελληνίων ἀγώνων κυριαρχῆσαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους φίλαθλον πνεῦμα, τὸ διαπλάσαν σώματα ἁρμονικὰ καὶ ὡραῖα, καὶ ἡ ἀθρόα κατασκευὴ ἀνδριάντων εἰς τοὺς νικητὰς τῶν ἀγώνων. Περιώνυμα τῆς τέχνης ταύτης ἐργαστήρια ἔγιναν ἐν Πελοποννήσῳ τὰ ἐν Σικυῶνι, Ἄργει καὶ Κορίνθῳ (λάρναξ τοῦ Κυψέλου, σφυρήλατος χρυσοῦς Ζεὺς τῶν Κορινθίων ἐν Ὀλυμπίᾳ, γλυπτὸς κόσμος τοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τῆς Γοργοῦς ἐν Κερκύρᾳ). Ἀλλὰ καὶ τῆς ζωγραφικῆς, ἰδίως τῆς ἀγγειογραφίας, δὲν ὑπολείπεται ἡ ἄνθησις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μὲ κέντρα τὴν Κόρινθον, τῆς ὁποίας τὰ πρωτοκορινθιακὰ καὶ παλαιοκορινθιακὰ λεγόμενα ἀγγεῖα εἶχον μεγίστην διάδοσιν, τὴν Σικυῶνα, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὰς Κλεωνάς. Καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν δὲν ὑπελείφθη ἡ Πελοπόννησος τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Εἰς τὴν Σπάρτην ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως Λέσβιος Τέρπανδρος ὠργάνωσε τὴν ἑορτὴν τῶν Καρνείων (676 π. Χ.), καὶ ὁ Κρὴς Θαλήτας τὴν ἑορτὴν τῶν γυμνοπαιδιῶν (665) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς κρίσεως, διατρίβει δὲ (περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος) ἐν αὐτῇ ὁ λυρικὸς Ἀλκμάν. Ἀλλὰ καὶ ἐγχώριοι δόκιμοι ποιηταὶ δὲν λείπουν ἐξ αὐτῆς, ὡς ὁ Λακεδαιμόνιος ἐπικὸς Κυναίθων καὶ ὁ ἐξ Ἀφιδνῶν τῆς Λακωνικῆς Τυρταῖος. Εἰς τὴν Κόρινθον ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου Περιάνδρου ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων καὶ ἤκμασεν ὁ ἐπικὸς Εὔμηλος (740 π. Χ.), Βακχιάδης τὸ γένος. Εἰς τὸ Ἄργος ὁ ποιητὴς μελῶν Σακάδας, εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ὁ Ἐχέμβροτος καὶ εἰς τὰ Μέγαρα ὁ ἐλεγειακὸς Θεόγνις.

5) ***Αἱ χῶραι τῆς Πελοποννήσου.*** Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος ἡ Πελοπόννησος ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν ἑξῆς χωρῶν, αἵτινες ἔφερον τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον φέρουσι καὶ εἶχον τὰ σημερινὰ περίπου ὅρια μεταξύ των, τῆς *Κορινθίας*, τῆς *Ἀργολίδος*, τῆς *Λακωνικῆς*, τῆς *Μεσσηνίας*, τῆς *Ἀρκαδίας*, τῆς *Ἤλιδος* καὶ τῆς *Ἀχαΐας*. Εἰς τὴν Κορινθίαν, ἥτις ἐξετείνετο καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν δωρικὴν Μεγαρίδα, ὑπῆρχον τρία ἀνεξάρτητα ἀλλήλων ἐν ἀρχῇ κράτη, τὸ τῆς Κορίνθου πρὸς Α., τὸ τῆς Σικυῶνος πρὸς Δ., ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Συός, καὶ τὸ τοῦ Φλιοῦντος, ἐκτεινόμενον πρὸς Ν. τῆς Σικυωνίας. Τῆς χώρας ταύτης κυριώτεραι πόλεις ἦσαν, ἐκτὸς τῶν τριῶν προρρηθεισῶν, οἱ λιμένες τῆς Κορίνθου Κεγχρεαὶ καὶ Λέχαιον, ὁ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ Κρομμυὼν (ἀνήκων ὁτὲ μὲν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁτὲ δὲ εἰς τὰ Μέγαρα), ὁ Σχοινοῦς, ἡ Σολύγεια καὶ ἡ Τενέα, ἀνήκουσαι εἰς τὸ κράτος τῆς Κορίνθου, καὶ ἡ Τιτάνη, πόλις τῆς Σικυωνίας. Εἰς τὴν Ἀργολίδα ὑπῆρχον τὸ ἰσχυρὸν παλαιότερον κράτος τοῦ Ἄργους, καὶ τὰ ἀνεξάρτητα αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ, τῶν ἐκδωρισθεισῶν ἰωνικῶν πόλεων Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος, αἱ ἀνεξάρτητοι ἀχαϊκαὶ πόλεις Μυκῆναι καὶ Τίρυνς, ἡ ὑποταγεῖσα ἐν ἀρχῇ καὶ ἀνεξάρτητος καταστᾶσα βραδύτερον Ἑρμιόνη, αἱ Κλεωναί, ὁτὲ μὲν ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τοῦ Ἄργους ἢ τῆς Σικυῶνος, ὁτὲ δὲ ἀνεξάρτητοι,

Digitized by Google

Digitized by Google

προκληθεῖσα συμμαχία Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων, ἥτις ἦτο διάρρηξις τῆς πολιτικῆς ἑνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπιτευχθείσης ἐκ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τῶν Περσῶν κινδύνου, ὁ πόλεμος Κορίνθου, Αἰγίνης καὶ Ἐπιδαύρου κατὰ τῶν Ἀθηναίων, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχον προσχωρήσει καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἐξαρτώμενοι Μεγαρεῖς (458—457), ἡ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Φωκέων εἰς τὴν Δωρίδα προκληθεῖσα σύγκρουσις Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, καταλήξασα εἰς τὴν ἐν Τανάγρᾳ μάχην (456 π. Χ.), ἔνθα Λακεδαιμόνιοι καὶ Θηβαῖοι ἐνίκησαν Ἀθηναίους καὶ Ἀργείους, καὶ ἡ κατὰ τὸ 446 ἐκστρατεία τῶν Λακεδαιμονίων, προκληθεῖσα ἐκ τῆς ἀποστασίας Μεγάρων καὶ Εὐβοίας, κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, τὰς ὁποίας ἔσωσε τότε ὁ Περικλῆς διὰ τῶν συνετῶν διαπραγματεύσεών του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτα. Πάντας τοὺς ἐμφυλίους μικροπολέμους τούτους ἐφάνη ὅτι κατεσίγασεν ἡ τριακονταετὴς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης (445 π. Χ.), διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδέχθησαν καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς ὑπὸ τὴν Σπάρτην ὁμάδος καὶ αἱ τῆς τῶν Ἀθηνῶν νὰ λύωσι τὰς μεταξὺ τῶν δύο συμμαχιῶν διαφοράς των διὰ διαλλαγῆς. Ἀλλὰ μόλις εἶχε παρέλθει δεκαετία, ὅτε ἐξερράγη ἐξ ἀφορμῆς τῆς Ἐπιδάμνου ὁ μεταξὺ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων πόλεμος, προοίμιον τοῦ *πελοποννησιακοῦ*, ὅστις διαρκέσας 27 ἔτη καὶ διεξαχθεὶς εἰς τὰς χώρας καὶ τὰς θαλάσσας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Μακεδονίας, τῆς Σικελίας καὶ τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν κατέληξε μὲν εἰς νίκην τῆς Σπάρτης καὶ τῶν συμμάχων της, ἀλλ' ἐξησθένησε νικητὰς καὶ ἡττημένους, παρώξυνε τὰ μεταξὺ τῶν δύο ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀντιπάλων πολιτικῶν φατριῶν πάθη, ἠρήμωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνέκοψε τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ της, ὅστις κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἶχε φθάσει εἰς ἄφθαστον βαθμὸν τελειότητος. Καὶ εἶχον μὲν πρωτοστατήσει εἰς τὴν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ αἱ Ἀθῆναι, ἀλλὰ δὲν ἦτο μικρὰ καὶ ἡ διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ συμβολὴ τῶν πολιτειῶν τῆς Πελοποννήσου.

7) ***Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα — Μακεδονία.*** Ὁ αἰὼν οὗτος ἤρχισε μὲ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐναντίον τῆς Ἤλιδος πολέμου τῆς Σπάρτης, ὅστις διεξήγετο ἀπὸ τοῦ 401 π. Χ., προκληθεὶς ἐκ τῆς ἐπιδειχθείσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀπροθυμίας τῶν Ἠλείων καὶ τὴν ἀνάλογον χρηματικὴν εἰσφορὰν νὰ καταβάλλουν, ὡς μετέχοντες τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, καὶ τῶν ἐκστρατειῶν νὰ μετέχουν. Κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀπροθυμίας τῶν Ἠλείων ἦτο ἡ ἐπὶ ὅλης τῆς χώρας ἐπικράτησις μιᾶς πόλεως, τῆς Ἤλιδος, μὲ πολίτευμα δημοκρατικόν. Ὁ πόλεμος ἔληξε μὲ διάλυσιν σχεδὸν τῆς πολιτείας τῶν Ἠλείων (ἀπεδόθη ἡ ἐλευθερία εἰς τὰς πόλεις τῆς Τριφυλίας καὶ Πισάτιδος, ἀφῃρέθη ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων ὁ Λασιών, ἐξωλοθρεύθη ὁ πολεμικὸς στόλος τῶν Ἠλείων καὶ ἐκρημνίσθησαν τὰ τείχη τῶν ἐπινείων των Κυλλήνης καὶ Φειᾶς). Κατὰ τὸ 399 ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας Ἰωνικὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος, διεξαχθεὶς ἐν Μ. Ἀσίᾳ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Σπαρτιάτην Θίβρωνα καὶ τὸν διάδοχόν του Δερκυλίδαν, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ μέγας Ἀγησίλαος καὶ ἔγινεν ἐν Σπάρτῃ ἡ συνωμοσία τοῦ Κινάδωνος, προκληθεῖσα ἐκ τῆς δυσφορίας τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων καὶ μετὰ δεξιότητος κατασταλεῖσα. Κατὰ τὸ 396 ἔγινεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἥτις ἠπείλησε σοβαρώτατα τὸ περσικὸν κράτος. Ὁ ἐκραγεὶς ὅμως κατὰ τὸ 395, τῇ ὑποκινήσει καὶ τῶν Περσῶν, καὶ διαρκέσας μέχρι τοῦ 387 Κορινθιακὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος, προκαλέσας τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀγησιλάου, ἔσωσε τὴν Περσίαν. Τὸν πόλεμον τοῦτον ἤρχισαν κατὰ τῆς Σπάρτης αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι, μετὰ τῶν ὁποίων ἔσπευσαν νὰ ἑνωθοῦν ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Θεσσαλία, βραδύτερον δὲ ἀνεμείχθησαν εἰς αὐτὸν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες, ταχθέντες οἱ πρῶτοι μὲν ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, οἱ δεύτεροι δὲ ὑπὲρ τῶν πολεμίων της. Ὁ πόλεμος ἔληξε μὲ τὴν ταπεινωτικὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐν γένει Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, ἥτις ὑπῆρξε διπλωματικὸς θρίαμβος τῶν Περσῶν. Τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπέβαλον μετὰ δεσποτισμοῦ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπιτεθέντες κατὰ τὸ 385 ἐναντίον τῆς Μαντινείας, κατὰ τὸ 384 κατὰ τοῦ Φλιοῦντος καὶ κατὰ τὸ 383 κηρύξαντες πόλεμον κατὰ τῆς Ὀλύνθου, ὅστις ἔληξε μὲ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς κατὰ τὸ 379 καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς Σπάρτης ὡς ἡγεμονίδος καὶ πάλιν πόλεως καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἓν ἐπεισόδιον ὅμως τοῦ πολέμου τούτου, ἡ κατὰ τὸ 383 κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Φοιβίδα πορευομένου κατὰ τῆς Ὀλύνθου, προεκάλεσε τὴν ἀδιάλλακτον ἐχθρότητα Σπάρτης καὶ Θηβῶν, ἥτις προεκάλεσε τέσσαρας ἐκστρατείας τῶν Σπαρτιατῶν εἰς Βοιωτίαν (378—376) καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Θηβαίων ἀπὸ τῆς εἰρήνης, ἥτις συνήφθη κατὰ τὸ 371 ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Σπάρτης. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ συνεδρίου ἦτο ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κλεομβρότου εἰς Βοιωτίαν καὶ ἡ ἧττα αὐτοῦ παρὰ τὰ Λεῦκτρα, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησαν αἱ ἀλλεπάλληλοι (τέσσαρες) ἀπὸ τοῦ 370—362 ἐκστρατεῖαι τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ δῄωσις τῆς Λακωνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ αἰώνων δὲν εἶχεν εἰσβάλει πολέμιος, ἡ κτίσις τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ Μεσσήνης, αἵτινες ὡς κλοιὸς περιέβαλον τὴν Λακωνικήν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνεμείχθησαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες (Ἀθηναῖοι, Ἀρκάδες, Ἀργεῖοι, Κορίνθιοι, Ἠλεῖοι), ὡς σύμμαχοι ἢ πολέμιοι ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Πέρσαι, ἀνυψώθησαν αἱ Θῆβαι διὰ τοῦ μεγάλου Ἐπαμεινώνδα εἰς ἡγεμονίδα πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐταπεινώθη ἡ Σπάρτη. Ὁ πόλεμος ἔληξε μὲ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην (362), κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδα κατέπεσε καὶ ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν καὶ οὕτως ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας τὴν ἕνωσιν ἐπεδίωξαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των αἱ τρεῖς μεγάλαι πόλεις, Ἀθῆναι, Σπάρτη, Θῆβαι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, κατέκειτο κατόπιν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἑνὸς αἰῶνος, οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ χαλαρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἀνίσχυρος καὶ εὔκολος λεία. Εὐτυχῶς τὴν ἕνωσίν της ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν του ἐπεδίωξε τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Μακεδονίας, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Β' πρωτοστατεῖ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος. Εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην πολεμικὰ γεγονότα τῆς Μέσης καὶ Βορείου Ἑλλάδος (Συμμαχικὸν πόλεμον 357—355, δεύτερον Ἱερὸν πόλεμον 355—346, Ὀλυνθιακὸν πόλεμον), εἰς τὰ ὁποῖα ἐπρωτοστάτησαν Φίλιππος, Ἀθηναῖοι, Φωκεῖς καὶ Ὀλύνθιοι, οἱ Πελοποννήσιοι ἐλαχίστην ἀνάμειξιν εἶχον. Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ τά τε πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ γεγονότα (ὁ ἀπειληθεὶς διοικισμὸς τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ ἡ ἀπειληθεῖσα ὑποταγὴ τῆς Μεσσήνης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τὸ 352, ἡ ἐν Ἤλιδι στάσις κατὰ τὸ 344) εἶναι ἀνάξια λόγου. Εἰς τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου ἤρχισεν ἀναμειγνυόμενος ὁ Φίλιππος ἀπὸ τοῦ 342, ὅτε ἐπληροφόρησε τοὺς Σπαρτιάτας ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ οὐδεμίαν ὑπερβασίαν των ἐναντίον τῆς Ἤλιδος, τῆς Μεσσήνης, τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ Ἄργους (ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο ἡ βασιλικὴ δυναστεία τῆς Μακεδονίας), τῶν ὁποίων ἦτο ὁ προστάτης. Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π.Χ.) συνῆψεν εἰρήνην μὲν μετὰ τῶν Μεγάρων, Κορίνθου καὶ πόλεων τῆς Ἀχαΐας, αἵτινες εἶχον μετάσχει τῆς ἐν ἔτει 340 συναφθείσης ἐναντίον του ἐθνικῆς ἐπικληθείσης εἰρήνης, συμμαχίαν δὲ μετὰ τῶν Ἀργείων, Ἀρκάδων καὶ Μεσσηνίων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνεξεστράτευσεν εἰς τὴν Λακωνικήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἠρήμωσεν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἦτο ἡ ἀπόσπασις τῆς Κυνουρίας, δοθείσης, μετὰ κατοχὴν δύο αἰώνων, εἰς τὸ Ἄργος, τῆς Βελεμινάτιδος, δοθείσης εἰς τοὺς Μεγαλοπολίτας, καὶ τῆς Σκιρίτιδος, δοθείσης εἰς τοὺς Τεγεάτας. Τὴν ἐκστρατείαν ἐπηκολούθησε τὸ ἐν Κορίνθῳ συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων τῆς κορινθιακῆς συμμαχίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίσθη ὁ Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου, ἐξησφαλίσθη ἡ αὐτονομία πασῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ ἐμπορικὴ μεταξύ των ἐπικοινωνία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐν γένει εὐημερία διὰ τῆς προστασίας τοῦ Φιλίππου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐπίσης εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἐν Κορίνθῳ, ὡς ὁ πατήρ του, ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἐξερράγη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασις κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἄγιδος κατὰ τὸ 330, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτάχθησαν οἱ Ἠλεῖοι, πάντες οἱ Ἀρκάδες, πλὴν τῶν Μεγαλοπολιτῶν, καὶ οἱ Ἀχαιοί, ἀλλ' αὕτη ἀπέληξεν ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡττηθέντος καὶ φονευθέντος κατὰ τὴν μάχην πρὸς τὸν Ἀντίπατρον τοῦ Ἄγιδος. Κατὰ τοὺς περὶ ἐπικρατήσεως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀγῶνας ἐν Πελοποννήσῳ μεταξὺ Πολυπέρχοντος καὶ Κασσάνδρου, ὅτε οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ ἦσαν κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τοῦ Κασσάνδρου, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ ὑπὲρ τοῦ Πολυπέρχοντος, ἐπολιορκήθη ὑπὸ τούτου ἄνευ ἀποτελέσματος ἡ Μεγαλόπολις (318 π. Χ.). Κατὰ τὸ 315 π. Χ. καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὡς πᾶσαι αἱ χῶραι τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἦτο διῃρημένη εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, τὸ τοῦ Ἀντιγόνου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνέπραττον ὁ Πολυπέρχων καὶ ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος, οἵτινες καὶ ἐπεκράτουν ἐν αὐτῇ, καὶ τὸ τῶν ἀντιπάλων του (Πτολεμαίου, Κασσάνδρου, Λυσιμάχου), ἀκολουθοῦν τὸν Κάσσανδρον, ὅστις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔσφαξε τοὺς ἐν Ὀρχομενῷ ἀντιπάλους του, ἀλλ' ἀπῆλθε χωρὶς νὰ κατορθώσῃ σοβαρόν τι ἐν αὐτῇ. Ἐπέτυχεν ὅμως βραδύτερον δι' ὑποσχέσεων νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Πολυπέρχοντος Ἀλέξανδρον καὶ δι' αὐτοῦ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. Ἀποτέλεσμα τῶν ταραχῶν αὐτῶν, αἵτινες διήρκεσαν μέχρι τοῦ 311, ἦτο ἡ δῄωσις χωρῶν τινων τῆς Πελοποννήσου (Ἀργολίδος, Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος). Κατὰ τὸ 307 ἐφάνη πρὸς στιγμὴν κατόπιν τῆς διαλλαγῆς Κασσάνδρου καὶ Πολυπέρχοντος, ὅτι σύμπασα ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῆς Σπάρτης, θὰ περιέλθῃ ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, μετέβαλεν ὅμως τὴν κατάστασιν ταύτην κατὰ τὸ 303 ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ γενόμενος κύριος τοῦ Ἄργους, τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Τροιζῆνος, τῆς Ἀρκαδίας πάσης, πλὴν τῆς Μαντινείας, καὶ κατόπιν ἐφόδου τῆς Σικυῶνος καὶ τῆς Κορίνθου, εἰς τὴν ὁποίαν, μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου κατάληψιν τῶν πόλεων τῆς Ἀχαΐας, συνεκάλεσε συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἑλληνίδων πόλεων, οἵτινες ἀνεκήρυξαν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων.

8) ***Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία - Σπάρτη καὶ Μακεδονία.*** Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τὴν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου κυριαρχίαν ἀμφισβητοῦσιν ἡ κατὰ τὸ 280 π. Χ. ἱδρυθεῖσα Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἡ Μακεδονία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ 277 ἐβασίλευεν ἡ δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν, καὶ ἡ Σπάρτη. Ἐν ἀρχῇ, ἀφοῦ καὶ ἡ Μακεδονία και ἡ Πελοπόννησος (μετὰ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος) διέφυγον τὴν ὑποταγήν των ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Πύρρου πεσόντος ἐν Ἄργει (272), ἡ πάλη συνήφθη μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ (υἱοῦ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ), τοῦ νικητοῦ τῶν Γαλατῶν, καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἥτις βαθμηδὸν ἐπεκτεινομένη εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ Ἀράτου, ὅστις εἶχε κατορθώσει νὰ συνενώσῃ εἰς αὐτὴν πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἐκβάλλων ἐξ αὐτῶν εἴτε τὰς μακεδονικὰς φρουράς, εἴτε τοὺς τυράννους των. Αἱ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ ὅμως τοῦ αἰῶνος ἐπιχειρηθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἐν Σπάρτῃ, ἀνεπιτυχῶς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἄγιδος τοῦ Δ' (242 π. Χ.), ἐπιτυχῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ Κλεομένους τοῦ Γ' (236—220), κατέστησαν τὴν Σπάρτην πολὺ ἰσχυρὰν καὶ ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὅτε δὲ ὁ Κλεομένης, κατὰ τὸν ἐπικληθέντα Κλεομενικὸν πόλεμον, ἔφερεν εἰς στενόχωρον θέσιν τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἀποσπάσας πολλὰς ἀπ' αὐτῆς πόλεις, ὁ Ἄρατος ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν ἀσπόνδων ἕως τότε ἐχθρῶν τῶν Ἀχαιῶν Μακεδόνων. Τὴν πρότασιν τῆς συμμαχίας ἀπεδέχθη προθύμως ὁ Ἀντίγονος Δώσων (229—220), ὅστις ἐκαραδόκει τὴν εὐκαιρίαν ἀναμείξεώς του εἰς τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ ἐκραγεὶς τότε κατὰ τοῦ Κλεομένους πόλεμος Ἀχαιῶν καὶ Μακεδόνων κατέληξεν εἰς τὴν νίκην τούτων ἐν Σελλασίᾳ (221 π. Χ.), τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ κατάληψις τῆς Σπάρτης καὶ ἡ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἐπαναφορὰ τῆς κυριαρχίας τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ἐγκατέστησαν φρουρὰν ἐν Κορίνθῳ. Οὕτως ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ της καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἥτις εἶχεν ἐπιδιώξει τὴν συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰς ὑγιεῖς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς ἰσοτιμίας τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ Ἀχαιοὶ ὑπὸ τὸν Φιλοποίμενα ἐβοήθησαν τὸν σύμμαχόν των βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον Ε' εἰς τὸν πόλεμόν των κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, συμμαχούντων μετὰ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες τότε τὸ πρῶτον ἤρχισαν ἀναμειγνυόμενοι εἰς τὰ πράγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τὴν Σπάρτην ἐλυμαίνετο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ τυραννὶς τοῦ Μαχανίδα.

9) ***Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα. Ὑποταγὴ αὐτῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους.*** Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι, συμμαχοῦντες μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, συντρίβουν τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Ε' εἰς Κυνὸς Κεφαλὰς (197 π. Χ.), οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν ἐνθουσιασμῷ πανηγυρίζουν κατὰ τὰ Ἴσθμια, μὴ κατανοοῦντες τὴν ὕπουλον πολιτικὴν τῆς Ρώμης, τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τῶν Μακεδόνων, καὶ ἡ Λακωνικὴ διασπᾶται εἰς δύο τμήματα, τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τὴν τυραννίδα τῆς Σπάρτης, ὁ ἡγούμενος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας συνετὸς Φιλοποίμην, ἀποφεύγων τὴν πρὸς τοὺς Ρωμαίους σύγκρουσιν, προσπαθεῖ νὰ σώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ὀργανώνων τὰς δυνάμεις τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἑνώνων πάσας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως, οἵτινες ἤθελον διῃρημένην τὴν Ἑλλάδα, ὑπεκίνησαν εἰς ἀποστασίαν τοὺς Μεσσηνίους, τῆς δὲ ἀποστασίας ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ αἰχμαλωσία καὶ καταδίκη εἰς θάνατον τοῦ τελευταίου ἐπικληθέντος Ἕλληνος Φιλοποίμενος. Τὴν πρὸς διάλυσιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, μόνης ὑπολογισίμου δυνάμεως τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἐπιθυμίαν των ἔδειξαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὅτε, μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως καὶ ὑποταγὴν τῆς χώρας ταύτης (168 π. Χ.), ὑπὸ τὸ πρόσχημα νὰ δικάσουν ἐν Ρώμῃ, κατεκράτησαν ἐν αὐτῇ 17 ἔτη 1000 λογάδας Ἀχαιούς, κατηγορηθέντας ὅτι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λυκόρτα εἶχον συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Περσέως ἐναντίον τῆς Ρώμης καὶ πολὺ περισσότερον κατὰ τὸ 147 π. Χ., ὅτε, κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Κορίνθου, διεκήρυξαν ὅτι κακῶς οἱ Ἀχαιοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἀποσπασθείσης τῆς Ἀχαϊ-

Digitized by Google

κῆς συμπολιτείας Σπάρτης καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποσπασθῶσιν αὐτῆς καὶ τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος. Ἡ ἀξίωσις αὕτη τῶν Ρωμαίων προεκάλεσε τὸν κατὰ τῆς Ρώμης πόλεμον τῶν Ἀχαιῶν, καταλήξαντα εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην (146 π. Χ.).

10) ***Ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους.*** Ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν ταύτης εἰς τὴν Ρώμην, διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὰς προνομίας των ἡ Σπάρτη καὶ τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων. Τὸν ρωμαϊκὸν ζυγὸν ἔφερεν ἀδιαμαρτυρήτως ἡ Πελοπόννησος μέχρι τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, ὅτε, ἐλπίσασα ν' ἀποτινάξῃ τοῦτον, ἐτάχθη μετὰ τοῦ Μιθριδάτου καὶ ὑπέστη τὴν ὑπὸ τοῦ Σύλλα σύλησιν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱεροῦ της. Ἐπὶ Αὐγούστου ὄχι μόνον ἡ Σπάρτη, τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν Εὐρυκλῆς ἐπολέμησεν ἐν Ἀκτίῳ (31 π. Χ.) ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὸ μετονομασθὲν κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων, ἀλλὰ καὶ αἱ Πάτραι πολλαπλῶς ὑπ' αὐτοῦ εὐηργετήθησαν. Ἀπετέλει δὲ τότε ἡ Πελοπόννησος (ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶσαι αἱ συμπολιτεῖαι ἐθεωροῦντο νομίμως διαλελυμέναι), μετὰ τῆς Μέσης Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων, τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν Ἀχαΐαν μὲ ἕδραν τοῦ διοικητοῦ ἀνθυπάτου τὴν Κόρινθον. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του ὅμως δὲν ὑπήγοντο πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, διατηρησασῶν τινων (Σπάρτης, κοινοῦ Ἐλευθερολακώνων) τὴν αὐτοδιοίκησίν των μέχρι τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοδιοίκησιν ἐνίων πόλεων καὶ τὰς εὐνοίας πολλῶν αὐτοκρατόρων πρὸς διαφόρους πόλεις, μὲ τὴν κακοδιοίκησιν τῶν ἀνθυπάτων μὲ τὴν ἵδρυσιν ρωμαϊκῶν ἀποικιῶν (εἰς Κόρινθον, Πάτρας, Δύμην) μὲ τὴν λαφυραγωγίαν καὶ τοκογλυφίαν τῶν Ρωμαίων ὑπαλλήλων, μὲ τοὺς βαρυτάτους φόρους ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Πελοποννήσου ἔφθινεν. Ὁ λαὸς εἶχε γίνει ἀπόλεμος, τὸ ἐμπόριον εἶχε καταπέσει, ἡ παραγωγὴ τῆς χώρας εἶχεν ἐλαττωθῆ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου εὑρίσκοντο εἰς δεινὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν. Τὴν κατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐβελτίωσεν οὔτε τὸ διάταγμα τοῦ Καρακάλλα περὶ ἐπεκτάσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς πάντας τοὺς ἐλευθέρους ὑπηκόους τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, οὔτε αἱ διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μ. Κωνσταντίνου. Εἰς ἐπίμετρον προσετέθησαν καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ αἱ θεομηνίαι. Κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἡ Πελοπόννησος ὑπέστη τὴν πρώτην ὑπὸ τῶν Γότθων λεηλασίαν καὶ κατὰ τὸν Δ', μετὰ καταστρεπτικώτατον σεισμόν, ἐν ἔτει 375, ἀγριωτάτην ἐπιδρομὴν τῶν στιφῶν τοῦ Ἀλαρίχου (395 μ. Χ.). Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἔγινεν ἡ διάδοσις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ ὁποίου κέντρα ἦσαν κυρίως μὲν ἡ χριστιανικὴ κοινότης τῆς Κορίνθου, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ τῶν Πατρῶν, ἔνθα ἐμαρτύρησεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας. Ἐπίσης κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μὲ τὴν ἵδρυσιν τῶν προρρηθεισῶν ρωμαϊκῶν ἀποικιῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Πελοποννήσου Ρωμαίων πολιτῶν—ἐμπόρων, τραπεζιτῶν καὶ ὑπαλλήλων τοῦ κράτους ἰδίως—ἔγινεν ἀνάμειξις τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐθνότητος, ἥτις ὅμως, μικρὰ οὖσα, οὐδόλως ἠλλοίωσε τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν τῆς χώρας.

11) ***Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.*** α') *Ἱστορία τῆς χώρας.* Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (610—641 μ. Χ.), πιθανώτατα, μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἀπετέλει ἡ Πελοπόννησος ἴδιον θέμα (διοίκησιν), ἕκτον ἐν Εὐρώπῃ, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον, «μητρόπολιν πάσης Ἀχαΐας» ἐπικαλουμένην, καὶ 40 ἐν αὐτῷ πόλεις, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ ΙΑ' αἰῶνος συναπετέλει ἓν θέμα, τὸ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Μέσης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν, κατὰ προτίμησιν, τὴν Κόρινθον. Τοῦ θέματος τούτου ὁ διοικητὴς εἶναι ὁ στρατηγὸς τοῦ θέματος (ὁ ἀνθύπατος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων), ὅστις ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τιτλοφορεῖται δούξ, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του διαφόρους ὑπαλλήλους (κλεισουριάρχας, τουρμάρχας, κριτάς, κομμερκιαρίους καὶ ἄλλους). Δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ προνομιοῦχοι ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις, ὡς αἱ Πάτραι, αἱ ὁποῖαι εἶχον «ἄρχοντας καὶ πολίτας βουλευομένους περὶ τοῦ πρακτέου», καὶ ἡ Μονεμβασία, ἥτις, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι μεσαιωνικαὶ τῆς Πελοποννήσου πόλεις, ἡ Καλαμάτα, ἡ Ἀρκαδιά, παρὰ τὴν σημερινὴν Κυπαρισσίαν, ἡ Μαντίνεια τῆς Λακωνικῆς, ἐκτίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων. Ἐκ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συμβάντων ἐν Πελοποννήσῳ ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατάστασις Σλαύων, ἥτις προεκάλεσε καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὴν ἀπασχόλησιν μὲ τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ ἐθνολογικοῦ τούτου ζητήματος πολλῶν ἐπιστημόνων τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Αἱ ἀντιφατικαὶ καὶ συγκεχυμέναι τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ ἱστορικῶν πληροφορίαι περὶ ἐπιδρομῶν εἰς χώρας τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τῶν διαφόρων βαρβάρων φύλων, τὰ ὁποῖα δὲν διακρίνουσι σαφῶς ἀλλήλων, ὡς δὲν διακρίνουσι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, παρέσυρε πολλοὺς ἐπιστήμονας νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι Σλαῦοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (582—602 μ. Χ.), ὁ δὲ Γερμανὸς ἱστορικὸς Φαλλμεράϋερ ὑπεστήριξεν ἀκόμη καὶ ὅτι ἡ Πελοπόννησος ὑπέστη καθολικὸν ἐκσλαυϊσμόν. Σήμερον ὄχι μόνον αἱ γνῶμαι τῶν ὑποστηριξάντων ὅτι κατὰ τὸν μεσαίωνα ἱδρύθη ἐν Πελοποννήσῳ ἀβαροσλαυϊκὸν κράτος, διαρκέσαν 300 μάλιστα ἔτη, θεωροῦνται μυθεύματα, ἀλλὰ καὶ ἡ περίφημος θεωρία τοῦ Φαλλμεράϋερ δὲν ἔχει ὀπαδούς. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Η' (περὶ τὸ 750) αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ε' ἐγκατέστησεν οἰκογενείας Σλαύων εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ της, ἀραιωθέντος ἐκ λοιμοῦ μεταδοθέντος εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν ἐκ Μονεμβασίας, εἰς τὴν ὁποίαν (συχναζομένην ὑπὸ ξένων ἐμπόρων) εἶχε μεταδοθῆ κατὰ τὸ 748 ἐκ Σικελίας ἢ Καλαβρίας. Ἐπίσης εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ἐγκατασταθέντες Σλαῦοι ἦσαν πολλοί, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπανειλημμέναι αὐτῶν ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν νομίμων ἀρχῶν τῆς αὐτοκρατορίας, αἵτινες πᾶσαι ὅμως ἀπέτυχον, διότι δὲν ἦσαν καὶ τόσοι πολλοὶ οὗτοι, ὥστε νὰ ἐκριζώσουν καὶ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς χώρας. Κατὰ τὸ 807 (ἐπὶ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Α'), ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἀλλ' οἱ γενναῖοι κάτοικοι τῆς πόλεως τοὺς ἀπέκρουσαν πρὶν ἢ λάβουν ἐπικουρίας ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ θέματος Κορίνθου. Κατὰ τὸ 849 κατέβαλε δευτέραν στάσιν αὐτῶν ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος, ὑποχρεώσας τοὺς ἀτιθασωτέρους αὐτῶν Μελιγγοὺς καὶ Ἐζερίτας, κατοικοῦντας εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ Ταϋγέτου (Πενταδακτύλου τότε καλουμένου) εἰς πληρωμὴν ἐτησίου φόρου. Καὶ κατὰ τὸ 922 κατέβαλε τρίτην στάσιν τῶν Σλαύων—τῶν προρρηθέντων Μελιγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν—ὁ πρωτοσπαθάριος Κρηνίτης ὁ Ἀροτρᾶς. Μετὰ τὴν στάσιν ταύτην δὲν γίνεται μνεία ἄλλης στάσεως αὐτῶν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ὅσον πολλοὶ καὶ ἂν ἦσαν οὗτοι (καὶ ἦσαν τῷ ὄντι ἱκανοὶ τὸν ἀριθμόν, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῶν σλαυϊκῶν τοπωνυμίων τῆς Πελοποννήσου), ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐκγλωσσισθέντες, ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῶν πολυαριθμοτέρων των Ἑλλήνων, οἵτινες ηὐξήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ ἐκ τῶν προσφυγόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατοίκων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, φευγόντων τοὺς κατέχοντας τὴν Κρήτην Σαρακηνούς. Ἐκ τῶν ἄλλων συμβάντων τῆς Πελοποννήσου ἄξια μνείας εἶναι ἡ κατὰ τὸ 727 συμμετοχὴ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Γ' στάσιν, ὑποκινηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα, ἡ κατὰ τὸ 875 νίκη κατὰ τῶν Ἀράβων παρὰ τὴν Κόρινθον τοῦ ναυάρχου Νικήτα Ὠορύφα καὶ ἡ κατὰ τὸ 1147 ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Κορίνθου τῶν Νορμανδῶν, οἵτινες ὑπὸ Ρογῆρον τὸν Β' προέβησαν εἰς τὴν ἀγρίαν λεηλασίαν τῆς πόλεως καὶ κατέστρεψαν τὴν ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν της.

β') *Πόλεις τῆς Πελοποννήσου.* Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὀνομαστότεραι ὑπῆρξαν ἡ Κόρινθος, ἡ ἕδρα τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος, ἥτις εἶχεν ἀκμαῖον ἐμπόριον καὶ ἀνθηροτάτην βιομηχανίαν μεταξουργίας, ἁμιλλωμένη πρὸς τὰς Θήβας καὶ Πάτρας, τὰς τρεῖς πλουσιωτέρας βιομηχανικὰς πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας καὶ συχναζομένη διὰ τοῦτο ὑπὸ πολλῶν ξένων ἐξ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως (Ἑβραίων, Βενετῶν, Γενουησίων, Πισατῶν, Ἀμαλφηνῶν καὶ ἄλλων) ἐμπόρων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος παρείχοντο πολλὰ προνόμια, αἱ Πάτραι, πόλις καὶ αὐτὴ μὲ ἀκμαῖον ἐμπόριον καὶ πλουτοφόρον βιομηχανίαν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ὑπέρμετρος πλοῦτος τῆς υἱοθετησάσης τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον τὸν Μακεδόνα Δανηλίδος, τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιον, ἐκ παλαιοτέρων χρόνων ὑφιστάμεναι, καὶ αἱ νεώτεραι Μονεμβασία, κτίσμα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, πλουσία καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τῆς παραγομένης ἐν αὐτῇ μετάξης καὶ τοῦ πεφημισμένου οἴνου της, Λακεδαιμονία, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, Βοστίτζα (τὸ ἀρχαιότερον Αἴγιον), Ἀρκαδιὰ (ἡ σημερινὴ Κυπαρισσία), αἱ ὀχυραὶ Μεθώνη καὶ Κορώνη, ἡ Καλαμάτα, τὸ Ναβαρῖνον καὶ ἄλλαι μικρότεραι.

γ') *Αἱ ἐν Πελοποννήσῳ θρησκεῖαι.* Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἔχει ἐπικρατήσει ὁ Χριστιανισμός, δὲν εἶναι ὅμως ὀλίγοι ἐν αὐτῇ καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν Μανιᾶται ἐξεχριστιανίσθησαν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (ἐπὶ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος) οἱ δὲ Σλαῦοι πολὺ βραδύτερον (τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα), ἀλλὰ καὶ Ἰουδαῖοι ἔζων πολυάριθμοι εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου (Κόρινθον, Πάτρας, Λακεδαιμονίαν, Ναύπλιον κ. ἄ.). Ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν τῆς χώρας τὰ πρωτεῖα εἶχεν ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία τῆς Κορίνθου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο ἐν ἀρχῇ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς Πελοποννήσου καὶ ἥτο αὐτοκέφαλος, μὴ ὑπαγομένη οὔτε εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης μέχρι τοῦ 732, οὔτε εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην μετὰ ταῦτα. Μετ' αὐτὴν ἐτιμᾶτο ἡ ἐκκλησία Πατρῶν, προαχθεῖσα εἰς μητρόπολιν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, τρίτη ἤρχετο ἡ Λακεδαίμονος, προαχθεῖσα εἰς μητρόπολιν τῷ 1082, μετ' αὐτὰς δὲ ἡ τοῦ Ἄργους καὶ ἡ τοῦ Ναυπλίου, γενόμεναι μητροπόλεις κατὰ τὸ 1189 καὶ μετὰ ταύτας ἡ τῆς Μονεμβασίας, προαχθεῖσα εἰς μητρόπολιν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας. Ὑφ' ἑκάστην τῶν μητροπόλεων τούτων ὑπήγοντο διάφοροι ἐπισκοπαί.

δ') ***Οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας.*** Ἂν καὶ ἡ χώρα εἶχεν ὑποστῆ πολλὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων λαῶν καὶ πειρατῶν καθ' ἅπασαν τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ἕνεκα τῶν ἀφθόνων γεωργικῶν καὶ ἄλλων προϊόντων της (σύκων, ἐλαίου, οἴνου, πρινοκόκκου, μέλιτος, κηροῦ), τῆς μεγάλης παραγωγῆς μετάξης καὶ τοῦ ἐμπορίου της, χάριν τοῦ ὁποίου καὶ πολλοὶ ξένοι, ἰδίως ἀπὸ τῆς συνάψεως ἐμπορικῆς συνθήκης τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Ἀγγέλου καὶ Βενετῶν (1199), ἔμενον εἰς πολλὰς πόλεις αὐτῆς (Πάτρας, Κόρινθον, Μεθώνην, Ἄργος καὶ Ναύπλιον) εὑρίσκετο ἐν εὐημερίᾳ.

12) ***Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ φραγκοκρατίας.*** Ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων εἶναι ἔργον τῶν δύο Καμπανῶν φίλων, Γουλιέλμου Σαμπλίττου καὶ Γοδοφρείδου Βιλλαρδουΐνου, οἵτινες, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ των, ἐπικυρωθείσης ἐν τῷ φραγκικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ναυπλίου καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεσσαλονίκης Βονιφατίου, ἀνέλαβον τὴν κατάκτησιν τοῦ Μορέως, ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Πελοπόννησος. Ἡ κατάκτησις ἔγινε μὲ μίαν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῶν Κουντούρων, οὐχὶ μακρὰν τῆς Μεθώνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Φράγκοι, κατὰ τὸ 1205, καὶ πολλὰς μάχας πρὸς ἅλωσιν φρουρίων καὶ ὀχυρῶν θέσεων, ἐτελείωσε δὲ κατὰ τὸ 1212, ὅτε ἅπασα σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Φράγκων, πλὴν τῶν ὀχυρῶν πόλεων Μεθώνης καὶ Κορώνης, αἵτινες κατείχοντο ὑπὸ τῶν Βενετῶν, καὶ τῆς δυσπορθήτου Μονεμβασίας, ἥτις εἶχεν ἀπομείνει τὸ μόνον ἑλληνικὸν προπύργιον. Ἐκ τῶν ἀντιστάσεων τῶν ἐγχωρίων κατὰ τῶν ξένων κατακτητῶν ἡρωϊκώτεραι ὑπῆρξαν, πλὴν τῆς τῆς Μονεμβασίας, ἡ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ, κυρίου τῆς Ναυπλίας, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου (ὅτε ἐπεχειρήθη ἡ φραγκικὴ κατάκτησις), ὅστις μὲ ὁρμητήριον τὸν Ἀκροκόρινθον εἶχεν ἐξολοθρεύσει πολλοὺς Φράγκους καὶ ὅτε ἀπέβαλε πᾶσαν ἐλπίδα ἐκδιώξεώς των ηὐτοκτόνησε, κρημνισθεὶς ἔφιππος ὑπὸ τοῦ Ἀκροκορίνθου (1208), ἡ τοῦ Δοξαπατρῆ Βουτσαρᾶ, τοῦ θρυλικοῦ κυρίου τοῦ μικροῦ φρουρίου Ἀρακλόβου, ἡ τοῦ Χαμαρέτου, κυρίου τῆς ὀχυρᾶς Λακεδαιμονίας καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας, αἱ ἀντιστάσεις τῶν φρουρῶν τῶν φρουρίων Νύκλι καὶ Βελιγοστῆς, τῶν Τσακώνων Λεωνιδείου καὶ τῆς σλαυομειγοῦς ἐν τῷ Ταϋγέτῳ φυλῆς τῶν Μελιγγῶν. Τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ὡς ὠνομάσθη ἡ φραγκικὴ αὕτη ἡγεμονία, ἀνεγνωρίσθη ἡγεμὼν καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίττης, καὶ μετὰ τὴν τούτου εἰς Βουργουνδίαν ἀναχώρησιν καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα θάνατόν του (1209), ὁ βάϊλος (ἀντιπρόσωπος) αὐτοῦ Γοδοφρεῖδος Βιλλαρδουῖνος, ὅστις καὶ ἐψήφισε (βάϊλος ἔτι ὢν) τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ πριγκιπάτου, συγκαλέσας συνέλευσιν (παρλαμὰν) τῶν ἱπποτῶν εἰς Ἀνδραβίδαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέβαλε τὴν ἔκθεσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Σαμπλίττου ἀπὸ τοῦ 1205 καταρτισθείσης δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπείας (ἐξ 6 Φράγκων καὶ 6 Ἑλλήνων τῆς ἐγχωρίου ἀριστοκρατίας). Κατὰ τὸν καταστατικὸν τοῦτον χάρτην (ριτζίστρο, régistre) τὸ πριγκιπᾶτον ὑποδιῃρέθη εἰς 12 λαϊκὰς βαρωνίας ἢ προνοίας (τῆς Ἄκοβας μὲ 24 ἱπποτικὰ τιμάρια, τῆς Καρυταίνης μὲ 22, τῆς Βοστίτζης μὲ 8, τῶν Καλαβρύτων μὲ 12, τῆς Χαλανδρίτσης μὲ 4, τῆς Βελιγοστῆς, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Μεγαλόπολιν, μὲ 4, τοῦ Νύκλι μὲ 6, τοῦ Γεράκη μὲ 6, τῆς Γριτσαίνης μὲ 4, τῶν Πατρῶν, τῆς Καλαμάτας καὶ τῆς Ἀρκαδιᾶς) καὶ 7 κληρικὰς (τῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν καὶ ἐξάρχου Ἀχαΐας μὲ 8 τιμάρια, καὶ τῶν ἐπισκόπων Ὠλένης, Μεθώνης, Κορώνης, Βελιγοστῆς, Ἀμυκλῶν (Νυκλίου) καὶ Λακεδαιμονίας, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἀνῆκον ἀνὰ 4 τιμάρια). Ἐκτὸς τῶν περιληφθέντων εἰς τὰς προρρηθείσας βαρωνίας τιμαρίων, ἐδόθησαν ἀνὰ 4 τιμάρια καὶ εἰς τοὺς Ἰωαννίτας, Ναΐτας καὶ τοὺς ἱππότας τοῦ τευτονικοῦ τάγματος καὶ ἀνὰ ἓν εἰς πλῆθος ἱπποτῶν καὶ ἀκολούθων. Τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιον ἐδόθησαν ὡς τιμάρια τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας εἰς τὸν Ὄθωνα Δελαρός, κύριον τῶν Ἀθηνῶν, ἱδρύθησαν δὲ εἰς τὰς χώρας τούτων καὶ δύο κυριακαὶ βαρωνίαι, ἡ τῆς Κορίνθου καὶ ἡ τοῦ Ἄργους μὲ 4 ἑκατέρα τιμάρια. Οἱ βαρῶνοι καὶ οἱ ἱππεῖς των λίζιοι συναπετέλουν τὴν κούρτην (αὐλήν), ἥτις ἦτο τὸ συμβούλιον τοῦ ἡγεμόνος διὰ τὰ πολιτικὰ καὶ τὸ δικαστήριον διὰ τὰ φεουδαλικὰ ζητήματα. Τὸ πριγκιπᾶτον ἤκμασεν ἐπὶ Γοδοφρείδου Β' Βιλλαρδουΐνου (1218—1246), ὅστις ἔκτισε τὸ φρούριον Χλουμούτζι εἰς τὴν Γλαρέντζαν

Digitized by Google

ἐπίνειον τῆς πρωτευούσης τοῦ πριγκιπάτου Ἀνδραβίδας, καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ ἰσχυρότατος τῶν Φράγκων ἡγεμόνων, καὶ τοῦ Γουλιέλμου Β΄ Βιλλαρδουΐνου (1246—1278), ὅστις ὑπέταξε τὴν Μονεμβασίαν κατόπιν τριετοῦς πολιορκίας (1246—1248), τὴν χώραν τῶν Τσακώνων καὶ τῶν Μελιγγῶν, ἔκτισε τὰ φρούρια Μυστρᾶν, Μαΐνην καὶ Λεῦκτρον (Beaufort), ἵδρυσε, κατόπιν ἀδείας τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Θ΄, νομισματοκοπεῖον εἰς τὸ φρούριον τοῦ Χλουμουτζίου, ἔνθα ἔκοπτε τὰ καλούμενα τορνέσια νομίσματα, καὶ διετήρει τὴν λαμπροτέραν αὐλὴν ἐκ τῶν Φράγκων ἡγεμόνων ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ. Ἐκράτει τόση ἡσυχία ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ὑπῆρχε τόση ἀσφάλεια καὶ εὐνομία, ὥστε ἡ εὐημερία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἐκ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου ἦτο γενική. Ἠτύχησεν ὅμως ὁ πρίγκιψ οὗτος κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τῆς ἡγεμονίας του, διότι ἐνῷ εἶχε νικήσει καὶ τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα Α΄ καὶ τοὺς συμμάχους του Βενετοὺς κατὰ τὸ 1258, ἀναμειχθεὶς κατὰ τὸ 1259 εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν Νικαίας καὶ Ἠπείρου, ὡς γαμβρὸς τοῦ δεσπότου τοῦ δευτέρου Μιχαὴλ Β΄, ἡττήθη εἰς τὴν μάχην τῆς Πελαγωνείας κατὰ τὸ ἐτέθη εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας, ἡττήθη ὅμως κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰς κατὰ τῆς Ἀνδραβίδος, πρωτευούσης τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ἐκστρατείας του καὶ παρὰ τὴν Πρινίτζαν καὶ παρὰ τὴν Παλαιόπολιν τῆς Ἤλιδος κατὰ τὸ 1264. Ἡττήθη δὲ καὶ κατὰ τὸ 1267 εἰς τὸ στενὸν τοῦ Μακρυπλαγίου, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν μισθοφόρων Τούρκων, προσχωρησάντων πρὸς τὸν Γουλιέλμον, ὑποσχεθέντα μεγαλύτερον μισθόν. Διέρρευσαν μετὰ ταῦτα 50 περίπου ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ μεταξὺ τῶν ξένων κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου συγκρούσεις ἦσαν πολὺ περιωρισμένης ἐκτάσεως· ἀφ' ὅτου ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ διορίζεται οὗτος, «ἡ κεφαλὴ τῆς κατὰ τὴν Πελοπόννησον χώρας καὶ τῶν κάστρων τῆς βασιλείας», ἐπ' ἀόριστον χρόνον καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου κατέλαβον μέλη ἡ συγγενεῖς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ὡς ὁ πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (1308—1316) καὶ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Ἀσάνης, αἱ κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας ηὐξήθησαν εἴτε δι' ἐξαγορᾶς κάστρων τινῶν (Ἁγίου Γεωργίου, Ἄκοβας, Καρυταίνης)

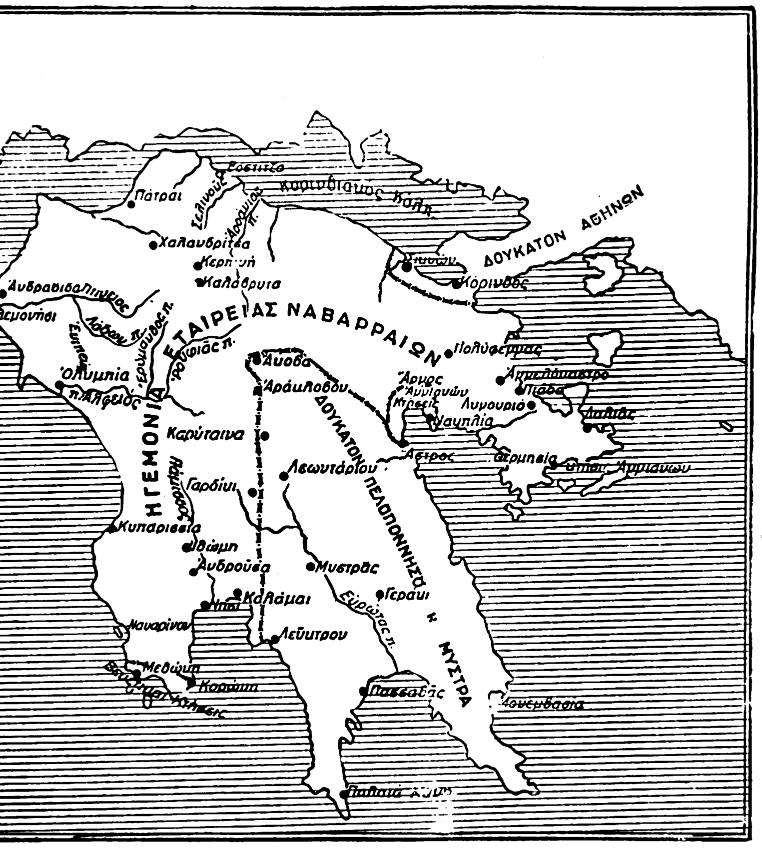

Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ Φραγκοκρατίας.

259 καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ πρὸς ύτρωσίν του τὰ προρρηθέντα τρία κτισθέντα π' αὐτοῦ κάστρα τῆς Λακωνικῆς καὶ τὸ τῆς Μοεμβασίας, ἅτινα ἔγιναν τὰ ὁρμητήρια τῶν στραιῶν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ρὸς ἐκδίωξιν τῶν Φράγκων ἐκ τῆς Πελοποννήου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουλιέλμου (1278) ἤρισεν ἡ παρακμὴ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας καὶ ἀκρωτηριασμὸς αὐτοῦ εἰς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων.

13) ***Ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀαΐας καὶ τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ.*** Ἐν ἀρχῇ ἐγατεστάθη ἐν Μυστρᾷ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ρωτοστράτωρ) πρὸς διοίκησιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεων τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντιουπόλεως, ὅστις κατέστησε τὸν Μυστρᾶν καταφύον πάντων τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου, οἵνες δὲν ἔστεργον τὸν φραγκικὸν ζυγόν. Ἡ σύγρουσις μεταξὺ τοῦ ἐν Μυστρᾷ αὐτοκρατορικοῦ ιτρόπου καὶ τοῦ Γουλιέλμου ἤρχισε πρὸ τῆς αρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ υτέρου, διότι οὗτος μὲν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πάπα ύρωσιν τοῦ ὅρκου του, ὡς δοθέντος ἐν ψυχολοκῇ βίᾳ, διενοεῖτο ν' ἀνακτήσῃ τὰ δοθέντα κάρα, ὁ δὲ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος εἶχε τὴν ἐνιλὴν νὰ ἐργασθῇ πάσῃ δυνάμει πρὸς ἐκδίωξιν ἐκ ῆς Πελοποννήσου τῶν Φράγκων. Ὁ πόλεμος ἐκηύχθη καὶ βυζαντινὸς στόλος, ἀφοῦ ἠρήμωσε νήους τινὰς τοῦ Αἰγαίου, τῶν ὁποίων ἦτο ἐπικυαρχος ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμος, ἀπεβασε στρατὸν ἐκ Τσακώνων, Γασμούλων καὶ σθοφόρων Τούρκων εἰς Μονεμβασίαν. Κατὰ τὸν όλεμον τοῦτον ὁ μὲν στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος ιχαὴλ Παλαιολόγου εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῶν ενουησίων, ὁ δὲ Γουλιέλμος τῶν Βενετῶν καὶ ῦ πάπα. Ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος εἶχε μίαν όνον ἀξίαν λόγου ἐπιτυχίαν, τὴν κατάληψιν τοῦ ρουρίου τῶν Καλαβρύτων, τὸ ὁποῖον καὶ προσπαρὰ τῶν φρουράρχων των, εἴτε καὶ κατόπιν πολέμου. Οὕτω, περὶ τὸ 1320 αἱ βαρωνίαι τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας ἐκ 12 εἶχον περιορισθῆ εἰς 4 μόνον (τῶν Πατρῶν, τῆς Βελιγοστῆς, τῆς Βοστίτζης καὶ τῆς Χαλανδρίτσης). Νέαι κτήσεις προσετέθησαν εἰς τὰς παλαιοτέρας αὐτοκρατορικὰς κτήσεις ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ Μανουήλ, τοῦ καὶ πρώτου ἐπικληθέντος δεσπότου τῆς Πελοποννήσου (ἢ τοῦ Μυστρᾶ), κυβερνήσαντος τὸ δεσποτᾶτον ἀπὸ τοῦ 1348 μέχρι τοῦ θανάτου του (1380). Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τοῦ δεσπότου Θεοδώρου τοῦ Α΄, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου (1388), ἡ Πελοπόννησος εἶχε διανεμηθῆ μεταξὺ τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ, τῆς ἑταιρείας τῶν Ναβάρραίων, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον περιέλθει αἱ πλεῖσται ἐν Πελοποννήσῳ φραγκικαὶ κτήσεις ἀπὸ τοῦ 1382, τῶν Βενετῶν, οἵτινες ἐκτὸς τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης ἦσαν κύριοι καὶ τοῦ Ἄργους καὶ Ναυπλίου. Ὁ δεσπότης Θεόδωρος, ἠναγκασμένος νὰ μάχεται οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν Ναβάρραίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν δυσυποτάκτων τοπαρχῶν (Ἑλλήνων καὶ Σλαύων) τῶν χωρῶν τοῦ δεσποτάτου του, περιλαμβάνοντος τὰ $^2/_3$ τῆς Πελοποννήσου, κατήρτισε μισθοφορικὸν στρατὸν ἐξ ἐγχωρίων, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσε καὶ μὲ ὀρεσιβίους Ἀλβανούς, τοὺς ὁποίους (10 χιλ. μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων των) ἐγκατέστησεν εἰς τὸ δεσποτᾶτόν του, ἠρημωμένον ἐκ τῶν συχνῶν πολέμων. Ἐπὶ τοῦ δεσπότου Θεοδώρου Α΄ ἔγινε καὶ ἡ πρώτη εἰς τὴν Πελοπόννησον τουρκικὴ ἐπιδρομὴ (1397) ὑπὸ τῶν δύο πασάδων Ἰαγοὺβ καὶ Ἐβρενός, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησαν ἡ τοῦ 1400 καὶ 1401, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν δεσπότην τοῦτον νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τοὺς ἱππότας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου περὶ παραχωρήσεως εἰς αὐτοὺς ἐπὶ πληρωμῇ τοῦ Μυστρᾶ, τῆς Κορίνθου, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε περιέλθει εἰς τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τῶν Καλαβρύτων. Ἡ συμφωνία ὅμως αὕτη διελύθη, κατόπιν διαμαρτυρίας τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐπιθέσεως τούτων κατὰ τῶν ἱπποτῶν. Κατὰ τὸ 1415 ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἐνηλικιωθέντος υἱοῦ του Θεοδώρου τοῦ Β΄ ὡς δεσπότου τοῦ Μυστρᾶ, ἀνήγειρε τὸ Ἑξαμίλιον, ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ τεῖχος μὲ τοὺς 153 πύργους πρὸς ἀσφάλειαν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ νέων τουρκικῶν ἐπιδρομῶν. Τὸ ὀχυρὸν ὅμως τοῦτο τεῖχος, πρὸς συντήρησιν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐπιβληθῆ καὶ εἰδικὸς φόρος, ὁ φλωριάτικος, δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὸν χείμαρρον τῆς ὑπὸ τὸν Τουραχὰν τουρκικῆς ἐπιδρομῆς (ἐπὶ Μουρὰτ Β΄) κατὰ τὸ 1423, ἥτις ἔφθασε μέχρι τοῦ Μυστρᾶ καὶ ἠνάγκασε τὸν δεσπότην αὐτοῦ νὰ γίνῃ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν σουλτᾶνον. Ἀπήγαγον τότε οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ ἐξωλόθρευσαν καὶ πλῆθος Ἀλβανῶν εἰς Δαβιὰν τῆς Ἀρκαδίας, 60.000 αἰχμαλώτους καὶ πλῆθος λαφύρων. Μὲ τὴν κάθοδον ὅμως εἰς τὴν Πελοπόννησον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου (συμβασιλέως τοῦ Μανουήλ), ὅστις προσήρτησεν εἰς τὸ δεσποτᾶτον τὰς φραγκικὰς κτήσεις τῆς Μεσσηνίας, κυριεύσας τὴν τότε πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἀνδροῦσαν, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ δεσπότου Θεοδώρου, Θωμᾶ καὶ Κωνσταντίνου, σχεδὸν πᾶσα ἡ Πελοπόννησος, πλὴν τῶν κτήσεων τῶν Βενετῶν, περιῆλθεν εἴτε διὰ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, εἴτε δι' ἐπιγαμιῶν μὲ τοὺς ξένους δυνάστας, εἰς τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς Θεόδωρον, Κωνσταντῖνον καὶ Θωμᾶν. Μὲ τὴν παράδοσιν δὲ τῆς Χαλανδρίτσης εἰς τὸν πολιορκήσαντα ταύτην Παλαιολόγον Θωμᾶν κατὰ τὸ 1429 ὑπὸ τοῦ κεντυρίωνος Ζαχαρίου καὶ τὸν γάμον τῆς θυγατρός του μὲ τὸν τιτλοφορηθέντα δεσπότην νικητὴν Θωμᾶν κατὰ τὸ 1430 ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς φραγκικῆς ἐν Πελοποννήσῳ κυριαρχίας, διαρκεσάσης 225 ἔτη.

14) ***Κοινωνικὴ κατάστασις καὶ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις ἐν Πελοποννήσῳ.*** Ἡ ἀνάγκη τῶν Φράγκων νὰ ἱδρύσουν ἑλληνοφραγκικὸν κράτος ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἕνεκα τῆς ὀλιγανθρωπίας των καὶ ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ἐπικουριῶν ἔξωθεν, συνετέλεσε νὰ σεβασθοῦν οὗτοι τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς χώρας, καὶ τὰ προνόμια καὶ ἐλευθερίας τῶν κοινοτήτων αὐτῆς, νὰ καταστήσουν δὲ τὴν ἀριστοκρατίαν ταύτης συμμέτοχον τῆς φεουδαλικῆς ἱεραρχίας των. Ἡ ἐκ τῆς συμβιώσεως Φράγκων καὶ Ἑλλήνων προκληθεῖσα ἀντίδρασις τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τῶν κατακτητῶν ἀφύπνισε τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκαλλιέργησε τὸ φρόνημά των. Εὐεργετικωτέρα ἀκόμη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Φράγκων ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν πεδίον. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ἐδημιουργήθησαν τὰ ἐπύλλια τῶν χρόνων τούτων. Τοῦ ἑλληνοφραγκικοῦ πολιτισμοῦ προϊόντα εἶναι τὰ «Χρονικὰ τοῦ Μορέως» ἢ τὸ «Βιβλίον τῆς κουγκέστας». Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἀνεζωογονήθησαν πολὺ περισσότερον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ ἐθνικαὶ τῶν Ἑλλήνων δυνάμεις εἶναι ὁ Μυστρᾶς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξεπέμφθησαν αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ φωτὸς τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐκεῖ ἔζησεν ὁ πλατωνικὸς Γεώργιος Γεμιστὸς (Πλήθων), καὶ ἐκεῖ ἐκτίσθησαν τὰ τείχη, τὰ παλάτια καὶ οἱ ναοί, μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὑπέροχα, ἀναδεικνύοντα τὸν Μυστρᾶν μέγα καλλιτεχνικὸν κέντρον τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

15) ***Ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ τουρκοκρατίας.*** α΄) *Ἡ ὑποταγὴ τῆς χώρας.* Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Χαλανδρίτσης καὶ τὸν θάνατον τοῦ κεντυρίωνος Ζαχαρίου, ἡ Πελοπόννησος πᾶσα, πλὴν τῶν προρρηθεισῶν ἐλαχίστων βενετικῶν κτήσεων, ἔγινεν ἑλληνική· ἐνῷ ὅμως ἡ χώρα ἀπέκτησε τὴν ἐθνικὴν ἑνότητά της, δὲν ἀπέκτησε καὶ τὴν πολιτειακήν, διότι εἶχε κατανεμηθῆ μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, οἵτινες διέκειντο ἐχθρικώτατα πρὸς ἀλλήλους. Εὐτυχῶς κατὰ τὸ 1443, μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ δεσπότου Μυστρᾶ Θεοδώρου Β΄ ὡς δεσπότου Σηλυμβρίας, ὁ ἱκανώτερος τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντῖνος ἔλαβε καὶ τὰς κτήσεις τοῦ Θεοδώρου καὶ ἔγινε κύριος τοῦ μεγίστου μέρους τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνα ἔχων ἀνὰ ἕνα ἐπίτροπον εἰς τὰς τρεῖς κυριωτέρας αὐτῆς πόλεις, τὸν Μυστρᾶν, ἔνθα εἶχεν ἐπίτροπόν του τὸν ἀγαπητόν του Φραντζῆν, τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Πάτρας. Ἔχων ὁ Κωνσταντῖνος πλήρη συνείδησιν τοῦ κινδύνου τῆς χώρας ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ἐμερίμνησεν ἀμέσως περὶ συμπληρώσεως τῶν ὀχυρωτικῶν ἀτελειῶν τοῦ Ἑξαμιλίου καὶ ὀργανώσεως τῶν πολεμικῶν του δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Νέριον Β΄ κατέστησε φόρου ὑποτελῆ. Ὡς προέβλεπεν, οὕτω καὶ συνέβη. Κατὰ τὸ 1446 ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Πελοποννήσου μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ ὁ Μουρὰτ Β΄ καὶ ἀφοῦ, διαρρήξας τὸ Ἑξαμίλιον, παρὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν ὑπὸ τοὺς δεσπότας Κωνσταντῖνον καὶ Θωμᾶν στρατιωτῶν, κατέσφαξε 300 ἐκ τῶν συλληφθέντων καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς

Digitized by Google

λοιποὺς 600, διῄρεσε τὸν στρατόν του εἰς δύο τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ ἐπορεύθη κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Γλαρέντζης, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε τὰ Βασιλικὰ (ἀρχαίαν Σικυῶνα), τὴν Βοστίτζαν καὶ τὴν πλουσίαν πόλιν τῶν Πατρῶν, «πουγκὶν καὶ σακκοῦλι» τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Τουραχὰν κατεδίωξε τοὺς πρὸς τὰ νότια τῆς χώρας φυγόντας δύο δεσπότας, οἵτινες κατὰ τὸ 1447 ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Μουρὰτ ὡς ἐπικυρίαρχον. Κατὰ τὸ 1449 ὁ Κωνσταντῖνος, ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου, ἐγκατέλιπε τὸν Μυστρᾶν, ἀφοῦ ἐστέφθη ἐν αὐτῷ ὡς αὐτοκράτωρ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ ἔπεσε μετὰ ἡρωϊκὴν ἄμυναν κατὰ τὴν ἅλωσίν της (1453), τὴν δὲ Πελοπόννησον διένειμαν μεταξύ των οἱ δύο ἀδελφοὶ Θωμᾶς καὶ Δημήτριος, ὁμόσαντες ἐνώπιον τῆς μητρός των ὅτι θὰ ὁμονοοῦν πρὸς ἀλλήλους. Κατὰ τὸ 1452 ἐπῆλθε πάλιν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ Τουραχὰν πρὸς παρεμπόδισιν ἀποστολῆς ἐπικουριῶν παρὰ τῶν δεσποτῶν πρὸς τὸν ἀδελφόν των αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον καὶ προεχώρησεν ἐρημῶν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Νεοκάστρου τῆς Μεσσηνίας, ἐνῷ ὁ υἱός του Ἀχμέτ, μὲ μοῖραν τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς, προεχώρησε μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τῆς ἀρχαίας Μεγαλοπόλεως. Ἐπιστρέφων ὅμως οὗτος ὑπέστη σφοδρὰν προσβολὴν εἰς τὰ Δερβενάκια τῆς Κορινθίας ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ δεσπότου Δημητρίου Ματθαίου Ἀσάνη, ὅστις καὶ νικήσας τὸν Τοῦρκον πασᾶν τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς τὸν Μυστρᾶν. Κατώρθωσαν ὅμως οἱ Τοῦρκοι τὸ ἀκόλουθον ἔτος νὰ ἐξεγείρουν εἰς στάσιν κατὰ τῶν δύο δεσποτῶν τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Ἀλβανῶν Πέτρον Μπούαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Χωλόν, ἐπωφεληθέντα τοῦ πανικοῦ, ὅστις εἶχε καταλάβει τοὺς ἐρίζοντας πρὸς ἀλλήλους δύο δεσπότας μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπωφεληθεὶς ἀπεστάτησε καὶ ὁ δεσπόζων τῆς Μάνης Μανουὴλ Καντακουζηνός, ὅστις ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν δεσπότην καὶ ἐπωνομάσθη Γκῖνος διὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Ἀλβανούς. Κατὰ τὸ 1454 εἰσέβαλεν ὁ Τουραχὰν καὶ πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ διὰ νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του εἰς τοὺς δύο δεσπότας κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἀποστατῶν (Καντακουζηνοῦ καὶ Ἰωάννου Ἀσάνη, νόθου υἱοῦ τοῦ κεντυρίωνος Ζαχαρίου). Οἱ δεσπόται ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας των, ἔγιναν ὅμως φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν σουλτᾶνον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπλήρωσαν τοὺς φόρους των, ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν αὐτοπροσώπως κατὰ τὸ 1458 ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Β', ὅτε οὗτοι πανικόβλητοι κατέφυγον ὁ μὲν Θωμᾶς εἰς Μαντίνειαν τῆς Λακωνικῆς, ὁ δὲ Δημήτριος εἰς Μονεμβασίαν. Ὁ Μωάμεθ, ἀφοῦ ὑπέταξε πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέστησε διοικητὴν αὐτῆς τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχὰν Ὁμάρ, ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Μετὰ διετίαν ὅμως καὶ πάλιν ἐξεστράτευσεν εἰς Πελοπόννησον, ὅτε ἐξήλειψε πᾶν ἴχνος κυριαρχίας τῶν Παλαιολόγων. Ὁ μὲν Δημήτριος παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν Μυστρᾶν, ὁ δὲ Θωμᾶς ἔφυγεν εἰς Μαντίνειαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναυαρῖνον, Κέρκυραν καὶ Ἰταλίαν.

β') *Πόλεμοι Βενετῶν καὶ Τούρκων. Μάνη.* Τὴν ἐξαφάνισιν καὶ τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἑλληνικῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐξουσίας ἐπηκολούθησε πόλεμος μεταξὺ τῶν Βενετῶν καὶ Τούρκων, ἀρξάμενος κατὰ τὸ 1463 καὶ λήξας κατὰ τὸ 1479. Τοῦ πολέμου τούτου μετέσχον ἡ Λακεδαίμων ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Ράλλην, ἡ Ἀρκαδία ὑπὸ τὸν Πέτρον Μπούαν, αἱ πόλεις Μονεμβασία, Κόρινθος, Πάτραι καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι, καὶ ἡ Μάνη ὑπὸ τὸν Κορκόδειλον Κλαδᾶν. Ἦτο οὗτος ἡ πρώτη ἔνοπλος διαμαρτυρία τῶν ραγιάδων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοῦ ὠμοῦ κατακτητοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθησαν μὲ τὴν ἐγκατάλειψίν των ὑπὸ τῶν Βενετῶν εἰς τὴν τύχην των κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης ὅτι τὰς ἐλπίδας των δὲν ἔπρεπε νὰ στηρίζουν εἰς τοὺς ξένους. Οἱ Μανιᾶται, οἵτινες διαρκοῦντος τοῦ προρρηθέντος πολέμου εἶχον καταλάβει καὶ τὴν παρὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας των ὀχυρὰν Μπαρδούνιαν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐγκαταστήσει τοὺς ἐξισλαμισθέντας Ἀλβανοὺς τῆς Ἀρκαδίας, ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον ἀποκρούσαντες τοὺς πρὸς ὑποταγὴν αὐτῆς κατὰ τὸ 1481 ἀποσταλέντας μπεηλέρμπεην Ἀλῆ Βούμικον καὶ Ἀχμέτ. Ἠδυνήθησαν ὅμως οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰ κατὰ τὰς δύο εἰς τὴν Μάνην εἰσόδους κάστρα τοῦ Πασσαβᾶ καὶ τῆς Ζαρνάτας. Κατὰ τοὺς νέους μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμους (1499—1502 καὶ 1537—1540), κατὰ τοὺς ὁποίους ἔγιναν καὶ μικροεξεγέρσεις τινὲς ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου (1532 ἐν Ἀχαΐᾳ), οἱ Μανιᾶται, μὲ τὰ πικρὰ διδάγματα τῆς ἀπιστίας τῶν Βενετῶν κατὰ τὸ παρελθόν, ἔμειναν οὐδέτεροι μὲ τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας, παρὰ τὰ ὅρια τῆς ἀνεξαρτήτου χώρας των. Μετέσχον ὅμως τοῦ κατὰ τὸ 1570 κηρυχθέντος νέου κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου τῶν Βενετῶν καὶ παρέσχον τὴν συνδρομήν των εἰς τοὺς εἰς Μάνην καταφυγόντας μετὰ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν (1571) Μελισσηνοὺς (Μακάριον, ἀρχιεπίσκοπον Ἐπιδαύρου, καὶ Θεόδωρον τὸν χωροδεσπότην), οἵτινες συντηρήσαντες ἰδίᾳ δαπάνῃ 25 χιλ. ἐνόπλους ἄνδρας εἰς μάτην ἐπὶ διετίαν (1574—1576) εἶχον ἐλπίσει ν' ἀνάψουν τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἤρχισαν ἀναφαινόμενοι καὶ οἱ πρῶτοι ἁρματολοὶ καὶ κλέφτες.

γ') *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Μάνη.* Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (1605) ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν οἱ Μανιᾶται, οἵτινες καὶ ἔχοντες τὴν συνδρομὴν τῶν στόλων τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Μάλτας, τῆς Νεαπόλεως καὶ Φλωρεντίας, διασκορπισάντων τὸν τουρκικὸν στόλον ὁ ὁποῖος εἶχε σταλῆ ἐναντίον τῆς Μάνης, κατώρθωσαν ν' ἀποκρούσουν τὸν κατ' αὐτῶν ἐπελθόντα Ἀρσλάν. Κατὰ τὸ 1612 οἱ Μανιᾶται ἦλθον εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Κάρολον δοῦκα τοῦ Νεβέρ, ὅστις συνέλαβε τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἀνακηρύξεώς του ὡς αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως (ἦτο πρὸ μητρὸς ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων). Τῆς συνεννοήσεως εἶχον μετάσχει καὶ ἄλλα κέντρα τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ καὶ ξένοι ἡγεμόνες καὶ ἀρχηγοὶ ἰσχυρῶν κρατῶν (Γαλλίας, Ἱσπανίας, Βενετίας, Γενούης), οἵτινες φαίνεται ὅτι ἐξηπάτων τὸν δοῦκα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ συνεννόησις ἐκείνη ἀπέβη ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὸν Κρητικὸν λεγόμενον μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πόλεμον, οἱ Μανιᾶται καταρτίσαντες πειρατικὸν στόλον ἐπροξένουν μεγάλας εἰς τοὺς Τούρκους καταστροφάς, κατέλαβον δὲ καὶ τὴν παραμεθόριον πόλιν Καλάμας. Ἀγανακτήσας τότε ὁ μέγας βεζύρης Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆς, ἀφοῦ ἀπέτυχε νὰ δαμάσῃ τοὺς Μανιάτας διὰ τοῦ πειρατοῦ Χασὰν Μπαμπᾶ, μετεχειρίσθη ὡς ὄργανόν του τὸν διαβόητον Μανιάτην πειρατὴν Λυμπεράκην Γερακάρην καὶ ἐπέτυχε δι' αὐτοῦ, ἔχοντος ἀτομικὰς κατὰ τῶν πατριωτῶν του ἀφορμάς, τὴν ὑποταγὴν τῆς Μάνης κατὰ τὸ 1670. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Μάνην ἐξερράγη κατὰ τὸ 1684 ὁ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον οἱ Μανιᾶται, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Βενετῶν, ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ στρατηγοῦ Φραγκίσκου Μοροζίνη. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσε μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς (1699). Ἡ Πελοπόννησος ἀπετέλεσε τότε τὸ βασίλειον τοῦ Μορέως, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπήχθη καὶ ἡ Μάνη μὲ ἰδιαίτερα προνόμια. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1714 ἐξερράγη νέος τουρκοβενετικὸς πόλεμος, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἐκ νέου ὑποταγὴ τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς Τούρκους καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Μανιᾶται εἰς ἔνδειξιν ἀναγνωρίσεως τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Τούρκων ἀνεδέχθησαν νὰ κρημνίσουν τὰ κάστρα των καὶ νὰ πληρώνουν 4.000 γρόσια.

δ') *Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1769 καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν Τουρκαλβανῶν.* Ἡ ἐπανάστασις αὕτη, ἐκραγεῖσα τῇ ὑποκινήσει τῆς Ρωσίας, ἥτις, ἀθετήσασα τὰς πρὸς τοὺς Μαυρομιχάλας καὶ τὸν πλούσιον προεστὸν Καλαμῶν Παναγιώτην Μπενάκην δοθείσας διὰ τοῦ Ἕλληνος Παπάζωλη ὑποσχέσεις της, ἔστειλε πολὺ μικρὰν βοήθειαν ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλὼφ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, κατέληξε μὲ μέγαν ὄλεθρον τῶν Χριστιανῶν, διότι κατέπνιξε ταύτην, μετὰ μικράς τινας ἐπιτυχίας τῶν Μανιατῶν ἐν ἀρχῇ (κατάληψιν Καλαμῶν, Νησίου καὶ Σπάρτης), ὁ Χατζῆ Ὀσμὰν μετὰ 8.000 Τουρκαλβανῶν. Τὴν κατάπνιξιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Χριστιανῶν τῆς Πελοποννήσου ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξολόθρευσις τῶν Τουρκαλβανῶν τῆς Πελοποννήσου, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ὠφείλετο ἡ καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, διότι οὗτοι ἀπέβησαν ἡ μάστιξ τοῦ τόπου, διαρπάζοντες, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι καθυστεροῦντο εἰς αὐτοὺς οἱ μισθοί των, ὄχι μόνον τῶν Χριστιανῶν ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου τὰς περιουσίας. Πολλοὶ Χριστιανοὶ τῆς Πελοποννήσου ἐξεπατρίσθησαν τότε καταφυγόντες εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ Μ. Ἀσίαν ἀκόμη. Κατὰ τὸ 1779 διετάχθησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ διὰ σουλτανικοῦ φιρμανίου νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουσαν, καὶ οὕτως ἐκηρύχθη ὁ ἐναντίον των ἐξοντωτικὸς πόλεμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέτυχεν ὁ ναύαρχος Γαζῆ-Χασὰν πασᾶς διὰ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου Νικολάου Μαυρογένους νὰ τύχῃ καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἐλάχιστοι ἐκ τῶν Τουρκαλβανῶν, συντριβέντων εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Τριπόλεως, διέφυγον τότε τὸν ὄλεθρον, εὑρόντες καταφύγιον τὴν περιφέρειαν τῆς Μπαρδούνιας καὶ τοῦ Λάλα, εἰς τὰς ὁποίας ἔζων ὁμόφυλοι καὶ ὁμόθρησκοί των, ἢ διαφυγόντες εἰς τὴν Ρούμελην.

ε') *Καταστροφὴ τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν.* Ἀφοῦ ἐξωλόθρευσε τοὺς Τουρκαλβανοὺς ἀντάρτας τῆς Πελοποννήσου ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἐπεδίωξε καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν ἡρωϊκῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν τῆς χώρας καὶ ἤρχισε τὸ ἔργον της μὲ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Παναγιώταρου Βενετσανάκη, οἵτινες προσκληθέντες νὰ προσκυνήσουν ἠρνήθησαν, καὶ ἔχοντες ὁρμητήριον τοὺς ὀχυροὺς πύργους τῆς Καστάνιας ἦσαν τὸ φόβητρον τῶν Τουρκαλβανῶν τῆς Μπαρδούνιας καὶ τῶν πλουσίων Τούρκων τοῦ κάμπου τοῦ Μυστρᾶ. Ἐπὶ 12 ἡμερονύκτια ἀντέστησαν οἱ ἀτίθασοι ἐκεῖνοι κλέφτες εἰς τοὺς πύργους τῆς Καστάνιας κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1780, ἀπέθανον δὲ ἀμφότεροι ὁ μὲν Κολοκοτρώνης φονευθεὶς κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδόν του ἐκ τῶν πύργων, ὁ δὲ Παναγιώταρος ἀφοῦ ἐβασανίσθη ἀπὸ τοὺς ζωγρήσαντας αὐτὸν Μπαρδουνιώτας. Τὴν ἐξόντωσιν τούτων ἐπηκολούθησε βραδύτερον, κατὰ τὸ 1805—1806, ἡ ἐξόντωσις καὶ τῶν ἄλλων κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Εὐτυχῶς ὅμως διέφυγόν τινες τὸν ὄλεθρον διασωθέντες εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἔνθα καταταχθέντες εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα εἶχον συγκροτήσει εἰς τὰς νήσους αὐτῆς οἱ διαδεχόμενοι ἀλλήλους ἐν τῇ κυριότητι τῶν Ἰονίων νήσων Γάλλοι, Ρῶσοι καὶ Ἄγγλοι, ἀπέκτησαν τὰς πολεμικὰς γνώσεις τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μεταξὺ τῶν καταφυγόντων τότε εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἦτο καὶ ὁ ἔνδοξος ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγῶνος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ. Ὅτε ἡ Τουρκία ἐμελέτησε τὴν (κατὰ τὸ 1780) ἐξόντωσιν τῶν κλεφτῶν, διὰ νὰ προλάβῃ πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς ὑποστήριξιν τῶν Μανιατῶν, ἐπέτυχε διὰ τῆς εὐφυΐας τοῦ διερμηνέως Νικολάου Μαυρογένους ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Μανιατῶν νὰ ὁρίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων, νὰ ἔχῃ τὸν τίτλον τοῦ μπέη (ἡγεμόνος) καὶ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν του ἐξέγερσιν.

στ') *Ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς χώρας.* Οἰκτρὰ ἦτο καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἑλληνικαῖς χώραις, ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας, διότι τιμή, ζωὴ καὶ περιουσία τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς χώρας ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κατακτητῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως ταύτης ἦτο ὁ ἐκπατρισμὸς πολλῶν Πελοποννησίων, ἡ ἐκ τούτου ἐλάττωσις τῶν κατοίκων τῆς χώρας καὶ ὁ ἐξαφανισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ἰδίως ἀριστοκρατίας τῆς χώρας, ἥτις ὑφίστατο καὶ τὸν μεγαλύτερον ὑπὸ τῶν Τούρκων διωγμόν. Ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς ἀξιοθρηνήτου τῆς χώρας καταστάσεως ἦτο ἐπίσης ἡ ἐλάττωσις τῆς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν κατοίκων, διότι ὁ μὲν κτηνοτροφικὸς καὶ μεταλλικὸς αὐτῶν πλοῦτος διηρπάγη, αἱ δὲ εὔφοροι γαῖαί των διεμοιράσθησαν εἰς τοὺς ἀξιωματούχους Τούρκους ἢ ἐδωρήθησαν εἰς τὰ τζαμιὰ καὶ τὰ βακούφια. Τρίτον ἐπακολούθημα τῆς κατακτήσεως ἦτο ἡ καταστροφὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἑλληνικοῦ καὶ ἑλληνοφραγκικοῦ, καὶ τὸ σταμάτημα πάσης πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως. Ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διέφθειρε τῶν Ἑλλήνων ὁ τυραννικὸς τουρκικὸς ζυγός, ἀναγκάσας αὐτοὺς πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των νὰ γίνουν δόλιοι, ψεῦσται, ὑποκριταὶ καὶ συκοφάνται. Δύο μόνον ἐθνικαὶ συμφοραὶ ὑπῆρξαν ἐλαφρότεραι ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, τὸ παιδομάζωμα, τὸ ὁποῖον διέφευγον οἱ Πελοποννήσιοι διὰ δεκασμοῦ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ ὁ ἐξιλασμισμός, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποφυγὴ μαρτυρεῖ τὸ μεγαλύτερον ψυχικὸν σθένος των. Ἀντιστάθισμα τῶν ὀδυνηρῶν τούτων ἀποτελεσμάτων ὑπῆρξε μόνον ἡ ἐκ τῆς κοινῆς τύχης (ἅπαντες εἶχον ἰσοπεδωθῆ) προελθοῦσα στενὴ ψυχικὴ συνένωσις τῶν ραγιάδων, ἥτις ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς δύναμιν πρὸς ἀντοχὴν καὶ καρτερίαν. Τὴν συνοχὴν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ἐκαλλιέργησε σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη καὶ πολιτικὴ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου της ἐξουσία ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος (διὰ νὰ ὑπάρχουν ὑπεύθυνοι διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως). Αἱ ἐν τῇ χώρᾳ πολιτικαὶ κοινότητες, τῶν ὁποίων ἡ διατήρησις, προϋπαρχουσῶν, καὶ ἡ αὔξησις ὠφείλετο μὲν κυρίως εἰς ἀρχὰς τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ἐκρίθη ὅμως καὶ ἀναγκαία ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ φορολογικοὺς λόγους. Τὴν ψυχὴν ὅμως τῶν ὑποδούλων Πελοποννησίων ἐτόνωσε καὶ τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθον ἐξέθρεψεν ἡ ἀνεξάρτητος Μάνη, ἥτις ἦτο τὸ καταφύγιον πάντων τῶν μὴ δυναμένων νὰ φέρουν τὸν τουρκικὸν ζυγὸν φιλελευθέρων τῆς Πελοποννήσου τέκνων, τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν τῆς χώρας, οἵτινες κατὰ τὸ 1785 συνέπηξαν καὶ ὁμοσπονδίαν τῶν ἁρματολῶν τοῦ Μοριᾶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ζαχαριᾶ. Περιώνυμοι ὑπῆρξαν ἐκτὸς τῶν ἀρχαιοτέρων Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη καὶ Παναγιώταρου Βενετσανάκη, ὁ Ζαχαριᾶς, ὁ Θοδωράκης Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πετιμεζᾶς καὶ πρὸ πάντων τὰ ἱδρυθέντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς σκλαβιᾶς σχολεῖα, τῆς Δημητσάνης, ὅπερ ὑπῆρξε καὶ τὸ πνευματικὸν φυτώριον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπρομηθεύθησαν τοὺς διδασκάλους των καὶ τὰ λοιπά, βραδύτερον ἱδρυθέντα, τοῦ Μυστρᾶ, τῆς Τριπολιτσᾶς, τῆς Βυτίνης, τοῦ Ἄργους, τῶν Πατρῶν, τῆς Ἀνδριτσαίνης, τοῦ Λαγίου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Κυνουρίας καὶ ἄλλων πόλεων. Εἰς τὰς ἠθικάς, πνευματικάς, πολιτικὰς (διὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν κοινοτήτων) καὶ στρατιωτικὰς ταύτας δυνάμεις προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ὁ πλοῦτος τῶν νήσων τῆς Πελοποννήσου, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν ἰδίως, ὁ διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου κτηθείς, καὶ αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν ἠσκημένων εἰς μάχας κατὰ πειρατῶν

Digitized by Google

πληρωμάτων τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ οὕτω καὶ ἡ Πελοπόννησος εὑρέθη ἑτοιμοπόλεμος, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου τῆς ἀποτινάξεως τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

16) *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.* Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Πελοπόννησος διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ μόρα βαλεσὶ λεγομένου Τούρκου διοικητοῦ, ὅστις συνεκάλει δὶς τοῦ ἔτους εἰς τὴν ἕδραν του, τὴν Τρίπολιν (Τριπολιτσάν), τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστοὺς τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς χώρας, διὰ νὰ συσκέπτωνται περὶ τῶν κοινοῦ διαφέροντος ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν κατοίκων αὐτῆς, καὶ ἡ Μάνη ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος ἡγεμονία ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην ἀπὸ ἑξαετίας. Ἐκ τῶν προεστῶν τῆς ὅλης χώρας κῦρος μεγαλύτερον εἶχον οἱ τῆς Ἀχαΐας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανός, καὶ οἱ προὔχοντες, Ἀνδρέας Ζαΐμης Καλαβρύτων, καὶ Ἀνδρέας Λόντος Αἰγίου, μόρα βαλεσὶ δὲ ἦτο ὁ Χουρσὶτ πασᾶς, ἄνθρωπος μεγάλης ἐπιβολῆς, ὅστις ὅμως ἀπουσίαζεν εἰς Ἰωάννινα ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πολεμοῦντος τὸν Ἀλῆ πασᾶν τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε συγχρόνως (Μάρτιον 1821) εἰς δύο χώρας τῆς Πελοποννήσου ἥτις καὶ τότε ἦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἀχαΐαν (ἐπαρχίαν Καλαβρύτων) καὶ τὴν Μάνην, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκκινήσαντες οἱ Μανιᾶται μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη κατέλαβον τὴν 23ην Μαρτίου τὰς Καλάμας. Τὴν 25, ἥτις καὶ καθιερώθη ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως, ἔστησε καὶ ὁ Γερμανὸς τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Πατρῶν. Ἡ ἐν Βαλτεσίῳ τῆς Ἀρκαδίας μάχη (13—14 Μαΐου) παρεσκεύασε τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ αὕτη ἐστερέωσε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασιν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐντὸς ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἐπιτυχία τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἦτο ἡ ὑπεροχωτέρα στρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἔργον τοῦ ἰδίου ἦτο καὶ ἡ μεγάλη νίκη τῶν Δερβενακίων (Ἰούλιος 1822), ἥτις ὑπῆρξεν ἡ σωτηρία καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπαναστάσεως. Αἱ νῖκαι τῶν δύο πρώτων ἐτῶν (τόσον ἐν Πελοποννήσῳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι) ἐξύψωσαν τὸ γόητρον τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολιτικῶν (τῶν καλαμαράδων, ὡς σκωπτικῶς ἐκαλοῦντο οὗτοι), οἵτινες ἐν τούτοις κατίσχυον εἰς τὰς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ κατελάμβανον τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ ἀξιώματα Αἱ ἔριδες πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν προεκάλεσαν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ λεηλασία τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν ρουμελιωτικῶν ταγμάτων καὶ ἡ φυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν. Καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐν φυλακῇ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Ἰμπραήμ. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐπέδειξαν οἱ Πελοποννήσιοι τὴν καρτερίαν των. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ νίκη τοῦ ἡνωμένου ἀγγλογαλλορρωσικοῦ στόλου κατὰ τοῦ τουρκοαιγυπτικοῦ (Ὀκτώβριος 1827) ὑπῆρξεν ἡ ἔναρξις τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὸν Ἰμπραὴμ καὶ ἡ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1828 ἄφιξις τοῦ γαλλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Μαιζὼν ἀπήλλαξε τὴν χώραν τῆς αἰγυπτιακῆς μάστιγος. Ὁ Μοριᾶς, ἐλεύθερος πλέον, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τῆς μετ' ὀλίγον ἱδρύσεως τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους (Ἰανουάριος 1830) νὰ πρωτοστατῇ εἰς τὴν πρόοδον τούτου. Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὡς καὶ ἡ ἱστορία πασῶν τῶν συγχρόνως μετ' αὐτῆς ἀπελευθερωθεισῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι σήμερον.

ΠΗΓΑΙ—ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν παντὸς εἴδους πηγῶν (συγγραμμάτων, ἐπιγραφῶν, μνημείων τέχνης κλπ.) ἄξιαι μνείας εἶναι ἰδίως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, *Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Πολύβιος, Διόδωρος, Πλούταρχος, Στράβων, Παυσανίας.* Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων κυρίως τὰ τῶν σπουδαιοτέρων συγγραφέων τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικῶς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς ἀρχαίους, μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους, ἤτοι: *K. Ot. Müller*, Geschichte hellenischer Stamme und Städte.—*Kortüm*, Gesch. Griechenlands von der Urzeit κλπ.—*Finlay*, History of Greece under the Romans.—*G. Hertzberg* (μετάφρασις *Καρολίδου*), Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου κλπ.—*Duruy*, Hist. des Grecs.—*Droysen.* (μετάφρ. *Ι. Πανταζίδου* καὶ *Δελλίου*), Ἱστορία τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ.—*Duncker*, Gesch. des Altertums, —*Curtius* (μετάφρ. *Λάμπρου*), Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.—*Grote*, History of Greece.—*Abbot*, History of Greece. —*E. Meyer*, Forschungen zur alten Geschichte καὶ Gesch. des Altertums.—*Busolf*, Griech. Geschichte bis zur Schlaht v. Chaironeia.—*Beloch*, Griech. Gesch.—*E. Cavaignac*, Histoire de l'antiquité.—*E. Ciccoli*, Griech. Gesch.—*C. Glotz*, La civilisation égéenne καὶ Histoire grecque.—*Wilcken*, Griech. Gesch.—*K. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ σλαϊκαὶ ἐποικήσεις ἐν τ. Α. ἱστορ. πραγμ. —*Σπ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. L'Hellénisation du monde antique (ἐν Bibliothèque générale des sciences sociales.—*G. Schlumberger* (μετάφρ. *Σ. Βουτυρᾶ*), Ἡ βυζαντιακὴ ἐποποιία.—*Buchon*, Recherches hist. sur la Principauté française de Morée, Hist. des conquêtes et de l'établissement des Français dans les états de l'ancienne Grèce καὶ La Grèce continental et la Morée.—*Fallmerayer*, Gesch. der Halbinsel Morea während des Mittelalters. — *Guldecrosse*, L'Achaïe féodale.— *Hammer*, Gesch. des osmanischen Reiches. — *M. Λαμπρινίδου*, Ἡ Ναυπλία.—*Pouqueville*, Voyage dans la Grèce καὶ Voyage en Morée etc.—*K. Σάθα*, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς.—*A. Philippson*, Zur Ethnographie des Pelop. (ἐν Petermann's Mitteilungen 36).—*G. Schlumberger*, Les principautés franques du Levant.—*W. Miller* (μετάφρ. *Σ. Λάμπρου*), Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. — *J. Finlay*, Hist. of modern Greece.—*Π. Καρολίδου*, Ἱστορία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλπ.—*Pouqueville* (μετάφρ. *Ζύγουρα*), Ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.—*Φιλήμονος*, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. —*Σ. Τρικούπη*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.—*Φωτάκου*, Ἀπομνημονεύματα καὶ βίοι Πελοποννησίων.—*W. Miller* (μετάφρ. *Σ. Λάμπρου*), Ἡ Τουρκία καταρρέουσα. —*T. Κανδηλώρου*, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ ὁ ἁρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου.—*Hertzberg* (μετάφρ. *Π. Καρολίδου*), Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.—*Σ. Μελᾶ*, Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ.—*Δ. Κοκκίνου*, Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.—*G. Curtius*, Peloponesos.—*Preller*, Griech. Mythologie.—*G. Fougères*, Les premières civilisations.—*P. Dorme*, Les Achéens (in Revue publique t. XXXIII 1924).—*Ot. Müller*, Die Dorier.—*X. Τσούντα*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης.—*Ἀ. Ἀδαμαντίου*, Τὰ χρονικὰ τοῦ Μωρέως.—*Στ. Δραγούμη*, Χρονικῶν τοῦ Μωρέως τοπωνυμικά, τοπογραφικά, ἱστορικά.—*Randolph*, The present state of the Morea.—*Th. Emerson*, The history of modern Greece. -*A. Zimmern* (μετάφρ. *M. Τσαμαδοῦ*), Αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.—*P. Roussel*, La Grèce et l'Orient.—*A.* et *M. Croiset*, Histoire de la littérature grecque.—*Hesseling* (μετάφρασις *Σ. Σακελλαροπούλου*), Τὸ Βυζάντιον.—*K. Ἀμάντου*, Σλαῦοι καὶ Σλαυόφωνοι (ἐν περιοδικῷ Ἰατρικὴ τ. 3). —*N. Πολίτου*, Ἕλληνες καὶ Ρωμιοὶ καὶ Ζυγιῶται (ἐν Α' Λαογραφικῶν συμμείκτων). — *Χρ. Κορύλλου*, Γεωγραφία τῆς Ἀχαΐας. — *Α. Μηλιαράκη*, Γεωγραφία ἀρχαία καὶ νέα τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Γλωσσολ.]* 1) *Ἀρχαῖαι πελοποννησιακαὶ διάλεκτοι.* Πρὸ τῆς λεγομένης καθόδου τῶν Δωριέων καὶ τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ κάτοικοι τῆς χερσονήσου ταύτης ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἀχαιοὶ (ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν) καὶ ἡ διάλεκτος τὴν ὁποίαν ὡμίλουν οὗτοι ἡ *Ἀχαϊκή*. Ὅτε ὅμως τὰ ἐκ Βορρᾶ κατελθόντα δωρικὰ φῦλα εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπέταξαν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, μόνοι οἱ Ἀρκάδες παρέμειναν ἀμιγεῖς εἰς τὴν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χερσονήσου ὀρεινὴν καὶ δυσπρόσιτον χώραν των καὶ μόνοι οὗτοι ἑπομένως ἐξηκολούθουν καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους νὰ ὁμιλοῦν ἀχαϊκὴν διάλεκτον, τὴν *ἀρκαδικήν*. Αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Πελοποννήσου: Λακωνική, Μεσσηνία, Ἦλις, Ἀργολίς, Κορινθία καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ὁμώνυμος πρὸς τοὺς Ἀχαιούς: ἡ Ἀχαΐα, ἐξεδωρίσθησαν καὶ ἑπομένως αἱ ἐν αὐταῖς λαλούμεναι ἔκτοτε διάλεκτοι ἦσαν δωρικαί. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τῶν Ἀχαιῶν—τῶν κατοικούντων πρότερον εἰς τὰς ἐκδωρισθείσας ταύτας χώρας—ἄλλοι μὲν ἐγκατέλειψαν τὴν πάτριον γῆν των καὶ διαπλεύσαντες τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τὴν Α. Μεσόγειον ἐγκαθιδρύθησαν εἰς χώρας μακρινάς: τὴν Παμφυλίαν (ἔνθα ἀνεμείχθησαν μετὰ Δωριέων καὶ ἰθαγενῶν βαρβάρων) καὶ τὴν Κύπρον (ὡς μαρτυροῦν, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς διαλέκτου, καὶ τὸ τοπωνύμιον *Ἀχαιῶν ἀκτή*, πρβλ. καὶ τοὺς ἐν Κύπρῳ *Ἀχαιομάντεις*), ἄλλοι ὅμως ἔμειναν εἰς τὰς ρηθείσας χώρας τῆς Πελοποννήσου καὶ συνεχωνεύθησαν πρὸς τοὺς ἐπήλυδας Δωριεῖς, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι εἰς τὰς δωρικὰς διαλέκτους τῆς Πελοποννήσου διακρίνομεν καὶ ὀλιγοστὰ μέν, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατα ἀχαϊκὰ στοιχεῖα, τεκμήριον ἐμφανὲς τῆς γενομένης φυλετικῆς ἀναμείξεως. Οὕτως εἰς μὲν τὴν λακωνικὴν διάλεκτον ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα *Ποhειδὰν* (ἐκ τοῦ *Ποσειδάν*, ὅπως ἀπαντᾷ ἐν Ἀρκαδίᾳ), ἀντὶ τοῦ γνησίου δωρικοῦ τύπου *Ποτιδάν*, πρὸς δὲ τὰ ὡσαύτως κύρια ὀνόματα *Φάβεννος* (ἀπὸ τὸ ἐπίθετον *φαϜεννός*=φαεινὸς) καὶ *Φαέννα*, ἡ ἀποκοπὴ τῶν προθέσεων *κατὰ* καὶ *περὶ* (*Περκλῆς*=Περικλῆς, *Περφίλα* κλ.), ὁ αἰολικὸς τύπος *θέρσος* ἐν τῷ ὀνόματι *Θέρσανδρος* (καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ *Δαμοθέρσης*). Εἰς τὴν ἀργείαν διάλεκτον εὑρίσκομεν ὡσαύτως ὀλίγα, ἀλλ' οὐχ ἧττον χαρακτηριστικά, ἀχαϊκὰ στοιχεῖα, ὅπως λ. χ. τὴν πρόθεσιν *πεδὰ* (=μετὰ) καὶ σύνθετον ἐκ ταύτης *πεδάϜοικοι* (=μέτοικοι), τὴν πρόθεσιν *ἐς* (ἐκ τῆς *ἐξ*), ἀορίστους εἰς *—σσα: ἐδίκασσα* κλ., εἰς ἐπιγραφὴν δὲ ἠλειακὴν ἀνεγνώσθη ἡ δοτικὴ πληθυντικὴ *φυγάδ-εσσι* μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς αἰολικῆς καὶ ἀχαϊκῆς καταλήξεως *—εσσι* (καὶ εἰς συμφωνόληκτα ἔτι θέματα). Ἐκ τῶν δωρικῶν διαλέκτων τῆς Πελοποννήσου ἰδιορρυθμοτέρα ἦτο ἡ ἠλειακή, ἡ ὁποία παρουσιάζει χαρακτηριστικὰ οὐχὶ μόνον τῶν κυρίως δωρικῶν διαλέκτων, ἀλλὰ καὶ τῶν λεγομένων βορειοδυτικῶν τοιούτων (ἤτοι τῶν τῆς Φωκίδος, Λοκρίδος, Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας κλ.), δι' ὃ καὶ ἀποτελεῖ διάμεσον μεταξὺ τούτων βαθμῖδα (βλ. *Ἠλειακὴ διάλεκτος*).

2) *Νέαι πελοποννησιακαὶ διάλεκτοι.* Ἐκ τῶν διαλέκτων τῶν συγχρόνων Πελοποννησίων αἱ ἰδιορρυθμότεραι εἶναι ἡ τῶν Τσακώνων καὶ ἡ τῶν Μανιατῶν, καὶ ἰδίως ἡ πρώτη ἐκ τούτων, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ μόνη ἐκ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων, ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ τῆς ἐξελίξεως οὐχὶ τῆς ἀττικῆς — κοινῆς, ὅπως αἱ ἄλλαι νεοελληνικαὶ διάλεκτοι, ἀλλ' ἀρχαίας διαλέκτου, τῆς λακωνικῆς. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαίαν λακωνικὴν εἶναι: 1) τὸ *A* ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ-ἀττικοῦ *H*: *μάτη(ρ)*=μητέρα, *λίμνα, φωνά, ἀστραπά, κορφὰ* (=λίμνη, φωνή, ἀστραπή, κορυφή), *κώακα* (ἐκ τοῦ: *σκώλακας*=*σκώλαξ*, σκώληξ)· 2) *ἐτῆνε* (=*τῆνος*) =ἐκεῖνος· 3) ἡ προφορὰ τοῦ Υ ὡς *ου* ἢ *ιου*: *κούε* =) κύων) *γουναῖκα* (γυναῖκα), *ἄχουρα* (ἄχυρα), *λιούκο* (=λύκος), *(λ)άρουγγα* (λάρυγξ, —υγγας)· 4) τὸ *Σ* ἀντὶ τοῦ *Θ*: *σέρι* (θέρος), *σ(υ)άτη* (θυγάτηρ), *σηλυκὸ* (θηλυκόν), *κρίσα* (κριθή)· 5) ἡ μεταξὺ φωνηέντων τροπὴ τοῦ *Σ* εἰς *h* καὶ κατόπιν πλήρης ἀποσιώπησίς του: *δροῦα* (ἐκ τοῦ: *δρῶσα—δρῶhα*), *φοροῦα* (*φορῶσα—φορῶhα*)· 6) ἡ τροπὴ τοῦ ληκτικοῦ *Σ* εἰς *P*, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρωτακισμός*: *καοῦρ* ἐκάνατε=καλῶς ἤλθετε, *ὀρούμενερ ἔνι*=δρώμενός εἰμι (δρῶμαι). Διάφορα ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα διασῴζει καὶ ἡ διάλεκτος τῶν Μανιατῶν, ὡς λ. χ. τὸ ἀσυνίζητον (*συγνεφία, δροσία, ζεστασία, κακοτοπία, χασοφεγγαρία, πολυμπρία* (=πολυομβρία), *μαγερεῖο, φορτίο, χωρίο, νέος, παλαῖος, ἐλαία, μηλέα, λεμονέα* κλπ.), ἡ προφορὰ τοῦ Υ ὡς *ου* καὶ *ιου* (οὐχὶ μόνον τοῦ ἀρχικοῦ Υ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκ τῆς διφθόγγου ΟΙ προελθόντος): *χιούνω, ἄχιουρα, κιουλάω*=χύνω, ἄχυρα, κυλάω, *χιοῦρος, κιουμᾶμαι, σκιουνὶ*=χοῖρος, κοιμᾶμαι, σκοινί, τὸ γ' πληθυντικὸν πρόσωπον τῆς ὁριστικῆς εἰς *—ουσι* ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *—ουν* (*κάνουσι, θέλουσι* κλπ.), τὴν προστακτικὴν τοῦ β' ἑνικοῦ προσώπου τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου εἰς *—σο* (=*—σον*): *κράτησο, μίλησο, τρέξο* ἀντὶ τῶν κοινῶν: κράτησε, μίλησε, τρέξε κλπ. Αἱ λοιπαὶ διάλεκτοι τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι ἀτυχῶς—ἐξαιρουμένης τῆς τοῦ δήμου Οἰνοῦντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος—δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη, φαίνεται ὅτι δὲν παρουσιάζουν πολλὰς διαλεκτικὰς ἰδιορρυθμίας οὐδ' ἀφίστανται πολὺ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης. Ἐκ τῶν αἰσθητοτέρων φωνητικῶν ἰδιορρυθμιῶν πολλῶν ἐκ τῶν συγχρόνων Πελοποννησίων εἶναι ἡ ἐξέλιξις τοῦ συριστικοῦ Σ (ὑπὸ διαφόρους ὅρους) εἰς παχὺ τοιοῦτον (=γαλλ. ch): *κραchí*, *chῦρε*=κρασί, σῦρε, ἀλλ' ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις τοῦ φαινομένου δὲν εἶναι ἀκόμη γνωστή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρὸς μελέτην τῶν ἀρχαίων πελοποννησιακῶν διαλέκτων: *H. Ahrens*, «De graecae linguae dialectis» (I—II, Göttingen 1839—1843).—*R. Meister*, Die griech. Dialekte (I—II, Göttingen 1882—1889).—*O. Hoffmann*, «Die griech. Dialekte κλ» (I, Göttingen 1891). — *A. Thumb*, «Handbuch der griech. Dialekte» (Heidelberg 1909.).—*Fr. Bechtel*, «Die griech. Dialekte» (I—II, Berlin 1921—1923). —*E. Bourguet*, «Le dialecte laconien» (Paris 1827).—*Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου*, «Σύντομος ἱστορία τῶν ἑλλην. διαλέκτων» (Α' Ἀθῆναι 1921 κλ.). Διὰ τὰς συγχρόνους πελοποννησιακὰς διαλέκτους: *G. Anagnostopulos*, «Tsakonische Grammatik» (Athen—Berlin 1926, ἔνθα εὑρίσκει τις ὅλην τὴν περὶ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου βιβλιογραφίαν).—*A. Mirambel*, «Étude descriptive du parler maniote méridional (Paris 1929).—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Étude de quelques textes maniotes» (Paris 1929).—*Φ. Κουκουλέ*, «Οἰνουντιακά» (ἐν Χανίοις 1908).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

«Πελοπόννησος». Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1881 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1917.

— **«Πελοπόννησος».** Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Καλάμαις, ἱδρυθεῖσα τὴν 2 Ἰουνίου 1860 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1874.

Πέλοπος *νησῖδες* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Συστὰς ἐννέα νησίδων «αἳ πρόκεινται τῆς χώρας τῶν Μεθάνων». Ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης τοῦ Παυσανίου (Κορινθ. ΛΔ, δ.) προκύπτει ὅτι ὠνομάζοντο οὕτως αἱ σύγχρονοι, περὶ τὰ Μέθανα καὶ ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. ἀναφερόμεναι: *Σπαλαθρονήσι, Κυρά, Δωροῦσα* ἢ *Θοδωροῦσα, Ἀπόνησο, Ἀγκίστρι, Μετόπη, Μονή, Πετροκάραβο* καὶ *Πλατειὰ* (ἀγγλ. χάρτ. 1514: Ægina and Methana). Σ. Ε. Λ.

πελορικὴ *μόρφωσις* (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ παρατηρουμένη ἀνωμαλία εἴς τινα ἄνθη, ἅτινα, ὄντα συνήθως ἀκανόνιστα, καθίστανται κανονικά. Ἡ πελορικὴ μόρφωσις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *χοιραδιοειδῶν*. Δ. Ν. Π.

Πελόρο (Capo Peloro) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης γλῶσσα μακροτάτη, τερματίζουσα ΒΑ. τὴν Σικελίαν καὶ χωρίζουσα τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος ἀπὸ τὸ Σικελικόν, ἅτε ἀποτελοῦσα τὸ σικελικὸν κέρας τοῦ πορθμοῦ τῆς Μεσσήνης. Εἰς τὴν ρίζαν της τὸ φρούριον *Σπούρια* ἐπὶ λόφου, ἔχον ἐν αὐτῷ σημαφόρον, εἰς δὲ τὸ ἄκρον της, 2 χιλ. ἀπὸ τοῦ φρουρίου, φάρος (πλάτ. 38° 16′ Β., μῆκ. 15° 39′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 177: The Faro or Strait of Messina) ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Μεσογείου. Εἶναι ἡ *Πελωριὰς ἄκρα* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

πελότα (ἡ) (pelota). Παίγνιον ἱσπανικῆς προελεύσεως, ὅπερ, παιζόμενον κυρίως εἰς τὰς βασκικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας (ἐξ οὗ καλεῖται καὶ pelota vasca ἢ γαλλιστὶ pelote basque), διεδόθη κατόπιν, ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον καὶ ἀπέκτησε δημοτικότητα, ἥτις ἐν μὲν τῇ Ἱσπανίᾳ ἔθεσε πολλάκις εἰς δευτέραν μοῖραν τὰς ταυρομαχίας, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς χώρας τὰς ἱπποδρομίας. Εἶναι εἶδος παιγνιδίου σφαίρας, ὁμοιάζον ὀλίγον πρὸς τὸ τέννις, παίζεται δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι: ὁ *μπλαὶντ* ἢ *μπλὲ* (blaid ἢ ble), ἡ *πελότα*, ὁ *ρεμπὸτ* (rebot), ὁ *λὸνγκ-μπὲρτ* (long-bert) καὶ ὁ *τρινκὲτ* (trinquet). Ἐκ τούτων οἱ συνηθέστεροι εἶναι ὁ μπλὲ καὶ ἡ πελότα. Παίζεται δι' ἁπλῆς χειρός, ἢ διὰ χειρὸς ἐφωδιασμένης διὰ χειροκτίου ἐκ χονδροῦ δέρματος ἢ διὰ χειρὸς ἐφωδιασμένης διὰ τῆς τσιστέρας, ἥτις εἶναι εἶδος ψιαθίνου χειροκτίου, μακροῦ, στενοῦ καὶ κυρτοῦ, ἔχοντος τὸ σχῆμα τερα-

Digitized by Google

στίου ὄνυχος. Ἡ χεὶρ τοῦ παίκτου εἰσέρχεται εἰς τὴν βάσιν αὐτοῦ καὶ περιδένεται διὰ δερματίνων λωρίδων. Ἡ τσιστέρα χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ αὐξάνῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐκσφενδονίσεως καὶ τὴν ταχύτητα τῆς σφαίρας. Ὁ τόπος ἢ ὁ στίβος ὅπου παίζεται ἡ πελότα ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ τὸ *φροντίς*, τὸ *φροντὸν* ἢ *μπλέ*, τὴν *κάντσα* καὶ τὴν *ρεμπότε*. Τὸ φροντὶς καὶ τὸ φροντὸν εἶναι δύο τοῖχοι ἐκ τσιμέντου, τοποθετημένοι εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελοῦν ὀρθὴν γωνίαν καὶ ὧν ὁ πρῶτος ἔχει ὕψος 12 μ. καὶ πλάτος 14, ὁ δὲ δεύτερος ὕψος 12 μ. καὶ πλάτος 65 καὶ εὑρίσκεται πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ πρώτου. Τὸ λάβῃ τὴν σφαῖραν ἀφοῦ αὕτη κτυπήσῃ δὶς ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Τὸ παίγνιον τοῦτο παίζεται ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν κανόνων, ἐπισημότεροι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ περιλαμβανόμενοι ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Ζιμπὲρ καὶ ἀποτελούμενοι ἀπὸ 34 ἄρθρα. Ὑπάρχει ἐπίσης ἰδιαίτερον ἰσπανικὸν λεξιλόγιον μεταξὺ τῶν παικτῶν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὁποίου εἶναι διεθνῶς παραδεδεγμένον. Τὸ παιγνίδιον διευθύνεται ὑπὸ διαιτητοῦ, αἱ δὲ διαφοραὶ καὶ αἱ ἐνστάσεις λύονται ὑπὸ δικαστηρίου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου, ἐξ 9 μελῶν, τρία τῶν ὁποίων διορίζονται ὑπὸ τῶν συνδρομητῶν,

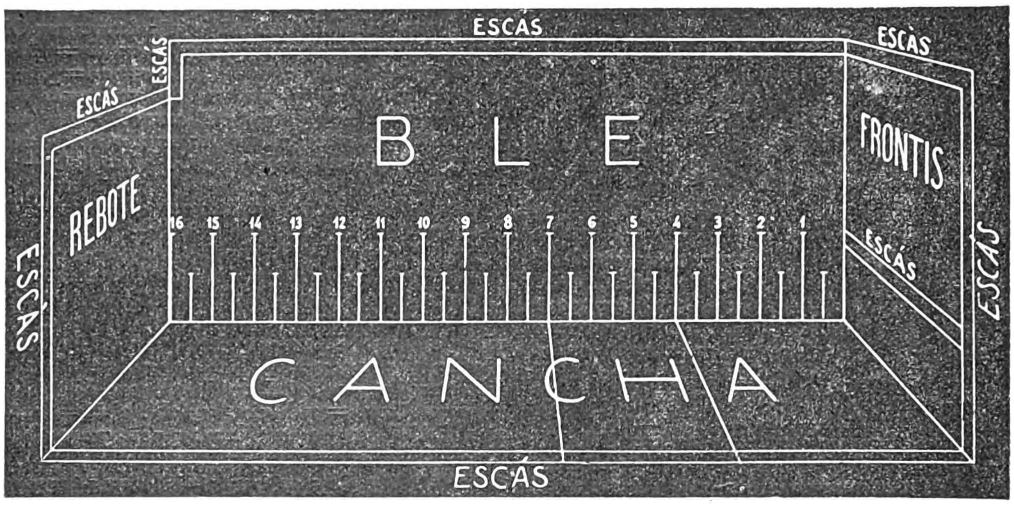

Σχεδιάγραμμα διατάξεως τοῦ στίβου τῆς πελότας.

φροντὸν ἢ μπλὲ διαιρεῖται, κατὰ τὸ πλάτος αὐτοῦ, δι' ἠριθμημένων καθέτων γραμμῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς βάσεως φθάνουν εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου καὶ καὶ ἀπέχουν 4 μ. ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Τὸ φροντὶς διαιρεῖται καὶ αὐτὸ εἰς δύο τμήματα διὰ μεταλλικῆς ζώνης ἐφηρμοσμένης κατὰ πλάτος καὶ ἀπεχούσης ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἓν μέτρον. Ἡ κάντσα ἀποτελεῖ τὸ δάπεδον ἐκ τσιμέντου καὶ ἔχει τὸ πλάτος τοῦ φροντὶς καὶ τὸ μῆκος τοῦ φροντὸν ἢ μπλέ. Ἡ ρεμπότε ἀποτελεῖ τοῖχον ὅμοιον πρὸς τὸ φροντίς, τοποθετημένον πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος αὐτοῦ καὶ κλείοντα τὰ ἄκρα τοῦ μπλὲ καὶ τῆς κάντσα. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς κάντσα ὑπάρχουν κεχαραγμέναι κατὰ τὸ πλάτος αὐτοῦ δύο εὐθεῖαι γραμμαί, ὧν ἡ μία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 4 τῶν καθέτων γραμμῶν τοῦ φροντὸν ἢ μπλέ, ἡ δὲ ἄλλη ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 7. Τὰ ἐξωτερικὰ περιθώρια τῶν τριῶν τοίχων καὶ τοῦ δαπέδου περιζώννονται ὑπὸ μεταλλικῶν ζωνῶν. Πρὸς τὴν ἄνευ τοίχου πλευράν, ἥτις κλείεται διὰ σιδηροῦ πλέγματος μὴ ἐπιτρέποντος τὴν σφαῖραν νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἥτις εὑρίσκεται ἔναντι τοῦ τοίχου φροντὸν ἢ μπλέ, εἶναι τοποθετημέναι αἱ θέσεις τῶν θεατῶν, τὰ θεωρεῖα κτλ. Τὸ παίγνιον παίζεται ὑπὸ δύο ὁμάδων παικτῶν, ἐκ τριῶν συνήθως ἀτόμων ἑκάστης, φερόντων λευκὰς περισκελίδας καὶ λευκὰ ὑποκάμισα καὶ διακρινομένων ἀπὸ τοῦ χρώματος τῶν ζωνῶν των, ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ. Αἱ σφαῖραι δι' ὧν παίζεται τὸ παίγνιον τοῦτο ἔχουν βάρος 120 γραμμαρίων καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τεμάχιον γομαλάστιχας, περιβεβλημένον διὰ μαλλίνου πλέγματος καὶ ἐπενδεδυμένον διὰ δέρματος. Ὁ παίκτης ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς κάντσα, ἐκσφενδονίζει διὰ τῆς τσιστέρας τὴν σφαῖραν ἐπὶ τοῦ τοίχου φροντίς. Τὴν σφαῖραν ταύτην, ἐπιστρέφουσαν λόγῳ τῆς ἐλαστικότητός της, ὀφείλει ὁ ἀντίπαλος παίκτης νὰ τὴν συλλάβῃ διὰ τῆς τσιστέρας ἐναερίως καὶ νὰ τὴν ἐκσφενδονίσῃ ἐκ νέου πρὸς τὸ φροντίς. Ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ τὴν συλλάβῃ διὰ τῆς τσιστέρας καὶ νὰ τὴν ἐκσφενδονίσῃ ἐκ νέου πρὸς τὸ φροντίς, ἀφοῦ προηγουμένως κτυπήσῃ ἐπὶ τοῦ διαστήματος τοῦ δαπέδου κάντσα τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῶν γραμμῶν, αἵτινες εἶναι κεχαραγμέναι μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 4 καὶ 7 τοῦ φροντὸν ἢ μπλέ. Ἐὰν ἡ σφαῖρα διαφύγῃ ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον παίκτην, τότε οὗτος χάνει μίαν φοράν. Ἐπίσης χάνει μίαν φορὰν ὁ παίκτης, ὁ ὁποῖος θὰ ρίψῃ τὴν σφαῖραν ἐπὶ τῆς μεταλλικῆς ζώνης τοῦ φροντὶς ἢ τῶν ἄλλων μεταλλικῶν ζωνῶν τῶν περιθωρίων τοῦ στίβου, ἢ κάτω τῆς μεταλλικῆς ζώνης τοῦ φροντίς. Χάνει ὡσαύτως καὶ ὁ παίκτης, τοῦ ὁποίου ἡ σφαῖρα θὰ κτυπήσῃ μετὰ τὸ φροντίς, εἰς διάστημα ἔξω τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῶν γραμμῶν τῆς κάντσα ὑπ' ἀριθμὸν 4 καὶ 7 ἢ ἄνω τῶν ἀριθμῶν τοῦ τοίχου φροντὸν ἢ μπλέ. Χάνει ἐπίσης ὁ παίκτης, ὁ ὁποῖος θὰ συλ-

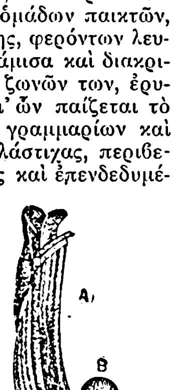

Ἡ σφαῖρα καὶ ἡ τσιστέρα δι' ὧν παίζεται ἡ πελότα.

τρία ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τρία ὑπὸ τῶν παικτῶν. Οἱ θεαταὶ δύνανται νὰ παίζουν καὶ νὰ στοιχηματίζουν ἐπὶ τῶν παικτῶν, περίπου ὅπως καὶ οἱ θεαταὶ τῶν ἱπποδρομιῶν. Πολλοὶ τῶν παικτῶν ἀποκτοῦν μεγάλην δεξιοτεχνίαν εἰς τὸ νὰ ρίπτουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν σφαῖραν, ὥστε δυσκόλως νὰ δύναται νὰ τὴν συλλάβῃ ὁ ἀντίπαλος καὶ καθίστανται ἑκάστοτε παγκοσμίως γνωστοί. Μεταξὺ τούτων εἶναι οἱ Ἱσπανοὶ Ἀσάντσα, Περκαίν, Σιμὸν ντν Ἀρραϋόθ, ὁ υἱὸς τούτου Βαπτιστής, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα «υἱὸς τοῦ Σιμόν», ὁ ἐπικληθεὶς «βασιλεὺς τῆς πελότας», ὁ Ἰωσὴφ Ραμὸν Ἰντάρτ κτλ. Ἡ πελότα παίζεται καὶ μὲ μόνον δάπεδον, μὲ ἕνα ἢ δύο τοίχους καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον, λαμβάνουσα ἑκάστοτε ἰδιαίτερα ὀνόματα.

Μ. Δ. Β.

πελότα (ἡ) (pelota). Πορθμεῖον σκύτινον ἐξ ἐρραμμένων δερμάτων βονάσων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ Γκουαρανὶ πρὸς διαπόρθμευσιν διὰ τοῦ Ρίο ντὲ-λὰ-Πλάτα καὶ τῶν σύρρων ποταμῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

Σ. Ε. Λ.

Πελότας (Pelotas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Ρίο Γκράντε ντὸ Σούλ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σὰν Γκόνσαλο, παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τῶν Νησσῶν (Λαγκὸν ντὸς Πάτος). Κάτ. 82.294. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας συσκευασμένων κρεάτων.

Γ. Ι. Β.

Πελοὺζ (Pelouse), ***Θεόφιλος Ἰουλίου***. Γάλλος φαρμακοποιὸς-χημικὸς (1807—1867). Τῷ 1827 διωρίσθη παρασκευαστὴς παρὰ τῷ Gay-Lussac καὶ τῷ Lassaigues, τῷ 1830 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν Λίλλῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1831—1850 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν καὶ εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας ἐν Παρισίοις. Βραδύτερον ἐγένετο πρόεδρος τῆς νομισματικῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ Πελοὺζ ὑπῆρξε κυρίως ἀναλυτικὸς χημικός, προσδιώρισε τὰ ἀτομικὰ βάρη τοῦ ἀρσενικοῦ, φωσφόρου, ἀζώτου καὶ ἄλλων στοιχείων, εἰργάσθη ἐπὶ τῆς ἀλκοολικῆς καὶ γαλακτικῆς ζυμώσεως καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις παρεσκεύασε καθαρὰν ταννίνην. Τῷ 1846 ἵδρυσεν ἰδιωτικὸν χημικὸν ἐργαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμορφώθησαν πλεῖστοι χημικοί. Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦτο ἀνεκάλυψεν ὁ Sobrero τὴν νιτρογλυκερίνην τῷ 1847, ἣν ὁ Σουηδὸς Nobel παρεσκεύασε βιομηχανικῶς. Ὁ Πελοὺζ ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Συνέγραψε: «Memoire sur l'huile essentielle de moutarde noire», «Traité de Chimie générale analytique etc.» (1846—1865 εἰς 7 τόμ.) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Fremy, «Notions générales de Chimie» (1853), «Abrégé de Chimie» (1855).

Κ. Γ. Μ.

— **Πελοὺζ** (Pelouse), ***Λέων-Γερμανός***. Γάλλος ζωγράφος (1838—1891). Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1865. Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος, ἀπέδωκε δ' εἰς μακρὰν σειρὰν πινάκων μὲ δροσερότητα, εἰλικρίνειαν καὶ ζωηρότητα τὴν φύσιν τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς Ἰλ-ντὲ-Φράνς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Un coin de Cernay en janvier» καὶ «Grancamp» (μουσεῖον Λουξεμβούργου), «Chaumière à Batilly» (μουσεῖον Saint-Étienne) καὶ «Le soir près de la ferme» (μουσεῖον Γκρενόμπλ).

Ι. Μ. Π.

Πελοῦζο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Ζακύνθου (ὕψομ. 282 ποδ., πλάτ. 37° 42' 15'' Β., μηκ. 20° 17' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico and island of Zante) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Λαγανᾶ (ἢ Κεριοῦ). Ἀκριβῶς πρὸς νότον τῆς κορυφῆς τοῦ Σκοποῦ καὶ 2 μίλ. Δ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Γεράκι εὑρισκόμενον, ἔχει ΒΔ. ὕφαλον φερώνυμον αὐτῷ.

Σ. Ε. Λ.

Πελούσιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Πηλούσιον*.

Πέλοψ *[Μυθολ.]*. Ὁ ἐπώνυμος τῆς Πελοποννήσου ἥρως, τοῦ ὁποίου οἱ μῦθοι, ἀναφερόμενοι εἰς πολλὰ μυθικὰ πρόσωπα φέροντα τὸ αὐτὸ ὄνομα, στεροῦνται ἑνότητος. Παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Β 100—108), ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ σκήπτρου τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἀγαμέμνονος, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐδόθη εἰς τὸν Ἑρμῆν καὶ ὑπὸ τούτου εἰς τὸν Πέλοπα, (ὅστις ἐλέγετο καὶ υἱός του ἐκ τῆς Καλύκης, θυγατρὸς τοῦ Αἰόλου καὶ συζύγου τοῦ Ἀεθλίου, βασιλέως τῆς Ἤλιδος) καὶ ἔπειτα περιῆλθε κληρονομικῷ δικαιώματι εἰς τὸν Ἀτρέα, Θυέστην καὶ Ἀγαμέμνονα, ἐμφανίζεται ὁ ἥρως ὡς αὐτόχθων εἰς τὴν γῆν, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Πελοπία. Βραδύτερον ὅμως λυρικοὶ καὶ τραγικοὶ ποιηταί, συνενώσαντες τὰς ποικίλας περὶ Πέλοπος παραδόσεις καὶ διαρρυθμίσαντες ταύτας, ἀπήρτισαν τὸν περὶ αὐτοῦ ἐπικρατήσαντα μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἦτο οὗτος υἱὸς τοῦ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σιπύλου βασιλεύοντος ἰσχυροῦ καὶ πλουσίου ἡγεμόνος Ταντάλου, τοῦ φίλου τῶν θεῶν, καὶ τῆς Ἀτλαντίδος Διώνης ἢ τῆς Κλυτίας ἢ τῆς Εὐρυανάσσης, ἀδελφὸς τῆς Νιόβης. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθε μετὰ τοῦ καταφυγόντος εἰς αὐτὴν πατρός του, ὅτε οὗτος, μισητὸς γενόμενος εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὰ μυσαρὰ ἐγκλήματά του (εἶχε παραθέσει πρὸς δεῖπνον εἰς τοὺς θεοὺς τὸν σφαγέντα υἱόν του Πέλοπα διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν παντογνωσίαν των), ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Λυδίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Ἴλου. Ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Πέλοψ μετέβη εἰς Πῖσαν (πλησίον τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας), ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ Οἰνόμαος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἁρπίνης καὶ κύριος πτερωτῶν ἵππων ταχυτέρων τοῦ Βορρᾶ. Εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον εἶχε δοθῆ χρησμὸς ὅτι θὰ ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ μέλλοντος συζύγου τῆς ὡραίας θυγατρός του Ἱπποδαμείας. Διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον εἶχε κάμει τὴν δήλωσιν ὅτι θὰ ἔδιδε τὴν θυγατέρα του εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ τὸν ἐνίκα εἰς ἁρματοδρομίαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς μέχρι τοῦ ἐν τῷ Ἰσθμῷ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, διότι ἦτο βέβαιος περὶ τῆς νίκης του. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Πέλοψ, δέκα τρεῖς μνηστῆρες τῆς Ἱπποδαμείας, ἡττηθέντες εἰς τὴν ἁρματοδρομίαν, εἶχον φονευθῆ διὰ τοῦ δόρατος τοῦ νικητοῦ Οἰνομάου. Ἐν τούτοις ὁ Πέλοψ δὲν ἐδειλίασε, διότι, προσευχηθεὶς εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρυσοῦν ἅρμα μὲ πτερωτοὺς ταχύποδας ἵππους, εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ νικήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα (κατ' ἄλλον μῦθον εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν νίκην του, διότι ἡ Ἱπποδάμεια, ἐρασθεῖσα αὐτοῦ, ἔπεισε τὸν ἡνίοχον τοῦ πατρὸς της Μυρτίλον ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ ἑνὸς τροχοῦ τοῦ ἅρματος τὸν σφηνίσκον τοῦ ἄξονος κατὰ τὴν ἁρματοδρομίαν). Καὶ τῷ ὄντι ἐνίκησε, διότι ὁ Οἰνόμαος καταπεσὼν ἐκ τοῦ ἐκτροχιασθέντος ἅρματός του ἐφονεύθη. Μετὰ τὸν Οἰνόμαον ἐφονεύθη καὶ ὁ Μυρτίλος ὑπὸ τοῦ Πέλοπος, διότι ἠθέλησε ν' ἀποπλανήσῃ τὴν σύζυγόν του Ἱπποδάμειαν. Ἀποθνήσκων δ' ἐκεῖνος ἱκέτευσε τὸν πατέρα του Ἑρμῆν νὰ τιμωρήσῃ τὸν Πέλοπα καὶ τοὺς ἀπογόνους του διὰ τὸν θάνατόν του. Μετὰ ταῦτα ὁ Πέλοψ ἐβασίλευσε τῆς Ἤλιδος, ἀποκτήσας ἐκ τῆς Ἱπποδαμείας καὶ ἄλλων γυναικῶν πλεῖστα τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότερα ἔγιναν ὁ Ἀτρεὺς καὶ ὁ Θυέστης (ἐκ τῆς Ἱπποδαμείας), περιλάλητοι γενόμενοι διὰ τὰς μεταξύ των ἔριδας καὶ τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις των, ὁ ὡραῖος Χρύσιππος (γεννηθεὶς ἔκ τινος Νύμφης), ὅστις κατὰ μὲν τὴν πελοποννησιακὴν παράδοσιν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Ἀτρέως καὶ Θυέστου ἐκ ζηλοτυπίας, κατὰ δὲ τὴν θηβαϊκὴν ἀνηρπάγη ὑπὸ τοῦ Λαΐου, καταγοητευθέντος ἐκ τῶν θελγήτρων του, ἡ Νικίππη, ἡ σύζυγος τοῦ Σθενέλου καὶ μήτηρ τοῦ Εὐρυσθέως, ὁ βασιλεὺς τῆς Τροιζῆνος Πιτθεύς, ὁ πατὴρ τῆς Αἴθρας καὶ πάππος τοῦ Θησέως, οἱ ἐπώνυμοι τῶν πόλεων Τροιζῆνος καὶ Ἐπιδαύρου ἥρωες, ὁ Κοπρεύς, ἡ Λυσιδίκη, ὁ Ἱππάλκιμος καὶ ἄλλα. Ὡς βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀρκαδίας Στύμφαλον, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ νικήσῃ, διεμέλισεν ὅμως δολίως ὡς φίλος μετὰ τὴν μεταξύ των συναφθεῖσαν εἰρήνην, γενόμενος ὑπαίτιος διὰ τῆς πράξεώς του ταύτης ἀφορίας εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπηλλάγη αὕτη δι' εὐχῶν τοῦ Αἰακοῦ. Περὶ τοῦ Πέλοπος ἐλέγετο ὅτι εἶχε τὸν ἕτερον τῶν ὤμων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, διότι εἶχε καταβροχθίσει τὸ μέλος τοῦτο τοῦ σώματός του ἡ Δημήτηρ, ὅτε

Digitized by Google

παρέθεσεν αὐτὸν πρὸς δεῖπνον εἰς τοὺς θεοὺς ὁ πατήρ του. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του, χρυσῆ ἐν τῷ θησαυρῷ τῶν Σικυωνίων μάχαιρά του καὶ χαλκῆ κιβωτὸς περιέχουσα τὰ ὀστᾶ του, ἐτιμᾶτο ὁ Πέλοψ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἥρωας, ὡς ἐτιμᾶτο ὁ Ζεὺς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους θεούς. Εἶχεν ἐντὸς τῆς ἱερᾶς Ἄλτεως τὸ τέμενός του, τὸ *Πελόπιον*, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἔτος οἱ ἄρχοντες ἐθυσίαζον μέλανα κριὸν καὶ τὰ ἀγάλματά του. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σιπύλῳ τῆς Λυδίας, ἔνθα ἐδεικνύετο ἐπὶ βράχου ὁ θρόνος του, ἐτιμᾶτο ὁ Πέλοψ. Οἱ μῦθοι τοῦ Πέλοπος ἔγιναν καὶ θέματα ἔργων ἐπιφανῶν ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν, καὶ ἰδίως ἡ ἁρματοδρομία του μὲ τὸν Οἰνόμαον καὶ ὁ μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας γάμος του. Ἐκείνη ἐκόσμει τὸ ἀέτωμα τοῦ ὑπερόχου ναοῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός, ὁ δὲ γάμος του μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας τὴν λάρνακα τοῦ Κυψέλου. Ἰδίως ὅμως ἄφθονοι εἶναι αἱ παραστάσεις ἀρχαίων ἀγγείων μὲ θέματα τοὺς μύθους τοῦ Πέλοπος.

Πλὴν τοῦ προρρηθέντος Πέλοπος, εἰς τὸν ὁποῖον συνεχωνεύθησαν οἱ μῦθοι τοῦ Ἀχαιοῦ Πέλοπος μὲ τὰς ἐπιχωριαζούσας ἐν Ἠλείᾳ παραδόσεις, καὶ οἱ τοῦ Λυδοῦ μὲ τὰς περὶ τὸν Σίπυλον ἐπιχωριαζούσας παραδόσεις, καὶ ἴσως καὶ ἄλλων μυθικῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέλοψ προσώπων, γίνεται μνεία καὶ *Πέλοπος* υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῆς αἰχμαλώτου θυγατρὸς τοῦ Πριάμου Κασσάνδρας, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου, ὅτε ἐφονεύθη καὶ ὁ πατήρ του καὶ ἡ μήτηρ του ὑπὸ τούτου. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **«Πέλοψ»**. Ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1874.

Πέλσο *λίμνη* (Pelso lacus) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ μεγαλυτέρα λίμνη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἐν Παννονίᾳ, ἐκτεινομένη πρὸς Δ. τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ. Εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἁλιείαν, μέρος δὲ αὐτῆς ἀπεξηράνθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλερίου (306—311 μ. Χ.). Εἶναι ἡ σημερινὴ λίμνη τῆς Οὐγγαρίας *Μπαλατὸν* (Balaton), γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πλάττενζε* (Plattensee), ἔχουσα μῆκος 78 χλμ., πλάτος 4—13 καὶ μέσον βάθος 3—11 μ. καὶ κατέχουσα ἐπιφάνειαν 596.000 τετρ. χλμ., μετὰ δὲ τῶν γειτονικῶν τελμάτων περὶ τὰ 600.000. Α. Θ. Σ.

Πέλται [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Φρυγίᾳ, οὐ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ. Ὁ πολίτης *Πελτηνός*. Ἐνταῦθα φθάσαντες οἱ μετὰ τοῦ Κύρου Μύριοι διέτριψαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μόλτη*, ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Καπατιανῆς, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Λαοδικείας ὑπὸ τὸν τίτλον: ὁ *Πελτῶν*, ὁ *Πέλτων*, ὁ *Πέμπων*. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς αὐτόνομα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, καθὼς καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΠΕΛΤΗΝΩΝ ἢ ΠΕΛΤΗΝΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ. Α. Θ. Σ.

πελταίρη (Peltaira) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Ἀνατολήν. Αἱ πελταῖραι εἶναι φυτὰ ποώδη, μονοετῆ ἢ πολυετῆ, μὲ καυλὸν λεῖον, φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη λευκὰ κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

πελτάνδρα (ἡ) (Peltandra) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

πελταστής (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ στρατιώτης ὁ φέρων *πέλτην* (βλ. λ.) καὶ ἐλαφρὸν ὁπλισμόν. Οἱ πελτασταὶ ἀπετέλουν ἴδιον στρατιωτικὸν σῶμα. Πρῶτοι πελτασταὶ ἀναφέρονται Θρᾷκες. Ε. Κ.

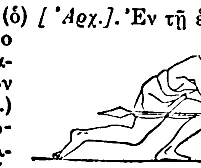

Πελταστής. [Ἀρχαία ἀγγειογραφία.]

πελτέκης (ὁ) (τουρκ. *πελτέκ*)· τραυλός, βραδύγλωσσος.

πελτὲς (ὁ)· παρασκεύασμα ἐκ χυμοῦ τομάτας (βλ. λ. *μπελτές*).

πέλτη (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἀσπὶς μικρὰ καὶ ἐλαφρὰ σχήματος μηνοειδοῦς, κυρίως ἐκ ξύλου ἢ πλεκτὴ ἐκ κλώνων ἰτέας, ὧν ὕπερθεν ἐτείνετο δέρμα αἰγεῖον. Ἐξωτερικῶς ἦτο κυρτή, ἐσωτερικῶς δὲ κοίλη, φέρουσα μίαν ἢ δύο ἡμικυκλικὰς λαβάς. Τῆς πέλτης ἐγένετο χρῆσις πρῶτον ὑπὸ τῶν Θρακῶν. Αἱ Ἀμαζόνες εἰκονίζονται φέρουσαι πέλτην. Ὁ Ἀθηναῖος Ἰφικράτης εἰσήγαγε τὸ ὅπλον τοῦτο εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ε. Κ.

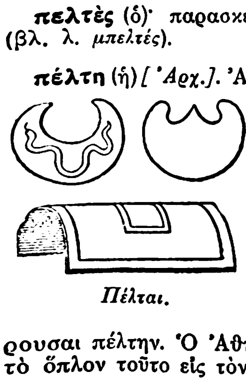

Πέλται.

Πελτηνὸν *πεδίον* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πεδιὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Φρυγίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Πέλτας πρὸς Δ. τῶν Κελαινῶν, ὀνομαζομένη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος *Φρύγιον πεδίον*. Α. Θ. Σ.

πελτιγέρη (ἡ) (Peltigera) [*Βοτ.*]. Γένος λειχήνων τῆς οἰκογενείας τῶν *πελτιγεριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς θερμὰς χώρας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τῶν τοίχων. Δ. Ν. Π.

πελτιγερίδαι, ἢ *πελτιγεροειδῆ* (οἱ, τὰ) (Peltigeridae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια λειχήνων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνοκάρπων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ κρυπτογαμικῶν φυτῶν, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ *πελτιγέρη* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

Πελτιὲ Peltier), *Ἰωάννης-Γαβριήλ*. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1763—1825). Υἱὸς ἐμπόρου, ἤρξατο τοῦ σταδίου διὰ τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ περιοδικοῦ λιβέλλου «Αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων» (1789—1791, τόμ. 10), ἔνθα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ριβαρόλ, Μπεργκάς, Ἀρτώ, Μιραμπὼ κ. ἄ. ὑπερημύνθη τῶν παλαιῶν θεσμῶν κατὰ τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως. Καταφυγὼν εἰς Λονδῖνον ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Οἱ Παρίσιοι κατὰ τὰ ἔτη 1795—1802» (35 τόμ.) καὶ εἶτα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Διφορούμενον (Ambigu), ποικιλίαι ὠμαὶ καὶ τερπναὶ εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ὕφος» (1800—1819, 100 τόμ.), ἐν τῷ ὁποίῳ κατεπολέμησε τὸν Ναπολέοντα καὶ τοὺς μετριοπαθεῖς βασιλόφρονας. Ὑπῆρξε τρόφιμος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, διήγαγε δὲ μέχρι τέλους τοῦ βίου του περιπετειώδη ζωήν. Ἔγραψε: «Τελευταῖος πίναξ τῶν Παρισίων» (Λονδῖνον 1792, τόμ. 2), ἐν τῷ ὁποίῳ καθήπτετο τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 10 Αὐγούστου. Π. Ν. Π.

— **Πελτιὲ** (Peltier), *Ἰωάννης - Κάρολος - Ἀθανάσιος*. Γάλλος σοφὸς (1785—1845). Ἠσχολήθη ἀρχικῶς μὲ τὴν ὡρολογοποιίαν, βραδύτερον ὅμως ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἐπιστήμας, μεταγενεστέρως δὲ κατέγινεν εἰς τὴν ἀνατομικὴν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐξετέλεσεν ἐνδιαφερούσας μικροσκοπικὰς ἐργασίας ἐπὶ τῶν ζῴων. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἠσχολήθη μετὰ ζήλου εἰς ἀξιολόγους ἐρεύνας ἐπ' αὐτοῦ, ἐπιτυχὼν τὴν τελειοποίησιν πλείστων συσκευῶν, ὡς καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς νέα πειράματα. Ὁ Πελτιὲ ἀνεκάλυψε πρὸς τούτοις λίαν σπουδαῖον φαινόμενον ἐν τῷ θερμοηλεκτρισμῷ, ὅπερ χαρακτηρίζεται ἐν τῇ φυσικῇ ὑπὸ τοῦ ὅρου *Πελτιὲ ἀποτέλεσμα*. Γενικῶς ὁ Πελτιὲ θεωρεῖται ὡς πρὸς τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐφάμιλλος τοῦ Fresnel. Πλεῖστα ὑπομνήματα αὐτοῦ ἀναφερόμενα εἰς ἰδίας του ἐρεύνας εἶναι δημοσιευμένα εἰς τὰ περιοδικὰ «Comptes rendus de l'Académie des sciences», «Annales de physique et de chimie», «Mémoires de la Société philomatique», «Archives d'électricité de Genève». Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων ὑπομνημάτων αὐτοῦ εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoire sur la météorologie électrique». Κ. Π.

— **Πελτιὲ** (Peltier) *ἀποτέλεσμα* ἢ *φαινόμενον*. Ἀποτελεῖ ἀντίστροφον φαινόμενον τοῦ θερμοηλεκτρικοῦ ἀποτελέσματος. Ἐὰν σχηματίσωμεν ρά-

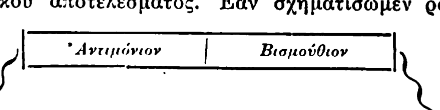

Ἀποτέλεσμα Πελτιέ.

βδον ἐκ τῆς συνενώσεως δύο ραβδίων κυλινδρικῶν βισμουθίου καὶ ἀντιμονίου διὰ συγκολλήσεως τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι, καὶ διαβιβάσωμεν διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ἡ θέσις συγκολλήσεως θερμαίνεται μὲν ἐὰν τὸ ρεῦμα βαίνῃ ἐκ τοῦ ἀντιμονίου πρὸς τὸ βισμούθιον, ψύχεται δὲ ἐὰν τὸ ρεῦμα ἔχῃ τὴν ἀντίθετον φοράν. Πάντοτε δὲ ἡ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας λαμβάνει χώραν ὑπὸ τοιαύτην φοράν, ὥστε τὸ θερμοηλεκτρικὸν ρεῦμα, ὅπερ προκύπτει ἐν τῷ θερμοηλεκτρικῷ στοιχείῳ τῷ σχηματιζομένῳ ἐκ τῆς συγκολλήσεως τῶν δύο ραβδίων βισμουθίου καὶ ἀντιμονίου, νὰ ἔχῃ φορὰν ἀντίθετον πρὸς τὸ διαβιβαζόμενον διὰ τοῦ ἄνω συστήματος ρεῦμα. Κ. Π.

πελτίς (ἡ) (Peltis) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἐξ ὧν τὰ 5 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι: κεραῖαι ἐπιμήκεις, ρύγχος τελευτῶν εἰς κερατοειδῆ ἀπόφυσιν, ἔλυτρα βραχύτερα τῶν τῆς κοιλίας. Πιεζόμενον τὸ ἔντομον τοῦτο ἐκκρίνει ἐκ τοῦ στόματός του μελανὸν ὑγρὸν κάκοσμον. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *πελτὶς ἡ μελανὴ* (Peltis nigra), ἥτις ἔχει στιλπνῶς μελανὸν χρῶμα, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, εἶναι νυκτόβιος καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Πελτὶς ἡ μελανή.

πελτογύνη (ἡ) (Peltogyna) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *πελτογύνη ἡ πυκνανθής* (Peltogyna pycnanthes), δένδρον τῆς Βραζιλίας, οὗτινος τὸ ξύλον εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν. Δ. Ν. Π.

πελτόδους (ὁ) (Peltodus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

πελτοδύτης (ὁ) (Peltodytes) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλιπιλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ κανθάρων μετρίου μεγέθους, ἀπαντώντων εἰς τὸ βόρειον τῆς γῆς ἡμισφαίριον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πελτοδύτης ὁ στικτὸς* (Peltodytes punctatus), ὅστις ἔχει κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην μὲ ρύγχος ἀμβλύ, κεραίας μετρίου μεγέθους, θώρακα ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ χρῶμα φαιομελανὸν μὲ στιλπνὰ μελανὰ στίγματα ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

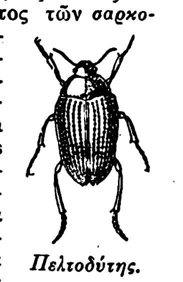

Πελτοδύτης.

πελτόκερας (τὸ) (Peltoceras Waag) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀσπιδοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν* κεφαλοπόδων μαλακίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὄστρακον εὐρυόμφαλον. Οἱ ἐσωτερικοὶ γῦροι τοῦ ὀστράκου ἔφερον πολυαρίθμους ἰσχυρὰς πρὸς τὰ ἔξω διχαζομένας καὶ σπανιώτερον ἁπλᾶς πλευράς, αἱ ὁποῖαι συνεχίζοντο ὑπὲρ τὸ ἐξωτερικὸν τμῆμα τοῦ ὀστράκου καὶ ἔφερον ἐπὶ τῶν νεωτέρων γύρων καὶ κόμβους, κατ' ἀρχὰς μὲν πρὸς τὴν ραχιαίαν ἄκραν των κειμένους, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ πρὸς τὴν ὀμφαλικήν. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων βαθμίδων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως, ἀπὸ τῆς καλλοβίου δηλαδὴ βαθμῖδος τῆς μέσης ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως μέχρι τῆς ἀνωτέρας τιθωνίου τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου. Ἐν Ἑλλάδι ἀπολιθωμένα λείψανα πελτοκεράτων εὑρέθησαν εἰς τὴν θέσιν Δεκατιὲς τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ Μεγανόρους τῆς Λευκάδος ἐντὸς πρασινοτέφρου μαργαϊκοῦ ἀσβεστολίθου τῆς μαλμίου ἢ ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἀνήκοντος εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀσβεστολίθων τῶν Βιγλῶν. Γ. Κ. Γ.

πελτόπλευρος (ὁ) (Peltopleurus Kner) [*Παλαιοζῳολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *φολιδοφοριδῶν ὀρθογανοειδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ Raibler καὶ Seefelder τῆς τριασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Πελτουῖνον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βεστίνων, ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀτέρνου (Ἀτέρνο—Πεσκάρα) ἐπὶ τῆς Via Claudia Nova. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς (ἀμφιθέατρον κλπ.) σῴζονται ἐν τῇ νῦν San Paola a Patuino. Α. Θ. Σ.

πελτοφόρος (ἡ) (Peltophorus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *πελτοφόρος ἡ δενδροειδὴς* (Peltophorus arboreus), ἰθαγενὴς τῆς Ἀργεντινῆς καὶ τῆς Βραζιλίας, χρήσιμος διὰ τὸ σκληρὸν ἀλλ' εὐέργαστον ξύλον της. Δ.Ν.Π.

—**πελτοφόρος** (ὁ) (Peltophorus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πελτοφόρος ὁ λίννειος* (Peltophorus Linnaei), μικροῦ μεγέθους δένδρον τῶν Ἰνδιῶν, πολλαπλασιαζόμενον διὰ σπορᾶς καὶ παρέχον ἄριστον διὰ τὴν λεπτοξυλουργικὴν ξύλον. Δ. Ν. Π.

Πέλτσολντ (Peltzold), *Ἀλφόνσος*. Αὐστριακὸς ποιητὴς (1882—1923). Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα καὶ πραγματείας. Διακρίνεται διὰ τὰ πλήρη πάθους καὶ ἠθικοῦ βάθους ποιήματά του. Σημαντικώτερα τῶν ποιητικῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μόλα ταῦτα» (1910), «Ἡ χαλύβδινη κραυγὴ» (1916», «Ὁ ἀκανθὼν» (1919). Ἐκ τῶν πεζῶν του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ὁ πύρινος δρόμος» (1918), «Τὸ μειδίαμα τοῦ Θεοῦ» (1923). Γ. Ι. Β.

Πελυσσὲν (Pelussin) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λουάρ. Κάτ. 12.800. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 23 χλμ. Β. τοῦ Σαιντ-Ἐτιὲν καὶ ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν μετάξης καὶ σιδηρούχους πηγάς, ὧν τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς ἐξαγωγὴν εἰς φιάλας. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ρωμανικὸς ναὸς μετὰ κρύπτης, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἐπιγραφὴ τοῦ 881. Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

Πέλχαμ Κλίντον (Pelham-Clinton)· βλ. λ. *Νιουκάσλ*, δοῦκες τοῦ —.

πέλωρ—*ωρος* (τό)· ἀρχ., χαρακτηριστικὸν ἐμψύχου ἢ ἀψύχου ἔχοντος μέγεθος ὑπερφυσικὸν καὶ καθόλου ὑπόστασιν ἀσυνήθη, οἷον τοῦ Κύκλωπος, τῆς Σκύλλης κττ.

Πέλωρ, ἢ ***Πέλωρος*** *[Μυθολ.]*. —1) Κατὰ Παυσανίαν, Πελασγός τις ἀναγγείλας τῷ βασιλεῖ τῆς Θεσσαλίας τὴν ἐκ σεισμοῦ διάσπασιν τῶν Τεμπῶν καὶ τὴν δι' αὐτῶν πρὸς τὸν Πηνειὸν διαρροὴν τῶν ὑδάτων (βλ. καὶ λ. *Πελώρια*).—2) Εἷς τῶν πέντε μεινάντων σπαρτῶν τῶν φυέντων ἐκ τῆς γῆς, ὅτε ὁ Κάδμος ἔσπειρε τοὺς ὀδόντας τοῦ δράκοντος, ὃν ἐφόνευσεν ἐν Θήβαις. Ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ πόλις *Πελωρία*, μετονομασθεῖσα ἔπειτα *Ἄζωτος* ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Πέλωρος.

— **Πέλωρ.** —1) Ὄνομα πειρατοῦ τινος ἐν τῇ ἀρχαιότητι. —2) Ὄνομα κυβερνήτου τοῦ στόλου τοῦ Ἀννίβου. Ε. Κ.

πέλωρ (ὁ) (Pelor) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκορπαινιδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἰνδικὰς θαλάσσας. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πέλωρ ὁ παράδοξος.

Σῶμα ἐπίμηκες καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴ πεπιεσμένη κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα, ὀδόντες ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου, ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον μὲ ὑψηλὰς ἀκάνθας. Εἶναι ἰχθύες μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους μὲ ἰδιόρρυθμον καὶ πολλάκις τερατῶδες σῶμα, παραπλήσιον πρὸς τὰς σπορπαίνας (κοιν. σκόρπαινες). Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Πέλωρ ὁ παράδοξος* (Pelor paradoxus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 30 περίπου ἑκστμ., μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πτερύγια ἀκανθώδη καὶ δέρμα μαλακόν, καλυπτόμενον ὑπὸ σαρκωδῶν νηματίων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς καὶ ποικίλλεται ὑπὸ λευκῶν, μελανῶν καὶ φαιῶν κηλίδων. Τρέφεται ἐκ μικρῶν μαλακοστράκων. ***Πέλωρ ὁ στικτὸς*** (Pelor punctatus). Διακρίνεται τοῦ προηγουμένου εἴδους, διότι ἔχει μικρότερον μέγεθος καὶ γενικὸν χρωματισμὸν ὑπομελανόν. Δ. Ν. Π.

— *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ ἑπτὰ εἴδη κανθάρων, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, παρ' ἡμῖν ὡς καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

Πελώρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἑλληνικὴ τελουμένη ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ Πελωρίου Διός, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ὡς ἑξῆς, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Ἀθήναιος (14, 45): Κατά τινα θυσίαν κοινὴν τοῖς Πελασγοῖς, ἀνήρ τις Πέλωρος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν βασιλέα Πελασγὸν τὴν ἐκ σεισμοῦ διάσπασιν τῶν Τεμπῶν καὶ τὴν ἐκεῖθεν διαρροὴν τοῦ λιμνάζοντος ὕδατος πρὸς τὸν Πηνειόν, ἐξ οὗ ἡ χώρα κατέστη εὔφορος. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ παρέθηκεν ὁ βασιλεὺς τῷ Πελώρῳ πολυτελὲς γεῦμα, καθ' ὃ πάντες προσέφερον ὅ,τι βέλτιστον ἠδύνατο ἕκαστος. Ἔκτοτε πρὸς ἀνάμνησιν θύοντες τῷ Διὶ Πελωρίῳ, παρέθετον εὐωχίαν, ἐν ᾗ πάντες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, γηγενεῖς καὶ ξένοι, συνευωχούμενοι διεσκέδαζον πανηγυρίζοντες τὴν ἑορτὴν τῶν Πελωρίων, ὁμοίων που πρὸς τὰ τῶν Ρωμαίων Κρόνια. Ε. Κ.

Πελωρία *ὀροσειρὰ* (Pelorean range) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἥτις ἐδόθη μεταγενεστέρως εἰς ὀροσειρὰν παραθέουσαν τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Σικελίας καὶ ἀπολήγουσαν εἰς τὸν λόφον ἐφ' οὗ τὸ φρούριον Σπούρια, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ἡ χθαμαλὴ γλῶσσα Πελωριὰς ἄκρα, ΒΑ. τῆς Σικελίας ἐσχατιὰ (Mediter. Pilot 1913, τόμ. Ι, σελ. 582). Σ. Ε. Λ.

πελώριος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων μέγεθος πέλωρος, τεράστιος, ὑπερμεγέθης: «πελώριον οἰκοδόμημα, — θωρηκτὸν κττ.».

Πελωρίς, ἢ ***Πελωριὰς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας (*Σκυλ.* Περ. 15), ΒΑ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιὰ καὶ δυτ. τοῦ πορθμοῦ κέρας (*Στράβ.* 265 καὶ ἑξ. Teubner). Ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτοῦ τέμενος τοῦ Ποσειδῶνος μεγάλως τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Ὠρίων (*Διοδ. Σικελ.* Δ, 85). Ἀναφέρεται πολλάκις εἰς τὰς ἐξιστορήσεις ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς τε ἐπὶ Σικελίαν στρατείας καὶ τὰς ρωμαϊκὰς (*Θουκ.* Δ, 25. *Πολυβ.* Α, 11 καὶ 42). Ἀναφέρεται καὶ ὡς *Πέλωρος ἄκρα* (*Πτολεμ.* Δ, γ, 4 Nobbe) ἀφ' ἧς καὶ ἡ σύγχρονός της ὀνομασία *Κάπο Πελόρο.* Κατὰ τὸν μεσαίωνα μέγας φάρος, οὗ τὰ ἐρείπια σῴζονται ἐγγὺς τοῦ συγχρόνου καὶ ἐφ' οὗ τὸ ἀκρωτήριον καὶ τὸ στενὸν Φάρος ἐκλήθησαν καὶ ὁ καταπορθμίας Β. ἄνεμος φαρίτης. Σ. Ε. Λ.

Πέλωρος *[Μυθολ.]*· βλ. *Πέλωρ.*

πελωρόσαυρος (ὁ) (Pelorosaurus Mantell) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *μορoσαυριδῶν σαυροπόδων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν (σπόνδυλοί τινες καὶ τὸ βραχιόνιον ὀστοῦν, μήκους περίπου 1,50 μ.) ἐντὸς στρωμάτων τῆς οὐηλδίου σειρᾶς τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Πεμᾶνοι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, συνορεύων πρὸς τοὺς Κονδρούσους, κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μόσα (νῦν Μεύσης) ἐν τῇ συγχρόνῳ Condroz. Α. Θ. Σ.

Πέμη, ἢ ***Πέμπτη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου ἐν Ἑπτανομίδι, κειμένη κατὰ τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου ἀριστερὰ τοῦ Νείλου, πρὸς νότον τῆς Μέμφιδος. Ἦτο ἕδρα τοῦ Πεμπτίτου νομοῦ, ὑπὸ δὲ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καλεῖται *Πέμπτη*. Εἶναι ἡ σημερινὴ Bembi. Α.Θ.Σ.

πέμικαν (τὸ) (pemican)· βλ. *πέμμικαν.*

πέμμα (τὸ)· πᾶν εἶδος τροφῆς μαγειρικῶς ἐσκευασμένον· πληθ. *πέμματα* ἢ *πεμμάτια*, διάφορα γλυκίσματα τῶν ἀρχαίων, παρασκευαζόμενα μετὰ παντοίων καρυκευμάτων, ἀνάλογα πρὸς τὰς σημερινὰς πίττας, ἀποτελοῦντα μετὰ τῶν παραπλησίων πρὸς αὐτὰ *ποπάνων* τὰς κατ' ἐξοχὴν προσφορὰς τῶν ἀναιμάκτων θυσιῶν.

πέμμικαν (pemmican). Ἔδεσμα ἰνδικῆς ἐπινοήσεως, ἀποτελούμενον ἐκ τεμαχίων κρέατος, ἰδίως βουβάλου ἢ ταράνδου, ἐλαφρῶς κοπανισμένων, ἀπεξηραμμένων εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ τὸν ἄνεμον καὶ συμπεπιεσμένων ἐν δερματίνῳ σάκκῳ μεταξὺ ξηρῶν τεύτλων ἢ καὶ ἄλλων καρπῶν. Τὸ πέμμικαν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, περιέχει δὲ 35 % νιτρώδεις οὐσίας καὶ 56 % λιπαρὰς ὕλας, καὶ ἀποτελεῖ σπουδαιότατον μέρος τῶν προμηθειῶν παντὸς πολικοῦ ἐξερευνητοῦ. —Π.

Πεμόνια *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ὑπὸ τὰς βορείους κλιτῦς τῶν Λευκῶν ὀρέων, μὲ δημοτικὸν σχολεῖον, τηλεφωνικὴν σύνδεσιν καὶ 394 κατοίκους (1928). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Παϊδοχώρι* μὲ 241 κατοίκους καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ *Νεροχώρι* μὲ 126. Κοινῶς λέγονται *Παϊδονερόχωρα*. Παράγει ἔλαιον, χαρούπια καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δασκαλογιάννη, ὅτε ἐσφάγησαν εἰς τὰ Πεμόνια 300 Τοῦρκοι, πολλαὶ μάχαι συνεκροτήθησαν ἐνταῦθα. Ε. Γ.

Πέμπα (Pemba) *[Γεωγρ.]*. Κοραλλιογενὴς νῆσος ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς, ὑπαγομένη εἰς τὸ σουλτανᾶτον τῆς Ζανζιβάρης. Κεῖται 20 μίλλια Ν. ΝΑ. τῆς νήσου Ζανζιβάρης, μεταξὺ τῶν 4°80′ καὶ 5°30′ νοτίων παραλλήλων καὶ τῶν 39°35′ καὶ 39°50′ ἀνατολικῶν μεσημβρινῶν. Ἔχει ἔκτασιν 984 τ. χλμ. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ μεγάλαι φυτεῖαι καρυοφύλλων καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1906 ἤρχισεν ἡ καλλιέργεια δένδρων, ἐξ ὧν ἐξάγεται τὸ ἐλαστικὸν κόμμι. Γ. Ι. Β.

πεμπάδαρχος (ὁ), καὶ ***πεμπαδάρχης***· παρὰ Ξενοφῶντι καὶ Ἱππάρχῳ ὁ διοικῶν *πεμπάδα*. Ν.Σ.Λ.

πεμπάς, καὶ ***πεντὰς***—*άδος* (ἡ)· παρὰ Ξενοφῶντι ἡ ἐσχάτη στρατιωτικὴ δύναμις, συνισταμένη ἐκ 5 στρατιωτῶν. Ν. Σ. Λ.

Πέμπρουκ (Pembroke) *[Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς Νοτίου Οὐαλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Πέμπρουκσερ ἐπὶ τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ λιμένος Μίλφορντ, 42 μίλλια δυτικῶς τοῦ Σουώνση. Κάτ. (1921) 15.472. Ἡ πόλις κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο τὸ κυριώτερον κέντρον ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς Ἰρλανδίας, ἤρχισε δὲ παρακμάζουσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τυδώρ. Ἡ νέα πόλις ἐκτίσθη πέριξ ναυπηγείου, ἱδρυθέντος τῷ 1814 καὶ εἶναι γνωστὴ ὡς *Πέμπροκ Ντόκ*. —2) Προάστειον τοῦ Δουβλίνου ἐν Ἰρλανδίᾳ. Κάτ. (1926) 33.395. —3) Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀντάριο καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὀττάβα, ἀπέχουσα 220 μίλλια ἀπὸ τῆς Μοντρεάλης. Ἔχει ἐργοστάσια κεραμοποιίας, βυρσοδεψίας, ὑφαντουργεῖα κλπ. καὶ εἶναι σημαντικώτατον κέντρον ἐμπορίου ξυλείας. Ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ὁ Ὀττάβα ἀρχίζει νὰ καθίσταται πλωτός. Κάτ. (1921) 8.875. Η. Π. Γ.

Πέμπρουκ, ἢ ***Πεμπρόκκιας*** (Pembroke), ***Θωμᾶς,*** *κόμης τοῦ* ***Γκομερίτσι.*** Ἄγγλος ναύαρχος καὶ νομισματολόγος (1656—1733). Τῷ 1690 διωρίσθη πρῶτος λόρδος τοῦ ναυαρχείου, τῷ 1697 διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ρύσβικ, τῷ 1702 ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, τῷ 1707 ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν καὶ κατόπιν πρωθυπουργός. Ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν βαθυνουστέρων ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς του, καταγινόμενος ἰδίως εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν νομισματολογίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1689 μέχρι τοῦ 1690 διετέλεσε πρόεδρος τῆς βασιλικῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἱδρυτὴς τοῦ «Πεμπροκκιανοῦ μουσείου» καὶ ἐκδότης τῶν νομισμάτων τοῦ μουσείου τούτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Νομίσματα ἀρχαῖα». Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπειδὴ περιέχει πιστοτάτην ἀπεικόνισιν τῶν νομισμάτων, θεωρεῖται ἔξοχον βοήθημα τῶν νομισματολόγων, μολονότι περιλαμβάνει καὶ εἰκόνας κιβδήλων νομισμάτων, ὑπαρχόντων ἐν τῷ εἰρημένῳ μουσείῳ. Ν. Σ. Λ.

Πέμπρουκσερ (Pembrokeshire) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος κομιτεία τῆς Οὐαλλίας. Ἐμβ. 929 τ. χλμ. καὶ κάτ. 87.179, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.

πεμπταῖος, *—α, —ον*· ὁ ἑκάστην πέμπτην ἡμέραν, ἤτοι κατὰ διάλειμμα τριῶν ἡμερῶν συμβαίνων.

Πέμπτη (ἡ)· θηλ. τοῦ ἐπιθ. *πέμπτος,* ὡς οὐσ. ἡ πέμπτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ πέμπτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους (Jovis dies, τουτέστι ἡμέρα τοῦ Διός· γαλλ. Jeudi, ἱσπ. Jueves καὶ ἰταλ. Giovedi). Εἰς τοὺς βορείους λαοὺς πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ αὐτὴ ἡμέρα ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν κεραύνιον θεὸν Τὸρ ἢ Ντόναρ, ὀνομαζομένη «ἡμέρα τοῦ Τόρ» (Thorstag, γερμ. Donnerstag, ἀγγλ. Thursday καὶ σκανδιν. Torstag). Ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ Πέμπτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον καὶ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. *Τσικνοπέμπτη* (ἐν τῇ Δύσει «Παχεῖα Πέμπτη») καλεῖται ἡ Πέμπτη τῆς προτελευταίας ἑβδομάδος τῶν Ἀπόκρεων (τῆς Κρεοφάγου), *Καθαρὰ Πέμπτη* (ἢ «Καθαροπέφτη») ἡ Πέμπτη τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν (Καθαρᾶς Ἑβδομάδος), καὶ *Μεγάλη Πέμπτη* (ἐν τῇ Δύσει «Πρασίνη», «Ὑψηλὴ» ἢ «Ἁγία Πέμπτη») ἡ Πέμπτη τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν (Μεγάλης Ἑβδομάδος). —Π.

—*[Μουσ.]* *Πέμπτη* καλεῖται ὁ πέμπτος φθόγγος τῆς διατονικῆς κλίμακος, καὶ μετὰ τὴν ὀγδόην τὸ κατ' ἐξοχὴν σύμφωνον διάστημα, ἐκφραζόμενον διὰ τῆς σχέσεως 2 : 3. Μαθηματικῶς καὶ φυσιολογικῶς ἡ μεταξὺ πέμπτης καὶ ὀγδόης ἀναλογία εἶναι τοιαύτη, ὥστε οὐχὶ σπανίως οὓς μὴ ἐξησκημένον δύναται νὰ ἐκλάβῃ τὸ ἓν διάστημα ἀντὶ τοῦ ἑτέρου. Ἡ γνῶσις τῶν πεμπτῶν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν μουσικὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἁρμονίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ εἰς πέμπτην μετατροπία εἶναι ἡ ἁπλουστάτη. Ὁδηγὸς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἀποστήθισις ἢ ἀπομνημόνευσις τῶν καθαρῶν πεμπτῶν, τῶν ἀποτελουμένων δηλαδὴ ἐκ τριῶν τόνων καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου: φα-ντο-σολ-ρε-λα-μι-σι ἢ καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: σι-μι-λα-ρε σολ-ντο-φα.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς καθαρᾶς πέμπτης ὑπάρχει καὶ ἡ *ηὐξημένη* ἢ ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων τόνων, π.χ.: ντο-σολ δίεσις (ντο-ρε-μι-φα δίεσ. σολ δίεσ.) καὶ ἡ *ἠλαττωμένη*, ἢ ἀποτελουμένη ἐκ δύο τόνων καὶ δύο ἡμιτονίων

½ τόν. τόν. ½ τόν.

σολ δίεσ. λα - σι - ντο - ρε.

Ἡ πέμπτη, ἡ *διὰ πέντε* τῶν ἀρχαίων, δίδει λαβὴν εἰς τὸν λεγόμενον κύκλον τῶν πεμπτῶν, βάσιν τῆς μουσικῆς τῶν Κινέζων, γνωστὸν παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἐν χρήσει μέχρι σήμερον. Ἔστι δὲ *κύκλος τῶν πεμπτῶν* ἡ σειρὰ τῶν δώδεκα πεμπτῶν τῆς συγκεκραμένης κλίμακος: ντο (σι ♯)-σολ (φα ♯♯, λα ♭♭)-ρε (ντο ♯♯, μι ♭♭)-λὰ (σολ ♯♯, σι ♭♭)-μι (φα ♭)-σι (ντο ♭)-φα ♯ (σολ ♭)-ντὸ ♯ (ρε ♭)-σολ ♯ (λα ♭)-ρε ♯ (μι ♭) λα ♯ (σι ♭)-μι ♯ (φα)-σι ♯ (ντο).

Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως εἶναι οἱ ἐναρμόνιοι τῶν κυρίων φθόγγων, ἀπαραίτητοι διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρουν εἰς τὸν φθόγγον τῆς ἀφετηρίας (σι ♯ = ντο). Γ. Σ.

— ***πέμπτη οὐσία***· βλ. *πεμπτουσία.*

— ***πέμπτης ἕκτης συγχορδία.*** Καλεῖται οὕτω ἐν τῇ ἁρμονίᾳ ἡ πρώτη ἀναστροφὴ συγχορδίας μεθ' ἑβδόμης, ἡ ἔχουσα δηλαδὴ ὡς βάσιμον τὴν τρίτην. Σημειοῦται διὰ τοῦ $\frac{6}{5}$, $\left(\text{ἐνίοτε } \begin{smallmatrix}6\\5\\3\end{smallmatrix}\right)$ ἄνωθεν τοῦ φθόγγου τοῦ βασίμου π. χ.:

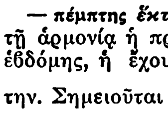

οἱ δὲ ἀριθμοὶ δύνανται νὰ ἀναλυθῶσιν ὡς ἑξῆς: 3, ἡ τρίτη τοῦ βασίμου, δηλαδὴ ρε, 5, ἡ πέμπτη τοῦ βασίμου, δηλαδὴ φα, 6, ἡ ἕκτη τοῦ βασίμου, δηλαδὴ σολ. Συνεπῶς ὁ ἔχων τὸ ἀνωτέρω βάσιμον θέλει συμπληρώσει τὴν συγχορδίαν:

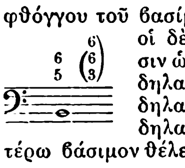

ἢ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην θέσιν. Γ. Σ.

Πέμπτη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐξηλληνισμένος τύπος τῆς αἰγυπτιακῆς πόλεως *Πεμτζὲ* (βλ.λ. *Ὀξύρυγχος*)

Digitized by Google

πεμπτημόριον (τό)· τὸ πέμπτον μέρος ἑνὸς ὅλου, ἐκ τῶν πέντε ἴσων μερῶν τὸ ἕν, τὸ 1/5.

Πεμπτίτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν νομῶν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, ἀναφερόμενος ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ἔχων ὡς πρωτεύουσαν τὴν *Πέμπτην* ἢ *Πέμην*. Φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερόμενον Φθεμφουθί (Γεωγρ. IV, 5, 21). Σῴζονται νομίσματα αὐτοῦ παριστῶντα τὸν Ὧρον γυμνὸν κρατοῦντα ἱέρακα καὶ κριόν, ἢ δύο κριοὺς ἀντιμετώπους, ἢ τὸν Ἁρποκράτην (Ὧρον) ἐξερχόμενον ἀπὸ ἄνθους λωτοῦ. Α. Θ. Σ.

Πεμπτοπάζαρον (τό). Εἰς τὴν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἐπέκτασιν τῆς ὀφρύος τοῦ λοφίσκου τοῦ Γαλατᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὴ εἰς τὸ κέντρον τοῦ Φραγκομαχαλᾶ, κεῖται τὸ Πεμπτοπάζαρον, ὀνομασθὲν τοιουτοτρόπως ἐν τῇ ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην Πέμπτην τελουμένης ἐμποροπανηγύρεως, ἡ ὁποία, παρὰ τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ βίου τῆς Πόλεως, δὲν ἔπαυσε νὰ τελῆται καὶ μέχρι σήμερον. Τὸ Πεμπτοπάζαρον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο ἡ συνοικία τῶν ὀνομαστῶν Φράγκων καὶ τῶν μετέπειτα ἀριστοκρατῶν τοῦ Σταυροδρομίου. Εἰς τὸ Πεμπτοπάζαρον κατῴκησαν ἀπὸ τοῦ 1200 μ. Χ. περίπου οἱ Πιζᾶναι, οἱ Τέσται, οἱ Σιαμπέρτ, οἱ Φοντὼν καὶ ἄλλοι, πρωτεύοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ γράμματα τὴν διπλωματίαν, τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖ ἦτο μεγάλη βυζαντινὴ κινστέρνα μὲ 300 κίονας καὶ θεμέλια βάθους 12 ποδῶν, ἐκεῖ ἦτο ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ αἱ λατινικαί: τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἢ τῶν φραγκισκανῶν μοναχῶν, τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ, τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἢ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου, τῆς Ἁγίας Ἄννης, τῆς Ἁγίας Κλάρας, τῆς Ἁγίας Μαρίας a Draperis, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος μὲ μονὴν-ξενοδοχεῖον, παραχωρηθεῖσαν εἰς τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἀδελφοὺς περὶ τὸ 1178 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, καὶ ἡ μονὴ τῶν βενεδικτίνων, εἶτα δὲ τῶν λαζαριστῶν-ἰησουϊτῶν, ἔχουσα σχολεῖον καὶ τυπογραφεῖον. Λατινικὸς μητροπολιτικὸς ναὸς ἦτο ἐκεῖ ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Ὄρει (San Giorgio a Monte).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Descrizione Topografica di Constantinopoli da *Cosimo Comidas de Carbognano* (1794).—*P. Gyllius*, De Topographia Constantinopoleos IV, xi.—*Κρούσιος*, ἐν ταῖς εἰς τὸν Μαλαξὸν σημειώσεσι καὶ Turcogr. σελ. 205.—*Du Cange*, Constant. Christiana πολλ.—*Σκ. Βυζαντίου*, Κωνσταντινούπολις Β' 51. Ν. Σ. Λ.

πέμπτος, —η, —ον· ἀριθμ. ἐπίθ., ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν πέντε: «ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ὁ πέμπτος», «ἦρθε πέμπτος»· || *Πέμπτη* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· || *πέμπτον* (τό)· ὡς οὐσ. τὸ πέμπτον μέρος, τὸ *πεμπτημόριον* (βλ. λ.).

πεμπτουσία (ἡ) (Quinta essentia). Οὕτω καλεῖται ἀρχικῶς ὁ αἰθήρ, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης προσέθηκεν ὡς πέμπτον εἰς τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἐκλαμβανόμενα ὡς τέσσαρα στοιχεῖα (γῆ, ὕδωρ, πῦρ, ἀήρ). Ἐπειδὴ δ' ὁ αἰθὴρ οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ λεπτότατον τῶν στοιχείων, διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο μετὰ ταῦτα πέμπτη οὐσία ἢ λεπτοτάτη οὐσία ἐν γένει ἢ ὁ πυρήν, τὸ ἄνθος, τὸ ἐκχύλισμα, ἡ καθαυτὸ οὐσία παντὸς ὄντος. Κατὰ τὸν Παράκελσον, πέμπτη οὐσία εἶναι τὸ ἐξαγόμενον ἢ τὸ ἐκχύλισμα ἢ ἀπόσταγμα (extract) ἐκ πάντων τῶν στοιχείων. Ὁ Ἀγρίππας ὀνομάζει πέμπτην οὐσίαν τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου (Spiritus mundi), κατὰ δὲ τὸν Golgen πέμπτη οὐσία καλεῖται «ἡ οὐσία, ἐν ᾗ εὑρίσκεται ἡ καθαρωτάτη καὶ ἀνόθευτος κρᾶσις ἢ φύσις, δύναμις, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἰδιότης τῶν πραγμάτων, ἐξαχθεῖσα διὰ τῆς τέχνης ἐκ τοῦ σώματος αὐτῶν». Σ.Ν.Λ.

πέμπω, ἀόρ. ἔπεμψα—ἐπέμφθην· στέλλω, ἀποστέλλω: «πέμπω ἐπιστολήν, --ἐπικουρίαν, —διαταγάς».

Πεμτζὲ *[Γεωγρ.]*. Κοπτικὴ ὀνομασία τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς πόλεως *Ὀξύρυγχος* (βλ. λ.).

πεμφερίδης (ὁ) (Pempherides) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *πεμφερίδης ὁ παράδοξος* (Pempherides paradoxus), ὅστις ἔχει μέτριον μῆκος, σῶμα κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τριγωνικὸν κατὰ τὴν κοιλίαν, κεφαλὴν εὐμεγέθη, ῥύγχος ἀμβλύ, κάτω χεῖλος προέχον, ὀφθαλμοὺς παμμεγίστους, ῥαχιαῖον πτερύγιον περὶ τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ σώματος τοποθετημένον καὶ τριγωνικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, στηθιαῖα πτερύγια μέτρια, κοιλιακὰ μικρά, ἑδραῖον δὲ ὅμως ἀλλὰ μακρότατον καὶ οὐραῖον μετρίως ἀνεπτυγμένον καὶ βαθέως δισχιδές. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνῶς φαιοϊώδης κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ λευκοαργυρώδης κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

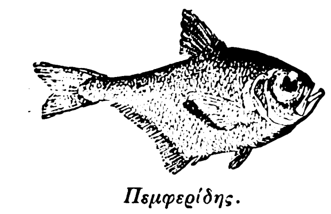

Πεμφερίδης.

πέμφιγος (ὁ) (Pemphigus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφθειρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφιδῶν*, περιλαμβάνον φθεῖρας, αἵτινες προκαλοῦσι διαφόρους νόσους ἐπὶ τῶν δένδρων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πέμφιγος ὁ τῶν γεωμήλων* (Pemphigus solanum), ὅστις φέρει κεραίας, ὧν ἑκάστη ἀποτελεῖται ἐξ ἓξ ἀρθρώσεων, σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καὶ χρῶμα φαιομελανόν. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν γεωμήλων καὶ κατατρώγει αὐτά. Δ. Ν. Π.

πέμφιξ, —ιγος (ἡ)· πομφόλυξ, φλύκταινα (κοιν. *φουσκαλίδα*)· || ὄγκος νεφῶν παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου.

—*[Δερματολ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιγράφονται συνήθως διάφοροι δερματοπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι κοινὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὴν ἐμφάνισιν πομφολύγων ἐπὶ τοῦ δέρματος. Εἰς τὴν κυρίως ὅμως πέμφιγα ἀνήκουσι μόνον: 1) ἡ ὀξεῖα ἐμπύρετος πέμφιξ καὶ 2) ἡ κοινὴ ἢ ὑποξεῖα πέμφιξ μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς μορφῶν, τῆς βλαστικῆς καὶ τῆς ἀπολεπιστικῆς πέμφιγος.

1) Ἡ *ὀξεῖα ἐμπύρετος πέμφιξ* (Febris bullosa) εἶναι δερματοπάθεια τῶν ἐνηλίκων σπανία, φύσεως πιθανώτατα μολυσματικῆς καὶ ἀγνώστου αἰτιολογίας. Αὕτη ἄρχεται δι' ἐντόνου ῥίγους, τὸ ὁποῖον ἐπακολουθοῦν πυρετὸς ὑψηλὸς μέχρι 40° καὶ φαινόμενα γενικὰ βαρείας λοιμώξεως. Συγχρόνως μετὰ τοῦ πυρετοῦ ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ μηροῦ καὶ τῆς βουβωνικῆς χώρας, ἐρυθραὶ φλεγμονώδεις κηλῖδες, ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ὁποίων ταχύτατα ἀναπτύσσονται πομφόλυγες μεγάλαι, μεγέθους μέχρις ᾠοῦ ὄρνιθος, περιέχουσαι διαυγὲς ὑγρόν. Αἱ πομφόλυγες αὗται θραυόμεναι σχηματίζουσιν ἐξελκώσεις καλυπτομένας ὑπὸ ἐφελκίδων, αἱ ὁποῖαι ἐπιδερματοῦνται ταχύτατα χωρὶς νὰ σχηματίσωσιν οὐλάς. Μετὰ 3—4 ἑβδομάδας εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀπολήγουσι καλῶς, ὁ πυρετὸς καταπίπτει καὶ ὁ ἄρρωστος εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως. Ἡ διάγνωσις τῆς νόσου ταύτης δὲν παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας, ἡ πρόγνωσις ὅμως αὐτῆς εἶναι σοβαρωτάτη, καθόσον, κατὰ τὸν Γάλλον ἰατρὸν Darrier, τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν περιπτώσεων καταλήγουσιν εἰς θάνατον. Ἡ θεραπεία εἶναι ἁπλῶς συμπτωματική. Εἰς τὰ βρέφη ἀναφαίνεται παρομοία δερματοπάθεια ἐπιδημικὴ καὶ λίαν μολυσματική, καλοήθους ὅμως μορφῆς, ἡ *ἐπιδημικὴ πέμφιξ τῶν βρεφῶν*, ἡ ὁποία συνοδεύεται ὑπὸ πυρετοῦ καὶ προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν πομφολύγων μικρῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ἀφήνει δὲ ἐλευθέρας πάντοτε τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα. Εἰς τὸ ὑγρὸν τῶν πομφολύγων τούτων οἱ Jadasohn καὶ Almquist ἀνεῦρον σταφυλοκόκκους.

2) Ἡ *κοινὴ ἢ ἡ ὑποξεῖα πέμφιξ* (Pemphigus vulgaris) ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν ὀξεῖαν πέμφιγα, ἀλλὰ διαρκεῖ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας εἰς ἃς ἐπέρχεται τελεία ἴασις. Εἰς ἐντελῶς ὑγιεῖς ἀνθρώπους αἰφνιδίως, ἄνευ προδρόμων φαινομένων, παρουσιάζεται πυρετὸς ὑψηλός, ὁ ὁποῖος κατέρχεται τὴν πρωΐαν, ἵνα ἀνέλθῃ τὴν ἑσπέραν μέχρι 39° καὶ 40°, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ σχετικῶς βαρέων γενικῶν φαινομένων. Μετὰ τοῦ πυρετοῦ ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ ὑγιοῦς δέρματος, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἤδη ἐρυθηματώδους, ὅπως εἰς τὴν ὀξεῖαν πέμφιγα, συμμετρικῶς ταξινομημέναι ἢ καθ' ὁμάδας ἢ καὶ διάσπαρτοι πομφόλυγες, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὸ μὲν μέγεθος φακῆς μέχρι ᾠοῦ, τὸ δὲ σχῆμα στρογγύλον ἢ ᾠοειδὲς ἢ καὶ ἀκανόνιστον ἀκόμη, καὶ περιέχουσιν ὑγρὸν διαυγές. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο θολοῦται μετά τινας ἡμέρας, ἀποξηραίνεται καὶ σχηματίζει ἐφελκίδας, καὶ δὴ ἀφοῦ πρῶτον ἡ πομφόλυξ διαρραγῇ. Μετά τινας ἡμέρας ὁ πυρετὸς καταπίπτει ἐντελῶς. Μετ' ὀλίγον ὅμως νέα ὕψωσις τοῦ πυρετοῦ προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν νέων πομφολύγων ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ οὕτω συνεχίζεται ἡ κατάστασις αὕτη ἐπὶ μῆνας. Ἕνεκα τῆς μακρᾶς διαρκείας καὶ τῶν προκαλουμένων πόνων, τῶν ἐπανειλημμένων πυρετικῶν προσβολῶν, ἡ γενικὴ κατάστασις τοῦ ἀρρώστου συμπάσχει. Αἱ ἐξελκώσεις αὗται τοῦ δέρματος ἰῶνται καὶ ἐπιδερματοῦνται ταχέως, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπωσιν οὐλάς. Μετὰ δύο ἕως ὀκτὼ μῆνας παύει συνήθως ἡ ἐμφάνισις νέων πομφολύγων καὶ εἰς τὰς εὐτυχεῖς περιπτώσεις ὁ ἄρρωστος εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως (*πέμφιξ ἡ καλοήθης*). Εἰς τινας περιπτώσεις ἡ νόσος αὕτη διαρρέει ἄνευ πυρετοῦ καὶ μὲ περιωρισμένον ἀριθμὸν πομφολύγων, εἰς ἄλλας ὅμως ἡ διάρκεια εἶναι μακροτάτη καὶ ἡ διαδρομὴ τῆς νόσου βαρυτάτη (*πέμφιξ ἡ κακοήθης*). Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ πυρετὸς εἶναι συνεχὴς καὶ λίαν ὑψηλός, τὰ γενικὰ φαινόμενα βαρύτατα καὶ αἱ πομφόλυγες ἀφθονώταται καὶ διάσπαρτοι καθ' ὅλον τὸ δέρμα καὶ τοὺς βλεννογόνους. Αἱ πομφόλυγες αὗται θραύονται μετ' ὀλίγον, σχηματίζουσαι ἐξελκώσεις, μὴ ἐπιδερματουμένας εὐκόλως, αἱ ὁποῖαι τοὐναντίον δεικνύουσι μορφὴν διφθεριτικὴν καὶ νεκρωτικήν. Ἐπὶ τῶν ἐξελκώσεων τούτων ἀναπτύσσονται σὺν τῷ χρόνῳ, ἰδίᾳ εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα, τὰς μασχάλας, τὰ χείλη καὶ τὸν βλεννογόνον τοῦ στόματος, σπογγοειδεῖς ἐκβλαστήσεις πυορροοῦσαι (*πέμφιξ ἡ βλαστική*). Ἀλλὰ καὶ οἱ βλεννογόνοι τῆς ῥινός, τοῦ φάρυγγος, τοῦ λάρυγγος, τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίσωσι τοιαύτας σπογγοειδεῖς ἐκβλαστήσεις. Ἡ βλαστικὴ αὕτη μορφὴ τῆς κοινῆς πέμφιγος σπανιώτατα ἰᾶται, συνηθέστατα δὲ ἀπολήγει μετά τινας μῆνας εἰς θάνατον.

Ἄλλαι ὅμως περιπτώσεις τῆς κοινῆς πέμφιγος ἐμφανίζουν διάφορον μορφήν. Αἱ πομφόλυγες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶναι συρρικνωμέναι καὶ πολὺ ὀλίγον πεπληρωμέναι, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν θολοῦται ταχύτατα. Μετὰ τὴν ῥῆξιν τῶν πομφολύγων αἱ παραμένουσαι ἐξελκώσεις δὲν ἐπιδερματοῦνται, τοὐναντίον αὐξάνουν περιφερικῶς, οὕτως ὥστε εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα μεγάλα τμήματα τοῦ σώματος στεροῦνται τῆς ἐπιδερμίδος. Νέα ἐμφάνισις τῆς νόσου ἐπὶ τῶν ἤδη ἐξηλκωμένων μερῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ τὸν σχηματισμὸν νέων πομφολύγων, ἀλλὰ προκαλεῖ μόνον τὴν ἀπόπτωσιν νέου στρώματος τῆς ἐπιδερμίδος, οὕτως ὥστε εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἀνευρίσκομεν μάζας ἐπιδερμίδος ταξινομημένας ὡς τὰ φύλλα τῶν γλυκισμάτων. Ἕνεκα τούτου ἡ μορφὴ αὕτη τῆς πέμφιγος ἔλαβε τὸ ὄνομα «Pemphigus foliaceus», *πέμφιξ ἡ φολιδώδης ἢ ἡ ἀπολεπιστική*. Κατὰ τὴν πορείαν τῆς μορφῆς ταύτης καταπίπτουσιν αἱ τρίχες τοῦ σώματος, ἀραιοῦνται αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς, οἱ δὲ ὄνυχες καθίστανται εὔθραυστοι. Ἐπὶ τοῦ δέρματος δὲ σχηματίζονται ἐξελκώσεις καὶ γάγγραιναι βαρεῖαι, λίαν ἐπώδυνοι σχισμαὶ καὶ ῥαγάδες. Τὰ ἐνοχλήματα τοῦ ἀρρώστου αὐξάνουν διαρκῶς, διότι καὶ ἡ ἐλαχίστη κίνησις καὶ ἡ ἁπλῆ ἐπαφὴ τῶν ἐνδυμάτων προκαλοῦν πόνους φρικτούς. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται μετά τινας μῆνας.

Ἡ διάγνωσις τῆς πέμφιγος εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος κατὰ τὴν ἐμφάνισίν της, ὅπως καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀπολεπιστικῆς μορφῆς, διότι πᾶσαι αἱ πομφολυγώδεις δερματοπάθειαι ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα μεταξύ των. Τὸ σύμπτωμα τοῦ Νικόλσκυ εἶναι παθογνωμονικὸν διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀπολεπιστικῆς πέμφιγος. Ἡ πρόγνωσις τῆς νόσου ταύτης εἶναι πάντοτε βαρεῖα. Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐμφανίζουσιν ὑψηλὸν καὶ συνεχῆ πυρετόν, ἔχουσι δὲ πομφόλυγας καλῶς πεπληρωμένας εἰς ὑγιεῖς καὶ νέους ὀργανισμοὺς καταλήγουσι σχεδὸν πάντοτε καλῶς. Αἱ δὲ περιπτώσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι συνοδεύονται ὑπὸ ὑψηλοῦ καὶ συνεχοῦς πυρετοῦ, ἐμφανίζουσι πομφόλυγας ῥικνώδεις, πεπληρωμένας κακῶς, τῶν ὁποίων ἡ βάσις δυσκόλως ἐπιδερματοῦται, ἰδίᾳ εἰς ἀσθενικοὺς ὀργανισμοὺς καταλήγουσι μετὰ μακρὰν διάρκειαν πάντοτε εἰς θάνατον. Ἐπίσης δὲ ἡ πρόωρος ἐμφάνισις πομφολύγων ἐπὶ τῶν βλεννογόνων εἶναι κακὸν προγνωστικὸν σημεῖον.

Ἡ αἰτιολογία τῆς νόσου εἶναι ἄγνωστος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ φυλὴ παίζει ῥόλον τινά, καθόσον ἀποδεδειγμένως οἱ Ἑβραῖοι συχνότερον προσβάλλονται. Τινὲς τῶν δερματολόγων (Leloir, Brocq, Jarisch) πιστεύουσιν, ὅτι ἡ ἀφορμὴ τῆς πέμφιγος εἶναι διαταραχαὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἄλλοι ὅμως ὅτι αὕτη προκαλεῖται ὑπὸ πρωτοζῴου τινός. Εἰδική τις θεραπεία τῆς πέμφιγος δὲν ὑπάρχει. Μόνον τὸ ἀρσενικόν, καὶ ἰδίᾳ αἱ ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις 606, ἐπιδροῦσιν εὐνοϊκῶς. Ἄλλοι δερματολόγοι κάμνουν χρῆσιν τῆς κινίνης εἰς μεγάλας δόσεις, τῆς στρυχνίνης καὶ ἐνέσεων φυσιολογικοῦ ὀροῦ κατὰ τὸν Linser. Ἡ ἐξωτερικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν ἐπιπαστικῶν κόνεων (δερματόλης, ξηροφορμίου) καὶ ἀλοιφῶν ἐκ τουμενόλης, βορικοῦ ὀξέος κτλ.

Ἄλλαι συγγενεῖς πεμφιγοειδεῖς παθήσεις εἶναι: 1) *Πέμφιξ ἡ κληρονομική*, καθ' ἣν ἄρρωστοί τινες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τοῦ μικροτέρου ἐρεθισμοῦ, ἐκ τῆς ἁπλῆς πιέσεως τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὑποδημάτων, τῆς ζώνης κλπ., ἐμφανίζουσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν γονάτων, τῶν ἀγκώνων, τῶν χειρῶν, πομφόλυγας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνώδυνοι καὶ ἐπιδερματοῦνται ταχύτατα. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι κληρονομική, ἀναφαινομένη εἰς πολλὰς γενεάς, καὶ ὑφίσταται καθ' ὅλον τὸν βίον. Τὰ δερματικὰ ταῦτα φαινόμενα ἀναφαίνονται κατὰ τὰς θερμὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἐξαφανίζονται δὲ τὸν χειμῶνα. Ἡ πρόγνωσις εἶναι πάντοτε καλή· εἰδικὴ τις θεραπεία δὲν ὑπάρχει. 2) Ἡ ὑπὸ τοῦ Γάλλου δερματολόγου Brocq ὑπὸ τὸ ὄνομα pemphigus successif a kystes épidermiques περιγραφεῖσα, κληρονομικὴ ἀλλὰ σπανιωτάτη πομφολυγώδης δερματοπάθεια, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀναφαίνονται πομφόλυγες σχηματίζουσαι οὐλάς καὶ ἀτροφίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται πολυάριθμοι κύστεις μεγέθους κεφαλῆς βελόνης. 3) Ἡ *ὀξεῖα πρωτογενὴς δερματῖτις* τοῦ Quinquaud (Dermatite aigue grave primitive), ἡ ὁποία ἄρχεται δι' ἐντόνου ἐρυθήματος εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ὄσχεον, καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ δεκαπενθήμερον ἐξαπλοῦται εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ἀναπτυσσομένου καὶ ὑψηλοῦ πυρετοῦ 40°. Συγχρόνως

Digitized by Google

παρουσιάζεται καὶ μεγάλη ἀπολέπισις τοῦ δέρματος. Ἡ πρόγνωσις ταύτης εἶναι κακή, διότι καταλήγει πάντοτε εἰς θάνατον. κ. κ. κ.

— **πέμφιξ** ***συφιλιδική*** *[Ἀφροδ.]*. Συφιλιδικὸν ἐξάνθημα παρουσιαζόμενον εἰς τὰ βρέφη συνήθως κατὰ τὸν τοκετὸν ἢ καὶ ὀλίγας ἡμέρας μετ' αὐτόν, εἰς τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα ὑπὸ μορφὴν κηλίδων ἢ βλατίδων ἐρυθηματωδῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιδερμὶς ἀνυψοῦται μετ' ὀλίγον ὑπὸ ἐξιδρώματος συνήθως ὀρορυώδους. Αἱ οὕτω σχηματιζόμεναι φλύκταιναι, τὸ ὑγρὸν τῶν ὁποίων περιέχει πάντοτε ἀφθόνους σπειροχαίτας, θραύονται ἀφ' ἑαυτῶν καὶ σχηματίζουσιν ἑλκώδεις καὶ ὑγραζούσας ἐπιφανείας, σκληρὰς κατὰ τὰ χείλη. Ταυτοχρόνως ὅμως εἰς τὰ βρέφη ταῦτα συνυπάρχουσι καὶ ἄλλαι συφιλιδικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ συφιλιδικὴ ὀνυχία. Τὰ βρέφη ταῦτα γεννῶνται καχεκτικὰ καὶ θνήσκουσιν εἰς τὰς πρώτας ἑβδομάδας καὶ παρὰ τὴν ἀντισυφιλιδικὴν θεραπείαν. Ἡ πάθησις αὕτη διακρίνεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐπιδημικῆς πέμφιγος τῶν βρεφῶν, διότι αὕτη οὐδέποτε προσβάλλει τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα. Ἡ θεραπεία τῆς συφιλιδικῆς πέμφιγος εἶναι ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη θεραπεία τῆς κληρονομικῆς συφίλιδος. κ. κ. κ.

— *[Κτηνιατρ.]* Ἡ πέμφιξ εἶναι φλεγμονὴ τοῦ δέρματος, εἶδος δερματίτιδος, ἀγνώστου εἰσέτι αἰτίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ζῴων σχηματίζονται φυσαλίδες περιέχουσαι ὑγρὸν αἱματόχρουν. Ἐκ τῆς νόσου αὐτῆς προσβάλλονται ὅλα τὰ ζῷα, οἱ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, τὰ βόδια κτλ., ἀλλὰ συχνότατα τὸ δερματικὸν τοῦτο νόσημα ἀπαντᾷ εἰς τὸν κύνα κατὰ τὴν νεαράν του ἡλικίαν. Αἱ πέμφιγες τότε παρουσιάζονται κατὰ τὴν κοιλιακὴν χώραν τοῦ κυνός, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἐρυθραὶ κηλῖδες, κατόπιν ὅμως ὡς φυσαλίδες. Ἡ νόσος αὕτη παρουσιάζεται ἐνίοτε μετὰ πυρετοῦ πάντοτε δὲ μετὰ κνησμοῦ. Ὡς θεραπεία ἐσωτερικὴ ἐνδείκνυνται ἐνίοτε ἡ τονωτική. Ἐξωτερικῶς ἐπαλείφομεν τὰ πάσχοντα μέρη διὰ κατραμίου, ἐπιπάσσοντες εἶτα αὐτὰ διὰ κόνεως ἀμύλου καὶ ἄνθρακος. Δ. Π.

— *[Ναυτ.]* Περίεργον φαινόμενον, οὐχὶ ἀσύνηθες ἐν τῷ Αἰγαίῳ, καθ' ὃ ὑπὸ ἐντελῶς ἀνέφελον καὶ γαλανὸν οὐρανὸν ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης γίνεται πάλλευκος, δι' ὃ καὶ *λευκὴν λαίλαπα* (grain blanc, white squall) τὴν ὀνομάζουν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι. Ὀφείλεται τοῦτο εἰς ἄνεμον μετὰ σφοδρότητος καταχυνόμενον ἀπὸ τῶν κλιτύων ἀποκρήμνων ἀκτῶν ἐπὶ τῶν κυμάτων, τῶν ὁποίων ἀποκόπτει τὴν χαίτην, μεταβαλλομένην οὕτω εἰς ἀφρὸν πληροῦντα τὸ κοῖλον τοῦ κύματος. Ἡ σφοδρότης τοῦ ἀνέμου εἶναι τότε ὑπερβολική, ἀλλ' ἡ διάρκεια τοῦ φαινομένου οὐχὶ μακρά. Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, ἡ πέμφιξ ἦτο ἐπικινδυνωδεστάτη περιπέτεια, ἀλλὰ νῦν εἰς τὰ ἀτμόπλοια οὐχὶ κίνδυνον ἀλλὰ ἐνόχλησιν προξενεῖ μόνον, κάποτε δὲ καὶ θέαμα τέρπον τοὺς ἐπιβάτας. Προσφιλεῖς ἐκτάσεις εἰς τὰ πέμφιγας εἶναι οἱ διέκπλοι τοῦ Καφηρέως, τῆς Ἄνδρου, τῆς Μυκόνου, τῆς Ἐλαφονήσου καὶ αἱ Ν. τῆς Κρήτης ἀκταί. Σ. Ε. Λ.

— **πέμφιξ ἐπιδημικὴ τῶν νεογνῶν** *[Παθολ.]* βλ.λ. *κηρίον* (τ. ΙΔ', σ. 337 γ').

— **πέμφιξ ἐπιπεφυκότος** *[Ὀφθαλμ.]*. Ἡ νόσος αὕτη, συμπίπτουσα συνήθως μὲ ἐξάνθημα τῆς αὐτῆς φύσεως τοῦ δέρματος ἢ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς αἰφνιδίας ἀναπτύξεως φυσαλίδων μεγάλων ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος ἢ καὶ τοῦ κερατοειδοῦς, αἵτινες ὑπεγείρουσαι τὸ ἐπιθήλιον καταλείπουσιν οὐλὰς ἢ συμφύσεις, ἐπαναπαράγονται δὲ κατὰ περιόδους μᾶλλον ἢ ἧττον μακράς. Σπανίως βλέπομεν τὰς ἀναπτυσσομένας φυσαλίδας, συνηθέστερον δὲ εὑρισκόμεθα πρὸ τῶν ἀκανονίστων ἐξελκώσεων, τὰς ὁποίας ἀφήνει ἡ ῥῆξις αὐτῶν, αἵτινες ἐπουλοῦνται βαθμιαίως μέχρις οὗ ὁ ἐπιπεφυκὼς μεταβληθῇ εἰς οὐλώδη ἱστὸν ξηρὸν καὶ ἐστενωμένον (*ξήρωσις ἐπιπεφυκότος* ἢ *κεράτωσις*). Τὸ ἐξάνθημα καταλαμβάνει καὶ τὸν κερατοειδῆ, ὅστις ἐν τέλει καθίσταται τελείως θολερὸς καὶ ξηρὸς (*ξηρόφθαλμος*). Ἡ νόσος ἔχει ἄγνωστον αἰτιολογίαν καὶ θεωρεῖται ἀνίατος. Β. Α.

— **πέμφιξ μικροπομφολυγώδης** *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *δερματῖτις* (τοῦ Δύριγγ).

Πεμφρηδὼ *[Μυθολ.]*. Μία τῶν *Γραιῶν* (βλ. λ.).

πέμψις,—εως· ἡ ἐνέργεια τοῦ πέμπειν, ἀποστολή.

Πὲν (Ile des Pins) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, κειμένη 87 χλμ. Ν. τῆς Νέας Καληδονίας, Ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἔχει ἔκτασιν 160 τ. χλμ. καὶ περὶ τοὺς 700 κατ. Ἡ νῆσος ἐχρησίμευσεν ἀπὸ τοῦ 1872—1879 ὡς τόπος ἐξορίας τῶν ὑπὸ τῆς Κομμούνας καταδικασθέντων εἰς ὑπερορίαν. Γ. Ι. Β.

Πεναβαὶρ (Pénavaire), *Ἰωάννης - Γρηγόριος*. Γάλλος μουσουργὸς (1840—1906). Διετέλεσε διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου τῆς Νάντης, ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἀνεβίβασε τὸ κωμικὸν μελόδραμα: «Monseigneur Scapin» (1891). Ἄλλα μελοδράματά του εἶναι: «Chanson de Mai», «Ninette et Ninon», «Le Contraste». Γ. Τ.

πεναῖος (ὁ) (Penaeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *καριδιδῶν*, περιλαμβάνον καρίδας χαρακτηριζομένας κυρίως ἐκ τῶν τριῶν πρώτων ζευγῶν τῶν ποδῶν των, ἅτινα ἀπολήγουν εἰς λαβιδοειδεῖς ἀποφύσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *πεναῖος ὁ τροπιδοειδὴς* (Penaeus carinatus), ὅστις ἔχει μῆκος 20 περίπου ἑκτσμ. καὶ χρῶμα σαρκέρυθρον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ σπανιώτερον εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Εἶναι περιζήτητος διὰ τὸ νόστιμον, λευκότατον καὶ τρυφερὸν κρέας του. Δ. Ν. Π.

Πενάνγκ, ἢ ***Πινάνγκ*** (Penang) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος καὶ πόλις ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, ἀνήκουσα εἰς τὴν βρεττανικὴν ἀποικίαν τῶν Στραίητς Σέτλεμεντς (Straits Settlements). Ἡ νῆσος κεῖται ὑπὸ 5° 24' Β. πλάτος καὶ 100° 21' Α. μῆκος, ἀπέχει δὲ περὶ τὰ 2 ½ μίλλια ἀπὸ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου. Ἔχει μῆκος 15 ½ μιλλίων καὶ μέγιστον πλάτος 10 ½, ἔκτασιν δὲ 280 τ. χλμ. Κάτ. 123.069. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῆς νήσου εἶναι *Νῆσος τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας*. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου, ἀπέναντι τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα αὐτῆς εἶναι *Τζωρτζτάουν*. Γ. Ι. Β.

Πέναρθ (Pénarth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀστικὴ περιφέρεια τῆς Οὐαλλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Γκλαμόργκανσερ. Ἡ πόλις ἔχει τεχνικὴν σχολὴν καὶ πινακοθήκην. Κάτ. 17.710 (1931).

Πεναρλῆ ***ἀντὰ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 24' 60'' Β., μῆκ. 26° 48' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna), 1 μίλλ. Β. τῆς χερσονήσου τῶν Κλαζομενῶν, καὶ νοτίω ἐν τῇ συστάδι τῶν Ἐγγλεζονησίων. Σ. Ε. Λ.

Πενᾶται (οἱ) (λατιν. Penates) *[Ἀρχ.]*. Πατρῷοι ἢ ἐφέστιοι θεοὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ, προστατεύοντες ἰδίᾳ τὰς ἀποθήκας τῶν οἰκιακῶν προμηθειῶν (penus), ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην οἰκίαν. Ἦσαν ξύλινοι ἐν εἴδει πλαγγόνων ἢ εἰδωλίων καὶ ἐτίθεντο παρὰ τὴν ἑστίαν, ὅπου καὶ οἱ Λάρητες. Βραδύτερον ἐπλάσθησαν Πενᾶται δημόσιοι προστάται τῆς πολιτείας, ὡς οἰκογενείας θεωρουμένης, καὶ ἱδρύθη αὐτοῖς ναός, ἐν ᾧ, κατὰ μίμησιν ἑλληνικήν, παριστάνοντο ὡς οἱ Διόσκουροι καθήμενοι καὶ φέροντες δόρατα. Ε. Κ.

Πεναφέλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Καστιλίας, νῦν Pegnafel καὶ Penafiel. Ν. Σ. Λ.

πένγκο (οὐγγρ.=φλωρίνιον ἢ μετρητὸν χρῆμα. Διεθνὴς συντομία *P.*). Νομισματικὴ μονὰς τῆς Οὐγγαρίας, εἰσαχθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 1925 νόμου, τεθέντος ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1927. Ὑποδιαιρεῖται εἰς 100 *φίλλερ* (καλούμενα ἐνίοτε *χέλλερ* ἢ *γκαρᾶ*) καὶ ἔχει βάρος 0,2923976 γραμμ. χρυσοῦ, τίτλου 0,900 ἤτοι περιεκτικότητα καθαροῦ χρυσοῦ 0,26315789 γραμμ., ἀντιστοιχοῦν ἐν ἰσοτιμίᾳ ἀρτίου πρὸς £ 0,03593. Δρχ. σταθερ. 13,47. Κυκλοφορεῖ εἰς νομίσματα: χρυσᾶ 20, 10 πένγκο· ἀργυρᾶ 5, 2, 1 πένγκο καὶ εἰς τραπεζογραμμάτια τῶν 5, 10, 20, 50, 100, 1000 πένγκο. Ι. Α. Β.

πένγκρ (τὸ) (pingre) *[Ναυτ.]*. Τύπος πλοίου γαλλικοῦ στρογγυλοπρῴρου καὶ στρογγυλοπρύμνου, ἄνευ ἀκροπρῴρου, ἀλλὰ μὲ μικρότατον φάλκην ἀγκωνοειδῆ. Ἡ ἐξάρτια του ποικίλλει, πάντως ὅμως πλησιάζει τὴν τοῦ ὀλλανδικοῦ *κὲτς* (βλ. λ.) καί, κάπως, τοῦ *μαρτήγου*. Σ. Ε. Λ.

Πενγκρὲ (Pingré), ***Ἀλέξανδρος - Γκύ.*** Γάλλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1711—1796). Δεκαεξαετὴς κατετάχθη εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας. Ἀπὸ τοῦ 1735 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Senlis, Chartre καὶ Ρουένη, ἐν τῇ βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς ὁποίας διωρίσθη μέλος αὐτῆς διὰ τὴν ἕδραν τῆς ἀστρονομίας, πιθανῶς λόγῳ τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων, ἃς προσέκτησεν ἐκ τῆς μελέτης ἀρχαίων ἰδίᾳ συγγραμμάτων, καθότι κατεῖχε κατὰ βάθος τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικήν. Ἡ πρώτη ἀστρονομικὴ παρατήρησις τοῦ Πενγκρὲ ἦτο ἡ τῆς ἐκλείψεως τῆς Σελήνης τῷ 1749· ἐκείνη ὅμως ἡ ὁποία τὸν ἀνέδειξεν ὑπῆρξεν ἡ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου τῷ 1753. Κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἡ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων ἐξέλεξεν αὐτὸν ἀντεπιστέλλον μέλος, ἡ δὲ μονὴ τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης ἀνεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Παρισίους καὶ τῷ ἀνέθηκε τὰ καθήκοντα βιβλιοθηκαρίου. Ἀκολούθως, πρὸς χάριν του, ἐπὶ τοῦ πύργου τῆς μονῆς ἱδρύθη μικρὸν ἀστεροσκοπεῖον, προικισθὲν μὲ τηλεσκόπιον 6 ποδῶν, μίαν διόπτραν καὶ ἓν ἐκκρεμές. Εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα προσετέθη κατόπιν τὸ τεταρτοκύκλιον, τὸ ὁποῖον τῷ ἐδάνεισεν ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν. Ἀπὸ τοῦ 1751—1757 ἐξέδιδεν ἀστρονομικὰς ἐφημερίδας πρὸς χρῆσιν τῶν ναυτικῶν. Τῷ 1760 ἐπιχειρεῖ ταξίδιον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν νῆσον Ροδριγκέζ, παρατηρεῖ ἐκεῖθεν τὴν διάβασιν τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου τὴν 5ην Ἰουνίου 1761. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὑπελόγισε τὴν ἡλιακὴν παράλλαξιν· ἡ τιμὴ ὅμως τῶν 10'', τὴν ὁποίαν εὗρεν, ἦτο μεγαλυτέρα τοῦ δέοντος, δι' ὃ ἀναχωρεῖ τῷ 1768 εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Δομινίκου πρὸς παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ ἐπιτυχία του ὑπῆρξε σχεδὸν πλήρης, διότι εὗρεν ὡς παράλλαξιν τοῦ Ἡλίου 8'',75, ἤτοι κατὰ 0'',05 μόνον μικροτέραν τῆς ἤδη γενικῶς παραδεδεγμένης.

Πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ταξιδίων ὁ Πενγκρὲ ἐξετέλεσε καὶ διάφορα ἄλλα (1767 καὶ 1771—1772). Ὁ Πεγκρὲ ἠσχολήθη εἰς τὰ χρονολογικὰ ζητήματα. Σπουδαιότατον ἔργον του ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάληψις τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ἐκλείψεων κατὰ τοὺς δέκα ὀκτὼ μ. Χ. αἰῶνας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Lacaille, καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν σχετικῶν πινάκων διὰ τοὺς δέκα π. Χ. αἰῶνας. Τὸ σπουδαιότατον τῶν συγγραμμάτων του ὑπῆρξεν ἡ «Κομητογραφία, ἢ πραγματεία περὶ τῆς ἱστορίας τῶν κομητῶν» εἰς δύο τόμους (1783—1784). Προσέτι, πλὴν διαφόρων ὑπομνημάτων δημοσιευθέντων εἰς τὰ «Recueils de l'Académie», ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα συγγράμματα, ὡς τὸ περὶ ἱστορίας τῆς ἀστρονομίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, τὸ ἔργον τοῦ Μανιλλίου καὶ τοῦ Ἀράτου (1786) κτλ. Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Πένεβα ***Ντόρα***. Σύγχρονος Βουλγαρὶς ποιήτρια (βλ.λ. *Γκάμοτ* Ντόρα Πένεβα).

Πένεκε *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Ἀν Θράκῃ καὶ τῷ νομῷ Σαράντα Ἐκκλησιῶν χωρίου *Πινακᾶς* (βλ. λ.).

πενέλλα (ἡ) (Penella) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *λερνεϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ θαλάσσια ζῷα, παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

Πενέσται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ὀνομάζονται οὕτως ἐκεῖνοι, οἵτινες ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Θεσσαλούς, ὅτε οὗτοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Αἰολίδος ἢ τοῦ Πελασγικοῦ Ἄργους, ἐξωσθέντες ὑπὸ τῶν βορειοτέρων Ἰλλυριοπελασγῶν. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ἐκείνην τῶν Θεσσαλῶν ἐτράπησαν πρὸς νότον ὅσοι δὲν ἠθέλησαν νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν θέσιν Θετταλοικετῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Μάγνητες, οἱ ὁποῖοι διαβάντες εἰς Κρήτην ἵδρυσαν τὴν κρητικὴν Μαγνησίαν. Ε. Γ.

Πενέσται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΑ. Ἰλλυρίας, κατοικῶν δεξιὰ τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ, ἐπὶ τῶν ὀρέων τὰ ὁποῖα ἐχώριζον τὴν χώραν των ἀπὸ τῆς Παιονίας καὶ Δαρδανίας. Α. Θ. Σ.

πενεστεία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ κατάστασις καὶ ἡ τάξις τῶν *πενεστῶν*, δηλαδὴ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ δουλοπαροίκων, ὁμοίων που πρὸς τοὺς εἵλωτας τῆς Λακωνικῆς, τοὺς Ἀφαμιώτας καὶ Κλαρώτας τῆς Κρήτης καὶ τοὺς θῆτας τῆς Ἀττικῆς. Ἡ πενεστεία ἀπετέλει ἐν τῇ ἀρχαιότητι τάξιν μεσάζουσαν μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν ἐκ γενετῆς δούλων. Ε. Κ.

πενετρόμετρον (τό). Ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς σκληρότητος ἢ τοῦ πλαστικοῦ τῶν ἀσφάλτων. Ἡ διεισδυτικότης ἢ σκληρότης τῆς ἀσφάλτου εἰς ὡρισμένην θερμοκρασίαν μετρεῖται εἰς δέκατα τοῦ χιλιοστοῦ διὰ τῆς ἐμβυθίσεως ἐντὸς αὐτῆς μιᾶς βελόνης καθωρισμένων διαστάσεων καὶ γνωστῆς ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 2, ἐφ' ἧς ἐνεργεῖ ὡρισμένον βάρος ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Γενικῶς ἡ μέτρησις ἐκτελεῖται εἰς 25°Κ. ἐπὶ 5'', τῆς βελόνης φερούσης βάρος 100 γραμμαρίων. Ἡ μέτρησις δίδει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ εἰς 0°Κ, 200 γραμ. βάρος, 60'', ἢ εἰς 46,1°Κ, 50 γραμ. βάρος, 5''. Ἡ κανονικὴ δοκιμασία δίδει συνήθως ἀριθμοὺς ἀπὸ 20 ἕως 210, δέκα δὲ βαθμοὶ πενετρομέτρου ἀντιστοιχοῦν πρὸς 1mm. Μέχρι τοῦ 60 ἐπιτρέπεται ὡς ἀνοχὴ μία διαφορὰ 10, ἀπὸ τοῦ 60 μέχρι τοῦ 100 20, ἀπὸ τοῦ 100 δὲ καὶ πέραν 30. Οὕτω θὰ καθορισθῇ μία ἄσφαλτος ὡς ἔχουσα διεισδυτικότητα 10—20, 80—100 καὶ 150—180.

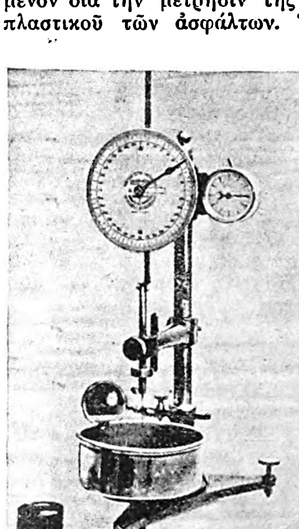

Πενετρόμετρον.

Ἡ διεισδυτικότης τῆς ἀσφάλτου ἔχει οὐσιώδη

Digitized by Google

σημασίαν, καθότι αὕτη πρέπει νὰ συμβιβάζηται πρὸς τὸν τύπον τοῦ ὁδοστρώματος, τὸ ὁποῖον θὰ συνδέση ἡ ἄσφαλτος, καθὼς καὶ πρὸς τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τοῦ τόπου καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ὁδοστρώματος κυκλοφορίαν. Οὕτω διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔχουν ὁρισθῆ αἱ ἑξῆς διεισδυτικότητες διὰ τοὺς διαφόρους τύπους ὁδοστρωμάτων:

Τύπος ὁδοστρώματος	*Διεισδυτικότης ἀσφάλτου*
Μακάσφαλτος (ἐμποτισμὸς ἢ ἀσφαλτικὸν σκυρόδεμα)	30-40
Ἡμιμακάσφαλτος (ἡμιεμποτισμὸς)... ...	30-40
Γρανιτάσφαλτος (ἀσφαλτικὸν κονίαμα) .	20-30
Ἐπαλείψεις ἁπλαῖ ἢ διπλαῖ......	80-100

Ι. Γ. Μ.

Πένεφ, *Μπογιάν*. Βούλγαρος φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Σιοῦμεν (1882—1927). Ἐνωρίτατα ἐγνωρίσθη μὲ τὴν πολωνικὴν λογοτεχνίαν, ἐπανελθὼν δ' εἰς Βουλγαρίαν ἠσχολήθη κυρίως εἰς κριτικὰς μελέτας ἐπὶ τῆς νεοβουλγαρικῆς λογοτεχνίας. Τῷ 1908 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν σλαυϊκῶν φιλολογιῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σόφιας, θέσιν ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Πένεφ ἀφῆκεν ἀξιολόγους ἱστορικοφιλολογικὰς μονογραφίας ἐπὶ τῆς νέας βουλγαρικῆς λογοτεχίας. Κεφαλαιῶδες ἔργον του εἶναι ἡ δεκάτομος «Ἱστορία τῆς νεοβουλγαρικῆς λογοτεχνίας» ἀπὸ τοῦ Παϊσίου καὶ ἐντεῦθεν, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1930. Τ. Β.

Πένζα (Penza) *[Γεωγρ.]*. Κυβερνεῖον καὶ πόλις τῆς Ρωσίας. Τὸ κυβερνεῖον ἔχει ἔκτασιν 45.903 τ. χλμ. καὶ 2.207.668 κατ. Ἀποτελεῖ μέρος τοῦ κεντρικοῦ ρωσικοῦ ὑψιπέδου, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ κυβερνείῳ τούτῳ φθάνει τὸ ὕψος τῶν 270 μ. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν κυριώτεροι εἶναι οἱ Μόκσα, Ὄκα, Σοῦρα καὶ Χόπερ. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Πένζα καὶ Σοῦρα. Κάτ. 91.200. Ἔχει ἐργοστάσια χάρτου καὶ πυρείων. Γ. Ι. Β.

Πενζὰνς (Penjance) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λουτρόπολις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ Κόρνουαλλ. Κάτ. 11.342 (1931). Ἡ πόλις ἔχει πολλὰ μουσεῖα, βιβλιοθήκην καὶ σχολὴν Καλῶν τεχνῶν.

πενήντα· δημοτ., ἀντὶ *πεντήκοντα* (βλ. λ.).

Πενήντα, τὰ *Βράχια τοῦ*—*[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Αἰγίνης (πλάτ. 37°43′ 40″ Β., μῆκ. 23°32′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), νότιον κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Ἁγία Μαρίνα. Σ. Ε. Λ.

πενηνταράκι (τό)· μέτρον χωρητικότητος πεντήκοντα δραμίων ὑγροῦ, *πενηντάρι*: «πενηνταράκι τοῦ κρασιοῦ, — τοῦ λαδιοῦ, — τοῦ πετρελαίου»· || μεταλλικὸν κέρμα ἀξίας πεντήκοντα λεπτῶν, *πενηντάρι*.

πενηντάρης (ὁ), θηλ. —*άρα*· δημοτ. ὁ ἔχων ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν, πεντηκοντούτης.

πενηντάρι (τό)· δημοτ., πεντήκοντα μονάδες ἑνὸς πράγματος: «ἕνα πενηντάρι ἀβγά»· || χαρτονόμισμα πεντήκοντα δραχμῶν· || *πενηνταράκι* (βλ. λ).

πενηνταριὰ (ἡ)· δημοτ., πεντήκοντα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον, πάντοτε μετὰ τοῦ *καμμιά*: «δάνεισέ με καμμιὰ πενηνταριὰ δραχμές».

πενηντάρικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ ἔχων ἀξίαν πεντήκοντα λεπτῶν ἢ δραχμῶν· || ***πενηντάρικο*** (τό)· ὡς οὐσ., χαρτονόμισμα τῶν πεντήκοντα δραχμῶν.

πένης, —*ητος* (ὁ)· ὁ μόλις ἀποζῶν διὰ τῆς ἐργασίας του, ὁ μὴ ἔχων ἱκανὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὁ ἐνδεής, ὁ στερούμενος.

πενθειοφαίνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἑτεροκυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

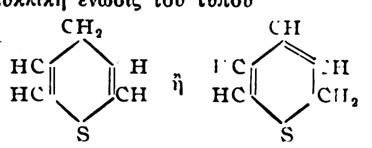

Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι γνωστή, εἶναι ὅμως γνωστὰ πολλὰ παράγωγα αὐτῆς. Σ. Γ.

—**Πενθέκτη *σύνοδος***· βλ. *σύνοδος*.

πενθερὰ (ἡ)· ἡ μήτηρ τοῦ συζύγου ἢ τῆς συζύγου ἐν σχέσει πρὸς τὸν γαμβρὸν ἢ τὴν νύμφην, *πεθερά*.

πενθερικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πενθερὸν ἢ τὴν πενθεράν, ὁ τοῦ πενθεροῦ ἢ τῆς πενθερᾶς, βλ. καὶ *πεθερικός*.

πενθερὸς (ὁ)· ὁ πατὴρ τοῦ συζύγου ἢ τῆς συζύγου ἐν σχέσει πρὸς τὸν γαμβρὸν ἢ τὴν νύμφην, *πεθερός*.

Πενθερουδάκις. Ὄνομα πατριωτικῆς οἰκογενείας ἐκ Ροδακίνου τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι εἶναι: — 1) ***Χαραλάμπης***. Γεννηθεὶς ἐν Ροδακίνῳ περὶ τὸ 1830, ἐγκατεστάθη ὡς ἔμπορος ἐν Ρεθύμνῃ. Τῷ 1866 διετέλεσεν ὁπλαρχηγὸς καὶ πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας του καὶ συνηγωνίσθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Μανουσογιαννάκι καὶ Μικοστρατῆ. Τῷ 1877 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης. Ἀπέθανε τῷ 1904. — 2) ***Ἰωάννης***. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, πληρεξούσιος καὶ ὁπλαρχηγὸς ἐπαρχίας Ρεθύμνης. — 3) ***Χαραλάμπης***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, φονευθεὶς ἐν Ἀρμενοχάμπῳ Ρεθύμνης τῷ 1878. Ε. Γ.

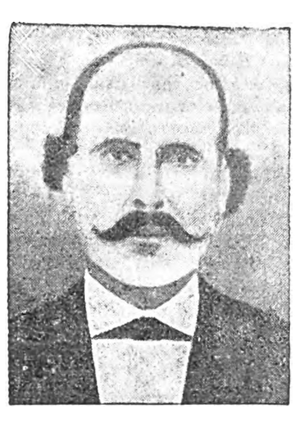

Χαραλάμπης Πενθερουδάκις.

Πενθεσίλεια *[Μυθολ.]*. Ἡρωϊκὴ βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων, θυγάτηρ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ὀτρήρης. Λήγοντος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἦλθεν εἰς Τροίαν ἄγουσα στρατεύματα γυναικῶν πρὸς βοήθειαν τοῦ Πριάμου. Ἐπολέμησε νικηφόρως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, συγκρουσθεῖσα δὲ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἐφονεύθη ἐνδόξως μαχομένη. Σκυλεύων ὁ ἥρως τὴν ὡραίαν ἀντίπαλόν του, τοσοῦτον ἐθέλχθη ὑπὸ τῆς καλλονῆς της, ὥστε αἰσθανθεὶς δι' αὐτὴν σφοδρὸν ἔρωτα ἀνελύθη εἰς δάκρυα καὶ μετεμελήθη διὰ τὸν φόνον, τὸν δὲ δειλὸν Θερσίτην, ὑβρίσαντα τὸ πτῶμά της, ἐφόνευσε. Κατά τινα μεταγενεστέραν παράδοσιν ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχεν ἀγαπήσει ζῶσαν ἔτι τὴν ἡρωΐδα καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν ὀνόματι Κάϋστρον. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Πενθεσίλεια ἐφόνευσε τὸν Ἀχιλλέα, ἀλλ' οὗτος ἀναζήσας, τῇ θελήσει τοῦ Διός, παρακληθέντος ὑπὸ τῆς Θέτιδος, κατέβαλε τὴν Ἀμαζόνα. Βραδύτερον, ὅτε αἱ Ἀμαζόνες ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς νήσου Λευκῆς, ἔνθα ἡ Θέτις εἶχε τοποθετήσει τὴν σποδὸν τοῦ Ἀχιλλέως, ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὰς τὸ φάσμα τοῦ ἥρωος, ἐκ τοῦ ὁποίου ταραχθέντες οἱ ἵπποι κατέρριψαν καὶ κατεπάτησαν τὰς πολεμιστρίας.

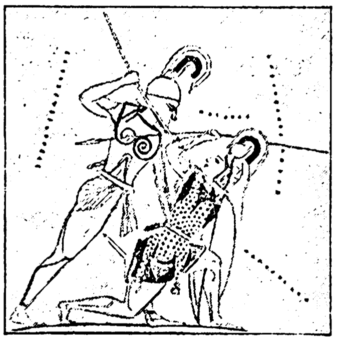

Ἀχιλλεὺς καὶ Πενθεσίλεια.
[Ἀγγειογραφία τοῦ Ἐξεκία ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου.]

Μὲ τὸν μῦθον τῆς Πενθεσιλείας ἠσχολήθησαν διάφοροι καλλιτέχναι καὶ ποιηταί. Ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου ὑπάρχει ἡ περίφημος «κύλιξ τῆς Πενθεσιλείας», εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὁποίας παριστάνεται ὁ φόνος τῆς ἡρωΐδος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Εἰκονίζεται ἐπίσης ἡ Πενθεσίλεια μετὰ Μαινάδος εἰς πήλινον ἀλάβαστρον εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνολογικὸν μουσεῖον. Ὡσαύτως κατεῖχε θέσιν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἡρώων εἰς μεγάλην εἰκόνα τοῦ Πολυγνώτου, ἔχουσαν θέμα τὴν Νέκυιαν τῆς Ὀδυσσείας καὶ κοσμοῦσαν τὴν Λέσχην τῶν Κνιδίων εἰς τοὺς Δελφούς, ἔνθα ἀπεικονίζετο κρατοῦσα σκυθικὸν τόξον καὶ φέρουσα ἐπὶ τῶν ὤμων δέρμα παρδάλεως (*Παυσ.* Χ. 31.8), καθὼς καὶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ὀλυμπία ἀγάλματος τοῦ Διός. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (1804) ὁ Γερμανὸς ποιητὴς Kleist συνέθεσε τραγῳδίαν, λαβὼν ὡς βάσιν τὸν περὶ τὴν Πενθεσίλειαν μῦθον. Π. Α. Ρ.

Πενθεὺς *[Μυθολ.]*. Βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ Κάδμου Ἀγαύης καὶ τοῦ Ἐχίονος. Μὴ ἀναγνωρίζων ὡς θεὸν τὸν Διόνυσον καὶ καταφρονῶν τὴν λατρείαν αὐτοῦ, κατεδίωξε τὰ πρὸς τιμήν του τελούμενα ὄργια, αὐτὸν δὲ τὸν Διόνυσον ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ περὶ τὰς Θήβας διατρίβοντα, ἀφεθέντα νὰ συλληφθῇ, ἐνέκλεισεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, νομίζων ὅτι κρατεῖ ξένον τινὰ ἐκ Λυδίας ἐλθόντα καὶ εἰσαγαγόντα εἰς τὰς Θήβας τὴν βακχικὴν λατρείαν. Ὁ Διόνυσος, θέλων νὰ τιμωρήσῃ διὰ τοῦτο τὸν Πενθέα, ἀφοῦ ἐξῆλθε τῶν ἀνακτόρων καταστρέψας αὐτὰ διὰ σεισμοῦ, πείθει τὸν διώκτην του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ἵνα ἴδῃ τὰς ἐκεῖ βακχευούσας Θηβαίας. Ὁ Πενθεὺς εὑρίσκει τὰς Βάκχας εἰς Σκῶλον καί, ἵνα ἀσφαλῶς κατοπτεύσῃ αὐτάς, ἀνέρχεται εἰς τοὺς κλάδους ἐλάτης τινός, γενόμενος ὅμως ἀντιληπτὸς καὶ ἐκληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐξάλλων ἐκ τῆς βακχικῆς παραφορᾶς γυναικῶν ὡς ἄγριόν τι θηρίον κατακρημνίζεται καὶ οἰκτρότατα διαμελίζεται, ἰδίως ὑπὸ τῆς μητρός του Ἀγαύης καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Ἰνοῦς καὶ Αὐτονόης, αἵτινες ἡγοῦντο τῶν βακχικῶν θιάσων. Π. Α. Ρ.

πενθημερία (ἡ)· διάστημα πέντε ἡμερῶν: «μισθοδοτεῖται κατὰ πενθημερίαν».

πενθήμερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ περιλαμβάνων διάστημα πέντε ἡμερῶν: «πενθήμερος προθεσμία»· || ***πενθήμερον*** (τό)· ὡς οὐσ., *πενθημερία* (βλ. λ).

πενθημιμερὴς *τομὴ* (ἡ) *[Μετρ.]*· βλ. λ. *ἑξάμετρος* δακτυλικός.

πενθηφορῶ (—*έω*)· φορῶ πένθιμα ἐνδύματα, μελανειμονῶ.

Πενθίλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα τῆς Λέσβου, ὀνομασθὲν ἀπὸ τοῦ Πενθίλου υἱοῦ Ὀρέστου, ὅτε οὗτος ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν κατέλαβε τὴν νῆσον, 60 ἔτη πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἐπὶ κεφαλῆς ἀποίκων Αἰολέων. Α. Θ. Σ.

Πενθιλίδαι (οἱ). Παλαιὸν ἀριστοκρατικὸν γένος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μυτιλήνῃ, ἀνάγον τὴν ἀρχήν του εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν *Πενθίλον* (βλ. λ.) Αἰολεῖς ἀποίκους. Ἐξέπεσε τῆς ἐξουσίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πιττακοῦ ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτοῦ μέλη (νεώτερός τις *Πενθίλος* κ. ἄ.) ἐφονεύθησαν τότε ὑπὸ τῶν στασιαστῶν Μεγακλέως, Σμέρδιος κ. ἄ. (*Ἀριστοτ.* Πολιτικ. Ε′ η′ 13). *Πενθιλίδας* ἀναφέρουν τινὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐν Εὐβοίᾳ, ὅπου παρέμειναν κατὰ τὸν πρὸς Λέσβον πλοῦν τῶν ὑπὸ τὸν Πενθίλον ἀποίκων. Π. Ν. Π.

Πενθίλος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως, σχετιζόμενος μὲ τὸν εἰς Λέσβον παλαιότατον αἰολικὸν ἀποικισμόν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀρέστου καὶ Ἠριγόνης (θυγατρὸς τοῦ Αἰγίσθου), πατὴρ τοῦ Ἀρχελάου ἢ Ἐχέλα καὶ τοῦ Δαμασίου καὶ πάππος τοῦ Γρᾶ καὶ Ἀγωρίου. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Περικλυμένου καὶ πατὴρ τοῦ Βώρου (*Παυσ.* Β′ ιη′ 8) ἢ ἔγγονος τοῦ Περικλυμένου (ἀπόγονος τοῦ Δευκαλίωνος) καὶ υἱὸς τοῦ Βώρου καὶ τῆς Λυσιδίκης, συζευχθεὶς τὴν Ἀγχιρόην, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τὸν Ἀνδρόπομπον (Fragm. Hist. Graec. I 47). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐγκαταλείψας τὸν πατρικὸν θρόνον, κατώρθωσε κατὰ Στράβωνα (Γεωγρ. ΙΓ′ 582) νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Θρᾴκης 60 ἔτη πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ κεφαλῆς ἀποίκων Αἰολέων (συνεχισθέντος τοῦ πρὸς Λέσβον ἀποικισμοῦ παρὰ τῶν υἱῶν του). Κατ' ἄλλους, ὁ ἴδιος ἐπεράτωσε τὸν ὑπὸ τοῦ πατρός του ἀρξάμενον ἀποικισμὸν φθάσας μέχρι Λέσβου. Ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἐν Λέσβῳ γένος τῶν *Πενθιλιδῶν* (βλ. λ.), τὸ ὄνομα τῆς λεσβιακῆς πόλεως *Πενθίλη* καὶ τὸ ἐν Λέσβῳ ἀπαντῶν ἀνδρωνύμιον *Πενθίλος* (Πρβλ. καὶ λ. *Μυτιλήνη* τόμ. ΙΖ′ σελ. 931β). Π. Ν. Π.

— **Πενθίλος** *[Μυθολ.]*. Πελοποννήσιος ἥρως, υἱὸς τοῦ Νηλείδου Περικλυμένου, ἀδελφοῦ τοῦ Νέστορος, καὶ πατὴρ τοῦ Βώρου, ἐξωσθεὶς ἐκ Μεσσηνίας ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν (*Παυσ.* Β, 18, 8). Α. Θ. Σ.

— **Πενθίλος**. Λέσβιος, ἀδελφὸς τοῦ Δράκοντος καὶ πενθερὸς τοῦ φιλοσόφου Πιττακοῦ (*Διογ. Λαέρτ.* Α′ δ′ 8). Π. Ν. Π.

πένθιμος (ὁ, ἡ), —*ον*. ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πένθος, ὁ δηλωτικὸς πένθους: «πένθιμος συνοδεία» «πένθιμα ἐνδύματα»· || μεταφ., κατηφής: «πένθιμον ὕφος».

— **πένθιμος *ἐνιαυτὸς*** *[Ἀστ. Δίκ.]*. Ἡ μέριμνα πρὸ τῆς ἀβεβαιότητος τῆς πατρότητος τοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς τεχθησομένου τέκνου καὶ ἀποφυγῆς τῆς συγχύσεως τῆς γονῆς κυρίως, καὶ κατὰ δεύτερον καὶ ἥσσονα λόγον ἡ εὐπρέπεια, ἡ ὑποχρεοῦσα τὴν

Πενθεὺς καὶ Μαινάδες.
[Παράστασις ἀρχαίας πυξίδος τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου.]

Digitized by Google

γυναῖκα νὰ πενθήσῃ χρόνον τινά, ἐπέβαλον τὴν διάταξιν τοῦ κωλύματος τοῦ δευτέρου αὐτῆς γάμου ἐντὸς τοῦ πρώτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἔτους. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον τὸ κώλυμα διήρκει ἐπὶ δέκα μόνον μῆνας, ὅσοι ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον τῆς κυοφορίας ὅριον. Ὁ πένθιμος ἐνιαυτὸς δὲν ἀποτελεῖ καὶ κώλυμα μνηστείας, ὑφίσταται δὲ τὸ κώλυμα διὰ τὸν ἴδιον δικαιολογικὸν λόγον καὶ λυομένου τοῦ γάμου οὐχὶ διὰ τοῦ θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ διαζυγίου. Αἱ συνέπειαι τῆς μὴ τηρήσεως τοῦ πενθίμου ἐνιαυτοῦ, ἐγκύρου ὄντος τοῦ παρὰ τὴν παράβασιν αὐτοῦ τελεσθέντος γάμου, εἶναι: α) Ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας, ἀργοῦσα νῦν. β) Ἡ ἀπώλεια ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς παντὸς ὅ,τι ἔλαβεν αὕτη παρὰ τοῦ προτέρου ἀνδρός, ὑπὲρ τῶν τούτου τέκνων, γονέων, πάππων, ἀδελφῶν καὶ τέλος τοῦ δημοσίου. γ) Ἡ ἀδυναμία αὐτῆς νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τελευταίας διατάξεως, διὰ κληρονομίας δὲ ἐκ τοῦ νόμου παρὰ συγγενῶν πέραν τοῦ τρίτου βαθμοῦ. δ) Ἡ ἀδυναμία αὐτῆς ὅπως παραχωρήσῃ εἰς τὸν νέον σύζυγον πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τῆς περιουσίας της. Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα χωροῦν καὶ ἐὰν ἡ χήρα ἢ ἡ διεζευγμένη συνῆψε σαρκικὰς σχέσεις γονίμους ἄνευ γάμου πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ ἔτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Windscheid* (§ 512 σελ. 85).—*Wangerow*, (I § 227).—*Παπαρρηγοπούλου*, Οἰκογενειακὸν (§ § 20, 21, 22).—*Καλλιγᾶ*, Οἰκογενειακὸν (§ § 30 καὶ 167).—*Κρασσᾶ*, Οἰκογενειακὸν (§ § 45, 61. 183), Κληρονομικὸν (§ § 17, 22).

Κ. Γ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ

πενθίνη (ἡ) (Penthina) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλατυνομιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Δ. Ν. Π.

πένθος,—*ους* (τό)· λύπη, θλῖψις ἰσχυρὰ συνήθως ἕνεκα θανάτου· || τὸ διάστημα καθ' ὃ τηρεῖ τις τυπικὸν πένθος: «ἔχουν πένθος καὶ δὲν ἑορτάζουν»· || τὸ ἐξωτερικὸν σημεῖον πρὸς δήλωσιν τοῦ πένθους, οἷον ἐπὶ τοῦ βραχίονος, ἐπὶ τοῦ πίλου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἐξεδήλωσε καὶ ἐκδηλώνει τὴν θλῖψιν, τὴν ἀπελπισίαν, τὸν φόβον καὶ τὸν σεβασμὸν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ προσφιλοῦς του προσώπου, ποικίλλει κατὰ λαοὺς καὶ κατὰ ἐποχὰς καὶ ἀποτελεῖ περίπλοκον σύστημα πράξεων καὶ ἐθίμων. Πλὴν τῶν ἀνθρωποθυσιῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ θανόντος, αἵτινες ἀναμφισβητήτως ἀπετέλεσαν ἔθιμον πλείστων λαῶν κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα καὶ διετηρήθησαν μέχρι σήμερον παρά τισιν ἀπολιτίστοις λαοῖς, τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ πένθους ἔθιμα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας. Πρῶτον εἰς ἔθιμα ἀποτελοῦντα ἄρνησιν τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρησίας τῶν ζώντων καὶ οἱονεὶ ἐκδήλωσιν ἐπιθυμίας ὅπως οἱ ζῶντες ἀκολουθήσουν τὸν ἀποθανόντα: ἔντονοι θρῆνοι καὶ κοπετοί, ἀκρωτηριασμοὶ τοῦ σώματος, ἀπόσπασις τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, ξέσχισμα τῶν παρειῶν διὰ τῶν ὀνύχων ἢ ὀξέων ὀργάνων, ἀποκοπὴ τῶν δακτύλων, ἐξόρυξις τῶν ὀδόντων κλπ. καὶ γενικῶς πράξεις στρεφόμεναι κατὰ της ὑγείας καὶ σωματικῆς ἀκεραιότητος τῶν πενθούντων, ἀποτέλεσμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μανιακῆς καταστάσεως τοῦ θυμικοῦ ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς λύπης, καὶ θεωρούμεναι ὡς ἀρεστὴ διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ νεκροῦ θυσία. Δεύτερον εἰς ἔθιμα διαρκείας τινὸς καὶ νηφαλιωτέρας ἐκτελέσεως, συνιστάμενα εἰς τὴν τήρησιν ἐπί τι διάστημα μετὰ τὸν θάνατον ὡρισμένης συμπεριφορᾶς καὶ διαίτης: ἀποχὴ ἀπὸ πάσης συνήθους βιοτικῆς πράξεως, ἀποχὴ ἀπὸ χρήσεως ὡρισμένων τροφῶν ἢ ὁλοκληρωτικὴ νηστεία κλπ. Τρίτον εἰς ἔθιμα ἐξωτερικοῦ χαρακτῆρος, δι' ὧν οἱ πενθοῦντες διαφοροποιοῦν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, βάφοντες τὸ δέρμα των, ἢ γυμνούμενοι (ἄγριοι), φέροντες εὐτελῆ ἐνδύματα ἢ ἐνδύματα ὡρισμένου χρώματος (λευκὰ ἢ μέλανα) καὶ μεταβάλλοντες οὕτω τὴν ἐμφάνισίν των, κείροντες ἢ ἀφήνοντες τὸν πώγωνα καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς κλπ. Τὰς τρεῖς ταύτας κατηγορίας ἐθίμων συναντῶμεν καὶ παρὰ τῷ νεοελληνικῷ λαῷ: ἐντόνους θρήνους, ἀποχὴν ἀπὸ ὡρισμένας τροφὰς χαρμοσύνου χαρακτῆρος (γλυκά, βασιλόπιτταν, ᾠὰ τοῦ Πάσχα κλπ.), διατήρησιν τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, χρῆσιν μελανῶν ἐνδυμάτων κλπ. [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὰ κατὰ τὴν τελευτήν, ἐν «Λαογραφικοῖς Συμμείκτοις», τόμ. Γ'.] —Ω.

—*[Ἐθιμ.]* Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ διερμηνεύωνται τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἐμπνέει ἡ ἀπώλεια τῶν οἰκείων διὰ σημείων ὁρατῶν ἀνευρίσκεται εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Παρά τισι λαοῖς εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς λύπης ἀναμιγνύονται ἀπάνθρωπα ἔθιμα: ἀκρωτηριασμοί, μαστιγώσεις, μάλιστα ἀνθρωποθυσίαι. Οἱ Ἑβραῖοι ἔσχιζον τὰ ἱμάτιά των. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐξύριζον τὰς ὀφρῦς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν ἀνιόντων συγγενῶν. Οἱ Ἕλληνες ὡσαύτως· ἐπὶ πλέον ἐμελανειμόνουν, τοὐλάχιστον διὰ τὴν κηδείαν. Παρὰ Ρωμαίοις τὸ πένθος δὲν ἦτο ἡ ἠθικὴ ὑποχρέωσις διὰ τοὺς ἄνδρας· μόνον αἱ γυναῖκες ὑπεχρεοῦντο αὐστηρῶς νὰ πενθοῦν ἔργῳ· ἐπὶ ἓν ἔτος δὲν ἔφερον κοσμήματα. Αἱ μητέρες ἐπένθουν τὰ τέκνα των φέρουσαι ἱμάτια οὐρανόχροα. Ἐτηρήθησαν πένθη δημόσια, εἴτε λόγῳ γεγονότων ἀτυχῶν, εἴτε λόγῳ ἀπωλείας ταγοῦ. Πρῶτον τοιοῦτον πένθος τὸ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Αὐγούστου. Ἐν Γαλλίᾳ, μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πένθος δὲν ἐτηρεῖτο. Εἰς τὴν παλαιὰν μοναρχικὴν κοινωνίαν ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπενθηφόρει· περιεβάλλετο τὴν πορφύραν ἀμέσως μετὰ τὴν κήδευσιν τοῦ προκατόχου του. Ὁ μέγας καγκελλάριος δὲν ἐπενθηφόρει διὰ κανένα, οὔτε διὰ τοὺς γονεῖς του. Τοὐναντίον ἡ χήρα βασίλισσα ἔδει νὰ παραμείνῃ ἐπὶ ἔτος εἰς τὸν θάλαμόν της, ἐμπεπετασμένον μὲ μαῦρον ὕφασμα. Αἱ λοιπαὶ δέσποιναι μόνον ἐπὶ 40 ἡμέρας. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἱ ἄνδρες μελανειμονοῦν. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ καρδινάλιοι ἔχουν ὡς χρῶμα πένθους τὸ ἰῶδες. Ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τὸ μαῦρον· οἱ Μουσουλμᾶνοι τὸ κυανοῦν ἢ τὸ ἰῶδες· οἱ Ἀβησσυνοὶ τὸ τεφρόχρουν· οἱ Ἰάπωνες καὶ πολλοὶ Κινέζοι τὸ κυανοῦν. Οἱ ἄνδρες, συνήθως, δὲν μελανειμονοῦν, φέροντες ἁπλῶς κρέπιον περὶ τὸν πῖλον ἢ περὶ τὸν βραχίονα. Οἱ ἀξιωματικοὶ μόνον περὶ τὸν βραχίονα. Οἱ ἀξιωματικοὶ μόνον περὶ τὸν βραχίονα. Αἱ γυναῖκες πενθηφοροῦν πολὺ αὐστηρότερα, προσθέτουσαι εἰς τὰ μαῦρα ἱμάτια μαῦρον πέπλον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος διὰ τὸν σύζυγον, κατὰ τοὺς πρώτους ἓξ μῆνας διὰ τοὺς γονεῖς. Ἡ σημαία πενθεῖ μεσίστιος ἄνευ μαύρης γάζης. Εἰς αὐλικὸν πένθος δύναται νὰ ὁρισθῇ διάλειψις ἢ διακοπή. Τὸ πένθος ἦτο μακροχρονιώτερον ἄλλοτε· τώρα διαρκεῖ πολὺ ὀλιγώτερον καὶ εἶναι ὀλιγώτερον αὐστηρόν. Τ. Δ.

Πενθύλος. Στρατηγὸς τῶν Παφίων, υἱὸς τοῦ Δημονόου, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ 480 π. Χ. ἐπὶ κεφαλῆς δώδεκα πλοίων. Ἀπολέσας τὰ ἕνδεκα ἐξ αὐτῶν παρὰ τὴν Σηπιάδα ἄκραν συνεπείᾳ τρικυμίας, ἔπλευσε μετὰ τοῦ ὑπολειφθέντος εἰς τὸν ἐν Ἀρτεμισίῳ ναυλοχοῦντα ἑλληνικὸν στόλον, ἐκλαβὼν αὐτὸν ὡς τὸν περσικόν, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπεστάλη δέσμιος εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἰσθμὸν (*Ἡροδ.* VII, 195). Α. Θ. Σ.

πενθῶ (—*έω*)· ἔχω πένθος, διατελῶ ἐν θλίψει, ἐν βαρυθυμίᾳ: «πενθεῖ τὸν θάνατον προσφιλοῦς φίλου»· || διατελῶ ἐν πένθει, τηρῶ καὶ ἐξωτερικῶς τὸ νενομισμένον πένθος: «ἐπένθησεν ἐπὶ ἓν ἔτος».

Πένια (Peña), ***Μανουὴλ-Πέτρος ντὲ*** —. Παραγουαϊανὸς δημοσιολόγος καὶ πολιτικὸς (1811—1867). Δεκαεπταετὴς ἐφυλακίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ δικτάτωρος Φράσια, διότι διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς δικτατωρίας του. Τῷ 1843 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Λόπες ἀπεσταλμένος εἰς Ἀργεντινήν, ἀλλὰ βραδύτερον, διαφωνήσας πρὸς τὰς δικτατωρικὰς μεθόδους τοῦ Λόπες, ἐξεπατρίσθη (1857), μεταβὰς εἰς Μπουένος Ἄϋρες, ὁπόθεν ἤρχισε σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τῶν δικτατωρικῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας ἐνεκαινίασαν οἱ Λόπες (πατὴρ καὶ υἱός). Αἱ διατριβαὶ καὶ τὰ ἄρθρα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς βιβλίον ἐκδοθὲν τῷ 1865. Γ. Ι. Β.

—**Πένια** (Peña), ***Μιχαήλ***. Βενεζουελανὸς πολιτικὸς (1781—1833). Ἔλαβε μέρος (1811) εἰς τὸ κίνημα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βενεζουέλας, ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν Κάρακας συνελεύσεως, καὶ τῷ 1821 τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς Κούκουτα, ὑπογράψας ὡς πρόεδρος τοῦ σώματος τούτου τὸν πρῶτον καταστατικὸν χάρτην τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας. Κατόπιν ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Ὀκάνια, συνετάχθη πρὸς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὸ χωριστικὸν κίνημα, καὶ ὅταν τοῦτο ἐπέτυχε (διασπασθείσης τῆς ἑνώσεως τῆς Βενεζουέλας μετὰ τῆς Κολομβίας), ὁ Πένια ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων βοηθῶν τοῦ στρατηγοῦ Πάεθ. Γ. Ι. Β.

—**Πένια** (Peña) ***Ντιὰζ ντὲ λὰ*** —· βλ. λ. *Ντιὰζ* ντὲ λὰ Πένια.

—**Πένια** (Peña), ***Ρόκε***· βλ. *Σάενς-Πένια*.

—**Πένια ὐ Γκόνι** (Peña y Goñi), ***Ἀντώνιος***. Ἱσπανὸς λόγιος καὶ μουσικὸς κριτικὸς (1846—1896). Ἔγραψε: «Τὸ ἱσπανικὸν μελόδραμα καὶ ἡ δραματικὴ μουσικὴ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα» (1881), «Οἱ ἀρχιτραγουδισταὶ τῆς Νυρεμβέργης» (1893) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

πενία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ πένητος, ἡ ἀνεπάρκεια τῶν πόρων τῆς ζωῆς, ἔνδεια, στέρησις τῶν ἀναγκαίων.

—*[Οἰκονομ.]* Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνίσου κατανομῆς τοῦ πλούτου εἶναι ἡ δημιουργία ἐνδεῶν καὶ πενήτων (βλ. λ. *ἀθλιότης*), ὑπὲρ ὧν ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ἐπιβαλλομένη ἡ δημοσία ἀντίληψις. Ἡ ἀνάγκη τῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν πενήτων ἦτο αἰσθητὴ καὶ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συστήματος τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας τῶν συγχρόνων κρατῶν. Ἀφ' ἧς ὅμως ὑπήχθη εἰς τὴν κοινωνικὴν πολιτικὴν ἡ ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως διὰ γενικωτέρων μέτρων μέριμνα ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν, τὸ πεδίον τῆς προνοίας περιωρίσθη κυρίως εἰς μέτρα ἀνακουφίσεως ἐκ τῆς ἐσχάτης ἀνεχείας τῶν πρὸς ἐργασίαν ἀνικάνων, τῶν πασχόντων καὶ ἐστερημένων ὡς ἐκ τούτου τῆς δυνατότητος νὰ ἐργασθῶσιν. Ἡ κρατικὴ περίθαλψις τῶν ἀπόρων ἐνεργεῖται εἴτε διὰ τῆς ἀπλῆς παροχῆς συνδρομῶν, τῶν περιθαλπομένων παραμενόντων ἐλευθέρων, εἴτε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς ἰδιαίτερα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἢ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κράτους τελοῦντα. Ἑκάτερον τῶν συστημάτων τούτων παρουσιάζει μειονεκτήματα καὶ πλεονεκτήματα. Ἐπωφελέστερον κρίνεται τὸ σύστημα τῆς δι' ἱδρυμάτων περιθάλψεως. Ἡ σημασία τῆς κρατικῆς ἀντιλήψεως ὑπὲρ τῶν πενήτων βαίνει βαθμηδὸν ἐλαττουμένη, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι σκοπὸς τῆς ὁσημέραι ἐπεκτεινομένης κοινωνικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ διὰ τῶν καταλλήλων μέτρων ἐξύψωσις τῆς θέσεως τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ καθίσταται ἀναγκαία ἡ προσφυγή των εἰς τὰς ἐκ λόγων κοινωνικῆς προνοίας παρεχομένας συνδρομάς. Α. Α. Τ.

—***πενίας εὐεργέτημα*** *[Πολιτ. Δικον.]*. Ἐπειδὴ θ' ἀπετέλει ἀνισότητα κοινωνικὴν καὶ ἀτελῆ προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας ἡ ἀδυναμία τοῦ πένητος νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν δικαιοσύνην ἐλλείψει τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν δίκην δαπάνης, ἐθεσπίσθη τὸ εὐεργέτημα τῆς πενίας, καθ' ὃ οἱ πένητες, οἵτινες ἤθελον προσαγάγει εἰς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ πολυμελοῦς δικαστηρίου, παρ' ᾧ πρόκειται νὰ δικασθῇ ἡ δίκη, ἢ εἰς τὸν εἰρηνοδίκην (ἐὰν πρόκειται περὶ εἰρηνοδικειακῆς ὑποθέσεως), πιστοποιητικὸν ἐκδεδομένον παρὰ τῆς ἁρμοδίας δημοτικῆς ἀρχῆς καὶ ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τῆς διοικητικῆς (νῦν τοῦ νομάρχου), βεβαιοῦν τὴν ἀπορίαν αὐτῶν, ἐνισχυμένον ἅμα δι' ὅρκου δοθέντος ἐπὶ δικαστηρίου καὶ πιστοποιήσεως ἔτι δικηγόρου ὅτι ἡ δίκη δὲν εἶναι προφανῶς ἄλογος, ἄδικος καὶ ἀνυποστήρικτος, τυγχάνουν τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀτελοῦς καὶ ἀδαπάνου καταφυγῆς εἰς τὴν πολιτικὴν δικαιοσύνην, χορηγουμένου δι' ἐγγράφου τοῦ εἰσαγγελέως τούτου ἢ τοῦ εἰρηνοδίκου, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτοι σημειοῦν ἅμα καὶ τὸν δικηγόρον, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παριστᾷ ἀτελῶς τὸν πένητα ἐν τῇ δίκῃ καὶ διορίζοντες καὶ συμβολαιογράφον καὶ ἕνα ἢ περισσοτέρους κλητῆρας. Πένητα ὁ νόμος ἐννοεῖ ἐκεῖνον, οὗτινος ἡ κατάστασις καὶ ἡ πρόσοδος δὲν ἀρκοῦν ὥστε νὰ πληρώσῃ τὰ δικαστικὰ ἔξοδα, χωρὶς νὰ περιορισθοῦν ἐκ τούτου τὰ πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνάγκη νὰ πιστοποιῇ τὸ μνησθὲν πιστοποιητικόν.

Διὰ τῆς συγχωρήσεως τοῦ εὐεργετήματος, ὡς τοῦτο ἐθεσπίσθη ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ἀπαλλάσσεται ὁ πένης τῆς τε δικαστηριακῆς δαπάνης (τέλους χαρτοσήμου) καὶ τῶν ἄλλων ἐξόδων, ὑποχρεουμένων τῶν ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ εἰρηνοδίκου σημειουμένων, δικηγόρου, συμβολαιογράφου καὶ κλητήρων, ὅπως ἀνεξόδως ἐκπληροῦν τὰ καθήκοντά των, ὑποκειμένων ἄλλως εἰς πειθαρχικὴν καὶ ποινικὴν ἔτι ἐπὶ ἀρνήσει ὑπηρεσίας δίωξιν. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην, τὴν καὶ κυριωτέραν, δαπάνην ὁ μὲν νόμος ΑΧΚΕ' τοῦ 1887 ἐν ἄρθρῳ 36 περιώρισε τὸ εὐεργέτημα εἰς τὸ ἥμισυ τῶν τελῶν, ὑποχρέου ὄντος τοῦ πένητος ὅπως καταβάλῃ τὸ ἕτερον ἥμισυ, ὁ δὲ νεώτερος περὶ χαρτοσήμου νόμος 4755, ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ 35, σιωπᾷ, πιθανῶς λόγῳ τῆς ἀληθῶς ἐπελθούσης ἀχρησίας τοῦ θεσμοῦ. Νικῶντος τοῦ πένητος ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ εἶναι ὑπόχρεως ὅπως καταβάλῃ τὰ ὑπὸ τοῦ πένητος μὴ καταβληθέντα, ἡττωμένου δὲ τούτου, μόνον ἐὰν οὗτος καταστῇ εὔπορος. Τοῦ εὐεργετήματος δὲν ἀπολαύουν οἱ ἀλλοδαποί, εἶναι δὲ τοῦτο προσωπικὸν ὅλως, διὸ καὶ δὲν εὐεργετοῦνται ἐξ αὐτοῦ οἱ ὁμόδικοι τοῦ πένητος. Ἐν τῷ εὐεργετήματι πρόκειται πάντοτε περὶ δαπανῶν τοῦ πένητος, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ἀντιδίκου του, δι' ἃς οὐδεὶς προνοεῖ νόμος, διὸ ἡττηθεὶς ὁ πένης δέον να καταβάλῃ τὰς τούτου δαπάνας. Κ. Γ. Κ.

Πενία *[Μυθολ.]*. Προσωποποίησις τῆς πτωχείας, ἀπαντῶσα τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀπάντησιν τὴν ὁποίαν ἔδωκαν οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ἄνδρου εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Ὅταν οὗτος μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, τῷ 480 π. Χ., καταδιώκων τὰ λείψανα τοῦ περσικοῦ στόλου κατέπλευσεν εἰς Ἄνδρον καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῶν χρήματα, λέγων ὅτι φέρει μαζί του δύο μεγάλους θεούς: τὴν Πειθὼ καὶ τὴν Βίαν, οἱ Ἄνδριοι ἀπήντησαν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔχουν μαζί των δύο θεούς: τὴν Πενίαν καὶ τὴν Ἀμηχανίαν. Ἡ ἄρνησις αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπιτεθῇ ὁ Θεμιστοκλῆς κατὰ τῆς νήσου, ἀλλ' εὑρὼν πείσμονα καὶ ἀνέλπιστον ἀντίστασιν ἀνεχώρησεν ἄπρακτος. Ἔκτοτε αἱ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ἀνδρίων σχέσεις δὲν ἦσαν ἀπηλλαγμέναι τραχύτητος, φθάνουσαι μέχρις ἐχθρότητος (*Ἡρόδ.* VIII, 111). Κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη (Πλοῦτ. 515 καὶ ἑξῆς) εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς μέσης κοινωνικῆς τάξεως, πτωχῆς μέν, ἀλλ' ἰσχυρᾶς καὶ ρωμαλέας. Κατά τινα δὲ μῦθον παρὰ τῷ Πλάτωνι (Συμπόσ. 203), ἡ Πενία ἐγέννησε κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων τῆς Ἀφροδίτης ἐκ τοῦ Πόρου, υἱοῦ τῆς Μήτιος (φρόνησις, σοφία), τὸν Ἔρωτα. Ἡ Πενία ἐλέγετο καὶ ἐφευρέτις τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας. Α. Θ. Σ.

Digitized by Google

πενία (ἡ) (Penia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μετριοσώμων κανθάρων ἀπαντώντων εἰς τὴν Νεπάλην. Δ. Ν. Π.

Πενιαλόζα (Peñialosa), ***Φραγκῖσκος***. Εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων Ἱσπανῶν πολυφωνιστῶν συνθετῶν. Ἔζησε μεταξὺ 1470 καὶ 1535 καὶ ἐγένετο γνωστὸς διὰ σειρᾶς θρησκευτικῶν ἔργων, ὧν μέγας ἀριθμὸς εὑρίσκεται ἐν χειρογράφῳ ἐν ταῖς ἱσπανικαῖς βιβλιοθήκαις. Δέκα συνθέσεις του περιλαμβάνονται ἐν τῷ «Cancionero musical», ἓξ δὲ μοτέττα του ἔχουσιν ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Ἐσλάβα. Γ. Σ.

Πένια Μούνιοθ (Peña Muñoz), ***Μαξιμῖνος***. Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἐμπορικὸς ὑπάλληλος, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπιδείξας μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἐσπούδασεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σχολὴν τῆς Μαδρίτης καὶ ἐπὶ τριετίαν ἐν Ρώμῃ καὶ ἀπέβη εἷς τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς Ἱσπανίας, διακριθεὶς εἰς διάφορα εἴδη καὶ ἰδίως εἰς εἰκόνας ἠθογραφικάς, εἰς προσωπογραφίας καὶ τέλος εἰς τὸ παστέλ. Ἐβραβεύθη εἰς πλείστας ἐκθέσεις. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Μία ἐπίσκεψις εἰς ἐργοστάσιον», «Ἀτσίγγανοι», «Κεφαλαὶ γερόντων», «Κλίβανος χυτηρίου», «Ὀδαλίσκη» (1899), «Dolce far niente», «Χωρικὸς» (1904), «Ὀρφανὴ» (1912), «Καστελλιανὸς τύπος» (1917) κτλ. Μ. Δ. Β.

πενιάμπιος (ἡ) (Penjabien) *[Γεωλογ.]*. Συνώνυμον τῆς *σαξονίου* βαθμῖδος στρωμάτων τῆς κατωτέρας περμίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Ὁ ὅρος ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου γεωλόγου ντὲ Λαππαρὰν διὰ τὰ ἀντίστοιχα στρώματα τῶν βορείων Ἰνδιῶν (ἀσβεστολίθους μετὰ προδούκτων κλπ.). Γ. Κ. Γ.

Πενιαφιὲλ (Peñafiel) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαλλαδολίδου. Κάτ. 4.560. Ὑπῆρξεν ἕδρα καὶ διαμονὴ Ἱσπανῶν κομίτων καὶ βασιλέων. Γ. Ι. Β.

πενικίλλιον (τὸ) (Penicillium) *[Ζωολ.]*. Γένος μυκήτων τῆς τάξεως τῶν *ἀσκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περισποριιδῶν*, περιλαμβάνον κοινοτάτους σαπροφύτους μύκητας. Τὰ κονιδιοφόρα εἶναι ὑελώδη, διακλαδιζόμενα ἐν εἴδει χρωστῆρος, διὸ παρά τινων τὸ γένος καὶ *χρωστρίδιον* ἀποκαλεῖται. Τὰ κονίδια φέρονται εἰς τὸ ἄκρον τῶν κονιδιοφόρων ἐν εἴδει κομβολογίου καὶ εἶναι μικρά, σφαιρικὰ ὑελώδη ἢ γλαυκά. Τὸ εἶδος *πενικίλλιον τὸ ὀστρακῶδες* (Penicillium crustaceum) προκαλεῖ τὸν πράσινον εὐρῶτα τῶν καστάνων, ἐσπεριδοειδῶν κλπ., ἀναπτυσσόμενον εἰς ὑγρὰς καὶ κακῶς ἀεριζομένας ἀποθήκας. Τὸ εἶδος *πενικίλλιον τὸ ἰταλικὸν* (Penicillium italicum) προκαλεῖ εὐρῶτα χρώματος κυανωποῦ, τὸ *πενικίλλιον τὸ ἐρυθρὸν* (Penicillium roseum), ὅμοιον χρώματος ῥοδίνου. Ε. Τ. Ε.

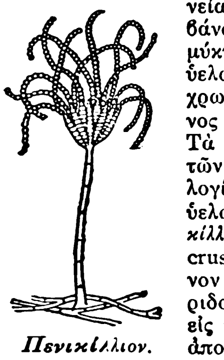

Πενικίλλιον.

Πενικὼ (Penicaud). Οἰκογένεια Γάλλων σμαλτωτῶν ἐκ Λιμόζ, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας διεκρίθησαν διὰ τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν ἔργων ζωγραφικῆς ἐπὶ σμάλτου εἰς μετάλλια καὶ εἰς θρησκευτικὰ ἀναθήματα καὶ σκεύη ἐκκλησιῶν. Πλεῖστα ἔργα αὐτῶν εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Λούβρου καὶ τῆς Βρουνσβίκης. Τὰ κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: ὁ Λεονάρδος (1470—1539), Ἰωάννης ὁ πρεσβύτερος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ὑπέγραφε διὰ συμπλέγματος ἐκ P καὶ L, Ἰωάννης ὁ νεώτερος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1531, ὁ ὁποῖος ὑπέγραφε μὲ ὁλόκληρον τὸ ὄνομά του προσθέτων τὴν λέξιν junior, ὁ Πενικὼ (Ἰωάννης ὁ τρίτος), ὁ ὀνομαστότερος τῆς οἰκογενείας Πέτρος σμαλτωτὴς καὶ ὑελουργὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος τῷ 1556 κατεσκεύασε μυστικὸν δεῖπνον 12 τ. μ., καταστραφέντα τῷ 1770 ἐν Λιμόζῃ κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

Πένινγκτον (Penington), *σὲρ* ***Ἰσαάκ***. Ἄγγλος πολιτικὸς (1587—1661). Υἱὸς πλουσίου ἐμπόρου, ἀφιερώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐκλεγεὶς τῷ 1642 λόρδος δήμαρχος τοῦ Λονδίνου, κατώρθωσε νὰ συνάψῃ μεγάλα δάνεια ὑπὲρ τοῦ κόμματος τῶν πουριτανῶν, ὅπερ ὑπεστήριζε. Τῷ 1649 ἐξελέγη μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ὁ Πένινγκτον κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλὰ ἡ ποινὴ μετετράπη τῷ 1660 εἰς φυλάκισιν. Ἀπέθανεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Λονδίνου.

Πενιὸν (Peñon) *[Γεωγρ. Ἱστορ.]*. Περίδοξον ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἱστορίᾳ νησίον, πρὸ τῆς πόλεως τοῦ Ἀλγερίου, μὴ ὑπάρχον πλέον, ἅτε μεταβληθὲν εἰς χερσονησῖδα τοῦ λιμένος, γνωστὴν νῦν ὑπὸ τὸ ὄνομα Presqu'île de l'Amirauté (πλάτ. 35° 47' Β., μῆκ. 3° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2555: Port of Algiers). Τὸ νησίον τοῦτο, κατόπιν σφοδροῦ ἀγῶνος, κατελήφθη τὴν 21 Μαΐου 1529 ὑπὸ τοῦ Χαϊρ-ἐδ-δὶν *Βαρβαρόσσα* (βλ. λ., τ. ΣΤ', σ. 680 γ' ἐπ.). Σ. Ε. Λ.

— **Πενιὸν** ***Βελὲθ ντὲ λὰ Γκόμερα*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ βραχώδης νησὶς τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου, ἱστορικὴ κατὰ τὸν μεσαίωνα (βλ. λ. *Βελὲθ* ντὲ λὰ Γόμερα). Σ. Ε. Λ.

« **Πενίνσουλαρ** » («Peninsular and Oriental steam navigation Company»). Παγκοσμίου φήμης ἀγγλικὴ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία, γνωστὴ διεθνῶς ὑπὸ τὴν συντετμημένην ὀνομασίαν «P & O», ἱδρύθη ὑπὸ τῶν ἐφοπλιστῶν τοῦ Λονδίνου Wilcox καὶ Anderson, ἐν ἀρχῇ μὲν (1834) ὑπὸ τίτλον «Peninsular service» καὶ κατόπιν (31 Δεκεμβρίου 1840) ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον, τῷ δὲ 1842 ἀνέλαβε διὰ συμβάσεως τὴν πρὸς Ἰνδίας ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν. Πρὸ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἡ πρὸς Ἰνδίας καὶ Αὐστραλίαν ἐπικοινωνία ἠκολούθει ἐν μέρει τὴν διὰ ξηρᾶς ὁδόν, δι' ὃ καὶ αὕτη, ὑπὸ τῆς Πενίνσουλαρ ὀργανωθεῖσα, ἐκαλεῖτο «ὑπερηπειρωτικὴ» (overland route). Καραβάνια ἀριθμοῦντα πλέον τῶν 3.000 καμήλων ἐχρειάζοντο διὰ τὴν μεταφορὰν ἀπὸ Σουὲζ εἰς Κάϊρον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ ταχυδρομείου ἑνὸς μόνου ἀτμοπλοίου τῆς ἑταιρείας, ἀλλ' ἡ ποιότης καὶ ἡ ἀξία τῶν ἐμπορευμάτων (τεΐου, ἰνδικοῦ, μετάξης, πολυτίμων μετάλλων) ἀντεστάθμιζεν ἐπικερδῶς τὰς τοιαύτας τῆς ἑταιρείας δαπάνας. Ἡ διόρυξις ὅμως τοῦ ἰσθμοῦ (1870) καὶ ἡ σύγχρονος πρὸς αὐτὴν ἐπινόησις τῶν μηχανῶν διπλῆς ἐκτονώσεως ἔπληξαν ἐπιβλαβέστατα τὴν ἑταιρείαν, διότι ἡ πολύπλοκος ὀργάνωσις τῶν διὰ ξηρᾶς μεταφορῶν της ἔπαυσεν ἔχουσα πλέον ἀξίαν, τὰ ἀτμόπλοιά της δὲν ἠδύναντο, ἔχοντα μηχανὰς ἁπλῆς ἐκτονώσεως, νὰ συναγωνισθοῦν τὰ νεότευκτα καὶ διότι αἱ ἁρμόδιαι ὑπηρεσίαι, ἐκ πνεύματος σχολαστικῆς ἑρμηνείας τῆς συμβάσεως, τὴν ὑπεχρέουν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τῶν ταχυδρομείων, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα ἀτμόπλοια δὲν ἐπέβαλον τοῦτο· ἡ ἄρνησις δὲ αὕτη ἤρθη μόνον τῷ 1888. Ἡ ἐπακολουθήσασα τότε εἰκοσιπενταετία ὑπῆρξε περίοδος συνεχοῦς βελτιώσεως καὶ προόδου ὡς πρός τε τὸν τύπον καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀτμοπλοίων τῆς «P & O»· ἡ ναυπήγησις τῶν ἀτμοπλοίων «Nardela» καὶ «Narkunda» (16.000 τόνν.) ἐσημείωσε μέγα βῆμα προόδου, μολονότι ταῦτα, σχεδιασθέντα τῷ 1913, λόγῳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀνέλαβον πλόας μόλις τῷ 1920. Τῷ 1914 ἡ «P & O» συνεχωνεύθη μετὰ τῆς «British India steam Navigation Company Ltd» τοῦ λόρδου τοῦ Inchcape, ὅστις διεδέχθη τὸν ἐπὶ 34 ἔτη διευθυντὴν Thomas Sutherland, ὁρισθέντος γενικοῦ διευθυντοῦ εἰς τὰ ἡνωμένα διοικητικὰ συμβούλια τῶν δύο ἑταιρειῶν, αἵτινες (1931) συνεργάζονται καὶ μετ' ἄλλων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν διὰ τὴν «συνέχειαν» πλόων. Ἡ «P & O» ἀπώλεσε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 17 μεγάλα ἀτμόπλοια, ἅτινα ἀμέσως ἀντικατεστάθησαν διὰ τελειοτέρων. Ἤδη ἡ καθ' αὐτὸ «P & O» κέκτηται 49 ἀτμόπλοια ἐπιβατηγά, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Corfu» εἶναι 14.521 τόννων, τρία δὲ ναυπηγηθέντα τῷ 1931 (22.000 τόννων ἕκαστον), τὰ «Strathaird», «Strathnaver» καὶ «Viceroy of India» εἶναι ἠλεκτροκίνητα. Τὰ ἀτμόπλοια τῶν δύο ἡνωμένων ἑταιρειῶν δίδουν 1.285.999 τόννους γκρός. Σ. Ε. Λ.

πενιουὰρ (γαλλ. peignoir). Ἐργαλεῖον τοῦ κομμωτοῦ πρὸς ἐναπόθεσιν τοῦ κτενίου (peigne)· ‖ λεπτὸν ὠμοφόριον φερόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κτενίσματος· ‖ κατ' ἐπέκτασιν, ἐλαφρὸν γυναικεῖον ἔνδυμα φερόμενον ἐν τῷ οἴκῳ. Συνίσταται εἰς εὐρύχωρον ἐσθῆτα (ρόμπαν) μὴ ἐφαρμόζουσαν ἐπακριβῶς ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ στερουμένην περισφίγματος (μέσης) κατὰ τὴν ὀσφύν. Κόπτεται εὐθεῖα ὡς ἡ μπλοῦζα, συχνότερον δὲ ὡς τὸ *κιμονό*. Κατασκευάζεται ἐξ ὑφασμάτων ἀναλόγων πρὸς τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, πάντοτε ὅμως μὴ παρεμποδιζόντων τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ ὑποκειμένων εἰς συχνὸν καθάρισμα. Π. Ν. Π.

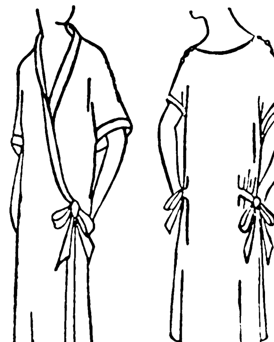

Πενιουάρ.

πενιχρός, *—ά, —όν*· ὁ δηλωτικὸς πενίας, ὁ ἁρμόζων εἰς πένητα, πτωχικός, εὐτελής: «πενιχρὰ ἐνδύματα»· ‖ ὀλίγος, ἀνεπαρκής: «πενιχρὸς μισθός», «εἰσόδημα πενιχρόν»· ‖ καθόλου, ὁ μικρᾶς ἀξίας, ἀσήμαντος· ‖ «λόγος πενιχρὸς εἰς νοήματα».—Ἐπίρρ. ***πενιχρῶς***.

Πὲνκ (Penck), ***Ἄλμπρεχτ***. Γερμανὸς γεωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1885—1906 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας ἐν Βιέννῃ, κατόπιν δ' ἐγκατεστάθη ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα μέχρι τοῦ ἔτους 1926 διηύθυνε τὸ γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον. Ἐπεχείρησε πολλὰ ἐπιστημονικὰ ταξίδια εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ἰδίως δ' ἐμελέτησε τὴν περίοδον τῶν παγώνων. Ἔγραψεν: «Οἱ παγῶνες εἰς τὰς γερμανικὰς Ἄλπεις» (1882), «Ὁ Δούναβις» (1891), «Μορφολογία τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς» (1894) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

—**Πὲνκ** (Penck), ***Οὐάλτερος***. Γερμανὸς μεταλλειολόγος καὶ γεωλόγος (1888—1923), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὑφηγητὴς ἐν Λειψίᾳ. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Αἱ τεκτονικαὶ γραμμαὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» (1918), «Περὶ γεωλογίας τοῦ Βοσπόρου» (1919), «Μορφολογικὴ ἀνάλυσις». Γ. Ι. Β.

Πένκα (Penka), ***Κάρολος***. Αὐστριακὸς ἀνθρωπολόγος καὶ ἐθνολόγος, γεννηθεὶς τῇ 1847. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ φιλολογίαν, ἀρχαιολογίαν καὶ ἐθνολογίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1906. Εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὰς ἐρεύνας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐταξίδευσεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς σκανδιναυϊκὰς χώρας, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρουγγαρίαν, καὶ σκοπὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ μελέτη τῶν ἰνδογερμανικῶν χωρῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀρείας φυλῆς. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Origines Ariacae» (1883), «Die Herkunft der Alten Völker Italiens und Griechenlands mit ihrer Kultur» (1907), «O. Schraders Hypothese von der südrussischen Heimat der Indogermanen» (1908). Ὁ Πένκα τοποθετεῖ ὡς κοιτίδα τῶν ἰνδογερμανικῶν φυλῶν τὰς παλαιὰς δανικὰς χώρας, ἀπὸ τοῦ Σλέσβιγκ μέχρι τῆς νήσου Σχόνεν, βασιζόμενος ἐπὶ φιλολογικῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ ἐθνολογικῶν δεδομένων. Μ. Δ. Β.

Πενμὰρ (Penmarch) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀκρωτήριον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Φινιστέρου. Ἡ πόλις κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χλμ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου, εἰς μεγαλοπρεπῶς ἀγρίαν θέσιν καὶ ἔχει 6.735 κατ. Ἡ περιοχὴ αὐτῆς θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν περιεχουσῶν τὰ περισσότερα καὶ σπουδαιότερα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα ἐν Γαλλίᾳ. Πλὴν πολυαρίθμων μεγαλιθικῶν μνημείων ἔχει πολυάριθμα ἐρείπια παλαιῶν κτηρίων, ὠχυρωμένων οἰκιῶν καὶ μεγάρων καὶ ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξιν εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἀνθούσης πόλεως. Ἡ σημερινὴ πόλις ἔχει ἓξ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πλείστας ἀρχιτεκτονικὰς παλαιὰς ἐκκλησίας καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἡ ἀντίπαλος τῆς Νίμης. Τὸ ἀκρωτήριον, ἀποτελοῦν μακρὰν χερσόνησον εἰσχωροῦσαν εἰς τὴν θάλασσαν, εἶναι βραχῶδες καὶ ἔχει ἐπ' αὐτοῦ φάρον ὑψ. 59 μ., καλούμενον Ἔκμυλ, ἐκ τῆς χορηγησάσης τὰ ἔξοδα κατασκευῆς του μαρκησίας Ἔκμυλ, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ναυαγίων τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἦσαν πολυαριθμότατα καὶ τραγικώτατα ἐπὶ τῶν ἀποτόμων βράχων καὶ τῶν ἀναριθμήτων σκοπέλων καὶ ὑφάλων. Μ. Δ. Β.

Πὲνν (Penn), ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος Κουάκερος, υἱὸς τοῦ ναυάρχου σὲρ Οὐΐλλιαμ Πὲνν (1644—1718). Ἐκβληθεὶς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης διὰ τὴν μετάστασίν του εἰς τὸν Κουακερισμόν, ἔζησεν ἐπί τινα ἔτη ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ, φυλακισθεὶς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του διὰ τὰς θρησκευτικάς του δοξασίας. Τῷ 1676 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀποικίας ἐν δυτικῇ Νέᾳ Ἰερσέῃ διὰ τοὺς καταδιωκομένους ὁμοθρήσκους του. Μετὰ πενταετίαν κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος χώρας ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ (βλ. λ. *Πεννσυλβανία*) καὶ ὡς κυβερνήτης ταύτης συνέταξε τὸ Σύνταγμά της, ὅπερ παρεῖχεν ἐλευθερίαν θρησκεύματος. Ὁ Πὲνν ἔμεινεν ἐν Πεννσυλβανίᾳ μέχρι τοῦ 1684, καὶ κατόπιν ἀπὸ τοῦ 1699 μέχρι τοῦ 1701. Διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑποστηρίζων τὰς προσπαθείας τῶν Ἄγγλων Κουακέρων.

πέννα (ἡ)· δημοτ., πτερόν, γραφὶς ἐκ πτεροῦ· ‖ καθόλου, γραφὶς μεταλλική· ‖ συνεκδ., κονδυλοφόρος· ‖ (ναυτ.)· ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων τὸν τύπον τῶν ἱστίων τῶν φαλαινίδων καὶ τῶν κελήτων καὶ γενικῶς πᾶν ἱστίον ὠτοειδές.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *πέννα* (λατ. penna) μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐπὶ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου, ὅστις ὢν ἀγράμματος καὶ θέλων νὰ συνηθίσῃ νὰ ὑπογράφῃ εἶχεν ὑπεράνω τοῦ χάρτου ἔλασμα διάτρητον, διὰ μέσου τῶν ὀπῶν τοῦ ὁποίου ἐσχεδίαζε μὲ πένναν ἐπὶ τοῦ φύλλου τοῦ χάρτου τὰς γραμμὰς τὰς ἀποτελούσας τὰ τέσσαρα πρῶτα γράμματα τοῦ ὀνόματός του (βλ. καὶ *γραφίς*). Ν. Σ. Λ.

πέννα (ἡ) (ἀγγλ. penny, πληθ. pence διεθνὴς συντομία d κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ λατιν. denarii). Ὑποδιαίρεσις ($^1/_{240}$) τῆς λίρας στερλίνας, νομισματικῆς μονάδος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ τοῦ σελλινίου ($^1/_{12}$), ἑτέρας ὑποδιαιρέσεως τῆς λίρας. Ὑποδιαιρεῖται ὁμοίως εἰς 4 φαρδίνια, ἅτινα ὅμως παραλείπονται κατὰ τὴν τήρησιν τῶν λογαριασμῶν, καὶ ἰσοδυναμεῖ ἐν ἰσοδυναμίᾳ ἀρτίου πρὸς δρχ. σταθ. 1,5625. Κυκλοφορεῖ εἰς νομίσματα: 1) Ἀργυρᾶ τῶν 6 π., 3 π. (βάρους 2,82759 γραμ., 1,41379 γραμ., τίτλου 0,500) ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος μέχρι

Digitized by Google

40 σελλινίων. 2) Ὀρειχάλκινα τῆς 1 π., $^1/_2$ π, ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος μέχρι 12 π. Ι. Α. Β.

Πέννα (Penna), καὶ *Πέννη* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τὸ λατινικὸν ὄνομα τῆς νῦν *Βιλλενέβ*, ἑλβετικῆς πόλεως παρὰ τὴν Βέρνην. Ν. Σ. Λ.

Πέννα (Penna), ***Λαυρέντιος***. Ἰταλὸς μουσουργὸς καὶ θεωρητικὸς (1613—1693). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ μονῇ τῶν καρμηλιτῶν τῆς Πάρμας, βραδύτερον δὲ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ἴμολας. Εἶχεν ἀποκτήσει ἐν Ἰταλίᾳ ἐξαίρετον φήμην ὡς παιδαγωγὸς διὰ τῶν διδακτικῶν βιβλίων: «Li primi albori musicali per i principianti della musica figurata» (1656), «Albori musicali per li studiosi della musica figurata» (1678) καὶ «Direttore del canto fermo» (1689). Αἱ δώδεκα λειτουργίαι καὶ οἱ ψαλμοὶ τοῦ Πέννα ἐξεδόθησαν πλειστάκις ἀπὸ τοῦ 1660· οἱ ψαλμοὶ εἰδικῶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Il sacro Parnasso delli Salmi». Γ. Σ.

—**Πέννα** (Penna), ***Πασκουάλε***. Ἰταλὸς ψυχίατρος (1859—1904). Καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Νεαπόλεως, ἀνέλαβε καὶ τὴν ἕδραν τῆς ἐγκληματικῆς ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ αὐτῷ πανεπιστημίῳ. Ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Sul morbo di Hodgkin» (1884), «Contributo allo studio della topografia del cranio cerebrale nell uomo» (1893), «La simulazione della pazzia ed il suo significato antropologico, etnico-clinico e medico-legale» (1899) κλπ. Ο. Ρ.

Πέννατ (Pennant), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1726 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1798. Τῷ 1761 ἤρχισε συγγράφων τὴν «Βρεττανικὴν Ζωολογίαν», ἣν ἠκολούθησεν ἡ «Ἱστορία τῶν τετραπόδων» (1781), ἥτις τὸν κατέστησε διάσημον. Ἄλλα ἔργα τοῦ Πέννατ εἶναι: «Περιηγήσεις ἐν Σκωτίᾳ» (1771—1790), «Περιηγήσεις ἐν Οὐαλλίᾳ» (1778), «Περιγραφὴ τοῦ Λονδίνου» (1790), «Περιγραφὴ τῆς Σφαίρας» (1798—1800).

Πεννάτσι (Pennazzi), ***Λουδοβῖκος***, *κόμις ντὲ—*. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ τυχοδιώκτης (1838—1895). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας περιῆλθε σχεδὸν ἅπαντα τὸν κόσμον, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας τοῦ 1859 καὶ 1867 καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1878, διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἐξηρεύνησε τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου, εἰργάσθη εἰς τὰ μεταλλεῖα τῆς Καλιφορνίας καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων ἐξήσκησε καὶ τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ φαρμακοποιοῦ, τοῦ δημοσιογράφου κτλ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τῆς Νικαράγουας, ταξιδεύσας δὲ εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐνεφανίσθη ἐκεῖ ὡς ἱεραπόστολος καὶ ἠσπάσθη κατόπιν τὸν Βουδισμόν. Ἐγνώριζε κατὰ βάθος πλείστας γλώσσας καὶ ἔγραψε πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ πάπα» (1857), «Μελέτη περὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς πρώτης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως» (1858), «Ὁ Γαριβάλδης» (1870), «Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς» (1879) κτλ. Μ. Δ. Β.

Πέννε (Penne) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Τέραμο τῶν Ἀβρουργίων, εἰς ἀπόστασιν 29 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Τέραμο. Κάτ. 9.370. Παράγει οἴνους καὶ ἔλαιον, ἔχει βυρσοδεψεῖα καὶ βιομηχανίαν ψιαθίνων πίλων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλικαὶ πηγαί, μετ' ἐγκαταστάσεων ὀνομαστῶν λουτροθεραπευτηρίων. Εἶναι ἡ ἀρχαία Πίννα, πρωτεύουσα τῶν Βεστίνι, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀννίβα ἦτο ἀνθοῦσα πόλις μετὰ θαυμασίων κτηρίων. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα κατεστράφη ὑπὸ τοῦ τελευταίου. Ἀνοικοδομηθεῖσα κατόπιν ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου ἐγένετο ἕδρα ἐπισκοπῆς, βραδύτερον δὲ περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Νορμανδῶν. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τοὺς δοῦκας Φαρνέζε τῆς Πάρμας καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν. Μ. Δ. Β.

Πεννέζι (Pennesi), ***Ἀντώνιος***. Ἰταλὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1858. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Γενούης καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα ἐπὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας λογοτεχνίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ «Περὶ τῆς νεωτέρας δραματικῆς τέχνης» (1892), «Ἱστορία τῶν κυριωτέρων συστημάτων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας» (1892), «Ἀνάμεικτα» (1893) κλπ. Μ. Δ. Β.

— **Πεννέζι** (Pennesi), ***Ἰωσήφ***. Ἰταλὸς γεωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1861. Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Παλέρμου καὶ τῆς Παβίας καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Τὸ πρῶτον ταξίδιον πέριξ τῆς γῆς», «Τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Καρολίνων», «Ἱστορία τῆς γεωγραφίας τῆς Ἰταλίας» (1888), «Ἡ Κεντρικὴ Ἀμερικὴ» (1888), «Ἡ Νότιος Ἀμερικὴ» (1888—1889), «Ἡ γεωγραφία τοῦ χρυσοῦ» (1905), «Ἡφαίστεια καὶ σεισμοί, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς» κτλ.. Μ. Δ. Β.

— **Πεννέζι** (Pennesi), ***Ὁράτιος***. Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἔγραψε διάφορα ποιήματα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ ἐξέδωσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογάς, διακρινομένας διὰ τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν πηγαίαν ἔμπνευσιν. Μεταξὺ τούτων εἶναι: «Ποιήματα» (1872 καὶ 1880), «Μεντάνα» (1877), «Νέα ποιήματα» (1884) «Ἡ σορὸς τοῦ Ἰακώβου Λεοπάρδι» (1885), «Δημοκρατία καὶ μοναρχία» (1890) κτλ. Μ. Δ. Β.

Πέννελ (Pennel), ***Ἰωσήφ***. Ἀμερικανὸς καλλιτέχνης καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Πενσυλβανίας τῷ 1860 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1926. Τῇ συνεργασίᾳ τῆς συζύγου του, *Ἐλισάβετ Ρόμπινς Πέννελλ*, συνέγραψε πλεῖστα βιβλία, κυρίως ὅμως διεκρίθη ὡς λιθογράφος καὶ χαλκογράφος. Τῷ 1921 ἐξέδωκε τὸ «Οὐΐσλερ Τζῶρναλ». Ἄριστον ἔργον τοῦ Πέννελ εἶναι: «Χαλκογράφοι καὶ χαλκογραφίαι» (1919).

πέννι (τὸ) (penni, πληθ. pennia). Ὑποδιαίρεσις, τὸ $^1/_{100}$, τοῦ φινλανδικοῦ μάρκου, νομισματικῆς μονάδος τῆς Φινλανδίας. Ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,0194 δρχ. σταθερὰς καὶ κυκλοφορεῖ εἰς κέρματα ἐκ νίκελ (25%) καὶ χαλκοῦ (75%) τῶν 50, 25 πέννι καὶ ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ τῶν 5, 10 πέννι, γενόμενα ἀπεριορίστως δεκτὰ εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Ἐκδοτικῆς τραπέζης. Ι. Α. Β.

Πέννι (Penni), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *il Fattore* ἢ *il Fattorino di Raffaello*. Ἰταλὸς ζωγράφος. Ἀνήκει εἰς τὴν ρωμαϊκὴν σχολήν, ἐγεννήθη δ' ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὸ 1488 καὶ ἀπέθανεν ἐν Νεαπόλει τῷ 1528. Μεταβὰς νεώτατος εἰς Ρώμην προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Ραφαὴλ ὡς ὑπηρέτης, ὅτε δ' ἀπεκαλύφθη τὸ ἐξαιρετικόν του τάλαντον ὁ Ραφαὴλ τὸν κατέστησε συνεργάτην του καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων του καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰουλίου Ρωμαίου. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτου τάσσονται «Τὸ βάπτισμα τοῦ Κωνσταντίνου ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβέστρου» (Βατικανὸν) καὶ τὸ πλεῖστον τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ «Ἔρωτος καὶ τῆς ψυχῆς» ἐν τῷ Φαρνεσιανῷ παλατίῳ. Τῷ 1525 μετέβη εἰς Νεάπολιν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ μαρκησίου del Vasto. Θνήσκων ὁ Ραφαὴλ κατέλιπεν εἰς τὸν Πέννι καὶ τὸν Ἰούλιον Ρωμαῖον πλουσίαν καλλιτεχνικὴν κληρονομίαν καὶ ἡμιτελῆ ἔργα, ἅτινα ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς αὐτοὺς νὰ συμπληρώσουν. Πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος, εἰς τὸ Βατικανὸν εὑρίσκονται καὶ δύο ἄλλα ἀξιολογώτατα ἔργα τοῦ Πέννι: «Ἡ Ἁγία Ἄννα» καὶ ἡ «Madonna di Monteluce» (αὕτη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰουλίου Ρωμαίου). Ι. Μ. Π.

—**Πέννι** (Penni), ***Λουκᾶς***. Ἀδελφὸς τοῦ *Ἰωάννου-Φραγκίσκου*. Ἰταλὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὸ 1500 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 1560. Διήγαγεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἐξειργάσθη δ' ἐνδιαφερούσας τοιχογραφίας καὶ ἐλαιογραφίας καὶ ἐχάραξεν ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Πριμάτριτσε καὶ τοῦ Ρόσσο. Ι. Μ. Π.

πεννιὰ (ἡ)· χάραγμα διὰ τῆς γραφίδος, κονδυλιά: «τὸ βιβλίο εἶναι γεμᾶτο πεννιές»· ‖ συνεκδ. «ἐκάθισα κι' ἔβαλα μερικὲς πενιές» ἔγραψα ὀλίγον· ‖ «μιὰ πεννιὰ μελάνι» μελάνι ὅσον δύναται νὰ συγκρατήσῃ ἡ γραφίς.

πεννιγουέϊτ (τὸ) (ἢ *δινάριον*, ἀγγλ. penny weight, διεθνὴς συντομία *dwt*). Μέτρον βάρους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῶν χρησιμοποιουσῶν τὸ βρεττανικὸν μετρικὸν σύστημα χωρῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βαρῶν troy, ἐν χρήσει κυρίως εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα καὶ χρυσοχοεῖα. Ἀποτελεῖ ὑποδιαίρεσιν τῆς *λίτρας* troy (τὸ $^1/_{240}$) καὶ τῆς οὐγγίας troy (τὸ $^1/_{20}$) καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς 24 *κόκκους* ἢ 480 *λεπτὰ* (mites), ἀντιστοιχοῦν πρὸς 1,555174776 γραμμάρ. ἢ 0,4859 δράμ. Ι. Α. Β.

Πέννινα ***ὄρη*** (Pennine Chain) [*Γεωγρ.*]. Ὀρεινὴ περιφέρεια τῆς βορείου Ἀγγλίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν σκωτικῶν συνόρων μέχρι τῆς μεγάλης καμπύλης τοῦ Τρέντ. Ἡ συνέχεια τοῦ ὑψώματος διακόπτεται ὑπὸ τῶν στενῶν *Τάϋν* καὶ *Αἴρ*. Ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι ἡ *Κρὸς Φὲλλ* (2.892 ποδ.) ἡ *Μὶκλ Φὲλλ* (2.591 ποδ.), ἡ *Οὐέρνσαϊντ* (2.414 ποδ.) καὶ ἡ *Κίντερ Σκάοτ* (2.088 ποδ.). Ἡ περιφέρεια εἶναι πλουσία εἰς ἀνθρακωρυχεῖα.

Πέννιναι ***Ἄλπεις*** [*Γεωγρ.*]. Διαίρεσις τῶν Ἄλπεων ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Κεῖνται μεταξὺ τῶν Βερναίων Ἄλπεων πρὸς βορρᾶν καὶ τῶν Γραΐων Ἄλπεων πρὸς νότον, ἔχουσαι πρὸς ἀνατολὰς τὰς Λεποντίνους Ἄλπεις. Αἱ Πέννιναι Ἄλπεις περιλαμβάνουν τινὰς τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Εὐρώπης, ὡς τὸν *Μέγαν Ἅγιον Βερνάρδον*, τὴν *Μάττερχορν* καὶ τὴν *Μόντε Ρόζα* (βλ. λ. *Ἄλπεις*).

πεννίνης (ὁ) (Pennin) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου καὶ μαγνησίου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν χλωριτῶν. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $H_{20}Mg_{13}Al_4Si_8O_{45}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς στιφρὰ συσσωματώματα. Ἔχει σκληρότητα 2 $^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 2,6—2,8, λάμψιν μαργαριτώδη καὶ χρῶμα κυανοπράσινον. Ἀποτελεῖ ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν τῶν χλωριτικῶν σχιστολίθων, εὑρίσκεται δὲ ὡς ἐκ τούτου συνήθως εἰς κρυσταλλοσχιστώδεις περιοχάς. Γ. Β.

Πέννινος, ἢ ***Πενῖνος*** [*Γεωγρ.*]. Θεὸς τῶν Γαλατῶν, λατρευόμενος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Πεννίνων Ἄλπεων (Ἀν. Ἄλπεις). Α. Θ. Σ.

πεννίσετον (τὸ) (Pennisetum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, μὲ καυλὸν ἁπλοῦν ἢ ὀλιγόκλαδον, φύλλα ἐπίπεδα καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Πεννίσετον τὸ πλατύφυλλον* (Pennisetum latifolium), ὅπερ εἶναι ἐτησία πόα φθάνουσα εἰς ὕψος 200 ἑκστμ. μὲ ἐπιμήκη, πλατέα καὶ λεῖα φύλλα. Φύεται εἰς τὴν Ἀργεντινήν. *Πεννίσετον τὸ μακρόστυλον* (Pennisetum longistylum). Εἶναι πολυετὴς πόα ἰθαγενὴς τῆς Ἀβησσυνίας, φθάνουσα εἰς ὕψος 75 ἑκστμ. Διακρίνεται κυρίως διὰ τὰ πολυπληθῆ καὶ ὡραιότατα ἄνθη του, θεωρεῖται δὲ ὡς ἀρίστη κτηνοτροφικὴ τροφή. Δ. Ν. Π.

Πεννοκρούκιον [*Γεωγρ.*]. Παρ' Ἀντωνίῳ ἀρχαία βρεττανικὴ πόλις. Ν. Σ. Λ.

Πεννσυλβανία (Pennsylvania) [*Γεωγρ.*]. Πολιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τῆς Νέας Ἰερσέης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντελαουάρ, τῆς Μάρυλαντ καὶ τῆς Δυτικῆς Βιργινίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ὀχάϊο. Ἔχει ἔκτασιν 68.126 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 9.631.350. Κυριώτεραι πόλεις τῆς Πεννσυλβανίας εἶναι ἡ *Φιλαδέλφεια*, ἡ *Πίττσμπουργκ*, ἡ *Σκράντον*, ἡ *Ἤρη*, ἡ *Ρήντινγκ* καὶ ἡ *Ἄλλενταων*. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Ντελαουάρ*, ὁ *Σασκουεχάννα* καὶ ὁ *Ἀλλεγκενυ*. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ *Χάρρισμπουργκ*, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σασκουεχάννα. Ἐπὶ τῆς περὶ τὸν Ντελαουὰρ χώρας ἤγειρον ἀξιώσεις οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Σουηδοί. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἵδρυσαν τῷ 1643 τὴν πρώτην μόνιμον ἀποικίαν. Τῷ 1655 αἱ σουηδικαὶ ἀποικίαι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν, οἵτινες τῷ 1664 ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τῷ 1666 ὁ Οὐίλλιαμ Πὲνν ἤρχισε μελετῶν τὸ σχέδιον ἀποικίας ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ διὰ τοὺς Κουακέρους. Τῷ 1680 ὁ βασιλεὺς Κάρολος Β', ὀφείλων χρήματα εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Πένν, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν μεγάλας ἐκτάσεις ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Ὁ Πὲνν ὠνόμασε τὰς χώρας του *Πεννσυλβανίαν* (= δάση τοῦ Πένν). Ἡ πρώτη ἱδρυθεῖσα ἀποικία, ἡ Φιλαδέλφεια, ταχέως εὐημέρησε χάρις εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτῆς θέσιν μεταξὺ δύο ποταμῶν. Τῷ 1683 ὁ Πὲνν συνῆψε μετὰ τῶν Ἐρυθροδέρμων τὴν «Μεγάλην Συνθήκην» ἥτις κατὰ τὸν Βολταῖρον, «ἦτο ἡ μόνη συνθήκη μὴ συναφθεῖσα μεθ' ὅρκου καὶ ἡ μόνη μὴ παραβιασθεῖσα». Εἰς τὴν Πεννσυλβανίαν ἤρχισαν συρρέοντες πανταχόθεν ἄποικοι, οἱ Κουάκεροι ὅμως ἔμειναν τὸ κυρίαρχον στοιχεῖον. Τὸν Πένν, ἀποθανόντα τῷ 1718, ἐκληρονόμησεν ἡ χήρα του, ταύτην δὲ οἱ *Ἰωάννης, Θωμᾶς* καὶ *Ριχάρδος Πένν*. Ἐπὶ τῶν κληρονόμων τοῦ Πὲνν ἔλαβον χώραν προστριβαὶ μεταξὺ τῶν ἀποίκων καὶ τῶν Ἐρυθροδέρμων. Οἱ Γάλλοι, ἐπωφελούμενοι τῶν δυσαρεσκειῶν, προσεταιρίσθησαν τοὺς Ἐρυθροδέρμους καὶ ἤρχισαν κτίζοντες φρούρια παρὰ τὴν Πεννσυλβανίαν. Ἠκολούθησαν οἱ Γαλλικοὶ καὶ Ἰνδικοὶ πόλεμοι, οἵτινες κατέπαυσαν μόνον μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ *Πόντιακ*. Ἡ Πεννσυλβανία συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐπαναστάσεως, ὑποστηρίξασα αὐτὴν διὰ στρατοῦ καὶ χρημάτων. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πεννσυλβανίας συνελθόντες συνέταξαν νέον Σύνταγμα, τεθὲν ἐν ἰσχύι τῷ 1776, ὅπερ κατήργει τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου καὶ διώριζεν ἐκτελεστικὸν συμβούλιον ἐκ 12 μελῶν. Οἱ κληρονόμοι τοῦ Πὲνν ἀπεζημιώθησαν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἰδιοκτησίας των διὰ 120.000 λιρῶν. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ Πεννσυλβανία, ἂν καὶ δημοκρατική, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Λίνκολν. Ἡ Πεννσυλβανία εἶναι ἡ πλουσιωτέρα εἰς ὀρυκτὰ πολιτεία τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ ἀξία τῶν ὀρυκτῶν κατ' ἔτος ὑπερβαίνει τὸ ἓν δισεκατομμύριον δολλαρίων, ἤτοι τὸ ἓν ἕκτον τοῦ ὅλου ὀρυκτοῦ πλούτου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Κυριώτερα ὀρυκτὰ εἶναι ὁ ἄνθραξ, ὁ σίδηρος καὶ τὸ πετρέλαιον. Ἐκ τῶν βιομηχανιῶν της πρώτη ἔρχεται ἡ τοῦ χάλυβος καὶ σιδήρου, ἀκολουθοῦν δὲ ἡ ὑελουργία, ἡ μεταξουργία, ἡ τυπογραφία, ἡ βιομηχανία πλεκτῶν εἰδῶν, σιδηροδρομικῶν καὶ ἠλεκτρικῶν εἰδῶν, σιγάρων καὶ σιγαρέττων, σακχάρου, χάρτου καὶ δερμάτων. Παρὰ τὴν γιγαντιαίαν ὅμως ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας της δὲν ὑστερεῖ εἰς τὴν γεωργίαν. Σχεδὸν τὰ τρία πέμπτα τῆς ἐκτάσεώς της καλλιεργοῦνται παράγοντα ἀραβόσιτον, σῖτον, βρόμην, κριθήν, γεώμηλα, καπνόν,

Digitized by Google

μῆλα, ροδάκινα καὶ ἄπια. Ἐπίσης εὐημερεῖ ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ὀρθινοτροφία. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πρόσωπα ἡλικίας 8—16 ἐτῶν. Ἡ πολιτεία ἔχει 7 ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, παιδικὰ δικαστήρια, 44 ψυχιατρεῖα, 242 νοσοκομεῖα καὶ 85 πτωχοκομεῖα, ἅπαντα κρατικά. Ε. Σ.

Πὲν ντ' Ἀζεναὶ (Penne d'Agenais) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λὸτ-ἐ-Γκαρόν. Κάτ. 8.000. Παράγει καὶ ἐξάγει σημαντικὴν ποσότητα δαμασκήνων. Ἔχει ἐρείπια ὀνομαστῶν μεσαιωνικῶν καστελλίων, παρ' αὐτὴν δὲ εὑρίσκονται προϊστορικὰ σπήλαια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήχθησαν σπουδαῖα προϊστορικὰ εὑρήματα. Μ. Δ. Β.

πένομαι· εἶμαι πένης, δὲν ἔχω ἐπάρκειαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ζῶ μὲ στερήσεις.

Πένροζ (Penrose), ***Ἐλισάβετ***. Ἀγγλὶς λογογράφος γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον μὶς *Μάρκχαμ* (βλ.λ.).

—**Πένροζ** (Penrose), ***Φραγκῖσκος-Κράνμερ***. Ἄγγλος ἀρχιτέκτων-ἀρχαιολόγος (1817—1903). Λίαν ἐνωρὶς γενόμενος ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐν Ἑλλάδι καὶ διενήργησε πολλὰς ἀνασκαφάς, ἐμελέτησε δὲ πλεῖστα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἰδίως ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως. Συνεπείᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης δράσεως αὐτοῦ, ὁ Πένροζ ἐγένετο, τῷ 1886, διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «An Investigation of the principles of Athenian Architecture» (London 1851), «Of the orientation of certain Greek temples and the dates of their foundations» (London 1897). Καὶ τὰ ἄρθρα ἐν τῷ «Journal of Hellenic studies»: «Excavations in Greece», «On the orientation of Hecatompedon which occupied the site of the Parthenon», «Onsome traces connected with the Akropolis of Athens». Β. Δ. Θ.

Πενσάκολα (Pensacola) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν ἐν Φλόριντα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος. Εἶναι ἡ τρίτη εἰς πληθυσμὸν πόλις τῆς πολιτείας, ἔχουσα βιομηχανίαν ἀνθρακος, ἰχθύων, βάμβακος καὶ ξυλείας. Ἱδρύθη τῷ 1696 ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, περιῆλθε δὲ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γάλλων, τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων καὶ τέλος τῶν Ἀμερικανῶν. Κάτ. 32.500.

Πενσών, *Γουλιέλμος*. Ἅγιος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας (βλ. λ. *Γουλιέλμος* Πενσών).

πεντ-, *πεντα-*, *πεντε-*, *πεντο-*· θέμα τοῦ ἀριθμητικοῦ *πέντε* ὡς πρῶτου συνθετικοῦ: *πέντ-αθλον*, *πεντ-έτης*, *πεντ-ετηρίς*, *πεντά-δραχμον*, *πεντέ-δραχμον*, καὶ *πεντό-δραχμον*, *πεντά-πηχυς* καὶ *πεντέ-πηχυς*, *πεντα-δάκτυλος*, *πεντε-δάκτυλος* ‖ ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ὡς ἐπιτατικὸν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *πεντεπένιχρος*=πενέστατος, κοιν. *πεντάφτωχος*, *πεντάρφανος*, *πεντάμορφος*, *πεντακάθαρος* κ. ἄ.

πεντάβιβλος (ὁ,ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ πέντε βιβλίων ἀποτελούμενος: «πεντάβιβλος συγγραφή».

πεντάβραχος (ὁ), ἡ ***πεντάβραχυς*** *[Μετρολ.]*. Μετρικὸς πούς, ἔχων τὸ σχῆμα ◡◡◡◡◡. Ὁ ὅρος παρὰ Τζέτζῃ (ἐν «Ἀνεκδ. Ὀξ.» Γ' 314). Π. Ν. Π.

Πεντάβρυσον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 597 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Κρύα Νερὰ* (πρώην Μπρέστενη) 862. Ἔχει αὐτονομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζελεγκόσδη*.

Πεντάβρυσος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πτολεμαΐδος (πρώην Καϊλαρίων) τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (πρώην Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 177.

Πεντάγεια, ἡ ***Πεντάγυια*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας, συνδεόμενον σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου. Κάτ. περὶ τοὺς 380, Ἕλληνες Χριστιανοί. Ἡ Πεντάγυια τὸ μία τῶν δώδεκα ἐπαρχιῶν τῆς Κύπρου ἐπὶ Λουζινιανῶν. Ρωμαϊκαί, χριστιανικαὶ καὶ φραγκικαὶ ἀρχαιότητες ἀνευρέθησαν ἐν τῷ χωρίῳ. Α. Κ. Α.

πενταγλυκερίνη (ἡ), ἡ *μεθυλομεθυλολοπροπανοδιόλη* —(1,3) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HO.CH_2.C(CH_3)(CH_2OH)_2$. Τήκεται εἰς 199°. Σ. Γ.

πεντάγλωσσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε γλώσσας, ὁ εἰς πέντε γλώσσας συντεταγμένος: «πεντάγλωσσον λεξικόν».

Πενταγοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 926. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Λιδωρικίου 18 χιλιόμ. ΒΔ. Ἄλλοτε ἦτο ἐαρινὴ ἕδρα τοῦ δήμου Κροκυλίου. Εἶναι πατρὶς τῆς ἡρωΐδος τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων Μαρίας τῆς Πενταγιώτισσας. Ι. Σ. Σ.

Πεντάγραμμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἔσω Γάγγου Ἰνδικῆς, ἐν τῇ Συραστρηνῇ χώρᾳ, περὶ τὸν Κάνθι κόλπον καὶ δυτικῶς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ (*Πτολεμ.* Ζ, α, 57 Nobbe). Ταυτότης ἀμφισβητουμένη. Σ. Ε. Λ.

πεντάγραμμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ πέντε γραμμῶν ἀποτελούμενος· ‖ *πεντάγραμμον* (τό)· γραμμικὸν σχῆμα ἀστεροειδές, ἐπιτυγχανόμενον διὰ πέντε ἰσομήκων εὐθειῶν γραμμῶν καὶ ἐμφανίζον πέντε ἰσοσκελῆ τρίγωνα μὲ βάσεις τὰς πλευρὰς κανονικοῦ πενταγώνου, ἄλλως *πεντάλφα* ἢ *πεντάγωνον* ‖ (μουσ.) *πεντάγραμμον* (βλ. κατωτ.)

—*[Γεωμετρ.]* Βλ. *πεντάγωνον*.

—*[Μουσ.]* *Πεντάγραμμον* (γαλλ. portée, γερμ. Liniensystem) καλεῖται σύνολον πέντε ὁριζοντίων παραλλήλων γραμμῶν ἐπὶ καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων γράφονται οἱ μουσικοὶ φθόγγοι. Ἡ ἀρίθμησις τῶν γραμμῶν γίνεται ἐκ τῆς κατωτέρας, ἡ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασις καλεῖται *διάστημα* (βλ. καὶ λ.). Ἡ ἁρμόζουσα ὀνομασία τοῦ πενταγράμματος, δι' ἣν ἐποχὴν δὲν ἐκέκτητο ἀκόμη πέντε γραμμάς, εἶναι *μουσικὸν διάγραμμα*. Τοῦτο ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀκριβεστέρου καθορισμοῦ τῆς ὀξύτητος τῶν φθόγγων, δεδομένου ὅτι κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ εἰδικὰ μουσικὰ σημεῖα, τὰ *νεύματα*, ἐγράφοντο τὸ μὲν ὑπεράνω τοῦ ἄλλου καὶ ἄφηνον μεταξύ των ἀπόστασίν τινα, ἀναλόγως τῆς ὀξύτητος ἢ τῆς βαρύτητος τοῦ ἤχου. Ὁ Οὐβάλδος πρῶτος εἶχε τὴν ἰδέαν να τοποθετήσῃ τὰ νεύματα ἐπὶ τῶν γραμμῶν. Καὶ ἀρχικῶς μὲν ἐχρησιμοποιήθη μία καὶ μόνον γραμμή, περὶ τὴν ὁποίαν ἐτοποθετοῦντο οἱ φθόγγοι:

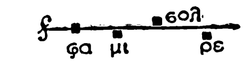

Τὸ γράμμα τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γραμμῆς ἀντεπροσώπευε τὸν ἀντίστοιχον φθόγγον, λαμβανόμενον ὑπ' ὄψιν ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ἀλφαβητικὴ σημειογραφία. Οὕτω εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα τὸ γράμμα *f* εἶναι ἡ ὀνομασία τοῦ φθόγγου φα καὶ συνεπῶς τὸ σημεῖον τὸ εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς φερούσης τὸ ἀνωτέρω γράμμα ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν φθόγγον φα. Βραδύτερον ἐχρησιμοποιήθη καὶ δευτέρα γραμμή

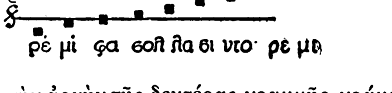

Τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας γραμμῆς γράμμα C τῆς νευματικῆς σημειογραφίας ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ σημερινὸν ντό. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων γραμμῶν προσετέθη μετά τινα χρόνον καὶ τρίτη, ἔχουσα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ γράμμα Α, δηλαδὴ τὸ σημερινὸν λὰ τέλος δὲ καὶ τετάρτη. Χάριν εὐκολίας ἐπίσης αἱ γραμμαὶ εἶχον διάφορον χρῶμα. Οὕτως ἡ φέρουσα τὸ γράμμα F ἦτο ἐρυθρά, ἡ τὸ C κιτρίνη ἢ πρασίνη, αἱ δὲ δύο ἄλλαι μέλαιναι. Αἱ χρωματισταὶ γραμμαὶ ἦσαν αἱ ἀκραῖαι τοῦ διαγράμματος καὶ μετεκινοῦντο ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω ὁσάκις ἡ μελῳδία κατήρχετο. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐτελειοποιήθη χάρις εἰς τὸν Γουΐδον τοῦ Ἀρέτσου καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα διὰ τὸ γρηγοριανὸν μέλος, ἐνῷ περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν προστίθεται εἰς τὸ διάγραμμα καὶ πέμπτη γραμμὴ διὰ τὴν κοσμικὴν μουσικήν. Τὸ ἐξ ἓξ γραμμῶν διάγραμμα, τὸ χρησιμοποιηθὲν κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα, ἐλαχίστην ἐξ ἄλλου εἶχε διάδοσιν, ἐνῷ κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα εἴθισται νὰ γράφηται τὸ βαθὺ μέρος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου ἐπὶ διαγράμματος ἐκ περισσοτέρων τῶν πέντε γραμμῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἐπικρατήσαντος σήμερον πενταγράμμου εἶναι δυνατὸν νὰ σημειωθῶσιν ὅλοι οἱ φθόγγοι τῆς κολοσσιαίας κλίμακος ἐξ ἐννέα ὀγδοῶν, τῆς χρησιμοποιουμένης ὁλοκλήρου ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργάνῳ. Ἵνα ἐπαρκέσῃ ὅμως πρὸς τοῦτο τὸ πεντάγραμμον, γίνεται ἀφ' ἑνὸς χρῆσις τῶν γνωμόνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν βοηθητικῶν γραμμῶν ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου, τέλος δὲ τῶν ὑπὲρ ἢ κάτω τῶν φθόγγων σημειώσεων: διπλῆ βαρεῖα ἀντιογδόη, βαρεῖα ὀγδόη, ὀξεῖα ὀγδόη κλπ.

Ὑπόδειγμα πενταγράμμου ἐπὶ τοῦ ὁποίου διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν δύο γνωμόνων φα καὶ σολ εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῇ ὁλόκληρος ἡ μουσικὴ κλῖμαξ:

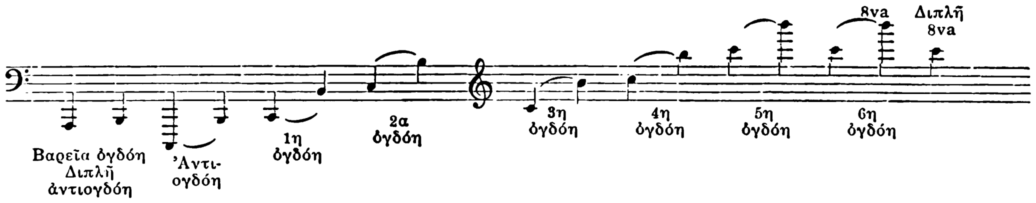

Πεντάγραμμον περιλαμβάνον ὁλόκληρον τὴν ἐν χρήσει μουσικὴν κλίμακα μετὰ τῶν ἐν χρήσει γνωμόνων:

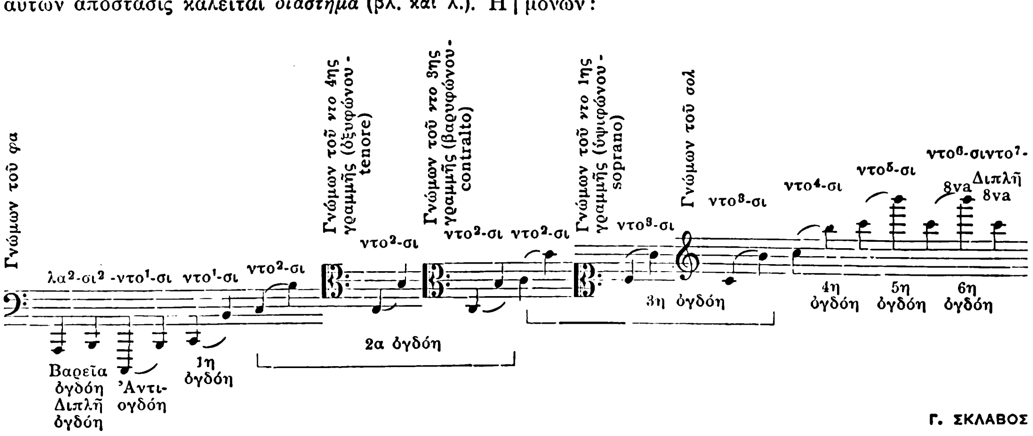

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

πενταγωνικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ πεντάγωνον, ὁ τοῦ πενταγώνου: «πενταγωνικὸν σχῆμα».

— ***πενταγωνικὸν δωδεκάεδρον***. Κρυσταλλικὴ μορφὴ τοῦ κυβικοῦ συστήματος, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ ἐκείνην, ἡ ὁποία ὀνομάζεται γυροεδρικὴ ἢ ὁλοαξονικὴ ἡμιεδρία. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 ἕδρας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει σχῆμα πενταγώνου, παρουσιάζεται δὲ ὑπὸ δύο μορφάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐναντιόμορφοι, διότι ἔχουν σχέσιν πρὸς ἀλλήλας, ὡς ἡ εἰκὼν πρὸς τὸ εἴδωλον αὐτῆς. Ἡ μία ἐκ τῶν μορφῶν τούτων χαρακτηρίζεται ὡς δεξιοστρόφος, ἡ δὲ ἄλλη ὡς ἀριστεροστρόφος. Γ. Β.

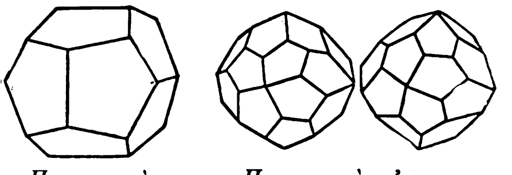

Πενταγωνικὸν δωδεκάεδρον. *Πενταγωνικὸν εἰκοσιτεσσαράεδρον.*

πενταγώνιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε γωνίας, πενταγωνικός.

πεντάγωνον (τό)· γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον πέντε γωνίας καὶ πέντε πλευράς, ἄλλως *πεντάπλευρον*.

— *[Γεωμετρ.]* *Πεντάγωνον* καλεῖται τὸ ἐπίπεδον σχῆμα τὸ περικλειόμενον ὑπὸ τεθλασμένης γραμμῆς ἐχούσης πέντε πλευράς. Τὸ πεντάγωνον λέγεται *κανονικόν*, ἐὰν ἔχῃ τὰς πλευρὰς καὶ τὰς γωνίας αὐτοῦ ἴσας, ὡς (σχῆμα 1) τὸ ΑΒΓΔΕ. Ἑκάστη τῶν γωνιῶν του, ὡς ἡ ΑΒΓ, ἔχει ἄνοιγμα 108 μοιρῶν. Ἑκάστη δὲ πλευρὰ αὐτοῦ ἔχει μῆκος λ, διδόμενον ὑπὸ τοῦ τύπου:

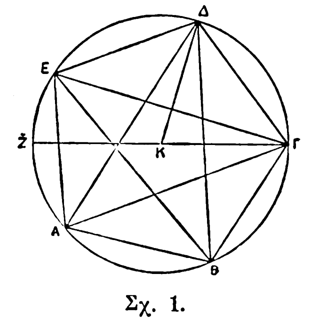

Σχ. 1.

$$\lambda = \frac{a}{2}\sqrt{2(5-\sqrt{5})}$$

Digitized by Google

ἔνθα α ἡ ἀκτὶς ΚΓ τοῦ περιγεγραμμένου κύκλου (διότι τὰ κανονικὰ πολύγωνα εἶναι καὶ ἐγγράψιμα καὶ περιγράψιμα εἰς κύκλον). Διάμετρός τις τοῦ περιγεγραμμένου, ἡ ΖΚΓ, ἐὰν διέρχηται διά τινος κορυφῆς τοῦ πενταγώνου, τῆς Γ, δὲν διέρχεται καὶ δι' ἑτέρας, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν εἶναι περιττός.

Τὸ ἐμβαδὸν Ε τοῦ κανονικοῦ πενταγώνου δίδεται ὑπὸ τῶν τύπων:

$$E = \frac{5}{8} \alpha^2 \sqrt{2(5+\sqrt{5})} \text{ ἐκ τῆς ἀκτῖνος}$$

$$\text{ἢ } E = \frac{1}{4} \lambda^2 \sqrt{5(5+2\sqrt{5})} \text{ ἐκ τῆς πλευρᾶς.}$$

Ἡ ἐπίκεντρος γωνία ΓΚΔ, ἡ βαίνουσα ἐπὶ πλευρᾶς κανονικοῦ πενταγώνου, ἔχει ἄνοιγμα $\frac{360^\circ}{5} = 72^\circ$.

Αἱ σχέσεις αὗται ἰσχύουσι διὰ τὸ κυρτὸν κανονικὸν πεντάγωνον· διότι ἔχομεν καὶ μὴ κυρτὸν τοιοῦτον, καλούμενον ἀστεροειδὲς (ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του).

Ἐὰν τοῦ κανονικοῦ κυρτοῦ πενταγώνου συνδέσωμεν τὰς κορυφὰς ἀνὰ δύο, φέροντες τὰς εὐθείας ΑΓ, ΒΔ, ΓΕ, ΔΑ καὶ ΕΒ, θὰ προκύψῃ (σχῆμ. 2) μὴ κυρτόν, ἀλλὰ κανονικόν, ὡς ἔχον τὰς πλευρὰς καὶ τὰς γωνίας ἴσας, πεντάγωνον. Τὸ σχῆμα τοῦτο ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν πυθαγορείων *πεντάγραμμον* ἢ *τριπλοῦν δι' ἀλλήλων τρίγωνον*. Κοινῶς τοῦτο λέγεται «πεντάλφα» καὶ θεωρεῖται ὥς τι μυστηριῶδες σύμβολον, χρησιμεῦον καὶ ὡς ἔμβλημα εἰς τοὺς ἐλευθέρους τέκτονας. Ἡ περίμετρος τοῦ ἀστεροειδοῦς πενταγώνου εἶναι συνεχής· δηλαδὴ γράφεται, ὡς κοινῶς λέγεται, «διὰ μονοκονδυλιᾶς».

Ἵνα κατασκευάσωμεν κανονικὸν κυρτὸν πεντάγωνον (καὶ ἑπομένως καὶ ἀστεροειδές), πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ὅταν πρόκειται νὰ ἐγγραφῇ εἰς δοθέντα κύκλον. Ἔστω ὁ δοθεὶς κύκλος Κ· φέρομεν ἐν αὐτῷ δύο διαμέτρους ΛΚΒ, ΓΚΔ καθέτους ἐπ' ἀλλήλας. Λαμβάνομεν τὸ μέσον Ε τῆς ἀκτῖνος ΚΒ καὶ μὲ κέντρον τὸ Ε καὶ ἀκτῖνα τὴν ΕΔ γράφομεν ἑτέραν περιφέρειαν, ἥτις τέμνει τὴν ΑΒ εἰς τὸ Ζ. Ἡ εὐθεῖα ΔΖ εἶναι ἴση μὲ τὴν πλευρὰν τοῦ ἐγγεγραμμένου κανονικοῦ πενταγώνου (κυρτοῦ) εἰς τὸν δοθέντα κύκλον Κ. Ν. Γ.

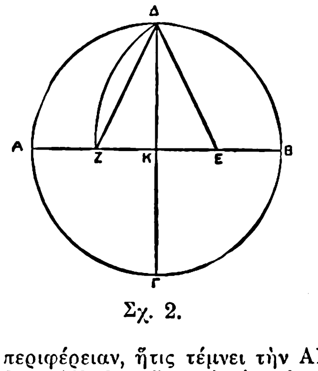

Σχ. 2.

—*[Βοτ.] Πεντάγωνα* καλοῦνται τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε ἀσυνάπτων καρποφύλλων.

πεντάγωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε γωνίας ἢ πέντε πλευράς: «πεντάγωνον οἰκοδόμημα»· || *πεντάγωνον* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Πενταδάκτυλον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (*Γεωγρ.* Ε',5,8) πρὸς νότον τῆς Τρωγλοδυτικῆς Βερενίκης (νῦν Bender el-Kébir). Α. Θ. Σ.

πενταδάκτυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε δακτύλους.

πενταδάκτυλος (ὁ) (Pentadactylus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν* ἢ *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πενταδάκτυλος ὁ σκωριώδης* (Pentadactylus ferragineus), ὅστις καλλιεργεῖται καὶ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *πενταδάκτυλο*. Δ. Ν. Π.

Πενταδάκτυλος *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ἐν Μάνῃ ὀνομασία τοῦ *Ταϋγέτου* (βλ. λ.), διότι, κατὰ παράδοσιν, ἐπί τινος αὐτοῦ βράχου ἀπετυπώθησαν τὰ ἴχνη τῶν πέντε δακτύλων τοῦ Ἰησοῦ, ἅτινα καὶ δεικνύουσι.

— **Πενταδάκτυλος** *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὴ ἀπόδοσις τῆς τουρκικῆς ὀνομασίας τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὄρους *Λάτμος* (βλ. λ.), *Μπὲς μπαρμὰκ ντάγ*.

— **Πενταδάκτυλος** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κύπρου, κληθὲν οὕτως ἐκ τῶν πέντε κορυφῶν του, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλοτέρα ἔχει ὕψος 2.405 ποδῶν. Τὸ ὄρος τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν κορυφὴν τῆς βορείας ὀροσειρᾶς τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κρομμύου μέχρι σχεδὸν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Α. Κ. Α.

πενταδελφεῖς *στήμονες* (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οἱ στήμονες οἵτινες ἑνοῦνται κατὰ πέντε.

πεντάδεσμος (ὁ) (Pentadesmus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταγονοφοριδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν πέντε γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *πεντάδεσμος ὁ λευκανθὴς* (Pentadesmus albiflorus), ὅστις φθάνει εἰς ὕψος 25 περίπου μέτρων καὶ οὗ τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν. Δ. Ν. Π.

Πενταδία. Ὀνομαστὴ διακόνισσα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος, διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλάνθρωπον δρᾶσιν τῆς ὁποίας εὐφήμως ἐκφράζεται ὁ Χρυσόστομος.

πενταδιγαλλοϋλογλυκόζη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἕτερον ἐπιστημονικὸν ὄνομα τοῦ *δεψικοῦ ὀξέος* ἢ *ταννίνης*.

πενταδιένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_5H_8, περιέχων δύο διπλοῦς δεσμούς. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διπλῶν δεσμῶν διακρίνομεν τρεῖς ἰσομερεῖς μορφάς, ἤτοι: τὸ *πενταδιένιον* - (2, 3) (βλ. *διμεθυλαλλένιον* συμ.), τὸ *πενταδιένιον* - (1, 3) (βλ. *πιπερυλένιον*) καὶ τὸ *πενταδιένιον* - (1, 4), ὅπερ μέχρι τοῦδε δὲν παρεσκευάσθη. Σ. Γ.

πενταδιενο-(1. 3)-*ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *β-βινυλακρυλικὸν* ὀξύ.

πεντάδιον (τὸ) *['Αρχ.]*. Τὸ ἐκ πέντε διφύλλων, ἅτινα εἶναι διπλωμένα εἰς δέκα φύλλα, τεῦχος ἀρχαιοτάτου ἐπὶ περγαμηνῆς χειρογράφου. Ἦτο σχήματος μεγάλου 4ου (βλ. *τετράδιον, τριάδιον*). Ν.Σ.Λ.

πεντάδραχμον (τό). Μεταλλικὸν νόμισμα ἀξίας 5 δραχμῶν, βάρους 10 γραμμαρίων καθαροῦ νικελίου, ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος μέχρι δρχ. 200, κυκλοφοροῦν διὰ λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου δυνάμει τοῦ διατάγματος τῆς 7 Αὐγούστου 1930 εἰς ἀντικατάστασιν τῶν πενταδράχμων τραπεζογραμματίων, ἅτινα ἀπεσύρθησαν τῆς κυκλοφορίας, ἅτε μὴ δικαιουμένης τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια εἰς τμήματα κάτω τῶν 50 δρχ. Τὰ πρὸ τοῦ 1930 ἀργυρᾶ πεντάδραχμα ἀπεσύρθησαν ἢ ἐξηφανίσθησαν τῆς κυκλοφορίας λόγῳ τῆς πτώσεως τῆς δραχμῆς, εἶχον δὲ ἐκδοθῆ: α') Ἐπὶ Ὄθωνος κατὰ τὸ 1833, 1844, 1845, 1846, 1851, βάρους 22,4 γραμμ. ἀργύρου, τίτλου 0,900 μὲ σταθερὰν σχέσιν τῆς ἀργυρᾶς δραχμῆς πρὸς τὴν χρυσῆν τοιαύτην 15 ½ ἀργ.=1 χρ. β') Ἐπὶ Γεωργίου Α' κατὰ τὰ ἔτη 1875, 1876 βάρους 25 γραμμ. ἀργύρου, τίτλου 0,900, ἀπεριορίστου ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος, ἰσότιμα πρὸς 5 χρυσᾶς δραχμὰς τῆς Λατινικῆς Νομισματικῆς Ἑνώσεως, ἧς ἡ Ἑλλὰς ἀπετέλει μέλος. Ι. Α. Β.

πεντάδραχμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν πέντε δραχμῶν· || *πεντάδραχμον* (τό)· ὡς οὐσ., (βλ. λ.).

πεντάεδρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε ἕδρας· || *πεντάεδρον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ σχῆμα τῆς στερεομετρίας τὸ ἔχον πέντε ἕδρας.

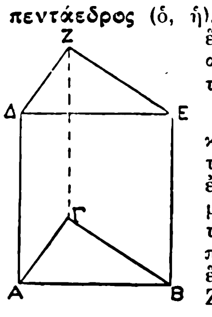

— *[Γεωμετρ.] Πεντάεδρον* καλεῖται τὸ στερεὸν σχῆμα τὸ περατούμενον εἰς πέντε ἐπιπέδους ἐπιφανείας, καλουμένας ἕδρας αὐτοῦ. Π. χ. πεντάεδρον εἶναι τὸ τριγωνικὸν πρίσμα ΑΒΓΔΕΖ, ἔχον πέντε ἕδρας, τὰς ΑΒΕΔ, ΒΕΓΖ, ΖΓΑΔ, ΑΒΓ καὶ ΔΕΖ. Ν. Γ.

πενταετηρικός, —*ή*, —*όν*, καὶ *πεντετηρικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πενταετηρίδα: «πενταετηρικὸς ἀγὼν» ὁ τελούμενος μεθ' ἕκαστον τέταρτον ἔτος.

πενταετηρίς, —*ίδος* (ἡ), καὶ *πεντετηρίς*· ἀρχ., περίοδος τεσσάρων πλήρων ἐτῶν· || ἡ μεθ' ἕκαστον τέταρτον ἔτος γινομένη ἑορτή· || μεταγ. καὶ νεώτ., περίοδος πέντε πλήρων ἐτῶν: «ταμίας γενόμενος ἐπὶ τρεῖς πενταετηρίδας... νόμον εἰσενεγκεῖν μὴ πλείω τῶν πέντε ἐτῶν διέπειν τὸν χειροτονοῦντα» (*Πλούτ.* Ἠθ. 841 Β)· || ἡ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει πενταετίας ἑορτή.

— *['Αρχ.]* Ἡ *πενταετηρὶς* ἢ *πεντετηρὶς* ἦτο χρονικὴ περίοδος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, περιλαμβάνουσα τέσσαρα πλήρη ἔτη, τὸ ἥμισυ τῆς ἐννεαετηρίδος, ἀρχαιοτάτης χρονολογικῆς μονάδος. Μεθ' ἑκάστην πενταετηρίδα, ἤτοι συμπλήρωσιν τετραετίας. καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου ἔτους ἐτελοῦντο ὡρισμέναι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, ὡς οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, τὰ Παναθήναια καὶ ἄλλαι. Ε. Κ.

πενταετὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ πέντε ἔτη: «πενταετεῖς σπουδαί»· || ὁ ἔχων ἡλικίαν πέντε ἐτῶν: «πενταετὴς παῖς».

πενταετὲς *σχέδιον* (ρωσ. *πιατιλέτκα*) *['Εγκυκλ.]*. Ἐκλήθη οὕτως ἐν Ρωσίᾳ τὸ ἀπὸ τοῦ 1928 τεθὲν ἐν ἐφαρμογῇ οἰκονομικὸν σχέδιον ἐκβιομηχανίσεως ὅλων τῶν τομέων τῆς παραγωγῆς ἐντὸς μιᾶς πενταετίας. Ἀπὸ τοῦ 1932, πρὸ τῆς λήξεως ἀκόμη τοῦ πρώτου πενταετοῦς σχεδίου, τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιδιώξεις ἐστέφθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, κατηρτίσθη δεύτερον πενταετὲς σχέδιον (1933—1938) πλήρους πλέον ἐκβιομηχανίσεως καὶ ἐκσοσιαλισμοῦ τῆς χώρας (βλ. λ. *Ρωσία [Οἰκον. Γεωγρ.]*). Θ. Π.

πενταετία (ἡ)· διάστημα πέντε πλήρων ἐτῶν: «ἐσπούδασεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν».

πενταθειονικὸν *ὀξύ* βλ. *θείου* ἑνώσεις.

πένταθλον (τὸ) *['Αθλητ.]*. Σύνθετον ἀγώνισμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τελούμενον μετὰ μεσημβρίαν τῆς τετάρτης ἡμέρας τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὡς κατακλεὶς αὐτῶν. Τὸ ἀγώνισμα τοῦτο, ἐν ᾧ συνηνοῦτο ἡ ἐπίδειξις ἁπασῶν τῶν σωματικῶν δεξιοτήτων, ἀπετελεῖτο, ὡς καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ δεικνύει, ἐκ πέντε ἀθλημάτων. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ *ἅλμα*, ὁ *δίσκος*, ὁ *δρόμος*, τὸ *ἀκόντιον* καὶ ἡ *πάλη*. Τὸ πένταθλον ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς τὸν Πηλέα. Οὗτος, ὢν δεξιὸς παλαιστής, ἀλλ' ὑστερῶν πως εἰς ἄλλα ἀγωνίσματα, κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς Λῆμνον παρεκάλεσε τὸν Ἰάσονα καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ συνδυάσῃ εἰς ἓν τὰ πέντε ἀθλήματα. Οὕτως ἐδημιουργήθη κατ' ἐπινόησίν του τὸ σύνθετον τοῦτο ἀγώνισμα, ὅπερ ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ πένταθλον ἐπενοήθη τῷ 708 π. Χ., ἤτοι κατὰ τὴν 18 ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν καὶ εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας. Τὸ ἀγώνισμα ἐτελεῖτο τὴν τετάρτην ἡμέραν· ἀλλὰ τῷ 628 π.Χ. εἰσήχθη καὶ διὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν, εἰς τὰ ἀγωνίσματα τῶν παίδων· δὲν ἐπανελήφθη ὅμως ἔκτοτε πλέον, τῶν Ἠλείων ζηλοτυπησάντων, ὡς λέγεται, διὰ τὴν νίκην Λάκωνος παιδός, τοῦ Εὐτελίδου. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πεντάθλου, ὁ δρόμος καὶ ἡ πάλη ἐξηκολούθουν νὰ τελῶνται καὶ ὡς αὐτοτελῆ ἀγωνίσματα. Οἱ εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο νικῶντες ἐκαλοῦντο *πένταθλοι*, οὓς ὁ Σωκράτης, συγκρίνων πρὸς τοὺς δρομεῖς καὶ τοὺς παλαιστάς, λέγει ὅτι ὑπολείπονται μὲν τούτων εἰς τὰ καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ὑπερέχουν πάντων τῶν ἄλλων ἀθλητῶν εἰς αὐτά. Ἐπειδὴ οἱ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν τοῦ πεντάθλου ἔφερον ἁλτῆρας, εἰκάζεται εὐλόγως ὅτι σπουδαιότατον τῶν ἀθλημάτων τοῦ πεντάθλου ἦτο τὸ ἅλμα. Κατὰ τίνα ὅμως σειρὰν ἐτελοῦντο τὰ ἀγωνίσματα τοῦ πεντάθλου οὔτε ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παρεδόθη εἰς ἡμᾶς, οὔτε ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ἐξηκριβώθη ἄνευ ἀμφισβητήσεως. Ἡ μᾶλλον ἐπικρατήσασα γνώμη εἶναι ἡ τοῦ Boeckh, ὅστις διατείνεται ὅτι ἡ σειρὰ εἶχεν ὡς ἑξῆς: ἅλμα, δρόμος, δίσκος, ἀκόντιον, πάλη. Ἀλλὰ διερωτᾶταί τις: πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ τελεσθῶσιν ἐν συνεχείᾳ δύο ἀγωνίσματα τῶν κάτω ἄκρων, τὸ ἅλμα καὶ ὁ δρόμος, καὶ πῶς νὰ τελεσθῶσιν ἐν συνεχείᾳ πάλιν δύο ρίψεις, ὁ δίσκος καὶ τὸ ἀκόντιον, καὶ δύο βαρέα ἀγωνίσματα, ὡς εἶναι ὁ δίσκος καὶ ἡ πάλη, νὰ εἶναι τόσον πλησίον; Ἐντεῦθεν δὲν εἶναι ἀπορριπτέα ἡ γνώμη ἄλλων, κατατασσόντων ὡς ἕπεται τὰ ἀθλήματα τοῦ πεντάθλου: ἅλμα, δίσκος, δρόμος, ἀκόντιον, πάλη. Ἄλυτον ἐπίσης δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ζήτημα, τίς ἀνεκηρύσσετο νικητὴς ἐν τῷ πεντάθλῳ.

Πιθανολογεῖται ὅτι οἱ ἀγωνισταὶ ἐκληροῦντο κατὰ ζεύγη, ἕκαστον δὲ ζεῦγος ἠγωνίζετο κεχωρισμένως καὶ εἰς τὰ πέντε ἀθλήματα κατὰ σειράν, μεθ' ὃ οἱ νικηταὶ τῶν ζευγῶν ἠγωνίζοντο μεταξύ των, μέχρις οὗ διεκρίνετο ὁ τελικὸς νικητής. Αἱ ἐναγώνιοι διατάξεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐπεδίωκον τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἐμφάνειαν, ἀποκρούουσαι τοὺς πολυπλόκους ὑπολογισμοὺς τῆς σήμερον. Πάντως φαίνεται ὅτι τὸν στέφανον ἐλάμβανεν ὁ ὑπερευδοκιμήσας τοὺς ἀντιπάλους εἰς τρία τοὐλάχιστον τῶν ἀθλημάτων. Ἂν δηλονότι ζεύγους τινὸς ὁ ἕτερος ἀγωνιστὴς ἐνίκα τὸν ἀντίπαλον εἰς τὰ τρία πρῶτα κατὰ σειρὰν ἀθλήματα, ἐθεωρεῖτο νικητής, καὶ ὁ ἀγὼν δὲν ἐσυνεχίζετο, παραλειπομένων τῶν λοιπῶν ἀθλημάτων. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ «τριαγμὸς» καὶ τὸ «τριάζειν», ἅτινα ἐσφαλμένως ἐπίστευσεν ὁ Krause ὅτι ἀπετέλουν ἴδιον ἀγώνισμα. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ οἱ ἀθληταὶ κατὰ τὴν προπόνησιν αὐτῶν προσεπάθουν νὰ τελειοποιῶνται κυρίως εἰς τὰ τρία ἀγωνίσματα.

Τὸ σημερινὸν πένταθλον περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς 5 ἀγωνίσματα, τελούμενα κατὰ τὴν σειρὰν ταύτην: ἅλμα εἰς μῆκος μετὰ φορᾶς, ἀκοντισμὸν (διὰ τῆς καλυτέρας χειρός), δρόμον 200 μέτρων, δισκοβολίαν (διὰ τῆς καλυτέρας χειρός), δρόμον 1500 μ. Εἰς τὸ ἅλμα καὶ τὰς βολὰς ἐπιτρέπονται τρεῖς προσπάθειαι. Εἰς τὸν δρόμον 200 μ. σχηματίζονται διὰ κλήρου σειραὶ ἐκ τριῶν ἀθλητῶν. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀθλητῶν εἶναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ περισσεύῃ δρομεὺς ἐκ τῶν σειρῶν καὶ ν' ἀναγκασθῇ νὰ τρέξῃ μόνος, τότε διὰ κλήρου εἷς τῶν ἀθλητῶν θὰ συναγωνισθῇ μετ' αὐτοῦ. Ἡ κατάταξις τῶν ἀθλητῶν εἰς τὸ ἀγώνισμα τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χρόνου ἑκάστου. Ἐὰν συμβοῦν ἐλαττωματικαὶ ἐκκινήσεις εἰς τὸν δρόμον 200 μ., ὁ ὑποπεσὼν εἰς τὸ σφάλμα ἀθλητής, μετὰ τὴν δευτέραν ἀντικανονικὴν ἐκκίνησιν, τιμωρεῖται, τιθέμενος 2 μέτρα ὄπισθεν τῆς ἀφετηρίας. Εἰς τοὺς δρόμους ὁ χρόνος ἑκάστου ἀθλητοῦ κρατεῖται διὰ 3 χρονο-

Digitized by Google

μέτρων. Ἕκαστος ἀθλητὴς λαμβάνει δι' ἕκαστον ἀγώνισμα 1000 βαθμούς, ἐὰν ἡ ἐπίδοσίς του εἶναι ἴση μὲ τὴν ἐπίδοσιν ἡ ὁποία ἐπετεύχθη κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ 1912, ὀλιγωτέρους δὲ ἢ περισσοτέρους, ἀναλόγως, ἐὰν ἡ ἐπίδοσίς του εἶναι μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ἐκείνης. Νικητὴς ἀνακηρύσσεται ὁ ἐπιτυγχάνων τὸν ἀνώτατον βαθμὸν εἰς τὸ σύνολον καὶ τῶν 5 ἀγωνισμάτων. Σ. Γ. Σ.

πεντακάθαρος, —η, —ο' δημοτ., λίαν καθαρός, κατακάθαρος, καθαρώτατος.

πεντάκερως (ὁ) (Pentacerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

πεντάκις' ἐπίρρ. ἀριθμ., πέντε φοράς: «πεντάκις ἐνίκησε».

πεντακισμύριοι, —αι, —α' πέντε φορὰς μύριοι, πεντήκοντα χιλιάδες, 50.000.

πεντακισχίλιοι, —αι, —α' πέντε φορὰς χίλια, πέντε χιλιάδες, 5 000.

πεντάκληθρα (ἡ) (Pentaclethra) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ἡ *πεντάκληθρα ἡ μακρόφυλλος* (Pentaclethra macrophylla), καλλιεργουμένη ἰδίως διὰ τὰ σπέρματά της, ἅτινα δι' ἐκθλίψεως παρέχουσιν ἄφθονον ἔλαιον, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν σαπωνοποιίαν. Δ. Ν. Π.

πεντάκλιτος (ὁ, ἡ), —ον (τό). Χριστιανικὸς ναὸς (βασιλική) ἔχων πέντε κλίτη, ἤτοι πλάγια κατὰ μῆκος τμήματα. Εἰς πολλὰ μνημεῖα ὑπάρχει καὶ τὸ ἐγκάρσιον λεγόμενον κλίτος, τουτέστι χῶρος τέμνων καθέτως τὰ κλίτη. Κεῖται δὲ τοῦτο ἢ ἀμέσως πρὸ τῆς μιᾶς ἢ τριῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀψίδων, ἢ πρὸς τὸ μέσον. Β. Λ. Κ.

πεντακόρυφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)' ὁ ἔχων πέντε κορυφάς.

πεντακοσάρα (ἡ)' φιάλη περιλαμβάνουσα πεντακόσια δράμια ὕδατος, ἄλλως *πεντακοσάρικο* ἢ *μισογάλονο*.

πεντακοσάρι (τό), ἢ *πεντακοσάρικο'* χαρτονόμισμα ἀξίας πεντακοσίων δραχμῶν.

πεντακοσαριά (ἡ)' πεντακόσιαι μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι, πάντοτε μετὰ τοῦ *καμμιά*: «καμμιὰ πεντακοσαριὰ ἄνθρωποι» περίπου πεντακόσιοι.

πεντακοσιάρχης (ὁ). Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὁ ἄρχων 500 ἀνδρῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου, ὅτε εἰδικὴ ἐπιτροπή, τῆς ὁποίας μετέσχον ὅ τε Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ Γεώργιος Δυοβουνιώτης, ἀναδιωργάνωσε τὸν στρατὸν τοῦ κράτους, διαιρέσασα αὐτὸν εἰς χιλιαρχίας καὶ πεντακοσιαρχίας. Τ. Ε. Ε.

πεντακοσιαρχία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Σῶμα τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ τῆς ἀρχαιότητος, οὗτινος προΐστατο ὁ πεντακοσίαρχος. Ἡ πεντακοσιαρχία ἀπετελεῖτο ἐκ δύο λόχων, ὧν ἑκάτερος εἶχε δύναμιν 256 ἀνδρῶν, τρεῖς δὲ πεντακοσιαρχίαι ἀπετέλουν μίαν τάξιν. Ε. Κ.

πεντακοσιόδραχμον (τό). Τραπεζογραμμάτιον ἀξίας 500 δραχμῶν, ἀπεριορίστου ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Τὰ κατὰ τὸ 1932 κυκλοφοροῦντα πεντακοσιόδραχμα ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἐκδόσεις 10ην καὶ 11ην, προέρχονται δέ, καθὼς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμμάτια, ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἧς φέρουσι τὴν ἐπικεφαλίδα, σφραγισθέντα δι' ἡμικυκλικῆς ἐρυθρᾶς σφραγῖδος ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως διὰ τοῦ τίτλου «Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος». Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος δικαιοῦται νὰ χρησιμοποιήσῃ μέχρι τῆς 12 Μαΐου 1933 τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Τὰ πεντακοσιόδραχμα τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων, ὡς καὶ τὰ τμηθέντα τοιαῦτα τῆς 8ης καὶ 9ης ἐκδόσεως ἀπεσύρθησαν τῆς κυκλοφορίας. Ι. Α. Β.

πεντακοσιόδραχμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)' ὁ ἔχων ἀξίαν πεντακοσίων δραχμῶν.

πεντακόσιοι,—αι,—α' ἀριθμ. ἀπόλυτον, οἱ πεντάκις ἑκατόν, 500, ἑλλην. φ', λατ. D.

— *[Ἀρχ.] Πεντακόσιοι* ἡ *βουλὴ τῶν πεντακοσίων* ἐκαλεῖτο τὸ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους μέχρι τοῦ 306 π. Χ., ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετεχόντων βουλευτῶν (50 ἐξ ἑκάστης φυλῆς), οἵτινες πρότερον ἦσαν 400 καὶ μετέπειτα 600 (βλ. λ. *βουλή*).

—**πεντακοσίων, συμβούλιον τῶν**—(conseil de cinq cents). Ἐκλήθη οὕτως ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν συμβατικὴν συνέλευσιν καταρτισθὲν νομοθετικὸν σῶμα, λειτουργῆσαν ἀπὸ τῆς 6ης Ὀμιχλώδους τοῦ Δ' ἔτους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς 19ης ἰδίου μηνὸς τοῦ Η' ἔτους (28 Ὀκτωβρίου 1795—10 Νοεμβρίου 1799). Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου εἶχον τριετῆ θητείαν, ἀνανεούμενα ὅμως ἐτησίως κατὰ τὸ ἓν αὐτῶν τρίτον, ἔφερον δὲ στολὴν ἐκ λευκοῦ μακροῦ χιτῶνος, κυανῆς ζώνης, μαλλίνου πορφυροῦ ἐπενδύτου καὶ πιλήματος ἐκ κυανοῦ βελούδου. Τὸ σῶμα, συνεδριάζον ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ εἶτα ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Βουρβώνων, ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ διευθυντηρίου καὶ τοῦ συμβουλίου τῶν παλαιῶν (Conseil des Anciens) διὰ 4 διαγγελέων, προηδρεύετο ἐξ ἑνὸς προέδρου καὶ 4 γραμματέων μηνιαίας θητείας, δὲν εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα καταρτίσεως εἰδικῶν ἐπιτροπῶν εἰμὴ ἐπὶ ὡρισμένου θέματος καὶ ὡρισμένης θητείας.

πεντακοσιομέδιμνος (ὁ, ἡ), —ον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ εἰς τὴν ἀνωτάτην τάξιν, ὑπὸ οἰκονομικὴν καὶ φορολογικὴν ἔποψιν, ἀνήκων Ἀθηναῖος πολίτης ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος διατηρηθεῖσαν καὶ νομοθετηθεῖσαν πολιτικὴν διαίρεσιν, εἰς τὴν τάξιν τῶν πεντακοσιομεδίμνων κατετάσσοντο οἱ ἔχοντες ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῶν πεντακοσίους μεδίμνους ξηρῶν καρπῶν (26.265 λίτρ.), ἢ πεντακοσίους μετρητὰς ὑγρῶν προϊόντων, τουτέστιν ἑνὸς ταλάντου ἐτήσιον εἰσόδημα. Ε. Κ.

πεντακοσιοστός, —ή, —όν' ἀριθ. τακτικόν, ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν πεντακόσια.

Πεντακοσιοφράγκων *ὕφαλος* (Sèche des Cinq-Cents-francs) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Περίφημος ὀνομασία ἐπικινδύνου ὑφάλου τῆς Κυανῆς ἀκτῆς, εὑρισκομένης πρὸ ἀκρωτηρίου φερωνύμου αὐτῇ (πλάτ. 43°35' Β., μῆκ. 7°08' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2609: Rade d' Agay to San Remo) καὶ σχηματίζοντος τὸν λιμένα Ἀντὶμπ (Antibes' ἀρχ. Ἀντίπολις). Σ. Ε. Λ.

πεντάκοσμος (ὁ) (Pentacosmus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Δ. Ν. Π.

Πεντακούβουκλον (τὸ) *[Βυζαντ.]*. Ἀνάκτορον παρὰ τὸ Μέγα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ τῆς Πορφύρας καὶ τὴν Μαγναύραν μετὰ περιπτέρων. Ν. Σ. Λ.

πεντακρινακιοειδῆ (τὰ) (Pentacrinacea) *[Παλαιοζῳολ.]*. Συνώνυμον τῆς τάξεως τῶν *ἀρτικουλάτων* (βλ. λ.) ἢ *ἀρθρωτῶν* πελματοζῴων ἐχινοδέρμων. Ἄλλα συνώνυμα: *νεοκρινοειδῆ, καναλικουλάτα*. Γ. Κ. Γ.

πεντακρινίδαι (οἱ) (Pentacrinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρινωδῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *πεντάκρινος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς **τριασίου** τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

πεντάκρινος (ὁ) (Pentacrinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντακρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον ζῶν εἶδος, τὸν *πεντάκρινον τὸν πολύχρωμον* (Pentacrinus variegatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

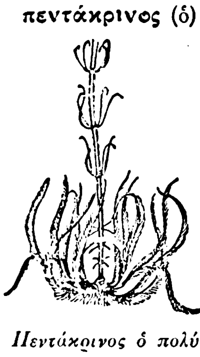

Πεντάκρινος ὁ πολύχρωμος.

—**πεντάκρινος** (ὁ) (Pentacrinus) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πεντακρινιδῶν ἀρτικουλάτων* (*ἀρθρωτῶν*) *κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ἡ κοιλότης τοῦ σώματος τῶν ζῴων τούτων περιβάλλεται ὑπὸ τῶν βασικῶν, τῶν ἀκτινωτῶν καὶ τῶν δύο κατωτάτων βραγχιονικῶν πινακιδίων. Τὰ ἀκτινωτὰ τῶν πινακίδια ἔφερον ἐνίοτε ἀκανθοειδῆ ἐπιμήκυνσιν, διευθυνομένην πρὸς τὰ κάτω. Ὁ μίσχος ἦτο πενταγωνικὸς καὶ οὐχὶ πεπαχυσμένος κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον του. Ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ἀφθονώτατα δὲ κυρίως ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἰουρασίου ἢ λιασίου ὑποδιαπλάσεως. Θαυμασίως διατετηρημένα λείψανα μετὰ βραχιόνων καὶ μίσχου εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς κατωτέρας λιασίου σειρᾶς τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς ἀνωτέρας λιασίου τοῦ Boll καὶ τοῦ Metzinger ἐν Βυρτεμβέργῃ. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Τυβίγγης εὑρίσκεται πλὰξ μὲ 24 τελείους μακρομίσχους πεντακρίνους τοῦ εἴδους *πεντάκρινος* subangularis. Τὰ αὐτὰ ἢ συγγενῆ εἴδη εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τῆς Ἀλάσκας καὶ τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν: *ἐξτράκινος, πολύχερως, χλαδόκρινος, καινόκρινος*. Γ. Κ. Γ.

πεντάκλινος *ἀστήρ'* βλ. λ. *πεντάλφα*.

Πεντακωμία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Χαλυβωνίτιδος ἐν Συρίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Τὰ τείχη αὐτῆς, κατεσκευασμένα ἐκ πηλοῦ καὶ ὑποκείμενα εἰς συνεχεῖς καταστροφὰς ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ, κατέρριψεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) καὶ ἀνῳκοδόμησεν ἐκ θεμελίων διὰ σκληρῶν λίθων, καταστήσας αὐτὰ ἀπρόσμαχα (*Προκ.* Περὶ κτισμ. II, 9, 10). Α. Θ. Σ.

Πεντάκωμον *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κώμη τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ διαμερίσματι Λεμεσοῦ, παρὰ τὴν κυρίαν ὁδὸν τὴν συνδέουσαν τὴν Λευκωσίαν μετὰ τῆς Λεμεσοῦ. Ἔχει περὶ τοὺς 650 κατ., ἐξ ὧν 300 περίπου Ὀθωμανοί, οἱ δὲ ὑπόλοιποι Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

πεντάλ (τό). Λέξις γαλλικὴ (pedale) χρησιμοποιουμένη πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς χελωνίδος ἢ ὑποποδίου, ἤτοι μέρους μηχανήματος ἢ ὀργάνου ἐφ' οὗ πατοῦσι διὰ τοῦ ποδὸς πρὸς κίνησιν κτλ.' || (μουσ.) βλ. λ. *ἰσοκράτης*.

πεντάλεκτρος (ἡ). Οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος (ἐν «Κασσάνδρᾳ», 142) ἡ ὡραία Ἑλένη, ἐπειδὴ ἔσχε πέντε συζύγους, κατὰ τὸν μῦθον, τὸν Θησέα, τὸν Μενέλαον, τὸν Πάριν, τὸν Δηΐφοβον καὶ τὸν Ἀχιλλέα. Ν. Σ. Λ.

πεντάλεπτον (τό). Μεταλλικὸν νόμισμα ἀξίας 5 λεπτῶν, τεθὲν ἐν κυκλοφορίᾳ: α') Ἐπὶ Καποδιστρίου κατὰ τὰ ἔτη 1828, 1830, 1831 ἐκ χαλκοῦ, ἀποκληθὲν *πεντάριον*, ἐξ οὗ σῴζεται καὶ ἡ σημερινὴ κοινὴ ὀνομασία *πεντάρα*. β') Ἐπὶ Ὄθωνος, ὀνομασθὲν *ὀβολός*, ἐκ χαλκοῦ ἐπίσης, κατὰ τὰ ἔτη 1833, 1834, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1851, 1857. γ') Ἐπὶ Γεωργίου Α', ἐκ χαλκοῦ, κατὰ τὰ ἔτη 1869, 1870, 1878, 1879, 1882, ἐκ κράματος $^{3}/_{4}$ χαλκοῦ, $^{1}/_{4}$ νικελίου κατὰ τὸ 1894, 1895 καὶ ἐκ καθαροῦ νικελίου κατὰ τὸ 1912. Ι. Α. Β.

πεντάλη (ἡ). Ἐμπειρικὸν ὄνομα διὰ τὸ ὡς ἀναισθητικὸν ὑποδειχθὲν *ἀμυλένιον* (βλ. λ.).

Πενταλία *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου, ἔχον περὶ τοὺς 550 κατ. Ἕλληνας Χριστιανούς. Α. Κ. Α.

πεντάλιθα (τά). Ἀρχαία ἑλληνικὴ παιδιὰ (ἄλλως *πεντάλιθοι* ἢ *πεντέλιθοι*), ἔχουσα τὸ ὄνομα ἐκ τῶν πέντε λιθαρίων ἢ ἀστραγάλων ἢ κύβων, δι' ὧν ἐπαίζετο. Κατὰ τὸν Πολυδεύκην (Θ, 126), ὁ παίζων διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἔρριπτε τὰ πέντε λιθάρια πρὸς τὰ ἄνω, μεθ' ὃ ἐπρήνιζε τὴν χεῖρα, ἵνα δεχθῇ ταῦτα ἐπὶ τῆς ῥάχεως αὐτῆς. Ἄν τινα ἔπιπτον κατὰ γῆς, ὁ παίκτης ὤφειλε νὰ ῥίψῃ ἐν νέου εἰς τὸν ἀέρα ὅσα λιθάρια εἶχον σταθῆ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῆς χειρός του, μεθ' ὃ ν' ἀναλάβῃ διὰ ζωηρᾶς κινήσεως τὰ ἐπὶ τῆς γῆς κείμενα καὶ ἀναστρέφων τὴν παλάμην νὰ δεχθῇ καὶ τὰ ἀναρριφθέντα, πρὶν ἢ ταῦτα καταπέσουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς χωρίον τι ἀναφέρει πρόσωπά τινα πεντελιθίζοντα διὰ θραυσμάτων πινακίου. Ὁ Πολυδεύκης διατείνεται ὅτι ἡ παιδιὰ αὕτη ἦτο προσφιλὴς λίαν παρὰ τῷ γυναικείῳ φύλῳ. Ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου ἀποκαλυφθέντος ἐν Ἡρακλείῳ, παρὰ τὸν Βεζούβιον, μία τῶν Χαρίτων, ἡ Ἀγλαΐα, φαίνεται πεντελιθίζουσα μετὰ τῆς Ἰλαείρας, θυγατρὸς τοῦ Λευκίππου (ἱδρυτοῦ τῶν Λεύκτρων), ὡς ἡ ὑπερθεν τῆς παραστάσεως ἐγκεχαραγμένη ἐπιγραφὴ ἀναφέρει. Ἡ ὅλη στάσις, ἣν ὁ καλλιτέχνης προσέδωκε τῇ Ἰλαείρᾳ, ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους γενομένην περιγραφὴν τῆς διεξαγωγῆς τῆς παιδιᾶς. Παρόμοια σχήματα πενταλίθων εὑρέθησαν ἐγγεγραμμένα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς βαθμίδας τοῦ Παρθενῶνος κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ, ἀνήκοντα βεβαίως εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ ναὸς περιῆλθεν εἰς ξένην κυριαρχίαν. Ἡ παιδιὰ τῶν πενταλίθων εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὰ σημερινὰ *πεντόβολα* (βλ. λ.). Σ. Γ. Σ.

πεντάλιρον (τό)' νόμισμα ἀξίας πέντε λιρῶν.

πεντάλοβος (ὁ, ἡ), —ον (τό)' ὁ ἔχων πέντε λοβούς, ὁ ἐκ πέντε λοβῶν ἀποτελούμενος.

Πεντάλοφον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (πρ. Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.708. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, ἡμιγυμνάσιον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Λέγεται καὶ *Πετρόβρουνον*, πρότερον δὲ ἐκαλεῖτο *Ζουπάνιον*.

Πεντάλοφος *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 933. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν κτηνοτρόφων. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ποδολοβίτσα*.

Digitized by Google

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 934 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Δρέπανον*, *Μπάρα*, *Παλαίστρα*, *Πετρωτὰ* καὶ *Ὑαλιὰ* 2.388. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα.

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 129 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων συνοικισμῶν *Ἄνυδρος* (πρ. *Τσιγάροβον*), *Δασερὸν* (πρ. *Ὀρμάνοβον*) καὶ *Ὁμαλὸν* (πρ. *Ράμνα*) 277. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Πέτγα*.

— **Πεντάλοφος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον της Ἀν. Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ἀδριανουπόλεως τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 1.000 κατοίκους, τουρκιστὶ δ' ἐκαλεῖτο *Μπὲς-τεπέ*.

πεντάλφα (τὸ ἢ ἡ)· σχῆμα ἐμφανίζον πέντε Α ἀστεροειδῶς, ἄλλως *πεντάγραμμον*.

—*[Μαθημ.]* Βλ. λ. *πεντάγωνον*.

— *[Ἀποκρ.] Πεντάλφα*, ἢ *πεντάγραμμα*, ἢ *πεντάκτινος ἀστὴρ* εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ μικροκόσμου τῆς ζωῆς ἐν τῇ ἐξελικτικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, τῆς ἑνώσεως τοῦ πνεύματος μετὰ τῆς ὕλης, τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος.

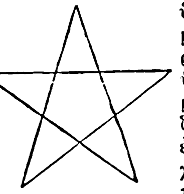

Τὸ πεντάγραμμα ἀναφέρεται ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἄνθρωπον, θεωρούμενον ὡς τὴν μᾶλλον ἐξειλιγμένην μορφὴν ζωῆς ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ δύναται νὰ χαραχθῇ ἀνθρωπίνη μορφή, τῆς ὁποίας ἡ μὲν κεφαλὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἄνω ἀκτῖνα, τὰ δὲ μέλη πρὸς τὰς λοιπὰς τέσσαρας ἀκτῖνας. Συμβολίζεται οὕτω ἡ ὑπεροχὴ τῆς κεφαλῆς, ὡς κέντρου τῶν νοητικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων, ἐπὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὡς ὁ αἰθὴρ ὑπερέχει τῆς τετρακτύος τῶν στοιχείων καὶ ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ ὑλικοῦ. Ἐὰν ὅμως τὸ πεντάγραμμα ἀνατραπῇ, στρεφομένης τῆς ἄνω ἀκτῖνος πρὸς τὰ κάτω, παύει πλέον νὰ συμβολίζῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, τὸν ἀστέρα τῶν Μάγων, καὶ μεταβάλλεται εἰς ἠμαυρωμένον ἄστρον τῶν ταπεινῶν ἐνστίκτων, τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, τῶν ζωϊκῶν γενετησιακῶν ὀρέξεων, τοῦ πέπλου τῆς Μάγιας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀντὶ ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐντὸς τοῦ πενταγράμματος πλαισιοῦται κεφαλὴ τράγου, ἐμβλήματος τῆς μορφῆς τοῦ δαίμονος καὶ τῶν ἡδονικῶν ὀρέξεων, τοῦ ὁποίου τὰ δύο κέρατα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ἄνω δύο ἀκτῖνας, ὁ δὲ πώγων καὶ ἡ γενειὰς πρὸς τὴν κάτω ἀκτῖνα. Τὸ πεντάγραμμα ὑπῆρξεν εὐρύτατα διαδεδομένον σύμβολον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οὕτως οἱ Αἰγύπτιοι δι' ἀντιστοίχου ἱερογλύφου παρίστων τὴν ἀνθρωπίνην ὀντότητα ἢ τὸν Ὧρον, διὰ τῶν πέντε δὲ ἀκτίνων του παρίστων τὰ πέντε στοιχεῖα: αἰθέρα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα καὶ πῦρ. Παρὰ τοῖς ἑρμειακοῖς φιλοσόφοις ἦτο σύμβολον τῆς ἀλχημιστικῆς πεμπτουσίας καὶ ἐθεωρεῖτο φύσεως ἑρμαφροδίτου, ἐτοποθετεῖτο δὲ διὰ τοῦτο μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἤτοι τῆς ἄρρενος καὶ θηλείας ἀρχῆς, οὕτως ὥστε νὰ δέχεται τὴν διπλῆν αὐτῶν ἐπίδρασιν. Ἐν τῷ ἐλευθεροτεκτονισμῷ τὸ πεντάγραμμα, καλούμενον *ἀκτινοβόλος* ἢ *φλογοφόρος ἀστὴρ* (étoile flamboyante), εἶναι ὁ ἀστὴρ ὁ φωτίζων τὴν στοὰν τῶν ἑταίρων, φέρων δὲ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ μυστηριῶδες γράμμα G ἢ Γ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἀφθάρτου διανοίας, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖον δέον νὰ ὑπομιμνήσκῃ εἰς τὸν τέκτονα ὅτι δέον νὰ καταστῇ καὶ αὐτὸς ἑστία διάπυρος φωτός, ἀληθὴς πεφωτισμένη διάνοια, ἔχουσα τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκχύσῃ καὶ ἐκτὸς ἑαυτῆς τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης. Ἀπὸ ἀστρολογικῆς ἀπόψεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Μέγαν Κύνα (Σείριον—Σῶθιν), ὅστις συνοδεύει τὴν Ἶσιδα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ κατατεμαχισμένου πτώματος τοῦ συζύγου της Ὀσίριδος. Ἐκπροσωπεῖ τότε τὸν Ἄνουβιν ἢ Ἑρμάνουβιν καὶ διαδραματίζει οἷον ρόλον καὶ ἡ μαγικὴ ράβδος ἢ τὸ κηρύκειον ἐν τῇ ἑρμειακῇ φιλοσοφίᾳ. Δύναται ἐπίσης νὰ θεωρηθῇ ὡς σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου τῶν 10 σημείων. Συμβολίζει ἐπίσης τὰς πέντε ἀνθρωπίνας αἰσθήσεις καὶ γενικῶς ὁ συμβολισμός του συμπίπτει πρὸς τὸν τοῦ ἀριθμοῦ πέντε ἢ τῆς πεντάδος. Ὡς μαγικὸν σύμβολον, διαγραφόμενον διὰ μιᾶς καὶ μόνης γραμμῆς, ἐθεωρεῖτο κεκτημένον ἰδιαιτέραν μαγικὴν δύναμιν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ὑποχθονίων καὶ δαιμονιακῶν δυνάμεων. Η. Π. Γ.

πενταμεθυλένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κυκλοπεντάνιον*.

πενταμεθυλενογλυκόλη (ἡ), ἢ *πεντανοδιόλη* -(1, 5) *[Ὀργ. Χημ.]*. Δισθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $CH_2(OH)[CH_2]_3.CH_2OH$, σχηματιζομένη δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ πενταμεθυλενοδιαμίνης. Ἀποτελεῖ παχύρρυτον δριμείας πικριζούσης γεύσεως ὑγρόν, βράζον εἰς 239°. Διὰ θερμάνσεως μετὰ θειικοῦ ὀξέος σχηματίζεται ἐσωτερικὸς ἀνυδρίτης τοῦ τύπου:

$$\underbrace{CH_2 - CH_2 - CH_2 - CH_2 - CH_2}_{O}$$

καλούμενος *πενταμεθυλενοξείδιον* ἢ 1,5-*ὀξιδοπεντάνιον*. Τοῦτο δὲ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 82°. Σ. Γ.

πενταμεθυλενοδιαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *καδαβερίνη*.

πενταμεθυλενοξείδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *πενταμεθυλενογλυκόλη*.

πενταμελὴς (ὁ, ἡ), —*ἐς* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ πέντε μελῶν: «πενταμελὲς δικαστήριον».

πενταμερακιοειδῆ (τὰ) (Pentameracea Schuchert) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπεροικογένεια ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀρτικουλάτων* (ἀρθρωτῶν) *βραγχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Ἡ ὑπεροικογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰς οἰκογενείας τῶν *συντροφιιδῶν*, *κλιταμπονιτιδῶν*, *ποραμπονιτιδῶν* καὶ *πενταμεριδῶν*.

Ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς καμβρίου μέχρι καὶ τῆς περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Συνώνυμον: *ἀγκιστροπήγματα* (Ancistropegmata). Γ. Κ. Γ.

πενταμερῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*, περιλαμβάνουσα τὰ κολεόπτερα ἔντομα, ἅτινα ἔχουσι πέντε ἀρθρώσεις εἰς πάντας τοὺς πόδας των. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *καραβιίδαι*, *ὑδροκανθαρίδαι*, *βραχυελυτρίδαι*, *στερνοξίδαι* κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

πενταμερὴς (ὁ, ἡ), —*ἐς* (τό)· ὁ ἐκ πέντε μερῶν ἀποτελούμενος.

πενταμερία (ἡ)· δημοτ., διάστημα πέντε ἡμερῶν, πενθημερία· || ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας πέντε ἡμερῶν.

πεντάμετρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε μέτρων μῆκος· || «πεντάμετρος στίχος» ὁ ἀποτελούμενος ἐκ πέντε μετρικῶν ποδῶν.

— *[Τοπογρ.]* Διὰ τὴν μέτρησιν μικρᾶς τινος βάσεως πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοτελοῦς τριγωνομετρικοῦ δικτύου, δι' ἐργασίας περιωρισμένης ἐκτάσεως, χρησιμοποιοῦνται *πεντάμετροι* ξύλινοι κανόνες, τετραγωνικῆς τομῆς, πλευρᾶς 0.05 μ. περίπου καὶ μήκους 5 μέτρων. Κατὰ τὴν μέτρησιν τοποθετοῦνται οἱ κανόνες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν τῇ εὐθυγραμμίᾳ τῆς βάσεως ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, εἴτε ἐν τελείᾳ ἐπαφῇ, εἴτε εἰς μικρὰν ἀπόστασιν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν τυχὸν κροῦσιν καὶ μετακίνησιν τῶν κανόνων, ὅτε, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὸ μεταξὺ τῶν κανόνων διάστημα μετρεῖται διὰ μεταλλικῆς σφηνός. Διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μήκους τῆς ὁριζοντίου προβολῆς τοῦ πενταμέτρου κανόνος ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου χρησιμοποιεῖται τὸ ἀλφάδιον, μετ' ἐκκρεμοῦς, ὅπερ τίθεται εἰς τὸ μέσον ἑκάστου κανόνος καὶ προσδιορίζει, ἀναλόγως τῆς κλίσεως, τὸ μῆκος, μὲ ἀκρίβειαν χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου, ὅπερ δέον νὰ ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῶν πέντε (5) μέτρων, ἵνα ἔχωμεν τὸ ὁριζόντιον μῆκος τοῦ κανόνος. Κ. Χ. Α.

— **πεντάμετρος** ***στίχος***. Καλεῖται οὕτω στίχος ἀποτελούμενος ἐκ δύο ἡμιστιχίων, ἕκαστον τῶν ὁποίων σύγκειται ἐκ δύο δακτύλων (ἢ σπονδείων) καὶ μιᾶς τελευταίας συλλαβῆς, μακρᾶς διὰ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον καὶ ἀδιαφόρου διὰ τὸ δεύτερον. Τὸ πεντάμετρον, ἔχον τὴν ἀκόλουθον μορφὴν —⏓— ⏓ — | — ⏑⏑ — ⏑⏑ ⏓, ἀπαντᾷ ἤδη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει ὡς δεύτερος στίχος ἐλεγειακοῦ διστίχου ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος π.Χ. καὶ ἐφεξῆς, παρὰ τῷ Καλλίνῳ, τῷ Τυρταίῳ, τῷ Ἀρχιλόχῳ, τῷ Ξενοφάνει, τῷ Μιμνέρμῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἐλεγειακοῖς

Μέχρι τοῦ κατάκεισθε; κότ' ἄλκιμον ἕξετε θυμόν,
ὦ νέοι; οὐδ' αἰδεῖσθ' ἀμφιπερικτίονας·
— ⏑⏑ — — — | — ⏑⏑ — ⏑⏑ — (*Καλλιν.* 1 D).

Ἡ τομὴ εἰς τὸ πεντάμετρον εἶναι πάντοτε πενθημιμερής. Ὁ στίχος οὗτος συνδυάζεται πάντοτε μετὰ τοῦ ἑξαμέτρου, ἀποτελῶν δίστιχον μὲ ὡλοκληρωμένην ἔννοιαν, ἐχρησιμοποιήθη δὲ εἰς τὴν ἐλεγειακὴν ποίησιν καὶ τὴν ἐπιγραμματοποιίαν (βλ. λ. *ἐλεγεία* καὶ *ἐπίγραμμα*).

πενταμηνία (ἡ)· τὸ διάστημα πέντε μηνῶν· || ἀμοιβὴ ἢ μίσθωμα ἀντιστοιχοῦν εἰς πεντάμηνον διάστημα.

πενταμηνιαῖος, —*α*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πεντάμηνον διάστημα.

πεντάμηνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς πέντε μῆνας, ὁ πέντε μηνῶν: «πεντάμηνος προθεσμία, — ἀναβολή»· || *πεντάμηνον* (τό)· διάστημα πέντε μηνῶν, πενταμηνία.

Πενταμόδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 339. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Τῷ 1826 ἐπολιόρκησεν ἐνταῦθα ὁ Σταυρούλλις Νιώτης 60 Τούρκους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσι. Τῷ δὲ 1856 τὸ χωρίον κατηρειπώθη σχεδὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ. Ε. Γ.

πεντάμορφος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ λίαν εὔμορφος, ὡραιότατος· || *Πεντάμορφη* (ἡ)· πρόσωπον τῶν νεωτέρων μύθων: «ἡ Πεντάμορφη τοῦ κόσμου» ἡ ὡραιοτάτη γυνὴ ὅλου τοῦ κόσμου.

—*[Λαογρ.]* Κατὰ τὰς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως ἐκδηλοῦνται αὗται εἰς τὰ τραγούδια του καὶ τὰ παραμύθια του, τὸν ἰδεώδη τύπον τῆς ὡραίας γυναικός, τῆς *πεντάμορφης*, πραγματοποιεῖ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔχει πλούσια ξανθὰ μαλλιὰ χυτὰ ἢ σγουρά, μάτια μαῦρα μεγάλα καὶ ἐκφραστικά, φρύδια μαῦρα κανονικὰ καὶ δυνατὰ χαραγμένα, μέτωπον λευκὸν καὶ μικρόν, μύτη μικρὴ καὶ τορνευτή, μάγουλα λευκορρόδινα, στόμα μικρόν, κόκκινον, δόντια κανονικά, μικρὰ καὶ πυκνά, πρόσωπον στρογγυλόν, κορμὶ ψηλόλιγνον, χρῶμα τοῦ δέρματος μελαχροινὸν ἢ λευκότατον, στήθη λευκὰ καὶ εὔσχημα, καὶ ζωὴν εἰς ὅλην της τὴν ἐμφάνισιν, «ἀέρα». [Πρβλ. *Ι. Δροσίνη*: «Ἡ πεντάμορφη» (Ἀθῆναι 1923).]

Πενταμύλης *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δομοκοῦ, λαμβάνον τὴν ἀρχήν του ἐκ τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος τῆς λίμνης Ξυνιάδος· ἑνούμενος μετ' ἄλλων ποταμίων σχηματίζει τὸν *Σοφαδίτικον* ποταμόν, παραπόταμον τοῦ Πηνειοῦ. Ι. Σ. Σ

πένταν δρον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ ἄνθος ὅπερ ἔχει πέντε στήμονας, ἤτοι πέντε ἄρρενα μόρια.

πεντανερυθρίτης, ἢ ***διμεθυλολοπροπανοδιόλη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Τετρασθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου

$$C(CH_2.OH)_4$$

ληφθεῖσα δι' ἐπιδράσεως ἀσβέστου ἐπὶ μείγματος ἀκεταλδεΰδης καὶ φορμαλδεΰδης. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 253°. Σ. Γ.

πεντάνευρο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀρνόγλωσσον τὸ μεῖζον*.

Πεντανήσια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Συστὰς σκοπελωδῶν βραχονησίδων τοῦ Ἰονίου πελάγους (πλάτ. 39°29' Β., μῆκ. 19°51' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) κατὰ τὸ νότιον τμῆμα τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας (Γαρούνα), 4 μίλ. ΒΔ. τῶν νησίδων Λαγούδια καὶ 3 μίλ. Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Φασκιά. —2) Τὰ *Πεντενήσια* (βλ.λ.) τοῦ Σαρωνικοῦ. Σ. Ε. Λ.

πεντάνια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οἱ κεκορεσμένοι ὑδρογονάνθρακες τοῦ τύπου C_5H_{12}. Εἶναι δυναταὶ τρεῖς ἰσομερεῖς μορφαὶ καὶ τὰ τρία δὲ δυνατὰ πεντάνια εἶναι γνωστά. Οὕτω ἔχομεν: Τὸ *κανονικὸν πεντάνιον* $CH_3CH_2CH_2CH_2CH_3$ ὑγρὸν βράζον εἰς 38°. Τὸ *μεθυλοβουτάνιον* ἢ *διμεθυλαιθυλομεθάνιον* ἢ ἁπλῶς *ἰσοπεντάνιον*

$$\begin{array}{l} CH_3.CH.CH_2.CH_3 \\ \quad\quad\ \ | \\ \quad\quad CH_3 \end{array}$$

ὑγρὸν ἐπίσης βράζον εἰς 30°. Τὸ *τετραμεθυλομεθάνιον* ἢ *διμεθυλοπροπάνιον*

$$\begin{array}{c} CH_3-C-CH_3 \\ \diagup \quad \diagdown \\ CH_3 \quad\quad CH_3 \end{array}$$

ἀέριον ὑγροποιούμενον εἰς 9°. Τὰ δύο πρῶτα ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἀμερικανικὸν πετρέλαιον, τὸ δὲ τρίτον ἀνευρίσκεται μεταξὺ τῶν ἀερίων τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν. Σ. Γ.

πεντανικὸν ***διοξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *γλουταρικὸν ὀξύ*.

— **πεντανικὸν** ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βαλεριανικὰ ὀξέα*.

πεντανοδιόλαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται αἱ δισθενεῖς ἀλκοόλαι αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ πεντανίου. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν δύο ὑδροξυλίων, διακρίνομεν διαφόρους ἰσομερεῖς ἑνώσεις. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: Ἡ πεντανοδιόλη-1,5 (βλ. *πενταμεθυλενογλυκόλη*). Ἡ πεντανοδιόλη-1,4 (βλ. *πεντυλενογλυκόλη*). Ἡ πεντανοδιόλη-2,4 $CH_3.CH(OH).CH_2.CH(OH).CH_3$. Παχύρρυτον ὑγρόν, βράζον εἰς 197°. Σ. Γ.

πεντανόλη - (4) - ***όνη*** - (2) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *μεθυλακετονυλοκαρβινόλη*.

— **πεντανόλη** - (5) - ***όνη*** - (2). *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετοπροπυλαλκοόλη*.

πεντανολίτης - (4,1) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *βαλερολακτόναι*.

πεντανόνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *διαιθυλοκετόνη*.

πεντανόνη - (4) - *άλη* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *λαιβουλινικὴ ἀλδεΰδη*.

Digitized by Google

πεντανονικὸν - (4) - ὀξὺ - (1) *['Ὀργ. Χημ.]* βλ. *λαιβουλικὸν ὀξύ.*

πεντανοπεντόλαι (αἱ) *['Ὀργ. Χημ.].* Πεντασθενεῖς ἀλκοόλαι προερχόμεναι ἐκ τοῦ κανονικοῦ πεντανίου. Ἔχουσι τὸν τύπον

$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).CH(OH).CH_2(OH)$

καὶ ἐμφανίζονται λόγῳ τῆς παρουσίας πλειόνων ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος εἰς περισσοτέρας ἰσομερεῖς μορφάς, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι ὁ *ἀδωνίτης*, ὁ *ξυλίτης*, ὁ *ἀραβίτης* (βλ. τὰς λ.). Σ. Γ.

πεντανοτετρόλη - (2, 3, 4, 5) - όλη - (1) *['Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ἀλδοπεντόζαι.*

πεντανοτριόνη (ἡ) *['Ὀργ. Χημ.]* βλ. *τρικετοπεντάνιον.*

Πενταούρ. Εἰς τὴν φαραωνικὴν φιλολογίαν ἓν μόνον ἐπικὸν ποίημα ἔχομεν, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Πενταούρ, λόγιον τῆς αὐλῆς τοῦ Ραμσῆ Β΄. Τὸ κείμενον τοῦ ἔπους διεσώθη εἰς τὸν λεγόμενον «πάπυρον Raiffé καὶ Sallier III», ὡς καὶ γεγλυμμένον εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἰψαμπούλ, Ἀβύδου, Λούξορ, Κάρναχ καὶ εἰς τὸ Ραμσεῖον. Ἡρμηνεύθη εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ E. de Rougé (Recueil des travaux 1870, τόμ. Α΄ σελ. 1—8) καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Brugsch. Εἶναι ὕμνος εἰς τὴν νίκην τοῦ Ραμσῆ Β΄ κατὰ τῶν Χιττιτῶν εἰς τὴν μάχην τῆς Καδές. Γ. Λ. Α.

πεντάπαναξ (ὁ) (Pentapanax) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραλιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

πεντάπερος (ὁ) (Pentaperus) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Σικελίαν. Δ.Ν.Π.

πενταπέταλα (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται τὰ ἄνθη, τῶν ὁποίων ἡ στεφάνη ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε πέταλα.

πεντάπετος (ὁ) (Pentapetus) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ κυρίως ἐν Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

πενταπλασιάζω· ἐπαναλαμβάνω ποσόν τι πολλάκις, πολλαπλασιάζω ἐπὶ πέντε, αὐξάνω πεντάκις: «τὰ εἰσοδήματά του ἐπενταπλασιάσθησαν».

πενταπλάσιος, —α, —ον· ἀριθμ. ἀναλογικόν, ὁ πεντάκις ηὐξημένος ἢ μεγαλύτερος: «δαπανᾷ πενταπλάσια ἢ ἄλλοτε».—Ἐπίρρ. **πενταπλασίως.**

πενταπλάταρθρος (ὁ) (Pentaplatarthrus) *[Ζωολογ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παυσιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Πενταπλάταρθρος.

πεντάπλεθρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχον πέντε πλέθρων ἔκτασιν.

πεντάπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε πλευράς: «πεντάπλευρον οἰκοδόμημα» ‖ **πεντάπλευρον** (τό)· ὡς οὐσ., σχῆμα ἔχον πέντε πλευράς, ἄλλως *πεντάγωνον.*

Πενταπλόα (ἡ) *['Ἀρχ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ **ἀγγεῖον,** ὅπερ ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς ἐφήβους **νικητὰς** ἀγῶνος δρόμου, τελουμένου ἐν Ἀθήναις **κατὰ τὴν** ἑορτὴν τῶν Ὀσχοφορίων (ἢ Ὠσχοφορίων) καὶ κατ' ἄλλας ἑορτάς. Οἱ μετέχοντες τῆς ἑορτῆς ταύτης εὐγενεῖς ἔφηβοι τῶν Ἀθηνῶν ἠγωνίζοντο ἀγῶνα δρόμου ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, ὅπου μέχρι τοῦδε τὸ Α΄ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον μέχρι τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς Σκιράδος ἐν Φαλήρῳ. Περιεῖχε δὲ ἡ πενταπλόα πέντε εἴδη προσφορῶν, ἤτοι οἶνον, μέλι, τυρόν, ἄλευρον καὶ ὀλίγον ἔλαιον (πρβλ. καὶ *Ἀθήν.* 495 F, 496 A.). Ε. Κ.

πενταπλοῦς (ὁ, ἡ), *—οῦν* (τό)· ἀριθμ. πολλαπλασιαστικόν, ὁ ἐκ πέντε ὁμοίων μερῶν ἀποτελούμενος ‖ ὁ κατὰ πέντε μορφὰς ἢ τρόπους ἐμφανιζόμενος ‖ ἀντὶ τοῦ *πενταπλάσιος.*—Ἐπίρρ. **πενταπλῶς.**

πενταποδία (ἡ) *['Ἀρχ. Μετρ.].* Κῶλον συγκείμενον ἐκ πέντε ποδῶν. Ἐσχηματίζοντο δέ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, πενταποδίαι ἐκ πάντων τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, πλὴν τῶν ἑξασήμων ἰαμβικῶν, δηλαδὴ *τροχαϊκαὶ* καὶ *ἰαμβικαὶ* (κῶλα πεντεκαιδεκάσημα), *δακτυλικαὶ* καὶ *ἀναπαιστικαὶ* (κῶλα εἰκοσάσημα). Αἱ πενταποδίαι, διὰ τῆς εἰς δύο μέρη, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ποδικῆς αὐτῶν διαιρέσεως, ἀνῆκον εἰς τὸ παιωνικὸν ποδικὸν γένος. Πενταποδίας μεταχειρίζεται ἡ νεωτέρα μουσικὴ σποραδικῶς, ἀναμιγνύουσα ταύτας μετ' ἄλλων κώλων. Ν. Α. Χ.

Πεντάπολις *['Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄνομα διδόμενον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα εἰς ὁμοσπονδίαν πέντε κυριωτέρων πόλεων. Ἐπισημότεραι πενταπόλεις ἦσαν:

1) *Πεντάπολις τοῦ Ἰορδάνου* ἢ *Σοδομιτική*, περιλαμβάνουσα τὰς πόλεις: Σόδομα καὶ Γόμορρα, τὴν Ἀδαμᾶ, Σεβωεὶμ καὶ Ζοάραν.

2) *Πεντάπολις τῶν Φιλισταίων*, περιλαμβάνουσα τὰς πόλεις: Γάζαν, Ἀσκαλῶνα, Ἀκκαρῶνα, Γὲθ καὶ Ἀζώθ.

3) *Πεντάπολις ἡ Κυρηναϊκή*, ἐν Λιβύῃ, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων καὶ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πόλεων: Κυρήνης, Βερενίκης, Ἀρσινόης, Πτολεμαΐδος καὶ Ἀπολλωνίας. Διατηρηθεῖσα ἐπὶ ἀρκετόν, ἐξέλιπεν ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

4) *Πεντάπολις ἡ Δωρικὴ* ἢ *Δωρίς*, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, περιλαμβάνουσα κατ' ἀρχὰς ἓξ πόλεις: τὴν Κνίδον καὶ Ἁλικαρνασσὸν ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Ἰαλυσόν, Λίνδον καὶ Κάμειρον ἐπὶ τῆς Ρόδου καὶ τὴν νῆσον Κῶν. Εἶχον κοινὸν ἱερὸν Ἀπόλλωνος τοῦ Τριοπίου, ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου παρὰ τὴν Κνίδον, ὅπου συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνελεύσεις. Βραδύτερον, ἀποκλεισθείσης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ δι' ἀσέβειάν τινος τῶν πολιτῶν αὐτῆς πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ἱερόν, ἐγένετο Πεντάπολις.

5) *Πεντάπολις ἡ Θρᾳκική*, ἱδρυθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου, βασιλέως τῆς Θρᾴκης, τῷ 281 π. Χ., κατὰ τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης τῶν Ρωμαίων ἐπιρροῆς, καὶ περιλαμβάνουσα τὰς πόλεις: Καλλατίαν, Τόμους, Ὀδησσὸν (Βάρναν), Διονυσόπολιν καὶ Ἴστρον. Ἀργότερον, διὰ τῆς προσλήψεως τῆς Μαρκιανουπόλεως, ἐγένετο Ἑξάπολις. Ἕνεκα ὅμως ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῶν, ἰδίως δὲ ἕνεκα τῆς μεταξὺ Καλλατίας καὶ Τόμων, συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, ἀντιζηλίας, διελύθη ὀλίγον μετὰ ταῦτα.

6) *Πεντάπολις ἡ Ἰταλική*, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πόλεων: Ἀγκῶνος, Ἀριμίνου, Πισαύρου, Φανοῦ καὶ Σήνας. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους τῶν Ὀστρογότθων ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ βυζαντινοῦ κράτους. Κατακτηθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ Πεπίνου τοῦ Βραχέος παρεχωρήθη τῷ 756 εἰς τὸν πάπαν τῆς Ρώμης μετὰ τοῦ ἐξαρχάτου τῆς Ραβέννης. Α. Θ. Σ.

— **Πεντάπολις** *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 3.102. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, τρεῖς γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ σύλλογον ἡ «Φιλοπρόοδος νεολαία». Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σαρμουσακλῆ.*

πεντάπορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε πόρους, διόδους.

Πεντάπορος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Βιζύης τοῦ νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἠρίθμει 1.502 κατοίκους. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Σακκίνα.*

Πενταποταμία *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Πεντζάμπ.*

πεντάπους (ὁ) (Pentapus) *[Ζωολ.].* Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον πέρκας μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀνεπτυγμένα πτερύγια. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *πεντάπους ὁ ραβδωτὸς* (Pentapus striatus), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, μὲ κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ὀξὺ ρύγχος. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοκυανοῦς μὲ μελανὰς γραμμώσεις κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

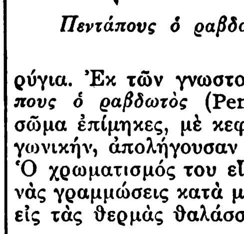

Πεντάπους ὁ ραβδωτός.

πεντάπρακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ θεατρικῶν δραμάτων, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ πέντε πράξεων: «πεντάπρακτος τραγῳδία, — κωμῳδία».

Πεντάπυλα (τὰ) *['Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἡ ὡραιοτάτη συνοικία τῶν ἀρχαίων Συρακουσῶν. Ν. Σ. Λ.

πεντάπυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε πύλας.

Πενταπύργιον (τὸ) *[Βυζαντ.].* Τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου κτισθὲν κατὰ τὸ 624—626 δεύτερον τεῖχος, κατὰ τὴν ΒΔ. ἄκραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα περικλεισθῇ καὶ προφυλαχθῇ ἐν αὐτῷ ἡ μεγάλη κατ' ἔκτασιν καὶ πληθυσμὸν συνοικία τῶν Βλαχερνῶν καὶ ὁ ναὸς καὶ τὰ παλάτιά της καὶ τὸ «Ἕβδομον» ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σκυθῶν, τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Οὔγγρων, οὖσα ἀφύλακτος μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπὸ τῶν Θεοδοσιανῶν τειχῶν. Τὸ Πενταπύργιον ἐξετείνετο μέχρι τοῦ «Πτεροῦ» καὶ «οὕτως ἀπεκλείσθη ἔσωθεν ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἁγία Σορός», ὅπως λέγει τὸ Ἀλεξανδρινὸν χρονικόν, ὠνομάζετο δὲ καὶ ἁπλῶς Τεῖχος καὶ Μονότειχος, ὡς ἁπλοῦν, ἢ Μεσότειχον καὶ Καστέλλιον τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ τμήματος τούτου τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο καὶ κατῳκήθη ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων ὡς ἀσφαλέστατον. Τὸ Πενταπύργιον εἶχε 5 πύργους, ὧν εἷς ὠνομάζετο «τοῦ Ἀνεμᾶ», ἐπειδὴ ἐφυλακίσθη ἐν αὐτῷ ὁ κατ' Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ συνωμότης Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς. Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τούτου καὶ οἱ λοιποὶ πύργοι ὠνομάζοντο «Ἀνεμᾶδες» Ὁ Χωνειάτης παραδίδει ὅτι ὁ Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, κατεδαφίσας καὶ τὴν λαμπροτάτην τοῦ Γενικοῦ οἰκοδομὴν καὶ τὸν περίκλυτον οἶκον τῶν Μαγγάνων, ἵδρυσεν ἕνα τῶν πύργων τούτων καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἵνα κατοικήσῃ ἐν αὐτῷ. Ν. Σ. Λ.

— **Πενταπύργιον** *['Ἱστορ.].* Ὀνομασία ἐπὶ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ τοῦ *Ἑπταπυργίου* (βλ. λ.).

πενταπώγων (Pentapogon) (ὁ) *[Ζωολ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ φυόμενα εἰς τὴν Τασμανίαν. Δ. Ν. Π.

πεντάρα (ἡ)· δημοτ., πεντάλεπτον νόμισμα, ὀβολός.

Πενταράκης, Ἰωάννης· βλ. λ. *Πεντάρης.*

Πεντάρης. Πατριωτικὴ οἰκογένεια ἐξ Ἁγίας Εἰρήνης τῆς Κρήτης, ὑφισταμένη καὶ σήμερον. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι αὐτῆς εἶναι: —1) ***Βασίλειος.*** Οὗτος ἦτο γιγαντώδους ἀναστήματος. Μὴ δυνάμενοι δὲ οἱ γενίτσαροι τῶν Καρανοσκαφίδων νὰ φονεύσωσι τὸν γίγαντα ὡσαύτως Λακκιώτην Γιανναρονικόλαν (Δράκον), παρέπεισαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸν Πεντάρην καὶ δι' αὐτοῦ ἐξ ἐνέδρας ἐφόνευσαν τοῦτον. —2) ***Ἰωάννης.*** Οὗτος εἶναι ὁ διασημότερος τοῦ οἴκου, *Πενταρογιάννης* ἀκούων (1790—1874). Τῷ 1821 συνετάχθη πρὸς τὸν πρῶτον ἐπαναστάτην τοῦ Σελίνου Τσισκάκιν Φραγγιόν, ἔπειτα συνηγωνίσθη μετὰ τοῦ Τσελεπῆ Δασκαλογιάννη. Μεταβὰς δὲ εἰς Πελοπόννησον ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ, ἐλυτρώθη δὲ ἐκ τῶν δεσμῶν κατὰ τὴν ἀναστάτωσιν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ὑπὸ Εὐρωπαίου ναύτου, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κρήτην ἐσυνέχισε τὴν δρᾶσίν του. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Χαιρέτη (1841) ἐπολέμησεν εἰς τὸ Πρόβαρμα Ἀποκορώνου, ὅπου τραυματισθεὶς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. —3) ***Γεώργιος*** καὶ ***Ἐμμανουήλ***, ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου, γενναῖοι ἀγωνισταί, διαπρέψαντες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Ε.Γ.

πεντάρι (τό)· δημοτ., πεντάδραχμον χαρτονόμισμα, ἄλλως *τάληρον* ‖ τὸ ἀριθμητικὸν ψηφίον 5· ‖ ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων τὸ ἀντιπροσωπεῦον τὸν ἀριθμὸν 5· ‖ πέντε μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς σύνολον: «ἕνα πεντάρι αὐγά».

πεντάρικος, —η, —ο· δημοτ., ὁ ἔχων ἀξίαν μιᾶς πεντάρας: «πεντάρικο κουλλούρι».

πεντάρφανος, —η, —ο· δημοτ., ὁ ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρός, ὁ στερούμενος προστάτου: «πεντάρφανο παιδί, δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῇ».

πενταρχία (ἡ)· οὕτως ἐκλήθη, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ «Ἱερὰ Συμμαχία», τὴν ὁποίαν συνῆψαν αἱ πέντε Μεγάλαι Δυνάμεις Ἀγγλία, Αὐστρία, Γαλλία, Πρωσσία καὶ Ρωσσία. Ἡ ὀνομασία ὅμως αὕτη δὲν ἐπεκράτησε. Μ. Δ. Β.

πεντάς, —άδος (ἡ)· ἀριθμ. οὐσιαστικόν, πέντε μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον: «πεντὰς δένδρων».

πεντὰς (ἡ) (Pentas) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρουβιδοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ χαμηλοὺς θάμνους μὲ ἄνθη ἰώδη κατὰ καταληκτικὸν κῦμα διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 7 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ἅτινα καλλιεργοῦνται εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἡ *πεντὰς ἡ λογχοειδὴς* (Pentas lanceolata). Δ. Ν. Π.

πεντασέπαλα (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται τὰ ἄνθη, ὧν ὁ κάλυξ φέρει πέντε σέπαλα.

πεντάσημον (τὸ) *['Ἀρχ. Μετρ.].* Τὸ *πεντάσημον ρυθμικὸν μέγεθος* ἦτο πούς παιωνικός. Ἐπεδέχετο δύο διαιρέσεις, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς διαιρέσεως εἰς δύο καὶ τρεῖς (2+3) πρώτους χρόνους προέκυπτεν ὁ ἔρρυθμος τοῦ ἡμιολίου λόγος ὡς 2 : 3. Ἦτο δὲ τὸ πεντάσημον ρυθμικὸν μέγεθος τὸ τρίτον ποδικὸν τοιοῦτον. Ν. Α. Χ.

πεντάσημος (ὁ) *['Ἀρχ. Μετρ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἐκ πέντε πρώτων χρόνων συγκείμενος ρυθμικὸς πούς. Τοιοῦτος δ' εἶναι ὁ παίων καὶ πεντάσημον ποδικὸν μέγεθος τὸ τρίτον γένος, τὸ παιωνικὸν ἢ ἡμιόλιον καλούμενον. Παρεσημαίνοντο δὲ οἱ ἀρχαῖοι τὸν πεντάσημον φθόγγον διὰ τοῦ σημείου ⊔, τιθεμένου ἄνωθι τῶν κεφαλαίων στοιχείων

Digitized by Google

τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, ἅτινα, χρησιμεύοντα καὶ ὡς μουσικὰ σημεῖα, ἐδήλουν μόνον τὴν ὀξύτητα καὶ βαρύτητα τοῦ φθόγγου. Ν. Α. Χ.

πεντασθενὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό), ἢ *πεντατομικὸς* —*ή*, —*όν*. Λέγεται περὶ τῶν χημικῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἑνοῦνται μετὰ πέντε ἀτόμων ὑδρογόνου ἢ ἄλλου μονοσθενοῦς στοιχείου πρὸς σχηματισμὸν κεκορεσμένης ἑνώσεως. Σ. Γ.

πεντάσπερμοι (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οἱ καρποὶ οἵτινες φέρουσι πέντε σπέρματα.

πενταστήμων (ὁ) (Pentastemon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 60 περίπου εἰδῶν γνωστότερα εἶναι ὁ *πενταστήμων ὁ κωδωνανθὴς* (Pentastemon campanulatus) καὶ *πενταστήμων ὁ λεῖος* (Pentastemon laevigatus), ἀμφότεροι πρὸς κόσμον καλλιεργούμενοι. Δ. Ν. Π.

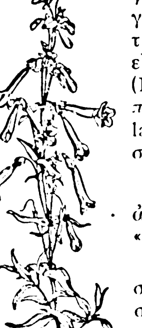

Πενταστήμων.

πεντάστιχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ πέντε στίχων: «πεντάστιχον ποίημα».

—*[Μετρ.] Πεντάστιχος* καλεῖται ἡ στροφὴ ἡ ἀποτελουμένη ἐκ πέντε στίχων. Ὁ Κάλβος ἔγραψε τὰς ᾠδάς του ἀποκλειστικῶς εἰς τοιαῦτα πεντάστιχα:

Ἂς τὸ δροσίσῃ πάντοτε
μὲ τ' ἀργυρᾶ της δάκρυα
ἡ ροδόπεπλος κόρη
καὶ αὐτοῦ ἂς ξεφυτρώνουν
αἰώνια τ' ἄνθη.

Οἱ νεώτεροι ποιηταὶ διὰ τῆς καταλλήλου πλοκῆς τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἔδωσαν εἰς τὸ πεντάστιχον διαφόρους μορφὰς (αβααβ, αββαβ, αβαββ, αβαβα κ. τ. λ.). Δ. Α. Ζ.

πεντάστομον (τὸ) (Pentastomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ψωροπτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *πεντάστομον τὸ ταινιοειδὲς* (Pentastomum taenioides), ὅπερ ἔχει σῶμα σκωληκοειδὲς μὲ πλαγίας ἐπιφανειακὰς διαυλακώσεις. Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματος καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τεσσάρων κυρτῶν ἀγκιστροειδῶν ἀποφύσεων, αἵτινες ὑπὸ πολλῶν θεωροῦνται ὡς τὰ δύο πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν τῶν κοινῶν ἀραχνῶν. Ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐντὸς τῶν ρωθωνικῶν τρημάτων τοῦ ἵππου, τοῦ κυνός, τοῦ λύκου κτλ. Τὸ σῶμά του ἀποτελεῖται ἐξ 90 ἀρθρώσεων καὶ ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 20 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ τὸ θῆλυ 70—85. Τὰ ᾠὰ τῆς θηλείας φθάνουν μέχρι τῶν 500.000, ἅτινα ὁ κύων πταρνιζόμενος διασκορπίζει ἐπὶ τῶν χόρτων. Τὰ χόρτα ταῦτα τρωγόμενα ὑπὸ διαφόρων φυτοφάγων ζῴων εἰσέρχονται εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνά των, ἔνθα ἐκκολάπτονται αἱ κάμπαι, αἵτινες διατρυποῦσι τὰ τοιχώματα τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος καὶ ἐγκυστοῦνται εἰς τοὺς πνεύμονας, τὸ ἧπαρ καὶ τὸ ἐσώδερμα. Ἐκεῖ ἀφοῦ ὑποστῶσι 5—6 μεταμορφώσεις μεταβάλλονται εἰς προνύμφας καὶ διασκορπίζονται εἰς τὴν γενικὴν σωματικὴν κοιλότητα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐὰν εἰσέλθωσιν εἰς τὸν στόμαχον σαρκοφάγου ζῴου, κυνός, λύκου κτλ. ἀνέρχονται μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα εἰς τοὺς ρώθωνας καὶ οὕτω ἐπαναλαμβάνουν τὸν κύκλον τῆς δράσεώς των. Δ. Ν. Π.

πεντάστυλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ ἄνθη, ἅτινα φέρουσι πέντε στύλους.

πεντασύλλαβος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐκ πέντε συλλαβῶν: «πεντασύλλαβος λέξις».

—*[Μετρ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μετρικῇ ἐκαλεῖτο ἐνίοτε *πεντασύλλαβος* ὁ *ἀδώνιος* στίχος (βλ. λ.), τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν κυρίως ὡς κατακλεῖδα τῆς σαπφικῆς στροφῆς: πότνια θῦμον. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει ὁ πεντασύλλαβος ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Κάλβον ὡς κατακλεὶς τῆς ἰδιορρύθμου στροφῆς του: κατασχισμένα. Οἱ νεώτεροι μετεχειρίσθησαν καὶ αὐτοτελῶς τὸν στίχον. Διακρίνομεν πεντασυλλάβους *ὀξυτόνους*, *παροξυτόνους* καὶ *προπαροξυτόνους*. Δ. Α. Ζ.

Πεντάσχινος, ἢ *Πεντάσχοινος [Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς ὀροσειρᾶς Τροόδους καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ μικροτέρου ποταμοῦ Συργάτη. Διέρχεται μεταξὺ τῶν χωρίων Κοφίνου καὶ Σκαρίνου καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Ἅγιος Θεόδωρος, καλούμενος διὰ τοῦτο καὶ *ποταμὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου*, ἐκβάλλει δὲ εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τῶν χωρίων Μαρονίου καὶ Μαξωτοῦ, παρὰ τὸ ἀγρόκτημα Πεντάσχινος. Α. Κ. Α.

πεντάτεκνοι (οἱ). Ἀρχηγοὶ τῆς ἐξοχῆς ἐν Κρήτῃ ἐπὶ ἑνετοκρατίας. Κατὰ τὴν στάσιν τοῦ 1294 μνημονεύονται ἐν τῇ ὀχλαγωγικῇ συνελεύσει, ἥτις συνεκροτήθη ἐν τῇ μονῇ Φανερωμένῃ τῆς Ἱεραπέτρας ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀρχηγῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, τοῦ ὁποίου καὶ ἡ σημαία ὑψώθη. Ε. Γ.

«Πεντάτευχος» *[Παλ. Διαθ.]*. Τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν ᾧ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως.

α') *Ὀνομασία*. Τὸ πενταμερὲς τοῦτο βιβλίον, ὅπερ δὲν ἔφερεν οἴκοθεν οὔτε ἐν συνόλῳ οὔτε ἐπὶ μέρους ἐπιγραφήν τινα, ὑπὸ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἤδη πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὠνομάζετο ἀπὸ τοῦ σπουδαιοτάτου μέρους τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ Thora (νόμος) ἢ Sefer hatthora (βιβλίον τοῦ νόμου) κτλ., παρὰ δὲ τοῖς Χριστιανοῖς καλεῖται συνήθως, ὡς καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο', *Πεντάτευχος*, Pentateuchus, Pentateuch, Pentateuque κτλ, ἐκ τῆς παλαιόθεν μαρτυρουμένης φυσικῆς πενταμεροῦς διαιρέσεως αὐτοῦ. Ἕκαστον τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων τῆς Πεντατεύχου ὀνομάζεται ὑπὸ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῆς ἀρκτικῆς λέξεως ἢ φράσεως αὐτοῦ (π. χ. Bereschith=ἐν ἀρχῇ ἡ Γένεσις κτλ.), ὑπὸ δὲ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ἀπὸ τοῦ κυριωτάτου περιεχομένου ἑκάστου βιβλίου ἢ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἤτοι Γένεσις (κόσμου), Ἔξοδος (ἐξ Αἰγύπτου), Λευιτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, ὅθεν,καὶ αἱ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ καὶ νεωτέραις μεταφράσεσιν ὀνομασίαι Genesis, Exodus κτλ.

β') *Οἰκονομία τῆς Πεντατεύχου*. Παρὰ τὴν πενταμερῆ διαίρεσιν αὐτοῦ, τὸ μέγα τοῦτο ἱστορικὸν βιβλίον δὲν στερεῖται ἑνότητος, διαφανὲς δ' εἶναι τὸ σχέδιον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἔχει τοῦτο συνταχθῆ. Ἡ δι' αὐτοῦ διήκουσα ἔννοια εἶναι ἡ ἑξῆς: ὁ εἷς καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, δὲν ἐγκατέλιπε τὴν ἁμαρτήσασαν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἐξέλεξεν ἕνα λαόν, τὸν Ἰσραήλ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς φυτώριον τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ ὡς μέσον μεταδόσεως τῆς θείας εὐλογίας ἐπὶ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν τοῦ βιβλίου, ἧς τὸ κύριον σῶμα εὑρίσκεται ἀπὸ τῆς Ἐξόδου μέχρι καὶ τῶν Ἀριθμῶν, εἶναι ἡ ἐπίσημος ἀνάδειξις τοῦ Ἰσραὴλ εἰς περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φορέα τῆς θείας ἀποκαλύψεως διὰ τῆς συνάψεως τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ διαθήκης καὶ τῆς εἰς αὐτὸν παραδόσεως τοῦ νόμου. Καὶ οἱονεὶ μὲν ὡς προοίμιον χρησιμεύει ἡ Γένεσις, οἱονεὶ δὲ θέσιν ἐπιλόγου ἐπέχει τὸ Δευτερονόμιον.

γ') *Σύστασις τῆς Πεντατεύχου*. Καίτοι ἡ Πεντάτευχος δὲν φέρει οὔτε ἐπιγραφὴν οὔτε ὑπογραφήν τινα δηλωτικὴν τοῦ συγγραφέως, ἐν τούτοις τόσον ἡ παλαιὰ ἰουδαϊκὴ ὅσον καὶ ἡ παλαιὰ σαμαρειτικὴ καὶ ἡ παλαιὰ χριστιανικὴ παράδοσις ἐδέχοντο ὡς τοιοῦτον τὸν Μωϋσέα. Ἐν πρώτοις παρακολουθοῦντες τὴν παλαιὰν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῶν μνημείων τῆς συγχρόνου που πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν βιβλικῆς καὶ ἐξωβιβλικῆς ἰουδαϊκῆς γραμματείας (Καινὴ Διαθήκη, Φίλων, Ἰώσηπος, Ταλμούδ, Ἀπόκρυφα Παλαιᾶς Διαθήκης) μέχρι τῶν ὡς παλαιοτάτων φερομένων μνημείων τῆς βιβλικῆς γραμματείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, παρατηροῦμεν ὅτι μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀπαρχῆς τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως, δὲν ὑπῆρξε περίοδος τῆς ἰσραηλιτικῆς καὶ ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, μὴ ἐξαιρουμένης μηδὲ τῆς ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς, καθ' ἣν νὰ ἦτο ἄγνωστος ἡ Πεντάτευχος ἢ νὰ μὴ ἐσχετίζετο πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Μωϋσέως ἡ συγγραφὴ αὐτῆς. Αἱ μαρτυρίαι τῶν ἔξω τῆς Πεντατεύχου βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν ᾗ εἶναι ἀποκεκρυσταλλωμένη ἡ παλαιοτάτη καὶ ἐπίσημος παράδοσις τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, εἶναι εἴτε ἄμεσοι εἴτε ἔμμεσοι. Ἐκ τῶν ἀμέσων μαρτυριῶν (Σοφ. Σειρὰχ κδ' 23, πρβ. καὶ με' 5, *Τωβὶτ* στ' 13, ζ' 12, *Ἔσδρα* γ' 2, *Νεεμ.* η' 1, πρβ. καὶ ι' 29, Β' Παραλειπ. κγ' 18, ιζ' 9, λε' 12, *Μαλαχ.* δ' 6, *Δαν.* θ' 11, 13, *Βαρ.* β' 2. Γ' Βασ. β' 3, Δ' Βασ. ιδ' 6, κβ' 8, Κριτ. γ' 4, *Ἰ. Ναυῆ* α' 7, η' 31, 32, 34, 35, κγ' 6) συνάγεται ὅτι κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας ἦτο γνωστὴ ἡ ὕπαρξις νόμου καὶ βιβλίου τοῦ νόμου ἀποδιδομένου εἰς τὸν Μωϋσέα, δὲν τεκμηριοῦται δ' ὅμως ἡ ἔκτασις τοῦ βιβλίου τούτου, τοὐλάχιστον πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἔσδρα καὶ τῶν Παραλειπομένων. Ἐκ δὲ τῶν κατὰ πολὺ πολυαριθμοτέρων ἐμμέσων μαρτυριῶν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τεκμηριοῦται ὅτι τὸ νομοθετικὸν καὶ ἱστορικὸν ὑλικὸν τῆς Πεντατεύχου ἦτο κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας γνωστόν, τοὐλάχιστον κατὰ τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ σημεῖα (Β' Μακκαβ. ζ' 6, Σοφ. Σειρ. μδ' καὶ με', *Ἔσδρα* γ' 2—4, στ' 18, *Νεεμ.* α' 7—9, Γ' Βασ. β' 3, η' 23 ιη', κα' 3, 10, Β' Βασ. κδ' 25, Α' Βασ. γ' 3, ιβ' 6—8, κα' 2—7, *Ὠσηὲ* β' 15, δ' 6, η' 1—12, *Ἀμὼς* β' 4, 10, ε' 25, *Ἡσ.* α' 11—14, ε' 24, *Σοφον.* γ' 4, *Ἱερεμ.* στ' 19, ιστ' 11, Ψαλμ. ε', ιδ' ιθ', κγ', μβ', ξε', οζ', π', ρβ'—ρδ', Κριτ. β' 1, στ' 8—10, ια' 12 ἑξ., ιθ' 30 καὶ πλεῖστα ἄλλα). Συνδυάζων τις τὰς μαρτυρίας ταύτας πρὸς τὰς μνημονευθείσας ἀμέσους δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐκτὸς τῆς Πεντατεύχου, μνημονευόμενον βιβλίον τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως ἢ ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως εἶναι ἡ καὶ βραδύτερον (κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ συγγραφέως τῶν Παραλειπομένων) οὑτωσὶ καλουμένη Πεντάτευχος, ἂν οὐχὶ ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν, πάντως τοὐλάχιστον κατὰ τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς περιεχόμενον, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ ἦτο ἔργον ἐκείνου, εἰς ὃν ὁμόφωνος καὶ μακρὰ παράδοσις ἀποδίδει αὐτό, τουτέστι τοῦ Μωϋσέως. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης συνηγοροῦσι καὶ ἄλλαι ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι καὶ δὴ αἱ ἐσωτερικαί, τουτέστιν αὐτῆς τῆς Πεντατεύχου. Ἐν πρώτοις ὑπὲρ αὐτῆς συνηγορεῖ ἡ παλαιὰ σαμαρειτικὴ παράδοσις, δηλαδὴ ἡ παράδοσις τῶν Σαμαρειτῶν, οἵτινες, ἀποκρουσθέντες τῆς μεταιχμαλωσιακῆς ἐν Παλαιστίνῃ ἰουδαϊκῆς κοινότητος, συνεκρότησαν περὶ τὸ 430 (ἢ 330) ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα ἀναγνωρίσασαν ὡς μόνιμον ἱερὰν αὐτῆς βίβλον τὴν Πεντάτευχον. Ἀσχέτως πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἱδρύσεως τῆς σαμαρειτικῆς κοινότητος, ἡ μαρτυρία τῆς σαμαρειτικῆς παραδόσεως ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου μεγάλην σπουδαιότητα, διότι δὲν εἶναι εὔλογον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι, δεδομένου τοῦ κατὰ τῶν Ἰουδαίων μίσους τῶν Σαμαρειτῶν, θὰ παρελάμβανον οὗτοι ὡς ἱερὰν αὐτῶν βίβλον τὸν ἰουδαϊκὸν νόμον, ἂν ἡ βίβλος αὕτη ἦτο κατασκεύασμα μόλις τῆς περὶ τὸ 400 ἐποχῆς (ὡς θέλει ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ) καὶ ἂν μὴ ἦτο εἰς αὐτούς κατὰ τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς τοὐλάχιστον περιεχόμενον πολὺ παλαιότερον γνωστή.

Ἐπίσης συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς μωσαϊκότητος τῆς Πεντατεύχου, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν βάσιν, ἡ χριστιανικὴ παράδοσις, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰουδαϊκήν. Οὕτως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐμφανίζονται ὅ τε Ἰησοῦς καὶ οἱ ἀπόστολοι ὄχι μόνον ἁπλῶς κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι τῶν συγχρόνων αὐτοῖς Ἰουδαίων ἀποδίδοντες τὴν Πεντάτευχον εἴτε ἐν συνόλῳ (*Λουκᾶ* ΙΣΤ' 29, Πράξ. ιε' 21 κλπ.) εἴτε ἐν μέρει (*Ματθ.* η' 4, ιθ' 4—8, *Μάρκ.* ζ' 10, Λουκ. κ' 37, *Ἰω.* α' 17, 45 κλπ.) εἰς τὸν Μωϋσέα, ἀλλὰ καὶ σαφῶς φαίνεται ὅτι πιστεύουσιν εἰς τὴν μωσαϊκότητα τῆς βίβλου ταύτης, ὡς βλέπομεν ἐν ἄλλοις τε χωρίοις καὶ μάλιστα ἐν τῷ κλασσικῷ τοῦ Ἰωάννου (ε' 45—47: «Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσεῖ ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;»). Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐνταῦθα οὐ μόνον λογίζεται τὸν Μωϋσέα ὡς συγγραφέα καὶ δὴ καὶ ὡς συγγραφέα θεόπνευστον τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένης τότε Πεντατεύχου, ἀλλὰ καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς πίστωσιν τῆς ἑαυτοῦ θείας καταγωγῆς τὰς γραπτὰς μεσσιακὰς ἐκείνου μαρτυρίας (πρβλ. Πράξ. γ' 22 καὶ Δευτερον. ιη' 15, 19). Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ περὶ Πεντατεύχου μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις εἶναι συγχρόνως καὶ μαρτυρία αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ, βαρύνει μόνον δι' ἐκείνους, οἵτινες δέχονται αὐτὸν ὡς θεάνθρωπον, ἄρα ἀμέτοχον πλανῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Πεντάτευχος παρέχει μαρτυρίας (ἐσωτερικάς), ἀμέσους τε καὶ ἐμμέσους περὶ τῆς μωσαϊκότητος αὐτῆς. Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι, ἂν καὶ ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Μωϋσέως κατὰ γ' πρόσωπον (ὡς καὶ περὶ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Καίσαρος ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν ἱστορικοῖς βιβλίοις), οὐχ ἧττον ὅμως ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα μέρη τινὰ ἀποδιδόμενα ρητῶς εἰς αὐτὸν (Ἐξόδ. ιζ' 14, κδ' 4, λδ' 27, Ἀριθμ. λγ' 2, Δευτερονομ. λα' 9, 22, 24—26, λβ' κλπ.). Ἔπειτα δὲ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ πολυάριθμοι ἔμμεσοι μαρτυρίαι ἢ ἐνδείξεις, εἴτε γεωγραφικῆς, εἴτε ἄλλης φύσεως, ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι πρὸς τοῖς ἀνωτέρω, καὶ ἄλλα ἱστορικὰ ἢ νομοθετικὰ μέρη αὐτῆς θὰ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἢ τοὐλάχιστον θὰ ἐγράφησαν καθ' ὃν χρόνον καὶ ὑφ' ἃς συνθήκας θὰ ἔγραφεν ἐκεῖνος, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν ὅτι θὰ ἐγράφησαν κατὰ τὸν μεταξὺ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς γῆς Χαναὰν χρόνον. Οὕτω προϋποτίθενται πολλαχοῦ τῆς Πεντατεύχου ὡς γνωστὰ εἴς τε τὸν συγγραφέα καὶ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ τὰ πράγματα τῆς Αἰγύπτου (Γενεσ. μα' 45, μγ', με', μστ' 34, μζ' 11, Ἐξόδ. α' 11—14, ιβ' 37, ιγ' 20, ιδ' 2) καὶ τὰ τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου (Ἐξόδ. ιστ' 1, Ἀριθμ. λγ' κλπ.) καὶ ὡς ἐλλιπέστερον γνωστὰ τὰ τῆς γῆς Χαναὰν (Γεν. ιγ' 10, κγ' 2, 19, Δευτερον. ια' 30, Ἀριθμ. ιγ' 23 κλπ.). Ἐξ ἄλλων δὲ πολλῶν χωρίων τῆς Πεντατεύχου καὶ δὴ καὶ νομικῶν τεκμηριοῦται ὅτι ἐγράφη αὕτη, ἢ τοὐλάχιστον μέρη αὐτῆς, καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς διήρχετο διὰ τῆς ἐρήμου (Λευειτ. δ' 12, ιζ' 3, 9, Ἀριθμ. β' 2 ἑξ., 3 κλπ.). Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἔλλειψις συστήματος ἐν τῇ κατατάξει τῶν νόμων τῆς Πεντατεύχου, οἵτινες, ὡς εἶναι διατεταγμένοι ἐνταῦθα, παρέχουσι τὴν ἐντύπωσιν τῆς περιστατικῆς θεσπίσεως αὐτῶν. Ἄξιαι σημειώσεως εἶναι καὶ ἀρχαιολογικαί τινες μαρτυρίαι τῆς Πεντατεύχου πιστοποιοῦσαι ... διάζουσαι εἰς αὐτήν. Οὕτω λ. χ. ὡς ξύλον ἐξ ... κατεσκευάσθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης ...

Digitized by Google

ται (Ἐξόδ. κε' 10 ἑξ.) οὐχὶ ἡ ἐν Παλαιστίνῃ φυομένη, ἄρα δ' οἰκεία εἰς Παιλαιστινὸν συγγραφέα, κυπάρισσος ἢ κέδρος, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ Σιναϊτικῇ χερσονήσῳ φυομένη ἀκακία. Καὶ ἡ ζῳολογία δὲ τῆς Πεντατεύχου εἶναι πλουσιωτέρα τῆς ἄλλοθεν γνωστῆς ἡμῖν ζῳολογίας τῆς Παλαιστίνης, μᾶλλον δ' εἶναι ζῳολογία τῆς ἐρήμου (πρβ. Λευειτ. ια', Δευτερ. ιδ' κλπ.). Ἀξία ἐπίσης προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου τούτου διαπιστουμένη ἐνημερότης τοῦ συγγραφέως, ἐνημερότης προϋποθέτουσα προσωπικὴν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα ἢ περιγραφόμενα πράγματα γνωριμίαν (πρβ. Ἐξόδ. α' 15, ιε' 22 ἑξ., ιστ' 1, ιθ' 1, κδ' 16, Ἀριθμ. α' —δ', ζ', ιγ' 1—13, Λευειτ. ι' 4 κλπ.). Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Πεντατεύχου ἀρχαΐζει ἐνιαχοῦ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς ἠμφεσβητήθη αὐτὸ τοῦτο τὸ δυνατὸν τῆς μωσαϊκότητος τῆς Πεντατεύχου ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς τε καὶ θρησκειολογικῆς ἐπόψεως, ἀλλ' αἱ ἀμφισβητήσεις αὗται ἐλέγχονται ὡς οὐχὶ βάσιμοι. Τοὐναντίον δὲ δικαιοῦται τις σήμερον νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι κατόπιν τῶν νεωτέρων ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀρχαιολογικῶν καὶ δὴ καὶ τῶν νεωτέρων θρησκειολογικῶν ἐρευνῶν οὐδὲν κώλυμα ἐπιπροσθεῖ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ κατ' ἀρχὴν δυνατοῦ τῆς μωσαϊκότητος τῆς Πεντατεύχου. Ὡς πηγὰς μετεχειρίσθη ὁ Μωϋσῆς διὰ μὲν τὴν συγγραφὴν τῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἐμφανίζεται αὐτὸς οὗτος πρωταγωνιστῶν, τὰς ἰδίας αὐτοῦ ποικίλας ἐντυπώσεις καὶ γνώσεις, διὰ δὲ τὴν συγγραφὴν τῆς Γενέσεως παλαιοτάτας προφορικὰς καὶ γραπτὰς παραδόσεις, ἃς ποῦ μὲν ἀκολουθῶν παλαιοτάτην συνήθειαν παρέλαβεν αὐτουσίους, ποῦ δὲ ἐπεξειργάσθη αὐτὰς ὅσον ἠδύνατο. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις γραπτῶν μνημείων κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ Ἀβραὰμ χρόνους δὲν δύναται πλέον νὰ ἀμφισβητηθῇ κατ' ἀρχὴν μετὰ τὰς τελευταίας ἀρχαιολογικὰς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἐρεύνας. Τὸν χαρακτῆρα δὲ γραπτῶν πηγῶν χρησιμοποιηθεισῶν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ Γενέσει προσδίδουσιν αἱ διηγήσεις αὐτῆς περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου (α' 1—β' 3), περὶ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων (β' 4-γ' 24), περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ (στ' 1 ἑξ.), περὶ τῆς μάχης τῶν λαῶν (ιδ'), περὶ τῆς μετὰ τῶν Χετταίων συμφωνίας τοῦ Ἀβραὰμ (κγ'), οἱ γενεαλογικοὶ πίνακες (δ', ε', ια', κβ'), ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσὴφ (λζ' ἑξ.).

δ) *Μεταμωσαϊκὰ στοιχεῖα ἐν τῇ Πεντατεύχῳ.* Ἀναγνωρίζοντες ὅμως καὶ ὑποστηρίζοντες, ἐπὶ τῇ βάσει σπουδαιοτάτων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν μαρτυριῶν, τὴν μωσαϊκὴν τῆς Πεντατεύχου προέλευσιν, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι τὸ κείμενον αὐτῆς διεσώθη μέχρις ἡμῶν οἷον ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Μωϋσέως, οὐδὲ ἀποκλείομεν ὅτι ὑπέστη κατὰ τοὺς μετέπειτα, καὶ δὴ μέχρι τοῦ Ἔσδρα, χρόνους προσθέσεις τινὰς καὶ μεταβολὰς ἐπουσιώδεις μὲν καὶ μὴ ἀλλοιούσας τὴν οὐσίαν ἢ τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ἐμποιούσας δ' ἐνίοτε τὴν ἐντύπωσιν ἀναχρονισμῶν. Καὶ ἐν πρώτοις αἱ μεταβολαὶ δὲν εἶναι πᾶσαι τῆς συνήθους παλαιογραφικῆς φύσεως, δὲν ὀφείλονται δηλαδὴ πᾶσαι εἰς σφάλματα ἀντιγραφικά, ὧν δείγματα παρέχουσιν ἐνταῦθα πολλὰ κύρια ὀνόματα καὶ ἀριθμοί, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι χαρακτηριζόμεναι ὑπό τινων (Hoberg κ.ἄ.) ὡς κριτικαὶ καὶ μὴ οὖσαι μηδὲ αὗται ἄγνωστοι εἰς τὴν παλαιογραφίαν. Ἦτο ἄλλως τε ἑπόμενον ὅτι ἐν τῇ Πεντατεύχῳ κατὰ τὰς μεταγραφὰς ἢ τὰς πολυαρίθμους ἀντιγραφὰς αὐτῆς, παλαιαὶ ἐκφράσεις καὶ τύποι καὶ ὀνόματα, μάλιστα τόπων, θ' ἀντικαθίσταντο διὰ νεωτέρων (Γενέσ. ιβ' 8 τὸ ὄνομα Βαιθήλ, ιγ' 18 τὸ Χεβρὼν κ.λ.π.). Εἶναι δὲ πολὺ πιθανὸν ὅτι καὶ τὰ θεῖα ὀνόματα, ὡς ἔχουσι σήμερον ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, δὲν ἀνταποκρίνονται τελείως πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ ἀρχέγονον κατάστασιν αὐτῶν, ὡς εἰκάζεται μάλιστα ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ μασοριτικοῦ κειμένου πρὸς τὰς παλαιὰς μεταφράσεις καὶ ἰδίᾳ τοὺς Ο'. Αἱ δὲ εἰς τὸ μωσαϊκὸν τῆς Πεντατεύχου κείμενον ἐμφιλοχωρήσασαι κατὰ καιροὺς προσθῆκαι εἶναι εἴτε ἱστορικοῦ (Δευτερ. λγ' καὶ λδ', Γενέσ. λε' 20, λστ' 31 κλπ.), εἴτε νομικοῦ περιεχομένου (Λευειτ. κε' 32—34 κλπ.). Διὰ τῆς ἀποδοχῆς δὲ τοιούτων ἐπουσιωδῶν προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν ἐν τῇ μωσαϊκῇ Πεντατεύχῳ, μὴ λυμαινομένων τὴν ἑνότητα αὐτῆς, δὲν παραβλάπτεται οὐδὲ ὁ μωσαϊκὸς αὐτῆς χαρακτήρ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνισχύεται καὶ ἀναδεικνύεται, καθόσον οὕτως ἐξουδετεροῦται ἐπιχείρημα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς ἐναντίον τῆς μωσαϊκότητος τῆς Πεντατεύχου, τὸ ἐκ τῶν διατυμπανιζομένων ἀναχρονισμῶν αὐτῆς.

ε') *Ἱστορία τῆς κριτικῆς τῆς Πεντατεύχου.* Κατά τε τοὺς παλαιοὺς καὶ μέσους χρόνους, οἵ τε Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ λόγιοι, συμφώνως πρὸς τὴν γεραρὰν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν, ἣν υἱοθέτησε καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἀνεγνώριζον τὸν Μωυσέα ὡς συγγραφέα τῆς Πεντατεύχου. Μόνον δ' ἔξωθεν τῆς Ἐκκλησίας ἠκούσθησαν ἀμφισβητήσεις τινὲς ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀρχαιότητι, πλὴν οὐχὶ ἐκ γραμματολογικῶν ἀλλ' ἐκ δογματικῶν λόγων. Ἐκ γλωσσικῶν λόγων ἠμφεσβήτησε τὴν μωσαϊκότητα τῶν πεντατευχίων διηγήσεων πρῶτος κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ Karlstadt. Πατὴρ δ' ὅμως τῆς κριτικῆς τῆς Πεντατεύχου ἐγένετο ὁ Γάλλος ρωμαιοκαθολικὸς ἰατρὸς Jean Astruc, δημοσιεύσας τῷ 1753 ἀνώνυμως σύγγραμμα, ἐν ᾧ ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ Γένεσις συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μωυσέως ἐπὶ τῇ βάσει δύο κυρίων πηγῶν, τῆς ἰαβικῆς (ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦντος θείου ὀνόματος Ἰαβὲ) καὶ τῆς ἐλωχειμικῆς (ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦντος θείου ὀνόματος Ἐλωχείμ), οὕτω δ' ἐγένετο εἰσηγητὴς τῆς παλαιοτέρας περὶ γραπτῶν πηγῶν τῆς Πεντατεύχου ἢ περὶ δύο πηγῶν θεωρίας, ἥτις εὗρε διάδοσιν καὶ ἐπεξεργασίαν καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Τὴν θεωρίαν ταύτην διεδέχθη ἡ περὶ ἀποσπασμάτων ὑπόθεσις (Fragmentenhypothese), ἧς εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ Σκῶτος ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος Al. Geddes († 1802) καὶ καθ' ἣν ἡ Πεντάτευχος συνεκροτήθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων προερχομένων δῆθεν ἐκ δύο κύκλων γραμματέων διαφόρων ἐποχῶν. Καὶ ἡ θεωρία αὕτη ἔτυχεν ἐπεξεργασίας καὶ διαδόσεως ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἕνεκεν τῶν ἀτελειῶν αὐτῆς δὲν ἐβράδυνε νὰ παρευδοκιμηθῇ ὑπὸ τῆς θεωρίας περὶ συμπληρωμάτων (Ergänzungshypothese) γενομένων εἰς τι συμπαγὲς βασικὸν σύγγραμμα (Grundschrift). Ἡ περαιτέρω δ' ὅμως κριτικὴ ἔρευνα ἤγαγεν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς περὶ γραπτῶν πηγῶν θεωρίας ὑπὸ νέαν μορφήν, ὑφ' ἣν εἶναι γνωστὴ ὡς νεωτέρα θεωρία περὶ πηγῶν ἢ θεωρία περὶ 4 πηγῶν (Neure Urkundenhypothese, Vierquellentheorie). Ὡς πραγματικὸς μὲν ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας ταύτης δύναται νὰ λογισθῇ ὁ H. Hupfeld, εἰς τὴν ὁριστικὴν δ' ὅμως διαμόρφωσιν καὶ θεμελίωσιν αὐτῆς εἰργάσθησαν κυρίως ὁ Ed. Reuss, ὁ K. Graf, ὁ Abr. Kuenen καὶ μάλιστα ὁ Jul. Wellhausen, οὗ τὸ ὄνομα συνήθως φέρει ἡ ἐν λόγῳ θεωρία. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Wellhausen (ὑπὸ τὴν στενοτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν) μορφὴν τῆς θεωρίας ταύτης, ἥτις ἐπήνεγκεν ἀνατροπὰς καὶ κατέκτησεν ὀπαδοὺς ὅσον ὀλίγαι ἄλλαι θεολογικαὶ θεωρίαι, μετὰ τοὺς χρόνους τῆς διασπάσεως τοῦ ἰσραηλιτικοῦ κράτους συνεγράφησαν τὰ δύο ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ συγγενῆ ἱστορικὰ ἔργα, τοῦ Ἰαβιστοῦ (J) καὶ τοῦ Ἐλωχειμιστοῦ (E) καὶ δὴ τὸ μὲν α' ἐν τῷ νοτίῳ κράτει (κατά τινας ἐν τῷ βορείῳ) περὶ τὸ 850, τὸ δὲ β' ἐν τῷ βορείῳ περὶ τὸ 750 π. Χ., ἅτινα ἡνώθησαν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος διὰ συντάκτου τινὸς ἢ διασκευαστοῦ (R^1 = Redactor)· ἡ δὲ γ' πηγή, τὸ Δευτερονόμιον (D), συνταγεῖσα κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς περὶ τὸ 620, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωσίου, ἡνώθη βραδύτερον ὑπό τινος ἄλλου συντάκτου (R^2 ἢ RD) μετὰ τῶν προηγουμένων, διασκευασθέντων ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Δευτερονομίου καὶ τέλος ἡ δ' πηγή, τῆς Πεντατεύχου, ὁ λεγόμενος ἱερατικὸς κῶδιξ ἢ ἱερατικὴ πηγὴ (P. C=Priester Codex ἢ P), προϊὸν οὖσα ἐξελίξεως, κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σχολήν, συνεκροτήθη βαθμηδὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας καὶ μετ' αὐτὸν ὑπὸ συγγραφέων προερχομένων ἐκ τοῦ ἱερατείου καὶ ὑποστάντων τὴν ἐπίδρασιν τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ, ἡνώθη δὲ μετὰ τῶν ἄλλων πηγῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἢ κατ' ἄλλους βραδύτερον ἔτι, ἀφοῦ ἐδέχθη προσθήκας τινὰς καὶ διασκευάς. Ἀλλ' ἡ κριτικὴ τῆς σχολῆς ταύτης ἔρευνα, μὴ περιορισθεῖσα εἰς τὴν διάκρισιν μόνον τῶν 4 πηγῶν, ἠσχολήθη καὶ περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἑνότητος ἑκάστης τῶν πηγῶν τούτων, ἃς διὰ λεπτεπιλέπτου φιλολογικῆς κριτικῆς δὲν ἐπαύσατο κατατέμνουσα περαιτέρω. Ἀλλ' ὅμως ὡς πρός τε τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῆς γενέσεως ἑκάστης τῶν πηγῶν δὲν ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων θιασωτῶν τῆς θεωρίας ταύτης, κριτικῶν τινων ἀναβιβαζόντων εἰς παλαιοτέρους ἔτι χρόνους τὴν συγγραφὴν αὐτῶν, πολλῶν δὲ ἀποδεχομένων ὅτι ἐν ταῖς γραπταῖς πηγαῖς τοῦ Πεντατεύχου περιελήφθη πανάρχαιον ὑλικόν. Πρὸς δὲ τοῖς ρωμαιοκαθολικοῖς καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις θεολόγοις, ὧν σχεδὸν ἡ ὁλότης δὲν ἀποδέχεται τὴν θεωρίαν ταύτην, ἠρίζαν καὶ πολλοὶ διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι, οἵτινες γενναίως ἀντεπεξῆλθον καὶ ἐκλόνησαν καιρίως τὸ κῦρος αὐτῆς (Hölemann, Klostermann, Eerdmans, Löhr, Green, W. Möller, E. Naville, D. Hoffmann, Wiener, Dahse, Hegel κ.ἄ.). Σήμερον ἡ προτεσταντικὴ κριτικὴ τῆς Πεντατεύχου θεωρεῖται ὡς διανύουσα τὸ στάδιον τῆς ζυμώσεως καὶ τῆς μεταβατικότητος.

στ') *Τὸ ἀπαράδεκτον τῆς θεωρίας τοῦ Wellhausen.* Ἡ περὶ 4 πηγῶν τῆς Πεντατεύχου θεωρία ὑπὸ τὴν μορφὴν μάλιστα ἣν ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ὁ Wellhausen, εἶναι ἀπαράδεκτος διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: 1) Διότι ὡς βάσις αὐτῆς ὑπόκειται θεωρία περὶ ἐξελίξεως τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας (ἀνιμισμός, πολυθεΐα, ἑνοθεΐα, ἠθικὴ μονοθεΐα, νομοκρατία), ἥτις οὔτε πρὸς τὴν βιβλικὴν πραγματικότητα συμβιβάζεται, οὔτε πρὸς τὰ πορίσματα τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ θρησκειολογικῶν ἐρευνῶν, ἃς δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Wellhausen ὅτε ᾠκοδόμει τὸ σύστημα αὐτοῦ. Πρόδηλος δ' εἶναι ὁ φαῦλος κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἡ σχολὴ τοῦ Wellhausen, στηρίζουσα τὸ ἑαυτῆς σχῆμα τῆς θρησκευτικῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τῶν ἄλλως λίαν ἐπισφαλῶν συμπερασμάτων τῆς γραμματολογικῆς κριτικῆς αὐτῆς (διάκρισις πηγῶν, χρονολόγησις αὐτῶν κλπ.), ἅτινα πάλιν συμπεράσματα στηρίζονται ἐπὶ τῆς θεωρίας αὐτῆς περὶ τῆς θρησκευτικῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἐξελίξεως. 2) Διότι μεταχειρίζεται ὡς ἀσφαλὲς δῆθεν κριτήριον διακρίσεως πηγῶν τὴν ἐναλλαγὴν τῶν θείων ὀνομάτων ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, ἐνῷ εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἡ ἐνταῦθα παροῦσα θέσις τῶν ὀνομάτων τούτων ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀρχέγονον πραγματικότητα. 3) Διότι ἥκιστα ἀσφαλὲς ἀποδεικνύεται καὶ τὸ ἄλλο κριτήριον διακρίσεως πηγῶν, τὸ ἐκ τῶν διαφορῶν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους, καθόσον ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα εἶναι λίαν ἀτελῶς γνωστή, μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς, δὲν ἀποκλείεται δὲ καὶ ἡ ἀπὸ γλωσσικῆς ἐπόψεως ἀνακαίνισις παλαιοτέρων ἑβραϊκῶν φιλολογικῶν μνημείων καὶ δὴ καὶ ἡ εἰσβολὴ ἀραμαϊσμῶν οὐ μόνον εἰς τὴν μεταγενεστέραν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παλαιότερα συγγράμματα, μάλιστα κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταγραφῆς αὐτῶν. Εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ ὕφους μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ Πεντατεύχου, αὗται εἶναι ἀσήμαντοι καὶ ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ἐγράφη τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν τυχῶν τῶν ἐξιστορουμένων προσώπων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ποικιλίας τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ (διηγήσεις, νόμοι κλπ.). 4) Διότι καὶ αὐτὸ τὸ σπουδαιοφανέστατον τεκμήριον, ὅπερ ἐπικαλεῖται ἡ ἀρνητικὴ αὕτη κριτικὴ κατὰ τῆς φιλολογικῆς ἑνότητος τῆς Πεντατεύχου καὶ ὑπὲρ τῆς διακρίσεως πηγῶν ἐν αὐτῇ, ἡ δῆθεν ἐπανάληψις πολλῶν διηγήσεων καὶ νόμων (Dubletten κλπ.) ἀναφερομένων εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον καὶ θεωρουμένων ἔν τισι σημείοις ὡς διαφερόντων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀντιφασκόντων πρὸς ἄλληλα, ἀποδεικνύεται ἐπίσης ὡς ἐπισφαλές, καθόσον ἐπισταμένη ἔρευνα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ μὲν ἐπανάληψις διηγήσεων εἶναι φαινομενική, ἐνίοτε δὲ καὶ φανταστική, ἡ δὲ ἐπανάληψις νόμων τινῶν ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας, προσαρμοζομένης πρὸς τὰς ἑκάστοτε συνθήκας τοῦ βίου, εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μωϋσέως εἴτε διὰ τῶν νομίμων διαδόχων αὐτοῦ (πρβλ. *Ἰησ. Ναυῆ* κδ' 25, *Α' Βασ.* ι' 25 κλπ.) μὴ ἀφισταμένης δὲ τοῦ ἀρχεγόνου πνεύματος αὐτῆς. 5) Διότι ἐλέγχεται ὡς βεβιασμένη ἡ διάκρισις πηγῶν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, καθόσον οὔτε ἑκάστη τῶν ἀποχωριζομένων πηγῶν ἐμφανίζεται ὡς ἑνιαῖος τις καὶ αὐτοτελὴς ὀργανισμός, οὔτε τὸ μέρος, ὅπερ διαδραματίζει ἐν τῇ συγκροτήσει τῶν διηγήσεων ὁ R., εἶναι ὁμοιόμορφον, οὔτε ὁ ὑπὸ τῶν κριτικῶν διδόμενος χαρακτηρισμὸς ἑκάστης τῶν γραπτῶν πηγῶν τυγχάνει ἀσφαλής. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος, ὡς παρέχουσα λύσιν τοῦ πεντατευχίου προβλήματος ἥκιστα ἱκανοποιητικήν, λύσιν καταλείπουσαν καὶ δημιουργοῦσαν ζητήματα ἀνεπίλυτα πολὺ περισσότερα ἐκείνων, ἅτινα καταλείπει ἡ ἀποδοχὴ τῆς μωσαϊκότητος τῆς Πεντατεύχου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Holzinger*, Einleitung in den Hexateuch (1893). — *A. Clostermann*, Der Pentateuch (1893). — *J. Kley*, Die Pentateuchfrage (1903). — *Hoberg*, Moses und der Pentateuch (1905). — *E. Mangenot*, L'authenticité mosaique du Pentateuque (1907). — *Wiener*, Essays in pentateuchical criticism (1910). — *Nikel*, Die Pentateuchfrage (1921). — *Sanda*, Mose and der Pentateuch (1924), ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Πεντάτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 188. Εἶναι παράλιος, ἔχουσα κλῖμα κατὰ τὸ θέρος ἑλῶδες, ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων καὶ παράγει ἔλαιον. Δ.Ε.Μ.

—**Πεντάτη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παραλία τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39°23'30" Β, μηκ. 20°07'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206 : Channels of Corfu) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Λευκίμμη καὶ Μπιάνκο. Πρὸ αὐτῆς ὁ αἰγιαλὸς παρουσιάζει παράλια ἐπιπλέοντα. Ἐγγὺς χωρίον φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

πεντατομίδαι (οἱ) (Pentatomidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων ἑτεροπτέρων περιλαμβάνουσα ἄτομα μὲ σκληρὸν δέρμα, συνήθως μὲ ζωηρὰ χρώματα, πεντάρθρους κεραίας, σπανίως τετράρθρους καὶ ρύγχος τέτραρθρον. Τὸ μέγεθος τῶν πεντατομιδῶν εἶναι μέτριον, τὸ σχῆμα πεπλατυσμένον, ὅταν δὲ καταδιώκωνται ταῦτα ἀναδίδουσιν δυσάρεστον ὀσμὴν κορέου. Τὰ ᾠὰ ἐναποτίθενται κατὰ πλάκας ἐπὶ φύλλων ἢ φύλλων, εἶναι δὲ μεγάλα μὲ μαργαριτῶδες χρῶμα. Συνήθως ἔχουν μίαν γενεὰν τὸ ἔτος, σπανίως δὲ δύο. Ἵπτανται καλῶς. Μεταξὺ τῶν πεντατομιδῶν ὑπάρχουν ἀρκετὰ βλαβερὰ εἴδη. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει 14—15 ὑποοικογενείας καὶ ἄνω τῶν 4.000 εἰδῶν. Ε. Τ. Ε.

πεντατομικός, —ή, —όν βλ. *πενταθενής*.

πεντάτομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ. ἀποτελούμενος ἐκ πέντε τόμων : «πεντάτομον λεξικόν».

πεντάτομος (ὁ) (Pentatoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Τὰ εὐρωπαϊκὰ εἴδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν

Digitized by Google

παρουσιάζουν πρακτικὸν **ἐνδιαφέρον.** Τοὐναντίον **τὰ ἀμερικανικὰ εἴδη εἶναι λίαν ἐπιβλαβῆ.** Τὸ εἶδος Pentatoma ligata, ζῶν ἐν **τῇ** κεντρικῇ 'Αμερικῇ, ἔχει χρῶμα ἐλαιόχρουν μὲ κιτρίνας ἕως ἐρυθρὰς κηλῖδας καὶ μῆκος 13—14 χιλιοστ., προσβάλλει δὲ πλεῖστα φυτὰ εἰς τὰ πλούσια εἰς χυμὸν μέρη των, τοὺς καρποὺς καὶ τὰ σιτηρά. 'Ιδίως φέρει σοβαρὰς ζημίας εἰς τὸν βάμβακα καὶ εἰς τὴν μηδικὴν εἰς Τεξάς. Τὸ pentatoma Sayi εἰς τὰς ΝΔ. πολιτείας τῆς Β. 'Αμερικῆς προσβάλλει τὰ σιτηρά, τὴν μηδικήν, τὸν βάμβακα, διάφορα κηπουρικὰ κλπ. Ἔχει 3 γενεὰς τὸ ἔτος. Ε. Τ. Ε.

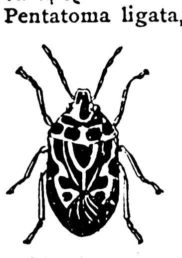

Πεντάτομος.

πεντάτονος, ἡ *ἀνημιτόνιος κλῖμαξ.* 'Η προελθοῦσα ἐκ σειρᾶς ἀλλεπαλλήλων πεμπτῶν συγκεντρωθεισῶν ἐν μιᾷ ὀγδόῃ. Θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα μουσικὴ κλῖμαξ, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῆς διαδοχῆς τῶν φθόγγων: *φα-σολ-λα-ντο-ρε,* ἄνευ ἡμιτονίων. 'Εχρησιμοποιήθη εὐρύτατα καὶ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη ἐν τῇ παλαιᾷ θρησκευτικῇ μουσικῇ τῆς Κίνας καὶ τῆς 'Ιαπωνίας, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ραψῳδοῦ 'Ολύμπου, παρὰ τοῖς Κέλταις, σήμερον δὲ παρὰ τοῖς ἀγρίοις τῆς Πολυνησίας καὶ παρ' ἄλλοις πρωτογόνοις λαοῖς. Γ. Σ.

πεντατριακοντάνιον (τό), ἡ *τριακονταπεντάνιον [Ὀργ. Χημ.].* Κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{35}H_{72}$. Ὑπάρχει εἰς περισσοτέρας ἰσομερεῖς μορφάς, ὧν τινες ἀπαντῶσιν εἰς τὴν παραφίνην καὶ τὸ ἀμερικανικὸν πετρέλαιον. Τὸ κανονικὸν πεντατριακοντάνιον παρεσκευάσθη καὶ συνθετικῶς, ἔχει δὲ σύστασιν παραφινοειδῆ. Σ. Γ.

πεντατρίχοπος (ὁ) (Pentatrichopus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀφιδιδῶν.* Ζοῦν ἐπὶ τῶν ροδανθῶν ἄνευ ἀλλαγῆς ξενιστοῦ. Τὸ εἶδος Pentatrichopus tetrarhodus ζῇ ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν τῆς ροδῆς καὶ ἀγρίας ροδῆς. Τὸ εἶδος Pentatrichopus fragaefolii ζῇ ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ ἀνθέων τῶν ἀγρίων καὶ καλλιεργουμένων χαμαικεράσων ἐν 'Αγγλίᾳ καὶ Βορείῳ 'Αμερικῇ, μεταδίδει δὲ διαφόρους νόσους εἰς αὐτάς. Ε. Τ. Ε.

πεντάτροπις (ἡ) (Pentatropis) *[Ζωολ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδοειδῶν,* περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αφρικῆς, ὧν τὰ φύλλα ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρέως κατὰ διαφόρων δερματικῶν παθήσεων.

πενταφυλακοειδῆ (τά) (Pentaphylacoidaceae) *[Βοτ.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων,* περιλαμβάνουσα εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *πενταφύλαξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

πενταφύλαξ (ὁ) (Pentaphylax) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πενταφυλακοειδῶν,* περιλαμβάνον εἴδη θάμνων ἰθαγενῶν τῆς Μαλαισίας καὶ τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

πεντάφυλλον (τό) (Potentilla) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν,* περιλαμβάνον πόας ἢ καὶ φρύγανα ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων ἢ καὶ ψυχρῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν 150 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἅτινα ἀπαντῶσιν αὐτοφυῆ καὶ παρ' ἡμῖν: *πεντάφυλλον τὸ ἕρπον* (Potentilla reptans, κοιν. *πεντάφυλλον* ἢ *πενταδάκτυλο*), πόα πολυετὴς ἀπαντῶσα εἰς ὑγροὺς κυρίως τόπους παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ ροὰς ὑδάτων, ἧς ἡ ρίζα ἐνέχει φαρμακευτικὰς ἰδιότητας, καὶ *πεντάφυλλον τὸ ὄρθιον* (Potentilla tormentella), ἰθαγενὲς τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἐπίσης ἔχον φαρμακευτικὴν ρίζαν. Δ. Ν. Π.

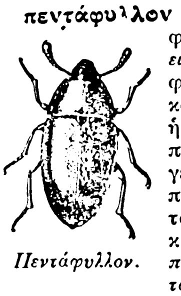

Πεντάφυλλον.

πεντάφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε φύλλα.

πενταφωνία (ἡ)· ἐκτέλεσις μουσικοῦ τεμαχίου διὰ πέντε φωνῶν.

πεντάφωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε φῶτα: «*πεντάφωτος λυχνία*».

πενταχλωραιθάνιον (τό) *[Ὀργ. Χημ.].* 'Αλογονοπαράγωγον τοῦ αἰθανίου τοῦ τύπου C_2HCl_5, παρασκευαζόμενον διὰ διοχετεύσεως χλωρίου εἰς τριχλωραιθυλένιον. 'Αποτελεῖ βαρὺ ἐλαιῶδες ὑγρὸν ὀσμῆς χλωροφορμίου, βράζον εἰς 159°,5. Ἐν ξηρᾷ καταστάσει εἶναι ἀδρανής, ἐνῷ παρουσίᾳ ὕδατος προσβάλλει τὰ μέταλλα σχηματιζομένων χλωριούχων ἁλάτων αὐτῶν. Σ. Γ.

πενταχλωριοῦχον *ἀρσενικὸν [Χημ.]·* βλ. λ. *ἀρσενικοῦ ἑνώσεις.*

πεντάχονδρον (τό) (Pentachondrum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπακριδῶν,* περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ Τασμανίας. Δ. Ν. Π.

πεντάχορδον *σύστημα [Ἀρχ. Μουσ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἐκ πέντε χορδῶν (φθόγγων) κλῖμαξ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς ἀρχαίας τετραχόρδου κλίμακος προϊόντος τοῦ χρόνου τῇ προσθήκῃ ἑνὸς εἰσέτι φθόγγου, ὅστις ἐκλήθη προσλαμβανόμενος, ὡς ἔξωθεν προσληφθείς. Ν. Α. Χ.

πεντάχρονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε χρόνους.

πεντάχρωμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πέντε χρώματα, πεντάχρους: «*πεντάχρωμον σῆμα*».

πεντάωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ πέντε ὥρας: «*πεντάωρος ἐργασία, — ὕπνος*» || *πεντάωρον* (τό)· ὡς οὐσ., διάστημα πέντε ὡρῶν.

πέντε· ἀριθμ. ἀπόλυτον, ἄκλιτον, ἀραβ. σύμβολον 5, ἀρχ. ἑλλην. ε', λατ. V· ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ποσότητος, ἥτις ἀποτελεῖται ἂν προσθέσωμεν εἰς τέσσαρας μονάδας μίαν ἀκόμη· || πᾶν τὸ ἠριθμημένον διὰ τοῦ 5: «*κατοικῶ εἰς τὸ πέντε δωμάτιον,— εἰς τὸ πέντε τῆς τάδε ὁδοῦ*» || ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων τὸ ἄλλως *πεντάρι.*

— *[Μαθημ.]* Τὸ *πέντε* εἶναι φυσικὸς ἀριθμός, συμβολιζόμενος διὰ τοῦ ἀραβικοῦ συμβόλου *5.* Περιττὸς καὶ πρῶτος, ἀποτελεῖ παράγοντα τῆς βάσεως τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος γραφῆς τῶν ἀριθμῶν, οὗ ἕνεκεν πᾶν κλάσμα ἔχον παρονομαστὴν αὐτὸν ἢ δύναμίν του τρέπεται εἰς ἀκριβῆ δεκαδικὸν ἀριθμόν· π. χ. τὸ κλάσμα $\frac{7}{125} = \frac{7}{5^3}$ τρέπεται ἀκριβῶς εἰς τὸν δεκαδικὸν ἀριθμόν: 0,056.

Πᾶν πολλαπλάσιον τοῦ 5 λήγει εἰς 0 ἢ 5 καὶ διὰ τοῦτο ἀριθμός τις φυσικὸς τότε καὶ μόνον εἶναι διαιρετὸς διὰ 5 ἐὰν λήγῃ εἰς 5 ἢ 0. Π. χ. ὁ ἀριθμὸς 1738 δὲν εἶναι διαιρετὸς διὰ 5, ἐνῷ ὁ 105 διαιρεῖται ἀκριβῶς. Τὸ τετράγωνον οἱουδήποτε ἀριθμοῦ (φυσικοῦ) μεγαλυτέρου τῆς μονάδος εἶναι τῆς μορφῆς: $5\nu \pm 1$, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ 5. Τουτέστι τὸ τετράγωνον παντὸς ἀριθμοῦ μὴ διαιρετοῦ διὰ τοῦ 5 διαιρούμενον διὰ 5 ἀφίνει ὑπόλοιπον τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν μονάδα, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς εἶναι μεγαλύτερος τῆς μονάδος, π.χ. $3^2 = 9 = 5 \times 2 - 1$ ὑπόλοιπον (—1)

$16^2 = 256 = 5 \times 51 + 1$ ὑπόλοιπον 1

'Ο πολλαπλασιασμὸς ἑνὸς ἀριθμοῦ ἐπὶ 5 δύναται νὰ γίνῃ ἐκ τοῦ προχείρου ὡς ἑξῆς. Ἔστω ὅτι πρόκειται νὰ πολλαπλασιασθῇ ὁ 182 ἐπὶ 5· γράφομεν δεξιὰ ἓν μηδενικὸν καὶ ὁ ἀριθμὸς γίνεται 1820 λαμβάνομεν τὸ ἥμισυ αὐτοῦ 910, ὅπερ ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον 182×5. Ν. Γ.

— *[Ἀποκρυφ.]* Ἐν τῇ ἀριθμοσοφίᾳ ὁ *πέντε* ἢ ἡ *πεντὰς* εἶναι ἐκ τῶν μυστηριωδῶν ἀριθμῶν καθότι σύγκειται ἐκ τῆς *δυάδος,* συμβόλου τοῦ διπλοῦ, τῶν ἀντιθέσεων, τοῦ μεταβλητοῦ, ἤτοι τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων, καὶ τῆς *τριάδος,* τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἱεροῦ ἀριθμοῦ, συμβόλου τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος. Συμβολίζει δὲ ὅθεν ἡ πεντὰς τὴν σύζευξιν τῆς ὕλης μετὰ τοῦ πνεύματος, ἐκδηλουμένην διὰ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀρχαῖοι παρίστων τὸν κόσμον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ πέντε. 'Αφ' ἑτέρου, ἐπειδὴ ὁ πέντε προκύπτει ἐκ τῆς *τετράδος,* συμβολιζούσης τὸν ὁρατὸν κόσμον, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαίαν κοσμογονικὴν θεωρίαν προῆλθεν ἐκ τῆς συγκρούσεως καὶ συζεύξεως τῶν τεσσάρων στοιχείων (ἀέρος, γῆς, ὕδατος καὶ πυρὸς) καὶ τῆς *μονάδος,* συμβόλου τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος, συμβολίζει καὶ τὴν πέμπτην οὐσίαν ἢ πεμπτουσίαν τῶν ἀλχημιστῶν, ἥτις ἐκδηλοῦται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα τῆς φυσικῆς δημιουργίας, ἐκπροσωπεῖ τὸν θρίαμβον τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ λόγου διὰ τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων. Ἐν τῷ Τεκτονισμῷ ὁ πέντε, ἀναφερόμενος ἰδιαιτέρως εἰς τὸν συμβολικὸν βαθμὸν τοῦ ἑταίρου, ἀναπαρίσταται ὑπὸ τοῦ ἀκτινοβόλου πενταγράμματος ἢ ἀστέρος, συμβόλου τοῦ μικροκόσμου, τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διαβιοῦντος λόγου. Η. Π. Γ.

— *πέντε γραμμαὶ* (αἱ). 'Αρχαία ἑλληνικὴ παιδιά, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡμετέραν παιδιὰν τῆς πεττείας (dames), ἥτις ἐπαίζετο διὰ ψήφων ἢ πεσσῶν ἐπὶ κυβοσανίδος, διῃρημένης διὰ γραμμῶν. Πρὸς τὴν παιδιὰν ταύτην εἶχε, φαίνεται, σχέσιν καὶ ἡ ρωμαϊκὴ παιδιὰ latrunculi, εἶδος ζατρικίου. Σ.Γ.Σ.

—*πέντε ὅσιοι [Ἀρχ.].* Οἱ ἐν τῷ μαντείῳ τῶν Δελφῶν ἔφοροι (βλ. *ὅσιοι [Ἀρχ.]*).

Πενταβαγάη *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς βορείου 'Αφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Αὐρασίου ὄρους (νῦν Aurès), τὴν ὁποίαν μετ' ἄλλων γειτονικῶν πόλεων περιέβαλε δι' ὀχυρωτάτου τείχους ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιουστινιανὸς (527—565) καὶ ἐγκατέστησε μονίμους φρουρὰς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν βαρβάρων (*Προκ.* Περὶ Κτισμ. VI, 7, 8). Α. Θ. Σ.

Πεντεβῆς. Τοῦρκος ἀρχηγὸς (μπαϊρακαγασῆς) ἀτάκτου σώματος Τουρκοκρητῶν, ἐκ Μεσαρᾶς Κρήτης, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ **1821.** Καυχηθεὶς ὅτι θὰ διατηρήσῃ ἐν ὑποταγῇ **τὸ Μυλοποταμον,** εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήλασε μετὰ τοῦ **συναρχηγοῦ** Δερβίση, προεκάλεσε τὴν σύντονον **καταδίωξιν** τῶν Μυλοποταμιτῶν, οἵτινες καὶ ἐφόνευσαν ἀμφοτέρους, εἰς τὸ χωρίον **'Αβδελλᾶς μετὰ 25 ἐκ** τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν. Ε. Γ.

Πέντε βιλαέτια *[Γεωγρ.].* Οὕτως **ἐκαλοῦντο** αἱ πέντε ἐπαρχίαι: τοῦ *Ζυγοῦ,* **τῆς** *Βονίτσης,* τοῦ *'Αγρινίου.* τοῦ *Ξηρομέρου* καὶ **τοῦ** *Βάλτου,* εἰς ἃς διῃρεῖτο ἡ 'Ακαρνανία ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐξυμνοῦσι τοὺς ἁρματολοὺς καὶ κλέφτας τῶν Πέντε βιλαετίων καὶ τῶν χωρίων τοῦ Βάλτου. Τ. Ε. Ε.

Πέντε βρύσες *[Γεωγρ.].* Χωρίον **τῆς** κοινότητος Ὄσσας (πρ. Βυσσώκας) τῆς **ἐπαρχίας** Λαγκαδὰ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. **Κάτ. (1928)** 131. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χατζῆ Μαχαλέ.*

Πεντεδέκας, *Κωνσταντῖνος.* Ἐγεννήθη ἐν 'Ιωαννίνοις κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον **τοῦ ΙΗ'** αἰῶνος. Σπουδάσας ἐν τῇ πατρίδι, ἀπῆλθεν εἶτα εἰς Μολδαβίαν παρά τινι συγγενεῖ **καὶ αὐτόθι** τελειοποιήσας τὰς σπουδὰς ἐπεδόθη **εἰς τὸ** ἐμπόριον. 'Ιδρυθείσης τῆς Φιλικῆς **'Εταιρείας (1814),** ὁ Πεντεδέκας κατηχήθη ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ἐγένετο ἐντὸς μικροῦ διαπρύσιος καὶ θερμὸς κατηχητὴς πλείστων ὁμογενῶν. 'Εκραγείσης τῆς ὑπὸ τὸν 'Αλέξανδρον 'Υψηλάντην ἐν ταῖς **παραδουναβίοις** ἡγεμονίαις 'Ελληνικῆς 'Επαναστάσεως, ὁ Πεντεδέκας συνέπραξεν ὡς ὁπλαρχηγὸς **καὶ μετὰ τὴν** παρὰ τὸ Δραγατσάνιον δυσπραγίαν (**7 'Ιουνίου 1821**), βλέπων ὅτι τὸ Βουκουρέστιον διέτρεχε κίνδυνον αὐτοχειροτονηθεὶς ἀρχηγὸς στρατιωτικὸς **ἐπεδέξατο** διαγωγὴν ἀρίστην. 'Αποσωθεὶς τέλος εἰς τὴν ἀγωνιζομένην 'Ελλάδα, ὑπηρέτησε **λαμπρῶς** τὸν 'Αγῶνα. 'Απέθανεν ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1833. Ἐν Αἰγίνῃ δὲ ἐξέδοτο τῷ 1828 ὁ «Ὁ φυσικὸς νόμος ἢ φυσικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς» τοῦ Βολνέϋ. Τ. Ε. Ε.

Πέντε ἐκκλησιές *[Γεωγρ.].* Χωρίον **τῆς** ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ **'Ιωαννίνων,** ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 263. **Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον** ἐκαλεῖτο *Ὀσδίνα.*

Πέντε κάβοι *[Παραλ. Γεωγρ.].* **'Η μεταξὺ** Γεραιστοῦ καὶ Καφηρέως ΝΑ. **τῆς Εὐβοίας πλευρὰ** ἀπὸ τῶν εἰς πέντε ἄκρας **ἀπολη**γόντων πλοκάμων τῆς Ὄχης. Σ. Ε. Λ.

πεντεκαίδεκα· ἀριθμ. ἀπόλυτον, **ἄλλως** *δεκαπέντε* (βλ. λ.).

πεντεκαιδεκάσημον (τό) *[Ἀρχ. Μετρ.].* Ρυθμικὸν ποδικὸν μέγεθος, **συγκείμενον ἐκ δεκαπέντε** σημείων ἢ πρώτων χρόνων. **'Επεδέχετο ἑπτὰ** διαιρέσεις, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς **διαιρέσεως εἰς 5+10** προέκυπτεν ὁ τοῦ διπλασίου **λόγος καὶ ἐκ τῆς** εἰς 6+9 ὁ τοῦ ἡμιολίου, ἐκ πασῶν **δὲ τῶν ἄλλων** διαιρέσεων οὐδεὶς ἔρρυθμος λόγος **ἐγίνετο. Τὸ** πεντεκαιδεκάσημον ἄρα μέγεθος **ἦτο κατὰ μὲν τὴν** πρώτην διαίρεσιν ποὺς ἰαμβικός, **κατὰ δὲ τὴν** δευτέραν ποὺς παιωνικός, ὥστε **ἦτο κοινὸν δύο** γενῶν καὶ ἀπετέλει τὸ ἔνατον ποδικὸν **μέγεθος.** Πεντεκαιδεκάσημα κῶλα ἦσαν αἱ τροχαϊκαὶ καὶ αἱ ἰαμβικαὶ πενταποδίαι. Ν. Α. Χ.

πεντεκαιδεκάχορδον *σύστημα [Ἀρχ. Μουσ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἐκ δέκα πέντε **χορδῶν** (φθόγγων) κλῖμαξ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς **μουσικῆς,** ἥτοι ἡ δὶς διαπασῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο **διεμορφώθη** προσαρτηθέντος τῷ ἀρχικῷ ὀκταχόρδῳ **κλίμακι** ἔτι τε τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρὺ ἑνὸς συνημμένου **τετραχόρδου.** Τὸ πεντεκαιδεκάχορδον σύστημα, **περιλαμβάνον** δύο μουσικὰς κλίμακας, εἶναι τὸ **τέλειον** μουσικὸν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ **μὲν** παλαιαὶ το-

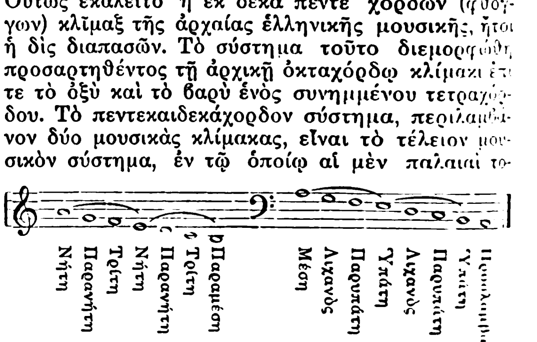

Κλῖμαξ τοῦ πεντεκαιδεκαχόρδου συστήματος.

νιαῖαι θέσεις σῴζουσι τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ὀνόματα, αἱ δὲ προστεθεῖσαι νέαι ἐκλήθησαν **ὑπερβολαῖαι** ὡς ἄνωθεν τῶν ὑπαρχουσῶν **ὑπερβληθεῖσαι.** Αἱ ὀνομασίαι τῶν τονιαίων θέσεων **τοῦ συστήματος** τούτου, κληθεῖσαι ἀπὸ **τῶν χορδῶν,** δὲν ὥριζον τὸ ἀπόλυτον ὕψος τῶν τόνων, **ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ** ὀργάνῳ θέσιν αὐτῶν. Ν. Α. Χ.

πεντεκαιεικοσάσημον (τό) *[Ἀρχ. Μετρ.].* Τὸ ρυθμικὸν τοῦτο ποδικὸν μέγεθος, **συγκείμενον ἐκ**

Digitized by Google

εἴκοσι πέντε σημείων ἢ πρώτων χρόνων, ἐπεδέχετο μίαν μόνον ἔρρυθμον διαίρεσιν εἰς 10+15 πρώτους χρόνους, ἥτις εἶχε τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον ὡς: 10 : 15 ἢ 2 : 3. Τὸ πεντεκαιεικοσάσημον ἄρα ποδικὸν μέγεθος ἀπετέλει πόδα παιωνικὸν καὶ ἦτο τὸ δέκατον τρίτον καὶ τελευταῖον ποδικὸν μέγεθος. Πεντεκαιεικοσάσημα δὲ κῶλα ἦσαν αἱ παιωνικαὶ πενταποδίαι. Ν. Α. Χ.

Πεντέλεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρκαδικὸν ὄρος, ΝΑ. παραφυὰς τῶν Ἀροανίων, ὑψούμενον ἀμέσως πρὸς Δ. τῆς Φενεοῦ καὶ ἀποκλεῖον τὴν λεκάνην αὐτῆς ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀροανίου ποταμοῦ. Αἱ κύριαι αὐτῆς κορυφαὶ καλοῦνται σήμερον *Τουρτουβάνα* (ὕψ. 2.112 μ.) καὶ *Τριανταφυλλιά*, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται τὰ σημερινὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν Κορινθίας καὶ Καλαβρύτων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερομένη θέσις *Πεντέλειον* ἦτο ὀχυρὸν πιθανῶς κατὰ τὴν δίοδον μεταξὺ τῶν κορυφῶν Τουρτουβάνας καὶ Γαρδίκι, δι' ἧς ἡ συγκοινωνία μεταξὺ Φενεοῦ καὶ Κλείτορος. Ι. Σ. Σ.

Πεντέλη *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν Ἀττικῇ, ἄλλως *Πεντελικὸν* (βλ. λ.).

— **Πεντέλη** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους ἐν Ἀττικῇ, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Χαλανδρίου. Ἀποτελεῖ τόπον παραθερισμοῦ. Κάτ. (1928) 602.

— **Πεντέλης** ***μονή***. Εὑρίσκεται κατὰ τὰ μεσημβρινὰ πρόβουνα τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους, περίπου κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου δήμου Πεντέλη ἢ Πεντελή, εἰς ἀπόλυτον ὕψος 450 μ. Ἱδρύθη τῷ 1576 ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀττικῆς καταγομένου Τιμοθέου ἐπισκόπου Εὐρίπου, φεύγοντος ἐκ Χαλκίδος τὸν διωγμὸν τῶν Τούρκων. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους τῆς τουρκοκρατίας αἰῶνας ἡ μονὴ Πεντέλης ἀκμάζουσα τότε ἀπετέλεσε σπουδαῖον πνευματικὸν καὶ ἐθνικὸν κέντρον, ἔχον ἐπιρροὴν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην εἶχε σπουδαίαν βιβλιοθήκην, πολλὰ μετόχια (ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς Ἀττικῆς) καὶ περὶ τοὺς 120 μοναχούς. Τελευταίως, κατὰ τὸ 1923, καὶ ἔτη τινὰ κατόπιν ἐν τῇ μονῇ ἱδρύθη καὶ θεολογικὴ σχολή. Σήμερον ἡ μονή, ἀπαλλοτριωθέντων τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων της, ἔχει ἤδη παρακμάσει, ἀριθμοῦσα μόνον περὶ τοὺς 20—25 μοναχούς. Ὁ ναΐσκος τῆς μονῆς εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν *Κοί-*

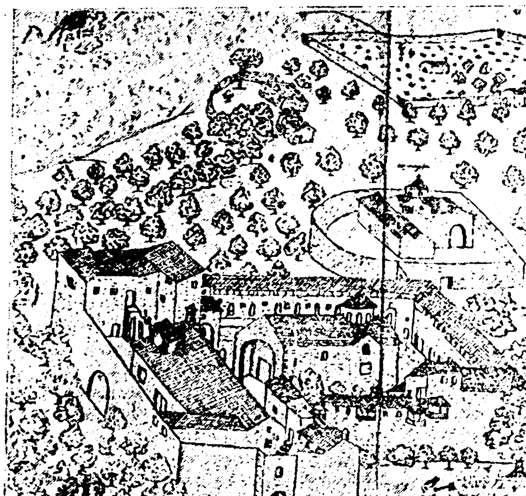

Ἡ μονὴ Πεντέλης μετὰ τοῦ ἔξωθεν αὐτῆς γηροκομείου κατὰ σχέδιον τοῦ Baraskij.

μησιν τῆς Θεοτόκου καὶ πανηγυρίζει τὴν 15 Αὐγούστου (πρβλ. *Δ. Καμπούρογλου*, «Ἱστορ. Ἀθηνῶν»). Δ. Α. Λ.

Πεντελικόν, καὶ ***Πεντέλη*** *[Γεωγρ.]*. Τὸ περίφημον διὰ τὰ λευκὰ μάρμαρά του ὄρος τῆς Ἀττικῆς, τὸ ὁποῖον φράσσει τὸ Ἀθηναϊκὸν πεδίον ΒΑ. Τὸ παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Βριλησσός*, ὠνομάσθη δὲ Πεντελικὸν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου δήμου Πεντελή, ὅστις ἔκειτο ἐν τῇ θέσει τῆς σημερινῆς μονῆς Πεντέλης, κατὰ τὰς ΝΔ. ὑπωρείας τοῦ ὄρους. Ὁ κύριος κορμὸς τοῦ ὄρους διαγράφεται εἰς τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν θεωμένους ὡς τεραστία πυραμίς, τὸ δὲ μῆκος τοῦτο ἄρχεται ἀπὸ βορρᾶ ἐκ τῶν νέων συνοικισμῶν Καστρὶ καὶ Ἑκάλης καὶ περατοῦται διὰ λοφωδῶν προεκτάσεων εἰς τὰ χωρία Πικέρμι καὶ Ραφήνα, δηλαδὴ εἰς μῆκος 16 περίπου χιλιομέτρων. Τὸ πλάτος εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ, διότι πρόβουνοι αὐτοῦ καταλαμβάνουν ποικίλας διευθύνσεις. Ἐν γένει δ' εἰς τὸ Πεντελικὸν παρουσιάζονται δύο διευθύνσεις ἐξάρσεων τοῦ ἐδάφους, ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., καὶ κάθετος εἰς ταύτην ἐκ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., ἡ ὁποία κατὰ τὸν Lepsius θεωρεῖται καὶ νεωτέρα. Εἰς τὴν νεωτέραν ταύτην ἀνύψωσιν μειοκαινικῆς ἐποχῆς, ὀφείλεται ἡ σχετικῶς ἀπότομος διάπλασις τῆς ἀκρωρείας καὶ ἡ κυρία ἔξαρσις τοῦ ὄρους· ἡ ἀπότομος πρὸς Β. κατακρήμνισις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν νεωτέρων κινήσεων. Ἡ διασταύρωσις τῶν διευθύνσεων τούτων διαφαίνεται εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὄρους, δηλαδὴ εἰς τὴν ὀγκώδη καὶ τὴν κυκλικὴν αὐτοῦ διάπλασιν.

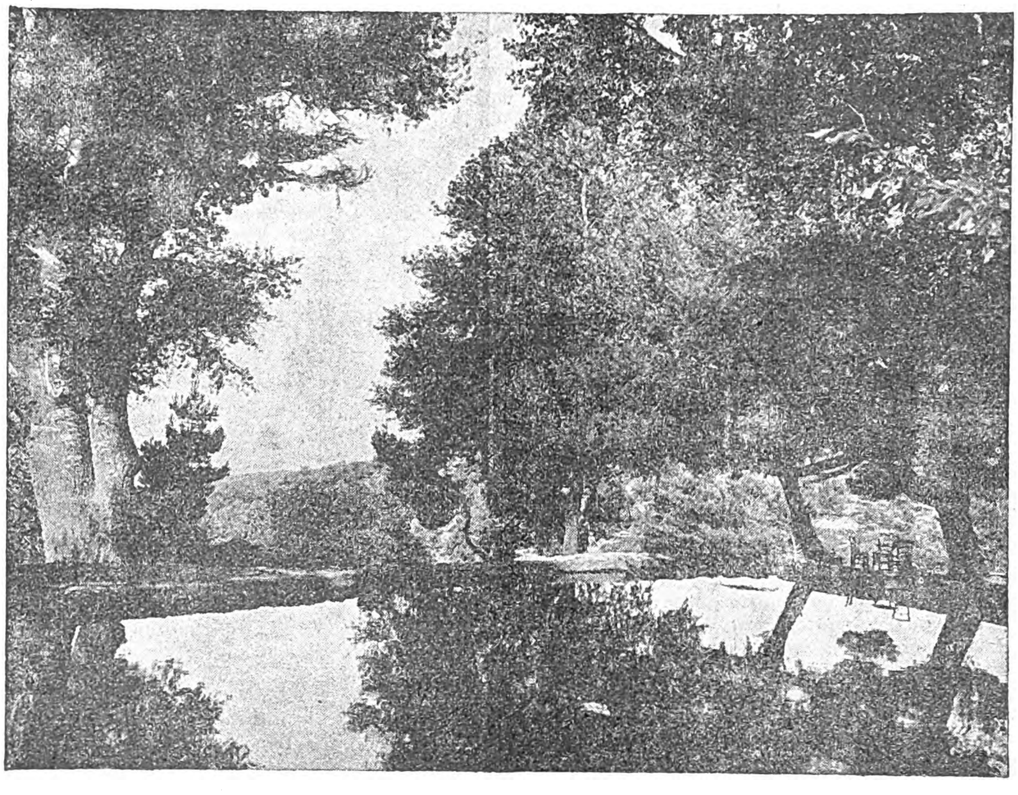

Ἡ πρὸ τοῦ ναΐσκου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Πεντέλῃ δεξαμενή.

Αἱ διακρινόμεναι κορυφαὶ τοῦ κυρίου κορμοῦ, ἀρχόμεναι ἐκ Β., εἶναι: ἡ κορυφὴ *Καστρὶ* (ὕψ. 501), συνεχομένη μὲ τὸ βορείως τῆς κοιλάδος Κοκκιναρᾶ ὑψούμενον βόρειον τμῆμα τοῦ ὄρους, ὅπερ βαθμηδὸν φθάνει εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν ὕψους 1109 μ. (κοιν. *Πέργαρι* ἢ *Βλάχος*). Ἀκολουθοῦσι κατὰ γραμμὴν κορυφαί, ὧν τὸ ὕψος βαίνει μειούμενον καὶ τῶν ὁποίων φερώνυμοι εἶναι ἡ *Πύρζα*, ὕψ. 896 μ., καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης διὰ τῆς διόδου *Μπάλας* (ὕψ. 553) ἀποχωριζομένη *Μαυρονόρα* (ὕψ. 781), ἡ ὁποία καταπίπτει εἰς τὴν ἠρειπωμένην νῦν μονὴν Νταοὺ Πεντέλην (ὕψ. 285 μ.).

Ὑπὸ τὴν ἀπότομον βορείαν πλευρὰν σχηματίζονται αἱ ὡραῖαι κοιλάδες τοῦ *Διονύσου* καὶ τῆς *Ραπεντόζας*· πέραν τῆς πρώτης διήκει παραλλήλως τῇ κυρίᾳ ἀκρωρείᾳ τὸ *Ἰκάριον* ὄρος (κοιν. *Σταματοβούνι*, ὕψ. 648 μ.) καὶ Α. τῆς Ραπεντόζας ἡ *Στρούγγιζα* ἢ *Ἀγρηλίκι* (ὕψ. 557), ἥτις καταπίπτει παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ Μαραθῶνος. Κατὰ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὸ ὄρος εἶναι γυμνὸν δένδρων. Κατὰ τὰς κλιτῦς ὅμως, καὶ ἰδίως κατὰ τὰς κοιλάδας αὐτοῦ, φέρει πυκνὰ δάση λόχμης μὲ τὸ κύριον δένδρον τῆς χαλεπείου πεύκης.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ «πεντελησίου μαρμάρου» ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 570 π.Χ. καὶ ὑπῆρξεν ἐντατικὴ ὑπὸ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν κόσμησιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς καὶ 400 μ. ἀνατολικῶς τοῦ ὑψίστου σημείου φαίνονται ἐπὶ μικρᾶς πλατείας (ὕψ. 1.020 μ.) ἴχνη λαξεύσεως εἰς τὸν βράχον· ἐνταῦθα εἶναι πιθανῶς ἡ θέσις τοῦ κολοσσιαίου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας διετέλει τὸ ὄρος. Κατὰ τὴν περιοχὴν δὲ αὐτοῦ εὑρίσκοντο πάλαι τρεῖς ἀρχαῖοι δῆμοι, τῆς Πεντελῆς, τῆς Ἰκαρίας (ὅπου ὁ νῦν Διόνυσος) καὶ τῆς Ἑκαλῆς (νῦν Καλήσια).

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χριστιανικοῦ βίου ἦτο βουνὸν τῶν ἀσκητῶν, τὸ «ὄρος τῶν Ἀμώμων», κατὰ παλαιὰ χριστιανικὰ ἔγγραφα. Δὲν ὑπῆρχε πηγὴ ἢ δρυμὸς προστατευτικὸς μὴ ἔχων καὶ ἀσκητήν τινα, πολλοὶ δὲ ναΐσκοι ἐν ἐρειπίοις ἢ ἀνακαινισθέντες διασῴζονται κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ ὄρους, ὡς καὶ ἐκλιπόντες μικροὶ συνοικισμοὶ (*Ραπεντόζα*, *Ντάρδιζα*, *Καλήσια*). Ἐκ δὲ τῶν μονῶν αὐτῆς διατηρεῖται σήμερον ἡ μονὴ *Πεντέλης* (βλ. λ.), παρ' ἣν καὶ νέος συνοικισμὸς παραθεριζόντων. Ἀξιόλογος ἐξοχικὸς συνοικισμὸς εἶναι ὁ τοῦ *Διονύσου* (βλ. λ.), κατὰ δὲ τὰ κράσπεδα αὐτοῦ ἔχουν ἱδρυθῆ σανατόρια καὶ ἄλλοι μικροὶ συνοικισμοὶ (*Ἑκάλη*, *Καστρί*, *Μελίσσια*), πολλὰ δὲ χωρία κεῖνται παρὰ τὰς ὑπωρείας αὐτῆς (ἐν οἷς καὶ ἡ Κηφισιά).

— *[Γεωλογ.]* Παχεῖα βαθμὶς τοῦ κατωτέρου μαρμάρου συνθέτει τὸ ὑπόστρωμα καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ὄρους· ὑπεράνω ταύτης ἁπλοῦνται οἱ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Καισαριανῆς, κατὰ δὲ τὰς ἀνωτέρας ζώνας τούτου ἐπικρατεῖ τὸ ἀνώτερον μάρμαρον. Κατὰ τὰς γενικῶς ὁμαλὰς ἐπιστρώσεις τῶν πετρωμάτων ἐπὶ τῶν νοτίων καὶ ἀνατολικῶν μερῶν τοῦ ὄρους ἐπικρατεῖ ἐπιφανειακῶς ὁ μαρμαρυγιακὸς σχιστόλιθος, ὅστις καλύπτει τὰς μαρμαρίνους ἐπιστρώσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τῆς Πύρζας, τὸ σάγμα Μπάλα, ἡ κατὰ τὰ Καλήσια διήκουσα πρὸς Ν. χαράδρα, ὡς καὶ ἡ πρὸς τὸ χωρίον Βρανᾶ διευθυνομένη πρὸς Β. χαράδρα τῆς Ραπεντόζας, πᾶσα ἡ περιοχὴ αὐτὴ κορυφοῦται ἢ χαράσσεται πανταχοῦ ἐν τῷ μαρμαρυγιακῷ σχιστολίθῳ. Ὡσαύτως καὶ ὁ περὶ τὴν Νταοῦ Πεντέλην μέχρι τῶν ἀγροικιῶν Γεροστακούλι καὶ Ξυλοκερατιὰ χῶρος χρεωστεῖ τὴν ποσότητα τῶν ὑπαρχόντων ἐδῶ ὑδάτων, ὡς καὶ τὴν πυκνὴν καὶ ὡραίαν λόχμην, εἰς τὴν εὔφορον γῆν τῶν ἀποσαθρουμένων τοιούτων σχιστολίθων. Τὸ πάλαι τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐκαλλιεργοῦντο, ὡς δεικνύουν αἱ διατηρούμεναι τεχνηταὶ ἀναβαθμῖδες τῶν Καλησιῶν (ἀρχαίας Ἑκαλῆς), ἐφ' ὧν ἔκειντο ἄλλοτε ἀμπελῶνες καὶ κῆποι. Ἡ ἐπιμήκης λωρὶς τῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, ἂν καὶ διευθύνεται ΒΑ., ἀνέρχεται ὅμως καὶ ΒΔ. πρὸς τὴν ἀκρώρειαν. Οἱ χαλαζιοβριθεῖς οὗτοι σχιστόλιθοι ἐπὶ μήκους 700 μ. καλύπτουσι τὴν ἀκρώρειαν καὶ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ Πεντελικοῦ, ἐπικαθήμενοι ἐπὶ τῆς κατωτέρας βαθμῖδος τοῦ μαρμάρου. Ὑπὸ τὸ κορυφαῖον τοῦτο τμῆμα καταρρήγνυνται πρὸς τὴν βορείαν κλιτὺν ἄβατοι βράχοι ἐκ παχυπλακωδῶν λευκῶν κατωτέρων μαρμάρων. Δύο ἐνταῦθα λατομεῖα, τοῦ Διονύσου, εὑρίσκοντο ἐν ἐνεργείᾳ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Κατώτερον μάρμαρον εὑρίσκεται καὶ ΝΑ. τῆς κορυφῆς, ὅπου νέα κατομεῖα, ὡς καὶ εἰς τὰ ΝΔ. μέρη, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς μονῆς Πεντέλης. Ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους παρατηρεῖ τις ἐνταῦθα 25 ἀρχαῖα λατομεῖα κατὰ σειράν, τὸ ἓν ὑπεράνω τοῦ ἄλλου, ὧν τὸ ἀνώτατον ἔχει ὕψος 1.020 μ. Εἰς ἓν τούτων, κατὰ τὸ ὑψόμετρον 700, ἀνοίγεται ἀξιόλογον σπήλαιον σταλακτιτῶν (10—15 μ. ὕψους καὶ 20—30 μ. βάθους), κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ναΐσκος. Πρὸς Δ. τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν λατομείων λωρὶς σχιστολίθου ἀπὸ τῆς μονῆς Πεντέλης διήκει μέχρι τῆς κορυφῆς (καθ' ἣν ὁ ναΐσκος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, ὕψ. 750), χωρίζουσα τὰ σημερινὰ λατομεῖα, ὅπου ἐξορύσσεται κυρίως τὸ ἀνώτερον κυανότεφρον μάρμαρον. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, καθ' ὅλον τὸ βόρειον μέρος τῆς ἀκρωρείας, μεταξὺ τοῦ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου παρεντίθενται τράπεζαι καὶ λεπταὶ στρώσεις κυανο-

Digitized by Google

τέφρου ἀνωτέρου μαρμάρου, αἱ ὁποῖαι ἐπαναλαμβάνονται τετράκις μέχρις οὗ φθάσωμεν εἰς τὸ συνεχὲς ἀνώτερον μάρμαρον, ὅπερ καταλαμβάνει τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βορείου πέρατος τῆς ἀκρωρείας. Ὅρια τούτου εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κοκκιναρᾶς, τὸ Καστρὶ καὶ ἡ δημοσία ὁδός.

Πρὸς Δ. τῆς μονῆς Πεντέλης οἱ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι ἐκτείνονται μέχρι τῶν χωρίων Κηφισιᾶς καὶ Ἀμαρουσίου. Ἐνταῦθα ἐπανειλημμένως παρεμβάλλονται τράπεζαι ἢ παχεῖαι κοῖται ἀνωτέρου κυανοτέφρου μαρμάρου. Ἐκ τοιούτου σχηματίζεται ὁ ΝΔ. τῆς μονῆς πρόβουνος Κουφὸς (509), ἐκ τοιούτου δὲ ἀνωτέρου μαρμάρου σχηματίζονται καὶ τὰ ὑψηλὰ τμήματα τῆς Μαυρονόρας (Μεγάλης καὶ Μικρᾶς) καὶ τῶν προβούνων τοῦ Πεντελικοῦ, Ἰκαρίου, Στρούγγιζας καὶ Σκάρπας.

Ι. Σ. Σ.

πεντελικός, —ή, —όν· ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν Πεντέλην ἢ Πεντελικόν.

— **πεντελικὰ** *μάρμαρα.* Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν μαρμάρων τῆς Ἀττικῆς, περίφημα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς ἰδίως χρόνους, ὅτε καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ εἰς τὴν κατασκευὴν πλείστων καλλιτεχνικῶν μνημείων. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν πεντελικὰ μάρμαρα εἶναι γνωστὰ κυρίως τὰ μάρμαρα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Πεντέλης καὶ ἀνήκουν στρωματογραφικῶς εἰς τὴν κατωτέραν βαθμίδα τῶν μαρμάρων αὐτῆς. Τὰ μάρμαρα τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Πεντέλης θεωροῦνται ὡς ἀνώτερα μάρμαρα, διότι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κατωτέρων μαρμάρων μεσολαβεῖ παχὺ στρῶμα μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων. Ἡ ἰδιότης τῶν πεντελικῶν μαρμάρων, διὰ τὴν ὁποίαν κατέστησαν ταῦτα περιζήτητα, εἶναι ἡ ἰσομέρεια τοῦ ἱστοῦ των καὶ τὸ χιονόλευκον χρῶμα. Γενικῶς τὰ μάρμαρα ταῦτα θεωροῦνται λεπτόκοκκα, χωρὶς ὅμως νὰ δύνανται νὰ ἐξισωθοῦν καὶ πρὸς τὰ μάρμαρα τῆς Πάρου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιεκτικότης αὐτῶν εἰς ὀξείδια σιδήρου, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι 0,122 %. Εἰς τὰ ὀξείδια αὐτὰ ὀφείλεται ἡ ὑπόφαιος ἀπόχρωσις, τὴν ὁποίαν ἔλαβον μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων καὶ συνεπείᾳ ἐπιφανειακῆς ἀποσαθρώσεως τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, καθὼς καὶ τὸ Θησεῖον, τὰ ὁποῖα εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ πεντελικῶν μαρμάρων. Τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα τῶν πεντελικῶν μαρμάρων εὑρίσκοντο εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πεντέλης, εἰς τὸν Διόνυσον, ἀντιστοιχοῦν δὲ ταῦτα, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὰ κατώτερα μάρμαρα αὐτῆς. Ἐκ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς ἐξορύσσονται καὶ σήμερον τὰ χιονόλευκα μάρμαρα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα λατομεῖα εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ΒΑ. τῆς μονῆς Πεντέλης, τὰ ὁποῖα ὅμως δίδουν κυανόλευκα μάρμαρα. Τὰ λατομεῖα ταῦτα εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς βαθμῖδος τῶν ἀνωτέρων μαρμάρων. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπροτίμων τὰ λευκὰ μάρμαρα, καὶ διὰ τοῦτο σπανίως ἔκαμνον χρῆσιν τῶν ἀνωτέρων μαρμάρων τῆς Πεντέλης, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν μαρμάρων τοῦ Ὑμηττοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι κυανότεφρα. Χρῆσιν τῶν μαρμάρων τούτων ἔκαμνον οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐδείκνυον προτίμησιν εἰς τὰ ἔγχροα ὑλικὰ (βλ. καὶ λ. *μάρμαρον*).

Γ. Β.

Πεντενήσια *[Παραλ. Γεωγρ.].* Συστὰς νήσων τοῦ βορείου Σαρωνικοῦ, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς εὐθυγραμμίας Αἰγίνης—Σαλαμῖνος καὶ πρὸς δυσμὰς πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Κορινθίας. Ἡ συστὰς λέγεται καὶ *Διαπόριοι* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

—**Πεντενήσια** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Βραχονησῖδες καὶ μύρμηκες προσκείμεναι εἰς τὴν ΝΑ. ἀκτὴν τῆς Ρόδου (πλάτ. 36° 05′ Β., μήκ. 28° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island), 1 1/4 μίλλ. νοτίως τοῦ ὅρμου τῆς Λίνδου. Λέγονται καὶ *Πεντόβολα.* Σ.Ε.Λ.

πεντενικὰ ὀξέα *['Οργ. Χημ.].* Καλοῦνται τὰ μετὰ πέντε ἀτόμων ἄνθρακος ἀκόρεστα μονοσθενῆ ὀξέα τῆς σειρᾶς τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Ἐκ τῶν πλειόνων δυνατῶν ἰσομερῶν ἑνώσεων σημαντικώτεραι εἶναι δύο, τὸ *ἀγγελικὸν* καὶ τὸ *τιγλινικὸν ὀξύ.* Σ. Γ.

πεντενικὸν διοξὺ *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *γλουτακονικὸν ὀξύ.*

πεντενο - (1) - όνη - (3) (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *βινυλαιθυλοκετόνη.*

— **πεντενο - (1) - όνη** (4) *['Οργ.Χημ.]*· βλ. *μεθυλαλλυλοκετόνη* καὶ *ἀλλυλακετόνη.*

— **πεντενο - 2 - όνη - 4** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *αἰθυλιδενακετόνη.*

Πεντεόρια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 614. Κεῖται ἐπὶ πετρώδους λόφου. Παράγει δημητριακὰ καὶ ἐκτρέφει αἶγας. Δ. Ε. Μ.

—*[Ἱστορ.]* Ἐκ τοῦ χωρίου *Πεντεόρια,* καλουμένου ἄλλοτε *Πέντε Ὄρνια,* ἐπρόκειτο νὰ διέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι κατ' Ἰούλιον τοῦ 1824. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Γκούραν, Σκαλτσοδῆμον καὶ Νάκον Πανουργιᾶν κατέλαβον τὸ χωρίον, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν 600 ἄνδρας. Οἱ Τοῦρκοι, εἰς 2.000 πεζοὺς καὶ 150 ἱππεῖς ἀνερχόμενοι, ἐβάδιζον πρὸς τὴν Ἄμφισσαν, ἀλλὰ τυφεκισμὸς ριφθεὶς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἐπέσπευσε τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης· ὁ Πανουργιᾶς ἡττηθεὶς ἀπώλεσεν 175 ἄνδρας, πλὴν τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων, ὁ Γκούρας ἀπῆλθεν ἄπρακτος, ὁ δὲ Σκαλτσοδῆμος, σωματώδης ὢν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τρέξῃ, ἐκρύβη κάτωθεν λόχμης τινός. Οἱ Τοῦρκοι, λαβόντες ἐπικουρίας 3.000 ἀνδρῶν καὶ 300 ἱππέων, ἐπροχώρησαν, οὐδενὸς κωλύοντος, εἰς Ἄμφισαν, ὅπου ἐφόνευσαν 150 ἄνδρας καὶ ᾐχμαλώτισαν 300 γυναικόπαιδα. λαφυραγωγήσαντες δὲ τὴν πόλιν ἀπῆλθον εἰς Βυτρινίτσαν. Αὐτόθι ἑορτάσαντες τὰ ἐπινίκια ἐβάδισαν κατὰ τῆς Δεσφίνας, ἣν καύσαντες προήλασαν μέχρι Διστόμου, ὅπου βραδύτερον ὁ στρατάρχης Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐνίκησεν αὐτούς, Τ. Ε. Ε.

Πέντε πηγάδια *[Γεωγρ.].* Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει κοιλὰς ἐν τῇ δυτικῇ Ἠπείρῳ, δι' ἧς διέρχεται ἡ ὁδὸς Ἄρτης—Ἰωαννίνων, ἥτις καὶ κατά τε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ κατόπιν, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 καὶ τοὺς πολέμους τοῦ 1897 καὶ τοῦ 1912—1913 διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον. Οὕτως, ἐπικειμένης τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1822 τῆς ἐν Πέτα μάχης, καθ' ἣν ἀπεδεκατίσθη τὸ τάγμα τῶν Φιλελλήνων, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀπέστειλε στρατὸν πρὸς βοήθειαν τῶν ὑπὸ τοῦ Χουρσὶτ πασᾶ πολιορκουμένων Σουλιωτῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν ἐν Πέτα ἠναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ αὐτὸν ἐκ Πέντε πηγαδίων.

Τ. Ε. Ε.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ στρατιωτικὴ σημασία τῆς διαβάσεως *Πέντε πηγάδια* τῆς Ἠπείρου συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι καθ' ὅλον τὸ μῆκός της (περὶ τὰ 8—10 χιλιόμετρα) ἐπικρατεῖται, ἀνατολικῶς μὲν ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ξεροβούνι (1.200, 1.225 μ.), δυτικῶς δ' ὑπὸ τῶν ὑψωμάτων Πύργου καὶ Μπουράτσα, ἐπὶ πλέον δὲ κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς ἐπεκρατεῖτο καὶ ὑπὸ μικροῦ τινος φρουρίου κατασκευασθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Πύργου, ἤδη ὅμως ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἠρειπωμένου. Διὰ τῆς στενωποῦ ταύτης διέρχεται ἡ ἀπὸ Ἄρτης διὰ Κουμουζάδων πρὸς Ἰωάννινα ὁδός.

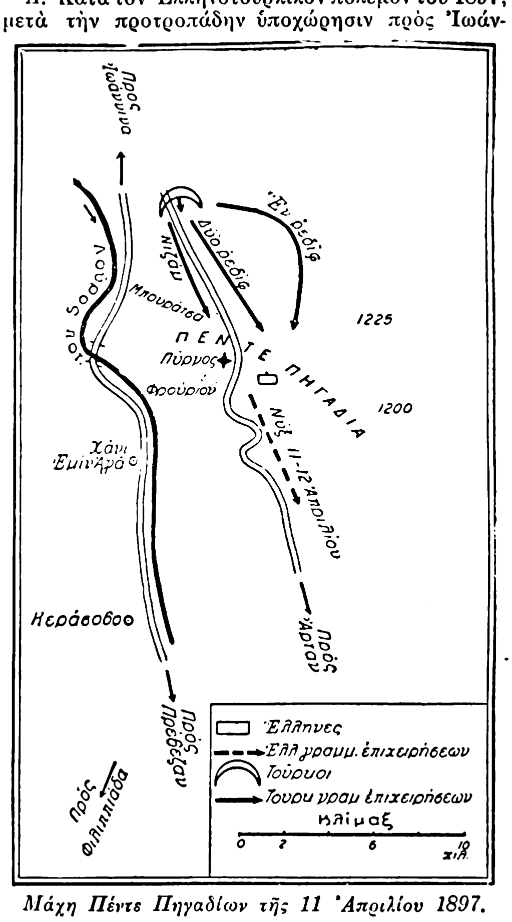

Μάχη Πέντε Πηγαδίων τῆς 11 Ἀπριλίου 1897.

Α. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, μετὰ τὴν προτροπάδην ὑποχώρησιν πρὸς Ἰωάννινα τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας τὴν νύκτα 8—9 Ἀπριλίου, διέταξε τὸ τουρκικὸν στρατηγεῖον τὴν ἐσπευσμένην ἐντὸς τῆς 10ης Ἀπριλίου ἀποστολὴν ἀποσπάσματος τῆς μεραρχίας ταύτης, ἐκ 5 ταγμάτων (ἐξ ὧν ἓν μόνον νιζάμ, τὰ δ' ἕτερα 4 ρεδίφ, δηλαδὴ δυνάμεως περὶ τοὺς 500 ἄνδρας ἕκαστον) καὶ μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Μουσταφᾶ βέη, πρὸς Πέντε πηγάδια, ἵνα ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς Ἰωάννινα, περὶ ἧς εἶχε γίνει εὐρὺς λόγος καὶ ριζωθῆ ἡ περὶ ταύτης πεποίθησις παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ τουρκικῇ διοικήσει. Εὐθὺς ὡς ἡ τουρκικὴ αὕτη ἐνέργεια ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον ὑπὸ χωρικῶν κατασκόπων, ἀμέσως διέταξε τοῦτο τὴν ἐκ Φιλιππιάδος ἀποστολὴν ἀποσπάσματος, ἐξ ἑνὸς τάγματος, ἑνὸς οὐλαμοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἑνὸς οὐλαμοῦ ἱππικοῦ, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ταγματάρχου Κουμουνδούρου· κατόπιν ἐσπευσμένης νυκτερινῆς πορείας. τὸ ἀπόσπασμα ἔφθασεν εἰς Πέντε πηγάδια τὴν χαραυγὴν τῆς 11ης Ἀπριλίου καὶ ἐτάχθη ἐπὶ ἀμυντικῶν θέσεων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ καὶ παρὰ τὸ παλαιὸν φρούριον, δηλαδὴ πρὸς τὴν βορείαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ τουρκικὸν ἀπόσπασμα, ἐκτελέσαν καὶ τοῦτο νυκτερινὴν πορείαν, ἔφθασε τὴν 8ην ὥραν τῆς 11ης Ἀπριλίου ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Μπουράτσα, ἐξ οὗ ἀνεγνώρισεν ὅτι αἱ νοτιώτεραι τοποθεσίαι τῶν Πέντε πηγαδιῶν κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐκληφθέντων μάλιστα ὡς ἀποτελουμένων ἐκ 3 ταγμάτων, καθ' ἃ γράφει ὁ Γκόλτς. Ὁ διοικητὴς τοῦ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος διέταξε τὴν τάξιν τῆς πυροβολαρχίας καὶ τὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πυρός της ἀνάπτυξιν 4 ταγμάτων, ἐξ ὧν τὸ ἓν (τὸ ἀριστερὸν) μὲ ἐντολὴν ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, τὴν παραμονὴν δ' ἑνὸς τάγματος ἐν ἐφεδρείᾳ. Ἤρχισαν τότε οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦντες ὅπως ἀπωθήσωσι τοὺς ὑστεροῦντας ἀριθμητικῶς Ἕλληνας, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, καίτοι τρὶς ἐφώρμησαν διὰ τῆς λόγχης μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὁ Μουσταφᾶς ἐζήτησε τότε ἐνίσχυσιν, ἥτις καὶ τῷ ἀπεστάλη, ἐξ ἑνὸς τάγματος νιζάμ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀναληφθεῖσαν τετάρτην ἔφοδον οὐδὲν καὶ πάλιν ἐπέτυχε. Περὶ τὴν ἑσπέραν ὅμως ἡ κατὰ τοῦ δεξιοῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ ὑπερκερωτικὴ κίνησις ἤρχισεν ἐκδηλοῦσα τ' ἀποτελέσματά της, τῶν ἀνδρῶν τοῦ τουρκικοῦ τούτου τάγματος δυνηθέντων νὰ πλησιάσωσι τὰς ἑλληνικὰς θέσεις εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων χωρὶς νὰ γίνωσιν ἀντιληπτοί. Οἱ Ἕλληνες ἐξαναγκασθέντες εἰς ἀνάπτυξιν ἐπὶ μεγάλου μετώπου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων ἐπερχομένων τουρκικῶν ἐπιθέσεων, καὶ ἐπὶ πλέον ἀπειλούμενοι ὑπὸ κυκλώσεως τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ των, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Ἄρταν ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους. Οἱ Τοῦρκοι, μολονότι δὲν προέβησαν εἰς καταδίωξιν, συνέλαβον περὶ τοὺς 80 Ἕλληνας αἰχμαλώτους. Ἐνῷ δὲ διετάχθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατηγείου ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον ἀποσπάσματος δι' ἑνὸς συντάγματος πεζικοῦ, ἑνὸς τάγματος μηχανικοῦ, μιᾶς πυροβολαρχίας καὶ ἡμισείας ἴλης, διαταχθέντων νὰ ἐκκινήσωσιν ἐσπευσμένως, ἐν τούτοις τὸ ἐνισχυτικὸν τοῦτο ἀπόσπασμα ἐξεκίνησεν ἐκ Φιλιππιάδος μόλις τὴν 15ην ὥραν τῆς 11ης Ἀπριλίου· τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης, φθάσαν μέχρι Κερασόβου, ὑπεχώρησε κατὰ τὴν νύκτα 11—12 Ἀπριλίου χωρὶς οὐδὲν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ δεινῶς ἀγωνιζόμενον ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα τῶν Πέντε πηγαδίων.

Β. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, μετὰ τοὺς περὶ τὸ Γρίμποβο ἀγῶνας τῆς 12 Ὀκτωβρίου, τὰ ἐκεῖ εὐάριθμα τουρκικὰ στρατεύματα ὑπεχώρησαν πρὸς βορρᾶν ἐν τοιαύτῃ ἀταξίᾳ, ὥστε πρὸς συγκράτησίν των ἠναγκάσθη ὁ Ἐσσὰτ πασᾶς νὰ διατάξῃ νὰ βάλωσι κατ' αὐτῶν διὰ τῶν πυροβόλων· τὰς ἑπομένας ὅμως ἡμέρας ἀνασυγκροτηθέντα ὡδηγήθησαν ἐκ νέου εἰς θέσεις παρὰ τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Πέντε πηγάδια. Περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1912 τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον ἐπεζήτησε ν' ἀπωθήσῃ διὰ τριῶν ἕως τεσσάρων ταγμάτων εὐζώνων καὶ μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας τοὺς κατέχοντας τὴν διάβασιν Πέντε πηγάδια Τούρκους, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐξακολουθήσῃ μετὰ ταῦτα ἀνενόχλητος ἡ πρὸς βορρᾶν προέλασις. Διεξήχθησαν τότε ἀπὸ τῆς 23—27 Ὀκτωβρίου 1912 σφοδρότατοι ἀγῶνες, φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀγῶνες Πέντε πηγαδίων». Τὴν 23ην οἱ Τοῦρκοι ἐπεζήτησαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἐκτελοῦντες μάλιστα ὑπερκερωτικὴν κίνησιν κατὰ τοῦ δεξιοῦ των· καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν ἐρρωμένως, μέχρις οὗ, ἐνισχυθέντες περὶ τὴν ἑσπέραν δι' ἑνὸς τάγματος, ἀνέλαβον ἀντεπίθεσιν, δι' ἧς κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Τούρκους, ἐξαναγκασθέντας νὰ φύγωσι προτροπάδην πρὸς βορρᾶν. Τὴν 24ην Ὀκτωβρίου ἐπανέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὰς ἐπιθέσεις των, ἰδίως κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ἑλλήνων, καθόσον τὸ ἀριστερὸν ἑλληνικὸν πλευρὸν ἐστηρίζετο ἐπὶ ἀποτόμων βραχωδῶν ὑψωμάτων· ἀλλ' οἱ ἀγῶνες τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, διότι ἡ ἀπὸ τοῦ ἀπογεύματος τῆς ἡμέρας ταύτης ἀρξαμένη ραγδαία βροχὴ παρεκώλυσε σοβαρωτέρας ἐνεργείας. Οἱ ἀγῶνες τῶν 25ης καὶ 26ης οὐδὲν τὸ χαρακτηριστικὸν παρουσίασαν. Τὴν 27ην ἀνέλαβον οἱ Ἕλληνες ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τῶν Τούρκων εἰς Σκλίβανι, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπώθησαν τοῦτο, συμπαρασῦραν ἐν τῇ ὑποχωρήσει του καὶ τὸ ἀριστερόν. Τοιουτοτρόπως, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξ ὅλης τῆς διαβάσεως Πέντε πηγάδια, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 28ης κατέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν βορείαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ, δηλαδὴ τὴν παρὰ τὸ παλαιὸν φρούριον.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Πέντερσεν (Pedersen), ***Χόλγκερ.*** Δανὸς ἐθνολόγος καὶ γλωσσολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1867. Τῷ

Digitized by Google

1900 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας καὶ συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἀπὸ τοῦ 1903 τακτικός. Ἔγραψε (δανιστί, γαλλιστὶ ἢ γερμανιστί): «Συμβολὴ εἰς τὴν ἀλβανικὴν λαογραφίαν» (1898), «Αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἰς τὴν παλαιὰν ἀρμενικὴν» (1905), «Ἡ ἰνδογερμανικὴ-σημιτικὴ ὑπόθεσις καὶ ἡ ἰνδογερμανικὴ φθογγολογία» (1908), «Συγκριτικὴ γραμματικὴ τῶν κελτικῶν γλωσσῶν» (1908—1913), «Ἡ ὁμὰς τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν διαλέκτων» (1925) κ. ἄ. Ἐπίσης ἐξέδωκε κείμενα, ἐν οἷς τὰ «Ἀλβανικὰ κείμενα μετὰ γλωσσαρίου» (1885) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

— **Πέντερσεν** (Pedersen), ***Χριστιανός***. Δανὸς θεολόγος, ἐπικαλούμενος «ὁ πατὴρ τῆς δανικῆς φιλολογίας» (1480—1554). Ἐσπούδασεν ἐν Δανίᾳ καὶ Παρισίοις, διετέλεσε κανονικὸς εἰς Lund (1505), εἶτα δὲ ἠκολούθησε τὸν Χριστιανὸν Β΄ εἰς τὴν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ ἐξορίαν του ὡς βασιλικὸς γραμματεύς· αὐτόθι ἠσπάσθη τὸν Λουθηρανισμὸν (1528) καὶ ἐγένετο ἐφημέριος τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν, ἐγκατασταθεὶς εἰς Malmö, ἵδρυσε τὸ πρῶτον δανικὸν τυπογραφεῖον. Ἔγραψε «Vocabularium ad usum Danorum» (1510), ἐξέδωκε συλλογὴν τῶν γνωμικῶν τοῦ Laale (1514), τὸ «Χρονικὸν Σάξωνος τοῦ Γραμματικοῦ» (1515), τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μεγάλου Καρόλου» καὶ τὸ «Χρονικὸν τοῦ Holger Dansko» (1534), μετέφρασε δὲ τὴν Βίβλον (ἡ περίφημος ἔκδοσις «Βίβλος τοῦ Χριστιανοῦ» 1529), διάφορα ἀσκητικὰ βιβλία καὶ τὰς πρώτας ἐν Δανίᾳ ἰατρικὰς πραγματείας. Τὸ ἔργον τοῦ Πέντερσεν ἐμελέτησεν ὁ Μπράντ (1882). Π.Ν.Π.

Πεντεσκούφι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παλαιᾶς Κορίνθου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 51.

Πεντεσκούφια *[Μεσαιων. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Κορινθίας παρὰ τὸν Ἀκροκόρινθον. Τὸ ὄνομα περιῆλθε κατὰ παρετυμολογίαν τοῦ γαλλικοῦ ὀνόματος Mont-Esquiou, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἀρχικῶς εἰς τὸ φρούριον (τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως παραδίδει τὸν τύπον: *Μοῦντ Ἐσκουβέ*). Κατὰ τὸν Hopf (Geschichte Griechenlands, τόμ. Α΄, σελ. 214), ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου τοῦ Μομφερρατικοῦ τῷ 1205. Κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως (στ. 2806) ἐκτίσθη ὀλίγον βραδύτερον ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γοδοφρείδου τοῦ Βιλλεαρδουΐνου. Ὁ Buchon, ἐπισκεφθεὶς τὴν Πελοπόννησον τῷ 1841, ἀνεῦρε τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου, ὅπου εἶδε καὶ τὰ οἰκόσημα τοῦ Βιλλεαρδουΐνου. Ὁ αὐτὸς (La Grèce continentale et la Morée, σελ. 550) λέγει ὅτι τῷ 1826 ὁ παπᾶ Νοταρᾶς ἔκτισε τὸ νεώτερον φρούριον, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε χαραχθῆ καὶ ὁ δικέφαλος ἀετός. Δ. Α. Ζ.

Πέντε σπίτια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Σάμου (βλ. λ. *Κουμαραδαῖοι*).

Πέντε στοαὶ *[Ἀρχ.]*. Ἐν Πειραιεῖ «κύκλῳ τοῦ λιμένος στοαὶ πέντε ἦσαν», κατὰ τὸν παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐκ τούτων ἡ μία ἐκαλεῖτο *Μακρὰ στοά*, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἐξ ἧς ἐλάμβανον τὰ ἄλφιτα (διὸ καὶ *ἀλφιτόπωλις* ὠνομάζετο). Τῶν ἄλλων δὲ στοῶν τὰ ὀνόματα δὲν εἶναι γνωστά· ἴσως μία ἐξ αὐτῶν νὰ ἦτο τὸ *Δεῖγμα* (ὅπου ἐπεδεικνύοντο τὰ δείγματα τῶν πωλουμένων εἰδῶν). Ὡς πρὸς τὴν θέσιν δ᾿ αὐτῶν εἰκάζεται, ἐξ εὑρεθέντων ἐρειπίων, ὅτι ἐξετείνοντο κατὰ μῆκος τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Φίλωνος, ἀπὸ τοῦ Τινανείου κήπου μέχρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔνθα τὸ ἀρχαῖον *Ἐμπόριον*, ἤτοι ὁ ἐμπορικὸς λιμήν. Ἔναντι τῶν πέντε τούτων στοῶν καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς Ἠετιωνείας ἔκειτο ἡ *Μεγίστη στοά*, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν τετρακοσίων τῷ 411 π. Χ., ἥτις οὐδόλως πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὴν Μακρὰν στοάν, ἂν καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ συγκαταλέγεται καὶ αὐτὴ εἰς τὰς πέντε στοάς. Ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω στοῶν ὑπῆρχον πρὸς πώλησιν ποικίλα ναυτιλιακὰ καὶ ἐμπορικὰ εἴδη, ὡς καὶ σιτηρά, διεξήγοντο δὲ πλεῖσται συναλλαγαὶ τῶν αὐτόθι συγκεντρουμένων πολυαρίθμων ναυτικῶν καὶ ἐμπόρων. Α. Σ. Χ.

Πέντζα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Πεντζάμπ, ἡ ***Παντσὰμπ*** (Pundjab=πενταποταμία) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ὁριζομένη ἀπὸ Β. ὑπὸ τοῦ Κασμὶρ καὶ τῆς βορειοδυτικῆς παραμεθορίου ἐπαρχίας, ἀπὸ Δ. ὑπὸ ταύτης καὶ τοῦ Βελουτχιστάν, ἀπὸ Ν. ὑπὸ τῆς Βομβάης καὶ τῆς Ρατζπουτάνας καὶ ἀπὸ Α. ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ Θιβέτ. Ἔχει ἔκτασιν 258.591 τ. χλμ. μὲ (1921) 20.685.024 κατ. ἐκτὸς 95.979 τ. χλμ. μὲ 4.416.036 κατ., ἣν κατέχουσι 34 ἀνεξάρτητα κράτη ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας (*Μπαχαβαλπούρ, Βιλασπούρ, Τζίντ, Καπουρτάλα, Πατιάλα* κ. ἄ.). Ἐκ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Πεντζὰμπ 8.800.651 εἶναι Ἰνδοί, 12.813.383 Μουσουλμᾶνοι καὶ 1.142.133 Χριστιανοί. **Αἱ παραμεθόριοι ζῶναι** τῆς ἐπαρχίας ἀποτελοῦνται ἐξ ὀρεινῶν ἐδαφῶν (πρὸς ΒΑ. τὰ Ἱμαλάϊα, πρὸς ΝΑ. τὰ πρὸς Ἀραβάλι καὶ πρὸς Α. τὸ Σουλεϊμάν), ἡ δὲ ὑπόλοιπος χώρα ἐκ πεδινῶν ἐκτάσεων, ἃς διαβρέχει ὁ *Ἰνδὸς* καὶ ὁ *Παντζνὰτ* (= πενταπόταμος) μετὰ τῶν παραποτάμων του *Τσινάμπ, Τζιλάμ, Ραβί, Σάτλετζ* καὶ *Μπίας*. Τὸ κλῖμα εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις εἶναι ξηρὸν καὶ θερμόν, εἰς δὲ τὰς ὑψηλὰς γλυκύ. Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελούμενος ἐκ κράματος πλείστων φυλῶν (ὧν κυρία ἡ *Τζάτ*: 5 ἑκατομμ. κάτ.), ὁμιλεῖ τὴν *παντζαμπὶ* εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα, τὴν *παχαρὶ* εἰς τὸ ΒΑ. καί τινας ἄλλας δευτερευούσας διαλέκτους. Ἀσχολεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γεωργίαν, ἀνθοῦσαν λόγῳ τῶν διωρύγων τῆς χώρας.

Ἐπίσης ἡ χώρα ἔχει ἀρκετὰ δάση (1927: 11.319 τ. χλμ.), ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν (πρόβατα, βόες καὶ βούβαλοι), ὀρυκτὸν πλοῦτον (ἅλας, ἄνθραξ, σίδηρος, χαλκός, θεῖον, χρυσός), βιομηχανίαν βάμβακος, ξύλου, μετάξης καὶ πολυτίμων μετάλλων. Κύρια ἐξαγόμενα προϊόντα εἶναι: βάμβαξ (1927: 168.769 τόννοι), ἅλας καὶ μέταλλα. Τὸ ἐμπόριον ἐξυπηρετεῖτο ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἰνδοῦ καὶ Σέτλετζ, 407 χλμ. διωρύγων, καὶ μεγάλου δικτύου ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων. Ἡ χώρα διοικεῖται ὑπὸ κυβερνήτου (governor) ἔχοντος παρ᾿ αὐτῷ νομοθετικὸν σῶμα ἐξ 94 μελῶν. Διαιρεῖται εἰς 5 διαμερίσματα (*Ἄμοαλα, Τζαλαντζχάρ, Λαχόρ, Ραβαλπιντί, Μουλτὰν*) καὶ ἔχει θερινὴν πρωτεύουσαν τὴν *Σίμλα* καὶ χειμερινὴν τὴν *Λαχόρ*. Ἔχει ἓν πανεπιστήμιον, 24 κολλέγια (1924: 8.429 σπουδασταί), 353.215 μαθητὰς μέσης καὶ 404.410 κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ (1921) 20 ὅλα ἑκατομμύρια ἀναλφαβήτων.

Ἡ Πεντζὰμπ εἶναι ἡ *Πατζανάντα* τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, διαδοχικῶς ὑποστᾶσα τὴν ἐπιδρομὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν Σκυθῶν, Ἀφγανῶν, Τατάρων καὶ Μογγόλων. Τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα περιέπεσεν εἰς τοὺς Σίχ, οἵτινες κατανικηθέντες περὶ τὸ 1846 ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν στρατευμάτων, ἐδέχθησαν τὸν Ἄγγλον κυβερνήτην διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λαχὸρ (9 Μαρτίου 1846) καὶ τελικῶς τὴν εἰς τὰς βρεττανικὰς κτήσεις προσάρτησιν τῆς χώρας. Π. Ν. Π.

πεντζία (ἡ) (Pentzia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον θάμνους καὶ φρύγανα ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *πεντζία ἡ ῥαβδωτὴ* (Pentzia virgata), ἥτις ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν τροφήν, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀμμώδη ἔτι ἐδάφη, πολλαπλασιάζεται δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μεταμοσχευμάτων ὡς καὶ διὰ τῶν σπερμάτων, ἅτινα παρασύρει ὁ ἄνεμος. Δ. Ν. Π.

Πεντζὶκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βαθὺς αὐλὼν μικρασιατικός, δυτικῶς τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Ἀρινὲ τοῦ κόλπου τῆς Δωρίδος (πλάτ. 36° 47΄ Β., μῆκ. 28° 05΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi), σχηματίζων τὸ νότιον τοῦ Δωρίου πορθμοῦ. Σ. Ε. Λ.

πεντηκονθήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαρκῶν πεντήκοντα ἡμέρας: «πεντηκονθήμερος διαμονή, — ἄδεια».

πεντήκοντα· ἀριθμ. ἀπόλυτον, ἄκλιτον, τὸ δεκαπλάσιον τοῦ πέντε, κοιν. *πενῆντα*, ἀραβ. σύμβολον 50, ἀρχ. ἑλλ. λατ. ν΄, λατ. L· ‖ πᾶν τὸ ἠριθμημένον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 50.

πεντηκοντάδραχμον (τό). Τραπεζογραμμάτιον ἀξίας 50 δραχμῶν, ἀπεριορίστου ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Τὰ κατὰ τὸ 1932 κυκλοφοροῦντα τοιαῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἐκδόσεις 5ην καὶ 6ην. Τὰ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων, ὡς καὶ τὰ τμηθέντα τῶν ἐκδόσεων 3ης καὶ 4ης, ἀπεσύρθησαν τῆς κυκλοφορίας. Ι. Α. Β.

πεντηκοντάδραχμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀξίαν πεντήκοντα δραχμῶν: «πεντηκοντάδραχμον χαρτόσημον, — εἰσιτήριον»· ‖ «πεντηκοντάδραχμον πρόστιμον»· ‖ ***πεντηκοντάδραχμον*** (τό)· ὡς οὐσ., χαρτονόμισμα πεντήκοντα δραχμῶν.

πεντηκονταετηρίς, *—ίδος* (ἡ)· περίοδος πεντήκοντα ἐτῶν, πεντηκονταετία: «κατὰ τὴν πρώτην πεντηκονταετηρίδα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας»· ‖ ἡ πεντηκοστὴ ἐπέτειος καὶ ἡ κατὰ ταύτην ἑορτὴ ἢ ἀναμνηστικὴ πρᾶξις: «πεντηκονταετηρὶς τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου» συλλογὴ ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἀναμνηστικὴ τῆς ἑορτῆς.

πεντηκονταετία (ἡ)· περίοδος πεντήκοντα ἐτῶν: «ἐδίδαξεν ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν».

πεντηκοντάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ., πεντήκοντα φοράς.

πεντηκοντάλεπτον (τό). Κερματικὸν νόμισμα ἀξίας 50 λεπτῶν, βάρους 3 γραμμ. ἐκ κράματος 75 % χαλκοῦ καὶ 25 % νικελίου, ἐξοφλητικῆς ἱκανότητος μέχρι 10 δρχ., κυκλοφοροῦν διὰ λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου δυνάμει τοῦ ἀπὸ 12 Σεπτεμβρίου 1926 διατάγματος. Τὰ κατὰ καιροὺς κυκλοφορήσαντα ἐν Ἑλλάδι πεντηκοντάλεπτα: α΄) Ἐπὶ Ὄθωνος ἀργυρᾶ κατὰ τὰ ἔτη 1833, 1834, 1845, 1846, 1851, 1855. β΄) Ἐπὶ Γεωργίου Α΄ ἀργυρᾶ κατὰ τὸ 1868, 1874, 1883 (βλ. *πεντάδραχμον*). Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ὑποχρεοῦται νὰ δέχηται ἀπεριορίστως εἰς καταθέσεις καὶ τρεχουμένους λογαριασμοὺς πάντα τὰ ἐν κυκλοφορίᾳ κέρματα τῶν 20, 10, 5, 2, 1, $^{1}/_{2}$, $^{1}/_{5}$ δρχ. Ι. Α. Β.

πεντηκονταπλασιάζω· αὐξάνω τι πεντηκοντάκις, πολλαπλασιάζω ἐπὶ πεντήκοντα.

πεντηκονταρχία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Τὸ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ἀξίωμα καὶ τὸ ἔργον τοῦ πεντηκοντάρχου, ὃν ἐβοήθει εἰς τὴν ναυτολογίαν τοῦ πληρώματος. Ἐτήρει τοὺς λογαριασμοὺς τῶν δαπανῶν τοῦ πλοίου καὶ ἐνήργει τὴν πληρωμὴν τῶν ναυτῶν. Ε. Κ.

πεντηκοντάς, *—άδος* (ἡ)· πεντήκοντα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «πεντηκοντὰς στρατιωτῶν».

πεντηκόντορος (ἡ). Κωπήλατον πλοῖον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐξειλιγμένος τύπος αἰγυπτιακῶν καὶ φοινικικῶν σκαφῶν. Ναῦς μακρὰ φορτηγὸς ἢ ὁλκάς, ἄνευ καταστρώματος, μὲ εἴκοσι πέντε θέσεις ἐρετῶν ἐφ᾿ ἑκατέρας πλευρᾶς. Τοιαῦτα πλοῖα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐν πολέμῳ (*Θουκ.* 1, 14). Ὁ Ὅμηρος (Β 719, Π 168) ἀναφέρει πολεμικὰ πεντήκοντα κωπῶν, δὲν ὀνομάζει δ᾿ ὅμως ταῦτα πεντηκοντόρους (βλ. καὶ *ναυτικόν*). Ε. Κ.—Γ. Ν. Ν.

πεντηκοντούτης (ὁ), θηλ. *—οῦτις, —ιδος*· ὁ ἔχων ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν, *πεντηκονταετής*.

Πεντηκοστάριον (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ λειτουργικὸν βιβλίον τὸ περιέχον τὰς ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς πρώτης Κυριακῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ψαλλομένας ἀκολουθίας. Ὅ,τι τὸ Τριῴδιον εἶναι διὰ τὰς μεταξὺ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἡμέρας, τοῦτο εἶναι καὶ τὸ Πεντηκοστάριον διὰ τὰς ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἐπακολουθούσας ὀκτὼ ἑβδομάδας. Τὸ Πεντηκοστάριον δηλαδὴ περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἐξαρτωμένων καὶ εἰς αὐτὸ ἐπακολουθουσῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἐνῷ τὸ Τριῴδιον περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ὡσαύτως ἐξαρτωμένων, ἀλλὰ τούτου προηγουμένων κινητῶν ἑορτῶν. Διὰ πᾶσαν ὡς ἐκ τούτου ἑορτὴν μάρτυρος ἢ ὁσίου ἢ ὁπωσδήποτε ἀκίνητον ἑορτὴν θὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἀκολουθίαν εἰς τὰ Μηναῖα. Φυσικὸν δὲ ἦτο ἐν τῷ Πεντηκοσταρίῳ νὰ περιληφθῶσι καὶ αἱ ἀκολουθίαι τῆς ἐπακολουθούσης τῇ Πεντηκοστῇ ἑβδομάδος, τῆς καταληγούσης εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων, διότι ἡ ἑβδομὰς αὕτη ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀπόδοσις γίνεται κατ᾿ αὐτὴν ταύτην τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων.

Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἀξιοσημείωτος τυγχάνει ἡ παρὰ τῷ Du Cange παρατιθεμένη ἐπιγραφὴ τοῦ Regio Cod. 2492: «Τριῴδιον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ δικαίου Λαζάρου μέχρι τῶν ἁγίων Πάντων». Ἤτοι ἡ ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος μετὰ τῆς τοῦ Πεντηκοσταρίου περιελαμβάνετο ἐνίοτε καὶ εἰς ἓν βιβλίον, Τριῴδιον καὶ οὐχὶ Πεντηκοστάριον καλούμενον. Π. Ν. Τ.

πεντηκόσταρχος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν πεντηκοστηνῶν, ἤτοι τῶν ἐνοικιαστῶν τοῦ φόρου τῆς πεντηκοστῆς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις. Ε. Κ.

πεντηκοστὴ (ἡ)· θηλ. τοῦ *πεντηκοστός*, ὡς οὐσ., ἡ πεντηκοστὴ μοῖρα, τὸ πεντηκοστὸν μέρος ἐμπορεύματος ἐπιβαλλόμενον ὡς φόρος, δύο ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν (ἀρχ.)· ‖ ἡ πεντηκοστὴ ἡμέρα ἀπὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ κατὰ ταύτην ἑορτή.

— *[Τελετ.]* Ἡ *Πεντηκοστή*, ὑπὸ διπλῆν ἀπαντωμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἔννοιαν, ἐσήμαινεν εἴτε ὁλόκληρον τὸ ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἀρχόμενον πεντηκονθήμερον, εἴτε τὴν ἑορτὴν τῆς πεντηκοστῆς ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἡμέρας.

Ὄντως αἱ ἑπτὰ «τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς» ἑβδομάδες ἐθεωροῦντο ὡς συνεχής τις ἑορτὴ καὶ ἀπηγορεύετο μὲν ἐν αὐταῖς ἡ γονυκλισία καὶ ἡ νηστεία διὰ τὸ χαρμόσυνον τῶν ἡμερῶν (*Tertul.* De coron. c. 3. *Ambros.* sermo 61. in Luc. lib. VII, καὶ Praefat. in Psal. 50. Κανὼν 20 τῆς ἐν Νικαίᾳ. *August.* Epist. 86), ἐν τῇ Δύσει δὲ ἐψάλλετο χαρμοσύνως τὸ ἀλληλούϊα, ὅπερ καθ᾿ ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν δὲν ἐλέγετο (*August.* epist. 119, ad Januar. C. 17), καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατ᾿ ἀρχαίαν συνήθειαν ἀνεγινώσκοντο ἐν τοῖς ναοῖς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὁ δὲ Θεοδόσιος Β΄ (τῷ 425) ἀπηγόρευσε τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ δημόσια θεάματα, ὡς προσκρούοντα εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ πεντηκονθημέρου τούτου (Cod. Theod. XV. 5, 5).

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκο-

Digitized by Google

στῆς, αὕτη, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ὡσαύτως μεγάλην ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, καθ' ἣν προσήγοντο ἐν τῷ ναῷ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ αἱ ἀπαρχαὶ τῶν καρπῶν, μαρτυρεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου καὶ Ὠριγένους, ὁρισθεῖσα ὡς γενέθλιος τῆς Ἐκκλησίας ἡμέρα πρὸς ἑορτασμὸν τῆς κατὰ ταύτην καταπέμψεως καὶ καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς μαθητάς. Ἐντεῦθεν ὑπὸ μὲν τοῦ Ναζιανζηνοῦ ὀνομάζεται «ἡμέρα τοῦ Πνεύματος» (Λόγος ΜΔ), ὑπὸ δὲ τοῦ Χρυσοστόμου «μητρόπολις τῶν ἑορτῶν» (ὁμιλία εἰς τὴν Πεντηκοστὴν) καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (ἐν βίῳ Κωνσταντίνου IV, 64) «μεγίστη ἑορτὴ» καὶ «πάνσεπτος καὶ παναγία πεντηκοστή».

Ἡ παννυχὶς τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπως καὶ ἡ τοῦ Πάσχα, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν παροχὴν τοῦ βαπτίσματος εἰς τοὺς κατηχουμένους, μολονότι παλαιότερον *(Tertul.* De bapt. C. 19) ἐχορηγεῖτο τὸ βάπτισμα καθ' ὅλον τὸ πεντηκονθήμερον. Κατὰ τὸν ἑσπερινόν, τὸν ἐπισυναπτόμενον σήμερον πλεισταχοῦ πρὸς τὴν πρωϊνὴν λειτουργίαν τῆς Πεντηκοστῆς γίνεται μετὰ τὴν εἴσοδον δέησις ἐκτενὴς μετὰ γονυκλισίας. Δεδομένου ὅτι καθ' ὅλον τὸ πεντηκονθήμερον ἀπηγορεύετο τὸ γόνυ κλίνειν, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς, ὁπότε λογίζεται ὡς συμπληρωθεῖσα καὶ ἡ πεντηκοστὴ ἡμέρα, ἐπανέρχεται τὸ γονυκλινῶς προσεύχεσθαι, ὅπερ ὅμως παρ' ἡμῖν δὲν διετηρήθη, ὡς παρὰ τοῖς Δυτικοῖς.
Π. Ν. Τ.

— *['Αρχ.]* ***Πεντηκοστὴ*** ἐκαλεῖτο ὁ φόρος τοῦ κράτους τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ὅστις ἦτο ἴσος πρὸς τὸ ἓν πεντηκοστὸν τῆς ἀξίας, ἤτοι δύο ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπί τε τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων. Ἐπεβάλλετο δὲ πεντηκοστὴ ἐπὶ τοῦ εἰσαγομένου σίτου, ἀπηγορευμένης οὔσης τῆς ἐξαγωγῆς, ἐπὶ τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν γενικοῦ ἐμπορίου. Ὁ φόρος οὗτος τῶν μὲν εἰσαγομένων κατεβάλλετο ἅμα τῇ ἐξαγωγῇ αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, τῶν δὲ ἐξαγομένων ἅμα τῇ εἰς τὸ πλοῖον μεταφορᾷ. Ἡ πεντηκοστὴ εἰσεπράττετο ὑπὸ τῶν *πεντηκοστολόγων*, οἵτινες ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ κατέγραφον πάντα τὰ εἰσπραττόμενα τέλη· τὸ καταβάλλειν τὴν πεντηκοστὴν ἢ φορολογεῖσθαι ἐλέγετο *πεντηκοστεύεσθαι*, τὸ εἰσπράττειν τὴν πεντηκοστὴν *πεντηκοστολογεῖν* καὶ τὸ μέρος ὅπου ἡ πεντηκοστὴ εἰσεπράττετο *πεντηκοστολόγιον*. Τὰ τοιαῦτα τέλη ἐμισθοῦντο κατ' ἔτος καὶ πιθανῶς κατὰ τμήματα καὶ εἴδη καὶ παρεχωροῦντο ὑπὸ τῶν καλουμένων *πωλητῶν*, ἐνεργούντων ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς βουλῆς, εἰς τοὺς πλειοδοτοῦντας. Οἱ ἐκμισθωταὶ οὗτοι, οἱ τὰ τέλη ὠνούμενοι, ἐκαλοῦντο *τελῶναι*. Συνέλεγον δὲ τὰ τέλη ἢ αὐτοὶ οἱ τελῶναι ἢ *ἄλλοι* ὑπ' αὐτῶν διοριζόμενοι. Πολλάκις συνεταιριζόμενοι πλείονες ἠγόραζον τὰ τοιαῦτα τέλη· ὁ πρῶτος δὲ τούτων, ἐφ' οὗ τὸ ὄνομα κατεκυροῦτο ἡ μίσθωσις, ὁ καὶ ὑπεύθυνος πρὸς τὸ κράτος, ἐλέγετο *πεντηκόσταρχος* ἢ *ἀρχώνης* ἢ *τελωνάρχης* καὶ ἔδιδεν ἐγγυήσεις εἰς τὸ κράτος. Διάφορον τῆς πεντηκοστῆς τέλος ἦτο τὸ *ἐλλιμένιον*, ὅπερ ἦτο φόρος καταβαλλόμενος ὑπὸ τῶν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς προσορμιζομένων πλοίων, ἴσος πρὸς τὸ ἓν ἑκατοστὸν τῆς ἀξίας τῶν ἐν ἑκάστῳ πλοίῳ περιεχομένων ἐμπορευμάτων, δι' ὃ καὶ ἐκαλεῖτο ὁ φόρος οὗτος *ἑκατοστή*.
Ε. Κ.

πεντηκοστημόριον (τό)· τὸ πεντηκοστὸν μέρος οἱουδήποτε ποσοῦ, τὸ ἓν πεντηκοστόν, $^1/_{50}$.

πεντηκοστολόγος (ὁ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ὁ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος ὁ ἔχων ἔργον τὴν εἴσπραξιν τοῦ φόρου τῆς *πεντηκοστῆς* (βλ. λ.) καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν εἰσπραττομένων χρημάτων ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ.
Ε. Κ.

πεντηκοστός, *—ή, —όν*· ὁ ἐν τῇ ἀριθμητικῇ σειρᾷ κατέχων τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα· || *πεντηκοστὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· ***πεντηκοστὸν*** (τό)· ὡς οὐσ., τὸ πεντηκοστημόριον.

πεντηκοστώνης (ὁ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ ὁ ὠνούμενος, ἤτοι ὁ ἐνοικιαστὴς τοῦ φόρου τῆς *πεντηκοστῆς* (βλ. λ.).
Ε. Κ.

πεντήρης (ἡ) *['Αρχ.]*. Σκάφος κωπῆρες πολεμικόν, μεγέθυνσις τῆς *τριήρους* (βλ. λ.), ἔχον πέντε σειρὰς κωπῶν ἢ κατά τινας ἑκάστην κώπην ὑπὸ πέντε ἐλαυνομένην κωπηλατῶν, κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐπὶ τῶν *γαλερῶν* (βλ. λ.) κωπηλασίας. Πεντήρεις ἐναυπηγήθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Συρακούσαις ἐπὶ τυράννου Διονυσίου. Τὸ πλήρωμα τῶν πεντήρων ἦτο διπλάσιον σχεδὸν τοῦ τῶν τριήρων, ἡ δὲ ἀκμή των συμπίπτει μὲ τοὺς πολέμους τῶν Σικελιωτῶν, τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν Ρωμαίων. Τῶν σκαφῶν τούτων αἱ πολεμικαὶ ἀλλὰ καὶ αἱ καθαρῶς ναυτικαὶ καὶ ἑλικτικαὶ ἀρεταὶ ἦσαν κατώτεραι τῶν τῶν τριήρων, ἐπιδιωκομένου κατὰ τὰς συγκρούσεις νὰ μεταβληθῇ ἡ ναυμαχία εἰς πεζομαχίαν.
Γ. Ν. Ν.

Πεντιὰ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Τρίκορφον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

Πεντὶκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Παντείχιον* (βλ. λ.) ἐπὶ τῆς Προποντίδος.

πεντικιοὺρ (τό). Περιποίησις τῶν ποδῶν καὶ ἰδίως τῶν ὀνύχων (βλ. λ. *ποδοκομία*). Ἡ λέξις παρελήφθη ἐκ τῆς γαλλικῆς pédicure.

πεντῖται (οἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ πεντασθενεῖς ἀλκοόλαι, ὡς λ. χ. ὁ ἀδωνίτης, ὁ ἀραβίτης κλπ.
Σ. Γ.

πεντλανδίτης (ὁ) (Pentlandit), ἢ ***σιδηρονικελιο πυρίτης*** (Eisennickelkies) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. Ἀποτελεῖ θειοῦχον ἕνωσιν τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ νικελίου (Fe Ni) S, μὲ περιεκτικότητα νικελίου 20—40 %. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα εἰς μικρότατα κοκκία μὲ ὀκταεδρικὸν σχισμόν, ἔχει δὲ σκληρότητα 3 ½—4, εἰδικὸν βάρος 4,6—5,1, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα τομβακιόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς ἐμφανίσεις τοῦ νικελιούχου μαγνητοπυρίτου παρὰ τὸ Sohband τῆς Σαξωνίας, εἰς τὴν Νορβηγίαν, τὸν Καναδᾶν κ. ἀ.
Γ. Β.

Πέντλαντ Φὲρθ (Pentland Firth) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς τῶν βρεττανικῶν νήσων, διαχωρίζων τὰς νήσους Ὄρκνη ἀπὸ τῆς Σκωτίας καὶ ἑνώνων τὴν Βόρειον θάλασσαν μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἔχει μῆκος 23 χλμ. καὶ πλάτος 11½—14½, διασχίζεται δὲ ὑπὸ ἐπικινδύνου ρεύματος (ἀπὸ Δ. πρὸς Α.) ταχύτητος 6—10 ναυτικῶν μιλλίων καθ' ὥραν Ἡ ἀνατολικὴ εἴσοδος ἔχει τὰς δύο νησῖδας *Πέντλαντ Σκέριζ* (Pentland Skerries), ἐφ' ὧν φάρος ὁρατὸς ἀπὸ 19 μιλλίων.
Π. Ν. Π.

πεντόβολα (τά). Νεοελληνικὴ παιδιά, παιζομένη ὑπὸ δύο παικτῶν, ὧν ἕκαστος ἔχει πέντε λιθάρια ἢ μικροὺς ποταμίους χάλικας. Ἡ παιδιὰ ὀνομάζεται καὶ «πεντεγούλια» ἐν Παξοῖς ἢ «ἀλεκαφίδες» ἐν Χανίοις ἢ «πετράδια» ἐν Χίῳ. Παίζεται δὲ ὡς ἑξῆς: Οἱ παῖκται κάθηνται ἀντιμέτωποι καί, μετὰ τὴν κλήρωσιν διὰ τὴν προτεραιότητα τῆς ἐνάρξεως, σκορπίζουν τὰ λιθάρια ἐπί τινος πλακός. Ὁ πρῶτος παίζων ἀναλαμβάνει ἓν λιθάριον καὶ ρίπτει αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω, στρέφων δὲ ταχέως τὴν χεῖρα, ἀναλαμβάνει ἓν τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς πλακὸς κειμένων 4 λιθαρίων, προσέχων νὰ μὴ ἐγγίσῃ συγχρόνως ἄλλο λιθάριον, ἂν τὸ παιγνίδιον παίζεται «ἄγγιχτο»· εὐθὺς δ' ἀμέσως ἐπαναστρέφει τὴν χεῖρα καὶ δέχεται τὸ ἀναρριφθέν. Ἂν ἀποτύχῃ εἰς τὴν προσπάθειάν του, διακόπτει τὸ παιγνίδιον καὶ δίδει τὴν σειρὰν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του. Ἂν ὅμως ἐπιτύχῃ, συνεχίζει αὐτὸς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, μέχρις οὗ ἀναλάβῃ καὶ τὰ 4 λιθάρια ἐκ τῆς πλακός. Τότε σκορπίζει ἐκ νέου τὰ λιθάρια καὶ ἐπαναλαμβάνει τὸ παιγνίδιον, ὑποχρεούμενος τὴν φορὰν ταύτην ν' ἀναλαμβάνῃ ἐκ τῆς πλακὸς οὐχὶ ἀνὰ ἕν, ἀλλ' ἀνὰ δύο λιθάρια. Τὴν τρίτην φορὰν θ' ἀναλάβῃ τρία ὁμοῦ καὶ τὸ τέταρτον κεχωρισμένως, τὴν τετάρτην δὲ φορὰν πάντα ὁμοῦ. Τὴν πέμπτην φορὰν παίζεται τὸ λεγόμενον «μπούκι» (=στόμιον κλιβάνου). Ὁ παίκτης δηλονότι, χιάζων τὸν δείκτην τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ μέσου, στηρίζει τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν μέσον τῆς χειρὸς ταύτης ἐπὶ τῆς πλακὸς οὕτως, ὥστε νὰ σχηματισθῇ καμάρα, ὑπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διέλθουν τὰ λιθάρια. Ὑπὸ τὴν καμάραν ἀποθέτει ἓν λιθάριον, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα διὰ τῆς δεξιᾶς ρίπτει ἐκ τῶν ὄπισθεν ὑπὸ τὸ ἀντιβράχιον τῆς ἀριστερᾶς καὶ διασκορπίζει αὐτὰ ἐπὶ τῆς πλακός. Ἤδη ἀναλαμβάνει τὸ ὑπὸ τὴν καμάραν λιθάριον καὶ ρίπτει αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω, μέχρις οὗ δὲ καταπέσῃ τοῦτο, προσπαθεῖ νὰ διαπεράσῃ ὑπὸ τὴν καμάραν ἓν τῶν ἐσκορπισμένων λιθαρίων, ὅπερ ἤθελεν ὑποδείξει αὐτῷ κατ' ἐκλογὴν ὁ ἀντίπαλός του. Ἐπαναστρέφει τὴν χεῖρα καὶ δέχεται τὸ ἀναρριφθέν. Οὕτω συνεχίζει, ἀπωθῶν βαθμηδὸν ἕκαστον λιθάριον πρὸς τὸ μπούκι, μέχρις οὗ διαπεράσῃ πάντα ὑπὸ τὴν καμάραν. Τὸ τέταρτον λιθάριον ἐπιτρέπεται μόνον διὰ μιᾶς ἀπωθήσεως νὰ διαπεράσῃ καὶ οὐχὶ διὰ πολλῶν προσπαθειῶν, ὡς δύναται νὰ πράξῃ διὰ τὰ τρία προηγούμενα. Τὸ παιγνίδιον συνεχίζεται, ἂν οἱ παῖκται συμφωνήσουν νὰ διαπεράσουν τὰ λιθάρια ὑπὸ τὴν καμάραν καὶ κατὰ ζεύγη, εἶτα δὲ ἀνὰ τρία καὶ ἓν καὶ τέλος καὶ τὰ τέσσαρα ὁμοῦ. Ἂν ὁ παίκτης ἐπεράτωσε τὸ παιγνίδιον ὁλόκληρον, ἄνευ οἱασδήποτε ἀποτυχίας, λέγεται ὅτι «τὸ ἔβγαλε ἄκοβο». Οὕτω παίζεται ἡ παιδιὰ αὕτη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τινων παραλλαγῶν, αἵτινες σημειοῦνται εἴς τινα μέρη.
Σ. Γ. Σ.

Πεντόβολα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πεντὰς βραχονησίδων, ἥμισυ μίλ. ΝΑ. τῶν Ἀντιπάξων (πλάτ. 39°07'15" Β., μῆκ. 20°16'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu)· εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας φέρονται ὡς Plakarocks. Ὁμοίως ὀνομάζονται καὶ τὰ *Πεντενήσια* τῆς Ρόδου.
Σ. Ε. Λ.

πεντοβολῶ, καὶ *—λάω*· δημοτ., ἀποπνέω εὐάρεστον ὀσμήν, εὐωδιάζω: «τὴν ἄνοιξη πεντοβολάει ὁ τόπος».

πεντόδων (ὁ) (Pentodon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμπελοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη κανθάρων, ἀπαντώντων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *πεντόδων ὁ στικτὸς* (Pentodon punctatus), ὅστις ἔχει γενικὸν χρωματισμὸν μελανὸν μετὰ λευκῶν μικροτάτων κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἀναφαίνεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ τῆς ἀμπέλου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ κάμπη τοῦ ἐντόμου τούτου, ἥτις εὑρίσκεται μέχρι τῆς ἀναπτύξεώς της, ἥτις διαρκεῖ 2 περίπου ἔτη, ἐντὸς τῆς γῆς, ἀρχίζει νὰ κατατρώγῃ τὰ ριζίδια τῆς ἀμπέλου, ἐπιφέρουσα ἀνεπανορθώτους καταστροφάς. Τὰς κάμπας τοῦ πεντόδοντος καταστρέφουσι ραντίζοντες τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ τῆς ἀμπέλου μὲ θειοῦχον ἄνθρακα καὶ τὰ τέλεια ἔντομα δι' εἰδικῶν ἐντομοκτόνων.

Πεντόδων ὁ στικτός.

Δ. Ν. Π.

πεντόζαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐκ τῶν *μονοσακχαριτῶν* (ἁπλῶν σακχάρων) ἐκεῖνοι, οἵτινες περιέχουσιν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν πέντε ἄτομα ὀξυγόνου. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $C_5 H_{10} O_5$ καὶ ἐμφανίζονται, λόγῳ τῆς παρουσίας πλειόνων ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος, εἰς πολλὰς ἰσομερεῖς μορφάς.

Αἱ πεντόζαι εἶναι λίαν διαδεδομέναι ἐν τῇ φύσει, ὡς λ. χ. ἡ *ἀραβινόζη*, ἡ *ξυλόζη*, ἡ *ριβόζη* κλπ. Εἰς τὸν φυτικὸν ὀργανισμὸν ἀπαντῶσιν αἱ πεντόζαι ὑπὸ τὴν μορφὴν συνθέτων πολυσακχαριτῶν, οἵτινες καλοῦνται *πεντοζάναι*, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν γλυκοζιτῶν. Ἐπίσης εἰς τὸν ζωϊκὸν ὀργανισμὸν ἀπαντῶσιν ἀρκούντως διαδεδομέναι.

Αἱ πεντόζαι διὰ θερμάνσεως μετὰ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ φλωρογλυκίνης παρέχουσιν ὡραίαν ἰωδέρυθρον χροιάν. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μετ' ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος παρέχουσι φουρφουρόλην, ἥτις ἀνιχνεύεται εὐκολώτατα διὰ χάρτου ὀξικῆς ἀνιλίνης, τὸν ὁποῖον ἐρυθραίνει.

Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν πεντοζῶν εἶναι αἱ *ἀραβινόζαι* καὶ *ξυλόζαι* καὶ περαιτέρω αἱ *ριβόζαι* κλπ.
Σ. Γ.

πεντοζάλης (ὁ) (*ζάλα* = βήματα). Κρητικὸς χορὸς ἐκ τῶν καλουμένων πηδηκτῶν, χορευόμενος κυρίως εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Ρεθύμνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Χανίων μὲ ἐλαχίστας παραλλαγάς. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων χορῶν τῆς Κρήτης, παρουσιάζει δὲ τὴν ἀκόλουθον ρυθμικὴν μορφήν:

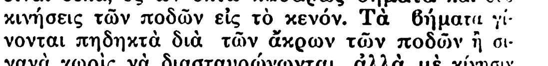

Οἱ βηματισμοὶ αὐτοῦ ἐκτελοῦνται εἰς 8 χρόνους· σύγκεινται δὲ ὡς καὶ ἑκάστη μουσικὴ στροφὴ ἀπὸ τέσσαρα μέτρα. Αἱ κινήσεις τοῦ πεντοζάλη εἶναι δέκα, ἐξ ὧν ὀκτὼ καθαρῶς βήματα καὶ δύο κινήσεις τῶν ποδῶν εἰς τὸ κενόν. Τὰ βήματα γίνονται πηδηκτὰ διὰ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν ἢ σιγανὰ χωρὶς νὰ διασταυρώνωνται, ἀλλὰ μὲ κίνησιν ὁμαλὴν πρὸς τὰ πλάγια. Ὡσαύτως ἐκτελοῦνται καὶ σταυρωτὰ ἐπὶ τόπου. Εἰς τὰ σιγανὰ βήματα οἱ κενοὶ χρόνοι ἐκτελοῦνται χωρὶς νὰ ὑψοῦνται πολὺ οἱ πόδες, ἀλλ' ἁπλῶς προβάλλονται πρὸς τὰ ἔμπρὸς ὑψούμενοι ὀλίγον τοῦ ἐδάφους. Οἱ χορευταὶ εἰς τὸν χορὸν τοῦτον σχηματίζουν κύκλον εἴτε κρατούμενοι ἀπὸ τὰς χεῖρας, εἴτε πλέκοντες αὐτάς, ὅπως γίνεται εἰς τὸν χορὸν τῆς τράτας τῶν Μεγάρων.

Πεντοζάλην καλοῦσιν εἴς τινας ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου τὸν εἰς τὴν λοιπὴν Κρήτην καλούμενον *πριανιανὸν* χορόν, ὅστις ἔχει ἁπλουστέραν ρυθμικὴν μορφὴν καὶ σύγκειται ἀπὸ ἓξ κινήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ι. Χατζιδάκη*, «Κρητικὴ Μουσικὴ καὶ Ὄρχησις», ἐν «Κρητικῇ Στοᾷ», τόμος Β' (Ἡράκλειον 19[illegible]).
ΕΡ. Ν.

πεντοζάναι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Σύνθετοι πολυσακχαρῖται, ἀποτελοῦντες τὴν μητρικὴν ὕλην τῶν *πεντοζῶν*. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον, ἀποτελοῦσαι συστατικὸν τῶν μεμβρανῶν τῶν κυττάρων καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ ξύλον, τὸ ἄχυρον, ὁ σανός, τὸ κέλυφος τῶν πυρήνων, διάφορα κόμμεα, τὰ φύκη κλπ. κατὰ τὴν ὑδρολυτικὴν δι' ὀξέων διάσπασιν παρέχουσι πεντόζας, ἀνιχνευομένας διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν ἀντιδράσεων.
Σ. Γ.

πεντοζίδαι (οἱ). Ἀντὶ τοῦ ὀρθοτέρου *πεντοζῖται* (βλ. λ.).

πεντοζῖται (οἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται ἐκ τῶν *γλυκοζιτῶν* (βλ. λ.) ἐκεῖνοι, οἵτινες περιέχουσιν ὡς σάκχαρον πεντόζην τινά, ὡς λ. χ. ἀραβινόζην, ραμνόζην κλπ.
Σ. Γ.

πεντοζουρία (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτως ἡ ἐν τοῖς οὔροις παρουσία πεντόζης, τουτέστι σακχάρου μετὰ πέντε ἀτόμων ἄνθρακος. Πρόκειται περὶ συμπτώματος, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐνίοτε μετὰ λῆψιν τροφῆς, ἰδίως δὲ ἐπὶ νευροαρθριτικῶν ἀτόμων· ἐπίσης δύναται νὰ παρατηρηθῇ σπανιώτατα εἰς ἐγκύους καὶ λεχωΐδας γυναῖκας (τοιαύτη παρατήρησις ἐγένετο ὑπὸ Σπ. Οἰκονόμου τῷ 1911). Ἀπὸ παθογονικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ πεντοζουρία, φαίνεται ὀφειλομένη εἰς χημικὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἐπεξεργασίαν ὡρισμένων τροφίμων, οἷα

Digitized by Google

ὁ ζῦθος, τὰ κεράσια, τὰ δαμάσκηνα κλπ. Τὰ οὖρα τῆς πεντοζουρίας ἀνάγουν τὸ ἀντιδραστήριον τοῦ Fehling καὶ διὰ τοῦτο εὐκόλως ἡ πεντοζουρία δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς κοινὴ ἢ διαβητικὴ σακχαρουρία, τῆς ὁποίας ἐν τούτοις διακρίνεται ἐργαστηριακῶς, καθόσον τὰ οὖρα τῆς πεντοζουρίας δὲν παρουσιάζουν ζύμωσιν τοῦ σακχάρου καὶ δὲν στρέφουν πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς πολώσεως. Ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως ἐνδείκνυται ἡ καταπολέμησις τοῦ νευροαρθριτισμοῦ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις ὡρισμένων τροφίμων, ἡ δὲ ἀντιδιαβητικὴ θεραπεία δὲν ἐπιφέρει βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ἀσθενῶν τούτων. Σ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Πέντολα (Pendola), ***Αὐγουστῖνος.*** Νοτιοαμερικανὸς φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1852. Συνέγραψεν «*Ἱστορίαν τῶν μουσείων τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῆς Ἀργεντινῆς*». Ο. Ρ.

— **Πέντολα** (Pendola), ***Θωμᾶς.*** Ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς (1800—1883). Τῷ 1829 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λογικῆς καὶ μεταφυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σιέννης. Ἐξέδωκεν: «Antologia morale o pensieri di morale filosofia» (1847) καὶ «Prelezioni di filosofia della morale» (1847). Τῷ 1865, παραιτηθεὶς τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ θέσεως, ἀφιερώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν μεθόδων διδασκαλίας τῶν κωφαλάλων. Εἰσήγαγε νέαν μέθοδον, πρὸς διάδοσιν τῆς ὁποίας ἐξέδωκεν εἰδικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὁ παιδαγωγὸς τῶν κωφαλάλων*». Τῷ 1873 διωργάνωσεν ἐν Σιέννῃ συνέδριον τῶν παιδαγωγῶν τῶν κωφαλάλων. Ἔγραψε πλεῖστα σχετικὰ ἔργα, ἐν οἷς: «*Μαθήματα πρακτικῆς διδασκαλίας τῶν Ἰταλῶν κωφαλάλων*», «*Ἱδρύματα κωφαλάλων ἐν Ἰταλίᾳ*», «*Μαθήματα εἰδικῆς παιδαγωγικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων τῶν κωφαλάλων*», «*Ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τῶν ἐθνῶν*», «*Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ κοινωνία*» καὶ ἄλλα. Ο. Ρ.

Πεντόλακκος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 427. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ζόριστα.*

πεντονικὰ ὀξέα *[Ὀργ. Χημ.].* Καλοῦνται τὰ δι' ὀξειδώσεως τῶν κανονικῶν ἀλδοπεντοζῶν λαμβανόμενα προϊόντα, ἤτοι τὰ τετραϋδροξυλιωμένα παράγωγα τοῦ κανονικοῦ βαλεριανικοῦ ὀξέος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον:

$$HO.\ CH_2.\ [CH(OH)]_3.\ COOH$$

καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς: τὰ *ἀραβονικὰ ὀξέα*, τὰ *ριβονικὰ ὀξέα*, τὰ *ξυλονικὰ ὀξέα* καὶ τὰ *λουξονικὰ ὀξέα*. Σ. Γ.

πεντοξείδιον (τὸ) *[Χημ.].* Καλεῖται ὀξείδιόν τι ὅταν ἐν τῷ μορίῳ αὐτοῦ ἐνυπάρχουσι πέντε ἄτομα ὀξυγόνου, ὡς λ. χ. τὸ πεντοξείδιον τοῦ φωσφόρου P_2O_5 κλπ. Σ. Γ.

πεντοξυβενζοφαινόνη-2, 4, 6, 3', 4' (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *μακλουρίνη*.

πεντορκία (ἡ) *[Ἀρχ.].* Ὅρκος τῶν ἀρχαίων, καθ' ὃν οἱ ὁρκιζόμενοι ἐπεκαλοῦντο πέντε θεούς. Ε. Κ.

Πεντοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου (πλάτ. 39°25'45'' Β., μηκ. 26°51'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island and gulfs of Adramytti and Chandarli), ἐπίνειον τῆς κώμης Γιακούμπ-κιοϊ. Σ. Λ.

Πενταρίας. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (βλ. λ. *Ντάβιλα* Πέτρος-Ἀρίας).

Πεντρὲλλ (Pedrell), ***Φίλιππος.*** Ἱσπανὸς μουσουργὸς (1841—1922). Αὐτοδίδακτος σχεδὸν εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν σύνθεσιν, ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς. Εἰς τὸν Πεντρὲλλ καὶ εἰς τὸν Ὀλμέντα ὀφείλεται ἡ ἀναζωπύρησις τοῦ ἐθνικοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἡ δημιουργία ἐθνικῆς σχολῆς, ἔξω τῆς ἐπιδράσεως τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς τεχνοτροπίας. Εἰς τὸν Πεντρὲλλ ἀνήκει ἡ ἰδέα τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ πλουσίου λαϊκοῦ μουσικοῦ στοιχείου διὰ τὴν σύνθεσιν δραματικῶν καὶ συμφωνικῶν ἔργων. Ἀρχηγὸς σχολῆς, θεωρεῖται δικαίως ὡς ὁ πατὴρ τῆς ἱσπανικῆς μουσικῆς καὶ ἐπέχει ἐν τῇ πατρίδι του θέσιν οἵαν ὁ Γκλίνκα ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ Πεντρὲλλ προσήγγισε τὸ θέατρον διὰ τοῦ μελοδράματος «*Ὁ τελευταῖος τῶν Ἀβενσερράγων*» (Βαρκελώνη 1874), μετὰ τὸ ὁποῖον ἠκολούθησεν ὁ «*Κουασιμόδος*» (1875). Ἐπραγματοποίησεν ὅμως τὰς σκέψεις του περὶ ἐθνικῆς μουσικῆς κυρίως ἐν τῇ ἀπεράντῳ τριλογίᾳ του, ἧς ἔμβλημα ἦτο: «Patria, Amor, Fides». Καὶ τὴν μὲν Patria ἀπέδωκε μουσικῶς διὰ τοῦ πρώτου μελοδράματος τῆς τριλογίας: «*Τὰ Πυρηναῖα*», ἐνῷ «*Ἡ Τσελεστίνη*» (1904) πραγματοποιεῖ μουσικῶς τὸ Amor· τελευταῖος ὁ «*Ραϋμόνδος Λοῦλλε*» ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἡ Fides. Ἐκτὸς τῆς τριλογίας ὁ Πεντρὲλλ ἔγραψε τὸ μελόδραμα: «La Matinada» (1905), τὸν δραματικὸν θρῦλον ὁ «*Κόμης Ἀρνάου*», τὰ ποιήματα δι' ᾆσμα καὶ ὀρχήστραν: «*Τὸ τραγοῦδι τοῦ βουνοῦ*» (1877), «*Ἐπίκλησις εἰς τὴν νύκτα*» (1885), μίαν λειτουργίαν, ἓν θριαμβευτικὸν ἐμβατήριον, πλείστας δημοφιλεῖς μελῳδίας κ.τ.λ. Ὑπερηγμνήθη τῶν ἰδεῶν του διὰ τοῦ βιβλίου «Por nuestra musica» καὶ ἐπετέλεσε ἔργον μεγάλου μουσικολόγου διὰ τῶν συγγραμμάτων καὶ λεξικῶν: «Diccionario biografico y bibliografico de Musicos Españoles y escritores de Musica españoles e. t. c.» (1883, τόμ. Α'), «Diccionario tecnico de la Musica» (1894), «Teatro lirico español anterior al siglo XIX» (ἀνθολογία εἰς 4 τόμ.), «Hispaniae Scholae Musica sacra» καὶ «Salterio sacro-hispano»· ἔγραψεν ἐπίσης μελέτην περὶ τῶν παλαιῶν ἱσπανικῶν μουσικῶν ὀργάνων («Emporio cientifico y historico de Organografia musical antiqua española, 1902) καὶ διηύθυνε τὸ μουσικὸν περιοδικὸν «La Musica religiosa en España». Ὁ Πεντρὲλλ διετέλεσε καὶ μέλος τῆς ἱσπανικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Γ. Σ.

πεντρεμίτης (ὁ) (Pentremites Say) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πεντρεμιτιδῶν κανονικῶν βλαστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κάλυκα ᾠοειδῆ ἢ ἀπιοειδῆ μετ' ἐπιμήκων μικρῶν βάσεως, ὑδροφόρα πεδία εὐρέα καὶ ὑδροσπείρας μετὰ 3—9 σωλήνων. Οὐχὶ σπανίως εὑρέθησαν καὶ παθολογικὰ ἄτομα μετὰ 4 μόνον ὑδροφόρων. Οἱ πεντρεμῖται ἦσαν ἀφθονώτατοι κατὰ τὴν κατωτέραν λιθανθρακοφόρον περίοδον εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Εἶναι χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς ὁμωνύμου διαπλάσεως. Ἐν Εὐρώπῃ δὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστοί. Γ. Κ. Γ.

πεντρεμιτίδαι (οἱ) (Pentremitidae d' Orb.) *[Παλαιοζῳολ.].* Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *κανονικὰ βλαστοειδῆ πελματόζῳα* ἐχινόδερμα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *πεντρεμίτης*, ὁ *μισόβλαστος* κ. ἄ.

Ἀπολιθωμένα λείψανά των συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Πέντροι (οἱ) *[Ἀρχ.].* Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, κατοικῶν τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ Σαμνίου, παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν Τρινίου (Trigno), Τιφέρνου (Biferno), καὶ Βολτούρνου. Ὑπῆρξαν οἱ μόνοι ἐκ τῶν Σαμνιτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Ἀννίβα μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην τῷ 216 π. Χ. Α. Θ. Σ.

Πεντρόττι (Pedrotti), ***Κάρολος.*** Ἰταλὸς συνθέτης (1817—1893). Διετέλεσε διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος τοῦ Ἄμστερνταμ καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς συνθέσεως ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι Βερώνῃ, κλπ. Ἐκ τῶν μελοδραμάτων του διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «*Λίνα*», «Clara del Mainland» (1840), «Matilde» (1841), «La figlia dell' arciere» (1846), «Fiorina» (1851), «Il perruchiere della reggenza» (1852), «Gelmina» (1853), «Genoveffa» (1854), «Tutti in maschera» (1869), ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τοῦ Πεντρόττι, «Isabella d'Aragona» (1859), «La guerra in quattro» (1861), «Mazeppa» (1865), «Il favorito» (1870), «Olema» (1873). Γ. Σ.

Πέντσιγχ (Penzig), ***Ὄθων.*** Γερμανὸς βοτανικός, γεννηθεὶς τῷ 1856. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν Γενούῃ. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «*Ἐγχειρίδιον βοτανικῆς γεωγραφίας*» (1879), «*Βιβλιογραφία τῆς ἰταλικῆς μυκητολογίας*» (1880), «*Μορφολογικαὶ μελέται περὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν*» (1885—1886) γερμανιστί, «*Τερατολογία φυτῶν*» κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

πεντυλακετυλακετυλένιον (τό), ἢ *ἐννεϊνο - (3) - όνη - (2)* *[Ὀργ. Χημ.].* Ἀκόρεστος κετόνη τοῦ τύπου $CH_3.[CH_2]_4.C \vdots C.CO.CH_3$. Δριμείας ὀσμῆς ὑγρόν, βράζον εἰς 91° ὑπὸ πίεσιν 18 χλστμ. Σ. Γ.

πεντυλενογλυκόλη (ἡ), ἢ *πεντανοδιόλη - 1,4* *[Ὀργ. Χημ.].* Δισθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου

$$CH_3.CH\ (OH).\ CH_2.\ CH_2.\ CH_2.\ OH$$

Ἀποτελεῖ παχύρρυτον, ὑπόπικρον ὑγρόν, βράζον εἰς 220°. Σ. Γ.

πεντώγκιον, ἢ *πεντούγκιον* (τὸ) *[Ἀρχ.].* —1) Βάρος ἢ ἀξία πέντε οὐγκιῶν, τὸ κατὰ τοὺς Λατίνους quincunx. —2) Νόμισμα χαλκοῦν ἐκ τῶν βαρυσταθμῶν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἔχον ὡς σημεῖα δηλωτικὰ τῆς ἀξίας αὐτοῦ τὰ ..... ἢ ⁙. Ε. Δ. Κ.

πενφιλδίτης (ὁ) (Penfieldit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν ἕνωσιν χλωριούχου μολύβδου μὲ ὀξείδιον αὐτοῦ $PbCl_2$. PbO ἢ Pb_2OCl_2. Ἀπαντᾷ εἰς μεταλλευτικὰ πρίσματα μέσα εἰς τὰς κοιλότητας τῶν μολυβδούχων σκωριῶν τοῦ Λαυρίου ἐντὸς τῆς θαλάσσης τοῦ ὅρμου Βρυσάκια. Γ. Β.

πέος, —ους (τό)· τὸ ἀνδρικὸν μόριον.

— *[Ἀνατομ.]* Τὸ πέος εἶναι σῶμα κυλινδρικὸν ἐπίμηκες, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἐπιμήκων κυλινδρικῶν σωμάτων, ὧν τὰ μὲν δύο ἄνω ὀνομάζονται *σηραγγώδη σώματα τοῦ πέους*, τὸ δὲ κάτω, ὡς διελαυνόμενον ὑπὸ τῆς οὐρήθρας, *σηραγγῶδες σῶμα τῆς οὐρήθρας*. Συνίστανται δ' ἐξ ἰδίου ἱστοῦ, τοῦ *σηραγγώδους*, χαρακτηριζομένου ἐκ τῶν πολυπληθῶν αἱμοφόρων ἀραιωμάτων, τῶν *σηράγγων*, αἵτινες ἐπὶ νευρικῇ διεγέρσει ὑπερπληρούμεναι αἵματος διογκοῦσι καὶ σκληρύνουσι καὶ στύουσι τὰ σηραγγώδη σώματα. Κεῖται δὲ τὸ πέος ἐν μέρει μὲν ἐλεύθερον κρεμάμενον πρὸ τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, ἐν μέρει δὲ συμπεφυκὸς μετὰ τοῦ ἡβοϊσχιακοῦ ὀστοῦ. Καὶ τὸ μὲν πρόσθιον ἄκρον καλεῖται *βάλανος*, τὸ δὲ ὀπίσθιον, τὸ ἐπὶ τοῦ ἡβικοῦ τόξου προσφυόμενον, *ρίζα*, τὸ δὲ μεταξὺ τῆς βαλάνου καὶ τῆς ρίζης, *σῶμα*. Καὶ ἡ μὲν βάλανος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ σώματος διὰ τῆς *στεφανιαίας αὔλακος* ἢ τοῦ *αὐχένος* τοῦ πέους, ἀφοριζομένου ἔμπροσθεν ὑπὸ τῆς *στεφάνης τῆς βαλάνου*. Παριστᾷ δ' ἡ βάλανος τὸ πρόσθιον πεπαχυσμένον πέρας τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς οὐρήθρας, κεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς *ἀκροποσθίας*, φέρει δ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς σχισμὴν κάθετον, τὸ *ἔξω στόμιον τῆς οὐρήθρας*. Τὸ σῶμα τοῦ πέους ἐμφανίζει δύο ἐπιφανείας, ὧν ἡ μὲν ἄνω, ἡ ραχιαία, σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τοῦ πέους, φέρει ἐν τῷ μέσῳ ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ πρόσω ἀβαθῆ αὔλακα, ὑποδεχομένην τὰ ραχιαῖα ἀγγεῖα τοῦ πέους, ἡ δὲ κάτω ἢ οὐρηθραία σχηματίζεται ὑπὸ τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων τῆς οὐρήθρας. Ἡ ρίζα τοῦ πέους ἑδράζεται ἰσοϋψῶς τῇ ἡβικῇ γωνίᾳ (=καμάρα), ἔνθα τὰ δύο συνηνωμένα σηραγγώδη σώματα τοῦ πέους ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτελοῦντα τὰ *σκέλη τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων*, ἅτινα προσφύονται ἐπὶ τοῦ κατιόντος κλάδου τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ ἀνιόντος τοῦ ἰσχιακοῦ.

Τὰ περιβλήματα τοῦ πέους εἶναι τὸ δέρμα, ἡ περιτονία καὶ οἱ σύνδεσμοι. Καὶ τὸ μὲν δέρμα τοῦ πέους καλεῖται *πόσθη*, τὸ δὲ καλύπτον τὴν βάλανον μέρος αὐτοῦ ἀκροποσθία, ἧς τὸ ἐλεύθερον κυκλοτερὲς χεῖλος ὀνομάζεται *δακτύλιος*, ἀφορίζων ὀπὴν κυκλοτερῆ, τὸ *στόμιον τῆς ἀκροποσθίας*. Ἡ δὲ *περιτονία*, συνισταμένη ἐξ ἐλαστικῶν ἰνῶν, εἶναι ἐκτατὴ καὶ ἄρα ἐπιτρέπει τὴν διόγκωσιν τοῦ πέους κατὰ τὴν στῦσιν, ἣν ὑποβοηθεῖ συνθλίβουσα τὰς ἐπιπολῆς φλέβας. Οἱ *σύνδεσμοι* εἶναι δύο, κείμενοι ὁ εἷς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ πέους, ὧν ὁ μὲν πρόσθιος καλεῖται *σφενδονοειδής*, ὁ δὲ ὀπίσθιος *κρεμαστήρ*, ἀμφότεροι προσφυόμενοι εἰς τὴν περιτονίαν τοῦ πέους.

Αἱ ἀρτηρίαι τῶν περιβλημάτων τοῦ πέους εἶναι ἀποβλαστήματα τῆς ἔξω καὶ ἔσω αἰδοικῆς καὶ τῆς ραχιαίας τοῦ πέους ἀρτηρίας. Αἱ δ' ἀρτηρίαι τῶν σηραγγωδῶν σωμάτων ἀποσχίζονται ἐκ τῆς ἀρτηρίας τοῦ πέους (ἐκ τῆς ἔσω αἰδοικῆς). Καὶ τὰ μὲν σηραγγώδη σώματα τοῦ πέους ἀγγειοῦνται ἑκάτερον ὑπὸ δύο ἀρτηριῶν, τῆς ἐν τῷ βάθει καὶ τῆς ραχιαίας τοῦ πέους ἀρτηρίας· τὸ δὲ τῆς οὐρήθρας ἀγγειοῦται ὑπὸ τῆς βολβικῆς ἀρτηρίας διὰ τὸν βολβὸν καὶ τὴν ὑμενώδη μοῖραν τῆς οὐρήθρας, καὶ ὑπὸ τῆς οὐρηθραίας διὰ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ σηραγγώδους σώματος τῆς οὐρήθρας μέχρι τῆς βαλάνου. Ι. Π.

—*[Φυσιολογ.—Παθ.]* Κατὰ τὴν συνουσίαν τὸ πέος γίνεται σκληρὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου κατάλληλον πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον. Διὰ τῆς προστριβῆς του πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ κόλπου ἐκδηλοῦται μία ἀνακλαστικὴ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας τὸ σπέρμα ὡς καὶ τὰ ὑγρὰ τῶν βοηθητικῶν γεννητικῶν ἀδένων ἐκχύνονται εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός. Ἡ στῦσις τοῦ πέους καθίσταται δυνατή, διότι τὰ τρία αὐτοῦ σηραγγώδη σώματα πληροῦνται ἀσφυκτικῶς δι' αἵματος διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν ἀγγειοδιασταλτικῶν νεύρων τῶν ἀρτηριῶν, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῶν προσθίων ριζῶν τῶν 1—3 ὀσφυακῶν νεύρων, ἔχουσι δὲ τὸ κέντρον αὐτῶν εἰς τὸ κατώτατον μέρος τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Αἱ παθήσεις τοῦ πέους εἶναι ἡ φίμωσις, ἡ παραφίμωσις, ἡ βαλανοποσθῖτις, ἡ βαλανῖτις, τὰ μαλακὰ καὶ σκληρὰ ἕλκη, τὰ ὀξέα κονδυλώματα, τὸ καρκίνωμα, ἡ φυματίασις, ἡ ἐλεφαντίασις, ἡ ἐξάρθρωσις, τὸ κάταγμα καὶ οἱ λίθοι τῆς πόσθης. Κ. Κ. Κ.

Πέπα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησίον τῆς νοτιοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἴου (πλάτ. 36° 40' 00'' Β., μηκ. 25° 20' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. Polykandro, Sikino and Nio) πρὸ τοῦ ὅρμου Πικρὸ Νερό, καὶ ὅρμος εἰς ½ μίλλ. νοτιοανατολικῶς τῆς νησῖδος. Σ. Ε. Λ.

πεπαιδευμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *παιδεύω*, ὁ τυχὼν τῆς ἀναγκαίας παιδεύσεως, μορφωμένος (λατ. eruditus).

Πεπαγωμένος, ***Δημήτριος*** · βλ. *Δημήτριος ὁ Πεπαγωμένος*.

πεπαίνω· κάμνω τι νὰ ὡριμάσῃ || παθ. *πεπαίνομαι*· ὡριμάζω, γίνομαι ὥριμος.

πεπακτωμένη δοκός. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ μηχανικῇ πᾶσα δοκός, ὅταν στηρίζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰς τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος οἱαδήποτε περιστροφή της. Πρὸς τοῦτο δέον εἰς τὰ σημεῖα ἑδράσεως τῆς δοκοῦ, ἐκτὸς τῆς δημιουργουμένης κατὰ τὴν φόρτισιν τῆς ἀντιδράσεως, νὰ ἐνεργῇ καὶ ἓν καμπτικὸν ζεῦγος. Ἡ ἐλαστικὴ γραμμὴ φορτίσεως τῶν τοιούτων δοκῶν

Digitized by Google

ἔχει ὁριζοντίας ἐφαπτομένας εἰς τὰ ἄκρα. Μία τοιαύτη πεπακτωμένη δοκός, φορτιζομένη ὁμοιομόρφως, παρουσιάζει τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον θραύσεως εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἑδράσεώς της.

πεπαλαιωμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *παλαιοῦμαι*, ὁ καταστὰς παλαιός, ὁ μὴ ἐν χρήσει ἢ ἐν ἀκμῇ: «πεπαλαιωμέναι συνήθειαι,—μέθοδοι».

Πεπᾶνος, *Δημήτριος*, ὁ ἐπικαλούμενος *Δομέστικος*. Ἀνὴρ Χῖος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ ἰατρικήν, φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, προσχωρήσας δὲ εἰς τὸν καθολικισμὸν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Χίον εἰργάσθη ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, συγγράψας πολλὰ κατὰ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν διάλεκτον. Μεταξὺ ἄλλων ἐξεπόνησε σύγγραμμα, δι' οὗ προσεπάθησε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς θεραπευτικὰς μεθόδους τοῦ Γαληνοῦ, καλλιεργῶν δὲ καὶ τὴν ποίησιν συνέθεσεν ἔμμετρά τινα ἔργα καταδεικνύοντα αὐτόν, ἂν ὄχι ποιητὴν ἐμπνευσμένον, πάντως ὅμως ἑλληνιστὴν ὄχι ἄμοιρον τῶν ποιητικῶν κανόνων. Τινὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πεπάνου ἀνακαλύψας ἐν Χίῳ τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Ἄγγλος πρόξενος Ῥαφαέλλης, ἀπέστειλεν αὐτὰ εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν καρδινάλιον Ἐρρῖκον Στουάρτον, ὅστις παρέδωκεν αὐτὰ πρὸς ἔκδοσιν εἰς τὸν Βερνάρδον Στεφανόπουλον καὶ τὸν Ἰωάννην Χριστόφορον Ἀμαδούτιον, Ἰταλὸν φιλόσοφον καὶ ἑλληνιστὴν δεινόν, δημοσιεύσαντας αὐτὰ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Demetrii Pepani Domestici, Chii, Opera quae reperiuntur, e Greco in Latinum vertit et adnotationes adiecit Bernardus Stephanopulus, accedit praefatio Io. Amadutii» (Romae 1781, τ. 1—2, σ. LXXXIII—624 καὶ IV—456). Ἔνια τῶν περιεχομένων εἶναι συντεταγμένα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν διὰ στίχων ἰαμβικῶν. Ἐπιστολαὶ τοῦ Πεπάνου ἄξιαι λόγου σῴζονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βρεττανικοῦ μουσείου. Δ. Π. Π.

Πεπάρηθος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῶν Σποράδων. Ἐκ τῶν σημερινῶν γεωγράφων καὶ ἀρχαιολόγων ἄλλοι μέν, ἐν οἷς καὶ ὁ Λήκ, παραδέχονται ὡς Πεπάρηθον τὴν *Ἀλόννησον*, ἄλλοι δέ, ἐν οἷς ὁ πολλὰ ἔτη διατρίψας ἐν Ἑλλάδι Ρός, ὁ ἡμέτερος Οἰκονόμου καὶ ὁ Fredrich, τὴν *Σκόπελον*. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη φαίνεται ἡ πιθανωτέρα. Κατὰ Σκύμνον τὸν Χῖον οἰκιστὴς τῆς Πεπαρήθου ἐγένετο Στάφυλος ὁ ἐκ Κνωσοῦ τῆς Κρήτης. Ἦτο δὲ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Πεπάρηθος τρίπολις. Καὶ ἡ μὲν μία πόλις ἦτο ὁμώνυμος τῆς νήσου καὶ ἔκειτο πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, αἱ δὲ ἄλλαι ἐκαλοῦντο *Πάνορμος* καὶ *Σελινοῦς*. Πῶς ἡ Πεπάρηθος ἀπώλεσε τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα καὶ μετωνομάσθη Σκόπελος οὐδαμοῦ ἀναφέρεται. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ Πεπαρήθιοι σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐκ τῶν περιστάσεων συνῳκίσθησαν εἰς μίαν πόλιν ὀνομασθεῖσαν Σκόπελον, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, διότι πράγματι ἐπὶ σκοπέλου ἀποτόμου αὕτη ἀνεγείρεται. Τοῦτο πιθανώτατα ἔλαβε χώραν, ἀφοῦ ἀρχομένου τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ὁ Φίλιππος κατέστρεψε τὴν πόλιν τῆς Πεπαρήθου, ἵνα μὴ αὕτη περιπέσῃ εἰς τὸν Ἄτταλον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τίτου Λιβίου. Ἔκτοτε ἡ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις οἰκισθεῖσα πόλις τῆς Σκοπέλου, ἥτις ἔκειτο εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς νήσου μέρος, διασωθεῖσα καὶ ἀκμάσασα κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ ἰδίαν μάλιστα ἀποτελέσασα ἐπισκοπήν, μετέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς ὁλόκληρον τὴν νῆσον. Ἱεροκλῆς ὁ Γραμματικὸς ὑπέλαβεν ὡς δύο διαφόρους νήσους τὴν Πεπάρηθον καὶ τὴν Σκόπελον, ὡς καὶ ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Πολλοὶ δὲ τῶν νεωτέρων συγχέουσι τὴν Πεπάρηθον τῶν Σποράδων πρὸς τὴν Πρεπέσινθον, μικρὰν τῶν Κυκλάδων νῆσον, κειμένην παρὰ τὴν Ἀντίπαρον καὶ κοινῶς ὀνομαζομένην Δεσποτικόν. [Πρβλ. *Οἰκονόμου*, Ἡ νῆσος Πεπάρηθος (Ἰένα 1883).—*Fredrich*, Sciathos und Peparethos, ἐν «Ath. Mitteilungen», τ. XXXI (1906).] Δ. Π. Π.

πεπατημένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *πατῶ*, ὅλως συνήθης, κοινότατος, ἐκχυδαϊσμένος: «κοινὸς καὶ πεπατημένος τρόπος».

Πέπε (Pepe), ***Γουλιέλμος***. Ἰταλὸς στρατηγὸς (1783—1885). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῆς Νεαπόλεως καὶ ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν τῆς Παρθενοπαίας δημοκρατίας. Πολεμήσας κατόπιν κατὰ τῶν παπικῶν στρατευμάτων καὶ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, βραδύτερον δὲ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅθεν διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὰς συνωμοσίας κατὰ τῶν Βουρβώνων. Συλληφθεὶς ἐν Νεαπόλει καὶ καταδικασθεὶς εἰς ἰσόβια δεσμά, ἐπέτυχε ν' ἀπελευθερωθῇ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀούστερλιτς. Εἰσελθὼν κατόπιν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, τῷ δὲ 1807 ἀπεστάλη εἰς τὸν στρατὸν τῆς Κερκύρας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Τῷ 1820 ἡγήθη τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα Φερδινάνδον Α' νὰ παραχωρήσῃ συνταγματικὰς ἐλευθερίας εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἐπιχειρήσας ὅμως νὰ καταπολεμήσῃ τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχε καλέσει ὁ βασιλεὺς εἰς βοήθειάν του, ἡττήθη εἰς τὸ Ῥιέτι τῷ 1821 καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Τῷ 1848 ὑπερήσπισε τὴν Βενετίαν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, μέχρι τῆς πτώσεως τῆς δημοκρατίας. Τῷ 1847 ἐξέδωσε τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του. Μ. Δ. Β.

— **Πέπε** (Pepe), ***Φλωρεστᾶνος***. Ἰταλὸς στρατηγὸς (1780—1851). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν βασιλικὸν στρατὸν τῆς Νεαπόλεως καὶ βραδύτερον εἰς τὸν δημοκρατικὸν τῆς Παρθενοπαίας δημοκρατίας καὶ κατόπιν μετέσχεν εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Ὑποστηρίξας κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐκ τῆς Ῥωσίας τὴν γαλλικὴν ὀπισθοφυλακήν. Ὑπηρέτησεν ἐπίσης ὑπὸ τὸν Μυρᾶ καὶ τὸν Φερδινάνδον Α' τῆς Νεαπόλεως, τῷ δὲ 1820 διωρίσθη μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸ Παλέρμον, ὅπου κατέστειλε τὴν ἐκραγεῖσαν τότε Σικελικὴν ἐπανάστασιν. Μ. Δ. Β.

πεπειραμένος,—η,—ον· παθ. μετχ. τοῦ *πειρῶμαι*, ὁ κεκτημένος πεῖραν, ἔμπειρος: «πεπειραμένος ἰατρός,—δικηγόρος».

πέπεισμαι· παρακ. τοῦ *πείθομαι*, εἶμαι πεπεισμένος, εἶμαι βέβαιος, οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν: «πέπεισμαι ὅτι αἱ προσπάθειαί μου θὰ ἐπιτύχουν», διάφορον τοῦ *πέποιθα* (βλ. λ.).

Πεπελὲς *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Μυρσινερὸν* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Δράμας.

Πεπελενίτσης *μονή* *[Γεωγρ.]*. Γυναικεία μονὴ ἐν Αἰγιαλείᾳ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀριστερᾷ τοῦ Σελινοῦντος καὶ πρὸς Δ. τῆς μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπ' αὐτῆς. Εἶνε ἱδρυμένη ἐπὶ καθέτου βράχου τῶν ἀνατολικῶν προπόδων τοῦ ὄρους Χιονίστρας, ὀλίγον κάτωθεν τοῦ χωρίου Κουνινᾶ. Ἱδρύθη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Αἱ μοναχαί, 35 περίπου τὸν ἀριθμόν, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν καὶ τὴν ὑφαντικήν. Ι. Σ. Σ.

πεπεραζίνη (ἡ)· βλ. *πιπεραζίνη*.

πεπερασμένος,—η,—ον· παθ. μετχ. τοῦ *περαίνω*, ὁ ἔχων πέρας, ὁ μέχρις ὁρίου τινὸς ἐξικνούμενος, ἀντίθ. *ἀπέραντος*: «ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πεπερασμένη».

πέπερι (τὸ) (Piper) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πεπεροειδῶν* ἢ *πιπεριδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους εὐθυτενεῖς ἢ καὶ ἀναρριχητικούς, δένδρα ἢ πόας ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα εἶναι κοσμητικά, ἀρωματικά, ἀρτυματικὰ καὶ ποικίλως χρήσιμα, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πέπερι τὸ βετέλιον (Peper Betlei). Εἶναι ἰθαγενὴς θάμνος τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ἐντατικῶς καλλιεργούμενος εἰς τὰς Ἰνδίας ὡς καὶ εἰς τὰς ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ νήσους κυρίως διὰ τὰ φύλλα του, ἐκ τῶν ὁποίων παρασκευάζεται οὐσία τις πρὸς μάσησιν, *βετὲλ* καλουμένη.

Πέπερι τὸ μακρὸν (Peper longum). Εἶναι ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν θάμνος, καλλιεργούμενος, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενον εἶδος, διὰ τὰ φύλλα του, ἅτινα εἶναι καυστικώτερα ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ προηγουμένου.

Πέπερι τὸ μεθυστικὸν (Peper methisticum). Εἶναι ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Πολυνησίας, καλλιεργούμενος διὰ τὴν φαρμακευτικὴν ῥίζαν του, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *κάβα* (Kava) καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων πρὸς παρασκευὴν μεθυστικοῦ τινος ποτοῦ.

Πέπερι τὸ μέλαν (Peper nigrum). Εἶναι ἀναρριχητικὸς θάμνος ἰθαγενὴς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς εἰς τὴν Βόρνεο, Ἰάβαν, Σουμάτραν, Σιγκαπούρην, Μαλαισίαν, Σιάμ καὶ τὰ δυτικὰ ἐπίσης παράλια τῆς Ἀφρικῆς διὰ τὸν καρπόν του, ὅστις ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα *μέλαν πέπερι* καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον γνωστὸν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *πιπέρι*. Ὁ καρπὸς τοῦ πεπέρεως τοῦ μελανοῦ συλλέγεται ἀπὸ τοῦ 3ου ἢ 4ου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ θάμνου τούτου. Μεγαλύτερα καρποφορία παρατηρεῖται εἰς τοὺς θάμνους ἡλικίας 5—6 ἐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 10ου περίπου ἔτους τῆς ἡλικίας του ὁ θάμνος παρακμάζει καὶ ἡ καρποφορία ἐλαττοῦται κατὰ ποσὸν καὶ ποιόν. Ἐξ ἑκάστου ὑγιοῦς φυτοῦ συλλέγονται ἐτησίως 8 περίπου ὀκάδες ξηροῦ πεπέρεως. Ὁ καρπὸς ἀναφαίνεται κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ ἄνθους καὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει του εἶναι πράσινος καὶ λεῖος· ἡ συλλογή του διενεργεῖται ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχῃ τελείως ὡριμάσει, ὁπότε ἔχει ἐρυθρωπὸν χρῶμα. Ὁ καρπὸς εἶτα ἐκτίθεται εἰς τὸν ἥλιον, ὁπότε μετ' ὀλίγον ῥυτιδοῦται καὶ γίνεται μελανὸς καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Τὸ καλούμενον *λευκὸν πέπερι* ἔχει κόκκους μεγαλυτέρους τοῦ μελανοῦ καὶ δὲν εἶναι ἕτερον παρὰ ὁ καρπὸς τοῦ ἀνωτέρω θάμνου, ἤτοι τοῦ πεπέρεως τοῦ μελανοῦ, συλλεγεὶς τελείως ὥριμος καὶ ἀποφλοιωμένος. Ἡ καυστικὴ γεῦσις τοῦ καρποῦ τοῦ θάμνου τούτου ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν οὐσίας τινός, τῆς καλουμένης *πεπερίνης*. Τὸ μέλαν πέπερι χρησιμοποιεῖται ὡς ἀρτυματικὸν καὶ ὡς φαρμακευτικόν.

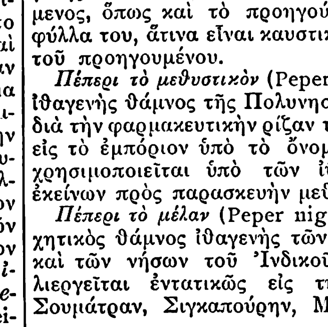

Πέπερι τὸ μέλαν.

Πέπερι τὸ μυρτίδανον.

Πέπερι τὸ μυρτίδανον (Peper cubeba). Εἶναι ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Ἰάβας, καλλιεργούμενος ἰδίως διὰ τοὺς καρπούς του, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μυρτίδανον* (Peper cubebarum).

Πέπερι τὸ πορφυρόφυλλον (Peper porphyrophyllum). Εἶναι θάμνος ἀναρριχητικός, ἰθαγενὴς τῆς Μαλαισίας, καλλιεργούμενος ἰδίως διὰ τὰ ὡραιότατα κοσμητικὰ φύλλα του.

Πέπερι τὸ στενόφυλλον (Peper angustifolium). Ἰθαγενὴς τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς θάμνος, καλλιεργούμενος διὰ τὰ φύλλα του, χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν ἰατρικήν.

Καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσι τοιαῦτα δένδρα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *πιπεριές*, τὰ ὁποῖα καρποφοροῦν, ἀλλ' ὁ καρπός των δὲν ὡριμάζει. Ταῦτα χρησιμοποιοῦνται παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὰς δενδροστοιχίας τῶν ὁδῶν. Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμακογν.]* Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται τὸ πέπερι ἐντὸς σάκκων βάρους 60 χγρ., διακρίνεται δέ: 1) Εἰς πέπερι μέλαν τῆς *Μαλαμπάρης*, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μᾶλλον ἐκτιμώμενον εἶδος, χαρακτηριζόμενον καὶ ἐκ τῆς βαρύτητός του. Οἱ κόκκοι τούτου εἶναι σφαιρικοί, κανονικοί, ὀλίγον ἐρρυτιδωμένοι, χρώματος καστανοφαίου ἐξωτερικῶς καὶ μὲ θραῦσιν ἀλευρώδη καὶ κιτρινωπήν. Ἐξάγεται κυρίως ἀπὸ τὸ Τελλιχέρι, Γόαν καὶ Ἀλλεπί. 2) Πέπερι μέλαν τῆς *Σιγκαπούρης* καὶ τοῦ *Σαϊγκόν*. Εἶναι ἡμίβαρυ, ἀποτελεῖται ἐξ ἧττον χονδρῶν κόκκων μὲ περίβλημα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐρρυτιδωμένον, ἔχει θραῦσμα σκληρὸν καὶ χροιὰν ἐσωτερικῶς ὠχροκιτρίνην. 3) Πέπερι μέλαν τῆς *Ἰάβας* καὶ τοῦ *Πενάγκ*. Εἶναι ἐλαφρόν, ἀποτελεῖται ἀπὸ κόκκους ἀνίσους καὶ μὲ βαθείας ῥυτίδας, χρώματος μελανοφαίου, τριβομένους διὰ τῆς πιέσεως τῶν δακτύλων. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πεπέρεως ῥιπτόμενον εἰς τὸ ὕδωρ ἐπιπλέει. Λευκὸν πέπερι προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Σιγκαπούρης, τοῦ Πενὰγκ καὶ τοῦ Τελλιχέρι. Ἡ Σουμάτρα ἐξάγει ἐτησίως 14 ἑκατομ. χιλιογράμμων πεπέρεως, ἡ δὲ Μαλάκκα 1.800.000 χγρ. Εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγορὰς φθάνει τὸ πέπερι μέσῳ Λονδίνου, Ἀμστελλοδάμου, Μασσαλίας, Χάβρης, Ἁμβούργου. Τὸ πέπερι περιέχει 5—7% πιπερίνην, 0,95—1.34% αἰθέριον ἔλαιον, 0.3—0,7% πιπεριδίνην, χαβικίνην, ῥητινώδεις, πεκτινικὰς καὶ γλισχραματώδεις οὐσίας. Εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ πέπερι φθάνει ἐνίοτε καὶ ἀλεσμένον, ὡς κόνις πεπέρεως ἐντὸς κυτίων ἐκ χαρτονίου. Λόγῳ τῆς μεγάλης του χρήσεως γενικῶς τὸ πέπερι ὑπόκειται εἰς νοθείας παντοειδεῖς, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα ἡ κόνις αὐτοῦ. Συνήθης νοθεία τῆς κόνεως τοῦ πεπέρεως εἶναι ἡ κόνις διαφόρων ἀνοργάνων καὶ φυτικῶν οὐσιῶν. Ὁ ἔλεγχος τούτων γίνεται διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τέφρας τοῦ πεπέρεως καὶ διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τῆς κόνεως, ὡς καὶ διὰ καταλλήλων χημικῶν ἀντιδράσεων. Οἱ ἀκέραιοι κόκκοι τοῦ πεπέρεος νοθεύονται διὰ κόκκων ἄλλων φυτῶν, ὡς καὶ διὰ κόκκων διαβραχέντων δι' ὕδατος ἢ διὰ γάλακτος ἀσβέστου. Ὁ ἔλεγχος τῆς νοθείας τῶν ἀκεραίων κόκκων γίνεται εὐκόλως ἀντιληπτὸς διὰ τῆς καταλλήλου ἐξετάσεως. Ἐκτὸς τῆς εὐρείας χρήσεως τοῦ πεπέρεως ὡς ἀρτύματος, ἀναγράφεται τοῦτο ὡς δόσις 0,1—0,5 γρ. πλειστάκις τῆς ἡμέρας εἰς κόνεις ἢ καταπότια ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων· ἐπίσης ἐνίοτε παραγγέλλεται πρὸς μάσησιν κατὰ τῆς παραλύσεως τῶν νεύρων τοῦ προσώπου καὶ ὡς ἐκδόριον ἐπί τινων δερματοπαθειῶν. Εἰς μεγάλας δόσεις τὸ πέπερι προκαλεῖ γαστραλγίας, αἱματουρίας, ἐρεθισμὸν τοῦ οὐροποιογεννητικοῦ συστήματος, καθότι ἐρεθίζει δίας τὰς βλεννομεμβράνας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πέπερι εἰσήχθη κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ., περιγράφεται δὲ καὶ ἀναφέρεται

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου, Διοσκορίδου, τοῦ Πλινίου καὶ κατὰ τὸν ΣΤ′ μ.Χ. αἰῶνα ὑπὸ Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου. Τὰ φυτὰ τοῦ πεπέρεως ἐμελετήθησαν μορφολογικῶς μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Μάρκο Πόλο. Κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα εἰς Βενετίαν τὸ πέπερι εἶχε περιληφθῆ μεταξὺ τῶν εἰδῶν πολυτελείας, ὑπέκειτο δὲ εἰς μεγάλους εἰσαγωγικοὺς δασμούς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ πέπερι ἐχρησίμευεν ὡς μέσον συναλλαγῆς. Ἡ τιμὴ τοῦ πεπέρεως κατέπεσε μεγάλως μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς διὰ θαλάσσης πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ. Κ. Γ. Μ.

πεπεροειδῆ, ἢ ***πεπερίδαι*** (τά, οἱ) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας καὶ θάμνους καὶ σπανιώτερον δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς τῆς γῆς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας, ἐξ ὧν τινα εἶναι κοσμητικά, ἕτερα φαρμακευτικὰ καὶ ἄλλα ἀρτυματικά, ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *πέπερι* καὶ ἡ *πεπερόμορφος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

πεπερομία (ἡ) (Peperomia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πεπεροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, βολβορρίζους ἢ κονδυλορρίζους, μὲ καυλὸν σαρκώδη, φύλλα, σχεδὸν πάντοτε, σαρκώδη καὶ ἄνθη μικρά, ἑρμαφρόδιτα καὶ κατὰ κῦμα, σκιάδιον ἢ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ περὶ τὰ 300 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ ἰδίως τῆς Ἀμερικῆς. Πλεῖστα εἴδη καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

πεπερόμορφος (ἡ) (Peperomia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πεπεροειδῶν* ἢ *πιπεριδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 400 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικήν, τινὰ εἶναι ἑρπητικὰ καὶ ἕτερα διακοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων τῶν πρὸς κόσμον καλλιεργουμένων εἰδῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *πεπερόμορφος ἡ ἀμβλυόφυλλος* (Peperomia obtusifolia), *πεπερόμορφος ἡ μαρμαρώδης* (Peperomia marmorata) καὶ *πεπερόμορφος ἡ σανδέρσειος* (Peperomia sandersii). Δ. Ν. Π.

Πεπηγὼς *ὠκεανὸς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ *Ὑπερβορείου ὠκεανοῦ*: «ὁ αὐτὸς καλεῖται ὠκεανὸς Πεπηγὼς ἢ Κρόνιος ἢ Νεκρός» (*Πτολεμ.* τ. I, σ. 74, ὑποσ. 15)· ὁ Ἀνώνυμος γεωγράφος (εἰς Graec. Geogr. Minores τ. 2, σ. 500) καθορίζει σαφέστερον τὰ κατ' αὐτὸν «ἤδη δὲ αὐτοῦ, τὸ μὲν ἀνατολικώτερον Σκυθικὸς ὠκεανός, τὸ δὲ δυτικώτερον Βρεττανικὸς καὶ Γερμανικός τε καλεῖται, ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος σύμπας καὶ Κρόνιον πέλαγος καὶ Πεπηγὼς καὶ Νεκρὸς ἐπονομάζεται». Ἐπίσης δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Χαρακηνὸς εἰς τὴν ἔμμετρον αὐτοῦ «Οἰκουμένης περιήγησιν»: «Πόντον μὲν καλέουσι Πεπηγότα τε Κρόνιόν τε· ἄλλοι δ' αὖ καὶ Νεκρὸν ἐφήμισαν» (στίχ. 32). Εἶναι προφανῶς ὁ *Βόρειος Παγωμένος ὠκεανός*. Σ. Ε. Λ.

Πέπι. Δύο φαραὼ τῆς Αἰγύπτου: —1) *Πέπι Α′ Μιριμρὶ* ἢ *Φίος*. Φαραὼ τῆς ΣΤ′ δυναστείας, ὁ ἐπισημότερος ταύτης. Κατὰ τὴν βασιλείαν του, διαρκέσασαν τοὐλάχιστον 18 ἔτη, ἀνέκτησεν ἀπὸ τῶν Ἀσιανῶν νομάδων τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Σινᾶ, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀπολέσει οἱ προκάτοχοί του, ὑπέταξε τὴν Αἰθιοπίαν (Νουβίαν), ἔκτισε πολλαχοῦ τῆς Αἰγύπτου μνημεῖα, ἐξεμεταλλεύθη ἀφθόνως τὰ λατομεῖα τοῦ Ροχανοῦ εἰς τὴν Ἀραβικὴν ἔρημον καὶ ἔκτισε νέαν πόλιν εἰς Ἑπτανομίδα, ὅπου σήμερον τὸ χωρίον Σέϊχ Σαΐτ.

—2) *Πέπι Β′*. Φαραὼ τῆς ΣΤ′ δυναστείας. Ὁ Μανέθων ἀποδίδει εἰς τοῦτον βασιλείαν ἑκατὸν ἐτῶν, ὠργάνωσε τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ Σινᾶ καὶ ἀπώθησεν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Γ. Λ. Α.

πεπιεσμένος *ἀήρ*. Καλεῖται τοιουτοτρόπως ὁ ἀήρ, ὅστις εὑρίσκεται ὑπὸ πίεσιν ἐντὸς κλειστοῦ τινος χώρου. Ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ παράγεται ὑπὸ τῶν ἀεροσυμπιεστῶν, ἐναποθηκεύεται δὲ εἰς εἰδικὰ ἀεροδοχεῖα ἢ ἀεροδεξαμενὰς μετ' ἀνθεκτικῶν τοιχωμάτων. Ἡ πίεσις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς πολλὰς ἀτμοσφαίρας, ἐπειδὴ δὲ οὗτος εἶναι καὶ λίαν εὔχρηστος, καθόσον δύναται νὰ διοχετευθῇ διὰ μιᾶς ἁπλῆς σωληνώσεως, χρησιμοποιεῖται εἰς πλείστας ἐφαρμογάς, οἷον διὰ τὴν ἐκκίνησιν πετρελαιομηχανῶν, τὴν λειτουργίαν ἀνυψωτικῶν μηχανημάτων, διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν διατρητικῶν σφυρῶν, διὰ τὴν τροχοπέδησιν ἁμαξοστοιχιῶν κ.τ.λ.

Πεπῖνος, ἢ ***Πιπῖνος*.** Ὄνομα κύριον, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότερον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστοὶ διάφοροι πρίγκιπες, ἡγεμόνες, βασιλεῖς κτλ.. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι:

— **Πεπῖνος.** Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας (777—810). Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρλομάγνου καὶ τῆς Χιλδεγάρδης καὶ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, στεφθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 781 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεβέντου Γριμοάλδου, κατὰ τῶν Ἀβάρων, τοὺς ὁποίους κατεδίωξεν ἐν Παννονίᾳ, κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Κορσικῆς καὶ κατὰ τῶν Βενετῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφῄρεσε πολλὰς νήσους. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ βασίλειόν του ἡνώθη μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτοκρατορίας.

—**Πεπῖνος Α′.** Βασιλεὺς τῆς Ἀκουϊτανίας, ἀποθανὼν τῷ 838. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τῆς πρώτης συζύγου του Ἐρμανγάρδης. Ἐκλεγεὶς βασιλεὺς εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, κατώρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ καταστείλῃ ἐπανάστασιν ἐκραγεῖσαν ἐν τῷ βασιλείῳ του, τῷ δὲ 830 στασιάσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κατὰ τοῦ πατρός του καὶ καταλαβὼν τοὺς Παρισίους συνέλαβε τὸν Λουδοβῖκον τὸν Εὐσεβῆ εἰς τὸ Λάν. Μετά τινα χρόνον ὅμως περιελθὼν εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ Λοθαρίου ἀπηλευθέρωσε τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Βραδύτερον συμφιλιωθεὶς μετὰ τοῦ Λοθαρίου ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ τοποθετήσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀκουϊτανίας τὸν Κάρολον τὸν Φαλακρὸν καὶ τὸν καθῄρεσε καὶ πάλιν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τὸν ἀπηλευθέρωσε καὶ τὸν ὑπεστήριξε κατὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του. Ὁ Πεπῖνος Α′ ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Πεπῖνον Β′, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη, καὶ τὸν Κάρολον. Μ. Δ. Β.

—**Πεπῖνος Β′.** Βασιλεὺς τῆς Ἀκουϊτανίας, ἀποθανὼν τῷ 870. Ἀναγνωρισθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἀκουϊτανῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὅπως παραχωρήσῃ τὴν Ἀκουϊτανίαν εἰς τὸν Κάρολον τὸν Φαλακρόν, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Λοθαρίου κατὰ τῶν τελευταίων τούτων. Μετὰ τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν περίφημον συνθήκην τοῦ Βερντέν, ἡ Ἀκουϊτανία ἐδόθη εἰς τὸν Κάρολον τὸν Φαλακρόν. Ἀλλ' ὁ Πεπῖνος Β′ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον κατὰ τούτου καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς βασιλέα τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ἀκουϊτανίας. Βραδύτερον ὁ Κάρολος ἐπεζήτησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Πεπῖνον ἐκ τῆς Ἀκουϊτανίας, τὸν ὁποῖον, κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ἐπανειλημμένως καὶ τῷ 852 νὰ τὸν συλλάβῃ αἰχμάλωτον. Ὁ Πεπῖνος Β′ ἐγκλεισθεὶς εἰς μοναστήριον κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐνικήθη καὶ συνελήφθη, ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σανλί, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μ. Δ. Β.

— **Πεπῖνος** ὁ ***Βραχὺς*** ἢ ὁ ***Νεώτερος*.** Βασιλεὺς τῶν Φράγκων (715—868). Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρόλου Μαρτέλου καὶ ἔγγονος τοῦ Πεπίνου τοῦ ἐξ Ἐριστάλ. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Καρολιγγείων καὶ κατώρθωσε τῷ 747 νὰ συνενώσῃ τὸ κράτος τῶν Φράγκων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του καὶ τῷ 751 ν' ἀναγορευθῇ αὐτὸς βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ Μεροβιγγίδου Χιλδερίκου. Μ. Δ. Β.

— **Πεπῖνος** ὁ ἐξ ***Ἐριστάλ*.** Μαϊορδόμος ἐν Αὐστρασίᾳ (635—714). Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Πεπίνου τοῦ ἐκ Λαντέν. Ἡττηθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Νευστρασιανῶν τῷ 683 εἰς τὸ Ναμούρ, κατενίκησε τέλος τὸν βασιλέα τούτων Τιερρὺ τῷ 687 εἰς τὸ Τεστρὺ καὶ ἐγένετο κύριος τῆς Νευστρασίας. Κατεδίωξεν ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου τοὺς βαρβάρους καὶ ἐγένετο μαϊορδόμος τῶν τριῶν χωρῶν τοῦ κράτους τῶν Φράγκων. Μ. Δ. Β.

— **Πεπῖνος *ὁ Κυφός*.** Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρλομάγνου καὶ τῆς Χιμιλτρούδης καὶ τῷ 791 συνώμοσε κατὰ τοῦ πατρός του. Συλληφθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σαὶν-Γκὰλ καὶ καὶ τοῦ Πρύμ, ἀπέθανε τῷ 811. Μ. Δ. Β.

—**Πεπῖνος *ὁ ἐκ Λαντέν*,** ἢ ὁ *πρεσβύτερος*. Ἦτο μαϊορδόμος ἐν Αὐστρασίᾳ ὑπὸ τὸν Κλοτάριον Β′ καὶ τὸν Δαγοβέρτον, ἀποθανὼν τῷ 639. Θεωρεῖται ὁ πρόπαππος τῶν Καρολιγγείων. Ἀνῆκεν εἰς ἰσχυρὰν οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας τὰ κτήματα περιελαμβάνοντο μεταξὺ τοῦ Μόζα καὶ Μοζέλλα. Μ. Δ. Β.

πεπίτα (ἡ) *[Ζῳοτ.]*. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ἡ *κόρυζα* τῶν πτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν ὀρνίθων.

Πεπλαβιὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Ἰλλυρίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

πεπλεγμένη *συνάρτησις*· βλ. *συνάρτησις*.

πεπλὶς (ἡ) (Peplis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυθροειδῶν* ἢ *λυθριδῶν*, περιλαμβάνον ἐτησίας πόας, ὧν γνωστοτέρα εἶναι ἡ *πεπλὶς ἡ κοινὴ* (Peplis portula), ἥτις ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν φυομένη εἰς ὑγροὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

πέπλο (τό)· δημοτ., ἀντὶ *πέπλος* (βλ. λ.).

πέπλος (ὁ)· ἀρχ., πᾶν ὕφασμα στενὸν ἢ πλατύ, λεπτὸν ἢ χονδρὸν πρὸς ἐπίστρωσιν ἢ ἐπικάλυψιν, κάλυμμα, σινδών, ἐφάπλωμα, παραπέτασμα· || ἐπίστρωμα ἁμάξης πρὸς ἀποφυγὴν τῆς κόνεως (*Ὁμ.* Ἰλ. Ε 194)· || ἐπικάλυμμα ἕδρας, θρόνου (Ὀδυσ. η 96)· || κάλυμμα νεκρικῆς λάρνακος, φιάλης, ἀμφορέως, ἤτοι ἀγγείου περιέχοντος τὴν τέφραν νεκροῦ (Ἰλ. Ω 736)· || κάλυμμα τοῦ προσώπου νεκροῦ (*Εὐρ.* Τραχ. 693)· || μάλλινον γυναικεῖον φόρεμα ἢ λεπτὸν πολύπτυχον γυναικεῖον ἔνδυμα· || μανδύας γυναικεῖος καί, κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ἀνδρικός· || μικρὸς ἀκανθώδης θάμνος, οὗ ὁ χυμὸς ἦτο εὔχρηστος εἰς τὴν ἰατρικήν, καλούμενος καὶ *εὐφόρβιον* (*Διοσκ.* 3. 96) ἢ *πέπλιον*· || νεώτ., ὁ *πέπλος* ἢ τὸ *πέπλον*: ἀραιόν, λεπτὸν ὕφασμα χρήσιμον πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου: «νυμφικὸς πέπλος», ἐν χρήσει μέχρι σήμερον ἐν Ἑλλάδι, Ἱσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ· || τὸ περιτόναιον, ὡς περικαλύπτον τὰ ἔντερα, ὁ ἐπίπλους, ὁ δημός· || ζῳολ., στέφανος ἐκ πτερῶν δυσκάμπτων, περιβάλλων τὸν μέγαν ἀκουστικὸν πόρον τῶν γλαυκῶν. Ὁ στέφανος οὗτος προτείνεται καὶ μέχρι τοῦ προσώπου, τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς γλαυκὸς ὡς πέπλος· || μεταφ., πᾶν ὅ,τι ἐμποδίζει νὰ διακρίνωμέν τι: «πέπλος μυστηρίου καλύπτει ἀκόμη τὸ ἔγκλημα».

— *[Ἀρχ.]* 1. Ἰδίᾳ παρ' Ἀθηναίοις ἐκαλεῖτο πέπλος τὸ κροκωτὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἱστίον τῆς νεὼς τῶν *Παναθηναίων*, ὅπερ κατεσκευάζετο ὑπὸ παρθένων Ἀτθίδων ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, αἵτινες ἐκαλοῦντο ἐργαστῖναι. Ἐν τῷ πέπλῳ εἰκονίζετο ὁ Ἐγκέλαδος καὶ οἱ γίγαντες καταπολεμούμενοι ὑπὸ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς (*Εὐριπ.* Ἑκάβ. 466, *Ἀριστοφ.* Ἱππ. 566, *Πλάτ.* Εὐθύδ. 6). Κατὰ τὸν Πρόκλον (εἰς *Πλάτ.* Τίμ.) εἰκονίζοντο οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ καταβάλλοντες τοὺς Γίγαντας. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐνυφαίνοντο καὶ ἄλλαι ποικίλαι παραστάσεις (*Πλουτάρχ.* Δημήτρ. 10). Ὁ πέπλος ἀνηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἱστίου τῆς νεώς, συρομένης μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, ἧς τὸ ἄγαλμα περιεβάλλετο δι' αὐτοῦ.

2. *Πέπλος* ἐπίσης κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐκαλεῖτο ἐπίβλημα ἢ περίβλημα, διαφέρον τῆς μὲν χλαμύδος ὡς εὐρύτερον, τοῦ δὲ ἱματίου ὡς μεγαλύτερον, ὡραιότερον καὶ πολυτελές. Ἦτο δέ, κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, ἔνδυμα γυναικεῖον, ὕφασμα πολύπτυχον, πολυτελὲς μάλλινον ἔγχρωμον, πλατύ, ἀχειρίδωτον, ἀφῆνον τοὺς βραχίονας γυμνούς, συγκρατούμενον ἐπὶ τῶν ὤμων διὰ πορπῶν καὶ φθάνον ἔμπροσθεν μὲν μέχρι σφυρῶν, ὄπισθεν δὲ συρόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τοιοῦτον πέπλον ἔφερον αἱ Τρῳάδες «ἑλκεσίπεπλοι» (*Ὁμ.* Ἰλ. Ζ 442) καὶ ἡ Ἑλένη «τανύπεπλος» (*Ὁμ.* Ὀδ. δ 305). Παρ' Ὁμήρῳ ἀναγράφεται ὁ πέπλος ὡς «ποικίλος», ἤτοι κεντητὸς (Ἰλ. Ε 735), «παμποίκιλος» (ὁλοκέντητος Ἰλ. Ζ 289), ἀναφέρονται δὲ πλεῖστα ἐπίθετα, ὡς: «κυανόπεπλος», «κροκόπεπλος» κλπ. Ὅτι ὁ πέπλος φορούμενος συνεκρατεῖτο διὰ πορπῶν φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἔργων τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἐφορεῖτο δ' ὅμως ὁ πέπλος καὶ ἄνευ πορπῶν ἢ πόρπης κατὰ τὴν ἀνοικτὴν πλευράν, συγκρατούμενος διὰ ζώνης κατὰ τὰς λαγόνας, ὅθεν καὶ τὰ παρ' Ὁμήρῳ ἐπίθετα «βαθύζωνος» (Ἰλ. Ι 594, Ὀδυσ. γ 154 καὶ ἀλλ.), «εὔζωνος» (Ζ 467 καὶ ἀλλ.), ἐνῷ ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ ὕφασμα προσέπιπτε διπλοῦν ὡς «ἀπόπτυγμα». Διὰ τοῦ πέπλου ἐκάλυπτον πολλάκις οὐ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλήν. Τοιοῦτον πέπλον ἔφερον συνήθως κατὰ τὰς κηδείας. Ἐπίσης καὶ κατὰ τοὺς γάμους, ὅτε ἡ νύμφη λαμπρὸν ἐνδεδυμένη πέπλον παρεδίδετο τῷ συζύγῳ παρὰ τὴν θύραν τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου. Οὕτω κεκαλυμμένη περιγράφεται παρ' Ὁμήρῳ ἡ «κροκόπεπλος Ἠὼς» (Ἰλ. Θ 1. Ψ 227) καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἡ «μελάμπεπλος Νὺξ» (ἐν Ἴων. 1150). Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὁ πέπλος ἦτο τὸ κυρίως ἑλληνικὸν ἔνδυμα, οὐ μόνον τῶν γυναικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν, εἶδός τι μανδύου, ὑφ' ὃν ἦτο δυνατὸν νὰ καλυφθῶσι καὶ ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ πρόσωπον καὶ αἱ χεῖρες.

Ἐν τοῖς πέπλοις ἐνυφαίνοντο ποικίλαι καὶ θαυμασταὶ παραστάσεις· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς τέχνης ταύτης τῆς ἐνυφάνσεως ἦτο ἀνατολικὴ (*Εὐριπ.* Ἴων. 1159). Οἱ ἄριστα βεβαμμένοι καὶ περιέργως πεποικιλμένοι πέπλοι ἐκομίζοντο ἐκ Τύρου καὶ Σιδῶνος (Ἰλιάδ. Ζ 289 ἑξ.). Πλείστας περιγραφὰς πέπλων ἔχομεν παρὰ ποιηταῖς ὡς παρ' Εὐριπίδῃ (ἐν Ἴων. 1141 κ. ἑξ.), ὅπου περιγράφεται πέπλος ἔχων ἐνυφασμένα τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, ὅστις μετὰ διαφόρων ἄλλων περιεχόντων ἄγρας θηρίων καὶ ἄλλας ποικίλας παραστάσεις ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐχρησίμευεν ὡς μεγαλοπρεπὴς σκηνή, ὑφ' ἣν ἐγίνοντο ἑστιάσεις. Πέπλους δὲν εἶχον μόνον οἱ πλούσιοι ἰδιῶται (*Ὁμ.* Ὀδύσ. ο. 104 ἑξ.), ἀλλὰ καὶ οἱ ναοί, εἰς οὓς προσεφέροντο ὑπὸ ἱκετῶν καὶ εὐσεβῶν προσκυνητῶν (Ἰλ. Ζ 274 ἑξ.). Τὸν πέπλον ἐξ ἐρίου διετήρησαν οἱ Δωριεῖς μέχρι τοῦ Ε′ αἰῶνος, τοιοῦτος δέ τις διετηρήθη καὶ παρὰ Ρωμαίοις, ἐνῷ οἱ Ἴωνες βαθμηδὸν ἀντικατέστησαν αὐτὸν διὰ τοῦ λινοῦ χιτῶνος. Ε. Κ.

—**«Πέπλος *Ἀριστοτέλους*».** Οὕτως ἐκλήθη ἐκλογή τις 48 ἐπιταφίων εἰς τοὺς πρὸ τῆς Τροίας πεσόντας ἥρωας, ἀποδιδομένη εἰς τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλη. Ε. Κ.

Digitized by Google

Πέπλος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 676. Κεῖται ἐπὶ λόφου, ἔχει κλῖμα ἑλῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν καὶ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βρυσοῦλα* (κάτ. 210), *Γεμιστὴ* (κάτ. 315), *Κῆποι* (κάτ. 284) καὶ *Πόρος* (κάτ. 274). Ἡ κοινότης ἔχει καλλιεργησίμους ἐκτάσεις 13.000 στρεμμάτων καὶ παράγει κυρίως δημητριακὰ (300.000 ὀκ.), ἐκτρέφει δὲ 6.000 πρόβατα καὶ 1.500 χονδρὰ ζῷα μὲ παραγωγὴν 20.000 ὀκ. τυροῦ, 4.000 ὀκ. ἐρίων καὶ 700 ὀκ. βουτύρου. Ὁ Πέπλος μετὰ τοῦ Σουφλίου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (χλμ. 30) καὶ σιδηροδρομικῶς. Δ. Ε. Μ.

πέποιθα· παρακ. τοῦ *πείθω*, ἔχω θάρρος, στηρίζω τὰς ἐλπίδας μου: «πέποιθα εἰς τὸν Θεόν,—εἰς τὴν φιλοπονίαν μου», διάφορον τοῦ *πέπεισμαι* (βλ.λ.).

πεποίθησις, —*εως* (ἡ)· πίστις, θάρρος, ἐμπιστοσύνη: «ἔχω πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις μου»· || πᾶν ὅ,τι πιστεύει τις ὡς ἀληθές, ὅ,τι τις ἀσπάζεται, παραδέχεται: «σέβομαι τὰς πεποιθήσεις σας».

—*[Φιλοσ.] Πεποίθησις* καλεῖται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ βεβαιότης πλήρης καὶ ἐπαρκὴς διὰ τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' οὐχὶ ἀπολύτως αὐστηρά. Ἡ βεβαιότης δ' αὕτη ἢ στηρίζεται ἐπὶ λογικῶν αἰτίων, καθιστώντων γνώμην τινὰ εἰς μέγιστον βαθμὸν πιθανὴν καὶ τότε εἶναι λογικῆς φύσεως, ἢ προέρχεται ἐκ συνδυασμοῦ καὶ ἀναμίξεως λογικῶν αἰτίων καὶ ἰσχυρῶν συναισθημάτων καὶ τότε εἶναι κυρίως συναισθηματικῆς φύσεως. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐννοίᾳ μεταχειριζόμεθα συνήθως τὴν λέξιν εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν: αἱ *πεποιθήσεις* (θρησκευτικαί, φιλοσοφικαί, πολιτειακαί). Σ. Ν. Λ.

«**Πεποίθησις**». Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Ἐφημερὶς ἐν Λευκάδι, ἱδρυθεῖσα κατὰ Μάϊον τοῦ 1874.—2) Καθημερινὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1919 ὑπὸ Χρ. Σαλτέλη.

Πέπολι (Pepoli), ***Θαδδαῖος***. Ἄρχων τῆς Βολωνίας, ἀποθανὼν τῷ 1348. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ρωμαίου Πέπολι καὶ εἶχε συνεξορισθῆ μετὰ τοῦ πατρός του τῷ 1321 ἐκ τῆς Βολωνίας. Τῷ 1327 ὅμως ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν γουέλφων, οἵτινες διεξῆγον τότε σφοδρότατον ἀγῶνα κατὰ τῶν γιβελίνων καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βοημοῦ καὶ τὴν ἐξασθένησιν καὶ φυγὴν τοῦ ἀντιπάλου του καρδιναλίου Βερτράνδου Πονζέ, ἐπεχείρησε τῷ 1334 νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, κατορθώσας ἐπὶ τέλους κατόπιν πολλῶν ἐμφυλίων ἀγώνων νὰ γίνῃ ἄρχων τῆς Βολωνίας τῷ 1337 καὶ νὰ παραμείνῃ τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Μ. Δ. Β.

—**Πέπολι** (Pepoli), ***Ἰωακεὶμ-Ναπολέων***, *μαρκήσιος ντὲ* —. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ λόγιος (1805—1881). Ἦτο υἱὸς τοῦ Γουίδου Θαδδαίου Πέπολι καὶ τῆς Λαιτίτσια Μυρά, θυγατρὸς τοῦ Ἰωακεὶμ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΣΤ' συνέταξε μετὰ τοῦ Μινγκέττι, τοῦ Τανάρι καὶ τοῦ Μαρκέττι τὸ περίφημον ὑπόμνημα πρὸς τὸ κονκλάβιον, ὅπερ ἐσήμαινε τὴν ἔναρξιν τῆς ἰταλικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βολωνίας ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἐγένετο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς κοινῆς σωτηρίας καὶ ἐπολέμησε ἡρωϊκῶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βολωνίας κατέφυγεν εἰς τὴν Τοσκάνην, ὅπου ἠσχολήθη μὲ τὴν δραματικὴν τέχνην καὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Τῷ 1853 μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐγένετο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ναπολέοντος Γ', τὸν ὁποῖον ἔπεισε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Βολωνίαν ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μὲ τὸ Πεδεμόντιον βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου. Ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς, διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει καὶ Βιέννῃ καὶ διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ' τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ρώμης παρὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐγκατέλειψε τὸ διπλωματικὸν στάδιον καὶ ἐγένετο γερουσιαστής, ἀσχοληθεὶς ἰδίως μὲ κοινωνιολογικά, οἰκονομικὰ καὶ συνταγματολογικὰ ζητήματα. Μ.Δ.Β.

— **Πέπολι** (Pepoli), ***Κάρολος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ πατριώτης (1796—1881). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐγένετο μέλος διαφόρων ἀκαδημιῶν τῆς Βολωνίας, καὶ ἰδίως τῶν «Φελσινέϋ». Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1831 ὁ Πέπολι ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπέγραψε τὴν δήλωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βολωνία ἐκήρυττε τὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ πάπα. Ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου εἰς τὸ Σὰν Λορεντσίνο. Συλληφθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ φυλακισθεὶς ἐν Βενετίᾳ, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐν Παρισίοις ἐσχετίσθη μὲ τοὺς μεγαλυτέρους πολιτικοὺς καὶ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς καὶ ἔγραψε διὰ τὸν μουσουργὸν Μπελλίνι τὸ λιμπρέττον τῶν «Πουριτανῶν». Μετέβη κατόπιν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἔζη ἐν μεγάλῃ πτωχείᾳ δίδων μαθήματα ἱστορίας. Τῷ 1847 ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐγένετο βουλευτὴς καὶ τῷ 1860 γερουσιαστής. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι δύο τόμοι «Πεζῶν καὶ ποιημάτων» (1880). Μ. Δ. Β.

— **Πέπολι** (Pepoli), ***Ρωμαῖος***. Ἄρχων τῆς Βολωνίας, ἀποθανὼν τῷ 1322. Ἦτο ὁ πλουσιώτερος κάτοικος τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ', εἶχε δὲ ἀποκτήσει τὰ χρήματά του διὰ τῆς μεγάλης οἰκονομίας του καὶ διὰ τῆς τοκογλυφίας. Ἀρχηγὸς τῶν γουέλφων ἐν Βολωνίᾳ, προσεπάθησε διὰ τῶν χρημάτων του καὶ διαφόρων παροχῶν νὰ γίνῃ ἄρχων αὐτῆς, πρᾶγμα ὅπερ κατώρθωσεν ἐν τέλει. Βραδύτερον ὅμως, λόγῳ τῆς τυραννικῆς διοικήσεώς του, ἐξήγειρεν ἐναντίον του τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξώρισε καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του. Μ. Δ. Β.

Πέπονας, ἢ ***Μπέμπονας*** *[Γεωγρ.]*. Ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων (1.011 μ.) κορυφῶν τῆς ἐν Σητείᾳ Κρήτης ὀροσειρᾶς τῆς Δίκτης Λασιθίου. Διήκει λίαν ἀποτόμως πρὸς Β. τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ, ὅστις χωρίζει τὴν Σητείαν ἀπὸ τῆς Ἱεραπέτρου. Ε. Γ.

πεπόνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ὁ καρπὸς τοῦ φυτοῦ *πέπων*.

Πεπόνι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησῖδες τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Πάρου (πλάτ. 37° 04' 40'' Β., μῆκ. 25° 08' 25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos), κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν κέρας τοῦ λιμένος Παροικίας καὶ δεξιᾷ τῷ καταπλέοντι. Σ.Ε.Λ.

πεπονιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πέπων* (βλ. λ.).

Πεπονιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 338. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λάη*.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 441 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Ἁγία Ἑλένη* (Κακαράσκα) καὶ *Βαλτοτόπι* (Μπεϊλὶκ - μαχαλὲ) 1.280. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γενῆ-μαχαλᾶ*.

πεπονοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα, μορφὴν πεπονίου.

πεπονόσπορος (ὁ)· τὸ σπέρμα τοῦ πεπονίου, τοῦ πέπονος σικυοῦ.

πεπονόφλουδα (ἡ)· δημοτ., φλούδα ἀπὸ πεπόνι· || φρ. «πάτησε 'ς τὴν πεπονόφλουδα» ἐπὶ ἀτυχήσαντος διὰ παρεκτροπήν του.

Πέπουζα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Φρυγίᾳ, ἕδρα τοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' μ. Χ. ἀναφανέντος αἱρεσιάρχου Φρυγὸς Μοντανοῦ, τοῦ εἰς «ἓν πρόσωπον τὴν ἁγίαν συναιροῦντα Τριάδα». Ἐν τῇ αἱρέσει αὐτοῦ αἱ γυναῖκες κατεῖχον ἐξαιρετικὴν θέσιν, δύο δ' ἐξ αὐτῶν, ὡς προφητεύουσαι ἐν ἐκστάσει, ἡ Πρίσκιλλα καὶ ἡ Μαξιμίλλα, ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ αἱρεσιάρχου προφήτιδες. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐκαλοῦντο *μοντανισταί, πεπουζιανοί, πρισκιλλιανισταὶ* καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἡ πόλις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 39 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Καπατιανῆς. Α. Θ. Σ.

πέπουλο (τό)· δημωδ. ναυτ., ἡ ἄτρακτος ἢ ἠλακάτη τῶν ὀρθίων ἱστῶν· ἄλλως *γλάρος*.

πεπρωμένον (τό)· μετχ. τοῦ παρακ. *πέπρωται*, ὡς οὐσ., ὅ,τι πέπρωταί τινι, τὸ ὑπὸ τῆς μοίρας εἰς ἕκαστον ὡρισμένον, τὸ μοιραῖον, ἡ εἱμαρμένη.

πέπρωται· εἶναι πεπρωμένον, εἶναι ὡρισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας, ἀναπόφευκτον: «πέπρωται νὰ ἀποθάνῃ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πατρίδος».

πεπτὰ (τά), ἢ ***πεπτόνη*** (Peptonum) *[Φαρμακ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ τελευταῖα προϊόντα σχάσεως τῶν λευκωματοσωμάτων, ἅτινα διατηροῦν ἔτι τὴν λευκωματοειδῆ φύσιν αὐτῶν. Τὰ σώματα ταῦτα εἶναι ἄμορφα, εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, δὲν πήγνυνται διὰ θερμάνσεως, δὲν καθιζάνονται οὔτε δι' οὐδετέρων ἁλάτων οὔτε διὰ νιτρικοῦ ὀξέος, οὔτε διὰ διαλύματος σιδηροκυανιούχου καλίου περιέχοντος καὶ ὀξικὸν ὀξύ, δίδουν ὅμως τὰς χαρακτηριστικὰς χρωστικὰς ἀντιδράσεις τῶν λευκωματοσωμάτων. Ἐπίσης καθιζάνονται διὰ φωσφοροβολφραμικοῦ ὀξέος, καλιοϊωδιούχου ὑδραργύρου καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ἀμμωνιούχου διαλύματος βασικοῦ ὀξικοῦ μολύβδου. Ἡ σχάσις τῶν λευκωμάτων πρὸς πεπτόνας προκαλεῖται διὰ τῶν ἐνζύμων πέψεως, δι' ἀραιῶν ὀξέων ἢ ἀλκαλίων καὶ διὰ θερμάνσεως μεθ' ὕδατος ὑπὸ πίεσιν. Ἡ ὑδρόλυσις αὕτη γίνεται βαθμιαίως, ἀκολουθοῦσα διαφόρους ἐνδιαμέσους βαθμῖδας, δὲν ἀνακόπτεται δὲ κατὰ τὸν σχηματισμὸν πεπτονῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κρυσταλλικῶν προϊόντων σχάσεως (ἀμινοξέων κτλ.). Τὰ πεπτὰ παρουσιάζουν ἰδιαιτέραν σημασίαν κατὰ τὴν ἀναζήτησιν αὐτῶν ἐν τοῖς οὔροις. Πρὸς τοῦτο ἀποχωρίζονται τῶν λευκωμάτων καὶ ἀλβουμοζῶν δι' ἐξαλατώσεως ἐν ὀξίνῳ περιβάλλοντι διὰ θειικοῦ ἀμμωνίου. Εἰς τὸ διήθημα τὸ περιέχον ταύτας προστίθεται καυστικὸν νάτριον ἐν ψυχρῷ, ὅτε καθιζάνει θειικὸν νάτριον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀποχωριζομένου ὑγροῦ ἀνιχνεύονται διὰ τῆς ἀντιδράσεως τῆς διουρίας. Τὰ πεπτὰ παρουσιάζουν καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν ὡς φαρμακευτικαὶ οὐσίαι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρασκευάζονται κατ' ἰδίας μεθόδους, ὡς πεπτὸν ξηρὸν (peptonum siccum) διὰ κατεργασίας βοείου κρέατος διὰ πεψίνης. Τὰ λαμβανόμενα σώματα ἀποτελοῦν ἐλαφρά, εὔθραυστα, ὑποκίτρινα τεμάχια ἢ κιτρινόλευκον κόνιν πικρᾶς γεύσεως μὴ ἀηδοῦς. Τὰ φερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον σώματα δὲν εἶναι αὐτούσια, ἀλλὰ μείγματα πλειοτέρων προϊόντων μετατροπῆς. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρονται ἐπίσης σιροπιώδη διαλύματα πεπτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διάφορα σκευάσματα αὐτῶν, ὡς ἑνώσεις μετὰ μετάλλων: *βισμουθιοῦχος πεπτόνη, σιδηροῦχος πεπτόνη, σιδηροκινοῦχος πεπτόνη* κλπ. Τὰ πεπτὰ θεραπευτικῶς χρησιμοποιοῦνται αὐτούσια ὡς θρεπτικὰ φάρμακα, πλὴν ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἐρεθίζουν τὸν βλεννογόνον τοῦ στομάχου καὶ συχνάκις προκαλοῦν διάρροιαν. Ἡ πεπτόνη χρησιμοποιεῖται ὡς χολαγωγὸν λαμβανομένη ὡς πεπτόνη ξηρά. Τελευταίως ἐχορηγήθη μετ' ἐλαίου μίνθης τῆς πεπερώδους πρὸς ἔκπλυσιν τοῦ δωδεκαδακτύλου. Κ. Γ. Μ.

πεπτάσαι (αἱ)· βλ. *ἔνζυμος*.

πεπτιδάση (ἡ). Ἔνζυμον πρωτεολυτικὸν διασπῶν κυρίως τὰ πολυπεπτίδια.

πεπτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πέψιν, ὁ τῆς πέψεως: «πεπτικὸς σωλήν», «πεπτικὸν σύστημα».—Ἐπίρρ. ***πεπτικῶς***.

— ***πεπτικὸν σύστημα*** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ σύνολον τῶν ὀργάνων, ἐν οἷς καὶ δι' ὧν τὰ ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἰσαγόμενα σιτία μεταποιοῦνται εἰς οὐσίας ἀφομοιωσίμους, τουτέστιν ἐπιδεκτικὰς ἀπορροφήσεως ὑπὸ τῶν ζώντων κυττάρων, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς συντήρησιν, ἀνάπτυξιν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ σώματος (βλ. *ἐντερικὸν* σύστημα). Ι. Π.

— ***πεπτικὸς σωλὴν*** *[Ἀνατομ.]*. Ταυτόσημον πρὸς τὸ *γαστρεντερικὸς* σωλὴν (βλ. λ.).

πεπτόνη (ἡ). Εἶναι προϊὸν μετατροπῆς τῶν λευκωματοσωμάτων (βλ. λ. *πεπτά*).

πεπτονοθεραπεία (ἡ). Πρὸς καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν νόσων, πλὴν τῶν εἰδικῶν ὀρῶν καὶ ἐμβολίων, ἐφαρμόζεται ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ πρωτεϊνοθεραπεία, ἤτοι ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν πάσχοντα ὀργανισμὸν πρωτεϊνῶν εἴτε τοῦ ἰδίου ὀργανισμοῦ εἴτε ξένων. Μεταξὺ τῶν χρησιμοποιηθεισῶν πρωτεϊνῶν ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ Nolf καὶ ἡ *πεπτόνη*, ἥτις καὶ ἔδωκε καλὰ ἀποτελέσματα. Αὕτη χορηγεῖται εἴτε εἰς ἐνέσεις, εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ δι' ὑποκλυσμῶν. Δύναται ὅμως κατὰ Billard νὰ χορηγηθῇ καὶ μετὰ ζωμοῦ κρέατος ἢ ἰχθύων. Αἱ ἐνδείξεις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πεπτονοθεραπείας εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῆς πρωτεϊνοθεραπείας δι' ἄλλων οὐσιῶν, οἷον γάλακτος, Caseosan, Aolan, caseal, caseine, κ.τ.λ., κατὰ τῶν νόσων τῶν προκαλουμένων ὑπὸ μικροβίων ἢ τοξινῶν αὐτῶν. Εἰδικῶς ἡ πεπτονοθεραπεία ἐφαρμόζεται εἰς τὴν πεπτικὴν ἀφυλαξίαν, χορηγουμένης σκευασίας τινὸς περιεχούσης πεπτόνην καὶ καλουμένης *πεπταλμίνης*, ὡς καὶ εἴς τινας δερματοπαθείας (urticaria κ.τ.λ.). Ν. Α. Μ.

πεπτονουρία (ἡ). Ἡ παρουσία πεπτόνης ἐν τοῖς οὔροις. Παρετηρήθη εἰς τὰ οὖρα τῶν πασχόντων ἐκ πνευμονίας, ὀξέων ρευματισμῶν, φύσεως, φυματιώδους μηνιγγίτιδος, ἐπιλοχείου μολύνσεως, διαπυήσεων τῶν ὀστῶν καὶ ἐν γένει εἰς τὰς νόσους εἰς τὰς ὁποίας παρατηρεῖται καταστροφὴ τῶν λευκοκυττάρων. Ν. Α. Μ.

πέπτω· χωνεύω, ἀντὶ *πέσσω* (βλ. λ).

πεπτωκότες (οἱ). Ἐκλήθησαν οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐκεῖνοι τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας δὲν ἐπέδειξαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων καὶ γενικῶν διωγμῶν σταθερότητα, θάρρος καὶ αὐταπάρνησιν, οὐδ' ὡμολόγησαν παρρησίᾳ τὴν χριστιανικήν των πίστιν, ἀλλ' ἐσωτερικῶς μόνον διετήρησαν τὰς θρησκευτικάς των πεποιθήσεις, ἐξωτερικῶς ἀρνηθέντες ταύτας καὶ προσπαθήσαντες διὰ διαφόρων μέσων ν' ἀποφύγωσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Τῶν πεπτωκότων τούτων διεκρίνοντο αἱ ἑξῆς κατηγορίαι: 1) Οἱ Sacrificati, οἱ θύοντες δηλαδὴ εἰς τοὺς θεοὺς διὰ ν' ἀποφύγωσι τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον. 2) Οἱ Thurificati, οἱ θυμιῶντες πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν θεῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων. 3) Οἱ Traditores, οἱ παραδίδον

Digitized by Google

τες εἰς τοὺς διώκτας πρὸς καῦσιν ἱερὰς βίβλους, σκεύη καὶ ἄλλα. Τινὲς τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἐξαπατῶντες τοὺς διώκτας, παρέδιδον εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῶν ἱερῶν βίβλων συγγράμματα αἱρετικῶν ἢ ἄλλα βιβλία. 4) Οἱ acta facientes, οἱ διὰ δώρων πείθοντες τοὺς διώκτας νὰ ἐγγράψωσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς παρὰ τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχῶν συντασσομένους καταλόγους (acta), τοὺς δηλοῦντας τίνες τῶν κατηγορηθέντων διὰ τὴν χριστιανικήν των πίστιν ἔθυσαν. 5) Οἱ Libellatici, οἱ ἀποφεύγοντες μὲν νὰ θύσωσι, χρησιμοποιοῦντες ὅμως πρὸς διάσωσίν των δηλώσεις ἢ πιστοποιήσεις (Libellus). Καὶ ἄλλοτε μὲν προήρχοντο αὗται ἐκ τῶν διωκτῶν, οἵτινες δωροδοκούμενοι ἐδήλουν ψευδῶς ὅτι ὁ κατηγορηθεὶς ὡς Χριστιανὸς ἔθυσεν ἐπὶ παρουσίᾳ των· ἄλλοτε δὲ συντάκται τοιούτων δηλώσεων, ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχῶν, ἦσαν αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ βεβαιοῦντες ψευδῶς ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ θύσωσιν ἢ καὶ ὅτι ἔθυσαν ἤδη. Τοιοῦτοι λίβελλοι ἀνευρέθησαν εἰς αἰγυπτιακοὺς παπύρους καὶ ἐδημοσιεύθησαν πρὸ πολλοῦ. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν οἱ κατὰ τοὺς μνημονευθέντας τρόπους φαινομενικῶς ἀρνηθέντες τὴν πίστιν αὐτῶν ἐζήτησαν νὰ γίνωσι καὶ πάλιν δεκτοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πολλοὶ δὲ ὁμολογηταὶ καὶ ἰδίᾳ μάρτυρες ἐζήτουν κατὰ τὰς τελευταίας των στιγμὰς ὡς ἀντάλλαγμα τῶν θυσιῶν αὐτῶν καὶ ἰδίαν χάριν τὴν παραδοχὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πεπτωκότων τούτων. Καὶ ἄλλοι μέν, αὐστηρότατα κρίνοντες τὸ πρᾶγμα, ἐφρόνουν ὅτι οἱ ἀρνηταὶ οὗτοι τῆς πίστεως ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῶσι τελείως τῆς Ἐκκλησίας· ἄλλοι, ἀκολουθοῦντες τὴν μέσην ὁδόν, ἔκρινον ὅτι οἱ πεπτωκότες θὰ ἠδύναντο νὰ γίνωσι δεκτοί, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτοὺς βαρειῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ποινῶν· καὶ ἄλλοι τέλος τῶν Χριστιανῶν ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι, ἐφόσον ἡ ἄρνησις τῆς πίστεως ἦτο ὅλως ἐξωτερικὴ καὶ φαινομενική, δὲν ὑφίστατο κἂν ζήτημα περὶ τῆς παραδοχῆς τῶν πεπτωκότων καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπεν οὗτοι ἄνευ διατυπώσεώς τινος νὰ γίνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῶν γνωμῶν ἐγένετο αἰτία τῶν σχισματικῶν κινήσεων τῶν Νοουατιανῶν καὶ Δονατιστῶν, οἵτινες ἀπῄτουν τὸν ὁλοσχερῆ καὶ διαρκῆ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀποκλεισμὸν τῶν πεπτωκότων. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἠκολούθησε τὴν μέσην ἄποψιν, ἐπιβάλλουσα εἰς τοὺς ἐκπεσόντας τῆς πίστεως κατὰ τοὺς διωγμοὺς ποινὰς καὶ μετάνοιαν, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ἡ ὑπόμνησις εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας τοῦ σφάλματος αὐτῶν καὶ ἡ βελτίωσίς των. Ἡ τιμωρία ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων ἑκάστης ἐποχῆς καὶ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος. Ὅσοι δηλαδὴ ἅμα ἐπερχομένῳ τῷ κινδύνῳ ἠρνοῦντο ἀμέσως τὴν πίστιν των, ἐτιμωροῦντο αὐστηρότατα ἤτοι διὰ δωδεκαετοῦς ἀποκλεισμοῦ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετανοίας· ὅσοι ὅμως, ἀφοῦ ὑπέμειναν πολλὰ μαρτύρια, κατεβάλλοντο ἐκ τῶν πόνων καὶ ἐλιποψύχουν τὴν τελευταίαν στιγμήν, οὗτοι ἐκρίνοντο ἐπιεικέστερον, τιμωρούμενοι μόνον διὰ τετραετοῦς ἢ καὶ ὀλιγώτερον μακρᾶς μετανοίας. Σ. Ν. Λ.

Πέπυς *[Μυθολ.]*· βλ. *Πέψ*.

πέπων (ὁ) (Cucumis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν* ἢ *κολοκυνθιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, κληματώδη, ἕρποντα ἢ ἀναρριχητικά, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, καλλιεργούμενα συνήθως διὰ τοὺς βρωσίμους καρπούς των. Ἐκ τῶν 25 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς, Ἀσίας, Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Πέπων ὁ κοινὸς (Cucumis melo), ἡ κοινοτάτη παρ' ἡμῖν *πεπονιὰ* καὶ εἴς τινα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος *καουνιὰ* ἢ *καβουνιά*. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἐτήσιον, ἕρπον, κληματῶδες, καταγόμενον ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ καλλιεργούμενον σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Ὁ ἄωρος καρπός του καλεῖται εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ξυλάγκουρο. Ὁ πέπων ὁ κοινὸς εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς γαίας ὑγρὰς ἢ ποταμοχώστους ἢ εἰς κήπους τακτικῶς λιπαινομένους καὶ πλουσίως ἀρδευομένους. Ἡ σπορὰ τοῦ εἴδους τούτου γίνεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν εἰς εἰδικοὺς χώρους κοινῶς λεγομένους μποστάνια. Εἰς τὰ μποστάνια ταῦτα πολλάκις καλλιεργεῖται παραλλήλως καὶ ὁ *ὑδροπέπων*. Τὸ εἶδος τοῦτο σήμερον καλλιεργεῖται εἰς εὐρυτάτην κλίμακα εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν. Ἡ εἰσαγωγή του εἰς τὰς χώρας ταύτας φαίνεται παλαιοτάτη. Τινὲς φρονοῦν ὅτι ὁ πέπων ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅτι ἐκεῖθεν διεδόθη ἡ καλλιέργειά του εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους. Ὁ De Candol φρονεῖ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ Θεοφράστου ἀναφερόμενον *σικύα* καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου *πέπων*, εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν ἀνεφέροντο εἰς τὸν σημερινὸν γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα πέπων φυτόν, ἢ εἰς ἕτερον γένος φυτοῦ. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ ὑπάρχει ὡραιότατον μωσαϊκὸν παριστῶν καρπὸν πέπονος, ἐπίσης καὶ παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας εὑρέθη εἰκὼν παριστῶσα παρόμοιον καρπόν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ πέπων διεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Κατὰ τὸν Κοραῆν ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αἱ ὀνομασίαι *σίκυς, σικυὸς* καὶ *σικύα* ἀδιαφόρως, πρὸς δήλωσιν τοῦ *πέπονος τοῦ κοινοῦ*, τοῦ *ἐλατηρίου τοῦ ἀγριοσίκυος* (κοιν. *ἀγριάγκουρο*) καὶ τῆς *κολοκύνθης τῆς κοινῆς* (κοιν. *κολοκυθάκι*) («Ἄτακτα» Δ, 406). Τοῦτο εἶναι ἀληθοφανές, καθόσον καὶ τὰ τρία ταῦτα γένη τῶν φυτῶν ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν, τὴν τῶν *κολοκυνθιδῶν*. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν σήμερον καλλιεργουμένων ποικιλιῶν πέπονος αἱ ἄρισται εἶναι ἡ πρώϊμος ποικιλία τοῦ Γυθείου, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μανιάτικα πεπόνια*, καὶ ἡ κατὰ τὸ βραδύτερον ὡριμάζουσα τοὺς καρπούς της ποικιλία τῶν Θηβῶν, γνωστὴ ὑπὸ τὸ

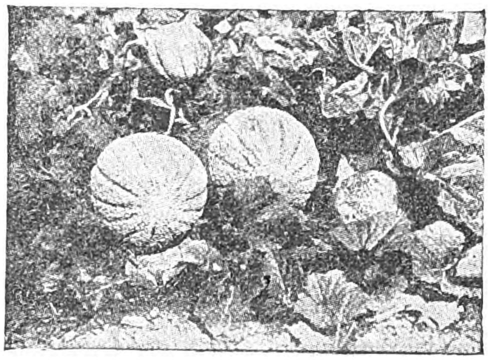

Πέπων ὁ κοινός.

ὄνομα *μουλκέϊκα πεπόνια*. Ἐπίσης γνωσταὶ εἶναι καὶ αἱ ποικιλίαι Ἄργους *ἀργίτικα πεπόνια* καὶ τῆς Μπάκρενας τῆς Θεσσαλίας, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπακρέϊκα πεπόνια*.

Πέπων ὁ μόσχοσμος (Cucumis duraim), γνωστὸς κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοσχοπεπονιὰ* ἢ *πεπονίτσα*. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἐτήσιον καὶ ὁ καρπός του εἶναι σφαιρικὸς ἢ ᾠοειδὴς καὶ ἔχει μέγεθος λεμονίου περίπου καὶ ἐξωτερικῶς χρῶμα κιτρινοπορτοκαλόχρουν μετὰ ὑποπρασινερύθρων κηλίδων ἢ ραβδώσεων. Ἡ γεῦσίς του εἶναι ἄνοστος, διὸ καὶ καλλιεργεῖται κυρίως ὡς κοσμητικὸν εἶδος.

Πέπων ὁ ἥμερος (Cucumis sativus), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγγουριὰ* (βλ. λ.). Ἀξιόλογος αὐτοῦ τοῦ εἴδους ποικιλία εἶναι ὁ *πέπων ὁ ἥμερος ὁ μικρόκαρπος* (Cucumis sativus microcarpus), τοῦ ὁποίου οἱ καρποὶ εἶναι μικροί, ἀδενώδεις καὶ χνοώδεις καὶ χρησιμοποιοῦνται, ἐφόσον εἶναι τρυφεροὶ ἔτι, ὡς ὀρεκτικόν, διατηρούμενοι εἰς ὑάλινα δοχεῖα περιέχοντα ὄξος· εἶναι οἱ ὑπὸ τῶν Γάλλων καλούμενοι κορνισὸν (cornichon).

Πέπων ὁ ἀδενώδης ἢ *ἀμερικανικὸς* (Cucumis anguria ἢ americanus). Εἶναι ἐτησία πόα ἰθαγενὴς τῶν Ἀντιλλῶν, ἥτις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ διὰ τὸν καρπόν της, ὅστις ἔχει μέγεθος μεγάλου καρύου καὶ εἶναι ἐδώδιμος βεβρασμένος ἢ διατηρούμενος εἰς ὄξος (κονσέρβες).

Ἐχθροὶ τοῦ πέπονος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιβλαβέστερος εἶναι τὸ ἔντομον πρασοκουρὶς (κοιν. κολοκυθιάς), πλεῖστα κρυπτογαμικὰ φυτὰ καὶ ἡ φθειρίασις (ψώρα). Ὡς συντελεστικὸν τῆς καταστροφῆς τῆς πρασοκουρίδος ἐνδείκνυται ἡ ἀγρανάπαυσις τῶν γαιῶν κατὰ τὸ θέρος, βαθεῖα ἄροσις καὶ ἡ διὰ ψεκασμῶν ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐντόμου διὰ καταλλήλων διαλύσεων· διὰ δὲ τὴν φθειρίασιν ἐνδείκνυνται οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως πετρελαίου, ἀποβρέγματος καπνοῦ κτλ. ἢ ραντισμὸς τῶν προσβληθέντων φυτῶν μὲ τέφραν ξυλανθράκων κτλ. Δ. Ν. Π.

— *πέπονος τῆς κολοκύνθης σπέρματα* (Semen peponis) *[Φαρμακογ.]* Εἶναι ὁ κοινῶς καλούμενος *κολοκυθόσπορος*, ὅστις προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ *κολοκύνθη ἢ πέπων* (Curcubita pepo). Τὰ σπέρματα ταῦτα περιέχουν μὴ πτητικὸν ἔλαιον, σάκχαρον, γλίσχρασμα, βερνίνην, κιτρονιλλικὸν ὀξύ, λευκίνην, τυροσίνην καὶ γλυκοζίτην τινά, τὴν πεπονίνην. Τὸ ἔλαιον αὐτῶν εἶναι ὑγρὸν κιτρινωπόν, διαυγές, εἰδικοῦ βάρους 0,9179, ἀριθμοῦ ὀξέων 26, ἀριθμοῦ σαπωνοποιήσεως 188. Διαλύεται εἰς τὰ διάφορα ὀργανικὰ διαλυτικά, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς ἐδώδιμον ἔλαιον. Τὰ σπέρματα τοῦ πέπονος εἶναι λαϊκὸν φάρμακον κατὰ τῆς ταινίας λίαν εὐφημούμενον. Ἡ χρῆσις τῶν σπερμάτων τούτων διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰσήχθη τῷ 1820 ὑπὸ τοῦ Mongerg. Κ. Γ. Μ.

Πέπων *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω Μπουλαργῶν τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 32.

Πέπυς (Pepusch), *Ἰωάννης - Χριστόφορος*. Ἄγγλος συνθέτης καὶ μουσικολόγος, γερμανικῆς καταγωγῆς (1667—1752). Ἀπέκτησε πλείστην δεξιοτεχνίαν εἰς τὸ κλαβικύμβαλον, τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, τὸ βιολίον καὶ τὴν ἅρπαν. Δεκατετραετὴς ἦτο ἤδη μουσικὸς τῆς πρωσσικῆς αὐλῆς, ἣν ἐγκατέλειψε τῷ 1698, μεταβὰς ἀρχικῶς εἰς Ὁλλανδίαν καὶ εἶτα εἰς Ἀγγλίαν. Ὀνομασθεὶς συνθέτης τοῦ θεάτρου «Drury-Lane» τοῦ Λονδίνου, ἀρχικῶς περιωρίσθη εἰς τὴν διασκευὴν διὰ τὴν ἀγγλικὴν σκηνὴν πλείστων ἰταλικῶν μελοδραμάτων, ἐδέσποσε δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ θεάτρου μέχρι τῆς ἐν Λονδίνῳ ἀφίξεως τοῦ Χαίνδελ. Εἰς τὸν Πέπυς ὀφείλεται ἐπίσης ἡ ἵδρυσις τῆς μέχρι τοῦ 1792 διατηρηθείσης «Academy of ancient music». Διετέλεσε μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ θεάτρου «Lincoln's Inn Fields», διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἔγραψε πλεῖστα σκηνικὰ ἔργα, ὡς τὰ «Venus and Adonis», «Apollo and Dafne», «The death of Dido», «The union of the three sister arts κλπ. Ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, ἔγραψεν ἐπίσης πλεῖστα θεωρητικὰ καὶ παιδαγωγικὰ συγγράμματα: «A treatise of harmony», ἐγχειρίδιον περὶ τῶν τριῶν τρόπων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (Philosophical transaction), «A short account of the 12 modes of composition and their progression in every octave» (ἐν χειρογράφῳ ἀπολεσθέντι) κλπ. Ἐκτὸς τῶν σκηνικῶν του ἔργων ὁ Πέπυς συνέθεσε τέλος πλεῖστα λειτουργικὰ ἔργα, ἀνθέμια, καντάτας, Concerti grossi, σονάττας, ᾠδάς, μοτέττα κλπ. Γ. Σ.

πέρα· ἐπίρρ., πρὸς δήλωσιν ὑπερβάσεως: «πέρα τοῦ δέοντος,—τοῦ προσήκοντος», «πέρα κόρου», ἄλλως «ὑπὲρ κόρον», ἀντίθ. «ἄχρι κόρου», «ἀνέλαβεν ἔργον πέρα τῶν δυνάμεών του», ἄλλως «ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του», «παρεξετράπη πέρα τοῦ ἀνεκτοῦ» ὑπερέβη τὴν ἀνοχὴν (διάφορον τοῦ *πέρα—πέραν*).

Πέρα *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37° 58′ 40″ Β., μῆκ. 23° 30′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) ἐν τῷ ὅρμῳ Περανὸς τῆς Σαλαμῖνος. Ἡ παράλλαξίς της δίδει τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Αἰγίνης. Σ.Ε.Λ.

— **Πέρα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Κάτ. 700, πάντες Ἕλληνες. Κεῖται πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς πόλεως *Ταμασοῦ*, εὑρισκομένης εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ Πεδιαίου ὄχθην, ἐξ οὗ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ταμασὸν τὸ χωρίον ἐκλήθη Πέρα. Τινὲς ἐν τούτοις ταυτίζουσι τὸ χωρίον πρὸς αὐτὴν τὴν Ταμασόν, θεωροῦντες τοῦτο ὡς τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ συνοικίαν τῆς πόλεως. Ἡ ὕπαρξις τοῦ χωρίου μνημονεύεται ὑπὸ πλείστων μεσαιωνικῶν συγγραφέων τῆς Κύπρου, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Μνάσωνος, ἐπισκόπου Ταμασέων, καὶ τὸν χειρόγραφον βίον τοῦ ἁγίου Ἡρακλειδίου. Α. Κ. Α.

Πέρα (Pera), *Φίλιππος*. Ἰταλὸς κληρικὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀνῆκον εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν καὶ εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς ὀρθοδόξου μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Τὰ ἔργα του ἐνδιαφέρουν κυρίως διὰ τὰς πολυτίμους πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέχουν περὶ τοῦ βίου, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Μ. Δ. Β.

Πέρα Βελῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας (βλ. λ. *Πέραν*).

Πέρα Δημαρίστικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγείας τοῦ νομοῦ Λακωνίας (βλ. λ. *Δημαρίστικα*).

πέραθεν· ἐπίρρ., ἀπὸ πέρα, ἀπ' ἀντίκρυ.

Περαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χώρα τις κειμένη πέραν τῶν ὑδάτων θαλάσσης ἢ ποταμοῦ, ἰδίως δὲ αἱ ἑξῆς χῶραι:

—1) Τὸ πέραν (ἀνατολικῶς) τοῦ Ἰορδάνου κείμενον τμῆμα τῆς Παλαιστίνης. Ἡ Περαία ἦτο, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, μεγαλυτέρα τῆς Γαλιλαίας, ἔρημος τὸ πλεῖστον καὶ ἄγονος, μετὰ τὴν κατάληψιν δὲ τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπετέλει μέρος τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας. Δυσδιάκριτα εἶναι τὰ ὅρια τῆς Περαίας ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἐν ᾗ καλεῖται οὕτω κοινῶς ἡ χώρα «εἰς τὸ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου» (*Ἰ. Ναυῆ* α' 50). Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρα (*Ματθ.* δ' 25, *Μάρκ.* γ' 7) περιελάμβανε τὰς φυλὰς Ρουβήν, Γὰδ καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς φυλῆς Μανασσῆ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Περαίαν ὑπήγοντο αἱ ἑξῆς χῶραι: *Ἀβιληνή, Ἰτουραία, Γαυλωνῖτις, Αὐρανῖτις, Τραχωνῖτις, Βαταναία* καὶ νοτιώτερον πάντων ἡ κυρίως Περαία, ἐν ᾗ ἔκειτο καὶ ἡ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις χώρα τῶν *Γαδαρηνῶν* (*Ματθ.* η' 28, *Λουκ.* η' 26). Δ. Ι. Κ.

—2) Εὐφορωτάτη χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (*Περαία Ροδίων*) ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Καρίας, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῆς χερσονήσου τῆς Κνίδου καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ (νῦν Γερενὶς-τσάϊ), ἀπέναντι τῆς νήσου Ρόδου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξηρτᾶτο πολιτικῶς.

—3) Ἡ ἀπέναντι τῆς νήσου Τενέδου (*Περαία Τενεδίων*) παραλία τῆς Μυσίας, ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Σιγείου ἀκρωτηρίου (νῦν Γενῆ-Σέχρ) καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας Τρωάδος.

Digitized by Google

—4) Ἡ πρὸς Β. τῆς Κορίνθου ἐκτεινομένη χώρα μέχρι τῶν Αἰγοσθένων καὶ τῆς Μεγαρίδος (νῦν *Περαχώρα*). Α. Θ. Σ.

— **Περαία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Μυσίας παρὰ τὸ Ἀδραμύττιον, ἀνήκουσα εἰς τοὺς Μυτιληναίους. —2) Πολίχνη τῆς Συρίας ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Ὁ πολίτης *Περαιεύς*. Α. Θ. Σ.

— **Περαία** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 858 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ *Λιβαδάκι* (πρῴην *Τσαΐρ*) 922. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 586. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κότσανα*.

— **Περαία** *[Γεωγρ.]*. Ἐπίσημος ὀνομασία τοῦ προαστείου τῆς Σμύρνης *Κορδελιὸ* (βλ. λ.).

— **Περαίας, τέως δῆμος**— *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', τεσσάρων δήμων, ἀποτελούμενος ἐκ τῶν κοινοτήτων *Κελλιὰ* καὶ *Κώμη* μετὰ τῶν εἰς αὐτὰς ὑπαγομένων χωρίων *Ἀετοφωλιά*, *Καρκάδος* καὶ *Κατάκλεισμα* (τῶν *Κελλιῶν*) καὶ *Ἀγάπη*, *Δαραμπάδος*, *Δυτικὴ Ἐπισκοπή*, *Κάμπος*, *Κρόκος*, *Λουτρά*, *Μοναστήριον*, *Μονὴ Ἰησουϊτῶν*, *Μονὴ Οὐρσολινῶν*, *Ξυνάρα*, *Περάστρα* ἢ *Περιστέρα*, *Σκαλάδος*, *Σκλαβοχώρι*, *Σμαρδάκιτος* καὶ *Σχολὴ Οὐρσολινῶν* (τῆς Κώμης). Τὰ χωρία ταῦτα ἀποτελοῦσι καὶ σήμερον δύο κοινότητας ὡς ἀνωτέρω.

Περαιβός, Μιλτιάδης. Κρὴς ἀγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως 1866—1869, ὑπασπιστὴς τοῦ σωματάρχου ἐθελοντῶν Μήτσα. Ἐφονεύθη τὴν 9ην Δεκεμβρίου 1868 κατὰ τὴν περὶ τὰ χωρία Κισσὸς καὶ Δουμαεργιὸ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου μάχην. ΕΡ. Μ.

Πέραιθος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, φερόμενος ὡς κτίσας τὴν ἀρκαδικὴν πόλιν *Περαιθεῖδα*. Α. Θ. Σ.

Περαιθεῖς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἀρκαδίας, ἐπώνυμος τοῦ Περαίθου, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Οἱ κάτοικοι *Περαιθεῖς*. Κατεστράφη ἐνωρίτατα μετ' ἄλλων 44 πόλεων πρὸς συνοικισμὸν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἱδρυθείσης *Μεγαλοπόλεως* τῷ 370 π. Χ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) ἐσῴζοντο ἐρείπια καὶ ἱερὸν τοῦ Πανός. Α. Θ. Σ.

περαίνω, ἀόρ. *ἐπέρανα*, παθ. μετχ. *πεπερασμένος*· φέρω εἰς πέρας, περατῶ, ἀποπερατῶ, ἀποτελειώνω: «ἐπέρανα τὴν ἐργασίαν μου»· || *πεπερασμένος* (βλ. λ.).

περαιτέρω· ἐπίρρ. συγκριτ. τοῦ *πέρα*, πρὸς δήλωσιν οὐ μόνον ὑπερβάσεως, ἀλλὰ καὶ τοπικῆς σχέσεως: «περαιτέρω τοῦ δέοντος»· || μεταφρ. «δὲν ἐπροχώρησε περαιτέρω εἰς τὰς ἀνακοινώσεις του» δὲν εἶπε περισσότερα· || «τὰ περαιτέρω» τὰ ἑφεξῆς, τὰ ἀκόλουθα: «τὰ περαιτέρω ἐννοοῦνται».

περαιῶ (—*όω*)· διαβιβάζω, διακομίζω εἰς τὴν περαίαν, εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην: «ἐπεραίωσε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀσίαν» καὶ «ἐπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν» || περατῶ, φέρω εἰς πέρας, τελειώνω: «ἐπεραίωσε τὸν λόγον,—τὴν ἔρευναν,—τὴν συζήτησιν», «ἐπεραιώθησαν αἱ ἐξετάσεις».

περαίωσις,—εως (ἡ)· περάτωσις, ἀποτελείωσις: «ἡ περαίωσις τῆς συζητήσεως,—τῆς ἐξετάσεως».

Πέρακ (Perak) *[Γεωγρ.]*. Ὁμόσπονδος πολιτεία τῆς βρεττανικῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου, ἐπὶ τῶν δυτικῶν αὐτῆς ἀκτῶν, ἔχουσα ἔκτασιν 20.395 τ. χλμ., πληθυσμὸν (1921) 599.055 κατ. (ὧν 239.000 Μαλαῖοι, 244.000 Κινέζοι καὶ 130.000 Ἰνδοί) καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ταϊνπίνγκ*, ἕδραν τοῦ σουλτάνου Κβάλα Κανγκσάρ. Τῆς χώρας δεσπόζει τὸ ὄρος *Γκουνόνγκ* (2.150 μ.). Ἄλλοτε ἦτο ὑποτελὴς εἰς διαφόρους μονάρχας, τῷ 1550 κατέστη αὐτόνομος, τῷ 1641 ἵδρυσαν αὐτόθι ἐμπορεῖον οἱ Ὁλλανδοί, ἀπὸ δὲ τοῦ 1795 ἤρξατο ἐν αὐτῇ ἡ ἀγγλικὴ διείσδυσις. Τῷ 1875 προσηρτήθη εἰς τὰς βρεττανικὰς κτήσεις. Ἡ Πέρακ ἐξάγει καουτσούκ, ὄρυζαν, κόπρα κ. ἄ. Π. Ν. Π.

Πέρα-Καλαμίτσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καλαμίτσι* Ἀλεξάνδρου.

παρακέφαλος (ὁ) (péracéphale) (ἐκ τοῦ *πέρα* καὶ *ἀκέφαλος*). Τερατογονικὴ διάπλασις, ἀναγομένη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀκεφάλων* καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν *μονομερῶν ὀμφαλοσίτων* τεράτων. Εἰς τοὺς παρακεφάλους ἡ ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως προσβάλλει τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ κορμοῦ· ὅθεν τὰ θωρακικὰ ἄκρα ἐλλείπουσι τελείως. Ἐνίοτε εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἓν τμῆμα ἀνώτερον θωρακικὸν καὶ ἕτερον τμῆμα κοιλιακόν· ἀλλ' ἡ ἀτροφία δυνατὸν νὰ ἐπεκτείνηται ἔτι μᾶλλον, ὁπότε δὲν ὑφίσταται πλέον θώραξ· ἐνίοτε, τέλος, ὁ κορμὸς περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πυελικὸν ὑπόλειμμα ἢ ἀπόκομμα· ἐκ τούτου προκύπτουσι πλεῖσται ποικιλίαι τῆς τερατομορφίας ταύτης. Ὁ παρακέφαλος εἶναι τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς τερατογονίας, ὅπερ παρατηρεῖται ἧττον σπανίως εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Μ. Ν. Κ.

Πέρα Κάψη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος (βλ. λ. *Κάψη*).

Περάκις, Ἰωάννης. Μεταβὰς εἰς Πελοπόννησον κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, τῷ 1824, συνετάχθη πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐπολέμησεν ἐν Ἄργει κατὰ τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἐπολέμησε καὶ ἐν Μανιάκι μετὰ τοῦ Παπαφλέσσα τὸν Μάϊον τοῦ 1825 κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ.

— **Περάκις, Κώστας**. Σφακιανὸς πλοίαρχος, ὅστις τῷ 1821 μετ' ἄλλων πλοιάρχων παρέλαβεν ἐκ τῆς παραλίας τῆς Μεσαρᾶς γυναικόπαιδα κινδυνεύοντα ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ ἔσωσεν εἰς Σφακιά.

— **Περάκις, Μαρτινιανός**. Τῷ 1822, ὁπλαρχηγὸς Κισάμου, ἐπολέμησε μετ' ἄλλων ὁπλαρχηγῶν καὶ 300 μόνον ὁπλιτῶν κατὰ πολλαπλασίων Τούρκων, οἵτινες εἶχον ἐξορμήσει ἐκ Σούδας πρὸς καταστροφὴν τοῦ Ἀποκορώνου, παρὰ τὸ χωρίον Πεμόνια καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Τῷ 1823, κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Καστελλίου Κισάμου εἰς τὸν Τομπάζην, διωρίσθη ἐπόπτης τῆς τηρήσεως τῶν ὅρων τῆς παραδόσεως καὶ κατόπιν ἔπαρχος Σφακίων. Διεκρίθη κατὰ τὸν ἀπὸ τοῦ 1825 ἄτακτον πόλεμον, δι' ὃ καὶ ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Σταίνης ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τούτου. Τῷ 1825 μετέβη μετ' ἄλλων ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κρήτης εἰς Ναύπλιον

— **Περάκις, Παρθένιος**. Ἐφόνευσεν εἰς συμπλοκήν, πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Χανίων, τὸν περιβόητον Τοῦρκον Καραγκιουλὲν τῷ 1821 καὶ ἐφονεύθη μαχόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφανῆ παρὰ τὴν χερσονησῖδα Τηγάνι τῆς Κισάμου τῷ 1825. Ε. Γ.

πέρα-κόστα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ἀκτὴν ἐκεῖθεν τοῦ φυσικοῦ ὁρίζοντος εὑρισκομένην καὶ ἧς ἡ διαγραφὴ ἀναδύεται ὑπεράνω αὐτοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν. Τὸ ἀντίθετον, *δῶθε-κόστα*. Σ. Ε. Λ.

Περάλλο (Perallo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 42° 44' Β., μῆκ. 9° 15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1083: Gulf of St. Florent) τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, ΒΔ. κέρας τοῦ κόλπου Σὰν Φιορέντζο. Εἶναι τὸ *Τίλοξ ἄκρον* τοῦ Πτολεμαίου (Γ' β, 2). Σ. Ε. Λ.

Περάλτας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα δύο σπουδαῖοι Σικελοί.

—1) **Ματθαῖος**. Διωρίσθη τῇ 31 Μαρτίου 1370 γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας ἐν τῷ δουκάτῳ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρογήρου Δελουρία.

—2) **Γαλσερανός**. Φρούραρχος ὢν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1375, ἀντετάχθη γενναίως κατὰ τῶν εἰσβαλόντων Ναβαρραίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ρένδην ἦσαν ὑπὲρ τῶν Καταλανῶν καὶ ἀντέταξαν ἄμυναν. Ὁ Γαλσερανὸς ζωγρηθεὶς κατά τινα ἔξοδον ἐφυλακίσθη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ οἱ Καταλανοὶ ἐξέλεξαν τὸν Λουδοβῖκον Φαδρῖγον, ὃν ὁ ἐπικυρίαρχος βασιλεὺς τῆς Σικελίας Φρειδερῖκος Γ' δὲν ἐνέκρινεν. Ὁ ἐκ τῆς φυλακῆς ὅμως δραπετεύσας Γαλσερανὸς ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Φαδρίγου παρέδωκε τὴν ἐξουσίαν τῷ 1381 τῷ Φιλίππῳ Δαλμᾷ, ὑποκόμιτι Ροκαβέρτης, καὶ οὕτως ἔληξαν αἱ ἔριδες, ἐπελθόντων τῶν Ἀτζαγιώλη. Τ. Ε. Ε.

περαλτία (ἡ) (Peraltia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Περάλ-ὐ-Καμπαλιέρο (Peral y Kaballero), **Ἰσαάκ**. Ἀξιωματικὸς τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐφευρέτης, γεννηθεὶς ἐν Καρθαγένῃ (1851) καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ (1895). Νεώτατος εἰσελθὼν εἰς τὰ στελέχη τοῦ ναυτικοῦ (1865) ἐξετέλεσεν ἐκπαιδευτικοὺς πλοῦς μέχρι Φιλιππίνων διὰ τοῦ περίπλου τῆς Ἀφρικῆς καὶ κατόπιν διεκρίθη εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν Κούβᾳ καὶ Φιλιππίναις. Διορισθεὶς εἶτα καθηγητὴς ἐν τῇ ναυτικῇ ἀκαδημίᾳ, κατέστη διεθνῶς γνωστὸς διὰ τῶν μελετῶν του πρὸς πρακτικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς ὑποβρυχίου ναυσιπλοΐας, ἐνθαρρυνόμενος πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν πειραμάτων ἅτινα εἶχεν ἐκτελέσει ὁ Καταλανὸς πολιτικὸς μηχανικὸς Narcisso Monturiol (1859) διὰ τοῦ ὑποβρυχίου του «Ictineo». Μετὰ τετραετεῖς δὲ μελέτας ἐνέκριναν αἱ βουλαὶ τὴν πρὸς πειραματισμὸν ναυπήγησιν ὑποβρυχίου, ἥτις ἀρξαμένη ἐν τοῖς ναυπηγείοις Καρράκα ἐν Κα-δὶξ τῷ 1887, ἐπερατώθη τῷ 1888. Τὸ ὑποβρύχιον τοῦτο, «Peral» ὀνομασθέν, ἀπέδωκεν ἀποτελέσματα ἱκανοποιητικώτατα διὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν του ὡς πολεμικοῦ πλοίου· κινούμενον ὑπὸ δύο ἑλίκων ἠλεκτρικῶς, ἀποταμιευτήρων ἰδικῆς του ὡσαύτως ἐπινοήσεως, ἠδυνήθη νὰ τηρηθῇ εἰς σταθερὸν βάθος ἐπὶ τρίωρον, καὶ τηρῆσαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀκριβέστατα τὴν πορείαν του, εὑρέθη ὅταν ἀνεδύθη εἰς ἀπόστασιν 11 μιλ. ἀπὸ τῆς καταδύσεως, ἀναπτύξαν οὕτως ἐν καταδύσει μέσην ταχύτητα 3,5 μιλ. ὡριαίως. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπετέλεσε πολεμικὴν μονάδα, πρῶτον αὐτὸ ἐν τῷ κόσμῳ, χρησιμοποιηθὲν ἐν τῷ ἱσπανικῷ στόλῳ ὡς τορπιλλικὸν ἐπιθετικὸν καταδύσεως. Πλείστας ἄλλας ἐπινοήσεις τοῦ Περάλ, ἀφορώσας εἰς ἐπινηΐους ἐφαρμογὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἐχρησιμοποίησεν ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι τὸ ναυτικὸν τῆς πατρίδος του. Σ. Ε. Λ.

πέραμα (τό)· τόπος ποταμοῦ ἢ πορθμοῦ κατάλληλος πρὸς διαπεραίωσιν, ὁπόθεν δύναταί τις νὰ διαπεραιωθῇ, δημοτ. *διαβατό*· || τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου διαπεραιοῦταί τις, οἷον μονόξυλον, λέμβος κττ.

—**πέραμα** *[Ναυτ.]*. Πλοιάριον διαπορθμεῦον ἀνθρώπους ἀπὸ μιᾶς ὄχθης ποταμοῦ ἢ θαλασσίου πόρου εἰς τὴν ἀντίπεραν. Κυρίως ὅμως τὰ *περάματα*, τὰ καὶ *περαταριὲς* λεγόμενα, εἶναι πλωτὰ ἄνευ πηδαλίου καὶ τρόπιδος, ἔχοντα τὴν γάστραν των πεπλατυσμένην κάτωθεν. Διαπορθμεύονται δὲ διὰ τούτων, οὐ μόνον ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ ἅμαξαι καὶ φορτάμαξαι καὶ κτήνη. Ἡ πρόωσίς των γίνεται διὰ κωπῶν, συχνάκις δὲ καὶ δι' ἕλξεως σχοινίου ματοσχοίνου, ὅπερ ἐντείνεται διὰ μέσου τροχίλου ὅταν πρόκειται νὰ ἐκκινήσῃ τὸ πέραμα καὶ ἀφίεται χαλαρὸν νὰ βυθισθῇ διὰ τοῦ βάρους του, τῶν ἄκρων του ὅμως ὄντων εἰς τὰς ὄχθας, ὅταν ἡ διαπόρθμευσις περατωθῇ, ὅπως μὴ τὸ σχοινίον ἐμποδίζῃ τὸν διάπλουν πλοίων, ὡς εἰς τὰ μεταξὺ φρουρίου Λευκάδος καὶ πόλεως περάματα. Ἐπισήμως λέγεται *πορθμεῖον* καὶ *βᾶρις*. Τελειοποίησις εἶναι τὰ διαπορθμεύοντα συρμοὺς σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν ἀτμόπλοια (*φέρρυ-μπώτ*). Ὁ πορθμεὺς *περαματζῆς*. Σ. Ε. Λ.

Πέραμα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 552 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Στρούνι* 692. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Συκαράγης τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 73. —3) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Ἀλεξανδρουπόλεως τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἔχων κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 52 κατοίκους καὶ μὴ ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1928. Τουρκιστὶ ἐκαλεῖτο *Ι...* —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγγελιανῶν τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτοικοι (1928) 157.

— **Πέραμα** *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ***Ἄνω— καὶ Κάτω—***, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Ραιδεστοῦ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀριθμοῦντα πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν τὸ μὲν πρῶτον 233 κατοίκους, τὸ δὲ δεύτερον 168.

— **Πέραμα** *[Παραλ Γεωγρ.]*. Ἡ Δ. ΒΔ. ἐσχατιὰ τοῦ βορείου κορμοῦ τῆς νήσου Σαλαμῖνος (πλάτ. 37°58'40" Β., μῆκ. 23°25'20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1 57: Gulf of Athens) καὶ ὁ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἀκτῆς τῆς Μεγαρίδος πόρος, καθ' ὃν διαπορθμεύονται ἀπὸ τῆς νήσου εἰς τὴν στερεάν. Σ. Ε. Λ.

— **Πέραμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀττικῆς (πλάτ. 37°57'45" Β., μῆκ. 23°34'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) πευκόφυτον, ἀντικρύζον τὴν Κυνόσουραν τῆς Σαλαμῖνος καὶ δεξιᾷ τῷ ἀπὸ Πειραιῶς εἰσπλέοντι τὸ στόμιον Σκαραμαγκᾶ-Ἅγιος Γεώργιος πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσῖνος. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀνηγέρθη προσφυγικὸς συνοικισμός. Σ. Ε. Λ.

— **Πέραμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ ἀμφότερα: —1) Καταβαθμὸς τῆς δυτικῆς ὄχθης (πλάτ. 39° 02' 40" Β., μῆκ. 26° 31' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island) τοῦ πρὸς τὸν λιμνώδη κόλπον τῆς Γέρας ἄγοντος πόρου. —2) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ στομίου (πλάτ. 39°05'20" Β., μῆκ. 39°05'40" Ἀν.) τοῦ πρὸς τὸν λιμνώδη κόλπον τῆς Καλλονῆς ἄγοντος πόρου. Σ. Ε. Λ.

— **Πέραμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βοιωτικὸν ἀκρωτήριον ἐπὶ τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38° 26' 11" Β., μῆκ. 23°36'03" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2802: Town and Straits of Euripo), ΝΑ. κέρας τοῦ στενοῦ *Πέραμα* ἐπίσης ὀνομαζομένου, δι' οὗ ἐπικοινωνεῖ ὁ λιμνώδης ὅρμος τῆς Αὐλίδος πρὸς τὸν νότιον λιμένα τῆς Χαλκίδος. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ναυτικὸς φανὸς (1902) ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 6 μιλλ., ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλέοντι, διὰ δὲ τὸν διάπλουν τοῦ στενοῦ δύο φωτοβόλοι σημαντῆρες Ἄγκα καὶ ἀλεώρια εὐθυγραμμίσεων. Σ. Ε. Λ.

— **Πέραμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°29'15" Β., μῆκ. 24°56'... Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island), διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἄκρων Μπέρτουνας καὶ Μπαρκέλια, 3 μίλ. βορείως τοῦ λιμένος Ἑρμουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

Περαματικά· βλ. *Περατικά*.

Πέρα Μαχαλᾶ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμω-

Digitized by Google

νύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 388. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον, συνεταιρισμὸν πωλήσεως σταφιδοκάρπου καὶ «Προοδευτικὸν σύλλογον».

—2) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχινοῦ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 25.

Πέρα Μέλανα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 425. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

περαμελὴς (ὁ) (Perameles) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσιποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διδελφιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μαρσιποφόρα, χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν ἀνισομήκων ποδῶν των, ἐξ ὧν οἱ ὀπίσθιοι εἶναι αἰσθητῶς ἐπιμηκέστεροι τῶν προσθίων καὶ κατάλληλοι πρὸς ἅλμα. Οἱ πρόσθιοι πόδες χρησιμοποιοῦνται μόνον ὡς συλληπτήρια ὄργανα. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες φέρουσι τέσσαρας δακτύλους καὶ οἱ πρόσθιοι τρεῖς, φέροντας ἰσχυροὺς ὄνυχας. Ἡ κεφαλὴ εἶναι τριγωνικὴ καὶ ἀπολήγει εἰς ὀξύ, ἐπίμηκες ῥύγχος. Ὁ μάρσιπος διανοίγεται κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ παρ' αὐτὸν εὑρίσκονται ὀκτὼ μαστοί. Γνωστὰ εἴδη τινά, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς ὑπογείων στοῶν. Βαδίζουσι πηδῶντα καὶ τρέφονται ἐξ ἐντόμων καὶ ἐκ διαφόρων ῥιζῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *περαμελὴς ὁ λευκὸς* (Perameles albus), ὅστις ἔχει μῆκος 45 περίπου ἑκατοστομέτρων, χρῶμα λευκὸν καὶ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους. Δ. Ν. Π.

Πέρα Μεριὰ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐπὶ τουρκοκρατίας τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης (ὡς κείμενον πέραν τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος) μέχρι τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Πέρα Μεριὰ μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς καὶ τῶν Λαγκαδίων ὑπήχθη ὑπὸ τὸν Δημήτριον Παπαγιαννόπουλον (Δεληγιάννην). Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Γορτυνίας στρατιωτικῶς ἔδρασε τὰ μέγιστα κατά τε τὴν μάχην τοῦ Λάλα τῇ 29ῃ Μαΐου καὶ τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1821 κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822. Μετὰ τὸ 1822 σῶμα Παραμερησίων μετέσχε τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Τ.Ε.Ε.

Πέραμος *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου καὶ εἰς τὰ ΝΑ. αὐτῆς. Ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ ὄρους Δινδύμου κεῖται ἡ βυζαντινὴ μονὴ τῆς Φανερωμένης, ἔχουσα εἰκόνα τῆς Παναγίας, φημιζομένην ὡς θαυματουργόν. Παρὰ τὴν Πέραμον ὑπάρχουν λατομεῖα γρανίτου ὑποκυάνου. Κάτ. 2.700, ὅλοι σχεδὸν Ἕλληνες, προσφυγόντες τῷ 1922 εἰς Ἑλλάδα. Ν. Μ.

—**Πέραμος, *Νέα*—** *[Γεωγρ.]*. Νέος παράλιος προσφυγικὸς συνοικισμός, περιλαμβανόμενος εἰς τὸν δῆμον Μεγαρέων, ἱδρυθεὶς ἐν πευκοφύτῳ παραλίᾳ τῆς Μεγαρίδος καὶ ἀντικρὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μονῆς Φανερωμένης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκε πρότερον ἡ περιοχὴ αὕτη, καλουμένη *Μεγάλο Πεῦκο*. Διὰ τῆς Νέας Περάμου διέρχεται ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἀθηνῶν—Κορίνθου, εἰς ἀπόστασιν 35 χιλιομ. ἐξ Ἀθηνῶν καὶ 7 πρὸ τῶν Μεγάρων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σ.Π.Α.Π., τῆς ὁποίας καὶ σταθμὸς κατὰ τὸ 47ον χιλιόμ. Ἔχει προσέτι τακτικὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν διὰ βενζινακάτων μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ Μεγάρων. Οἱ κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς 734 (1928), προέρχονται ἐκ Περάμου τῆς Προποντίδος καὶ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν. Ἐσχάτως, λόγῳ τῆς ὡραίας αὐτῆς θέσεως, ἔχει ἀποκτήσει καὶ καλὰ ξενοδοχεῖα, συγκεντρώνει δὲ πολλοὺς ἐκδρομεῖς καὶ παραθεριστάς. Ι. Σ. Σ.

— **Πέραμος, *Νέα*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (πρῴην Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 971, προερχόμενοι ἐπίσης ἐκ τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Περάμου. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καλιὰ-Τσιφλίκ*.

Πέρα-Μόσχος *[Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῇ συστάδι τῶν Μοσχονησίων (βλ. λ. *Μοσχόπουλο*).

Περάμπελα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νεαπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 33.

πέραν· ἐπιρρ. τοπ., κοιν. *πέρα*· εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην ἢ ἀκτήν, ἀντιπέραν: «οἱ κατοικοῦντες πέραν τῆς Εὐβοίας», «πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν κέδρων»· || δημοτ., εἰς ἀπόστασιν, μακράν, ὅταν πρόκειται περὶ ἰσοπέδου τόπου: «πῆγε πέρα τὰ χωράφια,—τ' ἀμπέλια», «πέρ' ἀπ' αὐτοῦ» μακρὰν ἀπὸ αὐτοῦ, «πήγαινε πάρα πέρα» περαιτέρω· || καὶ μετὰ τοῦ *ἴσα*: *ἴσα πέρα* ἢ *ἰσαπέρα* ἢ *σαπέρα*: «πῆγε σαπέρα τὸν κάμπο»· || προσκολλᾶται ὡς προσσχηματισμὸς εἰς τὸ *ἐδῶ* καὶ *ἐκεῖ*: «ἐδωπέρα δὲν περνοῦν αὐτά», «ἐκειπέρα κάθεται»· || ἀναδιπλοῦται πρὸς δήλωσιν τοῦ διαμπάξ: «ἡ σφαῖρα πέρασε τὸ σανίδι πέρα-πέρα» ἢ «—πέρα καὶ πέρα».

Πέραν *[Γεωγρ.]*. Τὸ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων Péra καὶ Pera, τὸ ἄλλως *Σταυροδρόμιον* καὶ τουρκιστὶ *Βέηογλου* (*Μπέγιογλου*) μέγα καὶ πολυκατοίκητον τμῆμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, ὅπερ ὑπέρκειται Β. τοῦ Γαλατᾶ, ἀνερχόμενον μέχρις 110 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀποτελοῦν σήμερον ἰδιαιτέραν ὑποδιοίκησιν τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἔχουσαν (1927) 286.970 κατοίκους καὶ μετὰ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων προαστείων τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν χωρίων τῶν παρακειμένων ὑψωμάτων, 26 τὸν ἀριθμὸν ἐν ὅλῳ, 294.025 (βλ. *Κωνσταντινούπολις*).

Ἡ ὀνομασία *Πέραν* χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε ὁ ὑπὲρ τὸν Γαλατᾶν λόφος, τότε πλήρης ἀμπελώνων, ἐκαλεῖτο οὕτως, ὡς κείμενος εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὅτε ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ αἱ ξέναι πρεσβεῖαι, καὶ πρώτη ἡ γαλλική, χρονολογοῦσα τὰ ἔγγραφα αὐτῆς ἀπὸ «τῶν ἐν τῷ Πέραν ἀμπελώνων» (des Vignes de Péra). Πρώτη τοιαύτη ἐπίσημος πρᾶξις ἀναφέρεται ἡ πρώτη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκῖσκον τὸν Α' διομολόγησις τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Α' (1535). Ἔκτοτε τὸ Πέραν ὡρίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων σουλτάνων ὡς κατοικία τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ συνοικισθέντων ἐκεῖ Φράγκων, ἤτοι Γάλλων καὶ ἄλλων, βραδύτερον δὲ καὶ ἄλλων Εὐρωπαίων πρέσβεων (ἐλτσήδων), οἵτινες προηγουμένως κατέλυον εἰς παλαιὸν κτήριον ἐν τῇ Πόλει, τὸ λεγόμενον «Ἐλτσῆ-χάν», τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε κατόπιν ὡς κατοικία τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἀπεσταλμένων τῶν ὑποτελῶν χωρῶν (Βλαχίας, Μολδαυΐας, Τρανσυλβανίας, Ραγούζης κ. λ.). Τὸ δὲ τουρκικὸν ὄνομα *Μπέγιογλου* (μπέηόγλοῦ) ὀφείλεται κατά τινας εἰς τὴν ἐκεῖ διαμονὴν τοῦ βασιλόπαιδος Ἀλεξίου, υἱοῦ τοῦ προτελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐγκατασταθέντος προσωρινῶς ἐκεῖ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' (1461). Κατ' ἄλλους τὸ Μπέγιογλου εἶναι παραφθορὰ τοῦ Μπέϊ-γιολοῦ (=ὁδὸς τοῦ μπέη, ἢ τῶν μπέηδων, δηλαδὴ τῶν πριγκίπων), ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς κυριωτέρας ὁδοῦ τοῦ Πέραν, παρὰ τὴν ὁποίαν κατῴκουν οἱ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐρχόμενοι ξένοι περιηγηταὶ καὶ πρέσβεις, οὓς ἐθεώρουν οἱ Τοῦρκοι πριγκιπικῆς καταγωγῆς. *Σταυροδρόμιον* δὲ ὠνομάσθη, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόφου διεσταυροῦτο ἡ κυριωτέρα ὁδὸς τοῦ Πέραν μετὰ τοῦ ἀπὸ τῶν Μικρῶν Μνημάτων ἢ Μνηματακίων εἰς Τοπχανὲ ἄγοντος δρόμου. Ἡ κυριωτέρα αὕτη ὁδὸς τοῦ Πέραν, οὐχὶ εὐθύγραμμος, διήκει ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ Τοῦννελ μέχρι Ταξειμίου καὶ ἐκεῖθεν μέχρι Σισλῆ. Εὐρυνθεῖσα ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζὶτ (1839—1861), ὅτε ἐκτίσθησαν τὰ ἄριστα ἐπ' αὐτῆς πολυώροφα κτήρια, ὠνομάσθη Μετζιδιέ, ἀλλ' ἦτο γνωστοτέρα ὡς Μεγάλη ὁδὸς τοῦ Πέραν. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου ὅμως τῶν κεμαλικῶν στρατευμάτων (Νοέμβριος 1922) μετωνομάσθη εἰς «Ἰστικλὰλ-Δζαντεσῆ» (λεωφόρος Ἀνεξαρτησίας).

Τὸ Πέραν ἦτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἕδρα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ξένων πρεσβευτῶν (πλὴν τῆς Περσίας), τῶν ὁποίων αἱ πρεσβεῖαι εὑρίσκοντο αἱ περισσότεραι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἢ πλησίον αὐτῆς, ἐρχόμεναι κατὰ σειρὰν ὡς ἑξῆς: σουηδική, ρωσική, ἰταλική, αὐστριακὴ (τέως βενετική, ἀπὸ τοῦ 1919 περιελθοῦσα εἰς τὴν Ἰταλίαν), γαλλική, ὀλλανδική, ἀγγλικὴ καὶ ἔξω τῆς Μεγάλης, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἀγιὰζ-πασᾶ (τῆς ἐπὶ Ἀβδοὺλ-Χαμίτ, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, μετονομασθείσης εἰς λεωφόρον αὐτοκρατείρας Αὐγούστας-Βικτωρίας), εἰς θέσιν περίοπτον, δεσπόζουσαν τοῦ Βοσπόρου, ἡ γερμανική. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης τῆς Τουρκικῆς δημοκρατίας εἰς Ἄγκυραν (13 Ὀκτωβρίου 1923), εὐρωπαϊκαί τινες Δυνάμεις μετέφεραν τὴν ἕδραν τῶν πρεσβειῶν των εἰς Ἄγκυραν, ἂν καὶ αἱ περισσότεραι διατηροῦσιν ἀκόμη καὶ τὰς ἐν Πέραν.

Ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης τὸ Πέραν ἀπώλεσε πολὺ ἐκ τῆς προτέρας σπουδαιότητός του. Συνεπείᾳ τῆς φυγῆς μεγάλου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτοῦ ἠλαττώθη σημαντικῶς. Ἡ κίνησις τῶν μεγάλων καταστημάτων νεωτερισμῶν καὶ ἄλλων, ἄλλοτε ζωηροτάτη, ἠλαττώθη σπουδαίως, ἡ δὲ ξενοδοχειακὴ βιομηχανία παρακμάζει, ἂν καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἱδρυθέντος τουρκικοῦ ὀργανισμοῦ τουρισμοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Πέραν ἐξακολουθεῖ συντηροῦσα τὰς σχολὰς αὐτῆς, ἤτοι τὸ Ζωγράφειον γυμνάσιον, τὸ Ζάππειον παρθεναγωγεῖον (γυμνάσιον), τὸ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον καὶ λοιπὰς σχολὰς τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἀλλὰ συνεπείᾳ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς παρακμάζει, μετὰ βίας συντηροῦσα τὰ ἐκπαιδευτήρια ταῦτα. Ναοὶ τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος εἶναι ὁ τῆς *Παναγίας* (τῶν *Εἰσοδίων*), κτισθεὶς τῷ 1804, ὁ τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου* καὶ ὁ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*. Τῶν δὲ καθολικῶν ὁ τῆς *Ἁγίας Μαρίας τῶν Δραπέρων* (Sancta Maria Draperis), κτισθεὶς ἀρχικῶς τῷ 1678 καὶ ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1767, ὁ ἐν τῷ περιβόλῳ της γαλλικῆς πρεσβείας τοῦ *Ἁγίου Λουδοβίκου*, ὁ τοῦ *Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς Παδούης*, ὁ τῆς *Ἁγίας Γῆς* καὶ ὁ τῆς *Ἁγίας Τριάδος* καὶ εἰς τὴν συνοικίαν Παγκάλτι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ *Ἁγίου Πνεύματος*. Ὑπάρχουν καὶ ναοὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν.

Ἐκ τῶν τουρκικῶν σχολῶν σπουδαιοτέρα εἶναι τὸ λύκειον τοῦ Γαλατᾶ Σαράϊ, ὑφιστάμενον ὡς σχολὴ τῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτανικοῦ παλατίου προοριζομένων νέων ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κτισθεῖσα ἀρχικῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιᾶς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἀνοικοδομηθεῖσα τῷ 1714 καὶ πυρποληθεῖσα κατόπιν, ἀνῳκοδομήθη τῷ 1831, χρησιμεύουσα ὡς τουρκικὴ ἰατρικὴ σχολὴ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ. Τῷ 1849 ἀπετεφρώθη καὶ πάλιν, καταστραφείσης τότε καὶ τῆς βιβλιοθήκης καὶ ὅλων τῶν ὀργάνων, μεθ' ὃ ἐκτίσθη ἐκ νέου τῷ 1861, χρησιμεύουσα ἔκτοτε ὡς γαλλοτουρκικὸν λύκειον, εἰς ὃ διδάσκουσι καὶ Γάλλοι καθηγηταὶ ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Παγκαλτίου ἐπὶ τῆς Μεγάλης ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ σχολή, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

Τὸ κυρίως Πέραν λήγει εἰς τὸ Ταξίμ. Πέραν τοῦ Ταξὶμ ὑπάρχουν αἱ συνοικίαι *Παγκαλτίου*, *Φερῆκιοϊ* καὶ *Σισλῆ*, ὁπόθεν ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἄγει εἰς τὸν Ἄνω Βόσπορον, ἤτοι πρὸς τὸ Νεοχώριον καὶ τὸ Μπουγιοὺκ δερὲ καὶ μεσογειότερον εἰς τὸ δάσος τοῦ Βελιγραδίου. Εἰς τὸ Σισλῆ ὑπάρχει καὶ τὸ μέγα νεκροταφεῖον τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως.

Τὸ Πέραν, ἔχον ἄλλοτε οἰκίας ξυλίνας, ἔπαθεν ἐπανειλημμένως ἐκ πυρκαϊῶν, τῶν ὁποίων καταστρεπτικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ τῆς 24 Μαΐου 1870, καθ' ἣν ἀπετεφρώθησαν 5.000 οἰκίαι καὶ ἐκάησαν 1.000 ἄνθρωποι. Μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ταύτην ἀνῳκοδομήθη λιθόκτιστον, κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους κτίζονται πολλαὶ πολυώροφοι πολυκατοικίαι. (Εἰκόνας βλ. ἐν λ. *Κωνσταντινούπολις*.) Ν. Μ.

— **Πέραν** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 315. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Λέγεται καὶ *Βελῆ* καὶ *Πέρα Βελῆ*.

Περανὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησώδης προβολὴ τοῦ μέσου τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Σαλαμῖνος (πλάτ. 37° 53′ 40″ Β., μῆκ. 23° 31′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), σχηματίζουσα πρὸς Ν. της τὸν ὅρμον *Περανός*. Σ. Ε. Λ.

Περάνθη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λουτροτόπου τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κάτ. (1928) 351. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄνω Μπάνι*, νῦν δὲ καὶ *Ἄνω Λουτρότοπος*.

Περάννα, καὶ ***Περέννα*** (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Παρ' Ὀβιδίῳ καὶ Μακροβίῳ ἡ *Ἄννα Περά(έ)ννα*, θεὰ τῶν Ρωμαίων, ἣν ἐπεκαλοῦντο ὅπως διέλθωσι τὸ ἔτος καλῶς. Ν. Σ. Λ.

Περανόρος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰκαρίας (βλ. *Περαντόρα*).

Περανὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος (πλάτ. 37° 53′ 45″ Β., μῆκ. 23° 30′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) ἀνοικτὸς πρὸς Εὖρον καὶ ἀντικρύζων τὸν Τοῦρλον τῆς Αἰγίνης. Ἐν αὐτῷ νησὶς *Πέρα*. Σ. Ε. Λ.

Περάντας *[Μυθολ.]*. Ἀναφέρεται μετὰ τοῦ Ἀγριέως, μεθ' οὗ ἐφόνευσε τὸν Τελέστην, τελευταῖον βασιλέα τῆς Κορίνθου (*Παυσ.* Β, 4,4). Α. Θ. Σ.

Περαντζάκις. —1) ***Ἀντώνιος***. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Τῷ 1823, μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν τῶν εἰς τὸ Σπήλαιον τῆς Μιλάτου καταφυγόντων, διετήρει μετὰ τοῦ Π. Ζερβουδάκι ἐπίλεκτον σῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροξένει μεγάλας φθορὰς εἰς τοὺς Τούρκους ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ. —2) ***Γεώργιος***. Ἄριστος ἱππεύς, φονευθεὶς ἐν Πεδιάδι ἔξωθεν τοῦ Ἡρακλείου. Ε. Γ.

Περαντία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰτωλίας, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Α. Θ. Σ.

Περαντόρα *[Γεωγρ.]*. Ὑψηλὴ κορυφὴ πρὸς τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Ἰκαρίας καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου (ὑψόμ. 3.220 ποδ., πλάτ. 37°34′40″ Β., μῆκ. 26° 12′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island). Λέγεται καὶ *Περανόρα* καὶ *Περανόρος*, εἶναι δὲ ἡ μεσαία κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς Ἀφαλοβούνι-Περαντόρα-Μέλισσα. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Περαντώνης (ἢ *'Αντωναρᾶς*). 'Αρματολὸς ἐκ Μεσελέρων 'Ιεραπέτρου τῆς Κρήτης πρὸ τοῦ 1821. Μετὰ τῶν πέντε υἱῶν του εἶχε συγκροτήσει ἀρματολικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶχε καταστῆ τὸ φόβητρον τῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς νοτιοανατολικῆς Κρήτης 'Εσπέχιδων. Πολλοὺς τούτων φονεύοντες ἔρριπτον εἰς βάραθρον, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ὀνομάζεται *Λατσίδα* (Λακκίς). Ε. Γ.

Πέρα Πεδὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ, ἔχον περὶ τοὺς 500 κατ., πάντας Ἕλληνας Χριστιανούς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ κατόπιν, τὸ χωρίον τοῦτο κατέστη σημαντικὸν κέντρον οἰνοποιίας διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας ἐργοστασίων πρὸς ἐξαγωγὴν οἴνου, μὲ νεωτάτας τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν εἰδικῶν μετακληθέντων ἐξ 'Ελλάδος. Τὸ Πέρα Πεδὶ χάρις εἰς τὸ λαμπρόν του κλῖμα χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ὡς θέρετρον. Α. Κ. Α.

Πέρα Πηγάδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ νησίον προσκείμενον εἰς τὸν νότιον κορμὸν τῆς 'Ιθάκης καὶ κατὰ τὴν ΝΑ. αὐτοῦ πλευρὰν (πλάτ 38°20'10" Β., μῆκ. 20°45'35" Αν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia), 1½ μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅϊ Γιάννης, ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Μεταξὺ τοῦ νησίου καὶ τῆς νήσου σωτήριον ἀγκυροβόλιον διὰ μικρὰ πλοῖα, *Πόρτο Λεία* ὀνομαζόμενον, καὶ ὅπερ ὁ Bérard θεωρεῖ ὡς τόπον ἀποβάσεως τοῦ Τηλεμάχου. Σ. Ε. Λ.

Πέρα-Πούντα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορεία ἄκρα χερσονησῖδος ἀκροτόμου καὶ νησιζούσης, συνδεομένης δὲ διὰ μικροῦ ἰσθμοῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Μύρτου τῆς ΒΔ. Κεφαλληνίας (πλάτ. 38°23'00" Β., μῆκ. 20°33'00" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia) καὶ σχηματιζούσης πρὸς Β. της τὸν λιμένα τῆς Ἄσσου. 'Επιστέφεται δὲ ἡ χερσονησὶς διὰ τοῦ, τῷ 1595 ἀνεγερθέντος, φρουρίου τῆς Ἄσσου. Σ. Ε. Λ.

Πέρα Ραχίδι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καταπόλων τῆς ἐπαρχίας Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 23.

πέρας, —*ατος* (τό)· τέρμα, τέλος, τὸ σημεῖον ὅπου περατοῦταί τι: «τὸ πέρας τῆς ὁδοῦ, — τοῦ ἀγροῦ, — τοῦ κήπου», «τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν, — τῶν συζητήσεων», «μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως»· || φρ. «ἐκ περάτων τῆς γῆς, — τῆς οἰκουμένης»· || «εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου» ἐπὶ μακροτάτης ἀποστάσεως.

— **πέρατα** ***οἰκουμένης*** *['Αρχ.]*· βλ. λ. *οἰκουμένης πέρατα.*

περασάρης (ὁ)· ἰδιωμ. Κρήτ., ὁ διαβατάρης, ὁ διαβάτης. Ι. Δ. Μ.

περασιὰ (ἡ)· τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ περάσῃ, διάβασις: «δὲν ἔχει περασιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς λάσπες»· || ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς ἐπισήμους *διαβολὴ* καὶ *δίερσις.*

πέρασις, —*εως* (ἡ)· ἀρχ., διάβασις, διάπλευσις· || δημοτ. *πέρασῃ*· ἐπὶ νομίσματος, κυκλοφορία, ἀποδοχή: «δὲν ἔχει πέραση γιατὶ εἶναι κάλπικο»· || συνήθ. μεταφ. «ἔχει πέραση» τυγχάνει ἀποδοχῆς, εἶναι ἀσπαστός: «ἐφέτος ἔχουν πέραση τὰ σκληρὰ καπέλλα»· || ἐπὶ ἀνθρώπου: «τὸν καταλάβανε καὶ δὲν ἔχει πιὰ πέραση».

πέρασμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *περνῶ*, ἡ εἰς τὸ πέραν διαβίβασις, διαπεραίωσις: «τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ, — τοῦ πορθμοῦ»· || ἡ διὰ μέσου τινὸς διαβίβασις: «τὸ πέρασμα τῆς κλωστῆς, — τῆς βελόνας»· || ἡ διὰ τόπου διάβασις, πάροδος: «τὸν βλέπω 'ς τὸ πέρασμά του»· || «πέρασμα τοῦ καιροῦ» πάροδος τοῦ χρόνου· || «πέρασμα τῆς πληγῆς, — τῆς ἀρρώστιας», ἴασις, θεραπεία· || ὁ τόπος διὰ τοῦ ὁποίου περνᾷ, διέρχεταί τις, ἀρχ. *πάροδος*: «στενὸ πέρασμα».

— *[Κυνηγ.] Πέρασμα* καὶ *πέραμα* καλεῖται ὑπὸ τῶν κυνηγῶν ἡ κατὰ μεγάλα ἢ μικρὰ πλήθη διάβασις ἢ στάθμευσις ἀγρίων πτηνῶν ἔν τινι τόπῳ ἢ χώρᾳ. Τοιαῦτα περάματα ἀποτελοῦσι τὰ ἀποδημητικὰ πτηνά, δὶς τοῦ ἔτους, τὸ ἔαρ, ὅταν ἀνέρχωνται ἐκ τῶν νοτίων σταθμῶν των διευθυνόμενα πρὸς τοὺς βορείους, καὶ τὸ φθινόπωρον, ὅταν κατέρχωνται ἐκ τῶν βορείων σταθμῶν των κατευθυνόμενα πρὸς τοὺς νοτίους. Τὰ περάματα ἐκ τῶν νοτίων σταθμῶν ἐρχόμενα, ἄρχονται διαβαίνοντα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς χώρας ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους 'Ιανουαρίου (περάματα τῶν σκολοπάκων, τῶν ἀγρίων νησσῶν, τῶν ἀγρίων χηνῶν, τῶν ἀγρίων περιστερῶν, τῶν φασσῶν, τῶν κιχλῶν, τῶν κοσσύφων, τῶν ψαρῶν, τῶν κιχλῶν, τῶν καλλιμανῶν, τῶν ἁρπακτικῶν κλπ.), ἐξακολουθοῦντα τὴν διάβασιν μέχρι Μαρτίου καὶ ἐν μέρει κατ' αὐτόν, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους Μαρτίου ἢ ἀρχομένου 'Απριλίου ἐπακολουθοῦσι τὰ περάματα τῶν τρυγόνων, ὀρτύγων, ἐπόπων, κοκκύγων, μελισσουργῶν, χελιδόνων καὶ τῶν παντοδαπῶν μικρῶν πτηνῶν, ἐξακολουθοῦντα μέχρι τῶν μέσων ἢ τοῦ τέλους Μαΐου. 'Ανακόπτονται ἀπὸ τοῦ 'Ιουνίου μέχρι τέλους 'Ιουλίου, καθ' οὓς μῆνας πίπτει, ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς τοῦ τόπου, ἡ περίοδος τῆς ᾠοτοκίας καὶ νεοττοποιίας. 'Απὸ τοῦ Αὐγούστου ἄρχεται ἡ ἐκ τῶν βορείων σταθμῶν ἐπάνοδος τῶν αὐτῶν περαμάτων πρὸς τοὺς νοτίους τοιούτους κατ' ἀντίστροφον τάξιν καὶ ἡ διάβασις ἐξ 'Ελλάδος καὶ στάθμευσις ἐν αὐτῇ τῶν κοκκύγων, ἐπόπων, κονδύλων, τρυγόνων, ὀρτύγων, μελισσουργῶν κλπ., ἐξακολουθοῦσα μέχρι τέλους Σεπτεβρίου καὶ διὰ τοὺς ὄρτυγας μέχρι τῶν μέσων καὶ τοῦ τέλους τοῦ 'Οκτωβρίου. 'Επακολουθοῦσι τὰ περάματα τῶν κορυδαλλῶν, ἀγρίων περιστερῶν, φασσῶν, σκολοπάκων, κιχλῶν, κοσσύφων, ψαρῶν, καλλιμανῶν, ἀγρίων νησσῶν, ἀγρίων χηνῶν κτλ. Τὰ περάματα ταῦτα ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῶν Χριστουγέννων, ὅτε συνήθως λήγει τὸ ἔτος τῶν περαμάτων. Σταθμοὶ τῶν περαμάτων τῶν παντοδαπῶν ἀποδημητικῶν πτηνῶν εἶναι ἰδίως τὰ παράλια τῆς 'Ελλάδος, τὰ δάση καὶ θαμνόφυτα μέρη τῆς χώρας, αἱ λίμναι, οἱ βάλτοι καὶ τὰ ἕλη αὐτῆς. 'Εν γένει ὅπου εἶναι δυνατὸν ν' ἀναζητήσῃ καὶ ἀνεύρῃ ἕκαστον εἶδος πτηνῶν τὴν κατάλληλον τροφήν του. Τὴν ἔν τινι τόπῳ στάθμευσιν τῶν περαμάτων κανονίζει ἡ ὕπαρξις τῆς τροφῆς καὶ οὐχὶ λόγοι ἀναπαύσεως. Τὰ περάματα διέρχονται νύκτωρ καὶ νύκτωρ ἀναχωροῦσιν. Ἡ παραμονὴ τῶν πλείστων εἶναι ἡμερησία, οὐχὶ δὲ μακρὰ ἄλλων, τοῦ καιροῦ κανονίζοντος τὴν περαιτέρω κίνησιν τῶν περαμάτων. Φ.Δ.Γ.

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Καλεῖται *πέρασμα* τὸ σημεῖον καθ' ὃ εὐθεῖά τις διαπερᾷ τὸ ὁριζόντιον προβολικὸν (ὁριζόντιον πέρασμα) ἢ τὸ κορυφαῖον τοιοῦτον (κορυφαῖον πέρασμα)· δι' ὃ αἱ προβολαὶ πάσης εὐθείας σχεδιάζονται ἐστιγμέναι ἐκεῖθεν τῶν περασμάτων. Πρὸς εὕρεσιν τῶν περασμάτων εὐθείας, ἧς δίδονται αἱ προβολαί, προεκτείνομεν τὴν ὁριζοντίαν προβολὴν μέχρι συναντήσεως τῆς γραμμῆς ἐδάφους, ἐκεῖθεν δὲ ὑψοῦμεν κάθετον ἐπ' αὐτὴν μέχρι συναντήσεως τῆς κορυφαίας προβολῆς της, ὅπου καὶ τὸ κορυφαῖον πέρασμα· ἀνάλογος ἐργασία γίνεται διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ὁριζοντίου περάσματος, προεκτεινομένης τῆς κορυφαίας προβολῆς. 'Αντιστρόφως, δοθέντων τῶν περασμάτων εὐθείας, εὑρίσκομεν τὰς προβολάς της ἑνοῦντες τὴν ὁριζοντίαν προβολὴν τοῦ κορυφαίου περάσματος πρὸς τὸ ὁριζόντιον πέρασμα καὶ τὴν κορυφαίαν προβολὴν τοῦ ὁριζοντίου περάσματος πρὸς τὸ κορυφαῖον πέρασμα. Σ. Ε. Λ.

Πέρασμα *[Γεωγρ.]*. —1) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παγονερίου (Τσερεσόβου) τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου (Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας. Κάτ. (1928) 28.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 645. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κουτσκοβαίνη.*

—**Πέρασμα** *[Παραλ. Γεωγρ.]* 'Ακρωτήριον τῆς βορειοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου (Χαλανδριανῆς), σχηματίζον μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Μνήματα τὸν ὅρμον *Πέρασμα* ἢ *Γλυσούρα* (πλάτ 37° 29' 12" Β., μῆκ. 24° 57' 58" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island καὶ Κοτσοβέλλη «Νῆσος Σύρος»). 'Απόληξις τοῦ βουνοῦ Σκόπελος. Σ. Ε. Λ.

περασμένος, —*η,* —*ο*· παθ. μετχ. τοῦ *περνῶ*, ἐπὶ χρόνου, παρῳχημένος, παρελθών: «τὸν περασμένο χειμῶνα», «τὸ περασμένο καλοκαίρι», «τὴν περασμένη νύχτα, — βδομάδα»· || φρ. «περασμένα ξεχασμένα» ὅτι ὀφείλει τις νὰ λησμονῇ τὰ παρελθόντα, νὰ παρέχῃ συγγνώμην διὰ τὰ πάλαι γενόμενα· || *περασμένα* (τά)· ὡς οὐσ., ὁ παρελθὼν χρόνος.

περαστικός, —*ή,* —*ό*· δημοτ. ποῦ εἶναι 'ς τὸ πέρασμά του, διαβατικός: «περαστικὸς ἤμουνα καὶ δὲν ἔμεινα πολύ»· || «περαστικὸς δρόμος» ποῦ περνοῦν πολλοί· || ὀλιγοχρόνιος, παροδικός: «'ς αὐτὸν τὸν κόσμο περαστικοὶ εἴμαστε»· || «περαστικὸς πόνος» ποῦ περνᾷ γρήγορα· || φρ. «περαστικά σας» ἢ «περαστικὰ νὰ εἶναι» ἢ «ἂς εἶναι—» εὐχὴ πρὸς νοσοῦντα, δηλαδή: νὰ περάσῃ τὸ κακό, νὰ ἀφανισθῇ.

Περαστικὸς *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Κρήτης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ 'Αποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἐκβάλλον εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς 'Αν. τοῦ χωρίου Γεωργιούπολις καὶ εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτοῦ. ΕΡ. Μ.

Περάστο (Perasto) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ χωρίον τοῦ κόλπου τοῦ *Καττάρου* (πλάτ. 42° 28' Β., μῆκ. 18° 43' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Gulf of Cattaro to Corfu), ἀντικρύζων τὸν δίσυλον Κατένε. 'Επὶ αὐστριακῆς κυριαρχίας εἶχε φρούριον ἰσχυρότατον Santa Croce. Σ. Ε. Λ.

περαστός, —*ή,* —*ό*· ἐπὶ συναρμογῆς ξύλων, κλειδωτός, ἀντίθ. *περαστός*: «κασέλλα περαστή».

Περάστρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κώμης τῆς ἐπαρχίας καὶ νήσου Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 82. Λέγεται καὶ *Περιστέρα.*

περατάρης (ὁ)· περαματάρης, πορθμεύς.

περαταριὰ (ἡ)· δημώδ. ναυτ., μικρὸν πορθμεῖον· ὁ ἐπ' αὐτοῦ πορθμεύς, *περατάρης.* Σ. Ε. Λ.

Περατᾶτα *[Γεωγρ]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 289. Κεῖται ἐπὶ τοῦ λόφου 'Αγίου Γεωργίου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐξ ὀμβροδεκτῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Κάστρον* (κάτ. 147), *Μαγουλᾶτα* (κάτ. 35), *Μαζαρακᾶτα* (κάτ. 26), *Τραυλιᾶτα* (κάτ. 130) καὶ ἡ *μονὴ 'Αγίου 'Ανδρέου.* Παράγει δημητριακά, οἶνον καὶ ἔλαιον, ἐκτρέφει δ' αἰγοπρόβατα. Δ. Ε. Μ.

Περάτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ 'Ιωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 186. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Εἶναι ἓν τῶν *Γραμμενοχωρίων* (βλ. λ.).

Περατὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς Τήνου (πλάτ. 37° 40½ Β., μῆκ. 24° 58' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: Tinos, Mykonos Rhenea, Delos), βορειοδυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά, ἀντικρύζουσα τὴν νοτιοανατολικὴν ἐσχατιὰν τῆς Ἄνδρου. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην σημειοῦται Peirati. Σ. Ε. Λ.

— **Περατὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτιοδυτικὴ ἄκρα τῆς Κιμώλου (πλάτ. 36° 46' Β., μῆκ. 24° 33' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2058: Antimilo, Milo, Kimolo and Polino), ἡ ἀντικρύζουσα τὴν βορειοανατολικὴν τῆς Μήλου κατὰ τὸ στενὸν Πολώνι. Σ. Ε. Λ.

περάτης (ὁ)· δημοτ., μοχλὸς διήκων ἀπὸ τῆς μιᾶς παραστάδος μέχρι τῆς ἄλλης καὶ κλείων οὕτω ἀσφαλῶς τὴν θύραν.

Περατὶ *[Γεωγρ.]*. Χερσονησίζον χαμηλὸν ὄρος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς 'Αττικῆς, μεταξὺ τῶν κόλπων Βραυρῶνος (πρὸς Β.) καὶ Πορτορράφτι (πρὸς Ν.). Εἶναι μικρογραφία τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν γεωλογικὴν αὐτοῦ σύστασιν. Τὰ ὕψη τῶν τεσσάρων κυρίων κορυφῶν του ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. εἶναι 308, 317, 315 καὶ 290. Παράκτιαί τινες νησῖδες ΒΑ. καλοῦνται 'Ασπρονήσια. Ι. Σ. Σ.

Περατία *[Μεσ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων τοῦ μεσαίωνος, κυρίως τοῦ Πόντου, ἡ ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου χώρα, ἡ περιλαμβάνουσα τὰς περὶ τὴν Χερσῶνα καὶ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον παραλίους χώρας. Αἱ χῶραι αὗται, καθὼς καὶ αἱ παράλιοι πόλεις τῆς 'Ιβηρίας, ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους, ὡς πλούσιαι δὲ ὑπὸ γεωργικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἔποψιν παρεῖχον εἰς αὐτό, πλὴν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἀξιόλογον πλοῦτον. Καθ' ἕκαστον ἔτος πλοῖον αὐτοκρατορικὸν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν ἐκόμιζεν εἰς Τραπεζοῦντα τοὺς φόρους τῶν ὑποτελῶν πόλεων, τοὺς ὁποίους συνώδευον ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ οἱ ἔπαρχοι αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν κτήσεις αὗται ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ 'Αλεξίου Α', ἱδρυτοῦ τῆς τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἀπωλέσθησαν εἰς διάστημα δεκάδων ἐτῶν· οἱ αὐτοκράτορες ὅμως, ἀφοῦ τῷ 1282, ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμαίων, προσέλαβον τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος «πάσης 'Ανατολῆς, 'Ιβήρων καὶ Περατίας». Τὸν τίτλον τοῦτον ἐξηκολούθησαν νὰ φέρουν μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Τραπεζοῦντος, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ ἐξουσιάζουν τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας σλαυϊκὰς καὶ ἰβηρικὰς χώρας. Α. Α. Π.

Περατιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 439 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ *Χειμαδιὸ* 526. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

περατικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐπὶ τοῦ ἀντιπέραν μέρους ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης κείμενος ἢ κατοικῶν· || ὁ ἐκ ξένης χώρας φερόμενος, ὁ μὴ ἐγχώριος, ὁ ἐπακτός, ἐκ μακρινῆς χώρας κομιζόμενος: «λίβανος περατικός». Ε.

— *['Εγκυκλ.] Περατικὰ* ἢ *Περαματικά.* 'Ελέγοντο κατὰ τὸν μεσαίωνα αἱ πέραν θαλάσσης τινὸς ἢ μεγάλου ποταμοῦ χῶραι. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὠνόμαζον *περατικὰ μέρη* τὰς πέραν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος χώρας τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, καθὼς καὶ τὰς πέραν τοῦ Δανάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου χώρας τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας. Ὁμοίως ὠνόμαζον οἱ ἐν τῇ Κάτω 'Ιταλίᾳ τὰς πέραν τῆς 'Αδριατικῆς καὶ τοῦ 'Ιονίου πελάγους χώρας τῆς 'Αλβανίας καὶ τῆς 'Ελλάδος. Ν. Κ.

Digitized by Google

περατινός,—ή,—ό· ἰδιωμ.,ὁ κατοικῶν ἀντιπέραν.

Πέρατο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Βραχώδης ἄκρα τῆς Αἰγίνης κατὰ τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Περιβόλας (πλάτ. 37°42'25" Β., μήκ. 23°27'55" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Λατομεῖα τραχείτου. Εἰς τὸν χάρτην Λαμπαδαρίου σημειοῦται ὡς *Κακοπέρατο.* Σ. Ε. Λ.

Πέρατος *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ τῆς Καλχινίας, θυγατρὸς τοῦ Λευκίππου τοῦ Θουριμάχου, πατὴρ τοῦ Πλημναίου, βασιλεύσας ἐν Σικυῶνι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του (*Παυσ.*Β', 5, 8). Α. Θ. Σ.

Πέρα Τριοβάσαλον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα κοινότητος. Κάτ. (1928) 900. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν.

περατῶ (—έω)· φέρω εἰς πέρας, τελειώνω, ἀποπερατῶ.

περάτωσις, —εως (ἡ)· λῆξις, τελείωσις, ἀποπεράτωσις.

— *[Τακτ.] Περάτωσις* ἐκαλεῖτο, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ τελευταία φάσις τῆς μάχης, καθ' ἣν ὁ ἀπωθήσας τὸν ἀντίπαλον ἀνελάμβανε τὴν *καταδίωξιν,* ὁ δ' ἀπωθηθεὶς ἐξετέλει τὴν *ὑποχώρησιν.* Σήμερον τοῦ ὅρου περάτωσις δὲν γίνεται χρῆσις, ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ ὅρου *ἐκμετάλλευσις* (βλ. λ.), ἀφ' ἧς διαφέρει ὄχι ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἐπερχόμενον ἀποτέλεσμα, καθόσον ἡ ἐκμετάλλευσις δὲν παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν συνεχοῦς καταδιώξεως, ἀλλ' ἐπανειλημμένων τοιούτων περιωρισμένης ἑκάστοτε ἐκτάσεως. Ν. Θ. Κ.

Ἄποψις τῆς Περαχώρας.

περάφυλλον (τό) (Peraphyllum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδοειδῶν,* περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ ἄνθη λευκὰ ἢ ἐρυθρόλευκα κατὰ κορύμβους διατεταγμένα καὶ ἰθαγενῆ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Πέρα Χωμέριανη *[Γεωγρ.].* Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀνατολὴ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Περαχώρα *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις ἐπὶ τῆς ἰσθμιακῆς χώρας τῆς συνδεούσης τὴν Στερεὰν μετὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπὶ τοῦ ΒΔ. μέρους τῆς Γερανείας ὀροσειρᾶς εἰς ὕψος 400 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Κάτ. (1928) 1.690. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, τηλεφωνικὸν καὶ ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Περαχωριτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1879 ἀνεγνωρίσθη ὡς θερινὴ πρωτεύουσα τὸ Λουτράκιον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ταύτης διὰ ὡραίας κοινοτικῆς ὁδοῦ 6 χλμ. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου περὶ κοινοτήτων ἡ Περαχώρα καὶ τὸ Λουτράκιον μετὰ τοῦ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν (τῆς Κορίνθου) συνοικισμοῦ Ποσειδωνίας ἀποτελοῦν τὴν ὁμώνυμον κοινότητα *Λουτρακίου—Περαχώρας.*

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Περαχώρα ἐκαλεῖτο *Πείραιον* ἢ *Περαία.* Κατὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 μετὰ τῶν Μεγάρων, Μπισδίων, Βυλλίων, Κουντούρων καὶ Μάζι ἀπετέλει τὰ Δερβενοχώρια καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένη Τούρκων κατοίκων. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς ἐν Δερβενακίοις, ὁ Δράμαλης, μὴ δυνάμενος νὰ διανοίξῃ τὴν πρὸς τὰς Πάτρας ὁδόν, ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὴν Περαχώραν, διὰ τῆς ὁποίας ἤλπιζε νὰ καταστήσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν εἰς τὰς ἐκ Θεσσαλίας ἀναμενομένας ἐπικουρίας καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ γίνῃ κύριος τῆς Μεγαρίδος ἐπὶ σκοπῷ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ρούμελην. Ἀπέστειλε λοιπὸν διὰ πλοίων τουρκικῶν ἐλλιμενισμένων εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον ὑπερδισχιλίους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν θέσιν Σκαλώματα τοῦ φυσικοῦ ὁρμίσκου Ἀγριλιοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μεταξὺ τοῦ Λουτρακίου καὶ τῆς λίμνης Βουλιαγμένης καὶ ἐκεῖθεν ἐβάδισαν πρὸς τὴν Περαχώραν, ἀλλ' ἀπέτυχον οἰκτρῶς διότι κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τοῦ ἥρωος τῶν Δερβενακίων Νικήτα μετὰ 800 ἀνδρῶν, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ἐπαναπλεύσωσι μὲ πολλὰς ἀπωλείας εἰς Κόρινθον. Τῷ 1831, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ κυβερνήτου Ἰ. Καποδιστρίου, ἱδρύθη ἐν Περαχώρᾳ κυβέρνησις ρουμελιωτικὴ τῶν συνταγματικῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰ. Κωλέττη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τυραννικὴν θεωρουμένην ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησιν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου. Ἐκ τῆς Περαχώρας ὁ Κωλέττης μὲ τοὺς Ρουμελιώτας μαχητὰς ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ναυπλίου καὶ ἔμελλε νὰ γίνῃ μεγάλη μάχη, ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Γερμανοῦ λογίου φιλέλληνος Θειρσίου προελήφθη ἡ ἀδελφικὴ σύγκρουσις καὶ ἐλύθη εἰρηνικῶς ἡ ἔρις. Ἔφυγεν ὅμως ἐκ Ναυπλίου ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας μετὰ τῆς σοροῦ τοῦ ἀδελφοῦ του διὰ Κέρκυραν καὶ ἱδρύθη νέα κυβέρνησις ἐν Ναυπλίῳ, εἰς τὴν ὁποίαν μετεῖχε καὶ ὁ Κωλέττης. Ν. Ι. ΦΟΡΤΗΣ

Πέρα Χωριὸ *[Γεωγρ.].* —1) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τριποταμιᾶς (Μπέλεσι) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 35. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Λεβαδείας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 259. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Καππαριᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 205. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγερσανῶν τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 197.

Περαχώριον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰθάκης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 805. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παρὰ τὸ χωρίον ἡ *μονὴ Ταξιαρχῶν* καὶ ὡραῖον δάσος. Παράγει ἐκλεκτῆς ποιότητος ἔλαιον καὶ μαυροδάφνην (οἶνον).

Πέρα Χωρίον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας καὶ τῷ διαμερίσματι Κυθρέας. Κάτ. 600, ὅλοι σχεδὸν Ἕλληνες, πλὴν ἐλαχίστου ἀριθμοῦ Μωαμεθανῶν. Α. Κ. Α.

Περαχωριτῶν, *τέως δῆμος — [Γεωγρ.].* Εἷς τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ', δήμων, συγκείμενος ἐκ τῶν κοινοτήτων *Ἁγίων Θεοδώρων, Ἰσθμίας* (μετὰ τῶν χωρίων *Καλαμάκι* καὶ *Κυρᾶς Βρύση*), *Λουτρακίου* (μετὰ τῶν χωρίων *Περαχώρα* καὶ *Ποσειδωνία*) καὶ *Πήσιας.* Τὰ χωρία ταῦτα μὲ τὴν ὡς ἀνωτέρω σύνθεσιν ἀποτελοῦσιν καὶ σήμερον ἰδίας κοινότητας.

περβάζι (τό)· δημοτ., πλαίσιον τῶν θυρωμάτων πρὸς στολισμόν.

Περβάνογλους. —1) *Ἰωάννης.* Λογοτέχνης καὶ συγγραφεὺς (1831—1911). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου ἀνηγορεύθη τῷ 1854 διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη μετά τινα ἔτη ὑφηγητὴς τῆς νεωτέρας φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Περὶ τὸ 1880 ἀνεχώρησε πάλιν διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Λειψίαν, ὅπου ἐξέδιδεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ εἰκονογραφημένον περιοδικὸν «Ἕσπερος», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰ ἴδικά του ἔργα, πρωτότυπα καὶ ἐν μεταφράσει, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Ἆσμα τοῦ Χιαβάθα» τοῦ Ἀμερικανοῦ ποιητοῦ Λόνγκφελλω (Longfellow). Μετέφρασεν ὡσαύτως τὸν «Ἀμλέτον» τοῦ Σαίξπηρ, τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» τοῦ Γερβίνου, τὴν «Ἱστορίαν τριάκοντα ἐτῶν» τοῦ Καίσαρος Καντοῦ. Συνέγραψε δὲ καὶ ἱστορικὰς μονογραφίας, ἐν αἷς: «Ἱστορικαὶ εἰκόνες ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους (Ἀνδρόνικος καὶ Ἀλέξιος Κομνηνός)» καὶ «Εἰκόνες ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ» γερμανιστί. Ἐπίσης συνέταξε καὶ ἐξέδωκε λεξικά: ἑλληνοαγγλικὸν καὶ ἀγγλοελληνικόν, ἑλληνοϊταλικὸν καὶ ἰταλοελληνικόν. Τῷ 1889 ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα.

—2) *Πέτρος.* Ἀρχαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1833—1894). Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ καὶ Βερολίνῳ, κατόπιν δ' ἐγκατεστάθη ἐν Τεργέστῃ, ὅπου διωρίσθη ἔφορος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου ἐπανειλημμένως. Ἔγραψεν ἀξιολόγους διατριβάς, δημοσιευθείσας ἰταλιστὶ εἰς τὸ εἰδικὸν περιοδικὸν «Archeografo», καὶ «Περὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» γερμανιστί. Μ. Ι. Μ.

περβιγίλιον (τό). Εἶδος ποιητικόν, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λατινικοῦ ποιήματος Pervigilium Veneris (=παννυχὶς τῆς Ἀφροδίτης), γραφέντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ὑπὸ ἀγνώστου. Τὸ ποίημα τοῦτο σύγκειται ἐξ 93 τροχαϊκῶν τετραμέτρων καταληκτικῶν στίχων, διαιρουμένων εἰς ἀνίσους στροφάς. Ἑλληνιστὶ μετάφρασίς του ἔμμετρος ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐφημερίδι Κορομηλᾶ» τῷ 1911 ὑπὸ Ν. Λιβαδᾶ. Ν. Σ. Λ.

Περβικιακὸν (τό) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Βελγῶν Ἀδουατούκων. Ν. Σ. Λ.

Περβολάκια *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 150. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀρμενοχώρι, Σφακοπηγάδι* καὶ *Τριαλώνι.* Ἐνταῦθα συνεκροτήθη μάχη τὴν 1 Μαΐου 1868, καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι Καστελλίου. —2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιθινῶν τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 179. Ε. Γ.

περβολάρης, *περβόλι* κτλ.· βλ. *περιβολάρης, περιβόλι* κτλ.

Περβόλια *[Γεωγρ.].* —1) Προάστειον τῶν Χανίων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἐπὶ συνδένδρου πεδινῆς τοποθεσίας, κατάρρυτον, μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα προϊόντα. Κάτ. (1928) 1.286. Ἐν αὐτῷ κεῖται τὸ μετόχιον τοῦ Σινᾶ Ἁγία Τριάς, ἀγορασθὲν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐνετῶν, πλησίον δὲ τὰ Πουτσουνάρια, γνωστὰ διὰ τὰς ἐνταῦθα συνελεύσεις τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ὑδρεύονται τὰ Χανιά. —2) Προάστειον τῆς πόλεως Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, παράλιον, μὲ κήπους ἀρδευομένους ἐκ φρεάτων, παράγοντας ἄφθονα κηπευτὰ προϊόντα. Κάτ. (1928) 765. Εἰς τὸν ἐνταῦθα ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐτάφησαν οἱ τέσσαρες νεομάρτυρες, μαρτυρήσαντες τῷ 1824. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Κούνενι τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 192. Ε. Γ.

Περβόλια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Κάτ. 500, ἐξ ὧν 50 περίπου Μωαμεθανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Πέρβολφ (Perwolf), *Ἰωσήφ.* Τσέχος φιλόλογος (1841—1892). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βαρσοβίας καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα τσεχιστί, γερμανιστὶ καὶ ρωσιστί, ἐν οἷς: «Λεξικὸν τῆς τσεχικῆς γλώσσης», «Οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Πολωνοὶ κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα» (1873), «Ὁ ἐχγερμανισμὸς τῶν Σλαύων τῆς Βαλτικῆς» (1876). «Τὸ σλαυο-ανατολικὸν ζήτημα» (1878). «Οἱ Σλαῦοι τῆς Αὐστρίας» (1876), «Οἱ Σλαῦοι» (1866—1893). Γ. Ι. Β.

Περβομάϊσκ *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Οὐκρανίας, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Μπούγκ καὶ Σινιοῦχα. Κάτ. 30.250. Ἔχει χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια δερμάτων καὶ ζυθοποιεῖα. Γ. Ι. Β.

Πέρβυλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Θεσσαλίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Περγαδίκια· βλ. λ. *Δοχειαριτικὸν μετόχιον.*

Digitized by Google

Περγὰζ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικίνδυνα ἀβαθῆ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, 2 μίλλ. Α. ΒΑ. τοῦ φάρου Κοντὶκ μπουρνού. Σ. Ε. Λ.

Περγὰζ ***Ἀσμὰκ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς μικρασιατικός, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, 1 μίλ. Δ. ΝΔ. τοῦ Περγὰζ τσάϊ, μεθ' οὗ διαρρέουν τὴν εὔφορον πεδιάδα Περγὰζ Ὀβασσί. Κατ' ἄλλους εἶναι ὁ *Πράκτιος*, κατ' ἄλλους ὁ *Περκώτης* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

— **Περγὰζ** ***τσάϊ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς μικρασιατικός, ἐκβάλλων εἰς τὸν ὅρμον Σαλτὶκ λιμὰν τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 40° 17′ Β., μῆκ. 26° 36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles) κατέναντι τοῦ Καράκοβα Μπουρνού, 6 μίλ. Ν.Δ. τῆς Λαμψάκου. Κατ' ἄλλους εἶναι ὁ *Περκώτης*, κατ' ἄλλους ὁ *Πράκτιος* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Περγάζιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Καλλιπόλεως τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε 417 κατοίκους, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Πύργιον*.

Περγαία (λατ. Pergaea, Pergensis) *[Μυθολ.]*. Θεότης τῆς νοτιοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐνωρίτατα ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, ἧς κατέστη ἁπλῆ ἐπίκλησις (*Ἄρτεμις Περγαία* ἢ *Περγαία Σώτειρα, Περγαία Ἄσυλος*). Τὸ ὄνομα σχετίζεται μετὰ τῆς παμφυλικῆς πόλεως Πέργης (κέντρον διαδόσεως τῆς λατρείας), ἔνθα ἐπὶ παλαιῶν νομισμάτων ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν τύπον «ἄνασσα Πρειία» (FANAΨΑΣ ΠΡΕΙΙΑΣ). Ἐν Πέργῃ ὑπῆρχεν ἄσυλος ναὸς αὐτῆς «ἐπὶ μετεώρου τόπου» (*Στράβ.* Γεωγρ. ΙΔ′ 667), ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἐτήσιαι πανηγύρεις καὶ ἐφυλάσσετο οὐρανοπετὴς κωνικὸς λίθος-ὁμοίωμα καὶ ἐπίχρυσον ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἐξυπηρετουμένης ὑπὸ ἀνωτάτου ἰσοβίου ἱερέως («ἀγοῦ») καὶ κατωτέρων ἱερέων-ἐπαιτῶν («ἀγυρτευόντων ἀεὶ καὶ πλανωμένων»). Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν νομισμάτων γίνεται καταφανὴς ἡ διάδοσις τῆς λατρείας τῆς θεᾶς, παριστωμένης ἢ ἀναγραφομένης ἐπὶ τοῦ νομισματικοῦ θησαυροῦ τῶν πισιδικῶν πόλεων (Ἄνδηδα, Ἀριασσός, Πεδνηλισσός, Πώγλα), τῶν παμφυλικῶν (Ἀττάλεια, Σιλλυών), καρικῶν (Ἁλικαρνασσός), ἔτι δὲ καὶ τῶν νησιωτικῶν (Λίνδος, Ρόδος) καὶ αἰγυπτιακῶν (Ναύκρατις). Π. Ν. Π.

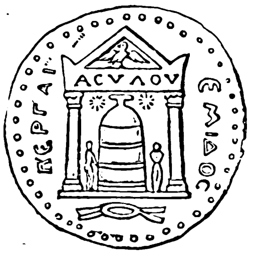

Παράστασις τοῦ κωνικοῦ λίθου τῆς Ἀρτέμιδος Περγαίας καὶ τοῦ ἐν Πέργαις ἀσύλου της.

[Ἐξ ἀρχαίου νομίσματος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΠΕΡΓΑΙ[ΑΣ] [ΑΡΤ]ΕΜΙΔΟΣ.]

περγαλιὸς (ὁ)· ἰδιωμ., ὁ ἐφιάλτης, ἄλλως *βραχνᾶς*.

Περγαμὰ ***τσάϊ*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς μικρασιατικός, συμβάλλων πρὸς τὸν Μπακὴρ τσάϊ. Εἶναι ὁ *Σελινοῦς* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

περγαμέλαιον (τό), ἢ ***ἔλαιον περγαμότου***. Αἰθέριον ἔλαιον λαμβανόμενον δι' ἐκθλίψεως προσφάτων φλοιῶν κίτρου τοῦ περγαμίου (περγαμότου). Ἐλαιῶδες ὑγρὸν βράζον εἰς 183°. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Σ. Γ.

περγαμηνὴ (ἡ)· δέρμα κατειργασμένον οὕτως, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς γραφήν || μαρτύριον, τίτλος οἰκογενειακῆς εὐγενείας: «ἔχει περγαμηνὰς» ἐπὶ εὐπατρίδου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *περγαμηνὴ* ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τῆς ἐν Τευθρανίᾳ τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μυσίας πόλεως Περγάμου, ὅπου κατὰ τὸν Β′ π.Χ. αἰῶνα, ἐπὶ Ἀτταλιδῶν, ἐβελτιώθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἡ ἐπεξεργασία τῶν πρὸς γραφὴν δερμάτων. Ἡ ἀρχὴ τῆς περγαμηνῆς ἔχει ὡς ἑξῆς, κατὰ Πλίνιον (Hist. Natur. 13. 11). Ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὐμένης ὁ Β′ (197—158 π.Χ.), θέλων νὰ αὐξήσῃ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Περγάμου, προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντιζηλίαν τῶν Πτολεμαίων, ἀπαγορευσάντων τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγωγὴν τοῦ *παπύρου* (βλ.λ.) ἐπ' ἐλπίδι τῆς ὡς ἐκ τούτου παρεμποδίσεως τοῦ ἔργου τοῦ Εὐμένους, ὅστις ὅμως τότε ἐπιδίωξε καὶ ἐπέτυχε τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐπεξεργασίας καὶ τὴν χρῆσιν καὶ ἐμπορίαν τῶν πρὸς γραφὴν δερμάτων εἰδικῶς ἐν Περγάμῳ. Αἱ περγαμηναὶ ἐκαλοῦντο ἐν ἀρχῇ *διφθέραι* (membranae), τὸ δὲ ὄνομα περγαμηνὴ εἰσήχθη βραδύτερον καὶ δὴ τὸ πρῶτον εὕρηται ἐν τῷ ἐδίκτῳ τοῦ Διοκλητιανοῦ περὶ τιμῆς τῶν ὠνίων (301 μ. Χ.). Πρὸς κατασκευὴν τῆς περγαμηνῆς ἐγίνετο χρῆσις δερμάτων λεπτῶν καὶ ἁπαλῶν, στερεῶν μέν, ἀλλ' εὐχερῶς ἑλισσομένων καὶ ἐχόντων τὴν ἐπιφάνειαν λείαν καὶ στιλπνήν. Ξυρίζοντες καὶ καθαίροντες δέρμα προβάτου, αἰγὸς ἢ καί, βραδύτερον, μόσχου, κατειργάζοντο αὐτὸ δι' ἀσβέστου καὶ ἐλείαινον διὰ κισήρεως οὕτως, ὥστε ἐγίνετο σκληρὸν καὶ κερατοειδές. Ἐν τούτοις πολλάκις ἐγίνετο χρῆσις δερμάτων καὶ ἀρτιγεννήτων ζῴων. Ἡ στιλπνὴ ἐπιφάνεια ἐπεχρώννυτο καὶ ἐπεκοσμεῖτο ὑπὸ πολυχρώμων καὶ λαμπρῶν εἰκόνων. Οὕτως αἱ περγαμηναὶ ἦσαν λευκαὶ ἢ κίτριναι, πορφυραῖ, μελαναὶ ἢ καὶ χρυσίζουσαι, ἀναλόγως δὲ τοῦ χρώματος τῆς περγαμηνῆς ἐπεγράφοντο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν αὐτῆς γράμματα μελανὰ ἢ καὶ ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, ἐρυθρὰ κλπ. Ἀλλ' ἡ πολυτέλεια αὕτη εἰσήχθη βραδύτερον. Ἡ περγανηνὴ ἐδιπλοῦτο εἰς φύλλα τετάρτου σχήματος, ἴσου ὕψους καὶ πλάτους, τὰ δὲ τεύχη ἐξ ὧν σύγκεινται, συνίστανται ἐξ ὀκτὼ φύλλων, δηλαδὴ τεσσάρων δεδιπλωμένων διφύλλων, ἀποτελούντα *τετράδα* ἢ *τετράδια*, ὅθεν καὶ μέχρι σήμερον ἡ καταχρηστικὴ ὀνομασία, ἢ καὶ ἐκ τριῶν φύλλων *τριάδια*, ἢ ἐκ πέντε *πεντάδια*. Ἐκ πλειόνων φύλλων ἀπετελεῖτο τὸ *σωμάτιον* ἢ *σῶμα* (corpus) ἢ ***κῶδιξ***, ὅστις ὡς ἀπέδειξαν νεώτερα εὑρήματα, δὲν ἀπετελεῖτο μόνον ἐκ φύλλων περγανηνῆς ἀλλὰ καὶ ἐκ φύλλων παπύρου, χάρτου καὶ ἄλλης γραφικῆς ὕλης, εἰς ποικιλόσχημον μικρὸν ἢ μέγα βιβλίον. Πρὸς διάδοσιν τῶν ἐκ περγαμηνῶν κωδίκων συνετέλεσε καὶ ὁ Χριστιανισμός, διότι ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον ἀνεγινώσκετο ὁ κῶδιξ ἢ ὁ κύλινδρος. Ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ἀπόκειται περγαμηνὴ πολυτελής, περιέχουσα μέρος τῆς «Γενέσεως» μεθ' ἑλληνικῶν ἀργυρῶν γραμμάτων ἢ ἐγχρώμων εἰκόνων. Ἐπίσης πολυτελὴς εἶναι ὁ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ κῶδιξ περγαμηνῆς (τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος) μεθ' ἑλληνικῶν ἀργυρῶν γραμμάτων κειμένου τοῦ Εὐαγγελίου. Χειρόγραφα μετὰ χρυσῶν γραμμάτων ἔχομεν ἐν Ἄθῳ. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν Δύσιν ἡ περγαμηνὴ διὰ τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα καὶ τὰ διπλώματα. Μέχρι τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος ἡ χρῆσις τῆς περγαμηνῆς ἦτο περιωρισμένη λόγῳ τῆς τιμῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρκετὰ ὑψηλή. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος ἡ χρησιμοποίησις τῆς περγαμηνῆς ηὐξήθη σημαντικῶς, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἱδρύθη καὶ εἷς συνεταιρισμὸς τῶν κατασκευαστῶν τῆς περγαμηνῆς, ὁ ὁποῖος ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων. Ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον γενικευθεῖσα εἰς τὴν Εὐρώπην χρῆσις τοῦ χάρτου περιώρισε κατὰ πολὺ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς περγαμηνῆς. Τέλος ἡ διάδοσις τῆς τυπογραφίας ἐξεμηδένισε σχεδὸν τὴν χρησιμοποίησιν τῆς περγαμηνῆς πρὸς γραφήν. Σήμερον ἡ χρῆσις τῆς ζωϊκῆς περγαμηνῆς πρὸς γραφὴν ἢ ἐκτύπωσιν περιωρίσθη διὰ τὰ πολὺ ἐπίσημα καὶ πολυτελῆ ἔγγραφα καὶ διπλώματα, ἀπευθυνόμενα πρὸς βασιλεῖς, ἀρχηγοὺς κρατῶν κτλ. Χρησιμοποιεῖται ὅμως εὐρέως ἓν εἶδος ζωϊκῆς περγαμηνῆς, ὀλιγώτερον ἐπιμελῶς κατασκευαζομένης, πρὸς κατασκευὴν τῶν κρουστῶν λεγομένων μουσικῶν ὀργάνων, τῶν τυμπάνων τοῦ στρατοῦ κτλ. Ε. Δ. ΚΟΛΟΚΟΤΣΑΣ

— *[Τεχν.]* Ἡ *περγαμηνὴ* κατασκευάζεται ἐκ δέρματος μικρῶν ζῴων, κυρίως δὲ ἀμνῶν καὶ ἐριφίων. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ δέρμα ὑποβάλλεται εἰς ὅλας τὰς κατεργασίας τὰς ἐφαρμοζομένας εἰς τὴν βυρσοδεψικήν, πρὸς ἀποψίλωσιν, ἀφαίρεσιν τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ λίπους κτλ., μεθ' ὃ ἐκτείνεται ἐπὶ τελάρου ξυλίνου πρὸς στέγνωσιν. Τὸ στέγνωσμα ἀποπερατοῦται διὰ τῆς ἐπιπάσεως ἐπὶ τοῦ τεντωμένου δέρματος καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ἐσβεσμένης ἀσβέστου εἰς λευκὴν κόνιν. Μετὰ τὴν τελείαν ξήρανσιν τὸ δέρμα τρίβεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ μέρος διὰ τεμαχίου λείου ἐλαφροπέτρας πρὸς πλήρωσιν τῶν πόρων του. Μετὰ ταῦτα ἀφαιρεῖται τὸ δέρμα ἐκ τοῦ τελάρου, ἁπλώνεται ἐπὶ τραπέζης καὶ κυλινδρίζεται διὰ σιδηροῦ κυλίνδρου πρὸς ἰσοπέδωσιν, ἐπιπάσσεται δὲ δι' ἐλαφροῦ στρώματος ἀμύλου. Α. ΔΕΠΑΣΤΑΣ

—**περγαμηνὴ** ***φυτική***, ἢ ***περγαμηνὸς χάρτης***. Ἀρχικῶς *περγαμηνὸς χάρτης* ἐκαλεῖτο χονδρὸς ἢ ἐκ πλειόνων συγκεκολλημένων φύλλων συνιστάμενος χάρτης, ὅστις ἔφερεν ἐπικάλυμμα ἐξ ἐλαιοχρώματος μολύβδου ἢ ψευδαργύρου, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ γραφὴ διὰ μολυβδίδος, ὡς καὶ ἡ ἀπόσβεσις γραφῆς ἢ σχεδιασμάτων. Ὁ χάρτης οὗτος χρησιμοποιεῖται ὡς ψευδὴς περγαμηνὴ διὰ σημειωματάρια, πίνακας γραφῆς καὶ βιβλία σχεδιάσεων. Ἐπίσης περγαμηνὸς χάρτης καλεῖται χάρτης λίαν στερεός, τελείως διαφανής, παρασκευαζόμενος ἐξ ἀκατεργάστου λίνου, καννάβεως ἢ ἰνῶν ἀλόης, ὅστις χρησιμοποιεῖται διὰ περικάλυψιν εὐαισθήτων ἐμπορευμάτων κατὰ τὰς διὰ θαλάσσης μεταφοράς. Τέλος, τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρει ἡ τεχνητὴ ζωϊκὴ περγαμηνή, ἥτις παρασκευάζεται ἐξ ἐντέρων, ἀπορριμμάτων δερμάτων κλπ. διὰ τεμαχισμοῦ, βρασμοῦ μετ' ἀλκαλίων καὶ ἀλέσεως καὶ ἥτις παρασκευάζεται ὑπὸ μορφὴν χάρτου χρησιμοποιουμένη διὰ συσκευασίας.

Σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *περγαμηνὸς χάρτης* ἢ *φυτικὴ περγαμηνὴ* (*παπυρίνη, παπυρολίνη*) ἐννοεῖται κυρίως τὸ δι' ἐπιδράσεως θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ χάρτου ἄνευ κόλλας σχηματιζόμενον προϊόν. Πρὸς παρασκευὴν τούτου ἐμβαπτίζεται μᾶζα χάρτου ἐπὶ πλείονα δευτερόλεπτα ἐντὸς θειικοῦ ὀξέος πυκνότητος 60° Βέ καὶ εἶτα πλύνεται προσεκτικῶς. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πυκνοῦ ὀξέος σχηματίζεται ἐπικάλυμμα ἐκ κολλοειδοῦς κυτταρίνης (ἀμυλοΐτης ἢ ὑδροκελλουλόζη), τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, πληροῖ ὁμοιογενῶς τοὺς πόρους καὶ καθιστᾷ τὸν χάρτην διαφανῆ καὶ ὅμοιον πρὸς περγαμηνήν. Κατὰ τὴν κατεργασίαν αὐτὴν μειοῦται τὸ βάρος καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιφανείας κατὰ 10% καὶ τὸ πάχος κατὰ 30—40%, ἐνῷ αὐξάνεται τὸ εἰδικὸν βάρος κατὰ 30—40% καὶ ἡ ἀντοχὴ κατὰ τὸ τετραπλάσιον ἕως πενταπλάσιον, φθάνουσα περίπου τὴν ἀντοχὴν τῆς γνησίας περγαμηνῆς. Ἀντὶ τοῦ θειικοῦ ὀξέος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διάλυμα χλωριούχου ψευδαργύρου ἢ χαλκοξυαμμωνίας. Ὁ περγαμηνὸς χάρτης εἶτα ξηραίνεται, περικαλύπτεται διὰ παραφινελαίου καὶ στιλβοῦται διὰ θερμαινομένων κυλίνδρων. Διὰ κατεργασίας χρωματισμένου χάρτου, τοῦ ὁποίου ἡ χρωστικὴ ἀντέχει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θειικοῦ ὀξέος (χρώματα ἀνιλίνης), παράγονται ὡραιοτάτων ἀποχρώσεων, ὁμοιάζοντες μὲ δέρματα, περγαμηνοὶ χάρται.

Ὁ περγαμηνὸς χάρτης καθίσταται εἰς τὸ ὕδωρ μαλακὸς καὶ χαλαρὸς καὶ δύναται ἑπομένως νὰ πλυθῇ καὶ νὰ σιδερωθῇ. Ἐπίσης ἀντέχει εἰς βράζοντα ἀλκάλια, διὰ πυκνοῦ ὅμως θειικοῦ ὀξέος καὶ θερμοῦ ὑδροχλωρικοῦ διαλύεται βραδέως σχηματιζομένου συκχάρου. Μετὰ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος παρέχει τὸν ἀκόμη συνεκτικώτερον καὶ στερεώτερον νιτροπεργαμηνὸν χάρτην, ὅστις μετὰ τὴν ἐμβάπτισιν εἰς θειικὸν ὀξὺ καθίσταται διαφανέστατος καὶ ἀπρόσβλητος ὑπὸ τῶν ὀξέων, ἐνῷ τώρα ὅμως διαλύεται ὑπὸ τοῦ καλιρρύμματος.

Ὁ περγαμηνὸς χάρτης ἔχει πολλαχοῦ χρησιμοποίησιν ὡς ἀναπλήρωμα τῶν ζωϊκῶν κύστεων καὶ τῆς γνησίας περγαμηνῆς διὰ τὸ κλείσιμον δοχείων μὲ ὑγρὸν περιεχόμενον, διότι δὲν σήπεται καὶ εἶναι τελείως ἀδιαπέραστος ὑπὸ τῶν ἀερίων. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται πρὸς περιτύλιξιν βουτύρου καὶ προϊόντων ἐκ κρέατος, πρὸς παρασκευὴν τεχνητῶν ἐντέρων δι' ἀλλᾶντας, ὡς ἐνθέματα κλινῶν διὰ παιδία καὶ ἀσθενεῖς, πρὸς ἐπένδυσιν ὑγρῶν τοίχων καὶ ὡς διάφραγμα εἰς τὰς ὠσμώσεις. Λόγῳ τῆς στερεότητός του καὶ τῆς στιλπνότητός του χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν παιγνιδίων καὶ εἰς τὴν βιβλιοδετικήν. Ὁ πρὸς περιτύλιξιν τροφίμων χρησιμοποιούμενος περγαμηνὸς χάρτης περιέχει, πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλυτέρας εὐλυγισίας, ἐνίοτε προσθήκας γλυκερίνης, σταφυλοσακχάρου ἢ ἀμυλοσιροπίου, αἵτινες ὅμως συχνάκις εὐνοοῦν τὴν εὐρωτίασιν. Σ. Γ.

περγαμηνοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ περγαμηνήν: «χάρτης περγαμηνοειδής».

περγαμηνοποιία (ἡ)· ἡ κατασκευὴ περγαμηνῶν.

περγαμηνοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς περγαμηνῶν.

Περγαμηνὸς (ὁ), θηλ. —*μηνή*· ὁ κάτοικος τῆς Περγάμου, ὁ ἐκ Περγάμου καταγόμενος.

—**περγαμηνὴ** ***σχολὴ*** *[Ἀρχ.]*. Περίφημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα γλυπτικὴ σχολή, ἥτις μετὰ τῆς ἐν Ρόδῳ καὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπετέλεσαν κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους τῆς τέχνης τὰς κυριωτάτας ἑστίας τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀσίᾳ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ περγαμηνὴ σχολή, συστᾶσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα ἀπὸ τοῦ 250 μέχρι τοῦ 150 π. Χ. ἐν Περγάμῳ τῆς Τευθρανίας, χώρας τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Μυσίας, συνετέλεσεν εἰς τὴν καθόλου προαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἥτις διετήρησε μὲν καὶ τότε τὴν γονιμότητα αὐτῆς, ὑπέστη δ' ὅμως τὴν ἐπίδρασιν τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως τῶν ἡγεμόνων, ὑφ' οὓς εἰργάσθησαν οἱ καλλιτέχναι αὐτῆς: ὁ Φυρόμαχος, ὁ Ἐπίγονος, ὁ Στρατόνικος, ὁ Ἀντίγονος, ὁ Νικήρατος κλπ. Οὗτοι ἐξετέλουν ἔργα ἀναφερόμενα εἰς νίκας τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου Φιλεταίρου, Ἀττάλου τοῦ Β′, τοῦ Εὐμένους κατὰ τῶν Γαλατῶν, οἵτινες ἐγκατασταντες ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐτάραττον τὴν Μυσίαν διὰ συχνῶν στάσεων. Ἡ σχολὴ αὕτη παρουσιάζει ὅλως νέον γλυπτικὸν ρυθμόν, ὃν χαρακτηρίζει τέχνη παράτολμος καὶ ἐπιτετηδευμένη, ἔμπνευσις νεωτερίζουσα, ποικιλία καὶ πλοῦτος συνθέσεων καὶ δύναμις καὶ εὐχέρεια ἐκτελέσεως. Ἰδίᾳ δ' ὅμως παρατηρεῖ τις τὸ ἄτομον, τὸ δραματικὸν καὶ τὸ παθητικὸν τῶν στάσεων καὶ τὸ ἔντονον, τὸ βαθὺ καὶ ὀνειροπόλον τῶν μορφῶν. Ἐν Περγάμῳ διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἑξῆς γενομένων ἀνασκαφῶν διὰ τῶν Humann, Conze, Dörpfeld καὶ διὰ τῶν μέχρι σήμερον ἐρευνῶν ἦλθον εἰς φῶς πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ ἔργα. Πλεῖστα δὲ γλυπτικὰ ἔργα ληφθέντα ἐκ τῆς Περγάμου καὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦσαν ἀνατεθειμένα, ἀπόκεινται ἐν τοῖς μουσείοις τῆς Εὐρώπης, ὡς τὰ ἐν Βερολίνῳ ἀνάγλυφα ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ βωμοῦ τῆς Περγάμου, ὡραία κεφαλὴ γυναικός, κεφαλὴ τοῦ Ἀττάλου Α′ κλπ. Ἐν Ρώμῃ, πλὴν ἄλλων, κεῖται καὶ τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ θνῄσκοντος Γαλάτου. Ἐπίσης πολλὰ ἄλλα ἀπόκεινται ἐν Νεαπόλει, Λονδίνῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ε. Κ.

—**περγαμηνὸς** ***χάρτης***· βλ. *περγαμηνὴ φυτική*.

Digitized by Google

Περγαμίδης. Οὕτως ἐπωνομάζετο ὁ *Λαομέδων* (βλ. λ.), ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐν Τροίᾳ ἀκροπόλεως Περγάμου.

Περγαμικαὶ *Ἄλπεις* (Alpi Bergamasche) *[Γεωγραφ.].* Οὕτω καλεῖται τὸ τμῆμα τῶν Ἄλπεων τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ νομοῦ τοῦ Μπέργκαμο τῆς Ἰταλίας, νοτίως τῆς λίμνης τοῦ Κώμου (βλ. λ. *Ἄλπεις Δ'*, 69, β' Βεργαμικαὶ Ἄλπεις).

περγαμινέα (ἡ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία *κιτρέας τῆς περγαμίου*, ὁ καρπὸς τῆς ὁποίας καλεῖται κοινῶς *περγαμότο*.

Πέργαμος *[Μυθολ.].* Υἱὸς τοῦ Πύρρου καὶ τῆς Ἀνδρομάχης. Εἰς τοῦτον μυθικῶς ἀπεδίδετο ἡ ἵδρυσις τῆς ἐν Μυσίᾳ περιφήμου κατόπιν καταστάσης Περγάμου.

Πέργαμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.—Ἱστορ.].* Πόλις περιφανὴς τῆς Μ. Ἀσίας, καταστᾶσα, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, πρωτεύουσα ὁλοκλήρου κράτους, διαδραματίσαντος σπουδαιότατον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις. Τὸ ὄνομα αὐτῆς σημαίνει φρούριον ἢ ἀκρόπολιν. Ἔκειτο ἐπὶ τῶν κοιλάδων τῶν χειμάρρων Σελινοῦντος καὶ Κητείου, ἀμφοτέρων παραποτάμων τοῦ Καΐκου, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαίων πόλεων Ἐλαίας καὶ Πιτάνης. Καὶ ἡ μὲν κοιλὰς ἔχει ὕψος 160 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὁ δὲ λόφος, ἡ ἀκρόπολις δηλαδή, ἐφ' ἧς ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἡ ἀρχαία Πέργαμος, περὶ τὰ 335 μ. Ἐὰν ἡ ἀκρόπολις καὶ εἶτα ἡ πόλις τῆς Περγάμου εἶναι κυρίως γνωσταὶ ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἡ χώρα ὁλόκληρος, ἣν περιβρέχει ὁ Καΐκος, κατῳκήθη ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων, ὁ δὲ Ὅμηρος γνωρίζει ταύτην ὡς πατρίδα πολλῶν ἡρώων, οἵτινες ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Τρώων. Ἡ κυρίως ἱστορία τῆς Περγάμου ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 293, ὅτε ὁ βασιλεὺς Λυσίμαχος ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Μυσίας (τῆς ἀρχαίας Τευθρανίας) ὡς φρούραρχον ἐν αὐτῇ καὶ ταμίαν τὸν στρατηγὸν Φιλέταιρον. Βραδύτερον ὅμως, περιπλακέντος τοῦ Λυσιμάχου εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Σέλευκον, ὁ Φιλέταιρος εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅπως γίνῃ κύριος τοῦ κολοσσιαίου ποσοῦ, ὅπερ τῷ εἶχεν ἐμπιστευθῇ ὁ βασιλεύς του, ἤτοι περὶ τὰ 9.000 τάλαντα. Ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου ἀπήλλαξεν αὐτὸν οἱασδήποτε τιμωρίας διὰ τὸν σφετερισμὸν τοιούτου σημαντικοῦ ποσοῦ. Συγχρόνως ἐδολοφονήθη καὶ ὁ Σέλευκος, ὁ δὲ διάδοχός του Ἀντίοχος ἦτο τόσον ἀπησχολημένος μὲ τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος του, ὥστε δὲν εὐθεώρησε σκόπιμον νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τὸν Φιλέταιρον. Οὕτω νήθη ὁ ἐπιδέξιος οὗτος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐν Περγάμῳ θέσιν του καὶ διοικήσῃ τὸ μικρὸν νεοσύστατον κρατίδιόν του ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν. Ἀποθανόντα δὲ περὶ τὸ 263 διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του Εὐμένης, ὅστις, κάτοχος τοιαύτης δυνάμεως καὶ πλούτου, ἐνίσχυσε παντοιοτρόπως τὴν ἡγεμονίαν του, διοργανώσας ἰδίως τὸν στρατὸν καὶ καταστήσας τοῦτον σπουδαῖον ὄργανον πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κρατιδίου του. Ὄντος δὲ ταχέως τῷ ἐδόθη εὐκαιρία διὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐναντίον του διαθέσεως τοῦ Ἀντιόχου, βασιλέως τῆς Συρίας, ὅστις ἠξίου, λόγῳ κληρονομικότητος, νὰ καταλάβῃ τὴν Πέργαμον. Συναφθείσης μάχης (262 π. Χ.) καὶ ἡττηθέντος τοῦ Ἀντιόχου, ὁ Εὐμένης προσήρτησε καὶ ἄλλας χώρας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Ἀλλ' ἤδη ἀναφαίνεται ἐν Μ. Ἀσίᾳ λαὸς βάρβαρος, ἐκ Βορρᾶ κατελθών, ὅστις ἐπέπρωτο τοσοῦτον δεινῶς νὰ συνταράξῃ τὰς ἑλληνικὰς χώρας: οἱ Γαλάται, οἱ ὁποῖοι, ἀποτυχόντες νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, κατῆλθον εἰς τὴν Θράκην καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Μυσίαν, ἣν κατέκλυσαν διὰ τῶν πολυπληθῶν ὀρδῶν των. Ἐναντίον τούτων ἐπελθὼν μεθ' ὁρμῆς ὁ Εὐμένης κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοῦ κράτους του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος, μετὰ 22 ἐτῶν ἡγεμονίαν, διέκοψε τὸ ἀπελευθερωτικὸν του ἔργον. Διεδέχθη αὐτὸν ἀποθανόντα τῷ 241 ὁ ἐξάδελφός του Ἄτταλος ὁ Α', ἀνὴρ φιλοδοξότατος καὶ ἄγαν τολμηρός, ὅστις ἐλάμπρυνε τὸ περγαμηνὸν κράτος, περιβληθεὶς ἐν τέλει καὶ τὴν βασιλικὴν πορφύραν. Τὸ σπουδαιότατον ἀνδραγάθημα τῆς βασιλείας του ὑπῆρξαν οἱ κατὰ τῶν Γαλατῶν πόλεμοι, διαρκέσαντες ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν (238—230) καὶ οἱ ὁποῖοι κατέληξαν εἰς τὴν τελείαν ὑποταγὴν τῶν Γαλατῶν. Ἀλλ' αἱ νῖκαι αὗται ἔσχον ἰσχυροτάτην ἀπήχησιν ἀνὰ σύμπαντα τὸν τότε κόσμον. Ὁ Ἄτταλος ἐτιμᾶτο ἔκτοτε ὡς ἰσόθεος καὶ ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ν' ἀνεγείρῃ τρόπαια καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι δὲ πασίγνωστα σήμερον τὰ ἀγάλματα τῶν Γαλατῶν, λείψανα τῶν τροπαίων ἐκείνων, ἅτινα πληροῦσι πολλὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Ἄτταλος περιεπλάκη εἰς πολέμους κατὰ Φιλίππου Γ', βασιλέως τῆς Μακεδονίας, συμμαχήσας μετὰ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ρωμαίων καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους πάντοτε σχεδὸν ἐξῆλθε νικητής. Ὅτε δέ ποτε ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐγένετο πρὸς αὐτὸν τοιαύτη ὑποδοχή, οἵας δὲν ἠξιώθη μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἡγεμὼν ἄλλος ἢ βασιλεύς. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὠνομάσθη καὶ μία νέα φυλὴ τῶν Ἀθηναίων Ἀτταλίς. Μετὰ πολλὰς κατακτήσεις καὶ πολυμόχθους ἀγῶνας, τέλος ἐτελεύτησε τὸν βίον εἰς ἡλικίαν 72 ἐτῶν, καταλιπὼν εἰς τὸν θρόνον ὡς διάδοχόν του τὸν πρωτότοκον υἱόν του Εὐμένην τὸν Δ' (179 π. Χ.). Οὗτος ἐσυνέχισε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του, διατηρήσας συγχρόνως ἀμείωτον τὴν μετὰ τῶν Ρωμαίων συμμαχίαν. Συγκρουσθεὶς ὅμως πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον τὸν Γ', τὸν ἐπικληθέντα Μέγαν, μετὰ πολλὰς μάχας ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, τέλος κατετρόπωσεν αὐτόν, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ρωμαίων, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Μαγνησίας, ὅπου ὁ Ἀντίοχος εἶχε παρατάξει περὶ τὰς 70.000 στρατοῦ μετὰ 2.000 ἱππέων καὶ 54 ἐλεφάντων, οἱ δὲ ἀντίπαλοί του μόνον 30.000 καὶ 13 ἐλέφαντας. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην ἐνήργησεν ἀκόμη καὶ ἄλλους πολέμους, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Φαρνάκου, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, κατὰ τοὺς ὁποίους, ἰδίως κατὰ τὸν τελευταῖον, ἔσχε σοβαρὰς

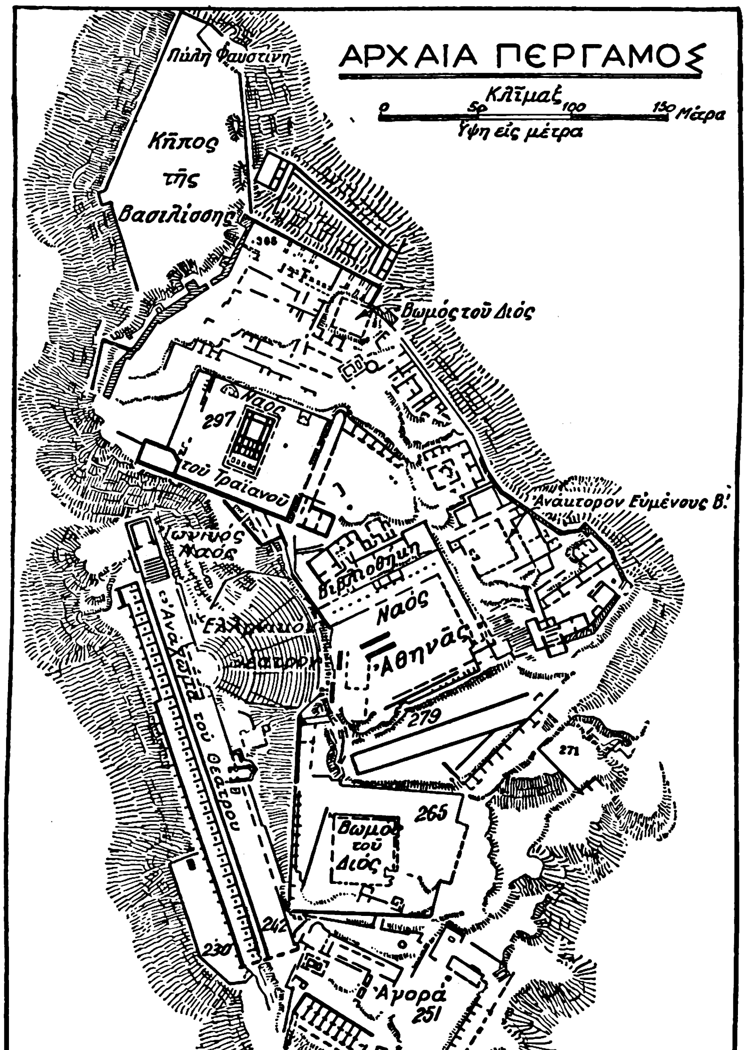

προστριβὰς πρὸς τοὺς Ρωμαίους, αἵτινες ὅμως βραδύτερον ἐξωμαλύνθησαν. Ἀπέθανε τῷ 159 π. Χ., βασιλεύσας ἐπὶ 38 ὅλα ἔτη καὶ καταλιπὼν τὸ περγαμηνὸν βασίλειον πολλαπλάσιον καὶ ἰσχυρότερον παρ' ὅ,τι τὸ παρέλαβε παρὰ τοῦ πατρός του. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἄτταλος ὁ Β' (159—138), ἀδελφὸς τοῦ Εὐμένους, ἀνεδείχθη καὶ οὗτος καθ' ὅλα ἀντάξιος τῶν ἐνδόξων προγόνων του. Ὁ σπουδαιότερος τῶν πολέμων, οὓς διεξήγαγεν οὗτος, ἦτο ὁ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας, τὸν ὁποῖον λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Πολύβιος. Δυστυχῶς διὰ τὴν Πέργαμον ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὀλέθριος, διότι ἡττηθέντος τοῦ Ἀττάλου τῷ 155 ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς, ὁ βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας Προυσίας ἐπῆλθε κατὰ τῆς Περγάμου καί, μὴ σεβασθεὶς οὐδ' αὐτὰ τὰ ἱερά, κατέστρεψε ναοὺς καὶ βωμοὺς καὶ ἐσύλησε πλεῖστα ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Πλὴν συναφθείσης εἰρήνης ἠναγκάσθη ὁ Προυσίας καὶ πληρώσῃ ὡς ἀποζημίωσιν 500 τάλαντα καὶ ν' ἀποδώσῃ ὅσας χώρας εἶχε κατακτήσει. Ὁ Ἄτταλος Β' ἀπέθανε τῷ 138, βασιλεύσας ἐπὶ 21 ἔτη. Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τούτου ἔμεινεν ἐς ἀεὶ συνδεδεμένον μετὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, διότι φιλαθηναιότατος ὤν, ὡς ὁ πατήρ του, ἀνήγειρεν, εὐγνωμονῶν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, μεγαλοπρεπεστάτην στοὰν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις μέχρι σήμερον φέρει τὸ ὄνομά του. Ταύτην ἀνέσκαψε πρὸ ἑξηκονταετίας περίπου ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία διὰ τοῦ Κυρ. Μυλωνᾶ.

Μὲ τὸν Ἄτταλον Β' κλείει πλέον δριστικῶς ἡ ἔνδοξος περίοδος τῆς Περγάμου, διότι ὁ διάδοχος καὶ ἀνεψιός του Ἄτταλος ὁ Γ' ἦτο μὲν ἀνὴρ φιλόμουσος καὶ φίλος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἀνίκανος εἰς τὸ κυβερνᾶν, διὸ καὶ ἀποθνῄσκων τῷ 133 π. Χ. ἀφῆκεν ὡς κληρονόμον του τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν («Populus Romanus honorum meorum heres esto»). Δὲν ὑπάρχει ἐν τούτοις ἀμφιβολία ὅτι τὴν ὀλεθρίαν ταύτην διαθήκην ἐξεμαίευσαν αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι, καταλλήλως καὶ δολίως παρασκευάσαντες ταύτην, διὸ καὶ θεωρεῖται ὡς πλαστή. Παρὰ τὴν στέρησιν ἐν τούτοις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑποταγῆς του ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους τὸ περγαμηνὸν κράτος ἐξηκολούθησεν ἀκμάζον, ἰδίως ἐπὶ Αὐγούστου, ὅτε ἡ πόλις τῆς Περγάμου ἐπεξετάθη σημαντικῶς ἐπὶ τῆς κάτωθεν πεδιάδος, ἀνηγέρθησαν δὲ ἐκεῖ μεγαλοπρεπέστατα βαλανεῖα, ἀμφιθέατρα, ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα παντοειδῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτήρια. Ἐκεῖ ἀνῳκοδομήθη καὶ ναὸς τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Ρώμης (29 π. Χ.), ὅστις ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῆς ἐν Ἀσίᾳ λατρείας τοῦ Αὐγούστου, ἐν αὐτῷ δὲ ἀνιδρύθησαν οἱ νόμοι καὶ τὰ ψηφίσματα τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀσίας. Ἡ λατρεία αὕτη ηὐξήθη ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Καρακάλα, οἱ ὁποῖοι ἀνήγειραν ἐπίσης ναοὺς ἐπ' ὀνόματί των.

— *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶχεν ἤδη διαδοθῆ προτοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος γράψῃ τὴν «Ἀποκάλυψιν»· διότι ἐν αὐτῇ ἀναφέρει τὴν Πέργαμον ὡς χριστιανικὴν κοινότητα, ἐν ᾗ μάλιστα ἐμαρτύρησε, κατὰ τὸν ἐγερθέντα διωγμὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς ὀδοντίατρος Ἀντίπας ἐπὶ Δομιτιανοῦ (81—96). Ὁ Παῦλος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, μετὰ τὴν ἐκ Πάτμου ἐν Ἐφέσῳ ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ, ἐπεμελοῦντο τῆς κοινότητος. Ὁ τελευταῖος μάλιστα καὶ γράφει πρὸς αὐτὴν (Ἀποκάλ. 6' 13) ὡς πρὸς συγκεκροτημένην κοινότητα μετ' ἐπισκόπου.

Ἐπίσκοποι: Γάϊος, πρὸς ὃν ἔγραψε τὴν τρίτην ἐπιστολὴν ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος (Γ' Ἰωάνν. α' 3, 15). *Ἀντύπας*, ὀδοντίατρος (μάρτυς 11 Ἀπριλίου). *Θεόδοτος* κατὰ τὸν Β' αἰῶνα. *Κάρπος* (μάρτυς 250—251). *Εὐσέβιος* 347. *Δρακόντιος* 361 (ἐπαύθη ὡς ἀνταρειανίζων). *Βαρλαάμος* 363. *Φίλιππος* 431, παραστὰς εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον. *Εὐτρόπιος*. *Ἰωάννης* 550. *Θεόδωρος*, παραστὰς ἐν τῇ ΣΤ' Οἰκουμενικῇ συνόδῳ 680. *Βασίλειος* 787. *Μεθόδιος* (ἀπὸ τούτου (ΙΑ' αἰῶν) ἡ ἐπισκοπὴ προάγεται εἰς μητρόπολιν). *Γεώργιος* (1256—1303). *Ἀρσένιος* (1303—1315, οὗτος ἦτο πρόεδρος Αἴνου καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ Πέργαμος κατ' ἐπίδοσιν). Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' (685—695 καὶ τὸ 6' 705—711) ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Περγάμῳ Ἀρμένιοι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς καὶ ἀνήχθησαν εἰς ὕψιστα ἀξιώματα, ὡς ὁ Νικηφόρος Πατρίκιος καὶ ὁ τούτου υἱὸς Βαρδάνης Φιλιππικός, ὅστις, θανόντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀνηγορεύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ μονῇ τοῦ Καλλιστράτου αὐτοκράτωρ. Τοῦτον διεδέξατο ὁ Ἀναστάσιος Β' (713—716), ἐφ' οὗ ἡ Πέργαμος, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄραβος πειρατοῦ Μωσλεμᾶ, ὑπέστη τὰ πάνδεινα. Τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁλούσης ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204, τὰ ἐν τῇ δυτικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Νικαίας ἐναπομείναντα μέρη δὲν εὑρίσκοντο εἰς καλυτέραν κατάστασιν, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς Περγάμου, ὡς περιγράφει αὐτὴν ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Δούκας Λάσκαρις (1254—1258). Οὗτος, κυνηγῶν κατὰ τὰ μέρη τῆς Περγάμου, ἐπεσκέφθη τὸν οἶκον τοῦ διασήμου τῆς ἀρχαιότητος ἰατροῦ Γαληνοῦ, τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν ὅλην κάτω πόλιν, ἐν ᾗ εὗρε: «Κελλύδρια χθαμαλά...πολλὴν ἐμποιοῦντα τῇ θέᾳ τὴν ἀλγηδόνα καὶ τρώγλας μυῶν». Κατὰ τὸ ἔτος 1387 (Σεπτέμβριον) ἡ ἱερὰ σύνοδος, τῇ αἰτήσει τοῦ Ἐφέσου, εἰς ὃν ὑπήγετο

Digitized by Google

πρότερον ἡ Πέργαμος ὡς ἐπισκοπή, λόγῳ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, ὑπεβίβασεν αὐτὴν ἀπὸ μητροπόλεως εἰς ἐπισκοπήν, ἅτε ὀλίγους ἔχουσα Χριστιανούς, μὴ δυναμένους νὰ συντηρῶσι μητρόπολιν «ἀλλ' οὐδὲ ἱερέα ἕνα τῶν ἐνδεῶν καὶ πενήτων». Ἡ πόλις κατεστράφη τελείως ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ταμερλάνου τῷ 1402 καὶ μόλις τῷ 1545 ὀλίγοι τινὲς Χριστιανοὶ κατοικήσαντες τὰ ἐρείπια ἵδρυσαν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ οὕτω, μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον, προσδραμόντων ἔκ τε Πελοποννήσου, Μυτιλήνης καὶ ἄλλοθεν Χριστιανῶν, ἡ πόλις ἔλαβε τοιαύτην ἐπίδοσιν, ὥστε κατὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὁ ὁμογενὴς πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο εἰς 10.000, μετὰ δὲ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων εἰς 25.000.

Μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν μνημείων προέχει ἡ ἐν τῇ κάτω πόλει μεγάλη βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντύπα (Κιζὴλ - Ἀβλῆ). Ἡ περίλαμπρος αὕτη οἰκοδομὴ ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ὡς θέρμαι ἐν τῇ καταρρύτῳ καὶ καταφύτῳ πόλει καὶ ἐν αὐτῇ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων πλεῖστοι Χριστιανοὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὡς ἀρνούμενοι νὰ θύσωσιν εἰς τὰ εἴδωλα. Οὕτω τῷ 250 ἐμαρτύρησαν ὁ Κάρπος ἐπίσκοπος Θυατείρων, ὁ Παπύλιος ἰατρὸς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἀγαθονίκης, τοῦ ὑπηρέτου αὐτῶν Ἀγαθοδώρου κλπ. Τῆς βασιλικῆς ταύτης κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντύπα καὶ ἦτο ἡ μητρόπολις τῆς πόλεως. Ἄλλος περικαλλὴς ναός, κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα κτισθείς, ἦτο ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐπὶ δὲ τῆς ἀκροπόλεως ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ὧν τὰ λείψανα ἀπεκαλύφθησαν. Περὶ σχολείων οὐδεὶς γίνεται λόγος ἐπὶ τῆς ἀνιδρύσεως αὐτῆς μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μόλις ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπὶ τῆς ὁπωσδήποτε ἠπίας ἀρχῆς τῶν Καραοσμάνογλου, τοπαρχῶν ἰσχυρῶν τῆς χώρας, καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἐφέσου Διονυσίου τοῦ Καλλιάρχου ἐπροστατεύθη ἡ παιδεία (1804—1821), ἥτις ἐπὶ τῶν μέχρι τῆς τῷ 1922 καταστροφῆς ἡμερῶν ἦτο ἀρτιωτάτη, πολλοὺς παραγαγοῦσα καρποὺς καὶ διὰ τὴν πέριξ χώραν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Νικολάου Ράλλη*, Ἐπίτομος ἱστορία καὶ τοπογραφία τῆς Περγάμου (Σμύρνη 1870).— *Friedrich Golzer*, Pergamon unter Byzantinern und Osmanen (Berlin 1903).— *Γεωργίου Κ. Χονδρονίκη*, Ἱστορία Περγάμου, βιβλίον Α', Χριστιανικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μέχρι σήμερον. Βιβλίον Β', Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Περγάμου 1909—1910 (Πέργαμος 1910 ἔκδ. β' Μυτιλήνη 1915). Πέργαμος 1300—1922 τῇ συνεργασίᾳ ἐπιστημόνων καὶ λογίων (Μυτιλήνη 1929 μετ' εἰκόνων καὶ χαρτῶν). — Ἐθνικαὶ χριστιανικαὶ σελίδες ἐν ἐφημερίδι «Πύρρῳ» (1908). — *Γ. Σωτηρίου*, Χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Ἀθῆναι 1920, σ. 10, 47, 50 καὶ 69).— *Μ. Δ. Χαβιαρᾶ*, ἐν «Μικρασιατικῷ Ἡμερολογίῳ» (Σάμος 1911 σ. 1—2).— *Wetzes - Weltes*, Kirchenlexikon (Freiburg 1895), τόμ. Θ', σ. 1811 ἐν λέξει Pergamon. — *J. Strygowsky*, ἐν «Byzantinische Zeitschrift» (τόμ. Γ', σ. 13, Θ' 219 καὶ 710).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Das Griechische Kleinasiatische Ornament um 967 n. Chr. (ἐν «Wiener Studien» πίναξ ΚΔ' τεῦχος Β').

Τ. Ε. Ε.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ Πέργαμος κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, τῇ 30 Μαΐου 1919 διὰ μικτοῦ ἀποσπάσματος, ἐκ τάγματος τοῦ 8ου συντάγματος Κρητῶν, οὐλαμοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἡμιλαρχίας ἱππικοῦ, ἀποσταλέντος ὁδικῶς ἐκ Σμύρνης. Ἀλλὰ τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα τοῦτο τῇ 2 Ἰουνίου 1919 προσεβλήθη ἐν Περγάμῳ ἀπὸ πασῶν τῶν κατευθύνσεων ὑπὸ πολυαρίθμων χωρικῶν Τούρκων, ὁπλισθέντων καὶ ὀργανωθέντων ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Κεμὰλ βέη, διοικητοῦ τοῦ Σόμα, καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ, ἀμυνόμενον, σφοδρὰν περὶ τὴν Πέργαμον μάχην. Συγχρόνως, κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, προσεβλήθη ὑπὸ ἄλλων Τούρκων χωρικῶν κλιμάκιον μεταγωγικῶν τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος, μεταβαῖνον εἰς Δικελί, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ μικρὰ φρουρά, ἣν τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα εἶχε καταλίπει εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Καΐκου γέφυραν τῆς ἁμαξιτοῦ Περγάμου—Σμύρνης, ἐν ταυτῷ δὲ διεκόπησαν καὶ αἱ μετὰ τῆς Σμύρνης τηλεγραφικαὶ συγκοινωνίαι. Ὁ διοικητὴς τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος ἔδεισε τότε νὰ διαθέσῃ τὴν ἡμιλαρχίαν του πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς γεφύρας ἐπὶ τοῦ Καΐκου καὶ νὰ παρατείνῃ τὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς ἀφίξεως ἐνισχύσεων, εἰδοποιηθείσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς φρουρᾶς Δεκελί. Ἀλλ' ἡ κατάστασις ἐπεδεινώθη, διότι οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῆς Περγάμου δράξαντες ὁμοίως τὰ ὅπλα ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς 2 Ἰουνίου 1919 ἤρξαντο νὰ προσβάλλωσι τὸ μικτὸν ἀπόσπασμα ἀπό τε τῶν οἰκιῶν των καὶ ἐκ τῶν νώτων. Ὡς ἐκ τούτου, καθισταμένης προβληματικῆς τῆς θέσεως τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος, ὁ διοικητὴς αὐτοῦ ταγματάρχης Ἀπ. Σιρμακέζης ἀπεφάσισε κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ ἀπαγκίστρωσις ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐγένετο ἀνενόχλητος ἀπὸ τῆς 21 30' ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς 2 Ἰουνίου 1919. Τὰ μεταγωγικὰ ὅμως τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος, μὴ τηροῦντα σιγήν, ἀλλὰ θορυβοῦντα κατὰ τὴν νυκτερινὴν ὑποχώρησιν, ἐγένοντο ἀντιληπτὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες διὰ τοῦ πυρὸς τὰ προσέβαλον, ἐμβαλόντες αὐτοῖς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν φορτίων καὶ τὰ κτήνη ἐγκατελείφθησαν ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ὁδηγῶν, ὑποχωρησάντων ἐν ἀταξίᾳ πρὸς Μαινεμένην. Τὸ λοιπὸν μικτὸν ἀπόσπασμα, ἀκολουθῆσαν τὰ μεταγωγικά, ἔφθασε τὴν ἐπομένην εἰς Μαινεμένην πρὸς ἀνασύνταξιν. Αἱ σημειωθεῖσαι ἀπώλειαι τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος ἀνῆλθον εἰς 2 ἀξιωματικοὺς καὶ 17 ὁπλίτας ἐκτὸς μάχης, ὧν 1 ἀξιωματικὸς καὶ 9 ὁπλῖται φονευθέντες, ἔτι δὲ καὶ εἰς 76 ἑτέρους ὁπλίτας ἐξαφανισθέντας. Ἀλλ' ἐνῷ περὶ τὴν Πέργαμον ἐξειλίσσετο ἡ κατάστασις ὡς περιεγράφη, τὸ Α' σῶμα στρατοῦ ἐκ Σμύρνης εἶχε διατάξει νὰ σπεύσωσι πρὸς Πέργαμον: α) εἷς λόχος πεζικοῦ καὶ ἕτερος πολυβόλων τοῦ 8ου συντάγματος Κρητῶν, ἐκ Μαινεμένης, ὅπου εὑρίσκοντο, β') ἡ εἰς Δικελὶ ὑπάρχουσα φρουρά, γ') ἐπιλαρχία ἱππικοῦ ἐκ Σμύρνης, ἐνισχυθεῖσα δι' οὐλαμοῦ πολυβόλων, δ') τὸ 5ον σύνταγμα Ἀρχιπελάγους (2 τάγματα) ἐκ Μαινεμένης καὶ ε') τὸ 6ον σύνταγμα Ἀρχιπελάγους ἀτμοπλοϊκῶς ἐκ Σμύρνης εἰς Δικελὶ καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Πέργαμον. Ὑποχωρήσαντος ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος Περγάμου, ἡ μὲν διλοχία τοῦ 8ου συντάγματος Κρητῶν παρέμεινεν εἰς τὰς γεφύρας τοῦ Ἕρμου πρὸς κάλυψιν τῆς Μαινεμένης, ἡ δὲ φρουρὰ τοῦ Δικελὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν της, καὶ τέλος τὰ ἐκ Μαινεμένης καὶ ἐκ Δικελὶ ὁρμηθέντα 5ον σύνταγμα Ἀρχιπελάγους μετὰ τῆς ἐπιλαρχίας ἱππικοῦ, καὶ τὸ 6ον τοιοῦτον, προχωρήσαντα, μετὰ νέον ἀγῶνα, ἀνακατέλαβον τῇ 7 Ἰουνίου 1919 τὴν Πέργαμον καὶ ἐξεκαθάρισαν τὴν ὅλην περιοχὴν διὰ δύο φαλάγγων. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον κατασφάξει πολλοὺς τῶν συλληφθέντων αἰχμαλώτων Ἑλλήνων ὁπλιτῶν, φρικωδῶς αὐτοὺς βασανίσαντες, ὡς τὰ ἀνευρεθέντα πτώματα αὐτῶν ἐμαρτύρουν. Τέλος εἰς Πέργαμον ἐγκατεστάθη συγκεντρωθεῖσα ὁλόκληρος ἡ μεραρχία Ἀρχιπελάγους. Κατ' Ἰούνιον 1920 ἡ μεραρχία αὕτη, δύο ὁμάδας ἀποτελέσασα, ἤχθη διὰ μὲν τοῦ 6ου συντάγματος Ἀρχιπελάγους καὶ τάγματος ἑκατέρου τῶν 4ου καὶ 5ου συνταγμάτων αὐτῆς (ἤτοι διὰ 5 ἐν ὅλῳ ταγμάτων) ἀπὸ Γιουντ νταγ πρὸς Ἀξάριον, κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ σώματος στρατοῦ Σμύρνης (ἀντιστρ. Δ. Ἰωάννου), ὑφ' ὃ ὑπήγετο, διὰ δὲ τῆς λοιπῆς αὐτῆς δυνάμεως (4ου καὶ 5ου συνταγμάτων Ἀρχιπελάγους ἤτοι διὰ 4 ἐν ὅλῳ ταγμάτων) ἀπὸ Κινὶκ πρὸς Σόμα, καὶ τέλος κατὰ τὴν ζώνην Κυδωνιῶν πρὸς Ἀδραμύττιον διὰ τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος ταγματάρχου Μέλλιου. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Περγάμου - Κυδωνιῶν - Δικελὶ εἶχεν ἀφεθῆ δύναμις χωροφυλακῆς καὶ τμήματα συντάγματος μετόπισθεν. Κατ' Αὔγουστον 1922 ἡ ἀνεξάρτητος ἑλληνικὴ μεραρχία ἀπὸ Σεΐντῆ Γαζῆ διὰ Κιουταχείας - Σιμάβ - Κίρκαγατς - Σόμα - κοιλάδος Καΐκου ὑποχωρήσασα ἤχθη εἰς Δικελί, ὅθεν διεπεραιώθη εἰς Λέσβον. Διὰ τῆς πόλεως Περγάμου δὲν διῆλθεν ἡ μεραρχία αὕτη κατόπιν παρακλήσεως τῶν κατοίκων.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ἀρχ.]* Ὅ,τι κατέστησε τὸ ὄνομα τῆς Περγάμου περίλαμπρον καὶ ὑμνητόν, εἶναι πρὸ παντὸς ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἃς προήγαγον εἰς μεγάλην ἀκμὴν οἱ φιλόμουσοι βασιλεῖς της. Οὗτοι ἀνήγειραν μνημεῖα, τῶν ὁποίων ἡ λαμπρότης προὐκάλει τὸν θαυμασμὸν σύμπαντος τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὰ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου ἐρείπια ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ὑπὸ τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἐπισκεφθέντων καὶ περιγραψάντων ταῦτα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας περιηγητῶν καὶ σοφῶν Εὐρωπαίων, οἷον τοῦ Ἄγγλου Θωμᾶ Σμὶθ (1674), τοῦ Γάλλου Ἰακώβου Σπὸν (1678), τοῦ γνωστοῦ Γάλλου πρέσβεως Σουαζὲλ Γκουφφιὲ (1809), τοῦ Γερμανοῦ φὸν Ρίχτερ (1816), τοῦ Αὐστριακοῦ Πρόκετς φὸν Ὄστεν (1831), τοῦ Γάλλου Καρόλου Τεξιὲ (1838) κλπ. Ἀλλ' ἡ κυρία καὶ ἀκριβὴς ἐξερεύνησις τῆς Περγάμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς Κάρολος Χοῦμαν, διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὸ ἔτος 1864—1865 ἐγκατεστάθη εἰς Πέργαμον χάριν τῆς κατασκευῆς τῆς δημοσίας ὁδοῦ Περγάμου—Δικελί. Ἐκεῖ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Νικ. Ράλλη, ἰατροῦ, ὅστις εἶχε συγγράψει κατὰ τὸ 1870 ἐπίτομον ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Περγάμου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου πολλάκις ἐπεσκέφθη τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἦλθον πρὸς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας εἰς Πέργαμον Γερμανοί τινες ἀρχαιολόγοι καὶ ἄλλοι λόγιοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου, ὁ Χοῦμαν ἐπέδειξε πρὸς αὐτοὺς πάντα τὰ ἐρείπια καὶ συγχρόνως τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ ἀκροπόλεως, ὅπερ εἶχεν ἐκπονήσει. Συγχρόνως ὁ ἴδιος παρουσίασε πρὸς αὐτοὺς καὶ δύο τεμάχια μεγάλου ἀναγλύφου, ἐξαχθέντα ἔκ τινος βυζαντινοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἀποσταλέντα εἰς Βερολῖνον ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Κόντσε, διευθυντοῦ τῆς Γλυπτοθήκης, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν Μέγαν Βωμόν. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ὥστε νὰ παρακινηθῇ ἡ πρωσσικὴ κυβέρνησις, ἵνα διὰ τοῦ Χοῦμαν ἐνεργηθῇ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ ἐν τῇ θέσει τοῦ Μεγάλου Βωμοῦ. Ὄντως τῷ 1878—1886 ἐνηργήθησαν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν Καρόλου Χοῦμαν, Ἀλ. Κόντσε καὶ Ριχάρδου Μπόν, συμμετοχῇ καὶ ἄλλων νεωτέρων ἐπιστημόνων. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀνευρέθησαν καὶ ἀπεκαλύφθησαν αἱ κατώτεραι στρώσεις τοῦ κολοσσιαίου κτηρίου, ἐγγὺς δὲ τούτου, ἐντὸς βυζαντινοῦ τείχους, προῆλθον εἰς φῶς πολυάριθμα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ μνημείου, ἐν οἷς καὶ πλάκες μετ' ἀναγλύφων παριστώντων τὴν Γιγαντομαχίαν, ὡς καὶ ἄλλαι μικρότεραι παριστῶσαι τὸν μῦθον τοῦ Τηλέφου. Βραδύτερον ἀπεκαλύφθη κάτωθεν τοῦ βωμοῦ ἡ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὑπὲρ ταύτην δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὸν ναὸν καὶ τὰς στοάς.

Μετὰ τὰς σπουδαίας ταύτας ἀνακαλύψεις οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι ἐπελήφθησαν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ὅπου ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀτταλιδῶν καὶ μέγας ναὸς τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ. Τελευταῖον ἀνεσκάφη τὸ θέατρον μὲ τὸν ναὸν καὶ βωμὸν τοῦ Διονύσου.

Ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τῆς Περγάμου.

Πάντα τὰ ἀνευρεθέντα γλυπτὰ μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν, τῇ ἀδείᾳ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, μετεφέρθησαν εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐγένοντο κτῆμα τοῦ ἐκεῖ μουσείου. Ἵνα δ' ἐξαρθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ μεγάλη αὐτῶν ἀξία καὶ ἐπιδειχθῶσι τὰ μοναδικὰ ταῦτα γλυπτὰ ἐν ὅλῳ τῷ μεγαλείῳ των, ἀνιδρύθη ἐσχάτως ἐπὶ τούτῳ εἰδικὸν μουσεῖον, τὸ ἐπικληθὲν Περγαμηνόν, ὅπου ἀναπαρεστάθη ὁλόκληρος ὁ Μέγας Βωμὸς ὡς εἶχε τὸ πάλαι μετὰ τοῦ ὑπερόχου γλυπτικοῦ διακόσμου του.

Ἔκτοτε συνεχίσθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κόντσε, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τοῦ Χοῦμαν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Δαίρπφελδ, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανικοῦ ἰνστιτούτου, κατόπιν δὲ ὑπὸ τοῦ Κνάκφους. Μετὰ τούτων συνειργάσθησαν καὶ οἱ Οὖγος Χέπδιγκ καὶ Σάτσμαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεσκάφησαν καὶ αἱ κατώτεραι ζῶναι τοῦ λόφου μέχρι τῶν ὑπωρειῶν, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ κυρία εἴσοδος. Ἐκεῖ ἀπεκαλύφθησαν πολλὰ σπουδαῖα κτήρια, ἐν οἷς καὶ τὰ δύο ἀλλεπάλληλα ᾠκοδομημένα μεγαλοπρεπῆ γυμνάσια, παρ' αὐτὰ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ὑπεράνω δὲ τοῦ γυμνασίου τῶν νέων ἕτερον ἱερὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἥραν.

Μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον τὴν ἀνασκαφὴν ἀνέλαβεν ὁ καθηγητὴς Βεΐγκαντ, ὅστις ἤδη εἶχεν ἀνασκάψει ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὴν Πριήνην καὶ Μίλητον. Οὗτος ἀπεκάλυψε τὸ ἐν τῇ κοιλάδι κείμενον Ἀσκληπιεῖον, ὡς καί τινα κτήρια ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως. Πρὸς στέγασιν τῶν πολυπληθῶν εὑρημάτων οἱ Γερμανοὶ ἀνασκαφεῖς ἀνήγειραν ἐντὸς τῆς κάτω ἀγορᾶς μικρὸν μουσεῖον, μερικὰ ὅμως γλυπτὰ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις μετέφερεν εἰς τὸ μουσεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τις τὰ ἐρείπια τῆς Περγάμου θ' ἀνέλθῃ διὰ τῆς πλακοστρώτου κυρίας ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν, παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἢ ἀπὸ τὴν καλουμένην Ἐξώβρυσιν, κειμένην ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κητείου. Κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως μὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ της κτήρια, τὰς θέρμας, τὸ ἀμφιθέατρον κλπ. Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν τὴν ἀνωφερῆ ὁδὸν διερχόμεθα διὰ τῶν νεκροταφείων, τοῦ ἀρμενικοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀφ' ἑτέρου, καὶ οὕτω φθάνομεν εἰς τὰ ἐκτεταμένα ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς. Αὕτη εἶναι ὑπαίθριος τετραγωνικὸς χῶρος (80×50 μ.), περιβαλλόμενος ὑπὸ στοῶν διωρόφων, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἔκειντο τὰ μαγαζεῖα καὶ ἐρ-

Digitized by Google

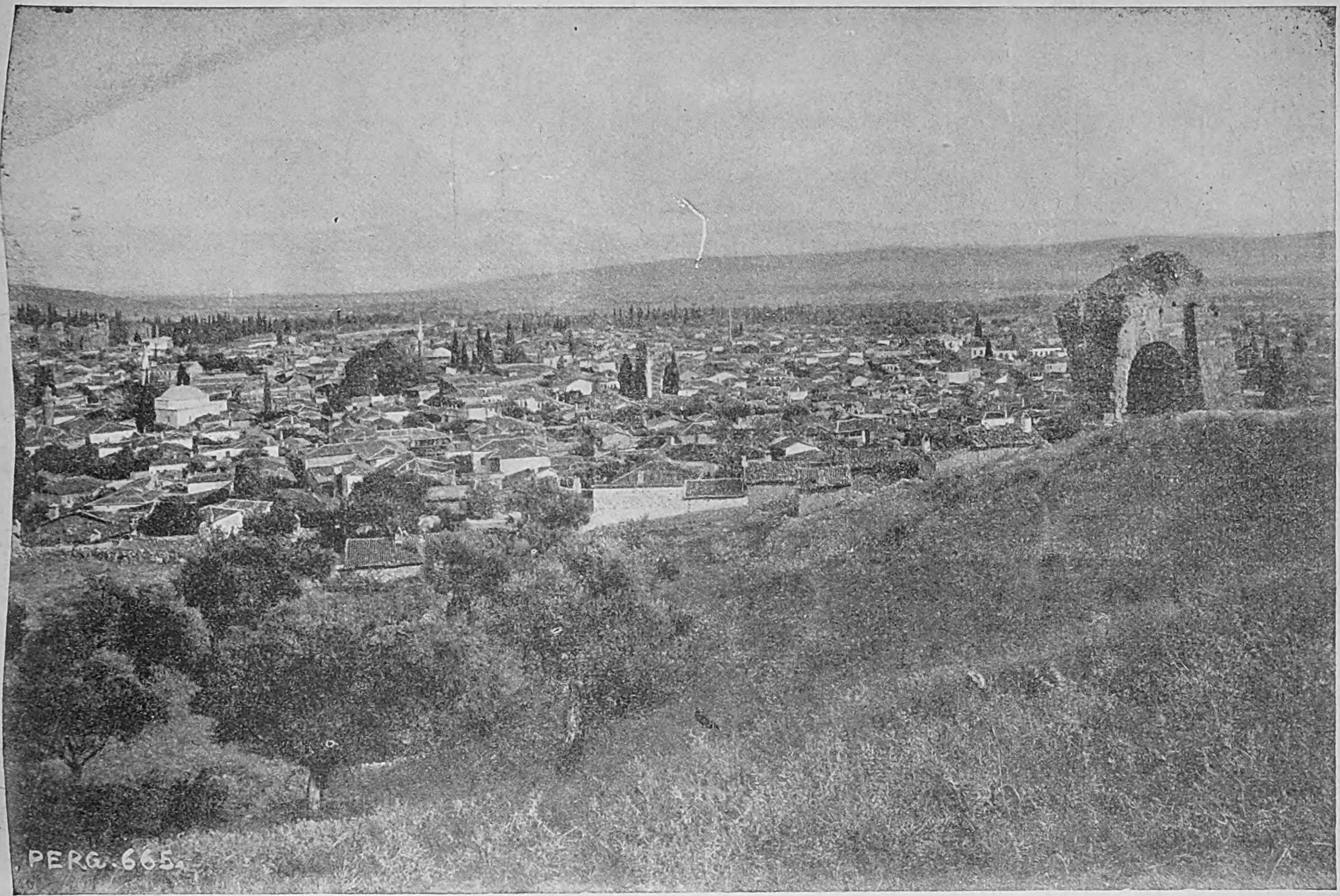

Ἡ σημερινὴ πόλις ἀπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ θεάτρου.

Γενικὴ ἐξ ἀνατολῶν ἄποψις τοῦ μεγάλου ὑδραγωγείου.

Digitized by Google

Digitized by Google

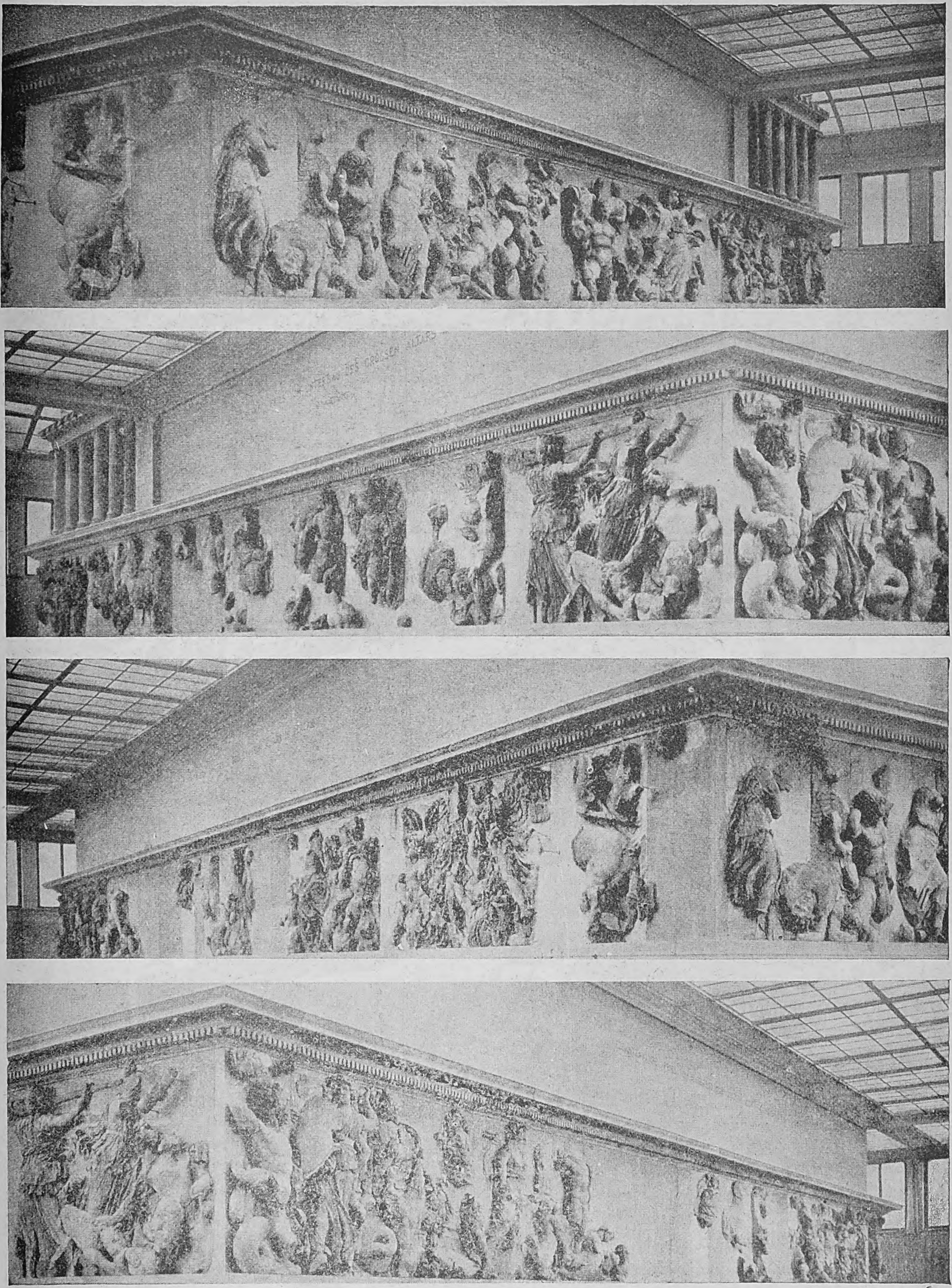

Βορεία, νοτία, ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ (κατὰ σειρὰν) πλευραὶ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διός.

Digitized by Google

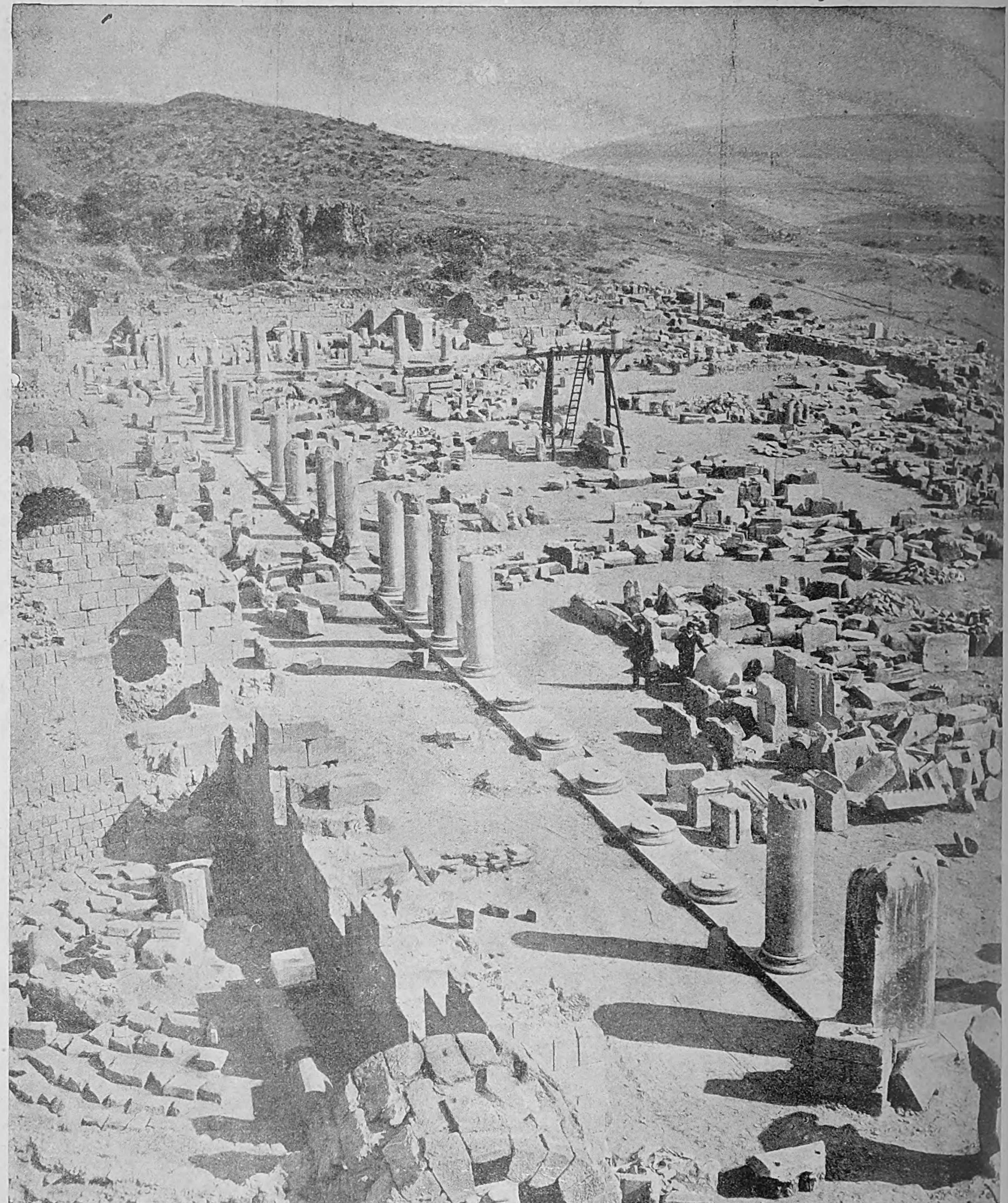

Ἄποψις τῆς βορείας καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἄνω γυμνασίου ἀπὸ τοῦ ναοῦ.

Digitized by Google

γαστήρια. Ἀκριβῶς δύο τούτων ἐπισκευασθέντα χρησιμοποιοῦνται ὡς μουσεῖον. Προχωροῦντες πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὑπερβαίνοντες τεῖχος ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν παίδων, ἐκτισμένον ἐπὶ ἐκτενοῦς ἀνδήρου (ταράτσας), μετὰ μακρῶν στοῶν καὶ πάντων τῶν συναφῶν δωματίων. Ἄνωθεν δὲ τούτου, ἐπὶ δευτέρου καὶ τρίτου ἀνδήρου ἢ ἰσοπέδου, κεῖνται τὰ γυμνάσια τῶν ἐφήβων καὶ νέων. Τὸ τελευταῖον εἶναι καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον πάντων. Πρὸς Α. τούτου ὑπῆρχε λουτρών. Ὄπισθεν τοῦ γυμνασίου κεῖται τὸ θέατρον, ἐξερευνηθὲν ὑπὸ τοῦ Γ. Δαῖρπφελδ. Τοῦ θεάτρου τούτου ἡ σκηνὴ ἦτο ξυλίνη καὶ φορητή, σῴζονται δ' ἔτι κατὰ χώραν αἱ τετράγωνοι ὀπαί, εἰς ἃς ἐνεπήγνυντο αἱ δοκοί. Ἀριστερόθεν τοῦ θεάτρου ὑψοῦτο ὁ ναὸς τοῦ Ἡρακλέους, ἔτι ἀριστερόθεν καὶ ὑψηλὰ τὸ μέγα τέμενος τῆς Δήμητρος, ὑψηλότερον δέ, πρὸς τὰ δεξιά, ὁ ναὸς τῆς Ἥρας. Συμπληρώσαντες τὴν ἐπίσκεψιν τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ λόφου, ἀνερχόμεθα ἤδη πρὸς τὴν κορυφὴν διὰ τῆς καλῶς διατηρουμένης ἀρχαίας πλακοστρώτου ὁδοῦ καὶ διερχόμενοι διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης καὶ διὰ τῶν λειψάνων μεγάλης δεξαμενῆς φθάνομεν εἰς βράχους τινὰς ἄνωθεν τοῦ τεμένους τῆς Δήμητρος. Συνεχίζοντες κατόπιν τὴν ἀνάβασιν φθάνομεν εἰς τὴν ἄνω ἀγοράν, ἀποτελοῦσαν τμῆμα τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς συγκροτήματος· ταύτης σῴζεται τὸ πλακόστρωτον. Πρὸς τὸ ἄκρον δυτικὸν σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Διονύσου, ἑνὸς τῶν κυριωτέρων θεῶν τῆς Περγάμου. Καὶ ἤδη ἀντιμετωπίζομεν τὸ ἐκ τραχείτου κρηπίδωμα, ὅπου ἀνυψοῦτό ποτε, ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς ἀγορᾶς, τὸ ἀριπρεπέστατον καὶ περικαλλέστατον τῆς Περγάμου μνημεῖον, ὁ βωμὸς τοῦ Διὸς Σωτῆρος, ἓν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὁ βωμὸς οὗτος ἀνηγέρθη ἐπὶ Εὐμένους Β' (197—150 π. Χ.). Τὸ ὅλον κτήριον ἦτο ὀρθογώνιον τετράπλευρον, ὕψους 9 μ., μήκους 36 μ. καὶ πλάτους 34 μ., ὁλόκληρον ἐκ μαρμάρου, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς κλῖμαξ, 20 μ. πλάτους. Τὸ ὅλον κτήριον εἶχεν οὕτω σχῆμα ὑπερμεγέθους Π, διῃρεῖτο δὲ εἰς δύο τμήματα ὁριζοντίως, ὧν τὸ κάτωθεν ἀπετέλει τὴν βάσιν. Αὕτη περιεθέετο ὑπὸ πλατυτάτης ζῳοφόρου, ὕψος 1.67 μ. καὶ μήκους 1.20 μ., ἐφ' ἧς παρίστατο ἀνάγλυπτος ἡ Γιγαντομαχία, συμβολίζουσα ἐπὶ τὸ μυθικώτερον καὶ ὑπερανθρωπότερον τὰς κατὰ τῶν Γαλατῶν νίκας τῶν Ἀτταλιδῶν. Ἡ σύνθεσις αὕτη περιλαμβάνει πολὺ πλείους θεοὺς καὶ δαίμονας ἢ ὅσοι κατῴκουν τὸν Ὄλυμπον, διὸ πρέπει ν' ανατρέξῃ τις εἰς τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου, ὅπως ἀνεύρῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἐκ ταύτης δὲ φαίνεται ὅτι ἠρύσθησαν καὶ οἱ γλύπται τοῦ συμπλέγματος τῆς Γιγαντομαχίας τὰ στοιχεῖα τῆς ἐμπνεύσεώς των. Ὅτι δὲ ἦσαν πολλοὶ καὶ οὐχὶ εἷς ὁ καλλιτέχνης, μαρτυροῦσιν αἱ διασωθεῖσαι ἐπιγραφαί, αἵτινες περιέσωσαν τμήματά τινα ὀνομάτων καὶ τὴν λέξιν «ἐποίησαν» εἰς πληθυντικόν. Ἐπιγραφικοὶ μάλιστα τινὲς συνεπλήρωσαν ταῦτα διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν γλυπτῶν τοῦ περιφήμου συμπλέγματος τοῦ Φαρνεσίου ταύρου. Ἀλλ' ὅ,τι καταπλήττει τὸν θεατὴν ἐκ τῆς θέας τῆς μεγαλειώδους ταύτης γλυπτικῆς συνθέσεως εἶναι ἡ τόλμη, ἡ βιαιότης τῶν κινήσεων καὶ ἡ συνταρακτικὴ ὁρμή, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους μορφὰς τοῦ συμπλέγματος τούτου. Οἱ καλλιτέχναι τῆς περγαμηνῆς ζῳοφόρου ἦσαν τέλειοι ἐκτελεσταί, καί, ὡς λέγομεν σήμερον διὰ τοὺς ἐκτελεστὰς μουσικούς, ἀριστοτέχναι (βιρτουόζοι).

Τὰ νομίσματα τῆς Περγάμου ἀνήκουσι τὰ πλεῖστα εἰς τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τῶν Ἀτταλιδῶν καὶ ἔχουσι τὸν τύπον τῶν νομισμάτων τῶν χρόνων τῶν διαδόχων, καθ' οὓς, ὡς γνωστόν, προήχθη τὰ μέγιστα ἡ νομισματοκοπία. Ἦσαν τὸ πλεῖστον ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, τὰ δὲ τετράδραχμά της φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, συνήθως τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Περγάμου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν Ἀθηνᾶν πάνοπλον καθημένην ἐπὶ τετραγωνικῆς βάσεως μετὰ τῆς γλαυκὸς παρὰ τοὺς πόδας της, ὄπισθεν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τὰ περιφημότερα νομίσματα τῆς Περγάμου εἶναι τὰ ἐπικληθέντα «κιστοφόροι», τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουν καθ' ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐπὶ Ρωμαίων. Ταῦτα ἦσαν ἀργυρᾶ, ἀλλ' ἡ ἀξία των δὲν εἶναι μέχρι τῆς σήμερον ἀκριβῶς γνωστή, ἐλλείψει ἀσφαλοῦς ἀρχαίας πηγῆς, καθόσον ἄλλοτε μὲν ἀναφέρονται ὡς δίδραχμα, ἄλλοτε δὲ ὡς τετράδραχμα. Ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἱερᾶς κίστης (cista mystica) τοῦ Διονύσου, ἥτις παρίσταται ἡμιηνεῳγμένη μεθ' ἑνὸς ὄφεως ἐξερχομένου ἐξ αὐτῆς. Τὴν κίστην περιβάλλει πέριξ τὸ ἱερὸν φυτὸν τοῦ θεοῦ, ὁ κισσός. Ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ὄψεως παρίσταται τὸ ἅρμα τῆς Δήμητρος συρόμενον ὑπὸ δύο ὄφεων. Ἡ περίοδος, καθ' ἣν ἴσχυον οἱ κιστοφόροι διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 200 μέχρι τοῦ 31 π. Χ. Τὸ νόμισμα τοῦτο πιθανὸν προῆλθε τὸ πρῶτον ἐξ Ἐφέσου. Τὰ τετράδραχμα κιστοφόρα ζυγίζουν 12—73 γρ. Οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν ταῦτα ἰσοδύναμα πρὸς 3 δηνάρια ἢ πρὸς $^{3}/_{4}$ τῶν ἀττικῶν τετραδράχμων (17.44 γρ., ἤτοι $12.70 \times \frac{4}{5} = 16.93$).

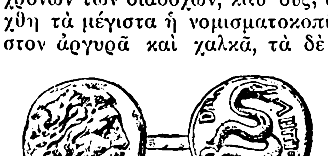

Νόμισμα τῆς Περγάμου.

Τὰ κιστοφόρα νομίσματα τῆς Περγάμου πιστοποιοῦν ὁπόσον ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ Διονύσου ἐπεκράτει ἐν Περγάμῳ. Ἦτο μετὰ τῆς Δήμητρος ἡ κυριαρχοῦσα θεότης.

Καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις τὸ περγαμηνὸν βασίλειον ἀνέδειξε πλείστους περιφανεστάτους ἄνδρας, ἐν οἷς τὴν ὑψηλὴν θέσιν κατέχει ὁ μέγας Γαληνός, ὅστις γενικῶς τίθεται παραπλεύρως τοῦ πατρὸς τῆς ἰατρικῆς Ἱπποκράτους. Ἐκτὸς τοῦ Γαληνοῦ ὑπάρχει πλειὰς ὅλη σοφῶν, οἷοι ὁ Κράτης, ὁ ἱδρύσας τὴν ἐν Περγάμῳ σχολὴν τῶν γραμματικῶν, εἰς ὃν ἀποδίδεται καὶ ἡ ἐπινόησις τῆς *περγαμηνῆς* (βλ. λ.), ὁ Τήλεφος, διδάσκαλος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ζηλωτὴς τοῦ Κράτητος, ὁ Ἀθηνόδωρος, στωϊκὸς φιλόσοφος, ὁ Ζηνόδοτος, ὁ Μουσαῖος, ὁ ποιητὴς Κτησιφῶν, ὁ Λυσίμαχος, ὁ φιλόσοφος Κράτιππος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ἡ δὲ βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον πεφημισμένων ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐφάμιλλος τῆς τοῦ Σεραπείου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἱδρυτὴς ταύτης ὑπῆρξεν Ἄτταλος ὁ Α', οἱ δὲ διάδοχοι τούτου, ἰδίᾳ Εὐμένης ὁ Β', ηὔξησαν καὶ ἐπλούτισαν ταύτην τοσοῦτον, ὥστε περιελάμβανε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Περγάμου περὶ τοὺς 200.000 τόμους. Ὁλόκληρος οὗτος ὁ πνευματικὸς θησαυρός της ἐδωρήθη τῷ 42 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν, μετακομισθεὶς δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐγένετο ὁμοῦ μετὰ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Πτολεμαίων παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα, ἐπὶ πατριάρχου Θεοφίλου, ἢ καὶ βραδύτερον, ἐπὶ τῶν Ἀράβων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Philipson*, Reisen u. Forschungen in Kleinasien (1910).— *Conse*, Führer durch die Ruinen von Pergamon (1906).— *Drovsen*, Geschichte des Hellenismus, (1833—1843). Die Ergebnisse der Ausgrabüngen zu Pergamon. Ἐπίσης: «Berichte über die Arbeiten des Deut. Arch. Instituts zu Pergamon» καὶ «Altertümen von Pergamon». Περὶ Περγάμου ἔγραψαν ἐπίσης οἱ *Fabricius, Schwabe, von Urlichs, Hachtmann, Collignon* καὶ *Pontremoli, Bohn, Conze, Rossi*, κλπ. Πλείστας δημοσιεύσεις ὁ *Δαῖρπφελτ* εἰς τὰ «Att. Mitteilungen» (1900—1913).— *Γ. Λαμπάκη*, Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως (1909).— *Π. Κοντογιάννη*, Γεωγραφία τῆς Μ. Ἀσίας (1921).—*Α. Σοφιανοῦ*, Guide de Pergame (1906), «ΠΕΡΓΑΜΟΣ» (1300 π. Χ — 1922), ἔκδοσις κοινότητος Περγάμου (1929).

ΑΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

— **Πέργαμος** (ἢ ***Περγαμία*** ἢ ***Πέργαμον***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δυτικῆς Κρήτης παρὰ τὴν Κυδωνίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐξηρτᾶτο. Μνημονεύεται ὑπὸ γεωγράφων καὶ ἄλλων συγγραφέων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἡ θέσις αὐτῆς. Κατὰ τὸν Βιργίλιον (Αἰν. 3,133) ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐπανερχομένου ἐκ Τροίας καὶ εἰς ἀνάμνησιν αὐτῆς. Ἄλλοι μὲν τοποθετοῦσιν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ Πλατανιᾶ, ἄλλοι δὲ ἐπὶ τοῦ γραφικοῦ λόφου παρὰ τὸ χωρίον Βρύσες τῆς Κυδωνίας, ὅπου καὶ σῴζονται ἑλληνικὰ καὶ μεσαιωνικὰ ἐρείπια τειχῶν. Ε. Γ.

— **Πέργαμος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῶν Πιέρων ἐν Ἠδωνίδι τῆς Μακεδονίας, παρὰ τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, ἀναφερόμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 112). Ἔκειτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρὸς Ν. τῶν Φιλίππων καὶ πρὸς Δ. τῆς Νεαπόλεως (Καβάλλα), ὅπου ἡ σημερινὴ κωμόπολις Πράβιον, ἔνθα εὑρέθησαν ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἐπιγραφαί. Κατὰ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. Γ, 104) ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως. Α. Θ. Σ.

— **Πέργαμος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Κάτ. 300, ὅλοι Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

— **Πέργαμος** ἢ ***Βέργομον*** (Bergamo ἢ Bergomum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ, παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων. Εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὁδοῦ μεταξὺ Παταβίου καὶ Μεδιολάνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπεῖχε 33 μίλλια. Τὸ ὄνομα αὐτῆς συσχετίζεται πρὸς τὴν θεότητα Βέργιμον, οἱ δὲ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς κατὰ τὸν Πλίνιον ἦσαν Γαλάται, ἐνῷ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον Κενομάνοι. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπέργκαμο* (βλ. λ.).

«Πέργαμος». Τορπιλλοβόλον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, τὸ πρῴην καισαροβασιλικὸν αὐστριακὸν «95—F», παραδοθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν ἔτει 1922, μετὰ τὴν διανομὴν τοῦ αὐστριακοῦ στόλου. Ναυπηγηθὲν ἐν Φιοῦμε καὶ τοῖς ναυπηγείοις «Ganz-Danubius» (1914—1915) καὶ λαβὸν μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀδρία κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἔχει τὰ ἑξῆς ναυπηγικὰ δεδομένα: Ἐκτόπισμα δοκιμῶν 241 τόννων· μῆκος 57,5 μέτρα· πλάτος 5,8· βύθισμα 1.5 μέτρ.· θερμασία 1 πετρελαιολέβης καὶ 1 ἀνθρακολέβης· ἀτρακτοδύναμις 5.000 ἵπποι· ταχύτης 28 μιλλ. ὥρ.· προωστήριος μηχανὴ 2 ἀτμοστρόβιλοι· καύσιμα 21 τόν. ἄνθρακες, 31 τόν. πετρέλαιον· ὁπλισμὸς 1 πυροβόλον Scoda 66 χιλ./30 διαμ.· 2 ἐκσφενδονιστικοὶ σωλῆνες τορπιλλῶν 45 ἑκατ. Ἐπισκευασθὲν ριζικῶς ὑπὸ τοῦ πλωτοῦ συνεργείου «Ἥφαιστος» ἀντὶ δαπάνης £ 18.000 παρέσχε ταχύτητα μείζονα τῆς τῶν δοκιμῶν καὶ δὴ δι' ἐλάσσονος ἀναλώσεως καυσίμων, χάρις εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἀρχικῶν στροβιλοκινήτων βοηθητικῶν μηχανημάτων διὰ τοιούτων ὑπὸ ἐμβολοφόρων μηχανῶν κινουμένων. Σ. Ε. Λ.

περγαμότο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τῆς *περγαμινέας* ἢ *κιτρέας τῆς περγαμίου*, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον εὐρύτατα χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ τῇ ἀρωματοποιίᾳ.

περγαμύνη (ἡ). Εἰδικὸς χάρτης μὴ διαπερατὸς ὑπὸ τῶν λιπῶν, παρασκευαζόμενος δι' ἐκτάκτως λεπτῆς ἀλέσεως τῆς κυτταρίνης. Χρησιμοποιεῖται πρὸς περιτύλιξιν καὶ συσκευασίαν τροφίμων. Σ. Γ.

Περγανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τοῦ χωρίου Κάδρου τῆς Κρήτης. Ε. Γ.

Περγαντέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀναβρυτῆς τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 77.

Περγαντὶ *[Γεωγρ.]*. Τὸ κυριώτερον τῶν δύο ὑψηλοτέρων Ἀκαρνανικῶν ὀρέων, τοῦ ὁποίου αἱ βόρειαι προεκτάσεις καταλήγουν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον παρὰ τὴν Βόνιτσαν. Ἡ ὑψηλοτέρα νοτία αὐτοῦ κορυφὴ ἔχει ὕψος 1.590 μ. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀνοικτοχρώμου ἀσβεστολίθου (ἄνω τριασίου), φέροντος γυροπορέλλας (βλ. λ. *Ἀκαρνανία [Γεωλογ.]*). Ι. Σ. Σ.

περγαντῖνον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Παλαιὸς τύπος ἱστιοφόρου πλοίου (βλ. λ. *βριγαντῖνον*).

περγαπτένη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{12}H_8O_4$, λίαν δηλητηριώδης, ἀπαντῶσα εἰς τοὺς φλοιοὺς κίτρου τοῦ περγαμίου καὶ ξανθοξύλου τῆς Σενεγάλης. Τήκεται εἰς 190°. Σ.Γ.

Περγασὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς τῆς Ἐρεχθηΐδος φυλῆς, κείμενος οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἢ παρὰ τὴν σημερινὴν Ὄμορφην Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῆς εἰς Καπανδρίτι (Ἀφίδνας) ὁδοῦ. Διῃρεῖτο δὲ εἰς δύο: τὴν *Περγασὴν κατύπερθεν* καὶ *Περγασὴν ὑπένερθεν*. Ὁ πολίτης *Περγασεὺς* (*Ἀριστ.* Ἱππ. 321). Α. Θ. Σ.

περγενόλη (ἡ) (Pergenolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Στερεὸν σκεύασμα τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, περιέχον καὶ τρυγικὸν νάτριον. Κόνις λευκή, ἥτις διαλυομένη σχᾶται, ἀποδίδουσα ὑπεροξείδιον ὑδρογόνου. 10 γρμ. τῆς κόνεως εἰς 120 γρμ. ὕδατος δίδουν διάλυμα 1 % ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου. Ἡ περγενόλη χρησιμοποιεῖται ὡς ἀπολυμαντικὸν τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος, πρὸς γαργαρισμοὺς καὶ πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην χρῆσιν διαλύονται 1—2 δισκία περγενόλης εἰς ποτήριον ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

Πέργη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παμφυλίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κέστρου (νῦν Ἄκ-σού), εἰς ἀπόστασιν 60 σταδίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Διὰ τὸ πλωτὸν ὅμως τοῦ ποταμοῦ μέχρις αὐτῆς, ἐθεωρεῖτο ὡς παράλιος. Ἦτο κέντρον τῆς λατρείας «Ἀρτέμιδος Περγαίας», ἀσιατικῆς θεότητος ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν Ἄρτεμιν τῶν Ἐφεσίων, ὑπῆρχε δ' ἐν αὐτῇ ἐπί τινος ὑψώματος μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς θεᾶς, ὅπου κατ' ἔτος ἐτελοῦντο ἑορταὶ (*Στράβ.* XIV, 667). Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῷ 333 π.Χ., παρεδόθη αὐθορμήτως εἰς αὐτόν. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 230 π. Χ. Ἐπεσκέφθησαν αὐτὴν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Μᾶρκος, κηρύξαντες ἐν αὐτῇ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἦτο πρωτεύουσα τῆς Παμφυλίας, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 47 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Παμφυλίας, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ὡς ἕδρα μητροπολίτου ἔχοντος ὑπ' αὐτὸν 19 ἐπισκοπάς. Σῴζονται μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια αὐτῆς (θέατρον, στάδιον, ναοὶ κλπ.) τρία χλμ. ΒΔ. τῆς Ἀτταλείας παρὰ τὸ νῦν χωρίον Μουρτάνα. Ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου ἐξέδωκεν ἀργυρᾶ τετράδραχμα. Ἐπίσης σῴζονται συμμαχικὰ αὐτῆς νομίσματα μετὰ τῶν πόλεων Ἀπολλωνίας, Ἀμορδιαίου καὶ Σίδης ἢ Δελφῶν καὶ αὐτοκρατορικὰ μετὰ λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς καὶ διαφόρων τύπων. Α. Θ. Σ.

Περγιαλίτης, *Γιάννης*. Τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Ι. Γ. Γιαννούκου*, συγχρόνου Ἕλληνος ποιητοῦ. Ἐγεννήθη τῷ 1866 ἐν Σπέτσαις, ἀποπερατώσας δ' ἐκεῖ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ παιδαγωγικά, διορισθεὶς ἀκολούθως διδάσκαλος ἐν Σπέτσαις. Εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα ἐνεφανίσθη κυρίως ἀπὸ τοῦ 1904 διὰ τοῦ «Νουμᾶ» μὲ πρωτότυπα, εἴτε μὲ μεταφράσεις ξένων ποιημάτων, οὐχ ἧττον δὲ καὶ μὲ ἔργα Ἑλλήνων κλασσικῶν ποιητῶν· συνειργάσθη δὲ ἔκτοτε εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν Παίδων», τὸ «Σεράπιον», τοὺς «Νέους», τὴν «Νέαν Ἑστίαν», τὰ «Ἑλληνικὰ

Digitized by Google

Γράμματα» (Ἡρακλείου Κρήτης), τὰς «Κυκλάδας», τὸ «Ἔθνος», τὴν «Ἑστίαν», κλπ. Βιβλία ἐξέδωκε τὰ ἀκόλουθα: «Εὐριπίδου Μήδεια» ποιητικὴ μετάφρασις, (ἔκδοσις «Νουμᾶ», 1904), «Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς» (πρόλ. Π. Νιρβάνα. 1906), «Τρελλὰ τραγούδια» (πρόλ. Ph. Lebesgue, 1908), «Παιδαγωγικοὶ Μῦθοι» (ἔκδ. φοιτητῶν, 1910), «Παιδαγωγικοὶ μῦθοι» (τόμος Α', πρόλ. Κ. Δ. Σωτηρίου, ἔκδοσις «Ἀγκύρας», 1916, τόμος Β'—«Πρωτότυποι», ἔκδοσις «Κοραῆ», 1929), «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὀνείρου» (ἐπιγράμματα, 1916), ἅπαντα ποιήματα, καὶ «Γραμμὲς στὴν ἀμμουδιά» (λυρικὰ πεζογραφήματα, 1925). Σποραδικῶς μετέφρασε τεμάχια ἐκ τῆς «Αἰνειάδος» τοῦ Βιργιλίου («Νουμᾶς»), ποιήματα τῶν Τέννυσον, Ἐρεδιά, Σαμαίν, καθὼς καὶ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» τοῦ Δάντου, ἐξέδωσε δ' εἰς τόμον τοῦ A. Lichesterberger τὸ «Petit-Trot» «Ἡ ἀδελφούλα τοῦ Γιαννάκη» (ἔκδ. Ράλλη, 1926). Μετέφρασεν ἐπίσης πλείστους παιδαγωγικοὺς μύθους τοῦ Κριλώφ. Ποιήματα τοῦ Περγιαλίτη μετεφράσθησαν εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ P. Baudry.

Τὸ κυριώτερον ἔργον τοῦ Περγιαλίτη εἶναι οἱ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βηλαρᾶ μῦθοί του, ἤτοι εὐτράπελοι, διδακτικοὶ καὶ δὴ παιδαγωγικοί, ἀλλὰ καὶ σύντομοι καὶ ὅσον ἔνεστι ἐπιγραμματικοί. Περιστρέφονται δ' ἅπαντες σχεδὸν περὶ τὰ ζῷα.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Περγκαμῖνο (Pergamino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Μπουένος Ἄϋρες καὶ πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος Περγκαμῖνο. Κάτ. 35.000 Τὸ διαμέρισμα ἔχει ἔκτασιν 3.126 τ. χλμ. Κάτ. 50.000. Γ. Ι. Β.

Πέργκερ (Perger), ***Ριχάρδος***. Αὐστριακὸς μουσουργὸς (1854—1911). Ἀπὸ τοῦ 1899—1907 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ὠδείου Βιέννης. Ἔγραψε: «Der Richter von Granada», «Die 12 Notheffer», «Das stählerne Schloss», μουσικὴν δωματίου κλπ. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἐπίσης μικρά τις βιογραφία τοῦ Μπράμς. οὗτινος ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἔργων του εἶναι πασίδηλος. Γ. Σ.

Περγκολέζε (Pergolese ἢ Pergolesi), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Διάσημος Ἰταλὸς μουσουργὸς τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως (1710—1736). Νεαρώτατος ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ διὰ τοῦ βιβλικοῦ δράματος «La conversione di San-Gulielmo di Aquitania». Ἐπηκολούθησαν: «Ὁ ἔρως κάμνει τυφλὸν τὸν ἄνθρωπον» καὶ «La Sallustia» καὶ «Recimero», παιχθέντα τῷ 1731 χωρὶς μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τῷ 1733 ἦρε τὸν πρῶτον θεατρικόν του θρίαμβον διὰ τοῦ μελοδράματος «Ἡ ὑπηρέτρια κυρία». Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀπαράμιλλον εἰς δροσερότητα πνεύματος καὶ χάριν, ἐδημιούργησε τὸν τύπον τοῦ ἰταλικοῦ εὐθύμου μελοδράματος (opera buffa), θεωρεῖται δὲ καὶ σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ γαλλικοῦ κωμικοῦ μελοδράματος, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη λαβὸν ὡς πρότυπον τὸ ἀνωτέρω ἰταλικὸν ἔργον, ἀφ' ἧς τοῦτο ἐπαίχθη ἐν Παρισίοις τῷ 1752. Ἡ «Ὑπηρέτρια κυρία» ἀνεβιβάσθη καὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1916 κατὰ μετάφρασιν καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γ. Σκλάβου. Τὸ δεύτερον θεατρικὸν ἀριστούργημα τοῦ Περγκολέζε «Ὀλυμπιάς», παιχθὲν τῷ 1735 ἐν Ρώμῃ, ἀπέτυχε. Συνέθεσεν ἐπίσης: «Il maestro di musica», «Il geloso schesnito», «Lo frato' namorato», «Il prigionere superbo», «Adriano in Siria» μετὰ τοῦ ἰντερμέτζου «Livietta e Tracolo» καὶ «Flaminio». Τὸ τελευταῖον ἔργον του ὑπῆρξε τὸ περίφημον «Stabat Mater». Ὁ θρησκευτικὸς οὗτος θρῆνος παραμένει, λόγῳ τῆς δυνάμεως τῆς ἐκφράσεως, ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδός του. Ὁ Περγκολέζε ἔγραψεν ἐπίσης πλεῖστα ἔργα μουσικῆς δωματίου, θρησκευτικῆς μουσικῆς, καντάτας κλπ. Ἡ μελῳδία τοῦ Περγκολέζε «Tre giorni son che Ninna» παρέμεινε δημοφιλεστάτη. Τὸ «Stabat Mater» εὑρίσκεται καὶ ἐν νεωτέρᾳ ἐκδόσει μετ' ἐνορχηστρώσεως συμπληρωθείσης διὰ πνευστῶν ὀργάνων παρὰ τοῦ Μώφ. Γ. Σ.

Πέργκουμ (Pergum), ***Γουλιέλμος***. Ἀστρολόγος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Γ', ζήσας τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Η. Π. Γ.

Πέργος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παρ' Ὀβιδίῳ λίμνη τῆς Σικελίας παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἔνναν (νῦν Καστροτζοβάννι). Ν. Σ. Λ.

περγουλιά, ἢ ***περγουλαριὰ*** *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ *ἀναδενδράς*.

πέρδικα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *πέρδιξ* (βλ. λ.)· || *πέρδικα τῆς θάλασσας*· κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *γλαρεόλη*.

Πέρδικα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς νήσου καὶ κοινότητος Αἰγίνης τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 239.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (πρώην Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.112. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γεωργικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμόν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ναλμπὰνκιοϊ* (βλ. λ.).

—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.376 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου συνοικισμοῦ *Κεφαλάρι* 1.411. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἄρπιτσα* (βλ. λ.).

—**Πέρδικα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ. Αἰγίνης, ἀντικρύζων τὴν νῆσον Μονὴ καὶ διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μύλος τῆς Πέρδικας καὶ Ἅγιος Σώζων (πλάτ. 37°41' 06'' Β., μῆκ. 23°27' 12'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Εἰς τὴν βορείαν πλευράν του τὸ φερώνυμον γραφικώτατον χωρίον. Σ. Ε. Λ.

περδικάβγουλο (τό)· τὸ ἀβγὸ τῆς πέρδικας.

περδικάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *περιεταρία ἡ φαρμακευτική*.

περδικκλούδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *παριεταρία ἡ ἰουδαϊκή*.

Περδικάρης, ***Ἀναστάσιος Μαν***. Λόγιος ἰατρὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀνεψιὸς τοῦ ἰατροφιλοσόφου *Μιχαὴλ Περδικάρη*. Συνέγραψε: «Μυθικὸν εἰς ἁπλῆν φράσιν» (Βιέννη 1720) καὶ «Ἀποφθέγματα, ὑποθήκας καὶ προγυμνάσματα» (1785). ΕΡ. Μ.

—**Περδικάρης,** ***Γεράσιμος***. Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Συλληφθεὶς μετ' ἄλλων Ρεθυμνίων προκρίτων ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλ' ἀπαχθεὶς ἀπὸ αὐτὰς βιαίως ὑπὸ τοῦ ἐκμανέντος τουρκικοῦ ὄχλου ἀπηγχονίσθη (1822). ΕΡ. Μ.

—**Περδικάρης,** ***Ἰωάννης***. Κρὴς φιλόλογος ἐξ Ἡρακλείου, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1855. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξελέγη καὶ βουλευτὴς τῆς κρητικῆς βουλῆς. Ἐπὶ τῆς αὐτονομίας ἐκλήθη γενικὸς γραμματεὺς καὶ ἐπιθεωρητὴς τῆς Παιδείας. Τῷ 1905 ἵδρυσε τὸ λειτουργοῦν ἔκτοτε ἐν Ἡρακλείῳ ἰδιωτικὸν λύκειον «Κοραῆς». Ἀνέγνωσε καὶ ἐξέδωκε καὶ ἀρχαίαν ἐπιγραφήν, ἐξ ἧς ἀπεκαλύφθη κρητικὴ πόλις Ἐρταία, μὴ γνωστὴ ἄλλοθεν. Ε. Γ.

— **Περδικάρης,** ἢ ***Πρεδικάρης, Μιχαήλ***. Ἰατροφιλόσοφος καὶ πρὸ παντὸς ποιητής. Ἐγεννήθη ἐν Κοζάνῃ τῷ 1766 καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ σχολῇ τῆς πατρίδος του. Εἶτα ἀπῆλθεν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ μετήρχετο τὸν διδάσκαλον. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐμελέτησε τὸν βίον τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν μητροπολιτῶν, οὓς κατόπιν ἐσατίρισε. Πνεῦμα φιλομαθὲς καὶ ποιητικόν, δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλά, τυχὼν προστασίας τινός, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, παρακολουθῶν ὅμως καὶ φιλολογικὰ μαθήματα ἐν τῷ τοῦ Παταβίου πανεπιστημίῳ. Θέλων νὰ μεταβῇ εἰς Βιέννην καὶ στερούμενος χρημάτων, ἀπῆλθε πεζῇ καὶ ἐνταῦθα ἐπροστατεύθη ὑπὸ τῶν Κοζανιτῶν ἐμπόρων καὶ διέτριψε περὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἰατρικῶν σπουδῶν του. Μετῆλθεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸν ἰατρὸν ἐν Ἠπείρῳ, διατελέσας καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ Μουκτὰρ πασᾶ καὶ ἄλλων. Ὁ πάππος του, ἰατρὸς ὡσαύτως, κατήγετο, κατὰ μὲν τὸν ἱστοριογράφον τῆς Κοζάνης Π. Λιούφην, ἐκ Κεφαλληνίας, κατὰ δὲ τὸν Σάθαν ἐκ Κερκύρας, ἐγκατασταθεὶς κατόπιν εἰς Μονεμβασίαν, ὁπόθεν, μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ 1715, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀδελφῆς του, αἰχμαλώτου εἰς τὸν σουλτανικὸν γυναικωνίτην, καὶ ἐκεῖθεν ἐγκατεστάθη εἰς Βέρροιαν. Ἐκ τοῦ υἱοῦ του *Ἀναστασίου* ἐγεννήθη ὁ *Μιχαήλ*. Ἐξ ἀνεκδότου ἔργου τούτου «Ὁδὸς Μαθηματικῆς», σῳζομένου ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τῆς Κοζάνης, προκύπτει ὅτι ὠνομάζετο *Πρεδικάρης* καὶ τοιουτοτρόπως ὑπογράφει καὶ ὁ ἴδιος, χαρακτηρίζων ἑαυτὸν «ἰατρὸν ἠδελφωμένον ἐκ Κοζάνης τῆς ἐν Μακεδονίᾳ». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη ἐν Πελαγονίᾳ τῷ 1805. Τὸ σπουδαιότερον ποιητικὸν ἔργον τοῦ Περδικάρη εἶναι ὁ «Ἑρμῆλος καὶ Δημοκριθηράκλειτος», τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη (εἰς 16ον ἐν Βιέννῃ τῷ 1817) μόνον ὁ πρῶτος τόμος ἐκ 461 σελίδων. Εἶναι καυστικωτάτη σάτιρα τῆς διαγωγῆς τῶν ἰθυνουσῶν τότε τάξεων καὶ ἰδίᾳ τῆς κοινωνίας τοῦ Φαναρίου, τῶν ἡγεμονικῶν αὐλῶν τῆς Μολδοβλαχίας, τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν σχολαστικῶν διδασκάλων τῆς ἐποχῆς. Φοβούμενος ἀποκήρυξίν του καὶ ἀφορισμὸν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὁ ποιητής, διότι κτυπᾷ πρὸ παντὸς τὰς αἰσχρότητας τοῦ κλήρου, ἐξέδωκε συγχρόνως ἢ ἀμέσως μετὰ τὸν «Ἑρμῆλον» τὴν «Προδιοίκησιν εἰς Ἑρμῆλον καὶ Δημοκριθηράκλειτον» (Πέστη 1817), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ δικαιολογίαν ἢ μᾶλλον ἀπολογίαν τῆς σατίρας τοῦ «Ἑρμήλου» καὶ εἶναι μίμησις τοῦ «Χρυσοῦ ὄνου» τοῦ Ἀπουλείου. Ἐκ τῆς «Προδιοικήσεως» φαίνεται ὅτι ὁ Περδικάρης εἶχεν ἕτοιμον πρὸς ἔκδοσιν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Νοητὸς διάκοσμος», ἀρχαιολογικο-ἱστορικὸν πόνημα, ὕμνους καὶ σατίρας, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν διεσώθησαν τὰ χειρόγραφα. Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν «Ψυλλιάδα» (κατὰ τὸ Ἰλιάδα) εἰς 24 ῥαψῳδίας, «Ποιήματα» (Βιέννη 1817), «Ἀληπάδα», ἔμμετρον βιογραφίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, «Ἐπιστολὰς Ἰούδα ἐξ Ἅδου», τινὰ τῶν ὁποίων παρέμειναν ἀνέκδοτα. Ἡ σάτιρα τοῦ Περδικάρη ἐν ἐπικοῖς στίχοις ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ καὶ ἐνέχει πολὺ τὸ λουκιάνειον καὶ ἰδίως τοῦ ἔργου «Λούκιος ἢ ὄνος». Ὁ Περδικάρης ἀπέθανε τῷ 1828 ἐν Μοναστηρίῳ τῆς Μακεδονίας, καθ' ὃν χρόνον ἐκάλει αὐτὸν εἰς Ναύπλιον ὁ κυβερνήτης Καποδίστριας, οὗτινος ἦτο φίλος καὶ συμμαθητής, ἵνα χρησιμοποιήσῃ ὑπὲρ τοῦ νεοπαγοῦς κράτους τὰ φῶτα αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Λιούφη*, Ἱστορία τῆς Κοζάνης (Ἀθῆναι 1924).—*Κ. Τσιτσελίκη*, «Δύο ἄγνωστοι Μακεδόνες ποιηταί (ἐν «Νέᾳ Ἑστίᾳ» τεῦχ. 125, 1932). Τ. Ε. Ε.—Κ. ΤΣ.

Πέρδικας, ***Παναγιώτης*** Ἕλλην νομικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1905. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἔνθα παρηκολούθησε νομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, γενόμενος διδάκτωρ (1926) τοῦ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστημίου. Τῷ 1927 ἐξελέγη ὑφηγητὴς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, τῷ δὲ 1931 ἔκτακτος ἐπικουρικὸς καθηγητὴς τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ναυτικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Συνέγραψεν: «Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία καὶ ἡ πτώχευσις αὐτῆς» (1926), «Ἰδιορρυθμίαι συμμετοχῆς εἰς προσωπικὰς ἑταιρείας» (1927), «Τὸ προσχέδιον τοῦ πτωχευτικοῦ κώδικος» (1930), «Ἑρμηνεία ἐμπορικοῦ νόμου» (τεῦχος Α' 1930) κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Μ Γ. Δ.

Περδίκας ὁ ***Ἐφέσιος***. Πρωτονοτάριος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐξ Ἐφέσου. Ἔγραψε «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις κυριακῶν θεμάτων» εἰς 260 πολιτικοὺς στίχους, ἐκδοθέντας ὑπὸ Μορέλλου, Ἀλλατίου, Migne (133 τόμος τῆς «Ἑλληνικῆς Πατρολογίας»), Παπαδοπούλου-Κεραμέως (μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως) καὶ Βενιαμὶν Ἰωαννίδου (ἐν «Προσκυνηταρίῳ» Α', σελ. 10 κ. ἑ.). Π. Ν. Π.

περδικήσιος, *—α, —ο*· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν πέρδικα, ὁ τῆς πέρδικος: «ἀβγὰ περδικήσια».

περδίκι (τό)· μικρὰ πέρδικα, περδικόπουλο· || συνήθ. μεταφ. «ἔγινε περδίκι» ἐπὶ ἀναρρώσαντος ἀσθενοῦς.

Περδίκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 454 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων Μηλιωκό, Μονοκάμπιον, Νέγια καὶ Πλουμάρι 804. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Περδίκι** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βάρης τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 68.

Περδικιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λυγερῆς (πρώην Ντεϊνλῆ) τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 60. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τουρασλάρ*.

Περδικιανὰ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ζυμβραγοῦ τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 19.

Περδικίαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Λυκίας μεταξὺ Καλαβαντίας καὶ Κισσιδῶν, ἀπέχουσα ἰσάκις αὐτῶν καὶ κατὰ 50 σταδίους (Σταδ. Μεγ. Θαλάσσης § 251). Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (517, 13) «τὰ Περδίκια οὐδετέρως, χώρα καὶ λιμὴν Λυκίας· τὸ ἐθνικὸν Περδικιεύς». Τῆς Καλαβαντίας ταυτιζομένης πρὸς τὸν δυτικώτερον τερματισμὸν τοῦ Κράγου (Γιεντῆ Μπουρούν) καὶ τῶν Κισσιδῶν πρὸς τὸ Κάβο Ἄγκιστρο, αἱ Περδικίαι ταυτίζονται πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα *Σιμπαϊνί* (πλάτ. 36° 33' 00'' Β., μῆκ. 29° 11' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburnù), ἰσαπέχοντα 5 μίλ. ἐκείνων. Σ. Ε. Λ.

Περδίκκας Α'. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ γενάρχης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου αὐτῆς. Κατὰ μὲν τὸν Χῖον Θεόπομπον, ἦτο ἀπόγονος τοῦ Καράνου, γενάρχου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Μακεδόνων, ὅστις ἦτο Τημενίδης ἐξ Ἄργους, κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον (Η' 137), τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις καὶ ἐπεκράτησεν, ὁ Περδίκκας οὗτος, ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου, ἔφυγε μετὰ τῶν δύο πρεσβυτέρων του ἀδελφῶν Γαυάνου καὶ Ἀερόπου ἐξ Ἄργους εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐκεῖθεν εἰσεχώρησε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τῆς Μακεδονίας Ὀρεστιάδα, ἔνθα ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς πόλεως Λεβαίας ὡς βοσκός. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Λεβαίᾳ διαμονῆς τῶν τριῶν εἰρημένων ἀδελφῶν συνέβη τὸ ἑξῆς θαῦμα, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐξεδιώχθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας. Ἡ βασίλισσα εἶχε παρατηρήσει ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἄρτων τοὺς ὁποίους ἐζύμωνε καθ' ἑκάστην διὰ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς, ὁ τοῦ Περδίκκα ἐδιπλασιάζετο πάντοτε κατὰ τὴν ὄπτησιν. Τοῦτο ἀνήγγειλεν εἰς τὸν σύζυγόν της, οὗτος δὲ ἐξεδίωξεν αὐτούς, ἐξηγήσας τὸ φαινόμενον ὡς προαγγέλλον μεγάλην διὰ τὸν Περδίκκαν εὐτυχίαν. Μετὰ τὴν ἐκ-

Digitized by Google

δίωξίν των, ἄνευ μάλιστα πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ των, ἔστειλεν ἱππεῖς πρὸς καταδίωξίν των, ἀλλὰ τότε συνέβη ἄλλο θαῦμα. Ὅτε οἱ ἱππεῖς κατέφθασαν τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς παρὰ τὴν ὄχθην ποταμοῦ τινος, τὸν ὁποῖον μόλις οὗτοι εἶχον διαβῆ, τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ αἰφνιδίως ηὐξήθησαν καὶ κατέστη οὗτος ἀδιάβατος. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκ τοῦ θαύματος τούτου σωτηρίας τοῦ προγόνου των οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἐτέλουν θυσίας πρὸς τὸν ποταμὸν τοῦτον. Φεύγοντες οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τοὺς παρὰ τὸ ὄρος Βέρμιον θαυμασίους διὰ τὴν ζωηρὰν βλάστησιν κήπους τοῦ Μίδου, ἔνθα ὁ Περδίκκας ἔκτισε τὰς Αἰγάς, αἵτινες ἔγιναν ἡ πρωτεύουσα τῆς περὶ αὐτὴν χώρας καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁρμώμενος οὗτος κατέλαβε τὴν μεταξὺ Ἁλιάκμονος καὶ Λουδίου κοίλην χώραν, τὴν Ἠμαθίαν. Ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ Ἄργους καταγωγῆς τοῦ γενάρχου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας ἐκαλεῖτο ἡ βασιλεύουσα δυναστεία *Ἀργεάδαι*. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ δυναστεία ἐκαλεῖτο οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἄργους τῆς Ὀρεστίδος, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ κατήγετο αὕτη, ἂν καὶ τὴν ἐξ Ἄργους τῆς Πελοποννήσου καταγωγήν της (τὴν ὁποίαν οἱ πολλοὶ θεωροῦν σήμερον ὡς ἁπλῆν ἐπινόησιν) ἀπεδέχετο πλὴν τοῦ Ἡροδότου καὶ ὁ Θουκυδίδης (Β', 99. 3 καὶ Ε', 80. 2). Τὸν Περδίκκαν τοῦτον, βασιλεύσαντα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος, διεδέχθησαν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας οἱ ἑξῆς κατὰ σειρὰν βασιλεῖς μέχρις Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', τοῦ Φιλέλληνος: ***Ἀργαῖος, Φίλιππος, Ἀέροπος Ἀλκέτας***, οἵτινες διαρκῶς ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ***Ἀμύντας***, ὅστις ἐδώρησεν εἰς τοὺς φυγάδας Πεισιστρατίδας τὴν παρὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον πόλιν Ἀνθεμοῦντα καὶ ὑπέταξε τὴν Πιερίαν καὶ Βοττιαίαν, ἐλθὼν πρῶτος αὐτὸς εἰς σχέσεις μὲ τὰς ἀποικίας τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ***Ἀλέξανδρος ὁ Φιλέλλην***.

— **Περδίκκας Β'.** Ἦτο υἱὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλκέτα καὶ Φιλίππου, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνεβασίλευσεν ἐν ἀρχῇ (454 π. Χ.). Βραδύτερον, ἀφαιρέσας τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Ἀλκέτταν, ὅστις ἦτο καὶ ὁ κληρονόμος τοῦ θρόνου, διένειμε τὴν βασιλείαν μετὰ τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἐξέβαλε καὶ τοῦτον τῆς χώρας του καὶ ἐβασίλευσε μόνος ἐν Μακεδονίᾳ (436—413 π. Χ.). Ὁ Περδίκκας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του εἶχεν ἔλθει εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες καὶ εἶχον βοηθήσει τοῦτον ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλίππου, εἰς τὰ νότια τῆς χώρας τοῦ ὁποίου εἶχον κτίσει τὴν Βρέαν καὶ τὴν Ἀμφίπολιν. Φαίνεται μάλιστα ὅτι καὶ φόρους ἐπλήρωνεν εἰς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἦλθεν εἰς ἐχθρικὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις, ὑποκινήσας εἰς ἀποστασίαν τοὺς Ποτιδαιάτας, Βοττιαίους καὶ Χαλκιδεῖς, καὶ συμβουλεύσας νὰ συγκεντρωθῶσι πάντες εἰς τὴν Ὄλυνθον καὶ νὰ καταστήσωσι ταύτην ἑστίαν τῆς ἀντιστάσεώς των. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε (432 π. Χ.) ὑπεστήριξαν ἐναντίον του τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου του καὶ τὸν ἠνάγκασαν πρὸς σωτηρίαν του νὰ ἐγκαταλίπῃ τοὺς συμμάχους του Χαλκιδεῖς καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ προσεχώρησε τῇ φιλικῇ ἐπεμβάσει τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Σιτάλκου. Ἀλλ' ὁ δόλιος Περδίκκας, καὶ φίλος γενόμενος, κρυφίως εἰργάζετο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς Κορινθίους εἶχε βοηθήσει ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Ἡ τοιαύτη διαγωγή του προεκάλεσε τὸν ἐναντίον του πόλεμον Ἀθηναίων καὶ Σιτάλκου, ὅστις θ' ἀπέβαινεν ὀλέθριος διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἂν δὲν καθυστέρουν εἰς ἀποστολὴν πρὸς τὸν Σιτάλκην τῆς προσηκούσης πολεμικῆς δυνάμεως οἱ Ἀθηναῖοι (ἐκ πολιτικῆς προνοίας, ἴσως, διὰ νὰ μὴ καταστῇ ἰσχυρότερος τοῦ δέοντος ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ὁ Σιτάλκης). Σωθεὶς διὰ δευτέραν φορὰν ὁ Περδίκκας καὶ συνάψας φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ὀδρύσας Θρᾷκας, δὲν ἔπαυσε τὸν ὕπουλον κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμόν του, προκαλέσας διὰ μυστικῆς κοινῆς πρεσβείας μετὰ τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς τὴν εἰς Μακεδονίαν ἀποστολὴν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Βρασίδα (424 π. Χ.). Ὁ Περδίκκας ἤλπιζεν ὅτι θὰ μεταχειρισθῇ τὸν Βρασίδαν ὡς ἀρχηγὸν μισθοφόρων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν τῇ βορείῳ Μακεδονίᾳ συμφερόντων του ἐναντίον τῶν Λυγκηστῶν, ἡ ὑψηλοφροσύνη ὅμως τοῦ Βρασίδα ἐματαίωσε τὰ σχέδιά του. Ὠφέλησεν ὅμως τοῦτον ἡ μετάβασις τοῦ γενναίου Σπαρτιάτου εἰς τὴν χώραν του διὰ τῆς συντριβῆς τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰ παράλια τῆς χώρας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνακτήσουν οὗτοι καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 421 π. Χ. Τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐπαμφοτερισμοῦ ἐξηκολούθησεν ὁ Περδίκκας καὶ μετὰ ταῦτα, μὴ διστάσας κατὰ τὸ 418, ἐνῷ ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παράσχῃ πρὸς αὐτοὺς θετικήν τινα συνδρομήν, ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Βρασίδαν προστριβῆς του, νὰ προσέλθῃ μετὰ τῶν Χαλκιδέων εἰς τὴν συμμαχίαν Ἀργείων-Λακεδαιμονίων. Καὶ ἤρχισαν μὲν τότε οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν λιμένων τῆς χώρας του (*Θουκ.* Ε' 83), δὲν ἐπέδειξαν ὅμως καὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας τὴν δέουσαν δραστηριότητα, καὶ οὕτως ὁ Περδίκκας, ὁ πάντων (Λακεδαιμονίων, Ἀθηναίων, Κορινθίων, Χαλκιδέων καὶ Ὀδρυσῶν Θρακῶν) γενόμενος σύμμαχος καὶ πάντας ἀλληλοδιαδόχως ἀπατήσας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἐξῆλθε μόνος ἀλώβητος. Ἐν τῇ διοικήσει τοῦ βασιλείου του ἐπέδειξεν ὁ Περδίκκας καὶ σύνεσιν καὶ δραστηριότητα, ἐργασθεὶς πρὸς προαγωγὴν τῆς χώρας του εἰς τὸν πολιτισμὸν διά τε τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκαταστάσεως τῶν ἐξωσθέντων ἐκ τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ἱστιαιέων καί τινων ἐκ τῶν τῆς Χαλκιδικῆς κατοίκων, ἁπάντων μᾶλλον προηγμένων τῶν Μακεδόνων, καὶ τῆς προσελκύσεως εἰς τὴν αὐλήν του ἐπιφανῶν Ἑλλήνων (διθυραμβοποιοῦ Μελανιππίδου, ἰατροῦ Ἱπποκράτους καὶ ἄλλων). Τὸν Περδίκκαν ἀποθανόντα κατὰ τὸ 413 π. Χ. διεδέχθη ὁ ἐκ δούλης γυναικὸς υἱός του Ἀρχέλαος.

— **Περδίκκας Γ'.** Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀμύντου Β' καὶ τῆς Εὐρυδίκης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' καὶ Φιλίππου τοῦ Β', πατρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε κατὰ τὸ 365 φονεύσας τὸν ἅρπαγα τοῦ θρόνου καὶ δολοφόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου Β' Πτολεμαῖον, ὅστις ἦτο γαμβρός του ἐπ' ἀδελφῇ, ἀλλὰ καὶ ἐραστὴς τῆς μητρός του Εὐρυδίκης, τῇ βοηθείᾳ τῆς ὁποίας εἶχεν ἁρπάσει καὶ τὸν θρόνον. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ ἓξ ἔτη, κατορθώσας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς κατ' ἐπανάληψιν νὰ νικήσῃ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ βασιλείου του νὰ διατηρήσῃ ἀπό τε τῶν Θηβαίων, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχον καταπέσει, καὶ τῶν Χαλκιδέων, κατὰ τῶν ὁποίων συνεπολέμει μετὰ τοῦ Ἀθηναίου Τιμοθέου, τοῦ καταλύσαντος τὴν ἀρχὴν τῆς Ὀλύνθου. Κατὰ τὸ ἕκτον ὅμως ἔτος τῆς βασιλείας του ἐξερράγη στάσις ἐναντίον του (ἐναντίον ἐν γένει τῆς δυναστείας τῶν Τημενιδῶν) καὶ συγχρόνως ἐπῆλθον κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰλλυριοί, κατὰ τῶν ὁποίων καὶ πολεμῶν ἐφονεύθη. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Φίλιππος ὁ Β', ἐν ἀρχῇ ὡς κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του.

—**Περδίκκας.** —1) Στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἄλλοτε οἴκου τῆς Ὀρεστίδος καὶ ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Ὀρόντου. Ἦτο ἐκ τῶν εὐγενῶν νέων τῆς αὐλῆς τοῦ Φιλίππου Β' καὶ ὁ ἐκδικητὴς τοῦ φόνου του, φονεύσας μετὰ τοῦ Λεοννάτου τὸν δολοφόνον του Παυσανίαν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐναντίον τῶν Τριβαλλῶν (335 π.Χ.) ἦτο ἀρχηγὸς μιᾶς τῶν φαλάγγων τῆς στρατιᾶς του, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Θηβῶν, ὅτε καὶ πρῶτος ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως ἐτραυματίσθη. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς ἀρχηγὸς μιᾶς τῶν τάξεως τῆς στρατιᾶς, διεκρίθη ἰδίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Περσίδων πυλῶν. Κατὰ τὴν ἐκ τῆς Βακτριανῆς εἰς τὴν Ἰνδικὴν πορείαν τῆς στρατιᾶς τούτου ἦτο συναρχηγὸς μετὰ τοῦ Ἡφαιστίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν τμημάτων τῆς στρατιᾶς (τοῦ νοτίου στρατοῦ), τὸ ὁποῖον καὶ ἔζευξε τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰνδοῦ γέφυραν, δι' ἧς διέβη ἡ στρατιὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπελθοῦσα κατὰ τῶν Ταξύλων. Ἐν τῇ ἐπιθέσει κατὰ τῶν Σαγγάλων (326) ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς στρατιᾶς καὶ ἐν τῇ ἐπιθέσει κατὰ τῆς πρωτευούσης τῶν Μαλλῶν τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐπιτεθέντος στρατοῦ. Κατὰ τὸ 325 ὑπέταξε τοὺς Ἀβαστανούς. Κατὰ τὰς ἐν Σούσοις (324) ἑορτὰς ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μηδίας Ἀτροπάτου καὶ ἐστεφανώθη διὰ χρυσοῦ στεφάνου μετὰ τῶν διακριθέντων ἐπίσης κατὰ τοὺς μακροὺς πολέμους ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ἡφαιστίων ἐν Ἐκβατάνοις, εἰς τὸν Περδίκκαν ἀνετέθη νὰ ἡγηθῇ τῆς τιμητικῆς συνοδείας τοῦ νεκροῦ κατὰ τὴν μεταφοράν του εἰς Βαβυλῶνα. Αὗται ἦσαν αἱ κυριώτεραι ὑπηρεσίαι τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοῦτον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀσθενείας του παρέδωκεν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον, διὰ τοῦ ὁποίου σφραγιζόμενα τὰ διατάγματα ἐλάμβανον κῦρος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Περδίκκας προήδρευσε τοῦ συμβουλίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη, τῇ προτάσει του, ἡ διατήρησις τῆς μοναρχικῆς ἑνότητος τοῦ κράτους ὑπὸ τὸν μέλλοντα νὰ γεννηθῇ υἱὸν τῆς Ρωξάνης (ἂν ἐγεννᾶτο υἱός). Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ὅμως ταύτης ἐξηγέρθησαν αἱ φάλαγγες τοῦ πεζικοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μελέαγρον, αἵτινες ἀνεκήρυξαν βασιλέα τὸν Ἀρριδαῖον, ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του Φιλίππου, καὶ ἐπηκολούθησαν μικροσυγκρούσεις τινὲς μεταξὺ τοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Περδίκκαν καὶ τοῦ πεζικοῦ ὑπὸ τὸν Μελέαγρον. Τῇ ἐπεμβάσει ὅμως τοῦ συνετοῦ Εὐμένους ἐπῆλθε συμβιβασμός, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀρριδαῖος θὰ συνεβασίλευε μετὰ τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῇ τέκνου τῆς Ρωξάνης καὶ οὕτω διετηρεῖτο ἡ μοναρχικὴ ἑνότης τοῦ κράτους, ὁ Περδίκκας ἔγινε χιλίαρχος, ὁ Μελέαγρος ὕπαρχος, ὁ Ἀντίπατρος στρατηγὸς τοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὁ Κράτερος προστάτης τῆς βασιλείας ἐπίσης ἐν Εὐρώπῃ. Τὸν συμβιβασμὸν ἐπηκολούθησε καθαρμὸς (διότι κατὰ τὰς συγκρούσεις εἶχε χυθῇ μακεδονικὸν αἷμα) καὶ τοῦτον ψευδομάχη, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἔθιμα, μεταξὺ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, κατὰ τὴν ὁποίαν, μεταβληθεῖσαν εἰς ἀληθινήν, ἠναγκάσθησαν οἱ πεζοὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν ἐλεφάντων νὰ παραδώσουν τοὺς ἀρχηγούς των (30 κατά τινας, κατ' ἄλλους περισσοτέρους) εἰς τὸν Περδίκκαν, οἵτινες κατὰ διαταγήν του ριφθέντες πρὸ τῶν ἐλεφάντων κατεπατήθησαν ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Μελέαγρος κατέφυγε τότε εἴς τινα ναόν, ἀλλ' ἐσφάγη ἐκεῖ τῇ διαταγῇ τοῦ Περδίκκα, ὅστις ἀπαλλαγεὶς οὕτω τῶν ἀντιπάλων του ἔγινεν ὁ πραγματικὸς κύριος τοῦ κράτους, διότι ὁ βασιλεύς, ἄβουλον ὄργανόν του καταστάς, ἕνεκα τῆς μωρίας του, διέτασσεν ὅ,τι ἐκεῖνος ἤθελεν. Ὡς χιλίαρχος, ἤτοι ἐπίτροπος τῆς βασιλείας, ὁ Περδίκκας διέταξε τοὺς διαφόρους στρατηγοὺς νὰ μεταβοῦν εἰς τὰς σατραπείας των. Γενικὸς δὲ ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων μετὰ ταῦτα γενόμενος καὶ τοῦ κράτους αὐτοκράτωρ-ἐπιμελητής, παρὰ τοῦ ὁποίου στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἐλάμβανον τὰς βασιλικὰς διαταγάς, ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα καὶ ἔγινεν ὁ παντοδύναμος κυβερνήτης τοῦ μακεδονικοῦ κράτους. Οὕτως ἐφαίνετο ὅτι τὸ κράτος εἶχεν ὑπαχθῇ εἰς ἑνιαίαν διοίκησιν καὶ ὅτι ὁ στρατὸς εἶχε καταστῇ καὶ πάλιν τῆς πολιτείας πειθαρχικὸν ὄργανον ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀνδρὸς ἀρχικοῦ καὶ συνετοῦ. Ἡ πρώτη ὅμως δοθεῖσα ἀφορμὴ κατέδειξεν ὅτι ἐπιφανειακὴ ἦτο ἡ μοναρχικὴ τοῦ κράτους ἑνότης. Ὅτε ὁ σατράπης τῆς μεγάλης Φρυγίας Ἀντίγονος διετάχθη ὑπὸ τοῦ Περδίκκα νὰ βοηθήσῃ τὸν σατράπην τῆς Καππαδοκίας Εὐμένη ἐναντίον τοῦ κατέχοντος ταύτην κατὰ τὸ πλεῖστον ἐγχωρίου δυνάστου Ἀριαράθου, οὗτος δὲν ὑπήκουσε, καὶ ὅτε πάλιν διετάχθη, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Περδίκκα κατατρόπωσιν τοῦ Ἀριαράθου καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Καππαδοκίας ὑπὸ τούτου εἰς τὸν φίλον του Εὐμένη, νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος-ἐπιμελητοῦ διὰ νὰ ἀπολογηθῇ διὰ τὴν ἀνυπακοήν του, κατέφυγε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου πρὸς τὸν Ἀντίπατρον, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξεγείρῃ τοῦτον κατὰ τοῦ Περδίκκα. Ὁ Ἀντίπατρος κατ' ἀρχὰς ἐπεδίωξε νὰ συνάψῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Περδίκκαν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν κόρην του Νίκαιαν· ὅτε ὅμως οὗτος, νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Κλεοπάτραν, ἀπέπεμψε κατ' ἀξίωσιν τῆς μητρός της Ὀλυμπιάδος, ἥτις ἐμίσει τὸν Ἀντίπατρον, τὴν Νίκαιαν, ὁ Ἀντίπατρος ἐξεστράτευσεν εἰς Μ. Ἀσίαν μετὰ τοῦ Κρατέρου ἐναντίον τοῦ Περδίκκα. Οὗτος ἀπειλούμενος τότε ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ Κρατέρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τοῦ ἐξεγερθέντος χάριν τοῦ φίλου του Ἀντιγόνου σατράπου τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, τὴν μὲν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν πρώτων ἀνέθεσεν εἰς τὸν Εὐμένη, τὴν δὲ κατὰ τοῦ τελευταίου ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως. Ἡγούμενος πολυαρίθμου στρατοῦ, τὸν ὁποῖον συνώδευον καὶ οἱ βασιλεῖς Ἀρριδαῖος καὶ Ἀλέξανδρος, ἔφθασε κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 321 ὁ Περδίκκας εἰς Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς σατραπείας τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα, κατὰ τὰ μακεδονικὰ ἔθιμα, ἐπεδίωξε τὴν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καταδίκην τοῦ Πτολεμαίου ἐπὶ ἀπειθείᾳ πρὸς τὰς βασιλικὰς ἐπιταγάς· ὁ στρατὸς ὅμως ἠθῴωσε τοῦτον (αὐτοπροσώπως ἴσως ἀπολογηθέντα). Ὁ Περδίκκας, ἀντὶ νὰ συνέλθῃ ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης τοῦ στρατοῦ, κατέστη ἐπιμονώτερος πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἀποβαλὼν καὶ τὴν διαύγειαν τοῦ λογικοῦ καὶ τὴν μετριοπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας διεκρίνετο ἕως τότε. Ἀτυχὴς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀπόπειρά του νὰ καταλάβῃ τὸ τεῖχος Καμήλων καὶ ἀτυχεστέρα ἀκόμη ἡ ἀπόπειρά του νὰ διαβῇ τὸν Νεῖλον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος πολλοὶ στρατιῶται ἐπνίγησαν, βορὰ γενόμενοι τῶν κροκοδείλων. Τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἐξέγερσις τοῦ στρατοῦ του, ἐνισχυθεῖσα καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ φόνος τοῦ Περδίκκα ἐν τῇ σκηνῇ του ὑπὸ τῶν εἰσορμησάντων εἰς αὐτὴν Σελεύκου καὶ Ἀντιγένους, ἡγεμόνος τῶν ἀργυρασπίδων. Οὕτως ἐξέλιπεν ὁ μέγας στρατηγός, ὅστις, εἴτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδίας φιλοδοξίας, εἴτε ἐξ ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἐπεχείρησε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑνότητα τοῦ ἀχανοῦς κράτους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

— 2) Υἱὸς τοῦ Κοίνου, στρατηγοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ γαμβροῦ τοῦ Παρμενίωνος. Μνεία τούτου γίνεται εἴς τινα ἐπιγραφὴν τῆς Ποτιδαίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδωρήθησαν πρὸς αὐτὸν κτήματά τινα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου ἐν τῇ Χαλκιδικῇ.

— 3) Στρατηγός τις τοῦ στρατοῦ τοῦ Εὐμένους. Οὗτος κατὰ τὸν ἐν ἔτει 320 π. Χ. πόλεμον μεταξὺ Ἀντιγόνου καὶ Εὐμένους ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν ἀρχηγόν του, πρὶν ἢ ὅμως προλάβῃ νὰ αὐτο-

Digitized by Google

μολήση πρὸς τὸν Ἀντίγονον συνελήφθη ἐν τῷ στρατοπέδῳ του (ἡγεῖτο 3.000 πεζῶν καὶ 500 ἱππέων) ὑπὸ τοῦ ἐπελθόντος ἐναντίον του στρατηγοῦ Φοίνικος τοῦ Τενεδίου καὶ προσαχθεὶς ἐνώπιον τοῦ Εὐμένους κατεδικάσθη ὑπὸ τούτου εἰς θάνατον. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Περδικόβρυση [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 375. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσορβάσιον*. Κεῖται παρὰ τὸν Τάνον ποταμόν, ἔχει κλῖμα ἐλῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῆς. Παράγει δημητριακὰ καὶ οἶνον. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος εὑρίσκεται καὶ ἡ μονὴ τοῦ *Τιμίου Προδρόμου*, κειμένη νοτίως τοῦ χωρίου καὶ ἀπέχουσα αὐτοῦ ἡμίωρον. Εἶναι παλαιότατον χριστιανικὸν κτίσμα, διαβιούντων σήμερον ἐν αὐτῇ 5 μοναχῶν. Δ. Ε. Μ.

—**Περδικόβρυση** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Πουλιτσίου τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 159. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ράδον*.

—**Περδικόβρυση** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 554. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Συνίστα*.

περδικοθήρας (ὁ)· θηρευτὴς περδίκων.

περδικόθυρον (τό). Εἶδος παγίδος πρὸς ζώγρησιν τῶν περδίκων. Ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς λιθίνης πλακός, ἧς ἡ μὲν μία πλευρὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ ἑτέρα τηρεῖται ἐλαφρῶς κεκλιμένη ἄνωθεν λάκκου βάθους 0,20—0,30 μ. διὰ βεργίου, οὗτινος τὸ ἕτερον ἄκρον, διχαλωτὸν ὄν, στηρίζεται ἐπὶ ἑτέρου ὁριζοντίου βεργίου κατακειμένου ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ λάκκου καὶ ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους διὰ λίθου πως ἀνασηκωνομένου, οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζωνται ὀρθαὶ γωνίαι μὲ τὸ βεργίον τῆς στηρίξεως τῆς πλακός. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν δύο αὐτῶν βεργίων προστίθεται ἀνὰ ἓν ἕτερον ἐγκάρσιον, ἀλληλοσυγκρατούμενα μὲ ἐκεῖνα. Ἐντὸς δὲ τοῦ λάκκου καταρτίζεται ἓν εἶδος τραπέζης, ἀποτελουμένης ἐκ φύλλου πλατάνου, συκῆς ἢ ἀμπέλου, τοποθετουμένου ἐπὶ τεσσάρων ἐκ βεργίων ποδῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ λάκκου ἐμπηγνυομένων. Ἡ τοιαύτη τράπεζα δέον νὰ ἔχῃ ὕψος μέχρι τῶν χειλέων τοῦ λάκκου, ἵνα εἶναι καταφανὴς εἰς τὴν ἐκεῖ που βόσκουσαν πέρδικα ἡ ἐπ' αὐτῆς διασκορπιζομένη τροφὴ πρὸς προσέλκυσιν αὐτῆς. Ὡς τροφὴ διασκορπίζονται κόκκοι σίτου ἐπὶ τοῦ φύλλου τούτου. Ἡ πέρδιξ βλέπουσα τοὺς κόκκους καὶ κινουμένη πρὸς αὐτοὺς κατ' ἀνάγκην θὰ πατήσῃ ἢ εἰς τὸ ἓν ἢ εἰς τὸ ἕτερον τῶν ἐγκαρσίων βεργίων τῶν συγκρατούντων τὴν ἰσορροπίαν τοῦ βεργίου τοῦ στηρίζοντος τὴν ὀρθίαν πλάκα. Ἐπὶ τῇ ὑποχωρήσει τούτου συνεκλείπει ἡ σταθερότης τοῦ κυρίως στηρίζοντος τὴν πλάκα βεργίου. Τούτου δὲ ἐκκλίνοντος, πίπτει ἡ πλὰξ καὶ ἐγκλείει ἐντὸς τοῦ λάκκου τὴν πέρδικα, συμπαρασύρουσαν ἐν τῇ πτώσει της τὸ φύλλον τῆς φαινομενικῆς τραπέζης. Ἡ τοιαύτη παγὶς κατασκευάζεται καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀνοίγεται ὁ προσήκων λάκκος καὶ κλείεται δι' ἐπιθέσεως εἰς τὸ ἄνοιγμα λεπτοτάτης σανίδος. Ἡ σανὶς αὕτη φέρει θυρίδα, δίφυλλον ἢ καὶ μονόφυλλον, μεγαλυτέραν πως τοῦ ὄγκου μιᾶς πέρδικος, ἀνοίγουσαν καὶ κλείουσαν αὐτομάτως καὶ δὴ λίαν εὐπαθῶς ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ πιέσει. Ἐπὶ τῆς σανίδος ταύτης σκορπίζονται φύλλα τινὰ ἢ ἄμμος, ἵνα μὴ αὕτη εἶναι καταφανής, καὶ κόκκοι σίτου πρὸς προσέλκυσιν τῆς βοσκούσης πέρδικος. Ἡ πέρδιξ πλησιάζουσα τὴν ἐπὶ τῆς σανίδος καὶ ἰδίᾳ τῆς θυρίδος αὐτῆς σκορπιζομένην τροφὴν καὶ πατῶσα ἐπὶ τῆς εἰς τὴν ἐλαχίστην πίεσιν ὑποχωρούσης θυρίδος καταπίπτει ἐντὸς τοῦ λάκκου, ὅθεν δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ, διότι αὐτομάτως, συνεπείᾳ τοποθετηθέντων ἐλατηρίων, κλείει πάλιν ἡ θυρίς. Ἡ θυρὶς αὕτη κατασκευάζεται οὕτως, ὥστε ν' ἀνοίγῃ μόνον πρὸς τὰ ἔσω τοῦ λάκκου καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ περδικόθυρον καὶ ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς μορφὰς κατασκευάζεται εἰς θέσεις, ἔνθα αἱ πέρδικες βόσκουσιν ἢ δύνανται νὰ εὑρίσκωνται. Τοῦτο ἐξακριβοῦται ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ πρότερον ἐκ τῆς κόπρου, τῆς λαλιᾶς, τῆς θέσεως τῆς διανυκτερεύσεως (κοιν. κουρνιάσματος) τῶν περδίκων. Τὸ περδικόθυρον, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος παγίδος, ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν κειμένων ἐν Ἑλλάδι περὶ θήρας διατάξεων, προβλεπουσῶν αὐστηρὰς ποινὰς διὰ τοὺς παραβάτας αὐτῶν. Φ. Δ. Γ.

Περδικονέρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 190. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ποδογορά*.

περδικοπαγίς, —ίδος (ἡ)· παγὶς πρὸς ἄγραν περδίκων.

περδικοπάνι (τό). Μέσον πρὸς προσέλκυσιν ὑπὸ τοῦ ἐνεδρεύοντος κυνηγοῦ τῶν ὀρεινῶν περδίκων πρὸς τὸν σκοπὸν ἀσφαλεστέρας καὶ ἀφθονωτέρας θανατώσεως τοιούτων. Ἀποτελεῖται ἐκ τεταμένου ὑφάσματος ἐμβαδοῦ πλέον τοῦ τετραγωνικοῦ μέτρου καὶ πως μείζονος καθ' ὕψος τοῦ ἀναστήματος τοῦ κυνηγοῦ, ἵνα ὅλως καλύπτῃ αὐτόν, καὶ ὅπερ συνίσταται ἐκ λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν τετραγωνιδίων, ἐναλλὰξ συνερραμμένων. Τὸ ὕφασμα τοῦτο τείνεται κατὰ τὰς πλευρὰς διὰ ξυλίνου ἢ συρματίνου πλαισιώματος καὶ προσαρτᾶται ἀπὸ τοῦ μέσου ἐπὶ κοντοῦ αἰχμηροῦ εἰς τὸ κάτω ἄκρον, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ ἐμπήγνυται καὶ εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἀπαλλάσσηται ὁ κυνηγὸς νὰ κρατῇ αὐτό. Ὁ κοντὸς οὗτος εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ κρυπτομένου κυνηγοῦ. Ἐπὶ τοῦ περδικοπανίου τούτου διανοίγονται τρεῖς ὀπαί, ὧν αἱ δύο χρησιμεύουσι διὰ νὰ βλέπῃ ὁ κυνηγὸς καὶ ἡ τρίτη διὰ νὰ διαπερᾷ οὗτος τὴν κάννην τοῦ κυνηγετικοῦ του ὅπλου. Ἱστάμενος ἢ κινούμενος ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ κυνηγὸς καὶ κινῶν τοῦτο δεξιὰ καὶ ἀριστερά, χωρὶς νὰ φαίνηται ὁ ἴδιος, προκαλεῖ τὴν προσέλευσιν ἢ προσέγγισιν τῶν περδίκων, ὡς συμβαίνει μὲ τὰς σιταρήθρας διὰ τοῦ καθρέπτου, καὶ πυροβολεῖ οὕτως ἀσφαλῶς καὶ ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν προσερχομένων πρὸς τὸ περδικοπάνι ἀφόβως περδίκων, χωρὶς αὗται νὰ πτοῶνται ἐκ τῶν πυροβολισμῶν, μὲ ἀποτελέσματα μεγαλύτερα ἢ τὰ ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν περδίκων προερχόμενα. Διὰ τὴν κράτησιν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ περδικοπανίου δύναται ὁ κυνηγὸς νὰ ἔχῃ καὶ βοηθὸν συγκαλυπτόμενον ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ κυνηγὸς ὅμως ὀφείλει ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἐξακριβώνῃ τὰς θέσεις τῆς παραμονῆς ἢ βοσκῆς τῶν περδίκων. Τὸ μέσον τοῦτο ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν κειμένων περὶ θήρας ἐν Ἑλλάδι διατάξεων. Φ. Δ. Γ.

περδικοπάτημα (τό) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀρνόγλωσσον ὁ κορωνόπους*.

Περδικόρραχη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τοῦ δήμου Τρικκαίων τοῦ νομοῦ Τρικκάλων Κάτ. (1928) 151. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κατίδι*.

περδικόστηθος, —η, —ο· δημοτ., ὁ ἔχων στῆθος οἱονεὶ πέρδικος, ἤτοι ἁδρόν.

περδικούλι (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀναγαλλὶς ἡ κυανῆ*.

περδίκουλος (ὁ) (Perdiculus) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραονιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ παραπλήσια πρὸς τὰς πέρδικας, ἰθαγενῆ τῆς Ἰνδοκίνας. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ κάτωθι:

Περδίκουλος ὁ ἀσιατικὸς (Perdiculus asiaticus). Οὗτος ἔχει σχηματισμὸν σώματος παρόμοιον πρὸς τὸν τῆς πέρδικος. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος τοῦ ἄρρενος ἔχει χρωματισμὸν φαιοτεφρὸν μὲ βαθείας φαιᾶς κηλῖδας, τὸ μέτωπον, αἱ παρειαὶ καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι σαρκοπυρραί. Ἡ κοιλία καὶ τὸ στῆθος εἶναι τεφρὰ μὲ ὁριζοντίας γραμμώσεις μελανὰς καὶ λευκὰς ἐναλλάξ. Ἡ θήλεια ἔχει ἀμαυρότερα χρώματα τοῦ ἄρρενος. Εἰς ἀμφότερα τὰ γένη, τὸ ράμφος εἶναι μελανόν, ἡ ἶρις καστανόχρους καὶ οἱ πόδες πορτοκαλλόχροοι. Τὸ μῆκος τοῦ σώματος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 17—18 ἑκατοστ. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων μέχρι τῆς Βεγγάζης καὶ εἰς τὴν νῆσον Κεϋλάνην καὶ ζῇ καθ' ὁμάδας ἐξ 6—12 πτηνῶν. Τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ ἐντόμων. Οἱ ἔρωτές των διαρκοῦν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου, ὁπότε ἀποχωρίζονται κατὰ ζεύγη. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—7 ᾠὰ λευκὰ ἢ ὑποκίτρινα ἐπὶ φωλεᾶς ἣν κατασκευάζει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Περδίκουλος ὁ ἀσιατικός.

Περδίκουλος ὁ ἰνδικὸς (Perdiculus indicus). Εἶναι κατά τι μεγαλύτερος τοῦ προηγουμένου εἴδους. Ὁ λαιμός του ἔχει κεραμέρυθρον σκοτεινὸν χρῶμα καὶ ἡ ράχις του εἶναι στακτέρυθρος μὲ γραμμώσεις ἐναλλὰξ φαιὰς καὶ μελανάς. Ἡ κοιλία εἶναι καστανέρυθρος μὲ μελανὰς καὶ λευκὰς γραμμώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς ξηροὺς καὶ ἀγόνους τόπους. Τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων, ἐντόμων καὶ σκωλήκων. Δ. Ν. Π.

πέρδιξ, —ικος (ἡ) (Perdix) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν ὀρνιθοειδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τετραονιδῶν*. Περιλαμβάνει περὶ τὰ 8 εἴδη πτηνῶν, διαιτωμένων εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Αἱ πέρδικες ἔχουσι σῶμα μέτριον, μήκους 25 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, κεφαλὴν μικράν, ἀπολήγουσαν εἰς ράμφος βραχὺ καὶ ὀξύ, πτέρυγας βραχείας καὶ στρογγύλας, οὐρὰν βραχυτάτην καὶ πόδας χαμηλούς. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων γνωστότερα ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὰ ἑξῆς: *Πέρδιξ ἡ πεδινὴ* ἢ *ἡ κοινὴ* ἢ *ἡ φαιὰ* ἢ *ἡ ἀγροδίαιτος* (Perdix cinerea), κοιν. *καμπήσια* ἢ *τοῦ κάμπου πέρδικα* ἢ *λιβαδοπέρδικα*. Εἶναι μικροτέρα τῆς ὀρεινῆς πέρδικος, ἔχουσα μῆκος 0,26—0,30 μ. καὶ πλάτος μετ' ἀνοικτῶν πτερύγων 0,50—0,52 μ. Τὸ σῶμά της εἶναι βραχύ, ἡ κεφαλή της εὐρυμέτωπος, μικρὰ καὶ χαρίεσσα, τὸ ράμφος της βραχὺ καὶ ἰσχυρόν. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι κυρτή πως εἰς τὸ ἄκρον καὶ γυμνὴ εἰς τὴν βάσιν, αἱ πτέρυγες εἶναι βραχεῖαι καὶ στρογγύλαι, ἰσχυρὸν προξενοῦσαι θόρυβον κατὰ τὴν πτῆσιν, ἥτις συνίσταται εἰς συνεχὲς πτερύγισμα καὶ εἶναι ταχεῖα, ἀλλὰ δὲν διήκει εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν. Ἡ οὐρά της εἶναι βραχεῖα, 0,07 μ., στρογγύλη καὶ κλίνουσά πως πρὸς τὰ κάτω. Εἰς τοὺς πόδας ἔχει τρεῖς δακτύλους ἐμπρὸς καὶ ἕνα ὀπίσω, τῶν προσθίων συνδεομένων, μέχρι τοῦ ἁρμοῦ, διὰ λεπτῆς μεμβράνης. Ἀντὶ πλήκτρου οἱ ἄρρενες φέρουσιν εἰς τοὺς πόδας ἐξόγκωσιν δίκην κρεατοελιᾶς. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος ποικίλλει κατὰ τόπους καὶ ἐδάφη διαμονῆς, μὴ ἔχον τι τὸ ἐξαιρετικόν. Τὸ χρῶμα τῆς κεφαλῆς εἶναι καστάνινον πρὸς τὸ κεραμοειδὲς μὲ κιτρινωπὰς γραμμώσεις, τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς καὶ ὁ λαιμὸς ἀνοικτοῦ σκωριοχρόου χρώματος, ἡ ράχις φαιόχρους μὲ σκωριοχρόους πλαγίας γραμμώσεις, ἡ κοιλία λευκωπή, ὡς καὶ τὰ κάτωθεν τῶν πτερύγων, τὸ ὑπὸ τὸ στῆθος κυμάτιον μέλαν πρὸς τὸ σκοτεινὸν ἐρυθρωπόν, τὰ οὐραῖα πτερὰ σκωριόχροα μὲ πρασινωπὰς καὶ μελανωπὰς γραμμώσεις. Ἡ φωνή της εἶναι μονότονος. Ἡ τροφή της ἀποτελεῖται ἐκ δημητριακῶν καρπῶν, σπόρων, λαχανικῶν, ἐντόμων καὶ σκωλήκων ἐκ τῆς γῆς διὰ σκαλίσματος ἐξαγομένων. Εἶναι διαδεδομένον εὐρύτατα, ἐξικνούμενον πρὸς βορρᾶν μέχρι καὶ τῆς Σουηδίας, Λιβονίας καὶ Ἐσθονίας, τῶν μέσων καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας, πρὸς νότον δὲ ἐφόσον ἐξικνεῖται ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν, συχνότατον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Ἀσίᾳ. Ἀρέσκεται εἰς τόπους οὔτε πολὺ ψυχροὺς ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ θερμούς, ἐγκαταλείπει δὲ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς μόνον ὅταν τυχὸν ἐκλίπῃ ἡ τροφή του ἢ ἀπηνὴς διωχθῇ, ἐπανέρχεται δ' εἰς αὐτοὺς ἀφοῦ ἐκλείψουν τὰ αἴτια τῆς ἀπομακρύνσεως. Διαμένει εἰς πεδιάδας μὲ ἀραιὰν βλάστησιν, κατὰ προτίμησιν εἰς ἀγροὺς λαχανικῶν, παρὰ τοὺς φράκτας τῶν ὁδῶν, εἰς ἐδάφη ὑγρά πως. Εἰς θάμνους δὲν παραμένουσιν ἐπὶ μακρὸν οὐδὲ κάθηνται εἰς τὰ δένδρα. Ἀρέσκονται εἰς βίον κοινωνικόν, σπανίως ἀνευρισκόμεναι κατὰ μόνας. Αἱ καθ' ἑκάστην οἰκογένειαι τῶν πεδινῶν περδίκων συνενοῦνται καὶ ἀποτελοῦσι μεγάλα ἢ μικρὰ πλήθη ἢ σμήνη (κοπάδια) ὑπὸ τὴν φρούρησιν τοῦ ἄρρενος, ὅστις ἱστάμενος εἰς περίοπτον θέσιν φρουρεῖ καὶ ἀναγγέλλει πάντα κίνδυνον. Ζῶσιν ἀναμεταξύ των ἐν ζηλευτῇ ὁμονοίᾳ, ἀλλ' ὅσον ἐχθρικῶς καὶ ἂν διίστανται, ἀνθίστανται ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ξένη τις πέρδιξ θελήσῃ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ σμῆνος. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ ξένη πέρδιξ εἶναι ὀρφανὴ μητρὸς ἢ γραῖα. Ἐκτίθενται εὐχαρίστως εἰς τὸν ἥλιον ἡλιαζόμεναι καὶ κυλίονται εἰς τὸ χῶμα ἢ τὴν ἄμμον ὡς αἱ ὄρνιθες, πρὸς ἀποφθειριασιν. Τὴν μεσημβρίαν ἐφησυχάζουσιν. Αἱ πέρδικες εἶναι ὠφέλιμα πτηνά, οὐ μόνον διότι παρέχουσι τὸ εὐγευστότατον καὶ τρυφερώτατον καὶ ὑγιεινὸν κρέας των, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξολοθρεύουσι σκώληκας καὶ ἔντομα ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν, ἀσήμαντον προξενοῦσαι ζημίαν ὡς ἐκ τοῦ σκαλίσματος τῶν ἀγρῶν. Περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου ἢ ἀρχὰς Μαρτίου διαλύονται τὰ σμήνη καὶ συντίθενται ἀνὰ ἓν ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς ζεύγη ἐν αὐστηρᾷ μονογαμίᾳ, ὅτε ἀπομακρύνονται πρὸς φωλεοποίησιν καὶ φωτοκίαν. Κατασκευάζουσι τὴν φωλεάν των εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς θαμνώδεις παρυφάς, εἰς ἀγροὺς μὲ χλόην, σπανίως εἰς ἀγροὺς σιτηρῶν.

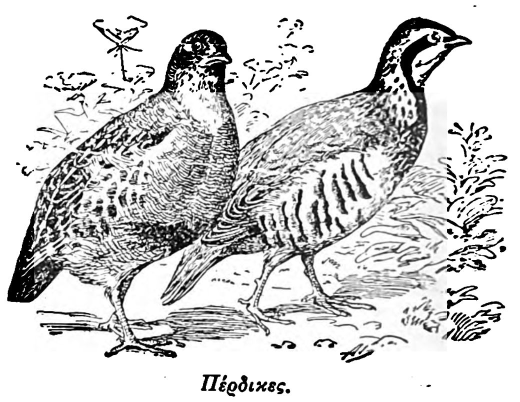

Πέρδικες.

Ἡ φωλεά των εἶναι ἁπλουστάτη, ἣν αὗται αἱ ἴδιαι διὰ σκαλίσματος κατασκευάζουσι κοίλην ἢ χρησιμοποιοῦσι κοιλώματα τοῦ ἐδάφους ἐπιτήδεια πρὸς τοῦτο. Τὸ θῆλυ τίκτει 12—20 ᾠὰ ἀπιδοειδῆ τὸ σχῆμα καὶ ἐπῳάζει αὐτὰ νύκτα καὶ ἡμέραν, μὴ ἀπομακρυνόμενον εἰμὴ μόνον πρὸς στιγμὴν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς πείνης. Ἐπῳάζει δὲ μετὰ τοιαύτης ζέσεως καὶ ἀφοσιώσεως, ὥστε δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ εὑρίσκει ἐνίοτε τὸν θάνατον ὑπὸ τὸ δρέπανον τοῦ θεριστοῦ. Εἰδοποιούμενον ὑπὸ τοῦ ἄρρενος περὶ τὸ ἐπικείμενον κίνδυνον δὲν ἐξορμᾷ εἰς τὰ ὕψη ἐκ τῆς φω-

Digitized by Google

λεᾶς ἀμέσως, ἀλλὰ τρέχει πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ διάστημά τι πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀπόκρυψιν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν φωλεάν της. Ἀμφότεροι οἱ γονεῖς μεριμνῶσι μετ' ἐξαιρετικῆς στοργῆς καὶ τρυφερότητος περὶ τῶν νεοσσῶν των· τρέφουσιν αὐτοὺς κατὰ πρῶτον μὲ μύρμηκας καὶ τὰς νύμφας αὐτῶν καὶ ἄλλα μαλακὰ ἔντομα, ἐν καιρῷ δὲ κινδύνου ὑπερασπίζουσιν αὐτοὺς μὲ πᾶσαν αὐτοθυσίαν, στρέφοντες τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ καθ' ἑαυτῶν πρὸς σωτηρίαν τῶν νεοσσῶν των. Ἔχουσι δὲ ἐκτὸς τῶν κυνηγῶν καὶ οὐκ ὀλίγους ἄλλους ἐχθρούς, ὡς εἶναι αἱ ἀλώπεκες, αἱ ἰκτίδες, οἱ ἀγριόγατοι, οἱ ἀκανθόχοιροι, οἱ μυωξοί, οἱ ἱέρακες καὶ αὐταὶ αἱ γλαῦκες καὶ τὰ φθοροποιὰ ζῶφια. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ὡς ἐπιδημητικὸν πτηνόν. Ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ταῖς νήσοις δὲν ἀπαντᾷ. Πέρδικες πεδιναὶ ὑπῆρχον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τοὺς ἔπειτα ἀκόμη χρόνους εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχειοῦ. Ἄφθονοι ἐπίσης ὑπῆρχον μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης καὶ τὴν πεδιάδα Καρδίτσης, Τρικκάλων. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐντεταμένης καὶ ἀμεθόδου κυνηγεσίας αὐτῶν ἔχουσιν ἐξοντωθῆ ἤδη. Ἐλάχισται σῴζονται ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν Τρικκάλων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σοφαδίτη καὶ τοῦ Ληθαίου καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὴν περιφέρειαν Παπαπούλι καὶ εἰς τὰς περιφερείας Ἐλασσῶνος καὶ Σερβίων. Ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουσι νῦν ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ, εἰς τὰς περιφερείας Κοζάνης, Σιατίστης, Φλωρίνης, Βερροίας, Ναούσης, Καρατζόβης, Ἰσβόρου, Λαγκαδᾶ, Πολυγύρου, ἐν τῇ ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, εἰς τὰς περιφερείας Δράμας, Σερρῶν, Νιγρίτης, Νέστου, Πραβίου, Καβάλλας καὶ ἐν Θράκῃ εἰς τὴν περιφέρειαν Ξάνθης, Κομοτινῆς, Ἀλεξανδρουπόλεως, Σουφλίου, Νέας Ὀρεστιάδος, Διδυμοτείχου, Σαππῶν καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, τῇ Θάσῳ καὶ τῇ Σαμοθράκῃ.

Τὸ κυνήγιον τῆς πεδινῆς πέρδικος εἶναι εὔκολον, οὐ μόνον διότι εὑρίσκεται εἰς ὁμαλὰ ἐδάφη, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ πτῆσίς της εἶναι ὁμαλὴ ὡς ἡ τοῦ ὄρτυγος. Διεξάγεται δὲ μόνον δι' ἀνιχνεύσεως τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰχνηλάτου κυνός, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὁποίου προτρέχουσι περιπατοῦσαι, κατόπιν λουφάζουν καὶ ἔπειτα ἐξαφνικὰ πετῶσι μὲ ἠχηρὸν καὶ θορυβῶδες κρότημα τῶν πτερύγων των. Βάλλονται δὲ μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 7. Τὸ κυνήγιον τῶν πεδινῶν περδίκων ἐπιτρέπεται ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους Ἰανουαρίου τοῦ ἑπομένου ἔτους. Ἀλλὰ πρὸς προστασίαν αὐτῶν, αἵτινες σημαντικῶς ἐν Ἑλλάδι ἠραιώθησαν καὶ ἀπειλοῦνται ὑπὸ τελείας ἐξοντώσεως διὰ τὸ εὔκολον τοῦ κυνηγίου των, ἀπαγορεύεται κατὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι περὶ θήρας διατάξεις τέλεον, ἀλλαχοῦ δὲ περιορίζεται ὁ χρόνος αὐτοῦ εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀπαγορευομένης ἅμα καὶ τῆς ἐμπορίας τῶν τοιούτων περδίκων. Ἡ πεδινὴ πέρδιξ ἅμα τῇ θανατώσει δέον νὰ ξεκοιλιασθῇ, ἄλλως τὸ κρέας αὐτῆς προσκτᾶται κακοσμίαν τινὰ δυσάρεστον εἰς τὴν γεῦσιν.

Μαγειρεύεται κατὰ κυνηγετικὸν τρόπον ἢ ὡς ψητὴ εἰς τὸν ὀβελίαν, ἐπαλειφομένη κατὰ τὴν ὄπτησιν μέσῳ τεμαχίου λεμονίου προσηρτημένου εἰς πειρούνιον δι' ἅλμης, μεθ' ὃ τεμαχιζομένη βυθίζεται μετὰ τὴν ὄπτησιν θερμὴ ἐντὸς σάλτσας ἐκ χυμοῦ λεμονίου, ἐλαίου, ὀριγάνου καὶ τοῦ προσήκοντος ἅλατος, ἢ ὡς κοκκινιστὴ μὲ τομάταν, τῆς σάλτσας χρησιμοποιουμένης εἰς τὸ νὰ περιχυθῇ μακαρονάδα ἢ πιλάφιον, ἢ ὡς ψητὴ εἰς τὴν κατσαρόλαν μὲ βούτυρον ἢ ἔλαιον καὶ σβηνομένη μὲ λευκὸν ἢ ρητινίτην οἶνον, καὶ κατὰ ποικίλους ἄλλους τρόπους.

Πέρδιξ ἡ ἑλληνὶς ἢ *ἡ ὀρεινὴ* (Perdix graeca καὶ Caccabis graeca ἢ Caccabis saxatilis), κοινῶς *πετροπέρδικα, βουνήσια πέρδικα*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *καμπήσια*. Εἶναι ἐπιδημητικὸν πτηνὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ εὑρίσκεται εἰς τοὺς ὑπωρείους λόφους καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἀνερχομένη ποτὲ εἰς τὰς ὑψίστας κορυφὰς τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων, ἀλλὰ μᾶλλον σταθμεύουσα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, ἐξαιρετικῶς προτιμῶσα ἀκατοικήτους νήσους μὲ ὀλίγους θάμνους καὶ βραχώδεις νήσους μὲ ὀλίγους κατοίκους. Καλεῖται δ' *ἑλληνὶς*, εἰ καὶ ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν τῶν Ἄλπεων ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλβετίας καὶ κάτω διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Κίνας, διότι ἀποτελεῖ ἴδιον τύπον, διαφέρουσα τῶν ἀλλαχοῦ ὑπαρχουσῶν περδίκων κατὰ τὸν χρωματισμόν, τὸ μέγεθος καὶ τὴν χάριν. Ποιά τις διαφορὰ παρατηρεῖται καὶ μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπαρχουσῶν, προερχομένη ἐκ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς, ὡς πρὸς τὸν ὄγκον καὶ τὸν χρωματισμὸν καὶ δυσδιακρίτως ὡς πρὸς τὴν φωνήν, χωρὶς καὶ νὰ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ἴδιον τύπον. Ἡ μικρὰ αὕτη διαφορὰ παρατηρεῖται κυρίως μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς νήσοις εὑρισκομένων καὶ τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπαντωσῶν. Τὸ χρῶμα τῆς πέρδικος εἶναι σταχτερὸν εἰς τὴν ράχιν καὶ ἀποκλῖνον πρὸς τὸ κυανοῦν μὲ μελαίνας ραβδώσεις εἰς τὰ πλάγια. Ἡ ἐλαφρὰ δ' ἐρυθρὰ ἀπόχρωσις τῶν πτερῶν της προσδίδει εἰς τὸν ὅλον χρωματισμὸν της μίαν ἁπαλὴν ἐρυθρωπὴν ἀνταύγειαν, ζωηροτέραν ἢ ἐξαφανιζομένην ἀναλόγως τῆς θέσεως, ἀφ' ἧς παρατηρεῖ τις τὴν πέρδικα. Εἰς τὸν λαιμὸν φέρει περιλαίμιον μέλαν (κοιν. ζουρντάνι ἢ γαϊτάνι), ἀναφαινόμενον μὲ τὴν ἐνηλικίωσίν της, τὸ ράμφος της εἶναι στίλβον ἐρυθρόν, ἐρυθροὶ δὲ εἶναι καὶ οἱ πόδες της. Ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων καὶ ἡ ἁρμονία τῶν καθ' ἕκαστον τοῦ σώματός της μερῶν ἐξαίρει τὴν πέρδικα ὡς ἓν τῶν ὡραιοτάτων τῆς Ἑλλάδος πτηνῶν καὶ προσδίδει εἰς αὐτὴν χαρίεσσαν καὶ θελκτικὴν ἐμφάνισιν, ἣν ἐπαυξάνουν οἱ ὡραῖοι σπινθηροβολοῦντες καὶ ἐκφραστικοὶ ὀφθαλμοί της καὶ τὸ χαρίεν, ρυθμικὸν καὶ ἡγεμονικὸν βάδισμά της, καθ' ὃ κρατοῦσα τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην, χωρὶς νὰ περιστρέφῃ ταύτην δεξιόθεν ἢ ἀριστερόθεν, καὶ προτεταμένον τὸ χαριτωμένον στῆθός της, βαδίζει ἐλαφρῶς κλίνουσα τὴν κεφαλὴν ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω συγχρόνως μὲ τὴν ἁρμονικὴν καὶ ρυθμικὴν τῶν ποδῶν της κίνησιν. Διακρίνεται ἡ ὀρεινὴ πέρδιξ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην, πονηρίαν καὶ προσοχήν της. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ δύναται νὰ καταστῇ κατοικίδιον πτηνὸν ὡς ἡ ὄρνις.

Τὰ ὑπέροχα χαρίσματα τῆς ὀρεινῆς πέρδικος δὲν ἀφῆκαν ἀνεπηρέαστον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, ἥτις ἐδημιούργησε δι' αὐτὴν τιμητικὴν θέσιν ἐν τῇ ποιήσει, ἡ ὁποία ἐξύμνησε καὶ ἐξύψωσε ταύτην, ὡς ἐκπροσωποῦσαν τὸ ἰδανικὸν καὶ τέλειον τοῦ ὡραίου, συμβολίζουσα μὲ τὰ χαρίσματα ταῦτα καὶ τὰ κάλλη τῆς γυναικὸς καὶ καλοῦσα αὐτὴν περδικομάταν, περδικόστηθην, περδικοπερπατοῦσαν, γραμμένην (ζωγραφιστὴν) πέρδικα. Ἡ φωνὴ τῆς πέρδικος λέγεται παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις κακκαβισμα, κοινῶς δὲ κακκάρισμα, εἶναι γοργή, διαυγής, καθαρὰ καὶ κρυσταλλίνη, ἢ καὶ μονότονος, ἀποβαίνει δὲ εὐχάριστος καὶ ἐνέχει τι τὸ εὐφρόσυνον ὡς ἐκ τοῦ τόπου καὶ τῆς ὥρας καθ' ἣν ἐκβάλλεται ἐν τῇ ἠρέμῳ καὶ γαληνιαίᾳ φύσει. Ἡ πέρδιξ κακκαρίζει πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ τὸ λυκόφως, τοῦ συνθήματος διδομένου ὑπὸ τοῦ συνοδοῦ ἄρρενος, βαθμηδὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον μεταδίδεται καὶ εἰς τὰς ἄλλας πέρδικας τῆς περιοχῆς. Ἡ πέρδιξ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν, ἀσχέτως πρὸς τὸ ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, κατὰ τὴν κυνηγετικὴν ἔκφρασιν τοπακιασμένη εἰς πετρώδη ὀροπέδια, εἰς θαμνόφυτα τοπία, εἰς ἀραιοὺς σχοίνους καὶ πρίνους, εἰς θυμάρια, εἰς ρωγμὰς ἢ σχισμὰς βραχώδεις, εἰς χαράδρας σκιεράς, εἰς πλαγιὰς ὀρέων, εἰς ἃς κατέρχεται πρὸς βοσκὴν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν, μεθ' ὃ ἐγγιζούσης τῆς μεσημβρίας ἐπανέρχεται βόσκουσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὰ σημεῖα τῆς ἀφετηρίας πρὸς ἀνάπαυσιν, παραμένουσα μέχρι τῆς δείλης περίπου, ὅτε ἐκκινοῦσα πάλιν κατέρχεται πρὸς τὰ κάτω πρὸς βοσκήν, ὅθεν ἐπανέρχεται προσεγγιζούσης τῆς ἑσπέρας εἰς τὰ ὑψηλότερα καὶ βραχώδη μέρη, ἵνα διανυκτερεύσῃ (κουρνιάσῃ). Αἱ πέρδικες δὲν πετῶσιν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τόπου εἰς ἄλλον τόπον, ὅταν ὁ τοιοῦτος ἀπέχῃ πλέον τῶν 500 μ., μὴ ἀντέχουσαι εἰς μακρὰν συνεχῆ πτῆσιν, ἄλλως καταπίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πνίγονται. Ἡ τροφὴ τῆς πέρδικος συνίσταται ἐκ διαφόρων χορταρικῶν, δημητριακῶν καρπῶν, κοχλιδίων, σταφυλῶν, ἄμμου ἢ μικρῶν πετραδίων συντελούντων εἰς τὴν χώνευσιν. Ὡς αἱ ὄρνιθες, ἡ πέρδιξ κυλίεται εἰς τὸ χῶμα πρὸς ἀποφθειρίασιν.

Αἱ πέρδικες διαιτῶνται χαμαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ζῶσι κατὰ σμήνη μεγάλα ἢ μικρὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἄρρενος μεγάλου τὴν ἡλικίαν. Συντίθενται κατὰ ζεύγη κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἐν αὐστηρᾷ καὶ πιστῇ μονογαμίᾳ, ὡς αἱ περιστεραί. Ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζει «ἀφροδισιακὸν τὸ τῶν περδίκων γένος», ὡς καὶ ὁ Αἰλιανός. Ἡ θήλεια τίκτει 12—15 ᾠὰ ἐν ἀτέχνῳ φωλεᾷ ὑπὸ πέτραν ἢ θάμνον ἢ ἐντὸς βραχώδους ρωγμῆς, κατασκευαζομένῃ εἰς μέρη ἀσφαλῆ, ἅτινα ἐπῳάζει ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας. Περὶ τὰ μέσα ἢ τὸ τέλος Ἀπριλίου ἐκκολάπτονται οἱ νεοσσοί. Τὸν Ἰούλιον εἶναι κυνηγήσιμοι. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι λεπτότατον τὸν φλοιὸν καὶ χρῶμα ὠχροκιτρινόλευκον, μὲ πολὺ λεπτὰ ὠχροκαστανόχροα στίγματα. Τὰ ᾠὰ τῆς πέρδικος ἐπῳάζονται καὶ ἐκκολάπτονται καὶ ὑπὸ τῆς ὄρνιθος. Ἂν τὰ τεχθέντα ᾠὰ πρωΐμως ὑποστῶσι βλάβην τινά, ἡ πέρδιξ ᾠοτοκεῖ καὶ τὸ δεύτερον. Τὰ ᾠὰ τῆς πέρδικος εἶναι εὔγευστα καὶ περιζήτητα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἡ συλλογὴ τῶν ὁποίων περίπου γινομένη κατὰ τὸ Πάσχα, ὅτε συμπίπτει ἡ ᾠοτοκία της, ἀποβαίνει ὀλεθρία εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῆς ὀρεινῆς πέρδικος, δι' ὃ αἱ κείμεναι περὶ θήρας ἐν Ἑλλάδι διατάξεις ἀπαγορεύουσι τοῦτο. Τὰ ᾠὰ τῶν περδίκων καταστρέφουσι καὶ τὰ ἀρπακτικὰ ζῷα καὶ πτηνά, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὄφεις. Ταῦτα δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ τρώγωσι τὰ ᾠά, ἀλλὰ διώκουσιν ἀπηνῶς καὶ τοὺς νεοσσούς. Οἱ ἄρρενες νεοσσοὶ ἔχουσι χρῶμα κιτρινωπὸν ἄνευ στιγμάτων ἢ καὶ μετὰ τοιούτων ἢ μετὰ κηλίδων καταλαμβανουσῶν μέρος τῆς ὅλης ἐπιφανείας τοῦ πτερώματος. Περιβάλλει δὲ ἡ πέρδιξ τοὺς νεοσσούς της διὰ μεγίστης στοργῆς καὶ τρυφερότητος. Οἱ ἄρρενες τῶν περδίκων καλοῦνται κοινῶς κῶτσοι καὶ διακρίνονται ἐκ τοῦ μικροῦ σπιρουνοειδοῦς ἐξογκώματος, δίκην πλήκτρου, ὡς εἰς τὸν ἀλέκτορα ὑπάρχει, ὃ φέρουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀριστερὸν μέρος ὑπερθεν τοῦ δεξιοῦ ποδὸς των. Κατὰ λαϊκὴν πρόληψιν πέρδιξ πετῶσα σταυρωτὰ εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁδοιπόρου θεωρεῖται κακὸς οἰωνός: «Κόβει τὸν καλὸ δρόμο».

Ἡ ὀρεινὴ πέρδιξ ἦτο ἄλλοτε πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διαδεδομένη καὶ ὑπῆρχεν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἕνεκα ἐλλείψεως μέχρι τοῦ 1923 νόμου περὶ θήρας καὶ προστατευτικῶν διατάξεων τῶν θηραμάτων τῆς χώρας, ἕνεκα τῆς ἐντόνου καὶ ἀμεθόδου κυνηγεσίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀστόργου συλλογῆς ᾠῶν τῆς πέρδικος, τὰ ὁποῖα παλαιότερον ἀπετέλουν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῶν νήσων εἰς Κωνσταντινούπολιν, πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐξέλιπε τέλεον καὶ ἀλλαχοῦ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν σημαντικῶς ἐμειώθη, ὑφίσταται δὲ ἐν σημαντικῷ ἀριθμῷ ἤδη μόνον ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι, τῇ Ἠπείρῳ, τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ. Ἤδη τὸ κυνήγιον τῆς πέρδικος ἐπιτρέπεται μόνον ἀπὸ πρώτης Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, πολλαχοῦ δὲ τέλεον ἀπαγορεύεται καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐμπορία τῶν περδίκων. Νῦν ἀπαντᾷ μᾶλλον ἐν σμικρῷ ἀριθμῷ, ἔνθα ὑπὸ τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ προστατεύηται καὶ δὴ ἐν Πελοποννήσῳ μὲν εἰς τὰς περιφερείας Γυθείου, Τριπόλεως, Δημητσάνης, Ναυπλίου (εἰς τὰς μεμακρυσμένας ὀρεινὰς ἐκτάσεις), Ἑρμιονίδος, Τροιζηνίας, Ἄργους, Καλαμῶν, Τριφυλίας, Πατρῶν, Αἰγίου, Καλαβρύτων, Πύργου Ἀμαλιάδος, Κορινθίας (εἰς τὰς ὀρεινὰς περιφερείας), ἐν δὲ τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι εἰς τὰς περιφερείας Ἀττικῆς (ὀλίγισται εἰς τὰ ὄρη Πεντέλην, Πάρνηθα, Ὑμηττόν), Λεβαδείας, Θηβῶν, Μεγαρίδος, Χαλκίδος, Κύμης, Λαμίας, Ἀμφίσσης, Ἀταλάντης, Δαδίου, Ἀγρινίου, Μεσολογγίου, Ναυπάκτου, Βάλτου, Ἄρτης, ἐν δὲ Ἠπείρῳ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς περιφερείας Ἰωαννίνων, Μετσόβου, Πωγωνίου, Γουμενίτσης, Μαργαριτίου, Παραμυθιᾶς, Φιλιατῶν, ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς περιφερείας Καλαμπάκας, Καρδίτσης, Τρικκάλων, Ἁλμυροῦ, Ἀγυιᾶς, Λαρίσης, Ἐλασσόνος, Σερβίων, ἐν δὲ τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περιφερείας Γρεβενῶν, Σιατίστης, Φλωρίνης, Βερροίας, Ναούσης, Ἐδέσσης, Καρατζόβης, Κατερίνης, (εἰς μικρὸν ἀριθμόν), Θεσσαλονίκης, Γουμενίτσης, (σπάνιαι), Ἰσβόρου, Λαγκαδᾶ, Πολυγύρου, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ εἰς ἀρκετὸν πλῆθος εἰς τὰς περιφερείας Δράμας, Σερρῶν, Νιγρίτης, Σιδηροκάστρου (ὀλίγαι), Καβάλλας, Νέστου, Πραβίου, ἐν δὲ τῇ Θράκῃ εἰς μεγάλα πλήθη εἰς τὰς περιφερείας Ξάνθης (ὄχι πολλαί), Κομοτινῆς, Ἀλεξανδρουπόλεως, Νέας Ὀρεστιάδος, Σουφλίου, ἐν δὲ ταῖς νήσοις, ἐν Κρήτῃ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς περιφερείας Χανίων, Σφακίων, Ρεθύμνης, Λασιθίου, Ἡρακλείου, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς ἀρκετὸν πλῆθος εἰς τὴν περιφέρειαν Σάμου καὶ Καρλοβασίου, Ἰκαρίας, Χίου, Μυτιλήνης καὶ Μολύβου, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀλλαχοῦ περισσότεραι καὶ ἀλλαχοῦ ὀλιγώτεραι, τῇ Σύρῳ, Νάξῳ, Μήλῳ, Ἄνδρῳ, Κέᾳ, Κύθνῳ καὶ Αἰγίνῃ, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Θρακικοῦ πελάγους, τῇ Σαμοθράκῃ (ἐν ἀφθονίᾳ), τῇ Θάσῳ (ἐν μετρίῳ ἀριθμῷ), ἐν δὲ ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου πελάγους ἐν Κεφαλληνίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀργοστολίου καὶ ἐν Λευκάδι, εἰς ἣν προσέρχονται ἐξ Ἀκαρνανίας ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τῆς θαλάσσης.

Τὸ κυνήγιον τῆς ὀρεινῆς πέρδικος δὲν εἶναι εὔκολον, ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν ἀντοχὴν τοῦ κυνηγοῦ διὰ ν' ἀνέρχηται εἰς τραχέα ὄρη καὶ ἐρευνᾷ βραχώδη ἐδάφη πρὸς ἀναζήτησιν τῶν περδίκων, αἱ ὁποῖαι δυσκόλως ἐξορμῶσιν ἐκ τῆς κρύπτης των, ψυχραιμίαν, διότι ἡ ἐξόρμησις τῶν περδίκων γίνεται ὅλως ἐξαφνικὴ καὶ φοβερὰ θορυβώδης, ὥστε ὁ νευρικὸς καὶ μὴ ψύχραιμος κυνηγὸς καταλαμβάνεται ὑπὸ καταπλήξεως, ἔστω καὶ στιγμιαίας, μὴ ἐπιτρεπούσης ταχεῖαν καὶ εὔστοχον σκόπευσιν, ἐμπειρίαν τόσον περὶ τὴν ἀναζήτησιν, ὅσον καὶ περὶ τὴν σκόπευσίν των. Διεξάγεται δὲ τὸ κυνήγιον τῆς πέρδικος διὰ διώξεως τῇ βοηθείᾳ καταλλήλου ἰχνηλάτου κυνὸς καὶ βάλλεται μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν καὶ ἀριθμὸν σκαγίων 6—7. Σύμφορον εἶναι πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου νὰ εὑρίσκηται ὁ κυνηγὸς εἰς τὰ περδικοβούνια, ἵνα ἀκούσῃ τὸ λάλημα τῶν περδίκων ἐπισημάνῃ τὰς θέσεις των εἴτε χωρῶν κατόπιν πρὸς αὐτάς, εἴτε ἀναμένων αὐτὰς νὰ κατέλθωσιν εἰς τὰ μέρη τῆς βοσκῆς των. Δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι αἱ πέρδικες, ἂν δὲν ἔχωσι πυροβοληθῆ, ἐξορμῶσι μόναι των κατὰ σμήνη, ὅτε ὀφείλει νὰ πυροβολήσῃ κατ' αὐτῶν εἴτε εὑρίσκονται αὗται ἐντὸς βολῆς εἴτε οὐχὶ καὶ νὰ παρατηρήσῃ ποῦ θὰ πέσωσιν ἢ κατὰ τὴν κυνηγετικὴν ἔκφρασιν ποῦ θὰ καρφώσουν. Ἐκεῖ διευθυνόμενος ἀναζητεῖ ἀνὰ μίαν, διότι πεφοβισμέναι ἐκ τοῦ πυροβολισμοῦ συνήθως διασκορπίζονται καὶ δὲν ἐξορμῶσι πλέον ὅλαι μαζί, ἀλλὰ χωριστὰ μία ἑκάστη καὶ αὐτὴ μετὰ δυσκολίας, οὐδὲ καὶ φαίνεταί που καὶ ἂν τὸ ἔδαφος εἶναι γυμνὸν ἅτε ὁμοιάζουσα κατὰ τὸ χρῶμα μὲ τὸ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ βράχου. Ἂν τυχὸν δὲν καρφώσουν διασκορπιζόμεναι, τρέχουσιν οὕτω ταχέως, ὥστε μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ κυνηγὸς ὁ πυροβολήσας τὸ σμῆνος ἔχουσιν ἀπομακρυνθῆ πολὺ τῆς θέσεως, ἔνθα παρετηρήθησαν πεσοῦσαι καὶ δέον ἡ ἀναζήτησις νὰ γίνῃ μέσῳ

Digitized by Google

τῶν ἰχνῶν των διὰ τοῦ ἰχνηλάτου κυνός. Ὅταν ἡ πέρδιξ ἐξορμᾷ ἀπὸ γυμνὰ βραχώδη ὀροπέδια, βάλλεται εὐκολώτερον, ἀκολουθοῦσα εὐθεῖαν γραμμήν, ὅταν δ' ἐξορμᾷ ἀπὸ ἀνώμαλα μέρη ἢ βράχους ἀπαιτεῖται πεῖρα, ψυχραιμία, ταχύτης κινήσεως καὶ οὐχὶ ἡ τυχοῦσα ἄσκησις περὶ τὴν βολήν, διότι ἄλλοτε πετᾷ πλαγίως, ἄλλοτε καθέτως καὶ εἶτα ὁριζοντίως καὶ ἄλλοτε, ὅπερ συνηθέστερον, διευθύνεται μὲ μεγίστην ὁρμὴν κατηφορικῶς παρὰ τὰς χαράδρας, ὅτε ἀποβαίνει δύσκολος ἂν μὴ ἀδύνατος ἡ εὔστοχος βολή. Ὁ κυνηγός, ὅταν φονεύσῃ τὴν πέρδικα, ὀφείλει ἀμέσως νὰ ἐξαγάγῃ τὰ ἔντερά της, διότι ἄλλως μεταδίδεται δυσάρεστος ὀσμὴ εἰς τὸ κρέας αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο κόπτων ἀγκιστροειδὲς ἢ διχαλωτὸν ξυλάριον ἐκ θάμνου τινὸς εἰσάγει τοῦτο ἐκ τῶν ὄπισθεν εἰς τὰ ἐντόσθια καὶ συστρέφων αὐτὸ περιπλέκει τὸ ἔντερον, ὅπερ σύρει μετὰ τῶν προσκεκολλημένων εἰς αὐτὸ ἐντοσθίων πρὸς τὰ ἔξω, προσέχων ἵνα μὴ ἀποκοπῇ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦτο. Ἐκτὸς τοῦ τρόπου τοῦ διὰ διώξεως ἢ ἀνιχνεύσεως κυνηγίου τῆς πέρδικος, γίνεται χρῆσις καὶ τῆς ἐνέδρας εἴτε εἰς τὸν τόπον τῆς βοσκῆς εἴτε εἰς τὰ ὑπάρχοντά που νερά, εἰς ἃ διευθύνεται ἡ πέρδιξ πρὸ μεσημβρίας διὰ νὰ πίῃ. Ὁ κυνηγὸς κρύπτεται πρὸς τοῦτο ἐντὸς φυλάκτρας, καλυβάρας ἐν ταῖς νήσοις καλουμένης, φροντίζων νὰ βάλῃ οὐχὶ κατὰ μιᾶς μεμονωμένης ἀλλ' εἰ δυνατὸν κατὰ συγκεντρωμένου ἀριθμοῦ αὐτῶν, ὅπερ εἶναι κατορθωτόν, ὅταν αἱ πέρδικες συνδιευθύνωνται καὶ μετὰ τῶν νεοσσῶν των. Τοιαύτη ἐνέδρα ἀσκεῖται καὶ μὲ τὸ λεγόμενον *περδικοπάνι* (βλ. λ.). Διὰ τὴν ἐνέδραν χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ κράχτης. Κατάλληλος πρὸς τοῦτο εἶναι περδικόπουλον ἐντὸς ἑνὸς κλωβοῦ, ἐφ' οὗ τοποθετεῖται ἐρυθρὸν ὕφασμα, ὅπερ ἐρεθίζον τὸ περδικόπουλον εἰς συνεχὲς κακκάρισμα προκαλεῖ τὴν προσέλευσιν τῶν περδίκων, καθ' ὧν βάλλει ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ὁ ἐνεδρεύων κυνηγός. Πρὸς σύλληψιν τῶν περδίκων χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ λεγόμενον πλακότσουνο. Ὁμοίως χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ λεγόμενον δριμόνι, εἶδος κοσκίνου, δι' οὗ κοσκινίζεται ἡ κριθή. Ἀλλὰ τὰ τεχνητὰ ταῦτα μέσα ἀπαγορεύονται ὑπὸ τῶν κειμένων περὶ θήρας διατάξεων, προβλεπουσῶν αὐστηρὰς ποινὰς εἰς τοὺς μεταχειριζομένους ταῦτα.

Τὸ κρέας τῆς πέρδικος τῆς ὀρεινῆς εἶναι λίαν εὔγευστον καὶ τρυφερόν, δι' ὃ εἶναι καὶ περιζήτητος, καθόσον ἀποτελεῖ καὶ ὄγκον θηράματος. Μαγειρεύεται δὲ ποικιλοτρόπως, κατὰ κυνηγετικὴν ἐκδοχὴν παρ' ἡμῖν, ὡς ψητὴ εἰς τὸν ὀβελίαν, τεμαχιζομένη καὶ βυθιζομένη μετὰ τὴν ὄπτησιν ἐντὸς σάλτσας ἐκ χυμοῦ λεμονίου, ἐλαίου καὶ ὀριγάνου, ὡς βραστὴ μὲ ζωμὸν μὲ αὐγολέμονον ἢ σοῦπαν ὁμοίως μὲ ὄρυζαν, ὡς κοκκινιστὴ μὲ τομάταν, τῆς σάλτσας χρησιμοποιουμένης εἰς τὸ νὰ περιχυθῇ μακαρονάδα ἢ πιλάφιον, ψητὴ εἰς τὴν κατσαρόλαν μὲ βούτυρον ἢ ἔλαιον καὶ σβηνομένη μὲ λευκὸν οἶνον, μὴ ρητινίτην, καὶ τέλος κατὰ τὸν τύπον τοῦ φρικασέ, καθ' ὃν καθίσταται χυμώδης καὶ νοστιμωτάτη. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

Πέρδιξ *Μυθολ.]*. Ἀδελφὴ τοῦ Δαιδάλου καὶ μήτηρ τοῦ Τάλω ἢ Κάλω.

Περδίος, ***Ἰωάννης***. Κύπριος ποιητὴς (1882—1930). Ἔγραψε πατριωτικὰ κυρίως καὶ σατιρικὰ ποιήματα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1911 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδιδεν ἔμμετρον σατιρικὸν περιοδικόν: «Τὸ Μαστίγιον». Ἐδημοσίευσε δίτομον συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Κυπριακὴ Μοῦσα» μὲ ἑλληνικὰ καί τινα γαλλικὰ ποιήματα, ὡς καὶ δύο ἀνθολογίας σχολικῶν ποιημάτων. Α. Κ. Α.

περδῖτις, —*δος* (ἡ). Ἐκρηκτικὴ ὕλη χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὰ ἔτη 1915—1918 κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ A. Kast. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 72 % νιτρικοῦ ἀμμωνίου, 10 % ὑπερχλωρικοῦ καλίου, 15 % ὑγροῦ δινιτροτολουολίου καὶ 3 % ξυλαλεύρου. Ἔχει καὶ ἰδιότητας μᾶλλον ἐκρηκτικῆς ὕλης τοῦ νιτρικοῦ ἀμμωνίου καὶ ὀλιγώτερον ὑπερχλωρικῆς. Σ. Γ.

περδοκλάδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τάμος ὁ κοινός*.

πέρδομαι· ἀφίνω πορδήν, ἀποματαΐζω, ἀποπέρδομαι, κοιν. *κλάνω*.

Περέ (Perez), ***Βερνάρδος***. Γάλλος ψυχολόγος καὶ παιδαγωγός, γεννηθεὶς τῷ 1836. Ἐκ τῶν πρώτων ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδός, ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Les trois premières années de l'enfant», «L'Enfant de trois à sept ans», «L'Éducation morale dès le berceau», «Le céractère de l'enfant à l'homme», «Th. Thiedemann et la Science de l'enfant», «Jacotot et sa méthode d'émancipation intellectuelle», «L'éducation intellectuelle dès le berceau». Ο. Ρ.

— **Περὲ** (Perey), ***Λουκιανός***. Ψευδώνυμον τῆς Γαλλίδος συγγραφέως *Κλάρας-Ἀδέλας-Λουκίας Ἑρπὲν* (1832—1914). Ὑπὸ τὸ κύριον αὐτῆς ὄνομα καὶ ἰδίως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμόν της ἐδημοσίευσε σειρὰν ἱστορικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, ὡς εἶναι: «Τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», «Ὁ δοὺξ τοῦ Νιβερναί», βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (1891), «Ὁ ἀββᾶς Γκαλιανὶ καὶ ἡ ἀλληλογραφία του», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γάστωνος Μωγκρὰ (1879), «Ἡ νεότης τῆς κυρίας ντ' Ἐπιναί», «Μία κοσμικὴ γυνὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» (1882), «Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς κυρίας ντ' Ἐπιναὶ» (1883), «Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Βολταίρου», «Ὁ πρόεδρος Ἐνὼλ καὶ ἡ κυρία ντὺ Ντεφὰν» (1893), «Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' καὶ ἡ Μαρία Μαντσίνι» (1894), «Μία δωδεκαέτις βασίλισσα» (1905), κτλ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ μυθιστορήματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ζερμπελὶν καὶ Ζερμπελὲν» καὶ «Τὸ μαγεμένο δάσος». Μ. Δ. Β.

— **Περὲ** (Peret), ***Ραούλ***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1870. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Ἀναμειχθεὶς κατόπιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη δήμαρχος τῆς Βαντὲβρ-ντὺ-Πουατὺ καὶ τῷ 1902 βουλευτὴς τῆς ριζοσπαστικῆς ἀριστερᾶς. Τῷ 1913 διωρίσθη ὑφυπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῷ 1914 ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου. Ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1924 διετέλεσε πρόεδρος τῆς βουλῆς. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1930 προσελήφθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ταρντιὲ ὡς ἀντιπρόεδρος αὐτῆς καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Τὸ ἀπαραβίαστον τῶν ἐπιστολῶν» (1895), «Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ γάμου» (1901), «Ἡ δύναμις καὶ ἡ οἰκονομικὴ παρακμὴ τῆς Γερμανίας» (1915) κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Πέρεβος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μυρτιᾶς τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 103.

Περεγιασλὰβ *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Οὐκρανίας νοτίως τοῦ Κιέβου, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Τροῦμπες καὶ Ἄλτα, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς αὐτῶν εἰς τὸν ποταμὸν Δνείπερον. Κάτ. 15.000. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν. Τῷ 1054 ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου πριγκιπάτου, τῷ 1239 ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1654 συνήφθη ἐν αὐτῇ ἡ «συνθήκη τῆς Περεγιασλὰβ» μεταξὺ τοῦ τσάρου Ἀλεξίου καὶ τοῦ μπογδάνου Τσμιελνίσκι, δι' ἧς ἡ Οὐκρανία ἡνώθη μετὰ τοῦ τσαρικοῦ κράτους τῆς Μόσχας. — 2) Διαμέρισμα τῆς Οὐκρανίας. Ἔχει ἔκτασιν 4.091 τ. χλμ. καὶ 178.000 κατ. Γ. Ι. Β.

— **Περεγιασλὰβ - *Σάλγεσκιγ*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Βλαδιμίρ. Κάτ. 12.100. Ἔχει μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἱστορικὸν μουσεῖον τέχνης. Ἐν αὐτῇ λειτουργοῦν ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Γ. Ι. Β.

Περέγκο (Perego), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1870. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Βερώνῃ καὶ Μιλάνῳ καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ χωρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους καὶ ἡ λαϊκὴ μεταρρύθμισις ἐν Γαλλίᾳ» (1901), «Ἡ ἰδεολογία τοῦ Λ. Φίχτε καὶ ὁ σύγχρονος σοσιαλισμός» (1912) «Ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ πόλεμος» (1917), «Αἱ νέαι φιλοσοφικαὶ ἀξίαι καὶ τὸ ποινικὸν δίκαιον» (1918) κ.ἄ. Μ. Δ. Β.

Περεγκρίνο (Peregrino). Ἰταλὸς χαλκογράφος τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Fr. Francia καὶ κατέλιπε περὶ τὰς ἑβδομήκοντα χαλκογραφίας, αἵτινες τοσοῦτον ἐξετιμήθησαν διὰ τὴν λεπτότητα τῆς ἐξεργασίας των, ὥστε ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὑποδείγματα ὑπὸ τῶν χρυσοχόων τῆς ἐποχῆς του καὶ μετ' αὐτήν. Ι. Μ. Π.

Περεγρῖνος ὁ ***Πρωτεύς***. Κυνικὸς φιλόσοφος, καταγόμενος ἐκ Παρίου τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα Περεγρῖνος προέρχεται ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως peregrinus (=ξένος). Πρωτεὺς δ' ἴσως ἐκλήθη ὁ φιλόσοφος ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν του, οἵτινες ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν προφητικὴν δύναμιν. Τὰ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ εἶναι κυρίως γνωστὰ ἐκ τοῦ περιφήμου σατιρικοῦ ἔργου τοῦ Λουκιανοῦ, τοῦ ἐπιγραφομένου «Περὶ τῆς Περεγρίνου τελευτῆς». Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπευθύνει ὁ χαριέστατος σατιρικὸς τῆς ἀρχαιότητος πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Κρόνιον, εἰς ὃν ἐξιστορεῖ γεγονός τι, οὗτινος δῆθεν ἐγένετο αὐτόπτης μάρτυς, τὴν αὐτοκτονίαν δηλαδὴ τοῦ Περεγρίνου, ὅστις κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τοῦ ἔτους 165 μ. Χ. ηὐτοκτόνησε ριφθεὶς ἑκουσίως εἰς τὴν πυράν, ἵνα δείξῃ εἰς τοὺς καταπλήκτους θεατὰς τῶν ἀγώνων τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὸν θάνατον καὶ ἀποκτήσῃ οὕτω τὴν ὑστεροφημίαν. Ὁ Περεγρῖνος περιγράφεται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Λουκιανοῦ ὡς ἄνθρωπος, ὅστις, γενόμενος ἔνοχος μοιχείας, παιδεραστίας καὶ πατροκτονίας, ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ κατέφυγεν εἰς Παλαιστίνην, ἔνθα ἐδιδάχθη τὴν «θαυμαστὴν σοφίαν» τῶν προσκυνούντων ἐσταυρωμένον τινὰ Χριστιανῶν, ἐγένετο προφήτης, θιασάρχης καὶ συναγωγεὺς αὐτῶν, ἐξήγει τὰς γραφάς των, ἐγένετο δὲ καὶ αὐτὸς συγγραφεὺς ἔργων περιεχόντων νέας διατάξεις καὶ νόμους καὶ ἀπευθυνομένων πρὸς τὰς σπουδαιοτέρας ἑλληνικὰς πόλεις. Ριφθεὶς εἰς τὴν φυλακὴν ἀπέβη ἀντικείμενον δεισιδαίμονος λατρείας ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν· τὰ γραΐδια καὶ αἱ χῆραι περιέθαλπον αὐτόν, ἐν δὲ τῷ δεσμωτηρίῳ του παρεντίθεντο δεῖπνα ποικίλα καὶ ἀπηγγέλλοντο λόγοι ἱεροί, ἐστέλλοντο δ' ἐπὶ πλέον εἰς αὐτὸν ἄφθονα δῶρα. Ἀπολυθεὶς ὅμως τῶν φυλακῶν ἀπεβλήθη ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ ὁμίλου ἕνεκα τῆς μεταλήψεως ἀπηγορευμένου τινὸς βρώματος. Ἔκτοτε περιήρχετο τὸν κόσμον ὡς ἀπόστολος τοῦ κυνισμοῦ, μετέβη δὲ καὶ εἰς Ἰταλίαν, ὁπόθεν ἐξεδιώχθη ὡς ἐξυβρίσας τὸν αὐτοκράτορα Μᾶρκον Αὐρήλιον. Ἐν Ἠλείᾳ ἐξύβρισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἐξεφράσθη προσβλητικῶς κατὰ τοῦ Ἡρῴδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τέλος προέτρεψε τοὺς κατοίκους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν θεατρικὴν αὐτοκτονίαν τοῦ Περεγρίνου, ὁ Λουκιανός, ὅστις παριστάνει ἑαυτὸν ὡς αὐτόπτην μάρτυρα τοῦ γεγονότος, διηγεῖται ὅτι ἀστεϊζόμενος ἀφηγήθη εἴς τινας δεισιδαίμονας ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περεγρίνου ἐγένετο ἀμέσως σεισμὸς καὶ ὅτι ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἀνεπήδησε γὺψ τις, ὅστις ἀνέκραξε: «τὴν γῆν κατέλιπον καὶ εἰς Ὄλυμπον σπεύδω». Ὁ μῦθος οὗτος ἔγινε πιστευτός. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὅσα ἀφηγεῖται ὁ Λουκιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἱστορικαὶ ἀλήθειαι, ἀλλ' ὅτι ἡ περιγραφή του ἀπεσκόπει νὰ σατιρίσῃ τὸν κυνισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις, διδάσκων περιφρόνησιν τῶν ἐγκοσμίων καὶ αὐταπάρνησιν, ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν παραλλαγή τις τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας. Ἐκτὸς τούτου χαρακτηριστικά τινα καὶ γεγονότα τῆς γελοιογραφίας ταύτης τοῦ Λουκιανοῦ εἶναι προφανῶς εἰλημμένα ἐκ τοῦ βίου, τῆς δράσεως καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Παύλου, τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης, ἀποθανόντος ὡς γνωστὸν ἐν Σμύρνῃ τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Ὁ Περεγρῖνος μνημονεύεται καὶ εἰς ἄλλο ἔργον τοῦ Λουκιανοῦ, τὸν «Δημώνακτα», ἔνθα ὁ Λουκιανὸς φέρει τὸν Περεγρῖνον λέγοντα πρὸς τὸν Δημώνακτα: «Δημῶναξ, οὐ κυνᾷς», ὁ δὲ Δημῶναξ ἀποκρίνεται: «Περεγρῖνε, οὐκ ἀνθρωπίζεις». Καὶ τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐξιστορούμενα εἶναι προφανῶς φαιδρότητες, τὴν παραδοχὴν τῶν ὁποίων, ὡς πραγματικῶν γεγονότων, οὐδ' αὐτὸς ὁ Λουκιανὸς φαίνεται σοβαρῶς ἀξιῶν παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν του. Ὅτι ὅμως κυνικός τις Περεγρῖνος ἔζησε πράγματι κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα τοῦτο, ἐκτὸς τοῦ Ἀθηναγόρου καὶ τοῦ Τατιανοῦ, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Aulus Gelius, ὅστις ἀποκαλεῖ τὸν Περεγρῖνον ἄνδρα σοβαρὸν καὶ σταθερόν. Οὐδεὶς ὅμως τῶν συγγραφέων τούτων μνημονεύει περὶ αὐτοκτονίας τοῦ Περεγρίνου ἢ προσελεύσεως αὐτοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Αὖλος Γέλιος μνημονεύει ἐπὶ πλέον καὶ διαλόγου τινὸς τοῦ Περεγρίνου, εἰς ὃν οὗτος φέρεται λέγων: «Ὀφείλει τις νὰ φεύγῃ τὸ κακὸν οὐχὶ ἐκ τοῦ φόβου τῆς ποινῆς, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὁ δὲ σοφὸς θὰ ἔπραττε τοῦτο καὶ ἂν ἔτι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ παρέμενεν ἄγνωστος εἰς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Ὅστις ὅμως δὲν ἔχει τοσοῦτον προαχθῇ ἠθικῶς, τοῦτον ἂς κωλύῃ τῆς διαπράξεως τοῦ κακοῦ ἡ σκέψις ὅτι πᾶν ἄδικον θὰ ἔλθῃ ἐν τέλει εἰς φῶς». Προαγωγή τις ὅμως τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως οὔτε ἀπὸ Περεγρίνου ἐπεχειρήθη καὶ ἐγένετο, οὔτε ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θεαγένους.

—[*J. Bernays*, L. und die Kyniker, Berlin 1879].

Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

Πέρεθ (Perez), ***Ἀντώνιος***. Ἱσπανὸς πολιτικὸς (1534—1611). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Σαλαμάνκας, τῆς Παδούης, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Λουβαίν, ἐγένετο ὑπουργὸς καὶ ἔμπιστος τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἱσπανίας. Διεκρίθη ἰδίως διὰ τὰς ραδιουργίας του, διὰ τῶν ὁποίων κατώρθωνε ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς αὐλῆς πάντα ἰσχύοντα, ἐκ τοῦ φόβου ὑποσκελίσεώς του. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον προσεπάθει πάντοτε νὰ συκοφαντῇ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως δὸν Ἰωάννην τῆς Αὐστρίας, τὸν γνωστὸν ἥρωα τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, τοῦ ὁποίου διέστρεφε τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ἀλληλογραφίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δὸν Ἰωάννης τῆς Αὐστρίας ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς Μαδρίτην τὸν γραμματέα του Ἰωάννην ντὲ Ἐσκομπέντο ὅπως δώσῃ ἐξηγήσεις εἰς τὸν βασιλέα, ὁ Πέρεθ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Φίλιππον Β' καὶ νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσίν του, ὅπως τὸν δολοφονήσῃ, ὡς δῆθεν ὕποπτον συνωμοσίας. Κατόπιν ὅμως τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀθωότητος τοῦ Ἐσκομπέντο, ὁ βασιλεὺς ἐφυλάκισε τὸν Πέρεθ, ὅστις ὑποβληθεὶς εἰς βασανιστήρια ὡμολόγησε τὴν ἐνοχήν του καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, μετὰ πολλὰς περιπετείας εἰς Λονδῖνον (1593) καὶ Παρισίους (1595). Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «Ἀπομνημονεύματα τῆς ζωῆς» (1592), «Ὁ γραμματεύς», «Ἡ τέχνη τοῦ κυβερνᾶν» κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ** (Perez), ***Δαυΐδ***. Διακεκριμένος μουσουργός, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει ἐξ Ἱσπανῶν γονέων (1711—1782). Μαθητὴς τοῦ Μαντσίνι, προσήγγισε τὸ θέατρον τῷ 1741 διὰ τοῦ μελοδράματος «L'eroismo di Scipione». Ἐπηκολούθησαν κατόπιν τὰ μελοδράματα: «Astartea», «Medea» καὶ «L'isola incantata». Τῷ 1749 ἦρεν ἀληθῆ θρίαμβον ἐν Νεαπόλει διὰ τοῦ «La clemenza di Tito» καὶ τὸ ἐπ-

Digitized by Google

μενον έτος διά τής «Σεμιράμιδος». Ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τοῦ Πέρεθ ἦτο τὸ μελόδραμά του «Δημοφῶν», ὅπερ παιχθὲν τῷ 1752 ἐν Λισσαβῶνι συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ ὀνομασθῇ ὁ συνθέτης μουσικὸς διευθυντὴς τῆς πορτογαλικῆς αὐλῆς. Ὁ Πέρεθ ἔγραψε μεταξὺ τοῦ 1735—1762 33 ἐν ὅλῳ μελοδράματα, εἰς ὕφος συγγενεῦον πρὸς τὸ τοῦ Γιομέλλι, ὃν πολλάκις ὑπερέβαλεν. Ἐκτὸς τῶν σκηνικῶν του ἔργων συνέθεσε ψαλμούς, μοτέττα, λειτουργίας κ. ἄ. Γ. Σ.

Δαυΐδ Πέρεθ.

— **Πέρεθ** (Perez), ***Ριχάρδος Βερνάρδος.*** Ἱσπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1898. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τοῦ Σαντάντερ καὶ κατόπιν πολλῶν ἐπιτυχῶν ἀτομικῶν ἐκθέσεων, αἵτινες ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, ἐξέθεσεν ἔργα εἰς διαφόρους ἐκθέσεις τῆς Μαδρίτης, τῆς Βαρκελώνης, τῶν Παρισίων, Λονδίνου καὶ τῆς Ἀμερικῆς, τυχὼν πολλῶν βραβείων καὶ ἐνθουσιωδῶν ἐπαίνων ἐκ μέρους καὶ τῶν αὐστηροτέρων κριτικῶν. Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν διαγραφὴν χαρακτήρων, μεταξὺ δὲ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων του εἶναι: «Ὁ φιλόσοφος» (1917) καὶ ἡ «Νεωτέρα Ταναγραία» (1919). Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ Γκαλντὸς** (Perez Galdós), ***Βενέδικτος.*** Ἱσπανὸς μυθιστοριογράφος (1845—1920). Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, διατελέσας συντάκτης τῶν κυριωτέρων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς. Κατέγινεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν, κατόπιν δὲ ἤρχισε νὰ γράφῃ μυθιστορήματα, δημοσιεύσας τὸ πρῶτον τούτων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Τολμηρός» τῷ 1871. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσε τὸ δεύτερον μυθιστόρημά του «Ἡ πηγὴ τοῦ χρυσοῦ» καὶ ἀκολούθως, συνεπείᾳ τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας τῶν πρώτων του ἔργων, ἐξηκολούθησε νὰ γράφῃ μυθιστορήματα, διαπρέψας ἰδίως εἰς τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα. Τῷ 1873 ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ τὴν πρώτην σειρὰν τῶν «Ἐθνικῶν ἐπεισοδίων» εἰς δέκα τόμους, ὑπὸ τοὺς τίτλους «Τραφαλγάρ», «Ἡ αὐλὴ τοῦ Καρόλου Δ'», «Ὁ Ναπολέων ἐν Καμαρτέν», «Σαραγόσα», κτλ. Τὰ μυθιστορήματα ταῦτα, πραγματευόμενα θέματα εἰλημμένα ἐκ τῆς ἱσπανικῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων ἐτῶν, κατέστησαν δημοφιλέστατα. Ἐνισχυθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἐξέδωσε κατόπιν ἑτέραν σειρὰν ἱστορικῶν μυθιστορημάτων ἐκ δέκα τόμων. Τῷ 1876 ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ τὴν σειρὰν τῶν «Συγχρόνων ἱσπανικῶν μυθιστορημάτων», εἰς τὰ ὁποῖα ἐκαυτηρίαζε τὰς ὀπισθοδρομικὰς ἰδέας καὶ ἐκήρυσσετο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀνήκουν τὸ μυθιστόρημα «Ἡ τελεία γυναῖκα», «Ἡ δόξα» εἰς δύο τόμους καὶ ἡ «Οἰκογένεια τοῦ Λεὸν Ρὸς» (1878). Εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω σειρῶν διάστημα ἐδημοσίευσε τὸ λυρικὸν μυθιστόρημα «Μαριανέλα», ὅπερ θεωρεῖται ἓν τῶν ἀριστουργημάτων του. Κατόπιν ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ καὶ μυθιστορήματα ἐπὶ κοινωνιολογικῶν θεμάτων, ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ ἐκ Γαλλίας νατουραλισμοῦ, τῷ δὲ 1889 καὶ 1890 ἐξέδωσε τὰ μυθιστορήματα «Ἡ ἄγνωστος» καὶ «Ἡ πραγματικότης», ἅτινα κατατάσσονται μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων του. Τῷ 1889 ἐδημοσίευσεν ἐπίσης σειρὰν τεσσάρων μυθιστορημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τορκουεμάδας». Ὁ Πέρεθ Γκαλντὸς ἔγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ πραγματικότης» (1892), «Ἡ θέλησις», «Ἡ τελεία γυναῖκα» κτλ. Τὰ τελευταῖα του μυθιστορήματα φέρουν τοὺς τίτλους «Κασσάνδρα» (1910), «Ἀλκηστις» (1914), «Σὸρ Σιμάνα» (1915), «Ἡ ἁγία Ἰωάννα τῆς Καστιλίας» (1918). Ὁ Πέρεθ Γκαλντὸς ἦτο μέλος τῆς ἱσπανικῆς ἀκαδημίας, ὑπὸ δὲ τῶν κριτικῶν χαρακτηρίζεται ὡς ὁ Μπαλτζὰκ καὶ ὁ Ντίκενς τῆς συγχρόνου Ἱσπανίας. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ Ἔσκριτς** (Perez Escrich), ***Ἐρρῖκος.*** Ἱσπανὸς μυθιστοριογράφος (1829—1897). Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν μυθιστορημάτων καὶ θεατρικῶν ἔργων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Τὸ μαρτύριον τοῦ Γολγοθᾶ», «Ἡ μοιχός», «Ἡ συκοφαντία», «Τὸ χειρόγραφον μιᾶς μητρός», «Τὸ παιδὶ τοῦ λαοῦ», «Τὸ βιολὶ τοῦ διαβόλου» κτλ. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τά: «Ὁ διδάσκαλος», «Ὁ μουσικός» καὶ ἡ ὀπερέττα «Ὁ ἱερὸς πόλεμος». Πολλὰ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ Κάπο** (Perez Capo), ***Φίλιππος.*** Ἱσπανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1878. Διεκρίθη κυρίως ὡς κωμῳδιογράφος καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων σατιρικῶν τῆς νεωτέρας Ἱσπανίας. Ἔγραψε πολυαρίθμους κωμῳδίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ὁ πατέρας τοῦ συντάγματος», «Ἡ ἡμέρα τῆς νίκης», «Ὁ κύριος τοῦ Λουξεμβούργου», «Εἰδύλλιον», «Ἡ Εὐδαίμων Ἀραβία», «Φρου-Φρου» κτλ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ σατιρικὰ ποιήματα καὶ χιουμοριστικὰ διηγήματα, τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ ντὰς Μαρίνιας** (Perez das Mariñas Ribadeneira) ***Γκόμεθ.*** Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1539—1593). Διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας καὶ τῷ 1589 ἀπεστάλη εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους ὡς διοικητὴς αὐτῶν, ὅπου κατώρθωσε νὰ στερεώσῃ τὴν ἱσπανικὴν κυριαρχίαν, ν' ἀναγείρῃ φρούρια καὶ νὰ καθυποτάξῃ τὰς φυλὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ. Πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ διέθεσε τῷ 1593 εἰς τὴν γλῶσσαν Ταγκάλα καὶ εἰς τὴν κινεζικὴν διάφορα βιβλία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπεχείρησεν ἐξερευνητὴν ἀποστολὴν εἰς τὰς Μολούκας νήσους μετὰ ἓξ γαλερῶν καὶ ἄλλων μικρῶν πλοίων, ἀλλ' ἐδολοφονήθη ἐντὸς τοῦ πλοίου του ὑπὸ Κινέζων ἐπαναστατῶν. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ ντὲ Γκουθμὰν ὁ Γκάλιο** (Perez de Guzmàn y Gallo), ***Ἰωάννης.*** Ἱσπανὸς ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1841. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς συντάκτης καὶ διευθυντὴς διαφόρων ἐφημερίδων, βραδύτερον δὲ ἐπιδοθεὶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας ἔγραψε πλῆθος ἔργων διακρινομένων διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἐμβρίθειάν των. Μεταξὺ τούτων εἶναι «Τὸ πριγκιπᾶτον τῶν Ἀστουριῶν» (1860), «Περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτῆς ἐν Ἱσπανίᾳ» (1873), «Βιβλιογραφία τοῦ Γιβραλτὰρ» (1886), «Αἱ ἀνακαλύψεις καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Ἱσπανῶν ἐν Καταλανίᾳ» (1892), «Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Κολόμβου» (1892), «Ἡ νέα αὐτοκρατορία τῆς Γερμανίας» (1902) κλπ. Εἶναι μέλος τῆς ἀκαδημίας τῆς ἱστορίας τῆς Μαδρίτης, τῆς ὁποίας ἐξελέγη τῷ 1906 ἰσόβιος γραμματεύς. Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ ντὲ Ἴτα** (Perez de Hita) ***Χινές.*** Ἱσπανὸς συγγραφεὺς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἔργον, ὅπερ τὸν κατέστησεν ὀνομαστόν, εἶναι «Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Γρανάδας» (1610), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, πολλῶν λεπτομερειῶν καὶ πολυτίμων πληροφοριῶν τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Μαύρων. Ἔγραψεν ἐπίσης τὸν «Τρωϊκὸν πόλεμον» (1572) καὶ βιβλίον ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ βιβλίον τοῦ λαοῦ τῆς εὐγενεστάτης πόλεως Λόρκα» (1572). Μ. Δ. Β.

— **Πέρεθ Φερνάντεθ** (Perez Fernéndez), ***Πέτρος.*** Ἱσπανὸς θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1885. Διετέλεσε συνεργάτης καὶ διευθυντὴς διαφόρων ἐφημερίδων καὶ ἔγραψε πολλὰ θεατρικὰ ἔργα, ἅτινα κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ὀνομαστοτέρων συγχρόνων Ἱσπανῶν συγγραφέων. Τὰ κυριώτερα τούτων, παιζόμενα ἀπὸ τῆς σκηνῆς μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, εἶναι: «Ἡ εἰρηνικὴ διείσδυσις» (1908), «Τὸ σύγχρονο τραγούδι» «Ἡ ἀνάστασις τῆς σαρκός» (1913) κτλ. Μ. Δ. Β.

Περέϊρα (Pereira) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ διαμέρισμα τῆς Κολομβίας. Ἡ πόλις κεῖται εἰς ὕψος 1.424 μ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 285 χλμ. ἀπὸ τῆς Μπογκοτά, ἔχει δὲ 28.428 κατ. Παράγει καφέν, σιτηρὰ καὶ καπνόν. Ἱδρύθη τῷ 1863. Μ. Δ. Β.

Περέϊρα (Pereira). Ὄνομα διαφόρων Πορτογάλων μουσικῶν, ὧν οἱ σημαντικώτεροι εἶναι:

—1) *Μᾶρκος-Σοάρες.* Ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τῷ 1655. Μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Δ', συνέθεσε πλείστας λειτουργίας, ψαλμούς, μοτέττα κτλ.

— 2) *Θωμᾶς* (1645—1692). Ἰησουΐτης, ἐχρημάτισεν ἱεραπόστολος ἐν Κίνᾳ καὶ Ἰνδίαις, συνέγραψε δὲ εἰς κινεζικὴν γλῶσσαν θεωρητικὸν βιβλίον τῆς μουσικῆς.

— 3) *Δομίνικος - Νοῦνεθ.* Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τῷ 1729. Ἐχρημάτισε μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Λισσαβῶνος καὶ συνέθεσε πλεῖστα θρησκευτικὰ ἔργα, ἰδίως διὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν παθῶν, καί τινα Villancicos. Γ. Σ.

— **Περέϊρα** (Pereira), ***Βεᾶτος - Νοῦνιο -' Ἀλβαρές.*** Πορτογάλος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1360—1431). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μορφῶν τῆς ἱστορίας τῆς Πορτογαλίας. Τῷ 1383 ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν ἐναντίον τῆς βασιλίσσης Ἐλεονώρας λόγῳ τῶν προδοτικῶν συνεννοήσεών της μὲ τοὺς ξένους, τῶν σκανδαλωδῶν ἠθῶν της καὶ τῶν συμφορῶν τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπισωρεύσει εἰς τὴν Πορτογαλίαν. Μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἀντιβασιλέως Ἀβὶζ (Ἰωάννου Α') ἐβάδισε πρὸς τὴν Λισσαβῶνα, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβεν εἰς ἡλικίαν 23 μόλις ἐτῶν. Κατόπιν ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες εἶχον ἀρνηθῆ νὰ ὑποκύψουν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὰς καθυπέταξεν, ὅταν δὲ ἡ βασίλισσα ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὰ ἱσπανικὰ στρατεύματα, ὁ Περέϊρα ὥρμησεν ἐναντίον καὶ τούτων καὶ τὰ κατετρόπωσε παρὰ τὰ σύνορα, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀτολέϊρος. Ἐφεξῆς, ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὁλόκληρον ἀγωνιζόμενος ἐπιτυχῶς ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν, κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις αὐτῆς εἰς τὸ Μαρόκον. Τὰ κατορθώματα ταῦτα κατέστησαν τὸν Περέϊρα δημοφιλέστατον. Ὁ βασιλεὺς ἔδωσεν ὡς σύζυγον τῆς θυγατρός τοῦ Περέϊρα Μπρίτες τὸν ἀδελφόν του Ἰνφάντην δὸν Ἀλφόνσον, ὃν ὠνόμασε δοῦκα τῆς Μπραγκάντσας. Οὕτω ἡ θυγάτηρ τοῦ Περέϊρα ἀπέβη ἡ ἀρχηγέτις τοῦ περιφήμου οἴκου Μπραγκάντσα, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε μέγας ἀριθμὸς ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε' καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Πορτογαλίας. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του διένειμε πάντα σχεδὸν τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τῷ 1422 ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον Κάρμεν τῆς Λισσαβῶνος καὶ περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Νούνιο ντὲ Σάντα Μαρία.* Ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΕ' τὴν 23 Ἰανουαρίου 1918 ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ὅσιον. Μ. Δ. Β.

—**Περέϊρα** (Pereira), ***Μανουήλ.*** Πορτογάλος γλύπτης (1614—1683). Διεκρίθη κυρίως εἰς τὰ ἀγάλματα ἁγίων, τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσεν ἐν Μαδρίτῃ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἱσπανίας. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ὁ ἅγιος Φίλιππος», «Ὁ ἅγιος Βρούνος», «Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος», «Ἡ Παναγία», «Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας», «Ὁ Ἐσταυρωμένος» (1647), «Ὁ ἅγιος Ἰωσήφ» κτλ. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἀναπαραστάσεως, τῆς πραγματικότητος καὶ τὴν μεγάλην προσοχὴν εἰς τὰς λεπτομερείας. Μ. Δ. Β.

—**Περέϊρα** (Pereira), ***Φραγκῖσκος-Ξαβέριος ντὰ Σίλβα,*** *κόμης Ἄντας.* Πορτογάλος στρατηγὸς (1793—1852). Διεκρίθη κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους καὶ ἐπολέμησεν ἰδίως ἐναντίον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων παρὰ τὴν Σαλαμάνκαν. Τῷ 1837 ἐγένετο στρατάρχης τῆς Πορτογαλίας, τῷ 1842 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν πορτογαλικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῷ 1843 ἐξελέγη βουλευτής. Μ. Δ. Β.

— **Περέϊρα Γκόμες** (Pereira Gomes), ***Βενσεσλαῦος -Μπράζ.*** Βραζιλιανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1868. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς δικαστικὸς καὶ διοικητικὸς ὑπάλληλος, γραμματεὺς τῆς κυβερνήσεως τῆς πολιτείας Μίνιας Ζεράες, βουλευτὴς καὶ πρόεδρος τῆς πολιτείας Μίνιας Ζεράες τῷ 1906. Τῷ 1914 ὑπεδείχθη ὑφ' ὅλων τῶν κομμάτων ὡς ὑποψήφιος πρόεδρος τῆς Βραζιλίας καὶ ἐξελέγη ἄνευ ἀντιπάλου διὰ τὴν περίοδον 1914—1918. Παρὰ τὸ δύσκολον τῶν περιστάσεων λόγῳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὁ Περέϊρα Γκόμες κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ οἰκονομικῶς τὴν Βραζιλίαν, ὅπου ἡ προεδρία του θεωρεῖται ἐκ τῶν γονιμωτέρων τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος τῆς χώρας του.

— **Περέϊρα ντὰ Σίλβα** (Pereira da Silva), ***Ἰωάννης-Μανουήλ.*** Βραζιλιανὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1819 — 1887). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις καὶ τῷ 1844 ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν Βραζιλίᾳ, διακριθεὶς διὰ τὴν εὐγλωττίαν του. Ὑπῆρξε μέλος τοῦ ἱστορικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Βραζιλίας. Ἔγραψε ποιήματα καὶ μυθιστορήματα, διεκρίθη ὅμως κυρίως ὡς ἱστορικός, θεωρούμενος ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων συγγραφέων τῆς πατρίδος του. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων του εἶναι: «Βραζιλιανὸς Παρνασσός» (1843), «Ἀγγλία καὶ Βραζιλία, τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων» (1845), «Φιλολογικὰ καὶ πολιτικὰ ἔργα» (1862), «Ἱστορία τῆς ἱδρύσεως τῆς βραζιλιανῆς αὐτοκρατορίας» (εἰς τρεῖς τόμους 1864—1868), «Ἡ ἱστορία καὶ ὁ θρῦλος» (1862) κ.τ.λ. Πολλὰ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Μ. Δ. Β.

— **Περέϊρα ντὲ Μέλλο** (Pereira de Mello), ***Ἀντώνιος ντὲ Φόντες.*** Πορτογάλος πολιτικὸς (1819—1887). Κατ' ἀρχὰς ἐσταδιοδρόμησεν ὡς στρατιωτικός, ἀναμειχθεὶς δὲ κατόπιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη τῷ 1848 βουλευτὴς καὶ διετέλεσεν ὀκτάκις ὑπουργός, ἐξάκις πρωθυπουργὸς καὶ συγχρόνως ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Θεωρεῖται ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀναμορφωτῶν τῆς Πορτογαλίας, εἰσαγαγὼν καὶ ἀναπτύξας ἐν τῇ χώρᾳ του τοὺς σιδηροδρόμους, ἀναδιοργανώσας τὸν στρατόν, μεταρρυθμίσας τὸν ποινικὸν καὶ ἀστικὸν κώδικα, καταργήσας τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ συμβαλὼν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐμπορικήν, βιομηχανικὴν καὶ διοικητικὴν ἐν παντὶ πρόοδον τῆς πατρίδος του. Μ. Δ. Β.

περεϊρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. γεισοσπέρμου ἀλκαλοειδῆ.

Περεκὸπ (Perekop, ταταριστὶ Ὀρκαποῦ) *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον ἐν τῷ αὐτονόμῳ σοβιετικῷ κράτει τῆς Κριμαίας, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ ὁμωνύμου ἰσθμοῦ. Ἀρχικῶς ἦτο κέντρον ἐμπορίου ἅλατος, ἀλλὰ ταχέως παρήκμασε, μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀπὸ Χαρκόβ εἰς Σεβαστούπολιν σιδηροδρόμου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχεν ὀρυχθῆ ἐγκαρσίως τοῦ ἰσθμοῦ τάφρος, ἐξ ἧς ὠνομάσθη *Τάφρος* καὶ τὸ ἐποικισθὲν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πόλισμα. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἠγέρθη φρούριον καὶ ὠρύχθη νέα τάφρος ὑπὸ τοῦ Ταταρου χὰν τῆς Κριμαίας Μεγκλῆ-Γκιραΐ. Τὸ φρούριον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καπού* ἢ *Ὀρ-καπού*, ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς πόλεως. Δὶς κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων (1736 καὶ 1738) καὶ κατεστράφη, μέγα δὲ

Digitized by Google

μέρος τῆς τάφρου κατεχώσθη. Τῷ 1754 ἐπανεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κρὶμ Γκιραΐ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως καὶ Ἀρμένιοι κάτοικοι τοῦ Περεκὸπ ἵδρυσαν νέον συνοικισμὸν 5 χλμ. νοτιώτερον αὐτοῦ. Τὸ Περεκὸπ περιῆλθε τελικῶς εἰς τοὺς Ρώσους τῷ 17-3.
—2) Ἰσθμὸς συνδέων τὴν χερσόνησον Κριμαίαν μετὰ τῆς στερεᾶς. Γ. Ι. Β.

Περελὶκ *[Γεωγρ.]*. Διακλάδωσις τοῦ ὄρους Ροδόπης κατὰ τὰ ὅρια Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος, λεγομένη ἄλλως καὶ *Καρλὶκ ντάγ*. Ι. Σ. Σ.

Περὲλλ (Perelle), ***Αὔγουστος***, *βαρῶνος ντὲ λὰ*—· βλ. λ. *Ζουμπὲ* Αὔγουστος.

Περέλλιος (Perellius), ***Φαῦστος***. Πικρόχολος κριτικὸς τοῦ Βιργιλίου, γράψας τὸ βιβλίον «Furta» (κλοπιμαῖα), ἐν τῷ ὁποίῳ κατηγορεῖ τὸν Βιργίλιον ὡς κλέπτην ξένων διανοημάτων, φράσεων, λέξεων, θελήσας οὕτω νὰ συμπληρώσῃ τὸ τοῦ Κοΐντου Ὀκταβίου Ἀβίτου ἔργον «Ὁμοίων ἔλεγχοι» εἰς τὴν κατὰ τοῦ Βιργιλίου κατηγορίαν. Πρὸς αὐτοὺς ὁ ποιητὴς ἀπεκρίνετο ὅτι, ἂν ἐπεχείρουν καὶ αὐτοὶ νὰ γράψωσι τὴν «Αἰνειάδα», θὰ ἔβλεπον ὅτι εἶναι δύσκολον ν' ἁρπάσῃ τις τὸν κεραυνὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Διὸς καὶ τὸ ῥόπαλον ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους. Ν. Σ. Λ.

Περενὲ (Perené) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Περοῦ, ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἄνω Οὐκαϋάλι. Πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῶν Ἄνδεων, εἰς ὕψος 800 μ., καὶ σχηματίζεται ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους μικροτέρους ποταμούς, ῥέων δὲ πρὸς Α. εἰς διάστημα 200 χλμ. ἑνοῦται μετὰ τοῦ Ἔνε καὶ σχηματίζει τὸν Τάμπο, ὁ ὁποῖος ἑνούμενος μετὰ τοῦ Κιλιαμπάμπα χύνεται εἰς τὸν Οὐκαϋάλι. Μ.Δ.Β.

Περέντα (Pereda), ***Ἰωσὴφ-Μαρία ντὲ*** —. Ἱσπανὸς συγγραφεὺς (1833—1906). Θεωρεῖται ἐκ τῶν διασημοτέρων Ἱσπανῶν συγγραφέων, γράψας πολλὰ μυθιστορήματα, διηγήματα καὶ θαυμασίας περιγραφὰς τῆς κοινωνικῆς κινήσεως ἐν Μαδρίτῃ. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ὁ δὸν Γκονθάλο Γκονθάλεθ ντὲ λὰ Γκονθαλέρα», «Ἡ χύτρα» (1889), «Λὰ Μοντάλβεθ» (1891), «Ἡ λεπτότης» (1888), «Βράχοι εἰς τὰ ὕψη» (1893), «Σκηναὶ τοῦ ὀρεινοῦ βίου», «Τόποι καὶ τοπία» κ.τ.λ. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν εἰς 18 τόμους (1894—1906). Μ. Δ. Β.

— **Περέντα ὁ Σαλγκάντο** (Pereda y Salgado), ***Ἀντώνιος***. Ἱσπανὸς ζωγράφος (1599—1678). Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἐζωγράφησε τὴν «Σύλληψιν τῆς Θεοτόκου», πίνακα ὅστις κατέστησεν ἀμέσως αὐτὸν διάσημον. Ἐζωγράφησε κατόπιν πλεῖστα ἄλλα ἔργα διακριθέντα διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν χρωματισμῶν καὶ τὴν μεγίστην προσοχὴν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ σχεδίου. Τὰ ἔργα του πλησιάζουν πρὸς τὴν βενετικὴν σχολήν, κυριώτερα δὲ τούτων εἶναι: «Ἀνθρώπιναι ματαιότητες», «Ὁ Ἅγιος Γουλιέλμος τῆς Ἀκουϊτανίας», «Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής», «Ὁ Παντοκράτωρ», «Εὐγενὴς Ἱσπανός», «Ὁ ἅγιος Πέτρος» κτλ. Ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς πολλοὺς ναοὺς τῆς Ἱσπανίας, ἰδίως εἰς τοὺς τῆς Μαδρίτης καὶ εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Μαδρίτης καὶ τοῦ Μονάχου. Μ. Δ. Β.

Περέν(ν)ιος (Perennius). —1) Ρωμαῖος ἔπαρχος τῶν στρατοπέδων, φονεύσας τοὺς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου ἐπαναστατήσαντας ὑπὸ τὸν συγκλητικὸν Κοΐντιανὸν ἀριστοκράτας, ἔπειτα δὲ θελήσας νὰ ἀνακηρυχθῇ αὐτοκράτωρ προδοθεὶς ἐφονεύθη.
— 2) Ὁ πρῶτος πηλοπλάστης καὶ διακοσμητὴς πηλίνων κατασκευασμάτων ἐν τῷ περιφήμῳ διὰ τὴν τέχνην ταύτην Ἀρρητίῳ (νῦν Ἀρέτζο). Ν. Σ. Λ.

Περεσιάδης, *Σπυρίδων*. Συγγραφεὺς ἐμμέτρων λαϊκῶν δραματικῶν εἰδυλλίων (1864—1918), τὰ ὁποῖα ἐσημείωσαν πλείστας παραστάσεις, τινὰ δὲ ὡς ἡ «Γκόλφω» καὶ ὁ «Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου», ἐξακολουθοῦν εἰσέτι νὰ εἶναι προσφιλὲς θέαμα εἰς τὸν λαόν. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἐσμὲ ἡ Τουρκοποῦλα», «Ἡ Σκλάβα», «Ὁ μαγεμένος βοσκός», «Ἡ βασίλισσα τῶν ἀνθέων». Ὁ Περεσιάδης εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ χάσῃ τὴν ὅρασίν του, ἔγραψε δὲ τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του καθ' ὑπαγόρευσιν. Π. Α. Κ.

περεσκία (ἡ), ἡ ***πειρεσκία*** (Pereskia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ κορμὸν ξυλώδη, σαρκώδη καὶ κλαδώδη, φύλλα ἐπίπεδα ἢ κυλινδρικὰ καὶ εὔπτωτα, ἄνθη μεμονωμένα ἢ κατὰ *πλάγιον* ἢ καταληκτὸν κῦμα διατεταγμένα καὶ καρπὸν δρύπην φοειδῆ περικλείουσαν πλεῖστα σπέρματα. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ

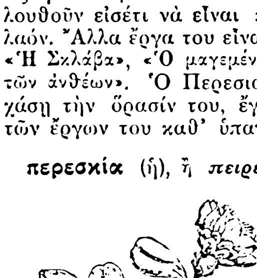

Περεσκία ἡ ἀκανθώδης.

περεσκία ἡ ἀκανθώδης (Pereskia spinosa), καλλιεργουμένη διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπόν της. Δ. Ν. Π.

Περὲς ὁ Περὲς (Perés y Perés), ***Ραμὸν-Δομίνικος***. Ἱσπανὸς ποιητής, κριτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας ὡς κριτικὸς καὶ ἐξέδωσε διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἡ νεότης» (1881), «Νέα τραγούδια» (1882), «Βορρᾶς καὶ Νότος» (1893), «Μοῦσχο» κτλ. Θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων, τὰς ὁποίας προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ καὶ διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Λὰ Γκαβιότα», τὸ ὁποῖον ἐξέδωσε μετ' ἄλλων τῷ 1883. Αἱ κριτικαί του μελέται ἐδημοσιεύθησαν εἰς πολλοὺς τόμους, πολλαὶ δὲ τούτων μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ἰδίως εἰς τὴν ἀγγλικήν. Μ. Δ. Β.

Πέρετς (Peretz, Perez), ***Ἰσαὰκ-Ἰούδας Χαΐμπ***. Ἑβραῖος συγγραφεὺς (1851—1915). Κατήγετο ἐκ Πολωνίας καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, καθὼς καὶ εἰς τὸ γερμανικὸν ἰουδαϊκὸν ἰδίωμα (jiddisch) ποιήματα καὶ μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα τῷ 1921—1923 ἐξεδόθησαν γερμανοεβραϊστὶ εἰς 12 τόμους καὶ τῷ 1922—1928 ἑβραϊστὶ εἰς 10 τόμους. Θεωρεῖται ὁ σημαντικώτερος τῶν νεωτέρων Ἑβραίων συγγραφέων, τὰ δὲ ἔργα του, ἀναφερόμενα ἰδίως εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ βίου τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, διαπνέονται ὑπὸ ὑποβλητικοῦ συμβολισμοῦ. Ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἐκ τῶν ποιητικῶν του συλλογῶν εἶναι ἡ φέρουσα τὸν τίτλον «Χὰ-Οὐγκὰμ» (Ὁ αὐλός). Ὁ Πέρετς εἶχεν ἀνατραφῆ κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ, βραδύτερον ὅμως ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δόγμα τῶν πατέρων του καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν Βαρσοβίαν ἀπέβη ὁ διασημότερος καὶ πιστότερος ζωγράφος τῆς ζωῆς τῶν πολωνικῶν γκέττο. Πολλὰ τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς τὴν πολωνικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας. Μ. Δ. Β.

Περεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἐλάτου τοῦ Ἀρκάδος καὶ τῆς Λαοδίκης, θυγατρὸς τοῦ Κινύρα, ἀδελφὸς τοῦ Στυμφάλου. Α. Θ. Σ.

Περεχὶλ (Peregil ἢ Perejil) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος τῆς παρὰ τὸ Γιβραλτὰρ καὶ ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἀκτῆς τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 35°55' Β., μῆκ. 5°25' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 142: Strait of Gibraltar) κατὰ τὸν τερματισμὸν τῆς Σιέρρα Μπουλιῶνες (Sierra Bullones). Κατὰ τὸν Βίκτωρα Μπεράρ (Les Phéniciens et l'Odyssée ἐκδ. 1903, τόμ. I, σελ. 263) ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ἡ νῆσος τῆς Καλυψοῦς. Ἡ νῆσος ὀνομάζεται καὶ Coral island ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διὰ τὸν περὶ αὐτὴν πλοῦτον τῶν κοραλλίων. Σ. Ε. Λ.

Πὲρ-Ἐχβὲτ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἴσειον*.

περέχυμα, *περεχύνω* κτλ.· βλ. *περίχυμα, περιχύνω* κτλ.

περητήριον (τό)· ἀρχ., τρύπανον, κοιν. *ἀρίδι*.

περηφάνεια (ἡ)· δημοτ., *ὑπερηφάνεια* (βλ. λ.).

Πὲρθ (Perth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σκωτίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε αὐτῆς καὶ νῦν τῆς κομητείας Περθσάϊρ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Tay, 67 χλμ. βορείως τοῦ Ἐδιμβούργου, καὶ εἶναι κόμβος τοῦ σιδηροδρόμου Γλασκώβης—Ἀμπερντήν. Κάτ. (1927) 32.200. Ἔχει βιομηχανίαν λινῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, χημικὰ ἐργοστάσια, ζυθοποιεῖα, μηχανουργεῖα, κεραμουργεῖα καὶ διεξάγει ἔντονον ἁλιείαν σολομῶν. Ἔχει ἀκαδημίαν (1807), γυμνάσιον, ἐπαγγελματικὴν σχολήν, ἰνστιτοῦτον Sharp (1860), βιβλιοθήκην (36.500 τόμοι), ἱστορικὸν μουσεῖον καὶ μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας, δύο πάρκα, τὰς γενικὰς φυλακὰς τῆς Σκωτίας, στρατῶνας, νοσοκομεῖον καὶ φρενοκομεῖον. Ἐκ τῶν κτηρίων ἐξέχουν ὁ σταυρόσχημος ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (ΙΓ' αἰών) καὶ ἡ ἐννεάθολος γέφυρα (253 μ. μῆκος), μεθ' ἧς ἑνοῦται τὸ Πὲρθ μὲ τὸ προάστειον Μπρίτζεντ (Bridgend). Τὸ Πὲρθ ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγρικόλα ἱδρυθείσης *Βικτωρίας* καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις τῆς Σκωτίας. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο Ἀμπέρθα (Abertha) καὶ εἶτα Ἰωαννούπολις (Saint Johnstown). Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς ἀνεξαρτησίας κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Bruce (1311) καὶ τοῦ Ἐδουάρδου Γ' (1335), ἀποτελέσασα ἔρεισμα τῶν Ἄγγλων, αὐτόθι δὲ ἐφονεύθη ὁ Ἰάκωβος Α' τῆς Σκωτίας (1437). Τῷ 1482 μετεφέρθη τὸ παρλαμέντον τῆς Σκωτίας καὶ ἡ βασιλικὴ ἕδρα εἰς Ἐδιμβοῦργον, τῷ δὲ 1651 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ. Π. Ν. Π.

— **Πὲρθ** (Perth) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς Δ. Αὐστραλίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σβάν, 20 χλμ. ἀπὸ τοῦ στομίου του. Κάτ. (1926) 84.223, ἀποτελοῦντες τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πολιτείας. Ἔχει ὑφαντουργίαν, μεταλλουργίαν καὶ μηχανουργίαν, λόγῳ δὲ τῆς γειτνιάσεώς της μετὰ τοῦ σπουδαιοτάτου λιμένος *Φρῆμαντλ* (Fremantle) εἶναι κόμβος τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων καὶ ἄλλων γραμμῶν. Ἔχει καθολικὴν καὶ ἀγγλικανικὴν ἐπισκοπήν, τὸ πανεπιστήμιον τῆς Δ. Αὐστραλίας, βιβλιοθήκην, μουσεῖον καὶ πινακοθήκην, ἀστεροσκοπεῖον, ζῳολογικὸν κῆπον, ἐκτεταμένα πάρκα, κυβερνεῖον, βουλευτήριον, νομισματοκοπεῖον κ. ἄ. Ἱδρύθη τῷ 1829, ἔκτοτε δὲ τεραστίως ἀνεπτύχθη χάρις εἰς τὸν χρυσὸν τῆς ἐνδοχώρας, καταστᾶσα τὸ κέντρον ἐξαγωγῆς αὐτοῦ. Π. Ν. Π.

Πὲρθ Ἄμποϋ (Perth Amboy) *[Γεωγρ.]*. Λιμὴν καὶ λουτρόπολις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ κομιτείᾳ Μίντλσεξ τῆς πολιτείας Νέας Ἰερσέης. Κεῖται εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ράριταν καὶ ἔχει (1920) 41.707 κατ. Εἶναι κόμβος σιδηροδρομικός, ἔχει χυτήρια, χημικὴν βιομηχανίαν, ναυπηγεῖα, κεραμεικήν, ζωηρὸν ἐμπόριον γαιανθράκων, ἐπεξεργάζεται δὲ μεγάλας ποσότητας ἀργύρου (ἐτησίως 1150,8 τόννους) καὶ τὰ 28 % τῆς παγκοσμίας παραγωγῆς χαλκοῦ. Ἐκ τῶν κτηρίων της ἐξέχουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ Φραγκλίνου (Franklin palace, 1764) καὶ τὸ κυβερνεῖον (1760). Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1683. Π. Ν. Π.

περθίτης (ὁ) (Perthit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀστρίων. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ὀρθοκλάστου, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει παράλληλος σύμφυσις αὐτοῦ μὲ ἴχνη ἀλβίτου, πολλάκις δὲ καὶ μὲ χαλαζίαν. Ὅταν τὰ ἴχνη τοῦ ἀλβίτου μόνον μὲ μικροσκόπιον εἶναι ὁρατά, τὸ ὀρυκτὸν ὀνομάζεται *μικροπερθίτης* (Mikroperthit). Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Perth τοῦ Καναδᾶ, ὅθεν ἔσχε καὶ τὸ ὄνομα, ὑπὸ τὴν μορφὴν δὲ τῆς παραλλήλου συμφύσεως ὀρθοκλάστου μὲ χαλαζίαν εὑρίσκεται καὶ εἰς πολλὰ γρανιτικὰ πετρώματα. Ι. Β.

περθιτοφῦραι (οἱ) (Perthitophyre) *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα πυριγενῆ πλουτώνια. Ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνορθωσιτῶν*, χαρακτηρίζονται δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν περιεκτικότητα εἰς ὀλιβίνην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν συχνότητα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν οἱ ἄστριοι αὐτῶν τοῦ νὰ ἐμφανίζωνται ὡς μικροπερθιτικοί. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸ Zitomir καὶ Owrucz. Γ. Β.

Πέρθσαϊρ (Perthshire) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Σκωτίας, ἡ τετάρτη αὐτῆς εἰς μέγεθος. Ἔκτασις 6.458 τ. χλμ., κάτ. (1927) 125.000, πρωτεύουσα *Πέρθ*. Εἶναι ὀρεινὴ χώρα, ἡ ἄλλοτε ἕδρα τῶν Πίκτων, διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Tay καὶ τῶν σιδηροδρόμων Καληδονιακοῦ, Βορειοβρεττανικοῦ καὶ Ὀρεινοῦ. —Π.

Περθώρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 428. Παράγει δημητριακὰ καὶ ὄσπρια. Δυτικῶς τοῦ χωρίου κεῖται ἡ μονὴ τῆς *Ἐπάνω Χρέπας*, ἀπέχουσα 2 ½ ὥρας. Δ. Ε. Μ.

Πέρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πλατάνου τῆς ἐπαρχίας Καινουργίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, εὐφορώτατον εἰς δημητριακά, μὲ 203 κατοίκους (1928) καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Μὲ τὰ χωρία *Πετροκεφάλι* καὶ *Ἀληθινὴ* ἀποτελεῖ τὸ εὐφορώτατον (τὸ φάλι) τῆς Μεσαρᾶς σημεῖον. Ε. Γ.

Πέρι (Peri), ***Ἰάκωβος***. Μουσουργὸς τῆς σχολῆς τῆς Φλωρεντίας (1561—1633) καὶ πραγματικὸς δημιουργὸς τοῦ παραστατικοῦ ὕφους (stilo rappresentativo). Διετέλεσε μουσικοδιδάσκαλος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Φερράρας καὶ εἶτα ἔφορος τῆς μουσικῆς ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Μεδίκων, ἐμελοποίησε τὰ μελοδράματα «Δάφνη» ἐπὶ στίχων τοῦ Ρινουτσίνι (1594), ὅπερ ἐχάθη, καὶ «Εὐρυδίκη» (μετὰ τοῦ Κατσίνι). Ἔγραψε: «Le varie musiche del Sig. Jacopo Peri a 1, 2 e 3 voci con alcuni spirituali» (1610) καὶ τὰ ρετσιτατίβα τοῦ μελοδράματος «Ἀριάδνη» ἐπὶ στίχων τοῦ Ρινουτσίνι, συνειργάσθη μετ' ἄλλων μουσουργῶν διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ μελοδράματος «Guerra d'amore» (1615) κλπ. Γ. Σ.

περί· πρόθ., ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία τῆς προθέσεως ταύτης εἶναι ἡ τοῦ πέριξ, ἥτις φαίνεται εἰς τὰ σύνθετα *περιβάλλω, περιαιρῶ, περιπίπτω, περιχέω, περιίστημι* κτλ.· ὁμοίως εἰς τοὺς προσδιορισμοὺς «περὶ σπείους γλαφυροῖο» (*Ὁμηρ.*), «περὶ τρόπιος βεβαῶτα» (*Ὁμηρ.*) κ. ἄ. «περὶ στήθεσι», «περὶ τῇ χειρὶ χρυσοῦν δακτύλιον φέρειν» (*Πλάτ.*), «ἕστασαν περὶ βωμόν», «ᾤκουν Φοίνικες περὶ πᾶσαν Σικελίαν» (*Θουκυδ.*). «κύκλῳ περὶ τὴν Ἀττικὴν περιέρχεται» (*Πλάτ.*) κτλ.
Εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν συντάσσεται μετὰ γενικῆς καὶ μετ' αἰτιατικῆς: 1) Μετὰ γενικῆς σημαίνει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος: «ὁμιλεῖ περὶ πάντων», «ἔγινε λόγος περὶ πολιτείας»· ‖ ἀναφορὰν ἢ οὗ ἕνεκα: «τσακώνονται περὶ ὄνου σκιᾶς», «ἦλθον πρέσβεις περὶ εἰρήνης», «εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης» (*Ὁμηρ.*)· ‖ φρ. «περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι (ἢ ἔχω) τινα» πολὺ τιμῶ, πολὺ ἐνδιαφέρομαι (ἀρχαϊσμός). 2) Μετὰ αἰτιατικῆς σημαίνει τὸ πέριξ: «ἡ γῆ στρέφεται περὶ τὸν ἥλιον», «φέρει περὶ τὸν βραχίονα ψέλιον» ‖ ἀναφοράν: «ἱκανός—, πονηρὸς περὶ τὰ τοιαῦτα», «ἀσχολεῖται περὶ τὴν νεωτέραν φιλολογίαν»· ‖ «οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα,— περὶ τὸν Ἀριστοτέλη» οἱ ὀπαδοί, οἱ μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους.
Ἐν συνθέσει σημαίνει τὸ πέριξ: *περιτρέχω*, *περι*-

Digitized by Google

ριφέρω, περιτρώγω, περιδένω, περίβλημα, περίφραγμα, περιπόδιον, περιαυχένιον κτλ.' || ἐπίτασιν: *περιαλγής, περιβόητος, περιζήτητος, περικαλλής, περίκομψος, περίλυπος, περιφανής, περιχαρής*· || καὶ τὰς ἐκ τούτων συνεκδοχικὰς ἐννοίας: *περίβλεπτος, περιγελῶ, περιλαμβάνω, περιλείπομαι, περιφρονῶ* κτλ.

περιάγω, *ἀόρ. περιήγαγον—περιήχθην*· περιστρέφω, περιφέρω: «περιάγει τὴν κεφαλήν,—τὸν αὐχένα»· || ἀμετβ., περιέρχομαι, μεταβαίνω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ: «περιῆγε τὰς πόλεις»· || μεταβ., κάμνω τινὰ νὰ καταντήσῃ: «αἱ περιπέτειαι τὸν περιήγαγον εἰς ἀπελπισίαν».

περιαγωγεύς, *—έως* (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Μηχανή τις τῶν ἀρχαίων, χρήσιμος εἰς περιστροφὴν τοῦ πλοίου καὶ εἰς ἀνύψωσιν τῆς ἀγκύρας. Γενικῶς βαροῦλκον, δι' οὗ ἀνεσύρετο ἡ ἄγκυρα καὶ ἀνυψοῦντο βάρη, ὡς ὁ παρ' ἡμῖν ἐργάτης ἢ μποξεργάτης. Ε. Κ.

περιαγωγὴ (ἡ) *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *κυκλοκίνησις*.

περιαδενῖτις (ἡ). Ἡ φλεγμονὴ τῆς περιγαγγλιακῆς συνδετικῆς ἀτμοσφαίρας, ἥτις εἶναι ἐπιπλοκὴ τῆς ὀξείας ἀδενίτιδος. Μ. Ν. Κ.

περιαδενοειδῖτις (ἡ). Φλέγμων τοῦ ρινικοῦ φάρυγγος, ὅστις ἀναπτύσσεται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐμφύσεως τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων. Μ. Ν. Κ.

περιαιρετός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ περιαιρεθῇ, ὁ πρόσθετος: «ὁ περιαιρετὸς κόσμος τοῦ ἀγάλματος».

περιάκτης (ὁ)· ὁ περιάγων, ὁ περιφέρων τι, πλανόδιος ἔμπορος, κοιν. *πραματευτής*.

περίακτον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Μηχάνημα πολεμικὸν τῶν ἀρχαίων, περιστρεφόμενον καὶ ἐξακοντίζον βλήματα κατὰ τῶν πολεμίων. Ε. Κ.

περίακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ περιαχθῇ, νὰ περιστραφῇ.

—περίακτος (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Μηχάνημα χρησιμεῦον πρὸς ἀλλαγὴν τῆς σκηνογραφίας ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ. Αἱ περίακτοι κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου ἐν σχήματι τριγωνικοῦ πρίσματος, ἐστημένου ἐπὶ περιστρεφομένου ἄξονος. Ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς ἡ περίακτος ἔφερε διάφορον παράστασιν ἐζωγραφημένην, ὥστε στρεφομένης αὐτῆς μετεβάλλετο ἡ σκηνογραφία. Ἐτίθετο δὲ ἡ μία μὲν περίακτος δεξιὰ τοῦ προσκηνίου, εἰκονίζουσα τοποθεσίαν σχετικὴν πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ παιζομένου δράματος, ἡ δ' ἑτέρα ἀριστερά, φέρουσα εἰκόνα ἄσχετον πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἔργου. Ε. Κ.

περιαλγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πλήρης ἄλγους ψυχικοῦ, περίλυπος, ἀντίθ. *περιχαρής*.

περιαλείφω· ἀλείφω ὁλόγυρα, πανταχοῦ, ἐπαλείφω, ἐπιχρίω.

περιαλλόβλαστα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κατηγορία φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* (βλ. λ. *ἀναρριχητικὰ φυτά*).

περιαλλοκαυλοειδῆ (τά), ἢ *περιαλλοκαυλίδαι* (οἱ) (Convolvulaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας, φρύγανα ἢ καὶ θάμνους ἀναρριχητικούς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας, ἐξ ὧν τινα εἶναι φαρμακευτικὰ καὶ πλεῖστα κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *βατάτα, ἐπίθυμον, καλυκόστεγον, κρῆσσα, μῖνα* καὶ *περιαλλόκαυλον*. Δ. Ν. Π.

περιαλλόκαυλον (τὸ) (Convolvulus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιαλλοκαυλοειδῶν* ἢ *περιαλλοκαυλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Ἐκ τῶν 150 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ παρ' ἡμῖν ἰθαγενῆ: *Περιαλλόκαυλον τὸ ἀλθαιοειδὲς* (Convolvulus althaeoides), ζιζάνιον κοινότατον εἰς τοὺς ἀγρούς, πολυετὲς καὶ ἐνιαχοῦ καὶ πρὸς κόσμον ἐπίσης καλλιεργούμενον καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ἄγριο περιπλοκάδι* ἢ *περικοκλάδι*. *Περιαλλόκαυλον τὸ ἀρουραῖον* (Convolvulus arvensis, κοιν. *περιπλοκάδι*), ζιζάνιον κοινότατον εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ πρὸς κόσμον ἐπίσης καλλιεργούμενον. *Περιαλλόκαυλον τὸ λεπτότατον*, κοινὸν κυρίως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ὑπὸ τὸ ὄνομα: *τοῦ καλογέρου τὸ χορτάρι*, πολυετὲς ζιζάνιον καὶ εἰς τὴν φαρμακοποιίαν χρήσιμον. *Περιαλλόκαυλον τὸ τρίχρουν* (Convolvulus tricolor), πόα ἀνεπτυγμένη, ἀναρριχωμένη, καλλιεργουμένη ἀποκλειστικῶς πρὸς κόσμον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τά: *περιαλλόκαυλον ἢ σκαμμωνία* (Convolvulus scammonia), πολυετὴς θάμνος εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν ἀπαντῶν, οὗ ἡ ρίζα περιέχει γαλακτώδη χυμόν, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος πυκνοῦται καὶ παρέχει εἶδος κομμεορητίνης, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκαμμωνία* (Scammonium) καὶ ἐνδείκνυται ὡς καθαρτικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

Περικλύμενος *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, υἱὸς τοῦ Νηλέως καὶ τῆς Χλωρίδος, θυγατρὸς τοῦ Ἀμφίονος, Πύλιος, βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος Μεθώνης καὶ Αὐλῶνος, λαβὼν παρὰ τοῦ Ποσειδῶνος τὴν δύναμιν νὰ μεταπλάσσεται εἰς τέσσαρας διαφόρους μορφάς. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἡρακλέους, ὑφ' οὗ ἐφονεύθη. —2) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Χλωρίδος, θυγατρὸς τοῦ Τειρεσίου· ὑπερασπιζόμενος τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν, κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἑπτά, ἐφόνευσε τὸν Παρθενοπαῖον. Ε. Κ.

περίαμμα, *—ατος* (τό), ἢ *περίαπτον [Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις τὸ φυλακτόν, ἤτοι ἀντικείμενόν τι προσαρτώμενον εἰς τὸ σῶμα πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ τινος, τὸ προβασκάνιον. Ὅθεν περιάμματα ἦσαν καὶ τὰ περιδέραια, περιλαίμια, οἱ στρεπτοί, ἀκόμη δὲ τὰ κατὰ τοὺς τραχήλους, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας βεβαμμένα κλώσματα ἢ κλωσμάτια, ἅτινα συνήθως περιῆπτον αἱ γυναῖκες (βλ. λ. *βασκανία*). Ε. Κ.

—περίαμμα τοῦ προβόλου (κοιν. *σκουλαρίκι τοῦ μπομπρέσσου*). Τροπὸς ἐκ συρματοσχοινίου ἢ ἁλύσεως περιβάλλων τὸν πρόβολον καὶ δι' οὗ ἐνίοτε διέρχονται οἱ πρότονοι τῆς στήλης τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ. Σ. Ε. Λ.

περιάνθιον (τό)· τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα τοῦ ἄνθους, ἤτοι ὁ *κάλυξ* καὶ ἡ *στεφάνη*.

Περίανδρος. —1) Τύραννος τῆς ἀρχαίας Κορίνθου (668—585), διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Κύψελον (625), ὅστις εἶχεν ἀνατρέψει τὴν δωρικὴν ἀριστοκρατίαν. Ἀνῆγε τὴν καταγωγήν του εἰς τὸν Ἡρακλέα. Συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Πνεῦμα εὐρὺ καὶ διάνοια ὑψηλή, συνετὸς ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἀνδρεῖος ἐν τοῖς πολέμοις, παρουσιάζεται οὐχ ἧττον εἰς ἄκρον φίλαρχος, σκληρός, δύσπιστος, τὸ ἴδιον συμφέρον ὑπεράνω ὅλων τιθέμενος καὶ ἐκτρεπόμενος εἰς μέτρα οὐχὶ πάντοτε ἴδια ἀνδρὸς μεγαλόφρονος. Τὰ περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Περιάνδρου εἶναι τοσοῦτον ἀναμεμιγμένα μὲ μύθους, ὥστε καθίσταται δύσκολον νὰ εὕρῃ τις τὴν ἀλήθειαν. Ἂν πιστεύσωμεν τὸν Ἡρόδοτον, ἐζήτησε συμβουλὴν ἐκ μέρους τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου Θρασυβούλου, πῶς θὰ ἠδύνατο καλύτερον νὰ στερεώσῃ τὴν ἀρχήν του, οὗτος δὲ ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ὡδήγησε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου εἰς ἀγρὸν σίτου καὶ ἀπέκοψε πάντας τοὺς ἐξέχοντας στάχυς. Εἰς τοῦτο ὁ Περίανδρος ἔδωκε τὴν ἑρμηνείαν ὅτι καὶ οὗτος, ἵνα ἐπικρατήσῃ, ὤφειλε νὰ ἐξοντώσῃ πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς Κορινθίους, ὅπερ καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογήν. Ὁ Διογένης Λαέρτιος διηγεῖται ὅτι τὴν σύζυγον αὐτοῦ Λυσίδην, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐκάλει Μέλισσαν καὶ ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει δύο υἱούς, τὸν Κύψελον καὶ τὸν Λυκόφρονα, πεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς τῶν παλλακῶν του, ἐκτύπησε δι' ἰσχυροῦ λακτίσματος καὶ τὴν ἐφόνευσεν, ἔγγυον οὖσαν. Ἀπαρηγόρητος εἶτα, διότι ὑπερηγάπα τὴν Μέλισσαν, ἔκαυσε τὰς παλλακάς του, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον περιεπλάκη εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ πενθεροῦ του Προκλέους, τυράννου τῆς Ἐπιδαύρου, ὀργισθέντος διὰ τὸν ἄδικον θάνατον τῆς θυγατρός του, τὸν δ' υἱόν του Λυκόφρονα, τολμήσαντα νὰ παρατηρήσῃ δριμέως αὐτὸν διὰ τὸ κακούργημα, ἐξώρισεν εἰς Κέρκυραν. Καὶ μετεμελήθη μὲν καὶ διὰ τοῦτο, ἐσχατόγηρως ἤδη, καὶ ἀνεκάλεσε πλησίον του τὸν υἱόν του, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη καὶ ὁ φονεὺς τῆς μητρός του. Ὁ Περίανδρος τότε ἐδέχθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς ὑπὲρ τοῦ Λυκόφρονος καὶ νὰ ἀποσυρθῇ αὐτὸς εἰς Κέρκυραν. Τοῦτο ὅμως μαθόντες οἱ Κερκυραῖοι καὶ φοβηθέντες μήπως πέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ τυράννου ἐφόνευσαν τὸν Λυκόφρονα. Ὁ Περίανδρος ἐτιμώρησε σκληρῶς τοὺς φονεῖς τοῦ υἱοῦ του καὶ ἀπέστειλε 300 παῖδας ἐκ τῆς νήσου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Ἀλυάττην, διὰ νὰ τοὺς εὐνουχήσῃ. Τὸ φέρον ὅμως τούτους πλοῖον προσήραξεν εἰς Σάμον, ὅπου οἱ κάτοικοι ἠλευθέρωσαν αὐτούς.

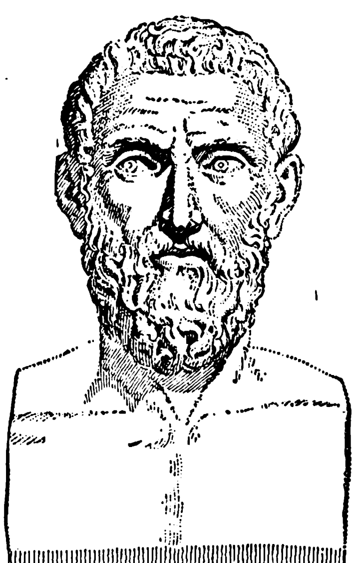

Προτομὴ τοῦ Περιάνδρου.
[Μουσεῖον Βατικανοῦ.]

Παρὰ ταῦτα ὁ Περίανδρος κατέβαλε μεγίστην φροντίδα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κορίνθου, ἐπροστάτευσε τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς καλλιτέχνας (εἰς τὴν αὐλήν αὐτοῦ ἔζησεν ὁ ἐπινοήσας τὸν διθύραμβον Ἀρίων), ἐνεψύχωσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, χάριν τῆς ὁποίας ἐσχεδίαζε καὶ τὴν διόρυξιν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐπεξέτεινε τὴν θαλασσοκρατίαν τῆς Κορίνθου διὰ τῆς κτίσεως νέων ἀποικιῶν, διέλυσε τὸ κοινὸν τῶν Δωριέων καὶ ἐθέσπισεν ἰδίαν βουλὴν μὲ ἀστυνομικὰ καθήκοντα, ἰδίως κατὰ τῶν ἀργῶν πολιτῶν, ἔχαιρε δὲ φήμην σοφοῦ ἀνδρός. Ἕνεκα τῆς φήμης του ταύτης οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Μυτιληναῖοι ἐξέλεξαν αὐτὸν ὡς διαιτητὴν εἰς τὴν μεταξύ των ἔριν περὶ τοῦ Σιγείου καὶ παρεδέχθησαν τὴν γνώμην του, καθ' ἣν ὤφειλον νὰ διατηρήσουν ἑκάτεροι ὅ,τι κατεῖχον. Περὶ τοῦ τέλους τοῦ Περιάνδρου ὁ Διογένης Λαέρτιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς περίεργα. Ἀηδιάσας ἀπὸ τὴν ζωὴν ὁ τύραννος διέταξε δύο νεανίας νὰ ἐνεδρεύσουν κατὰ τὴν νύκτα εἰς ὡρισμένον μέρος, νὰ φονεύσουν τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐνεφανίζετο, καὶ νὰ τὸν θάψουν. Ἀλλ' ἐνεφανίσθη ὁ ἴδιος καὶ ἐφονεύθη. Εἶχεν ὅμως διατάξει τέσσαρας ἄλλους νὰ ἔλθουν καὶ νὰ φονεύσουν τοὺς δύο πρώτους, ἄλλους δὲ περισσοτέρους νὰ φονεύσουν τοὺς τέσσαρας προηγουμένους, ὅπερ καὶ ἐγένετο, καὶ οὕτω ἔμεινεν ἄγνωστος ὁ τάφος του. Οἱ Κορίνθιοι βραδύτερον κατεσκεύασαν κενοτάφιον καὶ ἐχάραξαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίγραμμα. Ὁ Περίανδρος ἔγραψε ποίημα ἐκ δισχιλίων στίχων ἐπιγραφόμενον «Ὑποθῆκαι εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον», ἐκ τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀποσπάσματα. Εἰς τὰ ἀποφθέγματά του παρατηρεῖται παραδόξως πνεῦμα λίαν ἐλευθέριον, ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν διαγωγήν του.

—2) Ἀθηναῖος πολιτικός. Οὗτος κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀποστασίαν τῆς Κῶ, Χίου καὶ Ρόδου (357 π. Χ.) εἰσηγήθη τὴν ἐπέκτασιν τοῦ συστήματος τῶν συμμοριῶν καὶ πρὸς κατασκευὴν στόλου, ὅτε 1200 πολῖται κατενεμήθησαν εἰς 20 συμμορίας. Π. Α. Ρ.

περιαντιαδικὸν *ἀπόστημα* (abcès periamygdalien). Ἡ πάθησις αὕτη ἀνάγεται εἰς τὰς λοιμώξεις τοῦ κοίλου τοῦ στόματος, τῆς φλεγμονῆς προερχομένης ἐκ τῆς ἀντιάδος αὐτῆς καὶ ἐπεκτεινομένης πολλάκις εἰς τὰ παρίσθμια καὶ εἰς αὐτὸν τὸν φάρυγγα. Τὸ ἀπόστημα τοῦτο ἀναπτύσσεται πέριξ τῆς ἀντιάδος εἰς τὸ ἐξ ἰνώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ περίβλημα αὐτῆς. Μ.Ν.Κ.

Περίαπις, ἢ *Περίωπις [Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Φέρητος υἱοῦ τοῦ Κρηθέως, γεννήσασα ἀπὸ τοῦ Ἀργοναύτου Μενοιτίου τὸν Πάτροκλον (*Ἀπολλόδ.* ΙΙΙ, 13, 8). Α. Θ. Σ.

περίαπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀνηρτημένος ἔξωθεν, ἐξωτερικός· || *περίαπτον* (τό)· ὡς οὐσ., τὸ περιαπτόμενον, τὸ ἀναρτώμενον ὡς ἀποτρόπαιον βασκανίας, φυλακτόν.

—*[Ἀρχ.]* Βλ. λ. *περίαμμα*.

περιάπτω· *ἀόρ. περιῆψα—περιήφθην, παθ. μετχ. περιημμένος*· κρεμῶ, ἀναρτῶ· || περιδένω, προσκολλῶ· || ἐπιφέρω, προξενῶ: «περιάπτει ὄνειδος,—αἰσχύνην».

περιαρθρικός, *—ή, —όν* (periarticulaire)· ὁ εὑρισκόμενος πέριξ τῆς ἀρθρώσεως ἢ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ πέριξ τῆς ἀρθρώσεως μέρη, οἷον: περιαρθρικὴ φλεγμονή, περιαρθρικὸν ἀπόστημα κλπ. Μ. Ν. Κ.

περιαρθρῖτις, *—ιδος* (ἡ) (périarthrite). Ἡ φλεγμονὴ τῶν ὀρωδῶν περιαρθρικῶν θυλάκων, οἵτινες περιβάλλουσι τὰς ἀρθρώσεις καὶ δὴ τὴν κατ' ἰσχίον ἄρθρωσιν, τὴν τοῦ γόνατος καὶ τὴν τοῦ ὤμου. Εἶναι ὡς τὰ πολλὰ ἀπότοκος τραυματισμοῦ καὶ ὀξείας ἀρθρίτιδος. Μ.Ν.Κ.

περιαροτρίασις, *—εως* (ἡ)· ἀροτρίασις πέριξ, περιφερειακή, διόρυξις αὔλακος δι' ἀρότρου.

περιαρτηρῖτις, *—ιδος* (ἡ). Φλεγμονὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ χιτῶνος τῶν ἀρτηριῶν. Παρακολουθεῖται γενικῶς ὑπὸ βλαβῶν καὶ τῶν λοιπῶν χιτώνων τῆς ἀρτηρίας, ὁπότε ἐπακολουθεῖ ἡ ὁλικὴ ἀρτηρῖτις. Εἶναι ὀξεῖα καὶ χρονία. Ὑπάρχει καὶ περιαρτηρῖτις ὀζώδης, ἀναφερομένη εἰς τὴν ὀζώδη ἀρτηρίτιδα. Μ. Ν. Κ.

Περιὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὰ ΒΔ. παράλια τῆς νήσου, ἐν Ἱστιαιώτιδι, ἀγνώστου ταυτότητος. Α. Θ. Σ.

περίαστρον (τὸ) *[Ἀστρον.]*. Τὸ σημεῖον τῆς τροχιᾶς διπλοῦ ἀστέρος, καθ' ὃ ὁ σύνοδος εὑρί-

Digitized by Google

σκεται ἐγγύτατα τοῦ κυρίου ἀστέρος τοῦ συστήματος. Ὁ χρόνος Τ τῆς διαβάσεως τοῦ συνοδοῦ διὰ τοῦ περιάστρου καὶ ἡ γωνία ω, ἡ ὁποία μετρεῖ ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῆς τροχιᾶς τοῦ συνοδοῦ καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀναβιβάζοντος συνδέσμου ἀπὸ τοῦ περιάστρου ἀποτελοῦσι δύο ἐκ τῶν στοιχείων, διὰ τῶν ὁποίων ὁρίζεται τελείως ἡ τροχιὰ παντὸς διπλοῦ ἀστέρος. Σ. Π.

περιαυγάζω· αὐγάζω, φέγγω ὁλόγυρα, φωτίζω, περιβάλλω μὲ λάμψιν.

περιαύγασις, *—εως* (ἡ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἡ φυσιολογικὴ ὀπτικὴ φέρει σειρὰν φαινομένων ἐχόντων τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι ἐπιφάνειαι ἰσχυρῶς φωτιζόμεναι φαίνονται μεγαλύτεραι τὴν ἔκτασιν ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Ἐὰν π. χ. λάβωμεν δύο ἴσων διαστάσεων τετράγωνα, ὧν τὸ ἓν λευκὸν ἐντὸς μέλανος περιθωρίου, τὸ δὲ μέλαν ἐντὸς λευκοῦ περιθωρίου, τὸ πρῶτον φαίνεται μεγαλύτερον τοῦ δευτέρου. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν φωτεινῶν ἐπιφανειῶν ἐξηγοῦνται ὑπό τινων διὰ τοῦ νευρικοῦ ἐρεθισμοῦ, τὸν ὁποῖον τὸ λευκὸν παράγει ἐπὶ τῶν γειτονικῶν πρὸς τὸ προσβαλλόμενον τμῆμα στοιχείων τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὑπ' ἄλλων διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἀσαφοῦς ἀπεικονίσεως, ὅτε αἱ λευκαὶ ἐπιφάνειαι μεγεθύνονται εἰς βάρος τῶν μελαινῶν, διότι ἐπὶ ἀσαφοῦς ἀπεικονίσεως ἀντικειμένου τινὸς ἕκαστον λευκὸν σημεῖον ἀπεικονίζεται ὡς κύκλος διασκεδασμοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνάγεται τὸ φαινόμενον (Charpentier) καθ' ὃ μικρὸν φωτεινὸν σημεῖον (ὡς π.χ. ἀστὴρ) ἐν ἐλαφρῷ φωτὶ φαίνεται ὡς κηλὶς διάχυτος κ.λ.π. Β. Α.

περιαυγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ λίαν αὐγαζόμενος, περιλαμπής, ὁλόφωτος.

περιαύλιον (τό)· ἡ πέριξ τῆς οἰκίας περίφρακτος αὐλή· || περίβολος μοναστηρίου.

περιαυτολογία (ἡ)· τὸ νὰ ὁμιλῇ τις περὶ ἑαυτοῦ ὡς σπουδαίου, καυχησιολογία, μεγαλαυχία.

περιαυτολόγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περὶ ἑαυτοῦ λέγων, καυχηματίας, μεγάλαυχος.

περιαυτολογῶ (*—έω*)· εἶμαι περιαυτολόγος, λαλῶ περὶ ἐμαυτοῦ ὡς σπουδαίου, καυχησιολογῶ, μεγαλαυχῶ.

περιαυχένιον (τό)· τὸ περιβάλλον τὸν αὐχένα, οἷον κλοιὸς ἢ περιλαίμιον, τῶν ζευγνυομένων ὑποζυγίων, ἡ *λαιμαριά*.

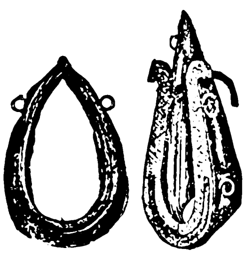
Περιαυχένια ἵππων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Περιαυχένιον καλεῖται τὸ πλῆρες βύσματος σκύτινον περίβλημα ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, τὸ περιβάλλον τὸν τράχηλον τοῦ κτήνους (ἡ κοινῶς καλουμένη *λαιμαριὰ*) καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐξάρτησιν τῶν ἀντιρρύμων τῶν κοινῶν διτρόχων ὀχημάτων (κάρρων). Ν. Θ. Κ.

— *[Τεχνολ.] Περιαυχένιον* (κοιν. *κολλάρο*) καλεῖται πεπλατυσμένος μεταλλικὸς δακτύλιος ἢ στεφάνη, χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν σύνδεσιν δύο τεμαχίων σωλῆνος, ἄξονος, στύλου κλπ. (ὁπότε περιβάλλει ἀμφότερα τὰ συνδεόμενα ἄκρα) διὰ τὴν ἀνάρτησιν σωλῆνος κλπ. (καθ' ἣν περιβάλλει τὸν σωλῆνα καὶ φέρει κρίκον, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἀνάρτησις) καὶ δι' ἄλλης φύσεως ἀναλόγους σκοπούς. Τὰ περιαυχένια δύνανται νὰ εἶναι ἁπλᾶ ἢ ἑλικωτά, σύγκεινται δὲ ἢ ἐξ ἑνὸς τεμαχίου ἢ καὶ ἐκ δύο ἡμιδακτυλίων ἢ ἡμιστεφανῶν, συνδεομένων μεταξύ των διὰ κοχλιῶν. Δ. Κ. Α.

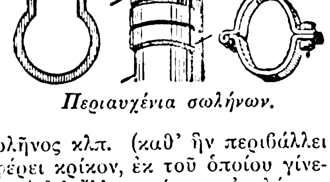
Περιαυχένια σωλήνων.

περιαυχένιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιβάλλων τὸν αὐχένα, ὁ περὶ τὸν αὐχένα φορούμενος.

περιαφαιρῶ (*—έω*)· ἀφαιρῶ κυκλικῶς, περιαιρῶ.

περιβάδην· ἐπίρρ., τὸ νὰ φέρεταί τις ἐπὶ τῆς ράχεως μὲ τοὺς πόδας ἑκατέρωθεν, ἱππαστί, ἰδιωμ. *ἀμπελέτσα*.

περιβάλλομαι· παθ. τοῦ *περιβάλλω* (βλ. λ.).

περιβάλλον (τὸ). Ὁ τόπος, ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῇ ὁ ἄνθρωπος. Τὸ περιβάλλον ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδίου. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπιδρᾷ τὸ κλῖμα τοῦ τόπου, ἤτοι ἡ ξηρασία ἢ ὑγρασία, ἡ θερμοκρασία, τὸ φῶς κλπ., ὄχι μόνον εἰς τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς· ἐκτὸς τούτου ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους συντελεῖ καὶ εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὡρισμένων ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρος (πρβλ. τὰς διαφορὰς τῶν ὀρεσιβίων ἀπὸ τῶν πεδινῶν κλ.)· καὶ τὰ φυτὰ δὲ καὶ τὰ ζῷα, πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται εἰς ποικιλωτάτας σχέσεις, ἐπιδροῦν καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ πνεύματος. Δεύτερον, ἡ οἰκογένεια, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀναπτύσσεται τὸ παιδίον, διὰ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνατρέφει (κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς ἢ ἀντιθέτως), συντελεῖ εἰς τὴν σωματικήν του εὐεξίαν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἢ τοὐναντίον καταστρέφει αὐτά· ἡ οἰκογένεια μὲ τὰς γνώσεις, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη, τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις, τὴν καλαισθησίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει, ἐπιδρῶσα ἡμέραν καὶ νύκτα ἐπὶ τοῦ παιδίου, εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸ τὰ πάντα μανθάνει, συνδεομένη μὲ αὐτὸ δι' ἰσχυροτάτων δεσμῶν ἀγάπης, ἐπιδρᾷ τὰ μέγιστα εἰς τὴν σωματικήν, πνευματικήν, ἠθικήν, θρησκευτικὴν καὶ καλαισθητικὴν αὐτοῦ διάπλασιν. Τρίτον, ἡ κοινωνία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῇ τὸ παιδίον, οἱ φίλοι, οἱ συμμαθηταί, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους βλέπει, τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκει, ἐπιδροῦν εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος ἰσχυρότατα, ὅπως συντελοῦν καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἰδεῶν τῆς νεολαίας αἱ ἐπικρατοῦσαι ἑκάστοτε κοινωνικαὶ ἰδέαι. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ φυσικόν, οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον ἔχουν τόσον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδίου (ὥστε καλοῦνται καὶ ἀφανεῖς παράγοντες τῆς ἀγωγῆς), αὕτη ἐπιζητεῖ νὰ βελτιώσῃ αὐτά· καὶ τοῦ μὲν φυσικοῦ περιβάλλοντος τὴν βελτίωσιν ἐπιζητεῖ διὰ τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν, τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, ἐκδρομῶν, διακοπῶν τῶν μαθημάτων κλ., τοῦ δὲ οἰκογενειακοῦ, διὰ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς συνεννοήσεως ἐν παντὶ σχολείου καὶ οἰκογενείας· τοῦ δὲ κοινωνικοῦ, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν συναναστρεφομένων τὸ παιδίον προσώπων, τῆς παροχῆς καταλλήλων βιβλίων καὶ θεαμάτων κλπ. Π. Α. Β.

περιβάλλουσα (ἡ) (*καμπύλη ἢ ἐπιφάνεια*) *[Γεωμετρ.]* 1) *Καμπύλη*, ἥτις προκύπτει ἀπὸ ἄλλας καμπύλας ὡς ἑξῆς: Ἔστω καμπύλη τις ΑΒ, ἔχουσα ἐξίσωσιν: (1) $\varphi(x,y,\alpha)=0$, ἔνθα, ἐκτὸς τῶν συντεταγμένων x καὶ y, ὑπάρχει καί τις παράμετρος α. Πρόδηλον ὅτι ἡ καμπύλη, ἣν παριστᾷ ἡ ἐξίσωσις (1), ἀλλάσσει θέσιν, ὅταν ἀλλάσσῃ τιμὴν ἡ παράμετρος α. Ἔστω νέα τις θέσις τῆς καμπύλης, ἡ Α' Β', ἀντιστοιχοῦσα εἰς μίαν μικρὰν μεταβολὴν τῆς α, ἣν μεταβολὴν συμβολίζομεν Δα (διαφορὰ τῆς α), ὥστε ἡ ἐξίσωσις νῦν τῆς καμπύλης Α' Β' θὰ εἶναι: (2) $\varphi(x,y,\alpha+\Delta\alpha)=0$.

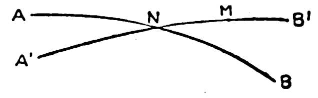

Αἱ δύο καμπύλαι ΑΒ καὶ Α'Β', αἵτινες παριστῶνται ὑπὸ τῶν ἐξισώσεων (1) καὶ (2), τέμνονται ἐν γένει (διότι ἐνίοτε καὶ δὲν τέμνονται) εἴς τι σημεῖον Ν. Ἐὰν τώρα φαντασθῶμεν ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ Δα τῆς παραμέτρου α τῶν ἐξισώσεων εἶναι πολὺ μικρά, τείνουσα πρὸς τὸ μηδέν, τὸ σημεῖον Ν θὰ πλησιάζῃ ἐν γένει πρός τι σημεῖον Μ τῆς καμπύλης ΑΒ, τὸ ὁποῖον λέγεται *ὁρικὸν* σημεῖον τῆς μεταβλητῆς ταύτης καμπύλης. Τὸ σύνολον τῶν ὁρικῶν σημείων πληθύος καμπύλων $\varphi(x,y,\alpha)=0$ (πληθύος προκυπτούσης ἀπὸ τὰς διαφόρους τιμὰς τῆς παραμέτρου α), ἀποτελεῖ νέαν καμπύλην, ἥτις λέγεται *περιβάλλουσα* τῶν καμπύλων $\varphi(x,y,\alpha)=0$. Ἡ ἐξίσωσις τῆς περιβαλλούσης εὑρίσκεται ἂν ἀπὸ τὰς ἐξισώσεις

$$\varphi(x,y,\alpha)=0$$
$$\varphi_{\alpha}(x,y,\alpha)=0$$

(ἔνθα $\varphi_{\alpha}(x,y,\alpha)$ σημαίνει τὴν μερικὴν παράγωγον τῆς συναρτήσεως φ ὡς πρὸς α), ἀπαλειφθῇ ἡ α, ὅτε θὰ ἔχωμεν νέαν ἐξίσωσιν (3) $\sigma(x,y)=0$ μὴ περιέχουσαν πλέον τὴν α. Ἑκάστη τῶν καμπύλων τῶν ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως (1) διδομένων λέγεται *περιβαλλομένη* ὑπὸ τῆς καμπύλης (3). Ἡ περιβάλλουσα ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐφάπτηται ἁπασῶν τῶν περιβαλλομένων εἰς τὰ ὁρικὰ αὐτῶν σημεῖα. Εἴς τινας μάλιστα περιπτώσεις περικλείει πάσας τὰς περιβαλλομένας εἰς τὰ κοῖλα αὐτῆς καὶ ἕνεκα τούτου ἔλαβε τὸ ὄνομα περιβάλλουσα. Παράδειγμα τοιαύτης περιπτώσεως ἔστω τὸ ἀκόλουθον, ἐξεταζόμενον ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μηχανικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν θεωρίαν βλήματος πυροβόλου. Ἔστωσαν αἱ καμπύλαι αἱ διδόμεναι ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως

$$(4) \qquad y=ax-(1+a^2)\frac{x^2}{4v}$$

ἐν ᾗ α μεταβλητὴ παράμετρος καὶ ν σταθερὰ ποσότης. Ἡ ἐξίσωσις αὕτη παριστᾷ, δι' ἑκάστην τιμὴν τῆς παραμέτρου α, παραβολὴν διερχομένην διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν συντεταγμένων Ο καὶ ἔχουσαν τὸν ἄξονά της κατακόρυφον καὶ τὰ κοῖλα αὐτῆς πρὸς τὰ ἀρνητικὰ ψ. Τοιαῦται παραβολαὶ ἐν τῷ σχήματι εἶναι αἱ ΟΣ, ΟΝ, ΟΜ κλπ. Ἀποδεικνύεται δ' ἐν τῇ μηχανικῇ ὅτι τοιαῦται γραμμαὶ εἶναι αἱ τροχιαὶ βλήματος τηλεβόλου τοποθετουμένου εἰς τὸ σημεῖον Ο καὶ ἔχοντος κλίσιν πρὸς τὸν ὁρίζοντα τοιαύτην, ὥστε ἡ ἐφαπτομένη τῆς γωνίας νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν παράμετρον α. Ὥστε ἡ παραβολή, ἣν γράφει τὸ βλῆμα, ἐξαρτᾶται (ἐκτὸς τῆς δυνάμεως τῆς πυρίτιδος) ἀπὸ τὴν κλίσιν τοῦ τηλεβόλου. Ἡ σταθερὰ ἐν τῇ ἐξισώσει (4) ποσότης ν εἶναι τὸ ὕψος εἰς ὃ θ' ἀνήρχετο τὸ βλῆμα, ἂν ἐρρίπτετο κατακορύφως καὶ οὐχὶ πλαγίως (ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν βλητικὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος καὶ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ βλήματος). Τῶν παραβολῶν τούτων, τῆς ἐξισώσεως (4), περιβάλλουσα εἶναι ἐπίσης παραβολή, ἡ ΑΗΜΝΣΒ, ἔχουσα ἐξίσωσιν:

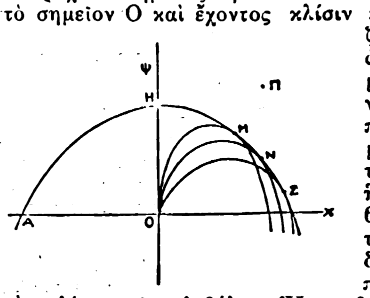

$$(5) \qquad y=v-\frac{x^2}{4v}$$

(μὴ περιέχουσα πλέον παράμετρον). Ἐκ τῆς ἐξισώσεως (5) βλέπομεν ὅτι τὸ ὕψος ν εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ἐν τῷ σχήματι τμῆμα (ΟΗ). Ἡ περιβάλλουσα ἐνταῦθα περικλείει πάσας τὰς παραβολὰς τῶν τροχιῶν καὶ χωρίζει τὸ ἐπίπεδον ΧΟΨ εἰς δύο μέρη τοιαῦτα, ὥστε ἀπὸ πᾶν σημεῖον κείμενον ἐντὸς τῆς περιβαλλούσης διέρχονται δύο παραβολαί· ἀπὸ πᾶν σημεῖον δὲ ἐκτὸς τῆς περιβαλλούσης, ὡς τὸ σημεῖον Π, οὐδεμία παραβολὴ (τῆς ἐξισώσεως 1) διέρχεται, τουτέστι τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀπρόσβλητα ἀπὸ τὸ ἐν τῷ Ο τηλεβόλον. Τέλος, ἀπὸ πᾶν σημεῖον τῆς περιβαλλούσης, ὡς τὸ Μ, μία μόνη παραβολὴ διέρχεται.

2) *Ἐπιφάνεια.* Ὡς ἔχομεν περιβάλλουσαν καμπύλην, οὕτως ἔχομεν καὶ περιβάλλουσαν ἐπιφάνειαν. Εἶναι δ' αὕτη ἐπιφάνεια γεννωμένη ὡς ἑξῆς: Ἔστω $\varphi(x,y,z,\alpha)=0$ ἡ ἐξίσωσις ἐπιφανείας τινὸς περιέχουσα παράμετρον μεταβλητήν, τὴν α. Εἰς ἑκάστην τιμὴν τῆς παραμέτρου ἀντιστοιχεῖ ἐν γένει καὶ μία θέσις τῆς ἐπιφανείας· ἐὰν φαντασθῶμεν τὰς θέσεις ταύτας πολὺ πλησίον ἀλλήλων, τότε αἱ ἐπιφάνειαι αὗται τέμνονται ἀνὰ δύο, ἐν γένει, κατὰ καμπύλην *γενέτειραν* καλουμένην. Ὁ τόπος τῶν γενετειρῶν εἶναι ἡ περιβάλλουσα ἐπιφάνεια. Ἐπὶ ἑκάστης γενετείρας διακρίνομεν ἓν σημεῖον ὁρικόν, εἰς ὃ τείνει νὰ συμπέσῃ ἡ τομὴ τριῶν περιβαλλομένων ἐπιφανειῶν. Ὁ τόπος δὲ τῶν ὁρικῶν σημείων εἶναι καμπύλη τις λεγομένη *λαιμὸς* τῆς περιβαλλούσης ἐπιφανείας. Ἡ ἐξίσωσις τῆς περιβαλλούσης ἐπιφανείας εὑρίσκεται ἐὰν ἐκ τῶν ἐξισώσεων $\varphi(x,y,z,\alpha)=0$, $\varphi_{\alpha}(x,y,z,\alpha)=0$, ἔνθα φ_{α} σημαίνει τὴν μερικὴν παράγωγον τῆς συναρτήσεως φ ὡς πρὸς τὴν μεταβλητὴν παράμετρον α, ἀπαλειφθῇ ἡ α. Αἱ δ' ἐξισώσεις τοῦ λαιμοῦ (ἑκάστη καμπύλη ἐν τῷ χώρῳ παρίσταται διὰ δύο ἐξισώσεων τῶν τριῶν συντεταγμένων x, y, z) εὑρίσκονται, ἐὰν ἀπαλειφθῇ ἡ α μεταξὺ τῶν τριῶν ἐξισώσεων:

$$\varphi(x,y,z,\alpha)=0, \quad \varphi_{\alpha}(x,y,z,\alpha)=0, \quad \varphi_{\alpha^2}(x,y,z,\alpha)=0$$

φ_{α^2} συμβολίζοντος τὴν δευτέραν μερικὴν παράγωγον τῆς συναρτήσεως φ ὡς πρὸς τὴν μεταβλητὴν παράμετρον α. Ν. Γ.

περιβάλλω, ἀόρ. *περιέβαλον—περιεβλήθην*, παθ. μετχ. *περιβεβλημένος*· βάλλω, θέτω ὁλοτρόγυρα, περιλαμβάνω, περιορίζω: «περιβάλλω τὴν πόλιν διὰ τείχους, — διὰ τάφρων, — δι' ὀχυρωμάτων»· || περιτυλίσσω, ἐνδύω: «περιεβλήθη πολυτελῆ πέπλον»· μεταφ. «περιβάλλω δι' ἐμπιστοσύνης, — δι' ἐκτιμήσεως» ἐμπιστεύομαι, ἐκτιμῶ.

—***περιβάλλοντα πετρώματα.*** Καλοῦνται οὕτω πετρώματα περιβάλλοντα μεταλλοφόρον κοίτασμα, πλουτώνειον πέτρωμα, ἤτοι κείμενον εἰς ἄμεσον αὐτοῦ γειτνίασιν. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὰ παρακείμενα στρώματα ὡρισμένου στρώματος γεωλογικοῦ. Θ. Χ.

περίβαρα (τά), ἢ ***περιβαρίδες*** (αἱ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις εἶδός τι γυναικείων ὑποδημάτων, σανδαλίων λεπτοσχιδῶν πεποικιλμένων καὶ ἄλλως καὶ διὰ χρυσῶν ἀνθεμίων. Τοιούτων σανδαλίων ἐποιοῦντο χρῆσιν μᾶλλον αἱ θεραπαινίδες. Ε. Κ.

Περιβλεπτηνός, *Ἰωάννης*· βλ. *Παραβλεπτηνός*.

Περίβλεπτον *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 349 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Ἅγιος Δημήτριος* (πρ. *Οὐσλάρ*), *Κοκκίνα* (πρ. *Μουσταφακλῆ*), *Κοκκινόβραχος* (πρ. *Ἀρδουὰν*) καὶ *Παλιοῦρι* 1.073. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σεραντζῆ*.

—2) Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Περίλεπτον* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Digitized by Google

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Δρατσίστης τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 201. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραγκιόζ-κιοΐ*.

περίβλεπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πανταχόθεν βλεπόμενος, ὁ ὑπὸ πάντων τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος, περίοπτος, ἔξοχος.—Ἐπίρρ. ***περιβλέπτως***.

περίβλεπτος (ὁ) (Peribleptus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη μικροῦ μεγέθους κανθάρων, ἀπαντώντων εἰς τὰς περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χώρας. Δ. Ν. Π.

Περίβλεπτος (ἡ). Βυζαντινὴ ἐκκλησία ἐν *Μυστρᾷ* (βλ. λ.).

— **Περιβλέπτου** ***μονή***. Μονὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944), ὅστις καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ. Ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ ἔκειτο ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς Ψαμάθου. Ἦτο μία τῶν ἐπισημοτέρων μονῶν τῆς πρωτευούσης, ἐπεσκέπτοντο δὲ αὐτὴν οἱ αὐτοκράτορες ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Πλεῖστα ἅγια λείψανα ἐφυλάσσοντο ἐν αὐτῇ, ἅτινα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (τῷ 1204), ὅτε ἐξεπόρθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν αὐτῇ κατῴκησεν ἐπί τινα χρόνον, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ θρόνου παραίτησίν του, ὁ Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος (1282—1328), ἐν αὐτῇ δ' ἐκάρη μοναχὸς ὅτε παρῃτήθη ἐκ τοῦ θρόνου (1355) ὁ Ἰωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν παρεχωρήθη (1543) εἰς τοὺς Ἀρμενίους, τῷ δὲ 1782 κατεστράφη ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς. Ἀνοικοδομηθεῖσα εἶτα προχείρως ἐκάη ἐκ νέου τῷ 1875, σήμερον δὲ ἴχνη τινὰ μόνον σῴζονται ἐξ αὐτῆς. Ν. ΚΛΣ

— **Περιβλέπτου** ***μονὴ*** *(Θεσσαλονίκης)*. Ἀρχαία μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, μὴ σῳζομένη νῦν. Ἐκ γραπτῶν μνημείων εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ μοναχοῦ τινος καλουμένου Ἰσαάκ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως. Ἐπίσης Ρῶσός τις προσκυνητής, Ἰγνάτιος ὀνόματι, ἀναφέρει μονὴν Ἰσαὰκ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἥτις πιθανῶς εἶναι ἡ τῆς Περιβλέπτου. Κτῆμα τῆς μονῆς ταύτης ἦτο ποτὲ ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 451 ἑλληνικὸς κῶδιξ τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, ὁ πραγματευόμενος περὶ τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ πατριάρχου Φωτίου.

Περίβλεπτος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 281 καὶ μετὰ τῶν εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένων χωρίων *Βάρβεσι* καὶ *Μπράγια* 517. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

περιβλέπω· βλέπω ὁλόγυρα, παρατηρῶ· || παθ. *περιβλέπομαι*· βλέπομαι ὑπὸ πάντων, τιμῶμαι, θαυμάζομαι.

περιβλεφαρωτὰ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, ἅτινα φέρουσι βλεφαρίδας περὶ τὰ βλέφαρα. Δ. Ν. Π.

περίβλημα (τό)· τὸ μέσον δι' οὗ περιβάλλει τις ἢ περιβάλλεταί τι, περικάλυμμα, ἐπένδυμα: «περίβλημα ξύλινον,—μετάλλινον κλπ.».

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται *περίβλημα* πᾶσα μεταλλική, ξυλίνη, ἐκ πιλήματος ἢ καὶ ἐξ ἄλλης ὕλης κατασκευαζομένη ἐπένδυσις, διὰ τῆς ὁποίας περιβάλλονται θερμαινόμενα τεμάχια μηχανῶν, συσκευῶν, σωλήνων κλπ. πρὸς ἀποφυγὴν ἀκτινοβολίας τῆς θερμότητος αὐτῶν, ὡς εἶναι τὸ περίβλημα τῶν ἀτμολεβήτων τῶν ἀτμαμαξῶν, τῶν καπνοδόχων τῶν πλοίων, τῶν γενικῶν θερμαγωγῶν σωλήνων τῶν κεντρικῶν θερμάνσεων, ἀτμαγωγῶν σωλήνων κττ. Τοιαῦτα περιβλήματα κέκτηνται πολλάκις καὶ ἀτμοκύλινδροι ἀτμομηχανῶν. Ταῦτα περιβάλλουσιν ὁμοκεντρικῶς τοὺς κυλίνδρους καὶ χρησιμοποιοῦνται ἵνα διοχετεύεται εἰς τὸν μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κυλίνδρων χῶρον ἀτμός, διὰ νὰ διατηρῆται ἡ θερμοκρασία τῶν τοιχωμάτων τῶν κυλίνδρων καὶ ἀποφεύγεται ἡ πτῶσις τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐντὸς τῶν κυλίνδρων. Τὸ μεταξὺ τοῦ περιβλήματος τοῦ ἀτμοκυλίνδρου καὶ τοῦ τοιχώματος αὐτοῦ εὑρισκόμενον τοιοῦτον στρῶμα ἀτμοῦ καλεῖται *ἀτμοπερίβλημα*. Ἐξ ἀντιθέτου, εἰς τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως οἱ κύλινδροι εἶναι ἐφωδιασμένοι πάλιν δι' ὁμοκέντρου περιβλήματος, εἰς τὸν μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τοῦ κυλίνδρου χῶρον κυκλοφορεῖ ψυχρὸν ὕδωρ, διὰ νὰ ἀποψύχῃ τὰ τοιχώματα τοῦ κυλίνδρου καὶ νὰ διατηρῇ τὴν θερμοκρασίαν του εἰς ἀνεκτὰ ὅρια, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐπικινδύνων ὑπερθερμάνσεων αὐτοῦ. Τὸ στρῶμα τοῦτο τοῦ ὕδατος καλεῖται *ὑδροπερίβλημα*. Τέλος εἰς τοὺς ἀτμοστροβίλους καλεῖται *περίβλημα* αὐτῶν τὸ μεταλλικὸν κυλινδροειδὲς κέλυφος, τὸ ὁποῖον περικλείει τὸν χῶρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφεται ὁ τροχὸς μὲ τὴν στεφάνην τῶν πτερυγίων καὶ τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς ἄκρου του μετὰ τοῦ λέβητος, ἐκ τοῦ ὁποίου διοχετεύεται ὁ ἀτμὸς εἰς τὸν ἀτμοστρόβιλον, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου μὲ τὸ ψυγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον διοχετεύεται ὁ ἐντὸς τοῦ ἀτμοστροβίλου ἐκτονωθεὶς ἀτμός. Δ.Κ.Α.

—*[Ναυτ.] Περίβλημα* (κοιν. *πέτσωμα*) καλεῖται ἡ ἐξωτερικὴ ἐπένδυσις τοῦ σκελετοῦ τοῦ σκάφους, ἡ ἐξασφαλίζουσα εἰς αὐτὸ τὴν στεγανότητα· δύναται ὅθεν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ *δέρμα*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν, τὴν *ἐντερόνειαν*, ἐπέχουσαν θέσιν ὑπεζωκότος. Ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο εἰς τὰ ξύλινα σκάφη ἐξ ἐπηγκενίδων, αἵτινες εἰς τὰ μεγάλα σκάφη καὶ τὰς συνήθεις λέμβους καθηλοῦνται ἐπὶ τῶν νομέων καθέτως πρὸς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὴν λεγομένην λείαν διαμήκη ἁρμολογίαν, ἤτοι διὰ παραθέσεως τῶν ἐπηγκενίδων, ἁπτομένων διὰ μήκους ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πάχους των, ὁπότε ὅμως διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς στεγανότητος, ἀλλὰ καὶ μείζονος συνοχῆς τοῦ συνόλου τοῦ σκάφους, δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἐπακολουθήσῃ διάναξις (καλαφάτισμα) τῶν μεταξὺ τῶν ἐπηγκενίδων ἁρμῶν. Εἴς τινας ὅμως ἐλαφρὰς λέμβους τὸ περίβλημα, στηριζόμενον ἐπὶ λεπτοτέρων νομέων, ἀποτελεῖται ἐξ ἐπηγκενίδων καθηλωμένων κατὰ τὴν κλιμακωτὴν διαμήκη ἁρμολογίαν, πάσης ὑπερκειμένης ἐπικαλυπτούσης διὰ μήκους κατὰ 1 ἀγγλικὸν δάκτυλον τὴν ὑποκειμένην εἰς αὐτὴν ἐπηγκενίδα· εἰς πολυτελεῖς δὲ λέμβους ἀπαντᾷ καὶ περίβλημα κατὰ λοξὴν ἁρμολογίαν λείαν, δηλαδὴ ἔχον τὰς ἐπηγκενίδας οὐχὶ καθέτως, ἀλλὰ λοξῶς ὡς πρὸς τοὺς νομεῖς διατεθειμένας· εἰς βαρείας δὲ τοιαύτας, ὡς ἀτμάκατοι, περίβλημα κατὰ λοξὴν ἁρμολογίαν λείαν δύναται νὰ ὑπερτεθῇ τοιούτου, ἀλλ' ἀντίθετον τὴν λοξότητα ἔχοντος ἢ καὶ περιβλήματος κατὰ τὴν λείαν διαμήκη ἁρμολογίαν ἢ ἀντιστρόφως, καθ' ἃς περιπτώσεις ὕπαρξις νομέων παρέλκει ἐνίοτε. Εἰς τὰ σιδηρᾶ τέλος σκάφη παλαιότερον μὲν ἐτίθεντο τὰ ἐλάσματα κατὰ τὴν κλιμακωτὴν διαμήκη ἁρμολογίαν, εἰς δὲ τὰ νεώτερα κατὰ διπλῆν ἐπικάλυψιν τοῦ ὑπερκειμένου ἐλάσματος ἐπικαλύπτοντος διὰ τῶν διαμήκων πλευρῶν του τὴν διαμήκη πλευρὰν ἑκατέρου τῶν ἐλασμάτων, ἅτινα ὑπόκεινται αὐτῷ· ἐλάσματα δὲ ἐπικαλύψεως συνδέουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ πέρας τῶν συνεχομένων διαμήκως ἐλασμάτων εἴτε ὑπερκείμενα εἶναι ταῦτα εἴτε ὑποκείμενα. Πάντως τὰ ἐλάσματα τοῦ περιβλήματος καρφοῦνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐξωτερικοῦ πτερυγίου τοῦ νομέως διὰ διπλῆς σειρᾶς κοινοματίων, τοποθετουμένων παρακύκλων μεταξὺ τῶν ὑπερκειμένων ἐλασμάτων καὶ τῶν νομέων, ἄνευ τῶν ὁποίων παρακύκλων θὰ ἔμενε διάκενον, ὅπερ θὰ ἐχαλάρου σὺν τῷ χρόνῳ τὰ κοινομάτια ἐπὶ βλάβῃ τῆς στεγανότητος καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ σκάφους. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *περίβλημα* τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ κορμοῦ ἢ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς ῥίζης τῶν φανερογάμων φυτῶν, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ χονδρώδους φλοιοῦ. Δ. Ν. Π.

περιβόητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περὶ οὗ πολὺς γίνεται λόγος, ὀνομαστός, περίφημος, κοιν. *ξακουστός*: «τὰ κατορθώματά του εἶναι περιβόητα».

Περίβοια *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Εὐρυμέδοντος, γεννήσασα ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος τὸν Ναυσίθοον, βασιλέα τῶν Γιγάντων, μάμμη τοῦ Ἀλκινόου, βασιλέως τῶν Φαιάκων (Ὀδυσσ. η, 56).

— 2) Ἡ πρεσβυτάτη τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀκεσαμενοῦ, σύζυγος τοῦ ποταμίου θεοῦ Ἀξιοῦ καὶ μήτηρ τοῦ Πηλεγόνος, ἡγεμόνος τῶν Παιόνων (Ἰλιάδ. Φ, 141).

— 3) Θυγάτηρ τοῦ Ἱππονόου, ἥτις μείνασα ἔγκυος ἐκ τοῦ Ἄρεως, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός της πρὸς τὸν Οἰνέα, βασιλέα τῆς Καλυδῶνος ἐν Αἰτωλίᾳ, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φονεύσῃ αὐτήν. Ἀλλ' οὗτος, ἀπολέσας προσφάτως σύζυγον καὶ υἱόν, ἐνυμφεύθη αὐτὴν καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τὸν Τυδέα (*Διοδ. Σικελ.* IV, 35, *Ἀπολλοδ.* Α', 8, 4).

— 4) Μία τῶν Ναϊάδων, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Ἰκάριος ἀπέκτησεν υἱοὺς τὸν Θόαντα, Ἰμεύσιμον, Ἀλήτην, Περίλεων καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Πηνελόπην, σύζυγον τοῦ Ὀδυσσέως (*Ἀπολλοδ.* III, 10, 6).

— 5) Σύζυγος τοῦ Πολύβου, βασιλέως τῆς Κορίνθου, ἀναθρέψασα τὸν διασωθέντα Οἰδίποδα ὡς ἴδιον τέκνον (*Ἀπολλοδ.* III, 5, 7).

— 6) Θυγάτηρ τοῦ Ἀλκαθόου, βασιλέως τῶν Μεγάρων, ἐγγόνη τοῦ Πέλοπος, πολλάκις ὀνομαζομένη καὶ *Ἐρίβοια*. Αὕτη μείνασα κρύφα ἔγκυος ἀπὸ τοῦ Τελαμῶνος, υἱοῦ τοῦ Αἰακοῦ, παρεδόθη εἴς τινα Εὐβοέα, ὅπως φονεύσῃ αὐτήν. Ἀλλ' οὗτος ἐπώλησεν αὐτὴν εἰς Σαλαμῖνα εἰς τὸν Τελαμῶνα, ὅπου ἐγέννησε μετ' ὀλίγον υἱόν, τὸν Αἴαντα, τὸν ἐπικαλούμενον Τελαμώνιον (*Ἀπολλοδ.* III, 12, 7).

— 7) Βλ. λ. *Κλεοπάτρα* (*Μυθολ.*—4). Α. Θ. Σ.

Περιβόλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐγλυκάδος τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 348.

— **Περιβόλα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπος τοῦ Σαρωνικοῦ, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Παλαιόπυργος καὶ Μύλος τῆς Πέρδικας, κατὰ τὴν ΝΑ. τῆς Αἰγίνης πλευράν. Ἄριστον ἀγκυροβόλιον, χρησιμοποιούμενον ὡς ὁρμητήριον στόλων ἐκτελούντων γυμνάσια ἐν τῷ Σαρωνικῷ, τῶν Ἄγγλων γνωριζόντων αὐτὸν ὡς Marathona bay. Εὐαναγνώριστος ὁ μυχός του ἀπὸ τοῦ παλλεύκου ἐκκλησιδίου *Ἅγιος Βασίλειος* (πλάτ. 37° 43′ 23″ Β., μῆκ. 23° 26′ 49″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Συνδέεται πρὸς τὴν Αἴγιναν δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, τῆς πρώτης κατασκευασθείσης τοιαύτης εἰς τὸ ἀνασυσταθὲν κράτος, ἐπὶ Καποδιστρίου. Σ. Ε. Λ.

περιβόλαιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τεθῇ πρὸς περικάλυψιν, περιβολήν, τὸ περίβλημα, ἐπανωφόριον καὶ ἔνδυμα, πορφύρα· ἐν γένει δὲ περικάλυμμα: «ἅμαξαι ποικίλοις περιβολαίοις σκιαζόμεναι». Ε. Δ. Κ.

περιβολάκι (τό)· δημοτ., μικρὸ περιβόλι, κηπάριον.

Περιβολάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα τῆς κοινότητος Φαλάρων. Κάτ. (1928) 568 καὶ μετὰ τοῦ εἰς τὴν κοινότητα ὑπαγομένου χωρίου *Ἡράκλειον* (πρ. Ἀρακλῆ) 1.199. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Φάλαρα* καὶ *Σαράτσι*.

— **Περιβολάκι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ζιάκα τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 118. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λεπινίτσα*.

Περιβολάκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Εὐαγγελισμοῦ (πρ. Γριβιτσῶν) τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 173. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δαούτι*.

Περιβολάκιον, *Μικρὸν* — *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Μικρὸν* Περιβολάκιον.

περιβολάρης (ὁ), θηλ. *—ισσα*, δημοτ., ὁ καλλιεργῶν περιβόλι, κηπουρός.

περιβολαρήσιος *—α, —ο*· δημοτ., ὁ προερχόμενος ἀπὸ περιβόλι, κηπευτός, ἀντίθ. *ἄγριος*: «ραδίκια περιβολαρήσια».

Περιβόλας *λιμενάρι* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς δυτικῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36° 48′ 15″ Β., μῆκ. 25° 49′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa), $^3/_4$ μιλ. παράπλου πρὸς Ἀν. τοῦ ἀκρωτηρίου Πάλος. Εἰς θέσιν του Καστρὶ ἀρχαῖα ἐρείπια. Σ. Ε. Λ.

περιβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ περιβάλλειν, ἐπένδυσις· || τὸ δι' οὗ περιβάλλεταί τις, ἔνδυμα: «εὐτελής—, πολυτελὴς περιβολή»· || στρατιωτ., περίφρακτον ὀχύρωμα· || ἐκκλησ., ἐγκατάστασις ἐπισκόπου εἰς τὸ ἀξίωμά του.

— *[Ἐκκλησ. Δίκ.]* Ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῷ φραγκικῷ κράτει ἠξίωσαν οἱ ἡγεμόνες τὴν ὑπ' αὐτῶν κύρωσιν τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων. Αὐτοὶ δ' οὗτοι οἱ ἡγεμόνες, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἐξέλεγον τοὺς ἐπισκόπους. Ἐπὶ τῶν Καρολιδῶν ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων ἀπετέλεσε τὸν κανόνα, ἡ δὲ κατὰ τοὺς κανόνας ἐκλογὴ ἐξαίρεσιν, ἐπὶ εἰδικοῦ βασιλικοῦ προνομίου ἐρειδομένην. Ἀείποτε ὅμως ἐνέμειναν οἱ ἡγεμόνες εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀξιούμενον δικαίωμα τῆς ὑπ' αὐτῶν κυρώσεως τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐκλογῆς. Ἀπὸ τῶν χρόνων Ὄθωνος τοῦ Α' ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῷ ἐκλεγέντι ἐπισκόπῳ ἡ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἐπισκοπικὴ ῥάβδος, ἀπὸ τῶν χρόνων δ' Ἐρρίκου τοῦ Γ' καὶ ὁ δακτύλιος, τὰ σύμβολα ταῦτα τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας.

Διὰ τοῦ τοιούτου δικαιώματος τῆς *περιβολῆς* (Jus investiturae) ἐξηρτῶντο οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν διοριζόντων αὐτοὺς ἡγεμόνων. Τὸ τοιοῦτο δικαίωμα τῆς περιβολῆς ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι πλεῖστοι ἐπίσκοποι καὶ ἀββᾶτοι ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους φεουδάρχαι ὑποτελεῖς εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἡγεμόνας· ἐδίδοντο δηλονότι αὐτοῖς κατὰ τὴν κατάστασιν αὐτῶν φέουδα, δι' ἃ ἀνελάμβανον πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἡγεμόνας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλωσι πρὸς αὐτοὺς φόρους, ν' ἀκολουθῶσιν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ ἰδίου ἡγούμενοι στρατοῦ καὶ ἄλλας ἔτι ὑποχρεώσεις. Ἐκ τῆς τοιαύτης διαμορφώσεως τῶν πραγμάτων ἐδημιουργήθη ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία ἀπορρέει ἐκ τοῦ βασιλέως καὶ ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ ἐκκλησία ἦτο καὶ τοῦ βασιλέως ἐκκλησία, οὗ ἕνεκεν ἡ ἐπακολουθοῦσα χειροτονία ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἐλογίζετο ὡς ἁπλοῦς τύπος. Πολλάκις δέ, καὶ μάλιστα ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Δ' εὐνοούμενοι, ὅλως δ' ἀνάξιοι, καθίσταντο ἐπίσκοποι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς Ὄθωνα τὸν Α', Ἐρρῖκον τὸν Β' καὶ Ἐρρῖκον τὸν Γ', οἵτινες, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐπισκόπους καθίστων ἱκανοὺς καὶ ἀξίους. Κατὰ τῆς οὕτω γινομένης ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων, τῆς ἀπὸ μεσοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος δηλουμένης διὰ τοῦ ὅρου *περιβολὴ* (investitura), ἀντετάχθησαν οἱ πάπαι τῶν χρόνων ἐκείνων, μάλιστα δὲ Γρηγόριος ὁ Ζ', ἀξιώσας ἐν ταῖς συνόδοις τῶν ἐτῶν 1075, 1078 καὶ 1080 τὴν ἐλευθέραν καὶ κατὰ τοὺς κανόνας ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων, τὴν κύρωσιν δ' αὐτῆς καὶ τὴν χει-

Digitized by Google

ροτονίαν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάπα, ἀπαγορεύσας οὕτω τὴν λαϊκὴν περιβολὴν καὶ ἐπισείσας τοῖς παραβάταις ἀφορισμόν. Τὰς διατάξεις ταύτας Γρηγορίου τοῦ Ζ' ἐπανέλαβον καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ. Οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα διαρκέσαντες ἀγῶνες περὶ περιβολῆς ἔληξαν (μετὰ τὴν ἀποσαφήνισιν μάλιστα ὑπὸ τοῦ Σάρτρης Ἴβωνος τῶν ἑκατέρωθεν ἐπόψεων) διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1122 κονκορδάτου τῆς Οὐορματίας μεταξὺ τοῦ πάπα Καλλίξτου τοῦ Β' καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Ε', δι' οὗ ὡρίσθη ὅτι ἐπίσκοποι καὶ ἀββᾶτοι θὰ ἐκλέγωνται ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Βουργουνδίᾳ ἄνευ οἱασδήποτε ἀναμίξεως τοῦ βασιλέως, ἐν Γερμανίᾳ δὲ παρόντος τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ προσχωροῦντος ἐπὶ ἀμφιβολιῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῇ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ὑγιεστέρᾳ μερίδι (pars sanior), παραιτουμένου τοῦ βασιλέως τῆς διὰ δακτυλίου καὶ ῥάβδου, τῶν διακριτικῶν τούτων τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων, περιβολῆς. Κ. Μ. Ρ.

—*[Ὀχυρωτ.]* Ὁ ὅρος *περιβολὴ* (redoute) χρησιμοποιεῖται ὡς γενικὸν ὄνομα τῶν κλειστῶν ἢ περιφράκτων ὀχυρωμάτων, ὧν ἡ χωρητικότης εἶναι περιωρισμένη. Αἱ περιβολαὶ συνήθως καταλαμβάνονται ὑπὸ δυνάμεως λόχου. Τὸ σύστημα τῶν περιβολῶν, λίαν ἐν χρήσει ἐν τῇ παλαιᾷ ὀχυρωτικῇ δὲν εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ἐν τῇ σημερινῇ ὀργανώσει τοῦ ἐδάφους. Ἐν ἀρχῇ αἱ περιβολαὶ ἦσαν τετράγωνοι, μετὰ ταῦτα ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ πολυγωνικὴ χάραξις αὐτῶν μὲ μεταβλητὸν ἀριθμὸν πλευρῶν καὶ ποικιλίαν διαστάσεων, ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους, τῶν διατιθεμένων παρὰ τῆς ἀμύνης μέσων καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν. Εἰς τὰς περιβολὰς προσεδίδετο βραδύτερον σχῆμα μᾶλλον πεπλατυσμένον πρὸς μείζονα προστασίαν ἀπὸ τῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπαύξησιν τῆς ἀμύνης τοῦ μετώπου. Αἱ περιβολαὶ ἐχρησιμοποιοῦντο συνήθως μεμονωμένως διὰ τὴν ἄμυναν θέσεώς τινος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἦσαν ἰσχυρῶς ὡργανωμέναι, ἵνα ἀνθίστανται κατὰ τῶν ἐχθρικῶν προσβολῶν ἐφ' ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον χρόνον. Πρὸς τοῦτο τὸ προπέτασμα παρουσίαζε τὴν αὐτὴν ἰσχὺν πανταχόθεν, αἱ τάφροι ἐπλαγιοβάλλοντο καλῶς καὶ κατεβάλλετο μέριμνα ἐξαλείψεως τῶν ἀπυροβλήτων τομέων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς περιβολὰς αἱ *ἡμιπεριβολαὶ* (demi-redoutes) δὲν εἶναι κλειστὰ ἢ περίφρακτα ἔργα, ἀλλ' ἀνοικτὰ τοιαῦτα κατὰ τὸν αὐχένα καὶ κατὰ τι μικροτέρας ἐκτάσεως, παρέχοντα πυρὰ πρὸς τρεῖς διευθύνσεις, δηλαδὴ κατὰ τὸ μέτωπον καὶ τὰ ἑκατέρωθεν τούτου πλευρὰ (βλ. καὶ λ. *ὀχύρωμα*). Ζ. Ν.

περιβόλι (τό)· δημοτ., τόπος περίφρακτος πρὸς καλλιέργειαν φυτῶν ἀρδευομένων, κῆπος· || μεταφ. «μοῦ 'καμε τὴν καρδιά μου περιβόλι» μὲ ἔτερψε ὑπερβολικῶς· || «αὐτὸς εἶναι περιβόλι» ἐπὶ ἀνθρώπου χαρίεντος, συνήθ. εἰρωνικῶς.

Περιβόλι *[Γεωγρ.]*. 1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 673. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δερελῆ*.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 277. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μούστροβον*. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Γουλιᾶ παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Σπερχειοῦ Βίστριζα. Ἔχει κλίμα ἑλώδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Παράγει ὀλίγα δημητριακά, ἐκτρέφει δὲ 2.000 αἰγοπρόβατα. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ ἀγροτικοὶ μικροσυνοικισμοὶ *Βλαχοκόνακα* (κάτ. 29) καὶ *Γούρνες* (κάτ. 29). Δ. Ε. Μ.

— 3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.093. Κεῖται ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν ἀπὸ Κερκύρας ἐθνικὴν ὁδὸν (χλμ. 35), ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν καὶ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Βιταλάδες* (κάτ. 225). Ἔχει ἀμπελῶνας καὶ ἐλαιῶνας καὶ παράγει ἐκλεκτὸν οἶνον καὶ ἔλαιον. Δ. Ε. Μ.

— 4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 164. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δασοφυλακεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον.

— **Περιβόλι, Ἄνω** — *[Γεωγρ.]*. Σχηματισμὸς τῆς κοινότητος Καστανοφύτου τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 101. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μαγγέλα*.

— **Περιβόλι, Κάτω** — *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καστανοφύτου τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 37. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μάρτσιστα*.

—**Περιβόλι, Νέον** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 501. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ συνεταιρισμὸν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀβδουλάρ*.

Περιβόλια *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ρουσβάναγα*. Κάτ. (1928) 402. Κεῖται ἐν πεδιάδι, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Παράγει δημητριακά, οἶνον καὶ ἔλαιον, ἐκτρέφει δ' αἰγοπρόβατα. Μετὰ τῆς Μεγαλοπόλεως συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ($2^1/_2$ χλμ.). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βρυσοῦλες* (πρῴην *Ἀλήαγα*, κάτ. 127). Δ. Ε. Μ.

—2) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχλαδερῆς τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 131.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλευροῦς τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 234.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Κούνενι τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 192.

—5) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λευκάδος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτοικοι (1928) 65.

—6) Χωρίον τοῦ δήμου Ρεθύμνου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ νομοῦ. Κάτ. (1928) 765.

— **Περιβόλια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Ἀργολίδος ἐν τῇ Ἑρμιονίδι θαλάσσῃ (πλάτ. 27° 44' 40" Β., μῆκ. 23° 20' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhoko). Ἐπισήμως ὀνομάζεται *Θερμησία*, ἀπὸ τοῦ εἰς $2^1/_4$ χιλ. Δ.ΝΔ. αὐτῆς ἀκρωτηρίου Θερμήσι, ἀλβανιστὶ δὲ *Σαμπάριζα*, ἀπὸ τοῦ εἰς 2 χιλ. Α.ΒΑ. αὐτῆς χωρίου. Ὁ ὅρμος οὗτος ἀπλούμενος εἰς 5 μιλλ. ἀπὸ Α—Δ. ὑπῆρξε τὸ ἀγκυροβόλιον τῶν πρὸς ἀπόπλουν ἑτοίμων ὑδραϊκῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος. Σ. Ε. Λ.

Περιβολιὰ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Σκοπιὰ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Φλωρίνης.

Περιβόλιν, καὶ ***Περιβολίτσιν*** *[Γεωγρ.]*. Κατ' εὐφημισμὸν ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οὕτως ἡ φαραγγώδης καὶ ἀπότομος κοιλάς, ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πρὸς Β. πλευρᾶς τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἱεροῦ, δηλαδὴ τοῦ λόφου ἐφ' οὗ βωμὸς τοῦ Διὸς Οὐρίου, τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ φθάνουσα μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου παρὰ τὸν ὅρμον τῶν Χηλῶν τοῦ Διονυσίου. Ν. Σ. Λ.

περίβολος (ὁ)· τόπος περιβεβλημένος, περιπεφραγμένος, περίκλειστος χῶρος: «ὁ περίβολος τῆς ἐκκλησίας — τοῦ σχολείου».

— *[Ὀχυρωτ.]* Βλ. λ. *ὀχυρόν, φρούριον*.

Περίβολος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Οἴας τῆς νήσου Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι (1928) 212.

περιβραχιόνιον (τό)· τὸ περὶ τὸν βραχίονα κόσμημα, ψέλιον φορούμενον ὑπεράνω τοῦ ἀγκῶνος.

— *[Ἀρχ.]* *Περιβραχιόνιον* ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις: —1) Τὸ ὑπεράνω τοῦ ἀγκῶνος καὶ περὶ τὸν βραχίονα φορούμενον ψέλιον, ὁ βραχιονιστήρ. —2) Εἶδος τι τοῦ ἀρχαίου ὁπλισμοῦ, καλύπτον τὸν βραχίονα ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τῆς χειρός, ἐν χρήσει μάλιστα παρὰ τοῖς Πέρσαις, εἶτα δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις μονομάχοις. Τοιαῦτα περιβραχιόνια μετὰ κρίκων πρὸς ἀνάδεσιν εὑρέθησαν ἐν Πομπηΐᾳ. Ὅμοια περίπου περιβραχιόνια ἐφόρουν καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ πολεμισταί. Τοιαῦτα ἐν σχήματι μικρᾶς ἀσπίδος, ἀπολήγοντα δ' εἰς αἰχμηρὰν λόγχην, ἐχρησίμευον ὡς ἐπιθετικὰ ὅπλα καὶ ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα μ.Χ. Ε. Κ.

Περιβραχιόνια πανοπλίας.

— *[Στρατ.]* *Περιβραχιόνιον* καλεῖται τεμάχιον ὑφάσματος στενοῦ περιτιθέμενον περί τινα τῶν περιχειρίδων τοῦ στρατιώτου, χρώματος δὲ πολὺ ἐμφανοῦς (ἂν μὴ λευκοῦ, πάντως βασικῶς διαφόρου ἀπὸ τοῦ χρώματος τῆς στολῆς), ἐφ' οὗ ἀποτυποῦται ἐνδεικτικόν τι σῆμα, ὡς π. χ. σταυρὸς εἰς τοὺς νοσοκόμους, τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ σώματος προκειμένου περὶ ἀγγελιαφόρου κλπ. Ν. Θ. Κ.

περιβρέχω· βρέχω, διαβρέχω τὰ πέριξ, ὁλόγυρα.

περιβροχισμὸς (ὁ). Τὸ περιβάλλειν διὰ βρόχου μικροὺς ὄγκους μισχωτούς, ἵνα διὰ τῆς περισφίγξεως ἐπέλθῃ ἡ νέκρωσις καὶ ἡ ἀπόπτωσις τούτου. Ι. Κ. Κ.

περιβώμια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις τὰ περὶ τὸν βωμὸν τιθέμενα γλυπτὰ εἴδωλα ἐκ ποικίλης ὕλης, εἰδώλια, μικρὰ ἀγαλμάτια, ἀναθήματα, ἀφιερώματα κττ. Ε. Κ.

Περιγάρδι *[Βυζαντ.]*. Φρούριον τῆς Πελοποννήσου, μνημονευόμενον ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μορέως, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπί τινος παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Κατακώλου. Οἱ Φράγκοι παρέφθειραν τὴν λέξιν, σημαίνουσαν, κατὰ τὸν Περ. Ζερλέντην, κηπάριον, εἰς Beau-Regart. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ λέξις εἶναι γαλλική, προελθοῦσα ἐκ τοῦ Beau Regart (Ἀδαμαντίου), ἡ σλαυϊκὴ (John Schmitt). Ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Π. Ζερλέντη συνηγοροῦσιν αἱ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἔχουσαι λέξεις περιγάρδι, περγάρδι καὶ πελιγράδι, αἵτινες μνημονεύονται ἐν συμβολαίοις ἑλληνικοῖς νήσων τῶν Κυκλάδων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. ΚΑΨ.

περιγαστρῖτις, —*ιδος* (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ φλεγμονὴ τοῦ ὀρογόνου τοῦ στομάχου, ἥτις ὁτὲ μὲν ὀφείλεται εἰς ἕλκη ἢ ὄγκους τοῦ στομάχου, ὁτὲ δὲ εἰς φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίας ὀργάνων παρακειμένων τῷ στομάχῳ. Ἡ περιγαστρῖτις, ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως, συμφύσεως πρὸς τὰ πέριξ καὶ στενώσεως, φθάνει μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Τοιαῦται εἶναι αἱ μετὰ περιγαστρῖτιδα στενώσεις τοῦ καρδιακοῦ καὶ πυλωρικοῦ τμήματος τοῦ στομάχου, αἵτινες δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι καὶ ταυτοχρόνως. Ι. Κ. Κ.

περιγεγραμμένος, —*η,* —*ον*· παθ. μετχ. τοῦ περιγράφω, ὁ πέριξ γεγραμμένος: «περιγεγραμμένος κύκλος», οὗ ἡ περιφέρεια νὰ διέρχεται διὰ τῶν κορυφῶν τριγώνου, πολυγώνου κλπ.

— *[Μαθημ.]* *Περιγεγραμμένον* σχῆμα περὶ ἄλλο λέγεται τὸ σχῆμα, ἐπίπεδον ἢ στερεόν, εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὁποίου κεῖνται πᾶσαι αἱ κορυφαὶ τοῦ ἄλλου σχήματος, ἐπιπέδου ἢ στερεοῦ γωνιῶν. Τὸ δεύτερον τοῦτο λέγεται *ἐγγεγραμμένον* εἰς τὸ πρῶτον. Ἐὰν τὸ ἐγγεγραμμένον σχῆμα δὲν ἔχῃ γωνίας (ὡς καμπύλον), τότε τὸ περιγεγραμμένον ἔχει τὰ πέρατα αὐτοῦ ἐφαπτόμενα εἰς τὰ πέρατα τοῦ ἐγγεγραμμένου.

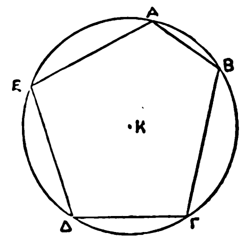

Παραδείγματα: 1) *Ἐπιπέδων σχημάτων.* Περιγεγραμμένος κύκλος περὶ πολύγωνον, ὡς τὸ ΑΒΓΔΕΑ, λέγεται ὁ κύκλος Κ, εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὁποίου (τὴν περιφέρειαν) κεῖνται ἅπασαι αἱ κορυφαὶ τοῦ πολυγώνου.

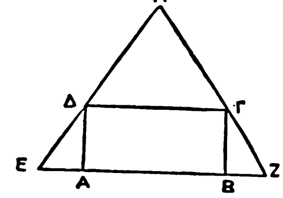

Περιγεγραμμένον τρίγωνον περὶ τὸ ὀρθογώνιον ΑΒΓΔ καλεῖται τὸ τρίγωνον ΕΖΗ, εἰς τὰ πέρατα τοῦ ὁποίου (τὴν περίμετρον) κεῖνται πᾶσαι αἱ κορυφαὶ Α, Β, Γ καὶ Δ τοῦ ὀρθογωνίου. Περιγεγραμμένον περὶ τὴν ἔλλειψιν ΤΣΝΜΤ λέγεται τὸ τετράπλευρον ΑΒΓΔΑ, ἡ περίμετρος τοῦ ὁποίου ἐφάπτεται τῆς ἐλλείψεως ταύτης.

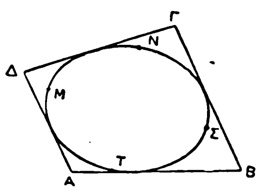

2) *Στερεῶν σχημάτων.* Περιγεγραμμένος περὶ τὴν σφαῖραν, ἧς κέντρον τὸ Κ, ὁ κύλινδρος ΑΒΡΓΔΠΑ, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν κυρτὴ ἐπιφάνεια ἐφάπτεται τῆς σφαιρικῆς κατὰ τὴν κυκλικὴν περιφέρειαν ΠΜΡΝΠ, αἱ δὲ βάσεις του κατὰ τὰ κέντρα των Σ καὶ Τ. Ν. Γ.

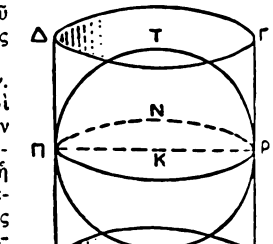

περίγειον (τὸ) *[Ἀστρον.]*. Τὸ σημεῖον τῆς σεληνιακῆς τροχιᾶς τὸ ἐγγύτατον πρὸς τὴν Γῆν. Λόγῳ τῶν παρέλξεων τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπόκειται εἰς βαθμιαίαν, ἀλλ' οὐχὶ συνεχῆ μετακίνησιν κατὰ τὴν ὀρθὴν φοράν, συμπληροῦν κατὰ τὸν Brown πλήρη περιστροφὴν ἐντὸς 8 ἔτ., 8503. Ὅταν ἡ Σελήνη εὑρίσκεται εἰς τὸ περίγειον, ἡ ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασις αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 56 περίπου γηΐνας ἀκτῖνας, ἤτοι εἰς 354.350 χιλιόμετρα. Συνεπῶς ὁ δορυφόρος τῆς Γῆς κατὰ τὴν διάβασίν του ἀπὸ τοῦ περιγείου ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς κατὰ 10 % ὀλιγώτερον ἢ κατὰ τὴν διάβασίν του διὰ τοῦ ἀπογείου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ παλιρροιογόνος δύναμις τῆς Σελήνης κατὰ τὸ περίγειον αὐτῆς εἶναι περίπου κατὰ 30 % μεγαλυτέρα ἢ κατὰ τὸ ἀπόγειον καὶ τὸ ὕψος τῆς παλιρροίας κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶναι κατὰ 20 % περίπου μεγαλύτερον ἢ κατὰ τὴν τελευταίαν. Ἡ μεγίστη τιμὴ τοῦ εὔρους τῶν παλιρροιῶν παρατηρεῖται, ὅταν ἡ διάβασις τῆς Σελήνης διὰ τοῦ περιγείου συμπέσῃ πρὸς Πανσέληνον ἢ πρὸς Νέαν Σελήνην. Σ. Γ.

Digitized by Google

περίγειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περὶ τὴν γῆν, ὁ περικυκλῶν τὴν γῆν· || ὁ πλησίον τῆς γῆς κείμενος, ἀντίθ. *ἀπόγειος*· || *περίγειον* (τό)· ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

περιγέλασμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ περιγελᾶν, ἐμπαιγμός, χλεύη.

περιγελαστὴς (ὁ)· δημοτ., ὁ περιγελῶν, ὁ ἐμπαίζων, χλευαστής.

περιγέλαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον περιγελᾷ τις, καταγέλαστος.

περιγέλιο (τό)· δημοτ., ἐμπαιγμός, χλεύη· || ὁ περιγέλαστος: «τοῦ κόσμου τὸ περιγέλιο».

περιγελῶ (*—άω*)· ἐμπαίζω, χλευάζω, κατειρωνεύομαι: «τὸν περιγελᾷ ὁ κόσμος».

περίγελως, *—ωτος* (ὁ)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον περιγελᾷ τις, ὁ ἐμπαιζόμενος, ὁ χλευαζόμενος, περιγέλαστος.

Περιγένης. Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν (418—431;), ὑπαγομένων κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ ἐπομένως ὑπὸ τὸν πάπαν τελουσῶν. Οὗτος ἐκλεγεὶς μητροπολίτης δὲν ἐγένετο δεκτὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ὁ δὲ πάπας Βονιφάτιος μετέθεσεν αὐτὸν εἰς Κόρινθον, χηρευούσης τῆς μητροπόλεως. Ἀλλ' ὁ Θεοδόσιος Β′ τῷ 421 ἐξέδοτο διὰ τὰς ἐπισκοπὰς τοῦ Ἰλλυρικοῦ νόμον, καθ' ὃν ἐπὶ ἀμφιβολιῶν οἱ μητροπολῖται νὰ ἀπευθύνωνται τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οὐχὶ τῷ πάπᾳ διὰ τῆς ἐξαρχίας Θεσσαλονίκης. Τὸ τοιοῦτον ὅμως μόλις τῷ 733 ἐπετεύχθη, ὅτε αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἑλλάδος ἀπηλλάγησαν τῆς παπικῆς δικαιοδοσίας. Τ. Ε. Ε.

περιγιάλι (τό)· δημοτ., παραλία, ἀκτή, ἄλλως *γιαλός*: «κάθεται 'ςτὸ περιγιάλι κι' ἀγναντεύει τὰ καράβια».

Περιγιάλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, κείμενον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βόχας καὶ οὐ μακρὰν τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, 9 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Κορίνθου, κατὰ τὸ 108ον χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κορίνθου—Πατρῶν. Περιβάλλεται ὑπὸ σταφιδαμπελώνων, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ εἶναι ἕδρα κοινότητος, ἔχουσα 607 κατ. Ἡ κοινότης (ἐν ὅλῳ 1.306 κάτ.) περιλαμβάνει καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον *Λέχαιον* (ἄλλοτε *Κολομπότσι*), παρὰ τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς Κορίνθου *Λέχαιον*. Ι. Σ. Σ.

περιγίγνομαι· ἀρχ., γίνομαι ὑπεράνω τινος, ὑπερτερῶ, καθυπερτερῶ: «περιεγένοντο τῶν ἐχθρῶν»· || περισῴζομαι, ἐπιζῶ: «οἱ περιγενόμενοι ἐκ τῆς στρατιᾶς».

Περιγκὲ (Perigueux) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Δορδόνης. Κάτ. 33.389. Κεῖται ἐπὶ τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Ἴλ, παρὰ τοὺς πρόποδας λόφου καὶ ἔχει καλὸν ποτάμιον λιμένα, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται σημαντικὸν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Παράγει κτηνοτροφικὰ προϊόντα, λαχανικὰ καὶ ἔχει ἐργοστάσια μηχανημάτων καὶ οἰνοπνευμάτων. Ἔχει μουσεῖα, βιβλιοθήκην μὲ 70.000 τόμους κτλ. Παρ' αὐτὴν ἔκειτο ἡ ἀρχαία Vessunna. Μ. Δ. Β.

Περιγκὸρ (Périgord) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Κεντρικῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἀπετέλει ἄλλοτε τμῆμα τῆς διοικητικῆς περιφερείας τῆς Γουυέννης, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Περιγκέ. Σήμερον περιλαμβάνεται εἰς τοὺς νομοὺς Δορδόνης καὶ Λὼ-καὶ-Γαρούνα. Ἀπὸ τοῦ 877 μέχρι τοῦ 1391 ἀπετέλει κομιτείαν μὲ ἰδίους κόμιτας, εἶτα δὲ περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς οἴκους τῆς Ὀρλεάνης, τοῦ Ἀλμπὲρ καὶ τῶν Βουρβώνων, Μ. Δ. Β.

περιγλούτιον (τό)· βλ. λ. *γλουτιαῖον*.

περίγλυφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιγεγλυμμένος· || ὁ διὰ γλυφῶν ὁλόγυρα στολισμένος.

περιγλύφω· γλύφω ὁλόγυρα, περιξέω, ξεφλουδίζω· «αἱ αἶγες περιέγλυψαν τὰ δένδρα».

Περιγόνη, ἢ ***Περιγούνη*** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ λῃστοῦ Σίνιδος τοῦ πιτυοκάμπτου, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Θησεύς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πατέρα, ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Μελάνιππον, ἔπειτα δὲ ἐνύμφευσεν αὐτὴν μετὰ τοῦ Δηϊονέως, υἱοῦ τοῦ Εὐρύτου, βασιλέως τῆς Οἰχαλίας (*Πλουτάρχ*. Θησ. 8). Α. Θ. Σ.

περιγόνιμος (ὁ) (Perigonimus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐδενδριδῶν*, περιλαμβάνον μεδούσας, αἵτινες σχηματίζουσι κλαδώδεις ἀποικίας καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ἕκαστον ζῳάριον τῆς ἀποικίας ἔχει σῶμα λεπτόν, πεπλατυσμένον καὶ σχεδὸν διαφανές. Δ. Ν. Π.

περιγόνιον (τό)· τὸ περιάνθιον τῶν φυτῶν, ὅπερ περιβάλλει τὰ γονιμοποιὰ ὄργανα.

περιγουρδίνη (ἡ) (périgourdine). Ἀρχαῖος γαλλικὸς χορός, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Περιγόρδης (Périgord), ἔνθα κατ' ἐξοχὴν ἐχορεύετο. Ἡ περιγουρδίνη ἐγράφετο εἰς τριμερῆ ἢ διμερῆ ρυθμὸν $^3/_8$ ἢ $^6/_8$ καὶ εἶχεν ἀγωγὴν μᾶλλον ζωηράν. Γ. Σ.

Περιγοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ Καρπαθίου πελάγους (πλάτ. 36°35′30″ Β., μῆκ. 27°04′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Nisyros and Piskopi) μεταξὺ Κῶ, Κανδελιούσας καὶ Νισύρου, 5 μίλλ. Δ.ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πετρῶδες. Ἴσως πρόκειται περὶ τῆς Pyrgussa τῶν Λατίνων. Σ. Ε. Λ.

περίγρα (ἡ) (κοιν. *περιγέλι*, ἢ *περγέλι*). Καλεῖται τοιουτοτρόπως πᾶς γενικῶς διαβήτης καὶ ἰδίως ὁ μεγάλος διαβήτης, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦσιν οἱ τέκτονες, οἱ τοπογράφοι κλπ. διὰ τὴν χάραξιν μεγάλων κύκλων.

περίγραμμα (τό)· τὸ περιγεγραμμένον, γραφικὸν χάραγμα περιβάλλον σχῆμά τι, εἰκόνα κ.τ.τ.

περιγραφὴ (ἡ)· τὸ περιγράφειν καὶ τὸ περιγεγραμμένον, τὸ περίγραμμα· || ἡ διὰ γραπτοῦ ἢ προφορικοῦ λόγου ἀναπαράστασις εἰκόνος ἢ πράξεως: «ἡ περιγραφὴ τῆς ναυμαχίας,—τῆς ἑορτῆς,— τῆς ὑποδοχῆς».

— *[Ἐγκυκλ.] Περιγραφὴ* εἶναι ἡ ζωντανὴ παράστασις τῶν ὄντων, τὸ ἀληθινὸν ζωγράφημα αὐτῶν, ἐπειδὴ χαρακτηρίζει ἀκριβῶς καὶ φυσικῶς τὸ πρόσωπον, τὸ πρᾶγμα, τὸ συμβεβηκός, παριστᾷ δὲ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ δείξῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ πῶς φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀντικείμενα καὶ εἰκόνες τοῦ βίου, αἱ λεγόμεναι σκηναί, ἀφ' ἑτέρου δὲ τί εἶναι πραγματικῶς καὶ πῶς δρᾷ τὸ περιγραφόμενον. Ἡ ἑκάστοτε ἀναγκαία μέθοδος συντάξεως τῆς περιγραφῆς προσδιορίζεται μεγάλως ὑπὸ τοῦ αἰτίου, τῆς σκέψεως καὶ τοῦ σκοποῦ, ἕνεκα τοῦ ὁποίου γράφομεν τὴν περιγραφήν. Χαρακτηριστικὰ τῆς λελογισμένης περιγραφῆς εἶναι ἡ διαύγεια, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ὀρθότης, ἡ καθαρότης ἐννοιῶν καὶ εἰκόνων, καὶ ἡ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν ἀκροατὴν ἐπιβαλλομένη δύναμις, ἵνα οὗτος συμμερισθῇ τὰς ἐντυπώσεις, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τὰς κρίσεις τοῦ περιγράφοντος. Ἕνεκα τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ἀπόκειται εἰς τὴν τοῦ περιγράφοντος διάθεσιν νὰ ἐκθέσῃ τὰς λεπτομερείας ἢ πλήρως ἢ μερικῶς ἢ κατ' ἐπιφάνειαν.

Στοιχεῖα τῆς ὀρθῆς περιγραφῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: α′) ὁ σαφέστατος ἐν τῷ νῷ καθορισμὸς τῶν ὁρίων τοῦ περιγραφομένου· β′) ἡ ἐκλογὴ τῆς μᾶλλον εὐνοϊκῆς πρὸς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα ὄψεως καὶ στιγμῆς αὐτοῦ· γ′) ὁ ὑπολογισμὸς τῶν μετὰ πάσης ἀντιθέσεως περιπτώσεων καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐκτάσεως αὐτοῦ· δ′) ἡ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ συνόλου καὶ τῶν λεπτομερειῶν του· ε′) ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐπιφανείας του, δηλαδὴ τῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις προσπιπτόντων γνωρισμάτων του· στ′) ὁ καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἐσωτερικότός του· ζ′) ἡ σαφὴς καὶ ζωηρὰ παράστασις τῶν οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν γνωρισμάτων του· η′) ἡ κρίσις περὶ τοῦ τί θέλει νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῆς περιγραφῆς ὁ ἀκροατὴς ἢ ἀναγνώστης· θ′) ὁ προσχεδιασμὸς τῆς σειρᾶς περιγραφῆς τῶν πραγμάτων ἢ τῶν γεγονότων, ὥστε ταῦτα νὰ παρουσιασθῶσιν εὐχάριστα καὶ διδακτικά· ι′) ἡ διατύπωσις τῶν ὅσων βλέπει ἢ φαντάζεται ὁ περιγράφων, πάντως δὲ κατὰ τρόπον προκαλοῦντα ἐνδιαφέρον· ια′) ἡ βραχύτης τῆς ἐκφράσεως· ιβ′) ἡ ἀποφυγὴ τῆς μονοτονίας· ιγ′) ἡ ἀποφυγὴ χρήσεως πολλῶν τεχνικῶν ὅρων· ιδ′) ἡ διὰ τῶν ἀναγκαίων κοσμητικῶν ἐπιθέτων αἰσθητοποίησις προσώπων, πραγμάτων, συμβάντων, ἰδιοτήτων· ιε′) ἡ παροχὴ τοῦ χρώματος τοῦ προσωπικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἀντλεῖται ἐκ τοῦ περιγραφομένου· ιστ′) ὁ ἰσχυρὸς χρωματισμὸς τῆς πρώτης ἐντυπώσεως· ιζ′) ἡ συνεχὴς ἀντίληψις ὅτι ἡ ἑνότης ἔγκειται ὄχι τόσον εἰς τὸ ὑλικόν, ὅσον εἰς τὴν ἁρμονίαν γενικῶς· ιη′) ἡ μὴ εἰσαγωγή ποτε βεβιασμένων περικοπῶν· ιθ′) ἡ εἰλικρίνεια εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς λέξεις. Εἴδη τῆς περιγραφῆς εἶναι ἡ χρονογραφία, ἡ τοπογραφία καὶ φυσιογραφία, ἡ γεγονοτογραφία, ἡ προσωπογραφία, ἡ ἠθογραφία καὶ τὸ χρονογράφημα. [Πρβλ. *Ν. Λιβαδᾶ*, «Συστηματικὸς ὁδηγὸς τῶν συνθέσεων» (1931), σ. 98—159.] Ν. ΛΙΒΑΔΑΣ

— *[Τοπογρ.]* Διὰ τὴν εὐχερῆ μετάβασιν καὶ ἀνεύρεσιν τῆς θέσεως ἑκάστου σημανθέντος τριγωνομετρικοῦ σημείου ἢ ὑψομετρικῆς ἀφετηρίας συντάσσεται ἡ καλουμένη τοπογραφικὴ περιγραφὴ τοῦ σημείου. Τὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἀπαραιτήτως δέον νὰ περιέχωνται ἐν τῇ τοπογραφικῇ περιγραφῇ, εἶναι: α) ἡ ἀληθὴς ὀνομασία τῆς κορυφῆς, ἐφ' ἧς τὸ τριγωνομετρικὸν σημεῖον· β) τὸ ἀκολουθητέον δρομολόγιον ἔκ τινος κατῳκημένου τόπου λίαν γνωστοῦ καὶ εὐκόλως ἀνευρισκομένου μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος· γ) ἀσφαλεῖς καὶ ἀρκοῦσαι ἐνδείξεις περὶ τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἐτέθη ἡ ὑπόγειος σήμανσις τοῦ σημείου καὶ οἱ δεῖκται ἐξασφαλίσεως· δ) πληροφορίαι τινές, δι' ἐνδεχομένην παραμονὴν παρὰ τὸ σημεῖον· ε) ἡ ἐξασφάλισις τῆς ὑπογείου σημάνσεως τοῦ τριγωνομετρικοῦ σημείου ἢ τῆς ὑψομετρικῆς ἀφετηρίας, ἥτις ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς μετρήσεως 3 ἢ 4 ἀποστάσεων ἐκ παρακειμένων χαρακτηριστικῶν σταθερῶν σημείων ἢ ἐν ἐλλείψει τοιούτων, ἐκ 3 ἢ 4 ἥλων (καλουμένων δεικτῶν) τιθεμένων ἐπὶ γειτονικῶν βράχων ἤ, ἐπὶ μικρῶν στηλῶν ἐκ τσιμεντοκονιάματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς συντάξεως προχείρου τοπογραφικοῦ διαγράμματος διὰ τὰ τριγωνομετρικὰ σημεῖα, δύο δὲ διαγραμμάτων ἐν προόψει καὶ κατόψει ὑπὸ κλίμακα 1:100 διὰ τὰς ὑψομετρικὰς ἀφετηρίας καὶ εἰς ἃ ἀπαραιτήτως δέον νὰ ἐμφαίνηται τὸ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὕψος τῆς ἀφετηρίας, ἡ ὁριζόντιος αὐτῆς ἀπόστασις ἐκ τῆς πλησιεστέρας γωνίας τῆς οἰκίας, ὡς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς οἰκίας.

Ἐν τῇ τοπογραφικῇ περιγραφῇ τὸ δρομολόγιον περιγράφεται συντόμως μέν, ὅπου ὁρίζεται ὑπὸ κατῳκημένων τόπων, δι' ὧν διέρχεται εὐδιάκριτος ὁδός, λεπτομερῶς δὲ ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος, ἐφ' ὅσον ἡ ὁδὸς δυσκόλως ἀνευρίσκεται. Ἐπίσης ἐν αὐτῇ δέον νὰ γίνηται μνεία περὶ τῆς βατότητος ἢ μὴ τοῦ τελευταίου ἰδίως τμήματος διὰ πεφορτωμένα κτήνη καὶ τῆς τυχὸν ἀνάγκης προσλήψεως ὁδηγοῦ διὰ τὴν ἀνάβασιν, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου πορείας δι' ἕκαστον τμῆμα τῆς ὁδοῦ. Ἀπαραιτήτως ἐπίσης δέον νὰ σημειοῦται τὸ βάθος τῆς ὑπογείου σημάνσεως, ὡς καὶ νὰ συντάσσηται πρόχειρον σχεδιάγραμμα τῆς ὑπεργείου ἐπισημάνσεως τοῦ σημείου. Τέλος, διὰ τὴν ἐνδεχομένην μακροχρόνιον παραμονὴν παρὰ τὸ σημεῖον, σκόπιμον εἶναι νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ περιγραφῇ πληροφορίαι περὶ τοῦ πλησιεστέρου τόπου πρὸς κατασκήνωσιν, τοῦ πλησιεστέρου κέντρου πρὸς ἐφοδιασμόν, τοῦ πλησιεστέρου τόπου πρὸς ὕδρευσιν, ξύλευσιν καὶ τοῦ πλησιεστέρου ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεγραφικοῦ γραφείου. Εἶναι χρησιμώτατον ἐπίσης νὰ περιέχωνται ἐν τῇ περιγραφῇ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χωρικῶν, οἵτινες τυχὸν παρευρέθησαν κατὰ τὴν σήμανσιν. Κ. Χ. Α.

— *[Μαθημ.] Περιγραφὴ* σχήματός τινος περὶ ἄλλο σχῆμα λέγεται ἡ σχετικὴ θέσις τοῦ περιγεγραμμένου σχήματος ἢ καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ (βλ. *περιγεγραμμένον* σχῆμα). Ν. Γ.

περιγραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν περιγραφήν, ὁ τῆς περιγραφῆς: «περιγραφικὴ ἀνατομία»· || ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὴν περιγραφήν, ὁ δυνάμενος νὰ περιγράφῃ ἐναργῶς.—Ἐπίρρ. ***περιγραφικῶς***.

— **περιγραφικαὶ** ***ἐπιστῆμαι***· βλ.λ. *ἑρμηνευτικαὶ* ἐπιστῆμαι.

— **περιγραφικὴ** ***γεωμετρία*** *[Μαθημ.]*· βλ. λ. *γεωμετρία* (τ. Η′, σ. 301 β) καὶ *παραστατικὴ* γεωμετρία.

περιγράφω· γράφω πέριξ, περιορίζω, περικλείω ἐντὸς γραφικῶν σημείων: «περιγράφω λέξιν ἢ φράσιν ἐντὸς ἀγκυλῶν, — ἐντὸς παρενθέσεως»· || ἀναπαριστῶ διὰ λόγου γραπτοῦ ἢ προφορικοῦ εἰκόνα ἢ πρᾶξιν: «περιέγραψεν ἐναργῶς τὴν κατάστασιν τῶν αἰχμαλώτων».

περίγυνος ***ἀνθοδόχη*** *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ἀνθοδόχη ἢ ὁ θάλαμος τῶν ἀνθέων, ἐὰν εἶναι τοποθετημένος ὑπὲρ τὸν ὕπερον, δηλαδὴ τὸ θῆλυ ὄργανον τοῦ ἄνθους. Ἡ περίγυνος ἀνθοδόχη καλεῖται καὶ *περιφυής*. Δ. Ν. Π.

περίγυρα· ἐπίρρ., ὁλόγυρα.

περίδειπνον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *περίδειπνον* ἢ *μακαρία* ἢ *νεκρόδειπνον* τὸ ἐννέα ἡμέρας μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν νεκροῦ παρατιθέμενον δεῖπνον εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ ἀποβιώσαντος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ ἢ παρά τινι τῶν πλησιεστέρων τοῦ νεκροῦ συγγενῶν. Οἱ συνδειπνοῦντες ἐμνημόνευον καὶ ἐνεκωμίαζον τὸν θανόντα. Παραστάσεις περιδείπνων ἔχομεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλυπτικῇ ἐπὶ ἐπιταφίων μνημείων, ἐπιτυμβίων, σαρκοφάγων κλπ. Ε. Κ.

περιδένω· δένω ὁλόγυρα, περισφίγγω, περιβάλλω διὰ ταινίας.

περίδακρυς (ὁ, ἡ) *—υ* (τό)· ὁ πλήρης δακρύων, ἔνδακρυς.

περιδεὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πλήρης δέους, περίφοβος, ἔμφοβος.—Ἐπίρρ. ***περιδεῶς***.

περιδέραιον (τό). Κόσμημα, ἀποτελούμενον ἐκ σειρᾶς ψήφων πολυτίμων λίθων ἢ ἐξ ἁλύσεως πολυτίμου μετάλλου καὶ κρεμάμενον ἐκ τοῦ λαιμοῦ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *περιδέραιον* εἶναι τὸ παλαιότερον γνωστὸν κόσμημα τοῦ ἀνθρωώπου, γνώρισμα χαρακτηριστικὸν παντὸς πολιτισμοῦ. Ἐν τῇ ἁπλουστέρᾳ μορφῇ του εἶναι σειρὰ ἀξέστων λίθων ἢ κογχυλίων, ὀνύχων ζῴων, ὀδόντων, ξύλων καὶ κεφαλῶν ἔτι πτηνῶν, ὄφεων κλπ., ἐν δὲ τῇ μᾶλλον ἀνεπτυγμένῃ κομψοτέχνημα ἐκ σπανίων λίθων καὶ μετάλλων. Ἡ ἐξέλιξις τῆς μὲν μορφῆς του συνεβά-

Digitized by Google

δισε παρὰ παντὶ λαῷ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ δεισιδαίμονας δοξασίας τῶν διαφόρων ἐποχῶν, τῆς δὲ τεχνικῆς πρὸς τὴν ἐν γένει μικροτεχνίαν καὶ χρυσοχοΐαν. Ἐθεωρήθη δὲ ἀνέκαθεν ὡς ἔχον ἰδιότητας, δι' ὧν ἀπετρέπετο τὸ κακόν, ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀρχή του, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν περιβλητῶν κο-

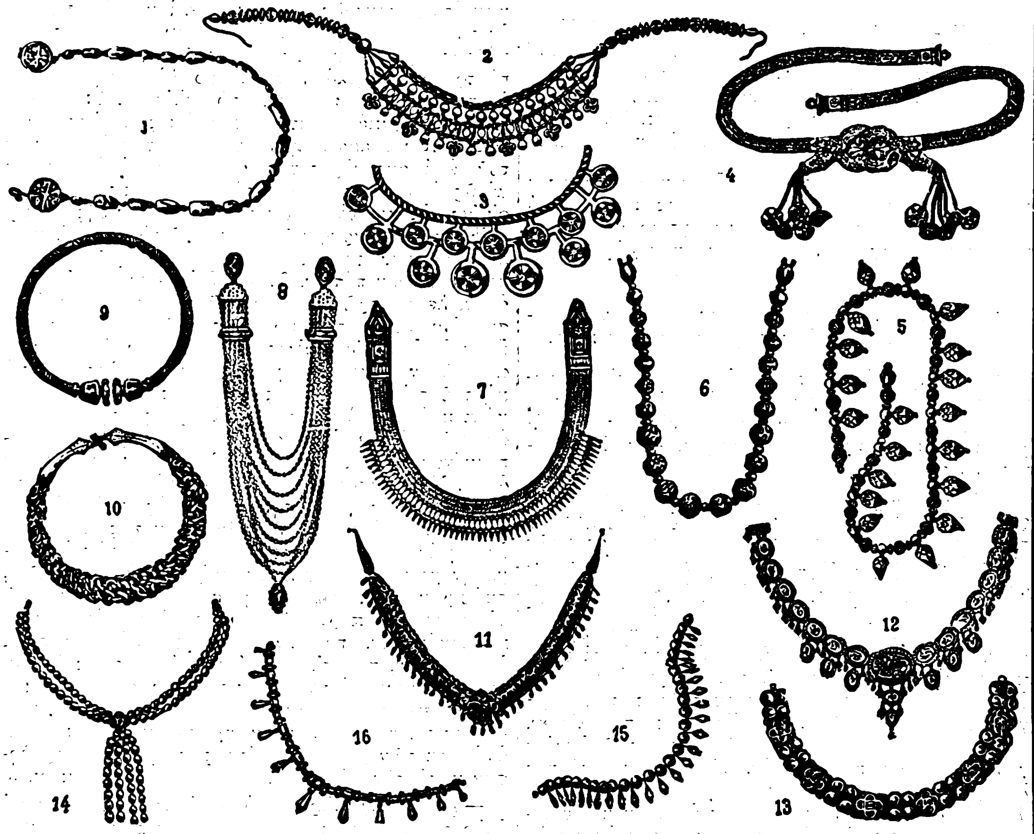

Διάφοροι τύποι περιδεραίων.

[1=τρωϊκόν, 2=αἰγυπτιακόν, 3=ἀσσυριακόν, 4-5=ἑλληνικά, 6=ἐτρουσκικόν, 7=ρωμαϊκόν, 8=σλαυϊκὸν (τοῦ ΙΕ' αἰῶνος), 9=γαλλορωμαϊκόν, 10=σκανδιναυϊκόν, 11=ἰνδικόν, 12=ἀραβικόν, 13=ἀναγεννήσεως, 14=τοῦ 1600, 15=τοῦ 1650, 16=τῆς αὐτοκρατορίας.]

σμημάτων (βραχιόνια, περιστήθαια, διαδήματα, περισφύρια κλπ.), εἶναι μᾶλλον θρησκευτικὴ ἢ διακοσμητική. Ἐν Αἰγύπτῳ ἐφέρετο παρ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἤδη δὲ ἀπὸ τῆς ΙΒ' δυναστείας (θησαυροὶ Νταχσοὺρ) ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν μορφὴν πολυτελοῦς κομψοτεχνήματος (ἐνθέσεις, σμαλτώσεις, δικτυωτά, χαρακτὴ περιφέρεια). Παρὰ Χαλδαίοις εἶχε μᾶλλον τὴν μορφὴν μικρᾶς ἁλύσεως μετὰ ἀναρτημάτων (παντελὸκ) ἢ ἦτο σειρὰ κόκκων ἐπιχρύσου χαλκοῦ, κυάνου, ἀχάτου κ. ἄ. Ἐν Ἀσσυρίᾳ συνηθέστερον ἐφέρετο παρὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν εὐνούχων, ἀπετελεῖτο δὲ συνήθως ἐκ σειρᾶς στρογγύλων ἢ φακοειδῶν ψήφων· εἰς τοὺς ἄνδρας τὸ περιδέραιον ἦτο μᾶλλον ἔμβλημα βασιλικῆς ἢ ἄλλης ἀνωτάτης ἐξουσίας. Ἐν Φοινίκῃ περιδέραια ἔφερον ἀποκλειστικῶς αἱ γυναῖκες. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, τὰ προϊστορικὰ περιδέραια (*ὅρμοι, ὑποδερὶς*) φέρουν καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ κόσμου. Ἐν τῷ κρητομυκηναϊκῷ κόσμῳ ἐφέροντο παρ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἰς μίαν ἢ πλείονας σειράς, περιβάλλοντα καὶ μέρος τοῦ στήθους, ἢ ἐνίοτε μόνον τὸ πρόσθιον μέρος καλύπτοντα, ἐφ' οὗ συνεκρατοῦντο διὰ πορπῶν ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος (περιστήθαια, ἐπιστήθαια), διακρινόμενα δὲ πάντοτε διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν φυτικῶν καὶ γεωμετρικῶν κοσμημάτων. Κατεσκευάζοντο ἐκ χρυσοῦ, ἐλέφαντος, πολυχρώμου ὑέλου, σμάλτων, ἀμεθύστων, ἦσαν δὲ ἢ σειρὰ καλλιτεχνικῶν πλακιδίων ἢ ἁπλαῖ

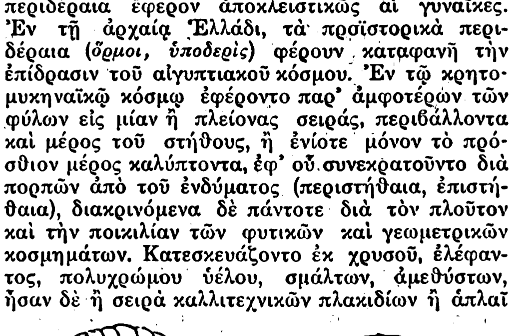

Γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητος φέρουσαι περιδέραια.

[1=Κυπρία, κατ' ἀρχαίαν παράστασιν, 2=Σικελή, κατὰ παράστασιν ἰωνίζοντος εἰδωλίου.]

ψῆφοι μετάλλου καὶ πολυτίμων λίθων. Ἡ ἐπὶ τῶν περιδεραίων ἐξεικόνισις μορφῶν ζῴων ἢ ἀνθρώπων συνήθως ἀπεφεύγετο. Τῆς ἐποχῆς ταύτης περιδέραια ἐν πλουσίᾳ σειρᾷ διατηρεῖ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἐν Κύπρῳ τὰ περιδέραια εἶναι προϊόντα διασταυρώσεως τῆς καθαρᾶς μυκηναϊκῆς καὶ τῆς αἰγυπτιακῆς τεχνοτροπίας· ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ πολλῶν σειρῶν στενῶς περιβαλλουσῶν τὸν τράχηλον καὶ συνενουμένων διὰ μεταλλίου, σπανιώτερον ἐξ ἁλύσεως κατερχομένης εἰς τὸ στῆθος καὶ συγκρατούσης περίαπτον, εἶναι δὲ οἱ πρόδρομοι τῶν ἀκόμψων ἑλληνοφοινικικῶν κοσμημάτων τοῦ Θ'—Ζ' αἰῶνος. Εἰς τὰς λοιπὰς νήσους διεδόθη ἡ ἀμιγὴς μυκηναϊκὴ κομψότης (ἂν καὶ ὑφθονοῦν αἱ ζῳϊκαὶ παραστάσεις), διακρίνονται δὲ τὰ ροδιακὰ περιδέραια (Καμείρου) διὰ τὴν λεπτότητα τῆς χαράξεως τῆς περιφερείας καὶ τὴν ἄλλην ἐξεργασίαν. Εἰς τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους ἡ ἐν Ἑλλάδι χρῆσις τοῦ περιδεραίου περιορίζεται μόνον εἰς τὰς γυ-

Περιδέραιον Κάφρου.

ναῖκας, καθίσταται δὲ τοῦτο ἁπλούστατον, διατηρηθείσης τῆς ἁπλότητος ταύτης μέχρις ἔτι τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος (πρβλ. τὸν διάκοσμον τῶν Κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν Καρυατίδων τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῶν Δελφῶν, τῶν βρονζίνων εἰδωλίων κτλ.). Ἔκτοτε ὁ συρμὸς τῶν ὅρμων (χρυσῶν, διαλίθων, ἐξ ἀνθεμίων) προσέλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, κατεσκευάσθησαν δὲ τότε (Δ' αἰὼν) τὰ καταπληκτικὰ εἰς πολυτέλειαν πρῶτα γνωστὰ περιδέραια ἐκ πλεκτῶν νημάτων χρυσοῦ. Τὰ ἐτρουσκικὰ περιδέραια (μόνον παρὰ γυναιξὶ χρησιμοποιούμενα) εἶναι ἐπίσης πλουσιώτατα, ἀποτελούμενα ἐκ σκαραβαίων, ἀπιδιοσχήμων ψήφων καὶ ἄλλων κομψῶν κόκκων καὶ ἀφθόνων παντελὸκ (κεφαλῶν), μεταλλίων κτλ. Ἐκ συμμείκτου ἐτρουσκικῆς καὶ ἑλληνικῆς τεχνοτροπίας εἶναι τὰ ρωμαϊκὰ περιδέραια (monilia), παρ' οἷς συχνὴ εἶναι ἡ χρῆσις τῶν στρεπτῶν (torques), περιάπτων (bullae), κυνισκῶν (catellae) κ. ἄ. Νέος τύπος περιδεραίου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰσαχθεὶς εἶναι ἡ ἐκ νομισμάτων σειρὰ (*Κωνσταντινᾶτα*), ἡ τόσον ἀγαπητὴ καταστᾶσα εἰς τὸν ἐκλεκτὸν κόσμον τῆς βυζαντινῆς καὶ καρολιγγείου αὐλῆς, ἥτις καὶ μεταγενεστέρως διαδοθεῖσα διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ μορφὴν ὁρμαθοῦ φλωρίων (*ἁρμάθες, ἁρμαθιές, φλουριὰ*) εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς τορευτικῆς ἀνεπτύχθη τελείως ἡ κατασκευὴ περιδεραίων, ἰδίως δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅτε ἀπετέλεσαν καὶ μέρος τῶν διασήμων διαφόρων ἀξιωμάτων, ταγμάτων, κ. ἄ. μετὰ ἢ ἄνευ ἀναγεγραμμένης ρήσεως, συνήθως δὲ μετὰ κρεμασταρίου (πανταντίφ) ἐκ σταυροῦ, καρδίας, ὀπώρας, κτλ. Τὸ σύγχρονον περιδέραιον ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας διαποικίλτου ἐκ λίθων, ἐξ ἀρθρουμένων δακτυλίων κττ., ἐξ ἁλύσεως πολυτίμου μετάλλου μετὰ κρεμασταρίου ἢ τέλος ἐκ διαπερασμένων ψήφων, ὄνυχος, λαζουλίτου, ἠλέκτρου, τοπαζίου, μαργαριτῶν, κοραλλίων, ἐλέφαντος, πολυτίμου ὑέλου, κομψῶν ξυλίνων κόκκων, ἀχάτου, κυάνου, κ.ἄ. Μεγάλως ὅμως διεδόθησαν ἐπ' ἐσχάτων καὶ τὰ κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀνωτέρω ὑλῶν ψευδῆ περιδέραια, ἰδίως τὰ ὑάλινα (χάνδρες, φοῦσκες), εἰς ἃ ἐπιδίδεται ἀρκούντως ἡ ἰαπωνικὴ βιοτεχνία. Ἐν Ἑλλάδι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν ἐγίνετο ἄλλοτε ἐκ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, νῦν ὅμως σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἰαπωνίας.

Π.Ν.Π.

— περιδεραίου, *ὑπόθεσις τοῦ* —. Ἡ κοινῶς γνωστὴ ὡς ὑπόθεσις τοῦ «περιδεραίου τῆς βασιλίσσης Μαρίας Ἀντωανέττας». Ἡ δικαστικὴ αὕτη ὑπόθεσις, ἡ συνταράξασα τὴν γαλλικὴν αὐλήν, τὸν ἀνώτερον κλῆρον, τὸν πάπαν, καὶ αἱ ἐκ ταύτης προκληθεῖσαι μακραὶ συζητήσεις αἱ συγκινήσασαι ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, εἶναι κατ' οὐσίαν πρᾶξις καθαρᾶς αἰσχροκερδείας καὶ πλαστογραφίας. Ὑφίστατο αὕτη ἀπὸ τοῦ 1774, ὅτε ὁ γέρων βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΕ' παρήγγειλεν ἀδαμαντοκόλλητον περιδέραιον εἰς τοὺς ἀδαμαντοπώλας τοῦ στέμματος Μπομὲρ καὶ Μπασσὰνζ διὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ εὐνοουμένην. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς ἀριστούργημα, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως καὶ ἡ παραγγελία ἀνεστάλη.

Πίναξ τῆς εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγῆς περιδεραίων (βραχιολίων καὶ δακτυλίων) ἐξ ὑάλου.

	1928		1929		1930		1931	
	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία	ποσὸν	ἀξία
Συνολικὴ εἰσαγωγή............	4.792	917.276	3.160	422 650	5.677	509.850	7.459	788.670
Εἰσαγωγὴ Γαλλίας	2 631	691.306	1.639	263.050	499	59.400	372	119 570
καὶ Γερμανίας	56%	75%	53%	62%	7%	11%	5%	16%

Ἐν τούτοις οἱ ἀδαμαντοπῶλαι ἐξηκολούθησαν τὴν ἐπεξεργασίαν του μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀγορασθῇ τὸ κόσμημα ὑπὸ τῆς νέας βασιλίσσης· αἱ προσπάθειαί των ὅμως δὲν ἐπέτυχον, διότι τὸ βασιλικὸν ταμεῖον δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ καταβάλῃ τὸ αἰτούμενον ποσὸν τῶν 1.600.000 φράγκων. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀνεμείχθη γυνή τις πρὸς τὸν σκοπὸν κλοπῆς τοῦ ἐν λόγῳ περιδεραίου καὶ ἐδημιούργησε πρωτοφανὲς σκάνδαλον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, αἵτινες ἀπησχόλησαν τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἐπὶ ὀκτὼ ὁλοκλήρους μῆνας, διεπιστώθησαν τὰ ἑξῆς: Ὁ πρίγκιψ Λουδοβῖκος, καρδινάλιος ντὲ Ρουάν, μέγας ἐφημέριος τῆς Γαλλίας, εἶχε περιπέσει εἰς τὴν βασιλικὴν δυσμένειαν, καθόσον ἡ Μαρία Ἀντωανέττα ἐπίστευεν ὅτι οὗτος, διατελῶν πρεσβευτὴς παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης, εἶχε παρεμβάλλει προσκόμματα εἰς τὸν γάμον της μετὰ τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας, τοῦ κατόπιν Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ὁ καρδινάλιος, ἀνὴρ κοῦφος, προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου καὶ δι' ὑπόπτων προσώπων, ἐκμεταλλευομένων τὴν παιδικήν του εὐπιστίαν, ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν τῆς βασιλίσσης. Ἡ κόμισσα ντὲ λὰ-Μότ, διατεινομένη ὅτι κατήγετο ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Βαλουᾶ, ἔκ τινος φυσικοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐρρίκου Β', καὶ ὅτι συνεδέετο στενῶς μετὰ τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας, ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν ντὲ Ρουὰν ὅτι ἀπελάμβανε τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῆς βασιλίσσης, ἀνελάμβανε δὲ αὕτη ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς ἀγαθὰς μετ' αὐτῆς σχέσεις τοῦ καρδιναλίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς δάνειον 60.000 φρ., εἶτα δὲ 100.000 ἐξ ὀνόματος τῆς βασιλίσσης. Ὁ ντὲ Ρουὰν τῆς παρέδωκε ταῦτα προθύμως. Ἔπειτα ἡ ντὲ λὰ-Μὸτ συναντηθεῖσα μετὰ τῶν ἀδαμαντοπωλῶν Μπομὲρ καὶ Μπασσὰνζ τοὺς ἐπρότεινε νὰ πωλήσῃ αὕτη τὸ περιδέραιον, ἀλλ' αἱ προτάσεις της δὲν ἐγένοντο δεκταί. Συνέλαβε τότε τὴν ἰδέαν νὰ ἀναμείξῃ εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ περιδεραίου τὸν καρδινάλιον, πρὸς

Digitized by Google

ὃν ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ βασίλισσα ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο, ἀλλ' ἡ πενία τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τὸ υἱοθετηθὲν ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' σύστημα οἰκονομιῶν δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀγορὰν ταύτην, ἡ βασίλισσα ὅμως ἐβασίζετο εἰς τὸν καρδινάλιον, ὅπως ἐγγυηθῇ οὗτος τὴν πληρωμήν. Μετ' ἀκατανοήτου κουφότητος ὁ ντὲ Ρουὰν ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ συνεφώνησε μετὰ τῶν ἀδαμαντοπωλῶν τὴν ἀγορὰν τοῦ περιδεραίου ἐξ ὀνόματος τῆς βασιλίσσης ἀντὶ 1.600.000 φρ., καταβλητέων εἰς τέσσαρας ἴσας δόσεις, ἔλαβον δὲ οὗτοι σημείωσιν φέρουσαν τὴν ὑπογραφὴν «Μαρία 'Αντωαννέτα τῆς Γαλλίας». Τὸ περιδέραιον παρελήφθη ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου, ὅστις τὸ μετεβίβασεν εἰς τὴν ντὲ λὰ-Μότ. Ταῦτα πάντα διεξήχθησαν ἐν πάσῃ μυστικότητι. 'Εν τῷ μεταξὺ πάντες οἱ πολύτιμοι λίθοι τοῦ περιδεραίου ἀφῃρέθησαν, ὁ δὲ σύζυγος τῆς ντὲ λὰ-Μὸτ μεταβὰς εἰς 'Αγγλίαν ἐπώλησε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἄλλους δ' ἐπώλησεν ἡ ἰδία εἰς τὴν Γαλλίαν. 'Ο χρόνος ὅμως παρήρχετο καὶ ὁ ντὲ Ρουὰν οὐδὲν σημεῖον εὐνοίας ἔβλεπεν ἐκ μέρους τῆς βασιλίσσης, ἥτις δὲν κατέβαλε καὶ τὰς συμφωνηθείσας δόσεις, καίτοι πρὸ πέντε μηνῶν εἶχε λήξει ἡ πρώτη τούτων. Οἱ ἀδαμαντοπῶλαι τότε πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου ἀπηύθυνον ἐπιστολὴν πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἐκάλεσεν αὐτούς, ὁπότε ἀπεδείχθη ὅτι ἡ φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τῆς βασιλίσσης ἀπόδειξις ἦτο πλαστή, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς τὸν καρδινάλιον ἐπιστολαὶ ἦσαν ἐπίσης πλασταί. 'Εξερράγη τότε μέγα σκάνδαλον καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1785, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ντὲ Ρουὰν ἡτοιμάζετο νὰ τελέσῃ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων, συνελήφθη καὶ ἐτέθη ὑπὸ ἀνάκρισιν, καθ' ἣν ὡμολόγησεν ὅτι ἐγένετο θῦμα τῆς ντὲ λὰ-Μότ. 'Ωδηγήθη εἰς Βαστίλλην, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐνεκλείσθη εἰς τὰς αὐτὰς φυλακὰς καὶ ἡ ντὲ λὰ-Μότ, ἥτις κατέθεσεν ὅτι ὁ κατοικῶν εἰς τὴν αὐτὴν μετ' αὐτῆς οἰκίαν Καλιόστρος θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ σαφεστέρας πληροφορίας. 'Η ἀνάκρισις ἀπεκάλυψε καὶ ἄλλους ἐνόχους, οὕτω δ' ἐφυλακίσθησαν ὁ Καλιόστρος, ὁ βαρῶνος Πλάντα, φίλος τοῦ καρδιναλίου, ὁ ἱππότης 'Εντιεβίλ, ἡ κόμισσα Κουρβίλ, ἡ ντ' 'Ολίβα καὶ ὁ βαρῶνος Φάζ. 'Εκ τῆς γενομένης ἐρεύνης ἀπεδείχθη ὅτι αἱ πρὸς τὸν καρδινάλιον ἐπιστολαὶ καὶ ἡ ἀπόδειξις πρὸς τοὺς ἀδαμαντοπώλας τῆς βασιλίσσης δὲν εἶχον γραφῇ ὑπὸ τῆς ντὲ λὰ-Μότ. 'Η σύλληψις τοῦ Ρετὼ ντὲ Βιλὲτ ἐν Γενεύῃ διελεύκανε τὴν ὑπόθεσιν, μετὰ μακρὰν δὲ διαδικασίαν πάντες οἱ συλληφθέντες, πλὴν τοῦ καρδιναλίου ντὲ Ρουὰν καὶ τοῦ Καλιόστρου ἀπαλλαγέντων τῆς κατηγορίας, κατεδικάσθησαν εἰς διαφόρους ποινάς, ἐπίθεσιν τῆς ἀτιμωτικῆς σφραγῖδος εἰς τοὺς ὤμους των καὶ εἰς δημόσιον ῥαβδισμόν.

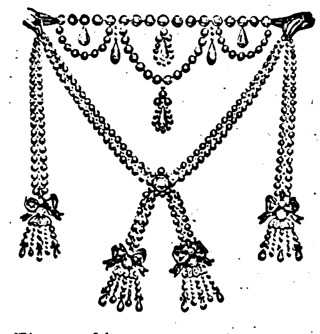
Τὸ περιδέραιον τῆς βασιλίσσης.

'Η ὑπόθεσις τοῦ περιδεραίου προεκάλεσε τὴν διέγερσιν τῶν παθῶν, ἄπειροι δὲ λίβελλοι καὶ ἔντυποι συκοφαντίαι ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων κατὰ τῆς Μαρίας 'Αντωανέττας, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξεγείρει τὸ μῖσος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. 'Επὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐδημοσιεύθησαν ἄπειρα βιβλία, ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ «'Απομνημονεύματα» τῆς δραπετευσάσης εἰς 'Αγγλίαν ντὲ λὰ-Μότ, τῶν ὁποίων μεγάλη χρῆσις ἐγένετο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μετ' ὀλίγον ἐκραγείσης Γαλλικῆς 'Επαναστάσεως, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ ἐμπαθέστερος λίβελλος κατὰ τῆς Μαρίας 'Αντωανέττας. θ. β.

περιδερίς, *—ίδος* (ἡ)· *περιδέραιον* (βλ. λ.).

— *[Τεχνολ.]* Καλεῖται *περιδερὶς* ἡ σκύτινος ταινία, ἡ περιβάλλουσα τὸν τράχηλον τοῦ κτήνους καὶ χρησιμεύουσα διὰ τήν, μέσῳ τοῦ σιδηροῦ δεσμοῦ, πρόσδεσιν τοῦ κτήνους ὁσάκις δὲν γίνεται χρῆσις τῆς *φορβιᾶς*. 'Η περιδερὶς διαιρεῖται εἰς τὰ δύο πλάγια αὐτῆς μέρη, εἰς τὴν κορυφαίαν, εἰς τὸ ἐπιρρίνιον καὶ εἰς τὸ ὑπογνάθιον αὐτῆς μέρος, εἶναι δὲ τὸ ἀνετώτερον καὶ ἀσφαλέστερον μέσον τῆς προσδέσεως τοῦ κτήνους. Κατασκευάζεται ἐκ δέρματος, σπανίως δὲ ἐκ λινοῦ πλέγματος καὶ ἐξ ἁπλοῦ ἐνίοτε σχοινίου. 'Η περιδερὶς παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα τῆς ἁπλότητος καὶ τὸ ὅτι δύναται, χωρὶς νὰ ἐπιφορτίζῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ζῴου, νὰ φέρηται διαρκῶς μετὰ τοῦ χαλινοῦ, δι' ὃ καὶ ἀποτελεῖ σύνηθες παρακολούθημα τούτου.

περίδερμα (τό). Καλοῦνται οὕτω ἐν τῇ φυτολογικῇ ἀνατομικῇ περιληπτικῶς τὰ τρία ἐξωτερικὰ στρώματα τῆς ῥίζης καὶ τοῦ καυλοῦ, ἅπερ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω εἶναι ὁ *φελλώδης ἱστὸς* ἢ *φελλίνη*, τὸ *φελλογόνον στρῶμα* καὶ τὸ ἐκ τούτου *φελλόδερμα*. Ι. Π.

περιδερμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ περίδερμα, ὁ τοῦ περιδέρματος.

περιδέρμιον (τὸ) (Peridermium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων κωνοφόρων δένδρων καὶ κυρίως ἐπὶ τῆς πεύκης. Δ. Ν. Π.

περίδεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ περιδένειν, δέσις ὁλόγυρα.

περίδεσμος (ὁ)· τὸ δι' οὗ περιδένεταί τι, ἐπίδεσμος.

— *[Τεχνολ.] Περίδεσμος* καλεῖται γενικῶς πᾶς δεσμὸς ἢ σύνδεσις, ἐκ σχοινίου ἢ καλωδίου, ἢ πᾶσα μεταλλικὴ στεφάνη, διὰ τῶν ὁποίων περιδένονται ἀντικείμενα πρὸς συγκράτησιν ἢ μεταφοράν.

περίδετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιδεδεμένος.

Περίδης, ***'Αθανάσιος***. Δραματικὸς ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ τῷ 1867 καὶ ἀποθανὼν ἐν 'Αθήναις τῷ 1918. Διεκρίθη ἰδίως εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν. 'Αξία ἰδιαιτέρας μνείας ἡ ἐπιτυχία του ὡς Σάϋλωκ εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας». Π. Α. Κ.

—**Περίδης,** ***Παρθένιος***. 'Εγεννήθη ἐν Ρογδιᾷ τῆς Κρήτης τῷ 1810. Νεαρὸς ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν Κυρίαν-Γωνιάν. 'Ενταῦθα ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τῷ προϊσταμένῳ Παρθενίῳ Φρυδάκι καὶ τῷ 1834 ἐχειροτονήθη διάκονος. Βραδύτερον μετέβη εἰς Ὕδραν μετὰ τοῦ Φρυδάκι καὶ ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του, τὰς ὁποίας συνετλήρωσεν εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ πανεπιστήμιον 'Αθηνῶν. 'Επανελθὼν εἰς Κρήτην τῷ 1851, ἤσκησε τὸ ἔργον τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου. Τῷ 1855 προετάθη ἐπίσκοπος Κισάμου-Σελίνου, ἀλλ' ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν, διότι εἶχε προδοθῆ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τοὺς προξένους, εἰκονίζουσα τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν. 'Εξωρίσθη μάλιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς μονὰς τῆς Τραπεζοῦντος, ὁπόθεν μετὰ τριετῆ ταλαιπωρίαν ἐδραπέτευσεν εἰς 'Αθήνας. Κατελθὼν δὲ μετὰ τὸ 1860 εἰς Κρήτην, ἐφησυχάζων εἰς Γωνιὰν συνειργάσθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1866. Κατὰ ταύτην ἐξελέγη πληρεξούσιος Κισάμου καὶ πρόεδρος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως, τῆς ὁποίας τὸ ἔργον διηύθυνε δραστηρίως, ἀκαμάτως καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν, ἀπολαύων ἀμερίστου ἐμπιστοσύνης τῆς Κρήτης καὶ ἐκτελῶν καὶ τὴν ἐπίσημον πρὸς τοὺς προξένους ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Παρθενίου Κελαϊδῆ. Ληξάσης τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς 'Αθήνας, ὅπου προήδρευε τοῦ κρητικοῦ συλλόγου 'Αναγεννήσεως. Γέρων ἤδη, τῷ 1878, κατῆλθεν εἰς Κρήτην ὡς μέλος ἐπαναστατικοῦ κομιτάτου. 'Επανελθὼν εἰς 'Αθήνας ἠσχολήθη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν 'Απομνημονευμάτων του, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει φιλαλήθεια καὶ ἀμεροληψία καὶ εἶναι ἡ γνησιωτέρα πηγὴ τῆς ἱστορίας τοῦ 1866. Ταῦτα ἐξεδόθησαν τῷ 1901 ὑπὸ 'Ι. Λιονῆ. Τῷ 1896 κατῆλθεν εἰς Κρήτην, ἀποθανὼν τῷ 1903. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ ἀρχεῖον, τακτοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Βενεδίκτου Κατσανεβάκι, ἀπόκειται ἀνέκδοτον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

περιδιαβάζω· δημοτ., περιπατῶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κάμνω περίπατο: «περιδιαβάζει ἔμπροσθεν τῆς βουλῆς ἀναμένων τινὰ ἐκ τῶν βουλευτῶν».

περιδιάβασις (ἡ)· τὸ νὰ περιδιαβάζῃ τις.

περιδιδύμιον (τό), καὶ ***περιδίδυμον*** *['Ανατομ.]*. Εὕρηται ἐνίοτε οὕτως ὀνομαζόμενος ὁ ἰνώδης χιτὼν τοῦ ὄρχεως. Ι. Π.

περιδιδυμῖτις, *—ιδος* (ἡ). 'Η ὀξεῖα ἢ χρονία φλεγμονὴ τοῦ ἐλυτροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὄρχεως, καθ' ἣν εἰς τὰ τοιχώματα αὐτοῦ σχηματίζεται ἱστὸς φλεγμονώδης μετὰ αἱμορραγικῶν ἑστιῶν. 'Η αἰτιολογία εἶναι ἀσαφής, ἡ δὲ θεραπεία εἰς τὸ ὀξὺ στάδιον συνίσταται εἰς ἀπόλυτον ἡσυχίαν. Κ. Κ. Κ.

περιδινὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ περιδινούμενος.

περιδίνησις, *—εως* (ἡ)· τὸ περιδινεῖσθαι, περιστροφικὴ κίνησις ὑγροῦ, σχηματισμὸς δίνης· || καθόλου, στριφογύρισμα.

περιδίνητα (τὰ) (Peridiniaceae) *[Βοτ.]*. Κατηγορία θαλλοφύτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*. 'Ο θαλλὸς εἶναι μονοκύταρος, φέρει δὲ τοὐλάχιστον δύο κινητικὰς βλεφαρίδας, αἵτινες ἀναφαίνονται πλαγίως καὶ ἐντὸς διαυλακώσεων τοῦ θαλλοῦ. Τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα φυτὰ ἀφθονοῦσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν θαλασσῶν καὶ ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ φυτοπλαγκτοῦ. Κυριώτερα γένη τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι τά: *γληνοδίνιον, ἡμιδίνιον, περιδίνιον* κτλ. Δ. Ν. Π.

περιδίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιδινούμενος, περιστρεφόμενος ὡς ἡ δίνη.

— ***περιδίνητοι φλέβες*** *['Ανατομ.]*. Φλέβες τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τέσσαρες, δύο ἄνωθεν καὶ δύο κάτωθεν τοῦ βολβοῦ, αἵτινες ἀπάγουσι τὸ αἷμα τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος καὶ καθόλου τοῦ βολβοῦ καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν ἄνω καὶ εἰς τὴν κάτω ὀφθαλμικὴν φλέβα. Ι. Π.

περιδινίδαι (οἱ) (Peridinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγοφόρων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους μονοκυττάρους μικροοργανισμοὺς μὲ μίαν ἢ περισσοτέρας νηματοειδεῖς ἀποφύσεις (μαστίγια), ἐκφυομένας ἀπὸ τοῦ σώματός των, αἵτινες, γενικῶς, χρησιμοποιοῦνται ὡς κινητήρια ὄργανα καὶ σπανιώτερον ὡς αἰσθητήρια μόνον. Τὰ μαστίγια εὑρίσκονται εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς χρωματογόνον σωμάτιόν τι, ὅπερ καλεῖται βλεφαροβλάστη, ἥτις ἔχει τὴν αὐτὴν περίπου σύστασιν μὲ τὰ κεντροσώματα καὶ ἐνίοτε συνδέεται μετὰ τοῦ πυρῆνος ἀπ' εὐθείας. Εἰς τὰ περισσότερα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης τὸ μαστίγιον χρησιμεύει καὶ ὡς μέσον δι' οὗ προσλαμβάνει τὰς θρεπτικὰς οὐσίας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ εἰσάγει ταύτας εἰς τὸ πρωτόπλασμα. Τὰ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην χρησιμοποιούμενα μαστίγια φέρουσι κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῶν μικροσκοπικὸν τρῆμα, τὸ στόμα. Δ. Ν. Π.

περιδίνιον (τὸ) (Peridinium) *[Βοτ.]*. Γένος κρυπτογαμικῶν φυτῶν τῆς κατηγορίας τῶν *περιδινήτων*, περιλαμβάνον μικροσκοπικοὺς θαλασσίους ὀργανισμοὺς μὲ μονοκύτταρον θαλλόν, ἐφωδιασμένον διὰ δύο ἢ περισσοτέρων κινητικῶν βλεφαρίδων. Δ. Ν. Π.

περιδινῶ (*—έω*)· περιστρέφω ἐν δίνῃ, στριφογυρίζω τι· || *περιδινοῦμαι*· περιφέρομαι, στριφογυρίζω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

περίδιον (τὸ) *[Μυκητολ.]*. Οὕτω καλεῖται εἶδος μεμβράνης περικλειούσης τὸ ὑμένιον κυρίως τῶν γαστερομυκήτων. Ε. Τ. Ε.

περίδοξος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· περιβόητος, περίφημος.

περίδοσις, *—εως* (ἡ)· ἀρχ. τὸ περιδιδόναι, στοιχημάτισμα, στοίχημα.

περιδοτίτης (ὁ) (Peridotit) *[Πετρογρ.]*. Ὄνομα οἰκογενείας πυριγενῶν πλουτωνείων πετρωμάτων, κοκκώδους ἱστοῦ, συνισταμένων κυρίως ἐξ ὀλιβίνου, διαλλαγοῦς, ῥομβικῶν πυροξένων, κελοστίλβης καὶ βιοτίτου, περιεχόντων δὲ προσθέτως καὶ σιδηρομεταλλεύματα, σπινελλίους καὶ τυχαίως καὶ γρανάτην. Οἱ περιδοτῖται ἔχουν τὸν κοκκώδη ἱστὸν τῶν πυριγενῶν πλουτωνείων πετρωμάτων μὲ ἄλλοτε μὲν μικράς, ἄλλοτε δὲ μεγαλυτέρας διαστάσεις τῶν κοκκίων τῶν συστατικῶν των. Διακρίνονται τῶν *πυροξενιτῶν* (βλ. λ.) ἐκ τοῦ ὅτι εἰς αὐτοὺς μὲν ὁ ὀλιβίνης ἀποτελεῖ σημαντικὸν συστατικόν, ἐνῷ εἰς τοὺς πυροξενίτας ἢ ἐλλείπει ἐντελῶς ἢ παρουσιάζεται εἰς ἴχνη ἀσήμαντα. 'Ο ὀλιβίνης ἀποτελεῖ εἰς τοὺς περιδοτίτας συχνὰ ἰδιόμορφα ἄτομα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπεφυκότα ἐντὸς τῶν κρυσταλλικῶν κοκκίων τῶν ἄλλων συστατικῶν ἄνευ κανονικῆς τινος διατάξεως.

Οἱ περιδοτῖται συχνὰ παρουσιάζονται ὑποστάντες παθολογικὴν ἀλλοίωσιν, τὴν καλουμένην *ὀφειτίωσιν*, καὶ μεταβεβλημένοι ἕνεκα αὐτῆς εἰς *ὀφείτας*. Εἰς τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην ὑπόκειται πρῶτος ὁ ὀλιβίνης ἐκ τῶν συστατικῶν τῶν περιδοτιτῶν, ὁ ὁποῖος τότε σχηματίζει ἀλαμπεῖς κηλῖδας ἐπὶ τῶν λαμπουσῶν ἀκόμη σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἄλλων συστατικῶν (τοῦ διαλλαγοῦς, τοῦ ἀμφιβόλου, τοῦ βρονζίτου ἢ τοῦ ὑπερσθενοῦς).

'Αναλόγως τῶν συστατικῶν, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι τοὺς περιδοτίτας, διακρίνονται οὗτοι:

α) Εἰς *μαρμαρυγιακοὺς περιδοτίτας*, συνισταμένους ἐκ κοκκώδους μείγματος ὀλιβίνου μὲ σκοτεινόφαια πλακίδια βιοτίτου, ὡς καὶ πολλοῦ ὑποκυανοπρασίνου μέχρι τεφροῦ σπινελλίου, ὀλίγου ἰλμενίτου καὶ μικρῶν ποσῶν κατὰ θέσεις βασικοῦ πλαγιοκλάστου. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν περιδοτιτῶν ἀνάγονται πιθανῶς καὶ οἱ ἀδαμαντοφόροι *κιμπερλῖται* τῆς Ν. 'Αφρικῆς (πορφυριτικοῦ ἱστοῦ).

β) Εἰς τοὺς *ἀμφιβολικοὺς περιδοτίτας*, συνισταμένους κυρίως ἐκ πρασίνης (σπανίως ὀρφνῆς) κεροστίλβης μετ' ὀλιβίνου (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀφειτιωμένου). 'Επιπροσθέτως παρουσιάζονται μαρμαρυγίας, σπανιώτερον διαλλαγὴς καὶ ὑπερσθενὴς ἢ βρονζίτης, ὀλίγος τιτανίτης, ἀπατίτης καὶ τυχαίως καὶ βασικὸν πλαγιόκλαστον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατατάσσονται καὶ οἱ *ἀνθοφυλλικοὶ περιδοτῖται*, περιέχοντες ἀνθοφυλλίτην ἀντὶ κεροστίλβης καὶ οἱ *συελῖται* (Scyelite) τῆς Σκωτίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀμφιβολικοὶ περιδοτῖται μὲ ἄφθονον ἀνοικτὸν ὑπορφνινοπράσινον βιοτίτην καὶ μὲ πρόσθετον χρωμίτην.

γ') Εἰς τοὺς *βερλίτας* ἢ *διαλλαγικοὺς περιδοτίτας*, συνισταμένους ἐξ ὀλιβίνου, διαλλαγοῦς (ἢ ἐνίοτε ἀντ' αὐτοῦ διοψιδικοῦ πυροξένου καὶ ἀργιλλομιγοῦς αὐγίτου) καὶ ἀφθόνου ὀρφνῆς κεροστίλβης.

Digitized by Google

δ') Εἰς τοὺς *χαρτζβουργίτας*, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὸν ὀλιβίνην ἢ τὸν ἐξ αὐτοῦ παραχθέντα ὀφείτην φέρουν ὡς κύριον συστατικὸν ρομβικόν τινα πυρόξενον (βρονζίτην, ὑπερσθενῆ) ἢ τὸ προϊὸν τῆς μεταμορφώσεώς του (βαστίτην).

ε') Εἰς τοὺς *λερζολίθους*, ὑπιδιομόρφως κοκκώδη μείγματα πρασινωποῦ ὀλιβίνου μὲ φαιόρφνινον βρονζίτην, σμαραγδοπράσινον διαλλαγῆ καὶ ὀρφνομέλανα πικοτίτην ἢ χρωμίτην.

στ') Εἰς τοὺς *δουνίτας*, περιδοτίτας δηλαδὴ συνισταμένους μόνον ἐξ ὀλιβίνου μὲ μικρὰ ποσὰ χρωμίτου.

Ὁ χημικὸς χαρακτὴρ ὅλων τῶν περιδοτιτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) καὶ ἄργιλλον (Al_2O_3) καὶ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος εἰς μαγνησίαν (MgO), ὀξείδια σιδήρου καὶ ὕδωρ (ἕνεκα τῆς συχνῆς ὀφειτιώσεώς των). Τούτων ἕνεκα κατατάσσονται εἰς τὰ βασικὰ καὶ ὑπερβασικὰ μάγματα ἢ πετρώματα. Ἀκριβεῖς ἀναλύσεις προδίδουν πάντοτε μικράν τινα περιεκτικότητα ὀξειδίων τοῦ νικελίου (Ni O) καὶ χρωμίου (Cr_2O_3). Ἐν οὐχὶ ἀποσαθρωμένῃ καταστάσει οἱ περιδοτῖται ἔχουν εἰδικὸν βάρος μεγαλύτερον τοῦ 3. Εἶναι οἱ βαρύτατοι τύποι πετρωμάτων. Ἡ ὀφειτίωσίς των ἐλαττώνει σημαντικῶς τὸ βάρος των.

Οἱ περιδοτῖται διακρίνονται συνήθως ἐκ τοῦ πρασίνου ἢ πρασινομέλανος χρώματός των. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς γεωλογικὰς διαπλάσεις μέχρι καὶ τῆς ἠωκαίνου.

Ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζουσι σημαντικὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, Χαλκιδικήν, Πιέρια ὄρη, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ζώνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἔχουσι δὲ ἀξιόλογον οἰκονομικὴν σημασίαν, διότι πολλαχοῦ ἐγκλείουσι πλούσια καὶ ἐκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα χρωμίτου καὶ λευκολίθου.

Γ. Κ. Γ.

περίδοτον (τὸ) (Peridot) *[Ὀρυκτολ.]*. Συνώνυμον τοῦ ὀρυκτοῦ *ὀλιβίνης* (βλ. λ.). Λέγεται καὶ *χρυσόλιθος*. Γ. Κ. Γ.

περιδράττομαι· δράττομαι, λαμβάνω ταχέως διὰ τῆς χειρός, φουχτώνω.

περιδρομὴ (ἡ)· τρέξιμο ὁλόγυρα, περιστροφή· || «περιδρομαὶ ἐτῶν» τὸ πέρασμα τῶν ἐτῶν.

περιδρομιάζω· τρώγω τὸν περίδρομο, τρώγω ὑπερβολικά, λέγεται πάντοτε ἀρατικῶς: «περιδρόμιασε μισὸ ἀρνὶ» δηλαδὴ ποῦ νὰ τὸν πιάσῃ περίδρομος.

περίδρομος (ὁ)· δημοτ., ἄνθρωπος ἐνοχλητικός, σατανικός: «πήγαινε ἀπὸ δῶ περίδρομε!», «δὲ μ' ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω αὐτὸς ὁ περίδρομος»· || φρ. «νὰ σὲ κόψῃ περίδρομος» νὰ καταληφθῇς ὑπὸ ἰσχυρῶν πόνων τοῦ στομάχου· || κατὰ πρόληψιν «ἔφαγε τὸν περίδρομο» δηλαδὴ τόσον πολύ, ὥστε θὰ τὸν κόψῃ περίδρομος· || φλεγμονὴ τοῦ ἄκρου δακτύλου, ἡ τρογυρίστρα, τὸ καλαγκάθι: «ἔβγαλε τὸν περίδρομο», «νὰ βγάλῃς τὸν περίδρομο»· || ἀρχ. *περίδρομος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιτρέχων, ὁ τρέχων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀκατάστατος: «περίδρομος γυνή».

—*[Ἀρχ.] Περίδρομος* ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις: 1) Ὁ πέριξ χώρου τινὸς ἢ τόπου ἢ οἰκοδομήματος ἢ τείχους δρόμος: «περίδρομος θεάτρου», ὁ χωρίζων τὸ κυρίως θέατρον ἀπὸ τῆς παλαίστρας, περιφερὴς δρόμος, «περίδρομος κονίστρας», «περίδρομος ναοῦ», τὸ περιστύλιον, περίστῳον, ἡ στοά. 2) Ἡ ἄντυξ καὶ καθόλου πᾶσα περιφέρεια, ἀσπίδος, τροχοῦ ἁμάξης κλπ. 3) Σχοινίον τι, ὅπερ περιθέον τὸ ἀνώτατον ἄκρον δικτύου θηρευτικοῦ καὶ ἑλκόμενον συνέσφιγγε τὸ στόμιον τοῦ ὅλου πλέγματος. Ε. Κ.

—**«Περίδρομος»**. Ἑβδομαδιαία σατιρικὴ ἔκδοσις ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1919 εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ **Α. Δελαπόρτα**.

περιδρομόχορτο, ἢ ***περιδρομοχόρταρο*** (τὸ) *[Βοταν.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀσφόδελος*.

περιδωδεκαδακτυλῖτις (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *δωδεκαδακτύλου* συμφύσεις.

Περιὲ (Perier), ***Ἰωάννης-Καζιμίρ***. Γάλλος πολιτικὸς (1847—1907). Ἐπολέμησε γενναίως κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον. Ἔγινε νέος βουλευτὴς καὶ ὑφυπουργός. Διετέλεσε κατόπιν πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ πρωθυπουργός. Ἀντετάχθη εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους καὶ ἀσκῶν τὴν ἐξουσίαν μετὰ πολιτικῆς ἀκαμψίας καὶ πείσματος παρῃτήθη (1894). Μετ' ὀλίγον ἔγινε καὶ πάλιν πρωθυπουργὸς καὶ ἐπακολουθησάσης τῆς δολοφονίας τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Καρνῶ, κατέλαβε τὴν θέσιν του, παραιτηθεὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Ντυπουΐ.

—**Περιὲ** (Perier), ***Καζιμὶρ-Πέτρος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Γρενόβλῃ τῷ 1777 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1832. Μετέσχε νέος τῆς εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας, κατόπιν δὲ ἐξελέγη βουλευτὴς Παρισίων. Ἐπρωτοστάτησε (1831) εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἰουλίου (τῆς παλινορθώσεως). Ἐχρημάτισεν ἐν συνεχείᾳ πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ πρωθυπουργός, διαχειρισθεὶς τὴν ἐξουσίαν μὲ αὐταρχικότητα καὶ ἀποφασιστικότητα, ἐφήρμοσεν ἐσωτερικῶς τὴν περίφημον πολιτικὴν τῆς μεσότητος (du juste milieu) καὶ ἐξωτερικῶς τὸ δόγμα τῆς μὴ ἐπεμβάσεως (non intervention), παρὰ τὸ ὁποῖον, ἐν τούτοις, ἐνήργησε (1832), διαφωνούντων βασιλέως καὶ πολλῶν ὑπουργῶν του, τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀγκῶνος πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῆς ἐπιδράσεως τῆς Αὐστρίας ἐπὶ τῆς παπωσύνης.

περιείλησις, *—εως* (ἡ)· ἀρχ., περιτύλιξις, περίδεσις.

περιεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ πολλὰ περιέχων, περιλαμβάνων ἐν βραχεῖ, περιληπτικός, συνοπτικός: «βιβλίον—, σύγγραμμα περιεκτικὸν πολλῶν διδαγμάτων»· || γραμματ. *περιεκτικὰ* (τά)· ὡς οὐσιαστ., παρώνυμα ὀνόματα δηλοῦντα τὸν τόπον ὅπου ὑπάρχει πλῆθος προσώπων, ζῴων ἢ πραγμάτων: *γυναικών, ὀρνιθών, ἐλαιών, καλαμών, μυρμηκιὰ* κλπ., Ἐπίρρ. ***περιεκτικῶς***.

περιεκτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ περιεκτικοῦ, τὸ νὰ περιέχεταί τι ἐν ἄλλῳ τινί: «περιεκτικότης οἰνοπνεύματος ἐν τῷ οἴνῳ κττ.».

— *[Ἐγκυκλ.] Περιεκτικότης* καλεῖται ἡ ἰδιότης τοῦ περιεκτοῦ καὶ ἡ ἀναλογία μὲ τὴν ὁποίαν ὑλικόν τι εὑρίσκεται ἀναμεμιγμένον μὲ ἕτερον. Ἡ ἀνάμιξις δύναται νὰ εἶναι ἁπλῶς μηχανικὴ ἢ χημική. Προκειμένου περὶ διαλυμάτων, ἡ περιεκτικότης εἶναι τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τῆς μάζης τοῦ ἐν διαλύσει εὑρισκομένου ὑλικοῦ διὰ τῆς μάζης τοῦ διαλύματος. Ἡ περιεκτικότης γενικῶς ἐκφράζεται εἰς ἑκατοστὰ τοῦ συνόλου. Ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ μεγέθους τῆς περιεκτικότητος τῶν διαλυμάτων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως.

περιέλιγμα (τό)· τὸ δι' οὗ περιελίσσεται, περιτυλίσσεταί τι, περίβλημα.

— *[Ἐγκυκλ.] Περιέλιγμα* καλεῖται γενικῶς πᾶς λεπτὸς ἀγωγὸς ἢ λεπτὸν σχοινίον ἢ καλῴδιον, δι' οὗ περιελίσσεται ἀντικείμενόν τι· οὕτω *περιέλιγμα σχοινίου* ἢ *καλῳδίου* καλεῖται τὸ λεπτότερον σχοινίον ἢ καλῴδιον, δι' οὗ περιελίσσεται ἡ ψυχὴ τούτων, κατὰ τὴν κατασκευὴν χονδροτέρων τοιούτων· *περιέλιγμα δυναμομηχανῆς* καλοῦνται οἱ ἀγωγοί, οἵτινες περιελίσσονται εἰς τὸ ἐπαγώγιμον ἢ τὸν ἐπαγωγέα αὐτῆς κ.ο.κ.

περιέλιξις, *—εως* (ἡ)· τὸ τύλιγμα πέριξ τινός, περιτύλιξις, περιστροφή.

— *[Μηχαν.] Περιέλιξις* καλεῖται ἡ ἐργασία, διὰ τῆς ὁποίας περιελίσσεται τὸ περιέλιγμα ἢ ἡ διάταξις τοῦ περιελίγματος. *Περιέλιξις δυναμομηχανῶν* καλεῖται ἡ διάταξις τοῦ περιελίγματος ἐπὶ τοῦ ἐπαγωγέως ἢ τοῦ ἐπαγωγίμου αὐτῶν. Προκειμένου περὶ δακτυλιοειδοῦς ἐπαγωγίμου ἡ περιέλιξις γίνεται τόσον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας του, ἐνῷ προκειμένου περὶ κυλινδρικοῦ ἐπαγωγίμου ἡ περιέλιξις γίνεται μόνον ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου εἰς σπείρας, αἵτινες περιελίσσονται κατὰ τὴν διεύθυνσιν διαφόρων διαμέτρων τῆς βάσεως αὐτοῦ. Δ. Κ. Α.

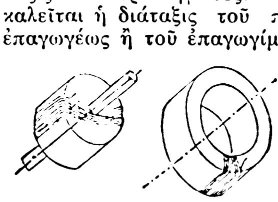

Περιέλιξις δακτυλιοειδοῦς καὶ κυλινδρικοῦ ἐπαγωγίμου δυναμομηχανῆς.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *περιέλιξις* (κοιν. *πατερνάρισμα* καὶ *πατουρνάρισμα*) πρωρατικὸν ἔργον ἐκτελούμενον πέριξ σχοινίου καννάβινου, καὶ δὴ μετὰ τὴν παρεμβόλισίν του, πρὸς προφύλαξιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς λόγῳ τῶν τριβῶν φθορᾶς. Πρὸς τοῦτο, ἅμα τὸ σχοινίον παρεμβολισθῇ, κειριοῦται διὰ κειρίας (φασινάρεται), φερομένης ἑλικοειδῶς περὶ αὐτό, μετὰ δὲ φέρεται ὁλόγυρα τοῦ σχοινίου τὸ περιέλιγμα, κατὰ σπειρώματα μικροῦ μὲν βήματος, ἀλλὰ σφιγκτῶς πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ σχοινίον διατιθέμενα. Ἐκτελεῖται δὲ ἡ ἐργασία αὕτη διὰ τῆς καλοσφύρας ἢ τῆς τυπάδος, τῆς «ματσόλας τοῦ πατουρναρίσματος». Σ. Ε. Λ.

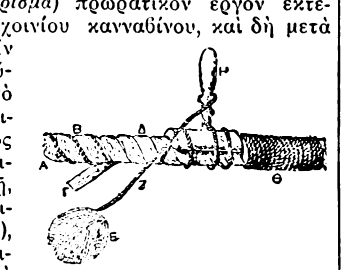

Περιέλιξις.

[Α=Σχοινίον καννάβινον. Β=Παρεμβόλισις συντελεσθεῖσα. Γ=Κειρία. Δ=Κειρίωσις συντελεσθεῖσα. Ε=Ἀγαθὶς περιελίγματος. Ζ=περιέλιγμα. Η—Τυπάς. Θ=Περιέλιξις συντελεσθεῖσα.]

περιελίσσω· ἑλίσσω, τυλίσσω τι πέριξ ἄλλου, περιβάλλω, περικαλύπτω· || (ναυτ.) κοιν. *πατερνάρω*, περιβάλλω διὰ λεπτῆς δετηρίας παχύτερον σχοινίον.

περιελυτροειδῖτις (ἡ). Ἀπόστημα ἢ φλέγμων τῆς ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ θήκης, ἥτις περιβάλλει τὸν ἀρθρικὸν ὑμένα. Συνηθέστατα ἡ περιελυτροειδῖτις εἶναι ἐπακολούθημα τῆς διαπυηθείσης τενοντοελυτροειδίτιδος. Μ. Ν. Κ.

περιένδυμα ***νωτιαίου μυελοῦ*** *[Ἀνατομ.]*. Στιβὰς νευρογλοίας, περιβάλλουσα ἔξωθεν τὴν λευκὴν οὐσίαν τοῦ νωτιαίου μ ελοῦ καὶ συνδέουσα ταύτην μετὰ τῆς χοριοειδοῦς μήνιγγος. Ι. Π.

περιένδυσις, *—εως* (ἡ)· ἔνδυσις, ἐπένδυσις ὁλόγυρα.

περιεντεριώνιος ***ζώνη*** *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ ζώνη, ἤτοι τὸ λεπτότατον διαφανὲς στρῶμα, ὅπερ περιβάλλει τὴν ἐντεριώνην τοῦ κορμοῦ, δηλαδὴ τὸ ἐσώτατον τμῆμα αὐτοῦ. Δ. Ν. Π.

περιέπω· περιβάλλω ἐντίμως, μετὰ στοργῆς, περιποιοῦμαι, μεταχειρίζομαι καλῶς, τιμῶ.

Περιέρβιδοι *[Ἀρχ.]*. Μέγας λαὸς τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματίας, κατοικῶν κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 8. 10) παρὰ τὴν βόρειον καμπὴν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ (νῦν Δόν), πρὸς Β. τῶν Ἰαξαματῶν. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Α. Θ. Ι.

περιεργάζομαι· εἶμαι φιλοπερίεργος, παρατηρῶ τι μετὰ προσοχῆς, ἐξετάζω λεπτομερῶς.

περιέργεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις περίεργος, λεπτολογία, φιλοπραγμοσύνη ἀπρεπής: «κακὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ περιέργεια»· || καθόλου, ἡ ἐπίμονος προσοχὴ περί τι: «δὲν ἔχω περιέργειαν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα», «ἐκίνησε τὴν περιέργειαν τοῦ κόσμου».

—*[Παιδαγ.] Περιέργεια* εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος τάσις καὶ προσπάθεια πρὸς γνῶσιν παντὸς νέου. Ἡ περιέργεια εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν ὁρμὴν τῆς γνώσεως, ἥτις γίνεται ἐπιθυμία, ὅταν ἐπιζητῆται ἡ γνῶσις ὡρισμένου πράγματος ἢ συνόλου ἢ ἐπιστήμης. Ἀλλ' ἐνῷ αὕτη τείνει πάντοτε πρὸς ὑψηλότερον σκοπόν, εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν γνώσεων, εἰς τὴν ἀνερεύνησιν τῆς ἀληθείας, ἡ περιέργεια κατευθύνεται εἰς πράγματα μὴ ἐνδιαφέροντα ἢ μὴ ἀφορῶντα τὸν ἔχοντα αὐτήν. Ὥστε ἡ περιέργεια ὅταν μὲν εἶναι ἁπλῆ ἐξωτερίκευσις τῆς ὁρμῆς πρὸς γνῶσιν δὲν εἶναι ἐλάττωμα· ὅταν ὅμως μὲ αὐτὴν συνδέεται ἡ τάσις πρὸς διείσδυσιν εἰς τὰ μυστικὰ τῶν ἄλλων, πρὸς κακογλωσσιὰν ἢ πρὸς ἱκανοποίησιν ταπεινῶν ἐλατηρίων, φθόνου ἢ χαιρεκακίας, τότε εἶναι φοβερὸν ἐλάττωμα. Ἡ ἐλαττωματικὴ περιέργεια ἀναφαίνεται ἰδίως εἰς ἀνθρώπους περιωρισμένων ἀντιλήψεων ἢ ζῶντας εἰς μικρὰς ἀπομεμονωμένας κοινωνίας. Ἀλλὰ τὴν περιέργειαν τῶν παιδίων δὲν πρέπει πάντοτε νὰ ὑποβλέπωμεν. Διότι ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς ἐποπτειῶν καὶ παραστάσεων καὶ διὰ τοῦτο ὅλα τὰ παιδία θέλουν νὰ μάθουν ὅ,τι προσπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψίν των. Ἡ δὲ ἀγωγὴ πρέπει νὰ κατευθύνῃ καταλλήλως τὴν τοιαύτην περιέργειαν, ὥστε νὰ τὴν ἐμποδίζῃ ἀπὸ παρεκτροπὰς καὶ κατευθύνσεις μὴ ἁρμοζούσας εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Διότι ἀπὸ αὐτὴν δύνανται νὰ προέλθουν ἡ ἐπιζήτησις προώρων ἀπολαύσεων, ἡ ἐκ τοῦ κόρου ἀηδία τῆς ζωῆς καὶ ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς ὀρθῆς κατευθύνσεως. Π. Α. Β.

περίεργος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λεπτολόγος, ὁ παρατηρητὴς ἐν οὐ δέοντι, φιλοπράγμων: «εἶμαι περίεργος νὰ ἰδῶ τί θὰ κάμῃ»· || ἰδιότροπος, παράδοξος: «περίεργος ἄνθρωπος, τίποτε δὲν τὸν εὐχαριστεῖ»· || ἐπὶ πραγμάτων, τὸ κινοῦν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν, δυσεξήγητον, ὕποπτον: «εἰς τὸ σπίτι αὐτὸ συμβαίνουν περίεργα πράγματα», «περίεργον πρᾶγμα! πῶς κατορθώνει καὶ ζῇ ἄνευ ἐργασίας».— Ἐπίρρ. ***περιέργως***· μετὰ περιεργείας.

περιέρχομαι, ἀορ. *περιῆλθον*· ἔρχομαι, πηγαίνω ὁλόγυρα: «περιῆλθε τὸ κτῆμα,—τὴν πόλιν»· || φθάνω, καταντῶ εἴς τινα: «περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἅπασα ἡ περιουσία τοῦ πατρός του»· || «περιέρχεται εἰς γνῶσίν τινος» γίνεται γνωστὸν εἴς τινα· || «περιέρχομαι εἰς ἀπόγνωσιν, — εἰς στενοχωρίαν, — εἰς ἀμηχανίαν».

περιέχω· περιβάλλω, περικλείω, περιλαμβάνω: «κιβώτιον περιέχον ὑφάσματα», «τὸ βιβλίον σου περιέχει γενναῖα διδάγματα»· || «τὸ περιεχόμενον τοῦ κιβωτίου, — τοῦ δοχείου, — τῆς φιάλης, — τοῦ βιβλίου, — τῆς ἐπιστολῆς», «ὁ λόγος του ἦτο κομψός, ἀλλὰ κενὸς περιεχομένου».

περίζηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ζηλευτός, ἐπίζηλος.

περιζήτητος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ πολὺ ζητούμενος, ὁ σπάνιος διὰ τὴν ἀξίαν του: «ὁ χρυσὸς εἶναι περιζήτητος», «περιζήτητον βιβλίον», «κατήντησες περιζήτητος, πουθενὰ δὲ σὲ βρίσκομε».

περίζωμα (τό)· ὅ,τι περιζωννύμεθα ἀπὸ τῆς ὀσφύος πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐνδυμάτων, ἡ ποδιὰ τῶν τεκτόνων, τῶν σιδηρουργῶν, ἐν γένει τῶν ἐκτελούντων βαναύσους ἐργασίας, ἄλλως *μποροστέλλα*· || περίκυκλος πρὸς κόσμον οἱουδήποτε κατασκευάσματος, τὸ πρεβάζι, κοιν. ***μπορντούρα*** || τὸ κράσπεδον τοῦ πεζοδρομίου.

— *[Ἀρχιτ.—Δομ.]* Πλαίσιον ἢ στεφάνη ἢ ζώνη κατασκευαζομένη ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς εἰς

Digitized by Google

διάφορα μέρη τῶν οἰκοδομῶν, πρὸς διακόσμησιν ἢ ἐνίσχυσιν αὐτῶν. Πρόκειται συνήθως περὶ ἐξεχουσῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῶν τοίχων κλπ. κατασκευῶν, χρησιμοποιουμένου συνήθως τοῦ ὅρου *περιθώριον* διὰ τὰ πλαίσια τὰ μὴ ἐξέχοντα. Ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐκπληροῖ τὸ περίζωμα, λαμβάνει καὶ ἰδιαίτερον δηλωτικὸν ὄνομα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς κορωνίδας, τὸ γεῖσον, τὰ διαζώματα, τὰ διαδήματα τῶν ἁψίδων, τὸ κάτω περιθώριον τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων (κοιν. *πασαμέντο*), τὸ ὄρθιον περίζωμα ἢ *ὀρθοπεριθώριον* τῶν πατωμάτων (κοιν. *σοβατεπί*), τὰ περιζώματα τῶν ὀροφῶν, ἅτινα τίθενται εἰς τὰς γωνίας ἑνώσεως αὐτῶν μὲ τοὺς τοίχους, τὰ περιθώρια τῶν θυρῶν, τῶν παραθύρων κλπ. Τὸ σημαντικώτερον, ἀπὸ δομικῆς ἀπόψεως, τῶν περιζωμάτων εἶναι τὸ *ἐνισχυντικὸν περίζωμα* (κοιν. *σαινὰζ*—chaînage), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν ζώνην, οὕτως εἰπεῖν, συνδέουσαν τὰ διάφορα μέρη τῆς οἰκοδομῆς εἰς ἕνα ἑνιαῖον στατικὸν ὀργανισμόν, συντελοῦσαν εἰς τὴν ὁμοιομορφοτέραν κατανομὴν τῶν φορτίων καὶ προσδίδουσαν ἀντισεισμικότητα εἰς αὐτήν. Τὰ ἐνισχυντικὰ περιζώματα κατασκευάζονται εἴτε ἐκ ξύλου (ὡς εἰς τὰς ἐξ ὠμοπλίνθων οἰκίας), εἴτε διὰ σιδηρῶν ράβδων ἢ ἐλασμάτων, εἴτε ἐκ σκυροδέματος ὡπλισμένου συνήθως. Α. Α. Κ.

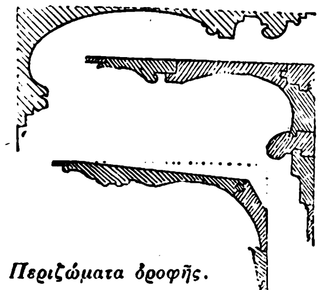

Περιζώματα ὀροφῆς.

—*[Ἐγκυκλ.]* Παρ' ἀρχαίοις τὸ *περίζωμα* (ἄλλως καὶ *ζῶμα*, *διάζωμα*, *περζώστρα*, *κάμπεστρον*) ἦτο τὸ στοιχειωδέστερον μέρος τῆς ἐνδυμασίας, ἀποτελούμενον ἐκ τεμαχίου ὑφάσματος καλύπτοντος τὰ αἰδοῖα. Ἐφέρετο ὑπὸ τῶν παιδίων κάτωθεν τοῦ κυρίως ἐνδύματος, ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν καὶ ἀκροβατῶν ἐπὶ σκηνῆς, ὑπὸ τῶν λουομένων, ἰδίως ὅμως ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν μέχρι τῆς ιε'—ιστ' ὀλυμπιάδος, ὅτε κατηργήθη πᾶν ἔνδυμα (οἱ πυγμάχοι κατὰ παλαιὸν ἔθος διετήρησαν τὸ περίζωμα ἐπὶ μακρόν), ὑπὸ τῶν σιδηρουργῶν τῶν ἐργαζομένων ἄνευ ἄλλου ἐνδύματος καὶ ὑπὸ τῶν μαγείρων. Ἀνάλογα τοῦ περιζώματος ἦσαν τὰ ρωμαϊκὰ ventrale (=περικοίλιον), cinctus (=ζώνη), subligaculum καὶ subligar (=ὑπόζωμα), παραπλησία δὲ κάπως ἦτο ἡ *κυνοδέσμη*. Νῦν περιζώματα ἐξ ἁπλῆς δορᾶς ἢ καὶ ὑφάσματος φέρουν σχεδὸν πάντες οἱ κατὰ φύσιν λαοὶ τῶν θερμῶν χωρῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρξεν αὐτὸ τὸ πρωτογενὲς ἔνδυμα ὅλων τῶν μεσημβρινῶν λαῶν. Οἱ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὰς θερμοτέρας ἐποχὰς ἀντικαθιστοῦν αὐτὸ δι' ἐπαλείψεως τῶν αἰδοίων καὶ τῆς ὀσφύος δι' ἐλαίου καὶ χρωμάτων, προφυλασσόμενοι οὕτως ἐκ τῶν δηγμάτων τῶν ἐντόμων (βλ. καὶ *κοιλιόδεσμος*). Π. Ν. Π.

Περιζώματα : 1) *Ἀρχαίου Αἰγυπτίου.* 2) *Συγχρόνου ἰθαγενοῦς τοῦ Κογκό.*

— *[Ναυπηγ.]* Ξυλίνη ζώνη διαμήκως καθηλωμένη εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, ἔχουσα δὲ πλάτος 1 ½ περίπου μέτρου, ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς ἰσάλου κατανεμημένον· χρησιμεύει κυρίως διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς γάστρας ἀπὸ κρούσεων ἢ τριβῶν κατὰ τὰς παραβολὰς τοῦ πλοίου πρὸς ἄλλο πλοῖον, ἢ κατὰ τὰς πλευρίσεις του εἰς κρηπιδώματα. Ὁ ὅρος οὗτος ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ ἐκ χάλυβος ἡμιελλειψοειδοῦς διατομῆς ὑδατοστεγῆ κατασκευάσματα, ἅτινα διήκοντα ὑπὸ τὴν ἴσαλον καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου ἀπὸ πρώρας του ἕως πρύμνης προστατεύουν τὸ σῶμα τῆς γάστρας του ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκρήξεως ναρκῶν ἢ τορπιλλῶν, δεχόμενα καὶ ὑφιστάμενα πρῶτα αὐτὰ τὴν ἔκρηξιν, ἧς ἀμβλύνουν τὴν ρύμην· τοιαῦτα περιζώματα, bulge διεθνῶς ὀνομαζόμενα, κατασκευάζονται εἰς ὅλα τὰ νεώτερα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ δὴ τὰ ντρέντνωτς. Σ. Ε. Λ.

— *[Ναυτ.]* Πλεκταὶ ἢ ρῖποι Μακάρωφ, ἅτινα παραθέτομεν εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου καὶ καθ' ἃ σημεῖα αὐτῶν παρουσιάζονται διαρροαὶ χρήζουσαι ἀποφράξεως. Τὰ περιζώματα διευθετοῦνται διὰ σχοινίων, ὧν τὰ μὲν κατώτερα, φερόμενα ὑπὸ τὴν τρόπιδα, ἀπολήγουν εἰς τὸ περιτόναιον τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὰς ἐφ' ἧς αἱ διαρροαὶ πλευρᾶς, τὰ δὲ ἀνώτερα κατευθύνονται εὐθὺ εἰς τὸ κατάστρωμα. Πάντα τὰ σχοινία ταῦτα ἐντείνονται εἰς τὸ ὅριον, ὅπως τὸ περίζωμα ἐφαρμόσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὑδατοστεγέστερον. Σ. Ε. Λ.

— *[Τεκτ.]* Τὸ *περίζωμα* (γαλλ. tablier, ἀγγλ. apron) φέρεται ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν, παρὰ παντὸς τέκτονος εἰσερχομένου ἐν στοᾷ συμβολικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ βαθμοῦ καὶ ἐξεικονίζει τὴν γόνιμον καὶ δημιουργικὴν ἐργασίαν, σωματικὴν ἢ πνευματικήν, ἱερὸν καθῆκον παντὸς ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Εἶναι λευκὸν ἐκ δέρματος ἀρνίου διὰ τὸν μαθητὴν τέκτονα, ἵνα τῷ ὑπομιμνήσκῃ ὅτι δέον νὰ διάγῃ βίον ἄσπιλον καὶ ἁγνόν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα μυστήρια ὁ νεόφυτος περιεβάλλετο κατὰ τὴν μύησιν μὲ ὁλόλευκον ἐσθῆτα, καθότι κατὰ τὸν Κικέρωνα τὸ λευκὸν χρῶμα εἶναι τὸ μᾶλλον εὐπρόσδεκτον τοῖς θεοῖς. Τὸ περίζωμα συμβολίζει προσέτι τὸ φυσικὸν σῶμα, τὸ ὑλικὸν περίβλημα τοῦ ἀνθρώπου, δι' οὗ τὸ πνεῦμα, ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασις, περιβάλλει ἑαυτό, ἵνα συμμετάσχῃ ἐνεργῶς εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς παγκοσμίου ἀνοικοδομήσεως. Η. Π. Γ.

— **περιζώματα *κρηπιδωμάτων*.** Καλοῦνται οὕτω αἱ κατασκευαί, αἵτινες συγκρατοῦσι καὶ ὑποστηρίζουσι τὰ ἐπιχώματα τῶν *κρηπιδωμάτων*, κατὰ τὸ

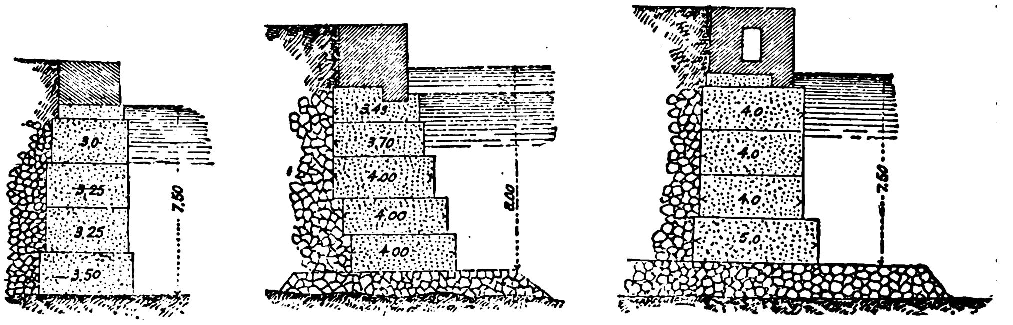

Περιζώματα κρηπιδωμάτων.

βάθος ἢ τὸ ὕψος, ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὸ πλεύρισμα τῶν πλοίων, ἐὰν πρόκειται περὶ κρηπιδωμάτων λιμένων ἢ διὰ τὴν προσέγγισιν τῶν ἁμαξῶν, ἐὰν πρόκειται περὶ κρηπιδωμάτων σιδηροδρομικῶν σταθμῶν.

Τὸ ὕψος τῶν περιζωμάτων ποικίλλει ἀπὸ 1 μ. περίπου διὰ τὰ κρηπιδώματα τῶν σταθμῶν μέχρι 10—14 μ. καὶ πλέον διὰ τὰ κρηπιδώματα τῶν λιμένων, ἀναλόγως τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ τῶν σιδηροδρόμων καὶ τοῦ ὕψους τοῦ καταστρώματος τῶν συνήθων φορταμαξῶν διὰ τοὺς σταθμούς, καὶ ἀναλόγως τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης παρὰ τὸ κρηπίδωμα, διὰ τοὺς λιμένας.

Ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῶν περιζωμάτων καὶ τῆς σημασίας τῶν λιμένων, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦσι, κατασκευάζονται ταῦτα ξύλινα, σιδηρᾶ, μικτά, ἐκ τοιχοποιίας κοινῆς ἢ ἐξ ὀγκολίθων καὶ ἐξ ὡπλισμένου σκυροδέματος. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ πάχους τῶν περιζωμάτων γίνεται ὅπως καὶ τοῦ τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως γαιῶν. Τὰ περιζώματα τῶν κρηπιδωμάτων σταθμῶν κατασκευάζονται συνήθως κτιστά, ἐνίοτε ὅμως καὶ διὰ πασσαλώσεως ἐν σειρᾷ ξυλίνων ἢ σιδηρῶν στρωτήρων, ἢ καὶ τεμαχίων σιδηροδρομικῶν τροχιῶν. Πολλάκις, ἀντὶ τοῦ ὅρου περίζωμα κρηπιδώματος, χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *κρηπιδότοιχος*, ἐνίοτε δέ, κακῶς, ὁ γενικὸς ὅρος *κρηπίδωμα*, ὅστις δηλοῖ τὸ σύνολον τοῦ περιζώματος μετὰ τοῦ ἐπιχώματος αὐτοῦ καὶ τῶν βοηθητικῶν κατασκευῶν. Α. Κ.

Περιζώνιος (Perizonius), *Ἰάκωβος* Voorbroek. Ὁλλανδὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ντὰμ τῷ 1651 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λεϋδεν τῷ 1715. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λεϋδεν τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν. Εἶχεν ἀκριβεστάτην γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης καὶ ἐπέδειξε κριτικὴν παρατηρητικότητα ἀνυπέρβλητον. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Animadversiones historicae» (Amsterdam 1685), «Origines Babylonicae et Egyptiacae» (Leyde 1711) καὶ «Opuscula minora» (Leyde 1740). Ὁ Περιζώνιος ὑπῆρξεν εἰσηγητὴς τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν ἀρχαίων κειμένων, ἥτις, μὴ ἀρκουμένη εἰς τὴν περὶ τῆς γνησιότητος καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, ἀναζητεῖ, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτων, ἀποδείξεις, λαμβανομένας ὁθενδήποτε, καὶ ἀπὸ τῶν ἐλεγχομένων ἔργων. Γ. Λ. Α.—Ν. Σ. Λ.

περιζώνω· ζώνω ὁλόγυρα, περιβάλλω διὰ ζώνης· || καθόλου, περιβάλλω, περικυκλῶ: «στρατιῶται περιέζωσαν τὴν οἰκίαν, —τὸ χωρίον».

περίζωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ περιζώνω.

περιζώστρα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον περιβάλλον λέμβον, ὁλόγυρά της καὶ ἰσοϋψῶς ὑπὸ τὴν κωπαστήν της, χρησιμεῦον δὲ ὅπως ἀρτῶνται ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ διαστήματα, ἀντωθητήρια παραβλήματα, ἀποτρέποντα καὶ ἀμβλύνοντα τοὺς κτύπους τῆς πλευρᾶς κατὰ τὰς παραβολάς της. Σ. Ε. Λ.

περιήγησις, —*εως* (ἡ)· ὁδήγησις, περιόδευσις εἰς διάφορα μέρη καὶ ἐπίδειξις τῶν ἀξιοσημειώτων, οἷον μνημείων, τοπίων κττ.· || καθόλου, ἡ μετάβασις εἰς διάφορα μέρη πρὸς ἐπίσκεψιν, ἐξέτασιν ἢ καὶ μελέτην τῶν ἀξιολογωτέρων μνημείων, τοπίων κλ.

περιηγητὴς (ὁ)· ἀρχ., ὁ καθοδηγῶν ξένους καὶ ἐπιδεικνύων ἢ καὶ ἐξηγῶν τὰ ἀξιοθέατα τοῦ τόπου· || νεώτ., ὁ περιηγούμενος, ὁ περιερχόμενος διαφόρους τόπους πρὸς ἐπίσκεψιν ἢ καὶ μελέτην τῶν ἑκασταχοῦ ἀξιοθεάτων.

— *[Ἐγκυκλ.]* *Περιηγητὰς* καλοῦμεν τοὺς διὰ μέσου ἐξηρευνημένων ἤδη χωρῶν ταξιδεύοντας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν γένει ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως καὶ ἐρεύνης (ἱστορία, ἐθνογραφία, γεωγραφία κλπ.) ἢ ἄνευ προτεθειμένου ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ, συντελοῦντες οὐχ ἧττον διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀφηγήσεων τοῦ ταξιδίου των εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης (συναγωγὴ ποικίλου ὑλικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικῶς). Κατὰ ταῦτα ὁ περιηγητὴς σαφῶς διακρίνεται τοῦ *ἐξερευνητοῦ*, δι' ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς ἐξερευνῶντος ἀγνώστους εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον χώρας, καὶ τοῦ *τουριστοῦ*, ταξιδεύοντος χάριν ἁπλῆς ἀναψυχῆς, τέρψεως, ὑγείας κττ. Περιηγητὰς καὶ ἐξερευνητὰς ἀνέδειξαν κυρίως οἱ μονίμως ἐγκατεστημένοι εἴς τινα χώραν πεπολιτισμένοι λαοί, χρησιμοποιοῦντες αὐτὴν ὡς ὁρμητήριον, ἡ δὲ ἱστορία τῶν περιηγήσεων καὶ ἐξερευνήσεων συμβαδίζει κατὰ κανόνα μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γεωγραφίας καὶ ἱστορίας ὡς ἐπιστημῶν καὶ τὴν προϊοῦσαν ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων τῶν λαῶν.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, περιηγηταὶ ἀνεφάνησαν ἰδίως μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε καὶ ὁ τουρισμὸς ἀνεπτύχθη διὰ τῆς παγιώσεως τῆς ἀσφαλείας τῶν ταξιδίων καὶ διὰ τῆς προόδου τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων. Ἐν τούτοις καὶ πρὸ τῶν χρόνων αὐτῶν ἀνεφάνησαν περιηγηταὶ ὡς ὁ Ἡρόδοτος κ. ἄ. Κυριώτεροι περιηγηταὶ τῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξαν ὁ Ἀρτεμίδωρος, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Ἰσίδωρος ὁ Χαρακηνός, ὁ Μεγασθένης, ὁ Παυσανίας, Πολέμων ὁ Περιηγητής, ὁ Στράβων κ. ἄ., ἐγκατασπείραντες τὰς ἐντυπώσεις των εἰς γενικὰς ἱστορικὰς (ὡς ὁ Ἡρόδοτος) καὶ γεωγραφικὰς (ὡς ὁ Στράβων) μελέτας ἢ εἰς ἰδίας συγγραφάς, συνήθως τιτλοφορουμένας: «Ὁδοιπορικόν», «Περιήγησις», «Περιηγητικόν», «Περίοδος», «Περίπλους», «Σταδιασμός», «Σταθμοί» κττ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων περιηγητῶν παλαιότερος εἰς συστηματικὴν ἔρευναν καὶ συγγραφὴν εἶναι ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος, περιηγηθεὶς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου, τὴν Κυρηναϊκήν, Αἴγυπτον, Φοινίκην, Βαβυλωνίαν καὶ Περσίαν, ὑπὸ τῶν νεωτέρων παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Μάρκο-Πόλο καὶ θεωρούμενος ὡς σημειώσας διὰ τοῦ ἔργου του σταθμὸν ἐν τῇ προόδῳ τῆς ἐπιστημονικῆς περιηγήσεως. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀξιολογώτατος περιηγητὴς εἶναι ὁ Παυσανίας, ὅστις διὰ τῶν περιγραφῶν του ἐχρησίμευσεν ὡς σπουδαιότατος ὁδηγὸς καὶ ἀνασκαφῶν ἔτι ἀρχαιολογικῶν μετὰ πάροδον δύο χιλιετηρίδων. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ τῆς Δύσεως, μέγα κεφάλαιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν περιηγήσεων ἀποτελοῦν αἱ εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους προσκυνητικαὶ ἀποδημίαι, σπουδαίως ἐνταθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν. Ἡ περιγραφὴ τόπων καὶ ἐθίμων ὑπὸ τῶν διερχομένων προσκυνητῶν, ἡ ὑποτύπωσις μνημείων κ. ἄ. παρὰ τῶν περιηγητῶν τῶν χρόνων αὐτῶν ἀποτελοῦν σπουδαῖον τμῆμα τῆς ὅλης μεσαιωνικῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα μίαν τῶν ἀντικειμενικῶν πηγῶν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς φραγκοκρατίας καὶ μετέπειτα ἱστορίαν. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν προσκυνητῶν, τῶν καταλιπόντων τοιαύτας περιγραφάς, ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ παλαιότερος πάντων μοναχὸς **Ἐπιφάνιος** (Θ' αἰών,

Digitized by Google

«Διήγησις εἰς τύπον προσκυνητοῦ»), ὁ Ἰωάννης Φωκᾶς (ΙΒ' αἰών, «Ἔκφρασις ἐν συνόψει τῶν κάστρων καὶ χωρῶν κ. τ. λ.»), Ἀνδρέας ὁ Λιβαδηνὸς (ΙΔ' αἰών, «Περιηγητικὴ ἱστορία»), Δανιὴλ ὁ Σμύρνης (ΙΕ' αἰών, «Διήγησις καὶ περίοδος τῶν Ἁγίων Τόπων») κ. ἄ. Διὰ θρησκευτικοὺς ἐπίσης σκοποὺς ταξιδεύοντες κατέλιπον σπουδαιότατον διὰ τὴν ἐπιστήμην ὑλικὸν καὶ περιηγηταὶ ἄλλων θρησκευμάτων. Τοιοῦτοι ἦσαν παρὰ Μουσουλμάνοις οἱ εἰς Μέκκαν προσκυνηταί, ὁ Ἀμποὺ-ἐλ-Κασὲμ-Μωχάμμετ (942), γράψας τὸ «Ἀλ-μεσαλὶκ βὲ ἀλ-μεμαλὲκ» (=Αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ βασίλεια) ἀνὰ τὸν ἰσλαμικὸν κόσμον περιηγήσεώς του, ὁ ἐν μέρει καὶ ἐξερευνητὴς Ἴμπν-Μπαττοῦτα κ. ἄ. Ἐκ δὲ τῶν Ἰουδαίων ὁ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα πολύτιμος Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης (ΙΒ' αἰών), ἐπισκεφθεὶς τὰς μεγαλυτέρας συναγωγὰς τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ἀναλόγους περιηγητὰς-προσκυνητὰς ἔσχον καὶ οἱ Ἰνδοί, καταλιπόντες ἀφηγήσεις περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Γάγγου, τοῦ Μπεναρές, τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου ἥκιστα γνωστῶν τόπων, ἔτι δὲ καὶ οἱ Σῖναι. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως παρετηρήθη ἐν τῇ Δύσει ἀληθὴς περιηγητικὸς ὀργασμὸς πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἀφ' ἑνὸς ἀνεπτύχθησαν οἱ πρὸς τὰς νέας ἠπείρους ἱεραποστολαὶ καὶ περιηγήσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, Αἴγυπτον καὶ Ἐγγὺς Ἀνατολὴν ταξίδια διὰ τοπογραφικοὺς-ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς καὶ σύλησιν μνημείων συνάμα, προελθόντα ἐκ τῆς προόδου τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἐν γένει ἐρεύνης τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Αἱ περιγραφαὶ τῶν ταξιδίων τούτων εἶναι ἐκ τῶν κεφαλαιωδεστέρων πηγῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκλιπόντα σπουδαῖα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, λόγῳ τῶν συστηματικῶν ἐπισήμων ἐξερευνήσεων εἰς τὰς ἀγνώστους χώρας καὶ τῶν ὠργανωμένων συναγωγῶν τοῦ παντοίου ἐπιστημονικοῦ ὑλικοῦ, ἡ ἀτομικὴ περιήγησις ἀπώλεσε τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἐπιστημονικὴν σημασίαν, αἱ δὲ ἀφηγήσεις τῶν συγχρόνων κοινῶν περιηγητῶν οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα προσθέτουν ὡς συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀνεπτύχθη ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἐγένοντο κριτικαὶ ἐκδόσεις τῶν παλαιοτέρων περιηγητικῶν κειμένων. Τοιαῦται ἐργασίαι εἶναι ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἱστορία τῶν περιηγήσεων τοῦ Forster (19 τόμ. 1789—1808) καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι περιηγητικῶν κειμένων τῶν Sprengel καὶ Hermann (50 τόμ., 1800—1814), Bertuch (65 τόμ., 1814—1835), Widemann καὶ Hauff (44 τόμ., 1835—1860) κ. ἄ. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ ἱστορίαι τοῦ Prévost (20 τόμ., 1746—1789), Laharpe (21 τόμ., 1780), Walkaenaër (21 τόμ., 1826—1831) καὶ ἡ ἰδίως τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρουσα πολύτομος συλλογὴ τῶν Schaeffer καὶ Cordier. Ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐξέχουν αἱ ἐκδόσεις τῆς «Hakluyt Society». Εἰδικῶς ἐνδιαφέρουσαι τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ «Bibliographia geographica Palaestinae» (Λειψία 1867) τοῦ Τίτου Tobler, ἀφορῶσα ἐκδεδομένας τε καὶ ἀνεκδότους ἀφηγήσεις καὶ συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου διὰ τῶν «Descriptionas terrae sanctae ex secula VIII, IX, XIII et XV» (1874). Ἐπίσης ἡ «Recueil des historiens des croisades» (1875 κ.ἑ.) τοῦ E. Miller, ἡ «Série géographique» τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἑταιρείας τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς» (1879 κ.ἑ.), μὲ διαπρεπεστάτους συνεργάτας, καὶ ἡ πασῶν σπουδαιοτέρα «Bibliographia Geogrophica Palaestinae» τοῦ R. Röhricht (1890).

Οἱ περιηγηθέντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι καὶ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐπισκεφθέντες τὴν Ἑλλάδα ξένοι περιηγηταὶ εἶναι πάμπολλοι. Ἱκανοὶ ἐκ τούτων εἶναι ἄγνωστοι, εἴτε διότι ἔγραψαν εἰς περιοδικὰ συγγράμματα λίαν σήμερον δυσεύρετα ἢ καὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἀπολεσθέντα, εἴτε διότι τὰ ἔργα αὐτῶν κατέστησαν σπανιώτατα, ἐκδοθέντα εἰς ἐλάχιστα ἀντίτυπα, εἴτε τέλος διότι ἔνιοι ἐξ αὐτῶν ἔγραψαν ἀνωνύμως. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι οἱ ἑξῆς κατὰ χρονολογικὴν σειράν:

John Mandeville. Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1332, τὸ δὲ σύγγραμμά του, ἐκδοθὲν πολλοὺς αἰῶνας μεταγενέστερον, φέρει τὸν τίτλον «The voyage and travails of sir John Mandeville». Ἡ περισυλλογὴ ἐν τῷ ἔργῳ του ἀνοήτων καὶ μυθωδῶν πολλάκις πληροφοριῶν καθιστᾷ αὐτὸν κατὰ μέγα μέρος ἀναξιόπιστον, πολλαὶ ὅμως τῶν παρατηρήσεών του ἐλέγχουσιν ἄνδρα μὴ στερούμενον πλεονεκτημάτων καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἀπέθανεν ἐν Λιέγῃ τῷ 1372.

Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος (1391—1450). Ἐταξίδευσε πολλάκις εἰς τὴν Σικελίαν, τὰς Ἀδριατικὰς ἀκτάς, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὰ καταλειφθέντα οὐκ ὀλίγα ἔργα του εἶναι πολύτιμα, διότι σὺν ἄλλοις περιγράφονται ἐν αὐτοῖς μνημεῖα ἐξαφανισθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον.

Χριστόφορος Βουονδελμόντης (Christoforo Buondelmonti). Φλωρεντῖνος ἱερεύς, ὅστις κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος περιοδεύσας τὸ Αἰγαῖον «ἐν φόβῳ καὶ μεγάλῃ ἀνησυχίᾳ» κατέλιπε μίαν τῶν ἀρχαιοτάτων περιγραφῶν τῶν συγγραφεισῶν ἐπὶ φραγκοκρατίας, περιγράφων τὸν βίον ἐν τῷ Αἰγαίῳ διὰ σκοτεινῶν χρωμάτων. Τοῦ ἔργου του, ἐπιγραφομένου «Liber insularum Archipelagi», γνωστοτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ Sinner (Lipsiae et Berolini, 1824), νεωτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιμεμελημένη ἡ τοῦ Émile Legrand (Paris, 1897).

Βαρθολομαῖος δάλλι Σονέττι (Bartolomeo dalli Sonetti). Ἔγραψεν ἐν ἔτει 1478 τὸ ἔργον: «Isolario o sia Cosmografia del mar Egeo» μετὰ γεωγραφικῶν χαρτῶν (νέα ἔκδοσις ἐν Βενετίᾳ τῷ 1532). Ὁ Σονέττι, Βενετὸς τὴν πατρίδα, φέρων τὸν τίτλον τοῦ Sopracomito, ὑπῆρξεν ἀκάματος καὶ ἐνθουσιώδης περιηγητής. Ἔχων ποιητικὴν ἔμπνευσιν, πολλὰς τῶν νήσων, τὰς ὁποίας περιηγήθη, περιέγραψε διὰ στίχων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμον dalli Sonetti, τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνυμίου του παραμείναντος ἀγνώστου.

Ἀνδρέας Μπιάγκο (Bianco ἢ Biancho). Βενετὸς γεωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Κατέλιπε συλλογὴν χαρτῶν ὑδρογραφικῶν λίαν περιέργων καὶ ἀξίων λόγου.

Duchatel (1480—1552). Περιηγήθη τὴν Ἰταλίαν, Ἑλλάδα, Αἴγυπτον, Παλαιστίνην καὶ Συρίαν.

Βενέδικτος Μπορντόνε (Benedetto Bordone). Ἔγραψεν ἐν ἔτει 1532 τὸ «Isolario», ἤτοι περιγραφὴν πασῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του γνωστῶν νήσων.

Ἰωάννης Σενὼ (Chesnau). Γραμματεὺς τοῦ ἱππότου Γαβριὴλ δ' Ἀραμόν, πρέσβεως τοῦ Φραγκίσκου Α' ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ περιήγησίς του, γραφεῖσα ἐν ἔτει 1546, ἐδημοσιεύθη τῷ 1759 ἐν τοῖς ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένοις «Pièces fugitives pour servir à l'histoire de France».

Θωμᾶς Πορκάκη (Tomaso Porcacchi). Ἐγεννήθη ἐν Καστιλιόνε-Ἀρετίνο τῆς Τοσκάνης καὶ ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1582 εἰς ἡλικίαν 50 περίπου ἐτῶν. Τὸ ἔργον του «L' isole più famose del mondo» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ μετὰ χαλκογραφιῶν τοῦ Ἱερωνύμου Πόρρου, ὅστις καὶ δευτέραν ἔκδοσιν ἔκαμε τῷ 1590, προσθέσας καὶ νέας νήσους ὑπὸ Γεωργίου Trivalzio καὶ ἐπιδιορθώσεις τοῦ ἰδίου Πορκάκη.

Πέτρος Μπελὸν (Belon). Γάλλος φυσιοδίφης (1517—1564). Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κρήτην, τὸ ὄρος Ἄθω, τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, δημοσιεύσας τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἔργον του: «Observations de plusieurs singularités et choses remarquables trouvées en Grèce, Asie, Égypte, Judée, Arabie et autres pays estranges.

Τεβὲ (Thevet). Γάλλος φραγκισκανὸς (1502—1599). Τῷ 1556 ἐξέδωκε τὴν «Cosmographie du Levant».

Νικολάϋ (Nicolas de Nicolay). Περιηγηθεὶς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ δεκαετίαν, ἐδημοσίευσε πλὴν ἄλλων τῷ 1568 τὸ ἔργον «Les navigations et pérégrinations orientales».

Γκιοτέλης (Joos van Ghiotele). Ἤκμασε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἔγραψε δὲ τὸ ἔργον «Voyage in den landen van Sclavonien, Griecken» etc.

Ἐρρῖκος δὲ Μπωβὼ (de Beauveau). Ἔγραψε τῷ 1619 ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Relation du voyage du Levant-Nancy».

Κουρμεβὲν (Louis de Hayes Courmesvin). Γάλλος διπλωμάτης. Ἐγεννήθη τῷ 1592, περιπλακεὶς δ' εἰς αὐλικὰς ῥαδιουργίας συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρισελιὲ καὶ δικασθεὶς ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1632. Ἔγραψεν ἐν ἔτει 1621 τὸ πόνημα «Voyage du Levant fait par le commandement du roi».

Μπλοὺντ (sir Henri Blount). Ἐγεννήθη τῷ 1602, ἤρχισε δὲ τὰς περιηγήσεις του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1634. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Τουρκίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐδημοσίευσε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1636 ἐπιστροφήν του σπουδαῖον ἔργον, ὑπὸ τὸν τίτλον «A voyage to the Levant, with observations concerning the modern condition of the Turks». Ἀπέθανε τῷ 1682.

Ἰωάννης Τεβενὸ (Thévenot). Ἔγραψε τὸ ἔργον «Relation d'un voyage fait au Levant». Περιηγηθεὶς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπιστρέφων ἀπέθανεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Ταυρίδα πόλιν Μιάκαν τὴν 28 Νοεμβρίου 1667, μόλις 33 ἐτῶν. Ὁ Τεβενὸ εἰς τὴν ἐν ἔτει 1655 γραφεῖσαν περιήγησίν του ἐχρησιμοποίησε τὸ κατὰ τὸ 1638 ἐκδοθὲν «Isolario» τοῦ Φραγκίσκου Λουπαζόλου. Ἦν δὲ οὗτος Φραγκολεβαντῖνος Χῖος, διατελέσας πρόξενος τῶν Βενετῶν ἐν Σμύρνῃ, συγγράψας δὲ καὶ οὗτος τὸ ἔργον του ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Isolario» τοῦ Βενεδίκτου Μπορντόνε.

Στοκόβιος (Stochove). Βέλγος περιηγητὴς (1610—1679). Εἰκοσαέτης μόλις ἠκολούθησε τῷ 1630 τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας ἐν Τουρκίᾳ. Ἐδημοσίευσε σὺν ἄλλοις τὰ ἔργα «Voyage fait aux années 1630—1633» καὶ «Voyage du Levant».

Du Loir. Συνέγραψε τῷ 1654 τὸ ἔργον «Voyage du Levant».

Μᾶρκος Μποσκίνης (Boschini). Βενετὸς τὴν πατρίδα, ἦτο ζωγράφος, γλύπτης, φιλόλογος καὶ ποιητής, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ περὶ τῶν νήσων ἔργον του, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1658, ἐπιγράφεται «L'Arcipelago con tutte le isole, scogli, seche e bassi fondi». Συνέταξε πρὸς τούτοις 61 χάρτας περιλαμβάνοντας ὁλόκληρον τὴν Κρήτην καὶ 48 ἄλλους διὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Giuseppe Sebastiani. Ἔγραψε τὸ ἔργον «Viaggio e navigatione dell' Arcipelago», ἐκδοθὲν ἐν Ρώμῃ τῷ 1687.

Πουλὲ (Poulet). Συνέγραψε τὸ ἔργον «Nouvelles relations du Levant», ἐκδοθὲν τῷ 1668.

Paul Ricaut. Ἔγραψε τὸ ἔργον «The present state of the Ottoman empire containing the maximes of the Turcish politic, London 1670».

Μπαμπὲν (Fr. Babin). Γάλλος ἱερεὺς (1651—1734). Σὺν ἄλλοις ἔργοις του ἔγραψε τῷ 1674 τὸ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος σύγγραμμα «Relation de l'état présent de la ville d'Athènes»

Magni. Συνέγραψεν ἐν ἔτει 1674 τὸ ἔργον «Relatione della cita d'Atene colle provincie dell'Attica, Focia, Beozia et Negreponte».

Γεώργιος Guillet. Γάλλος φιλόλογος (1625—1705). Ἐξεπόνησε κατὰ τὸ 1675 τὸ περισπούδαστον ἔργον «Athènes ancienne et nouvelle et l'état présent de l'Empire Turc».

Ἰάκωβος Σπὸν (Spon). Γάλλος περιηγητὴς (1601—1672). Ἐν συνοδείᾳ τοῦ Ἄγγλου Οὐέλερ περιηγήθη τὴν Ἰταλίαν, Δαλματίαν, Ἑλλάδα καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ἐν ἔτει δὲ 1678 ἐδημοσίευσε τὸ σπουδαῖον ἔργον του «Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait en 1675—1676 par Jacob Spon et George Wheeler».

Οὐέλερ (George Wheeler). Ἄγγλος περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1650 ἐν Βρέδᾳ τῆς Ὁλλανδίας. Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν μετὰ τοῦ Spon. Τῷ 1682 ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα περιήγησίν του ὑπὸ τὸν τίτλον «A Journey into Greece, in company of Dr Spon of Lyons, in six books», ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον διὰ τὰς παρεχομένας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος αὐθεντικὰς πληροφορίας.

Μιχαὴλ Φεβοῦρος (Michele Febure). Ἐδημοσίευσε τῷ 1681 ἐν Μιλάνῳ τὸ ἔργον του «Teatro della Turchia dove si rappresentano i disordini di essa, il genio, la natura et i costani di quattordici nazioni».

Sieur de la Croix. Ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1684 τὸ ἔργον «Mémoires ... conteuans divers relations très curieuses de l'empire Ottoman».

Βερνάρδος Ρανδόλφος (Randolph). Ἐδημοσίευσε τῷ 1687 ἐν Ὀξφόρδῃ τὸ ἔργον «The present state of the islands iu the Archipelago sea of Constantinople».

Dandini. Συνέγραψε τὸ ἔργον «A voyage to mount Libanus and description of Candia, Nicosia, Tripoli» etc.

Κορονέλλης (Marco Vicenzo Coronelli). Μέγας γεωγράφος (1650—1718) ἐκ Βενετίας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Memorie istorico-geographiche del regno di Morea, Negreponte et luoghi adjacenti, Venezia 1685» καὶ «Isolario. Descrittione geografico-historica, sacro-profana, antico-moderna di tutti l'isole, Venezia, 1696».

Mirabal. Συνέγραψε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ ἔργον «Voyage d'Italie et de Grèce».

Albrizzi. Συνέγραψεν ἐν ἔτει 1687 τὸ ἔργον «Essata notitia del Peloponneso».

Πιατσέντσα (Francesco Piacenza Napolitano). Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα τελευτῶντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐδημοσίευσε δ' ἐν Μοδένῃ τῷ 1688 τὸ ἔργον «L'Egeo redivivo, o' sia chorographia dell' Arcipelago della Grecia».

Jean Baptiste Tavernier. Ἐδημοσίευσε «Les six voyages de J. B. Tavernier en Turquie, en Perse et aux Indes, Paris 1692».

Joseph Pitton de Tournefort. Ἐπιφανὴς Γάλλος φυσιοδίφης καὶ περιηγητὴς (1656—1708). Περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν τῷ 1702. Ὁ πρῶτος τόμος τῆς περιηγήσεώς του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Relation d'un voyage du Levant fait par l'ordre du roi», ἐδημοσιεύθη ζῶντος αὐτοῦ, ὁ δὲ δεύτερος ἐξεδόθη ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Περιέχει δὲ τὸ ἔργον θησαυρὸν πληροφοριῶν, αἵτινες καὶ σήμερον ἀκόμη μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων τοῦ μεγάλου τούτου φυσιοδίφου.

Olfert Dapper. Ὁλλανδὸς συγγράψας τῷ 1703 τὸ ἔργον «Description exacte des îles de l'Archipel et de quelques autres adjacentes, Amsterdam». Ὁ Ντάππερ ἐν τούτοις δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐξ ἄλλων περιηγήσεων ἀρυσθεὶς ἐξεπόνησε τὸ ἔργον του.

Paul Lucas. Ἐγεννήθη τῷ 1664 ἐν Ρουάν. Ἀπὸ τοῦ 1699 μέχρι τοῦ 1704 περιηγήθη τὴν Ἀνατολήν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τῷ 1712 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage fait dans la Grèce, l'Asie Mineure» etc. Πολλαὶ τῶν παρεχομένων ὑπ' αὐτοῦ πληροφοριῶν εἶναι ἀναξιόπιστοι.

Robert. Ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1714 τὸ ἔργον «Voyage dans le Levant».

Κορνήλιος Bruyn. Ζωγράφος καὶ περιηγητὴς Ὁλλανδός, γεννηθεὶς τῷ 1652 ἐν Χάγῃ. Τῷ 1725 ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὸ ἔργον «Voyage au Levant, c'est-à dire dans les principales endroits

Digitized by Google

de l'Asie mineure, daus les isles de Chio, Rhodes, Cypre» etc.

Pellegrin. Γάλλος περιηγητής, δημοσιεύσας τὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐντυπώσεις εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Voyage en Morée», ἐκδοθὲν δ' ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1722.

Arvieux. Γάλλος εὐπατρίδης, περιηγηθεὶς τὴν Ἀνατολήν. Τὸ ἔργον του ἐδημοσιεύθη τῷ 1735 ἐν Παρισίοις εἰς 6 τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoires du chevalier d'Arvieux».

Charles Perry. Ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1743 τὸ ἔργον «A view of the Levant particulary of Constantinople, Syria, Égypte and Greece).

Richard Pococke. Ἐγεννήθη ἐν Southampton τῷ 1704, ἀπέθανε δὲ τῷ 1765. Περιηγηθεὶς ἀπὸ τοῦ 1737 τὴν Ἀνατολήν, ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1742, μετὰ τριετίαν δ' ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «A description of the East», ὅπερ ἐξεδόθη καὶ γαλλιστὶ τῷ 1773 ἐν Neuchâtel ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyages en Orient (1737—1742)».

Edmund Chishull. Ἄγγλος φιλόλογος καὶ θεολόγος. Τῷ 1698 ἐπεσκέφθη τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἀνατολήν, διέμεινε δ' ἐν Σμύρνῃ ἐπὶ τετραετίαν ὡς ἐφημέριος. Τῷ 1747 ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «Travels in Turkey».

Fréderic Hasselquist. Σουηδὸς φυσιοδίφης καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1722, ἀποθανὼν δ' ἐν Σμύρνῃ τῷ 1752. Αἱ ἔρευναί του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1749 ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου διδασκάλου του Λινναίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage dans le Levant dans les années 1749—1752».

Egmont. Τῷ 1759 ἐδημοσίευσεν ἐν Λονδίνῳ εἰς δύο τόμους τὸ ἔργον του «Travels through part of Europe, Asia Minor, the island of Archipelago etc.».

Pasch van Krienen. Ὁλλανδὸς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν, περιελθὼν τὰς Κυκλάδας καθ' ὃν χρόνον αὗται κατείχοντο ὑπὸ τῶν Ῥώσων (1770—1774). Ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Breve descrizione dell'Arcipelago, Livorno 1773».

C. S. Sonnini. Ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 1778 ταξίδια ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πρὸς γνῶσιν τῶν νήσων καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίως τῶν προϊόντων αὐτῶν χάριν τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου. Τῷ 1801 ἐξέδωκεν εἰς τόμους δύο τὸ ἔργον «Voyage en Grèce et en Turquie fait par ordre de Louis XVI».

Le comte de Choiseul-Gouffier. Πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, περιηγήθη τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα μετὰ πολυαρίθμου συνοδείας καλλιτεχνῶν, ἐκδοὺς τὸ περιώνυμον ἔργον «Voyage pittoresque dans l'empire Ottoman, en Grèce etc.» (Paris, 1779—1783).

Πέτρος Αὐγουστῖνος Guys. Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος, περιηγηθεὶς εἰς Ἑλλάδα καὶ δημοσιεύσας τῷ 1783 τὴν περιήγησίν του εἰς 4 τόμους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage littéraire de la Grèce ou lettres sur les Grecs anciens et modernes, avec une parallèle des leurs mœurs». Ὁ Guys διὰ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου του προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ τουρκοκρατούμενοι Ἕλληνες, διατηροῦντες ἀκμαῖα τὰ ἀρχαῖα τῶν προγόνων των ἤθη καὶ ποθοῦντες τὴν ἐλευθερίαν των, εἶναι ἄξιοι τῆς συμπαθείας καὶ τῆς συνδρομῆς τῆς Δύσεως. Ἀπεβίωσεν ἐν Ζακύνθῳ ἑβδομηκοντούτης τῷ 1799 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας τῶν Χαρίτων, ἔνθα σῴζεται καὶ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα γραφὲν ὑπὸ Ἀναστασίου Λουντζῆ.

Jean Baptiste d'Anse de Villoison. Ἑλληνιστὴς διάσημος (1750—1805). Περιῆλθε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς εὕρεσιν ἀρχαίων κωδίκων, κατὰ τὰς περιηγήσεις του δὲ ταύτας συνέλεξε πολλὴν καὶ πολύτιμον ὕλην, ἥτις σῴζεται χειρόγραφος εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην.

Ματθαῖος Γρηγορίου Κοκοβτζόβ. Ἐδημοσίευσε τῷ 1786 ῥωσιστὶ πραγματείαν περὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἃς ἐπεσκέφθη.

Ἰωάννης Ἐρρῖκος van Kinspergen. Ὁλλανδὸς ναύαρχος, δημοσιεύσας ὀλλανδιστὶ περιγραφὴν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἥτις μετεγλωττίσθη γερμανιστὶ ὑπὸ Sprengel καὶ ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1792.

A. G. Saint-Sauveur. Ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Voyage historique, littéraire et pittoresque dans les isles et possessions ci-devant vénitiennes du Levant, t. 1—4, Paris, an VIII».

Dallaway. Ἄγγλος περιηγητής, δημοσιεύσας τῷ 1797 τὸ ἔργον «Constantinople ancient and modern with excursions to the shores and island of the archipelago and to the Troat».

G. A. Olivier. Ἐγεννήθη τῷ 1756, περιηγήθη δὲ μετὰ τοῦ Brugières πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὰς Ἰονίους νήσους, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Περσίαν. Τὸ ἔργον του ἐξεδόθη τῷ 1801 ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage dans l'Empire Ottoman, l'Égypte et la Perse».

Kastellan. Ἐγεννήθη ἐν Μομπελλιὲ τῷ 1712, περιηγηθεὶς δὲ τὴν Ἀνατολήν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Lettres sur la Morée et les îles de Cerigo, Hydra et Zante, Paris 1808» καὶ «Lettres sur la Grèce, l'Hellespont et Constantinople faisant suite aux lettres sur la Morée, Paris 1811».

Hobhouse (John Cam. lord Broughton). Ἄγγλος ὁμότιμος, γεννηθεὶς τῷ 1786. Περιελθὼν τῷ 1809 τὴν Ἀνατολήν, ἐδημοσίευσε τὴν περιήγησίν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Journey into Albania and other provinces of the Turkish empire». Ὁ λόρδος Βύρων ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Δ' ᾆσμα τοῦ «Childe Harold».

William Gell. Ἐγεννήθη τῷ 1777 καὶ ἀπέθανε τῷ 1836. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγονται καὶ τὰ ἑξῆς: «An itinerary of Greece», ὅπερ ἐδημοσιεύθη τῷ 1810 καὶ οὗτινος βιβλιοκρισίαν ἔγραψεν ὁ λόρδος Βύρων εἰς τὸ «Monthley Review», «The antiquities and geography of Ithaca» καὶ «An itinerary of the Morea».

Edward Daniel Clarce. Ἐγεννήθη τῷ 1767 καὶ ἀπέθανε τὴν 9 Μαρτίου 1821. Περιηγηθεὶς μετὰ τῶν φίλων του λόρδου Berwick καὶ Cripps τὴν Ἰταλίαν, Μικρὰν Ἀσίαν, Ἑλλάδα, Τουρκίαν, Παλαιστίνην καὶ ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ἐδημοσίευσε πλεῖστα συγγράμματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἔργον «Description of the Greek marbles brought from the shores of the Euxine, Archipelago et Mediterranean», ἐκδοθὲν τῷ 1809.

John Galt. Ἐξέδωκε τῷ 1813 ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «Letters from the Levant».

Φρειδερῖκος Σύλβεστρος North Douglas. Ἐγεννήθη τῷ 1790 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ εὐμοιρῶν ἐξόχων πλεονεκτημάτων. Μετὰ τὸ πέρας τῶν κατὰ τὴν ἤπειρον περιηγήσεών του ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημοσίευσε τῷ 1813 ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «An essay on certain points of ressemblance between the ancient and modern Greeks». Ἐκλεχθεὶς βουλευτὴς Bamburg ἀπέθανε νεώτατος τὴν ἡλικίαν, μόλις ἄγων τὸ 29ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Bartholdy. Πρῶσσος διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1779 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1825. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα ἐξεπόνησε τὸ ἔργον «Voyage en Grèce fait en 1803—1804», δημοσιευθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1807, καὶ «Mémoires pour servir à la connaissance de la Grèce moderne et de la République Ionienne». Τὸ τελευταῖον ἐξεδόθη ἐν Βερολίνῳ τῷ 1814. Ὁ Bartholdy ἐπεκρίθη δριμέως ὑπὸ τοῦ Κοραῆ.

Κάρολος Ροβέρτος Cockerell. Ἔγραψεν ἐν ἔτει 1814 τὸ ἔργον «Aegina marbles».

Ἀμβρόσιος Φιρμῖνος Διδότος (Didot). Περιηγήθη τὴν Ἀνατολὴν καὶ παρέμεινεν ἐφ' ἱκανὸν ἐν Κυδωνίαις. Τῷ 1826 ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις τὸ λίαν ἐνδιαφέρον ἔργον «Notes d'un voyage fait dans le Levant en 1816 et 1817».

W. Turner. Ἐδημοσίευσε τῷ 1820 ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «Journal of a tour in the Levant».

Πουκεβὶλλ (Pouqueville). Ἔγραψε σὺν ἄλλοις τὸ ἔργον «Voyage de la Grèce», δημοσιευθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1826 εἰς τ. 6.

Eugène de Villeneuve. Ἐδημοσίευσεν ἐν Βρυξέλλαις κατὰ τὸ 1827 τὸ ἔργον «Journal fait en Grèce pendant les années 1825—1826».

T. Emerson. Ἐδημοσίευσε τῷ 1829 εἰς δύο τόμους τὸ ἔργον «Letters from the Aegean».

E. Gauttier d'Arc. Ἐδημοσίευσε τὴν περιήγησίν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Fragments d'un voyage en Italie, en Grèce et en Asie pendant les années 1829—1830, Paris 1831». Τὸ ἔργον, μὴ διακρινόμενον ἐπὶ ὑπερβολικῇ ἀκριβείᾳ, ἐξεδόθη εἰς 100 ἀντίτυπα ἠριθμημένα.

William Martin Leake. Ἐξέδωκε τῷ 1835 ἐν Λονδίνῳ τὸ ἔργον «Travels in northern Greece».

Karl Fidler. Περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξέδωκε τὸ ἔργον «Reise durch alle Theile des Königsreichs Griechenland, Leipzig 1840—1841».

Ludvig Ross. Διαπρεπὴς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ δημοσιεύσας μεταξὺ ἄλλων τὰ ἔργα: «Reisen auf den griechischen inseln des ägeischen meeres, Stuttgart 1835—1841» καὶ «Reisen des Königs Otto und der Königin Amalia in Griechenland, Halle, 1848».

A. Buchon. Ἐπιφανὴς Γάλλος μεσαιωνοδίφης. Περιελθὼν πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἔργον «Voyage dans l'Eubée, les îles Ioniennes et les Cyclades en 1841». Τὸ ἔργον ἐξεδόθη πλῆρες ἐν Παρισίοις τῷ 1911.

Comte Jos. d'Estournel. Ἐδημοσίευσε τῷ 1848 ἐν Παρισίοις τὸ ἔργον «Journal d'un voyage en Orient».

A. M. Chenavard. Ἐξέδωκε τῷ 1849 ἐν Λυὼν τὸ ἔργον «Voyage en Grèce et dans le Levant, fait en 1843—1844».

Θεόδωρος Bent. Ἄγγλος, περιηγηθεὶς τὰς Κυκλάδας καὶ δημοσιεύσας τῷ 1885 ἐν Λονδίνῳ σύγγραμμα περὶ αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «The Cyclades, or life among the insulars Greeks». Τὸ ἔργον ἐπέκρινεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης.

V. C. Scott O'Connor. Περιηγήθη τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐν ἔτει 1929 καὶ ἐδημοσίευσε τὰς περὶ αὐτῶν ἐντυπώσεις του ἐν τῷ ἔργῳ «Isles of the Aegean».

[Περὶ τῶν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐπισκεφθέντων τὴν Ἑλλάδα Γάλλων περιηγητῶν βλ. *Eugène Lovinesco,* «Les voyageurs Français en Grèce au XIX siècle», Paris 1909.] Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

—**Περιηγητῶν** ***μυθεύματα.*** Μυθιστορήματα τῶν σοφιστῶν, τῶν καλουμένων *ἐρωτικῶν*, ἅτινα ἔλαβον ἀρχὴν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ θαυμάσια μεμακρυσμένων τόπων κλίσεως, ἥτις διηγέρθη ἐξ αἰτίας τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τοιαῦτα ἔργα ἔγραψαν ὁ Ἀντώνιος Διογένης καὶ ὁ Ἰάμβλιχος. Ν. Σ. Λ.

«Περιηγητής». Περιοδικόν, ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 8ον τῷ 1839.

«Περιηγητικὴ ***ἱστορία».*** Συγγραφὴ Ἀνδρέου τοῦ Λιβαδηνοῦ, πρωτοταβουλαρίου καὶ χαρτοφύλακος τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, ἀκμάσαντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ὑπὸ τοὺς Κομνηνοὺς Βασίλειον Α' καὶ Ἀλέξιον Γ'. Ἐν τῷ ἔργῳ εὕρηται περιγραφὴ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην καὶ αὖθις εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Τραπεζοῦντα περιοδείας τοῦ συγγραφέως, περιέχονται δ' ἐν αὐτῷ διεξοδικαὶ σημειώσεις καὶ περὶ τῆς τότε ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος, ἰδίως δὲ περὶ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐρίδων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Α' (1340). Ἡ πραγματεία συμπληροῖ τὴν τοῦ Παναρέτου τραπεζουντίαν χρονογραφίαν, αἱ δ' ἐν αὐτῇ πολυάριθμοι περιγραφαὶ τῶν τόπων, οὓς ἐπεσκέφθη ὁ συγγραφεύς, καθιστῶσι τὸ ἔργον χρήσιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν γεωγραφικῶν ἐκφράσεων. Δ. Π. Π.

περιηγοῦμαι (—έομαι)· ἀρχ., καθοδηγῶ ξένους εἰς διάφορα μέρη καὶ ἐπιδεικνύω εἰς αὐτοὺς ἢ καὶ ἐξηγῶ τὰ ἀξιοθέατα· ‖ νεωτ., περιέρχομαι διαφόρους τόπους πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων: «περιηγήθη τὰς ἀρχαιότητας τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος».

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΕΝΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google